

Nr uwagi KWRiST	Nazwa podmiotu	Część dokumentu, do którego odnosi się uwaga	Treść uwagi (propozycja zmian)	Uzasadnienie uwagi	Odpowiedź
1.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 1. OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, str. 132-134	Należy doprowadzić do spójności polityki krajowej dotyczącej obszaru otoczenia CPK zarówno w zakresie terytorium, którego dotyczy, jak i przyjętych celów i rodzajów interwencji. OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego należy także zweryfikować pod kątem innych priorytetów rozwoju, określonych w SRP 2035, ze szczególnym uwzględnieniem celu horyzontalnego: zrównoważony rozwój oparty na policentrycznej sieci osadniczej. Sugeruje się także wskazanie kryteriów lub krótkiej syntezy metodyki wyboru 54 gmin (wskazanych w Załączniku nr 3) oraz przy podziale OSI na dwie kategorie: rdzeń obszaru CPK oraz obszar funkcjonalny CPK.	Zasięg terytorialny OSI, przedstawiony na Mapie 6, nie jest spójny z rozporządzeniem z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego – został rozszerzony do 54 gmin, obejmując również województwo łódzkie. O ile rozszerzenie zasięgu obszaru, na który inwestycja CPK może w istotny sposób oddziaływać, wydaje się zasadne, to trudno zrozumieć, dlaczego na poziomie rządowym tworzone są równoległe dwa dokumenty dotyczące rozwoju determinowanego przez CPK (Strategia rozwoju otoczenia CPK (SR CPK) i Strategia Rozwoju Polski 2035 (SRP 2035)), prezentujące zupełnie inną perspektywę na obszar oddziaływania tej inwestycji, a tym samym zakładane cele rozwoju oraz zakres interwencji. Tworzy to sytuację chaosu zamiast spójnych ram rozwoju i rodzi pytania o prawidłowość przyjętych założeń i planowanych działań, adresowanych niezależnie do różnych obszarów: rdzenia obszaru CPK (OSI w SRP 2035), obszaru funkcjonalnego CPK (OSI w SRP 2035), obszaru otoczenia CPK (SR CPK). Podkreślenia wymaga przy tym, że perspektywa SR CPK wykracza poza ramy czasowe SRP 2035. Brak również koordynacji z polityką rozwoju na poziomie wojewódzkim, która na Mazowszu od lat ukierunkowana jest na wspieranie spójności terytorialnej. Zgodnie ze Strategią rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, obszar potencjalnego oddziaływania CPK objęty jest różnymi typami OSI (Żyrardowski obszar strategicznej interwencji i Warszawsko-zachodni obszar strategicznej interwencji), o odmiennych warunkach wsparcia, ze względu na położenie w dwóch różnych regionach NUTS2. Warszawa wraz jej obszarem funkcjonalnym została w SRP 2035 zdegradowana do obszaru funkcjonalnego CPK. Oznacza to, że może dojść do zachwiania proporcji i nadania obszarowi otoczenia CPK priorytetu rozwoju, kosztem Warszawy i pełnionych przez nią funkcji społeczno-gospodarczych. Byłoby to zaprzeczeniem wizji Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (Mapa 12), gdzie MOF Warszawy został wskazany jako metropolia ogólnokrajowa, o kluczowej roli w skali kraju.	Fragment zostanie poprawiony w taki sposób, aby doprecyzować relacje między rdzeniem, obszarem funkcjonalnym oraz obszarem otoczenia CPK.

2.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 1. OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, str. 132	Sugeruje się doprecyzowanie zdania: „Wprowadzenie powyższej delimitacji obszaru strategicznej interwencji CPK (OSI CPK) wymaga zmian legislacyjnych w art. 120zf Ustawy o Centralnym Porcie Komunikacyjnym” poprzez dodanie wyrazów: „[...]” oraz zmiany rozporządzenia w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego”.	Delimitacja obszaru otoczenia CPK została wskazana w Rozporządzeniu Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego.	Fragment zostanie poprawiony w taki sposób, aby doprecyzować relacje między rdzeniem, obszarem funkcjonalnym oraz obszarem otoczenia CPK.
3.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, str. 170-171	Z uwagi na strategiczne znaczenie koncernu rafineryjnego w Płocku dla bezpieczeństwa energetycznego i odporności kraju, należy objąć powiat płocki OSI transformacji energetycznej, jak również uwzględnić koncern rafineryjny w Płocku w ramach diagnozy strategicznej pod kątem jego kluczowego znaczenia (jako jedyne tego typu obiektu na terenie kraju) dla zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa dostaw energii i produktów rafineryjnych oraz wskazać odpowiednie kierunki działań w ramach pkt. 7. „Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji”. Należy także ująć projekty strategiczne dotyczące zakładu rafineryjnego w Płocku i infrastruktury z nim powiązanej w ramach Planu działań na lata 2026-2029 (Załącznik 1).	Objęcie podregionu płockiego OSI transformacji energetycznej jest niezbędne dla zachowania odporności, stabilności i konkurencyjności gospodarczej nie tylko regionu, ale i kraju. Adaptacja do zachodzących zmian klimatu i zniwelowanie wpływu na środowisko naturalne stanowi wyzwanie dla utrzymania konkurencyjności i stabilności gospodarczej regionu i kraju, co jest bezpośrednio związane z zakresem działalności oraz realizowanymi przez ORLEN S.A. przedsięwzięciami i dotyczy m.in. zwiększania efektywności energetycznej z dbałością o środowisko naturalne. Podregion płocki i miasto Płock posiada potencjały w skali kraju związane z lokalizacją na jego terenie zakładu o dużym ryzyku wystąpienia awarii – ORLEN S.A., jak również bazy paliwowej tzw. „Plebanka”, należącej do Przedsiębiorstwa Eksploatacji Ropociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A. (PERN) (na terenie gminy Słupno w powiecie płockim). Ponadto należy uwzględnić zapowiedzi dotyczące utworzenia na terenie północnego Mazowsza, w tym podregionu płockiego, jednego z czterech w skali kraju „zielonych” ośrodków przemysłowych, którego kluczowym elementem będzie, m.in. rozwój infrastruktury dual-use. Celem projektu pn. Vistula będzie zapewnienie funkcjonowania infrastruktury krytycznej oraz bezpieczeństwa energetycznego i surowcowego. Koncepcja ta ma być spójna z działalnością koncernu ORLEN S.A. Należy podkreślić także, że Zakład Produkcyjny ORLEN S.A w Płocku realizuje szereg programów na rzecz transformacji energetycznej i dekarbonizacji, m.in. w kierunku utworzenia klastra „Mazowiecka Dolina Wodorowa”, realizacji projektu Nowa Chemia, utworzenia Polskiej Akademii Wodorowej czy budowy stacji wodorowej i punktów tankowania wodoru.	Z uwagi na horyzont obowiązywania Strategii (2035 r.) do OSI wytypowano obszary problemowe, które są zależne w największym stopniu od węgla, czyli surowca, który w pierwszej kolejności będzie wycofywany z miksu energetycznego z uwagi na wysoką emisyjność. W okresie przejściowym transformacji ropa naftowa oraz gaz będą pełniły znaczącą rolę.
4.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, str. 170-171	W celu zapewnienia spójności postanowień Strategii w zakresie celu horyzontalnego „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” z celem 2: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i	W Strategii wskazano, że postanowienia dotyczące celu horyzontalnego: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” bierze się pod uwagę przy realizacji każdego z opisanych trzech celów głównych SRK 2035. Podkreślono także, że osiągnięcie	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe zapisy zostaną dostosowane.

			sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” należy: (1) uwzględnić wymiar terytorialny transformacji energetycznej w części diagnostycznej, tj. wskazać miasta, w których obecnie funkcjonują elektrownie zasilane węglem kamiennym i brunatnym i dokonać analizy jak transformacja energetyczna wpłynie na funkcjonowanie tych miast (w szczególności na lokalną gospodarkę i rynek pracy); (2) w ramach priorytetu 2.5: „Transformacja energetyczna”, rozbudować kierunek działań 7. „Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji” (obejmujący obecnie tylko jeden punkt) o kierunki działań na rzecz wsparcia miast, w których planowane jest wygaszenie elektrowni zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, w szczególności Kozienic i Ostrołęki, dla których obecnie planowane są działania w zakresie zmian i restrukturyzacji funkcjonowania zakładów energetycznych; (3) uwzględnić miasta, w których planowane jest wygaszenie elektrowni zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, w ramach OSI transformacji energetycznej, poprzez objęcie powiatów, w których zlokalizowane są te miasta, w ramach OSI transformacji energetycznej – dotyczy to w szczególności Ostrołęki i Kozienic w woj. mazowieckim; (4) uwzględnić projekty dotyczące wygaszania elektrowni zasilanych węglem kamiennym i brunatnym ukierunkowane na przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji w ramach Planu działań na lata 2026-2029 (Załącznik 1).	tego celu wymaga wzmocnienia rozbudowanej siatki ośrodków miejskich, dla których wyzwaniem będzie m.in. perspektywa transformacji energetycznej. Jednocześnie w ramach priorytetu 2.5: „Transformacja energetyczna” wskazuje się, że wygaszone zostanie blisko 16 GW mocy, głównie w przestarzałych elektrowniach zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, ale z całkowitym pominięciem aspektu terytorialnego tego procesu – w części diagnostycznej nie dokonano analizy w których miastach zlokalizowane są tego typu elektrownie oraz jaki wpływ wygaszenie tych elektrowni będzie miało na funkcjonowanie miast (oraz ich otoczenie). Należy podkreślić, że obecnie w 15 miastach w Polsce działają tego typu zakłady – są to głównie miasta średnie o znaczeniu subregionalnym bądź regionalnym, tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Miasta te, w tym Ostrołęka i Kozienice w woj. mazowieckim, zostały pominięte przy delimitacji OSI transformacji energetycznej, jak również w zakresie kierunków działań (s. 159) oraz w Planie działań na lata 2026-2029. W związku z tym, wskazane jest zapewnienie spójności postanowień Strategii poprzez uwzględnienie priorytetów celu horyzontalnego: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” w ramach celu 2: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” poprzez silniejsze podkreślenie jego wymiaru terytorialnego.	
5.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, s. 170 Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, s. 207	Należy zrewidować metodykę delimitacji OSI przyjętą w Strategii, w szczególności OSI transformacji energetycznej oraz odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, tak aby opierała się ona nie na obowiązujących obecnie programach i dokumentach, ale na analizie terytorialnej potrzeb i potencjałów przeprowadzonej w skali całego kraju, z uwzględnieniem perspektywy 2035 r., w szczególności w odniesieniu do priorytetów przyszłej perspektywy budżetowej UE 2028-2034 i możliwych zmian w programach finansowanych ze środków UE.	Należy poddać w wątpliwość zasadność delimitacji obszarów strategicznej interwencji państwa, wskazanych w Strategii, wyłącznie w oparciu o dotychczas opracowane programy bądź dokumenty, jak w przypadku OSI transformacji energetycznej („podstawą wskazania obszarów objętych tą interwencją były przygotowane przez regiony Plany Sprawiedliwej Transformacji”) czy OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE (w delimitacji za punkt wyjścia przyjmuje się zakres obszaru objętego rządowym „Programem Rozwoju Północno-Wschodnich Obszarów Przygranicznych”). Jest to działanie nieperspektywiczne, ponieważ za podstawę do delimitacji OSI służą dokumenty przygotowane w odpowiedzi na bieżące wyzwania i problemy, ograniczone	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE skupia się na terytorium na którym bezpośrednio widoczne są oddziaływania rosyjskiej agresji na Ukrainę oraz ich skutki pośrednie. Zakres tego OSI jest szerszy od wspomnianego Rządowego Programu Rozwoju Północno-Wschodnich Obszarów Przygranicznych, z uwagi na dużo szerszy zakres przewidywanej interwencji. Wsparcie dla ośrodków

				terytorialnie i czasowo, które nie uwzględniają długofalowych celów polityki regionalnej państwa i jej wyzwań w horyzoncie 2035 r. W przypadku OSI transformacji energetycznej całkowicie pominięto m.in. miasta, w których zlokalizowane są elektrownie węglowe (np. Kozienice, Ostrołęka w woj. mazowieckim) czy kluczowe dla sektora energetyki zakłady bazujące na konwencjonalnych źródłach energii (rafineria w Płocku), których z pewnością dotyczyć będzie kwestia transformacji energetycznej. Podobnie w przypadku OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE pominięto obszary mające kluczowe znaczenie dla odporności i bezpieczeństwa kraju, zlokalizowane na terenie województwa mazowieckiego (m.in. stolica jako główny ośrodek administracyjny i gospodarczy kraju, rafineria w Płocku, rozbudowa fabryki broni Łucznik w Radomiu). Jest to szczególnie istotne, gdyż jak wskazano w Strategii, zapisy Strategii posłużą jako punkt wyjścia do negocjacji w zakresie kierunków przeznaczenia środków UE w kolejnej perspektywie budżetowej.	związanych z bezpieczeństwem Państwa ma w strategii charakter całościowy, a nie terytorialny.
6.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, str. 207-208	Zasięg terytorialny, ale też sama koncepcja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, wymaga rewizji. Zasięg OSI powinien zostać rozszerzony o cały podregion ostrołęcki, siedlecki i radomski (wg klasyfikacji NUTS3).	Zgodnie z przedłożonym projektem OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE ma obejmować powiaty położone wzdłuż granicy z Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą. To do tych powiatów ma zostać skierowane wsparcie. W większości są to powiaty, w których prognozuje się ubytek ludności do 2035 r. sięgający 10-20% (patrz: Mapa 5, str. 51). Z tego też względu powiaty te zostały ujęte także w innym typie OSI – wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, który ma zbliżone cele związane z poprawą jakości życia (rozwój infrastruktury, tworzenie nowych miejsc pracy, podniesienie poziomu i dostępności usług publicznych). Mając to na uwadze, nie jest jasne, czym różnią się oba typy interwencji, oprócz faktu, że powiaty przygraniczne są dodatkowo narażone na zagrożenia zewnętrzne, co wpływa na funkcjonowanie lokalnych społeczności i przedsiębiorstw. Są to też jednak obszary postrzegane jako strategiczne w obliczu Priorytetu 3.2 Wzmocnienie potencjału obronnego kraju: w odniesieniu do terenów położonych odległości do 30-40 km od granicy przewiduje szczególnie podejście do zagospodarowania przestrzennego (str. 204), koncentrując się na priorytetach związanych z obronnością, co niekoniecznie tworzy typowe warunki dla rozwoju biznesu czy turystyki (str. 208). Sugeruje się, by na kwestie budowania odporności i	To jest OSI o wąsko zdefiniowanej interwencji i specyfice niewystępującej w innych częściach kraju. Ośrodki takie jak Radom, Łosice i Siedlce nie wpisują się w założenia OSI terenów przygranicznych. Z powodu zamknięcia granicy PL/BY nie występują tam problemy gospodarcze, takie jak w gminach przygranicznych.

				rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE patrzeć szerzej, nie koncentrując się jedynie na powiatach peryferyjnych. Należy stworzyć wizję odporności gospodarczej, zbudowanej wokół większych ośrodków w regionie, co wpisze się w cel horyzontalny SRP 2035: zrównoważony rozwój oparty na policentrycznej sieci osadniczej. Na Mazowszu takimi ośrodkami są: Siedlce (ok. 60 km od granicy państwa), Ostrołęka (ok. 140 km od granicy) i Radom (ok. 140 km od granicy). To wokół tych miast powinny się koncentrować interwencje, stymulujące rozwój całych podregionów, narażonych na destabilizację ze względu na zagrożenia zewnętrzne. Podregiony ostrołęcki, siedlecki i radomski, podobnie jak obszary przygraniczne, narażone są na liczne zagrożenia o charakterze społecznym, gospodarczym i środowiskowym, zwłaszcza że w ich granicach zlokalizowane są strategiczne obiekty, które mają istotne znaczenia dla budowania odporności państwa. W Siedlcach znajduje się nowoczesny kompleks wojskowy, w którym stacjonuje 18 Dywizja Zmechanizowana, w Ostrołęce znajduje się baza Dywizjonu Przeciwlotniczego, a w Radomiu 42 Baza Lotnictwa Szkolnego. W Radomiu zlokalizowana jest także Fabryka Broni „Łucznik”, dostarczająca znaczną część uzbrojenia dla polskiej armii. Zgodnie ze Strategią rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze, wszystkie te 3 podregiony stanowią obszary OSI – problemowe, co stanowi dodatkowy argument związany z kształtowaniem spójnej polityki rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym. Warto też zaznaczyć, że w opublikowanym niedawno raporcie BGK „Samorządy wobec współczesnych zagrożeń. Odporność polskich gmin i miast”, województwo mazowieckie osiągnęło najwyższą wartość uogólnionego indeksu zagrożenia (35,8), co determinują wysokie poziomy zagrożenia militarnego i humanitarne.	
7.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, str. 253, Załącznik 4 Opis policentrycznej sieci miast, str. 8	Proponuje się ujednolicić nomenklaturę stosowaną w odniesieniu do rangi miejskich ośrodków osadniczych: Radomia Płocka.	W projekcie SRK 2035 Radom został wskazany jako krajowa aglomeracja miejska, a w Załączniku 4 jako miasto regionalne. W SRK 2035 określono rangę Płocka jako regionalną aglomerację miejską, a w Załączniku 4. wskazano, że jest ośrodkiem łączącym funkcje o charakterze regionalnym i subregionalnym.	Zapisy w załączniku 4 zostaną ujednolicone z treścią główną strategii z zachowaniem istniejących rang wzmiankowanych miast.
8.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, str. 257-259	Proponuje się uwzględnienie, w zakresie krajowych powiązań energetycznych, rafinerii ORLEN S.A. jako największego koncernu w Europie Środkowo-Wschodniej, z uwagi na jego	Zlokalizowany w Płocku Zakład Produkcyjny ORLEN S.A. został sklasyfikowany jako zakład o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Jego funkcjonowanie wiąże się z potencjalnym zagrożeniem	Część tekstowa zostanie uzupełniona o elementy punktowe infrastruktury ropy i produktów ropopochodnych wraz z pozostałymi rafineriami (Płock, Gdańsk, Czechowice-Dziedzice, Trzebinia, Jedlicze)

			strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego Polski.	dla zdrowia i życia mieszkańców Płocka i okolic, w szczególności w kontekście transportu materiałów niebezpiecznych. Jego uwzględnienie w ramach krajowych powiązań energetycznych jest niezbędne zarówno z perspektywy bezpieczeństwa, jak i stabilności systemu energetycznego Polski.	
9.	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	Załącznik 1 Plan działań na lata 2026-2029	Proponuje się uwzględnienie realizacji projektu Vistula w planie działań na lata 2026-2029. Projekt Vistula dotyczy jednego z czterech strategicznych „zielonych” okręgów przemysłowych w Polsce i obejmuje północne Mazowsze wraz z podregionem płockim. Płock ma stać się ośrodkiem związanym z technologiami dronowymi - planowane jest rozwinięcie produkcji i szkolenia z obsługi dronów, co ma służyć min. ochronie infrastruktury krytycznej (m.in. zakładów ORLEN). Celem projektu Vistula jest m.in.: • bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej, bezpieczeństwo energetyczne i surowcowe kraju oraz zapewnienie ciągłości działania państwa, • rozwój infrastruktury o charakterze dual-use, czyli podwójnego zastosowania, służącej zarówno celom cywilnym, jak i wojskowym. Należą do niej m.in. porty, lotniska, sieci energetyczne oraz systemy teleinformatyczne, • kompleksowa transformacja regionu w kierunku zielonej gospodarki i nowoczesnego przemysłu, w tym: wsparcie dla transformacji terenów wiejskich poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii (przydomowe biogazownie), tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój przemysłu 4.0.	Projekt ma być realizowany z Ministerstwem Obrony Narodowej. Zakład Produkcyjny ORLEN S.A. – największy koncern energetyczno-paliwowy w Europie Środkowo-Wschodniej oraz baza paliwowa „Plebanka”, należąca do Przedsiębiorstwa Eksploatacji Ropociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A. (PERN), to strategiczne obiekty w kraju i główne przesłanki realizacji tego projektu. Okręgi przemysłowe mają również powstać na Pomorzu, w Wielkopolsce i na południu Polski. W czerwcu 2025 r. w MON powołano zespół roboczy do opracowania koncepcji Zielonego Okręgu Przemysłowego – Kaszubia, której celem jest rozwój przemysłu, energetyki i infrastruktury krytycznej na terenie trzech województw: pomorskiego, zachodniopomorskiego i kujawsko-pomorskiego.	W Strategii zostanie uwzględniony Zielony Okręg Przemysłowy (ZOP) - Kaszubia, jako pierwszy i najbliższy realizacji ZOP.
10.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań, D. Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych, str. 64	Proponuje się zamianę wsparcia w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych na tworzenia warunków dla zawierania umów najmu na preferencyjnych warunkach	Proste dopłaty dla mieszkańców do czynszów spowodują wzrost czynszów, lepszym rozwiązaniem wydaje się być wspieranie umów najmu o stawce preferencyjnej.	Poszczególne działania zaproponowane w projekcie strategii należy rozpatrywać jako element systemu, a nie jako punktowe interwencje państwa. Odnosząc się bezpośrednio do uwagi, przywołane w niej działanie obejmuje różne formy przejściowego wsparcia najemców w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych. Są to zatem nie tylko wspomniane dopłaty do czynszu, które w obecnym stanie prawnym są udzielane m.in. najemcom mieszkań objętych współpracą gmin i inwestorów oraz najemcom mieszkań z zasobów społecznych agencji najmu, ale również np. dodatki mieszkaniowe, które stanowią istotne wsparcie dla osób o najtrudniejszej sytuacji życiowej. Działanie zostało przy tym

					sformułowane w sposób na tyle ogólny, że uwzględnia ono zarówno formy bezpośredniego wsparcia finansowego, jak i rozwiązań, które w sposób pośredni przyczyniają się do przejściowego obniżenia uciążliwości związanych z ponoszeniem wydatków mieszkaniowych osobom mającym trudności w samodzielnym zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych.
11.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, A. Dostosowanie metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów i uczennic, str. 70	W tym punkcie należy też wzmocnić dążenie do kilkunastoosobowych klas	Jeśli chce się zrealizować działania z tego punktu to nie można tego zrobić w oddziałach szkolnych, w których jest zbyt wielu uczniów przypadających na 1 nauczyciela.	Redukcja liczebności klas nie przesądza o skuteczności dostosowania metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów, kluczowe znaczenie mają kompetencje nauczyciela w zakresie indywidualizacji pracy oraz odpowiednie strategie dydaktyczne i organizacyjne.
12.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, B. Upowszechnienie w szkołach edukacji w zakresie kompetencji emocjonalnych i społecznych, str. 70	Należy podkreślić w tym punkcie wzmocnienie instytucji poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz roli pedagogów w szkołach	Bez wzmocnienia finansowego i organizacyjnego instytucji poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz roli pedagogów w szkołach nie będzie możliwe skuteczne kształtowanie umiejętności społecznych	Postulat wzmocnienia instytucji poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz roli pedagogów w szkołach jest zbyt ogólnikowy. W projekcie przyjęliśmy wyznaczenie kierunków zmian w pomocy psychologiczno-pedagogicznej w poradniach i szkołach. W Priorytet 1.2, pkt 4, B podkreśliliśmy rolę programu wychowawczo-profilaktycznego, szczególnie w zakresie wzmacniania kompetencji emocjonalno-społecznych i innych obszarów dobrostanu psychicznego uczniów. Szerszy katalog działań ujęty jest w Prioryecie 2.1, pkt 1 C i D, pkt 3 A, C, D, pkt 4H. Ponadto, w prioryecie 2.5. znajduje się działanie "Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach".
13.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka Migracyjna, A. Upowszechnienie znajomości języka polskiego wśród migrantów na terytorium Polski, str. 77	Proponuje się dodanie zapisów o opracowaniu i wdrożeniu systemu finansującego i organizującego naukę języka polskiego dla imigrantów. Naukę taką powinny organizować podmioty edukacyjne, zarówno publiczne jak i niepubliczne oraz organizacje pozarządowe.	Oparcie kształcenia wyłącznie na organizacjach pozarządowych wydaje się nieadekwatne do rozmiarów prawdopodobnego zapotrzebowania na tego typu edukację. Poza tym nauka języka polskiego powinna zostać włączona w jakiś system integracji obcokrajowców.	Zapisy Strategii są zgodne z dokumentem pn. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 „Odzyskać kontrolę, zapewnić bezpieczeństwo” (Strategia Migracyjna), przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2025 r. W Strategii Migracyjnej (str. 30) znajduje się zapis o priorytetyzacji dostępności kursów języka polskiego oraz rozbudowie programów wsparcia organizacji prowadzących kursy języka polskiego.
14.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne, E. Utworzenie rządowego portalu informacyjnego o prawach rodziców, str. 85	Proponuje się dodać w tym punkcie także zapisy o wzmocnieniu Państwowej Inspekcji Pracy i jej roli w egzekwowaniu istniejącego prawa pracy	Dotychczasowe zapisy ograniczają rolę państwa do informowania i edukacji obywatela w zakresie jego uprawnień, a powinny do tego dołożyć rolę państwa jako egzekutora praw.	Postulowane zapisy znajdują się w innym miejscu Strategii (priorytet 2.7).

15.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne, A. Aktywizacja zawodowa jako ważny obszar działań publicznych służb zatrudnienia, str. 85	Proponuje się dopisać finansowe, organizacyjne i szkoleniowe wzmocnienie instytucji służb zatrudnienia	Dotychczasowe zapisy podkreślają nowe zadanie i nową wizję służb zatrudnienia nie widząc procesu jaki miałby doprowadzić do tego celu	Uwaga uwzględniona. Zapis w punkcie A. "Aktywizacja zawodowa jako ważny obszar działań publicznych służb zatrudnienia" na str. 85 zostanie uzupełniony o zapis dot. finansowego, organizacyjnego i szkoleniowego wzmocnienia instytucji służb zatrudnienia.
16.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne, Cele do osiągnięcia, str. 86	Proponuje się dopisać wskaźnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami	Jest to istotna grupa społeczna w kategorii bezrobotnych	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
17.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, Cele do osiągnięcia, str. 98	Proponuje się dodać wskaźniki mierzące chorobowość chorób cywilizacyjnych (np. cukrzyca typu 2, nadciśnienie, zaburzenia depresyjne) oraz wskaźniki dotyczące używania alkoholu i tytoniu	Choroby cywilizacyjne oraz używanie środków psychoaktywnych oraz tytoniu silnie wpływa na stan zdrowia mieszkańców	Do Strategii wybrano wskaźniki ogólne i przekrojowe, żeby nadmiernie nie rozbudowywać listy wskaźników. Wskazane choroby mogą przyczyniać się do spadku przeciętnego dalszego trwania życia w zdrowiu w wieku 65 lat (wskaźnik z śsrk).
18.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część Wdrożeniowa Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, str. 116 i dalej	Występowanie "białych plam" komunikacyjnych, niska atrakcyjność transportu publicznego względem pojazdów indywidualnych – Na str. 118 w opisie zwrócono m.in. uwagę w kontekście efektywności transportu publicznego, na "odejście od kalkulacji wyłącznie w kategoriach rachunku ekonomicznego ograniczonego po stronie korzyści do przychodów ze sprzedaży biletów"	To jest jedna z najważniejszych rzeczy - rozwijanie transportu publicznego jest konieczne choćby w kontekście polityki klimatycznej i osiągnięcia jej efektów. Transport publiczny musi być atrakcyjny - tzn. jego koszt dla użytkownika musi zachęcać do odejścia od samochodu, musi być odpowiednio bezpieczny i komfortowy, a najważniejsze transport publiczny nie może się ograniczać do kilku połączeń na dzień, musi zapewniać możliwości przemieszczania pomiędzy różnymi punktami w różnych porach dnia (jeżeli ktoś będzie musiał czekać na połączenie zbyt długo zawsze wybierze samochód). Oczywiście wiąże się to ze znacznymi kosztami, ale raczej nie ma innej alternatywy - transport publiczny poza liniami o największych przepływach nigdy nie będzie zyskowny, ale są to koszty, które jeżeli nie zostaną poniesione, to będzie trzeba je ponosić w innych obszarach (transport na żądanie, o którym mowa w dokumencie może być tu jedną z opcji).	Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. W uwadze są tylko wskazane pożądane planowane działania. Szczegółowe rozwiązania w zakresie likwidacji „białych plam” komunikacyjnych zostaną wprowadzone w oparciu o akty normatywne powszechnie obowiązujących oraz dokumenty rządowe wynikające ze Strategii.
19.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część Wdrożeniowa Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, str. 118-119	"Wciąż słabo rozwinięty jest transport niskoemisyjny." (...) przedstawienie systemu transportu na zasilanie elektryczne (samochody elektryczne, kolej, tramwaje) będzie wymagało dodatkowych inwestycji w podaż energii elektrycznej.	Znaczący rozwój atrakcyjnego transportu publicznego, szczególnie na obszarach o dużym zagęszczeniu ludności pozwoli zmniejszyć zapotrzebowanie na transport indywidualny, to się przełoży na mniejsze zużycie paliw i mniejsze zapotrzebowanie na energię (niż w przypadku oparcia się na transporcie indywidualnym).	Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Mając na uwadze zaspokojenie rosnącego zapotrzebowania na energię, Strategia w innych priorytetach przewiduje m.in. inwestycje w energetykę jądrową i odnawialne źródła energii.
20.	Urząd Marszałkowski	Część wdrożeniowa Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	W punkcie A: Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów wskazano na ustanowienie marszałka województwa koordynatorem i integratorem przewozów na	To ważne, żeby funkcja regionalnego integratora nie była tylko funkcją bez pokrycia. Muszą iść za tym odpowiednie środki finansowe (w przypadku transportu zwykle są to środki bardzo znaczące - ważne zatem, aby	Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Mechanizm finansowania regionalnych integratorów

	Województwa Śląskiego	telekomunikacyjnej Kierunek: Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego, str.125	obszarze województwa. W opisie dalej wskazano, że "Funkcjonowanie integratorów przewozów zostanie oparte na trwałym mechanizmie finansowania, który umożliwi długofalowe planowanie i stabilne zarządzanie systemem transportu."	w przypadku wprowadzenia takich regulacji zapis o mechanizmie finansowania nie pozostał martwy.	przewozów zostanie określony w aktach normatywnych i dokumentach rządowych wynikających ze Strategii.
21.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Punkt: C. Wprowadzenie minimalnych standardów częstotliwości przewozów oraz jakości taboru, str. 126	Standardy określają minimalną częstotliwość przewozów realizowanych w publicznym transporcie zbiorowym,	To jest kluczowe, ważne, aby standardy nie ograniczały się do zapewnienia dwóch połączeń rano i dwóch popołudniu. Aby transport zbiorowy był atrakcyjny, częstotliwość musi zachęcać do rezygnacji z pojazdu indywidualnego.	Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Przepisy szczegółowe określają minimalne standardy częstotliwości przewozów.
22.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Punkt D: Upowszechnienie zintegrowanych węzłów przesiadkowych, str. 126	Zintegrowany węzeł przesiadkowy będzie miejscem umożliwiającym dogodną zmianę środka transportu	Korzystanie z węzła powinno być REALNIE powiązane z posiadaniem biletu na komunikację publiczną - "mam bilet nie płacę za parking" - "nie mam biletu=nie parkuję"	Uwaga sugeruje zmianę zbyt szczegółową jak na Strategię Rozwoju Polski. Budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych będzie mieć na celu dogodną zmianę środków transportu: autobusu, pociągu, tramwaju, samochodu osobowego i urządzenia transportu osobistego.
23.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Punkt G: Wprowadzenie usługi „transportu na żądanie”, str. 126	W treści wskazano, że „Transport na żądanie” docelowo powinien być kompatybilny i zintegrowany	Warto dodać, że powinien być też przystępny cenowo.	Mechanizm finansowania "Transportu na żądanie" zostanie określony w aktach normatywnych i dokumentach rządowych wynikających ze Strategii.
24.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii, Kierunek działania 3 Kształtowanie ekosystemu dla rozwoju i adaptacji sztucznej inteligencji, str. 152	Uwzględnienie rozszerzenia listy ośrodków objętych Krajowym Programem Wsparcia Komputerów Dużej Mocy o Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię.	Śląsk jest regionem, który z obszaru zajmującego się przemysłem ciężkim z powodzeniem przeszedł ogromną transformację. Województwo śląskie dysponuje znaczącym kapitałem ludzkim i edukacyjnym stanowiącym istotny potencjał w zakresie rozwoju sztucznej inteligencji. W regionie funkcjonuje 31 uczelni (4. wynik w kraju), na których uczy się w 2023 r. 115844 studentów (3. wynik w kraju). Ponadto w województwie śląskim znajduje się wiele instytucji otoczenia biznesu. Wśród nich istotną rolę pełnią parki przemysłowe i naukowo technologiczne. 19 jednostek tego typu jest zlokalizowanych we wszystkich subregionach województwa, przy czym większość skoncentrowana jest jednak w GZM (14 jednostek). W regionie znajduje się także 17 ośrodków badawczo-rozwojowych, przy czym większość z nich skoncentrowana jest w 3 miastach GZM tj. Gliwice, Katowice i Zabrze, a 10 z nich przynależy do Sieci Badawczej Łukasiewicz.	W dokumencie wskazano sześć znaczących ośrodków Komputerów Dużej Mocy zlokalizowanych w Poznaniu, Krakowie, Warszawie, Wrocławiu, Świerku i Gdańsku, ponieważ ośrodki te posiadają odpowiednią infrastrukturę. Obecnie Śląsk nie posiada takiej infrastruktury w związku z tym nie ma możliwości uwzględniania GZM w zakresie proponowanym w uwadze. Jednak po konsultacjach MC podkreśliło, że jest świadome potencjału Śląska, dlatego aby wyjść na przeciw zgłaszanym postulatam MC planuje wpisanie GZM do projektowanej obecnie Polityki Rozwoju Sztucznej Inteligencji do 2030 r. jako ośrodka wiodącego od 2027 r.
25.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna, str. 156	Brak odniesienia do roli małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR) jako elementu transformacji energetycznej kraju.	W projekcie pominięto rolę małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR), które powinny zostać wskazane jako istotny element wzmacniający transformację energetyczną kraju. Technologie te umożliwiają elastyczne i niskoemisyjne wytwarzanie energii elektrycznej odpowiadając zarówno na potrzeby	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.

				przemysłu, jak i gospodarstw domowych. Dzięki możliwości lokowania SMR i MMR w miejscach wyłączanych bloków węglowych, możliwe będzie wykorzystanie istniejącej infrastruktury sieciowej oraz zapewnienie stabilnych dostaw energii. Nowe źródła wytwarzania energii to nie tylko element przewagi konkurencyjnej najbardziej uprzemysłowionego regionu i jego perspektyw rozwojowych, ale również kwestia odporności tego obszaru na kryzysy i zabezpieczenie bezpieczeństwa jego mieszkańców.	
26.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna Kluczowe wyzwania, str. 157	Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na obszary kraju charakteryzujące się najstarszą, nieefektywną strukturą przesyłową i dystrybucyjną oraz które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE.	Największe potrzeby w zakresie modernizacji sieci występują w regionach, w których energetyka konwencjonalna zapewnia bezpieczeństwo energetyczne kraju. Ze względu na czas powstawania infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej cechuje się ona większą awaryjnością i stratami energii. Obecny zapis, ze względu na przeciętny potencjał województwa śląskiego do produkcji energii z OZE oznacza, że inwestycje w regionie o największym zapotrzebowaniu na modernizację sieci, a jednocześnie jednym z największych zapotrzebowaniem na energię elektryczną będą realizowane w dalszej perspektywie czasowej. Należy również zauważyć, że regiony o wyższym potencjale rozwoju OZE wymagają inwestycji w rozwój/rozbudowę sieci, a nie jej modernizację.	Uwaga zostanie uwzględniona.
27.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa, Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna, kierunek 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej, str.162	W celu ograniczenia kosztów rozbudowy, jak i strat przesyłowych, rekomendowane będzie lokowanie nowych inwestycji energochłonnych blisko planowanych i istniejących centrów wytwarzania energii.	W części dotyczącej lokalizacji nowych inwestycji energochłonnych należy rozszerzyć zapis, aby obejmował nie tylko planowane, ale również istniejące centra wytwarzania energii. Województwo śląskie, jako jeden z najbardziej uprzemysłowionych regionów kraju, dysponuje niezbędną infrastrukturą, dostępem do wykwalifikowanych kadr oraz bogatym zapleczem przemysłowym. Lokowanie inwestycji energochłonnych w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących centrów wytwarzania energii pozwoli na efektywne wykorzystanie już dostępnych zasobów a także przyczyni się do niwelowania negatywnych skutków transformacji energetycznej w regionie, w szczególności poprzez tworzenie nowych miejsc pracy/utrzymanie istniejących i zagospodarowanie potencjału kadrowego dotychczas związanego z sektorem węglowo-energetycznym.	Uwaga zostanie uwzględniona.
28.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, str. 166 Dotyczy: Kluczowe znaczenie dla pierwszego typu interwencji ma wykorzystanie	Zrównoważenie zapisów odnoszących się do interwencji w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej względem interwencji dla reszty kraju	Interwencja w zakresie szeroko rozumianej transformacji energetycznej nie powinna zostawiać w tyle regionów uzależnionych od konwencjonalnych źródeł energii. Interwencja publiczna powinna być planowana komplementarnie, mitygując ryzyka potencjalnego drenażu kadr i inwestorów z południa na północ Polski.	Celem zapisu było wskazanie perspektywicznego kierunku lokowania nowych inwestycji energochłonnych w związku z rozwojem mocy nisko- i zeroemisyjnych na północy kraju, tak aby m.in. zwiększyć lokalną konsumpcję energii, ograniczyć straty przesyłowe i koszty rozbudowy infrastruktury elektroenergetycznej. Ponadto

		wskazanych inwestycji dla przyciągnięcia do regionu przedsiębiorstw energochłonnych.		Ekosystem przemysłowy wykształcony w województwie śląskim, który dysponuje niezbędną infrastrukturą, dostępem do wykwalifikowanych kadr oraz bogatym zapleczem przemysłowym należy zmodernizować/dostosowywać do nowych wyzwań i nowych standardów.	stworzenie optymalnych warunków dla przyciągania do regionu inwestycji w obszarze nowoczesnych przemysłów energochłonnych zgodnie z zapisem SRP2035 obejmie w szczególności branże, które już dziś wykazują zainteresowanie inwestowaniem na Pomorzu, a także zaangażowane będą w obsługę inwestycji energetycznych. Województwo śląskie ze względu na specyficzne uwarunkowania zostało objęte OSI Transformacji energetycznej.
29.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, str. 170	W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu energetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej i sektora wydobywczego ; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”.	Wsparcie w zakresie dedykowanych programów przekwalifikowania powinny zostać skierowane nie tylko do pracowników sektora energetyki konwencjonalnej, ale również do pracowników sektora wydobywczego, którzy stanowią największą grupę osób objętych procesem transformacji regionu.	Uwaga zostanie uwzględniona.
30.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, str. 171	Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Planów Sprawiedliwej Transformacji. Zadaniem podmiotów zarządzających interwencją będzie dostarczanie samorządowi województwa informacji niezbędnej do podejmowania działań osłonowych i rozliczania środków wsparcia zewnętrznego. (...).	Zapisy dotyczące wsparcia regionów w tym procesie na poziomie Państwa są zbyt ogólne i niewiele z nich wynika. Doprecyzowanie zapisów, w tym zaproponowanie konkretnych działań ma szczególne znaczenie, ponieważ istnieje realne zagrożenie, że wsparcie procesu transformacji ze środków UE w kolejnej perspektywie nie będzie kontynuowane. W przypadku braku wsparcia zewnętrznego wdrażanie OSI po roku 2030 w całości	Zakres terytorialny OSI transformacji energetycznej zostanie rozszerzony.

			Z zapisów we wskazanym akapicie można wnioskować, że działania w ramach OSI transformacji energetycznej będą opierać się jedynie na realizacji TPST.	spadnie na samorządy regionalne, a patrząc pod kątem wyzwań stojących przed regionami węglowymi, wskazane działania będą realizowane w bardzo ograniczonym zakresie, wynikającym z możliwości finansowych regionów.	
31.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6 ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Kluczowe wyzwania, str. 175	Wciąż istnieje problem terenów zdegradowanych , w tym wielkoobszarowych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Niektóre regiony kraju charakteryzują występowaniem na ich terenie znaczną ilością terenów przemysłowych (w tym pogórnicznych) o różnej powierzchni. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne.	Województwo śląskie jest regionem, na terenie którego zidentyfikowano kilkaset terenów przemysłowych, zdegradowanych i zdewastowanych. Są to często tereny charakteryzujące się występowaniem zanieczyszczeń szkodliwych dla środowiska i zdrowia mieszkańców. Ze względu na jego skalę jest to niezwykle istotny problem i nie powinien być pomijany w dokumencie strategicznym szczebla krajowego.	Uwaga zostanie uwzględniona
32.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6 Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Kierunki działań, str. 182	E. Poprawa stanu środowiska na wielkoobszarowych terenach zdegradowanych, w tym wielkoobszarowych oraz likwidacja materiałów niebezpiecznych zagrażających środowisku i zdrowiu mieszkańców . Zostanie przeprowadzona szczegółowa inwentaryzacja i ocena stanu środowiska wielkoobszarowych terenów zdegradowanych oraz zanieczyszczonych obszarów na dnie Morza Bałtyckiego, a następnie zostaną podjęte działania naprawcze. Nastąpi także wzmocnienie współpracy międzynarodowej w zakresie neutralizacji materiałów niebezpiecznych zalegających na dnie Morza Bałtyckiego.	Ze względu na skalę problemu zasadnym wydaje się, aby działania naprawcze zostały podjęte nie tylko na wielkoobszarowych terenach zdegradowanych, ale na wszystkich terenach w kraju, które cechują się występowaniem substancji niebezpiecznych zagrażających środowisku i zdrowiu mieszkańców.	Dopisano: "zdrowiu mieszkańców". Pozostała część uwagi nie może zostać uwzględniona. W priorytecie 2.6 jako kluczowe wyzwania (str. 172) wskazano m.in. że "Wciąż istnieje problem wielkoobszarowych terenów zdegradowanych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne." Wskazane brzmienie jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wieloobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719) oraz Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności. Natomiast zagadnienie zanieczyszczenia powierzchni ziemi nie objętego ustawą o WTZ jest uwzględnione w rozdziale 5. "Wzmacnianie i odtwarzanie

					systemu przyrodniczego kraju" - na str. 178 wskazano zadanie: "D. Rozbudowanie monitoringu gleb oraz identyfikacja i remediacja gleb zanieczyszczonych Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny sposób, tj. gleby rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe oraz tereny zanieczyszczone i zdegradowane. Ponadto kontynuowana będzie identyfikacja i remediacja miejsc, gdzie występuje zanieczyszczenie gleby i ziemi."
33.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski Kierunek: Intensyfikacja polskiej polityki zagranicznej w wymiarze globalnym, str.196	Wskazuje się na wzmocnienie pozycji międzynarodowej naszego kraju.	Wydaje się, że w tym kontekście istotne jest, aby w różnych istotnych dla kraju kwestiach prezentować spójne silne stanowisko na arenie międzynarodowej (jednolite bez względu na przekonania polityczne).	Istota postulatu prezentacji jednolitego stanowiska na arenie międzynarodowej jest odzwierciedlona w ostatnim zdaniu pierwszego akapitu istniejącego tekstu : "Aby w tych warunkach skutecznie dążyć do podnoszenia pozycji międzynarodowej Polski, niezbędne jest podjęcie działań nakierowanych na (...) poprawę międzyresortowej i międzyinstytucjonalnej koordynacji planowania strategicznego polityki zagranicznej."
34.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju, str. 199	W opisie Kluczowych wyzwań wskazuje się m.in. na basen Morza Bałtyckiego - wymienia się polskie obszary morskie jako strategiczny obszar dla bezpieczeństwa energetycznego Polski.	W tym kontekście ważne jest również funkcjonowanie dotychczasowych źródeł energetyki konwencjonalnej w kraju- w tym funkcjonowanie elektrowni węglowych i ich modernizacja oraz przestawienie na paliwo gazowe w okresie przejściowym (dywersyfikacja źródeł energetycznych)	Kwestie związane z bezpieczeństwem energetycznym zostały kompleksowo podjęte w priorytecie 2.5 Transformacja energetyczna oraz dodatkowo w kierunku działań Identyfikacja i zabezpieczenie usług kluczowych oraz modernizacja i rozwój infrastruktury krytycznej (priorytet 3.3 Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy). Basen Morza Bałtyckiego został wskazany w cytowanym fragmencie w kontekście rosnących zagrożeń militarnych i asymetrycznych.
35.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja, str. 235	Kierunek: Doskonalenie statystyki publicznej w systemie informacyjnym państwa Punkt D. Doskonalenie procesu udostępniania danych statystycznych	To ważne! Odpowiedniej jakości dane są potrzebne, szczególnie istotne, aby w skali lokalnej można było działać w oparciu o dane dla poziomu lokalnego.	Uwaga o charakterze komentarza.
36.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja, str. 236	Kierunek: Zwiększenie otwartości i cyfryzacja procesu legislacyjnego Punkty: A. Stworzenie systemu informatycznego zapewniającego jednolity dostęp do wykazów prac legislacyjnych Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów B. Rozwój serwisu Rządowy Proces Legislacyjny (RPL)	Punkty trochę się powielają - można je skonsolidować - Jest serwis RPL, warto go rozwijać, modyfikować, a nie tworzyć nowe narzędzia.	Odrębne systemy dla wykazów prac legislacyjnych oraz do udostępniania dokumentacji procesu legislacyjnego funkcjonują już obecnie. Punkt A ma na celu stworzenie jednego narzędzia, które w sposób jednolity będzie realizowało zadania, które dziś nie są realizowane jednolicie - obecnie Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów oraz Ministrowie, którzy mają obowiązek prowadzenia wykazów prac legislacyjnych - prowadzą swoje wykazy oddzielnie i w bardzo różnej formie. Rolą serwisu RPL jest natomiast udostępnienie dokumentów zawierających projekt aktu z chwilą skierowania do uzgodnień oraz na kolejnych etapach procesu legislacyjnego, ponadto w RPL udostępnia się uwagi i stanowiska do projektu. Oba systemy zostaną

					opracowane w sposób, który umożliwi płynne przechodzenie między tymi narzędziami, w tym prostsze wyszukiwanie. Zasadne jest zatem pozostawienie tych dwóch elementów osobno, jednocześnie zapisy zostaną skorygowane, tak by stało się to łatwiej zrozumiałe.
37.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa Cel horyzontalny Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju; Sieć osadnicza, str. 245	Niewystarczające dostosowanie terenów zabudowanych do potrzeb dzieci i osób starszych oraz z niepełnosprawnościami, w tym mało atrakcyjnych przestrzeni publicznych umożliwiających interakcje społeczne;	Poszerzenie zapisu istotne z punktu widzenia kompleksowego podejścia do przestrzeni. Dodatkowo usypnia to zapisy Strategii z prezentowanymi wyzwaniem w dalszej jej części.	Uwaga do uwzględnienia.
38.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa Cel horyzontalny Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju; Sieć osadnicza, str. 245	Trwająca rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwala na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną.	Zarówno proces rewitalizacji jak i odnowy wsi są procesami ciągłymi, które się nie zakończyły. Właściwe jest podkreślenie korzyści z nich płynących, ale także kwestii trwania.	Uwaga do uwzględnienia.
39.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa Cel horyzontalny Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (wyzwania), str. 250	7. Zatrzymanie dalszej niekontrolowanej ekspansji zabudowy (zwłaszcza w strefach suburbanizacji) na obszary wiejskie i zielone w tym chronione, powodującej presję na ekosystemy, pogorszenie warunków świadczenia usług ekosystemowych, a w aglomeracjach przeciwdziałanie narastającym konsekwencjom miejskich wysp ciepła i powodzi błyskawicznych.	Ekspansja zabudowy ma miejsce nie tylko na obszary wiejskie, ale także zielone, co z punktu widzenia przytoczonej presji na ekosystemy oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu ma bardzo duże znaczenie.	Uwaga do uwzględnienia.
40.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 4 Opis policentrycznej sieci miast - województwo śląskie	Katowicki Obszar Metropolitalny (...) Wzmocnienie potencjału rozwojowego metropolii będzie wymagało także dalszych inwestycji w rozwój infrastruktury transportowej, tj.: kolei metropolitalnej, budowy bezpośredniego połączenia kolejowego Katowice – lotnisko w Pyrzowicach, rozbudowy autostrady A4 oraz rozbudowy intermodalnego terminala w Sławkowie.	Bezpośrednie szybkie połączenie kolejowe Katowic z lotniskiem jest podstawą dalszego rozwoju Metropolii zwłaszcza biorąc pod uwagę rozwój ruchu biznesowego oraz potencjału kongresowego, naukowego czy kulturalnego.	Budowa nowej linii kolejowej Katowice - lotnisko w Pyrzowicach nie została ujęta w dokumencie strategicznym opracowanym przez Spółkę PKP PLK pn. „PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. – zamierzenia inwestycyjne na lata 2021 – 2030 z perspektywą do 2040 roku”. Obecnie istnieje połączenie kolejowe do lotniska Katowice-Pyrzowice (uruchomione w 2023 roku).
41.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Część wdrożeniowa Cel horyzontalny Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju, str.269	Kierunek 1 Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej Kierunek 2 Wzmocnienie miast i ich obszarów funkcjonalnych o dużym znaczeniu dla rozwoju regionów i subregionów	Brak wskazania, w ramach którego kierunku wspierane będą krajowe aglomeracje miejskie. W ramach kierunku 1 wskazuje się na metropole, natomiast w ramach kierunku 2 na ośrodki o znaczeniu dla rozwoju regionu tj. Regionalne aglomeracje i ośrodki subregionalne. Należałoby to dookreślić.	Zostanie to dookreślone. Do kierunku 2 dodajemy krajowe i regionalne aglomeracje oraz ośrodki subregionalne.
42.	Urząd Marszałkowski	Część wdrożeniowa Cel horyzontalny	“W perspektywie czasowej Strategii konieczne też będzie wsparcie dla metropolii z problemami	Problemy opisane w przytoczonym tekście dotyczą też w dużej mierze Aglomeracji Rybnickiej (która nie została	Zostanie to poprawione.

	Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju Kierunek szczegółowy 1: Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej, str. 269	transformacyjnymi. W takiej sytuacji znalazły się metropolie katowicka (GZM+), której problemy dodatkowo wzmacnia proces transformacji energetycznej, oraz łódzka. (...) W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów przemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii."	wskazana ani w kierunku 1 ani w kierunku 2). Wnioskuje się o poszerzenie zapisów lub doprecyzowanie tekstu, gdzie dokładnie ujęte zostały krajowe aglomeracje miejskie.	
43.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju, str. 276-278	Weryfikacja założonych kryteriów delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe	Do obszarów strategicznej interwencji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe zaliczone zostały obszary, w odniesieniu do których zidentyfikowano największe ryzyko utraty żywotności w wyniku niekorzystnych procesów demograficznych. Naszym zdaniem założone kryterium tj. spadek liczby ludności o co najmniej 5% między 2024 a 2035 r. (wg prognozy GUS) na poziomie powiatu oraz wyłączenie powiatów znajdujących się w pobliżu dużych aglomeracji nie przyczyni się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów i wykluczy gminy wiejskie, które potrzebują realnego wsparcia i borykają się z wieloma problemami m. in. z silnym procesem depopulacji. Województwo śląskie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem obszarów wiejskich, które skupione są w subregionach zorganizowanych wokół aglomeracji miejskich. Takie usytuowanie, zgodnie z proponowanym kryterium, uniemożliwia włączenie do interwencji gmin wymagających pilnego wsparcia (m.in. gmin z subregionu południowego). Naszym zdaniem kryterium powinno odnosić się do jednostki jaką jest gmina i uwzględniać wszystkie tereny wiejskie, dla których prognozuje się spadek ludności między 2024 a 2035 r. niezależnie od usytuowania aglomeracji. Takie działanie ma szansę zatrzymać nasilające się procesy depopulacji na obszarach wiejskich oraz przyczynić się do wzmacniania spójności społecznej i terytorialnej tych obszarów.	Strategia nie wyklucza wsparcia publicznego dla gmin, które nie należą do OSI. Warto również zaznaczyć, że gminy położone przy aglomeracjach, będą objęte OSI dedykowanemu Miejskim Obszaram Funkcjonalnym.
44.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, Narzędzia i monitorowanie, str. 280	Pozwoli to na monitoring otoczenia społeczno-gospodarczego Strategii. Alternatywnym rozwiązaniem mogłoby być uproszczenie procedury opracowania strategii, w	Opracowywanie Rocznej Diagnozy Strategicznej nie przyczyni się wprost do jej aktualizacji. Po pierwsze efekty wdrażanych celów są widoczne w dłuższym okresie, po drugie nie jest możliwa ciągła aktualizacja Strategii z uwagi na bardzo rozbudowane procedury jej opracowania (procedura strategicznej oceny	Zdanie "Pozwoli to na uniknięcie sytuacji, w której istotne zdarzenia prowadzą do dezaktualizacji Strategii" zostanie usunięte. W kolejnym zdaniu zostanie wykreślone słowo "także".

			tym strategii wojewódzkich, tak żeby zapewnić ich większą elastyczność.	oddziaływania na środowisko, czyli konieczność opracowania prognozy, konsultacji, uzyskania opinii itp.)	
45.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, str. 281	Propozycja zaangażowania podmiotów samorządowych w realizacji działań przewidzianych w Strategii.	Mimo zapisów w Strategii, że konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe to niestety niewielka jest reprezentacja podmiotów regionalnych w Zespole ds. Pracy Strategicznej. Ponadto w Planie działań na lata 2026-2029 w niewielkim stopniu uwzględniono te podmioty jako podmioty współpracujące przy realizacji działań. Proponujemy więc zwiększenie zaangażowania podmiotów samorządowych w realizacji działań.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współdział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współdział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy Strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
46.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, str. 281	Brak precyzyjnych zapisów dotyczący oceny realizacji Strategii.	W 2030 jest zaplanowana ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Brak wskazania, czy wskazana ocena będzie badaniem ewaluacyjnym, czy w ramach innej procedury. Nie dookreślono nawet ogólnie zasad, które będą stosowane w ramach oceny. Brak informacji kto będzie odpowiedzialny za przeprowadzenie tej oceny. Rekomendujemy powierzenie przeprowadzenia oceny podmiotowi zewnętrznemu, co zwiększa obiektywizm procesu ewaluacji.	Przegląd śródkresowy zostanie dokonany przez administrację, zasadność zewnętrznego badania ewaluacyjnego zostanie określona przy tym przeglądzie.
47.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, Narzędzia i monitorowanie, str. 282	KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne wraz z środkami finansowymi przeznaczonymi dla tych obszarów.	Proponuje się dopisać środkami finansowymi. Dla zapewnienia skutecznego wdrażania OSI krajowych potrzebne są konkretne środki na poziomie rządowym. W przeciwnym razie nie będą one wdrażane, tak jak w obecnie obowiązującej strategii. Należy pamiętać, że regiony definiują również własne OSI i są odpowiedzialne za ich wdrażanie.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE. Zostało to ujęte w Strategii.
48.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, Ramy finansowe, str. 284	Brak oszacowania środków potrzebnych do realizacji Strategii.	Przy braku określenia chociaż planowanej wielkości środków na poszczególne działania ciężko prowadzić skuteczną politykę rozwoju. Powinny chociaż zostać oszacowane środki potrzebne do podejmowania działań. Brak określenia wielkości potrzebnych i planowanych	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE. Zostało to ujęte w Strategii.

		Załącznik 1: Plan działań na lata 2026-2029		środków jest słabością systemu realizacji Strategii Rozwoju Kraju.	
49.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, Ramy finansowe, str. 288	W lipcu 2025 r. ukaże się przygotowany przez Komisję Europejską projekt Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2028-2034 wraz z projektami zmian legislacyjnych. W projekcie Komisji zostaną określone...	Fragment wymaga aktualizacji	Zapisy zostaną zaktualizowane.
50.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	System realizacji Strategii, Ramy finansowe, str. 289	Możliwa potrzeba utworzenia funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych	Utworzenie funduszu rozwoju regionalnego opartego na środkach krajowych jest niezbędne dla zapewnienia ciągłości realizacji celów strategicznych państwa w przypadku zmniejszenia środków UE. Jest to również perspektywiczne myślenie oraz kompilacja środków krajowych i unijnych.	Uwaga uwzględniona.
51.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 1, Plan działań na lata 2026-2029	Proszę o dopisanie działań w zakresie oddziaływania na aktywność fizyczną, niewłaściwą dietę i korzystanie ze środków psychoaktywnych i tytoniu przez mieszkańców	Brak działań w zakresie oddziaływania na aktywność fizyczną, niewłaściwą dietę i korzystanie ze środków psychoaktywnych i tytoniu przez mieszkańców	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
52.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 1, Plan działań na lata 2026-2029	Proszę o dopisanie działań w ramach kształcenia umiejętności społecznych oraz niwelujących nierówności ze względu na płeć, ekonomiczne i kulturowe	Brak działań w zakresie kształcenia umiejętności społecznych oraz niwelujących nierówności ze względu na płeć, ekonomiczne i kulturowe	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Natomiast w głównym dokumencie kwestie te zostały uwzględnione w Priorytetach 2.1 i 2.7.
53.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 1, Plan działań na lata 2026-2029, Rozwój instrumentów polityki migracyjnej w obszarze rynku pracy i edukacji, str. 3	Proszę o dopisanie działań w zakresie stworzenia systemu edukacji imigrantów w zakresie języka polskiego oraz ich integracji	Brak działań w zakresie stworzenia systemu edukacji imigrantów w zakresie języka polskiego oraz ich integracji	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Natomiast w głównym dokumencie kwestie te zostały uwzględnione w priorytecie 1.3.
54.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 1. Plan działań na lata 2026-2029 str. 1-47	Brak pełnej informacji w zakresie poszczególnych elementów zawartych w Planie działań.	Zgodnie z zapisami Strategii (str.281) „warunkiem skutecznej realizacji Strategii jest właściwa koordynacja jej wdrażania, ciągłe podtrzymywanie aktualności oraz zapewnienie publicznej rozliczalności celów i działań w niej zapisanych”, natomiast Plan działań na lata 2026-2029, który powinien konkretyzować sposób wdrażania celów i kierunków działań Strategii w dalszym ciągu nie dostarcza pełnej informacji w tym zakresie tj. - w kolumnie dot. podmiotu odpowiedzialnego oraz współpracującego wypisano przy wielu działaniach kilka podmiotów współpracujących bez podziału zadań między nimi, roli jaką będą pełnić itd. -bardzo ogólnie wskazano źródła finansowania np. środki europejskie; źródła jak i oszacowania budżetu powinny	W Planie działań przy każdym działaniu został wskazany jeden podmiot odpowiedzialny za całość interwencji oraz podmioty współpracujące. Rozliczalność Planu działań będzie następować w corocznych Sprawozdaniach z jego realizacji, które będą przygotowywane począwszy od 2027 r. Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie rozstrzygany w ramach corocznego procesu budżetowego oraz programowania będących w dyspozycji Polski środków unijnych (konkretne programy, projekty). Wielkość środków będzie ustalana z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewniania ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł fiskalnych. Niektóre działania obok zadań rozpisanych na kolejne

				zostać wskazane, aby w pełni ocenić możliwość sfinansowania wskazanych działań -w kolumnie „kamienie milowe”, przy niektórych działaniach zapisano, że będą one realizowane w trybie ciągłym, istnieje obawa, że będą one pomijane podczas monitoringu, gdyż nie określono w jakim momencie ich wdrożenie zostanie ocenione.	lata mają wskazane dodatkowe zadania, które będą realizowane w trybie ciągłym. Zadania te również będą podlegać corocznemu monitoringowi.
55.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 1. Plan działań na lata 2026-2029, str. 35	Weryfikacja działań zapisanych w punkcie 30	Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego kraju jest jednym z najważniejszych, strategicznych zadań Państwa. Aby je utrzymać konieczne jest określenie konkretnych działań i przyjęcie odpowiednich instrumentów do ich realizacji. Naszym zdaniem zadania wskazane w punkcie 30 Planu zadań w załączniku nr 1 są nieadekwatne w stosunku do potrzeb i wysoce niewystarczające dla realizacji założeń projektu Strategii. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego wymaga wskazania konkretnych działań skierowanych na obszary wiejskie, m.in. w zakresie opłacalności produkcji rolnej, zastępowalności pokoleń w rolnictwie, zachowania zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich oraz dbałości o żyzność gleb i przestrzeni dla produkcji rolnej jak również dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w warunkach zmian klimatu. Sugerujemy więc doprecyzowanie zapisów i uwzględnienie zadań, które umożliwią realizację kierunków wskazanych w pozostałych częściach projektu Strategii.	Zadania dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego, np. dotyczące wsparcia bezpośredniego czy wsparcia postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej, które zostały uwzględnione w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego - str. 221) mają charakter ciągły i nie mogą być rozpatrywane w kategorii „kamieni milowych”, które w określonym czasie podlegają zakończeniu i rozliczeniu efektów.
56.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 2. Tabela ze wskaźnikami	Brak wskaźników do wszystkich kierunków działań.	Nie do wszystkich kierunków działań zostały przypisane wskaźniki, przez co nie wiadomo w jaki sposób będzie monitorowana realizacja tych działań (np. kierunki działań w ramach priorytetu 2.7). Jednak zgodnie z uwagą, w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona.	Wskaźniki są przypisane do poszczególnych priorytetów Strategii, nie do kierunków działań, tak by nie rozbudowywać nadmiernie listy wskaźników.
57.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 4 Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), str. 10	Ośrodek miejski: Bielsko-Biała, Czechowice – Dziedzice , Obszar funkcjonalny: Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Łodygowice, Wilamowice, Wilkowice	Zgodnie z obowiązującą Strategią Rozwoju Województwa Aglomerację Bielską tworzą dwa miasta: Bielsko-Biała i Czechowice-Dziedzice. Postuluje się o poszerzenie ośrodka miejskiego o Czechowice-Dziedzice i tym samym wyłączenie go z obszaru funkcjonalnego.	Zapisy strategii, a także projektowana ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, wymagają wskazania ośrodka centralnego.
58.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Model struktury funkcjonalno-przestrzennej,	Ośrodki subregionalne Postuluje się o ujęcie jako ośrodka subregionalnego miasta Żywca.	Oprócz relatywnie wysokiego potencjału gospodarczego i społecznego tego miasta, należy podkreślić jego zasięg oddziaływania w południowej części regionu. Z uwagi na ukształtowanie powierzchni (pasma górskie) Żywiec jest jedynym dużym ośrodkiem, który na południowy-wschód od Bielska-Białej przejmuje i organizuje procesy rozwojowe tego obszaru. Ponadto jest ośrodkiem stykowym - jego oddziaływanie można określić jako	Lokalizacja oraz zasięg oddziaływania Żywca w kontekście MOF Bielska-Białej nie kwalifikuje go do ujęcia jako samodzielnego ośrodka subregionalnego.

		str. 253 Załącznik 4 Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), str. 10		ponadregionalne, gdyż jest stolicą terenu Żywiecczyny, do którego zalicza się też wiele gmin z województwa małopolskiego. Żywiec pełni też funkcje ośrodka transgranicznego, organizującego procesy wzdłuż granicy ze Słowacją (analogicznie podobne znaczenie ma Cieszyn w odniesieniu do Czech).	
59.	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik 3, OSI Województwo Śląskie	Poprawa nazwy gminy z „Łaziska” na „Łaziska Górne”	Błędne wskazanie nazwy gminy jako „Łaziska”. Poprawna nazwa gminy to Łaziska Górne.	Uwaga zostanie uwzględniona - zostanie to poprawione.
60.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str.6 Wprowadzenie	W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość dostosowaną do specyfiki i potrzeb metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich.	Traktowanie wszystkich regionów w równym stopniu może prowadzić do ignorowania ich zróżnicowanych potrzeb. Regiony metropolitalne, małe miasta i obszary wiejskie mają zupełnie inne wyzwania, potencjały i poziom rozwoju. To, co będzie wsparciem dla jednego obszaru, może być niewystarczające lub wręcz nietrafione dla innego. Rozwój powinien być równoważony regionalnie, co odnosi się do idei sprawiedliwego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego wszystkich regionów danego kraju. Oznacza to, że żadna część kraju - czy to region wiejski, peryferyjny, czy też mniej uprzemysłowiony - nie powinna pozostawać w tyle za bardziej rozwiniętymi obszarami. Jest to kluczowe, aby uniknąć nierówności i zapewnić wszystkim regionom równe szanse na rozwój. Wiele regionów boryka się z różnymi problemami, takimi jak niższy poziom infrastruktury, niższe inwestycje czy wyższe bezrobocie, dlatego warto dostosować polityki rozwoju do specyficznych potrzeb lokalnych.	Zapis zostanie poprawiony na: "W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość zarówno o rozwój metropolii, jak również małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich."
61.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 11 Synteza	W tym celu zbudowany zostanie nowoczesny system ochrony ludności i obrony cywilnej, obejmujący system reagowania, system komunikacji, budowę infrastruktury ochronnej, zabezpieczenie dostępu do wody oraz edukację.	Kluczowym zasobem jest woda, która zapewnia bezpieczeństwo systemów żywnościowych, energetycznych i gospodarczych. Należałoby się zastanowić czy nie włączyć odniesienia do bezpiecznego dostępu do wody, zrównoważonej gospodarki wodnej oraz odporności wodnej.	Proponowany zapis nie odpowiada treści zawartej w opisywanym Celu bezpieczeństwa. Tematyka związana ze zrównoważoną gospodarką wodną została ujęta w Priorytecie 2.6. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
62.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 39 Rozdz. I, Bezpieczeństwo państwa i obywateli	Obecny zapis: „Polska z powodu wzrostu skali zagrożenia znajduje się w procesie znaczącego zwiększania potencjału militarnego. (...) Rosyjska agresja na Ukrainę znacząco zwiększyła jednak skalę zagrożenia konfliktem militarnym na terytorium Polski, co wymaga wyraźnego zwiększenia potencjału militarnego kraju.” Proponowany nowy zapis: „Polska, w związku ze wzrostem zagrożenia militarnego, będzie zwiększać potencjał obronny	Art. 42 TUE (wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony) wskazuje na konieczność zwiększania zdolności obronnych.	Proponowany zapis wskazuje działanie, a jest to część diagnostyczna.

			w sposób systematyczny i długofalowy, zapewniając interoperacyjność z NATO oraz rozwój krajowego przemysłu obronnego. Strategia przewiduje utrzymanie wydatków obronnych na poziomie odpowiadającym zobowiązaniom sojuszniczym i adekwatnym do sytuacji bezpieczeństwa, rozwój strategicznych rezerw obronnych oraz priorytet dla krajowych producentów w zamówieniach publicznych.”		
63.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 54-55 Rozdz. II, Cel 1: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich	Obecny zapis: „Po drugie, polityka migracyjna musi uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo kraju.” Proponowany nowy zapis: „Po drugie, polityka migracyjna musi w sposób systematyczny uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo narodowe i stabilność państwa. Strategia zakłada wzmocnienie mechanizmów kontroli legalności pobytu oraz zatrudnienia cudzoziemców, ujednolicenie procedur weryfikacyjnych oraz ścisłą współpracę z instytucjami unijnymi w zakresie ochrony granic i przepływu osób. Priorytetem będzie ograniczanie ryzyk związanych z nielegalną migracją i przeciwdziałanie jej wykorzystaniu jako narzędzia presji politycznej.”	Współczesne kryzysy pokazały, że niekontrolowana migracja może być wykorzystywana do destabilizacji państw i osłabiania ich odporności. Unia Europejska wskazuje na konieczność łączenia polityki migracyjnej z polityką bezpieczeństwa, aby chronić integralność granic i spójność społeczną. Doprecyzowanie zapisu w Strategii pozwoli Polsce skuteczniej chronić interesy narodowe, zwiększać bezpieczeństwo wewnętrzne oraz wzmocnić współdziałanie z partnerami europejskimi.”	Zbyt szczegółowe zapisy jak na konwencję części kierunkowej. W tej części nie wpisujemy priorytetów i konkretnych działań. Rozwinięcie postulowanych zapisów znajduje się w Części wdrożeniowej, m.in. Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna; Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju; Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy.
64.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 61 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	„Priorytet zakłada realizację czterech głównych kierunków działań: 1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem, w tym systemowego programu taniego wynajmu dla młodych rodzin. 2. Rozwój rynku mieszkań na własność, z zapewnieniem stabilnych instrumentów finansowania. 3. Poprawa warunków mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem efektywności energetycznej. 4. Zwiększenie dostępności mieszkań społecznych i wspieranie samorządów w ich rozwoju. ”	Obecny zapis jest zbyt ogólny. Brakuje systemowych rozwiązań dla młodych rodzin i mieszkalnictwa społecznego. Komisja Europejska podkreśla, że warunki mieszkaniowe i polityki rodzinne są kluczowe dla stabilności demograficznej.	Priorytet został sformułowany na poziomie ogólności odpowiadającym charakterowi dokumentu. Efektem objętych priorytetem działań ma być zapewnienie możliwości wyboru pomiędzy różnymi formułami zaspokajania potrzeb mieszkaniowych oraz wysokiej jakości zamieszkiwania. Realizacja obu tych celów ma jednocześnie sprzyjać dietności. Dzięki zwiększeniu dostępności mieszkań osoby planujące założenie rodziny oraz osoby pragnące rozwijać rodzinę będą miały łatwiejszy dostęp do mieszkania oraz szersze możliwości zmiany już używanego mieszkania na bardziej odpowiadające potrzebom rodziny w danym czasie. Dzięki poprawie warunków mieszkaniowych zyskają natomiast adekwatne do potrzeb, bezpieczne, zdrowe i mniej uciążliwe finansowo warunki zamieszkiwania. Ponadto, przewidziano działania wspierające wybrane bardzo wąskie grupy w wyjątkowych sytuacjach o szczególnie trudnej sytuacji materialnej.

65.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 74 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	Proponowany nowy zapis: „Za najważniejsze bariery dla realizacji odpowiedzialnej polityki migracyjnej Strategia uznaje: • konsekwencje braku dostatecznej kontroli nad procesami migracyjnymi. W ostatnich latach znaczący wzrost imigracji z krajów Azji, Bliskiego Wschodu i Ameryki Południowej był spowodowany liberalnym podejściem do migracji i w dużej części „prywatyzacją” polityki migracyjnej. Wskutek tego pracodawcy i pośrednicy w zakresie zatrudnienia w stosunkowo łatwy sposób mogli pozyskiwać pracowników za granicą, a uczelnie oferowały miejsca dla studentów z zagranicy bez dostatecznej weryfikacji kwalifikacji oraz kontroli nad ich procesem edukacji, w tym faktycznego uczestnictwa w zajęciach i zaangażowania w studia. W konsekwencji nie tylko w sposób niekontrolowany zwiększyła się w Polsce liczba cudzoziemców, ale także Polska stała się krajem, przez który cudzoziemcy pragnący dotrzeć do innych krajów UE pozyskiwali dostęp do Wspólnoty. W celu ograniczenia tych nieprawidłowości Polska wprowadzi skuteczniejsze mechanizmy monitorowania legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców, które pozwolą zmniejszyć skalę szarej strefy i zapewnić przejrzystość rynku pracy. Zostaną wdrożone regulacje dotyczące współpracy z pracodawcami oraz agencjami zatrudnienia, ograniczające możliwość obchodzenia prawa i nadużywania procedur rekrutacyjnych. Równolegle wzmocniony zostanie nadzór nad rekrutacją studentów z zagranicy, w tym kontrola rzetelności procesu kształcenia oraz uczestnictwa w zajęciach. Polska polityka migracyjna będzie ponadto powiązana z rozwiniętym systemem ochrony granic i przepływu osób, realizowanym we współpracy z instytucjami Unii Europejskiej, w tym Frontex. Dzięki tym działaniom możliwe będzie ograniczenie niekontrolowanego napływu migrantów oraz zwiększenie bezpieczeństwa państwa i stabilności rynku pracy.”	Obecny zapis Strategii ogranicza się do diagnozy problemu, nie wskazując konkretnych narzędzi jego rozwiązania. Zaproponowana zmiana wprowadza precyzyjne mechanizmy kontroli nad procesami migracyjnymi, co pozwala zminimalizować ryzyka wynikające z liberalnego i rozproszonego podejścia do polityki migracyjnej w ostatnich latach. Brak skutecznej kontroli legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców prowadzi do rozwoju szarej strefy, ogranicza wpływy podatkowe i składkowe, a także rodzi zagrożenia dla stabilności rynku pracy. Równocześnie brak nadzoru nad rekrutacją studentów zagranicznych może prowadzić do nadużyć w systemie edukacyjnym i wykorzystywania go jako furtki migracyjnej.	Proponowany zapis (wskazanie konkretnych działań) nie pasuje do przyjętej konwencji opisu głównych wyzwań priorytetu. Ponadto zagadnienia poruszone w proponowanej zmianie zostały już ujęte w kilku miejscach w treści Strategii, m.in. w dalszej części Priorytetu 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna; Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju; Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy. Kwestie związane z legalnością pobytu oraz zatrudnienia cudzoziemców znajdują odzwierciedlenie w kilku poddziałaniach w ramach kierunku działań pn. „1. Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej”. Z kolei zagadnienia dotyczące wdrożenia regulacji w zakresie współpracy z pracodawcami oraz agencjami zatrudnienia zostały ujęte w dalszej części priorytetu, w działaniu pn. „1D. Modyfikacja modelu funkcjonowania w Polsce agencji zatrudnienia”. Tematyka nadzoru nad procesem rekrutacji studentów zagranicznych została uwzględniona w działaniach „2C. Modyfikacja systemu rekrutacji studentów zagranicznych” oraz „2D. Zwiększenie zaangażowania podmiotów szkolnictwa wyższego”. Natomiast kwestie dotyczące zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w kontekście wzmocnionych przepływów osób oraz potencjalnych napływów nielegalnych migrantów przez granicę Rzeczypospolitej Polskiej zostały zawarte w ww. Priorytecie 3.2 w kierunku działań „4. Zwiększenie bezpieczeństwa granic”, oraz w Priorytecie 3.3 w kierunku działań „2. Wzmocnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego”.

66.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 84 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne, 2. Wsparcie dla aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami A. Wypracowanie i wdrożenie zatrudnienia wspomagane	Wypracowanie i wdrożenie zatrudnienia wspomagane	W ramach projektu „Trener pracy jako sposób na zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych”, realizowanego w perspektywie finansowej 2007–2013 w ramach PO KL, opracowano i wdrożono ujednolicone procedury dotyczące rekrutacji, szkolenia oraz monitorowania pracy trenerów pracy. Produktem finalnym były kompleksowe wytyczne i narzędzia, które od wielu lat są skutecznie stosowane w zadaniach zleczanych przez PFRON, w ramach kierunku pomocy 1: wejście osób z niepełnosprawnościami na rynek pracy poprzez wykorzystanie metod zatrudnienia wspomagane. Zatem model zatrudnienia wspomagane jest już opracowany. Warto odnieść się do tego, co zostało już przygotowane i jest regularnie wdrażane. Należy rozważyć zmianę tej części i zapis mówiący o tym, że zostaną dalsze działania koncentrować się będą na dopracowaniu istniejącego modelu i jego pełnym wdrożeniu w ramach procedury zatrudnienia wspomagane poprzez dostosowanie istniejących wytycznych do obecnych warunków i źródeł finansowania. Kluczowa jest zmiana sposobu realizacji projektów aktywizacyjnych w taki sposób, aby usługi trenera pracy obejmowały nie tylko okres udziału w projekcie i moment uzyskania zatrudnienia, ale także czas po podjęciu pracy – w ramach wsparcia udzielanego uczestnikom projektów finansowanych z funduszy UE.	Uwaga jest obecnie analizowana.
67.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 90 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	Bezpieczeństwo lekowe w Polsce wymaga wzmocnienia.	Braki leków mogą dotyczyć wszystkich segmentów rynku farmaceutycznego – zarówno nowoczesnych preparatów objętych ochroną patentową, jak i leków generycznych oraz szczepionek. Szczególnie poważny charakter problem ten przybiera w sytuacji, gdy w danym kraju nie ma dostępnych odpowiedników terapeutycznych, co bezpośrednio zagraża zdrowiu pacjentów. Przyczyny niedoborów są złożone – należą do nich m.in. zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw, ograniczenia produkcyjne, wzrost popytu, a także silne uzależnienie europejskiego rynku od dostaw surowców farmaceutycznych z krajów azjatyckich, zwłaszcza Chin i Indii. W obliczu rosnącej skali problemu niezbędne stają się skoordynowane działania na poziomie Unii Europejskiej – zarówno w zakresie wczesnego monitorowania zagrożeń, jak i budowania wspólnej strategii zakupowej, wzmocnienia lokalnej produkcji oraz tworzenia zapasów strategicznych.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zapisu. Kwestii bezpieczeństwa lekowego jest poświęcony kierunek działania 8. Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe; działanie Bezpieczeństwo lekowe. Dodatkowo jest uwzględniony fundusz wsparcia technologii krytycznych.

68.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 91 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, Kierunki działań, litera E	E. Wspieranie aktywności fizycznej uczniów i studentów Aktywność fizyczna uczniów i studentów będzie wspierana na różne sposoby, również poza lekcjami zajęciami WF-u. Szkoły i uczelnie wyższe będą zachęcane do udostępniania uczniom i studentom podstawowego sprzętu sportowego i infrastruktury , w tym również poza godzinami pracy szkół. Oferowanych będzie więcej sportowych zajęć pozalekcyjnych i różnorodnych sekcji sportowych. Promowane będą aktywne dojazdy, zapewnienie stojaków rowerowych i bezpiecznych tras. W szkołach i akademickich ośrodkach organizowane będą wydarzenia sportowe, turnieje i wyzwania ruchowe. Kontynuowana będzie modernizacja boisk szkolnych, basenów i sal -gimnastycznych	Uwzględnienie w tym punkcie wsparcia aktywności fizycznej także studentów jest istotne gdyż aktywność fizyczna w okresie studiów może stanowić fundament do dalszego zdrowego stylu życia. Osoby, które zaczynają regularnie ćwiczyć w młodym wieku, mają większą szansę na utrzymanie aktywności fizycznej w przyszłości. Studiowanie to czas, kiedy wielu młodych ludzi formuje nawyki, które będą kształtować ich dorosłe życie. Wspieranie aktywności fizycznej studentów może więc znacząco poprawić ich zdrowie psychiczne i pomóc w lepszym radzeniu sobie z wyzwaniami życia. W kontekście studentów, którzy często prowadzą siedzący tryb życia (np. długie godziny spędzane na nauce czy przed komputerem), wsparcie aktywności fizycznej pomaga przeciwdziałać problemom zdrowotnym wynikającym z braku ruchu. Wsparcie aktywności fizycznej w tym okresie może zatem przyczynić się do zdrowia i dobrostanu w późniejszych latach. Dodatkowo uwzględnienie zapisów dotyczących udostępniania infrastruktury sportowej uczniom i studentom poza godzinami planowych zajęć pozwala na zwiększenie dostępności do aktywności fizycznej. Udostępnianie infrastruktury sportowej daje szansę na organizowanie zajęć pozalekcyjnych, dodatkowych treningów sportowych czy nawet organizowanie zawodów. Takie inicjatywy mogą pomóc nie tylko w propagowaniu zdrowego stylu życia ale też w rozwijaniu talentów sportowych dzieci i młodzieży, dając im możliwość rywalizacji, rozwoju i późniejszego osiągnięcia sukcesów. Wiele przyszkolnych i uczelnianych basenów zostało zbudowanych kilkadziesiąt lat temu i od tego czasu nie przechodziły istotnych remontów, przez ten czas ich infrastruktura uległa zużyciu, dodatkowo zastosowane w nich systemy są przestarzałe co wiąże się z wysokimi kosztami eksploatacji. W zakresie uwzględnienia w modernizacji również basenów jako ważnej części infrastruktury sportowej, wpływającej na zdrowie i rozwój uczniów należy zaznaczyć, iż basen to miejsce, które sprzyja wszechstronnemu rozwojowi uczniów. Daje im szansę na poprawę kondycji fizycznej, rozwój emocjonalny i społeczny oraz wspomaga koncentrację i umiejętności życiowe. Modernizacja pozwala na lepsze dostosowanie obiektów do różnorodnych potrzeb, np. osób z niepełnosprawnościami. Dlatego też uwzględnienie zapisów dotyczących ich modernizacji w strategii mogą pozwolić na uzyskanie środków na ich unowocześnienie.	System szkolnictwa wyższego i nauki funkcjonuje w odmiennych uwarunkowaniach prawnych niż system oświaty, a uczelnie – na podstawie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – posiadają pełną autonomię w zakresie organizacji procesu kształcenia, w tym zajęć z wychowania fizycznego. Wszelkie działania dotyczące aktywizacji fizycznej studentów oraz udostępniania infrastruktury pozostają w gestii władz uczelni. Minister właściwy ds. szkolnictwa wyższego i nauki nie posiada podstaw prawnych do wprowadzania wiążących rozwiązań w tym zakresie.

69.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 93 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: Wzmocnienie zdrowia psychicznego, A. Poprawa dostępu do kompleksowej i skoordynowanej opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży	Kontynuowane będzie wsparcie infrastrukturalne dla nowych i istniejących podmiotów leczniczych dla dzieci i młodzieży w zakresie opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień we wszystkich formach – stacjonarnej, ambulatoryjnej i dziennej. Równolegle rozwijane będą programy szkoleniowe dla kadry medycznej, psychologicznej, pedagogicznej oraz pracowników oświaty i opieki społecznej, aby podnieść kompetencje w zakresie wczesnego rozpoznawania zaburzeń, skutecznego reagowania oraz pracy w zintegrowanym środowiskowym modelu wsparcia.	Skuteczność środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży w dużej mierze zależy nie tylko od dostępności placówek i infrastruktury, ale również od poziomu przygotowania i współpracy osób zaangażowanych w proces leczenia i wsparcia. Wczesna diagnoza i odpowiednie reakcje na pierwsze symptomy kryzysu psychicznego często zależą od nauczycieli, pedagogów szkolnych, psychologów, pracowników socjalnych czy lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej. Brak odpowiednich kompetencji i narzędzi diagnostycznych prowadzi do opóźnień w udzieleniu pomocy oraz niewłaściwego kierowania dzieci i młodzieży w potrzebie. Dlatego inwestycje w szkolenia i rozwój kadr są niezbędnym uzupełnieniem rozwoju infrastruktury – umożliwiającym pełne wdrożenie i efektywne funkcjonowanie środowiskowego modelu opieki, opartego na współpracy międzysektorowej i zindywidualizowanym podejściu do pacjenta.	Pod obecnym zapisem kryje się wsparcie nowych i istniejących podmiotów leczniczych, nie ma potrzeby doprecyzowywania. Strategia zauważa konieczność poprawy kompetencji personelu medycznego, dlatego w projekcie uwzględniono kierunek działania 7. Wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia (a w nim działanie B. Promowanie kształcenia lekarzy w najbardziej potrzebnych specjalizacjach oraz C. Poprawa efektywności i jakości kształcenia kadr medycznych)
70.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 95 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: F. Spójny system opieki całodobowej	Dodanie treści: „W ramach działań na rzecz aktywnego starzenia się szczególne znaczenie będzie miało rozwijanie i modernizacja sanatoriów oraz leczenia uzależnień. Takie działania będą wspierać profilaktykę zdrowotną, rehabilitację oraz dłuższe zachowanie samodzielności seniorów, przyczyniając się do ich aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i lokalnej społeczności”	Propozycja uwzględnienia w Strategii roli sanatoriów. Ich budowa, przebudowa, remont, modernizacja oraz rozwój przyczyniają się do wspierania zdrowego starzenia się, aktywności społecznej seniorów oraz zmniejszają potrzebę intensywnej opieki medycznej. Jednocześnie inwestycje sanatoryjne prowadzą do rozwoju lokalnej gospodarki i turystyki zdrowotnej.	W Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: E: Wsparcie rozwoju infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki długoterminowej oraz paliatywnej i hospicyjnej dodano: "Poprawa dostępności stacjonarnej opieki długoterminowej zostanie zapewniona m.in. poprzez przekształcenie części łóżek w szpitalach powiatowych, w których nie są one w pełni wykorzystywane, w miejsca opieki długoterminowej. Zostaną także podjęte działania mające na celu modernizację i wyposażenie infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki paliatywnej i hospicyjnej w warunkach stacjonarnych. Poszerzony zostanie zakres diagnoz umożliwiających kwalifikację do świadczeń tej opieki. Rozwijane będzie także lecnictwo uzdrowiskowe jako element w procesie odzyskiwania sprawności po przebytej chorobie lub urazie."
71.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 95 Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: 6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, A. Odciążenie systemu szpitalnego dzięki odwróceniu piramidy świadczeń	Odciążenie systemu szpitalnego dzięki odwróceniu piramidy świadczeń	Nie można bezkrytycznie zgodzić się z tezą, że poprawa dostępności świadczeń medycznych nastąpi przede wszystkim dzięki odwróceniu piramidy świadczeń i przeniesieniu ciężaru ich realizacji na niższe poziomy opieki zdrowotnej. Takie podejście nie uwzględnia fundamentalnej roli, jaką odgrywają szpitale – zwłaszcza szpitale powiatowe i specjalistyczne – w zapewnianiu kompleksowej, wielodyscyplinarnej i całodobowej opieki medycznej. Szpitale nie są jedynie ostatnim ogniwem systemu – często pełnią funkcję podstawowego punktu kontaktu pacjenta z ochroną zdrowia, szczególnie w sytuacji, gdy	Celem procesu odwracania piramidy świadczeń nie jest marginalizacja znaczenia LS, ale racjonalizacja systemu i odciążenie najbardziej kosztochłonnego jego elementu. Odwrócenie piramidy świadczeń odnosi się do szpitala w rozumieniu zakresu świadczeń (lecnictwo szpitalne), a nie potocznego, określającego miejsce, gdzie dostępne są różne zakresy (np. POZ czy ZOŁ). Dodatkowo, odciążenie szpitali ma polegać na przeniesieniu części świadczeń do AOS, a nie do POZ.

				dostępność do świadczeń w POZ i AOS jest ograniczona. Ich zaplecze diagnostyczne, możliwość hospitalizacji oraz obecność specjalistycznego personelu czynią je niezastąpionym ogniwem w leczeniu chorób przewlekłych, nagłych i współistniejących. Szczególnie wyraźnie ograniczenia poziomu podstawowej opieki zdrowotnej ujawniły się w czasie pandemii COVID-19. Wówczas wiele przychodni POZ zawiesiło przyjmowanie pacjentów w trybie stacjonarnym, ograniczając się do teleporad, które często nie były wystarczające w przypadku poważniejszych problemów zdrowotnych. Pacjenci pozostali bez realnego dostępu do lekarza pierwszego kontaktu, co spowodowało zwiększone obciążenie szpitali, zwłaszcza izb przyjęć i SOR-ów. Te doświadczenia pokazały, że system nie może polegać wyłącznie na POZ jako filarze dostępności, jeśli nie zostanie on realnie wzmocniony organizacyjnie, kadrowo i finansowo. Przenoszenie dodatkowych zadań na poziom POZ bez takich inwestycji może doprowadzić do jego dalszego przeciążenia i pogorszenia jakości opieki. Dlatego zamiast osłabiać rolę szpitali poprzez „odwracanie piramidy”, należy dążyć do rzeczywistej współpracy i komplementarności między wszystkimi poziomami opieki - przy odpowiednim zabezpieczeniu zasobów i kompetencji na każdym z nich.	
72.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 119 Rozdział III, Cel 2, Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	Niski poziom dostępności do nowoczesnych łączy światłowodowych występuje głównie na obszarach o niskiej gęstości zaludnienia, rozproszonej zabudowie, w małych i średnich miastach oraz na obszarach wiejskich. Interwencje ze środków publicznych zostaną skierowane w rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej w obszarach nieatrakcyjnych z punktu widzenia inwestycji komercyjnych. W skrajnie nieatrakcyjnych inwestycyjnie obszarach, w których nie jest możliwe uzyskanie przepustowości gigabitowych za pomocą technologii przewodowych, wykorzystane zostaną technologie alternatywne. Wspierane będzie wdrażanie sieci nowej generacji (5G i 6G), w tym na szlakach transportowych oraz w ośrodkach przemysłowych. Uzupełnieniem infrastruktury naziemnej, szczególnie na obszarach o niskim zaludnieniu, staną się technologie satelitarne. Rozwój sieci światłowodowych powinien	Rozwój infrastruktury światłowodowej powinien być realizowany nie tylko w obszarach wiejskich oraz na terenach o niskiej gęstości zaludnienia, lecz również w dużych ośrodkach miejskich, w tym w strefach zabudowy jednorodzinnej. Zapewnienie dostępu do szerokopasmowych łączy nowej generacji w tego typu lokalizacjach stanowi istotny element polityki państwa w zakresie budowania spójności terytorialnej oraz cyfrowej. W dużych miastach w dalszym ciągu występują obszary charakteryzujące się ograniczoną dostępnością do światłowodowych sieci szerokopasmowych, w szczególności na obrzeżach aglomeracji oraz w dzielnicach zabudowy jednorodzinnej. Powoduje to powstawanie tzw. „białych plam cyfrowych” w bezpośrednim sąsiedztwie centrów metropolitalnych, co skutkuje brakiem równych warunków korzystania z usług cyfrowych przez mieszkańców i prowadzi do narastania nierówności społecznych i gospodarczych. Zgodnie z zasadą zapewnienia równości szans i dostępu do nowoczesnych technologii, państwo powinno dążyć do eliminowania takich dysproporcji również na terenach zurbanizowanych.	Ośrodki miejskie są zwykle bardziej atrakcyjne inwestycyjnie z komercyjnego punktu widzenia, w odróżnieniu od obszarów wiejskich, które w dziedzinie dostępu do szybkiego internetu wymagają szczególnej uwagi. Jednocześnie występują ograniczone środki na wsparcie budowy sieci szerokopasmowych, niewystarczające do zapewnienia dostępu do szybkiego internetu wszystkim użytkownikom, którzy takiego dostępu dziś jeszcze nie posiadają. Stąd w cytowanym fragmencie Strategii wskazuje się właśnie na obszary nieatrakcyjne z komercyjnego punktu widzenia, jako wybór miejsc, w których państwo powinno interweniować. Jeżeli takie miejsca znajdować się będą w obszarach miejskich (co nie jest wykluczone), takie miejsca również będą obejmowane interwencjami publicznymi.

			obejmować nie tylko obszary wiejskie i słabo zaludnione, lecz również duże miasta, w tym tereny zabudowy jednorodzinnej. Zapewnienie dostępu do nowoczesnych łączy w tych lokalizacjach jest warunkiem realizacji polityki państwa w zakresie budowania spójności cyfrowej, wyrównywania szans obywateli oraz wspierania rozwoju gospodarczego.	Rozwój sieci światłowodowych w zabudowie jednorodzinnej należy uznać za szczególnie istotny w kontekście zmieniającego się modelu życia społecznego i gospodarczego. Upowszechnienie pracy zdalnej, nauki na odległość, telemedycyny oraz rosnące znaczenie usług chmurowych wymagają stabilnych, bezpiecznych i wysokoprzepustowych łączy, które mogą zostać zagwarantowane jedynie poprzez rozwój infrastruktury światłowodowej. Brak takiego dostępu na określonych obszarach ogranicza ich atrakcyjność inwestycyjną i mieszkaniową, a tym samym wpływa negatywnie na równomierny rozwój społeczno-gospodarczy miast. Światłowod jest technologią charakteryzującą się najwyższą odpornością na przecięcia sieciowe oraz długoterminową trwałością, co pozwala traktować go jako inwestycję strategiczną, zgodną z celami polityki państwa w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Zapewnienie powszechnego dostępu do światłowodu w dużych miastach, w tym na obszarach o zabudowie rozproszonej, przyczynia się do zwiększenia konkurencyjności operatorów telekomunikacyjnych, co w konsekwencji prowadzi do podnoszenia jakości świadczonych usług oraz optymalizacji ich kosztów dla użytkowników końcowych. Uwzględniając powyższe, należy jednoznacznie stwierdzić, że rozwój sieci światłowodowych w zabudowie jednorodzinnej na obszarach miejskich stanowi integralny element polityki rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej państwa. Działania w tym zakresie są niezbędne dla realizacji celów związanych z wyrównywaniem szans w dostępie do usług cyfrowych, wzmacnianiem potencjału innowacyjnego gospodarki oraz zapewnianiem wysokiej jakości życia mieszkańców w ramach zrównoważonego rozwoju terytorialnego.	
73.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 185 Rozdz. III, Cel 2, Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	Wynagrodzenia i warunki pracy w Polsce są zazwyczaj indywidualnie uzgadniane między pracodawcą a pracownikiem, co pogarsza sytuację osób o niskiej pozycji negocjacyjnej. Stosunkowo wysoka jest także luka płacowa między kobietami a mężczyznami – przy porównaniu osób pracujących na podobnych stanowiskach, z takim samym wykształceniem, stażem pracy itp., kobiety w Polsce zarabiają średnio 10,4% mniej niż mężczyźni (szacunki za 2020 r.). Dodatkowo, występują znaczące różnice regionalne w poziomie wynagrodzeń - pracownicy z większych miast, zwłaszcza z regionów o silniejszej gospodarce (np.	Co więcej, sytuacja ta jest silnie zróżnicowana regionalnie – szczególnie wschodnia część kraju charakteryzuje się niższymi wynagrodzeniami i ograniczonym dostępem do stabilnych form zatrudnienia. Regiony takie jak Podkarpacie, Lubelszczyzna czy Podlasie pozostają w tyle pod względem rozwoju gospodarczego, co przekłada się na mniejszą liczbę ofert pracy, niższy poziom inwestycji oraz ograniczoną obecność dużych pracodawców oferujących etaty w oparciu o umowę o pracę. W wielu miejscowościach dominują małe firmy i sektor nieformalny, w którym trudniej o respektowanie praw pracowniczych czy negocjacje płacowe. Dodatkowo, słaba dostępność transportu publicznego i infrastruktury utrudnia mobilność zawodową, co jeszcze	Uwaga zostanie uwzględniona w tekście Strategii.

			Warszawa, Poznań, Wrocław), zarabiają znacznie więcej niż osoby zatrudnione w regionach peryferyjnych czy słabiej rozwiniętych, mimo porównywalnych kwalifikacji. Takie dysproporcje utrudniają spójny rozwój społeczno-gospodarczy kraju i sprzyjają migracjom wewnętrznym.	bardziej ogranicza możliwości zatrudnienia. W rezultacie pracownicy ze wschodnich województw często zmuszeni są podejmować pracę poniżej swoich kwalifikacji, migrować do większych miast lub za granicę w poszukiwaniu lepszych warunków zatrudnienia. Te nierówności regionalne utrwalają społeczne i ekonomiczne dysproporcje, a także wpływają na ogólny poziom bezpieczeństwa socjalnego i jakości życia mieszkańców tych obszarów.	
74.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 209 Rozdział III, Cel 3, Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	„Priorytet zakłada zapewnienie ochrony ludności i odbudowę systemu obrony cywilnej kraju, wraz z niezbędną infrastrukturą. Niestabilna sytuacja międzynarodowa spowodowana wojną w Ukrainie przyniosła nowe zagrożenia i przyczyniła się do konieczności sprostania przez służby bezpieczeństwa i porządku publicznego, obok dotychczasowych, wielu nowym wyzwaniom.” W treści dokumentu należy uwzględnić konieczność priorytetowego traktowania terenów przygranicznych z Rosją, Białorusią i Ukrainą w zakresie odbudowy systemu obrony cywilnej oraz ochrony ludności.	Działania mające na celu ochronę ludności i odbudowę systemu obrony cywilnej w Polsce, szczególnie w rejonach graniczących z Rosją, Białorusią i Ukrainą, są zatem kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa kraju. Regiony te, ze względu na swoje położenie geopolityczne, są szczególnie narażone na potencjalne zagrożenia militarne, kryzysy humanitarne oraz działania hybrydowe. W ramach działań na rzecz ochrony ludności i odbudowy systemu obrony cywilnej należy nadać priorytet obszarom przygranicznym z Rosją, Białorusią i Ukrainą, zapewniając tam rozwój infrastruktury obronnej, systemów wczesnego ostrzegania, miejsc ewakuacji oraz wzmocnionych struktur ratowniczych i medycznych. Wdrożenie tych działań ma na celu zwiększenie odporności państwa na sytuacje kryzysowe oraz wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wschodnich regionów Polski. Wyzwania związane z wojną, migracją, atakami hybrydowymi, a także ewentualnym zagrożeniem militarnym, wymagają szczególnej uwagi i przygotowań. Wzmocnienie służb bezpieczeństwa, infrastruktury krytycznej oraz systemu obrony cywilnej na tych terenach nie tylko chroni ludność, ale także stabilizuje sytuację geopolityczną w regionie. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. należy zatem zwrócić szczególną uwagę na rozbudowę infrastruktury obronnej w regionach graniczących z Rosją, Białorusią i Ukrainą. Rozbudowa infrastruktury obronnej na wschodnich granicach Polski to nie tylko kwestia wojskowa, ale również strategiczny element polityki rozwojowej państwa. Zabezpiecza interesy narodowe, wzmacnia pozycję Polski w NATO i Unii Europejskiej, a zarazem przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionów przygranicznych. Rosja i Białoruś, z uwagi na swoją politykę zagraniczną i częste demonstracje siły militarnej, stanowią realne wyzwanie dla stabilności regionu. Z kolei wojna w Ukrainie pokazała, że ryzyko konfliktów zbrojnych w bezpośrednim sąsiedztwie Polski nie jest jedynie	Programy Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (OLiOC) na lata 2025–2026 oraz 2027–2030 przewidują określenie wysokości środków przeznaczanych na budowę systemu ochrony ludności i obrony cywilnej w oparciu o algorytm uwzględniający m.in. położenie geograficzne województw. Zgodnie z ustaleniami z MON środki dla województw położonych w obszarze Programu „Tarcza Wschód” zostały zwiększone ponad poziom wynikający z algorytmu stosowanego przy standardowym podziale, co wynika z ich szczególnego położenia przy granicy z Rosją, Białorusią i Ukrainą. Powyższe stanowi realizację zasady priorytetowego traktowania tych obszarów. Należy również podkreślić, że Strategia zawiera zapisy dotyczące obszarów strategicznej interwencji (OSI) w zakresie odporności i rozwoju terenów położonych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

				hipotetyczne, lecz realne i długotrwałe. rozwinięta infrastruktura obronna - obejmująca systemy fortyfikacyjne, sieć nowoczesnych baz wojskowych, magazynów logistycznych, schronów cywilnych, a także rozbudowaną infrastrukturę transportową (drogi, linie kolejowe, mosty o dużej nośności) - zwiększa zdolność państwa do szybkiej reakcji w sytuacjach kryzysowych. inwestycje w infrastrukturę obronną mają także wymiar gospodarczy i społeczny. Rozbudowa dróg, kolei czy nowoczesnych systemów łączności w regionach przygranicznych sprzyja nie tylko bezpieczeństwu, ale również rozwojowi lokalnych społeczności, poprawiając ich dostępność komunikacyjną i atrakcyjność inwestycyjną. W ten sposób bezpieczeństwo staje się katalizatorem zrównoważonego rozwoju.	
75.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 209 Rozdział III, Cel 3, Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	Obecny zapis: „Brak inwestycji w budowę ochronne w konsekwencji doprowadził do ograniczenia możliwości w zakresie zapewniania obywatelom miejsc schronienia na wypadek wystąpienia zagrożeń o masowym charakterze.” Proponowany nowy zapis: „Strategia wprowadza krajowy audyt obiektów ochronnych oraz program ich modernizacji i budowy, tak aby zapewnić odpowiedni poziom schronienia dla ludności w miastach i na obszarach wiejskich. Finansowanie będzie pochodzić z budżetu państwa oraz mechanizmów współpracy europejskiej.”	Odbudowa zdolności obrony cywilnej i schronów jest kluczowa dla bezpieczeństwa ludności. UE wspiera działania w zakresie odporności i reagowania kryzysowego, co może stanowić źródło dodatkowego wsparcia dla Polski.	Proponowana zmiana zapisu nie pasuje do charakterystyki opisu (diagnozy) kluczowych wyzwań priorytetu. Proponowany zapis ma charakter szczegółowych działań kierunkowych/strategicznych, które nie wpisują się w konwencję diagnozy. Odpowiednio sprecyzowane zapisy wskazujące rozwiązania konkretnych wyzwań zdiagnozowanych w kluczowych wyzwaniach znajdują się w „Kierunkach działań” w dalszej części priorytetu.
76.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 209 Rozdział III, Cel 3, Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	Rozbudowa infrastruktury obronnej w regionach przygranicznych powinna obejmować nie tylko elementy stricte militarne, ale również systemy zabezpieczenia ludności cywilnej, w tym szczególnie rozwój i modernizację szpitali oraz placówek medycznych.	W sytuacjach kryzysowych - zarówno tych wynikających z konfliktów zbrojnych, jak i katastrof naturalnych czy zagrożeń epidemicznych - to właśnie system ochrony zdrowia staje się kluczowym filarem zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Pandemia COVID-19 uwiarydliła, że szpitale pełnią rolę nie tylko placówek leczniczych, ale także strategicznych instytucji dla funkcjonowania państwa. To one stały się pierwszą linią obrony przed zagrożeniem, które nie miało charakteru militarnego, lecz uderzyło w społeczeństwo i gospodarkę z podobną siłą destabilizacyjną. Zabrakło wówczas odpowiednich zasobów: miejsc w szpitalach, respiratorów, personelu medycznego czy zabezpieczeń ochronnych. Doświadczenie to pokazuje, że budowa odporności państwa na zagrożenia wymaga traktowania infrastruktury medycznej jako integralnej części infrastruktury obronnej.	Rozbudowa i modernizacja szpitali publicznych nie może być celem tylko w obszarach przygranicznych. Rozbudowa infrastruktury ochronnej, w tym podwójnego zastosowania, będzie miała miejsce w różnych regionach kraju. Działania w tym zakresie są m.in. przewidziane w kierunku interwencji: Utrzymanie i rozbudowa infrastruktury niezbędnej dla realizacji zadań ochrony ludności i obrony cywilnej oraz w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE (wsparcie infrastruktury społecznej, w tym także szpitali i innych placówek ochrony zdrowia).

				W kontekście potencjalnych zagrożeń wynikających z sytuacji międzynarodowej (konflikt zbrojny, kryzysy migracyjne, ataki hybrydowe) należy zakładać, że szpitale w regionach granicznych będą odgrywać szczególną rolę w ratowaniu zdrowia i życia ludności cywilnej oraz wspieraniu wojsk w działaniach obronnych. Nowoczesna infrastruktura szpitalna, wyposażona w systemy zasilania awaryjnego, zapasy leków i sprzętu, a także zintegrowana z systemami zarządzania kryzysowego, zwiększa zdolność państwa do przetrwania nawet najbardziej skrajnych scenariuszy. Co więcej, inwestycje w ochronę zdrowia w kontekście obronnym mają wymiar podwójny: w czasie pokoju podnoszą standardy leczenia i jakość życia mieszkańców, a w czasie kryzysu zapewniają szybkie reagowanie na zagrożenia masowe. Dzięki temu społeczeństwo czuje się bezpieczniej i bardziej ufnie podchodzi do instytucji państwa, co wzmacnia spójność narodową - kluczowy czynnik odporności na kryzysy. Podsumowując, wzmacnianie infrastruktury obronnej Polski do 2035 r. powinno być powiązane z rozwojem i modernizacją placówek ochrony zdrowia, w szczególności szpitali w regionach granicznych. Doświadczenia pandemii COVID-19 pokazują, że odporność państwa wymaga nie tylko siły militarnej, ale także sprawnego i przygotowanego systemu opieki zdrowotnej, zdolnego do działania w warunkach nadzwyczajnych.	
77.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 209 Rozdział III, Cel 3, Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	Należy uwzględnić rolę lotniska w województwie lubelskim w systemie bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego - znaczenie Portu Lotniczego Lublin dla obronności i ochrony zdrowia jako strategicznego węzła logistycznego w sytuacjach kryzysowych.	Port Lotniczy Lublin - jako jeden z kluczowych elementów infrastruktury transportowej we wschodniej Polsce może odegrać szczególną rolę w systemie obronnym oraz w funkcjonowaniu państwa w sytuacjach kryzysowych. Jego znaczenie wykracza poza standardowe zadania komunikacyjne i gospodarcze, ponieważ w warunkach nadzwyczajnych lotnisko może stać się strategicznym węzłem logistycznym, wspierającym zarówno działania militarne, jak i cywilne. Po pierwsze, położenie lotniska w Lublinie w bezpośredniej bliskości granicy z Ukrainą sprawia, że pełni ono funkcję „bramy” na wschód. W razie konfliktu zbrojnego lub kryzysu humanitarnego może ono służyć do szybkiego przerzutu wojsk, sprzętu, pomocy humanitarnej czy ewakuacji ludności cywilnej. Umożliwia też sprawną integrację z systemem NATO, gdyż sojusznicze siły zbrojne mogłyby wykorzystywać infrastrukturę lotniczą jako punkt wsparcia operacyjnego. Po drugie, w aspekcie cywilnym i medycznym lotnisko to ma ogromne znaczenie dla funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w sytuacjach kryzysowych. Może pełnić	Brak propozycji dot. konkretnych działań odnoszących się do Portu Lotniczego Lublin. Port Lotniczy Lublin jest już uwzględniony w węzłach transportu lotniczego w systemie powiązań transportowych w celu horyzontalnym.

				rolę kanału transportu medycznego - zarówno w zakresie ewakuacji poszkodowanych do szpitali w innych częściach kraju lub za granicą, jak i w dostarczaniu niezbędnych leków, sprzętu medycznego czy specjalistycznych zespołów ratowniczych. Doświadczenia pandemii COVID-19 pokazały, że szybki transport medyczny i logistyka dostaw (np. szczepionek, tlenu czy środków ochrony) są równie ważne jak same zasoby. Lotnisko w województwie lubelskim mogłoby stać się centrum takiej dystrybucji w Polsce Wschodniej. Po trzecie, funkcjonowanie portu lotniczego w Lublinie sprzyja także rozwojowi infrastruktury towarzyszącej - nowoczesnych dróg, linii kolejowych, magazynów i baz logistycznych, które w warunkach pokoju wspierają gospodarkę regionu, a w czasie kryzysu zwiększają zdolność państwa do reagowania na zagrożenia. W ten sposób lotnisko pełni rolę pomostu między cywilnym rozwojem gospodarczym a militarną i medyczną odpornością strategiczną. Podsumowując, lotnisko w województwie lubelskim powinno być postrzegane nie tylko jako regionalny port komunikacyjny, lecz także jako element infrastruktury obronnej i kryzysowej państwa. Jego rola w ewakuacji, transporcie medycznym, wsparciu działań sojuszniczych oraz w dystrybucji zasobów strategicznych czyni je ważnym punktem w planowaniu bezpieczeństwa Polski do 2035 roku.	
78.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 212 Rozdz. III, Cel 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	Obecny zapis: „Polacy są coraz bardziej narażeni na cyberzagrożenia... Kluczowe znaczenie ma integracja systemów i koordynacja działań administracji oraz podmiotów społecznych i gospodarczych. Rzeczywista budowa odporności wymaga uzgodnienia kompetencji, zasobów, nakładów i odpowiedzialności.” Proponowany nowy zapis: „Strategia wprowadza wskaźniki efektywności systemów cyberbezpieczeństwa (np. czas reakcji na incydent, czas przywrócenia usług), plan rozwoju kadr i nowoczesnych technologii ochrony oraz programy przeciwdziałania dezinformacji. Polska będzie rozwijać współpracę europejską w zakresie cyberbezpieczeństwa i odporności informacyjnej społeczeństwa.”	Wzrost liczby cyberataków wymaga lepszej koordynacji działań i inwestycji w bezpieczeństwo cyfrowe. UE promuje wspólne standardy i programy w tym zakresie, a Polska powinna dostosować swoje działania do tych wymogów, aby chronić obywateli i instytucje.	Proponowana zmiana zapisu nie pasuje do opisu (diagnozy) kluczowych wyzwań priorytetu. Proponowany zapis ma charakter szczegółowych działań kierunkowych, które nie wpisują się w konwencję diagnozy. Odpowiednio sprecyzowane zapisy wskazujące rozwiązania konkretnych wyzwań zdiagnozowanych w kluczowych wyzwaniach znajdują się w „Kierunkach działań” oraz „Celach do osiągnięcia” w dalszej części priorytetu.

79.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 219 Rozdz. III, Cel 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	Polska jest obecnie krajem samowystarczalnym żywnościowo i z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa należy dążyć do utrzymania i wzmocnienia tego stanu, traktując bezpieczeństwo żywnościowe jako element bezpieczeństwa narodowego. Wymaga to ochrony krajowego rynku przed nieuczciwą konkurencją z importu spoza UE oraz aktywnego udziału Polski w negocjacjach handlowych Unii Europejskiej.	Obecny zapis jest zbyt ogólny – nie wskazuje mechanizmów ochrony. Propozycja uwzględnia art. 39 TFUE cele WPR – zapewnienie odpowiedniego poziomu życia rolnikom. Wzmocnienie akcentu na ochronę polskich producentów jest zgodne z interesem narodowym i ramami prawa UE.	Do zadania: Polska jest obecnie krajem samowystarczalnym żywnościowo i z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa należy dążyć do utrzymania tego stanu (str. 219) dopisany został następujący fragment: (...) traktując bezpieczeństwo żywnościowe jako element bezpieczeństwa narodowego. Pozostałe kwestie, z uwagi znajdują odzwierciedlenie w treści Priorytetu 3.4 (w szczególności w kierunkach działań 2C oraz 3A).
80.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 219 Rozdz. III, Cel 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	Obecny zapis: „Zachowanie zdolności produkcyjnych niezbędnych dla bezpieczeństwa żywnościowego wymaga zapewnienia opłacalności produkcji, zastępowalności pokoleń w rolnictwie, zachowania zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich oraz dbałości o żyzność gleb i przestrzeń dla produkcji rolniczej oraz wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Dotyczy to m.in. ochrony gruntów rolnych o najwyższej klasie przydatności przed jej pozarolniczym wykorzystaniem oraz ochrony produkcyjnych funkcji rolnictwa na obszarach wiejskich.” Proponowany nowy zapis: „Zachowanie zdolności produkcyjnych wymaga także aktywnej ochrony polskiej ziemi rolnej przed przejmowaniem przez podmioty zagraniczne i spekulacyjnym obrotem. Polska polityka rolna będzie koncentrować się na utrzymaniu krajowej kontroli nad strategicznymi zasobami ziemi oraz zapewnieniu ich wykorzystania zgodnie z interesem rolnictwa i bezpieczeństwa żywnościowego.”	Przepisy KE ustanawiają ramy kontroli inwestycji zagranicznych w sektorach strategicznych. Zastosowanie tego mechanizmu do ochrony ziemi rolnej wzmacnia bezpieczeństwo żywnościowe i ogranicza ryzyko spekulacyjnych przejęć. Zgodnie z art. 174 TFUE Unia wspiera spójność gospodarczą i terytorialną – co wymaga ochrony zasobów rolnych w państwach członkowskich.	W opinii MFIPR (i MRiRW), obecny zapis jest wystarczający, w kontekście ochrony ziemi rolnej. Jednocześnie w Priorytecie 3.4 znajdują się inne zapisy podkreślające konieczność ochrony ziemi rolnej oraz przeciwdziałania rosnącej koncentracji zagranicznego kapitału. Poza tym obecny zapis podejmuje dużo więcej aspektów niż zaproponowany. Zatem proponujemy odrzucenie propozycji nowego zapisu.
81.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 228 Rozdz. III, Cel 3, Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	Priorytet zakłada realizację ośmiu głównych kierunków działań, w tym: Wzmocnienie służby cywilnej oraz administracji samorządowej.	W kontekście wzmacniania służby cywilnej, istotne jest również objęcie uwagą pracowników administracji samorządowej, którzy – choć formalnie nie należą do korpusu służby cywilnej. Samorządy odgrywają kluczową rolę w realizacji polityk publicznych, świadczeniu usług lokalnych i rozwoju regionalnym. Działają najbliżej obywateli, dzięki czemu mogą skutecznie odpowiadać na ich potrzeby i problemy, a także poprawiać jakość życia w gminach, miastach i powiatach. Wzmocnienie administracji samorządowej pozwala na lepsze wdrażanie polityk krajowych i unijnych, takich jak zielona transformacja czy cyfryzacja,	Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące (i) wsparcia administracji samorządowej w skutecznym zarządzaniu rozwojem, (ii) wsparcia transformacji cyfrowej jednostek samorządu terytorialnego, w tym podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników szczebla samorządowego. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.

				które wymagają lokalnej realizacji. Ponadto, silne samorządy sprzyjają wyrównywaniu szans w różnych regionach Polski, zwłaszcza na obszarach peryferyjnych, co wspiera zrównoważony rozwój kraju. Dobrze zarządzane administracje lokalne są także w stanie skutecznie reagować na wyzwania przyszłości, takie jak zmiany klimatyczne, kryzys demograficzny czy transformacja energetyczna. Wzmocnienie administracji samorządowej jest warunkiem skutecznej realizacji Strategii rozwoju Polski do 2035 roku. Tylko dobrze zorganizowane, kompetentne i odpowiednio finansowane samorządy mogą efektywnie wspierać rozwój lokalny i regionalny oraz przyczynić się do budowy nowoczesnego, sprawnego państwa. Utrzymanie stabilnego zatrudnienia w administracji samorządowej oraz tworzenie warunków do rozwoju zawodowego pracowników jest kluczowe dla zapewnienia ciągłości i jakości usług publicznych. Kadry samorządowe muszą posiadać wysokie kompetencje w zakresie prawa, finansów, zarządzania projektami czy pozyskiwania funduszy unijnych. Inwestowanie w rozwój zawodowy urzędników podnosi nie tylko ich efektywność, ale też innowacyjność w zarządzaniu lokalnym rozwojem. Silne samorządy to gwarancja zrównoważonego rozwoju kraju. Polska jest zróżnicowana pod względem gospodarczym i społecznym, a to właśnie administracja lokalna najlepiej zna specyfikę, potrzeby i potencjał swoich regionów. Wzmocnienie samorządów pozwala lepiej wykorzystać lokalne zasoby, wspiera przedsiębiorczość i inicjatywy oddolne, co w dłuższej perspektywie przekłada się na wzrost całego państwa. Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Wzmocnienie administracji samorządowej zapewni prowadzenie efektywnej współpracy między władzą centralną i wspólnotami samorządowymi zgodnie z zasadą pomocniczości dla realizacji policentrycznej polityki regionalnej. Policentryczny rozwój zakłada równoczesne wzmacnianie różnych ośrodków - nie tylko największych aglomeracji, ale również średnich i mniejszych miast oraz ich otoczenia. Aby było to możliwe, konieczne jest, by samorządy dysponowały odpowiednimi narzędziami zarządzania i kompetentną kadrą. Silna administracja samorządowa umożliwi lepsze planowanie rozwoju lokalnego, skuteczniejsze wykorzystanie funduszy publicznych (w tym europejskich) oraz koordynację inwestycji dostosowanych do specyfiki regionu. Silne samorządy są w stanie wprowadzać innowacyjne rozwiązania dostosowane do lokalnej	

				sytuacji, a jednocześnie realizować cele wyznaczone na poziomie krajowym. W efekcie policentryczny rozwój staje się realnym procesem, a nie jedynie hasłem strategicznym. Podsumowując, wzmocnienie administracji samorządowej jest niezbędnym warunkiem realizacji policentrycznej polityki regionalnej Polski. Zapewnia ono efektywną współpracę między szczeblem centralnym a wspólnotami lokalnymi, umożliwia wdrażanie działań dostosowanych do różnorodnych potrzeb terytorialnych i wzmacnia spójność rozwoju kraju. Dzięki temu zasada pomocniczości zyskuje praktyczny wymiar, a Polska może utrzymać równowagę między dynamicznie rozwijającymi się metropoliami a mniejszymi ośrodkami, budując silny, zrównoważony i odporny system terytorialny.	
82.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 272 Rozdział III, Cel horyzontalny, Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju, kierunek szczegółowy 5: policentryczność i spójność regionów	„Decentralizacja zarządzania państwem powierzyła prowadzenie pewnych aspektów polityki rozwoju samorządom województw. Rola ta miała ogromne znaczenie w pierwszych dwóch dekadach absorpcji środków europejskich, a obecnie powinna ulec wzmocnieniu – nie tylko poprzez utrzymanie dotychczasowego zdecentralizowanego charakteru programów regionalnych, ale także poprzez odpowiedni system narzędzi jej wypełniania oraz wskazania innych, niż tylko europejskie, środków jej wspierania.” W świetle przekazanych przez KE projektów rozporządzeń WRF 2028-2034, w zakresie planowanego przesunięcia procesu programowania funduszy UE z poziomu regionalnego na poziom krajowy, należy doprecyzować i zaakcentować rolę samorządów w prowadzeniu polityki rozwoju kraju.	[cz. 1/2] Dotychczasowe doświadczenia z perspektyw finansowych 2007–2013 i 2014–2020 pokazują, że regionalne programy operacyjne prowadzone przez samorządy wojewódzkie sprzyjały zrównoważonemu rozwojowi i przeciwdziałały nadmiernej koncentracji inwestycji w największych ośrodkach. Dzięki temu możliwe było wspieranie mniejszych miast i obszarów wiejskich, co wpisuje się w strategiczny cel utrzymania policentrycznego rozwoju kraju. Zaakcentowanie roli samorządów w polityce rozwojowej odpowiada zasadzie subsydiarności (pomocniczości), zgodnie z którą zadania powinny być realizowane na możliwie najniższym szczeblu administracji, jeśli tylko jest on zdolny do ich efektywnego wykonania. Samorządy w Polsce dysponują już odpowiednim potencjałem instytucjonalnym i doświadczeniem w zarządzaniu funduszami, co stanowi mocny argument na rzecz utrzymania ich roli. Poszczególne regiony borykają się z odmiennymi wyzwaniami i potrzebują zindywidualizowanego podejścia do planowania i realizacji polityki spójności. Istnieje również ryzyko ograniczenia wykorzystania doświadczenia i wiedzy wyspecjalizowanych struktur regionalnych, które przez lata efektywnie i z sukcesem wdrażały programy w swoich regionach. W efekcie może dojść do spadku jakości i tempa realizacji projektów oraz mniejszej zgodności działań z lokalnymi priorytetami rozwojowymi. Ograniczenie roli jednostek samorządu terytorialnego w planowaniu i alokacji środków może prowadzić do osłabienia mechanizmów konsultacyjnych oraz zmniejszenia transparentności procesu zarządzania funduszami. W praktyce skutkiem takich rozwiązań może	Brak jest jasności co do ostatecznego wyniku negocjacji PPKR. Obecne zapisy rozporządzenia wskazują na brak kontynuacji programów regionalnych. Zgodnie z zapisami zawartymi w stanowisku Rządu RP dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Europejski Fundusz Spójności Gospodarczej, Społecznej i Terytorialnej, Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Rybołówstwa i Polityki Morskiej, Dobrobytu i Bezpieczeństwa na lata 2028–2034 oraz zmieniającego rozporządzenie (UE) 2023/955 i rozporządzenie (UE, Euratom) 2024/2509 (COM(2025) 565)” będziemy dążyć do wzmocnienia roli regionów w realizacji PPKR, na tę chwilę niemożliwe jest jednak przewidzenie w jakiej formie to nastąpi. W stanowisku zaznaczono również, że należy w jak największym stopniu wykorzystać istniejący potencjał instytucjonalny oraz zachować zdolność administracyjną i instytucjonalną na poziomie rządowym i samorządowym.

				być obniżenie zdolności regionów do skutecznego wdrażania projektów w układzie terytorialnym, a tym samym do realizacji celów spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej. Centralizacja decyzji w zakresie programowania sprzyja ryzyku niedostosowania priorytetów inwestycyjnych do specyficznych potrzeb poszczególnych regionów, co może prowadzić do zmniejszenia efektywności wykorzystania środków, opóźnień w realizacji inwestycji oraz utraty części alokacji wynikającej z niewykorzystanych funduszy. Ponadto, odejście od dotychczasowego modelu współdecydowania z regionami stoi w sprzeczności z utrwaloną praktyką polityki spójności UE, której skuteczność opiera się na włączaniu partnerów lokalnych i regionalnych w procesy planowania i realizacji działań. Zachowanie i wzmocnienie roli regionów w procesie programowania jest niezbędne nie tylko z punktu widzenia efektywnego wydatkowania środków, ale również dla utrzymania demokratycznej legitymacji procesów decyzyjnych oraz spójności polityki rozwoju terytorialnego w skali całej Unii.	
	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego			[cz. 2/2] Regiony dysponują nie tylko bogatym doświadczeniem i profesjonalną kadra, ale również sprawdzonymi narzędziami do skutecznego zarządzania projektami. Pominięcie ich roli w nowym modelu zarządzania funduszami unijnymi grozi poważnymi zakłóceniami we wdrażaniu programów, a w dłuższej perspektywie może spowodować spadek efektywności oraz trudności w osiągnięciu założonych wskaźników. Jednym z głównych atutów powierzenia zarządzania programami regionalnymi samorządom województw jest ich głęboka znajomość lokalnych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Samorządy funkcjonują w bezpośrednim otoczeniu mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji społecznych i jednostek samorządu niższego szczebla. Dzięki temu są w stanie trafnie diagnozować potrzeby lokalne i precyzyjnie projektować działania wsparcia, które odpowiadają rzeczywistym wyzwaniom danego regionu, a nie są narzucane centralnie. Model ten wyróżnia się również wysoką elastycznością i zdolnością do szybkiej adaptacji. Bliskość samorządów do beneficjentów pozwala im dynamicznie reagować na zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej. Dobrym przykładem jest reakcja regionów na sytuacje kryzysowe, takie jak pandemia COVID-19 czy klęski żywiołowe, kiedy to lokalne władze potrafiły szybko dostosować zasady naborów i kierunki wsparcia. Nie bez znaczenia pozostaje także skuteczność samych	j.w

				samorządów w realizacji programów. Przez lata wypracowały one efektywne procedury, posiadają wyspecjalizowane zespoły i bogate doświadczenie we wdrażaniu funduszy unijnych. Ich bliski kontakt z beneficjentami – od firm po instytucje kultury i nauki – umożliwia nie tylko sprawne wydatkowanie środków, ale też wysoką jakość realizowanych inwestycji. Kolejnym kluczowym argumentem jest zróżnicowana sytuacja poszczególnych województw, wynikająca z ich położenia, specyfiki gospodarczej oraz wyzwań strategicznych. Każdy region stoi przed innymi problemami, które wymagają indywidualnych rozwiązań. Szczególnej uwagi wymagają województwa przygraniczne, jak lubelskie czy podkarpackie, które ze względu na wojnę w Ukrainie pełnią wyjątkową rolę – nie tylko logistyczną, ale też humanitarną i społeczną. Te regiony potrzebują elastycznych, szybkich instrumentów wsparcia w obszarach takich jak integracja uchodźców, infrastruktura graniczna, służba zdrowia, edukacja czy bezpieczeństwo – działań, które mogą być skutecznie prowadzone jedynie przez struktury blisko związane z lokalnym kontekstem i realiami. Na przestrzeni kilkunastu lat regiony wypracowały stabilne struktury organizacyjne, zgromadziły wysoko wykwalifikowane kadry oraz rozwinęły procedury i narzędzia umożliwiające skuteczne, terminowe i zgodne z prawem wdrażanie projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Zgromadzone know-how stanowi zasób o strategicznym znaczeniu – zarówno w kontekście realizacji polityki spójności, jak i zapewnienia efektywności inwestycji odpowiadających na lokalne potrzeby. Konieczne jest zatem doprecyzowanie w dokumentach strategicznych roli samorządów w prowadzeniu polityki rozwoju kraju. Powinno ono obejmować nie tylko udział w procesie konsultacyjnym, lecz także realne kompetencje w zakresie programowania i wdrażania funduszy, aby zachować policentryczny model rozwoju Polski i zapewnić, że wsparcie unijne będzie skutecznie odpowiadało na zróżnicowane potrzeby terytorialne.	
83.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 289 Rozdział IV, System realizacji Strategii, Ramy finansowe	Obecny zapis: „Środki na wsparcie konkurencyjności i budowę zdolności obronnych będą w dużej części alokowane poza ‘kopertami krajowymi’ i będą wymagały przygotowywania projektów konkurencyjnych w skali europejskiej. Takie podejście może odbywać się jednak kosztem zmniejszenia ‘kopert krajowych’, np. na	Obecny zapis trafnie identyfikuje ryzyko zmniejszenia środków w kopertach krajowych, ale nie przewiduje działań zaradczych. Proponowana zmiana wzmacnia ochronę interesów Polski, wskazując potrzebę negocjowania mechanizmów równoważących w UE. Zgodnie z art. 174 TFUE, Unia zobowiązuje się do wspierania spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, a fundusze polityki spójności powinny	Zapis zostanie przeformułowany zgodnie ze stanowiskiem negocjacyjnym rządu ws. WRF i PPKR.

			finansowanie podstawowej infrastruktury technicznej.” Proponowany nowy zapis: „Środki na wsparcie konkurencyjności i budowę zdolności obronnych będą w dużej części alokowane poza „kopertami krajowymi” i będą wymagały przygotowywania projektów konkurencyjnych w skali europejskiej. W związku z tym Polska będzie aktywnie zabiegać o mechanizmy równoważące, gwarantujące utrzymanie odpowiedniego poziomu „kopert krajowych” przeznaczonych na finansowanie kluczowych inwestycji infrastrukturalnych. Polska będzie również dążyć do ustanowienia rezerwy strategicznej w budżecie UE, zapewniającej równomierne wsparcie dla państw o niższym potencjale w zakresie przygotowania projektów konkurencyjnych, aby chronić spójność rozwoju terytorialnego.”	priorytetowo wspierać regiony o niższym poziomie rozwoju. Dodanie tego zapisu pozwoli Polsce skuteczniej bronić dostępu do finansowania na kluczowe inwestycje infrastrukturalne i ograniczyć ryzyko marginalizacji w systemie projektów konkurencyjnych.	
84.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 87 - 99 Część wdrożeniowa III, Cel 1: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, str.	W ramach definiowanych głównych kierunków działań, tj. m. in.: 2. Profilaktyka chorób i promocja zdrowia, 5. Rozwój opieki długoterminowej, 6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, 7. Wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia, czy choćby 8. Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie leków autor skupił się na argumentowaniu potrzeby odwrócenia „piramidy świadczeń” z lecznictwa szpitalnego na rzecz Ambulatoryjnej Opieki Specjalistycznej i Podstawowej Opieki Zdrowotnej, jak też potrzebie konsolidacji rynku świadczeniodawców zapominając o zasadności wskazania narzędzi wspierających personel medyczny.	Zasadne jest rozszerzenie informacji zawartych w przedmiotowym Priorytecie wskazujących na preferowane kierunki rozwoju telemedycyny. Należy wskazać, że telemedycyna to nie jedynie aplikacje zdrowotne, ale też nośniki tych aplikacji. Wskazać należy, że oddziaływanie telemedycyny to nie tylko narzędzia wspierające diagnozowanie, ale także choćby zautomatyzowane monitorowanie stanu pacjenta, a także odmiejszczone udzielanie świadczeń medycznych, w tym np. zabiegów chirurgicznych z wykorzystaniem dedykowanych robotów wspierających kadrę medyczną. Osobnym zagadnieniem jest diagnozowana przez opiniującego projekt Strategii potrzeba intensyfikacji prac ukierunkowanych na wdrożenie Elektronicznej Dokumentacji Medycznej (EDM). Prace te prowadzone są przez Centrum e-Zdrowie, wcześniej Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia od co najmniej 2009 r. Prace nad udostępnieniem EDM powinny być priorytetem zdefiniowanym w Strategii.	Postulat UMWL jest uwzględniony w treści Strategii udostępnionej do konsultacji - Strategia zawiera już informację o ucyfrowieniu kolejnych typów dokumentacji medycznej. Również telemedycyna jest uwzględniona w projekcie Strategii (kierunek działań 8, B: Stymulowanie innowacji i budowa przewag konkurencyjnych): "Zostaną także podjęte działania na rzecz rozwoju branży cyfrowych wyrobów medycznych, ze szczególnym uwzględnieniem telemedycyny." Podobnie, uwzględniony jest temat EDM (kierunek działań 8, A: Dalszy rozwój centralnych usług cyfrowych ochrony zdrowia): "Jednocześnie podjęte zostaną działania na rzecz cyfryzacji dokumentacji medycznej i dalszego rozwoju usługi jej wymiany, wzmocnienia cyberbezpieczeństwa w ochronie zdrowia oraz rozbudowy centralnego systemu e-rejestracji, który umożliwi pacjentom rejestrację na świadczenia medyczne."
85.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 176-177 Część wdrożeniowa III, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet	W ramach definiowanych głównych kierunków działań, tj. m. in.: 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków, 2. Poprawa efektywności energetycznej gospodarki autor skupił się na poprawie efektywności energetycznej w rozumieniu Programu Priorytetowego Czyste Powietrze, gdzie argumentuje potrzebę kontynuacji Programu	Ograniczenie opisu programów wsparcia wyłącznie do Programu Priorytetowego „Czyste Powietrze” w sposób istotny zmniejsza zainteresowanie potencjalnych inwestorów/mieszkańców/przedsiębiorców do podejmowania ryzyka inwestowania w odnawialne źródła energii i zmniejszenie niskiej emisji dwutlenku węgla, pyłów, etc. Ubocznie należy również wskazać, że ograniczenie emisji może także nastąpić przez wspieranie	W treści działania pn. Wymiana źródeł ciepła w budynkach znajduje się zapis: "Program „Czyste Powietrze” oraz inne programy wsparcia [...]". Efektywność energetyczna została wspomniana w kontekście tego akurat programu. Nie oznacza to jednak, że tylko do niego się ogranicza. Za niecelowe uznano wpisywanie wszystkich programów, bowiem one

		2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	zapominając o zasadności wskazania innych programów wspierających gospodarkę niskoemisyjną. Cele te bowiem można osiągnąć także przez kontynuację programu: Mój Prąd, Moje Ciepło lub pokrewne. Jednocześnie podkreślenia wymaga, iż zasadne jest równoległe wspieranie źródeł ciepła dla odbiorców końcowych w formie „ciepła systemowego”, którego dostawcą może być podmiot komunalny lub komercyjny (działający w oparciu o kodeks spółek handlowych) i korzystający z wsparcia w formie dotacji/pożyczek przeznaczonych na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii przez zastosowanie np. pomp ciepła, lub produkcję ciepła systemowego w skojarzeniu (kogeneracji) z produkcją energii elektrycznej.	rozwiązań elektromobilności, gdzie pojazd staje się akumulatorem energii dzięki zastosowaniu rozwiązań typu V2H, V2B.	ewoluują i dzięki zapisowi ogólnemu możliwy jest otwarty katalog.
86.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 257, lit. b.	Dodanie linii kolejowej Milanów – Biała Podlaska	1. Likwidacja „białych plam transportowych” Budowa nowej linii kolejowej Milanów – Biała Podlaska pozwoli na likwidację jednej z największych barier komunikacyjnych w województwie lubelskim. Obecnie Biała Podlaska – miasto subregionalne o ponad 57 tys. mieszkańców – nie posiada bezpośredniego, szybkiego i wydajnego połączenia kolejowego z Lublinem. Nowa linia z Milanowa umożliwi pełne włączenie miasta w krajowy układ kolejowy, zgodnie z priorytetem strategii dotyczącym eliminacji obszarów wykluczenia transportowego. 2. Wzmocnienie roli Białej Podlaskiej jako ośrodka subregionalnego Biała Podlaska pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i gospodarcze, a w najbliższych latach jej znaczenie wzrośnie dzięki realizacji: • budowy nowoczesnego Centrum Onkologii dla północnej części województwa, • rozwoju infrastruktury edukacyjnej i medycznej, • inwestycji w nowe zakłady pracy i usługi dla regionu przygranicznego. • usprawnienie połączeń kolejowych wzmocni rolę miasta jako węzła rozwojowego, co jest zgodne z celem horyzontalnym Strategii – policentrycznym rozwojem terytorialnym. 3. Względy militarne i bezpieczeństwa państwa W rejonie Milanowa zlokalizowane są jednostki wojskowe o strategicznym znaczeniu. Nowa linia kolejowa zwiększy mobilność sił zbrojnych, poprawi logistykę transportu sprzętu i ułatwi wykorzystanie infrastruktury w sytuacjach kryzysowych. Inwestycja	Zakres i priorytetyzacja kolejnych inwestycji po zakończeniu budowy linii „Y” będzie wynikiem analiz w ramach projektu pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK). Jego realizacja rozpoczęła się pod koniec 2024 r. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury. Spółka Centralny Port Komunikacyjny (CPK) wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów przeprowadzają kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych obu spółek, zarówno po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK II (na lata 2024–2032), jak i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r. (stanowiącego podstawę inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych. Ewaluacja dotyczy zarówno odcinków dotychczas przygotowywanych (poza „Y”), jak i nowo proponowanych korytarzy linii kolejowych w zakresie m.in. spodziewanej liczby pasażerów, ruchu pociągów i adekwatności parametrów technicznych. Działania te uwzględnią także prognozy liczby podróży pomiędzy poszczególnymi obszarami (niezależnie od środka transportu), położenie odcinków na ciągach europejskich, stopień zaawansowania projektów oraz dostępność i realność ewentualnych alternatywnych rozwiązań. Pod uwagę zostanie wzięta obsługa ośrodków regionalnych w sposób odpowiedni do spodziewanego zapotrzebowania na przewozy. Celem projektu ZSK jest opracowanie długoterminowego planu rozwoju sieci infrastruktury kolejowej Polski w

				wpisuje się w priorytety Strategii w zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa i odporności państwa. 4. Integracja z siecią krajową i międzynarodową Linia Milanów – Biała Podlaska: • zapewni skrócenie czasu przejazdu na trasie Lublin – Biała Podlaska z obecnych ok. 2 h 30 min do ok. 1 h 15 min, • umożliwi bezpośrednie wpięcie miasta w korytarz kolejowy do Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK), • wzmocni funkcję regionu Małaszewicze – Terespol jako strategicznego centrum logistycznego na granicy UE. 5. Efekty środowiskowe i transportowe Nowa linia kolejowa, jako infrastruktura zelektryfikowana, przyczyni się do: • zmniejszenia emisji CO₂ i redukcji transportu samochodowego w regionie, • zwiększenia roli transportu zbiorowego, • poprawy jakości życia mieszkańców poprzez ograniczenie wykluczenia komunikacyjnego. 6. Zgodność z celami Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Projekt realizuje kluczowe cele dokumentu: Cel gospodarczy – poprzez poprawę dostępności transportowej, rozwój Białej Podlaskiej i wsparcie międzynarodowych korytarzy logistycznych; Cel bezpieczeństwa – poprzez zwiększenie mobilności wojska i odporności infrastruktury; Cel horyzontalny (policentryczność) – poprzez wzmocnienie roli subregionalnego ośrodka, jakim jest Biała Podlaska.	sposób maksymalizujący korzyści dla wszystkich regionów. Budowa linii kolejowej Milanów - Biała Podlaska nie została ujęta w dokumencie strategicznym opracowanym przez Spółkę PKP PLK pn. „PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. – zamierzenia inwestycyjne na lata 2021 – 2030 z perspektywą do 2040 roku”.
87.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 256 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 3) system powiązań transportowych b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym uzupełniające połączenia drogowe	Połączenie drogowe: Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – Lublin – Chełm – gr. państwa z Ukrainą (Dorohusk) umieścić w powiązaniach transportowych o znaczeniu szkieletowym	W kontekście zadań związanych z „Tarczą Wschód” celowe jest wzmocnienie powiązań transportowych w obszarach przygranicznych. W tym aspekcie rekomendujemy aby docelowy układ szkieletowy uzupełnić o drogę ekspresową S12 Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – Lublin – Chełm – gr. państwa z Ukrainą (Dorohusk).	Wskazane połączenie zostało już ujęte w Strategii jako połączenie transportowe uzupełniające. Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi. Natomiast, zadanie polegające na budowie drogi ekspresowej S74 i S12 w tym korytarzu zostało ujęte w Rządowym Programie Budowy Dróg Krajowych do 2030 roku, co wskazuje je jako jeden z priorytetów Rządu. Zadanie jest obecnie realizowane.
88.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 256 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 3) system powiązań transportowych b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym	Należałoby dodać połączenie kolejowe: Rejowiec – Hrebenne – gr. państwa z Ukrainą (Rawa Ruska)	Linia kolejowa nr 69 relacji Rejowiec – Hrebenne – gr. państwa stanowi fragment najkrótszego kolejowego połączenia z Warszawy przez Lublin do Lwowa. Dodatkowo fragmenty linii kolejowej nr 69 (na odc. Krasnystaw Miasto – Wólka Orłowska, oraz Bełzec – granica państwa) wraz z linią kolejową nr 7 oraz planowanymi nowymi liniami kolejowymi nr 54 i nr 56 wchodzi w skład ciągu kolejowego nr 5 planowanego do	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.

		pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne		realizacji w ramach Centralnego Portu Komunikacyjnego. Poza tym linia ta została uwzględniona w projekcie analizowanego dokumentu na mapie 12 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (str. 261).	
89.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 257 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 3) system powiązań transportowych b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym węzły transportu intermodalnego	Terminal intermodalny Małaszewicza umieścić na liście terminali intermodalnych bazowych	Biorąc pod uwagę stan rozwoju infrastruktury przeładunkowej w Małaszewiczach, a także perspektywę Strategii, tj. 2035 rok celowe jest aby terminal Małaszewicze wskazany był jako element sieci szkieletowej.	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
90.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 258 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 4) krajowe powiązania energetyczne c) pasmo południkowe wschodnie	Ropociąg Brody - Płock	W lokalnych aktach planowania przestrzennego utrzymywane są rezerwy terenowe pod planowany ropociąg Brody – Płock. Należałoby rozstrzygnąć aktualność tego przedsięwzięcia.	Ze względu na niepewną sytuację geopolityczną, aspekt polityczny i wrażliwość tematu zdecydowano o nieuwzględnieniu przedsięwzięcia w Strategii.
91.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 280 Części IV - System realizacji	Należy doprecyzować jaki podmiot formalnie przygotowuje, publikuje i upowszechnia Roczną Diagnozę Strategiczną (konkretna/e instytucja/e). Brak przydziału odpowiedzialności za pomiar wskaźników. Brak zdefiniowania ewaluacji końcowej. Brak szczegółowego harmonogramu ewaluacji, metodyki ewaluacji, zasad wyboru niezależnego ewaluatora (przetarg), szacowanego budżetu na ewaluację.	Odpowiedzialność za roczną i ostateczną ewaluację strategii powinna być określona, a proces ewaluacji bardziej przejrzysty.	Zgodnie z zapisami Strategii w części System realizacji Roczną Diagnozę Strategiczną przygotowuje Zespół ds. Pracy Strategicznej, akceptuje ją KKPR, KERM, RM. Przewodniczący Zespołu zostanie wyznaczony przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, a zastępcą przewodniczącego – przez Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań. Nie ma wymogu ustawowego przeprowadzania ewaluacji końcowej śsrk, wymóg ten istnieje tylko w przypadku ewaluacji ex ante śsrk (co zostało spełnione).
92.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 7, 10 Część dot. demografii	Należy doprecyzować mechanizmy polityki migracyjnej i narzędzia zachęty do osiedlania się w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich.	Dokument trafnie wskazuje na depopulację, ale brak konkretnych instrumentów przeciwdziałania.	Działania przeciwdziałające depopulacji mają charakter holistyczny i niejako horyzontalny. Obejmują m. in. działania z zakresu polityki mieszkaniowej, budowy połączeń transportowych, polityki inwestycyjnej czy poprawy jakości usług publicznych.
93.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str.8 Transformacja energetyczno-klimatyczna	Wprowadzić bardziej szczegółowe rozwiązania dla „sprawdliwej transformacji”, obejmujące programy wsparcia dla pracowników i gmin górniczych.	Strategia wskazuje kierunek, ale nie precyzuje narzędzi finansowania i działań osłonowych.	Zbyt szczegółowe rozwiązania jak na poziom strategii.

94.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 9 Cyfryzacja	Uzupełnić zapisy o kwestie cyberbezpieczeństwa oraz przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych i mieszkańców wsi.	Strategia koncentruje się na innowacjach technologicznych, a mniej na zagrożeniach i nierównościach.	Strategia zawiera kwestie dot. cyberbezpieczeństwa (priorytet 3.3, kierunek 4) oraz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu (priorytet 2.1, kierunek 7).
95.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 11–12 Samorządy	Rozszerzyć zapisy o mechanizmy finansowego wsparcia dla samorządów w realizacji celów (fundusze celowe, granty).	Dokument słusznie podkreśla rolę JST, ale nie daje im realnych narzędzi wdrożeniowych.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
96.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 13 Finansowanie	Wskazać źródła finansowania poszczególnych priorytetów (środki krajowe, UE, PPP).	Cele są ambitne, ale brak szczegółowego planu finansowego stwarza ryzyko ich niewdrożenia.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
97.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 267	W dalszej perspektywie celem władz publicznych różnego szczebla będzie efektywniej zaplanowania przestrzeni, zapewniająca jak największej liczbie mieszkańców dostęp do integrujących lokalne społeczności przestrzeni publicznych, usług społecznych, miejsc pracy, handlu i codziennej rekreacji przy jak najniższych kosztach finansowych i środowiskowych.	zaplanowana - błąd literowy	Uwaga uwzględniona.
98.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 262 Ustalanie w zakresie sieci osadniczej	Wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich, ośrodki subregionalne	Przy wyznaczaniu granic miejskich obszarów funkcjonalnych nie zostały uwzględnione ośrodki subregionalne.	Wszystkie ośrodki subregionalne opisane w strategii mają wyznaczone swoje obszary funkcjonalne.
99.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 259 Narzędzia wsparcia polityk publicznych : Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważne dla gospodarki żywnościowej	Działania polityki przestrzennej, wspartej interwencją polityk publicznych, powinny koncentrować się na kształtowaniu ich odporności na zjawiska pogodowe związane ze zmianami klimatu, w tym suszą rolniczą i powodzią	Wynikiem zmian klimatu jest zarówno susza rolnicza jak i powódź	W kontekście opisanych w tym miejscu obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej wyraźnie ważniejszym problemem jest susza rolnicza.

100.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 9 Ważne jest projektowanie publicznych zamówień tak, aby budować na nich polskie prywatne przedsiębiorstwa	Istotą zamówień publicznych jest, że jednostki sektora publicznego lub podmioty wydające środki publiczne stosują się do Prawa zamówień publicznych obowiązującego w Polsce, w którym zawarte są ścisłe regulacje dotyczące podmiotów realizujących zamówienia.	Wynikiem procesu zamówienia publicznego jest wybór najlepszej oferty w oparciu o ustalone kryteria. Taki proces prowadzi do efektywnego wykorzystania funduszy i zapobiegania nadużyciom.	Uwaga o charakterze komentarza. Zapisy proponowane w Strategii zakładają potencjalne zmiany w prawie zamówień publicznych zwiększające dostępność i atrakcyjność tych zamówień dla krajowych małych i średnich przedsiębiorstw, przy zachowaniu efektywnego wykorzystania funduszy i zapobiegania nadużyciom.
101.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 169... utworzeniu „Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej” – pilotażowego programu budowy świadomości i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego oraz administracji publicznej i innych interesariuszy w zakresie planowania przestrzennego i zarządzania przestrzenią ...	Nie ma potrzeby tworzenia nowego programu. Na rynku pracy jest wielu wykształconych specjalistów (planistów, urbanistów, architektów itd.), wystarczy, że zostanie ich potencjał odpowiednio wykorzystany (zatrudnienie, konsultacje, współpraca) przez właściwe organy.	Wymogi prawne - Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Prawo ochrony środowiska.	Uwaga uwzględniona.
102.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 257 Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju; Modelowa struktura funkcjonalno-przestrzenna; Powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym	Węzeł logistyczny Małaszewicze został zakwalifikowany jako węzeł intermodalny komplementarny, a powinien być zakwalifikowany jako terminal intermodalny bazowy.	Położenie węzła intermodalnego Małaszewicze na sieci bazowej TEN-T, na jednej z nitek Jedwabnego Szlaku.	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
103.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 152 Rozdział D. Upowszechnienie w zamówieniach publicznych stosowania kryteriów promujących niskoemisyjność, cyrkularność, bezpieczeństwo i odporność	Promowanie przy zamówieniach z branży IT kryteriów wyboru dotyczących cyberbezpieczeństwa, jak również kształtowanie warunków zamówienia, które pomogłyby stworzyć infrastrukturę sieciową, teleinformatyczną w oparciu o sprzęt wytworzony na terenie UE.	W obliczu licznych ataków na polską infrastrukturę sieciową, jak i licznych zagrożeń dla tejże infrastruktury, konieczna jest budowa systemu IT w oparciu o sprzęt pochodzący z Europy. Konieczne jest rozszerzenie wymagań dotyczących cyberbezpieczeństwa, jak i zwrócenie uwagi na pochodzenie elementów infrastruktury sieciowej, nie tylko krytycznej. W momencie zagrożenia, informacje które można uzyskać przy pomocy infrastruktury IT, mogą zostać wykorzystane w niewłaściwy sposób.	Obecny zapis w sposób pośredni uwzględnia postulowane w uwadze zagadnienia. Ponadto zapisy dotyczące stworzenia infrastruktury sieciowej oraz teleinformatycznej w oparciu o sprzęt wytworzony na terenie UE znajdują się w Priorytecie 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy (4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju; B. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw oraz suwerenności technologicznej; C. Rozwój i upowszechnienie systemu certyfikacji cyberbezpieczeństwa).
104.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Str. 217 B. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw oraz suwerenności technologicznej	Wprowadzenie zmian legislacyjnych pozwalających na pełną weryfikację łańcucha dostaw przy zakupach z branży IT, a także pozwalających na budowę systemów IT w oparciu o produkty spoza „państw trzecich”	Aktualnie ustawa Pzp nie pozwala na weryfikację pełnego łańcucha dostaw przy zamówieniach z branży IT. Kraj pochodzenia produktu z branży szeroko pojętego IT, może mieć istotne znaczenie w przypadku sytuacji zagrożenia i konfliktu.	Uwaga ma charakter zastrzeżenia dotyczącego ustawy Pzp, a nie projektowanej SRP2035, która w sposób kierunkowy uwzględnia potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa łańcuchów dostaw.
105.	Urząd Marszałkowski	Str. 280 Części IV - System realizacji.	Doprecyzować kto formalnie przygotowuje, publikuje i upowszechnia Roczną Diagnozę Strategiczną (konkretna/e instytucja/e). Brak przydziału odpowiedzialności za pomiar	Odpowiedzialność za roczną i ostateczną ewaluację strategii powinna być określona, a proces ewaluacji bardziej przejrzysty.	Uwaga powtórzona (91 KWRiST). Zgodnie z zapisami Strategii w części System realizacji Roczną Diagnozę Strategiczną przygotowuje Zespół ds. Pracy Strategicznej, akceptuje ją KKPR, KERM, RM. Przewodniczący Zespołu

	Województwa Lubelskiego		wskaźników. Brak zdefiniowania ewaluacji końcowej. Brak szczegółowego harmonogramu ewaluacji, metodyki ewaluacji, zasad wyboru niezależnego ewaluatora (przetarg), szacowanego budżetu na ewaluację.		zostanie wyznaczony przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, a zastępca przewodniczącego – przez Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań. Nie ma wymogu ustawowego przeprowadzania ewaluacji końcowej śsrk, wymóg ten istnieje tylko w przypadku ewaluacji ex ante śsrk (co zostało spełnione).
106.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 1	W Zał.1 dopisać działanie: „Stworzenie ogólnokrajowego systemu badań regionalnych rynków pracy, wspólnych dla kraju oraz specyficznych dla województw, z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń badawczych regionów”	Strategia mówi o dostosowaniu szkolnictwa branżowego (np. str. 111), ale nie przewiduje systematycznych badań regionalnych rynków pracy jako podstawy dla interwencji np. aktualizacji kształcenia branżowego w powiatach danego regionu, tak aby szkolnictwo nadążało za deficytami/zmianami/prognozami.	Wojewódzkie urzędy pracy w tym momencie są zobligowane do pogłębionych analiz regionalnych rynków pracy i współpracują w ramach Konwentu Dyrektorów WUP, projektów takich jak "Barometr zawodów". Tworzenie kolejnego ośrodka analitycznego jest nadmiarowe.
107.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 1	W Zał.1 należy uwzględnić działanie: „Stworzenie ogólnokrajowego systemu badań regionalnych rynków pracy, wspólnych dla kraju oraz specyficznych dla województw, z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń badawczych regionów”	Strategia mówi o dostosowaniu szkolnictwa branżowego (np. str. 111), ale nie przewiduje systematycznych badań regionalnych rynków pracy jako podstawy dla interwencji np. aktualizacji kształcenia branżowego w powiatach danego regionu, tak aby szkolnictwo nadążało za deficytami/zmianami/prognozami.	Powtórzenie uwagi nr 106.
108.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 1 Plan działań na lata 2026 – 2029 str. 1	Horyzont na jaki zdefiniowano załącznik 1 pn. „Plan działań na lata 2026 - 2029” jest zbyt krótki i nie obejmuje zakresu lat 2030 – 2035.	Zakres załącznika obejmuje jedynie najbliższe 4 lata wdrażania planu, co wydaje się być błędem metodologicznym i tym samym uniemożliwia kompleksową analizę zamierzeń autora do 2035 r.	Opracowanie planu działań na okres czterech lat wynika z zapisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, zgodnie z którymi śsrk zawiera szczegółowe działania na okres czterech lat (art. 9, pkt 2 definicja śsrk). W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań.
109.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 1 str. 13	Przygotowanie przez marszałków województw kompleksowych planów transportowych województwa do końca 2026 r. jest niemożliwy do realizacji.	Zwrócić należy uwagę, iż ze względu na ogłoszenie przetargu na opracowanie planu oraz jego przygotowanie, uwzględniające potrzeby przewozowe zgłaszane przez wszystkie jednostki samorządowe niższego szczebla jest czasochłonne i wymaga dużego nakładu finansowego. Zasadnym wydaje się również wprowadzenie uproszczonej procedury aktualizacji planów, dającej możliwość szybkiego reagowania na potrzeby mieszkańców.	Obowiązki marszałków województw związane z opracowaniem wspomnianych planów zostaną wprowadzone poprzez projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232). Zakłada się, że przepisy wejdą w życie w I połowie 2026 r. Wskazany termin na opracowanie planów transportowych przez marszałków jest niezbędny, aby reforma publicznego transportu zbiorowego mogła wejść w życie w 2027 r.
110.	Urząd Marszałkowski	Załącznik nr 2 Tabela ze wskaźnikami,	Wskaźnik nr 1, dotyczący udziału mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto, o	Wpływać na powyższe może kilka czynników. Między innymi fakt, iż pokolenie tzw. „wyrzu demograficznego z lat 80-tych, dzisiaj będące pokoleniem ludzi dorosłych, w dużej mierze posiada już zaspokojone potrzeby	Biorąc pod uwagę popyt na budownictwo społeczne zgłaszany przez samorządy oraz zaplanowane zasoby

	Województwa Lubelskiego	wskaźnik nr 1 str. 2	wartości >10%, wydaje się dość wysoki i może być trudny do osiągnięcia.	mieszkaniowe. Dodatkowo narastające niepokoje na wschodniej granicy kraju (w tym województwa lubelskiego), związane z toczącymi się działaniami wojennymi pomiędzy Rosją i Ukrainą, nie zachęcają społeczeństwa do osiedlania się i pozostawiania na obszarach województw przygranicznych. Tym samym, wysokość wskaźnika docelowego, należy uznać za wartość do rozważenia. innymi pokolenie tzw. „wyżu demograficznego z lat 80-tych, już dzisiaj będące pokoleniem ludzi dorosłych, w dużej mierze posiada już zaspokojone potrzeby mieszkaniowe. Dodatkowo narastające niepokoje na wschodniej granicy województwa lubelskiego, związane z toczącymi się działaniami wojennymi pomiędzy Rosją i Ukrainą, nie zachęcają społeczeństwa do osiedlania się i pozostawiania na obszarach województw przygranicznych. Tym samym, wysokość wskaźnika docelowego, należy uznać za wartość do rozważenia.	finansowe na poziomie centralnym na ten cel wskaźnik jest możliwy do osiągnięcia.
111.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 2 Tabela ze wskaźnikami, wskaźnik nr 12 str. 2	Wskaźnik nr 12, dotyczący współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata), wydaje się realnym do osiągnięcia, jednak należałoby położyć duży nacisk podczas jego wykonania, na kwestię stymulowania przedsiębiorczości ludzi młodych.	Wskaźnik może być łatwiejszy do osiągnięcia, w przypadku położenia większego nacisku podczas jego wykonania, na kwestię stymulowania przedsiębiorczości ludzi młodych do wejścia na rynek pracy. W szczególności należałoby przewidzieć odpowiedni system wsparcia finansowego, który umożliwiłby stabilne funkcjonowanie małych, często jednoosobowych firm, na początku ich działalności. Warto rozważyć alternatywne formy wsparcia, obok dotacji, które zachęcałyby i realnie pozwalałyby utrzymać tworzone działalności, w dłuższej niż tylko rok, perspektywie czasu.	Rozumiejąc potrzebę wspierania przedsiębiorczości osób młodych oraz trudności, z jakimi często mierzą się na początku swojej działalności, należy jednak zachować ostrożność w projektowaniu systemów finansowego wsparcia. Zbyt daleko idące mechanizmy pomocy mogą prowadzić do sztucznego podtrzymywania firm, które nie byłyby w stanie funkcjonować w warunkach rynkowej konkurencji, co w dłuższej perspektywie może hamować innowacyjność. Zamiast tego Strategia priorytetyzuje kierowanie środków wsparcia do grup społecznych, które mają szczególne trudności z utrzymaniem się na rynku pracy – takich jak osoby starsze, długotrwale bezrobotne czy osoby z niepełnosprawnościami. W ich przypadku odpowiednio ukierunkowana pomoc może przynieść bardziej trwałe i społecznie pożądane efekty.
112.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik 2 Tabela ze wskaźnikami, wiersz 45, str. 5	Zasadne jest usunięcie wskaźnika pn. „Stosunek liczby inwestycji zrealizowanych w stosunku do liczby zadań inwestycyjnych określonych w dokumentach planistycznych MON” lub jego zastąpienie innym wskaźnikiem o wyższym poziomie wiarygodności.	Charakter przedmiotowego wskaźnika jest pozbawiony wartości poznawczej, tj. nie mierzy w sposób wiarygodny postępu we wdrażaniu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Dokonanie dowolnej zmiany we wzmiankowanych (nie zdefiniowano konkretnie o jakie chodzi) dokumentach planistycznych MON nie wpływa w sposób mierzalny, bezpośredni i wiarygodny na liczbę realizowaną liczbę inwestycji.	Uwaga zostanie uwzględniona.
113.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 2 Tabela ze wskaźnikami, wskaźnik nr 40 str. 5	Wskaźnik nr 40, dotyczący liczby gmin posiadających lub współposiadających Centrum Usług Społecznych, do poziomu 1200 lub więcej, może być trudny do osiągnięcia	Wskaźnik może być trudny do osiągnięcia, ze względu na kosztochłonność procesu powstawania tych instytucji oraz świadczenia usług społecznych (szczególnie asystenckich), która rośnie praktycznie z roku na rok. Licząc statystycznie, średnio wartość tego wskaźnika na 1 województwo, wyniosłaby 75 gmin. Jest to wskaźnik	Realizacja celów strategii w części demograficznej i społecznej wymaga upowszechnienia CUS-ów - stąd wysoka wartość pośrednia i docelowa tego wskaźnika. Projekt ustawy o zmianie ustawy o realizowaniu usług społecznych zakłada szereg zmian, które mają na celu zmniejszenie barier w powstawaniu nowych centrów

				ambitny, aczkolwiek pojawiają się wątpliwości, czy sposób i wielkość finansowania będzie adekwatna, aby osiągnąć tak dużą skalę efektu.	usług społecznych i umożliwienie przekształcania ośrodków pomocy społecznej. W związku z tym odsetek gmin, w których zostanie utworzone centrum usług społecznych znacznie się zwiększy - prognozowany wskaźnik zapisany w Strategii.
114.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Załącznik nr 2 Tabela ze wskaźnikami, wskaźniki nr 1, 12, 40		Przedstawiony w załączniku nr 2 do dokumentu, wskaźnik nr 1 dotyczący udziału mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto, tj. „>10%”, wydaje się dość wysoki i może być trudny do osiągnięcia, ze względu na kilka czynników. Między innymi pokolenie tzw. „wyżu demograficznego z lat 80-tych, już dzisiaj będące pokoleniem ludzi dorosłych, w dużej mierze posiada już zaspokojone potrzeby mieszkaniowe. Dodatkowo narastające niepokoje na wschodniej granicy województwa lubelskiego, związane z toczącymi się działaniami wojennymi pomiędzy Rosją i Ukrainą, nie zachęcają społeczeństwa do osiedlania się i pozostawiania na obszarach województw przygranicznych. Tym samym, wysokość wskaźnika docelowego, należy uznać za wartość do rozważenia. Przedstawiony w załączniku nr 2 do dokumentu, wskaźnik nr 40, dotyczący liczby gmin posiadających lub współposiadających Centrum Usług Społecznych, do poziomu 1200 lub więcej, może być trudny do osiągnięcia, ze względu na kosztowność procesu powstawania tych instytucji oraz świadczenia usług społecznych (szczególnie asystenckich), która rośnie praktycznie z roku na rok. Licząc statystycznie, średnio wartość tego wskaźnika na 1 województwo, wyniosłaby 75 gmin. Jest to wskaźnik ambitny, aczkolwiek pojawiają się wątpliwości, czy sposób i wielkość finansowania będzie adekwatna, aby osiągnąć tak dużą skalę efektu. W odniesieniu do przedstawionego w załączniku nr 2 do dokumentu, wskaźnika nr 12, dotyczącego współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata), wydaje się realnym do osiągnięcia, jednak należałoby położyć duży nacisk podczas jego wykonania, na kwestię stymulowania przedsiębiorczości ludzi młodych do wejścia na rynek pracy, w szczególności przewidzieć odpowiedni system wsparcia finansowego, który umożliwiłby stabilne funkcjonowanie małych, często jednoosobowych firm, na początku ich działalności. Warto rozważyć alternatywne formy wsparcia, obok dotacji, które zachęcałyby i realnie pozwalałyby utrzymać tworzone działalności, w dłuższej niż tylko rok, perspektywie czasu. Należy	Odpowiedzi na zastrzeżenia dotyczące wskaźnika nr 1 znajdują się uwadze nr 114. W odniesieniu do wskaźnika nr 40 udzielono odpowiedzi przy uwadze nr 113. W odniesieniu do wskaźnika nr 12 udzielono odpowiedzi przy uwadze nr 111.

				rozważyć urealnienie zakładanej koncepcji wskaźnika nr 1, 12 i 40.	
115.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Cały dokument	Nie opracowano macierzy śledzącej powiązanie pojedynczego wniosku diagnostycznego z konkretnym działaniem, następnie ze wskaźnikiem i określeniem podmiotu odpowiedzialnego za realizację tego działania. Propozycja utworzenia Załącznika 5: Macierz śledzenia logiki, który zawierałby następujące kolumny: „Wniosek diagnostyczny (krótko)”, „Powiązany priorytet”, „Konkretne działanie (z Zał.1)”, „Wskaźnik (z Zał.2)”, „Podmiot odpowiedzialny (centralny/regionalny)”, „Zakres terytorialny (województwa/powiaty)”, „Terminy”.	Kluczowe wnioski diagnostyczne powinny być jaśniej powiązane z priorytetami, działaniami i terminami w części wdrożeniowej. Brakuje jednego, łatwego w użyciu narzędzia śledzącego powiązania.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
116.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Cały dokument	W systemie realizacji strategii, w części obejmującej fundusze unijne, należy uwzględnić rolę regionów we wdrażaniu Planu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego jako IZ komponentów regionalnych.	Plan Partnerstwa Krajowego i Regionalnego (PPKR) w obecnym kształcie zakłada model zarządzany centralnie, gdzie regiony będą pełnić tylko taką rolę, jaką nadadzą im Państwa Członkowskie. Kluczowym jest zaś pozostawienie planowania i wdrożenia interwencji na poziomie regionów (samorządy województw) jako IZ komponentu regionalnego PPKR. Jest to szczególnie istotne m.in. ze względu na fakt, że KSRR ma operacjonalizować średniookresową strategię i wskazywać, jak regiony będą wpisywać się w PPKR. Należy mieć w tym przypadku na uwadze zasadę pomocniczości (art. 5 TUE), zgodnie z którą, w dziedzinach które nie należą do jej wyłącznej kompetencji, UE podejmuje działania tylko wówczas i tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez Państwa Członkowskie, zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym oraz lokalnym, i jeśli ze względu na rozmiary lub skutki proponowanego działania możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na poziomie UE.	Nie ma jasności co do ostatecznego wyniku negocjacji PPKR. Obecne zapisy rozporządzenia wskazują na brak kontynuacji programów regionalnych. Zgodnie z zapisami zawartymi w stanowisku Rządu RP dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Europejski Fundusz Spójności Gospodarczej, Społecznej i Terytorialnej, Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Rybołówstwa i Polityki Morskiej, Dobrobytu i Bezpieczeństwa na lata 2028–2034 oraz zmieniającego rozporządzenie (UE) 2023/955 i rozporządzenie (UE, Euratom) 2024/2509 (COM(2025) 565)” będziemy dążyć do wzmocnienia roli regionów w realizacji PPKR, na tę chwilę niemożliwe jest jednak przewidzenie w jakiej formie to nastąpi. W stanowisku zaznaczono również, że należy w jak największym stopniu wykorzystać istniejący potencjał instytucjonalny oraz zachować zdolność administracyjną i instytucjonalną na poziomie rządowym i samorządowym.
117.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Cały dokument	Brak wyraźnego szacowania ryzyk wdrożenia np. tabeli ryzyk z oceną wpływu i prawdopodobieństwa oraz środkami mitygacji. Można dodać załącznik z rejestrem ryzyk strategicznych.	Uzupełnienie pozwoli na lepsze zarządzanie realizacją strategii: zapobieganie zagrożeniom tam, gdzie to możliwe, oraz zdefiniowane postępowaniu przy wystąpieniu zdarzeń niepożądanych. Takie uzupełnienie może być wstępem do analizy scenariuszowej wykonywanej przez zainteresowane podmioty.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej prze RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym.

					Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 była punktem wyjścia dla opracowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.
118.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Cały dokument	Brak jest jednej macierzy śledzącej powiązanie pojedynczego wniosku diagnostycznego → konkretne działanie → wskaźnik → odpowiedzialność. Utworzyć Załącznik 5: Macierz śledzenia logiki. Kolumny: „Wniosek diagnostyczny (krótko)”, „Powiązany priorytet”, „Konkretne działanie (z Zał.1)”, „Wskaźnik (z Zał.2)”, „Podmiot odpowiedzialny (centralny/regionalny)”, „Zakres terytorialny (województwa/powiaty)”, „Terminy”.	Kluczowe wnioski diagnostyczne powinny być jaśniej powiązane z priorytetami, działaniami i terminami w części wdrożeniowej. Brakuje jednego, łatwego w użyciu narzędzia śledzącego powiązania.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
119.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Cały dokument	Brak wyraźnego szacowania ryzyk wdrożenia np. tabeli ryzyk z oceną wpływu i prawdopodobieństwa oraz środkami mitygacji. Można dodać załącznik z rejestrem ryzyk strategicznych.	Uzupełnienie pozwoli na lepsze zarządzanie realizacją strategii: zapobieganie zagrożeniom tam, gdzie to możliwe, oraz zdefiniowane postępowaniu przy wystąpieniu zdarzeń niepożądanych. Takie uzupełnienie może być wstępem do analizy scenariuszowej wykonywanej przez zainteresowane podmioty.	Uwaga powtórzona (117). Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 była punktem wyjścia dla opracowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.
120.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Do maila załączono wygenerowany raport dostępności do Strategii.	W raporcie dostępności w 3 wierszach widnieje słowo „niepowodzenie” co oznacza, że dokument nie jest prawidłowo przygotowany. Dostosowanie dokumentu do zasad dostępności cyfrowej.	Wymogi ustawy o dostępności cyfrowej	MFiPR nie otrzymało stosownego raportu. Kierujemy zatem prośbę o przesłanie raportu w celu sprecyzowania i dokładnej analizy nieprawidłowości przez MFiPR. Kwestie dostępności cyfrowej były brane pod uwagę przy opracowywaniu dokumentu.
121.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Uwaga ogólna	Powtarzalność treści w całym dokumencie – część zagadnień (np. policentryczność, równowaga między spójnością a konkurencyjnością) jest poruszana w wielu miejscach dokumentu w bardzo podobny sposób. Można rozważyć konsolidację treści i uniknięcie nadmiaru powtórzeń.	Proponuje się konsolidację treści powtarzających się w dokumencie.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji.
122.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Uwaga ogólna	W celu 2 „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” tematyka dotycząca cyfryzacji i automatyzacji nie została rozbudowana w wystarczającym stopniu o zagadnienia dotyczące cyfryzacji	Należy rozważyć poświęcenie większej uwagi w dokumencie kwestiom cyfryzacji administracji, AI, robotyzacji i cyberbezpieczeństwu biznesu.	Tematyka ta została poruszona w priorytetach 3.5 i 2.4.

			administracji, AI, robotyzacji i cyberbezpieczeństwu biznesu.		
123.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Uwaga horyzontalna (dot. całego dokumentu, zwłaszcza części wdrożeniowej)	Część zapisów strategii, zwłaszcza w części wdrożeniowej, jest bardzo szczegółowych, zawiera propozycje bardzo specyficznych, konkretnych działań (np. w priorytecie 2.1 Wysokie kompetencje obywateli zapisy dotyczące podwyżek dla nauczycieli, str. 196 – „Polskie placówki zagraniczne, mając dostęp do rejestru, mogłyby korzystać z niego np. przy wysyłaniu zaproszeń na organizowane wydarzenia.”), natomiast w innych obszarach zapisy są dość ogólne.	Wydaje się, że w dokumencie strategicznym nie powinno się wskazywać tak szczegółowych działań, wręcz rozwiązań operacyjnych, a jedynie kierunkowe. Proponujemy zastosowanie w miarę jednolitego podejścia w całym dokumencie.	Zostanie dokonany przegląd pod tym kątem. W odniesieniu do dwóch konkretnych przykładów: (i) Podniesienie wynagrodzeń nauczycieli nie jest przesadnie szczegółowe - wynagrodzenia nauczycieli nie są konkurencyjne w stosunku do wynagrodzeń w innych zawodach, co wpływa negatywnie na jakość edukacji. (ii) Uwaga przyjęta: zdanie „Polskie placówki zagraniczne, mając dostęp do rejestru, mogłyby korzystać z niego np. przy wysyłaniu zaproszeń na organizowane wydarzenia.” zostanie usunięte.
124.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, str. 180	Proponuje się dodanie litery H do wyliczenia dotyczącego zwiększenia odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne dotyczącego objęcia złóż torfu ochroną przed eksploatacją . Stanowią one naturalnie występujące magazyny wód gruntowych. Ich zniszczenie jest nieracjonalne ekonomicznie i środowiskowo.	Eksploracja torfu wiąże się z ogromnymi kosztami naprawczymi.	Objęcie ochroną torfowisk jest przewidziane w działaniu pn. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych. Wstrzymanie eksploatacji torfu należy uznać za element szerszych działań wpisujących się w ochronę obszarów wodno-błotnych. Biorąc więc pod uwagę obecność zapisów o ochronie torfowisk w innym miejscu, ujęcie tego w innym działaniu nie jest konieczne.
125.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, str. 182	Proponuje się dodanie litery F do wyliczenia dotyczącego wzmocnienia i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju dotyczącego prawnego umocowania korytarzy ekologicznych .	Obecnie ochrona korytarzy ekologicznych jest trudna z uwagi na rozbieżności między ich granicami wyznaczanymi przez poszczególne instytucje oraz uznaniowość organów dotyczącą zasad ich zagospodarowania. Ujednolicenie ich przebiegu i określenie faktycznych zasad ochrony jest niezbędne dla ich zachowania.	Działanie zostanie uwzględnione.
126.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, Cel kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, str. 247	Realnym działaniem na rzecz wzmocnienia policentryczności struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju byłoby przeniesienie części funkcji centralnych organów państwowych do innych ośrodków miejskich.	Pozwoli to na odciążenie infrastruktury Warszawy przy jednoczesnym wzmocnieniu roli innych miast.	Strategia nie przesądza o decyzjach dotyczących pojedynczych instytucji, natomiast deklaratoryczna instytucji publicznych wpisuje się w policentryczny model rozwoju Polski.
127.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r., str. 251	Propozycja zmiany brzmienia pkt 24. na następujące: „24. Rozwój infrastruktury służącej celom militarnym, w tym infrastruktury podwójnego zastosowania, oraz kształtowanie warunków przestrzennych przeciwdziałających społeczno-gospodarczemu osłabieniu obszarów przy granicach zewnętrznych Unii Europejskiej.”	Proponujemy przeformułować, aby zapis dotyczył nie tylko kwestii bezpieczeństwa militarnego, ale także kwestii rozwoju społeczno-gospodarczego i spójności obszarów przy granicach zewnętrznych UE.	Proponowany zapis zostanie uwzględniony.

128.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, lit. f) ośrodki subregionalne, str. 253 oraz inne powiązane zapisy, np. zał. 3	Należy uwzględnić Bielsk Podlaski.	W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych. Dotychczasowa lista ośrodków subregionalnych została rozszerzona o 12 miast, niezrozumiałe jest, dlaczego, pomimo jednoznacznego znaczenia tego ośrodka dla rozwoju regionu, nie ujęto Bielska Podlaskiego.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
129.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, system powiązań transportowych [...], lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi, uzupełniające połączenia drogowe, str. 256	Wśród tych powiązań powinno się uwzględnić dodatkowo będącą w dotychczasowych planach drogę ekspresową w ciągu DK8, od Białegostoku przez Augustów do Suwałk.	Na str. 11-12 projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” wskazano: „Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Dla policentryczności ważne jest zachowanie rozbudowanej siatki ośrodków miejskich. [...] To wymaga m.in. dobrego skomunikowania tych ośrodków między sobą oraz z otaczającymi je subregionami i regionami.” Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki, zaliczają się do ww. ośrodków i postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków, umożliwi równomierny rozwój województwa, tworząc szanse dla podwyższenia konkurencyjności regionu. Jednocześnie będzie uzupełniać ciąg europejski Via Carpatia.	Zaprezentowane połączenia komunikacyjne w Strategii, z uwagi na ogólny i kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej, np. nie ma bezpośredniej linii pomiędzy Łomżą a Białymstokiem w woj. podlaskim. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Graficzne przedstawienie powiązań funkcjonalnych w dokumencie strategicznym nie może przesądzać o kształcie i zasadności danej inwestycji. Przebieg inwestycji wynikać może jedynie z przeprowadzonej wielokryterialnej analizy merytorycznej.
130.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, str. 255	Dodanie do połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych): Warszawa – Białystok - Kuźnica Białostocka – granica państwa z Białorusią	Połączenie to jest istotne zarówno z punktu widzenia ruchu towarowego, jak i pasażerskiego. Ma również wpływ na rozwój handlu przygranicznego i funkcjonowanie okolicznych przedsiębiorców, szczególnie w kontekście zamknięcia drogowych przejść granicznych z Białorusią w województwie podlaskim.	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
131.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, str. 256	Dodanie do pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń	Połączenie to jest istotne z punktu widzenia województwa podlaskiego, ale również z poziomu kraju jako alternatywne połączenie z granicą Białorusi, mające potencjał dla dalszego rozwoju ruchu towarowego przejście graniczne. Dodatkowo stacja Czeremcha została rozbudowana pod kątem uruchomienia przejścia	W modelu struktury funkcjonalna przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.

			kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa: Siedlce – Hajnówka – Siemianówka – gr. państwa z Białorusią.	granicznego z Białorusią linią 43, przejście to może być alternatywą dla Małaszewicz.	
132.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski, str. 261	W kontekście uwag dotyczących powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym łączących aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą [...] model należy uzupełnić o powiązanie bezpośrednie Białystok – Suwałki (drogowe) w kategorii powiązań uzupełniających. W związku z uwagą do policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, należy również w modelu uwzględnić Bielsk Podlaski, posiadający potencjał ośrodka subregionalnego (np. uzupełnić model o kategorię kształtujących się ośrodków subregionalnych).	Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki zaliczają się do ośrodków miejskich ważnych z punktu widzenia policentryczności, a postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków. Wydaje się, że wpływ jakości tego połączenia, nie powinien budzić wątpliwości co do jego znaczenia dla rozwoju regionu. W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa, mający istotne znaczenie dla rozwoju regionu. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny i kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej, np. nie ma bezpośredniej linii pomiędzy Łomżą a Białymstokiem w woj. podlaskim. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Graficzne przedstawienie powiązań funkcjonalnych w dokumencie strategicznym nie może przesądzać o kształcie i zasadności danej inwestycji. Przebieg inwestycji wynikać może jedynie z przeprowadzonej wielokryterialnej analizy merytorycznej.
133.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, str. 257, 261	Zasadne jest uwzględnienie w punktorze dotyczącym „węzłów transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne” oraz w części graficznej modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, istniejącego lotniska Białystok Krywlany, które stanowi lotnisko użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji oraz lotniska w Suwałkach.	Zgodnie z legendą model zawierać ma nie tylko lotniska TEN-T, ale też inne. Aktualnie władze samorządu województwa podlaskiego oraz Miasta Białegostoku podejmują intensywne działania mające na celu rozbudowę lotniska i uzyskanie pełnej funkcjonalności rozbudowywanego lotniska. Lotnisko w Suwałkach obsługuje ruch biznesowy i turystyczny, a Miasto Suwałki podejmuje działania dalszego jego rozwoju.	Uwaga nieuwzględniona. Na mapie 12 zostały zaznaczone lotniska użytku publicznego certyfikowane (największych 15 portów lotniczych w Polsce). Należy podkreślić, że nie wszystkie z tych lotnisk znajdują się w sieci TEN-T (Warszawa-Modlin, Warszawa-Radom, Zielona Góra-Babimost są poza siecią TEN-T).
134.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, str. 263	Dotyczy: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, – minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową,	Należy podkreślić, że „gminne standardy dostępności infrastruktury społecznej” są elementem fakultatywnym w planie ogólnym. Gminne standardy... obejmują zasady zapewnienia dostępu do szkoły podstawowej i obszarów zieleni publicznej. Samorządy będą mogły na tej podstawie umożliwiać bądź wykluczać realizację funkcji mieszkaniowej. W uzasadnieniu do projektu ustawy (Ustawa o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1688)) czytamy: „Art. 13e ust. 1 stanowi o fakultatywnym charakterze standardów dostępności infrastruktury społecznej, możliwych do ustalenia w planie ogólnym. Zróżnicowanie lokalnych uwarunkowań rozwoju gmin, na które składają się m.in. uwarunkowania przyrodnicze, ekonomiczne, społeczne, kulturowe i historyczne, znacząco utrudnia	Uwaga uwzględniona. Usunięto szczegółowe parametry urbanistyczne do określania na poziomie wojewódzkim, a jednocześnie wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych (wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny i generuje często nadpodaż terenów przeznaczanych pod zabudowę nawet w planach ogólnych gmin.

			– zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych)”. Wymienione ustalenia są szczegółowe, mogą być wymagane w szczególnych przypadkach dla jednostek o ponadlokalnych funkcjach i uzasadnionej pozycji w systemie osadniczym. Wskazuje się, że nie będzie potrzeby ich określania w sposób wiążący na poziomie regionalnym z obowiązkiem stosowania we wszystkich elementach systemu osadniczego gmin. Są to do tego stopnia indywidualne wskaźniki, że nie powinno się odbierać kompetencji gminom, które mają możliwość określenia takich wartości w dokumentach na poziomie lokalnym (strategia i plan ogólny).	zaprojektowanie uniwersalnych regulacji prawa materialnego, które jednocześnie wpłynęłoby na poprawę warunków mieszkaniowych i nie doprowadziło do paraliżu inwestycyjnego w gminach o różnej charakterystyce. Z tego względu projektodawca zdecydował o przeniesieniu ciężaru decyzji o ustanowieniu gminnych standardów w obszar władztwa planistycznego gmin.”	
135.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, str. 263	Dotyczy: „– uwzględnienie korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich”. Zwracamy uwagę na problem korytarzy ekologicznych jako elementu ochrony przyrody w Polsce.	Ustawa o ochronie przyrody definiuje korytarz ekologiczny jako obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarz ekologiczny nie jest jednak wymieniony jako forma ochrony przyrody. Wyznaczanie korytarzy ekologicznych w Polsce należy uznać za proces złożony, który łączy dane przyrodnicze, geograficzne i przestrzenne, a jego celem jest zachowanie lub odtworzenie ciągłości środowisk przyrodniczych i umożliwienie przemieszczania się gatunków dzikich zwierząt. W związku z tym pożądanym jest, aby wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych oparte było o jednolitą metodologię przyjętą dla całego kraju, w porozumieniu z przedstawicielami samorządów i środowiskiem eksperckim. Dzięki takiemu działaniu korytarze regionalne będą ze sobą spójne oraz zachowana będzie ciągłość pomiędzy regionami.	Rola ochrony i zapewnienia ciągłości korytarzy ekologicznych jest uwzględniona w kilku miejscach Strategii. Jakkolwiek uwaga dotycząca przyjęcia jednolitej metodyki wyznaczania jest słuszna, SRP2035 nie jest dokumentem, który powinien regulować tego rodzaju kwestie, na takim poziomie szczegółowości
136.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, str. 264	Dotyczy: „– uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego, – określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu”.	Wskazane ustalenia wymagają doprecyzowania/wyjaśnienia: – czy będą to np. wybrane krajobrazy priorytetowe wskazane w audycie krajobrazowym województwa, – czy będą to rekomendacje warunkujące pozyskiwanie środków.	Uwaga uwzględniona przez dodanie właściwych przypisów objaśniających pojęcia: System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem. Krajobrazy wymagające działań naprawczych

					to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. To czy będzie im dedykowane właściwe wsparcie zależeć będzie od decyzji poszczególnych samorządów wojewódzkich lub innych podmiotów prowadzących politykę rozwoju.
137.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, str. 265-266	Dotyczy: „Ustalenia w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej”.	Proponujemy uzupełnić o infrastrukturę teleinformatyczną z uwagi na jej rolę w zapewnieniu możliwości cyfryzacji i cyberbezpieczeństwa.	Uwaga zostanie uwzględniona.
138.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Kierunek szczegółowy 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich, str. 271	Proponuje się zdefiniowanie pojęcia „małe miejscowości”.	Pojęcie „małych miejscowości” jest nieprecyzyjne.	Jest to zapis ogólny, wskazujący kierunek, a nie konkretne miejscowości lub ich zamknięty zbiór.
139.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, str. 276 oraz inne powiązane zapisy	Proponuje się zdefiniowanie lub zmianę pojęcia „żywności” obszarów wiejskich, które jest nieprecyzyjne.	Proponuje się zastosowanie bardziej powszechnie używanego sformułowania.	Pojęcie „żywności” obszarów wiejskich jest powszechnie używane w debacie na temat kwestii rozwojowych obszarów wiejskich. Oddaje całe spektrum zjawisk, które się pod nim kryją. Zasadne jest pozostawienie dotychczasowego zapisu.
140.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	4. System realizacji Strategii, Proces wdrażania Strategii, str. 281	W skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej wchodzić przedstawiciele wszystkich województw, a nie tylko wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP.	Ze względu na rangę Strategii powinni być uwzględnieni przedstawiciele wszystkich województw.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
141.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	4. System realizacji Strategii, Rola Strategii w systemie dokumentów strategicznych, str. 282	Wskazano, że opracowywane inne strategie rozwoju (odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego) powinny m.in. być poddane procedurze oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i - lokalnego.	Nie jest jasne, co oznacza ta procedura, co będzie obejmować ocena wpływu terytorialnego oraz kto i na jakim etapie ma ją przeprowadzać (czy organ opracowujący projekt strategii czy ma być to badanie zewnętrzne). Ewentualne wprowadzenia takiego wymogu powinno być uregulowane w stosownych przepisach, np. ustawie.	Zapis w Strategii zostanie doprecyzowany w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane procedurze badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego. i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.

142.	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast, Województwo podlaskie	Po opisie miasta Suwałki należy dodać zapis: „W województwie określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.”	Z uwagi na pełnione w południowej części województwa funkcje i wpływ na rozwój regionu, należy wskazać również Bielsk Podlaski jako pełniący funkcje ośrodka subregionalnego. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wskazano, że poza Łomżą i Suwałkami, trzecim ośrodkiem subregionalnym (choć niewyodrębnionym statystycznie), dominującym w południowej części województwa, jest Bielsk Podlaski, który jest miastem o silnej pozycji gospodarczej.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
143.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Wyrównywanie szans rozwojowych regionów słabszych Strategia słusznie wskazuje na konieczność wspierania regionów wymagających dodatkowych impulsów rozwojowych oraz obszarów dotkniętych depopulacją i innymi problemami strukturalnymi (str. 273). Jednak obecne zapisy mają charakter deklaracyjny i nie wskazują konkretnych instrumentów, które pozwolą wyrównać szanse rozwojowe między silniejszymi i słabszymi regionami.	Proponuje się uzupełnienie Strategii o wyraźne mechanizmy realizacyjne – np. dedykowane programy wsparcia dla regionów szczególnie dotkniętych depopulacją, narzędzia finansowe wspierające średnie i mniejsze ośrodki pełniące funkcje subregionalne oraz system monitorowania efektów interwencji. Dzięki temu zapis o wyrównywaniu szans stanie się realnym elementem polityki rozwoju, a nie tylko deklaracją.	Pierwszym etapem tworzenia tego typu instrumentów jest przyjęcie strategii.
144.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Równomierność opisów regionów w Załączniku 4. Opis policentrycznej sieci miast Załącznik 4. zawiera opisy roli i potencjałów poszczególnych województw w policentrycznej sieci miast. Jednak widoczne są różnice w szczegółowości – część regionów została scharakteryzowana bardzo precyzyjnie, z odniesieniem do kluczowych inwestycji infrastrukturalnych czy specjalizacji gospodarczych, podczas gdy niektóre województwa dość ogólnie.	Proponuje się uzupełnienie opisów wszystkich regionów o równie konkretne elementy – np. potencjalne inwestycje infrastrukturalne i priorytetowe obszary wsparcia. Zapewni to równy poziom traktowania wszystkich województw, zwiększy przejrzystość dokumentu i wzmocni realizację zasady policentrycznego rozwoju w skali całego kraju.	Uwaga o charakterze komentarza, nie odnosi się do konkretnych zapisów, nie zawiera propozycji zmiany/uzupełnienia zapisów.
145.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Wzmocnienie powiązań transportowych między regionami	W polityce transportowej należy w większym stopniu uwzględniać połączenia międzyregionalne, szczególnie te łączące mniejsze stolice województw i miasta subregionalne z głównymi korytarzami krajowymi. Takie podejście poprawi dostępność komunikacyjną regionów peryferyjnych i zwiększy ich atrakcyjność inwestycyjną.	System powiązań transportowych z połączeniami międzyregionalnymi zawiera model struktury funkcjonalno – przestrzennej na str. 254-256 Strategii.
146.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Równość w dostępie do szkolnictwa wyższego i badań	Strategia powinna przewidywać silniejsze wsparcie dla rozwoju uczelni i instytucji badawczych w mniejszych stolicach województw i miastach subregionalnych.	Postulowane zapisy znajdują się w priorytecie 2.1 Strategii, kierunek działań 5. Strategia zauważa, że utrzymanie mniejszych ośrodków akademickich jest podstawą rozwoju regionów. W zgodzie z nią pozostaje Polityka Naukowa Państwa, która zakłada równomierne

				Ograniczy to odpływ młodych ludzi do metropolii i wzmocni lokalny kapitał ludzki.	rozmieszczenie zasobów edukacyjnych i badawczych oraz wspieranie rozwoju regionalnego poprzez programy stypendialne, grantowe, mobilnościowe i infrastrukturalne, w tym programy ministra, NCN, NCBR, KPO, FENG i Horizon Europe. Instrumenty te służą wzmacnianiu ośrodków poza metropoliami oraz przeciwdziałaniu odpływowi młodych osób.
147.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego	Warto uzupełnić Strategię o mechanizmy wspierające rozwój turystyki i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, szczególnie w regionach o dużych walorach przyrodniczych i historycznych, co może stać się ważnym impulsem rozwojowym dla wielu obszarów poza metropoliami i przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności kraju jako całości.	W projekcie Strategii położono nacisk na przeciwdziałanie zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości narodowej poprzez ochronę dóbr kultury i strzeżenie dziedzictwa narodowego (Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy) oraz wskazano na integrującą rolę kultury w ośrodkach lokalnych (Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli).
148.	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Uwagi horyzontalne	Równość terytorialna usług publicznych	Strategia podkreśla policentryzm i dążenie do wyrównywania jakości życia, ale brakuje zapisów gwarantujących minimalny, powszechny standard usług publicznych. W praktyce może to prowadzić do utrwalania różnic regionalnych w dostępie do transportu, edukacji czy ochrony zdrowia.	Policentryczność jest wpisana w całość strategii. Odnoszą się do niej m. in. działania z zakresu polityki mieszkaniowej, budowy połączeń transportowych, polityka inwestycyjna czy poprawa jakości usług publicznych.
149.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Województwo podkarpackie wnioskuję o wprowadzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI Polska Wschodnia.	Obecna sytuacja geopolityczna – w szczególności konsekwencje wojny w Ukrainie – dodatkowo pogłębia problemy regionu poprzez zakłócenia w handlu, spadek ruchu turystycznego, zmiany na rynku pracy i poczucie braku bezpieczeństwa mieszkańców. Najmniej zasobne województwa ponoszą tym samym największe obciążenia społeczno-gospodarcze. Utrzymanie wskazania makroregionu Polski Wschodniej jako OSI w kolejnej perspektywie dokumentów strategicznych jest niezbędne z uwagi na zachowanie ciągłości realizacji działań mających na celu: wspieranie zrównoważonego rozwoju regionalnego, przeciwdziałanie nierównościom społeczno-gospodarczym oraz wzmocnienie spójności terytorialnej UE. Dzięki OSI Polska Wschodnia skierowane zostały dedykowane instrumenty finansowe, które dały impuls do dynamicznych procesów rozwojowych. Włączenie OSI Polska Wschodnia do strategii umożliwi: • skoncentrowanie wsparcia na najsłabszych strukturalnie regionach, • przeciwdziałanie skutkom wojny i kryzysów granicznych, • poprawę stabilności i jakości życia mieszkańców, • wdrażanie transformacji gospodarczej i ekologicznej w skali makroregionalnej.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

				W odróżnieniu od Programu Rozwoju Północno-Wschodnich Obszarów Przygranicznych, który ma wąski pas gmin przygranicznych, OSI Polska Wschodnia pozwoli na prowadzenie szerokiej, zintegrowanej interwencji obejmującej całe województwa makroregionu.	
150.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Województwo podkarpackie wnioskuje o wprowadzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI obszary górskie. OSI powinno wspierać zrównoważony rozwój południowych regionów Polski, obejmujących tereny górskie i podgórskie, poprzez działania na rzecz wzmocnienia konkurencyjności, poprawy dostępności transportowej i cyfrowej, rozwoju turystyki oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego.	Obszary górskie charakteryzują się unikalnym potencjałem krajobrazowym, turystycznym i kulturowym, ale jednocześnie zmagają się z barierami rozwojowymi: trudnymi warunkami naturalnymi, ograniczeniami infrastrukturalnymi, dużym udziałem terenów chronionych oraz niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Problemy te potęgują procesy depopulacji, starzenia się społeczeństwa i wykluczenia transportowo-cyfrowego. OSI powinno obejmować obszar Karpat (województwa: podkarpackie, małopolskie i śląskie). Wprowadzenie OSI pozwoli na skoncentrowanie działań państwa i samorządów na rozwiązywaniu tych wyzwań poprzez rozwój turystyki i przedsiębiorczości lokalnej, wsparcie adaptacji do zmian klimatu, ochronę bioróżnorodności oraz wzmocnienie spójności terytorialnej kraju. Ujęcie obszarów górskich w strategii jako OSI umożliwi pełniejsze wykorzystanie ich potencjału rozwojowego i zwiększy atrakcyjność Polski jako kraju przyrodniczo i kulturowo wyjątkowego.	Problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Bieszczadach, Beskidzie Niskim i innych obszarach górskich woj. podkarpackiego, mają miejsce również w innych regionach w kraju. Traktując je z należytą powagą nie planuje się wyodrębniania OSI wyłącznie dla tego zakresu obszarów górskich.
151.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Województwo podkarpackie wnioskuje o rozszerzenie zapisów dotyczących OSI powiązanych z Centralnym Portem Komunikacyjnym (CPK). OSI powinno obejmować nie tylko obszar lotniska, ale także regiony, przez które przebiegać będą „szprychy” kolejowe oraz ośrodki posiadające inteligentne specjalizacje w sektorze lotniczym i transportowo-logistycznym, a także np. uczelnie i instytuty badawcze kształcące wysoko wykwalifikowane kadry dla branży lotniczej, sektora nowoczesnych technologii, a także dla transportu i logistyki.	Centralny Port Komunikacyjny to nie tylko inwestycja w port komunikacyjny, ale kompleksowy system powiązań infrastrukturalnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju sieci kolejowej. W długoterminowej perspektywie inwestycja CPK będzie wiązała się z koniecznością modernizacji infrastruktury transportowej – zarówno drogowej, jak i kolejowej – również poza obszarem OSI zdelimitowanym jako OSI CPK. Obszary przebiegu tzw. „szprych kolejowych” będą miały strategiczne znaczenie dla spójności terytorialnej i wymagają skoordynowanego wsparcia inwestycyjnego. Dla województwa podkarpackiego strategiczną jest szprycha nr 6. Proponuje się także uwzględnienie potencjału regionów posiadających ośrodki specjalizujące się w lotnictwie, inteligentnych specjalizacjach w zakresie lotnictwa oraz regionów dysponujących zapleczem szkolnictwa wyższego dla branży lotniczej.	Założenia OSI CPK skupiają się na bezpośrednim oddziaływaniu inwestycji lotniskowej, co ma odzwierciedlenie w jego delimitacji. Dodatkowo, aktualne harmonogramy realizacji linii kolejowych innych niż 85 (Warszawa - Poznań) i 86 (Sieradz - Wrocław) wykraczają poza horyzont niniejszej strategii.
152.	Urząd Marszałkowski		Województwo podkarpackie wnioskuje o rozszerzenie zapisów OSI transformacji energetycznej o regiony, których gospodarka jest silnie powiązana z wydobywaniem i	Obecna delimitacja OSI transformacji energetycznej koncentruje się głównie na regionach górniczych, pomijając obszary uzależnione od wydobywania i przetwórstwa ropy i gazu, które również będą silnie	Z uwagi na horyzont śrók (2035 r.) i perspektywę zmian w miksie energetycznym Polski szczególną interwencją objęto regiony zależne od węgla. W okresie przejściowym

	Województwa Podkarpackiego		przetwórstwem paliw kopalnych, takich jak ropa naftowa i gaz ziemny.	dotknięte procesem odchodzenia od paliw kopalnych. Taka sytuacja dotyczy województwa podkarpackiego, które przy zakazie wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego również stanie przed wyzwaniem transformacji energetycznej. Tym samym nasz region również będzie wymagał w tym procesie szczególnego wsparcia. Województwo podkarpackie posiada znaczną liczbę udokumentowanych złóż zarówno gazu ziemnego jak i ropy naftowej m.in. w powiatach: bieszczadzkim, leżajskim, niżańskim, leskim, lubaczowskim, rzeszowskim, jarosławskim, przeworskim, krośnieńskim, jasielskim, ropczycko-sędziszowskim i dębickim. Włączenie tych regionów do OSI pozwoli na złagodzenie negatywnych skutków transformacji oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w sektorach gospodarki niskoemisyjnej.	transformacji energetycznej ropa i gaz będą nadal potrzebne.
153.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Województwo podkarpackie wskazuje, że rozwój gospodarczy, związany w potencjałem energetycznym powinien być horyzontalny, a nie skoncentrowany jedynie w OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.	Delimitacja OSI wskazuje jedynie województwo pomorskie i zachodniopomorskie, w długoterminowej perspektywie niezbędne są inwestycje w infrastrukturę przesyłową oraz magazyny energii na terenie całego kraju, w celu pełnego wykorzystania wyprodukowanej energii. Interwencja w zakresie przemysłu powinna być skierowana również do innych regionów, które dysponują potencjałem w tym obszarze, m.in. parkami przemysłowymi czy terenami inwestycyjnymi. Wsparcie powinno obejmować również szkolnictwo branżowe i wyższe, aby zapewnić dostęp do wykwalifikowanej kadry odpowiadającej na potrzeby nowoczesnych sektorów przemysłowych. Rozszerzenie wsparcia na te obszary umożliwi lepsze wykorzystanie zasobów, efektywne zagospodarowanie wytworzonej w elektrowni energii, wzmocni gospodarki lokalne oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju przemysłowego w skali całego kraju.	Celem zapisu jest wskazanie perspektywicznego kierunku lokowania nowych inwestycji energochłonnych w związku z rozwojem mocy nisko- i zeroemisyjnych na północy kraju (jest to uwarunkowanie specyficzne dla tej części kraju), tak aby m.in. zwiększyć lokalną konsumpcję energii, ograniczyć straty przesyłowe i koszty rozbudowy infrastruktury elektroenergetycznej. Ponadto stworzenie optymalnych warunków dla przyciągania do regionu inwestycji w obszarze nowoczesnych przemysłów energochłonnych zgodnie z zapisem SRP2035 obejmie w szczególności branże, które już dziś wykazują zainteresowanie inwestowaniem na Pomorzu, a także zaangażowane będą w obsługę inwestycji energetycznych. Działania o charakterze ogólnokrajowym zostały przedstawione w ramach poszczególnych priorytetów SRP2035, np. w ramach priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna przewidziano budowę magazynów energii oraz budowę i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej.
154.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Należy jednoznacznie wskazać w dokumencie, że ostateczna delimitacja obszarów funkcjonalnych miast (OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych) może różnić się na poziomie regionalnym od wstępnych wskazań krajowych.	Obecne brzmienie dokumentu wskazuje, że delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw. Jednak zapis ten nie podkreśla wystarczająco, że w praktyce delimitacja może przyjmować odmienne granice w zależności od uwarunkowań regionalnych i lokalnych.	Uwaga zostanie uwzględniona.
155.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Należy jednoznacznie wskazać w dokumencie, że ostateczna delimitacja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE dokonana na poziomie krajowym ma charakter ramowy, a jej uszczegółowienie powinno następować na poziomie regionalnym. Samorządy województw, w oparciu o uwarunkowania lokalne, powinny	Przygraniczne obszary Polski są zróżnicowane pod względem wyzwań i potencjałów rozwojowych. Delimitacja dokonana wyłącznie na poziomie krajowym może nie oddawać lokalnych uwarunkowań, takich jak intensywność współpracy transgranicznej, specyfika gospodarki przygranicznej, czy szczególne wyzwania wynikające z sytuacji geopolitycznej.	Zapisy w tym zakresie są już w strategii i dotyczą wszystkich OSI.

			mieć możliwość wskazania innych obszarów wymagających interwencji niż te wstępnie określone w dokumencie krajowym.	Mocniejsze zaakcentowanie elastyczności delimitacji pozwoli na lepsze dopasowanie interwencji do realnych potrzeb regionów.	
156.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Należy zaktualizować mapę 11. Zasięg terytorialny OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE.	Mapa nie wskazuje wszystkich powiatów objętych OSI wskazanych w załączniku nr 3 do Strategii (dla województwa podkarpackiego brak powiatów: sanockiego i brzozowskiego). Ponadto, należy skorygować opis mapy 11. wskazujący, że OSI obejmuje swoim zasięgiem gminy, a nie powiaty.	Uwaga zostanie uwzględniona.
157.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne; str. 86	Sugeruje się utworzenie nowego podpunktu dla głównego kierunku działania nr 4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy: D. Rozwój systemu monitoringu sytuacji na rynku pracy oraz uwzględnienie w nim informacji o innowacyjnym w skali kraju projekcie „Blender Danych”- systemie monitorowania sytuacji na rynku pracy.	System „Blender Danych” funkcjonuje obecnie na poziomie jednego regionu – województwa podkarpackiego. Powstał w latach 2021-2022 w ramach projektu pilotażowego „Blender Danych – monitoring zapotrzebowania na kwalifikacje”. W związku z przyznaniem dofinansowania przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na realizację projektu „Blender Danych – monitoring rynku pracy z perspektywy zawodów”, trwają prace związane z rozszerzeniem działania systemu na teren całej Polski (do 30 kwietnia 2026 roku). https://blenderdanych.pl/	Nie przewiduje się dodania nowego podpunktu dla działania nr 4. Monitoring sytuacji na rynku pracy jest obecnie na etapie projektu pilotażowego. Zgodnie z umową będzie on utrzymywany w kolejnych latach i rozważane będą sposoby na jego dalszy rozwój.
158.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli;	Sugeruje się utworzenie nowego podpunktu dla głównego kierunku działania nr 6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem: F. Koordynacja polityki rozwoju województwa w dziedzinie rozwoju umiejętności mieszkańców poprzez dostosowanie edukacji zawodowej do potrzeb rynku pracy a następnie uwzględnienie w nim informacji o Wojewódzkich Zespołach Koordynacji jako ciałach opiniotwórczo-doradczych.	Uregulowanie statusu Wojewódzkich zespołów Koordynacji zakłada projekt nowelizacji ustawy o samorządzie województw, której celem jest wzmocnienie koordynacji działań na rzecz rozwoju umiejętności w polskich regionach.	Zgadza się z intencją uwagi, którą jest wzmocnienie koordynacji działań na rzecz rozwoju umiejętności w polskich regionach - sposób umieszczenia tych zapisów w Strategii zostanie wypracowany.
159.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej; str. 133	W uwadze pod mapą nr 6 jest: „Analizą objęte zostaną co najmniej gmina Mszczonów, powiat skierniewicki i miasto na prawach powiatu Skierniewice, powiat łowicki, powiat brzeziński” a powinno być: „Analizą objęte zostaną co najmniej gmina Mszczonów, gminy z powiatów: skierniewickiego, łowickiego, brzezińskiego, łódzkiego wschodniego, zgierskiego i miasta na prawach powiatu: Łódź, Skierniewice”.		Uwaga w trakcie analiz.
160.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu; Str. 174	Uzupełnienia wymaga katalog OSI o Obszar Strategicznej Interwencji z zakresu suszy .	Wskazanie takiego obszaru wydaje się konieczne w kontekście narastającego problemu niedoboru wody, będącego zarówno skutkiem zmian klimatycznych, jak również brakiem zintegrowanych działań mitygujących w skali regionalnej i ponadregionalnej. Problem (jak	SRP2035 przewiduje działania dot. przeciwdziałania skutkom suszy w ramach kierunku działań pn. "Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne". Kwestia suszy, która dot. wielu różnych miejsc w kraju, wymaga

				zostało zaprezentowane na mapie 9 SRP) ma wyraźny rozkład przestrzenny, który w największym stopniu dotyczy prawie w całości województwo łódzkie, kujawsko-pomorskie i wielkopolskie.	bezpośrednich działań w zakresie prowadzenia zrównoważonej gospodarki wodnej, co również jest już uwzględnione w tekście.
161.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej; Str. 253 oraz Załącznik 3 str. 7	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych – ponownie postuluje się o: włączenie do grupy ośrodków subregionalnych objętych wsparciem - Wielunia (OF: Wierzchnas, Pątnów, Czarnożyły, Ostrówek); - Zduńskiej Woli (OF: Zduńska Wola gm. w., Zapolice).	Wieluń należy do miast charakteryzujących się regresyjnymi zmianami liczby ludności, dla których ujemny przyrost naturalny jest wyższy od ujemnego salda migracji. Zmiany te wiązały się z dwukrotnie wyższą dynamiką ubytku liczby ludności niż w przypadku populacji całego powiatu wieluńskiego. Wieluń stanowi ważny ośrodek koncentracji usług publicznych, w tym edukacyjnych. W latach 2019-2024 zajmował 2 miejsce (po Łodzi) wśród miast województwa pod względem liczby uczniów szkół zawodowych (742 osób w 2024 r.). Mimo spadku liczby ludności miasto, ze względu na wielkość powiązań funkcjonalnych z sąsiednimi gminami, zajmuje istotne miejsce w strukturze osadniczej, równoważąc ją w południowo-zachodniej części województwa łódzkiego. O skali powiązań funkcjonalnych świadczyła również wielkość dojazdów do pracy (7040 osób, 2021 r.), które plasowały miasto na 5 miejscu po Łodzi, Kleszczowie, Piotrkowie Trybunalskim i Strykowie. Stanowią one odzwierciedlenie koncentracji podmiotów gospodarczych (12,0 na 1000 osób dla porównania – Łódź: 9,3). Brak wskazania Wielunia jako miasta wymagającego wsparcia w ramach OSI (ze względów statystycznych dotyczących wielkości populacji miasta) może przyczynić się do pogłębienia negatywnych tendencji depopulacyjnych, a w konsekwencji degradacji gospodarczej miasta. - Zduńska Wola charakteryzuje się dużym potencjałem gospodarczym o silnych powiązaniach funkcjonalnych. Według wielkości przepływów związanych z zatrudnieniem, do Zduńskiej Woli w 2021 r. dojeżdżało 5493 osób, co plasowało miasto na 13 pozycji wśród ośrodków miejskich, nad Skierniewicami (4822). W 2024 r. na 1000 mieszkańców przypadało 8,5 podmiotów gospodarczych (więcej niż w Pabianicach: 8,2 oraz Bełchatowie: 7,7).	Z uwagi na sąsiedztwo MOF Sieradz, o większym zasięgu oddziaływania, nie przewiduje się dodawania Zduńskiej Woli do listy miast subregionalnych ujętych w strategii. Z kolei Wieluń, pomimo dużej odległości od innych miast subregionalnych, nie posiada dostatecznego zasięgu oddziaływania i potencjału demograficznego.
162.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej; Str. 258-259	Postuluje się o wskazanie w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej lokalizacji proponowanej elektrowni jądrowej na terenie województwa łódzkiego.	Zapisy dotyczące elektrowni jądrowej (kolejna lokalizacja) - druga lokalizacja wskazana jest w dokumencie w trzech miejscach: - nowo budowana elektrownia jądrowa w gminie Choczewo (woj. pomorskie) oraz rozważane lokalizacje drugiej polskiej elektrowni jądrowej (woj. łódzkie), - elektrownie: w Kozienicach (woj. mazowieckie) i Połańcu (woj. świętokrzyskie), w tym jako alternatywne	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji

				lokalizacje dla drugiej elektrowni jądrowej, - elektrownie: w Koninie, Pątnowie i Adamowie (woj. wielkopolskie) oraz rozważana lokalizacja drugiej polskiej elektrowni jądrowej (woj. wielkopolskie).	
163.	Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym; Str. 262	W pełni popiera się zapis wskazujący, że przewiduje się możliwość zastąpienia strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa innym dokumentem. Wyrażamy nadzieję, że będzie to jeden dokument zintegrowany, pozwalający na odpowiedzialne planowanie rozwoju województwa w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.		Uwaga o charakterze komentarza. Nie wymaga zmian w dokumencie. W ramach prac nad nową ksrr (KSRR 2027+) przewiduje się działania prawne dot. wzmocnienia systemu strategicznego programowania rozwoju kraju z uwzględnieniem wymiaru terytorialnego oraz zorientowania na rezultaty w celu wypracowania spójnego i efektywnego systemu zintegrowanego planowania rozwoju społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.
164.	Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym; Str. 262-265	Zdefiniowania wymagają terminy pojawiające się w ustaleniach i nie wynikające z obowiązujących aktów prawnych np.: - system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego - termin, który nie funkcjonuje w prawodawstwie krajowym oraz dokumentach strategicznych (np. Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami); - lasy o istotnej funkcji społecznej - termin, który nie funkcjonuje w prawodawstwie krajowym, pojawia się w dyskusji społecznej na poziomie krajowym i regionalnym; - zielone pierścienie – są pojmowane w odmienny sposób. Dla jednych grup branżowych to tereny lasów i dolin (czyli korytarze ekologiczne), dla innych powinny być uzupełnione o tereny krajobrazów otwartych, niezabudowanych (np. pola uprawne); - krajobrazy wymagające działań naprawczych – termin niezdefiniowany w prawodawstwie, nie występuje także w audytach krajobrazowych; - krajobrazy wymagające działań wspierających ochronę – w obecnym brzmieniu termin nie wynika z powszechnie obowiązującego prawa. Wymaga powiązania z krajobrazami priorytetowymi oraz innymi krajobrazami w obrębie form ochrony, dla których dedykowane są rekomendacje wynikające z audytu krajobrazowego.		1. System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym; 2. Lasy o istotnej funkcji społecznej to lasy, które mają szczególne znaczenie dla społeczeństwa, a zarządzanie nimi powinno koncentrować się na wzmocnianiu funkcji związanych z rekreacją, edukacją, zdrowiem, ochroną różnorodności biologicznej, ochroną ujęć wód, jak również ochroną przed powodzią; 3. Zielone pierścienie - zostały wskazane do wyznaczania w KPZK2030 4. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. 5. Krajobrazy wymagające działań wspierających ochronę – termin powiązany z krajobrazami priorytetowymi w audytach krajobrazowych
165.	Urząd Marszałkowski	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju;	Postuluje się o włączenie następujących gmin województwa łódzkiego, znajdujących się poza zasięgiem oddziaływania OSI wskazanych w ŚSRK 2035 lub położonych na peryferiach		Konstrukcja wskazanego OSI bazuje na obiektywnym kryterium wynikającym z jego założeń. Wskazane gminy nie spełniają tego kryterium.

	Województwa łódzkiego	Str. 274-275 oraz Załącznik 3 str. 12	województwa łódzkiego do obszaru OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe: - wszystkie gminy powiatu wieruszowskiego; - Kowiesy, Godzianów, Lipce Reymontowskie, Słupia, Głuchów, - Czarnocin, Aleksandrów, Łęgi Szlacheckie, Ręczno, - Wodzierady, Sędziejowice, Buczek, Łask.		
166.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	System realizacji Strategii; Str. 283	W zapisie tiretu 3., po „...model struktury funkcjonalno-przestrzennej będzie miał przełożenie na strategię rozwoju województw oraz planowanie regionalne w ramach planów zagospodarowania przestrzennego województw” proponuje się dodanie „lub dokumenty, które je zastępują.”	Będzie to spójne z zapisami z ustaleń i rekomendacji dla polityki przestrzennej ze strony 262.	Uwaga zostanie uwzględniona.
167.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Załącznik 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI) str. 2. Obszar funkcjonalny CPK	Województwo łódzkie - Powiat brzeziński Gminy: Brzeziny (gm. m.), Brzeziny (gm. w.), Dmosin, uzupełnienie o: Rogów - Powiat łowicki Gminy: Domaniewice, Łowicz (gm. m.), Łowicz (gm. w.), Łyszkowice, Nieborów - Powiat łódzki wschodni Gminy: Koluszki, Nowosolna, uzupełnienie o: Brójce, Andrespol, Rzgów uzupełnienie o: - Powiat pabianicki Gminy: Ksawerów, Pabianice (gm. m.), Pabianice (gm. w.), Konstantynów Łódzki, - Powiat skierniewicki Gminy: Bolimów, Maków, Skierniewice (gm. w.) - Powiat zgierski Gminy: Głowno (gm. m.), Głowno (gm. w.), Stryków, uzupełnienie o: Aleksandrów Łódzki, Zgierz (gm. m.), Zgierz (gm. w.) - Miasto na prawach powiatu Łódź - Miasto na prawach powiatu Skierniewice	Proponuje się rozszerzenie zaproponowanego obszaru OSI otoczenia CPK o kolejne gminy z obszaru województwa łódzkiego, w tym o: wszystkie gminy wytypowane na trasie Warszawa – CPK – Łódź w projekcie Strategii rozwoju otoczenia CPK do 2040 r. z dnia 8.09.2022 r., dla których zdiagnozowano powiązania z CPK; wskazanie dodatkowych gmin w otoczeniu m. Brzeziny dla którego planowana jest realizacja przystanku kolejowego; wskazanie dodatkowych gmin w otoczeniu m. Łodzi o najsilniejszych powiązaniach funkcjonalnych ze stolicą województwa i wysokim potencjale ludnościowym. Główną oś obszaru stanowić będzie linia kolejowa dużych prędkości Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań, umożliwiającą prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego, która poprzez stację kolejową w Łodzi obsłuży stolicę województwa wraz z jej najbliższym otoczeniem (m.in. Pabianice, Zgierz, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki), natomiast poprzez przystanek kolejowy w Brzezinach zwiększą się powiązania sąsiednich gmin z CPK (m.in. z Andrespola, Rogowa).	Zapisy dotyczące OSI CPK zostaną zmodyfikowane. Obecne OSI CPK ma na celu właśnie stworzenie duopolu Łódź-Warszawa. W charakterystyce OSI zostanie natomiast dodana informacja, że taki jest cel tego OSI. Nie planuje się natomiast dołączania do niego kolejnych gmin.
168.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Załącznik 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI); Str. 7	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych – ponownie postuluje się o uzupełnienie zakresu przestrzennego delimitowanych obszarów funkcjonalnych miast należących do OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych: - Radomsko (OF: Dobryszce, Gidle, Gomunice, Kobbiele Wielkie, Ładzice, Radomsko gm. w.,	Gminy wskazane do włączenia znalazły się w delimitacjach wcześniej przygotowywanych na potrzeby opracowania ŚSRK 2035. Ponadto, dla wskazanych obszarów, ośrodki miejskie stanowią główne miejsce koncentracji migracji pracowniczych oraz udziału liczby uczniów wyjeżdżających do szkół ponadpodstawowych, zarówno pod względem udziału wyjeżdżających z tych gmin jak i ich bezwzględnej liczby. Należy zwrócić uwagę, że wnioskowane do uwzględnienia w delimitacji gminy,	Uwaga uwzględniona w zakresie MOF Radomska, Skierniewic, Sieradza i Kutna. W pozostałym zakresie zmiany w systemie miejskich ośrodków osadniczych ujętym w modelowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej kraju nie zostały wprowadzone.

			uzupełnienie o: Lgota Wielka); - Skierniewice (OF: Skierniewice gm. w., Maków, Nowy Kawęczyn, uzupełnienie o: Godzianów); - Sieradz (OF: Sieradz gm. w., Wróblew, uzupełnienie o: Brzeźno) - Kutno : (Kutno gm. w., Krzyżanów, uzupełnienie o: Oporów, Strzelce) Oraz uzupełnienie o: - Zduńska Wola - Zapolice, Zduńska Wola gm. w. - Wieluń - Czarnożyły, Ostrówek, Pątnów, Wierchlas	charakteryzują się porównywalnym, a w przypadku dojazdów do szkół, wyższym natężeniem przepływów między gminami a miastem w porównaniu do gmin wskazanych w konsultowanej wersji ŚSRK 2035. Natężenia wskazanych powiązań potwierdzają słuszność poszerzenia zakresu przestrzennego obszarów funkcjonalnych miast. Pominięcie postulowanych jednostek w delimitowanym Obszarze Strategicznej Interwencji może przyczynić się do niedoinwestowania infrastruktury społecznej i transportowej będącej podstawą rozwoju powiązań funkcjonalnych między miastami a ich otoczeniem.	
169.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Załącznik 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI) str. 11. Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe	łódzkie Powiaty: bełchatowski, kutnowski, łęczycki, łowicki, opoczyński, pączężański, poddębicki, radomszczański, rawski, sieradzki, tomaszowski (łódzkie), wieluński, zduńskowolski	W tak określonym OSI brak zaadresowania problemów demograficznych, które dotyczą nie tylko obszarów wiejskich. Postuluje się utworzenie OSI dotyczącego demografii.	Konstrukcja wskazanego OSI bazuje na obiektywnym kryterium wynikającym z jego założeń. Wskazane powiaty nie spełniają tego kryterium.
170.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Załącznik 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI)	Dodanie OSI dotyczącego skutków suszy, w tym hydrologicznej.	Bardzo istotnym problemem w skali całego kraju jest zjawisko suszy, mające szczególnie znaczenie w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego, dlatego też należałoby rozważyć wyznaczenie dodatkowego obszaru strategicznej interwencji dla tego problemu. Ponadto przy interwencji kierunkowej należy wziąć pod uwagę problem suszy hydrogeologicznej i wskazanie działań mających na celu przeciwdziałanie nadmiernemu poborowi wody podziemnej przez rolnictwo. Ze względu na brak pełnego nadzoru nad studniami głębinowymi poziom kurczących się zasobów wód podziemnych jest niezdiagnozowany.	SRP2035 przewiduje działania dot. przeciwdziałania skutkom suszy w ramach kierunku działań pn. "Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne". Kwestia suszy, która dot. wielu różnych miejsc w kraju, wymaga bezpośrednich działań w zakresie prowadzenia zrównoważonej gospodarki wodnej, co również jest już uwzględnione w tekście.
171.	Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Uwaga ogólna	Postuluje się, aby zagadnienia znajdujące się w kompetencji władz krajowych (np. klasy dróg krajowych, transportowe węzły integracyjne o znaczeniu krajowym, infrastruktura elektroenergetyczna itp.) zostały już określone w przedmiotowej strategii zarówno w modelu struktury funkcjonalno- przestrzennej oraz jej zapisach, a nie pozostawały do dowolnej interpretacji na poziomie regionalnym.		Podstawowe elementy infrastruktury zostały wskazane w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej. Na poziomie śsrk nie ma potrzeby bardziej szczegółowego ujmowania tych kwestii. Strategie nie wskazują klas dróg krajowych - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Model powiązań funkcjonalnych w dokumencie strategicznym nie może przesądzać o klasie i parametrach technicznych poszczególnych odcinków dróg. Należy również zauważyć, iż klasy dróg krajowych nie podlegają "dowolnej interpretacji na poziomie regionalnym" a wynikają z przepisów m.in. Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

172.	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego	Uwaga ogólna	Należy zauważyć, że przypisanie OSI do celów, czy wręcz priorytetów Strategii, jest niewłaściwe i zawęży możliwość wykorzystania OSI w poszczególnych kierunkach działań. Ograniczy to zdecydowanie możliwość osiągnięcia celów Strategii oraz zawęży możliwości w zakresie kompleksowo planowanej interwencji, w modelu wielopoziomowego zarządzania. Postuluje się zatem, aby opis poszczególnych OSI stanowił osobny rozdział Strategii. Takie rozwiązanie pozwoli w sposób przekrojowy wykorzystać OSI w ramach zaproponowanych kierunków działań, zgodnie z pojawiającymi się potrzebami, bez ograniczania OSI do pojedynczych, wybranych priorytetów interwencji. Dodatkowo opis OSI wskazywać powinien stopień wpływu z jakim realizacja poszczególnych celów i kierunków działań oddziaływać będzie na dane OSI. Ponadto, podkreślić należy, że przypisanie OSI względem celów, czy priorytetów jest nierównomierne w układzie celów projektowanego dokumentu oraz spektrum planowanej interwencji, np. Celowi horyzontalnemu: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, odpowiadają aż dwa OSI (tj.: OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe). W tym kontekście niepokoi także rezygnacja z projektowanego, na wcześniejszych etapach prac nad dokumentem, OSI w zakresie Adaptacji do procesów demograficznych. Stanowczo postuluje się o przywrócenie OSI w zakresie Adaptacji do procesów demograficznych, w szczególności kiedy w aspekcie problemów społeczno-gospodarczych kraju, zjawiska demograficzne powinny zostać kluczowym wymiarem interwencji. Rezygnacja z OSI w tym zakresie w praktyce oznaczać będzie mniejszą skalę interwencji skierowaną do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. OSI w wymiarze terytorialnym przypisane do Celu horyzontalnego nie	Uwaga zostanie uwzględniona.

			wypełniają luki w interwencji wynikającej z założeń dokumetu.		
173.	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego	Uwaga ogólna	W wymiarze współdziałania samorządów województw z Rządem na rzecz realizacji celów Strategii Rozwoju Polski podkreślić należy potrzebę wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów. Umożliwi to prowadzenie przez samorządy województw odpowiedzialnej polityki regionalnej, dostosowanej do indywidualnych wyzwań i specyfiki oraz przynoszącej realne efekty. Polityka rozwoju regionów nie może uzależniona od strumienia środków unijnych lecz musi mieć silne oparcie w zasobach własnych budżetu województw. Realizacja działań prowadzonych przez samorządy województw w kontekście polityki rozwoju, wymaga ponadto utworzenia dedykowanego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. Biorąc pod uwagę, że regionalna polityka rozwoju polega wyłącznie na środkach unijnych, należy stworzyć krajowy mechanizm finansowania rozwoju (ze środków i programów finansowanych z budżetu państwa), który będzie zregionalizowany i będzie spełniał podobną rolę jak środki polityki spójności. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności. Konieczna jest faktyczna terytorializacja krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji.		Kwestia wzmocnienia dochodów własnych regionów – przed planowaniem kolejnych rozwiązań należy poczekać na efekty reformy finansowania samorządów, która weszła w życie z początkiem 2025 r. Należy zauważyć, że po raz pierwszy dochody jednostek samorządu terytorialnego zostały ustalone zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego na rok 2025. Trudno zatem w pełni oceniać funkcjonowanie ustawy po 11 miesiącach jej działania. Ocena taka nie byłaby w pełni miarodajna, gdyż w 2025 r. funkcjonuje szereg rozwiązań przejściowych i dostosowujących. Zgodnie z art. 119 ustawy minister właściwy do spraw finansów publicznych w terminie do dnia 30 czerwca 2026 r. został zobowiązany do przedłożenia reprezentacji jednostek samorządu terytorialnego informacji o skutkach obowiązywania ustawy wraz z ewentualnymi propozycjami zmian. W systemie realizacji Strategii jest mowa zarówno o środkach krajowych, jak i unijnych. Doświadczenia regionów będą miały kluczowe znaczenie w obecnej fazie kształtowania programów rozwojowych i ich wymiaru terytorialnego oraz ich realizacji. W praktyce ma to swój wymiar operacyjny w postaci zintegrowanego planowania regionalnego, które będzie narzędziem regionalnej koordynacji zarówno własnej polityki rozwojowej poszczególnych województw (strategie rozwoju), jak i działań wynikających ze współdzielonego wdrażania KSRR (kontrakty regionalne) oraz działań związanych z terytorialnym wymiarem polityk sektorowych w tych obszarach, gdzie województwom powierzono określone zadania wdrożeniowe.
174.	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego	Część kierunkowa, 58	Zgodnie z zapisami projektu Strategii jej cel horyzontalny stanowi utrzymanie zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju. Horyzontalność celu oznacza, że w realizacji każdego z opisanych trzech celów głównych bierze się pod uwagę terytorialne aspekty rozwoju. W myśl przywołanych zapisów rola samorządów terytorialnych powinna uwzględniać w szczególności następujące kwestie. Dla Celu horyzontalnego: Zrównoważony rozwój		Należy zauważyć, że ustawą z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego wprowadzony został nowy system finansowania jst, którego celem jest wzmocnienie i ustabilizowanie finansów jst poprzez zwiększenie dochodów własnych, oparcie zasilania finansowania jst na dochodach własnych wynikających z lokalnej bazy podatkowej oraz obiektywne i algorytmiczne naliczania środków finansowych dla każdej jst. Wprowadzona reforma w znacznym stopniu zmieniła strukturę dochodów jst, zwiększając dochody własne jst z tytułu udziału w

			terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej proponuje się uzupełnienie treści: Warunkiem skutecznej realizacji idei policentrycznego rozwoju kraju jest dokonanie zmian w strukturze finansowania samorządów terytorialnych – regionalnych i lokalnych. Województwa i ich lokalni partnerzy muszą zyskać realną podmiotowość finansową – w postaci nowych źródeł dochodu, wyrażonych np. zwiększonym udziałem w dochodach podatkowych państwa. Przyczyni się to do wzmocnienia realizacji zasady wielopoziomowego zarządzania oraz budowania samodzielności finansowej samorządów terytorialnych. Potrzebna jest również kontynuacja i rozwój działań służących budowaniu odpowiedniego potencjału instytucjonalnego samorządów terytorialnych, ich zdolności do definiowania i realizacji polityki rozwoju, a także nawiązywania współpracy i budowania sieci dialogu z interesariuszami. Ponadto, proponuje się uzupełnienie treści: Wsparciem dla policentryczności powinny być nie tylko środki europejskie, ale przede wszystkim odpowiednia – poddana kryterium terytorializacji polityk publicznych – struktura wydatków budżetu państwa.		podatkach dochodowych PIT i CIT. Przyznany został jst również udział w dochodach z podatku zryczałtowanego od przychodów ewidencjonowanych. Należy zaznaczyć, że w wyniku wprowadzenia reformy systemu dochodów jst od 2025r. przekazywana jest większa część wpływów z podatku PIT i CIT do jst. Z tego względu nie uznaje się za zasadne rozszerzanie zapisów Strategii o ten aspekt.
175.	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego	System realizacji strategii, 281	W systemie realizacji Strategii postuluje się podkreślić rolę i zaangażowanie wszystkich regionów, poprzez bezpośrednie wskazanie w ramach składu Zespołu ds. Pracy Strategicznej przedstawicieli reprezentujących poszczególne samorządy województw, zamiast redukowania partycypacji regionów do formuły z udziałem wyznaczanych przedstawicieli. Proponuje się przeformułować zdanie: Członkami Zespołu będą dyrektorzy lub wicedyrektorzy strategicznych departamentów w poszczególnych resortach wyznaczeni do tej roli przez właściwych ministrów, a także przedstawiciele regionów (wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP) i wybranych instytucji publicznych. Propozycja nowego brzmienia: Członkami Zespołu będą dyrektorzy lub wicedyrektorzy strategicznych departamentów w poszczególnych resortach wyznaczeni do tej roli		Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania ładu, zostanie rozszerzony o przedstawicieli samorządów skupionych w KWRIST, partnerów społecznych (RDS) oraz organizacji obywatelskich (RDPP).

			przez właściwych ministrów, a także przedstawicieli wszystkich 16 samorządów wojewódzkich.		
176.	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego	System realizacji strategii, 282	Mając na uwadze, że w kontekście rozwoju regionalnego rozwiniecie Strategii Rozwoju Polski nastąpi w krajowej strategii rozwoju regionalnego, proponuje się przywołanie poniższych kwestii, które ukierunkują następnie zakres KSRR. Przesądzenia na poziomie strategii średniookresowej powinny odnosić się w szczególności do potrzeby wypracowania nowej formuły instrumentów terytorialnych oraz utworzenia ogólnokrajowego funduszu rozwoju regionalnego. Przy zapisach dotyczących Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego proponuje się uzupełnienie treści: Ustalenia KSRR, dotyczące wieloszczeblowej współpracy w realizacji zadań w określonych obszarach strategicznych powinny stanowić podstawę dla odnowionej generacji instrumentów wdrożeniowych, takich jak kontrakty regionalne czy porozumienia terytorialne. Dla realizacji KSRR konieczne będzie także przygotowanie nowej formuły instrumentów terytorialnych, adresujących efektywnie problemy i wykorzystujące skuteczniej potencjały w układach sub-regionalnych koncentrując się jednocześnie na wsparciu realizacji celów rozwoju terytoriów wyznaczonych na poziomie krajowym i regionalnym w ramach OSI. Instrumenty terytorialne nowego typu powinny być oparte na zasadzie współpracy rząd – samorząd województwa, a tam gdzie to zasadne, w układzie trójstronnym: rząd, właściwy samorząd wojewódzki, reprezentacja OSI. Dla wsparcia realizacji celów krajowej strategii rozwoju regionalnego należy utworzyć ogólnokrajowy fundusz rozwoju regionalnego, inwestujący w transformację terytorialną w różnych układach terytorialnych, w tym w OSI. Fundusz byłby programowany i wdrażany w oparciu mechanizm zarządzania współdzielonego przez stronę rządową i samorządy województw. Fundusz będzie składał się ze środków krajowych, pozyskanych		Zapisy UM Pomorskiego nt. przesądzeń dot. nowej generacji instrumentów wdrożeniowych (kontrakty regionalne, porozumienia terytorialne) oraz nowej formuły instrumentów terytorialnych, są zbyt szczegółowe jak na kierunkowy charakter dokumentu jakim jest śsrk. Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa ksrr nad którą właśnie trwają prace w MFiPR. Proponujemy następującą korektę zapisu: „<i>W zakresie rozwoju regionalnego rozwiniecie Strategii nastąpi w krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR). KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa, rozumianej jako system koordynacji polityk i działań różnych podmiotów, służący osiągnięciu pożądaných efektów w wymiarze terytorialnym, wspomagany specyficznymi działaniami własnych instrumentów.</i> <i>Określać on będzie uzgodnione z samorządami regionalnymi i innymi podmiotami, krajowe cele rozwoju regionalnego, także w układach przestrzennych wraz ze wskaźnikami realizacyjnymi. Ksrr wyznaczy zasady prowadzenia działań w ramach polityki regionalnej, w tym w ramach polityk sektorowych, dla osiągnięcia postawionych celów oraz instytucjonalny system współdziałania dla ich osiągnięcia, w tym ustali listę strategicznych kierunków działań (zadań) do realizacji, wraz z listą podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie. Ksrr zawierać będzie ustalenia dotyczące odnowionej generacji instrumentów wdrożeniowych.</i>”

			w wyniku konsolidacji różnych obecnych programów adresowanych do samorządów.		
177.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Wprowadzenie, 6	W zdaniu: „W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość w równym stopniu o rozwój metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich.” Z uwagi na potrzebę zachowania wewnętrznej spójności dokumentu (np. z brzmieniem pkt 10 na str. 250), a także różny sposób definiowania wielkości miast, należy uzupełnić powyższe zdanie o dodatkową kategorię: aglomeracji miejskich.		Wprowadzenie ma charakter ogólny, brak zasadności wprowadzania nowych pojęć w tym miejscu.
178.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Wprowadzenie, 13	Niezbędne jest wprowadzenie do spisu treści informacji o tym, gdzie opisane są Obszary Strategicznej Interwencji – w tej chwili można odnieść wrażenie, że są one „głęboko ukryte” w dokumencie. Dostęp do opisów OSI musi powinien być łatwy i dogodny.		Lista OSI znajduje się na początku dokumentu - w Syntezie. Zostaną tam dodane numery stron.
179.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, 256	Pkt. 3 b powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi W pierwszej kropce: uzupełniające połączenia drogowe należy uwzględnić połączenia: - granica państwa-Kłodzko-Nysa- Opole- Częstochowa - trasa łączy dwie krajowe aglomeracje miejskie tj. Częstochowę i Opole oraz stanowi powiązanie międzynarodowe (Praga, Czechy). - S8 -Wieluń- Kluczbork- Opole- Krapkowice – Racibórz- granica państwa - trasa stanowi powiązanie międzynarodowe (Ostrawa, Czechy) z ośrodkiem subregionalnym (Racibórz), krajową aglomeracją miejską (Opole) a następnie poprzez połączenie z drogą ekspresową S8 powiązanie Opola z metropolią ponadregionalną (Łódź). Obie trasy spełniają wskazane kryteria powiązań a jednocześnie stanowią istotny dla województwa opolskiego element krajowego układu drogowego zapewniający sprawne, efektywne i bezpieczne powiązanie Opola i regionu z centrum kraju, w tym planowanym CPK i metropolią warszawską wraz z powiazaniami międzynarodowymi.		Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Graficzne przedstawienie powiązań funkcjonalnych w dokumencie strategicznym nie może przesądzać o kształcie i zasadności danej inwestycji. Przebieg inwestycji wynikać może jedynie z przeprowadzonej wielokryterialnej analizy merytorycznej. Należy też wskazać, że Strategia powinna wskazywać powiązania główne. Ponadto, powiązania te powinny być osiągalne w horyzoncie obowiązywania Strategii. Wskazane zadania nie znajdują się w rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie

			Wnioskowane uzupełnienie tras należy uwzględnić na mapie 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (str. 261).		zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów.
180.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, 170	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Proponujemy uzupełnienie zdania w sposób następujący: Wskazany zasięg terytorialny może zostać uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną, w tym tam, gdzie działają elektrownie węglowe.		Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
181.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, 276	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Analiza opisu nowego OSI dała podstawę do sformułowania poniższych uwag: § Zmiany demograficzne i adaptacja do nich, o których tak wiele dyskutowano na etapie opracowania dokumentu, zostały zdominowane przez inne problemy dotyczące obszarów wiejskich. Sama nazwa OSI świadczy o tym, że jego istotą jest wsparcie obszarów wiejskich, a nie adaptacja do zmian zachodzących w demografii kraju. Można odnieść wrażenie, że problemy demograficzne dotyczą wyłącznie obszarów wiejskich. § Zmieniona została nie tylko nazwa OSI, ale również charakter i celowość planowanej interwencji. Nie zauważa się obecnie potrzeby długofalowego oddziaływania w zakresie tworzenia warunków do sprawnego działania jst przy zmniejszającej się liczbie mieszkańców (dostęp i finansowanie usług publicznych) – wcześniej były planowane m.in. zmiany legislacyjne czy korekty systemu finansowania jst. § Rangę tego OSI obniża brak zdefiniowania konkretnych narzędzi i sposobów wdrażania, w przeciwieństwie do opisu OSI adaptacja do procesów demograficznych z poprzedniej wersji dokumentu. § W opisie OSI zabrakło mechanizmów monitorowania efektów planowanej interwencji, które z kolei były precyzyjnie opisane w poprzedniej wersji. To sprawia, że nie wiadomo czy przewidywana jest aktualizacja zaproponowanej delimitacji. § Zarządzanie interwencją w ramach OSI nie		Ramka 6 wskazuje że wsparcie w zakresie przedmiotowego OSI będzie realizowane poprzez: - rozwój infrastrukturalny i inwestycje w mieszkańców, w tym tworzenie nowych trwałych miejsc pracy, - pobudzanie przedsiębiorczości i zachęty dla podnoszenia kompetencji i umiejętności - tworzenie warunków do pozostawania i osiedlania się młodych osób i rodzin, - podniesienie poziomu i dostępności wybranych usług publicznych Kwestia monitorowania działań jest określona w rozdziale „ Narzędzia i monitorowanie”.

			przewiduje literalnie wpisanej współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu. Opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI – nie znana jest tu rola ministra właściwego ds. rozwoju. Cel 1 łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich nie ma ustanowionego OSI, co sprawia, że kwestie demograficzne straciły na znaczeniu i nie wyodrębniono narzędzi oddziaływania w tym zakresie.		
182.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	System realizacji Strategii, 282	Akapit rozpoczynający się od zdania: „Konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województw, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe. (...)” Powinien zostać uzupełniony o zapis wyraźnie gwarantujący samorządom zwiększenie/zapewnienie środków na realizację przedsięwzięć rządowych i podmiotów sektorowych tam, gdzie to będzie niezbędne.		W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. W Systemie realizacji jest opisany sposób współdziałania z zarówno z samorządami województw, jak i lokalnymi, w szczególności przy opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego, wypracowaniu mechanizmów współpracy rządu z miastami (ustawa o zrównoważonym rozwoju miast), wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji czy zawieraniu kontraktów i porozumień terytorialnych. Zróżnicowany poziom szczegółowości priorytetów wynika z ich specyfiki oraz rodzaju interwencji wskazanych przez resorty jako priorytetowe.
183.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Załącznik 1. Plan działań na lata 2026-2029, 13	W kamieniach milowych w pkt. 10 Reforma publicznego transportu zbiorowego wpisano przygotowanie przez marszałków województw kompleksowych planów transportowych województwa. Prawdopodobnie chodzi jednak o plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego, ponieważ zadanie jest przypisane do reformy systemu tego transportu. Ponadto w związku z faktem, że nie ma jak dotąd przepisów w tym zakresie (w kamieniach milowych wpisano, że przepisy wejdą w 2026 roku), trudno oczekiwać, że marszałkowie województw będą w stanie przygotować takie plany w 2026 roku. Należałoby zatem skorygować zaproponowany harmonogram realizacji kamieni milowych.		Projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) zakłada, że przepisy wejdą w życie w I połowie 2026 r. Wskazany termin na opracowanie planów transportowych przez marszałków jest niezbędny, aby reforma publicznego transportu zbiorowego mogła wejść w życie w 2027 r.

184.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Załącznik 1. Plan działań na lata 2026-2029, 33	Pkt. 28 Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej. W kamieniach milowych brakuje komponentu edukacyjnego, o którym jest mowa na str. 11 i w opisie Priorytetu 3.3. Nie zidentyfikowano również żadnych przedsięwzięć, które zwiększyłyby integrację systemów i koordynację działań administracji oraz podmiotów społecznych i gospodarczych.		Działanie 28 jest realizowane w głównej mierze poprzez wdrażanie Programów Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (Programy OLiOC) na lata 2025–2026 oraz 2027–2030. W Programie OLiOC na lata 2025–2026, zatwierdzonym uchwałą Rady Ministrów z dnia 27 maja br., zawarto szczegółowe zapisy dotyczące kierunków działań, kluczowych obszarów aktywności oraz sposobów finansowania zadań w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej. Dokument ten przewiduje również kontynuację realizacji działań po 2026 roku. Zadania o charakterze wieloletnim, realizowane i finansowane w ramach pierwszej edycji Programu OLiOC, zostaną poddane szczegółowej analizie podczas prac nad projektem Programu OLiOC na lata 2027–2030. Opracowanie i wdrożenie tego programu stanowi jeden z kamieni milowych przewidzianych dla Działania 28 w Planie działań na lata 2026–2029.
185.	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast, 8	Prosimy o korektę opisu Opola, przy zachowaniu pozostałych zapisów dotyczących Kędzierzyna-Koźla i Nysy bez zmian, w sposób następujący: „W województwie opolskim wskazano Opole jako ośrodek regionalny, który pełni rolę stolicy regionu i który, wraz ze swoim obszarem funkcjonalnym, rozwija funkcje metropolitalne. Istotnym elementem wsparcia z poziomu krajowego będą działania służące rozwojowi węzłowych funkcji komunikacyjnych do obsługi międzynarodowych i międzyregionalnych połączeń w ruchu kolejowym i drogowym. Wsparcie regionalnych funkcji Opola powinno obejmować także kwestie dostępności komunikacyjnej miasta, zarówno poprzez lepsze skomunikowanie drogowe i kolejowe z Warszawą, jak i poprawę transportu zbiorowego na terenie województwa, a także wsparcie dogodnych rozwiązań komunikacyjnych na obszarze aglomeracji opolskiej. Regionalne i ponadregionalne funkcje Opola związane są z jego rolą ośrodka akademickiego. Tworzy to korzystne warunki do rozwoju w regionie gospodarki wykorzystującej potencjał wiedzy i kompetencji. Niezbędne jest zatem wsparcie w zakresie oferty edukacyjnej i podnoszenia jakości kształcenia szkół wyższych Opola. Ważnym aspektem rozwoju stolicy regionu jest wzmacnianie kulturotwórczej roli poprzez promocję Opola jako miasta festiwalu,		Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

			wspieranie inicjatyw kulturalnych czy organizacji krajowych i międzynarodowych imprez i przedsięwzięć kulturalnych. Decydujące znaczenie będą miały także strategiczne inwestycje krajowe realizowane na terenie Opola i w jego obszarze funkcjonalnym oraz promowanie Opola jako miejsca atrakcyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw. Znaczenie Opola wzrośnie poprzez ulokowanie na jego terenie instytucji publicznych (krajowych, rządowych), co przyczyni się do powstania nowych, dobrych miejsc pracy. Wsparcie z poziomu krajowego mogłoby jednocześnie dotyczyć tworzenia synergii rozwojowych z sąsiednimi metropoliami: wrocławską i górnośląską oraz wspólnego tworzenia i funkcjonowania usług publicznych komplementarnych względem siebie. (...)”		
186.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., Część wdrożeniowa, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, Kluczowe wyzwania, str. 158	Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym. Konieczne jest również wspieranie rozwoju nowych specjalizacji regionów górniczych oraz przedsiębiorczości na tych obszarach, a także dalsze podejmowanie działań w celu naprawy szkód w środowisku spowodowanych przez działalność sektora wydobywczo-energetycznego	W przypadku regionów górniczych nie można ograniczać się tylko do wsparcia kadr. Konieczne jest podejmowanie kompleksowych działań mających na celu rozwój tego typu obszarów.	Uwaga zostanie uwzględniona w następujący sposób: Konieczne jest również wspieranie: rozwoju nowych specjalizacji regionów górniczych, rynku pracy, inwestycji infrastrukturalnych, rozwoju przedsiębiorczości, pomocy społecznej, a także dalsze podejmowanie działań w celu naprawy szkód w środowisku spowodowanych przez działalność sektora wydobywczo-energetycznego
187.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., Część wdrożeniowa, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i	3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego A. Budowa wielkoskalowej elektrowni jądrowej	Konieczna jest budowa elektrowni jądrowej w Koninie, tj. na obszarze który ma wszelkie predyspozycje do tego typu inwestycji.	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu

		sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, Kierunki działań, Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego, str. 161	w gminie Choczewo Zezwolenie na budowę obiektu i początek właściwych prac nastąpi do 2028 r., tak aby ukończenie budowy pierwszego bloku EJ o mocy 1250 MW było możliwe w latach 2036–2040. B. Budowa elektrowni jądrowej w Koninie Zezwolenie na budowę obiektu i początek właściwych prac nastąpi do 2028 r., tak aby jej było możliwe w latach 2036–2040. C. Wyznaczanie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej W perspektywie 2035 r. nastąpi: (i) dokonanie wyboru technologii; (ii) wydanie decyzji lokalizacyjnej; (iii) zapewnienie finansowania i (iv) rozpoczęcie budowy co najmniej drugiej elektrowni jądrowej w Polsce.”		PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji.
188.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., Część wdrożeniowa, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, Kierunki działań, Ramka 2. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, str. 165-169	Nie można zgodzić się z zasięgiem terytorialnym wyznaczonego OSI i ograniczenia go tylko do północnej części Polski.	Konieczne jest ujęcie w ramach tego OSI Wielkopolski Wschodniej, a w szczególności Konina, który ma idealne predyspozycje do rozwoju energetyki jądrowej.	Decyzje dotyczące drugiej elektrowni jądrowej zapadną po przeprowadzeniu stosownych analiz, co wiąże się z dłuższym horyzontem realizacji. Dodatkowym uzasadnieniem dla OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej jest przyłączenie w niedługim czasie morskich elektrowni wiatrowych.
189.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., Część wdrożeniowa, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, Kierunki działań, Ramka 3. OSI transformacji energetycznej, str. 170-171	W ramach działań przewidzianych do realizacji konieczne jest dodanie działania dot. uruchomienia, przy udziale samorządów wojewódzkich, doradztwa energetycznego i klimatycznego na poziomie gminnym. Konieczne jest uruchomienie sieci doradców klimatycznych zatrudnionych na poziomie lokalnym (w gminach) wspierających oddolnie mieszkańców/przedsiębiorców z sektora MŚP w procesie transformacji energetycznej i sprawiedliwej transformacji. Przykład dobrze funkcjonującej takiej sieci doradców można zaobserwować w Wielkopolsce Wschodniej wdrażanej w ramach projektu LIFE		Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

			AFTER COAL PL. Ponadto konieczne jest kompleksowe wsparcie sprawiedliwej transformacji regionów górniczych. Skoordynowane wsparcie nie może ograniczać się tylko do Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, tak jak jest obecnie, ale konieczne jest kompleksowe i zintegrowane uruchamianie na tym obszarze również z innych środków		
190.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., Część wdrożeniowa, Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Kierunki działań, Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków str. 176-177	Dodanie działania w brzmieniu: E. Uruchomienie sieci lokalnych doradców klimatycznych Bezpośrednim wsparciem finansowym, przy udziale samorządów wojewódzkich, zostanie objęte uruchomienie w całym kraju sieci doradców klimatycznych (funkcjonujących na poziomie gminnym/powiatowym) wspierających oddolnie mieszkańców i przedsiębiorców w transformacji energetycznej, a w szczególności w wymiennie pieców węglowych na inne nisko- i zeroemisyjne źródła ciepła. Szczególnym obszarem wsparcia lokalnych liderów transformacji będą osoby zagrożone ubóstwem energetycznym. Doradcy będą zaangażowani również w pozyskiwanie wsparcia na działania transformacyjne jednostek samorządu terytorialnego. Działania te będą uzupełniane działaniami koordynacyjnymi prowadzonymi z poziomu regionalnego, w tym m.in. w zakresie uruchomienia systemów informatycznych wspierających pracę doradców klimatycznych czy organizowanie szkoleń, studiów podyplomowych dla doradców w celu podnoszenia ich umiejętności i kompetencji	Konieczne jest systemowe podejście do transformacji energetycznej i uruchomienie sieci lokalnych liderów transformacji wspierających mieszkańców i społeczności lokalne. Przykład dobrze funkcjonującej takiej sieci doradców można zaobserwować w Wielkopolsce Wschodniej wdrażanej w ramach projektu LIFE AFTER COAL PL	Uwaga w trakcie konsultacji
191.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Współdziałanie rządu z samorządami województw, str. 283 „Konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe. Oznacza to zwiększanie zakresu zadań i odpowiedzialności (...) głównych aktorów polityki regionalnej, czyli rządu i regionów.”	Należy doprecyzować mechanizmy i obszary współdzielonej odpowiedzialności.	Proponuje się wskazanie jasnych procedur konsultacji i uzgodnień między rządem a samorządem województwa (np. obligatoryjne opinie samorządu w procesie przygotowania dużych inwestycji infrastrukturalnych na obszarze regionu).	Inwestycje infrastrukturalne wynikające z krajowych dokumentów strategicznych są konsultowane i uzgadniane m.in. z samorządami województw w trakcie procesu legislacyjnego przed przekazaniem Radzie Ministrów.

192.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Narzędzia współdziałania i kontrakty, str. 283–284 „Partnerstwo rządu i samorządu województw będzie oznaczać wspólne kształtowanie ram polityk publicznych (...) W praktyce ma to swój wymiar operacyjny w postaci zintegrowanego planowania regionalnego (...) oraz kontraktów regionalnych.”	Strategia powinna wskazać, że kontrakty regionalne i porozumienia terytorialne będą zawierane w sposób obligatoryjny, przejrzysty, z określeniem ram finansowych i monitorowania realizacji.	Brak realizacji kontraktów sektorowych pokazał, że ogólne niejasne zapisy w strategii mogą być niewystarczające.	Wspomniane mechanizmy współpracy między rządem a samorządami, ze względu na swój terytorialny charakter, będą rozwijane w nowej Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, nad którą pracuje obecnie Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Dokument ten powstaje równolegle i w ścisłym powiązaniu ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju. To właśnie nowa KSRR określi szczegółowe zasady i standardy funkcjonowania kontraktu regionalnego oraz porozumienia terytorialnego, dlatego nadanie im obligatoryjnego charakteru będzie rozstrzygane w ramach procesu przygotowania tej strategii.
193.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Integracja planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego, str. 269 „Planowanie przestrzenne na poziomie regionu będzie umożliwiała wdrożenie ustaleń strategii rozwoju województwa, a także rozstrzygnięć strategicznych z zakresu mobilności i środowiska.”	Należy włączyć także planowanie przestrzenne z poziomu krajowego.	Strategia powinna podkreślić rolę regionów w łączeniu planowania przestrzennego z planowaniem transportowym i energetycznym. Warto rozszerzyć zapis o konieczności obligatoryjnego udziału marszałków w procesie uzgadniania krajowych inwestycji infrastrukturalnych w tym obszarze.	Inwestycje infrastrukturalne wynikające z krajowych dokumentów strategicznych są konsultowane i uzgadniane m.in. z samorządami województw w trakcie procesu legislacyjnego przed przekazaniem Radzie Ministrów.
194.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Policentryczność i spójność regionów str. 273 „Decentralizacja zarządzania państwem powierzyła prowadzenie pewnych aspektów polityki rozwoju samorządom województw. (...) Obszary Strategicznej Interwencji powinny zostać uzupełnione przez wskazanie w dokumentach strategicznych samorządu województw pozostałych ośrodków kluczowych dla policentrycznego charakteru regionów.”	Strategia powinna wprost wskazać konieczność takich OSI regionalnych.	Zapewni to komplementarność OSI krajowych i regionalnych.	Treść ŚSRK jest zgodna z uwagą, nie ma potrzeby zmiany treści Strategii
195.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Programowanie polityki spójności i fundusze UE, str. 284 „Kontynuowany będzie zdecentralizowany, oparty na zasadach partnerstwa, subsydiarności i	Należy wzmocnić zapis o roli regionów w programowaniu i wdrażaniu polityki spójności, wskazując, że samorządy województw powinny współdecydować o alokacji funduszy i priorytetach, a nie tylko je wdrażać.	Zgodnie ze stanowiskiem rządu i stanowiskiem ZWRP.	Obecne zapisy są zgodne ze stanowiskiem rządu i wydają się wystarczające jak na dokument kierunkowy. Należy podkreślić, że proces przygotowania KSRR 2027+ zakłada wypracowanie części wdrożeniowej strategii określającej szczegółowo sposób osiągania strategicznych rezultatów krajowej polityki regionalnej niezbędnych dla realizacji postawionych celów strategicznych i szczegółowych (w

		wielopoziomowego zarządzania model wdrażania polityki spójności.”			postaci konkretnych inwestycji lub reform). Część wdrożeniowa przygotowywana będzie z wykorzystaniem metodologii, która odpowiada także wymaganiom przygotowania Planu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego (projekt). Ma to zapewnić możliwość wsparcia krajowej polityki regionalnej środkami UE (po roku 2028) w postaci programów regionalnych lub ich odpowiedników (w zależności od ostatecznych ustaleń w ramach negocjacji WRF).
196.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Współpraca transgraniczna i obszary problemowe, str. 273 „Większej uwagi państwa wymaga też wsparcie współpracy transgranicznej – zarówno na poziomie regionów, jak i samorządu lokalnego.”	Proponuje się, aby Strategia przewidywała osobny program wsparcia dla województw granicznych (takich jak lubuskie) – regiony położone na granicach wewnętrznych UE.	Województwa graniczne pełnią kluczową rolę w wyrównywaniu poziomu sytuacji społeczno-gospodarczej. W perspektywie kolejnych lat, problemem mogą okazać się konsekwencje gospodarcze wprowadzonych tymczasowych i przedłużających się kontroli granicznych, dotyczące zwłaszcza przedsiębiorców z sektora handlu, usług i transportu. Kontrole graniczne są odpowiedzią na wyzwania migracyjne i bezpieczeństwa, jednak ich długofalowe skutki gospodarcze wymagają analizy. Uwaga dotyczy regionów położonych przy wewnętrznych granicach UE.	Wskazane zjawiska mają z dużym prawdopodobieństwem charakter tymczasowy.
197.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast, str. 274, Ramka 5 „W ramach OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych (...) ośrodki lokalne i ponadlokalne będą wspierane w ramach działań zaplanowanych w poszczególnych priorytetach Strategii, a także polityki prowadzonej na poziomie samorządu województwa – zgodnie z zasadą pomocniczości.”	Należy doprecyzować, co ma być wspierane z poziomu regionalnego, w jaki sposób zostaną zapewnione środki na wsparcie tych ośrodków, czy będą to wydzielone środki unijne czy też dedykowane fundusze rządowe.	Wg zapisów dokumentu, wsparcie dla miast lokalnych i ponadlokalnych odbywa się głównie z poziomu regionalnego (samorządu województwa), a z poziomu krajowego — tylko dla sieci bazowej miast.	Zapisy Strategii są zgodne z uzasadnieniem uwagi.
198.	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Instrumenty wsparcia – regulacyjne, finansowe, organizacyjne, str. 276 „W ramach OSI przewidziano instrumenty o charakterze regulacyjnym, finansowym oraz organizacyjnym (...) Interwencje finansowe stworzą odpowiednie zasoby	Należy wskazać, że szczegółowo, szczegółowo kwestie te ureguluje Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2035.	Należy wzmocnić głos regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować przejrzyste kontrakty i partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w wyznaczaniu OSI i programowaniu funduszy UE.	Proponowane zapisy dot. roli regionów oraz roli KSRR zostały opisane w Systemie realizacji Strategii. Zostaną one wzmocnione. Zakłada się, że KSRR 2027+ będzie określać uzgodnione z samorządami regionalnymi i innymi podmiotami istotnymi dla realizacji celów polityki rozwoju krajowe cele rozwoju regionalnego, także w układach przestrzennych (w odniesieniu do poziomu wojewódzkiego i na poziomie zdefiniowanych w Strategii Rozwoju Kraju (OSI) wraz ze wskaźnikami realizacyjnymi,

		do rozwoju wskazanych ośrodków. Instrumenty organizacyjne, mające m.in. charakter kontraktów między instytucjami szczebla krajowego i regionalnego a podmiotami reprezentującymi miasta i ich obszary funkcjonalne, będą określać szczegółowy zakres interwencji.”			określać zasady prowadzenia działań w ramach polityki regionalnej, oraz instytucjonalny system współdziałania instytucji dla ich osiągnięcia.
199.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Uwaga ogólna	Województwo dolnośląskie zgłasza, że dokona szczegółowej analizy i odniesie się do zapisów konsultowanego projektu SRK 2035 w ramach konsultacji społecznych dokumentu, albowiem dogłębne przeanalizowanie projektu dokumentu i sformułowanie wszystkich uwag w tak krótkim czasie jest niemożliwe.		Uwaga o charakterze komentarza.
200.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	III część wdrożeniowa, OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, str. 277 oraz Załącznik 3 Delimitacja obszarów strategicznej interwencji	Str. 277 – fragment: „Mając na uwadze duże zróżnicowanie potencjałów oraz potrzeb obszarów wiejskich oraz planowaną dalszą decentralizację polityki regionalnej, niezbędne jest zapewnienie właściwej koordynacji w programowaniu rozwoju obszarów wiejskich przez ministra właściwego ds. rozwoju wsi.” należy zmodyfikować: „Mając na uwadze duże zróżnicowanie potencjałów oraz potrzeb obszarów wiejskich oraz planowaną dalszą decentralizację polityki regionalnej, niezbędne jest zapewnienie właściwej koordynacji w programowaniu rozwoju obszarów wiejskich i miejskich przez ministra właściwego ds. funduszy europejskich, samorządy województw we współpracy z ministrem ds. rozwoju wsi. ”	Kluczową rolę w programowaniu funduszy europejskich odgrywa minister właściwy ds. funduszy europejskich wraz z samorządami województw. Istnieją argumenty za realizowaniem wsparcia na rzecz rolnictwa w sposób horyzontalny i systemowy, natomiast w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich przeważają argumenty na rzecz włączenia tego zakresu interwencji do rozdziałów regionalnych PPKR (Planów Partnerstwa Krajowego i Regionalnego – w nowej perspektywie 2028-2034). Takie podejście pozwoli na wsparcie obszarów wiejskich z poziomu regionalnego w sposób zintegrowany i celniej ukierunkowany oraz skoordynowany. Umożliwi również pełniejsze połączenie na poziomie regionalnym programowania rozwoju obszarów wiejskich w ramach opracowywanych strategii rozwoju województw z niezbędnym oprządkowaniem wdrożeniowym w postaci m.in. środków rozwojowych UE.	Uwaga w trakcie konsultacji.
201.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	III część wdrożeniowa oraz załącznik 3 Delimitacja obszarów strategicznej interwencji	Dodanie nowego OSI Wsparcia dla Obszarów Górskich	Górskie obszary, obejmujące tereny znajdujące się na obszarach województw: dolnośląskiego, opolskiego, śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego są obszarami szczególnie narażonymi na problemy związane z depopulacją, ekstremalne zjawiska pogodowe, charakteryzują się dużą wrażliwością na silne zachwiania i zaburzenia równowagi środowiskowej, trudniejszy dostęp transportowy oraz problemy z przyłączeniem do sieci wodno-kanalizacyjnej. Narażone są zwłaszcza relacje przestrzenne i powiązania funkcjonalne w zakresie przyrodniczym, środowiskowym i	Specyfika obszarów górskich na wszystkich wymienionych obszarach jest zupełnie inna i wiąże się z różnymi problemami i wyzwaniami rozwojowymi. Tematy w zakresie depopulacji poruszono w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe.

				krajobrazowym. Specyfika obszaru wymaga szczególnego podejścia przy prowadzeniu polityki przestrzennej i wyznaczaniu kierunków rozwoju. Na opisywanym obszarze już obecnie występuje proces depopulacji. Ujemny przyrost naturalny w połączeniu z odpływem ludności stanowi dla wielu gmin strategiczny problem rozwojowy. Stają się one lub staną się w niedalekiej przyszłości obszarami, na których trudne lub niemożliwe może stać się świadczenie podstawowych usług publicznych. Mieszkańcy wielu terenów górskich odczuwają coraz częściej dotkliwe skutki nawałnych deszczy i burz, fal upałów, silnych wiatrów i mrozów, późnych przymrozków wiosennych, osuwisk oraz pożarów lasów. Szczególnie niebezpieczne są powodzie pojawiające się na obszarach górskich. Wspieranie OSI Wsparcia dla Obszarów Górskich musi uwzględniać dążenie do przeciwdziałania i przygotowania się na ekstremalne zjawiska pogodowe oraz zachowanie lub przywrócenie jak najbardziej zbliżonych do naturalnych stosunków wodnych, zwiększenie zdolności retencyjnych zlewni oraz zachowanie istniejących i odtworzenie zdegradowanych ekosystemów wodno-błotnych oraz terenów o właściwościach retencyjnych.	
202.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Część kierunkowa (cz. II) Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Część wdrożeniowa, Cel 2, Priorytet 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm oraz Priorytet 2.4 Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii Załącznik 1 Plan działań 2026-2029 Załącznik 2 wskaźniki	W projekcie SRK 2035 pojawia się wyłącznie zapis o krajowych inteligentnych specjalizacjach, brak natomiast jakiegokolwiek wzmianki o regionalnych inteligentnych specjalizacjach (RIS), które stanowią obecnie podstawę wdrażania polityki innowacyjnej i funduszy UE na poziomie województw Rekomendacja: W SRK powinien znaleźć się zapis, że kwestie terytorialne, w tym regionalne inteligentne specjalizacje, komplementarność RIS z krajowymi specjalizacjami oraz mechanizmy wdrażania funduszy UE przez samorządy, zostaną szczegółowo ujęte w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, a SRK daje dla tego ramy ogólne. SRK powinna wskazać mechanizm koordynacji centralno–regionalnej w zakresie inteligentnych specjalizacji (np. regularny przegląd RIS w powiązaniu z krajową listą specjalizacji).	RIS są podstawą wydatkowania funduszy UE w regionach i narzędziem rozwoju MŚP. Brak koordynacji może prowadzić do rozbieżności między polityką krajową a regionalną i osłabić efektywność wykorzystania środków i mandat regionów do prowadzenia polityki innowacyjnej. Jednak z perspektywy samorządów ważne jest, aby dokument przewidywał kontynuację i rolę RIS oraz współodpowiedzialność samorządów województw w implementacji polityki innowacyjnej i przemysłowej. Jednocześnie wart podkreślenia jest fakt, iż pełna realizacja celów SRK wymaga ścisłej koordynacji z polityką regionalną i mechanizmami wdrażania funduszy UE na poziomie województw. Pominięcie ich w SRK 2035 grozi marginalizacją roli samorządów województw i osłabieniem spójności polityk publicznych.	uwaga uwzględniona.
203.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Część kierunkowa (cz. II) Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki z poszanowaniem dla	Brak dostatecznej sprawiedliwości i inkluzywności. Działania i wskaźniki koncentrują się głównie na wzroście i innowacjach firm wysokotechnologicznych. Brakuje odniesienia do wyrównywania szans MŚP w regionach	Strategia w części ogólnej (Cel 2) mówi, że gospodarka ma być sprawiedliwa, tzn. korzyści ze wzrostu powinny trafiać do różnych grup społecznych i regionów, a szanse rozwojowe nie mogą zależeć od miejsca zamieszkania czy statusu. Jednak część wdrożeniowa dla Celu 2, Priorytetu	W odpowiedzi na uwagę w zapisach priorytetu 2.3 zwiększono nacisk na działania na rzecz adaptacji technologii. Beneficjentami nowych zapisów powinny być w większym stopniu firmy z mniejszych ośrodków.

		środowiska i klimatu Część wdrożeniowa, Cel 2, Priorytet 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm Załącznik 1 Plan działań 2026-2029 Załącznik 2 wskaźniki	słabszych, czy włączania grup defaworyzowanych w ekosystem innowacji. Propozycje uzupełnienia wskazanych części dokumentu w zakresie: • Regionalne huby innowacji – priorytet 2.3 wspomina o hubach innowacyjności, ale można je silniej ukierunkować na wyrównywanie szans regionów słabszych, z dodatkowym finansowaniem na projekty w miastach mniejszych, średnich. • Wskaźniki – można wprowadzić mierniki udziału projektów innowacyjnych realizowanych przez MŚP spoza największych aglomeracji, albo wskaźnik udziału firm prowadzonych przez kobiety/ młodzież/ osoby 50+.” • Programy dla grup defaworyzowanych – np. dedykowane akceleratorzy dla kobiet-founderek w sektorze deep tech, programy mentoringowe dla przedsiębiorców z mniejszych ośrodków.	2.3, Załącznik 1 Plan działań i załącznik 2 Wskaźniki, nie odnoszą się do MŚP w słabszych regionach ani do grup defaworyzowanych. Polityka przemysłowa skupia się raczej na dużych sektorach i globalnych trendach, a nie na równoważeniu szans rozwojowych. • Jednocześnie Priorytet 2.3 skupia się na tworzeniu warunków dla innowacyjnych, dynamicznych firm, głównie z sektora wysokich technologii. To sprawia, że największe wsparcie trafi prawdopodobnie do przedsiębiorstw w dużych ośrodkach akademickich (Warszawa, Wrocław, Kraków, Poznań), podczas gdy mniejsze ośrodki i regiony peryferyjne – gdzie dominują mikro i małe firmy – mogą zostać pominięte. Podobnie grupy defaworyzowane (np. kobiety w technologiach, osoby z niepełnosprawnościami, osoby 50+, młodzież z małych miast) są w strategii niewidoczne – mimo że ich aktywizacja mogłaby poszerzyć bazę talentów i zwiększa potencjał innowacji.	W odniesieniu do wspierania grup defaworyzowanych, uznajemy, że wsparcie takie jest istotne, natomiast skala takich działań ze względu na swój ograniczony rozmiar nie znajduje uzasadnienia we wpisaniu jej do Strategii w tym obszarze. Warto jednak zauważyć, że zapisy odnoszące się do wspierania tego rodzaju grup znajdują się np. w priorytecie 1.4
204.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Część kierunkowa (cz. II) Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Część wdrożeniowa, Cel 2, Priorytet 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm oraz Priorytet 2.4 Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii Załącznik 1 Plan działań 2026-2029 Załącznik 2 wskaźniki	Pomimo, że diagnoza celnie wskazuje na niską kulturę innowacji, niski poziom zaufania i ograniczoną współpracę między nauką, biznesem i administracją, to w części wdrożeniowej (Priorytet 2.3) oraz w Załączniku 1 Plan Działań, brakuje odzwierciedlenia tej kwestii, dominuje podejście oparte na narzędziach finansowych i regulacyjnych (fundusze VC, deregulacja, piaskownice regulacyjne), a mniej uwagi poświęca się miękkim elementom ekosystemu. Brakuje uwagi poświęconej budowaniu kapitału społecznego i „miękkich” elementów (relacjom, zaufaniu, kooperacji) ekosystemu innowacji, które są kluczowe dla efektywnego transferu wiedzy i technologii. Rekomendacja: • Rozwój platform sieciowania: ujęcie konkretnych działań promujących sieciowanie i matchmaking między startupami, korporacjami, uczelniami i samorządami. Mogą to być branżowe fora innowacji, grupy zadaniowe czy dedykowane platformy kooperacyjne. • Wprowadzenie wskaźników jakościowych: Tabela wskaźników uzupełniona o mierniki jakościowe, np. takie jak: Liczba projektów badawczo-rozwojowych realizowanych w konsorcjach (uczelnia-MŚP-korporacja).	• Strategia w części diagnostycznej trafnie identyfikuje problem braku zaufania, niskiego transferu wiedzy i ograniczonych sieci współpracy międzysektorowej. Jednakże, w planie działań i wskaźnikach dla Priorytetu 2.3 i 2.4, nie przewidziano działań, które miałyby na celu bezpośrednie rozwiązanie tych problemów, co stanowi istotną lukę w spójności dokumentu. Wąskie ujęcie polityki innowacyjnej: Polityka innowacyjna nie opiera się wyłącznie na dostępie do funduszy (np. venture capital) czy deregulacji. Doświadczenia krajów o wysokiej kulturze innowacji (jak Finlandia czy Izrael) pokazują, że kluczowe są relacje, wzajemne zaufanie i partnerska współpraca. Pomijanie tych elementów w dokumencie strategicznym może znacząco osłabić skuteczność wdrażanych programów.	Zapisy dotyczące kształtowania kompetencji oraz otoczenia instytucjonalnego (huby innowacji, brokerzy innowacji, itp.) znajdują się już w tekście Strategii w Priorytecie 2.3.

			Liczba firm, które skorzystały z mentoringu w ramach regionalnych hubów innowacji. • Wsparcie dla budowania zaufania: Należy rozważyć pilotażowe programy inwestycyjne publiczno-prywatne oraz szkolenia dla urzędników, które kształtują elastyczne metody współpracy z biznesem, promując w ten sposób kulturę innowacji. Promocja dobrych praktyk: Warto stworzyć mechanizm nagradzania najlepszych przykładów udanej współpracy między nauką, biznesem a samorządem, co przyczyni się do promowania kultury dzielenia się wiedzą i kooperacji.		
205.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Część kierunkowa (cz. II) Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Część wdrożeniowa, Cel 2, Priorytet 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm; Priorytet 2.4 Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii Załącznik 1 Plan działań 2026-2029 Załącznik 2 wskaźniki	Wymagana jest integracja priorytetu 2.4 z priorytetem 2.3 w kontekście zielonej transformacji. Cel 2) jest określony jako "Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu". Wskazuje to na potrzebę włączenia kwestii klimatycznych we wszystkie obszary, w tym w innowacje i rozwój firm, które są ujęte w Priorytecie 2.3.	Cel 2 jest sformułowany jako "konkurencyjna i sprawiedliwa gospodarka, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu". Oznacza to, że każdy z priorytetów w ramach tego celu powinien w pewnym stopniu przyczynić się do osiągnięcia wszystkich jego części składowych, a więc zarówno konkurencyjności, jak i aspektów środowiskowych. Priorytet 2.3 jest odpowiedzialny za innowacje i wzrost firm, a Priorytet 2.4 za przemysł i technologie, w tym te związane ze środowiskiem w zakresie zielonej transformacji. Jednakże, Priorytet 2.3, który dotyczy ekosystemu innowacji, nie zawiera żadnych działań ani wskaźników odnoszących się do ekoinnowacji, zielonych technologii czy zrównoważonego rozwoju w tym zakresie, a przecież właśnie ekoinnowacje są kluczowym elementem nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.	Działania opisane w priorytecie 2.3. „Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm” mają charakter horyzontalny – dotyczą ogółu firm, bez wskazywania konkretnych branż. Strategia uznaje bowiem, że podstawowym zadaniem polityki państwa powinno być tworzenie warunków dla swobodnego wyłaniania się „zwycięzców”, czyli szybko rosnących firm, niezależnie od branży. Mimo to działania z zakresu polityki przemysłowej opisane w priorytecie 2.4. polegają na świadomym kształtowaniu struktury sektorowej gospodarki. W określonych branżach brak aktywnej polityki państwa może skutkować bezradnością wobec globalnej konkurencji. Polityka przemysłowa – rozumiana nie tylko jako działania wobec przemysłu, ale także sektora usług – jest potrzebna dla przenoszenia gospodarki na wyższy poziom zaawansowania technologicznego oraz realizacji innych celów społecznych, takich jak bezpieczeństwo, stabilność rynku pracy czy dobra jakość usług publicznych.
206.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Część diagnostyczna, s. 50	„Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 w Polsce funkcjonowało 1,3 mln gospodarstw rolnych, a ich liczba w porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2010 zmalała aż o 191,7 tys. (tj. o 13%). W 2020 r., podobnie jak 10 lat wcześniej, najwięcej gospodarstw rolnych odnotowano na terenach województw: mazowieckiego (208,1 tys.) i lubelskiego (161,4 tys.) – stanowiących łącznie 28% gospodarstw rolnych w kraju. W porównaniu z wynikami z 2010 r. liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się w każdym województwie, a najbardziej w śląskim (o 23%). W konsekwencji zmienia się również sposób zapewnienia godziwych dochodów wśród mieszkańców wsi – coraz	Sam spadek liczby gospodarstw rolnych nie musi być zjawiskiem jednoznacznie negatywnym, bowiem może np. wynikać z ich łączenia się, dzięki czemu powstają gospodarstwa bardziej konkurencyjne, mogące generować miejsca pracy oraz mające lepszą pozycję negocjacyjną w relacjach np. z przedsiębiorstwami przetwórczymi czy skupującymi płody rolne. Aby faktycznie móc stwierdzić negatywne skutki opisanych zjawisk, należałoby dane dot. liczby gospodarstw rolnych zestawzić np. z powierzchnią użytków rolnych czy wielkością pogłowia. Ponadto poszukiwanie „godziwych dochodów” poprzez pracę poza granicami gminy/powiatu bardzo często nie jest skutkiem decyzji o rezygnacji z pracy w gospodarstwie. Zjawisko przeprowadzania się np. do miast jest znane od bardzo dawna i wiąże się z	Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów do których można by się odnieść. Opis w zakresie dezagraryzacji ogólnie ilustruje procesy społeczno-gospodarcze w ujęciu przestrzennym. Rozbudowywanie go o dane w zakresie pogłowia oraz powierzchni użytków rolnych jest z tego względu niezasadne.

			częściej dojeżdżają oni do pracy poza granice gminy czy powiatu.” Zbyt jednostronne podejście.	poszukiwaniem łatwiejszych niż praca w gospodarstwie rolnym źródeł zarobkowania (mniejsze nakłady przy wyższych zarobkach). Z tego względu nawet osoby, których rodziny prowadziły gospodarstwo nie są zainteresowane jego przejęciem i od początku planują swoje życie zawodowe np. jako pracownicy najemni. Tak więc nie zawsze poszukiwanie zatrudnienia „na etacie” jest skutkiem likwidacji gospodarstw, a bardzo często staje się jego przyczyną.	
207.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, s. 68	„W każdej gminie dostępna będzie co najmniej jedna placówka/jeden punkt opieki formalnej (żłobek, klub dziecięcy lub opiekun dzienny).”	Co prawda obecnie żłobki czy formy opieki nad dziećmi do lat 3 nie są dostępne w każdej gminie, ale sam fakt, że to nie ma miejsca, nie oznacza, że jest to niezbędne. Już teraz w niektórych gminach przeprowadzono badania potrzeb w tym zakresie i wcale nie ma tak dużego zainteresowania korzystaniem z tych form opieki. Znaczna część rodziców nie chce zostawiać dzieci do opieki w placówkach, woli opiekę osobistą lub członków rodziny (o tym np. pisano w monografii pt. „Uwarunkowania dzieciństwa”, wydanej po III Kongresie Demograficznym). Co więcej, zmienia się styl życia i różne badania w zakresie posiadania potomstwa pokazują, że coraz częściej to nie brak opieki nad dzieckiem, ale inne czynniki (chęć skupienia się na karierze, po prostu brak chęci posiadania dziecka) decydują o bezdzietności. Uwzględniając dodatkowo wielkość niektórych gmin (np. 2 tys. mieszkańców), być może lepiej byłoby stworzyć rozwiązania i promować dobre praktyki współpracy między samorządami w zakresie tworzenia miejsc opieki nad najmłodszymi dziećmi.	Strategia podkreśla, że "Dostępność różnych form opieki będzie dostosowana do potrzeb danej gminy". Nie negując znaczenia innych czynników jako przyczyn bezdzietności, Strategia zauważa, że rodzice z każdej gminy powinni mieć zapewnioną możliwość skorzystania z opieki formalnej nad dzieckiem do 3. roku życia. Strategia nie definiuje, że w każdej gminie będzie musiał powstać żłobek i za równie właściwe formy opieki uznaje bardziej elastyczne rozwiązania, takie jak np. dzienny opiekun, które nie wymagają powstawania nowych budynków. Zgodnie ze Strategią rodzice z każdej gminy powinni mieć zapewnioną możliwość skorzystania z opieki formalnej nad dzieckiem do 3. roku życia, przy czym może to być którakolwiek z form opieki formalnej.
208.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, s. 69	„Wspierane będzie upowszechnianie dobrych praktyk pracodawców sprzyjających posiadaniu dzieci i równowadze między pracą zarobkową a życiem rodzinnym.”	Nie można negować działań „miękkich” o charakterze wizerunkowym, jednak z punktu widzenia pracodawców (a trzeba tu uwzględnić, że w 2024 r. 97% podmiotów gospodarczych stanowiły te zatrudniające do 9 pracowników) istotniejsze są zachęty ekonomiczne, jak być może zwalnianie z niektórych składek.	Strategia stawia na upowszechnianie dobrych praktyk pracodawców sprzyjających równowadze między pracą zarobkową a opieką nad członkiem rodziny. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że decyzje prokreacyjne są trudne do regulowania przepisami prawnymi lub zachętami finansowymi. Analizy prowadzone przez Komitet Pomocy Socjalnej UE wskazują, że Polska już w chwili obecnej przeznacza ponadprzeciętnie wysoki odsetek PKB na politykę rodzinną.
209.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna, s. 77	„A. Upowszechnienie znajomości języka polskiego wśród migrantów na terytorium Polski”	Obecnie możliwości akulturacji prowadzą np. szkoły podstawowe czy organizacje pozarządowe. Można oczywiście różnie oceniać kwestie profesjonalizmu czy krytykować poziom przygotowania organizacyjnego tych działań, jednak są one dostępne. Natomiast nieznaczne jest zainteresowanie nimi. Być może należy rozważyć wprowadzenie mechanizmów „przymusowości”, większego zaangażowania administracji publicznej w	Kwestie skuteczności integracji cudzoziemców i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom opracowane będą przez MRPiPS, który pracuje obecnie nad dokumentem strategicznym dot. integracji cudzoziemców. Centralnym punktem odniesienia do wskazanych zagadnień będzie postulowane przez Strategię Migracyjną uniknięcie błędów państw

				kwesie „rozlokowania” migrantów (aby nie dopuszczać do tworzenia zwartych skupisk, które nie sprzyjają integrowaniu się z lokalnymi mieszkańcami czy nie zachęcają do nauki języka kraju, do którego przybyli migranci), czy zachęt (np. dotowane miejsca pracy dla imigrantów, którzy łączą naukę języka z pracą).	zachodnich w obszarze przyjmowania i integracji cudzoziemców.
210.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli, s.187	„E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych”	"Znacznie więcej zadań związanych z usługami społecznymi będzie zlecanie organizacjom pozarządowym. Będzie to wspierało realizację zasady subsydiarności, zwiększało zaangażowanie organizacji obywatelskich w realizację działań istotnych dla społeczności lokalnych oraz budowało potencjał sektora pozarządowego." Zwiększenie zlecania realizacji zadań publicznych związanych z usługami społecznymi nie zwiększy potencjału sektora pozarządowego, a poziom współpracy i stopień zaangażowania. Aby zbudować potencjał organizacji pozarządowych, trzeba zadbać o ich sprofesjonalizowanie przez szkolenia w zakresie pozyskiwania środków, rozliczania, pisania projektów, czy działania, o których napisano w pkt. F. Organizacje działające na terenach wiejskich czy w małych gminach miejsko-wiejskich koncentrują się na realizacji imprez (okolicznościowe, festyny rodzinne, itp.) czy wyjazdów np. dla seniorów. Nie są w stanie podjąć się realizacji większych projektów, ani nie są zainteresowane współpracą np. z większymi podmiotami. Ograniczają się do pozyskiwania środków finansowych z gminy, w której funkcjonują, ewentualnie z samorządu powiatu, ale realizacja zadań ponadgminnych jest tak naprawdę fikcją i sprowadza się najwyżej do udziału mieszkańców dwóch gmin w wyjeździe. Dodatkowo władze gmin nie są zainteresowane „wpuszczaniem” na teren gminy „obcych” podmiotów, co powoduje, że przydałyby się promocja czy projekty pilotażowe, w których „uczono by” takiej współpracy.	Realizacja zadań publicznych, poprzez zdobywane doświadczenie, buduje także potencjał organizacji. Niemniej jednak spostrzeżenie dot. budowy potencjału jest prawdziwe. Temu celowi służą jednak rządowe programy rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w tym najnowszy program Moc Małych Społeczności skierowany do małych, lokalnych organizacji w małych miejscowościach.
211.	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli, s. 191	„G. Rozwój polityki młodzieżowej”	W punkcie tym założono, że młodzież potrzebuje tylko partycypacji społecznej oraz edukacji. Natomiast bardzo często w mniejszych gminach młodzi ludzie narzekają na brak miejsca spotkań, w którym mogliby po prostu porozmawiać, wspólnie obejrzeć film (nie w formie zorganizowanej przez dorosłych, np. dyskusyjnego klubu filmowego, tylko we własnym towarzystwie).	W tekście SRP jest: "Tworzone będą centra młodzieżowe oparte o pozaformalne metody edukacji oraz sieci informacji młodzieżowej." Tworzenie centrów, jako warunek konieczny, obejmuje miejsca spotkań.
212.	Urząd Marszałkowski	Cały dokument	Prezentowany materiał wydaje się zachowawczy i bardziej koncentruje się na rozwiązywaniu bieżących problemów rozwojowych niż na wyznaczeniu perspektywicznych kierunków	Jest to bardziej dokument krótko- a nie średniookresowy. Identyfikuje i wskazuje kluczowe wyzwania oraz cele na najbliższe lata.	Działania wskazane w SRP2035 obejmują perspektywę dziesięcioletnią, natomiast Plan działań na lata 2026-2029 definiuje szczegółowe działania w krótkim,

	Województwa Wielkopolskiego		rozwoju w średnim okresie czasu. Wynika to zapewne z przyjętego horyzontu czasowego strategii, czyli perspektywy najbliższej dekady.		czteroletnim okresie, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 9 pkt 2)).
213.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Jak zbudowana jest Strategia (str. 6, 7)	Z uwagi na przyjętą strukturę dokumentu i charakter poszczególnych zagadnień i ich wzajemne oddziaływanie, nie uniknięto szeregu powtórzeń i odniesień do tych samych elementów (np. stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju (str. 243) oraz cel kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 247) opisano w części wdrożeniowej, a nie w części diagnostycznej i kierunkowej). Zidentyfikowane kluczowe wyzwania, obecnie znajdujące się w części wdrożeniowej, proponuje się przenieść na zakończenie części diagnostycznej. Poza tym proponuje się rozważenie postulatu, aby część diagnostyczną zamieścić w załączniku, a samej strategii skoncentrować się na kluczowych wyzwaniach.	Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści. Dokument byłby dużo łatwiejszy w odbiorze, bardziej czytelny i przystępny, jeśli jego objętość się zmniejszy.	Część powtórzeń jest nieuniknionych ze względu na długość i kompleksowość dokumentu. W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie jednak dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
214.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Jak zbudowana jest Strategia (str. 6, 7)	Wnioskuję się o zamieszczenie w dokumencie „drzewa celów”.	Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
215.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Jak zbudowana jest Strategia (str. 6, 7)	Część kierunkowa powinna zawierać cele i priorytety działań z drzewem celów i ogólnym opisem, oraz kierunki działań.	Powtórzenia treści z części diagnostycznej, czy powtórzenia z części kierunkowej w części wdrożeniowej bardzo utrudniają odbiór dokumentu i zmniejszają jego czytelność.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
216.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Jak zbudowana jest Strategia (str. 7)	Przedstawiona część wdrożeniowa (rozdział rozpoczynający się na str. 59) ma charakter kierunkowy (z wyłączeniem kluczowych wyzwań mających charakter diagnostyczny) i powinna zostać włączona do części kierunkowej. Obecnie, elementy wdrożenia dokumentu zostały przedstawione w załączniku 1. Plan działań na lata 2026 – 2029.	Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści.	Część wdrożeniowa SRP2035 została podzielona na priorytety, a w ramach priorytetów na kierunki działań i konkretne działania do realizacji w perspektywie do 2035 r. - do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu. Plan nie obejmuje wszystkich działań SRP2035. W Planie działań zostały wskazane tylko kluczowe interwencje na okres czterech lat (2026-2029).
217.	Urząd Marszałkowski	Jak zbudowana jest Strategia (str. 7)	Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju opisany w części wdrożeniowej (str. 243) ma	Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie	Część Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju stanowi element opisu Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej i powinien pozostać w ramach opisu Celu

	Województwa Wielkopolskiego		charakter diagnostyczny i powinien zostać przeniesiony do części diagnostycznej.	powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści.	horyzontalnego SRP2035 - do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu.
218.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Synteza (str. 9-10)	Wnosi się o dopisanie do kluczowych obszarów działania państwa wzmocnienie roli środowiska przy kreowaniu nowoczesnej gospodarki	Żaden z wymienionych celów w pkt 2. nie odnosi się wprost do kwestii środowiska i klimatu, a odbudowa zasobów przyrodniczych, wzrost bioróżnorodności to podstawowe założenia NRL. Nie można realizować założeń środowiskowych przez realizację założeń gospodarczych, dlatego powinno być odniesienie wprost do elementów środowiskowych.	Strategia zawiera cel, który zawiera komponent środowiskowy, a w syntezie zawarto zdanie: "Dla dobrej jakości życia istotne jest także poradzenie sobie z kluczowymi wyzwaniami środowiskowymi: dekarbonizacją gospodarki, poprawą jakości powietrza, lepszym zarządzaniem wodą oraz ochroną i odbudową zasobów przyrodniczych".
219.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Synteza (str. 10)	W polityce przemysłowej, jako branże wymagające szczególnego wsparcia i pilnej transformacji, proponuje się uwzględnić branże wodochłonne.	Jest to szczególnie istotne w kontekście zmian klimatu i coraz większych problemów z suszą i brakiem wody.	Zapisy odnoszące się do wsparcia i transformacji branż wodochłonnych znajdują się w priorytecie 2.6: ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu w kierunku działań: prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej. W związku z powyższym nie istnieje potrzeba wpisywania tego zagadnienia do priorytetu 2.4.
220.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Synteza (str. 10)	Wnosi się, aby w akapicie dotyczącym zasadniczego efektu wzrostu gospodarczego w postaci poprawy jakości życia obywateli uwzględnić aspekt ekonomii społecznej oraz zmian na rynku pracy w kontekście rozwoju AI, wzmocnianiu procesów automatyzacji i robotyzacji.	Przyczyni się to do uspołnienienia zapisów.	Synteza zawiera wyłącznie najważniejsze elementy zawarte w treści Strategii - nie może odnosić się do wszystkich zagadnień w niej poruszanych.
221.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 57)	Postuluje się zmianę zapisu: „Polski model państwa policentrycznego uzupełniają współtworzą ośrodki powiatowe będące lokalnymi ponadlokalnymi centrami oświaty, zdrowia, sądownictwa, siedzibami struktur policyjnych i pożarniczych oraz zarządzania kryzysowego, a także gwarantujące dostęp do podstawowych usług publicznych - gminy ośrodki gminne.”	Ośrodki powiatowe tworzą model policentryczny kraju a nie go uzupełniają, jak zakładają Autorzy, a poza tym są ośrodkami o oddziaływaniu ponadlokalnym a nie lokalnym; poza tym, w kontekście przyjętego modelu sieci osadniczej, dostęp do podstawowych usług publicznych na poziomie lokalnym zapewniają ośrodki gminne a nie gminy, będące jednostką administracyjną.	Uwaga zostanie uwzględniona
222.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 1.2.; Kierunek 4 (str. 70)	Postuluje się przeformułowanie kierunku 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania, w kontekście celu, który ma realizować lub zastanowić się o celowości tego kierunku działań w tym miejscu	Z opisu nie wynika, że są to działania, które mogą się przyczynić do realizacji Priorytetu 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	Zaktualizowano treść "Kluczowych wyzwań" w priorytecie 1.2 tak, aby widoczne było powiązanie pomiędzy kierunkiem działań nr 4 a główną ideą priorytetu - tworzeniem warunków sprzyjających rodzicielstwu.
223.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (str. 119)	Proponuje się zmianę zapisu: „Rozwój systemu transportowego musi brać pod uwagę uwarunkowania w zakresie bezpieczeństwa obronności.”	Obecne sformułowanie sugeruje, że chodzi o bezpieczeństwo w transporcie.	Uwaga zostanie uwzględniona.
224.	Urząd Marszałkowski	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna (str. 156)	Priorytet ten jest niezwykle istotny dla rozwoju Polski, jednak cele jakie zostały sformułowane są	Osiągnięcie 67 GW nowych mocy zainstalowanych, przy obecnym stanie jest nierealne, szczególnie, że autorzy	Wartość została wyliczona na podstawie scenariusza WAM (with additional measures, rozumiany jako

	Województwa Wielkopolskiego		nierealne do zrealizowania. Postuluje się weryfikację wskazanych celów.	sami zwrócili uwagę, że ponad połowa głównych sieci przesyłowych ma ponad 40 lat. Oznacza to, że nie jest dostosowana do współczesnych wymogów. Ponadto jako główne źródła energii wskazane są elektrownie wiatrowe oraz fotowoltaika, która co do zasady jest bardzo obszarochłonna. Wielkopolska jako lider branży OZE już widzi negatywne oddziaływanie wieloobszarowej fotowoltaiki chociażby na krajobraz, czy wykluczenie terenów rolnych z użytkowania. Wskazano również, że uzupełnieniem systemu mają być biometanownie (pierwsza w Polsce ma nadal problem z uruchomieniem) oraz producenci wodoru (na chwilę obecną branża bardzo raczkująca – aktualnie funkcjonuje jedna instalacja w Polsce o mocy 0.999 MW).	scenariusz aktywnej transformacji) do projektu Krajowego Planu w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. – wg prognoz przeprowadzonych po konsultacjach publicznych, rozpoczętych w październiku 2024 r. W wypadku modyfikacji scenariusza WAM dokonana zostanie stosowna korekta. SRP2035 jest zgodna z KPEIK w zakresie miksu energetycznego.
225.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 172)	Uzupełnienia wymagają informacje nt źródeł ogrzewania budynków mieszkalnych.	Nie podano czasu aktualności przytoczonych danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków w Polsce.	Uwaga częściowo uwzględniona Z informacji uzyskanych z GUNB (jako organu właściwego w sprawach związanych z budową i utrzymaniem systemu teleinformatycznego obsługującego centralną ewidencję emisyjności budynków) wynika, że liczba budynków, w których jedynym źródłem ogrzewania jest kocioł na paliwa stałe, tzw. "kopciuch", który nie spełnia obecnych norm jakościowych, wynosi dokładnie 2 148 637, więc proponujemy doprecyzować zapis na str. 169 wskazując "około 2,2 mln budynków (...)" oraz w przypisie doprecyzować, że dane są aktualne na listopad 2025 r.
226.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 174)	Wyjaśnienia i doprecyzowania wymaga pojęcie: „łączne zagrożenie suszą”.	Określenie „łączne zagrożenie suszą” jest niejasne i niezrozumiałe. Wyjaśnić należy dlaczego obszary słabo i umiarkowanie zagrożone suszą zostały pokazane łącznie? Dlaczego w źródle jest podana tylko instytucja, które te dane posiada, a nie opracowanie, z którego te dane zostały przytoczone?	Określenie „łączne zagrożenie suszą” jest stosowane przez PGW Wody Polskie i obejmuje zagrożenie suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Mapa zostanie wykonana ponownie z rozdzieleniem klas słabego i umiarkowanego zagrożenia suszą. Tytuł opracowania to Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS) (https://dane.gov.pl/pl/dataset/2784)
227.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 174)	Wyjaśnienia i doprecyzowania wymaga pojęcie: „obszary zagrożenia powodziowego”.	Nie wiadomo czy są to obszary, na których istnieje możliwość wystąpienia powodzi o określonym prawdopodobieństwie lub powodzi w wyniku zdarzenia ekstremalnego, przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego.	Mapa pokazuje zasięg tak zwanej wody stuletniej ze zbioru danych Mapa zagrożenia powodziowego (MZP) - Obszary zagrożenia powodziowego 1% (https://dane.gov.pl/pl/dataset/2178)
228.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 174)	Wnioskuję się o dodanie problematyki dotyczącej wzrostu zapotrzebowania na wodę oraz ograniczonego dostępu do wody słodkiej, czyli problem „stresu wodnego”.	Jest to niezwykle ważny problem biorąc pod uwagę fakt, że Polska jest krajem o niskich zasobach wody słodkiej w przeliczeniu na 1 mieszkańca.	W diagnozie zwrócono uwagę na zagrożenie niedoborami wody, również pitnej.

229.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 175)	Wnioskuję się o uwzględnienie problemu, jakim jest brak w Polsce inwentaryzacji mokradel.	Został wskazany problem braku informacji o stanie gleb, jednak nie ma informacji o terenach podmokłych, które wskazuje się do ochrony. Trudno jest chronić coś, co nie zostało konkretnie wskazane. Opracowany w 2008 r. program GIS Mokradła jest programem opartym na danych sprzed 20-40 lat, opiera się zatem na danych archiwalnych. Obecnie nie jest również wykonywana pełna inwentaryzacja mokradel w Polsce. W kierunkach piszę się o retencji oraz ochronie obszarów wodno-błotnych, więc dobrze by było gdyby te mokradła także zostały uwzględnione.	Uwaga uwzględniona.
230.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu (str. 175)	Postuluje się, aby w części dotyczącej spadku wartości przyrodniczych kraju uwzględnić zagrożenie dla bioróżnorodności jakim są gatunki obce, zwłaszcza inwazyjne.	Gatunki obce wprowadzone do środowiska, mogą konkurować z rodzimymi gatunkami o zasoby, zmieniać siedliska, a nawet prowadzić do ich wyginięcia.	Uwaga odrzucona. W diagnozie w tym kontekście zawarty został zapis ogólny: "Równocześnie zmiany klimatu sprzyjają rozprzestrzenianiu się chorób, szkodników i zmianom zasięgów części gatunków".
231.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Kierunki działań Kierunek: 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne, podpunkt E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni (str. 179)	Wnosi się o zmianę redakcji zapisu: „Zgodnie z Nature Restoration Regulation dotyczącym m.in. ekosystemów miejskich należy zapewnić, aby do 2030 r. nie doszło do utraty netto całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni oraz i pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich, zaś od 2031 r. osiągać trend wzrostowy w odniesieniu do tych wartości – aż do osiągnięcia zadowalającego poziomu.”, tak aby była w pełni zrozumiała.		Zdanie zostanie przeredagowane.
232.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Kierunek działań 4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej A. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa (str. 180)	Wnosi się o korektę zapisu: „Realizowane będą działania takie jak: (i) budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków; (ii) modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy.”	W innych kierunkach, działania nie są tak konkretnie podawane. Zapisy te wymagają korekty pod względem szczegółowości wskazanych działań.	Zapisy zostały wypracowane na drodze konsultacji międzyresortowych. W tym wypadku doprecyzowanie było potrzebne.
233.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Kierunek działań 6. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym B. Wdrożenie systemu kaucyjnego i wsparcie dla zrównoważonego gospodarowania odpadami (str. 182)	Wnosi się o przeredagowanie zapisu: „Wdrożenie systemu kaucyjnego, który obejmie jednorazowe butelki z tworzyw sztucznych o pojemności do 3 litrów, szklane butelki wielokrotnego użytku do 1,5 litra oraz metalowe puszki o pojemności do 1 litra z uwagi na wagę i skalę przedsięwzięcia będzie wymagało jego dalszego rozwijania i ewentualnego rozszerzenia.”	System będzie wdrożony już 1 października br., więc należałoby ten punkt przeredagować tak, by odnosił się do ewentualnego rozwijania systemu.	Zapisy zostaną zmienione
234.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Kierunek działań 7. Wzmocnienie edukacji ekologicznej A. Zwiększenie świadomości ekologicznej,	Wnosi się o dostosowanie szczegółowości wskazanych działań do poziomu pozostałych zapisów w dokumencie.	W innych kierunkach, działania nie są tak konkretnie podawane. Zapisy te wymagają korekty pod względem szczegółowości wskazanych działań.	Uwaga zostanie uwzględniona - opis zostanie skrócony o ostatnie zdanie: Edukacja ekologiczna obejmie też działania w postaci projektów ekologicznych o lokalnym lub globalnym zasięgu, kampanii społecznych, audycji, a

		promowanie postaw ekologicznych (str. 182)			także konkursów, warsztatów realizowanych również w przestrzeni internetowej.
235.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego (str. 219)	Postuluje się przywrócenie OSI dotyczącego strategicznego obszaru bezpieczeństwa żywnościowego kraju	Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważne dla gospodarki żywnościowej, dla których działania polityki przestrzennej, wspartej interwencją polityki regionalnej, powinny koncentrować się na kształtowaniu ich odporności na zjawiska pogodowe, związane ze zmianami klimatu, w tym suszą rolniczą to: Pojezierze Zachodniopomorskie (część zachodnia), Pobrzeże Gdańskie, w tym Żuławy Wiślane, Nizina Staropruska, Pojezierze Iławskie, Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie, Pojezierze Wielkopolskie, Nizina Środkowomazowiecka, Nizina Południowowielkopolska, Wyżyna Kielecka, Nizina Śląska z Przedgórzem Sudeckim, Kotlina Sandomierska (część zachodnia), Niecka Nidziańska Wyżyna Lubelska z Roztoczem	Odpowiedzi na problemy dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego mają w Strategii charakter horyzontalny i niezależny od konkretnych terytoriów, bowiem tematyka bezpieczeństwa żywnościowego dotyczy obszaru całej Polski. Ponadto, tematy dot. odporności na zjawiska spowodowane zmianami klimatu są obecne m.in. w działaniach Priorytetu 3.4: 1B Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, krótkich łańcuchów dostaw oraz zwiększenie zdolności magazynowania oraz 2B Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych, a także w Priorytecie 2.6, w szczególności w kierunku Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne.
236.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennych . Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju (str. 244)	Proponuje się zmianę zapisu "nadal wysoka emisja gazów cieplarnianych, głównie w wyniku produkcji energii elektrycznej z węgla oraz używania paliw kopalnych w indywidualnych gospodarstwach domowych "		Indywidualne gospodarstwa domowe nie należą do głównych emitentów gazów cieplarnianych. "Na wielkość emisji dwutlenku węgla jako dominującego gazu cieplarnianego, decydujący wpływ miał sektor energii (93,5%) oraz procesy przemysłowe i użytkowanie produktów (5,8%)" - źródło: Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2024, GUS
237.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Cel Kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 248)	Wnosi się o wskazanie ładu przestrzennego jako jednego z wektorów wyznaczających kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju.	Dbłość o przestrzeń jako ograniczone dobro wspólne powinna zostać wyraźnie wskazana i zaadresowana do wszystkich poziomów zarządzania (zwłaszcza w kontekście zdiagnozowanych wyzwań dotyczących m.in. suburbanizacji czy zawłaszczania terenów cennych przyrodniczo pod zabudowę).	Uwaga zostanie uwzględniona.
238.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju (-) (str. 250)	Postuluje się szersze podejście do ochrony krajobrazu (pkt 9), bowiem szczególnie narażone na degradację są również krajobrazy miejskie w ich obszarach peryferyjnych oraz krajobrazy podmiejskie (suburbanizacja); działań naprawczych wymagają również obszary zdegradowane, w tym wielkoobszarowe tereny poprzemysłowe silnie zdegradowane.	Ograniczenie kluczowych wyzwań determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju związanych z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 roku w zakresie ochrony krajobrazu jedynie do krajobrazów rolniczych w kontekście zmian klimatu jest wskazaniem tylko jednego problemu i nie wyczerpuje zagadnień kształtowania i ochrony krajobrazu (zwłaszcza, że w dalszych częściach dokumentu zagadnienia związane z kształtowaniem krajobrazu są opisane bardziej szczegółowo – brak spójności zapisów).	Uwaga zostanie uwzględniona.
239.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 253)	Postuluje się, aby Warszawa zyskała status metropolii europejskiej, miasta - obecnie wskazane jako metropolie ponadregionalne – status metropolii krajowych, natomiast	Wskazany w dokumencie model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju przedstawia obraz docelowy w 2035 roku, wobec czego przyjęta hierarchia ośrodków osadniczych wydaje się być zaniżona.	Uwaga w trakcie analiz

			kształtujące się metropolie ponadregionalne – status metropolii ponadregionalnych.		
240.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 253)	Wnosi się o wskazanie Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego (obecnie znajdujących się w grupie ośrodków subregionalnych) jako regionalnej aglomeracji miejskiej (kalisko-ostrowskiej).	Wynika to zarówno ze Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku, jak również z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego Wielkopolska 2020+.	Zapisy Strategii, a także projektowana Ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, wymagają wskazania ośrodka centralnego.
241.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 254)	Postuluje się zmianę zapisu: „g) pozostałe ośrodki ponadlokalne wzmacniające tworzące strukturę policentryczną i równoważące rozwój (-).”	Ośrodki powiatowe, jako ośrodki ponadlokalne, tworzą model policentryczny kraju a nie jedynie wzmacniają strukturę policentryczną kraju.	Uwaga zostanie uwzględniona.
242.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 254)	Brak jest wskazania konkretnych kryteriów przy kwalifikacji poszczególnych elementów systemu transportowego do powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym lub uzupełniającym, co powoduje chaos w interpretacji zapisów; dodatkowo niektóre połączenia są wskazywane jako relacje a niektóre wprost nawiązują do przebiegu konkretnej drogi czy linii kolejowej.		W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Jednocześnie nie są wymieniane enumeratywnie, konkretne linie drogowe, kolejowe.
243.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 254)	Postuluje się zmianę zapisu: „3) system powiązań transportowych, (-) oraz węzłowych elementów transportu morskiego, lotniczego i intermodalnego drogowego (-)”	Intermodalny to integrujący różne gałęzie transportu.	Transport intermodalny odbywa się z wykorzystaniem co najmniej dwóch różnych środków transportu (np. kolejowego, drogowego, morskiego, lotniczego) w jednej jednostce ładunkowej (np. kontenerze)
244.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 255)	Postuluje się rozważenie połączenia kolejną dużych prędkości Polski i Niemiec (linia relacji Poznań – Berlin).	Wskazanie ważnych relacji i powiązań międzynarodowych.	Zakres i priorytetyzacja kolejnych inwestycji po zakończeniu budowy linii „Y” będzie wynikiem analiz w ramach projektu pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK). Jego realizacja rozpoczęła się pod koniec 2024 r. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury. Spółka Centralny Port Komunikacyjny (CPK) wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów przeprowadzają kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych obu spółek, zarówno po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK II (na lata 2024–2032), jak i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r. (stanowiącego podstawę inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych. Ewaluacja dotyczy zarówno odcinków dotychczas przygotowywanych (poza „Y”), jak i nowo proponowanych korytarzy linii kolejowych w zakresie m.in. spodziewanej liczby pasażerów, ruchu pociągów i adekwatności parametrów technicznych. Działania te uwzględnią także prognozy liczby podróży pomiędzy poszczególnymi obszarami (niezależnie od środka

					transportu), położenie odcinków na ciągach europejskich, stopień zaawansowania projektów oraz dostępność i realność ewentualnych alternatywnych rozwiązań. Pod uwagę zostanie wzięta obsługa ośrodków regionalnych w sposób odpowiedni do spodziewanego zapotrzebowania na przewozy. Celem projektu ZSK jest opracowanie długoterminowego planu rozwoju sieci infrastruktury kolejowej Polski w sposób maksymalizujący korzyści dla wszystkich regionów.
245.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 257)	Wnosi się o rezygnację z inwestycji Droga Wodna Noteci i Warty.	Mimo, iż droga wodna Noteci ma status międzynarodowy (co wynika z odpowiednich/obowiązujących porozumień międzynarodowych), wydaje się, że warto się zastanowić czy przy obecnych warunkach i trendach klimatyczno-środowiskowych (susza, powódzie, itd.) należy podtrzymywać projekt przekształcenia Noteci (także części Warty) w korytarz transportowy; z punktu widzenia Wielkopolski jest to działanie niepożądane, gdyż stworzenie odpowiednich warunków dla żeglugi śródlądowej wymagałoby ogromnych nakładów inwestycyjnych, dalszej kanalizacji rzeki, budowy kanałów lateralnych, natomiast w obliczu obecnych zmian klimatu rzeki należy naturalizować.	Uwaga uwzględniona.
246.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 257)	Uzupełnienia i korekty wymagają ustalenia odnoszące się do krajowych powiązań energetycznych; obecne zapisy nie uwzględniają niektórych elementów infrastruktury energetycznej (np. brak jest magazynów gazu w województwie wielkopolskim, więc przypuszcza się, że nie uznano je za strategiczne; wymaga to wyjaśnienia).		Rozbudowa infrastruktury energetycznej powinna odpowiadać istniejącemu i prognozowanemu zapotrzebowaniu na nośniki energii. Politykę Państwa w zakresie sektora energetycznego określa dokument – Polityka Energetyczna Polski. W odniesieniu do kreowanej w przedmiotowym dokumencie strategii pokrycia krajowego zapotrzebowania na nośniki energii planowana jest rozbudowa krajowej infrastruktury, w taki sposób, aby umożliwiała ona pokrycie prognozowanego zapotrzebowania, przy jednoczesnym unikaniu tworzenia aktywów, które mogą zostać osierocone. W tym zakresie plany rozbudowy krajowych magazynów, zgodnie z istniejącym i planowanym zapotrzebowaniem, określone są w Planie rozwoju Operatora Systemu Magazynowania.
247.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 258)	Wnosi się o uwzględnienie rozważanej lokalizacji drugiej polskiej elektrowni jądrowej w województwie wielkopolskim w ramach pasma południkowego centralnego (obecnie znajduje się jedynie w paśmie równoleżnikowym centralnym).	Ujednolicenie zapisów dotyczących elektrowni w Koninie, Pątnowie i Adamowie.	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji.

248.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 263)	W części dotyczącej ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego postuluje się o uwzględnienie w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski zielonych pierścieni wokół miast rangi krajowej i regionalnej.	Stanowią one istotny element systemu powiązań ekologicznych.	Zgodnie z ustaleniami do poziomu regionalnego zielone pierścienie wokół miast rangi krajowej i regionalnej mają zostać wyznaczone w planowaniu regionalnym.
249.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 264)	W części dotyczącej ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu wyjaśnienia i wskazania na poziomie krajowym wymaga system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego.	System ten jest ustaleniem strategii i ma być uwzględniony w dokumentach regionalnych, natomiast nie został zdefiniowany.	System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. dotychczas pojęcie nie stanowiło problemu w jego wdrożeniu.
250.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 264, 265)	W części dotyczącej ustaleń w zakresie infrastruktury transportowej, które powinny zostać przeniesione na poziom planowania regionalnego brakuje wskazania kolei metropolitalnej (jest kolej aglomeracyjna), wyjaśnienia wymagają transportowe węzły integracyjne o znaczeniu lokalnym; poza tym nie jest możliwe wskazanie przebiegu obwodnic miast.	Zapisy wymagają doprecyzowania.	Zaproponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Zaproponowane podejście zostanie uwzględnione na poziomie dokumentów programowych.
251.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 265)	Postuluje się o uzupełnienie określenia przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym o powiązania ośrodków gminnych z ośrodkiem powiatowym.	Pozwoli to na kompleksowe podejście do zagadnienia.	W resorcie infrastruktury trwają prace nad kompleksowym uregulowaniem kwestii tworzenia tras dla rowerów i zarządzania sieciami tras dla rowerów. Przewiduje się wprowadzenie kategoryzacji tras dla rowerów i w konsekwencji przypisanie odpowiednich organów odpowiedzialnych za ich tworzenie i utrzymanie. Jednocześnie z wstępnych analiz wynika, że zasadne jest, aby sieć tras dla rowerów najwyższej kategorii (o znaczeniu międzynarodowym lub krajowym) lub ich korytarze określone były w drodze rozporządzenia prze ministra właściwego ds. transportu, a nie w dokumencie strategicznym o dużym poziomie ogólności. Przedmiotowe założenia były prezentowane na posiedzeniu Zespołu Koordynatorów ds. mobilności rowerowej przy Związku Województw RP w październiku 2025 r.
252.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 265)	W części dotyczącej infrastruktury transportowej wnosi się o rezygnację z zapisu dotyczącego uwzględnienia pozostałych dróg wodnych.	Bardzo często inwestycje związane z realizacją dróg wodnych są sprzeczne z priorytetami wynikającymi z ochrony środowiska oraz mitygacji i adaptacji do zmian klimatu. Wydaje się, że transport wodny w obecnym permanentnym kryzysie suszy nie ma uzasadnienia i drogi wodne niższych klas niż IV nie powinny być brane pod uwagę w regularnym transporcie pasażerskim i towarowym. Kanalizowanie rzek jest sprzeczne z planami Wód Polskich dotyczących renaturalizacji rzek.	W proponowanej części przedstawiono jedynie rekomendacje do wykorzystania przez JST przy kształtowaniu regionalnej polityki przestrzennej. Drogi wodne mogą pełnić istotną rolę dla samorządów, nie tylko ze względów transportowych, ale również turystycznych. Dodatkowo realizacja inwestycji na śródlądowych drogach wodnych musi być uzasadniona ekonomicznie, społecznie i środowiskowo. Dla takich przedsięwzięć

				Problemem są stałe niskie stany wody utrzymujące się przez cały rok.	przeprowadza się ocenę wpływu na środowisko. Dlatego też inwestycje nie mogą być sprzeczne z priorytetami wynikającymi z ochrony środowiska, mitygacji i adaptacji do zmian klimatu. Jeśli dana inwestycja nie jest uzasadniona to odstępuje się od jej realizacji. Inwestycje na śródlądowych drogach wodnych sprowadzają się do modernizacji i utrzymania istniejącej infrastruktury, która występuje bardzo licznie na polskich drogach wodnych np. Odrze 26 stopni wodnych czy połączeniu Odra – Wisła: Noteci 15 stopni wodnych. Od możliwości prowadzenia transportu wodnego śródlądowego zależą przede wszystkim warunki żeglugowe i nie muszą odpowiadać IV klasie. Opłacalność ekonomiczna transportu wodnego zależna jest od lokalnych uwarunkowań determinowanych potencjalnym popytem i dostępnością infrastruktury. PGW WP są inwestorem na śródlądowych drogach wodnych i jako podmiot, który zajmuje się problematyką całej gospodarki wodnej kieruje się komplementarnością prowadzonych działań i realizacją wyznaczonych celów. Renaturyzacja nie wyklucza transportu a transport renaturyzacji.
253.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (str. 265)	Wnioskuję się o zmianę nazwy „szlaki rowerowe” na trasy rowerowe.	Pozwoli to na zgodność z innymi dokumentami. Jest stanowisko Konwentu Marszałków RP nr 7/2029, które ustala proponowany przebieg korytarzy tras rowerowych oraz zasady ich wyznaczania i znakowania.	Uwaga jest kierunkowo zasadna. Jednakże w założeniach do zmian, o których mowa w odniesieniu do pkt 1, przyjęto określenie „trasa dla rowerów”, które obecnie funkcjonuje w przepisach techniczno-budowlanych dotyczących dróg publicznych. Należy jednak jednoznacznie podkreślić, że ww. propozycje zmian są na wstępnym etapie i obecnie nie można określić jaki będzie ich dalszy los – zarówno co do zakresu merytorycznego jak i terminów.
254.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe (str. 276)	Postuluje się by tak wyznaczony i opisany obszar przenieść do Celu 1 i uznać jako OSI adaptacji do zmian demograficznych.	Zarówno cel interwencji, delimitacja i cały opis OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, jest odpowiedzią na Priorytety zawarte w Celu 1 strategii: łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich; niepotrzebnie wprowadzono i tym samym powielono kierunki zawarte w Celu 1, poprzez dodanie w Celu horyzontalnym Kierunku szczegółowego 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
255.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Załącznik nr 3	Postuluje się przywrócenie OSI adaptacji do zmian demograficznych. Na str. 9 Strategii wskazano, że: „Specjalnym wsparciem – jako obszary strategicznej interwencji – zostaną objęte także te części kraju, w których	Jest to szczególnie istotne dla procesów równoważenia rozwoju nie tylko dla obszarów wiejskich, ale również dla miast, zwłaszcza w kontekście zidentyfikowanych kluczowych wyzwań w zakresie spójności społecznej. Cel 1. dotyczący łagodzenia zmian demograficznych i adaptacji do nich jest jedynym celem wskazanym w	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.

			zmiany demograficzne będą najsilniejsze.”, po czym nie wskazano tego OSI.	Strategii bez określonego obszaru interwencji z poziomu kraju. Może to budzić wątpliwości z jednej strony co do wagi zagadnienia, z drugiej strony powoduje rozproszenie środków, co wpłynie na spłaszczenie możliwych efektów.	
256.	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Załącznik nr 3	Wnosi się, aby OSI zostały przypisane do konkretnego priorytetu.	Będzie to sprzyjało uczynieniu dokumentu.	OSI są przypisane do konkretnych priorytetów w tekście Strategii. W Załączniku 3 wskazana jest jedynie delimitacja OSI.
257.	Związek Powiatów Polskich	s. 64 2.A.	Jakie konkretnie działania są planowane w kontekście „wsparcia kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji”?		Aktualnie są to, przykładowo, cele realizowane przez Fundusz Wsparcia Kredytobiorców. Stosowano również, w sytuacji wysokich stóp procentowych, instrument ustawowego zawieszenia spłaty kredytu. Działania władz publicznych w obszarze rozwoju rynku mieszkań na własność koncentrują się na reagowaniu na niekorzystne zjawiska rynkowe bezpośrednio dotyczące osób aspirujących do własności mieszkania, w tym podejmowaniu działań łagodzących skutki tych zjawisk, a także promowaniu pożądanych społecznie lub gospodarczo zachowań mieszkaniowych.
258.	Związek Powiatów Polskich	s. 65 Cele do osiągnięcia	W kontekście udziału mieszkań komunalnych i społecznych cele do osiągnięcia powinny być wyrażone w wartościach liczbowych a nie procentowych. Ponadto wątpliwości budzi realność wskaźnika 10% w 2030 r.		Formuła wskaźnika, w tym zmienne brane pod uwagę, uzasadniają procentowy charakter wskaźnika. Określenie celu w ujęciu zestawiającym podaż mieszkań w ramach nowych inwestycji komunalnych i społecznych czynszowych z aktywnością całej branży budowlanej nie będzie pomijało zmieniających się w czasie uwarunkowań makroekonomicznych i sektorowych. W przypadku celów przyjętych w wielkościach liczbowych zależność ta nie byłaby uwzględniona. Biorąc pod uwagę popyt na budownictwo społeczne zgłaszany przez samorządy oraz zaplanowane zasoby finansowe na poziomie centralnym na ten cel wskaźnik jest możliwy do osiągnięcia.
259.	Związek Powiatów Polskich	s. 71 Cele do osiągnięcia	Biorąc pod uwagę planowane działania współczynnik dzietności przewidziany na rok 2035 jest nierealny do osiągnięcia.		Uwaga o charakterze komentarza. W obliczu kryzysu demograficznego zasadne jest stawianie ambitnych celów, nawet pomimo braku możliwości przewidzenia, na ile interwencje będą skuteczne. Zdajemy sobie sprawę, że spadek dzietności w dużej mierze wynika z przyczyn kulturowych, i wpływ państwa jest ograniczony. Jednocześnie działania ukierunkowane na wzrost dzietności są wielowymiarowe i także mogą być skuteczne.
260.	Związek Powiatów Polskich	s. 75 1.A.	Wątpliwości budzi pomysł wprowadzenia ułatwień w zakresie zatrudniania cudzoziemców		Pozostawienie zapisu "lub obronności państwa" będzie zgodne z planem implementacyjnym do Strategii

			przez pracodawców realizujących inwestycje w zakresie obronności państwa.		Migracyjnej wypracowanym przez międzyresortowy Zespół ds. Migracji.
261.	Związek Powiatów Polskich	s. 75 1.C.	W strategii pojawił się zapis, że zostanie wypracowany nowy model dostępu cudzoziemców do rynku pracy. Pojawia się zatem pytanie po co w 2025 r. Sejm przyjął nowy akt prawny w tym zakresie, jeżeli z projektu strategii wynika, że już w 2025 r. jest widoczna potrzeba wypracowania innego modelu.		Możliwe wprowadzenie nowego modelu dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy w oparciu np. o system punktowy jest planowane na 2028 r. - jeśli właściwe analizy przesądzą o potrzebie takiej zmiany.
262.	Związek Powiatów Polskich	s. 77 3.A.	Działania związane z integracją powinny być realizowane co do zasady poprzez rozwinięcie dotychczasowych form wsparcia realizowalnych przez administrację publiczną (co nie wyklucza zlecania części zadań organizacjom pozarządowym). Oparcie systemu na organizacjach pozarządowych nie gwarantuje powszechnej dostępności usługi na terenie kraju.		Uwaga do uwzględnienia - treść zostanie opracowana w toku dalszych prac.
263.	Związek Powiatów Polskich	s. 85 4.A.	Zauważana jest rozbieżność pomiędzy deklaracjami działań opisanymi w projekcie strategii a faktycznymi podejmowanymi przez polski rząd. W jaki sposób PUP mają podejmować dodatkowe działania na rzecz osób biernych zawodowo, jeżeli w planie finansowym Funduszu Pracy na 2026 r. środki na ten cel (pomimo przejścia nowej ustawy) zostały zmniejszone o 40% względem 2025 r. (1,5 mld złotych).		Wysokość środków dla PUP w ustawie budżetowej wynika z przelicznika przyjętego przez MF.
264.	Związek Powiatów Polskich	s. 93 B.	Zauważana jest rozbieżność pomiędzy deklaracjami działań opisanymi w projekcie strategii a faktycznymi podejmowanymi przez polski rząd. W jaki sposób mają być osiągnięte zakładane cele, jeżeli w projekcie planu finansowego NFZ na leczenie psychiatryczne na 2026 r. planuje się zmniejszenie środków dedykowanych na ten cel.		Uwaga ma charakter komentarza i nie wpływa na brzmienie Strategii. Strategia jest dokumentem wizyjnym i zakłada działania w perspektywie kolejnych 10 lat.
265.	Związek Powiatów Polskich	s. 95 D.	Zapis bardzo ogólny, brak wskazania konkretnych działań mających na celu zapewnienie finansowania opieki długoterminowej.		Strategia pokazuje kierunkowe działania. W Planie działań znajdują się konkretne kamienie milowe do zrealizowania w perspektywie 2025-2029, z przypisanymi resortami właściwymi odpowiadającymi za ich realizację.
266.	Związek Powiatów Polskich	s. 96 E.	Zadanie jest opisane jako przyszłe, tymczasem zarówno ustawa o jakości (która wymusza		Działanie bierze pod uwagę dłuższy horyzont czasowy i zakłada modyfikację obowiązujących przepisów ustawowych np. w zakresie spraw dotyczących standardów akredytacyjnych, a także odpowiedzialności

			działania opisane w tym punkcie) już obowiązują.		personelu medycznego czy monitorowania zdarzeń niepożądanych w lecznicach.
267.	Związek Powiatów Polskich	s. 103 Fragment dotyczący zawodu nauczyciela akademickiego	W dalszej części nie przewidziano działań mających na celu reakcję na wskazane wyzwanie.		Projekt Strategii w pkt 2 lit. E zawiera działania ukierunkowane na podniesienie atrakcyjności zawodu wykładowcy akademickiego kształcącego przyszłych nauczycieli, m.in. poprzez rozwój oferty doskonalenia, wzmacnianie kompetencji dydaktycznych i wspieranie mobilności. W odniesieniu do ogółu nauczycieli akademickich kwestia ta pozostanie przedmiotem dalszej analizy, a ewentualne potrzeby w zakresie doprecyzowania regulacji zostaną zweryfikowane w toku dalszych prac.
268.	Związek Powiatów Polskich	s. 105 2.A.	Zarówno poziom wynagradzania jak i czas pracy nauczycieli już teraz w porównaniu do innych grup zawodowych sektora publicznego jest relatywnie dobry.		W kluczowych wyzwaniach (s. 101) zawarto wyjaśnienie - wynagrodzenia nauczycieli nie są konkurencyjne w stosunku do wynagrodzeń w innych zawodach, co wpływa negatywnie na jakość edukacji.
269.	Związek Powiatów Polskich	s. 105 2.B.	Skreślić fragment „oraz zapewnić nauczycielom realny wpływ na organizację pracy w szkole”.	Zapis jest enigmatyczny. Nie można tracić z pola widzenia, że osobą zarządzającą zakładem pracy i odpowiadającą za organizację jest dyrektor szkoły, a nauczyciele są jej pracownikami.	Zapis nie implikuje, że dyrektor szkoły przestanie być osobą zarządzającą zakładem pracy i odpowiadającą za organizację. W takich ramach prawnych można jednak dążyć do tworzenia środowiska szkoły, jako platformy współpracy wysoko wykwalifikowanych pracowników.
270.	Związek Powiatów Polskich	s. 107 3.B.	Uzupełnić o wprowadzenie programu zapewniającego szkołom i placówkom finansowanie wdrożenia takich standardów.		Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych. Wielkości te będą ustalane z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewniania ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł fiskalnych.
271.	Związek Powiatów Polskich	s. 108 4.C.	Z uwagi na wysokie koszty powszechnego wdrożenia IKR postulujemy o rozważenie skreślenia tego rozwiązania a wzmocnienie narzędzi powszechnych już istniejących np. Krajowego Funduszu Szkoleniowego.		Indywidualne Konta Rozwojowe są szansą na rozwój dorosłych - stwarzają im możliwość systematycznego inwestowania we własne kompetencje oraz korzystania z różnorodnych form kształcenia W latach 2026-2028 realizowany będzie pilotaż IKR. W ramach pilotażu badana będzie także efektywność nakładów w stosunku do uzyskiwanych efektów.
272.	Związek Powiatów Polskich	s. 139 C.	Skreślić „wydłużenie czasu składania ofert” oraz dopisać stopniowe podnoszenie progu wymogu stosowania PZP.	Samo wydłużenie terminu składania ofert nie spowoduje, że mali przedsiębiorcy będą zainteresowani składaniem ofert w PZP. Generalną blokadą dla takich firm jest odbiór PZP jako regulacji nadmiernie skomplikowanej. Alternatywą dla mniejszych zamówień powinna być możliwość stosowania przez zamawiających publicznych	Wydłużenie czasu ofert ma pozwolić większej liczbie przedsiębiorstw na udział w zamówieniach publicznych, obecne krótkie czasy na składanie ofert sprawiają, że w przetargach często startują tylko firmy, które mają odpowiednie zapasy by zrealizować zamówienie. Celem wydłużenia terminu składania ofert jest pozwolenie przedsiębiorstwom o odpowiednich zdolnościach oraz

				innych niż PZP konkurencyjnych procedur wyboru wykonawców.	kompetencjach na przygotowanie się do realizacji potencjalnego zamówienia z wyprzedzeniem. Takie rozwiązanie ułatwi przedsiębiorcom planowanie swoich działań i pozwoli na dostosowanie się do wymogów stawianych przez zamawiającego.
273.	Związek Powiatów Polskich	s. 187 1.A. oraz s. 190 4.C.	Zgodnie z aktualną ustawą o CUS, może on prowadzić również działania z obszaru kultury, chociaż przepisy w tym zakresie są niespójne z ustawą o prowadzeniu działalności kulturalnej. W projekcie strategii przewiduje się zarówno wzmocnienie CUS jak i instytucji kultury (np. bibliotek). Czy rozważana jest możliwość integracji obu usług w ramach CUS.		W projekcie ustawy o zmianie ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych brak jest zapisów odnoszących się do treści uwagi. W projekcie Strategii Rozwoju Polski wskazanie dotyczące „wzmocnienia CUS i instytucji kultury, m.in. bibliotek” nie oznacza zamiaru ich formalnej integracji, lecz podkreśla potrzebę zwiększenia współpracy międzysektorowej – szczególnie tam, gdzie instytucje kultury pełnią rolę lokalnych centrów życia społecznego, a CUS odpowiada za koordynację działań usługowych i środowiskowych. Strategia Rozwoju Polski przewiduje równoległe wzmocnienie CUS oraz instytucji kultury, w tym bibliotek, nie w sensie organizacyjnej integracji, lecz budowania lokalnych systemów współpracy. Obecne przepisy o działalności kulturalnej jasno określają, kto może być organizatorem instytucji kultury, dlatego nie planuje się ich łączenia z CUS. Jednocześnie CUS – jako koordynator usług społecznych – może łączyć i spinać działania społeczne, środowiskowe i animacyjne z ofertą instytucji kultury, co pozwala tworzyć zintegrowane rozwiązania odpowiadające na lokalne potrzeby.
274.	Związek Powiatów Polskich	s. 197 E.	Rozważenie skreślenia. Takie działania były już podejmowane w przeszłości a ich skutkiem było wyłącznie nieefektywne wydatkowanie środków publicznych. Brak jest analiz przemawiających za tym, że organizacja Olimpiady faktycznie wpływa na długofalowy wzrost gospodarczy Państw, które takie imprezy organizowały.		Jest to niezwykle ważny projekt z punktu widzenia budowania wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Ewentualne przyznanie Polsce organizacji tak dużej imprezy spowodowałoby wzrost międzynarodowego znaczenia naszego kraju, wzmocniłoby Polskę jako kierunek turystyczny czy miejsce inwestycji gospodarczych.
275.	Związek Powiatów Polskich	s. 231 Kierunki działań	W strategii zupełnie pominięto rozwój administracji samorządowej.		Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące (i) wsparcia administracji samorządowej w skutecznym zarządzaniu rozwojem, (ii) wsparcia transformacji cyfrowej jednostek samorządu terytorialnego, w tym podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników szczebla samorządowego. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.

276.	Związek Powiatów Polskich	Załącznik 1 s. 6 Lp. 5	Zważywszy, że nie są znane nawet w przybliżeniu założenia ustawy o opiece długoterminowej, planowanie w strategii, że w 2027 r. w powiatach mają być wprowadzeni koordynatorzy opieki długoterminowej budzi wątpliwości. Z drugiej strony brak w kamieniach milowych wprowadzenia zapowiadanej ustawy.	Jest to rozwiązanie bardzo szczegółowe, w strategii w żaden sposób nie uzasadniono potrzeby powołania takich koordynatorów.	Projekt ustawy o opiece długoterminowej jest przygotowywany przez KPRM, we współpracy z MZ i MRPIPS. Niemniej zgodnie z wpisem projektowanej ustawy do prac legislacyjnych Rady Ministrów (UD326 - https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-opiece-dlugoterminowej) wprowadzenie koordynatorów ds. opieki długoterminowej na poziomie powiatów stanowi jeden z kluczowych elementów przedmiotowego projektu. Ponadto, aktualny kształt projektu ustawy wypracowywany podczas prac międzyresortowych obejmuje przepisy dot. wprowadzenia ww. koordynatorów.
277.	Związek Powiatów Polskich	Załącznik 1 s. 11 Lp. 8	Termin na wdrożenie nowej podstawy programowej dla klas I i IV sp. na 1 września 2026 r. jest nierealny, jeżeli mają obejmować zmiany opisane w strategii.		Uwaga potraktowana jako komentarz. Od września 2026 r. planowane jest obowiązywanie nowych podstaw programowych w klasach 1. i 4. szkoły podstawowej - opisane w Planie Działania. Inne rozwiązania opisane w Priorytecie 2.1. Wysokie kompetencje obywateli w kierunku 1. Nowy kształt podstaw programowych kształcenia ogólnego będą wprowadzane sukcesywnie.
278.	Związek Powiatów Polskich	Załącznik nr 1 s. 33 Lp. 28	W przypadku kamieni milowych w obszarze ochrony ludności skoncentrowano się na „osiągnięciach” polegających na spełnieniu wymogów formalnych już wynikających z ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej (realizacja Programu, przygotowanie sprawozdania, strategii rozwoju jednostek ochrony przeciwpożarowej itp.) a nie na faktycznych działaniach. W istocie oznacza to brak możliwości weryfikacji faktycznych postępów we wdrażaniu działań w tym obszarze.		Program Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (OLiOC) jest podstawowym dokumentem określającym cele i kierunku tworzenia systemu ochrony ludności. W obszarach zadaniowych zawiera rzeczywiste zadania, polegające m.in. na budowie obiektów ochronnych a także zasobów ochrony ludności. Weryfikacja realizacji Programu nastąpi na etapie jego ewaluacji. Niezasadne jest zatem twierdzenie, że realizacja Programu OLiOC jest wymogiem formalnym, a nie faktycznym działaniem.
279.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Unia Metropolii Polskich, reprezentująca dwanaście największych miast w kraju, z uwagą przeanalizowała projekt Strategii Rozwoju Polski 2035 (SRP 2035) przedstawiony do konsultacji publicznych. Wychodząc naprzeciw wyzwaniom przyszłości oraz kierując się troską o zrównoważony rozwój kraju i dobro mieszkańców miast zrzeszonych w UMP, przedstawiamy nasze stanowisko dotyczące konsultowanego dokumentu. Z uznaniem odnosimy się do trafnej diagnozy kluczowych problemów i wyzwań rozwojowych, przed którymi stoi Polska. Kierunki działań oraz priorytety rozwojowe określone w SRP 2035 w dużej mierze odpowiadają rzeczywistym		W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. W Systemie realizacji jest opisany sposób współdziałania z zarówno z samorządami województw, jak i lokalnymi, w szczególności przy opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego, wypracowaniu mechanizmów współpracy rządu z miastami (ustawa o zrównoważonym rozwoju

			potrzebom kraju. Pozytywnie oceniamy również dostrzeżenie wartości policentrycznego układu osadniczego i deklarację jego dalszego rozwoju. Jesteśmy przekonani, że realizacja zrównoważonego rozwoju w oparciu o policentryczną sieć miast różnej wielkości nie stoi w sprzeczności z rozwojem metropolii, które stanowią fundament krajowego potencjału gospodarczego i innowacyjnego. Z niepokojem odnotowujemy, że kwestie finansowania działań przewidzianych w strategii zostały opisane w sposób ogólnikowy. Brak wskazania konkretnych instrumentów finansowych, w szczególności opartych na środkach krajowych, może znacząco utrudnić realizację wielu ambitnych i niezbędnych projektów. Uważamy, że precyzyjne określenie mechanizmów finansowania powinno stanowić integralną część dokumentu strategicznego tej rangi. Z perspektywy największych miast niepokojące jest również pozostawienie wielu zadań i kompetencji w gestii władz wojewódzkich, mimo że mogłyby być skutecznie realizowane przez samorządy lokalne. Wzmocnienie roli samorządów lokalnych jako podmiotów najbliższych obywatelom, jest kluczowe dla efektywnej realizacji celów SRP 2035. Zwracamy także uwagę na nierówny poziom szczegółowości opisów działań w poszczególnych priorytetach strategii. Część rozdziałów została opracowana bardzo szczegółowo, inne natomiast w sposób ogólny. Choć oba podejścia mają swoje zalety, ujednolicenie struktury dokumentu pod względem szczegółowości byłoby korzystne dla jego przejrzystości, spójności i praktycznego zastosowania. W dalszej części dokumentu przedstawiamy bardziej szczegółowe uwagi, których celem jest wzmocnienie SRP 2035 jako najważniejszego dokumentu strategicznego państwa w obszarach kluczowych dla rozwoju metropolii, ze szczególnym uwzględnieniem roli samorządów w realizacji celów zrównoważonego rozwoju kraju.		miast), wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji czy zawieraniu kontraktów i porozumień terytorialnych. Zróżnicowany poziom szczegółowości priorytetów wynika z ich specyfiki oraz rodzaju interwencji wskazanych przez resorty jako priorytetowe.
280.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		1. Wzmocnienie roli i samodzielności samorządów (w tym metropolii) w programowaniu i organizowaniu działań rozwojowych: Strategia powinna wyraźnie uznać i wspierać miasta metropolitalne jako kluczowe bieguny wzrostu o	Strategia wspiera również metropolie, poświęcając im kierunek szczegółowy dla polityki regionalnej. ŚSRK szanuje zasadę subsydiarności, co wielokrotnie zostaje podkreślone w jej treści. Policentryczność polega na bardziej równomiernym rozłożeniu funkcji po terytorium

				znaczeniu krajowym i europejskim, co jest komplementarne z celem policentrycznego rozwoju kraju (należy ograniczyć zapisy w strategii wskazujące, że rozwój policentryczności kraju jest narzędziem do przeciwdziałania koncentracji funkcji i zasobów w metropoliach – co jest uznawane w dokumencie za szkodliwe). • Decentralizacja i subsydiarność: podkreślamy konieczność przestrzegania zasady subsydiarności i decentralizacji, pozostawiając samorządom lokalnym większą autonomię w programowaniu konkretnych działań i diagnozowaniu lokalnej specyfiki, zamiast nadmiernej ingerencji administracji rządowej (rola Państwa powinna skupiać się na programowaniu w skali makro, a nie mikro). Ponadto kluczową kwestią jest zapewnienie udziału przedstawicieli największych miast w pracach nad programowaniem wsparcia (dla samorządów) i opracowywaniu regulacji w ramach współpracy z rządem i władzami województw. Obecnie w tego typu pracach zbyt często udział strony samorządowej jednoznacznie utożsamiany jest z udziałem przedstawicieli regionów. Konieczne jest wypracowanie skuteczniejszych mechanizmów współpracy trójstronnej, jak i dwustronnej na liniach: rząd-miasta oraz władze województw-miasta. • Wsparcie koordynacji zarządzania obszarami metropolitalnymi i umożliwienia wspólnej realizacji działań wykraczających poza możliwości jednej gminy – m.in. za pomocą ustawy metropolitalnej.	kraju, która obecnie koncentrują się niemal wyłącznie w największych miastach. Koordynacja współpracy miast z ich obszarami funkcjonalnymi zostanie rozwiązana za pomocą ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, co również opisano w strategii.
281.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		2. Finansowanie: • Strategia powinna wskazywać konkretne instrumenty finansowe i mechanizmy wsparcia programowanych działań, zwłaszcza dla samorządów. Uważamy, że realizacja działań zapisanych w głównym dokumencie strategicznym państwa nie może być uzależniona wyłącznie od środków z UE (m.in. ze względu na potencjalne niespójności w priorytetach unijnych programów i priorytetach strategii). Finansowanie strategii powinno opierać się przede wszystkim na środkach z budżetu państwa. Ponadto niepokoi brak pewności co do sposobu i zakresu finansowania działań na latach 2028-2035 (coroczne ustawy budżetowe mogą nie gwarantować odpowiedniego finansowania działań strategicznych).	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
282.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		3. Infrastruktura Transportowa i Mobilność: • Zapewnienie spójnego, niezawodnego i niskoemisyjnego systemu transportu publicznego	Organizacja kolei metropolitalnej oraz aglomeracyjnej jest we właściwości odpowiednich władz samorządowych.

				stanowi kluczowy warunek zrównoważonego rozwoju obszarów metropolitalnych. Priorytetem jest rozwój i integracja kolei metropolitalnych oraz aglomeracyjnych, obejmująca budowę nowych odcinków linii kolejowych, modernizację istniejącej infrastruktury. Równie istotne są inwestycje w nowoczesny, dostępny (w tym także dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz rodzin z dziećmi) tabor m.in. autobusowy i tramwajowy. Z perspektywy największych miast szczególne znaczenie ma prowadzenie inwestycji w sposób umożliwiający rozbudowę układów torowych w „węzłach miejskich”. Pozwoli to na oddzielenie ruchu aglomeracyjnego i metropolitalnego od połączeń dalekobieżnych, co stanowi warunek konieczny do zwiększenia roli kolei jako efektywnego środka transportu miejskiego i podmiejskiego. • Kolej dużych prędkości (KDP): Należy dążyć do realizacji ambitnych celów dotyczących czasu podróży kolejną między metropoliami uzupełniając model funkcjonalno-przestrzenny o niezbędną infrastrukturę KDP, w tym łączniki między istniejącymi i planowanymi liniami, aby objąć jak najwięcej ośrodków metropolitalnych (uwzględnić należy łącznik pomiędzy linią KDP „Y” oraz Centralną Magistralą Kolejową w przebiegu Łódź-Tomaszów Mazowiecki-Opoczno). • Infrastruktura drogowa, kolejowa i lotniskowa: Wymagane jest rozszerzenie interwencji w infrastrukturę drogową, kolejową i lotniskową, z uwzględnieniem potrzeb bezpieczeństwa i obronności, w tym infrastruktury "dual-use" oraz alternatywnych połączeń dla kluczowych obiektów (np. połączeń drogowych i kolejowych do Portu w Gdańsku). • Bezpieczeństwo Ruchu Drogowego (BRD): Strategia powinna zawierać konkretne działania i narzędzia do poprawy BRD, w tym eliminowanie przyczyn wypadków i budowę bezpiecznej infrastruktury.	Przepisy obowiązującej ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym (Dz. U. z 2025 r. poz. 285) zobowiązują organizatorów publicznego transportu zbiorowego do uwzględniania przy udzielaniu zamówienia publicznego na wykonywanie publicznego transportu zbiorowego konieczności zapewnienia w środkach transportu rozwiązań technicznych służących zapewnianiu ich dostępności dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej zdolności ruchowej. Przychylnie stanowisko dotyczy uwagi w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej dual-use. W odniesieniu do propozycji budowy alternatywnych połączeń do kluczowych obiektów np. Portu w Gdańsku należy zauważyć, iż budowa dróg niższej kategorii powinna być realizowana przez właściwych zarządców dróg (jst). W strategii nie można zawierać tak szczegółowych kwestii, wtedy należałoby określić takie połączenia w całym kraju na podobnym poziomie szczegółowości. W zakresie wskazania „konkretnych działań i narzędzi do poprawy BRD, w tym eliminowania przyczyn wypadków i budowy bezpiecznej infrastruktury” należy wyjaśnić, że Strategia w aktualnym kształcie, ze względu na najczęstsze przyczyny wypadków drogowych, wśród których wymieniono „nadmierną prędkość, nieustąpienie pierwszeństwa przejazdu, wpływ substancji psychoaktywnych (w tym alkoholu), niezachowanie bezpiecznej odległości oraz nieprawidłowe wyprzedzanie”, jako kierunkowe działania w obszarze BRD wskazuje „prowadzenie stałego nadzoru nad ruchem drogowym i egzekwowanie przepisów, realizacja działań informacyjno-edukacyjnych oraz wdrażanie szeregu cyfrowych rozwiązań w transporcie, które mogą wpłynąć na poprawę bezpieczeństwa”. Wobec powyższego uwaga w tym zakresie nie jest zasadna. Jednocześnie wyjaśnić należy, że przy określaniu tych kierunków wzięto pod uwagę, że w celu ograniczania wypadkowości na drogach krajowych należy podejmować zarówno działania inwestycyjne jak i działania bezinwestycyjne stąd zasadna wydaje się koncentracja na pozostałych (tj. nie infrastrukturalnych) rodzajach działań.
283.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		4. Bezpieczeństwo i Odporność Miast: • Obrona cywilna: Postulujemy zagwarantowanie adekwatnych środków i mechanizmów prawnych (m.in. w planowaniu przestrzennym) do tworzenia lokalnej infrastruktury służącej zapewnieniu bezpieczeństwa mieszkańców. (schrony, magazyny, miejsca ukrycia itp.)	Skierowany do prac parlamentarnych projekt ustawy o zmianie ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa oraz niektórych innych ustaw (UC32) w art. 16e przewiduje wspólne wykonywanie obowiązków z zakresu cyberbezpieczeństwa przez podmioty publiczne. Mechanizm ten rozszerza swobodę

				• Odporność infrastruktury krytycznej: W kontekście zagrożeń geopolitycznych, należy wzmocnić odporność infrastruktury krytycznej, w tym systemów lokalizacji (GPS), infrastruktury portowej oraz zapewnić plany awaryjne i dywersyfikację infrastruktury. • Cyberbezpieczeństwo JST: Niezbędne jest systemowe wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie cyberbezpieczeństwa, w tym dedykowane fundusze, szkolenia i włączenie w mechanizmy reagowania na incydenty.	organizacji obowiązków z zakresu cyberbezpieczeństwa przez JST. Umożliwi bowiem wyznaczenie jednostki obsługującej te zadania spośród samorządowych jednostek organizacyjnych, samorządowych osób prawnych lub spółek JST. Zadania te będą mogły być realizowane także wspólnie przez wiele JST (jednostki samorządu terytorialnego będą mogły zawrzeć porozumienie w sprawie powierzenia jednej z nich realizacji obowiązków z zakresu cyberbezpieczeństwa). MC planuje uruchomić w II kw. 2026 roku wsparcie finansowe w postaci konkursu dotacji współfinansowanych ze środków UE o wartości 270 mln zł które wesprą JST w procesie optymalizacji sposobu realizacji zadań z zakresu cyberbezpieczeństwa np. w postaci tworzenia lub rozwoju podmiotów działających podobnie do znanych w JST Centrów Usług Wspólnych dla obszarze cyberbezpieczeństwa. Będą to projekty które docelowo będą mogły być wdrażane w okresie 2026-2030. Jednocześnie planowane jest stałe rozwijanie wsparcia szkoleniowego adresowanego do administracji samorządowej. Ww. projekt ustawy przewiduje również włączenie jednostek samorządu terytorialnego w system S46 umożliwiający zgłaszanie i wymianę informacji o incydentach, podatnościach i cyberzagrożeniach. Zwracamy również uwagę, że w priorytecie 3.3, w działaniu 4 lit. A Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa wprost wskazano, że wsparciem zostaną objęte również jednostki samorządu terytorialnego w budowie samorządowych struktur odpowiedzialnych za cyberbezpieczeństwo. Wskazujemy również, że trwają prace nad utworzeniem Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności, w ramach którego również mają być wspierane jednostki samorządu terytorialnego. Środki na realizację zadań w ramach ochrony ludności i obrony cywilnej przekazywane są co roku jednostkom samorządu terytorialnego w ramach Programu ochrony ludności i obrony cywilnej. W ramach ich wydatkowania budowany ma być system a jego kształt, choć korygowany przez MSWiA oraz MON to w dużej mierze zależy od władz lokalnych. To na jakie zadania OLiOC zostaną wydatkowane przyznane pieniądze zależy od oceny regionalnych potrzeb. System lokalizacji GPS leży poza właściwością MSWiA (jest to system pod kontrolą rządu USA). Istnieją rozwiązania alternatywne, np. europejski system nawigacji satelitarnej GALILEO. W ramach tego systemu świadczona będzie usługa PRS, tj. Public Regulated

					Service, który jest zaszyfrowaną, stabilną usługą nawigacji satelitarnej w ramach europejskiego systemu Galileo, przeznaczoną dla uprawnionych użytkowników, o której mowa w ustawie z dnia 12 lipca 2024 r. - Prawo komunikacji elektronicznej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1221).
284.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		5. Środowisko i adaptacja do zmian klimatu: • Wsparcie dla OZE i termomodernizacji: Postulujemy zwiększenie wsparcia finansowego dla samorządów i mieszkańców w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz programów termomodernizacji (w tym dla budynków objętych nadzorem konserwatorskim i dla gospodarstw domowych o niskich dochodach). • Konieczne są zmiany legislacyjne ułatwiające samorządom tworzenie energetyki rozproszonej. • Nowe technologie energetyczne: Należy uwzględnić w strategii roli małych reaktorów jądrowych (SMR) jako uzupełnienia dla OZE i dekarbonizacji przemysłu. • Gospodarka wodna: Należy wzmocnić działania w zakresie gospodarki wodami opadowymi, retencji oraz infrastruktury przeciwpowodziowej. W tym zakresie również warto dostosować wskaźniki – nie uwzględniono wskaźników dotyczących gospodarki wodami opadowymi i monitorowania postępu w kwestii wzrostu retencji. • Zieleń miejska: Należy wzmocnić działania w zakresie rozwoju terenów zielonych w miastach m.in. poprzez wprowadzenie silniejszych mechanizmów prawnej ochrony zadrzewień w miastach (co jest istotne np. w procesach inwestycyjnych). Jednocześnie postulujemy, aby zapewnić stałe finansowanie wskazanych w dokumencie działań strategicznych. Z punktu widzenia największych miast konieczne jest zapewnienie środków dla samorządów m.in. na wykup prywatnych gruntów, na których można by wyznaczać tereny zieleni. Takie rozwiązanie pozwoliłoby „zabezpieczyć” tereny przed innym sposobem zagospodarowania co przyniosłoby szereg korzyści (od przestrzennych, przez jakość życia czy zwiększenie odporności miast na zmiany klimatu).	Strategia nie przedstawia ram finansowych dla poszczególnych działań. Jeśli chodzi o pozostałe propozycje, to zostały one zaadresowane w ramach poszczególnych kierunków działań w sposób adekwatny do poziomu szczegółowości SRP2035. Prosimy o ew. przedstawienie konkretnych zapisów. Nie przewidzieliśmy wskaźników monitorowania dla wszystkich typów działań (byłoby ich za dużo, a niekiedy niemożliwym byłoby ich wyznaczenie). Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
285.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		6. Ład przestrzenny i rewitalizacja: • Przeciwdziałanie chaosowi przestrzennemu: Należy wzmocnić mechanizmy integracji planowania strategicznego i przestrzennego, aby skutecznie przeciwdziałać chaotycznej zabudowie i jej negatywnym skutkom. Dokument trafnie diagnozuje problem suburbanizacji, ale istniejące narzędzia prawne i planistyczne w tym zakresie są niewystarczające z perspektywy największych miast i ich obszarów	Mechanizmy integracji planowania strategicznego i przestrzennego są wdrażane od 2020 roku - najpierw przez wprowadzenie do ustawy o samorządzie gminnym zapisów dotyczących strategii rozwoju gminy, a następnie w 2023 roku przez reformę systemu planowania przestrzennego. Dalsza integracja systemów jest zapisana w celu horyzontalnym w części dotyczącej działań na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym.

				metropolitalnych. Konieczne jest systemowe rozwiązanie (na poziomie legislacyjnym i finansowym) kwestii odszkodowań za zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zmniejszających dopuszczalną intensywność zagospodarowania terenów i ograniczających zabudowę. Postulowane rozwiązanie powinno być finansowo wspierane z poziomu centralnego, ponieważ samorządy samodzielnie nie udźwigną tego typu obciążeń budżetowych. Rewitalizacja miast i terenów przemysłowych: Strategia powinna w większym stopniu adresować kwestie rewitalizacji i regeneracji miast, a także nie ograniczać działań tylko do terenów przemysłowych, zapewniając dostęp do środków na te działania.	Postulat płacenia z budżetu krajowego odszkodowań za decyzje podjęte przez rady gmin jest kosztowny i niesprawiedliwy społecznie, dlatego nie może zostać uwzględniony. W zakresie rewitalizacji miast: Strategia nie ogranicza się do terenów przemysłowych, a jedynie wskazuje konieczność ich rewitalizacji jako kluczowe wyzwanie w perspektywie 2035 roku. Rewitalizacja jest narzędziem do osiągnięcia celu, jakim jest zrównoważony i policentryczny rozwój miast. W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
286.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		7. Opieka Zdrowotna i Społeczna: - Dostępność i jakość usług: Należy zwrócić większą uwagę na dostępność i jakość usług zdrowotnych, zwłaszcza w opiece długoterminowej, poprzez zwiększenie liczby miejsc, rozszerzenie opieki domowej oraz wskazanie stabilnych źródeł finansowania. - Wsparcie dla rodzin i seniorów: Należy bardziej podkreślić wagę programów wspierających rodzicielstwo zastępcze oraz rozwój lokalnych programów aktywizujących seniorów i zapewnienie ciągłości finansowania zadań w tym zakresie. - Centra Usług Społecznych (CUS): Należy przewidzieć stałe finansowanie Centrów Usług Społecznych (np. w formie subwencji celowej) oraz wspierać tworzenie CUS (w tym międzygminnych) jako elementów poprawy jakości życia.	Działania dotyczące dostępności i jakości usług zdrowotnych w opiece długoterminowej są ujęte w Priorytecie 1.5, kierunek działań 5, oraz w Załączniku 1 - działanie nr 5. Działania aktywizujące seniorów są ujęte w priorytecie 1.5, kierunek działań 4. Strategia zostanie uzupełniona o działania dot. wspierania rodzicielstwa zastępczego. Jeśli chodzi o CUS, to na chwilę obecną nie jest planowane stałe finansowanie funkcjonujących CUS. MRPiPS będzie jednak konsekwentnie wspierał rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmacniania lokalnych systemów usług.
287.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna		8. Uwagi pozostałe: - Strategia bazuje na bieżącej sytuacji geopolitycznej i gospodarczej nie uwzględniając alternatywnych scenariuszy, co może prowadzić do konieczności redefiniowania zadań w bardzo nieodległej przyszłości. - W zależności od obszaru strategia zbyt szczegółowo definiuje zadania (np. w edukacji), a zarazem potrafi być bardzo ogólna (np. w bezpieczeństwie). Zbyt szczegółowe zapisy w Strategii mogą utrudniać realizację zadań, jeśli pojawią się bardziej efektywne sposoby na rozwiązywanie problemów.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br.KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Dokument nie tylko pokazuje kluczowe wyzwania, które stoją przed Polską, ale także proponuje różne scenariusze

				- Wskaźniki realizacji: w części obszarów zaproponowane wskaźniki są niewystarczające lub nieadekwatne do działań, które mają mierzyć (np. wskaźniki dla priorytetu 1.5 (Dobre zdrowie i aktywne starzenie się) nie opisują rezultatów dla wszystkich kierunków działań, brakuje wskaźników dotyczących efektywności działań aktywizujących seniorów). - Obszary Strategicznej Interwencji (OSI): konieczne jest wskazanie priorytetu finansowania dla tych obszarów, razem z odpowiednim monitoringiem i weryfikacją oczekiwanych rezultatów planowanych działań, a także ewaluacją.	przyszłości, które mają pomóc w przygotowaniu odpornych i elastycznych polityk publicznych. Koncepcja stanowi bazę dla średniookresowych strategii rozwojowych, w tym ładu i polityki regionalnej, miejskiej oraz strategii sektorowych. System realizacji Strategii będzie obejmował Roczną Diagnozę Strategiczną, która będzie m.in. zawierała opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii oraz stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. Dodatkowo w 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań. Zróżnicowany poziom szczegółowości priorytetów wynika z ich specyfiki oraz rodzaju interwencji wskazanych przez resorty jako priorytetowe. Lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, nie każdy kierunek interwencji został owskaźnikowany, tak by nie rozbudowywać nadmiernie wskaźników do monitorowania. W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych.
288.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Podsumowanie: Główne cele polityki rozwoju Polski w perspektywie do 2035 r. w istotnym stopniu obejmują obszary, których realizacja zależy od aktywnego udziału samorządów lokalnych i regionalnych. Jednostki samorządu terytorialnego pełnią kluczową rolę zarówno jako podmioty wdrażające priorytety strategiczne, a także jako partnerzy administracji rządowej we współtworzeniu warunków niezbędnych do ich skutecznego wdrożenia. W związku z powyższym niezbędne jest wypracowanie trwałego porozumienia pomiędzy rządem a samorządami, określającego zasady wspólnej realizacji Strategii Rozwoju Polski. Porozumienie to powinno obejmować w szczególności: 1. Dostosowanie zakresu decentralizacji zadań i środków publicznych do skali powierzonych		Uwaga nie dotyczy treści Strategii ale sposobu jej realizacji, po przyjęciu przez RM.

			kompetencji, w tym pilne opracowanie oraz wdrożenie nowego systemu finansów samorządowych, który w sposób realny wzmocni sprawczość jednostek samorządu terytorialnego. 2. Uznanie, że podstawą bezpieczeństwa jest samodzielność społeczności lokalnych – tworzona w oparciu o lokalne potencjały, wzmocnienie władztwa samorządów oraz zapewnienie zasobów (finansowych, infrastrukturalnych, organizacyjnych czy kompetencyjnych) w skali, która pozwoli na sprawne zarządzanie w obszarach funkcjonalnych i metropolitalnych.		
289.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	SRK w zakresie projektowania działań zbyt szczegółowo ingeruje w kompetencje samorządów na poziomie lokalnym – Podstawowe pytanie, które należy zadać podczas tworzenia krajowych dokumentów związanych z polityką rozwoju: czy rolą Państwa jest programowanie strategiczne w ujęciu mikro, czy może raczej w ujęciu makro. Strategia Rozwoju Polski 2035 powinna wskazywać priorytetowe obszary w zakresie właściwości administracji centralnej, a zgodnie z zasadą subsydiarności i decentralizacji, pozostawić konkretne działania, w tym diagnozy stanu w odniesieniu do lokalnej specyfiki - podmiotom lokalnym.		Strategia obejmuje także poziom lokalny funkcjonowania państwa. Jej celem nie jest ingerencja w samorządność, lecz stworzenie dobrych mechanizmów współpracy poziomu centralnego i lokalnego - w ten sposób zostało to zapisane w Strategii, a zostanie doszczegółowione w KSRR. Wiele uwag zgłoszonych przez JST dotyczyło tego, że wręcz zbyt mało działań jest adresowanych do poziomu lokalnego. Rolą KSRR 2027+ będzie wypracowanie mechanizmów współpracy i angażowanie w realizację celów krajowej polityki regionalnej również samorządy lokalne, m.in. poprzez upowszechnianie współpracy partnerskiej w obszarach funkcjonalnych pomiędzy JST szczebla lokalnego, wzmocnienie potencjału oraz efektywności kadr administracji rządowej oraz JST szczebla regionalnego i lokalnego oraz wzmocnienie umiejętności i aktywności najsłabszych JST w realizacji celów polityki regionalnej państwa określonych w KSRR i PPKR.
290.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Wzmocnienie roli ośrodków regionalnych i subregionalnych powinno zostać uzupełnione o odniesienie do miast metropolitalnych, które pełnią funkcje ponadregionalne, krajowe i europejskie. Miasta metropolitalne jako bieguny wzrostu, odgrywają kluczową rolę w kreowaniu innowacji, przyciąganiu inwestycji, rozwoju kapitału ludzkiego oraz świadczeniu wyspecjalizowanych usług. Ich dynamiczny rozwój nie stoi w sprzeczności z celem horyzontalnym zakładającym zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, lecz go wzmacnia poprzez dyfuzję korzyści rozwojowych na obszary otaczające. Wspieranie wzrostu znaczenia ośrodków		Strategia dostrzega znaczenie metropolii dla rozwoju kraju i wskazuje konkretne kierunki polityki wobec nich (np. s. 269-270). Cechą polityki rozwoju opartej o policentryczność zaproponowanej w SRP2035 jest jednak dostrzeganie potencjałów rozwojowych nie tylko w największych ośrodkach, ale także małych i średnich.

			metropolitalnych przyczynia się wprost do wzrostu gospodarczego oraz budowania pozycji Polski w ramach Europy, wzmacniając konkurencyjność kraju na arenie międzynarodowej i wspierając jego integrację z europejskimi sieciami funkcjonalnymi.		
291.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Brak alternatywnych scenariuszy rozwoju/ zbyt silne osadzenie diagnozy w bieżącej sytuacji – Wskazane problemy typu: wojna na Ukrainie, kryzys uchodźczy, bezpieczeństwo, stanowią główną oś dokumentu, natomiast tak jak nie był wcześniej przewidziany covid, i inne czynniki egzogenne – tak w ciągu 10 lat, dokument bazujący wyłącznie na bieżącej sytuacji, może spowodować, że za kilka lat założenia będzie trzeba zredefiniować. W części diagnostycznej dokumentu brakuje alternatywnych scenariuszy, które mogą wpływać bezpośrednio na sytuację kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.		Analiza scenariuszowa jest zawarta w koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 była punktem wyjścia dla opracowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.
292.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Niedopasowanie liczby i jakości wskaźników do programowanych działań – Zbyt szczegółowo zostały opisane poszczególne podobszary, natomiast szczegółowe działania nie przekładają się na proporcjonalną ilość wskaźników. Niektóre są nieadekwatne i tak np. w rozpisanych szczegółowych działaniach, dobrano tylko po dwa wskaźniki. Przykład 1: dla priorytetu 1.5. brakuje wskaźników dotyczących efektywności działań aktywizujących seniorów. Przykład 2: dla priorytetu 1.5. – Ujęcie wskaźników dotyczących miejsc w długoterminowej opiece stacjonarnej jako liczby łóżek dla ochrony zdrowia, w zestawieniu z liczbą osób korzystających z opieki długoterminowej w pomocy społecznej jest co do zasady nieadekwatne.		W toku konsultacji publicznych i uzgodnień międzyresortowych nastąpi weryfikacja wskaźników i ew. modyfikacja w porozumieniu z resortem wiodącym.
293.	Unia Metropolii Polskich	Część diagnostyczna	Zbyt ogólna diagnoza na poziomie samorządów - Określanie tendencji, zagrożeń, wyzwań generalnych dla wszystkich samorządów, przy tak skomplikowanej strukturze kraju (co podkreślają sami autorzy dokumentu odnosząc się do policentryczności), jest obciążone dużym błędem, co może skutkować nietrafnymi wnioskami. Bardziej adekwatne byłoby		Doszczegółowienie diagnozy na poziomie regionalnym zostanie przeprowadzone w KSRR.

			doszczegółowienie ww. obszarów w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego.		
294.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Zagadnienia zawarte w strategii związane z rolą metropolii są niezwykle istotne i niewątpliwie wymagają uporządkowania. W dokumencie pojawiają się odniesienia do ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, jednak obecnie takiego dokumentu jeszcze nie ma nawet w trybie roboczym, wobec tego uwzględnianie przedmiotowej ustawy wydaje się nietrafione. Przedstawione zostały wyrywkowo założenia ustawy, jednak proces od rozpoczęcia przygotowania ustawy, aż po ostateczne jej przyjęcie może być zbyt długi, aby na tym etapie odnosić się do wskazanych założeń.		Zapisy strategii zostaną zweryfikowane pod kątem ich spójności z planowanym kształtem ustawy o zrównoważonym rozwoju miast. Przyjęcie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast jest jednym z działań następujących po przyjęciu strategii przez Radę Ministrów.
295.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	W dokumencie niepokojące jest położenie nacisku na zwiększenie zakresu zadań i odpowiedzialności za procesy gospodarcze na terenie województwa dla rządu i samorządu. – Rząd nie powinien przejmować zadań, które są przeznaczone bezpośrednio dla województwa. Zgodnie z zasadą decentralizacji zakres zadań dla województwa powinien zwiększyć się, ale na poziomie regionalnym zakładając współpracę z lokalnymi partnerami jedynie przy wsparciu rządu.		Brak wskazania, które konkretnie zapisy budzą wątpliwości. Intencja jest odwrotna: silny nacisk na respektowanie zasady pomocniczości. Projektowany KSRR 2027+ ma być dokumentem, który jest akceptowany wspólnie przez rząd oraz samorząd województwa (jako główne podmioty polityki regionalnej) i zakłada wzmocnienie subsydiarności i współodpowiedzialności za osiągnięcie celów polityki regionalnej, tzn. że wszyscy partnerzy (rząd, władze samorządowe - wojewódzkie, lokalne oraz ich związki i stowarzyszenia, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe) ponoszą współodpowiedzialność adekwatną do przyjętej roli w osiąganiu celów, swoich kompetencji i możliwości działania.
296.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	W diagnozie trafnie zidentyfikowano problem suburbanizacji wskazując jakie negatywne skutki wywołuje to zjawisko. Jednak w całym dokumencie nie wskazano sposobu i narzędzi służących do wzmocnienia regionalnej polityki przestrzennej, które pozwoliłyby zapobiegać chaosowi przestrzennemu i zapewniać szerokorozumianą spójność terytorialną. Z punktu widzenia gminy obecnie jest zbyt mało narzędzi, które pozwalałyby zapobiegać suburbanizacji. W tym zakresie obecnie gminy mają do dyspozycji jedynie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz wykonawczo plany miejscowe. Skuteczne zapobieganie suburbanizacji wymagałoby formalnego współdziałania ze strony miasta rdzennego obszaru metropolitalnego, a także gmin		Dalsze działania mające zapobiegać suburbanizacji oraz chaosowi przestrzennemu są zapisane w celu horyzontalnym w części dotyczącej działań na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym.

			ościennych. SRK 2035 trafnie diagnozuje problemy, ale nie daje zgodnie z metodą tworzenia strategii, wskazania: jak na nie odpowiedzieć.		
297.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	[uwaga zgłoszona w imieniu Miasta Gdańsk] W dokumencie brakuje informacji na temat wsparcia metropolii, poprzez przyjęcie ustawy metropolitalnej kluczowej dla wszystkich miast UMP – przykładowo Gdańsk od lat walczy o utworzenie metropolii OM Gdańsk Gdynia Sopot.		Specyficzny status metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej oraz Trójmiejskiej - jako metropolii policentrycznych - zostanie wskazany w treści strategii.
298.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	W dokumencie brakuje wskazania konkretnych instrumentów finansowych na działania zapisane w SRK 2035. Ponadto zapisy ram finansowych nie dają pewności finansowania na lata 2027-2035.		W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
299.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa	W tej części SRP 2035 wskazano, że jednym z działań w ujęciu regionalnym powinno być przeciwdziałanie nadmiernym migracjom do metropolii i największych miast. Jeżeli migracja wynika z chęci studiowania w innym mieście niż rodzinna miejscowość, nie jesteśmy w stanie walczyć z tym zjawiskiem na poziomie kraju. Aby zachować policentryczną strukturę kraju, zamiast walczyć z migracjami, należy tworzyć warunki, aby wykwalifikowane i doświadczone kadry wracały do rodzinnych miejscowości. Wobec tego konieczne jest stworzenie polityk, a następnie programów regionalnych, które wspierałyby młode osoby w powrotach – m.in. zapewniając miejsca pracy adekwatne do wykształcenia.		Uwaga w trakcie konsultacji.
300.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa	Jako jeden z kierunków działań przyjęto włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich. Dopóki strategii rozwoju gminy nie zostaną sformalizowane i wiążące w ramach systemu realizacji strategii, dopóty jakiegokolwiek procesy rozwojowe pozostaną na etapie deklaracji. Zagadnienie to wymaga zmian legislacyjnych, zarówno na etapie konstruowania strategii, jak i później raportowania sprawozdania z realizacji i		Brak propozycji o jakie zmiany legislacyjne chodzi.

			tworzenia/wykształcania tzw. kultury zarządzania.		
301.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	W przypadku działań na Obszarach Strategicznej Interwencji (OSI): konieczne jest wskazanie priorytetu finansowania dla tych obszarów, razem z odpowiednim monitoringiem i weryfikacją oczekiwanych rezultatów planowanych działań, a także ewaluacją.		Doprecyzowanie tych kwestii nastąpi w KSRR.
302.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.2, s. 207-208	Projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku” podnosi kwestie obronności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE (Ramka 4. OSI odporności i rozwój obszarów przy zewnętrznej granicy UE), wskazując jednak, że w ramach OSI nie będą podejmowane działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa zewnętrznego. Z punktu widzenia Miasta Białostok i skali napięcia za wschodnią granicą kraju wymagane jest podjęcie natychmiastowych i zasadniczych interwencji, zabezpieczających w jak największym stopniu linię ośrodków miejskich, położonych w pasie zewnętrznej granicy UE, m.in. poprzez wsparcie rozwoju infrastruktury „dual-use”, w tym lotniczej.		To jest OSI o wąsko zdefiniowanej interwencji. Interwencja publiczna planowana w ramach tego typu OSI ukierunkowana jest w szczególności na budowanie odporności gospodarczej, społecznej i środowiskowej obszarów położonych wzdłuż zewnętrznej granicy UE. Interwencja nie obejmuje działań o charakterze ściśle wojskowym. Wsparcie w ramach tego OSI będzie dotyczyć m.in. infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu wykorzystaniu – na cele cywilne i wojskowe.
303.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.2, s. 208	W założeniach interwencji w ramach OSI (Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE) Interwencje w infrastrukturę transportową ograniczono do infrastruktury drogowej („Interwencja będzie dotyczyć infrastruktury drogowej (poprawy bezpieczeństwa drogowego”). Apelujemy o rozszerzenie zakresu tej interwencji, uwzględniając również infrastrukturę kolejową i lotniskową.		Uwaga nieuwzględniona. Ministerstwo Infrastruktury nie planuje realizacji inwestycji z zakresie transportu lotniczego na obszarach wskazanych w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Ewentualne działania w tym zakresie mogłyby być realizowane we współpracy ze stroną wojskową - tak jak wskazano w treści opisu OSI - "zachowana będzie komplementarność realizowanych działań z działaniami prowadzonymi przez resort obrony narodowej".
304.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4, s. 10	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Białostok] W przypadku Miasta Białostok i lotniska Krywlany realizacja infrastruktury lotniskowej (które może być infrastrukturą „dual – use”) została pozostawiona w gestii samorządu terytorialnego – co wskazano w Załączniku nr 4 do projektu Strategii (Opis policentrycznej sieci miast - str. 10: „Pozycję ośrodka regionalnego i ponadregionalnego wspierać będzie poprawa dostępności miasta i jego obszaru funkcjonalnego, za sprawą połączeń drogowych i kolejowych, w tym Via Carpatia i Rail Baltica, oraz rozwój przez samorząd terytorialny		Poza strategiczną inwestycją CPK Ministerstwo Infrastruktury nie planuje budowy nowych portów lotniczych bądź rozbudowy lotnisk do statusu portu lotniczego. Ewentualny rozwój danego lotniska uzależniony jest od decyzji odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego bądź w przyszłości od decyzji Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie infrastruktury podwójnego zastosowania.

			potencjalnego lotniska dopasowanego skalą i funkcją do potrzeb i możliwości regionu.”). Bez wsparcia realizacji tej infrastruktury w ramach budżetu centralnego, z zastosowaniem zapisów Strategii i scedowaniem w tym zakresie odpowiedzialności na jednostki samorządu terytorialnego nie ma gwarancji realizacji założeń, a nawet stanowi ograniczenie ich realizacji. Postuluje się zaangażowanie środków krajowych/ zewnętrznych oraz zagwarantowanie wsparcia technicznego w procesie realizacji przez samorządy wyżej wymienionych działań.		
305.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 261	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Białystok] W kontekście przedstawionego w projekcie Strategii „Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski” (Mapa 2 – str. 261) zauważa się, że ściana wschodnia nie jest wyposażona w kompletne węzły transportu lotniczego. Postuluje się, aby mapa ujmowała lotniska zlokalizowane w pasie wschodniej granicy – z uwzględnieniem lotniska Białystok-Krywlany, z uwagi na czynną działalność w celach cywilnych i wojskowych. Obecnie lotnisko Białystok-Krywlany, posiadające status lotniska użytku publicznego jest wykorzystywane przez siły powietrzne SZ RP do zabezpieczania i wspierania działań Straży Granicznej w ochronie wschodniej granicy państwa.		Uwaga nieuwzględniona. Ministerstwo Infrastruktury nie planuje budowy nowych portów lotniczych bądź rozbudowy lotnisk do statusu portu lotniczego. Ewentualny rozwój danego lotniska uzależniony jest od decyzji odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego bądź od decyzji Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie infrastruktury podwójnego zastosowania. W rozdziale zostały wymienione lotniska użytku publicznego certyfikowane (największych 15 portów lotniczych w Polsce). Należy podkreślić, że nie wszystkie z tych lotnisk znajdują się w sieci TEN-T (Warszawa-Modlin, Warszawa-Radom, Zielona Góra-Babimost).
306.	Unia Metropolii Polskich	Część diagnostyczna, s. 47	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] Podrozdział Metropolizacja: W tym rozdziale powinny zostać wskazane wszystkie polskie miasta pełniące funkcje metropolitalne. Brakuje Białegostoku, Bydgoszczy, Lublina i Rzeszowa. W modelu funkcjonalno-przestrzennym miasta te zostały wskazane jako kształtujące się metropolie. Uzasadnienie: Mimo iż w mniejszej skali niż we wskazanych w podrozdziale miastach – w Białymstoku, Bydgoszczy, Lublinie i Rzeszowie również wyraźnie widoczne są procesy dotyczące rozwoju funkcji metropolitalnych. W trakcie wcześniejszych prac nad dokumentem, przekazywane były informacje, że dokument Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990–2020 nie będzie podstawą prac nad SRP 2035, jednak jego wpływ jest tutaj bardzo wyraźny. Pięć lat w rozwoju		Wskazane w części diagnostycznej dane (np. mapy 3 i 4) wyraźnie wskazują, że zjawisko metropolizacji dotyczy przede wszystkim 8 największych metropolii.

			miast to bardzo długi okres – dlatego kwestie sieci osadniczej powinny opierać się na aktualnych danych i przesłankach rozwojowych.		
307.	Unia Metropolii Polskich	Cześć diagnostyczna, s. 37	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] Podrozdział Metropolizacja: „Do drugiej grupy należą metropolie górnośląsko-zagłębiowska (OM-GZM), łódzka i szczecińska.” Dlaczego obszar Metropolii Bydgoszcz nie został zaliczony do tej samej kategorii, co metropolia szczecińska? Argumentacja za włączeniem do wskazanej grupy metropolii bydgoskiej: Bazując na najbardziej aktualnych danych potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych” wydane w 2024 r., w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Obie metropolie posiadają zbliżone parametry demograficzne: ludność w 2023 r. (szczecińska – 678 tys., bydgoska – 591 tys.). Obie te aglomeracje odnotowały wzrost liczby podmiotów gospodarczych w latach 2010-2023 (szczecińska o 17 tys., bydgoska o 11 tys.). Tempo wzrostu ich liczby w aglomeracji bydgoskiej jest nawet wyższe (szczecińska +17,0%; bydgoska +18,5%). Na bardzo zbliżonym poziomie utrzymuje się średnioroczny udział mieszkań oddanych do użytku w metropoliach na tle kraju (szczecińska – 2,11%; bydgoska 1,53%).		Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
308.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 253, pkt. 2C	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] Wskazane wyżej podobieństwo w zakresie potencjałów Bydgoszczy i Szczecina oraz uwzględniając funkcje pełnione przez Bydgoszcz w systemie transportowym, jego znaczenie w strukturze policentrycznej kraju oraz potencjał gospodarczy i kulturowy wskazuje, że miasto już pełni funkcje metropolii ponadregionalnej. Bydgoszcz powinna zostać wskazana jako metropolia ponadregionalna, a nie jako		Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

			„kształtująca się”, aby lepiej odzwierciedlało jej realną rolę w kraju i regionie.		
309.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 89-97	Na s. 89 opisano wyzwania związane z dostępnością kadr medycznych. W kierunkach działań (s. 97, punkt 7) ujęto m.in. potrzebę promowania kształcenia lekarzy w najbardziej deficytowych specjalizacjach (7.B). Jednakże zabrakło odniesienia do równie istotnego problemu, jakim jest nierówny dostęp do usług zdrowotnych ze względu na miejsce zamieszkania. Dostępność świadczeń zdrowotnych na terenach wiejskich i w małych miastach jest znacząco ograniczona. Wpływają na to m.in.: • mniejsza liczba placówek POZ i AOS, • trudności z dostępem do specjalistów, • ograniczenia kadrowe (np. starzejąca się kadra medyczna, emigracja specjalistów). Zasadnym byłoby uzupełnienie kierunków działań: • zwiększenie zachęt dla lekarzy i pielęgniarek (w tym w trakcie specjalizacji) do podejmowania pracy w strukturach POZ w ośrodkach gminnych i powiatowych, • zwiększeniu liczby specjalistów w dziedzinie medycyny rodzinnej oraz pielęgniarek z kwalifikacjami w zakresie pielęgniarstwa rodzinnego, tworzeniu systemów zachęt do osiedlania się kadry medycznej na terenach wykazujących deficyty kadrowe.		Strategia uwzględnia działania z zakresu wsparcia rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia dot. promowania kształcenia lekarzy w najbardziej potrzebnych specjalizacjach oraz zwiększenia liczby pielęgniarek. Pozostałe zagadnienia do uwzględnienia w dokumentach sektorowych.
310.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 94-95	• Wskazana jest wprowadzenie instrumentu stabilności finansowania realizacji projektów senioralnych – np. kontrakty terytorialne senioralne (3-letnie porozumienia jst - NGO). Zapewni to ciągłość działań i utrzymanie kadry.		Realizacja programów rządowych w obszarze polityki senioralnej odbywa się na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Art. 5a ust. 2 tej ustawy wskazuje, że organ stanowiący jst może uchwalić wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi. Program ten może zawierać takie elementy jak zlecenia organizacjom pozarządowym oraz podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 ustawy realizacji zadań publicznych na zasadach określonych w ustawie.
311.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 94-95	Propozycja działań w pkt. 4. „Aktywne starzenie się”: • wprowadzenie minimalnych standardów dostępności (architektonicznej, cyfrowej i komunikacyjnej), • utworzenie Funduszu Małej Infrastruktury Senioralnej, rozwój programów partnerskich szkół i centrów seniora – np. tutoring cyfrowy „wnuki-seniorzy”, wspólne kluby hobby, mentoring zawodowy (takie działania		Dostosowanie infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznej do potrzeb osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami jest uregulowane w ustawie o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Ustawą o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych określono standardy dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych oraz ich publikacji, zasady nadzoru i monitorowania ich realizacji. Ponadto w ostatnich latach

			przełamują stereotypy i wzmacniają więzi społeczne).		realizowany był szereg działań i inicjatyw wspierających zapewnianie dostępności, m.in. Program Dostępność Plus 2018-2025, Program pn. „Dostępna Przestrzeń Publiczna”, finansowany ze środków PFRON, konkurs w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS) w zakresie wsparcia dla samorządów w zapewnianiu nowych usług dla osób starszych, poprzez wykorzystanie doświadczeń partnerów ponadnarodowych, w ramach współpracy ponadnarodowej.
312.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 98	Wskaźniki dla tego priorytetu nie opisują rezultatów dla wszystkich kierunków działań. Brak wskaźników dotyczących efektywności działań aktywizujących seniorów.		Podstawowym celem działań aktywizujących osoby starsze jest jak najdłuższe utrzymanie zdrowia i samodzielności tej grupy osób, podniesienie kompetencji, wzrost zaangażowania społecznego, a także zmniejszenie poczucia samotności i izolacji. Efekty te są bardzo trudno mierzalne - zarówno z punktu widzenia metod pomiaru (często bazujących na subiektywnych odczuciach), jak sposobu zbierania danych (wywiady, ankiety) i ich standaryzacji. Udział w życiu społecznym osób starszych, przyczynia się do poprawy stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, a tym samym wpływa na zapotrzebowanie na usługi o charakterze medycznym i społecznym. Dlatego też, często tego typu aktywności są uznawane za działania profilaktyczne - opóźniające negatywne efekty starzenia się organizmu.
313.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 89	Pomimo wskazania złożoności w zakresie organizacji opieki długoterminowej, w tym występującego podziału na zadania z zakresu zdrowia oraz pomocy społecznej, we wskazanych problemach/wyzwaniach nie uwzględniono w żaden sposób pomocy społecznej. Wszystkie wskazane zagadnienia dotyczą wyłącznie obszaru zdrowia. Należy podkreślić, że obszar pomocy społecznej wymaga również wprowadzenia szeregu rozwiązań systemowych, dotyczących opieki długoterminowej, w tym form opieki realizowanych w środowisku/miejsu zamieszkania. Wsparcia i rozwoju form opieki długoterminowej prowadzonej w środowisku/miejsu zamieszkania, realizowanej przez służby pomocy społecznej, nie ujęto zupełnie w dokumencie. Część dokumentu wskazująca kluczowe problemy w tym rozdziale wymaga uzupełnienia.		Część dot. kluczowych wyzwań zostanie uzupełniona o wskazany obszar. Strategia zakłada wypracowanie i przyjęcie definicji opieki długoterminowej wspólnej dla systemu ochrony zdrowia i systemu pomocy społecznej, jako krok niezbędny dla dalszych prac nad wypracowaniem całościowego systemu opieki długoterminowej. Zostanie określony katalog świadczeń i usług oraz standardów jakości w zakresie opieki długoterminowej.

314.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 95	Pkt. E. Należy zaznaczyć, że nie tylko podmioty lecznicze realizują opiekę długoterminową. Takie ujęcie zagadnienia pomija zupełnie dedykowane wsparcie w rozwój infrastruktury i kadry Domów Pomocy Społecznej, które pełnią istotną rolę w systemie opieki długoterminowej. Wsparcie dla tych podmiotów jest też szczególnie istotne, w związku z faktem, że w obecnej perspektywie finansowej, ze względu na szeroko wdrażany proces deinstytucjonalizacji, Domy Pomocy Społecznej zostały systemowo wykluczone z możliwości dofinansowania w zakresie infrastruktury ze środków unijnych.		Prowadzenie domów pomocy społecznej jest zadaniem własnym lokalnych samorządów i finansowane ze środków samorządów.
315.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 95	Pkt. F. Wprowadzenie przejrzystych zasad kwalifikacji oraz kryteriów dostępu do istniejących instytucji opieki całodobowej, nie jest odpowiedzią na podstawowy problem opieki całodobowej jakim jest brak wolnych miejsc. Istnieją liczne przypadki, gdzie pomimo jasnych/oczywistych kryteriów, w sytuacjach kryzysowych osoby są kierowane do instytucji, gdzie po prostu w danej chwili znajdują się wolne miejsca. Podstawowym problemem jest dostępność, a nie zasady funkcjonowania czy kwalifikowania.		Kierunki działań wskazane w punkcie 5 Priorytetu 1.5 odnoszą się także do zapewniania większej dostępności opieki długoterminowej, poprzez m.in. profesjonalizację opieki długoterminowej oraz inwestycje w kształcenie kadr oraz zwiększenia atrakcyjności zawodów w sektorze pomocy społecznej. Działanie z obszaru budowania spójnego systemu opieki całodobowej czy w zakresie koordynacji systemu opieki długoterminowej prowadzić będą do lepszego zarządzania dostępnymi miejscami w różnych instytucjach opieki całodobowej, lepszego doboru rodzajów wsparcia względem sytuacji zdrowotnej i rodzinnej danej osoby.
316.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 98	Tabela: Cele do osiągnięcia - wskaźniki. Ujęcie wskaźników dotyczących miejsc w długoterminowej opiece stacjonarnej jako liczby łóżek dla ochrony zdrowia, w zestawieniu z liczbą osób korzystających dla pomocy społecznej jest co do zasady nieadekwatne. Co istotne przy liczbie osób korzystających obrazujący wskaźnik główny dotyczący „miejsc długoterminowej opieki stacjonarnej” ujęto, zgodnie z przedstawionym przypisem, cały katalog zadań z obszaru pomocy społecznej – usługi opiekuńcze ogółem, specjalistyczne usługi opiekuńcze, domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, mieszkań wspomaganych i treningowych, rodzinnych domów pomocy, placówek całodobowej opieki w ramach działalności statutowej i gospodarczej. Przytoczony wskaźnik, to jedyne miejsce w przedstawionym dokumencie, gdzie faktycznie widać zakres/skalę realizowanych zadań pomocy		Część dot. kluczowych wyzwań zostanie uzupełniona o obszar społeczny. Ze względu na różnorodność świadczeń opieki długoterminowej w systemie pomocy społecznej i ochrony zdrowia nie jest możliwe ujednolicenie wskaźnika.

			społecznej. Nie został on ujęty w dokumencie ani w przeprowadzonej analizie funkcjonującego systemu opieki długoterminowej, ani w zdiagnozowanych problemach, ani w proponowanych rozwiązaniach czy wsparciu.		
317.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 95	Punkt 6.A : Należy rozszerzyć zapis w brzmieniu: „Działania te będą prowadzone głównie z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami, w tym osobach z niepełnosprawnościami oraz seniorach” o „kobiety w ciąży”.		Uwaga przyjęta, zapisy zostaną uzupełnione.
318.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 96	Pkt. C. Zamienić zapis: „z wieloma potrzebami zdrowotnymi” na: „z wieloma potrzebami związanymi ze stanem zdrowia”.		Uwaga została wprowadzona na tekście projektu Strategii.
319.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 93	Punkt 4: Postulat: Uwzględnić rozwój mieszkań wspomaganych i cohousingu senioralnego. Uzasadnienie: Starzenie się społeczeństwa wymaga nowych form mieszkalnictwa umożliwiających samodzielność i integrację społeczną.		Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym seniorów, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1 (Zwiększenie dostępności mieszkań). Choć na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa, poszczególne rozwiązania uwzględniają perspektywę grup potrzebujących wsparcia w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Jako jeden z wielu przykładów takich rozwiązań ujętych w działaniach priorytetu 1.1. można wskazać finansowanie w ramach wsparcia społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego, budowy dodatkowych powierzchni użytkowych służących zaspokajaniu potrzeb osób starszych, np. pomieszczeń rekreacyjnych, ambulatoryjnych. Perspektywę osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych uwzględniają jednak nie tylko działania służące poprawie dostępności mieszkań, ale również działania ukierunkowane na poprawę jakości zamieszkiwania. Przykładem jest tu działanie B w kierunku 3 w priorytecie 1.1 (Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach mieszkaniowych).
320.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5	Postulowane zmiany do uzupełnienia w „Kierunkach działań”: • zwiększenie liczby miejsc w opiece długoterminowej, • rozszerzenie działań z zakresu opieki domowej, • wskazanie źródeł finansowania (NFZ/budżet) i mechanizmu corocznej indeksacji taryf, • dodanie projektów: modernizacja SOR/izb przyjęć, rozbudowa ZOL/ZPO + opieka domowa, sieć poradni geriatrycznych, interoperacyjność		Część postulowanych działań zawiera się w uwzględnionych w Strategii kierunkach działań tj. 3: Wzmocnienie zdrowia psychicznego; 5: Rozwój opieki długoterminowej. Zwiększenie dostępności opieki długoterminowej - czyli usług o charakterze społecznym lub zdrowotnym w zakresie wsparcia osób niesamodzielnych jest zadaniem wymagającym przede wszystkim zapewnienia kadr świadczących tego typu usługi. W wielu regionach Polski istnieje deficyt w tym zakresie, zaś praca w zawodzie

			EDM – z kamieniami milowymi i finansowaniem, • rozszerzenie działań o profilaktykę kryzysów psychicznych i rozwój lokalnych punktów pierwszego kontaktu (psycholog środowiskowy, dyżury w gminach), • ujęcie zawodów medycznych jako priorytetu w ścieżkach migracyjnych i działaniach PSZ, • przedstawienie i uwzględnienie ram finansowych dla zdrowia: udział budżetu, NFZ, funduszy UE oraz zasady indeksacji wycen dla SPZOZ. • Planowanie harmonogramu sieci na poziomie powiatów z jasną rolą SPZOZ.		opiekuńczym traktowana jest jako obciążająca i nieadekwatnie płatna. Dlatego też jednym z elementów zwiększania dostępności do usług opieki długoterminowej są działania zwiększające zarówno zasób osób świadczących tego typu usługi jak i zwiększenie ich kompetencji.
321.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.1, s. 109	Zapis: „W każdej szkole będzie zatrudniony doradca zawodowy posiadający odpowiednie kwalifikacje i kompetencje do pracy z różnymi grupami uczniów (np. uczniów z niepełnosprawnościami, migrantów czy uczniów”. Propozycja zmiany „uczniów z niepełnosprawnościami” na „uczniów ze szczególnymi potrzebami” w tym z niepełnosprawnościami”.		Zostanie zmienione na: "W każdej szkole będzie zatrudniony doradca zawodowy posiadający odpowiednie kwalifikacje i kompetencje do pracy z różnymi grupami uczniów, w tym z uczniami ze szczególnymi potrzebami (np. uczniami z niepełnosprawnościami, migrantami, czy uczniami o szczególnych uzdolnieniach"
322.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.1, s. 100	Priorytet 2.1. powinien uwzględniać także wsparcie instytucjonalne państwa dla procesów partycypacji społecznej i włączenia mieszkańców, a także dla edukacji obywatelskiej oraz wzmacniania wiedzy i świadomości obywateli z zakresu partycypacji.		Zagadnienia te są poruszone w priorytecie 2.7.
323.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2	W dokumencie bardzo zdawkowo potraktowano kwestię żeglugi śródlądowej. Brakuje rozstrzygnięć dotyczących kierunków rozwoju – w dokumencie zapisano: Kluczowa będzie rewitalizacja wykorzystywanej transportowo infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych oraz wsparcie finansowe, regulacyjne i programowe dla funkcjonowania rynku żeglugowego. Nie wiadomo jednak jakich odcinków rzek ma dotyczyć zapis. Brakuje informacji na temat lokalizacji infrastruktury przeznaczonej do „rewitalizacji”. Ponadto użyte w cytowanym fragmencie słowo „rewitalizacja” nie spełnia definicji ustawowej i powinno zostać zastąpione innym.		W Ministerstwie Infrastruktury powstają kompleksowe i kompatybilne ze sobą programy rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce, które uszczegóławiają politykę rozwoju żeglugi śródlądowej. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich przyjmowanych przez Radę Ministrów. Jednym z obowiązujących programów w tym zakresie jest Krajowy Program Żeglugowy do roku 2030, który precyzuje kierunki rozwoju żeglugi śródlądowej. Wyrażanie "rewitalizacja" zostanie zastąpione wyrażeniem "wzmacnianie funkcji transportowych".
324.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2	Za priorytet w zakresie rozwoju elektromobilności należy uznawać jej najbardziej efektywne formy, czyli (w kolejności) transport		Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Treść uwagi ma charakter komentarza.

			kolejowy, tramwajowy, trolejbusowy i autobusowy. Przejęcie jak największej części przewozów na rzecz tych czterech form transportu będzie miało charakter parasolowy dla realizacji większości zapisów w priorytecie 2.2. i wielu zapisów strategii przynosząc m. in. spadek zanieczyszczeń powietrza, spadek emisji dwutlenku węgla, spadek liczby wypadków drogowych, wyższą efektywność energetyczną systemu transportowego, lepszą dostępność do rynku pracy, ograniczenie ubóstwa transportowego. Za ważny warunek rozwoju tych form transportu uznać należy rozwój technologiczny (np. nowe technologie zasilania i magazynowania energii), innowacyjność (np. technologie hybrydowe, dwusystemowe) i stworzenie środowiska prawnego dla ich rozwoju (np. przyjęcie rozwiązań systemowych na rzecz statycznego i dynamicznego priorytetu pojazdów, na rzecz wprowadzenia rozwiązań ułatwiających organizację i prowadzenia ruchu kolejowego i tramwajowego na liniach lokalnych, podmiejskich, wąskotorowych).		
325.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 121	W zapisach dotyczących transportu intermodalnego należy wprost zapisać, że wymaga on odpowiedniej przepustowości infrastruktury dostępowej, która zapewni czas transportu kontenerów koleją konkurencyjny wobec transportu drogowego. Problemy niewystarczającej przepustowości linii prowadzących do terminala dotyczą zarówno portów morskich, jak i terminali lądowych (np. Łódź Olechów, Pruszków, nieistniejący już terminal Stryków).		Uwaga wykracza poza część zapisów dotyczących wyłącznie transportu intermodalnego. Rozwój linii kolejowych opisany jest w innych działaniach i nie należy go powielać w części intermodalnej. To samo dotyczy zwiększenia przepustowości i eliminacji wąskich gardeł. Poprawa dostępu kolejowego do portów morskich jest związana z realizacją poszczególnych zadań inwestycyjnych ujętych w Krajowym Programie Kolejowym (dalej: KPK). • Zrealizowane inwestycje w otoczeniu Portów w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu w ramach KPK: - Poprawa dostępu kolejowego do portu morskiego w Gdyni (ok. 2,1 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2017-2025) - Poprawa infrastruktury kolejowego dostępu do Portu Gdańsk (ok. 1,2 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2017-2025) - Poprawa dostępu kolejowego do portów morskich w Szczecinie i Świnoujściu (ok. 1,7 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2016-2025) • Inwestycje w trakcie realizacji w ramach KPK: - Prace na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna – Gdynia (ok. 9,4 mld zł, finansowanie FENIKS oraz środki budżetowe, lata realizacji 2023-2031) W ramach zadania planowana jest budowa drugiego toru

					na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna – Gdańsk Osowa (obecnie linia jest jednotorowa) i trzeciego toru na odcinku Gdańsk Osowa – Gdynia Główna (budowa trzeciego toru stanowić będzie nową linię kolejową). Ponadto planowane jest podniesienie prędkości pociągów na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna do 160 km/h (pociągi pasażerskie) i 120 km/h (pociągi towarowe), natomiast na odcinku Kościerzyna – Gdynia Główna 140 km/h (pociągi pasażerskie) i 100 km/h (pociągi towarowe). Zostanie przeprowadzona modernizacja stacji kolejowych oraz przystanków osobowych, perony zostaną dostosowane do potrzeb podróży o ograniczonych możliwościach poruszania się, likwidacji ulegnie większość przejazdów kolejowo-drogowych, które zostaną zastąpione bezpiecznymi skrzyżowaniami bezkolizyjnymi, nastąpi również elektryfikacja linii. - Prace na linii kolejowej nr 202 na odcinku Gdynia Chylonia – Słupsk (ok. 5,6 mld zł, finansowanie FEnIKS, lata realizacji 2023-2029) W ramach zadania planowana jest budowa dodatkowego toru, kompleksowa wymiana nawierzchni, przebudowa podtorza i odwodnienia na 133 km linii, modernizacja 15 stacji, 7 przystanków osobowych, 60 peronów, budowa 8 przystanków osobowych, oraz modernizacja i budowa: 33 wiaduktów kolejowych i 15 wiaduktów drogowych, 27 mostów, 26 przejść podziemnych, 91 przepustów. Planowane jest podniesienie prędkości na linii kolejowej do 160 km/h dla pociągów osobowych i do 120 km/h dla pociągów towarowych. - Utworzenie kolejowego dostępu do Portu Morskiego w Policach (ok. 62 mln zł, finansowanie budżet państwa, lata realizacji 2025-2027). Inwestycja realizowana jest we współpracy ze spółką Zarząd Morskiego Portu Police. Wybudowana zostanie zelektryfikowana linia kolejowa (nr 437), łącząca stację Police z nowo wybudowaną stacją towarową Port Morski Police. Zostaną zamontowane urządzenia sterowania ruchem kolejowym, które zapewnią sprawny i bezpieczny przejazd pociągów. Wybudowany zostanie nowy wiadukt drogowy nad ul. Jasienicką. Obiekt zapewni odpowiedni poziom bezpieczeństwa w ruchu kolejowym i drogowym oraz usprawni komunikację na drodze wojewódzkiej nr 114 (Nowe Warpno – Tanowo). - W ramach KPK planowane jest zadanie „Zwiększenie przepustowości ciągu Tczew – Gdynia” (ok. 300 mln zł, finansowanie budżet państwa, lata realizacji 2026-2032) Zakres planowanych prac obejmuje m.in. dobudowę toru na odc. Pszczółki – Pruszcz Gdański, przebudowę układu

					torowego stacji Pszczółki, Pruszcz Gdański, Gdańsk Południowy, Gdańsk Główny i Gdańsk Wrzeszcz, budowę ładowni publicznej w Pszczółkach oraz przeniesienie do nowej lokalizacji ładowni w Pruszczu Gdańskim. Efektom prac będzie poprawa przepustowości linii, częstotliwości, regularności, skomunikowania i punktualności realizowanych połączeń. Ponadto wystąpi odseparowanie potoków ruchu (pasażerski dalekobieżny, pasażerski aglomeracyjny/regionalny oraz towarowy) oraz skrócenie czasu jazdy zarówno pociągów pasażerskich i towarowych. W ramach programu wieloletniego pn. „Program wspierania inwestycji infrastrukturalnych związku z realizacją kluczowych inwestycji w zakresie strategicznej infrastruktury energetycznej, w tym elektrowni jądrowej, w województwie pomorskim” realizowany jest projekt „Zapewnienie dostępu kolejowego do elektrowni jądrowej Lubiato – Kopalino” (2,8 mld zł, lata realizacji 2023-2029). W ramach projektu procedowane są decyzje administracyjne, niezbędne do uzyskania pozwolenia na budowę dla realizacji robót związanych z modernizacją linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy - Lębork – Łeba. PKP PLK S.A. prowadzi rozmowy z Zarządem Morskiego Portu Gdańsk S.A. w sprawie opracowania dokumentacji przygotowawczej dla rozbudowy kolejowo-drogowej infrastruktury dostępowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym. Inwestycja ta miałaby obejmować w szczególności budowę alternatywnego dojazdu kolejowego do Portu Północnego od strony południowo-wschodniej."
326.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, od s. 114	Dokument nie poświęca odpowiedniej uwagi zagadnieniu bezpieczeństwa ruchu drogowego i dostosowaniu istniejącej infrastruktury do wyższych standardów BRD. O ile zakładanym celem w priorytecie 2.2. jest znaczna redukcja liczby ofiar śmiertelnych wypadków, to dokument nie przewidział stosownych narzędzi do tego prowadzących. Brakuje ścieżki dojścia do poprawy obecnej, bardzo złej sytuacji. Należy zawrzeć w dokumencie strumień działań z zakresu poprawy brd, które pozwolą eliminować dwa podstawowe źródła wypadków drogowych tj. nadmierną prędkość oraz nieustąpienie pierwszeństwa na skrzyżowaniach takie jak np. narzędzia zdalnej kontroli prędkości (fotoradary, odcinkowy pomiar prędkości), budowa rond w miejscu skrzyżowań z pierwszeństwem, budowa		Szczegółowy plan działań określający cele etapowe, priorytety oraz inne propozycje zmierzające do osiągnięcia celów głównych tj. redukcji ofiar śmiertelnych oraz ciężko rannych w wypadkach drogowych określa rządowy dokument Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2021-2030 przyjęty przez Krajową Radę Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w 2021 roku.

			dwupoziomowych przekroczeń linii kolejowych, zabudowa i montaż urządzeń brd.		
327.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 2, s. 3	jako wskaźniki do oceny realizacji priorytetu 2.2. wskazać należy przynajmniej: długość sieci kolei dużych prędkości, liczbę par metropolii pomiędzy którymi możliwa jest podróż pociągiem w czasie nieprzekraczającym 100 minut” oraz liczbę par aglomeracji lub metropolii pomiędzy którymi możliwa jest podróż pociągiem w czasie nieprzekraczającym 180 minut.		W chwili obecnej nie ma podstaw do oszacowania takich wskaźników ponieważ zakres i priorytetyzacja kolejnych inwestycji po zakończeniu budowy linii „Y” będzie wynikiem analiz w ramach projektu pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK). Jego realizacja rozpoczęła się pod koniec 2024 r. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury. Spółka Centralny Port Komunikacyjny (CPK) wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów przeprowadzają kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych obu spółek, zarówno po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK II (na lata 2024–2032), jak i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r. (stanowiącego podstawę inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych. Ewaluacja dotyczy zarówno odcinków dotychczas przygotowywanych (poza „Y”), jak i nowo proponowanych korytarzy linii kolejowych w zakresie m.in. spodziewanej liczby pasażerów, ruchu pociągów i adekwatności parametrów technicznych. Działania te uwzględnią także prognozy liczby podróży pomiędzy poszczególnymi obszarami (niezależnie od środka transportu), położenie odcinków na ciągach europejskich, stopień zaawansowania projektów oraz dostępność i realność ewentualnych alternatywnych rozwiązań. Pod uwagę zostanie wzięta obsługa ośrodków regionalnych w sposób odpowiedni do spodziewanego zapotrzebowania na przewozy. Celem projektu ZSK jest opracowanie długoterminowego planu rozwoju sieci infrastruktury kolejowej Polski w sposób maksymalizujący korzyści dla wszystkich regionów.
328.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	Zawarte w dokumencie zapisy mówiące, że „podróż koleją przez cały kraj zajmie co do zasady ok. trzech godzin (poza skrajnymi przypadkami)” oraz że „szybkie połączenia kolejowe między największymi aglomeracjami nie będą przekraczać 100 minut” są ze wszech miar słuszne i odpowiadają na oczekiwania samorządów miejskich. Jednocześnie jednak, aby zagwarantować ich realizację należy uzupełnić model funkcjonalno - przestrzenny o niezbędną do tego infrastrukturę. Należy także		Zakres i priorytetyzacja kolejnych inwestycji po zakończeniu budowy linii „Y” będzie wynikiem analiz w ramach projektu pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK). Jego realizacja rozpoczęła się pod koniec 2024 r. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury. Spółka Centralny Port Komunikacyjny (CPK) wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów przeprowadzają kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych obu spółek, zarówno po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK II (na lata

			wprowadzić wskaźniki realizacji strategii, które zilustrują poziom spełnienia tych postulatów. W szczególności: a) w modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci połączeń kolei dużych prędkości uwzględnić należy łącznik pomiędzy linią KDP „Y” oraz Centralną Magistralą Kolejową w przebiegu Łódź - Tomaszów Mazowiecki – Opoczno, którego celem jest umożliwienie kursowania pociągów dużej prędkości łączących aż trzy z siedmiu metropolii ponadregionalnych tj. metropolii Łodzi, Krakowa i Poznania w czasie ok. 2,5 godziny między Krakowem i Poznaniem oraz ok. 1,5 godziny pomiędzy Krakowem a Łodzią, a także włączenie w sieć połączeń KDP do Wrocławia i Poznania aglomeracji Kielc i Radomia. b) w modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci podstawowych połączeń konwencjonalnych znaleźć powinna się linia z Opoczna (węzeł z siecią KDP) przez Skarżysko-Kamienną do metropolii Rzeszowa wraz z odnogą Końskie-Kielce, co pozwoli na włączenie do sieci kolei dużych prędkości aglomeracji Kielc, miast Zagłębia Staropolskiego i Centralnego Okręgu Przemysłowego (tzw. „czwórmiasto”) oraz Rzeszowa. Umożliwi to także realizację połączeń kolejowych między sąsiadującymi ze sobą metropoliami Łodzi i aglomeracją Kielc. c) w modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci połączeń kolei dużych prędkości uwzględnić należy łącznik pomiędzy aglomeracją łódzką a tzw. Centralną Magistralą Kolejową – Północ” w okolicach Płocka. Pozwoli to na osiągnięcie czasu przejazdu ok. 100 minut dla pociągów łączących metropole Łodzi, Gdańska, Bydgoszczy i Torunia oraz włączenie w sieć połączeń do tych metropolii ośrodków takich jak Kielce, Rzeszów, Kalisz, Ostrów Wielkopolski.		2024–2032), jak i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r. (stanowiącego podstawę inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych. Ewaluacja dotyczy zarówno odcinków dotychczas przygotowywanych (poza „Y”), jak i nowo proponowanych korytarzy linii kolejowych w zakresie m.in. spodziewanej liczby pasażerów, ruchu pociągów i adekwatności parametrów technicznych. Działania te uwzględnią także prognozy liczby podróży pomiędzy poszczególnymi obszarami (niezależnie od środka transportu), położenie odcinków na ciągach europejskich, stopień zaawansowania projektów oraz dostępność i realność ewentualnych alternatywnych rozwiązań. Pod uwagę zostanie wzięta obsługa ośrodków regionalnych w sposób odpowiedni do spodziewanego zapotrzebowania na przewozy. Celem projektu ZSK jest opracowanie długoterminowego planu rozwoju sieci infrastruktury kolejowej Polski w sposób maksymalizujący korzyści dla wszystkich regionów. W odniesieniu do kwestii łącznic w okolicy Opoczna aktualnie, w ramach projektów przygotowawczych KPK finansowanych ze środków krajowych, prowadzone są prace dokumentacyjne PKP PLK S.A. we współpracy ze spółką CPK, związane z dostosowaniem linii nr 25 na odcinku Opoczno – Wąsosz Konecki do parametrów zakładanych dla budowy nowej linii kolejowej nr 89 Wąsosz Konecki – Kielce w ramach ciągu komunikacyjnego nr 7 do lotniska CPK, tzw. „szprychy nr 7”. Nowa linia kolejowa nr 89 umożliwiłaby wprowadzenie bezpośrednich połączeń kolejowych w relacji Opoczno – Kielce.
329.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, s. 161	„C. Budowa nowego składowiska powierzchniowego odpadów promieniotwórczych” - nie podano lokalizacji składowiska.		Decyzja w sprawie wyboru lokalizacji nowego składowiska powierzchniowego odpadów promieniotwórczych zostanie podjęta w późniejszym terminie.
330.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 121	Stwierdzenie: „Podróż koleją przez cały kraj zajmie co do zasady ok. trzech godzin (poza skrajnymi przypadkami). Szybkie połączenia kolejowe między największymi aglomeracjami		Założenia dotyczące czasu podróży koleją przez cały kraj zostały przyjęte w wielu innych dokumentach strategicznych.

			nie będą przekraczać 100 minut” wydaje się być deklaracją zbyt daleko idącą, jak na horyzont Strategii – 2035. Cel być może realny do osiągnięcia, ale w perspektywie nie krótszej niż 2050 r.		
331.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 126	„G. Wprowadzenie usługi „transportu na żądanie””. Usługa taka już jest wdrażana. Problemy z jej funkcjonowaniem wiążą się z brakiem odpowiednich regulacji prawnych. Wydaje się, że podstawowym kierunkiem działań na szczeblu centralnym powinny być zmiany legislacyjne umożliwiające sprawne funkcjonowanie takiej usługi.		Uwaga uwzględniona. Ramy prawne dla funkcjonowania transportu na żądanie zostaną doprecyzowane w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustawy (UD232).
332.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 130	„Równolegle rozwijana będzie również tzw. miejska mobilność powietrzna oparta o platformy bezzałogowe i statki elektryczne (eVTOL) oraz dostosowane do niej instalacje logistyki i systemy zarządzania ruchem zautomatyzowanym, które staną się częścią przyszłej multimodalnej i inteligentnej mobilności w miastach, a infrastruktura naziemna i powietrzna umożliwiająca świadczenie usług transportowych zostanie wdrożona i zintegrowana.” Określanie „rozwijana będzie również tzw. miejska mobilność powietrzna” jest nadużyciem, gdyż sugeruje, że jakieś formy takiej mobilności już funkcjonują. Całe przytoczone wyżej sformułowanie jest bardzo wizjonerskie i wykracza zdecydowanie poza perspektywę 2035 roku.		Uwaga uwzględniona. Zapis zostanie zmodyfikowany w następujący sposób: "Równolegle podejmowane będą działania umożliwiające wdrożenie tzw. miejskiej mobilności powietrznej opartej o platformy bezzałogowe i statki elektryczne (eVTOL) oraz dostosowane do niej instalacje logistyki i systemy zarządzania ruchem zautomatyzowanym, które staną się częścią przyszłej multimodalnej i inteligentnej mobilności w miastach, a infrastruktura naziemna i powietrzna umożliwiająca świadczenie usług transportowych zostanie wdrożona i zintegrowana."
333.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.7, s. 187	„Docelowo w perspektywie Strategii w większości gmin w Polsce zostaną utworzone Centra Usług Społecznych (CUS).” - Utworzenie Centrum jest fakultatywne, w związku z tym nie wiadomo czy większość gmin podejmie się tego zadania (wskaźnik docelowy równy lub większy niż 1 200 może nie być możliwy do osiągnięcia – od wejścia w życie ustawy w 2019 r. powstały 74 Centra – 2024 r.). Strategia nie wskazuje instrumentów zachęcających do tworzenia CUS. Ponadto należy zapewnić stałe finansowanie Centrów Usług Społecznych (CUS) w formie subwencji celowej i wsparcie dla tworzenia CUS międzygminnych.		Realizacja celów strategii w części demograficznej i społecznej wymaga upowszechnienia CUS-ów - stąd wysoka wartość pośrednia i docelowa tego wskaźnika. MRPiPS będzie konsekwentnie wspierał rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmacniania lokalnych systemów usług.

			Uzasadnienie: Stabilne finansowanie jest warunkiem rozwoju i profesjonalizacji usług społecznych, zwłaszcza na terenach wiejskich.		
334.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.7, s. 192	Priorytet zawiera pięć kierunków działań, natomiast wskazano tylko jeden wskaźnik, który opisuje tylko część działań. Dodatkowo brak jest tutaj wskaźników jakościowych - rezultatu czy oddziaływania.		Wskaźniki są przypisane do poszczególnych priorytetów Strategii, nie do kierunków działań, tak by nie rozbudowywać nadmiernie listy wskaźników. Jednak zgodnie z uwagą, w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona.
335.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.7	Postulat: wprowadzić standard lokalnych rad społecznych i budżetów obywatelskich dedykowanych projektom społecznym. Uzasadnienie: Wzmocni to partycypację obywatelską i budowanie zaufania społecznego.		Nie planuje się uwzględniania w treści Strategii zapisów dotyczących standardów lokalnych rad społecznych i budżetów obywatelskich dedykowanych projektom społecznym. W kwestii ustandaryzowania lokalnych rad społecznych należy wskazać, że szeroko rozumiane rady społeczne działające na różnych szczeblach samorządu pełnią odmienne funkcje, odpowiadają na inne potrzeby i reprezentują różne grupy społeczne np. rady seniorów, rady młodzieżowe, rady działalności pożytku publicznego. Wprowadzenie jednolitego szablonu dla wszystkich typów rad mogłoby doprowadzić do zmniejszenia elastyczności ich działania. Szczegółowy zakres ich funkcjonowania powinien pozostawać w gestii organów samorządowych, które najlepiej znają społeczne priorytety oraz lokalne uwarunkowania.
336.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.7	Do kierunków działań warto rozważyć: • dodanie strategii przeciwdziałania samotności i izolacji społecznej (propozycja działań: lokalni animatorzy integracji, punkty spotkań w małych miejscowościach) • wprowadzenie systemu monitorowania spójności społecznej (indeks obejmujący zaufanie społeczne, nierówności, uczestnictwo w życiu społecznym) raportowanego co 2 lata, • utworzenie Narodowego Programu Przeciwdziałania Samotności, rozwijanie wolontariatu sąsiedzkiego i międzypokoleniowego.		Kwestie zbyt szczegółowe. W odniesieniu do kwestii rozwijania wolontariatu sąsiedzkiego i międzypokoleniowego trzeba zauważyć, iż tego zagadnienia dotyczy „Korpus Solidarności - Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018 - 2030”.
337.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	Postulat: Dodać działania na rzecz ograniczenia ubóstwa energetycznego: dopłaty do termomodernizacji i OZE dla gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz edukację energetyczną beneficjentów pomocy społecznej. Uzasadnienie: Ubóstwo energetyczne jest poważnym problemem, który może pogłębiać nierówności. Połączenie wsparcia socjalnego z		Reforma programu Czyste Powietrze ukierunkowała pomoc na osoby szczególnie narażone na ubóstwo energetyczne. Z uwagi na poziom szczegółowości strategii doprecyzowanie nie jest konieczne.

			inwestycjami w efektywność energetyczną obniży rachunki i zmniejszy emisję.		
338.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	Strategia w zakresie środowiska skupia się niemal wyłącznie na ochronie powietrza i retencji, a poprawa retencji jest traktowana wyłącznie w aspekcie renaturyzacji rzek, pomijając wątki retencji jaka występuje na gruntach porośniętych samosiewną roślinnością. Kierunki działania powinny polegać na dodatkowej prawnej ochronie zadrzewień w miastach, skupiając się na ich pozostałych walorach niż wyłącznie wartość dendrologiczna (kryterium naliczania opłat za usunięcie wyłącznie w zależności od obwodu pnia i gatunku drzewa).		Zgodnie z treścią SRP2035 działania dot. retencji nie dot. wyłącznie renaturyzacji rzek: "Realizowane będą działania z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kształtowanie tego systemu obejmować będzie różnokierunkowe, kompleksowe działania – w większym niż dotychczas stopniu oparte na naturze – które pozwalają na zatrzymywanie wody tam, gdzie jest potrzebna w okresie niedoborów, oraz umożliwiają naturalne oczyszczanie jej zasobów". Ponadto kwestie retencji na obszarach miejskich są uwzględnione w 2 innych działaniach (3E i 3F).
339.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] W dokumencie nie poruszono kwestii związanych z uciążliwością odorową. Problem uciążliwości odorowej dotyczy nie tylko sektora rolniczego, ale także zakładów przemysłowych czy sektora komunalnego. Postępująca zabudowa oraz brak przepisów prawa regulujących kwestie uciążliwości odorowej powoduje, że w ostatnich latach odnotowuje się tendencję wzrostową liczby skarg i wniosków dotyczących uciążliwości.		Kwestie te zostaną uregulowane na poziomie ustawowym w najbliższym czasie.
340.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	W dokumencie nie poruszono kwestii związanych z ochroną środowiska przed hałasem.		Kwestia ochrony przed hałasem została poruszona w rozdziale Model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz w konkretnym działaniu 1E. Kontynuacja inwestycji drogowych zawartym w Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (w kontekście wyprowadzania ruchu tranzytowego z miast). Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie przewiduje działania skierowanego wyłącznie na ochronę przed hałasem.
341.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	„Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni” - W dokumencie brakuje zapewnienia finansowania działań zawartych w programach strategicznych.		Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE. Zostało to ujęte w Strategii.
342.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] W dokumencie nie poruszono kwestii odnoszących się do terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi i terenów, na których ruchy te występują (osuwisk).		Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań środowiskowych, społecznych czy przestrzennych są lub

			W związku z powyższym, mając na uwadze zaproponowany w ww. opracowaniu Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, właściwym jest uwzględnienie działań odnoszących się do: - problematyki zabudowy obszarów osuwisk (terenów, na których występują ruchy masowe ziemi); - przeciwdziałania zjawisku amnezji osuwiskowej.		będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu lub bezpośrednio w przepisach prawa.
343.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6, s. 176	Pkt 1 B. „Poprawa efektywności energetycznej budynków” i D. „Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu”. W projekcie Strategii nie jest poruszony problem rozwiązań prawnych w zakresie termomodernizacji budynków objętych nadzorem konserwatorskim. Prowadząc walkę z ubóstwem energetycznym należy wprowadzić przepisy, które umożliwiają wykonanie ocieplenia budynków również wpisanych do rejestru zabytków, często w takich sytuacjach konserwator nie wydaje zgody na ocieplenie budynków, a koszty ogrzewania pomieszczeń np. w 100-letnich kamienicach są ogromne.		Strategia przedstawia ogólne zagadnienie wymagające interwencji, w tym działania związane z poprawą efektywności energetycznej budynków. W SRP2035 znajduje się odniesienie do Krajowego planu renowacji budynków, w którym wskazane zostanie podejście uwzględniające renowację budynków zabytkowych, zarówno w trajektorii progresywnej renowacji dla zasobów budynków mieszkalnych oraz przy spełnieniu minimalnych norm charakterystyki energetycznej dla budynków niemieszkalnych. W dokumencie określone zostaną najczęściej pojawiające się bariery w zakresie renowacji budynków i możliwości ich likwidacji. Jednak wskazówki zawarte w KPRB nie będą stanowiły przepisów nakazujących stosowanie konkretnych rozwiązań. (uzupełniając drobna zmiana w strategii na s. 173). Jednocześnie warto zauważyć, że istniejące programy wsparcia, takie jak program TERMO skierowany do budynków wielorodzinnych, już obecnie uwzględniają w swojej konstrukcji i wymaganiach specyfikę budynków zabytkowych. Należy przy tym podkreślić, że istnieją techniczne możliwości przeprowadzania termomodernizacji budynków zabytkowych, zgodne ze sztuką konserwatorską. Sformułowania w projekcie Strategii są na określonym dla całego dokumentu poziomie ogólności, jednak nie oznacza to, że poruszony problem nie będzie odzwierciedlony w prowadzonych działaniach dotyczących poprawy stanu technicznego i efektywności energetycznej budynków mieszkalnych.
344.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6, s. 182-183	Pkt 7.A „Wzmocnienie edukacji ekologicznej”. Warto podkreślić, że skuteczność działań adaptacyjnych i mitygacyjnych w dużej mierze zależy od akceptacji społecznej oraz właściwej komunikacji ich efektów. Warto rozważyć		Opis działania skupia się na przedstawieniu celowości i metod realizacji. Argumentacja, jak i pozostałe szczegóły zostaną dookreślone na etapie realizacji.

			wzmocnienie aspektu komunikacyjnego, zwłaszcza w zakresie pokazywania korzyści ekonomicznych i zdrowotnych wynikających z transformacji klimatycznej, ponieważ to właśnie te argumenty najsilniej przemawiają do mieszkańców.		
345.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6, s. 172	Polska na tle innych krajów UE ma niską powierzchnię obszarów przyrodniczych objętych ochroną powierzchniową. Poprawa stanu lesistości kraju, odbudowy zasobów przyrodniczych, poziomu różnorodności biologicznej czy wreszcie skuteczne utrzymanie i powiększenie powierzchni terenów otwartych i obszarów chronionych przed zdegradowaniem wymaga ścisłej współpracy z JST i ten aspekt powinien być wzmocniony w Strategii.		MFIPR uznaje współpracę z JST jako warunek konieczny dla wielu interwencji. Podkreślanie tego aspektu nie jest niezbędne w tym działaniu.
346.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.1	Strategia słusznie zakłada potrzebę rozwoju zasobu mieszkań na wynajem, w tym społecznego budownictwa czynszowego i komunalnego (Kierunek 1.A). Jednak proponowane działania koncentrują się głównie na zwiększaniu publicznego wsparcia finansowego dla tego budownictwa. Propozycja zmiany: Warto rozważyć uzupełnienie tych działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński. Wprowadzenie obowiązku przeznaczania przez deweloperów określonego odsetka (np. 10-30%) powierzchni w nowych inwestycjach lub przy generalnych remontach na mieszkania o regulowanym czynszu (przekazywanych np. do gminnego zasobu lub społecznych agencji najmu) mogłoby znacząco przyspieszyć realizację celu zwiększenia dostępności mieszkań, zwłaszcza w dużych miastach, bez konieczności angażowania wyłącznie środków publicznych. Rozwiązaniem pośrednim mogłoby być nałożenie na deweloperów obowiązku odsprzedaży Państwu/Gminie, bez marży lub z niską marżą, określonego procentu mieszkań z puli prowadzonych inwestycji komercyjnych.		Podkreślenie roli narzędzi finansowych nie oznacza, że działania państwa ograniczają się tylko do zachęt finansowych. Obejmują one także rozwiązania organizacyjne i prawne, które wspierają gminy w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych osób o średnich i niższych dochodach oraz osób o trudnej sytuacji życiowej.

347.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.1, s. 61-64	„Spółki komunalne mogą pełnić funkcję operatorów Społecznych Agencji Najmu (SAN), przyznając im prawo do pozyskiwania mieszkań od właścicieli prywatnych lub ich administrowania w ramach zasobu publicznego.” Strategia przewiduje rozwój SAN, ale nie wskazuje roli spółek komunalnych. Powierzenie tej funkcji spółkom miejskim zwiększy kontrolę gminy nad lokalnym rynkiem najmu i zminimalizuje ryzyko wysokich cen najmu oraz spekulacji czynszowej przez inne podmioty.		Spółki komunalne są uprawnione do prowadzenia działalności SAN. Nie planuje się zmian prowadzących do wyłączenia spółek komunalnych z tej roli.
348.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.1, s. 65	Proponujemy zmianę zapisu z: „Szczególnego wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych”. Na: Szczególnego wsparcia wymaga zasób w złym stanie technicznym (m.in. wybudowany w technologii wielkopłytowej) i objęty ochroną konserwatorską, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego (w tym komunalnego) i konieczność jego modernizacji.		Uwaga uwzględniona. Zapis zostanie dostosowany.
349.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.1	• Poziom publicznego wsparcia należy rozszerzyć o zwiększenie dostępności gruntów Skarbu Państwa w sytuacji braku gruntów gminnych. Zasoby nieruchomości komunalnych są na wyczerpaniu i bez znacznego wsparcia w postaci nieruchomości skarbu państwa realizacja planów określonych w strategii nie będzie możliwa – wzrost udziału mieszkań komunalnych i społecznych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto z 1,64% w 2024 r. do > 10% w 2030 r. W przedsięwzięciach remontowych należy uwzględnić fundusz na remont budynków powstałych przed 1945 r.	Wsparcie społecznego budownictwa czynszowego koncentruje się przede wszystkim wokół instrumentów finansowych, niemniej jednak działania na rzecz zwiększenia dostępności gruntów publicznych, w szczególności nieruchomości Skarbu Państwa, na potrzeby społecznego budownictwa mieszkaniowego mogą zostać wskazane w Strategii jako działanie uzupełniające. Treść projektu Strategii zostanie odpowiednio zmodyfikowana. W przypadku remontów zasobów wybudowanych przed 1945 r. już obecnie funkcjonuje program TERMO, który pozwala uzyskać wsparcie na takie inwestycje. W przypadku zasobów komunalnych, budynki zabytkowe mogą liczyć na wyższy poziom dofinansowania oraz zwolnienie z części wymagań technicznych.	Zapisy zostaną uzupełnione o tę kwestię.
350.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1	W Planie działań na 2026-2029 kamienie milowe nie obejmują działań prawnych na rzecz finansowania zwrotnego.		Uwaga niejasna, nie wiadomo do którego punktu planu działań się odnosi.

351.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 2 dot. Priorytetu 1.2	Warto rozważyć dodanie dedykowanego wskaźnika jakości odnoszącego się do: celów okołoporodowych (np. dedykowany program kadrowo-infrastrukturalny dla oddziałów powiatowych (anestezjologia/położnictwo)).		Założeniem Strategii było, aby wskazać tylko kilka najbardziej reprezentatywnych wskaźników. Dla priorytetu 1.2 zaproponowano wskaźniki odnoszące się do celów okołoporodowych, w tym jeden dot. efektywności Programu polityki zdrowotnej pn. Leczenie niepłodności obejmujące procedury medycznie wspomaganej prokreacji, w tym zapłodnienie pozaustrojowe prowadzone w ośrodku medycznie wspomaganej prokreacji, na lata 2024-2028.
352.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1	Warto rozważyć dodanie projektów (z kamieniami milowymi i finansowanie, • modernizacja SOR/izb przyjęć, rozbudowa ZOL/ZPO + opieka domowa, sieć poradni geriatrycznych, interoperacyjność EDM – z kamieniami milowymi i finansowaniem.		Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
353.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, pkt 3 i 4	Warto rozważyć ujęcie zawodów medycznych jako priorytetu w ścieżkach migracyjnych i działaniach PSZ (uznawanie kwalifikacji, kursy adaptacyjne) z koordynacją po stronie MZ/NFZ,		Działania nr 3 i 4 w Załączniku 1 zostały sformułowane w sposób maksymalnie ogólny, co pozwala na uwzględnienie szerokiego spektrum zawodów deficytowych, w tym zawodów medycznych. Ministerstwo Zdrowia zostało wskazane jako jeden z podmiotów współpracujących przy realizacji działania nr 3.
354.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.2, s. od 68	• Dokument nie uwzględnia w wystarczającym stopniu rosnącej roli rodzicielstwa zastępczego w systemie opieki nad dziećmi. W obliczu wzrostu liczby dzieci, które nie mogą wychowywać się w rodzinach biologicznych, konieczne jest systemowe wsparcie rodzin zastępczych – zarówno finansowe, jak i psychologiczne, edukacyjne oraz organizacyjne. Pominięcie tego aspektu ogranicza kompleksowość polityki prorodzinnej i nie odpowiada na aktualne wyzwania społeczne.		Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
355.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa, Cel 2	1. Warto położyć większy nacisk na rozwój gospodarki obiegu zamkniętego (ponowne wykorzystanie surowców, recykling). Uzasadnienie: Wdrażanie zasad ograniczyć ilość odpadów, zmniejszyć presję na środowisko i jednocześnie stworzy nowe miejsca pracy w branży recyklingowej i usługach naprawczych. 2. Warto położyć większy nacisk na programy wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa w transformacji cyfrowej i ekologicznej. Wsparcie w transformacji cyfrowej i ekologicznej zwiększy		Część kierunkowa zawiera syntetyczny opis najważniejszych założeń głównych celów Strategii - nie widzimy zasadności uzupełniania ich na tak szczegółowym poziomie. Oba tematy - GOZ oraz zielona i cyfrowa transformacja firm - zostały ujęte w odpowiednich miejscach w części wdrożeniowej Strategii.

			ich konkurencyjność, ułatwi dostosowanie do regulacji unijnych oraz przyspieszy zieloną transformację gospodarki. Ponadto wprowadzenie zachęt podatkowych dla firm stosujących innowacyjne rozwiązania proekologiczne umożliwi szersze wprowadzenie innowacji oraz wzmocni konkurencyjność.		
356.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa, Cel 3	1. Należy położyć większy nacisk na Inwestycje w cyberbezpieczeństwo administracji publicznej. Uzasadnienie: Coraz częstsze ataki cybernetyczne zagrażają sprawności działania instytucji publicznych oraz bezpieczeństwu danych obywateli. Wzmocnienie cyberbezpieczeństwa jest kluczowe dla zapewnienia ciągłości usług publicznych, ochrony infrastruktury krytycznej oraz budowy zaufania społecznego do państwa. 2. Zwiększenie wsparcia (finansowego i szkoleniowego) dla Ochotniczych Straży Pożarnych oraz służb ratunkowych. Uzasadnienie: OSP oraz inne służby ratunkowe pełnią istotną rolę w reagowaniu na sytuacje kryzysowe (pożary, klęski żywiołowe, wypadki). Wsparcie finansowe i szkoleniowe podniesie ich gotowość operacyjną i umożliwi skuteczniejszą ochronę ludności. Wzmacnia to zarówno bezpieczeństwo lokalnych społeczności, jak i odporność całego państwa. Należy położyć większy nacisk na budowę rezerw strategicznych (energetycznych, żywnościowych, medycznych). Uzasadnienie: Kryzysy, zmiany klimatyczne czy pandemie pokazują, jak ważne jest posiadanie krajowych rezerw niezbędnych surowców i produktów. Tworzenie oraz utrzymywanie rezerw strategicznych zwiększą odporność państwa na wstrząsy zewnętrzne i zapewni ciągłość funkcjonowania gospodarki oraz systemu ochrony zdrowia		Część kierunkowa zawiera syntetyczny opis najważniejszych założeń głównych celów Strategii - nie widzimy zasadności uzupełniania ich na tak szczegółowym poziomie. Wskazane tematy zostały opisane we właściwych priorytetach Strategii.
357.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.4	Warto dodać zapisy o systemowym wsparciu dla opiekunów nieformalnych (m.in. urlopy wytchnieniowe, składki emerytalne finansowane z budżetu państwa, centra wsparcia dla opiekunów). Uzasadnienie: Opiekunowie nieformalni są kluczowym filarem systemu opieki, a brak ich wsparcia prowadzi do ubóstwa		Zapisy dotyczące upowszechniania opieki wytchnieniowej są ujęte w priorytecie 2.7. Ewentualne wzmocnienie tych zapisów jest obecnie przedmiotem analizy w MRPiPS.

			i wypalenia. Rozwiązania te zwiększą aktywność zawodową i zdrowie psychiczne tej grupy.		
358.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.4	Warto wprowadzić standard zatrudnienia wspieranego (asystent pracy, coach kariery) dla osób długotrwale bezrobotnych, z niepełnosprawnościami i uchodźców. Uzasadnienie: Pozwoli to skutecznie włączać grupy defaworyzowane na rynek pracy i zmniejszy koszty pomocy społecznej.		Uwzględnienie zagadnienia w Strategii jest obecnie przedmiotem analizy w MRPIPS.
359.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.4, s. 80	Warto rozszerzyć zapis w brzmieniu: „Do przyczyn bierności zawodowej, poza emeryturą, uczeniem się czy chorobą, należą także zniechęcenie wynikające z nieskuteczności w poszukiwaniu pracy oraz niedopasowanie kwalifikacji i potrzeb pracowników z potrzebami pracodawców.” o kwestię wynagrodzenie nieadekwatnego do wykształcenia czy stażu pracy, jak również kwestię stanu zdrowia lub niepełnosprawności.		Kwestie wpływu stanu zdrowia i niepełnosprawności na podejmowanie aktywności zawodowej zostały omówione w kolejnych akapitach "Kluczowych wyzwań". Kwestie wynagrodzenia nieadekwatnego do wykształcenia czy stażu pracy są z również istotne, jednak ze względu na syntetyczny charakter "kluczowych wyzwań" nie jest możliwe ujęcie w nich wszystkich wątków.
360.	Unia Metropolii Polskich	Część diagnostyczna	1. Warto wprowadzić wskaźniki monitorujące spójność społeczną (np. poziom zaufania społecznego, skala samotności, liczba osób korzystających z usług społecznych). Na podstawie diagnozy spójności społecznej w przyszłości będzie można lepiej oceniać efektywność działań w sferze społecznej i reagować na niepożądane trendy.		W trakcie analiz.
361.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa	1. W ramach realizacji celów opisanych w tej części dokumentu warto wprowadzić system monitorowania spójności społecznej (indeks obejmujący zaufanie społeczne, nierówności, uczestnictwo w życiu społecznym) raportowany np. co 2 lata. Stały monitoring pozwoli na wczesne reagowanie na zjawiska erozji spójności społecznej i projektowanie adekwatnych działań.		W trakcie analiz.
362.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa, Cel 1	Warto rozważyć dodanie zapisu o rozwoju lokalnych 'Family Hubów' – centrów wsparcia dla rodzin, łączących poradnictwo, wsparcie psychologiczne, animację czasu wolnego dzieci i wypożyczalnię sprzętu dziecięcego. Uzasadnienie: Kompleksowe centra w gminach wzmocnią dostęp do usług prorodzinnych, zmniejszą bariery w podejmowaniu decyzji o posiadaniu dzieci. Jednocześnie warto rozważyć dodanie zapisu o		Uwzględnienie zagadnienia w Strategii jest w trakcie analiz.

			wspieraniu elastycznej organizacji pracy dla rodziców (praca hybrydowa, częściowy powrót z urlopu) i ulgach podatkowych dla pracodawców wdrażających przyjazne rozwiązania prorodzinne. Uzasadnienie: łączenie pracy z opieką nad dziećmi jest kluczowe dla podniesienia wskaźnika dzietności i aktywności zawodowej kobiet. Ponadto warto rozważyć wdrożenie programu kadrowo-infrastrukturalnego dla oddziałów powiatowych dla celów okołoporodowych,		
363.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 254 pkt 3A	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] W dokumencie nie została uwzględniona koncepcja budowy Via Pomerania jako strategicznej inwestycji o dużym znaczeniu z punktu widzenia bezpieczeństwa i obronności kraju.		Wskazane zadanie nie znajduje się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostało ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
364.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 256	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] W pkt. węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne bazowe należy dopisać Bydgoszcz. Należy prowadzić działania, aby docelowo w 2035 r. węzeł Logistyczny Bydgoszcz został zakwalifikowany do sieci bazowej. Wymagać to będzie wsparcia z poziomu krajowego dla budowy terminala intermodalnego Bydgoszcz Emilianowo.		W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
365.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 256	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] „pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa:		W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.

			W pkt. tym brakuje ciągu kolejowego: Bydgoszcz – Piła – Krzyż – Szczecin		
366.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	Warto rozważyć zaznaczenie na mapie na stronie 261 / lub przedstawienie dodatkowej mapy w tym rozdziale, na której zaznaczone zostaną strefy wielofunkcyjnych i problemowe.		Ilustracje kartograficzne zostaną skorygowane adekwatnie do potrzeb.
367.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] Brakuje zapisu dotyczącego działań na wielkoobszarowych terenach zdegradowanych (Zachem).		W planie działań uwzględniono wyłącznie działania kluczowe. Rewitalizacja terenów wielkoobszarowych została ujęta w części opisowej Strategii.
368.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, działanie 29	We wskazanym działaniu brakuje szczególnego wsparcia dla cyberbezpieczeństwa JST. Strategia porusza problem rosnących cyberzagrożeń i przewiduje rozbudowę krajowego systemu cyberbezpieczeństwa (np. utworzenie PCOC – Połączonego Centrum Operacyjnego Cyberbezpieczeństwa). Jednak w dokumencie nie ma wzmianki o wsparciu jednostek samorządu terytorialnego w tej sferze. Samorządy (zwłaszcza powiaty i gminy) często nie dysponują specjalistycznymi zespołami IT bezpieczeństwa ani wystarczającymi funduszami na zaawansowane zabezpieczenia. Strategia nie przewiduje działań typu: dedykowane fundusze lub projekty wyposażenia JST w rozwiązania cyberbezpieczeństwa, szkolenia z ochrony danych dla urzędników JST, ani włączenia samorządów w mechanizmy współpracy przy reagowaniu na incydenty.		Pkt 29 został skorygowany o dodanie działania "W ramach dostępności środków unijnych będzie uruchamiane wsparcie finansowe na działania jednostek samorządu terytorialnego związane z cyberbezpieczeństwem". W II kwartale 2026 r. planowane jest uruchomienie wsparcia finansowego w formie konkursu dotacyjnego współfinansowanego ze środków UE, o wartości 270 mln zł. Środki te będą przeznaczone na wsparcie jednostek samorządu terytorialnego w procesie optymalizacji realizacji zadań z zakresu cyberbezpieczeństwa, m.in. poprzez tworzenie lub rozwój podmiotów funkcjonujących na zasadach zbliżonych do Centrów Usług Wspólnych w obszarze cyberbezpieczeństwa. Projekty te będą mogły być wdrażane w latach 2026-2030. Równolegle planowane jest stałe rozszerzanie oferty szkoleniowej skierowanej do administracji samorządowej. Obecnie dostępne są szkolenia online pod adresem: https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/harmonogramszkolen . Ponadto projekt ustawy przewiduje włączenie jednostek samorządu terytorialnego do systemu S46, umożliwiającego zgłaszanie oraz wymianę informacji o incydentach, podatnościach i cyberzagrożeniach.
369.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, działanie 35	Brak dedykowanych programów podnoszenia kompetencji cyfrowych kadr samorządowych. W Strategii pominięto bezpośrednio kwestię szkoleń i rozwoju kompetencji cyfrowych pracowników JST. Plan Działań przewiduje co prawda „działania promocyjne i szkolenia pracowników administracji publicznej z efektywnego wykorzystania nowych narzędzi”, jednak nie jest jasne, czy dotyczy to także pracowników samorządowych (termin „administracja publiczna” obejmuje zarówno		Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o działanie dotyczące wsparcia transformacji cyfrowej jednostek samorządu terytorialnego, w tym podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników szczebla samorządowego.

			rządową, jak i samorządową, ale brak rozróżnienia). Samorządy – zwłaszcza mniejsze – mogą mieć ograniczone zasoby na samodzielne szkolenie kadr w zakresie obsługi e-usług, AI czy cyberbezpieczeństwa.		
370.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4, s. 3	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Bydgoszcz] „Dwie stolice województwa kujawsko-pomorskiego – Bydgoszcz i Toruń – są ośrodkami regionalnymi pełniącymi funkcje metropolitalne. Mogą rozwijać swoje funkcje wspólnie lub w sposób komplementarny. Wsparcie państwa dla tych miast może – obok projektów indywidualnych – obejmować także projekty wspólne, w szczególności z zakresu transportu (połączenie miast drogą S10, połączenia kolejowe, integracja za pomocą szynowego transportu regionalnego i aglomeracyjnego). Taki zapis sugeruje równość potencjałów obu miast stołecznych województwa kujawsko-pomorskiego. Co nie jest prawdą. Bydgoszcz jest ośrodkiem silniejszym, o większym potencjale rozwojowym.		Uwaga o charakterze komentarza
371.	Unia Metropolii Polskich	Część diagnostyczna, s. 27	Pkt 4. „Wysoka emisyjność gospodarki”: warto podkreślić, że dekarbonizacja krajowej gospodarki oprócz wymienionych korzyści takich jak zmniejszenia cen energii czy realizacja celów klimatycznych, może mieć także wpływ na wymieniony wcześniej w diagnozie problem niskiej innowacyjności polskiej gospodarki. Dekarbonizacja wymaga bowiem wprowadzania nowoczesnych technologii, zmian organizacyjnych oraz rozwoju nowych modeli biznesowych, co sprzyja zwiększeniu nakładów na badania i rozwój (B+R) oraz współpracy nauki z biznesem. Przykładem może być sektor produkcji baterii do samochodów elektrycznych, w którym Polska należy do europejskich liderów. Wymaga on jednak szerokiego wsparcia oraz działań edukacyjnych, tak aby umożliwić rozwój i ekspansję polskich firm technologicznych oraz zwiększyć ich zdolności konkurencyjne z dominującym kapitałem zagranicznym.		W części diagnostycznej znajduje się to nawiązanie: "Jednocześnie działania te [dot. dekarbonizacji gospodarki] mogą przyspieszyć dynamikę PKB w Polsce, m.in. ze względu na stosunkowo silną pozycję krajowych firm w wiodących łańcuchach wartości czystych technologii."
372.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, s. 6	- Programy rządowe powinny również wspierać/być dedykowane zadaniom systemu pomocy społecznej, nie tylko w rozumieniu proponowanej aktywności społecznej czy kulturalnej osób starszych, ale także w zakresie		Uwaga o dość ogólnym charakterze, której uwzględnienie powoduje trudne do oszacowania koszty finansowe.

			realizowanych usług środowiskowych (usług opiekuńczych, asystenckich, pomocowych). - Wskazane działania z zakresu modernizacji i wyposażenia obejmują tylko podmioty lecznicze pomijając inne podmioty realizujące w systemie pomocy społecznej opiekę długoterminową (rozwiniecie w uwagach powyżej). - Brak ujęcia, w proponowanych działaniach, wsparcia dla systemu pomocy społecznej realizującego szereg zadań z zakresu środowiskowej opieki długoterminowej oraz długoterminowej opieki całodobowej.		
373.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 254	[Uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] „połączenia drogowe w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe): (...) - Gdynia – Gdańsk – Elbląg – Warszawa – Radom – Kielce – Kraków, (...)” Z powyższych zapisów można wnioskować, że przebieg drogi ekspresowej S7 ograniczać się będzie do Krakowa, podczas gdy obecnie mówi się o przebiegu do Rabki. Nasuwa się pytanie, czy jest to niedopatrzenie, czy też przemyślana zmiana w podejściu strategicznym do tego ciągu drogowego?		Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. W związku z tym niniejsza strategia nie wskazuje na docelowe przebiegi dróg krajowych a na kluczowe powiązania pomiędzy ośrodkami miejskimi. Proces przygotowawczy dla zadania polegającego na budowie drogi S7 na odcinku Kraków - Rabka znajduje się w rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r.
374.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, kolumna "źródła finansowania"	W tabelach z planem działań, w kolumnie ze źródłami dofinansowania zamiennie są używane zwroty: „środki europejskie”, „środki UE”, a czasem wymienione konkretne fundusze. Pytanie czy jest to zabieg celowy, zamierzony rozgraniczający środki UE od europejskich (tu norweskie? szwajcarskie? EOG?), czy jednak wymaga ujednolicenia.		Kwestia ta zostanie ujednolicona.
375.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 2, wskaźniki dot. Priorytetu 2.6	W tabeli ze wskaźnikami nie uwzględniono wskaźników, które odnosiłyby się do gospodarki wodami opadowymi i monitorowałyby postęp np. w kwestii wzrostu retencji itp., a także wskaźników, które potwierdzałyby realizację działań w zakresie zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej.		Zasadność zamieszczenia tego typu wskaźników z uwagi na stopień szczegółowości strategii oraz możliwość zapewnienia danych, jak i trudności natury prognostycznej, została oceniona negatywnie w drodze konsultacji międzyresortowych.
376.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, s. 14-15	Planowana Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego przewiduje wprowadzenie m.in. minimalnych standardów częstotliwości przewozów, które określą minimalną częstotliwość przewozów		Minimalne standardy częstotliwości przewozów, które określą minimalną częstotliwość przewozów realizowanych w publicznym transporcie zbiorowym będą dotyczyły tylko przewozów dofinansowanych ze środków Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o

			realizowanych w publicznym transporcie zbiorowym, czy też wprowadzenie usługi „transportu na żądanie”. Standardy takie mogą znacząco wpłynąć na koszty świadczonych usług przewozowych, do których samorządy dokładają znaczne środki, które nie są równoważone wpływami ze sprzedaży biletów. Czy oznacza to nowe obowiązki dla JST, a jeśli tak, czy przewidziane są dodatkowe środki dla miast w budżetu państwa i/lub środki unijne dystrybuowane w trybach pozakonkursowych na szczeblu regionalnym lub krajowym?		charakterze użyteczności publicznej. Warto wskazać, że przewozy komunikacji miejskiej nie podlegają dofinansowaniu ze środków Funduszu.
377.	Unia Metropolii Polskich	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju, s. 267	U podstaw integracji planowania strategicznego i planowania przestrzennego leży dramatyczny stan ładu zintegrowanego, wraz chaosem przestrzennym i jego skutkami finansowymi (m.in. w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, transportowej, społecznej). Strategia zakłada weryfikację efektów systemu planowania przestrzennego poprzez analizę efektów reformy systemu planowania przestrzennego. Zweryfikowane mają zostać główne cele reformy, w tym przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji, presji na tereny rolne, cenne przyrodniczo, potrzebne infrastrukturze energetycznej. Jest to działanie bardzo słuszne, ale wydaje się ginać w dokumencie. Ocena i ewaluacja strategii rozwoju JST i Planów Ogólnych powinna być mocniejszym elementem dokumentu Strategii i polityki miejskiej.		Uwaga o charakterze komentarza
378.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 288	Ramy finansowe, pkt. 3. Ukierunkowanie negocjacji wieloletnich ram finansowych na lata 2028-2034 oraz wdrażanie instrumentów w nowej perspektywie finansowej zgodnie z celami i działaniami określonymi w Strategii, jest odniesienie do przyszłości, a nie przeszłości i zapis wymaga aktualizacji: „Wsparcie realizacji niniejszej Strategii ze źródeł unijnych będzie kontynuowane także po 2027 r. Na obecnym etapie nie można jednak określić wysokości i kierunków alokacji środków oraz zaplanować systemu programowo-wdrożeniowego funduszy UE, gdyż prawdopodobnie ulegnie on znaczącym zmianom w stosunku do momentu opracowywania Strategii. W lipcu 2025 r.		Zapisy zostaną zaktualizowane.

			ukaze się przygotowany przez Komisję Europejską projekt Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2028-2034 wraz z projektami zmian legislacyjnych. W projekcie Komisji zostaną określone m.in. limity wydatków budżetu wieloletniego, alokacje na poszczególne państwa i ogólne kierunki przeznaczenia środków, które staną się punktem wyjścia do rozpoczęcia negocjacji wśród państw członkowskich. Zapisy Strategii posłużą jako punkt wyjścia do negocjacji w zakresie kierunków przeznaczenia środków.”		
379.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, s. 265	Warto rozważyć rozszerzenie zapisów o schrony, co pozwoli w pierwszej kolejności projektom z tego zakresu na pozyskanie dodatkowych funduszy. Warto dodać punkt: uwzględnienie lokalizacji planowanych schronów i ukryć dla ludności w planowanych i realizowanych przebiegach linii bezkolizyjnego podziemnego transportu szynowego (w tym warszawskiego i krakowskiego metra).		W zakresie ustaleń do poziomu planowania regionalnego pojawią się odpowiednie zapisy.
380.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, s. 264	[Uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] Zasadnym byłoby dodanie bezkolizyjnego, podziemnego i naziemnego transportu szynowego, w tym metra jako osobnego punktu – może dodać po poniższych punktach: • „uwzględnienie docelowego układu sieci linii kolejowych o znaczeniu szkieletowym i uzupełniającym, • określenie sieci kolejowej o znaczeniu regionalnym, w tym sieci kolejowej aglomeracyjnej jako elementów dopełniających zintegrowaną sieć kolejową”, Dodanie: określenie i przystąpienie do realizacji linii krakowskiego metra jako czynnika modernizującego obszar metropolii.		Uwaga dot. pojedynczego miasta, a nie kraju.
381.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, s. 13-14	[Uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] Wpisanie Budowy Metra w Krakowie oraz wsparcia rozwoju bezkolizyjnego transportu szynowego w innych metropoliach Polski w tym miejscu byłoby najbardziej zauważalne.		Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
382.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4, s. 6	[Uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] Województwo małopolskie (...)		Uwaga uwzględniona - zostaną dodane wątki dot. budowy metra w Krakowie.

			Wsparcia wymagają też modernizacja transportu publicznego w skali aglomeracji krakowskiej oraz starania samorządu miasta w zakresie budowy metra jako czynnika modernizującego całą metropolię.” Zapis cenny z punktu widzenia podejmowanych działań w kierunku realizacji systemu metra w Krakowie, ale jednocześnie dość enigmatyczny w formie. Z punktu widzenia Miasta oczekiwane byłoby dodanie w treści przed słowem „wsparcia” słów „w tym finansowego”. Wspieranie rozwoju bezkolizyjnego, naziemnego i podziemnego, transportu szynowego warto rozważyć także w innych miastach metropolitalnych Polski. Jednocześnie Konieczne jest rozważanie czy cytowany zapis nie wymaga wzmocnienia w zakresie samego rozwoju (budowy) miejskiego, bezkolizyjnego transportu szynowego (także w formie metra) i linii tramwajowych. Kwestia metra poruszona jest w dokumencie dwukrotnie, jedynie w załączniku 4, raz w odniesieniu do Warszawy i raz w odniesieniu do Krakowa, przy czym w przypadku Warszawy podkreślone jest znaczenie rozwoju, a w przypadku Krakowa jedynie wsparcie dla działań samorządu w zakresie budowy tego systemu. Wskazana jest także analiza potrzeb w zakresie rozwoju bezkolizyjnego transportu szynowego w innych miastach metropolitalnych.		
383.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4	W dokumencie słusznie zwrócono uwagę m.in. na plany rozbudowy infrastruktury komunikacyjnej (drogowej i lotniskowej), kulturalny charakter największych ośrodków miejskich oraz potrzebę rozwoju branży MICE. W części poświęconej miastom o międzynarodowej rozpoznawalności niemal pominięto znaczenie turystyki, która stanowi istotny filar gospodarki wielu polskich metropolii. Od zakończenia pandemii COVID-19 ruch turystyczny w głównych ośrodkach miejskich systematycznie rośnie, choć liczba odwiedzających z zagranicy w wielu przypadkach nie powróciła jeszcze do poziomu z 2019 roku. Ze względu na znaczenie turystyki dla rozwoju lokalnych gospodarek oraz wizerunku Polski na arenie międzynarodowej, kluczowe jest podkreślenie potrzeby transformacji tego sektora w kierunku bardziej		Brak propozycji konkretnych zapisów dotyczących poszczególnych miast.

			zrównoważonego modelu. Część wyzwań związanych z tym procesem może być adresowana na poziomie samorządowym, jednak niektóre kwestie – w tym regulacje dotyczące turystycznego najmu krótkoterminowego, czy np. wprowadzenie ogólnokrajowej opłaty turystycznej – wymagają rozwiązań legislacyjnych na szczeblu krajowym. Uzasadnienie: Turystyka pozostaje jednym z najważniejszych i najszybciej rozwijających się sektorów polskiej gospodarki. W raporcie „Identyfikacja instrumentów wsparcia dla rozwoju sektora turystyki” opracowanym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości wskazano kluczowe kierunki dalszego rozwoju branży, obejmujące m.in. cyfryzację, rozwój usług luksusowych, turystykę opartą na doświadczeniach, rozwiązania zrównoważone i przyjazne środowisku, ofertę dla seniorów, podróże służbowe oraz wzmacnianie ruchu przyjazdowego. Z tego punktu widzenia rekomenduje się uwzględnienie rozwoju zrównoważonej turystyki w miastach metropolitalnych jako jednego z elementów Średniookresowej Strategii Rozwoju Polski.		
384.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4, s. 6-7	W załączniku 4 – oraz w innych częściach dokumentu – należałoby wyraźnie i wymiennie podkreślić rangę i rolę miast metropolitalnych w województwach i regionach, min. poprzez przywrócenie im dostępu do środków na rewitalizację, pochodzących ze źródeł zewnętrznych i bezzwrotnych.		Ranga i rola miast metropolitalnych została opisana zarówno w treści strategii, jak i załączniku nr 4. Rewitalizacja stanowi jedynie środek do osiągnięcia celów, nie może być zatem celem strategii zapewnienie dostępu do źródeł jej finansowania.
385.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 4, s. 6-7	[Uwaga zgłoszona w imieniu miasta Kraków] „Wsparcie dla regionalnych i metropolitalnych funkcji miasta będzie obejmować także poprawę jego dostępności poprzez międzynarodowe połączenia kolejowe, inwestycje transportowe poprawiające połączenia z południową częścią województwa oraz modernizację i rozwój lotniska w Balicach. Wsparcia wymagają też modernizacja transportu publicznego w skali aglomeracji krakowskiej oraz starania samorządu miasta w zakresie budowy metra jako czynnika modernizującego całą metropolię. Istotnym działaniem poprawiającym kondycję ekonomiczną i ład przestrzenny byłaby też		Uwaga uwzględniona - zostaną dodane wątki dot. budowy metra w Krakowie.

			transformacja terenów przemysłowych, m.in. w Nowej Hucie, w tym także nowe ich wykorzystanie.” Uwaga: W dokumencie jako główny cel rozwoju podane są potencjał naukowy oraz badawczy, jest to dość szeroko uzasadnione oraz wskazane jest jasno „wsparcie obejmować będzie...”. Transport publiczny pasażerski – metro, wspomniany jest jako „wsparcia wymagają też...” czytając taki zapis odnosi się wrażenie, że jest to cel poboczny... wątek zdecydowanie wymaga dopracowania, bo ginie.		
386.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 91, pkt C	W dokumencie słusznie wskazano potrzebę zwiększenia aktywności fizycznej obywateli – niski poziom aktywności fizycznej powoduje wiele problemów zdrowotnych, ale również to czynnik obniżający produktywność gospodarki i spójności społecznej, co wymaga podniesienia rangi działań wdrożeniowych oraz włączenie powszechnej sprawności fizycznej jako elementu budowania odporności państwa.		Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zapisu.
387.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.3, s. 212	W dokumencie brakuje zapisów odnoszących się do kwestii Odporności systemów lokalizacji (GPS). Budowa alternatywnych rozwiązań (nie tylko ogólnie jako SBŁP) – coraz szerzej precyzja lokalizacji staje się elementem infrastruktury krytycznej również dla rozwiązań cywilnych. Przy systemach łączności brak wzmianki o potrzebie budowy komunikacji w oparciu o sieci rozproszone (np. typu MESH) mogące funkcjonować w rozproszeniu przy znacznej utracie lub uszkodzeniu znacznej ich części nawet jedynie jako lokalne po utracie połączenia z resztą sieci.		Prace nad wzmocnieniem systemów łączności oraz rozwojowi Systemu Bezpiecznej łączności Państwa (SBŁP) trwają, a za ich przygotowanie odpowiada Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Na obecnym etapie nie są wykluczone żadne szczegółowe rozwiązania techniczne. Z kolei, system lokalizacji GPS leży poza właściwością MSWiA (jest to system pod kontrolą rządu USA). Istnieją rozwiązania alternatywne, np. europejski system nawigacji satelitarnej GALILEO. W ramach tego systemu świadczona będzie usługa PRS, tj. Public Regulated Service, który jest zaszyfrowaną, stabilną usługą nawigacji satelitarnej w ramach europejskiego systemu Galileo, przeznaczoną dla uprawnionych użytkowników, o której mowa w ustawie z dnia 12 lipca 2024 r. - Prawo komunikacji elektronicznej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1221).
388.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.6, s. 178, pkt A i B	W dokumencie warto doprecyzować informacje na temat rozwoju infrastruktury ograniczającej skutki powodzi / budowli przeciwpowodziowych takich jak zbiorniki przeciw powodziowe, wały, wrota przeciwpowodziowe, zbiorniki retencyjne, nowoczesne systemy służącymi do wykrywania intensywnych opadów deszczu towarzyszących gwałtownym powodziom.		Ze względu na przyjęty stopień szczegółowości w SPR2035 zdefiniowano jedynie kierunki działań. W tym kontekście poprzestano na ogólnym zapisie umożliwiającym realizowanie inwestycji nietechnicznych i technicznych (w zależności od specyficznych uwarunkowań). Ponadto przewidziano poprawę sprawności przeprowadzania rozpoznania i reagowania na zagrożenia oraz działania planistyczne związane z dostosowaniem zabudowy do zagrożeń. Ogólny zapis nie

					ogranicza katalogu możliwych do realizacji działań także w zakresie inwestycji ograniczających skutki powodzi.
389.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5	• W dokumencie brakuje jakiegokolwiek wzmianki na temat zastosowania SMR – małych reaktorów jądrowych o mocy do 300 kW, które mogą mieć istotne znaczenie np. do dekarbonizacji przemysłu lub jako uzupełnienie dla farm wiatrowych i systemów fotowoltaicznych, co przyczyniłoby się do poprawy stabilności dostaw energii. • Jednocześnie warto podkreślić, że skuteczne ułatwienia rozwoju OZE w granicach miast wymagałyby uproszczeń w zakresie wpływu konserwatora zabytków na decyzje o ich lokalizacji. • Ponadto modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączenie do systemu. Modernizacja powinna uwzględniać porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki, w których, ze względu na konieczność wdrożenia systemów OPS, od 2030 roku skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną. • Z kolei porty morskie powinny odegrać istotną rolę w transformacji energetycznej pod kątem importu paliw alternatywnych, szczególnie związków pochodnych wodoru z krajów, w których warunki klimatyczne pozwalają na tańszą produkcję dużych wolumenów.		Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz. Ułatwienia dla rozwoju OZE w granicach miast w kontekście wpływu konserwatora zabytków na decyzje o ich lokalizacji są zbyt szczegółowe jak na poziom strategii. Problematyka zmiany rozkładu geograficznego mocy wytwórczych w Polsce została uwzględniona zauważona w wielu miejscach strategii, np. części diagnostycznej, opisie w OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, działań związanych z energią rozproszoną gdzie kładzie się nacisk na wzrost lokalnego wykorzystania energii. W odniesieniu do ostatniego punktu dotyczącego portów morskich, fragment na stronie 160 SRP2035 w pkt G. sekcji 1. Priorytetu 2.5 "Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji. Wspierane będzie lokalne wytwarzanie i wykorzystywanie wodoru oraz rozwiązania zmniejszające odległości pomiędzy centrami podaży i popytu wodoru. Pozwoli to na zmniejszenie strat podczas transportu i ograniczy budowę kosztowej infrastruktury. Ponadto promowane będzie wykorzystanie projektów typu hydrogen ready w celu maksymalizacji wykorzystania środków unijnych do inwestycji w sektorze." wskazuje, że transformację energetyczną w kontekście wodoru należy oprzeć o produkcję a nie o import. Ponadto, na stronie 158 SRP2035 w sekcji Kluczowe wyzwania Priorytetu 2.5 fragment: "Dla bezpieczeństwa energetycznego kraju na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, z których docierają do Polski surowce z nowych źródeł, a w przyszłości będzie tam rośło wytwarzanie oraz wymiana transgraniczna energii. Polityka publiczna powinna uwzględniać także fakt, że odchodzenie od paliw konwencjonalnych jest krokiem w kierunku zwiększenia samowystarczalności energetycznej, jednakże może generować ryzyko uzależnienia od nowych, trudno dostępnych surowców (także nieenergetycznych, a zwłaszcza krytycznych) i produktów technologii nisko- i zeroemisyjnych, które są kluczowe dla zielonych rozwiązań technologicznych." wskazuje na ryzyko niepożądanego uzależnienia się od innych państw w trakcie procesu transformacji

					energetycznej, co także obejmuje wodór i jego pochodne, poprzez importowanie paliw alternatywnych z innych krajów. Mimo iż, porty morskie stanowią ważne ogniwa w transformacji energetycznej kraju, to w świetle powyższego, ostatni postulat w uwadze nie współgra z założeniami Priorytetu 2.5 SRP2035.
390.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2	Rozwój i integracja systemów kolei metropolitalnych i aglomeracyjnych, w tym poprzez budowę nowych odcinków linii kolejowych, stanowi kluczowy element wspierający niskoemisyjną mobilność oraz odpowiadający na negatywne zjawisko rozlewania się miast. Linie kolejowe o charakterze metropolitalnym powinny być realną alternatywą dla transportu indywidualnego, szczególnie w kontekście obsługi rosnących stref podmiejskich. Ich integracja z krajową siecią kolejową umożliwia tworzenie spójnych, multimodalnych układów transportowych w skali regionalnej i krajowej, wspierając bardziej zrównoważone modele zagospodarowania przestrzennego. Strategia słusznie wskazuje na konieczność zapewnienia obywatelom możliwości dojazdu do miast powiatowych oraz z miast powiatowych do miast wojewódzkich, a także do systemu kolei dalekobieżnej. Jednak niewystarczająco uwzględnia istotny problem ograniczonego dostępu do nowoczesnego i efektywnego transportu publicznego w niektórych dzielnicach oraz peryferiach metropolii. Realizacja dużych przedsięwzięć infrastrukturalnych, takich jak rozbudowa kolei aglomeracyjnej, metra czy systemów tramwajowych, przekracza możliwości finansowe samorządów lokalnych. Bez udziału finansowania zewnętrznego — ze środków unijnych, budżetu państwa czy funduszy celowych — miasta nie są w stanie sprostać rosnącym potrzebom mobilności swoich mieszkańców. Brak stabilnego i przewidywalnego systemu wsparcia finansowego może prowadzić do pogłębiania nierówności w dostępie do transportu publicznego, nawet w największych ośrodkach miejskich. Dlatego konieczne jest uzupełnienie strategii o mechanizmy wspierające rozwój transportu		W odniesieniu do uwagi dot. konieczności uzupełnienia strategii o mechanizmy wspierające rozwój transportu publicznego w dużych miastach, uwzględniające zarówno potrzeby infrastrukturalne, jak i finansowe należy zwrócić uwagę, że w SSRK przywołano już jeden z istniejących mechanizmów/narzędzi wspierających rozwój PTZ. Na str. 124-125 wspomniano o wdrażanej koncepcji planów zrównoważonej mobilności miejskiej, które wspierają planowanie mobilności miejskiej w oparciu o rozwój publicznego transportu zbiorowego oraz uwzględniają diagnozę/cele/środki w zakresie potrzeb infrastrukturalnych i finansowych. str. 124-125 projektu SSRK: I. Rozwój miejskiego transportu publicznego (...) Duży nacisk postawiony zostanie na koordynację mobilności i planowania przestrzeni w miejskich obszarach funkcjonalnych poprzez Plany Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (Sustainable Urban Mobility Plan – SUMP). Dla każdego węzła miejskiego w sieci TEN-T zostanie przyjęty SUMP, który jest długookresowym, kompleksowym, zintegrowanym planem dotyczącym mobilności towarów i pasażerów dla całego funkcjonalnego obszaru miejskiego. Dodatkowo na str. 117 jest mowa o wspieraniu inwestycyjnym węzłów miejskich (duże miasta): A. Inwestycje w ramach transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) Kontynuowane będą inwestycje obejmujące infrastrukturę sieci TEN-T w zakresie sieci bazowej (realizacja do końca 2030 r.), rozszerzonej sieci bazowej (do końca 2040 r.) oraz kompleksowej (do końca 2050 r.). Dodatkowo wspierane będą węzły miejskie.

			publicznego w dużych miastach, uwzględniające zarówno potrzeby infrastrukturalne, jak i finansowe. Warto dodać, że metropolitalne sieci transportowe istotnie wzmacniają funkcjonalne powiązania między ośrodkami miejskimi a ich zapleczem, umożliwiając równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i przeciwdziałając nadmiernej koncentracji ludności oraz kapitału w miastach centralnych. Jednocześnie w perspektywie spodziewanych zmian demograficznych potrzebne są inwestycje w tabor i infrastrukturę przystankową w miastach, ukierunkowane na dalsze dostosowywanie zbiorczej komunikacji publicznej do potrzeb osób starszych oraz rodzin z dziećmi (pożądane dalsze inwestycje w tabor autobusowy i tramwajowy w pełni niskopodłogowy, z dużą ilością miejsc siedzących, ale także z miejscami na wózki dziecięce i inwalidzkie).		
391.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.3	• zapisy typu: „Rosja i Białoruś wykorzystują przeciw Polsce, jako krajowi Zachodu z NATO i Unii Europejskiej, sztucznie wykreowaną presję migracyjną.” mogą prowadzić do jeszcze większej stygmatyzacji migrantów i postrzegania ich jako potencjalnych zagrożeń, co w efekcie przyniesie odwrotny skutek i będzie jeszcze bardziej nasilać negatywne nastroje, utrudniać integrację i budowanie zaufania społecznego. • Ograniczenie dostępu do rynku pracy głównie dla zawodów deficytowych - może utrudnić legalizację pobytu i zatrudnienia dla osób o niższych kwalifikacjach, mimo że często wykonują prace niechętnie podejmowane przez obywateli Polski. Zwiększa też ryzyko wykluczenia społecznego, pracy w szarej strefie oraz trudności w integracji. • Założenie, że integracja migrantów ma być realizowana głównie przez organizacje pozarządowe może prowadzić do niespójności działań i nierównego dostępu do usług w różnych regionach. (niezbędne jest systemowe instytucjonalne działanie, dla którego wsparciem mogą być organizacje pozarządowe) • Należy położyć większy nacisk na systemową integrację migrantów już obecnych w Polsce.		Wskazany zapis stwierdza fakt, a podobne stwierdzenia pojawiają się chociażby w uzasadnieniach procedowanych aktów prawnych. Kwestie przeciwdziałania stygmatyzacji opracowane będą w strategicznym dokumencie dot. integracji cudzoziemców. Przyjęty Plan implementacyjny do Strategii Migracyjnej zakłada doskonalenie procedur w przypadku zawodów deficytowych, a nie ograniczenie migracji zarobkowych jedynie do takich zawodów. Systemowe działania w zakresie integracji cudzoziemców opracowane zostaną w ramach rządowego strategicznego dokumentu dot. integracji cudzoziemców, nad którym prace toczą się w MRPiPS.

392.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.2, s. 207-208	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Gdańsk] Ramka 4. OSI odporności i rozwój obszarów przy zewnętrznej granicy UE à Rekomendujemy dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel (zewnętrzną granicą morską UE/Schengen). Obszar ten jest narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, co zresztą zostało wspomniane już w tekście strategii na str. 199.		OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE w założeniu nie odpowiada na kwestie zagrożeń militarnych lub ataków hybrydowych, ale na problemy gospodarcze wynikające z nałożenia sankcji na Federację Rosyjską oraz Republikę Białorusi, a także trudności we współpracy transgranicznej z Ukrainą wynikające z trwającej tam wojny.
393.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.2	W kontekście bezpieczeństwa brakuje konkretnych propozycji w zakresie reagowania na zagrożenia atakami na infrastrukturę krytyczną zapewniających jej bezpieczne, funkcjonowanie i odporność na akty sabotażu lub ataki militarne. Ponadto widoczny jest brak planów związanych z zapewnieniem ciągłości funkcjonowania infrastruktury krytycznej poprzez dywersyfikację infrastruktury lub jej elementów. W dokumencie brakuje również precyzyjnych zapisów dot. standardów ochrony infrastruktury portowej i wdrażania mechanizmów działania na wypadek sytuacji kryzysowych.		Zapewnienie bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej wynika z przepisów ustawy o zarządzaniu kryzysowym. Aktami wykonawczymi, wskazującymi wymagania związane zarówno z przygotowaniem planów ochrony infrastruktury krytycznej, jak również stosowanie adekwatnych do zidentyfikowanych zagrożeń środków bezpieczeństwa, są rozporządzenia o planach ochrony infrastruktury krytycznej i narodowym programie ochrony infrastruktury krytycznej. Wskazać dodatkowo należy, że implementowana do polskiego porządku prawnego, w ramach nowelizacji ustawy o zarządzaniu kryzysowym, dyrektywa CER (Critical Entities Resilience) uwzględnia jako jeden z priorytetów budowę odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, szczególnie w zakresie identyfikacji i ochrony infrastruktury krytycznej, bezpieczeństwa łańcucha dostaw i wdrażanie mechanizmów zapewniających ciągłość świadczenia usług kluczowych.
394.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 3.2	W tej części dokumentu (lub w części dotyczącej rozwoju infrastruktury portowej) kluczowe jest wzmocnienie pozycji Portu w Gdańsku jako infrastruktury krytycznej w kontekście szerokokorozumianego bezpieczeństwa państwa. Uzasadnienie: Jednym z kluczowych obszarów dla bezpieczeństwa: energetycznego, militarnego, żywnościowego oraz gospodarczego Polski jest Port Północny w Gdańsku zlokalizowany na Wyspie Stogi (przeładunki ropy naftowej, węgla, LPG, żywności). W chwili obecnej jest on połączony z zapleczem lądowym jednym mostem drogowym i jednym kolejowym. Ponadto linia kolejowa wykorzystywana do transportu towarów obsługuje również paliwa płynne z Rafinerii Gdańskiej. Konieczna jest budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego. Z perspektywy bezpieczeństwa militarnego szczególne znaczenie będzie miał		Port w Gdańsku został uwzględniony jako kluczowy port w modelu struktury f-p. Rozwój portów został opisany w: Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Jest także działanie dotyczące portów w: Załącznik 1 Planie Działań na lata 2026-2029: "Rozwój polskich portów morskich".

			rozwój nowych morskich terminali głębokowodnych (w tym w Gdańsku) wraz z lądową infrastrukturą dostępową do portów, dzięki którym w sytuacjach kryzysowych możliwy będzie sprawny przeładunek sprzętu wojsk NATO.		
395.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2	• konieczna jest rozbudowa kolejowej infrastruktury dostępowej do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki jako głównych hubów logistycznych Polski. • konieczna jest realizacja kolejnych projektów rozwojowych zwiększających zdolności przeładunkowe polskich portów, które umożliwią sprawną obsługę rosnących potoków ładunków oraz przyjęcie zwiększonych wolumenów towarów w sytuacjach kryzysowych. • Podkreślamy konieczność rozbudowy punktowej infrastruktury multi i intermodalnej wraz z dostosowaniem jej do obsługi składów pociągów o długości 740 metrów oraz nacisków 22,5 tony na oś. • Należy zauważyć, że dostosowanie portów morskich do celów klimatycznych UE będzie wymagało dużych nakładów finansowych stąd konieczne będzie zapewnienie dodatkowych środków finansowych na zmianę funkcji obecnych terminali oraz budowę nowych. • Ponadto ważne jest zapewnienie (poprzez odpowiednie instrumenty regulacyjne, ale też inwestycyjne) odpowiedniego taboru komunikacyjnego w celach ewakuacyjnych. Pożądane jest zapewnienie floty zróżnicowanej z uwagi na rodzaj napędu tj. by oprócz dążenia do floty zeroemisyjnej, najbardziej przyjaznej środowisku, zagwarantować rozsądny udział autobusów spalinowych o wysokich normach emisyjności (w dbałości o aspekt środowiskowy), które to, w odróżnieniu do pojazdów elektrycznych, nie mają ograniczeń, jeśli chodzi o zasięgi. Dywersyfikacja w tym zakresie pozwoli, w przypadku działań ewakuacyjnych, zapewnić odpowiednie bezpieczeństwo mieszkańcom. • Warto rozważyć zwrócenie uwagi i dodanie wskaźnika dotyczącego stanu technicznego obiektów inżynierskich (np. mostów, wiaduktów, estakad, etc.) • W strategii brakuje odniesienia do konieczności modernizacji obiektów		Poprawa dostępu kolejowego do portów morskich jest związana z realizacją poszczególnych zadań inwestycyjnych ujętych w Krajowym Programie Kolejowym (dalej: KPK). • Zrealizowane inwestycje w otoczeniu Portów w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu w ramach KPK: - Poprawa dostępu kolejowego do portu morskiego w Gdyni (ok. 2,1 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2017-2025) - Poprawa infrastruktury kolejowego dostępu do Portu Gdańsk (ok. 1,2 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2017-2025) Projekt poprawy dostępu kolejowego do Portu Gdańsk most + dwutorowa linia kolejowa (ok. 350 mln zł, finansowanie POLiŚ, lata realizacji 2014-2025) - Poprawa dostępu kolejowego do portów morskich w Szczecinie i Świnoujściu (ok. 1,7 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2016-2025) W ramach projektu zostały przebudowane tory do portów w Szczecinie i Świnoujściu. • Inwestycje w trakcie realizacji w ramach KPK: - Prace na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna – Gdynia (ok. 9,4 mld zł, finansowanie FENiKS oraz środki budżetowe, lata realizacji 2023-2031) W ramach zadania planowana jest budowa drugiego toru na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna – Gdańsk Osowa (obecnie linia jest jednotorowa) i trzeciego toru na odcinku Gdańsk Osowa – Gdynia Główna (budowa trzeciego toru stanowić będzie nową linię kolejową). Ponadto planowane jest podniesienie prędkości pociągów na odcinku Maksymilianowo – Kościerzyna do 160 km/h (pociągi pasażerskie) i 120 km/h (pociągi towarowe), natomiast na odcinku Kościerzyna – Gdynia Główna 140 km/h (pociągi pasażerskie) i 100 km/h (pociągi towarowe). Zostanie przeprowadzona modernizacja stacji kolejowych oraz przystanków osobowych, perony zostaną dostosowane do potrzeb podróżnych o ograniczonych możliwościach poruszania się, likwidacji ulegnie większość przejazdów kolejowo-drogowych, które zostaną zastąpione bezpiecznymi skrzyżowaniami bezkolizyjnymi, nastąpi również elektryfikacja linii. - Prace na linii kolejowej nr 202 na odcinku Gdynia

			inżynierskich w kontekście zwiększającego się ruchu ciężkiego związanego z rozwojem portów morskich i logistyki w regionie Pomorskim jak również ewentualnego wykorzystania obiektów jako drogi komunikacyjnej w przypadku przemieszczania ciężkich pojazdów wojskowych. • W dokumencie należy uwzględnić potrzebę tworzenia planów awaryjnych dla infrastruktury drogowej w miastach, w tym scenariuszy wykorzystania obiektów inżynierskich w sytuacjach kryzysowych (np. wojna, katastrofy naturalne). • W strategii brakuje odniesienia do odporności infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich (np. mostów, wiaduktów) na zwiększony ruch ciężkiego sprzętu wojskowego w sytuacjach kryzysowych i wojennych. Proponujemy dodanie komponentu dotyczącego wzmocnienia konstrukcji strategicznych obiektów w ramach działań dofinansowywanych przez Państwo. • W kontekście metropolii Trójmiasta, ze względu na bliskość portów i potencjalne znaczenie militarne, należy uwzględnić konieczność przygotowania infrastruktury drogowej i inżynierskiej do obsługi ruchu wojskowego, w tym ewakuacji i logistyki.	Chylonia – Słupsk (ok. 5,6 mld zł, finansowanie FEnIKS, lata realizacji 2023-2029) W ramach zadania planowana jest budowa dodatkowego toru, kompleksowa wymiana nawierzchni, przebudowa podtorza i odwodnienia na 133 km linii, modernizacja 15 stacji, 7 przystanków osobowych, 60 peronów, budowa 8 przystanków osobowych, oraz modernizacja i budowa: 33 wiaduktów kolejowych i 15 wiaduktów drogowych, 27 mostów, 26 przejść podziemnych, 91 przepustów. Planowane jest podniesienie prędkości na linii kolejowej do 160 km/h dla pociągów osobowych i do 120 km/h dla pociągów towarowych. - Utworzenie kolejowego dostępu do Portu Morskiego w Policach (ok. 62 mln zł, finansowanie budżet państwa, lata realizacji 2025-2027). Inwestycja realizowana jest we współpracy ze spółką Zarząd Morskiego Portu Police. Wybudowana zostanie zelektryfikowana linia kolejowa (nr 437), łącząca stację Police z nowo wybudowaną stacją towarową Port Morski Police. Zostaną zamontowane urządzenia sterowania ruchem kolejowym, które zapewnią sprawny i bezpieczny przejazd pociągów. Wybudowany zostanie nowy wiadukt drogowy nad ul. Jasienicką. Obiekt zapewni odpowiedni poziom bezpieczeństwa w ruchu kolejowym i drogowym oraz usprawni komunikację na drodze wojewódzkiej nr 114 (Nowe Warpno – Tanowo). - W ramach KPK planowane jest zadanie „Zwiększenie przepustowości ciągu Tczew – Gdynia” (ok. 300 mln zł, finansowanie budżet państwa, lata realizacji 2026-2032) Zakres planowanych prac obejmuje m.in. dobudowę toru na odc. Pszczółki – Pruszcz Gdański, przebudowę układu torowego stacji Pszczółki, Pruszcz Gdański, Gdańsk Południowy, Gdańsk Główny i Gdańsk Wrzeszcz, budowę ładowni publicznej w Pszczółkach oraz przeniesienie do nowej lokalizacji ładowni w Pruszczu Gdańskim. Efektom prac będzie poprawa przepustowości linii, częstotliwości, regularności, skomunikowania i punktualności realizowanych połączeń. Ponadto wystąpi odseparowanie potoków ruchu (pasażerski dalekobieżny, pasażerski aglomeracyjny/regionalny oraz towarowy) oraz skrócenie czasu jazdy zarówno pociągów pasażerskich i towarowych. W ramach programu wieloletniego pn. „Program wspierania inwestycji infrastrukturalnych związku z realizacją kluczowych inwestycji w zakresie strategicznej infrastruktury energetycznej, w tym elektrowni jądrowej, w województwie pomorskim” realizowany jest projekt „Zapewnienie dostępu kolejowego do elektrowni jądrowej Lubiato – Kopalino” (2,8 mld zł, lata realizacji

					2023-2029). W ramach projektu procedowane są decyzje administracyjne, niezbędne do uzyskania pozwolenia na budowę dla realizacji robót związanych z modernizacją linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy - Łębork – Łeba. PKP PLK S.A. prowadzi rozmowy z Zarządem Morskiego Portu Gdańsk S.A. w sprawie opracowania dokumentacji przygotowawczej dla rozbudowy kolejowo-drogowej infrastruktury dostępowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym. Inwestycja ta miałaby obejmować w szczególności budowę alternatywnego dojazdu kolejowego do Portu Północnego od strony południowo-wschodniej."
396.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Rewitalizacja: Strategia powinna w większym stopniu adresować zagadnienie rewitalizacji i regeneracji miast, a także nie ograniczać się w tej kwestii do terenów przemysłowych, ponieważ miasta z różnych przyczyn mają potrzeby prowadzenia prac rewitalizacyjnych. Niezbędne jest również zapewnienie stabilnego mechanizmu finansowania rewitalizacji na poziomie adekwatnym do wyzwań z nią związanych.		Strategia nie ogranicza się do terenów przemysłowych, a jedynie wskazuje konieczność ich rewitalizacji jako kluczowe wyzwanie w perspektywie 2035 roku. Rewitalizacja jest narzędziem do osiągnięcia celu, jakim jest zrównoważony i policentryczny rozwój miast. W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
397.	Unia Metropolii Polskich	Uwaga ogólna	Strategia powinna uwzględniać także skuteczne i efektywne mechanizmy z zakresu ochrony konsumentów i konkurencji w tym skuteczną egzekucję prawa konsumentów i konkurencji. Działania te mogą pośrednio przełożyć się także na ograniczenie śladu węglowego. Proponowane działania to: a) wzmocnienie zasobów i narzędzi Prezesa UOKiK/Inspekcji Handlowej, b) stałe monitorowanie praktyk rynkowych i nadzór nad rynkiem cyfrowym, c) reforma ADR/ODR – powszechne, bezpłatne i szybkie pozasądowe rozstrzyganie sporów konsumenckich online; standardy czasu i wykonalności ugód, d) nowelizacja ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w tym w zakresie rynku cyfrowego (transparentność rankingów, influencer marketing, subskrypcje i automatyczne odnowienia),		Ze względu na złożoność zagadnienia kwestia ta pozostanie przedmiotem dalszej analizy, a ewentualne potrzeby w zakresie dodania kolejnego działania zostaną zweryfikowane w toku dalszych prac.

			e) uwzględnienie perspektywy konsumentkiej w części strategii odnoszącej się do gospodarki cyfrowej i danych, f) eliminację praktyk typu dark patterns, g) wprowadzenie obowiązku przejrzystości rekomendacji/algorytmów w ecommerce, h) zapewnienie realnej przenoszalności danych i interoperacyjność usług dla konsumenta, i) ochrona małoletnich konsumentów w usługach cyfrowych, j) uwzględnienie odniesienia do pozycji konsumentów wobec produktów IoT/AI, ukierunkowanego na bezpieczeństwo i odpowiedzialność, co ma szczególne znaczenie w kontekście wrogich działań państw trzecich w zakresie cyberbezpieczeństwa. Strategia powinna przewidywać działania w obszarze bezpieczeństwa produktów „inteligentnych” (update’y, cyberbezpieczeństwo, wycofania z rynku) z perspektywy użytkownika końcowego, k) wprowadzenie rozwiązań łączących aspekt prokonsumentki i prośrodowiskowy w tym gwarantujących odpowiedni cykl życia produktów, jak np. prawo do naprawy sprzętu, sprawny system wycofań z rynku, wprowadzenie standardów informacyjnych dla konsumentów energii.		
398.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, dot. Priorytetu 1.3 - Rozwój instrumentów polityki migracyjnej w obszarze rynku pracy i edukacji	W 2028 r.: „ewaluacja dotychczasowego modelu dopuszczania cudzoziemców do polskiego rynku pracy i przesądzenie na tej podstawie ewentualnych zmian w kierunku modelu opartego o system punktowy” Wskazany kamień milowy powinien zostać zrealizowany znacznie wcześniej niż w 2028 r.		Wskazany termin wypracowany został przez międzyresortowy Zespół ds. Migracji.
399.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, pkt 30	W 2025 r.: przyjęcie przez Komitet do spraw Europejskich „Projektu stanowiska Rządu w odniesieniu do dokumentu pozalegisłacyjnego UE Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Wizja dla rolnictwa i żywności. Wspólne kształtowanie unijnego sektora rolnego i spożywczego, atrakcyjnego dla przyszłych pokoleń (COM(2025) 075)”.		Zapis został skorygowany

			Czy przyjęcie stanowiska faktycznie należy uznać za kamień milowy?		
400.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, pkt 37	Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast – opis tej regulacji pomija kwestie finansowe		Szczegóły ustawy będą rozstrzygane na etapie legislacyjnym.
401.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 1, pkt 38	Kamień milowy: W 2027 r.: zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – drugi etap reformy planowania przestrzennego. Na obecnym etapie nie wiadomo na ile nowe dokumenty wojewódzkie przełożą się np. na potrzebę aktualizacji dokumentów metropolitalnych i lokalnych. Co może rodzić poważne konsekwencje organizacyjne dla samorządów lokalnych.		Zmiany dokumentów dokonuje się kaskadowo. Każda zmiana dokumentu, który należy uwzględnić jako uwarunkowanie niesie ze sobą konieczność dostosowania opracowywanego lub aktualizowanego dokumentu. Nie widzimy podstaw do stwierdzenia, że w przypadku reformy planowania przestrzennego na poziomie regionalnym te obciążenia dla samorządów lokalnych będą większe niż w przypadku zmian innych dokumentów strategicznych i planistycznych.
402.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa, Cel 1	Łagodzenie zmian demograficznych obejmuje działania, które wpływają na liczbę i strukturę wieku populacji. Głównym celem jest spowolnienie procesu starzenia się ludności rozumianego jako rosnący udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności. Zapis należy doprecyzować – obecnie jest sformułowany w taki sposób, że gdyby zmniejszyła się średnia długość życia i osoby starsze zaczęłyby np. szybciej umierać to też zostałby zrealizowany.		W opinii MFiPR wprowadzenie dodatkowego doprecyzowania w tym fragmencie nie jest konieczne. Zapisy dotyczące zmian struktury wieku populacji znajdują się w części diagnostycznej dokumentu, w podrozdziale "Zagrożenia dla spójności". W kontekście demograficznym jest powszechnie zrozumiałe, że działania łagodzące zmiany demograficzne dotyczą przede wszystkim wzrostu dzietności, a nie ograniczania długości życia ludności.
403.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.5, s. 92	D. Wzmocnienie działań prozdrowotnych wśród dzieci i młodzieży - jednym z narzędzi zapisanym w dokumencie jest nowy przedmiot „edukacja zdrowotna” – wydaje się, że jako przedmiot fakultatywny nie będzie miał dużego znaczenia dla osiągnięcia celu – należy rozważyć wprowadzenie tego przedmiotu jako obowiązkowego.		Uwaga jest w istocie komentarzem dotyczącym przedmiotu edukacja zdrowotna.
404.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 122, pkt E	Tam, gdzie to konieczne, wyprowadzany będzie ruch tranzytowy oraz ciężarowy z centrów zatłoczonych miast, aby ograniczyć emisję spalin i hałasu. Proponuje się zmianę zapisu na „Tam, gdzie to możliwe....” Wydaje się, że nie w każdym mieście, gdzie jest to konieczne jest to możliwe do zrealizowania.		Zapisy zostaną skorygowane.

405.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 125	A. Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów Czy integracji ma podlegać także komunikacja „miejska” wewnątrz miast?		Ustanowienie - w ramach rozwiązań projektu UD232 - marszałków województw jako integratorów przewozów nie będzie obejmowało przewozów realizowanych w ramach komunikacji miejskiej, które nie będą objęte dopłatą z Funduszu przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu (poprzednia nazwa: Fundusz rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej). W ramach projektu UD232 przewiduje się bowiem wprowadzenie możliwością objęcia dopłatą z Funduszu przewozów komunikacji miejskiej ale wyłącznie na odcinkach realizowanych poza miastami.
406.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.2, s. 132	Ramka 1 OSI CPK: W skład proponowanego w niniejszej Strategii obszaru wejdą 54 gminy: • 11 gmin stanowiących jego rdzeń objęty regulacjami z zakresu planowania przestrzennego określonymi w ww. Ustawie o Centralnym Porcie Komunikacyjnym • 43 gminy, które łącznie z ww. rdzeniem obszaru tworzą obszar funkcjonalny CPK i będą adresatami wsparcia rozwojowego określonego na mocy niniejszej Strategii W jaki sposób zaprezentowana zmiana delimitacji obszaru otoczenia CPK wpłynie na projekt Strategii Rozwoju tego obszaru? Czy w związku z tą zmianą konieczne będzie ponowne przeprowadzenie konsultacji publicznych?		Fragment zostanie poprawiony w taki sposób, aby doprecyzować relacje między rdzeniem, obszarem funkcjonalnym oraz obszarem otoczenia CPK.
407.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, s. 156	Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych. Czy przy obowiązujących przepisach dotyczących elektrowni wiatrowych możliwe jest osiągnięcie zakładanego celu?		Cele w zakresie rozwoju OZE zaczerpnięte zostały z KPEiK, dla którego przeprowadzono szereg analiz. Priorytet obejmuje także dostosowanie regulacji do potrzeby rozwoju OZE.
408.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, s. 166	Zarządzanie OSI oparte będzie o współdziałanie ministrów właściwych do spraw energii, rozwoju regionalnego i gospodarki działających w ścisłej współpracy z samorządami województw odpowiedzialnymi za politykę rozwoju regionu. Postulujemy włączenie do opisanego procesu samorządów lokalnych.		Uwaga zostanie uwzględniona.
409.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, s. 169	utworzeniu „Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej” - Wydaje się, że w tego typu programie powinno uczestniczyć wiele obszarów- w szczególności takie, które borykają się z dużą presją		Uwaga odrzucona, pomysł utworzenia Akademii Zrównoważonej Gospodarki przestrzennej zostaje porzucony pod wpływem innych zgłoszonych uwag.

			inwestycyjną (np. MOFy największych miast, obszar otoczenia CPK).		
410.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, s. 171	OSI transformacji energetycznej będzie prowadzone w ramach koordynacji międzyresortowej i współdziałania z realizującymi Plany Sprawiedliwej Transformacji samorządami województw przy współudziale i zaangażowaniu lokalnych liderów, w tym samorządów lokalnych. Należy zadbać o to, aby samorządy lokalne i ich liderzy byli włączeni w proces na etapie programowania, a nie tylko wdrażania i organizacji.		Uwaga zostanie uwzględniona.
411.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 256	Obwodnica aglomeracji warszawskiej – powinna być ujęta w sieci szkieletowej zamiast jak w dokumencie jako połączenie o znaczeniu uzupełniającym.		Niniejsza strategia nie wskazuje na docelowe przebiegi dróg krajowych a wskazuje na kluczowe powiązania pomiędzy ośrodkami miejskimi. Drogi obwodowe pełnią funkcje uzupełniające ponieważ pozwalają na ominięcie ośrodków nie wpływając na powiązania funkcjonalne pomiędzy nimi. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
412.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 259	Politykę przestrzenną (wskazaną do stref wielofunkcyjnych i problemowych) powinny zostać objęte również obszary metropolitalne ze względu na m.in. problem suburbanizacji, konflikty o przestrzeń czy dużą presję inwestycyjną.		Do rozstrzygnięcia na późniejszym etapie.
413.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 260, pkt C	c. Obszar otoczenia CPK Brak informacji na czym będą się koncentrować działania polityki przestrzennej w tym obszarze - powinny się koncentrować na możliwości rozwiązywania konfliktów o przestrzeń pomiędzy wieloma aktorami i możliwości realizacji interesu państwa, w tym inwestycji publicznych w sposób przemyślany.		Obszar otoczenia CPK nie będzie charakteryzował się istotną presją na zagospodarowanie przestrzenne (w przeciwieństwie do rdzenia), co wynika z analiz przeprowadzonych przez CPK na podstawie których wyznaczono obszar rdzenia CPK.
414.	Unia Metropolii Polskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej, s. 261	Mapa 12: Mapa nie uwzględnia - nawet w sposób schematyczny wszystkich inwestycji wypisanych powyżej (nie ma np. obwodnicy autostradowej		Ilustracje kartograficzne zostaną skorygowane adekwatnie do potrzeb.

			Warszawy). Nie ma też pasm rozwojowych związanych z inwestycjami energetycznymi. Warto dodać kolejną mapę w tym rozdziale.		
415.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, s. 262-263	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: - określenie hierarchii sieci osadniczej w zakresie ośrodków ponadlokalnych wzmacniających strukturę policentryczną i równoważących rozwój Należy jasno określić, czy władze regionalne mogą w ramach tej sieci wyznaczać także ośrodki należące do "ośrodków wyższego rzędu" - np. do metropolii (czy np. władze woj. mazowieckiego mogą wybrać Piaseczno lub Wołomin jako ośrodek wzmacniający strukturę policentryczną województwa?)		Polityka przestrzenna państwa określa w ramach strategii hierarchię sieci osadniczej. W żaden sposób nie może ona oczywiście ograniczać aspiracji innych ośrodków, które nie są elementem hierarchii w ramach ŚSRK.
416.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym s. 262-263	* wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich. czy te obszary nie są wyznaczone poprzez określenie gmin wchodzących w skład poszczególne MOFy?		Do rozstrzygnięcia na późniejszym etapie.
417.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym s. 262-263	* wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy. Zagadnienie warte uregulowania w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Uważamy, że wyznaczenie granic wskazanych obszarów powinno leżeć w gestii metropolii/ związków metropolitalnych lub przynajmniej ich przedstawiciele powinni brać udział w tym procesie.		Uwaga o charakterze komentarza
418.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym s. 262-263	è określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych W jaki sposób i w jakim stopniu przytoczony zapis łączy się z planami ogólnymi i strategiami lokalnymi, które obecnie są przygotowywane (wskazane elementy już są w nich określone)? Czy konieczna będzie aktualizacja lokalnych dokumentów?		Do rozstrzygnięcia na późniejszym etapie. Należy jednak podkreślić, że sporządzane obecnie plany ogólne nie powstają w oparciu o strategię gmin, spełniające wymogi obecnie obowiązującej ustawy o samorządzie gminnym. Nie przeszkadza to w uchwalaniu planów ogólnych. Podobnie jest z dokumentami szczebla regionalnego. Ich brak, a przede wszystkim ich uchwalenie, nie jest przesłanką kluczową co do decyzji o zmianach strategii lokalnych i planów ogólnych.

419.	Unia Metropolii Polskich	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym s. 262-263	è określenie przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych. Te elementy zostały już opisane (przynajmniej na poziomie wszystkich miast wojewódzkich) w SUMP-ach.		Obowiązujące SUMP obejmują nie wszystkie miejskie obszary funkcjonalne. W związku z tym część zapisów SUMP może być implementowana do PZPW, a dla tych MOF, które nie posiadają SUMP, PZPW może je określić.
420.	Unia Metropolii Polskich	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym s. 267	czy konieczne będzie aktualizowanie/ opracowanie nowych SMUP w miastach, w których one już powstały?		Odpowiedź: nie, dany SUMP obowiązuje do czasu jego zmiany.
421.	Unia Metropolii Polskich	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym s. 267-268, pkt 2A	Weryfikacja efektów reformy systemu planowania przestrzennego – powinna być zapisana w planach działań na lata 2026-2029. W tym punkcie zapisano, że powołany zostanie fundusz krajowy na wdrażanie działań realizujących ten cel. Powstaje pytanie czy fundusz ten będzie m.in. przeznaczony na wypłatę odszkodowań za zmiany/przygotowanie w mpzp, które dziś obciążają budżety samorządów?		Weryfikacja efektów reformy systemu planowania przestrzennego przewidująca uruchomienie dedykowanego funduszu znajduje się w punkcie 38 planu działań (Załącznik nr 1 do Strategii)
422.	Unia Metropolii Polskich	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju s. 272	Opisane poniżej Obszary Strategicznej Interwencji na rzecz wzmocnienia policentryczności powinny zostać uzupełnione przez wskazanie w dokumentach strategicznych samorządu województw pozostałych ośrodków kluczowych dla policentrycznego charakteru regionów. Samorządowe władze województw powinny też zostać włączone w mechanizm projektowania wsparcia dla ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych. Do wskazanego mechanizmu projektowania powinni zostać włączeni również przedstawiciele największych miast.		Wyznaczanie OSI na poziomie regionalnym jest w gestii samorządu. Włączenie zainteresowanych miast w mechanizm projektowania jest oczywiste. Zapis Strategii jedynie podkreśla udział samorządu w kształtowaniu polityki rozwoju.
423.	Unia Metropolii Polskich	Załącznik 2	Cel horyzontalny opisany w Strategii nie został wyposażony w żadne wskaźniki w „tabeli ze wskaźnikami”, wydaje się też, że wskaźniki przypisane do celów 1-3 nie są wystarczające do monitoringu celu horyzontalnego.		Zapisy dotyczące kompleksowego monitoringu celu horyzontalnego Strategii zostaną uzupełnione
424.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 281	Operacyjny: Zespół ds. Pracy Strategicznej Do prac tego zespołu powinni być włączeni również przedstawiciele miast zaliczonych do kategorii „węzłów policentryczności”.		Uwaga do dyskusji

425.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 281-282	Opracowywane inne strategie rozwoju (odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego) oraz wynikające z nich polityki publiczne oraz programy rozwoju, w tym programy wieloletnie, będą podlegać ocenie zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju oraz wymogami Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia dla różnych typów terytoriów, a także być poddane procedurze oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego. Powyższy zapis rodzi pytania takie jak: è W jaki sposób ma wyglądać procedura oceny wpływu terytorialnego, kto będzie jej dokonywał i na jakiej podstawie? Czy ta kwestia zostanie wpisana do porządku prawnego w ramach procedury opiniowania lub jako element ewaluacji ex-ante dokumentów strategicznych?		Zapisy zostaną doprecyzowane w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane procedurze badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego. i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
426.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 282	KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne przeznaczone dla tych obszarów. Wskaże także podmioty na poziomie krajowym i regionalnym zaangażowane we wsparcie rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania potencjałów tych terytoriów. Instrumenty terytorialne nowego typu będą oparte na zasadzie współpracy rządu z samorządem województwa, a tam, gdzie to zasadne, w układzie trójstronnym: rząd, właściwy samorząd wojewódzki, reprezentacja OSI. Uwaga: Naszym zdaniem zasadą powinna być współpraca trójstronna, a uzasadniać powinno się jej ewentualną niezasadność. Proponujemy przerehabilitować ten fragment w takim właśnie kierunku.		Zapisy zostaną zmienione, zaakcentowana zostanie współpraca trójstronna.
427.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 283	Ponadto Strategia przewiduje wykorzystanie następujących narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i		Kwestie te leżą w gestii samorządów lokalnych. Ich ewentualne rozwinięcie nastąpi w krajowej strategii rozwoju regionalnego. W ramach prac nad KSRR2027+

			samorządami lokalnymi w horyzoncie krótko- oraz średniookresowym: • Aktywny współudział w opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego Dotychczas samorządy powiatowe i lokalne były bardzo słabo reprezentowane w ciałach odpowiadających za przygotowanie założeń do KSRR – obecnie są one zbudowane na bazie ciał odpowiedzialnych za programowanie i wdrażanie kwestii funduszowych i składają się właściwie w całości z przedstawicieli rządu i regionów. Czy w związku z realizacją strategii udział samorządów lokalnych w realizacji KSRR zwiększy się? Jeśli tak to jakie mechanizmy to zapewnią? • Wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami Warto rozważyć dodanie zapisu na temat konieczności uregulowania współpracy na linii regiony (władze województw) – miasta.		zaplanowano działania w celu wzmocnienia systemu partnerstwa i wielostronnej współpracy administracji krajowej z regionalną i lokalną w zakresie programowania, wdrażania i koordynacji celów krajowej polityki regionalnej poprzez upowszechnianie współpracy partnerskiej w obszarach funkcjonalnych pomiędzy JST szczebla lokalnego i wzmocnienie potencjału oraz efektywności personelu urzędniczego administracji rządowej oraz JST szczebla regionalnego i lokalnego.
428.	Unia Metropolii Polskich	System realizacji Strategii, s. 289	1. Możliwa potrzeba utworzenia funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych Zapis ten wydaje się bardzo „miękki”. Ten fundusz powinien być "na twardo" zapisany w strategii jako niezbędny dla realizacji polityki rozwojowej państwa, która nie powinna się opierać wyłącznie na finansowaniu zewnętrznym (tak finansowo, jak i "merytorycznie", ponieważ środki europejskie będą wydawane na priorytety europejskie, które niekoniecznie muszą się w 100% pokrywać z priorytetami krajowymi).		Zostanie usunięte słowo "Możliwa". W ramach prac nad KSRR2027+ przewiduje się realizację celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
429.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.4, s. 80-81	W części dot. kluczowych wyzwań (s. 81) wskazuje się, że: „Wprawdzie liczba pracujących emerytów wzrosła na przestrzeni ostatnich kilku lat, jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje zachęcanie pracujących do wydłużania okresu zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego.” W diagnozie nie uwzględniono konieczności stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Natomiast w kierunkach działań na s. 82 i 83 zostały wskazane		Ze względu na syntetyczny charakter "kluczowych wyzwań" nie jest możliwe ujęcie w nich wszystkich szczegółowych aspektów problemów, które są następnie adresowane w kierunkach działań.

			stosowne rozwiązania. Należy uspoźnić zapisy diagnozy i kierunków działań. Wyzwania wskazują jedynie na konieczność działań skierowanych do osób, które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.		
430.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 1.4, s. 84, pkt 3C	W tym punkcie nie uwzględniono możliwości związanych z wykonywaniem pracy zdalnej, której wykonywanie nie jest powiązane z miejscem zamieszkania. Rozwiązanie to umożliwi osobom mieszkającym na obszarach wiejskich dostęp do atrakcyjnych miejsc pracy bez konieczności przeprowadzki do większych ośrodków miejskich. Wydaje się zasadne uwzględnienie dodatkowych zachęt/ rozwiązań dla pracodawców, związanych z pracą zdalną lub hybrydową.		Celem tego punktu jest ogólnie aktywizacja pracowników powyżej 50. roku życia, niezależnie od formy pracy (zdalna czy stacjonarna). Ewentualne zachęty dla pracodawców dotyczące formy pracy zdalnej lub hybrydowej powinny dotyczyć wszystkich pracowników, a nie określonej grupy.
431.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.1, s. 110, pkt 5	[uwaga zgłoszą w imieniu miasta Gdańsk] pkt 5. „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” należy uzupełnić o federalizację uczelni (warto rozważyć zmiany w ustawie umożliwiające federalizację uczelni). Uzasadnienie: Akapity zawarte w pkt 5 sugerują koncentrację na małych uczelniach, w małych miastach co jeszcze bardziej rozproszy finansowanie uczelni i doprowadzi do dalszego rozdrobnienia ośrodków naukowych i szkolnictwa wyższego w Polsce. Aby temu zapobiec należy wzmocnić potencjał akademicki kraju – stworzyć silne ośrodki naukowe w kraju (w Gdańsku: poprzez integrację Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego).		Przepisy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce umożliwiają tworzenie federacji uczelni akademickich przy zachowaniu ich autonomii. Trwają prace legislacyjne zmierzające do dalszego dostosowania tych przepisów w zakresie zapewnienia właściwego poziomu niezależności podmiotów wchodzących w skład federacji. Nie przewiduje się dodatkowych zachęt finansowych dla uczelni publicznych decydujących się na federację, gdyż podmioty te pozostają autonomiczne. Obowiązujące przepisy przewidują jednak preferencyjne zasady finansowania w przypadku łączenia uczelni – w roku następującym po połączeniu przysługuje subwencja w wysokości 110% sumy subwencji podmiotów łączonych.
432.	Unia Metropolii Polskich	Część kierunkowa	W fragmentach dokumentu dotyczących utrzymania i rozwoju infrastruktury transportowej w kontekście bezpieczeństwa i obronności kraju zauważamy potrzebę wyróżnienia tematu obiektów inżynierskich - zapewnienie ich stałego monitoringu oraz wysokiej jakości, trwałości i dostępności transportowej (kluczowej zarówno dla portów jak i bezpieczeństwa kraju) Naszym zdaniem należy uwzględniać nie tylko stopień realizacji projektów, lecz także jakość i		Należy zauważyć, iż kwestia zapewnienia i finansowania utrzymania obiektów inżynierskich na drogach krajowych jest uwzględniona w Strategii, założono bowiem, że wszędzie tam, gdzie jest mowa o prawidłowym i kompleksowym utrzymaniu dróg krajowych, uwzględnione są także obiekty inżynierskie (mosty, wiadukty, tunele) jako nieodłączne elementy tych dróg. Dodatkowo, Minister Infrastruktury określił warunki techniczne obiektów które uwzględniają kwestie wojskowe.

			trwałość infrastruktury. Szczególnie istotne jest monitorowanie stanu technicznego obiektów inżynierskich, takich jak mosty, wiadukty, estakady i tunele, które mają kluczowe znaczenie dla dostępności transportowej i bezpieczeństwa kraju. W strategii brakuje odniesienia do konieczności modernizacji obiektów inżynierskich w kontekście zwiększającego się ruchu ciężkiego związanego z rozwojem portów morskich i logistyki w regionie Pomorskim jak również ewentualnego wykorzystania obiektów jako drogi komunikacyjnej w przypadku przemieszczania ciężkich pojazdów wojskowych (należy uwzględnić konieczność przygotowania infrastruktury drogowej i inżynierskiej do obsługi ruchu wojskowego, w tym ewakuacji i logistyki).		
433.	Unia Metropolii Polskich	Priorytet 2.5, ramka 2	[uwaga zgłoszona w imieniu miasta Gdańsk] Zwracamy uwagę na potrzebę rewizji delimitacji i rozszerzenia OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. W OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Wnioskujemy o dodanie Gdańska. Uzasadnienie: to tutaj jest realizowany terminal instalacyjny, zbudowane są zakłady przemysłowe realizujące podstawową infrastrukturę offshore (Baltic Towers, Grupa Przemysłowa Baltic); to na rynku trójmiejskim pojawią się kadry z wykształceniem (nowe kierunki studiów) i doświadczeniem kierunkowym.		Uwaga zostanie uwzględniona.
434.	Związek Miast Polskich	Załącznik 3	Miasto Stargard zgłasza uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, do załącznika nr 3. Do listy „w ramach wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” należy wpisać miasto Stargard, które w powyższym kontekście powinno być traktowane jako ośrodek subregionalny o szerokim zasięgu oddziaływania na inne powiaty, a nie jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.	[1/3] Jednym z obszarów strategicznej interwencji wskazanych w projekcie Strategii Polski do 2035 roku jest wsparcie dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Przedstawiono listę miast, które należy w tym celu wesprzeć. Ograniczono się jednak do 78 ośrodków, pomijając wiele miast średnich pełniących funkcje subregionalne, w tym miasto Stargard. Lista miast wskazanych do wsparcia budzi zastrzeżenia dotyczące kryteriów jakimi się kierowano przy wyborze oraz nie znajduje pełnego odzwierciedlenia zarówno w opracowaniach naukowych, jak i planistycznych. Miasto Stargard powinno być uznane za ośrodek subregionalny i zostać ujęte na liście miast, które otrzymają specjalne wsparcie. Stanowisko to zostało poparte opinią ekspercką załączoną do niniejszego	Uwaga uwzględniona – Stargard zostanie ujęty jako osobny MOF.

				formularza. Opracowanie autorstwa dr. hab. Tadeusza Bocheńskiego z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Geografii Społeczno-Ekonomicznej Uniwersytetu Szczecińskiego wyraźnie wskazuje, że Stargard w kontekście strategicznym nie powinien być traktowany jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, tylko jako ośrodek subregionalny, który oddziałuje m.in. na powiaty: stargardzki, pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym. Nasze miasto powinno zostać zakwalifikowane jako ośrodek subregionalny, a nie jak wykazano w raporcie Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020” – jako ośrodek ponadlokalny silny. Warto nadmienić, że kryteria, jakie brano pod uwagę w badaniach do raportu uwzględniają lata, w których sytuacja wielu miast była zupełnie odmienna od tej obecnej. Tak jest również w przypadku Stargardu, które spełnia cechy ośrodka subregionalnego, silnie oddziałując na ościennne powiaty i od wielu lat wykazuje tendencję wzrostową rozwoju społeczno-gospodarczego. Wdrażając wszelkie programy i narzędzia wsparcia, pod uwagę powinny być brane aktualne badania, obecny stan miast oraz opracowania naukowe i planistyczne.	
435.	Związek Miast Polskich	Załącznik 3	Miasto Stargard zgłasza uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, do załącznika nr 3. Do listy „w ramach wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” należy wpisać miasto Stargard, które w powyższym kontekście powinno być traktowane jako ośrodek subregionalny o szerokim zasięgu oddziaływania na inne powiaty, a nie jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.	[2/3] Zarówno raport „Hierarchia funkcjonalna (...) w latach 1990-2020”, jak i ranking miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze Polskiej Akademii Nauk dotyczący lat 2008-2018, odnoszą się do już nieaktualnej sytuacji wielu miast. W przypadku Stargardu najlepiej obrazuje to porównanie niektórych wartości: - budżet Stargardu i wydatki inwestycyjne: 2008 – 157 894 624,88 zł / 2024 – 512 172 363,59 zł; - wskaźnik bezrobocia: 2008 – 8,9%, 2024 – 3,5%; - rozwój gospodarczy: 2008 – pojawia się pierwszy inwestor w Parku Przemysłowym Nowoczesnych Technologii, 2024 – jest już 40 firm w PPNT plus 62 w Stargardzkim Parku Przemysłowym (łącznie ok. 10000 zatrudnionych); do tego pewni kolejni inwestorzy i 1000 następnych miejsc pracy; - przychody z podatku PIT: 2008 – 35 18 723, 2024: 58 519 182 zł; - liczba punktów adresowych: 2008 – 22 500, 2024 – 28 500. Jednocześnie te rosnące wskaźniki obserwujemy przy spadku liczby mieszkańców: 2008 – 69 519, 2024 – 66	Uwaga uwzględniona – Stargard zostanie ujęty jako osobny MOF.

				816. Stargard pełni rolę stolicy subregionu, mając w zasięgu oddziaływania nie tylko powiat stargardzki, ale także pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym. Dynamicznie rozwijający się Przemysłowy Park Nowoczesnych Technologii to miejsce pracy dla ok. 10 000 osób. Przygotowany dla Stargardu raport „Rynek pracy subregionu stargardzkiego” wykazuje, że w 57,9% ankietowanych firm są pracownicy zamieszkujący w promieniu 30-50 km od Stargardu (Szczecin, Nowogard, Goleniów), a w 15,8% z miejscowości dalszych niż 50 km od Stargardu. Promień 50 km jest obszarem, w obrębie którego codzienne dojazdy – przy odpowiedniej organizacji i infrastrukturze – są realną alternatywą dla pracy w miejscu zamieszkania. Zdefiniowany obszar to duża część województwa zachodniopomorskiego obejmująca do 25 gmin i zamieszкана przez niemal 670 tysięcy osób, co stanowi 1/3 mieszkańców województwa. Nie bez znaczenia jest tu integracja całego transportu zbiorowego w Stargardzie: Zintegrowane Centrum Przesiadkowe, Park&Ride, dostęp do Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej oraz integracja biletowa i taryfowa w ramach SKM.	
436.	Związek Miast Polskich	Załącznik 3	Miasto Stargard zgłasza uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, do załącznika nr 3. Do listy „w ramach wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” należy wpisać miasto Stargard, które w powyższym kontekście powinno być traktowane jako ośrodek subregionalny o szerokim zasięgu oddziaływania na inne powiaty, a nie jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.	[3/3] Kolejnym istotnym elementem decydującym o tym, że Stargard jest ośrodkiem subregionalnym jest działający na jego terenie szpital powiatowy – Samodzielny Publiczny Wielospecjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Funkcjonuje w nim 15 poradni specjalistycznych, 9 oddziałów szpitalnych oraz Szpitalny Oddział Ratunkowy, gdzie w systemie całodobowym przyjmowane są osoby w stanie zagrożenia życia lub zdrowia. Świadczy usługi dla mieszkańców z całego powiatu stargardzkiego, ale z jego usług korzystają także mieszkańcy Szczecina, powiatów: pyrzyckiego, choszczeńskiego i goleniowskiego. W 2024 roku szpital przyjął 127 472 pacjentów. Z oferty kulturalnej i sportowej w Stargardzie korzystają mieszkańcy całego województwa zachodniopomorskiego. W Stargardzkim Centrum Kultury organizowane są koncerty, spektakle teatralne, a także inne wydarzenia, z sukcesem konkurując z ofertami kulturalnymi nawet większych miast. Do Amfiteatru Miejskiego (który po gruntownej przebudowie może pomieścić 4000 osób) zapraszani są najpopularniejsi artyści, reprezentujący różnorodne style muzyczne: rock, pop, hip-hop. Nazwiska	Uwaga uwzględniona – Stargard zostanie ujęty jako osobny MOF.

				muzycznych gwiazd w połączeniu z atrakcyjnymi cenami biletów ściągać do nas publikę z całego województwa. Ponadto siedzibę w naszym mieście ma polski klub koszykarski grający w Polskiej Lidze Koszykówki – Spójnia Stargard. Po przebudowie miejskiego basenu i przekształceniu go w 2021 r. w atrakcyjny i nowoczesny aquapark ze strefą fitness oraz siłownią, przyciągnęliśmy do siebie ludzi, którzy dotąd wybierali pływalnie w Goleniowie, Gryfinie i Szczecinie. Dziennie AquaStar odwiedza ok. 1000 osób.	
437.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna		Zarząd Związku Miast Polskich z uwagą zapoznał się z projektem Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Cieszy nas, że Rząd dostrzega ważną rolę jednostek samorządów terytorialnego (jst) – w tym zwłaszcza miast – w kształtowaniu przyszłości Polski. Strategia w wielu miejscach porusza się na poziomie lokalnym – gminnym i powiatowym. Proponuje działania, które mieszczą się w zakresie odpowiedzialności jst. Niepokoi nas jednak, że pomimo to projekt Strategii nie zapowiada żadnych instrumentów finansowych, które pozwoliłyby naszym samorządom rzetelnie włączyć się w dzieło wdrażania tego ambitnego dokumentu. W tym kontekście chcielibyśmy przede wszystkim dowiedzieć się, czy Rząd przeliczył koszty realizacji celów i priorytetów proponowanej Strategii. Generalnie zgadzamy się z diagnozą stanu kraju oraz ze strukturą trzech celów (demografia, konkurencyjność, bezpieczeństwo), wraz z przecinającym je celem horyzontalnym, który akcentuje bliską nam ideę zrównoważonego wzmocnienia policentrycznej sieci osadniczej. Cieszy nas wyrażona wprost zapowiedź opracowania (we współpracy z jst) i przyjęcia ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, która ma zawierać regulacje umożliwiające tworzenie związków jst na obszarach funkcjonalnych i metropolitalnych wokół ośrodków miejskich. Zwracamy uwagę, że także i ta ustawa powinna zostać wyposażona w konkretne instrumenty finansowe. Popieramy przedstawiony w Strategii katalog Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) – ale z uwagami, które formułują nasze miasta członkowskie. Poniżej przedstawiamy zestaw wybranych uwag dotyczących różnych zagadnień poruszonych w Strategii.	Uwaga potraktowana jako komentarz, bez wpływu na treść.
438.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	I. Sytuacja miast średnich - diagnoza, rekomendacje	[1/2] Miasta zwróciły uwagę na następujące elementy diagnozy ich stanu obecnego, które prowadzą do konkretnych rekomendacji do Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.:	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu strategii przez RM, a nie do samej treści strategii.

				1) kryzys demograficzny (depopulacja, starzenie się społeczności lokalnych); → Konieczne przeorientowanie lokalnych usług publicznych, zarówno technicznych jak i społecznych; 2) negatywny wpływ migracji wewnętrznych: a) drenaż najbardziej kreatywnych zasobów ludzkich do dużych ośrodków, → Konieczne przeciwdziałanie: atrakcyjna oferta pracy i zamieszkania (budownictwo społeczne); b) suburbanizacja (odpływ mieszkańców na tereny podmiejskie); → Konieczne mechanizmy koordynacji planowania rozwoju i zagospodarowania przestrzeni oraz zapewnienia równowagi między ochroną interesu prywatnego a wymogami dobra wspólnego. 3) utrata w różnym stopniu ważnych funkcji społeczno-gospodarczych; → Konieczne podtrzymanie wsparcia dla miast i obszarów tracących funkcje społeczno-gospodarcze (np. poprzez lokalizację nowych inwestycji); 4) nieadekwatny podział administracyjny, w znacznym stopniu odziedziczony po PRL, chaotycznie korygowany w latach 1990-92; brak realnych narzędzi współpracy ponad granicami, konflikty graniczne. → Konieczna jest pilna analiza funkcjonalna obecnego podziału administracyjnego, dokonanie najważniejszych korekt ogólnie (np. gminy obwarunkowe), w sposób zapewniający realizację art.15 ust.2 Konstytucji RP1, a także wprowadzenie zasady systematycznego jego przeglądu i dokonywania niezbędnych korekt w oparciu o kryteria funkcjonalne (rozwojowe), co najmniej raz na kadencję. → Konieczne jest szybkie wprowadzenie w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast nowego narzędzia współpracy ponad granicami – związku rozwojowego, który umożliwi wspólne planowanie i wdrażanie ponadlokalnej (subregionalnej) polityki rozwoju.	Kwestie związane z narzędziami współpracy, suburbanizacją, finansowaniem usług publicznych itp., będą elementem ustawy o zrównoważonym rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych. Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie prac nad ustawą.
439.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	I. Sytuacja miast średnich - diagnoza, rekomendacje	[2/2] 5) brak spójności polityki przestrzennej, skutkującą kosztowną, niekontrolowaną suburbanizacją; → Konieczne jest uspołnienie polityki przestrzennej w miejskich obszarach funkcjonalnych, które może zapewnić wspólna polityka rozwoju ponadlokalnego w ramach związków rozwojowych; podkreślamy, że główne docelowe instrumenty planowania przestrzennego w związkach rozwojowych na obszarach funkcjonalnych i metropolitalnych powinny być ulokowane na tym właśnie szczeblu, nie zaś na szczeblu regionalnym, który może mieć rolę wspierającą. 6) brak mechanizmów sprawiedliwego finansowania usług publicznych, realizowanych ponad granicami	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu strategii przez RM, a nie do samej treści strategii. Kwestie związane z narzędziami współpracy, suburbanizacją, finansowaniem usług publicznych itp., będą elementem ustawy o zrównoważonym rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych. Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie prac nad ustawą.

				administracyjnymi, → Konieczne jest wprowadzenie obowiązku ponoszenia kosztów lokalnych usług publicznych, zwłaszcza oświatowych (w tym celu należy rozszerzyć rozdział 4 ustawy o finansowaniu zadań oświatowych, obejmujący obecnie tylko przedszkola, na wszystkie placówki oświatowe), świadczonych na rzecz odbiorców z gmin sąsiednich, finansowanych lub dofinansowywanych ze środków własnych gmin i powiatów. → Ponadto rekomendujemy takie podejście do obszarów funkcjonalnych i metropolitalnych, które dostrzeże w nich podstawowe ośrodki wzmacniania odporności, bezpieczeństwa oraz konkurencyjności całego Państwa. Służyć temu mogłyby instrumenty wspierające tworzenie ich suwerenności zasobowych (czyli wyposażania ich we własne źródła wody pitnej, żywności, energii, ciepła itp.) oraz ukierunkowane terytorialnie działania w ramach polityki konkurencyjności, wspierania nowych technologii, badań i rozwoju itp.	
440.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	II. Nieuwzględnienie specyfiki niektórych miast średnich w opisach	- konieczność docenienia strategicznego znaczenia mniejszych portów morskich i ich powiązanie z krajowym systemem transportowym (Kołobrzeg); - znaczenie ośrodków ważnych dla tożsamości państwowej/narodowej i kulturowej (Gniezno); - szczególna sytuacja miast przemysłowych (Wałbrzych); - szczególna sytuacja miast uzdrowiskowych; - ważna rola węzłów komunikacyjnych w rozwoju transportu intermodalnego; miasta subregionalne jako węzły europejskich korytarzy transportowych (Kutno); → Konieczne jest uwzględnienie w opisach uwag zgłaszanych przez miasta w procesie konsultacji;	Uwagi zostaną uwzględnione.
441.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	III. Niewłaściwa delimitacja obszarów funkcjonalnych miast:	Zamieszczona w projekcie delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych nie odpowiada faktycznym powiązaniom funkcjonalnym. Jest to spowodowane przyjętym przez Autorów założeniem, w myśl którego uwzględniono obszary wskazane ogólnie przez samorządy województw. → Konieczne jest uwzględnienie uwag miast zgłaszanych w procesie konsultacji; delimitacja powinna być zgodna z faktycznym zasięgiem ich ponadlokalnego oddziaływania.	Uwagi zgłaszane przez miasta w toku konsultacji co do ich obszarów funkcjonalnych będą rozpatrywane w każdym przypadku osobno. Niezbędny jest w tym przypadku kompromis między wizją na poziomie samorządu województwa a miastem.
442.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	IV. Bezpieczeństwo energetyczne społeczności lokalnych – priorytet strategii rozwoju:	Miasta podejmują wysiłki na rzecz transformacji energetycznej w całej gospodarce komunalnej. Dążą do samowystarczalności energetycznej. Wprowadzane rozwiązania są oparte na odnawialnych źródłach energii. Rozwój energetyki rozproszonej sprzyja zwiększeniu	Rozwój energetyki rozproszonej stanowi istotne ogniwo transformacji energetycznej. W Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna przewidziano m.in. działanie 1D. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych

				bezpieczeństwa energetycznego społeczności lokalnych. Ten wysiłek społeczności lokalnych jest marnotrawiony przez absurdalne ograniczenia prawne oraz brak partnerstwa ze strony państwowego monopolu energetycznego. → Konieczne jest uzupełnienie priorytetów polityki energetycznej o rozwój energetyki rozproszonej, zapewniający wzrost bezpieczeństwa energetycznego społeczności lokalnych. Strategia musi uwzględnić strategiczne znaczenie dla odporności państwa szybkiej i skutecznej transformacji energetycznej społeczności lokalnych, w tym zaplanować dokonanie jeszcze w roku 2026 niezbędnych zmian w ustawie o gospodarce komunalnej i w prawie energetycznym. Zwracamy przy tym uwagę, że charakter rozproszony może mieć także energetyka jądrowa – Strategia kompletnie pomija temat małych reaktorów jądrowych, które mogłyby wspomóc rosnące potrzeby energetyczne ośrodków miejskich.	oraz klastrow energii. Z uwagi na charakter dokumentu ma ono kierunkowy charakter i nie określa konkretnych zmian legislacyjnych ani harmonogramu. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
443.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	V. Bezpieczeństwo lokalnej infrastruktury krytycznej:	Projekt przewiduje zbudowanie nowoczesnego systemu ochrony ludności i obrony cywilnej, obejmującego system reagowania, system komunikacji, budowę infrastruktury ochronnej oraz edukację. Zostaną także podjęte działania na rzecz zabezpieczenia infrastruktury krytycznej, zwiększenia cyber-bezpieczeństwa oraz utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Będą również prowadzone na szeroką skalę inwestycje obejmujące infrastrukturę transportową podwójnego, cywilno-wojskowego (dual-use) zastosowania. Konieczne jest zapewnienie w ujęciu priorytetów strategii bezpieczeństwa równowagi między elementami ponadlokalnymi (sieciami) i lokalnymi infrastruktury krytycznej.	Uwaga potraktowana jako komentarz, bez wpływu na treść.
444.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	VI. Docelowa wizja subregionów:	W projekcie strategii naszkicowano opisy miejskich obszarów funkcjonalnych miast zaliczonych do grupy ośrodków subregionalnych. Uwagi kilku miast (Ełk, Gniezno, Kutno, Kołobrzeg) wskazują, że opisy te nie zawsze są trafne, a przejęta od samorządów województw delimitacja tych MOF wątpliwa. Jest przy tym jasne, że granice subregionów, rozumiane jako zasięg subregionalnego oddziaływania wskazanych ośrodków, będą inne (szersze) niż tereny poszczególnych miejskich obszarów funkcjonalnych. W projekcie brak definicji oraz sprecyzowanych zadań subregionalnych, co staje się szczególnie istotne wobec zaliczenia do grupy ośrodków subregionalnych zarówno miast na prawach powiatu jak i gmin miejskich bez tych uprawnień. → Z jednej strony należałoby zatem co	Uwagi poszczególnych miast do Strategii będą rozpatrywane osobo. Kwestia strategii subregionalnych zostanie ujęta w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych. Kwestia podziału na NUTS2 i NUTS3 wykracza poziomem szczegółowości poza zakres Strategii. Jest to działanie, które może nastąpić po przyjęciu Strategii przez Radę Ministrów.

				najmniej przyznać status miast na prawach powiatu wszystkim wymienionym ośrodkom, ale z drugiej umożliwić im pełnienie funkcji subregionalnych, chociażby tych, które projekt Strategii wymienia (ponadlokalny transport publiczny; rozwój gospodarczy subregionu). Miasta subregionalne mogłyby przejąć od powiatów ziemskich funkcje koordynacji ponadlokalnego transportu publicznego, a także tworzyć – we współdziałaniu z gminami i powiatami subregionu – subregionalną strategię rozwoju i odpowiedni model struktury funkcjonalno-przestrzennej, który wiązałby w określonym zakresie lokalne polityki przestrzenne miast i gmin subregionu (strategia subregionu byłaby szczególnym typem strategii ponadlokalnej). → Niezbędne staje się ponadto dostosowanie podziału na regiony i subregiony statystyczne (NUTS 2 i NUTS 3) do rzeczywistej sytuacji społeczno-gospodarczej w regionach oraz do projektowanej sieci ośrodków subregionalnych. W tym zakresie zasadne jest rozważenie: a) postulatu podziału województwa dolnośląskiego na dwa regiony statystyczne NUTS 2 (podobnie jak w woj. mazowieckim); b) zmiany granic subregionów statystycznych NUTS 3, by zapewnić ujmowanie części danych statystyki publicznej dla obszarów, na których będą tworzone i wdrażane subregionalne strategie rozwoju;	
445.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	VII. Udział jednostek samorządu terytorialnego w polityce zagranicznej Państwa oraz w kształtowaniu i wdrażaniu polityk Unii Europejskiej:	Zwracamy uwagę na rosnący zakres kontaktów międzynarodowych prowadzonych na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz na istotną rolę jest w funkcjonowaniu Unii Europejskiej. → Dlatego rekomendujemy: - Włączenie jest, a zwłaszcza korporacji zrzeszających jest do polityki wzmacniania obecności Polski i Polaków na arenie międzynarodowej, w tym w międzynarodowych sieciach i instytucjach. - Włączenie i wsparcie jest w zakresie prowadzenia lokalnych i regionalnych działań mających na celu przyciąganie wysoko kwalifikowanych migrantów z zagranicy, w tym poprzez wspieranie lokalnej i regionalnej oferty mieszkaniowej i edukacyjnej. - Wspólne i skoordynowane działania Rządu i korporacji zrzeszających jest na rzecz takiego kształtu Wieloletnich Ram Finansowych UE 2028-2035, które nie tylko utrzymają, ale wręcz wzmocnią zasady partnerstwa i pomocniczości poprzez m.in.: utrzymanie programów regionalnych; większe niż dotąd alokacje adresowane do miast i ich obszarów funkcjonalnych i metropolitalnych (w tym wzmocnienie ZIT-ów); wyposażenie planowanego funduszu konkurencyjności w wymiar terytorialny; gwarancję takich procedur realizujących zasadę partnerstwa, w których zainteresowane podmioty	Ad 1 Zostaną uzupełnione zapisy w priorytecie 3.1. w Kierunku działania F. Rozwój dyplomacji obywatelskiej i roli polskich organizacji pozarządowych na arenie międzynarodowej. Ad 2 W Strategii są zawarte zapisy na rzecz utrzymania programów regionalnych i znaczenia zasady pomocniczości w dysponowaniu środkami UE.

				(np. miasta) nie tylko opiniują, ale są współodpowiedzialne za cały cykl życia programów i polityk – od ich kształtowania, poprzez wdrażanie, kończąc na ewaluacji.	
446.	Związek Miast Polskich	Uwaga ogólna	Wszystkie trzy główne cele polityki rozwoju Polski w nadchodzącej dekadzie obejmują w znacznym stopniu dziedziny, w których realizacji uczestniczą samorządy lokalne i regionalne, jako podmioty wdrażające kluczowe priorytety strategii, albo współtworzące wraz z administracją centralną warunki do ich wdrożenia. Dlatego konieczne jest porozumienie rząd - samorząd, dotyczące wspólnej realizacji Strategii. Powinno ono objąć: 1) dostosowanie zakresu decentralizacji spraw i środków publicznych do skali powierzonych zadań, w tym pilne wypracowanie i wdrożenie nowego systemu finansów samorządowych, realnie wzmacniającego sprawczość jst; 2) uznanie, że podstawą bezpieczeństwa ludności jest samodzielność społeczności lokalnych, zbudowana w oparciu o lokalne potencjały, w tym pogłębienie władztwa jst i tworzenie suwerenności zasobowych na obszarach funkcjonalnych i metropolitalnych.		Uwaga nie dotyczy treści Strategii ale sposobu jej realizacji, po przyjęciu przez RM. Taką współpracę rząd - samorządy przewiduje KSRR 2027+, która ma być dokumentem akceptowanym wspólnie przez rząd oraz samorząd województwa (jako główne podmioty polityki regionalnej w Polsce). Ponadto, dla zapewnienia możliwości realizacji celów strategicznych krajowej polityki regionalnej oraz zapewnienia spójności działań podejmowanych na poziomie krajowym i regionalnym, KSRR może także określić we współpracy z samorządami wojewódzkimi listę celów na poziomie wojewódzkim (wraz z towarzyszącymi im oczekiwanymi rezultatami) i działania niezbędne do ich osiągnięcia (zarówno poprzez inwestycje i rozwiązania prawno-organizacyjne) będące przedmiotem wspólnego działania rządu (w tym w ramach polityki regionalnej i działań sektorowych) oraz samorządu wojewódzkiego (oraz innych podmiotów).

Nr uwagi	Rodzaj podmiotu	Nazwa podmiotu	Część dokumentu, do której odnosi się uwaga	Nr strony	Treść uwagi	Odpowiedź
1	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	1	Inwestować w huty stali i wytwarzanie grafenu wydobyć surowców naturalnych na terytorium całej Polski	Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej jest jednym z kierunków działań przewidzianych w ramach Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Przewiduje się wspieranie poszukiwań i analizę możliwości eksploatacji krajowych złóż surowców mineralnych. Zapisy o inwestowaniu w huty stali i wytwarzanie grafenu są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
2	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	2	podjąć współpracę ze słowackimi służbami specjalnymi i armią	Uwaga niezrozumiała w kontekście Priorytetu 2.5.
3	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	3	zainwestować w elektrownię atomową w Stalowej Woli	Projekt zakładający budowę elektrowni jądrowej w lokalizacji Stalowa Wola nie jest objęty Programem PEJ. Decyzja co do realizacji tej inwestycji będzie podejmowana przez spółkę celową OSGE, która otrzymała decyzję zasadniczą w tym zakresie.
4	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	4	zainwestować w tworzenie innowacyjnych technologii militarnych poprzez utworzenie studiów doktoranckich na Politechnice Rzeszowskiej	Uwaga o charakterze komentarza.
5	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	5	utworzyć na uczelniach możliwość kształcenia na 60 minutowych kursach	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
6	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	6	Kocham Was	Uwaga nie dotyczy projektu śsrk.
7	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	1	Wprowadzenie możliwości rejestracji w UP za okazaniem jednego dokumentu tożsamości	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
8	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski	SYNTEZA	2	Przetwarzanie dóbr naturalnych w zaawansowanych procesach syntezy	Uwaga nie dotyczy projektu śsrk.
9	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	3	Czerpanie wzorców od zaawansowanych gospodarczo państw	Strategia wskazuje, że aby uniknąć spowolnienia procesu konwergencji, potrzebna jest systematyczna budowa konkurencyjności gospodarki w kierunku podobnym do najbardziej rozwiniętych państw, to znaczy opartej na przewagach w wytwarzaniu wysoko zaawansowanych dóbr i usług oraz

						realizowaniu funkcji przed- i poprodukcyjnych przez krajowe przedsiębiorstwa. Kwestie te są rozwinięte w Celu 2 Strategii.
10	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	4	Budowa infrastruktury zaawansowanej technologicznie np. Inteligentne domy, drogi, lotniska, autonomiczne systemy sterowania pojazdów mechanicznych	Uwaga niejasna.
11	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski	UWAGA OGÓLNA	5	Polska 18 gospodarką świata w dniu wyborów parlamentarnych	Uwaga bez związku z projektem śsrk.
12	Inne	Student, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzanie w Rzeszowie	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	1	Języki francuski angielski norweski szwedzki fiński duński arabski i łacina	Uwaga niejasna.
13	Inne	Student, Uniwersytet Rzeszowski i Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	1	Edukacja dla wszystkich zarówno tradycyjna jak i niekonwencjonalna	Uwaga niejasna.
14	Inne	Student, Urz i WSiIZ	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	1	Tworzenie podmiotów świadczących usługi medyczne zarówno z zakresu medycyny tradycyjnej jak i niekonwencjonalnej tj. mieszanych	Zadaniem państwa jest wspieranie medycyny opartej na wiarygodnych dowodach naukowych dotyczących skuteczności i bezpieczeństwa stosowanych terapii.
15	Inne	Student, Urz i WSiIZ	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	1	Obwodnice w każdym z miast. E-booki w ów miastach w bibliotekach , książki papierowe .	Zadania inwestycyjne związane z budową dróg zawierają programy przygotowywane przez Ministerstwo Infrastruktury: Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r.) oraz Program Budowy 100 Obwodnic na lata 2020-2030. Wiele bibliotek publicznych w Polsce w miastach już obecnie oferuje dostęp do e-booków (ich liczba będzie stale rosła) oraz tradycyjnych książek papierowych. E-booki można wypożyczać też online za pomocą specjalnych kodów aktywujących dostęp do platform, takich jak: Legimi, Empik Go lub IBUK Libra.
16	Inne	Student, Urz i WSiIZ	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1	Tworzenie nowych partii dla Koalicji Obywatelskiej MNiP (Miłość Narodu i Państwa) ,POdW (Partia Otwarta dla Wszystkich) i dołączenie do KO Partii Nowoczesna	Uwaga bez związku z projektem śsrk.
17	Inne	Student, Urz i WSiIZ	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	1	Wsparcie i współpraca ze Słowacją	Uwaga bez związku z projektem śsrk w części System realizacji strategii.
18	Inne	Student 2 uczelni, URz i WSiIZ	UWAGA OGÓLNA	1	Mieszkania bogate w zieleni i piękne obrazy	Uwaga bez związku z projektem śsrk.

		perspektywą na Harvard				
19	Inne	Student 2 uczelni, URz i WSiz z perspektywą na Harvard	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	2	Sztuczna super i hiper inteligencja	Uwaga niejasna.
20	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	WPROWADZENIE	5	W Strategii należy wzmocnić odniesienia do kryzysu klimatycznego jako jednego z kluczowych czynników warunkujących bezpieczeństwo i rozwój kraju w perspektywie do 2035 r. Zmiany klimatu – ekstremalne zjawiska pogodowe, susze, degradacja ekosystemów – stanowią zagrożenie nie tylko dla zdrowia i jakości życia obywateli i obywaterek, lecz także dla stabilności gospodarczej, bezpieczeństwa energetycznego i żywnościowego. Szczęólnego podkreślenia wymaga prawo do żywności jako fundamentalny element bezpieczeństwa obywatelskiego. Konieczne jest ukierunkowanie polityk publicznych na transformację systemu żywnościowego – od uzależnienia od wielkotowarowych ferm przemysłowych w stronę lokalnej, zdrowej i etycznej produkcji żywności, opartej na nowoczesnych technologiach, roślinnym rolnictwie regeneratywnym i krótkich łańcuchach dostaw. Taka transformacja nie tylko zwiększa odporność kraju na kryzysy globalne (np. zaburzenia w dostawach), ale również wspiera rozwój lokalnych społeczności, poprawia zdrowie obywateli i obniża emisyjność gospodarki. Ważnym obszarem wymagającym pogłębionej analizy i regulacji jest również rozwój sztucznej inteligencji (AI). Z jednej strony może ona przyczynić się do zwiększenia innowacyjności, efektywności energetycznej, rozwoju nowych gałęzi gospodarki i usprawnienia usług publicznych. Z drugiej strony generuje poważne wyzwania etyczne, społeczne i bezpieczeństwa, takie jak automatyzacja pracy, wpływ na rynek pracy i edukację, dezinformacja czy ryzyka cybernetyczne. Strategia powinna jasno wskazać potrzebę rozwijania kompetencji cyfrowych obywateli i obywatelek budowy etycznych ram wykorzystania AI oraz inwestowania w rozwiązania, które wspierają zrównoważony rozwój i ochronę interesu publicznego. Konieczne jest podkreślenie w tej części praw człowieka w kontekście rozwijających się technologii i wzmacniania i ochrony praw człowieka.	Jednocześnie informujemy, że Strategia zawiera szereg działań związanych z mityzacją i adaptacją do zmian klimatu głównie w Priorytetach takich jak 2.5: Transformacja energetyczna i 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego czy 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii. Kwestie te są zaakcentowane w diagnozach poszczególnych priorytetów, jak i na poziomie wskaźników w niektórych z nich. Pr. 3.4 jest dedykowany bezpieczeństwu żywnościowemu jako kluczowe wyzwanie określono zachowanie samowystarczalności żywnościowej kraju. Kwestie poruszone w uwadze są silnie akcentowane w Kierunku 3 Zapewnienie konsumentom odpowiedniej ilości i jakości żywności po przystępnych cenach (w obu działaniach), a także w działaniach w ramach Kierunku 2 Transformacja sektora rolno-spożywczego w kierunku większego zrównoważenia i budowa jego odporności na kryzysy. Potrzeba rozwijania kompetencji cyfrowych została zaadresowana w priorytecie "2.1. Wysokie kompetencje obywateli" w kierunku działań 7. Rozwój kompetencji cyfrowych nauczycieli i uczniów. Natomiast poruszane kwestie związane z AI - w priorytecie "2.4. Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii" w działaniu 3E. Monitorowanie zagrożeń i nadzór nad bezpieczeństwem zastosowań AI.
21	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	SYNTEZA	8	Systemowość zmian. Strategia w wielu miejscach kładzie nacisk na rozwój kompetencji obywateli i obywatelek, co jest niewątpliwie istotne, jednak aby rzeczywista transformacja była możliwa, konieczne są zmiany systemowe. Same działania edukacyjne i podnoszenie umiejętności nie wystarczą, jeśli utrzymane zostaną bariery instytucjonalne, prawne i regulacyjne sprzyjające dotychczasowym, nieefektywnym modelom gospodarczym i społecznym. Strategia powinna wskazać na potrzebę zmiany ram prawnych i układu sił w gospodarce oraz	Zmiany systemowe są przewidziane m.in. w Priorytecie 3.5. Skutecznie działająca administracja, gdzie podejmowane są kwestie związane m.in. z poprawą jakości zarządzania,

					administracji publicznej, tak aby polityka rozwoju nie była jedynie sumą indywidualnych wysiłków obywateli, lecz realną zmianą systemową.	przeciwdziałaniem silosowości, przeprowadzeniem gruntownej reformy sądownictwa, wzmocnieniu trzeciego sektora.
22	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	SYNTEZA	8	Rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe. W części dotyczącej gospodarki i bezpieczeństwa brakuje odniesienia do koniecznej transformacji rolnictwa. Polska jest obecnie liderem w zakresie wielkotowarowych ferm przemysłowych (wielkotowarowych), co wiąże się z poważnymi wyzwaniami środowiskowymi, zdrowotnymi i społecznymi. Strategia powinna wskazywać na potrzebę przejścia do konkurencyjnych systemów roślinnych i regeneratywnych, które zapewniają wyższą wartość dodaną, mniejszą emisyjność i większą odporność żywnościową kraju. Brak tego elementu osłabia spójność między celami gospodarczymi (innowacyjność, wysoka wartość dodana) a celami środowiskowymi i społecznymi. Warto zauważyć, że wiele państw już dzisiaj buduje transformację zarówno od strony popytowej (w Polsce projekt rozporządzenia MZ z czerwca 2025 r. narzuca de facto spożywanie mięsa i nabiału i nie wzmacnia zdrowia dzieci i młodzieży, ani edukacji; zamówienia publiczne bazują na kryterium ceny a nie jakości, pochodzenia, etc). Polska nie może budować gospodarki na modelu taniej, zwierzęcej, silnie dotowanej, niezdrowej, szkodliwej dla środowiska i obszarów wiejskich żywności.	W celu dot. bezpieczeństwa (str. 11) wskazane jest utrzymanie bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Z uwagi na syntetyczny charakter opisu w tej części i spójność tekstu śsrk, nie ma możliwości dopisania próbowanych kwestii. Tym bardziej, że znalazły one wyraz w priorytecie 3.4 w którym mowa jest m.in o promowaniu rolnictwa precyzyjnego, ekologicznego oraz degeneratywnego. W Polsce rolnictwo jest bardzo zróżnicowane zarówno, jeśli chodzi o kierunki produkcji (zwierzęca i roślinna), jak i poziom intensywności (od wielkotowarowej do ekstensywnej, ekologicznej). Generalnie, rolnictwo w Polsce charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem gospodarstw oraz stosunkowo niskim zużyciem przemysłowych środków produkcji. Rozwój rolnictwa intensywnego, obok rolnictwa ekologicznego, odpowiada na różne potrzeby konsumentów, a przywołane fermy przemysłowe muszą spełniać określone w przepiach warunki, w tym środowiskowe. Jednocześnie należy podkreślić, że w Polsce rozwój produkcji ekologicznej jest szeroko wspierany (szczegółowe informacje dotyczące działań w tym zakresie zawarte są w dokumencie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi pn. „Ramowy Planie Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2021-2030”). Środki finansowe skierowane m. in. na wsparcie rolników przechodzących na rolnictwo ekologiczne znajdują się w budżecie krajowym i Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR 2023-2027). Z ww. środków wspierane są działania skierowane bezpośrednio do rolników (płatności do powierzchni ekologicznej, ekologicznych zwierząt, inwestycje i modernizację, wykorzystanie ekologicznego

						materiału siewnego i inne) i przetwórców ekologicznych (zakup i modernizacja urządzeń, działania informacyjne i promocyjne i inne), jak też działania, w których preferowani do otrzymania wsparcia są producenci ekologiczni oraz działania edukacyjne i informacyjne skierowane do rolników i konsumentów. SRP 2035, w zakresie rolnictwa nie może pomijać lub dyskredytować prowadzonej w Polsce produkcji zwierzęcej. Stały dostęp do produktów pochodzenia zwierzęcego jest ważnym elementem bezpieczeństwa żywnościowego, ponieważ zdecydowana większość konsumentów nie zamierza rezygnować z tych produktów i oczekuje dostępności np. jaj, mięsa lub produktów mlecznych. W związku z tym, rolnictwo i produkcja żywności w Polsce (w tym produktów pochodzenia zwierzęcego) mają strategiczne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, a co za tym idzie spokoju społecznego. Warto w tym miejscu także wskazać na przedstawiony niedawno przez KE dokument: „Wizja dla rolnictwa i żywności. Wspólne kształtowanie unijnego sektora rolnego i spożywczego, atrakcyjnego dla przyszłych pokoleń”, zgodnie z którym produkcja zwierzęca jest i pozostanie zasadniczym elementem unijnego rolnictwa, konkurencyjności i spójności. Zgodnie z tym dokumentem, zrównoważona produkcja zwierzęca ma kluczowe znaczenie dla gospodarki UE, rentowności obszarów wiejskich oraz ochrony środowiska i krajobrazów wiejskich.
23	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	SYNTEZA	8	Rola państwa. W dokumencie silnie wybrzmiewa rola sektora prywatnego jako motoru rozwoju, jednak niezbędne jest także wzmocnienie roli państwa jako przywódcy i koordynatora procesów rozwojowych. Państwo nie może być wyłącznie wykonawcą interesów dużych korporacji czy globalnych koncernów technologicznych („big techów”), lecz powinno aktywnie kształtować ramy rozwojowe w sposób, który wzmacnia suwerenność gospodarczą i technologiczną Polski. Konieczne jest wyraźne wskazanie w Strategii, że polityki publiczne muszą być projektowane tak, aby równoważyć wpływ dużych podmiotów gospodarczych i chronić interes społeczny, w tym prawa obywateli, bezpieczeństwo danych i etyczne wykorzystanie nowych technologii.	Na poziomie ogólnym, wszystkie działania zaplanowane w Strategii odzwierciedlają rolę państwa. Na poziomie szczegółowym poszczególne przywołane elementy są uwzględnione w odpowiednich miejscach w Strategii, m.in.: równoważenie wpływu dużych

						podmiotów gospodarczych i ochrona interesu społecznego w Priorytecie "Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli" w kierunku nr 2; dbanie o prawa obywateli w priorytecie "Skutecznie działająca administracja" w kierunku nr 7; bezpieczeństwo danych w priorytecie "Skutecznie działająca administracja" w działaniu 4C; etyczne wykorzystanie nowych technologii w priorytecie "Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii" w działaniu 3E.
24	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	SYNTEZA	8	Spójność między filarami Strategii. Cele demograficzne, gospodarcze i bezpieczeństwa muszą być interpretowane w sposób wzajemnie się wzmacniający. Nie będzie trwałego bezpieczeństwa ani wysokiej jakości życia obywateli bez przejścia na zrównoważone systemy żywnościowe i energetyczne oraz bez realnego wzmocnienia roli państwa jako lidera zmiany systemowej.	Strategia jest skonstruowana tak, że wszystkie cele Strategii wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają. Wiodącym motywem Strategii jest poszukiwanie nowej równowagi między konkurencyjnością gospodarki, spójnością społeczną oraz bezpieczeństwem kraju.
25	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	20-21	Polska stoi dziś przed wyzwaniem przeformułowania swojej ścieżki rozwoju gospodarczego w kierunku gospodarki wysokiej wartości dodanej, opartej nie tylko na niskich kosztach pracy i produkcji dóbr średniozaawansowanych technologicznie, ale przede wszystkim na innowacjach, badaniach i rozwoju, nowoczesnych usługach oraz zrównoważonym systemie żywnościowym. Badania wskazują, że choć Polska osiągnęła znaczący sukces transformacyjny – m.in. wzrost udziału w światowym eksporcie z 0,5% do 1,5% od początku XXI wieku – to przewagi komparatywne wciąż koncentrują się w sektorach niskiego i średniego zaawansowania technologicznego, podczas gdy obecność w segmentach przedprodukcyjnych (R&D, zarządzanie, innowacje) pozostaje słaba. W tym kontekście należy zwrócić szczególną uwagę na rolnictwo i systemy żywnościowe. Badania (Environmentally Sustainable Agriculture in Poland – Economic Assessment) pokazują, że gospodarstwa stosujące praktyki ekologiczne i integrowane mogą być konkurencyjne ekonomicznie, a jednocześnie mniej obciążają środowisko. Inne analizy wskazują, że Polska posiada ogromny, ale niewykorzystany potencjał obszarów rolnictwa przyrodniczo-wartościowego, który mógłby stać się przewagą konkurencyjną w dobie kryzysu klimatycznego i wzrastającej globalnej troski o bezpieczeństwo żywnościowe. Dlatego transformacja od ferm wielkotowarowych do lokalnej, zdrowej i etycznej produkcji żywności powinna być wpisana do Strategii jako jeden z kluczowych kierunków – z jasno określonymi instrumentami ekonomicznymi i regulacyjnymi wspierającymi ten proces. Równolegle, w obszarze innowacyjności, badania wskazują na silną zależność efektów innowacyjnych od regionu, co oznacza potrzebę bardziej zróżnicowanej, terytorialnie dopasowanej polityki wsparcia. Raport UE „Poland 2024 Digital Decade Country Report” pokazuje, że mimo dużych inwestycji (ok. 12,4 mld EUR, 1,6% PKB), wdrażanie zaawansowanych technologii jak AI pozostaje poniżej średniej UE – w Polsce jedynie ok. 6% firm korzysta z AI wobec 13,5% w całej Unii. To sugeruje konieczność ustanowienia mierzalnych celów dotyczących adopcji technologii cyfrowych, wzmocnienia regulacji prawnych, które ułatwią inwestycje B+R oraz budowę infrastruktury cyfrowej pod kontrolą państwa, aby zapewnić suwerenność technologiczną. Wreszcie, systemowe bariery prawne – skomplikowane procedury, brak spójnych zachęt podatkowych dla B+R, niewystarczająca ochrona własności intelektualnej – spowalniają innowacyjność i wymagają reform. Podsumowując, Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna jednoznacznie uwzględniać: transformację systemu żywnościowego ku lokalnej i zdrowej produkcji, przejście z modelu opartego na taniej pracy ku modelowi wysokiej wartości dodanej, zwiększenie inwestycji i adopcji technologii (w tym AI), oraz wzmocnienie roli państwa w regulacji i ochronie infrastruktury cyfrowej i suwerenności technologicznej.	Uwaga potraktowana jako komentarz, brak odniesienia się do konkretnych propozycji zmian (poruszone kwestie są uwzględnione w Strategii).
26	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Nierówności zdrowotne w Polsce mają silny związek nie tylko z dochodami czy wykształceniem, ale także z dostępem do zdrowej żywności i edukacji prozdrowotnej. Kluczową rolę w wyrównywaniu tych różnic odgrywa szkoła – jako przestrzeń, w której dzieci i młodzież mogą nabywać zarówno wiedzę, jak i nawyki dotyczące zdrowego stylu życia. Tymczasem raporty Green REV Institute zwracają uwagę, że system żywienia w polskich szkołach wciąż w niewystarczającym stopniu realizuje ten potencjał. W wielu placówkach dzieci mają ograniczony dostęp do świeżych	Uwaga ma charakter komentarza. Przedstawione postulaty są częściowo uwzględnione w treści strategii. Kwestie bardziej szczegółowe (tj. np. zapobieganie antybiotykooporności)

					warzyw i owoców, a dominują produkty wysoko przetworzone, o wysokiej zawartości cukru, soli i tłuszczów nasyconych. REV wskazuje również na brak spójnej strategii państwa w zakresie kształtowania zdrowych nawyków żywieniowych wśród uczniów i uczennic – co pogłębia różnice wynikające z sytuacji materialnej rodzin. Badania epidemiologiczne pokazują, że dieta oparta na wysoko przetworzonej żywności zwiększa ryzyko otyłości dziecięcej, cukrzycy typu 2 oraz chorób sercowo-naczyniowych w dorosłości. W Polsce problem ten ma także wymiar nierówności terytorialnych – w regionach biedniejszych dostęp do zdrowej, nieprzetworzonej żywności jest ograniczony zarówno w szkołach, jak i w gospodarstwach domowych. Włączenie zdrowego żywienia do strategii polityki edukacyjnej i zdrowotnej państwa, m.in. przez ustalenie standardów żywieniowych dla placówek oświatowych, wsparcie dla lokalnych producentów żywności wysokiej jakości i edukację żywieniową od najmłodszych lat, mogłoby realnie zmniejszyć istniejące nierówności zdrowotne. Strategia powinna uwzględnić, że obowiązujące normy prawne i regulacyjne w zakresie żywienia zbiorowego (szkoły, przedszkola) czasem narzucają obowiązek podawania posiłków mięsnych i mlecznych, co stwarza sytuacje wykluczenia dla uczniów na dietach roślinnych, wegańskich, wegetariańskich, uczniów z alergiami lub nietolerancjami pokarmowymi. Badania Green REV Institute z 2024 r., obejmujące ponad 1500 szkół, wskazują, że prawo ogranicza możliwość alternatyw roślinnych i że dzieci te są zależne od dobrej woli placówek edukacyjnych. To ma niewątpliwie wpływ na zdrowie Polek i Polaków. Kolejnym elementem systemu żywnościowego są sieci handlowe. Większość Polek i Polaków robi codzienne zakupy właśnie w sieciach handlowych, które nie mają żadnych ograniczeń w promowaniu: za pomocą ceny, promocji łączonych, aplikacji, etc. niezdrowej żywności wzmacniając nierówności zdrowotne. Raport Green REV Institute z 2023 r. Meat Us Half Way wskazuje jak 5 największych i najsilniejszych sieci: Żabka, Lidl, Dino, Biedronka, Kaufland promują żywność niezdrową, stawiając nacisk na produkty zwierzęce. W tym miejscu warto także wskazać kwestię zdrowia osób mieszkających na obszarach wiejskich, w pobliżu ferm wielkotowarowych. Już w 2022 r. Ministerstwo Zdrowia na podstawie badań w województwie wielkopolskim wskazywało: "Chów zwierząt bez wątplenia nie pozostaje bez wpływu na zdrowie zarówno dla osób pracujących na fermach przemysłowych, jak i osób zamieszkujących w ich sąsiedztwie. Oprócz zagrożeń chemicznych i fizycznych, zagrożenie stanowią szkodliwe czynniki pochodzenia biologicznego, do których zaliczane są mikro i makroorganizmy (bakterie, wirusy, promieniowce, grzyby) oraz wytwarzane przez nie struktury i substancje, wywierające niekorzystny wpływ na człowieka i które mogą być przyczyną dolegliwości i chorób m.in. pochodzenia zawodowego." Niestety te kwestie, które bezpośrednio dotyczą Polek i Polaków nie stanowią podstaw prac sejmowych czy rządowych w celu ochrony prawa do zdrowia. Pomijany jest także aspekt antybiotykooporności związanej z produkcją zwierzęcą, pomimo, że ONZ alarmuje, że do 2050 to właśnie antybiotykooporność będzie stanowiła przyczynę ok. 10 mln zgonów rocznie. Strategia musi w sposób kompleksowy uwzględnić fundamentalne prawa człowieka: prawo do zdrowia, do bezpiecznej żywności, ochronę zdrowia niezależnie od miejsca zamieszkania, czy interesów sektora produkcji zwierzęcej.	do uwzględnienia w strategicznych dokumentach sektorowych.
27	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Fermy wielkotowarowe stanowią słaby punkt bezpieczeństwa żywnościowego Polski, ponieważ ich funkcjonowanie w dużej mierze zależy od importu pasz (zwłaszcza soi z Ameryki Południowej), leków weterynaryjnych i antybiotyków (pochodzących głównie z Chin i Indii) oraz stabilnych dostaw energii. W sytuacji rosnącego protekcyjizmu, zakłóceń łańcuchów dostaw czy wojen handlowych system ten może okazać się wyjątkowo podatny na szoki globalne. Centralizacja produkcji zwiększa także ryzyko w przypadku ataków hybrydowych. Jednocześnie koncentracja zwierząt tzw. hodowlanych w jednym miejscu sprzyja rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych, takich jak ptasia grypa czy ASF, które już dziś powodują ogromne straty w polskim rolnictwie i mogą stanowić realne zagrożenie epidemiologiczne. W warunkach kryzysowych, przy równoczesnym nasileniu dezinformacji, skutki te mogą prowadzić do utraty zaufania społecznego wobec bezpieczeństwa żywności. Dlatego strategia bezpieczeństwa państwa powinna obejmować dywersyfikację systemu żywnościowego, rozwój lokalnych i roślinnych źródeł produkcji oraz skracanie łańcuchów dostaw, co zwiększy odporność kraju na globalne i regionalne wstrząsy. Niestety kwestia transformacji systemu żywności została całościowo pominięta w dokumencie, niezależnie od wpływu systemu żywności opartego na produkcji zwierzęcej na: zdrowie, klimat, środowisko, bezpieczeństwo, nierówności, prawa człowieka oraz prawa zwierząt.	Strategia porusza kwestie rozwoju lokalnych i roślinnych źródeł produkcji oraz skracania łańcuchów dostaw w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Uzasadnienie jak dla uwagi 22. Zgodnie ze stanowiskiem MRiRW - tezy zawarte w tej uwadze nie mają pokrycia w programach wspierających rolnictwo (przede wszystkich w ramach PROW 2014-2020 oraz Planu Strategicznego WPR 2023-2027) ani danych statystycznych. Uzupełniając uzasadnienie z uwagi nr 22, należy podkreślić, że szereg instrumentów wdrażanych m.in. w ramach II filara WPR wspiera rozwój lokalnych i roślinnych źródeł produkcji, skracanie łańcuchów dostaw, działania sprzyjające ochronie

						środowiska oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu, z których najważniejsze w tym kontekście to: Rozwój małych gospodarstw, w tym krótki łańcuch dostaw i gospodarstwa ekologiczne; Rozwój współpracy producentów w ramach systemów jakości żywności; Rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, a także cały szereg płatności bezpośrednich (Ekoschematów) w ramach schematów na rzecz klimatu, środowiska i dobrostanu zwierząt.
28	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Diagnoza powinna uwzględniać fakt, że transformacja wsi nie zachodzi wyłącznie w wyniku zmian demograficznych i ekonomicznych, ale jest silnie kształtowana przez ramy WPR i przepływ funduszy publicznych. Brak refleksji nad tym, jak system subsydiów przyspiesza koncentrację produkcji, utrudnia przetrwanie małych gospodarstw i wpływa na środowisko oraz jakość żywności, to poważne pominięcie. Wspólna Polityka Rolna i fundusze publiczne mają kluczowy wpływ na strukturę i funkcjonowanie polskiego rolnictwa. Dotacje bezpośrednie i środki inwestycyjne często faworyzują duże gospodarstwa, sektor hodowlany, produkcję intensywną, ograniczając konkurencyjność małych i średnich gospodarstw rodzinnych. Fundusze unijne i krajowe mechanizmy wsparcia modernizują infrastrukturę rolną, sprzęt i technologie, ale ich dystrybucja w praktyce przyspiesza koncentrację ziemi i kapitału, zamiast wspierać równomierny rozwój społeczności wiejskich. W diagnozie nie uwzględniono, że intensyfikacja produkcji zwierzęcej i monokultur roślinnych, wspierana funduszami publicznymi, zwiększa presję środowiskową: emisje gazów cieplarnianych, zanieczyszczenia wód, degradację gleby, spadek bioróżnorodności. Brak także refleksji nad tym, jak system subsydiów wpływa na jakość żywności w szkołach i instytucjach publicznych – wciąż dominuje żywność odzwierzęca i wysoko przetworzona, co ma konsekwencje dla zdrowia dzieci i młodzieży, jak pokazują raporty Green REV Institute i Magazyn „Bezpieczna Żywność”. Brak wsparcia systemowego dla transformacji w kierunku lokalnej, roślinnej, zdrowej i konkurencyjnej gospodarki żywnościowej ogranicza odporność kraju na kryzysy, w tym wojny hybrydowe, przerwanie łańcuchów dostaw czy zagrożenia epidemiologiczne.	Zgodnie ze stanowiskiem MRIRW tezy zawarte w tej uwadze nie mają pokrycia w Programach wspierających rolnictwo (przede wszystkim w ramach PROW 2014-2020 oraz Planu Strategicznego WPR 2023-2027) ani danych statystycznych. Polityka rozwoju obszarów wiejskich finansowana z II filara WPR miała istotny wpływ zarówno na modernizację struktury polskiego rolnictwa, jak i na poprawę warunków życia na wsi. Poprzez inwestycje w gospodarstwa rolne realizowano modernizację i restrukturyzację gospodarstw, zakup nowoczesnych maszyn, rozwój OZE, poprawę efektywności energetycznej oraz inwestycje prośrodowiskowe. Dzięki temu zahamowano proces dekapitalizacji majątku trwałego i zwiększono konkurencyjność gospodarstw. Wsparcie dla młodych rolników przyczyniło się do odmłodzenia struktury wiekowej rolników i wprowadzania innowacji.
29	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Sam fakt deklarowania sprawiedliwej gospodarki w Strategii nie wystarczy, jeśli zmiana ma być rzeczywista i trwała. Obecne ramy prawne, regulacje rynku pracy, system podatkowy i subsydia nie gwarantują równomiernego rozdziału efektów wzrostu ani realnego wykorzystania talentów wszystkich grup społecznych. Dlatego konkurencyjność i sprawiedliwość muszą być wspierane przez systemowe zmiany w prawie i instytucjach, a nie jedynie przez rozwój kompetencji obywateli. Bez zmiany układu sił w gospodarce – w tym ograniczenia dominacji dużych korporacji i big techów – poprawa jakości życia może pozostać nierównomierna. W kontekście ochrony środowiska i klimatu Strategia powinna uwzględniać rolnictwo i system żywnościowy, które w Polsce wciąż w dużej mierze opierają się na fermach wielkotowarowych i wysokim udziale produktów zwierzęcych. Obecny model nie jest odporny na kryzysy globalne (protekcjonizm, zakłócenia łańcuchów dostaw, choroby zwierząt), a jednocześnie negatywnie wpływa na środowisko i zdrowie obywateli. Konieczna jest transformacja w kierunku lokalnych, roślinnych, zdrowych i etycznych systemów żywnościowych, wspieranych przez państwo jako lidera zmian, a nie tylko wykonawcę polityki korporacyjnej. Fundusze publiczne, w tym środki Wspólnej Polityki Rolnej, powinny być kierowane tak, aby wspierały odporność i zrównoważony rozwój, a nie utrwalały obecny, koncentracyjny model produkcji. Strategia musi uwzględniać wszystkie aspekty: edukację, obywatela/obywatelkę jako osobę konsumentką skazaną na niezdrową,	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego odnosi się do poruszanych w uwadze kwestii, w tym skracania łańcuchów dostaw czy też chorób zwierząt. Poruszana jest również kwestia edukacji i informacji ukierunkowana na zmianę wzorców konsumpcyjnych, w tym np. promowanie produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego. Wzmocnione zostaną także działania z zakresu ochrony gleb, promowania rolnictwa precyzyjnego, ekologicznego i

					silnie dotowaną żywność, brak realizacji prawa do informacji w systemie żywności. W strategii konsekwentnie pominięty jest aspekt prawa do żywności i zagwarantowania rozwoju roślinnego rolnictwa dla ludzi.	regeneratywnego oraz zwiększania udziału roślin strączkowych w strukturze zasiewów, co przyczyni się m.in. poprawy struktury gleby, obniżenia stosowania azotowych nawozów mineralnych oraz ograniczenia śladu węglowego. Dodatkowo, MRiRW zwraca uwagę na to, że tezy zawarte w tej uwadze nie mają pokrycia w Programach wspierających rolnictwo (przede wszystkich w ramach PROW 2014-2020 oraz Planu Strategicznego WPR 2023-2027) ani danych statystycznych. Polityka rozwoju obszarów wiejskich finansowana z II filara WPR miała istotny wpływ zarówno na modernizację struktury polskiego rolnictwa, jak i na poprawę warunków życia na wsi. Poprzez inwestycje w gospodarstwa rolne realizowano modernizację i restrukturyzację gospodarstw, zakup nowoczesnych maszyn, rozwój OZE, poprawę efektywności energetycznej oraz inwestycje prośrodowiskowe. Dzięki temu zahamowano proces dekapitalizacji majątku trwałego i zwiększono konkurencyjność gospodarstw. Wsparcie dla młodych rolników przyczyniło się do odmłodzenia struktury wiekowej rolników i wprowadzania innowacji.
30	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Diagnoza wskazuje, że kluczowymi czynnikami ryzyka zdrowotnego w Polsce są złe nawyki żywieniowe, nadmierne spożycie alkoholu, palenie papierosów i niski poziom aktywności fizycznej. Strategia koncentruje się głównie na przenoszeniu odpowiedzialności na obywateli i obywaterek – kształtowanie świadomości, promowanie aktywności czy edukacja zdrowotna. To ważne działania komplementarne ale fundamentem są systemowe interwencje w całym łańcuchu oddziaływania na zdrowie. Jest to odpowiedzialność rządu, odpowiednich resortów, przedstawicieli i przedstawicielki Polski w UE, osób decyzyjnych. Polki i Polacy oczekują zmian systemowych a nie kampanii dot. tego jak zdrowo się odżywiać, w czasie gdy jesteśmy skazani na niezdrową, nieetyczną żywność, właśnie dlatego, że prawo nie jest tworzone z uwzględnieniem interesu społecznego. Poprawa stanu zdrowia wymaga działań zintegrowanych, obejmujących: 1) Produkcję i dostęp do żywności, transformacja od ferm wielkotowarowych i wysoko przetworzonej żywności w kierunku lokalnych, roślinnych, zdrowych systemów żywnościowych; konkretne regulacje dotyczące choćby pomocy żywnościowej z funduszy unijnych (w ramach której dzisiaj dystrybuowana jest wysokoprzetworzona żywność zwierzęca, pomimo faktu, że od lat ONZ/WHO przestrzega przed rakotwórczym wpływem mięsa przetworzonego) oraz przedszkolnych i szkolnych posiłków, aby rzeczywiście wspierały zdrowie dzieci. 2) Edukację, wprowadzenie obowiązkowej edukacji żywieniowej i zdrowotnej w przedszkolach, szkołach oraz kampanii prozdrowotnych skierowanych do różnych grup wiekowych. Likwidację funduszy promocji mięsa, nabiału i jaj i utworzenie funduszu promocji żywności roślinnej. 3) Regulacje i ograniczenia marketingowe, np. zakaz reklam mięsa i produktów wysokoprzetworzonych wzorowany na przykładzie Niderlandów. Obecnie kampanie reklamowe są kierowane do grup szczególnie zagrożonych: dzieci, osób starszych.	W różnych miejscach w Strategii są uwzględnione działania odpowiadające na przedstawioną w uwadze diagnozę (Priorytet 1.5. Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, 3.4. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego). Ponadto Strategia zawiera kompleksowe działania systemowe, które są odpowiedzią na wyzwania, które zostały poruszone i postawione w części diagnostycznej.

					4) Transfer środków publicznych z sektora hodowlanego do sektora żywności lokalnej i roślinnych. To kwestia wielomiliardowego wsparcia: od uprawy roślin paszowych, produkcji pasz, hodowli, promocji żywności zwierzęcej, odszkodowań, ubezpieczeń, wsparcia dla sektora produkcji antybiotyków i hormonów. Zagwarantowanie prawa do zdrowia zgodnie z Europejską Konwencją Praw Człowieka i Konstytucją nie jest zadaniem obywateli i obywaterek a kwestią zmiany systemowej, która leży w gestii rządzących. W innej sytuacji Strategia powinna być opracowywana przez organizacje społeczne, które w Polsce wykonują, w większości nieodpłatnie zadania państwa.	
31	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	139	Strategia kładzie nacisk na rozwój innowacyjnych firm i wzrost konkurencyjności gospodarki, jednak w diagnozie i planach wdrożeniowych brakuje kluczowych elementów związanych z sektorem żywności roślinnej oraz transformacją w kierunku gospodarki etycznej i odpowiedzialnej środowiskowo. Obecnie Polska wciąż pozostaje liderem ferm wielkotowarowych i przetwórstwa produktów zwierzęcych, co ogranicza rozwój zrównoważonych systemów rolniczych i produkcji żywności roślinnej. Nie ma też wyraźnych mechanizmów wsparcia dla start-upów żywności roślinnej i innowacyjnych projektów ekologicznych, które mogłyby wspierać przejście do gospodarki opartej na wysokiej wartości dodanej, zdrowych produktach oraz odpowiedzialnych i etycznych łańcuchach dostaw. Brakuje także instrumentów wspierających projekty środowiskowe i działania na rzecz zrównoważonego rolnictwa, które mogłyby wzmocnić odporność systemu żywnościowego na kryzysy globalne i zmiany klimatyczne. W konsekwencji Strategia pozostawia istotny luki w łączeniu innowacyjności z celami środowiskowymi, zdrowotnymi i etycznymi, ograniczając potencjał rozwoju nowych rynków, lokalnych przedsiębiorstw oraz zielonej gospodarki. Włączenie wsparcia dla start-upów roślinnych, inicjatyw ekologicznych i działań odpowiedzialnych społecznie mogłoby znacząco zwiększyć konkurencyjność, odporność i sprawiedliwość polskiej gospodarki. Już dzisiaj kraje takie jak Dania tworzą Plany Działania dla Sektora Roślinnego, zaś w Polsce nie mamy nawet Strategii dla Żywności.	Kwestie zgłoszone w uwadze są już w znacznym stopniu poruszone w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.
32	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Obecnie w Polsce zamówienia publiczne w praktyce koncentrują się głównie na kryterium ceny, co ogranicza możliwość wprowadzania innowacyjnych i zrównoważonych rozwiązań, w tym w obszarze żywności, technologii ekologicznych czy produktów o wysokiej wartości dodanej. Raporty i analizy sektorowe jednoznacznie wskazują, że brak elastyczności w przetargach publicznych hamuje rozwój start-upów i firm wdrażających innowacje, w szczególności w sektorze rolnictwa i żywności roślinnej, gdzie standardowe kryterium najniższej ceny nie premiuje jakości, etyki produkcji ani wartości środowiskowej. Aby skutecznie wykorzystać zamówienia publiczne jako narzędzie wspierania innowacyjności i zrównoważonego rozwoju, konieczna jest systemowa zmiana przepisów. Niezbędne jest opracowanie pakietu legislacyjnego dla zrównoważonego systemu żywności, który umożliwi wprowadzanie kryteriów jakościowych, innowacyjnych i ekologicznych w procesie zamówień publicznych. Taka zmiana prawa stworzy ramy do testowania elastycznych formuł zamówień. W raporcie dot. dostępności do posiłków, opartym na analizie jadłospisów ponad 1000 szkół podstawowych w Polsce (bezpiecznazywnosc.org) Green REV Institute wskazuje, że zamówienia publiczne stanowią dzisiaj barierę do zagwarantowania prawa do zdrowej żywności i wzmacniania współpracy z lokalnymi rolnikami i rolniczkami. Podobnie w przypadku Programu dla Szkół (Wspólna Polityka Rolna), żywność dostarczana do szkół pochodzi w znaczącej większości z ferm wielkotowarowych (mleko i jego przetwory).	Dokument ze względu na strategiczny charakter nie daje przestrzeni na zawarcie tak szczegółowych zapisów. Zwracamy jednak uwagę na to, że bardziej szczegółowe podejście do zamówień publicznych, będzie określone w ramach nowej polityki zakupowej państwa, która ma być kierunkowskazem dla wszystkich zamówień publicznych.
33	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Należy zwrócić uwagę na zagrożenia związane z wzmocnieniem społecznych konfliktów i powielaniem niezrównoważonych praktyk rolniczych. Rozwój biometanu w oparciu o duże fermy przemysłowe lub koncentrację produkcji w wybranych obszarach może pogłębiać nierówności społeczne na obszarach wiejskich, zwiększać presję środowiskową, a także utrzymywać dominację modeli rolnictwa intensywnego, które są mniej odporne na kryzysy i mniej przyjazne dla lokalnych społeczności. Green REV Institute jest częścią paneuropejskiej koalicji StopBioMethaneRush, która prowadzi niezależne analizy i badania dot. negatywnego wpływu rozwoju biometanu na bezpieczeństwo żywnościowe i utrwalania niezrównoważonych praktyk sektora hodowlanego. Niewątpliwie kluczowy jest aspekt społeczny - kolejne działania - po fermach wielkotowarowych i obok ferm- na obszarach wiejskich obniżają jakość i wartość życia na obszarach wiejskich oraz hamują rozwój innych sektorów gospodarki.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań środowiskowych, społecznych czy przestrzennych są lub będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu, które jak SRP2035 podlegają procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jak i w przepisach prawa. Konkretnie inwestycje muszą być realizowane zgodnie z przepisami środowiskowymi i lokalizacyjnymi. Ponadto zgodnie z zasadą

						nieczynienia poważnej szkody środowisku (DNSH) żadne działania finansowane ze środków unijnych nie mogą pogarszać stanu środowiska naturalnego. Biometan to gaz uzyskany z biogazu, biogazu rolniczego lub wodoru odnawialnego, poddanych procesowi oczyszczenia. Rozwój biometanu, jako jednego ze źródeł energii odnawialnej, może w przyszłości stanowić element wspierający bezpieczeństwo energetyczne poprzez zwiększenie dywersyfikacji i decentralizację źródeł energii, przy okazji umożliwiając zagospodarowanie odpadów ulegających biodegradacji.
34	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	W części dot. narzędzi brakuje konkretnych działań na rzecz: osób mieszkających na obszarach wiejskich, które nie są dzisiaj w żaden sposób chronione przed konsekwencjami działania (zdrowotne, społeczne, środowiskowe, gospodarcze) ferm wielkotowarowych. Przemysłowa hodowla zwierząt jest jednym z głównych źródeł zanieczyszczeń, w tym emisji gazów cieplarnianych, zanieczyszczenia wód i gleby oraz degradacji ekosystemów. Zgodnie z danymi podawanymi przez Eurostat obornik pochodzący z sektora hodowlanego odpowiada za około 78 proc. wszystkich emisji amoniaku. Gnojowica jest źródłem N₂O, gazu o potencjale ocieplającym 265 razy silniejszym niż CO₂. Gnojowica zawiera też antybiotyki, środki myjące i dezynfekujące. Zanieczyszcza okoliczne powietrze aerozolami: metanem, amoniakiem, siarkowodorem. Do tego dochodzą związki cuchnące merkaptanami, siarczkami organicznymi, aminami, kwasami organicznymi, aldehydami i ketonami (Biała Księga Smród, krew i tży dr. Sylwia Spurek 2022). To jedynie kilka danych dot. negatywnego wpływu sektora hodowlanego na środowisko, prawa człowieka i rozwój obszarów wiejskich. Intensywna hodowla zwierząt wiąże się z ryzykiem dla zdrowia publicznego, w tym z rozprzestrzenianiem się chorób odzwierzęcych oraz antybiotykooporności. Nadmierne stosowanie antybiotyków w hodowli może prowadzić do powstawania opornych szczepów bakterii, stanowiących zagrożenie dla ludzi. Według ONZ antybiotykooporność jest jednym z największych wyzwań dla ludzkości. Z danych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) wynika, że ponad 70% antybiotyków sprzedawanych na świecie trafia do hodowli zwierząt, co prowadzi do rozwoju oporności na leki. Oporne bakterie mogą przenikać z zwierząt na ludzi, co stwarza poważne zagrożenie dla zdrowia publicznego, zwłaszcza w kontekście chorób zakaźnych, które stają się coraz trudniejsze do leczenia (WHO, 2014). Z kolei badania przeprowadzone przez Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA) wskazują, że w państwach intensywnie rozwijających hodowlę zwierząt obserwuje się wyższe wskaźniki zachorowań na choroby odzwierzęce, takie jak grypa ptaków czy priony (EFSA, 2017). W Polsce w 2019 r. odnotowano 5 600 zgonów bezpośrednich przypisywanych oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe i 24 100 pośrednich zgonów związanych z opornością na środki przeciwdrobnoustrojowe. Liczba zgonów z powodu oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe w Polsce jest wyższa niż liczba zgonów z powodu chorób neurologicznych, chorób układu trawiennego, cukrzycy i chorób nerek, infekcji dróg oddechowych i gruźlicy oraz przewlekłych chorób układu oddechowego. Oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe (AMR) jest jednym z największych globalnych zagrożeń dla zdrowia publicznego i rozwoju. Szacuje się, że oporność bakterii na środki przeciwdrobnoustrojowe była bezpośrednio odpowiedzialna za 1,27 mln zgonów na świecie w 2019 r. i przyczyniła się do 4,95 mln zgonów. Problem uciążliwości nieprzyjemnych zapachów emitowanych z ferm przemysłowych (głównie z odchodów zwierzęcych) ma również konsekwencje zdrowotne. Mogą wywoływać dolegliwości związane z podrażnieniem oczu, nosa i gardła, bóle głowy, biegunki, nudności, ból gardła, kaszel, ucisk w klatce piersiowej, przekrwienie nosa, duszności, stres, zaburzenia snu (Ministerstwo Zdrowia, 2022). Dotyczy to zarówno osób mieszkających na obszarach wiejskich, jak również pracowników ferm. Ludzie mieszkający w pobliżu ferm przemysłowych cierpią z powodu wyższego poziomu stresu, depresji i zaburzeń lękowych (NCBI, 2018).	Kwestie dotyczące zagrożeń związanych z polaryzacją polityczną i nasilaniem się postaw populistycznych, łączące się z niewystarczającym poziomem regulacji mediów i platform społecznościowych, zostały ujęte w kierunku działań "5. Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji poglądów" w punktach "C. Rozwój współpracy międzynarodowej na rzecz zmniejszenia negatywnego oddziaływania mediów społecznościowych na społeczeństwo" oraz "D. Przeciwdziałanie dezinformacji". Zagadnienia dotyczące wpływu ferm wielkotowarowych na środowisko są już objęte obowiązującymi przepisami. Inwestycje tego typu podlegają obowiązkowej ocenie oddziaływania na środowisko na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, co pozwala na analizę ich potencjalnych skutków oraz udział społeczeństwa w postępowaniu.

					Kolejna kwestia to pominięcie zagrożeń wynikających z braku regulacji dla operatorów internetowych, mediów i platform społecznościowych, którzy poprzez brak regulacji kształtują globalnie polaryzację, populizm i denializm oraz premijują cyberprzemoc, w szczególności wobec najsłabszych grup. Warto odwołać się do raportu European Fem Institute, Cyberprzemoc wobec kobiet (2024), wskazującego na zależność aktywności i obecności kobiet w debacie publicznej vs. cyberprzemoc.	
35	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Działania wskazane w tej części całościowo pomijają wpływ produkcji zwierzęcej na klimat i środowisko. Jest to konsekwentny brak w całości dokumentu. Rolnictwo zwierzęce jest - obok sektora paliw kopalnych - motorem katastrofy klimatycznej. Musimy analizować ten wpływ wielowymiarowo - w kontekście zagrożenia dla samego rolnictwa i produkcji żywności, zanieczyszczenia powietrza, wód, gleby, niszczenia zasobów naturalnych, praw osób pracowniczych, prawa do zdrowia, prawa do życia w czystym środowisku. Niestety Strategia w ogóle pomija sektor hodowlany i konsekwencje jego działania w każdym aspekcie. Obecny system produkcji żywności, oparty na intensywnej hodowli zwierząt, jest nieefektywny i prowadzi do marnotrawstwa zasobów. Produkcja zwierzęca jest jedną z głównych przyczyn wylesiania, co prowadzi do utraty bioróżnorodności i nasilenia zmian klimatycznych (WWF, 2020). Zmiany klimatyczne, do których przyczynia się rolnictwo zwierzęce, zmuszają miliony ludzi do opuszczenia swoich domów z powodu katastrof naturalnych i degradacji środowiska (IPCC, 2019). Biorąc pod uwagę brak zapisów i pominięcie sektora hodowlanego nie można mówić o kompletnym dokumencie, oferującym kierunki działania i rozwiązywania, ponieważ już na etapie przygotowywania pominięto kluczowy element diagnozy.	Działania w tym priorytecie są powiązane z wyzwaniem zdefiniowanymi w diagnozie. W kontekście hodowli zwierząt mogą to być np. budowa, modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacyjnej; rozbudowanie monitoringu gleb; wdrażanie modelu GOZ, w tym rozwój biogospodarki. Z uwagi na przyjętą strukturę dokumentu oraz przekrojowość tematyki związanej z mitygacją i adaptacją do zmian klimatu, jak i problematyką zanieczyszczenia środowiska, pewne działania zostały przypisane do innych priorytetów. Np. rozwój rynku biogazu i biometanu (Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna) wpłynie na redukcję emisji gazów cieplarnianych do atmosfery. W Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego jednym z priorytetowych działań jest Redukcja wpływu rolnictwa na klimat. Kluczowy wskaźnik pn. Redukcja emisji gazów cieplarnianych w gospodarce względem 1990 r. z uwzględnieniem pochłaniania (LULUCF) zawarto w Priorytecie 2.6. W ramach Rocznej Diagnozy Strategicznej SRP2035 oceniany będzie m.in. stopień wdrażania celów Strategii w oparciu o realizację poszczególnych wskaźników. Umożliwi to m.in. zaangażowanie większych zasobów na działania służące osiągnięciu tych wskaźników, w stosunku do których na wczesnym etapie zidentyfikowano ryzyko braku ich osiągnięcia. Stały dostęp do produktów pochodzenia zwierzęcego jest ważnym elementem bezpieczeństwa żywnościowego, ponieważ zdecydowana większość konsumentów nie zamierza rezygnować z tych produktów i oczekuje dostępności (także cenowej) np. jaj, mięsa lub produktów

						mlecznych. W związku z tym, rolnictwo i produkcja żywności (także pochodzenia zwierzęcego) w Polsce, jako strategiczne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, a co za tym idzie spokoju społecznego, nie powinny być oceniane jedynie pod względem emisji gazów cieplarnianych i ich udziału w całkowitych emisjach w ten sam sposób jak inne działalności gospodarcze.
36	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Choć Strategia słusznie wskazuje potencjał polskiego rolnictwa i sektora rolno-spożywczego w kontekście rozwijającego się rynku alternatywnych rozwiązań, zauważalny jest brak kompleksowego podejścia systemowego, które pozwoliłoby w praktyce osiągnąć wskazane cele. Wiele z wymienionych działań – rolnictwo precyzyjne, gospodarka cyrkularna, regeneracyjne metody upraw, alternatywne białka, cyfryzacja i automatyzacja procesów – pozostaje w fazie projektów pilotażowych i innowacyjnych inicjatyw, bez wskazania mechanizmów legislacyjnych, finansowych i organizacyjnych, które umożliwiłyby ich szerokie wdrożenie. Obecne rozwiązania publiczne i fundusze, w tym Wspólna Polityka Rolna (WPR) oraz krajowe dotacje, w dużej mierze utrwalają model ferm wielkotowarowych i wysokiej koncentracji produkcji zwierzęcej, nie sprzyjając transformacji w kierunku zrównoważonego, etycznego i lokalnego systemu rolno-spożywczego. Brak jest również systemowych działań na rzecz wsparcia start-upów produkujących żywność roślinną lub alternatywne źródła białka, a także inwestycji w łańcuchy krótkiej dostawy, edukację żywieniową, dostęp do zdrowej żywności w placówkach żywienia zbiorowego, programach pomocowych finansowanych ze środków publicznych. Transformacja sektora rolno-spożywczego wymaga zatem zmiany układu sił w systemie, a nie wspierania kompetencji czy świadomości obywateli. Konieczne jest opracowanie pakietu legislacyjnego i finansowego, który umożliwi realne wprowadzenie innowacyjnych, zrównoważonych rozwiązań w całym kraju – w tym wsparcie dla lokalnych producentów roślinnych, zachętę do redukcji emisji i zamykania ferm przemysłowych, a także wyraźną rolę państwa jako koordynatora i lidera transformacji, a nie tylko wykonawcy decyzji korporacyjnych i dużych podmiotów. W kontekście legislacyjnym konieczne jest rozważenie wprowadzenia Strategii Bezpiecznej Żywności, postulowanej przez Federację Bezpieczna Żywność, która w sposób systemowy regulowałaby: żywienie zbiorowe w szkołach i instytucjach publicznych, zamówienia publiczne na produkty roślinne, zakaz reklam mięsa, nabiału i jaj skierowanych do dzieci oraz społeczeństwa, a także kwestie etyczne związane z prawami zwierząt. Takie regulacje pozwoliłyby nie tylko poprawić zdrowie publiczne, ale również promować przejście do bardziej zrównoważonego i etycznego modelu produkcji żywności w Polsce, zgodnego z globalnymi trendami w kierunku gospodarki odpowiedzialnej, innowacyjnej i przyjaznej środowisku. Kluczowy jest element finansowania - Strategia pozostaje fikcją w sytuacji, gdy większość środków publicznych wspiera sektor hodowlany i w ten sposób cele Strategii są nierealne do realizacji i w krótkim i długim okresie czasowym. Kolejny element to legislacja, prawo, które będzie chroniło obywateli, obywatelki a nie producentów i oligarchów sektora hodowlanego - to między innymi kwestie zamówień publicznych, reklam, polityki fiskalnej, kosztów zanieczyszczania środowiska przez fermy wielkotowarowe, etc. Legislacja i transfer funduszy publicznych, kierowanych obecnie do sektora hodowlanego i zanieczyszczających to fundamenty zmiany. Bez nich działania ruchów i organizacji oddolnych są skutecznie blokowane i to sam rząd i decydenci tworzą szklany sufit dla realizacji proponowanych celów.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego zapisu: "Szczegółowe działania jakie są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju zostały określone w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 oraz polityce dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich". Dodatkowe wyjaśnienie: Szereg instrumentów krajowych oraz WPR w ramach PROW 2014-2020 Planu Strategicznego WPR 2023-2027 i KPO wypraca transformację sektora rolno-spożywczego w kierunku nowoczesnego, innowacyjnego opartego na procesach cyfryzacji i automatyzacji. Przykładami są interwencje wspierające Inwestycje w gospodarstwach rolnych w zakresie OZE i poprawy efektywności energetycznej, Inwestycje przyczyniające się do ochrony środowiska i klimatu, Współpraca Grup Operacyjnych EPI czy też wsparcie rozwiązań rolnictwa 4.0 w inwestycji A1.4.1 KPO.
37	Organizacja pozarządowa	Green REV Institute	UWAGA OGÓLNA		Strategia w przedstawionym kształcie jest niekompletna na poziomie diagnozy, celów i narzędzi. Pominięcie wpływu sektora hodowlanego na polską gospodarkę, stan zdrowia ludzi, klimat, środowisko, wzrastające nierówności powoduje, że realizacja celów w kontekście ochrony prawa do życia w czystym środowisku, budowania gospodarki nowoczesnej, odpornej na kryzysy i wstrząsy, bezpieczeństwa żywności i żywnościowego, wyrównywania nierówności - jest niemożliwa. Podstawą do opracowania każdej Strategii jest rzetelna i uczciwa analiza. W obecnej pominięto wpływ grup interesów - sektora hodowlanego czy wspomnianych big techów na przyszłość państwa i na teraźniejszość milionów Polek i Polaków. Konieczna jest ewaluacja pracy osób eksperckich i rewizja składu eksperckiego oraz uwzględniania uwag od środowiska naukowego. Warto także zaznaczyć, że tak sformułowana strategia spowoduje, że ciężar walki o jakość demokracji spadnie na organizacje społeczne.	Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych. Organizowane były m.in. debaty

						eksperckie w poszczególnych tematach Strategii, gdzie eksperci mogli przedstawiać swoje propozycje i pomysły, które stanowiły inspirację dla rozwiązań przedstawionych w Strategii (w tym stolik nt. konkurencyjności firm, gospodarowania wodą, spraw społecznych). Strategia zawiera część Diagnostyczną wraz z głównymi wnioskami. Zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju ęsrk zawiera wnioski z diagnozy, a nie opis całościowej diagnozy.
38	Inne	Student, Colledge Law Harvard	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	1	Czysta woda w rzekach stawach jeziorach strumykach oczkach wodnych i rozwój wędkarstwa.	W ramach priorytetu przewidzianych jest wiele działań służących poprawie jakości wód powierzchniowych oraz poziomu różnorodności biologicznej.
39	Inne	Harvard colledge law student, FinanceNavigator w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Pomoc finansowa dla podkarpackich podmiotów gospodarczych w celu maksymalizacji zysków.	Uwaga bez związku z projektem ęsrk.
40	Inne	Law american colledge Harvard student, 2	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	5	Inteligentne rolnictwo i darowizny dla Partii PSL(modernizacja systemy wpłat dla Partii)	Uwaga nie dotyczy ęsrk.
41	Inne	NLP Student, NLP Instytut	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	5	Krótkie kursy dla wszystkich dla każdej i każdego z tworzenia dzieł sztuki informatyki prawa literatury i socjologii prawa i teologii historii i plastyki budowy maszyn i chemii rolnictwa i matematyki urbanistyki i budownictwa Szczęć BOŻE	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
42	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: 1) dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; 2) wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Zaproponowane działania odpowiadają na potrzeby określonej grupy obywateli w trudnej sytuacji dochodowej, pozwalając tym samym na zaspokojenie ich potrzeb mieszkaniowych. Działania te są formą wsparcia w sytuacjach szczególnych. Strategia nie wskazuje na realizację powszechnych dopłat do kredytów jako zakładanego instrumentu. Sformułowanie "w tym dopłaty do czynszu" zostanie usunięte.
43	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: 1) dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; 2) wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
44	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Ostatnie dopłaty do kredytów pokazały czym się to kończy, więc uważam, że powinno się podjąć inne działania, niż dopłaty do nich, które nie wiele pomogą oprócz podwyższenia cen mieszkań. Państwo powinno wyciągać wnioski...	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

45	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Zastrzeżenia co do jakichkolwiek dopłat do kredytów. Dopłaty jedynie podnoszą finalnie cenę.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
46	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Dopłaty do kredytów podnizsa finalnie cenę.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
47	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
48	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie zgadzam się z dopłatami dla kredytobiorców i do czynszów	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
49	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie zgadzam się z jakimikolwiek dopłatami do czynszu albo dopłatami do patologicznych kredytów które trawiły rynek nieruchomości w Polsce przez tyle lat. Zostawcie w końcu rynek w spokoju i dajcie młodym ludziom jakiekolwiek szanse na przyszłość...	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
50	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom dopłat do czynszu przy najmie mieszkania lub wsparcia kredytobiorców poprzez programy np. Bezpieczny Kredyt 2% lub 0% , itp.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
51	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom dopłat do czynszu przy najmie mieszkania lub wsparcia kredytobiorców poprzez programy np. Bezpieczny Kredyt 2% lub 0% , itp.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
52	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
53	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	1	Nie zgadzam się z jakąkolwiek propozycją dopłat do kredytów oraz najmu. Jest to mechanizm, który zniszczył rynek nieruchomości w Polsce i zabrał marzenia wielu młodym ludziom jak ja o posiadaniu własnego mieszkania. Mam 23 lata, chcę mieć dzieci. Przedstawione propozycje dopłat są nożem w plecy wobec młodych osób chcących założyć rodzinę w Polsce	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
54	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
55	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
56	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Kategorycznie sprzeciwiam się 'wsparciu kredytobiorców', bo prawdopodobnie pod tym kryje się kolejne wcielenie programu dopłat dla kredytobiorców (a raczej dla deweloperów) w postaci Bezpiecznego Kredytu 2%, czy też proponowany przez Koalicję Obywatelską przed wyborami w 2023 r. Kredyt 0%. Program Bezpieczny Kredyt 2% spowodował, że ceny mieszkań poszybowały w górę, a na ten program zostały wydane miliardy złotych. Wpływ	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

					tego programu miał efekt odwrotny od zamierzonego. Zamiast zwiększyć dostępność mieszkań, dostępność spadła przez co wymarzone przez młodych Polaków mieszkanie zamiast stać się namacalne, oddaliło się jeszcze dalej w strefę marzeń.	
57	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Poprawnym kierunkiem ma być zwiększenie budownictwa publicznego np. akademików, co zwolni mieszkania na rynku obecnie wynajmowanych przez studentów na pokoje. Dopłaty nie mają sensu i tylko pompują rynek. Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
58	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	Sprzeciwiam się skupianiu się tylko na tzw. high-end technologiach. Musimy również rozwijać technologie low-end tanie i szybkie w produkcji masowej. np. nie kupujemy F-35, kupmy 10 prostszych samolotów. Nie budujemy drony Bayraktar, budujemy prostsze a-la shahed etc. Musi to być coś co można w miarę tanio zużywać podczas szkoleń wojska, a nie trzymać tylko jako drogą zabawkę.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Szczegółowy rozwój danej zdolności jest elementem dokumentacji niejawnej.
59	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
60	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Szanowni Państwo, w związku z konsultacjami do dokumentu „Strategia Rozwoju Polski do 2035 r.”, pragnę wyrazić sprzeciw wobec przewidywanych w nim dopłat do czynszów najmu oraz wsparcia kredytobiorców „w trudnej sytuacji”. Uważam, że takie rozwiązania są szkodliwe dla rynku mieszkaniowego i całej gospodarki. Dopłaty do najmu często prowadzą do sztucznego zawyżenia cen, co w efekcie pogarsza dostępność mieszkań dla najemców. Z kolei wsparcie kredytobiorców winduje ceny na rynku nieruchomości, co utrudnia dostęp do własnych mieszkań dla kolejnych pokoleń i generuje niestabilność rynku. Zamiast tego proponuję, aby państwo skoncentrowało się na budowie mieszkań komunalnych i społecznych, które są realnym, sprawiedliwym i efektywnym sposobem na zwiększenie dostępności mieszkań dla osób najbardziej potrzebujących. Długofalowe inwestycje w mieszkalnictwo komunalne nie tylko zapewnią dach nad głową, lecz także pobudzą sektor budowlany i lokalną gospodarkę. Dodatkowo, w celu przeciwdziałania spekulacji i lepszemu wykorzystaniu istniejących zasobów mieszkaniowych, należy rozważyć wprowadzenie podatku katastralnego od trzeciego i kolejnego mieszkania. Ten mechanizm uwolni uwięzione w nieruchomościach pieniądze, zmniejszy inwestycje spekulacyjne i aktywizuje rynek, co pozytywnie wpłynie na całą gospodarkę. Apeluję, aby w strategii usunąć zapisy o dopłatach do najmu i wsparciu kredytobiorców oraz uwzględnić powyższe propozycje związane z budownictwem komunalnym i podatkiem katastralnym.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań.
61	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom dopłat, w tym wyszczególnionych: - w punkcie D dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - w punkcie A wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne, nieekonomiczne i kontrskuteczne	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
62	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Użyty eufemizm "wsparcie kredytobiorców" w rzeczywistości odnosi się do wielokrotnie skomplikowanych już dopłat do kredytów. Dopłaty te zawsze kończyły się wzrostem cen mieszkań, zmniejszeniem ich dostępności i wielomiliardowymi wydatkami. Jestem przeciwny takim rozwiązaniom.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
63	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
64	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania;	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu.

			dostępności mieszkań		- wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
65	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
66	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	Już jeden program "wspierający" kredytobiorców zniszczył rynek deweloperski i sprawił, że mieszkania zdrożały skokowo. Wolałbym, żeby państwo nie pomagało, tylko dało rynkowi wyzdrowieć. Chyba, że wprowadzicie obligacje 30 letnie przez co być może koszt kredytu spadną.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
67	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
68	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
69	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	" . Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych" - Sugerowane dopłaty do czynszów będą stymulować tylko stronę popytową. Ludność będzie mogła więcej wydać na czynsz, a będzie rywalizować o ten sam zasób mieszkaniowy (nie zmieniona podaż) co spowoduje wzrost czynszów do poziomu, gdy znowu popyt i podaż osiągnie poziom równowagi. Wzrost czynszów i stymulowanie popytu jest niedopuszczalne w sytuacji, gdy już teraz w dużych miastach na czynsz młodzi ludzie muszą wydawać większość wypłaty. Przeróżne formy dopłat do mieszkalnictwa w ostatnich latach doprowadziły do wzrostów cen mieszkań z 6k/m2 na 20k/m2 w przeciągu kilku lat (np. Atal Kraków). Zabłocie pierwszy vs ostatni etap). Należy raz na zawsze zakończyć dopłaty, a zacząć stymulować podaż. Istnieje duża liczba mieszkań, która jest niewynajmowana i trzymana tylko jako lokata kapitału, podobnie jest z ziemią w miastach. Należy wprowadzić rozwiązania, które spowodują, że takie postępowanie przestanie się opłacać, wprowadzając podatek katastralny od np. 3 nieruchomości lub wyższe opłaty od działek budowlanych w miastach. Limity działek budowlanych w planach ogólnych również powodują, że deweloperzy mogą wykupić ziemię i czekać, a miasta są ograniczone i nie mogą więcej ziemi przeznaczać na zabudowę niż jakiś % przewidywanego przyszłego zaludnienia.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
70	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Dopłaty do najmu tylko przy ustaleniu maksymalnego kosztu za wynajem metra kwadratowego - państwo powinno budować społeczne bloki mieszkalne w taki sposób, jak buduje autostrady, a dopłaty tylko zwiększą cenę wynajmu.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
71	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
72	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
73	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie	63	Nie zgadzam się na dopłaty zarówno do czynszu przy wynajmie, jak i na dopłaty do kredytów. Jest to najgorszy sposób zwiększenia dostępu do mieszkań dla młodych ludzi i powiększy on już istniejący kryzys demograficzny.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu.

			dostępności mieszkań		Dopłaty do kredytów tylko i wyłącznie zwiększa już astronomiczne ceny za mieszkania i spowodują że staną się one jeszcze bardziej nie dostępne i pogłębia kryzys demograficzny. Skorzysta na nim tylko jedna grupa ludzi lobbująca polityków czyli deweloperze. Dopłaty do czynszu najmu spowodują zwiększenie tego czynszu i kwoty za wynajem co spowoduje, że po raz kolejny tylko deweloperzy na tym skorzystają. Nie popełniajcie dwa razy tego samego błędu.	Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
74	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców. Prowadzenie programów podobnych np. tzw. Bezpieczny Kredyt 2% jest niedopuszczalne. Wszystkie programy dopłat prowadzą tylko do zwiększenia cen nieruchomości, należy zadbać o podaż, budować lokale społeczne. Każda teoria ekonomiczna mówi o tym, że jeśli gdzieś wrzucimy więcej pieniędzy to ceny rosną. Bardzo proszę mieć to na względzie. W Polsce dopłaca się w ten czy inny sposób do kredytów hipotecznych od ponad 20 lat i nie prowadzi to do niczego dobrego. Rynek nieruchomości stał się przez to rynkiem inwestycyjnym, na którym zwykły nabywca, często bardzo młody konkuruje z osobami z dużym kapitałem, zarobionym przez większość życia. Ostatnimi laty na rynku nieruchomości pojawili się ludzie, którzy robią coś co nazwali "flip na pierwotnym", wszystko przez skokowy wzrost cen nieruchomości. Jak chory musi być jakiś rynek, jak słaba musi być podaż w momencie, gdzie na rynku istnieje "flip na pierwotnym"? Pieniądże lokowane w nieruchomościach przez obywateli, należy w umiejętny sposób przekierować na rynki kapitałowe, szczególnie na GPW - jestem pewien, że inwestycje w polskie firmy bardziej przysłużą się społeczeństwu niż mrożenie kapitału w betonie. Proszę zadbać o podaż mieszkań, nasz kraj stać na budowę zasobu mieszkalnego przez gminy i miasta, można budować na kredyt, najemcy mogą płacić czynsz, który będzie pokrywał odsetki, a dług będzie się rolować, jest to wręcz bez kosztowy sposób na budowanie i zwiększenie podaży.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
75	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Nie wyrażam zgody, aby w tej strategii znalazły się jakiekolwiek zapisy dotyczące dopłat do najmu ani odniesienia do pojęcia wsparcie kredytobiorców.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
76	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie wyrażam zgody, aby w tej strategii znalazły się jakiekolwiek zapisy dotyczące dopłat do najmu ani odniesienia do pojęcia wsparcie kredytobiorców.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
77	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Stanowczo sprzeciwiam się wszelkim formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców czy prowadzenia programów bliźniaczych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2% Program Bezpieczny Kredyt 2% doprowadził do skokowego wzrostu cen nieruchomości i odebrał szansę wielu osobą na własne mieszkanie. Niedopuszczalnym jest dalsze pompowanie cen mieszkań, gdyż spadek dostępności mieszkań bezpośrednio wpływa na demografię kraju oraz dobrostan obywateli. Kluczem do rozwiązania kryzysu demograficznego jest budowa mieszkań na tani wynajem i rozwój budownictwa społecznego	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
78	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	1	Usunąć dopłaty do czynszu/kredytów albo inaczej dla najemców	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
79	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie chcę żeby były wprowadzane jakiejkolwiek dopłaty do kredytów albo pomoc w opłaceniu czynszu najemcy bo i tak wszystko do kieszeni dostanie właściciel mieszkaniu który komuś to wynajmuje(podniesie opłatę czynszu)	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
80	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Pragnę wyrazić swój sprzeciw wobec form wsparcia rynku mieszkaniowego, które skupiają się na stymulowaniu popytu na dobro rzadkie jakim są mieszkania. Mam tu w szczególności na myśli punkty: 1d (dopłaty do czynszu) oraz 2a (wsparcie kredytobiorców).	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
81	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

82	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Jestem przeciwny dopłatą do wynajmu, ponieważ dopłaty zwiększą koszt wynajmu o dopłatę, na co liczą inwestorzy mieszkaniowi (rentierzy) odpowiedzialni za obecny kryzys. Jestem przeciwny wszelakim wsparciom kredytobiorców na mieszkanie (jestem przeciwny też wszelakim ulgom podatkowych na zakup mieszkania) ponieważ taka forma interwencji doprowadziła już (bk2) do gwałtownego wzrostu cen mieszkań, domów. Skorzystają na tym tylko banki i spekulanci, fliperzy, rentierzy. Pozwolono spekulantom na stworzenie piramidy finansowej z mieszkań, gdzie mieszkanie służy jako narzędzie spekulacji. Wszelkie programy pomocowe dla wybranych napędzają FOMO, z którego korzystają wszelkie gnydy, jak fliperzy, spekulanci, rentierzy.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
83	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
84	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
85	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Dopłaty do wynajmu jedynie podnoszą ceny najmu - tym samym zmniejszamy dostępność mieszkań, sztucznie podbijając popyt o wartość dopłaty. Dam Państwu przykład - jeżeli wynajem będzie kosztował 2000 zł, a dopłata będzie wynosić 500 zł. Cena wzrośnie do 2.400 bo wynajmujący powie, że realnie i tak spadła do 1.900. Tylko dla tych wszystkich, którzy się nie załapią cena wzrośnie, dostępność spadnie. Zwiększajcie podać mieszkań, nie ich ceny. Przesyłam wyrazy oburzenia na wieść o kolejnej próbie zaspakajania potrzeb wąskiej grupy posiadaczy nastu mieszkań czy patodeweloperek oferujących mieszkania o wielkości budy dla psa.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
86	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Skutkuje to podwyżkami cen mieszkań i zmniejszeniem ich dostępności. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
87	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Wszelkie dopłaty do rynku najmu spowodują pogłębienie problemu wysokich cen najmu. Czyli przyniosę skutek odwrotny i drastycznie pogorszy sytuację najemców.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
88	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Z doświadczenia poprzedniego programu dopłat do kredytów "Bezpieczny Kredyt 2%", jako społeczeństwo nauczyliśmy się, że jego bezpośrednim skutkiem był nagły wzrost cen mieszkań. W praktyce te pieniądze zostaną przetransferowane w ręce podmiotów zajmujących się wynajmem i sprzedażą mieszkań, ale za to nijak nie polepszą sytuacji najemców i kupców. Wszelkie takie programy są lobbowane przez grupy, które mają w nich swój interes, z wyjątkiem ludzi, którzy rzeczywiście zainteresowani zakupem własnych czterech kątów.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
89	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
90	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek dopłatom do najmu i kredytów. Bk 2% spowodował skokowy wzrost cen nieruchomości. Podobnie zapowiedzi kredytu 0%. Dopłaty powodują wzrost cen i zmniejszenie dostępności mieszkań. Szukajcie innych rozwiązań jak budownictwo społeczne, przejrzystość i uczwilizowanie rynku nieruchomości, opodatkowanie spekulacji i akumulacji nieruchomości przez osoby fizyczne i prawne, podatek od pustostanów, zakumulowanach działek budowlanych, progresywny podatek od najmu. Największą bolączką rynku nieruchomości jest spekulacja i dopłaty.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
91	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Wszelkie wcześniejsze dopłaty (do kredytów, żłobków, elektryków) w przeszłości pokazały, że to zła droga, która prowadzi do wzrostu cen i zmniejszenia dostępności. Dopłaty do czynszu sprawią, że o taka samą kwotę urosną czynsze, a na dopłatach korzystają najbardziej rentierzy i inne podmioty zajmujące się wynajmem nieruchomości. Należy wspierać stronę podażową, a nie popytową	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

92	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Dopłaty do wynajmu mieszkań nie zwiększą ilości dostępnych mieszkań na rynku. Wytransferują tylko pieniądze z budżetu do rentierów. Działajcie na podaż, budujcie mieszkania.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
93	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
94	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzen	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
95	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzen	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
96	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne i doprowadzą jedynie do ponownego wzrostu cen. Państwo powinno pozostawić tą gałąź gospodarki w spokoju.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
97	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%." Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
98	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	"Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%."	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
99	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Wprowadzenie dopłat do czynszów będzie skutkowało podwyższeniem cen wynajmu. Proszę tego nie robić, gdyż uderzy to w interes obywateli.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
100	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Och, oczywiście! Jak najbardziej powinniśmy wprowadzić dopłaty do czynszu. W końcu nic tak nie uczy odpowiedzialności finansowej, jak świadomość, że państwo zawsze poratuje z pieniędzy tych, którzy potrafili swoje wydatki zaplanować. To genialny sposób na nagrodzenie zaradności. A pomoc dla kredytobiorców? Moje serce pęka na samą myśl. Kto by się spodziewał, że branie kredytu na 30 lat pod korek, gdy stopy są rekordowo niskie, może wiązać się z jakimkolwiek ryzykiem? To absolutny szok. Koniecznie trzeba ich ratować z kieszeni tych nudziarzy, którzy przezornie oszczędzali, zamiast żyć chwilą. Programy w stylu "Bezpiecznego Kredytu" to już w ogóle majstersztyk – cudownie jest patrzeć, jak ceny mieszkań sztybują w kosmos dzięki publicznym pieniądзом, sprawiając, że stają się jeszcze bardziej niedostępne dla wszystkich. Prawdziwa ekonomiczna poezja.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
101	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie zgadzam się z próbami wprowadzenia jakichkolwiek dopłat do kredytów czy najmów. Dopłaty w ramach dotychczasowych programów tego stały się w istocie dopłatami dla deweloperów i spowodowały drastyczne wzrosty cen mieszkań powodując jeszcze większe wykluczenie i postępująca depopulację kraju. Budujcie akademiki dla studentów, mieszkania społeczne, uwolnijcie ceny RCN, pracujcie nad prawem które sprawi	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

					że deweloperzy nie będą mogli trzymać ziemi i pustostanów w nieskończoność. Wtedy żadne dopłaty dla deweloperów nie będą potrzebne !!	
102	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Jakąkolwiek forma interwencji poprzez dopłaty do mechanizmów rynkowych jedynie zwiększa cenę dla wszystkich i jest kierowane dla grupy wybranych. Strategią powinno być budowanie mieszkań ze strony państwa.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
103	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
104	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
105	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Zero dopłat do wynajmu i kredytów, to tylko napędzie większe ceny wynajmu.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
106	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Zero dopłat do wynajmu i kredytów, to zwiększy ceny wynajmu dla tych którzy nie za kwalifikują i do dopłaty	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
107	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	W punkcie D. Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych - Państwo nie powinno wspierać obywateli w postaci dopłat do czynszu. Jest to niesprawiedliwe traktowanie. Osoby znajdujące się w trudnej sytuacji powinny być wspierane w inny sposób. Takie dopłaty będą zaważyły ceny najmów w skali krajowej, przez co osoby nie kwalifikujące się na takie dopłaty będą bardziej cierpieły z powodu cen najmu	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
108	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	W punkcie A. Wsparcie w nabyciu mieszkania - wsparcie kredytobiorców przez państwo jest niesprawiedliwe względem osób, których państwo nie wspiera w kredytach. Każda osoba podejmuje ryzyko i własną decyzję w trakcie zawierania umowy kredytowej i ponosi konsekwencje swoich wyborów. Państwo nie powinno takiej osoby wspierać. Szczególnie ze względu na to, że taka pomoc będzie tylko negatywnie wpływała na dostępność mieszkań dla osób, które uczciwie spłacają kredyty i nie otrzymają pomocy.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
109	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
110	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
111	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%."	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
112	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Rozwiązania te są nieakceptowalne i powodują wyłącznie wzrost cen mieszkań, co skutkuje coraz większą barierą wejścia w dorosłe życie młodym ludziom.	
					Jakiegokolwiek wsparcie kredytobiorców jest niedopuszczalne i absolutnie destrukcyjne dla rynku mieszkaniowego, co udowodnił już program Kredyt 2%, który spowodował lawinowy wzrost cen. Nie jest to sprawiedliwe rozwiązanie dla osób pracowitych, które nie łapią się na program a zostaje im przez to odebrana możliwość kupna mieszkania ze względu na ceny. Absolutnie nie zgadzam się na taką politykę w momencie kiedy Polacy deweloperzy mają	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

					najwyższe marże UE. Taką propozycję odbieram jako niebywały SKANDAL w kontekście tego że wiemy już czym takie propozycje skutkują.	
113	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Żadnych dopłat do najmu, czynszów i kredytów mieszkaniowych, które tylko pompują rynek i zwiększają ceny. Jest to polityka nieskuteczna i sprawiająca że jest tylko coraz drożej. Tyle lat jest prowadzona i żadnych dobrych skutków nie przyniosła! Dalej jest problem dla ludzi, a korzyści czerpią wcale nie ci, którzy będą przez dopłaty zmuszeni kupić droższe mieszkania o podaną kwotę dopłaty, tylko ci, którzy sprzedają. W związku powyższym składam sprzeciw wobec polityce dopłat do najmu, czynszów czy kredytów. Powinno być podniesienie podatków w taki sposób, aby spekulacja na mieszkaniach była nieopłacalna i już na pewno powinno to być mniej opłacalne niż inwestowanie na giełdzie. Wprowadzić zakaz flipowania mieszkań, na koncert nie można kupić biletu i odsprzedać drożej, a na mieszkania to już można. Jak państwo w ogóle może na coś takiego pozwalać? Zakaz najmu krótkoterminowego w mieszkaniach. Od tego są hotele.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
114	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	nie zgadzam się na dopłaty do czynszów oraz dopłaty do kredytów/wsparcie kredytobiorców w żadnym z proponowanych zakresów	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
115	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Dopłaty do kredytów czy kosztów najmu są absurdalnymi i antyspołecznymi założeniami. Celem polityki mieszkaniowej musi być spadek cen nieruchomości i stawek najmu, a nie ich sztuczne zwiększanie poprzez dopłacanie z publicznej kasy do zysków czy rentowności deweloperów i rentierów, przy czym celem polityki Państwa powinna być absolutna eradykacja rentierów jako grupy, wyzerowanie opłacalności tego skandalicznego procederu. Jedyną drogą do poprawy dostępności mieszkań i adresowania katastrofy demograficznej jest - wykup przez Państwo i samorządy zasobu mieszkaniowego, zlecane przez te podmioty budów nowych obiektów, centralne regulowanie czynszów, progresywny podatek katastralny, podatek od pustostanów. Autorzy propozycji ze stron 63 i 64 o "pomocy kredytobiorcom w trudnej sytuacji" i "dopłatach do wynajmu" działają w interesie garstki, a przeciw strategicznym interesom Rzeczypospolitej, jej sytuacji demograficznej, sprawiedliwości społecznej i innowacyjności gospodarki poprzez proponowanie ratowania najbardziej pasożytniczych grup społeczeństwa na koszt pracującej większości. Hańba.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
116	Inne	Colledge Student, 2	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	5	Miliard zł dla Wyższej Szkoły Inżynierskiej-Ekonomicznej w Rzeszowie	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
117	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
118	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
119	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Nie zgadzam się na wsparcie mieszkalnictwa w formie jakichkolwiek dopłat do kredytów czy czynszów. Wsparcie musi odbywać się poprzez budowę dużych (100 m2), by można było zakładać wielodzietne rodziny. Obowiązek budowy takich mieszkań powinienem ciążyć na samorządach, dużych podmiotach publicznych i SSP.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
120	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2% i innych form finansowego wspierania popytu.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.

121	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	Dopłaty do wynajmu i kredytobiorców spowodują wzrost cen mieszkań	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
122	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Wsparcie kredytobiorców rozumiane jako kolejne sztuczne zwiększenie popytu na rynku i napompowanie cen to kategoriycznie zły pomysł. Tak samo jak dopłacanie do spadających cen najmu.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
123	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Wsparcie kredytobiorców rozumiane jako kolejne sztuczne zwiększenie popytu na rynku i napompowanie cen to kategoriycznie zły pomysł. Tak samo jak dopłacanie do spadających cen najmu.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
124	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Dopłaty oraz wparcie kredytów to pozycje do usunięcia. Będzie to jedynie podnosić ceny o wartość dopłat.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
125	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
126	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania; - wsparcia kredytobiorców "w trudnej sytuacji" ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
127	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	71	Do 2030 mamy mieć dzietność na poziomie 1,30 z dzisiejszego 1,1 wedle tabeli. A w "planie działania" na lata 2026-2029 jedyne, co się odnosi kwestii rodzicielstwa (może poza mieszkalnictwem) to zwiększenie ilości miejsc w żłobkach. Nie ma mowy nic o pozostałych "planach" czy też celach, które są w Strategii np. "Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu". Jak mamy traktować ten dokument na poważnie, gdy de facto chcecie podnieść dzietność o 0,2, a w planie działania nie ma na ten temat nic? Przecież to jest kompromitacja i mówię to nie ze złośliwością, tylko po ludzku powinno być wam wstyd za wrzucenie czegoś takiego. To nie Strategia, tylko jakieś myślenie życzeniowe.	Uwaga ma charakter komentarza. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Jednym z działań podnoszących dzietność jest program leczenia niepłodności uwzględniony w Strategii, choć nie stanowiący odrębnego działania w Planie działań.
128	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15	Część diagnostyczna (str. 15–43) – brak analizy kwestii instytucjonalno-zarządczych 1 Uwaga ogólna: Część diagnostyczna kompleksowo omawia trendy demograficzne, gospodarcze, przestrzenne i społeczne, jednak brakuje w niej analizy wyzwań instytucjonalnych i jakości rządzenia. Dokument nie identyfikuje jednoznacznie słabości administracji publicznej, systemu prawno-regulacyjnego ani zdolności instytucji do skutecznego wdrażania polityk. Pominięcie tej perspektywy to luka – sprawność instytucji państwa i samorządu jest kluczowa dla osiągnięcia celów strategii (np. odporność instytucji państwa jest wspomniana jedynie ogólnie przy bezpieczeństwie). Brak diagnozy obszaru governance (zarządzania) utrudnia zaplanowanie działań naprawczych, np. w zakresie koordynacji międzyresortowej, decentralizacji zadań czy poprawy jakości stanowienia prawa. 2 Propozycja zapisu: Uzupełnić część diagnostyczną o krótką diagnozę instytucjonalną – np. ocenić sprawność wdrażania dotychczasowych strategii, zdolności administracji do absorpcji funduszy UE, poziom zaufania	Część diagnostyczna ma swoją specyfikę - jest powiązana przede wszystkim z celami głównymi, dużo mniej z poszczególnymi priorytetami, bardziej szczegółowa diagnoza znajduje się w opisie poszczególnych priorytetów, w Wyzwaniach. Priorytet 3.5 ma szczególny charakter, bo dotyczy de facto realizacji wszystkich innych priorytetów. Uwaga zostanie częściowo uwzględniona, stosowne uzupełnienia dot. kwestii

					publicznego do instytucji itp. Warto przytoczyć wskaźniki jakości rządzenia (np. rankingi Worldwide Governance Indicators lub EU Justice Scoreboard) oraz zidentyfikować główne problemy (np. niedobory kompetencyjne kadr, nadmierną centralizację decyzji, słabości współpracy rząd–samorząd). Na tej podstawie należy dodać w części kierunkowej odpowiedni zapis (np. w ramach celu horyzontalnego lub priorytetu dot. sprawności państwa) o wzmocnieniu potencjału instytucjonalnego. Przykładowy zapis do dodania: „Państwo polskie poprawi jakość rządzenia poprzez rozwój kompetencji administracji, lepszą koordynację międzyresortową oraz zwiększenie udziału partnerów społecznych i samorządowych w realizacji strategii”. Taka modyfikacja zapewni, że Strategia odnosi się do zdiagnozowanych barier instytucjonalnych, których przezwyciężenie jest warunkiem realizacji celów do 2035 r.	instytucjonalno-zarządczych zostaną dodane w części kierunkowej i Wyzwaniach w priorytecie 3.5.
129	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	1. Uwaga ogólna: W diagnozie zabrakło wyodrębnionego opisu stanu środowiska, zmian klimatycznych i zagrożeń ekologicznych dla rozwoju kraju. Dokument koncentruje się na konkurencyjności gospodarki i spójności społecznej, jedynie fragmentarycznie wspominając o kwestiach środowiskowych (np. jako część analizy gospodarki). Tymczasem prognoza oddziaływania na środowisko wyraźnie wskazuje na narastające problemy – m.in. szybkie zmiany klimatu (wzrost średniej temperatury o ~1,5°C i coraz częstsze ekstremalne zjawiska pogodowe) oraz poważne straty spowodowane klęskami żywiołowymi w ostatnich dekadach. Diagnoza nie akcentuje też wyzwań takich jak utrata bioróżnorodności, zanieczyszczenie powietrza czy deficyt wód, choć to czynniki silnie wpływające na jakość życia i bezpieczeństwo ekologiczne kraju. Brak pełnej diagnozy w tym zakresie oznacza, że podłoże dla celów klimatycznych i środowiskowych strategii nie jest dostatecznie ugruntowane faktami. 2. Propozycja zapisu: Uzupełnić część diagnostyczną o oddzielny moduł środowiskowy – zwięzły przegląd najważniejszych wyzwań klimatyczno-środowiskowych. Należy uwzględnić m.in.: trend ocieplania się klimatu w Polsce, rosnącą częstotliwość susz, powodzi i innych zjawisk ekstremalnych, problemy jakości powietrza (liczbę dni smogowych, stężenia PM2.5/PM10), stan zasobów wodnych oraz stan bioróżnorodności (np. fragmentację siedlisk, gatunki zagrożone). Warto powołać się na aktualne dane GIOŚ, IMGW, GUS i raporty (np. „Polityka ekologiczna państwa 2030” czy przeglądy klimatyczne). Taka diagnoza powinna płynnie powiązać się z celami strategii – np. wykazać, że transformacja energetyczna i adaptacja do zmian klimatu są imperatywem rozwojowym, a poprawa jakości środowiska jest warunkiem dobrej jakości życia. Proponuje się dodanie zapisu: „Analiza stanu środowiska wskazuje na pogarszające się warunki klimatyczne i ekologiczne, stąd cele Strategii uwzględniają potrzebę pilnej dekarbonizacji gospodarki, poprawy jakości powietrza oraz adaptacji do zmian klimatu”. Dzięki temu strategia będzie spójna – część diagnostyczna jasno uzasadni środowiskowe kierunki interwencji w dalszej części dokumentu.	Strategia zawiera szereg działań związanych z mitygacją i adaptacją do zmian klimatu głównie w Priorytetach takich jak 2.5: Transformacja energetyczna i 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego czy 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii. Kwestie te są zaakcentowane w diagnozach poszczególnych priorytetów. Ponadto informacja nt. globalnego ocieplenia znalazła się również w "głównej" części diagnostycznej.
130	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	53	1 Uwaga ogólna: Strategia formułuje trzy cele główne (demograficzny, gospodarczy, bezpieczeństwa) oraz jeden cel horyzontalny dotyczący rozwoju terytorialnego. Sformułowanie celu horyzontalnego – „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” – odpowiada na potrzebę równomiernego rozwoju kraju. Istnieje jednak ryzyko powiązania celu horyzontalnego z celami głównymi. Cel ten jest przedstawiony oddzielnie (własny opis na str. 57), podczas gdy cele główne 1–3 koncentrują się na kwestiach sektorowych (ludność, gospodarka, bezpieczeństwo). Może to sugerować, że polityka terytorialna jest oderwana od reszty strategii, zamiast przenikać wszystkie obszary. Ponadto kwestie społeczne i jakości życia nie występują jako odrębny cel strategiczny – pojawiają się jedynie jako element celu gospodarczego (sprawiedliwa gospodarka) i horyzontalnego (wymiar terytorialny). Taki układ może utrudniać całościowe ukierunkowanie strategii na nadrzędny postulat „dobrej jakości życia wszystkich obywateli” cowzdrowiu.pl cowzdrowiu.pl, który w syntezie uznano za główny cel strategii. 2 Propozycja zapisu: Zapewnić lepszą integrację celu horyzontalnego ze strategicznymi celami głównymi. W praktyce oznacza to: (1) w opisach celów 1–3 dodać odnośniki do wymiaru terytorialnego (np. przy celu gospodarczym zaznaczyć, że konkurencyjność ma być budowana w różnych regionach, nie tylko w metropoliach; przy celu demograficznym – że działania obejmą zarówno obszary miejskie, jak i wiejskie o różnej sytuacji demograficznej). (2) W części wdrożeniowej upewnić się, że każdy priorytet ma komponent terytorialny – np. wskazanie, które typy regionów/osiedli wymagają specyficznych działań. Dodatkowo proponuje się doprecyzować nadrzędną misję Strategii w kierunku jakości życia. Można to zrobić poprzez wzmocnienie wstępu lub dodanie osobnego akapitu przed celami głównymi, np.: „Nadrzędnym celem Strategii jest zapewnienie wysokiej jakości życia wszystkim mieszkańcom Polski, co zostanie osiągnięte poprzez realizację trzech celów głównych oraz celu horyzontalnego spajającego wymiar terytorialny rozwoju”. Taki zapis uwypukli, że dobro mieszkańców (w tym równy dostęp do usług niezależnie od miejsca zamieszkania) jest wspólnym mianownikiem wszystkich działań. Podsumowując, należy zachować cel horyzontalny, ale lepiej powiązać go z resztą strategii, aby policentryczny rozwój terytorialny nie	Część realizacyjna Strategii zostanie uzupełniona o monitoring rozwoju regionalnego / monitoring policentryczności (jako część rocznej diagnozy strategicznej), który będzie obejmował zarówno terytorializację wskaźników znajdujących się w poszczególnych priorytetach, jak i analizę innych wskaźników charakteryzujących zmiany w rozwoju kraju w ujęciu terytorialnym.

					funkcjonował w izolacji, lecz stał się mechanizmem realizacji celów demograficznych, gospodarczych i bezpieczeństwa.	
131	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	w Priorytecie 2.2 (mobilność) dopisać, iż rozbudowa sieci transportowej będzie realizowana w sposób zrównoważony, m.in. poprzez preferencje dla transportu niskoemisyjnego, integrację z kolejami i transportem publicznym oraz minimalizowanie negatywnego wpływu na przyrodę. Konkretnie można dodać punkt o warunkowości projektów drogowych – np. „nowe inwestycje drogowe będą planowane z uwzględnieniem korzyści ekologicznych, a ich realizacja zostanie powiązana z budową przejść dla zwierząt i kompensacją utraconych siedlisk.	Wszystkie nowe inwestycje transportowe podlegają ocenie oddziaływania na środowisko, która reguluje takie kwestie. W pozostałej kwestii uwaga zostanie uwzględniona.
132	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	W Priorytecie 2.6 (środowisko i klimat) warto zaznaczyć, że działania klimatyczne będą przekrojowe – np. „cele redukcji emisji i adaptacji klimatycznej zostaną włączone do kryteriów realizacji wszystkich inwestycji publicznych objętych Strategią”. Ponadto, można ustanowić w części „system realizacji” zasadę oceny wpływu międzypriorytetowego: każda większa inicjatywa infrastrukturalna powinna przejść ocenę zgodności z celami środowiskowymi (np. zeroemisyjności do 2050). Analogiczne zapisy integrujące należy wprowadzić dla innych potencjalnych napięć (np. między priorytetem 3.2 obronność a 2.5 transformacja energetyczna – inwestycje obronne również powinny uwzględniać efektywność energetyczną i bezpieczeństwo środowiskowe baz wojskowych itp.). Dzięki tym zmianom logika „nowej równowagi” stanie się operacyjna – realizacja jednego priorytetu nie będzie podważać innego, a wszystkie działania będą wzajemnie spójne pod parasolem zrównoważonego rozwoju.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań środowiskowych, społecznych czy przestrzennych są lub będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu, które jak SRP2035 podlegają procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jak i w przepisach prawa. Konkretnie inwestycje muszą być realizowane zgodnie z przepisami środowiskowymi i lokalizacyjnymi. Ponadto zgodnie z zasadą nieczynienia poważnej szkody środowisku (DNSH) żadne działania finansowane ze środków unijnych nie mogą pogarszać stanu środowiska naturalnego. Działania służące adaptacji i mitygacji klimatu są przekrojowe, w związku z tym realizowane mogą być ramach kilku priorytetów. Kluczowy wskaźnik pn. Redukcja emisji gazów cieplarnianych w gospodarce względem 1990 r. z uwzględnieniem pochłaniania (LULUCF) zawarto w Priorytecie 2.6. W ramach Rocznej Diagnozy Strategicznej SRP2035 oceniany będzie m.in. stopień wdrażania celów Strategii w oparciu o realizację poszczególnych wskaźników. Umożliwi to m.in. zaangażowanie większych zasobów na działania służące osiągnięciu tych wskaźników, w stosunku do których na wczesnym etapie zidentyfikowano ryzyko braku ich osiągnięcia. Opis zmieniających się uwarunkowań i ważnych zdarzeń będzie budował kontekst dla oceny

						realizacji wskaźników i zasadności działań wskazanych w dokumencie.
133	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	291	Dodać wskaźniki społeczne dot. ubóstwa i nierówności. Proponuje się wprowadzenie np. „Odsetek osób żyjących poniżej granicy skrajnego ubóstwa” oraz „Współczynnik Giniego dochodów do dyspozycji” jako uzupełnienie priorytetu 1.4 lub 1.5 (dot. rynku pracy i aktywnego starzenia się) albo 2.7 (jakość życia). Cele mogłyby zakładać znaczącą redukcję ubóstwa do 2030 i 2035 – np. zmniejszenie skrajnego ubóstwa z 6,6% (2023) do <3% w 2030 i eliminację (<1%) do 2035. Taki zapis byłby spójny z Agendą 2030 ONZ (cel 1 – koniec ubóstwa) oraz z celami UE w zakresie redukcji ubóstwa (UE dąży do ograniczenia liczby osób zagrożonych ubóstwem o co najmniej 15 mln do 2030). Dodać wskaźnik jakości życia/zdrowia. Można rozważyć wskaźnik „Oczekiwana długość życia w zdrowiu w wieku 65 lat” lub „Przeciętne dalsze trwanie życia”. Polska nadal odbiega od średniej UE pod tym względem, a Strategia ma pośrednio to poprawić (m.in. przez lepszą opiekę zdrowotną, czystsze środowisko). Cel mógłby przewidywać np. wydłużenie oczekiwanej długości życia o kilka lat do 2035 oraz zmniejszenie luki wobec UE. Wprowadzenie takiego wskaźnika pozwoli mierzyć końcowy efekt polityk (długie, zdrowe życie obywateli), a nie tylko nakłady i pośrednie rezultaty. Zweryfikować realistyczność wybranych celów i zapewnić spójność z działaniami. Tam, gdzie cele są ekstremalnie ambitne, warto w części opisowej Strategii dopisać, jakie działania zapewnią ich osiągnięcie. Np. dla ~80% udziału OZE w elektroenergetyce do 2035 warto wspomnieć o planowanym rozwoju sieci przesyłowych, magazynów energii i uproszczeniu procedur dla OZE (co rzeczywiście przewiduje Priorytet 2.5, ale dobrze powiązać go explicite ze wskaźnikiem). Dla współczynnika dietności należałoby zaznaczyć, że osiągnięcie 1,45 będzie wymagało trwałej realizacji kompleksowej polityki rodzinnej (co Strategia zakłada). Urealnienie i opisowe uzasadnienie wskaźników zwiększy ich wiarygodność oraz przydatność w monitoringu. Zapewnić spójność z politykami UE. Większość wskaźników już to robi, ale np. obszar transportu lotniczego budzi pytania: Strategia planuje wzrost liczby pasażerów lotniczych krajowych i międzynarodowych z 59 mln do 94 mln rocznie (2035). W kontekście celów klimatycznych UE (ograniczanie emisji z transportu lotniczego, promocja kolei) należałoby w części opisowej zaznaczyć, że wzrost ten będzie zrównoważony – np. dzięki biopaliwom lotniczym i kompensacjom emisji. To drobna modyfikacja narracji, która pokaże, że Polska dostrzega wymóg równoważenia rozwoju sektora lotniczego z celami Fit for 55. Podsumowując, tabela wskaźników powinna zostać uzupełniona o brakujące mierniki społeczne i zdrowotne oraz opatrzona komentarzem w tekście Strategii, wyjaśniającym podstawy niektórych celów liczbowych. Dzięki temu monitoring realizacji Strategii będzie pełniejszy, a sama Strategia – bardziej ukierunkowana na człowieka (well-being) zgodnie z deklarowanym głównym celem zapewnienia wysokiej jakości życia.	Uwaga częściowo uwzględniona - w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona. Wskaźniki są przypisane do poszczególnych priorytetów Strategii, nie do kierunków działań, tak by nie rozbudowywać nadmiernie listy wskaźników. Wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia w zdrowiu w wieku 65 lat jest obecnie ujęty w Strategii.
134	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	291	Uwaga ogólna: Załączniki terytorialne precyzują obszary strategicznej interwencji (OSI) oraz model policentrycznej sieci miast, co stanowi ważne uszczegółowienie terytorialnego wymiaru Strategii. Delimitacja OSI obejmuje kluczowe kategorie: m.in. regiony wymagające szczególnego wsparcia rozwojowego (peryferyjne, zagrożone depopulacją) oraz regiony transformacji energetycznej. Przykładowo wyznaczono OSI transformacji energetycznej dla obszarów górniczych – w woj. śląskim praktycznie wszystkie miasta i powiaty związane z przemysłem węglowym zostały objęte specjalną interwencją. Podobnie w woj. dolnośląskim (rejon Wałbrzycha), łódzkim, lubelskim, małopolskim i wielkopolskim – wskazano konkretne powiaty z branżą wydobywczą do wsparcia. To spójne z założeniami Sprawiedliwej Transformacji i wykorzystaniem środków Funduszu Sprawiedliwej Transformacji UE. Ponadto wydzielono OSI dla obszaru planowanej elektrowni jądrowej oraz rozwoju morskiej energetyki wiatrowej (powiaty nadmorskie w Pomorskiem i Zachodniopomorskiem), co pokazuje proaktywne podejście do przyszłych megainwestycji. Druga grupa OSI dotyczy wsparcia policentrycznej sieci miast – wskazano 78 kluczowych ośrodków miejskich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi. Ta lista obejmuje 8 metropolii oraz 70 miast dużych i średnich o znaczeniu regionalnym, zgodnie z deklaracją Strategii. Podejście to ma przeciwdziałać nadmiernej koncentracji rozwoju w kilku metropoliach i wspierać wieloośrodkowy rozwój Polski, co jest zbieżne z polityką spójności UE i krajową polityką miejską. Pozytywnie należy ocenić uwzględnienie zaleceń z ustawy o zrównoważonym rozwoju miast – delimitacje miejskich obszarów funkcjonalnych oparto wstępnie na dokumentach samorządowych, z możliwością aktualizacji w przyszłości. Mimo powyższych atutów, uwagi wymagają pewne kwestie proceduralne i merytoryczne: (1) Brak opisu kryteriów delimitacji OSI. Dokument nie wyjaśnia, jakimi dokładnie przesłankami kierowano się, wybierając te a nie inne obszary. Np. OSI „regiony peryferyjne” (wschodniej ściany kraju) czy OSI miast średnich – warto podać kryteria (np. gęstość zaludnienia, poziom PKB per capita, trend migracyjny). Brak przejrzystości może	Ad 1. Delimitacja OSI została opisana. Ad 2. Korekta OSI może zostać dokonana podczas aktualizacji Strategii. Ad 3. Strategia nie jest planem finansowym - jest zbiorem wytycznych do kształtowania finansów publicznych. Ad 4. Programy rozwojowe dla mniejszych miast będą kształtowane na poziomie regionalnym.

					budzić pytania o pominięcie niektórych obszarów: np. czy wszystkie obszary wymagające interwencji zostały ujęte? Pewne wewnętrzne peryferia (poza wschodnią ścianą) mogły nie zostać nazwane OSI, co nie znaczy, że nie potrzebują wsparcia. (2) Szywność vs elastyczność delimitacji. Choć załącznik wskazuje konkretne jednostki (powiaty, gminy) jako OSI, rozwój sytuacji może wymagać korekt. Na przykład szybki spadek ludności w innym powiecie spoza listy może czynić go kandydatem do OSI w przyszłości. Dokument jednak nie precyzuje, czy i jak będzie można aktualizować OSI. (3) Operacjonalizacja wsparcia OSI. W strategii brakuje informacji, jakie mechanizmy finansowe i instytucjonalne zostaną użyte, by faktycznie skierować większe zasoby do OSI. Wprawdzie wspomniano o planie utworzenia funduszu inwestycyjnego dla 8 metropolii i 70 regionalnych miast samorząd.pap.pl, ale nie ma to odzwierciedlenia w samej treści Strategii (części wdrożeniowej/finansowej). Podobnie dla innych OSI – nie wskazano np. dedykowanych programów rządowych czy preferencji w dystrybucji środków UE. Istnieje ryzyko, że OSI pozostaną teorią na papierze bez przełożenia na praktykę finansową i projektową. (4) Mniejsze ośrodki poza siecią 78 miast. Koncentracja na 78 kluczowych miastach jest zasadna z punktu widzenia policentryczności, ale co z pomniejszymi miastami i miasteczkami? Strategia nie definiuje dla nich odrębnego wsparcia – zakłada się, że skorzystają pośrednio (poprzez rozwój większych ośrodków). Taka logika wymaga jednak upewnienia się, że nie dojdzie do dalszej marginalizacji małych miast i wsi poza obszarami funkcjonalnymi dużych ośrodków. Propozycja zapisu: W celu wzmocnienia części terytorialnej Strategii proponuje się: Ujawnić i uzasadnić kryteria delimitacji OSI. W treści Strategii (np. w opi	
135	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Sprzeciwiam się jakimkolwiek formom: - dopłat do czynszu przy najmie mieszkania, - wsparcia kredytobiorców „w trudnej sytuacji”, ani w ogóle wspierania kredytobiorców czy prowadzenia programów podobnych do tzw. Bezpieczny Kredyt 2%. Rozwiązania te są nieakceptowalne, ponieważ wszelkie środki kierowane na dopłaty lub subsydia w rzeczywistości napędzają inflację i są wykorzystywane przez sprzedających oraz wynajmujących do podnoszenia cen mieszkań i najmu. W praktyce oznacza to, że pieniądze podatników nie poprawiają sytuacji mieszkaniowej obywateli, lecz zasilają kieszenie deweloperów i właścicieli mieszkań. Zamiast dopłat państwo powinno rozwijać mieszkalnictwo komunalne i społeczne, oparte na stabilnym i długofalowym systemie budowy mieszkań dostępnych dla obywateli niezależnie od sytuacji rynkowej. Tylko takie podejście prowadzi do realnego zwiększenia podaży i obniżenia presji cenowej na rynku mieszkaniowym.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42.
136	Osoba prywatna	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		70	Należy dać znacznie większy nacisk na kampanie prorodzicielskie w mediach. Kwestie stabilności ekonomicznej to jedno, ale znacznie ważniejsze jest promowanie w umysłach obywateli idei, które kiedyś były bardzo popularne, tj. że "dzieci/młodzież jest przyszłością narodu". Zdaję sobie sprawę, że są to hasła z epoki komunizmu i sama daleka jestem od komunistycznych poglądów, jednak podkreślam, że obecne media społecznościowe, które najsilniej kreują obraz tego, co dobre w umysłach młodych obywateli nie promują rodziny. 1) Media społecznościowe: Większość instagramerów, youtuberów czy tiktokerów to single, a nawet jeśli są w parach, kupują koty lub psy (co do których nawet w sądzie dzielą się opieką po rozstaniu), rzadko kiedy mają dzieci, a jeśli nawet, to często decydują się na max. jedno dziecko. Jeśli mają dwójkę, to pokazują jak super jest, gdy dzieci jadą do dziadków. To wszystko kreuje obraz, że rodzicielstwo to rezygnacja z rozwoju osobistego. Rodzina daje rozwój osobisty! Trzeba promować ludzi, którzy pokazują, że warto mieć dzieci. 2) Telewizja: kluczowe jest, aby w telewizji był przekazywany komunikat, jak ważna jest demografia dla wzrostu kraju, jak kluczowe są nowe pokolenia dla wysokości emerytur. To powinno ocieplić podejście seniorów do głośnych i często rozrabiających dzieci. W ogóle, w ramach społeczeństwa należałoby ocieplić wizerunek matki, jako tej, której warto pomagać. Niestety, często osoby, które nie mają dzieci w sposób dość kategoryczny wypowiadają się na temat tego, jak należy dobrze dzieci wychowywać i nie rozumieją np. rodzica, który zatrzymuje się przy ich posesji, bo właśnie odpieluchowuje dziecko i musi je natychmiast wysadzić na nocnik, albo bulwersują się, jeśli dziecko jest wysadzone na nocnik przy plaży. To głupoty, ale nie ma w społeczeństwie zrozumienia dla takich zachowań lub karmienia piersią w miejscach publicznych (można promować okrycie piersi). 3) Edukacja społeczeństwa na temat odpowiedniego wieku na posiadanie dzieci: należy pokazywać, że realnie kobieta, która w wieku 23 lat i decyduje się na dziecko, nie powinna być wytykana palcem, że za wcześnie ma potomstwo. Że właśnie okres 21 - 35 lat to najkorzystniejszy okres na posiadanie dzieci z punktu widzenia biologii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Powinniśmy zrobić wszystko, aby pokolenia trwały 25 lat, a nie tak, jak jest obecnie 35 lat. Należy wprowadzić jasne wskaźniki na skrócenie pokolenia. Obecna sytuacja jest tragiczna. 4) Rynek pracy: nie można nakładać na pracodawców kolejnych ograniczeń, należałoby dotować pracodawców dających pracę kobietom, które decydują się na potomstwo nawet kosztem skrócenia urlopu macierzyńskiego (np. do 6 lub 9 miesięcy, pod warunkiem otwarcia szerokiej oferty żłobków dostępnych nie od 1 rż., ale wcześniej). W Warszawie takich placówek (dostępnych od 6 miesiąca) jest bardzo mało, w innych miastach i wsiach także. 5) Edukacja i kampania społeczna na temat warunków dla zajścia w ciążę: Należy mówić głośno, że trudno zajść w ciążę używając regularnie alkoholu, spożywając słodczyce i śmieciowe jedzenie oraz będąc w stresie. Należy promować zdrowy styl życia i zdrową sylwetkę, bo ona także wpływa na libido u społeczeństwa. Problemów związanych z dietnością jest bardzo dużo. Temat jest dla mnie nagły i powinien być priorytetem, przed dostępem do mieszkań. Uważam, że obecnie, obok obronności i wzmocnienia militarnego Polski, to właśnie demografia jest jednym z największych wyzwań naszego kraju. Chętnie zaangażuję się na tę rzecz w konsultacjach. Chętnie wesprę Państwa w inicjatywach. Powinniśmy promować rodziny 3-dzietne, bo tylko tak będziemy w stanie zapłacić lukę, która powstała w okresie ostatnich 20 lat. Rodziny 3-dzietne wymagają nakładów na opiekę żłobkowo-przedszkolną, wymagają też wsparcia rodzin w logistyce. Rodzina 3-dzietna powinna stać się nową normą, bo niestety, przy rodzinie w modelu 2+2 mamy współczynnik dietności nieco ponad 1 i jesteśmy ostatni w Europie. Demografia powinna być priorytetem Polski.	
137	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Żadnego wsparcia w nabyciu na mieszkań na własność (to robiono przez ostatnie kilkanaście lat, doprowadzając do wzrostu cen i inwestycji w betonowe lokaty, a wolne pieniądze powinny iść w realną gospodarkę i giełdę/ albo obligacje Skarbu Państwa). Żadnego wsparcia w spłacie czynszów- takie środki spowodują wzrost cen czynszów i cała różnica trafi do tzw. czynszojadów (minus 8,5% ryczałtowego podatku dla Skarbu Państwa)- jak to złe dzieła(dopłaty) widać w Wielkiej Brytanii (https://krowoderska.pl/wielka-brytania-doprowadzila-do-katastrofy-mieszkaniowej-idziemy-jej-sladem/). Opodatkowanie trzeciego mieszkania (a jak ktoś nie ma dzieci- drugiego), opodatkowanie banków ziemi i możliwość szybkiego i taniego pozbycia się niepłatącego najemcy (najem okazjonalny jest fikcją)uzdrowią rynek nawet bez zwiększenia zasobu publicznego. Gdy dodamy do tego zasób publiczny (i zakaz jego prywatyzacji) to w ciągu kilkunastu lat będzie u nas normalnie.	Uwaga o treści podobnej do zgłoszonej w innym miejscu. Odsyłamy do odpowiedzi w uwadze nr 42. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań. Ponadto obowiązujące przepisy w sposób dostateczny zapewniają najemcom bezpieczne zasady wynajmu mieszkań. Zgodnie z ustawą o ochronie praw lokatorów prywatni właściciele mieszkań mogą stosować umowy najmu okazjonalnego oraz umowy najmu instytucjonalnego. Rozwiązania te wzmacniają ich pozycję względem nierzetelnych najemców, np. poprzez przyspieszoną ścieżkę egzekucji i eksmisji najemców niewywiązujących się z nałożonych na nich obowiązków.
138	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Kierunek działań dotyczy jedynie dzieci do 3 roku życia. Dla rodziców ważna jest również opieka na poziomie przedszkola. Strategia mało o tym mówi, jedynie w kontekście podniesienia jakości oferty. W gminach wiejskich lub małych miejsko-wiejskich często nie ma przedszkoli lub są przestarzałe, a same gminy są zbyt biedne na sfinansowanie budowy nowych obiektów. Przez to ich atrakcyjność maleje i skłania na przeprowadzki do miast lub codziennego, uciążliwego dowożenia dzieci do miejskich przedszkoli. Należy wyposażyć małe, biedne gminy w żłobki i przedszkola w celu poprawy warunków życia i zatrzymania depopulacji.	W Polsce istnieje wysoka dostępność przedszkoli.
139	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Kierunek działania 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania ma niewłaściwą nazwę. W tytule błędnie wskazany jest zapis "ze względu na płeć" - należy usunąć. W opisie jest mowa o różnych czynnikach potencjalnego wykluczenia.	Zaktualizowano treść "Kluczowych wyzwań" w priorytecie 1.2 tak, aby widoczne było powiązanie pomiędzy kierunkiem działań nr 4 a główną ideą

						priorytetu - tworzeniem warunków sprzyjających rodzicielstwu.
140	Inne	Stowarzyszenie Aglomeracja Konińska, Stowarzyszenie pełniące funkcję ZIT	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	OF Konin obejmuje miasto Konin oraz gminy Golina, Kazimierz Biskupi, Kramsk, Krzymów, Rzgów, Stare Miasto, Ślesin, Kleczew, Sompolno, Rychwał, Grodziec, Skulsk, Wierzbinek, Wilczyn	Delimitacja OF Konin ustalona na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego uchwalonego przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 25 marca 2019 r. (V/70/19)
141	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	W odniesieniu do Mapy 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski należy zwrócić uwagę na pominięcie w opracowaniu obszaru Iławy, Lubawy i Nowego Miasta Lubawskiego – tzw. małego trójmiasta. Obszar ten wyraźnie zaznacza się na mapie, a jednocześnie pełni istotną rolę w układzie komunikacyjnym kraju. Krzyżują się tu bowiem drogi krajowe, a dodatkowo znajduje się ważny węzeł kolejowy o znaczeniu ponadregionalnym. Brak uwzględnienia tego obszaru w strategii może prowadzić do niedoceny jego potencjału rozwojowego oraz funkcji integracyjnej w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Polski. Zasadne wydaje się ujęcie Iławy, Lubawy i Nowego Miasta Lubawskiego w dalszych pracach strategicznych jako istotnego elementu regionalnego układu osadniczego i komunikacyjnego. Region ten ma duży potencjał rozwojowy oraz punkt lokalizacji przemysłu.	Delimitacja MOF w województwie warmińsko-mazurskim została oparta na planie zagospodarowania przestrzennego województwa, uchwalonym przez Sejmik.
142	Organizacja pozarządowa	STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW KOLEI W CZŁUCHOWIE	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Jest: „W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu – oraz dwa ośrodki subregionalne: Słupsk i Chojnice.” Proponowany zapis: „W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu – oraz ośrodek subregionalny Słupsk i potencjalnie subregionalny Chojnice - Człuchów.” W dalszej części tekstu znajduje się zapis: „Kształtujące się subregionalne funkcje Chojnic...”	Chojnice nie są ośrodkiem potencjalnie subregionalnym tylko subregionalnym. Człuchów stanowi integralny element MOF Chojnice.
143	Organizacja pozarządowa	STOWARZYSZENIE MIŁOŚNIKÓW KOLEI W CZŁUCHOWIE	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Jest: „Kształtujące się subregionalne funkcje Chojnic mają kluczowe znaczenie dla rozwoju słabiej zurbanizowanego obszaru południowo-zachodniej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy – także obejmującego sąsiedni Człuchów i oddziałującego w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Chojnic i ich obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z gospodarką leśną i przemysłem drzewnym (technologia i przetwórstwo drewna, budownictwo drewniane, wzornictwo drzewne, meblarstwo).” Proponowany zapis: „Kształtujące się subregionalne funkcje Chojnic wraz z Człuchowem mają kluczowe znaczenie dla rozwoju słabiej zurbanizowanego obszaru południowo-zachodniej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, poprawy dostępności komunikacyjnej poprzez inwestycje kolejowe i drogowe oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i oddziałującego w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Chojnic - Człuchowa i ich obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z rolnictwem, gospodarką leśną i przemysłem drzewnym (technologia i przetwórstwo drewna, budownictwo drewniane, wzornictwo drzewne, meblarstwo).” Ważne strategiczne inwestycje dot. poprawy dostępności komunikacyjnej: 1. Budowa obwodnicy Człuchowa (wzdłuż DK22 i DK25), która zapewni spójność drogową z istniejącą obwodnicą Chojnic (wyprowadzi ruch samochodowy z Człuchowa i zapewni dostęp do nowych terenów inwestycyjnych). 2. Budowa nowej linii kolejowej tzw. łącznicy kolejowej Człuchów LK210 – Wierzychowo LK 203 (zmniejszenie wykluczenia komunikacyjnego tej części województwa pomorskiego, ułatwienie organizacji transportu kolejowego poprzez zwiększenie liczby połączeń na odcinku Człuchów/Chojnice - Trójmiasto). 3. Odtworzenie istniejącej i częściowo rozebranej linii kolejowej LK413 Słosinko – Człuchów (bezpośrednie połączenie kolejowe tej części województwa z innym ośrodkiem subregionalnym tj. Słupskiem, jednocześnie zlikwiduje wykluczenie komunikacyjne gmin zachodniej części powiatu człuchowskiego i województwa pomorskiego). Wzdłuż LK413 znajdują się 3 duże tartaki, oraz firma Goodvaley zajmująca się produkcją zboża i chowem trzody chlewnej. Wymienione firmy są zainteresowane transportem kolejowym.	Brak uzasadnienia dla zmiany o charakterze edycyjnym. Strategia nie jest strategią inwestycyjną i nie wskazuje pojedynczych zadań inwestycyjnych, które są regulowane przez dokumenty planistyczne niższego rzędu (w tym przypadku Program Budowy Dróg Krajowych i Krajowy Program Kolejowy)

144	Samorząd	Gmina Miejska Nowe Miasto Lubawskie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	13	W Województwie Warmińsko-Mazurskim wymienione zostały wyłącznie trzy miasta, które są priorytetowo wzmacniane przez Rząd RP i Samorząd Województwa w sposób sztuczny tj. ukierunkowano w ich zakresie wiele inwestycji infrastrukturalnych oraz zadedykowano środki celem stworzenia stref inwestycyjnych. Brak uwzględnienia ośrodka Iławskiego z Ziemią Lubawską (Nowe Miasto Lubawskie, Lubawa, Kurzętnik), gdzie funkcjonują największe zakłady produkcyjne regionu, projektowany jest przebieg drogi ekspresowej S5, znajdujący się jeden z największych węzłów kolejowych w Polsce. Łączny kapitał ludzki tego ośrodka to około 65 tysięcy mieszkańców. Brak uwzględnienia tego ośrodka w Strategii stanowi poważne pominięcie, które może negatywnie wpłynąć na równomierny i zrównoważony rozwój regionu, zwłaszcza w świetle prowadzonych działań wspierających inne miasta poprzez dedykowane inwestycje i środki. Warto dodać, że Lubawa jest jednym z najszybciej rozwijających się miast w całej Polsce, a cały region stanowi perłę przemysłu i przedsiębiorczości w całym województwie, co świadczy o potężnym potencjalnie i braku przyjęcia odpowiednich wskaźników do Programu, w którym wykazane zostały strefy objęte pomocą. Niedługo takie trendy mogą zawitać także do Iławy i Nowego Miasta Lubawskiego, gdyż przy wykonaniu analiz nie wzięto pod uwagę obwarunków niniejszych miast stanowiących dzisiaj sypialnie i wykazujących pozytywne trendy demograficzne, mowa o msc. Mszanowo, Bratian, Łąki Bratiańskie, Marzęcice, Nawra, Nowa Wieś obok Iławy czy Fijewo. O mocy potencjału wskazanego ośrodka świadczy także poziom niskich płac w regionie, zwłaszcza w Nowym Mieście Lubawskim, co motywuje kapitał międzynarodowy do inwestowania we wskazanej strefie. Warto podkreślić, że wskazany region posiada duży i stabilny rynek pracy, który może się z powodzeniem rozwijać, o czym świadczy niski poziom bezrobocia i wypracowany regionalnie etos pracy u mieszkańców. Lokalni pracodawcy tworzą swoisty klaster przemysłu, który współpracuje ze sobą w ramach strefy przemysłowej branży drzewnej i innych (Ikea, Szynaka Meble, Libro, Szklomal, Jawor Parkiet, Finishparkiet, OiKO itd.). Obszar Iławsko-Lubawsko-Nowomiejski wraz z otaczającymi gminami wiejskimi posiada wielohektarowy teren dla inwestycji przy DK16 oraz DK15, co niedługo zostanie wzmocnione trasą S5. To ułatwia szybkie lokalizowanie zakładu produkcyjnego lub centrum dystrybucji. Region jest objęty wsparciem Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i programami Polskiej Strefy Inwestycji — firmy mogą uzyskać m.in. ulgę podatkową (do nawet 70% wartości inwestycji w korzystnych przypadkach) oraz inne rodzaje wsparcia. W praktyce WMSSE aktywnie wydaje decyzje o wsparciu i finansuje rozbudowy zakładów w regionie. Region ma dobre połączenia kolejowe/drogowe do portów trójmiejskich (Gdańsk/Gdynia) i centralnej Polski, co ułatwia eksport i import surowców. Odległość drogowa do Gdańska to rząd ok. 160–170 km, co tworzy przewagę dla transportu multimodalnego. Region iławsko-lubawsko-nowomiejski wraz z Kurzętnikiem to obszar o strategicznym potencjale przemysłowym i logistycznym. Pominięcie go w dokumentach strategicznych rozwoju Polski jest nieuzasadnione i może ograniczać równomierny rozwój całego regionu.	Delimitacja MOF w województwie warmińsko-mazurskim została oparta na planie zagospodarowania przestrzennego województwa, uchwalonym przez Sejmik.
145	Inne	Student WSiz, Moje firmy	UWAGA OGÓLNA		Proszę o wsparcie finansowe i organizacyjne dla moich firm zarówno aktywnych jak i nie z pominięciem branży budowlanej	Uwaga bez związku z projektem śsrk.
146	Inne	Uczelnie niepubliczne, nowe i już istniejące	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	5	Modernizacja i tworzenie nowych uczelni niepublicznych z zakresu nauk historycznych o tematyce współczesnej i wstecz poczynając od Starożytności	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
147	Inne	Uczelnie niepubliczne, nowe i już istniejące	UWAGA OGÓLNA		Selekcja książek w bibliotekach uczelnianych bądź przekazanie ich antykwariatom dla miłośników literatury	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
148	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	W paragrafie „Strategia jest odpowiedzią państwa na zmieniające się otoczenie.” Powód powstania strategii powinny być również: zmieniające się warunki trajektorii rozwoju kraju w wyniku zmian w geopolityce i w odwróceniu globalnego ładu gospodarczego, który znamy od ponad 30 lat.	Obecne zapisy uwzględniają myśli zawarte w uwadze.
149	Osoba prywatna		SYNTEZA	8	W paragrafie „Odpowiedzią na malejące zasoby pracy jest stworzenie warunków do wyższej aktywności zawodowej oraz ciągła adaptacja kompetencji pracowników” Należy uwzględnić zmiany w zakresie współżycia człowieka z robotami i systemami informatycznymi, które będą go wspierać i z nim współpracować w obszarach, w których pojawią się braki. Kluczowe będą informacje, szkolenie, wzorce, bezpieczne ramy prawne, które minimalizują zjawiska odwracania się od tego trendu i przeciwdziałają wykluczenia cyfrowego.	Opisy w części pt. "Synteza" pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
150	Osoba prywatna		SYNTEZA	9	W paragrafie „Dostosowanie się do zmian demograficznych wymaga także znaczącego rozwoju wybranych usług publicznych”	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter syntezy.

					Należy tu dodać zdanie na temat roli organizacji pozarządowych przy współpracy z samorządami lokalnym. Po „[...] demograficzne będą najsilniejsze” Należy się odnieść do adaptacji systemu zdrowia i zapewnienia dostępu do usług opieki medycznej dla obszarów oddalonych. Także należy opisać co zrobić z majątkiem opuszczonym i z dzielnicami zdegradowanymi w wyniku zmian demograficznych. W tym kontekście należy odnieść się do tego jak Polska będzie utrzymywać infrastrukturę publiczną (koszty operacyjne) czy dążyć do większej koncentracji ludności dla zapewnienia efektywności.	
151	Osoba prywatna		SYNTEZA	9	W paragrafie „Polski model gospodarczy powinien ewoluować w kierunku wytwarzania dóbr i usług o wysokiej wartości dodanej” „Polski model gospodarczy powinien ewoluować w kierunku wytwarzania dóbr i usług o wysokiej wartości dodanej” - To jest slogan, który się pojawił od dekady, lecz nie został kompleksowo i systemowo doprecyzowany. W którym kierunku chcemy się rozwijać? Na co nasz stać? Te obszary często wymagają większe nakłady i mniej rozproszonych działań. Czy system wsparcia jest gotowy działać bardziej selektywny i sektorowo?	Szczegóły odnośnie kierunków rozwoju zostały określone w części kierunkowej oraz wdrożeniowej.
152	Osoba prywatna		SYNTEZA	9	W paragrafie „Taka ewolucja wymaga wyraźnie większego apetytu na ryzyko w gospodarce.” Uwaga do zaprezentowanej koncepcji: to wymaga większej przewidywalności i stabilności w otoczeniu prawnym, a nie skakanie po rozwiązaniach, które zwiększają obawy inwestorów czy też obawy przedsiębiorstw wobec reperkusji instytucji państwowych (patrz dyskusję na temat przedawnienia odpowiedzialności skarbowej)	Uwaga nie pasuje do głównej myśli wynikającej z zapisu.
153	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	W punkcie „Tworzenie ekosystemu finansowego oraz bazy naukowej” W odniesieniu do „m.in. na udrożnieniu procesu transferu wiedzy między nauką a przedsiębiorstwami” Komentarz: Należy tu używać inne słownictwo. Czasz "transferu wiedzy" z nauki do gospodarki już dawno się skończyło. Teraz raczej można mówić o partnerstwach czy funkcję wsparcia przy rozwoju technologii i wdrażania innowacji. Często firmy są motorem zmian a jednostki naukowe się dopasowują do potrzeb.	"Transfer wiedzy" jest pojęciem, które odnosi się w tym przypadku do relacji występującej w obie strony. Zapisy strategii uwzględniają działania o różnych kierunkach i nie są skupione na liniowym podejściu do tworzenia innowacji.
154	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	W paragrafie „Zasadniczym efektem wzrostu gospodarczego powinna być poprawa jakości życia obywateli.” Zapis: „oraz odejście od słabej jakości miejsc pracy jako czynnika przesądzającego o konkurencyjności gospodarki” jest kontrowersyjny, mając na uwadze sytuację na obszarach wiejskich i w mniejszych miejscowościach. Komentarz: Takie postawienie rzeczy wiąże się z faktem zamknięcia wiele firm, które dziś opierają swoją działalność na "najniższe krajowe". Przede wszystkim w obszarach wiejskich i w małych miastach gdzie popyt jest ograniczony może nastąpić zanik niektórych działalności gospodarczych. Tym samym może to doprowadzić do obniżenia jakości życia.	Zapis odnosi się do ogólnego odchodzenia od konkurencyjności gospodarczego poprzez niskie koszty pracy oraz wykonywanie prostych prac. Podjęte kierunki działań skupiają się przede wszystkim na budowie innych rodzajów przewag a nie na redukowaniu w rozumieniu nominalnym znaczenia tej konkretnej przewagi. W konsekwencji podjęte działania nie powinny sprawiać znaczących trudności przedsiębiorstwom w mniejszych ośrodkach.
155	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	W paragrafie „Zasadniczym efektem wzrostu gospodarczego powinna być poprawa jakości życia obywateli.” Zapis: „oraz lepsza ochrona praw pracowniczych.” Komentarz: Jak to zdanie ma się do pokolenia „Z” które jest bardziej ruchome, mniej przewidywalne dla pracodawców ... tu należy utrzymać równowagę i nie zapomnieć o prawach i interesach pracodawców przy skutkach zmian demograficznych !!	Zapisy Strategii starają się równoważyć prawa i obowiązki wszystkich uczestników rynku pracy. Jednocześnie rolą państwa jest wspieranie grup słabszych, o mniejszej sile przetargowej. Dbanie o ochronę praw pracowniczych należy właśnie do tej kategorii działań.
156	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	W paragrafie „Zasadniczym efektem wzrostu gospodarczego powinna być poprawa jakości życia obywateli.” Zapis: „Dla dobrej jakości życia istotne jest także porady sobie z kluczowymi wyzwaniami środowiskowymi: dekarbonizacją gospodarki, poprawą jakości powietrza, lepszym zarządzaniem wodą oraz ochroną i odbudową zasobów przyrodniczych.” Komentarz: „Czy to celowo czy nie że, temat środowiska i klimatu został ujęty tu w sposób prawie niewidoczny?”	Synteza zawiera skrótowy opis celu gospodarczego, w którym zaakcentowano jedynie kluczowe wyzwania środowiskowo-klimatyczne. Szersza diagnoza oraz działania będące odpowiedzią na wyzwania zostały przedstawione głównie w

					Należy temat środowisko i klimat poświęcić w odrębnym akapicie. Przede wszystkim w kontekście braku wody w Polsce i dla ludzi i dla gospodarki; również w kontekście emisji i co z transportem i nowoczesną mobilnością?	Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Jednakże z uwagi na horyzontalny charakter uwarunkowań środowiskowo-klimatycznych niektóre kwestie zostały podjęte także w innych priorytetach, w tym dot. energetyki, przemysłu czy transportu.
157	Osoba prywatna		SYNTEZA	11	Cel bezpieczeństwa Komentarz: W kontekście bezpieczeństwa należy nie tylko mówić o aspekty militarne, ale również geo-polityczne i ekonomiczne. Bowiem zmiany powodują, że Polska jako kraj w odpowiednim miejscu w globalnych łańcuchach dostaw będzie musiała zmienić swoje relacje (PL-DE; sektor spożywczy PL - UE w kontekście Mercosur; PL-UE w przemyśle w tle rosnących przepływów między krajami BRICS)	Kwestie bezpieczeństwa są w Strategii potraktowane szeroko, również w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego, cyberbezpieczeństwa, bezpieczeństwa lekowego.
158	Osoba prywatna		SYNTEZA	11	W paragrafie „Sytuacja w zakresie bezpieczeństwa państwa wymaga podjęcia zdecydowanych i pilnych kroków.” Zapis: „Rozwijane będą krajowe zasoby produkcyjne i serwisowe oraz finansowane prace badawczo-rozwojowe w obszarach powiązanych z obronnością.” Komentarz: tu należy mówić o transparentne relacje współpracy między sektorem publicznym i prywatnym w Polsce oraz konsekwentne wieloletnie działania pozwalające sektorowi prywatnemu do podejmowania działań inwestycyjnych w tej dziedzinie.	Rozwinięcie tego tematu znajduje się w priorytecie 3.2. Wzmocnienie potencjału obronnego kraju, w kierunku działania 2. Rozwój krajowych zasobów produkcyjnych i serwisowych w sektorze obronnym oraz 3. Rozwój systemu planowania i realizacji badań naukowych na rzecz odporności państwa i rozwoju gospodarki. W szczególności w części dotyczącej: -rozwijania współpracy w modelu Administracja publiczna – Nauka – Przemysł; -działań zapewniających ciągłość funkcjonowania przemysłu obronnego i dywersyfikację produkcji, oraz budowania warunków dla wdrażania technologii podwójnego zastosowania. W związku z tym proponowany przez autora uwagi postulat jest już uwzględniony w zapisach Strategii – Synteza jedynie go sygnalizuje, a pełne rozwinięcie znajduje się w dalszych częściach dokumentu.
159	Osoba prywatna		SYNTEZA	13	Zapis: „OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe” Propozycja: „OSI wsparcia dla obszarów wiejskich i gmin zamierających wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe”.	Uwaga odrzucona z uwagi na brak uzasadnienia
160	Osoba prywatna		SYNTEZA	13	Zapis: „Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy oraz adaptacja do procesu dezagrarnizacji i zmian demograficznych.” Pytanie o znaczeniu strategicznym: czy chcemy utrzymywać te gminy czy przewidujemy pozyskanie (odzyskanie) tych terenów, ich przekształcenie i rewitalizacji w kontekście optymalizacji infrastruktury publicznej i efektywności kosztowej zapewnienia podstaw jakości życia?	Uwaga o charakterze komentarza
161	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Definicja konkurencyjności Komentarz: „konkurencyjna gospodarka to to gospodarka, która potrafi odpowiadać na potrzeby globalnych segmentów rynkowych produktami i usługami, które są pożądane i odpowiednio się odróżniają od konkurencyjnych odpowiedników i substytutów pod kątem technologicznym, jakościowym i cenowym.	Proponowane zapisy pasują bardziej do definicji konkurencyjności przedsiębiorstw, niż przedstawiony w

					Według mnie za bardzo podkreśliliście „bardziej zaawansowane technologicznie ...”. Technologia ma swój kontekst i znaczenie, lecz nie zawsze w samym produkcie.	strategii sposób do definiowania konkurencyjności całej gospodarki.
162	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	W paragrafie „Polska posiada silną pozycję na etapie produkcji dóbr, umiarkowaną w fazie poprodukcyjnej oraz słabą w fazie przedprodukcyjnej” Zapis: „Niewielka jest natomiast obecność Polski w zarządzaniu globalnymi przedsiębiorstwami oraz prowadzeniu działalności badawczej i rozwojowej” Komentarz: Takie działalności mają miejsce i sens w krajach o wyższej skłonności do wchłonięcia rozwiązań innowacyjnych, bo zapewniają pierwsze wdrożenie i wstępne skalowanie nowych rozwiązań i systemów produkcji. W związku z tym nasuwa się pytanie: Jak doprowadzić do tego, że polskie społeczeństwo, polski sektor publiczny i polskie przedsiębiorstwa są gotowe do kupna i wchłonięcia innowacyjnych produktów i usług? Dalej w dokumencie poruszono jest kwestię zaufania. Skoro pojawiło się stwierdzenie, że poziom zaufania jest umiarkowany, musimy się zastanawiać, które mechanizmy w otoczeniu prawnym, podatkowym, administracyjnym wprowadzić, aby zwiększyć stabilność, przewidywalność?	W części kierunkowej określono szereg działań, które mają pomóc we wdrażaniu i wstępnym skalowaniu nowych rozwiązań. Dotyczy to przede wszystkim priorytetów 2.3 oraz 2.4
163	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	19	Zapis: „Pod względem poziomu rozwoju Polska znajduje się już stosunkowo blisko państw takich jak Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Izrael czy Japonia, choć dystans do Niemiec, Francji czy Stanów Zjednoczonych wciąż jest znaczący” Komentarz: Proszę uwzględnić fakt, że Francja jako kraj jest w trudniej sytuacji finansowej, tak jak USA. W najbliższej dekadzie sytuacja gospodarcza w tych dwóch krajach może się diametralnie zmienić.	Zapis ocenia obecną sytuację. Powoływanie się w tym przypadku na prognozy rozwoju innych gospodarek, zwłaszcza w dłuższym terminie może być mylące.
164	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Zapis: „Wśród 14 monitorowanych przez KE wskaźników znajduje się wysokość długu publicznego i prywatnego, z dopuszczalnymi progami wynoszącymi odpowiednio 60% PKB oraz 133% PKB. Polska w obu przypadkach znajduje się poniżej tych wartości. Niskie jest zwłaszcza zadłużenie sektora prywatnego – w 2023 r. wyniosło 56% PKB.” Komentarz: Należy tu dla równowagi też pokazać zadłużenia publicznego. Bo inwestycje publiczne muszą nakręcać gospodarkę o wysokiej wartości dodanej w konkretnych obszarach technologicznych. A przy braku środków na takich inwestycji w wyniku wysokiego poziomu zadłużenia Państwa będzie to trudno osiągnąć.	uwaga częściowo uwzględniona, fragment zostanie zmieniony
165	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Zapis: „Polska w obu przypadkach znajduje się poniżej tych wartości. Niskie jest zwłaszcza zadłużenie sektora prywatnego – w 2023 r. wyniosło 56% PKB” Komentarz: Należy tu brać pod uwagę, że większość małych i średnich przedsiębiorstw finansuje swój rozwój własnymi środkami. Czyli 56% pokazuje raczej, że nasza gospodarka nie jest gotowa do finansowania rozwoju i ryzyka środkami zewnętrznymi. Dodatkowo podaż instrumentów finansowych gotowych do finansowania projektów o podwyższonym ryzyku jest ograniczona. W związku z tym nie ma co liczyć z obecnymi warunkami na rozmach w zakresie zewnętrznego finansowania rozwoju.	Część diagnostyczna opisuje przedstawione w uwadze problemy w sposób skrótowy, więc wielowątkowe przyczyny niskiego długu sektora prywatnego nie są szczegółowo opisane. Należy jednak zauważyć, że rozwiązania wymienionych w uwadze problemów znajdują się np. w priorytecie 2.3
166	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Zapis: „Niski udział długu prywatnego w PKB zostawia przestrzeń dla istotnego impulsu rozwojowego w polskiej gospodarce, o ile zostaną ograniczone bariery w korzystaniu z finansowania dłużnego przez przedsiębiorstwa” Komentarz: Polskie przedsiębiorstwo będzie skłonne do podejmowania ryzyka środkami zewnętrznymi, jeśli ma pewność, że uwarunkowania prawne są przejrzyste i przewidywalne i nie przewracają one jego działalność z dnia na dzień.	Jest to jeden z wielu czynników wpływających na skłonność do korzystania z finansowania dłużnego. Ze względu na skrótowy sposób opisywania części diagnostycznej przyczyny tego zjawiska nie są szczegółowo opisane.
167	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	Zapis: „Wysokie kompetencje są podstawą do rozwoju w Polsce nowoczesnych branż, w tym branży IT i powiązanych. Poprawa jakości kapitału ludzkiego w ostatnich dekadach wpłynęła m.in. na wysoki napływ inwestycji zagranicznych w sektorze usług” Komentarz: Należy tutaj zwrócić jednak uwagę na wpływ sztucznej inteligencji i zaawansowanych rozwiązań automatyzacji procesów i usług, co również tu prowadzić będzie do zanikania pracochłonnych działań programistycznych i "klepania danych". Liczba osób w tym sektorze będzie mniej, jednak ich kompetencje zmieniają	Uwaga potraktowana jako komentarz. Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).

					się w kierunku umiejętności analitycznych, podejmowania decyzji i potrafienia krytycznego odczytywania kontekstów.	
168	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	Zapis: „Spadek ten był jednak do tej pory kompensowany stosunkowo szybkim wzrostem aktywności zawodowej oraz poprawiającą się sytuacją na rynku pracy” Komentarz: Napływ 1,5-2 mln Ukraińców do rynku pracy.	Uwaga potraktowana jako komentarz. Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
169	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	W paragrafie: „Mniejsza podaź pracy wymusi zmiany strukturalne w gospodarce.” Komentarz: tu warto pisać, że w przypadku pokoju na Ukrainie 1 mln osób może zniknąć z rynku pracy z Polski w ciągu 12-18 miesięcy. (w sektorze budowlanym, gastronomicznym, i w podstawowych usługach)	Uwaga potraktowana jako komentarz. Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
170	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Zapis: „W polskim przetwórstwie przemysłowym na 10 tys. pracowników przypada 78 robotów przemysłowych. To wyraźnie mniej niż średnio w państwach UE ...” Komentarz: Należy tu wskazać na fakt, że polskie firmy są małe przez swoją ograniczoną skalę działalności często nie obroni się dokonania automatyzacji czy robotyzacji.	Uwaga niezrozumiała
171	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Zapis: „W warunkach spadku łącznej podaży pracy, a w konsekwencji zaostrzającej się konkurencji o pracowników, możliwa jest także realokacja pracowników z branż o niższej produktywności (płacach) do branż o wyższej produktywności (płacach).” Komentarz: należy brać pod uwagę, że wzrost wartości wynagrodzenia minimalnego również wpłynie będzie na zanikanie aktywności o niższej produktywności i o niższych marżach. Może to dotknąć działalności wspierające (działalności rzemieślnicze), a także działalności o zasięgu lokalnego/powiatowego.	Uwaga potraktowana jako komentarz. Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
172	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Zapis: „W Polsce szczególnie niską innowacyjnością charakteryzują się małe i średnie przedsiębiorstwa. W 2022 r. jakąkolwiek innowację produktową wprowadziło 27% przedsiębiorstw małych oraz 43% przedsiębiorstw średnich.” Komentarz: - Bo finansują rozwój przeważnie ze środków własnych - czyli podejmują działania gdzie ryzyko utrata środków jest minimalne. - Bo skupiają się na usługach i produktach o mniejszym ryzyku - proste rozwiązania, łatwo sprzedawalne bez konieczności polegania się na inni. - Bo znajdują się na niższym poziomie łańcuchu wartości. W tym zakresie są raczej uzależnieni od decyzji swoich klientów i muszą walczyć o zleceniach przy stosowaniu niskomargowych ofert.	Część diagnostyczna opisuje powyższe problemy w sposób skrótowy, więc przyczyny niskiego poziomu wdrażania innowacji produktowych nie są szczegółowo opisane. Należy jednak zauważyć, że częściowe rozwiązania wymienionych w uwadze problemów znajdują się np. w priorytecie 2.3
173	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	Zapis: „Niedostateczna innowacyjność będzie hamowała proces konwergencji do najbardziej rozwiniętych państw” Komentarz: Pytanie pozostaje: dla kogo chcemy produkować te bardziej innowacyjne rozwiązania? Dla rynku wewnętrznego czy dla świata? --- brakuje tu odniesienie do tego czy polskie społeczeństwo jest dość innowacyjne i gotowe zapłacić za innowacje i za ryzyko technologiczne ... za równo konsumenci (I2C) jak i sektor publiczny (I2G) jak i przedsiębiorstwa (I2B)	Innowacje są potrzebne zarówno dla potrzeb wewnętrznych jak i zewnętrznych. Działania związane z większym otwarciem sektora publicznego na innowacje są akcentowane w innych częściach dokumentu. Przede wszystkim w priorytecie 2.3
174	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	W paragrafie: „Polska gospodarka należy do najbardziej emisyjnych w Europie.” Komentarz: Należy tu odnieść się do aktywności przemysłu materiałowego (stal, aluminium, miedź, cynk) który zniknął w EU ale pozostał jeszcze w Polsce. Ten przemysł musi w określonych procesach korzystać z gazu i jego utrzymanie ma kluczowe znaczenie dla niezależności kraju i dla bezpieczeństwa kraju.	Pozostawiono ogólny zapis: Polska posiada także stosunkowo silnie rozwinięty przemysł opierający się na energochłonnych procesach produkcyjnych.
175	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Zapis: „Elementem działań w tym kierunku jest rozszerzanie systemu handlu uprawnieniami do emisji na kolejne sektory, tj. budowlany, transportu drogowego i inne sektory dodatkowe.”	Wniosek mówiący o tym, że opisane wyżej rozwiązania będą skutkować tak

					Komentarz: Należy tu pisać o tym, że wprowadzenie takich rozwiązań doprowadzi do zmian w międzynarodowych łańcuchach dostaw z większą koncentracją dostawców wokół montowni, a jeżeli rozproszone po całej Europie środkowej. Oznacza to, że Polska musi się specjalizować jako hub wytwórczy dla końcowych produktów. W innym przypadku istnieje ryzyko, że dostawcy będą się wynieść z Polski. Polska jest krajem dostawczym obecnie. Opcją jest rozbudowana sieć kolejowa dzięki której minimalizuje się międzynarodowy transport drogowy.	daleko idącymi zmianami w międzynarodowych łańcuchach dostaw, jest kontrowersyjny. W związku z powyższym nie dokonano zmian.
176	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Zapis: „W 2023 r. nastąpił niepokojący wzrost ubóstwa skrajnego względem roku poprzedniego” Komentarz: Czy tu nie warto wskazać na inflację cen i wzrostu kosztu życia?	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
177	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Zapis: „Według badania Digital Society Project, które bada zmiany społeczne wywołane działalnością mediów społecznościowych, Polska jest jednym z najbardziej spolaryzowanych krajów w Europie ²³ . Rośnie liczba osób przyjmujących skrajne poglądy przy jednocześnie malejącej frakcji osób o poglądach umiarkowanych.” Komentarz: Czy tu nie warto wspomnieć o zanikanie sektora pozarządowego, które spełnił często rolę mediatora i zapewnił dialog między poglądami.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
178	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	32	Zapis: „wszelka nieodpłatna i nieobowiązkowa działalność, która jest organizowana przez organizację, grupę formalną lub klub, w tym organizacje charytatywne i religijne.” Komentarz: Należałoby tu mówić coś o stanie społeczeństwa obywatelskiego i zanikanie widocznej roli tych organizacji społecznych, w tym jako partner dla samorządów lokalnych.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
179	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	32	Zapis: „Poziom zaufania społecznego w Polsce jest niski.” Komentarz: to zjawisko ma również wpływ na innowacyjność, o której mowa wcześniej. Skoro mniej się ufamy, nie chcemy dzielić się wiedzą ani nie budować wspólnie.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
180	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	33	Zapis: „Trudności w zakresie relacji społecznych i integracji społecznej są widoczne wśród osób młodych. Prawie co czwarty 15-latek czuje się obco w szkole, a blisko 30% ma trudności w nawiązywaniu relacji” Komentarz: to wynika z instrumentalnego traktowania szkół jak funkcjonalne środowisko a nie jako miejsce budowania społeczności. Zanikanie roli organizacji pozarządowych jako przestrzeni do kreowania relacji, budowanie dialogu i osobowości przez kontakt z innymi.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
181	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	36	Zapis: „Jednocześnie będzie rosło ryzyko ubóstwa i wykluczenia wśród seniorów” Komentarz: W kontekście rozwoju i zastosowania nowych technologii i cyfryzacji usług publicznych istnieje zagrożenie wykluczenia (starze osoby które nie podołają za zmianami technologicznymi) Komentarz: Starsze pokolenie mieszkające w domach czy w stosunkowo dużych mieszkaniach - trudność utrzymania majątku - ryzyko degradacji majątku. Nieruchomości nie dostosowane do osób starszych. Osoby starsze mieszkające w centrach miast, nieraz w kluczowych miejscach życia miejskiego.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
182	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Zapis: „Jak wskazano we wcześniejszych fragmentach, nierówności dochodowe w Polsce są stosunkowo wysokie, a rosnąca ich część wynika z nierówności szans.” Dyskusja strategiczna: Warto określić tu jak definiujemy "szanse do rozwoju" w obecnych czasach i w perspektywie najbliższej dekady. Czy to dostęp do szkół, czy dostęp do informacji, czy dostęp do funkcjonalnych kursów pozaszkolnych, czy dostęp do aktywności sportowych i hobbistycznych? ...	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
183	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Zapis: „Przykładowo to, czy uczeń uczęszcza na płatne zajęcia dodatkowe, uzupełniające jego edukację szkolną, w wysokim stopniu koreluje z wykształceniem jego rodziców: w 2024 r. 89% rodziców posiadających wyższe wykształcenie deklaruowało opłacanie zajęć dodatkowych swoich dzieci. Wśród rodziców z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym ten odsetek wynosił jedynie 37% (wykres 19). Rośnie w Polsce także odsetek uczniów uczęszczających do szkół	Uwaga uwzględniona - nowy zapis: "Jednocześnie rośnie w Polsce także odsetek uczniów uczęszczających do szkół niepublicznych"

					niepublicznych: w roku szkolnym 2014/2015 było to 3,7%, a dekadę później, w roku szkolnym 2024/2025, już dwukrotnie więcej: 7,4% (wykres 20). Komentarz: „także” należy usunąć -- Słowo także nie pasuje tu.. bo daje wrażenie że szkoły prywatne są lepsze niż szkoły publiczne ...	
184	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Zapis: „Tego rodzaju polaryzacja technologiczna może osłabić poczucie wspólnoty i solidarności społecznej, prowadząc do wzrostu napięć i konfliktów wewnętrznych.” Komentarz: na końcu należy dodatkowo wskazać, które środowiska w Polsce dbają o dialog ... np. szkoły ... organizacje pozarządowe ... ale rola ta zarówno w szkołach jak i funkcja NGOs została w ostatnich latach mocno ograniczona.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
185	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	38	W paragrafie: „Definicja bezpieczeństwa - Bezpieczeństwo państwa” Zapis: „Zagrożeniem są także nieprzewidziane, nagłe zdarzenia wywołujące kryzys w określonym obszarze, np. zdrowotnym czy w zakresie dostępności do podstawowych dóbr.” Napisać: Zagrożeniem są także nieprzewidziane, nagłe zdarzenia wywołujące kryzys w określonym obszarze, np. zdrowotnym, środowiskowym czy w zakresie dostępności do podstawowych dóbr.	Definicja bezpieczeństwa zostanie rozszerzona o kwestie środowiskowe. Zmiany klimatyczne, katastrofy naturalne, degradacja środowiska czy zanieczyszczenia mogą prowadzić do poważnych kryzysów społecznych, gospodarczych i politycznych.
186	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41	Część: „Zagrożenia dla bezpieczeństwa” Komentarz: tu brakuje bezpieczeństwa w kontekście klimatu, w tym dostęp do wody oraz dostęp do energii. Należy to poruszać jako odrębny akapit w tym miejscu.	Zostanie dodana kwestia bezpieczeństwa energetycznego.
187	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	43	Część: „Zagrożenia dla bezpieczeństwa” Komentarz: tutaj należy również poruszać zmiany ładu globalnego w kontekście kształtowania się multipolarnego świata w którym transakcje w ramach globalizacji są poddane weryfikacją i kształtuje się nowe centrum sił w ramach BRICS.	Diagnoza obejmuje jedynie wybrane elementy związane z zagrożeniami dla bezpieczeństwa, które znajdują później odzwierciedlenie w treści priorytetów i kierunków działań. Strategia jako główne zagrożenia wskazuje agresywną politykę Rosji, ataki o charakterze niemilitarnym oraz rosnący protekcyjizm, mogący skutkować przerwaniem łańcuchów dostaw.
188	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	W paragrafie: „Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach” Po zdaniu: „Kryzysowi demograficznemu miast średnich towarzyszy także spadek popytu na różnorodne usługi, szczególnie edukacyjne, zdrowotne, administracyjne i handlowe.” Komentarz: W odniesieniu do miast średnich i tracących funkcji należy wspominać o trudności w komunikacji między miastami średnimi i miejscami pracy (drogi, transport publiczny). Przystarzałe zasoby mieszkaniowe (często jeszcze bloki średniej wielkości z PRL) wymagające istotnej modernizacji. Mieszkańcy po COVID chcą mieć własny ogród. Więcej osób stać na zakup domu z ogrodem na obszarach wiejskich przy metropoliach.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu)
189	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	52	Zapis: „Według prognoz GUS do 2035 r. proces depopulacji obszarów pozaaglomeracyjnych będzie postępował.” Komentarz: Tu warto poruszać kwestię kosztów utrzymania infrastruktury publicznej i usług publicznych przez gminy, które będą konfrontowane mniejszymi wpływami do budżetu.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowa diagnoza przedstawiona jest w części wdrożeniowej (Kluczowe wyzwania w ramach właściwego priorytetu).
190	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	W paragrafie „Stymulowanie wzrostu dzietności.” Komentarz: Wzrost dzietności w których grupach społecznych? Bo jeśli mówimy o młodych parach mieszkających w metropoliach w mieszkaniach o ograniczonej wielkości, które muszą pracować, aby spinać budżet i oczekują również jakości życia - ...	Opisy części kierunkowej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowe zapisy są ujęte w części wdrożeniowej. Kwestie wzrostu dzietności najszerszej zostały ujęte w priorytecie 1.2 "Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu".

191	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Zapis: „Z tego powodu konieczna jest także adaptacja do zmian demograficznych. Obejmuje ona dwie grupy działań.” Propozycja: „Z tego powodu konieczna jest także adaptacja do zmian demograficznych. Obejmuje ona trzy grupy działań.” trzeci punkt: cyfrowe społeczeństwo (w ujęciu kompleksowym, w tym w sektorze publicznym i w gospodarce) - wspieranie procesów transformacji cyfrowej pozwalających zastąpić człowieka przez maszynę w obszarach, gdzie zagrazi braku rąk do pracy oraz kreujących przestrzeń do nowych form współpracy człowieka z maszyną.	Opisy części kierunkowej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowe zapisy są ujęte w części wdrożeniowej. Kwestia cyfryzacji w odniesieniu do sektora prywatnego jest przedmiotem Kierunków nr 3 i 4 w Prioryecie 2.4, zaś kwestia cyfryzacji w odniesieniu do sektora publicznego jest przedmiotem kierunków nr 2, 3, 5 i 6 w Prioryecie 3.5.
192	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Zapis: „Odporności sprzyja także budowanie krajowych łańcuchów dostaw w kluczowych branżach, do których należą m.in. produkcja leków czy żywności.” Propozycja: Odporności sprzyja także budowanie krajowych łańcuchów dostaw w kluczowych branżach, do których należą m.in. produkcja leków czy żywności, jak i bezpieczeństwo energetyczne.	Obecny zapis stosuje otwarty katalog przykładów przez zwrot "m. in." W związku z powyższym nie ma potrzeby dodawać zapisu zgłoszonego w uwadze.
193	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Zapis: „Baza ekonomiczna i rynek pracy. Stanowią one przedmiot troski lokalnych i regionalnych władz samorządowych tworzących warunki dla nowych inwestycji. Wyzwanie dla znaczącej części miast stanowi już obecnie brak kadr o odpowiednich kwalifikacjach oraz perspektywa transformacji energetycznej” Dodać: „jak i perspektywy procesów transformacyjnych w obszarze gospodarki odpadami i gospodarki wodami” Komentarz: brak kadr wynika z rozbieżności między oczekiwaniami co do kwalifikacji a ofertami finansowymi ... za podobne kwalifikacje sektor prywatny zapłaci znacznie więcej.	Postulowany zapis nieadekwatny w odniesieniu do podstawowych czynników warunkujących rozwój węzłów policentryczności.
194	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Paragraf „Mieszkalnictwo i polityka przestrzenna” Komentarz: W wielu centrach miast polityka konserwatora zabytków stanowi barierę odnowienia zasobów miejskich. Koszty odnowienia przekraczają możliwości finansowe właścicieli budynków. Także przestarzałe dzielnice wymagają kompleksowe podejście w zakresie rewitalizacji.	Uwaga o charakterze komentarza
195	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	W paragrafie: „Dostępność usług określonego rzędu.” Zapis: „Zasadą powinna być również inkluzywność terytorialna miast, poprawa dostępności transportowej dla mieszkańców okolicznych gmin i powiatów oraz tworzenie rozwiązań realizujących prawo do miasta także dla tych jego użytkowników, którzy nie są mieszkańcami danej jednostki samorządu terytorialnego” Komentarz: tu pojawi się dyskusja dotycząca sposobu dzielenia się kosztami zapewniania takich usług między gminami.	Komentarz nie stanowi uwagi jako takiej. Kwestie podziału kosztów organizacji publicznego transportu zbiorowego o charakterze międzypowiatowym ureguluje samorząd województwa, będący integratorem i organizatorem takiego PTZ.
196	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	W paragrafie: „Polityka na rzecz zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju będzie służyła także mieszkańcom małych miast i obszarów wiejskich” Komentarz: Brakuje tu odniesienie do usług dla różnych grup społecznych, w tym dla osób starszych i innych osób o szczególnych potrzebach. Brakuje tu odniesienie do roli NGOs w partnerstwie z samorządami lokalnymi w zakresie realizacji niektórych usług.	Opisy części kierunkowej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowe zapisy są ujęte w części wdrożeniowej. Kwestie usług dla różnych grup społecznych, które mogą być świadczone przez organizacje pozarządowe, są ujęte w szczególności w prioryecie 2.7.
197	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	Zapis: „Wsparciem dla policentryczności powinny być nie tylko środki europejskie, ale także odpowiednia – poddana kryterium terytorializacji polityk publicznych – struktura wydatków budżetowych.” Komentarz: tu rodzi się pytanie dot. wpływów do budżetu regionalnego i do budżetów lokalnych. Czy szanowane będzie, że pierwszy poziom samorządności to gmina, i gmina musi dysponować wystarczającymi środkami do zapewnienia podstawowych usług publicznych? Czy raczej budżet regionalny będzie odgrywać centralną rolę a gminy będą w porozumieniu z regionem określić obszary indywidualnej i wspólnej inwestycji?	Zakres zadań samorządu określają ustawy, natomiast Strategia wskazuje kierunki prowadzenia polityki rozwoju
198	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	W paragrafie: „Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych” Komentarz: Uczelnie stosują w wyborze studentów do akademików kryterium dochodów a niekoniecznie odległość. Przez to studenci z innych regionów o średnich dochodach nie zawsze dostaną im udzielone mieszkanie w	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					akademiku i są zmuszeni do wynajęcia lokalu na rynku prywatnym. W związku z tym instrumenty wsparcia skierowane do uczelni o których tu mowa nie wystarczą w zapewnieniu "dostępu" do nich przez osoby z miejsc oddalonych.	
199	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	W paragrafie: „Wsparcie w nabyciu mieszkania” Komentarz: Należy brać pod uwagę, że mieszkanie/domy na rynku wtórnym muszą zostać modernizowane i otrzymać wyższy standard energooszczędności. Są to inwestycje dodatkowe, z którymi nowy nabywca musi się również liczyć. Te koszty stanowią bariery dla obrotu domów na rynku wtórnym i doprowadzi do sytuacji, w którym starsze domy pozostaną puste.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom ogólności Priorytetu 1.1. (interwencja związana z tego typu zagadnieniami będzie realizowana w ramach kierunku działań pn. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków opisana w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu).
200	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Zapis: „Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych” Komentarz: należy przetaczać tu proces zmian źródeł energetycznych i uzyskania większej efektywności energetycznej. Należy wskazać na zmiany w budownictwie w kontekście zastosowania materiałów łatwo do odzyskania oraz poprawiające jakości klimatu wewnątrz budynków.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom ogólności Priorytetu 1.1. (interwencja związana z tego typu zagadnieniami będzie realizowana w ramach kierunku działań pn. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu).
201	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Zapis: „W każdej gminie dostępna będzie co najmniej jedna placówka/jeden punkt opieki formalnej (żłobek, klub dziecięcy lub opiekun dzienny).” Komentarz: Nie używałbym "w każdej gminie" bo to jest finansowo i kadrowo niewykonalne. Natomiast, należy to przeanalizować w lokalnym kontekście gmin i grup gmin. Opieki nad dziećmi nieraz odbywa się przez ośrodki w miejscu pracy i nie w miejscu zamieszkania.	Kierunek 1.A. zakłada zapewnienie dostępności opieki formalnej nad dziećmi do trzeciego r.ż. dla rodziców z każdej gminy.
202	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Zapis: „Część standardów będzie obligatoryjna dla wszystkich instytucji, a część fakultatywna dla instytucji chcących podwyższyć swoją jakość i konkurencyjność. W standardach uwzględnione zostaną potrzeby dzieci z rodzin defaworyzowanych i rodzin z trudnościami.” Komentarz: to oznacza dostęp do fachowców - z jednej strony to dodatkowe koszty i z drugiej strony to dotyczy dostępności do tych osób ... czyli szkolenie tych osób, które są i podniesienie ich kwalifikacji, czy poprawa warunków wynagrodzeń dla specjalistów. Podnosi to koszty prowadzenia placówek, co albo jest doliczone do rodziców (ryzyko że oferta nie będzie dostępne dla osób o niskich dochodach) albo musi dodatkowe zostać poniesione np. przez samorządy (które z kolei prowadzą zasady pierwszeństwa dla mieszkańców, którzy odprowadzają podatki do budżetu gmin na niekorzyść ludzi spoza gminą)	Ponadobligatoryjne podwyższenie standardów placówki i związanych z nimi kosztów jest fakultatywne i pozostawione do decyzji organowi prowadzącemu.
203	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	Zapis: „Zwiększenie powszechności wykorzystywania umów na czas nieokreślony”. Komentarz: Niekorzystne są zmiany zmniejszające elastyczność rynku pracy. Przy usztywnieniu rynku pracy w Polsce i podniesieniu płacy minimalnej, polska gospodarka staje się mniej konkurencyjna w procesie transformacji w latach 2027-2032.	Stabilność zatrudnienia ma udokumentowany, pozytywny związek z decyzjami o posiadaniu dzieci. Pozostałe aspekty dotyczące rynku pracy zostały omówione w Priorytetach 1.4 i 2.7.
204	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Zapis: „W sytuacjach, w których standardowe zabiegi pedagogiczne nie będą przyczyniać się do postępu określonych uczniów, łatwo dostępne będzie wsparcie w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.” Komentarz: Obecne rozwiązania znajdują się pod presją z powodu braku personelu. Jak to gwarantować?	Uwaga w formie pytania o rozwiązanie na poziomie szczegółowości właściwym dla aktów wykonawczych. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
205	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków	70	W paragrafie: „Upowszechnienie w szkołach edukacji w zakresie kompetencji emocjonalnych i społecznych” Komentarz: Warto to odnieść się do aktywności pozaszkolnych organizowanych przez szkoły przy współpracy z NGO.	Zapisy w Strategii nie wykluczają współpracy szkół z NGO. Wsparcie dla organizacji społecznych oraz

			sprzyjających rodzicielstwu			docenienie roli, jaką mogą pełnić, jest obecne w wielu miejscach Strategii.
206	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	W paragrafie: „Wspieranie reintegracji zawodowej osób w wieku 50+” Komentarz: Brakuje tu odniesienia się do faktu, że osoby w tym wieku kosztują stosunkowo więcej i są mniej produktywni. W przypadku wzrostu kosztów pracy w wyniku wzrostu płac minimalnych, dla wielu zawodów nie wskazano jest ekonomicznie zatrudnienia osoby w wieku 50+	Propozycja niezgodna z ideą priorytetu, którego zamysłem jest włączanie w rynek pracy różnych grup społecznych, w szczególności tych, które doświadczają różnych form wykluczenia. Ponadto brak jest danych na potwierdzenie tezy, że osoby w wieku 50+ są co do zasady mniej produktywne - w wielu zawodach potencjalnie mniejszą sprawność fizyczną tych osób równoważy większe doświadczenie zawodowe.
207	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Zapis: „Zostaną podjęte działania prowadzące do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy – to umożliwi części osób nieaktywnych zawodowo wejście lub powrót na rynek pracy.” Komentarz: to jest możliwe w przypadku zapewnienia większej produktywności w tych organizacjach. Bo zatrudnienie większej ilości pracowników o różnych wymiarach czasu wiąże się ze wzrostem kosztów zarządzania.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zmiany zapisu. To prawda, że zatrudnianie większej liczby pracowników w niepełnym wymiarze czasu pracy może wiązać się ze wzrostem kosztów zarządzania organizacją. Jak wyjaśniono jednak w dalszej części tekstu, zmiany te zostaną przeprowadzone w oparciu o analizę rozwiązań stosowanych w krajach o wysokim odsetku osób aktywnych zawodowo w formie pracy na część etatu. Zostanie także przeprowadzony monitoring ukierunkowany na identyfikację barier (w tym wzrostu kosztów zarządzania) utrudniających pracodawcom wprowadzanie zatrudnienia w niepełnym wymiarze.
208	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	W paragrafie: „Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem” Komentarz: Przy obecnych warunkach kosztowych i ograniczonym popytem na lokalnym rynku, tego typu działalności staną się nieopłacalne i to raczej stanowi "ukryte bezrobocie". Cały ten akapit nie mieści się w obecnych i przyszłych warunkach ekonomicznych. to już nie te czasy. Należy podejść w inny sposób do tej problematyki.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zmiany zapisu. Dodatkowo należy podkreślić, że to działanie właśnie adresuje problem tzw. ukrytego bezrobocia w rolnictwie, wspierając tworzenie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich.
209	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89-90	W paragrafie: „Problemem jest nierównomierna podaż kadr medycznych.” Komentarz: tu należy podać również wyzwanie związane z brakiem lekarzy pierwszego kontaktu w obszarach wiejskich i miejsko-wiejskich	Nierównomierna podaż kadr medycznych nie ogranicza się wyłącznie do specjalizacji kadry medycznej, ale także do terytorialnego jej rozmieszczenia.
210	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Po „E. Wspieranie aktywności fizycznej uczniów” Dodać F: ---- tu należy mieć punkt dotyczący zdrowia psychicznego młodzieży i relacji społecznych jako część zdrowia i zwalczania przeciwko depresji i innych chorób psychicznych (działania prewencyjne)	Tej tematyce dedykowane jest szczególnie działanie 1.5.1.C. Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach.

					W dalszej części dokumentu jest mowa o tym temacie, ale w kontekście spójności wyzwań warto to uwzględnić również jako pkt. F	
211	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Zapis: „Będą to działania edukacyjne oraz inicjatywy zmierzające do tworzenia infrastruktury społecznej sprzyjającej wymianie międzypokoleniowej (np. dzienne domy pobytu, miejsca spotkań osób starszych łączone z placówkami oświatowymi).” Komentarz: mimo szczytnego celu to jest kulturowo trudno do realizacji	Takie inicjatywy już funkcjonują, więc w perspektywie kolejnych 10 lat powinny stać się jeszcze bardziej powszechne, co chcemy osiągnąć za pomocą działań wskazanych w projekcie Strategii.
212	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Zapis: „Wykorzystanie zasobów ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (AOS) zostanie zrationalizowane dzięki wdrożeniu pakietów diagnostyczno-terapeutycznych, co przyczyni się do skrócenia czasu oczekiwania na pierwszą wizytę.” Komentarz: to wiąże się z finansowaniem tych usług na poziomie powiatowym lub na poziomie miast średnich w stosunku do swojego otoczenia (jak będzie wyglądać finansowanie tego systemu?)	Uwaga ma charakter komentarza i nie wpływa na treść Strategii. Finansowanie świadczeń odbywa się w ramach środków publicznych.
213	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	W paragrafie: „B. Konsolidacja i poprawa efektywności podmiotów leczniczych” Komentarz: konsolidacja i sieciowanie nie są rozwiązaniami, które załatwiają sprawę w przypadku złej sytuacji finansowej lub braku kadr. W pierwszej kolejności jednostki świadczenia usługi powinny zostać właściwie wartościowane i NFZ powinna zapewnić w kontraktach właściwe finansowanie. Jeśli nie jest w stanie, powinniśmy przygotować społeczeństwo do współfinansowania opieki medycznej i dokonania zmiany konstytucji.	Trwają prace nad modyfikacją zapisów i dodaniem nowego działania dot. regularnego przeglądu i aktualizacji koszyka świadczeń gwarantowanych.
214	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	103	W paragrafie: „Do zawodu nauczyciela akademickiego trudno przyciągnąć najbardziej utalentowane osoby.” Komentarz: Wyzwanie pozostaje feudalne ukształtowanie struktur funkcjonowania uczelni publicznych w Polsce. Przez to są mało dynamiczne, nie stanowią partnera dla biznesu i nie są atrakcyjne dla osób z ambicjami.	Propozycja potraktowana jako komentarz, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
215	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Zapis: „Zmiana podstaw programowych wiąże się z przyjęciem nowego formatu podstawy programowej, która w większym stopniu będzie łączyć cele ogólne z wymaganiami szczegółowymi. Nowe podstawy programowe będą ukierunkowane na praktyczne zastosowania wiedzy i informacji” Komentarz: Należy jednak dbać o ciągłość o przewidywalność. bo inaczej kadra nauczycielska będzie się wypalać i wpada w depresję. Młodzież będzie ogarnięta niepewnością bo wpada w różnych procesach zmian.	Propozycja potraktowana jako komentarz, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
216	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Zapis: „Budowane będą rozwiązania wynikające z badań dobrostanu poprawiające relacje wśród uczniów, wśród nauczycieli oraz między uczniami a nauczycielami.” Komentarz: Skoro wcześniej była mowa o tym, że mamy problem wśród młodzieży z budowaniem relacji, to tu powinien pojawić się temat poświęcenia uwagi na budowanie relacji w środowisku szkoły ... w ramach lekcji, w ramach zajęć pozaszkolnych, w partnerstwie z NGO. Należy to poświęcić uwagę na budowanie odporności wśród młodzieży i radzenie sobie z niepewnościami przy współdziałaniu z innymi. Opisy w tym rozdziale są bardzo funkcyjne i nie do końca odpowiadają wyzwaniom wobec młodzieży oprócz tego że ich kompetencje mają być dostosowane do potrzeb rynku... warto jednak patrzeć szerzej na temat budowy odporności wśród młodzieży.	Postulowane elementy ujęte są w priorytecie "2.1. Wysokie kompetencje obywateli" w działaniach 1A. Zmiana podstaw programowych kształcenia ogólnego (dbanie o rozwój kompetencji społecznych i osobistych); 1C. Poprawa środowiska szkoły; w priorytecie "1.2. Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu" w działaniu 4B. Upowszechnienie w szkołach edukacji w zakresie kompetencji emocjonalnych i społecznych"; oraz w priorytecie "2.7. Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli" w działaniu 4G. Rozwój polityki młodzieżowej.
217	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Zapis: „Dyrektorzy będą mieli zapewnione narzędzia umożliwiające optymalne planowanie obowiązków nauczycieli” Komentarz: Należy przeanalizować obecna sytuacja dyrektorów szkół w kontekście uwarunkowania ich pracy. Na ile dyrektor jest zależny od decyzji różnych gremiów i na ile jest w stanie sprawnie "poprawić" zarządzania i efektywność funkcjonowania szkoły jako menedżer i na ile jest zależny od łaski gminy/rady rodziców itp.	Propozycja potraktowana jako komentarz, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
218	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie	107	Zapis: „Zostaną zapewnione odpowiednie programy i materiały umożliwiające wdrożenie założeń edukacji włączającej w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach w obszarze metodycznym, postdiagnostycznym. Szkoły będą wyposażone w odpowiednie zasoby, które	Zapis nie dotyczy zatrudniania dodatkowych nauczycieli.

			kompetencje obywateli		będą wykorzystywane w sytuacjach występowania trudności w uczeniu się” Komentarz: Czy to jest realne w kontekście braków wśród kadry nauczycielskiej? Również czy mniejsze gminy stać się na zatrudnienie dodatkowych nauczycieli do realizacji tych zadań?	
219	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Zapis: „Zostaną zapewnione odpowiednie programy i materiały umożliwiające wdrożenie założeń edukacji włączającej w pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach w obszarze metodycznym, postdiagnostycznym. Szkoły będą wyposażone w odpowiednie zasoby, które będą wykorzystywane w sytuacjach występowania trudności w uczeniu się” Komentarz: Czy to jest realne w kontekście braków wśród kadry nauczycielskiej? Również czy mniejsze gminy stać się na zatrudnienie dodatkowych nauczycieli do realizacji tych zadań?	Zapis nie dotyczy zatrudniania dodatkowych nauczycieli.
220	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Zapis: „Doradcy kariery będą współpracować z pracodawcami, by pomagać im podnosić wiedzę na temat tego, jak sprawdzić poziom kompetencji obecnych i przyszłych pracowników, w tym kompetencji kluczowych, przekrojowych (w tym cyfrowych) oraz kompetencji zawodowych.” Komentarz: Którzy "doradcy kariery" kto, gdzie, jak? – proszę o usytuowanie ich miejsca	Rozdział Priorytet 2.1 pkt 4 dot. uczenia się przez całe życie i uczenia się dorosłych (w tym lit. D dot. m.in. doradztwa i poradnictwa zawodowego) ma charakter ponadresortowy i nie ogranicza się do systemów oświaty i szkolnictwa wyższego. W tym przypadku zapis odnosi się do przyszłych i obecnych pracowników, zatem obejmuje całość doradztwa i poradnictwa zawodowego - w obu wymienionych systemach i systemie instytucji rynku pracy.
221	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108-109	W paragrafie: „E. Stworzenie sieci współpracy na rzecz uczenia się przez całe życie” Komentarz: W innych krajach system taki jak IKR dla osób indywidualnych też jest dostępny dla przedsiębiorstw, które chcą kształcić pracowników w podniesienie kompetencji. Np. wyodrębniony rachunek dla przedsiębiorstwa i wsparcie X% kosztów szkolenia w ramach pomocy de minimis (EFS, środki z funduszu pracy) - prosty mechanizm bez dużej administracji.	Pilotaż IKR w Polsce będzie realizowany do roku 2028. Szczegółowe rozwiązania będą przedstawione w ramach rekomendacji wynikających z tego pilotażu.
222	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	109	Zapis: „Rozwijane będą wzory współpracy tworzące się w projekcie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji. Zadaniem tych ośrodków jest aktywizowanie edukacyjne dorosłych w otoczeniu szkół oraz mobilizowanie lokalnych instytucji i organizacji na rzecz rozwoju ich umiejętności. Treści tej edukacji opierają się na diagnozach potrzeb dorosłych w lokalnych społecznościach. Umiejętności uniwersalne są określane tak, by mieszkańcy widzieli potrzebę angażowania się w zajęcia.” Komentarz: Należy w tym kontekście uniknąć powstania rozsyp inicjatyw o niskiej jakości ofert edukacyjnych.	Dbanie o jakość LOWE jest częścią modelu LOWE przyjętego przez MEN i partnerów po pilotażowej fazie rozwoju LOWE w latach 2017-2019.
223	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	10	Zapis: „W każdej szkole będzie zatrudniony doradca zawodowy posiadający odpowiednie kwalifikacje i kompetencje do pracy z różnymi grupami uczniów (np. uczniów z niepełnosprawnościami, migrantów czy uczniów o szczególnych uzdolnieniach).” Komentarz: Kto zapewni jego finansowanie? Musi to być osoba na pełnym etacie, które otrzymuje dobre kontakty z firmami/podmiotami publicznymi i ma dobre rozeznanie o możliwości zatrudnienia na lokalnym/regionalnym rynku. Nie może to być osoba jak dotychczas, która wykonuje to zadanie jako 10. obowiązek na liście.	Dbanie o jakość pracy doradców zawodowych oparte jest na wymaganych kwalifikacjach, realizacji działań w ramach odpowiednich regulacji i nadzoru pedagogicznego. Rozstrzygnięcia organizacyjne, w tym wymiar pracy zależy od konkretnej sytuacji szkoły i należy do kompetencji organu prowadzącego.
224	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	W części: „5. Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” Komentarz: Nie ma informacji o tym jak strukturalnie podejść do tematu łatania luki pokoleniowej na uczelniach oraz jak dokonać zmian strukturalnych na uczelniach, tak aby stały się bardziej elastyczne i sprawne w zarządzaniu.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zmiany zapisu. Na kwestię "luki pokoleniowej na uczelniach" częściowo odpowiada kierunek działań "2. Włączenie się Polski w międzynarodową konkurencję o przyciąganie osób o ponadprzeciętnych zdolnościach" w priorytecie 1.3. W kwestii

						elastyczności i sprawności zarządzania na uczelniach należy zwrócić uwagę na ograniczoną rolę państwa ze względu na konstytucyjnie zagwarantowaną autonomię uczelni. Obowiązujące przepisy ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zapewniają uczelniom autonomię w kształtowaniu struktury organizacyjnej, a decyzje w tym zakresie należą do rektora (art. 23 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). Jednocześnie należy wskazać, że w MNiSW trwają prace nad projektem strategii rozwoju szkolnictwa wyższego oraz działa zespół powołany przez Ministra do opracowania propozycji zmian ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, do którego zadań należy przedstawianie, analizowanie i opiniowanie propozycji zmian w PSWN w zakresie m.in. zapobiegania nieprawidłowościom w działalności uczelni i eliminowania istniejących nieprawidłowości czy wzmocnienia autonomii uczelni w zakresie prowadzenia polityki zatrudnienia.
225	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	111	W części „C. Doskonalenie szkolnictwa branżowego” Komentarz: Należy w szczególności zwrócić uwagę na trzy elementy: 1) dostępność nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach; 2) dostępność sprzętu do praktycznego kształcenia; 3) gotowość uczniów do wybrania danego kierunku. W wielu sytuacjach dziś brak jest gotowości uczniów do wyboru kierunków wypracowanych między szkołą a przedsiębiorstwami.	Uwaga ogranicza się do komentarza, który będzie brany pod uwagę w trakcie realizacji postulowanego działania.
226	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Zapis: „Na poziomie lokalnym będą tworzone Kluby Rozwoju Cyfrowego (KRC) dla wszystkich osób dorosłych zainteresowanych rozwojem umiejętności cyfrowych, a w szczególności dla osób wykluczonych cyfrowo.” Komentarz: Należy ograniczać stworzenia kolejnych twórców. Należy tu wskazać czy to będzie rola realizowana przez bibliotek publicznych czy przez NGO w porozumieniu z samorządami lokalnymi ...	Kluby Rozwoju Cyfrowego stanowić będą systemowe wsparcie edukacji cyfrowej dorosłych użytkowników ICT i tworzone będą również przy wykorzystaniu infrastruktury już istniejących instytucji. KRC, oprócz funkcji edukacyjnej, mają pełnić rolę tzw. trzeciego miejsca, aktywizować społeczności lokalne propagując ideę uczenia się przez całe życie wokół zagadnień cyfrowych oraz zapewniać miejsce do budowania więzi społecznych.
227	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Zapis: „Aby wykorzystać rosnącą zdolność przeładunkową w portach morskich i lotniczych oraz rozszerzyć zakres ich oddziaływania, niezbędne są inwestycje w polepszenie dostępu i zwiększanie przepustowości kolejowej i drogowej w połączeniach z sąsiadami – m.in. z Czechami, ze Słowacją i z Ukrainą” Należy dodać: ‘i z Niemcami’ Komentarz: Dziś grozi nam bottle neck na A4 i na trasach kolejowych z Niemcami.	W ramach rosnącej zdolności przeładunkowej portów morskich istotne jest zwiększenie przepustowości kolejowej w przewozach do/z portów morskich w ramach połączeń do/od południowych sąsiadów.

						W kontekście portów morskich, w ramach Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do 2032 roku) zaplanowano również prace dotyczące linii kolejowych w kierunku Niemiec (nr KPK 5.144, 4.026, 5.030)
228	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Zapis: „klastry przemysłu i gospodarki” Propozycja: klastry gospodarki klastry gospodarcze	Uwaga uwzględniona.
229	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Zapis: „Poprawa efektywności transportu publicznego stanowi warunek realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Podstawą dla utrzymania policentrycznej sieci osadniczej kraju jest zapewnienie obywatelom możliwości dojazdu przede wszystkim do miast powiatowych oraz z miast powiatowych do miast wojewódzkich,” Komentarz: problem dostępności związane jest z rozproszeniem funkcji w planowaniu przestrzennym. Przez to często tylko transportem indywidualnym można dojechać swobodnie do miejsca pracy z gmin oddalonych. Czy oprócz inicjatyw transportowych tu warto mówić o rolę ustawy o planowanie przestrzennym w uporządkowaniu funkcji przestrzennych w gminach.	Uwaga dotyczy kluczowych wyzwań transportowych. O niedopasowaniu struktury przestrzennej do sieci transportu zbiorowego jest mowa dwa akapity wcześniej: "Wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do usług transportu publicznego mieszkańcom obszarów znacznie oddalonych od zwartej zabudowy miejskiej. Na ten problem składają się następujące czynniki: [...] Postępująca suburbanizacja oraz niewystarczająco spójne zarządzanie planowaniem przestrzennym, planowaniem mobilności oraz polityką rozwoju na poziomie lokalnym." Dlatego nie ma potrzeby wprowadzania zmian do treści dokumentu.
230	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	W części: A. Cyfryzacja infrastruktury i usług transportowych Komentarz: Tu należy opisać przygotowanie gmin jako inteligentne gminy i obszary do bezpiecznego poruszenia się pojazdami autonomicznymi. (jest to obszar w którym Polska może uzyskać przewagę jeżeli podejmie stosowne działania legislacyjne i wspiera PPP w zakresie inteligentnych gmin i mobilności)	W perspektywie Strategii do 2035 r. gminy w Polsce nie będą miejscem bezpiecznego poruszania się pojazdami autonomicznymi. W MI procedowany był projekt ustawy umożliwiający jedynie testowanie pojazdów autonomicznych na drogach publicznych. W dniu 07.11.2025 r. ustawa została zawetowana przez Prezydenta. Obecnie w Senacie procedowany jest poselski projekt ustawy w tym zakresie (druk 1985).
231	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	130	Tytuł: „D. Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych statków powietrznych (BSP)” Zmienić tytuł: D. Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych pojazdów, w tym statków powietrznych Lub Zmienić tytuł: D. Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych obiektów, w tym statków powietrznych	Uwaga uwzględniona

			telekomunikacyjnej		Komentarz: Należy brać pod uwagę kompleksowo automatyzację miejskiej mobilności logistycznej i zarządzania miastem. Coraz bardziej autonomiczne pojazdy czy też obiekty będą współgrać ze sobą.	
232	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W paragrafie: „Polska powinna dążyć do transformacji modelu gospodarczego w kierunku większego udziału innowacyjnych, szybko rosnących firm” Komentarz: Ważnym aspektem jest zapewnienie chłonności rynku po stronie popytowej na innowacje, zarówno wśród konsumentów, jak i firm i podmiotów publicznych.	Kwestie związane z kreowaniem popytu na innowacje są szerzej opisane w priorytetach 2.3 i 2.4
233	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Zapis: „Znaczna część firm w Polsce ma trudności w zwiększaniu skali działalności.” Komentarz: Brak gotowości do uzyskania skali jest związany z brakiem zaufania do współpracy z innymi i brakiem gotowości do scalania działalności firm w większych jednostkach. Również istnieje obawa w zakresie dodatkowych obowiązków administracyjnych, które firma nie jest w stanie dźwignąć realizując działalność o niskiej marżowości.	Zapisy w obszarze kluczowych wyzwań mają skrótowy charakter, w związku z powyższym przestrzeń do szczegółowego opisu przyczyn występowania danego zjawiska jest ograniczona.
234	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Zapis: „Aż 37% pracowników w polskiej gospodarce pracuje w mikrofirmach (1-9 pracowników), wyraźnie więcej niż średnio w państwach UE – 32%. Luka w stosunku do innych państw widoczna jest przede wszystkim w niskim udziale firm małych i średnich w Polsce (10-249 pracowników). „ Komentarz: Trudno jest ustalać ile mamy mikro małych i średnich firm mając na uwadze niedokładność REGON i brak cyklicznego raportowania stanu zatrudnienia przez firm. Czy ta liczba 37% jest ustalona w oparciu o dane ZUS czy REGON? – w kontekście dalszych części dokumentu, które mówią o statystykach i poprawę zbierania danych, należałoby się zastanawiać jak usprawnić proces zbierania i publikowania danych o przedsiębiorstwach i sektorach.	Dane pochodzą z Eurostatu.
235	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Paragraf: „Wśród największych firm w Polsce wciąż niewiele jest dużych krajowych firm prywatnych.” Komentarz: „opierając się na danych REGON, zanika grupa firm małych 10-49 osób zatrudnionych. Pytanie jest czy możemy opierać się na danych REGON (czy są wiarygodne)? Jeśli tak, to należałoby odnieść się do zjawiska atomizacji struktur podmiotów gospodarczych i braku warstwy firm małych, które mogły się rozwijać w kierunku średnich i dużych.	Zapis nie dotyczy danych REGON
236	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Zapis: „Choć powstaje wiele startupów technologicznych, niewiele z nich skaluje swój innowacyjny biznes w szybkim tempie, a część z nich, po uzyskaniu początkowego finansowania, decyduje się na przeniesienie działalności do bardziej sprzyjających ekosystemów zagranicznych.” Komentarz: Bo w Polsce brakuje finansowanie dla technologii wymagających dużych nakładów na wczesnym etapie rozwoju technologii i o dłuższej perspektywie zwrotu z inwestycji (+5 lat)	Zapisy w obszarze kluczowych wyzwań mają skrótowy charakter, w związku z powyższym przestrzeń do szczegółowego opisu przyczyn występowania danego zjawiska jest ograniczona. Należy jednak zauważyć, że rozwiązania adresowanego w uwadze problemu znajdują się w Kierunkach działań. Patrz: Kierunek 1: likwidacja luk w finansowaniu firm
237	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	137	Zapis: „. Bariery dla wzrostu firm mogą być także niskie kompetencje menedżerskie części przedsiębiorców oraz brak świadomości korzyści z budowania przewag przez innowacje. Badania wskazują na ten czynnik jako ważną barierę dla niskiej adopcji technologii w polskich firmach (zwłaszcza tych, które są kontrolowane przez krajowy kapitał)” Komentarz: brak zaufania kadry menedżerskiej w specjaliści, którzy są w stanie opracować i wdrażać innowacje z obawie, że prędzej czy później opuszczają firmy i uruchamiają konkurencyjną działalność obok... Brak sprawności sądów w przypadku obrony firm w aspektach łamania praw własności intelektualnej, odchodzenia pracowników z wiedzy przedsiębiorstwa itp.	uwaga niejasna
238	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Zapis: „Większy nacisk w strukturze funduszowej zostanie położony na akcelerację startupów oraz venture building w celu zbudowania podaży atrakcyjnych projektów pod inwestycje.” Komentarz: Jednak jeżeli PFR stawia nadal wysokie oczekiwania zwrotu, wtedy fundusze wspierane przez PFR będą nadal wybierać bezpieczne, niskokosztowe inwestycje i tracimy potencjał projektów twardo-technologicznych	Rozwiązania problemu zgłoszonego w uwadze znajdują w kierunku 5 i 6 na stronach 142-143. Oraz na stronie 149-150 w ramach kierunku 1. podpunkt F. Wzmocnienie systemu finansowania dla technologii krytycznych.

239	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Zapis: „Zostanie wypracowany mechanizm potwierdzania jakości funduszy prywatnego rynku kapitałowego oraz ich zespołów zarządzających przez nadawanie akredytacji Innovate PL” Komentarz: Należy uniknąć systemów akredytacyjnych. KNF jest instytucją, która nadzoruje i zadba odpowiednio o działania funduszy. Nie tworzymy kolejnych mechanizmów akredytacji, selekcji, tp.	Rozwiązanie to jest wdrażane na podstawie pozytywnych doświadczeń z innych państw, gdzie wprowadzono analogiczne rozwiązania.
240	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Zapis: „W odniesieniu do najlepszych polskich uczelni, o potencjale międzynarodowym, będzie kontynuowany program „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza (IDUB)”. Celem programu jest podniesienie międzynarodowego znaczenia działalności uczelni, podniesienie poziomu jakości działalności naukowej i poziomu jakości kształcenia.” Komentarz: Uczelnie otrzymały w ostatnich latach odpowiednią ilość środków na inwestycje w sprzęt jednak nie dokonały zmiany organizacyjne i style zarządzania. Przez co zachowują nadal feudalny system zarządzania w którym nie ma miejsce na innowacje, start-upy ...	Style zarządzania oraz poziom wyposażenia uczelni różnią się w zależności od konkretnego przypadku. Zapisy przyjęte w różnych częściach strategii podchodzą do kwestii poprawy efektywności uczelni w sposób wielowątkowy i mają na celu poprawę obecnej sytuacji.
241	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Zapis: „Sieć Badawcza Łukasiewicz zwiększy zdolności w realizacji celów strategicznych związanych z filarami jej powstania i funkcjonowania” Dodać: Sieć Badawcza Łukasiewicz będzie odgrywać kluczową rolę w strategicznych dla Państwa obszarów rozwoju technologii. Stałe finansowanie uzależnione wynikami w postaci nowych patentów i wdrożeń wspierane będzie ciągłego doskonalenia kadr w jednostkach Sieci, co prowadzi do większej zdolności	Zapis zbyt szczegółowy jak na strategiczny charakter dokumentu.
242	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	W paragrafie: „F. Uproszczenie procedur związanych z zakupem sprzętu do badań naukowych” Komentarz: Należy tu odnieść się do polityki prowadzenia nauki na poziomie badań podstawowych jako sposób zapewnienia przyszłości Polskiej nauki i innowacji w nowych obszarach rozwoju, w tym zapewnienie finansowania przez NCN i finansowanie na aparaturę. Należy pod tym kontem inaczej formułować punkt C i F w kontekście zapewnienia roli polskiej nauki w międzynarodowej przestrzeni naukowo-badawczej. Albo decydować że nas nie stać na badaniach podstawowych i skupiać się raczej na dalsze etapy badań od TRL 3-4 ...	Uwaga o charakterze językowym, niezmienną zasadniczej treści zapisu.
243	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Zapis: A. Utworzenie funduszy transferu technologii oraz wsparcie dla tworzenia startupów w jednostkach naukowych Komentarz: W latach 2006-2020 wiele prób podjętych, z marnym wynikiem. Kto będzie zarządzać tym funduszom? Czy to np. w ramach grupy PFR? Należy tu przeciwdziałać rozproszaniu.	Fundusz powstanie przy wsparciu PFR Ventures
244	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	143	Akapit: „A. Stworzenie programu budowy i rozwoju nowoczesnych firm Celem programu będzie wsparcie przyszłych przedsiębiorców w rozwijaniu kompetencji niezbędnych do tworzenia nowoczesnych firm (w tym startupów) oraz skutecznego skalowania działalności firm na rynku krajowym i międzynarodowym.” Komentarz: takie inicjatywy były podjęte przez ostatnie 2 dekad. Czy to ma być krajowy program w ramach PARP, czy to ma być wzór programu a realizacja przez akcelerator, parki technologiczne, uczelnie, ośrodki innowacji itp na podstawie wzoru	Punkt „A. Stworzenie programu budowy i rozwoju nowoczesnych firm” mówi o budowie spójnego, krajowego programu, który porządkuje i aktualizuje rozproszone dotychczas działania. Chodzi tu raczej o wypracowanie jednolitych ram i standardów, które następnie mogłyby być realizowane przez różne podmioty — takie jak PARP, czy akcelerator — ale według wspólnych założeń, obejmujących zarówno budowanie zespołów i kompetencji, przygotowanie do pozyskiwania inwestycji, jak i rozwój relacji biznesowych. Dzięki temu program nie powielalby wcześniejszych działań, lecz tworzył spójną i zaktualizowaną architekturę wsparcia dla nowoczesnych firm.

245	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Zapis: „Polityka przemysłowa – rozumiana nie tylko jako działania wobec przemysłu, ale także sektora usług – jest potrzebna dla przenoszenia gospodarki na wyższy poziom zaawansowania technologicznego oraz realizacji innych celów społecznych, takich jak bezpieczeństwo, stabilność rynku pracy czy dobra jakość usług publicznych.” Dodać: „Polityka przemysłowa – rozumiana nie tylko jako działania wobec przemysłu, ale także sektora usług – jest potrzebna dla przenoszenia gospodarki na wyższy poziom zaawansowania technologicznego, wytwarzania produktów i usług o wyższej wartości dodanej oraz realizacji innych celów społecznych, takich jak bezpieczeństwo, stabilność rynku pracy czy dobra jakość usług publicznych.”	Poziom zawansowania technologicznego implikuje wytwarzanie towarów i usług o wyższej wartości dodanej.
246	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Zapis: „Minister Finansów i Gospodarki” Komentarz: to chwilowe stanowisko – lepiej napisać: „Minister ds. gospodarczych”	Zapis dostosowano zgodnie z zaleceniami
247	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Zapis: „Lista zostanie opracowana na bazie wcześniejszych doświadczeń w wyłanianiu krajowych inteligentnych specjalizacji, tj. priorytetów obszarów dla działalności w zakresie badań, rozwoju i innowacji oraz obecnych trendów rozwojowych i potrzeb społeczno-gospodarczych.” Komentarz: Należałoby tu ograniczać tę listę do grupy technologii kluczowych i mieć odwagę koncentrowania się w systemie wsparcia na kilka obszarach w których możemy uzyskać przewagę.	Ostateczny kształt listy zostanie opublikowany w przyszłości. Z założenia lista ta ma nie być kopią krajowych inteligentnych specjalizacji. Ostateczna liczba technologii uwzględnionych na liście zostanie opracowana na bazie przeprowadzonych analiz.
248	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	W paragrafie: „B. Opracowanie strategii rozwoju dla krajowych inteligentnych specjalizacji” Komentarz: Należy tu odnieść się do roli tych hubów innowacji o których mowa wcześniej	uwaga niejasna
249	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Zapis: „C. Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących Branżach. W wybranych nowych wiodących branżach zostaną utworzone nowe instytuty badawcze, charakteryzujące się stabilnym budżetem” Komentarz: Dlaczego uruchomić nowe a nie wykorzystać sieć Łukasiewicz lub też zaplecze uczelni badawczych? Mnożenie kolejnych podmiotów przy brakach kadrowych jest wyrzucenie pieniędzy w błocie.	Tworzenie nowych instytutów w kluczowych i przyszłościowych obszarach badawczych stanowi uzupełnienie działań sieci Łukasiewicz i uczelni badawczych. Nowe instytuty badawcze koncentrują się na aktualnych i przyszłościowych obszarach badań, co pozwala szybciej reagować na zmiany technologiczne. Wspierają transfer wiedzy z nauki do biznesu, zwiększając szanse na komercjalizację wyników badań. Tworzą atrakcyjne warunki dla młodych naukowców i ekspertów, co ogranicza odpływ talentów za granicę. Umożliwiają programy doktoranckie i staże, rozwijając kompetencje w kluczowych dziedzinach. Instytuty takie jak np. Instytut Badawczy IDEAS koncentrują się na przełomowych technologiach (np. sztuczna inteligencja, uczenie maszynowe), co pozwala Polsce nadążyć za globalnymi trendami. Tworzą przestrzeń do transferu wiedzy między nauką a

						biznesem, co zwiększa szanse na komercjalizację badań.
250	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Zapis: „W miarę możliwości instytuty te będą tworzone poza największymi metropoliami, przy uwzględnieniu korzyści i kosztów takiej decyzji w konkretnych przypadkach.” Komentarz: to jest błędne podejście i rozproszenie sił i potencjału.	Aby uniknąć rozproszenia sił i potencjału, nowe instytuty będą otwierane z uwzględnieniem korzyści i kosztów oraz oceny możliwości. Obecnie istnieją przypadki sprawnie funkcjonujących jednostek tego typu poza metropoliami.
251	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Zapis: „Rozwijany będzie fundusz technologii krytycznych, którego celem jest wsparcie działań badawczo-rozwojowych, wdrożeniowych i inwestycyjnych w obszarze technologii krytycznych z punktu widzenia zmniejszenia strategicznej zależności Polski i Unii Europejskiej od krajów trzecich m.in. w zakresie łańcuchów dostaw, infrastruktury krytycznej czy wykorzystania zależności gospodarczych.” Komentarz: czy ośrodki korzystające z tego funduszu będą miały pewność ciągłego finansowania czy tylko projektowego finansowania. gdyż inwestycje w sprzęt będą kapitałochłonne i nie obronią się w przypadku projektowego podejścia do spraw.	Fundusz ma zapewniać finansowanie projektowe.
252	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Zapis: „Inwestycje w młode innowacyjne spółki będą realizowane w ramach programu „PFR DeepTech”. Komentarz: to wymaga świadomości dotyczące wielkości środków potrzebnych na takie inwestycje oraz dłuższe okresy zwrotu z inwestycji.	W ramach "PFR Deep Tech", działają oraz będą działać eksperci, specjalizujący się w obszarze tego typu inwestycji, którzy znają wyzwania i trudności z nimi związane.
253	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Zapis: „umorzenia – z przeznaczeniem na sfinansowanie procesu transformacji przedsiębiorstw w kierunku przemysłu 4.0 oraz zielonych technologii” Zmienić: „umorzenia – z przeznaczeniem na sfinansowanie procesu cyfrowej i zielonej transformacji przedsiębiorstw.”	uwaga uwzględniona.
254	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	513	Paragraf A. Utworzenie Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska Oraz Paragraf B. Opracowanie Programu Transformacji Cyfrowej Przedsiębiorstw Oraz Paragraf C. Wprowadzenie instrumentu „Cyfrowy start dla biznesu” Komentarz: Należy opis o programie uwzględnić w pkt A i powiązać go z funduszem... inaczej opracowanie programu bez finansowania nie ma sensu. Dlaczego Pkt. C to nie mógłby być elementem funduszu w pkt. A. Już nie czas na rozdrobnienie inicjatyw i instrumentów.	Są to inne programy i instrumenty, o różnych źródłach finansowania oraz o różnych podmiotach odpowiedzialnych za ich wdrażanie oraz realizację.
255	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Zapis: „Dotychczasowe instrumenty, takie jak ulga na robotyzację, są niewystarczające do zachowania oczekiwanego tempa wzrostu gęstości robotyzacji czy stopnia automatyzacji branż przemysłu.” Komentarz: ulgi podatkowe nie sprawdzają się w warunkach niepewności legislacyjnej i dobrowolności instytucji podatkowych w określenia zgodności realizowanych inwestycji.	Poza niepewnością regulacyjną, mogą istnieć inne elementy wpływające na niską skuteczność instrumentu w związku z powyższym nie jest zasadne wprowadzenie zmian w tekście.
256	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Zapis: „A. Uwzględnianie gospodarki wodnej w procesach planistycznych i strategicznych” Komentarz: Należy tu wskazać współdziałanie Wody Polskie z gminami. Obecna konfiguracja nie działa. Instytucja Wody Polskie nie jest sprawna aby radzić się z wyzwaniami, które stoją przed Polską w zakresie bezpieczeństwa wodnego.	W SRP2035 nie funkcjonuje podejście projektowe. Oznacza to, że do konkretnych działań (nie dot. działań zawartych w Planie działań na lata 2026-2029) nie przypisano podmiotów wiodących. Niemniej fragment "Zarządzanie wodą będzie uwzględniane w planowaniu rozwoju

						na wszystkich poziomach zarządzania" implikuje konieczność zaangażowania w proces zarówno Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, jak i samorządów terytorialnych.
257	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Zapis: „Nastąpi zwiększenie powierzchni obszarów chronionych wszystkich typów przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia dla JST. Utworzone zostaną nowe parki narodowe i nastąpi zwiększenie powierzchni istniejących obszarów ochrony.” Komentarz: Zanim o tym się pisze, należy w pierwszej kolejności weryfikować wpływ takich decyzji na inwestycje związane z infrastrukturą OZE (farmy PV i farmy wiatrowe w odległości od takich terenów). Istnieje ryzyko, że tym działaniem gminy mogą dokonać "szlachetnego celu" zabezpieczenia terenów a tym samym zablokować inwestycje OZE.	Tworzenie czy rozszerzanie obszarów ochronnych jest przedmiotem konsultacji publicznych podczas których JST, obywatele, jak i przedsiębiorcy mają wpływ na delimitację i ochronę interesów interesariuszy.
258	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Zapis: „Zostanie przeprowadzona szczegółowa inwentaryzacja i ocena stanu środowiska wielkoobszarowych terenów zdegradowanych oraz zanieczyszczonych obszarów na dnie Morza Bałtyckiego, a następnie zostaną podjęte działania naprawcze. Nastąpi także wzmocnienie współpracy międzynarodowej w zakresie neutralizacji materiałów niebezpiecznych zalegających na dnie Morza Bałtyckiego” Komentarz: Kto będzie finansować te działania naprawcze bo do dziś brakuje środków na takie interwencje na szeroką skalę.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
259	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Zapis: „Działania obejmą: (i) utworzenie ośrodków oferujących wsparcie transformacji przedsiębiorstw w kierunku zrównoważonego rozwoju, w ...” Komentarz: Po co utworzyć ośrodków a nie rozbudować kompetencje istniejących IOB w regionach? Brakuje nam specjalistów w Polsce. Utworzenie kolejnych podmiotów mija się z celem.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
260	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	W paragrafie „B. Wdrożenie systemu kaucyjnego i wsparcie dla zrównoważonego gospodarowania Odpadami” po zdaniu: „Wsparcie uzyskają inwestycje służące zwiększaniu poziomu selektywnej zbiórki oraz udziału odpadów podlegających recyklingowi” Warto dodać: „Wypracowane zostaną rozwiązania które zapewniają stały dopływ odpadów do instalacji odzysku i recyklingu oraz jakość odzyskanych materiałów zgodnie z wymaganiami sektorów, w których następnie będą zastosowane.”	Uwaga nieuwzględniona. Realizacja uwagi może skutkować zaburzeniami konkurencji na otwartym rynku działalności gospodarczej w zakresie przetwarzania odpadów. Podkreślenia wymaga, że każdy inwestor i podmiot prowadzący instalację przetwarzania odpadów powinien we własnym zakresie zapewnić dla własnej instalacji strumień odpadów do przetwarzania, a następnie rynek zbytu na ewentualne wytwarzane w tej instalacji produkty czy półprodukty. Jest to naturalny element prowadzenia każdej działalności gospodarczej. Odnosnie do przebiegu procesów przetwarzania odpadów oraz jakości materiałów powstających w procesach przetwarzania odpadów, to minimalne wymogi w tym zakresie są określone w odnośnych przepisach prawnych. Natomiast administracja państwowa nie ma wpływu na wymogi odbiorców produktów z przetwarzania odpadów, gdyż są to kwestie indywidualne i specyficzne –

						zależne od konkretnych wymagań odbiorcy produktu i celów jego dalszego zastosowania.
261	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	211	Po paragrafie: „Kluczowe znaczenie ma integracja systemów i koordynacja działań administracji oraz podmiotów społecznych i gospodarczych. Rzeczywista budowa odporności wymaga uzgodnienia kompetencji, zasobów, nakładów i odpowiedzialności, w szczególności we współpracy administracji państwa z samorządem terytorialnym. Budowa i wdrożenie efektywnego systemu bezpieczeństwa i odporności muszą uwzględniać specyfikę i skalę wyzwań oraz możliwości cechujące poszczególne środowiska lokalne i ich zdolności operacyjne.” Komentarz: Mimo że już poruszono, to tutaj należałoby uwzględnić bezpieczeństwo dostępu do wody i bezpieczeństwo energetyczne oraz sposób reagowania w sytuacji braku wody i braku energii.	Te kwestie są poruszone w innych miejscach w Strategii, m.in. w Prioryecie 2.5: Transformacja energetyczna oraz Prioryecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.
262	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Obserwacja: Strategia zakłada powstanie >44 „jednorożców” i obecność >50 polskich firm w pierwszej setce największych przedsiębiorstw do 2035 r. Jednak nie wskazuje mechanizmów, które zagwarantują, że będą to firmy kontrolowane z Polski i działające w sektorach kluczowych dla gospodarki. W obecnym systemie udane start-upy i średnie firmy są często sprzedawane inwestorom zagranicznym (np. Allegro, Żabka, InPost mają dominujący kapitał spoza Polski). Powstaje ryzyko, że owszem - KPI zostanie formalnie spełniony - ale będą to firmy kurierskie, gamingowe lub usługowe, a nie przedsiębiorstwa z branż, które budują długofalową przewagę państwa (np. półprzewodniki, energetyka, farmacja). Propozycja zmiany: Proponuję, aby Strategia została uzupełniona o mechanizmy ochrony przed przejściami. Nie oznacza to nacjonalizacji ani nadmiernej ingerencji państwa, ale zastosowanie sprawdzonych w innych krajach rozwiązań. Niemcy i Francja od lat prowadzą screening inwestycji zagranicznych, który pozwala rządowi blokować przejścia w sektorach uznanych za strategiczne, takich jak energetyka, telekomunikacja czy obronność. We Włoszech i Portugalii stosuje się tzw. „złotą akcję” państwa, która daje ograniczone, ale kluczowe prawa głosu przy próbach przejścia spółek. We Francji działa również bank publiczny Bpifrance, który obejmuje mniejszościowe udziały w strategicznych firmach, aby zapewnić im stabilność kapitałową i rozwój w kraju. Kolejnym elementem, który powinien znaleźć się w Strategii, jest wskazanie sektorów, w których Polska oczekuje powstania globalnych championów. Inaczej mówiąc, należy odpowiedzieć na pytanie, czy zadowolili nas sytuacja, gdy połowa unicornów powstanie w branży gamingowej i kurierskiej. Nie ma nic złego w rozwoju tych sektorów, ale doświadczenie Korei Południowej pokazuje, że państwo musi wybrać kilka dziedzin, które staną się lokomotywami całej gospodarki. Korea postawiła na półprzewodniki, elektronikę użytkową, motoryzację i przemysł stoczniowy, co pozwoliło jej zbudować globalne koncerny w tych obszarach. Polska powinna jasno określić, że oczekuje championów przede wszystkim w sektorach takich jak sztuczna inteligencja i oprogramowanie przemysłowe, zielone technologie i energetyka jądrowa, biotechnologia i farmacja, obronność i technologie dronowe, a także przemysł materiałowy (baterie i półprzewodniki). Trzecim elementem powinna być aktywna polityka wspierania ekspansji zagranicznej polskich firm. Korea Południowa udziela kredytów eksportowych i gwarancji państwowych dla Samsunga, Hyundaia i innych koncernów. Francja i Niemcy wspierają swoje przedsiębiorstwa poprzez kredyty z „KfW” czy „Bpifrance”. Polska nie powinna wynajdować nowych instytucji, ale wykorzystać już istniejące, jak BGK, i nadać im mandat wspierania ekspansji polskich championów w sektorach priorytetowych. Dlaczego to ważne? Bez takich mechanizmów Strategia może zostać zrealizowana wyłącznie „na papierze”. Polska faktycznie może mieć 44 tzw. „unicorny”, ale będą to firmy podatne na przejścia lub skoncentrowane w mniej strategicznych branżach. To nie przyniesie państwu długofalowej siły gospodarczej. Doświadczenie Korei Południowej, Niemiec i Francji dowodzi, że ochrona i ukierunkowane wsparcie firm strategicznych nie jest nacjonalizacją, lecz pragmatyczną polityką gospodarczą, stosowaną we wszystkich rozwiniętych państwach.	Strategia zakłada obecność osiągnięcie 50 firm z dominującym kapitałem prywatnym wśród 100 największych firm w Polsce do 2035 roku a nie obecność >50 polskich firm w pierwszej setce największych przedsiębiorstw do 2035. W odniesieniu do mechanizmów obrony przed przejściami: wiele w wymienionych mechanizmów prawnych związanych z obroną przed przejściami już funkcjonuje w Polsce - zwłaszcza w odniesieniu do sektorów strategicznych. Narzędzia te są stosowane w ramach określonego prawa oraz bieżących potrzeb. W związku z powyższym w ramach programowania strategicznego nie istnieje potrzeba rozszerzania zakresu instrumentów o charakterze takim jak zgłoszone w uwadze. W odniesieniu do wyboru kluczowych branż oraz technologii, na których rozwój ma być położony nacisk, należy wskazać, że strategia opisuje działania w tej kwestii przede wszystkim w prioryecie 2.4. W odniesieniu do wspierania ekspansji zagranicznej polskich firm, strategia zakłada zwiększenie dostępności kapitału na ekspansję zagraniczną w ramach polskich instytucji rozwoju (PFR i BGK) na str. 138 w ramach działania C. w kierunku 1.
263	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Obserwacja: Strategia słusznie zauważa, że Polska ma niski poziom innowacyjności, ale nie podaje skutecznych instrumentów komercjalizacji badań naukowych. Sieć Łukasiewicz, która mogłaby pełnić funkcję pomostu pomiędzy nauką a przemysłem, jest wymieniona jedynie ogólnie, bez jasno określonych celów rozwojowych, bez określenia skali finansowania i bez KPI związanych z liczbą wdrożeń czy kontraktów z sektorem prywatnym.	Nakłady na działalność badawczą, w tym na Sieć Badawczą Łukasiewicz, systematycznie rosną, jednak porównania do instytucji takich jak Fraunhofer są nieadekwatne ze

					Tymczasem przykłady z innych państw pokazują, że klucz do budowy innowacyjnej gospodarki leży właśnie w mocnych, publicznie finansowanych instytucjach badawczo-przemysłowych. Niemcy od dekad rozwijają sieć instytutów Fraunhofera, które mają roczny budżet ponad 3,6 miliarda euro i zatrudniają około 30 tysięcy badaczy. Ich model zakłada, że jedna trzecia budżetu pochodzi z finansowania publicznego, a dwie trzecie z kontraktów z przemysłem i projektów badawczych. Dzięki temu Fraunhofer jest nie tylko instytutem naukowym, ale także największym w Europie centrum transferu technologii do gospodarki. We Francji funkcjonuje również Bpifrance - bank publiczny, który wspiera komercjalizację technologii poprzez kapitał wysokiego ryzyka i kredyty. Szwecja i Finlandia kładą nacisk na bliską współpracę instytutów badawczych z przemysłem. W Finlandii VTT (Technical Research Centre of Finland) ma budżet ok. 250 mln euro rocznie i działa w ścisłym partnerstwie z fińskimi firmami. Jego celem nie jest publikowanie artykułów naukowych, ale wdrażanie technologii w sektorach takich jak telekomunikacja, energetyka czy chemia materiałowa. W Szwecji działa m.in. RISE Research Institutes of Sweden - państwowa sieć instytutów badawczych z budżetem ponad 400 mln euro, skoncentrowana na komercjalizacji i współpracy z przemysłem, zwłaszcza w obszarach materiałów, automatyki i bioekonomii. Na tym tle Polska wypada bardzo słabo. Budżet całej Sieci Łukasiewicz to ok. 1,6 mld zł rocznie, co odpowiada ok. 350 mln euro, czyli kilkukrotnie mniej niż porównywalne instytuty w Europie Północnej, a dziesięciokrotnie mniej niż niemiecki Fraunhofer. Różnica w skali jest tak duża, że trudno oczekiwać, aby przy obecnym finansowaniu Łukasiewicz mógł odegrać podobną rolę dla polskiego przemysłu. Propozycja zmiany: Proponuję, aby Strategia wyraźnie określała, że rozwój Sieci Łukasiewicz do 2035 roku ma skutkować budżetem rzędu 2–3 mld euro rocznie, z czego co najmniej 40–50% powinno pochodzić z kontraktów przemysłowych. Oczekiwanym efektem powinno być generowanie minimum 2 zł dodatkowej wartości dodanej w gospodarce na każdą złotówkę zainwestowaną w badania, a także konkretne wskaźniki wdrożeń: np. 200 patentów rocznie komercjalizowanych w przemyśle, co najmniej 100 projektów B+R realizowanych wspólnie z sektorem prywatnym i udział w 5 dużych programach europejskich rocznie. Celem nadrzędnym nie jest więc sama wielkość budżetu, ale realny wpływ instytutów na rozwój polskiego przemysłu, produktywność i niezależność technologiczną.	względem na różnice w skali gospodarki, historyczne poziomy finansowania B+R oraz ugruntowaną pozycję tych organizacji. Sieć Badawcza Łukasiewicz działa w oparciu o przyjętą strategię 4- i 10-letnią, w której jasno określono jej cele - przede wszystkim dostarczanie innowacyjnych rozwiązań dla gospodarki, wzmocnienie potencjału badawczego, sprawną komercjalizację oraz skuteczną współpracę z przemysłem w kluczowych obszarach (m. in. bezpieczeństwo, chemia, energetyka, GOZ). Strategia branżowa Sieci Badawczej Łukasiewicz już przewiduje kierunki rozwoju i mechanizmy współpracy z gospodarką.
264	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Obserwacja: Strategia w Priorytecie 2.4 wspomina o Sieci Łukasiewicz i sześciu centrach HPC, ale brakuje w niej wizji instytucjonalnej, która pozwoliłaby na efektywne wsparcie innowacji. Polska ma instytucje badawcze i agencje grantowe, ale system finansowania jest skomplikowany, rozproszony i nieprzystępny dla firm. Brakuje też narzędzi międzynarodowych, które dawałyby polskim firmom możliwość ekspansji w partnerstwach. Propozycja zmiany: Polska powinna powołać instytucję wzorowaną na amerykańsko-izraelskim BIRD Foundation - dwunarodowej organizacji finansującej wspólne projekty badawczo-rozwojowe. Jej siła polega na prostym i sprawdzonym mechanizmie: państwo daje grant na projekt B+R realizowany wspólnie przez firmy z dwóch krajów, a partnerzy prywatni dokładają swoją część. Jeżeli projekt zakończy się sukcesem komercyjnym - część przychodów wraca do funduszu. Jeżeli się nie uda - firmy nie muszą nic zwracać. Dzięki temu państwo zarabia, ale jednocześnie eliminuje barierę ryzyka, która w innowacjach jest największym problemem dla małych i średnich firm. To odblokowuje przedsiębiorczość i zachęca do podejmowania projektów bardziej ambitnych, o wysokim potencjale eksportowym. Druga wartość to budowanie sojuszy. BIRD przez 40 lat stał się jednym z najważniejszych filarów współpracy USA-Izrael: finansuje setki projektów rocznie, tworzy powiązania między uczelniami i firmami, a w praktyce przekłada się na trwałe więzi technologiczne i gospodarcze. Polska mogłaby wykorzystać ten model do pogłębiania współpracy z kluczowymi partnerami - np. Szwecją (AI, zielone technologie, obronność), Koreą Południową (półprzewodniki, energetyka jądrowa, robotyka) czy USA (cyberbezpieczeństwo, biotechnologia). Trzeci wymiar to pobudzanie innowacji w kraju. Wspólne projekty z globalnymi partnerami podnoszą standardy, wymuszają transfer know-how i włączają polskie firmy do globalnych łańcuchów wartości. To realna droga, by polskie start-upy czy instytuty nie były tylko podwykonawcami, ale uczestnikami projektów strategicznych. Wprowadzenie takiej instytucji pozwoliłoby Polsce osiągnąć kilka celów jednocześnie: wspierać innowacje krajowe, redukować ryzyko dla przedsiębiorców, zarabiać na udanych projektach, a jednocześnie budować trwałe sojusze	Obecnie istnieją już programy wsparcia na rzecz współpracy międzynarodowej w zakresie B+R

					technologiczne z partnerami, którzy są dla nas kluczowi strategicznie. Dlaczego to ważne? To ważne, ponieważ bez takiego mechanizmu Polska nie zbuduje trwałej pozycji w globalnych łańcuchach innowacji. Model BIRD pokazuje, że państwo może jednocześnie redukować ryzyko dla przedsiębiorców i odzyskiwać środki z udanych projektów, co czyni go narzędziem samoregulującym i efektywnym. Co więcej, wspólne fundusze tego typu cementują sojusze międzynarodowe - innowacje stają się fundamentem trwałych relacji gospodarczych i obronnych, a nie tylko przedmiotem politycznych deklaracji. Dla Polski, która chce zwiększyć swoją niezależność technologiczną i wzmocnić strategiczne więzi ze Szwecją, USA czy Koreą, to rozwiązanie może być jednym z najważniejszych instrumentów rozwoju w nadchodzących dekadach.	
265	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Po pierwsze, należy wprowadzić twardy liczbowy KPI - co najmniej 500 tysięcy nowych mieszkań komunalnych do 2035 roku. Ta liczba odpowiada potrzebie realnego zwiększenia zasobu mieszkań społecznych w Polsce. Przy obecnym poziomie 1,64% udziału, taki cel pozwoliłby zbliżyć się do średniej OECD (ok. 8-10%) i stworzyć trwałą alternatywę dla rynku komercyjnego. Harmonogram powinien zakładać budowę średnio 40-50 tys. mieszkań rocznie, z możliwością zwiększania tempa po 2030 r. Cele powinny być dodatkowo podzielone regionalnie - więcej mieszkań w dużych miastach i regionach z deficytem kadr, a także w województwach dotkniętych depopulacją. Po drugie, Polska powinna wzorować się na austriackim modelu społecznego mieszkalnictwa (GBV - Gemeinnützige Bauvereinigungen). W Austrii nawet 40% mieszkań w Wiedniu to lokale społeczne, budowane przez miasto lub stowarzyszenia mieszkaniowe non-profit. Czynsze są znacząco niższe niż rynkowe. Kluczowe elementy tego modelu to: reinwestowanie zysków w nowe mieszkania, preferencyjne kredyty publiczne, ścisła kontrola kosztów oraz ochrona lokatorów, którzy mogą przekazywać prawo do mieszkania spadkobiercom. Po trzecie, należy wprowadzić preferencje dla zawodów kluczowych (systemrelevante Berufe). Austria, a zwłaszcza Wiedeń, stosuje praktykę uprzywilejowanego traktowania osób pracujących w zawodach strategicznych dla społeczeństwa - pielęgniarek, nauczycieli, policjantów, strażaków. Polska powinna przyjąć podobny model, zapisując, że określona pula mieszkań komunalnych (np. 10-20% w danym mieście) jest przeznaczona dla takich grup. Dzięki temu osoby pełniące kluczowe funkcje publiczne będą mogły mieszkać tam, gdzie są najbardziej potrzebne. Po czwarte, należy zmienić sposób finansowania mieszkalnictwa. Zamiast programów dopłat do kredytów hipotecznych, które podbijają ceny mieszkań i materiałów, Polska powinna nagradzać gminy, TBS-y i spółdzielnie za budowę tanich i efektywnych mieszkań. System premii za niższe koszty jednostkowe (np. przy prefabrykacji) ograniczy presję inflacyjną w budownictwie i pozwoli szybciej zwiększać podaż mieszkań. Po piąte, Polska powinna wzorować się na modelach stosowanych w Austrii, Niemczech czy Holandii, gdzie nowe osiedla powstają w oparciu o konkursy urbanistyczno-architektoniczne. Firmy deweloperskie muszą przedstawić projekty, które spełniają nie tylko wymogi techniczne, ale też kryteria jakości życia - dostęp do terenów zielonych, infrastruktury społecznej (szkoły, przedszkola, przychodnie), przestrzeni wspólnych i usług. Dopiero najlepsze projekty uzyskują zgodę władz miasta i prawo do wsparcia publicznego. Po szóste, powinniśmy wymagać od deweloperów spełnienia kryteriów bezpieczeństwa. W krajach takich jak Szwajcaria czy Finlandia każdy nowy budynek mieszkalny musi być wyposażony w schron lub przestrzeń ochronną. W Polsce ten temat praktycznie nie istnieje w debacie publicznej, choć sytuacja geopolityczna jednoznacznie wskazuje, że takie regulacje są konieczne. Połączenie osiedli mieszkaniowych z infrastrukturą obronną nie tylko podnosi bezpieczeństwo ludności, ale też stanowi element spójności społecznej - mieszkańcy czują się zabezpieczeni i wiedzą, że państwo myśli o ich przyszłości w sposób odpowiedzialny. Po siódme, trzeba chronić rynek przed spekulacją i wykupami. Powinien zostać wprowadzony podatek katastralny od mieszkań kupowanych masowo w celach inwestycyjnych oraz regulacje dotyczące najmu krótkoterminowego. Takie przepisy funkcjonują już w Berlinie, Barcelonie czy Amsterdamie i służą ochronie mieszkańców stałych przed presją rynku turystycznego.	Przyjęcie formuły wskaźnika procentowego budowy mieszkań komunalnych i społecznych, zestawionego z aktywnością całej branży budowlanej, ma na celu dopasowanie go do zmieniających się w czasie uwarunkowań makroekonomicznych i sektorowych. W przypadku celów przyjętych w wielkościach liczbowych zależność ta nie byłaby uwzględniona. Rozwój zasobu mieszkań społecznych, w tym komunalnych, jest jednym z priorytetów polskiego rządu. Polska monitoruje działania mieszkaniowe na gruncie międzynarodowym i czerpie najlepsze wzorce z doświadczeń innych państw. W efekcie wdrażane są te pomysły, które odpowiadają specyfice polskiego mieszkalnictwa. Ponadto zaproponowany w Strategii system wsparcia mieszkalnictwa uwzględni kluczową rolę samorządów lokalnych w realizacji działań promieszkaniowych, w tym społecznego budownictwa czynszowego. Instrumenty polityki mieszkaniowej koncentrują się na obszarze całego kraju, wspierając samorządy lokalne w tworzeniu swojej własnej lokalnej polityki mieszkaniowej. Należy również zwrócić uwagę, że Strategia nie zakłada realizacji programów dofinansowywania do kredytów hipotecznych. Nie planuje się zmian w opodatkowaniu nieruchomości zmierzających do zwiększenia obciążeń podatkowych budynków mieszkalnych lub ich części, gdyż brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia

						spekulacji i poprawy dostępności mieszkań.
266	Osoba prywatna		Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	194	Obserwacja: Strategia w Priorytecie 3.1 wspomina o współpracy w formacie NB8 (Nordic-Baltic Eight), ale czyni to bardzo ogólnikowo i pomija inne kluczowe inicjatywy regionalne i globalne. Nie ma odniesienia do Inicjatywy Trójmorza, która powinna być fundamentem siły Europy Środkowej. Brakuje również wizji strategicznych partnerstw z państwami, które mogą dać Polsce przewagę w krytycznych sektorach. Strategia nie odnosi się także do konieczności wykorzystania doświadczeń wojennych Ukrainy, które są dziś unikalnym zasobem wiedzy dla całej Europy. Propozycja zmiany: Po pierwsze, należy wzmocnić istniejące sojusze, podkreślając rolę NATO i UE jako filarów bezpieczeństwa i pozycji Polski. Ale sama przynależność do tych struktur nie wystarczy - konieczne jest budowanie dodatkowych, komplementarnych formatów współpracy, które odpowiadają bezpośrednio na nasze interesy. Po drugie, Strategia powinna jasno wskazać, że Inicjatywa Trójmorza jest kluczową platformą budowania regionalnej siły Europy Środkowej. To właśnie w tym formacie Polska może wzmacniać swoją pozycję, rozwijać infrastrukturę energetyczną i transportową oraz zwiększać niezależność. Po trzecie, należy rozwinąć współpracę w ramach NB8 nie tylko deklaratorywnie, ale poprzez konkretne projekty - np. wspólną obronę cyberprzestrzeni, integrację sieci energetycznych i projekty w zakresie zielonej transformacji. Szczególną wagę trzeba przywiązać do strategicznego sojuszu z Szwecją, która po wejściu do NATO staje się naturalnym partnerem Polski w regionie. Polska i Szwecja mogą wspólnie budować bezpieczeństwo Bałtyku, rozwijać projekty energetyczne (wiatr na morzu, atom) oraz tworzyć wspólne inicjatywy w obszarze obronności. Po czwarte, Polska powinna wprost wpisać w Strategii korzystanie z doświadczeń wojennych Ukrainy. To kraj, który w ostatnich latach przeszedł przyspieszony proces modernizacji obrony i ma unikalne kompetencje w zakresie walki z dronami, artylerią czy obroną cybernetyczną. Tymczasem - według doniesień medialnych - polskie instytucje korzystają z tego doświadczenia w bardzo ograniczonym zakresie. W Strategii powinien znaleźć się zapis o stałej współpracy wojskowej, szkoleniowej i technologicznej z Ukrainą. Po piąte, Polska powinna budować strategiczne sojusze technologiczne. Korea Południowa nie ogranicza się do sojuszy - buduje własne zdolności w półprzewodnikach, energetyce jądrowej i obronności, ale jednocześnie współpracuje głęboko z USA i Japonią. Izrael zaś stawia na pełną niezależność w krytycznych sektorach - od obronności po IT - i dopiero na tej bazie rozwija sojusze strategiczne. Francja również konsekwentnie utrzymuje swoją niezależność energetyczną i obronną, nie rezygnując z partnerstw, ale zawsze dbając o własny interes narodowy. Polska powinna pójść tą samą drogą - rozwijać własne zdolności technologiczne i obronne, a sojusze traktować jako wzmocnienie, a nie substytut. Dlaczego to ważne? Bez pogłębienia sojuszy regionalnych Polska pozostanie jedynie „odbiorcą polityki” dużych graczy w UE. Trójmorze daje nam realny wpływ na budowę infrastruktury, bezpieczeństwa energetycznego i siły gospodarczej regionu. Sojusz ze Szwecją to naturalny krok po jej wejściu do NATO i szansa na wspólne projekty w obronności i energetyce. Wykorzystanie doświadczeń Ukrainy to nie tylko obowiązek moralny, ale też pragmatyczna konieczność - to właśnie tam testowane są dziś technologie i strategie przyszłych wojen. Wreszcie, Polska nie może opierać swojej strategii jedynie na sojuszach - musi rozwijać własne zdolności, tak jak Korea Płd., Izrael czy Francja. Tylko połączenie niezależności i mądrze dobranych sojuszy sprawi, że Polska nie będzie jedynie przedmiotem cudzej polityki, lecz jej podmiotem.	Uwagi zostaną częściowo uwzględnione (m.in. w zakresie pozycji regionalnej Polski).
267	Osoba prywatna		Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	Po pierwsze, Polska powinna wprost zapisać, że żywność to zasób strategiczny, tak samo ważny jak energetyka czy obronność. Należy wprowadzić KPI dotyczący samowystarczalności żywnościowej - np. „Polska osiągnie do 2035 roku minimum 70% samowystarczalności we wszystkich kluczowych kategoriach żywnościowych (zboża, białko roślinne, warzywa, owoce, nabiał, mięso), przy pełnej niezależności w zakresie nasion i nawozów.” Po drugie, konieczna jest większa kontrola nad łańcuchem dostaw żywności. Dziś dystrybucja w Polsce jest	Uwagi mają charakter postulatów, nie zawierają propozycji konkretnych zapisów oraz uzasadnienia. Dotyczą kwestii zbyt szczegółowych na poziom strategii rozwoju kraju np. propozycja uwzględnienia w Strategii planu

					zdominowana przez zagraniczne sieci handlowe, które decydują, co trafia na półki. Inne kraje - np. Francja - stosują instrumenty, które chronią lokalnych dostawców (obowiązek udziału żywności krajowej w sklepach, preferencje dla krótkich łańcuchów dostaw). Polska powinna wprowadzić podobne mechanizmy, także w imię zrównoważonego rozwoju - skracanie łańcucha oznacza mniejszy ślad węglowy, większe bezpieczeństwo i wsparcie dla lokalnych rolników. Po trzecie, Polska musi bronić równych warunków konkurencji. Nie można dopuścić do sytuacji, w której do kraju trafia żywność niespełniająca naszych norm jakościowych, np. mięso czy nabiał produkowane w krajach spoza UE z wykorzystaniem substancji zakazanych w Europie. Potrzebna jest aktywna polityka ochrony rynku - wzorem Francji czy Włoch, które często wprowadzają restrykcje chroniące własnych producentów. Po czwarte, Strategia powinna zawierać plan adaptacji do zmian klimatycznych. Susze i gwałtowne zjawiska pogodowe już dziś zagrażają plonom. Należy zapisać cele dotyczące retencji wody (np. wzrost o X% do 2035 r.), modernizacji systemów irygacyjnych, wsparcia dla rolnictwa odpornego na zmiany klimatu. Bez tego produkcja rolna stanie się coraz mniej przewidywalna, a Polska utraci swój potencjał eksportowy. Po piątę, należy jasno zapisać, że Polska będzie szukać niezależności w łańcuchu produkcji. Modele, w których rolnik musi co roku kupować nasiona od tego samego producenta i samodzielnie nie jest w stanie rozmnażać roślin, są sprzeczne z ideą bezpieczeństwa żywnościowego. Polska powinna wspierać własne ośrodki badawcze, które rozwijają tradycyjne odmiany odporniejsze na warunki klimatyczne, ale pozostające w naszej dyspozycji. Po szóste, trzeba wspierać rozwój żywności ekologicznej (bio). Dziś jest ona w Polsce traktowana jak dobro luksusowe - dostępna głównie w wybranych sklepach i po bardzo wysokiej cenie. Tymczasem dla wielu osób (np. chorych na alergię, nowotwory, osoby starsze) dostęp do żywności bez pestycydów i chemii to kwestia zdrowia, a czasem życia. Polska powinna wprowadzić cel zwiększenia udziału produkcji bio (np. 15% do 2035 r.) oraz zapewnić jej szeroką dystrybucję - np. obowiązek obecności produktów bio w każdej sieci handlowej.	adaptacji do zmian klimatu. W Polsce nie ma obowiązku stosowania kwalifikowanego materiału siewnego. Rolnik może samodzielnie rozmnażać rośliny, natomiast nie może wprowadzać ich do obrotu. MRiRW finansuje od 2006 r. badania na rzecz postępu biologicznego w produkcji roślinnej. Badania te prowadzą polskie jednostki naukowe - instytuty badawcze, instytuty PAN, uczelnie wyższe. Dodatkowo Minister Rolnictwa wspiera instytuty badawcze poprzez dotacje celowe. Odnosnie akapitu 3 - w zakresie jakości zdrowotnej, tj. bezpieczeństwa żywności pochodzenia zwierzęcego: ta kwestia została już uwzględniona w strategii (str 222, pkt 3.A.). Należy podkreślić, że kontrole żywności pochodzenia zwierzęcego odbywają się zgodnie z przepisami UE i zgodnie z analizą ryzyka. Żywność pochodzenia zwierzęcego przywożona z państw trzecich musi spełniać takie same normy zdrowotne jak żywność produkowana w UE.
268	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Obserwacja: Dokument wymienia spójność kulturową jako element ważny dla rozwoju kraju, ale nie nadaje jej żadnej treści operacyjnej. Nie ma planu działań, KPI ani środków, które pozwoliłyby chronić i rozwijać język polski oraz polską kulturę. W Załączniku 2, który zawiera wskaźniki realizacji Strategii, brakuje jakichkolwiek mierników odnoszących się do kultury, języka czy dziedzictwa narodowego. Oznacza to, że w praktyce ten obszar może zostać całkowicie pominięty w realizacji Strategii, mimo że jest on fundamentem tożsamości narodowej i warunkiem trwałej spójności społecznej. Propozycja zmiany: Proponuję, aby Strategia została uzupełniona o kilka konkretnych elementów. Po pierwsze, należy przyjąć rozwiązania na wzór Francji, która od dekad systemowo chroni swój język i kulturę. Przykładem są kwoty dla muzyki francuskojęzycznej w mediach - każde radio ma obowiązek nadawać co najmniej 40% francuskich utworów. Podobne regulacje można wprowadzić w Polsce, obejmując nimi radio, telewizję i platformy streamingowe działające na naszym rynku (obecne są mało efektywne). To nie jest ograniczenie wolności rynku, ale inwestycja w utrzymanie żywego języka polskiego w przestrzeni publicznej. Po drugie, konieczne jest wzmocnienie edukacji kulturowej i historycznej. Powinno się przywrócić do programów szkolnych solidną wiedzę na temat Słowian i naszych tradycji. Nie chodzi o powrót do pogaństwa, ale o kultywowanie i znajomość historii, zwyczajów i mitów, które stanowią fundament naszej kultury. W tej chwili w szkołach dzieci masowo obchodzą napływowe święta, natomiast polskie zwyczaje zanikają. Warto wprowadzić programy edukacyjne i kulturalne, które będą je przywracać i promować. Bez tego kolejne pokolenia Polaków wyrosną w oderwaniu od własnych tradycji, a tym samym bez zakorzenienia, które jest niezbędne do budowy przyszłości. Po trzecie, Polska powinna wprost wpisać do Strategii cel odzyskania swoich dóbr kultury zrabowanych podczas Potopu i późniejszych wydarzeń. Powinno się jasno wskazać, że oczekujemy zwrotu z wybranych krajów naszych dóbr, m.in. rękopisy Copernicana, Statut Łaskiego, Zbroi Władysława IV. Kluczowym celem powinno być odzyskanie ich do 2030 roku, w rocznicę zakończenia Potopu szwedzkiego. Taki zapis nadałby tej kwestii realnej rangi	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.

					państwowej i dyplomatycznej. Powinno towarzyszyć temu powołanie wspólnej komisji, której celem będzie identyfikacja i dokumentacja przedmiotów o polskiej proveniencji. Dlaczego to ważne? Bez wzmocnienia języka i kultury Polska będzie tracić swoją tożsamość. Może się powtórzyć sytuacja podobna do Irlandii, gdzie język gaelicki został formalnie objęty ochroną, ale w praktyce zanikł w codziennym życiu. Język i kultura to nie tylko elementy tradycji - to narzędzia soft power, które pozwalają Polsce budować swoją pozycję w świecie. Państwa takie jak Francja czy Korea Południowa pokazują, że konsekwentna promocja własnej kultury i języka przynosi wymierne efekty gospodarcze i dyplomatyczne. Polska również powinna potraktować ten obszar jako strategiczny, a nie marginalny.	
269	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Obserwacja: Strategia w Priorytecie zakłada „odpowiedzialną politykę migracyjną”. To podejście jest zbyt wąskie i nie odpowiada na rzeczywiste wyzwania. Dokument nie wskazuje docelowej wizji populacji Polski, nie proponuje konkretnych kryteriów jakości migracji i nie analizuje skutków automatyzacji oraz sztucznej inteligencji dla rynku pracy. Brakuje również refleksji nad zagrożeniami związanymi z masową migracją, które obserwujemy w krajach takich jak Szwecja, Wielka Brytania, Francja czy Włochy, gdzie powstały enklawy imigrantów. To prowadzi nie tylko do problemów społecznych i ekonomicznych, ale także do wzrostu poziomu niebezpieczeństwa i napięć kulturowych. Strategia nie odnosi się do tych ryzyk, a jedynie ogólnie wspomina, że migracja nie może zagrażać spójności kulturowej. Propozycja zmiany: Po pierwsze, w polityce migracyjnej muszą zostać wprowadzone twarde limity. Należy jasno określić, ilu imigrantów rocznie jesteśmy w stanie przyjąć, w jakich zawodach i z jakich krajów. Powinno się preferować migrantów z państw bliskich kulturowo i językowo - takich jak Ukraina, Litwa, Czechy czy Słowacja - oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów. Wybrane kraje od lat stosują punktowe systemy selekcji migrantów, które premiuje kompetencje i bliskość kulturową, a jednocześnie ograniczają możliwość tworzenia enklaw. Polska powinna wdrożyć podobne mechanizmy. Po drugie, Polska musi chronić dostęp swoich obywateli do edukacji i opieki zdrowotnej. Miejsca w szkołach średnich i na uczelniach powinny w pierwszej kolejności należeć do polskich dzieci i młodzieży. W Warszawie już dziś brakuje miejsc w szkołach średnich, a zwiększona rekrutacja cudzoziemców tylko pogłębi ten problem. Na wzór Stanów Zjednoczonych należy wprowadzić limity dla cudzoziemców na uczelniach. Jednocześnie trzeba odpowiedzieć na pytanie: po co kształcimy studentów zagranicznych? Jeśli tylko dla pieniędzy uczelni, jest to krótkowzroczne. Jeśli po to, aby pozostać w Polsce i wzmocnić gospodarkę - należy to jasno zapisać w Strategii. Po trzecie, należy jasno zadeklarować, że migracja do prostych zawodów nie jest rozwiązaniem dla polskiej gospodarki. Automatyzacja, robotyzacja i AI będą stopniowo likwidować zapotrzebowanie na pracowników fizycznych i niskopłatnych. Już dziś przykład sklepów Żabka Nano pokazuje, że technologia może zastąpić sprzedawców. Inwestowanie w masową migrację do prostych prac to budowanie problemu na przyszłość - ci ludzie wpadną w pułapkę biedy, nie będą mieli możliwości awansu, a ich obecność stanie się obciążeniem społecznym. Zamiast tego Polska powinna wspierać przedsiębiorstwa w przechodzeniu na automatyzację i robotyzację. To jest śmiała wizja, ale to już się dzieje za granicą. A Polska ma potencjał, aby budować tego typu rozwiązania (m.in. nawiązując tutaj do inwestycji w dronizację). Dlaczego to ważne? Bez mocnych celów i kryteriów demograficznych Polska będzie się kurczyć i starzeć, a próby zastąpienia braków migracją niskopłatną doprowadzą do tworzenia gett i trwałych problemów społecznych - tak jak to miało miejsce w wielu krajach Europy Zachodniej. Bez zabezpieczenia dostępu do edukacji własnym obywatelom osłabimy fundamenty przyszłej gospodarki. Bez inwestycji w automatyzację utknemy w pułapce niskich płac i niskiej produktywności.	Odpowiedzi na większość postulatów zawartych w przekazanych uwagach zostały przedstawione w dokumencie pn. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 „Odzyskać kontrolę, zapewnić bezpieczeństwo” (Strategia Migracyjna), przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2025 r. Strategia, a tym samym działania podejmowane w celu jej wdrożenia, realizują przede wszystkim postulat prowadzenia selektywnej polityki migracyjnej w sposób niedopuszczający do powstania negatywnych skutków dla spójności społecznej, bezpieczeństwa wewnętrznego oraz porządku publicznego. Dokument przewiduje m.in. podjęcie dyskusji nad wprowadzeniem systemu punktowego jako elementu systemu zarządzania imigracją do Polski. Dotychczas podjęte działania, zgodne z założeniami Strategii, doprowadziły do uszczelnienia przepisów regulujących imigrację w celu podjęcia studiów.
270	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Obserwacja: Strategia w Priorytecie 2.2 stawia za cel, aby Centralny Port Komunikacyjny znalazł się w „dziesiątce najlepszych portów pasażerskich świata”. To cel prestiżowy, ale nie oddaje realnej roli, jaką CPK powinien odegrać w gospodarce. Brakuje nacisku na cargo i logistykę, czyli segment, który generuje największe przychody i decyduje o pozycji państw w globalnych łańcuchach dostaw. Frankfurt, Amsterdam-Schiphol czy Lipsk zbudowały swoją potęgę gospodarczą właśnie na przewozach towarowych. Tymczasem Polska - mimo idealnego położenia tranzytowego - wciąż oddaje ten rynek Niemcom, Holendrom i Francuzom. W 2023 r. całe polskie lotniska obsłużyły zaledwie 197	Uwaga częściowo uwzględniona. Uwzględniono następującą opinię "Po trzecie, Polska powinna jasno określić, że CPK to projekt gospodarczy i geopolityczny - narzędzie do przejęcia części rynku od Niemiec i Holandii

					tys. ton cargo, podczas gdy sam Frankfurt ponad 1,8 mln ton - dziesięciokrotnie więcej. Propozycja zmiany: Po pierwsze, Strategia powinna rozszerzyć cel CPK o konkretne wskaźniki dotyczące cargo. Realnym i ambitnym KPI byłoby osiągnięcie co najmniej 600 tys. ton cargo rocznie do 2035 roku, co odpowiadałoby przychodom sektora logistycznego rzędu 10–15 mld zł rocznie i dodatkowym wpływom podatkowym (VAT, cła, CIT) na poziomie 5 mld zł rocznie. Tak sformułowany cel przesuwając akcent z prestiżowego „top 10” w ruchu pasażerskim na realny biznes, który generuje miejsca pracy i wpływy budżetowe. Po drugie, należy przyspieszyć integrację CPK z siecią kolejową i hubami logistycznymi. Samo lotnisko nie stworzy przewagi - kluczowe jest połączenie z kolejami dużych prędkości, terminalami przeładunkowymi i centrami dystrybucyjnymi w całym kraju. Wzorem Frankfurtu, Schiphol czy Memphis, CPK powinno być projektowane jako „cargo city”, a nie wyłącznie lotnisko pasażerskie. Po trzecie, Polska powinna jasno określić, że CPK to projekt gospodarczy i geopolityczny - narzędzie do przejęcia części rynku od Niemiec i Holandii oraz do zatrzymania w kraju miliardów złotych z ceł i VAT. W Strategii trzeba wprost zapisać, że CPK ma służyć nie tylko pasażerom, ale przede wszystkim rozwojowi polskiej gospodarki i niezależności logistycznej regionu. Dlaczego to ważne? Ruch pasażerski jest prestiżowy i medialny, ale to cargo decyduje o tym, kto kontroluje handel w Europie. Niemcy i Holendrzy od dekad zarabiają miliardy na przeładunkach i logistyce, budując przewagę nie do nadrobienia bez odważnych inwestycji. Jeżeli Polska nie wyznaczy twardych celów dla cargo, CPK stanie się co najwyżej dużym lotniskiem turystycznym, a nie narzędziem budowy potęgi gospodarczej. W długim terminie oznacza to utratę szansy na przejęcie części globalnych łańcuchów wartości i dalsze uzależnienie od zagranicznych hubów. Jeżeli jednak postawimy na cargo - i zapiszemy to w Strategii - CPK może stać się inwestycją, która wreszcie odwróci ten trend i uczyni z Polski centrum logistycznym Europy Środkowej.	oraz do zatrzymania w kraju miliardów złotych z ceł i VAT, aktualnie płaconych przez polskich importerów w innych krajach UE." Ponadto należy zauważyć, że w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
271	Osoba prywatna		Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	Obserwacja: Strategia wskazuje możliwość ubiegania się o organizację Igrzysk Olimpijskich w 2040 lub 2044 roku. Dokument traktuje tę możliwość jako potencjalny prestiżowy cel, ale nie zawiera analizy kosztów, ryzyk ani wariantów organizacyjnych. Nie rozważa również współorganizacji z innymi państwami, co w praktyce może przesądzić o finansowym powodzeniu lub porażce przedsięwzięcia. Propozycja zmiany: Po pierwsze, należy jasno zapisać, że Olimpiada nie jest celem, ale narzędziem do realizacji wizji rozwoju kraju. Organizacja igrzysk musi być powiązana z konkretnymi celami: np. zbudowaniem 100 tys. mieszkań komunalnych, rewitalizacją regionów wschodnich, zwiększeniem uczestnictwa dzieci i młodzieży w sporcie o 50%. Należy też określić cele sportowe - np. przygotowanie reprezentacji narodowych, które w 2040 r. zdobędą określoną liczbę medali. Bez tego ryzykujemy sytuację, w której Polska poniesie gigantyczne koszty, a nie zyska ani infrastruktury, ani sukcesów sportowych, ani dumy narodowej. Po drugie, trzeba podjąć decyzję, czy igrzyska powinny być letnie, czy zimowe. Letnie oznaczają ogromne wydatki na stadiony i hale, które w wielu krajach zamieniały się w tzw. białe słonie - nieużywane i kosztowne w utrzymaniu. Tak stało się m.in. w Atenach 2004 (koszty ponad 15 mld USD, obiekty popadły w ruinę, a zadłużenie kraju wzrosło), Rio de Janeiro 2016 (ponad 20 mld USD, dziś puste stadiony i baseny), czy w Pekinie 2008 (imponujące obiekty, które są dziś rzadko używane, a ich utrzymanie pochłania setki milionów dolarów rocznie). Zimowe igrzyska mogą być łatwiejsze do powiązania z polską infrastrukturą górską (Tatry, Sudety, Beskidy), ale wymagają ogromnych inwestycji, by dorównać światowym standardom. Po trzecie, Polska powinna jednoznacznie zadeklarować, że będzie ubiegać się o igrzyska wyłącznie we współpracy z innymi krajami. Najlepszym partnerem jest Szwecja - wspólne igrzyska wpisywałyby się nie tylko w politykę sportową, ale też w strategię budowania sojuszu bezpieczeństwa i gospodarczego na Bałtyku. Współorganizacja pozwala podzielić koszty, zminimalizować ryzyko i jednocześnie wzmocnić więzi regionalne. To także sygnał do	Średniookresowa strategia rozwoju kraju ma charakter dokumentu kierunkowego. Na tym poziomie nie przewiduje się określania szczegółów związanych z przebiegiem procesu ubiegania się o organizację igrzysk olimpijskich, a jedynie samą wizję. Analiza kosztów, ryzyk oraz przedstawienie wariantów organizacyjnych będą przedmiotem prac na dalszym etapie, na poziomie operacyjnym, po rozpoczęciu dialogu z MKOl.

					świata, że Europa Środkowa i Północna potrafi działać razem, budując równowagę wobec większych graczy. Dlaczego to ważne? Historia igrzysk pokazuje, że bez jasnego celu i współorganizacji igrzyska stają się finansową katastrofą. Ateny 2004, Rio 2016 czy nawet Tokio 2021 (koszty przekroczone dwukrotnie, wpływy zredukowane przez pandemię) to przykłady, jak państwa płaciły „jak za zboże”, a w zamian dostawały długi i puste obiekty. Z drugiej strony, igrzyska mogą być katalizatorem rozwoju - pod warunkiem, że będą narzędziem do realizacji krajowych celów. Współorganizacja ze Szwecją nie tylko zmniejsza koszty, ale jest też okazją do budowy trwałego sojuszu regionalnego, który wpisuje się w nasze priorytety bezpieczeństwa i gospodarki. Organizowanie igrzysk razem z innymi krajami to także forma zarządzania ryzykiem i równoważenia interesów - koszty i zyski są dzielone, a potencjalne porażki nie obciążają jednego państwa.	
272	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	215	Obserwacja: Strategia nie rozwija kwestii niezależności technologicznej Polski. Nasze superkomputery i infrastruktura wciąż bazują na zagranicznych chipach, a rozwój sztucznej inteligencji odbywa się głównie na modelach i serwerach kontrolowanych przez podmioty z zagranicy. Znaczna część życia cyfrowego obywateli i firm w Polsce toczy się na zagranicznych systemach, nad którymi państwo nie ma kontroli. W obszarze chmury krajowej jesteśmy wciąż w dużej mierze pośrednikiem technologii globalnych dostawców, co ogranicza naszą suwerenność cyfrową. Brakuje też jasnej wizji, w których obszarach Polska chce budować przewagę, aby móc stać się graczem, a nie tylko konsumentem cudzych rozwiązań. Co zrobić: Polska powinna wyznaczyć priorytetowe kierunki inwestycji technologicznych, które są jednocześnie „gorącymi tematami” na świecie i wprost przekładają się na bezpieczeństwo oraz gospodarkę. W szczególności należy wskazać sztuczną inteligencję dla systemów dronowych i obronnych oraz technologie przemysłu kosmicznego jako obszary strategiczne, w które do 2035 roku zainwestujemy znaczące środki publiczne i prywatne. Taki wybór daje realne szanse na rozwój kompetencji, które są krytyczne dla bezpieczeństwa narodowego i równocześnie tworzą potencjał eksportowy. Polska powinna wprowadzić zasadę, że kluczowe systemy państwa - od obrony po służbę zdrowia - muszą działać na rozwiązaniach kontrolowanych w Polsce i przechowywać dane w krajowych centrach danych. Warto rozwijać także lokalne alternatywy dla usług masowych, by w sytuacjach kryzysowych państwo mogło utrzymać ciągłość funkcjonowania niezależnie od decyzji politycznych lub handlowych innych krajów. Dlaczego to ważne? Niezależność technologiczna nie oznacza autarkii, ale równowagę - budowanie własnych kompetencji tam, gdzie są one krytyczne dla bezpieczeństwa, i uzupełnianie ich sojuszami tam, gdzie samodzielność jest nierealna. Polska musi unikać sytuacji, w której w razie kryzysu ktoś może nam „wyciągnąć światło” - czy to w energetyce, czy w cyfrowej infrastrukturze. Inwestycje w AI dla dronów i przemysł kosmiczny nie tylko zwiększą nasze bezpieczeństwo, ale też wciągną Polskę do grona państw, które kształtują globalne standardy w nowych technologiach. Budując własne rozwiązania, Polska nie staje przeciw światu - wręcz przeciwnie: staje się wiarygodnym i równorzędnym partnerem, który do sojuszy wnosi coś realnego, a nie tylko konsumpcję cudzych rozwiązań.	Uwaga częściowo uwzględniona. Strategia zostanie uzupełniona o informacje dotyczące współpracy z EuroHPC. W zakresie suwerenności technologicznej w obszarze cyberbezpieczeństwa znajdują się już odpowiednie zapisy w tym samym priorytecie, w działaniu 4B: Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw oraz suwerenności technologicznej.
273	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66	Strategia w obecnym kształcie traktuje demografię w sposób zachowawczy: mówi głównie o „łagodzeniu skutków” starzenia się społeczeństwa i niskiej dzietności, zamiast wyznaczyć ambitny cel zmiany trendu. Wskaźnik KPI zapisany w dokumencie - TFR = 1,45 do 2035 roku - jest miękki, mało obrazowy i nie pokazuje, dokąd ma zmierzać Polska jako wspólnota narodowa. To nie mobilizuje ani obywateli, ani instytucji państwa do realnego działania. Polska powinna przyjąć długoterminowy, odważny cel populacyjny: 100 mln obywateli do roku 2100, a całą politykę rodzinną, mieszkaniową, edukacyjną i zdrowotną ułożyć jako program dochodzenia do tego pułapu. Taka wizja nie jest hasłem - to kompas, który porządkuje decyzje państwa, inwestycje samorządów i oczekiwania biznesu. Kraje, które wygrały demografię, robiły to właśnie przez jasny cel i konsekwentne, wieloletnie polityki. Dobrym punktem odniesienia jest Izrael: utrzymując wysoki TFR (ponad zastępowalność pokoleń) i wspierając rodziny systemem podatkowym, mieszkaniowym oraz gęstą infrastrukturą usług publicznych, potrafił zbudować dynamiczne społeczeństwo i gospodarkę opartą na długofalowym myśleniu. Podobnie Francja od dekad prowadzi stabilną, powszechną politykę rodzinną, którą czuje klasa średnia, a nie tylko grupy najuboższe - efekt to relatywnie wysoki	Strategia planuje działania w horyzoncie 2035 roku, w związku z czym niezasadne jest uwzględnianie w niej celów do roku 2100. Dokumentem strategicznym o dłuższym horyzoncie czasowym jest Koncepcja Rozwoju Kraju 2050.

					TFR i silniejsza baza podatkowa. Kluczowe jest podkreślenie, że pułap 100 mln nie powinien wynikać z migracji netto, ale z trwałego wzrostu dzietności i odbudowy potencjału demograficznego Polaków. Masowy napływ ludności z odległych kulturowo kierunków podnosi ryzyko napięć społecznych i presji na rynek pracy oraz mieszkalnictwo; natomiast polityka prorodzinna i reintegracja polskiej diaspory (dobrowolne powroty) wzmacniają spójność kulturową i stabilność. Tak ustawiony cel zadziała jak dźwignia do pozytywnych zmian w całej infrastrukturze życia: wymusi szybszą rozbudowę zasobu mieszkań (w tym komunalnych), żłobków i przedszkoli, szkół, opieki okołoporodowej, transportu publicznego, cyfryzacji usług publicznych i lokalnej opieki zdrowotnej. Bez takiego „efektu celu” polityki częstkowe (np. jednorazowe transfery) będą dawały krótkie impulsy, ale nie odwrócą trendu. Żeby ambicja 2100 była wiarygodna, potrzebujemy celów pośrednich i „twardych” wskaźników, które można rozliczać. Proponuję: do 2035 r. podnieść TFR do 1,8, zwiększyć liczbę urodzeń o +30–40 tys. rocznie względem średniej z ostatnich lat, zredukować średni wiek wejścia w rodzicielstwo (przez politykę mieszkaniową i dostęp do żłobków). Kolejny krok to TFR 2,1 do 2045 r. (zastępowalność pokoleń) i stabilizacja powyżej 2,1 w latach 2050–2070. Ta ścieżka – wraz z dłuższą długością życia i powrotami części diaspory – pozwoli zakumulować wzrost populacji w drugiej połowie stulecia i osiągnąć 100 mln około 2100 r. To ambitne, ale wykonalne, jeśli wprowadzimy stałe, a nie epizodyczne instrumenty. Tak sformułowana ambicja niesie trzy zasadnicze korzyści. Po pierwsze, ekonomiczną: większa populacja to większy rynek wewnętrzny, wyższa produktywność (jeśli równolegle rośnie jakość edukacji) i silniejsza baza podatkowa dla systemu emerytalnego. Po drugie, geopolityczną: liczniejszy naród to większa zdolność obronna i realna podmiotowość w UE. Po trzecie, społeczną: budując infrastrukturę pod rodziny i dzieci, poprawiamy jakość życia wszystkich - od dostępności mieszkań, przez transport, po zdrowie publiczne.	
274	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	73	"Jednocześnie wielu Polaków z wcześniejszych fal emigracji jest uznanymi ekspertami w swoich dziedzinach na zagranicznych uczelniach, przyczyniając się do rozwoju dorobku naukowego i prestiżu kraju zamieszkania." Zamiast "jest uznanymi ekspertami" powinno być "to uznani eksperci w swoich dziedzinach na zagranicznych uczelniach, przyczyniający się do rozwoju dorobku naukowego i prestiżu kraju zamieszkania".	Uwaga uwzględniona.
275	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	Zamiast "Rozstrzygnięta zostanie definicja repatrianta, czyli nastąpi określenie kręgu osób uprawnionych do repatriacji." Powinno być "Zdefiniowane zostanie pojęcie repatrianta, czyli....(…)"	Uwaga uwzględniona.
276	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	103	"Kompetencje cyfrowe są niezbędne we współczesnym świecie, a ich poziom pozostaje niewystarczający." - Brak wyjaśnienia dlaczego poziom kompetencji cyfrowych uznawany jest za niewystarczający.	Wyjaśnienie znajduje się w dalszej części akapitu: jest opisane, że w Polsce poziom ten jest relatywnie niski, a następnie wyjaśnione jest, dlaczego kompetencje cyfrowe są potrzebne.
277	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	"Przeszkodą nie tylko w obszarach oddalonych pozostaje niewystarczający rozwój taboru komunikacji publicznej dla osób z niepełnosprawnościami." - Brak wyjaśnienia dlaczego rozwój taboru uznawany jest za niewystarczający.	W przypisie przy tym wyzwaniu znajduje się następujące wyjaśnienie: "Tabor często nie jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Średni wiek autobusu wynosi 16 lat, zgodnie z raportem ACEA, Vehicles in use. Europe 2023." Sprawa zapewnienia odpowiedniego taboru komunikacji publicznej dla osób z niepełnosprawnościami pozostaje we właściwości organizatora publicznego transportu zbiorowego.

						Zgodnie z przepisami ustawy o publicznym transporcie zbiorowym, przy udzielaniu zamówienia publicznego na wykonywanie publicznego transportu zbiorowego organizator publicznego transportu zbiorowego jest zobowiązany do uwzględnienia konieczności zapewnienia w środkach transportu rozwiązań technicznych służących zapewnieniu ich dostępności dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej zdolności ruchowej. Ponadto, w umowie o świadczenie usług w zakresie publicznego transportu zbiorowego zawieranej przez organizatora publicznego transportu zbiorowego z operatorem określa się m.in. wymagania w stosunku do środków transportu – w tym dotyczące wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technicznych, a także ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej zdolności ruchowej.
278	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	239	Zamiast „System umożliwi gromadzenie w jednym miejscu informacji o osobach pokrzywdzonych przemocą domową, ze szczególnym uwzględnieniem osób małoletnich.” można zapisać: „System zapewni gromadzenie w jednym rejestrze danych o osobach doświadczających przemocy domowej, ze szczególnym uwzględnieniem małoletnich.”	Kierując się uwagą, zmieniono "o osobach pokrzywdzonych przemocą domową" na "o osobach doświadczających przemocy domowej".
279	Instytucja publiczna	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Państwowy Instytut Badawczy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	262-266	Fragment dotyczący wyliczania ustaleń. Należałoby zrezygnować z powtarzania określeń 'określenie', 'ustalenie', 'wyznaczenie' – na rzecz pogrupowania, użycia form bezokolicznikowych tylko raz, a dalej skracania.	Treść zostanie poprawiona zgodnie z uwagą
280	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	Obecne sformułowanie punktu wyjścia Strategii: „Nowe uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne wymagają postawienia na równowagę między konkurencyjnością, spójnością i bezpieczeństwem państwa” zawęża pole interpretacyjne do wskaźników technokratycznych, nie uwzględniając kulturowych fundamentów rozwoju. Proponuję zmianę tego zapisu na: „Nowe uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne wymagają skupienia polityk publicznych na równowadze między długofalową odpowiedzialnością, zakorzenieniem wspólnotowym i odpornością państwa na kryzysy cywilizacyjne.” Taka korekta pozwoli nadać Strategii głębszy, formacyjny wymiar – uwzględniający przemiany kulturowe epoki cyfrowej, które prowadzą do kryzysu poznawczego, wspólnotowego i demograficznego. Oparcie diagnozy o wartości systematyczności, bliskości i głębi poznania (w miejsce chwilowości, dystansu i fragmentaryczności) stanowić będzie właściwy fundament dla spójnych i suwerennych polityk publicznych (co rozwijam w załączonej „Krytycznej opinii o Strategii Rozwoju Polski 2035”).	Cała Strategia jest oparta na równowadze pomiędzy: - konkurencyjnością gospodarki, wyrażającą się w jej zdolności do utrzymania wysokiego wzrostu gospodarczego; - spójnością społeczną i terytorialną, rozumianą jako dbanie o dobrą jakość życia wszystkich obywateli niezależnie od ich miejsca zamieszkania, co staje się istotnym wyzwaniem zwłaszcza w obliczu szybkich zmian demograficznych; - bezpieczeństwem kraju, mającym odzwierciedlenie nie tylko w jego sile

						militarnej, lecz także odporności społeczeństwa i instytucji państwa na sytuacje kryzysowe. Cele i priorytety i kierunki działań Strategii są tak dobrane, by służyć zachowaniu tej równowagi. Zmiany w opisie na czym opieramy tę równowagę spowodowałyby konieczność przemodelowania całej Strategii.
281	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Rządowy projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” (publikacja na stronach MFiPR 10 września 2025) jest kluczowym planem średniookresowym określającym cele rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego Polski gov.pl. Dokument ten skupia się na poszukiwaniu równowagi między konkurencyjnością gospodarczą, spójnością społeczną i terytorialną oraz bezpieczeństwem narodowym. Choć takie podejście uwzględnia istotne wskaźniki makrostrategiczne, w refleksji nad epokowymi przemianami jakie cyfrowe poszerzenie kultury wprowadza do relacji pomiędzy ludźmi i wspólnotami, nasuwa się pytanie: czy Strategia 2035 może pomijać kulturowe fundamenty rozwoju ? W niniejszej opinii wskazuję, że projekt Strategii 2035 ignoruje skutki odwrócenia racjonalnej asymetrii kultury chrześcijańskiej, która historycznie nadawała kierunek rozwojowi Zachodniego Świata w najlepszych latach epoki piśmiennej, na asymetrię emocjonalną kultury cyfrowo unifikowanej. Dokument rządowy zdaje się powielać technokratyczne wzorce globalne, podczas gdy prawdziwie ludzka modernizacja wymaga rekontekstualizacji rozwoju wokół znaczenia: godności, wolności i wspólnotowej odpowiedzialności. Innymi słowy, gospodarka i państwo powinny być zakorzenione w edukacji, kulturze i krytycznej refleksji, tak aby strategia rozwoju nie była jedynie kopiowaniem globalnych modeli czy stereotypów, lecz odpowiedzią na realne zagrożenia kulturowe i demograficzne Polski. W kolejnym rozdziale przedstawiam główne zarzuty filozoficzne wobec Strategii 2035 (w szczególności pominięcie asymetrii czasu, przestrzeni i wiedzy ugruntowanych w tradycji chrześcijańsko-piśmiennej), następnie opisuję przejawy kryzysów demograficznego, poznawczego i wspólnotowego nasilanych przez cyfrowo unifikowaną kulturę, a nieuwzględnionych w Strategii. Wreszcie proponuję konkretne postulaty modyfikacji Strategii – od edukacji i polityki rodzinnej, przez ład przestrzenny, po wzmocnienie samorządów i instytucji kultury – zgodne z ideą edukacyjnej humanizacji gospodarowania oraz autonomii poznawczej. Całość argumentacji osadzam w wartościach odporności i solidarności poznawczej, samorządności lokalnych wspólnot oraz konieczności odbudowy sensu relacji międzyludzkich i duchowego wymiaru kultury.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
282	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Zasadniczym zarzutem jest to, że Strategia 2035 pomija znaczenie jakie w epoce piśmiennej miały racjonalne asymetrie kultury chrześcijańskiej – czyli powinnościowe ukierunkowania, które tradycyjnie organizowały życie społeczne – w trzech kluczowych zakresach: czasu, przestrzeni i wiedzy. W trwającej przez 25 wieków epoce piśmiennej, kultury ukształtowane przez chrześcijaństwo nastawione były na racjonalne symetrie w tych obszarach. Projekt Strategii ignoruje znaczenie tych asymetrii, co umożliwi ich odwracanie ze szkodą dla wartości wyznaczających poczucie ładu życia społecznego. 1) Czas (systematyczność ponad spontanicznością). Kultury epoki piśmiennej ceniły czas uporządkowany, systematyczny, kojarzony z ciągłością, rytmem pracy i modlitwy, przekazywaniem dziedzictwa i długofalową odpowiedzialnością (tak wobec przodków, jak i przyszłych pokoleń). Chrześcijańska wizja czasu zawiera też odniesienie do wieczności i trwałych celów, co narzucało dyscyplinę, planowość i rozliczalność ludzkich działań. W przeciwieństwie do tego, współcześnie globalnie unifikowana kultura gloryfikuje czas spontaniczny, chwilowy, skupiony na natychmiastowej gratyfikacji i nieprzerwanym strumieniu „teraźniejszych” bodźców. Niestety, Strategia 2035 nie koryguje tej tendencji – wprost przeciwnie, jej horyzont myślowy ogranicza się do najbliższej dekady, z naciskiem na szybkie dostosowanie do zmiennych warunków. Brakuje refleksji nad długim trwaniem kultury. Dominacja chwilowości nad systematycznością podważa zdolność do realizacji zobowiązań międzypokoleniowych i duchowych, co trzeba uznać za jedno ze źródeł obecnego kryzysu kultury. W efekcie Strategia, skupiona na bieżących wskaźnikach i corocznych diagnozach, nie zapewnia zakorzenienia rozwoju w szerszym, formacyjnym znaczeniu relacji wymiarów czasu. 2) Przestrzeń (bliskość ponad oddaleniem). W kulturowym paradygmacie chrześcijańskim silny jest akcent na przestrzeń bliską – lokalną, wspólnotową. Życie społeczne organizowane jest wokół parafii, sąsiedztwa, małych ojczyzn; bliskość sprzyja więziom i solidarnej odpowiedzialności za konkretne osoby. Tak rozwijała się epoka piśmienna – poprzez sieć powiązań lokalnych (np. uniwersytety, republiki miejskie), gdzie bezpośrednie policentryczne relacje były podstawą przekazu kulturowego. Dziś sieciowo unifikowana kultura premiuje przestrzeń	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii.

					zdystansowaną i wirtualną – komunikację na odległość, społeczności rozproszone, często anonimowe. Strategia 2035 co prawda dostrzega potrzebę zrównoważonego rozwoju terytorialnego i przeciwdziałania nadmiernej metropolizacji, lecz jej propozycje (jak sieć 78 miast średniej wielkości) mają charakter strukturalno-administracyjny. Pomija się kwestię odbudowy realnej bliskości społecznej – tworzenia warunków do współistnienia pokoleń, sąsiedzkiej samopomocy, zakorzenienia młodych ludzi w lokalnej kulturze. Innymi słowy, Strategia traktuje przestrzeń abstrakcyjnie (jako sieć ośrodków), a nie personalistycznie. Brak postulatu wzmocnienia subsydiarności (pomocniczości) i zakorzenienia kulturowego powoduje, że asymetria wartościująca bliskość ponad oddalenie nie zostaje przywrócona, wbrew wskazaniom płynącym z humanistycznej refleksji nad kryzysem europejskim. <i>dalsza część uwagi poniżej:</i>	
283	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		3) Wiedza (głębia ponad fragmentarycznością). Epoka piśmienna, szczególnie zakorzeniona w chrześcijańskiej tradycji uniwersytetów, wykształciła ideał wiedzy głębokiej – opartej na zrozumieniu, mądrości, integralnym rozwoju intelektualnym osoby. Wiedza była traktowana jako dobro wspólne przekazywane z pokolenia na pokolenie, a prawda – choć wymagająca wysiłku – miała nadrzędną wartość. Współczesna kultura masowa i cyfrowa sprzyja jednak płytkiej informacji: zalewowi danych pozbawionych kontekstu, pogoni za nowością kosztem rozumienia, dominacji przekazów obrazkowych nad tekstowymi. Strategia 2035 nie adresuje należycie tego problemu. Wprawdzie wspomina o inwestycjach w edukację i naukę oraz promowaniu myślenia krytycznego, jednak czyni to głównie z perspektywy rynku pracy i innowacyjności (łączenie „świata nauki i biznesu”). Brak w niej odniesienia do konieczności pogłębiania kultury poznania jako takiej – np. przez wzmacnianie czytelnictwa, samodzielnego myślenia filozoficznego czy etosu prawdy. Tymczasem analizy wskazują, że era „Big Data” marginalizuje znaczenie ekspertów i wynalazków – ilościowe dane wypierają jakościową wiedzę, a decyzje podejmowane są coraz częściej na podstawie algorytmów zamiast refleksji. Strategia nie reaguje na to niebezpieczeństwo płycizny poznawczej. Dominuje fragmentacja nad syntezą, informacja nad wiedzą, algorytm nad mądrością – co oznacza odwrócenie tradycyjnej asymetrii na niekorzyść kultury. Chrześcijańsko-humanistyczny model rozwoju zakłada, że wiedza musi służyć prawdzie i dobru wspólnemu, tymczasem w Strategii 2035 wiedza wydaje się sprowadzona do roli narzędzia gospodarki. Tego rodzaju deformacja powinnościowego wymiaru wiedzy i edukacji wydaje się jednym ze źródeł kryzysu kulturowego i demograficznego Europy – Strategia zaś zdaje się ją utrzymywać, zamiast korygować.	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii.
284	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Drugim obszarem krytyki jest nieuwzględnienie w Strategii 2035 kluczowych kryzysów społecznych, które wynikają z cyfrowej unifikacji kulturowej promującej roszczeniowość i fragmentaryzację relacji. Tymczasem to właśnie postawy roszczeniowe jednostek oraz rozpad ciągłości kulturowych więzi przekładają się na poważne kryzysy: poznawczy, wspólnotowy i demograficzny. Uważam że rządowa Strategia nie diagnozuje tych zjawisk wystarczająco wnikliwie. Poniżej przedstawiam, w jaki sposób cyfrowo unifikowana kultura przyczynia się do owych kryzysów i w jakim sensie Strategia 2035 je pomija lub bagatelizuje: 1) Kryzys poznawczy (degradacja wiedzy i zaufania poznawczego). Cyfrowa globalizacja niesie za sobą bezprecedensowe wyzwania dla ładu informacyjnego społeczeństw. Z jednej strony mamy nadmiar powierzchownych informacji, z drugiej – monopolizację kanałów wiedzy przez wielkie korporacje i algorytmy. Rezultatem jest erozja wspólnego fundamentu poznawczego: obywatele coraz mniej ufają oficjalnej wiedzy, łatwo ulegają dezinformacji, zanika zdolność do krytycznego namysłu. Pozornie powszechny dostęp do informacji w epoce cyfrowej nie gwarantuje powszechnego dostępu do pogłębionej wiedzy – przeciwnie, rodzi ryzyko powstania elit informacyjnych, które kontrolują zasoby wiedzy, pogłębiając nierówności. Innymi słowy, następuje oligarchizacja wiedzy i centralizacja władzy informacyjnej w rękach nielicznych podmiotów (wielkie platformy, korporacje medialne), co stanowi zagrożenie dla demokracji i obywatelstwa. Kultura fragmentarycznej, szybkiej informacji sprzyja też sptyceniowi edukacji – młode pokolenie przyzwyczaja się do infotainmentu kosztem umiejętności głębokiego czytania i analizy. Wszystko to można nazwać kryzysem poznawczym, przejawiającym się m.in. w obniżeniu jakości debaty publicznej i podatności społeczeństwa na manipulacje. Niestety, Strategia 2035 praktycznie nie porusza kwestii autonomii poznawczej i jakości kultury wiedzy. Co prawda w celach Strategii mówi się o „uczeniu się przez całe życie” i kształceniu umiejętności krytycznego myślenia, ale brak jest konkretnych działań na rzecz wzmocnienia odporności poznawczej społeczeństwa (np. edukacji medialnej na masową skalę, wsparcia dla niezależnych mediów, publicznych repozytoriów pamięci czy bibliotek). Rządowa strategia bezpieczeństwa skupia się głównie na zagrożeniach militarno-cybernetycznych, pomijając fakt, że wojna informacyjna i dezinformacja już teraz toczą tkankę społeczną. Innymi słowy, kryzys poznawczy pozostaje poza optyką Strategii, choć jego skutki (polaryzacja, spadek zaufania społecznego) zagrażają realizacji nawet czysto gospodarczych celów rozwojowych. <i>Ciąg dalszy uwagi poniżej:</i>	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.

285	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Drugim obszarem krytyki jest nieuwzględnienie w Strategii 2035 kluczowych kryzysów społecznych, które wynikają z cyfrowej unifikacji kulturowej promującej roszczeniowość i fragmentaryzację relacji. Tymczasem to właśnie postawy roszczeniowe jednostek oraz rozpad ciągłości kulturowych więzi przekładają się na poważne kryzysy: poznawczy, wspólnotowy i demograficzny. Uważam że rządowa Strategia nie diagnozuje tych zjawisk wystarczająco wnikliwie. Poniżej przedstawiam, w jaki sposób cyfrowo unifikowana kultura przyczynia się do owych kryzysów i w jakim sensie Strategia 2035 je pomija lub bagatelizuje: 2) Kryzys wspólnotowy (rozpad więzi społecznych). Drugim przejawem destrukcyjnego wpływu cyfrowej unifikacji kultury (formacji nowego stylu życia) jest postępująca fragmentacja więzi wspólnotowych. Globalna sieciowość paradoksalnie sprzyja osamotnieniu jednostki – relacje międzyludzkie ulegają rozproszeniu i spłyceciu. Lokalne społeczności tracą znaczenie na rzecz anonimowych sieci, rodziny są rozrywane migracjami zarobkowymi lub pochłonięciem w świecie wirtualnym, zaś dialog społeczny ulega polaryzacji (każdy zamknięty we własnej bańce informacyjnej). W warunkach cyfrowej globalizacji ludzie tracą wiarę w przyszłość swoich wspólnot – lokalnej i narodowej. Skoro zbiorowa przyszłość jawi się jako niepewna, chaotyczna lub zdominowana przez odległe siły, jednostki nie odczuwają motywacji, by inwestować w nią swoje zaangażowanie. Prowadzi to do erozji solidarności społecznej i zaniku zaangażowania obywatelskiego: gdy znika przekonanie, że wspólnie możemy kształtować jutro, zanikają też więzi odpowiedzialności tu i teraz. Kryzys wspólnoty jest sprzężony zwrotnie z kryzysem demografii – samotne, wyizolowane jednostki rzadziej decydują się na zakładanie rodzin. Niestety, Strategia 2035 nie proponuje wyraźnych działań na rzecz odbudowy więzi społecznych poza ogólnym zapewnieniem „dobrej jakości życia” i infrastruktury na obszarach słabszych. To podejście infrastrukturalne nie wystarczy. Potrzebne są świadome programy scalania wspólnot – od animacji życia lokalnego (domy kultury, centra społecznościowe) po ogólnonarodowe inicjatywy wzmacniające solidarność. Bez tego Polska może zrealizować cele inwestycyjne, a jednocześnie przegrać walkę o spójność społeczną w głębszym, międzyludzkim sensie. <i>Ciąg dalszy uwagi poniżej:</i>	Kwestie te zostały poruszone w ramach kierunku Wzmacnianie integracji społecznej (s. 191) m.in. wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół (szkoły jako element szeroko pojętej infrastruktury społecznej), wzmocnienie integrującej roli kultury, wzmocnienie roli instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego.
286	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Drugim obszarem krytyki jest nieuwzględnienie w Strategii 2035 kluczowych kryzysów społecznych, które wynikają z cyfrowej unifikacji kulturowej promującej roszczeniowość i fragmentaryzację relacji. Tymczasem to właśnie postawy roszczeniowe jednostek oraz rozpad ciągłości kulturowych więzi przekładają się na poważne kryzysy: poznawczy, wspólnotowy i demograficzny. Uważam że rządowa Strategia nie diagnozuje tych zjawisk wystarczająco wnikliwie. Poniżej przedstawiam, w jaki sposób cyfrowo unifikowana kultura przyczynia się do owych kryzysów i w jakim sensie Strategia 2035 je pomija lub bagatelizuje: 3) Kryzys demograficzny (załamanie dzietności). Trzecim zagrożeniem jest kryzys demograficzny wyrażający się w wielu europejskich krajach dramatycznym spadkiem urodzeń. Analizy filozoficzno-kulturowe wskazują, że jedną z przyczyn jest zanik poczucia powinności rodzicielskiej oraz osłabienie sensu, jaki kultura tradycyjna przypisywała zakładaniu rodziny. Jest to proces przejścia od formacji obowiązku do formacji roszczenia: w chrześcijańskich kulturach powinnościowych wychowanie potomstwa było postrzegane jako naturalny obowiązek wobec wspólnoty i przyszłości, zaś w cyfrowo unifikowanej kulturze roszczeniowej rodzicielstwo jawi się jako ciężar ograniczający indywidualną spontaniczność i konsumpcję. Globalna kultura cyfrowa, skupiona na ja i natychmiastowych potrzebach, wzmacnia postawy samorealizacji kosztem poświęcenia dla rodziny. W rezultacie wielu młodych ludzi odkłada decyzję o dzieciach lub całkowicie z niej rezygnuje – nie tylko z powodów materialnych, lecz z braku egzystencjalnego sensu, jaki kiedyś związany był z rodzicielstwem. Strategia 2035 wprowadzie wskazuje znaczenie kryzys demograficznego, ale jej odpowiedź jest głównie materialno-instytucjonalna: proponuje politykę prorodziną w postaci mieszkań, żłobków, wsparcia finansowego, opieki medycznej itp. Owszem, te działania są potrzebne, jednak nie dotyczą sedna problemu. W dokumencie rządowym pojawia się lakoniczna wzmianka o „poprawie wizerunku rodzicielstwa”, lecz brak pogłębionej strategii odbudowy kulturowej rangi rodziny. Innymi słowy, Strategia nie rozpoznaje, że kryzys dzietności ma charakter aksjologiczny, że wynika z deficytu solidarności międzypokoleniowej i utraty duchowego wymiaru przekazywania życia. Tymczasem bez przewartościowania roszczeniowych postaw kulturowych (które cenią wygodę ponad ofiarność) działania ekonomiczne okażą się mało skuteczne.	Diagnoza sytuacji demograficznej i jej przyczyn została przedstawiona w części diagnostycznej i wskazuje, że głównymi przyczynami niskiej dzietności nierówności ekonomiczne i polaryzacji społecznej w postaci mieszkań, żłobków, wsparcia finansowego, opieki medycznej. Kwestia poglądów i postaw wobec podejścia do rodzicielstwa znajdująca się w Priorytecie 1.2 "Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu", z poziomu zdiagnozowanych przyczyn jest wystarczająca.
287	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Postulaty modyfikacji Strategii dla humanizacji i suwerenności poznawczej. Aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. stała się dokumentem rzeczywiście kompleksowym i dalekowzrocznym, powinna zostać uzupełniona o elementy wynikające z idei edukacyjnej humanizacji gospodarowania oraz suwerenności poznawczej. Innymi słowy – strategia początku epoki postpiśmiennej (cyfrowej) powinna postawić człowieka, wiedzę i solidarność w centrum rozwoju. Dla podjęcia tych zamierzeń pogrupowałem kluczowe postulaty według obszarów polityk publicznych:	Proponowane zapisy są już uwzględnione w Strategii. Cel, który autor uwagi proponuje osiągnąć poprzez humanizację programu nauczania, zostanie osiągnięty m.in. poprzez działanie "Doświadczenia

					1) Edukacja i kultura. Należy przededefiniować rolę edukacji z wąsko rozumianego „kształcenia kadr dla gospodarki” na szeroką misję kształtowania potencjału solidarności. Strategia 2035 powinna uznać edukację za fundament rozwoju – zgodnie z zasadą, że: gospodarka aby pozostać społeczna i ludzka, wymaga zakorzenienia w edukacji, kulturze i krytycznym podejściu do wiedzy. Konkretnym postulatem jest humanizacja programu nauczania: więcej treści dotyczących etyki, filozofii, dziedzictwa narodowego i lokalnego, duchowości – tak aby młode pokolenie rozumiało sens wspólnoty i służby. Szkoły i uniwersytety należy wesprzeć w pełnieniu funkcji centrów życia obywatelskiego – miejsc, gdzie młodzież uczy się poprzez działanie na rzecz swojej społeczności. W praktyce oznacza to np. rozwój szkolnych wolontariatów, współpracę placówek oświatowych z samorządami i organizacjami lokalnymi, projekty „uczenia się przez zaangażowanie”. Dla zapewnienia rodzicom warunków wyboru oczekiwanego przez nich systemu wychowawczego, szkoły podstawowe i średnie powinny być objęte nadzorem metodycznym przez wyższe uczelnie humanistyczne odpowiednio do historycznego modelu Kolonii Akademickich. Ważnym elementem jest też edukacja medialna i krytyczna od najwcześniejszych lat – tak, by obywatele byli odporni na dezinformację i potrafili świadomie korzystać z nowych technologii. W Finlandii np. wprowadzono naukę rozpoznawania fałszywych treści i krytycznego myślenia we wszystkich przedmiotach już w szkołach podstawowych, co uczyniło Finów jednym z najbardziej odpornych na dezinformację narodów Europy. Polska powinna iść w tym kierunku, wzmacniając kompetencje poznawcze społeczeństwa. Postulujemy także, by instytucje kultury (biblioteki, domy kultury, muzea) zostały włączone w realizację Strategii jako aktywni partnerzy edukacyjni – ich rola w budowaniu więzi lokalnych i przekazywaniu wartości powinna być doceniona i finansowana. Należy przy tym rozważyć rolę gromadzkich repozytoriów pamięci, jako lokalnych węzłów solidarnego rozwoju wiedzy w narodowej infrastrukturze pamięci. <i>Ciąg dalszy uwagi poniżej:</i>	szkolne budujące sprawczość dzieci i młodzieży". Wsparcie szkół w pełnieniu funkcji centrów życia obywatelskiego znajduje się w działaniu "Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół". Uczenie myślenia krytycznego jest jednym z celów działania "Zmiana podstaw programowych kształcenia ogólnego". Pozostałe uwagi potraktowane jako komentarz.
288	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		2) Ład przestrzenny i rozwój lokalny. W zakresie planowania przestrzennego i polityki regionalnej postulowane zmiany powinny iść w kierunku maksymalnego uwzględnienia głosu i dobra lokalnych wspólnot. Strategia 2035 powinna odejść od czysto technokratycznego planowania „z góry” na rzecz modelu bardziej partycypacyjnego i subsydiarnego. Konkretnym rozwiązaniem może być rozwijanie platform dialogu społecznego o przestrzeni – przykładem jest tu proponowany Portal Samokształcenia Urbanistycznego (PSU). Taki portal, wyposażony w narzędzia AI i glosariusz pojęć planistycznych, pozwoli mieszkańcom współuczestniczyć w planowaniu przestrzennym, ułatwiając komunikację między społecznością lokalną, samorządem a ekspertami. Włączenie PSU (lub podobnych narzędzi) do Strategii dałoby obywatelom realny wpływ na kształt otaczającej ich przestrzeni, odbudowując poczucie sprawczości i związku z miejscem zamieszkania. Ponadto postulujemy, aby Strategia kładła nacisk na rozwój infrastruktury sprzyjającej więzom – np. tworzenie lokalnych centrów kultury, zieleńców i przestrzeni publicznych zaprojektowanych tak, by ludzie mogli się spotykać i integrować. Ład przestrzenny to nie tylko układ funkcjonalny miast i wsi, ale też ład społeczny – przestrzeń może albo wspierać interakcje społeczne, albo je utrudniać. Dlatego w dokumentach planistycznych (np. ustawa „Samorząd 2.0”, o której wspomina Strategia) należy uwzględnić standardy humanizacji przestrzeni: ograniczanie anonimowych blokowisk na rzecz projektowania sąsiedztw, które mają centra życia wspólnotowego (place, świetlice, tereny rekreacyjne). Wreszcie, w ramach polityki regionalnej warto wspierać inicjatywy „małych ojczyzn” – projekty oddolne służące zachowaniu lokalnego dziedzictwa, krajobrazu kulturowego, tradycji. Można to ująć w Strategii jako odrębny program (np. „Inicjatywy dla tożsamości lokalnej 2035”), finansowany podobnie jak projekty infrastrukturalne. Tego rodzaju działania wpisują się w postulat, by rozwój przestrzenny służył nie tylko efektywności ekonomicznej, ale też odporności społeczności lokalnych – ich przywiązaniu do miejsca, wzajemnej solidarności i dumie z własnego regionu. . <i>Ciąg dalszy uwagi poniżej:</i>	Propozycja uwzględnienia różnych form partycypacji społecznej przy procesach planowania przestrzennego, takich jak warsztaty czy panel obywatelski.
289	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		3) Samorządność i instytucje wiedzy. Kluczowym postulatem, wynikającym z idei autonomii poznawczej, jest włączenie do Strategii 2035 działań na rzecz uniezależnienia polskiej przestrzeni informacyjnej i naukowej od monopolu zewnętrznych oraz wzmocnienia lokalnych zasobów wiedzy. Oznacza to, że państwo powinno traktować infrastrukturę wiedzy jako strategiczny zasób – porównywalny z infrastrukturą transportową czy energetyczną. W praktyce postulujemy utworzenie Narodowej Infrastruktury Pamięci (nazywanej też „infrastrukturą solidarności poznawczej”), która obejmowałaby m.in.: rozbudowaną sieć cyfrowych bibliotek i archiwów dostępnych dla obywateli, repozytoria otwartej wiedzy tworzone we współpracy z uczelniami, narodowy system wspierania niezależnych badań i think-tanków społecznych oraz programy upowszechniania rzetelnej informacji (fact-checking, edukacja obywatelska). Samorządy lokalne powinny otrzymać instrumenty i środki do budowy własnych zasobów wiedzy – np. lokalnych centrów informacji i analiz, które pomogą gminom podejmować decyzje w oparciu o dane i wiedzę (to element suwerenności poznawczej na poziomie lokalnym). Cyfrowa (postpiśmienna, medialna) epoka	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.

					wymaga, by wspólnoty lokalne rozwijały niezależność wiedzy dla jakości rządzenia. Strategia narodowa powinna więc promować partnerstwa między samorządami, uniwersytetami i organizacjami pozarządowymi w celu demokratyzacji dostępu do informacji. Przykładem może być rozwój otwartych platform danych lokalnych, gdzie zbierane będą informacje o danej gminie (historyczne, przestrzenne, demograficzne) służące mieszkańcom i władzom. <i>dalsza część uwagi poniżej:</i>	
290	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		4) Kolejnym postulatem jest nowa rola państwa jako animatora, a nie wyłącznie kontrolera. Państwo powinno tworzyć warunki prawne i finansowe dla działania instytucji samorządności bezpośredniej, edukacyjnych i naukowych blisko obywateli. Zamiast nadmiernej centralizacji decyzji, potrzebne jest zaufanie do lokalnej samorządności i wiedzy eksperckiej ulokowanej w terenie. Można to osiągnąć np. przez platformy referendalnego głosowania, subsydiowanie lokalnych mediów publicznych, które dostarczają zweryfikowanej informacji mieszkańcom (co zwiększy pluralizm informacyjny i zmniejszy podatność na manipulacje). Równie ważne jest wzmocnienie instytucji kultury jako strażników tożsamości – muzea regionalne, domy kultury oraz parafie powinny być włączone w działania na rzecz odtwarzania wspólnoty pamięci. Strategia 2035 mogłaby przewidywać np. program tworzenia lokalnych cyfrowych kronik (publicznych repozytoriów domowej pamięci) dokumentujących historię małych społeczności (szkolnych, sportowych) co budowałoby pomost między pokoleniami i wzmocniało ciągłość kulturową. Tworzenie tych zasobów solidarnego rozwoju wiedzy powinno sprzyjać wzmocnianiu kompetencji do udziału w lokalnej samorządności a w konsekwencji rozwoju demokracji bezpośredniej. Co wymagać będzie wprowadzenia efektywnych platform wiarygodnego głosowania. Wszystkie te kroki służą budowaniu odporności wspólnot lokalnych – tak, aby w obliczu kryzysów (informacyjnych, politycznych, ekonomicznych) społeczności te miały własne zasoby wiedzy, silne instytucje obywatelskie i zakorzenione wartości, pozwalające przetrwać i zachować autonomię decyzji. Bowiem poznawcza odporność obywateli i solidarność w wiedzy stanowią dziś fundament wolności i sprawnej samoregulacji wspólnot (samorządów terytorialnych i zawodowych). Strategia narodowa powinna zatem explicite dodać cel w postaci suwerennej, świadomej i solidarnej wspólnoty obywatelskiej, realizowany poprzez reformy wzmocniające lokalną edukację, kulturę i media. <i>dalsza część uwagi poniżej:</i>	Działania odnoszące się do wzmocnienia lokalnych społeczności są już obecnie podejmowane. W duchu zbieżnym z treścią uwagi Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego zainicjował w roku 2025 Rządowy Program "Moc Małych Społeczności". Toczą się prace nad kontynuacją tego programu w latach 2026-2035.
291	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		5) Polityka demograficzna. Obok działań ekonomicznych wspierających rodziny (mieszkania, zasiłki, instytucje opieki), Strategia powinna explicite uwzględnić kulturowy wymiar polityki prorodzinnej. Chodzi o przywrócenie rodzicielstwu należnej rangi społecznej i sensu kulturowego. Tak by podjąć programy ponownego zakorzenienia rodzicielstwa w kulturze odpowiedzialności. W praktyce mogłyby to być kampanie społeczne promujące pozytywny obraz rodziny wielodzietnej, podkreślające wartość wychowania dla dobra wspólnoty. Należy zaangażować media publiczne, szkoły, a także autorytety moralne (np. liderów religijnych) do odbudowy prestiżu rodziny i przekazu, że rodzicielstwo to nie ciężar, lecz misja i wkład w przyszłość narodu. Ważnym postulatem jest również wsparcie młodych małżeństw w lokalnych wspólnotach – np. programy mentoringu (łączenie rodzin starszych i młodszych w parafiach czy organizacjach pozarządowych), tworzenie lokalnych centrów rodzinnych oferujących zarówno pomoc materialną, jak i wspólnotę. Polityka demograficzna powinna stać się polityką prorodzinną w sensie kulturowym: chronić rodzinę przed dezintegracją kultury konsumpcyjnej. Konieczne jest, by państwo przywróciło sens relacji i wspólnotowości w społeczeństwie. Można to osiągnąć, integrując politykę ludnościową z edukacją (np. warsztaty w szkołach na temat zakładania rodziny, odpowiedzialnego rodzicielstwa) oraz z polityką medialną (promowanie treści prorodzinnych, ograniczenie przekazów antynatalistycznych). Ponadto Strategia powinna uwzględnić znacznie silniej rolę ojcostwa – np. urlopy ojcowskie, kampanie pokazujące wartość zaangażowania ojców – aby przeciwdziałać negatywnym wzorcom kulturowym pomijającym ojców w życiu rodzinnym. W sumie, kultura prorodzinną musi stać się jednym z filarów Strategii 2035, na równi z filarem gospodarczym czy bezpieczeństwa. <i>dalsza część uwagi poniżej:</i>	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii. Kwestia stwarzania warunków do większego zaangażowania ojców w opiekę nad małymi dziećmi jest jednak podjęta w projekcie Strategii w priorytecie 1.4.
292	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		6) Przedstawiona analiza wykazała, że rządowy projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku wymaga uzupełnienia o głębszy wymiar filozoficzno-kulturowy. Rozwój kraju to nie tylko kwestia wskaźników ekonomicznych czy infrastruktury, ale przede wszystkim jakości kultury i więzi społecznych. Dokument rządowy, choć ważny, pomija naruszenie racjonalnej asymetrii kultur zakorzenionej w naszej tradycji (cywilizacji) chrześcijańskiej – systematyczność czasu, bliskość przestrzeni, głębię wiedzy – które dotąd zapewniały ciągłość wspólnot i przekazów wartości. Bez ich przywrócenia proces modernizacji grozi uleganiu emocjonalnym, roszczeniowym i fragmentarycznym trendom globalnym, co prowadzi do kryzysów: jakości poznania, zaniku sensu wspólnoty i spirali kryzysów demograficznych. Aby temu zaradzić, zaproponowałem szereg korekt Strategii 2035: od programowego wsparcia rodzin i wspólnot lokalnych, poprzez reorientację edukacji na wychowaniu do wartości i	Uwaga o charakterze komentarza - podsumowanie wcześniej sformułowanych uwag.

					krytycznego myślenia, po instytucjonalne gwarancje autonomii poznawczej (jak infrastruktura pamięci i media lokalne). Wspólnym mianownikiem tych postulatów jest idea, że rozwój musi być zakorzeniony w kulturze. Tylko łącząc modernizację gospodarczą z humanistyczną tradycją wolności i solidarności, Polska może osiągnąć prawdziwie zrównoważony rozwój – gdzie wzrost materialny idzie w parze z duchowym owocowaniem wspólnot. Strategia 2035 powinna się zatem stać strategią całościowego rozwoju, uwzględniającą zarówno bezpieczeństwo fizyczne, jak i trwałość kulturową narodu.	
293	Organizacja pozarządowa	Nadgoplański Uniwersytet Ludowy, Dorota Pronobis	UWAGA OGÓLNA		1. Uznanie Uniwersytetów Ludowych za istotny element systemu edukacji pozaformalnej i obywatelskiej. Uniwersytety Ludowe, inspirowane ideą N.F.S. Grundtviga, od dziesięcioleci budują kapitał społeczny, promują wartości demokratyczne oraz rozwijają kompetencje kluczowe w dynamicznie zmieniającym się świecie. W Polsce działają zarówno klasyczne UL, jak i nowoczesne inicjatywy edukacji pozaformalnej i nieformalnej. W związku z tym wnioskujemy o: a) uwzględnienie Uniwersytetów Ludowych jako form wspierania aktywności obywatelskiej i edukacji przez całe życie (lifelong learning) wprost w zapisach Strategii, b) włączenie UL w realizację działań na rzecz spójności społecznej, rozwoju lokalnego oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w szczególności na obszarach wiejskich i w mniejszych miejscowościach, c) zapewnienie stabilnego finansowania dla instytucji edukacji obywatelskiej, takich jak UL, poprzez dedykowane programy wsparcia (np. w ramach PWRUL, NOWEFIO, AKTYWNI+, PROO, czy funduszy europejskich).	W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4 zostanie dodana wzmianka o uniwersytetach ludowych.
294	Organizacja pozarządowa	Nadgoplański Uniwersytet Ludowy, Dorota Pronobis	UWAGA OGÓLNA		2. Rozwój Uniwersytetów Ludowych dla młodych dorosłych. Obserwujemy rosnące zainteresowanie młodzieży i młodych dorosłych edukacją pozaformalną i nieformalną, samorozwojem, dialogiem międzykulturowym oraz zaangażowaniem obywatelskim. Uniwersytety Ludowe dla młodych dorosłych tworzą przestrzeń, która stanowi realną alternatywę dla biernych postaw – rozwijają krytyczne myślenie, kompetencje społeczne i poczucie odpowiedzialności za wspólnotę. Postulujemy zatem: a) tworzenie programów wspierających UL dla młodych dorosłych, m.in. poprzez mechanizmy finansowe oraz partnerskie modele współpracy z NGO, samorządami i szkołami, b) wprowadzenie zapisów o wspieraniu edukacji obywatelskiej młodych dorosłych poprzez NGO, z wyróżnieniem UL jako skutecznych narzędzi wzmacniających głos ludzi młodych w życiu publicznym.	Nie ma uzasadnienia do wyróżnienia UL jako formy pracy z młodzieżą.
295	Organizacja pozarządowa	Nadgoplański Uniwersytet Ludowy, Dorota Pronobis	UWAGA OGÓLNA		3. Stałe konsultacje i współdecydowanie. W pełni popieramy zapis zawarty w Strategii: „Działania będą w szczególności prowadzić do zwiększenia wpływu organizacji społecznych na procesy decyzyjne oraz zapewnienia reprezentatywności trzeciego sektora w tych procesach.” Z doświadczenia wiemy jednak, że deklaracje te muszą iść w parze z konkretnymi, instytucjonalnymi mechanizmami współpracy. Dlatego postulujemy: a) utworzenie stałych rad konsultacyjnych przy ministerstwach z udziałem reprezentantów Uniwersytetów Ludowych i sektora edukacji obywatelskiej, b) systematyczny dialog z Uniwersytetami Ludowymi na etapie wdrażania Strategii – nie tylko podczas jej konsultacji. Uniwersytety Ludowe – zarówno te z wieloletnią tradycją, jak i nowoczesne inicjatywy międzypokoleniowe i młodzieżowe – stanowią realne wsparcie dla budowy społeczeństwa obywatelskiego, demokratycznego i odpornego na kryzysy. Strategia Rozwoju Polski 2035 powinna jednoznacznie dostrzegać i wzmacniać ich rolę.	Przy ministerstwach funkcjonują już ciała konsultacyjne. Ich skład ma związek z polami współpracy między danym resortem a organizacjami oraz intensywnością tej współpracy. Nie ma przeszkód dla udziału przedstawicieli Uniwersytetów Ludowych, podobnie jak innych organizacji kompetentnych w danej dziedzinie, w pracach tego typu ciał.
296	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	Jako pracownik administracji samorządowej z wieloletnim doświadczeniem, z rozczarowaniem stwierdzam, że projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, który, choć deklaratorywnie uznaje samorząd terytorialny za „ważnego uczestnika”, w kluczowych obszarach pomija jego rolę, a w szczególności – jego pracowników. Z dokumentu jasno wynika, że administracja samorządowa będzie miała do odegrania kluczową rolę w realizacji celów horyzontalnych, w tym zrównoważonego rozwoju terytorialnego i adaptacji do zmian demograficznych, w tym dostarczania usług publicznych dla starzejącego się społeczeństwa. To my, pracownicy samorządów, będziemy na pierwszej linii frontu, mierząc się z wyzwaniami takimi jak kryzys miast średnich, depopulacja czy rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. Projekt Strategii zawiera zapisy dotyczące priorytetów w zakresie wzmacniania państwa, jednak pomija kwestię wsparcia kadrowego/zawodowego i wynagradzania pracowników samorządowych. Podczas gdy w publicznej debacie i dokumencie strategii pojawiają się postulaty dotyczące wynagrodzeń w służbie cywilnej czy w sektorze edukacji, nasza praca, choć niezbędna do realizacji strategicznych celów państwa, zdaje się być pomijana. Taki stan rzeczy jest nie tylko niesprawiedliwy, ale i krótkowzroczny z perspektywy strategicznej. Skuteczne działanie państwa nie może opierać się na hierarchii, w której jedne filary administracji są uznawane za ważniejsze od innych. Uważam, że cała administracja publiczna – niezależnie od szczebla – powinna być traktowana jako jeden spójny	Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące wsparcia kompetencji administracji samorządowej i dotyczące wsparcia transformacji cyfrowej jst. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.

					organizm, przygotowywany zarówno do prowadzenia polityki rozwoju w czasie pokoju, jak i do sprostania zagrożeniom i kryzysom. Wzmocnienie jedności i odporności kraju wymaga równego traktowania wszystkich, którzy służą państwu. Niestety, obecny projekt Strategii utrwała podział, w którym służba cywilna wydaje się być traktowana jako ważniejsza i bardziej kluczowa dla bezpieczeństwa i rozwoju. Taka dysproporcja jest błędem, osłabiającym spójność całego systemu.	
297	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Wymienienie parków narodowych planowanych do utworzenia do 2035 (lub rozpoczęcia procesów). Obecny zapis jest bardzo ogólny, niewiele mówi o planowanej/pożądaney skali. Wskazanie konkretnych parków (np. Mazurski) może wzmocnić i przyspieszyć proces ich tworzenia, inicjując lub intensyfikując lokalne dyskusje na ten temat.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Rozszerzenie obszarów ochrony w najbliższych latach będzie podlegać szczegółowym analizom i konsultacjom, zatem w dokumencie wskazano jedynie kierunkowe zapisy.
298	Samorząd	Gmina Miejska Wątcz	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	Przyjęcie progu 40 tys. mieszkańców jako wskaźnika delimitacyjnego w kontekście polityki miejskiej jest krzywdzące dla znacznej liczby mniejszych miast., których populacja nie przekracza 25 tys. mieszkańców. Wiele z tych ośrodków w woj. zachodniopomorskim, mimo niewielkiej liczby ludności pełni istotne funkcje lokalne i ponadlokalne, a jednocześnie zmagają się z utratą funkcji społecznych, gospodarczych i demograficznych. Pomijanie ich w działaniach strategicznych prowadzi do dalszego pogłębiania marginalizacji i nierówności rozwoju. Uwzględnienie specyfiki mniejszych miast w strategii wprowadzi bardziej zróżnicowane podejście terytorialne, które pozwoli realnie wspierać rozwój mniejszych miast i przeciwdziałać degradacji.	Próg 40 tys. mieszkańców nie jest jedynym kryterium kwalifikacji do statusu miasta subregionalnego. Konieczne jest jeszcze ponadpowiatowe oddziaływanie i odpowiedni zakres realizowanych funkcji.
299	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	W liście priorytetów nie wymienia się działań związanych z rozwojem bezpiecznych usług pozwalających finansować życie na emeryturze. W KPRM ruszyły prace nad regulacją rynku rent dożywotnich, umów o dożywocie, odwróconego kredytu hipotecznego. Te usługi mogą pozwolić seniorom na bezpieczne finansowanie życia na emeryturze. Aktualnie jednak brakuje regulacji i panuje wolna emerytka. Prace rozpoczęła Sekretarz Stanu Pani Marzena Okła-Drewnowicz. Czy te prace nie będą kontynuowane? Czy nie powinny znaleźć się w Strategii?	Działania wskazane w uwadze, odnoszą się do ważnego problemu społecznego. Wprowadzenie w życie przepisów, w zakresie oferowania świadczeń dożywotnich, pozwoli znacząco wzmocnić bezpieczeństwo tego typu transakcji i zabezpieczyć prawa i obowiązki ich stron. W związku z tym prace nad tą kwestią już się rozpoczęły.
300	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	36	Zadanie 31. Wzmocnienie służby cywilnej powinno obejmować całość administracji publicznej. Powinien zostać przygotowany nowy, jednolity system wynagradzania pracowników administracji publicznej na wszystkich szczeblach. Obecny model, zwłaszcza w administracji samorządowej, cechuje się nadmierną uznaniowością, dużym rozwarstwieniem oraz brakiem przejrzystych i jednolitych kryteriów awansu płacowego. Wynagrodzenia w znacznym stopniu zależą od decyzji organu prowadzącego (np. wójta, burmistrza, starosty), co obniża motywację pracowników i stwarza ryzyko nierównego traktowania. W porównaniu ze służbą cywilną system samorządowy pozostaje mniej przewidywalny i w mniejszym stopniu powiązany z efektami pracy oraz poziomem kompetencji. Niezbędne jest podniesienie statusu pracowników samorządowych, m.in. poprzez wprowadzenie mechanizmów profesjonalizacji – takich jak egzamin państwowy oraz powiązany z nim dodatek do wynagrodzenia. W całej administracji publicznej powinny zostać wprowadzone: ujednolicone stanowiska i widełki płacowe; standaryzacja dodatków i waloryzacji wynagrodzeń (zastosowanie tego samego procentu dla wszystkich grup pracowników); jasne ścieżki rozwoju zawodowego i awansu powiązane z kompetencjami i oceną pracy. Administracja publiczna powinna funkcjonować jako spójny, profesjonalny korpus kadrowy, bez wyraźnych podziałów między częścią podległą szczeblowi centralnemu a częścią samorządową. Obecny stan prawny i finansowy powoduje istotne dysproporcje, które należy zlikwidować w celu wzmocnienia pozycji całego sektora administracji publicznej.	Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące wsparcia kompetencji administracji samorządowej i dotyczące wsparcia transformacji cyfrowej jst. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.
301	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK (październik 2024 r.) jest wartość 228 TWh w 2035 r. (s. 105). Niezgodność 220 TWh do 228 TWh.	Korekta zostanie dokonana w związku ze zmianami w KPEiK

302	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK „...w latach 2020-2023 moc zainstalowana w KSE wzrosła z ok. 47 GW do 66 GW” s.21. Jest niezgodność – 75 GW (na 2025 r.) do 66 GW (różnica tylko 2 lat)	Korekta zostanie dokonana w związku ze zmianami w KPEiK
303	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK nie podano takiej ani podobnej kwoty.	Uwaga niezrozumiała
304	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Elektrolizery powinny produkować wodór bezpośrednio przy źródłach OZE.	Tego rodzaju zapisy zawarto w działaniu pn. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem
305	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Nie podano ceny energii za MWh. Są obawy, że będzie znacznie wyższa niż z OZE.	Uwaga niezrozumiała - nie wiadomo do jakiej inwestycji się odnosi.
306	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		W części kierunkowej i wdrożeniowej Strategii Rozwoju Polski do 2035 brakuje odpowiedniego odniesienia do partycypacji społecznej. W ramach Celu 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa Priorytetu 3.5: Skutecznie działająca administracja zakładane są kierunki działania takie jak m.in.: wzmocnienie trzeciego sektora i rozwój cyfryzacji. W Celu nr 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Priorytecie 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli zakłada się kierunek działania m.in.: integrację społeczną i budowanie zaufania społecznego. Jednak w żadnym miejscu nie wybrzmiewa jasno konieczność rozwoju partycypacji społecznej szczególnie na linii samorząd gminny-mieszkańcy. Strategia nie uwzględnia wyraźnie potrzeby rozwijania lokalnego dialogu obywatelskiego, w tym cyfrowego, np. poprzez aplikacje i gminne fora. W większości gmin komunikacja władz z mieszkańcami jest jednostronna, a obowiązkowe konsultacje często mają charakter formalny, służący spełnieniu wymogów prawnych, nie realnemu poznaniu opinii mieszkańców. Choć coraz więcej gmin prowadzi ankiety online, potencjał tych narzędzi jest niewykorzystany. Obecność władz w mediach społecznościowych (facebook, X itd.) nie zastępuje prawdziwego dialogu – dostęp do takich mediów nie jest powszechny, a platformy te nie sprzyjają otwartej dyskusji. Informacje o działaniach władz bywają trudno dostępne lub w ogóle niejawne. Rozwój cyfryzacji i profesjonalnych platform do obustronnego dialogu może zwiększyć aktywność społeczną mieszkańców, w tym także osób z niepełnosprawnościami i neuroatypowych. Myślę, że warto tu przywołać projekt „E-demokracja. Mieszkańcy mają moc!”, który był realizowany przez Fundację SocLab w Augustowie i Wasilkowie i stanowi próbę rozwoju cyfrowej partycypacji społecznej. Tego rodzaju inicjatywy powinny być systemowo wspierane na szczeblu krajowym, co wymaga ich wyraźniejszego uwzględnienia w polityce rozwoju państwa. Dobrym uzupełnieniem Strategii Rozwoju Polski do 2035 byłyby działania skoncentrowane na wspieraniu zaangażowania obywateli i budowaniu mechanizmów współuczestnictwa w procesach decyzyjnych. Wpisywałyby się one w już obecne w strategii kierunki, takie jak cyfryzacja administracji, rozwój sektora obywatelskiego czy zwiększanie dostępności danych publicznych. Proponuję zatem dodać priorytety lub kierunki takie jak przykładowo: pogłębianie udziału społeczności w procesach zarządzania poprzez cyfryzację oraz wzmacnianie jawności i przejrzystości działań władz.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
307	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Moim zdaniem w dokumencie brakuje strategicznych rozwiązań związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego Polski w obliczu kryzysu (konflikt wojskowy, klęski żywiołowe) - w jaki sposób chronione będą zabytki, dzieła kultury, itd. Strategia powinna obejmować również rozwiązania związane z digitalizacją dziedzictwa kulturowego.	Działanie dotyczące ochrony dziedzictwa narodowego, zatytułowane "Przeciwdziałanie zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości narodowej poprzez ochronę dóbr kultury i strzeżenie dziedzictwa narodowego", jest ujęte w priorytecie 3.3.
308	Samorząd	Starostwo Powiatowe w Żywcu, Wydział Rozwoju Powiatu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Dopisać w punkcie b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi: • Uzupełniające połączenia drogowe: - droga ekspresowa S1 (m. Wieprz) – gr. Państwa ze Słowacją (m. Korbieľów) – budowa obwodnicy Żywca,	Połączenia komunikacyjne zaprezentowane w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury

					przebiegającej od drogi ekspresowej S1 w kierunku granicy państwa, przebiegającej obok budynku Nowego Szpitala w Żywcu.	transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego.
309	Organizacja pozarządowa	Federacja Bezpieczna Żywność, Morgan Janowicz	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego		Federacja Bezpieczna Żywność apeluje o uzupełnienie Strategii o: 1. Uwzględnienie perspektywy konsumentów i konsumentek – edukacja żywieniowa, walka z marnotrawstwem, mechanizmy równego dostępu do zdrowej żywności. 2. Wprowadzenie zapisów o transformacji systemu żywnościowego – w kierunku diet roślinnych i diety planetarnej, sprawiedliwej transformacji rolnictwa i sektora spożywczego, wsparcia dla innowacji w zakresie białek roślinnych i alternatywnych źródeł żywności. 3. Poszerzenie definicji bezpieczeństwa żywnościowego – o wymiar zdrowotny, klimatyczny i społeczny, zgodnie z rekomendacjami FAO, WHO i IPCC. Polska potrzebuje Strategii Rozwoju Kraju uwzględniającej kompleksowo kwestie bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności na miarę wyzwań XXI wieku. Nie można jej ograniczać wyłącznie do produkcji i eksportu. Bezpieczna żywność to zdrowie obywateli i obywaterek, odporność społeczności lokalnych i transformacja całego systemu w stronę zrównoważenia.	ad 1 kwestie te zostały ujęte w Priorytecie 3.4 (przede wszystkim w kierunku 1E, 3A, 3B), edukacja żywieniowa jest jednym z elementów szkolnego przedmiotu "edukacja zdrowotna" (omówionego w priorytecie 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, kierunek 2D), ad 2 W priorytecie 3.4 (w szczególności w kierunku 1F wymienia się wprost innowacje w przetwórstwie, w tym tworzenie nowych produktów żywnościowych, czy alternatywnej produkcji białka, natomiast 2E jest dedykowany zwiększeniu bezpieczeństwa białkowego, temat jest także obecny w Priorytecie 1.5, gdzie mowa jest o zdrowych nawykach żywieniowych i zbilansowanej diecie, ad 3 w definicji jest mowa o wysokowartościowej żywności, natomiast wymiary: społeczny, zdrowotny i klimatyczny odnajdują wyraz w treści Priorytetu. Reasumując, kwestie poruszone w uwadze znajdują już odzwierciedlenie w projekcie SRP2025 oraz są uszczegółowione w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030.
310	Samorząd	Gmina Sandomierz	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	W projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., w części „Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast”, pominięto Sandomierz jako miasto kluczowe dla rozwoju południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego. Jest to poważne przeoczenie, które może pogłębić dysproporcje społeczno-gospodarcze w regionie. Sandomierz jest największym miastem tej części województwa, pełniącym funkcję ponadlokalnego centrum administracyjnego, edukacyjnego, kulturalnego i usługowego. Miasto stanowi także centrum przetwórstwa rolno-spożywczego opartego na bogatych tradycjach sadownictwa i rolnictwa. To właśnie tutaj koncentruje się działalność wielu zakładów przetwórczych, które tworzą miejsca pracy i kreują wartość dodaną dla gospodarki całego kraju. Na szczególne podkreślenie zasługuje obecność w Sandomierzu dwóch największych zakładów pracy regionu: Pilkington Polska oraz Nijman/Zeetank International Transport. Ich rozwój przyczynia się do wzrostu konkurencyjności, tworzenia stabilnych miejsc pracy i równoważenia działalności przemysłowej z ochroną środowiska. Sandomierz ma strategiczne znaczenie także w zakresie bezpieczeństwa i odporności państwa – funkcjonują tu jednostka wojskowa, szpital powiatowy oraz Sąd Rejonowy, co podkreśla rangę miasta jako instytucjonalnego i administracyjnego centrum o znaczeniu ponadlokalnym. Sandomierz jest miastem kluczowym dla utrzymania policentryczności rozwoju kraju. Powiat sandomierski został wskazany jako jeden z obszarów o największym prognozowanym spadku liczby ludności i wymaga szczególnej interwencji. Sandomierz naturalnie pełni funkcję bieguna wzrostu i integracji. Uwidacznia się to w układzie handlu i usług, które odpowiadają na potrzeby nie tylko samego miasta, ale i sąsiednich gmin – Obrazowa, Koprzywnicy i Zawichostu. Miasto zapewnia im rynek zbytu, zwłaszcza dla sadownictwa i produkcji rolnej, oraz miejsca pracy w	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączania Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą. Samodzielnie funkcjonujący MOF Sandomierza, mimo niewątpliwych powiązań z Tarnobrzegiem nie dysponuje potencjałem demograficznym kwalifikującym go do rangi miasta subregionalnego.

					usługach i przetwórstwie. Rozwój Sandomierza przyczyni się do przeciwdziałania depopulacji, wzmocni lokalny rynek pracy i ograniczy wykluczenie transportowe poprzez rozwój sieci kolejowej i autobusowej. Cały projekt Strategii zakłada podnoszenie potencjału gospodarczego i społecznego regionów – w przypadku Sandomierza efekt sprzężenia zwrotnego jest szczególnie wyraźny: wzmocnienie miasta oznacza realny rozwój całego otoczenia. Jeżeli z jakichkolwiek względów włączenie samego Sandomierza do sieci 78 miast nie jest możliwe, pragniemy zaproponować alternatywne rozwiązanie w postaci objęcia wsparciem obszaru funkcjonalnego określanego mianem „Czwórmieścia”, obejmującego Sandomierz, Tarnobrzeg, Stalową Wolę i Nisko. Partnerstwo to zostało sformalizowane w 2022 roku jako Stowarzyszenie „Czwórmieście”, obejmuje blisko 150 tys. mieszkańców i wszystkie JST zakwalifikowane do obszarów strategicznej interwencji. Współpraca koncentruje się na wspólnych projektach w zakresie ochrony środowiska, turystyki, edukacji oraz – przede wszystkim – infrastruktury transportowej. Uwzględnienie Czwórmieścia w katalogu miast strategicznych wzmocniłoby policentryczny charakter rozwoju kraju i stworzyło nowy biegun wzrostu w południowo-wschodniej Polsce.	
311	Samorząd	Gmina Sandomierz	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Powiat sandomierski, w którym Sandomierz pełni funkcję centralną, został wskazany w prognozach jako obszar o jednym z największych spadków liczby ludności w kraju. Jest to region wymagający szczególnej interwencji, który jednak nie został w projekcie Strategii ujęty w sposób adekwatny. Depopulacja i problemy demograficzne są jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla rozwoju tej części województwa. Skutkiem jest m.in. pogłębiające się zjawisko wykluczenia transportowego. Eliminowanie tego problemu poprzez rozwój linii kolejowych i gęstej sieci lokalnych połączeń autobusowych jest absolutnie niezbędne, aby mieszkańcy mniejszych miejscowości mogli mieć dostęp do rynku pracy i usług wyższego rzędu. Sandomierz jest miastem kluczowym dla utrzymania policentryczności rozwoju kraju. Wzmocnienie jego pozycji przyczyni się do przeciwdziałania marginalizacji południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego. Miasto odgrywa rolę bieguna wzrostu i integracji – jego rozwój oznacza rozwój całego otoczenia. Mechanizm ten jest szczególnie widoczny w relacjach z sąsiednimi gminami, takimi jak Obrazów, Koprzywnica czy Zawichost, które dzięki powiązaniom gospodarczym i społecznym korzystają z potencjału Sandomierza. Sprzężenie zwrotne między rozwojem Sandomierza a otaczających go gmin sprawia, że inwestycje w mieście mają charakter ponadlokalny. W praktyce oznacza to wzrost zatrudnienia, zwiększenie dostępu do usług publicznych i wzmocnienie rynków zbytu dla produkcji rolnej i sadowniczej w całym subregionie. Proponujemy zmiany: Rozszerzyć delimitację OSI o powiat sandomierski i miasto Sandomierz jako obszar wymagający szczególnej interwencji demograficznej i transportowej, z uwagi na wysokie ryzyko depopulacji i narastające problemy komunikacyjne.	Powiat sandomierski został już ujęty w OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Kwestie dotyczące poprawy jakości połączeń komunikacyjnych mają charakter ogólnopolski i nie dotyczą pojedynczych obszarów.
312	Samorząd	Gmina Sandomierz	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Sandomierz powinien zostać uwzględniony w części kierunkowej Strategii jako ośrodek o istotnym potencjale gospodarczym, strategicznym i społecznym. Miasto jest centrum przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na bogatych tradycjach sadownictwa i rolnictwa. W Sandomierzu koncentruje się działalność wielu zakładów przetwórczych, które tworzą miejsca pracy i kreują wartość dodaną dla gospodarki całego kraju. W tym kontekście Sandomierz stanowi ważny element wzmacniania konkurencyjności polskiego przemysłu rolno-spożywczego. Na szczególne podkreślenie zasługują dwa największe zakłady pracy regionu: Pilkington Polska – globalny lider produkcji szkła, zapewniający miejsca pracy i innowacyjne technologie w sektorze budowlanym i motoryzacyjnym; PBI – jedna z największych firm budowlano-infrastrukturalnych regionu, realizująca inwestycje drogowe i mostowe w skali krajowej, wspierająca modernizację i rozwój infrastruktury transportowej, a tym samym konkurencyjność całej gospodarki; oraz Nijman/Zeetank International Transport – przedsiębiorstwo logistyczne o globalnym zasięgu, wpisujące Sandomierz w europejskie łańcuchy dostaw. Oba podmioty są bezpośrednio powiązane z tworzeniem warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, łączącej rozwój przemysłu z poszanowaniem środowiska i klimatu. Miasto ma również istotne znaczenie z punktu widzenia bezpieczeństwa i odporności państwa. W Sandomierzu funkcjonuje jednostka wojskowa, szpital powiatowy oraz Sąd Rejonowy. Pierwsze dwie instytucje odpowiadają za bezpieczeństwo militarne i zdrowotne subregionu, a obecność sądu podkreśla rangę miasta jako ośrodka instytucjonalnego o znaczeniu ponadlokalnym. Wsparcie rozwoju infrastruktury i usług w Sandomierzu oznacza wzmocnienie potencjału całego państwa w obszarze bezpieczeństwa. Cały projekt Strategii zmierza do podnoszenia potencjału gospodarczego i społecznego regionów. W przypadku	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączania Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą. Samodzielnie funkcjonujący MOF Sandomierza, mimo niewątpliwych powiązań z Tarnobrzegiem nie dysponuje potencjałem demograficznym kwalifikującym go do rangi miasta subregionalnego.

					Sandomierz mechanizm sprzężenia zwrotnego jest szczególnie wyraźny – inwestowanie w to miasto automatycznie wzmacnia otaczające je gminy i powiaty, ogranicza depopulację, stabilizuje rynek pracy i zwiększa dostępność usług publicznych. Propozycja zmiany: Uwzględnić Sandomierz w części kierunkowej Strategii jako miasto strategiczne w zakresie wzmacniania konkurencyjności przemysłu rolno-spożywczego i logistycznego, rozwoju turystyki historyczno-kulturowej, a także bezpieczeństwa militarnego, zdrowotnego i instytucjonalnego.	
313 a	Organizacja pozarządowa	Fundacja Na Rzecz Pomocy Chorym Na Białaczkę	UWAGA OGÓLNA		Brak zapewnienia swobodnego funkcjonowania organizacji pozarządowych. Brak jest rządowych programów wsparcia na podstawową działalność tych organizacji. Przez to organizację w większości powiązane są z fundatorem lub darczyńcami (sponsorama) którzy negatywnie wpływają na swobodne działania organizacji.	Kwestie finansowania organizacji pozarządowych poruszono w Priorytecie 3.5: Skutecznie działająca administracja, kierunek działania Wzmocnienie trzeciego sektora, działanie dot. Wzmocnienia stabilności finansowej trzeciego sektora. Rozwijane będą istniejące rządowe programy wspierania społeczeństwa obywatelskiego. Tworzone będą także nowe programy ukierunkowane na ten cel, na szczeblu rządowym oraz samorządowym. Zapewnione zostaną również odpowiednie warunki prawno-instytucjonalne dla zwiększenia dywersyfikacji źródeł finansowania organizacji społecznych.
313 b	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	14-18	Uwaga dotyczy braku w planach Strategii działań związanych z budową obwodnic miast. W samym projekcie Strategii znajdują się zapisy dotyczące inwestycji drogowych, natomiast w planach działań brak takich zapisów. W pkt. 11- 14 mowa jest o działaniach na rzecz spójnego krajowego systemu kolejowego, portów morskich, CPK- natomiast brak jest informacji, narzędzi wsparcia budowy dróg/obwodnic. Obowiązujący rządowy Program Budowy Obwodnic jest niewystarczający, aby umożliwić realizację wielu potrzebnych inwestycji. Krajowa Polityka Transportowa oraz dokumenty programowe Unii Europejskiej wskazują na konieczność rozwoju infrastruktury transportowej wspierającej bezpieczeństwo ruchu drogowego, redukcję emisji i poprawę jakości życia mieszkańców. Obwodnice pozwalają na przeniesienie ruchu tranzytowego poza centra miast, zmniejszenie natężenia ruchu i hałasu w zabudowie mieszkaniowej, a także poprawę dostępności komunikacyjnej regionów. Dlatego ujęcie w Strategii Rozwoju Kraju 2035 działań wspierających rozwój sieci obwodnic jest uzasadnione społecznie i gospodarczo oraz znajduje solidne oparcie w priorytetach polityki transportowej państwa. Przykładem jednego z działań w zakresie budowy obwodnic jest Gmina Busko-Zdrój. Busko-Zdrój, jako miejscowość uzdrowiskowa o szczególnym znaczeniu dla zdrowia publicznego, wymaga ochrony klimatu akustycznego i jakości powietrza, co potwierdzają przepisy ustawy Prawo ochrony środowiska oraz ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym. Przeniesienie ruchu tranzytowego poza strefę uzdrowiskową poprzez budowę obwodnic miasta stanowi jedyne skuteczne rozwiązanie umożliwiające zachowanie funkcji leczniczych i turystycznych miasta, a tym samym wspiera rozwój gospodarczy regionu. Realizacja inwestycji pozwoli na odciążenie m.in. drogi krajowej nr 73 w granicach Gminy Busko-Zdrój, poprawi bezpieczeństwo użytkowników ruchu, ochroni walory uzdrowiskowe miasta oraz przyczyni się do wzmocnienia spójności komunikacyjnej całego regionu.	Plan działań koncentruje się na wybranych kluczowych działaniach, które będą realizowane do 2029 r. a w omawianym zakresie realizowany jest Program Budowy 100 Obwodnic na lata 2020 - 2030.
314	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Województwo świętokrzyskie Województwo świętokrzyskie – to nie tylko Kielce i Ostrowiec Świętokrzyski. Wnosimy o zmianę granic obszarów strategicznych na terenie województwa świętokrzyskiego oraz kryteriów wyboru miast wraz z uwzględnieniem w dokumencie innych ośrodków województwa świętokrzyskiego m.in. Buska-Zdroju (gmina uzdrowiskowa i ważny ośrodek rozwoju). OSI obszar uzdrowiskowy – Busko-Zdrój.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym

					Przy określaniu ośrodków subregionalnych a tym samym przyjęcia delimitacji obszarów, kierowano się kryterium wyboru jakim jest m.in. liczba ludności. Nie jest to obiektywne kryterium wyznaczania ośrodków subregionalnych, zwłaszcza w przypadku miast mniejszych, tak jak Busko-Zdrój uzdrowskich, których rola dla kraju, nie jest tu bez znaczenia. Zaproponowana w Strategii, reprezentacja Województwa Świętokrzyskiego została ujęta w obszarze: krajowe aglomeracje miejskie: miasto Kielce oraz tylko jedno miasto jako ośrodek subregionalny: Ostrowiec Świętokrzyski, co nie jest w naszej ocenie akceptowalne. Przyjęte kryteria wyboru miast, są nieadekwatne do sytuacji jaką mamy w kraju. Zaproponowany wybór (dla województwa świętokrzyskiego) spowoduje pogłębianie się różnic rozwojowych między województwami, spowolni dotychczasowy rozwój, utrwaląc będzie dysproporcje i ograniczenia w wykorzystaniu potencjału narodowego, co doprowadzi do marginalizacji społeczno-gospodarczej regionów. Uwzględniane przy wyborze ośrodków subregionalnych kryteria sprawiają, że uzdrowiska, które mają niższą liczbę stałych mieszkańców (ale wysoką liczbę użytkowników, kuracjuszy) pozostają poza tymi kategoriami w dokumentach strategicznych. Wskazywanie ośrodków subregionalnych na podstawie kryterium liczby ludności jest niemiernodajne i niesprawiedliwe wobec specyfiki gmin uzdrowskich. Nasze miasto liczące ok 14 tysięcy mieszkańców, nie może konkurować pod względem wielkości demograficznej z dużymi ośrodkami miejskimi. Jednakże realne obciążenie funkcjonalne i infrastrukturalne, jakie ponosimy z faktycznego przejmowania funkcji subregionalnych, znacząco wykracza poza dane statystyczne dotyczące liczby ludności stałej. Co roku tylko do buskiego uzdrowiska przyjeżdża około 146 tysięcy odwiedzających, a więc wielokrotnie więcej niż liczba mieszkańców gminy. Busko-Zdrój to również ważny ośrodek lokalnego rynku pracy południa województwa świętokrzyskiego, to tysiące osób zatrudnionych w branży uzdrowskiej, gastronomicznej, hotelarskiej, turystycznej. Bez wsparcia tego obszaru pogorszy się jakość i zmniejszy dostępność leczenia uzdrowskiego, a także zwiększy się czas oczekiwania. W praktyce oznacza to, że liczba osób stale przebywających na terenie miasta i korzystających z jego infrastruktury dorównuje, a niejednokrotnie nawet przewyższa, wskaźniki dotyczące miast wskazanych w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodki subregionalne. Gmina codziennie mierzy się z zapewnieniem odpowiednich standardów życia i obsługą wszystkich użytkowników – zarówno mieszkańców, jak i licznych gości krajowych i zagranicznych. Tym samym pominięcie naszego miasta wśród ośrodków subregionalnych w projekcie Strategii nie oddaje rzeczywistej roli, jaką pełni w systemie usług publicznych, ochrony zdrowia, turystyki i gospodarki narodowej. Stąd też niezwykle istotne jest uznanie Buska-Zdroju, jako ośrodka kluczowego dla rozwoju województwa świętokrzyskiego i ujęcie go w dokumencie Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r.	i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
315	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Województwo świętokrzyskie Ujęto w załączniku zapis „W województwie świętokrzyskim funkcjonuje ośrodek regionalny, jakim są Kielce, oraz subregionalny Ostrowiec Świętokrzyski...” Podkreślić należy, że w regionie ważne są inne ośrodki np. Busko-Zdrój- obszar uzdrowski. Jak wskazano w pkt. powyżej Busko-Zdrój pomimo niewielkiej stałej liczby ludności każdego dnia obsługuje tysiące osób, którzy przebywają i korzystają z miasta na takich samych prawach jak jego mieszkańcy. Busko-Zdrój jako uzdrowisko o wieloletnich tradycjach powinno być wyraźnie wymienione w dokumencie strategicznym jako szczególny typ ośrodków mających znaczenie ponadlokalne, ze względu na usługę zdrowotną, turystyczną i kulturową, oraz znaczącą liczbę użytkowników/codziennego „ruchu”. Włączenie Buska-Zdroju jako OSI-obszaru uzdrowskiego w grono strategicznych ośrodków rozwojowych z konkretnymi zapisami (np. dedykowane fundusze, priorytety inwestycji, wsparcie infrastrukturalne) będzie stanowiło realne wsparcie dla wykorzystania jego potencjału oraz zabezpieczenie przed dalszymi negatywnymi trendami demograficznymi. Miasta średnie, takie jak Busko-Zdrój, pełnią niezwykle istotną rolę w strukturze terytorialnej Polski. Motywy przewodnim Strategii jest poszukiwanie nowej równowagi pomiędzy m.in.: •konkurencyjnością gospodarki; •spójnością społeczną i terytorialną, czyli dbałością o dobrą jakość życia wszystkich obywateli niezależnie od ich miejsca zamieszkania; a pominięcie tak ważnego ośrodka w województwie, będzie w praktyce skutkowało pozbawieniem nas dostępu do dedykowanych funduszy rozwojowych, co grozić może marginalizacją, degradacją infrastrukturalną oraz nasileniem się procesów wyludniania. Rozwój województw w oparciu o miasta pełniące funkcje centralne ma kluczowe znaczenie dla spójności terytorialnej kraju, jednak nie powinien pomijać ośrodków wyspecjalizowanych, które odgrywają istotną rolę ponadlokalną. Busko-Zdrój, jako uzdrowisko o wieloletnich tradycjach, stanowi szczególny typ miasta, którego	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.

					znaczenie wykracza poza skalę lokalną. <u>Ciąg dalszy uwagi poniżej:</u>	
316	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Miasto pełni jednocześnie funkcje zdrowotne, turystyczne i kulturowe. Znajdujące się tu zakłady leczenia uzdrowiskowego świadczą usługi o charakterze ogólnokrajowym, co przekłada się na znaczącą liczbę użytkowników i ruch związany zarówno z kuracjuszami, jak i turystami. Busko-Zdrój jest więc elementem systemu usług publicznych o randze wykraczającej poza potrzeby mieszkańców gminy. Ponadto ośrodek ten uzupełnia regionalne funkcje miasta wojewódzkiego, tworząc komplementarną ofertę usług w skali regionu, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia, rekreacji i rozwoju turystyki. Jego rola wspiera także cele polityki przestrzennej państwa, które zakładają równoważenie rozwoju terytorialnego oraz wykorzystanie specyfiki lokalnych potencjałów. Przyjęte rozwiązanie klóci się z założeniami policentryczności. Sieć miast policentrycznych charakteryzuje się brakiem jednego dominującego ośrodka - posiada wiele równorzędnych centrów o różnicowanych funkcjach, które są ze sobą silnie powiązane przestrzennie i funkcjonalnie. Z tego względu Busko-Zdrój powinno zostać wyraźnie wymienione w dokumencie strategicznym jako szczególny typ ośrodka ponadlokalnego, pełniącego wyspecjalizowane funkcje o znaczeniu regionalnym i krajowym. Wsparcie dotyczyć będzie dostępności komunikacyjnej, transportu zbiorowego, wzmacniania rynku pracy. Rolę subregionalną Buska-Zdroju wzmocni poprawa dostępności komunikacyjnej miasta. Czynnikiem rozwoju ośrodka będą też wsparcie potencjału gospodarczego i inteligentnych specjalizacji regionalnych, rozwój potencjału turystycznego, wsparcie dla kształcenia ponadpodstawowego i wyższego, profilowanego pod kątem specyficznego rynku pracy (uzdrowisko), a także poprawa dostępu do usług publicznych, w tym kultury.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
317	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zapis projektu Strategii - Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju f) ośrodki subregionalne Zmiana podejścia wyznaczania obszarów/ kryteriów wyboru ośrodków subregionalnych lub wybór w drodze wyjątku. Wskazanie jako ośrodek subregionalnych województwa świętokrzyskiego miejscowości Busko-Zdrój. Przy określaniu ośrodków subregionalnych, kierowano się kryterium wyboru jakim m.in. liczba ludności. Nie jest to obiektywne kryterium wyznaczania ośrodków subregionalnych, zwłaszcza w przypadku miast mniejszych, tak jak Busko-Zdrój uzdrowiskowych, których rola ekonomiczna, nie jest bez znaczenia. Uwzględniane przy wyborze ośrodków subregionalnych kryteria sprawiają, że uzdrowiska, które mają niższą liczbę stałych mieszkańców (ale wysoką liczbę użytkowników, kuracjuszy) pozostają poza tymi kategoriami w dokumentach strategicznych. Wskazywanie ośrodków subregionalnych na podstawie kryterium liczby ludności jest niemiarodajne i niesprawiedliwe wobec specyfiki gmin uzdrowiskowych. Dedykowane fundusze, priorytety inwestycji będą stanowiły realne wsparcie dla wykorzystania potencjału Buska-Zdroju jako ważnego ośrodka w województwie.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
318	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	[1/2] Organizacje pozarządowe i aktywność obywatelska w naszym państwie nie może być tylko dodatkiem do podstawowych działań administracji publicznej. Powinny zostać zauważone i wskazane jako jeden z priorytetów w Polsce na najbliższe lata. To dzięki aktywności oddolnej obywateli i obywaterek, mobilizacji społecznej i wierze w zmianę ekipa obecnie rządząca przejęła władzę. Dlatego dziwi mnie, że przygotowując projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nie wskazano na odpowiednim poziomie potrzeb i interesów szeroko pojętego społeczeństwa obywatelskiego. Na etapie diagnozy dokument jest dobry. Dostrzega dwie niezwykle istotne dla mnie rzeczy i je analizuje. Po pierwsze znaczenie kapitału społecznego i zaufania społecznego. Po drugie rolę jaką w Polsce odegrała mobilizacja społeczna w przezwyciężaniu kryzysów ostatnich lat, w szczególności wywołanego pełno skalowym atakiem Rosji na Ukrainę. Niestety z diagnozy nie wyciągnięto poprawnych wniosków a organizacje pozarządowe i mobilizację społeczną potraktowano jako dodatek do działań administracji państwowej, nie dostrzegając podmiotowości i rzeczywistych potrzeb tego sektora. Wskazany w projekcie niski poziom zaufania społecznego jest jedną z fundamentalnych barier rozwojowych kraju. W zestawieniu z danymi o rosnącej polaryzacji oraz o zmianach demograficznych, które tylko mogą pogłębić to negatywne zjawisko, spodziewałem się istotnych działań, które mają mu przeciwdziałać. Niestety, po etapie diagnozy, tematy te giną i nie są podejmowane z odpowiednią uwagą w części kierunkowej i wdrożeniowej dokumentu.	Stanowisko MFIPR w części [2/2] uwagi, część [1/2] stanowi wprowadzenie.
319	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie	228	[2/2] Proponuję, aby kwestia zaufania społecznego, a co za tym idzie budowy kapitału społecznego i wspierania aktywności obywatelskiej znalazła się w części wdrożeniowej jako jeden z priorytetów, w Celu 3 "Wzmocnienie	Sugerowane działania znajdują się już w części wdrożeniowej, w

			działająca administracja		bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa”. Może on zostać zatytułowany: Priorytet 3.6 Stymulowanie wzrostu zaufania społecznego. W ramach dodanego nowego priorytetu powinny znaleźć się następujące kierunki działań: 1. Stabilny trzeci sektor Działanie powinno obejmować rozwój narzędzi ekonomicznych oraz zmian prawnych, prowadzących do budowy fundamentów w stabilności finansowej organizacji. W tym działaniu należy uwzględnić zmiany prawne w zakresie zlecania zadań publicznych przez administrację, prowadzące do uelastycznienia procedur i partnerskich relacji. 2. Aktywne społeczności lokalne W tym działaniu powinny być opisane kroki zmierzające do wzmacniania samoorganizacji i zrzeszania się mieszkańców i mieszkańek wokół wyzwań lokalnych. Należy tu podkreślić rolę codziennych praktyk we współdziałaniu, które są niezbędne w momencie próby, zagrożenia i mobilizacji. Tylko praktykując współdziałanie zbudujemy efektywne i elastyczne struktury społeczne. 3. Od równych praw do powszechnych obowiązków W tym działaniu powinny być zaprojektowane poszczególne kroki obejmujące działania edukacyjne oraz zmiany prawne zmierzające do przyznania równych praw obywatelskich dla wszystkich obywateli i obywaterek Polski w ich codziennym funkcjonowaniu w naszym kraju. Dla należytego wyznaczenia szczegółowych działań należy uzupełnić diagnozę o sytuację grup narażonych na dyskryminację i dyskryminowanych w naszym społeczeństwie obecnie, m.in. osób z ze społeczności LGBTQ+. Bazując na danych z diagnozy należy zaplanować działania w horyzoncie 10 lat, dobrać odpowiednie wskaźniki.	priorytetach 2.7 i 3.5 - brak zasadności ingerowania w strukturę całego dokumentu poprzez tworzenie osobnego Priorytetu.
320	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118	„Transport publiczny realizowany transportem kolejowym wymaga wymiany taboru konwencjonalnego i zapewnienia taboru kolei dużych prędkości. W związku ze starzejącym się taborom konwencjonalnym (średni wiek ponad 30 lat) istnieje konieczność jego dalszej wymiany na nowy, dostosowany do oczekiwań i potrzeb pasażerów. Z uwagi na budowę linii kolejowych dużych prędkości (KDP) konieczny jest zakup odpowiedniej ilości taboru KDP, który będzie zapewniał realizację zakładanych czasów przejazdów pomiędzy miastami. Odpowiedzialna za to będzie Spółka PKP Intercity, posiadająca duże doświadczenie oraz zaplecze techniczne. Natomiast zadaniem po stronie państwa pozostaje zabezpieczenie finansowania tego zadania.” Komentarz CUPT: Biorąc pod uwagę liberalizację rynku pasażerskich przewozów kolejowych przewidzianą w przepisach unijnych, nie należy wprost wskazywać przedsięwzięcia, które będzie dokonywało kolejnych zakupów taboru. Chyba, że planowane jest wydzielanie ze spółki PKP Intercity, spółki córki, która będzie zajmowała się zapleciami technicznymi oraz zakupem i utrzymaniem pojazdów kolejowych, które następnie mogą zostać wypożyczone/użyte przez przewoźnikowi kolejowemu na niedyskryminujących warunkach, który wygra postępowanie przetargowe na wybór operatora kolejowego w przewozach użyteczności publicznej (PSC). Takie rozwiązanie musiało być przewidziane w analizie taborowej na bazie art. 5a rozporządzenia 1370. Jednocześnie w programie wieloletnim CPK do roku 2030 spółka wpisała konieczność zapewnienia taboru dla KDP i zabezpieczyła środki na ten cel, w związku z tym i ze wskazaniem PKP IC do zakupu taboru, konieczne będą zmiany w programie wieloletnim. Dodatkowo obecnie nie ma planów na publiczne wykorzystanie KDP (tj. finansowanym z rekompensaty) a komercyjne. Ponadto brak jest informacji nt. wymiany taboru wykorzystywanego do przewozów wojewódzkich, ewentualnego stworzenia zintegrowanych pool'ów taborowych na potrzeby tych przewozów. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na niewystarczającą liczbę kolejowego taboru spalinowego, bądź hybrydowego, który jest niezbędny do realizacji przewozów pasażerskich na niezelektryfikowanych liniach kolejowych.	Uwaga odrzucona
321	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Punkt. 1. Brakuje rozdziału opisującego systemowego podejścia do planowania całej infrastruktury transportowej w oparciu o narzędzia do podejmowania decyzji Komentarz CUPT: Proponowany tytuł rozdziału: Wprowadzenie systemowego podejścia do prognozowania i planowania sieci transportowych opartego o narzędzia analityczne. W celu odpowiedniego zaplanowania inwestycji transportowych i efektywnego wydatkowania środków publicznych niezbędne jest przeprowadzenie kompleksowych i komplementarnych analiz wielokryterialnych w tym między innymi multimodalnych analiz popytu za pomocą narzędzi rozwijanych utrzymywanych w Centrum Unijnych	Odgórnie narzucenie narzędzia analitycznego w świetle planów powstania Krajowego Zarządu Transportu jest działaniem niepożądanym i nie daje w przyszłości możliwości opracowania innych narzędzi analitycznych, rozwoju już istniejących, czy ich integracji -

					Projektów Transportowych (CUPT) wspierających ministra właściwego ds. transportu oraz MFIPR przy wydatkowaniu funduszy unijnych. Narzędziem wypełniającym również warunkowość podstawową w transporcie w perspektywie do roku 2029 jest Zintegrowany Model Ruchu, który jest niezbędnym elementem wykorzystywanym do analiz transportowych. Właściwe zaplanowanie sieci transportowych wymaga analitycznego podejścia wariantowego opartego na analizie popytu na transport, analizie ekonomicznej oraz uwzględnieniu uwarunkowań geopolitycznych. Docelowe zaplanowanie inwestycji transportowych musi być poparte analizą potrzeb transportowych i wspierając decyzje o efektywnym wydatkowaniu środków publicznych. CUPT docelowo będzie także odpowiedzialny za proces otwarcia międzynarodowych i międzywojewódzkich pasażerskich kolejowych przewozów transportu zbiorowego.	obecnie powszechnie wykorzystywanych i rozwijanych, np. Kolejowego Modelu Mikrosymulacyjnego, Pasażerskiego Modelu Transportowego, czy Towarowego Modelu Transportowego. Ponadto wskazywanie w ustawie bezpośrednio organów i narzędzi stoi w sprzeczności z intencjami podsekretarza stanu w Ministerstwie Infrastruktury odpowiedzialnego za transport kolejowy i strategię transportu, które zmierzają do integracji działań modelowych i analitycznych w kraju. Intencje te odzwierciedlone zostały odpowiednimi zapisami m.in. w projekcie ustawy o Krajowym Zarządzie Transportu. Dodatkowo zaproponowane zapisy w ramach niniejszej uwagi stoją w sprzeczności w procesie planowania sieci kolejowej w ramach projektu "Zintegrowana Sieć Kolejowa", która została powierzona przez Ministerstwo Infrastruktury Centralnemu Portowi Komunikacyjnemu, które realizuje te prace wspólnie z Polskimi Liniami Kolejowymi SA oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów. Analizy w tym projekcie wykonywane są przy pomocy Pasażerskiego Modelu Transportowego i Towarowego Modelu Transportowego.
322	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Punkt B. odnośnie zapisów dotyczących HRJ: proponujemy nie pisać tak szczegółowo, gdyż na dzisiaj to narzędzie nie jest wykorzystywane do planowania połączeń dalekobieżnych (międzywojewódzkich i międzynarodowych) o charakterze użyteczności publicznej i zgodnie z decyzją MI do nowego Planu transportowego również nie będzie wykorzystywane. Ten niuans powoduje dość duże zamieszanie zwłaszcza w zakresie obecnie toczących się prac. Jednocześnie jeszcze nie ma potwierdzonych ustaleń że HRJ ma być podstawą planowania do 2035 a raczej po 2035, chociaż nie ma decyzji co do wejścia w życie HRJ, o ile w ogóle będzie. Proponujemy dodatkowo zapis zamiast „horyzontalny” - systemowy lub po prostu rozkład jazdy (RJ) w ten sposób nie wskazujemy na konkretne narzędzie a raczej na proces. Propozycja zmiany zapisu: „W celu wsparcia procesu planistycznego w ramach projektu Horyzontalnego Rozkładu Jazdy (HRJ) zostanie zaplanowany ogólnopolski rozkład jazdy, który będzie odpowiadał zidentyfikowanym potrzebom przewozowym i stanowił rezultat konsultacji ze społeczeństwem i interesariuszami branżowymi (organizatorzy przewozów, przewoźnicy). HRJ Będzie on podstawą do stworzenia sieci połączeń dalekobieżnych (międzywojewódzkich i międzynarodowych) o charakterze użyteczności publicznej oraz zdefiniuje ramy dla połączeń komercyjnych. HRJ	Proponowane zapisy są dalece nieprecyzyjne - aktualnie trwa integracja prac CUPT oraz HRJ (CPK) w zakresie przygotowania oferty przewozowej i rozkładu jazdy, tak aby wspólny produkt był podstawą do ogłoszenia przetargów na okres od grudnia 2030 r. Ponadto aktualnie z inicjatywy Ministerstwa Infrastruktury, procedowany jest (wg stanu na koniec listopada 2025 - uzgodnienia wewnątrzresortowe) projekt ustawy o Krajowym Zarządzie Transportu, który wprost z nazwy wskazuje na Horyzontalny Rozkład Jazdy jako podstawowe narzędzie do

					Zaplanowany rozkład jazdy będzie długoterminowy, jednak Ten sposób planowania uwzględni ewolucję rozkładu jazdy wynikającą z rozbudowy i modernizacji sieci oraz zmian potrzeb przewozowych”.	planowania połączeń dalekobieżnych (bez rozróżniania okresów od kiedy, ale zakłada się że najpóźniej od rozkładu jazdy 2030/2031). Między innymi wskazano jako jeden z celów HRJ: "operacjonalizację planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego ministra poprzez koordynację jego założeń z planami zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego pozostałych organizatorów publicznego transportu zbiorowego w przewozach kolejowych oraz przewoźników komercyjnych pasażerskich i towarowych". Krajowy Zarząd Transportu ma być państwową osobą prawną utworzoną poprzez przekształcenie Centrum Unijnych Projektów Transportowych, w związku z tym uwaga złożona przez CUPT jest niezasadna, gdyż wyklucza zadanie planowane do przekazania właśnie tej instytucji (KZT jako jej następcy). Zwracamy również uwagę, że nazwa własna "Horyzontalny Rozkład Jazdy" używany w całości wskazuje na jego długoterminowość, co z perspektywy dokumentów strategicznych jest pożądaną optyką.
323	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego A. Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów W związku z zaplanowaną dużą zmianą w organizacji i zarządzania transportem zbiorowym na poziomie krajowym, tym zmianom powinien być poświęcony odrębny punkt przed punktem o integratorach regionalnych. Tekst na czerwono do dodania: Propozycja zmiany zapisu: „Dodatkowo na poziomie ogólnopolskim przewiduje się powołanie krajowego integratora transportu, który będzie odpowiadał m.in. za planowanie i organizację kolejowych międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozów dalekobieżnych w ramach służby publicznej. Celem będzie zapewnienie jednolitych standardów dostępności do systemu transportu dalekobieżnego na terenie całego kraju. Rolę integratora będzie pełniło Centrum Unijnych Projektów Transportowych, które w 2027 roku zostanie przekształcone w państwową osobą prawną i zajmie się między innymi wyborem w trybie przetargowym operatorów na obsługę połączeń kolejowych w połączeniach międzywojewódzkich i międzynarodowych. Planowana zmiana ma związek z liberalizacją kolejowego transportu zbiorowego, która nastąpi w 2030 roku. Zmiany w systemie zlecania usług transportowych przez organizatorów z bezpośredniego powierzenia na przyznane w wyniku otwartego przetargu, wymagają odpowiedniego przygotowania rynku, w tym dostępności taboru kolejowego, zabezpieczenia interesów pracowniczych, poprawy jakości oferty przewozowej”.	Nie są prowadzone prace legislacyjne nad uruchomieniem krajowego integratora przewozów.
324	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	125	B. Zbudowanie oferty przewozowej w oparciu o narzędzia analityczne Komentarz CUPT: HRJ nie będzie podstawą Planu Transportowego a jedynie wsparciem w jego wdrożeniu. Decyzją MI, CUPT wspiera, także analitycznie proces tworzenia Planu i otwarcia rynku. CUPT prowadzi prace zgodnie z obowiązującymi metodami/standardami planowania transportu kolejowego i oferty przewozowej jedynie	Uwaga uwzględniona w zakresie usunięcia powiązania Planu Transportowego z HRJ. Ponadto aktualnie z inicjatywy Ministerstwa Infrastruktury

			telekomunikacyjnej		wykorzystując pewne fundamentalne zasady planowania rozkładów jazdy przyjęte również w projekcie HRJ w tym m.in. zaplanowanie w oparciu o takt. Przetarg w związku z otwarciem rynku przewozów kolejowych w 2030 jest przygotowywany w oparciu o analizy wykonywane przez Centrum Unijnych Projektów Transportowych wspierając MI w oparciu o Zintegrowany Model Ruchu. Zakończenie prac nad planem transportowym planowane jest na koniec 2025 r. Nie jest zatem wykonalne przygotowanie przetargu w oparciu o proponowane narzędzie jakim jest HRJ ze względu na niezakończenie prac nad tym narzędziem i przyjęcie innego harmonogramu pracy. Podtrzymanie takich zapisów uniemożliwi ogłoszenie przetargów. Propozycja zmiany zapisu: „W celu określenia dobrze zaplanowanej z punktu widzenia pasażera kolejowej oferty przewozowej zostaną przeprowadzone kompleksowe analizy. opracowania Planu Transportowego dla przewozów, w szczególności dalekobieżnych międzywojewódzkich i międzynarodowych. Na jego podstawie zostanie przeprowadzone postępowanie przetargowe na wybór operatorów kolejowych realizujących przewozy w ramach umowy świadczenia usług publicznych (PSC). Zaproponowana oferta będzie spełniała przede wszystkim kryteria konkurencyjnej i atrakcyjnej dla podróżnych. Wybór tras, które będą objęte umową PSC, będzie poparty analizami z wykorzystaniem narzędzi analitycznych, tj. modeli popytu (makrosymulacyjnych), przepustowości sieci kolejowej (mikrosymulacyjnych) oraz ekonomicznych. Projekt oferty przewozowej zostanie szeroko skonsultowany ze społeczeństwem oraz interesariuszami branżowymi, w szczególności z wojewódzkimi organizatorami transportu oraz potencjalnymi operatorami. Zakłada się stworzenie spójnego systemu kolejowego, który umożliwi zintegrowanie połączeń komercyjnych realizowanych przez przewoźników z połączeniami o charakterze służby publicznej. W ten sposób zaplanowany rozkład jazdy pociągów będzie istotnym wkładem w proces planowania infrastruktury kolejowej, aby wynikała ona z faktycznych potrzeb i nie ograniczała możliwości kształtowania oferty przewozowej”.	procedowany jest (wg stanu na koniec listopada 2025 – uzgodnienia wewnątrzresortowe) projekt ustawy o Krajowym Zarządzie Transportu, który wprost z nazwy wskazuje na Horyzontalny Rozkład Jazdy jako podstawowe narzędzie do planowania połączeń dalekobieżnych (bez rozróżniania okresów od kiedy, ale zakłada się że najpóźniej od rozkładu jazdy 2030/2031). Między innymi wskazano jako jeden z celów HRJ: "operacjonalizację planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego ministra poprzez koordynację jego założeń z planami zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego pozostałych organizatorów publicznego transportu zbiorowego w przewozach kolejowych oraz przewoźników komercyjnych pasażerskich i towarowych". Krajowy Zarząd Transportu ma być państwową osobą prawną utworzoną poprzez przekształcenie Centrum Unijnych Projektów Transportowych, w związku z tym uwaga złożona przez CUPT jest niezasadna, gdyż wyklucza zadanie planowane do przekazania właśnie tej instytucji (KZT jako jej następcy). Zwracamy również uwagę, że nazwa własna "Horyzontalny Rozkład Jazdy" używany w całości wskazuje na jego długoterminowość, co z perspektywy dokumentów strategicznych jest pożądaną optyką.
325	Instytucja publiczna	Centrum Unijnych Projektów Transportowych	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	„B. Zapewnienie taboru kolei dużych prędkości (KDP) oraz taboru konwencjonalnego do obsługi linii kolejowych(...)” Komentarz CUPT: Uwaga odnośnie PKP Intercity tożsama do uwagi wskazanej dla s. 118. Dodatkowo, podobnie jak w przypadku PKP Intercity nie należy wskazywać wprost spółki Polregio. Podmiot ten na równi z innymi przewoźnikami kolejowymi będzie starował w postępowaniach przetargowych na wybór operatora kolejowego. Mogą to być postępowania zorganizowane zarówno przez organizatora na poziomie kraju, jak również na poziomie poszczególnych województw. Chyba, że z tej spółki zostanie wydzielony podmiot odpowiedzialny za punkty utrzymania taboru oraz zakup i utrzymanie taboru na potrzeby wszystkich lub części organizatorów w kraju (integracja pool'u taborowego – tak jak ma to miejsce w innych częściach Europy).	Uwaga częściowo uwzględniona w zakresie nie wymieniania spółki POLREGIO z nazwy.
326	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie (dalej „TGE”), spółka z Grupy Kapitałowej Giełdy Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie, jest jedyną uniwersalną licencjonowaną giełdą towarową w Polsce. TGE opracowała projekt zmian do ustawy o giełdach towarowych przywracający w Polsce system obrotu dowodem składowym. Intencją tej zmiany jest wprowadzenie nowej formuły obrotu masowymi towarami rolnymi. Projekt – kompletny tekst legislacyjny wraz z OSR, uzasadnieniem formalnym i rynkowym - w dniu 24.09.2025r. przekazany został do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z prośbą o uruchomienie procesu legislacyjnego. TGE jest przekonana, że powinien on być częścią „Strategii Rozwoju Polski do 2035r”	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do

						Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
327	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Kierunek działań 1.A - wyłącznie elektroniczna forma dowodu składowego zapewnia cyfryzację obrotu towarami rolnymi	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
328	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Kierunek działań 1.B system ten sprzyja inwestycjom dotyczącym systemów magazynowania i poprawy sprawności infrastruktury rolno-spożywczej, tj. budowie, rozbudowie i modernizacji infrastruktury logistycznej i technologicznej do przechowywania i magazynowania produktów rolnych	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
329	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Kierunek działań 1. E. proponowany system finalnie efektywnie skraca łańcuch dostaw dla dużych wolumenów oraz wpływa na skłonność producentów rolnych do zrzeszania się	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
330	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	Kierunek działań 2 A. system ustanawia efektywne, nieznane dotychczas w Polsce mechanizmy zarządzania ryzykiem, w szczególności cenowym, płynności, kontrahenta i w łańcuchu dostaw	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
331	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie, Podmiot gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Towarowa Giełda Energii S.A. - Grupa Kapitałowa GPW S.A. w dniu 24.09.2025r. zaproponowała Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi ustawowe przywrócenie w prawie polskim dowodu składowego jako formuły obrotu towarami rolnymi. Dowód składowy w nowej formule miałby wyłącznie postać elektroniczną, co umożliwi uruchomienie obrotu towarami rolnymi na giełdzie towarowej w Polsce, z jednoczesnym zachowaniem funkcji kolateralnej (zabezpieczającej dług, np. bankowy). TGE S.A. - GK GPW proponuje uwzględnienie tego projektu jako części "Strategii Rozwoju Polski do 2035r." Propozycja ta wpisuje się w kilka kierunków działań w Prioryecie 3.4. "Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego"	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
332	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie, Podmiot gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Kierunek działań 1.A. Dowód składowy miałby wyłącznie formę elektroniczną, co umożliwi uruchomienie obrotu tym instrumentem na giełdzie towarowej w Polsce i oznacza cyfrową rewolucję w zakresie obrotu towarami rolnymi	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie

						dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
333	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie, Podmiot gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Kierunek działań 1B. Z praktyki rynków światowych wynika, że system obrotu dowodem składowym na rynkach rolnych sprzyja inwestycjom dotyczącym systemów magazynowania i poprawy sprawności infrastruktury logistycznej i technologicznej do przechowywania i magazynowania produktów rolnych. Ponadto elektroniczna forma dowodu składowego wystawionego jako przedmiot obrotu na giełdzie towarowej ma potencjał do skrócenia łańcucha dostaw poprzez fakt, że wszyscy uczestnicy obrotu będą w tym samym czasie mogli widzieć wszystkie oferty kupna i sprzedaży.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
334	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie, Podmiot gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Kierunek działań 1.E. System obrotu dowodem składowym finalnie efektywnie skraca łańcuch dostaw dla dużych wolumenów oraz wpływa na skłonność producentów rolnych do zrzeszania się ze względu na fakt, że system ten sprzyja obrotowi towarami rolnymi w większych wolumenach	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
335	Inne	Towarowa Giełda Energii S.A. w Warszawie, Podmiot gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	Kierunek działań 2. A. System obrotu dowodem składowym ustanawia efektywne, nieznane dotychczas w Polsce, mechanizmy zarządzania ryzykiem cenowym, płynności, kontrahenta i w łańcuchu dostaw.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
336	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Sfera środowiska przyrodniczego: • Utrzymujący się negatywny wpływ działalności przemysłowej na środowisko, zwłaszcza na terenach zdegradowanych działalnością (po)przemysłową, w tym kopalń i hut. Sfera osadnicza: • duże powierzchnie obszarów zdegradowanych, w centrum śląskich miast lub ich bliskim sąsiedztwie.	Uwaga do uwzględnienia
337	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	15. Budowanie odporności ..., zwłaszcza w obszarach zdegradowanych i rewitalizacji. 27. Rozwój innowacyjnych technologii i wsparcia regionów węglowych w okresie transformacji i mających znaczenie przy realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu.	W punkcie 15. uwaga uwzględniona, punkt 27. nieuwzględniony, zbyt duża szczegółowość może spowodować ograniczenie wsparcia
338	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	264	Ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: • uwzględnienie potencjału ekosystemów do świadczenia usług ekosystemowych. • przywrócenie wartości przyrodniczych, gospodarczych i krajobrazowych zdegradowanym terenom. • ograniczenie negatywnego wpływu działalności przemysłowej na środowisko.	Uwaga do uwzględnienia
339	Osoba prywatna		Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	D. Wdrożenie ułatwień w realizowaniu wybranych polityk w obszarach funkcjonalnych miast m.in.: • specjalnych stref mieszkaniowych, czyli wydzielonych stref, w których samorząd prowadzi aktywną politykę rozwoju mieszkalnictwa (...) obszary rewitalizacji, inne) • opracowania rozwiązań, technologii i wytycznych pozwalających na optymalizację gospodarki odpadami - zwłaszcza w przedsiębiorstwie górniczym - ukierunkowanej zgodnie z zasadą GOZ na maksymalne wykorzystanie surowców odpadowych.	Interwencje związane z poruszoną tematyką GOZ realizowane będą w ramach 2 działań zawartych w SRP2035: "Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców" oraz "Zwiększenie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych".

340	Osoba prywatna		Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego i rewitalizacji : B. Zmiany formy i zakresu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i planów rewitalizacji W ramach dalszych prac (...) miejscowych planów rewitalizacji. (...) Tworzenie ustandaryzowanych danych przestrzennych dla planów miejscowych i rewitalizacji umożliwi wykorzystanie sztucznej inteligencji (która nie będzie bazowała na trudnym w interpretacji swobodnym tekście oraz załączniku graficznym) – co będzie przyczyniać się do monitorowania zmian i szybszego zauważania obszarów problemowych, nie tylko w zakresie planowania przestrzennego , a także w obszarach zdegradowanych i rewitalizacji.	Uwaga odrzucona, nie ma wpływu na treść Strategii
341	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	273	Osobne narzędzia powinny wspierać współpracę samorządów regionalnych w obszarach funkcjonalnych, (...) zarówno problemowych (np. wielkopowierzchniowych obszarów zdegradowanych lub innych obszarów przemysłowych),...	Uwaga odrzucona, nie ma wpływu na treść Strategii
342	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Przedstawiam opinię: W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. proszę o mocniejsze ukazanie potencjału naszego kraju. W dobie podbijania KOSMOSU przez Polaków (tj. uczelnie realizują projekty z łazikami i innymi innowacyjnymi rozwiązaniami, a polski astronauta edukuje w kierunku nowych technologii) Rzecz się ma w tym, że Polska powinna być postrzegana jako partner technologiczny nie tylko jako klient technologii. Efekt realizacji strategii po 2035 r. wyobrażam sobie jako środowisko inkluzji , gdzie ludzie, dzięki wsparciu strukturalnemu , dobrym narzędziom wdrożeniowym będą chcieli pracować, rozwijać się i dzielić wiedzę. Opinia inspirowana jest na wypowiedzi polskiego astronauty Sławosza Uznańskiego – Wiśniewskiego.	Uwaga wykracza poza zakres strategii
343	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1	Wnoszona jest prośba o obecność zapisów Strategii o wskazaniu roli planetariów i przekazywana nauce jako infrastruktura edukacji pozaformalnej a rozszerzenia STEAM, merytorycznego i wyjaśniającego w ramach PRIORYTETU 2.1 „Wysokie kontrolowane”. Proponowane są wskazówki dotyczące działań: „Rozwój rozszerzonych programów STEAM dostępnych przez planetaria i centra nauki, dostępne, mobilne moduły dla gmin wiejskich i małych miast, szkolenia nauczycieli oraz źródła dla edukacji wczesnoszkolnej”, z celami pośrednimi do 2030 r. i usuwami do 2035 r.. Wnosi się o udział w Załączniku 1 „Planowanie działań 2026–2029” projektu: „Program Planetaria STEAM 2026–2029 – rozszerzenie ofert, digitalizacja, komponent mobilny, szkolenia kadr, partnerstwa z uczelniami i MŚP, pilotaże Citizen Science”, jako działanie realizującego policentryczny rozwój i wyrównywanie dostępu do wysokiej jakości edukacji pozaformalnej. Dla monitorowania proponuje się dopisanie w Załączniku 2 badań m.in.: „liczba uczestników zajęć STEAM w edukacji pozaformalnej na 1000 mieszkańców”, „liczba nauczycieli przeszkolonych we współpracy z planetariami”, „odsetek szkół z udostępnionych do ofert w 60 min dojazdu lub obsługiwanych programów mobilnych”, „liczba partnerów planetarium–uczelnia–MŚP z uczniami”. Uzasadnienie Strategia akcentuje rozwój, policentryczny model i uwzględnienie przez Plan działań i znaczników; włączenie planetariów wzmacnia realizację celów edukacyjnych i terytorialnych oraz umożliwia osiągnięcie efektów w horyzoncie 2026–2029 i do 2035 r.	Propozycja nie do końca jasna i zbyt szczegółowa.
344	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	UWAGA OGÓLNA		OSI i policentryczność Prośba o dopisanie w Załączniku 3 i 4, że planetaria i centra nauki mogą pełnić funkcje edukacyjne pozaformalne w głównych subregionalnych oraz w ich strefie zasięgu, jako element usług publicznych podnoszących jakość życia oraz spójność terytorialną. Uzasadnienie: Strategia podstawowa na wielośrodkowość i zastosowanie sieci 78 miast, w tym 50 subregionalnych, z funkcją elektryczną na zasilaniu regionalnym; wpisanie roli planetariów do OSI zwiększenie skuteczności i spójność z celem horyzontalnym.	Uwaga wykracza poza zakres strategii
345	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym		W części „Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym” dopisz rekomendację podziału planetariów/centrów nauki jako funkcja publiczna w modelu policentrycznym, z dostępą w czasie dojazdu 45–60 min z zakresów wiejskich i małych miast. Uzasadnienie: Równość dostępu do usług w policentrycznym układzie wymaga lokalizacji i dojazdów; dostępność edukacji pozaformalnej wspiera cele społeczne i gospodarcze Strategii.	Uwzględniono w zakresie zapewnienia czasu dostępu do ośrodków subregionalnych dla co najmniej 90% ludności

346	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII		W części „System realizacji Strategii” należy zapisać corocznego raportowania wskaźników dla edukacji pozaformalnej STEAM (uczestnicy na 1000 mieszkańców, liczba nauczycieli szkoleniami, zasięg terytorialny, partnerstwa), aby przestrzegać kontroli i możliwości korekty w Rocznej Diagnostyce Strategicznej. Uzasadnienie: Strategia powstała monitoring, OSI i Plan działań; notatki dla programów planetariów, które ułatwiają ocenę i alokację zasobów.	Część "System realizacji Strategii" ma charakter ogólny, któremu nie odpowiadają proponowane zapisy.
347	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		W Załączniku 1 załącznik projekt „Program Planetaria STEAM 2026–2029” z komponentem mobilnym oraz niezbędny dla nauczycieli i edukacji wczesnoszkolnej, beneficjentów w żądach subregionalnych i ich zaplecach; po wykluczeniu wykluczenia transportowego i cyfrowej dystrybucji treści. Uzasadnienie: Plan działań ma charakter mechaniczny; projekt odpowiada na priorytety kompetencyjne i terytorialne strategiczne i może być skalowany według sieci 78 miast.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
349	Samorząd	Gmina Nowa Słupia	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	10	Miejski Obszar Funkcjonalny Kielce: Bieliny, Bodzentyn, Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górnio, Łagów, Łopuszno, Masłów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Nowa Słupia, Piekoszków, Pierzchnica, Raków, Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk.	Delimitacja MOF Ośrodka Wojewódzkiego zawarta w zmianie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, dotyczącej opracowania „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego 28 grudnia 2020 r., skorygowana w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego
350	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	UWAGA OGÓLNA		W związku z prowadzonymi konsultacjami publicznymi projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., wnosimy o wyodrębnienie „Zdrowia” jako odrębnego priorytetu strategicznego w dokumencie. Ujęcie zdrowia w osobnym priorytecie umożliwi nadanie temu obszarowi właściwej rangi w polityce rozwojowej – na równi z takimi filarami jak gospodarka, edukacja, innowacje czy demografia. Takie rozwiązanie umożliwi spójne programowanie działań zdrowotnych w powiązaniu z celami gospodarczymi, edukacyjnymi i społecznymi. Zdrowie obywateli ma charakter ponadresortowy – jego skuteczna realizacja wymaga współdziałania wielu resortów i instytucji publicznych, od finansów i edukacji po politykę społeczną, rynek pracy, cyfryzację i bezpieczeństwo. W ostatniej dekadzie nakłady na ochronę zdrowia w Polsce nominalnie się podwoiły (2013–2023), jednak w relacji do PKB nadal pozostają poniżej średniej unijnej. W 2022 roku publiczne i prywatne wydatki na zdrowie wyniosły 6,4 % PKB, podczas gdy średnia UE przekraczała 10 %. Rosnąca inflacja i koszty pracy powodują, że nominalny wzrost wydatków nie przekłada się na realne zwiększenie liczby świadczeń ani poprawę dostępności usług medycznych. Niedostateczne finansowanie systemu zdrowia to nie tylko problem ekonomiczny, ale także kwestia bezpieczeństwa zdrowotnego i narodowego – zdrowi obywatele to zdolne do działania społeczeństwo, odporne na kryzysy, gotowe do pracy i uczestnictwa w życiu publicznym. Stabilny, dobrze finansowany system ochrony zdrowia jest jednym z fundamentów bezpieczeństwa państwa, podobnie jak energetyka czy obronność, ponieważ zapewnia ciągłość funkcjonowania gospodarki i instytucji publicznych w sytuacjach nadzwyczajnych. Analizy oparte na danych GUS, OECD i WHO wskazują, że sektor zdrowia generuje łącznie nawet 12 % PKB, podczas gdy jego koszt to około 8 % PKB. Oznacza to zwrot z inwestycji na poziomie 1,5 : 1 — każda złotówka wydana na zdrowie przynosi 1,5 zł wartości w gospodarce. Inwestycje w zdrowie ograniczają absencje chorobowe, zwiększają aktywność zawodową, wydłużają czas pracy i obniżają koszty społeczne. Proponujemy do Strategii Rozwoju Polski 2035: Niezbędnym elementem jest wzmocnienie koordynacji międzyresortowej. Należy wprowadzić trwałe mechanizmy współpracy pomiędzy kluczowymi resortami – finansów, edukacji, cyfryzacji i zdrowia – w celu zapewnienia	Tematyka zdrowotna jest odzwierciedlona w wystarczający sposób oraz w sposób, który wspiera przekrojowy charakter dokumentu. Dodatkowo, część działań ma charakter, który wykracza poza sektorowo rozumiane pojęcie "Zdrowie" np. zabezpieczenie lekowe, innowacje w zdrowiu czy bezpieczeństwo zdrowotne. Ponadto zakłada się także przygotowanie strategicznego dokumentu dot. obszaru zdrowia, w którym będą uwzględnione bardziej szczegółowe zagadnienia z dziedziny ochrony zdrowia.

					efektywnego wykorzystania środków publicznych oraz lepszej integracji działań w ramach polityki rozwoju społeczno-gospodarczego.	
351	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	UWAGA OGÓLNA		Kolejnym priorytetem powinny być inwestycje w profilaktykę i zdrowie populacyjne, obejmujące rozwój programów profilaktycznych i edukacji zdrowotnej. Takie działania pozwolą ograniczyć występowanie chorób przewlekłych, poprawić kondycję zdrowotną społeczeństwa oraz zmniejszyć koszty ponoszone przez system świadczeń społecznych i Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Istotnym kierunkiem modernizacji sektora zdrowia jest również wdrażanie innowacji i cyfryzacji medycyny, w tym rozwój telemedycyny, systemów e-zdrowia oraz rozwiązań wykorzystujących sztuczną inteligencję w diagnostyce i planowaniu leczenia. Rozwiązania te zwiększą jakość, efektywność i dostępność świadczeń zdrowotnych, a jednocześnie odciążą personel medyczny. Ostatnim kluczowym obszarem jest rozwój opieki długoterminowej i senioralnej, tak jak zostało to ujęte w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035. W obliczu starzenia się społeczeństwa konieczne jest tworzenie nowych modeli opieki środowiskowej i instytucjonalnej, które zapewnią adekwatne wsparcie osobom starszym i przewlekle chorym. Działania te pozwolą skutecznie odpowiadać na rosnące wyzwania demograficzne i społeczne, a jednocześnie wzmocnią spójność terytorialną oraz jakość życia obywateli w różnych regionach kraju. Mam nadzieję, że przedstawione propozycje zostaną potraktowane jako wkład w budowę nowoczesnej i zrównoważonej polityki rozwoju, w której zdrowie Polaków stanie się jednym z filarów sukcesu społecznego, gospodarczego i bezpieczeństwa narodowego naszego kraju.	Uwaga w formie komentarza. Opisane elementy są uwzględnione w treści priorytetu 1.5. Dobre zdrowie i aktywne starzenie się.
352	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Warto rozważyć poszerzenie katalogu policentrycznych systemów miejskich ośrodków osadniczych poprzez ujęcie w punkcie d) krajowych aglomeracji miejskich tzw. Czwórmiasta, obejmującego miasta: Nisko, Sandomierz, Tarnobrzeg i Stalową Wolę. Czwórmiasto stanowi element strategii ukierunkowanej na wzmocnienie roli makroregionu, który – z uwagi na obecną sytuację geopolityczną – wymaga szczególnego, strategicznego podejścia. Obszar ten charakteryzuje się wysokim potencjałem rozwojowym oraz znaczeniem dla bezpieczeństwa narodowego. Istotnym argumentem przemawiającym za nadaniem Czwórmiastu znaczenia strategicznego jest funkcjonowanie na jego terenie kluczowych ośrodków przemysłu zbrojeniowego, w tym zakładów zlokalizowanych w powiecie tarnobrzesckim. Należy także podkreślić potencjał do rozszerzenia i integracji działalności zbrojeniowej na inne miejscowości wchodzące w skład powiatu tarnobrzeckiego, co może przyczynić się do wzrostu spójności gospodarczej i obronnej regionu. W związku z powyższym, nadanie Czwórmiastu statusu o znaczeniu strategicznym należy uznać za w pełni zasadne. Działanie to umożliwi dalszy rozwój regionu o istotnym znaczeniu zarówno ekonomicznym, jak i obronnym dla kraju.	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączania Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą. Samodzielnie funkcjonujący MOF Sandomierza, mimo niewątpliwych powiązań z Tarnobrzegiem nie dysponuje potencjałem demograficznym kwalifikującym go do rangi miasta subregionalnego.
353	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	W zakresie połączeń kolejowych konwencjonalnych zasadne jest uzupełnienie sieci o relację: Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski – Sandomierz – Tarnobrzeg – Rzeszów. Wskazane połączenie stanowi najkrótszą trasę kolejową pomiędzy Warszawą a Rzeszowem, co znacząco zwiększa efektywność transportu pasażerskiego i towarowego w układzie północ-południe. Obecnie prowadzone prace modernizacyjne na poszczególnych odcinkach linii przyczyniają się do odtworzenia naturalnej struktury połączeń strategicznych, istotnych zarówno z punktu widzenia rozwoju gospodarczego, jak i bezpieczeństwa i obronności kraju. Należy podkreślić, że miasto Tarnobrzeg może odgrywać szczególnie ważną rolę w tej strukturze – zarówno jako potencjalny ośrodek zabezpieczenia ludności cywilnej w sytuacjach kryzysowych wynikających z niekorzystnych uwarunkowań geopolitycznych, jak i jako element systemu zaopatrzenia przemysłu zbrojeniowego, opartego na funkcjonujących w regionie strategicznych zakładach produkcyjnych. Ujęcie powyższego połączenia w planie rozwoju sieci kolejowej stanowi zatem działanie uzasadnione i spójne z celami wzmocniania krajowej spójności komunikacyjnej oraz zdolności obronnych państwa.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego". Ponadto, inwestycje w ramach rozbudowy i modernizacji infrastruktury kolejowej na trasie Warszawa-Radom Skarżysko Kamienna - Ostrowiec Świętokrzyski - Sandomierz - Tarnobrzeg - Rzeszów, która stanowi połączenie pomiędzy Warszawą a Rzeszowem, prowadzone są sukcesywnie od wielu lat. Modernizacja odcinka Warszawa –

						Radom, obejmująca dobudowę drugiego toru na odcinku Warka – Radom, została już ukończona . Aktualnie w ramach Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do roku 2032) prowadzone są prace na linii kolejowej nr 8 na odcinku Skarżysko Kamienna – Kielce – Kozłów oraz prace na liniach kolejowych nr 25, 74, 78 na odcinku Stalowa Wola - Tarnobrzeg - Sandomierz - Ocice – Padew.
354	Organizacja pozarządowa	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Leżenica	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	aktywność zawodowa os. z niepełnosprawnościami wynika bezpośrednio z niskich nakładów środków na system finansowania terapeutów, nauczycieli, instruktorów. Niska motywacja os. z niep. wynika z niskiej atrakcyjności zajęć, braku dostępu do nowoczesnych technologii, ograniczonych możliwości WTZ do rozwijania terapeutów oraz uczestników w programach i zakładach pracy, niedostosowany system nakazujący skreślanie uczestników w wyniku podjęcia edukacji, możliwości podejmowania umów zleceń oraz stażów umożliwiających wdrażanie się do pracy.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji zmiany zapisów.
355	Organizacja pozarządowa	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Leżenica	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	brak środków na wdrażanie programów ochrony zdrowia psychicznego, brak środków na diagnozę i analizę potrzeb osób niepełnosprawnych, brak środków na konstruowanie autorskich programów rozwojowych oraz specjalistyczne godziny psychologa, dotyczy zarówno terapeutów, uczestników, kadr i ludzi ze środowiska rodzinnego.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnień. W polskim systemie prawnym śsrk nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych.
356	Organizacja pozarządowa	Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas Leżenica	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	poglądy i wartości obywateli różnią się coraz bardziej ze względu na brak edukacji, zawężony światopogląd, polityczną polaryzację, coraz mniejszy udział w życiu kulturowym i społecznym Państwa oraz regionu, obniżający się drastycznie poziom wykształcenia a także nie umiejętność budowania relacji, brak pracy nad sobą w kontekście samorozwoju i podstawowych kompetencji społecznych, relacyjnych itp.	Uwaga potraktowana jako komentarz - o ile postawiona diagnoza jest słuszna, o tyle na str. 37 zapisy są bardziej ogólne, dot. błędnego koła polaryzacji społecznej
357	Samorząd	Powiat Sandomierski	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	13	Uwaga dotyczy załącznika nr 4. Propozycja modyfikacji projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. w postaci włączenia Sandomierza jako miasta kluczowego w sieci miast strategicznych. W województwie świętokrzyskim zostały zakwalifikowane jedynie dwa miasta. Jednak, biorąc pod uwagę, iż Sandomierz pełni istotną rolę w rozwoju południowo-wschodniej części Polski, zasadne byłoby zakwalifikowanie miasta do grona sieci miast strategicznych. Sandomierz wyróżnia bogate dziedzictwo historyczne, silna gospodarka, a także, co istotne, duży potencjał rozwojowy. Jest to ważny ośrodek administracyjny, edukacyjny, kulturalny, a także turystyczny, którego wpływ wykracza poza granice miasta. Dzięki malowniczoemu położeniu, a także zabytkowej architekturze stanowi fascynującą podróż przez historię Polski. Historyczne centrum miasta to obszar bogaty w zabytki, z Rynkiem Głównym jako jego sercem. Sandomierz to również centrum przetwórstwa rolno-spożywczego, logistyki i transportu, z silnie rozwiniętą przedsiębiorczością i obecnością firm o znaczeniu międzynarodowym. Sandomierz to miasto nowoczesne, z dynamicznym tempem rozwoju, a jednocześnie pielęgnujące tradycję i kulturę regionu. Włączenie Sandomierza do sieci miast strategicznych niewątpliwie przyczyni się do wzmocnienia, a jednocześnie znacznego rozwoju całego regionu, przy jednoczesnym zwiększeniu znaczenia miasta w krajowej polityce rozwoju.	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączenia Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą. Samodzielnie funkcjonujący MOF Sandomierza, mimo niewątpliwych powiązań z Tarnobrzegiem nie dysponuje potencjałem demograficznym kwalifikującym go do rangi miasta subregionalnego.
358	Samorząd	Powiat Sandomierski	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	271	Wnioskujemy o wzmocnienie roli powiatów, które należy oprzeć na wielowymiarowej strategii demograficzno-inwestycyjnej. Kluczowe działania obejmować powinny przede wszystkim tworzenie realnych możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego dla mieszkańców. Liczne inwestycje w lokalny biznes, rozwój przedsiębiorczości, wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorców, przyciąganie inwestorów pozwoli na stworzenie stabilnych i dobrze płatnych miejsc pracy, a także sprawi, że mieszkańcy będą mogli znaleźć zatrudnienie blisko swojego miejsca zamieszkania, bez uprzedniej konieczności wyjazdu do większego miasta. Dzięki temu powiat stanie się atrakcyjnym miejscem do życia dla młodych ludzi i rodzin, a także dla osób pracujących zdalnie. W efekcie powyższego, nastąpi zahamowanie procesu depopulacji, a region zyska nowe impulsy rozwojowe. Miasto stanie się atrakcyjne nie tylko dla osób obecnie tu mieszkających, ale również dla osób chcących się tu osiedlić. Ponadto, należałoby się skupić na	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe zostało ustanowione na poziomie powiatów - po to żeby przeciwdziałać i reagować na depopulację.

					cyfryzacji usług publicznych, poprawie dostępu do świadczeń zdrowotnych i społecznych. Wszelkie te działania, niewątpliwie, przyczynią się do wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności regionu.	
359	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	1	Największym problemem tego kraju jest redystrybucja środków pomiędzy regionami, co blokuje rozwój regionów takich jak Wielkopolska. Przez polityczny przydział środków, doprowadzamy do sytuacji, gdzie jeden z regionów o największym potencjale ludzkim i ekonomicznym ma według GUS najniższe wydatki publiczne per capita. Przez centralizację kraju, nie mierzymy gdzie wydajemy pieniądze i w jakim zakresie "okradamy" niektóre regiony, np. pomijając je przy kluczowych inwestycjach infrastrukturalnych. Polska powinna mierzyć inwestycje publiczne i zestawiać je z PKB regionów. Wtedy nie dochodziłoby do absurdów takich jak inwestowanie miliardów złotych niepotrzebnie w inwestycje na Mazowszu takie jak lotnisko Radom, podczas gdy lotnisko w Poznaniu nie ma żadnego wsparcia od Państwa, mimo, że ma więcej pasażerów niż Radom i Modlin razem wzięte. Podobnie sprawa wygląda w inwestycjach drogowych i kolejowych, gdzie dworzec w Poznaniu (3. w Polsce) nie jest remontowany, bo priorytetem politycznym jest np. Warszawa Zachodnia, która jest mniej kluczową stacją.	Uwaga niekonkretna, brak sprecyzowanych oczekiwań co do zmian
360	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	1	Brakuje informacji o tym, w jaki sposób państwo zamierza zapobiegać drenowaniu regionów oraz odblokować inwestycyjnie takie obszary jak Wielkopolska, które obecnie mają najniższe wydatki publiczne na mieszkańca. Należy wprowadzić mechanizm monitorowania i mierzenia tego zjawiska, tak aby w przypadku regionów, które już otrzymały określony poziom wsparcia publicznego (w tym inwestycji w 100% finansowanych przez Skarb Państwa), nowe inwestycje były czasowo ograniczane, a udział Skarbu Państwa w finansowaniu – proporcjonalnie zmniejszany. Taki system pozwoli bez zmian ustrojowych skutecznie nadzorować wydatkowanie środków publicznych i zapewnić bardziej zrównoważony rozwój regionalny, unikając sytuacji, w której strategia państwa wzmacnia jedne regiony kosztem innych. Regiony przeinwestowane z przyczyn politycznych, takie jak Mazowsze, Dolny Śląsk czy Wybrzeże, generują coraz mniejsze korzyści marginalne z kolejnych inwestycji. Dlatego środki publiczne powinny być kierowane w większym stopniu do regionów niedoinwestowanych. Inwestycje rządowe powinny być proporcjonalne do generowanego PKB, z wbudowanymi mechanizmami wyrównawczymi. Sytuacja, w której np. Podlaskie ma wyższe wydatki publiczne niż Wielkopolska, mimo że nie osiąga nawet 80% jej PKB per capita, jest przykładem niegospodarności. Potrzebne jest zrównoważenie pomiędzy wsparciem dla regionów słabszych a racjonalnym wykorzystaniem środków tam, gdzie mogą one przynieść największy efekt gospodarczy.	Uwaga niekonkretna, brak sprecyzowanych oczekiwań co do zmian
361	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Powinno powstać kolejowe połączenie Warszawa – Łomża – Elk – Suwałki – gr. państwa z Litwą (Budziska) z pominięciem Białegostoku analogiczne do połączenia drogowego w standardzie drogi szybkiego ruchu Via Baltica.	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
363	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Powinno powstać drogowe połączenie Białystok – Sztubin – Augustów – Suwałki – gr. państwa z Litwą (Budzisko) z pominięciem Elku w celu osiągnięcia ciągłości dróg ekspresowych wzdłuż wschodniej granicy Polski w ciągu Via Carpatia. Cała trasa Via Carpatia – Rzeszów – Lublin – Białystok – Augustów – Suwałki – Kowno powinna zostać zbudowana w całości jako droga ekspresowa o dwóch jezdniach z dwoma pasami ruchu.	W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej - system powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich i uwzględniają zmiany geopolityczne.
364	Instytucja publiczna	Ośrodek Sportu i Rekreacji w Połańcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Lepsze uwzględnienie roli sportu i rekreacji. Strategia generalnie stawia tylko akcent na zdrowie społeczne, aktywność fizyczna i dostęp do infrastruktury sportowej. Jako zarządca obiektów sportowych i wieloletni sportowiec uważam, że w strategii jest za mało poświęconej uwagi co do aktywności fizycznej i rekreacji. A wiemy jak ważna role odgrywa więcej miejsca poświęcić bym na programy ukierunkowane demograficznie (seniorzy, dzieci i osoby z niepełnosprawnościami) brak w planie działań konkretnych programów na rzecz aktywności 60+ (profilaktyka zdrowotna) promocji sportu wśród dzieci i młodzieży w szkołach (współpraca OSiR szkoła oraz osób z niepełnosprawnościami to wspiera cele zdrowia publicznego. Wzmocnienie roli OSiR, MOSiR jako centrum zdrowia	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do

					publicznego (profilaktyka chorób cywilizacyjnych i współpraca z POZ. Wprowadzenie mechanizmów współfinansowania z budżetu państwa i funduszy UE, wraz z wymogiem przygotowania co najmniej 10 letniego planu utrzymania i modernizacji obiektów (efektywność energetyczna , OZE, dostępność .	Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
365	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Doprecyzować definicje i bazę danych: dodać roboczą definicję „luki czynszowej” używaną w Strategii oraz wskazać źródła i metodologię (GUS/BDL/EU-LFS) do stałego raportowania luki w ujęciu terytorialnym (metropolie/miasta średnie/obszary wiejskie). Wskaźnik kosztowego obciążenia mieszkaniowego: ująć jako wskaźnik monitorujący (odsetek gospodarstw, dla których wydatki mieszkaniowe >30% dochodu rozporządzalnego), z wartościami docelowymi dla 2030/2035 i z rozbiem miasta/wieś. Cel dot. rynku najmu ogółem: poza udziałem komunalnych/społecznych – wprowadzić cel wzrostu udziału gospodarstw domowych mieszkających w najmie (rynkowym + społecznym) do 2030/2035 (zróżnicowany terytorialnie).	Proponowane doprecyzowania wykraczają poza ramy dokumentu strategicznego. Szczegółowe wskaźniki mogą być ustalane w kontekście poszczególnych rozwiązań w ocenach skutków regulacji towarzyszących projektom aktów normatywnych wprowadzających te rozwiązania. Definicja „luki czynszowej” znajduje się w opisie kluczowych wyzwań Priorytetu 1.1.
366	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	62	Najem krótkoterminowy – zgodność z prawem UE: przy opisie rejestru dodać wymóg interoperacyjności z unijnym systemem raportowania danych o najmie krótkoterminowym (identyfikatory obiektów, wymiana danych z platformami), oraz przewidzieć wskaźnik: „odsetek ofert z ważnym ID rejestrowym”. Ograniczenie spekulacyjnych zakupów: zaproponować lokalne narzędzia korygujące popyt (np. wyższe podatki od długotrwałych pustostanów, limity w strefach deficytu) oraz KPI: „pustostany w zasobie gminnym [%]” – cel roczny spadku.	Proponowane doprecyzowania wykraczają poza ramy dokumentu strategicznego. Szczegółowe wskaźniki mogą być ustalane w kontekście poszczególnych rozwiązań w ocenach skutków regulacji towarzyszących projektom aktów normatywnych wprowadzających te rozwiązania.
367	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Skalowanie TBS/SIM: dopisać roczny cel inwestycyjny (liczba rozpoczęć/rok i % w puli wszystkich rozpoczęć) oraz standardy czynszowe/kwalifikacyjne ujednolicone na poziomie krajowym. SAN – mierniki jakości i skali: uzupełnić o KPI: liczba umów SAN, średni czas obsadzenia lokalu, wskaźnik retencji najemców, udział SAN w zasobie najmu w miastach >50 tys. Docelowo wprowadzić jednolity wzór umowy SAN. Akademiki i najem studencki: określić minimalny standard energetyczny i dostępności oraz KPI: „liczba miejsc/100 studentów” w miastach akademickich; preferencje dla renowacji głębokiej (z PV/ESS) w zasobie uczelni. Limit kosztu dla gospodarstw domowych: dodać zasadę, że skuteczność dopłat do najmu ocenia się wskaźnikiem „koszt netto najmu jako % mediany dochodu powiatowego”, z progami celu do 2030/2035. Kontrola i egzekwowanie: poza rejestrem – przewidzieć obowiązek publikacji kwartalnych statystyk gmin (liczba obiektów, kontrole ex post, sankcje) i cel pokrycia rejestrem = 100% ofert w gminach turystycznych.	Proponowane doprecyzowania wykraczają poza ramy dokumentu strategicznego. Szczegółowe wskaźniki mogą być ustalane w kontekście poszczególnych rozwiązań w ocenach skutków regulacji towarzyszących projektom aktów normatywnych wprowadzających te rozwiązania. W zakresie uwagi odnoszącej się do akademików działanie zostało jednak uzupełnione o odniesienie do kwestii energooszczędności na poziomie odpowiadającym charakterowi dokumentu.
368	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Ochrona nabywców + przejrzystość rynku: rozszerzyć „Portal Danych o Obrocie Mieszkaniem” o publiczny panel cen transakcyjnych (hedoniczny) i czasy „od pozwolenia do zasiedlenia”; dodać KPI skrócenia median. Kooperatywy mieszkaniowe: dodać KPI: liczba projektów/rok i liczba lokali/rok; katalog zachęt dla gmin (grunty, uzbrojenie, planistyczne fast-track). Oszczędzanie na cele mieszkaniowe: zdefiniować progi dopłat i grupy docelowe (młodzi, rodziny 2+, osoby z niepełnosprawnością) oraz mierzyć uptake i średni czas dojścia do wkładu własnego. Renowacja głęboka i standard windy: poza „estetyką/stanem technicznym” – wprowadzić wymóg priorytetyzacji głębokich termomodernizacji (≥60% redukcji energii) oraz program „windy 4+ kondygnacje” z KPI pokrycia. Dostępność i demografia: dopisać kryteria projektowe pod osoby starsze/rodziny (uniwersalne projektowanie, BMS, wentylacja z odzyskiem) i mierzyć liczbę lokali dostosowanych/rok.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Szczegółowe wskaźniki mogą być ustalane w kontekście poszczególnych rozwiązań w ocenach skutków regulacji towarzyszących projektom aktów normatywnych wprowadzających te rozwiązania.

					Uzupełnić tabelę wskaźników o: (i) udział najmu ogółem w strukturze zamieszkania; (ii) „głębokie renowacje” – liczba/rok i udział w zasobie; (iii) „windy 4+ kondygnacje” – % budynków; (iv) „czas do pozwolenia/zasiedlenia” – mediany; (v) „pustostany w zasobie gminnym” – %.	
369	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	2	Działanie 1 (zasób społecznego budownictwa czynszowego): dopisać KPI „rozpoczęte mieszkania TBS/SIM/komunalne rocznie” oraz „udział w ogóle rozpocząć [%]” + wskaźnik „czas od decyzji do zasiedlenia (mediana)”. Wskazać minimalny standard energetyczny i dostępności (windy 4+ kond.). Źródła finansowania (Fundusz Dopłat): dodać zasadę „brownfield-first” i premię dla konwersji pustostanów/biur na mieszkania (KPI: lokale z konwersji/rok).	Strategia monitoruje wskaźniki przypisane do kierunków działań, w tym wskaźnik dotyczący udziału mieszkań komunalnych i społecznych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto. Szczegółowe wskaźniki mogą być ustalane w kontekście poszczególnych rozwiązań w ocenach skutków regulacji towarzyszących projektom aktów normatywnych wprowadzających te rozwiązania. W Załączniku nr 1 narządzie monitorowania działań są kamienie milowe, opisujące kroki do realizacji przedsięwzięć.
370	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	3	Działanie 2 (opieka do 3 r.ż.): poza wolumenem miejsc dopisać KPI kosztowe: „średni miesięczny koszt netto dla rodzica ≤7% mediany płacy w powiecie”; dodać wskaźniki jakości (rotacja kadr, obsada kwalifikowana, godziny otwarcia ≥10 h). Kamienie milowe 2026–2029: uzupełnić o „czas do uruchomienia placówki od decyzji (mediana)” i „odsetek gmin z co najmniej 1 formą opieki” (cel: 100%).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
371	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	10	Działanie 6 (opieka koordynowana POZ/kardio/onkologia): doprecyzować wskaźniki rezultatów klinicznych (czas do diagnozy, rehospitalizacje 30-dniowe, udział e-rejestracji w kardiologii = 100% do 2027).	Ze względu na objętość dokumentu zdecydowano się na wskazanie kilku wybranych wskaźników w przypadku wszystkich priorytetów.
372	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	12	Działanie 9 (bardzo szybki internet): dodać KPI „prędkość minimalna down/up” i „latencja” oraz wskaźnik dostępności dla JST/instytucji krytycznych (szkoły, OPS, POZ). Ująć mapę białych plam jako kamień milowy.	Uwaga sugeruje wprowadzenie korekt zbyt szczegółowych jak na dokument Strategia Rozwoju Polski. Przedstawione zagadnienia mogą być zawarte w strategiach sektorowych lub programach rozwoju.
373	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	Działanie 10 (PTZ): przy „transport na żądanie” dopisać finansowanie operacyjne i KPI „średni czas oczekiwania” oraz „odsetek ludności w zasięgu ≥5 par połączeń/dzień”.	Uwaga sugeruje wprowadzenie korekt zbyt szczegółowych jak na dokument Strategia Rozwoju Polski. Przedstawione zagadnienia mogą być zawarte w strategiach sektorowych lub programach rozwoju.
374	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	14	Działania 11–12 (kolej/CPK, reforma kolejowa): dodać KPI „udział kolei w pracy przewozowej towarów/pasażerów”, „liczba zintegrowanych taryf/biletów” oraz wymogi dostępności dworców (windy, guidance dla osób z niepełnosprawnościami).	Uwaga sugeruje wprowadzenie korekt zbyt szczegółowych jak na dokument Strategia Rozwoju Polski. Przedstawione zagadnienia mogą być zawarte w strategiach sektorowych lub programach rozwoju.
375	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	17	Działanie 13 (porty morskie): uzupełnić o KPI środowiskowe OPS (godziny zasilania z lądu, liczba statków z OPS), oraz „udział przeładunków intermodalnych”.	Uwaga sugeruje wprowadzenie korekt zbyt szczegółowych jak na dokument Strategia Rozwoju Polski.

			NA LATA 2026-2029			Przedstawione zagadnienia mogą być zawarte w strategiach sektorowych lub programach rozwoju.
376	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	18	Działanie 14 (CPK): dopisać ryzyka i progi decyzyjne (go/no-go) oraz KPI „udział kolei w dojazdach do lotniska” i „emisje operacyjne na pasażera”.	Uwaga sugeruje wprowadzenie korekt zbyt szczegółowych jak na dokument Strategia Rozwoju Polski. Przedstawione zagadnienia mogą być zawarte w strategiach sektorowych lub programach rozwoju.
377	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	24	Działanie 19 (EJ1): dopisać wymagane kamienie formalne (DSA, LTO, pozwolenia budowlane) i KPI „udział krajowego łańcucha dostaw [%]” oraz „program kadr (liczba licencjonowanych operatorów/rok)”.	Budowa EJ przebiegać będzie wedle ściśle zaplanowanego harmonogramu. W drodze uzgodnień wybrano kamienie milowe, które są mierzalne i pozwolą na monitorowanie inwestycji.
378	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	25	Działanie 20–21 (OZE i sieci PSE): dodać KPI integracyjne: „czas przyłączenia OZE (mediana)”, „curtailment OZE [%]”, „liczba stacji 110/400 kV z BESS/STATCOM”. Wskazać ścieżkę przyspieszonych obszarów GO-TO.	W drodze uzgodnień wybrano kamienie milowe, które są mierzalne i pozwolą na monitorowanie realizacji zadań bezpośrednio związanych z realizacją inwestycji.
379	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	Działanie 22 (Czyste Powietrze): dodać wskaźniki jakości: „głębokie renowacje (≥60% redukcji energii) [#]”, „emisje CO ₂ e uniknięte [kt CO ₂ e/rok]”, „udział pomp ciepła/wentylacji z odzyskiem”.	W SRP2035 zidentyfikowano wskaźniki kluczowe dla danego priorytetu. W przypadku problematyki jakości powietrza jest to wskaźnik: Liczba stref spośród wszystkich 28 stref w kraju, w których występują obszary narażenia ludności na negatywne skutki zanieczyszczenia powietrza spowodowane przekroczeniami norm jakości powietrza pyłu zawieszonego PM _{2,5} .
380	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	30	Działanie 25 (IO 2040/2044): dodać kryteria progu opłacalności (CAPEX/OPEX, udział finansowania prywatnego), „plan dziedzictwa infrastruktury” oraz wskaźniki środowiskowe i mobilności.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom dokumentu strategicznego.
381	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	31	Działanie 26–27 (B+R dla odporności, Tarcza Wschód): dopisać wskaźniki „czas pozyskania technologii (TRL 6→9)”, „% zamówień z warunkiem innowacyjności”, „pokrycie infrastrukturą obronną [% odcinków priorytetowych]”.	Dobór wskaźników w tej części strategii znajduje się w toku analiz.
382	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	37	Działania 31–34 (służba cywilna, cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości, proces legislacyjny, AIP): wprowadzić KPI „czas publikacji tekstów jednolitych”, „% spraw karnych z aktami cyfrowymi”, „% systemów zgodnych z nowymi KRI”.	Propozycja nieadekwatna.
383	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	41	Działanie 35 (e-administracja): dopisać „odsetek usług w pełnym cyklu online (end-to-end)”, „adopcja e-doręczeń w JST [%]”, „SLA dostępności Multiportalu”.	Propozycja nieadekwatna.
384	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	Działania 37–38 (ustawa o miastach, planowanie): doprecyzować „fundusz lepszego gospodarowania przestrzenią” (źródła, kryteria), KPI „% aktów planistycznych w RU”, „czas uchwalania planów (mediana)”.	Działania wskazane w załączniku nr 1 nie przewidują wskazywania KPI na takim poziomie szczegółowości - definiowane są na poziomie celów.

385	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	82	Oprócz możliwości świadczenie pracy w niepełnym wymiarze godzin i elastyczności - promowanie pracy zdalnej, która pozwoliłaby ludziom posiadającym dzieci ale także tym bezdzietnym wybór miejsca zamieszkania oddalonego od miejsca pracy. Jeśli charakter pracy na to pozwala to zapewnienie i wsparcie pracodawców oraz zachęcanie ich do utrzymania zatrudnienia zdalnego. Ograniczyłoby to albo odwróciło trend migracji z małych miast do dużych. Człowiek po zdobyciu doświadczenia zawodowego luz możliwości pracy zdalnej mógłby przeprowadzić się do mniejszego miasta powiatowego. Korzystać z tamtejszej infrastruktury: szkolnictwo, opieka zdrowotna. Wymagałoby to poprawy połączeń z tych miast i miejscowości z dużymi miastami (konieczność okresowego przyjazdu do centrali). Zastopowanie trendu do emigracji lub zwiększenie liczby mieszkańców w miejscach miejscowościach, nie tylko tych satelickich wobec dużych miast przełożyłoby się na impuls rozwojowy tych miast. Wieli tzw. "słoików" wróciłoby do swojego miejsca urodzenia i wychowania, gdyby mieli pewność utrzymania pracy i wykonywania jej zdalnie. Natomiast trend wśród pracodawców obecnie jest odwrotny: zniechęca się pracowników od pracy zdalnej lub rzecz zmusza do powrotu do biur - co jest kosztowniejsze dla pracodawcy (wynajem powierzchni biurowej, większa absencja chorobowa ludzi pracujących w dużych skupiskach ludzkich)	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
386	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Zastopowanie wyludniania się Polski powiatowej, poprawa jakości usług, zapewnienie miejsc pracy poprzez wspieranie, promocje i zachęcanie pracodawców do pracy zdalnej, tam gdzie jest ona bez przeszkód możliwa. Umożliwienie pracy poza centralą ze sporadyczną koniecznością przyjazdu do centrali umożliwi przeniesienie się części pracowników do miast powiatowych co spowoduje konieczność poprawy usług, niewygaszanie usług ochrony zdrowia, edukacyjnych, poprawie usług dla ludności, poprawie połączeń komunikacyjnych. Zmniejszy się presja mieszkaniowa w dużych ośrodkach. Pracodawcy nie będą musieli ponosić kosztów powierzchni biurowej dla wszystkich pracowników - część będzie pracować zdalnie.	Uwaga niekonkretna, brak sprecyzowanych oczekiwań co do zmian
387	Osoba prywatna		Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Brakuje wdrożenia paszportu żywnościowego - który pozwoli na śledzenie składników produktów przetworzonych. Paszport żywności zapewnia transparentność i wybór dla konsumentów. Dzisiaj konsument nie wie jakie było źródło paszy potrzebne do wyprodukowania szynki. Bez paszportu żywności nie posiada marki - a to nie pozwala rozwój lokalnego rolnictwa. Paszport jest też remedium na umowy ogólnounijne takie jak umowy z MERCONSUR czy Ukrainą.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Podejmowane działania będą realizowane również w ramach Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityki dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich".
388	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	215	Brakuje wymuszenia współpracy z gigantami technologicznymi - a w szczególności - producentów Map elektronicznych (Google Maps, Apple Maps). W większości kryzysów - gdy społeczeństwo rusza na pomoc - częściej pomoc blokuje a nie pomaga. Służby Państwa powinny mieć możliwość wirtualnego blokowania dróg na mapach - co wymusi przekierowanie ruchu "cywilnego" na alternatywne trasy - pozwalając na sprawne dostanie się służb ratunkowych na miejsce. Przydałaby się też infrastruktura "offline" - do łączenia potrzebujących z darczyńcami. System może być "w uśpieniu" przez większość czasu - ale jak nastąpi kryzys można by obudzić system szybko. Taki prosty system CRM - łączący potrzebujących zweryfikowanych przez np. Sołtysa - z darczyńcami.	Uwaga jest poddana analizie i konsultacjom z właściwymi resortami.
389	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Brakuje wsparcia / połączenia Państwa z przemysłem - na poziomie "Danych". Potrzebny jest system "Polish Source" - czyli system Open Source dostępny tylko dla obywateli i firm z Polski. Uczelnie, Studenci, pasjonaci - wytwarzają niesamowitą ilość danych które giną, przepadają na "Półkach". Technologie - takie jak AI - wymagają danych do uczenia. Polska nie ma centralnych zbiorów danych takich jak Google, Microsoft, Facebook - ale Polska ma Uczelnie, Szkoły - które już wytwarzają dane. Trzeba tylko je zebrać z zbiorów. Trzeba też wspierać pasjonatów zapaleńców - którzy budują technologie "Pro bono" - żeby państwo się rozwijało. Taki wolontariat technologiczny.	Działania dotyczące zwiększania dostępności danych znajdują się w Priorytecie 3.5: Skutecznie działająca administracja
390	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Centra danych powinny też powstawać we wsiach gminnych - strategicznie umiejscowionych. Centrum danych zlokalizowane na obszarze wiejskim - ale strategicznie umiejscowionym - pozwala na znaczne bezpieczeństwo centrum danych. Ochrona centrum jest łatwiejsza - "wszyscy się znajdują we wsi". Daje możliwość rozwoju sieci internetowej, daje możliwość budowy rozproszonych centrów przetwarzania - znacznie trudniejszych do zniszczenia. Przykład: Gmina Kołczygłowy - woj. Pomorskie. Zlokalizowana 20km od Bazy rakietowej Redzikowo - Ochrona przeciwlotnicza zapewniona. Przy elektrowni wodnej - która może zapewnić zasilanie awaryjne, Tereny z możliwością zainstalowania dodatkowych mocy z elektrowni słonecznych i wiatrowych.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
391	Samorząd	Gmina Miejska Głogów	Załącznik 4. OPIS	2	Pozycja Głogowa, miasta na styku trzech województw z rozwiniętym przemysłem oraz siecią dróg i szlaków kolejowych ma wpływ na sąsiednie miasta, takie jak Bytom Odrzański, Wschowa i Góra stanowiąc regionalne centrum rozwoju.	Uwaga uwzględniona, zostanie to dopisane do załącznika 4

			POLICENTRYCZNY SIĘĆ MIAST		Przyszłość miasta to nowe możliwości i rozwój oparty na dywersyfikacji rynku pracy. Planowany park przemysłowy – jeden z największych w Polsce – stanie się impulsem dla gospodarki regionu. Wykorzystując potencjał KGHM Polska Miedź S.A. oraz zaplecze naukowo-badawcze PANS, stworzy silny ośrodek nowoczesnego przemysłu i innowacji. W sferze edukacji szczególny nacisk zostanie położony na wzmacnianie jakości szkół, rozwój szkolnictwa zawodowego oraz współpracę PANS z uczelniami wyższymi i ośrodkami badawczymi. W obszarze usług medycznych celem będzie kontynuacja modernizacji szpitala, w tym rozwój specjalistycznych oddziałów szpitalnych oraz tworzenie nowoczesnych centrów diagnostyczno-leczniczych, zapewniających mieszkańcom dostęp do wysokiej jakości opieki zdrowotnej. Rozwój systemu usług społecznych będzie obejmował poszerzanie oferty dla rodzin, seniorów, młodzieży i osób potrzebujących wsparcia, zapewniając lepsze warunki do życia i integracji społecznej. Kluczowym elementem działań będzie również rozwój zrównoważonego transportu publicznego – zarówno autobusowego, jak i kolejowego – oraz poprawa spójności połączeń między miastami i gminami regionu, w tym w obszarze legnicko-głogowskiego okręgu funkcjonalnego (LGOF).	
392	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Jest: bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną. Powinno być: bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną.	Uwaga zostanie uwzględniona.
393	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Jest: Planowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO), na których inwestycje będą podlegały uproszczonym procedurom środowiskowym (będą wyznaczane tam, gdzie ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne), i wydawania zezwoleń (permitting). Propozycja uzupełnienia: Planowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO), na których inwestycje będą podlegały uproszczonym procedurom środowiskowym (będą wyznaczane tam, gdzie ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne, jak tereny zdegradowane, pokopalniane, o niskiej wartości przyrodniczej) i wydawania zezwoleń (permitting).	Pozostawiono ogólny zapis. Szczegóły doprecyzowują regulacje dotyczące obszarów przyspieszonego rozwoju OZE.
394	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Jest: tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; Propozycja uzupełnienia: tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; zagospodarowanie wyrobisk pod georeaktory do produkcji biowodoru przy zastosowaniu substratu z OZE;	Uzupełnienie o zbyt wysokim poziomie szczegółowości jak na opis OSI. Pozostawiono ogólne sformułowania, które nie odwołują się do konkretnych technologii.
395	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	W sekcji „Dodatkowym problemem jest niska jakość wód w Polsce” wskazano problem zanieczyszczenia JCWP składnikami biogennymi i problematykę eutrofizacji wód Bałtyku. Propozycja uzupełnienia: Należy wzmocnić współpracę nauki, np. jednostek badawczych prowadzących projekty związane z ograniczeniem składników biogennych z rolnictwa, z praktyką rolniczą w celu szybszego wdrażania innowacyjnych rozwiązań, takich jak stosowanie dodatków gipsowych czy innych technologii ograniczających straty fosforu. W ten sposób możliwe będzie bardziej efektywne odbieranie świadczeń ekosystemowych związanych z ochroną wód powierzchniowych.	W części diagnostycznej nie przedstawia się działań. Działania związane z ograniczeniem stosowania nawozów mineralnych są w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.
396	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179-180	W ramach 3. z głównych kierunków działań pt. „Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne” proponuje się po podpunkcie F dodać podpunkt zatytułowany „Działania służące adaptacji do zmian klimatu w rolnictwie, w tym pochłanianie CO ₂ przez gleby”. Rolnictwo poprzez system znany jako „rolnictwo węglowe” (ang. „carbon farming”) lub „rolnictwo regeneracyjne” posiada bardzo duży potencjał wychwytywania dwutlenku węgla (CO ₂) z atmosfery i jego magazynowanie w glebie w formie węgla organicznego. Absorpcja CO ₂ z atmosfery i jego magazynowanie w glebie przyczynia się do łagodzenia zmian klimatu i jednocześnie poprawia żyzność gleby, jej strukturę i odporność na erozję.	Nie ma potrzeby na wprowadzanie takich zmian, ponieważ powielają one zapisy już ujęte w innych miejscach Strategii. Rolnictwo regeneratywne jest już wymienione w Priorytecie 3.4
397	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej. A. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa. Propozycja uzupełnienia na końcu: Na nieskanalizowanych terenach wiejskich wdrożone będą (zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady(UE) 2024/3019) wydajne indywidualne systemy oczyszczania ścieków (oczyszczalnie przydomowe i	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

		Instytut Badawczy w Falentach			lokalne) umożliwiające realizację trzeciego stopnia ich oczyszczania oraz sanitarnego uzdatniania i rolniczego wykorzystania osadów ściekowych, odzysku i sanitarnego uzdatnienia wody z oczyszczonych ścieków oraz lokalnego wykorzystania jej na cele gospodarcze lub na odnowę zasobów wód ziemnych poprzez retencję glebową.	
398	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju. C. Zwiększenie powierzchni obszarów chronionych i ochrona terenów otwartych przed zagospodarowaniem. Propozycja uzupełnienia przed dwoma końcowymi zdaniem: Przywrócone będą pierwotne formy tradycyjnych zdegradowanych ekosystemów górskich i podgórskich poprzez systemowe wdrażanie nowoczesnych technik pielęgnacji i utrzymania w quasi naturalnej bioróżnorodności przyrodniczo cennych krajobrazów rolniczych z udziałem górskich łąk i pastwisk.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
399	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Jest: Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców. Propozycja uzupełnienia: Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców i rolników i dodanie w jego opisie działania (iv) o treści: „Opracowanie programu wspierającego wdrożenie modelu rolnictwa o obiegu zamkniętym”. Rolnictwo o obiegu zamkniętym to zrównoważony model produkcji minimalizujący odpady i maksymalizujący efektywność zasobów, poprzez ponowne wykorzystanie i recykling substancji odżywczych (np. zawartych w nawozach naturalnych i resztkach pożywnych), wody (recykling szarej wody) oraz energii (odnawialne źródła jak biogaz, słońce). Wdrożenie tego podejścia, zgodnego z zasadami gospodarki o obiegu zamkniętym przyczyni się do zmniejszenia zużycia surowców, poprawy zdrowia gleby i jakości wód, zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza oraz obniżenia emisji gazów cieplarnianych.	Wdrażanie GOZ w rolnictwie jest przewidziane w ramach Priorytetu 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego w trzech działaniach.
400	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220	Jest: W związku z wpływem stosowania nawozów na środowisko upowszechniane powinny być praktyki związane z racjonalnym nawożeniem oraz narzędzia do planowania nawożenia w oparciu o badanie gleby. Powinno być: Stosowanie nawozów może mieć również negatywny wpływ na środowisko. Dlatego upowszechniane powinny być praktyki związane z racjonalnym nawożeniem oraz narzędzia do planowania nawożenia w oparciu o rozpoznanie gleb.	Obecny zapis jest właściwy, proponowana zmiana nie wprowadza dodatkowej wartości w stosunku do pierwotnej propozycji zapisu.
401	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Punkt 2.A: Zarządzanie ryzykiem oraz 2.D: Ochrona gleb Propozycja uzupełnienia: Należy wskazać na potrzebę wsparcia finansowego dla rolników na upowszechnianie praktyk związanych z racjonalnym nawożeniem fosforem. Działania te powinny obejmować używanie narzędzi do planowania nawożenia w oparciu o badanie gleby, co jest kluczowe dla optymalizacji zużycia nawozów.	Uwaga została uwzględniona. Ze względu na rosnące znaczenie nawożenia fosforem stosowny zapis zostanie wprowadzony do tekstu Strategii.
402	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	Jest: „Wspierane będzie poszukiwanie nowych rozwiązań w obszarach takich jak: rolnictwo precyzyjne, gospodarka cyrkularna, efektywne zarządzanie zasobami, regeneracyjne metody uprawy, nowoczesne technologie w produkcji zwierzęcej, alternatywna produkcja białka, digitalizacja i automatyzacja procesów rolniczych (w tym robotyka), inteligentne systemy monitorowania i analizy danych, wcześnie systemy ostrzegania przed zagrożeniami klimatycznymi, systemy wspomagania decyzji w ochronie roślin i sygnalizacji agrofagów, doskonalenie metod integrowanej ochrony roślin, wprowadzanie stymulujących wzrost roślin uprawnych, krótkie łańcuchy dostaw, innowacje w przetwórstwie, w tym tworzenie nowych produktów żywnościowych, ograniczanie marnotrawstwa żywności oraz rozwój zrównoważonych systemów żywnościowych.” Powinno być: wprowadzanie preparatów stymulujących wzrost roślin uprawnych, Chyba nie ma roślin uprawnych stymulujących wzrost. W tym stwierdzeniu brakuje podmiotu.	Uwaga została przyjęta, do tekstu wprowadzono: "naturalnych pestycydów i biopreparatów" (przywrócono pierwotny, prawidłowy zapis)
403	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	224	Punkt B. Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych. Propozycja uzupełnienia: Powstaną programy ukierunkowane na ochronę, tworzenie i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i przywodnych, o międz śródpolnych oraz tzw. nieużytków (np. ziołorośla, wilgotne łąki i murawy). Zasadne jest również zwrócenie uwagi na konieczność ukierunkowania programów na zwiększenie lesistości, ochronę torfowisk i ograniczenie zrębów w obszarach górskich.	W ramach PS WPR 2023-2027 kontynuowane jest wsparcie na zalesianie gruntów rolnych, które przyczynia się do realizacji ogólnokrajowego celu ujętego w Krajowym Programie Zwiększania Lesistości, polegającego na

						zwiększeniu lesistości Polski do 33% w roku 2050.
404	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	224	Punkt C. Ochrona zasobów genetycznych, zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt i agrofagów kwarantannowych szkodliwych dla roślin oraz zapobieganie ich występowaniu. Propozycja uzupełnienia: Konieczny jest monitoring i programy dotyczące zwalczania gatunków inwazyjnych (IGO). W ostatnich latach jest to poważny problem, niosący za sobą istotne skutki gospodarcze, powodujący straty w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie, a dodatkowo generujący wysokie koszty zwalczania i działań ochronnych.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
405	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	Punkt D. Ochrona gleb Propozycja uzupełnienia: Przy bioróżnorodności – potrzeba zwrócenia większej uwagi na gleby siedlisk uważanych za ubogie w nutrieny (przynajmniej NPK) i podlegające erozji, a jednocześnie często będące ostojami bioróżnorodności (m.in. wiele siedlisk „naturowych”). Formalnie są one chronione w ramach Natura 2000 i monitorowane, ale obserwuje się silny spadek ich powierzchni i stanu zachowania. Zatem, koniecznym wydaje się wskazanie w „Strategii”, że potrzebna jest ich ochrona.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
406	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	Punkt D. Ochrona gleb Propozycja uzupełnienia: Oprócz wymienionych mechanizmów należy uwzględnić działania na rzecz ograniczenia wymywania fosforu z gleb uprawnych. Problem ten znajduje się w kręgu zainteresowań krajów nadbałtyckich: Finlandii, Szwecji, Łotwy, Litwy i jest uwzględniany również w pracach HELCOM. Polska jako kraj położony w regionie Morza Bałtyckiego również jest powołana do rozwiązania tego problemu. Intensywnie prowadzone są badania nad ograniczaniem strat fosforu z gleb uprawnych za pomocą dodatku gipsu rolniczego.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Szczegółowe działania jakie są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju są określone w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityce dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich"
407	Instytucja publiczna	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy – Państwowy Instytut Badawczy w Falentach	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	226	Punkt B. Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych Propozycja uzupełnienia: Potrzebna jest informacja o strategiach wspierania i promowania rodzimego / lokalnego sektora produkcji żywności, który ucierpiał w ostatnich latach w wyniku globalnych trendów żywieniowych, polityki UE, zmian klimatycznych, technologii oraz postaw konsumentów. Koncentracja produkcji również niekorzystnie wpływa na działalność małych gospodarstw rolnych i lokalnych producentów żywności. Jak pokazały ostatnie lata, w dobie globalnych kryzysów lokalny rynek może być kluczowy dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Szczegółowe działania jakie są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju są określone w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityce dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich"
408	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	W strategii w niewystarczającym stopniu podkreślono budowanie kompetencji społecznych wśród najmłodszych mieszkańców. W programach nauczania należy uwzględnić w większym stopniu zajęcia budujące umiejętność sprawnej komunikacji, asertywność, radzenie sobie z trudnymi sytuacjami m.in. przemocą rówieśniczą	Proponowana odpowiedź: Postulowane elementy są ujęte w działaniach dotyczących szkół, m.in. w: 1A. Zmiana podstaw programowych kształcenia ogólnego (związana ze zmianą myślenia o podstawach programowych - w celu dbania o harmonijny rozwój wszystkich kompetencji przekrojowych); 1C. Poprawa środowiska szkoły (budowa rozwiązań poprawiających relacje wśród

						uczników); 2D. Unowocześnienie programów kształcenia nauczycieli (lepiej przygotowanie do pracy z uczniami o różnicowanych potrzebach).
409	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[1/10] W Strategii określono oczekiwany poziom Współczynnika Dzietności w ramach Priorytetu 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu wynoszący co najmniej 1,45 w 2035 r. Dane GUS przywołane w strategii wskazują na zmniejszającą się od 30 lat wartość ww. wskaźnika, a jego wartość bazowa z roku 2024 wynosi 1,1. Poziom Współczynnika Dzietności na poziomie $\geq 1,30$ w 2030 r. (wzrost o 0,20 punktu od wartości bazowej) jest nierealny w kontekście dotychczasowych trendów i diagnoz Strategii. Osiągnięcie wzrostu o 0,20 punktu w zaledwie 6 lat (2024–2030) jest niezwykle ambitne, zwłaszcza w świetle faktu, że Strategia sama odnotowuje, iż na dzietność oddziałuje wiele czynników i procesy demograficzne charakteryzuje naturalna powolność. Historycznie, wskaźnik pozostawał w przedziale 1,2–1,5 przez ponad ćwierć wieku, a jego odwrócenie w tak krótkim czasie (5 lat) wymagałoby interwencji o bezprecedensowej skali. Dodatkowo warto zaznaczyć, że uruchomienie i wdrożenie zaplanowanych w strategii działań nie nastąpi natychmiastowo, co przesunę w czasie ich efekt w postaci wzrostu dzietności. Strategia wskazuje, że malejąca liczba osób w wieku rozrodczym sprawia, iż nawet przy osiągnięciu skokowego wzrostu dzietności, nowe roczniki wciąż będą mniejsze niż roczniki w starszych pokoleniach (wyższe demograficzne w poprzednim wieku). Strategia Rozwoju słusznie identyfikuje wieloaspektowe przyczyny niskiej dzietności, jednak zakres i tempo planowanych działań są niewystarczające, aby osiągnąć gwałtowne odwrócenie trendu do 2030 r. <u>Część dalsza uważa poniżej:</u>	Uwaga o charakterze komentarza. W kontekście wyzwań demograficznych, przed jakimi stoi Polska, cele Strategii muszą być ambitne. Państwo będzie podejmować działania w obszarach wpływających na niską dzietność, w których posiada możliwość realnego oddziaływania.
410	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[2/10] Ponadto w niewystarczającym stopniu wskazano na bariery wpływające na poziom dzietności. Bariera mieszkaniowa (Priorytet 1.1): Brak odpowiednich warunków mieszkaniowych jest deklarowany jako najważniejsza bariera dla decyzji o kolejnym dziecku przez blisko 40% rodziców dwójki lub więcej dzieci. Szansa urodzenia pierwszego dziecka jest o 18% większa, jeśli para mieszka we własnym mieszkaniu, niż u rodziców. Choć Strategia zakłada zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla budownictwa czynszowego (SIM/TBS/komunalne) i osiągnięcie udziału $>10\%$ w liczbie rozpoczętych budów te działania mają charakter długofalowy i ich natychmiastowe przełożenie na decyzje prokreacyjne w perspektywie do 2030 r. jest ograniczone. • Stabilność ekonomiczna (Priorytet 1.2): Istotnym czynnikiem zniechęcającym do decyzji o dziecku jest niskie poczucie stabilności ekonomicznej, w tym niepewność i stabilność zatrudnienia. Duży odsetek osób w wieku 20–30 lat pracuje na umowach czasowych (np. 56% kobiet w wieku 20-24 lata). Chociaż Strategia przewiduje działania mające na celu zwiększenie powszechności umów na czas nieokreślony i zabezpieczenie dochodów rodziców o słabej pozycji na rynku pracy, ich pełna skuteczność wymaga reformy rynku pracy, która może być zbyt wolna, by podnieść dzietność o 0,20 punktu w 5 lat. • Opieka formalna (Priorytet 1.2): Mimo że cel pośredni zakłada wzrost udziału dzieci objętych opieką formalną z 41% (2024) do ponad 50% (2030), nadal oznacza to, że blisko połowa rodzin będzie pozbawiona dostępu do opieki instytucjonalnej lub będzie korzystać z usług w innych formach, zwłaszcza że w 37,9% gmin w Polsce w 2024 r. nie było żadnego miejsca opieki formalnej nad dziećmi do 3 r.ż. Ograniczony zasięg opieki utrudnia godzenie rozwoju zawodowego z obowiązkami opiekuńczymi. • Kultura i wizerunek rodzicielstwa: Strategia wskazuje, że malejąca liczba dzieci i młodzieży w przestrzeni publicznej może sprzyjać narastaniu dystansu wobec rodzicielstwa. Z perspektywy rodzica jest to kwestia marginalna w porównaniu z powyższymi zagadnieniami. Znacznie istotniejsze jest to, że młodsze pokolenie oczekuje niezależności, realizacji swoich planów zawodowych, a posiadanie dziecka wymaga ogromnego poświęcenia i rezygnacji z części planów zawodowych czy osobistych. Ważniejsze niż kultura i wizerunek rodzicielstwa wydaje się upowszechnienie łatwo dostępnego i bezpłatnego wsparcia kompetencji rodzicielskich. <u>Część dalsza uważa poniżej:</u>	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu w kluczowych wyzwaniach dla priorytetu 1.2 opisano jedynie najczęściej występujące bariery dla posiadania dzieci. Strategia nie neguje istnienia innych, niewymienionych, barier.
411	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków		[3/10] Strategia w niewystarczającym stopniu kładzie nacisk na działania, które mają zatrzymać niekorzystne trendy demograficzne. Obok kwestii bezpieczeństwa powinien być to podstawowy priorytet kraju ponieważ każdy rok opóźnienia w tym zakresie będzie przynosił konsekwencje niemożliwe do odwrócenia w kolejnych latach.	Uwaga o charakterze komentarza.

			sprzyjających rodzicielstwu		W strategii nie dostrzeżono lub w niewystarczającym stopniu zaakcentowano następujące aspekty stanowiące istotne bariery i problemy związane z dietnością: <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	
412	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[4/10] 1. W Priorytecie 1.2, mającym na celu łagodzenie zmian demograficznych poprzez stymulowanie wzrostu dietności i wspieranie decyzji prokreacyjnych, stwierdza się, że nie uwzględniono w nim w ogóle kompleksowej kwestii opieki zdrowotnej dla małych dzieci, a także propozycji rozszerzenia zakresu refundowanych szczepień (np. meningokokki, ospa w pełni bezpłatna dla wszystkich dzieci) i badań przesiewowych (np. z zakresu integracji sensorycznej, fizjoterapii, neurologopedy, logopedy, okulisty, badanie słuchu, badanie grupy krwi) dla dzieci i młodzieży. Kwestia dostępności (liczba specjalistów, popołudniowe godziny przyjęć) opieki zdrowotnej u lekarzy pediatrów staje się szczególnie istotna w okresie żłobkowym i przedszkolnym gdy dzieci powszechnie przechodzą liczne infekcje. Trudność w dostaniu się do specjalisty po godzinach pracy rodziców, trudności w znalezieniu opieki na czas choroby dziecka stanowią niezwykle istotne wyzwanie w kontekście rynku i warunków pracy szczególnie dla młodych matek. Nawet objęcie 100% dzieci opieką żłobkową i przedszkolną nie zniweluje tego problemu. Proponuję, aby działania dotyczące profilaktyki zdrowotnej dzieci, w szczególności propozycje rozszerzenia kalendarza refundowanych szczepień i badań przesiewowych dla wszystkich dzieci, zostały wyraźnie włączone w ramy Priorytetu 1.2, jako istotny element tworzenia środowiska przyjaznego rodzicielstwu, obok kwestii mieszkaniowych, opiekuńczych i ekonomicznych. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Cele, które zgłoszona propozycja miała osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie. W Strategii uwzględniono działania dot. upowszechnienia profilaktyki i leczenia niepłodności oraz wzmacnianie opieki prekonceptyjnej i okołoporodowej. Ponadto w priorytecie 1.5. uwzględniono działania dot. zwiększenia zgłaszalności na badania przesiewowe oraz wykorzystania nowych metod badań przesiewowych i modernizacji systemu szczepień.
413	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[5/10] 2. W ramach celu "Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich" oraz działań skoncentrowanych na "Wzmacnianiu opieki prekonceptyjnej i okołoporodowej" (Priorytet 1.2, działanie 3B, s. 91), sugeruję rozszerzenie zakresu interwencji o zapewnienie pełnego dostępu do koszyka standardowych badań diagnostycznych w ciąży, finansowanych ze środków publicznych, niezależnie od ścieżki prowadzenia ciąży (publicznej czy prywatnej). Proponowane działanie ułatwiłoby wszystkim przyszłym rodzicom w Polsce dostęp do niezbędnej diagnostyki prenatalnej, co przyczyniłoby się do szybkiego diagnozowania potencjalnych schorzeń matki i dziecka, zmniejszenia obciążenia finansowego młodych rodzin, a tym samym stałoby się istotnym elementem tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu. Taki krok mógłby również przyczynić się do osiągnięcia celu, jakim jest zwiększenie stabilności dochodów młodych rodzin. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Postulat stoi w sprzeczności z zasadami ochrony zdrowia publicznego oraz finansowania świadczeń zdrowotnych ze środków publicznych.
414	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[6/10] 3. Konieczne jest wzmocnienie systemu wczesnej diagnostyki i profilaktyki niepłodności oraz chorób ją powodujących (np. endometriozy). Choć Strategia przewiduje działania w tym zakresie, należy znacznie zwiększyć kompetencje i dostępność specjalistów w tym zakresie szczególnie w mniejszych ośrodkach. Poza dofinansowaniem procedur in-vitro konieczne jest większe zaznaczenie konieczności szczegółowej diagnostyki i leczenia niepłodności, wśród których procedura in-vitro jest tylko jednym z wielu rozwiązań. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
415	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[7/10] 4. Dla rodzin, w których nie jest możliwe naturalne posiadanie dziecka należy systemowo uprościć procedury adopcyjne przy zachowaniu szczegółowej procedury weryfikacji kompetencji potencjalnych rodziców. Biorąc pod uwagę coraz późniejsze decyzje o posiadaniu dziecka, czas potrzebny na diagnozowanie i leczenie niepłodności należy dążyć do złagodzenia barier wiekowych rodziców w tym zakresie. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
416	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[8/10] 5. Konieczne jest systemowe udoskonalenie opieki okołoporodowej w taki sposób by opieka położnej każdorazowo obowiązkowo odbywała się w domu rodziców oraz by realizowane były wszystkie wymagane wizyty w ramach opieki położnej. Konieczne jest też włączenie w opiekę okołoporodową opieki certyfikowanych konsultantów laktacyjnych (z pierwszą konsultacją w okresie pobytu w szpitalu) i obowiązek by na każdym oddziale położniczym lub poradni dla kobiet była możliwość odbycia konsultacji u takiego specjalisty. Konieczne jest też upowszechnienie wśród personelu medycznego wszystkich szczepki (a szczególnie ginekologów i lekarzy rodzinnych)	Strategia uwzględnia w Priorytecie 1.2 następujące działania: "Wprowadzone zostaną zmiany w standardzie organizacyjnym opieki okołoporodowej poprawiające dostęp do opieki laktacyjnej, opieki nad

					wiedzy w zakresie laktacji i problemów laktacyjnych (bezpieczeństwo stosowania leków, rekomendowany sposób postępowania w przypadku problemów z laktacją – rekomendowane sposoby postępowania wydane przez Centrum Nauki o Laktacji). <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	kobietą i noworodkiem w sytuacjach przedłużonej hospitalizacji noworodka, opieki nad kobietą w sytuacji niepowodzeń położniczych."
417	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[9/10] 6. Konieczne jest podniesienie kompetencji położnych i pozostałego personelu medycznego szczególnie w mniejszych ośrodkach w zakresie sposobu traktowania kobiet w czasie porodu (zapewnienie intymności, szacunku i wsparcia w miejsce obecnie jeszcze spotykanych krzyków, niestosownych komentarzy i pozostawienia kobiety w tak trudnym momencie bez właściwego wsparcia psychicznego). Konieczne jest też upowszechnienie dostępnej i bezpłatnej możliwości znieczulenia podczas porodu, co w dużej mierze pozwoliłoby na decyzję o kolejnym dziecku. Brak dostępności znieczulenia przyczynia się do licznych procedur cięcia cesarskiego bez wskazań medycznych. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Zgłoszone postulaty znajdują odzwierciedlenie w aktualnej treści Strategii w priorytecie 1.2, punkt 8. "Wzmocnienie opieki prekoncepcyjnej i okołoporodowej".
418	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[10/10] 7. Należy podjąć wszelkie możliwe kroki konieczne do refundacji leczenia chorób rzadkich u dzieci. Skala problemu w kraju jest ogromna, a powszechne zbieranie środków na leczenie dzieci na pewno nie służy wizerunkowi rodzicielstwa. Aby przyspieszyć realizację celu demograficznego, konieczne jest zastosowanie bardziej radykalnych instrumentów o większej skali oddziaływania, szczególnie w obszarach kluczowych barier zidentyfikowanych w Strategii: 1. Radzenie sobie z luką czynszową i mieszkaniową: Wprowadzenie mechanizmu gwarantującego preferencyjne kredyty na pierwsze mieszkanie powiązane bezpośrednio z deklaracją o chęci posiadania dzieci i ich narodzinami, z możliwością umorzenia części kapitału za urodzenie drugiego i kolejnego dziecka. Zaprojektowanie dopłat do czynszu w prywatnym najmie, z zastrzeżeniem, że mieszkania te są wystarczająco duże dla rodziny z dziećmi (aby złagodzić problem przeludnienia, które dotyczy 33,9% mieszkań w Polsce). 2. Stabilizacja zawodowa młodych dorosłych: Wprowadzenie maksymalnego okresu pracy na umowach czasowych dla osób w wieku do 35 lat w celu wymuszenia szybszej stabilizacji zatrudnienia. Strategia słusznie proponuje zwiększenie powszechności umów na czas nieokreślony, ale należy wdrożyć to z większą determinacją (np. po 12 miesiącach pracy). Zapewnienie większej ochrony prawnej kobiet w ciąży i młodych matek oraz np. wprowadzenie ulgi podatkowej dla pracodawców, którzy zatrudniają rodziców z małymi dziećmi, aby przeciwdziałać niechętnemu stosunkowi części pracodawców do tej grupy pracowników. Należy też bardziej upowszechnić elastyczny czas pracy i możliwość pracy w niepełnym wymiarze godzin. Należy też dostosować liczbę dni urlopu na opiekę nad dzieckiem w uzależnieniu od liczby dzieci. tzn. 2 dni na każde dziecko, a nie jak obecnie 2 dni bez względu na liczbę dzieci.	Propozycje zbyt szczegółowe. Cele, które zgłoszone propozycje miałyby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbliżonej) formie. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
419	Samorząd	Miasto Przasnysz	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	275	[1/2] W dokumencie Strategii, w sekcji poświęconej Obszarom Strategicznej Interwencji (OSI), zdefiniowano OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Zasięg terytorialny tej interwencji obejmuje wyłącznie metropolie, ośrodki regionalne oraz subregionalne wraz z obszarami funkcjonalnymi. Strategia słusznie identyfikuje zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej jako cel horyzontalny. Podkreśla też, że policentryczna struktura jest ważnym potencjałem Polski, który sprzyja dekoncentracji i równoważeniu procesów rozwojowych. Mimo to, ośrodki miejskie mniejsze niż subregionalne (np. ośrodki powiatowe, które strategia określa jako lokalne centra oświaty, zdrowia i zarządzania kryzysowego) zostały w ramach OSI pominięte w interwencji na poziomie krajowym. Nie zostały one też uwzględnione w OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, bo nie są one obszarami wiejskimi. Wsparcie dla mniejszych ośrodków lokalnych i ponadlokalnych powinno być kierowane głównie z poziomu regionalnego, zgodnie z zasadą subsydiarności. W części diagnostycznej Strategia wyraźnie wskazuje na pogłębiający się kryzys miast średnich, z których ponad 80% (definiowanych jako 20-100 tys. mieszkańców) cechowała ujemna zmiana liczby ludności w 2023 r., a średni spadek ludności w miastach średnich poza zasięgiem dużych ośrodków miejskich sięga 15% (lata 2010-2023). Wiele z tych miast, pomimo znaczenia dla lokalnych społeczności jako ośrodki ponadlokalne/powiatowe, nie spełnia definicji ośrodka subregionalnego w krajowej delimitacji (która wymienia 50	Zgodnie z zapisami Strategii: Wsparciu z poziomu państwa dla ośrodków o oddziaływaniu regionalnym i subregionalnym – określone w części wdrożeniowej niniejszej Strategii – powinna towarzyszyć polityka spójności i policentryczności realizowana przez samorządy województw, adresowana także do mniejszych ośrodków, istotnych dla rozwoju regionu i jego wspólnot lokalnych.

					takich ośrodków). Podkreślenia wymaga też fakt, że miasta małe mierzą się ze znacznie większymi problemami niż miasta subregionalne, a tylko te zostały w strategii „dostrzeżone” i uwzględnione w delimitacji OSI. <u>Dalsza część uwagi poniżej:</u>	
420	Samorząd	Miasto Przasnysz	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	275	[2/2] Przasnysz, który jest miastem o liczbie ludności ok.16.000, jest stolicą powiatu, administracyjnie położoną w subregionie ostrołęckim i został zaklasyfikowany jako ośrodek ponadlokalny silny – rząd V wg Hierarchii funkcjonalnej miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020 Sobala-Gwosdz A., Janas K., Jarczewski W. Czakon P., Badania Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa-Kraków, 2024. Do tej samej grupy zaliczono też sąsiednie miasta z Północnego Mazowsza m.in. Mławę, Pułtusk, Ostrow Mazowiecką, Pułtusk, które nie są naturalnymi obszarami funkcjonalnymi ośrodków subregionalnych Ostrołęki i Ciechanowa (m. in. ze względu na odległość), a tym bardziej nie są wymienione w opisie OSI. Miasta te dotknięte są wieloma problemami rozwojowymi, a postępujące (opisane w treści strategii) trendy demograficzne powodują, że bez objęcia ich programami wsparcia w perspektywie roku 2030 będą mierzyły się ze znacznie większymi problemami niż ośrodki subregionalne. Wyłączenie mniejszych, ale kluczowych dla policentryczności, lokalnych społeczności i lokalnej spójności, ośrodków ponadlokalnych i lokalnych z krajowych obszarów strategicznej interwencji powoduje, że strategia nie zapewni utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju, a założone cele nie zostaną osiągnięte. Utrzymanie policentryczności wymaga wzmocnienia rozbudowanej siatki ośrodków miejskich, a nie tylko najwyższych szczebli hierarchii (metropolie, ośrodki regionalne, subregionalne). Bardzo istotną kwestią jest też fakt, że delimitacja określona w strategii warunkuje możliwość pozyskania środków zewnętrznych (w obecnym okresie programowania są to m.in., programy regionalne, program dla Polski Wschodniej, fundusze norweskie i szwajcarskie, z których wykluczone są ośrodki ponadlokalne). Proponuję rozszerzenie definicji OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast o mechanizmy interwencji krajowej dla ośrodków miejskich mniejszych niż subregionalne, które są szczególnie dotknięte kryzysem demograficznym i utratą funkcji ponadlokalnych, lub które pełnią kluczową rolę w zapewnieniu dostępu do usług dla obszarów wiejskich (które są objęte odrębnym OSI), ewentualnie o utworzenie nowego OSI obejmującego ośrodki ponadlokalne i zaplanowanie dla nich dedykowanych form wsparcia.	Uwaga odrzucona. Nie zidentyfikowano ponadpowiatowego oddziaływania ośrodka jakim jest Przasnysz. Ponadto miasto nie spełnia również kryterium potencjału demograficznego.
421	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań		Wnoszę o zdecydowane wzmocnienie w Priorytecie 1.1 roli samorządu terytorialnego w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych oraz o większy akcent na konieczność tworzenia zasobu mieszkań dla gospodarstw domowych o średnich i niższych dochodach. Wskazane w Strategii wyzwania, takie jak fakt, że ponad 40% rodzin w wieku 18-44 lat znajduje się w tzw. luce czynszowej, potwierdzają, że pomimo wysokiego wskaźnika oddawania nowych mieszkań, nadal występują niezaspokojone duże potrzeby mieszkaniowe. Brak odpowiednich warunków mieszkaniowych jest deklarowany jako bariera w decyzjach o posiadaniu kolejnego dziecka co w przywoływanych trendach demograficznych nabiera szczególnego znaczenia. Konieczne jest większe zaakcentowanie w działaniach strategicznych konieczności tworzenia mieszkań komunalnych i socjalnych, a także mieszkań budowanych w formule np. Towarzystw Budownictwa Społecznego oraz Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych. W ostatnich latach udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych stanowił bardzo niewielki procent oddanych do użytku mieszkań. Strategia słusznie zakłada zwiększenie publicznego wsparcia finansowego (bezwrotnego i zwrotnego) dla społecznego budownictwa czynszowego (w tym komunalnego), tak aby umożliwić zwiększenie skali inwestycji podejmowanych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz TBS/SIM. Aby osiągnąć ambitny cel zakładający zwiększenie udziału tych mieszkań do ponad 10%, kluczowe jest, aby narzędzia dofinansowania tego typu zadań dla samorządów były proste i łatwo osiągalne.	Zaproponowany w projekcie Strategii zintegrowany system realizacji prawa do mieszkania przyznaje gminom kluczową rolę w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych. Wyrazem nadania wagi temu działaniu jest m.in. uwzględnienie do monitorowania wskaźnika udziału mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych oraz ujęcie budownictwa czynszowego, w tym komunalnego, w planie działań na lata 2026-2029 (Załącznik nr 1).
422	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Zgodnie z treścią strategii ośrodki powiatowe są lokalnymi centrami m.in. edukacji i zdrowia. W dokumencie brakuje dostatecznego akcentu na równość w dostępie do wysokiej jakości usług zdrowotnych, co jest kluczowe dla zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Stwierdzono, że nierówności w zdrowiu są w Polsce wysokie i są silnie różnicowane przez miejsce zamieszkania. Zauważalne są wyraźne dysproporcje w dostępie do usług medycznych – w tym specjalistycznej diagnostyki i terapii medycznej – wśród mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich. W obliczu starzenia się populacji, konieczne jest zapewnienie w miastach subregionalnych i regionalnych określonego standardu usług zdrowotnych wyższego rzędu. Postuluje się zwiększenie dostępności lekarzy specjalistów by zniwelować obserwowane obecnie silne zróżnicowanie regionalne w tym zakresie. W kontekście zachodzących zmian demograficznych znacznie większy nacisk powinien zostać położony na kształcenie specjalistów z zakresu geriatry i zawodów pokrewnych.	Tematyka kształcenia kadr medycznych jest uwzględniona w treści Strategii.

423	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Wnoszę o zdecydowanie większe uwzględnienie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. potrzeb w zakresie infrastruktury drogowej na poziomie samorządowym, ze szczególnym akcentem na drogi gminne. Mimo iż inwestycje drogowe są kontynuowane na drogach lokalnych i są finansowane w dużej mierze z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (RFRD), nadal istnieją bardzo duże potrzeby mieszkańców w zakresie budowy nowych dróg oraz przebudowy dróg wyeksploatowanych. Realizacja tych zadań wyłącznie ze środków własnych znacząco obciąża budżety gmin. W kontekście realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego oraz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia transportowego wnoszę o Zwiększenie budżetu na RFRD lub utworzenie dodatkowego funduszu wspierającego samorządy lokalne w realizacji lokalnych zadań drogowych o charakterze lokalnym, które nie kwalifikują się do dofinansowania w ramach RFRD, w oparciu o mniej wymagające kryteria dostępu i partycypacji finansowej. Ponadto, infrastruktura dróg krajowych i wojewódzkich, zwłaszcza na Północnym Mazowszu, wymaga intensyfikacji inwestycji. Kluczowe jest, aby inwestycje te obejmowały budowę obwodnic (w celu wyprowadzenia ruchu tranzytowego i ciężarowego z centrów miast) oraz zapewniały możliwość szybkiego i efektywnego dotarcia do większych ośrodków miejskich w tym do stolicy i ośrodków subregionalnych co ma fundamentalne znaczenie dla spójności regionalnej i potencjału rozwoju lokalnych ośrodków miejskich. Działania te są komplementarne z kontynuacją inwestycji drogowych na drogach krajowych oraz wzmacnianiem powiązań komunikacyjnych między ośrodkami miejskimi a ich otoczeniem.	Zadania realizowane z dofinansowaniem z RFRD powinny spełniać wymagania ustawy o drogach publicznych. W odniesieniu do puli środków RFRD, to uzależniona jest ona od wpływów do Funduszu. Poza RFRD jst mogą korzystać ze środków, o których mowa w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego z dnia 1 października 2024 r., art. 34 w budżecie państwa tworzy się rezerwę na uzupełnienie dochodów jednostek samorządu terytorialnego w wysokości stanowiącej równowartość 1 % kwoty potrzeb finansowych ustalonych dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego. Ponadto, jst mają możliwość wnioskowania o środki rezerwy celowej do właściwego miejscowo wojewody, na bazie przepisów ustawy o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r.
424	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		Wnoszę o zwiększenie akcentu w Strategii na problem wykluczenia komunikacyjnego w kontekście publicznego transportu zbiorowego. Dokument słusznie diagnozuje, że występowanie „białych plam komunikacyjnych” na mapie Polski ogranicza dostęp do podstawowych usług i miejsc pracy, co stoi w sprzeczności z policentryczną koncepcją rozwoju kraju i zapewnieniem wysokiej jakości życia. Zmiany jakie nastąpiły w transporcie zbiorowym w ostatnich latach (m.in. likwidacja przewozów autobusowych, deficyt linii autobusowych) spowodowały, że szczególnie obszary mniej zaludnione jak np. Północne Mazowsze zostały wykluczone komunikacyjnie. Dotyczy to szczególnie małych miast, które nie posiadają dostępu do komunikacji kolejowej. Kolejne opracowania i badania naukowe dotyczące wykluczenia komunikacyjnego wskazują, że problem ten dotyczy szczególnie mniejszych ośrodków co powoduje w nich gorszą jakość życia, ogranicza w znacznym stopniu dostępność oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży, zdrowotnej, handlowej czy usługowej, wpływa też znacząco na rynek pracy. Podkreślić też należy, że ośrodki subregionalne, które zgodnie z założeniem strategii mają być ośrodkami dobrej jakości usług, w tym publicznych są nieosiągalne dla mieszkańców podregionu dlatego, że brakuje połączeń komunikacji publicznej z tymi miastami. Przykładem może być tu miasto Przasnysz z województwa mazowieckiego, które nie posiada bezpośrednich połączeń autobusowych w godzinach umożliwiających dotarcie do szkoły czy pracy z ośrodkami subregionalnymi Ostrołęką i Ciechanowem. Szczególnie osoby, które z obiektywnych przyczyn nie mogą poruszać się indywidualnymi pojazdami (dzieci i młodzież, osoby o ograniczonej mobilności czy starsze) nie mają możliwości skorzystania ze specjalistycznych usług zdrowotnych, usług administracyjnych, edukacyjnych czy kulturalnych. To w obliczu następujących zmian demograficznych jest problem, będzie niósł za sobą kolejne przemiany związane z wyludnianiem mniejszych ośrodków a przeludnieniem ośrodków metropolitalnych i regionalnych, wymaga większej uwagi i zapisania go w dokumentach strategicznych. Dodatkowo brak sprawnie działającej komunikacji publicznej powoduje m.in. wzrost liczby pojazdów indywidualnych (w obszarach oddalonych od miast zależność od transportu indywidualnego jest wysoka), a to niesie za sobą kolejne zjawiska związane z zatłoczonymi drogami, niedostatkiem miejsc postojowych i niekorzystnych skutków środowiskowych i zdrowotnych.	Szczegółowe rozwiązania w zakresie likwidacji „białych plam” komunikacyjnych zostaną wprowadzone w oparciu o akty normatywne powszechnie obowiązujące oraz dokumenty rządowe wynikające ze Strategii.
425	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 3.5: Skutecznie		Wnoszę o wzmocnienie celów Strategii w zakresie lepszego dostosowania administracji lokalnej do potrzeb swoich obywateli oraz wzmocnienia zdolności instytucjonalnych na poziomie regionalnym i lokalnym.	Ad 1. Postulowane elementy zostały uwzględnione m.in. w priorytecie 2.1.

			działająca administracja		Strategia słusznie wskazuje, że celem jest utrzymanie policentrycznej struktury osadniczej oraz dbałość o dobrą jakość życia wszystkich obywateli niezależnie od ich miejsca zamieszkania. Aby cel ten został osiągnięty, jakość usług publicznych w mniejszych ośrodkach jest kluczowa. W szczególności: 1. Edukacja i możliwości rozwoju: Strategia musi silniej akcentować cel wyrównywania szans życiowych dzieci i młodzieży bez względu na ich miejsce zamieszkania. Dzieci z mniejszych miast i obszarów wiejskich powinny mieć możliwości rozwoju i korzystania, np. z zajęć pozalekcyjnych na poziomie nie gorszym niż w metropoliach i ośrodkach regionalnych. W Prioryecie 2.1 "Wysokie kompetencje obywateli" wskazano, że wyniki uczniów wciąż zależą od miejsca zamieszkania i statusu społeczno-ekonomicznego rodziny. Dostępność i jakość usług (edukacyjnych i kulturalnych) muszą zostać wzmocnione w mniejszych ośrodkach. 2. Funkcjonowanie urzędów i zdolności instytucjonalne: W obliczu dynamicznych zmian demograficznych (starzenie się populacji, depopulacja), samorządy lokalne będą w dużym stopniu odpowiedzialne za dostarczanie kluczowych usług publicznych (zdrowotnych, opiekuńczych). Konieczne jest wzmocnienie potencjału instytucjonalnego jednostek samorządu terytorialnego oraz budowanie zdolności i kompetencji w zakresie zarządzania i finansowania rozwoju usług dla mieszkańców w warunkach następujących zmian demograficznych. 3. Należy doprecyzować, w jaki sposób Strategia przyczyni się do zwiększenia sprawności działania urzędów lokalnych i współpracy między administracją centralną a lokalną.	w kierunku 3. Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości. Ad. 2+3. Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące wsparcia kompetencji administracji samorządowej i dotyczące wsparcia transformacji cyfrowej jst. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.
426	Samorząd	Miasto Przasnysz	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Wnoszę o zdecydowane wzmocnienie w Prioryecie 1.4 akcentu na reformę edukacji i szkolenia zawodowego, jako kluczowego elementu przeciwdziałania niedopasowaniu kwalifikacji i potrzeb pracowników do potrzeb pracodawców. Dostosowanie do zmian demograficznych i technologicznych wymaga systemowej odpowiedzi w zakresie podnoszenia kluczowych kompetencji. W obecnym kształcie strategii zbyt mały nacisk został położony na kształcenie zawodowe oraz kształcenie dualne w kontekście przygotowania kadr do przyszłych wyzwań. Konieczne jest dostosowanie profili nauczania w szkołach i na uczelniach do potrzeb lokalnego rynku pracy, zwłaszcza w obszarach deficytowych, wykorzystując potencjał ośrodków regionalnych i subregionalnych do kształcenia specjalistów. W świetle wyzwania związanego z przejściem polskiej gospodarki do modelu wytwarzania dóbr i usług o wyższej wartości dodanej oraz w obliczu szybkiego postępu technologicznego, w tym rozwoju AI, niezbędne jest podkreślenie kluczowej roli nauki przedmiotów ścisłych i technicznych oraz kształcenie kompetencji przyszłości: Kwestią odrębną, ale związaną z priorytetem jest zapewnienie adekwatnego i stabilnego finansowania zadań oświatowych przekazywanych JST, w pełni pokrywającego koszty realizacji wysokiej jakości edukacji, zwłaszcza w obliczu rosnących wymagań (jak np. wdrożenie nowych podstaw programowych). W obliczu zmieniającego się popytu na usługi edukacyjne związanego ze zmianami demograficznymi należy też wspierać instytucjonalnie samorządy, tak by były one zdolne do zarządzania i finansowania rozwoju usług edukacyjnych.	Zapisy w zakresie kształcenia zawodowego, kluczowych kompetencji znajdują się w rozdziale Priorytet 2.1. Postulat w zakresie kształcenia przedmiotów ścisłych i technicznych oraz współpracy z JST zostanie poddany dalszej analizie.
427	Samorząd	Gmina Bolesławiec	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	5	W obszarze miast województwa dolnośląskiego pominięto całkowicie gminy z powiatu bolesławieckiego m.in. gminę Bolesławiec.	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.
428	Inne	Krajowa Rada Spółczelca	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Odporność mieszkaniowa - spółdzielnie mieszkaniowe i kooperatywy to alternatywa dla rynków deweloperskich w miastach średnich i małych, gdzie problem dostępnych mieszkań jest najostrzejszy. Należy podkreślić znaczenie spółdzielczości mieszkaniowej na rzecz możliwości rozwiązywania problemów niedostatku mieszkań.	Spółdzielnie mieszkaniowe są ważnym partnerem w realizacji polityki mieszkaniowej państwa. Ze względu na ogólny charakter Strategii, która ma określać główne kierunki działań, ich rola w realizacji Priorytetu 1.1. nie zawsze jest wskazywana wprost.
429	Inne	Krajowa Rada Spółczelca	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Odporność społeczna – spółdzielni pracy i socjalne odpowiadają na problemy marginalizacji oraz bezrobocia w powiatach peryferyjnych, budując spójność społeczną i zmniejszając nierówności. Należy podkreślić rolę tej branży spółdzielczej na rzecz możliwości rozwiązywania tych problemów.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Cele, które zgłoszona propozycja miałyby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
430	Inne	Krajowa Rada Spółczelca	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	138	Odporność finansowa – lokalne banki spółdzielcze są często jedyną instytucją finansową w gminach i miasteczkach. Realizują one zasadę obiegu kapitału w myśl zasady – lokalne nadwyżki finansowe na lokalne potrzeby. Należy zaznaczyć rolę sektora bankowości spółdzielczej w tak realizowanym obiegu pieniądza.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

			innowacji i wzrostu firm			
431	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Odporność energetyczna – spółdzielnie energetyczne w gminach wiejskich i małych miastach mogą stać się podstawą transformacji energetycznej. Tym samym mogą wpłynąć na obniżenie kosztów życia i wzmocnienia samowystarczalności lokalnych społeczności.	Doprecyzowanie nie jest konieczne. Pozostawiono ogólny zapis odnoszący się do spółdzielni energetycznych.
432	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Odporność żywnościowa – spółdzielczość rolnicza i konsumencka wzmacnia lokalne łańcuchy dostaw, stabilizuje rynek i podnosi odporność państwa w sytuacjach kryzysowych. Należy zaznaczyć znaczenie tego łańcucha dostaw w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych w obszarze żywnościowym.	Mechanizmy wspierania zorganizowanych form współpracy są już dostępne i zapisy w tym zakresie nie muszą być umieszczone w SRP2050.
433	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sprawne Państwo	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-234	W pkt. 3A Kierunków działań – „Dalszy rozwój e-administracji” – wskazano, że „Równolegle do powyższych działań wspierane będą w szczególności: cyfrowe prowadzenie procesów back office w administracji”. Rozwój procesów back office w administracji publicznej powinien stanowić odrębny obszar planowanych działań. Procesy te obejmują szeroki zakres działań, bez których realizowanie zadań państwa przez funkcjonariuszy publicznych nie byłoby możliwe. Bez cyfryzacji procesów back office w urzędach nie będzie możliwa transformacja cyfrowa państwa. Należy uprościć, ujednolicić i scyfrizować narzędzia kadrowe, księgowe, zakupowe w urzędach administracji publicznej. Obecnie pomiędzy urzędami występują różnice w zakresie realizowania tych samych procesów back office. Standaryzacja działań usprawni wymianę informacji, gromadzenie niezbędnych danych, czy też ułatwi nadzór nad działaniem urzędów. Ponadto stworzenie państwowych systemów kadrowych, księgowych dostosowanych do potrzeb urzędów pozwoli na zaoszczędzenie środków publicznych.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., natomiast wsparcie rozwoju cyfrowych procesów back office w administracji zostało szczegółowo uwzględnione w strategicznym dokumencie tematycznym, tj. projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Transformacji Cyfrowej Państwa do 2035 r.
434	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sprawne Państwo	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	237	W pkt. 6A zapowiedziano budowę jednolitego systemu wspierającego proces poboru podatków. Podatki nie stanowią jedynych danin publicznych, których poborem zajmują się urzędy administracji publicznej. W celu ułatwienia obsługi należności stanowiących dochód budżetu państwa (np. z tytułu opłat i kar pieniężnych) powinien powstać centralny system informatyczny umożliwiający skuteczną i jednolitą dla wszystkich urzędów ewidencję tych należności oraz ich poboru. Powstanie systemu pozwoli na sprawniejszą realizację działań związanych z dalszą egzekucją należności, a także gromadzenie danych odnośnie zadań realizowanych przez organy państwa.	Przez podatki, rozumiemy również opłaty i inne należności publicznoprawne do których poboru uprawnione są organy Krajowej Administracji Skarbowej. Nowobudowany system informatyczny będzie wpierał procesy biznesowe KAS nowoczesnymi technologiami co wpłynie na usprawnienie działania Krajowej Administracji Skarbowej i podniesienie jakości świadczonych przez nią usług w tym zwiększenie skuteczności i poprawę efektywności wykonywania zadań.
435	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	2	Miasto Kalisz powinno być kategorii wyżej.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
436	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Słupsk nie jest ośrodkiem subregionalnym, a regionalną aglomeracją miejską. Miano aglomeracji miejskiej ma już w teraźniejszości, a po opisanym wzmocnieniu pozycji Słupska dzięki "utworzeniu zaplecza przemysłowego dla energetyki atomowej i wiatrowej, poprawie dostępności kolejowej oraz drogowej, rozwoju współpracy z leżącą na terenie obszaru funkcjonalnego Ustką", stanie się jeszcze ważniejszym ośrodkiem na Pomorzu - Słupsk przedstawiony na równi z pobliskimi Chojnicami i Szczecinkiem to po prostu kpina, ze względu na instytucje mieszczące się w Słupsku (nawet o randze krajowej).	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
437	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Kalisz zaliczony do miast subregionalnych i zrównany z miastami prawie dwukrotnie mniejszymi to chyba jakaś pomyłka? Rozumiem, że obecny prezydent miasta Kalisza nie jest z opcji aktualnie rządzącej ale takie marginalizowanie miasta kiedy to Elbląg, Płock, Tarnów, Włocławek, Wałbrzych (prezydenci przychylni obecnej partii rządzącej) są zaliczone do miast regionalnych to jakiś nieśmieszny żart. Kalisz powinien być zaliczony do miast regionalnych gdyż posiada własny uniwersytet, teatr, filharmonie (Tarnów, Włocławek jej nie posiadają), szpital Wojewódzki, przyszły przystanek KDP.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.

438	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		W związku z projektem Strategii zwracam się z usilną prośbą o uwzględnienie Miasta Słupska w kategorii regionalnej aglomeracji miejskiej. Słupsk nie tylko nie odbiega rangą od wielu ośrodków wskazanych w dokumencie jako krajowe i regionalne aglomeracje, ale często je przewyższa. Aby to zilustrować, pozwolę sobie przytoczyć kilka kluczowych faktów: *Ośrodek akademicki: Słupsk jest miastem uniwersyteckim, podczas gdy żadna z wymienionych regionalnych aglomeracji ani takie ośrodki krajowe jak Gorzów Wielkopolski, Koszalin czy Rybnik nie mają własnego uniwersytetu. *Węzeł komunikacyjny: W Słupsku budowany jest dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej. Pod względem połączeń i znaczenia węzła kolejowego miasto jest lepiej rozwinięte niż każda z regionalnych aglomeracji oraz część krajowych (m.in. Koszalin czy Gorzów Wielkopolski). *Znaczenie w wymiarze pracy: Według NSP 2021 Słupsk jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy niż Gorzów Wielkopolski i Wałbrzych, pomimo że są to miasta ludniejsze. Liczba dojazdów do Słupska jest zaledwie o 4% mniejsza niż do Koszalina. *Instytucje centralne: W Słupsku swoją siedzibę ma instytucja rangi centralnej – Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego. Podobnej rangi instytucje wśród wymienionych aglomeracji posiadają jedynie Radom i Bielsko-Biała. *Instytucje regionalne: Miasto jest lokalizacją dla kluczowych instytucji regionalnych, często nieobecnych w ośrodkach sklasyfikowanych wyżej. Należą do nich: *Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa (tylko 5 takich centrów znajduje się poza miastami wojewódzkimi), *Filharmonia (brak jej w Radomiu, Włocławku i Tarnowie), *Zespół Parków Krajobrazowych obsługujący całe województwo pomorskie. *Dodatkowo w Słupsku znajdują się liczne delegatury instytucji wojewódzkich. *Wzmocnienia pozycji regionalnej: Ranga Słupska na Pomorzu Środkowym nie maleje, a wręcz jest wzmocniana, o czym świadczy planowana reaktywacja Urzędu Morskiego. Ponadto, to Słupsk, a nie Włocławek, Elbląg czy Wałbrzych, jest po 1999 roku potencjalnym kandydatem na miasto wojewódzkie w przypadku ewentualnych korekt podziału administracyjnego. Należy również podkreślić, że zapisy strategii kładą nacisk na rozwój energetyki wiatrowej i atomowej oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze, które są mocną stroną Słupska i jego otoczenia. Logiczną konsekwencją tego powinno być uznanie Słupska za wyraźne centrum tego obszaru – ośrodek regionalny. Niestety, decyzje władz krajowych z ostatnich lat systematycznie obniżają rangę miasta. Przejawami tego są m.in. blokowanie poszerzenia granic miasta o przyległe miejscowości oraz niekorzystne dla regionu słupskiego relokowanie środków unijnych, koncentrujące inwestycje głównie w regionie trójmiejskim. Jednocześnie dokumenty strategiczne kraju, mimo potencjału miasta i jego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego, wciąż klasyfikują Słupsk jako Średnie Miasto Tracące Funkcje Społeczno-Gospodarcze. Kategoryzacja ta odnosi się do ośrodków doświadczających regresu demograficznego i ekonomicznego. Pomniejszenie rangi Słupska w kolejnym kluczowym dokumencie krajowym przyczyni się do nieodwracalnej marginalizacji zarówno miasta, jak i całego regionu słupskiego. Wobec powyższych argumentów, w trosce o zrównoważony rozwój regionu, ponawiam moją prośbę o uwzględnienie Słupska jako regionalnej aglomeracji miejskiej w projekcie Strategii.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
439	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Słupsk powinien być w tej samej klasie co np Elbląg.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
440	Samorząd	Gmina Karpacz	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Uwaga dotyczy kierunku działania 1 - Rozwój zasobu mieszkań na wynajem. Propozycja dopisania punktu F: Zwiększenie bezpieczeństwa prawnego osób wynajmujących mieszkania. Uzasadnienie: Obecne przepisy prawa dotyczące najmu lokali mieszkalnych w niewystarczającym stopniu chronią interesy właścicieli mieszkań. W Polsce powszechne jest zjawisko tzw. dzikiego najmu, w ramach którego często dochodzi do sytuacji, gdy najemcy nie regulują należnych płatności lub dopuszczają się innych naruszeń umowy, a wynajmujący nie mają skutecznych narzędzi prawnych do szybkiego odzyskania należności lub lokalu. Postępowania sądowe i egzekucyjne w takich przypadkach są długotrwałe i kosztowne, co w praktyce prowadzi do tego, że nierzetelni najemcy są lepiej chronieni niż właściciele mieszkań. Brak realnych możliwości sprawnego rozwiązania umowy czy uzyskania dostępu do własnego lokalu powoduje zniechęcenie do oferowania mieszkań na wynajem długoterminowy. Skutkiem tego jest ograniczenie podaży mieszkań na rynku najmu oraz przenoszenie się właścicieli do segmentu najmu krótkoterminowego, który daje im większe poczucie bezpieczeństwa i kontroli nad własnym mieszkaniem.	Obowiązujące przepisy w sposób dostateczny zapewniają najemcom bezpieczne zasady wynajmu mieszkań. Zgodnie z ustawą o ochronie praw lokatorów prywatni właściciele mieszkań mogą stosować umowy najmu okazjonalnego oraz umowy najmu instytucjonalnego. Rozwiązania te wzmocniają ich pozycję względem nierzetelnych najemców, np. poprzez przyspieszoną ścieżkę egzekucji i eksmisji najemców

					W związku z powyższym proponuje się wprowadzenie rozwiązań prawnych mających na celu: - Wzmocnienie ochrony właścicieli mieszkań poprzez uproszczenie procedur związanych z odzyskaniem lokalu w przypadku naruszenia umowy. - Usprawnienie egzekucji należności z tytułu nieopłaconego czynszu i innych kosztów użytkowania mieszkania. - Zwiększenie przejrzystości i skuteczności przepisów regulujących stosunek najmu, tak aby prawo w sposób zrównoważony chroniło zarówno najemcę, jak i wynajmującego.	niewywiązujących się z nałożonych na nich obowiązków.
441	Samorząd	Gmina Karpacz	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Uwaga do punktu G - rozwój polityki młodzieżowej. Propozycja rozszerzenia zapisów oraz dopisania nowych działań. Uzasadnienie: W mojej ocenie, w przedstawionym dokumencie strategii temat młodzieży został potraktowany w sposób zbyt ogólny i niewystarczający. Aktualnie młodzież w Polsce jest w dużej mierze pozostawiona sama sobie – brak jest spójnych, systemowych działań, które realnie angażowałyby młodych ludzi w życie społeczne, kulturalne i obywatelskie. Obserwuje się, że młodzież często nie jest pytana o zdanie, a nawet jeśli ma możliwość wyrażenia opinii, to brak odpowiednich mechanizmów wsparcia sprawia, że młodzi nie wiedzą, w jaki sposób skutecznie wpływać na decyzje dotyczące ich środowiska. Obecne zapisy strategii, takie jak tworzenie lokalnych polityk młodzieżowych, Młodzieżowych Rad Gmin czy centrów młodzieżowych, są potrzebne, ale niewystarczające. Konieczne jest pogłębienie i rozszerzenie działań w tym obszarze, tak aby młodzież nie była jedynie adresatem polityk publicznych, lecz ich współtwórcą. W związku z tym proponuje się dopisanie następujących kierunków działań: - Włączenie młodzieży w proces decyzyjny na poziomie lokalnym i krajowym – rozwijanie mechanizmów konsultacji społecznych z udziałem młodych, tworzenie młodzieżowych paneli obywatelskich i budżetów młodzieżowych. - Wsparcie finansowe gmin (programy, dotacje, konkursy dla gmin) w rozwoju infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej skierowanej do młodzieży, przy czym inwestycje te powinny być poprzedzone obowiązkowymi konsultacjami z lokalną młodzieżą, aby odpowiadały na jej rzeczywiste potrzeby. - Rozwój programów aktywizujących młodzież, w tym konkursów grantowych i projektów finansowanych ze środków publicznych, umożliwiających młodym realizację własnych inicjatyw społecznych, kulturalnych i ekologicznych. - Promowanie wolontariatu i działań międzypokoleniowych, które sprzyjają budowaniu więzi społecznych młodych osób i rozwijaniu postaw obywatelskich. - Wzmocnienie roli szkół, samorządów i organizacji pozarządowych w edukacji obywatelskiej i rozwoju kompetencji społecznych młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji nieformalnej (dotacje, konkursy na takie działania) Rozszerzenie zapisów w tym kierunku pozwoli na rzeczywiste wzmocnienie głosu młodych ludzi w procesach decyzyjnych oraz na rozwój odpowiedzialnej i aktywnej młodzieży, która będzie w przyszłości współtworzyć społeczeństwo obywatelskie.	Propozycje zawarte w uwadze mają charakter szczegółowy, podczas gdy celem strategii jest wskazywanie kierunków działań.
442	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	261	Nieprawidłowa w mojej ocenie klasyfikacja miasta Słupsk jako ośrodek subregionalny - rozmiar, położenie, funkcje i instytucje miasta (w tym o znaczeniu krajowym - np. inspektorat Rybołówstwa), wskazują jednoznacznie iż zgodnie z przedstawionym projektem strategii status tego miasta powinien zostać podwyższony co najmniej do poziomu regionalnej aglomeracji miejskiej jak nie krajowej	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
443	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	253	Uwaga związana z pkt. 1, na tej stronie widnieje mapa związana z uwagą co do str. 261	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
444	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	10	Słupsk nie jest ośrodkiem subregionalnym tylko regionalnym. Jego znaczenie jest istotniejsze niż Sopotu. Należy Sopot zamienić na Słupsk	Uwaga odrzucona - Sopot jest częścią aglomeracji trójmiejskiej, jego pozycja nie ma wpływu na pozycję Słupska.
445	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Proponuję dopisać punkt: D. Wsparcie służb mundurowych (żołnierze zawodowi) w dochodzeniu do własności - Program 5-10-15 Wdrażane będą rozwiązania polegające na budowie kompleksowych osiedli mieszkaniowych (bloki mieszkalne, domy szeregowe i wolnostojące) z niezbędną infrastrukturą (żłobki, przedszkola, szkoły, sklepy itp.).	Proponowane zapisy wskazują na bardzo silną faworyzację jednej, wąsko określonej grupy zawodowej, co może prowadzić do

					Mieszkania/domy przekazywane byłyby na własność żołnierzom zawodowym na koniec obowiązywania kontraktu (5 lat - mieszkanie w bloku, 10 lat - dom szeregowy, 15 lat - dom wolnostojący) z uwzględnieniem wielkości rodziny żołnierza oraz czy oboje rodzice służą w wojsku (skrócenie okresów). Uzasadnienie: realizacja ww. programu zwiększy ilość chętnych do wojska, w części pomoże rozwiązać problem dostępności do mieszkań.	nieoptymalnego rozkładu beneficjentów w systemie wsparcia. Zakres proponowanych rozwiązań jest na tyle szeroki że jego realizacja wydaje się nieuzasadniona ekonomicznie i może skutkować nieefektywnym wykorzystaniem dostępnych środków publicznych. W kontekście kształtowania polityk publicznych należy dążyć do bardziej zrównoważonego podejścia, które uwzględni nie tylko potrzeby obronnościowe ale, również inne potrzeby: np. społeczne, czy regionalne.
446	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	Proponuję punkt F uzupełnić: "W celu zwiększenia i możliwości selekcji kandydatów do służby zawodowej, dla żołnierzy zawodowych, uruchomiony będzie "Program 5-10-15", tzn. wdrażane będą rozwiązania polegające na budowie kompleksowych osiedli mieszkaniowych (bloki mieszkalne, domy szeregowe i wolnostojące) z niezbędną infrastrukturą (żłobki, przedszkola, szkoły, sklepy itp.) Mieszkania/domy przekazywane byłyby na własność na koniec obowiązywania kontraktu (5 lat - mieszkanie, 10 lat - dom szeregowy, 15 lat - dom wolnostojący) z uwzględnieniem wielkości rodziny oraz czy oboje rodziców służą w wojsku (skrócenie okresów).	Zakres proponowanego wsparcia wydaje się nadmierny.
447	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	45	Proponuję dopisać działanie (oczywiście należy je opracować): Budowa osiedli mieszkaniowych dla żołnierzy zawodowych - "Program 5-10-15"	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji zmian.
448	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Potraktowanie Słupska jako ośrodka subregionalnego, będącego zapleczem dla Trójmiasta to nieporozumienie. Jeszcze dziwniej brzmi traktowanie go jako zaplecza sąsiedniego Koszalina, który leży w innym województwie i zawsze był miastem równorzędnym (nawet przy projektach samodzielnego woj. śródkowopomorskiego władza wojewódzka i samorządowa miała być rozdzielona między oba miasta). Słupsk posiada Uniwersytet, posiada lub wkrótce będzie posiadał instytucja rangi centralnej (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, Urząd Morski), Słupsk jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy (wg NSP 2021) niż Gorzów Wielkopolski i Wałbrzych (mimo że to wyraźnie ludniejsze miasta!), jest rozbudowywanym i modernizowanym właśnie węzłem kolejowym, posiada wiele instytucji (w tym kultury), których nie ma w innych miastach zakwalifikowanych wstępnie jako regionalne. Porównanie z innym proponowanym miastem subregionalnym w woj.pomorskim jakim są Chojnice jest w ogóle nie na miejscu w kontekście tego co napisałem wyżej, a jeszcze bardziej tę różnicę widać, gdy zestawia się Słupsk z innymi proponowanymi w kraju miastami subregionalnymi jak Nowy Targ czy Szczecinek- to już nie jest nieporozumienie, tylko słaba znajomość roli miasta w tym regionie. Słupsk w istocie może być zapleczem dla rozwoju energetyki atomowej i wiatrowej we współpracy z Ustka, ale nie jako zaplecze odległego jednak o ponad 100 km Trójmiasta, ani tym bardziej jako uzupełnienie oferty edukacyjnej i kulturalnej Koszalina. Ma własną na co najmniej tym samym poziomie i nie musi czerpać z Koszalina. Nie widać racjonalnych powodów dlaczego te dwa bardzo podobne do siebie charakterem miasta tak się traktuje. Niech Koszalin będzie wspierał Szczecin jako ośrodek regionalny, ale niech takim samym będzie Słupsk dla Trójmiasta, bo nie ma powodu, aby to Trójmiasto było jedynym silnym ośrodkiem w województwie, a drugi największe miasta w woj.pomorskim miało być marginalizowane i traktowane jak dzielnica Gdańska lub zaplecze w ogóle nie należące do woj.pomorskiego Koszalina. Nie bez znaczenia niech będzie wreszcie i ten argument (zwłaszcza w obecnych trudnych czasach), iż Słupsk przyjął na siebie rolę goszczenia (dokładnie w sąsiedzkiej gminie Redzikowo) amerykańskiej trzasy antyrakietowej. Z tego tytułu to miasto zasługuje też na inne potraktowanie niż tylko ośrodek subregionalny.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
449	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	W uzupełnieniu poprzedniego zgłoszenia. Powyższa strategia deprecjonuje oddalone o ponad 100 km od Trójmiasta byłe miasto wojewódzkie, co dziwi przy innym podejściu do Koszalina w województwie zachodniopomorskim. Miasta zarówno Słupsk jak i Koszalin pełnią podobną rolę i mają podobną strukturę. Słupsk dla zrównoważenia regionu winien zostać ujęty jako region a nie subregion. Zaprezentowane w załączniku sugestie spycha miasto Słupsk poza margines. A w Słupsku funkcjonuje Uniwersytet Pomorski, wznosić ma działalność Urząd Morski, Funkcjonuje	Uwaga odrzucona - Sopot jest częścią aglomeracji trójmiejskiej, jego pozycja nie ma wpływu na pozycję Słupska.

					placówka Pomorskiego Urzędu Celno-Skarbowego, ośrodek zamieszkowy Urzędu Wojewódzkiego. Zastanawia ujęcie jako regionu Sopotu, który jest głównie ośrodkiem turystycznym bez znaczenia takiego jakie ma Słupsk. Ponadto w okolicy Słupsk umiejscowiono bazę przeciwlodniczą w Redzikowie. Powyższy zapis wymaga zdecydowanej korekty.	
450	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Uważam, że wyznaczenie Kalisza jako tylko miasta subregionalnego jest błędem. Nawet wśród aglomeracji krajowych znajdują się takie miasta jak Koszalin, Gorzów Wielkopolski oraz Rybnik, które nie posiadają instytucji uniwersyteckich, a są one podstawą rozwoju współczesnych miast. Tymczasem Kalisz posiada własny Uniwersytet Kaliski oraz Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Posiada instytucje kultury wysokiej takie jak np. Filharmonia Kaliska, której nie ma w Radomiu oraz dwóch aglomeracjach regionalnych: Włocławku i Tarnowie. Kalisz jest miejscem dojazdu dla dużej ilości osób z regionu na co wskazują Narodowy Spis Powszechny z 2021 roku. Do tego Kalisz dobrze wpisuje się jako uzupełnienie sieci osadniczej pomiędzy trzema metropoliami ponadregionalnymi - Wrocławiem, Łodzią i Poznaniem.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
451	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	253	Brak Kalisza w regionalnych aglomeracjach miejskich i jego degradacja do roli ośrodka subregionalnego.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
452	Osoba prywatna		Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	253	[1/2] Jako mieszkaniec Kalisza stanowczo sprzeciwiam się degradacji mojego miasta z rangi ośrodka regionalnego do subregionalnego. W konsultowanym Załączniku 4 do „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” wskazano, że Aglomeracja Kalisko-Ostrowska (AKO) tworzy układ dwóch ośrodków subregionalnych (Kalisz i Ostrow Wlkp.), „które w perspektywie mogą tworzyć ośrodek regionalny”, pod warunkiem m.in. wzmocnienia połączeń na DK25, budowy obwodnicy Kalisza oraz zapewnienia dostępu do KDP. Jednocześnie w tym samym dokumencie Koszalin wprost określono jako ośrodek regionalny, a w woj. mazowieckim wymieniono Radom jako regionalny (przy czym Płock łączy funkcje regionalne i subregionalne). To pokazuje niespójność kryteriów w stosunku do Kalisza. <u>Część dalsza uwagi poniżej:</u>	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
453	Osoba prywatna		Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	253	[2/2] 1) Zasięg i potencjał ludnościowy – AKO przewyższa część uznanych „regionalnych” • Aglomeracja Kalisko-Ostrowska liczy ok. 382 tys. mieszkańców (25 JST, 3 powiaty). To twardy rynek usług wyższego rzędu. • Koszalińsko-Koło-brzesko-Białogardzki Obszar Funkcjonalny (KKBOF) – który „niesie” status regionalny Koszalina – liczył 296 135 mieszkańców (BDL GUS, 2020). Różnica skali jest istotna na korzyść AKO. Wniosek: skoro mniejszy obszar funkcjonalny może uzasadniać status regionalny, to większa i stabilna AKO tym bardziej spełnia wymogi rangi regionalnej. 2) Pełny zestaw usług wyższego rzędu w Kaliszu • Uczelnia publiczna: ustawą z 14.04.2023 r. utworzono Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego – kryterium akademickie Kalisz spełnia literalnie. • Kultura wysoka: działa Filharmonia Kaliska – instytucja współprowadzona przez MKiDN (państwowe współfinansowanie i opieka merytoryczna). • Teatr i marka ogólnopolska: Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego organizuje Kaliskie Spotkania Teatralne – najstarszy polski festiwal teatralny (obecnie 65. edycja), co potwierdza ponadlokalny zasięg oddziaływania. • Zdrowie: Wojewódzki Szpital Zespolony w Kaliszu – wielospecjalistyczny, z szeroką listą oddziałów i poradni; realnie obsługuje całą południową Wielkopolskę. Wniosek: Kalisz już dziś zapewnia pełen pakiet usług wyższego rzędu właściwych ośrodkowi regionalnemu (nauka, kultura, ochrona zdrowia). 3) Porównania z ośrodkami nazwanymi „regionalnymi” w projekcie Strategii a) Koszalin (regionalny) ↔ Kalisz (traktowany jako subregionalny) • Skala MOF: AKO (~382 tys.) > KKBOF (296 tys., BDL 2020). • Instytucje: Kalisz – uniwersytet + filharmonia współprowadzona przez MKiDN + teatr o ogólnopolskiej marce. To zestaw co najmniej równorzędny – a miejscami silniejszy instytucjonalnie – od koszalińskiego. • Status w Strategii: dokument przyznaje Koszalinowi rangę regionalną, a AKO pozostawia jako „perspektywny” regionalny. To niespójne wobec faktów. b) Radom (regionalny) ↔ Kalisz • Kultura wysoka: Radom nie posiada filharmonii – działa Radomska Orkiestra Kameralna (zespół kameralny). Kalisz	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.

					ma pełnoprawną filharmonię (współprowadzoną przez resort kultury). • Edukacja: Radom (uniwersytet) – Kalisz również ma uniwersytet (ustawa z 2023 r.). • Status w Strategii: Radom – regionalny. Skoro w tej kategorii mieszczą się ośrodki bez filharmonii, to Kalisz – z filharmonią i teatrem o renomie – tym bardziej spełnia próg regionalny. c) Elbląg (pełni funkcje regionalne i subregionalne) ↔ Kalisz • Dokument przyznaje Elblągowi rolę regionalno-subregionalną. AKO – większa i policentryczna – powinna być traktowana co najmniej równorzędnie. 4) Argument dostępności – państwo samo wskazuje kluczowe inwestycje dla AKO W Załączniku 4 rząd wprost wymienia dla Kalisza i AKO listę działań przesądających o roli regionalnej: rozbudowa DK25, obwodnica Kalisza, zapewnienie dostępu do KDP (wraz z centrum przesiadkowym). To identyczna logika, jaką zastosowano w innych regionach przy nadaniu rangi regionalnej (np. wobec Koszalina w układzie zachodniopomorskim). Skoro warunki i inwestycje są już zdefiniowane przez państwo, to sprawiedliwe jest utrzymanie/uznanie rangi regionalnej.	
454	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	253	Jako podatnik oczekuję spójności polityki państwa. Kalisz zapewnia mieszkańcom regionu usługi wyższego rzędu: Uniwersytet Kaliski, Filharmonia Kaliska (współprowadzona przez resort), Teatr im. Bogusławskiego, WSZ. Zasięg AKO (ok. 382 tys.) jest większy niż w Koszalinie (~296 tys.), a mimo to to my mamy być niżej. Skoro Radom bez filharmonii jest „regionalny”, to Kalisz nie może zostać zdegradowany. Planowane DK25, obwodnica i KDP potwierdzają naszą rolę węzła. Wnoszę o pozostawienie Kalisza w kategorii ośrodka regionalnego.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
455	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	1	Miasto Słupsk powinno być co najmniej oznaczone jako miasto w randze regionalne.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
456	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Jako mieszkaniec Słupska i Pomorza Środkowego stanowczo sprzeciwiam się pomniejszaniu roli naszego miasta w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. Z niedowierzaniem przyjąłem informację, że Słupsk ma być określony jedynie jako ośrodek subregionalny – mimo że od lat pełni funkcje, które wyraźnie plasują go wśród miast regionalnych. Nie mogę się zgodzić, by Słupsk – miasto z uniwersytetem, rozwiniętym węzłem kolejowym, instytucjami centralnymi i regionalnymi, filharmonią, szkołami wyższymi, tysiącami miejsc pracy i znaczącym zasięgiem oddziaływania – został zrównany z ośrodkami o połowę mniejszymi i znacznie mniej rozwiniętymi. To niesprawiedliwe i szkodliwe nie tylko dla samego Słupska, ale dla całego Pomorza Środkowego, które zasługuje na równy rozwój i adekwatne wsparcie ze strony państwa. Słupsk odgrywa kluczową rolę w naszym regionie – jest centrum administracyjnym, gospodarczym, edukacyjnym i komunikacyjnym. To tutaj koncentrują się usługi publiczne, tu pracują i uczą się mieszkańcy powiatów ościennych. W strategii, która ma wyznaczać kierunki rozwoju kraju do 2035 roku, nie można ignorować miasta o tak dużym znaczeniu i potencjale. Uważam, że Słupsk powinien zostać uznany za ośrodek regionalny – zgodnie z rzeczywistością i faktycznym wpływem, jaki ma na rozwój Pomorza Środkowego. Pomijanie Słupska w tym dokumencie to błąd, który może skutkować utratą środków, inwestycji i szans na dynamiczny rozwój regionu w nadchodzących latach.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
457	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	Kierunek działań 1A “Stworzenie warunków do łagodnego przejścia na emeryturę” zakłada, że mężczyźni będą nabywali prawo do zmniejszenia wymiaru czasu pracy dopiero po ukończeniu 65 roku życia. Lepszym rozwiązaniem byłoby określenie progu 60 lat dla obu płci. Po pierwsze, już w grupie wieku 60-64 obserwowany jest znaczący spadek stopy zatrudnienia wśród mężczyzn, względem grupy wieku 55-59. Część z tych osób mogłaby zostać na rynku pracy, gdyby miała możliwość pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy. Po drugie, jak wskazuje moje badanie opublikowane w 2024 roku w The Journal of the Economics of Ageing, w grupie wieku 60-64 lata pozytywne efekty dostępności pracy na część etatu (sprzyjające wyższemu zatrudnieniu)	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

					przeważają nad efektami negatywnymi (obniżeniem przeciętnej liczby godzin pracy), co przekłada się na pozytywny związek między elastycznością czasu pracy a łączną liczbę godzin przepracowanych przez pracowników w wieku 60-64. Ten pozytywny związek występuje zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn. Po trzecie, wraz z wiekiem wzrasta odsetek osób, dla których praca na pełen etat jest bardzo uciążliwa ze względu na ograniczenia zdrowotne. Umożliwienie tym osobom zredukowania wymiaru czasu pracy miałoby duży pozytywny wpływ na ich dobrostan.	
458	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	W Polsce ważnym czynnikiem tłumaczącym niską stopę zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami jest ich niższy poziom edukacji. Jak pokazuje badanie opublikowane przeze mnie, Iłę Magdę oraz Agatę Rozszczypałę w 2025 roku w Education Economics, luka edukacyjna tłumaczyła w Polsce, w latach 2011-2019, ponad 24% luki zatrudnienia OzN w wieku 25-34 lata, co było piątym najwyższym wynikiem w Unii Europejskiej. Dlatego należy intensyfikować działania zwiększające szanse OzN na osiągnięcie dobrego wykształcenia. W szczególności posiadanie wyższego wykształcenia znacząco zwiększa szanse zatrudnienia OzN (znacznie bardziej niż wśród osób bez niepełnosprawności), gdyż umożliwia podjęcie pracy relatywnie mało obciążającej fizycznie i nie wymagającej wykonywania trudnych czynności manualnych. Ponadto osoby z wyższym wykształceniem dużo częściej mogą pracować z domu, co jest szczególnie korzystne dla OzN.	Działania w zakresie edukacji włączającej w systemie oświaty są wskazane w rozdziale Priorytet 2.1
459	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Ważnym elementem wspierania dzietności powinna być waloryzacja świadczenia rodzicielskiego, które od 2016 roku wynosi 1000 zł. Cały czas rośnie różnica między świadczeniem rodzicielskim a zasiłkiem macierzyńskim naliczonym od wynagrodzeń rynkowych. Ta różnica jest "karą" za wczesne macierzyństwo, zniechęcającą kobiety do rodzenia dzieci przed wejściem na rynek pracy. Wyższe świadczenie rodzicielskie nie tylko powinno przełożyć się na nieco wyższą dzietność, ale również zmniejszyć ryzyko dyskryminacji młodych kobiet na rynku pracy. Jeśli umowa o pracę przestanie być warunkiem otrzymywania od państwa godnego zasiłku macierzyńskiego, to zmniejszy się liczba kobiet, które szukają pracy z myślą o szybkim urodzeniu dziecka. Obecny system jest zarówno niekomfortowy dla kobiet, jak i trudny dla pracodawców.	Cele, które zgłoszona propozycja miałyby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
460	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego o modelu rozwoju kraju	253	10	Uwaga niezrozumiała.
461	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Umieszczenie Słupska na liście ośrodków subregionalnych, nie oddaje rzeczywistej pozycji miasta. Miasto prowadzi instytucje kultury o znaczeniu regionalnym (np. Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica”), ale również jest ośrodkiem akademickim o większym znaczeniu (uniwersytet) niż sklasyfikowany wyżej Elbląg (akademia). Trudno też nie zauważyć umieszczenia Słupska w jednym szeregu z Chojnicami, które są miastem o znacznie mniejszym zasięgu oddziaływania.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
462	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Nie do zmarginalizowania Słupska	Uwaga bez treści
463	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	W imieniu Ogólnopolskiej Sieci Uniwersytetów Ludowych przedstawiamy propozycję wyraźnego uwzględnienia Uniwersytetów Ludowych w Priorytecie 2.1 – Wysokie kompetencje obywateli, w zakresie edukacji dorosłych, rozwoju kompetencji społecznych i uczenia się przez całe życie. Zalecamy wskazanie Uniwersytetów Ludowych jako instytucji odpowiedzialnych za realizację działań w tym obszarze. Uniwersytety Ludowe, dzięki wieloletniemu doświadczeniu w prowadzeniu szkoleń, warsztatów i inicjatyw aktywizujących społeczność lokalną, od lat skutecznie wspierają rozwój kapitału społecznego, kompetencji obywatelskich oraz uczenie się przez całe życie dorosłych mieszkańców Polski. Dodatkowo, w punkcie G Strategii proponujemy, aby to właśnie Uniwersytety Ludowe stały się instytucjami odpowiedzialnymi za realizację działań związanych z aktywizowaniem edukacji i mobilizowaniem lokalnych instytucji na rzecz rozwoju umiejętności społecznych. Działania te powinny być prowadzone w ramach edukacji pozaformalnej realizowanej w lokalnych społecznościach, co pozwoli skutecznie wzmacniać więzi społeczne, kompetencje obywatelskie i zdolność do współpracy w małych miejscowościach i na terenach wiejskich. Uniwersytety Ludowe od wielu lat realizują te zadania z powodzeniem, łącząc edukację, aktywność obywatelską i rozwój lokalnych wspólnot, co czyni je naturalnym partnerem do realizacji działań Priorytetu 2.1.	W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4 zostanie dodana wzmianka o uniwersytetach ludowych.

464	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	214	W imieniu Ogólnopolskiej Sieci Uniwersytetów Ludowych (OSUL) przedstawiamy propozycję wyraźnego uwzględnienia Uniwersytetów Ludowych w Priorytecie 3.3 – Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, w zakresie edukacji obywatelskiej, samoorganizacji i przygotowania społeczności lokalnych do reagowania w sytuacjach kryzysowych, a także działań wspierających aktywność społeczną, wolontariat i integrację środowisk lokalnych. Uniwersytety Ludowe, od wielu lat działając w lokalnych społecznościach, łączą edukację, aktywność obywatelską i kulturę, wzmacniając odporność społeczną i kapitał obywatelski. Ich doświadczenie w reagowaniu na kryzysy – m.in. podczas wojny w Ukrainie, kiedy stały się lokalnymi centrami wsparcia uchodźców, oraz w czasie pandemii COVID-19, organizując kursy z zakresu wykluczenia cyfrowego, wsparcie seniorów i tworzenie sieci samopomocowych – czyni je naturalnym partnerem w realizacji działań Priorytetu 3.3. OSUL opracowuje również ogólnopolski program kursu dla obywateli z zakresu samoorganizacji i obrony cywilnej, który może włączyć się w realizację celów Strategii w obszarze budowy odporności społecznej i bezpieczeństwa obywatelskiego. Ponadto przygotowujemy program wsparcia merytorycznego dla organizacji pozarządowych działających w sektorze społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności w czasie kryzysów i zagrożeń społecznych. Zalecamy wskazanie Uniwersytetów Ludowych jako instytucji odpowiedzialnych za realizację działań w ramach Priorytetu 3.3, ze szczególnym uwzględnieniem punktu F Strategii, który mówi o zwiększeniu świadomości społecznej i współpracy na rzecz bezpieczeństwa przy szerokim zaangażowaniu organizacji proobronnych oraz pozarządowych. Wieloletnie doświadczenie Uniwersytetów Ludowych w edukacji pozaformalnej, aktywizacji lokalnych społeczności i budowaniu rezyliencji społecznej oraz kulturowej pozwala skutecznie wzmacniać przygotowanie obywateli i wspólnot lokalnych do radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.	Zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (OLiOC) oraz rozporządzeniem z dnia 7 lutego 2025 r. w sprawie programów szkoleń z zakresu OLiOC oraz wymagań dla podmiotów prowadzących szkolenia, edukacja w zakresie OLiOC może być realizowana przez podmioty spełniające warunki określone w przepisach. Oprócz podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkoleń w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej, wskazanych w ustawie, jednostki samorządu terytorialnego mogą zawierać umowy z innymi podmiotami na realizację działań edukacyjnych. Szkolenia z zakresu OLiOC mogą być prowadzone przez podmioty, które uzyskają certyfikat Akademii Pożarniczej. W związku z powyższym nie znajduje uzasadnienia dodatkowe określanie roli poszczególnych organizacji w SRP2035, gdyż rola organizacji pozarządowych została już w sposób wystarczający uwzględniona w ustawie OLiOC, w Programie OLiOC oraz w SRP2035.
465	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych	UWAGA OGÓLNA		Z dużym uznaniem przyjmujemy projekt „Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku” oraz jej Załącznik nr 1. Oba dokumenty stanowią spójną, dobrze przygotowaną i ambitną wizję kierunków rozwoju społecznego, gospodarczego i instytucjonalnego naszego kraju. W szczególności doceniamy akcent położony na rozwój kapitału społecznego, zwiększanie odporności państwa i wspólnot lokalnych oraz wspieranie edukacji dorosłych i uczenia się przez całe życie. Jednocześnie chcielibyśmy zaproponować uzupełnienie Strategii oraz Planu działań o wyraźne wskazanie roli Uniwersytetów Ludowych-placówek nieformalnego kształcenia dorosłych, które od wielu lat realizują misję edukacyjną i obywatelską w lokalnych społecznościach. Uniwersytety Ludowe w Polsce – wzorowane na skandynawskich folkehøjskoler – stanowią podstawową sieć edukacji pozaformalnej na terenach wiejskich i w małych miastach. Ich działalność opiera się na zasadach uczenia przez doświadczenie, wspólnotowości i współodpowiedzialności za dobro wspólne. Działając oddolnie, UL łączą funkcję edukacyjną, społeczną i kulturotwórczą, aktywizując mieszkańców i budując lokalne kompetencje obywatelskie. Placówki te udowodniły już swoją skuteczność w reagowaniu na współczesne kryzysy i wyzwania społeczne. W czasie agresji Rosji na Ukrainę UL stały się lokalnymi centrami wsparcia uchodźców – organizowały kursy języka polskiego, działania integracyjne, pomoc społeczną i edukacyjną, a także warsztaty adaptacyjne wspierające budowanie relacji pomiędzy społecznościami. W okresie pandemii COVID-19 wiele UL przekształciło swoje programy w działania zdalne i hybrydowe, prowadząc kursy przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, wspierając seniorów w korzystaniu z nowych technologii oraz tworząc sieci samopomocowe i wolontariackie w środowiskach lokalnych. W tym kontekście działalność UL można określić jako praktyczną realizację idei rezyliencji–budowania odporności psychicznej, społecznej i kulturowej wspólnot. Poprzez edukację opartą na doświadczeniu, wzmacnianie więzi międzyludzkich i rozwijanie kompetencji prospołecznych, Uniwersytety Ludowe uczą, jak adaptować się do zmian, radzić sobie z kryzysami i twórczo wykorzystywać trudne sytuacje do rozwoju osobistego i wspólnotowego. Dzięki temu doświadczeniu UL mogą być konkretną odpowiedzią na współczesne problemy społeczne i kryzysy,	W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4 zostanie dodana wzmianka o uniwersytetach ludowych. W odniesieniu do planu działań informujemy, że określa on jedynie priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.

					łącząc edukację, solidarność i praktyczne działania na rzecz odporności społecznej i edukacji obywatelskiej. W tym kontekście Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych (OSUL) pragnie podkreślić, że: jest na etapie opracowywania ogólnopolskiego programu kursu dla obywateli z zakresu samoorganizacji i obrony cywilnej, który może stać się elementem realizacji celów Strategii w zakresie budowy odporności społecznej i bezpieczeństwa obywatelskiego, przygotowuje również program wsparcia merytorycznego dla organizacji pozarządowych działających w sektorze społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności w czasie kryzysów i zagrożeń społecznych. Z uwagi na te doświadczenia i kompetencje, UL mogłyby być partnerem wdrożeniowym w realizacji wybranych działań ujętych w Strategii i Planie działań, w szczególności w obszarach: Priorytetu 2.1–Wysokie kompetencje obywateli, w zakresie edukacji dorosłych, rozwoju kompetencji społecznych i uczenia się przez całe życie, Priorytetu 3.3–Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, w zakresie edukacji obywatelskiej, samoorganizacji i przygotowania społeczności lokalnych do reagowania w sytuacjach kryzysowych, oraz w działaniach wspierających aktywność społeczną, wolontariat i integrację środowisk lokalnych. Włączenie UL w realizację Strategii i Planu działań byłoby wartością dodaną – umożliwiłoby skuteczniejsze dotarcie z edukacją i rozwojem kompetencji do dorosłych mieszkańców małych miejscowości, wzmocniłoby lokalną odporność społeczną oraz podniosło poziom samoorganizacji i solidarności obywatelskiej.	
466	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Ełku	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	13	Korekta opisu funkcji miasta Ełku, uwzględniająca zapisy Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ełku 2030: „Wsparcie dla Ełku powinno pomóc miastu w rozwinięciu funkcji subregionalnych, tak by móc pełnić rolę ośrodka dostępu do funkcji wyższego rzędu dla mieszkańców całej wschodniej części województwa oraz do obsługi atrakcyjnego turystycznie obszaru Pojezierza Mazurskiego. Poprawa jakości życia mieszkańców będzie wynikiem wysokiej jakości usług publicznych, sprawnego transportu, silnej gospodarki oraz przyjaznej i funkcjonalnej przestrzeni miejskiej, realizowanych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Ważnym czynnikiem wsparcia rozwoju będzie poprawa dostępności subregionalnej i zewnętrznej za sprawą budowy Rail Baltica i drogi S16.” W Strategii brakuje sprecyzowanych zadań miast subregionalnych i ich rozróżnienia wobec miejskich obszarów funkcjonalnych, dlatego trudno określić precyzyjną wizję rozwoju Ełku pod kątem pełnienia tej funkcji.	Wnioskowane zmiany dot. planowanych inwestycji infrastrukturalnych, a nie funkcji ośrodka miejskiego
467	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Ełku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	275	Ramka 5 OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych Różnice w statusie administracyjnym miast subregionalnych ograniczają ich zdolności do efektywnego pełnienia roli ośrodków wzrostu w sieci osadniczej. Istnieje zasadnicza różnica w potencjale wykonawczym między miastami na prawach powiatu a miastami powiatowymi. Pierwsze samodzielnie zarządzają kluczowymi usługami wyższego rzędu, takimi jak szpitale, szkolnictwo ponadpodstawowe czy transport, podczas gdy te drugie są zależne od decyzji i budżetu odrębnej administracji powiatowej. Postuluje się przemyślenie i ujednolicenie koncepcji miast subregionalnych, a także sprecyzowanie ich zadań i wskazanie różnic wobec miejskich obszarów funkcjonalnych. Miasta subregionalne powinny dysponować jednakowymi narzędziami kształtowania rozwoju na swoim obszarze oddziaływania. Może to nastąpić poprzez systemowe przyznanie tym miastom statusu powiatu bądź stworzenie odpowiednich instrumentów, które będą stymulować i gwarantować efektywną współpracę między miastami subregionalnymi a powiatami.	Poruszone problemy zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast.
468	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Ełku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE (+ załącznik nr 3 str. 4) Wnioskuje się o dołączenie powiatu ełckiego (woj. warmińsko-mazurskie) do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Do OSI powinny być dodatkowo zakwalifikowane powiaty, które nie spełniają kryterium geograficznego, ale mają istotne znaczenie dla funkcjonowania przygranicznych terenów wzdłuż granic z Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą w okresie pokoju i zagrożeń, np. ze względu na posiadaną infrastrukturę i usługi. Kryterium geograficzne bezpośredniego położenia powiatu przy granicy zewnętrznej RP i powiatu sąsiedniego nie powinno być jedynym wyznacznikiem – należy też wziąć pod uwagę powiązania funkcjonalne i występowanie ważnych ośrodków subregionalnych.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.

					Powiat ełcki położony jest blisko 3 granic: z Rosją, Litwą, Białorusią. Sąsiaduje z powiatami przygranicznymi 2 województw: oleckim i giżyckim (woj. war.-maz.) oraz suwalskim i augustowskim (woj. podlaskie). Pełni tym samym naturalną rolę strefy przygranicznej. Powiat ełcki poprzez swoje funkcje subregionalnego centrum usługowego, węzła komunikacyjnego i zaplecza gospodarczego terenów granicznych, jest niezbędnym elementem skutecznej realizacji celów Strategii w odniesieniu do terenów przygranicznych w północno-wschodniej Polsce. Powiat ełcki, a zwłaszcza strategicznie ważne miasto Ełk (ośrodek subregionalny), pełni rolę regionalnego centrum usług publicznych, w którym mieszkańcy powiatów przygranicznych korzystają z usług zdrowotnych, edukacyjnych, administracyjnych, komunikacyjnych, niedostępnych w mniejszych ośrodkach. Dzięki temu przedsięwzięcia realizowane w powiecie ełckim mają realny wpływ na jakość życia mieszkańców terenów przygranicznych. Baza gospodarcza powiatu ełckiego podtrzymuje miejsca pracy również dla mieszkańców terenów granicznych. Funkcjonują tu firmy transportowe, przemysłowe, usługowe i turystyczne, które odczuły skutki kryzysów transgranicznych, w tym zamknięcia przejść granicznych i ograniczenia w handlu zewnętrznym. W firmach zlokalizowanych w strefie ekonomicznej w Ełku zatrudnionych jest ponad 3,5 osób – jest ona częścią Specjalnej Suwalskiej Strefy Ekonomicznej o łącznej powierzchni ok. 26 414 km². SSSE swoim zasięgiem obejmuje całe województwo podlaskie, 2 powiaty województwa warmińsko-mazurskiego: ełcki i gołdapski oraz 4 powiaty województwa mazowieckiego. Powiat ełcki jest ważnym węzłem drogowym i kolejowym, m.in. S61, S16/DK16, DK65, Rail Baltica, linie kolejowe nr 38, 219, 223. Komunikacyjnie łączy wnętrze kraju (w tym Warszawę) z granicą, co jest kluczowe zarówno dla handlu, mobilności mieszkańców, jak i dla mobilizacji w sytuacji kryzysowej. Poprawa i modernizacja infrastruktury i usług transportowych w powiecie ełckim przyczyni się do niwelowania wykluczenia transportowego całego regionu przygranicznego (województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego) i wzmocni jego spójność gospodarczą. Bliskość granic oznacza, że w razie różnego rodzaju zagrożeń lub konfliktów powiat ełcki może być narażony na przepływ ludności, operacje ratunkowe, działania obronne. Wymaga zatem lepszej infrastruktury oraz przygotowania instytucji lokalnych i służb. Infrastruktura krytyczna (transport, energetyka, szpitale) w powiecie ełckim ma strategiczne znaczenie: jej sprawność i odporność są kluczowe dla rozwoju terenów przygranicznych, jak i w sytuacjach kryzysowych. Miasto Ełk jest miejscem lokalizacji instytucji i jednostek, które mogą pełnić funkcje koordynacyjne w okresach zagrożeń (straż pożarna, policja, szpitale - w tym wojskowy, administracja). Podsumowując, włączenie powiatu ełckiego do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE będzie stanowiło istotne wsparcie rozwojowe i zabezpieczające obszar przygraniczny. Rozwój społeczno-gospodarczy powiatu ełckiego będzie wspierać utrzymanie ludności w regionie przygranicznym, co jest kluczowe w kontekście depopulacji i osłabienia lokalnych gospodarek.	
469	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Ełku	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	48	Zjawisko suburbanizacji zostało trafnie wskazane w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 jako jeden z czterech kluczowych procesów społeczno-gospodarczych w przestrzeni kraju. Obserwacje i badania pokazują, że jego skutki są szczególnie dotkliwe dla miast średnich (powiatowych, subregionalnych). Zjawisko to pogłębia kryzys takich miast w wielu wymiarach. W szczególności odpływ mieszkańców na tereny wiejskie w pobliżu granic administracyjnych osłabia bazę fiskalną miast, obniżając wpływy z podatków lokalnych, mimo konieczności dalszego utrzymywania pełnej infrastruktury i usług, w tym dla obsługi mieszkańców całego subregionu. Równomiernie rozłożona w przestrzeni kraju sieć miejscowości o zróżnicowanej wielkości i funkcjach jest określona w Strategii jako ważny potencjał naszego kraju. W diagnozie nie zidentyfikowano jednak problemu konfliktów pomiędzy miastami a sąsiadującymi gminami wiejskimi dotyczących zmian granic administracyjnych, w szczególności między miastami o otaczającymi je gminami wiejskimi tzw. „obwarzankowymi”. Tymczasem liczne przykłady pokazują, iż takie konflikty istnieją i mogą zagrażać realizacji celu horyzontalnego dot. zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju. Gmina Miasto Ełk popiera wielokrotnie wyrażane stanowisko Związku Miast Polskich, sygnalizujące nieadekwatność istniejących granic administracyjnych, które często są historyczne, przypadkowe i nie odpowiadają aktualnym	Uwaga niekonkretna, brak sprecyzowanych oczekiwań co do zmian

					uwarunkowaniom funkcjonalnym ani procesom przestrzennym, w szczególności intensywnej suburbanizacji. Zmiany granic powinny być postrzegane jako naturalna konsekwencja rozwoju terytorialnego i narzędzie służące porządkowaniu ładu przestrzenno-funkcjonalnego. Obowiązujące przepisy prawne nie przewidują jednak w sposób dostateczny kryteriów ani mechanizmów, które pozwalałyby rozstrzygać kwestie graniczne pomiędzy JST w sposób obiektywny i transparentny. Wskazuje się planowaną ustawę o zrównoważonym rozwoju miast jako możliwe rozwiązanie regulujące współpracę, ale skupi się ona na mechanizmach organizacyjno-prawnych współpracy, które nie wiążą się z korektami terytorialnymi. Konieczne jest podjęcia działań naprawczych w zakresie procesu zmian granic JST tam, gdzie jest to uzasadnione z punktu widzenia obiektywnych przesłanek przestrzenno-funkcjonalnych, np. automatyczne włączanie do miast obszarów z nimi sąsiadujących z wysokim poziomem urbanizacji (w oparciu o wskaźniki). Sprawiedliwy i zrównoważony układ funkcjonalny kraju powinien uniemożliwiać tworzenie przy granicach miast nowych, silnie zabudowanych obszarów, konkurujących z miastami jedynie ceną i dostępnością nieruchomości, bez realnej oferty usług publicznych i odpowiednio przygotowanej infrastruktury. W sytuacjach, gdy takie quasi miejskie tereny już istnieją przy granicach miast średnich, podkreślić należy potrzebę mechanizmów kompensacji finansowej. Miasta te tracą mieszkańców i dochody wskutek suburbanizacji, ale mimo to muszą utrzymać pełną ofertę usług publicznych. Mechanizmy te mogą być uruchamiane np. na podstawie okresowej oceny suburbanizacji i jej skutków dla dochodów miasta, infrastruktury i usług. Podsumowując, brak w Strategii adekwatnej identyfikacji i mechanizmów rozwiązywania problemów związanych z podziałem administracyjnym, suburbanizacją oraz niekontrolowanym drenażem zasobów z miast na rzecz gmin otaczających, stanowi fundamentalne wyzwanie dla osiągnięcia celu zrównoważonego terytorialnie rozwoju Polski. Obecny model rozwoju prowadzi do pogłębiania kryzysu demograficznego miast, odpływu zasobów ludzkich i fiskalnych. Osłabia to zdolność do utrzymania pełnej oferty usług publicznych i infrastruktury dla całych subregionów. Zapisy Strategii powinny wyraźnie wskazywać konieczność przeprowadzenia kompleksowej, rzetelnej oceny obecnego podziału terytorialnego (w tym przeanalizowanie zasadności funkcjonowania gmin „obwarzankowych”), prowadzącej do zmian legislacyjnych zabezpieczających dalsze funkcjonowanie i rozwój miast średnich.	
470	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Elku	UWAGA OGÓLNA		Jednym z najbardziej obciążających zadań przypisanych samorządom w Strategii, w dobie kryzysu demograficznego, jest odpowiedzialność za dostarczanie usług publicznych dla starzejącej się populacji. Rosnąca liczba osób starszych zwiększa popyt na usługi zdrowotne, opieki długoterminowej oraz szeroko rozumiane usługi społeczne, takie jak pomoc w codziennych obowiązkach i utrzymywaniu kontaktów społecznych czy organizowanie czasu wolnego i aktywności fizycznej. Dokument stwierdza, że to samorządy lokalne będą w dużym stopniu odpowiedzialne za ich dostarczanie, a zadanie to będzie szczególnie trudne na obszarach wiejskich, gdzie starzenie się populacji będzie najbardziej dotkliwe (str. 9). Realizacja tych zadań wymaga odpowiednich zasobów. Zapisy Strategii enigmatycznie mówią o wsparciu miast z poziomu centralnego, ale bez podawania konkretnych rozwiązań (str. 270-271, 275). Samorządy mają być włączane w wypracowanie przyszłych mechanizmów regulacyjnych, organizacyjnych, decentralizacyjnych i finansowych planowanych interwencji. Brak w Strategii propozycji konkretnych rozwiązań może budzić obawy, że ostatecznie samorządy będą musiały zrealizować te cele własnymi, często niewystarczającymi, siłami. Postuluje się wprowadzenie w Strategii zapisu o konieczności zapewnienia samorządom dedykowanego strumienia finansowania z budżetu państwa, przeznaczonego na realizację zadań związanych z opieką nad starzejącą się populacją (zdrowie, opieka długoterminowa, usługi społeczne). Mechanizm wsparcia JST mógłby różnicować poziom pomocy w zależności od skali i tempa starzenia się populacji.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
471	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Elku	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	Dokument deklaruje, że samorząd terytorialny jest ważnym uczestnikiem realizacji Strategii, dysponującym potencjałem wiedzy i doświadczenia. Ponadto przypisuje mu kluczową rolę w realizacji celu horyzontalnego, jakim jest zrównoważony rozwój terytorialny oraz w adaptacji do zmian demograficznych, w tym dostarczaniu usług publicznych dla starzejącego się społeczeństwa. W dokumencie brakuje jednak jednoznacznych zapisów na temat wzmacniania administracji samorządowej.	Priorytet 3.5. zostanie uzupełniony o dwa nowe działania - dotyczące wsparcia kompetencji administracji samorządowej i dotyczące wsparcia transformacji cyfrowej jst.

					Priorytet 3.5 „Skutecznie działająca administracja”, który w teorii powinien regulować te kwestie, jest skierowany wyłącznie do służby cywilnej. Strategia nie uwzględnia zatem systemowych problemów osłabiających JST, takich jak dysproporcje płacowe i fluktuacja kadr. Konsekwencją tego jest ryzyko, że samorządy, choć formalnie uznane za partnerów, będą w praktyce obciążone realizacją ambitnych zadań bez adekwatnego wsparcia zasobów ludzkich. Cała administracja publiczna, niezależnie od szczebla, powinna funkcjonować jako spójny, profesjonalny korpus kadrowy, przygotowywany zarówno do prowadzenia polityki rozwoju w czasie pokoju, jak i do sprostania zagrożeniom i kryzysom. Wzmocnienie jedności i odporności kraju wymaga równego traktowania wszystkich, którzy służą państwu. Obecny stan i planowane w Strategii wzmocnienie jedynie służby cywilnej może pogłębić istniejące dysproporcje w administracji publicznej. Na tej podstawie wnosi się o zmianę zapisów kierunków działań w Priorytecie 3.5: Skutecznie działająca administracja, aby uwzględniały wzmocnienie administracji publicznej wszystkich szczebli.	Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.
472	Instytucja publiczna	Urząd Miasta Ełku	UWAGA OGÓLNA		Projekt Strategii słusznie stawia na spójność terytorialną i wzmocnianie miast różnej wielkości. Jednakże dokument pomija odniesienie do Ustawy o rewitalizacji oraz Gminnych Programów Rewitalizacji (GPR). Rewitalizacja nie zajmuje pozycji istotnego priorytetu w planowanej polityce rozwoju Polski. Marginalizacji procesów rewitalizacji miast może prowadzić do rozmycia odpowiedzialności i braku spójności między krajowymi priorytetami a lokalnym planowaniem. GPRy, jako ważne lokalnie dokumenty z wysokim poziomem partycypacji społecznej, w istotnym stopniu odpowiadają na potrzeby społeczności. Bez wsparcia działań o charakterze kompleksowej, zintegrowanej rewitalizacji, cele Strategii w zakresie wzmocnienia miast czy rozwoju mieszkalnictwa będą trudne do zrealizowania. Rekomendacja: 1) podkreślenie istotnej roli rewitalizacji w procesie polityki mieszkaniowej oraz zrównoważonego rozwoju terytorialnego opartego na policentrycznej sieci miast; 2) wskazanie GPR jako kluczowego dokumentu wspierającego eliminację problemów rozwojowych polskich miast; 3) określenie w Strategii przyszłości rewitalizacji, jej znaczenia w polityce rozwoju (m.in. na bazie oceny 10 lat funkcjonowania ustawy o rewitalizacji). Str. 124 - niepoprawne użycie terminu rewitalizacja, niezgodne z definicją ustawy o rewitalizacji. "Kluczowa będzie rewitalizacja wykorzystywanej transportowo infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych oraz wsparcie finansowe, regulacyjne i programowe dla funkcjonowania rynku żeglugowego." Termin rewitalizacja nie powinien być wykorzystywany jako synonim działań remontowych, modernizacyjnych.	Uwaga uwzględniona
473	Instytucja publiczna	Gmina Opole Lubelskie	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Tabela: Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych Brak obszaru funkcjonalnego MOF Opole Lubelskie Województwo Lubelskie Ośrodek miejski: Opole Lubelskie Obszar funkcjonalny: Poniatowa, Chodel, Karczmiska	Uwaga odrzucona - Opole Lubelskie nie ma oddziaływania ponadpowiatowego. Ponadto ośrodek nie ma potencjału demograficznego.
474	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Odcinek Łomża – Giżycko linii kolejowej Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Giżycko, nie powinien być realizowany. Powinno zostać zrealizowane połączenie Łomża - Biała Piska. W ten sposób powstałaby prawdziwa kolejowa "Rail Baltica" o przebiegu Ostrołęka – Łomża – Biała Piska — Ełk – Suwałki, która zaspokoiłaby potrzeby transportowe. wojskowe i pasażerskie Polski północno-wschodniej.	Odcinek linii kolejowej Łomża – Giżycko to właściwość CPK. Odcinek Łomża - Biała Piska nie jest ujęty w planach inwestycyjnych PKP Polskie Linie Kolejowe SA. Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie

						przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
475	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	Brakuje wskaźników dotyczących udziału dorosłych w kształceniu i szkoleniu się. Wcześniej w strategii przewidziane są działania w zakresie lifelong learning (Stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie i uczenia się dorosłych), ale brakuje mierników dla tych działań. Jako źródło danych można wykorzystać cykliczne badania Eurostatu - LFS czy AES. Sposoby pomiaru poziomu uczestnictwa dorosłych w szkoleniach i kształceniu zostały omówione w aneksie do raportu Polskiego Instytutu Ekonomicznego "Dlaczego Polacy się nie szkolą? Przyczyny niskiego poziomu uczestnictwa dorosłych w edukacji i kształceniu".	Obecnie mierząc udział dorosłych w kształceniu i szkoleniu się opieramy się o wskaźniki wynikające z badań europejskich LFS i AES. Należy jednak zaznaczyć, że reforma badania LFS z wykorzystaniem podejścia badawczego AES (rozszerzenie okresu monitorowania aktywności edukacyjnej dorosłych z 4 tygodni do 12 miesięcy) nie przyniosła oczekiwanych efektów. Reforma ta miała sprzyjać szerszej diagnozie edukacji pozaformalnej, która ma decydujące znaczenie w upowszechnieniu uczenia się dorosłych (według AES 2022 jedynie nieco ponad 6% dorosłych w UE uczestniczy w edukacji formalnej, a 44% uczestniczy w edukacji pozaformalnej). Sygnalizuje to Eurostat w specjalnej nocie dołączonej do wyników LFS i AES. MEN i PARP współpracuje z ekspertami UJ, którzy rozwijają badanie Bilans Kapitału Ludzkiego. W ramach tego badania zmieniono podejście do diagnozy uczestnictwa dorosłych w edukacji pozaformalnej. Wyniki BKL z lat 2017, 2019 i 2021 są stabilne i wykazują znacznie większe upowszechnienie edukacji pozaformalnej w Polsce, niż wynika to z badań LFS i AES (robocze wyniki za rok 2025 potwierdzają wcześniejsze tendencje). Zdaniem MEN wynika to ze zbyt formalnego podejścia do badania edukacji pozaformalnej.

476	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	Jeśli wykorzystywane są wskaźniki z badania PISA (pomiar poziomu kompetencji 15-latków), to należy również wprowadzić wskaźniki z badania PIAAC mierzącego poziom kompetencji dorosłych. Generalnie w części diagnostycznej brakuje wniosku, że Polscy nastolatki wypadają znacznie lepiej pod względem poziomu kompetencji niż dorośli (na tle innych państw), nawet jeśli weźmie się pod uwagę tę samą kohortę wiekową. Oznacza to, że wraz z wiekiem dochodzi do erozji kapitału ludzkiego.	Wyniki badania PIAAC (OECD) dla Polski za 2023 r. uznawane są za nie w pełni wiarygodne: https://www.oecd.org/en/publications/do-adults-have-the-skills-they-need-to-thrive-in-a-changing-world_b263dc5d-en.html "In Poland, other cases with unusual response patterns that could suggest possible disengagement or lack of a reasonable level of effort during the assessment were identified. As these cases were not clustered within any particular interviewer, they were left in the dataset and treated as all other cases, given the difficulty of establishing objective criteria to determine whether reasonable effort was exerted, and whether the results of the assessment truly reflect the proficiency of respondents. While similar cases are present in all countries, the number of such cases in Poland can potentially have a significant impact on the estimated proficiency of the overall population. This should be kept in mind when interpreting Poland's results."
477	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIETKI MIAST	10	W dokumencie zaproponowano całkowicie błędne podejście dotyczące kształtowania rangi ośrodków powiązanych funkcjonalnie z Trójmiastem. W szczególności dokonano degradacji Słupska, wskazanego w dokumencie jako ośrodek subregionalny, a jednocześnie wskazano Elbląg jako ośrodek pełniący jednocześnie funkcje regionalne oraz subregionalne. Elbląg jako miasto położone w odległości 40 minut od Trójmiasta jest ściśle powiązane z tym ośrodkiem, przez co możliwość samodzielnego kształtowania funkcji regionalnych jest osłabiona (duża część potrzeb zaspokajana jest bowiem w bezpośrednio sąsiadującym Trójmieście). Odmienna jest jednak sytuacja Słupska, który jako ośrodek oddalony od Trójmiasta oraz innych dużych ośrodków, kształtuje niezależnie swoje funkcje regionalne związane z funkcjonowaniem instytucji kultury czy szkolnictwa wyższego. W związku z powyższym zaproponowane powinny zostać: Słupsk jako ośrodek regionalny oraz Elbląg jako ośrodek subregionalny powiązany bezpośrednio z Trójmiastem.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
478	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza, Osoba prawna o statusie nadanym mocą ustawy	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Odporność mieszkaniowa - nie uwzględniono spółdzielni mieszkaniowych i kooperatyw, jako alternatywy dla rynku deweloperskiego w miastach średnich i małych, gdzie problem dostępnych mieszkań jest najostrzejszy. Pominięto więc istotną rolę spółdzielni mieszkaniowych, które mogą wpłynąć na rozwiązanie tego problemu.	Uwaga powtórzona - z numerem 428.
479	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza, Osoba prawna o statusie nadanym mocą ustawy	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Odporność społeczna - spółdzielnie pracy i socjalne odpowiadają na problemy marginalizacji oraz bezrobocia w powiatach peryferyjnych, budując spójność społeczną i zmniejszając nierówności. Pominięta rola tych spółdzielni na rzecz rozwiązywania tych problemów.	Uwaga powtórzona - z numerem 429.

480	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza, Osoba prawna o statusie nadanym mocą ustawy	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Pominięta rola banków spółdzielczych, które często są jedynymi instytucjami finansowymi w gminach i miasteczkach. Tym samym realizują one podstawową istotę obiegu wolnego kapitału tj. lokalne środki finansowe na lokalny rozwój.	Uwaga powtórzona - z numerem 430.
481	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza, Osoba prawna o statusie nadanym mocą ustawy	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Odporność energetyczna - spółdzielnie energetyczne w gminach wiejskich i małych miastach, mogą stać się podstawą transformacji energetycznej, obniżając koszty życia i wzmacniając samowystarczalność lokalnych społeczności.	Uwaga powtórzona - z numerem 431.
482	Inne	Krajowa Rada Spółdzielcza, Osoba prawna o statusie nadanym mocą ustawy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Odporność żywnościowa - spółdzielczość rolnicza i konsumencka wzmacnia lokalne łańcuchy dostaw, stabilizuje rynek i podnosi odporność państwa w sytuacjach kryzysowych. Należy wzmocnić istotę tych podmiotów w tym procesie.	Uwaga powtórzona (zob. 432)
483	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Według projektu Słupsk ma być zaledwie ośrodkiem subregionalnym! Wśród miast regionalnych, a więc o wyższym statusie, co wpływać będzie na alokację środków unijnych, rozwój sieci transportowej czy potencjalne zmiany w podziale administracyjnym, znalazły się m.in. Koszalin, Rybnik, Tarnów, Włocławek czy Elbląg (lista pod grafiką), a rola Słupska została pominięta. Nasze miasto zdegradowano do poziomu Chojnic, Szczecinka czy Nowego Targu – ośrodków ponad 2 razy mniejszych, które znacząco ustępują Słupskowi w zakresie ważnych, ponadpowiatowych usług: m.in. urzędów, miejsc pracy, szkół wyższych czy handlu. Słupsk jest miastem regionalnym! Wyrażamy to stanowczo i głośno! - Słupsk jest ośrodkiem uniwersyteckim – uniwersytetu nie posiada żadna z regionalnych aglomeracji miejskich oraz Gorzów Wielkopolski, Koszalin i Rybnik z aglomeracji krajowych; - w Słupsku budowany jest dworzec kolejowy w randze wojewódzkiej, zaś pod kątem węzła i połączeń na kolei jest bardziej rozwinięty niż każda regionalna aglomeracja i część krajowych (m.in. Koszalin czy Gorzów Wlkp.); - Słupsk jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy (wg NSP 2021) niż Gorzów Wielkopolski i Wałbrzych (mimo że to wyraźnie ludniejsze miasta!), dojazdów do Słupska jest zaledwie o 4% mniej niż do Koszalina; - w Słupsku znajduje się instytucja rangi centralnej (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), czego nie posiada żadna z krajowych i regionalnych aglomeracji prócz Radomia i Bielska-Białej; - Słupsk jest lokalizacją instytucji regionalnych, nieobecnych często w ośrodkach, które sklasyfikowano od Słupska wyżej: Regionalnego Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa (tylko 5 RCKiK poza miastami wojewódzkimi), filharmonii (brak w Radomiu, Włocławku i Tarnowie), Zespołu Parku Krajobrazowych (obsługuje całe województwo pomorskie); dodać do tego należy liczne delegatury instytucji wojewódzkich; - ranga Słupska na Pomorzu Środkowym nie spada, a jest bywa wzmacniana – przykładem tego jest planowana reaktywacja Urzędu Morskiego (całe Pomorze Środkowe obsługują też ZDZ czy Związek Motorowodny i Narciarstwa Wodnego); to Słupsk, a nie Włocławek, Elbląg czy Wałbrzych po 1999 roku jest potencjalnym miastem wojewódzkim gdyby doszło do korekt w tym zakresie; Wymieniać można jeszcze długo. Co więcej, zapisy strategii wyraźnie akcentują rolę energetyki wiatrowej i atomowej oraz cechy krajobrazowo-przyrodnicze miasta i jego najbliższego otoczenia. Konsekwencją powinno być potwierdzenie tego w postaci wyraźnego centrum tego obszaru – Słupska jako ośrodka regionalnego!	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
484	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	SYNTEZA	11	W Strategii podkreśla się konieczność nowoczesnej i konkurencyjnej administracji, zdolnej przyciągać talenty i konkurować z sektorem prywatnym. Jednak brakuje konkretnych propozycji wdrożenia instrumentów motywacyjnych i propozycji wsparcia finansowego dla samorządów lokalnych, by mogły dostosować się do nowych standardów.	To pracodawca samorządowy decyduje o polityce zatrudnienia w danej jednostce samorządowej. Wynika to bowiem z samodzielności, stanowiącej atrybut funkcjonowania samorządu terytorialnego. Dlatego też zarówno poziom zatrudnienia jak i wynagrodzenia (również w samorządowych jednostkach

						organizacyjnych) wiąże się z kondycją finansową danej jednostki samorządowej oraz prowadzoną przez nią polityką zatrudnienia.
485	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem. B. Upowszechnienie działalności społecznych agencji najmu. Obecny zapis ma charakter ogólny i w dużej mierze powtarza rozwiązania ustawowe. Nie wskazuje kierunków rozwoju instrumentu ani rozwiązań, które mogłyby zwiększyć skalę funkcjonowania SAN w gminach. Proponuje się doprecyzowanie: 1. Wskazanie różnych wariantów organizacyjnych na przykład: lokalne, regionalne, sieciowe, franczyzowe, dostosowanych do wielkości i potencjału JST. 2. Jasne wskazanie, że podstawą działania SAN powinny być mieszkania prywatne, przy ograniczonej możliwości wykorzystania zasobu gminy. 3. Strategia, powinna jednoznacznie odnieść się do mechanizmu dopłat BGK, zapowiadając stały nabór i uproszczenie procedur, aby zwiększyć dostępność instrumentu dla operatorów, w tym nowych. Uwzględnienie wsparcia organizacyjnego – rozwój wzorców umów, procedur i centrów wsparcia dla nowych SAN, zwłaszcza w mniejszych JST.	Działanie zostało przedstawione na poziomie ogólności, który odpowiada charakterowi dokumentu. Dalsze doprecyzowania będą przedmiotem rozwiązań normatywnych.
486	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	3. Poprawa warunków mieszkaniowych A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych Jeżeli założono że wsparcie obejmuje przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku jego estetyki oraz, że wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczności podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych. To należałoby tutaj koniecznie obok technologii wielkopłytowej dopisać budynki wpisane do gminnego rejestru zabytków, które mają również wysoki udział w zasobie zabudowy wielorodzinnej, bo są to całe osiedla mieszkaniowe. Nadto realizacja koniecznych prac poprawy stanu technicznego wpłynie na poprawę warunków mieszkalnych, podniesie ich atrakcyjność, a dodatkowo wpłynie na zachowanie dziedzictwa zabytkowego.	W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu.
487	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	3. Wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem. C. Powiązanie możliwości uzyskania polskiego obywatelstwa ze zintegrowaniem z polskim społeczeństwem Doprecyzować, jakiego rodzaju szkoły dotyczą zmiany – czy wyłącznie podstawowych i średnich, czy również uczelni wyższych. Usunięcie tej podstawy bez jasnego wyłączenia uczelni wyższych byłoby nieuzasadnione, oznaczałoby, że osoba, która ukończyła studia w języku polskim, musiałaby zdawać dodatkowy egzamin językowy, co de facto podważałoby wiarygodność dyplomu. Prowadziłoby to do sytuacji, w której cudzoziemiec na podstawie dyplomu uczelni może wykonywać zawód i świadczyć usługi na rzecz, a jednocześnie nie mógłby wykazać wystarczającej znajomości języka w postępowaniu o obywatelstwo. Państwo uznaje więc kwalifikacje zawodowe uzyskane w języku polskim, ale odmawia uznania samej znajomości języka, na podstawie której te kwalifikacje zostały nabyte. W takich państwach jak Niemcy, Francja, Holandia, Czechy, Hiszpania czy Włochy, ukończenie szkoły średniej lub studiów wyższych prowadzonych w języku danego kraju jest uznawane za wystarczające potwierdzenie znajomości języka i zwalnia cudzoziemców z obowiązku zdawania dodatkowych egzaminów językowych.	Propozycja zbyt szczegółowa.
488	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	W projekcie Strategii przewidziano wspieranie powstawania pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach poprzez rozwój przedsiębiorczości i aktywności zawodowej mieszkańców, jednak nie wskazano, jak konkretnie to ma działać ani co zapewni, że powstaną faktyczne, stabilne miejsca pracy.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.

489	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	86	Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: w związku z obserwowaną tendencją demograficzną, jaką jest postępujące starzenie się społeczeństwa, proponuje się bardziej podkreślić konieczność dostosowania przestrzeni publicznych do potrzeb osób starszych, u których bardzo często występują problemy z poruszaniem się/mobilnością. Jest to kluczowe dla ich aktywności społecznej i bezpieczeństwa, dobrostanu (w tym ich zdrowia psychicznego), pozwoli uniknąć zjawiska marginalizacji, izolacji.	Dostosowanie infrastruktury społecznej i przestrzeni publicznej do potrzeb osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami jest uregulowane w ustawie o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Ustawą o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych określono standardy dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych oraz ich publikacji, zasady nadzoru i monitorowania ich realizacji.
490	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej Występowanie „białych plam komunikacyjnych” na mapie Polski ogranicza dostęp do podstawowych usług i miejsc pracy. Punkt - Deficyt linii autobusowych. W naszej opinii z poziomu centralnego powinien zostać uruchomiony fundusz zbliżony do FRPA, jednak skierowany do wsparcia ptz na poziomie samorządów, związków międzygminnych i metropolii. Będąc częścią Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii zauważamy, że częścią GZM są również mniejsze, mniej zamożne Gminy, których mieszkańcy przemieszczają się w kierunku większych ośrodków. Należy mieć na uwadze, że gmina docelowa (większa) współfinansuje komunikację publiczną z mniejszych ośrodków w zakresie kilometrów pokonywanych na jej terenie. Niejednokrotnie liczba kursów danej linii autobusowej nie spełnia podstawowych potrzeb społeczności, z uwagi na wysokie finansowanie linii (w stosunku do przychodów małej Gminy). Brak możliwości uzyskania wsparcia w tym zakresie może powodować m.in. utratę szans dla młodzieży na kształcenie w lepszych placówkach oświatowych oraz utrzymać wykluczenie komunikacyjne.	Na chwilę obecną nie planuje się uruchomienia programu wsparcia dofinansowania linii komunikacji miejskiej. W ramach projektu ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) planowane jest objęcie dofinansowaniem z Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej przewozów komunikacji miejskiej realizowanej poza obszarem miast.
491	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli - proponuje się w kierunkach działań zaznaczyć konieczność dostosowania budynków szkół i przedszkoli do potrzeb dzieci/młodzieży z niepełnosprawnościami, aby zapobiec sytuacjom, w których np. rodzice są zmuszeni do przynoszenia swojego sprzętu (np. schodofazu), aby umożliwić dziecku funkcjonowanie w placówce albo zapisują dzieci do szkół specjalnych czy z oddziałami integracyjnymi, często oddalonych od miejsca zamieszkania.	Propozycja zbyt szczegółowa. Temat ten mieści się w ramach ogólnego kierunku działań określonego w Priorytecie 2.1 pkt 3 i Priorytecie 2.7 pkt 3.
492	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Transformacja energetyczna: proponuje się uzupełnić wyzwania o zapisy dotyczące konieczności wsparcia w zakresie powstawania nowych firm typu start-up, a także wspierania sektora MŚP gotowego do zmiany profilu działalności w kierunku rozwiązań z zakresu zielonej gospodarki (np. wsparcie w zakresie analizy możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania na rozwój swojej działalności gospodarczej) oraz o możliwość zapewnienia osobom zatrudnionym obecnie w branżach górniczych i okołogórniczych wsparcia w postaci specjalistycznych kursów, szkoleń umożliwiających zdobycie wiedzy i umiejętności koniecznej do przekwalifikowania i znalezienia zatrudnienia w pozostałych branżach.	W diagnozie nie przewiduje się odniesień do wszystkich interwencji. Niektóre z proponowanych działań są już zawarte w opisie OSI transformacji energetycznej, natomiast Wdrożenie ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm przewidziane jest w ramach Priorytetu 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm.
493	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	234	B. Rozwijanie już istniejących rozwiązań technicznych takich jak ZSIN, który gromadzi i wymienia dane o nieruchomościach pomiędzy różnymi rejestrami publicznymi.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter Strategii Rozwoju Polski.
494	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238	Wprowadzenie modelu akt księgi wieczystej w systemie hybrydowym tzn. umożliwienie składania dokumentów będących podstawą wpisu w formie cyfrowej za pomocą dostępnych e-usług, w szczególności ZSIN. Na dzień dzisiejszy wydziały ksiąg wieczystych wymagają tylko dokumentów papierowych choć system ZSIN umożliwia już przysyłanie dokumentów w obie strony w wersji elektronicznej. Dostosowały się tylko jst i odbierają	Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi obecnie prace analityczno-koncepcyjne mające na celu kontynuację procesu informatyzacji postępowania wieczystoksięgowego,

					zawiadomienia elektronicznie a Ministerstwo Sprawiedliwości nie podejmuje wysiłku wdrożenia obowiązujących procedur umożliwiających przesyłanie zawiadomień do sądów.	obejmujące m.in. opracowanie koncepcji budowy hybrydowych akt księgi wieczystej. Wskazać należy, że warunkiem wdrożenia integracji systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe ze Zintegrowanym Systemem Informacji o Nieruchomościach jest budowa hybrydowych akt księgi wieczystej oraz stworzenie odpowiednich podstaw prawnych do dokonywania wpisów w księdze wieczystej na podstawie dokumentów w postaci elektronicznej, w tym dokumentów elektronicznych przesyłanych przez ZSIN.
495	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	263	Wyznaczenie obszarów wyłączonych z produkcji rolniczej na terenach miast, dla których nie ma obowiązku uzyskania zgody na takie wyłączenie. Obecna procedura w przypadku miast dotycząca wyłączenia gruntów rolnych jest bardzo skomplikowana i łączy w sobie różne szczeble administracji samorządowej, a działanie ustawy w tym zakresie sprowadza się do pobierania opłaty za wyłączenie przez urzędy marszałkowskie a nie do realnej ochrony gruntów rolnych.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom dokumentu kierunkowego, jakim jest średniookresowa strategia rozwoju kraju.
496	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	UWAGA OGÓLNA	20	Wykres 4, brak odniesienia się do Polski pomimo, że z tekstu powyżej to wynika (s.19): „Pod względem poziomu rozwoju Polska znajduje się już stosunkowo blisko państw takich jak Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Izrael czy Japonia, choć dystans do Niemiec, Francji czy Stanów Zjednoczonych wciąż jest znaczący (wykres 4)”	Wykres 4 pokazuje PKB per capita Polski jako procent PKB per capita wybranych państw.
497	Samorząd	Gmina Miasta Tychy	UWAGA OGÓLNA	231	Warto zastanowić się nad zmianą przepisów umożliwiającą przejście pracownika na podstawie porozumienia pomiędzy różnymi szczeblami szeroko pojętej administracji publicznej. Obecnie nie jest to możliwe chociażby pomiędzy jst a wojewodą.	Kierunek uwagi uznajemy za słuszny. Jednak jest ona związana z procesem legislacyjnym. Strategia nie jest dokumentem, w którym powinny zostać ujęte zobowiązania co do zmian legislacyjnych.
498	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	[1/4] W związku z trwającymi pracami nad projektem Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku oraz konsultacjami społecznymi, w uzupełnieniu przesłanego dnia 8 października br. formularza uwag do ww. dokumentu, przekazujemy uzupełnioną argumentację, popartą analizą dotyczącą zasadności ujęcia Buska-Zdroju jako ośrodka subregionalnego - ważnego ośrodka rozwoju dla województwa i kraju. Motywy przewodnim Strategii jest poszukiwanie nowej równowagi pomiędzy m.in.: - konkurencyjnością gospodarki; - spójnością społeczną i terytorialną, czyli dbałością o dobrą jakość życia wszystkich obywateli niezależnie od ich miejsca zamieszkania; a pominięcie tak ważnego ośrodka w województwie świętokrzyskim, będzie w praktyce skutkowało pozbawieniem nas dostępu do dedykowanych funduszy rozwojowych, co grozić może trwałą marginalizacją. Przyjęte w projekcie Strategii rozwiązanie klóci się z założeniami policentryczności. Sieć miast policentrycznych charakteryzuje się brakiem jednego dominującego ośrodka - posiada wiele równorzędnych centrów o zróżnicowanych funkcjach, które są ze sobą silnie powiązane przestrzennie i funkcjonalnie. Busko-Zdrój stanowi takie centrum na południu województwa świętokrzyskiego w strefie oddziaływania na województwo małopolskie, śląskie i podkarpackie. W przekazanych Państwu uwagach do dokumentu wskazywaliśmy na istotę rangi mniejszego, ale jakże ważnego ośrodka rozwoju gospodarczego nie tylko województwa, ale również kraju. Podkreślamy, iż Busko-Zdrój to nie tylko liczba mieszkańców i kuracjuszy przebywających w uzdrowisku, to jeden z najważniejszych ośrodków lokalnego rynku pracy południa województwa świętokrzyskiego. To tysiące osób zatrudnionych w branży uzdrowiskowej, gastronomicznej, hotelarskiej, turystycznej, usługowej. Z danych statystycznych GUS (macierz przepływów ludności związanych z zatrudnieniem/ dojazdów do pracy) wynika, że do miasta Buska-Zdroju przyjeżdża do pracy blisko 4,8 tys. osób. W mieście koncentruje się sektor usług medycznych, rehabilitacyjnych, hotelarskich, gastronomicznych i	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.

					turystycznych, generujący miejsca pracy dla mieszkańców kilkunastu gmin, z co najmniej 5 powiatów (buskiego, kazimierskiego, kieleckiego, pińczowskiego, jędrzejowskiego). Zrównoważony rynek pracy stanowi podstawę lokalnego rozwoju gospodarczego, a jednocześnie należy do najważniejszych czynników determinujących jakość życia. Regularne dojazdy do pracy tysięcy osób oraz dojazdy setki uczniów szkół z tych gmin i powiatów do 5 szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych w Busku-Zdroju, potwierdzają istnienie naturalnych powiązań funkcjonalnych w ramach południowego subregionu województwa.	
499	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		[2/4] Miasto pełni jednocześnie funkcje zdrowotne, kulturowe, turystyczne i transportowe. Znajdujące się tu zakłady lecznictwa uzdrowiskowego (8 dużych zakładów, w tym szpitale uzdrowiskowe oraz kilkanaście podmiotów prywatnych), które świadczą usługi o charakterze ogólnokrajowym, co przekłada się na znaczącą liczbę użytkowników i ruch związany zarówno z kuracuszami, jak i turystami. Busko-Zdrój jest więc elementem systemu usług publicznych o randze wykraczającej poza potrzeby mieszkańców Gminy. Od lat staramy się aby Busko-Zdrój stanowiło ugruntowaną i rozpoznawalną markę nie tylko uzdrowiskową ale również kulturalną. To ważne i doceniane w kraju uzdrowisko. Z dumą przyjęliśmy wyniki premierowej edycji Rankingu Polskich Uzdrowisk organizowanego przez Magazyn Travelist, gdzie zdobyliśmy jako Uzdrowisko 1 miejsce konkurując z takimi uzdrowiskami jak: Kołobrzeg, Krynica-Zdrój, Muszyna, Nałęczów. Jakie ma to odzwierciedlenie w liczbach- choć Gmina Busko-Zdrój liczy nieco ponad 30 tys. mieszkańców, w tym samo miasto-ponad 14 tysięcy, to co roku z oferty uzdrowiska korzysta dodatkowo 146 tysięcy odwiedzających (ze wszystkich województw kraju). W tym miejscu należy również podkreślić, że Busko to również baza międzynarodowa, z której korzystają osoby przyjeżdżające m.in z Niemiec, USA, Izraela, Wielkiej Brytanii, Norwegii, Finlandii, Włoch, Francji. Uwzględniając te wartości, jak wskazywaliśmy w formularzu uwag i przekazanej korespondencji, być może Busko-Zdrój nie może konkurować pod względem wielkości demograficznej z dużymi ośrodkami miejskimi. Jednak rzeczywiste obciążenie funkcjonalne i infrastrukturalne, jakie miasto ponosi w wyniku pełnienia faktycznych funkcji subregionalnych oraz funkcji jaką pełni w rozwoju choćby gospodarczym województwa i kraju znacząco wykraczają poza dane statystyczne dotyczące liczby ludności stałej. Co ważne - Busko-Zdrój pełni rolę ważnego węzła transportowego tej części kraju, ponieważ, integruje trasy krajowe i wojewódzkie oraz połączenia publiczne (kolej i autobusy), a jego relatywna bliskość do Krakowa, Katowic i Rzeszowa daje dostęp do dużych węzłów kolejowych i lotniczych. Tranzytowe położenie województwa między największymi aglomeracjami kraju powoduje, że polityka kształtowania korytarzy transportowych zmierza do powiązania województwa z głównymi centrami logistycznymi o randze europejskiej: Warszawą, Łodzią, Krakowem i Katowicami, zaś w dalszej perspektywie Rzeszowem i Lublinem. Systemem korytarzy transportowych obsługujących największe węzły komunikacyjne regionu przebiegają również przez miasto Busko. Przez miasto przebiega sieć dróg wojewódzkich ale również DK nr 73 w kierunku Kielce – Tarnów. Busko, to korytarz transportowy Kielce – Tarnów, który wymaga również usprawnień i zastosowania nowych rozwiązań (budowa północno-wschodniej obwodnicy Buska). To trasa łącząca województwa (świętokrzyskie, małopolskie, podkarpackie), kierunki wschód–zachód/południowy w centralnej - Polsce, co daje Busku status ważnego punktu na trasie krajowej. Lokalizacja w gminie i mieście dróg wojewódzkich to dowód na funkcję integracyjną między siecią drogową Małopolski i Świętokrzyskiego. Dzięki temu Busko łączy lokalne i regionalne ciągi komunikacyjne. Stacja PKP Busko-Zdrój obsługuje połączenia regionalne (m.in. do Kielc, Częstochowy i dalej). Nawet jeśli dominują tylko połączenia regionalne, stacja daje pasażerom możliwość przesiadek i integracji z większymi węzłami.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
500	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		[3/4] Relatywna bliskość Krakowa to dostęp do dużego węzła kolejowego i lotniczego. Odległość drogowa Busko-Zdrój - Port Lotniczy Kraków (Balice) to rząd ok. 90 km, co daje stosunkowo wygodny dostęp do międzynarodowego lotniska oraz szerokiej sieci kolejowej Krakowa. Dzięki temu mieszkańcy i turyści z Buska mogą korzystać z infrastruktury dużego węzła transportowego (lotniczej i dalekobieżnej kolei). Dlatego też, dzięki rozwojowi uzdrowiska oraz rosnącemu znaczeniu turystyki zdrowotnej i medycznej, miasto staje się kluczowym ośrodkiem gospodarki zdrowotnej w Polsce, zgodnym z krajową inteligentną specjalizacją KIS 1 (zdrowe społeczeństwo). Województwo Świętokrzyskie ujęło w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Świętokrzyskiego 2030+ jako jedną ze specjalizacji województwa: turystykę uzdrowiskową1. Z opracowań ogólnopolskich wynika, że oddziaływanie turystyki na gospodarkę kraju nie ogranicza się do wąsko zdefiniowanej branży turystycznej jako takiej, ale również uwzględnia inne gałęzie turystyki mające wpływ na rozwój gospodarczy kraju. Z wyliczeń Państwowego Instytutu Ekonomicznego wynika, że każda złotówka, którą wytworzyła branża turystyczna, przyczynia się do generowania dodatkowych środków wartości dodanej w całej gospodarce.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.

					Warto podkreślić, że w Busku-Zdroju planowane są kolejne inwestycje uzdrowiskowe i sanatoryjne, w tym rozbudowa infrastruktury zabiegowej, hotelowej i rekreacyjnej, a także inwestycje w zakresie transportowym. Wzmacnianie potencjału subregionalnego miasta jest zatem niezbędne, aby zapewnić wystarczające zaplecze kadrowe, edukacyjne i mieszkaniowe dla dynamicznie rozwijającego się sektora uzdrowiskowego i usługowego. Z tego względu Busko-Zdrój powinno zostać wymienione w dokumencie strategii jako szczególny typ ośrodka subregionalnego, pełniącego wyspecjalizowane funkcje o znaczeniu ponadlokalnym oraz krajowym. Wsparcie mogłoby dotyczyć dostępności komunikacyjnej, transportu zbiorowego, wzmocnienia rynku pracy, szeroko pojętego rozwoju usług, w tym specjalistycznych. Rozwój województwa w oparciu o miasta centralne ma kluczowe znaczenie, niemniej jednak nie powinien pomijać wyspecjalizowanych ośrodków, które odgrywają istotną rolę ponadlokalną.	
501	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		[4/4] Reasumując, przy określaniu ośrodków subregionalnych w Strategii, kierowano się wyłącznie kryterium wyboru jakim jest m.in. liczba ludności. Nie jest to obiektywne kryterium wyznaczania ośrodków subregionalnych, co podkreśliśmy w trakcie trwających konsultacji, zwłaszcza w przypadku miast mniejszych, uzdrowiskowych, tak jak Busko-Zdrój, których rola ekonomiczna, transportowa nie jest tu bez znaczenia. Miasta średnie, pełnią niezwykle istotną rolę w strukturze terytorialnej Polski. Pominięcie naszego miasta wśród ośrodków subregionalnych województwa w projekcie Strategii nie oddaje rzeczywistej roli, jaką pełni w systemie usług publicznych, ochrony zdrowia, turystyki i gospodarki narodowej. Busko-Zdrój, będące uzdrowiskiem o ugruntowanej renomie, odgrywa rolę nie tylko na poziomie lokalnym i regionalnym, lecz również w skali ogólnopolskiej, a nawet międzynarodowej. Stąd też niezwykle istotne jest uznanie Buska-Zdroju, jako ośrodka ponadregionalnego kluczowego dla rozwoju województwa świętokrzyskiego i ujęcie go w dokumencie Strategii Rozwoju Kraju do 2035r. Busko-Zdrój jako uzdrowisko powinno być wyraźnie wymienione w dokumencie strategicznym jako szczególny typ ośrodków mających znaczenie ponadlokalne. Włączenie Buska-Zdroju jako obszaru uzdrowiskowego w grono strategicznych ośrodków rozwojowych z konkretnymi zapisami (np. dedykowane fundusze, priorytety inwestycji, wsparcie infrastrukturalne) będzie stanowiło realne wsparcie dla wykorzystania naszego potencjału oraz zabezpieczenie przed dalszymi negatywnymi trendami demograficznymi.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
502	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	jw.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
503	Samorząd	Urząd Miasta i Gminy w Busku-Zdroju	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	jw.	Z uwagi na rozszerzenie listy miast subregionalnych w województwie świętokrzyskim o dwa kolejne miasta (Skarżysko i Starachowice), o dużo większym potencjale demograficznym i przemysłowym, zrezygnowano z rozszerzenia jej o Busko-Zdrój.
504	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	22-24	W dokumencie nie określono konkretnych instrumentów finansowania działań w zakresie rozwoju i wdrażania sztucznej inteligencji. Należy wskazać mechanizmy wsparcia finansowego (granty, pożyczki, fundusze) oraz harmonogram finansowania po 2027 r., aby zapewnić trwałość inwestycji, takich jak Fabryka AI i krajowy model językowy PLLuM.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
505	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	22-23	Dokument nie przewiduje systemowego programu rozwoju kompetencji w zakresie sztucznej inteligencji. Zaleca się wprowadzenie Narodowego Programu Kompetencji AI, obejmującego edukację, szkolenia dla urzędników i wsparcie uczelni w tworzeniu kierunków o profilu AI i danych.	Rozwój kompetencji w zakresie sztucznej inteligencji będzie miał

			NA LATA 2026-2029			miejsce w ramach szerszego rozwoju kompetencji cyfrowych.
506	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	23-24	W dokumencie opisano budowę Fabryki AI w Poznaniu, jednak brak szczegółów dotyczących modelu zarządzania, harmonogramu realizacji oraz zasad udostępniania jej zasobów. Należy określić, kto będzie operatorem projektu i jak zagwarantować jego długoterminowe utrzymanie.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter Strategii Rozwoju Polski.
507	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-160	Dot: B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE: D: Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii E. Poprawa warunków przyłączania do sieci G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem (propozycja): dopisać minimalną jednostkę rozliczeniową na rynku energii odpowiadającą mocy 50 kW dla spółdzielni prosumenckich; prawo do wspólnotowego bilansowania i cable pooling (wewnątrz jednej podsieci).	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
508	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	25	Powiązane z pkt.1: (propozycja): 2026: zmiana Prawa energetycznego i ustawy OZE – definicje spółdzielni prosumenckiej jednostki rozliczeniowej odpowiadającej mocy 50 kW Plan na lata; 2026–2027: wdrożenie platform AI do bilansowania sieci energetycznej z uwzględnieniem zarządzania ładowaniem mikromagazynów spółdzielni prosumenckich i aktywacji elektrolizerów (produkcja wodoru) przy niskich/ujemnych cenach rozliczeniowych). Oparcie: kierunek deregulacji i implementacji RED III w Planie działań.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029 - koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
509	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Powiązane z pkt.1 i 2: Nowe wskaźniki: liczba spółdzielni z mocą 50-300kW+ i łączna moc; % energii rozliczanej przez wspólnoty; % godzin pracy AI-bilansowania przy cenach ≤0.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
510	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136, 148	Ad: Niski poziom transferu wiedzy i technologii między nauką a biznesem. A. Wybór technologii kluczowych i krytycznych (str 148) (propozycja): dopisać cel „Zlecenie uczelniom wyższym i PIB PAN/NASK prac związanych z opracowaniem i wdrożeniem systemów polskiej piko-kogeneracji (10–50 kW) CE-CHP powiązanej z bankami energii i nowym niskonapięciowym standardem zasilania budynków wprost z banków energii 48V AC (dla odbiorników ≤650 W) – prace badawcze i pilotaże na uczelniach w celu powiązania kierunków nauczania z wymaganiami decentralizującego się rynku.	Propozycja dotyczy bardzo szczegółowego, technicznie ukierunkowanego zadania, wykraczającego poza poziom ogólności strategii i niewpisującego się w zakres definiowania technologii kluczowych. Strategia nie precyzuje pojedynczych projektów badawczo-wdrożeniowych.
511	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	4	Powiązane z pkt.4: (propozycja): nowe działanie „Program CE-CHP 48V” 2026–2029: norma/standard zasilania 48V (prąd stały) w budynkach mieszkalnych, szybka certyfikacja, dotacje do banków energii, konkursy NCBR/MEiN, pilotaże w gminach. Nadmieniam, że napięcie 48V jest standardowo używane na statkach, samolotach a także jest bezpiecznym napięciem ładowania związanym z USB-C – stanowiącym znormalizowany standard ładowarek niskiej mocy w UE.	W ramach Planu działań realizowane będą jedynie kluczowe przedsięwzięcia. Za takie uznano np. rozwój i modernizację elektroenergetycznych sieci przesyłowych.

512	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	Ad: B. Rozwój nowoczesnych technologii w Siłach Zbrojnych RP (propozycja): dopisać wymóg budowy rozproszonej architektury sieci energetycznej przygotowanej do „ostatniej mili” o napięciu 1 kV oraz węzłów SN dla zasilania urządzeń obronnych (energetycznych i mikrofalowych o mocach 200–700 kW) z buforowaniem i priorytetem ciągłości zasilania także w punktach ładowania EMobility.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
513	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	(propozycja): obowiązek analizy hydrologiczno-klimatycznej (susza/stepowanie, sezony) na przyszłe 110 lat dla EJ/SMR'ów i planów alternatywnego chłodzenia; powiązać z planowaniem przestrzennym i retencją wód.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań środowiskowych, społecznych czy przestrzennych są doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu, które, jak SRP2035, podlegają procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz w przepisach prawa. Same inwestycje w moce jądrowe muszą być realizowane zgodnie z przepisami środowiskowymi i lokalizacyjnymi.
514	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		(propozycja): wymóg analizy ryzyka dla scenariusza detonacji ładunku o mocy 3–10 kt TNT pod powierzchnią Bałtyku (wody międzynarodowe): modelowanie wpływu wzbudzonej tak fali tsunami na ciągłość działania EJ1, farm wiatraków oraz infrastruktury krytycznej miast na linii brzegowej /portowych ; sposoby przeciwdziałania/bariery i plany zarządzania kryzysowego/ewakuacji/odporności	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań środowiskowych, społecznych czy przestrzennych są doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu, które, jak SRP2035, podlegają procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz w przepisach prawa. Same inwestycje w moce jądrowe muszą być realizowane zgodnie z przepisami środowiskowymi i lokalizacyjnymi oraz spełniać rygorystyczne normy bezpieczeństwa.
515	Osoba prywatna		Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		(propozycja): kamień milowy 2026–2027: „Modelowanie fali powstałej w wyniku detonacji ładunku odpowiadającego 10kt TNT w wodach Bałtyku przy obiektach infrastruktury krytycznej oraz plan zabezpieczenia planowanej EJ1 i odcinków wybrzeża z dużymi aglomeracjami miejskimi”. Kontekst OSI i infrastruktury energetycznej północy.	W ramach Planu działań realizowane będą jedynie kluczowe przedsięwzięcia. W planie zidentyfikowano istotne kamienie milowe. Inwestycje w moce jądrowe muszą być realizowane zgodnie z przepisami środowiskowymi i lokalizacyjnymi oraz spełniać rygorystyczne normy bezpieczeństwa.
516	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	10 Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna 158 (propozycja): wpisać lokalizowaną przy punktach odbioru produkcję H ₂ z nadwyżek OZE jako narzędzie bilansowania sieci energetycznych – elektrolizery przy miastach i instalacjach chemicznych/produkcyjnych, zasada bliskości: produkcja w miejscu konsumpcji.	Tego typu doszczegółowienia zawarto w opisie działania pn. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i

						zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem.
517	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		B (propozycja): działanie 2026–2029: pilotaże elektrolizerów sprzęgniętych z OZE i taryfami dynamicznymi; standardy przyłączy i zachęty do pracy przy ujemnych/niskich cenach. Oparcie w zapisach o ułatwieniach przyłączy	W ramach Planu działań realizowane będą jedynie kluczowe przedsięwzięcia. Rozwój tzw. smart grid i usług zarządzania siecią jest przewidziany w ramach działania pn. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną.
518	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Usunąć: B. Wyznaczanie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej zamienić na : (propozycja): dodać rozdział „SMR w tym wysokotemperaturowe dla EED i ciepła procesowego” – ścieżka regulacyjna i mapa lokalizacji przy klastrach przemysłowych/aglomeracjach jako gwarancja budowy systemu o najniższych cenach energii w Unii przy spełnieniu wymagań Dyrektywy (UE) 2023/1791 – w sprawie efektywności energetycznej (EED – wersja przekształcona) w zgodzie z harmonogramem: Art. 26 „Dostawy ciepła i chłodu” – wprowadza harmonogram zaostrzania kryteriów dla efektywnych systemów ciepłowniczych i chłodniczych, które bezpośrednio sterują rolą kogeneracji (w tym tri-/multi-generation): • do 31.12.2027: system spełnia warunek m.in. $\geq 75\%$ ciepła z kogeneracji lub $\geq 50\%$ OZE/waste heat; • od 1.01.2035: co najmniej 80% łącznie OZE+waste heat+HE-CHP, w tym min. 35% OZE/waste heat; • od 1.01.2040: $\geq 95\%$ OZE+waste heat+HE-CHP i dodatkowo $\geq 35\%$ OZE/waste heat lub $\geq 75\%$ OZE/waste heat; • od 1.01.2045: $\geq 75\%$ OZE/waste heat; • od 1.01.2050: wyłącznie OZE i/lub ciepło odpadowe. Uzasadnienie: nikt jeszcze nie przedstawił racjonalnego pomysłu na wykorzystanie 4GW ciepła EJ1 o stosunkowo niskiej temperaturze w ko/multi-generacji, poza setkami tysięcy hektarów szklarni, których nie można postawić koło planowanej EJ1.	Uwaga nieuwzględniona. Zgodnie z Programem PEJ przewidziana jest budowa dwóch wielkoskalowych elektrowni jądrowych. Natomiast rola SMR w systemach ciepłowniczych oraz polityka państwa w tym zakresie zostanie określona w przygotowywanej obecnie w ME Mapie Drogowej dla SMR.
519	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	213	E. Stworzenie warunków prawnych dla rozwoju budownictwa ochronnego (schrony) dla osób fizycznych Dodać: Schrony przydomowe - zwolnienie z podatków oraz dopłaty (zamiast E. Utworzenie Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności str 149) - określić minimalne standardy wraz z określeniem metod/zakresu wykorzystania w czasie pokoju i trybu/terminu przejścia w stan gotowości.	Kwestia budowy oraz finansowania schronów, w tym infrastruktury o charakterze ochronnym lub podwójnego zastosowania, mieści się w zakresie zadań z obszaru ochrony ludności i obrony cywilnej. O środki na realizację tego rodzaju inwestycji mogą ubiegać się także podmioty prywatne, pod warunkiem zapewnienia dostępności schronu dla ogółu społeczeństwa. Jednocześnie schrony przydomowe przeznaczone do użytku prywatnego pozostają w kompetencji ministra właściwego do spraw budownictwa, który jest właściwy do udzielania wyjaśnień w zakresie ewentualnych ulg podatkowych dotyczących tego rodzaju obiektów. W odniesieniu do opodatkowania schronów przydomowych należy wskazać, że co do zasady stanowią one budowle ochronne. Tym samym, jako budowle niezwiązane z prowadzeniem działalności

						gospodarczej, nie podlegają one opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości.
520	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Odstąpienie od tworzenia wyłącznie zbiorników przeciwpowodziowych. Konieczność łączenia funkcji przeciwpowodziowych z budową zintegrowanych systemów naturalnej i sztucznej retencji wodnej w celu efektywnego powstrzymania stepowienia oraz degradacji jakości wód powierzchniowych.	W ramach realizacji działań zawartych w Priorytecie (zgodnie z treścią projektu) m.in. podniesiony zostanie poziom ochrony przed występowaniem, jak i skutkami, powodzi poprzez np. realizowanie inwestycji nietechnicznych i technicznych (w zależności od specyficznych uwarunkowań). Ponadto realizowane będą działania z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kształtowanie tego systemu obejmować będzie różnokierunkowe, kompleksowe działania – w większym niż dotychczas stopniu oparte na naturze (NBS).
521	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	203	Postulat, oparty na doświadczeniach Ukrainy; Startupy dual-use (anty-drony, roboty, bojowe systemy energetyczne). A (propozycja): dodać najwyższy priorytet dla „Dual-use & AI” (granty BRIDGE, piaskownice regulacyjne; uproszczenia PZP dla pilotaży) w ramach demokratyzacji wysiłku obronnego. Historia pokazuje, znaczące braki adaptacyjne centralnie sterowane sterowanej Polskiej Grupy Zbrojeniowej oraz otwartość na nowoczesne i przyszłościowe pole walki. Na bazie doświadczeń Ukrainy, Turcji oraz Izraela doprowadzić do demokratyzacji oraz usunięcia barier dla startup’ów mających szansę na wprowadzenie innowacji do armii Polskiej oraz sił NATO. Polska armia ma długą historię braku umiejętności wprowadzania nowych innowacyjnych środków bojowych – wsparcie startup’ów poza Grupą Zbrojeniową jest jedynym sposobem na wprowadzenie zmiany i unowocześnienie armii. Nadmieniam, że jest to projekt krytyczny dla bezpieczeństwa Polski zgodny z planami NATO.	Należy wskazać, że od 6 września br. w życie weszła ustawa z dnia 25 lipca 2025 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub bezpieczeństwa publicznego (tzw. specustawa). W myśl ww. specustawy, w przypadku zakupu przez Siły Zbrojne RP systemów bezzałogowych, które zostały pozytywnie przetestowane i zarekomendowane przez wojsko, a na ich pozyskanie wyraził zgodę Minister Obrony Narodowej, nie stosuje się przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych. Wychodzi to naprzeciw oczekiwaniom skróconej ścieżki dojścia do możliwości prezentacji/przedstawiania swoich technicznych rozwiązań. Minister Obrony Narodowej doprecyzowuje procedury Decyzją Nr 123/MON z dnia 12 września 2025 r. w sprawie organizacji i trybów testowania w Siłach Zbrojnych RP bezzałogowych statków powietrznych i bezzałogowych systemów uzbrojenia oraz środków zwalczania bezzałogowych statków powietrznych i środków zwalczania bezzałogowych systemów uzbrojenia.

522	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	136	Ad Nadmierne regulacje i zniekształcona konkurencja na rynku. PZP – wprowadzenie minimalnych wymagań merytorycznych, kodeksu i odpowiedzialność inżynierów kontraktów z zakresu IT z potwierdzeniem znajomości praktycznej implementacji regulacji w tym RODO, UKSC(NIS2D), NPOIK (CER) i sektorowych typu DORA, Przetwarzanie Informacji w ochronie Zdrowia, Prawach Pacjenta itp.). na podobieństwo branży budowlanej.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na horyzontalny charakter dokumentu.
523	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	Dodanie kolejnego celu: federalizacja/częściowa autonomia oraz budżety obywatelskie jako narzędzia lepszego kształtowania usług dla obywatela i infrastruktury, akcelerację samostanowienia oraz rozwoju regionów. Redukcja znaczenia władzy centralnej dla rozwoju lokalnego.	Propozycja niejasna.
524	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	8. Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe Centralna kolejka do zabiegów. cel „Jedna, centralna lista oczekujących” – interoperacyjna, z priorytetyzacją medyczną, przekierowaniem pacjentów oraz dashboardami dla pacjenta i szpitali w formie rejestru zintegrowanego z e-skierowaniem.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
525	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia dodanie punktu: Wykorzystanie farmaceutów do realizacji prostych świadczeń typu leczenia przeziębień, grypy, szczepień itp. - śladem pilotażu przeprowadzonego w UK. Dostosowanie wiedzy, doświadczenia i wynagrodzeń farmaceutów do nowych obowiązków.	Obecne rozwiązania są wystarczające i umożliwiają działania objęte postulatem zgłaszającego tj. np. szczepienia COVID odbywają się w przystosowanych aptekach.
526	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Ad : 3. Wzmocnienie zdrowia psychicznego Depenalizacja natury. Przystąpienie do pilotażu i dobrej praktyki stosowania miękkich narkotyków do poprawy jakości życia w pełnym cyklu życiowym dorosłego człowieka do opieki paliatywnej.	Postulat stoi w sprzeczności z zasadami ochrony zdrowia publicznego.
527	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych (propozycja): dopisać wymóg budowy dystrybuowanych bilansowanych lokalnie sieci energetycznych opartych na „ostatniej mili” o napięciu 1kV zdolnej do zasilania odbiorników mocy impulsowej/ciągłej 200–600 kW, z buforowaniem energii w węzłach SN i procedurami szybkiej rekonfiguracji priorytetów na potrzeby obronne przy wykorzystaniu broni energetycznej i/lub mikrofalowej do eliminacji środków napadu powietrznego agresora w powiązaniu z budową infrastruktury ładowania z programu elektromobilność. Systemy AI zarządzające i priorytetyzujące ciągłość zasilania w zależności od poziomu bezpieczeństwa w ramach infrastruktury wsparcia (str 200) B. Rozwój nowoczesnych technologii w Siłach Zbrojnych RP.	Uwaga sugeruje zmiany o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
528	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	26	w rozdz. 21 dodać pod-działania: „Węzły SN dla odporności” (audyt 2026–27; inwestycje 2027–29) oraz „Ostatnia mila gotowa na 1 kV” (standard + pilotaże 2026–28) – skorelowane z trwającą rozbudową linii/stacji 400 kV i HVDC w celu budowy infrastruktury podwójnego stosowania: dla elektromobilności i wspierającej zasilanie broni energetycznych/mikrofalowych.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029 i przedstawia dla nich kluczowe kamienie milowe.
529	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy		Nadać najwyższy priorytet i wyznaczyć termin nie później niż do końca roku 2025 dla transpozycji do prawa polskiego: NIS2 – Dyrektywa (UE) 2022/2555 z 14.12.2022 r. CER – Dyrektywa (UE) 2022/2557 z 14.12.2022 r. RED – Dyrektywa 2014/53/UE (Radio Equipment Directive) EU Cybersecurity Act – Rozporządzenie (UE) 2019/881. w celu uniknięcia kolejnego blamażu typu „kupowanie jachtów”, przez podmioty publiczne z funduszy KPO przeznaczonych na poprawę bezpieczeństwa informatycznego. Realizacja programu typu Cyberbezpieczny samorząd wskazuje że fundusze są przeznaczane na kupno infrastruktury na zapas zamiast budować bezpieczną infrastrukturę zgodną z NIS2D/CERD. Praktyczna porażka projektu cyberbezpieczny wodociąg pokazuje, że brak jasnych regulacji i szkoleń to trwonienie pieniędzy i czasu, a historie ataków na wodociągi w USA, Niemczech i innych krajach pokazują stopień krytyczności dla tej sfery bezpieczeństwa Polski. W przypadku jeśli sejm nadal nie znajdzie czasu na zajęcie się cyberbezpieczeństwem Polskiej administracji i usług	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Projekt ustawy wdrażającej dyrektywę NIS2 znajduje się obecnie na etapie prac parlamentarnych w Sejmie. W odniesieniu do aktu o cyberbezpieczeństwie należy wskazać, że w 2025 r. została przyjęta ustawa o krajowy system certyfikacji cyberbezpieczeństwa.

					dla ludności Stosowni Ministrowie lub podmioty nadzorcze powinny wydać akty niższej rangi np. rozporządzenia przejściowe nakazujące stosowanie ww. dyrektyw wprost.	Ponadto szczegółowe działania w obszarze cyberbezpieczeństwa zostały ujęte w projektowanej Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r., która jest obecnie przedmiotem konsultacji.
530	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		Zwolnić wszystkie częstotliwości do 6GHz włącznie dla zastosowań komercyjnych i publicznych. Dokonać aukcji wszystkich możliwych częstotliwości 5G. Udostępnić częstotliwości 6GHz+ w najszerszym stopniu do komercyjnych zastosowań oraz budowy szkieletu niezależnej sieci opartej na Access Pointach obywateli, mogącej mieć zastosowanie w sytuacjach kryzysowych oraz stanie wojennym.	Zarządzanie częstotliwościami radiowymi odbywa się na poziomie międzynarodowym i narodowym. Globalne podstawy sposobu wykorzystania widma określa Regulamin Radiokomunikacyjny, przyjmowany przez państwa członkowskie Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU), w tym Polskę. Na poziomie europejskim kompetencje w zakresie określania sposobu wykorzystania widma posiada Europejska Konferencja Administracji Poczty i Telekomunikacji (CEPT) oraz Unia Europejska. Na poziomie krajowym sposób przeznaczenia widma określa Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowej Tablicy Przeznaczeń Częstotliwości (KTPCz), które bezwzględnie musi uwzględniać międzynarodowe regulacje w tym zakresie. Z kolei Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej w planach zagospodarowania częstotliwości wskazuje, które aplikacje są dopuszczalne dla danego zakresu. KTPCz dokonuje podziału podmiotów uprawnionych do wykorzystywania danych zasobów częstotliwości z podziałem na użytkowników rządowych, cywilno-rządowych oraz cywilnych. Zakresy częstotliwości przeznaczone dla użytkowników rządowych i cywilno-rządowych mają na celu wykonywanie obowiązków z zakresu obronności i bezpieczeństwa publicznego. Tym samym niemożliwe jest arbitralne przeznaczenie całości widma w kształcie zaproponowanym w zgłoszonej uwadze. W UE pasma 700 MHz, 3,6 GHz, 26 GHz oraz 42 GHz zostały przeznaczone na potrzeby wdrożenia technologii

						5G. W Polsce dotychczas przeprowadzono już postępowania selekcyjne dla pasm 700 MHz oraz 3,6 GHz. W odniesieniu do pasma 26 GHz UKE dwukrotnie przeprowadziło konsultacje publiczne (2020, 2024), w trakcie których operatorzy wskazali, że ewentualna decyzja w sprawie aukcji powinna zapaść najwcześniej w 2026 roku. Z kolei w trakcie konsultacji dotyczących pasma 42 GHz rynek nie wyraził zainteresowania tym zasobem częstotliwości (2024) i UKE planuje przeprowadzenie ponownych konsultacji w przyszłości.
531	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	200	(propozycja): dodać rozdział „Cyfrowa i społeczna odporność”: państwowy standard crowdsensingu (radary pasywne/anten, optyka sektorowa, mikrofony kierunkowe), wymogi privacy-by-design, nadzór prawny, interoperacyjność w celu konsolidacji społeczeństwa w temacie obronności - na bazie rozwiązań ukraińskich systemów detekcji dronów w oparciu o zestawy sensorów montowanych przez zaangażowanych obywateli (w tym system dynamicznie zarządzanych anten dla technologii radarów pasywnych na częstotliwościach komercyjnych z wykorzystaniem standardowych modułów WiFi i beam formingu), sektorowe systemy optyczne, mikrofony, komercyjne systemy oparte na telefonii mobilnej i WiFi – zarządzana dystrybuowana, wielowarstwowa AI wykorzystująca sygnatury (embeddingi) w połączeniu z technologiami typu swarm learning w celu redukcji opóźnień oraz utrudnieniu infiltracji systemu.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Zagadnienia dotyczące odporności sieci internetowych zostaną ujęte w opracowywanym obecnie dokumencie pn. Narodowy Plan Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych (z perspektywą na lata 2026–2030). Dokument ten stanowić będzie aktualizację Narodowego Planu Szerokopasmowego na lata 2020-2025.
532	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		(propozycja): dodanie programu pilotażowego 2027–28 (granty JST/NGO), 2029+ – skalowanie; państwowe repozytoria wektorów/embeddingów i podpisów sygnałowych; API do dystrybuowanego trenowania modeli (swarm learning).	Zaproponowane działanie jest zbyt szczegółowe w odniesieniu do średniookresowej strategii rozwoju kraju.
533	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: Wspólna linia obrony nadzorowana przez CERT/CSIRT z wykorzystaniem TIP: formalnych + nearline AI embeddings aka Federated/swarm learning. (propozycja): zapisać obowiązek stworzenie przez CERT NASK systemu oraz CERTY sektorowe (podsystemów) dystrybuowanego uczenia AI przez współdzielenie wyników nauczania w dystrybuowanej sieci nadzoru i ochrony (SOC/SOAR) przy zachowaniu poufności danych źródłowych wszystkich/kluczowych podmiotów podlegających pod UKSC nowelizowaną NIS2D. Integracja informacji TIP w formach: formalnej (dane historyczne) i na bieżąco (sygnatury/emebdingi) przez modele AI współdzielące wyniki nauczania np. z wykorzystaniem bezpiecznej sieci swarm learning zapewnić jednocześnie zgodność, governance i poufność danych podmiotów podlegającymi pod UKSC (NIS2D) oraz NPOIK (CER).	Szczegółowe działania na rzecz zwiększenia cyberbezpieczeństwa są zawarte w procedowanej Strategii Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2025-2029. NASK realizuje projekty i badania w zakresie wykorzystania AI w cyberbezpieczeństwie, np. Projekt AIPITCH, utworzenie CCN (m.in. z laboratorium bezpieczeństwa AI AITAS).
534	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: Państwowy system PKI dla poufnej komunikacji Obywatel- obywatel (O-O) i obywatel-Państwo (O-P) (skrzynka e-mail, łączność błyskawiczna: tekst, dźwięk, obraz). System zapewniający bezpieczną i poufną komunikację obywatel-obywatel oraz obywatel-państwo przy użyciu wielu kanałów: maila, błyskawicznej komunikacji text/multimedia zbudowanych np. na technologiach signal, briar, do wykorzystania także w sytuacjach kryzysowych – podstawowa aplikacja do wykorzystania w przypadku sytuacji nadzwyczajnych (kryzysów, stanu wojny itp.) – na podstawie doświadczeń z Ukrainy. System powinien zastąpić EPUAP i szereg innych aplikacji generowanych przez różne instytucje państwowe (ZUS,NFZ itp.) – może być plug-	Uwaga zostanie poddana szczegółowej analizie i konsultacjom z właściwymi resortami.

					inem do mObywatela. Obywatel powinien mieć możliwość wykorzystania wygenerowanych dla niego kluczy także w komunikacji prywatnej oraz związanej z pracą (O-O, Obywatel- pracodawca/firma). Zapewnienie kontroli sądowej nad odszyfrowaniem takiej korespondencji.	
535	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: przepisy i zalecenia typu dobra praktyka, ułatwiające realizację DR do serwerowni w krajach Unii (pozostających pod kontrolą polskich firm np. Comarch) dla podmiotów podlegających pod UKSC (nowela NIS2D) NPOIK (CER), na bazie doświadczeń Ukrainy oraz rozwiązań zaimplementowanych przez Estonię.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
536	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	102	AD: Istotnym wyzwaniem są nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości. Ważnym aspektem dostępu do edukacji wysokiej jakości jest tworzenie równych szans w dostępie do technologii. Postulat budowy interaktywnych platformy nauczania cyfrowego dostosowującej się do możliwości, specyfiki i prędkości nauczania ucznia/studenta z wykorzystaniem sztucznej inteligencji. W połączeniu ze zredukowaniem podstawy nauczania celem zwiększenia udziału przedmiotów odpowiadających bieżącemu i przewidywanemu zapotrzebowaniu rynkowemu z naciskiem na umiejętność praktycznego połączenia wiedzy interdyscyplinarnej, Uruchomienie pilotażu we współpracy uczelni wyższych, zespołu programowego MEN, socjologów, psychologów i psychiatrów w celu zapewnienia otwartej architektury typu plug-in, monitorowania i dostosowania platformy.	Uwaga odrzucona. Działania wskazane w Priorytecie 2.1 pkt 3 i pkt 7 należy traktować spójnie.
537	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		[1/4] Stworzenie solidnych ram dla budowy Polskiego AI, określenie ram współpracy i obowiązków dla ośrodków HPC, Suwerennych fabryk AI na bazie estońskich, francuskich doświadczeń oraz praktykach EuroHPC / AI Factories, 1) Warstwy i role (żeby nie dublować funkcji) Warstwa A — HPC (trening „dużych” i badania podstawowe) • Mandat: pre-trening i szkolenia foundation/GPAI oraz dużych modeli sektorowych (LLM, VLM, GNN) wymagających setek–tysięcy GPU; eksperymenty na infrastrukturze EuroHPC; rozwój narzędzi HPC/AI (kompilatory, orkiestracja, optymalizacje). • Operatorzy: konsorcjum polskich centrów HPC (PL-Grid: PSNC/PCSS, ICM UW, Cyfronet AGH, CI TASK, WCSS, NCBJ) jako NCC Poland – jeden punkt kontaktu dla kraju. cc.eurohpc.pl • „Produkt”: checkpointy bazowych, legalnych modeli, zestawy benchmarków, receptury treningowe, kontenery/helm-charty; „tor wysokogórski” dla zadań >X PFLOPS/tydzień. • Kanał UE: preferencyjny dostęp i koordynacja z AI Factories EuroHPC (LUMI/Leonardo/MareNostrum5/...); federacja planowana przez EuroHPC Federation Platform. Warstwa B — Suwerenne fabryki AI (wdrażanie, fine-tuning i usługi) • Mandat: szybkie fine-tuning/douczenie modeli HPC na danych sektorowych PL; szkolenie „średnich” i specjalizowanych modeli dla firm/administracji; MLOps, hosting, marketplace gotowych modeli; wsparcie SME i JST w trybie „one-stop shop”. • Operatorzy: kilka specjalizowanych sub-fabryk AI (np. zdrowie, przemysł, finanse, administracja) zintegrowanych z HPC i danymi europejskich data spaces (GAIA-X). wprowadzenie zasad ograniczonej zdrowej konkurencji. • „Produkt”: gotowe modele/kontenery/API, pipeline’y RAG, zwalidowane korpusy syntetyczne/odszyfrowane, zgodność z AI Act/RED. Warstwa C — Dane i interoperacyjność • Krajowa warstwa wymiany danych wzorowana na estońskim X-Road: ujednolicony, audytowalny kanał wymiany między resor-tami i sektorem prywatnym (broker danych, katalog, logowanie wymian). X-Road jest sprawdzonym, otwartym standardem; w Polsce implementacja „po polsku” (profil krajowy, wpięcie rejestrów, zgodność z DGA/Data Act). • Połączenie z europejskimi „Common European Data Spaces” (zdrowie, mobilność, przemysł itd.) i zasadami GAIA-X (federacja, suwerenność, zgodność, portability). Warstwa D — Rządzenie i finansowanie • Rada Programowa AI-HPC (MNiŚW/MC + NCC + PFR + UZP + NCBR + NASK + przedstawiciele branż) → ustala mapę tematów, zasady kosztów, progi wejścia i KPI w zgodzie z planem rozwoju Polski i kierunkami strategicznymi. • Operator Finansowy (np. PFR/NCBR) → vouchery/bony dla SME/JST na godziny GPU i usługi w AI Factories; granty badawcze do HPC. • Jedno okienko: NCC Poland jako brama dla wniosków (krajowych i EuroHPC), wsparcia i szkoleń.	Uwaga częściowo uwzględniona. Projekt dokumentu został uzupełniony o informacje dotyczące strategicznej współpracy z EuroHPC. Trwają również prace nad aktualizacją „Polityki rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce do 2030 roku”, w której wskazano szereg działań mających na celu wyznaczenie racjonalnego kierunku rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce w nadchodzących latach, w tym w zakresie nowoczesnej infrastruktury, wykorzystania AI w administracji publicznej, współpracy europejskiej.
538	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie		[2/4] 2) Przeptyw pracy: „HPC trenuje, Fabryki uczą i wdrażają” 1. HPC: trening bazowy (foundation/sektorowe LLM) na danych referencyjnych (public, licencjonowane data spaces,	Uwaga częściowo uwzględniona. Projekt dokumentu został

			ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		dane syntetyczne wysokiej jakości). Wynik: checkpointy + metryki + karty modeli. 2. AI Factories: douczanie (SFT/RLHF/RLAIF/adaptery LoRA/QLoRA) i szkolenie modeli średnich (0.5–20B) na danych sektorowych (publiczne, własne firm, syntetyczne), dla realizacji konsyliów. 3. Wdrożenia i eksploatacja (API/edge/on-prem), obserwowalność, red teaming, nieustanne douczanie (active learning) z danymi od interesariuszy → zwrotny kanał do HPC (kiedy trzeba re-pretrain). 4. Wspólny rejestr modeli (federowany Model Registry) z kartami odpowiedzialności, SBOM, oceną ryzyka i tagami zgodności. 5. Kanał UE: gdzie opłacalne, wykorzystywać AI Factories EuroHPC (uprzywilejowany dostęp dla startupów/SME). 3) Dane syntetyczne: jak budować korpusy Cele: zwiększyć pokrycie przypadków rzadkich, zdjąć ryzyko RODO/IPR, ujednolicić formaty między resortami/sektorami, poprawić jakość nadzoru. Metoda (skrót): • Projektowanie dystrybucji: zaczynaj od publicznych/krajowych zbiorów i profili z Common European Data Spaces; definiuj rozkłady docelowe (domena, demografia, dialekty, długie łańcuchy przyczynowe). • Generator + strażnicy: do generacji używaj kontrolowanych modeli (HPC/UE), z wielostopniowym red-teamingiem i filtracją (PII, bias, toxis). • Privacy by design: syntetyzacja z gwarancją DP (np. DP-SGD tam gdzie możliwe), testy membership inference, k-anonimowość i re-identification risk per zbiór; rejestr źródeł/licencji. • Walidacja: benchmarki per sektor, karty danych (datasheets), statyczne i zadaniowe testy jakości; porównanie wpływu na hallucination rate i robustness. • Publikacja: dla administracji – zestawy „Gov-Syn” (np. Gov-Syn-Legal, Gov-Syn-Health**), podpisane i wersjonowane; dostęp warstwowy (public/partner/zastrzeżone). • Zgodność: mapuj na Data Act/DGA/AI Act i wymogi RODO itp; integracja przez broker danych stylu X-Road i polityki GAIA-X	uzupełniony o informacje dotyczące strategicznej współpracy z EuroHPC. Trwają również prace nad aktualizacją „Polityki rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce do 2030 roku”, w której wskazano szereg działań mających na celu wyznaczenie racjonalnego kierunku rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce w nadchodzących latach, w tym w zakresie nowoczesnej infrastruktury, wykorzystania AI w administracji publicznej, współpracy europejskiej.
539	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		[3/4] 4) Dystrybuowane uczenie: Swarm Learning w praktyce Po co: dzielić „uczenie” bez dzielenia danych — np. szpitale, banki, JST. Model organizacyjny: • Klastrowanie węzłów: „pierścienie” sektorowe (zdrowie, finanse, administracja, energia) + węzły akademickie/AI Factory + observer w NCC (audyt). • Mechanizm: Swarm Learning (decentralizowane FL) — uczenie lokalne, współdzielenie wag/gradientów, koordynacja na łańcuchu bloków (smart-contract reguły dołączania, quorum, reputacja). Sprawdzane naukowo i wdrożeniowo (HPE Swarm; publikacje Nature, survey 2024/25). Nature+2developer.hpe.com+2 • Bezpieczeństwo: podpisy modeli, secure aggregation, różnicowa prywatność, filtr „strupieszasty klient” (anomaly scoring, clipping, median/trimmed mean). • Plan treningowy: • Faza 1: węzły sektorowe uczą adaptery/LoRA (szybko, tanio). • Faza 2: co N rund federacja do modelu średniego; gdy drift > próg → zadanie re-pretrain do HPC. • Faza 3: ciągłe uczenie – harmonogram aktualizacji (np. tygodniowe), ocena regresji wg kart benchmarków sektorowych. 5) Kanały finansowania i dostępności • Vouchery GPU/AI (SME, startupy, JST) w AI Factories; granty badawcze i „large compute calls” do HPC (wspólna brama NCC Poland). cc.eurohpc.pl • Pn-EU: korzystanie z AI Factories EuroHPC (13–15 węzłów 2025-2026) – priorytetowy dostęp dla startupów i MŚP; możliwość przyłączenia „anten” w PL. Strategia Cyfrowa Europy+1 6) Jakościowe parametry kontrolne (przykładowe KPI/OKR) Skala prac (roczna) • HPC: ≥ 70 dużych projektów szkolenia LLM/GPAI (≥1,000 GPU-dni każdy), +40 projektów naukowych/eksperymentów systemowych. • AI Factories (łączny portfel): 300 projektów średnich (fine-tuning/hostowanie modeli 0.5–20B), 8,000 małych zleceń (RAG, automatyzacje, audyty, pro bono/JST). • Swarm rings: ≥ 4 sektory uruchomione, ≥50 aktywnych węzłów, ≥12 rund federacji/miesiąc/ sektor; ≤1% regresji jakości między rundami (na core benchmarkach). Efektywność i dostęp	Uwaga częściowo uwzględniona. Projekt dokumentu został uzupełniony o informacje dotyczące strategicznej współpracy z EuroHPC. Trwają również prace nad aktualizacją „Polityki rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce do 2030 roku”, w której wskazano szereg działań mających na celu wyznaczenie racjonalnego kierunku rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce w nadchodzących latach, w tym w zakresie nowoczesnej infrastruktury, wykorzystania AI w administracji publicznej, współpracy europejskiej.

					• Średni TTA (time-to-access): HPC < 15 dni od złożenia wniosku; AI Factory (voucher) < 5 dni. • Wykorzystanie mocy: target >70% (HPC) i >60% (AI Factories) ze „szczytowymi” oknami dostępności dla SME. • Energia/środowisko: PUE ≤1.2, woda recyklingowana >85%, kgCO₂e/trening raportowane w kartach modeli (wymóg kontraktowy). (Zbieżne z trendami UE dla fabryk AI). IT4Innovations Jakość modeli i bezpieczeństwo • Hallucination rate ↓ o ≥25% po włączeniu korpusów syntetycznych + RAG. • Compliance: 100% modeli z kartami ryzyka (AI Act), SBOM, kartą danych; 100% przepływów danych przez brokera X-Road-like/GAIA-X-policy. Strategia Cyfrowa Europy+1	
540	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		[4/4] 7) Minimalna architektura techniczna (skrót) • Sieć: DWDM/L3VPN między centrami; federacja schedulera (Slurm/Flux) dla „burst” do EuroHPC; w fabrykach – K8s + Ray/Run:AI. • Rejestry: Model Registry (mlflow/weights), Dataset Registry (HuggingFace/Quilt + podpisy), Policy Registry (GAIA-X trust framework). Gaia-X • Data plane: broker danych w stylu X-Road (audyt, podpisy, logi zdarzeń), gateway do Common European Data Spaces (poziomy dostęp). e-Estonia+1 • Swarm: anchor blockchain (permissioned), koordynator kontraktów, węzły sektorowe z bezpośrednim szyfrowanym peeringiem; biblioteka Swarm Learning (OSS). GitHub 8) Skalowanie estońskich rozwiązań do zastosowań w Polsce, regionie oraz UE: • w warstwie danych/interoperacyjności: X-Road spójny, audytowalny kanał wymiany danych między public/private działa w skali Estonii. – federacja resortowa RP dla integracji z rejestrami państwowymi oraz z europejskimi data spacesl wykonalność: standardy API, katalogu usług i rejestrów udostępnień (logi, podpisy) • W warstwie mocy obliczeniowej: federacja istniejących ośrodków HPC (NCC Poland) z „fabrykami” — rola porządkująca i bramka do EuroHPC; adaptacja rozwiązań UE eurohpc • niezbędne reguły alokacji mocy i finansów oraz segregacja ról (HPC≠Fabryka) i voucher dla SME/SMB, aby zapobiec dublowaniu/kanibalizacji.	Uwaga częściowo uwzględniona. Projekt dokumentu został uzupełniony o informacje dotyczące strategicznej współpracy z EuroHPC. Trwają również prace nad aktualizacją „Polityki rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce do 2030 roku”, w której wskazano szereg działań mających na celu wyznaczenie racjonalnego kierunku rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce w nadchodzących latach, w tym w zakresie nowoczesnej infrastruktury, wykorzystania AI w administracji publicznej, współpracy europejskiej.
541	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		lista działań (180 dni) dla pkt 31 0–90 dni 1. Powołać Radę Programową AI-HPC i zatwierdzić RACI (HPC ↔ Fabryki ↔ NCC) ustalić terminy 2. Zdefiniować katalog usług (SLA, ceny referencyjne, vouchery) i wspólny rejestr modeli/danych. 3. Uruchomić broker wymiany danych (MVP) w oparciu o X-Road-like i katalog data assets. 90–180 dni 4) Wybrać 2–3 domeny pilotażowe (np. zdrowie, przemysł 4.0, administracja) z swarm ringami (≥10 węzłów/branża). 5) Trening 1 modelu bazowego (PL-LLM 13B+) w HPC + dwa modele średnie dla fabryk (np. prawo, przemysł), z korpusami syntetycznymi Gov-Syn. 6) Wpiąć się do AI Factories EuroHPC (te budowane w RP) i ogłosić pierwsze vouchery dla SMB/SME/JST. Operacyjność i efektywność • Time-to-Access: HPC < 15 dni, AI Factory < 5 dni (od prawidłowego wniosku). • Wykorzystanie mocy: HPC >70%, AI Factories >60% średniorocznie. • Energia/środowisko: PUE ≤ 1.2, recykling wody ≥ 85%; raport kgCO₂e/trening dla projektów publicznych. • Reuse: ≥ 50% zleceń AI Factories opartych o istniejące artefakty (modele/pipeline’y). Obniżyć ceny prądu w Polsce – to skuteczna blokada dla wiodącej/istotnej roli Polski w rozwoju gospodarki własnej i UE na AI.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na zapisy w dokumencie strategicznym
542	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Odnosnie: Stymulowanie wzrostu dzietności. Uwaga: Wskaźnik dzietności 1,45 można uznać za realny, ale jest zbyt minimalistyczny. Przy tym wskaźniku stracimy do końca tego wieku połowę obecnej populacji.	Uwaga o charakterze komentarza - cele Strategii mają być ambitne, ale wykonalne.
543	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Odnosnie: Odpowiedzialna polityka migracyjna Uwaga: Przesyłam w załączeniu propozycję arkusza do kwalifikowania kandydatów do imigracji do Polski	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
544	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie	61	Uwaga: Warto byłoby stworzyć mechanizm, który by nakłaniał starsze i często samotne osoby do zamiany posiadanych dotąd dużych mieszkań na mniejsze, ale o wyższym standardzie wyposażenia (np. dostosowane do	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

			dostępności mieszkań		potrzeb osób niepełnosprawnych). Osoby te powinny otrzymać pomoc prawną samorządów przy załatwianiu wszystkich formalności.	Rozwiązania dla osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym seniorów, są jednak uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w Prioryecie 1.1.
545	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Odnośnie: Rozwój zasobu mieszkań na wynajem .. zwiększenie skali inwestycji. Uwaga: Należy zwrócić uwagę nie tylko na powierzchnię mieszkań, ale także na ich „ustawność”, a ponadto na produkcję dostosowanych do nich mebli (np. wielofunkcyjnych jak sofa: w dzień miejsce do siedzenia, a w nocy łóżko; czy maksymalnie wykorzystujących powierzchnie, jak meble do zabudowy).	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
546	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Odnośnie: ... słabo rozwinięty rynek najmu. Uwaga: Należy zabezpieczyć prawa właścicieli do bezproblemowej eksmisji nieuczciwych lokatorów.	Uwaga powtórzona - z numerem 440.
547	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66	Odnośnie: Liczba dzieci rodzących się w Polsce jest niższa niż liczba dzieci, jaką kobiety i mężczyźni chcieliby mieć. Uwaga: Polskie sondaże są mało wiarygodne, ze względu na tzw. poprawność polityczną, która nakazuje chwalić się swoimi rzekomymi planami macierzyńskimi. Niski poziom dzietności wynika z 3 głównych powodów: 1) Zmiany kulturowe; 2) Nieprzemyślany sposób wychowywanie dzieci i młodzieży; 3) Nieudolność państwa. Kolejność jest nieprzypadkowa.	Strategia podkreśla, że przyczyny niskiej dzietności są wielowymiarowe. Odniesienie się do sondaży - choć nie w sposób bezkrytyczny - miało konkretny cel wynikający z kontekstu zapisów.
548	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Odnośnie: W Polsce wyższe wykształcenie ma 37% mężczyzn w wieku 25-34 lata i 55% kobiet. Uwaga: Dziewczyny wchodzą wcześniej w wiek dojrzałości niż chłopcy (12 lat 9 miesięcy wobec 14 lat) i powinny zaczynać edukację o rok wcześniej od chłopców (mają większą zdolność do skupiania się w czasie zajęć). Poza tym należy wypełnić zwyczaj stawiania przez nauczycielki stopni z przedmiotów z ukrytym bonusem za dobre zachowanie, co sprzyja dziewczynom.	Propozycja nieadekwatna.
549	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Odnośnie: Wyzwaniem jest niechętny stosunek części pracodawców do zatrudniania kobiet mogących zajść w ciążę lub posiadających małe dzieci. Uwaga: Pracodawcy dość chętnie zatrudniają młode, bezdzietne kobiety; dopiero kobiety matki stają się nieatrakcyjne. Dlatego należy wprowadzić zakaz zatrudniania przez urzędy państwowe i samorządy, a także firmy z państwowy kapitałem kobiet bezdzietnych.	Propozycja nieadekwatna, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
550	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Odnośnie: Na indywidualne decyzje o posiadaniu dzieci mogą wpływać narracje dotyczące rodzicielstwa obecne w przestrzeni publicznej. Uwaga: Należy usunąć z przekazu medialnego takie produkcje telewizyjne jak „Rodzina Kiepskich” czy „Świat według Bundych”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
551	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Odnośnie: Dostosowanie metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów i uczennic. ... Szczególna uwaga zostanie poświęcona uczniom osiągającym słabsze wyniki. Uwaga: Nasz system edukacji już obecnie jest zbyt mocno nastawiony na pomoc słabszym uczniom. Specjalnie obniżyliśmy wymagania w liceach i na uczelniach, żeby zwiększyć liczbę osób z tytułem magistra. W efekcie mamy 2 miejsce (za Luksemburgiem) wśród krajów OECD wg liczebności magistrów i przedostatnie pod względem kompetencji osób dorosłych (patrz wyniki testu: Programme for International Assessment of Adult Competencies PIAAC-2023). Ilość nie przechodzi w jakość, tylko w bylejakosć. Musimy zejść z tej ścieżki głupoty; im szybciej, tym lepiej.	Propozycja nieadekwatna, pomoc uczniom osiągającym słabsze wyniki nie wyklucza wysokiego poziomu nauczania.
552	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Odnośnie: Aktywność zawodowa osób w wieku 50+ jest w Polsce relatywnie niska. Uwaga: Rozwiązanie jest banalnie proste: należy jak najszybciej zrównać wiek emerytalny kobiet z takowym dla mężczyzn, oba powinny wynosić 65 lat.	Decyzja o skorzystaniu z prawa do emerytury w wieku ustawowym (60/65 lat), czy też o kontynuowaniu pracy zawodowej, przesuwając w czasie swoje przejście na emeryturę, w dużej mierze determinowane jest indywidualną sytuacją ubezpieczonego. Dotyczy to między innymi jego stanu zdrowia, sytuacji i pozycji na rynku pracy, planów dotyczących długości odpoczynku po

						zakończeniu aktywności zawodowej, jak również określonych oczekiwań dotyczących wysokości otrzymywanych w przyszłości świadczeń emerytalnych. Obecny algorytm obliczania świadczenia premiuje dłuższe pozostawanie w zatrudnieniu. Im dłużej pracujemy, tym kapitał na koncie i subkoncie ubezpieczonego jest wyższy, a średnia dalsza długość życia niższa, co w konsekwencji daje wyższą emeryturę.
553	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	Oдноśnie: Powszechne jest przekonanie, że rola ojca, jako opiekuna, jest mniej ważna i sprowadza się do wspierania matki, taka postawa w otoczeniu zniechęca do przełamywania stereotypów. Oдноśnie: Zostaną podjęte działania edukacyjne zachęcające ojców do korzystania z urlopu rodzicielskiego. Uwaga: Ten stereotyp ma biologiczne uzasadnienie. 1) Małym dzieciom u wszystkich gatunków ssaków potrzebna jest w zasadzie tylko i wyłącznie matka; 2) Mężczyźni nie mają instynktu macierzyńskiego. Zmuszanie ich do opieki nad małymi dziećmi (urlopy ojcowskie) zniechęca ich do małżeństwa w ogóle i do ojcostwa w szczególności. Rezultat końcowy tego typu działań to więcej starych panien (=singielek) i mniej dzieci, czyli przeciwny do pożądanego.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji zmiany zapisu.
554	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Oдноśnie: Problemem jest nierównomierna podaż kadr medycznych. Uwaga: Należy przywrócić dwuletnie szkoły policealne o profilu pielęgniarstwie, wieńczone egzaminem i dyplomem pielęgniarki 1-go stopnia. Należy wprowadzić 4-letnie studia pielęgniarstwie, wieńczone egzaminem i dyplomem specjalistki od pielęgniarstwa. Pielęgniarkom po studiach (4 lub 5-letnich) z 6 letnim stażem pracy należy umożliwić zdawanie egzaminu dla uzyskania stanowiska felczera (po uprzednim przywróceniu felczeratu).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
555	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe. Uwaga: W załączeniu do emaila jest plik „System Zarządzania Usługami Medycznymi”	Uwaga niejasna, brak możliwości odniesienia się.
556	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Oдноśnie: Tabela: Cele do osiągnięcia. Dalsze trwania życia w zdrowiu w wieku 65 lat dla mężczyzn to 8 lat, a dla kobiet 9,1. Uwaga: Bardzo dziwny wskaźnik, który nie tylko w niczym nie pomaga, ale nawet zamazuje rzeczywistość. GUS podaje także, że średnie trwanie życia w zdrowiu w momencie urodzenia wyniosło w 2023 r. 61,3 lat dla mężczyzn i 64,6 dla kobiet. Ten wskaźnik jest o wiele ważniejszy i bardziej czytelny.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
557	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Oдноśnie: Str.173. Zmiany klimatu coraz częściej prowadzą do ekstremalnych zjawisk pogodowych, których skutkiem są m.in. susze i powodzie. Oдноśnie: Str.178. Przeciwdziałanie skutkom suszy. Uwaga: należy ocenić tempo zanikania retencji śnieżnej w górach i zaplanować (na okres do roku 2070) budowę odpowiednią ilość zbiorników u ich podnóża dla zatrzymywania wody. W niższych rejonach gór należy przeprowadzić kompleksowe zalesianie, co spowolni spływ wody w dół. Na równinach należy zbudować lub odtworzyć regulowane zastawki spowalniające spływ wody do głównych cieków w okresach dużych opadów. Można też zastosować gabiony w przegród.	Tożsame propozycje zawarto w ramach Kierunku działań 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju: wzmocniona zostanie wodoochronna funkcja lasów w zlewniach górskich i wyżynnych, a także wzmocniona zostanie ochrona m.in. obszarów górskich w celu zachowania ich seminaturalnego charakteru. Działania w zakresie retencji (stosowne do poziomu

						szczegółowości strategii) zawarto w ramach Kierunku działań 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne.
558	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Odnosnie: Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych. Uwaga: Wskaźnik 33% zalesienia kraju do roku 2050 należy podnieść do przynajmniej 35%. Należy też szybko wdrożyć przebudowę drzewostanu z lasów iglastych na lasy liściaste (ze względu na swoje wymagania klimatyczne lasy iglaste będą coraz szybciej wymierać).	Uwaga odrzucona. W ramach działania 5A. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych zapewniana będzie różnorodność wiekowa i gatunkowa drzew. Przebudowa drzewostanów jest realizowana. Osiągnięcie wskaźnika 33% lesistości do 2050 r. już jest ambitnym wyzwaniem w obliczu aktualnych ograniczeń w zwiększaniu powierzchni leśnej spowodowanych przede wszystkim niską podażą gruntów do zalesień. Jedną z zasad wyznaczania celów jest to, aby były one osiągalne tj. realistyczne do osiągnięcia, biorąc pod uwagę dostępne zasoby i możliwości. Wyznaczony cel wskaźnika lesistości wynika ze specjalistycznych analiz. Arbitralne wyznaczanie nowego wskaźnika, nieopartego specjalistycznymi analizami nie jest uzasadnione.
559	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		1. Preferencje dla mniejszych miast i gmin W dokumencie SRP 2035 warto wprowadzić wyraźny zapis, iż mniejsze miasta i gminy (np. do 20 000 mieszkańców) będą objęte instrumentami „preferencyjnymi” w ramach wdrażania strategii – np. niższy próg wymaganego wkładu własnego, uproszczone procedury aplikacyjne. Proponujemy dopisek w części wdrożeniowej: „Instrumenty wsparcia dedykowane miastom i gminom o ograniczonym potencjale inwestycyjnym, umożliwiające aktywizację lokalną w ramach Strategii”.	Programy rozwojowe dla mniejszych miast będą kształtowane na poziomie regionalnym.
560	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		2. Dostosowanie wskaźników do poziomu lokalnego SRP 2035 przewiduje monitoring wskaźników na poziomie krajowym – należy dodać mechanizm ich adaptacji do poziomu mniejszych jednostek terytorialnych. Proponujemy włączenie podziału wskaźników na: metropolie, miasta średnie, oraz małe miasta/gminy – tak by cele były realistyczne dla każdej z tych grup.	Będzie prowadzony monitoring policentryczności Strategii
561	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		3. Wsparcie infrastruktury i dostępności usług w mniejszych miastach W dokumentach wskazuje się na spójność terytorialną – w przypadku mniejszych miast i gmin kluczowe są: transport lokalny, szerokopasmowy internet, usługi zdrowotne i opieka nad seniorami. Proponujemy zapis w Priorytecie dotyczącym spójności terytorialnej: „Wsparcie infrastruktury społecznej i cyfrowej w miastach i gminach do 20 000 mieszkańców, w tym sieci szerokopasmowej, transportu zbiorowego, telemedycyny i opieki długoterminowej”.	Uwaga odrzucona, Strategia wskazuje na konieczność rozwoju usług publicznych w całym kraju.
562	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		4. Rozwój lokalnej gospodarki, turystyki i kultury Dla gminy Szczeczeszyn istotny jest rozwój turystyki i kultury lokalnej – warto, by SRP 2035 uwzględniała takie obszary w małych ośrodkach. Proponujemy dodanie działania: „Wsparcie mikro- i małych przedsiębiorstw, sektora turystyki i kultury w miastach powiatowych i gminnych, w tym poprzez granty, uproszczone mechanizmy wsparcia, promowanie rewitalizacji przestrzeni publicznej”.	Uwaga odrzucona, tematy rozwoju turystyki i kultury lokalnej są w zakresie polityki rozwoju województwa.
563	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		5. Zachęty dla młodych, przeciwdziałanie migracji z mniejszych miejscowości W mniejszych miastach istotne jest zatrzymanie i przyciągnięcie młodych rodzin – dostęp do mieszkań, pracy, kultury	Uwaga odrzucona - polityki policentryczności wpisane we

					ma kluczowe znaczenie. Proponujemy zapis: „Programy wspierające młode rodziny w miastach do 20 000 mieszkańców, w tym mieszkania komunalne/komunalno-społeczne, strefy przedsiębiorczości dla młodych oraz praca zdalna lub hybrydowa jako element rozwoju lokalnego”.	wszystkie priorytety strategii zakładają takie wsparcie.
564	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		6. Mechanizmy współpracy z samorządami i ich wzmocnienie Strategia powinna wyraźnie wskazywać rolę samorządów lokalnych w jej wdrażaniu, w tym mniejszych gmin. Proponujemy zapis: „Wzmocnienie kompetencji oraz zasobów samorządów mniejszych miast/gmin poprzez szkolenia, wsparcie merytoryczne i finansowe, oraz utworzenie forum konsultacyjnego dla miast/gmin < 20 000 mieszkańców”.	Realizacja uwagi naruszałaby zasady równości wobec prawa
565	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		7. Finansowanie i uproszczenie procedur dla mniejszych miast/gmin Procedury dużych programów często stanowią barierę dla mniejszych jednostek. Proponujemy: „Uproszczone procedury aplikowania oraz mniejsze wymagania formalne dla projektów w miastach/gminach do 20 000 mieszkańców” oraz „Specjalny fundusz wsparcia dla mniejszych miast/gmin w ramach priorytetów strategii”.	Realizacja uwagi naruszałaby zasady równości wobec prawa
566	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		8. Elastyczność i adaptacja do lokalnego kontekstu Ważne, aby gminy mogły dostosowywać działania strategii do własnych warunków i wyzwań. Proponujemy: „Możliwość modyfikacji i uzupełniania działań na poziomie gminy/miasta w oparciu o lokalną diagnozę, w porozumieniu z samorządem i zgodnie z monitoringiem strategii”.	Strategia rozwoju gminy powinna być zgodna z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu
567	Samorząd	Gmina Szczeczeszyn	UWAGA OGÓLNA		W ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE należy uwzględnić także gminy pośrednie, takie jak Szczeczeszyn, które pełnią funkcje zaplecza społeczno-gospodarczego dla gmin granicznych. Wskazane jest objęcie wsparciem infrastrukturalnym, transportowym i gospodarczym także gmin powiatowych drugiego rzędu, aby tworzyć spójny pas rozwoju wschodniej Polski.	Uwaga odrzucona, wsparcie w wymienionych kwestiach jest przewidziane w ramach istniejących priorytetach, działaniach i OSI
568	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Do zdania: "Oznacza to przede wszystkim rozwiązywanie problemów będących efektem wieloletniej i intensywnej eksploatacji zasobów naturalnych na potrzeby gospodarki, a zarazem podtrzymanie jej konkurencyjności, ciągłości pracy przedsiębiorstw, ochrony gospodarstw domowych, dbałości o środowisko naturalne i ład przestrzenny." dodać frazę: oraz wsparcie lokalnych samorządów-gmin górniczych.	Uwaga zostanie uwzględniona.
569	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	171	Kluczowe działania obejmą rekultywację terenów zdegradowanych przez górnictwo, odbudowę bilansu wodnego poprzez renaturyzację cieków wodnych i zbiorników, zarządzanie wodami kopalnianymi oraz wdrażanie technologii zwiększających retencję wód powierzchniowych i podziemnych Proponuje się rozszerzenie działań o "wsparcie na ponowne wykorzystanie terenów pokopaniowych i przemysłowych na cele gospodarcze i prorozwojowe" i nadanie następującego brzmienia Kluczowe działania obejmą wsparcie na ponowne wykorzystanie terenów pokopaniowych i przemysłowych na cele gospodarcze, mieszkaniowe i prorozwojowe, rekultywację terenów zdegradowanych przez górnictwo, odbudowę bilansu wodnego poprzez renaturyzację cieków wodnych i zbiorników, zarządzanie wodami kopalnianymi oraz wdrażanie technologii zwiększających retencję wód powierzchniowych i podziemnych	Uwaga zostanie uwzględniona w OSI transformacji.
570	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	1. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej. Proponuje się wprowadzenie zapisu Wsparcie uzyskają podmioty prowadzące budowę, rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków; (ii) modernizację i rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Zaleca się rozbudowanie zapisów dotyczących adaptacji do zmian klimatu o elementy związane z gospodarką wodami opadowymi w miastach. W szczególności warto wskazać na potrzebę rozwijania systemów kanalizacji deszczowej i retencji miejskiej.	Gospodarka wodami opadowymi w miastach przewidziana jest w działaniach: "Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni" oraz "Działania służące adaptacji do zmian klimatu na obszarach miejskich". Zapisy nie wymagają uzupełnienia z uwagi na kierunkowy charakter dokumentu.
571	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 1.5: Dobrze zdrowie i aktywne starzenie się	87	Dodać kierunek działań: „Zwiększanie aktywności fizycznej społeczeństwa poprzez wspieranie lokalnych obiektów sportowo-rekreacyjnych (pływalnie, aquaparki, saunaria) jako narzędzi profilaktyki zdrowotnej – programy dopłat do zajęć dla dzieci i seniorów, w tym powszechny kurs nauki pływania do końca szkoły podstawowej”.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Proponowane działanie jest zbyt szczegółowe jak na poziom Strategii.
572	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	172	Dodać instrument dedykowany wysokokosztowym energetycznie obiektom basenowym: dotacje/kredyty preferencyjne na odzysk ciepła, pompy ciepła, rekuperację, fotowoltaikę i magazyny energii.	Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie wskazuje konkretnych obiektów, które mogą

			adaptacja do zmian klimatu			ubiegać się o wsparcie w zakresie poprawy efektywności energetycznej (interwencja dot. "budynków mieszkalnych i niemieszkalnych, zarówno publicznych, jak i prywatnych").
573	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Dodać program „Aktywne 60+ lokalnie”: współfinansowanie przez państwo i JST biletów do obiektów rekreacyjnych dla seniorów; wskaźnik: udział seniorów korzystających regularnie.	Uwaga nieuwzględniona. Obiekty rekreacyjne i instytucje kultury obecnie już umożliwiają osobom starszym korzystanie z usług bezpłatnie lub ze zniżką.
574	Samorząd	Urząd Miasta Ruda Śląska	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Dopisać, że sektor sportu, wellness i rekreacji (w tym aquaparki) jest elementem „gospodarki czasu wolnego”; ująć w Planie Działań możliwość wsparcia wydarzeń o randze regionalnej (np. zawody, festiwale saunowe) jako projektów budujących markę miast subregionalnych.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter Strategii Rozwoju Polski.
575	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56-58	Opis „Celu horyzontalnego: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” należy uzupełnić o odniesienie do procesów rewitalizacji w miastach różnej wielkości jako kompleksowego narzędzia (podejścia) ukierunkowanego na rozwiązywanie złożonych problemów na obszarach zdegradowanych w polskich miastach i jednocześnie wspierającego rozwijanie policentrycznej sieci osadniczej kraju. Sugeruję dodanie akapitu przed fragmentem zaczynającym się od „Cel horyzontalny Strategii będzie realizowany z uwzględnieniem konstytucyjnej zasady pomocniczości”. Propozycja nowej treści: „Środkiem do realizacji polityki na rzecz zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju będzie między innymi stabilne wsparcie z poziomu kraju procesów rewitalizacji w ośrodkach różnej wielkości. Realizacja złożonych przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie przeciwdziałała pogłębianiu wykluczenia i nierówności społecznych, a jednocześnie umożliwi sprawne i zdecydowane reagowanie na poziomie lokalnym na wyzwania związane z opisanymi powyżej czynnikami warunkującymi rozwój miast i ich obszarów funkcjonalnych jako węzłów policentrycznego charakteru kraju”.	Rewitalizacja jest środkiem, a nie celem samym w sobie. Nie wskazano oczekiwanego celu jaki miałyby osiągnąć te działania.
576	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Sugeruję dodanie kolejnej litery: „g) obszary zdegradowane w centrach miast różnej wielkości, które wymagają kompleksowych i elastycznych instrumentów wsparcia w celu przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej, np. Wałbrzych, Bytom Łódź, Łomża, Pułtusk, Suwałki, Słupsk”. Przyjęcie opisanego powyżej założenia będzie stanowiło wyraz kontynuacji i wykorzystania istniejących doświadczeń państwa w zakresie prowadzenia zintegrowanego i ukierunkowanego terytorialnie podejścia do prowadzenia polityki rozwoju, spójnych z polityką terytorialną Unii Europejskiej.	Zbyt duża szczegółowość proponowanego zapisu.
577	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	272-273	Dodanie kierunku szczegółowego 6 pn. „Wzmacnianie spójności społecznej w skali lokalnej poprzez procesy rewitalizacji” Dodanie takiego kierunku stanowi potrzebne uzupełnienie pięciu powyższych kierunków, w których – słusznie skądinąd – dostrzeżono powiązania pomiędzy różnymi elementami sieci osadniczej kraju. Zaproponowany kierunek szczegółowy umożliwia natomiast zorientowanie interwencji publicznej do wewnątrz lokalnych społeczności. Takie podejście jest niezbędne do tego, żeby samorządy we współpracy z partnerami z otoczenia społeczno-gospodarczego mogły prowadzić działania odpowiadające na realne potrzeby w terenie.	Rewitalizacja jest środkiem, a nie celem samym w sobie. Nie wskazano oczekiwanego celu jaki miałyby osiągnąć te działania.
578	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Należy założyć utworzenie funduszu rozwoju regionalnego (bez trybu przypuszczającego, uzależniającego decyzję w tej sprawie od dostępności funduszy europejskich). Jest to niezbędne m.in. w kontekście potrzeb rozwojowych w różnych częściach kraju; efektywności wydatkowania środków publicznych; oraz prowadzenia skutecznej i długofalowej polityki miejskiej i regionalnej.	Uwaga zostanie uwzględniona, usunięte zostanie słowo "Możliwa". W ramach prac nad KSRR2027+ przewiduje się realizację celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.

579	Osoba prywatna		Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44 i n.	Sugeruję dodanie kolejnego działania – po punkcie 37. dotyczącym opracowania ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, tj. „Utworzenie funduszu rozwoju regionalnego” lub „Powołanie Krajowego Funduszu Rewitalizacji” lub „Utworzenie funduszu rozwoju regionalnego z komponentem dotyczącym rewitalizacji”. Powołanie funduszu/funduszy będzie działaniem stabilizującym prowadzenie kompleksowych procesów transformacji i rozwiązywania złożonych problemów w zakresie rozwoju miast. Jako kraj mamy bardzo dobre doświadczenia w zakresie programów pilotażowych dotyczących rewitalizacji, które można wykorzystać. Powołanie funduszu rozwoju regionalnego będzie z kolei stanowiło m.in. praktyczny wymiar wdrażania zasad decentralizacji oraz pomocniczości i przyczyni się do budowania zdolności instytucjonalnych w samorządach na terenie całego kraju. Wprowadzenie powyższych rozwiązań jest spójne z przedstawionymi założeniami ustawy o zrównoważonym rozwoju miast i pozwoli na ich sprawną operacjonalizację.	Fundusz Rozwoju Regionalnego już istnieje, są także inne instrumenty finansowania rozwoju regionalnego (w tym rewitalizacji) finansowane ze środków unijnych oraz mechanizmy budżetowe (rezerwa budżetowa). W ramach prac nad KSRR2027+ przewiduje się realizację celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
580	Samorząd	Gmina Staszów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	W części dotyczącej policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych należy uwzględnić Staszów jako ośrodek o potencjale subregionalnym i gospodarczym znaczeniu dla południowej części województwa świętokrzyskiego. Miasto pełni funkcje ponadlokalne w zakresie obsługi gospodarczej i komunikacyjnej, a jego rola systematycznie rośnie w wyniku intensywnych działań inwestycyjnych i rozwojowych podejmowanych przez samorząd. Staszów stanowi główny ośrodek gospodarczy południowego regionu, z rozwiniętą bazą przemysłową, usługową i logistyczną. Na jego terenie funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów oraz rozwijany jest Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, obejmujący łącznie ponad 70 ha uzbromionych terenów inwestycyjnych. Obszar ten został przygotowany do obsługi nowoczesnych inwestycji przemysłowych i logistycznych, co potwierdza jego strategiczne znaczenie dla rozwoju południowej części województwa. Kluczowym elementem przyszłego rozwoju Staszowa i całego regionu będzie realizacja inwestycji pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to umożliwi wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych – szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej nr 70 (umożliwiającej transport krajowy i europejski). Połączenie obu szlaków w jednym punkcie pozwoli na utworzenie portu multimodalnego działającego w systemie intermodalnym, co zapewni pełną integrację transportu kolejowego, drogowego i przemysłowego. Jednocześnie należy podkreślić, że Staszów jest obecnie miastem tracącym funkcje społeczno-gospodarcze, co skutkuje odpływem ludności, ograniczonymi perspektywami zatrudnienia oraz spadkiem aktywności gospodarczej. Ujęcie miasta w strukturze ośrodków subregionalnych i wzmocnienie jego pozycji poprzez inwestycje o znaczeniu krajowym to szansa nie tylko dla samego Staszowa i powiatu staszowskiego, ale dla całego południa województwa świętokrzyskiego. Co istotne, Gmina Staszów jako jednostka samorządu terytorialnego nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury kolejowej, dlatego budowa portu multimodalnego w Grzybowie powinna zostać ujęta jako inwestycja o znaczeniu krajowym, realizowana przy współudziale administracji rządowej i spółek infrastrukturalnych Skarbu Państwa. Uwzględnienie tej inwestycji w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym stanowi realny impuls dla rozwoju gospodarczego całego województwa świętokrzyskiego, umożliwiając zahamowanie regresu społeczno-gospodarczego i stworzenie nowych perspektyw rozwoju dla regionu.	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
581	Samorząd	Gmina Staszów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	W części opisującej powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym oraz węzły intermodalne należy uwzględnić projekt pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to zakłada wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65, łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie umożliwi powstanie portu przeładunkowego o charakterze intermodalnym, integrującego transport kolejowy, drogowy i przemysłowy. Inwestycja pozwoli na przeładunek i magazynowanie towarów masowych oraz kontenerowych, zwiększając efektywność i konkurencyjność krajowej sieci logistycznej.	W ramach regionalnego centrum przeładunkowego funkcjonuje m.in. terminal w Woli Baranowskiej.

					Staszów i Grzybów posiadają wyjątkowe położenie komunikacyjne — w osi między województwami świętokrzyskim, podkarpackim i małopolskim — które predestynuje ten obszar do pełnienia funkcji regionalnego centrum transportowo-przemysłowego. Południowa część województwa świętokrzyskiego, w tym Staszów, dotychczas pozostawała obszarem o ograniczonej dostępności transportowej i słabszej dynamice gospodarczej. Ujęcie planowanego portu przeładunkowego w Grzybowie w sieci węzłów intermodalnych Strategii Rozwoju Polski 2035 pozwoliłoby na pełne włączenie tego obszaru w krajowy i międzynarodowy system logistyczny. Włączenie Staszowa i Grzybowa do sieci krajowych węzłów transportowych wzmocni także realizację celów Strategii w zakresie zrównoważonego rozwoju terytorialnego i wyrównywania potencjałów regionów. Budowa portu przeładunkowego w Grzybowie stanowi szansę na pobudzenie rozwoju gospodarczego nie tylko powiatu staszowskiego, ale całego południa województwa świętokrzyskiego, poprzez stworzenie nowych miejsc pracy, przyciągnięcie inwestorów i poprawę dostępności komunikacyjnej regionu. Warto podkreślić, że Gmina Staszów, jako jednostka samorządu terytorialnego, nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji kolejowych, dlatego przedsięwzięcie to powinno być traktowane jako inwestycja o znaczeniu krajowym, finansowana i koordynowana przez administrację rządową we współpracy ze spółkami infrastrukturalnymi Skarbu Państwa. Uwzględnienie tej inwestycji w Strategii Rozwoju Polski 2035 zapewni jej spójność z krajową polityką transportową oraz umożliwi pełne wykorzystanie potencjału gospodarczego południowego regionu kraju.	
582	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	15	W planie działań w zakresie inwestycji infrastrukturalnych proponuje się ujęcie przedsięwzięcia pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Inwestycja ta zakłada utworzenie w południowej części województwa świętokrzyskiego nowoczesnego węzła intermodalnego, wykorzystującego potencjał dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie stworzy strategiczne ogniwo w krajowym systemie transportowym, pozwalające na płynny transfer ładunków pomiędzy siecią kolejową szerokotorową i normalnotorową, a także transportem drogowym. Przedsięwzięcie jest bezpośrednio powiązane z realizowanym obecnie przez Gminę Staszów zadaniem pn. „Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie – Etap I”, obejmującym budowę kompleksowej infrastruktury technicznej, drogowej i energetycznej. Całość inwestycji stanowi element długofalowej koncepcji rozwoju południowej części województwa świętokrzyskiego, mającej na celu stworzenie zintegrowanej platformy logistyczno-przemysłowej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Budowa portu przeładunkowego w Grzybowie jest przedsięwzięciem o wyjątkowym znaczeniu strategicznym – zarówno w wymiarze krajowym, jak i regionalnym. Realizacja tego projektu pozwoli na zwiększenie przepustowości i efektywności polskiej sieci transportowej w kierunku wschód–zachód; wzmocnienie krajowego potencjału eksportowego poprzez integrację z siecią LHS; rozwój przewozów intermodalnych zgodnie z priorytetami Strategii Rozwoju Transportu; odciążenie istniejących węzłów kolejowych i drogowych w centralnej Polsce, a przede wszystkim zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa świętokrzyskiego i Polski Wschodniej. Staszów i Grzybów posiadają korzystne położenie geograficzne – w południowej części województwa świętokrzyskiego, w bezpośrednim sąsiedztwie głównych korytarzy transportowych, w tym planowanego szlaku Via Carpatia i linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym. Umożliwia to stworzenie w tym miejscu regionalnego węzła logistycznego o znaczeniu krajowym, zdolnego do obsługi ruchu towarowego między Europą a Azją, co wpisuje się w cele polityki transportowej Unii Europejskiej i strategii TEN-T. Włączenie inwestycji do Planu działań pozwoli na pełne wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu, pobudzenie rozwoju przemysłu, logistyki i handlu zagranicznego oraz wzmocnienie konkurencyjności południowej części województwa świętokrzyskiego. Z uwagi na fakt, iż Gmina Staszów jako jednostka samorządu terytorialnego nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury kolejowej, kluczowe jest, aby przedsięwzięcie „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich” zostało ujęte jako inwestycja o znaczeniu krajowym, koordynowana i finansowana przez administrację rządową we współpracy ze spółkami infrastrukturalnymi Skarbu Państwa. Ujęcie tego projektu w Strategii Rozwoju Polski 2035 i jego wpisanie do Planów inwestycji krajowych stworzy warunki do zrównoważonego rozwoju terytorialnego, wyrównania szans regionów peryferyjnych oraz wzmocnienia roli Polski Wschodniej jako ważnego ogniwa europejskiej sieci logistyczno-transportowej.	W ramach regionalnego centrum przeładunkowego funkcjonuje m.in. terminal w Woli Baranowskiej. Resort infrastruktury dostrzega potencjał uruchomienia pasażerskiego połączenia kolejowego do miasta Staszów. Należy jednak zaznaczyć, że obecna lokalizacja stacji kolejowej w Staszowie znajduje się w znacznej odległości od głównych osiedli mieszkaniowych, co może negatywnie wpłynąć na zainteresowanie pasażerów ofertą przewozową. Ewentualna budowa nowych przystanków kolejowych powinna być poprzedzona pogłębioną analizą oraz uzyskaniem deklaracji w zakresie docelowej siatki połączeń od organizatorów publicznego transportu zbiorowego, tj. Marszałka Województwa Świętokrzyskiego oraz Marszałka Województwa Podkarpackiego. W dokumencie wskazującym cele i kierunki rozwoju sieci kolejowej pn. „PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. – zamierzenia inwestycyjne na lata 2021-2030 z perspektywą do 2040 roku”, w ramach projektów regionalnych zostały wskazane projekty: - Modernizacja linii kolejowej nr 75 Rytwiany – Połaniec wraz z przedłużeniem do Mielca i Kolbuszowej, - Modernizacja linii kolejowej nr 70

						Włoszczowice – Chmielów. Projekty te nie mają na chwilę obecną zapewnionego finansowania.
583	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Rekomenduje się rozszerzenie delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) w województwie świętokrzyskim o południowy obszar funkcjonalny z ośrodkiem w Staszowie. Obszar ten posiada unikalny potencjał gospodarczy i inwestycyjny, wynikający z koncentracji terenów przemysłowych, logistycznych oraz z planowanych inwestycji infrastrukturalnych o znaczeniu ponadregionalnym. W granicach tego obszaru znajduje się Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów, a także planowany do realizacji projekt pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcia te stworzą kompleksowy system powiązań transportowych i przemysłowych, integrujący transport drogowy, kolejowy i intermodalny, co umożliwi pełne włączenie południowej części regionu w krajowy i międzynarodowy system wymiany gospodarczej. Staszów stanowi obecnie jeden z najbardziej perspektywicznych biegunów rozwoju województwa świętokrzyskiego, o rosnącym znaczeniu w skali regionu i kraju. Dzięki realizowanym inwestycjom infrastrukturalnym oraz aktywności gospodarczej przedsiębiorstw działających w SSE, możliwe jest znaczące pobudzenie rynku pracy, rozwój przemysłu, logistyki oraz nowych technologii. Uwzględnienie południowego obszaru województwa z ośrodkiem w Staszowie w ramach OSI jest nie tylko zasadne, lecz konieczne z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju regionu. Teren ten jest obecnie jedyną realną i dużą szansą na wzmocnienie potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego, przeciwdziałanie depopulacji oraz tworzenie miejsc pracy w sektorze przemysłowym i usługowym. Włączenie Staszowa do OSI pozwoli na kierunkowe wsparcie inwestycji o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, przyczyniając się do trwałego i zrównoważonego rozwoju całego regionu.	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
584	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	W części dotyczącej województwa świętokrzyskiego należy uzupełnić opis policentrycznej sieci miast o ośrodek Staszów, który pełni kluczową rolę gospodarczą, społeczną i komunikacyjną w południowej części regionu. Staszów stanowi dynamicznie rozwijający się ośrodek przemysłowo-logistyczny o rosnącym znaczeniu subregionalnym. Na terenie gminy funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów, obejmująca Strefę inwestycyjną „A” w Grzybowie o łącznej powierzchni 15,08 ha, w tym 11,18 ha działek inwestycyjnych oraz 3,89 ha terenów przeznaczonych pod drogi i infrastrukturę techniczną. W ramach realizacji inwestycji zbudowano pełne uzbrojenie techniczne – sieć wodociągową, kanalizację sanitarną i deszczową, sieć gazową, elektroenergetyczną i teletechniczną. Obszar ten został objęty Specjalną Strefą Ekonomiczną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 1 czerwca 2017 r. (Dz. U. poz. 1167), a obecnie działa tam 7 przedsiębiorstw, prowadzących działalność w branży przemysłowej, logistycznej i technologicznej. Równolegle Gmina Staszów realizuje przedsięwzięcie pn. „Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie – Etap I” o wartości 38,69 mln zł, którego zakończenie planowane jest na grudzień 2026 r. Projekt obejmuje budowę kompleksowej infrastruktury technicznej i drogowej (w systemie „zaprojektuj i wybuduj”) na obszarze ponad 70 ha terenów inwestycyjnych, w tym: – Obszar Północny (Strefy B i C) – 30 działek należących do Gminy Staszów o łącznej powierzchni 37,19 ha, przeznaczonych pod usługi publiczne, produkcję, składy i magazyny, – tereny Lasów Państwowych o powierzchni 11,67 ha, – Obszar Południowy, na którym planowana jest budowa bocznicy kolejowej z połączeniem do torów spółki Grupa Azoty Kopalnie i Zakłady Chemiczne Siarki „Siarkopol” S.A., umożliwiającą włączenie do krajowej sieci kolejowej, – tereny spółki BTBB Sp. z o.o. o powierzchni 24,11 ha. Kluczowym elementem rozwoju Staszowa jest planowana budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury kolejowej i drogowej, w tym przewozów pasażerskich. Inwestycja ta wykorzysta potencjał dwóch linii kolejowych: szerokotorowej nr 65 (LHS), łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej nr 70, zapewniającej połączenia krajowe i europejskie. Takie powiązanie umożliwi utworzenie w południowej części województwa strategicznego węzła logistyczno-przemysłowego o charakterze intermodalnym, obsługującego transport towarów różnymi gałęziami transportu bez konieczności ich przeładunku. Uwzględnienie Staszowa w policentrycznej sieci miast województwa świętokrzyskiego pozwoli na pełne wykorzystanie jego potencjału gospodarczego, poprawę dostępności transportowej południowych obszarów regionu oraz aktywizację terenów inwestycyjnych o znaczeniu krajowym. Staszów stanowi obecnie najważniejszy ośrodek	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.

					rozwojowy południowej części województwa i realną szansę na zrównoważony rozwój całego regionu świętokrzyskiego.	
585	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	W treści Priorytetu 1.1 brakuje kompleksowego podejścia do problemu mieszkaniowego w miastach średnich i przemysłowych, które dysponują rozbudowaną, lecz częściowo zdegradowaną infrastrukturą mieszkaniową. Strategia koncentruje się na zwiększeniu ogólnej podaży mieszkań, pomijając potrzebę różnicowania instrumentów wsparcia w zależności od lokalnych uwarunkowań społecznych, demograficznych i gospodarczych. Prośba rozszerzenia zapisów: rozwoju budownictwa wielorodzinnego o umiarkowanym czynszu – realizowanego we współpracy z samorządami i TBS; wspierania rozwoju mieszkań komunalnych i społecznych, szczególnie w miastach o dużych zasobach przedwojennej zabudowy wymagającej modernizacji; utworzenia programu „Mieszkanie dla rozwoju miast średnich”, dedykowanego miastom o profilu przemysłowym, wspierającego: budownictwo wielorodzinne z dostępem do infrastruktury społecznej, programy osiedleńcze dla młodych specjalistów oraz dopłaty do najmu i preferencyjne kredyty mieszkaniowe w miastach transformacji; rozwoju infrastruktury mieszkaniowej i usług opiekuńczych dla seniorów, w tym mieszkań wspomaganych, domów wielopokoleniowych i usług środowiskowych; powiązania polityki mieszkaniowej z polityką demograficzną, w celu przeciwdziałania depopulacji i migracji do największych metropolii. Miasta średnie o profilu przemysłowym, takie jak Zabrze, dysponują znacznym potencjałem mieszkaniowym i przestrzennym, jednak bez dedykowanego wsparcia nie są w stanie skutecznie konkurować o nowych mieszkańców z dużymi ośrodkami metropolitalnymi. Działania te umożliwiłyby zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej miast przemysłowych, zatrzymanie odpływu młodych ludzi, ożywienie lokalnych rynków pracy i usług oraz wykorzystanie istniejących zasobów infrastrukturalnych w sposób zrównoważony. Dodatkowo, dostęp do mieszkań o umiarkowanym czynszu i infrastruktury opiekuńczej dla seniorów wpisuje się w europejskie priorytety polityki mieszkaniowej i społecznej o budownictwo wielorodzinne o umiarkowanym czynszu, rozwój mieszkań komunalnych i wsparcie usług opiekuńczych. Propozycja: Wprowadzić zapis o programie 'Mieszkanie dla rozwoju miast średnich' oraz rozwoju infrastruktury dla seniorów. Propozycja wprowadzenia w ramach odrębnego priorytetu, działanie wspierające średnie miasta o profilu przemysłowym, takie jak Zabrze, które posiadają rozbudowaną infrastrukturę społeczną i mieszkaniową, ale wymagają impulsów demograficznych (np. programy osiedleńcze dla młodych specjalistów, dopłaty do wynajmu w miastach transformacji). Włączenie takich miast do polityki demograficznej państwa może ograniczyć presję migracyjną do największych metropolii, wspierając równowagę terytorialną.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do terenu całego kraju i stwarzają warunki do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych tam, gdzie jest ono utrudnione na zasadach rynkowych. Takie podejście nie wyklucza jednak uwzględniania specyfiki regionalnej i szczególnych perspektyw samorządów lokalnych, w tym ich szczególnych potrzeb, przy projektowaniu konkretnych instrumentów. Ponadto zaproponowany w Strategii system wsparcia mieszkaniowości uwzględni kluczową rolę samorządów lokalnych w realizacji działań promieszkaniowych. Zatem o zakresie wdrażania budownictwa społecznego czynszowego decydują samorządy, które dobrze znają lokalne uwarunkowania.
586	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-92	W obecnym brzmieniu Strategii brakuje wystarczających zapisów dotyczących rozwoju lokalnej infrastruktury zdrowotnej i usług opiekuńczych w kontekście starzenia się społeczeństwa oraz rosnących potrzeb zdrowotnych mieszkańców miast średnich i dużych. Dokument koncentruje się na systemowych działaniach w ochronie zdrowia, pomijając rolę samorządów lokalnych w zapewnianiu dostępu do usług zdrowotnych i opiekuńczych, które są kluczowe dla jakości życia seniorów. Postulat wzmocnienia lokalnej infrastruktury zdrowotnej oraz rozwoju usług geriatrycznych i opiekuńczych. Propozycja: Wprowadzić zapis o finansowaniu Centrów Usług Społecznych w miastach średnich i wsparciu dla lokalnych szpitali.	Zgłoszone postulaty częściowo znajdują swoje odzwierciedlenie w aktualnym tekście Strategii. Planowane są również dalsze modyfikacje zapisów w tym zakresie.
587	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-120	Strategia nie odnosi się wprost do potrzeby wsparcia integracji transportu publicznego w aglomeracjach metropolitalnych, w szczególności w obszarze Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM) – największego zwartej obszaru zurbanizowanego w Polsce. Brak odrębnego odniesienia do integracji systemów transportowych (kolej, tramwaj, autobus, rower, transport elektryczny) powoduje, że dokument nie odzwierciedla aktualnych kierunków rozwoju mobilności miejskiej oraz wyzwań środowiskowych regionów przemysłowych. Uwaga o włączeniu do Strategii wsparcia integracji transportu publicznego w ramach Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (GZM). Propozycja: Wprowadzić zapis o finansowaniu projektów multimodalnych (kolej, tramwaj, rower, transport elektryczny). Wskazać GZM jako część pilotażu w ramach krajowego programu integracji transportu publicznego.	W ramach reformy publicznego transportu zbiorowego przewiduje się ustanowienie marszałków województw jako integratorów przewozów. Dlatego też przedstawiona propozycja nie jest zasadna.
588	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-139	Strategia akcentuje wzrost innowacyjności i rozwój nowych technologii, jednak nie przewiduje mechanizmów premiujących miasta o tradycjach przemysłowych w procesie transformacji energetycznej i gospodarczej. Brakuje rozwiązań systemowych umożliwiających rozwój lokalnych ekosystemów innowacji, powiązanych z uczelniami, przedsiębiorstwami i instytucjami badawczymi w średnich i dużych miastach przemysłowych. Propozycja: uzupełnić treść Priorytetu 2.3 o zapisy dotyczące: preferencji dla projektów badawczo-rozwojowych (B+R) realizowanych w	Zapisy dotyczące kształtowania kompetencji oraz otoczenia instytucjonalnego (huby innowacji, brokerzy innowacji, itp.) znajdują się już w tekście Strategii w Prioryecie

					miastach przemysłowych i poprzemysłowych, w szczególności tych objętych transformacją gospodarczą; wspierania partnerstw miasto–uczelnia–przemysł, ukierunkowanych na rozwój zielonych technologii, cyfryzację przemysłu i gospodarkę o obiegu zamkniętym; tworzenia regionalnych hubów innowacji i przemysłu 4.0 w oparciu o infrastrukturę parków technologicznych, centrów naukowo-badawczych i uczelni publicznych; rozwoju zielonych innowacji (green innovation) wspierających efektywność energetyczną, niskoemisyjność i nowe modele produkcji; ułatwienia transferu wiedzy i technologii między sektorem nauki a lokalnymi przedsiębiorstwami MŚP.	2.3. W odpowiedzi na potrzebę wspierania firm z miast tradycyjnie przemysłowych oraz mniejszych ośrodków zwiększono nacisk na adaptację technologii.
589	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-160	Prośba o dodanie zapisów dotyczących sprawiedliwej transformacji dla miast poprzemysłowych woj. śląskiego (w tym Zabrze). Dokument koncentruje się na transformacji energetycznej w ujęciu technologicznym i systemowym (OZE, sieci, efektywność energetyczna), pomijając społeczno-gospodarczy wymiar restrukturyzacji, czyli skutki dla lokalnych rynków pracy, struktur społecznych i przestrzeni miejskich. Propozycja: W ramach Priorytetu 2.5 Strategii wprowadza się dedykowany komponent ‘Sprawiedliwa transformacja miast i regionów poprzemysłowych’, obejmujący wsparcie dla rozwoju nowych branż gospodarczych, programów przekwalifikowań oraz rewitalizacji terenów pogórnich. Celem komponentu jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów objętych restrukturyzacją sektora górniczego oraz zwiększenie odporności gospodarczej miast przemysłowych.”	Interwencja tego rodzaju przewidziana jest w ramach OSI transformacji energetycznej.
590	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-180	W ramach Priorytetu 2.6 brakuje wyodrębnionych zapisów dotyczących działań środowiskowych w silnie zurbanizowanych i poprzemysłowych obszarach miejskich, takich jak Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (GZM). Strategia koncentruje się na kwestiach globalnych (redukcja emisji, gospodarka o obiegu zamkniętym), pomijając lokalne działania proekologiczne, które mają kluczowe znaczenie dla poprawy jakości życia mieszkańców dużych miast przemysłowych. Propozycja: W ramach polityki klimatycznej wprowadzić osobny komponent „Zielone miasta transformacji”, dedykowany miastom i regionom w procesie restrukturyzacji przemysłowej. Komponent ten powinien wspierać w szczególności: rekultywację i przywracanie do użytkowania terenów zdegradowanych (brownfield); rozwój miejskiej zieleni i błękitno-zielonej infrastruktury, w tym systemów retencji i parków miejskich; projekty niskoemisyjne w mieszkalnictwie komunalnym, ograniczające ubóstwo energetyczne; klastry energii, miejskie mikroinstalacje OZE i rozwiązania prosumenckie, poprawiające efektywność energetyczną przestrzeni publicznej. Wprowadzenie komponentu „Zielone miasta transformacji” umożliwiłoby: skuteczne połączenie polityki klimatycznej z procesami rewitalizacji miejskiej, poprawę jakości powietrza i warunków życia mieszkańców, aktywizację gospodarczą terenów poprzemysłowych poprzez zielone inwestycje oraz zwiększenie odporności miast na skutki zmian klimatu.	Interwencja tego rodzaju przewidziana jest w ramach OSI transformacji energetycznej.
591	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228-232	W części dotyczącej Priorytetu 3.5 Strategii brakuje odniesienia do potrzeby większego udziału jednostek samorządu terytorialnego (JST) w procesie planowania, realizacji i monitorowania polityk rozwojowych. Obecny model zarządzania publicznego zakłada silną centralizację systemu wdrażania, co ogranicza skuteczność działań rozwojowych i może utrudniać dostosowanie instrumentów do lokalnych uwarunkowań. Wzmocnienie roli samorządów w systemie wdrażania Strategii zwiększy efektywność inwestycji publicznych, poprawi koordynację działań na poziomie terytorialnym oraz zapewni lepsze dopasowanie instrumentów rozwoju do rzeczywistych potrzeb społecznych i gospodarczych.	Kwestie dot. udziału jst w procesie planowania, realizacji i monitorowania polityk rozwojowych zostały opisane w Systemie realizacji Strategii. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
592	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	242-269	W rozdziale dotyczącym polityki przestrzennej na poziomie regionalnym brak jest jednoznacznych zapisów dotyczących preferencji i dedykowanego wsparcia dla miast średnich oraz regionów poprzemysłowych, w szczególności w zakresie rewitalizacji terenów typu brownfield oraz ich ponownego zagospodarowania na cele gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Propozycja: Na poziomie regionalnym polityka przestrzenna państwa powinna wspierać miasta średnie i regiony poprzemysłowe poprzez preferencje w dostępie do środków rozwojowych oraz instrumenty wspierające rewitalizację terenów typu brownfield. Działania te powinny być realizowane w ramach współpracy metropolitalnej, w celu zapewnienia spójnego i policentrycznego rozwoju przestrzennego kraju.”	Uwaga częściowo uwzględniona - wcześniej zgłaszane uwagi poruszały temat rewitalizacji terenów poprzemysłowych

593	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284-290	W części dotyczącej systemu realizacji Strategii brak jest zapisów gwarantujących stabilny, dedykowany strumień finansowania dla miast i regionów objętych transformacją gospodarczą, w szczególności dla ośrodków przemysłowych, po zakończeniu perspektywy Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Z uwagi na specyfikę wyzwań rozwojowych tych obszarów – wysokie koszty rewitalizacji, przekształceń infrastrukturalnych i dekarbonizacji – finansowanie z ogólnych programów krajowych może okazać się niewystarczające oraz niespójne w czasie. Można wprowadzić do Systemu realizacji Strategii zapis o utworzeniu dedykowanego funduszu celowego dla miast i regionów przemysłowych objętych procesami transformacji, stanowiącego narzędzie komplementarne wobec FST. Fundusz powinien: wspierać projekty rewitalizacyjne, społeczne, innowacyjne i środowiskowe, zapewniając ciągłość finansowania po 2030 r. Dodatkowo powinien umożliwiać długofalowe planowanie transformacji miejskiej oraz wspierać miasta, które nie kwalifikują się bezpośrednio do wsparcia z FST, ale wymagają restrukturyzacji gospodarczej. Miasta takie jak Zabrze, które przeszły głęboką restrukturyzację przemysłu, wymagają konsekwentnego i długofalowego wsparcia inwestycyjnego, przekraczającego ramy pojedynczych perspektyw budżetowych. Stały fundusz celowy umożliwiłby efektywne finansowanie projektów dziedzinowych. Taki instrument zapewniłby ciągłość i komplementarność działań w stosunku do Strategii Sprawiedliwej Transformacji oraz Krajowej Polityki Miejskiej. FST stanowi obecnie główny instrument finansowania sprawiedliwej transformacji, jednak jego czasowe i tematyczne ograniczenia nie zapewniają trwałości procesów odnowy gospodarczej i społecznej.	Interwencja tego rodzaju przewidziana jest w ramach OSI transformacji energetycznej.
594	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	44	W Tabeli 3 przywołano dane dotyczące wskaźnika policentryczności w państwach Unii Europejskiej pochodzące z 2008 r. (źródło: ESPON, „Polycentric Territorial Structures and Urban Systems”, 2008). Rekomenduje się odwołanie do danych aktualnych np. po roku 2020 r. Od 2008 r. nastąpiły znaczące zmiany w systemie osadniczym i komunikacyjnym Polski m.in.: powstanie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (2017), rozwój sieci dróg ekspresowych i autostrad (S1, A1, A4), modernizacja linii kolejowych. W rezultacie obecny stopień funkcjonalnej integracji miast takich jak Zabrze przekracza poziom sprzed 2008 r. Użycie starych danych zaniża pozycję Miasta/regionu w europejskich analizach policentryczności.	Uwaga o charakterze komentarza
595	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Brak wskazania konkretnych narzędzi operacyjnych czy rozwiązań systemowych, celem podniesienie wskaźnika dzietności w tej części dokumentu (informacja szczegółowa znajduje się w części wdrożeniowej). Proponowane zmiana zapisu do Strategii: „Stymulowanie wzrostu dzietności będzie realizowane poprzez systemowe działania prorodzinne obejmujące dostęp do mieszkań, opiekę instytucjonalną nad dziećmi, wsparcie finansowe rodzin oraz promowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej. Działania te będą wdrażane we współpracy z samorządami, w szczególności w miastach o niekorzystnych trendach demograficznych.”	Brak wskazania konkretnych narzędzi czy rozwiązań w części kierunkowej wynika z charakteru tej części - z założenia, dla wszystkich aspektów są one opisane w części wdrożeniowej.
596	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	„Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu” powinno być kierunkiem działania nr 1 w ramach priorytetu 1.2, ponieważ: tworzy kulturowe i emocjonalne warunki dla pozostałych działań oraz może oddziaływać na decyzje demograficzne silniej niż czynniki ekonomiczne. Działanie jest szczególnie potrzebne w miastach takich jak Zabrze, które walczą z depopulacją. Łączy wszystkie pozostałe kierunki w spójną strategię społeczną i wymaga czasu, dlatego powinno zostać wdrożone w pierwszej kolejności.	Kolejność kierunków działań w priorytetach nie przesądza o ich ważności.
597	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Strategia wskazuje 80 ośrodków miejskich jako rdzeń policentrycznej sieci, jednak brak w niej konkretnych narzędzi wsparcia dla miast subregionalnych w granicach metropolii, takich jak Zabrze. Propozycja: zdefiniować programy wsparcia dla ośrodków subregionalnych w metropoliach (np. Katowice–Zabrze–Gliwice), umożliwiające rozwój funkcji metropolitalnych poza miastami centralnymi. Ująć Zabrze w grupie miast o znaczeniu ponadregionalnym ze względu na silne zaplecze naukowe, medyczne i kulturalne.	OSI policentrycznej sieci miast obejmuje takie miasta jak Zabrze w ramach MOF. Zabrze jest częścią Metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej która niewątpliwie ma znaczenie ponadregionalne.
598	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	2	Lp. 1 – Tworzenie zasobu społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego. W Planie działań brak odniesienia do renowacji istniejących budynków w miastach przemysłowych. Propozycja: Wprowadzić poddziałanie „Modernizacja istniejących zasobów mieszkaniowych w miastach transformacji gospodarczej z wykorzystaniem rozwiązań OZE i technologii energooszczędnych”. Uzasadnienie: W Zabrzu ponad 40% zasobu mieszkaniowego pochodzi sprzed 1980 r., co powoduje niską efektywność energetyczną i wyższe koszty utrzymania. Ujęcie tej kategorii w Planie działań pozwoliłoby wykorzystać fundusze krajowe i unijne na zieloną rewitalizację.	Uwaga powtórzona - z numerem 585. W innych punktach projektu Strategii znalazły się odniesienia do konieczności poprawy stanu technicznego i efektywności energetycznej (w tym OZE) zasobów mieszkaniowych (np. priorytet 2.6). Zostały też zaproponowane odpowiednie działania adresowane zarówno do budynków

						jednorodzinnych jak i wielorodzinnych.
599	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	18-22	Lp. 15–17 – Piaskownice regulacyjne, Innovate PL, Lista technologii kluczowych. Brak odniesienia do rozmieszczenia geograficznego nowych ekosystemów innowacji. Propozycja: Ujęcie GZM (w tym Zabrze) w programach „Innovate PL” i „Piaskownice regulacyjne” jako regionalnego centrum testowego dla technologii medtech i bioinżynierii. Uzasadnienie: Region posiada silne zaplecze naukowo-badawcze i może pełnić funkcję krajowego centrum innowacji biomedycznych.	Program Innovate PL oraz Lista Technologii Kluczowych nie są programami regionalnymi i nie tworzą nowych geograficznych systemów innowacji. Oba działania są związane z wzmocnieniem ogólnokrajowego systemu innowacji, w związku z powyższym uwaga jest niezasadna.
600	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	od 5 do 10	Lp. 5–7 – Opieka długoterminowa, opieka koordynowana, zdrowie psychiczne. Propozycja: Utworzenie modelowego centrum koordynacji opieki długoterminowej i psychiatrii środowiskowej dla Metropolii GZM. (w tym dla Zabrze - Miasto dysponuje infrastrukturą kliniczną i uczelniami medycznymi, co umożliwia stworzenie kompleksowego systemu opieki).	Średniookresowa strategia rozwoju kraju wskazuje kierunkowe działania, a nie punktowe projekty.
601	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13-16	Lp. 10–12 – Reforma transportu publicznego, Zintegrowany system kolejowy. Zabrze jest jednym z kluczowych węzłów komunikacyjnych w Metropolii GZM, jednak nie zostało wymienione w Planie działań. Propozycja: ujęcie GZM (w tym Zabrze) w planach „regionalnych integratorów przewozów” oraz pilotaż usługi „transportu na żądanie” dla peryferyjnych dzielnic. Uzasadnienie: Wzmocni to mobilność mieszkańców, ograniczy emisję i poprawi jakość życia w regionie.	Planuje się, że integratorami przewozów będą wyłącznie marszałkowie województw. Projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) planuje doprecyzowanie przepisów dotyczących uruchamiania i wykonywania "przewozów na żądanie".
602	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	24-25	Lp. 19–20 – Energetyka jądrowa i OZE. Brak wsparcia dla lokalnych działań energetycznych w miastach przemysłowych. Propozycja: utworzenie programu „Lokalne centra transformacji energetycznej” dla samorządów, w tym Zabrze, wspierającego instalacje OZE w budynkach publicznych, co wzmocni samowystarczalność energetyczną miasta i poprawi jakość powietrza.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
603	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Propozycja uzupełnienia zapisów: Sfera środowiska przyrodniczego: • Utrzymujący się negatywny wpływ działalności przemysłowej na środowisko, zwłaszcza na terenach zdegradowanych działalnością (po)przemysłową, w tym kopalń i hut. Sfera osadnicza: • Duże powierzchnie obszarów zdegradowanych, w centrum śląskich miast lub ich bliskim sąsiedztwie.	Uwaga uwzględniona
604	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Propozycja uzupełnienia zapisów: 15. Budowanie odporności i zdolności reagowania gospodarki na wstrząsy w układach funkcjonalno-przestrzennych, w tym poprzez transformację gospodarki, pobudzanie lokalnych potencjałów endogenicznych i cyfryzację procesów, w tym tworzenie warunków przestrzennych do eliminowania skutków zmian gospodarczych – zapewnienie terenów pod zabudowę w celu tworzenia miejsc pracy, w szczególności w regionach problematycznych gospodarczo oraz obszarach gospodarczo i społecznie wrażliwych, zwłaszcza w obszarach zdegradowanych i rewitalizacji. 27. Rozwój innowacyjnych technologii i wsparcia regionów węglowych w okresie transformacji i mających znaczenie przy realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu.	Uwaga częściowo uwzględniona - wcześniej zgłaszane uwagi poruszały temat rewitalizacji terenów poprzemysłowych
605	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Propozycja uzupełnienia zapisów: Ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: • uwzględnienie potencjału ekosystemów do świadczenia usług ekosystemowych. • przywrócenie wartości przyrodniczych, gospodarczych i krajobrazowych zdegradowanym terenom. • ograniczenie negatywnego wpływu działalności przemysłowej na środowisko.	Uwaga uwzględniona

606	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Propozycja uzupełnienia zapisów: D. Wdrożenie ułatwień w realizowaniu wybranych polityk w obszarach funkcjonalnych miast m.in.: • specjalnych stref mieszkaniowych, czyli wydzielonych stref, w których samorząd prowadzi aktywną politykę rozwoju mieszkalnictwa – zwłaszcza w miejscach umożliwiających dobry dostęp lub połączenie z istniejącą infrastrukturą miejską oraz transportową, a które są nieużytkowane lub nieoptymalnie zagospodarowane (tereny przemysłowe, powojenne, portowe, wydobywcze, kolejowe, obszary rewitalizacji, inne) • opracowania rozwiązań, technologii i wytycznych pozwalających na optymalizację gospodarki odpadami - zwłaszcza w przedsiębiorstwie górniczym - ukierunkowanej zgodnie z zasadą GOZ na maksymalne wykorzystanie surowców odpadowych.	Interwencje związane z poruszoną tematyką GOZ realizowane będą w ramach 2 działań zawartych w SRP2035: "Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców" oraz "Zwiększenie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych".
607	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	269	Propozycja uzupełnienia zapisów: 2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego i rewitalizacji: B. Zmiany formy i zakresu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i planów rewitalizacji W ramach dalszych prac nad reformą systemu planowania przestrzennego zmienione zostaną forma i zakres planów miejscowych i <u>miejscowych planów rewitalizacji</u>. Dostosowane zostaną one do wersji w pełni cyfrowej, aby móc zapewnić do nich powszechny dostęp poprzez Rejestr Urbanistyczny. Zmiany obejmą zarówno przepisy Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, jak też rozporządzenia wykonawczego. Na podstawie przeprowadzonych badań zostaną zaproponowane zmiany, które ułatwią gminom gospodarowanie przestrzenią na poziomie miejscowym. Tworzenie ustandaryzowanych danych przestrzennych dla planów miejscowych i <u>rewitalizacji</u> umożliwi wykorzystanie sztucznej inteligencji (która nie będzie bazowała na trudnym w interpretacji swobodnym tekście oraz załączniku graficznym) – co będzie przyczyniać się do monitorowania zmian i szybszego zauważania obszarów problemowych, nie tylko w zakresie planowania przestrzennego, a także w obszarach zdegradowanych i rewitalizacji.	Uwaga uwzględniona
608	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego o modelu rozwoju kraju	273	Propozycja uzupełnienia zapisów: Osobne narzędzia powinny wspierać współpracę samorządów regionalnych w obszarach funkcjonalnych, w tym takich, w których występują liczne zjawiska negatywne. Poważne problemy rozwojowe – związane także z nasileniem procesów depopulacji – dotyczą obszarów położonych na granicy poszczególnych województw. Polityka rozwoju kraju będzie w większym stopniu brała pod uwagę zróżnicowaną sytuację społeczno-gospodarczą poszczególnych województw i tempo zmian ich rozwoju. Wsparcia potrzebują regiony wymagające dodatkowych impulsów w celu zwiększenia dynamiki rozwoju, aktywizacji potencjałów inwestycyjnych oraz zapobiegania ryzyka stagnacji. Większej uwagi państwa wymaga też wsparcie współpracy transgranicznej – zarówno na poziomie regionów, jak i samorządu lokalnego. Szczegółowe podejście do tych kwestii zostanie wypracowane w ramach krajowej strategii rozwoju regionalnego. Współpraca regionów będzie też podstawą interwencji na obszarach funkcjonalnych istotnych dla innych regionów, zarówno problemowych (np. <u>wielkopowierzchniowych obszarów zdegradowanych lub innych obszarów przemysłowych</u>, związanych z suszą rolniczą czy powodzią), jak i potencjałowych (dotyczących wykorzystania obszarów atrakcyjnych turystycznie)	Uwaga uwzględniona
609	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego o modelu rozwoju kraju	275	Propozycja uzupełnienia zapisów: Ramka 5. OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych Cel interwencji Celem interwencji jest utrzymanie i wzmocnienie funkcji pełnionych przez miasta dla mieszkańców poszczególnych regionów i subregionów w taki sposób, aby zapewnić dobrą jakość usług publicznych i standard życia w całym kraju. Zgodnie z treścią części kierunkowej Strategii istnieją cztery główne warunki rozwoju miast, jako węzłów policentrycznego charakteru kraju: odpowiednia baza ekonomiczno - gospodarcza ... (w której jest uwzględnione strukturalne finansowanie i stworzone środowisko, w którym ludzie będą chcieli pracować, rozwijać się i dzielić wiedzą).	Uwaga bez wpływu na treść Strategii
610	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Załącznik 2. Wskaźniki	5	Uwaga: Cel redukcji emisji GHG 67% do 2035 r. z LULUCF jest podany łącznie, brak rozbicia na bez LULUCF i na budżety sektorowe. Sugestia: Dodać ścieżki sektorowe, spójne z unijnymi reżimami (ETS/ESR, ETS2).	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.
611	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrzu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Uwaga: W zakresie Celów do osiągnięcia - brak wskaźników wpływu na miks energetyczny, redukcję CO2, udział OZE/atomu w produkcji energii np.:	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie

					• Udział OZE w produkcji energii elektrycznej • Udział energii jądrowej • Udział paliw kopalnych (węgiel + gaz) • Redukcja emisji CO₂ w sektorze energii (vs 1990) • Moc magazynów energii [GWh]	kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.
612	Samorząd	Urząd Miejski w Zabrze	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Uwaga: Załącznik 4 nie zawiera danych o lokalnym stanie środowiska ani wskazania, jak Strategia Rozwoju Polski 2035 ma współgrać z miejskimi planami adaptacji (MPA) czy strategiami niskoemisyjnymi. Sugestia: Powiązać strategię krajową z miejskimi planami. Dodać wskaźnik: „Odsetek miast >20 tys. mieszkańców posiadających zaktualizowany Miejski Plan Adaptacji do zmian klimatu (MPA)” z celem np. 100% do 2030 r.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
613	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu odnoszącego się do wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 należy uzupełnić katalog kierunków działań o dedykowany obszar wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w zakresie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Chodzi o relatywnie niewielką wiązkę działań, które wspierają budowanie całego ekosystemu inkluzywnego rynku pracy z wykorzystaniem synergii potrzeb podaży pracy zwiększonej o grupy nieaktywne, biznesowych megatrendów (ESG, DEI) oraz transformacji polityk państwa uwzględniającej art. 27 Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Obecne zapisy koncentrują się przede wszystkim na publicznych instytucjach rynku pracy (jak wskazują badania i dotychczasowe doświadczenie – z ograniczonym potencjałem do efektywnej zmiany sytuacji tej grupy), po części także na osobach z niepełnosprawnościami, głównie w zakresie zatrudnienia wspomagane (instrumentu drogiego i niszowego, gdyż dedykowanego dla osób w najtrudniejszej sytuacji), natomiast brakuje komponentu odnoszącego się do przygotowania i wzmocnienia potencjału pracodawców, którzy są kluczowym ogniwem systemu włączania OzN na rynek pracy, a także uwzględnienia organizacji pozarządowych będących najbardziej efektywnym pośrednikiem między tą grupą społeczną a pracodawcami. Wprowadzenie odrębnego kierunku działań umożliwi projektowanie i finansowanie inicjatyw takich jak: • szkolenia dla kadry zarządzającej i HR w zakresie różnorodności i dostępności, • doradztwo dla pracodawców dotyczące dostosowania miejsc pracy i procesów rekrutacyjnych, • wsparcie w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy dla OzN, • prowadzenie badań, w oparciu o które można projektować optymalne interwencje, • edukacja i promocja postaw proaktywnych, włączających dla pracodawców, osób z niepełnosprawnościami, ich otoczenia, • rozwój sieci współpracy między pracodawcami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi istotnymi w obszarze zatrudnienia OzN, • stworzenia we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu inkluzywnego i dostępnego pracodawcy uwzględniającego perspektywę osób z niepełnosprawnościami, • stworzenie we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu działania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (ma charakter bardziej uniwersalny, ale podtypem AZON może być wypracowana w innym działaniu Agencja Zatrudnienia Wspomagane). Uwzględnienie takiego kierunku w Strategii pozwoli na systemowe podejście do aktywizacji zawodowej OzN, obejmujące wszystkie zaangażowane w proces aktywizacji zawodowej strony.	Uwaga kierunkowo uwzględniona. Kierunek podkreślający znaczenie wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy przy zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami jest spójny z celem zwiększenia zatrudnienia OzN i odpowiada na zidentyfikowane bariery. W priorytecie 1.4, w punkcie 2, zostanie dodany podpunkt dotyczący wsparcia pracodawców w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami.

					Jest to zgodne z kierunkami wyznaczonymi w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 oraz z zasadą partnerstwa w politykach zatrudnienia.	
614	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		[2/2] Proponowany zapis: Punkt B w kierunku działań „Wsparcie dla aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami” B. Wsparcie dla pracodawców w tworzeniu otwartego, inkluzywnego rynku pracy dla osób z niepełnosprawnościami. Działania ukierunkowane na rozwój otwartego rynku pracy poprzez wspieranie pracodawców w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami, wzmacnianie współpracy międzysektorowej (biznes – administracja – NGO), a także wypracowanie i promowanie standardów inkluzywnego i dostępnego środowiska pracy oraz standardów Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (głównie wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych). Zakres działań obejmował będzie między innymi: realizację działań edukacyjnych i promocyjnych zwiększających świadomość pracodawców w zakresie wartości różnorodności i dostępności, a także prowadzenie badań w tym obszarze. W efekcie realizacji działań wspierających pracodawców w budowaniu otwartego i inkluzywnego rynku pracy zostaną wypracowane i wdrożone rozwiązania systemowe sprzyjające trwałemu zatrudnieniu osób z niepełnosprawnościami. Działania te uzupełniają dotychczasowe wsparcie dla pracodawców (głównie oparte o świadczenia finansowe), przyczynią się do podniesienia jakości usług wspierających aktywizację zawodową oraz do upowszechnienia modelowych praktyk w zakresie dostępności i inkluzywnego zarządzania personelem.	Zbyt szczegółowe propozycje zapisów.
615	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu dotyczącego rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 położono nacisk na rozwój zatrudnienia wspomaganego jako kluczowego instrumentu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Podejście to jest zasadne, jednak nie obejmuje ono większości OzN aktywnych zawodowo, gotowych do podjęcia zatrudnienia, ale także biernych zawodowo. Znaczna część osób z niepełnosprawnościami napotyka bariery w rozwoju zawodowym, utrzymaniu zatrudnienia czy poprawie warunków pracy, ale funkcjonuje lub może funkcjonować na rynku pracy w oparciu o wsparcie znacznie mniej czoło- i kosztochłonne niż wsparcie trenera pracy. Brak dedykowanego kierunku działań dla tej grupy powoduje lukę w ofercie wsparcia – osoby te nie korzystają z zatrudnienia wspomaganego, a jednocześnie nie mają dostępu do wyspecjalizowanych usług doradczych, szkoleniowych czy rozwojowych dostosowanych do ich potrzeb. Równolegle, na rynku pracy nie funkcjonuje wystarczająco rozwinięty system wsparcia dla pracodawców, wspierających utrzymanie zatrudnienia OzN oraz podnoszenia jakości i dostępności miejsc pracy. Działania pilotażowe z ubiegłych lat (jak chociażby Program Rady Nadzorczej PFRON „Praca-Integracja”) pokazały, że przy odpowiednim nasileniu i różnorodności wsparcia część dużych pracodawców jest w stanie skokowo zwiększyć zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami w krótkim czasie. Taki efekt jest niezwykle pożądany z perspektywy przyjętych wskaźników strategicznych dla naszego kraju. Wprowadzenie nowego kierunku działań w ramach Priorytetu 1.4 pozwoli wypełnić tę lukę i stworzyć nowy segment rynku pracy – oparty na profesjonalnych agencjach zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON), współpracujących z pracodawcami w oparciu o wypracowane na wcześniejszym etapie standardy dostępności i inkluzywności. Dzięki elastycznym metodom realizacji projektów możliwe będzie dostarczenie wszechstronnego, dostosowanego do potrzeb przedsiębiorców wsparcia. Dzięki temu możliwe będzie zapewnienie kompleksowego wsparcia zarówno osobom z niepełnosprawnościami, które nie potrzebują zatrudnienia wspomaganego, jak i tym, które są już aktywne zawodowo i dążą do poprawy swojej pozycji na rynku pracy. Proponowany zapis: Punkt C, kierunek działań „Pilotaż usługi wsparcia osób z niepełnosprawnościami i pracodawców realizowanej przez Agencje Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami” Obok działań w zakresie zatrudnienia wspomaganego rozwijany będzie również kierunek usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają intensywnego wsparcia trenera pracy, lecz potrzebują profesjonalnego doradztwa, szkoleń i pomocy w dostosowaniu miejsca pracy lub w rozwoju zawodowym. Działania te obejmą tworzenie nowoczesnych usług doradczych i aktywizacyjnych, skierowanych zarówno do osób poszukujących zatrudnienia, jak i do osób już pracujących, które dążą do poprawy warunków pracy, rozwoju zawodowego lub awansu. Wsparcie to będzie świadczone w oparciu o wypracowane standardy funkcjonowania agencji zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON) oraz standardy dostępności i inkluzywności dla pracodawców. Celem tego kierunku działań będzie stworzenie nowego segmentu usług rynku pracy, łączącego wsparcie osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalne doradztwo dla pracodawców, a także rozwój modelowych partnerstw	Zbyt szczegółowe propozycje zapisów.

					międzysektorowych sprzyjających trwałemu zatrudnieniu i poprawie jakości pracy osób z niepełnosprawnościami. Dzięki efektywnemu systemowi realizacji i rozliczania projektów zlecanych przez PFRON działanie zawierać będzie elastyczny, rozbudowany, dostosowany do indywidualnych potrzeb model wsparcia pracodawców, co umożliwi osiągnięcie dużej skali zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w poszczególnych firmach czy instytucjach. Tym samym będzie to działanie szczególnie istotne z perspektywy wzrostu wskaźnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce.	
616	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 1 „Plan działań na lata 2026-2029” rozszerzenia uwzględniającego działania skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: Dbając o kompleksowość opracowanej dokumentacji oraz w odniesieniu do uwag i treści zaproponowanych zmian w głównym dokumencie Strategii (punkt 1 i 2 powyżej), wnosimy o uzupełnienie Załącznika nr 1 o działania dedykowane wsparciu pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwzględnienie tych elementów zapewni spójność logiczną między częścią opisową Strategii a Załącznikiem nr 1, a także umożliwi planowanie instrumentów wdrożeniowych. Celem działania jest stworzenie „społecznego ekosystemu” dla ilościowego (do 40%) i jakościowego wzrostu wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce, w tym: a) zbudowanie silnej i świadomej reprezentacji pracodawców opierających swój rozwój o wartości zgodne z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami, b) stworzenie i upowszechnienie nowych, konwencyjnych narracji zachęcających bierne zawodowo osoby z niepełnosprawnościami do wejścia na rynek pracy oraz pracujące osoby z niepełnosprawnościami do poprawy warunków zatrudnienia. A także wypracowanie efektywnego, względnie uniwersalnego modelu wdrażania pracowników z niepełnosprawnościami w firmach oraz instytucjach otwartego rynku pracy oraz przygotowanie instrumentów systemowych do wdrażania modelu na szeroką skalę.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
617	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[2/2] Proponowany zapis: Nazwa działania: Opracowanie i wdrażanie rozwiązań modelowych wspierających zarówno pracodawców, jak i osoby z niepełnosprawnościami w zakresie zatrudnienia, utrzymania pracy oraz rozwoju zawodowego. Opis działania: Działania pierwszego etapu obejmą wsparcie pracodawców otwartego rynku pracy w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami oraz tworzeniu dostępnych i przyjaznych środowisk pracy. Realizowane będą inicjatywy mające na celu: • opracowanie standardu funkcjonowania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (AZON), • wypracowanie standardu usług wspierających zatrudnienie OzN, • przygotowanie modelu inkluzywnego pracodawcy wraz z rekomendacjami dotyczącymi dobrych praktyk w zakresie różnorodności i dostępności, • realizację badań oraz kampanii informacyjnych i szkoleniowych wspierających pracodawców w stosowaniu zasad dostępności i inkluzywności. Drugi etap działań zakłada rozwój usług doradczych i aktywizacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają zatrudnienia wspomaganego, oraz do osób już pracujących, dążących do poprawy warunków zatrudnienia lub rozwoju zawodowego. Jednocześnie działania te będą skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy, w szczególności gotowych do znacznego zwiększenia zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w określonym czasie. Działania obejmą projekty zlecone przez PFRON w oparciu o efektywne, uproszczone metody rozliczania, zawierające m.in.: • rozwój usług doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, job craftingu, • wsparcie osób z niepełnosprawnościami w podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych i cyfrowych, • wsparcie pracujących osób z niepełnosprawnościami w zakresie poprawy warunków zatrudnienia, • pilotaż funkcjonowania AZON w formule integrującej wsparcie OzN i pracodawców, • działania pilotażowe służące profesjonalizacji wsparcia pracodawców oraz wdrażaniu wypracowanych standardów w praktyce. Realizatorzy: MRPiPS, PFRON, instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe.	Zbyt szczegółowe propozycje zapisów.

618	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Załącznik 2. Wskaźniki	2	Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 2 „Tabela ze wskaźnikami” dodatkowego wskaźnika monitorującego współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym. Uwaga: W celu zapewnienia spójności między zapisami Strategii a systemem monitorowania, proponujemy uzupełnienie Załącznika nr 2 o wskaźnik dotyczący zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym w ramach Priorytetu 1.4. Proponowany zapis: Priorytet: 1.4 Nazwa wskaźnika: Współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym 18-59/64 lata. Rok bazowy: 2025 Wartość bazowa: 31,4% Cel pośredni na 2030 r.: powyżej/równe 36% Cel pośredni na 2035 r.: powyżej/równe 40% Źródło danych: GUS	Propozycja w toku analiz.
619	Organizacja pozarządowa	Fundacja Aktywizacja	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Wnosimy o wprowadzenie rozszerzenia do kierunku działań „Wzmocnienie trzeciego sektora”, punkt C „Podniesienie standardów i usprawnienie procesu zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym”, w którym brak jest zapisów odnoszących się do stosowania uproszczonych metod rozliczania projektów finansowanych ze środków krajowych i unijnych w ramach zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe. Uwaga: W obowiązującym systemie finansowania zadań publicznych widoczna jest istotna dysproporcja pomiędzy zasadami rozliczania projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, a zasadami obowiązującymi przy realizacji zadań publicznych finansowanych ze środków krajowych. Podczas gdy w przypadku projektów unijnych powszechnie stosowane są uproszczone metody rozliczania kosztów – oparte na stawkach ryczałtowych lub finansowaniu powiązanych z rezultatami – krajowe regulacje wciąż wymagają szczegółowego rozliczania każdej pozycji budżetowej. Powoduje to znaczne obciążenie administracyjne, ogranicza elastyczność realizacji działań oraz odciąga zasoby organizacji od koncentracji na rzeczywistych celach i efektach projektów. Zastosowanie uproszczonych metod rozliczania projektów realizowanych ze środków krajowych byłoby zgodne z zasadami równości wobec prawa oraz sprawiedliwości społecznej, a także spójne z kierunkiem polityk Unii Europejskiej. Tendencje w Unii Europejskiej są w tym zakresie jednoznaczne: zdecydowane zwiększanie roli metod uproszczonych rozliczania projektów. Widać to wyraźnie w projektach rozporządzeń dla nowych Wieloletnich Ram Finansowych 2028-2034. W Komunikacie Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Unii Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. „Dynamiczny budżet UE na miarę priorytetów przyszłości - Wieloletnie ramy finansowe 2028-2034” (COM/2025/570 final) czytamy: "Powszechniejsze stosowanie uproszczonych metod rozliczania kosztów i finansowania niepowiązanego z kosztami znacznie zmniejszy obowiązki sprawozdawcze odbiorców funduszy, gdyż spowoduje skoncentrowanie kontroli na rezultatach projektów, a nie na kosztach". Wprowadzenie tej zmiany przyniosłoby szereg korzyści systemowych takich jak: • ograniczenie nadmiernych obciążeń biurokratycznych po stronie realizatorów projektów, • zwiększenie stabilności budżetowej organizacji, • usprawnienie bieżącej realizacji i monitorowania projektów, • podniesienie jakości wsparcia poprzez koncentrację na rezultatach i efektach społecznych. Proponujemy, aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. przewidywała możliwość stosowania uproszczonych metod rozliczania kosztów w projektach realizowanych przez organizacje pozarządowe, w tym w zadaniach publicznych finansowanych lub współfinansowanych ze środków krajowych, na wzór rozwiązań obowiązujących w funduszach unijnych. Proponowany zapis (fragment zaznaczony pogrubioną czcionką): System zlecania zadań publicznych organizacjom pozarządowym zostanie zmodernizowany, m.in. będzie uzupełniony o nowe narzędzia prawno-instytucjonalne umożliwiające sprawniejszą współpracę pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną, wprowadzone zostaną uproszczone mechanizmy realizacji i rozliczania projektów (w tym np. stawki jednostkowe, kwoty ryczałtowe, finansowanie w oparciu o stawki ryczałtowe) znane z wdrażania Funduszy Europejskich. Przestrzegane będą transparentne procedury konkursowe dające równy dostęp do finansowania wszystkim	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter Strategii Rozwoju Polski.

					zainteresowanym organizacjom społecznym oraz angażujące w ocenę i wybór zadań do dofinansowania niezależnych ekspertów i przedstawicieli organizacji pozarządowych. W procedurach konkursowych wykorzystywane będą nowe technologie, w tym systemy sztucznej inteligencji, mające na celu usprawnienie i zwiększenie rzetelności tych procedur.	
620	Samorząd	Powiat Golubsko-Dobrzyński	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Na szczególną uwagę zasługuje rozwój sieci tras rowerowych powstających na terenach dawnych linii kolejowych, które zostały zlikwidowane lub wyłączone z eksploatacji. Zjawisko to obserwowane jest w wielu krajach Europy, a w ostatnich latach dynamicznie rozwija się również w Polsce. Wykorzystanie istniejących nasypów, wiaduktów, mostów czy tuneli kolejowych pozwala na tworzenie atrakcyjnych i bezpiecznych tras rowerowych, często o łagodnych nachyleniach i z dala od intensywnego ruchu samochodowego. Przekształcanie dawnych torowisk w ścieżki rowerowe niesie ze sobą liczne korzyści. Po pierwsze, jest to przykład efektywnego zagospodarowania zdegradowanej infrastruktury transportowej, co sprzyja ochronie krajobrazu i ograniczaniu zjawiska urban sprawl. Po drugie, takie inwestycje wspierają rozwój turystyki rowerowej, umożliwiając tworzenie długodystansowych szlaków o wysokich walorach krajoznawczych. Warto również podkreślić wymiar społeczny tego zjawiska. Odtworzenie dawnych połączeń w formie tras rowerowych sprzyja integracji lokalnych społeczności, poprawia dostępność komunikacyjną mniejszych miejscowości oraz podnosi jakość życia mieszkańców. Trasy te często stają się także elementem tożsamości regionalnej i nowym symbolem lokalnej historii, łącząc przeszłość z nowoczesnym podejściem do mobilności. W perspektywie długofalowej rozwój takich ścieżek może stanowić ważny element polityki zrównoważonego transportu, ograniczającej emisję CO ₂ i promującej zdrowy tryb życia. Wykorzystanie dawnych linii kolejowych jako podstawy sieci rowerowej to nie tylko praktyczne, ale i symboliczne działanie – przekształcenie infrastruktury przemysłowej w przestrzeń przyjazną ludziom i środowisku.	Rozwój sieci tras rowerowych powstających na terenach dawnych linii kolejowych to propozycja, która powinna być adresowana do władz miast i regionów, bowiem tego typu projekty realizują samorządy.
621	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	WPROWADZENIE	6	W zdaniu: „W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość w równym stopniu o rozwój metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich.” Z uwagi na potrzebę zachowania wewnętrznej spójności dokumentu (np. z brzmieniem pkt 10 na str. 250), a także różny sposób definiowania wielkości miast, należałoby uzupełnić powyższe zdanie o dodatkową kategorię: aglomeracji miejskich.	Uwaga uwzględniona
622	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	SYNTEZA	od 8 do 10	Proponujemy wzmocnić opis celu gospodarczego w Syntezie o kwestie związane z ochroną środowiska i zmianami klimatycznymi. Zostały one dobrze opisane w Priorytecie 2.6, jednak w Syntezie brakuje wyraźnego podkreślenia wagi tych zagadnień.	Zagadnienia środowisko-klimatyczne zostaną szerzej ujęte w opisie kluczowych wyzwań Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
623	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	WPROWADZENIE	13	Niezbędne jest wprowadzenie do spisu treści informacji o tym, gdzie opisane są Obszary Strategicznej Interwencji – w tej chwili można odnieść wrażenie, że są one „głęboko ukryte” w dokumencie. Dostęp do opisów OSI musi powinien być łatwy i dogodny.	Lista OSI znajduje się na początku dokumentu - w Syntezie. Dodatkowo zostaną tam dodane numery stron.
624	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	19-20	Na stronie 19 zapisano: „Pod względem poziomu rozwoju Polska znajduje się już stosunkowo blisko państw takich jak Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Izrael czy Japonia, choć dystans do Niemiec, Francji czy Stanów Zjednoczonych wciąż jest znaczący (wykres 4).” - pomiędzy Wielką Brytanią, a Francją jest różnica 4 pkt. proc. W pierwszym przypadku zapisano, że Polska znajduje się stosunkowo blisko, a drugim, że dystans jest znaczący. Gdzie przebiega granica? Warto wyraźnie rozdzielić te grupy (np. w pierwszej wymienić państwa z wartością > 90% < 100% (Japonia, Nowa Zelandia, Hiszpania), a w drugim ≤ 70% (Niemcy, Szwecję i USA)). Ponadto w analizie autorzy powinni odnosić się do danych dla państw wskazanych na wykresie. Brak Izraela nie pozwala zweryfikować ww. stwierdzenia. Proponuje się: (1) usunąć z tekstu Izrael, (2) uzupełnić wykres o stosowne dane lub (3) zamienić Izrael na Nową Zelandię lub Czechy.	Uwaga uwzględniona.
625	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Podrozdział: Zagrożenia dla bezpieczeństwa Pkt 3) Rosnący protekcyjizm mogący skutkować przerwaniem łańcuchów dostaw. Zdanie: „Dotyczy to także relacji między największymi blokami gospodarczymi: UE, USA i Chinami” należy uzupełnić o Indie z uwagi na ich szybko rosnącą gospodarkę i przejęcie kontroli nad kilkoma strategicznymi sektorami jak np. produkcja stali.	Nie negując rosnącego znaczenia Indii, wciąż kluczowymi największymi blokami są UE, USA i Chiny.
626	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	51-52	Podrozdział: Dezagrarizacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych Proponujemy uzupełnić opis o wskazane niżej aspekty, które wpływają na postępujące wyludnianie się obszarów peryferyjnych. Procesy depopulacji obszarów południowych województw opolskiego i dolnośląskiego wiążą się z bardzo słabą	Uwaga o charakterze komentarza

					dostępnością komunikacyjną tych terenów – tj. brakiem dostępu do dróg klasy autostrady lub drogi ekspresowej łączących je z dużymi ośrodkami miejskimi. Powiaty południowej części województwa opolskiego i Kotliny Kłodzka są niemal wykluczone transportowo. Dodatkowym negatywnym zjawiskiem jest brak poczucia bezpieczeństwa powodziowego, co prowadzi do likwidacji miejsc pracy w wielu sektorach, firmach różnej wielkości. Firmy nie chcą więcej ryzykować strat w wyniku powodzi, więc przenoszą działalność na tereny bezpieczniejsze i lepiej skomunikowane.	
627	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Regulacje migracji zarobkowej między metropoliami można wspierać poprzez odpowiednią modyfikację oferty zwolnień podatkowych oferowanych dla inwestujących firm w ramach Polskiej Strefy Inwestycji, która może pełnić również funkcje animacji przedsiębiorczości, kooperacji, innowacji i internacjonalizacji przedsiębiorstw. Proponujemy uwzględnić tę kwestię w Celu 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu.	Uwaga o charakterze komentarza
628	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Działania przewidziane w tym Priorytecie powinny zostać uzupełnione o długofalową i szeroko zakrojoną kampanię, której celem będzie zmiana preferencji poszukujących lokum – priorytetem nie będzie zakup mieszkania na własność (wzmacniany jak do tej pory np. wsparciem państwa poprzez dopłaty do kredytów itp.), ale inna forma jego używania np. najem. Dodatkowo działania rozwijające rynek mieszkań na własność powinny być połączone ze zmianami systemowymi prowadzącymi do obniżenia kosztów kredytów hipotecznych, które w Polsce należą do najwyższych w Europie	Częściowa zmiana preferencji społecznych odnoszących się do formy zaspokajania potrzeb mieszkaniowych na rzecz rynku najmu będzie przede wszystkim pochodną dobrze funkcjonującego, posiadającego zróżnicowaną ofertę, dostępnego cenowo rynku mieszkań na wynajem w Polsce. Jest to spodziewany efekt wdrożenia całego Priorytetu 1.1.
629	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	Proponujemy uzupełnić pkt. 2. Zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych o kolejny mechanizm wzmacniający stabilność dochodów, jakim jest zwolnienie podatkowe, którego wysokość uzależniona byłaby od liczby dzieci.	Postulowane instrumenty istnieją w obecnym prawie podatkowym w formie tzw. "ulgi na dziecko" oraz "ulgi dla rodzin 4+".
630	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Nie do końca jasne jest, jak działania (skądinąd słuszne i celowe) opisane w punkcie 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania mają wpłynąć na cel opisany w tym priorytecie. Być może brakuje w nich wskazania wprost, że metodyka dydaktyczna i wychowawcza musi obejmować np. elementy edukacji seksualnej, z uwzględnieniem różnic rozwojowych, a także predyspozycji uczniów i uczennic. Ale być może ten fragment powinien zostać umieszczony na str. 93 i uzupełnić wyjątkowo skromne zapisy dotyczące działania pt. Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno- pedagogicznego w szkołach?	Zaktualizowano treść "Kluczowych wyzwań" w priorytecie 1.2 tak, aby widoczne było powiązanie pomiędzy kierunkiem działań nr 4 a główną ideą priorytetu - tworzeniem warunków sprzyjających rodzicielstwu.
631	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	Polityka migracyjna, jeśli ma prowadzić do łagodzenia zmian demograficznych, musi zakładać nie tylko przyciągnięcie specjalistów wysokiej klasy czy głęboką integrację imigrantów z polskim społeczeństwem (znajomość języka). Będzie skuteczna, jeśli państwo zabezpieczy interesy imigrantów zarobkowych, którzy już wypełniają luki na polskim rynku pracy - niekoniecznie będąc wykwalifikowanymi specjalistami. Przez zapewnienie im godnych warunków życia (ochrona prawna, dostęp do mieszkania, wsparcie w edukacji, włączenie w społeczność lokalną itd.), zwiększy szanse na ich pozostanie w Polsce, zakładanie czy powiększanie rodzin.	Kwestie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem będą regulowane przez rządową strategię integracji cudzoziemców, pozostającą w kompetencji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Należy podkreślić, że wiele ze wskazanych działań wynika już z obowiązującego porządku prawnego.
632	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Czy rzeczywiście do informowania i popularyzacji praw rodziców obojga płci niezbędny jest osobny portal rządowy? Mnożenie portali nie zawsze sprzyja zwiększaniu przepływu informacji i dotarciu do grup docelowych. Czy nie wystarczyłyby informacje na stronie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej?	Autorzy Strategii dostrzegają potrzebę zebrania w jednym miejscu informacji o prawach rodziców. Szczegóły dotyczące portalu zostaną dopracowane w toku realizacji Strategii.
633	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Działania opisane w pkt. 2. C. Modernizacja systemu szczepień powinny zostać uzupełnione o stworzenie skutecznego systemu egzekwowania wykonywania obowiązkowych szczepień ochronnych.	Obecne rozwiązania są wystarczające. Strategia zakłada działania na rzecz wzmocnienia działań podejmowanych przez Państwową Inspekcję Sanitarną

						w obszarze profilaktyki i promocji zdrowia.
634	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Zapisy w pkt. 2. D. Wzmocnienie działań prozdrowotnych wśród dzieci i młodzieży dotyczące wprowadzenia nowego przedmiotu – edukacja zdrowotna – powinny zostać uzupełnione o słowo „obowiązkowego”, gdyż jak pokazuje praktyka, jego słuszne założenia programowe nie mają szans na realizację w formule dobrowolności.	Uwaga jest w istocie komentarzem dotyczącym przedmiotu edukacja zdrowotna.
635	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Proponujemy uzupełnienie opisu w pkt. 4. A. Aktywność społeczna, edukacyjna i kulturalna osób starszych o zapewnienie systemowego wsparcia finansowego dla uniwersytetów trzeciego wieku funkcjonujących w Polsce od 50 lat w oparciu o wypracowane standardy działalności. Zapewni to tym organizacjom stabilizację i da szansę na rozszerzanie działalności.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Proponowane działanie jest zbyt szczegółowe jak na poziom Strategii.
636	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Niezbędne jest wprowadzenie do treści zawartych w pkt. 5 Rozwój opieki długoterminowej konieczności tworzenia mieszkań wspomaganych i treningowych dla osób starszych i z niepełnosprawnościami lub z zaburzeniami psychicznymi (w kryzysie psychicznym). Mogłyby one funkcjonować w swoim środowisku zamieszkania – obecnie bez zapewnionego wsparcia w formie usług społecznych, dostosowanych do ich potrzeb i możliwości, umieszczane są one w DPS-ach. Tymczasem koszt pobytu w mieszkaniu wspomagany lub treningowym (także dla wychowanków pieczy zastępczej) jest wielokrotnie niższy niż w DPS-ie. Co ważne zwiększa się również dobrostan mieszkańców.	Trwają prace nad nowelizacją ustawy o pomocy społecznej, która obejmuje także zmiany w zakresie mieszkalnictwa wspomagane.
637	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Proponujemy uwzględnić poniższe uwagi w pkt. 4. D. Wspieranie pracodawców w weryfikacji kompetencji: Działanie Bazy Usług Rozwojowych wymaga zmian. Należy wprowadzić system certyfikacji firm oferujących szkolenia i dopuścić tylko podmioty oferujące kształcenie na odpowiednim wysokim poziomie. Niezbędne jest również ograniczenie dostępu do Bazy oferentom o niskiej jakości usług oraz urealnienie kosztów szkoleń – często te same szkolenia są tańsze poza BUR.	Na poziomie Strategii jest to to propozycja zbyt szczegółowa. Zostanie wzięta pod uwagę w dalszym rozwoju BUR.
638	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Proponujemy uzupełnienie zdania w sposób następujący: Wskazany zasięg terytorialny zostanie uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną, w tym tam, gdzie obecnie działają elektrownie węglowe. OSI powinny być ściśle powiązane z całościową polityką państwa we wskazanych sektorach. Zatem kwestie nieuwzględnione w OSI muszą być rozwiązywane za pomocą innych, realizowanych z poziomu kraju, narzędzi. Dotyczy to na przykład polityki energetycznej, której filarami są: sprawiedliwa transformacja, zeroemisyjny system energetyczny i dobra jakość powietrza. Interwencja w tym zakresie nie powinna zostawiać w tyle regiony uzależnione od konwencjonalnych źródeł energii i dla których nie przewidziano szczególnego wsparcia w ramach OSI – należy do nich np. województwo opolskie.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
639	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Pozytywnie oceniamy uwzględnienie kierunku działań zakładających wzmocnienie integrującej roli kultury oraz jej znaczenia w budowaniu spójności społecznej. Zwracamy jednak uwagę, że w przedstawionym opisie rola kultury została potraktowana zbyt ogólnie i nieproporcjonalnie do jej rzeczywistego znaczenia dla rozwoju społecznego, obywatelskiego i edukacyjnego. Akapit ma charakter bardzo szeroki, obejmuje liczne obszary, ale brak w nim wyraźnego wskazania, w jaki sposób kultura ma być systemowo włączona w proces realizacji celów strategicznych. Należy rozważyć doprecyzowanie mechanizmów wsparcia instytucji kultury jako lokalnych centrów życia społecznego oraz wskazanie konkretnych instrumentów służących rozwojowi uczestnictwa w kulturze, edukacji kulturowej i budowie kapitału społecznego. Z punktu widzenia polityki kulturalnej istotne byłoby również silniejsze zaakcentowanie roli dziedzictwa kulturowego jako czynnika tożsamości i spójności wspólnot lokalnych oraz znaczenia nowych form uczestnictwa w kulturze (w tym cyfrowych). Proponujemy uzupełnienie zapisów o wskazanie konkretnych działań i programów (np. systemowe wsparcie edukacji kulturowej, rozwój kompetencji kulturalnych, współpracę międzysektorową), tak aby kultura nie była jedynie tłem, lecz pełnoprawnym narzędziem realizacji celów społecznych i rozwojowych Strategii Polska 2035.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
640	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W celu rozwoju aktywności wolontariackiej rozwijany będzie „Korpus Solidarności – Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Systematycznego na lata 2018-2030”. Będą także wspierane lokalne i regionalne centra wolontariatu. Instytucje publiczne będą w większym stopniu angażować wolontariuszy, w zakresie adekwatnym do ich możliwości. Szczególnie więcej wolontariuszy angażować będą placówki ochrony zdrowia, przedszkola i szkoły (w zakresie m.in. opieki świetlicowej oraz opieki i animacji zajęć w okresach wakacyjnych), ośrodki i domy pomocy	Strategia odnosi się do głównych kierunków działań, nie zaś kwestii szczegółowych związanych z wolontariatem. Co więcej, "uproszczenie procedur" jest sformułowaniem nieprecyzyjnym.

					społecznej oraz Centra Usług Społecznych. Powyższe działania powinny zakładać uproszczenie procedur przyjmowania wolontariuszy do instytucji publicznych.	Propozycja nowych rozwiązań dotyczących wolontariatu została wypracowana przez Grupę roboczą ds. aktywizmu i wolontariatu, powołaną przez Przewodniczącego Komitetu ds. Pożytku Publicznego. Obecnie propozycja ta jest przedmiotem prowadzonych analiz.
641	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	O jakich systemowych rozwiązaniach mowa w zdaniu: „Tworzone będą systemowe rozwiązania w zakresie tworzenia lokalnych polityk młodzieżowych obejmujących swoim zakresem partycypację młodzieży w życiu społecznym (w tym Młodzieżowe Rady Gmin)”. W ustawach o samorządzie województwa i samorządzie gminnym istnieją już rozwiązania systemowe dotyczące możliwości powoływania odpowiednio: młodzieżowych sejmików województwa i młodzieżowych rad gminy. Dlatego też ww. zapis wydaje się niezrozumiały.	Rozwiązania systemowe to nie tylko rozwiązania zawarte w ustawach. Ich efektywna realizacja, jak uczy doświadczenie, wymaga uzupełnienia, np. w postaci programu zapewniającego wsparcie finansowe i organizacyjne dla rad młodzieżowych, ich członków i opiekunów czy organizacji - patrz Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy.
642	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	198	Bezpieczeństwo militarne wymaga posiadania silnego krajowego zaplecza produkcyjnego i serwisowego w sektorze obronnym – proponujemy uzupełnienie tego akapitu o poniższe: Niezbędna jest zmiana przepisów prawnych gwarantująca dostosowanie procedur do szybkiej ścieżki administracyjnej związanej z budową zakładów produkcji dual use (produkcji zbrojeniowej, bezpieczeństwa publicznego, miejsc szkolenia, wojskowego, zagrożenia pandemicznego czy powodziowego itd.). Zapewnienie produkcji wyposażenia i serwisu powinno odbywać się z pełnym wsparciem państwa.	Postulowana zmiana przepisów prawnych, jest kierunkiem słusznym i odpowiadającym współczesnym potrzebom bezpieczeństwa państwa. Budowa zakładów produkcji dual use powinna powstawać sprawnie i przy pełnym wsparciu instytucji państwowych. Jednakże kluczowe jest precyzyjne i jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia produkcji dual use. Brak jasnych kryteriów może prowadzić do nadużyć, w szczególności do wykorzystywania przyspieszonych procedur administracyjnych przy inwestycjach stricte cywilnych, które jedynie deklaratorywnie wpisywałyby się w kategorię „podwójnego zastosowania”. Aby tego uniknąć, konieczne jest określenie: katalogu produktów, technologii lub zdolności, które realnie mają podwójne zastosowanie, obiektywnych kryteriów oceny czy dana inwestycja faktycznie spełnia wymogi dual use oraz mechanizmu kontroli, która zapobiegałaby nadużyciom.
643	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	229	Proponujemy uzupełnić poniższy tekst w sposób następujący: Zidentyfikowane zostały jednak bariery uniemożliwiające dalszy rozwój systemu informacyjnego państwa – ich likwidacja będzie priorytetem w działaniach realizowanych w najbliższych latach. Zaliczyć można do nich m.in.: (i) brak umocowanego prawnie jednego punktu dostępu do e-usług publicznych organów odpowiedzialnych za prowadzenie i aktualizację rejestru publicznego zapewniającego jednolity interfejs oraz funkcjonalności podpisu cyfrowego i pieczęci elektronicznej; (ii) ograniczenia modeli tożsamości cyfrowej negatywnie wpływające na powszechność stosowania środków identyfikacji elektronicznej; (iii) funkcjonowanie różnorodnych platform udostępniania e-usług publicznych zbudowanych w oparciu o różnorodne standardy; (iv) ograniczony katalog e-usług	Brak zasadności rozszerzenia przywołanego akapitu z opisu kluczowych wyzwań o szczegółową definicję jednego punktu dostępu.

					publicznych umożliwiających załatwienie sprawy w pełni online. Jeden punkt dostępu jest miejscem, które przekierowuje do usługi odpowiedniego organu administracji (np. Starosta, Marszałek), w systemie którego faktycznie usługa jest realizowana.	
644	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	Proponujemy uzupełnić poniższy tekst w sposób następujący: Podstawą podejmowania prawidłowych decyzji administracyjnych i gospodarczych w ramach realizacji zadań publicznych jest korzystanie z odpowiedniego finansowania i zaufanych danych, tj. danych referencyjnych. Chociaż system jest stale poprawiany, nadal wymaga wielowymiarowych działań wdrożenia efektywnych aktualnych narzędzi koordynacji informatyzacji państwa oraz zaangażowania wszystkich podmiotów publicznych w tym odpowiedzialnych z tworzenie i aktualizację danych referencyjnych, tak aby proces informatyzacji przebiegał spójnie dla całej administracji. Należy zapewnić jakość i aktualność geodezyjnych przestrzennych rejestrów referencyjnych (np. EGIB, GESUT, BDOT10k), które są podstawą wszelkich cyfrowych działań i analiz przestrzennych, w tym związanych z bezpieczeństwem, wymienionych w niniejszym dokumencie)	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter Strategii Rozwoju Polski.
645	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	Proponujemy uzupełnić poniższy tekst w sposób następujący: Aby skutecznie zarządzać transformacją cyfrową kraju, systematycznie będą analizowane różnice między aktualnym stanem cyfryzacji i rozwiązaniami wdrożonymi na poziomie samorządów a stanem docelowym określonym Wizją AIP. Wiele samorządów ma wdrożone cyfrowe rozwiązania funkcjonujące centralnie na poziomie samorządów województw, co również należy wziąć pod uwagę podczas analizy.	Propozycja nieadekwatna.
646	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-234	Proponujemy uzupełnić poniższy tekst w sposób następujący: We wspólnym portalu ustanowiony zostanie jeden punkt dostępu przekierowujący użytkownika do elektronicznych usług publicznych organów odpowiedzialnych za prowadzenie i aktualizację rejestru publicznego dla obywateli, przedsiębiorców i administracji oraz jednolite w skali kraju/samorządu/organu administracji/gminy narzędzia służące realizacji i uruchamianiu kolejnych e-usług. Jeden punkt dostępu jest miejscem, które przekierowuje do usługi odpowiedniego organu administracji (np. Starosta, Marszałek) , który prowadzi rejestr referencyjny i w systemie którego faktycznie usługa jest realizowana.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
647	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	234	Proponujemy uzupełnić poniższy tekst w sposób następujący: W celu pełniejszego wykorzystania potencjału danych gromadzonych przez administrację publiczną wdrożona zostanie koncepcja referencyjnych rejestrów publicznych obejmująca ustanowienie zaufanych wzorców odniesienia w określonym zakresie danych, w tym określająca organ odpowiedzialny za tworzenie, aktualizację i publikowanie danych referencyjnych, powstanie Krajowa Platforma Udostępniania Danych.	Uwaga zostanie uwzględniona.
648	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	252-261	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej sporządzony został w formie tekstowej i graficznej (kartograficznej). Jednocześnie przyjęto założenie, że obie formy modelu są względem siebie komplementarne i tworzą spójną całość. Model powinien dawać jednoznaczny przekaz, tj. być czytelny, komunikatywny i praktyczny w użyciu. W tym celu proponujemy uzupełnienie go o dodatkowe rysunki ilustrujące rozmieszczenie dotychczas nie mieszczących się w schemacie graficznym (a opisanych w tekście) elementów struktury funkcjonalno-przestrzennej.	Model zostanie uzupełniony
649	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Pkt. 3 b powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi W pierwszej kropce: uzupełniające połączenia drogowe należy uwzględnić połączenia: - granica państwa-Kłódzko-Nysa- Opole-Częstochowa - trasa łączy dwie krajowe aglomeracje miejskie tj. Częstochowę i Opole oraz stanowi powiązanie międzynarodowe (Praga, Czechy). - S8 -Wieluń- Kluczbork- Opole- Krapkowice – Racibórz- granica państwa - trasa stanowi powiazanie międzynarodowe (Ostrawa, Czechy) z ośrodkiem subregionalnym (Racibórz), krajową aglomeracją miejską (Opole), a następnie poprzez połączenie z drogą ekspresową S8 powiązanie Opola z metropolią ponadregionalną (Łódź). Obie trasy spełniają wskazane kryteria powiazań, a jednocześnie stanowią istotny dla województwa opolskiego element krajowego układu drogowego zapewniający sprawne, efektywne i bezpieczne powiązanie Opola i regionu z centrum kraju, w tym planowanym CPK i metropolią warszawską wraz z powiazaniami międzynarodowymi. Wnioskowane uzupełnienie tras należy uwzględnić na mapie 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (str. 261).	Zaprezentowane połączenia komunikacyjne w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych, takich jak

						Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. - już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą mogły być zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
650	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-266	Tytuł rozdziału sugeruje, że zawarte zostały w nim zarówno ustalenia jak i rekomendacje. Jeśli przyjąć, że ustalenia mają normatywny charakter a rekomendacje postulatywny, to okaże się, że rekomendacji w tym rozdziale nie ma.	Tytuł zostanie poprawiony
651	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	275-278	Dla podniesienia walorów użytkowych dokumentu, proponujemy zilustrowanie ustaleń tekstowych opisujących cel wsparcia obszarów strategicznej interwencji, sposób delimitacji i zasady prowadzenia zarządzania interwencją, za pomocą obrazu graficznego (mapek). Dzięki temu możliwe będzie szybkie i intuicyjne zrozumienie układu przestrzennego zjawisk, które w opisie tekstowym wymagają długiego wyjaśniania. Na mapie odbiorca natychmiast widzi relacje przestrzenne – rozmieszczenie, zasięg i wzajemne powiązania obszarów, co m.in. ułatwia porównania, identyfikację potencjalnych synergii między obszarami oraz planowanie zintegrowanych działań rozwojowych.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
652	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	276	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Analiza opisu nowego OSI dała podstawę do sformułowania poniższych uwag: - Zmiany demograficzne i adaptacja do nich, o których tak wiele dyskutowano na etapie opracowania dokumentu, zostały zdominowane przez inne problemy dotyczące obszarów wiejskich. Sama nazwa OSI świadczy o tym, że jego istotą jest wsparcie obszarów wiejskich, a nie adaptacja do zmian zachodzących w demografii kraju. Można odnieść wrażenie, że problemy demograficzne dotyczą wyłącznie obszarów wiejskich. - Zmieniona została nie tylko nazwa OSI, ale również charakter i celowość planowanej interwencji. Nie zauważa się obecnie potrzeby długofalowego oddziaływania w zakresie tworzenia warunków do sprawnego działania jst przy zmniejszającej się liczbie mieszkańców (dostęp i finansowanie usług publicznych) – wcześniej były planowane m.in. zmiany legislacyjne czy korekty systemu finansowania jst. - Rangę tego OSI obniża brak zdefiniowania konkretnych narzędzi i sposobów wdrażania, w przeciwieństwie do opisu OSI adaptacja do procesów demograficznych z poprzedniej wersji dokumentu. - W opisie OSI zabrakło mechanizmów monitorowania efektów planowanej interwencji, które z kolei były precyzyjnie opisane w poprzedniej wersji. To sprawia, że nie wiadomo czy przewidywana jest aktualizacja zaproponowanej delimitacji. - Zarządzanie interwencją w ramach OSI nie przewiduje literalnie wpisanej współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu. Opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI – nie znana jest tu rola ministra właściwego ds. rozwoju. Podsumowując: Cel 1 łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich obecnie nie ma ustanowionego OSI, nie	Koordinację w tym zakresie prowadzi Minister RiRW. Strategia nie wyklucza wsparcia publicznego dla gmin, które nie należą do OSI. Gminy położony przy aglomeracjach, będą objęte OSI dedykowanemu Miejskim Obszaram Funkcjonalnym.

					wyodrębniono narzędzi oddziaływania w tym zakresie, co sprawia, że kwestie demograficzne straciły na znaczeniu w opiniowanym Projekcie.	
653	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Strategia będzie monitorowana za pomocą zestawu wskaźników realizacji, określonych w perspektywie roku 2035, z wyznaczonymi wartościami pośrednimi dla roku 2030. Łącznie określono 56 wskaźników, których wykaz zawarto w Załączniku nr 2 do Strategii. Wskaźniki te będą regularnie monitorowane (w oparciu o wskazane źródła danych) i będą stanowić podstawę oceny postępów wdrażania Strategii. Należy jednak zauważyć, że w Strategii nie przedstawiono metodologii szacowania wartości docelowych - zarówno dla wskaźników pośrednich, jak i końcowych. Brak takiej metodyki utrudnia jednoznaczną ocenę efektywności realizacji celów strategicznych, a w konsekwencji ogranicza możliwości oceny realności osiągnięcia założonych wartości wskaźników. Z tego względu rekomenduje się uzupełnienie Części IV Strategii lub Części III – Wdrożeniowej (zawierającej cele do osiągnięcia w poszczególnych priorytetach), o zapisy precyzujące sposób szacowania wartości wskaźników pośrednich i docelowych. Powinny one wskazywać m.in.: zastosowaną metodologię prognozowania (np. analiza trendów, modele statystyczne, ekspertyzy eksperckie) oraz założenia i ograniczenia przyjęte w procesie szacowania. Takie doprecyzowanie wzmocni wiarygodność systemu monitorowania oraz umożliwi bardziej obiektywną ocenę postępów realizacji Strategii w perspektywie lat 2030 i 2035.	Strategia nie jest dokumentem właściwym do opisywania kwestii metodycznych.
654	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Akapit rozpoczynający się od zdania: „Konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe. (...)” Powinien zostać uzupełniony o zapis wyraźnie gwarantujący samorządom zwiększenie/zapewnienie środków na realizację przedsięwzięć rządowych i podmiotów sektorowych tam, gdzie to będzie niezbędne. Dodatkowo w kolejnych trzech akapitach sugerujemy ujednolicenie stosowanego określenia: powinno być samorządy województw lub samorząd województwa, a nie samorząd województw.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. W Systemie realizacji jest opisany sposób współdziałania z zarówno z samorządami województw, jak i lokalnymi, w szczególności przy opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego, wypracowaniu mechanizmów współpracy z miastami (ustawa o zrównoważonym rozwoju miast), wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji czy zawieraniu kontraktów i porozumień terytorialnych. Zróżnicowany poziom szczegółowości priorytetów wynika z ich specyfiki oraz rodzaju interwencji wskazanych przez resorty jako priorytetowe.
655	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Pierwszy akapit w pkt. 3 Ukierunkowanie wieloletnich ram finansowych na lata 2028-2035 (...) wymaga aktualizacji w kontekście wydarzeń, które już miały miejsce i przyjętych rozwiązań.	Zapisy zostaną zaktualizowane.
657	Samorząd	Urząd Marszałkowski	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	33	Dla obszaru nowoczesnego systemu ochrony ludności i obrony cywilnej w kamieniach milowych brakuje komponentu edukacyjnego, o którym jest mowa na str. 11 i w opisie Priorytetu 3.3. Nie zidentyfikowano również	Edukacja i szkolenia są przewidziane w ramach Programu Ochrony

		Województwa Opolskiego	NA LATA 2026-2029		żadnych przedsięwzięć, które zwiększyłyby integrację systemów i koordynację działań administracji oraz podmiotów społecznych i gospodarczych.	Ludności i Obrony Cywilnej na lata 2025-2026, w obszarze 4, a także zostały uregulowane w ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (OLiOC). Zadanie to zostało przeznaczone do realizacji zarówno na poziomie centralnym, jak i lokalnym, a na jego finansowanie corocznie przeznaczane będą znaczące środki. Z tego względu brak jest potrzeby powielania zagadnień o charakterze edukacyjnym. Kwestie integracji i koordynacji działań administracji publicznej oraz podmiotów zewnętrznych są związane z realizacją ustawy OLiOC oraz wykonywaniem zadań określonych w Programie OLiOC, co odbywa się zarówno poprzez kształtowanie systemu ochrony ludności i obrony cywilnej przez administrację rządową, jak i w ramach swobody w zakresie sposobu realizacji zadań, gospodarowania środkami oraz planowania inwestycji i działań na poziomie lokalnym przez jednostki samorządu terytorialnego. Współpraca pomiędzy administracją publiczną a podmiotami społecznymi i gospodarczymi odbywa się w oparciu o obowiązujące przepisy, a także w formie bieżących, roboczych spotkań.
658	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	45	Kamienie milowe (etapy realizacji) - Określenie w GeoPrawie referencyjnych rejestrów źródłowych (klas obiektów) będących podstawą definiowania cyfrowych zasięgów dokumentów planistycznych.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
659	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	od 2 do 6	Zestawienie wskaźników zawartych w Strategii, oprócz wskaźników odnoszących się do celów realnych lub potencjalnie osiągalnych, obejmuje również takie, dla których założone wartości docelowe można uznać za mało lub umiarkowanie realne do osiągnięcia. Wskaźniki umiarkowanie realne do osiągnięcia: - Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań na osobę; - Udział mieszkań przeludnionych w zasobie mieszkaniowym; - Odsetek porodów drogami natury ze znieczuleniem; - Udział porodów fizjologicznych w przyjętych porodach ogółem; - Liczba osób z obywatelstwem polskim przebywających za granicą na pobyt czasowy powyżej 12 miesięcy; - Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 60/65-74 lata; - Miejsca w długoterminowej opiece stacjonarnej – na 100 tys. ludności - łóżka opieki długoterminowej – system ochrony zdrowia; - Odsetek dorosłych objętych opieką Centrów Zdrowia Psychicznego; - Odsetek 15-letnich uczniów z niskimi osiągnięciami w umiejętnościach podstawowych: 1) rozumienie tekstów, 2) myślenie matematyczne; - Stopień realizacji inwestycji drogowych (zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 maja 2004 r. w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych); - Liczba ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych; - GERD – nakłady na B+R jako % PKB; - Liczba polskich jednorożców (startupów > 1 mld EUR); - Liczba firm z dominującym polskim kapitałem prywatnym w TOP100; - Gęstość robotyzacji (roboty na 10 tys. pracujących); - Wskaźnik przeciętnego systemowego czasu trwania przerwy długiej i bardzo długiej w przeliczeniu na jednego odbiorcę (SAIDI). Wskaźniki mało realne do osiągnięcia:	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji.

					- Udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto; - Współczynnik dzietności; - Odsetek osób, które posiadają co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe; - Udział inwestycji venture capital w PKB; - Liczba instalacji CCS/CCU w Polsce; - Udział energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w elektroenergetyce; - Redukcja emisji gazów cieplarnianych w gospodarce względem 1990 r. z uwzględnieniem pochłaniania (LULUCF). W związku z tym proponujemy dokonać ponownej weryfikacji przyjętych wartości docelowych wskaźników, zwłaszcza w odniesieniu do tych, które wykazują niskie prawdopodobieństwo osiągnięcia. Uzupełnienie Strategii o analizę realności celów oraz ich aktualizację na podstawie danych empirycznych i analiz trendów przyczyni się do zwiększenia wiarygodności dokumentu i efektywności jego wdrażania.	
660	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	Prosimy o korektę opisu Opola, przy zachowaniu pozostałych zapisów dotyczących Kędzierzyna-Koźla i Nysy bez zmian, w sposób następujący: „W województwie opolskim wskazano Opole jako ośrodek regionalny, który pełni rolę stolicy regionu i który, wraz ze swoim obszarem funkcjonalnym, rozwija funkcje metropolitalne. Istotnym elementem wsparcia z poziomu krajowego będą działania służące rozwojowi węzłowych funkcji komunikacyjnych do obsługi międzynarodowych i międzyregionalnych połączeń w ruchu kolejowym i drogowym. Wsparcie regionalnych funkcji Opola powinno obejmować także kwestie dostępności komunikacyjnej miasta, zarówno poprzez lepsze skomunikowanie drogowe i kolejowe z Warszawą, jak i poprawę transportu zbiorowego na terenie województwa, a także wsparcie dogodnych rozwiązań komunikacyjnych na obszarze aglomeracji opolskiej Regionalne i ponadregionalne funkcje Opola związane są z jego rolą ośrodka akademickiego. Tworzy to korzystne warunki do rozwoju w regionie gospodarki wykorzystującej potencjał wiedzy i kompetencji. Niezbędne jest zatem wsparcie w zakresie oferty edukacyjnej i podnoszenia jakości kształcenia szkół wyższych Opola. Ważnym aspektem rozwoju stolicy regionu jest wzmacnianie kulturotwórczej roli poprzez promocję Opola jako miasta festiwalu, wspieranie inicjatyw kulturalnych czy organizacji krajowych i międzynarodowych imprez i przedsięwzięć kulturalnych. Decydujące znaczenie będą miały także strategiczne inwestycje krajowe realizowane na terenie Opola i w jego obszarze funkcjonalnym oraz promowanie Opola jako miejsca atrakcyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw. Znaczenie Opola wzrośnie poprzez ulokowanie na jego terenie instytucji publicznych (krajowych, rządowych), co przyczyni się do powstania nowych, dobrych miejsc pracy. Wsparcie z poziomu krajowego mogłoby jednocześnie dotyczyć tworzenia synergii rozwojowych z sąsiednimi metropoliami: wrocławską i górnośląską oraz wspólnego tworzenia i funkcjonowania usług publicznych komplementarnych względem siebie. (...)”.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
661	Samorząd	Powiat Słupski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253, 261	[1/3] Wnosimy o zmianę klasyfikacji Miasta Słupska w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” (s. 253 i 261) – z pozycji „ośrodka subregionalnego” na „regionalną aglomerację miejską”, równorzędną z Koszalinem. Obecne ujęcie zaniża faktyczną rangę i funkcje Słupska w układzie osadniczym kraju oraz w systemie bezpieczeństwa i energetyki, a w konsekwencji może prowadzić do nieuzasadnionego ograniczenia dostępu do instrumentów finansowych i infrastrukturalnych przewidzianych dla ośrodków regionalnych. Uzasadnienie: 1. Funkcje ustrojowe i ponadlokalne Słupsk jest miastem na prawach powiatu drugim co do wielkości ośrodkiem rozwoju w województwie pomorskim. Odgrywa rolę ośrodka administracyjnego, gospodarczego, edukacyjnego, zdrowotnego i kulturalnego dla subregionu słupskiego. Skala i zasięg świadczonych usług kwalifikują Słupsk do kategorii ośrodków regionalnych. Słupsk lideruje MOF Słupsk–Ustka, dysponując strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych 2021–2027 (ZIT) i dojrzałymi mechanizmami wdrażania projektów zintegrowanych (transport publiczny, klimat, energia, rewitalizacja). Słupsk jest celem dojazdów do pracy dla mieszkańców regionu oraz zapewnia wachlarz usług ponadpowiatowych (administracja, ochrona zdrowia, kultura, szkolnictwo, handel), którym nie dorównują ośrodki subregionalne porównywane w projekcie SRP. 2. Dostępność transportowa Miasto leży przy drodze ekspresowej S6 (korytarz wschód–zachód, integracja z Trójmiastem i Szczecinem) i na modernizowanej linii kolejowej nr 202 (Lębork–Słupsk–Gdynia), co zwiększa prędkości, przepustowość i niezawodność połączeń. Ponadto w ramach Raportu Pakt dla Bezpieczeństwa Pomorza Środkowe planowany jest również korytarz transportowy północ-południe: Via Pomerania (Ustka-Bydgoszcz). W Słupsku realizowany jest dworzec kolejowy o randze odpowiadającej funkcji węzła regionalnego. Dla dojazdów do pracy miasto pełni rolę ośrodka przyciągającego, porównywalną z częścią obecnych ośrodków regionalnych – przy jednocześnie większej	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					samodzielności funkcjonalnej względem metropolii niż np. Elbląg wobec Gdańska. 3. Szkolnictwo wyższe Uczelnia wyższa o statusie uniwersytetu (Uniwersytet Pomorski w Słupsku) potwierdza rangę akademicką, zaplecze kadrowe i potencjał rozwojowy. Wiele miast sklasyfikowanych jako regionalne aglomeracje nie posiada uczelni o statusie uniwersytetu. Jest to fakt, który powinien być uwzględniony w typologii SRP. Ponadto w Słupsku swoją siedzibę ma również Niepubliczna Wyższa Szkoła Inżynierii Gospodarki. 4. Gospodarka i innowacje Miasto Słupsk dysponuje dojrzałym, zintegrowanym ekosystemem wsparcia przedsiębiorczości, którego trzon tworzą: Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (w formule Polskiej Strefy Inwestycji) oraz Słupski Inkubator Technologiczny, zarządzane przez Pomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. Zasięg działania SSSE obejmuje szeroki obszar Pomorza Środkowego, dzięki czemu Słupsk pełni funkcję rozpoznawalnego ośrodka dla makroregionu, z efektami wykraczającymi poza granice miasta i powiatu.	
662	Samorząd	Powiat Słupski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253, 261	[2/3] W efekcie Słupsk dysponuje kompletnym, efektywnym systemem przyciągania i skalowania inwestycji produkcyjnych i usługowych, wspartym dostępnością S6 i linii kolejowej 202. Skala i profil aktywności gospodarczej odpowiadają randze ośrodka regionalnego, a nie subregionalnego, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w klasyfikacji miasta w „Strategii Rozwoju Polski”. Wiodące branże stanowią: – Przetwórstwo ryb i „cold chain” – największa w kraju i jedna z kluczowych w UE koncentracja zakładów przetwórstwa łososia oraz innych ryb (MOWI, Milarex, Paula Fish, Łosoś), z zapleczem chłodniczym, logistyką i eksportem. – Offshore i usługi portowe – rozwijająca się funkcja operacyjno-serwisowa dla farm na Bałtyku generuje stały popyt na usługi morskie, serwis techniczny, logistykę, szkolenia i zaplecze magazynowe. – Polimery, opakowania i AGD z tworzyw – Plast-Box, Keter/Curver, BranQ i inni tworzą klaster oparty na przetwórstwie tworzyw sztucznych. – Motoryzacja i metal- m.in.: zbiorniki LPG/CNG (STAKO), haki holownicze (AUTO-HAK), regeneracja części (Lauber), Scania. – Drzewno-meblarska i stolarka – AJ Fabryka Mebli, MS, Abatec. – ICT, automatyka – Aparator Telemetry, OptiNav (robotyka), Kaliop (usługi IT) – zaplecze dla przemysłu 4.0 i usług cyfrowych. Koncentracja dużych, eksportowych firm produkcyjnych i usług dla energetyki morskiej, wsparte przez zaplecze B+R, uczelnię i szpital wojewódzki, tworzy wielobranżowy hub gospodarczy o oddziaływaniu wyraźnie szerszym niż subregionalne. To kolejny argument za uznaniem Słupska za regionalną aglomerację miejską. 5. Instytucje o randze centralnej i regionalnej W Słupsku zlokalizowano m.in. Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego – jednostkę rangi centralnej. Podjęta została również decyzja o przywróceniu funkcjonowania Urzędu Morskiego w Słupsku. Miasto posiada także instytucje rzadko spotykane w ośrodkach niższego rzędu (np.: Szpital Wojewódzki, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolęcznictwa, Muzeum Pomorza Środkowego, filharmonia, Teatr Dramatyczny, Teatr Lalki Tęcza, Zespół Parków Krajobrazowych o zasięgu wojewódzkim, liczne delegatury instytucji, w tym: Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego). To obiektywne przesłanki do kwalifikacji jako ośrodek regionalny. 8. Bezpieczeństwo narodowe i inwestycje o znaczeniu strategicznym Obecność bazy Aegis Ashore w Redzikowie, a także innych instalacji wojskowych w strefie oddziaływania Słupska, znacząco podnosi strategiczną rangę obszaru. „Pakt dla bezpieczeństwa – Pomorze Środkowe” wskazuje region słupski jako ważny komponent systemu bezpieczeństwa państwa. Konsekwencją powinno być odpowiednie umocowanie Słupska w SRP, z kategorią co najmniej ośrodka regionalnego. W regionie znajdują się: – Dowództwo Pomorskiej Brygady Obrony Wybrzeża im. gen. bryg. Stanisława Grzmot-Skotnickiego (7 BOW), – Naval Support Facility (NSF) Redzikowo / Aegis Ashore Missile Defense System – amerykańska baza wspierająca naziemny element systemu Aegis Ashore; – Centrum Szkolenia Marynarki Wojennej im. wiceadm. Józefa Unruga (CSMW) – główny ośrodek szkolenia Marynarki Wojennej, zlokalizowany w Łądowie koło Ustki; – Szkoła Podoficerska Marynarki Wojennej w Ustce – jednostka kształcąca podoficerów Marynarki Wojennej; – Centralny Poligon Sił Powietrznych (CPSP) Ustka–Wicko Morskie – kluczowy poligon nadmorski, wykorzystywany przede wszystkim do strzelań przeciwlotniczych i ćwiczeń ogólnowojskowych, z komendą poligonu w Ustce.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

663	Samorząd	Powiat Słupski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253, 261	[3/3] 9. Energetyka Region słupski jest jednym z kluczowych węzłów transformacji energetycznej Polski, m.in.: zaplecze serwisowe morskiej energetyki wiatrowej w Ustce, tradycje hydroenergetyczne dorzecza Słupi oraz planowana elektrownia jądrowa w bliskim sąsiedztwie (o poważnym, długofalowym oddziaływaniu na rynek pracy, infrastrukturę i poddostawców). SRP skupia uwagę na odnawialnych źródłach energii i energetyce jądrowej. Koncentracja projektów offshore, sąsiedztwo pierwszej polskiej elektrowni jądrowej, nowe linie 400 kV oraz silny klaster lądowych odnawialnych źródeł energii tworzą regionalny biegun rozwoju energetyki o trwałym, ponadlokalnym (docelowo ogólnopolskim) oddziaływaniu gospodarczym. To kolejny argument, by w „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” zaklasyfikować Słupsk jako regionalną aglomerację miejską, a nie ośrodek subregionalny. 10. Pozycja Słupska w układzie osadniczym Pomorza Środkowego Słupsk i Koszalin wspólnie dominują na Pomorzu Środkowym. Utrzymywanie asymetrycznej klasyfikacji (Koszalin – regionalna aglomeracja, Słupsk – subregionalny) sztucznie deprecjonuje realną pozycję Słupska oraz zubaża spójność planowania publicznego na obszarze między Trójmiastem a Szczecinem. Słupsk – ze względu na dystans do metropolii trójmiejskiej – cechuje wyższa samodzielność funkcjonalna i odrębność strefy ciężenia, co dodatkowo przemawia za rangą regionalną. Reasumując, pozostawienie Słupska w kategorii subregionalnej, wpłynie negatywnie na rozwój oraz w konsekwencji może doprowadzić do ograniczenia dostępu do adekwatnych instrumentów finansowania i wsparcia. Utrudni harmonizację sieci transportowej, osłabi efekty transformacji energetycznej i obniży bezpieczeństwo. Będzie miało wprost i pośrednio niekorzystny wpływ na ograniczenie inwestycji. W wymiarze prawnym i planistycznym utrwaliłoby to nierówne traktowanie dwóch równorzędnych biegunów Pomorza Środkowego, stojących wobec podobnych wyzwań i możliwości. Słupsk spełnia przesłanki przypisane ośrodkom regionalnym: jest biegunem rozwoju Pomorza Środkowego, z rozwiniętymi funkcjami akademickimi, administracyjnymi, kulturalnymi i gospodarczymi; pełni funkcję węzła transportowego; jest kluczowy dla systemu bezpieczeństwa oraz zielonej transformacji (morska energetyka wiatrowa, planowana energetyka jądrowa). Utrzymanie klasyfikacji subregionalnej byłoby decyzją niespójną z rzeczywistymi funkcjami miasta i rzeczywistą rangą regionu. Wpłynie to negatywnie również na rozwój Powiatu Słupskiego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
664	Samorząd	Powiat Słupski	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10, 11	Uwaga i uzasadnienie jak w punkcie powyżej.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
665	Samorząd	Gmina Redzikowo	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	W nowej perspektywie unijnej na lata 2021-2027 - obecnie zakłada się wykluczenie gmin, o liczbie mieszkańców powyżej 15 tysięcy oraz niebędących w aglomeracji, która osiągnęła wskaźniki określone w Dyrektywie Rady 91/271/EWG, tj. dyrektywie ściekowej, z możliwością ubiegania się o współfinansowanie inwestycji wodno-kanalizacyjnych w ramach ogłoszonych naborów np. FEnIKS, FEP-2021-2027. Obecnie - z perspektywy samorządów rozwijających się, których liczba mieszkańców nie przekracza 15 tys. mieszkańców zapotrzebowanie na realizację tego typu inwestycji jest ogromne. Świadczy o tym m.in. ilość złożonych wniosków w ramach ogłoszonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego naboru na "Inwestycje w zrównoważoną gospodarkę wodno-ściekową na terenach wiejskich objętego Krajowym Planem Odbudowy" oraz ogłoszony przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej nabór w ramach działania FENX.02.05 "Woda do spożycia". Uwaga: uwzględnienie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku powyższej uwagi.	Strategia przedstawia działania w sposób ogólny/kierunkowy. Sposób wydatkowania funduszy europejskich będzie rozstrzygany w ramach Planu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego dla Polski na lata 2028-2034.
666	Samorząd	Gmina Redzikowo	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Uwzględnienie gmin wiejskich w możliwościach ubiegania się o dofinansowanie projektów infrastrukturalnych w kulturze w ramach programu FEnIKS. Obecnie program jest adresowany m.in. do jednostek samorządu terytorialnego na rzecz samorządowych instytucji kultury, położonych w miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Pozostałe samorządy bądź podległe im jednostki nie mają możliwości ubiegania się o dofinansowanie inwestycji w tym obszarze.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
667	Samorząd	Miasto i Gmina Ropczyce	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Włączenie terminalu intermodalnego w Ropczycach do planów rozwoju jest działaniem zasadnym, co wynika z przypisywanej mu wagi i wysokiego stopnia dojrzałości inwestycyjnej, potwierdzonej posiadanymi przez inwestora pozwoleniami na budowę. Przedmiotowy terminal służyć będzie obsłudze okolicznych zakładów przemysłowych, stanowiąc znaczący węzeł logistyczny dla regionów Podkarpacia i Małopolski, a także zwiększając efektywność transportu intermodalnego w relacjach z terminalami ukraińskimi. Ponadto, proponowana lokalizacja ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa Polski i państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, gdyż umożliwi wykorzystanie połączeń	ładunki z Ukrainy są obsługiwane przez inne terminale, tj. z dostępem do infrastruktury 1520 mm.

					intermodalnych do dostarczania i obsługi ładunków wojskowych w bezpośrednie sąsiedztwo wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej.	
668	Samorząd	Miasto Bełchatów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Cyt. „Dekarbonizacja krajowej i globalnej gospodarki jest niezbędna dla ochrony klimatu, a sprawnie przeprowadzona może być także korzystna dla wzrostu gospodarczego i jakości życia obywateli.” Proszę o przeanalizowanie treści zapisu w kontekście konieczności wprowadzenia ETS 2 i założeń projektu Planu Społeczno – Klimatycznego. Plan wprowadza działania osłonowe wynikające z przewidywanego wzrostu cen energii cieplnej. Zgodnie z PSK już obecnie cyt. „niemal 40% badanych przedsiębiorców deklaruje, że aktualne koszty energii istotnie wpływają na ograniczenie możliwości inwestowania w rozwój firmy” (str. 72). W odniesieniu do mieszkańców też nie widać korzyści z tego tytułu cyt. „Już obecnie ubóstwo energetyczne dotyczy 12% polskiego społeczeństwa (1,5 mln gospodarstw domowych). Wskaźnik został wprowadzony z uwagi na potrzebę weryfikacji dotychczasowej metody identyfikacji gospodarstw domowych ubogich energetycznie. Możliwość obliczenia zarówno skali jak i stopnia dotkliwości ubóstwa energetycznego jest jedną z najważniejszych zalet, które doprowadziły do wdrożenia wskaźnika WKND. W kontekście innych wskaźników odsetek oscyluje w granicach 20%” (str. 21). W świetle wskazanych wyżej zapisów projektu PSK, proszę o ponowne przeanalizowanie zapisów Strategii i doprecyzowanie, skąd autorzy dokumentu czerpią wiedzę o korzyściach dla wzrostu gospodarczego i polepszenia jakości życia obywateli w wyniku wprowadzenia dekarbonizacji.	Mimo kosztów i pewnych ryzyk sprawiedliwie przeprowadzona transformacja energetyczna wiąże się z wieloma szansami, takimi jak np.: poprawa bezpieczeństwa energetycznego (przez zmniejszenie zależności od paliw kopalnych), perspektywiczny spadek kosztów energii (większy udział "zielonej" energii stanowi także dodatkową zachętę dla przedsiębiorców), impuls dla innowacji i modernizacji gospodarki, poprawa jakości powietrza (dekarbonizacja poza zmniejszeniem emisji gazów cieplarnianych prowadzi do ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza). SRP2035 w warstwie diagnostycznej jest zgodna z KRK2050 i KPEiK.
669	Samorząd	Miasto Bełchatów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Zapis cyt. „Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach”. Strategia nie uwzględnia przyczyn depopulacji wynikających z innych powodów – w przypadku Bełchatowa i innych miast, gmin leżących na obszarze transformacji energetycznej powodem jest przede wszystkim zagrożenie utraty pracy wynikające z procesu zamykania kopalni i elektrowni. Brak alternatywnych miejsc pracy na terenie obszaru jest kluczową przesłanką poszukiwania nowego miejsca zamieszkania.	Uwaga o charakterze komentarza
670	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Strategia powinna przewidywać działania zmierzające do większej elastyczności na rynku pracy dla osób 50+ jako grupy o niskiej aktywności zawodowej. Problem wynika z niechęci do zatrudniania tej grupy osób. Dlatego należy wprowadzić systemowo zachęty do aktywizacji np. dopłaty do firm, system szkoleń włączających, wprowadzenie elastycznych godzin pracy, zakresie pracy zmianowej czy pracy zdalnej.	Propozycje zbyt szczegółowe. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Strategia zawiera już zapisy ukierunkowane na wsparcie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+.
671	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	C. Promowanie zatrudnienia osób w wieku 50 + . Proponujemy stworzenie systemu zachęt finansowych dla firm zatrudniających / chcących zatrudniać osoby w wieku 50 + .	Propozycje zbyt szczegółowe. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Strategia zawiera już zapisy ukierunkowane na wsparcie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+.
672	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83-85	Uwaga ogólna, która odnosi się praktycznie do całości dokumentu. Strategia zawiera bardzo dużo ogólników nie precyzując mechanizmów jej wdrożenia, konkretnych działań, pomysłów ich realizacji oraz źródeł finansowania proponowanych zadań. Przykładowo: Służby zatrudnienia staną się bardziej elastyczną i skuteczną organizacją w podejmowaniu działań. Zostaną podjęte działania, które przyczynią się do kształtowania norm sprzyjających uczestnictwu ojców w obowiązkach wychowawczych. Zostaną podjęte działania, dzięki którym osoby opiekujące się nie w pełni samodzielnym członkiem rodziny (również innym niż małe dzieci, np. rodzicem czy współmałżonkiem) realnie w większym stopniu będą mogły korzystać z	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu

					elastycznej organizacji pracy. Zostaną podjęte działania prowadzące do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy.	podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
673	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Utworzenie rządowego portalu informacyjnego o prawach rodziców Proszę o przeanalizowanie celowości tworzenia kolejnego portalu informującego o prawach rodziców, w sytuacji, gdy takie portale już istnieją. np. https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jakie-sa-podstawowe-prawa-i-obowiazki-rodzicow Strona pokazująca prawa rodziców – link: https://rzecznikrodzicow.pl/	Autorzy Strategii dostrzegają potrzebę zebrania w jednym miejscu informacji o prawach rodziców. Podane za przykład strony nie są stronami rządowymi, a np. stroną RPO, która nie pokazuje w sposób jasny i klarowny praw i obowiązków rodziców. Informacje o rodzinie stanowią jedną z wielu załączek. Stworzenie nowego portalu internetowego o prawach rodziców jest zasadne, a szczegóły dotyczące portalu zostaną dopracowane w toku realizacji Strategii.
674	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Proszę o ponowne przeanalizowanie wartości wskaźnika Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 60/65 – 74, który, pomimo opisanych w Strategii szerokich działań włączających i aktywizujących, ma wzrosnąć do 2030 r. w stosunku do wartości bazowej zaledwie o 1,7%. Biorąc pod uwagę założone działania i wskazany wzrost liczby osób z tej grupy wiekowej wartość wskaźnika powinna być wyższa. Analogiczna uwaga dotyczy drugiego z planowanych wskaźników Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS.
675	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115-117, 125	Strategia zakłada w pierwszej kolejności poniesienie nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę kolejową, w tym kolej dużych prędkości. W wyzwaniach pominięto lub niewystarczająco potraktowano zidentyfikowany w innych dokumentach rządowych problem wykluczenia komunikacyjnego. Dotyka on regiony wiejskie lub o mniej gęstości zatrudnienia i ludzi, których nie stać na zakup własnego samochodu. Jedynym rozwiązaniem dla tych regionów nie jest kolej dużych prędkości, lecz rozwój kolei regionalnych / lokalnych połączony z rozwojem transportu autobusowego. Należy również wdrożyć działania rekompensujące samorządom konieczność uruchamiania linii autobusowo kolejowych, często nierentownych z ekonomicznego punktu widzenia oraz wsparcia dla mieszkańców (w tym finansowego – tanie bilety, regionalne bilety zintegrowane, spójny system przesiadek itp.). Wspomina się, że tabor kolejowy jest często przestarzały, ale jego wymiana jest opisana jedynie w kontekście dostosowania do KDP – pominięto wsparcie przewoźników lokalnych, którzy nie potrzebują wagonów dostosowanych do dużych prędkości.	Zapisy nie koncentrują się na kwestii KDP. Walka z wykluczeniem oraz instrumenty wsparcia dla przewoźników regionalnych są opisane w innych punktach dokumentu. Projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) zakłada ustanowienie marszałków województw integratorami przewozów w swoim województwie. Integracja będzie polegała m.in. na integracji przewozów autobusowych i kolejowych na swoim obszarze.
676	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Autorzy Strategii wskazują na rosnące koszty utrzymania infrastruktury drogowej, kładąc nacisk na kwestie utrzymania dróg krajowych. Zgodnie z raportem NIK z 2023 r. problem związany z rosnącymi kosztami utrzymania dróg i koniecznością ich przeglądu dotyka samorządy, których nie stać na regularne przeglądy stanu jakości dróg. Sygnalizujemy konieczność uwzględnienia tego problemu w końcowej wersji Strategii. Proponujemy też, by kwestie przewozów ponadlokalnych (łączyjących miejscowości w ramach tego samego województwa) znalazły się w wyłącznej kompetencji władz samorządowych szczebla wojewódzkiego, którzy odpowiedzialiby za stworzenie spójnej, łączącej różne rodzaje transportu sieci infrastruktury transportowej.	Temat rosnących kosztów utrzymania dróg, dotyczy również samorządów i tym samym powinien być uwzględniony w końcowej wersji raportu. Ponadto potrzeby w zakresie utrzymania dróg krajowych rosną szczególnie szybko, co wynika z intensywnej rozbudowy sieci TEN-T drogowej, która jest realizowana w największych przekrojach, a także z faktu, że drogi krajowe wymagają najwyższych standardów utrzymania

						przez zarządcę (GDDKIA) z uwagi na najwyższe znaczenie dla mobilności krajowej i międzynarodowej. Projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) zakłada ustanowienie marszałków województw integratorami przewozów w swoim województwie. Marszałkowie będą obowiązani do opracowania planu transportowego województwa w celu identyfikacji obszarów wykluczonych. W ramach zmiany systemu organizacji publicznego transportu zbiorowego nie planuj się od odstąpienia od możliwości organizowania przewozów przez jst wszystkich poziomów.
677	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Prośba o dopisanie do punktu b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łącznie aglomeracje miejskiej regionalne i ośrodki subregionalne drogi Łódź – Bełchatów. W chwili obecnej Bełchatów nie posiada bezpośredniego połączenia ze stolicą regionu. Połączenie odbywa się poprzez mocno wyeksploatowaną drogę wojewódzką 485 do Pabianic – Ksawerowa lub okrężnie S8 / autostrada A1.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Nie jest nigdzie określone że wszystkie ośrodki subregionalne mają mieć połączenia transportowe ze stolicą regionu o najwyższej klasie/kategorii czy rodzaju. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych, takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r.

						Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
678	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Prośba o uzupełnienie pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych o trasę Łódź – Bełchatów. Wyjaśnienie Bełchatów jest jednym z nielicznych miast tej wielkości mających charakter subregionalny, które nie posiada bezpośredniego połączenia kolejowego ze stolicą regionu. Realizowany projekt „Modernizacja i elektryfikacja linii kolejowej nr 24 na odcinku Piotrków Trybunalski – Bełchatów z wydłużeniem do Bogumiłowa w ramach Programu Uzupełnienia Lokalnej i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej – Kolej + do 2028 roku” ma łączyć Bełchatów z Łodzią drogą okrężną poprzez Piotrków Trybunalski i Koluszki. Szybkie połączenie kolejowe powinno mieć strategiczne znaczenie z uwagi na trwające dyskusje nad lokalizacją drugiej elektrowni atomowej. Rozwiązywałby też wskazany w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego problem wykluczenia komunikacyjnego południowo – zachodniej części województwa łódzkiego. Propozycja wychodzi naprzeciw wskazanemu przez Państwo Działaniom na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju - Kierunek szczegółowy 4: Wzmocnienie powiązań między węzłami sieci miejskiej oraz między ośrodkami miejskimi a ich otoczeniem dotyczącym konieczności wypracowania listy uzupełnień infrastruktury kolejowej tak, by była ona funkcjonalnym środkiem transportu (str. 272).	Inwestycja nie jest obecnie planowana do realizacji - nie została ujęta w planach inwestycyjnych PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.
679	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	156-160	Fragment dokumentu: Transformacja energetyczna jest procesem wielowymiarowym, obejmującym zmiany infrastrukturalne, regulacyjne i społeczne...”. Proponujemy wskazać region bełchatowski jako jeden z kluczowych obszarów wsparcia w procesie transformacji energetycznej – z uwzględnieniem środków inwestycyjnych i ośłonowych. Bełchatów jest największym ośrodkiem energetyki węglowej w Polsce, w którym pracuje ponad 13 tys. osób. Likwidacja kompleksu wymaga systemowego wsparcia finansowego, infrastrukturalnego i społecznego, aby zapobiec marginalizacji regionu.	Przywołany fragment dotyczy diagnozy Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Diagnoza identyfikuje kluczowe wyzwania i w ogólny sposób odnosi się do problematyki sprawiedliwej transformacji (bez wskazywania konkretnych regionów). Wsparcie dla regionów zależnych od węgla opisane jest w ramach OSI transformacji energetycznej.
680	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	159-160	Fragment dokumentu: „Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty...” Proponujemy dopisać, że wsparcie dla regionów górniczych, w tym Bełchatowa, powinno obejmować nowe inwestycje przemysłowe (OZE, energetyka jądrowa, wodór) oraz rozwój infrastruktury transportowej. W regionach odchodzących od węgla konieczne jest zapewnienie alternatywnych źródeł zatrudnienia i inwestycji – w szczególności przemysłów przyszłości i logistyki, które mogą wykorzystać istniejące zasoby kadrowe i techniczne.	Przywołany fragment dotyczy diagnozy Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Diagnoza identyfikuje kluczowe wyzwania i w ogólny sposób odnosi się do problematyki sprawiedliwej transformacji (bez wskazywania konkretnych regionów). Wsparcie dla regionów zależnych od węgla opisane jest w ramach OSI transformacji energetycznej.
681	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	258	Fragment dokumentu: „Rozważane lokalizacje drugiej polskiej elektrowni jądrowej (woj. łódzkie)” W świetle stanowczej deklaracji Prezesa Rady Ministrów odnoszącej się do lokalizacji drugiej elektrowni jądrowej, sugerujemy, by w strategii wprost odnieść się do tych zapisów. Bełchatów ma kluczową infrastrukturę przesyłową, chłodzącą i terenową, która umożliwi szybkie przystosowanie do inwestycji w nowoczesne źródła energii niskoemisyjnej.	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji.
682	Samorząd	Miasto Bełchatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243-262	Brak odniesienia do Bełchatowa jako ośrodka subregionalnego. Dopisać Bełchatów jako subregionalny ośrodek transformacji energetycznej i innowacji przemysłowych w woj. łódzkim. Włączenie Bełchatowa do krajowej sieci rozwoju przestrzennego zapewni mu miejsce w systemie OSI i umożliwi finansowanie z programów krajowych.	Uwaga niezrozumiała - Bełchatów w tym opisie jest kilkakrotnie uwzględniony
683	Samorząd	Miasto Bełchatów	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze	147	Fragment dokumentu: „Partycypacja sektora publicznego w kosztach inwestycyjnych związanych z transformacją sektora przemysłowego jest kluczowa.” Uzupełnić o zapis, że wsparcie publiczne musi obejmować obszary poprzemysłowe i pogórnice, takie jak Bełchatów,	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na charakter dokumentu oraz skupiają się na

			przemysłu i nowych technologii		z przeznaczeniem na infrastrukturę, innowacje i nowe zakłady pracy. Publiczne środki są niezbędne do stworzenia nowych podstaw gospodarczych regionów węglowych – Bełchatów powinien mieć zapewniony udział w programach krajowych i europejskich.	wyraźnym uprzywilejowaniu jednego obszaru. Zwracamy uwagę, że obecne zapisy nie wykluczają udziału Bełchatowa w różnego rodzaju programach krajowych i europejskich.
684	Samorząd	Miasto Bełchatów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	13	Fragment dokumentu: „OSI transformacji energetycznej – Gminy, w których w związku z transformacją energetyczną może nastąpić skokowe zmniejszenie liczby miejsc pracy...” Należy jednoznacznie wskazać region bełchatowski jako kluczowy obszar strategicznej interwencji w zakresie transformacji energetycznej. Kompleks Bełchatowski jest największym ośrodkiem wydobywania i wytwarzania energii z węgla w Polsce. Wygaszanie działalności PGE GiEK oznacza utratę tysięcy miejsc pracy i wymaga zdefiniowania Bełchatowa jako priorytetowego OSI.	Region bełchatowski jest wyraźnie zaznaczony na Mapie 8. Zasięg terytorialny OSI transformacji energetycznej oraz został wymieniony w Załączniku 3. Delimitacja OSI transformacji energetycznej.
685	Samorząd	Miasto Bełchatów	UWAGA OGÓLNA		Proponujemy na poziomie Strategii przyjąć ujednolicone podejście do kwestii określenia wskaźników definiujących miasta tracące funkcje społeczno - gospodarcze oraz wprowadzić wykaz takich miast. Nasza uwaga wynika z faktu, że w aktualnie obowiązujących dokumentach strategicznych w wykazach miast tracących funkcje społeczno – gospodarcze, znajdują się miasta, które nie są w takim samym stopniu zagrożone marginalizacją, jak samorządy z obszarów transformacji energetycznych (a których w ww. wykazie się nie znajdują). Chcielibyśmy, by w wykazie miast zagrożonych znalazło się również Miasto Bełchatów, co pozwoli na możliwość sięgnięcia po dodatkowe środki służące łagodzeniu skutkom marginalizacji.	Niniejsza Strategia odchodzi od definicji miast tracących funkcję na rzecz definicji miast subregionalnych niezbędnych do utrzymania policentrycznego modelu rozwoju.
686	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		bierzemy udział w konsultacji bardzo zaniepokojeni faktem, że Polska nie posiada od wielu lat przemysłowej strategii dla Nauki. Bez mądrej, strategicznej inwestycji w Naukę, nasz kraj nie ma szansy stać się innowacyjny. W przedstawionym do konsultacji dokumencie, część dotycząca Nauki i Szkolnictwa Wyższego powinna wrócić do poprawy, a właściwie wręcz napisania od nowa, do właściwego Ministerstwa. Zamiast strategii dla nauki w dokumencie zostały wymienione są jedynie bieżące elementy działania. Nie uwzględniono analizy problemów z jakimi już teraz mierzy się nauka i szkolnictwo wyższe - a które w najbliższych latach pogłębią się, takich np. demografia i luka pokoleniowa. Kilka słusznych postulatów, które w dokumencie się znalazły (np. zagwarantowanie minimalnego wskaźnika sukcesu w grantach NCN) są na ten moment pustymi hasłami, bo brakuje jakiegokolwiek planu ich implementacji (załącznik 1). MNiSW posiada własną Strategię na rozwój szkolnictwa wyższego. Wypadałoby przynajmniej uzupełnić Strategię Rozwoju Polski o wnioski z tego drugiego raportu. Reasumując, w przedstawionym do konsultacji dokumencie brakuje strategii oraz harmonogramu dla rozwoju nauki w Polsce, jako fundamentu rozwoju i innowacyjności współczesnego, nowoczesnego państwa. Bardziej szczegółowe uwagi przedstawiamy w tabeli poniżej.	Dokument Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. ma charakter nadrzędny i wskazuje kierunki ogólne, natomiast szczegółowe rozwiązania, diagnoza wyzwań oraz harmonogramy są rozwijane w strategiach sektorowych. Obecnie w MNiSW trwają prace zarówno nad aktualizacją Polityki Naukowej Państwa, jak i nad Projektem strategii rozwoju szkolnictwa wyższego do 2035 r., które zawierają pogłębione analizy i cele operacyjne dla obszaru nauki i szkolnictwa wyższego. Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. pozostaje z nimi komplementarna, dlatego nie powiela ich zapisów, lecz wskazuje ramowy kierunek działań państwa.
687	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	2. B. Stworzenie zasad pozyskiwania wiz dla zagranicznych naukowców wspierających rozwój polskiej nauki oraz uproszczenie postępowania w sprawie wydania zezwolenia na pobyt czasowy Postęp naukowy prowadzący do najważniejszych odkryć, w tym polskich nagród Nobla odbywa się w zespołach międzynarodowych, gdzie kierownik grupy aktywnie pozyskuje najlepsze talenty naukowe, absolwentów topowych uczelni z unikalnymi umiejętnościami, bez ograniczeń narodowościowych. Tak działają topowe ośrodki naukowe na świecie, jeśli Polska ma do nich dołączać do 2035 nie może stawiać dodatkowych ograniczeń w zatrudnianiu talentów. To nie jest problem przyszłości, naukowcy z zagranicy są rekrutowani od lat. Obecnie jest ogromny problem z legalizacją ich pobytu gdy są już w Polsce, czas oczekiwania ok 12 miesięcy (a zdarzają się nawet 2-3 lata) w czasie których naukowiec nie może opuszczać kraju np. żeby pojechać na konferencję lub realizować zadania badawcze u współpracowników za granicą. W Planie realizacji postulatu brakuje założeń do implementacji tego rozwiązania. Należy pamiętać o tym, że do naukowców zaliczyć należy również doktorantów. Uproszczone procedury uzyskiwania wiz i zezwoleń na pobyt czasowy powinny dotyczyć nie tylko pracowników naukowych, ale także doktorantów. C. Modyfikacja systemu rekrutacji studentów zagranicznych Limit naboru cudzoziemców nie powinien dotyczyć szkół III stopnia (szkoły doktorskie), których wpływ na naukę i	Postulaty B i C zostały w zasadniczej mierze zrealizowane. Ewentualne przyszłe zmiany będą możliwe dopiero po dokonaniu oceny efektów ostatnio wprowadzonych ustawowo rozwiązań w tych obszarach. Należy również podkreślić, że w kwietniu 2025 r. przyjęto nową ustawę wizową, która wprowadza odrębne regulacje dotyczące procedur pobytowych, w tym uproszczenia dla określonych kategorii cudzoziemców. Kwestie podniesione w uwadze będą mogły być rozpatrywane wyłącznie w ramach stosowania tej ustawy oraz prac międzyresortowych. W zakresie rekrutacji do szkół

					innowacyjną gospodarkę zależy od jakości doktorantów. Podczas rekrutacji do szkoły doktorskiej dyplom ukończenia studiów poprzedniego stopnia nie powinien być jeszcze wymagany (często rekrutacja rozpoczyna się kilka miesięcy przed rozpoczęciem roku akademickiego, podczas gdy zdolni kandydaci jeszcze kontynuują kształcenie). Dowód wg. „Wymóg potwierdzenia pozytywnego zakończenia kształcenia na wcześniejszym etapie edukacji” musi zostać dostarczony dopiero w celu przyjęcia do szkoły doktorskiej, przed dniem rozpoczęcia studiów doktoranckich. Na wzór portugalskiego programu NHR 2.0 (IFICI) powinno oferować się ulgi podatkowe dla zagranicznych talentów – w tym naukowców – po wybraniu Polski jako kraju zatrudnienia, w firmach, uczelniach, instytutach naukowych. To pozwoli aktywnie konkurować o najlepsze talenty do szkół doktorskich, które budować będą polskie innowacje i naukę.	doktorskich ustawa - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zapewnia uczelniom autonomię w ustalaniu zasad przyjęć, w tym terminów składania dyplomów. Natomiast propozycje dotyczące zniesienia limitów dla cudzoziemców oraz wprowadzenia ulg podatkowych wymagają zmian w ustawach odrębnych i decyzji właściwych resortów
688	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	103	Do zawodu nauczyciela akademickiego trudno przyciągnąć najbardziej utalentowane osoby. Atrakcyjność pensji w nauce i szkolnictwie wyższym nie istnieje. Potrzebne jest powiązanie pensji nauczyciela akademickiego ze średnią krajową. Ale również muszą się pojawić alternatywne ścieżki kariery w nauce. To wymaga głębszych zmian w szkolnictwie wyższym. Temat jest tu potraktowany bardzo powierzchownie.	Propozycja powiązania wynagrodzeń nauczycieli akademickich ze średnią krajową wiązałaby się z istotnymi automatycznymi skutkami dla wielu części budżetu państwa oraz utrudniałaby planowanie wydatków, ponieważ wysokość tego wskaźnika nie jest kształtowana przez rząd. Kwestia ta wymaga odrębnych analiz finansowych i systemowych.
689	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	3. Wzmocnienie nauki jako fundamentu dla ekosystemu innowacji. A. Wzmocnienie najlepszych uczelni badawczych Brak informacji o celu zwiększonej subwencji, czego oczekujemy od uczelni IDUB? Czy oczekujemy od tych uczelni osiągnięcia doskonałości naukowej na międzynarodowym poziomie? Jeśli tak, to jak będziemy to mierzyć i weryfikować. Propozycja: Chcemy skokowego wzrostu jakości badań naukowych, mierzonego w liczbie konkurencyjnych międzynarodowo grup badawczych, laureatów prestiżowych grantów i nagród, pozycji w rankingach globalnych i dziedzinowych, a docelowo budowy mocnych marek polskich Uniwersytetów na międzynarodowym rynku badań naukowych. Polskich uczelni w top 100 na świecie (Polski Harvard) a w konsekwencji realnych szans na Polskiego Nobla do 2040. Tutaj powinna się również pojawić strategia wzmocniania najlepszych instytutów naukowych i badawczych. C. Zagwarantowanie minimalnego wskaźnika sukcesu w konkursach NCN Bardzo słuszny postulat. W planie działania (Załącznik 1) brakuje planu wdrożenia finansowania do poziomu 25%. Środowisko prosi o uzupełnienie planu implementacji założenia, w tym harmonogram zakładający wzrost finansowania w projekcie budżetu krajowego, rozpoczynając od roku 2026. D. Wsparcie w pozyskiwaniu międzynarodowych grantów badawczych przez polskich naukowców oraz finansowanie przez NCN, NCBiR oraz inne instytucje najlepszych projektów odrzuconych w konkursach międzynarodowych To rozwiązanie powinno już funkcjonować, przykładowo niedługo program „Ideas Plus” finansował wnioski ERC. Kilka krajów wykorzystuje w tym celu transfer funduszy z EFRR (co może wymagać renegotjacji umów z UE). Prośba o uzupełnienie planu implementacji tego założenia w Załączniku 1 Plan działania 2026-2029. F. Uproszczenie procedur związanych z zakupem sprzętu do badań naukowych PZP w nauce powinna być dostosowana do realiów realizowania badań naukowych. Powinna pojawić się interpretacja Art. 33 pozwalająca na traktowanie każdego grantu jako jednostki samodzielnie finansującej się, co pozwoli na efektywne prowadzenie badań oraz powinno się upowszechnić stosowanie Art. 11 przy realizacji projektów w zakresie badań podstawowych. Uproszczenie procedur powinno dotyczyć nie tylko zakupu sprzętu, ale także materiałów, odczynników i usług na potrzeby badań naukowych. Uproszczony zakup sprzętu powinien szczególnie uwzględniać sprzęt komputerowy/obliczeniowy, zawierający niewrażliwe komponenty takie jak karty graficzne, których cena i dostępność podlegają znacznym fluktuacjom. Uwzględnienie instytutów naukowych i badawczych w wyłączeniach dla progów kwotowych, tak jak dla uczelni, czyli sumowanie zamówień do ok 1 mln zł (jak dla uczelni). Obecnie instytuty sumują zamówienia do kwoty ok 600 tys zł.	Rola uczelni badawczych jest dostatecznie istotna w systemie nauki i szkolnictwa wyższego, bowiem istnieje inicjatywa doskonałości IDUB, która znacząco dofinansowuje subwencję uniwersytetów badawczych o 10%. Program ma pomóc 10 najlepszym uniwersytetom skutecznie konkurować z najlepszymi ośrodkami akademickimi na świecie. Wspiera również obecnie pozostałe podmioty, które spełniają kryteria, a nie są laureatami IDUB, zwiększeniem subwencji o 2%. Omawiany program wzmacnia podnoszone kwestie, ale przy ogólnym charakterze uwagi wpisanie konkretnego celu, jakim jest znalezienie się polskiego uniwersytetu w top 100 nieokreślonego bliżej rankingu lub otrzymanie przez polskiego naukowca nagrody Nobla w kontekście programu IDUB jest niemożliwe. W zakresie postulatu dotyczącego finansowania przez NCN, NCBiR oraz inne instytucje najlepszych projektów odrzuconych w konkursach międzynarodowych należy wskazać, że obecnie obowiązujące przepisy gwarantują instytucjom grantowym autonomię w projektowaniu programów i instrumentów wsparcia.

						Decyzje o ewentualnym rozszerzeniu oferty programowej (w tym o uruchomieniu mechanizmów finansowania projektów wysoko ocenionych, lecz niezakwalifikowanych do finansowania w konkursach międzynarodowych) leżą w gestii tych instytucji i nie mogą być przesądzone na poziomie dokumentu strategicznego. Ewentualne wdrożenie tego typu działań wymaga nie tylko decyzji instytucji grantowych, lecz także zapewnienia odpowiednich środków finansowych w ramach budżetu państwa oraz zgodności z zasadami finansowania ze źródeł UE.
690	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	W tym miejscu brakuje propozycji jak miałyby być zwiększone natężenie badań aplikacyjnych. Finansowanie badań na średnim poziomie TRL, a więc zanim osiągną one wystarczającą gotowość, aby firmy mogły zdecydować się na zakup technologii, powinno być finansowane w dużej mierze przez oddolne programy grantowe, kierowane również do naukowców ze środowiska akademickiego (bez wymogu partnera z sektora prywatnego). Pozwoli to na zaistnienie faktycznych innowacji, często w obszarach nie przewidzianych zamówieniami, a które mogą kształtować przyszłość światowej gospodarki, jak również jej różnorodność. Proponujemy dodanie nowych kompetencji do NCN – projekty o charakterze aplikacyjnych na średnich poziomach zaawansowania technologii (TRL). Nie tworzymy kolejnej agencji, dofinansujemy już tą, która działa dobrze i pozwoli na szybkie wdrożenie nowych projektów. Z zastrzeżeniem, że projekty nie muszą być konsekwencją realizowania projektów finansowanych przez NCN (tak było w zawieszonym od lat projekcie TANGO).	Kwestie zwiększania finansowania badań aplikacyjnych mieszają się przede wszystkim w kompetencjach NCBR, właściwego dla badań aplikacyjnych.
691	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	Dużym wyzwaniem dla utrzymania konkurencyjności przedsiębiorstw jest ich niska innowacyjność, niski poziom ucyfrowienia i mała otwartość na transfer wiedzy z sektora naukowego. - Potrzeba zwiększenia finansowania badań aplikacyjnych (średnie TRL). - Rozwijanie centrów transferu wiedzy na uczelniach i w instytutach. - Granty fundowane przez przedsiębiorstwa, które w ramach zachęty w finansowanie B+R mogłyby otrzymywać, np. ulgi podatkowe. Należy zwiększyć zaangażowanie firm w prowadzenie prac B+R oraz zatrudnianie kadry B+R, co umożliwi większy transfer wiedzy i pracowników do sektora prywatnego oraz zwiększy atrakcyjność posiadania doświadczenia w sektorze akademickim i vice versa. Zachętą mogą tu być ulgi podatkowe dla firm związane z prowadzeniem działalności B+R, w tym koszty zatrudnienia pracowników. Przykładowo, w Portugalii zatrudnienie pracowników B+R ze stopniem doktora uprawnia do większej ulgi (120%) niż zwykłego pracownika B+R (100%) – vide program SIFIDE.	W odniesieniu do rozwijania centrów transferu wiedzy na uczelniach i w instytutach należy wskazać, że w Polsce istnieją centra naukowo-przemysłowe, które funkcjonują pod nazwami parki naukowo-technologiczne, parki przemysłowo-technologiczne lub klastry przemysłowe. Możliwość tworzenia centrów naukowo-przemysłowych przez instytuty badawcze reguluje ustawa o instytutach badawczych. Są to struktury, które łączą instytuty badawcze, uczelnie i sektor gospodarczy w celu transferu wiedzy i komercjalizacji badań. Do zadań centrów należy: 1) wspieranie i koordynowanie działalności podmiotów wchodzących w skład centrum; 2) współdziałanie w ramach komercjalizacji wyników badań naukowych lub prac rozwojowych, prowadzonych przez podmioty

						wchodzące w skład centrum, oraz know-how związanego z tymi wynikami; 3) inicjowanie tworzenia i korzystania z infrastruktury badawczej przez podmioty wchodzące w skład centrum; 4) organizowanie okresowej wymiany pracowników i studentów pomiędzy instytucjami i uczelniami a przedsiębiorcami; 5) realizacja programów staży pracowników naukowych, posiadających stopień naukowy doktora, w jednostkach centrów, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorców; 6) inicjowanie i koordynowanie udziału instytucji, przedsiębiorców i uczelni w międzynarodowych programach badawczych; 7) pozyskiwanie i obsługa projektów badawczych międzynarodowych, wspólnych projektów badawczych krajowych i finansowanych z funduszy europejskich.
692	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	UWAGA OGÓLNA		Brak ewaluacji ex-post Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą 2030 r.) (SOR) stanowi istotną przeszkodę w możliwości oceny, na ile działania zaplanowane w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (SRP 2035) będą rzeczywiście efektywne. Wydaje się, że projekt SRP 2035 porusza te same bądź zbliżone problemy, które wskazywał SOR, nie wiadomo jednak, które działania zaplanowane w SOR zostały trafnie określone, a które nie i dlaczego. W związku z tym istnieje realne ryzyko, że działania wskazane w SRP 2035 mało efektywne, a pewne błędy programowania rozwoju będą powielane.	Ocena "Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)" została wykonana w ramach ewaluacji ex ante projektu nowej śsrk i stanowiła wkład do jej zaprogramowania.
693	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	UWAGA OGÓLNA		Zgodnie z art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 198), podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju, przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej. Według informacji zawartej we Wprowadzeniu (str. 6), pierwsza część projektu SRP 2035 - Część Diagnostyczna - przedstawia najważniejsze wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej kraju. Oznacza to, że wyniki analiz przeprowadzonych na etapie diagnozy, zostały wyselekcjonowane i nie obejmują pełnego zakresu merytorycznego, wymaganego w przepisach (jak np. zagadnień klimatyczno-środowiskowych). Jednocześnie, w Części Diagnostycznej użyto nagłówków takich jak „Diagnoza konkurencyjności” (s. 17) czy „Diagnoza spójności” (s. 29), co może sugerować, że dokument zawiera samą diagnozę, a nie tylko wnioski z niej. Podobnie wątpliwości dotyczą treści Części Kierunkowej: „Zgodnie z diagnozą w poprzedniej części Strategii...” (str. 55). W związku z powyższym, w celu zachowania spójności, przejrzystości oraz zgodności dokumentu z wymogami ustawy, proponuje się doprecyzowanie ww. treści, a także jej uzupełnienie o zagadnienia, które pominięto. Można też, w formie załącznika do SRP 2035, dołączyć diagnozę, o której mowa w art. 10a ust. 1 ww. ustawy.	Są to tytuły hasłowe, w projekcie śsrk zawarte zostały tylko główne wnioski diagnostyczne.
694	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	WPROWADZENIE	5	Proponuje się doprecyzowanie zapisu: „[...]zwłaszcza w obliczu szybkich zmian demograficznych” poprzez dodanie przymiotnika „negatywnych”: „[...]zwłaszcza w obliczu szybkich, negatywnych zmian demograficznych”, mając na uwadze znaczący spadek liczby ludności Polski i starzenie się społeczeństwa.	Istota zmian demograficznych jest opisana dalej, słowo "negatywne" wydaje się zbytnim uproszczeniem.
695	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania	WPROWADZENIE	6	Sugeruje się uzupełnienie treści dot. Planu działań o doprecyzowanie z czego wynika czteroletnia perspektywa (lata 2026-2029) oraz w jaki sposób wpisuje się w to okres programowania Unii Europejskiej.	Obowiązek określenia szczegółowych działań na okres czterech lat wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o

		Regionalnego w Warszawie				zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 9 pkt 2).
696	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	WPROWADZENIE	6	W projekcie SRP 2035 wskazano, że w czasie, gdy uwaga administracji państwa będzie w większym stopniu niż w poprzednich dekadach skoncentrowana na kwestiach bezpieczeństwa i konkurencyjności w skali międzynarodowej, ważnym uczestnikiem realizacji SRP 2035 będzie samorząd terytorialny. Jednocześnie, dokument całkowicie pomija kwestię potrzeby pogłębienia decentralizacji zadań publicznych (np. w obszarze edukacji, zdrowia, ochrony środowiska) jako istotnego zadania wspomagającego efektywność działania administracji publicznej. Decentralizacja wspomniana została w kilku miejscach w Strategii w powiązaniu z innymi działaniami, jednak w obecnym brzmieniu ma ona znaczenie marginalne na tle całego dokumentu, podczas gdy wzmocnienie roli samorządu terytorialnego jest kluczowe dla efektywnego funkcjonowania państwa w obecnej sytuacji geopolitycznej. Warto zaznaczyć też, że w Planie działań nie ujęto w ramach wielu projektów udziału JST. Należy pod tym kątem uspołnić zapisy Strategii i Planu działań.	Uwaga o charakterze opinii
697	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	SYNTEZA	13	W Tabeli 1 Obszary strategicznej interwencji do 2035 r. oraz w poszczególnych Ramkach dotyczących OSI, występują rozbieżności w określeniu celów i zasięgu interwencji. Przykładowo, dla OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych: - w Tabeli 1 (str. 13), w opisie celu wskazano: „Definiowany indywidualnie w zależności od potencjałów i potrzeb poszczególnych miast i ich obszarów funkcjonalnych”, natomiast w Ramce 5 (str. 275): „Celem interwencji jest utrzymanie i wzmocnienie funkcji pełnionych przez miasta dla mieszkańców poszczególnych regionów i subregionów w taki sposób, aby zapewnić dobrą jakość usług publicznych i standard życia w całym kraju” - w Tabeli 1 (str. 13) wskazano, że ten rodzaj OSI będzie obejmować „metropolie oraz ośrodki regionalne i subregionalne wraz z obszarami funkcjonalnymi”. Natomiast zgodnie z informacjami na str. 275, dotyczącymi delimitacji, wynika, że „obejmuje ona 13 istniejących i kształtujących się metropolii, 15 krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich oraz 50 ośrodków subregionalnych”. W celu zwiększenia czytelności, spójności i jednoznaczności przekazu proponuje się ujednolicenie i uspołnienie zapisów dotyczących celów interwencji we wszystkich częściach dokumentu.	Uwaga uwzględniona - zapisy zostaną ujednolicone
698	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15-52	W Części diagnostycznej w obszarze „Bezpieczeństwo państwa i obywateli” skupiono się jedynie na aspekcie militarnym, mimo że w dalszej części dokumentu kwestie bezpieczeństwa ujęte są znacznie szerzej. We Wprowadzeniu (str. 5) wskazano, że bezpieczeństwo kraju ma „odzwierciedlenie nie tylko w jego sile militarnej, lecz także odporności społeczeństwa i instytucji państwa na sytuacje kryzysowe”. Również w części Synteza podkreślono, że fundamentem bezpiecznego i zamożnego państwa są silne instytucje (str. 11), zaś w Części kierunkowej (str. 56) wskazano, że „System bezpieczeństwa obejmuje też budowanie odporności – umiejętności reakcji państwa i społeczeństwa na negatywne, nagłe wydarzenia”. Podobnie, OSI dotyczące terenów przygranicznych (str. 207) odnosi się do kwestii społeczno-gospodarczych. W związku z powyższym, rekomenduje się uzupełnienie Części diagnostycznej o aspekty odporności inne niż ujęcie militarne, aby uczynić zasadność wskazanych działań i interwencji.	Uwaga zostanie rozważona, część diagnostyczna zostanie uzupełniona o te elementy.
699	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15-52	W Części diagnostycznej pominięto zagrożenia środowisko-klimatyczne, których wpływ jest istotny dla procesów rozwojowych. Zawarto jedynie pewne wnioski dotyczące sytuacji klimatycznej w kontekście wysokiej emisyjności gospodarki (str. 27). Sugeruje się uzupełnienie Części diagnostycznej o ten element, szczególnie że są z nim powiązane różne Priorytety, w Części wdrożeniowej dokumentu.	Zagadnienia środowisko-klimatyczne zostały szerzej ujęte w diagnozie do Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
700	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	W treści dotyczącej stabilności makroekonomicznej Polski, w kontekście oceny dokonywanej przez Komisję Europejską użyto stwierdzenia „Polska jest pod tym względem wyjątkiem na tle państw UE – wszystkie inne państwa przynajmniej raz zostały poddane takiej procedurze.” Należałoby podać źródło informacji potwierdzającej tą tezę.	uwaga uwzględniona.
701	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	W przypadku stwierdzenia: „Polscy uczniowie osiągają bardzo wysokie wyniki w międzynarodowych badaniach umiejętności” wskazana byłaby analiza czasowa zjawiska. Raport pn. „Umiejętności polskich piętnastolatków – najważniejsze wyniki badania OECD PISA 2022” (IBE, 2023) wskazuje, że uzyskane w 2022 roku wyniki są niższe niż w kilku poprzednich edycjach badania. W porównaniu z poprzednią edycją badania (w 2018 r.), polscy uczniowie osiągnęli średni niższy wynik w zakresie wszystkich 3 dziedzin. Największy spadek odnotowano w zakresie umiejętności matematycznych. W związku z tym, wskazane jest doprecyzowanie treści.	W części diagnostycznej ujęte są tylko kluczowe zagrożenia z perspektywy dalszych zapisów Strategii.
702	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	Sugeruje się uzupełnienie części diagnostycznej dotyczącej konkurencyjności gospodarki o problem drenażu mózgów – odpływu młodych, wykształconych osób za granicę, co wpływa na potencjał innowacyjny naszego kraju. Jak wskazano na str. 23 „udział personelu sektora ICT (3,2% w 2022 r.) w całkowitym zatrudnieniu w Polsce należy do	Nie negując wagi zagrożenia drenażu mózgów należy zauważyć, że część diagnostyczna Strategii musi

		Regionalnego w Warszawie			najniższych w UE (21. miejsce)". Jednocześnie już w 2019 r. raport J.P. Morgan „Promoting e-skills training for a diverse tech workforce” wskazywał, że wielu absolwentów kierunków związanych z ITC opuszcza Polskę i wyjeżdża do krajów oferujących wyższe wynagrodzenia, takich jak Niemcy, Wielka Brytania czy USA. Wśród emigrantów z Polski z wyższym wykształceniem, to właśnie specjaliści ITC stanowią znaczącą grupę. Ten problem powinien zostać odpowiednio zaadresowany w SRP 2035.	zachować swój syntetyczny charakter. Częściowo zagadnienia te są adresowane w priorytecie 1.3 w kontekście migracji powrotnych i częściowo w priorytecie 2.3. w kierunku działań nr 3 "Wzmocnienie nauki jako fundamentu dla ekosystemu innowacji".
703	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	Sugeruje się korektę stopy bezrobocia z 3% na 5,1% w zdaniu: „A stopa bezrobocia w wysokości poniżej 3% jest jedną z najniższych w UE”. Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce pod koniec 2024 roku wynosiła 5,1%.	W cytowanym zdaniu podano wartość stopy bezrobocia według danych Eurostatu, ze względu na poczynione w tym zdaniu porównanie międzynarodowe. Wartość ta wyniosła 2,9% w 2024 r., 2,8% w 2023 r. i 2,9% w 2022 r.
704	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	Mapa 1. Ceny hurtowe energii elektrycznej w państwach Unii Europejskiej (euro/MWh, III kw. 2024 r.) przedstawia dane nie tylko państw, które należą do UE, ale także innych krajów (m. in. Norwegii, Szwajcarii, Turcji, Serbii). Pomija natomiast Cypr, który jest członkiem UE. Z uwagi na powyższe, wskazana jest korekta treści bądź tytułu mapy.	Tytuł tabeli został zmieniony na: Ceny hurtowe energii elektrycznej w wybranych państwach europejskich.
705	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28-38	W treści poświęconej spójności społecznej, pominięto aspekty związane z rosnącą - szczególnie w ostatnich latach - liczbą cudzoziemców w Polsce. Jest to czynnik mający istotny wpływ na integrację społeczną, związany z ryzykiem tworzenia się odrębnych kulturowo czy językowo społeczności. Wzrost liczby imigrantów może prowadzić do pogłębiania polaryzacji społecznej, u której podstaw leżą poglądy i wartości, ale także nastroje związane np. z rywalizacją na rynku pracy. Sugeruje się uzupełnienie treści o te aspekty, szczególnie, że w Części wdrożeniowej zostały ujęte działania z nimi powiązane. Tematyka ta wymaga zaakcentowania, gdyż jest to stosunkowo nowe wyzwanie, wobec którego staje nasz kraj.	Propozycja nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej, w którym zostały wymienione trzy największe zagrożenia dla spójności społecznej. Bardziej szczegółowa diagnoza dotycząca kwestii cudzoziemców znajduje się w opisie kluczowych wyzwań do priorytetu 1.3.
706	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	49	W części pt. Procesy społeczno-gospodarcze w ujęciu przestrzennym wskazano konsekwencje, jakie wywołuje suburbanizacja. Przedstawione aspekty ekonomiczne zostały potraktowane pobieżnie, choć powinien to być istotny argument, przemawiający za podjęciem działań na rzecz ograniczania tego zjawiska. Wymieniono jedynie dochody podatkowe, których spadek odnotowują miasta-rdzenie, zaś przyrost – gminy podmiejskie. Nie daje to pełnego obrazu. Przyrost mieszkańców powoduje także dodatkowe koszty dla gmin obwarunkowanych, związane rozwojem i utrzymaniem infrastruktury oraz usług społecznych. Inwestycje te często przekraczają możliwości budżetowe tych gmin. Dlatego ocena ekonomiczna suburbanizacji nie może skupiać się na doraźnych zyskach związanych z wpływami z podatków, ale powinna obejmować analizę kosztów długoterminowych.	Uwaga uwzględniona - zapisy zostaną uzupełnione
707	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Sugeruje się zweryfikować słuszność porównywania dostępu do usług publicznych wśród mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich, w części pt. Dezagrarzacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych. Dotyczy to szczególnie dysproporcji w dostępie do usług szkolnictwa wyższego, wymiaru sprawiedliwości oraz instytucji otoczenia biznesu. Ww. rozbieżności warto porównywać pomiędzy obszarami metropolitalnymi, a mniejszymi miastami (średnimi, małymi), bo na obszarach wiejskich brakuje bardzo często usług podstawowych (medycznych, kultury, oświaty na poziomie przedszkolnym i szkoły podstawowej), przy czym oczekiwania społeczne dotyczą właśnie tego rodzaju usług, a nie usług wyższego rzędu, które organicznie związane są z miastami. Ponadto Autorzy dokumentu w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej (w sferze osadniczej) wskazują właśnie na zróżnicowany dostęp mieszkańców do usług podstawowych (zwłaszcza obiektów edukacji przedszkolnej i szkolnej) pomiędzy dużymi i średnimi miastami a ich gminami podmiejskimi oraz gminami wiejskimi. Zgodnie z zapisami dokumentu realizacja celu horyzontalnego będzie następowała dzięki wzmocnianiu rozbudowanej siatki ośrodków miejskich, poprzez zapewnienie w miastach subregionalnych i regionalnych, określonego standardu usług publicznych, w szczególności zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalnych.	Uwaga o charakterze komentarza
708	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	51	Proponuje się w treści dot. pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich dotkniętych silnymi procesami depopulacji, doprecyzować, które części kraju zaliczone zostały do tzw. peryferii wewnętrznych. Z aktualnego opisu peryferii wewnętrznych (gminy leżące przy granicy niektórych województw), nie wynika które obszary dotyka kryzys demograficzny.	Uwaga uwzględniona - zapisy zostaną uzupełnione

709	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Jak wskazano w opisie Celu 2, „poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu”. Sugeruje się silniejsze powiązanie aspektów dot. konkurencyjności gospodarki z odpornością na zagrożenia środowiskowe i klimatyczne. Wg „The Global Risks Report 2020”, opublikowanego przez World Economic Forum, pięć największych zagrożeń dla globalnej gospodarki to zagrożenia środowiskowe, w tym m. in.: ekstremalne zjawiska pogodowe, utrata bioróżnorodności oraz fiasco działań na rzecz klimatu. Oznacza to potrzebę działań interwencyjnych, tworzących stabilne warunki dla rozwoju biznesu.	Zagadnienia środowisko-klimatyczne zostaną szerzej ujęte w opisie kluczowych wyzwań Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
710	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Zaakcentowania wymaga fakt, że część istniejącego zasobu mieszkaniowego w Polsce pozostaje niewykorzystana. Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2021, niemal 1,8 mln mieszkańców w Polsce było niezamieszkałych, co stanowi prawie 12% wszystkich mieszkańców. Ponad dwie trzecie z nich (1,2 mln) znajdowało się w miastach (raport GUS z 2024 r. „Warunki mieszkaniowe w Polsce w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021”). Jest to kwestia wymagająca rozwiązania, szczególnie w odniesieniu do pustostanów stanowiących mienie publiczne. Jak wynika z raportu NIK „Gospodarowanie pustostanami wchodzącymi w skład mieszkaniowego zasobu m.st. Warszawy” (2024), na koniec 2022 r. 9,6 tys. miejskich lokali mieszkalnych w Warszawie stanowiły pustostany (niemal 12% całego zasobu), w tym do zasiedlenia nadawało się jedynie 2,8 tys. lokali. Pobieźna analiza danych dot. liczby mieszkań (tendencja wzrostowa), w kontekście prognoz demograficznych, prowadzi do wniosku, że potrzeby związane z powiększaniem zasobu mieszkaniowego w Polsce mogą w przyszłości maleć. Rozwiązania może natomiast wymagać problem rosnącej liczby pustostanów na obszarach dotkniętych depopulacją, w tym nieruchomości o niskim standardzie technicznym i użytkowym. W miastach uwagę należy skoncentrować na dostępności (cenowej) mieszkań.	Uwaga o charakterze komentarza.
711	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	62	Należy doprowadzić do spójności treści dotyczących potrzeb mieszkaniowych osób młodych. Zgodnie z danymi przedstawionymi na Wykresie 29 odsetek osób w wieku 25-34 lata mieszkających z rodzicami wynosi 54%. Wg informacji zawartych w części tekstowej zjawisko gniazdownictwa dotyczy 53% osób w tej grupie wiekowej.	Zapisy zostaną poprawione.
712	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-65	Szczególną uwagę powinna być objęta sprzedaż gruntów stanowiących majątek publiczny na potrzeby deweloperskich inwestycji komercyjnych. Priorytetem inwestowania na takich gruntach powinno być utrzymanie kontroli nad przestrzenią, a także zabezpieczenie interesu społecznego oraz długoterminowych przychodów do budżetu gminy/państwa. Inspiracją powinny być rozwiązania stosowane przez władze Wiednia, Amsterdamu czy Berlina.	Działania na rzecz zwiększenia dostępności gruntów publicznych, w szczególności nieruchomości Skarbu Państwa, na potrzeby społecznego budownictwa mieszkaniowego mogą zostać wskazane w Strategii jako działanie uzupełniające.
713	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Nie jest jasne, dlaczego wśród Celów do osiągnięcia ujęto wskaźnik opisujący udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych, których budowę rozpoczęto, a nie: które oddano do użytkowania, gdyż te dane również zbiera i publikuje GUS. Rozwiązanie problemów mieszkaniowych nie kończy się na zamierzeniach inwestycyjnych, ale faktycznym powiększeniu zasobów lokalowych. Osiągnięcie tego celu powinno wyznaczać poziom ambicji SRP 2035. Uwaga dotyczy także Załącznika 2 w ww. zakresie.	Przyjęty w Strategii wskaźnik wybrano z uwagi na długość trwania procesu inwestycyjno-budowlanego. Aktualnie zajmuje on kilka lat. W celu realnej oceny postępu wdrażania działania w okresie obowiązywania Strategii, przyjęto wskaźnik rozpoczęcia inwestycji, a nie jej zakończenia.
714	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66-68	W związku z obecną sytuacją geopolityczną i trwającymi konfliktami zbrojnymi, proponuje się wśród barier mających wpływ na podejmowanie decyzji o posiadaniu dzieci, wskazać sytuacje nadzwyczajne, które odbierają poczucie bezpieczeństwa, jak np. konflikt zbrojny w Ukrainie. Uwarunkowania te mogą mieć wpływ na decyzje o posiadaniu dzieci. W wielu publikacjach wśród zjawisk powodujących spadek/wzrost dzietności, wskazywane jest bezpieczeństwo zewnętrzne, np. w opracowaniu: „Uwarunkowania prokreacji w rodzinach wielodzietnych”, Witkowska M., 2022, Warszawa.	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu w kluczowych wyzwaniach dla priorytetu 1.2 opisano jedynie najczęściej występujące bariery dla posiadania dzieci. Strategia nie neguje istnienia innych, niewymienionych, barier. Kwestii bezpieczeństwa poświęcono Cel 3 Strategii: "Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa".
715	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków	67	Sugeruje się uwzględnić działania dotyczące poprawy dostępu do zajęć pozaszkolnych oraz obiektów sportowych i rekreacyjnych, umożliwiających rozwój zainteresowań i promocję zdrowego stylu życia, bez przenoszenia kosztów na rodziców. Powyższa propozycja wpisuje się również w Priorytet 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się.	Takie zapisy znajdują się m.in. w priorytecie 1.5, w działaniu "Wspieranie aktywności fizycznej uczniów".

			sprzyjających rodzicielstwu			
716	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	73	Wykres 33 dot. cudzoziemców w ubezpieczeniu emerytalno-rentowym przedstawia dane do 2023 roku, podczas gdy w treści dokumentu wskazuje się informacje z tego zakresu za 3 kwartał 2024, co może wprowadzać w błąd. Dla poprawy czytelności dokumentu, warto byłoby uzupełnić przedmiotowy wykres o dane za 2024 rok (z ewentualnym przypisem, że dane dotyczą 3 kwartału 2024 r.).	Przy przygotowywaniu projektu dane za cały 2024 r. nie były jeszcze dostępne - propozycja w trakcie analizy.
717	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77-78	W kierunkach działań związanych z Priorytetem 1.3, ujęto 6 działań ukierunkowanych na wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem. Obejmują one rozwiązania dedykowane cudzoziemcom, nie uwzględniają jednak, że skuteczna integracja wymaga także odpowiedniej atmosfery otwartości i tolerancji w polskim społeczeństwie. Wraz ze wzrostem liczby cudzoziemców w Polsce obserwuje się wzrost postaw nacjonalistycznych. W tym kontekście szczególnej uwagi wymaga skuteczne reagowanie na wszelkie akty dyskryminacji i przemocy o podłożu rasowym. Integracja imigrantów wpisuje się w szereg działań ujętych w ramach Priorytetu 2.7 w tym: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (str. 189), Wzmacnianie integracji społecznej (str. 190), Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji poglądów (str. 191), jednak nie została w nich zaakcentowana jako odrębny aspekt.	Kwestie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem będą regulowane przez rządową strategię integracji cudzoziemców, pozostającą w kompetencji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Należy podkreślić, że wiele ze wskazanych działań wynika już z obowiązującego porządku prawnego.
718	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	Proponuje się rozszerzenie zapisów w zakresie Wspierania reintegracji zawodowej osób w wieku 50+, poprzez wskazanie - obok przedsiębiorstw społecznych - również innych podmiotów ekonomii społecznej, tj. jednostek reintegracji społeczno-zawodowej (CIS, ZAZ, WTZ, KIS), które odgrywają istotną rolę w powrocie do aktywnego życia społecznego i zawodowego dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wątpliwość budzi również część wskaźnikowa – brak jest odniesienia do obszaru dotyczącego wsparcia rozwoju ekonomii społecznej (uwaga dotyczy także Załącznika 2 w ww. zakresie).	Strategia zawiera odrębny kierunek działań dotyczący wsparcia rozwoju ekonomii społecznej, który obejmuje m.in. podmioty wskazane w uwadze, w tym zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. ZAZ są wyspecjalizowanymi jednostkami powoływanymi w celu rehabilitacji osób niepełnosprawnych przeważnie w stopniu znacznym i umiarkowanym. Zatrudnia się w nich m.in. terapeutów, fizjoterapeutów, a infrastruktura jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, nie po 50 r. ż. Jeżeli takie osoby będą uznane za niepełnosprawne mogą znaleźć zatrudnienie w ZAZ na normalnych warunkach. Na poziomie dokumentu strategicznego nie przewiduje się doprecyzowywania katalogu podmiotów ani wprowadzania dodatkowych wskaźników dla tego obszaru; kwestie te są uszczegóławiane w dokumentach wykonawczych właściwych resortów.
719	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	W części pt. Wsparcie zatrudnienia osób młodych proponuje się rozwinąć zagadnienie dotyczące inicjatywy Gwarancji dla Młodzieży, co poprawi zrozumienie zakładanych kierunków działań.	Propozycja zbyt szczegółowa, Strategia stara się utrzymać syntetyczny charakter zapisów.
720	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	W części Kluczowe wyzwania zwrócono uwagę na „niezdrowy styl życia”, który stanowi jedną z podstawowych przyczyn problemów zdrowotnych Polaków. Warto podkreślić, że są to bezpośrednie przyczyny powstawania chorób cywilizacyjnych. W treści brakuje odniesienia do tzw. przyczyn pośrednich powstawania chorób cywilizacyjnych, do których należą, m.in.: uprzemysłowienie, zanieczyszczenie środowiska naturalnego (zanieczyszczenia powietrza, gleby, wody), hałas, promieniowanie jonizujące itp.	Dodano odpowiedni fragment w części diagnostycznej.
721	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	89	W części Kluczowe wyzwania podkreślono, że „w warunkach starzenia się ludności konieczny jest znaczący rozwój systemu opieki długoterminowej”. Proces starzenia się społeczeństwa generuje konieczność dostosowania usług	Termin opieka długoterminowa funkcjonuje w Polsce jedynie w

		Regionalnego w Warszawie	i aktywne starzenie się		społecznych głównie z zakresu pomocy społecznej do zmieniających się potrzeb. Usługi społeczne nie powinny koncentrować się tylko na rozwoju systemu opieki długoterminowej, jak wskazano w projekcie Strategii. Proces starzenia się społeczeństwa wymaga budowania zindywidualizowanych, środowiskowych rozwiązań, tworzenia zintegrowanych programów usług społecznych oraz przechodzenia od modeli opartych na placówkach instytucjonalnych do wsparcia środowiskowego (proces deinstytucjonalizacji). Proponuje się uzupełnienie treści w tym zakresie.	odniesieniu do instytucjonalnej opieki w systemie ochrony zdrowia. Planowana do wprowadzenia nowa definicja opieki długoterminowej wskazuje m.in. na usługi i świadczenia, które są już obecnie realizowane, skierowanych do osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. W ramach tego katalogu mieszczą się także ośrodki wsparcia oferujące dzienną formę wsparcia, jak i usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania. Postulowana kwestia jest więc już uwzględniona w Strategii. Opis Kluczowych wyzwań zostanie odpowiednio przeformułowany, by ten aspekt był widoczny.
722	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-98	Zarówno w części Kluczowe wyzwania (str. 87–90) jak i części Kierunki działań (str. 90–98) brak jest odniesienia do: - problemu osób z chorobami otępiennymi, w tym chorobą Alzheimera, a tym samym potrzeby rozbudowy stosownej infrastruktury, w tym m.in. sieci wsparcia dla osób starszych z chorobami otępiennymi w tym chorobą Alzheimera. Taką sieć wsparcia, pierwszą w Polsce, uruchomił Samorząd Województwa Mazowieckiego w 2020 r. - niewystarczającej liczby lekarzy geriatrów oraz ograniczonej dostępności oddziałów geriatrycznych. W związku z tym proponuje się, aby Strategia – obok opieki długoterminowej – uwzględniała również rozwój opieki geriatrycznej, która stanowi istotny element systemu wsparcia dla osób starszych. Jest to istotne zarówno ze społecznego punktu widzenia, jak i z uwagi na podejście systemowe w kontekście planowania dostępności i jakości usług zdrowotnych. Cele, organizację i zasady funkcjonowania szczególnych form geriatrycznej opieki zdrowotnej nad osobami, które ukończyły 75. rok życia określa ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o szczególnej opiece geriatrycznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1666 z późn. zm), przy czym z dostępnych informacji wynika, że nie powstało jeszcze żadne centrum zdrowia 75+ i nadal trwają prace nad zmianami do ww. ustawy.	Planowane jest uzupełnienie tekstu Strategii o działanie na rzecz osób z chorobami otępiennymi. Ponadto w punkcie dot. wsparcia rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia są wskazane działania do podjęcia mające na celu zwiększenie wykorzystania akredytowanych miejsc specjalizacyjnych dla lekarzy, w szczególności w najbardziej deficytowych dziedzinach medycyny.
723	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100-113	W nazwie Priorytetu 2.1. znajduje się odniesienie do wysokich kompetencji obywateli, natomiast w części pt. Kluczowe wyzwania jest mowa o kompetencjach i umiejętnościach. Sugeruje się uzupełnić powyższe zapisy oraz doprecyzować pojęcia: kompetencje oraz umiejętności. Sugeruje się także uzupełnienie dokumentu o odniesienie do obligatoryjnego tworzenia Wojewódzkich Zespołów Koordynacji do spraw polityki umiejętności, o których jest mowa w projekcie ustawy z dnia 13 sierpnia 2025 o zmianie ustawy o samorządzie województwa oraz niektórych innych ustaw.	Wyraz "umiejętności" ma znaczenie szersze, podobne do kompetencji. Podobne rozwiązanie stosuje się w UE (Skills Agenda, Union of Skills) oraz w OECD (Skills Strategy), gdzie wyraz "skills" nie ogranicza się do zdolności wykorzystania wiedzy.
724	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100-113	Sugeruje się zaakcentowanie w Priorytecie 2.1 potrzeby budowania świadomości i odporności na dezinformację, szczególnie w kontekście kształcenia dzieci i młodzieży, ale także rozwoju kompetencji całego społeczeństwa. Działania pogłębiające świadomość społeczną na temat dezinformacji zostały wprowadzić ujęte w Priorytecie 2.7, w kontekście budowania zaufania społecznego i przeciwdziałania polaryzacji poglądów (str. 192), a także w Priorytecie 3.3, w kontekście zwiększenia poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw oraz suwerenności technologicznej (str. 217). Jednakże w dobie rozwoju sztucznej inteligencji i nasilenia dezinformacji (w przestrzeni internetu, ale też poza nią), umiejętność krytycznego myślenia oraz oceny wiarygodności źródeł informacji staje się jedną z kluczowych umiejętności. Internet, który dotychczas był postrzegany jako przestrzeń swobodnego dostępu do wiedzy, przestaje stanowić źródło godne zaufania. Zmanipulowane treści są coraz trudniejsze do rozpoznania, ze względu na coraz bardziej zaawansowane i łatwiej dostępne technologie. Dzięki mediom społecznościowym, zaprogramowanym na rozbudzanie emocji, treści te przedostają się do świadomości społecznej także poza przestrzenią internetu i skutecznie wpływają na różne sfery życia. Odporność na dezinformację powinna być traktowana jako podstawowa kompetencja, na równi z innymi, zdobywanymi w toku edukacji ogólnej.	Uznajemy, że na poziomie prac strategicznych odwołanie się do zapisów we wskazanych częściach projektu SRK 2035 jest wystarczające. Ponadto, edukacja medialna jest uwzględniona w pracach nad Reformą2026. Kompas jutra.
725	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania	Priorytet 2.1: Wysokie	104-112	W opisie kluczowych wyzwań, związanych z tworzeniem warunków sprzyjających rodzicielstwu (Priorytet 1.2), zwrócono uwagę na to, że kobiety z obszarów wiejskich migrują do miast, zaś mężczyźni częściej pozostają na wsiach. Powiązano to z różnicą poziomu wykształcenia kobiet i mężczyzn – w grupie wiekowej 25-34 lat wyższe	Działania te są ujęte w priorytecie 1.2, kierunku "Przeciwdziałanie polaryzacji na płęć w okresie dorastania"

		Regionalnego w Warszawie	kompetencje obywateli		wykształcenie posiada 55% kobiet i zaledwie 37% mężczyzn. Sugeruje się uzupełnienie działań w ramach Priorytetu 2.1 o propozycje wspierające zniwelowanie tak dużej dysproporcji i przełamanie modeli społecznych funkcjonujących na terenach wiejskich.	
726	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	W kontekście zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji oraz wspierania edukacji uczniów z doświadczeniem migracyjnym, szczególnie uwagi wymaga problem osób niezarejestrowanych w systemie edukacji i związana z tym potrzeba uszczelnienia systemu. Jak wynika z badania przeprowadzonego w 2024 r. w Polsce przez UNHCR („Poland: Socio-Economic Insights Survey (SEIS) – 2024”), mimo wprowadzenia we wrześniu 2024 r. obowiązku szkolnego dzieci i młodzieży z Ukrainy, przebywających na stałe w Polsce, nadal część z nich pozostaje poza polskim systemem edukacji. Problem może dotyczyć także innych grup cudzoziemców. Występowanie tego typu luk wymaga monitorowania, a system nadzoru edukacyjnego – wzmocnienia.	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii. Jednocześnie, kwestie te są sygnalizowane we współpracy z Ukrainą. Wprowadzony został obowiązek szkolny dla dzieci z Ukrainy. Dalsze kroki dotyczą ograniczenia świadczeń dla rodzin nie pilnujących realizacji obowiązku szkolnego.
727	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108-109	Sugeruje się gruntowną rewizję działań zaproponowanych w odpowiedzi na wyzwanie „4. Stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie i uczenia się dorosłych”. Rozwiązania takie jak: Zintegrowany System Kwalifikacji, mikropoświadczenie w formie odznaki cyfrowej czy system Indywidualnych Kont Rozwojowych premiują budowanie kompetencji w oparciu o krajowy system, w polskich ośrodkach edukacyjnych (w „instytucjach uprawnionych do nadawania kwalifikacji”). W świetle wyzwań związanych ze wzmacnianiem konkurencyjności polskiej gospodarki, jest to podejście nieodpowiadające współczesnym realiom i ograniczające horyzonty rozwojowe. Ignoruje bowiem potencjał podnoszenia kwalifikacji w ośrodkach zagranicznych, w tym także poprzez powszechnie znane platformy, jak np. edX, na których udostępniane są atrakcyjne kursy prowadzone przez renomowane uniwersytety i instytucje z całego świata. Zamiast tworzyć własny, krajowy system kwalifikacji, warto byłoby rozważyć wzmocnienie obecności polskich ośrodków naukowych na tego typu platformach edukacyjnych, co z jednej strony wspierałoby popularyzację indywidualnego doksztalcenia w tej formule w Polsce, a dodatkowo promowało polską naukę za granicą. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że wraz z rozwojem sztucznej inteligencji, edukacja zagraniczna będzie coraz bardziej dostępna, zniwelowana zostanie bowiem całkowicie bariera językowa. Dla osiągnięcia zamierzonych celów, związanych ze zidentyfikowaną potrzebą uczenia się przez całe życie i uczenia się dorosłych, istotnie wydaje się nie tyle stworzenie krajowego systemu instytucji i certyfikatów, ile skuteczne zainspirowanie obywateli do samorozwoju oraz ukazanie zróżnicowanych ścieżek i form edukacji. Warto również przeanalizować wpływ deregulacji części zawodów w Polsce na proces doksztalcenia w określonych środowiskach zawodowych. Przykładem jest np. zawód urbanisty, który w 2014 r. utracił status zawodu zaufania publicznego, co oznaczało likwidację Izby Zawodowej Urbanistów, która nie tylko integrowała to środowisko, ale też inicjowała branżowe szkolenia i warsztaty.	W uwadze słusznie wskazuje się, że kompetencje/umiejętności można zdobywać także za granicą. Już od wielu lat współpraca europejska w edukacji obejmuje mobilność edukacyjną studentów, a w ostatnich latach wspierana jest mobilność uczniów szkół zawodowych, a następnie osób dorosłych. W marcu br. Komisja Europejska ogłosiła komunikat Union of Skills. Jeden z głównych kierunków działań dotyczy przepływu umiejętności i ich dopasowywanie w celu wykorzystania pełnego potencjału jednolitego rynku. Nie znaczy to, że w UE będą wycofywane krajowe systemy kwalifikacji. Ruch kwalifikacji/umiejętności nie będzie tylko jednostronny. Także obywatele z innych państw UE mogą się uczyć w Polsce (najszybciej zachodzi to w niektórych kierunkach kształcenia w szkolnictwie wyższym). Aby zapewnić dwu i wielostronny przepływ umiejętności potrzebne są takie narzędzia jak europejska rama kwalifikacji.
728	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-131	W opisie kluczowych wyzwań związanych z Priorytetem 2.2, wśród przyczyn występowania „białych plam komunikacyjnych” wskazano m. in. postępującą suburbanizację oraz niewystarczająco spójne zarządzanie planowaniem przestrzennym, planowaniem mobilności oraz polityką rozwoju na poziomie lokalnym (str. 117). Jest to trafna diagnoza, niestety nie znalazła odzwierciedlenia ani w zaplanowanych działaniach, ani wskaźnikach. Aspekty efektywnego gospodarowania przestrzenią są w Polsce marginalizowane. W ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.) wskazano wprawdzie, że przy lokalizowaniu nowej zabudowy należy dążyć do „minimalizowania transportochłonności układu przestrzennego”, a także, że lokalizowanie nowej zabudowy mieszkaniowej powinno uwzględniać „maksymalne wykorzystanie publicznego transportu zbiorowego jako podstawowego środka transportu” (art. 1 ust. 4 pkt 1 i 2), brakuje jednak narzędzi, by wymagania te móc skutecznie wdrażać. Podkreślenia wymaga przy tym fakt, że wraz z reformą systemu planowania przestrzennego, wprowadzoną w 2023 r., świadome, spójne kształtowanie	Uwaga uwzględniona Wzmocnienie integracji planowania przestrzennego z transportem jest zapisane na str. 268 w usprawnieniu systemu planowania przestrzennego w punkcie dotyczącym integracji planowania na poziomie regionalnym: "Planowanie przestrzenne na poziomie regionu będzie umożliwiała wdrożenie ustaleń strategii rozwoju województwa, a także rozstrzygnięć

					infrastruktury transportowej w gminie jest utrudnione – w planach ogólnych nie można bowiem wyznaczać dróg klasy niższej niż droga główna (charakterystykę stref planistycznych określa rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydawania z niego wypisów i wyrysów (Dz. U. poz. 2758 z późn. zm.). Nie sprzyja to kreowaniu spójnych i racjonalnych rozwiązań w zakresie gminnej infrastruktury transportowej. Tymczasem skutki chaosu przestrzennego związane z transportem są jednymi z najbardziej kosztownych. W przedstawionym w 2018 r. raporcie PAN oszacowano je na kwotę 31,5 mld zł rocznie, co obejmuje m. in. koszty związane z budową i utrzymaniem infrastruktury oraz organizacją transportu publicznego („Studia KPZK (2018); tom 182; Studia nad chaosem przestrzennym; cz.2 Koszty chaosu przestrzennego”). Są to argumenty przemawiające za rewizją podejścia i wzmocnieniem znaczenia planowania przestrzennego w poprawie efektywności i racjonalizacji kosztów rozwoju transportu.	strategicznych z zakresu mobilności i środowiska. Zmiany w regionalnym planowaniu przestrzennym i jego dokumentach zapewnią efektywniejszą współpracę w ramach obszarów funkcjonalnych." W celu uwzględnienia uwagi po powyższym cytacie zostanie dodane zdanie: "Zapewniona zostanie integracja planowania przestrzennego z regionalnymi planami transportowymi oraz planami zrównoważonej mobilności miejskiej."
729	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Proponuje się zmodyfikować zapis sugerujący, że występowanie „białych plam komunikacyjnych” na mapie Polski stanowi barierę w dostępie do oferty edukacyjnej i kulturalnej wyłącznie dzieci i młodzieży. Problem dotyka także innych grup wiekowych, także osób dorosłych chcących się kształcić i uczestniczyć w życiu kulturalnym.	W opisie wyzwania dotyczącego występowania "białych plam komunikacyjnych" w SRP2035 znajduje się treść: "Z problemem wykluczenia transportowego zmagają się także osoby o ograniczonej mobilności z obszarów wiejskich. W obszarach oddalonych od aglomeracji miejskich transport publiczny dociera w ograniczonym zakresie, a oferta przewozowa jest często niedostosowana do potrzeb lokalnych społeczności. Wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do usług transportu publicznego mieszkańcom obszarów znacznie oddalonych od zwartej zabudowy miejskiej." W opisie tym uwzględnia się różne grupy wiekowe.
730	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	W części pt. Kontynuacja inwestycji drogowych sugeruje się korektę zapisu „(...) na drogach krajowych, wojewódzkich, powiatowych i lokalnych (...)” poprzez zastąpienie słowa „lokalnych” wyrazem „gminnych”, zgodnie z art. 2 ust.1. ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 889).	Uwaga uwzględniona.
731	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	W opisie działania pn. Rozwój transportu lotniczego w Polsce wskazano, że istotną rolę w ograniczaniu emisji gazów cieplarnianych pochodzących z transportu lotniczego odegrają zrównoważone paliwa lotnicze. Warto przeanalizować, na ile jest to realne w perspektywie 2035 r. Jak wynika z raportu PwC „W labiryncie dekarbonizacji czyli dokąd zmierza transport w erze redukcji emisji CO ₂ ” (2025), upowszechnienie rozwiązań elektrycznych i wodorowych w lotnictwie na szeroką skalę jest mało prawdopodobne w najbliższym dziesięcioleciu, a największą barierą są koszty transformacji. Szacuje się, że produkcja zrównoważonych paliw lotniczych może być nawet 10,5 razy droższa niż produkcja paliw tradycyjnych. Oznacza to szczególne wyzwania związane z realizacją przez Polskę unijnych celów w zakresie redukcji emisji, szczególnie w obliczu dynamicznego rozwoju rynku lotniczego w Polsce i planów uruchomienia nowego lotniska (CPK).	Obowiązek stosowania zrównoważonych paliw lotniczych (SAF) wynika z Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2405 z dnia 18 października 2023 r. w sprawie zapewnienia równych warunków działania dla zrównoważonego transportu lotniczego (ReFuelEU Aviation). Zgodnie z raportem EASA z 2025 r. pt. ReFuelEU Aviation Annual Technical Report w 2024 r. wykorzystanie SAF generowało średnio 91% mniej emisji

						CO2 w stosunku do konwencjonalnego paliwa lotniczego (lifecycle basis). Aktualne prognozy wskazują, że SAF stanowią kluczowy sposób na obniżenie emisyjności lotnictwa. Innymi równoległymi rozwiązaniami, które zostały zidentyfikowane są: optymalizacja zarządzania przestrzenią powietrzną, alternatywna geometria statku powietrznego, rozwój technologii silników.
732	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Sugeruje się niestosowanie pojęcia rewitalizacja w odniesieniu do infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych. Zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 278), termin rewitalizacja oznacza kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.	Uwaga uwzględniona. Słowo "rewitalizacja" zostanie zastąpione wyrażeniem "wzmacnianie funkcji transportowych".
733	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	W katalogu środków transportu, wymienionych (jako przykłady) w opisie zintegrowanego węzła przesiadkowego, w ramach działania pn. Upowszechnienie zintegrowanych węzłów przesiadkowych, wskazano: autobus, pociąg, tramwaj, samochód osobowy i urządzenia transportu osobistego. Zgodnie z definicją w ustawie z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1251 z późn. zm.), urządzenia transportu osobistego to pojazdy napędzane elektrycznie, spełniające określone kryteria. Powyższy katalog powinien zostać rozszerzony o rowery i infrastrukturę rowerową. Rower, w tym rower publiczny (w ramach systemów bike-sharing) jest kluczowym i najbardziej popularnym środkiem transportu ostatniej mili, o istotnym znaczeniu dla poprawy dostępności węzła przesiadkowego. Jest to też środek transportu, którego rozwój ma być wspierany, zgodnie z działaniem pn. Rozwój ruchu rowerowego (str. 126).	Uwaga uwzględniona
734	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Działanie pn. Rozwój ruchu rowerowego, zostało niewłaściwie przypisane do działań w zakresie Reformy systemu publicznego transportu zbiorowego. Infrastruktura rowerowa stanowi infrastrukturę transportową, a nie element publicznego transportu zbiorowego, działanie to powinno zatem zostać przypisane do kierunku działań pn. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej. Dodatkowo, działanie to powinno zostać rozszerzone o realizację (budowę) krajowej sieci tras rowerowych, obejmującej polskie odcinki tras międzynarodowych (EuroVelo). Trasy rowerowe o znaczeniu krajowym i międzynarodowym powinny zostać ujęte w Strategii jako element krajowego systemu transportowego. Obecnie ujęte działania ograniczają się do działań miękkich, nieskutecznych w przypadku braku inwestycji infrastrukturalnych.	Uwaga uwzględniona w pierwszej części. W odniesieniu do drugiej części uwagi - zadania związane z budową międzynarodowych tras rowerowych EuroVelo w Polsce są koordynowane przez samorządy województw.
735	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	W ramach działania pn. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej wskazano przedsięwzięcia dotyczące rozwoju kolei, obejmujące m. in. modernizację i zakup taboru kolejowego, rozbudowę infrastruktury i poprawę przepustowości. Wobec otwarcia rynku usług kolejowego transportu pasażerskiego w Polsce dla przewoźników z innych państw członkowskich UE, zasadne wydaje się ujęcie w SRP 2025 działań mających na celu utrzymanie konkurencyjności krajowych przewoźników, przy zachowaniu rentowności oferowanych połączeń.	Uwaga uwzględniona.
736	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	W Celach do osiągnięcia powinien zostać ujęty wskaźnik zrealizowanych (wybudowanych i oznakowanych) tras rowerowych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Jako cel pośredni wskazane jest przyjęcie długości tras EuroVelo przebiegających przez Polskę (do ustalenia z Polską Organizacją Turystyczną), a jako cel na 2035 r. - długość tras EuroVelo i krajowych określonych w Stanowisku Nr 7/2019 Konwentu Marszałków Województw RP z dnia 7 czerwca 2019 roku w sprawie systemu numeracji i zasad oznakowania krajowych i regionalnych tras rowerowych. Obecnie w dokumencie przewidziano niemal 100-procentową realizację sieci autostrad i dróg ekspresowych, a nie odniesiono się w ogóle do realizacji sieci tras rowerowych, w tym międzynarodowych. W ramach realizacji zrównoważonego systemu transportowego, należy uwzględnić również transport rowerowy. Uwaga dotyczy także Załącznika 2 w ww. zakresie.	Ze względu na fakt, że obecnie nie funkcjonuje koordynacja budowy tras dla rowerów na poziomie rządowym (zadania te realizują samodzielnie samorządy, z inicjatywy własnej) trudno mówić o realizacji jakiegokolwiek wskaźnika.

737	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	132-134	Należy doprowadzić do spójności polityki krajowej dotyczącej obszaru otoczenia CPK zarówno w zakresie terytorium, którego dotyczy, jak i przyjętych celów i rodzajów interwencji. Aktualnie na poziomie rządowym tworzone są równoległe dwa dokumenty, dotyczące interwencji w obszarze otoczenia CPK (Strategia rozwoju otoczenia CPK i Strategia Rozwoju Polski 2035), prezentujące odmienne podejście do delimitacji, a w związku z tym także do celu i zakresu interwencji. Rodzi to pytania o prawidłowość przyjętych założeń i planowanych działań, adresowanych niezależnie do różnych obszarów: rdzenia obszaru CPK (OSI w SRP 2035), obszaru funkcjonalnego CPK (OSI w SRP 2035) i obszaru otoczenia CPK (Strategia rozwoju otoczenia CPK). Podkreślenia wymaga przy tym fakt, że perspektywa tego ostatniego dokumentu wykracza poza ramy czasowe SRP 2035. Samo rozszerzenie zasięgu obszaru, na który inwestycja CPK może mieć istotny wpływ, względem obszaru objętego Strategią rozwoju otoczenia CPK (na podstawie Rozporządzenia Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (Dz.U. z 2023, poz. 992), wydaje się zasadne, powinno jednak zostać w odpowiedni sposób uzasadnione. Dokument nie zawiera obecnie żadnych informacji na temat kryteriów delimitacyjnych. Sugeruje się zatem przedstawienie tych kryteriów i krótkiej syntezy metodyki, dotyczącej: - wyboru 54 gmin (wskazanych w Załączniku nr 3) - podziału OSI na dwie kategorie: rdzeń obszaru CPK oraz obszar funkcjonalny CPK.	Treść dotycząca OSI otoczenia CPK w SRP 2035 zostanie zmodyfikowana. Przedstawienie kryteriów delimitacyjnych oraz krótkiej syntezy metodyki dotyczącej wyboru gmin stanowi temat zbyt szczegółowy jak na SRP2035.
738	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	132-134	OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego należy zweryfikować pod kątem innych priorytetów rozwoju, określonych w SRP 2035, ze szczególnym uwzględnieniem celu horyzontalnego: zrównoważony rozwój oparty na policentrycznej sieci osadniczej. Powstanie CPK przyczyni się do jeszcze silniejszego wzmocnienia znaczenia metropolii warszawskiej, wzrostu poziomu urbanizacji w obszarze otoczenia CPK, jak również kształtowania silnie zurbanizowanej strefy między Łodzią a Warszawą. Procesy te będą prowadzić do dalszego osłabiania ośrodków miejskich niezwiązanych bezpośrednio z CPK, do czego projekt Strategii się nie odnosi. Podkreślenia wymaga, że planowane rozwiązania w istotny sposób ingerują w politykę rozwoju kształtowaną na poziomie regionalnym, która od lat ukierunkowana jest na wspieranie spójności terytorialnej Mazowsza. Co więcej, nadanie priorytetu rozwoju obszarowi otoczenia CPK, określonego jako obszar funkcjonalny CPK, ponad miejskim obszarem funkcjonalnym Warszawy, zakłóca rozumienie kluczowych powiązań funkcjonalnych i prowadzi do obniżenia rangi głównej metropolii w kraju, wbrew założeniom Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (str. 261).	Uwaga o charakterze komentarza i nie zawiera wyraźnej sugestii zmiany zapisów w dokumencie.
739	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	W zapisach dokumentu odnoszących się do działań wspierających dekarbonizację przemysłu błędnie wskazano skrót inwestycji dotyczących składowania i wykorzystania CO ₂ . Jest: CCS/CSU, powinno być: CCS/CCU. Dodatkowo, w wykazie skrótów (str. 292) użyto błędnego rozwinięcia skrótu CCU w języku angielskim. Jest: (ang. carbon utilization and storage), powinno być: (ang. carbon capture and utilisation). Skrót CCU oznacza wychwytywanie i wykorzystywanie CO ₂ . Sugeruje się korektę zapisów w celu poprawy jakości dokumentu.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
740	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Treść dotyczącą Priorytetu 2.5 należy zweryfikować pod kątem innych priorytetów rozwoju, określonych w SRP 2035, ze szczególnym uwzględnieniem celu horyzontalnego: zrównoważony rozwój oparty na policentrycznej sieci osadniczej. W Strategii wskazano, że zapisy dotyczące celu horyzontalnego: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” brane są pod uwagę przy realizacji każdego z opisanych trzech celów głównych. Podkreślono także, że osiągnięcie tego celu wymaga wzmocnienia rozbudowanej siatki ośrodków miejskich (str. 11), dla których wyzwaniem będzie m.in. perspektywa transformacji energetycznej. Jednocześnie w ramach Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna wskazuje się, że wygaszone zostanie blisko 16 GW mocy, głównie w przestarzałych elektrowniach zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, przy całkowitym pominięciu aspektu terytorialnego tego procesu – w części diagnostycznej nie dokonano analizy w których miastach zlokalizowane są tego typu elektrownie oraz jaki wpływ wygaszenie tych elektrowni będzie miało na funkcjonowanie tych miast. Należy podkreślić, że obecnie w 15 miastach w Polsce działają tego typu zakłady – są to głównie miasta średnie o znaczeniu subregionalnym bądź regionalnym, tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Miasta te, w tym Ostrołęka i Kozienice w woj. mazowieckim, zostały pominięte przy delimitacji OSI transformacji energetycznej (str. 170), w Kierunkach działań (str. 159) oraz w Planie działań na lata 2026-2029. W związku z powyższym, w celu zapewnienia spójności zapisów Strategii w zakresie celu horyzontalnego „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” z celem 2: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”, należy:	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					- uwzględnić wymiar terytorialny transformacji energetycznej w Części diagnostycznej, tj. wskazać miasta, w których obecnie funkcjonują elektrownie zasilane węglem kamiennym i brunatnym i dokonać analizy jak transformacja energetyczna wpłynie na funkcjonowanie tych miast (w szczególności na lokalną gospodarkę i rynek pracy); - w ramach Priorytetu 2.5 Transformacja energetyczna: rozbudować kierunek działań pn. Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji (obejmujący obecnie tylko jeden punkt) o działania na rzecz wsparcia miast, w których planowane jest wygaszenie elektrowni zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, w szczególności Kozienice i Ostrołęki, dla których obecnie planowane są działania w zakresie zmian i restrukturyzacji funkcjonowania zakładów energetycznych; - uwzględnić projekty dotyczące wygaszania elektrowni zasilanych węglem kamiennym i brunatnym, ukierunkowane na przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji, w ramach Planu działań na lata 2026-2029 (Załącznik 1).	
741	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	107-171	Należy poddać w wątpliwość zasadność delimitacji OSI transformacji energetycznej, wyłącznie w oparciu o dotychczasowe instrumenty i opracowane na ich potrzeby dokumenty („podstawą wskazania obszarów objętych tą interwencją były przygotowane przez regiony Plany Sprawiedliwej Transformacji”). Jest to działanie nie tylko nieperspektywiczne - wobec braku jasności co do przyszłości Funduszu Sprawiedliwej Transformacji – ale przede wszystkim wykluczające względem terenów innych niż górnicze, gdzie wyzwania związane z transformacją sektora energetycznego są równie duże. OSI transformacji energetycznej całkowicie pomija miasta, w których zlokalizowane są elektrownie węglowe czy kluczowe dla sektora energetyki zakłady, bazujące na konwencjonalnych źródłach energii. Należy zrewidować metodykę delimitacji przyjętą w Strategii, tak aby opierała się ona nie na obowiązujących obecnie programach i dokumentach, ale na analizie terytorialnej potrzeb i potencjałów przeprowadzonej w skali całego kraju, z uwzględnieniem perspektywy 2035 r., w szczególności kształtu i priorytetów przyszłej perspektywy budżetowej UE 2028-2034 i możliwych zmian w programach finansowanych ze środków UE. Należy rozszerzyć OSI transformacji energetycznej o powiaty województwa mazowieckiego: kozienicki, płocki i ostrołęcki. Na obszarach tych występują trzy duże zakłady wykorzystujące paliwa kopalne: elektrownia Kozienice, elektrownia Ostrołęka i rafineria w Płocku, które przechodzą transformację energetyczną. W elektrowni Kozienice zaplanowano wycofanie 8 bloków węglowych w latach 2030-2033 i kolejnych 3 w 2041 r., 2042 r. i 2048 r. W elektrowni Ostrołęka wyłączenie 2 bloków węglowych nastąpi już w 2025 r., a trzeciego bloku w 2031 r. Rafineria w Płocku planuje wiele inwestycji w energię odnawialną, rozwój projektów w obszarze biogazu i biopaliw, technologii wodorowych, nowoczesną petrochemię oraz energię jądrową, aby obniżyć emisję CO₂ i osiągnąć neutralność klimatyczną do 2050 r. Planowane działania niewątpliwie będą miały wpływ na lokalny rynek pracy, których ww. zakłady są głównym filarem. Pominięcie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wparcia w ramach OSI transformacji energetycznej, przeczy dążeniom do spójności terytorialnej. Oznacza bezwzględne osłabienie pozycji miast średnich, takich jak Płock, Kozienice i Ostrołęka. Jest też w istocie uchYLENIEM się strony rządowej od współodpowiedzialności za sprawiedliwy proces transformacji i pozostawieniem władz lokalnych bez wsparcia w obliczu wyzwań, którym samodzielnie nie są w stanie sprostać. Uwaga dotyczy także Załącznika 3 w ww. zakresie.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
742	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	W ramach kierunku działań pn. Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej sugeruje się, aby w opisie działania pn. Wspieranie poszukiwań i analiza możliwości eksploatacji krajowych oraz zagranicznych złóż surowców mineralnych znalazły się odniesienia do nowych rozwiązań w branży górnictwa i geologii postulowanych przez Głównego Geologa Kraju. Dotyczy to propozycji zmian legislacyjnych, w tym w ustawie: Prawo geologiczne i górnicze oraz w ustawie o podatku od wydobywania niektórych kopalin (w zakresie m.in. koncesji na poszukiwanie, wydobywanie złóż, podatków od wydobywania niektórych kopalin itp.). Celem proponowanych zmian jest zwiększenie konkurencyjności branży górniczej w zakresie pozyskania surowców mineralnych, istotnych dla rozwoju kraju i prowadzonych transformacji technologicznych (w tym energetycznych) gospodarki, prowadzenie działań ukierunkowanych na obniżenie zależności importowych surowców mineralnych i zapewnienie ciągłości łańcuchów dostaw.	Strategia jest dokumentem kierunkowym, natomiast proponowane zapisy dotyczą zbyt szczegółowych rozwiązań. Sugestia zostanie odnotowana do przeanalizowania w ramach aktualizacji dokumentu Polityka Surowcowa Państwa.
743	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-183	Wdrożenie działań, ukierunkowanych na ochronę środowiska i adaptację do zmian klimatu, wymaga przede wszystkim odejścia od paradygmatu rozwoju, w którym wprowadzenie jakichkolwiek ograniczeń interpretowane jest jako ingerencja w wolność jednostki i pogarszanie warunków rozwoju. Niezbędna jest zmiana narracji - dostrzeżenie, że środowisko przyrodnicze ma istotny wpływ na zdrowie, dobrostan, a także produktywność ludzi i z tej perspektywy dostarcza korzyści gospodarcze. Wyeksponowanie wymaga faktu, że zasoby przyrodnicze nie są niewyczerpane, a jako dobro wspólne wymagają współodpowiedzialności. Niezbędne jest spójne, konsekwentne podejście do zagadnień środowiska i klimatu, we wszystkich obszarach polityki rozwoju. Oznacza to konieczność radykalnych zmian w systemie planowania przestrzennego, który zamiast stać na	W diagnozie Priorytetu 2.6 dodano akapit: Konieczna jest ochrona szeroko rozumianych zasobów środowiskowych, które generują strumień korzyści zwanych usługami ekosystemowymi. Ich stan i dostępność oraz ograniczone zdolności ekosystemów do

					straży ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju, doprowadził do chaosu przestrzennego, degradacji krajobrazu i środowiska. Niezbędne jest systemowe wzmocnienie kontroli nad polityką przestrzenną kształtowaną w gminach, a także poprawa skuteczności instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody czy gospodarkę wodną. Należy mieć na uwadze, że jednym z kluczowych elementów, wspierających zrównoważone wykorzystanie zasobów oraz poprawę efektywności systemów infrastruktury jest tworzenie zwartych układów zabudowy. Reforma systemu planowania przestrzennego, wdrożona w 2023 r., która miała powstrzymać niekontrolowane rozpraszanie zabudowy, spowodowała lawinowy wzrost wystąpień o decyzje o warunkach zabudowy na dotychczasowych zasadach, to jest bezterminowych. Tym samym tereny, dla których decyzje takie zostaną wydane, tworzyć będą odrębny system obszarów rozwoju zabudowy, nie ujętych w planach ogólnych. Utrudni to prowadzenie spójnej polityki przestrzennej na poziomie gminy, uwzględniającej wyzwania klimatyczno-środowiskowe. Należy także zwrócić uwagę na fakt, że zobowiązania wynikające z Nature Restoration Regulation, Polska podejmie w momencie, gdy część planów ogólnych zostanie już przyjęta, co może znacząco utrudnić działania na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, w tym ochrony terenów otwartych przed zabudową.	zachowania równowagi i świadczenia usług na rzecz gospodarki wpływają na możliwości rozwojowe państwa oraz zaspokojenie potrzeb bytowych. Nowoczesne zarządzanie środowiskiem, oparte na zasadzie zrównoważonego rozwoju, sprzyja zachowaniu zasobów naturalnych dla przyszłych pokoleń, a także zapewnieniu wysokich standardów wartości, takich jak ład przestrzenny oraz przyczynia się do ograniczania zjawiska marginalizacji poszczególnych obszarów.
744	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175	Przypis 104, odnoszący się do zdania „W 2019 r. jedynie ok. 20% siedlisk miało właściwy stan ochrony” został zamieszczony błędnie. Przypis ten odwołuje się do „Sprawozdania Zarządu z działalności Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej za 2022 rok”, tymczasem Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej nie jest instytucją zajmującą się ochroną przyrody, a tym bardziej stanem siedlisk przyrodniczych. Przywołane w przypisie sprawozdanie nie dotyczy zagadnień ochrony przyrody.	Przypis został zmieniony na następujący: na podstawie danych z Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, Warszawa, 2024 r.
745	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Do kluczowych elementów zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej należy szeroko rozumiana ochrona zasobów wodnych, w tym ochrona rzek, jezior i wód podziemnych przed zanieczyszczeniem. W ramach kierunku działań pn. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej proponuje się, aby rozważyć uwzględnienie działania mającego na celu ograniczenie zanieczyszczeń pochodzących z sektora rolniczego. Wymienione na str. 180 zadania, nie zamykają wachlarza inwestycji, które byłyby wystarczające do rozwiązania problemu niskiej jakości wód powierzchniowych w Polsce, wskazanego w dokumencie jako jedno z głównych wyzwań w zakresie ochrony środowiska (str. 174). Konieczność ograniczenia zanieczyszczeń rolniczych wynika dodatkowo z realizacji działań rozwojowych opisanych w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego, który zakłada intensyfikację i modernizację produkcji rolnej. Aspekt ten poruszony jest także w projekcie Prognozy oddziaływania na środowisko, która przewiduje możliwość negatywnego oddziaływania realizacji tego priorytetu na wody powierzchniowe (zwłaszcza działań wiążących się ze wzrostem zużycia nawozów, co skutkować będzie dalszą eutrofizacją rzek i jezior).	Kwestia dot. zanieczyszczeń wód pochodzących z rolnictwa została ujęta w działaniu pn. Ochrona gleb zawartym w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Zgodnie z zapisami: "Promowane będzie rolnictwo precyzyjne, ekologiczne i regeneratywne oraz ukierunkowane na optymalizację zużycia środków produkcji, w tym nawozów i środków ochrony roślin, a także na zwiększenie bioróżnorodności i poprawę żyzności gleby i stanu wód oraz odbudowę ekosystemów".
746	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181-182	W ramach kierunku działań pn. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju proponuje się uwzględnić zapisy dot. tworzenia zielonych pierścieni (green belt) jako narzędzia przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu. Zielone pierścienie pełnią również ważną rolę w ograniczaniu fragmentacji systemów przyrodniczych oraz zmniejszaniu presji urbanizacyjnej.	Uwaga zostanie uwzględniona.
747	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	W ramach działań na rzecz ochrony terenów otwartych przed zagospodarowaniem proponuje się uwzględnienie działania związanego ze wzmocnieniem roli audytu krajobrazowego jako instrumentu planistycznego, wspierającego ochronę krajobrazu przyrodniczego przed ekspansją zabudowy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami - art. 13b pkt 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.) - w dokumentach planistycznych gmin uwzględnia się wnioski i rekomendacje zawarte w audycie krajobrazowym oraz krajobrazu priorytetowe. Nie są to wystarczające rozwiązania - wyników audytu nie uwzględnia się przy uzgadnianiu i wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu inwestycji celu publicznego, które są najbardziej powszechnym narzędziem planistycznym, służącym realizacji inwestycji budowlanych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
748	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	W opisie działania pn. Rozbudowanie monitoringu gleb oraz identyfikacja i remediacja gleb zanieczyszczonych wskazano, że: „Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny sposób, tj. gleby rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe oraz tereny zanieczyszczone i zdegradowane”. Podział gleb na rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe nie jest formalną klasyfikacją gleb, lecz podziałem ze	Uwaga do uwzględnienia poprzez zawarcie zapisu: "Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny

					względem na sposób użytkowania terenu czy przeznaczenie gruntów. Proponuje się zweryfikowanie zastosowanego nazewnictwa w celu poprawy czytelności dokumentu.	sposób, tj. gleby na gruntach rolnych, leśnych, mieszkaniowych i przemysłowych oraz terenach zanieczyszczonych i zdegradowanych".
749	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182-183	Wg raportu NIK z 2025 r.: „transformacja w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym w Polsce nie była w pełni skuteczna. Wskaźnik cyrkularności w latach 2018-2023 pogorszył się, nie osiągnięto także wymaganego przez regulacje UE poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych”. W świetle tej oceny, sugeruje się wzmocnienie zagadnień dotyczących gospodarki o obiegu zamkniętym w SRP 2035, m. in. poprzez komasację wskazań w tym zakresie, ujętych w różnych częściach dokumentu, jak np.: zwiększenie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych (str. 163), prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej (str. 180), nowe rozwiązania w sektorze rolno-spożywczym (str. 224), upowszechnienie w zamówieniach publicznych kryteriów promujących cyrkularność (str. 152), promowanie w społeczeństwie zrównoważonych wzorców konsumpcji (str. 226). W celu objęcia wszystkich kluczowych obszarów GOZ, w opisie tego kierunku powinny znaleźć się zapisy dotyczące realizacji działań w oparciu o zaktualizowaną wersję Mapy drogowej GOZ (strategicznego dokumentu, opracowywanego obecnie w Ministerstwie Rozwoju i Technologii, który zawierał będzie pełen zakres działań istotnych dla rozwoju cyrkularności w Polsce). Wśród Celów do osiągnięcia (str. 183), ujęty powinien zostać wskaźnik odnoszący się do Kierunku działań pn. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym, który monitorowałby postęp we wdrażaniu gospodarki o obiegu zamkniętym, w myśl przyjętego w 2020 r. Circular Economy Action Plan (CEAP). Uwaga dotyczy także Załącznika 2 w ww. zakresie.	Transformacja w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym jest procesem przekrojowym, który przenika przez różne dziedziny gospodarki i polityk publicznych, stąd zagadnienie to pojawia się w różnych punktach Strategii. SRP2035 będzie stanowiła punkt odniesienia dla dokumentów strategicznych niższego rzędu (np. dot. transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym), dlatego też nie jest niezbędne wyodrębnianie tych zagadnień w oddzielnej sekcji.
750	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	Sugeruje się ujęcie wśród wskaźników służących realizacji celów środowiskowo-klimatycznych wskaźnika dotyczącego lesistości kraju, jako potwierdzenie ambicji, o których mowa na str. 181, związanych z osiągnięciem wskaźnika 33% zalesienia powierzchni kraju w perspektywie 2050 r. Zwiększenie lesistości wskazane zostało także jako jedno z kluczowych wyzwań, determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju (str. 250). Uwaga dotyczy także Załącznika 2 w ww. zakresie.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
751	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	198	Proponuje się uwzględnić w ramach Priorytetu 3.2 wzmocnienie systemu obrony cywilnej oraz świadomości obywateli w zakresie obronności. W dobie napiętej sytuacji geopolitycznej i społeczno-gospodarczej wywołanej konfliktem zbrojnym na Ukrainie, niezbędne jest wzmacnianie wszelkich struktur odpowiedzialnych za obronę społeczeństwa oraz jego dorobku materialnego i niematerialnego. Ponadto istotne jest wzmacnianie świadomości i wiedzy społeczeństwa w zakresie samoobrony i przetrwania w przypadku konfliktów zbrojnych oraz klęsk żywiołowych.	Zapisy dotyczące obrony cywilnej, podnoszenia świadomości obywatelskiej oraz przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych zostały ujęte w Priorytecie 3.3: „Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy”.
752	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207-208	Zasięg terytorialny, ale też sama koncepcja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, wymaga rewizji (dotyczy to także – odpowiednio - Załącznika 3). Należy poddać w wątpliwość zasadność delimitacji obszarów strategicznej interwencji państwa wyłącznie w oparciu o dotychczas opracowane programy bądź dokumenty, w tym przypadku rządowy „Program Rozwoju Północno-Wschodnich Obszarów Przygranicznych”. Jest to działanie nieperspektywiczne, oparte na bieżących wyzwaniach oraz ograniczonych terytorialnie i czasowo rozwiązaniach, które nie uwzględniają długofalowych celów polityki regionalnej państwa w horyzoncie 2035 r., ani wyzwań przyszłej perspektywy budżetowej UE 2028-2034. Sugeruje się, by na kwestie budowania odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE patrzeć szerzej, nie koncentrując się jedynie na powiatach peryferyjnych. Należy stworzyć wizję odporności gospodarczej, zbudowanej wokół większych ośrodków w regionie, co wpisze się w cel horyzontalny SRP 2035: zrównoważony rozwój oparty na policentrycznej sieci osadniczej. OSI odporności i rozwoju obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy UE powinien zostać rozszerzony co najmniej do obszaru jednostek NUTS 3. Na Mazowszu powinny to być podregiony: ostrołęcki, siedlecki i radomski. To wokół miast takich jak Siedlce (ok. 60 km od granicy państwa), Ostrołęka (ok. 140 km od granicy) i Radom (ok. 140 km od granicy) powinny koncentrować się interwencje, stymulujące rozwój całych podregionów, narażonych na destabilizację ze względu na zagrożenia zewnętrzne. Podregiony ostrołęcki, siedlecki i radomski stanowią obszary przygraniczne, narażone są na liczne zagrożenia, zwłaszcza że w ich granicach zlokalizowane są strategiczne obiekty, które mają istotne znaczenia dla budowania odporności państwa. W Siedlcach znajduje się nowoczesny kompleks wojskowy, w którym stacjonuje 18 Dywizja Zmechanizowana, w Ostrołęce znajduje się baza Dywizjonu	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań.

					Przeciwlotniczego, a w Radomiu 42 Baza Lotnictwa Szkolnego. W Radomiu zlokalizowana jest także Fabryka Broni „Łucznik”, dostarczająca znaczną część uzbrojenia dla polskiej armii. Ponadto podregiony radomski i ostrołęcki pełnią ważną rolę z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego kraju, ze względu na lokalizację w ich granicach dwóch dużych elektrowni w Ostrołęce o mocy 690 MW i Koźlenicach o mocy 4072 MW. Ich sprawne działanie jest gwarantem zapewnienia produkcji odpowiedniej ilości energii energetycznej dla województwa mazowieckiego i wielu obszarów wschodniej Polski. Są to też obszary, na których występują rozmaite problemy o charakterze społecznym, gospodarczym i środowiskowym, które w polityce rozwoju województwa mazowieckiego, w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze (SRWM 2030+) wskazano jako OSI problemowe, wymagające szczególnego wsparcia, ukierunkowanego na niwelowanie barier rozwojowych. Stanowi dodatkowy argument związany z kształtowaniem spójnej polityki rozwoju na poziomie krajowym i regionalnym. Warto przy tym zaznaczyć, że w opublikowanym niedawno raporcie BGK „Samorządy wobec współczesnych zagrożeń. Odporność polskich gmin i miast”, województwo mazowieckie osiągnęło najwyższą wartość uogólnionego indeksu zagrożenia (35,8), co determinują wysokie poziomy zagrożenia militarnego i humanitarnego.	
753	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Należy skorygować przypis umieszczony pod Mapą 11, informujący o tym, że lista gmin objętych OSI została wskazana w Załączniku nr 3 do Strategii. W Załączniku nr 3 wylistowane zostały powiaty, a nie gminy.	Uwaga zostanie uwzględniona
754	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-220	Wśród Kluczowych wyzwań, dotyczących bezpieczeństwa żywnościowego, nie odniesiono się do prognozowanej marginalizacji i zaniku rolnictwa tradycyjnego, ekologicznego, charakterystycznego dla małych gospodarstw rolnych, prowadzonych głównie przez starsze pokolenia rolników. Przewidywane wyludnianie się obszarów wiejskich, peryferyjnych względem dużych ośrodków miejskich, przełoży się na zmniejszenie liczby małych rodzinnych gospodarstw rolnych. W związku ze zmniejszeniem się liczby ludności Polski prawdopodobny będzie również mniejszy popyt wewnętrzny na płody rolne. W analizowanym rozdziale warto odnieść się do zmian demograficznych i prawdopodobnego zmniejszenia produkcji rolnej oraz omówić konsekwencje tego zjawiska w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego Polski.	Interwencja dot. zakresu objętego w uwadze jest ujęta w priorytecie 3.4. oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich.
755	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221-226	Sugeruje się, by w działaniach ukierunkowanych na wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego zaakcentować kwestie dotyczące gospodarowania przestrzenią, w tym: ochronę gruntów rolnych dobrych klas przed przeznaczeniem ich na cele budowlane, ochronę gruntów rolnych przed fragmentacją, a także takie kształtowanie przestrzeni w sposób, który ogranicza konflikty przestrzenne, związane z sytuowaniem w pobliżu terenów rolnych takich funkcji, które mogłyby mieć wpływ na ograniczenie działalności rolniczej.	Ochrona gruntów rolnych najwyższej jakości jest skutecznie realizowana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dostępne dane statystyczne jednoznacznie wskazują, iż z roku na rok zmniejsza się odsetek gruntów, dla których wydawana jest zgoda na przeznaczenie na cele nierolnicze. Tendencja ta potwierdza konsekwentne przeciwdziałanie nieracjonalnemu gospodarowaniu gruntami cennymi dla produkcji rolniczej i niezbędnymi do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz właściwe stosowanie obowiązujących przepisów. W związku z tym na obecnym etapie nie wydaje się uzasadnione rozszerzanie Priorytetu 3.4 o kolejne zapisy związane z ochroną gruntów rolnych najlepszej jakości. Ponadto należy podkreślić, że w 2023 roku została wprowadzona kompleksowa reforma systemu planowania przestrzennego. Reforma

						ta wdrożyła szereg nowych mierników i narzędzi analitycznych, które w istotny sposób wpływają na ograniczenie zabudowy wszystkich gruntów rolnych, w tym szczególnie tych o najwyższej przydatności produkcyjnej. Nowe rozwiązania mają na celu zapewnienie bardziej zrównoważonego i odpowiedzialnego gospodarowania przestrzenią, z uwzględnieniem konieczności ochrony zasobu gleb o najwyższej jakości. Dodatkowo w wyniku tej reformy Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi otrzymał również nowe kompetencje w zakresie wyrażania opinii dotyczących kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Wzmocniło to rolę resortu w procesach decyzyjnych oraz pozwoliło na bardziej skuteczne monitorowanie i reagowanie na przedsięwzięcia mogące wpływać na strukturę i funkcje obszarów rolniczych. Reasumując, podjęte działania w sposób istotny wzmacniają system ochrony gruntów rolnych, a wdrażane rozwiązania prawne i organizacyjne przyczyniają się do dalszego ograniczania presji inwestycyjnej na najcenniejsze tereny rolne.
756	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	Sugeruje się korektę treści w części Wprowadzenie do modelu - poprzez usunięcie w przedmiotowym zdaniu, fragmentu w nawiasie: "Dopiero poprzez przybliżone ich rozmieszczenie w aktach planowania regionalnego ich lokalizacja następuje w aktach planowania przestrzennego na poziomie lokalnym bądź w drodze właściwych decyzji administracyjnych (poza systemem planowania przestrzennego)". Nie każda decyzja administracyjna dotycząca lokalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych celu publicznego, wydawana jest poza systemem planowania przestrzennego, tzn. w oparciu o specustawę (w trybie szczególnym). Decyzje takie są wydawane także w oparciu o ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – są to decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawane w przypadku braku na danym terenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.	Uwaga uwzględniona
757	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244-245	W części pt. Strefa osadnicza proponuje się dodać wniosek dotyczący postępującej emigracji młodych utalentowanych osób, a także wysoko wykwalifikowanych pracowników do większych miast o lepszej ofercie kształcenia i bardziej atrakcyjnym i chłonnym rynku pracy (koncentracja talentów w metropoliach w młodszych kategoriach wiekowych z małych i średnich miast i z obszarów wiejskich do miast wojewódzkich). Zjawisko tzw. drenażu mózgów, opisane w Części diagnostycznej (str. 50), ma kluczowy wpływ na pogłębianie się depopulacji i dysproporcji rozwojowych w sferze osadniczej.	Uwaga zostanie uwzględniona.
758	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	W części pt. Strefa osadnicza należy zweryfikować prawidłowość zapisu „zachodzące dynamicznie zmiany struktury ludności, które w dużej skali zaznaczają się w miastach – ubytek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, przy nieznacznym wzroście liczby osób w wieku produkcyjnym i wyraźnym zwiększeniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym”. Zgodnie z danymi GUS w latach 2012-2024 liczba ludności w wieku produkcyjnym w miastach w Polsce ciągle spadała z 15 mln do 12,8 mln, tj. średniorocznie o ok. 1,3%; źródło: [BDL, podgrupa: Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym w podziale na miasto i wieś].	Zostaną wprowadzone korekty w tekście

759	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	246	Sugeruje się weryfikację części pt. Strefa gospodarcza w zakresie treści dotyczących obszarów wiejskich. W jednym z wniosków wskazano problem „degradacji tkanki społeczno-gospodarczej wielu obszarów wiejskich” (punkt 10), w innym odniesiono się do „postępującej pozytywnej transformacji ekonomicznej, społecznej” obszarów wiejskich (punkt 11). Doprecyzowanie tych treści, pozwoli wyeliminować występującą obecnie sprzeczność.	Zostaną wprowadzone korekty w tekście
760	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	246	W części pt. Strefa infrastruktury proponuje się zmienić zapis „stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg rowerowych” na „stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej i regionalnej sieci dróg rowerowych”. W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego określona została sieć szkieletowa tras rowerowych, m.in. w oparciu o trasy o zasięgu regionalnym (umożliwiające połączenia z trasami ponadregionalnymi i lokalnymi, w tym służące obsłudze ośrodków regionalnych i subregionalnych). Samorząd Województwa Mazowieckiego realizuje koncepcję tras rowerowych wskazanych do realizacji w perspektywie do 2030 roku w województwie mazowieckim. W koncepcji zawarto m.in. trasy regionalne wzdłuż linii kolejowych Warszawa – Radom (odcinek Warszawa – Piaseczno) oraz Warszawa – Siedlce – Siemiatycze (Standardy infrastruktury rowerowej i koncepcji tras rowerowych wskazanych do realizacji w perspektywie do 2030 roku w województwie mazowieckim).	Uwaga zostanie uwzględniona.
761	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	247-249	W opisie celu kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju wskazano 6 wymiarów ładu w procesach planowania przestrzennego. Zastanawiający jest brak przywołania w treści wprost pojęcia ład przestrzenny. Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.), ład przestrzenny rozumiany jest jako „ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne” (art. 2 ust. 1 ww. ustawy). To właśnie ład przestrzenny powinien być głównym wektorem wyznaczającym kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, spójnie integrując różne wymiary rozwoju.	Uwaga uwzględniona
762	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	252, 266-268	Aktywne zaangażowanie organów centralnych państwa w procesy wpływające na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju wydaje się właściwym podejściem, biorąc pod uwagę negatywne skutki dotychczas funkcjonującego systemu, w którym kształtowanie przestrzeni traktowane jest jako wewnętrzna polityka gminy, na którą inne poziomy administracji mają ograniczony wpływ. Jak najbardziej zasadne jest także stworzenie skutecznych narzędzi regulacyjnych (których obecnie brak), ukierunkowanych na kształtowanie ładu przestrzennego i optymalizację procesów rozwojowych. Niestety z opisu Działań na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym (str. 266-268) nie wynika, by zostały one ukierunkowane na kształtowanie ładu przestrzennego i optymalizację procesów rozwojowych. Jako priorytet wskazuje się „usprawnienie” systemu planowania przestrzennego, co sugeruje poprawę jakości i tempa procesów, a nie: skupienie uwagi na jakości przestrzeni. Podobnie, działanie pn. Zmiany formy i zakresu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ma na celu „ułatwienie” gminom gospodarowanie przestrzenią (str. 268), co nie zapowiada wzmocnienia wysiłków na rzecz spójnego i racjonalnego nią zarządzania. Tym samym w SRP 2035 brakuje świadomej, konsekwentnej decyzji o nadaniu priorytetu dążeniom do kształtowania ładu przestrzennego. Priorytet ten powinien znaleźć swoje odzwierciedlenie we wszystkich obszarach polityki, które mają wymiar przestrzenny. Bez tego trudno spodziewać się faktycznego powstrzymania postępującej degradacji przestrzeni w Polsce oraz rosnących kosztów wynikających z nieefektywnych, nieracjonalnych decyzji przestrzennych. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na spójność celów i działań określonych w SRP 2035. W ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej (str. 165-169) opisano potencjalne, negatywne skutki realizacji inwestycji, obejmujące przestrzeń i środowisko oraz zasoby i walory krajobrazowe. Jednocześnie wskazano, że w ramach OSI planowane jest utworzenie „Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej” – pilotażowego programu budowy świadomości i kompetencji JST oraz administracji publicznej i innych interesariuszy w zakresie planowania przestrzennego i zarządzania przestrzenią w sposób mający na celu jej maksymalnie efektywne zagospodarowanie z ograniczaniem negatywnego wpływu planowanych inwestycji na środowisko przyrodnicze i zasoby krajobrazowe regionu. Oznacza to, że z jednej strony wyraża się akceptację dla braku równowagi między rozwojem a ochroną środowiska i krajobrazu, z drugiej - inwestuje publiczne środki w tworzenie centrum edukacji, które promuje zupełnie inny system wartości. Przy czym potrzeba działań edukacyjnych nie jest potwierdzona wyprzedzającymi te działania badaniami kompetencji osób odpowiedzialnych za kształtowanie przestrzeni. Być może posiadają one te kompetencje, ale nie mają narzędzi, by skutecznie działać na rzecz ładu przestrzennego. Uspójnienie podejścia i jednoznaczne określenie priorytetów rozwojowych kraju jest niezbędne.	Pod wpływem innych zgłoszonych uwag zdecydowano się zrezygnować z utworzenia "Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej"

763	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253, 261	W ramach policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych przyjęto klasyfikację miast, na podstawie opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”. Opracowanie to stanowi analizę rozwoju miast w ostatnim 30-leciu, pozycjonując je pod kątem roli, jaką pełnią obecnie. Z tej perspektywy trudno zrozumieć, dlaczego wyniki analiz IRMiR zostały potraktowane jako poziom ambicji w perspektywie 2035 r. i zobrazowane w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej. W województwie mazowieckim od lat utrwalony jest policentryczny model kształtowania sieci osadniczej, zgodnie z którym Warszawa stanowi ośrodek metropolitalny, otoczony ośrodkami subregionalnymi (Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów, Żyrardów), w ten sposób każdy z subregionów NUTS3 posiada swój ośrodek centralny. Miasta te, wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi, zostały w SRWM 2030+ wskazane jako OSI - Miejskie obszary funkcjonalne (MOF). Mając na uwadze powyższe, sugeruje się weryfikację Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, szczególnie w kontekście pozycji miasta Płocka, które określono jako ośrodek niższego rzędu niż Radom. Płock jest miastem o znaczeniu strategicznym w skali całego kraju z uwagi na funkcjonujący w nim ośrodek rafinerijny Orlen. Ta perspektywa powinna być uwzględniona w krajowych dokumentach strategicznych.	Istnienie strategicznego ośrodka przemysłowego nie jest czynnikiem przesądającym o randze miasta w hierarchii sieci osadniczej.
764	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253	Należy ujednolicić nomenklaturę stosowaną w odniesieniu do rangi miejskich ośrodków osadniczych. W projekcie SRP 2035, w opisie policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, Radom został wskazany jako krajowa aglomeracja miejska, zaś w Załączniku 4 (str. 8) - jako miasto regionalne. W SRK 2035 określono rangę Płocka jako regionalną aglomerację miejską, a w Załączniku 4 (str. 8) wskazano, że jest ośrodkiem łączącym funkcje o charakterze regionalnym i subregionalnym. Sugeruje się także wyjaśnienie kluczowych dla kształtowania polityki przestrzennej terminów takich jak: - krajowa aglomeracja miejska, - regionalna aglomeracja miejska, - metropolia ogólnokrajowa, - metropolia ponadregionalna, - związek aglomeracyjny. Pozwoli to uniknąć niejednoznaczności interpretacyjnych oraz zapewni spójność stosowanej terminologii z obowiązującymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi, a także ułatwi odbiór dokumentu przez szerokie grono odbiorców.	Uwaga uwzględniona
765	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254-255, 261	Sugeruje się uwzględnienie w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej krajowej sieci tras rowerowych poprzez: - uzupełnienie opisu systemu powiązań transportowych (str. 254-255) o krajowe sieci tras rowerowych, jako element, który także tworzy warunki dla kształtowania spójności przestrzennej kraju i podnoszenia jego konkurencyjności, - dodanie w części dot. powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym (ppkt a) krajowych tras rowerowych, pełniących jednocześnie funkcję europejskich tras rowerowych EuroVelo, - wskazanie w ww. podpunkcie wszystkich tras EuroVelo i krajowych w Polsce, zgodnie z załącznikiem graficznym do Stanowiska Nr 7/2019 Konwentu Marszałków Województw RP z dnia 7 czerwca 2019 roku w sprawie systemu numeracji i zasad oznakowania krajowych i regionalnych tras rowerowych - dodanie do modelu w wersji graficznej (Mapa 12, str. 261) orientacyjnego przebiegu tras rowerowych zawartych w załączniku graficznym do Stanowiska Nr 7/2019 Konwentu Marszałków Województw RP z dnia 7 czerwca 2019 roku w sprawie systemu numeracji i zasad oznakowania krajowych i regionalnych tras rowerowych. Uwzględnienie przebiegów tych tras rowerowych w części opisowej i graficznej modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej pozwoli na ich implementację w planach zagospodarowania przestrzennego województw/strategiach rozwoju i ich uszczegółowienie w ramach prowadzonych przez niektóre województwa prac koncepcyjnych, a następnie ich uwzględnienie w planowaniu na poziomie lokalnym.	Uwaga uwzględniona częściowo. W ramach opisu modelu uwzględni się w ramach powiązań transportowych także sieć tras turystycznych Eurovelo w ogólnym opisie w pkt 3 Modelu powiązań transportowych s. 254
766	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	257-259	Proponuje się uwzględnienie, w zakresie krajowych powiązań energetycznych, rafinerii ORLEN S.A. jako największego koncernu w Europie Środkowo-Wschodniej, z uwagi na jego strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego, jak i stabilności systemu energetycznego Polski. Zlokalizowany w Płocku Zakład Produkcyjny ORLEN S.A. został sklasyfikowany jako zakład o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Jego funkcjonowanie wiąże się z potencjalnym zagrożeniem dla zdrowia i życia mieszkańców Płocka i okolic, w szczególności w kontekście transportu materiałów niebezpiecznych. Ponadto, konflikt zbrojny za wschodnią granicą i wzrastająca rola infrastruktury o charakterze dual-use, sprawiają, że szczególnego znaczenia nabiera zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania zakładów petrochemicznych oraz ciągłości dostaw paliw – także dla potrzeb wojska.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

767	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	259	W treści dotyczącej krajowych powiązań energetycznych - równoleżnikowe centralne - proponuje się w zapisie „gazociąg tranzytowy Jamał-Europa” usunąć słowo tranzytowy. Od 2024 r. przedmiotowy gazociąg nie realizuje przepływów tranzytowych, a jedynie dostawy importowe z kierunku zachodniego.	Nastąpi usunięcie zapisu o gazociągu Jamał-Europa, który utracił funkcję gazociągu tranzytowego i jest elementem systemu przesyłowego.
768	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	W treści dotyczącej obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wśród powiatów województwa mazowieckiego, na terenie których planowana jest budowa lotniska i węzła przesiadkowego pominięto powiat warszawski zachodni. Tymczasem - jak wynika ze schematu węzła kolejowego CPK, ujętego w Planie Generalnym Lotniska i powielonego w Strategii rozwoju otoczenia CPK - korytarz węzła kolejowego obejmuje także część gminy Błonie, położonej w ww. powiecie. W związku z tym sugeruje się uzupełnienie treści dokumentu w tym zakresie. Zauważyć przy tym należy, że gmina Błonie objęta została zasięgiem rdzenia obszaru CPK w ramach OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (Ramka 1, str. 132- 133 oraz Załącznik nr 3, str. 2).	Lotnisko i węzeł powstaje na trójstyku gmin: Baranów, Teresin i Wiskitki.
769	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Sugeruje się weryfikację założeń dotyczących sposobu wdrożenia SRP 2035 w polityce przestrzennej na poziomie regionalnym, zarówno pod kątem ustawowego zakresu dokumentów regionalnych, jak też ich wpływu na politykę przestrzenną kształtowaną w gminach. Obecne ramy prawne dają bardzo szeroką autonomię gminom i wąskie narzędzia wpływu regionom, co wynika m. in. z zakresu uzgodnień dokonywanych przez marszałka/zarząd województwa (art. 17 pkt 6 lit. b ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.). Narzędzia, jakimi obecnie dysponuje administracja na poziomie województwa, nie dają żadnych gwarancji, że wprowadzenie do planu zagospodarowania przestrzennego województwa ustaleń w zakresie sieci osadniczej, obejmujących np. wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych w ramach MOF oraz optymalnych obszarów zabudowy (str. 262) zostałyby zaimplementowane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Z pewnością byłoby to natomiast potraktowane jako ingerencja we władztwo planistyczne gminy. Uwagi wymaga też kwestia skali, w jakiej sporządzane są dokumenty na poziomie województwa, która umożliwia wprowadzanie ustaleń o dość niskim stopniu szczegółowości, inaczej niż ma to miejsce na poziomie gminy, gdzie ustalenia są bardzo precyzyjne - w odniesieniu do każdej nieruchomości. Sam katalog ustaleń w zakresie sieci osadniczej budzi duże wątpliwości zarówno pod kątem realizacji celów SRP 2035, jak i dążenia do ładu przestrzennego. Dotyczy to np. określenia dla poszczególnych gmin minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (str. 263). Po pierwsze termin „usługi” jest pojęciem bardzo szerokim, a obecność niektórych rodzajów usług (np. obiektów handlu hurtowego) nie zawsze ma korzystny wpływ na jakość przestrzeni i jakość życia w danej gminie. Po drugie, tereny zabudowy usługowej to tereny, gdzie usługi są jedyną lub dominującą formą zagospodarowania. Analiza tylko tego typu usług nie daje żadnej wiedzy na temat poziomu aktywności gospodarczej w danej gminie i dostępu do usług, pomija bowiem lokale usługowe wbudowane w obiekty mieszkalne – typowe dla śródmieść miast, ale też rodzaju działalności usługowej prowadzonej w mniejszych miejscowościach. Przeczy to też nurtowi promującemu kształtowanie zabudowy wielofunkcyjnej (mixed-use), uważanej za narzędzie nowoczesnego i zrównoważonego planowania przestrzennego. Po trzecie, identyfikacja terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową może wykraczać poza możliwości regionów, biorąc pod uwagę, że podstawowy dokument planistyczny w gminie (plan ogólny) określa jedynie strefy wielofunkcyjne, nie precyzując proporcji ani pomiędzy dopuszczonymi - w ramach jednej strefy - typami zabudowy, ani innymi formami zagospodarowania, jak np. ogrody działkowe (charakterystykę stref planistycznych określa rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydawania z niego wypisów i wyrysów (Dz. U. z 2023 r. poz. 2758 z późn. zm.). Z kolei w planach miejscowych ustala się „tereny usług” (nie: „tereny zabudowy usługowej”), co obejmuje m. in. niekubaturowe usługi sportu i rekreacji (nazwy przeznaczenia terenów stosowane w projekcie planu miejscowego określa rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2404). Wątpliwości budzi też wskaźnik „minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową”. Łączy on różne miary: liniową, czasową i powierzchniową, tworząc dość niejasny algorytm. Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się dogłębną weryfikację Ustaleń i rekomendacji dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym we współpracy i porozumieniu z samorządami województw. Szczególnie ważnym aspektem powinno być wpisanie ustaleń i rekomendacji SRP 2035 w obowiązujące ramy prawne, określające	Zakres ustaleń SRK nie jest określony ustawowo. Zgodnie z art. 39 ust. 4 w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia średniookresowej strategii rozwoju kraju, zaś w art. 41 ust. 1 pkt 7 określa, że projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa przedstawia się ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego w celu stwierdzenia jego zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Są to wystarczające przesłanki prawne do określenia ustaleń SRK w zakresie polityki przestrzennej i tego czego wymaga w tym zakresie od poziomu regionalnego. Oczywiście w sytuacji potrzeby prawnego umocowania tych ustaleń względem poziomu regionalnego, jest taka możliwość w ramach nowelizacji ustaw o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w zakresie planowania regionalnego (o czym mowa w rozdz. SRK: Uzasadnienie systemu planowania przestrzennego pkt D) oraz ewentualnie w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustaleń i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikację ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planiście regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4.

					kompetencje województw związane z planowaniem przestrzennym. Bez tego trudno będzie spełnić warunek zgodności dokumentów regionalnych ze średniookresową strategią rozwoju kraju.	
770	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Należy skorygować przywołaną podstawę prawną wg brzmienia: „Z kolei art. 41 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm) [...]”.	Uwaga uwzględniona
771	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Z Ustaień w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu wynika, że zielone pierścienie mają być wyznaczone w zasięgu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym. Zielony pierścień jest jednak pojęciem szerszym, którego tylko jednym z kryteriów wyznaczenia może być przebieg korytarzy ekologicznych. Zgodnie z opracowaniem „Green Belts Zielone pierścienie wielkich miast” A. Cieszewskiej to korytarze ekologiczne, tereny otwarte i inne formy przestrzeni przyrodniczej są elementami struktury zielonego pierścienia, a nie odwrotnie. Zielone pierścienie miast mogą też pełnić różne funkcję tj.: strukturotwórczą, żywicielską, rekreacyjną, ekologiczną, krajobrazową, środowiskotwórczą, a przy wyznaczeniu ich zasięgu należy uwzględnić szerszy zakres uwarunkowań. Z uwagi na powyższe proponuje się podział wskazanego fragmentu tekstu na dwa odrębne ustalenia, dotyczące: 1) wyznaczenia przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym; 2) wyznaczenia zielonych pierścieni.	Uwaga uwzględniona
772	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Sugeruje się doprecyzowanie zapisu „określanie krajobrazów wymagających działań wspierających ochronę i zachowanie lokalnych form architektonicznych zabudowy” w Ustaleniach dotyczących środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu. Nie jest jasne czy tą treść należy wiązać wprost z krajobrazami priorytetowymi, wyznaczonymi w audytach krajobrazowych, opracowywanych na podstawie art. 38 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm). Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 537), w audycie krajobrazowym określa się lokalne formy architektoniczne zabudowy dla krajobrazów priorytetowych.	Uwaga uwzględniona
773	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Sugeruje się korektę treści Ustaień w zakresie infrastruktury turystycznej poprzez zastąpienie zdania z pierwszego punktora zdaniem o następującym brzmieniu: „określenie przebiegu docelowej sieci krajowych i regionalnych tras rowerowych”. Zmiana ta wpisuje się w Uwarunkowania dla stanu przestrzeni i procesów przestrzennych w Polsce w sferze infrastruktury, w ramach których zdiagnozowano stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg rowerowych (str. 246). Korekta ta pozwoli na zaimplementowanie w SRP 2035 Stanowiska Nr 7/2019 Konwentu Marszałków Województw RP z dnia 7 czerwca 2019 roku w sprawie systemu numeracji i zasad oznakowania krajowych i regionalnych tras rowerowych.	Uwaga uwzględniona częściowo. W opisie ustalenia zmieni się zapis „określenie przebiegu docelowej sieci krajowych i regionalnych tras rowerowych o znaczeniu turystycznym”.
774	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265-266	Proponuje się zrezygnować z określania na poziomie regionalnym: - przebiegów docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej dystrybucyjnej wraz z GPZ, uwzględniającej kierunki i potrzeby rozwoju OZE, - obszarów o ograniczonej pewności zasilania (np. ze względu na konfigurację sieci, stan techniczny infrastruktury, dużych odległości do GPZ), - obszarów, gdzie jest możliwy rozwój instalacji OZE ze względu na brak ograniczeń infrastrukturalnych, środowiskowych i społecznych. Uwzględnienie elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej w regionalnych dokumentach planistycznych jest zadaniem trudnym do zrealizowania, ze względu na skalę opracowywania planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Planowanie i organizacja zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na obszarze gminy jest zadaniem własnym gminy, dlatego też linie dystrybucyjne jak również obszary o ograniczonej pewności zasilania czy możliwości rozwój instalacji OZE powinny być uwzględniane w sporządzanych przez samorządy lokalne założeniach do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe bądź planach zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe. Dokument ten uwzględnia m.in. aktualne i przyszłe potrzeby energetyczne gmin oraz możliwości wytwarzania OZE. Ponadto, w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, w ramach krajowych powiązań energetycznych (str. 257) odniesiono się do linii elektroenergetycznych najwyższych napięć, które powinny być obowiązkowo uwzględniane na poziomie regionalnym, nie: linie dystrybucyjne.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

775	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Sugeruje się korektę opisu działania pn. Weryfikacja efektów reformy systemu planowania przestrzennego. Treść „[...] osiągnięcie głównych celów reformy, jakimi są przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji oraz presja na zabudowę terenów rolnych [...]” powinna być zastąpiona treścią: „[...] osiągnięcie głównych celów reformy, jakimi są przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji oraz presji na zabudowę terenów rolnych [...]”. (reforma miała na celu powstrzymanie presji, jako niekorzystnego zjawiska, a nie jej wspieranie). Ważne, by przy ocenie czy presję budowlaną udało się powstrzymać, mieć na uwadze, że reforma wprowadzona w 2023 r. spowodowała ogromny wzrost wystąpień o decyzje o warunkach zabudowy. Decyzje te, o charakterze bezterminowym, tworzą równoległy system obszarów rozwoju zabudowy, nie ujawniony w gminnych aktach planowania przestrzennego.	Uwaga uwzględniona
776	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Działania na rzecz utrzymania zrównowazoneg o modelu rozwoju kraju	275	Proponuje się objęcie wsparciem wszystkich miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (wskazanych w SOR i KSSR 2030) w ramach OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Spośród miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze tylko trzy ośrodki subregionalne województwa mazowieckiego (Ciechanów, Ostrołęka i Radom) zostały zakwalifikowane do OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, natomiast pozostałe pięć ośrodków lokalnych o znaczeniu powiatowym (Gostynin, Koźienice, Ostrow Mazowiecka, Sierpc, Pułtusk) znalazło się poza zasięgiem OSI. Rezygnacja z kontynuacji wsparcia dla dotychczasowo wyznaczonych (w SOR i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030) OSI miast średnich tracących funkcje, jest działaniem niezrozumiałym, biorąc pod uwagę zapisy analizowanego dokumentu, w którym wielokrotnie podkreślany jest problem pogłębiającego się kryzysu miast średnich (kurczenie się demograficzne wraz z utratą różnych funkcji przez ośrodki subregionalne i ponadlokalne). Zdiagnozowane zjawisko kryzysu miast średnich, stanowi jeden z czterech kluczowych procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w przestrzeni kraju, dlatego biorąc pod uwagę cel horyzontalny strategii (zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej), należy dążyć do wzmocnienia zwłaszcza podupadających ośrodków miejskich, które stanowią ważne ogniwa w policentrycznej sieci osadniczej. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze zmagają się z problemami strukturalnymi, których rozwiązanie wymaga konsekwentnego, długookresowego wsparcia w szczególności z poziomu krajowego (w okresie dłuższym niż horyzont czasowy średniookresowej strategii rozwoju kraju). Uwaga dotyczy także Załącznika 3 w ww. zakresie.	Niniejsza Strategia odchodzi od definicji miast tracących funkcję na rzecz definicji miast subregionalnych niezbędnych do utrzymania policentrycznego modelu rozwoju.
777	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Działania na rzecz utrzymania zrównowazoneg o modelu rozwoju kraju	276	Celem interwencji w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest zapewnienie żywotności obszarów wiejskich doświadczających silnych zmian demograficznych, położonych poza zasięgiem wiejskich obszarów aglomeracyjnych. Delimitacja tych obszarów opiera się głównie na jednym kryterium, tj. niekorzystnych procesach demograficznych (spadek liczby ludności o co najmniej 5%). Przyjęcie tylko jednego kryterium przy wyznaczaniu wiejskich obszarów wymagających wsparcia wydaje się mało właściwe. Nie uwzględnia to szerszego spektrum zagadnień, wpływających na marginalizację tych obszarów. Przy delimitacji OSI wsparcia obszarów wiejskich, poza przyjętym kryterium, należałoby uwzględnić również inne aspekty, które prowadzą do kumulacji problemów społeczno-ekonomicznych. Tego typu kryteria (w sumie 14 wskaźników) uwzględniane były przy delimitacji obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w SOR, przeniesionych następnie do SRWM 2030+. W ramach OSI obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, wsparcie będzie kontynuowane jedynie dla części gmin, objętych nim dotychczas. Wyłączona została z niego część gmin zmarginalizowanych, oddalonych od dużych lub średnich miast, często położonych na pograniczach województw, które bez konsekwentnego, długookresowego wsparcia, w szczególności z poziomu krajowego, nie będą w stanie rozwiązać swoich problemów. W związku z powyższym, sugeruje się rozszerzyć OSI o powiaty: płoński, pułtusi siedlecki, mławski, ostrołęcki, plocki, płoński, białobrzegi i garwoliński, położone w województwie mazowieckim. Zapewni kontynuację dotychczasowej polityki, kształtowanej na poziomie krajowym i regionalnym. Uwaga dotyczy także Załącznika 3, w ww. zakresie.	Kryteria delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe zostają utrzymane. Wprowadzenie na tym etapie wieloczynnikowych kryteriów delimitacji wprowadziłoby negatywne zmiany dla powiatów już ujętych w tym OSI. Przedstawione powiaty nie wypełniają kryterium spadku liczby ludności.
778	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Proponuje się uwzględnienie w Planie Działań realizacji Projektu Vistula. Projekt ten dotyczy jednego z czterech strategicznych „zielonych” okręgów przemysłowych w Polsce i obejmuje północne Mazowsze wraz z podregionem plockim. Projekt przewiduje, że Płock stanie się ośrodkiem związanym z technologiami dronowymi - planowane jest rozwinięcie produkcji i szkolenia z obsługi dronów, co ma służyć min. ochronie infrastruktury krytycznej (m.in. zakładów ORLEN). Celem projektu Vistula jest m.in.: - bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej, bezpieczeństwo energetyczne i surowcowe kraju oraz zapewnienie ciągłości działania państwa,	Uwaga powtórzona (nr 9) - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST. Uwaga jest w trakcie analiz.

					- rozwój infrastruktury o charakterze dual-use, czyli podwójnego zastosowania, służącej zarówno celom cywilnym, jak i wojskowym. Należą do niej m.in. porty, lotniska, sieci energetyczne oraz systemy teleinformatyczne, - kompleksowa transformacja regionu w kierunku zielonej gospodarki i nowoczesnego przemysłu, w tym: wsparcie dla transformacji terenów wiejskich poprzez rozwój odnawialnych źródeł energii (przydomowe biogazownie), tworzenie nowych miejsc pracy oraz rozwój przemysłu 4.0. Projekt ma być realizowany z Ministerstwem Obrony Narodowej. Zakład Produkcyjny ORLEN S.A. oraz baza paliwowa „Plebanka”, należąca do Przedsiębiorstwa Eksploatacji Ropociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A. (PERN), to strategiczne obiekty w kraju i główne przesłanki realizacji tego projektu.	
779	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Ujęte w Planie działania nie odnoszą się w ogóle do działania pn. Rozwój ruchu rowerowego (Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, str. 126), w którego przypadku realizacja sieci tras rowerowych jest kluczowa. W Załączniku 1 powinna zostać ujęta realizacja polskich odcinków międzynarodowych tras rowerowych (EuroVelo), ze wskazaniem źródła dofinansowania z poziomu krajowego, we współpracy z samorządami województw.	Zadania związane z budową międzynarodowych tras rowerowych EuroVelo w Polsce są koordynowane przez samorządy województw.
780	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Jako jedno z działań służących promocji i ochronie zdrowia Strategia wskazuje program profilaktyczny „Moje zdrowie”, tymczasem wykaz działań przewidzianych do realizacji w latach 2026-2029 (Załącznik 1.) nie zawiera zapisów odnoszących się do wskazanego Programu. Wprawdzie, jak wskazano, załącznik ten zawiera jedynie działania uznane za kluczowe dla realizacji celów Strategii, to jednak mając na uwadze, iż kwestia dobrego zdrowia i profilaktyka jego ochrony w obliczu obecnej sytuacji demograficznej i struktury wieku w Polsce wydaje się być sprawą priorytetową, a także fakt, iż program profilaktyczny „Moje zdrowie” został już wprowadzony w 2025 roku, warto byłoby przewidzieć działania zmierzające do jego kontynuacji w najbliższych latach.	Tak jak zauważono w treści uwagi, Plan działań zawiera jedynie wybrane działania do realizacji w latach 2026-2029, a nie wszystkie, o których jest mowa w Strategii.
781	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	24	Plan działań nie uwzględnia zadania inwestycyjnego dotyczącego działania pn. Budowa nowego składowiska powierzchniowego odpadów promieniotwórczych (Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna, str. 161). Realizacja tej inwestycji jest przewidziana na lata 2028–2032. Dla zachowania spójności dokumentu głównego z załącznikiem, Plan działań obejmujący swoim horyzontem czasowym lata 2026-2029 powinien uwzględnić zadanie przewidziane do realizacji od 2028 r.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
782	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	8	Należy dokonać korekty zasięgów obszarów funkcjonalnych określonych w ramach OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Jak wskazano na str. 5, określenie zasięgu obszarów funkcjonalnych miast odwołuje się głównie do dokumentów strategicznych i planistycznych samorządów województw. Nie ma to jednak zastosowania do obszarów funkcjonalnych Siedlec i Żyrardowa (str. 8), których zasięg nie odpowiada ustaleniom SRWM 2030+ dotyczącym OSI – Miejskie obszary funkcjonalne, potencjalne bieguny wzrostu. W obszarze funkcjonalnym Siedlec niewłaściwie wskazana została gmina Paprotnia, która nie tworzy ww. obszaru. W obszarze funkcjonalnym Żyrardowa pominięto gminy powiatu sochaczewskiego: Sochaczew (gm. miejska i wiejska), Teresin, Ilów, Nowa Sucha, Młodzieszyn, Brochów, Rybno oraz gminy powiatu grójeckiego: Grójec, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą, Warka, Belsk Duży, Błędów, Chynów, Goszczyn, Jasieniec, Pniewy, Tarczyn). Uwzględniono jedynie gminy powiatu żyrardowskiego. Zgodnie z zapisami SRWM 2030+ MOF Żyrardowa stanowi cały obszar podregionu żyrardowskiego NUTS 3, w skład, którego wchodzi 3 powiaty: grójecki, sochaczewski i żyrardowski.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
783	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIETKI MIAST	8	Sugeruje się niestosowanie sformułowania „elementy policentryczne” w odniesieniu do miast usytuowanych w obszarze metropolitalnym Warszawy. Ośrodki miejskie położone wewnątrz obszaru metropolitalnego Warszawy (miejskiego obszaru funkcjonalnego Warszawy - MOFW) nie są elementami policentrycznymi tego obszaru. MOFW ze względu na dominującą rolę Warszawy, ma wyraźny charakter monocentryczny, w odróżnieniu od układu sieci osadniczej pozostałej części województwa, która jest policentryczna, ze względu na równomierne rozmieszczenie w jej przestrzeni ośrodków miejskich, tj. Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka i Żyrardowa.	Uwaga uwzględniona.
784	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIETKI MIAST	8	Proponuje się uzupełnić skierowane do miasta Radom kierunki interwencji o wskazane w SRWM 2030+ działania przewidziane dla radomskiego obszaru strategicznej interwencji, w tym: rozwój strefy okołolotniskowej oraz budowę bazy logistycznej, rozwój transportu kolejowego z wykorzystaniem nowych i zmodernizowanych linii kolejowych oraz uzupełnienie sieci przystanków, rozwój sieci tras rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Przez Radom przebiegają kolejowe korytarze sieci TEN-T Morze Bałtyckie - Morze Adriatyckie, Morze Bałtyckie -	Zbyt duża szczegółowość proponowanego zapisu.

					Morze Czarne - Morze Egejskie. Wraz z pozostałą infrastrukturą transportową (skrzyżowanie dróg ekspresowych S7 i w przyszłości - S12 oraz lotnisko) zwiększył się potencjał MOF Radomia do lokalizacji usług logistycznych. Obecnie toczą się procedury dotyczące lokalizacji trzech terminali przeładunkowych na terenie miasta. Dogodna lokalizacja na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych będzie sprzyjać rozwojowi usług logistycznych i magazynowych oraz przemysłu.	
785	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	W odniesieniu do opisu dotyczącego Płocka proponuje się rozszerzenie zapisów o kwestie związane z bezpieczeństwem miasta jako strategicznego ośrodka transportu paliw i produktów ropopochodnych oraz zabezpieczenia infrastruktury przesyłowej w kontekście potencjalnych konfliktów militarnych. Obecne zapisy SRP 2035 koncentrują się na aspektach rozwoju gospodarczego i dostępności komunikacyjnej, jednak nie uwzględniają w pełni znaczenia Płocka z perspektywy obronności kraju, bezpieczeństwa surowcowego i logistyki militarnej. W tym kontekście, szczególna uwaga powinna być poświęcona infrastrukturze transportowej spełniającej standardy bezpieczeństwa (drogowej i kolejowej), a także zabezpieczeniu o charakterze militarnym i operacyjnym.	Uwaga uwzględniona
786	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	Proponuje się uzupełnić skierowane do miasta Siedlce kierunki interwencji o wskazane w SRWM 2030+ działania przewidziane dla siedleckiego obszaru strategicznej interwencji, w tym: rozwój infrastruktury turystycznej, zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych, modernizację systemu gospodarki odpadami – wdrażanie gospodarki odpadami o obiegu zamkniętym. Identyfikacja tych obszarów została dokonana w ramach Diagnozy sytuacji społeczno- gospodarczej województwa mazowieckiego. Ponadto w związku ze zmieniającymi się wyzwaniami rozwojowymi, na skutek konfliktu zbrojnego na Ukrainie, proponuje się uzupełnienie: - opisu Siedlec o strategiczne znaczenie dla obronności kraju, ze względu na lokalizację w mieście ważnych obiektów związanych z bezpieczeństwem kraju, tj. najbardziej zaawansowany technologicznie kompleks obiektów wojskowy w kraju oraz we wschodniej flance NATO oraz strategiczne położenie miasta na wschodzie kraju (ok. 90 km od granicy z Białorusią) i w sieci transportowej (najważniejszy węzeł komunikacyjny wschodniej części województwa mazowieckiego i środkowo-wschodniej części kraju); - kluczowych kierunków interwencji o zwiększania odporności Siedlec na zagrożenia bezpieczeństwa w kierunku budowy potencjału obronnego na tzw. ścianie wschodniej jako odpowiedzi na ekspansywną i agresywną politykę Rosji i Białorusi oraz zwiększania dostępności transportowej z innymi ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi na wschodzie kraju.	Dodano zapis o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju, ze względu na lokalizację w mieście ważnych obiektów związanych z bezpieczeństwem kraju. Nie zidentyfikowano natomiast szczególnego - w porównaniu do innych miast - potencjału Siedlec dla zwiększania udziału energii ze źródeł odnawialnych, modernizacji systemu gospodarki odpadami i rozwoju turystyki.
787	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	Sugeruje się uzupełnienie Opisu policentrycznej sieci miast, w części dot. woj. mazowieckiego w odniesieniu do otoczenia miasta Ostrołęki. Warto byłoby uzupełnić opis o funkcje rolnicze tego obszaru. Zgodnie z zapisami SRWM 2030+ ostrołęcki obszar strategicznej interwencji posiada doskonałe warunki przyrodnicze oraz ma duże znaczenie sektora rolnego dla gospodarki podregionu, a nawet województwa. Mając na uwadze powyższe niezwykle istotne dla rozwoju tego obszaru, ale także bezpieczeństwa żywnościowego Państwa, są działania mające na celu utrzymanie znaczenia rolnictwa i wykorzystanie istniejącego potencjału do rozwoju rolnictwa ekologicznego.	Tekst zostanie uzupełniony
788	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	Proponuje się uzupełnić skierowane do miasta Ciechanów kierunki interwencji o wskazane w SRWM 2030+ działania przewidziane dla ciechanowskiego obszaru strategicznej interwencji, w tym: zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych, rozwój sieci tras rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Uwaga ma na celu poprawę spójności zapisów ze SRWM 2030+, opracowanej na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego.	Uwaga uwzględniona
789	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	8	Proponuje się uzupełnić skierowane do miasta Żyrardów kierunki interwencji o wskazane w SRWM 2030+ działania przewidziane dla żyrardowskiego obszaru strategicznej interwencji, w tym: rozwój skoordynowanej oferty inwestycyjnej, wzmacnianie wykształconych specjalizacji gospodarczych, wdrażanie przyjaznych dla środowiska rozwiązań technologicznych w przedsiębiorstwach. Uwaga ma na celu poprawę spójności zapisów ze SRWM 2030+, opracowanej na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego.	Uwaga uwzględniona
798	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	274	Dodatkowy OSI – Subregiony o niskim poziomie rozwoju gospodarczego (Jednostki NUTS-3 o PKB per capita poniżej 75% średniej krajowej z wyłączeniem jednostek obwarunkowych) - Jednym z podstawowych wyzwań jest postępująca metropolizacja kraju która skutkuje coraz większym rozdźwiękiem między metropoliami a pozostałymi obszarami. Szczególnie jaskrawo widać to w województwach Mazowieckim i Małopolskim gdzie PKB per capita w obszarach metropolitalnych odpowiednio Warszawy i Krakowa jest ponad dwukrotnie niż w pozametropolitalnej części regionu w której część subregionów należy do najsłabiej rozwiniętych gospodarczo w kraju. W ramach tego OSI zasadne byłoby adresowanie silniejszego wsparcia na rozwój	Podane kryteria delimitacji nie wypełniają ustawowej definicji Obszaru Strategicznej Interwencji

					przedsiębiorczości i innowacyjności na tych obszarach analogicznie do obecnych programów dedykowanych regionom Polski Wschodniej które powinny być przez ten OSI zastąpione.	
799	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228-241	Dodanie 9 kierunku działań: Skutecznie funkcjonujący samorząd terytorialny - Kierunek ten obejmowałby A: Zainicjowanie debaty publicznej oraz naukowej nad rewizją obowiązującego od 1999 roku zasadniczego podziału administracyjnego kraju na wszystkich szczeblach ze szczególnym uwzględnieniem: - problematyki jednostek obwarunkowych (gminy i powiaty) - problematyki zarządzania w MOF (nowa jednostka administracyjna czy luźniejsza forma) - problematyki brakującego obecnie poziomu subregionalnego - problematyki roli i funkcji jednostek poszczególnych poziomów - dopasowania podziału administracyjnego do jednostek NUTS z punktu widzenia skuteczniejszej polityki rozwoju regionalnego (problematyka regionów metropolitalnych zawyżających wskaźniki w swoich województwach, czy województwa powinny być jak obecnie jednostkami NUTS-2 czy może powinny być większe i pełnić rolę jednostek NUTS-1) - dopasowania podziału terytorialnego do istniejącej sieci osadniczej B: Rozwiązania systemowe usprawniające funkcjonowanie samorządów terytorialnych w obecnym układzie terytorialnym ze szczególnym uwzględnieniem - potrzeby zmiany sposobu finansowania edukacji - potrzeby zmiany źródeł finansowania budowy dróg krajowych i wojewódzkich w granicach miast na prawach powiatu (szczególnie ośrodków niemetropolitalnych) /obecne zapisy nakładające ten obowiązek na w.w. miasta blokują budowę wielu obwodnic). - rozwiązania podatkowe zapewniające współudział miast centralnych MOF w podatkach mieszkańców gmin ze strefy podmiejskiej.	Brak zasadności wprowadzenia do projektu SRP 2035 zapisów odnoszących się do zainicjowania debaty publicznej oraz naukowej dotyczącej jednostek obwarunkowych (gmin i powiatów). Od kilku lat prowadzona jest dyskusja w przedmiotowym zakresie. Niektóre proponowane zapisy w dużym stopniu pokrywa ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, która zostanie opracowana - opis w Strategii od str. 266.
800	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego modelu rozwoju kraju	256	Dopisanie połączenia kolejowego Tarnów – Kielce, o które region tarnowski zabiega już ponad 20 lat (brakuje dobudowy 40 km torów między Buskiem-Zdr. a Żabnem) – linia ta rozwiązałaby problem wykluczenia komunikacyjnego gmin w powiatach buskim i dąbrowskim a także wzmocniłaby powiązania funkcjonalne powiatów buskiego i dąbrowskiego z Kielcami i Tarnowem. Dopisanie połączenia drogowego Tarnów – Kielce w kontekście modernizacji obecnej wąskiej drogi krajowej do paramentów co najmniej dwujezdniowej drogi kategorii GP na całej długości przebiegu z tych samych powodów co powyżej.	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby

						możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Inwestycja nie została ujęta w planach inwestycyjnych PKP Polskie Linie Kolejowe SA. W przypadku projektów o znaczeniu regionalnym decydujący głos w kwestii kolejności ustalania priorytetów dla zadań inwestycyjnych w danym województwie ma organizator transportu publicznego na terenie danego województwa. Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym, organizatorem publicznego transportu zbiorowego na terenie danego województwa jest marszałek województwa, w tym przypadku Marszałek Województwa Świętokrzyskiego oraz Marszałek Województwa Małopolskiego.
801	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	275	Polityka wsparcia rozwoju miast w ramach OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych nakierowana będzie w szczególności na wsparcie miast subregionalnych oraz aglomeracji nie wojewódzkich celem wzmocnienia ich konkurencyjności wobec ośrodków wojewódzkich w tym metropolitalnych. W ramach OSI realizowane byłoby także wsparcie dotyczące uzupełnienia wyposażenia funkcjonalnego ośrodków.	Uwaga odrzucona, Strategia dokładnie taką optykę przyjmuje
802	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	271	Dopisać: Polityka miejska kraju powinna opierać się o hierarchię funkcjonalną miast a nie ich rangę administracyjną.	Uwaga odrzucona, Strategia dokładnie taką optykę przyjmuje
803	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-144	Dodanie 8 kierunku działań „Wzmocnienie samorządu gospodarczego” Kierunek ten obejmowałby A – Podjęcie prac nad nowelizacją ustawy o Izbach Gospodarczych ze szczególnym uwzględnieniem - Powszechności samorządu gospodarczego - Jego struktury organizacyjnej i terytorialnej - Źródeł finansowania - Prerogatyw w kontekście tworzenia polityki rozwoju gospodarczego na wszystkich szczeblach uzasadnienie: W ocenie większości regionalnych Izb Przemysłowo-Handlowych obecny model funkcjonowania samorządu gospodarczego się wyczerpał i wymaga aktualizacji co ma miejsce także w innych krajach członkowskich. Większość krajów UE wybiera ścieżkę powszechnego samorządu gospodarczego i realnego partnerstwa między administracją rządową, samorządem terytorialnym i samorządem gospodarczym który aktywnie wspiera rozwój gospodarczy w regionach. Środowiska eksperckie przygotowały nawet kilka gotowych propozycji ustaw. B – Podjęcie prac nad nowelizacją ustawy o Samorządzie Rzemiosła ze szczególnym uwzględnieniem - Zasad funkcjonowania szkół branżowych prowadzonych przez Izby Rzemieślnicze (obecne prawo edukacyjne mocno ogranicza możliwości ściślejszej współpracy szkół z przedsiębiorcami)	Uwaga zawiera liczne szczegóły, które nie pasują do strategicznego charakteru dokumentu. Ponadto propozycja zgłoszona w uwadze nie pasuje do Priorytetu 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji oraz firm. Zwracamy uwagę, że strategiczne zapisy dotyczące działania szkół branżowych opisuje Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli w kierunku działań: 6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem.

					- Przywrócenia obligatoryjności przynależenia do cechów w wybranych zawodach rzemieślniczych (cech może w skuteczny sposób stać na straży rzetelności i jakości usług realizowanych przez skupione w nim podmioty z czym obecnie jest problem, zwłaszcza w kontekście imigracji). C – Opracowanie zasad i rekomendacji dotyczących powoływania rad gospodarczych przy JST (przy dużej ilości JST takie ciała działają, niemniej ich skuteczność w dużej mierze zależy od przyjętego modelu działania który często różni się diametralnie w zależności od JST). D – Podjęcie działań promujących zrzeszanie się przedsiębiorców E – Podjęcie działań promujących szkolnictwo zawodowe	
804	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141-142	Kierunek 4. Stworzenie bodźców stymulujących współpracę nauki i biznesu C – dopisać rozwiązania wspierające współpracę uczelni z firmami w kontekście wyszukiwania talentów przez przedsiębiorców D - W oparciu o istniejącą infrastrukturę uczelni, parków technologicznych, Fabryk AI i specjalnych stref ekonomicznych i izb gospodarczych (dopisać)... - izby gospodarcze są jednym z kluczowych elementów architektury regionalnej IOB, często ich obecność jest wymagana w projektach unijnych łączących biznes z nauką stąd warto uwzględnić je także w architekturze tworzenia takich hub'ów E – Program wsparcia dla uczelni regionalnych współpracujących z biznesem obejmujący: a) Utworzenie osobnych źródeł finansowania badań podstawowych i aplikacyjnych dla uczelni zawodowych – uczelnie zawodowe to zazwyczaj uczelnie regionalne będące najbliżej lokalnego biznesu. Obecnie mają one jednak trudności z uzyskaniem środków na prowadzenie projektów badawczych z uwagi na swój status. b) Zmianę sposobu ewaluacji uczelni wyższych premiującą współpracę badawczo-rozwojową z biznesem – Obecnie uczelniom „nie opłaca się” współpraca z biznesem z uwagi na tajemnicę przemysłową która często wyklucza możliwość publikowania wyników badań co skutkuje mniejszą liczbą punktów przy ewaluacji MNiSW c) Nakierowanie wsparcia dotyczącego transferu technologii na Centra Transferu Technologii działająca przy uczelniach regionalnych – Centra te zazwyczaj są gorzej wyposażone niż centra działające przy największych uczelniach, jednocześnie to właśnie uczelnie regionalne dzięki lokalnemu zakorzenieniu są pierwszym wyborem lokalnych przedsiębiorców w kontekście badań. d) Promocja uczelni regionalnych jako zakorzenionych w regionie i tych blisko lokalnego biznesu – jako odpowiedź na rosnący popyt na wykwalifikowanych pracowników szczególnie poza metropoliami.	W odniesieniu do punktu C - Proponowane zmiany już wnikają z kontekstu więc nie ma potrzeby zmiany zapisów. W odniesieniu do punktu D - uwaga zostanie uwzględniona w odniesieniu do punktu E - Zarówno zmiana dotycząca oceny parametrycznej jednostek naukowych w celu zwiększenia wagi współpracy z otoczeniem gospodarczym jak i poprawa funkcjonowania CTT jest obecnie przedmiotem analiz prowadzonych w MNiSW. Efekty prac będą znane w połowie 2026. Program doskonałościowy RID to program wspierający wybrane uczelnie akademickie w rozwoju działalności naukowej i kształceniu w obszarach ważnych dla regionu. Jego celem jest wzmocnienie znaczenia uczelni jako centrów wiedzy, innowacji i kompetencji, co ma przekładać się na ich potencjał rozwojowy. Program działa w oparciu o przepisy ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i jest realizowany przez konkursy ogłaszane przez ministra właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego. Zmiany legislacyjne w tym zakresie nie są planowane, zakres programu jest określony ustawowo
805	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	Kierunek 3. Wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem G – Wsparcie zatrudnienia obcokrajowców studiujących na Polskich uczelniach – obecnie często problemy z zatrudnieniem są barierą dla studentów spoza UE do podjęcia studiów w Polsce H- Wsparcie imigrantów w kontekście nostryfikacji dyplomów uczelni zagranicznych oraz wsparcia w podejmowaniu pracy zgodnej z kwalifikacjami – obecnie mamy na wielu uczelniach niedobory kadrowe przy jednoczesnej sporej liczbie imigrantów z doktoratami z Ukrainy które mogłyby podjąć pracę naukową w Polsce.	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Kwestie zatrudniania cudzoziemców, procedur pobytowych oraz uznawalności kwalifikacji są regulowane przepisami odrębnymi, w tym znowelizowaną ustawą wizową, która znacząco usprawnia ścieżki

						legalizacji pobytu dla pracowników naukowych, doktorantów i studentów spoza UE. W zakresie nostryfikacji dyplomów uczelnie posiadają autonomię, a procedury uznawalności zostały ujednolicone w obowiązujących przepisach prawa. Strategia nie przewiduje wpisywania szczegółowych działań odnoszących się do zatrudniania imigrantów w poszczególnych instytucjach. Cele strategii w obszarze integracji imigrantów oraz podnoszenia atrakcyjności Polski jako miejsca pracy i studiów dla cudzoziemców obejmują zagadnienia na poziomie ogólnym, dlatego uwaga nie wymaga dodatkowego uwzględnienia w dokumencie.
806	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-227	Dopisanie kierunku 4 – budowanie lokalnych łańcuchów dostaw Kierunek obejmowałby działania związane popularyzacją premiowania lokalnych dostawców wraz z edukacją w jaki sposób robić to w ramach obowiązujących norm prawnych. W ramach tego kierunku możliwa byłaby także korekta ustawy o zamówieniach publicznych tak aby ułatwić samorządom premiowanie lokalnych dostawców. Zapisy te powinny nie ograniczać się tylko do dostawców żywności. Uzasadnienie: Obecnie często samorządy nie informują lokalnych dostawców o przetargach żeby nie być posądzonymi o stronniczość. Efektem są wydłużone łańcuchy dostaw co zmniejsza odporność i bezpieczeństwo w sytuacji kryzysowej oraz ma negatywny wpływ na budowanie lokalnego potencjału gospodarczego. Jest to szczególnie widoczne w kontekście dostawców żywności do placówek publicznych ale dotyczy np. także wykonawców usług	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Szczegółowe działania jakie są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju są określone w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityce dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich"
807	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-144	Dodanie kierunku 9: „Wspieranie procesu sukcesji w firmach rodzinnych” Uzasadnienie: Sukcesja jest jednym z największych wyzwań dla trwałości naszej gospodarki. Jak pokazują badania tylko ok 8% firm w Polsce jest przygotowanych na sukcesję. To znacznie mniej niż w Europie Zachodniej. Nieudana sukcesja często kończy się sprzedażą firmy (lepszy scenariusz) lub jej upadłością (gorszy scenariusz). Tymczasem firmy rodzinne to wiodący pracodawcy w Polsce powiatowej a przy tym często technologiczni liderzy w swoich regionach. Dlatego proponujemy następujący zestaw wspierający proces sukcesji A - Opracowanie ogólnokrajowego programu wspierających edukację i doradztwo sukcesyjne dla przedsiębiorców rodzinnych – tutaj doskonałą inspiracją jest Małopolska Sieć Sukcesorów – program edukacji i doradztwa dla MŚP realizowany przez Województwo Małopolskie B - Stworzenie platformy wymiany doświadczeń między samorządami w zakresie polityk wspierania sukcesji w firmach rodzinnych C: Stworzenie i aktualizacja rozwiązań prawnych wspierających sukcesję obejmujących następujące rozwiązania: „Zachówek PRO-biznes” – ustawowe domyślne raty do 10 lat i preferencja dla wypłaty w formie renty/udziałów zamiast gotówki, gdy wymaga tego ciągłość przedsiębiorstwa. Obecne przepisy po nowelizacji zachowku (raty/odroczenie/obniżenie) ucywilizowały temat – postulujemy ich rozszerzenie i automatyzację dla przedsiębiorstw o istotnym znaczeniu gospodarczym. „Kontrakt sukcesyjny” (umowa sukcesyjna) – nowy instrument prawa cywilnego pozwalający za życia właściciela wiążąco ułożyć przejęcie kontroli w spółce/fundacji rodzinnej (obecnie brak „dziedziczenia umownego”; istnieje zarząd sukcesyjny tylko dla JDG). Fundacja rodzinna 2.0 – doprecyzowanie podatkowe i korporacyjne (m.in. jasne zasady rozliczeń świadczeń na rzecz beneficjentów-sukcesorów, step-up kosztów podatkowych przy dziedziczeniu udziałów, uproszczenia dla aportów transgranicznych; ujednolicenie z KSH i KC). „Test przedsiębiorstwa” w sprawach spadkowych – sąd ocenia skutki wypłat na ciągłość zakładu pracy i łańcucha	Proponowane zapisy oraz tematyka jest zbyt szczegółowa jak na strategiczny charakter dokumentu. Zwracamy jednak uwagę, że kwestie poruszone w uwadze znajdują się zainteresowaniu MRIT.

					dostaw; decyzje (np. raty) zapadają szybciej w trybie zabezpieczenia. Wzmocnienie „prawa holdingowego” w KSH dla grup rodzinnych (łatwiejsze wiążące polecenia, bezpieczne safe-harbory odpowiedzialności zarządów realizujących interes grupy rodzinnej). „Udziały lojalnościowe” i akcje z wydłużonym głosem dla następców aktywnie pracujących w spółce; uproszczone procedury odkupu udziałów „pasywnych” spadkobierców według formuły wyceny safe-harbor. ESOP/MBO rodzinny – jednolite ramy prawne i podatkowe: opodatkowanie dopiero przy zbyciu papierów (deferral), standard wyceny i raportowania. „Ulga na sukcesję” – jednorazowe, limitowane koszty podatkowe (prawne/wyceny/mediacje/IT) przy wdrożeniu fundacji rodzinnej, paktów właścicielskich, przekształceń. Neutralne podatkowo restrukturyzacje (przekształcenia/tączenia/podziały) wykonane wyłącznie w celu sukcesji, bez realnego cash-outu. Linia gwarancyjna BGK/ARP „Sukcesja+” – gwarancje i preferencyjne kredyty na wykup udziałów po zmarłych wspólnikach, BESS/robotyzację i cyfryzację. Mezzanine PFR dla sukcesji – standaryzowane finansowanie MBO/ LBO w grupach rodzinnych, z wymogiem paktu właścicielskiego i mapy sukcesji. „Jedno okienko sukcesyjne” (KRS/e-Notariat/US/ZUS) – zautomatyzowane ścieżki zmian właścicielskich w 72 h, integracja z rejestrem fundacji rodzinnych. Sądowe „fast-track” dla sporów sukcesyjnych w spółkach o znaczeniu gospodarczym (mediacja przymusowa + zabezpieczenia tymczasowe pod ciągłość produkcji). Standaryzacja dokumentów – publiczne wzory: statut fundacji rodzinnej, pakt rodzinny, polityka dywidend, regulamin rady rodzinnej, klauzule zachowkowe. „Mapa sukcesji” – ogólnopolski program PARP/PFR: audyty gotowości, vouchery na doradztwo, szkolenia dla sukcesorów i menedżerów zmiany. Upowszechnienie zarządu sukcesyjnego poza JDG – wprowadzenie lekkiej wersji dla spółek osobowych; dziś pełny zarząd sukcesyjny dotyczy głównie przedsiębiorstw osoby fizycznej. E-akty notarialne i e-walne – pełna zdalność, ujednolicone protokoły w spółkach rodzinnych (zwłaszcza wielozakładowych). Program mentorski „Mistrz-Czeladnik 4.0” – ulga kosztowa dla firm szkolących sukcesorów i kadrę zmianową (utrzymanie kompetencji produkcyjnych).	
808	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie, Regionalny Samorząd Gospodarczy	Działania na rzecz utrzymania zrównowagzonego modelu rozwoju kraju	253	Uwaga do klasyfikacji miast: W przypadku Tarnowa rozważyć zmianę kategorii z „aglomeracja o znaczeniu regionalnym” na „aglomeracja o znaczeniu krajowym” Uzasadnienie: Podstawą metodologiczną tej klasyfikacji jest Hierarchia Funkcjonalna miast Polski. Kategoria „aglomeracje regionalne” dotyczy ośrodków subregionalnych które pełnią także wybrane funkcje regionalne a z racji swojej wielkości (duże miasta) odróżniają się od typowych ośrodków subregionalnych. Podstawą rozdzielania poszczególnych poziomów były przerwy w szeregach wartości wskaźnika usług centralnych. W przypadku Tarnowa wskaźnik ten wynosi 16,47 - najwyższa wartość w swojej kategorii i jest o 0,45 niższy od wskaźnika dla Gorzowa Wielkopolskiego - 16,92 który ma najniższą wartość w swojej kategorii – „aglomeracje o znaczeniu krajowym”. Jednocześnie drugi najsilniejszy ośrodek w kategorii „aglomeracje o znaczeniu regionalnym” czyli Płock charakteryzuje się wartością wskaźnika 15,79 czyli o 0,68 niższą niż w przypadku Tarnowa. To oznacza że różnica pomiędzy Płockiem a Tarnowem jest większa niż Tarnowem a Gorzowem Wielkopolskim. W związku z tym zgodnie z metodologią rozgraniczenie pomiędzy kategoriami „aglomeracje krajowe” a „aglomeracje regionalne” powinna przebiegać między Tarnowem a Płockiem a nie jak obecnie między Gorzowem Wielkopolskim a Tarnowem. źródło wartości wskaźnika: HO1_ Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych dla I-III rzędu	Uwaga odrzucona, Gorzów Wielkopolski pomimo innego wyniku jest miastem o większym potencjale demograficznym oraz jest jedną ze stolic województwa lubuskiego
809	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Tarnowie,	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	Delimitacja MOF Tarnowa: dopisać gminę Gromnik Uzasadnienie: gmina Gromnik dołączyła w tym roku za zgodą Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego do stowarzyszenia Aglomeracja Tarnowska i do ZIT Aglomeracji Tarnowskiej. Gmina Gromnik jest	Uwaga uwzględniona

		Regionalny Samorząd Gospodarczy			jedną z silniej powiązanych z Tarnowem gmin powiatu tarnowskiego (znaczący udział osób dojeżdżających do pracy do Tarnowa) oraz otoczona ze wszystkich stron jest przez gminy ujęte w MOF stanowiąc do tej pory swoistą eksklawę. Nie uwzględnienie gminy w pierwotnym kształcie ZIT wynikało tylko i wyłącznie ze sprzeciwu samej gminy która chciała pozostać obserwatorem. Po krótkim czasie gmina zrewidowała swoją decyzję dzięki czemu obecnie wszystkie gminy rzeczywistego MOF Tarnowa należą do stowarzyszenia Aglomeracja Tarnowska i do związku ZIT, stąd dalsze podtrzymywanie eksklawy w OSI MOF Tarnów w postaci gminy Gromnik wydaje się bezcelowe.	
810	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28-38	[1/2] Strategia dobrze diagnozuje spójność społeczną jako jeden z ważnych czynników niezbędnych dla istnienia silnego Państwa. Czynnika, który wymaga stałej troski i działań nakierowanych na jego wzmacnianie. Strategia słusznie zauważa, że niski poziom zaufania, duża polaryzacja, poczucie samotności i wyobcowania, trudność w nawiązywaniu kontaktu czy poczucie zagrożenia są bardzo ważnymi problemami dotyczącymi nasze społeczeństwo. Wydaje się, że autorzy strategii przyjęli założenie, że poprawa dostępności czy jakości takich elementów jak: infrastruktura, edukacja, komunikacja czy służba zdrowia, wystarczy aby poprawić jakość życia i poprawić subiektywne odczucia obywateli. O takim założeniu świadczy przyjęcie praktycznie wyłącznie „twardych” wskaźników do mierzenia postępów w osiągania celów oraz używanego języka np. używanie słowa dobrobyt zamiast np. dobrostan. Sugeruje to, że spójne społeczeństwo to takie, które ma określone dobra materialne lub dostęp do nich. I pewnie w jakiejś części jest to prawdziwe założenie, ale strategia prawie w ogóle nie wskazuje działań, które mogłyby mieć pozytywny pośredni wpływ na dobrostan obywateli i doprowadzić aby zmieniały się również parametry mające charakter bardziej psychofizyczny. Podstawą spójności społecznej wg strategii jest przekonanie, że wysiłek wkładany w edukację i pracę przekłada się na wzrost zamożności. Znow: wzrost zamożności jest ważny ale nie przesądza o tym że obywatele będą w stanie sobie poradzić z poczuciem zagrożenia, samotnością i polaryzacją. Wydaje się, że strategia trochę pomija albo przynajmniej nie docenia wartości działań lokalnych wspólnot.	W odniesieniu do twierdzenia o przyjęciu wyłącznie "twardych" wskaźników do mierzenia postępów w realizacji celów: wskaźniki ilościowe są jednym z, a nie jedynym kanałem monitorowania postępów wdrażania Strategii, aspekty "miękkie" również będą uwzględnione np. w Rocznej Diagnozie Strategicznej. Aspekt wartości działań lokalnych wspólnot jest uwzględniony w priorytecie 2.7. Wysoka jakość życia obywateli.
811	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		[2/2] Budowa Państwa zaczyna się od wspierania obywateli działających na rzecz lokalnych społeczności. Przeznaczone na to środki są najlepszą inwestycją w budowę spójnej i odpornej Polski. Jest to kwestia bezpieczeństwa, zdrowia psychicznego, odporności państwa, szczęścia jednostek i trwałości demokracji. Może być to kwestia przetrwania. Dlatego wspólnym mianownikiem do realizowania wielu celów strategii powinno być założenie, że Państwo w strategii będzie wspierać wszystkie działania swoich obywateli w rzeczywistym-realnym świecie. Powinno to wybrzmieć głośno i jednoznacznie w strategii oraz przełożyć się na programy, których liczba i efektywność będą mogły zostać zmierzone, ale przede wszystkim ich łączna skala będzie istotna. Czy będzie to wspieranie aktywności sportowej seniorów, budowa obrony cywilnej, prowadzenie domów kultury i innej aktywności kulturalnej, wsparcie seniorów czy ludzi potrzebujących, aktywności mającej na celu spotkanie się młodych ludzi różnych płci etc. to wszystkie te aktywności muszą się wydarzyć w fizycznej a nie wirtualnej przestrzeni. Wiele ze zdiagnozowanych w strategii zagrożeń ma właśnie taki wspólny mianownik. Takie wspólne aktywności będą działać pozytywnie na obywateli i budowę spójności społecznej. Będą budować poczucie przynależności, poczucie bycia częścią większej całości. Relacje z innymi ludźmi obniżają bowiem poziom stresu, pomagają przetrwać życiowe kryzysy i chronią nas przed samotnością. Poprawiają jakość życia. Można przywołać w tym miejscu analogię w postaci wsparcia dla przedsiębiorców w czasie pandemii COVID-19. Państwo wydało wtedy miliardy złotych. Część pewnie była niepotrzebna, czasem wsparcie było zbyt hojne, ale m.in. dzięki niemu udało się nam przejść ten kryzys w miarę „suchą nogą”. Tak samo dziś powinniśmy potraktować wspieranie aktywności obywateli w ramach lokalnych wspólnot. Zwiększyć przeznaczane na ten cel środki i wprowadzić cykliczność programów. Niech wszyscy aktywni obywatele wiedzą, że wsparcie będzie kontynuowane i co rok ich państwo będzie przeznaczać na ten cel z góry określoną kwotą pieniędzy. Ktokolwiek chciałby założyć organizację wykazując oddolną inicjatywę powinien być wspierany: pieniędzmi, udostępnieniem miejsca na tą aktywność czy wsparciem urzędów. Być może część tych środków zostanie zmarnowana, część aktywności okaże się niewypałem, ale te osoby które zdobędą w ten sposób doświadczenie, te inicjatywy, które przetrwają zbudują relacje, które będą nie do przecenienia. Rola centralnej władzy powinna ograniczać się do odpowiedniego rozkładania akcentów, wybierania kierunków rozwoju i alokowania środków finansowych. Na poziomie meta. To dzieje się w strategii. Państwo powinno zadbać o to, aby działania obywateli nie były kolejnym pospolitym ruszeniem tylko miały bardziej ustrukturyzowany, systemowy charakter. Po to aby lokalnie odzwierciedlały zadania jakie stoją przed Państwem i cele jakie Państwo	Wsparcie obywateli działających na rzecz lokalnych społeczności jest uwzględnione m.in. w priorytetach 2.7 i 3.5.

					chce zrealizować. Ale to obywatele żyjący w danej lokalnej społeczności – lepiej wiedzą co jest im konkretnie potrzebne na miejscu. Państwo powinno to uszanować i wesprzeć.	
812	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Strategia powinna również zadbać o kształtowanie pozytywnego wizerunku Polski w społeczeństwie. Pokazywać pozytywne wydarzenia z naszej historii, prezentować wielkich Polaków i ich osiągnięcia. Budować poczucie dumy z bycia Polakiem i bycia członkiem różnorodnego społeczeństwa. Szukać rzeczy które łączą, a nie dzielą. Uciekać od spraw, które mogą polaryzować. Zdaje sobie sprawę, że na dzisiejszej spolaryzowanej scenie politycznej może być to trudne, ale nie uwzględnienie takiej kwestii i nie podjęcie w ogóle tego zagadnienia przez autorów strategii powoduje, że jest ona dokumentem niepełnym.	Zagadnieniom tym został poświęcony m.in. kierunek działania 5. Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji poglądów w Priorytecie 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli.
813	Osoba prywatna		Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66	Strategia powinna wprowadzić powszechny zakaz używania telefonów komórkowych w szkołach podstawowych wyciągając w ten sposób młodych ludzi z cyfrowego świata. Jednocześnie młodym ludziom powinny zostać zaoferowane inne atrakcyjne sposoby spędzania czasu razem w realnym świecie przy różnych aktywnościach z rówieśnikami. Szkoła może być jednym z nielicznych miejsc gdzie taki wpływ może mieć charakter powszechny i systemowy. Można w ten sposób kreować, wspierać i utrwalać pozytywne nawyki spędzania czasu razem w fizycznej, a nie cyfrowej przestrzeni. Jest stosunkowo dziwne, że strategia pomija fakt ograniczonej możliwości spotkania się w fizycznej przestrzeni młodych ludzi przeciwnych płci i nie proponuje jakiegś systemowej zmiany. Strategia powinna wspierać wszelkie aktywności zmierzające do tego aby zwiększyć kontakt młodych osób różnych płci w przestrzeni fizycznej. Również zadbać o to aby ten kontakt mógł być inicjowany przy okazji spotkania w przestrzeni fizycznej, a nie za pomocą np. aplikacji randkowych. Być może Państwo Polskie powinno rozważyć utworzenie i wprowadzenie aplikacji randkowej, której algorytm nie będzie opierał się na maksymalizacji aktywności i zysków, a będzie faktycznie wspierał nawiązanie relacji i więzi.	Zasady korzystania z urządzeń elektronicznych na terenie szkoły zawarte są w ustawie - Prawo oświatowe (art. 98 w związku z art. 99 pkt 4 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe). Szkoły zobowiązane są do określenia w statucie obowiązków ucznia w zakresie przestrzegania warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na jej terenie. Ustawa – Prawo oświatowe stwarza podstawę ograniczania na mocy statutu szkoły swobody korzystania z urządzeń telekomunikacyjnych i elektronicznych. Przepisy prawa oświatowego pozostawiły szkołom autonomię w określaniu warunków korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych podczas pobytu uczniów w szkole, gdyż sprawy te powinny być uregulowane w zależności od typu i rodzaju szkoły czy wieku uczniów.
814	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Upowszechnianie aktywności fizycznej w społeczeństwie. Strategia powinna wspierać i multiplikować takie działania jak program Moc Małych Społeczności. W ramach tego typu programów może być realizowanych wiele aktywności o charakterze sportowym. W lokalnych społecznościach jest wiele osób, które chcą podejmować aktywność fizyczną i są w stanie same ją zorganizować dla siebie i innych członków lokalnych społeczności. Potrzebują tylko podstawowego wsparcia. Jest bardzo istotne aby tego typu programy były skierowane do wszystkich obywateli niezależnie od tego gdzie mieszkają (programy powinny być również adresowane do mieszkańców miast metropolitalnych), a ich skala powinna być znacznie większa. Do tego powinna być zapewniona ich cykliczność, aby obywatele inicjujący i angażujący się w te aktywności mogli bardziej bezpiecznie planować rozwój swoich działań.	W Strategii znajdują się następujące zapisy: "C. Upowszechnianie aktywności fizycznej w społeczeństwie. Zostaną podjęte działania profilaktyczne, interwencyjne i projektowe mające na celu zwiększenie aktywności fizycznej społeczeństwa poprzez zmianę nawyków u jak największej liczby osób. Współpraca pomiędzy wszystkimi partnerami (jednostkami samorządu wszystkich szczebli, organizacjami pozarządowymi, urzędami administracji rządowej) będzie wzmacniana tak, aby powszechna aktywność fizyczna stała się jednym z filarów życia społecznego. Działania w obszarze aktywności fizycznej będą kierowane

						do wszystkich, bez względu na status społeczny, płeć, miejsce zamieszkania, wiek czy stan zdrowia, nie będzie wprowadzony również w tym zakresie podział na sporty olimpijskie i nieolimpijskie. Kontynuowane będą działania na rzecz zwiększania dostępności miejsc, w których można podejmować aktywność fizyczną, w tym rozbudowa przyjaznych miejsc do spacerów, biegania i jazdy na rowerze. Lokalnymi centrami aktywności fizycznej będą mogły się stawać szkoły." Cytowane zapisy spełniają formułowane w ustawie oczekiwania. Przy tym, struktura ww. dokumentu nie przewiduje wskazywanie z nazwy określonych programów.
815	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184/189	(ii) budowaniu kapitału społecznego, w tym: wspieraniu integracji społecznej oraz przeciwdziałaniu izolacji i samotności, a także przeciwdziałaniu polaryzacji społecznej Na pewno dobrym pomysłem są Centra Usług Społecznych (CUS). Ale proces ich budowy i organizacji zajmie dużo czasu, a tym samym pomoc dla tych, którzy jej potrzebują i wsparcie dla obywateli chcących działać może być spóźniona. Dlatego warto postawić od samego początku na aktywizowanie i wsparcie już aktywnych obywateli, bo to oni mogą stosunkowo szybko zacząć działać w obszarach, w których działania są w interesie Państwa. Dzisiaj każda aktywność obywateli chcących działać w realnym świecie jest bezcenna. Potrzebne nam są programy wspierające takie działania finansowane przez Państwo. Programy maksymalnie proste, zakładające z góry dobrą wolę i dobre intencje obywateli. Ułatwiające sięganie po środki. Bez zbędnych procedur, konkursów i skomplikowanych rozliczeń. Dostępne bez żadnego klucza politycznego czy ideologicznego. Jeżeli Państwo Polskie uważa, że budowa zaufania pomiędzy członkami społeczeństwa jest ważna, to samo powinno dać przykład i zaufać swoim obywatelom. Na zaufaniu oprzeć swoje działania i budować w ten sposób programy wsparcia. Strategia w wielu miejscach skupia się na wsparciu działań w mniejszych miejscowościach stawiając je raczej w opozycji do rozwijających się metropolii. Tymczasem paradoksalnie to duże miasta często bardziej potrzebują tego typu wsparcia. To właśnie tam dużo trudniej o nawiązanie więzi społecznych, a anonimowość jest raczej normą. W wielkich aglomeracjach ludzie częściej żyją obok siebie, a nie ze sobą. Można mieszkać w bloku przez dekadę i nie znać sąsiada zza ściany. Szczególnie tak zwane dzielnice – osiedla peryferyjne, które powstały w wyniku rozwoju dużych miast i przyłączenia ościennych wsi są bardzo często niedoinwestowane np. jeżeli chodzi o infrastrukturę i pozbawione w ten sposób możliwości realizacji aktywności sportowych czy kulturalnych. Strategia powinna wspierać i multiplikować takie działania jak program Moc Małych Społeczności. Ale jest bardzo istotne aby tego typu programy były skierowane do wszystkich obywateli niezależnie od tego gdzie mieszkają, a ich skala powinna być znacznie większa. Do tego powinna być zapewniona ich cykliczność, aby ludzie obywatele inicjujący i angażujący się w aktywności mogli bardziej bezpiecznie planować rozwój swoich działań.	Uwaga ma charakter ogólny i nie wymaga uwzględnienia w tekście strategii. Procedowany projekt ustawy o zmianie ustawy o realizowaniu usług społecznych zakłada szereg zmian, które mają na celu zmniejszenie barier w powstawaniu nowych centrów usług społecznych i umożliwienie przekształcania ośrodków pomocy społecznej. Celem projektu ustawy jest zwiększenie dostępności, jakości i efektywności usług społecznych realizowanych w środowisku lokalnym poprzez reformę ram prawnych funkcjonowania centrów usług społecznych. W duchu zbieżnym z treścią uwagi Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego zainicjował w roku 2025 Rządowy Program "Moc Małych Społeczności". Toczy się prace nad kontynuacją tego programu w latach 2026-2035.
816	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189/191	Budowanie potencjału organizacji pozarządowych Rozwijane będą działania na rzecz budowania potencjału operacyjnego organizacji pozarządowych poprzez programy wyposażenia organizacji obywatelskich oraz poprzez programy skierowane na wzmocnienie instytucjonalnego sektora pozarządowego w Polsce. Ważne jest aby również aktywizować osoby, które jeszcze nie działały w 3 sektorze, które się obawiają podejmowania aktywności, a nie tylko już działające. Wzmacnianie integracji społecznej. Większość przedstawionych rozwiązań kierowanych jest do małych gmin. Prawie zupełnie pomijane są większe miasta, w których znacznie niższy jest poziom integracji – współdziałania obywateli i trwałości więzi pomiędzy członkami społeczności.	Niezależnie od oceny zasadności opinii dot. poziomu integracji w większych miastach należy zauważyć, że są one miejscem działalności licznych organizacji pozarządowych o wyższym, niż poza miastami, poziomie profesjonalizacji działań, a co za tym idzie możliwościami pozyskiwania funduszy na swoje działania.

817	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191/191	Strategia słusznie zauważa, że niski poziom zaufania, duża polaryzacja, poczucie samotności i wyobcowania, trudność w nawiązywaniu kontaktu są bardzo ważnymi problemami dotyczącymi nasze społeczeństwo. Strategia za mało uwagi poświęca na działania, które będą prowadziły do podejmowania przez obywateli aktywności w realnym świecie. Zaufanie i relacje buduje się poprzez spotkanie realnych ludzi w realnym świecie. Nie online. Spotkanie twarzą w twarz z drugim człowiekiem to zupełnie inne doświadczenie niż kontakt online. Może być trudne, wymaga wysiłku, cierpliwości, umiejętności wysłuchania, wytrwałości. Skonfrontowania się z „żywym” człowiekiem i wystawienia się na próbę. Samo wejście do jakiejś grupy, próba nawiązania kontaktu jest trudne i obarczone ryzykiem. Wymaga dużo więcej „zachodu”. Ale to właśnie dzięki takim spotkaniom, takim działaniom możemy dostrzec i nauczyć się, że świat nie necessarily musi być skrojony wyłącznie pod nasze oczekiwania. Zobaczyć, że ludzie czasami skrajnie się od nas różniący w jednych sprawach, zgadzają się z nami w innych. Że jedno nie wyklucza drugiego. Człowiek potrzebuje zakorzenienia. Poczucia, że nie jest sam, że może na kogoś liczyć. Relacje z innymi ludźmi obniżają poziom stresu, pomagają przetrwać życiowe kryzysy i chronią nas przed samotnością. Poprawiają jakość życia. Działanie z innymi ludźmi, których znamy dostarcza codziennych dobrych doświadczeń: „ktoś na mnie czeka”, „ktoś liczy na moją obecność”, „jestem dla kogoś ważna/y”. Dlatego to czego najbardziej dziś potrzebujemy to spotkań z innymi osobami w realnym świecie. Nie lajków i komentarzy, ale spotkań w fizycznej przestrzeni. Przy stole, na boisku, w świetlicy. Potrzebujemy wspólnego biegania, tańczenia, grania w piłkę, czytania książek, sprzątania lasu, muzykowania, zwiedzania fortów, grania w brydża czy naprawiania samochodów. Po to żeby się poznać i poczuć, że dobrze jest robić rzeczy razem. Po to aby przypomnieć sobie jak dobrze być częścią większej całości. Strategia powinna postawić większy nacisk na zachęcanie obywateli do wszelkich aktywności w realnym świecie i powinna tworzyć mechanizmy do ich wspierania.	Uwaga ma charakter ogólny i nie wymaga uwzględnienia w tekście strategii. Odpowiedzią na zjawisko będące przedmiotem uwagi są programy wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w tym zainicjowany w roku 2025 Rządowy Program "Moc Małych Społeczności". Toczy się prace nad kontynuacją tego programu w latach 2026-2035.
818	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	W celach do osiągnięcia powinny znaleźć się „miękkie” wskaźniki, w oparciu o które można zweryfikować np. wzrost zaufania w Polsce, wzrost poczucia bezpieczeństwa, zmniejszenie się polaryzacji etc. Powinno się badać zmianę wszystkich tych elementów, które strategia uważa za czynniki zagrażające spójności społecznej. Należy też dodać liczbę programów typu Moc Małych Społeczności jakie w kolejnych latach zostanie zrealizowana wraz z przeznaczonymi środkami. Same „twarde” fakty: wybudowanie czy utworzenie X nowych schronów, zbudowanie X Centrów Usług Społecznych (CUS) czy nowych Centrów Zdrowia Psychicznego (CZP) jest niewystarczające.	Sama liczba programów nie jest kryterium efektywności realizacji strategii. Planowana jest analiza i ewaluacja efektywności wdrażanych programów, by w najlepszy możliwy sposób wykorzystać dostępne środki finansowe.
819	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	239	F. Rozwój i podniesienie jakości procesów mediacji. Autorzy słusznie dostrzegają potrzebę zmian organizacyjnych mających na celu usprawnienie i podniesienie jakości procesu mediacji i kwalifikacje mediatorów. Jednakże same zmiany organizacyjne i profesjonalizacja zawodu mediatora jest niewystarczająca. Pomijany aspekt jest brak wystarczającej wiedzy i zachęt do korzystania z mediacji wśród profesjonalnych pełnomocników – adwokatów i radców prawnych. Wydaje mi się, że warto byłoby wesprzeć samorządy prawnicze, zarówno radcowski jak i adwokacki, w przygotowaniu zawodowym prawników do rozwiązywania sporów w inny sposób niż tylko poprzez wybór drogi sądowej. Wymagałoby to min. wsparcia samorządów w zmianie systemu kształcenia aplikantów, aby bardziej uczyć rozwiązywanie konfliktów w oparciu o techniki mediacji, negocjacji niż promowanie tradycyjnego sposobu, w którym to osoba trzecia – sąd czy też arbiter rozstrzyga spór pomiędzy stronami. Niestety system kształcenia wydaje się w obecnym momencie co do zasady raczej wspierać tradycyjny model rozwiązywania sporów co powoduje, że ostatecznie większość spornych spraw trafia do sądów. Bardzo istotne jest również, aby za takimi zmianami szła zmiana systemu wynagradzania prawników tak aby mediacja czy ogólniej - pozasądowe sposoby rozwiązywania sporów – stały się również atrakcyjne finansowo dla klientów i pełnomocników. Można zamykać oczy na to zagadnienie, ale finansowa strona funkcjonowania systemu jest bardzo istotna, bo to w dużej mierze od profesjonalnego pełnomocnika zależy decyzja co do wyboru sposobu prowadzenia sprawy. Nie może dobrze funkcjonować system, w którym prowadzenie postępowania na drodze sądowej jest dla profesjonalisty znacznie bardziej atrakcyjne finansowo niż skierowanie i zakończenie tej samej sprawy przed mediatorem. Pełnomocnik wybierając mediację powinien być przynajmniej tak samo wynagradzany jak przy prowadzeniu sporu w tradycyjny sposób. Istotne jest również aby promować mediacje i inne pozasądowe sposoby rozwiązywania sporów w środowiskach przedsiębiorców pokazując korzyści finansowe, przewidywalność rozstrzygnięcia, większą kontrolę całego procesu i	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem Strategii Rozwoju Polski.

					przede wszystkim oszczędność czasu. Mogłoby to dać efekt w postaci „przymuszenia” prawników przez klientów do korzystania z alternatywnych, pozasądowych sposobów rozwiązywania sporów. Kluczowe jednak będą działania mające na celu zmianę nastawiania prawników do mediacji i zobaczenia w niej korzyści. Nastąpi to poprzez edukację na poziomie aplikacji i szkoleń oraz zmiany w systemie wynagradzania tak aby mediacja zaczęła być postrzegana jako rozwiązanie korzystne zarówno dla klienta jak i dla prawnika. W celach do osiągnięcia warto dodać wskaźnik w postaci liczby spraw, które zostały skierowane i zakończone w drodze mediacji. Jakby udało się podzielić je i wyodrębnić liczbę spraw kierowanych na wnioski pełnomocników lub strony v/s mediacji które były inicjowane przez sąd byłoby to bardzo pomocne w ocenie skuteczności tych zmian.	
820	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	SYNTEZA	11	Stwierdzenie dotyczące negatywnego wpływu metropolii na rozwój kraju: „Policentryczność sprzyja dekoncentracji i terytorialnemu równoważeniu procesów rozwojowych. Dzięki temu osłabia wewnętrzną presję migracyjną i nadmierny rozrost metropolii prowadzący do ich dysfunkcjonalności. (...)W Strategii wyznaczono sieć ok. 80 miast – metropolii, ośrodków regionalnych oraz subregionalnych – które wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi mają zapewnić dostęp do określonego standardu usług publicznych i dobrej jakości życia mieszkańcom całego kraju.” jest nietrafne i stoi w sprzeczności wobec wyników dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGGS na szeroko rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywne (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska zawdzięcza swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).	Uwaga o charakterze komentarza
821	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	UWAGA OGÓLNA		Projekt SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania rozwojem na obszarach metropolitalnych, które są kluczowe dla rozwoju Polski. 1. Strategia nie postuluje wprowadzenia ustawy metropolitalnej ani stabilnego finansowania dla metropolii. SRP 2035 mówi ogólnie o "współpracy" samorządów. Tymczasem doświadczenie (np. OMGGS) i prace nad projektem ustawy metropolitalnej wyraźnie pokazują, że bez specjalnego prawa tworzącego związek metropolitalny oraz gwarantującego mu stabilne finanse (np. udział w PIT), nie da się skutecznie zarządzać metropolią. Realizacja celów SRP 2035 w obszarach takich jak zintegrowany transport publiczny czy planowanie przestrzenne jest bez tego niemożliwa. 2. Strategia błędnie definiuje i ignoruje specyfikę obszaru metropolitalnego. SRP 2035 traktuje metropolie po prostu jako "duże miasta" w sieci policentrycznej. To fundamentalny błąd. Istotą metropolii jest jej obszar funkcjonalny, czyli nierozzerwalne powiązanie rdzenia (dużych miast) z otaczającymi go gminami, w tym gminami wiejskimi. To właśnie na styku tych obszarów powstają największe i specyficzne wyzwania: niekontrolowana suburbanizacja, codzienne masowe migracje do pracy, niewydolność transportu i degradacja przestrzeni. Strategia OMGGS do 2030 r. pokazuje, że te wyzwania mają gigantyczną, ponadlokalną skalę. SRP 2035, ignorując ten fakt, nie proponuje żadnych dedykowanych instrumentów wsparcia dla tak złożonych organizmów. 3. Strategia promuje myślenie "silosowe" zamiast zintegrowanego. SRP 2035 podtrzymuje podział na sektory (osobno transport, osobno klimat, osobno gospodarka). W metropolii takie podejście jest nieskuteczne. Strategia OMGGS jest przykładem, że rozwój musi być zintegrowany – np. Celu Strategicznego 2 Sprawy transport, jak poprawa transportu zbiorowego czy mobilności aktywnej, przyczyniają się jednocześnie do realizacji Celu Strategicznego 1 Klimat i przestrzeń naszym priorytetem (poprzez redukcję emisji) oraz Celu Strategicznego 3 Wykorzystanie potencjału gospodarczego i społecznego (poprzez lepszy dostęp do rynku pracy). Dobry transport publiczny to mniej korków i smogu, ale też lepszy dostęp do pracy i spójność społeczna całego obszaru (miasta i otoczenia). SRP 2035 nie promuje takiego zintegrowanego myślenia. Wnosimy o uzupełnienie SRP 2035 o zapisy wskazujące na konieczność pilnego przyjęcia systemowych rozwiązań prawno-finansowych dla metropolii (ustawy metropolitalnej), które pozwolą realnie i w sposób zintegrowany zarządzać obszarami funkcjonalnymi (miejsko-wiejskimi), jako warunku realizacji celów strategii.	OMGGS i GZM funkcjonują jako metropolie policentryczne, co odróżnia je od innych obszarów metropolitalnych w Polsce. Wskazania zawarte w Krajowej Polityce Miejskiej 2030 wskazują na potrzebę przygotowania narzędzi współpracy międzysamorządowej i obszary metropolitalne jak i pozametropolitalne powinny opierać się na ramowych przepisach, tworzących elastyczne podstawy współpracy ponadlokalnej. Obecnie tę lukę ma wypełnić ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, nad którą pracuje MFIPR – zapewni ona możliwość ustanowienia odpowiednich mechanizmów koordynacji i integracji działań w miejskich obszarach funkcjonalnych.

822	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Uwaga dotyczy stwierdzenia: „Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach.” Uwaga jak powyżej. – Postępujące procesy metropolizacji zapewniają Polsce rozwój gospodarczy.	Uwaga o charakterze komentarza
823	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	W ramach celu 1 planowane jest „przeciwdziałanie nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii. Ten obszar działań jest powiązany z horyzontalnym celem Strategii: utrzymaniem zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju, co zostało opisane w dalszej części Strategii”. W Strategii nie dostrzeżono, że działanie to jest sprzeczne z celem 2 dot. tworzenia warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, który również ma swój wymiar terytorialny i nie może być tak samo realizowany na obszarach metropolii oraz mniejszych miejscowości. Możliwe jest utrzymanie dobrej jakości usług publicznych oraz miejsc pracy w miastach małych i średnich przy jednoczesnym wzmacnianiu funkcji metropolitalnych na obszarach, które mają decydujący wpływ na rozwój kraju oraz konkurencyjność polskiej gospodarki.	Uwaga o charakterze komentarza.
824	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	UWAGA OGÓLNA		Nad tabelami wskaźników zamieszczono informację, że są to cele do osiągnięcia. Wskaźniki tworzą system monitorowania strategii, cele określono na poziomie wyższym.	Zestaw przyjętych wskaźników 5srk odnosi się do priorytetów Strategii, taką przyjęto logikę tej Strategii. Pojęcie "cele do osiągnięcia" oznacza planowane do osiągnięcia wartości tych wskaźników - czyli cele w ujęciu wskaźnikowym.
825	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Strategia słusznie zakłada potrzebę rozwoju zasobu mieszkań na wynajem, w tym społecznego budownictwa czynszowego i komunalnego (Kierunek 1.A). Jednak proponowane działania koncentrują się głównie na zwiększaniu publicznego wsparcia finansowego dla tego budownictwa. Propozycja zmiany: Warto rozważyć uzupełnienie tych działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński. Wprowadzenie obowiązku przeznaczania przez deweloperów określonego odsetka (np. 10-30%) powierzchni w nowych inwestycjach lub przy generalnych remontach na mieszkania o regulowanym czynszu (przekazywanych np. do gminnego zasobu lub społecznych agencji najmu) mogłoby znacząco przyspieszyć realizację celu zwiększenia dostępności mieszkań, zwłaszcza w dużych miastach, bez konieczności angażowania wyłącznie środków publicznych.	Proponowane doprecyzowania wykraczają poza ramy dokumentu strategicznego. Podkreślenie roli publicznych narzędzi finansowych nie oznacza też, że działania państwa będą ograniczały się tylko do nich. Obejmują one także rozwiązania organizacyjne i prawne, które wspierają gminy w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych osób o średnich i niższych dochodach oraz osób o trudnej sytuacji życiowej. Odnosząc się do przytoczonego w uwadze pomysłu, jak wskazują polskie doświadczenia we wdrażaniu podobnych rozwiązań, kierunek ten napotkał trudności w realizacji, nie spotkał się też z oczekiwanym zainteresowaniem adresatów.
826	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	W części dot. kluczowych wyzwań (s. 81) wskazuje się, że: „Wprawdzie liczba pracujących emerytów wzrosła na przestrzeni ostatnich kilku lat, jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje zachęcanie pracujących do wydłużania okresu zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego.” W diagnozie nie uwzględniono konieczności stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Natomiast w kierunkach działań na s. 82 i 83 zostały wskazane stosowne rozwiązania. Należy uspoźnić zapisy diagnozy i kierunków działań. Wyzwania wskazują jedynie na	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.

		Jednostek Samorządu Terytorialnego			konieczność działań skierowanych do osób które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.	
827	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	W kierunku działań „Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym”, „C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem”, nie uwzględniono możliwości związanych z wykonywaniem pracy zdalnej, której wykonywanie nie jest powiązane z miejscem zamieszkania. Rozwiązanie to umożliwia osobom mieszkającym na obszarach wiejskich dostęp do atrakcyjnych miejsc pracy bez konieczności przeprowadzki do większych ośrodków miejskich. Wydaje się zasadne uwzględnienie dodatkowych zachęt/ rozwiązań dla pracodawców, związanych z pracą zdalną lub hybrydową.	Strategia ma charakter ogólny i nie przesądza o doborze konkretnych narzędzi, takich jak praca zdalna czy hybrydowa. Kwestie form organizacji pracy, w tym szczególnych uprawnień osób z niepełnosprawnościami do pracy zdalnej, są regulowane w prawie pracy i dokumentach właściwych resortów.
828	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Planowana reforma systemu publicznego transportu zbiorowego uwzględnia wyłącznie rolę marszałka województwa, pomijając zadania w zakresie organizacji transportu zbiorowego realizowane przez gminy, powiaty i metropole. Reforma ta z samego założenia będzie ingerować w zadania gmin, powiatów i metropolii, określone w ustawie o samorządzie gminnym, w ustawie o samorządzie powiatowym, w ustawie o związku metropolitalnym w województwie śląskim, a także w projekcie ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim. Brak zapisów wskazujących na rolę samorządów lokalnych i metropolii oraz konieczność koordynacji wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację publicznego transportu zbiorowego. Bez uwzględnienia ww. podmiotów opisywana reforma może okazać się nieefektywna, doprowadzając do konfliktów kompetencyjnych.	Uwaga uwzględniona. W ramach uzgodnień projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim planuje się również doprecyzowanie kwestii zasad organizacji przewozów przez jst wchodzące w skład związku metropolitalnego. - W ramach uzgodnień projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim planuje się również doprecyzowanie kwestii zasad organizacji przewozów przez jst wchodzące w skład związku metropolitalnego.
829	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Priorytet 2.2 słusznie identyfikuje potrzebę walki z wykluczeniem transportowym i reformy transportu publicznego. Proponuje narzędzia takie jak regionalni integratorzy czy Ogólnopolski Bilet Zintegrowany (OBZ). Są to jednak głównie narzędzia o charakterze regionalnym lub krajowym, które nie odpowiadają na specyficzne, złożone wyzwania integracji różnych systemów transportu (autobusy/tramwaje miejskie, autobusy regionalne, kolej metropolitalna) obsługiwanych przez wielu operatorów w ramach jednego, powiązanego funkcjonalnie obszaru metropolitalnego (miasto rdzeniowe + gminy otaczające, w tym wiejskie). • Strategia OMGGs (Cel Strategiczny 2 "Sprawny transport") wyraźnie pokazuje konieczność głębokiej, operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym – obejmującej skoordynowane rozkłady jazdy, ujednolicony system taryfowy (wspólny bilet) i realnie zintegrowane węzły przesiadkowe – aby zapewnić sprawną codzienną mobilność mieszkańcom całego obszaru funkcjonalnego. • Projekt Ustawy metropolitalnej proponował konkretne rozwiązanie instytucjonalne (związek metropolitalny) właśnie dlatego, że dobrowolna współpraca czy koordynacja na poziomie regionalnym (jak proponowali integratorzy regionalni) jest niewystarczająca do zarządzania złożonością systemów transportowych obejmujących dziesiątki gmin w metropolii. • W SRP 2035 brakuje tego kluczowego mechanizmu operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym. OBZ jest cennym krajowym rozwiązaniem biletowym, ale nie narzędziem do zarządzania i koordynowania operacji transportowych różnych przewoźników i gmin w metropolii na co dzień. Integratorzy regionalni działają na poziomie województwa, co jest zbyt szerokim i odległym poziomem dla specyficznych potrzeb koordynacji transportu wewnątrz metropolitalnego obszaru funkcjonalnego. Bez dedykowanych ram dla operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym, cele sprawnego i dostępnego transportu publicznego w największych obszarach miejskich Polski, nakreślone w Priorytecie 2.2, prawdopodobnie nie zostaną w pełni osiągnięte. Wnosimy o uzupełnienie Priorytetu 2.2 poprzez: 1. Wyraźne rozpoznanie unikalnego wyzwania integracji transportu publicznego wewnątrz metropolitalnych obszarów funkcjonalnych (obejmujących zarówno gminy miejskie, jak i otaczające je gminy wiejskie). 2. Wskazanie potrzeby dedykowanych mechanizmów instytucjonalnych i finansowych (nawiązując do konieczności przyjęcia Ustawy metropolitalnej, o czym mowa w uwadze ogólnej nr 1), które umożliwią operacyjną integrację	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Planuje się, że jako integratorzy również będą uwzględniali przewozy metropolitalne.

					(skoordynowane rozkłady, taryfy, informacja pasażerska, zarządzanie infrastrukturą) różnorodnych systemów transportu publicznego na poziomie metropolitalnym, zarządzana idealnie przez jeden podmiot metropolitalny. 3. Priorytetyzację wsparcia nie tylko dla systemów krajowych (OBZ) czy regionalnych, ale specyficznie dla metropolitalnych, zintegrowanych systemów transportowych.	
830	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Zapis: „proces metropolizacji przestrzeni prowadzący do koncentracji wielu wyspecjalizowanych funkcji w ośrodkach centralnych przy jednoczesnym wzroście chaosu przestrzennego w strefach podmiejskich, często zagospodarowywanych przypadkową zabudową mieszkaniową na terenach przyrodniczych i rolniczych pozbawionych szeregu podstawowych usług publicznych”, wskazuje na potrzebę prawnego uregulowania zadań polskich metropolii, a także wprowadzenia dedykowanych zapisów i narzędzi z poziomu Strategii i stosownych programów na szczebli krajowym.	Te kwestie określi ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
831	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Zapis: „Skala tego zaangażowania de facto wpływać będzie na to, czy procesy rozwojowe będą koncentrować się w obszarach metropolitalnych, a tym samym będą pogłębiać dysproporcje rozwojowe i sprzyjać polaryzacji procesów zachodzących w przestrzeni, czy też przebiegać będą w bardziej równomierny i zrównoważony sposób.” jest niezgodny z wynikami dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGG na szeroko rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywnie (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska zawdzięcza swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).	Uwaga o charakterze komentarza
832	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	Strategia odnosi się do planowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, natomiast pomija rozwiązania zawarte w obowiązującej już ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim oraz procedowanej ustawie o związku metropolitalnym w województwie pomorskim, a także koniecznych rozwiązań prawnych, dotyczących pozostałych polskich metropolii.	Uwaga o charakterze komentarza
833	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	Zapisy dotyczące integracji planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego wskazują wyłącznie na poziom regionalny, pomijając metropolitalny. Tymczasem raport ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities”, Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study, wskazuje na konieczność zweryfikowania zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej. W strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony poziom metropolitalnego. Zgodnie z raportem przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic". Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi. Rozwój polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomowym zarządzaniem metropolitalnym.	Planowanie regionalne jest właściwym poziomem dla planowania w skali metropolitalnej. Ewentualnie obszar metropolitalny może mieć dodatkowe możliwości prowadzenia studiów i analiz problemowych dotyczących przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego. Planowanie przestrzenne metropolii w polskich uwarunkowaniach prawnych miałoby sens jedynie przez obligatoryjne przekazanie kompetencji w tym zakresie z gmin na poziom metropolitalny. W innej sytuacji idealnie wpisuje się ono w

						zakres planowania regionalnego, za które odpowiadają samorządy województwa. Dodatkowo instytucjonalnie jest ono już zorganizowane.
834	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	269	Kierunek szczegółowy 1: „Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej” powinien zostać przeformułowany na „Wysoka konkurencyjność polskich metropolii w przestrzeni europejskiej”, zgodnie z opisem znajdującym się w treści ww. kierunku. Ponadto, w opisie kierunku brak informacji jakie konkretnie planowane są działania na rzecz wsparcia metropolii, poza wzmocnieniem ich powiązań międzynarodowych. – W szczególności brak zapisów wskazujących na konieczność podjęcia działań na rzecz integracji transportu na terenie metropolii (z uwzględnieniem linii demarkacyjnej pomiędzy działaniami metropolii i regionów) oraz rozwoju gospodarczego.	Te kwestie określi ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
835	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	273	Ze względu na kluczową rolę metropolii dla rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego kraju oraz brak dedykowanych działań w tym zakresie, należy uwzględnić OSI wsparcia dla polskich metropolii. W ramach planowanych działań należy uwzględnić działania legislacyjne, związane z tworzeniem metropolii oraz wspieraniem rozwoju funkcji metropolitalnych. Działania takie nie zostały dotychczas zrealizowane, pomimo tego, że były planowane przez kolejne Rządy w: 1. Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020; 2. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Uwzględnienie ww. działań w Strategii pozwoliłoby ukierunkować dedykowane narzędzia (w tym finansowe), a tym samym zrealizować działania postulowane w ramach krajowej polityki rozwoju od kilkunastu lat. Ramy prawne funkcjonowania metropolii są bardzo istotne, ponieważ środki finansowe dedykowane obszarom metropolitalnym są zbyt małe i dalece nieadekwatne do celów i zadań stojących przed metropoliami.	Metropolie są ujęte w OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych.
836	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W części „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” pominięto współpracę z polskimi metropoliami w ramach systemu realizacji strategii. Problem braku formalizacji, a co za tym idzie braku angażowania metropolii w kluczowe procesy tworzenia i zarządzania politykami i programami (w tym UE) na poziomie krajowym i regionalnym został dostrzeżony w raporcie ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities”, Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study. Raport wskazuje na następujące kwestie problemowe: – brak wsparcia dla idei samorządów metropolitalnych; – wciąż stosunkowo słaba kultura współpracy i deficyty zaufania; – słaba pozycja poziomu metropolitalnego w wyznaczaniu celów rozwojowych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym; – brak formalnych mechanizmów uzgadniania celów metropolitalnych z celami krajowymi regionalnymi i lokalnymi oraz bardzo ograniczona dyskusja na ten temat; – ograniczona zbieżność celów rozwojowych kraju i metropolii. Autorzy ww. raportu wskazują na konieczność wprowadzenia następujących rozwiązań: – konieczne zwiększenie alokacji finansowych na funkcjonowanie instytucji metropolitalnych; – przyjęcie przez polskie metropolie roli "kreatora", a nie "administratora" przepływów pieniężnych w ramach polityki spójności; w przyszłej perspektywie polityki spójności należy przewidzieć potrzebę wzmocnienia instytucjonalnego obszarów metropolitalnych; – konieczne jest zweryfikowanie zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej; w strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony poziom metropolitalny; – przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic"; Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi; – rozwój polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomym zarządzaniem metropolitalnym.	Uwaga o charakterze komentarza

837	Inne	Stowarzyszenie Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot, Stowarzyszenie Jednostek Samorządu Terytorialnego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNY EJ SIECI MIAST		Projekt SRP 2035 (w Załączniku 4) opisuje model rozwoju Polski jako "policentryczną sieć miast", traktując metropole jedynie jako największe węzły tej sieci. Takie podejście ignoruje fakt, że metropolia (jak OMGGS) nie jest "siecią" równorzędnych miast, ale jednym, zintegrowanym organizmem funkcjonalno-przestrzennym, łączącym silny rdzeń z otaczającymi go, powiązanymi gminami miejskimi i wiejskimi (co było przedmiotem uwagi ogólnej nr 1). Model barceloński (AMB) pokazuje, że efektywne zarządzanie takim złożonym organizmem wymaga silnych, nadrzędnych narzędzi planistycznych. Jak wskazano w analizie modelu barcelońskiego, kluczowe jest tam posiadanie wiążącego Metropolitalnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego, który jest nadrzędny wobec planów gminnych. Tylko taki plan pozwala realnie koordynować rozwój, chronić korytarze transportowe, zabezpieczać tereny zielone i zapobiegać chaosowi przestrzennemu. SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania strukturą funkcjonalno-przestrzenną wewnątrz metropolii. Pozostawienie planowania wyłącznie na poziomie gmin (lub oparcie go o dobrowolną współpracę) jest główną przyczyną niekontrolowanej suburbanizacji i paraliżu transportowego, co stoi w sprzeczności z celami strategii (np. celem klimatycznym, co diagnozuje Strategia OMGGS). Wnosimy o rewizję Załącznika 4 i Celu Horyzontalnego SRP 2035, tak aby wyodrębnić metropolitalne obszary funkcjonalne jako specyficzny, zintegrowany (a nie tylko "policentryczny") typ struktury przestrzennej, wymagający dedykowanych narzędzi. Wnosimy o wskazanie w strategii konieczności wprowadzenia nadrzędnych narzędzi planowania przestrzennego na poziomie metropolitalnym (np. w ramach postulowanej ustawy metropolitalnej), wzorem sprawdzonych modeli europejskich (jak np. wiążący plan metropolitalny w Barcelonie), jako warunku dla realizacji zrównoważonego rozwoju terytorialnego.	Te kwestie określi ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
838	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	47	UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat dodania zapisu dot. GZM (proponowana treść): „Natomiast GZM jest obszarem metropolitalnym z kilkoma silnymi ośrodkami wzrostu, posiadającym potencjał gospodarczy, infrastrukturalny, ludnościowy i naukowo-badawczy. Przedstawia także potencjał w zakresie konkurencyjności i możliwości rozwoju” – po obecnym tekście: „(...) różnego rodzaju funkcje decyzyjne i kontrolne, zarówno publiczne, jak i gospodarcze”. Uzasadnienie: Dokument pt. „Hierarchia funkcjonalna miast...” przedstawia ranking polskich metropolii, z bardzo wysoką pozycją dla GZM (s. 62) oraz podkreśla, że siłą miast konurbacji katowickiej jest obszar metropolitalny, (...) a pod względem ludnościowym, to obszar z liczbą ludności powyżej 2 mln nieodstający znacząco od ośrodka I rzędu (str. 65-66).	Uwaga uwzględniona
839	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	UWAGA OGÓLNA		UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat stosowania właściwej nazwy i delimitacji GZM, tj.: Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (lub skrót GZM), tak jak zostało to wskazane w Rozporządzeniu RM z 2017 r. GZM obejmuje 41 gmin (w tym: 18 gmin czyli rdzeń GZM: Będzin, Bytom, Chorzów, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Mikołów, Mysłowice, Piekary Śląskie, Radzionków, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tarnowskie Góry, Tychy, Zabrze oraz 23 gminy czyli otoczenie rdzenia GZM (Bieruń, Bobrowniki, Bojszowy, Chełm Śląski, Gierałtowice, Imielin, Knurów, Kobiór, Łędziny, Łaziska Górne, Mierzęcice, Ożarówce, Pilchowice, Psary, Pyskowice, Rudziniec, Siewierz, Sławków, Sośnicowice, Świerklaniec, Wojkowice, Wiry, Zbrostawice). Uzasadnienie: Obecne zapisy są niewłaściwe lub nieprecyzyjne. Przykłady: OM-GZM, GZM + (przy czym to tylko 18 gmin z całej GZM + Jaworzno), Katowice (GZM+), Katowicki Obszar Metropolitalny (KOM) obejmujący teren Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z wiodącym obszarem jej rdzenia oraz Miasto Jaworzno (zał. 4).	Zapisy zostaną poprawione i ujednolicone
840	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	UWAGA PRIORYTETOWA – pkt 3: Postulat uzupełnienia zapisu poprzez dodanie zapisu odnoszącego się do GZM (proponowana treść): „umożliwienie rozwoju infrastruktury sztucznej inteligencji innym ośrodkom miejskim, w tym GZM, m.in. ze względu na realizowaną współpracę między jednostkami akademickimi, jak i potencjał gospodarki, nauki oraz potrzebę rozwoju przemysłu zbrojeniowego, a także z uwagi na wsparcie procesu transformacji gospodarczej danego obszaru i poszukiwanie alternatyw rozwoju w tym zakresie”. Uzasadnienie: Potrzeba wykorzystania tworzenia ekosystemu AI w transformacji gospodarki, szczególnie w regionach dotkniętych tym zjawiskiem i poszukujących nowych obszarów aktywności gospodarczej (jak woj. śląskie). Dodatkowo: potencjał i znaczenie GZM dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce przedstawiono przy konsultacjach społecznych projektu Polityki sztucznej inteligencji do 2030 r. (https://www.gov.pl/web/cyfrizacja/podsumowanie-	Uwaga odrzucona. W dokumencie wskazano sześć znaczących ośrodków Komputerów Dużej Mocy, które posiadają odpowiednią infrastrukturę. GZM na chwilę obecną nie posiada takiej infrastruktury.

					konsultacji-społecznych-projektu-polityki-rozwoju-sztucznej-inteligencji-do-2030-r - uwagi o nr.: 134, 304 – 336, 421,436, 439-458, 460,518,537,847, 849 - 851,853, 873, 913).	
841	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat zmiany treści w pkt f) „wielkoobszarowe tereny zdegradowane na obszarach poprzemysłowych” poprzez zastąpienie zapisów: „Tarnowskich Gór (woj. śląskie)” na nowy – szerszy - zapis: oraz gmin województwa śląskiego, w tym GZM. Uzasadnienie: wiele gmin należących do GZM, a także innych z woj. śląskiego są szczególnie mocno dotknięte skutkami wieloletniej działalności przemysłowej i posiada liczne tereny zdegradowane, w tym poprzemysłowe.	Uwaga uwzględniona
842	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	270-271	UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat dopisania zapisu nt. konieczności systemowego wsparcia dla gmin GZM, a także całego województwa śląskiego w zakresie rewitalizacji i rekultywacji terenów zdegradowanych, w tym poprzemysłowych, a zwłaszcza pogórnictwa i pchutniczych – jako priorytetowy element procesu transformacji energetycznej. Uzasadnienie: wiele gmin należących do GZM, a także innych z woj. śląskiego są szczególnie mocno dotknięte skutkami wieloletniej działalności przemysłowej i posiada liczne tereny zdegradowane, w tym poprzemysłowe.	Nie tylko w woj. śląskim występują takie obszary
843	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat przełożenia zapisów dot. koniecznych interwencji w zakresie rewitalizacji, rekultywacji (zawartych m.in. w Strategii) na działania (projekty kluczowe) w Załączniku nr 1.	Zapisy dot. rewitalizacji zostaną uwzględnione
844	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	10	UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat innego sposobu zapisu w kolumnie „Ośrodek miejski”, tj.: wymienione już 18 gmin GZM wraz z informacją „stanowiące rdzeń GZM oraz Jaworzno, miasto sąsiadujące, spoza GZM”. Uzasadnienie: Jest to jednoznacznie rozróżnienie pokazujące, że Jaworzno nie jest w GZM (choć funkcjonalnie pasuje do obszaru miejskiego, m.in. jako miasto na prawach powiatu).	Uwaga uwzględniona
845	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	UWAGA PRIORYTETOWA: Postulat poszerzenia katalogu funkcji do objęcia wsparciem (i zrobienia katalogu otwartego) wobec obecnego zapisu: „Istotnym będzie dalszy rozwój działalności w obrębie Krajowych Kłastrów Kluczowych (medyczny, nano i automotive)”. Uzasadnienie: Proponuje się wybrać kolejne funkcje spośród już zidentyfikowanych Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji Województwa Śląskiego - w Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2019-2030, str. 97 (technologie dla: energetyki, ochrony środowiska, informacyjne i telekomunikacyjne, produkcja i przetwarzanie materiałów, logistyka i transport, przemysł maszynowy, technologie lotnicze i przemysł kosmiczny, technologie dla przemysłu surowcowego). Interwencja Państwa może dotyczyć też przemysłu zbrojeniowego rozwijanego w GZM, wsparcia w tworzeniu i rozwijaniu infrastruktury sztucznej inteligencji oraz wzmocnienia międzynarodowej pozycji GZM.	Uwaga uwzględniona
846	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	UWAGA PORZĄDKOWA: Postulat doprecyzowania jakich konkretnie metropolii dotyczy określenie: „kilku dużych metropolii” w obecnym zapisie: „W ujęciu regionalnym: przeciwdziałanie nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii. Ten obszar działań jest powiązany z horyzontalnym celem Strategii: utrzymaniem zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju, co zostało opisane w dalszej części Strategii”.	Metropolie o największym napływie ludności, zostaną wymienione z nazwy.
847	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255-257	UWAGA PORZĄDKOWA Postulat ujednolicenia sposobu zapisu, jeśli dana gmina należy do GZM: prosimy o następujący zapis: „nazwa gminy (i w nawiasie GZM)” Przykłady obecnego braku jednorodności zapisów: węzły transportu lotniczego – (...), Katowice (...); węzły transportu intermodalnego – (...), Sławków (GZM) (...), powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...) – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia.	Zapisy zostaną poprawione
848	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	UWAGA PORZĄDKOWA do punktu: „węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne komplementarne oraz inne”. Postulat doprecyzowania niezrozumiałego zapisu: „Gliwice/Pyrzowice (GZM)” Uzasadnienie: są to gminy położone w dwóch różnych częściach GZM. Z czego wynika takie ich zestawienie?	Uwaga uwzględniona.
849	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska	Działania na rzecz utrzymania	272	UWAGA PORZĄDKOWA: W kierunku szczegółowym 4: mowa o konieczności powiązania transportu kolejowego z transportem autobusowym.	Uwaga uwzględniona.

		Metropolia z siedzibą w Katowicach	zrównowazonego o modelu rozwoju kraju		W GZM - w niektórych gminach- funkcjonuje transport trolejbusowy i tramwajowy. Postulat wskazania integracji z tymi/różnymi środkami transportu. Dostępność węzłów komunikacyjnych zapewnia także transport rowerowy i odpowiednia infrastruktura pozwalająca poruszanie się tym środkiem transportu.	
850	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	UWAGA PORZĄDKOWA - pozycja 10: Postulat rozszerzenia obecnego zapisu: „Podmioty współpracujące: JST” poprzez dopisanie „i GZM” (lub ogólniej „związki metropolitalne”). Uzasadnienie: ustawowe zadania publiczne GZM w zakresie transportu zbiorowego.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie. Będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Działanie to pomoże w integracji.
851	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	UWAGA PORZĄDKOWA – pozycja 23: Postulat jak wyżej: dopisać GZM do podmiotów współpracujących. Uzasadnienie: ustawowe zadania publiczne GZM w zakresie prowadzenia działań na rzecz ochrony klimatu oraz adaptacji do zmian klimatu.	Jako podmioty współpracujące wpisano ogólnie JST.
852	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	29	UWAGA PORZĄDKOWA - pozycja 24: Postulat jak wyżej: dopisać GZM do podmiotów współpracujących. Uzasadnienie: propozycja nawiązująca do obecnie procedowanych zmian ustawowych (projektu ustawy o związku metropolitalnym w woj. pomorskim i zmianach w ustawie dla woj. śląskiego), dopuszczających fakultatywne zadanie: prowadzenie centrów usług wspólnych.	Zakres podmiotów współpracujących zostanie rozszerzony
853	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	33	UWAGA PORZĄDKOWA - pozycja 28: Postulat jak wyżej: dopisać GZM do podmiotów współpracujących. Uzasadnienie: mimo, że ustawa ustrojowa dla związku metropolitalnego nie wskazuje takiego zadania, to jest to ważne współczesne wyzwanie, wynikające z aktualnej sytuacji geopolitycznej i zagrożeń. Nawiązanie do kwestii systemu ochrony ludności i obrony cywilnej pośrednio wynika z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: art. 1 ust. 1, pkt. 8, mówiąc, że ustawa ta określa potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa), a z kolei art. 3 ust. 2a wskazuje, że kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na obszarze związku metropolitalnego (obszarze metropolitalnym) należy do zadań związku metropolitalnego, jeżeli został utworzony. Policentryczna struktura GZM, zwłaszcza jej rdzeń (wysoko zaludniony i zurbanizowany) sprawia, że zapewnienie odporności na zagrożenia wymaga różnych rozwiązań dostosowanych do specyfiki przestrzennej GZM.	Wśród podmiotów współpracujących wymieniono między innymi urzędy centralne, inspekcje i służby, a także administrację państwową szczebla wojewódzkiego oraz jednostki samorządu terytorialnego. Tym samym uwzględniono rolę władz lokalnych, co sprawia, że nie zachodzi potrzeba dodatkowego wskazywania zreszeń, w ramach których jednostki te współpracują.
854	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	UWAGA PORZĄDKOWA - pozycja 37: Postulat jak wyżej: dopisać GZM do podmiotów współpracujących. Uzasadnienie: GZM działa w oparciu o dedykowaną ustawę, określającą podstawowe instrumenty działania: kompetencyjne, organizacyjne, finansowe (w przeciwieństwie do pozostałych podmiotów, wymienionych Strategii jako podmioty współpracujące).	Zakres podmiotów współpracujących zostanie rozszerzony
855	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	45	UWAGA PORZĄDKOWA - pozycja 38: Postulat dopisania JST i GZM. Uzasadnienie: reforma planowania przestrzennego dotyczy też GZM jako organu odpowiedzialnego za kreowanie i prowadzenie polityki przestrzennej oraz opiniującego plany ogólne gmin.	Uwaga uwzględniona
856	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	UWAGA PORZĄDKOWA: Postulat doprecyzowania jakiego rodzaju przewozy będą podlegały działaniom integratorów, kto będzie finansować efekty ich działań i jakie będą ich faktyczne funkcje i kompetencje nadzorcze? (dotyczy działania: wprowadzenie minimalnych standardów częstotliwości przewozów, które określą minimalną częstotliwość przewozów realizowanych w publicznym transporcie zbiorowym); Ponadto uwaga dotyczy działania: „wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów, których zadaniem będzie tworzenie i koordynowanie sieci połączeń autobusowych na danym obszarze”. Temat częstotliwości przewozów jest skomplikowany. W przypadku narzucenia minimalnych częstotliwości konieczne będzie zapewnienie dofinansowania z budżetu państwa takich działań, gdyż gminy ze względu na swoje obecne obciążenia finansowe mają problemy z finansowaniem dotychczasowych połączeń. Po drugie przede wszystkim konieczne jest zapewnienie odpowiedniej	Wskazane kwestie są przedmiotem prac w ramach projektu ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232).

					koordynacji transportu zbiorowego, określenie potrzeb i możliwości technicznych (odpowiednia infrastruktura), zasoby ludzkie do przeprowadzania takich zmian. To działanie na pewno wymaga większego doszczegółowienia.	
857	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	UWAGA PORZĄDKOWA (PISARSKA): Proszę zmienić nazwę gminy z „Łaziska” na „Łaziska Górne” (w tabeli pn. Obszar funkcjonalny).	Uwaga zostanie uwzględniona - zostanie to poprawione.
858	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	UWAGA PORZĄDKOWA: Postulat doprecyzowania zapisu dot. „innych znaczących ośrodków” w istniejącym zapisie: „W związku z powyższym interwencja powinna brać pod uwagę potencjały rozwojowe metropolii, związane z nowymi funkcjami Katowic, jako miasta o znaczącym potencjale kongresowym, i innych znaczących ośrodków, jako miast o bogatej ofercie kulturalnej, akademickiej i gospodarczej (...)”. Uzasadnienie: potencjały rozwojowe GZM oparte są nie tylko o Katowice.	Uwaga uwzględniona
859	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	UWAGA PORZĄDKOWA: Postulat zmiany zapisu z obecnego: „Szczególną uwagą powinny cieszyć się przygotowania terenów inwestycyjnych na obszarach zdegradowanych, w tym na dawnych obszarach górniczych i przemysłowych oraz tworzenie na części z nich rozwiązań wspierających bezpieczeństwo ekologiczne i środowiskową odporność regionu” na nowy zapis: Szczególnym zainteresowaniem powinno cieszyć się nadawanie funkcji użytkowych terenom zdegradowanym, w tym poprzemysłowym (także pogórnym), odzyskiwanym m.in. w wyniku procesów: rekultywacji, remediacji i rewitalizacji. W zależności od uwarunkowań i potrzeb mogą być one przeznaczane na tereny inwestycyjne, na realizację rozwiązań wspierających bezpieczeństwo ekologiczne i środowiskową odporność regionu, lub wykorzystywane do zachowania pamięci o dawnym dziedzictwie poprzemysłowym.	Uwaga uwzględniona
860	Samorząd	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia z siedzibą w Katowicach	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	UWAGA PORZĄDKOWA (PISARSKA): W części Województwo śląskie, w 3 akapicie pojawia się sformułowanie: „rentę położenia” – literówka.	Uwaga uwzględniona
861	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Dodanie nowego OSI Wsparcia dla Obszarów Górskich Górskie obszary, obejmujące tereny znajdujące się na obszarach województw: dolnośląskiego, opolskiego, śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego są obszarami szczególnie narażonymi na problemy związane z depopulacją, ekstremalne zjawiska pogodowe, charakteryzują się dużą wrażliwością na silne zachwiania i zaburzenia równowagi środowiskowej, trudniejszy dostęp transportowy oraz problemy z przyłączeniem do sieci wodno-kanalizacyjnej. Narażone są zwłaszcza relacje przestrzenne i powiązania funkcjonalne w zakresie przyrodniczym, środowiskowym i krajobrazowym. Specyfika obszaru wymaga szczególnego podejścia przy prowadzeniu polityki przestrzennej i wyznaczaniu kierunków rozwoju. Na opisywanym obszarze już obecnie występuje proces depopulacji. Ujemny przyrost naturalny w połączeniu z odpływem ludności stanowi dla wielu gmin strategiczny problem rozwojowy. Stają się one lub staną się w niedalekiej przyszłości obszarami, na których trudne lub niemożliwe może stać się świadczenie podstawowych usług publicznych. Mieszkańcy wielu terenów górskich odczuwają coraz częściej dotkliwe skutki nawałnych deszczy i burz, fal upałów, silnych wiatrów i mrozów, późnych przymrozków wiosennych, osuwisk oraz pożarów lasów. Szczególnie niebezpieczne są powodzie pojawiające się na obszarach górskich. Wspieranie OSI Wsparcia dla Obszarów Górskich musi uwzględniać dążenie do przeciwdziałania i przygotowania się na ekstremalne zjawiska pogodowe oraz zachowanie lub przywrócenie jak najbardziej zbliżonych do naturalnych stosunków wodnych, zwiększenie zdolności retencyjnych zlewni oraz zachowanie istniejących i odtworzenie zdegradowanych ekosystemów wodno-błotnych oraz terenów o właściwościach retencyjnych.	Poruszone problemy zostały zaadresowane w istniejących OSI, celach sektorowych oraz celu horyzontalnym.
862	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	53, 59, 267	W SRP 2035 brakuje mocnego wskazania rewitalizacji jako istotnego procesu przywracania zdegradowanych obszarów do życia poprzez zintegrowane działania społeczne, ekonomiczne i przestrzenne. Rekomendujemy również wskazanie konieczności rozpoczęcia analiz i prac nad stworzeniem Krajowego Funduszu Rewitalizacji, który stanowiłby realne narzędzie na rzecz: • ochrony obszarów typu greenfield poprzez priorytetowe traktowanie możliwości wykorzystania zabudowy typu brownfield; • szerszego wykorzystania narzędzi polityki mieszkaniowej ukierunkowanej na wykorzystanie i zagospodarowanie pustyń i obszarów poprzemysłowych, przyczyniające się do poprawy zwartości zabudowy i ochrony terenów	Uwaga uwzględniona

					zielonych. Krajowy Fundusz Rewitalizacji powinien zostać wskazany w ramach Działań na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym.	
863	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	i str. 277 SRP2035	Str. 277 – fragment: „Mając na uwadze duże zróżnicowanie potencjałów oraz potrzeb obszarów wiejskich oraz planowaną dalszą decentralizację polityki regionalnej, niezbędne jest zapewnienie właściwej koordynacji w programowaniu rozwoju obszarów wiejskich przez ministra właściwego ds. rozwoju wsi.” należy zmodyfikować: „Mając na uwadze duże zróżnicowanie potencjałów oraz potrzeb obszarów wiejskich oraz planowaną dalszą decentralizację polityki regionalnej, niezbędne jest zapewnienie właściwej koordynacji w programowaniu rozwoju obszarów wiejskich i miejskich przez ministra właściwego ds. funduszy europejskich, samorządy województw we współpracy z ministrem ds. rozwoju wsi. ” Kluczową rolę w programowaniu funduszy europejskich odgrywa minister właściwy ds. funduszy europejskich wraz z samorządami województw. Istnieją argumenty za realizowaniem wsparcia na rzecz rolnictwa w sposób horyzontalny i systemowy, natomiast w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich przeważają argumenty na rzecz włączenia tego zakresu interwencji do rozdziałów regionalnych PPKR (Planów Partnerstwa Krajowego i Regionalnego – w nowej perspektywie 2028-2034). Takie podejście pozwoli na wsparcie obszarów wiejskich z poziomu regionalnego w sposób zintegrowany i celniej ukierunkowany oraz skoordynowany. Umożliwi również pełniejsze połączenie na poziomie regionalnym programowania rozwoju obszarów wiejskich w ramach opracowywanych strategii rozwoju województw z niezbędnym oprzyrządowaniem wdrożeniowym w postaci m.in. środków rozwojowych UE.	Programowanie rozwoju obszarów wiejskich pozostaje w gestii ministra właściwego ds. rozwoju wsi, a współpraca w tym zakresie z poszczególnymi resortami (w tym MFIPR) oraz stroną samorządową będzie kontynuowana w oparciu o obowiązujące przepisy i stosowane praktyki.
864	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	„Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020 w Polsce funkcjonowało 1,3 mln gospodarstw rolnych, a ich liczba w porównaniu z Powszechnym Spisem Rolnym z 2010 zmalała aż o 191,7 tys. (tj. o 13%). W 2020 r., podobnie jak 10 lat wcześniej, najwięcej gospodarstw rolnych odnotowano na terenach województw: mazowieckiego (208,1 tys.) i lubelskiego (161,4 tys.) – stanowiących łącznie 28% gospodarstw rolnych w kraju. W porównaniu z wynikami z 2010 r. liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się w każdym województwie, a najbardziej w śląskim (o 23%) ³⁵ . W konsekwencji zmienia się również sposób zapewnienia godziwych dochodów wśród mieszkańców wsi – coraz częściej dojeżdżają oni do pracy poza granice gminy czy powiatu.” Zbyt jednostronne podejście. Sam spadek liczby gospodarstw rolnych nie musi być zjawiskiem jednoznacznie negatywnym, bowiem może np. wynikać z ich łączenia się, dzięki czemu powstają gospodarstwa bardziej konkurencyjne, mogące generować miejsca pracy oraz mające lepszą pozycję negocjacyjną w relacjach np. z przedsiębiorstwami przetwórczymi czy skupującymi płody rolne. Aby faktycznie móc stwierdzić o negatywnych skutkach opisanych zjawisk, należałoby dane dot. liczby gospodarstw rolnych zestawzić np. z powierzchnią użytków rolnych czy wielkością pogłowia. Ponadto poszukiwanie „godziwych dochodów” poprzez pracę poza granicami gminy/powiatu bardzo często nie jest skutkiem decyzji o rezygnacji z pracy w gospodarstwie. Zjawisko przeprowadzania się np. do miast jest znane od bardzo dawna i wiąże się z poszukiwaniem łatwiejszych niż praca w gospodarstwie rolnym źródeł zarobkowania (mniejsze nakłady przy wyższych zarobkach). Z tego względu nawet osoby, których rodziny prowadziły gospodarstwo nie są zainteresowane jego przejęciem i od początku planują swoje życie zawodowe np. jako pracownicy najemni. Tak więc nie zawsze poszukiwanie zatrudnienia „na etacie” jest skutkiem likwidacji gospodarstw, a bardzo często staje się jego przyczyną.	Uwaga tożsama z uwagą nr 206 KWRiST.
865	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	„W każdej gminie dostępna będzie co najmniej jedna placówka/jeden punkt opieki formalnej (żłobek, klub dziecięcy lub opiekun dzienny).” Co prawda obecnie żłobki czy formy opieki nad dziećmi do lat 3 nie są dostępne w każdej gminie, ale sam fakt, że to nie ma miejsca, nie oznacza, że jest to niezbędne. Już teraz w niektórych gminach przeprowadzono badania potrzeb w tym zakresie i wcale nie ma tak dużego zainteresowania korzystaniem z tych form opieki. Znaczna część rodziców nie chce zostawiać dzieci do opieki w placówkach, woli opiekę osobistą lub członków rodziny (o tym np. pisano w monografii pt. „Uwarunkowania dzietności”, wydanej po III Kongresie Demograficznym). Co więcej, zmienia się styl życia i różne badania w zakresie posiadania potomstwa pokazują, że coraz częściej to nie brak opieki nad dzieckiem, ale inne czynniki (chęć skupienia się na karierze, po prostu brak chęci posiadania dziecka) decydują o bezdzietności. Uwzględniając dodatkowo wielkość niektórych gmin (np. 2 tys. mieszkańców), być może lepiej byłoby stworzyć rozwiązania i promować dobre praktyki współpracy między samorządami w zakresie tworzenia miejsc opieki nad najmłodszymi dziećmi.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.

866	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	„Wspierane będzie upowszechnianie dobrych praktyk pracodawców sprzyjających posiadaniu dzieci i równowadze między pracą zarobkową a życiem rodzinnym.” Nie można negować działań „miękkich” o charakterze wizerunkowym, jednak z punktu widzenia pracodawców (a trzeba tu uwzględnić, że w 2024 r. 97% podmiotów gospodarczych stanowiły te zatrudniające do 9 pracowników) istotniejsze są zachęty ekonomiczne, jak być może zwalnianie z niektórych składek.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
867	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	„A. Upowszechnienie znajomości języka polskiego wśród migrantów na terytorium Polski” Obecnie możliwości akulturacji prowadzą np. szkoły podstawowe czy organizacje pozarządowe. Można oczywiście różnie oceniać kwestie profesjonalizmu czy krytykować poziom przygotowania organizacyjnego tych działań, jednak są one dostępne. Natomiast nieznaczne jest zainteresowanie nimi. Być może należy rozważyć wprowadzenie mechanizmów „przymusowości”, większego zaangażowania administracji publicznej w kwestie „rozlokowania” migrantów (aby nie dopuszczać do tworzenia zwartych skupisk, które nie sprzyjają integrowaniu się z lokalnymi mieszkańcami czy nie zachęcają do nauki języka kraju, do którego przybyli migranci), czy zachęt (np. dotowane miejsca pracy dla imigrantów, którzy łączą naukę języka z pracą).	Kwestie dotyczące znajomości języka polskiego przez cudzoziemców zostały szczegółowo uregulowane w dokumencie „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030, a dodatkowo będą przedmiotem rządowej Strategii Integracyjnej. Rozlokowanie cudzoziemców odbywa się w sposób „naturalny”, zgodny z zapotrzebowaniem rynku pracy; zastosowanie odmiennego rozwiązania byłoby nieskuteczne i mogłoby prowadzić do powstania dodatkowych problemów, w tym zwiększonego zapotrzebowania na pomoc socjalną.
868	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	„E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych Znacznie więcej zadań związanych z usługami społecznymi będzie zlecanie organizacjom pozarządowym. Będzie to wspierało realizację zasady subsydiarności, zwiększało zaangażowanie organizacji obywatelskich w realizację działań istotnych dla społeczności lokalnych oraz budowało potencjał sektora pozarządowego.” Zwiększenie zlecania realizacji zadań publicznych związanych z usługami społecznymi nie zwiększy potencjału sektora pozarządowego, a poziom współpracy i stopień zaangażowania. Aby zbudować potencjał organizacji pozarządowych, trzeba zadbać o ich sprofesjonalizowanie przez szkolenia w zakresie pozyskiwania środków, rozliczania, pisania projektów, czy działania, o których napisano w pkt. F. Organizacje działające na terenach wiejskich czy w małych gminach miejsko-wiejskich koncentrują się na realizacji imprez (okolicznościowe, festyny rodzinne, itp.) czy wyjazdów np. dla seniorów. Nie są w stanie podjąć się realizacji większych projektów, ani nie są zainteresowane współpracą np. z większymi podmiotami. Ograniczają się do pozyskiwania środków finansowych z gminy, w której funkcjonują, ewentualnie z samorządu powiatu, ale realizacja zadań ponadgminnych jest tak naprawdę fikcją i sprowadza się najwyżej do udziału mieszkańców dwóch gmin w wyjeździe. Dodatkowo władze gmin nie są zainteresowane „wpuszczaniem” na teren gminy „obcych” podmiotów, co powoduje, że przydałaby się promocja czy projekty pilotażowe, w których „uczono by” takiej współpracy.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
869	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	„G. Rozwój polityki młodzieżowej” W punkcie tym założono, że młodzież potrzebuje tylko partycypacji społecznej oraz edukacji. Natomiast bardzo często w mniejszych gminach ludzie młodzi narzekają na brak miejsca spotkań, w którym mogliby po prostu porozmawiać, wspólnie obejrzeć film (nie w formie zorganizowanej przez dorosłych, np. dyskusyjnego klubu filmowego, tylko we własnym towarzystwie).	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
870	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		W projekcie SRK 2035 pojawia się wyłącznie zapis o krajowych inteligentnych specjalizacjach, brak natomiast jakiegokolwiek wzmianki o regionalnych inteligentnych specjalizacjach (RIS), które stanowią obecnie podstawę wdrażania polityki innowacyjnej i funduszy UE na poziomie województw. Rekomendacja: W SRK powinien znaleźć się zapis, że kwestie terytorialne, w tym regionalne inteligentne specjalizacje, komplementarność RIS z krajowymi specjalizacjami oraz mechanizmy wdrażania funduszy UE przez samorządy, zostaną szczegółowo ujęte w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, a SRK daje dla tego ramy ogólne. SRK powinna wskazać mechanizm koordynacji centralno–regionalnej w zakresie inteligentnych specjalizacji (np. regularny przegląd RIS w powiązaniu z krajową listą specjalizacji). RIS są podstawą wydatkowania funduszy UE w regionach i narzędziem rozwoju MŚP. Brak koordynacji może	uwaga uwzględniona - dodano zapisy na temat RIS

					prowadzić do rozbieżności między polityką krajową a regionalną i osłabić efektywność wykorzystania środków i mandat regionów do prowadzenia polityki innowacyjnej. Jednak z perspektywy samorządów ważne jest, aby dokument przewidział kontynuację i rolę RIS oraz współodpowiedzialność samorządów województw w implementacji polityki innowacyjnej i przemysłowej. Jednocześnie warty podkreślenia jest fakt, iż pełna realizacja celów SRK wymaga ścisłej koordynacji z polityką regionalną i mechanizmami wdrażania funduszy UE na poziomie województw. Pominięcie ich w SRK 2035 grozi marginalizacją roli samorządów województw i osłabieniem spójności polityk publicznych.	
871	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Brak dostatecznej sprawiedliwości i inkluzywności. Działania i wskaźniki koncentrują się głównie na wzroście i innowacjach firm wysokotechnologicznych. Brakuje odniesienia do wyrównywania szans MŚP w regionach słabszych, czy włączania grup defaworyzowanych w ekosystem innowacji. Propozycje uzupełnienia wskazanych części dokumentu w zakresie: • Regionalne huby innowacji – priorytet 2.3 wspomina o hubach innowacyjności, ale można je silniej ukierunkować na wyrównywanie szans regionów słabszych, z dodatkowym finansowaniem na projekty w miastach mniejszych, średnich. • Wskaźniki – można wprowadzić mierniki udziału projektów innowacyjnych realizowanych przez MŚP spoza największych aglomeracji, albo wskaźnik udziału firm prowadzonych przez kobiety/ młodzież/ osoby 50+. • Programy dla grup defaworyzowanych – np. dedykowane akceleratorów dla kobiet-founderek w sektorze deep tech, programy mentoringowe dla przedsiębiorców z mniejszych ośrodków. Strategia w części ogólnej (Cel 2) mówi, że gospodarka ma być sprawiedliwa, tzn. korzyści ze wzrostu powinny trafiać do różnych grup społecznych i regionów, a szanse rozwojowe nie mogą zależeć od miejsca zamieszkania czy statusu. Jednak część wdrożeniowa dla Celu 2, Priorytetu 2.3, Załącznik 1 Plan działań i załącznik 2 Wskaźniki, nie odnoszą się do MŚP w słabszych regionach ani do grup defaworyzowanych. Polityka przemysłowa skupia się raczej na dużych sektorach i globalnych trendach, a nie na równoważeniu szans rozwojowych. • Jednocześnie Priorytet 2.3 skupia się na tworzeniu warunków dla innowacyjnych, dynamicznych firm, głównie z sektora wysokich technologii. To sprawia, że największe wsparcie trafi prawdopodobnie do przedsiębiorstw w dużych ośrodkach akademickich (Warszawa, Wrocław, Kraków, Poznań), podczas gdy mniejsze ośrodki i regiony peryferyjne – gdzie dominują mikro i małe firmy – mogą zostać pominięte. Podobnie grupy defaworyzowane (np. kobiety w technologiach, osoby z niepełnosprawnościami, osoby 50+, młodzież z małych miast) są w strategii niewidoczne – mimo że ich aktywizacja mogłaby poszerzyć bazę talentów i zwiększa potencjał innowacji.	W odpowiedzi na uwagę w zapisach priorytetu 2.3 zwiększono nacisk na działania na rzecz adaptacji technologii. Beneficjentami nowych zapisów powinny być w większym stopniu firmy z mniejszych ośrodków. W odniesieniu do wspierania grup defaworyzowanych, uznajemy, że wsparcie takie jest istotne, natomiast skala takich działań ze względu na swój ograniczony rozmiar nie znajduje uzasadnienia we wpisaniu jej do Strategii w tym obszarze. Warto jednak zauważyć, że zapisy odnoszące się do wspierania tego rodzaju grup znajdują się np. w priorytecie 1.4
872	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Pomimo, że diagnoza celnie wskazuje na niską kulturę innowacji, niski poziom zaufania i ograniczoną współpracę między nauką, biznesem i administracją, to w części wdrożeniowej (Priorytet 2.3) oraz w Załączniku 1 Plan Działania, brakuje odzwierciedlenia tej kwestii, dominuje podejście oparte na narzędziach finansowych i regulacyjnych (fundusze VC, deregulacja, piaskownice regulacyjne), a mniej uwagi poświęca się miękkim elementom ekosystemu. Brakuje uwagi poświęconej budowaniu kapitału społecznego i „miękkich” elementów (relacjom, zaufaniu, kooperacji) ekosystemu innowacji, które są kluczowe dla efektywnego transferu wiedzy i technologii. Rekomendacja: • Rozwój platform sieciowania: ujęcie konkretnych działań promujących sieciowanie i matchmaking między startupami, korporacjami, uczelniami i samorządami. Mogą to być branżowe fora innowacji, grupy zadaniowe czy dedykowane platformy kooperacyjne. • Wprowadzenie wskaźników jakościowych: Tabela wskaźników uzupełniona o mierniki jakościowe, np. takie jak: - Liczba projektów badawczo-rozwojowych realizowanych w konsorcjach (uczelnia-MŚP-korporacja). - Liczba firm, które skorzystały z mentoringu w ramach regionalnych hubów innowacji. • Wsparcie dla budowania zaufania: Należy rozważyć pilotażowe programy inwestycyjne publiczno-prywatne oraz szkolenia dla urzędników, które kształtują elastyczne metody współpracy z biznesem, promując w ten sposób kulturę innowacji. Promocja dobrych praktyk: Warto stworzyć mechanizm nagradzania najlepszych przykładów udanej współpracy między nauką, biznesem a samorządem, co przyczyni się do promowania kultury dzielenia się wiedzą i kooperacji. • Strategia w części diagnostycznej trafnie identyfikuje problem braku zaufania, niskiego transferu wiedzy i ograniczonych sieci współpracy międzysektorowej. Jednakże, w planie działań i wskaźnikach dla Priorytetu 2.3 i 2.4, nie przewidziano działań, które miałyby na celu bezpośrednie rozwiązanie tych problemów, co stanowi istotną lukę w spójności dokumentu. Wąskie ujęcie polityki innowacyjnej: Polityka innowacyjna nie opiera się wyłącznie na dostępie do funduszy (np.	Zapisy dotyczące kształtowania kompetencji oraz otoczenia instytucjonalnego (huby innowacji, brokerzy innowacji, itp.) znajdują się już w tekście Strategii w Priorytecie 2.3.

					venture capital) czy deregulacji. Doświadczenia krajów o wysokiej kulturze innowacji (jak Finlandia czy Izrael) pokazują, że kluczowe są relacje, wzajemne zaufanie i partnerska współpraca. Pomijanie tych elementów w dokumencie strategicznym może znacząco osłabić skuteczność wdrażanych programów.	
873	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Wymagana jest integracja priorytetu 2.4 z priorytetem 2.3 w kontekście zielonej transformacji. Cel 2) jest określony jako "Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu". Wskazuje to na potrzebę włączenia kwestii klimatycznych we wszystkie obszary, w tym w innowacje i rozwój firm, które są ujęte w Priorytecie 2.3. Cel 2 jest sformułowany jako "konkurencyjna i sprawiedliwa gospodarka, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu". Oznacza to, że każdy z priorytetów w ramach tego celu powinien w pewnym stopniu przyczyniać się do osiągnięcia wszystkich jego części składowych, a więc zarówno konkurencyjności, jak i aspektów środowiskowych. Priorytet 2.3 jest odpowiedzialny za innowacje i wzrost firm, a Priorytet 2.4 za przemysł i technologie, w tym te związane ze środowiskiem w zakresie zielonej transformacji. Jednakże, Priorytet 2.3, który dotyczy ekosystemu innowacji, nie zawiera żadnych działań ani wskaźników odnoszących się do ekoinnowacji, zielonych technologii czy zrównoważonego rozwoju w tym zakresie, a przecież właśnie ekoinnowacje są kluczowym elementem nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.	Priorytet 2.3 odnosi się do całego ekosystemu innowacji, który ma sprzyjać powstawaniu innowacji różnego rodzaju, w tym ekoinnowacji. Wyróżnianie eko-innowacji w tej części strategii wydaje się niezasadne biorąc pod uwagę fakt, że zapis taki wymagałby zawarcia również innego rodzaju innowacji o innych kryteriach celowych.
874	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	Zagrożenia dla konkurencyjności należy uzupełnić o punkt 5) Narastający protekcyjizm gospodarczy i oddziaływania pozaekonomiczne. Mimo formalnie obowiązującej na rynku Unii Europejskiej zasady swobodnego przepływu towarów i usług niektóre Państwa Członkowskie stwarzają wewnętrzne bariery prawne, które praktycznie są z nią sprzeczne. Stując obronie ich rynku wewnętrznego w ramach UE jednocześnie likwidują możliwość poprawy konkurencyjności całej UE. Ponadto instrumentem negatywnego oddziaływania na konkurencyjność polskiej gospodarki stają się rozwiązania na poziomie UE (m.in. sankcje finansowe za niezgodność z regułami prawnymi, tak jak je interpretuje Komisja Europejska) często wymuszane przez najbogatsze Państwa Członkowskie lub umowy międzynarodowe (vide z Mercosur) zawierane głównie w ich interesie.	Poruszone w uwadze kwestie, mimo iż w pewnych aspektach można je uznać za zasadne cechują się wysokim stopniem uznaniowości co do oceny sytuacji. Mając na uwadze zmienność, wielowątkowość, niejednoznaczność oraz różnicowaną siłę oddziaływania poszczególnych kwestii dotyczących polityki handlowej oraz syntetyczny charakter części diagnostycznej uznajemy, że nie jest zasadne aby zawrzeć proponowane w uwadze zapisy.
875	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Diagnozę spójności w wymiarze ekonomicznym należy uzupełnić o szacunkowe dane skali emigracji ludności z Ukrainy, zarówno tej zarobkowej sprzed napaścią Rosji na Ukrainę jak i tej uchodźczej od 2022 roku i zauważyć korzyści ekonomiczne dla rozwoju Polski mimo znacznego obciążenia budżetu państwa świadczeniami dla obywateli Ukrainy, którzy przebywali i przebywają na terenie Polski.	Opisy części diagnostycznej pozostają na wysokim poziomie ogólności, bardziej szczegółowe zapisy są ujęte w części wdrożeniowej. Proponowane treści są ujęte w priorytecie 1.3 "Odpowiedzialna polityka migracyjna".
876	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Należy uzupełnić treść zagrożenia 2) Błędne koło nierówności ekonomicznych i polaryzacji społecznej o: Zachwianie homogenicznej struktury społeczeństwa w rezultacie wzmacniania się tendencji nacjonalistycznych wśród licznej mniejszości ukraińskiej w Polsce i powstawania izolujących się kulturowo środowisk imigrantów napływających do Polski w ramach realizacji paktu emigracyjnego. Tendencje izolacjonistyczne wśród emigrantów będzie pogłębiała nieufność znacznej części społeczeństwa wobec obcych i niechęć z powodu „zabierania” miejsc pracy a także wzrostu konfliktów i przestępczości, analogicznie do sytuacji jaka ma miejsce w krajach zachodniej Europy.	Propozycja nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej, w którym zostały wymienione trzy największe zagrożenia dla spójności społecznej. Bardziej szczegółowa diagnoza dotycząca kwestii cudzoziemców znajduje się w opisie kluczowych wyzwań do priorytetu 1.3.
877	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Należy uzupełnić opis jednego z czterech kluczowych procesów społeczno-gospodarczych jakim jest Dezagraryzacja wsi oraz utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych o następujące stwierdzenie: O nieatrakcyjności zamieszkiwania na tych terenach decyduje często substandardowa jakość infrastruktury technicznej tj. katastrofalny stan dróg lokalnych, brak lub duża awaryjność sieci wodociągowych i kanalizacyjnych a więc brak zaspokojenia podstawowych potrzeb cywilizacyjnych ludności. Aspekt ten jest szczególnie dokuczliwy na obszarach górskich i podgórskich gdzie zarówno koszt budowy jak i utrzymania tych infrastrukturalnych jest znacznie wyższy niż na terenach nizinnych.	Opisane problemy zostały już opisane w tekście
878	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wykaz ośrodków subregionalnych w ramach p. 2) policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych należy uzupełnić o Bolesławiec jako największy ośrodek miejski w zachodniej przygranicznej części województwa	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.

		Województwa Dolnośląskiego			dolnośląskiego, który stanowi jeden z podstawowych elementów zrównoważonej struktury osadniczej Dolnego Śląska.	
879	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	285-290	Brak oszacowania potrzeb finansowych na realizację strategicznych kierunków interwencji i działań uniemożliwia ocenę zdolności sfinansowania ich realizacji zarówno na lata 2026-2029 jak i w perspektywie roku 2035 roku. Prawdopodobnie przekracza to sumaryczne możliwości budżetów publicznych i prywatnych. Gdyby to oszacowano konieczna a byłaby weryfikacja zaplanowanych działań.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzyja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
880	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	2	Źródła finansowania należy uzupełnić o środki europejskie, ponieważ mieszkalnictwo było i jest finansowane ze środków UE - zarówno EFRR i EFS jak i FST.	Inwestycje mieszkaniowe rozwijające społeczne budownictwo czynszowe, w tym komunalne, są realizowane z udziałem środków europejskich. Jednak kamienie milowe w tym działaniu odnoszą się wyłącznie do środków z budżetu państwa.
881	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	12	W źródłach finansowania należy ujednolicić nazewnictwo na środki europejskie, zamiast środki UE (KPO, FEREC).	Uwaga uwzględniona.
882	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	13	Źródła finansowania należy uzupełnić o środki europejskie, ponieważ publiczny transport zbiorowy był i jest finansowany ze środków UE - zarówno EFRR i EFS jak i FST.	Uwaga uwzględniona.
883	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	27	W źródłach finansowania należy ujednolicić nazewnictwo na środki europejskie, zamiast KPO, FEniKS.	Zamiast "środki UE" zamieszczono konsekwentnie zapis: "środki europejskie".
884	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	35	W źródłach finansowania należy ujednolicić nazewnictwo na środki europejskie zamiast środki finansowe w ramach: WPR na lata 2023-2027, WPRyb, Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności;	Zapis zostanie uwzględniony.
885	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	43	W źródłach finansowania należy ujednolicić nazewnictwo na środki europejskie, zamiast środki UE.	Środki europejskie mają szerszy zakres niż środki UE.
886	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	45	Źródła finansowania należy uzupełnić o środki europejskie, ponieważ zakres planowania przestrzennego był i jest finansowany ze środków UE zarówno EFRR i EFS jak i FST.	Uwaga uwzględniona
887	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	5	OSi wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych należy uzupełnić o Bolesławiec ponieważ stanowi największy ośrodek miejski w zachodniej części województwa dolnośląskiego i wsparcie jego rozwoju jest konieczne dla utrzymania zrównoważonej struktury osadniczej Dolnego Śląska. Został zaliczony do grupy 15 polskich miast kryzysowych - jednocześnie tracących funkcje społeczno-gospodarcze (spośród 139 polskich miast).	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.

888	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe należy uzupełnić o powiat bolesławiecki ponieważ postępująca tam depopulacja zagraża utrzymaniu potencjału rozwojowego warunkującego zachowanie zrównoważonej sieci osadniczej; funkcjonujące na terenie powiatu poligony wojskowe utrudniają prowadzenie gospodarki rolnej i leśnej a więc tym bardziej należy wspierać alternatywne możliwości rozwoju społecznego dla ludności wiejskiej np. związane z obsługą sfery militarnej;	Powiat bolesławiecki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
889	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	2	Należy uzupełnić opis o Bolesławiec jako OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych: Bolesławiec jako największy ośrodek miejski w zachodniej przygranicznej części województwa dolnośląskiego wymaga wsparcia rozwoju usług wyższego rzędu i potencjału kulturowego. Jego lokalizacja w bliskości autostrady A-4 zapewnia dużą atrakcyjność dla inwestorów i sprzyja tworzeniu miejsc pracy co warunkuje utrzymanie zrównoważonej struktury osadniczej w skali Dolnego Śląska.	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.
890	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Jelenia Góra oraz Legnica powinny zostać zaliczone do regionalnych aglomeracji miejskich, jako rdzenie miejskich obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym w województwie dolnośląskim. Oba miasta pełnią równoważną funkcję jak Wałbrzych (zaliczony do regionalnych aglomeracji miejskich). Są to były miasta wojewódzkie, które nadal pełnią funkcje o znaczeniu wojewódzkim, uzupełniające względem Wrocławia. Zarówno w obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, jak i w projekcie Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego 2030+ , Wałbrzych, Legnica i Jelenia Góra są miastami o tej samej randze w sieci osadniczej województwa i stanowią rdzenie miejskich obszarów funkcjonalnych. Również w przywoływanym raporcie IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce (...)” wszystkie te miasta stanowią ten sam poziom hierarchiczny.	Legnica zostanie zakwalifikowana do rangi aglomeracji regionalnej
891	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski nie zawiera wszystkich elementów modelu wymienionych w tekście. Wprawdzie w odniesieniu do formy tekstowej i graficznej zapisano, że „Obie formy są względem siebie komplementarne i tworzą spójną całość”, to jednak nie wskazano dlaczego niektóre z elementów nie mają odwzorowania graficznego i w jaki sposób mają zostać uwzględnione w strategiach województw. Na str. 262 projektu strategii zapisano: „Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, jako ustalenia Strategii, są wiążące dla poziomu regionalnego przy sporządzaniu strategii rozwoju województwa (w ramach określania modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa) oraz planu zagospodarowania przestrzennego województwa (w zakresie elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, które wymagają uszczegółowienia oraz pozostałych ustaleń, które powinny zostać wdrożone w planowaniu przestrzennym regionalnym), bądź dokumentów, które je zastępują.” Taki zapis budzi wątpliwości co do tego, które elementy modelu wymagają uszczegółowienia, ponieważ nie zostały one wymienione na liście elementów Modelu.	Doprecyzowano, że ustaleniami są elementy tekstowe. Rysunek choć jest komplementarny do tekstu, jest jednak mocno zgeneralizowany i zawiera wybrane, ogólnie zlokalizowane elementy modelu określone w tekście. Doprecyzowanie rozmieszczenia może zostać dokonane w modelu na poziomie regionalnym w innej skali rysunku, nie wymagające tak dużej generalizacji.
892	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	1) Ustalenia w zakresie sieci osadniczej, środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu oraz infrastruktury transportowej, infrastruktury turystycznej oraz infrastruktury technicznej i obronnej są wiążące dla planu zagospodarowania przestrzennego województwa. W projekcie strategii określono również, że „Uwzględnienie ustaleń strategii na poziomie regionalnym w konsekwencji stanowi także podstawę do ich uwzględnienia w planowaniu lokalnym w ramach strategii rozwoju gminy (lub strategii ponadlokalnej) oraz planach ogólnych gmin”. Wymienione w projekcie strategii ustalenia określają de facto zakres planu zagospodarowania przestrzennego województwa (np. określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych, wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy, określenie zasad ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej). Tymczasem zakres planu regulują przepisy art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.). Zakres wszystkich aktów planowania przestrzennego określany jest w trybie przepisów ustawy a nie w strategii rozwoju, stanowiącej politykę państwa. Zgodnie z art. 9 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 198) średniookresowa strategia rozwoju kraju – to dokument określający podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, na okres 10-15 lat, oraz szczegółowe działania na okres 4 lat, realizowany przez strategię rozwoju, o których mowa w pkt 3 i 4, oraz za pomocą programów, z uwzględnieniem okresu programowania Unii Europejskiej”. Zakres tej strategii został określony w art. 12a ww. ustawy i nie ma wśród nich ustaleń i rekomendacji dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, w szczególności nie ma zakresu planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Wymiar przestrzenny tej strategii powinien określać kierunki rozwoju kraju, cele w wymiarze przestrzennym i oczekiwane rezultaty planowanych interwencji, w tym w wymiarze przestrzennym a nie zakres planów zagospodarowania przestrzennego województwa. Wiele z zagadnień ustalonych w ramach tej części należy uznać za ważne i możliwe do określenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lub innym akcie planowania przestrzennego	Zgodnie z art. 39 ust. 3 w planie zagospodarowania przestrzennego województwa (...) określa się w szczególności m.in. podstawowe elementy sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych, w tym kierunki powiązań transgranicznych. Są to bardzo ogólnie ujęte komponenty przestrzeni regionalnej, pomiędzy którymi zachodzą różne relacje. ten ogólny sposób ujęcia w powiązaniu ze słowami "w szczególności" dają podstawę do szerokiej interpretacji tych zapisów i ich precyzowania. Zakres ustaleń SRK nie jest określony ustawowo. Zgodnie z art. 39 ust. 4 w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnić się ustalenia średniookresowej strategii rozwoju kraju, zaś w art. 41 ust. 1 pkt 7

					na poziomie województwa, jednak wprowadzenie ich jako obligatoryjnego zakresu aktów planowania przestrzennego wymaga zmian legislacyjnych oraz wprowadzenia ich do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Niezrozumiałe są ustalenia dotyczące określenia elementów, które zostały już określone w projekcie strategii i są obowiązujące dla województw, np. wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich. Niezrozumiałą jest wymóg wyznaczenia tych granic wobec ustaleń zawartych w załączniku 3 Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, gdzie wskazano gminy należące do tych obszarów funkcjonalnych.	określa, że projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa przedstawia się ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego w celu stwierdzenia jego zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Są to wystarczające przesłanki prawne do określenia ustaleń SRK w zakresie polityki przestrzennej i tego czego wymaga w tym zakresie od poziomu regionalnego. Oczywiście w sytuacji potrzeby prawnego umocowania tych ustaleń względem poziomu regionalnego, jest taka możliwość w ramach nowelizacji ustaw o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w zakresie planowania regionalnego (o czym mowa w rozdz. SRK: Usprawnienie systemu planowania przestrzennego pkt D) oraz ewentualnie w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
893	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	2) W punkcie D. zatytułowanym Integracja planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego na poziomie regionalnym, nie przewidziano zreformowania planowania przestrzennego na poziomie regionalnym, które obejmowałoby określenie nowego zakresu aktu planowania przestrzennego oraz zakresu jego ustaleń obowiązujących dla gmin przy sporządzaniu lokalnych aktów planowania przestrzennego. Tymczasem ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, zawarte w projekcie strategii, wymagają zmian legislacyjnych i ustawowego określenia odpowiedniego zakresu aktu planowania przestrzennego na poziomie województwa i relacji tego aktu z dokumentami szczebla lokalnego. Obecne przepisy nie umożliwiają ustalenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa elementów wskazanych w projekcie Strategii jako ustalenia dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym. Zapis, że „Planowanie przestrzenne na poziomie regionu będzie umożliwiało wdrożenie ustaleń strategii rozwoju województwa, a także rozstrzygnięć strategicznych z zakresu mobilności i środowiska” jest niewystarczający.	Uwaga nie zawiera konkretnej propozycji zmian w treści.
894	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Brak odniesienia się do wód podziemnych, zarówno w części diagnostycznej jak i kierunkowej oraz wdrożeniowej. Zważywszy na fakt, że stanowią główne źródło zasobu wody słodkiej i odgrywają fundamentalną rolę w polskim systemie wodnym konieczne jest ich uwzględnienie w SRP do 2035r.	Wdrażanie technologii zwiększających retencję wód podziemnych jest ujęte w OSI transformacji oraz w działaniu pn. Równoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach.
895	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Proponuje się uzupełnić akapit o następujące wtrącenia (tekst na czerwono): A. Uwzględnianie gospodarki wodnej w procesach planistycznych i strategicznych Zarządzanie wodą w ujęciu zlewniowym będzie uwzględniane w planowaniu rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania, w tym w dokumentach strategicznych. Celem jest zapewnienie naturalnego obiegu wody i poprawa bilansu wodnego poprzez zwiększenie retencji i zmniejszenie odpływu, zwłaszcza z wykorzystaniem rozwiązań opartych na naturze (Nature based Solution). Działania te, prowadzące do zwiększenia zdolności retencyjnych zlewni, pozwolą na zapewnienie spójności międzysektorowych działań oraz maksymalizację synergii pomiędzy poszczególnymi politykami publicznymi. B. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa Podniesiony zostanie poziom ochrony przed występowaniem, jak i skutkami, powodzi poprzez: (i) realizowanie inwestycji nietechnicznych i technicznych (w zależności od specyficznych uwarunkowań); (ii) poprawę sprawności przeprowadzania rozpoznania i reagowania na zagrożenia na wszystkich poziomach zarządzania oraz (iii) działania planistyczne związane z wykluczeniem zabudowy z obszarów ekstremalnego zagrożenia i/lub dostosowaniem	Uwaga zostanie uwzględniona.

					zabudowy do stopnia zagrożenia. Rozwiązanie obejmie zmiany legislacyjne zapewniające możliwość całkowitego zakazu nowej zabudowy, wykupu krytycznie zlokalizowanych nieruchomości oraz ustalenia szczegółowych wymagań dla projektowania i budowy obiektów budowlanych na terenach zagrożonych ryzykiem powodzi. Inwestycje służyć będą zwiększeniu istniejącej zdolności retencyjnej zlewni (preferowana będzie mała retencja i retencja naturalna), opóźnieniu spływu wód oraz zabezpieczeniu terenu i istniejącej infrastruktury oraz mieszkańców przed stratami powodziowymi. Prace będą prowadzone głównie w ramach kontynuacji projektów realizowanych ze wsparciem międzynarodowych instytucji finansowych i środków europejskich. C. Przeciwdziałanie skutkom suszy Realizowane będą działania z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kształtowanie tego systemu obejmować będzie różnokierunkowe, kompleksowe działania – w większym niż dotychczas stopniu oparte na naturze – które pozwalają na zatrzymywanie wody tam, gdzie jest potrzebna w okresie niedoborów, oraz umożliwiają naturalne oczyszczanie jej zasobów. Prowadzenie spójnej gospodarki wodnej dotyczącej terenów rolniczych ukierunkowanej na zwiększenie retencji glebowej i zmianę systemów odwadniających na nawadniające lub nawadniająco-odwadniające. Zastępowanie szybkiego spływu powierzchniowego przez powolny odpływ gruntowy zmniejszy również ryzyko powodziowe.	
896	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej Z punktu B. Zrównoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach, w którym mówi się o wsparciu przedsiębiorstw przemysłowych, które realizują określone inwestycje, należy usunąć podpunkt (iii), dotyczący inwestycji związanych z budową rurociągu odprowadzającego wody kopalniane do mniej wrażliwych akwenów. Wsparcie w zakresie zrównoważonego wykorzystania wody w przedsiębiorstwach powinno być kierowane do inwestycji, które eliminują ścieki, a nie odprowadzają je na inne tereny, przenosząc problem w kolejne miejsce.	Wody kopalniane nie są ściekami, dlatego zapis zostanie pozostawiony.
897	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej Proponuje się uzupełnić akapit D. Wdrożenie systemu automatycznego monitoringu wód powierzchniowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego ekosystemów wodnych o następujące wtrącenia (tekst na czerwono): Nastąpi wzmocnienie monitoringu wód poprzez wprowadzenie systemu automatycznego monitoringu wód powierzchniowych, badającego cechy chemiczne i fizyczne wody, oraz wskaźniki biologiczne. Docelowo, w ramach systemu, prezentowane będą wyniki pomiarów i analiz automatycznych i detekcji zdarzeń oraz ewentualne wskazania ostrzegawcze o przekroczeniach poziomów alarmowych pochodzących z sond posadowionych na wodach w wytypowanych miejscach. Konieczne jest wyznaczenie i dodanie przepływu nienaruszalnego w istniejących pozwoleniach zintegrowanych i pozwoleniach wodnoprawnych, a także weryfikacja obowiązujących wartości przepływów nienaruszalnych, uwzględniająca kontekst klimatyczno-meteorologiczny. Rozwiązanie pozwoli na wczesne reagowanie w celu zniwelowania skutków bądź podjęcia działań zapobiegawczych mających na celu ochronę zdrowia ludzi oraz środowiska, w tym fauny i flory.	Uwaga zostanie uwzględniona.
898	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	6. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym W punkcie brak informacji o wdrażaniu modelu gospodarki o obiegu zamkniętym w kontekście gospodarowania wodami. Proponujemy dodać podpunkt, opisujący kierunki rozwoju wykorzystania wody szarej, magazynowania wód opadowych do ponownego wykorzystania itp.	W ramach poszczególnych działań związanych z gospodarką wodną jest mowa np. o: rozwiązaniach technologicznych służących odzyskiwaniu wody w oczyszczalniach ścieków, ponownym wykorzystywaniu ścieków w procesach technologicznych zakładów, wdrażaniem zamkniętego obiegu wody w przedsiębiorstwach. Powtarzanie zapisów nie jest zasadne.
899	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	W celach do osiągnięcia proponuje się uzupełnić wskaźniki o wskaźnik prezentujący podjęte działania w zakresie renaturyzacji rzek i działaniami odbudowy w kontekście siedlisk wodnych.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.

900	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Retoryka zapisu drugiego akapitu, dotyczącego wysokiej emisyjności gospodarki, mocno koncentruje się na przeniesieniu odpowiedzialności za wysokie ceny energii na opłaty za uprawnienia do emisji CO2. Należy podkreślić, że pogląd ten wprowadza w błąd, ponieważ wysokie ceny energii spowodowane są przede wszystkim wysokim udziałem węgla w miksie energetycznym, a związane z tym wysokie koszty za uprawnienia do emisji CO2 są jednym z negatywnych efektów funkcjonowania energetyki opierającej się na wysokoemisyjnych źródłach energii i przestarzałych technologiach. Warto w tym akapicie dodać, że opłaty za uprawnienia do emisji CO2, funkcjonujące w ramach europejskiego systemu EU ETS, mają być przeznaczane przede wszystkim na działania związane ze wspieraniem transformacji energetycznej i dekarbonizacji energetyki. W efekcie funkcjonowanie EU ETS ma na celu realne wdrożenie działań na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych i ochrony klimatu.	Słowo: "głównie" zastąpiono: "m.in.", co dopuszcza także inne czynniki.
901	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	W wymienionych uwarunkowaniach dla stanu przestrzeni i procesów przestrzennych w Polsce dot. sfery środowiska przyrodniczego, ostatni punkt powinien brzmieć: „nadal wysoka emisja gazów cieplarnianych, głównie w wyniku produkcji energii elektrycznej i ciepła z węgla.” Propozycja dodania zależności utrzymywania się wysokiej emisji gazów cieplarnianych ze względu na wytwarzanie ciepła z węgla wynika z faktu, że obecnie w strukturze wykorzystywanych paliw na cele ciepłownictwa i ogrzewnictwa również dominuje ten rodzaj paliwa.	Uwaga uwzględniona.
902	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	246/247	Proponuje się wprowadzenie następujących poprawek i uzupełnień: „Uwarunkowania dla stanu przestrzeni i procesów przestrzennych w Polsce, ...: ... Sfera gospodarcza: ... • pogłębianie się konfliktów wynikających z przeznaczania terenów rolnych pod funkcje inwestycyjne (mieszkaniowe, produkcyjne, produkcję energii), ograniczające prowadzenie produkcji rolnej oraz zmniejszające bezpieczeństwo żywnościowe kraju; • presja związana z intensywnością przeznaczania terenów na produkcję energii pochodzącą z odnawialnych źródeł energii przy jednoczesnym braku regulacji prawnych zawierających wytyczne do stosowania odpowiednich zapisów w aktach planowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy (oprócz funkcjonujących ograniczeń dla elektrowni wiatrowych), w tym umożliwiających rozwój potencjału OZE w sposób minimalizujący powstawanie kolizji przestrzennych; ... • niedostatecznie skoordynowana polityka inwestycyjno-energetyczna kraju, w tym planowanie rozwoju stref inwestycyjnych równoległe z rozwojem nowych źródeł energii i sieci -energetycznych. Sfera –infrastruktury: ... • konieczność ~~zapewnienia~~ utrzymania funkcjonowania elektrowni węglowych do czasu uruchomienia nowych, ~~stabilnych~~ zeroemisyjnych źródeł wytwórczych wraz z systemem stabilizującym zapewniającym stabilność pracy systemu energetycznego, jako gwarancja bezpieczeństwa energetycznego kraju; • budowa źródeł mocy bilansujących i instalacji stabilizujących, ~~w tym lokalizacja jednostek gazowych w miejscach po wygaszanych blokach –węglowych;~~ • konieczność modernizacji i rozbudowy elektroenergetycznych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych w celu zwiększenia bezpieczeństwa pracy Krajowego Systemu Elektroenergetycznego, a także umożliwienia wykorzystania energii produkowanej w OZE (w tym w przyszłości w offshore) oraz elektrowni –jądrowej; • konieczność modernizacji i rozbudowy systemu gazowego w celu umożliwienia przesyłu i dystrybucji paliw gazowych (biometanu i wodoru), stanowiących alternatywę dla paliw kopalnych; ... • konieczność budowy i rozbudowy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w szczególności na terenach aglomeracji ściekowych; • zapewnienie koordynacji pomiędzy rozwojem aglomeracji ściekowych a polityką przestrzenną gmin; rozbudowa systemu gospodarki odpadami zapewniająca przede wszystkim wzmocnienie systemu selektywnej zbiórki, ponownego użycia i recyklingu.”	Dodano następujące punkty: - presja związana z intensywnością przeznaczania terenów na produkcję energii pochodzącą z OZE; - potrzeba ew. dostosowywania infrastruktury do możliwości transportu i magazynowania gazów odnawialnych i zdekarbonizowanych, zgodnie z uzasadnieniem rynkowym i możliwościami technicznymi; - potrzeba budowy i rozbudowy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej; - potrzeba rozbudowy systemu gospodarki odpadami zapewniająca m.in. wzmocnienie systemu selektywnej zbiórki, ponownego użycia i recyklingu.”
903	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250/251	Proponuje się wprowadzenie następującego uzupełnienia: „Na podstawie zapisów Strategii zidentyfikowano następujące kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r.: 1.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa

					27. Konieczność wprowadzenia inteligentnych rozwiązań w budowaniu innowacyjnej gospodarki cyrkularnej redukującej wpływ odpadów na środowisko oraz bezpieczeństwo surowcowe.	uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
904	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Proponuje się wykreślenie powtórzenia (ten sam rodzaj infrastruktury został wymieniony dwukrotnie) w następującej części treści dokumentu: „Modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju tworzą – jako ustalenia Strategii: ... 4) krajowe powiązania energetyczne, stanowiące pasma rozwojowe, których potencjał związany jest z przebiegiem infrastruktury energetycznej, w tym połączeń międzynarodowych, a także lokalizacją głównych obiektów węzłowych, w szczególności: a) pasmo południkowe zachodnie, na które składają się: • infrastruktura energetyczna związana z produkcją, magazynowaniem oraz zużyciem wodoru, • ~~infrastruktura wodorowa (produkcja, magazynowanie oraz przesył),~~ ...”	Zapis zostanie skorygowany.
905	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	W odniesieniu do następującego fragmentu treści dokumentu: „Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: • ... • określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: ~ ... - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ściekowych);” Obecnie nie funkcjonuje jednolita krajowa baza danych dotycząca granic aglomeracji ściekowych, w szczególności w formie zwektoryzowanej. Ponadto niejednokrotnie ich zasięg został wyznaczony na mapach, które nie pozwalają na jednoznaczne wskazanie granic aglomeracji w odniesieniu do ewidencji działek. Wymaganie wprowadzenia ustaleń opierających się na zasięgu aglomeracji ściekowych wymaga przede wszystkim wprowadzenia narzędzi (na poziomie krajowym), które umożliwią wdrożenie ewidencji aglomeracji ściekowych (w formie ogólnodostępnych wektorowych baz danych) oraz monitorowanie zmian ich przebiegu.	Postulat w trakcie analizy
906	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Duże wątpliwości budzi zakres ustaleń w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej, w tym: 1. brak konkretnego wskazania ustaleń dla infrastruktury obronnej; 2. w skali regionalnej niemożliwe i bezcelowe wydaje się wskazanie przebiegów docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej dystrybucyjnej wraz z GPZ – cała sieć dystrybucyjna obejmuje sieci od najniższych napięć (nn – 0,4 do 1 kV) do wysokich (WN np. 110 kV). Istotne znaczenie dla systemu elektroenergetycznego (z poziomu regionalnego) mają sieci 110 kV, które (pomimo zarządzania przez przedsiębiorstwa dystrybucyjne), służą również do przesyłania energii elektrycznej i głównych punktów zasilających (GPZ), a ponadto pełnią funkcję połączenia z systemem przesyłowym - sieciami najwyższych napięć (NN – 200 kV i wyższe). Zasadna jest zatem zmiana zapisu na: określenie przebiegów docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej dystrybucyjnej wysokich napięć (WN) wraz z GPZ powiązanymi z tymi sieciami.; 3. ze względu na utrudniony dostęp do szczegółowych danych, będących w posiadaniu jedynie przedsiębiorstw energetycznych i objętych tajemnicą przedsiębiorstwa (w tym informacje techniczne), za wysoce nieosiągalną można uznać możliwość wskazania obszarów o ograniczonej pewności zasilania ze względu na konfigurację sieci czy stan techniczny infrastruktury; w odniesieniu do „określenia obszarów, gdzie jest możliwy rozwój instalacji OZE ze względu na brak ograniczeń infrastrukturalnych, środowiskowych i społecznych”, biorąc pod uwagę powyższe, stwierdzenie braku ograniczeń infrastrukturalnych wiąże się również w tym przypadku z udostępnieniem i ujawnieniem danych przez przedsiębiorstwa energetyczne zarządzające systemem elektroenergetycznym. Na etapie przygotowywania dokumentów regionalnych stanowiących ramy dla polityki przestrzennej trudno jest także przewidzieć ograniczenia społeczne, wiążące się np. z możliwością wystąpienia sprzeczności i konfliktów. Zasadna wydaje się zatem zmiana treści ustalenia na: określenie obszarów najmniej konfliktowych dla rozwoju instalacji OZE, z uwzględnieniem potencjalnych konfliktów przestrzennych oraz wpływu na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo.	Podpunkt 1 - Zagadnienia dotyczące infrastruktury obronnej zostały ujęte w Priorytecie 3.2 i 3.3. Podpunkt 2 zostanie zaakceptowany. Podpunkt 3 - akceptacja propozycji w zakresie obszarów o ograniczonej pewności zasilania. Samorząd nie powinien zajmować się „ograniczeniami infrastrukturalnymi”, które leżą w gestii przedsiębiorstw energetycznych i zakres, który proponuje autor uwagi bardziej odzwierciedla zadania samorządu i realne możliwości działania niż oryginalna propozycja.

907	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	271	W treści dokumentu, we fragmencie dotyczącym Kierunku szczegółowego 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich, w akapicie „Istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców małych miejscowości i wsi jest wyposażenie w wysokiej jakości infrastrukturę. ...” należy dodać na końcu: „... i wodno-kanalizacyjnej .”	Zapis zbyt szczegółowy jak na poziom dokumentu strategicznego
908	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Zapis: Szczególną uwagę należy zwrócić na niskie zadłużenie polskiej gospodarki – zarówno publiczne, jak i prywatne. Wśród 14 monitorowanych przez KE wskaźników znajduje się wysokość długu publicznego i prywatnego, z dopuszczalnymi progami wynoszącymi odpowiednio 60% PKB oraz 133% PKB. Polska w obu przypadkach znajduje się poniżej tych wartości. Uwaga: Oprócz korzystnych uwarunkowań, należałoby wspomnieć również o szybko wzrastającym zadłużeniu sektora publicznego, które według prognoz w najbliższych latach może przekroczyć konstytucyjny próg 60%.	Zapisy zostaną skorygowane.
909	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	Zapis: Elementem działań w tym kierunku jest rozszerzenie systemu handlu uprawnieniami do emisji na kolejne sektory, tj. budowlany, transportu drogowego i inne sektory dodatkowe. Badania wskazują, że dla osiągnięcia celów w zakresie dekarbonizacji polskiej gospodarki konieczna jest intensyfikacja działań w tym obszarze. Jednocześnie działania te mogą przyspieszyć dynamikę PKB w Polsce, m.in. ze względu na stosunkowo silną pozycję krajowych firm w wiodących łańcuchach wartości czystych technologii. Uwaga: Biorąc pod uwagę bardzo wysokie koszty finansowe transformacji energetycznej polskiej gospodarki, w tym jej dekarbonizacji, zasadnym wydawałoby się wspomnieć w tym miejscu, oprócz o możliwych korzyściach, także o licznych wyzwaniach i zagrożeniach z nią związanych.	Zapisy zostaną rozszerzone.
910	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	Zapis: Określony zostanie plan organizacji igrzysk, miejsca rozgrywania poszczególnych konkurencji i niezbędne do tego celu inwestycje. Ewentualne przyznanie Polsce organizacji tak dużej imprezy spowodowałoby wzrost międzynarodowego znaczenia naszego kraju, wzmocniłoby Polskę jako kierunek turystyczny czy miejsce inwestycji gospodarczych. Uwaga: Przykłady krajów, w których były organizowane w ostatnich dekadach igrzyska olimpijskie pokazują, że w większości przypadków bilans zysków i strat dla państw-organizatorów wypadł niekorzystnie. Dodatkowo pozytywne efekty gospodarcze były często ograniczone przestrzennie i czasowo. Tym samym podane argumenty wydają się być nieuprawnione.	Organizacja tego typu przedsięwzięcia może być istotnym prorozwojowym katalizatorem w wielu obszarach, tak jak to miało np. miejsce w przypadku Euro 2012.
911	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Zapis: Zachodzące dynamicznie zmiany struktury ludności, które w dużej skali zaznaczają się w miastach – ubytek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, przy nieznacznym wzroście liczby osób w wieku produkcyjnym i wyraźnym zwiększeniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym; Uwaga: Dane BDL GUS dla lat 2012-2024 dla ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym wskazują na systematyczne obniżanie się liczby osób w wieku produkcyjnym ogółem, w miastach oraz wsiach, zarówno w ujęciu bezwzględny jak i procentowy. W związku z powyższym zapis w Strategii jest błędny.	Tekst zostanie poprawiony
912	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zapis: Policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, ukształtowany przez miasta o różnej wielkości i stosunkowo regularnym rozmieszczeniu w przestrzeni kraju, na który składają się (...) Uwaga: W hierarchizacji tej znajduje się bardzo wiele wydzieleni mogących wprowadzać pewien chaos, np. wśród kształtujących się regionalnych aglomeracji miejskich jest wymienionych tylko kilka miast. Niektóre z nich wydają się w niewielkim stopniu wyróżniać od silniejszych ośrodków subregionalnych. Nazwa podgrupy kształtujących się krajowych aglomeracji miejskich wskazywałaby na ich bardzo duży (krajowy) zasięg oddziaływania, co nie wydaje się możliwe w przypadku wielu wymienionych w tej kategorii miast. W przypisie znajduje się informacja o posilkowaniu się m.in. opracowaniem Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym na podstawie szczegółowo określonej metodologii uzyskano inny obraz hierarchii ośrodków miejskich w Polsce. Zastosowana hierarchizacja w Strategii budzi tym samym duże zastrzeżenia, nie posiada silnego umocowania metodycznego, co może wskazywać na duży subiektywizm przy tworzeniu ww. hierarchii i posilkowaniu się przesłankami pozamerytorycznymi.	Uwaga uwzględniona
913	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	SYNTEZA	8	Istotne jest uzupełnienie zapisów o: Ważnym elementem wspierającym te cele jest również zapewnienie większej elastyczności pracy – między innymi poprzez umożliwienie pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz pracy zdalnej. Brak takich rozwiązań często uniemożliwia kobietom powrót na rynek pracy po urodzeniu lub w wieku szkolnym dziecka i znacząco ogranicza ich aktywność zawodową.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter syntezy, temat ten jest opisany w części wdrożeniowej.
914	Samorząd	Urząd Marszałkowski	SYNTEZA	12	Konieczność uzupełnienia o zapisy po: [...] odpowiednio gęstej sieci połączeń autobusowych, z ustanowieniem minimalnych standardów częstotliwości połączeń, przy jednoczesnym uwzględnieniu zasadności ich funkcjonowania,	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter syntezy.

		Województwa Dolnośląskiego			rozumianej jako dostosowanie oferty transportowej do rzeczywistych potrzeb lokalnych społeczności. [lub krócej] z uwzględnieniem ich zasadności i dostosowania do lokalnych potrzeb. Umożliwi to racjonalne gospodarowanie zasobami publicznymi oraz zapewnia efektywność systemu transportowego – minimalizując przypadki nierentownych kursów przy jednoczesnym zapewnieniu realnej dostępności komunikacyjnej mieszkańcom, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i na obszarach peryferyjnych.	
915	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	SYNTEZA	13	Ad OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, Cel interwencji: [...] związane ze specyficznym położeniem geograficznym – w tym kontekście „specyficzne położenie geograficzne” nie oddaje w pełni charakteru wyzwań, z jakimi mierzą się gminy przy zewnętrznej granicy UE, zwłaszcza w kontekście sytuacji bezpieczeństwa i napięć geopolitycznych, np. związanych z działaniami Rosji. Propozycja zmiany zapisów na: ...wynikające ze szczególnych uwarunkowań geopolitycznych i bezpieczeństwa, związanych z położeniem przy zewnętrznej granicy UE. [lub] specyficznym położeniem przygranicznym. [lub] położeniem geopolitycznym.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
916	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	Wykres 1. Wskaźnik przewag komparatywnych Polski względem innych państw świata w handlu towarami – sformułowania: przewaga / brak przewagi nad światem – zbyt kolokwializm / uproszczenie, propozycja zmiany na: w ujęciu globalnym [lub] na tle pozostałych krajów [lub] na tle pozostałych państw, ect.	Sformułowanie uznajemy za odpowiednie, jest zrozumiałe, a nie chcemy go wydłużać - na wykresie znajduje się dużo opisów, ich syntetyczność pozwala pozostać mu czytelnym.
917	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	20	Ad. Utrzymanie wysokiej dynamiki wzrostu gospodarczego w Polsce wymaga stopniowej zmiany przedstawionej charakterystyki jej konkurencyjności. [...] Przy utrzymaniu wysokiej dynamiki wzrostu gospodarczego i konkurencyjności kraju należy wspomnieć również o kontekście rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, w tym istotnego wzrostu cen energii. Utrzymywanie się wysokich kosztów operacyjnych może / będzie prowadzić do osłabienia kondycji wielu krajowych przedsiębiorstw, szczególnie sektora MŚP, a w skali makro może / będzie skutkować odpływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów oferujących korzystniejsze warunki kosztowe i energetyczne. Dlatego niezbędne jest podejmowanie działań mających na celu ograniczenie lub efektywne zarządzanie tymi kosztami, aby utrzymać i wzmocnić konkurencyjność polskiej gospodarki. W przeciwnym razie dotychczasowe przewagi kosztowe zostaną osłabione, co wymaga przesunięcia akcentów konkurencyjności w kierunku innowacyjności, efektywności energetycznej i wyższej wartości dodanej.	Problematyka wysokich cen energii została ukazana w kilku miejscach Strategii.
918	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	3	Ad wskaźnik: 15. 1.5 Odsetek populacji osób dorosłych objętych opieką Centrów Zdrowia Psychicznego, cel 2035 – czy wskaźnik został prawidłowo zdefiniowany, być może chodziło o dostępność do Centrów Zdrowia Psychicznego, a w obecnym brzmieniu sugeruje, że w 2035 roku 100% populacji będzie objętych/będzie wymagało opieki Centrów Zdrowia Psychicznego. Ad wskaźnik 15.1.5: Odsetek populacji osób dorosłych objętych opieką Centrów Zdrowia Psychicznego – cel na 2035 r. Zaleca się zmianę brzmienia nazwy wskaźnik. W obecnym brzmieniu może on sugerować, że do 2035 roku opieką Centrów Zdrowia Psychicznego zostanie objęta cała dorosła populacja, co można interpretować jako założenie, iż 100% osób dorosłych będzie wymagało takiej opieki. Być może intencją było zapewnienie dostępności do opieki CZIP 100% populacji, a nie rzeczywistego odsetka osób wymagających interwencji psychiatrycznej.	Zmodyfikowano brzmienie wskaźnika na: Odsetek populacji osób dorosłych mających zapewniony dostęp do opieki Centrów Zdrowia Psychicznego.
919	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	WPROWADZENIE	6	Zapis: W części drugiej – kierunkowej – opisano cztery cele Strategii. Cele te nawiązują do zarysowanej potrzeby budowy nowej równowagi między konkurencyjnością gospodarki, spójnością społeczną w warunkach starzenia się populacji, bezpieczeństwem kraju, a także równowagi między rozwojem metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich. Uwaga: w zapisie brakuje odniesienia do równowagi w kontekście środowiska przyrodniczego, klimatu, zasobów, krajobrazu.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem wprowadzenia, które ma charakter ogólny. Kontekst środowiska przyrodniczego, klimatu, zasobów, krajobrazu został szerzej ujęty w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
920	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	SYNTEZA	8	Zapis: Do 2035 r. nastąpi istotny spadek liczby dzieci oraz osób w wieku produkcyjnym w populacji Polski przy wzroście udziału osób starszych, w tym zwłaszcza w wieku 75+. Uwaga: bardziej zrozumiałym wydaje się zapis, że nastąpi spadek udziału dzieci i osób w wieku produkcyjnym. Ewentualnie, że do 2035 r. będzie postępował dalszy spadek liczby urodzeń.	Istotą przywołanego zapisu jest zwrócenie uwagi na to, że udział osób starszych w populacji Polski, w tym zwłaszcza osób w wieku 75+, będzie rósł. To naturalnie powoduje, że udział pozostałych grup społecznych (dzieci i osób w wieku produkcyjnym) będzie malał. Ale jednocześnie to zdanie zwraca uwagę też na to, że

						będzie miała liczba dzieci i liczba osób w wieku produkcyjnym, co ma niebagatelne znaczenie dla przyszłości kraju.
921	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	SYNTEZA	8	Zapis: Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również częściowo łagodzony kontrolowaną imigracją. Uwaga: proponujemy zastąpić słowo „kontrolowaną imigracją” „planowaną imigracją”	„Kontrolowaną” lepiej odpowiada kontekstowi, gdyż akcentuje sprawowanie nadzoru oraz regulowanie procesów migracyjnych, a nie jedynie zamierzone ich planowanie.
922	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Zapis: Stworzony zostanie centralny rejestr wszystkich obiektów, w których są świadczone usługi najmu krótkoterminowego. Uwaga: warto przyrzeć się również wynajmowi nieruchomości pod miejsca zamieszkania dla pracowników tymczasowych.	Z uwagi na cele przyjęte dla Priorytetu 1.1. i oczekiwane efekty zmian na rynku mieszkaniowym nie jest zasadne prowadzenie monitoringu wynajmu nieruchomości pod miejsca zamieszkania dla pracowników tymczasowych.
923	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Zapis: Szkoła będzie tworzyć dla młodych ludzi przyjazne i wymagające środowisko wszechstronnego rozwoju, budowania relacji i przygotowania do życia w dorosłość. Uwaga: proponujemy zmienić zapis na: szkoła będzie tworzyć dla młodych ludzi przyjazne środowisko wspierające wszechstronny rozwój, budowanie relacji i przygotowanie do życia w dorosłości.	W uwadze nie podano uzasadnienia. Ponadto, eliminacja wybranego wyrazu powinna mieć konsekwencje w innych częściach Strategii, co nie jest wskazane.
924	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Zapis: 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej. A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych Uwaga: dosyć wyraźnym brakiem w tym podpunkcie jest brak określenia ram czasowych dla realizacji zadań w nim wskazanych. Budowa elektrowni atomowej na północy kraju posiada konkretny harmonogram, który powinien mieć odzwierciedlenie w podpunkcie opisującym inwestycje w modernizację oraz budowę nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych.	Szczegółowy plan rozwoju i modernizacji elektroenergetycznych sieci przesyłowych zawarto w Planie działań. Co do zasady harmonogramy nie są przedstawiane w ramach konkretnych działań.
925	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Zapis: cele do osiągnięcia Uwaga: warto dodać przynajmniej jeden dwa wskaźniki mierzące zaangażowanie społeczne (np. liczba osób zaangażowanych w wolontariat, liczba NGO's działających w sferze społecznej, kulturalnej).	Propozycja w trakcie analizy. Ze względu na przyjęte założenia co do wskaźników w całym dokumencie dopuszczamy możliwość uwzględnienia jednego wskaźnika mierzącego zaangażowanie społeczne.
926	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK (październik 2024 r.) jest wartość 228 TWh w 2035 r. (s. 105). Niezgodność 220 TWh do 228 TWh.	Dane są właściwe - jak napisano w przypisie, pochodzą z prognoz przeprowadzonych po konsultacjach publicznych KPEiK, rozpoczętych w październiku 2024 r. Dane mogą ulec ew. zmianie w związku z kontynuowanymi pracami nad KPEiK.
927	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK „...w latach 2020-2023 moc zainstalowana w KSE wzrosła z ok. 47 GW do 66 GW” s.21. Jest niezgodność – 75 GW (na 2025 r.) do 66 GW (różnica tylko 2 lat)	Dane są właściwe - jak napisano w przypisie, pochodzą z prognoz przeprowadzonych po konsultacjach publicznych KPEiK, rozpoczętych w październiku 2024 r. Dane mogą ulec ew. zmianie w związku z kontynuowanymi pracami nad KPEiK.
928	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W KPEiK nie podano takiej ani podobnej kwoty.	Uwaga jest niezrozumiała.

929	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Elektrolizery powinny produkować wodór bezpośrednio przy źródłach OZE.	Tego rodzaju zapisy zawarto w działaniu pn. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem
930	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Nie podano ceny energii za MWh. Są obawy, że będzie znacznie wyższa niż z OZE.	Uwaga niezrozumiała - nie wiadomo do jakiej inwestycji się odnosi.
931	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	UWAGA OGÓLNA		Wszystkie strategie, programy i plany krajowe powinny być spójne. Należy wobec tego uspoźnić zapisy projektu SRP 2035 oraz projektu KPEiK 2030.	Spójność zostanie zachowana.
932	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	W ramach priorytetu dot. zwiększenia dostępności mieszkań, dostrzegamy pewne sprzeczności. Strategia zakłada rozwój zarówno własności mieszkań, jak i rynku najmu, co może prowadzić do konfliktu interesów. Skupienie inwestycji w mieszkania czynszowe w dużych miastach grozi pogłębianiem nierówności terytorialnych i odpływem młodych ludzi z mniejszych ośrodków. Obawiamy się także nadmiernej ingerencji państwa w sektor mieszkalnictwa, w szczególności zbyt mocnego przejęcia kontroli nad rynkiem nieruchomości (np. przez regulacje rynkowe, kontrolę i ograniczenie najmu krótkoterminowego, zmianę zachęt podatkowych). Z jednej strony publiczne wsparcie dla budownictwa społecznego i czynszowego prowadzić może do stabilności cen i bezpieczeństwa najemców (często jest to bezpieczeństwo pozorne), a z drugiej strony centralizacja decyzji i ograniczenie konkurencji może prowadzić do niepożądanych skutków takich jak zmiana struktury własności i kontroli nad rynkiem mieszkaniowym na korzyść dużych podmiotów: deweloperów, firm pośredniczących czy funduszy inwestycyjnych. W efekcie, zamiast poprawy dostępności mieszkań, może dojść do pogłębienia nierówności i ograniczenia swobody wyboru. Wsparcie inwestycji mieszkaniowych (zwłaszcza społecznego budownictwa czynszowego) w metropoliach może nieświadomie nasilać koncentrację talentów (właśnie w tych miejscach) i depopulację ośrodków subregionalnych. Istnieje również ryzyko powrotu do mechanizmów znanych z przeszłości, gdzie przydział mieszkań był uzależniony od miejsca pracy, lojalności politycznej, pozycji w kolejkach czy decyzji administracyjnych, co budzi uzasadnione obawy o transparentność i sprawiedliwość systemu.	W warunkach gospodarki rynkowej rola państwa ogranicza się do podejmowania działań uzupełniających możliwości tworzone przez rynek. Na poziomie lokalnym za tworzenie odpowiednich warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych odpowiadają gminy. Dzięki temu, że władze lokalne pozostają najbliższą sprawą mieszkańców gminy, mogą dostosowywać działania w sferze mieszkaniowej do konkretnych wyzwań, potrzeb i oczekiwań, by jak najlepiej uczestniczyć we wspieraniu członków wspólnoty lokalnej w staraniach o realizację prawa do mieszkania. Strategia respektuje kluczową rolę gmin w tym procesie.
933	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowagzonego modelu rozwoju kraju	250	Popieramy zidentyfikowane w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju [...] kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. zwłaszcza punkt 12 i 13, w kontekście dostosowania istniejącej infrastruktury publicznej w obszarach depopulacji do potrzeb społecznych, wynikających ze zmian demograficznych [...], reorganizacji usług publicznych, a także Kierunek szczegółowy 2: Wzmocnienie miast i ich obszarów [...] i 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich, które w dobie problemów depopulacyjnych dążą do zapewnienia dostępności do wysokiej jakości usług wszystkim mieszkańcom, a także jej reorganizacji. Treść uwagi dotyczy pogodzenia pozornie dwóch sprzecznych celów: ekonomicznego (obniżenia kosztów) i społecznego (utrzymanie dostępu do wysokiej jakości usług, które są niezbędne do wyrównywania szans życiowych). Są zidentyfikowane wyzwania, kierunki działań, ale jak to pogodzić w praktyce? Jak sprawić, żeby oferta na obszarach wiejskich mierzących się z depopulacją była na tyle atrakcyjna, żeby młodzi ludzie nie emigrowali do miast? Jak skutecznie przeciwdziałać emigracji i zrealizować cel policentryczności?	Uwaga o charakterze komentarza
934	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: [...] punkt: "określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych". Uwaga dotyczy doprecyzowania Strategii w zakresie ram krajowych dla regionalnych standardów dostępności do usług publicznych. Policentryczna struktura osadnicza, jej spójność wymaga, aby dostępność do usług publicznych i rynkowych dla wszystkich obywateli (niezależnie od miejsca zamieszkania) była zapewniona w sposób spójny w skali całego kraju. Dlatego uzupełnienie i uszczegółowienie SRP w zestaw minimalnych kryteriów jakości i wskaźników dostępności (np. czas dojazdu, minimalny zasięg świadczenia, minimalna oferta) dla kluczowych usług publicznych	Propozycja zbyt szczegółowa z punktu widzenia Strategii Rozwoju Polski.

					wyższego rzędu (np. ochrona zdrowia, szkolnictwo wyższe, kultura), które mają być oferowane przez ośrodki I-IV rzędu hierarchii byłaby wskazana.	
935	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Propozycja dopisania nowego podpunktu C do kierunku 3: Poprawa warunków mieszkaniowych C. Wsparcie adaptacji istniejących zasobów niemieszkalnych na cele mieszkaniowe Strategia koncentruje się głównie na nowych inwestycjach mieszkaniowych, podczas gdy pomija w dużym stopniu potencjał tkwiący w istniejących zasobach lokalowych. W wielu gminach występuje znaczna liczba pustostanów, budynków przemysłowych czy powojennych, które mogłyby zostać przystosowane do celów mieszkaniowych przy niższych kosztach niż budowa nowych obiektów. Adaptacja istniejących budynków (np. pustostanów) bezpośrednio prowadzi do poprawy warunków mieszkaniowych, szczególnie w gminach i miastach średnich, gdzie nowe inwestycje są rzadkie.	Proponowane w Strategii działania uwzględniają rozwiązania, które poprawiają dostępność lokali nieużywanych. Przykładem jest działalność społecznych agencji najmu oraz finansowe wsparcie na remonty gminnych pustostanów. Propozycja adaptacji zasobów niemieszkalnych na cele mieszkaniowe stanowi element działania 1.1.1.A.
936	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Strategia zakłada tworzenie nowych hubów innowacyjności, jednak istnieje ryzyko nakładania się ich z obecnymi instytucjami otoczenia biznesu, takimi jak parki naukowo-technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości czy centra transferu technologii. Zamiast tworzenia nowych struktur, wskazane jest wzmocnienie potencjału, w tym wsparcie ich sieciowania i specjalizacji branżowej. Założenie o „modelu hybrydowym finansowania” jest słuszne, jednak w praktyce może prowadzić do uzależnienia funkcjonowania hubów od dotacji centralnych i projektów krótkoterminowych.	Rozwiązanie ma zostać wdrożone a taki sposób aby uzupełniać luki w obecnym ekosystemie innowacji.
937	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	I. Zwiększenie odporności gospodarki poprzez politykę klastrową Obecny opis nie wskazuje konkretnych instrumentów wsparcia finansowego, doradczego czy organizacyjnego, które mogłyby realnie wzmocnić potencjał klastrów. Wskazane jest, aby polityka klastrowa opierała się na oddolnych inicjatywach przedsiębiorstw, uczelni i samorządów, a nie wyłącznie na centralnym wyborze „kluczowych branż”. Przy rewizji polityki klastrowej należy uwzględnić branże regionalnych klastrów, w szczególności: energetycznych, technologicznych itp.	Przedmiotowy dokument jest dokumentem strategicznym, który określa główne obszary i kierunki działania, nie precyzując instrumentów wsparcia. Te zostaną określone na podstawie wypracowanego nowego dokumentu dotyczącego polityki klastrowej.
938	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	„Ostateczny projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” zostanie przedłożony Radzie Ministrów w IV kwartale 2025 r”. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw zaktualizowane strategię rozwoju województw muszą zostać uchwalone do końca 2026 roku, zakończenie opracowania projektu Strategii Rozwoju Województwa 2030+ zgodnie z uchwałą nr V/81/24 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 18 lipca 2024 r. zaplanowane jest na sierpień 2026 r. W związku z czym bardzo trudne będzie uwzględnienie w strategii województwa w tak krótkim terminie tak szerokiego zakresu dodatkowych analiz. W szczególności bez podania żadnej metodologii ich przeprowadzenia oraz bez wskazania odpowiednich danych. Uwaga dotyczy w szczególności zapisów tj.: „określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych, wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy, wyznaczenie wiejskich obszarów osadniczych w podziale na strefy zróżnicowanej intensywności procesów osadniczych, określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, – minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ściekowych)”	Zapewnienie spójności celów i kierunków rozwoju wskazanych w strategiach rozwoju województw z zapisami strategii krajowych i powiązaniu w jednym procesie także wątków europejskich jest kluczowe dla dobrego procesu programowania strategicznego. MFIPR podejmuje kroki w celu przeanalizowania możliwości legislacyjnych przesunięcia terminu przygotowania strategii rozwoju województwa zawierającej model struktury funkcjonalno-przestrzennej z 31 grudnia 2026 r. na 31 grudnia 2027 r.
939	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Uwaga dotyczy: „Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy, wyznaczenie wiejskich obszarów osadniczych w podziale na strefy zróżnicowanej intensywności procesów osadniczych”. Wyznaczenie tych obszarów w skali województwa jest zadaniem o zbyt wysokim stopniu ogólności i ryzyku nieprecyzyjności. Tego rodzaju ustalenia powinny być oparte na szczegółowej analizie lokalnych uwarunkowań m.in. przestrzennych i środowiskowych. Bez rzetelnych danych oraz określonej i transparentnej metodologii delimitacji nie jest możliwe prawidłowe wyznaczenie tych granic i obszarów. Istnieje ryzyko, że	Uwaga uwzględniona. Brzmienie zapisów zostało zmodyfikowane, tak aby nie budziło wątpliwości. 1. Ustalenia inne niż elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju są wiążące dla planu zagospodarowania przestrzennego

					arbitralne lub niedostatecznie uzasadnione granice wskazane na poziomie województwa będą wchodzić w kolizję z dokumentami planistycznymi gmin, co może prowadzić do ograniczeń w zakresie lokalnej polityki przestrzennej, nieadekwatnych zapisów planów miejscowych oraz trudności w realizacji inwestycji. W szczególności uwzględniając krótki czas pomiędzy planowanym przyjęciem Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., a koniecznością aktualizacji strategii regionalnych.	województwa, a nie dla strategii rozwoju województwa. 2. sposób wyznaczania granic poszczególnych obszarów powinien wynikać ze współpracy planistycznej służb planistycznych województw. Wyznaczone w PZPW obszary np. optymalne obszary rozwoju zabudowy są elementem polityki przestrzennej województwa. To od niego zależy w jaki sposób będzie to wdrażane na poziomie planowania lokalnego czy jako ustalenia czy rekomendacje.
940	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Uwaga dotyczy: „Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzonej w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych);” Zapis nie precyzuje, co autor miał na myśli odnośnie sformułowania „główne trasy ruchu pieszego”, a także czy przy obliczaniu wskaźników należy uwzględniać istniejące zagospodarowanie, czy też dotyczą one wyłączenie nowo planowanych terenów. Jednakże w obu przypadkach niezbędne jest przeprowadzenie inwentaryzacji. Ponadto proponowane określenie konkretnych wskaźników i zasad powinny wynikać z dogłębnej analizy każdej gminy uwzględniającej jej specyfikę, możliwości rozwojowe oraz istniejącą infrastrukturę. Z uwagi na szeroki zakres zagadnienia i konieczność uwzględnienia specyfiki lokalnej każdej gminy niezależnie, realizacja tego zadania w skali województwa w tak krótkim czasie nie jest możliwa bez uproszczeń lub pominięć analitycznych.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych pkt proponuje się modyfikację ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistycznej regionalnemu w zakresie zagadnienie i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4.
941	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Uwaga dotyczy „określenie ośrodków lub obszarów predysponowanych do pełnienia funkcji uzdrowiskowej wraz z określeniem zasad kształtowania ich przestrzeni.” Wyznaczenie i kształtowanie przestrzeni obszarów uzdrowiskowych podlega ścisłym regulacjom prawnym, przede wszystkim ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach i aktom wykonawczym. To gmina występuje o przyznanie statusu uzdrowiska, po spełnieniu wymagań formalnych tj. m.in. występowanie naturalnych surowców leczniczych, klimatu o właściwościach leczniczych, odpowiedniej infrastruktury lecznictwa uzdrowiskowego, czy spełnianiu wymagań środowiskowych i infrastrukturalnych. Przepisy te definiują również m.in. strefy uzdrowiskowe, które różnią się stopniem ochrony i zakresem dozwolonej działalności, a także zasady i ograniczenia w zabudowie i użytkowaniu terenu oraz sposób zagospodarowania przestrzeni zielonych i rekreacyjnych.	Funkcją planu regionalnego jest także kreowanie zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, w tym wskazywanie predyspozycji różnych obszarów do różnych funkcji. A wskazanie takich jest wystarczającą przesłanką do wskazania określonych zasad zagospodarowania (jako wskazówek do planowania lokalnego), których uwzględnienie może ochronić zasoby i wartości przestrzeni dla uruchomienia w jakiejś niesprecyzowanej przyszłości funkcji uzdrowiskowych. Jeśli takowych dany PZPW nie wskaże, to nie musi takich zasad określać.
942	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Dot. planu zagospodarowania przestrzennego. Zachowanie aktu planowania przestrzennego o zakresie zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym oraz wprowadzenie na poziomie subregionalnym.	Postulat jest sprzeczny z Uchwałą Rady Ministrów z 2018 roku w sprawie Systemu Zarządzania Rozwojem Polski, który zawiera wytyczną, że planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne ma być

						zintegrowane także na poziomie regionalnym.
943	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Usunąć: bądź dokumentów, które je zastąpią.	Strategia nie może wykluczać omawianych już od dłuższego czasu zmian w planowaniu przestrzennym.
944	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Usunąć: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową.	Minimalne standardy urbanistyczne są wymagane dla zachowania zrównoważonego rozwoju.
945	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Ad. ustalenia w zakresie środowiska [...] pkt 3. Dodać: system błękitno-zielonej infrastruktury.	Uwaga uwzględniona
946	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Ad. ustalenia w zakresie środowiska [...] pkt 9. Zamiast wyznaczenie obszarów leśnych powinno być uwzględnienie – obszary te zostały już wyznaczone.	Strategia zakłada zwiększenie lesistości kraju, co implikuje wyznaczenie nowych obszarów leśnych.
947	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Ad. ustalenia w zakresie środowiska [...] dodać: - obszary zasilania i spływu wód leczniczych, - obszary radonowe, - tereny hałd pouranowych i innych pierwiastków promieniotwórczych oraz silnie toksycznych, - uwzględnienie krajobrazów priorytetowych i rekomendacji.	Ustalenia zostaną uzupełnione
948	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Ad. ustalenia w zakresie infrastruktury transportowej dodać: - węzły przesiadkowe o znaczeniu krajowym, regionalnym i metropolitalnym.	Uwaga uwzględniona
949	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Ad. ustalenia w zakresie infrastruktury turystycznej dodać: - długodystansowe trasy rowerowe o znaczeniu krajowym i regionalnym, metropolitalnym.	Uwaga wewnętrznie sprzeczna, jeżeli trasy są długodystansowe to nie mogą być znaczenia metropolitalnego
950	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	Ad. pkt D dodać APP – regionalne i subregionalne	Uwaga niezrozumiała

951	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Na Mapie 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski ująć następujące powiązania transportowe: 1. Powiązania transportowe szkieletowe - Powiązanie Wrocław – Kłodzko – Międzyzlesie/Lichkov (linia nr 276 jako element korytarza sieci bazowej TEN-T Morze Bałtyckie – Morze Adriatyckie); - Powiązanie KDP Wrocław – Żarów – Świdnica – Wałbrzych – granica państwa (planowane linie nr 267 i 268 w ramach KDP Wrocław - Praga). Są to kluczowe powiązania kolejowe wynikające z Rozporządzenia TEN-T. 2. Powiązania transportowe uzupełniające - Powiązanie Legnica – Jawor - Jaworzyna Śl. – Świdnica – Dzierżonów – Żąbkowice Śl. – Paczków/Nysa (linia nr 137 tzw. magistrala podsudecka). Jest to kluczowe powiązanie kolejowe szczególnie w transporcie towarowym z uwagi na ominięcie Wrocławskiego Węzła Kolejowego. Dolny Śląsk ma najważniejsze znaczenie w kraju w górnictwie kamieni łamanych i blocznych (44% krajowego wydobycia).	Na liście rezerwowej Krajowego Programu Kolejowego uwzględniono zadanie pn. „Prace na linii kolejowej nr 276 Wrocław Główny – Międzyzlesie”. Realizacja zadania nie ma obecnie zapewnionego finansowania i jest uzależniona od pozyskania środków finansowych na ten cel. Jednocześnie, dla określenia optymalnego zakresu inwestycyjnego, w tym ewentualnej potrzeby budowy drugiego toru, niezbędne jest wykonanie prac przygotowawczych. PKP Polskie Linie Kolejowe SA dokona analizy zasadności opracowania dokumentacji projektowej, celem podjęcia kierunkowej decyzji odnośnie dalszej realizacji omawianej inwestycji. Obecnie na liście rezerwowej Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do roku 2032) w ramach projektów CEF2 i FEnIKS na lata 2021-2027 wskazano projekty: • Prace na linii kolejowej nr 137, etap I: Kędzierzyn Koźle – Nysa, • Prace na linii kolejowej nr 137, etap II: Nysa - Kamieniec Żąbkowicki, • Prace na linii kolejowej nr 137 etap III: Kamieniec Żąbkowicki – Legnica. Powyższe projekty w tym momencie nie posiadają zapewnionego finansowania, dlatego ich realizacja będzie uwarunkowana pozyskaniem środków finansowych. Z tego względu na chwilę obecną nie można określić harmonogramu ich realizacji.
952	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Zapis: zabudowa dolin rzecznych z jednej strony podnosząca zagrożenie powodziowe na pozostałych terenach poprzez ograniczanie spływu i działania ochronne, z drugiej zwiększająca ryzyko zalania dla mieszkańców tych terenów; Uwaga: zamienić na „Zabudowa dolin rzecznych i terenów podmokłych”	Pozostawiono istniejący zapis z uwagi na kontekst (ograniczanie spływu).
953	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Zapis: poprawiająca się, szczególnie w dużych miastach, atrakcyjność obszarów mieszkaniowych wyposażonych w podstawowe usługi publiczne i komercyjne, tereny zieleni i rekreacji; Uwaga: wskazana poprawa zachodzi w stopniu nieznacznym, nadal jest niewystarczająca	Uwaga o charakterze komentarza
954	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Zapis: rozwój sieci transportowych z jednej strony poprawia dostępność transportową wielu dużych i średniej wielkości miast, a z drugiej wzmacnia proces rozlewania się miast i obszarów zurbanizowanych w obszarach koncentracji ludności (w dużych miastach i ich otoczeniu); Uwaga: nieprawidłowa ocena zjawiska	Uwaga o charakterze komentarza

955	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	248	Zapis: ład społeczny ukierunkowany jest na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej odpornej na zagrożenia wynikające z przemian demograficznych i społecznych (np. optymalne planowanie przestrzenne na obszarach depopulacji), a także z sytuacji geopolitycznej (w tym tzw. migracji klimatycznych) oraz zapewniającej właściwe warunki (w tym zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego oraz ochrony ludności) i jakości życia społeczeństwa bez względu na miejsce zamieszkania; Uwaga: brak odniesienia do obronności	Odniesienia do zagadnień związanych z obronnością są już zawarte w części dotyczącej ładu międzynarodowego, który obejmuje m.in. kwestie zdolności obronnych państwa oraz odporność na zagrożenia geopolityczne.
956	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	248	Zapis: ład gospodarczy ukierunkowany jest na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej odpornej na zagrożenia niepewności i nieprzewidywalności procesów gospodarczych, tworzącej warunki do rozwoju gospodarczego oraz zapewniającej trwałą konkurencyjność gospodarki i wzrost poziomu życia społeczeństwa; Uwaga: zamienić na „ład gospodarczy ukierunkowany jest na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej odpornej na zagrożenia niepewności i nieprzewidywalności procesów gospodarczych, wspierającej warunki do rozwoju gospodarczego oraz zapewniającej trwałą konkurencyjność gospodarki i wzrost poziomu życia społeczeństwa”;	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
957	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	248	Zapis: ład międzynarodowy Uwaga: brakuje odniesienia do transgranicznych (lokalnych i ponadlokalnych) powiązań funkcjonalno-przestrzennych	Uwaga uwzględniona
958	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	248	Zapis: kształtowania zwartych i odpornych układów przestrzennych ograniczających konflikty funkcjonalne, społeczne, kulturowe, gospodarcze i środowiskowe; Uwaga: zmienić na: kształtowania zwartych, sprawnych i odpornych układów przestrzennych ograniczających konflikty funkcjonalne, społeczne, kulturowe, gospodarcze i środowiskowe;	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
959	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	Zapis: tworzenia układów, które będą sprzyjały podtrzymaniu jakości życia i konkurencyjności gospodarki, pomogą poprawić lub co najmniej nie pogorszyć stanu środowiska naturalnego oraz stworzą podstawy odporności i bezpieczeństwa, w tym militarnego; Uwaga: zamienić na „tworzenia układów, które będą sprzyjały podnoszeniu jakości życia i zwiększaniu konkurencyjności gospodarki, pozwolą na zapewnienie odpowiedniego stanu środowiska naturalnego oraz stworzą podstawy odporności i bezpieczeństwa, w tym militarnego”;	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
960	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	Dotyczy opisu Wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju Uwaga: w opisie modelu brakuje wskazania, że model wskazuje/ wyznacza docelowy/ pożądany stan struktury funkcjonalno-przestrzennej	Uwaga uwzględniona
961	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Zapis: Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych (brownfields). Uwag: zmienić na „Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych, wydobywczych, górniczych i innych (brownfields).”	Uwaga uwzględniona
962	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Zapis: Ochrona krajobrazu, w tym szczególnie przeciwdziałanie utracie tradycyjnych krajobrazów rolniczych z udziałem łąk i pastwisk, śródpolnych zadrzewień, zbiorników wodnych podnoszących odporność obszarów wiejskich na skutki niekorzystnych zmian klimatu (ekstremalną temperaturę, suszę, wiatr, ulewne pady). Uwaga: należy dodać zapis o ochronie krajobrazu miejskiego, krajobrazów priorytetowych	Uwaga uwzględniona
963	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Zapis: Dostosowanie istniejącej infrastruktury publicznej w obszarach depopulacji do potrzeb społecznych, wynikających ze zmian demograficznych celem obniżenia kosztów jej utrzymania oraz jej rozwój w obszarach suburbanizacji. Uwaga: dodać hasło „konsolidacja usług społecznych”	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
964	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Zapis: 22. Zapewnienie dostępności do infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym odpowiedniej jakości łącz internetowych, jako jednego z kluczowych czynników atrakcyjności dla prowadzenia działalności gospodarczej. Uwaga: dodać zapis o budowie węzłów HUB-ów informatycznych, centrów obliczeniowych	Uwaga na zbyt dużym poziomie szczegółowości
965	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Zapis: Przedstawione wyzwania wskazują na konieczność zaangażowania się organów państwa w procesy kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Uwaga: należy wskazać przykłady instytucji, np. inspektoraty nadzoru budowlanego, uniwersytety	Uwaga na zbyt dużym poziomie szczegółowości

966	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zapis: a) korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym i krajowym Uwaga: warto uwzględnić również korytarze rzeczne o znaczeniu regionalnym	Uwaga na zbyt dużym poziomie szczegółowości, wskazano podstawowe korytarze rzeczne
967	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zapis: b) metropolie ponadregionalne Uwaga: dodać Lublin	Lublin został wskazany jako kształtująca się metropolia ponadregionalna. Wymaga ona dalszego wzmacniania i rozwijania funkcji metropolitalnych.
968	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Zapis: połączenia kolejowe dużych prędkości (200-350 km/h): Uwaga: dodać połączenia: Wrocław - Poznań – Szczecin Warszawa – Białystok Warszawa – Lublin Wrocław – Praga Poznań – Gdańsk Warszawa – Kraków Rzeszów – Lwów Warszawa – Biała Podlaska - Moskwa	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
969	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Zapis: węzły transportu lotniczego – główne lotniska TEN-T: Centralny Port Komunikacyjny, Gdańsk, Katowice, Kraków, Poznań, Warszawa, Wrocław; Uwaga: dodać Szczecin	Port Lotniczy Szczecin-Goleniów należy do bazowej sieci TEN-T i został wymieniony na stronie 253 - na liście węzłów transportu lotniczego w sekcji powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym. Lotnisko w Szczecinie pomimo swojej istotności obsługuje mniejszą liczbę pasażerów niż wymienione lotniska w sekcji powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym.
970	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Zapis: b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym Uwaga: przenieść do a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym połączenia: Koszalin – Szczecinek – Piła – Poznań – Ostrów Wielkopolski – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia; Legnica – gr. państwa z Niemcami (Olszyna); obwodnica aglomeracji warszawskiej	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi

						konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
971	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Zapis: 4) krajowe powiązania energetyczne Uwaga: powinny się znaleźć na załączniku graficznym (mapa prezentująca model)	Model posiada część graficzną i tekstową. Całość zawiera część tekstową, część graficzną pełni rolę ilustracyjną.
972	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	252	Zapis: Modelową strukturę funkcjonalno- przestrzenną kraju tworzą Uwaga: brak odniesienia do ośrodków akademickich i centrów naukowo-badawczych, centr obliczeniowych	Nie jest to element struktury funkcjonalno-przestrzennej
973	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Dotyczy Mapy 12. Uwaga: dodać poza granicą Polski najważniejsze miasta, w stronę których wyznaczono kierunki oddziaływania (tj. Berlin, Praga, Bratysława, Budapeszt, Wiedeń, Lwów, Kijów, Mińsk, Moskwa, Wilno, Ryga, Tallin, Helsinki) Na mapie brakuje zaznaczonych HUB-ów informatycznych, centrów obliczeniowych, ośrodków akademickich, sieci przesyłowej (energetycznej, gazowej)., energetyki jądrowej, węglowej Nanieść poprawki graficzne na model (dołączone zdjęcie)	Model zostanie uzupełniony
974	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	227	1) Zaproponowane wskaźniki: „Powierzchnia użytków rolnych (UR) utrzymanych w dobrej kulturze rolnej” oraz „Udział towarów rolnospożywczych w polskim eksporcie ogółem” przyjmują mało ambitne cele. Cele na 2030 rok i 2035 rok są praktycznie tożsame z wartością bazową z 2023 roku, a nawet niższe (utrata 600 tys. ha użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze). Wskaźnik „Powierzchnia użytków rolnych (UR) utrzymanych w dobrej kulturze rolnej” w ogóle nie odpowiada na kluczowe wyzwanie (str. 219) dotyczące „ochrony gruntów rolnych o najwyższej klasie przydatności przed jej pozarolniczym wykorzystaniem” oraz kierunkiem działania „D. Ochrona gleb” (str. 225). Minister Rolnictwa oraz GUS dysponują statystykami dotyczącymi wyłączania najbardziej żyznych gruntów z produkcji rolnej (sprawozdania RRW). Te statystyki powinny posłużyć jako wskaźnik dotyczący „ochrony gruntów rolnych o najwyższej klasie przydatności	Podkreślamy, że statystyki, którymi dysponuje wraz z GUS, dotyczą głównie wyłączenia z produkcji rolniczej najlepszych gruntów, a nie wszystkich do których odnosi się wskaźnik zaproponowany w Priorytecie 3.4.

					przed jej pozarolniczym wykorzystaniem”. To, że będziemy tracić grunty rolne jest sprawą pewną, ponieważ rozwój wymaga zwiększania powierzchni zajętej pod infrastrukturę, przemysł, mieszkalnictwo, itd., jednak powinniśmy dołożyć wszelkich starań, by na te cele przeznaczać nieużytki i grunty najsłabszych klas, a nie najlepszych.	
975	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	Zaproponowane wskaźniki nie odpowiadają weryfikacji kluczowego wyzwania „Podstawą podejmowania prawidłowych decyzji administracyjnych i gospodarczych w ramach realizacji zadań publicznych jest korzystanie z odpowiednich i zaufanych danych, tj. danych referencyjnych” (str. 230) oraz kierunkowi działań „Poprawa jakości danych zawartych w rejestrach publicznych” (str. 234). Geodezyjne bazy danych (EGiB, GESUT) oraz topograficzne bazy danych (BDOT500, BDOT10k) są podstawą wielu działań i narzędzi urzędowych funkcjonujących w Polsce. Główny Geodeta Kraju dysponuje statystykami cyfryzacji tych baz danych oraz ocenia ich jakość. Wysoki stopień wykorzystania tych baz danych przez społeczeństwo potwierdzone jest statystykami odwiedzin domeny geoportal.gov.pl jako najczęściej odwiedzanego serwisu administracji publicznej. Wyżej wymienione 4 bazy danych są podstawowymi rejestrami referencyjnymi dla pozostałych rejestrów państwowych, więc to ich stopień cyfryzacji oraz jakość powinny być uznane za podstawowy wskaźnik do oceny celu do osiągnięcia.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
976	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	WPROWADZENIE	6	W Strategii zagwarantowano mechanizmy, które zapewnią jej publiczną rozliczalność oraz elastyczność. Nowym cyklicznym dokumentem będzie Roczna Diagnoza Strategiczna obejmująca opis zmieniających się uwarunkowań dla realizacji Strategii oraz ocenę jej wdrażania. Publikacja Rocznej Diagnozy Strategicznej będzie stanowiła element publicznej rozliczalności z realizacji celów i działań zapisanych w Strategii. Będzie także odpowiedzią na potrzebę stałego myślenia strategicznego w administracji publicznej oraz konieczność dostosowywania działań do nowych okoliczności. Strategia będzie monitorowana przy pomocy wskaźników realizacji w perspektywie 2035 r., z wartościami pośrednimi dla 2030 r. Strategia obejmuje także Plan działań zawierający kluczowe z punktu widzenia jej celów projekty, których realizacja nastąpi w latach 2026-2029. Jest to stary mechanizm, raczej znany z tego że w niewielkim stopniu daje gwarancję rozliczalności, raczej corocznej obserwacji, może ewaluacji, aby zrealizować intencje elastyczności i rozliczalności Strategii, można rozważyć możliwość wprowadzenia mechanizmów kontroli i monitoringu obywatelskiego i naukowego (specjaliści z ośrodków naukowo - badawczych lub powołanie dedykowanego Think tanku).	Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
977	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	WPROWADZENIE	6	Ważnym uczestnikiem realizacji Strategii będzie samorząd terytorialny. Strategia wdraża ideę terytorializacji polityk publicznych szczebla krajowego i wskazuje, że warunkiem jej wypełnienia jest współpraca z samorządami i między samorządami różnych poziomów administracyjnych. Argumentem na rzecz ściślejszej współpracy z samorządami jest zgromadzony przez nie potencjał wiedzy i doświadczenia, a także dwie zasadnicze orientacje ich działania: na rozwój i na spójność terytorialną. Niestety, wyczekiwane intencje bez odzwierciedlenia we wskaźnikach pozostaną pustymi deklaracjami. Kiedy odwołujemy się do roli, zadań, obszaru „samorządu terytorialnego” musimy brać pod uwagę 2479 niezależnych podmiotów. Aby skutecznie włączyć do systemu współpracy z rządem (zwłaszcza w Priorytetach 1.1,1.3,1.4,2.1,2., 2.6.,2.7. 3.3., 3.4.), najniższy szczebel samorządu terytorialnego oraz obywatelskiego, należy udrożnić mechanizmy współpracy i komunikacji. Wiąże się to z koniecznością znowelizowania niektórych ustaw, jak np. o zamówieniach publicznych, partnerstwie publiczno – prywatnym, partnerstwie publiczno społecznym, prowadzenia działalności pożytku publicznego i wolontariacie, Radzie Dialogu Społecznego, i in. na wzór europejskich rozwiązań. Pozwoliłoby to na realne wzmocnienie mechanizmów bezpośredniej komunikacji, koordynacji i współpracy z otoczeniem interesariuszy wszystkim podmiotom. A to z kolei przyczyni się do skuteczniejszego wzmocnienia odporności społecznej w obliczu kryzysów i podniesie poziom poczucia bezpieczeństwa obywateli, przedsiębiorstw i podmiotów administracji publicznej.	Uwaga nie dotyczy treści Strategii, ale sposobu jej realizacji, po przyjęciu przez RM.
978	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	WPROWADZENIE	6	W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość w równym stopniu o rozwój metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich. Proponujemy dopisać: Strategia uwzględni zapisy Aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030” (z dn.17.10.2023r.)	Średniookresowa strategia rozwoju kraju jest główną strategią krajową i nadrzędną nad pozostałymi strategiami rozwoju, które powinny być spójne z ściąrk (dodanie takiego zapisu jest więc nieuprawnione z punktu widzenia wymogów ustawy o zasadach prowadzenia polityki

						rozwoju). W projekcie 6srk zostały uwzględnione kwestie związane z rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich (Priorytet Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe).
979	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184, 192	Jest to kosztowne przedsięwzięcie, zakłada bowiem powoływanie nowych administracyjnych narzędzi, tj. CUS (w małej skali - do 2035 roku jedynie w 50% gmin bogatszych), zamiast oczekiwanych od ok. 20 lat form zinstytucjonalizowania działalności podmiotów 3 sektora realizujących zadania i usługi publiczne. Od zarządców strategicznych kraju oczekuje się instytucjonalnej stabilizacji, by można było mówić o wzmacnianiu odporności społeczeństwa obywatelskiego. Priorytet zakłada realizację pięciu głównych kierunków działań: 1. Rozwój Centrów Usług społecznych. 2. Wzmocnienie pozycji pracowników. 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. 4. Wzmacnianie integracji społecznej. 5. Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji ogłędów. Należy uzupełnić opis punktu 1 dot. CUS o zlecenie zadań z obszaru integracji społecznej, przeciwdziałanie wykluczeniu, itp. organizacjom pozarządowym, podmiotom spoza sektora publicznego, spoza sektora finansów publicznych. W gruncie rzeczy CUS temu służy, a wiemy, że na ustawowy CUS nie każda gmina się zdecyduje, bo oznacza do likwidacji MOPS i poważną zmianę organizacyjną i uchwałę organu stanowiącego. Punkt 2 Wzmocnienie pozycji pracowników – proponujemy doprecyzowanie. W związku z mocnym podniesieniem pensji minimalnej, sporo pracy wyprowadzanej jest do jednoosobowej działalności gospodarczej, co będzie miało istotne konsekwencje, a nawet już ma, dla systemu ubezpieczeń emerytalnych (minimalne składki) i w ogóle dla emerytur. Po drugie, napływ osób spoza UE generuje również skutki na rynku pracy – segmentację branż pod kątem zarobków, ale też problemy z wykorzystywaniem niewiedzy prawnej, nadużywania umów zawieranych bez zrozumienia, pobieranie dodatkowych opłat za organizację pracy (mieszkanie itp.). W naszej ocenie należy doprecyzować ten punkt - w jakim obszarze nastąpi wzmocnienie pozycji pracownika, żeby nie budziło wątpliwości pracodawców. Brakuje również w Załączniku nr 1 rozwiązań i konkretnych działań oraz wskaźników dla 4 pozostałych kierunków działań o nr 2,3,4,5, co wskazuje na deklaracyjny charakter zapisów Strategii. Strona rządowa zauważa problem, celnie diagnozuje, jednak do roku 2029 nie proponuje wzmocnienia narzędzi takich jak potrzeba aktualizacji ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie, wzmacnianie organizacji strażniczych w samorządach terytorialnych poprzez dedykowane rządowe programy, doradztwo, pomoc i ochronę prawną, dedykowanie międzysektorowych platform edukacyjnych itp. KIERUNKI DZIAŁAŃ: • Brak wskaźników to brak rozwiązań. • Brak propozycji narzędzi rozwiązywania problemów społecznych znanych z innych europejskich krajów. • Nowe ciała, jak np. Rada Odporności -nie będą kontynuować form dialogu czy partycypacji. • Państwo polskie nie zauważa roli 3 sektora w profesjonalnym budowaniu odporności społeczeństwa wobec kryzysów i zagrożeń. • Brak kooperacji, strategicznego zarządzania, komunikacji z 3 sektorem (zauważenia potencjału, zasobów, kwalifikacji, itd.). Planowane jest, że CUS powstaną tylko w 50% miejscowościach.	Zapisy dotyczące CUS nie wykluczają zlecenia zadań organizacjom pozarządowym. Co do wskaźników: w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
980	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212, 218	KIERUNKI DZIAŁAŃ Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej. A. Rozwijanie zdolności państwa w zakresie zapobiegania i reagowania na zagrożenia i sytuacje kryzysowe Zintensyfikowane i wdrożone zostaną działania mające na celu wzmocnienie koordynacji, wzajemnej współpracy i komunikacji służb oraz instytucji na wszystkich szczeblach zarządzania – administracja centralna (i odpowiednie podmioty jak Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych), wojewodowie, samorząd, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy. W celu realizacji tego zadania wykorzystany będzie potencjał krajowych grup ds. odporności powołanych w ramach Krajowego Zespołu ds. Odporności. Grupy te będą, w porozumieniu z właściwymi resortami,	Uwaga częściowo uwzględniona. Lokalne Grupy ds. Odporności zostaną ujęte jako podmioty umożliwiające dotarcie do najmniejszych struktur w ramach realizacji zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej, przy jednoczesnej aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary

					proponować rozwiązania wpływające na realizację celów narodowych i budowę odporności w zakresie: ciągłości funkcjonowania administracji; planowania energetycznego; ochrony ludności; żywności i wody; zdrowia; tężyzny cywilnej; transportu. Propozycja zmiany/ uzupełnienia zapisu: Krajowe Zespoły ds. Odporności w partnerstwie z lokalnymi organizacjami, jednostkami, podmiotami i samorządem (m.in. jednostki pomocnicze jak rady osiedla czy sołectwa) powołają Lokalne Grupy Odporności w celu usprawnienia systemu koordynacji i przepływu komunikacji do najmniejszych struktur zorganizowanych grup społecznych (grupy nieformalne, pomocowe, sąsiedzkie inicjatywy, aktywiści i lokalni liderzy) w zakresie ochrony ludności i wzmacniania odporności, opartego na społeczeństwie obywatelskim. WSKAŹNIKI CELU: Dopisać wskaźnik: liczba organizacji pozarządowych biorących udział w systemie koordynacji i komunikacji Lokalnych Grup Odporności.	objęte działalnością poszczególnych Grup. Promowane będzie powstawanie lokalnych, nieformalnych forów wymiany informacji oraz dobrych praktyk. Nie przewidziano nadania wskaźnika dla wskazanego priorytetu. Monitorowanie tworzenia tego rodzaju inicjatyw oraz ich aktywności może stanowić miernik poziomu aktywizacji lokalnej, jednak samo ich powstawanie nie jest celem samym w sobie.
981	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	33	KAMIENIE MIŁOWE: Do końca 2025 r. nowelizacja ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie upraszczająca współpracę z lokalnymi NGO, np. aby CUS/ CUR / MOPS mogły w określonych przypadkach przeprowadzać bez trybu konkursu (w trybie bezpośrednich negocjacji lub PPP) powierzanie zadań publicznych organizacjom lub współorganizowania zadań z administracją. Należy przyjąć uwagi RDDP. Uproszczenie i weryfikacja ustawy o pożytku publicznym jest konieczna, aby łatwiej i w trybie wieloletnim zawierać umowy z poważnymi organizacjami świadczącymi usługi na profesjonalnym poziomie. Natomiast zniesienie konkursowego trybu przekazywania środków albo uproszczonego trybu tak, aby MOPS, PCPR czy samorządy wprost mogły zlecać usługi wiedząc o wysokiej jakości musi być ograniczone do podmiotów faktycznie zdolnych do świadczenia usług odpowiedniej jakości i posiadających gwarancje finansowe, majątek umożliwiający organizacyjne i infrastrukturalne zrealizowanie usług. Innymi słowy: taki tryb powinien być zarezerwowany dla sprawdzonych, może nawet certyfikowanych podmiotów z 3 sektora, ale także ekonomii społecznej. Tutaj decyzja powinna być po stronie samorządów swobodna. Poza tym jeśli 3 sektor mógłby mieć warunki ulgowe, powinna być także adekwatna propozycja dla sektora prywatnego – przypominamy, że wiele usług społecznych świadczą firmy. Kluczem jednak powinna tu być jakość, stabilność, gwarancje wykonania usługi ze standardem wyznaczonym przez samorząd. UMIEJSCOWIENIE W STRATEGII: Priorytet 3.3. Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy /str. 209/ Priorytet 3.5. Skutecznie działająca administracja /str. 228/ KIERUNKI DZIAŁAŃ: Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej.	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii. Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu Strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie prac nad nowelizacją ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
982	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	33	OPIS DZIAŁANIA :[...] Zostaną podjęte działania na rzecz [...]zapewnienia ciągłości dostaw podstawowych usług i utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju kompatybilne ze strategią „od pola do stołu” (2.2.) i nową wspólną polityką rolną (WPR), oraz Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (SZRWRI 2030) - „Cel szczegółowy I: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności na kryzys” KAMIENIE MIŁOWE: Dodać : Do końca 2025 r. opracować założenia i poddać pod szerokie społeczne konsultacje (oddolnej modyfikacji, międzysektorowemu tworzeniu) „Programu Cywilne/Pozarządowe/ Obywatelskie/ Sztaby Kryzysowe” przeznaczonych dla sektorowych organizacji pozarządowych (charytatywne, pomocowe, banki żywności, edukacyjne, opiekuńcze, harcerstwo, itp.) oraz lokalnych rolników, wytwórców, dostawców, transportu. Celem takiego programu powinna być identyfikacja, aktualizacja lokalnych podmiotów, kontaktów, zasobów (baza, sieć) wpięta do rządowo -samorządowych operacyjnych działań z zakresu ochrony ludności cywilnej i budowania systemowej odporności lokalnych społeczeństw. Program powinien mieć charakter operacyjno- techniczny związany z nowymi rozwiązaniami cyfrowymi – patrz. : Lp. 30, 34 oraz 35. Dodać : Do końca 2026 r. – przygotowanie sprawozdania, wnioski z corocznej ewaluacji „Programu CSK” oraz „e-CSK” . UMIEJSCOWIENIE W STRATEGII: Priorytet 3.3. Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy/ str.212/ Priorytet 3.4. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego /str.219 Priorytet 3.5. Skutecznie działająca administracja	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.

					Kierunek działań: Transformacja sektora rolnospożywczego w kierunku większego zrównoważenia i budowa jego odporności na kryzysy. Zapewnienie konsumentom odpowiedniej ilości i jakości żywności po przystępnych cenach Ułatwienia w kontaktach obywatela z administracją i dostępie do danych. ŚRODKI FINANSOWE w ramach: WPR na lata 2023- 2027, WPRyb, Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności; środki krajowe – współfinansowanie instrumentów WPR i instrumenty uruchamiane w ramach pomocy krajowej.	
983	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	OPIS DZIAŁANIA :[...] Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego kraju i jakości żywności. Brak narzędzi operacyjnych, organizacyjnych, instytucjonalnych propozycji wdrażania. UMIEJSCOWIENIE W STRATEGII: Priorytet 3.3.Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy /str. 209/ Priorytet 3.4. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego / str.219 – „W Polsce skala kooperacji i integracji producentów rolnych z przemysłem spożywczym oraz pomiędzy producentami rolnymi nie jest wystarczająca. Brak korelacji ze „Strategią zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” Zwłaszcza z Działaniami: 1.3.6. 1.3.9. 1.3.16. 1.3.18. 1.3.20. 1.3.22. „Utrzymanie wysokiego poziomu jakości i bezpieczeństwa produktów rolno-spożywczych będzie wymagać również utrzymania na najwyższym poziomie infrastruktury zaplecza naukowo-badawczego i systemu kontroli rolniczej i rybackiej bazy produkcyjnej”./str.54 Strategii ZRWRiR 2030/ „Integratorem tych rozwiązań są właściwe systemy produkcji rolniczej, systemy jakości żywności i jej kontroli zapewniające nadzór nad całym procesem „od pola do stołu” oraz „od łowiska do półmiska”, a także transparentność i wiarygodność informacji trafiającej do konsumentów. Jest to kluczowe, ponieważ ważną rolę w promowaniu żywności wysokiej jakości odgrywa dla konsumenta właśnie dostępność i wiarygodność informacji na temat pochodzenia, metod produkcji i składu produktów”/str.55 Strategii ZRWRiR 2030/	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Podejmowane działania będą realizowane również w ramach Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityki dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich".
984	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Fragment: E. Poprawa postrzegania atrakcyjności Polski przez obywateli krajów Europy i zwiększenie skuteczności działań w zakresie dyplomacji publicznej – proponujemy zmianę na Budowanie pozytywnego wizerunku Polski wśród obywateli innych krajów Europy i zwiększenie skuteczności działań w zakresie dyplomacji publicznej. Uzasadnienie: ograniczenie wykluczające nie buduje pozytywnego doznania, a przyjęty obszar wyklucza takie potęgi jak Stany Zjednoczone Ameryki czy Chiny.	Uwaga uwzględniona.
985	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Fragment: E. Poprawa postrzegania atrakcyjności Polski przez obywateli krajów Europy i zwiększenie skuteczności działań w zakresie dyplomacji publicznej – „Rozstrzygnięta zostanie kwestia powołania do życia nowej instytucji realizującej cele dyplomacji publicznej czy wzmocnienia w tym celu któreś z istniejących instytucji.” – Wzmocnienie działań instytucji już obecnych i posiadających wieloletnie doświadczenie instytucjonalne nie powinno być alternatywą, ale równoległym procesem i powinno dotyczyć promocji kultury, gospodarki, nauki i turystyki.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
986	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Fragment: „Promowane będą aktywne dojazdy, zapewnienie stojaków rowerowych i bezpiecznych tras.” zamienić na „Promowane będą aktywne dojazdy, zapewnienie stojaków rowerowych i budowa bezpiecznych tras rowerowych.” Uzasadnienie: uczniowie tylko wtedy będą korzystać z dojazdów do szkoły rowerem, kiedy zostanie zapewniona bezpieczna, oddzielona od ruchu samochodowego infrastruktura rowerowa oraz bezpieczne miejsce do pozostawienia rowerów.	W związku z tym, że priorytet dotyczy kwestii zdrowia, nie jest to odpowiednie miejsce na uzupełnienie o postulat budowy tras rowerowych.
987	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	W zakresie rozwoju infrastruktury kolejowej należy szczególnie uwzględnić przystosowanie zarówno składów, jak i dworców do obsługi osób podróżujących z rowerem. Obejmuje to zapewnienie podjazdów oraz wind o odpowiedniej szerokości, a także montaż bezpiecznych parkingów rowerowych i powiązanie ich funkcjonalnie z dworcami poprzez sieć dróg rowerowych. Takie rozwiązania powinny umożliwiać wygodny i bezpieczny dojazd do stacji rowerem oraz komfortową przesiadkę na pociąg. Jednocześnie wskazane udogodnienia są korzystne również dla osób z niepełnosprawnościami oraz dla rodzin z wózkami dziecięcymi, co dodatkowo wzmacnia dostępność transportu kolejowego dla wszystkich grup użytkowników.	Uwaga częściowo uwzględniona. PKP SA modernizując dworce kolejowe analizuje możliwość dostosowania obiektów do zapewnienia podjazdów, montażu parkingów rowerowych itp.

988	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Proponuje się, aby zapis E. Rozwój ruchu rowerowego uwzględniał szersze założenia realizacji tego działania: W ramach działań na rzecz rozwoju ruchu rowerowego w Polsce opracowana i wdrożona zostanie zintegrowana koncepcja rozwoju ruchu rowerowego, zakładająca nie tylko koordynację, lecz także systematyczne inwestycje w nowoczesną, bezpieczną i spójną infrastrukturę rowerową na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Szczególny nacisk zostanie położony na inwestycje poprawiające bezpieczeństwo niechronionych uczestników ruchu – w tym segregowane drogi dla rowerów, bezpieczne skrzyżowania, parkingi oraz udogodnienia przy węzłach przesiadkowych. Jednocześnie, dostosowanie przepisów obejmie ułatwienia formalno-prawne i planistyczne, przyspieszające realizację inwestycji i zapewniające priorytet dla rozbudowy infrastruktury rowerowej w dokumentach planistycznych i standardach inwestycyjnych. Wzmocnione zostaną także systemy finansowania infrastruktury ze źródeł krajowych i europejskich oraz rozszerzone działania edukacyjne i promocyjne dla turystyki rowerowej jako istotnego elementu zrównoważonej mobilności. W ramach krajowej polityki transportowej prowadzona będzie również budowa i rozwój międzynarodowych tras EuroVelo jako integralnej części krajowej sieci tras rowerowych. Zapewni to centralne finansowanie, systematyczne utrzymanie oraz jednolite, wysokie standardy dostosowane do wymogów tras EuroVelo na poziomie krajowym, co umożliwi spójną i efektywną realizację tych tras w całym kraju.	Odpowiadając na wnioski jednostek samorządu terytorialnego, szczególnie na poziomie wojewódzkim, resort infrastruktury pracuje nad rozwiązaniami mającymi na celu kompleksowe uregulowanie kwestii dotyczących tworzenia tras dla rowerów i zarządzania sieciami tras dla rowerów. Jednym z analizowanych zagadnień jest również możliwość usprawnienia procesu przygotowania i realizacji inwestycji dotyczących dróg rowerowych, tj. dróg wewnętrznych przeznaczonych wyłącznie do ruchu pieszych, osób poruszających się przy użyciu urządzenia wspomagającego ruch, rowerów, hulajnóg elektrycznych i urządzeń transportu osobistego. Obecnie prowadzone prace nie dotyczą jednak kwestii finansowania takich inwestycji.
989	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	168	Fragment: "rozwoju lokalnej infrastruktury społecznej, w tym zdrowotnej, edukacyjnej, opiekuńczej, sportowo-rekreacyjnej i oferty czasu wolnego, w tym turystycznej oraz programów integracyjnych w związku ze zwiększonym napływem nowych mieszkańców i długotrwałym wzrostem liczby ludności – pracowników budowy i ich rodzin" Uzasadnienie: Infrastruktura turystyczna np. szlaki, służy zarówno turystom jak i mieszkańcom.	Doprecyzowanie uznano za zbędne.
990	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	169	Fragment: "Utworzenie „Akademii Zrównoważonej gospodarki Przestrzennej” - pilotażowego programu budowy świadomości i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego oraz administracji publicznej i innych interesariuszy w zakresie planowania przestrzennego i zarządzania przestrzenią oraz wykorzystania narzędzi w tym certyfikacji, mając na celu jej maksymalnie efektywne zagospodarowanie z ograniczaniem negatywnego wpływu planowanych inwestycji na środowisko przyrodnicze i zasoby krajobrazowe regionu, które w wielu miejscach są obszarami cennymi przyrodniczo, a ponadto pełnią funkcję terenów wypoczynkowych i aktywności rekreacyjnej dla mieszkańców oraz stanowią bazę dla rozwoju turystyki." Uzasadnienie: certyfikaty zrównoważonego rozwoju w turystyce uwiarygadniają jakość i poszanowanie środowiska, a na obszarach objętych działaniem może mieć to kluczowe znaczenie w przekonaniu turystów, że obszar pozostaje atrakcyjnym miejscem wypoczynku. Ponadto, projekt akademii powinien dotyczyć nie tylko wskazanego obszaru, ale być narzędziem wdrażanym i wykorzystywanym na poziomie kraju.	Pod wpływem innych zgłoszonych uwag zdecydowano się zrezygnować z utworzenia "Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej"
991	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	246	„stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg –rowerowych” propozycja zmiany zapisu na: „stopniowy, systematyczny rozwój miejskiej i krajowej sieci dróg dla rowerów poprzez budowę spójnego systemu o wysokim standardzie technicznym i bezpieczeństwa. Infrastruktura krajowa będzie rozwijana zgodnie z docelowym układem sieci, zapewniając ciągłość, dostępność oraz wysoką jakość rozwiązań, także pod względem finansowania i utrzymania, z powiązaniami do sieci regionalnych i lokalnych."	Zbyt duża szczegółowość zapisów
992	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	W obszarze: „Ustalenia w zakresie infrastruktury –turystycznej:" fragment: „określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i –regionalnym” propozycja zmiany zapisu na: „Określenie przebiegu długo- i średniodystansowych turystycznych tras rowerowych o znaczeniu krajowym i - regionalnym oraz wysokim standardzie, zapewniających komfort, bezpieczeństwo oraz spójność, dostosowanych do potrzeb szerokiego grona użytkowników."	Uwaga uwzględniona
993	Instytucja publiczna	Polska Organizacja Turystyczna	Ustalenia i rekomendacje	265	W obszarze: „Ustalenia w zakresie infrastruktury –turystycznej:" fragment: „określenie ośrodków lub obszarów predysponowanych do pełnienia funkcji uzdrowiskowej wraz z określeniem zasad kształtowania ich przestrzeni."	Uwaga na zbyt dużym poziomie szczegółowości

			dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym		propozycja zmiany zapisu na: „określenie ośrodków lub obszarów predysponowanych do pełnienia funkcji wypoczynkowej i/lub uzdrowiskowej wraz z określeniem zasad kształtowania ich przestrzeni.”	
994	Samorząd	Gmina Ełk	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207-208	[1/2] Wnioskuje się o dołączenie powiatu ełckiego (woj. warmińsko-mazurskie) do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Do OSI powinny być dodatkowo zakwalifikowane powiaty, które nie spełniają kryterium geograficznego, ale mają istotne znaczenie dla funkcjonowania przygranicznych terenów wzdłuż granic z Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą w okresie pokoju i zagrożeń, np. ze względu na posiadaną infrastrukturę i usługi. Kryterium geograficzne bezpośredniego położenia powiatu przy granic zewnętrznej RP i powiatu sąsiedniego nie powinno być jedynym wyznacznikiem – należy też wziąć pod uwagę powiązania funkcjonalne i występowanie ważnych ośrodków subregionalnych. Powiat ełcki położony jest blisko 3 granic: z Rosją, Litwą, Białorusią. Sąsiaduje z powiatami przygranicznymi 2 województw: oleckim i giżyckim (woj. war.-maz.) oraz suwalskim i augustowskim (woj. podlaskie). Pełni tym samym naturalną rolę strefy przygranicznej. Powiat ełcki poprzez swoje funkcje subregionalnego centrum usługowego, węzła komunikacyjnego i zaplecza gospodarczego terenów granicznych, jest niezbędnym elementem skutecznej realizacji celów Strategii w odniesieniu do terenów przygranicznych w północno-wschodniej Polsce. Powiat ełcki, a zwłaszcza strategicznie ważne miasto Ełk (ośrodek subregionalny), pełni rolę regionalnego centrum usług publicznych, w którym mieszkańcy powiatów przygranicznych korzystają z usług zdrowotnych, edukacyjnych, administracyjnych, komunikacyjnych, niedostępnych w mniejszych ośrodkach. Dzięki temu przedsięwzięcia realizowane w powiecie ełckim mają realny wpływ na jakość życia mieszkańców terenów przygranicznych. Baza gospodarcza powiatu ełckiego podtrzymuje miejsca pracy również dla mieszkańców terenów granicznych. Funkcjonują tu firmy transportowe, przemysłowe, usługowe i turystyczne, które odczuły skutki kryzysów transgranicznych, w tym zamknięcia przejść granicznych i ograniczenia w handlu zewnętrznym. W firmach zlokalizowanych w strefie ekonomicznej w Ełku zatrudnionych jest ponad 3,5 osób – jest ona częścią Specjalnej Suwalskiej Strefy Ekonomicznej o łącznej powierzchni ok. 26 414 km². SSSE swoim zasięgiem obejmuje całe województwo podlaskie, 2 powiaty województwa warmińsko-mazurskiego: ełcki i gołdapski oraz 4 powiaty województwa mazowieckiego.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
995	Samorząd	Gmina Ełk	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		2/2] Powiat ełcki jest ważnym węzłem drogowym i kolejowym, m.in. S61, S16/DK16, DK65, Rail Baltica, linie kolejowe nr 38, 219, 223. Komunikacyjnie łączy wnętrze kraju (w tym Warszawę) z granicą, co jest kluczowe zarówno dla handlu, mobilności mieszkańców, jak i dla mobilizacji w sytuacji kryzysowej. Poprawa i modernizacja infrastruktury i usług transportowych w powiecie ełckim przyczyni się do niwelowania wykluczenia transportowego całego regionu przygranicznego (województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego) i wzmocni jego spójność gospodarczą. Bliskość granic oznacza, że w razie różnego rodzaju zagrożeń lub konfliktów powiat ełcki może być narażony na przepływ ludności, operacje ratunkowe, działania obronne. Wymaga zatem lepszej infrastruktury oraz przygotowania instytucji lokalnych i służb. Infrastruktura krytyczna (transport, energetyka, szpitale) w powiecie ełckim ma strategiczne znaczenie: jej sprawność i odporność są kluczowe dla rozwoju terenów przygranicznych, jak i w sytuacjach kryzysowych. Miasto Ełk jest miejscem lokalizacji instytucji i jednostek, które mogą pełnić funkcje koordynacyjne w okresach zagrożeń (straż pożarna, policja, szpitale - w tym wojskowy, administracja). Rozwój społeczno-gospodarczy powiatu ełckiego będzie wspierać utrzymanie ludności w regionie przygranicznym, co jest kluczowe w kontekście depopulacji i osłabienia lokalnych gospodarek. Podsumowując, włączenie powiatu ełckiego do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE będzie stanowiło istotne wsparcie rozwojowe i zabezpieczające obszar przygraniczny w północno-wschodniej części Polski: • umożliwi poprawę jakości życia mieszkańców poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną i turystyczną, • zapewni wsparcie przedsiębiorstw tworzących lokalne miejsca pracy w regionie przygranicznym oraz które ucierpiały w wyniku ograniczeń transportowych i utraty rynków zbytu, • zwiększy odporność społeczną, gospodarczą i instytucjonalną w kontekście zagrożeń dotyczących wschodnią granicę UE, • pozwoli rozwijać infrastrukturę o podwójnym zastosowaniu, kluczową w sytuacjach kryzysowych, wzmocni spójność transportową i energetyczną całego regionu przygranicznego.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.

996	Samorząd	Gmina Stalowa Wola	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	10	[1/3] W związku z trwającymi konsultacjami projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Gmina Stalowa Wola uprzejmie prosi o przemodelowanie opisu miasta Stalowej Woli zamieszczonego w Załączniku nr 4 (Opis policentrycznej sieci miast). Poniżej przedstawiamy propozycję nowego opisu subregionalnej funkcji miasta wraz z uzasadnieniem. Mamy nadzieję na uwzględnienie przez Państwa zmiany i wprowadzenie jej do właściwego dokumentu. Istniejący zapis dotyczący Miasta Stalowej Woli str. 10: „Subregionalne funkcje Stalowej Woli oparte są głównie o rozwój, szczególnie w sektorze hutniczym, oraz wsparcie dla usług wyższego rzędu. Wspieraną przez państwo strategiczną szansą miasta jest wzmocnienie potencjału wiedzy związanej z przemysłem, innowacji i specjalizacji w sektorze obronnym, rozwój strefy przemysłowej oraz budowanie szerszego obszaru miejskiego z Tarnobrzegiem, Sandomierzem i Niskiem, który zwiększy potencjał gospodarczy i inwestycyjny regionu.” Propozycja nowego zapisu: „Subregionalne funkcje Stalowej Woli są ściśle powiązane z celami polityki państwa w zakresie obronności, energetyki jądrowej (SMR), elektromobilności i transportu, wysokich technologii oraz przetwórstwa tworzyw sztucznych. Szansą dla miasta jest rozwój centrów danych, sztucznej inteligencji i zaawansowanych funkcji usługowych tworzących przestrzeń dla specjalistów i innowacji. Należy dążyć do synergii przemysłu, nauki i środowiska wzmocnianej przez nowoczesną infrastrukturę transportową, a także rozbudowane zaplecze kulturalne, sportowe, zdrowotne, rekreacyjne i mieszkalne, czyniąc miasto dynamicznym i zrównoważonym ośrodkiem północnego Podkarpacia, jednym z filarów współpracy regionalnej w ramach Czwórmieścia.” Uzasadnienie do treści uwagi: Stalowa Wola historycznie kojarzona jest z przemysłem hutniczym, jednak jej współczesne oblicze, zwłaszcza na przestrzeni ostatniej dekady znacząco się zmieniło. Powstała w okresie Centralnego Okręgu Przemysłowego jako ośrodek przemysłu ciężkiego, dziś Stalowa Wola rozwija się w kierunku nowoczesnych technologii, usług oraz sektora MŚP. Sercem miasta i jego symbolem pozostaje Huta Stalowa Wola S.A., nazywana w przeszłości często „matką hutą” (dziś to już nieaktualne). To właśnie wokół niej w latach 30. XX wieku zaczęła kształtować się Stalowa Wola. Obecnie HSW S.A. to nowoczesne przedsiębiorstwo należące do Polskiej Grupy Zbrojeniowej, specjalizujące się w produkcji sprzętu wojskowego, m.in. armatohaubic, moździerzy samobieżnych oraz podwozi gąsienicowych. Zakład przeszedł głęboką restrukturyzację i unowocześnienie, dzięki czemu z powodzeniem łączy tradycję przemysłową z innowacyjnością. W Hucie Stalowa Wola produkowane są nowoczesne maszyny i uzbrojenie kluczowe dla obronności państwa polskiego. Na terenie Miasta wytwarzany jest sprzęt zaopatrujący zarówno wojska rakietowe i artyleryjne, pancerne, mechaniczne, inżynieryjne oraz obrony przeciwlotniczej. Jest to zatem ważny wyróżnik Miasta w skali ogólnopolskiej, który z uwagi na obecną sytuację geopolityczną w Europie i zwiększone zapotrzebowanie na sprzęt wojskowy ma duże znaczenie dla jego dalszego rozwoju.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
997	Samorząd	Gmina Stalowa Wola	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	10	2/3] Miasto stanowi jeden z kluczowych ośrodków sektora przemysłu obronnego w Polsce, dlatego zaproponowany przez Gminę Stalowa Wola opis jest w pełni zgodny z polityką państwa w obszarze bezpieczeństwa i rozwoju przemysłu obronnego. Współpraca miasta z HSW S.A. sprzyja realizacji celów państwowej polityki zbrojeniowej, ukierunkowanej na wzmocnienie krajowego potencjału produkcyjnego i technologicznego w dziedzinie obronności, rozwój innowacji i krajowych łańcuchów dostaw w przemyśle zbrojeniowym, tworzenie wyspecjalizowanych miejsc pracy i wzrost kompetencji technicznych w regionie oraz budowanie odporności gospodarczej i bezpieczeństwa narodowego poprzez lokalną koncentrację przemysłu obronnego. Miasto aktywnie wspiera rozwój ekosystemu przemysłowo-technologicznego wokół HSW S.A., stwarzając warunki do kooperacji z firmami prywatnymi, uczelniami technicznymi i instytucjami badawczymi. Taki model rozwoju odpowiada priorytetom rządu w zakresie integracji sektora obronnego z nauką i gospodarką cywilną oraz wdrażania innowacji o podwójnym zastosowaniu (cywilno-wojskowym). W efekcie Stalowa Wola pełni rolę strategicznego ośrodka przemysłowo-obronnego północnego Podkarpacia, stanowiącego ważny element krajowego systemu bezpieczeństwa i filar rozwoju technologicznego Polskiej Grupy Zbrojeniowej. Równocześnie w mieście działa wiele innych przedsiębiorstw z branż takich jak elektrotechnika, automatyka przemysłowa, logistyka, informatyka czy przetwórstwo tworzyw sztucznych. Miasto wspiera i dąży do stałego rozwoju strefy ekonomicznej w celu dywersyfikacji gospodarki. Coraz większe znaczenie zyskuje też sektor usługowy, edukacyjny i badawczo-rozwojowy. Dzięki temu Stalowa Wola nie jest już miastem opartym wyłącznie na hutnictwie, ale dynamicznie zmieniającym się ośrodkiem przemysłowo-technicznym o zrównoważonej strukturze gospodarczej. Zmodyfikowany przez Gminę Stalowa Wola opis policentrycznej funkcji miasta zaproponowany przez wnioskodawcę znajduje także umocowanie w Strategii Rozwoju Miasta Stalowej Woli na lata 2022-2030, która uzyskała pozytywną	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

					opinię Zarządu Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr 468/9703/23 z dnia 7.03.2023 r. Zakres strategii jest zgodny z horyzontem czasowym przyjętym w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.	
998	Samorząd	Gmina Stalowa Wola	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	[3/3] Wyznaczone w strategii cele strategiczne, cele operacyjne oraz planowane w ich ramach kierunki działań zgodne są z zapisami SRWP 2030. Strategia miasta wpisuje się w główne obszary tematyczne rozwoju regionu, obejmujące m.in.: • gospodarkę i naukę – poprzez wspieranie innowacji, inteligentnych specjalizacji oraz współpracy nauki z gospodarką. • kapitał ludzki i społeczny – poprzez rozwój edukacji, kultury, rynku pracy, zdrowia, aktywizacji społecznej i sportu. • infrastrukturę dla zrównoważonego rozwoju i środowiska – poprzez inwestycje w transport, energetykę, OZE, gospodarkę przestrzenną i ochronę środowiska. • dostępność usług – poprzez cyfryzację, poprawę jakości usług publicznych, planowanie przestrzenne, bezpieczeństwo oraz współpracę partnerską i międzynarodową. Strategia Rozwoju Stalowej Woli 2022–2030 stanowi dokument w pełni komplementarny z celami i priorytetami rozwoju województwa podkarpackiego, wspierający jego zrównoważony i nowoczesny rozwój. Proponowany opis rozwoju Stalowej Woli jest także w pełni zgodny z założeniami Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021–2030, ponieważ odwołuje się do kluczowych kierunków rozwoju innowacyjnej gospodarki regionu oraz wykorzystania jego potencjałów technologicznych i przemysłowych. Subregionalne funkcje Stalowej Woli wpisują się w inteligentne specjalizacje województwa podkarpackiego, w szczególności w obszary: • lotnictwa i kosmonautyki, • jakości życia, • motoryzacji, elektromobilności i transportu zrównoważonego, • informatyki i telekomunikacji (ICT). Rozwój branż tj. energetyka jądrowa (SMR), wysokie technologie przemysłowe, elektromobilność, przetwórstwo tworzyw sztucznych, a także inwestycje w centra danych, sztuczną inteligencję i usługi zaawansowane odzwierciedlają kierunek RSI WP, który zakłada wzmocnienie innowacyjnych sektorów o wysokiej wartości dodanej i transformację przemysłową regionu. Ponadto idea synergii między przemysłem, nauką i środowiskiem realizuje fundamentalny cel RSI WP, jakim jest rozwój ekosystemu innowacji poprzez współpracę jednostek naukowych, samorządów i przedsiębiorstw. Wspieranie nowoczesnej infrastruktury transportowej, zaplecza badawczo-rozwojowego, kulturalnego i społecznego sprzyja tworzeniu atrakcyjnego środowiska nie tylko dla specjalistów i inwestorów, ale także dla mieszkańców, co jest zgodne z zasadą zrównoważonego i inteligentnego rozwoju regionu. W rezultacie, Stalowa Wola pełni rolę subregionalnego ośrodka innowacji i nowoczesnego przemysłu północnego Podkarpacia, współtworząc wraz z pozostałymi miastami tzw. Czwórmieście – jeden z kluczowych filarów współpracy terytorialnej przewidzianych w RSI WP.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
999	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	[1/2] Środowisko przedsiębiorców skupione wokół IPH w Toruniu podkreśla kluczową rolę Torunia w budowaniu policentrycznej sieci miast w Polsce oraz jego dynamicznie rosnący potencjał jako metropolii ponadregionalnej o silnym profilu gospodarczym i instytucjonalnym. Toruń stanowi jeden z głównych ośrodków rozwoju gospodarczego północnej Polski. W ostatnich latach miasto konsekwentnie wzmocnia swoją pozycję jako centrum nowoczesnej gospodarki regionalnej, czego wyrazem jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych, inwestycji krajowych i zagranicznych oraz dynamiczny rozwój sektora MŚP. Wyróżnia się zintegrowanym ekosystemem współpracy biznesu, nauki i administracji, w którym szczególne znaczenie mają instytucje otoczenia biznesu – takie jak Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego, Toruński Park Technologiczny, Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu oraz lokalne inkubatory przedsiębiorczości i klastry branżowe. Ich działalność sprzyja transferowi technologii, internacjonalizacji firm, rozwojowi innowacji oraz wzmocnieniu konkurencyjności sektora MŚP. Toruń to także silny ośrodek akademicki i naukowy – UMK ma znaczenie ogólnopolskie i międzynarodowe. Miasto dysponuje dogodnym położeniem komunikacyjnym (A1, S10, połączenia z portami w Gdańsku i Gdyni, linie kolejowe o znaczeniu krajowym), co czyni z niego strategiczny węzeł gospodarczy i logistyczny, łączący potencjał kujawsko-pomorskiego z siecią ośrodków w Polsce centralnej i północnej. W opinii Izby, SRK 2035 powinna wprost uznać Toruń za kształtującą się metropolię regionalną i wskazać jego rolę w równoważeniu rozwoju terytorialnego kraju. Gospodarka Torunia charakteryzuje się dużą różnorodnością sektorową. Obok tradycyjnych branż przemysłowych,	Uwaga o charakterze komentarza

					rośnie znaczenie nowoczesnych usług dla biznesu, logistyki, sektora IT, innowacyjnych technologii finansowych oraz działalności badawczo-rozwojowej. Stabilny klimat inwestycyjny, atrakcyjność lokalizacyjna oraz dostęp do wykwalifikowanych kadr sprawiają, że Toruń staje się coraz ważniejszym ośrodkiem przyciągającym inwestorów krajowych i zagranicznych. Włączenie tego potencjału w główne cele i kierunki Strategii umożliwi jego lepsze wykorzystanie w skali krajowej.	
1000	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[2/2] Istotnym atutem Torunia w kontekście jego roli metropolitalnej jest funkcjonowanie Stowarzyszenia Metropolia Toruń, zrzeszającego kilkanaście samorządów z obszaru funkcjonalnego miasta. Toruń, jako miasto centralne i lider tego stowarzyszenia, jest naturalnym koordynatorem procesów metropolitalnych w regionie. Włączenie tej roli w ramy SRK2035 umożliwi wykorzystanie efektu skali i synergii międzysamorządami, przedsiębiorstwami oraz instytucjami otoczenia biznesu. Metropolia Toruńską zakłada także kontynuację współpracy z Metropolią Bydgoską na rzecz wspólnego dobra i zrównoważonego rozwoju całego województwa kujawsko-pomorskiego. Oba miasta pełnią wzajemnie uzupełniające się funkcje administracyjne, naukowe, gospodarcze i kulturalne, wzmacniając wspólnie swój potencjał i tworząc funkcjonalnie spójny, zurbanizowany obszar aglomeracyjny. Uznaniem Torunia za kształtującą się metropolię ponadregionalną w SRK 2035 pozwoliłoby w pełni wykorzystać potencjał lokalnych przedsiębiorstw i instytucji wspierających biznes, wzmacniając tym samym spójność gospodarczą i terytorialną kraju. IPH w Toruniu postuluje, aby w SRK 2035 - wyraźnie wskazać Toruń jako kształtującą się metropolię regionalną, odgrywającą kluczową rolę gospodarczą w północnej części kraju, - uwzględnić rozwój i wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu jako jednego z głównych narzędzi wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności w regionach, - zapewnić odpowiednie mechanizmy finansowe i strategiczne umożliwiające dalszy rozwój toruńskiego ekosystemu gospodarczego i zwiększenie jego znaczenia w krajowej sieci ośrodków rozwojowych. Izba deklaruje gotowość do współpracy przy wdrażaniu Strategii w zakresie wspierania przedsiębiorczości, rozwoju innowacji i budowy silnej pozycji gospodarczej Torunia w układzie krajowym.	Uwaga o charakterze komentarza
1001	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	26	Dotyczy: 3) Zmiany technologiczne i ewolucja gospodarczej mapy świata Błąd w zdaniu: „Jednocześnie nastąpił znaczący wzrost PKB Chin, wskutek czego w drugiej dekadzie XX wieku wielkość gospodarki Chin przewyższyła wielkość gospodarek krajów Unii i znacząco przybliżyła się do wielkości gospodarki USA (wykres 10)”. – powinno być: XXI wieku.	uwaga uwzględniona.
1002	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	46	Mapa 3. Mediana wynagrodzeń brutto według miejsca zamieszkania (zł, marzec 2024 r.) – w legendzie mapy brakuje symbolu (wraz z opisem), którym oznaczono niektóre miasta czarnym kołem z białym okręgiem	Uwaga zostanie uwzględniona.
1003	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	Zapis pomija rolę wojewódzkich urzędów pracy. Rekomenduje się uzupełnienie poprzez doprecyzowanie: „Działania będą prowadzone przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy, które we współpracy z partnerami społecznymi i instytucjami szkoleniowymi będą realizować programy aktywizacyjne dla osób 50+, w tym szkolenia, doradztwo zawodowe, a także regionalne programy wsparcia zatrudnienia i integracji zawodowej.”	Uwaga niejasna, o który zapis chodzi. Priorytet 1.4 zawiera działania odnoszące się do publicznych służb zatrudnienia, w skład których wchodzi wojewódzkie urzędy pracy.
1004	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	2. Wsparcie dla aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami A. Wypracowanie i wdrożenie zatrudnienia wspomaganego Rekomenduje się uwzględnienie wojewódzkich urzędów pracy poprzez doprecyzowanie: Usługa zatrudnienia wspomaganego będzie realizowana przy udziale doradcy zawodowego, trenera pracy, psychologa, pośrednika pracy, agencji zatrudnienia wspomaganego, instytucji rynku pracy (m.in. powiatowych i wojewódzkich urzędów pracy). Model trenera zatrudnienia wspieranego został przetestowany w projekcie realizowanym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie. Generalnie model funkcjonuje na rynku. Rekomenduje się doprecyzowanie, że model zostanie wprowadzony do codziennej pracy urzędów.	Strategia przewiduje wypracowanie i wdrożenie modelu zatrudnienia wspomaganego dla osób z niepełnosprawnościami. Model zatrudnienia wspomaganego został opracowany w ramach projektu „Trener pracy jako sposób na zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych”. Ma on ujednolicić sposoby świadczenia usługi, która w różnych formach jest świadczona na rynku pracy. Projekt ma charakter koncepcyjny. W projekcie zostaną wypracowane

						rozwiązania standaryzujące obszar merytoryczny, organizacyjny oraz finansowy usługi zatrudnienia wspomaganego. Na fali uwagi doprecyzowano zapis w punkcie 2.A, jednak w zakresie dodania słowa "wojewódzkich" do treści Strategii: celem projektu ma być wypracowanie modelu. Na obecnym etapie nie jest wiadome, czy w ramach zatrudnienia wspomaganego partnerzy uznają za konieczny udział WUP.
100 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy A. Aktywizacja zawodowa jako ważny obszar działań publicznych służb zatrudnienia „W celu zwiększenia aktywności zawodowej urzędy pracy podejmować będą także współpracę z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej.” – ten zapis jest zbyt ogólny. Współpraca urzędów pracy z OWES-ami to ważny kierunek, ale ograniczenie partnerstwa zawęża perspektywę i jest niezgodne z ustawą o rynku pracy i służbach zatrudnienia. Do aktywizacji zawodowej potrzebne jest włączenie szerszej grupy poprzez współpracę z np. NGO, WUP, pracodawcami, szkołami i uczelniami. Rekomenduje się rozszerzenie zapisu. Proponuje się uzupełnienie zapisu o instytucje wskazane w raporcie z 2025 roku pn. „Rozwój usług publicznych służb zatrudnienia dla osób biernych zawodowo w Polsce”.	Należy zauważyć, że współpraca OWES z PSZ jest zgodna z ustawą o rynku pracy (gdzie wprost mowa o takim współdziałaniu zarówno na poziomie powiatowym i wojewódzkim). Taki zapis w strategii nie zawęża tej współpracy, a raczej podkreśla rolę OWES zwłaszcza w kontekście tego, że współpraca ta została ujęta w ustawie po raz pierwszy.
100 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy A. Aktywizacja zawodowa jako ważny obszar działań publicznych służb zatrudnienia W zapisie: „Szczególne wsparcie kierunkowe otrzymają osoby młode, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, kobiety po urodzeniu dziecka oraz osoby pracujące w rolnictwie pragnące się przekwalifikować” – brakuje odniesienia do grupy 50+. Ponieważ kategoria „seniorzy” obejmuje jedynie osoby powyżej 60. roku życia, rekomenduje się zastąpienie jej szerszym pojęciem „osoby 50+”, które obejmuje również przyszłych seniorów i lepiej odpowiada logice polityk aktywizacyjnych.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
100 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy B. Rozwój kwalifikacji i kompetencji osób korzystających z usług urzędów pracy „Wspieranie rozwoju kompetencji obejmie także kompetencje –cyfrowe” – jest to zbyt ogólny katalog – poza kompetencjami cyfrowymi nie wskazano innych kluczowych kompetencji np. zielonych o których była mowa przy transformacji. Rekomenduje się dodanie zielonych kompetencji.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
100 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy C. Wsparcie zatrudnienia osób młodych W zapisie: „...a także podnoszenie kompetencji cyfrowych zgodnie ze wzmocnionymi Gwarancjami dla -Młodzieży” – rekomenduje się oprócz podnoszenia kompetencji cyfrowych, dodanie „zielonych” umiejętności, umiejętności niezbędnych z punktu widzenia regionalnych /lokalnych specjalizacji oraz umiejętności niezbędnych w zawodach związanych z usługami zdrowotnymi i opiekuńczymi. Zgodnie z Gwarancjami zdefiniowanie priorytetów tematycznych dla wsparcia (na podstawie diagnoz regionalnych rynków pracy), przy czym nacisk powinien zostać położony na (1) umiejętności cyfrowe, (2) umiejętności „zielone”, (3) umiejętności niezbędne z punktu widzenia regionalnych /lokalnych specjalizacji, (4) umiejętności niezbędne w zawodach związanych z usługami zdrowotnymi i opiekuńczymi oraz Wytocznymi ds. EFS	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
100 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W treści opisanych rozwiązań w punkcie: 8. Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe A. Dalszy rozwój centralnych usług cyfrowych ochrony zdrowia Dodać: propozycje dla JST. Strategia opiera się o rozwiązania ponadregionalne (np. wdrożenie KSO,KSK), natomiast nie zawiera propozycji dla regionów. Mapa potrzeb zdrowotnych na lata 2022- 2026 wskazuje problemy, nad którymi w zakresie ochrony zdrowia powinno pochylić się każde z województw, natomiast strategia nie ma powiązania z tym dokumentem. Ze względu na różne potrzeby regionów (np. nie każde z województw ma platformy	Strategia jest dokumentem o 10-letnim horyzoncie oddziaływania oraz opracowanym na poziomie ogólnokrajowym. Rozwiązania dla województw w obszarze zdrowia będą uwzględnione w wojewódzkich planach transformacji oraz na

					regionalnej wymiany usług medycznych), centralizacja rozwiązań nie jest skutecznym rozwiązaniem. Należy wdrożyć programy rozwoju e- zdrowia zróżnicowane dla regionów, więcej możliwości dofinansowania rozwoju e-usług zdrowotnych (rozdział środków w trybach konkursowych) oraz postawić w zakresie rozwoju e- zdrowia bardziej na rozwiązania regionalne niż centralizację.	poziomie ogólnym - w strategii rozwoju regionalnego.
1010	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	8. Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe A. Dalszy rozwój centralnych usług cyfrowych ochrony zdrowia Strategia koncentruje się wyłącznie na centralnych usługach cyfrowych (IKP, e-rejestracja, KSO, KSK), pomijając możliwość realizacji rozwiązań regionalnych, które odpowiadają na specyficzne potrzeby pacjentów i systemów ochrony zdrowia w województwach. W pkt 8. A. należy dodać zapis: „Rozwój centralnych usług cyfrowych ochrony zdrowia będzie uwzględniał możliwość wdrażania rozwiązań regionalnych odpowiadających na lokalne potrzeby systemu ochrony zdrowia.”	Proponowany zapis jest zbyt szczegółowy jak na poziom dokumentu strategicznego.
1011	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Kluczowe wyzwania Zdanie „W polskim systemie transportowym każda gałąź transportu ma swoją rolę do odegrania, co w perspektywie najbliższych lat powinno przełożyć się na ukształtowanie w naszym kraju realnie zrównoważonej polityki transportowej, również w wymiarze terytorialnym” nie wydaje się przekonujące. W Polsce od lat, pomimo pełnienia przez każdą z gałęzi transportu własnej roli, nie ukształtowała się zrównoważona polityka transportowa.	Zrównoważona polityka transportowa w Polsce, zgodnie z Strategią Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r., ma na celu stworzenie spójnego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego. Główne cele obejmują poprawę dostępności transportowej, zwiększenie bezpieczeństwa, poprawę efektywności i ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko. Kluczowe działania to budowa zintegrowanej sieci, promocja transportu zbiorowego i niskoemisyjnego (np. pojazdy elektryczne), rozwój infrastruktury dla pieszych i rowerzystów, a także poprawa efektywności zarządzania transportem.
1012	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Kluczowe wyzwania Zamiar sformułowany w zdaniu: „Równolegle kontynuowane będą działania ukierunkowane na przeniesienie ładunków na bardziej ekologiczne środki transportu oraz wyrównanie dysproporcji międzygałęziowych”, przy braku dotychczasowej skuteczności ww. działań (uwzględnienie ich wdrażania w ogóle) nie zakłada żadnej zmiany status quo w tym obszarze, względnie zakłada ich dalsze utrzymanie, pomimo deklaratywnej chęci zmiany. Z tych powodów, należałoby wskazać bardziej konkretnie kierunkowe zamierzenia, np. na wzór określonych na potrzeby reformy publicznego transportu zbiorowego.	Uwaga odrzucona. Obecny zapis jest dostosowany do zapisów w dalszych częściach Strategii.
1013	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	Kluczowe wyzwania Po treści: „Rozwój systemu transportowego w Polsce wymaga w pierwszej kolejności istotnych nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę kolejową, w tym dużych prędkości. W Polsce w ostatnich latach ponoszono znaczne nakłady inwestycyjne na rozwój infrastruktury transportowej. W dalszym ciągu jednak zaległości inwestycyjne i utrzymaniowe oraz pojawiające się nowe potrzeby i wyzwania wymagają zwiększenia finansowania transportu kolejowego.” Dodać: Priorytetowe znaczenie powinny mieć połączenia kolejowe obsługujące regiony o dużym potencjale turystycznym, przemysłowym i transgranicznym. Niezbędne jest również systemowe wsparcie dla rozwoju kolei aglomeracyjnej i regionalnej, a także skuteczna integracja transportu kolejowego z komunikacją autobusową i taryfową. W regionach przygranicznych należy uwzględnić potrzebę modernizacji połączeń kolejowych z państwami sąsiednimi.	Priorytetyzowanie i umieszczanie projektów inwestycyjnych na listach podstawowych i rezerwowych programów wieloletnich dotyczących rozwoju infrastruktury kolejowej zależy m.in. od ich kontynuacji i stanu zaawansowania, a także dostępności środków finansowych potrzebnych na ich realizację. W chwili obecnej najwyższy priorytet realizacyjny posiadają projekty kontynuowane w ramach poprzedniej perspektywy finansowej 2014-2020, tj. projekty fazowane i etapowane.

101 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Kluczowe wyzwania Podpunkt: Ograniczony dostęp do transportu kolejowego w wielu regionach. Dotyczy to zwłaszcza województw we wschodniej Polsce. Wskaźnik podróży koleją w Polsce, pomimo wzrostu, na tle innych krajów europejskich jest niewielki. Statystyczny mieszkaniec Polski podróżuje koleją rzadziej niż średnio w UE (w Polsce 10,8 podróży koleją na rok, średnio w UE – 17,879). Uzupełnić opis: Ograniczony dostęp do transportu kolejowego w wielu regionach, zarówno we wschodniej Polsce, jak i w niektórych obszarach centralnych oraz południowych. Wskaźnik podróży koleją w Polsce, pomimo wzrostu, na tle innych krajów europejskich jest niewielki. Statystyczny mieszkaniec Polski podróżuje koleją rzadziej niż średnio w UE (w Polsce 10,8 podróży koleją na rok, średnio w UE – 17,8).	Zapis "problem ograniczonego dostępu do transportu kolejowego występuje zwłaszcza we wschodniej Polsce" w opisie wyzwania wynika z faktu, iż najniższa dostępność transportu kolejowego w Polsce występuje w województwach podlaskim i lubelskim. W województwie podlaskim jest najmniej stacji kolejowych, a niektóre miasta subregionalne, jak Łomża, nie mają dostępu do kolei pasażerskiej. Województwa lubelskie (oraz lubuskie) mają najmniejszy odsetek mieszkańców mieszkających w zasięgu 30 minut pieszo od większych stacji kolejowych.
101 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118	Kluczowe wyzwania Po treści: „Transport publiczny realizowany transportem kolejowym wymaga wymiany taboru konwencjonalnego i zapewnienia taboru kolei dużych prędkości. W związku ze starzejącym się taborom konwencjonalnym (średni wiek ponad 30 lat) istnieje konieczność jego dalszej wymiany na nowy, dostosowany do oczekiwań i potrzeb pasażerów.” Dodać zdanie: Niezbędne jest także wsparcie i modernizacja taboru w połączeniach regionalnych i aglomeracyjnych, gdzie kolej aglomeracyjna ma kluczowe znaczenie dla codziennej mobilności.	W Strategii wprowadzono systemowe zapisy bez wskazania konkretnych kategorii połączeń.
101 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118-119	Kluczowe wyzwania Po treści: „Wciąż słabo rozwinięty jest transport niskoemisyjny. Jego znaczenie rośnie w wyniku realizacji priorytetów polityki energetyczno-klimatycznej oraz z powodu stale obniżających się kosztów zakupu pojazdów o niższej emisji oraz niższych kosztów eksploatacji tych pojazdów względem pojazdów o tradycyjnym napędzie spalinowym.” Dodać zdanie: W regionach o rozwiniętej sieci transportu publicznego konieczne jest szczególne wsparcie dla wdrażania niskoemisyjnych rozwiązań, które poprawią jakość powietrza i komfort podróżowania.	Wsparcie dla wdrażania niskoemisyjnych rozwiązań nie może być skierowane tylko dla regionów o rozwiniętej sieci transportu publicznego.
101 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Treść: „Jednocześnie nie wyklucza to potrzeb infrastrukturalnych w zakresie połączeń regionalnych i międzyregionalnych. ZSK będzie uwzględniać potrzeby województw o utrudnionym dostępie do kolei.” Uzupełnić ostatnie zdanie: ZSK będzie uwzględniać potrzeby województw o utrudnionym dostępie do kolei, ale także tych regionów, gdzie dostęp do kolei jest stosunkowo dobry, lecz gdzie rozwój i optymalizacja sieci kolejowej mogą znacząco wpłynąć na poprawę mobilności i integrację transportową.	Niejasna intencja wnioskodawcy - proponowana zmiana pozostałaby bez wpływu na trwający projekt ZSK, który w swoim założeniu ma za zadanie przygotować plan rozwoju polskiej sieci kolejowej na obszarze całego kraju (a nie tylko regionów "o utrudnionym dostępie" co zdaje się sugerować wnioskodawca).
101 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	1. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej B. Wprowadzenie systemowego podejścia do prognozowania i planowania rozwoju infrastruktury kolejowej opartego o zaawansowane modele analityczne wykorzystywane na potrzeby administracji publicznej Należy uzupełnić zapisy w punkcie E. Kontynuacja inwestycji drogowych o informacje dotyczące dróg regionalnych: 1. „.....Istniejąca sieć dróg krajowych oraz regionalnych rozwijana będzie przez dostosowanie do wymaganych przepisami parametrów i oczekiwanego stanu technicznego, a także uzupełniania o elementy infrastruktury zwiększające bezpieczeństwo ruchu drogowego z uwzględnieniem niechronionych jego uczestników...”. 2. „.....Pozwoli to optymalnie zaplanować działania związane z utrzymaniem i remontami sieci dróg krajowych oraz regionalnych tak, by zachować odpowiedni stan dróg przy jak najmniejszym koszcie całkowitym w całym cyklu życia infrastruktury”. Dodatkowo wnosi się o: jednoznaczne wskazanie dróg wojewódzkich jako kluczowego elementu sieci drogowej, niezbędnego dla zapewnienia spójności terytorialnej i gospodarczej kraju. Podkreślenie ich roli w rozkładzie ruchu z sieci krajowej	Nie jest jasne jakie kategorie dróg wskazywane są przez autorów uwagi jako "drogi regionalne". Ponadto należy zauważyć, iż możliwość przeprowadzenia naborów wniosków o dofinansowanie z RFRD uzależniona jest od możliwości finansowych Funduszu.

					oraz w obsłudze połączeń regionalnych jak również bezpośrednich połączeń transgranicznych; • wprowadzenie zapisu o konieczności wsparcia na poziomie krajowym strategicznych inwestycji na drogach wojewódzkich, ze szczególnym uwzględnieniem budowy obwodnic miast i miejscowości i dróg regionalnych – ostatni i jedyne nabór na działania „Zadania obwodnicowe” w ramach Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (RFRD) został przeprowadzony w 2021 roku a na „Zadania wojewódzkie” w 2023 roku.	
1019	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego A. Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów Proponuje się zmienić tytuł: „A. Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów” na: „A. Wprowadzenie integratorów przewozów” – ten fragment projektu przewiduje powołanie obok regionalnych integratorów transportu także „krajowego integratora transportu”. Z uwagi zatem na to, iż fragment tekstu wykracza poza poziom regionalny, zasadnym jest odpowiednia modyfikacja tytułu.	Uwaga niezasadna. W projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) nie przewiduje się utworzenia integratora na poziomie krajowym.
1020	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego Zasadnym wydaje się dodanie zapisu wskazującego na potrzebę wprowadzenia – w ramach reformy systemu publicznego transportu zbiorowego – rozwiązań umożliwiających organizatorom publicznego transportu zbiorowego uruchamianie, w uzasadnionych przypadkach, przewozów o charakterze użyteczności publicznej także na liniach komunikacyjnych, które nie zostały ujęte w planie transportowym przygotowanym przez marszałka województwa. Proces wskazywania linii komunikacyjnych utworzonych w celu walki z wykluczeniem komunikacyjnym w przygotowywanych przez marszałków województw kompleksowych planach transportowych może być nieefektywny. Sam proces uchwalania planu będzie długotrwały (zbieranie propozycji od pozostałych jednostek samorządu terytorialnego, analiza danych, uzgodnienia, konsultacje) i może potrwać kilka lub kilkanaście miesięcy, do tego należy doliczyć czas potrzebny na przeprowadzenie naboru wniosków z FRPA. Tymczasem, sytuacja w transporcie autobusowym jest bardziej dynamiczna. Prywatny przewoźnik może uruchomić linię w kilkadziesiąt dni (uzyskać zezwolenie) a zlikwidować linię w ciągu kilku dni (wygasić zezwolenie). W ostatnim przypadku, uzupełnienie powstałej z dnia na dzień „białej plamy komunikacyjnej” może zająć JST ponad rok. W związku z powyższym należy przewidzieć szybszą ścieżkę umożliwiającą interwencję samorządu na rynku przewozów autobusowych, bez konieczności aktualizacji planów transportowych.	Wskazana kwestia zostanie uregulowana w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232).
1021	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	H. Wprowadzenie Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego „Ze względu na znaczne braki w dotychczasowej ofercie Wspólnego Biletu zaszła potrzeba realizacji nowej koncepcji. Realizacja projektu Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego (OBZ) zapewni możliwość wyszukania i zakupu zintegrowanego biletu łączącego różne rodzaje transportu publicznego, a także zapewni system rozliczeń pomiędzy przewoźnikami. Założeniem jest zaprojektowanie i wdrożenie ogólnopolskiej, zintegrowanej platformy cyfrowej do obsługi dynamicznej informacji pasażerskiej i sprzedaży zintegrowanych biletów, tj. OBZ w ramach kolejowych przewozów pasażerskich (regionalnych i dalekobieżnych) z możliwością rozbudowy systemu cyfrowego o transport autobusowy i aglomeracyjny.” Do powyższego fragmentu należy dodać zdanie: Istotne będzie wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń i rozwiązań regionalnych, które funkcjonują z powodzeniem w niektórych województwach, zapewniając sprawną integrację taryfową i transportową.	Uwaga uwzględniona
1022	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	3. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej B. Zapewnienie taboru kolei dużych prędkości (KDP) oraz taboru konwencjonalnego do obsługi linii kolejowych „Pomimo że średni wiek taboru kolejowego systematycznie zmniejsza się, to nadal nie jest on adekwatny do potrzeb i aktualnych standardów. W sposób szczególny doinwestowania wymaga sektor przewozów o charakterze regionalnym w zakresie wymiany najstarszego taboru, którego udział w tym sektorze przewozów jest wciąż znaczący. Zakres wymaganych modernizacji oraz proces wycofywania najstarszego taboru może drastycznie wpłynąć na zdolności przewozowe największego przewoźnika pasażerskiego w Polsce – Polregio.” Należy przeformułować ostatnie zdanie w następujący sposób: Zakres wymaganych modernizacji oraz proces wycofywania najstarszego taboru mogą istotnie wpłynąć na zdolności przewozowe przewoźników realizujących regionalne przewozy pasażerskie, takich jak Polregio czy samorządowe spółki kolejowe.	Uwaga odrzucona. W oparciu o uwagę Centrum Unijnych Projektów Transportowych przyjęto, że spółka POLREGIO nie będzie wskazywana z nazwy.
1023	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	3. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej C. Zwiększenie częstotliwości przewozów kolejowych (osobowych i towarowych) „W celu zwiększenia częstotliwości transportu pasażerskiego realizowane są inwestycje zmierzające do odnowienia parku taborowego, jak też rozwoju oferty dla podróżnych. Do 2030 r. nastąpi ok. dwukrotny wzrost liczby pociągów największego przewoźnika – PKP Intercity (w stosunku do 2021 r.). Oferta przewoźnika zakłada realizację gęstej sieci	Uwaga dotyczy rozwoju transportu kolejowego przez regiony. Uwaga nie jest właściwa dla dokumentu SRP2035.

			telekomunikacyjnej		połączeń o wysokiej częstotliwości. Z kolei na poziomie regionalnym, zwłaszcza na obszarach „ubogich transportowo”, będą uruchamiane nowe lub dodatkowe usługi przewozowe w transporcie kolejowym przez organizatorów publicznego transportu zbiorowego.” Uzupełnić zdanie: Z kolei na poziomie regionalnym, zwłaszcza na obszarach „ubogich transportowo”, będą uruchamiane nowe lub dodatkowe usługi przewozowe w transporcie kolejowym przez organizatorów publicznego transportu zbiorowego, a także zwiększana będzie częstotliwość kursowania istniejących pociągów oraz wydłużane będą trasy wybranych relacji.	
102 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	3. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej D. Utrzymanie konkurencyjności branży przewozów drogowych W tym rozdziale diagnozuje się konieczność zapewnienia środków na wymianę taboru; „W tym zakresie obejmie to m.in. wsparcie wymiany floty, co wiązać się będzie z koniecznością identyfikacji i zabezpieczenia środków finansowych na ten cel”. Należy doprecyzować, że powyższy zakres zamierzonej interwencji obejmie również drogowy transport pasażerski (wykonywany na szczeblu regionalnym i lokalnym), który również boryka się z problemem przestarzałego parku pojazdów.	Intencją autorów było wprowadzenie zapisów o charakterze ogólnym. Zapisy szczegółowe znajdują się w dokumentach sektorowych.
102 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	4. Poprawa bezpieczeństwa oraz cyfryzacja i automatyzacja w transporcie B. Utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich Zasadnym wydaje się podkreślenie w SRP 2035, że utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich powinno stanowić priorytet w działaniach podejmowanych na rzecz rozwoju mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej oraz pierwszy krok w walce z wykluczeniem komunikacyjnym. Jednym z podstawowych problemów systemu publicznego transportu zbiorowego jest brak pełnej warstwy informacyjnej dotyczącej funkcjonujących linii autobusowych. Wprawdzie w Strategii przewidziano utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich (str. 129) jednak bez wskazania terminu wprowadzenia (brak w Planie działań na lata 2026-2029) – a wydaje się, że powinien to być pierwszy krok w reformie. Tylko ogólnopolska, aktualna baza zawierająca wszystkie funkcjonujące linie autobusowe pozwoli na pokazanie rzeczywistej sytuacji, wskazanie „białych plam komunikacyjnych” oraz określenie prawidłowego kierunku interwencji. Niezbędnym elementem powyższej bazy powinna być aktualna baza przystanków komunikacyjnych. Prowadzenie powyższych rejestrów (na bieżąco aktualizowanych) powinno wiązać się z nałożeniem obowiązku przekazywania aktualnych danych przez odpowiednie instytucje oraz uwzględnienie kar za niewywiązywanie się z powyższego obowiązku. Obecna propozycja ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (numer z wykazu prac legislacyjnych: UD232), przewiduje prowadzenie przez Marszałków, regionalnych portali rozkładów jazdy linii komunikacyjnych częściowo sfinansowanych ze środków Funduszu rozwoju przewozów autobusowych (FRPA). Tak przedstawiona informacja nie będzie prezentowała kompletnej siatki połączeń i tym samym nie będzie w pełni przydatna dla pasażerów. Ramowe rozwiązanie informatyczne, na którym będą pracować (w zakresie treści dot. przewozów – w kontekście stopnia spełnienia potrzeb przewozowych) poszczególni integratorzy/koordynatorzy powinno być spójne i zapewnione przez szczebel centralny. Proponowany zapis zdaje się potwierdzać, że nad takim rozwiązaniem pracuje strona rządowa.	W sierpniu i wrześniu 2025 r. przeprowadzone były konsultacje społeczne projektu ustawy o zmianie ustawy o drogach publicznych oraz niektórych innych ustaw (UC89). Celem projektu jest implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2661 z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie zmiany dyrektywy 2010/40/UE w sprawie ram wdrażania inteligentnych systemów transportowych w obszarze transportu drogowego oraz interfejsów z innymi rodzajami transportu. Elementem tej ustawy jest wdrożenie docelowego Krajowego Punktu Dostępu do danych o podróżach multimodalnych (zmiany w ustawach o publicznym transporcie zbiorowym i o transporcie drogowym), który gromadził będzie do ponownego wykorzystania jednoliczne w ramach UE (standard NeTEx) dane o przystankach i rozkładach jazdy. Skutkiem tego projektu ma być łatwiejsze i sprawniejsze zarządzanie danymi w publicznym transporcie zbiorowym. Stworzona zostanie w związku z tym baza przystanków i rozkładów jazdy, dzięki czemu zarówno przewoźnicy, jak i jednostki samorządowe będą miały do nich nieodpłatny dostęp.
102 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury	130	4. Poprawa bezpieczeństwa oraz cyfryzacja i automatyzacja w transporcie E. Cyfryzacja procesu wydawania uprawnień i dokumentów transportowych Należy rozszerzyć cyfryzację na proces wydawania uprawnień i dokumentów niezbędnych do funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego (m.in. zezwolenia na wykonywanie regularnego przewozu osób w krajowym	W kwestii „Cyfryzacja procesu wydawania uprawnień i dokumentów transportowych” wyżej opisany projekt ustawy (UC89) zakłada także

			transportowej i telekomunikacyjnej		transportie drogowym/zaświadczenia na wykonywanie publicznego transportu zbiorowego) – obecnie projekt przewiduje wprowadzenie tego rodzaju rozwiązań jedynie w odniesieniu do uprawnień i dokumentów wydawanych przez Głównego Inspektora Transportu Drogowego. Tak zaprojektowany proces mógłby kompleksowo uporządkować warstwę związaną z przystankami, poprzez elektroniczny proces zdobywania pozwoleń na ich wykorzystywanie w sposób powiązany z centralnym rejestrem przystanków.	cyfryzację zaświadczeń i zezwoleń na prowadzenie przewozów regularnych.
1027	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Cele do osiągnięcia – wskaźniki Dobór wskaźników mających obrazować osiąganie zakładanych celów wydaje się opatrnie dobrany do przewidywanych działań i zdaje się mocno zawężyć obszary, które mają być monitorowane pod kątem stopnia realizacji strategii: założone w projekcie Strategii wskaźniki nie pokażą wzrostu sieci kolejowej, jakoby zakładanej przez Strategię, gdyż we wskaźnikach autorzy przewidzieli jedynie „Stopień realizacji inwestycji drogowych” – chociaż w części diagnostycznej nie wykazano symetrycznych braków w rozwoju infrastruktury drogowej wobec kolejowej – faktycznie wymagającej rozbudowy. Podobnie wskaźniki nie zobrazują ani przyrostu ładunków (lub pracy) w przewozach towarów w transporcie kolejowych (na co wskazano w Strategii na str. 115 „Konieczne jest zwiększenie roli kolei w przewozach towarowych poprzez przeniesienie części ładunków z transportu drogowego na transport szynowy”). Nie pokażemy również żadnej skuteczności zamierzonych działań w obszarze reformy publicznego transportu zbiorowego. Na str. 114 w Kluczowych wyzwaniach wskazuje się, iż „w najbliższych latach istotne środki zostaną skierowane również na wspieranie transportu publicznego, zaś znaczna część polityki transportowej państwa skupi się na rozwoju przewozów pasażerskich.” W kierunkach działań określono cały rozdział „Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego” rozbitego na 9 działań (o których szczegółowo wspomina się w zał. nr 1 Plan działań), jednak nie zamierza się monitorować ich wdrażania ani efektywności, co należy uznać za poważny brak.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii. Ocena rezultatów Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do roku 2032) jest możliwa przez wskaźnik „Długość przebudowanych torów (w km) w ramach Programu”, którego docelowa wartość została określona na 12500 km torów.
1028	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-135	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej Z analizy zapisów Strategii wynika, że priorytet w rozwoju transportu kolejowego nadany został przede wszystkim potrzebom transportu pasażerskiego, co potwierdza liczba planowanych działań ukierunkowanych na ten obszar. Może to sugerować, że rozwój kolejowego transportu towarowego został przesunięty na dalszy plan. Strategia powinna jednak w równym stopniu uwzględniać potrzeby transportu towarowego, jako kluczowego elementu systemu logistycznego i gospodarczego kraju.	Uwaga uwzględniona.
1029	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Kluczowe wyzwania Błąd w punkcie: bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną ... – powtórzono słowo „pełnego”.	Uwaga podobna - 392
1030	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Zwrócenie uwagi na konieczność wielowymiarowego, skoordynowanego wzmocnienia bezpieczeństwa wodnego – Polska jest krajem o relatywnie niskich zasobach wodnych (dostęp do słodkiej wody dobrej jakości jest coraz częściej towarem deficytowym). Istnieje potrzeba skoordynowania działań oraz wzmocnienia współpracy instytucji w zakresie działań związanych z skutkami niedoboru i nadmiaru wody oraz poprawy jakości wody. Warto również zwrócić uwagę na kwestię bezpieczeństwa wodnego ludności w sytuacjach kryzysu/konfliktu zbrojnego: rozwój systemów alternatywnego, rozproszonego pozyskania wody pitnej (zwłaszcza w miastach). Inwentaryzacja i modernizacja istniejącej infrastruktury studni czerpakowych, poprawa jakości wody w nich, tworzenie nowych punktów poboru, edukacja ludności na temat lokalizacji tych punktów oraz zasad korzystania z nich.	Działania służące dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia w wodę zostały przewidziane w działaniu pn. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa.
1031	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Konieczne jest uwzględnienie w dokumencie specyfiki obszarów przemysłowych i okolicznych, w których skala skutków zakończenia procesów produkcyjnych wymaga inwestycji przywracających teren do użytkowania. Przykładem może być teren Olkusza i okolic, borykających się ze skutkami zakończenia działalności górniczej, gdzie dochodzi do powstawania zapadlisk, znaczącego zaburzenia stosunków hydrologicznych, w szczególności niekontrolowanego zalewania terenów wodami podziemnymi, co może doprowadzić do katastrofy ekologicznej i infrastrukturalnej. W strategii należałoby wskazać plan działań dla takich obszarów z poziomu krajowego.	Uwaga zostanie uwzględniona.

103 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Kluczowe wyzwania Mapa 9. Obszary Polski zagrożone suszą i powodzią – do rozważenia rozdzielnie klasy zagrożenia suszą: słabo i umiarkowanie. Obecna klasyfikacja może być zbyt ogólna, pokazanie umiarkowanego zagrożenia suszą jako odrębnej klasy niż słabe zagrożenie suszą pozwoli lepiej oddać zróżnicowanie tych obszarów, a także pozwoli uniknąć błędnych ocen i planowania. Umiarkowane zagrożenie wskazuje, że problem jest zauważalny i występuje w średnim natężeniu (co może wymagać podjęcia pewnych działań), natomiast słabe zagrożenie, że problem jest mało istotny.	Uwaga zostanie uwzględniona.
103 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	178	1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków B. Poprawa efektywności energetycznej budynków „(...) Dla nowych budynków zostanie przyjęty standard bezemisyjności od 2030 r., a w przypadku budynków użyteczności publicznej – od 2028 r.” Dodać zdanie: Zostaną zapewnione dedykowane środki na renowację budynków publicznych, w tym zabytkowych, w celu dostosowania ich do nowych standardów energetycznych.	Uwaga częściowo uwzględniona. Dodano w działaniu pn. Poprawa efektywności energetycznej budynków, str. 173 - "(...)Wsparcie w tym zakresie będzie dostosowane do rodzaju budynku i potrzeb beneficjentów programów wsparcia.", Zdanie: "Upowszechnione zostaną audyty efektywności energetycznej oraz świadectwa charakterystyki energetycznej z prezentacją danych w postaci klas charakterystyki energetycznej.", przesunięto wyżej, z końca akapitu.
103 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	178	3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne B. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa „(...) Inwestycje służyć będą zwiększeniu istniejącej zdolności retencyjnej zlewni (preferowana będzie mała retencja) oraz zabezpieczeniu terenu i istniejącej infrastruktury oraz mieszkańców przed stratami powodziowymi.” Dodać zdanie: W ramach działań możliwy będzie także zakup niezbędnego sprzętu i technologii umożliwiających skuteczne reagowanie na zagrożenia powodziowe i minimalizowanie ich skutków.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
103 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	178-179	3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne C. Przeciwdziałanie skutkom suszy Należy dodać zdanie na końcu akapitu: Planuje się także zakup sprzętu, który umożliwi skuteczną reakcję na zagrożenia związane z suszą, w tym pożary wynikające z długotrwałego braku opadów.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
103 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	4. Wzmacnianie integracji społecznej C. Wzmocnienie roli instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego „Wzmocnienie instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego będzie dotyczyć zarówno rozwoju oferty, jak i infrastruktury.” Należy dodać propozycję rozwiązania: Instytucjom kultury należy zapewnić warunki do rozwoju, w tym możliwość rozbudowy obiektów i infrastruktury, co umożliwi poszerzenie oferty kulturalnej i zwiększenie zainteresowania nią wśród mieszkańców. Dofinansowanie powinno być możliwe zarówno dla państwowych, jak i dla samorządowych instytucji kultury na takich samych warunkach.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
103 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217	4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju A. Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa Należy dodać propozycje dla JST. W strategii brakuje wytycznych, w zakresie rozwoju cyberbezpieczeństwa dla JST oraz regionów. Dokument skupia się na rozwoju cyberbezpieczeństwa na poziomie ponadregionalnym, natomiast nie przedstawia diagnozy potrzeb dla regionów w tym zakresie. Należałoby rozwinąć opis o projekty rozwiązań,	W projektowanym Priorytecie 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, w działaniu 4A: Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa jest mowa o podmiotach krajowego systemu

					które mogłyby wdrożyć JST (szczególnie w kontekście zbliżającego się utworzenia Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności, gdzie jednym z komponentów będzie rozwój cyberbezpieczeństwa dla JST.)	cyberbezpieczeństwa (KSC), do których należą jednostki samorządu terytorialnego (JST) oraz o wsparciu JST. Zgodnie z zapisami projektowanej Strategii Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2025-2029, która w sposób bezpośredni doprecyzowuje omawiane zagadnienia, JST stanowią kluczowy element KSC. W ramach działań strategicznych przewiduje się utworzenie wojewódzkich zespołów specjalistów ds. cyberbezpieczeństwa, działających na poziomie lokalnym i wspierających podmioty publiczne w obsłudze incydentów, odzyskiwaniu danych oraz w realizacji działań podnoszących poziom świadomości w zakresie cyberbezpieczeństwa. Kontynuowany będzie program „Cyberbezpieczny Samorząd”, obejmujący szkolenia oraz zakup niezbędnego sprzętu i oprogramowania. Rząd będzie wspierał JST w tworzeniu oraz rozwijaniu samorządowych struktur odpowiedzialnych za cyberbezpieczeństwo, co ma szczególne znaczenie w kontekście ograniczonych zasobów kadrowych i technicznych wielu jednostek. W celu zmniejszenia deficytu specjalistów w obszarze cyberbezpieczeństwa w JST planuje się uruchomienie przedsięwzięcia polegającego na budowie Lokalnych Centrów Cyberbezpieczeństwa, funkcjonujących jako Centra Usług Wspólnych w obszarze IT. Centra te zapewnią wysoki poziom bezpieczeństwa cyfrowego dla licznych instytucji funkcjonujących na szczeblu lokalnym i regionalnym. Ponadto prowadzone będą działania ukierunkowane na wsparcie samorządów wojewódzkich w realizacji przedsięwzięć związanych z cyberbezpieczeństwem w ramach programów regionalnych.
1038	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	3. Ułatwienia w kontaktach obywatela z administracją i dostępie do danych A. Dalszy rozwój e-administracji Należy dodać propozycje rozwoju systemu e-doręczeń w administracji, pomimo konieczności (jeśli to możliwe) stosowania e-doręczeń w administracji, dużo dokumentów nadal jest wysyłanych w formie tradycyjnej (pomimo	Zapisy strategii w priorytecie 3.5, działaniu 3A zostaną uzupełnione.

					preferencji doręczeń elektronicznych i założonej skrzynki do e-doręczeń) lub poprzez e-puap, który docelowo ma zostać wygaszony.	
103 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	234	3. Ułatwienia w kontaktach obywatela z administracją i dostęp do danych B. Poprawa interoperacyjności oraz jakości danych zawartych w rejestrach publicznych Należy dodać zdanie na końcu: Rozwiązania te będą uwzględniać specyficzne potrzeby JST, co zapewni ich efektywne wdrożenie i wykorzystanie mechanizmów dostępu do danych na poziomie lokalnym.	Zostaną dodane zapisy w priorytecie 3.5 w działaniu 2.B. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa oraz poprawa koordynacji w wymiarze instytucjonalnym.
104 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju Postulujemy, aby w ramach katalogu miast wskazanych jako „regionalne aglomeracje miejskie” ująć miasto Nowy Sącz. W rozdziale „Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju” przy opisie policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych jako regionalne aglomeracje miejskie wskazano miasto Tarnów. Należy jednak podkreślić, że w przypadku województwa małopolskiego Tarnów należy traktować na równi z Nowym Sączem – miasta te są podobnej wielkości (Tarnów 103 tys. mieszkańców, Nowy Sącz 80 tys. mieszkańców) i pełnią podobne funkcje o znaczeniu regionalnym. Pozostawianie Nowego Sącza w katalogu z pozostałymi miastami z Małopolski (Oświęcim, Nowy Targ, Zakopane), których liczba mieszkańców oscyluje w granicach 25-25 tys. osób (czyli o ponad połowę mniej) jest niewłaściwe również z uwagi na różny poziom usług, jakie świadczą te miasta. W „Hierarchii funkcjonalnej miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020” opracowanej przez Instytut Rozwoju Miast i Regionów te dwa miasta należą do takiej samej grupy ośrodków IV rzędu (ośrodki subregionalne).	Z uwagi na lokalizacyjne, gospodarcze i demograficzne uwarunkowania Tarnowa, postanowiono umieścić do o poziom wyżej w hierarchii niż Nowy Sącz.
104 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju Przy opisie systemu powiązań transportowych, w ramach powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym zabrakło relacji „Kraków – Nowy Sącz (DK 75 o standardzie ruchu przyspieszonego)”, co wymaga uzupełnienia zarówno w tekście, jak i na grafice przedstawiającej model struktury funkcjonalno-przestrzennej (mapa 12, str. 261).	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już

						istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
104 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju Wykaz kolejowych połączeń konwencjonalnych (jako ważnych z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych) – dla zachowania ww. warunku, powinien zostać zmodyfikowany w sposób zapewniający bezpośrednie trasowanie połączeń z Tarnowa w kierunku północnym: Kraków/Tarnów / Kielce/Tarnów – Nowy Sącz – gr. państwa ze Słowacją (Muszyňa).	Zgodnie z zawartą w SRP2035 informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego". Ponadto, połączenie Tarnów - Nowy Sącz - gr. państwa jest już wymienione.
104 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski wciąż nie przedstawia wszystkich powiązań i elementów kluczowych dla rozwoju kraju. W obecnej postaci jest to po prostu mapa powiązań transportowych z kierunkami powiązań energetycznych do sąsiednich państw. Model należy uzupełnić o graficzną prezentację pozostałych wymienionych elementów w części tekstowej, tj. system powiązań ekologicznych, bardziej szczegółowy system powiązań transportowych, strefy wielofunkcyjne oraz problemowe.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
104 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	W przypadku ustaleń i rekomendacji dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym należy zauważyć, że: - część ustaleń to wytyczne do sporządzenia modelu SFP regionu, a nie rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym (np. uwzględnienie hierarchii sieci osadniczej kraju, obowiązek uszczegółowienia granic miejskich obszarów funkcjonalnych, wyznaczenie granic miejskich obszarów zurbanizowanych wyznaczenie wiejskich obszarów osadniczych w podziale na strefy zróżnicowanej intensywności procesów osadniczych); - część ustaleń jest niespójna z dokumentem (np. „wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich” – delimitacja tych obszarów została już wskazana w projekcie SRP 2035, dlatego istnieje niespójność, czy powinna być wprowadzana dodatkowa (równoległa) delimitacja na poziomie wojewódzkim – w tym aspekcie, mając na względzie podział kompetencyjny, region powinien wyznaczać obszary funkcjonalne dla ośrodków miejskich niższego rzędu); - część ustaleń wykracza poza politykę przestrzenną (np. określenie zasad ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym stref żywicielskich przed zainwestowaniem).	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
104 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: Dotyczy: „wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy” Proponuje się zmianę zapisu na: wskazanie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz wyznaczenie optymalnych obszarów rozwoju zabudowy	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
104 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: Dotyczy: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zielenią urządzonej w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ściekowych);” To są wymagania zbyt szczegółowe. Tego rodzaju regulacje są właściwe dla planowania na poziomie lokalnym (m. in. standardy urbanistyczne) i są regulowane przepisami rozporządzenia wykonawczego do uopizp. W przypadku województwa można mówić jedynie o regionalnych zasadach adekwatnych do skali poziomu regionalnego. Należy też pamiętać, że ustawa daje gminie prawo ustalenia w strategii innych niż wyliczone wg przepisów ustawowych – „szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy”.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistycznej regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej, w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.

104 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: Dotyczy: „uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym” Uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych jest mało realne, ponieważ jest to kompetencja RDOŚ. Problem korytarzy pozostaje do rozstrzygnięcia dopiero na etapie sporządzania OOS. Korytarze są niezwykle ważnym elementem struktur przestrzennych, ponieważ decydują o ciągłości systemu przyrodniczego.	Uwaga o charakterze komentarza
104 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu Dotyczy: „określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu,” Należy zmienić na: określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu oraz uwzględnienie rekomendacji i wytycznych dla krajobrazów priorytetowych wyznaczonych w ramach audytu krajobrazowego	Tekst zostanie uzupełniony
104 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego A. Weryfikacja efektów reformy systemu planowania przestrzennego Reforma systemu planowania przestrzennego, w tym zmiany na poziomie regionalnym i terminy wejścia w życie poszczególnych przepisów skutkują tym, że rozstrzygnięcia planistyczne na poziomie gmin zdeterminują rozstrzygnięcia na poziomie regionalnym. Weryfikacja efektów reformy ma nastąpić po utrwaleniu przez gminy dotychczasowych kierunków polityki przestrzennej, zorientowanej na maksymalizację powierzchni przewidzianych do zabudowy i umożliwiającej rozpraszanie zabudowy, często kosztem cennych terenów przyrodniczych, rolnych, o dużych walorach krajobrazowych. W tym kontekście zapisy o celach reformy, efektywnie zagospodarowanej przestrzeni czy spójności systemów przyrodniczych są niewiarygodne.	Uwaga o charakterze komentarza
105 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego B. Zmiany formy i zakresu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Wątpliwości budzi zapis: „...Na podstawie przeprowadzonych badań zostaną zaproponowane zmiany, które ułatwią gminom gospodarowanie przestrzenią na poziomie miejscowym...” – sformułowanie to jest zbyt ogólne i wymaga doprecyzowania. Należy zwrócić uwagę, że na etapie sporządzania dokumentów planistycznych dla gmin kluczowe jest ograniczenie wprowadzania nowej zabudowy w miejscach, gdzie mogłoby to prowadzić do pogorszenia walorów krajobrazowych terenu lub powstawania chaosu przestrzennego. Wprowadzanie ułatwień dla gmin w zakresie gospodarowania przestrzenią na poziomie miejscowym (tzw. usprawnienie planowania przestrzennego) nie może stać w sprzeczności z zasadami ochrony systemów przyrodniczych, walorów krajobrazowych, ładu przestrzennego oraz kształtowania zwartych układów urbanistycznych. Wskazane jest przyjęcie zasad zagospodarowania przestrzennego i kształtowania zabudowy w taki sposób, aby chronić tereny otwarte przed zabudową rozproszoną oraz sprzyjać powstawaniu zwartych układów urbanistycznych. Szczególnie ważne jest przeciwdziałanie niekontrolowanemu rozlewaniu się zabudowy oraz priorytetowe wykorzystanie terenów już przeznaczonych pod inwestycje, które pozostają niezagospodarowane. Z drugiej strony należy podkreślić, że w tym kontekście konieczne jest stworzenie odpowiednich narzędzi, które pozwolą skutecznie egzekwować zasady racjonalnego kształtowania przestrzeni w duchu ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Obowiązujące w tym względzie przepisy ustawowe, wprowadzone reformą systemu nie tylko nie zatrzymują dotychczasowych patologii, ale je utrwalą i pogłębiają. Dodatkowo należy podkreślić, że od lat problemem zgłaszanym przez gminy jest opieszałość, przewlekłość i rażąco niska sprawczość organów powiatowych nadzorów budowlanych w zakresie walki z samowolami budowlanymi, w tym w szczególności doprowadzenie do respektowania i egzekwowania prawa. To bardzo ważna kwestia w zakresie kształtowania ładu przestrzennego. Treść zawarta pod postulatem „zmiany formy i zakresu mpzp” jest ze sobą niespójna. O cyfryzacji i wizualizacji mpzp (m.in. Rejestrze Urbanistycznym) mowa jest w pkt. A. Ten postulat sugeruje dokonanie zmian w przepisach ustawy o p.z.p. dotyczących zakresu i formy a więc powinien zawierać konkretne informacje co powinno być zmienione (np. co powinien zawierać zreformowany plan miejscowy, dodać nowe wskaźniki, usunąć zbędne elementy planu, zmienić obowiązujące wymagania dotyczące formy, w jakiej mpzp będzie umieszczany w rejestrze urbanistycznym itp.) i jaki powinien być standard zmieniony danych. Tego w tej części dokumentu zabrakło i wydaje się, że nie o to chodzi.	Treść strategii jest wystarczająca w zakresie szczegółowości dokumentu. Nie mniej przedstawioną opinię wykorzystamy w dalszych pracach nad systemem planowania przestrzennego.
105 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Działania na rzecz	268	2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego D. Integracja planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego na poziomie regionalnym.	Postulat jest sprzeczny z Uchwałą Rady Ministrów z 2018 roku w

		Województwa Małopolskiego	kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym		Nie jest jasne co należy rozumieć we fragmencie: „Planowanie przestrzenne na poziomie regionu będzie umożliwiło wdrożenie ustaleń strategii rozwoju województwa, a także rozstrzygnięć strategicznych z zakresu mobilności i środowiska. Zmiany w regionalnym planowaniu przestrzennym i jego dokumentach zapewnią efektywniejszą współpracę w ramach obszarów funkcjonalnych. Ich celem będzie z jednej strony zwiększenie odporności na przewidywane kryzysy społeczne, gospodarcze, środowiskowe i polityczne.” Obecne brzmienie fragmentu jest mało precyzyjne i może być niejednoznacznie interpretowane. Sformułowania takie jak „umożliwianie wdrożenia ustaleń strategii rozwoju województwa” jest ogólne i nie wskazują, w jaki sposób planowanie przestrzenne ma to realizować. Proponuje się przeredagowanie tego fragmentu w następujący sposób: Integracja planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego na poziomie regionalnym będzie polegała na silniejszym powiązaniu zapisów strategii rozwoju województwa z dokumentami planistycznymi, takimi jak plan zagospodarowania przestrzennego województwa i audyt krajobrazowy. Dzięki temu priorytety rozwojowe – w szczególności w zakresie dbania o ład przestrzenno-funkcjonalny, w obszarze mobilności, transportu publicznego, ochrony środowiska i dostępności usług publicznych – będą miały bezpośrednie przełożenie na sposób zagospodarowania przestrzeni. Zmiany w systemie planowania przestrzennego na poziomie regionu, mają również ułatwić współpracę między gminami i powiatami w ramach obszarów funkcjonalnych, co pozwoli na lepszą koordynację inwestycji i uniknięcie konfliktów planistycznych. Celem tak rozumianej integracji jest zwiększenie odporności regionu na kryzysy społeczne, gospodarcze, środowiskowe i polityczne poprzez planowanie przestrzeni z uwzględnieniem potencjalnych ryzyk. Ważnym elementem jest także utrwalenie policentrycznej struktury osadniczej, tak aby mieszkańcy całego regionu mieli zapewniony równy i akceptowalny dostęp do usług publicznych oraz infrastruktury. Działania te mają ostatecznie stworzyć warunki do dalszego wzrostu jakości życia mieszkańców i wzmocnienia spójności społeczno-gospodarczej na poziomie całego kraju.	sprawie Systemu Zarządzania Rozwojem Polski, który zawiera wytyczną, że planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne ma być zintegrowane także na poziomie regionalnym.
105 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	276	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Postuluje się ponowne włączenie OSI dotyczącego adaptacji do procesów demograficznych jako kluczowego kierunku interwencji publicznej wobec pogłębiających się negatywnych trendów ludnościowych, które obejmują zarówno obszary wiejskie, jak i miasta średniej wielkości. W obliczu wyzwań demograficznych, przed którymi stoi Polska, oraz ograniczonych możliwości skutecznego im przeciwdziałania, konieczne jest przyjęcie systemowego podejścia do planowania i wdrażania działań ukierunkowanych na zahamowanie depopulacji. Działania te powinny być prowadzone w ujęciu funkcjonalnym – z uwzględnieniem powiązań międzygminnych i specyfiki sieci osadniczej danego regionu. Zastąpienie OSI „adaptacja do procesów demograficznych” nowym OSI „wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe” może skutkować ograniczeniem zasięgu i efektywności interwencji kierowanych do samorządów najbardziej dotkniętych skutkami procesów demograficznych. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia spójność i skuteczność polityki publicznej, utrudniając osiągnięcie trwałych efektów rozwojowych. Ponadto, obecny opis OSI „wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe” nie przewiduje formalnego zaangażowania samorządów województw w realizację interwencji, mimo że to one odpowiadają za kształtowanie polityki rozwoju regionu. Brakuje także odniesienia do współpracy międzyresortowej, która jest elementem innych OSI, co może utrudniać skuteczne zarządzanie i koordynację działań.	OSI nie służy do określenia roli regionów w programowaniu i wdrażaniu wsparcia publicznego. OSI dot. obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych.
105 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	3	Pkt. 3. Rozwój instrumentów polityki migracyjnej w obszarze rynku pracy i edukacji (kolumna: Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące) Rekomenduje się ujęcie wojewódzkich urzędów pracy, gdyż to są odpowiedzialne za realizację barometru zawodów określającego system zawodów nadwyżkowych i deficytowych.	Uwaga zostanie uwzględniona.
105 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	11	Pkt. 8. Nowy kształt podstaw programowych kształcenia ogólnego (kolumna: Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące) Rekomenduje się włączenie wojewódzkich urzędów pracy (Centra Informacji Planowania Kariery – doradcy zawodowi) w proces zmiany podstaw programowych, tak aby odzwierciedlał potrzeby rynku pracy i zapewniał uczniom rozwój kompetencji przyszłości. Zmiana podstaw programowych powinna być ściśle powiązana z rozwojem kompetencji zawodowych.	Wymienienie tylko jednej dodatkowej instytucji spowodowałoby potrzebę uwzględnienia następnych. Przyjmujemy, że głównym podmiotem współpracującym jest IBE-PIB. Prowadzi on ważne inicjatywy z zakresu ponadresortowej polityki na rzecz umiejętności, m.in. ZSK, ZSU.

						Jest zatem otwarty na szeroką dyskusję ponadresortową obejmującą m.in. WUP-y. Ponadto, każdy (osoby fizyczne/osoby prawne) ma możliwość włączenia się w prace zmiany podstawy programowej kształcenia ogólnego w szczególności poprzez aktywny udział w konsultacjach publicznych (zgłoszenie uwag/opinii, uczestnictwo w spotkaniach, konferencjach informacyjnych).
105 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	Pkt. 10. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego (kolumna: Kamienie milowe (etapy realizacji)) W projekcie załącznika założono, że w 2026 r. nastąpi zarówno „wejście w życie projektowanych przepisów”, jak i „przygotowanie przez marszałków województw kompleksowych planów transportowych województwa” – przygotowanie przez marszałków województw nowych planów transportowych, w tak krótkim okresie czasu, wydaje się nierealne. Należy podkreślić, że zgodnie ze skierowanym do konsultacji publicznych projektem ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (numer z wykazu prac legislacyjnych: UD232) opracowanie przez marszałków województw nowych planów transportowych wymagać będzie podjęcia szeregu działań (m.in. zebrania i rozpatrzenia propozycji innych jednostek samorządu terytorialnego), w celu zapewnienia organizacji skutecznego publicznego transportu zbiorowego na obszarach poszczególnych województw. Pośpiech przy pracach nad tak ważnym dokumentem, który stanowić ma podstawowe narzędzie w walce ze zjawiskiem wykluczenia transportowego nie jest wskazany – konieczne jest więc zapewnienie marszałkom województw odpowiedniego czasu na przygotowanie nowych planów transportowych, z uwzględnieniem określonych w tym zakresie przepisów ustawowych. Dodatkowo, samo Ministerstwo Infrastruktury wskazywało podczas posiedzeń KWRIST w połowie roku 2025 na dużą liczbę uwag zgłoszonych do projektu ustawy i związaną z tym konieczność ich dokładnej analizy, co przesądzać miało o przesunięciu terminów zakładanych prac.	Projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) zakłada, że przepisy wejdą w życie w I połowie 2026 r. Wskazany termin na opracowanie planów transportowych przez marszałków jest niezbędny, aby reforma publicznego transportu zbiorowego mogła wejść w życie w 2027 r.
105 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	15	Pkt. 12. Reforma systemu transportu kolejowego w kierunku integracji sieci kolejowej, ekologizacji transportu towarowego oraz rozwoju przewozów pasażerskich (kolumna: Kamienie milowe (etapy realizacji)) • „wsparcie zastępowania istniejących pojazdów spalinowych (w tym lokomotyw i spalinowych zespołów trakcyjnych) pojazdami nisko lub zeroemisyjnymi;” Prosimy o rozważenie zasadności prowadzenie takich działań tj. całkowitego zastępowania pojazdów spalinowych pojazdami elektrycznymi w kontekście ryzyk związanych z bezpieczeństwem energetycznym kraju w wypadku np. działań wojennych, sabotażowych lub zwykłej niedostępności energii. W sytuacji gdy nasz transport będzie się 100% opierał się o pojazdy elektryczne może zaistnieć sytuacja, w której nie będziemy mogli korzystać z taboru w sytuacjach kryzysowych. W tym kontekście warto pomyśleć o mechanizmach awaryjnych/pojazdach hybrydowych wykorzystywanych w momencie gdy prądu nie będzie.	Nikt nie zmienił ogólnej tendencji ekologizacji transportu. W tym obszarze w załączniku 1 do SRP2035 (poz. 12) umieszczono zapisy: ☐ „ekologizację transportu w kierunku wsparcia kolejowego transportu towarowego m.in. poprzez zmianę struktury wykorzystywanych środków transportu (ograniczenie środków wysokoemisyjnych tj. transportu drogowego czy lotniczego, zwiększenie udziału kolei jako najbardziej ekologicznej gałęzi transportu); ☐ „wsparcie zastępowania istniejących pojazdów spalinowych (w tym lokomotyw i spalinowych zespołów trakcyjnych) pojazdami nisko lub zeroemisyjnymi”. Jak zaznaczono w ostatniej kolumnie (zał. 1, poz. 12), chodzi o „Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskie emisyjnej”. Nie ma tam (w SPR2035) natomiast

						mowy o przechodzeniu w 100% na pojazdy elektryczne – tak jak mogłaby sugerować zgłoszona uwaga.
105 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	41	Pkt. 34. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa (kolumna: Kamienie milowe (etapy realizacji)) „opracowanie Architektury Informatycznej Samorządów stanowiącej istotny komponent AIP, zawierającej wytyczne oraz rekomendacje architektoniczne zapewniające spójność i efektywność cyfryzacji państwa na poziomie jednostek samorządu terytorialnego.” Mimo, iż dokument ten dotyczy bezpośrednio samorządów nie jest nigdzie zaznaczona współpraca ze strony samorządów nad tworzeniem tego dokumentu. Taki dokument powinien się rozpocząć od diagnozy tego co w samorządach już funkcjonuje, a co jeszcze nie, i wyznaczać akceptowalne/wykonalne przez JST cele do zrealizowania. Ponadto ten dokument powinien rozróżniać JST różnych poziomów (województwa, powiaty i gminy) z uwagi na fakt, iż różnią się one kompetencjami i realizowanymi zdaniami.	Proces opracowania Architektury Informatycznej Samorządów, o którym mowa w prioryecie 3.5 oraz działaniu 34, jest już aktualnie realizowany w zakresie gmin i powiatów w partnerstwie z przedstawicielami JST. W zakresie województw prace będą planowane.
105 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	45	Wpisanie nowego działania: Nazwa działania: Wzmocnienie regionalnej infrastruktury drogowej – sieć dróg wojewódzkich Opis działania: Wsparcie budowy obwodnic w ciągach dróg wojewódzkich oraz dróg regionalnych w celu poprawy bezpieczeństwa, płynności ruchu oraz jakości życia w miejscowościach obciążonych ruchem tranzytowym. Kamienie milowe (etapy realizacji): 2026, 2027, 2028 - Uruchomienie w każdym roku naboru wniosków w ramach programu 2027 - Rozpoczęcie pierwszych inwestycji w ramach programu. 2028, 2029 – Rozpoczęcie kolejnych i kontynuacja realizacji inwestycji w ramach programu. Podmiot odpowiedzialny: Ministerstwo Infrastruktury. Podmioty współpracujące: JST Źródła finansowania: Budżet państwa (RFRD), JST Umiejscowienie w Strategii: Priorytet 2.2 Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Kierunek działań: 1. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej	W ramach RFRD realizowane są również inwestycje polegające na budowie obwodnic lokalizowanych w ciągach dróg wojewódzkich (zadania obwodnicowe) oraz na budowie, przebudowie lub remoncie dróg dla pieszych, dróg dla pieszych i rowerów, dróg dla rowerów, przejść dla pieszych, przejazdów dla rowerów, peronów przystankowych wraz z dojazdami do tych peronów na drogach wojewódzkich (zadania wojewódzkie). Resort analizuje oczekiwania samorządów, które wskazują na konieczność dalszego wsparcia państwa w rozwoju lokalnej infrastruktury drogowej, jednak jest to uzależnione od możliwości finansowych RFRD.
105 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	Uwagi o charakterze ogólnym do delimitacji MOF: - W projekcie SRP 2035 konieczne jest przyjęcie jednolitego i przejrzystego podejścia do delimitacji Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (MOF). Obecnie delimitacja poszczególnych MOF jest niejednorodna i mało transparentna, co utrudnia jej interpretację i stosowanie w politykach rozwojowych. Dla każdego MOF należy stosować takie same, jasno zdefiniowane kryteria i wskaźniki – np. powiązania komunikacyjne, dojazdy do pracy, zagospodarowanie przestrzenne, intensywność powiązań gospodarczych czy dostępność usług publicznych. Kryteria te powinny mieć charakter obiektywny, mierzalny i powtarzalny, aby wyniki delimitacji były porównywalne w skali kraju, przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki lokalnej danego obszaru. - W obecnym kształcie dokument nie zawiera informacji na temat metodologii i kryteriów wydzielania MOF, co jest istotną luką. Odwołanie do dokumentów strategicznych i planistycznych samorządów województw nie jest wystarczającym uzasadnieniem – w efekcie może prowadzić do stosowania różnych standardów w różnych regionach, co zaburzy spójność krajowego systemu planowania. Z drugiej strony pojawiają się także obszary funkcjonalne miast, które w dokumentach regionalnych nie zostały wyznaczone (np. MOF Oświęcimia) – w ich przypadku również nie wskazano metodologii wyznaczenia. - Wątpliwości budzi zapis mówiący, że „dokonana na podstawie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast zaktualizowana delimitacja powinna brać pod uwagę efektywne zarządzanie oraz praktyki współpracy JST”. Nie jest jasne, jaki ma być status delimitacji przyjętej w SRP 2035 w stosunku do delimitacji ustawowej – czy będą to dwa równoległe zestawy obszarów funkcjonalnych, czy też delimitacja wskazana w strategii będzie miała charakter pomocniczy i informacyjny, a rozstrzygający pozostanie podział ustawowy. Takie niedoprecyzowanie rodzi ryzyko rozbieżności w stosowaniu obu delimitacji w praktyce – np. przy planowaniu wsparcia finansowego, programów krajowych czy działań wojewódzkich. Wskazane jest uzupełnienie SRP 2035 o jednoznaczne wyjaśnienie relacji	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.

					między delimitacją ustawową a delimitacją w strategii, a także o jasną procedurę oraz zestaw obiektywnych wskaźników. Pozwoli to na zapewnienie przejrzystości i porównywalności każdej aktualizacji oraz uniknięcie sytuacji, w której różne instytucje będą stosować różne delimitacje w zależności od potrzeb. • W projekcie zapisano, że wstępna delimitacja „jest istotna dla realizacji wsparcia z poziomu krajowego, natomiast nie ogranicza procesu kształtowania polityki rozwoju przez samorząd województwa”. Taka deklaracja jest pozytywna, jednak brak jasnych ram metodologicznych może skutkować rozbieżnościami między delimitacją krajową a regionalną.	
1060	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	Uwagi szczegółowe w zakresie województwa małopolskiego: Z jednej strony została ona oparta o zapisy Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” (SRWM 2030), z drugiej strony nastąpiło uaktualnienie „optymalnych zasięgów” MOF ze strategii do obszarów realizujących ZIT lub IIT w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027. W związku z tym należy wprowadzić następujące korekty: • W przypadku MOF Oświęcimia – w dokumentach strategicznych na poziomie województwa, miasto to nie posiada wskazanej delimitacji obszaru funkcjonalnego. Nie jest zatem jasne na jakiej podstawie przyjęto delimitację obszaru funkcjonalnego Oświęcimia. W SRWM 2030 w przypadku tej części województwa, miastem realizującym ZIT był Chrzanów. W toku prac nad aktualizacją SRWM 2030 wykazano, że zasięg oddziaływania Oświęcimia obejmuje: miasto i gminę wiejską Oświęcim, gminę Chełmek (jednostki wskazane w projekcie SRP 2035), a także gminę Brzeszcze – w związku z tym apelujemy o dołączenie gminy Brzeszcze do delimitacji krajowej MOF Oświęcimia. • Do MOF Tarnowa należy dodać gminę Gromnik – uchwałą numer 2312/25 z dnia 7 października 2025 r. Zarząd Województwa Małopolskiego zmienił zasięg terytorialny Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Tarnowa. • Wątpliwości budzi rozdzielenie wskazanego w SRWM 2030 MOF Podhala na osobne obszary funkcjonalne (Nowego Targu i Zakopanego). Zarówno w SRWM 2030, jak i w przypadku zasięgu realizującego instrument ZIT, obszar ten traktowany jest jako jednorodne terytorium. Zalecamy, aby i w ostatecznym kształcie SRP 2035 również przedstawiać je jako MOF Podhala o dwóch rdzeniach miejskich.	Uwaga uwzględniona za wyjątkiem MOF Podhale - ustawa o zrównoważonym rozwoju miast implikuje konieczność wskazania jednego rdzenia MOF.
1061	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	UWAGA OGÓLNA		Uwaga: Strategia powinna w większym stopniu uwzględnić istotną rolę wszystkich portów lotniczych jako kluczowych motorów rozwoju gospodarczego i społecznego oraz jako źródeł miejsc pracy w regionie. Dokument Strategii słusznie podkreśla korzyści społeczno-ekonomiczne płynące z realizacji Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK), jednak warto równocześnie zaakcentować znaczenie istniejących portów lotniczych, które istotnie przyczyniają się do rozwoju sektora usług, logistyki oraz turystyki. Jak wskazuje raport Polskich Portów Lotniczych pt. „Wpływ polskich portów lotniczych na regiony” (https://www.polish-airports.com/uploads/user_files/raporty_2025/raport_wplyw_pl_portow%20lotniczych), pełnią one nie tylko funkcję transportową, ale również gospodarczą, stanowiąc fundament rozwoju regionalnego. Skumulowany wpływ sektora portów lotniczych na gospodarkę Polski w 2024 roku, obejmujący efekty bezpośrednie, pośrednie, indukowane oraz katalityczne, wyniósł 57,9 mld zł, generując jednocześnie 500,3 tys. miejsc pracy na rynku pracy. W kontekście obecnej sytuacji geopolitycznej rola portów lotniczych zyskuje dodatkowe znaczenie jako element infrastruktury strategicznej oraz bezpieczeństwa narodowego. Uzasadnienie: Porty lotnicze są kluczowe dla rozwoju i bezpieczeństwa regionów, w których się znajdują, nie tylko z perspektywy transportowej, ale także gospodarczej. Ich rozwój wspiera tworzenie nowych miejsc pracy, przyciąganie inwestycji oraz wzrost gospodarczy regionów. Należy zapewnić, by w dokumentach strategicznych uwzględniona była szeroka rola wszystkich portów lotniczych, nie tylko CPK.	Należy mieć na uwadze, że SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Poszczególne kwestie rozwijane będą w nowej strategii sektorowej dot. transportu oraz nowej Polityce rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce. W projekcie SRP2035 w punkcie F Rozwój transportu lotniczego w Polsce wskazano, że regionalne porty lotnicze będą rozwijane w sposób zrównoważony i harmonijny, a także podkreślono, że stanowią istotny element transportu lotniczego w Polsce.
1062	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	UWAGA OGÓLNA		Uwaga: W Strategii należy zastanowić się nad możliwymi scenariuszami wykorzystania terenów Lotniska Chopina po uruchomieniu CPK i zaplanować, jak wykorzystać tę przestrzeń. Uzasadnienie: Lotnisko Chopina, mimo że po uruchomieniu CPK straci swoją pierwotną funkcję lotniska centralnego ruchu cywilnego, nadal może być ważnym elementem infrastruktury Warszawy np. w aspekcie wojskowym, czy obsługi lotów rządowych lub zostać przeznaczone do pełnienia innej funkcji. Planując jego przyszłość, warto uwzględnić różne możliwości adaptacji tej przestrzeni, aby jak najlepiej służyła mieszkańcom i rozwojowi miasta oraz regionu. Rola tego obszaru, w tak atrakcyjnym miejscu stolicy, oraz jego historyczna funkcja powinna być elementem planowania strategicznego na szczeblu centralnym.	Uwaga odrzucona.
1063	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	UWAGA OGÓLNA		Uwaga: W Strategii należy uwzględnić rolę Polskich Portów Lotniczych S.A. (PPL S.A.), które są obecnie zarządzającym największego lotniska w Polsce — Lotniska Chopina w Warszawie, a także zarządzają Lotniskiem Warszawa-Radom oraz Lotniskiem Zielona Góra-Babimost. PPL S.A. posiada udziały w większości polskich lotnisk regionalnych (w tym jest większościowym udziałowcem MPL Kraków – Balice, które w klasyfikacji ACI posiada już cechy lotniska dużego), spółkach branży lotniczej oraz podmiotach powiązanych sektorowo, co czyni ją kluczowym graczem w zarządzaniu krajową infrastrukturą lotniczą. Doświadczenie oraz zasoby PPL S.A. i ich Grupy Kapitałowej	SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Wskazywanie w dokumencie na kluczową rolę PPL w procesie kształtowania infrastruktury lotniczej w Polsce nie wnosi wartości dodanej do dokumentu.

					stanowią istotny potencjał, który może znacząco przyczynić się do dalszego rozwoju i modernizacji krajowego systemu transportu lotniczego w kolejnych latach. Uzasadnienie: Polskie Porty Lotnicze S.A. oraz ich spółki zależne dysponują unikalnymi kompetencjami w zarządzaniu kluczową infrastrukturą lotniczą. Potencjał tej organizacji, szczególnie w zakresie integracji podmiotów z sektora lotniczego, będzie kluczowy w dalszym usprawnianiu i modernizacji infrastruktury lotniskowej w nadchodzących latach, wspierając dynamiczny rozwój krajowego transportu lotniczego.	
106 4	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	UWAGA OGÓLNA		Uwaga: Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna uwzględniać potrzebę stworzenia krajowego programu wsparcia finansowego dla zrównoważonego rozwoju transportu lotniczego. Obecnie istnieją pojedyncze źródła finansowania, jednak brakuje dedykowanych dotacji na inwestycje w technologie ograniczające emisję CO ₂ , zrównoważone paliwa lotnicze (SAF) oraz elektryfikację obsługi naziemnej. Wdrożenie takich rozwiązań wiąże się z wysokimi kosztami, dlatego ważne jest, aby państwo aktywnie uczestniczyło w finansowaniu tych inwestycji, tak by nie obciążać wyłącznie zarządców portów lotniczych. Szczególnie istotne jest również wsparcie rządowe w rozwijaniu produkcji SAF, zwłaszcza w kontekście ograniczonej dostępności surowców niezbędnych do ich wytwarzania. Konieczne jest znalezienie równowagi między wymaganiami prawnymi, regulacyjnymi (tak na szczeblu centralnym, jak unijnym), a wspieraniem przedsięwzięć w procesie dekarbonizacji, przy jednoczesnym dbaniu o ich konkurencyjność na rynku globalnym. Uzasadnienie: Inwestycje w zielone technologie i paliwa alternatywne to klucz do transformacji sektora lotniczego w kierunku zrównoważonego rozwoju. Brak dedykowanych programów wsparcia może utrudniać realizację tych celów. Odpowiednie mechanizmy finansowe pozwolą na podział kosztów między różne podmioty, w tym instytucje publiczne, co jest niezbędne, aby uniknąć nadmiernego obciążenia zarządców portów lotniczych i skutecznie wdrożyć zmiany ekologiczne. Dodatkowo, wsparcie państwa w rozwijaniu produkcji SAF jest kluczowe dla zapewnienia stabilności i dostępności tego paliwa na rynku krajowym, co wpływa na bezpieczeństwo energetyczne sektora lotniczego oraz realizację celów klimatycznych.	Mi nie dysponuje środkami, które mogłyby być przeznaczone na wsparcie portów lotniczych. Komisja Europejska w przygotowanym Sustainable Transport Investment Plan (STIP) przewiduje wykorzystanie rozszerzonych istniejących instrumentów finansowych UE: Innovation Fund, InvestEU, Horizon Europe, współpraca z EIB.
106 5	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	123	Uwaga: Proponujemy by w opisie dotyczącym punktu G. Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) i jego zaplecza logistycznego dopisać zdanie „Jednocześnie kluczowym zadaniem w procesie przygotowania się do zarządzania lotniskiem hubowym jest dostosowanie spółki PPL S.A. oraz szerzej spółek z Grupy Kapitałowej PPL do współzarządzania CPK”. Uzasadnienie: Polskie Porty Lotnicze S.A. oraz ich spółki zależne dysponują unikalnymi kompetencjami w zarządzaniu kluczową infrastrukturą lotniczą. Potencjał tej organizacji, szczególnie w zakresie integracji podmiotów z sektora lotniczego, będzie kluczowy w dalszym usprawnianiu i modernizacji infrastruktury lotniskowej w nadchodzących latach, wspierając dynamiczny rozwój krajowego transportu lotniczego. Pamiętać należy, że PPL S.A. obejmuje 49% udziałów w spółce CPK Lotnisko, prowadzącej przyszłe lotnisko centralne, a także pokryje wsad finansowy ze środków własnych.	Uwaga odrzucona. Kwestia stosowania zrównoważonych paliw lotniczych jest obligatoryjna na podstawie prawa UE co powoduje, że nie ma tu możliwości analizy realności wprowadzenia w Polsce. Aktualnie obowiązuje Rozporządzenie (UE) 2023/2405 — „ReFuelEU Aviation” • przyjęte w październiku 2023, w ramach pakietu Fit for 55, weszło w życie w styczniu 2025; • nakłada na dostawców paliwa lotniczego obowiązek zapewnienia stopniowego udziału SAF w mieszance dostarczanej na lotniska UE: - 2 % od 2025 r., - 6 % od 2030 r., - 20 % od 2035 r., - z końcowym celem 70 % do 2050 r.
106 6	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	134	Uwaga: Proponujemy dopisanie do punktu „kształcenia zawodowego w nowych obszarach związanych z transportem i logistyką, obsługą lotniska i ruchu lotniczego” następujących informacji: „przy wykorzystaniu potencjału partnerów, takich jak PPL S.A. oraz szerzej spółek z Grupy Kapitałowej PPL”. Uzasadnienie: Strategia powinna uwzględniać rozwój programów edukacyjnych w zakresie transportu lotniczego i nowych technologii. W związku z rosnącym zapotrzebowaniem na specjalistów w branży, niezbędne jest tworzenie warunków edukacyjnych oraz współpracy uczelni i szkół ponadpodstawowych z sektorem lotniczym, aby zapewnić odpowiednio wykwalifikowaną kadrę na potrzeby rozwoju transportu lotniczego w Polsce. Zdając sobie sprawę z wyzwań stojących przed branżą, PPL S.A. oraz szerzej spółki z Grupy Kapitałowej PPL (w szczególności Polish Airports Academy) podejmują szereg działań wspierających kształcenie przyszłych kadr.	Uwaga zostanie uwzględniona.
106 7	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	18	Uwaga: Proponujemy by do projektu Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego i jego zaplecza logistycznego dopisać podmiot współpracujący przy realizacji - PPL S.A. oraz szerzej Grupę Kapitałową PPL. (składającą się ze	Rola PPL przy budowie CPK wymaga dookreślenia, potencjalny wkład w

			NA LATA 2026-2029		spółek lotniskowych oraz spółek powiązanych). Uzasadnienie: PPL S.A. będzie nie tylko inwestorem mniejszościowym Lotniska CPK (poprzez udział w wysokości 49% w spółce CPK Lotnisko), ale podmiotem, który dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu będzie odgrywał istotną rolę w procesie budowy i współzarządzania przyszłym CPK. Grupa Kapitałowa PPL stanowić będzie fundament CPK i łańcuch wartości w sektorze lotniczym.	określenie wymagań operacyjnych nowego portu jest oczekiwany.
1068	Inne	Polskie Porty Lotnicze S.A.	UWAGA OGÓLNA	292	Uwaga: Proponujemy dopisanie do wykazu skrótów podmiotu PPL S.A. – Polskie Porty Lotnicze S.A. Uzasadnienie: Z uwagi na istotną rolę, jaką odegra PPL S.A. w kształtowaniu przyszłej polityki lotniczej zasadne jest dopisanie podmiotu do wykazu skrótów.	Wykaz skrótów zawiera jedynie rozwinięcie skrótów stosowanych w dokumencie.
1069	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	[1/2] W podrozdziale H. Wzmacnianie transportu morskiego i żeglugi śródlądowej usunąć fragment: „oraz Portu Zewnętrznego w Gdyni” Uzasadnienie Przed wszystkim należy zauważyć, że obecne plany rozwoju struktury dostępowej polskiej przestrzeni morskiej nie wynikają z żadnych obiektywnych całościowych analiz, które wieloaspektowo weryfikowałyby potencjał i zasadność rozwoju poszczególnych elementów infrastruktury w poszczególnych lokalizacjach na polskim wybrzeżu, w racjonalny sposób prowadząc do budowy funkcjonalnego i odpornego systemu transportowego kraju. Obecna struktura rozmieszczenia głównych polskich portów morskich jest bardzo nierównomierna (są one zlokalizowane skrajnie na wschodnim i zachodnim krańcu wybrzeża). Ponadto, w Gdańsku i w Gdyni skumulowane jest ponad 3/4 przeładunków towarów realizowanych w polskich portach morskich (77,4% w 2023 r.). W kontekście realizowanych i planowanych inwestycji w dalszą rozbudowę terminali portu w Gdańsku oraz planowaną budowę Portu Zewnętrznego w Gdyni, obecnych proporcji przeładunków nie zmieni nawet budowa kontenerowego terminala głębokowodnego w Świnoujściu. Gdańsk i Gdynia położone są zaledwie 100 km od Bałtyjska, a wpłynięcie do nich wymaga zbliżenia się na odległość 70 km od obwodu królewieckiego (ominięcie Mierzei Helskiej). Ta strukturalna słabość jest obecnie kompletnie bagatelizowana na poziomie strategicznego kształtowania struktury dostępowej polskiej przestrzeni morskiej. Należy podkreślić, że decyzja o budowie portu morskiego w Gdyni została podjęta w zupełnie innym kontekście. W międzyczasie nastąpiła: • zmiana granic kraju w 1945 r., • zmiana uwarunkowań geopolitycznych w okresie po 1989 r., • zwiększenie poziomu obciążenia układu transportowego Trójmiasta (drogowego i kolejowego), • rozwój sieci dróg szybkiego ruchu, skutkujący zwiększeniem dostępności innych lokalizacji na polskim wybrzeżu (por. S6/S11, potencjalnie także tzw. Via Pomerania). Ponadto, w ramach samej aglomeracji trójmiejskiej, port morski w Gdyni ma zdecydowanie gorsze położenie niż port w Gdańsku: • w przeciwieństwie do Gdyni, żeby dojechać do portu morskiego w Gdańsku nie trzeba przejeżdżać przez całą aglomerację trójmiejską (drogowo i kolejowo), • okolice portu morskiego w Gdyni charakteryzują trudne uwarunkowania terenowe (m.in. obszar silnie zurbanizowany, a także górzysty teren Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego utrudniający dostępność).	Uwaga odrzucona - podejmowane są dalsze działania w celu realizacji przedmiotowej inwestycji.
1070	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Planowana realizacja Drogi Czerwonej ma przyczynić się do względnej poprawy dostępności drogowej portu morskiego w Gdyni. Jednak ze względu na fatalne położenie portu morskiego w Gdyni, zarówno w strukturze przestrzennej kraju jak i aglomeracji trójmiejskiej, należy zaniechać realizacji projektów znacząco zwiększających potencjał przeładunkowy portu morskiego w Gdyni, takich właśnie jak Port Zewnętrzny. Taki kierunek działań uzasadnia nie tylko obecna niekorzystna kumulacja funkcji portowej w Zatoce Gdańskiej, lecz także perspektywa rosnącego ruchu drogowego w Trójmieście (tym bardziej rosnącego w kontekście ewentualnej realizacji tzw. drogi Via Maris, dodatkowo zwiększającej ruch na Drodze Czerwonej oraz w kontekście wąskiego gardła układu drogowego Gdyni, tj. odcinka S7 Gdynia Port – Gdynia Wielki Kack). Zatem decyzja o realizacji Drogi Czerwonej, także w formule specustawy, powinna wiązać się z wykreśleniem z wszelkich dokumentów strategicznych realizacji projektu Portu Zewnętrznego w Gdyni oraz zaniechaniem dalszych prac projektowych w tym zakresie. Opisany powyżej kontekst poddaje w wątpliwość postulat rozwijania portu morskiego w Gdyni w zakresie funkcji mobilności wojskowej, m.in. jako miejsca dostarczania sprzętu wojskowego (niniejsza uwaga dot. rozbudowy funkcji związanych z mobilnością wojskową, która rzekomo miałaby stanowić jeden z argumentów uzasadniających budowę portu zewnętrznego, a nie pozostałych funkcji militarnych portu morskiego w Gdyni), a dalsze uzależnianie się w tym zakresie od tej lokalizacji (nawet jeżeli w pewnym zakresie port morski w Gdyni pełni obecnie taką funkcję) nie jest racjonalnym procesem w kontekście budowania odporności państwa.	Podejmowane są dalsze działania w celu realizacji przedmiotowej inwestycji. Port Gdynia ma charakter dual-use i wymaga poprawy dostępu od strony lądu, czemu służyć będzie m.in. Droga Czerwona.

					Docelowe zaniechanie realizacji, nieadekwatnego do strukturalnych uwarunkowań, zarówno na poziomie kraju, jak i aglomeracji trójmiejskiej, projektu budowy Portu Zewnętrznego w Gdyni, stwarza szansę na rozwój portów morskich na Pomorzu Środkowym, np. w Ustce, w Kołobrzegu, czy też w potencjalnej nowej lokalizacji portowej na odcinku wybrzeża Kołobrzeg – Koszalin, skąd prowadzi najkrótsze głębokowodne połączenie drogą morską w kierunku Cieśnin Duńskich, a także najkrótsza potencjalna trasa promowa do Szwecji. Jednak ewentualne kierunkowe decyzje w tym zakresie powinny opierać się o rzetelne analizy, a nie o ustalenia abstrahujące od obiektywnych uwarunkowań, tak jak ma to miejsce w przypadku uporczywego promowania realizacji Portu Zewnętrznego w Gdyni. Więcej informacji w załączonej prezentacji, stanowiącej uzupełnienie uwag nr 1 i 2.	
107 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	247	Podpunkt „wzrost konkurencyjności portów morskich Gdańska i Gdyni oraz Szczecina-Świnoujścia przez rozwój infrastruktury głębokowodnej” zmienić na: „wzrost konkurencyjności zespołów portów morskich Gdańska-Gdyni, Szczecina-Świnoujścia oraz ewentualnych zasadnych lokalizacji portowych na Pomorzu Środkowym przez rozwój infrastruktury głębokowodnej” Uzasadnienie Potencjalna budowa terminala głębokowodnego na Pomorzu Środkowym (w Ustce lub na odcinku wybrzeża Kołobrzeg-Koszalin) stanowiłaby impuls rozwojowy dla tego obszaru, stanowiąc jednocześnie narzędzie równoważenia rozwoju ośrodków trójmiejskiego i szczecińskiego, wpisując się w postulowany policentryczny rozwój kraju. Natomiast docelowe powołanie zespołu portów morskich Gdańsk-Gdynia pozwoliłoby maksymalnie wykorzystać istniejący potencjał portu morskiego w Gdyni, odpowiednio profilując jego działalność, nie wywołując jednocześnie presji na jego rozbudowę. Więcej informacji w załączonej prezentacji, stanowiącej uzupełnienie uwag nr 1 i 2.	Nie są podejmowane działania mające na celu utworzenie zespołu portowego Gdańsk-Gdynia.
107 2	Organizacja pozarządowa	Komisja Krajowa NSZZ Solidarność	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” po zapoznaniu się z treścią projektu średniookresowej strategii rozwoju kraju - „Strategia Rozwoju Polski do 2035 r.” (zwaną dalej: Strategią) przedstawionej do konsultacji publicznych pragnie zauważyć, że nie uwzględnia się w niej roli Rady Dialogu Społecznego jako partnera w strategii rozwoju. Autorzy nie dostrzegają roli i potencjału Rady Dialogu Społecznego, Wojewódzkich Rad Dialogu Społecznego, Trójstronnych Zespołów Branżowych co świadczy o tym, że wnioskodawca nie potrafi zaplanować wykorzystania istniejących w Polsce instytucji dialogu. Strategia stawia na wzmacnianie dialogu obywatelskiego, ale nie uwzględnia roli partnerów społecznych w systemie jej realizacji i monitoringu, co zasługuje na krytykę. Prezydium KK podkreśla, że diagnoza trafnie akcentuje potrzebę „nowej równowagi” między konkurencyjnością gospodarki, spójnością społeczną i bezpieczeństwem kraju, ale traktuje rynek pracy jak bierną wypadkową innych polityk zamiast jako strukturę do naprawy. Zdaniem NSZZ „Solidarność” bez odbudowy rokowań zbiorowych (układy branżowe, mechanizmy rozszerzania, rola RDS) nie da się osiągnąć trwałej równowagi między konkurencyjnością a spójnością. Strategia stawia w centrum potrzeby policentrycznego modelu rozwoju, który zdaniem NSZZ „Solidarność”, wymaga policentrycznego ładu negocjacyjnego (silnych instytucji rokowań w regionach i branżach). Brakuje wskaźników pokrycia układami, planu dojścia do większego zasięgu rokowań oraz umocowania partnerów społecznych w procesie realizacji Strategii. Bez tych elementów „równowaga” będzie jedynie hasłem, a nie mechanizmem korekty ścieżki wzrostu. Diagnoza konkurencyjności jest trafna, ale pomija mechanizm przejścia do wysokiej wartości dodanej: bez inwestycji w jakość pracy i instytucje głosu pracowniczego, firmy dalej będą konkurować kosztem, nie wiedzą. Potrzebne są: rokowania zbiorowe na poziomie branż (żeby ustawić płacowe i kompetencyjne minimalne poziomy, które wymuszają innowacje), prawo do informacji i konsultacji na poziomie zakładów/grup kapitałowych (w tym o planowanych automatyzacjach i zmianach organizacyjnych) oraz współfinansowane w układach ścieżki podnoszenia kwalifikacji i certyfikacji umiejętności. Bez tych instrumentów przesunięcie ku rozwojowi i funkcjom przedprodukcyjnym pozostanie życzeniem, a niska skala rokowań utrwali pułapkę niskich marż, niskich płac i niskich inwestycji. Policentryczny model rozwoju wymaga więc równie policentrycznej architektury negocjacyjnej z branżowymi układami, które podnoszą standardy pracy i pchają firmy w górę łańcucha wartości.	W Polsce brak regulacji prawnych ustalających odrębną kategorię układów branżowych. Dział XI Kodeksu pracy nie wyodrębnia takiej kategorii układów, wskazując jedynie, że układ może być zakładowy albo ponadzakładowy. Analogicznie rozwiązanie przyjęte w nowej Ustawie o układach zbiorowych pracy i porozumieniach zbiorowych z tym, że ponadzakładowy układ zbiorowy będzie mógł być także zawarty przez co najmniej dwóch pracodawców nie zrzeszonych w organizacji pracodawców. Nie oznacza to w żadnym wypadku, że w obecnym stanie prawnym – jak też i w przyszłym, obowiązującym po wejściu w życie przepisów nowej ustawy – nie można zawierać układów w obrębie i dla konkretnych branż gospodarki. Właściwy w takiej sytuacji będzie – na gruncie nowych jak i obecnych przepisów – ponadzakładowy układ zbiorowy pracy. W tego rodzaju układzie strony mogą określić konkretne regulacje prawne dostosowane do warunków pracy osób zatrudnionych w danej branży. Należy przy tym pamiętać, że choć układ ponadzakładowy może dotyczyć zakładów działających w tym samym

						obszarze gospodarki np. elektrownie, to przepisy nie zabraniają zawierania układów ponadzakładowych dla przedsiębiorstw z różnych branż. Brak jest natomiast obowiązku zawierania układów ponadzakładowych dla wszystkich przedsiębiorstw prowadzących działalność w jakimś obszarze gospodarki. Żaden przedsiębiorca nie musi przystępować do jakiegokolwiek ponadzakładowego układu zbiorowego pracy, dotyczy to zarówno przedsiębiorstw już istniejących, jak i nowo powstałych lub wchodzących na polski rynek ze swoją działalnością. Jeśli jednak grupa przedsiębiorców z jednej bądź różnych branż, albo też innych pracodawców działających na terenie konkretnego obszaru, np. województwa, zdecyduje się przystąpić do układu zbiorowego pracy obejmującego zakłady pracy znajdujące się w danym obszarze geograficznym – będzie to także możliwe poprzez zawarcie ponadzakładowego układu zbiorowego pracy.
107 3	Organizacja pozarządowa	Komisja Krajowa NSZZ Solidarność	UWAGA OGÓLNA		[2/2] W części „Spójność społeczna” autorzy opisują niskie zaangażowanie obywatelskie wolontariat, polaryzację oraz erozję zaufania przytaczając wskaźniki aktywności obywatelskiej i wolontariatu, ale ani razu nie odnoszą się do związków zawodowych jako do najliczniejszej, trwałej formy zrzeszania pracowników, która w praktyce jest szkołą demokracji (uczy wyboru reprezentantów, procedur, kompromisu) i buduje solidarność społeczną. Brak takiego ujęcia w diagnozie ignoruje związek między spójnością a dialogiem społecznym (związki, rokowania zbiorowe). Diagnoza w części „Bezpieczeństwo państwa i obywateli” trafnie opisuje modernizację i odporność, ale pomija „czynnik pracy” jako element bezpieczeństwa. Ciągłość działania infrastruktury krytycznej, cyberodporność i skracanie łańcuchów dostaw wymagają instytucjonalnego włączenia reprezentacji pracowników i pracodawców w plany działania, procedury BHP, obowiązkowe informowanie i konsultacje przy zmianach organizacyjnych motywowanych bezpieczeństwem oraz warunki pracy w zamówieniach publicznych. Bez tego czynnika realna odporność systemu będzie narażona na rotację kadr, wypalenie i konflikty w pracy, co dokument sarn pośrednio sygnalizuje, akcentując ochronę infrastruktury i minimalizację zależności importowych, lecz pomijając jakość pracy i głos pracowników. Prezydium KK NSZZ „Solidarność” wnioskuje o pogłębioną debatę na temat projektu średniookresowej strategii rozwoju kraju - „Strategia Rozwoju Polski do 2035 r.” na Zespole problemowym ds. polityki gospodarczej i rynku pracy.	Ze względu na syntetyczny charakter części diagnostycznej dokumentu (w której znajduje się podrozdział "Spójność społeczna") nie było możliwe ujęcie w niej wszystkich zagadnień. Temacie rynku pracy poświęcone są cały priorytet 1.4 oraz duża część priorytetu 2.7 w części wdrożeniowej dokumentu. W priorytecie 2.7 zawarto działanie 2.B "Promowanie rokowań zbiorowych", które wprost odpowiada na kwestię niskiego stopnia uzwiązkowienia w Polsce.
107 4	Instytucja publiczna	Warmińsko-Mazurskie Centrum Chorób Płuc w Olsztynie	UWAGA OGÓLNA		Z perspektywy ośrodka specjalizującego się w diagnostyce, leczeniu i rehabilitacji chorób płuc wskazujemy, że schorzenia układu oddechowego – zarówno przewlekłe, jak i nowotworowe – stanowią narastający problem zdrowotny i społeczny w Polsce. Liczba pacjentów z chorobami płuc wzrasta systematycznie, co wynika m.in. z pogarszającej się jakości powietrza, starzenia się populacji, zwiększonej ekspozycji na alergen i zanieczyszczenia środowiskowe oraz z niewystarczającej profilaktyki. W związku z powyższym postulujemy, aby w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. znalazły się następujące zapisy i priorytety: 1. Wzmocnienie profilaktyki i wczesnej diagnostyki chorób płuc	Zapis jest zbyt szczegółowy jak na poziom Strategii. Do uwzględnienia w strategicznym dokumencie sektorowym. Aktualne zapisy Strategii w większości konsumują zgłoszone postulaty.

					• wprowadzenie krajowego programu badań profilaktycznych w zakresie chorób układu oddechowego, obejmującego spirometrię populacyjną oraz badania przesiewowe w kierunku POChP, astmy i raka płuca; • rozwój i finansowanie badań niskodawkową tomografią komputerową klatki piersiowej w ramach programów profilaktycznych dla grup ryzyka; • zwiększenie liczby badań kontrolnych (spirometria, RTG, TK) wykonywanych w ramach podstawowej opieki zdrowotnej i poradni chorób płuc. 2. Poprawa dostępności do specjalistycznej opieki pulmonologicznej i rehabilitacji oddechowej • zapewnienie dostępu do lekarza pulmonologa w każdym mieście powiatowym, co jest kluczowe dla wczesnej diagnostyki i kontynuacji leczenia; • wsparcie kadrowe i finansowe dla ośrodków specjalistycznych w regionach o niskiej dostępności usług pulmonologicznych; • rozwój e-rehabilitacji oraz mobilnych zespołów diagnostycznych w regionach oddalonych od dużych ośrodków medycznych, z zapewnieniem finansowania analogicznego do programów mammbusów i cytobusów; • konieczność prowadzenia i finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia rehabilitacji pulmonologicznej dziennej dla pacjentów zmagających się z przewlekłymi chorobami układu oddechowego, w szczególności POChP. Rehabilitacja oddechowa to jedna z nefarmakologicznych metod leczenia przewlekłej obturacyjnej choroby płuc (POChP). Według raportu GOLD 2023 zmniejsza ona duszność, poprawia stan zdrowia i tolerancję wysiłku oraz redukuje objawy lęku i depresji. Badania opublikowane w czasopiśmie The Chest potwierdzają, że umiarkowana do intensywniej aktywność fizyczna po diagnozie POChP znacząco poprawia jakość życia i zmniejsza śmiertelność.	
107 5	Instytucja publiczna	Warmińsko-Mazurskie Centrum Chorób Płuc w Olsztynie	UWAGA OGÓLNA		W Polsce programy rehabilitacji pocovidowej finansowane przez NFZ w latach 2020–2022 objęły niemal 15,5 tys. pacjentów, jednak ich zakończenie spowodowało, że część chorych nie mogła skorzystać z przepisanych świadczeń. Najwyższa Izba Kontroli wskazała na konieczność opracowania nowych rozwiązań umożliwiających kontynuację tego typu rehabilitacji. Dostęp do rehabilitacji był nierówny ze względu na wysokie wymagania kadrowe i sprzętowe. Braki personelu, zwłaszcza lekarzy pulmonologów, oraz koszty wyposażenia utrudniały udział w programach. Z przewlekłą obturacyjną chorobą płuc w Polsce żyje około 2 milionów osób. Aktywność fizyczna, według badań międzynarodowych i krajowych ekspertów, znacząco redukuje objawy i ryzyko zaostrzeń POChP. Jednak implementacja działań prozdrowotnych w systemie opieki nadal jest ograniczona. Rehabilitacja hybrydowa, łącząca elementy stacjonarne i zdalne, powinna stanowić integralny element kompleksowej opieki nad pacjentem. łączy ona ocenę kliniczną, edukację pacjenta, naukę prawidłowego oddychania oraz wykorzystanie wirtualnego asystenta (VA) do monitorowania postępów. Takie rozwiązanie może znacząco odciążyć system opieki zdrowotnej i zwiększyć dostępność świadczeń w regionach, gdzie infrastruktura lub kadra są ograniczone. 3. Rozwój zaawansowanych procedur diagnostycznych i terapeutycznych Zapewnienie stabilnego i adekwatnego finansowania diagnostyki, leczenia oraz rehabilitacji pacjentów z chorobami pulmonologicznymi, ze szczególnym uwzględnieniem raka płuca – choroby o najwyższej śmiertelności spośród nowotworów w Polsce. Konieczne jest wprowadzenie mechanizmów finansowania, które odzwierciedlają rzeczywiste koszty procedur medycznych, terapii systemowych, immunoterapii, leczenia zabiegowego, opieki pooperacyjnej oraz kompleksowej rehabilitacji oddechowej. Proponuje się: • zwiększenie wyceny świadczeń w zakresie diagnostyki i leczenia chorób układu oddechowego, zgodnie z aktualnymi kosztami ponoszonymi przez podmioty lecznicze; • rozszerzenie i zabezpieczenie finansowania wysokospecjalistycznych procedur w zakresie leczenia raka płuca (w tym badań molekularnych, terapii celowanych oraz immunoterapii), jako standardu dostępnego na poziomie ogólnokrajowym; • wprowadzenie zintegrowanego modelu opieki nad pacjentem pulmonologicznym, obejmującego profilaktykę, wczesną diagnostykę, leczenie, rehabilitację, opiekę psychologiczną i społeczną oraz monitorowanie wyników leczenia; • stworzenie dedykowanego programu strategicznego na rzecz wczesnego wykrywania raka płuca oraz innych chorób układu oddechowego, jako elementu polityki zdrowotnej państwa; • wzmocnienie potencjału ośrodków specjalistycznych, w tym centrów pulmonologii regionalnej, poprzez inwestycje w infrastrukturę, kadre medyczną oraz technologie diagnostyczno-terapeutyczne; • finansowanie i rozszerzenie dostępu do nowoczesnych procedur torakochirurgicznych i diagnostycznych, takich jak bronchonawigacja, EBUS, kriobiopsje i bronchoskopia interwencyjna;	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii.

					• inwestycje w nowoczesną infrastrukturę diagnostyczną – pracownie histopatologiczne, immunohistochemiczne, laboratoria molekularne – oraz w systemy AI wspomagające analizę obrazów; • wdrażanie innowacyjnych technologii cyfrowych i robotyzacji procesów w diagnostyce oraz obsłudze pacjenta.	
107 6	Instytucja publiczna	Warmińsko-Mazurskie Centrum Chorób Płuc w Olsztynie	UWAGA OGÓLNA		4. Powiązanie działań zdrowotnych z ochroną środowiska • uwzględnienie w Strategii bezpośredniego związku między jakością powietrza a zdrowiem oddechowym; • wprowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych dotyczących skutków zdrowotnych smogu, alergii i zanieczyszczeń środowiskowych; • wspieranie programów integrujących monitoring środowiskowy z danymi zdrowotnymi, np. poprzez rejestry chorób płuc powiązane z mapami jakości powietrza. 5. Ujęcie zdrowia oddechowego w systemie wskaźników Strategii Postulujemy o włączenie wskaźników dotyczących zdrowia oddechowego do systemu monitorowania Strategii, m.in.: – liczby badań spirometrycznych i tomografii płuc na 100 000 mieszkańców, – częstości hospitalizacji z powodu chorób układu oddechowego, – oczekiwanej długości życia bez przewlekłych chorób płuc, – liczby pacjentów objętych rehabilitacją pulmonologiczną. 6. Uzasadnienie Choroby układu oddechowego należą do głównych przyczyn niezdolności do pracy oraz zgonów w Polsce. Zwiększenie dostępności profilaktyki, diagnostyki, leczenia i rehabilitacji w tym obszarze przyniesie wymierne korzyści społeczne i ekonomiczne, w tym redukcję kosztów systemu ochrony zdrowia oraz poprawę jakości życia obywateli. Uwzględnienie zdrowia oddechowego w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. jest niezbędne dla realizacji celów dotyczących zdrowia publicznego, spójności społecznej oraz zrównoważonego rozwoju kraju.	Problem wpływu złej jakości powietrza na zdrowie został poruszony w diagnozie Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe, przekrojowe wskaźniki.
107 7	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		1. W Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej oraz w innych częściach dokumentu, należy podnieść kwestię poprawy skomunikowania wewnętrznego miast subregionalnych lub Miejskich Obszarów Funkcjonalnych, poprzez budowę wiaduktów i tuneli nad liniami kolejowymi i rzekami. Są to bardzo kosztowne zadania, znacznie przerastające możliwości finansowe wielu ośrodków. Powinien powstać specjalny instrument finansowy, wspierający rozwiązania komunikacyjne w tym zakresie.	Istnieją dostępne mechanizmy wsparcia finansowego zadań drogowych dla samorządów takie jak RFRD, rezerwa subwencji (ustawa o dochodach jst) czy rezerwa celowa (ustawa o finansach publicznych).
107 8	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		2. W Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna oraz ewentualnie w innych częściach dokumentu, należy rozważyć wprowadzenie zadania własnego gminy (a w następstwie jej jednostek organizacyjnych) w postaci produkcji i sprzedaży prądu z Odnawialnych Źródeł Energii. W konsekwencji rozwiązanie to powinno umożliwić działania m.in. w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
107 9	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		3. W Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna oraz ewentualnie w innych częściach dokumentu, należy rozważyć utworzenie specjalnego instrumentu finansowego, wspierającego tworzenie produkcji energii cieplnej i elektrycznej w oczyszczalniach ścieków.	Tego typu inwestycje wspierane są w ramach licznych programów wsparcia kogeneracji, nie przewiduje się odrębnych programów dla poszczególnych typów inwestycji lub wąskich obszarów działalności takich jak oczyszczanie ścieków.
108 0	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		4. W Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, należy rozważyć wprowadzenie zadania własnego gminy (a w następstwie również jej jednostek organizacyjnych) jako możliwość tworzenia swoich programów wsparcia transformacji energetycznej, analogicznych do rządowego programu Mój Prąd. W konsekwencji rozwiązanie to powinno umożliwić działania m.in. w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze

						społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
108 1	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		5. W Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, należy rozważyć wprowadzenie specjalnego programu zalesiania gmin, a zwłaszcza tworzenia lasów miejskich. Powinien powstać specjalny instrument finansowy, wspierający działania w tym zakresie.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Kwestia finansowania tego typu działań jest w zakresie dedykowanych programów.
108 2	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		6. We fragmencie pn. Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, należy rozważyć powiązanie Miejskich Obszarów Funkcjonalnych z obligatoryjną wspólną polityką zagospodarowania przestrzennego. Obecnie standardem jest zatomizowana polityka przestrzenna każdej gminy. Jeżeli na poważnie myślimy o rozwoju MOFów, to musi wiązać się to ze spójną polityką przestrzenną.	Uwaga nie zawiera propozycji zawartości dokumentu planowania przestrzennego na poziomie ponadlokalnym przez co nie może być uwzględniona.
108 3	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254-257	7. W systemach powiązań transportowych (str. 254-257) należy podnieść rangę Terminala Intermodalnego w Kutnie – z kategorii komplementarnego do terminala bazowego. Według danych UTK, terminal w Kutnie jest jednym z największych w Polsce, ma roczną przepustowość 350 000 TEU, podczas gdy wiele terminali intermodalnych wpisanych w rejestr ma znacznie mniejsze (czasami wielokrotnie) przepustowości lub wielkości (np. małe terminale o przepustowości rzędu dziesiątek tysięcy TEU lub powierzchniach poniżej 10 ha). Kutno dzięki centralnemu położeniu między głównymi korytarzami transportowymi ma potencjał, by stanowić główny węzeł logistyczny, a nie tylko uzupełniający – status „bazowy” lepiej odzwierciedli jego rzeczywisty wkład w system transportu intermodalnego Polski. Zwiększenie rangi terminala w dokumentach strategicznych mogłoby przełożyć się na lepszy dostęp do instrumentów wsparcia (fundusze infrastrukturalne, programy transportowe) oraz zwiększyć szansę przyciągnięcia inwestycji logistycznych do regionu.	Uwaga uwzględniona
108 4	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Niepokojący jest zapis w projekcie strategii dotyczący wdrażania OSI na poziomach regionów: „Zgodnie z zasadą pomocniczości określenie krajowych OSI nie wyklucza tworzenia i wdrażania regionalnych OSI ustanawianych w strategiach województw.” Czy oznacza to możliwość tworzenia na poziomie regionów OSI innych, lub sprzecznych, niż te wynikające ze Strategii Rozwoju Kraju?	Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa może zawierać obszary strategicznej interwencji kluczowe dla województwa, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań. Strategia rozwoju województwa powinna być jednocześnie spójna ze średniookresową strategią rozwoju kraju i krajową strategią rozwoju regionalnego, o której mowa w art. 14a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
108 5	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		9. W Załączniku 3, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), Delimitacja OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wnoszę o dodanie miasta Kutna w województwie łódzkim. Ośrodek ten, z uwagi na centralne położenie oraz skomunikowanie z całym krajem i naturalne tworzenie węzła przesiadkowego, będzie znajdował się w układzie funkcjonalnym z Centralnym Portem Komunikacyjnym. Uważam również, że brak ciągłości terytorialnej z obecnie wyznaczonym otoczeniem Centralnego Portu Komunikacyjnego, nie jest problemem, z uwagi na wyspowy charakter przyszłego połączenia miasta z CPK.	Podane argumenty nie wypełniają ustawowej definicji OSI
108 6	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		W Załączniku 3, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, proponuję rozszerzenie obszaru funkcjonalnego Kutna o następujące gminy z powiatu kutnowskiego (obok już ujętych gmin: miasta Kutno, gmin wiejskich Kutno i Krzyżanów): gmina wiejska i miasto Dąbrowice, gmina wiejska i miasto Krośnice, gmina wiejska i miasto Żychlin, gminy wiejskie Nowe Ostrowy, Łanięta, Oporów, Strzelce, Bedno. Wnoszę o dodanie również gmin z powiatu łęczyckiego: gmina wiejska Łęczycza, gmina wiejska i miasto Grabów, gmina wiejska i miasto Piątek oraz gminy wiejskie Daszyna, Góra Świętej Małgorzaty, Łęczycza, Świnice Warckie i Witonia oraz z powiatu poddębickiego gminy wiejskiej i miasta Uniejów.	Podany zakres MOF Kutno wykracza poza realne oddziaływanie rdzenia i nie został uzgodniony przez samorząd województwa
108 7	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	Załącznik 4. OPIS	6	W Załączniku 4. Opis policentrycznej sieci miast (str. 6), dotychczasowy opis Kutna proszę zastąpić: Kutno jest nie tylko ważnym ośrodkiem komunikacyjnym, ale również jednym z najsilniejszych ośrodków przemysłowych	Uwaga uwzględniona za wyjątkiem fragmentów wartościujących

			POLICENTRYCZNY SIĘĆ MIAST		województwa łódzkiego. W mieście działa jeden z największych terminali intermodalnych i nowoczesna strefa przemysłowa, skupiająca krajowe i międzynarodowe przedsiębiorstwa z wielu branż. Dzięki temu Kutno pełni rolę bieguna rozwojowego o charakterze przemysłowo-logistycznym, którego oddziaływanie wykracza poza powiat kutnowski i obejmuje także znaczną część powiatu łęczyckiego oraz sąsiednie obszary woj. mazowieckiego. Rozwój tego ośrodka wzmacnia spójność gospodarczą i społeczną centrum Polski, a jego potencjał kadrowy i inwestycyjny wyróżnia się na tle porównywalnych miast subregionalnych. Podstawowym celem interwencji w mieście i jego obszarze funkcjonalnym będzie wzmocnienie jakości i dostępności usług publicznych. Wsparciem należy również objąć działania związane z poprawą jakości funkcjonowania transportu zbiorowego, tworzenia nowoczesnego centrum przesiadkowego oraz utrzymanie atrakcyjności rynku pracy.	
108 8	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	UWAGA OGÓLNA		12. Uwaga ogólna – brak w strategii wzmianki o miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze, tzw. lista prof. Przemysław Sleszyńskiego z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk (IGiPZ PAN). Kutno znajduje się na liście 139 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, opracowanej przez Państwową Akademię Nauk jako część Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Lista ta powstała w 2016 r., była sukcesywnie aktualizowana i miała odzwierciedlenie w wielu dokumentach strategicznych oraz programowych. W ostatnich latach mówiło się nawet o stworzeniu odrębnego, dedykowanego miastom z tej listy programu pomocowego. Czy brak odniesień do tej listy miast oznacza zarzucenie koncepcji lub dezaktualizację całego projektu?	Niniejsza Strategia odchodzi od definicji miast tracących funkcję na rzecz definicji miast subregionalnych niezbędnych do utrzymania policentrycznego modelu rozwoju.
108 9	Samorząd	Urząd Miasta Kutno	UWAGA OGÓLNA		13. Uwaga ogólna. Katalog miast subregionalnych zawiera w sobie zarówno miasta na prawach powiatu jak i gminy miejskie. Skutkiem tego będą wyraźne różnice systemowe w realizacji zadań w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych. MOFy bez komponentu powiatowego nie będą miały szpitali czy szkół średnich w swojej puli zadań publicznych. Strategia nie zauważa tej fundamentalnej niezgodności. Nie rozwiązując systemowego problemu istnienia w Polsce miast jako gmin i gmin+powiatów, w efekcie powstaną MOFy dwóch rodzajów. Receptą może być rozszerzenie katalogu zadań własnych gmin miejskich pełniących funkcje subregionalne – w szczególności w obszarze edukacji ponadpodstawowej, ochrony zdrowia i rynku pracy – co pozwoliłoby wyrównać szanse miast powiatowych względem miast na prawach powiatu.	Proponowane zapisy w dużym stopniu pokrywa ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, która zostanie opracowana - opis w Strategii od str. 266.
109 0	Samorząd	Sejmik Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		STANOWISKO SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 27 października 2025 r. dotyczące Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia” w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. [1/2] Sejmik Województwa Świętokrzyskiego z uznaniem odnotowuje przygotowanie w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej projektu średniookresowej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., doceniając partnerską współpracę z administracją samorządową w tej sprawie i otwarty proces konsultacji społecznych. Z zadowoleniem zauważa, że Strategia uwzględnia znaczenie budowy odporności i zwiększania bezpieczeństwa, co znalazło odzwierciedlenie w wyznaczeniu Obszaru Strategicznej Interwencji odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Pozwoli to na zniwelowanie problemów rozwojowych powiatów, położonych przy północnej i wschodniej granicy Polski, które w największym stopniu doświadczają negatywnych konsekwencji wojny w Ukrainie oraz wrogich działań ze strony Rosji i Białorusi. Tym niemniej, nie należy zapominać, że cały makroregion Polski Wschodniej od wielu lat zmaga się z największymi w kraju wyzwaniami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że województwa Polski Wschodniej, tj. lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie oraz regionalne mazowieckie, mierzą się z wyjątkowo złożonymi problemami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Obszar Polski Wschodniej, obejmujący prawie 41% całkowitej powierzchni Polski (128 491 km ²) i zamieszkiwany przez 26,5% ogółu ludności kraju (9 925 t i i osób), pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii. W opinii Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego katalog Obszarów Strategicznej Interwencji, delimitowanych w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. wymaga uzupełnienia o obszar makroregionu Polski Wschodniej. Cała Polska Wschodnia ponosi konsekwencje niestabilnej sytuacji geopolitycznej, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dostrzega potrzebę zawarcia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. kompleksowej odpowiedzi na powyższe wyzwania, ponieważ tylko takie podejście umożliwi skuteczne łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części Państwa Polskiego i Unii Europejskiej. Mając na uwadze wskazane	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

					powyżej kwestie, Sejmik Województwa Świętokrzyskiego apeluje o uwzględnienie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia”, co stanowi warunek skutecznego przeciwdziałania utrwalaniu dysproporcji rozwojowych oraz budowy odpornej, policentrycznej struktury rozwoju kraju. Makroregion Polski Wschodniej wymaga dalszego, ukierunkowanego wsparcia inwestycyjnego i instytucjonalnego - zarówno w ramach polityki krajowej, jak i w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej po roku 2027. W konsekwencji, Sejmik Województwa Świętokrzyskiego oczekuje, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej ułoży wśród polskich priorytetów na perspektywę finansową Unii Europejskiej po roku 2027 dedykowane odrębnie Polsce Wschodniej wsparcie finansowe, jako wyraz strategicznego podejścia do najsłabiej rozwiniętej części kraju, która dodatkowo jest najbardziej narażona na wyzwania, wynikające z toczącej się wojny w Ukrainie. Stworzy to ramy dla zapewnienia równości szans rozwojowych makroregionu, umożliwi kontynuację spójnej polityki rozwoju oraz wzmocni odporność i potencjał, uwzględniający regionalne i międzyregionalne powiązania funkcjonalne.	
109 1	Samorząd	Sejmik Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		[2/2] UZASADNIENIE Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przedstawiło do konsultacji publicznych projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku” - kluczowego dokumentu strategicznego, który w perspektywie najbliższej dekady wyznaczy kierunki oraz sposób prowadzenia polityki regionalnej państwa. Konsultacje potwierdzają do końca października 2025 r., a w ich trakcie wszystkie zainteresowane podmioty mogą zgłaszać swoje uwagi oraz propozycje zmian. Podobnie jak w przypadku wcześniejszego dokumentu tej rangi, tj. „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)”, projekt SRP 2035 określa m.in. główne cele polityki rozwoju kraju oraz wskazuje obszary strategicznej interwencji (OSI). Pomimo zapisów odnoszących się do wspierania obszarów dotkniętych depopulacją czy problemami strukturalnymi, w projekcie brakuje jednoznacznego odniesienia do potrzeby szczególnego wsparcia makroregionu Polski Wschodniej, obejmującego województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie oraz mazowieckie (regionalne). W dokumencie wskazano co prawda OSI dotyczące odporności i rozwoju obszarów położonych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, jednak jego zakres został zasadniczo ograniczony do pasa powiatów bezpośrednio przylegających do wschodniej granicy państwa. Makroregion Polski Wschodniej, pomimo zauważalnego postępu w wielu dziedzinach, wciąż boryka się z licznymi barierami strukturalnymi wynikającymi z wieloletniego niedoinwestowania, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Wobec powyższego zasadne jest utrzymanie szczególnego, dedykowanego wsparcia dla makroregionu Polski Wschodniej, które pozwoli nie tylko przeciwdziałać utrwalonym dysproporcjom rozwojowym, lecz również wzmocni odporność gospodarczą i społeczną regionu w perspektywie długofalowej. Podczas posiedzenia Komisji ds. Polski Wschodniej Związku Województw RP, które odbyło się w dniu 17 września 2025r., jej członkowie jednoznacznie przyjęli ustalenie o potrzebie przyjęcia stanowiska kierowanego do Rządu RP w sprawie konieczności kontynuowania dedykowanego wsparcia dla tego makroregionu w nadchodzącej perspektywie finansowej 2028-2034. Jednocześnie uzgodniono, że dla wzmocnienia rangi i przekazu Stanowiska Komisji ds. Polski Wschodniej celowe jest przyjęcie podobnego stanowiska przez Sejmiki sześciu województw zaliczanych do Polski Wschodniej.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
109 2	Samorząd	Marszałek Województwa Śląskiego	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Transformacja energetyczna, w tym związana z rozwojem sektora wytwórczego, nie może pomijać regionów zależnych od konwencjonalnych źródeł energii. Obecne zapisy dokumentu w zakresie Priorytetu 2.5 Transformacja energetyczna, w tym OSI transformacji energetycznej nie stanowią wystarczającej odpowiedzi na zidentyfikowane kluczowe wyzwania, w tym związane z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego. W dokumencie nie wskazano zarówno lokalizacji infrastruktury gazowych mocy bilansujących, które powinny być lokalizowane w pierwszej kolejności w miejscach po likwidowanych blokach węglowych, jak również potraktowano powierzchownie zapisy dotyczące modernizacji sieci przesyłowej (uwagę skupiono na zwiększeniu integracji OZE z Krajowym Systemem Elektroenergetycznym). Należy również zwrócić uwagę, że inwestycje w moce bilansujące nie zostały uwzględnione w Planie działań na lata 2026-2029. Z przykrością muszę zauważyć, że w projekcie Strategii całkowicie pominięto rolę małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR), które powinny zostać wskazane jako istotny element wzmacniający transformację energetyczną kraju. Ich lokalizacja w miejscach wyłączanych bloków węglowych pozwoliłaby na wykorzystanie istniejącej infrastruktury sieciowej oraz zapewnienie stabilnych dostaw energii. SMR i MMR to nie tylko szansa na zwiększenie konkurencyjności najbardziej uprzemysłowionych regionów, ale także kluczowy element ich odporności na kryzysy i gwarancja bezpieczeństwa energetycznego mieszkańców. Działania w zakresie rozwoju gospodarczego, w tym dedykowane sektorowi energetycznemu powinny być planowane komplementarnie. Tworzenie przemysłu od podstaw w województwie pomorskim, w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, stąd nie wszystkie interwencje zostały szczegółowo przedstawione. Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.

					energetyki wiatrowej, wymaga ogromnych nakładów. Natomiast województwo śląskie dysponuje rozwiniętym ekosystemem przemysłowym - z odpowiednią infrastrukturą, wykwalifikowaną kadrą i zapleczem technologicznym - który wystarczy tylko zmodernizować i dostosować do nowych wyzwań. Dodatkowo, rekomendowanie lokowania nowych inwestycji energochłonnych w pobliżu planowanych centrów wytwarzania energii, zamiast w istniejących lokalizacjach, może prowadzić do niewykorzystania dostępnych zasobów w regionach węglowych oraz zwiększać ryzyko drenażu kadr i inwestorów z południa na północ Polski.	
109 3	Samorząd	Marszałek Województwa Śląskiego	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Województwo śląskie jest regionem charakteryzującym się największą liczbą terenów przemysłowych, w tym pogórnich w kraju (w ramach projektu OPI-TPP 2.0 w 2024r. zinventaryzowano 266 terenów przemysłowych i 317 terenów po zakończonej działalności wydobywczej węgla kamiennego). Obszary te często są zanieczyszczone, co negatywnie wpływa na środowisko i zdrowie mieszkańców, a także wykazują dużą wrażliwość na zmiany klimatyczne. Mimo zaangażowania władz, skutki niedokończonej transformacji z lat 90. są nadal widoczne w 62 gminach regionu. Tymczasem zapisy Priorytetu 2.6, koncentrujące się na dużych terenach zdegradowanych (w województwie wskazano dwa), pomijają potrzebę wsparcia dla mniejszych obszarów wymagających rewitalizacji i ponownego zagospodarowania. Biorąc pod uwagę ogromne doświadczenie naszego regionu w zagospodarowywaniu terenów przemysłowych, postuluję utworzenie Akademii i Rewitalizacji Miast i Obszarów Przemysłowych w województwie śląskim. Jednocześnie chciałbym zwrócić uwagę, że propozycja powołania Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej w ramach interwencji OSI dotyczącej elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, w regionie, który nie zmagą się z problemami przestrzennymi związanymi z terenami przemysłowymi, wydaje się nieuzasadniona. Ponadto, mając na uwadze zasoby województwa śląskiego w obszarze kapitału ludzkiego i edukacyjnego, które stanowią istotny potencjał w zakresie rozwoju sztucznej inteligencji, wnoszę o rozszerzenie listy ośrodków objętych Krajowym Programem Wsparcia Komputerów Dużej Mocy o Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię (GZM). W maju 2025 r. Politechnika Śląska uruchomiła w Katowicach pełnoprawne Centrum Obliczeniowe z Komputerem Dużej Mocy (KDM) - Centrum Technologii i Nauk Obliczeniowych (CETINO). Podsumowując, województwo śląskie wyraża głęboki niepokój, że zapisy Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nie stanowią wystarczającej odpowiedzi na zidentyfikowane wyzwania regionów węglowych. W jednym z kluczowych dla regionu obszarów dokument nie wskazuje konkretnych rozwiązań, a jedynie ogranicza się do koordynacji procesu transformacji. Takie podejście jest niewystarczające w kontekście złożonej struktury społeczno-gospodarczej województwa oraz licznych problemów przestrzennych i może w przyszłości grozić ograniczeniem skuteczności działań i osłabieniem efektów polityki regionalnej.	Pomysł utworzenia Akademii Zrównoważonej Gospodarki przestrzennej zostaje porzucony pod wpływem innych zgłoszonych uwag. W ME procedowany jest projekt Białej Księgi Zrównoważonej Transformacji regionów węglowych 2025-2049. Projekt Białej Księgi formułuje rekomendacje dla procesu transformacji w wymiarze społecznym, gospodarczym oraz zarządzanym, w tym dotyczące transformacji energetycznej. 1) W wymiarze społecznym proces transformacji regionów węglowych w Polsce wymaga zapewnienia wielopoziomowego wsparcia, od programów przekwalifikowania i edukacji ustawicznej, przez ochronę socjalną i dedykowane mechanizmy osłonowe, po aktywne włączanie społeczności lokalnych w proces decyzyjny tak, aby łagodzenie skutków wygaszania górnictwa szło w parze z tworzeniem nowych perspektyw rozwojowych i wzmacnianiem tożsamości kulturowej regionów. 2) W wymiarze gospodarczym kluczowe jest zdywersyfikowanie struktury ekonomicznej terenów pogórnich poprzez rozwój nowych branż, zwłaszcza zielonych technologii, odnawialnych źródeł energii, przemysłów kreatywnych i sektorów wysokich technologii a także poprzez pełne wykorzystanie istniejącej infrastruktury przemysłowej i kadrowej, tak by przekształcenie majątku i aktywów górniczych stało się impulsem dla reindustrializacji i budowy trwałych przewag konkurencyjnych regionów. 3) W wymiarze zarządzanym i energetycznym transformacja powinna być prowadzona w oparciu o

						spójną i skoordynowaną strategię, łączącą inwestycje w nowoczesną infrastrukturę energetyczną (sieci, ciepłownictwo, źródła zero- i niskoemisyjne) z mechanizmami chroniącymi obywateli przed ubóstwem energetycznym, przy jednoczesnym wzmocnieniu instytucjonalnej zdolności samorządów i państwa do realizacji projektów wielkoskalowych, co wymaga przejrzystych ram finansowych oraz trwałego dialogu z partnerami społecznymi i gospodarczymi. Projekt Białej Księgi zawiera rekomendację oceny i wykorzystania istniejącej infrastruktury i budowy infrastruktury gazowej jako paliwa przejściowego transformacji energetycznej, natomiast konkretne działania wobec województwa powinien podejmować Fundusz Transformacji woj. Śląskiego. W rekomendacjach szczegółowych projektu Białej Księgi ujęto punkt - zmiany zagospodarowania gruntów, w którym między innymi wspomina się o konieczności usprawnienia ram prawnych regulujących kwestie rekultywacji, stworzenie instrumentów fiskalnych i regulacyjnych w celu uproszczenia wydawania pozwoleń i zachęcania do inwestycji oraz wprowadzenie strategicznego planowania przestrzennego dla regionów węglowych. Wymienia się również kwestie dostępu do krajowej bazy danych terenów poprzemysłowych (np. Rozbudowy na szczebel krajowy istniejącej bazy OPI TPP 2.0. zawierającej wykaz i szczegółowy opis terenów poprzemysłowych i pogórnich w województwie śląskim.) oraz opracowanie metodologii zmiany zagospodarowania terenu (LRM) dla terenów pokopalnianych.
109 4	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	UWAGA OGÓLNA		Układ strategii powinien zostać w pewnym stopniu przeformułowany dla osiągnięcia większej przejrzystości. Wydaje się, że optymalna byłaby struktura polegająca na identyfikacji i liczbowym określeniu problemów (ta część już jest w dokumencie) a następnie na określeniu celów bezpośrednio odnoszących się do tych problemów. Cele powinny być skwantyfikowane (określone miernikami) tak, żeby wskazać, że przy osiągnięciu konkretnych poziomów mierników problemy z części pierwszej zostaną rozwiązane. Powinien też zostać przedstawiony zakres czasowy, w którym	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania.

					przewidywane jest osiągnięcie pożądanych wartości przez poszczególne mierniki. Każdy z mierników powinien zostać zdezagregowany na działania pozwalające osiągnąć jego poziom w wyznaczonym czasie, przy czym związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy miernikiem a wpływającym na niego działaniem powinien być wyraźnie opisany. Poszczególne działania powinny być agregowane w polityki, za realizację których odpowiedzialny powinien być konkretny podmiot. Należy jednocześnie uwzględnić ograniczone zasoby, które spowodują, że może okazać się konieczna rezygnacja z osiągnięcia niektórych celów. Obecnie w dokumencie brakuje jasnego wynikania pomiędzy diagnozą, celem, działaniem a miernikiem, a dodatkowo dokument jest niespójny terminologicznie (np. termin „Cele do osiągnięcia” używany jest wobec mierników a jednocześnie w rozdziale II używane jest pojęcie „cele” mające zupełnie inne znaczenie). Na przykład na stronie 191 jedynym miernikiem dla polityki (priorytetu) Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli jest Liczba gmin posiadających lub współposiadających Centrum Usług Społecznych. Polityka ta ma współrealizować Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu i zawiera aż 24 działania takie jak: Rozwój współpracy międzynarodowej na rzecz zmniejszenia negatywnego oddziaływania mediów społecznościowych na społeczeństwo, Budowanie potencjału organizacji pozarządowych czy Poprawa warunków pracy osób wykonujących pracę za pośrednictwem platform. Wydaje się, że wspomniany miernik nie odnosi się do żadnego z tych działań. Takie sytuacje polegające na niespójności celów, polityk, działań i mierników są bardzo częste w dokumencie.	Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
109 5	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	5, 18	Definicja konkurencyjności używana w dokumencie budzi wątpliwości. Tradycyjnie uważa się konkurencyjność za zdolność do konkutowania na ponadnarodowych (światowych) rynkach lub za zdolność do długotrwałego wzrostu gospodarczego. Tymczasem w dokumencie konkurencyjność definiowana jest dwójako i niespójnie: raz jako zdolność do utrzymania wysokiego wzrostu gospodarczego (s. 5), a raz jako zdolność do sprzedaży na globalnym rynku coraz bardziej zaawansowanych technologicznie dóbr i usług (s. 18). Żadna z tych definicji nie odpowiada tradycyjnemu ujmowaniu konkurencyjności. W kwestii pierwszej definicji z SRP zbliżonej do drugiej z tradycyjnych – zamieniono termin „długotrwały” na „wysoki” – należy zaznaczyć, że z perspektywy rozwoju bardziej pożądany jest stabilny, odporny na zaburzenia wzrost niż krótkotrwały i wysoki, mogący doprowadzić do „przegrzania” gospodarki. Jeśli natomiast chodzi o drugą definicję, to prawdą jest, że możliwe jest osiągnięcie przez przedsiębiorstwa przewag komparatywnych w wytwarzaniu dóbr o wysokiej wartości dodanej, ale to samo można powiedzieć o przedsiębiorstwach konkurujących w inny sposób. Ponadto wydaje się, że w obecnym świecie problemem konkurencyjności są głównie niskie koszty wytwarzania dóbr przez państwa niestosujące standardów państw demokratycznych oraz ignorujące problemy klimatyczno-środowiskowe dla obniżenia kosztów produkcji i uzyskania przewagi konkurencyjnej. Problem ten wykracza jednak poza ramy strategii i powinien być podniesiony na forum ponadnarodowym. Wydaje się wobec tego, że diagnoza, cele i rozwiązania nie powinny odnosić się do konkurencyjności jako takiej, a raczej do rozwijania gospodarki o wysokiej wartości dodanej, przy czym ta wartość dodana będzie polegała na rozwijaniu przede wszystkim technologii polegających na kompensowaniu i dostosowaniu się do problemów poruszonych w diagnozie – przede wszystkim spadku diety i wysokiej emisyjności gospodarki przy wykorzystaniu i umacnianiu silnych stron takich jak policentryczność.	W Strategii nie korzystamy z żadnej oficjalnej definicji konkurencyjności. W danej części, gdy przywołujemy słowo "konkurencyjność", wyjaśniamy, jaką interpretację tego słowa mamy na myśli. Zasadne jest stosowanie pewnych uproszczeń, przy zachowaniu ich wyjaśnień - używanie szczegółowych opisów zmniejszyłoby czytelność tak kompleksowego dokumentu, jakim jest Strategia.
109 6	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	Cytat ze Strategii: „Wraz ze starzeniem się populacji przeciętny poziom wykształcenia osób w wieku produkcyjnym będzie rósł, dając podstawę do utrzymania szybkiego wzrostu produktywności”. Wydaje się, że rzeczywiście odsetek osób, które osiągnęły wyższe poziomy wykształcenia będzie rosła, ale nastąpi to na skutek zmniejszenia liczby ludności ze względu na starzenie się społeczeństwa. Biorąc pod uwagę wartości bezwzględne na rynku pracy może być faktycznie mniej osób z wyższym wykształceniem (będą natomiast stanowić większy odsetek populacji). Niekoniecznie musi to oznaczać wzrost innowacyjności – mniej wykształconych osób to mniej innowacyjnych pomysłów. Strategia powinna zidentyfikować i zaadresować tę kwestię.	W cytowanym zapisie jest mowa o populacji osób w wieku produkcyjnym. Konsekwencje starzenia się są ujęte w części: "zagrożenia dla konkurencyjności".
109 7	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Brak diagnozy niskiej innowacyjności, a w szczególności „osiągania wyników poniżej oczekiwań w stosunku do poziomu rozwoju”. Bez takiej diagnozy bardzo trudno będzie wdrożyć działania zmierzające do jej podniesienia.	W części diagnostycznej przedstawiona jest ogólna diagnoza, szczegółowe przyczyny i związane z nimi wyzwania opisane są w kluczowych wyzwaniach w części wdrożeniowej (tu: priorytet 2.3).
109 8	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Problemem dla wzrostu innowacyjności może być stosowanie starego, mającego jeszcze korzenie w XIX wieku systemu edukacji, który promuje wiedzę ponad umiejętności – ten problem nie został w ogóle zaadresowany, choć jego obszar jest pod największą kontrolą państwa (organizacja edukacji publicznej). Oznacza to, że pomimo	Diagnoza i planowane działania dot. podnoszenia kompetencji obywateli znajdują się w części wdrożeniowej w Priorytecie 2.1.

					formalnie większego odsetka osób wykształconych mogą pojawić się problemy z innowacją i adaptacją do zmieniającej się rzeczywistości.	
109 9	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	W części diagnostycznej Strategii wskazano, że „wydatki na B+R w Polsce są umiarkowane i rosną, ale nie przekładają się w zadowalającym stopniu na efekty. Wydatki na B+R w Polsce wzrosły z 0,9% PKB w 2013 r. do 1,6% PKB w 2023 r. Polska zbliżyła się tym samym do średniej w państwach UE (2,3% PKB w 2023 r.).” W tym miejscu zwracamy uwagę, że o ile faktycznie nakłady przeznaczane w Polsce na badania i rozwój (dalej jako: „B+R”) rzeczywiście rosną i w pewnym stopniu zbliżają się do średniej w państwach UE to jednak nadal pozostają znacząco niższe od tej średniej. Jednocześnie w Strategii (Priorytet 2.3. Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm) przewiduje się wzrost nakładów na B+R do 2 % PKB w 2030 r. i 2,5 % w 2035 r. Założenia te należy uznać za dalece niewystarczające. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że osiągnięcie średniej wysokości wydatków na B+R w państwach UE zaplanowane jest na okres niemal 10 lat i to przyjmując mało realistyczne założenie, że nakłady te w innych państwach będą się utrzymywać na obecnym poziomie. Oznacza to, że ponoszone nakłady w ujęciu procentowym będą rosły w podobnym tempie jak w ubiegłych 10-12 latach trudno więc mówić o znaczącym rozwoju w tej dziedzinie. Realizacja tak poczynionych założeń pozwoli jedynie na de facto utrzymanie bieżącego tempa wzrostu nakładów przy jednoczesnym utrzymaniu ich przez kolejne lata na poziomie niższym niż średnia unijna. Oznacza to, biorąc pod uwagę jak ważne dla możliwości rozwoju gospodarki i konkurencyjności przedsiębiorstw działających na krajowym rynku są innowacyjne rozwiązania, faktyczny brak możliwości znaczącego wzrostu konkurencyjności przedsiębiorców działających na terenie Polski w stosunku do przedsiębiorców działających w pozostałych państwach UE.	Uwaga w toku dalszych analiz.
110 0	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	34	W kwestii zmian demograficznych pominięte są kwestie kulturowe, które wydają się decydujące dla zmian demograficznych. Wydaje się, że jednym wskazaniem na nie jest zdawkowe wspomnienie o „narracjach na temat rodzicielstwa”. Wydaje się, że bez odniesienia się do kwestii kulturowych wzrost współczynnika dzietności jest mało prawdopodobny.	W trakcie analiz.
110 1	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	34	Poziom 1,45 dzietności jest dalece niewystarczający co zostało zauważone w dokumencie. Aby wpłynąć na poziom dzietności państwo musi zajmować się wszystkimi wynikającymi z niego problemami a nie tylko wybranymi jak to napisano na 55 stronie. Niski od wielu już lat współczynnik dzietności wymaga wieloaspektowego ujęcia w SRP. Dla dalszego rozwoju niezbędna wydaje się adaptacja gospodarki do zmian demograficznych co powinno obejmować takie kwestie jak substytucja pracy ludzkiej kapitałem w tym robotyzację oraz zastępowanie pracowników umysłowych przez modele AI. Zwłaszcza gwałtowny rozwój AI i możliwe, wynikającego z tego bezrobocie strukturalne może być zarówno wyzwaniem dla rynku pracy jak i sposobem na złagodzenie negatywnych skutków zmian demograficznych.	Państwo będzie podejmować działania w obszarach wpływających na niską dzietność, w których posiada możliwość realnego oddziaływania. Temat robotyzacji i AI w kontekście rynku pracy został opisany w priorytecie 2.4. Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii.
110 2	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	W odniesieniu do AI należy także uwzględnić zagrożenie dla krajowych przedsiębiorstw związane z zastosowaniami tzw. sztucznej inteligencji w różnych branżach. Zauważyć należy bowiem, że rozwój AI prowadzić może do zastępowania pracy programistów rozwiązaniem AI i w konsekwencji do problemów firm IT i bezrobocia wśród programistów, zwłaszcza wchodzących na rynek. Należy także zauważyć, że zastępowanie początkujących programistów przez AI może doprowadzić do zaburzeń w kształceniu programistów co przejawiać się może w problemach pojawiających z opóźnieniami (na rynku nadal będą pracować potrzebni branży doświadczeni programiści, lecz po ich odejściu z pracy nikt nie będzie w stanie ich zastąpić, bo młodzi programiści zostali zastąpieni przez AI), które jednakże należy przewidzieć już obecnie. SRP powinna odnieść się do tego problemu oraz przedstawić jakie działania ma zamiar podjąć państwo w tym zakresie.	Kwestie związane z AI są podjęte w Priorytecie 2.4.
110 3	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	W zakresie transportu słusznie zauważono, że konieczne jest przywrócenie połączeń autobusowych lokalnych centrów z miejscowościami regionu. Jednocześnie jednak większą uwagę poświęcić należy rozwojowi lokalnych i regionalnych przewozów kolejowych. W tym celu należałoby umieścić w strategii działania wspierające konkurencję w zakresie przewozów pasażerskich także w wymiarze regionalnym (formuła konkurencji o rynek). Należy zadbać także, by integratorzy przewozów (którymi mają być marszałkowie województw) nie działali w kierunku ograniczania konkurencji, także tej dalekiej (np. między autobusami i koleją). Istnieją bowiem obawy, że działalność integratorów może doprowadzić do likwidacji konkurencji w zakresie przewozów, obecnie na przykład wojewódzkie spółki kolejowe nie konkurują ze sobą.	Rynek przewozów kolejowych w zakresie umów PSC będzie otwarty do roku 2030. Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze

						województwa. Rolą integratorów będzie również integracja różnych gałęzi przewozów.
110 4	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	W wymiarze krajowym zadbać należy, by Ogólnopolski Bilet Zintegrowany nie wyłączył konkurencji pomiędzy uczestnikami rynku. Istnieje obawa, że działania w zakresie wspólnej taryfy osłabią bodźce do konkurowania co sprawi, że rozwijająca się konkurencja w zakresie pasażerskich przewozów kolejowych nie przyniesie oczekiwanych korzyści dla konsumentów.	Wdrożenie Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego nie ma na celu osłabienia bodźców do konkurowania pomiędzy przewoźnikami a do wzrostu konkurencyjności kolejowego transportu publicznego nad transportem indywidualnym.
110 5	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-	W dokumencie brakuje odniesienia do inicjatyw mających mieć bezpośrednie przełożenie na konkurencyjność takich jak Specjalne Strefy Ekonomiczne (pojawiają się wyłącznie w kontekście tworzenia hubów innowacyjności). W najbliższym czasie dojdzie do istotnych zmian w ich funkcjonowaniu i strategia powinna określać jak mają one funkcjonować i jaka ma być ich rola w nowych okolicznościach.	Z końcem 2026 r. wygaśnie instrument specjalnych stref ekonomicznych. Należy mieć jednak na uwadze, że obecnie równolegle funkcjonują 2 instrumenty: specjalne strefy ekonomiczne (sse) i wspierania nowych inwestycji, którego zasady funkcjonowania są podobne do sse i w założeniu mają zastąpić sse. Koniec sse nie oznacza zatem, że nastąpią istotne zmiany w funkcjonowaniu instrumentu wspierania nowych inwestycji.
110 6	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-144	[1/2] W odniesieniu do jednego z celów określonych w strategii, tj. „Tworzenia warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” a w szczególności priorytetu Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm, należy zwrócić uwagę na mogące pojawić się w tym zakresie ograniczenia związane ze wspieraniem ze środków publicznych nowych inwestycji realizowanych zarówno przez krajowych jak i zagranicznych przedsiębiorców. Warunki udzielania przedsiębiorcom regionalnej pomocy inwestycyjnej w formie zwolnień podatkowych w ramach Polskiej Strefy Inwestycji mają bowiem swoje ograniczenia wynikające z przepisów prawa. Na atrakcyjność wsparcia udzielanego w ramach Polskiej Strefy Inwestycji w najbliższych latach, wpływ mogą mieć dwa zasadnicze elementy: 1. ograniczenie wysokości wsparcia udzielanego w formie zwolnień z podatku w związku z wprowadzeniem globalnego podatku minimalnego oraz 2. wzrost poziomu PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Polsce. W przypadku globalnego podatku minimalnego jego wprowadzenie ma generalnie negatywny wpływ na jakiegokolwiek wsparcie udzielane w formie zwolnień podatkowych. W dniu 1 stycznia 2025 r. weszła w życie ustawa z dnia 6 listopada 2024 r. o opodatkowaniu wyrównawczym jednostek składowych grup międzynarodowych i krajowych (Dz.U. 2024 poz. 1685), która wprowadziła do polskiego systemu podatkowego globalny podatek minimalny, inaczej zwany podatkiem wyrównawczym. Do jego zapłaty zobowiązane są grupy kapitałowe, których efektywna stawka podatkowa wynosi mniej niż 15%. W konsekwencji część przedsiębiorców i tak zmuszona będzie do zapłaty przynajmniej części podatku, z którego byli zwolnieni prowadząc działalność gospodarczą w ramach Polskiej Strefy Inwestycji. Globalny podatek minimalny wpłynie zatem niewątpliwie niekorzystnie na przedmiotowy instrument wsparcia, co będzie miało negatywny wpływ na atrakcyjność Polski jako miejsca realizacji nowych inwestycji.	W odniesieniu do podatku minimalnego, możliwa jest zmiana podejścia OECD i uznanie zwolnień podatkowych za kwalifikowaną ulgę, co oznaczałoby brak wpływu globalnego podatku minimalnego na instrument wspierania nowych inwestycji. Ponadto wskazać należy, że wsparcie w postaci zwolnień podatkowych udzielane na podstawie ustawy o wspieraniu nowych inwestycji zostało notyfikowane i zatwierdzone przez KE, wszelkie zmiany w zakresie innych form, rodzajów pomocy i klasyfikacji jednostek terytorialnych wymagałoby zgody KE. Dodatkowo wskazać należy, że wsparcie w postaci dotacji jest już udzielane na podstawie Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej. W odniesieniu do wzrostu poziomu PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca, potwierdzamy zapoznanie się z tematem.
110 7	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	135-144	[2/2] W odniesieniu natomiast do drugiego ze wskazanych zagrożeń, związanego ze wzrostem poziomu PKB na jednego mieszkańca w Polsce, należy zauważyć, że regionalna pomoc inwestycyjna może być udzielana co do zasady jedynie w regionach, w których PKB na mieszkańca jest równe lub niższe niż 75% średniej dla całej UE. Jednocześnie maksymalna intensywność pomocy regionalnej zależy od wartości PKB w poszczególnych regionach. Natomiast	W odniesieniu do podatku minimalnego, możliwa jest zmiana podejścia OECD i uznanie zwolnień podatkowych za kwalifikowaną ulgę,

			innowacji i wzrostu firm		wzrost PKB Polski w ostatnich latach jest wyższy niż w dużej części pozostałych państw członkowskich UE. W konsekwencji liczba regionów w Polsce, w których możliwe jest udzielanie regionalnej pomocy inwestycyjnej, jak również jej maksymalna intensywność, będą stopniowo spadać. W kolejnej perspektywie na lata 2028-2035 regionalna pomoc inwestycyjna, obok obecnie wykluczonego regionu warszawskiego stołecznego, nie będzie mogła być udzielana również w województwie dolnośląskim oraz wielkopolskim. W obu wskazanych województwach PKB na jednego mieszkańca będzie bowiem wyższe niż 75% średniej dla całej UE. Natomiast w kolejnych latach podobny problem może również dotyczyć województwa śląskiego. W związku z powyższym, aby istniała możliwość wsparcia przewidzianego w SRP, zasadne jest rozważenie wpisania do niej konieczności rewizji ustaw określających zasady przyznawania pomocy publicznej. W szczególności w ustawie z dnia 10 maja 2018 r. o wspieraniu nowych inwestycji (Dz. U. z 2025 r. poz. 469) rozważyć należy możliwość wprowadzenia również innych form wsparcia, które mogłyby być udzielane przedsiębiorcom jako regionalna pomoc inwestycyjna, takich jak np. dotacja. W tym zakresie wskazać należy, że dotacja jest bardziej przejrzystą formą pomocy w porównywaniu ze zwolnieniami. Ponadto wydaje się konieczne rozszerzenie rodzajów kategorii pomocy publicznej, jaka może być udzielana w ramach Polskiej Strefy Inwestycji, również o inne, jak choćby przykładowo pomoc inwestycyjną dla małych i średnich przedsiębiorców, o której mowa w art. 17 rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu. Innym rozwiązaniem zwiększającym atrakcyjność Polskiej Strefy Inwestycji, jako miejsca lokalizacji nowych inwestycji, może być również wprowadzenie zmian w klasyfikacji jednostek terytorialnych do celów statystycznych (tzw. NUTS), w sposób analogiczny jak miało to miejsce w przypadku województwa mazowieckiego, które dla celów statystycznych zostało podzielone na dwa osobne regiony – warszawski stołeczny i mazowiecki regionalny.	co oznaczałoby brak wpływu globalnego podatku minimalnego na instrument wspierania nowych inwestycji. Ponadto wskazać należy, że wsparcie w postaci zwolnień podatkowych udzielane na podstawie ustawy o wspieraniu nowych inwestycji zostało notyfikowane i zatwierdzone przez KE, wszelkie zmiany w zakresie innych form, rodzajów pomocy i klasyfikacji jednostek terytorialnych wymagałoby zgody KE. Dodatkowo wskazać należy, że wsparcie w postaci dotacji jest już udzielane na podstawie Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej. W odniesieniu do wzrostu poziomu PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca, potwierdzamy zapoznanie się z tematem.
1108	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-144	[1/2] Dodatkową pomocą, jaka może być udzielona w ramach wspierania innowacyjności i wzrostu firm i powinna zostać uwzględniona w SRP jest pomoc na rzecz ICEI (Important Projects of Common European Interest). Jest ona udzielana przez państwa członkowskie Unii Europejskiej na realizację ważnych, strategicznych projektów o wspólnym europejskim zainteresowaniu, które przynoszą korzyści całemu rynkowi wewnętrznemu i społeczeństwu UE. Państwa członkowskie mogą udzielać pomocy publicznej przekraczającej standardowe limity, pod warunkiem, że wspierane projekty przynoszą istotne korzyści dla całej Unii Europejskiej. Projekty muszą mieć charakter transgraniczny i strategiczne znaczenie dla Europy, obejmując cały łańcuch wartości w wybranym obszarze technologicznym. Raport Dragiego proponuje rozszerzenie projektów IPCEI na wszystkie sektory innowacyjne, aby wzmocnić konkurencyjność Europy i przenieść ją na czołowe miejsca w światowych łańcuchach wartości, co jest spójne z postulatami pełnego wdrożenia rynku jednolitego, nawiązującymi do Raportu Letty. IPCEI mają stać się narzędziem do rozwijania strategicznych sektorów przemysłowych, a nie tylko poszczególnych firm, co wymaga zwiększenia inwestycji i koordynacji działań w ramach UE, by wspierać innowacje w technologiach cyfrowych i energetyce odnawialnej. Polska uczestniczyła do tej pory w 8 projektach IPCEI, przy czym pomoc została wypłacona w trzech przypadkach. W zakresie kilku innych projektów nie zakończyły się jeszcze postępowania w Komisji Europejskiej, w innych projekty uległy wstrzymaniu lub modyfikacji. W trzech przedsiębiorcy otrzymują pomoc publiczną poza mechanizmem IPCEI. Polska jest uczestnikiem JEF IPCEI Forum - platformy do spotkań KE z państwami członkowskimi, działającym od października 2023 r. Od tego czasu odbyło się 7 posiedzeń technicznych i 3 posiedzenia high-level. Prace Forum dotyczą identyfikacji nowych kandydatów (technologii) do projektów IPCEI, dobrych praktyk w zakresie zarządzania projektami, kwestii sprawozdawczych i ewaluacji. Najnowsze wyróżnione technologie, mogące być przedmiotem dofinansowania w ramach IPCEI to: zaawansowane technologie półprzewodnikowe, infrastruktura obliczeniowa AI, usługi AI, innowacyjne technologie jądrowe. Polscy przedsiębiorcy uczestniczą w niewielkim zakresie w europejskich projektach IPCEI, przy czym nie zawsze projekt jest realizowany w pierwotnej formie.	Dziękujemy, za uwagę. Jako administracja przyjmujemy ją do wiadomości oraz potwierdzamy zaznajomienie się z problemem.
1109	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-144	[2/2] Powodem małego zainteresowania przedsiębiorców uczestnictwem w projektach IPCEI wydaje się być trudność w spełnieniu warunków udzielenia wsparcia, w tym zwłaszcza w zakresie wykazania wymaganego poziomu innowacyjności projektów. Zgodnie z Komunikatem Komisji „Kryteria analizy zgodności z rynkiem wewnętrznym pomocy państwa na wspieranie realizacji ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania” (Dz. Urz. UE C 528 z 30.12.2021) „projekty w zakresie działalności B+R+I muszą mieć wyraźnie innowacyjny charakter lub wnosić istotną wartość dodaną w tej dziedzinie w świetle najnowszych osiągnięć w	Dziękujemy, za uwagę. Jako administracja przyjmujemy ją do wiadomości oraz potwierdzamy zaznajomienie się z problemem.

					danym sektorze. Projekty obejmujące pierwsze zastosowanie w przemyśle muszą umożliwiać rozwijanie nowych produktów bądź usług o wysokiej zawartości badawczej i innowacyjnej lub wprowadzenie całkowicie innowacyjnych procesów produkcyjnych”. W związku z tym niezbędne jest położenie większego nacisku na weryfikację spełnienia tego wymagania już na etapie wyboru projektu, przed jego zgłoszeniem do KE. Koniecznym jest też wzmocnienie współpracy strony polskiej z KE oraz Joint Research Centre, który ocenia innowacyjność projektów, w celu zwrócenia uwagi na konieczność zwiększenia przejrzystości procedur oceny projektów. Kolejnym problemem jest brak procedury krajowego finansowania polskich projektów IPCEI w przypadkach, gdy projekt w ramach procedury IPCEI został oceniony przez KE pozytywnie, ale ze względu np. na niedostateczny zdaniem KE poziom innowacyjności lub zbyt dużą lukę w finansowaniu KE został wycofany. Wówczas kontynuacja projektu możliwa jest pod warunkiem przekazania dofinansowania zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającym niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.6.2014 r., z późn. zm.). W takich sytuacjach istniejące krajowe programy pomocowe, przewidujące udzielanie finansowania zgodnego z rozporządzeniem 651/2014, często nie znajdują zastosowania dla realizacji konkretnego projektu IPCEI lub finansowanie musi być wypłacane przez kilka podmiotów udzielających pomocy. Kluczowe jest więc określenie prostej procedury postępowania w ww. przypadkach - podstawy prawnej udzielenia pomocy oraz opracowanie programu pomocowego, który mógłby mieć zastosowanie w przypadkach projektów IPCEI nie spełniających warunków Komunikatu IPCEI. Na wzrost zainteresowania uczestnictwem polskich przedsiębiorców w projektach IPCEI mogłoby wpłynąć również uproszczenie i skrócenie postępowania notyfikacyjnego w Komisji Europejskiej. Ten postulat, wskazywany również przez inne państwa członkowskie, jest przedmiotem dyskusji w ramach JEF IPCEI Forum.	
1110	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Jako kluczowej infrastruktury nie ujęto w dokumencie niezbędnych dla rozwoju nowoczesnych technologii oraz bezpieczeństwa kraju centrów danych. Szersze odniesienie do problematyki związanej z centrami danych znajduje się w punktach 17 i 21.	Uwaga w toku dalszych analiz.
1111	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	W Strategii wskazuje się na potrzebę zwiększenia poziomu robotyzacji w gospodarce. Zgodnie z przyjętymi w niej wskaźnikami gęstości robotyzacji rozumianej jako liczba robotów na 10 tys. osób pracujących w przetwórstwie przemysłowym wynosiła 78 w 2023 r. i na skutek wdrażania Strategii ma wzrosnąć do 140 w 2030 r. i 210 w 2035 r. Jednocześnie jak wynika z opublikowanego w 2025 r. raportu Polskiego Instytutu Ekonomicznego (dalej jako: „PIE”) pt. Wsparcie procesu robotyzacji w Polsce. Rekomendacje¹, liczba robotów przypadających na 10 tys. pracowników przetwórstwa przemysłowego wynosiła w: a) Francji – 148; b) średnio w państwach UE – 167; c) USA – 204; d) Niemczech – 270; e) Chinach – 470; f) Singapurze – 1564. Mając powyższe na uwadze wskazujemy, że przyjęte w Strategii cele do zrealizowania w zakresie zwiększenia poziomu robotyzacji należy uznać za zdecydowanie zbyt mało ambitne i niewystarczające. Przede wszystkim zgodnie z poczynionymi w niej założeniami rozwój robotyzacji w Polsce ma przynieść w ciągu 5 lat rezultat w postaci zaledwie zbliżenia się do średniej dla państw unijnych z roku 2023, a w ciągu 10 lat jedynie na osiągnięcie poziomu o wiele niższego niż aktualny poziom robotyzacji gospodarki niemieckiej. Należy też zakładać, że w innych państwach poziom robotyzacji w najbliższych latach również będzie systematycznie rósł. Przyjęte do realizacji założenia nie będą więc pozwały na osiągnięcie na polu robotyzacji jakiegokolwiek przewagi konkurencyjnej w stosunku do państw sąsiednich np. Niemiec, jak również w stosunku do aktualnych liderów w tym obszarze tj. państw azjatyckich.	Wyznaczane cele powinny być ambitne, ale też realne i wykonalne. Przy ustalaniu wartości docelowych wzięto pod uwagę strukturę sektora przemysłu (dominujący udział MSP, potencjał inwestycyjny przedsiębiorstw oraz zdolności absorpcyjne, w szczególności MŚP. W związku z powyższym nie dokonano korekty zapisów.
1112	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Zwracamy uwagę, że choć w Strategii wskazano na konieczność rozwoju na terenie Polski centrów przetwarzania danych oraz zakładów produkcji technologii związanej ze sztuczną inteligencją, to brak jest w niej wskazania konkretnych działań jakie mają zostać w tym zakresie podjęte. Wskazuje się jedynie, że „Priorytetem będzie tworzenie na terenie Polski centrów przetwarzania danych” bez określania jednak planowanej liczby tego rodzaju centrów, ich mocy obliczeniowej, źródeł ani wysokości finansowania tego rodzaju działań itp. W załączonym do Strategii Planie działań wskazano co prawda, że w latach 2026-2027 ma zostać zrealizowana „budowa fabryki AI w Poznaniu” finansowana ze środków publicznych, środków UE i instytucji rozwoju, jednak brak	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy dotyczące sztucznej inteligencji zostały uzupełnione w zakresie zgodnym ze strategicznym charakterem dokumentu. Szczegółowość uwagi nie jest adekwatna do tego rodzaju

					jest jakichkolwiek konkretnych informacji i obliczeń wskazujących na to w jakim stopniu budowa tego rodzaju fabryki wpłynie na konkurencyjność gospodarki, zwiększenie możliwości wykorzystywania sztucznej inteligencji czy przetwarzania danych. W Strategii przewidziano również „w dalszej perspektywie rozwój konsorcjum PLGrid (sześć znaczących ośrodków Komputerów Dużej Mocy zlokalizowanych w Poznaniu, Krakowie, Warszawie, Wrocławiu, Świerku i Gdańsku)” przy czym nie określono ram czasowych „dalszej perspektywy”. Przyjmując jednak, że ramami czasowymi w tym wypadku jest rok 2035 należy uznać, że przyjęte w Strategii cele są prawdopodobnie dalece niewystarczające dla osiągnięcia chociażby zbliżonego zaawansowania w procesie budowy centrów danych do państw będących liderami w tej dziedzinie. W tym kontekście należy zauważyć, że jeżeli chodzi o np. państwa sąsiadujące z Polską, to Niemcy dysponują obecnie 500 centrami danych² na terenie swojego kraju a liczba ta stale rośnie. Mając powyższe na uwadze wskazujemy, że założenia przyjęte w Strategii co do rozwoju centrów danych należy uznać, za zbyt ogólne i prawdopodobnie niewystarczające dla zapewnienia możliwości rozwoju konkurencyjności krajowej gospodarki na polu nowoczesnych technologii i przetwarzania danych.	dokumentu. Tematyka sztucznej inteligencji oraz centrów danych została szerzej opisana w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r. Kluczowym projektem rozbudowy krajowej infrastruktury obliczeniowej jest przedsięwzięcie budowy Krajowych Centrów Przetwarzania Danych. Zgodnie z założeniami, zostaną zbudowane 3 ośrodki przetwarzania danych.
111 3	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Brak jest OSI dotyczącej sieci energetycznych. Obecnie jedną z kluczowych barier w rozwoju OZE są odmowy podłączania wynikające z niedostosowania sieci energetycznej do inwestycji w zakresie już powstających OZE. W przypadku planowanej energetyki jądrowej również będzie konieczne dostosowanie sieci lub zlokalizowanie nowych elektrowni jądrowych w miejscu istniejących elektrowni węglowych. Dodatkowo należy przeprowadzić analizę ryzyka wystąpienia przerw w dostawie prądu do poszczególnych regionów kraju tak, aby w miarę możliwości przygotować się (we współpracy z operatorami systemu dystrybucyjnego) do ewentualnych zagrożeń mogących dotknąć (jak to miało miejsce np. w Hiszpanii) znacznych części kraju tzw. blackoutów. Z tego powodu wydaje się, że kluczowym obszarem interwencji powinno być przyspieszenie modernizacji sieci elektroenergetycznej, co wymaga bardziej szczegółowego omówienia niż obecnie w podrozdziale dotyczącym modernizacji i budowy infrastruktury elektroenergetycznej.	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Rozwój sieci elektroenergetycznych trudno ograniczyć to konkretnego obszaru - Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna zawiera działania kierunkowe w tym zakresie możliwe do realizowania na terenie całego kraju.
111 4	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W przypadku energetyki ceny powinny być nie tylko stabilne ale też niskie. Problemem dla konkurencyjności Polskiego przemysłu mogą być nie tylko nieprzewidywalne ale też stabilnie wysokie ceny.	Diagnoza Priorytetu jako pożądaný efekt przeprowadzonej transformacji wymienia m.in. niższe ceny energii elektrycznej.
111 5	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-161	W Strategii wskazano, że jednym z kluczowych wyzwań dla rozwoju Polski będzie w najbliższych latach transformacja energetyczna oraz, że w celu jej przeprowadzenia konieczny jest intensywny rozwój OZE, zwiększenie mocy magazynów energii oraz innych źródeł bilansujących, rozwój energetyki obywatelskiej i zwiększenie elastyczności po stronie odbiorców. Prognozowana produkcja energii elektrycznej brutto ma zgodnie z założeniami wzrosnąć ze 180 TWh w 2025 r. do 220 TWh w 2035 r. Jednocześnie w Strategii przyjęto, że między 2025 a 2035 r. moc zainstalowana konieczna do pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną wzrośnie z ok. 75 GW do ponad 126 GW. Jednocześnie w tym okresie wygaszone zostanie blisko 16 GW mocy, głównie w przestarzałych elektrowniach zasilanych węglem kamiennym i brunatnym. Pokrycie brakującego zapotrzebowania ma opierać się przede wszystkim na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz łądowych elektrowni wiatrowych. W przyjętych założeniach przewiduje się bilansowanie systemu elektroenergetycznego w oparciu o rozbudowę instalacji gazowych. Jednocześnie Strategia zawiera jedynie ogólne koncepcje dot. rozwoju odnawialnych źródeł energii, magazynów energii, rozbudowy energetyki opartej o gaz ziemny i nie zawiera szczegółowych planów i obliczeń pozwalających na oszacowanie czy zaplanowane działania umożliwią zapobieżenie powstaniu tzw. luki wytwórczej i zapobieżenie niedoborom energii w systemie w ciągu najbliższych 10 lat. W strategii przewidziano jedynie wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii brutto do 46,5 % w 2035 r. Ponadto załączony do Strategii Plan działań w zakresie dot. rozwoju mocy wytwórczych przewiduje w latach 2026-2029 jedynie prowadzenie prac w zakresie budowy elektrowni jądrowej, która ma rozpocząć pracę dopiero najwcześniej między 2036 a 2040 r., oraz podjęcie prac w zakresie opracowania regulacji umożliwiających rozwój źródeł OZE. Nie są w niej natomiast przewidziane działania związane z rozwojem innych mocy wytwórczych, w tym gazowych, pomimo, że w Strategii wskazuje się na konieczność budowy bilansujących mocy wytwórczych opartych o paliwo gazowe. Zwracamy uwagę, że przyjęte założenia powinny w ocenie Prezesa UOKiK w dalece bardziej precyzyjnym stopniu określać plan działań mających na celu utrzymanie stabilności systemu elektroenergetycznego.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunku działań. SPR2035 nie zawiera szczegółowych planów i obliczeń pozwalających na oszacowanie czy zaplanowane działania umożliwią zapobieżenie powstaniu tzw. luki wytwórczej i zapobieżenie niedoborom energii z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości. Kwestie te, jak i zobrazowanie miksu energetycznego, zostaną przedstawione w dokumentach takich jak KPEiK czy inne strategie rozwoju.

					Ponadto Strategia nie określa precyzyjnego podziału, jaki udział w krajowym miksie energetycznym mają mieć do 2035 r. poszczególne źródła wytwarzania energii: OZE, atom, gaz ziemny, biometan, węgiel kamienny i brunatny.	
111 6	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	W kontekście bezpieczeństwa wskazane jest, by kluczowe dla państwa usługi informatyczne, w szczególności centra danych, były obsługiwane w Polsce. Takie usługi są energochłonne (co zauważono w dokumencie w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej). Dodatkowo funkcjonowanie centrów danych wymaga zużycia dużych ilości deficytowych surowców takich jak woda, do czego również strategia powinna się odnieść (w kontekście analizy ryzyka poszczególnych działań). Centra danych, jakkolwiek przynoszą korzyści, nie powinny być uciążliwe dla mieszkańców okolic w których są lokowane, co należałoby w Strategii zauważyć i jednoznacznie wyjaśnić w jaki sposób połączyć dobrobyt społeczności lokalnych z korzyściami z funkcjonowania centrów danych.	Propozycja jest przedmiotem dalszej, szczegółowej analizy z odpowiednimi resortami.
111 7	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Rozważania na temat konkurencyjności muszą być powiązane z niebezpieczeństwem zdominowania gospodarki zwłaszcza w zakresie nowych technologii (rynk cyfrowe, AI itp.) przez międzynarodowe korporacje spoza EU. Optymalnym dla Polski rozwiązaniem byłoby gdyby podmioty innowacyjne prowadzące działalność w Polsce uznawały Polskę za swój obszar kluczowy. W przypadku międzynarodowych korporacji mało prawdopodobne jest, by kluczowe procesy zachodziły w Polsce a potencjał takich podmiotów jest na tyle silny, że krajowi przedsiębiorcy mogą nie być w stanie z nimi konkurować lub też mogą być przez światowych liderów przejmowani. Dlatego też konieczne jest stworzenie systemu chroniącego powstające w Polsce innowacyjne firmy przed nieuczciwą konkurencją (polegającą między innymi na obchodzeniu regulacji np. Uber) i przejęciami ze strony międzynarodowych korporacji.	Strategia ma charakter ramowy i wskazuje kierunki interwencji na poziomie ogólnokrajowym, natomiast uszczegółowienie definicji, wskaźników oraz rozwiązań dla wybranych obszarów może następować w dokumentach problemowych.
111 8	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Dodatkowo wydaje się, że w celu uniknięcia uzależniania się od usług dostarczanych przez gigantów technologicznych, należy rozważyć, czy państwo nie powinno w miarę możliwości unikać rozwiązań dostarczanych przez te podmioty lub podmioty, w których są one zaangażowane. Osiągnięcie tego byłoby możliwe np. dzięki jednoznacznej preferencji rozwiązań dostarczanych przez unijnych przedsiębiorców lub otwartego oprogramowania w zakresie AI, używanych programów komputerowych, baz danych itp. wobec tych dostarczanych przez międzynarodowe korporacje.	Strategia została uzupełniona o informacje dotyczące strategicznej współpracy z EuroHPC. Szczegółowe zapisy w tym obszarze zostały zawarte w dokumencie kierunkowym, tj. w projektowanej Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
111 9	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Zwrócić uwagę należałoby także na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa w zakresie stanowienia prawa poprzez ograniczenie wpływu gigantów technologicznych na stanowienie prawa w zakresie nowych technologii i AI. Podmioty te mogą oddziaływać na proces stanowienia prawa nie tylko poprzez oficjalne zgłaszania stanowisk ale też przez finansowane przez siebie podmioty takie jak think-tanki i organizacje skupiające przedsiębiorców i w ten sposób sprawiać, że prawo będzie preferowało ich punkt widzenia ze szkodą dla mniejszych krajowych przedsiębiorców. W kwestii tej powinny zostać wypracowane odpowiednie rozwiązania znajdujące odzwierciedlenie w dokumentach regulujących proces legislacyjny.	Proces stanowienia prawa powinien mieć charakter otwarty i inkluzywny, przy poszanowaniu zasady równego traktowania wszystkich interesariuszy, zarówno dużych podmiotów gospodarczych, jak i mniejszych przedsiębiorców oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Konieczne jest zapewnienie przejrzystości procesu legislacyjnego oraz dotarcie do szerokiego grona uczestników konsultacji publicznych. W tym kontekście szczególną rolę odgrywa uwzględnienie interesu ogólnego, poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać własne, partykularne interesy, jednak ostateczne rozstrzygnięcia legislacyjne powinny odzwierciedlać interes publiczny i dobro wspólne.
112 0	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Należy także zwrócić uwagę na sposób wpływania międzynarodowych podmiotów na proces stanowienia regulacji oraz działań w kierunku zwiększenia przejrzystości działań lobbystów, w tym niezarejestrowanych, wpływających na kształtowanie opinii publicznej. Problemem dla bezpieczeństwa może też być aktywność finansowanych z nieznanych źródeł organizacji NGO. Jednym z celów bezpieczeństwa powinno być więc doprowadzenie do jak największej przejrzystości źródeł finansowania wszystkich uczestników debaty publicznej oraz wykluczenie z niej	SRP2035 jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie

					podmiotów o niejasnych źródłach finansowania. W kwestii tej powinny zostać wypracowane odpowiednie rozwiązania znajdujące odzwierciedlenie w dokumentach regulujących proces legislacyjny.	dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
112 1	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	W Planie działań przewiduje się jedynie w ograniczonym stopniu wdrożenie rozwiązań wzmacniających organy administracji, przy czym planowane działania niejednokrotnie mają charakter, który nie wydaje się mieć możliwości wywarcia znaczącego wpływu na rozwój konkurencyjnej gospodarki i usprawnienia działania administracji publicznej jako całości. W istocie skupia się on głównie na dalszym usprawnianiu procesów rekrutacyjnych w służbie cywilnej i usprawnieniu procesów szkoleniowych, a jednocześnie nie zawiera sprecyzowanych rozwiązań ukierunkowanych na zapewnienie kluczowym organom administracji odpowiednich środków i zaplecza technicznego, które są niezbędne do efektywnego realizowania ich zadań.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji.
112 2	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	Pomimo zdefiniowania w dokumencie jednej z przewag Polski polegającej na policentryczności, dokument odnosi się do niej jedynie w dziedzinie wewnętrznej polityki migracyjnej. Zasadniczo mimo zaznaczenia znaczenia kolei dla policentrycznej struktury kraju, nie wskazano na jakiegokolwiek działania mogące wspierać jej rozwój w kierunku wspomagającym regionalne centra. Rozwój sieci infrastrukturalnej powinien wspierać i rozwijać policentryczność, a wydaje się że dotychczas wspiera duże ośrodki (na przykład Warszawa pozostaje głównym węzłem przesiadkowym w projekcie CPK). Scentralizowany system kolejowy oparty o Warszawę utrudnia rozwój regionalnych ośrodków.	Policentryczny rozwój sieci kolejowej przewidziano w ramach projektu Zintegrowana Sieć Kolejowa.
112 3	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	W rozdziałach dotyczących celu horyzontalnego Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej poruszono kwestie kształtowania polityki przestrzennej i zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Jednak kształtowanie polityki przestrzennej powinno mieć miejsce również w sferze cyfrowej – mniejsze ośrodki muszą mieć dostęp do nie gorszej jakościowo sieci niż te największe. Różnice w dostępie do infrastruktury cyfrowej będą się bowiem przekładać również na nierówny rozwój terytorialny.	Strategia przewiduje wyrównywanie różnic w dostępie do sieci szerokopasmowej
112 4	Instytucja publiczna	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	276	Nawiązując do OSI dotyczącej obszarów wiejskich wydaje się, że adaptacja do procesów dezagrarnizacji nie jest celem który należy realizować. Jakkolwiek proces zmniejszania się znaczenia rolnictwa wydaje się nieuchronny, w opinii Prezesa UOKiK Polska powinna dążyć do samowystarczalności w zakresie produkcji rolnej a nie biernie przyglądać się dezagrarnizacji i jedynie ograniczać negatywne skutki tego procesu. Dlatego też wydaje się, że w sytuacji zawarcia przez UE umowy Mercosur kluczowym celem strategicznej interwencji powinno być raczej utrzymanie produkcji rolnej na poziomie zapewniającej co najmniej samowystarczalność Polski w zakresie produkcji rolnej i przeciwdziałania dezagrarnizacji a nie jej wspieranie i łagodzenie skutków. Koncepcja dezagrarnizacji wsi i jedynie łagodzenie jest skutków wydaje się sprzeczna z celem bezpieczeństwa <i>Zachowanie zdolności produkcyjnych niezbędnych dla bezpieczeństwa żywnościowego</i> na s. 220.	Uwaga ma charakter komentarza. Jednym ze zdefiniowanych w projekcie SRP 2035 kluczowych wyzwań jest utrzymanie stanu w którym Polska jest krajem samowystarczalnym żywnościowo co jest niezwykle istotne ze względu na bezpieczeństwo Państwa.
112 5	Samorząd	Urząd Miejski w Kwidzynie	UWAGA OGÓLNA		Jako Lider Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Kwidzyn, w związku z trwającymi konsultacjami publicznymi Projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, zwracam się z wnioskiem o włączenie Miasta Kwidzyna (MOF Kwidzyna) do policentrycznej sieci miast nakreślonej w Załączniku nr 4 SRP 2035 oraz uwzględnienie Kwidzyna w delimitacji obszarów strategicznej interwencji wskazanej w Załączniku nr 3 SRP 2035. Wniosek motywuję przede wszystkim sytuacją, w której Miasto Kwidzyn leży na styku trzech podregionów NUTS 3: starogardzkiego, grudziądzkiego i elbląskiego mających swoje nadrzędne umocowanie w makroregionie północnym oraz podziale administracyjnym na województwa pomorskie, kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie. Mapę prezentującą ten układ terytorialny uwzględnia Załącznik nr 1 do niniejszego pisma - Kontekst terytorialny włączenia Miasta Kwidzyna do Strategii Rozwoju Polski 2035 r. W praktyce powoduje to sytuację, w której Miasto Kwidzyn funkcjonuje rzeczywiście obsługując „białą plamę” policentrycznej sieci na południowym Pomorzu, niepokrytą przez żadne oddziaływanie funkcjonalne ośrodków miejskich ujętych w zaproponowanej Delimitacji obszarów strategicznej interwencji OSI (Załącznik nr 3 SRP 20235) Kwidzyn w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych obsługuje Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF Kwidzyn) z trwałymi powiązaniami dojazdowymi i usługowymi Kwidzyna z Gminami Kwidzyn, Gardeja i Sadlinki, pełniąc funkcję ośrodka węzłowego o znaczeniu ponadlokalnym. MOF Kwidzyn liczy ~64 tys. mieszkańców i wykazuje trwałe relacje funkcjonalne, a rosnące zatrudnienie koncentruje się w mieście i gminie Kwidzyn (96% pracujących w MOF). Obszar MOF Kwidzyna rozszerzony do roboczego formatu terytorialnego „Kwidzyn-Powiśle” koresponduje w sieci funkcjonalnej z Gminą Ryjewo zlokalizowaną w powiecie kwidzyńskim – poza MOF, ale w naturalnym jego zasięgu. W myśl policentryczności założonej w SRP 2035 w kręgu oddziaływania Kwidzyna pozostają również terytoria wciąż nie wzięte pod uwagę w delimitacji OSI SRP 2035: • południowo - wschodnia część Pomorza w sąsiednim powiecie sztumskim obejmująca m.in. Miasto i Gminę Sztum,	Uwaga uwzględniona

					Miasto i Gminę Dzierżgoń, Gminę Stary Targ, Gminę Stary Dzierżgoń, Gminę Mikołajki Pomorskie, • południowo – zachodnią część Warmii w sąsiednim powiecie Iławskim obejmującą m.in. Gminę Kisielice, • terytorium nadwiślańsko-mostowe za Wisłą w osi DK90 / A1 obejmujące m.in. Miasto i Gminę Nowe, Gminę Warlubie, Gmina Gniew, Gmina Skórcz. Spójna i wartościowa sieć policentryczna powinna uwzględniać funkcję np. czasowo-terytorialną (izochrony) obejmując nie tylko wielkość aglomeracji czy granice statystyczno-administracyjne ujęte w NUTS 3, ale skupiać się na trwałych powiązaniach funkcjonalnych identyfikując je w ramach budowanej polityki regionalnej oraz potencjałach rozwoju danego subregionu. Załącznik nr 1 do niniejszego pisma uwzględnia mapy wraz z warstwami prezentujące powyżej opisywany rozkład. Uważamy, że zasięg usług publicznych Miasta Kwidzyna przekracza granice administracyjne samego miasta oraz powiatu, a tym samym jest usytuowany w obszarze niedoszacowania SRP 2035.	
112 6	Samorząd	Urząd Miejski w Kwidzynie	UWAGA OGÓLNA		W obecnym wykazie ośrodków subregionalnych brakuje bieguna dla rozwoju na Powiślu – przestrzeni realnie obsługiwanej przez Kwidzyn (edukacyjnie, komunikacyjnie, gospodarczo, kulturowo, rozrywkowo czy zdrowotnie). Z perspektywy celów SRP 2035 oraz jej załączników (w tym opisu policentrycznej sieci miast) ujęcie Kwidzyna jako ośrodka regionalnego jest dla tej części Polski zasadne i konieczne, dlatego w celu domknięcia policentryczności południa Województwa Pomorskiego oraz gmin funkcjonalnie ościennych wnosimy o dopisanie Miasta Kwidzyna do Strategii, celem ograniczenia zbyt wysokiego obecnie ryzyka marginalizacji Powiśla na Pomorzu. Miasto Kwidzyn jako MOF Kwidzyn, lub szerzej Kwidzyn-Powisłe, posiada silne przesłanki rozwojowe wprost wpisane w Plan działań na lata 2026-2029 (Załącznik nr 1 SRP 2035) obejmujący przede wszystkim poprawę mobilności, bezpieczeństwa, odporności rynku pracy i wzmacniania usług publicznych w ośrodkach poza metropolitalnym rdzeniem. Kluczowe przesłanki umacniające rolę Kwidzyna w rozwoju regionu to: 1. planowana budowa Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego oaz Obwodnicy Kwidzyna, 2. planowana budowa szprych oraz infrastruktury Centralnego Portu Komunikacyjnego w obszarze Kwidzyna – Powiśla, co może umożliwić uruchomienie nieaktywnych aktualnie linii transportu pasażerskiego, 3. powołanie i rozpoczęcie działalności przez Powiatowo-Gminny Związek „Powiślańska Komunikacja” obejmujący przewozy regionalne oraz inwestycje w tabor, którego liderem jest Miasto Kwidzyn, 4. silnie rozwinięta infrastruktura i ponad powiatowa sieć edukacyjno-oświatowa z siedzibą dynamicznie rozwijającą się szkołę wyższą a także rozwinięta baza sportowa wspierająca sport dzieci i młodzieży, 5. silny rdzeń przemysłowy i duża skala ośrodka gospodarczego dla krajowych oraz międzynarodowych firm MŚP oraz przemysłu, a także rosnąca aktywność inwestycyjna centrów usług i handlu, 6. dostępność terenów inwestycyjnych Pomorskiej Specjalnej Strefy Inwestycyjnej w rygorze Polskiej Strefy Inwestycji PAIH, 7. stabilny rynek pracy z optymistyczną perspektywą rozwoju oraz kreowanie nowych specjalizacji Pomorza przez Kwidzyński Park Przemysłowo Technologiczny , 8. potencjał budowy Powiślańskiego Klastra Energetycznego, 9. rezerwa terenów pod komunalną i prywatną zabudowę mieszkaniową, w tym stale rosnąca liczba inwestycji mieszkaniowych, 10. wdrażanie Strategii MOF Kwidzyn na kolejne lata z potencjałem na rozszerzenie obszaru subregionalnego oraz ambitne dostosowanie planowanej Strategii Rozwoju Kwidzyna do roku 2040 do wyzwań wynikających z SRP 2035 r.	Uwaga uwzględniona
112 7	Samorząd	Urząd Miejski w Kwidzynie	UWAGA OGÓLNA		Wnioskujemy o włączenie Kwidzyna i nadanie mu roli ośrodka policentrycznego, nie tylko w kontekście całokształtu oddziaływania społeczno-gospodarczego Miasta Kwidzyna na obszar funkcjonalny Kwidzyn – Powisłe. Nadanie tej rangi dla naszego regionu, w szczególności doprowadzi do: • zmniejszenia marginalizacji południa Pomorza w dalszym rozwoju województwa oraz kraju, • zaangażowania realnego catchmentu mieszkańców regionu (do 140 tys. w 45 min), który w wyniku efekt krawędzi NUTS 3 (PL638–PL616–PL621) planowanych „po granicach” systemowo nie został doszacowany tworząc białą plamę w potencjale rozwoju kraju, • umocnienia inwestycji w strategiczne korytarze państwowe DK55 / DK90 ↔ A1, w tym plany utworzenia Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego oraz Obwodnicy Kwidzyna łączącego zachodnią część Wisły ze wschodnią częścią Polski, • umocnienia włączenia linii CPK 5/242 do otoczenia społeczno-gospodarczego powiatu kwidzyńskiego.	Uwaga uwzględniona

					Analiza „najbliższych miast z sieci policentrycznej” wskazuje na potencjał samodzielności Kwidzyna. Poza Trójmiastem, w województwie pomorskim wskazano jedynie Słupsk i Chojnice, a najbliższym ośrodkiem policentrycznym jest Grudziądz, którego obszaru funkcjonalny koncentruje się w innym kierunku. Dodajmy, że Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot „wciąga” Malbork i Tczew (ZIT OMGGs – 61 samorządów), więc Kwidzyn jest jedynym realnym kandydatem na subregionalny węzeł policentryczny dla południa województwa, po zachodnim brzegu Wisły. Odpływ demograficzny (wbrew Celowi 1 SRP 2035), spadek atrakcyjności inwestycyjnej (wbrew celowi 2 2SRP 2035), pogłębianie się peryferyjności transportowej czy widmo braku odporności energetycznej (wbrew Celowi 3 3SRP 2035), a także marginalizacja Powiśla w rozkładzie rozwoju Pomorza (wbrew Celowi horyzontalnemu 4SRP 2035) to główne ryzyka braku ujęcia Kwidzyna w strategii rozwoju kraju oraz umocnienie drenażu aktywności społeczno-gospodarczych względem Obszaru Metropolitalnego Gdańsk–Gdynia–Sopot (61 gmin).Twierdzimy, że Pomorze nie może rozwijać się nierównomiernie z naciskiem w stronę Trójmiasta, co słusznie ocenia SRP w ramach celów 1–3 oraz horyzontalnego, a także w części przestrzennej wprost nadając priorytet wyrównania szans peryferii poprzez dokładanie węzłów policentrycznych tam, gdzie „dziury sieciowe” grożą trwałą marginalizacją. Południe województwa — z Kwidzynem jako najsilniejszym ośrodkiem — jest właśnie takim obszarem. Brak wskazania Kwidzyna w sieci powoduje rozminięcie intencji SRP 2035 z jej rzeczywistą implementacją w Makroregionie Północnym. Ponadto w załączniku do SRP 2035 Delimitacja Obszarów Strategicznej Interwencji dotyczącym płaszczyzn wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, w żadnym z sąsiedzkich ośrodków miejskich nie uwzględniono powiatów i gmin jako obszarów funkcjonalnych niższego rzędu. Nawet w ramach delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe nie uwzględniono powiatu kwidzyńskiego. Sytuacja ta jasno wskazuje na białą plamę oraz brak zrównoważonego rozwoju miast tych obszarów. W dokumencie napisane jest, że „Poniższa wstępna delimitacja jest istotna dla realizacji wsparcia z poziomu krajowego, natomiast nie ogranicza procesu kształtowania polityki rozwoju przez samorząd województwa, przy uwzględnieniu specyfiki regionalnej. Nie wymaga też zmian w delimitacji dotyczącej stosowania istniejących instrumentów terytorialnych, a uczestniczące w nich gminy mogą kontynuować rozpoczęte formy współpracy”.	
112 8	Samorząd	Urząd Miejski w Kwidzynie	UWAGA OGÓLNA	Uważamy, że nie można przyjąć takiego założenia, ponieważ najnowsze strategie wojewódzkie będą opierały się na strategii kraju, a choćby nowe programy unijne czy przyszłe programy agendy rządowej (BGK, PFR, NFOŚiGW) będą wymagały również precyzyjnego, rzetelnego oraz jednoznacznego umocowania projektów rozwojowych samorządów w strategiach wyższego rzędu i zakładając dotychczasowe doświadczenia, będą premiowały gminy wskazane w delimitacji obszarów strategicznej interwencji. Wyłączenie południa woj. pomorskiego – w szczególności powiatów: kwidzyńskiego, sztumskiego oraz części powiatu iławskiego – z delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) w obszarach: transport publiczny, intermodal/kolej i węzły przesiadkowe, łączność cyfrowa, usługi społeczne (w tym CUS i zdrowie psychiczne), edukacja ponadpodstawowa i kształcenie zawodowe, mieszkalnictwo czynszowe, energetyka sieciowa (PSE) oraz adaptacja/retencja rodzi wysokie ryzyko uraty pozycji o silnym charakterze ośrodka miejskiego,a nawet obszaru funkcjonalnego do rozwoju. Sytuacja ta na lata odetnie Powiśle od impulsów rozwojowych i utrwali migracje do metropolii trójmiejskiej. To byłoby sprzeczne z celem horyzontalnym SRP (zrównoważony, policentryczny rozwój) i logiką Planów działań 2026–2029. Na podstawie powyższego, wnosimy o dopisanie Miasta Kwidzyna do Załącznika 4 SRP 2035 jako ośrodka policentrycznego dla sieci miast z założeniem nadania Miastu Kwidzyn roli ośrodka kluczowego dla rozwoju południowo wschodniego Pomorza (część powiatu sztumskiego), obszarów południowych powiatu tczewskiego w węźle nadwiślańskim oraz zachodnich gmin powiatu iławskiego). Bez tego działania istnieje ryzyko utrwalenia białej plamy rozwoju południa województwa Pomorskiego wbrew celowi horyzontalnemu SRP. Załącznik nr 2- Kontekst funkcjonalny włączenia Miasta Kwidzyna do Strategii Rozwoju Polski 2035 r. do niniejszego listu szczegółowo przedstawia oraz uzasadnia argumentację dla wyżej opisanego wniosku. Prezentujemy w nim odniesienia do SRP2035, dokumentów miejskich (ZIT MOF Kwidzyna 2030+, ZIPROM 2014) czy bieżących i kluczowych projektów rozwojowych podejmowanych w regionie, które świadczą o Kwidzynie jako centrum usług. Nasz głos przekazujemy w trybie i terminie konsultacji wskazanych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej i zwracamy się do Pani Minister w duchu współodpowiedzialności za realizację SRP 2035. Jako samorządy nie prosimy o wyjątek, lecz proponujemy domknięcie modelu policentrycznego w miejscu, gdzie realne powiązania funkcjonalne przecinają granice podregionów i województw. Deklarujemy pełną gotowość do spotkania roboczego i przekazania aneksów merytorycznych (projekty, wskaźniki, mapy), a także do konkretyzacji roli obszaru Kwidzyn Powiśle w realizacji Celów, Obszarów Strategicznej Interwencji oraz Planów	Uwaga uwzględniona	

					Działania ujętych Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. W toku dalszych postępowań, będziemy dążyć do wypracowania strategii rozwoju naszych gmin spójnych ze Strategią Rozwoju Polski 2035 r.	
112 9	Samorząd	Prezydent Miasta Torunia	UWAGA OGÓLNA		[1/5] Chciałbym wyrazić podziękowania za przygotowanie projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku (SRP 2035), jednocześnie podkreślić głębokie uznanie dla wysokiej wartości merytorycznej tego dokumentu, który w sposób spójny i kompleksowy przedstawia trafnie zdiagnozowane wyzwania rozwojowe Polski oraz ambitne i realistyczne kierunki działań modernizacyjnych. Projekt nowej średniookresowej strategii rozwoju kraju prezentuje w mojej opinii nowoczesne, kompletne podejście do wizji rozwoju państwa, oferujące równowagę między konkurencyjnością, spójnością i bezpieczeństwem. Szczególnie cenne jest dalekowzroczne ujęcie kwestii bezpieczeństwa, uwzględniające aktualne napięcia i dynamiczne zmiany w sytuacji geopolitycznej, które z jednej strony prowadzą do głębokich przeobrażeń w globalnym porządku, a z drugiej stanowią realne i bezpośrednie zagrożenie dla pokoju w Europie i na świecie. To dobrze, że SRP 2035, jako podstawowy dokument krajowy wyznaczającym. in. kierunki wydatkowania środków europejskich, powstaje w wyjątkowo istotnym momencie, tzn. w trakcie realizacji wieloletnich ram finansowych (WRF) Unii Europejskiej na lata 2021-2027 i zarazem na wstępnym etapie przygotowań do kolejnej perspektywy unijnej. Okoliczności te pozwalają powiązać doświadczenia z bieżącej perspektywy finansowej z planowaniem nowego okresu budżetowego UE. Dzięki temu dokument tworzy solidną podstawę merytoryczną do negocjacji z Komisją Europejską w kwestii dalszego współfinansowania krajowych priorytetów rozwojowych w ramach polityki spójności, zwiększając szanse na efektywne wykorzystanie środków unijnych w kolejnych latach. Ustanowienie zrównoważonego rozwoju terytorialnego jako celu horyzontalnego Strategii uważam za zdecydowanie trafny i w pełni uzasadniony wybór, co chciałbym szczególnie podkreślić. Policentryczna koncepcja rozwoju, zakładająca wzmacnianie większej liczby dynamicznych ośrodków miejskich jest z pewnością dalekowzroczną odpowiedzią na wyzwania wynikające z istotnej koncentracji funkcji metropolitalnych w ramach sieci osadniczej. Rozwój miast i ich obszarów funkcjonalnych, w tym Metropolii Toruńskiej, pozwoli w większym stopniu wykorzystać potencjał terytorialny kraju oraz zapewni bardziej równomierny dostęp mieszkańców do wysokiej jakości usług publicznych. Tak wyraźne zaakcentowanie znaczenia zrównoważonego, policentrycznego modelu rozwoju należy również odczytywać jako konstruktywną reakcję na pojawiające się w ramach dyskusji nad przyszłością polityki spójności UE niepokojące zapowiedzi jej centralizacji wraz z rezygnacją z regionalnego układu dystrybucji środków. SRP 2035, w mojej ocenie, jest ważnym głosem, który opowiada się za utrzymaniem po 2027 roku fundamentalnych zasad programowania: wielopoziomowego zarządzania, partnerstwa i pomocniczości.	Uwaga o charakterze komentarza
113 0	Samorząd	Prezydent Miasta Torunia	UWAGA OGÓLNA		[2/5] Szczególnie serdecznie pragnę podziękować Pani Minister za zrozumienie i przychylną ocenę naszej argumentacji, dotyczącej ponadregionalnych funkcji metropolitalnych obszaru funkcjonalnego Torunia oraz za uwzględnienie Metropolii Toruńskiej w kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych w ramach policentrycznej sieci miast, zgodnie z modelową strukturą funkcjonalno-przestrzenną kraju. Z zadowoleniem przyjmuję fakt, że przedstawione przez nas przesłanki i aspiracje spotkały się z uznaniem autorów dokumentu, a zapisy SRP 2035 potwierdziły rangę i rolę Torunia w krajowym systemie osadniczym, odpowiadającą jego rzeczywistemu potencjałowi. Będzie to stanowić niezwykle ważny impuls rozwojowy, który przy wykorzystaniu zasobów wewnętrznych oraz krajowych mechanizmów wsparcia przyczyni się do dalszego wzmacniania pozycji Metropolii Toruńskiej jako istotnego ognia policentrycznego rozwoju Polski. W tym kontekście chciałbym również podkreślić pozytywne przykłady współpracy pomiędzy samorządami Metropolii Toruńskiej, a administracją rządową, które w praktyce realizują ideę partnerskiego zarządzania terytorialnego, jeszcze przed formalnym uregulowaniem tych zasad w planowanej ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Przykładem takiego współdziałania jest wspólna, z Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad, realizacja modernizacji drogi krajowej nr 91 na odcinku Toruń-Łysomice oraz drogi krajowej nr 10 w Lubiczu, na podstawie Porozumienia Intencyjnego z dnia 19 maja 2025 r. Wyrażam nadzieję, że ta dobra współpraca będzie kontynuowana i rozszerzana, obejmując również kolejne etapy planowanej północnej obwodnicy Torunia. Wysoka ocena merytoryczna projektu SRP 2035 nie wyklucza jednak potrzeby doprecyzowania i pogłębienia niektórych jego fragmentów. W szczególności chciałbym zwrócić uwagę Pani Minister na wagę bardziej wnikliwego podejścia do kwestii ochrony i konserwacji dziedzictwa kulturowego, zarówno w ujęciu ogólnym, jak i w odniesieniu do obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Obiekty te, będące nośnikami historii, sztuki i tradycji, stanowią nie tylko fundament tożsamości kulturowej wspólnot lokalnych, ale także ważny czynnik rozwoju gospodarczego poprzez dynamiczny wpływ na sektor turystyki. Ich unikalna wartość kulturowa i promocyjna czyni je wizytówką Polski na arenie międzynarodowej, dlatego objęcie ich szczególnym mecenatem Państwa powinno stanowić jeden z wyraźnych priorytetów strategii rozwoju.	Uwaga o charakterze komentarza

					Zachowanie i odnowa obiektów UNESCO ma znaczenie nie tylko symboliczne, lecz również praktyczne, przyciągają one bowiem miliony turystów, generując przychody i miejsca pracy. Toruń, odwiedzany corocznie przez ponad 2 miliony osób, jest tego wymiernym przykładem. Miasto od lat prowadzi konsekwentną politykę w zakresie ochrony i konserwacji zabytków, realizując m. in. trzeci już duży projekt na obszarze toruńskiej Starówki wpisanej na listę UNESCO, pn. „7 cudów Torunia - szlak po unikatowych zabytkach na obszarze UNESCO”, współfinansowany z programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę Klimat i Środowisko 2021-2027. Dofinansowanie UE ze środków EFRR dla tego zadania i jego dwóch wcześniejszych etapów wyniosło łącznie blisko 120 mln zł. Pomimo podejmowanych działań, potrzeby w zakresie wsparcia finansowego i instytucjonalnego dla ochrony najcenniejszych zabytków pozostają znaczne.	
113 1	Samorząd	Prezydent Miasta Torunia	UWAGA OGÓLNA		[3/5] Z tego względu postuluję aby problematyka ochrony i konserwacji dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów UNESCO znalazła wyraźniejsze odzwierciedlenie w SRP 2035, a także w przygotowywanej nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR) i ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Wprowadzenie stabilnych mechanizmów finansowania tego typu przedsięwzięć byłoby nie tylko przejawem troski o zachowanie narodowego dziedzictwa, ale również istotnym elementem wspierania rozwoju kultury, turystyki i lokalnych gospodarek. Jedną z kluczowych inwestycji realizowanych w Toruniu jest budowa Europejskiego Centrum Filmowego Camerimage (ECFC), w ramach trójstronnej współpracy pomiędzy Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Samorządem Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Miastem Toruń. Aktualnie podjęto decyzję o budowie pierwszej części, gdzie założono realizację studia filmowego. Profesjonalnie wyposażone studio filmowe może stać się zaczątkiem lokalnego przemysłu kreatywnego w Toruniu a także rezonować na cały region kujawsko-pomorski. Warto podkreślić, iż na całym świecie kino jest traktowane jak dziedzina gospodarki, jednakże wymaga zaplecza finansowego, ludzkiego oraz infrastrukturalnego. Szacuje się, iż po zbudowaniu studia filmowego wzrośnie zapotrzebowanie na pracowników o specjalnych kompetencjach, a także pojawi się konieczność kształcenia kadr na miejscu - co w konsekwencji wzmocni potencjał/ do dalszego rozwoju Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK). W związku z podejmowanymi działaniami na różnych szczeblach, związanych z rozwojem sektora filmowego, zasadnym jest kontynuacja tej inwestycji. Szczególnie, że jak pokazują analizy organizowanego festiwalu Camerimage, generuje on realne korzyści finansowe do sektora turystycznego, a także wysoki ekwiwalent promocyjny dla miasta, regionu i Polski - jest to obecnie kluczowy element systemu działań służących umiędzynarodowianiu Torunia. Druga część inwestycji, zawierająca sale filmowo-koncertowe oraz wystawiennicze, stanowi ważki potencjał do rozwoju sektora filmowego oraz turystyki konferencyjno-biznesowej. Nie są to jedyne argumenty przemawiające za dokończeniem tej inwestycji. Otóż w ramach szerszego przedsięwzięcia zagospodarowania toruńskich „Jordanki” i stworzenia na tym terenie toruńskiego kondominium kulturalnego (którego częścią jest m. in. budowa ECFC), miasto planuje, czerpiąc z potencjału Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej, powołanie Filharmonii Toruńskiej wraz z Chórem Metropolitalnym. Realizacja tego zamierzenia jest wyrazem dążenia Metropolii Toruńskiej do pełnienia roli jednego z głównych ośrodków kultury w Polsce - obszaru funkcjonalnego, które rozwija nie tylko nowoczesną gospodarkę, ale także przestrzeń duchową i artystyczną. Filharmonia Toruńska będzie uosabiać trwałe symbole tych aspiracji, kreując zarazem ważny element wzmacniający funkcje kulturowe i tożsamościowe Metropolii Toruńskiej w krajowej w policentrycznej sieci miast. Ponadto, zlokalizowanie na terenie „Jordanki” Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”, Centrum Kulturalno-Kongresowego Jordanki, ECFC oraz Filharmonii Toruńskiej stworzy unikatową ofertę kulturalną, obejmującą różne dziedziny sztuki, i poszerzy możliwości rozwoju wydarzeń już istniejących. Chcę też wyraźnie podkreślić, że infrastruktura tworzonego kondominium kulturalnego na „Jordankach” będzie służyła również funkcjom konferencyjno-kongresowym i wystawowo targowym dedykowanym różnym dyscyplinom oraz dziedzinom kultury i gospodarki. Z powyższych względów wnoszę o ujęcie w SRP 2035, stosownych dokumentach wdrożeniowych oraz planowanych regulacjach w zakresie zrównoważonego rozwoju miast, stałych i systemowych mechanizmów wsparcia dla strategicznych inwestycji kulturalnych i dziedzictwa kulturowego, które służą dobru wspólnemu w skali całego kraju.	Uwaga o charakterze komentarza
113 2	Samorząd	Prezydent Miasta Torunia	UWAGA OGÓLNA		[4/5] Kolejnym elementem wartym szerszej uwagi jest potrzeba uporządkowania i stabilizacji systemu wsparcia dla uczelni i instytucji naukowych, rozwijających innowacje o znaczeniu ponadregionalnym. Odwołam się tutaj do niedawno zaistniałej sytuacji, w wyniku której zagrożona została działalność badawcza, prowadzona w Obserwatorium Astronomicznym w Piwnicach pod Toruniem z wykorzystaniem największego w kraju Radioteleskopu UMK. Podtrzymanie pierwotnej decyzji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego o nieprzyznaniu środków na prowadzenie aktywności, czego konsekwencją byłoby przerwanie długofalowych badań, unaocznia skalę problemu wynikającą z braku trwałych mechanizmów finansowania strategicznej infrastruktury badawczej. Dzięki ponownej analizie sytuacji i przychylności decydentów możliwe stało się utrzymanie działalności tego wyjątkowego	Należy zwrócić uwagę, że finansowanie utrzymania aparatury naukowo-badawczej, stanowiska badawczego unikatowych w skali kraju to jeden ze strumieni finansowania w ramach konkursów dostępnych w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Obejmuje on

					w skali kraju i świata ośrodka badawczego, który odgrywa kluczową rolę w rozwoju polskiej astronomii. Jak słusznie zauważają autorzy SRP 2035 „wydatki na B+R w Polsce są umiarkowane i rosną, ale nie przekładają się w zadowalającym stopniu na efekty”. Dlatego deklaracja wsparcia najlepszych ośrodków badawczych, a do takich właśnie należy ośrodek astronomiczny UMK w Piwnicach, w ramach Priorytetu 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm, kierunku działań 3. Wzmocnienie nauki jakofundamentu dla ekosystemu innowacji, powinna zostać wzmocniona i uzupełniona o instrumenty systemowego finansowania działalności badawczo rozwojowej o strategicznym znaczeniu dla kraju. Obecny zapis, przewidujący wsparcie raczej o charakterze interwencyjnym, nie gwarantuje stabilności i ciągłości funkcjonowania kluczowych jednostek badawczych. Podkreślam znaczenie tej kwestii również w kontekście ugruntowanej i systematycznie pogłębianej współpracy pomiędzy miastem a uczelnią. W dniu 1 października 2024 r. podpisano porozumienie o współpracy naukowo-dydaktycznej pomiędzy Miastem Toruniem a Uniwersytetem Mikołaja Kopernika, które stało się podstawą do utworzenia swego konsorcjum miasta i uczelni. Współpraca ta obejmuje m. in. prowadzenie badań archeologicznych na Bulwarze Filadelfijskim, wykorzystanie danych statystycznych w procesie podejmowania decyzji (projekt „Barometr: badania satysfakcji mieszkańców Torunia”, laboratorium miejskie Urban Lab), strategiczne planowanie rozwoju Metropolii Toruńskiej (eksperti UMK opracowują strategię rozwoju ponadlokalnego Metropolii Toruńskiej), wspierania przedsiębiorczości („Akademia Młodych Menadżerów”, plan utworzenia Copernicus Hub - centrum rozwoju firm z branży innowacyjnych usług finansowych), a także przygotowania do utworzenia tzw. dzielnicy kreatywnej w Toruniu, czyli miejskiego ekosystemu przemysłów kreatywnych i laboratorium innowacji. Miasto współpracuje ponadto z innymi uczelniami, w tym z Politechniką Krakowską w zakresie poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i inteligentnych systemów transportowych oraz z Politechniką Bydgoską w obszarze badań nad przestrzenią publiczną.	wnioski dotyczące finansowania gotowości do prowadzenia badań naukowych. W przepisach nie ma mowy o charakterze interwencyjnym przyznawanych dotacji, gdyż są to dotacje podmiotowe. Podejmowane są próby pozyskania wyższych środków finansowych na finansowanie utrzymania aparatury naukowo-badawczej, stanowisk badawczych unikatowych w skali kraju, m.in. takich jak Toruńska Stacja Radioteleskopów, mających istotne znaczenie dla realizacji polityki naukowej państwa i rozwój polskiej nauki.
113 3	Samorząd	Prezydent Miasta Torunia	UWAGA OGÓLNA		[5/5] Wyrażam nadzieję, że w dalszych pracach nad systemem wdrażania SRP 2035 zostaną uwzględnione rozwiązania zapewniające trwałe, systemowe wsparcie dla infrastruktury naukowej o znaczeniu krajowym, w tym dla uczelni badawczych takich jak UMK, które stanowią motor rozwoju ekosystemu innowacji w Polsce. W obszarze polityki transportowej, w Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, kierunku działań 1. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej, projekt SRP 2035 przewiduje realizację nowych linii Kolei Dużych Prędkości (KOP). W pierwszej kolejności mają one połączyć Warszawę z Centralnym Portem Komunikacyjnym, Łodzią, Poznaniem i Wrocławiem (linia „Y”), natomiast w dalszej perspektywie planowana jest budowa odcinka Katowice Ostrawa. Na kierunku północnym dokument zakłada w ramach systemu powiązań transportowych realizację nowej linii CMK Północ, stanowiącej połączenie Warszawy/CPK z Gdańskiem. Taki sposób ujęcia problematyki budzi jednak uzasadnione obawy dotyczące przedłużającego się niedoinwestowania sieci kolejowej na kierunku północnym. Przypomnę, że koncepcja dokończenia Centralnej Magistrali Kolejowej w stronę Trójmiasta pojawiła się już w latach 70. XX wieku i do dziś nie doczekała się wdrożenia. Co więcej, większość dotychczas analizowanych wariantów przebiegu KDP pomija bezpośrednio stolicę regionu tj. Bydgoszcz i Toruń, co w praktyce oznacza, że mieszkańcy Metropolii Toruńskiej zostaną zmuszeni do korzystania z obecnej, konwencjonalnej sieci kolejowej lub transportu drogowego, aby dotrzeć do najbliższej stacji KDP, co skutkować będzie brakiem obecności Torunia w głównej sieci transportowej, wydłużeniem czasu podróży i w konsekwencji obniżeniem konkurencyjności transportowej oraz inwestycyjnej całego regionu. W związku z powyższym zwracam się z uprzejmą prośbą o nadanie wyższego priorytetu budowie północnego odcinka KOP oraz rozważenie włączenia Metropolii Toruńskiej w przebieg tej trasy. Integracja toruńskiego węzła transportowego z siecią KOP i systemem CPK byłaby istotnym impulsem rozwojowym nie tylko dla samego Torunia, ale dla całego regionu kujawsko-pomorskiego. Wzmocniłaby jego pozycję w krajowym i europejskim układzie transportowym, zwiększając dostępność komunikacyjną, mobilność mieszkańców oraz atrakcyjność inwestycyjną obszaru metropolitalnego. Mając świadomość, że SRP 2035 jako dokument strategiczny wymaga określonego poziomu uogólnień i selektywności w doborze celów, z ufnością przyjmuję zapisy, z których wynika, że doprecyzowanie niektórych wątków Strategii planowane jest w ramach instrumentów wdrożeniowych, tj. ustawy o zrównoważonym rozwoju i nowej KSRR. Szczególnie dotyczy to zapowiedzianego w dokumencie wzmacniania współpracy pomiędzy samorządami a administracją centralną. W związku z powyższym, deklaruje pełną gotowość do aktywnego uczestnictwa w procesie tworzenia ww. dokumentów wdrożeniowych, oferując moje i współpracowników doświadczenie, wiedzę ekspercką oraz dorobek lokalnych inicjatyw, jako realny wkład w wypracowanie skutecznych, trwałych i dobrze dopasowanych do potrzeb miast rozwiązań legislacyjnych. Wierzę, że wspólne działania w duchu partnerstwa i wielopoziomowego zarządzania	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.

					pozwoła stworzyć ramy prawne, które zapewnią stabilny rozwój wszystkich samorządów różnych szczebli, w tym Metropolii Toruńskiej i przyczynią się do dalszego rozwoju nowoczesnego, konkurencyjnego i zrównoważonego Państwa Polskiego.	
113 4	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		STANOWISKO RADY MIASTA BYDGOSZCZY Z DNIA 29 PAŹDZIERNIKA 2025 ROKU W SPRAWIE KONSULTACJI PUBLICZNYCH STRATEGII ROZWOJU POLSKI DO 2035 R. W związku z trwającym procesem konsultacji publicznych Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r., mając na uwadze, iż przedmiotowe opracowanie to kluczowy dokument strategiczny polskiego państwa określający cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, Rada Miasta Bydgoszczy popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Jednocześnie Rada Miasta Bydgoszczy w szczególności zwraca uwagę na następujące kwestie: 1. Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmacnianie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski. Rada Miasta Bydgoszczy stoi na stanowisku, iż potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosi o zmianę klasyfikacji w tym zakresie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.: • Obronność- rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. • Akademickość w Politechnikę przekształcenie Bydgoską (jedyna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. • Kultura - inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata. • Medycyna - rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. • Gospodarka - umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. • Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej - budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy.	Uwaga o charakterze komentarza
113 5	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		2. Rada Miasta Bydgoszczy wnosi także o wyraźne zaznaczenie w załączniku nr 4 do Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku różnicy potencjałów obu stolic Województwa Kujawsko Pomorskiego. Władze Bydgoszczy od lat sprzeciwiają się stawianiu w dokumentach strategicznych znaku równości pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Bydgoszcz będąca siedzibą Wojewody Kujawsko- Pomorskiego jest największym najsilniejszym ośrodkiem społeczno-gospodarczym województwa i motorem rozwoju w regionie. Według publikacji Oxford Economics - międzynarodowej firmy badawczej i konsultingowej działającej we współpracy z Uniwersytetem Oksfordzkim - Bydgoszcz znajduje się w gronie 20 najszybciej rozwijających się miast w Europie. Różnice potencjałów obu miast wyraźnie diagnozuje m.in. przytaczany wyżej raport IRMiR z 2024 roku pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym	Uwaga o charakterze komentarza

					to MOF Bydgoszczy zakwalifikowano do piątego szczebla na równi z obszarem metropolitalnym Szczecina. Szósty szczebel obejmuje MOF Kielc i MOF Olsztyna, a MOF Torunia został zakwalifikowany do siódmego - ostatniego szczebla wraz z MOF-ami Białystoku, Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Brak rzetelnego przedstawiania faktów opartych na aktualnych danych i wskaźnikach godzi w interesy Bydgoszczy i ogranicza jej potencjał rozwojowy.	
113 6	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		3. Rada Miasta Bydgoszczy sprzeciwia się także stwierdzeniu w powyższym załączniku jakoby Bydgoszcz i Toruń mogły rozwijać swoje funkcje metropolitalne wyłącznie cyt. „wspólnie lub w sposób komplementarny”. Miasto Bydgoszcz od blisko 10 lat prowadzi własną, intensywną i skuteczną politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego w ramach Stowarzyszenia Metropolia Bydgoszcz, którego obszar zamieszkuje około 600 tysięcy mieszkańców co stanowi blisko 30% populacji województwa. W ramach międzysamorządowej współpracy następuje intensywny rozwój komunikacji międzygminnej oraz prowadzone są wspólne działania m.in. w zakresie zagospodarowania odpadów, promocji gospodarczej czy polityki senioralnej. Z drugiej strony - dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują - że od czasu powstania Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 1999 roku pomiędzy Bydgoszcz a Toruniem i ich obszarami funkcjonalnymi nie wykształciły się w zasadzie żadne trwałe powiązania funkcjonalne. Obecnie procedowany jest wniosek o podział bydgosko-toruńskiego NUTS 3 na dwa odrębne NUTS 3 - bydgoski i toruński, który po akceptacji strony rządowej został skierowany zgodnie z procedurą rewizyjną przez Prezesa GUS do właściwych struktur Unii Europejskiej. Rozdzielność funkcjonalna Bydgoszczy i Torunia znajduje odzwierciedlenie nie tylko w polityce terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego określonej w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku - Strategia Przyspieszenia 2030+ (uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVIII/399/20 z 21 grudnia 2020 r.), w której zgodnie z istniejącym stanem, wyodrębniono osobne obszary funkcjonalne Bydgoszczy i Torunia. W ramach tych obszarów zawiązano partnerstwa i tworzone są strategię terytorialne oraz realizowane są dwa odrębne instrumenty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Powyższe znajduje także potwierdzenie m.in. w odpowiedzi na kierowane do ministerstwa uwagi do projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Minister Funduszy i Polityki Regionalnej - Pani Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz - w piśmie z dnia 02.10.2024 r., znak: DSR-IXa.550.10.2024 wskazała na rozdzielną Bydgoszczy i Torunia - cyt. „Nie jest również możliwe łączne zobrazowanie potencjału ośrodków Bydgoszczy i Torunia w sytuacji utrzymywania odrębności funkcjonalnej obu ośrodków (dwa odrębne Zintegrowane Instrumenty Terytorialne, przeciwległeciążenia obu ośrodków do budowania powiązań funkcjonalnych - Bydgoszcz w kierunku zachodnim, Toruń w kierunku wschodnim)”. Prowadzenie autonomicznych polityk terytorialnych obu miast stołecznych Województwa Kujawsko-Pomorskiego dostrzegli także autorzy opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pn. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, gdzie także wskazano Bydgoszcz i Toruń jako dwa osobne miasta posiadające własne obszary funkcjonalne. Pani Agnieszka Sobala-Gwosdz współautorka ww. opracowania podkreśla w jednej z pisemnych wypowiedzi, że cyt. „[...] Doszliśmy do jednoznacznego wniosku, że w obecnym momencie miasta te nie tworzą spójnego obszaru metropolitalnego.” I dalej „[...] dotychczasowe działania analizowanych miast regionalnych w większości prowadzą do dublowania inwestycji związanych z funkcjami wyższego rzędu, a działania komplementarne (np. opera w Bydgoszczy, wspólna spalarnia) są raczej wyjątkiem niż dominującą praktyką.”	Uwaga o charakterze komentarza
113 7	Samorząd	Sejmik Województwa Lubelskiego	UWAGA OGÓLNA		STANOWISKO SEJMIKU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO z dnia 23 października 2025 r. w sprawie Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia” w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Sejmik Województwa Lubelskiego z uznaniem odnotowuje przygotowanie w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej projektu średniookresowej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., doceniając partnerską współpracę z administracją regionalną w tej sprawie oraz prowadzone konsultacje społeczne. Z zadowoleniem zauważa, że Strategia uwzględniła znaczenie odporności i rozwoju powiatów położonych przy północnej i wschodniej granicy Polski, które w największym stopniu doświadczają negatywnych konsekwencji wojny w Ukrainie oraz wrogich działań ze strony Rosji i Białorusi. Jednocześnie, mając na uwadze kompleksowy charakter pogłębianych wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przed którymi stoją województwa Polski Wschodniej w obliczu narastającego zagrożenia geopolitycznego, Sejmik Województwa Lubelskiego wyraża przekonanie, że zasięg ich oddziaływania uzasadnia zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Obszaru Strategicznej Interwencji obejmującego województwa Polski Wschodniej. Obejmuje on prawie 41% całkowitej powierzchni Polski (128 491 km²) i jest zamieszkiwany przez 26,5% ogółu ludności kraju (9 925 111 osób). Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

					gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. W opinii Sejmiku Województwa Lubelskiego delimitacja obszaru wsparcia wyłącznie do powiatów przygranicznych byłaby niewystarczająca i nieproporcjonalna do skali wyzwań, przed którymi stoi ten obszar kraju. Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sektory gospodarki charakteryzuje spadek aktywności inwestycyjnej i umiędzynarodowienia ze względu na intensyfikację skali zagrożeń oraz rosnącą paletę ryzyk operacyjnych i inwestycyjnych. Sejmik Województwa Lubelskiego dostrzega potrzebę kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwa, ponieważ tylko takie podejście umożliwi skuteczne łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Polska Wschodnia od wielu lat zmagą się z największymi w kraju dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. W koncentracji interwencji na wąskim pasie przygranicznym Sejmik Województwa Lubelskiego dostrzega ryzyko dalszego pogłębiania tych nierówności i osłabienia spójności regionalnej. Objęcie wsparciem obszaru całych województw stworzy możliwość prowadzenia skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej, odpowiadającej na wielowymiarowe wyzwania tego obszaru. Obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii. Mając na uwadze wskazane powyżej aspekty, Sejmik Województwa Lubelskiego apeluje o zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. OSI „Polska Wschodnia”. W konsekwencji oczekuje, że Rząd Rzeczypospolitej ułokuje wśród polskich priorytetów w perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2028+ dedykowane specjalnie Polsce Wschodniej wsparcie finansowe jako wyraz strategicznego podejścia do wsparcia najslabiej rozwiniętej części kraju, która dodatkowo jest najbardziej narażona na wyzwania wynikające z toczącej się wojny w Ukrainie. Stworzy to ramy dla zapewnienia równości szans rozwojowych Makroregionu, umożliwi kontynuację spójnej polityki rozwoju oraz wzmocni odporność i potencjał, uwzględniający regionalne i międzyregionalne powiązania funkcjonalne.	
113 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	UWAGA OGÓLNA		Projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (SRP 2035) w sposób kompleksowy i ambitny wyznacza kierunki rozwoju kraju w perspektywie średniookresowej. Właściwie diagnozuje aktualne i przyszłe zjawiska oraz trendy, tworząc jednocześnie możliwość zachowania równowagi pomiędzy spójnością społeczną i terytorialną, a konkurencyjnością gospodarki oraz bezpieczeństwem kraju. Projekt SRP 2035 sprzyja wzmacnianiu potencjałów rozwojowych i zapewnieniu większej spójności terytorialnej, co stanowi solidny fundament dla trwałego wzrostu społeczno-gospodarczego Polski. Podkreślenia wymaga również partnerski proces przygotowania projektu dokumentu, zapewniający możliwość włączenia regionów w kolejne etapy opracowania projektu dokumentu. Niemniej, kluczową rolę województw należy uwzględnić także w procesie realizacji polityk rozwoju i dalszego pogłębiania terytorialnego wymiaru współpracy. Na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych na rzecz wdrażania celów SRP 2035 i służących im krajowych polityk publicznych, należy przyjąć podejście uwzględniające istotną rolę samorządów województw w systemie ich realizacji.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego; wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji.
113 9	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	UWAGA OGÓLNA		1. Przypisanie OSI do celów, czy priorytetów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., jest niewłaściwe i zawęża możliwość wykorzystania OSI w poszczególnych kierunkach działań. Ograniczy to zdecydowanie możliwość osiągnięcia celów Strategii oraz zawęża możliwości w zakresie kompleksowo planowanej interwencji, w modelu wielopoziomowego zarządzania. 2. Opis poszczególnych OSI powinien stanowić osobny rozdział Strategii. Takie rozwiązanie pozwoli w sposób przekrojowy wykorzystać OSI w ramach zaproponowanych kierunków działań, zgodnie z pojawiającymi się	Postulat w trakcie analizy

					potrzebami, bez ograniczania OSI do pojedynczych, wybranych priorytetów interwencji. Dodatkowo opis OSI wskazywać powinien stopień wpływu z jakim realizacja poszczególnych celów i kierunków działań oddziaływać będzie na dane OSI. 3. Przypisanie OSI względem celów, czy priorytetów jest nierównomierne w układzie celów projektowanego dokumentu oraz spektrum planowanej interwencji, np. Celowi horyzontalnemu: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, odpowiadają aż dwa OSI (tj.: OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe). 4. Niezrozumiała jest rezygnacja z projektowanego na wcześniejszych etapach prac nad dokumentem OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych, w szczególności kiedy w aspekcie problemów społeczno-gospodarczych kraju, zjawiska demograficzne powinny zostać kluczowym wymiarem interwencji. Rezygnacja z OSI w tym zakresie w praktyce oznaczać będzie mniejszą skalę interwencji skierowaną do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. OSI w wymiarze terytorialnym przypisane do Celu horyzontalnego nie wypełniają luki w interwencji wynikającej z założeń Strategii.	
114 0	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	UWAGA OGÓLNA		1. W wymiarze współdziałania samorządów województw z Rządem na rzecz realizacji celów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. podkreślić należy potrzebę wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów. Umożliwi to prowadzenie przez samorządy województw odpowiedzialnej polityki regionalnej, dostosowanej do indywidualnych wyzwań i specyfiki oraz przynoszącej realne efekty. Polityka rozwoju regionów nie może uzależniona od strumienia środków unijnych lecz musi mieć silne oparcie w zasobach własnych budżetu województw. 2. Realizacja działań prowadzonych przez samorządy województw w kontekście polityki rozwoju, wymaga ponadto utworzenia dedykowanego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. Biorąc pod uwagę, że regionalna polityka rozwoju polega wyłącznie na środkach unijnych, należy stworzyć krajowy mechanizm finansowania rozwoju (ze środków i programów finansowanych z budżetu państwa), który będzie zregionalizowany i będzie spełniał podobną rolę jak środki polityki spójności. Utworzenie funduszu sprzyjałoby również potrzebie rozwoju narzędzi współpracy ponad granicami administracyjnymi jednostek samorządu terytorialnego, w tym mechanizmów sprawiedliwego finansowania usług publicznych przekraczających granice miast czy interwencji na obszarach zlokalizowanych na styku województw. 3. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności, która w tym przypadku powinna oznaczać domniemanie właściwości samorządu województwa w roli realizatora na swoim obszarze interwencji uruchamianej w ramach rządowych programów czy funduszy lub innych inicjatyw. Jest to warunek faktycznej terytorializacji krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji.	Kwestia wzmocnienia dochodów własnych regionów – przed planowaniem kolejnych rozwiązań należy poczekać na efekty reformy finansowania samorządów, która weszła w życie z początkiem 2025 r. Należy zauważyć, że po raz pierwszy dochody jednostek samorządu terytorialnego zostały ustalone zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego na rok 2025. Trudno zatem w pełni oceniać funkcjonowanie ustawy po 11 miesiącach jej działania. Ocena taka nie byłaby w pełni miarodajna, gdyż w 2025 r. funkcjonuje szereg rozwiązań przejściowych i dostosowujących. Zgodnie z art. 119 ustawy minister właściwy do spraw finansów publicznych w terminie do dnia 30 czerwca 2026 r. został zobowiązany do przedłożenia reprezentacji jednostek samorządu terytorialnego informacji o skutkach obowiązywania ustawy wraz z ewentualnymi propozycjami zmian. W systemie realizacji Strategii jest mowa zarówno o środkach krajowych, jak i unijnych. Doświadczenia regionów będą miały kluczowe znaczenie w obecnej fazie kształtowania programów rozwojowych i ich wymiaru terytorialnego oraz ich realizacji. W praktyce ma to swój wymiar operacyjny w postaci zintegrowanego planowania regionalnego, które będzie narzędziem regionalnej

						koordynacji zarówno własnej polityki rozwojowej poszczególnych województw (strategie rozwoju województw), jak i działań wynikających ze współdzielonego wdrażania nowej ksrr (KSRR2027+) oraz działań związanych z terytorialnym wymiarem polityk sektorowych w tych obszarach, gdzie województwom powierzono określone zadania wdrożeniowe.
114 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	UWAGA OGÓLNA		1. W zapisach Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. należy wzmocnić rolę regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować przejrzyste kontrakty i partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w wyznaczaniu obszarów strategicznej interwencji i programowaniu funduszy UE. W szczególności należy wskazać potrzeby w zakresie wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów oraz utworzenia dedykowanego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. 2. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności. Konieczna jest faktyczna terytorializacja krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji.	j.w. Proponowane zapisy dot. roli regionów oraz roli nowej ksrr zostały opisane w Systemie realizacji Strategii. KSRR2027+ w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne przeznaczone dla tych obszarów. Wskaże także podmioty na poziomie krajowym i regionalnym zaangażowane we wsparcie rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz wzmocnienia potencjałów tych terytoriów. Instrumenty terytorialne nowego typu będą oparte na zasadzie współpracy rządu z samorządem województwa oraz reprezentacją OSI.
114 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	WPROWADZENIE	5	Proponuje się dopisek: Strategia jest odpowiedzią państwa na zmieniające się otoczenie. Wydarzenia ostatniej dekady – kryzys migracyjny, pandemia COVID-19, pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę czy wzrost niestabilności geopolitycznej na świecie. Propozycja odpowiada zmianom wynikającym z rywalizacji o strefy wpływów, walki celnej, wzrostu znaczenia krajów globalnego południa, podważenia hegemonii USA, eskalacji na bliskim wschodzie, które to zjawiska zachodzą najintensywniej od końca Zimnej Wojny.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter wprowadzenia.
114 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	WPROWADZENIE	6	Proponuje się dopisek: W polityce regionalnej kraju nowa równowaga jest wyrazem świadomości zróżnicowań terytorialnych kraju i oznacza dbałość w równym stopniu o rozwój metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich. Proponuje się wzmocnić przekaz akapitu odnoszący się do znaczenia „nowej równowagi”, wyraźnie podkreślając znaczenie wymiaru terytorialnego całej strategii.	We wprowadzeniu znajduje się akapit rozpoczynający się zdaniem "W polityce regionalnej kraju nowa równowaga oznacza dbałość w równym stopniu o rozwój metropolii, małych i średnich miast oraz obszarów wiejskich." - rozwijanie go nie jest zasadne ze względu na syntetyczny charakter tej części.
114 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYNTEZA	9	Proponuje się dopisek: W tym zakresie zaplanowane w Strategii działania mają zmierzać do: (i) rewizji podejścia do nauczania w kierunku większego nacisku na umiejętności przekrojowe, takie jak samokształcenie, krytyczne myślenie, kreatywność, przedsiębiorczość, rozwiązywanie problemów czy aktywna współpraca w zespołach;	Zbyt szczegółowa propozycja pod kątem syntezy - w celu uniknięcia powtórzeń zapisy tego typu znajdują się w części wdrożeniowej.
114 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYNTEZA	10	Proponuje się dopisek: Zapewnienie dostaw i stabilnych cen energii. W perspektywie realizacji Strategii system energetyczny przejdzie diametralną zmianę, której efektem będzie zapewnienie jednocześnie: (i) bezpieczeństwa wytwarzania i dostaw. Dopisek odpowiada strategicznemu znaczeniu sektora energetycznego i ukierunkowaniu Strategii na rozwój źródeł energii, w tym w zakresie energetyki jądrowej. W kontekście bezpieczeństwa energetycznego, to wytwarzanie stanowi fundament stabilności dostaw.	

114 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYNTEZA	11	Proponuje się dopisek: Zostaną także podjęte działania na rzecz zabezpieczenia infrastruktury krytycznej, zwiększenia poziomu cyberbezpieczeństwa oraz utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego i lekowego kraju. Będą również prowadzone na szeroką skalę inwestycje obejmujące infrastrukturę transportową, w tym portową, podwójnego, cywilno-wojskowego (dual-use), zastosowania. Nacisk zostanie położony również na rozwój infrastruktury szpitalnej o podwójnym, cywilno-wojskowym zastosowaniu, co jest uzasadnione potrzebą zapewnienia ciągłości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w sytuacjach kryzysowych oraz jego lepszej integracji z systemem bezpieczeństwa państwa. Proponuje się uzupełnić wymiar interwencji w świetle m.in. diagnozy oraz faktycznych potrzeb w tym zakresie.	Zbyt szczegółowa propozycja pod kątem syntezy - w celu uniknięcia powtórzeń zapisy tego typu znajdują się w części wdrożeniowej.
114 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	We wprowadzeniu do warunków nowej równowagi całkowicie pominięte zostały kwestie środowiska, jako kluczowego zasobu i podstawy dalszego rozwoju. Jest to w istocie całkowite odwrócenie dotychczasowego paradygmatu rozwoju zrównoważonego, którego elementem jest także komponent środowiskowy. Zarówno tekst, jak i schemat powinny zostać odpowiednio uzupełnione.	Szczegółowe odniesienia do kwestii środowiskowych znajdują się w Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Diagnoza tego priorytetu została rozszerzona.
114 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Proponuje się przeformułować zdanie: Konkurencyjna gospodarka to gospodarka zdolna sprzedawać na globalnym rynku coraz bardziej zaawansowane technologicznie dobra i usługi. Propozycja nowego brzmienia: Konkurencyjna gospodarka to zdolność efektywnego konkutowania na globalnym rynku innowacjami, jakością i elastyczną odpornością. Propozycja zapisu szerzej ujmując procesy gospodarcze, nie redukując ich do kwestii sprzedaży.	Propozycja niezasadna, zmieniająca sens zdania.
114 9	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Proponuje się przeformułować zdanie: dbanie o bezpieczeństwo staje się fundamentem spójności społecznej, a spójne społeczeństwo jest trudniejszym celem ataku. Propozycja nowego brzmienia: dbanie o bezpieczeństwo staje się fundamentem spójności społecznej, a spójne społeczeństwo staje się bardziej odporne na zagrożenia.	Zapisy zmienione.
115 0	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Proponuje się dopisek: Rezerwy w tym zakresie są w Polsce duże – po ponad trzech dekadach transformacji Polska nadal pozostaje krajem o stosunkowo niskich zasobach materialnych wykorzystywanych w procesie produkcji, takich jak budynki, maszyny, komputery czy narzędzia. Ma to odzwierciedlenie m.in. w niskiej robotyzacji i cyfryzacji działalności firm. Propozycja podkreśla znaczenie cyfryzacji jako istotnego potencjału do dalszego rozwoju firm, co zgodne jest z ukierunkowaniem interwencji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	Sugerowany dopisek nie odpowiada diagnostycznemu charakterowi tej części.
115 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	W projekcie dokumentu podano, że: Rośnie w Polsce także odsetek uczniów uczęszczających do szkół niepublicznych: w roku szkolnym 2014/2015 było to 3,7%, a dekadę później, w roku szkolnym 2024/2025, już dwukrotnie więcej: 7,4%. Z dostępnych danych (https://dane.gov.pl/pl/dataset/212, szkoy-i-uczniowie-wedug-organow-prowadzacych/resource/65345/table) z włączeniem przedszkoli, które stanowią też ważne ogniwo/fundament edukacji, odsetek wynosi nawet 10,9%, co stanowi znaczącą różnicę.	Choć zgłoszona uwaga jest uzasadniona, o tyle wspomnienie jedynie o szkołach uznajemy za wystarczające dla głównego przekazu tego akapitu.
115 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	38	Proponuje się przeformułować zdanie: Coraz większa część życia zawodowego i społecznego, zawodowego i gospodarczego odbywa się w przestrzeni cyfrowej. Propozycja nowego brzmienia: Coraz większa część życia zawodowego, społecznego i gospodarczego odbywa się w przestrzeni cyfrowej.	Zapisy zmienione.
115 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41	Proponuje się przeformułować zdanie: Z jednej strony długofalowe niekorzystne trendy gospodarcze, energetyczne i demograficzne w Rosji wskazują na potencjał jej znacznego osłabienia, co jest czynnikiem, który powinien wzmacniać determinację szeroko rozumianego Zachodu do aktywnych działań w najbliższych latach. Zapis w swojej wymowie budzi istotne wątpliwości i rodzi domysły co do jakich aktywnych działań determinacja Zachodu względem Rosji powinna być wzmacniania. Należy precyzyjnie określić intencje w tym wymiarze, zgodnie z rolą ŚSRK. Dodatkowo sytuacja finansowa Federacji Rosyjskiej nie jest w pełni transparentna i jednoznacznie niekorzystna. Sprzedaż węglowodorów, m.in. do krajów UE, a w szczególności na rynkach Chin i Indii stanowi stabilne źródło wpływów finansowych.	Zdanie pozostaje na wysokim poziomie ogólności ze względu na swoje umiejscowienie w części diagnostycznej, w dalszych częściach znajduje się doszczegółowienie poszczególnych tematów.
115 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Proponuje się dopisek: W horyzoncie Strategii prawdopodobna jest intensyfikacja niektórych elementów wojny hybrydowej przeciwko Polsce. Należą do nich m.in. naruszanie przestrzeni powietrznej kraju, zagrożenia dla infrastruktury krytycznej, w tym na Morzu Bałtyckim, wykorzystywanie presji migracyjnej, ataki cybernetyczne oraz szerzenie dezinformacji mającej na celu pogłębienie polaryzacji w społeczeństwie. Proponuje się uzupełnienie ważnych wymiarów zagrożeń, zgodnych z ukierunkowaniem interwencji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	Wyzwania są opisane bardziej szczegółowo w części wdrożeniowej, w ramach opisu kluczowych wyzwań przy każdym z Priorytetów.

115 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Proponuje się przeformułować zdanie: Globalna gospodarka przechodzi etap odwrotu od globalizacji oraz renesansu polityki przemysłowej. Propozycja nowego brzmienia: W gospodarce światowej zauważalne są tendencje do skracania łańcuchów dostaw, wynikające ze zmiany paradygmatów i przeorientowania procesów geopolitycznych. Globalizacja w wymiarze przepływów kapitałowych i finansowych nie jest zjawiskiem, które zamiera w ujęciu międzynarodowym. Następuje relokacja procesów produkcyjnych, a rynki światowe stają się bardziej wielobiegunowe, np. poprzez wzrost znaczenia krajów globalnego południa. Jednym z wymiarów tego procesu jest aktualnie wzrost protekcyjizmu odpowiadający głównym blokom na arenie międzynarodowej.	Zapisy zmienione.
115 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Proponuje się przeformułować zdanie: Wyraźnie rośnie skala interwencji polityki przemysłowej – między 2012 a 2022 r. liczba takich działań na świecie wzrosła kilkudziesięciokrotnie (wykres 25). Biorąc pod uwagę okoliczności polityczne, wydaje się, że trend ten będzie się utrzymywał również w najbliższej dekadzie. Propozycja nowego brzmienia: Wyraźnie rośnie skala interwencji polityki przemysłowej – między 2012 a 2022 r. liczba takich działań na świecie wzrosła kilkudziesięciokrotnie (wykres 25). Biorąc pod uwagę okoliczności polityczne, wydaje się, że zjawisko to będzie się utrzymywało również w najbliższej dekadzie. Określenie trend wydaje się zbyt słabe – sytuację należy rozpatrywać w kategoriach długofalowej zmiany w relacjach globalnych.	Użycie słowa "trend" jest tu uzasadnione - jest to odwołanie do rosnącej skali interwencji (czyli przewidujemy, że prawdopodobnie wzrost będzie się utrzymywał).
115 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Proponuje się przeformułować zdanie: Zaostrzające się wojny handlowe mogą doprowadzić do znaczącego wzrostu cen niektórych dóbr, a w skrajnym scenariuszu przerwania łańcuchów dostaw. Propozycja nowego brzmienia: Zaostrzająca się konkurencja może doprowadzić do znaczącego wzrostu cen niektórych dóbr, a w skrajnym scenariuszu przerwania łańcuchów dostaw. W szerszym kontekście wzrasta konkurencja o wpływy geopolityczne, co jest wymiarem formowania się nowych podziałów globalnych. Cła to jedynie zawężony element tego procesu, którego efektem jest rosnąca wielobiegunowość stref wpływów na arenie międzynarodowej.	Opis dotyczy rosnącego protekcyjizmu mogącego skutkować przerwaniem łańcuchów dostaw - dlatego zasadne jest pozostawienie go w tej formie.
115 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	48	Proponuje się dopisek: Zjawisko to jest w głównej mierze skutkiem migracji z miast-rdzeni do stref zewnętrznych osób w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata), w tym często rodzin z dziećmi. Zapis doprecyzowujący, zgodny z zapisami w dalszej części podrozdziału.	Dopisek ten nie jest kluczowym dla głównej myśli tego fragmentu.
115 9	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	Zgodnie z zapisami projektu Strategii jej cel horyzontalny stanowi utrzymanie zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju. Horyzontalność celu oznacza, że w realizacji każdego z opisanych trzech celów głównych bierze się pod uwagę terytorialne aspekty rozwoju. W myśl przywołanych zapisów rola samorządów terytorialnych powinna uwzględniać w szczególności następujące kwestie. Dla Celu horyzontalnego: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej proponuje się uzupełnienie treści: Warunkiem skutecznej realizacji idei policentrycznego rozwoju kraju jest dokonanie zmian w strukturze finansowania samorządów terytorialnych – regionalnych i lokalnych. Województwa i ich lokalni partnerzy muszą zyskać realną podmiotowość finansową – w postaci nowych źródeł dochodu, wyrażonych np. zwiększonym udziałem w dochodach podatkowych państwa. Przyczyni się to do wzmocnienia realizacji zasady wielopoziomowego zarządzania oraz budowania samodzielności finansowej samorządów terytorialnych. Potrzebna jest również kontynuacja i rozwój działań służących budowaniu odpowiedniego potencjału instytucjonalnego samorządów terytorialnych, ich zdolności do definiowania i realizacji polityki rozwoju, a także nawiązywania współpracy i budowania sieci dialogu z interesariuszami. Ponadto, proponuje się uzupełnienie treści: Wsparciem dla policentryczności powinny być nie tylko środki europejskie, ale przede wszystkim odpowiednia – poddana kryterium terytorializacji polityk publicznych – struktura wydatków budżetu państwa.	Należy zauważyć, że ustawą z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego wprowadzony został nowy system finansowania jst, którego celem jest wzmocnienie i ustabilizowanie finansów jst poprzez zwiększenie dochodów własnych, oparcie zasilania finansowania jst na dochodach własnych wynikających z lokalnej bazy podatkowej oraz obiektywne i algorytmiczne naliczania środków finansowych dla każdej jst. Wprowadzona reforma w znacznym stopniu zmieniła strukturę dochodów jst, zwiększając dochody własne jst z tytułu udziału w podatkach dochodowych PIT i CIT. Przyznany został jst również udział w dochodach z podatku zryczałtowanego od przychodów ewidencjonowanych. Należy zaznaczyć, że w wyniku wprowadzenia reformy systemu dochodów jst od 2025r. przekazywana jest większa część wpływów z podatku PIT i CIT do jst. Z tego względu nie

						uznaje się za zasadne rozszerzanie zapisów Strategii o ten aspekt.
116 0	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Sugeruje się usunąć punkt D: Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych i pozostać przy wsparciu podażowym a nie popytowym, aby nie wpływać na wzrost cen najmu.	Zaproponowany katalog działań zmierza do stworzenia zintegrowanego i spójnego systemu wsparcia rozwoju mieszkalnictwa, który ułatwi gminom, jako podmiotom odpowiedzialnym za tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnot samorządowych, realizację lokalnych polityk mieszkaniowych. Poszczególne działania zaproponowane w projekcie Strategii należy zatem rozpatrywać jako element systemu, a nie jako punktowe interwencje państwa. Przejściowe (czasowe) wsparcie dotyczy potrzeb określonej grupy obywateli, będących w trudnej sytuacji materialnej i przybiera różne formy wsparcia bezpośredniego i pośredniego. Należą do nich m.in. dopłaty dla najemców mieszkań z zasobów społecznych agencji najmu, czy dodatek mieszkaniowy udzielany przez ośrodek pomocy społecznej.
116 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Punkt E Zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego, to jedna z bardziej palących potrzeb, zwłaszcza w dużych miastach i ich centrach. Warto uwzględnić w Załączniku 1. działania z tym związane, aby planowana interwencja nie pozostała bez faktycznego rozwinięcia.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
116 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Proponuje się ukierunkować działanie 3. Poprawa warunków mieszkaniowych, zarówno w ramach punktu A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych, jak i punktu B. Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, na kwestie kształtowania warunków całych dzielnic lub osiedli. Obecnie interwencja ukierunkowana jest punktowo – na konkretne budynki. Bardziej kompleksowe ujęcie, w skali całych dzielnic lub osiedli, pokazałoby powiązania tych działań z rewitalizacją, zarówno obszarów zdegradowanych, jak też szerszego aspektu potrzeby rewitalizacji obszarów mieszkaniowych z wielkiej płyty z lat 70 i 80.	Propozycja jest w toku analizy.
116 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Cele do osiągnięcia: Sugeruje się dodać wskaźnik: Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie – lepiej niż pozostałe może obrazować wzrost liczby ludności skorelowany z inwestycjami mieszkaniowymi. Obecnie w miastach wynosi mniej niż 2. Celem byłoby jego zwiększenie.	Przyjęty katalog wskaźników pozwala na ocenę realizacji wyznaczonych celów i kierunków działań. W zakresie mieszkalnictwa skoncentrowano się na tych wskaźnikach, które w największym stopniu odpowiadają zapisom Strategii.
116 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	W punkcie B. Wdrożenie wysokich standardów jakości opieki formalnej, w zdaniu mówiącym, że część standardów będzie obligatoryjna dla wszystkich instytucji, a część fakultatywna dla instytucji chcących podwyższyć swoją jakość i konkurencyjność – sugeruje się usunąć zwrot „konkurencyjność”. Konkurencyjność w tym temacie będzie sprzyjać nierównościom w rozmieszczeniu dzieci. Rodzic będzie wolał dowieźć dziecko w inne miejsce. Wpływa to na zachwianie równowagi w dostępności do placówek.	Uwaga uwzględniona.
116 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków	69	Nazwa działania 3. Rozwój systemu wsparcia medycznego i psychologicznego jest zbyt szeroka dla projektowanej interwencji, która ogranicza się do aspektów leczenia niepłodności, zdrowia prokreacyjnego oraz opieki okołoporodowej. Proponuje się bardziej dopasowaną nazwę – Kompleksowa ochrona zdrowia prokreacyjnego.	Uwaga uwzględniona, nazwa kierunku zostanie przeformułowana.

			sprzyjających rodzicielstwu			
116 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Nazwa działania 5. Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu, jest zawężająca. Proponuje się by nazwę, jak i samo działanie ukierunkować szerzej jako Kształtowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa.	Zmieniono na "Kształtowanie w dyskursie społecznym narracji sprzyjającej rodzicielstwu".
116 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	71	Cele do osiągnięcia: Sugeruje się usunąć wskaźnik: Odsetek porodów drogami natury ze znieczuleniem. Wydaje się zbyt szczegółowy. O porodach drogami natury mówi wskaźnik dot. porodu fizjologicznego. Warto też używać tego samego nazewnictwa.	Różnica pomiędzy "porodem drogami natury" a "porodem fizjologicznym" jest subtelna, ale istnieje i celowo właśnie takie sformułowania zostały użyte we wskaźnikach. "Poród drogami natury" odnosi się do sposobu wydania dziecka na świat (przejście przez kanał rodny). "Poród fizjologiczny" odnosi się do braku interwencji medycznych wpływających na naturalną dynamikę porodu. W szczególności więc nie każdy poród drogami natury jest porodem fizjologicznym. Co do szczegółowości wskaźnika, to zgoda, że akurat ten wskaźnik wydaje się brzmieć szczegółowo, jednak ma on dużą wagę wpływu na jeden z głównych celów Strategii - łagodzenie zmian demograficznych (poprzez zwiększenie liczby urodzeń).
116 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72	Proponuje się przeformułować punkt w ramce: Włączenie się Polski w międzynarodową konkurencję o przyciąganie osób o ponadprzeciętnych zdolnościach Propozycja nowego brzmienia: Przyciąganie talentów	Obecne brzmienie kierunku działań odzwierciedla szerszy kontekst działań podejmowanych na arenie międzynarodowej oraz wskazuje na strategiczny charakter konkurencji o wysoko wykwalifikowane kadry. Zaproponowana alternatywa nie oddaje w pełni zakresu i ambicji zamierzeń. W związku z tym nie przewiduje się zmiany obecnego sformułowania.
116 9	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Proponuje się przeformułować zdanie: Znaczna część działań integracyjnych realizowana jest przez organizacje pozarządowe, jednakże ich wsparcie dociera do niewielkiej grupy imigrantów. Powoduje to, że istotna część imigrantów jest wykluczona z możliwości integracyjnych, co stwarza ryzyko wykluczenia i powstania społeczności równoległych. Propozycja nowego brzmienia: Znaczna część działań integracyjnych realizowana jest przez organizacje pozarządowe, jednakże ich wsparcie dociera do niewielkiej grupy imigrantów. Jednak istotna część imigrantów jest wykluczona z możliwości integracyjnych, co stwarza ryzyko wykluczenia i powstania społeczności równoległych.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia jasności przekazu.
117 0	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	W ramach działania 1. Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej, zarówno punkt A. Stworzenie modelu dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w zawodach deficytowych oraz C. Wypracowanie nowego modelu dostępu cudzoziemców do polskiego rynku prac , są zbieżne i odnoszą się do tego samego zagadnienia, czyli dostępu cudzoziemców do rynku pracy. Proponuje się połączenie planowanej interwencji.	Wskazane punkty odnoszą się do odrębnych zadań, choć w obu przypadkach ich zasadniczym celem jest lepsze dostosowanie migracji zarobkowej do potrzeb rynku pracy. Wypracowanie całościowego modelu dostępu do rynku pracy, zgodnie z

						założeń Strategii, stanowi działanie o szerszym zakresie niż aktualnie wdrażany - na podstawie przepisów ustawy o warunkach dopuszczalności powierzenia pracy cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - model dopuszczania cudzoziemców do pracy w zawodach deficytowych.
117 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	Punkt D. Zwiększenie zaangażowania podmiotów szkolnictwa wyższego wymaga rozwinienia opisu. Planowany zakres interwencji opisany jest dość skrótowo i nie wyjaśnia precyzyjnie celu oraz intencji działania.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
117 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	Proponuje się przeformułowanie zdania: W szkołach zapewnione zostaną działania integracyjne ~~w środowisku szkolnym~~ . Sugeruje się usunięcie, gdyż początek zdania informuje gdzie interwencja będzie prowadzona>	Uwaga uwzględniona.
117 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Cele do osiągnięcia: Sugeruje się dodać Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnością.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
117 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Problem wzmocnienia bezpieczeństwa lekowego w Polsce powinien wybrzmieć w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. zdecydowanie mocniej. Tylko 3% spośród 2000 substancji czynnych w obrocie w Polsce jest produkowanych lokalnie. Żadna z substancji czynnych w 100 najczęściej stosowanych lekach u dzieci w wieku 0-4 lat nie jest produkowana w Polsce. Globalne uzależnienie od dostaw API z Azji stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa lekowego. Sytuacja geopolityczna, epidemie lub konflikty zbrojne mogą przerwać dostawy kluczowych leków, co miałoby katastrofalne skutki dla zdrowia publicznego, dlatego wsparcie inwestycji w rozwój leków i substancji czynnych w Polsce jest kluczowe.	W Strategii działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
117 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	W nawiązaniu do uwagi w wierszu powyżej proponuje się dodanie wskaźnika w zakresie suwerenności lekowej.	Przy ustalaniu wskaźników, starano się wybrać te jak najbardziej przekrojowe, które w najlepszy sposób będą oddawały postępy w realizacji Priorytetu. Intencją autorów nie było dopasowanie wskaźnika do każdego kierunku działań.
117 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Jednym z kierunków działań jest Wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia. Braki kadrowe są istotnym problemem polskiego systemu ochrony zdrowia, prowadzącym do trudności z dostępem do opieki medycznej, przeciążenia personelu i spadku jakości usług. Proponuje się zatem dodanie wskaźnika dotyczącego liczebności deficytowych kadr medycznych, w szczególności pielęgniarek.	Przy ustalaniu wskaźników, starano się wybrać te jak najbardziej przekrojowe, które w najlepszy sposób będą oddawały postępy w realizacji Priorytetu. Intencją autorów nie było dopasowanie wskaźnika do każdego kierunku działań.
117 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104, 112	W zakresie kompetencji cyfrowych osób starszych, często nie jest możliwe pozyskanie umiejętności korzystania z rozwiązań technologicznych. Wydaje się, że w takich przypadkach konieczna stałaby się rola asystenta lub inny sposób wspomaganie korzystania z cyfrowych usług. W działaniach brakuje zaprojektowania interwencji w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych osób starszych czy sposobów wspomagania w korzystaniu z cyfrowych usług, które opisane zostały w kluczowych wyzwaniach.	Osoby starsze stanowią bardzo ważną grupę do wsparcia w Klubach Rozwoju Cyfrowego. KRC mają systemowo wspierać edukację cyfrową wszystkich osób dorosłych, ze szczególną troską o osoby wykluczone cyfrowo (których ponad 80% stanowią seniorzy). Formuła działania KRC ma sprzyjać sposobowi funkcjonowania osób starszych, gwarantować swobodną atmosferę, wzmacniać relacje

						społeczne, a przy okazji edukować cyfrowo z naciskiem na zdobywanie umiejętności praktycznych.
1178	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	W dotychczasowym sposobie funkcjonowania Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (RFRD) w rzeczywistości w małym stopniu wspierano działania inwestycyjne na sieci dróg wojewódzkich, których znaczenie dla mobilności jest bardzo duże. W związku z tym wnosi się o wzmocnienie działań na sieci dróg wojewódzkich, gdyż to one są podstawą kształtowania dostępności i wyrównywania szans rozwojowych w skali regionalnej. Dodatkowo należy podkreślić, że w związku z rozwijaniem sieci dróg krajowych, głównie ekspresowych dotychczasowe drogi krajowe, zastępowane nowymi drogami ekspresowymi, stają się z automatu drogami wojewódzkimi. Często ich stan techniczny i utrzymanie wymaga znacznych nakładów, co ogranicza wydatki samorządów województw na inwestycje w sieć drogową. Preferencje RFRD dla dróg powiatowych i często gminnych nie dadzą efektu skali i synergii bez właściwego wsparcia rozwoju sieci dróg wojewódzkich.	W ramach RFRD realizowane są również inwestycje polegające na budowie obwodnic lokalizowanych w ciągach dróg wojewódzkich (zadania obwodnicowe) oraz na budowie, przebudowie lub remoncie dróg dla pieszych, dróg dla pieszych i rowerów, dróg dla rowerów, przejść dla pieszych, przejazdów dla rowerów, peronów przystankowych wraz z dojazdami do tych peronów na drogach wojewódzkich (zadania wojewódzkie). Resort analizuje oczekiwania samorządów, które wskazują na konieczność dalszego wsparcia państwa w rozwoju lokalnej infrastruktury drogowej, jednak jest to uzależnione od możliwości finansowych RFRD.
1179	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Działanie 2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego, nie uwzględnia kwestii kształtowania oferty transportu publicznego w oparciu o przewozy organizowane żegluga pasażerską. To z jednej strony stanowi wykorzystanie potencjału dróg wodnych Deltą Wisły i Zalewu Wiślanego, ale także Zatoki Gdańskiej na stworzenie alternatywnych rozwiązań w zakresie obsługi transportowej obszarów cennych przyrodniczo i bardzo niewralgicznych, jak Półwysep Helski i Mierzeja Wiślana, a z drugiej jest tworzeniem nowej, spójnej oferty obsługi transportowej ruchu turystycznego na tych obszarach. Wymaga to współfinansowania przez Państwo organizacji pasażerskiej żeglugi przybrzeżnej i śródlądowej, jak również działań inwestycyjnych administracji morskiej i rzecznej w zakresie poprawy warunków nawigacyjnych na drogach wodnych śródlądowych Deltą Wisły i Zalewu Wiślanego. Proponuje się uzupełnić zakres działania o wskazane wątki.	Uwaga zostanie uwzględniona w zakresie żeglugi śródlądowej i wykorzystania jej w logistyce miejskiej (przewóz turystyczny i usługowy).
1180	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	Zakres interwencji w zakresie bezzałogowych statków powietrznych w punkcie D. Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych statków powietrznych (BSP), należy uzupełnić o kwestie związane z rozwojem innych bezzałogowych urządzeń, takich jak drony morskie i lądowe.	Tytuł działania został zmieniony na "Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych obiektów, w tym statków powietrznych"
1181	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Priorytet powinien obejmować mechanizm przyciągania do Polski firm o potencjale innowacyjnym, w szczególności zakładanych przez polskich naukowców lub przedsiębiorców za granicą. Wiele takich podmiotów funkcjonuje poza krajem z uwagi np. na dostęp do wiedzy, lub bardziej rozwinięty ekosystem inwestycyjny. Interwencja pozwoliłaby na pozyskanie innowacyjnych technologii lub produktów do wdrożenia w polskiej gospodarce i generowanie wartości dodanej.	Pośrednio strategia odpowiada na zgłaszany w uwadze problem poprzez zwiększenie atrakcyjności krajowego ekosystemu innowacji. Dodatkowo w priorytecie 1.3 znajdują się zapisy związane z przyciąganiem osób o ponadprzeciętnych zdolnościach.
1182	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Wątpliwości budzi wskazanie prywatnych oszczędności obywateli w kontekście punktu o Niedostatecznych kompetencjach do zarządzania, skalowania i umiędzynaradawiania innowacyjnych firm. Podkreśla się przy tym niski apetyt na ryzyko inwestycyjne, objawiający się wśród obywateli utrzymywaniem znacznej części oszczędności w bezpiecznych aktywach, w tym w dużym stopniu na rachunkach bankowych oraz aspekt niewystarczającej wiedzy i kompetencji obywateli. Zasadniczo prywatne oszczędności proponuje się wskazać ewentualnie jako potencjał do wzrostu udziału w formach zabezpieczenia socjalnego i emerytalnego.	W kontekście zapisów do których odnosi się uwaga, wskazuje się na to, że niski stopień oszczędności obywateli oraz formy alokacji tych oszczędności nie sprzyjają finansowaniu działalności przedsiębiorstw. Różne formy

					W kontekście finansowania innowacyjności firm podkreślić można natomiast, że awersja do ryzyka rynkowego wpłynęła w ostatnich latach m.in. wśród przedsiębiorców na wzrost inwestycji w lokale mieszkalne, zamiast bezpośrednio w rozwój firm.	zabezpieczenia socjalnego czy emerytalnego, również mogą mieć pozytywny wpływ na rozwój firm. Z tego powodu w części kierunkowej wskazano działanie pt. "zwiększenie elastyczności w zarządzaniu środkami funduszy emerytalnych". Ponadto zapisy odnoszące się do ram finansowych strategii, wskazują na zgłoszony w uwadze problem znaczącej liczby inwestycji w lokale mieszkaniowe.
118 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	W odniesieniu do działania B. Utworzenie programu akredytacyjnego Innovate PL, warto podkreślić, że zasadniczo prywatne fundusze kapitałowe mają wyższe kompetencje w zakresie inwestycji, niż administracja, która w tym przypadku ma je akredytować. Prywatne podmioty ponoszą ryzyko inwestycyjne i ukierunkowane są na zwrot z kapitału, przez co budują swoją pozycję. Potwierdzeniem jakości funduszy prywatnego sektora kapitałowego jest sukces rynkowych. W tym kontekście administracyjny system akredytacji wydaje się zbędną ingerencją w mechanizm rynkowy. Należy w większym stopniu zwrócić uwagę na sieciowanie funduszy i innowacyjnych podmiotów.	Konstrukcja programu Innovate PL oparta jest na bardzo udanych rozwiązaniach zagranicznych. Ocena merytoryczna funduszu będzie dokonywana przez specjalistów z PFR Ventures a nie administrację publiczną.
118 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Działanie A. Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, powinno zostać uzupełnione regulacjami w sposobie zatrudnienia pracowników, w szczególności w zakresie umów czasowych oraz obciążeniami podatkowymi mikro- i małych krajowych firm, względem korporacji i dużych firm zagranicznych unikających opodatkowania	Zapisy dotyczące kwestii zatrudnienia znajdują się w innych częściach strategii. Należy jednak pamiętać, że ochrona pracowników w tym kwestie ich zabezpieczenia socjalnego mają istotne znaczenie w kwestii realizacji celu głównego w zakresie "sprawiedliwej gospodarki"
118 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Działanie B. Piaskownice regulacyjne dla testowania innowacyjnych rozwiązań wśród sektorów silnie regulowanych wskazuje m.in. sztuczną inteligencję. Należy podkreślić, że sztuczna inteligencja, z uwagi na dynamiczny rozwój, nie jest zasadniczo obszarem silnych regulacji prawnych. Legislacja w tym wypadku raczej nie nadąża za rozwojem SI. Jednocześnie proponuje się rozważyć możliwości i potrzeby wprowadzenia uproszczeń w sektorze zbrojeniowym i technologii podwójnego zastosowania.	Uwaga o charakterze komentarza - Nie sugeruje zmian konkretnych zapisów.
118 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Proponuje się przeformułować nazwę działania: C. Utworzenie multidyscyplinarnych platform współpracy, inspirowanych wzorcami międzynarodowymi, które połączą uczelnie, startupy oraz korporacje Propozycja nowego brzmienia: C. Utworzenie multidyscyplinarnych platform współpracy, inspirowanych dobrymi wzorcami, które połączą uczelnie, startupy oraz korporacje Pojęcie dobrego wzorca jest szersze, np. pozwala adoptować rozwiązania, które powstaną niezależnie w Polsce.	Uwaga o charakterze przede wszystkim językowym, bez istotnego wpływu na kluczową treść. Ze względu na kluczowe znaczenie korzystania z doświadczeń zagranicznych, zapis pozostanie niezmienny.
118 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii należy uzupełnić o interwencję w ramach tworzonego Zielonego Okręgu Przemysłowego – Kaszubia. Projekt okręgu przemysłowego zakłada rozwój zielonej energii, przemysłu przyszłości i infrastruktury obronnej z myślą o wzmocnieniu strategicznym kraju. W konsekwencji przedsięwzięcie Zielony Okręg Przemysłowy – Kaszubia należy uwzględnić również w Załączniku 1. Strategii – Plan działań na lata 2026-2029. Należy powiązać interwencję planowaną w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej oraz przedsięwzięcia Zielonego Okręgu Przemysłowego – Kaszubia. Wskazać należy wzajemne powiązania i wpływ obu interwencji oraz zmiany wynikające z nowych perspektyw rozwojowych. Wskazane jest, aby przedsięwzięcie Zielonego Okręgu Przemysłowego – Kaszubia było częścią interwencji podejmowanej w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.	ZOP - Kaszubia zostanie uwzględniony w strategii
118 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	153	Działanie A. Utworzenie Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska, proponuje się uzupełnić o informację, że oferta Funduszu może być uzupełniana również instrumentami zwrotnymi uruchamianymi z poziomu regionalnego. Instrumenty takie już realizowane są przez regiony. Rekomenduje się, aby oferta Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska była realizowana we	Szczegóły dotyczące Funduszu zostaną określone w dokumentach wykonawczych/operacyjnych.

			nowych technologii		współpracy z instytucjami regionalnymi (w tym: agencjami rozwoju regionalnego, regionalnymi funduszami rozwoju).	
1189	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Proponuje się wskazać, że promowane będą projekty mające na celu utworzenie obszarów autobilansujących, m.in. w zakresie instalacji OZE oraz budowy magazynów energii i autokonsumpcji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1190	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	W działaniu 5. Rozwój infrastruktury paliwowej, w kontekście budowy i modernizacji infrastruktury przesyłowej (w tym transgranicznej), dystrybucyjnej, odbiorczej i magazynowej paliw gazowych, ropy naftowej i paliw ciekłych proponuje się ująć również kwestię zapewnienia połączeń projektowanych wodociągów, w tym Baltic Sea Hydrogen Collector oraz Nordic-Baltic Hydrogen Corridor z morskimi terminalami gazowymi oraz FSRU.	Uwaga zostanie uwzględniona.
1191	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	W działaniu 6. Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej, warto jasno wskazać które złoża mają charakter złóż strategicznych w kontekście energetyki. Nowelizacja ustawy Prawo geologiczne i górnicze z roku 2023 posługuje się pojęciem złoża strategiczne, wśród których wymienia m.in. węglowodory.	W kierunku działań 6. mowa jest o surowcach strategicznych i krytycznych, a nie o złożach strategicznych. Lista złóż strategicznych nie została jeszcze wyznaczona, natomiast prowadzone są postępowania administracyjne w tym zakresie.
1192	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	166	Delimitacja OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej powinna obejmować obszary całych województw pomorskiego i zachodniopomorskiego. Nowe inwestycje w sektorze energetycznym bezpośrednio wpłyną na wykorzystanie i przekształcenie przestrzeni Polski północnej. Przyczynią się do zmian dotychczasowego modelu gospodarczego opartego nie tylko o turystykę, ale także rolnictwo i zasoby przyrodnicze. Wygenerują również istotne potrzeby w szczególności w zakresie edukacji, rynku pracy, integracji społecznej pracowników tymczasowych, infrastruktury lokalnej, połączeń komunikacji publicznej. Profil działalności gospodarczej ewoluował będzie w kierunku wieloaspektowej obsługi inwestycji energetycznych. Dlatego model interwencji powinien mieć charakter skoordynowany, składający się z ogólnej ramy obejmującej cały obszar tych regionów i jednocześnie skoncentrowany, poprzez wyznaczenie archipelagu kilku stref przyspieszonego rozwoju / intensyfikacji energochłonnych inwestycji przemysłowych. Częścią interwencji podejmowanej w ramach OSI może być przedsięwzięcie Zielonego Okręgu Przemysłowego – Kaszubia.	Kwestie związane z funkcjonowaniem ZOP Kaszubia zostaną ujęte w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Nie przewiduje się natomiast aż tak znaczącego rozszerzenia obszaru tego OSI. Wraz z proponowanym zakresem interwencji, spowodowałoby to istotne wyjście poza ustawową definicję obszaru strategicznej interwencji.
1193	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	W działaniu 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne, w zakresie zarządzania ryzykiem powodziowym i infrastrukturą przeciwpowodziową brakuje zadania związanego z ograniczaniem / wykluczeniem nowej zabudowy na obszarach zagrożenia powodziowego. Tego typu działania wymagają zmian w prawie i są warunkiem koniecznym dla ograniczania skutków zjawisk powodziowych w przyszłości.	Nie jest zrozumiałe, jakich zmian w prawie oczekuje wnioskodawca. Plany ogólne i mppz są uzgadniane w Wodami Polskimi, gminy mogą wycofać się z zabudowy na ternach zagrożonych powodzią bez wypłacania odszkodowań, art. 36 ust. 1a UPZP.
1194	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	W kontekście zapisu mówiącego, że w odniesieniu do ekosystemów miejskich należy zapewnić, aby do 2030 r. nie doszło do utraty netto całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni oraz pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich, zaś od 2031 r. osiągać trend wzrostowy w odniesieniu do tych wartości – aż do osiągnięcia zadowalającego poziomu. Proponuje się określić liczbowo, jaki poziom uznawany jest za zadowalający.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera precyzyjnych wyliczeń/wskaźników dot. wszystkich działań. Zostaną przedstawione w dokumentach strategicznych niższego rzędu, bądź w aktach prawnych.
1195	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	W punkcie A. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych, proponuje się wskazać m.in. w jaki sposób zadanie ma być koordynowane oraz czym się kierować na poziomie planowania regionalnego i lokalnego w wyznaczaniu terenów pod lasy. Bez jasnych wytycznych w zakresie wskazania obszarów, gdzie należy w sposób szczególny ukierunkować działania związane ze zwiększaniem lesistości nie da się osiągnąć tego wskaźnika.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Szczegółowe wytyczne mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.

119 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	W działaniu 1. Zwiększenie potencjału Sił Zbrojnych RP interwencja powinna uwzględniać także rozwój medycyny pola walki, która powinna być wspierana równolegle w zakresie polityki dedykowanej innowacjom oraz B+R w przedsiębiorstwach, a także w zakresie rozwiązań podwójnego zastosowania.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Działania związane z rozwojem medycyny pola walki trwają nieprzerwanie (wymiana doświadczeń w kontaktach międzynarodowych, na dedykowanych ćwiczeniach, utworzenie Zakładu Medycyny Pola Walki w Wojskowym Instytucie Medycznym - PIB, kursy i szkolenia z sojusznikami). Jednocześnie trwają szkolenia realizowane przez specjalistów wojskowych dla personelu szpitali cywilnych. Natomiast znajomość podstawowych zasad udzielania pomocy medycznej będzie elementem powszechnego programu szkoleń wojskowych "wGotowości" organizowanych przez MON.
119 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	Proponuje się dopisek: Innym działaniem o charakterze prewencyjnym i ochronnym będzie przyjęcie inicjatywy wspólnych patroli morskich, w szczególności w obszarze infrastruktury krytycznej, monitorowania aktywności tzw. floty cieni, zapewnienia drożności morskich korytarzy transportowych, w tym dostaw gazu.	Uwaga zostanie uwzględniona.
119 8	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	Interwencja w działaniu B. Prowadzenie regularnych ćwiczeń wojskowych na wschodniej flance NATO, powinna obejmować także współpracę w obszarze Morza Bałtyckiego.	Uwaga zostanie uwzględniona.
119 9	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Delimitacja OSI w zakresie odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE w województwie pomorskim powinna objąć zasięgiem również powiaty sztumski i malborski. Ramka 4. oraz Załącznik 3. Delimitacja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE wskazuje jedynie powiat nowodworski. Wskazane powiaty w ramach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Malbork-Sztum tworzą w południowo-wschodniej części województwa pomorskiego ciągły przestrzennie układ osadniczy o charakterze ponadlokalnych powiązań, ukształtowanych w dokumentach regionalnych oraz wspólnych doświadczeniach zarządzania rozwojem. Zarówno powiat sztumski, jak i malborski, bezpośrednio granicząc z ujętym w delimitacji powiatem nowodworskim, tworzą obszar położony po wschodniej stronie Wisły. Pozostają przez to zdecydowanie bardziej wrażliwe na kryzysy geopolityczne, będąc jednocześnie odseparowane naturalną barierą rozwojową od pozostałej części województwa. Ponadto, powiaty sztumski i malborski, były objęte Programem współpracy transgranicznej Polska-Rosja w ramach europejskiego wsparcia dla rozwoju regionów przygranicznych, którego celem było współfinansowanie projektów społecznych, środowiskowych, gospodarczych i instytucjonalnych na pograniczu. Po zawieszeniu współpracy transgranicznej z Federacją Rosyjską, powiaty utraciły istotne źródło wsparcia rozwoju.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
120 0	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221-223	W działaniu 1. Zwiększenie konkurencyjności i opłacalności produkcji rolnej, rybackiej i przetwórstwa rolno-spożywczego, w ramach punktu B i E, jest mowa o skracaniu łańcuchów dostaw, rozwoju krótkich łańcuchów żywnościowych, tj.: rolniczy handel detaliczny, dostawy bezpośrednie, sprzedaż bezpośrednia. Proponuje się albo połączenie obu zdań, albo jasne ukierunkowanie na ten cel jednego z nich. Dodatkowo wskazuje się na potrzebę tworzenia warunków przestrzennych i infrastrukturalnych w miastach dla możliwości handlu produktami rolnymi bezpośrednio przez ich producentów.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji zapisów.
120 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	W przypadku wskaźnika: Udziału przedsięwzięć informatycznych o publicznym zastosowaniu, których założenia są zgodne z pryncypiami, standardami, wytycznymi i rekomendacjami architektonicznymi AIP w ogólnej liczbie przedsięwzięć informatycznych o publicznym zastosowaniu, których założenia są opiniowane przez Komitet ds. Cyfryzacji, cel pośredni, jak również wartość docelową, określono na poziomie 95%. Podkreślić należy, że zakładane do osiągnięcia cele powinny być ambitne, ale jednocześnie realne. Wartość bazowa wskaźnika wynosi obecnie 0%, wydaje się zatem nierealne osiągnięcie poziomu 95% w pięć lat.	Wskaźnik ma wartość bazową 0% wyłącznie z uwagi na rozpoczęcie systemowego monitorowania, a nie faktyczną powszechną niezgodność. Zgodnie z ustawą o informatyzacji działalności podmiotów realizujących

						zadania publiczne, wszystkie przedsięwzięcia informatyczne o publicznym zastosowaniu podlegające opiniowaniu KdsC są opiniowane przez KdsC i wspomagającą go Radę Architektury IT pod kątem zapewnienia zgodności z pryncypiami, standardami, wytycznymi i rekomendacjami architektonicznymi Architektury Informatycznej Państwa (AIP), która została wprowadzona jako metoda zarządzania informatyzacją państwa. Ramy te powodują, że dominująca większość założeń nowych przedsięwzięć informatycznych będzie zgodna z AIP (wartość docelowa 95%).
120 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	246	Proponuje się przeformułować zdanie: stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg rowerowych. Propozycja nowego brzmienia: stopniowy rozwój infrastruktury rowerowej w miastach oraz krajowej sieci tras rowerowych. Należy pamiętać, iż w miastach stosuje się różne rozwiązania sprzyjające mobilności rowerowej i nie są to tylko drogi rowerowe, ale cały katalog rozwiązań infrastrukturalnych. Natomiast w przypadku krajowej sieci należy wziąć pod uwagę również inne rozwiązania niż drogi rowerowe, dlatego też określenie trasa jest szerszym zagadnieniem, obejmującym spójny ciąg różnych rozwiązań infrastruktury rowerowej.	Uwaga częściowo uwzględniona - zostanie przyjęty zapis zaproponowany uwagą 760
120 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Proponuje się dopisek w punkcie 23: Kształtowanie warunków dla rozwoju i wykorzystania potencjałów różnych form zrównoważonej turystyki oraz turystyki regeneratywnej, w tym uwzględniającej potrzeby związane ze zmianami demograficznymi. Turystyka regeneratywna to podejście, które wykracza poza samą turystykę zrównoważoną i polega na aktywnym odnawianiu i ulepszaniu miejsc odwiedzanych przez turystów. W przeciwieństwie do turystyki zrównoważonej, która koncentruje się na zachowaniu istniejących zasobów, turystyka regeneratywna ma na celu ich odtworzenie, poprawę i wzmocnienie.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
120 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	W części Ustalenia w zakresie infrastruktury transportowej proponuje się zastosować określenie trasa rowerowa, a nie droga dla rowerów. W miejskich obszarach funkcjonalnych stosuje się różne rozwiązania sprzyjające mobilności rowerowej i nie są to tylko drogi rowerowe ale cały katalog rozwiązań infrastrukturalnych, dlatego też określenie trasa jest szerszym zagadnieniem obejmującym spójny ciąg różnych rozwiązań infrastruktury rowerowej. Pozwoli to także zachować spójność z sugerowanym użyciem pojęcia trasy rowerowe w innych częściach dokumentu.	Uwaga uwzględniona
120 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	W części Ustalenia w zakresie infrastruktury turystycznej proponuje się dopisek: określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym, kompatybilnej i zintegrowanej z krajową i regionalną siecią tras rowerowych o charakterze transportowym System tras rowerowych o charakterze turystycznym i transportowym powinien być ze sobą zintegrowany, ponieważ obie formy mobilności wzajemnie się uzupełniają.	Uwaga uwzględniona
120 6	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	W części Ustalenia w zakresie infrastruktury turystycznej proponuje się dopisać punkt: – określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków konnych o znaczeniu krajowym i regionalnym. Ze względu na specyfikę szlaków konnych, w tym konieczność uzgadniania przebiegu tras z nadleśnictwami i właścicielami gruntów, wprowadzenie tego zapisu pozwoli na lepsze planowanie, rozwój i inwentaryzację infrastruktury turystyki konnej na poziomie krajowym i regionalnym.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
120 7	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Działania na rzecz kształtowania	267	W zakresie weryfikacji efektów reformy systemu planowania przestrzennego konieczne jest także uwzględnienie w ewaluacji skutków dopuszczenia możliwości wydawania decyzji o warunkach zabudowy aż do wejścia w życie Planów Ogólnych Gminy.	Postulowane działanie mieści się w zakresie znaczeniowym zdania: "Zweryfikowane zostanie przede

			polityki przestrzennej na poziomie krajowym		Lawinowy wzrost wniosków o wydanie decyzji WZ już pokazuje, że treść POG nie będzie w pełni konsumowała tego wszystkiego co wynika z wydawanych decyzji, co oznacza, że rzeczywisty obraz ładu przestrzennego będzie znacznie odbiegał od zakładanego. Bez uwzględnienia tego elementu w ewaluacji reformy planowania na poziomie lokalnym nie będzie można wyciągnąć właściwych wniosków.	wszystkim osiągnięcie głównych celów reformy, jakimi są przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji oraz presja na zabudowę terenów rolnych, cennych przyrodniczo i potrzebnych infrastrukturze energetycznej."
1208	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	276	Konieczne jest zweryfikowanie kryteriów delimitacji obszarów wiejskich, które ograniczone zostały wyłącznie do niekorzystnych procesów demograficznych. Obszary wiejskie poddawane są wielu zjawiskom wywierającym na nie negatywną presję i oddziaływanie. Delimitacja OSI wsparcia obszarów wiejskich na przykładzie województwa pomorskiego, ukazuje nieadekwatność kryteriów delimitacji bazujących na depopulacji. Dla OSI wsparcia obszarów wiejskich powinny zostać zastosowane kryteria dotyczące produkcji oraz bezpieczeństwa żywnościowego. Rozwój obszarów wiejskich wymaga zintegrowanych działań planowanych i realizowanych z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego, które pozwolą na wzmocnienie ich potencjału społecznego, gospodarczego i środowiskowego oraz wyrównywanie utrzymujących się dysproporcji pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi, w tym obszarami kluczowych inwestycji infrastrukturalnych. Zasięg OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, na przykładzie województwa pomorskiego, ilustruje nieadekwatność podejścia mieszającego interwencję w rozwój obszarów wiejskich z kwestiami depopulacji i wynikających z niej problemów. Interwencję w ramach OSI należy zaadresować odrębnie do obszarów wiejskich i odrębnie do zjawisk depopulacji z uwzględnieniem miast. Wymaga to przywrócenia OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych.	Wsparcie dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nie zawęża się do "OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe".
1209	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W systemie realizacji Strategii postuluje się podkreślić rolę i zaangażowanie wszystkich regionów, poprzez bezpośrednie wskazanie w ramach składu Zespołu ds. Pracy Strategicznej przedstawicieli reprezentujących poszczególne samorządy województw, zamiast redukowania partycypacji regionów do formuły z udziałem wyznaczanych przedstawicieli. Proponuje się przeformułować zdanie: Członkami Zespołu będą dyrektorzy lub wicedyrektorzy strategicznych departamentów w poszczególnych resortach wyznaczeni do tej roli przez właściwych ministrów, a także przedstawiciele regionów (wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP) i wybranych instytucji publicznych. Propozycja nowego brzmienia: Członkami Zespołu będą dyrektorzy lub wicedyrektorzy strategicznych departamentów w poszczególnych resortach wyznaczeni do tej roli przez właściwych ministrów, a także przedstawiciele wszystkich samorządów wojewódzkich .	Uwaga powtórzona (175 KWRIST). Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej zostanie rozszerzony. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
1210	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Mając na uwadze, że w kontekście rozwoju regionalnego rozwinięcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nastąpi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, proponuje się przywołanie poniższych kwestii, które ukierunkują następnie zakres KSRR. Przesądzenia na poziomie strategii średniookresowej powinny odnosić się w szczególności do potrzeby wypracowania nowej formuły instrumentów terytorialnych oraz utworzenia ogólnokrajowego funduszu rozwoju regionalnego. Przy zapisach dotyczących Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego proponuje się uzupełnienie treści: Ustalenia KSRR, dotyczące wieloszczeblowej współpracy w realizacji zadań w określonych obszarach strategicznych powinny stanowić podstawę dla odnowionej generacji instrumentów wdrożeniowych, takich jak kontrakty regionalne czy porozumienia terytorialne. Dla realizacji KSRR konieczne będzie także przygotowanie nowej formuły instrumentów terytorialnych, adresujących efektywnie problemy i wykorzystujące skuteczniej potencjały w układach sub-regionalnych koncentrując się jednocześnie na wsparciu realizacji celów rozwoju terytoriów wyznaczonych na poziomie krajowym i regionalnym w ramach OSI. Instrumenty terytorialne nowego typu powinny być oparte na zasadzie współpracy rząd – samorząd województwa, a tam gdzie to zasadne, w układzie trójstronnym: rząd, właściwy samorząd wojewódzki, reprezentacja OSI. Dla wsparcia realizacji celów krajowej strategii rozwoju regionalnego należy utworzyć ogólnokrajowy fundusz rozwoju regionalnego, inwestujący w transformację terytorialną w różnych układach terytorialnych, w tym w OSI. Fundusz byłby programowany i wdrażany w oparciu mechanizm zarządzania współdzielonego przez stronę rządową i samorządy województw. Fundusz będzie składał się ze środków krajowych, pozyskanych w wyniku konsolidacji różnych obecnych programów adresowanych do samorządów.	Uwaga powtórzona (KWRIST). Zapisy UM Pomorskiego nt. przesądzeń dot. nowej generacji instrumentów wdrożeniowych (kontrakty regionalne, porozumienia terytorialne) oraz nowej formuły instrumentów terytorialnych, są zbyt szczegółowe jak na kierunkowy charakter dokumentu jakim jest śsrk. Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa ksrr nad którą właśnie trwają prace w MFIPR. Proponujemy następującą korektę zapisu: „W zakresie rozwoju regionalnego rozwinięcie Strategii nastąpi w krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+). KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa, rozumianej jako system

						koordynacji polityk i działań różnych podmiotów, służący osiągnięciu pożądanych efektów w wymiarze terytorialnym, wspomagany specyficznymi działaniami własnych instrumentów. Określać on będzie uzgodnione z samorządami regionalnymi i innymi podmiotami, krajowe cele rozwoju regionalnego, także w układach przestrzennych wraz ze wskaźnikami realizacyjnymi. Ksrr wyznaczy zasady prowadzenia działań w ramach polityki regionalnej, w tym w ramach polityk sektorowych , dla osiągnięcia postawionych celów oraz instytucjonalny system współdziałania dla ich osiągnięcia, w tym ustali listę strategicznych kierunków działań (zadań) do realizacji, wraz z listą podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie. KSRR zawierać będzie ustalenia dotyczące odnowionej generacji instrumentów wdrożeniowych."
121 1	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Współdziałanie rządu z samorządami województw powinno odnosić się również do kwestii współpracy w ramach mechanizmów finansowych. Np. przywołana w projekcie SRP 2035 propozycja powołania Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska, powinna być realizowana we współpracy z instytucjami regionalnymi (w tym: agencjami rozwoju regionalnego, regionalnymi funduszami rozwoju). Dodatkowo, oferta finansowa na rzecz SRP 2035 w zakresie spójnym ze strategiami regionalnymi, może być uzupełniana również instrumentami zwrotnymi uruchamianymi z poziomu regionalnego.	W śrrk w Systemie realizacji zostały zawarte ogólne zapisy odnoszące się do potencjalnych źródeł finansowania Strategii. W ramach prac nad nową ksrr (KSRR2027+) przewiduje się współpracę z samorządami województw w ramach realizacji celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
121 2	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	286	W działaniu B. Zmiana podatkowych bodźców dla lokowania kapitału, proponuje się ująć wzrost skali uczestnictwa w formach zabezpieczenia socjalnego i emerytalnego, w szczególności w kontekście uwagi do Priorytetu 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm.	Uwaga wykracza poza zakres opisywanych w tej części problemów.
121 3	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	od 5 do 6	W punkcie Działanie: Lepsze dopasowanie działalności publicznych służb zatrudnienia do potrzeb rynku pracy i stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie. W kolumnie: Kamienie milowe (etapy realizacji) w roku 2026 lub 2027, postuluje się dopisek: – utworzenie specjalnego funduszu adaptacyjnego / transformacyjnego, stanowiącego osobną pulę środków z budżetu centralnego do dyspozycji zarządu województwa, aby możliwe było finansowanie działań merytorycznych, w tym np. dofinansowywanie uruchamiania zamawianych kierunków studiów, kierunków kształcenia zawodowego, kierunków zamawianych na poziomie wyższym oraz szkoleń w obszarze najbardziej pożądanych przez pracodawców kompetencji i zawodów zgodnych z rozwojem regionu. Aby samorzady województw mogły realizować nowe zadania w zakresie kształcenia zawodowego i ustawicznego, niezbędne jest utworzenie odpowiedniego mechanizmu finansowego, adekwatnego do powierzanego zakresu	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Działanie zostanie uzupełnione o zapisy dotyczące Wojewódzkich

					zadań. Proponowany fundusz miałby być przeznaczony w szczególności na: • finansowania kierunków kształcenia zawodowego, kluczowych dla regionu z dyspozycji zarządów województw, • finansowanie zamawianych kierunków studiów, • całonocnego kształcenia osób dorosłych (poza środkami z Krajowego Funduszu Szkoleniowego).	Zespołów Koordynacji ds. polityki umiejętności.
121 4	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	28	W ramach Działania: Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa, należy uwzględnić realizację projektu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – Etap III”. Dokończenia wymagają również inwestycje w ramach II etapu projektu żuławskiego, w tym na poziomie samorządowym. Rządowy Program „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)” został przyjęty w 2010 r. Program realizowany jest wieloetapowo, wpływając bezpośrednio na wzrost potencjału dla zrównoważonego rozwoju Żuław. Projekt „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – Etap III” stanowi komplementarne rozwinięcie interwencji w ramach etapów I i II. Realizacja wszystkich trzech etapów umożliwi domknięcie zaplanowanej interwencji na rzecz bezpieczeństwa obszaru Żuław, szczególnie narażonego na powódzie ze względu na położenie w delcie Wisły, poniżej poziomu morza, jak również dynamiczne zjawiska pogodowe, będącego jednocześnie obszarem cennym rolniczo, szczególnie ważnym dla produkcji rolniczej i gospodarki żywnościowej. Projekt wpisuje się w działania Strategii zmierzające do zwiększenia odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne w ramach Priorytetu: 2.6. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
121 5	Samorząd	Marszałek Województwa Pomorskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	32	W punkcie Działania: Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski (Tarcza Wschód), prosimy o dodanie do wykazu podmiotów współpracujących wymienionych w kolumnie piątej Wojewody Pomorskiego.	Brak dostępu do dokumentu źródłowego umożliwia weryfikację/dodanie podmiotów współpracujących.
121 6	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Do zalet dokumentu zaliczam: - podejście do zmian wielkości populacji i zmian struktury wieku w skali kraju oraz w ujęciu terytorialnym, w tym zwłaszcza dostrzeżenie, iż w skali kraju istotne są przede wszystkim zmiany struktury wieku, zaś w ujęciu terytorialnym zróżnicowanie przestrzenne procesów depopulacji i starzenia ludności; - wyróżnienie dwóch typów reakcji na zmiany demograficzne: łagodzenie przebiegu wybranych procesów i adaptacja do nich; - propozycję dotyczącą koordynacji wdrażania strategii i monitorowania jej postępów; dostrzegam zarówno elastyczne rozwiązania dotyczące systematycznego nadzoru i oceny podejmowanych działań i uwzględnienie zmian uwarunkowań realizacji strategii (zestaw wskaźników, roczna diagnoza strategiczna, czteroletni plan działań i raport z jego realizacji, śródkresowy przegląd strategii) jak i zasady koordynacji całego procesu wdrażania. Odczytuję je nie tylko jako instrument zaangażowania poszczególnych resortów w realizację strategii i ich współpracy, ale też jako zamierzenie nadania odpowiedniej rangi strategii i jej realizacji w pracach rządu. Doceniam dostrzeżenie konieczności współdziałania z samorządami. Brakuje mi jednak w tej części ulokowania Rządowej Rady Ludnościowej zarówno w odniesieniu do działań na poziomie operacyjnym jak decyzyjnym. Uważam, iż zarówno coroczne raporty Rządowej Rady Ludnościowej, jak i wiedza o procesach demograficznych, jaką dysponują członkowie Rady zaangażowani w badania krajowe i międzynarodowe, wzmocni zarówno potencjał konceptualny samego dokumentu, jak i jego wdrażanie oraz monitorowanie rezultatów.	Uwaga w przeważającej części o charakterze komentarza. W rozdziale "System realizacji Strategii" zostanie dodana informacja o współpracy z ciałami doradczymi i eksperckimi przy opracowywaniu Rocznej Diagnozy Strategicznej.
121 7	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Do niedostatków dokumentu zaliczam ujęcie celu demograficznego w strategii, w którym: - pominięto zmiany rodzin i gospodarstw domowych jako ważny wymiar zmian demograficznych; - pominięto zdrowie publiczne jako kluczowy kierunek działań strategicznych, który łączy zarówno działania nakierowane na łagodzenie zmian demograficznych, jak i te mające na celu adaptację do zmian; nie dostrzeżono znaczenia zdrowia publicznego dla ilościowego i jakościowego wymiaru rozwoju zasobów ludnościowych kraju; - nie dostrzeżono kluczowej rangi edukacji dla inwestowania w jakość zasobów ludnościowych młodych pokoleń², a także znaczenia dostępu do dobrej jakości edukacji publicznej dla kształtowania kosztów bezpośrednich i pośrednich wychowywania dzieci oraz zmniejszania nierówności szans; - nie uwzględniono zagadnienia dostępu do publicznych usług społecznych (zwłaszcza edukacja i zdrowie) w kontekście zróżnicowanych przestrzennie procesów depopulacyjnych i zmian struktur wieku³; - brakuje dostrzeżenia, że obecny model opieki, zwłaszcza w odniesieniu do niesamodzielnych osób dorosłych, jest nie tylko jest barierą pożądanego wzrostu aktywności zawodowej ludności, ale także może przyczyniać się do	Uwaga ogólna o charakterze wstępu.

					deprywacji i pogłębiania wykluczenia społecznego; - szansa, jaką daje historyczny zwrot w migracjach zagranicznych została w zasadzie pominięta: od 2016 r. dane GUS o dodatnim i rosnącym saldzie migracji na stałe wskazują na przeobrażanie się Polski w kraj imigracyjnego napływu.	
121 8	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Poniżej uzasadniam te uwagi krytyczne. Zmiany demograficzne obejmują nie tylko zmiany liczby i struktury wieku ludności w skali kraju, silnie zróżnicowane terytorialnie, ale także zmiany struktur rodzin i gospodarstw domowych⁴, które determinują organizację życia rodzinnego i możliwości łączenia pracy ze zobowiązaniami opiekuńczymi (nie tylko dotyczącymi dzieci, ale także osób dorosłych). Zarówno działania nakierowane na łagodzenie niekorzystnych skutków zmian demograficznych, jak i adaptacji do zmian demograficznych, muszą uwzględniać ten wymiar przeobrażeń demograficznych o kluczowym znaczeniu dla właściwego adresowania różnych rozwiązań i ich efektywności, zwłaszcza w kontekście poprawy jakości życia mieszkańców kraju i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Malejące zasoby ludnościowe kraju (nieuchronny spadek wielkości populacji) oraz zmiany struktury wieku (spadek liczby dzieci i młodzieży, spadek liczby osób w wieku produkcyjnym oraz wzrost liczby osób w starszym wieku) określają z jednej strony znaczenie inwestowania w ich jakość (edukacja formalna i nieformalna, kształcenie przez całe życie, zdrowie, rozwój kapitału społecznego, z drugiej zaś wskazują na rangę działań na rzecz ich lepszego wykorzystania na rynku pracy (wzrost aktywności zawodowej różnych grup ludności, dłuższe pozostawanie na rynku pracy). Jakość edukacji ma nie tylko znaczenie dla inwestowania w jakość zasobów ludnościowych młodych pokoleń. Stan i jakość usług edukacyjnych dla dzieci i młodzieży jest ważnym komponentem kosztów wychowywania dzieci. Nie można zatem mówić o wspieraniu rodzicielstwa, ograniczając się do rozwoju usług dla dzieci do 3 roku życia. Pominięcie tego w rozważaniach nad odwróceniem spadku dzietności jest istotną wadą zarówno w wymiarze diagnostycznym, jak i w odniesieniu do zalecanych kierunków działań. Stan zdrowia jest ujęty co prawda jako priorytet 1.5 „Dobre zdrowie i aktywne starzenie się”, jednak rozważania te mają charakter fragmentaryczny i nie oddają rangi zdrowia jako zasadniczego komponentu jakości zasobów ludnościowych i ważnej determinanty realizacji zalecanych kierunków działań w celu przeciwdziałania spadkowi dzietności, aktywizacji wybranych grup ludności, czy przede wszystkim w kontekście wzrostu liczby osób starszych. Sugeruję, by określić ten priorytet jako „Dobre zdrowie przez całe życie (w przebiegu życia)” i poprzez przeformułowanie kierunków działań ująć także pominięte kwestie: zdrowia dzieci i młodzieży, zdrowia reprodukcyjnego (czynnika o rosnącym znaczeniu we wspieraniu aspiracji prokreacyjnych mieszkańców kraju). Zaproponowany przez MEN program edukacji zdrowotnej jest dobrym odzwierciedleniem zagrożeń zdrowia i jego profilaktyki, które mogą być identyfikowane na tym etapie życia i sprzyjać zwiększeniu świadomości zdrowotnej nie tylko wśród dzieci i młodzieży, ale także wśród dorosłych członków ich rodzin.	Uwaga ogólna, w toku dalszych analiz.
121 9	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Tworzenie warunków do wzrostu aktywności zawodowej nie może pomijać kwestii łączenia pracy ze zobowiązaniami rodzinnymi w przebiegu życia (nie tylko rodziców małych dzieci), czyli konieczne jest rozpatrywanie zobowiązań opiekuńczych wobec dzieci, niesamodzielnych osób dorosłych, w tym osób starszych. Wymaga to dostosowań w obszarze organizacji pracy i rozwoju usług społecznych. Kwestia ta jest częściowo dostrzeżona w odniesieniu do rodziców (zwłaszcza małych) dzieci, ale wspieranie dorosłych członków sieci rodzinnych w ich opiece nad innymi osobami niesamodzielnymi pozostaje poza uwagą w obszarze łączenia pracy zawodowej ze zobowiązaniami opieki. Obecny model opieki (wspierany familizm) jest nie tylko barierą lepszego spożytkowania potencjalnych zasobów pracy, co dokumentują dane Eurostatu. Rosnąca luka między podażą opieki i zapotrzebowaniem na nią, związana także z wyczerpywaniem się rodzinnych zasobów opieki, może przyczyniać się do deprywacji i wykluczenia społecznego zarówno potrzebujących opieki, jak i ich opiekunów. Zarówno dane o migracjach definitywnych (rejestrowanych), jak i szacunki migracji trwających ponad 12 mies., dokumentują radykalną zmianę statusu migracyjnego kraju, jaka nastąpiła w ostatniej dekadzie. Polska staje krajem migracji netto wskutek wygasania odpływu oraz rosnącego napływu cudzoziemców. Ich obecność od ponad dekady łagodzi w rosnącym stopniu niedobory pracowników, wnosząc relatywnie duży wkład do PKB. Brakuje podkreślenia znaczenia tego zwrotu dla perspektyw rozwojowych kraju, zwłaszcza w odniesieniu do szansy złagodzenia głównie spadku liczby ludności⁵. Należy dostrzec rosnącą zauważalnie liczbę urodzeń dzieci przez cudzoziemki mieszkające na stałe w Polsce, a także coraz większą liczbę małżeństw zawieranych przez Polaków z cudzoziemcami⁶. Otwarcie się na imigrację jest rozwiązaniem ważnym zarówno dla łagodzenia zmian demograficznych, jak i dostosowywania się do nich. Sądzę, że wymienione niedostatki są związane przede wszystkim z potraktowaniem zmiany demograficznej i jej	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

					skutków jako uwarunkowań dotyczących osiągnięcia nowej równowagi, rozpatrywanych głównie w kategoriach zagrożeń, zamiast usytuowania samej zmiany jako komponentu nowej równowagi. W części diagnostycznej różne aspekty zmiany demograficznej rozważane są przede wszystkim jako zagrożenie dla konkurencyjności gospodarki, spójności społecznej czy policentrycznego rozwoju kraju, a nie w kontekście samego rozwoju zasobów ludnościowych kraju. To może i powinno być przedmiotem polityki demograficznej, ale jakościowy wymiar zmian ludnościowych nie może być pominięty w strategii średniookresowego rozwoju Polski. Jeszcze jedna kwestia wymaga komentarza. Chodzi o traktowanie procesu starzenia się ludności głównie w kategoriach zagrożeń. Nie dostrzega się, że rosnąca liczba osób dożywających coraz starszego wieku jest skutkiem wydłużenia życia ludzkiego, co niewątpliwie jest sukcesem cywilizacyjnym. Znaczenie tej grupy osób w całej populacji (udział osób starszych) określają zmiany liczby osób w pozostałych grupach wieku determinowane głównie przez płodność, ale także i przez migracje. I ważne jest, by zamiast przedstawiać w kategoriach obciążenia relacje między podstawowymi grupami wieku, a głównie między subpopulacjami osób w wieku produkcyjnym i osób starszych,7 dostrzec potencjał subpopulacji osób starszych i korzyści z dłuższego współ- egzystowania coraz większej liczby generacji w skali makro (gospodarka, społeczeństwo) oraz w skali mikro (rodziny, jednostki). Starzenie ludności i zmiany relacji międzypokoleniowych generują nie tylko wyzwania czy zagrożenia, ale i szanse. I takiego wyważonego podejścia do zmian struktur wieku oczekują od dokumentu rządowego.	
122 0	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15-52	Zagrożenia dla konkurencyjności gospodarki - oprócz spadku podaży pracy konieczne jest uwzględnienie stanu zdrowia ludności (wyniki badania SHARE), starzenie potencjalnych zasobów pracy, co utrudnia adaptację do szybkiego rozwoju technologii, a także postawy ludności wobec kształcenia ustawicznego, zróżnicowanie kompetencji cyfrowych, a zwłaszcza ich niedostatków wśród określonych grup ludności8). Zagrożenia dla spójności społecznej – warto zwrócić uwagę, że szybkie i głębokie zmiany struktury wieku, a zwłaszcza dynamika wzrostu liczby osób starszych do 2035 r. i zmiany jej struktury wieku, są związane z wpływem powojennego wyżu urodzeń, który nasila także proces podwójnego starzenia populacji. Ponadto ważne jest, by rozróżniać starzenie ludności w ujęciu absolutnym - wzrost liczby osób starszych wynikający z wydłużania życia oraz w ujęciu względnym – wzrost odsetka osób starszych wynikający nie tylko z coraz liczniejszej populacji osób starszych, ale i spadku dzietności. Wówczas łatwiej zrozumieć, że poprawa dzietności nie zahamuje trendu wzrostu liczby osób starszych, może jedynie spowolnić wzrost udziału tej grupy w całej populacji. Sugeruję, by obok rys. 18 z współczynnikiem dzietności (s.36) podać także zmiany w e0 czy e65 od 1990r., uwidaczniając obie przyczyny procesu starzenia. Te uwagi są także istotne w kontekście rozważań na s.55 dotyczących zatrzymania procesu starzenia. Inne uwagi: s. 23, rys. 6 dlaczego nie uwzględniono płci w rozkładzie ludności w wieku 25 – 65+ lat według wyróżnionych grup wieku; s. 24, rys. 8 brak informacji, z której prognozy ludnościowej GUS skorzystano; urząd przygotował je dla ludności krajowej oraz dla ludności rezydującej; proponuję podać oba warianty; Eurostat przygotowuje przewidywania zmian ludnościowych dla ludności rezydującej; s.35 – rys. 17 i Mapa 2, podać z której prognozy GUS korzystano (por. uwaga do rys.8).	W części diagnostycznej opisano najważniejsze ogólne zagrożenia dla konkurencyjności gospodarki / spójności społecznej - sugerowane dopiski nie odpowiadają ogólnemu charakterowi tej części. Więcej szczegółów opisano w części wdrożeniowej - w opisie kluczowych wyzwań przy poszczególnych priorytetach. Zostanie dopisana informacja, z której prognozy GUS korzystano (s. 24 i 35).
122 1	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54-55	Cel 1 ‘Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich’ obejmuje działania dotyczące łagodzenia zmian demograficznych poprzez: stymulowanie wzrostu dzietności, prowadzenie odpowiedzialnej polityki migracyjnej oraz przeciwdziałanie nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii. Zamierzenie zwiększenia współczynnika dzietności do wartości 1,45 w 2035 r. jest ambitne, ale mało realne. Należy jednak zaznaczyć, że zwiększenie dzietności nie oznacza wzrostu liczby urodzeń w Polsce, lecz spowolnienie spadku liczby urodzeń. Omawiając prowadzenie odpowiedzialnej polityki migracyjnej, zamiast odnosić się do spowolnienia procesu starzenia podanego jako cel główny łagodzenia zmian demograficznych (s.54), sięga się do argumentu rozmiarów imigracji niezbędnej do zahamowania procesu starzenia (czyli jak rozumiem zatrzymania wzrostu odsetka osób starszych), które mogłyby zagrozić spójności kulturowej kraju. A przecież nie o to chodzi – spowolnienie procesu starzenia oznacza wolniejszy wzrost udziału osób starszych. I zamiast straszyć rozmiarami imigracji niezbędnej dla celu, którego nie postawiono, należy zauważyć szansę, jaką daje zmiana statusu migracyjnego Polski, a nie pomijać ten historyczny zwrot. Należy ją mądrze wykorzystać – polecam skorzystanie z diagnozy i rekomendacji ostatniego raportu Rządowej Rady Ludnościowej (2025). Na s. 55 jest zapis głoszący, że ‘nawet w przypadku realizacji celów związanych z łagodzeniem zmian demograficznych pełne zatrzymanie procesu starzenia się ludności w horyzoncie obowiązywania Strategii nie możliwe’. To jest błędna konstatacja, którą należy usunąć. I nie wolno tutaj podawać braku możliwości zatrzymania procesu starzenia jako powodu, by adaptować się do zmian demograficznych. Ludność Polski znajduje się na określonym etapie zaawansowania procesu starzenia, przewidywane jest jego	Zostaną wprowadzone drobne korekty sformułowań w tekście. Jednocześnie nieprawdą jest, że w Strategii straszy się rozmiarami imigracji - zauważa się jedynie, że imigracja nie może być jedynym kierunkiem działań w tym obszarze. W priorytecie 1.3 opisano planowane podejście do polityki migracyjnej kraju.

					przyspieszenie. Mówimy zatem o dostosowaniu się do wielorakich skutków obecnej struktury wieku i jej przyszłych zmian. Ich kierunek jest nieodwracalny, możemy usiłować wpływać na spowolnienie zmian. Te działania adaptacyjne do zmian demograficznych wskazane w dokumencie obejmują: maksymalizację aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym oraz dostosowanie polityk publicznych do znaczącego wzrostu liczby osób starszych. Uważam, iż zamiast o maksymalizacji aktywności zawodowej grupy osób w wieku produkcyjnym należy mówić o zwiększeniu aktywności zawodowej ludności, by lepiej wykorzystać malejące zasoby ludnościowe kraju. Jest w tym zawarta opcja dobrowolnego wydłużania aktywności na rynku pracy, co także wiąże się z dostrzeżeniem potencjału osób starszych w kontekście rynku pracy. Można też bezpośrednio nawiązać do wyników badania zleconego przez MRPiPS9. Konieczna jest też konkretyzacja polityk publicznych wymagających dostosowania do znaczącego wzrostu liczby osób starszych. Obecny zapis jest nie tyle ogólny, co ogólnikowy.	
122 2	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		4. Uwagi dotyczące części wdrożeniowej w odniesieniu do celu 1 (s.61-98) Zaproponowane działania dotyczące łagodzenia zmian demograficznych i dostosowywania się do nich ujęto w ramy 5 priorytetów: zwiększenie dostępności mieszkań, tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, odpowiedzialna polityka migracyjna, rynek pracy włączający różne grupy społeczne, dobre zdrowie i aktywne starzenie się, rozważając w każdym z nich kluczowe wyzwania i określając główne kierunki działań. Zgłoszone w punkcie 1 uwagi ogólne odnoszą się także do tej części, bowiem przedstawiona narracja odpowiada koncepcji, wobec której zgłosiłam zastrzeżenia. Uznanie zasadności tych zastrzeżeń pociąga za sobą konieczność modyfikacji tekstu. W szczególności mój krytycyzm budzi podejście do priorytetu ‘tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu’. Po pierwsze, dyskusja o wspieraniu rodzicielstwa wymaga uwzględnienia zmian rodziny i gospodarstw domowych, bowiem proponowane działania powinny odnosić się do zróżnicowanych potrzeb rodzin. Po drugie, wspieranie rodzicielstwa polega nie tylko na zachęcaniu do podejmowania decyzji o (kolejnym) dziecku, ale także na uważnym rozpoznawaniu potrzeb rodzin wychowujących dzieci, a więc uwzględnieniu kosztów bezpośrednich i pośrednich wychowywania dzieci i podziału zobowiązań w rodzinie. Nie widzę takiego podejścia w zaproponowanych głównych kierunkach działań: 1. Poprawa dostępności wysokiej jakości opieki formalnej nad dziećmi do 3 lat. 2. Zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych. 3. Rozwój systemu wsparcia medycznego i psychologicznego. 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania. 5. Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu. Koszty bezpośrednie wychowywania dzieci zależą od dostępności dobrej jakości publicznych usług zdrowotnych, edukacyjnych i opiekuńczych. Nie wystarczy poprawiać dostępu do usług edukacyjno-opiekuńczych dla dzieci do 3 lat tym bardziej, iż dostrzeżono w dokumencie rosnące nierówności szans także w kontekście zwiększania się nierówności ekonomicznych i edukacyjnych. Zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych dotyczy nie tylko fazy poprzedzającej założenie rodziny, ale także możliwości łączenia pracy zawodowej z rodziną, kluczowymi zresztą dla kosztów pośrednich rodzicielstwa. To z kolei wiąże się nie tylko z rynkiem pracy i zmniejszaniem nierówności kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu, ale też ze zmianą zaangażowania mężczyzn w rodzinie, która jest istotna zarówno dla pracy zawodowej matek, ale także dla decyzji o kolejnym dziecku. Analizy OECD potwierdzają pozytywny związek diety z zatrudnieniem kobiet i zmniejszaniem asymetrii zobowiązań w rodzinie według płci 10. Tak więc promocja roli ojca jako opiekuna nie może być pominięta jako ważne działanie na rzecz wspierania rodzicielstwa. Pożądane zmiany kulturowe dotyczą zatem nie tylko narracji sprzyjającej rodzicielstwu, ale także podziału odpowiedzialności za utrzymanie rodziny i opiekę między kobiety i mężczyzn. Natomiast dostrzeżenie rangi zdrowia zarówno w odniesieniu do barier prokreacji, jak i stanu zdrowia dzieci i dorosłych wymaga przeformułowania priorytetu ‘rozwój systemu wsparcia medycznego i psychologicznego’ tak w zakresie wyzwań jak i głównych kierunków działań. Konieczne jest nawiązanie do zdrowia publicznego: świadomości zdrowotnej, profilaktyki i leczenia. Edukacja zdrowotna w szkołach i działania dotyczące wzrostu świadomości dorosłych są ważne w kontekście znaczenia zdrowia reprodukcyjnego dla wspierania realizacji aspiracji rodzicielskich mieszkańców kraju.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
122 3	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		W diagnozie dotyczącej konkurencyjności gospodarki (s. 21) podkreśla się rolę kapitału ludzkiego, w tym wysokich wyników Polski w badaniu PISA. Należy jednak zwrócić uwagę na niepokojące zjawisko wzrostu udziału 15-latków z bardzo niskimi wynikami, co jest efektem zarówno zamknięcia szkół w okresie pandemii, jak i zmiany systemowej w edukacji, skutkującej skróceniem okresu obowiązkowego kształcenia według jednolitych podstaw programowych z 9 lat (szkoła podstawowa i gimnazjum) do 8 lat (szkoła podstawowa).	Kwestia zatrudnienia osób w wieku okołomerytalnym została poruszona w Priorytecie 1.4 "Rynek pracy włączający różne grupy społeczne". Kwestia kształcenia kadr medycznych

					W części wdrożeniowej dotyczącej priorytetu 1.4 (Rynek pracy włączający różne grupy społeczne) warto podkreślić rolę wykształcenia jako czynnika wpływającego na poziom zatrudnienia. Dane BAEL wyraźnie pokazują różnice w poziomie aktywności zawodowej w każdej z grup wieku i płci, szczególnie wśród kobiet. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na potrzebę działań wspierających rozwój kompetencji wśród osób o niższym wykształceniu, w tym przez udział w różnych formach edukacji poza formalnej i uczenia się przez całe życie. Kolejnym ważnym aspektem utrzymywania aktywności zawodowej i jej zwiększania (kierunek 3 s. 84) jest podział czasu pomiędzy aktywności zawodowe oraz pracę w domu. Dane Badania Budżetu Czasu wyraźnie wskazują na różnice w czasie poświęcanym na te aktywności między kobietami i mężczyznami, a także ze względu na wiek i obowiązki opiekuńcze względem dzieci, a także coraz częściej starszych rodziców i członków rodzin¹¹. Działania ułatwiające godzenie ról, ale też promowanie większej równości płci w domu mogą się również przyczyniać do większej mobilizacji osób zagrożonych biernością zawodową. W celach do osiągnięcia dla priorytetu 1.4 (s. 86) proponujemy raczej wykorzystanie wskaźnika zatrudnienia, a nie współczynnika aktywności zawodowej w określaniu celów do osiągnięcia. W obszarze aktywnego starzenia się (s. 93) zwracamy uwagę na brak odniesienia do niskiego wieku emerytalnego kobiet jako istotnej bariery dla ich wydłużania aktywności zawodowej, a także czynnika, który często stygmatyzuje postrzeganie kobiet. W obszarze opieki długoterminowej i kształcenia kadr (s. 94) warto podkreślić potrzebę kształcenia geriatrów jako specjalistów mających kompleksowe podejście do leczenia osób starszych. Na s.103 wskazane jest, że mechanizmy oceniania na uczelniach nie promują aktywności dydaktycznej. Nie jest to prawdą. Wewnętrzne systemy oceniania nauczycieli akademickich w szkołach wyższych uwzględniają zarówno działalność dydaktyczną, badawczą, jak i organizacyjną. Na s. 111 rekomendowany jest rozwój kwalifikacji z poziomu 5 PRK w kontekście kształcenia zawodowego. Warto też podkreślić potrzebę rozwoju poziomu 5 również w szkolnictwie wyższym - może ono istotnie wspierać rozwój kwalifikacji i kompetencji osób z wykształceniem maturalnym, które szukają możliwości poprawy swojej konkurencyjności na rynku pracy.	specjalizujących się w opiece nad osobami starszymi również jest już uwzględniona w aktualnym projekcie strategii. Co do pozostałych kwestii - uwaga jest przedmiotem analiz.
122 4	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		W treści dokumentu „PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO projektu Strategii rozwoju Polski do 2035 r.” są wskazane kierunki działania proponowane w strategii i użycie określenia „prognoza” nie jest tu uzasadnione. Ponato: - we wspomnianym dokumencie scharakteryzowane są rozpatrywane 3 alternatywne scenariusze działań, których opis wydaje mi się zbędny, - We właściwym dokumencie, czyli ‘Strategię rozwoju...’: - wybór podniesionych problemów w celu „łagodzenia zmian demograficznych ...” jest właściwy. Generalnie, należy dokument uznać wartościowy, choć wskazuje tylko pożądane kierunki działań i wymaga ich operacjonalizacji. Niżej kilka uwag szczegółowych: - rozwiązanie problemów mieszkaniowych młodych ludzi będzie (a przynajmniej powinno) sprzyjać zwiększeniu dzietności i spowolnieniu spadku liczby urodzeń; w tym przypadku zasadne jest przede wszystkim wsparcie budownictwa społecznego. Działania w tym zakresie wymagają jednak znacznych nakładów finansowych ze strony państwa; - wskazane działania zmierzające do zwiększenia dzietności zasługują na pozytywną ocenę. Szczególnie istotna są działania dotyczące leczenia niepłodności i zwiększenia szans osób młodych na rynku pracy. Mimo słusznych zamierzeń pożądany dla lat 2030 i 2035 wskaźnik TFR (1,3 i 1,45) jest zbyt wysoki; brak przesłanek na podstawie, których przyjęto taką wartość. Podobnie jest w przypadku np. wskaźników aktywności zawodowej; - adaptację do starzenia się ludności można wesprzeć nie tylko rozwojem usług publicznych, ale też wsparciem i rozwojem produkcji wyrobów potrzebnych dla tej grupy konsumentów; - efektywność działań w obszarze migracji i rynku pracy wymaga podniesienia świadomości mieszkańców kraju, a to zadanie jest bardzo trudne i w perspektywie 2035 r. niedobory zasobów pracy wymagają podniesienia wieku emerytalnego oraz sprowadzenia pracowników z innych krajów, a nie ma przyzwolenia społeczeństwa na te działania.	Odniesienie do uwag do Prognozy oddziaływania na środowisko zawarto w osobnej tabeli.
122 5	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Po pierwsze, rażące jest stosowanie anglicyzmu "opieka formalna" nad dziećmi odnośnie przedszkoli i żłobków. W języku polskim używa się terminu opieka instytucjonalna, tego terminu używało też dotychczas Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Po drugie, postulaty oddziaływania na poprawę zdrowia są traktowane oddzielnie od postulatów wsparcia aktywności zawodowej ludności. Na stronie 23 "rozdział "Zagrożenia konkurencyjności") czytamy: "Mniejsza podaż pracy wymusi zmiany strukturalne w gospodarce. Spadek liczby osób pracujących można złagodzić	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz. Odnośnie do "po trzecie": uwaga została w zasadniczej części zrealizowana poprzez przyjęcie przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 r. dokumentu pn.

					wyraźnym wzrostem produktywności pracowników wynikającej z ich kompetencji oraz wyposażenia w kapitał fizyczny. " W tym rozdziale nie ma ani słowa, że przewidywana poprawa zdrowia ludności, przede wszystkim w wieku przedemerytalnym, przyczyni się do wzrostu liczby osób pracujących. Nowoczesne prognozy demograficzne oraz rynku pracy uwzględniają wpływ wzrostu kompetencji (zmiany struktury wykształcenia ludności) oraz zdrowia na wskaźniki aktywności zawodowej ludności według wieku. Tymczasem w Strategii aktywność zawodowa oraz zdrowie są traktowane oddzielnie (część diagnostyczna, kierunkowa i wdrożeniowa), a zróżnicowanie aktywności zawodowej jest diagnozowane wyłącznie z punktu widzenia niepełnosprawności (s. 81-82). Po trzecie, w kierunkach działań odnośnie do priorytetu 1.3 "Odpowiedzialna polityka migracyjna" brakuje postulatu stworzenia zintegrowanego systemu rejestrowania i monitorowania zjawisk mobilności, który dostarczałby informacji o migracjach z i do Polski na podstawie jednolitych definicji umożliwiających stosowanie porównań oraz w sposób bieżący, ciągły i powszechnie dostępny, w szczególności dla władz samorządowych. R rozdział o migracjach międzynarodowych Raportu RRL dla 2024 roku dotyczy w całości tego postulatu.	„Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030. Ww. Strategia Migracyjna oraz plan jej wdrażania przewidują utworzenie kompleksowego systemu pozyskiwania i analizy danych migracyjnych. Działanie to jest obecnie w trakcie realizacji.
122 6	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		Uwaga wstępna: odnoszę się tylko do kwestii demograficznych, ujętych w części II cel 1 oraz w części III priorytet 1.3. 1. Dostrzegam i doceniam wielokrotnie powtarzany zapis o adaptacji do zmian demograficznych, a nie tylko walkę z tymi zmianami, co nierzadko zdarzało się w starszych dokumentach. 2. s. 54 (diagram), podobnie s. 55 i wiele innych miejsc - powtarza się zapis "dla środowiska i klimatu". Klimat jest elementem środowiska, zatem poprawnie będzie: "dla środowiska" lub "dla środowiska, w tym klimatu" 3. s. 73 - jest tu mowa o włączaniu cudzoziemców do polskiego społeczeństwa, co należy ocenić pozytywnie. Wspomniano tu o kluczowości języka polskiego - także słusznie. Dodajmy, tytułem uzupełnienia, kwestię znaczenia przyjaznych i przejrzystych przepisów polskiego prawa oraz potrzebę pracy nad nastawieniem społeczności przyjmującej, tj. obywateli Polski. Integracja wymaga bowiem pracy nad obiema stronami: zarówno imigrantami, jak i gospodarzami. 4. s. 76 (sekcja: Modyfikacja systemu rekrutacji studentów zagranicznych) - jest tu mowa o celach ("w celu zapewnienia utrzymania wysokiej jakości polskiej oferty edukacyjnej"; "sprzyjać będzie umiędzynarodowieniu"; "zapewniać ochronę bezpieczeństwa wewnętrznego"), natomiast niewiele jest o narzędziach. Te, które zostały wymienione, wskazują raczej na zwiększenie poziomu restrykcyjności odnośnie do przyjmowania studentów - a przecież, zgodnie z ideą tej sekcji, mamy ich przyciągać! (te zapisy są w sekcji pt. "Włączenie się Polski w międzynarodową konkurencję o przyciąganie osób o ponadprzeciętnych zdolnościach"). 5. s. 77 - w sekcji "Wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem": ponownie, są tu zapisy o kursach języka polskiego. Nie ma nic o potrzebie pracy nad nastawieniem społeczności przyjmującej, tj. obywateli Polski. A to ważne działanie - zamiast kontynuować politykę straszenia Polaków imigrantami, trzeba zacząć ich uczyć życia w rzeczywistości, w której imigranci są wśród nas. 6. Nigdzie nie dostrzegłem żadnych deklaracji odnośnie do działań podejmowanych wobec uchodźców. Tylko na s. 77 jest mowa o zwiększeniu wymagań wobec nich w kwestii nabywania obywatelstwa (sekcja 3C). W obliczu znacznej liczby uchodźców przebywających obecnie w Polsce i perspektyw ich długotrwałego pobytu warto o nich też napisać. 7. Postuluję włączenie komponentu regionalnego do polskiej polityki migracyjnej. Cel: niech ludzie jadą (i zostają) tam, gdzie są nam najbardziej potrzebni, a nie tam, gdzie jest im najwygodniej; sterujmy nimi. Opis koncepcji regionalnej polityki migracyjnej mojego autorstwa można znaleźć w kilku miejscach: - publicystycznie, lekko i krótko (3 strony): https://www.kongresobywatelski.pl/wp-content/uploads/2023/07/pomorski_thinkletter-2-2023.pdf (strony 127-130) - naukowo (1): https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.24.028.21032 (z 2024 r.) - naukowo (2): https://journals.umcs.pl/b/article/view/11473/9631 (z 2022 r., w j. angielskim).	Ad. 1. Uwaga w formie komentarza. Ad 2. Sformułowanie "środowiska i klimatu" uznano za poprawne - pojawia się w np. nomenklaturze unijnej, legislacyjnej czy naukowej. Ad. 3-7. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwagi są zbyt szczegółowe jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem będą regulowane przez rządową strategię integracji cudzoziemców, pozostającą w kompetencji Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
122 7	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Proponuję korektę tekstu na stronie 30 opracowania „Strategia Rozwoju Polski do 2035 r.” Zamiast "Wielowymiarowość wykluczenia społecznego skutkuje stosowaniem wielu różnych miar do szacowania skali jego występowania – stąd trudno o syntetyczne i jednocześnie pełne ujęcie tego zjawiska. Z jednej strony, według danych Eurostatu wskaźnik pogłębionej deprivacji społecznej i materialnej sytuuje Polskę w gronie państw o wykluczeniu społecznym niższym niż przeciętnie w UE. Z drugiej strony, wykluczenie społeczne ma wymiar szerszy niż tylko ekonomiczny, a w tym względzie znacznie trudniej o jednoznaczne dane." proponuję: "Wielowymiarowy charakter wykluczenia społecznego sprawia, że jego pomiar wymaga stosowania różnych miar, co utrudnia uzyskanie syntetycznego i pełnego obrazu zjawiska. Z jednej strony, według danych Eurostatu, Polska –	Uwaga uwzględniona.

					oceniana przez pryzmat jednego z kluczowych wskaźników, jakim jest pogłębiona deprywacja materialna i społeczna – należy do państw o poziomie wykluczenia społecznego niższym niż przeciętny w UE. Z drugiej strony, wykluczenie społeczne wykracza poza wymiar ekonomiczny, co utrudnia pozyskanie pełnych i miarodajnych danych."	
122 8	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Departament Górnictwa i Hutnictwa Ministerstwa Energii zgłasza poniższe uwagi do będącego przedmiotem konsultacji publicznych projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii (s. 145) Powyższy priorytet zakłada realizację czterech głównych kierunków działań. Proponuje się zmianę brzmienia kierunku nr 2 z: 2. Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych na: 2. Wsparcie dla zachowania konkurencyjności i dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych. W rozwinięciu powyższego punktu na stronach 151-152 Strategii, proponuje się dodanie lit. E o następującym brzmieniu: Zapewnienie dostępu do przewidywalnych i konkurencyjnych cen energii. OSI (obszary strategicznej interwencji) – Tabela 1 (s. 13) Proponuje się zmianę nazwy OSI w pozycji nr 3 Tabeli, z: „OSI transformacji energetycznej” na: „OSI transformacji energetycznej przy zachowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw” Poniżej przedstawiam uzasadnienie dla wprowadzenia wskazanych powyżej zmian. Konkurencyjność przemysłu energochłonnego w Polsce jest ściśle uzależniona od kosztów energii elektrycznej. Wysokie ceny energii stanowią poważne zagrożenie dla stabilności i rozwoju kluczowych sektorów, takich jak hutnictwo, koksownictwo czy odlewnictwo. Mają one bezpośredni i wielowymiarowy wpływ na ograniczenie inwestycji w dekarbonizację, znacząco zwiększając bieżące wydatki operacyjne przedsiębiorstw. W efekcie firmy dysponują mniejszymi środkami finansowymi na modernizację technologii oraz wdrażanie rozwiązań niskoemisyjnych. Środki, które mogłyby zostać przeznaczone na transformację energetyczną, są konsumowane przez rosnące rachunki za energię. Dodatkowo, nieprzewidywalność cen energii zwiększa ryzyko inwestycyjne. Przedsiębiorstwa niechętnie podejmują kosztowne i długoterminowe inwestycje w transformację energetyczną, jeśli nie mają pewności co do przyszłych kosztów operacyjnych. Stabilność cen energii jest zatem kluczowa dla planowania i ekonomicznego uzasadnienia takich projektów. Polska należy do krajów o najwyższych hurtowych cenach energii na świecie. Taka sytuacja znacząco osłabia konkurencyjność polskich przedsiębiorstw na rynku europejskim i globalnym. Firmy koncentrują się na przetrwaniu i utrzymaniu produkcji, zamiast inwestować w innowacje czy zrównoważony rozwój, co pogłębia dystans wobec konkurencji korzystającej z tańszej i bardziej przewidywalnej energii.	W odniesieniu do punktu 2: Proponowane zapisy mają przede wszystkim charakter językowy i nie zmieniają w zasadniczy sposób myśli przewodniej obecnych zapisów. W związku z powyższym zmiany nie zostaną wprowadzone. Propozycja dot. OSI transformacji energetycznej zawiera zbyt daleko idące zmiany. Kwestia tego OSI była już przedmiotem analiz, jak i szerokich uzgodnień z resortami, jak i regionami. W drodze konsultacji zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
122 9	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Warto również podkreślić, że inwestycje w technologie dekarbonizacyjne – często wiążące się z początkowym wzrostem kosztów – stają się w warunkach wysokich cen energii jeszcze mniej atrakcyjne. Bez odpowiednich mechanizmów wsparcia, przedsiębiorstwa nie widzą ekonomicznego uzasadnienia dla takich działań. W związku z powyższym, polski przemysł energochłonny wymaga dwutorowego wsparcia: 1. Obniżenie cen energii elektrycznej – aby przedsiębiorstwa mogły utrzymać konkurencyjność na rynku krajowym i międzynarodowym oraz zabezpieczyć środki finansowe na inwestycje. 2. Systemowe wsparcie inwestycji w dekarbonizację – umożliwiające firmom sprostanie wymaganiom polityki klimatycznej, ograniczenie emisji oraz zwiększenie efektywności energetycznej. Tylko równoległe działania w obu tych obszarach pozwolą przemysłowi energochłonnemu skutecznie przejść przez transformację energetyczną bez utraty miejsc pracy, konkurencyjności i potencjału rozwojowego. Należy zaznaczyć, że obecnie trwają już prace nad rozwiązaniami, które miałyby odpowiedzieć na powyższe potrzeby. W Ministerstwie Energii opracowywany jest dokument pt. „Plan działań dla zrównoważonego rozwoju przemysłu stalowego w Polsce”, w ramach którego poszczególne resorty prowadzą działania zmierzające do wypracowania mechanizmów obniżenia cen energii elektrycznej dla branż energochłonnych. Do rozważanych instrumentów należą m.in.: kontrakty różnicowe, reparametryzacja opłaty jakościowej, reforma systemu rekompensat kosztów pośrednich czy ulgi w opłatach sieciowych dla odbiorców przemysłowych w ramach	Uwagi o charakterze ogólnym, nie odnoszące się do konkretnej części dokumentu i nie zawierające sugestii zmiany. Wiele z przytoczonych kwestii zostało ujętych w ramach działań.

					specjalnych „stref rozwoju zrównoważonego przemysłu”. Uwzględnienie tego priorytetu w strategii krajowej stanowiłoby solidne uzasadnienie i wsparcie dla dalszych inicjatyw służących utrzymaniu konkurencyjności przemysłu energochłonnego. Wysokie ceny energii są zgodnie wskazywane przez przedstawicieli przemysłów energochłonnych jako najpoważniejsze zagrożenie dla ich konkurencyjności oraz jako czynnik uniemożliwiający kontynuację procesów dekarbonizacyjnych. Powyższa propozycja pozostaje również w zgodzie z brzmieniem celu gospodarczego zawartego w Syntezie opisanej na stronach 8-13 Strategii, gdzie „tworzenie warunków dla szybkiego wzrostu firm będzie koncentrowało się na pięciu kluczowych obszarach działania państwa” m.in. na prowadzeniu polityki przemysłowej poprzez szczególnie wsparcie branż energochłonnych i wysokoemisyjnych wymagających pilnej transformacji (s. 10).	
1230	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	UWAGA OGÓLNA		W związku z tym, że obszary wiejskie stanowią ważny element struktury funkcjonalno- przestrzennej kraju, dla którego dedykowanych jest wiele wyzwań i celów rozwojowych Strategii Rozwoju Kraju 2035, w celu ułatwienia monitorowania realizacji działań, odnoszących się do rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich (np. wzmacniania bezpieczeństwa żywnościowego, zmian strukturalnych, demograficznych, tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem, zwiększania dostępu do usług transportu publicznego), proponuje się uwzględnić kontynuację realizacji cyklicznego badania zmian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich – Monitoring Rozwoju Obszarów Wiejskich, stanowiącego ważne źródło informacji nt. rynku pracy, dostępności transportowej, finansów publicznych, zmian demograficznych, edukacji, zamożności społeczności lokalnych, warunków bytowych oraz aktywności społecznej.	Uwaga wykracza poza zakres strategii
1231	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Rozwinięcie Celu 1 – w przypadku działań dotyczących przeciwdziałania nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii – nie powinno dotyczyć jedynie ujęcia regionalnego, gdyż wskazane negatywne procesy dotyczące depopulacji obszarów miejskich poza- aglomeracyjnych, miast małych i średnich oraz tych „słabszych” aglomeracji regionalnych nie odbywają się jedynie w granicach województwa, a przyjmują skalę ogólnokrajową. W tym zakresie polityka regionalna powinna pozostawać komplementarna wobec polityki krajowej. Propozycja zmiany: usunięcie stwierdzenia „w ujęciu regionalnym”.	Zwrot w "ujęciu regionalnym" zostanie zastąpiony przez "w ujęciu terytorialnym".
1232	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66-71	Według pierwszego rozdziału raportu RRL „Sytuacja demograficzna Polski 2024”, dotyczącego płodności i form życia rodzinnego (autorzy: Irena E. Kotowska, Anna Matysiak, Jolanta Grotowska-Leder), do czynników zwiększających szanse na decyzję o (kolejnym) dziecku należą m.in. pozostawanie w związku formalnym bądź nieformalnym. Według autorów raportu, planom prokreacyjnym sprzyja również gotowość do zaangażowania w opiekę nad dzieckiem najbliższego otoczenia – partnera, rodziców, teściów oraz innych członków rodziny i osób spoza rodziny. Kwestie te zostały pominięte w przedmiotowej Strategii. Sugeruje się uzupełnienie zapisów dokumentu w zakresie wsparcia dla formalnych związków oraz kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej zawieraniu małżeństw i posiadaniu dzieci. Kwestia udziału otoczenia, rodziny w wychowaniu dziecka wiąże się również z OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, którego celem interwencji jest zapewnienie żywotności obszarów wiejskich doświadczających silnych zmian demograficznych.	Strategia zawiera zapisy dotyczące kształtowaniu w dyskursie społecznym narracji sprzyjającej rodzicielstwu (priorytet 1.2) oraz dotyczące stwarzania warunków do większego zaangażowania ojców w opiekę nad dziećmi (priorytet 1.4).
1233	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66-71	Proponuje się odnieść do zagadnienia dotyczącego wzrostu urodzeń dzieci w związkach nieformalnych oraz uwzględnić problem nierównego dostępu do świadczeń społecznych rodzicom żyjącym w kohabitacji i zaproponowanie rozwiązań w tym zakresie np. stworzenie odpowiednich regulacji prawnych. Zgodnie z Raportem RRL „Sytuacja demograficzna Polski 2024” w Polsce wzrósł odsetek urodzeń dzieci w związkach pozamałżeńskich (w 2022 r. 28% dzieci urodziło się u par żyjących w kohabitacji, co stanowi wzrost o 8 p.p. w stosunku do 2010 r.), w związku z tym proponuje odnieść się do ww. zagadnienia i związanego z nim problemu natury prawnej.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
1234	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72	„W ostatnich latach Polska stała się atrakcyjnym krajem dla imigrantów, a wojna w Ukrainie dodatkowo zmusiła do przyjazdu wielu uchodźców wojennych. Według danych GUS, w 2016 r. wielkość imigracji do Polski po raz pierwszy przekroczyła wielkość emigracji.” Wyjątkowość i dynamika zmiany salda migracji na dodatnie, spowodowane były w znacznym stopniu czynnikami zewnętrznymi (wojna na Ukrainie). Przypadek Polski jest wyjątkowy w skali doświadczeń krajów Unii Europejskich w tym aspekcie. Żaden z nich nigdy nie mierzył się z problemami wynikającymi z bezpośredniego graniczenia z państwem objętym wojną. Stwarza to nowe wyzwania w polityce migracyjnej, jak również wyzwania w zakresie metodyki liczenia salda migracji. Nie ma pewnych danych, że Polska dla imigrantów z Ukrainy jest państwem docelowym. Fakt ten powinien być brany pod uwagę, jako możliwa przyczyna zmiany trendu salda migracji w	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.

					najbliższych latach. Dlatego należy dołożyć starań do monitorowania tego zjawiska i prowadzenia sprawnej polityki migracyjnej.	
123 5	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72-79	W ramach barier dla realizacji odpowiedzialnej polityki migracyjnej proponuje się uwzględnić brak pełnych (rzeczywistych) i zintegrowanych danych dotyczących strumienia migracji wewnętrznych (głównie z powodu nierejestrowanych migracji, co utrudnia określenie liczby ludności danej jednostki administracyjnej) oraz migracji zewnętrznych (z i do Polski). Ponadto w kierunkach działań proponuje się uwzględnić potrzebę stworzenia kompleksowego i zintegrowanego systemu informacji publicznej, zawierającego aktualne dane dotyczące dynamiki migracji i zmiany statusu prawnego imigrantów. Proponuje się również realizację działań w zakresie prowadzenia kompleksowych badań procesów ludnościowych w granicach administracyjnych dużych miast i miejskich obszarach funkcjonalnych.	Strategia Migracyjna oraz plan jej wdrażania przewidują realizację działania dotyczącego utworzenia systemu pozyskiwania i analizy danych migracyjnych. Dane te będą udostępniane publicznie. Działanie jest obecnie w trakcie realizacji.
123 6	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	Sugeruje się rozbudowanie rozdziału 4. Zwiększenie skali migracji powrotnych o kwestie: rozwoju systemu polskich szkół za granicą, propozycji nowego programu systemu edukacji za granicą, promocji Polski i polskiego dziedzictwa, które uwzględniono w dokumencie „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo - kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030”, przyjętym uchwałą Rady Ministrów z dnia 15.10.2024 r. Szacuje się, że poza granicami Polski żyje około 20 mln osób polskiego pochodzenia, których potencjał może być wykorzystany w celu poprawy sytuacji demograficznej Polski.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Nie zachodzi potrzeba uwzględniania wskazanych punktów w niniejszym dokumencie, ponieważ kwestie te zostały już ujęte w Strategii Migracyjnej.
123 7	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Priorytet 1.4. zakłada realizację pięciu głównych kierunków działań. Na wykorzystanie potencjalnych zasobów pracy, szczególnie wśród osób najmłodszych i najstarszych oraz kobiet w wieku reprodukcyjnym, a także wydłużenie aktywności zawodowej osób już pracujących wpływa dostępność komunikacyjna, która łączy miejsce zamieszkania z miejscem pracy. Dostępność transportowa to kluczowy aspekt polityki rynku pracy: mobilności zawodowej, aktywizacji ludności w regionach peryferyjnych, równych szans zatrudnienia, spójności terytorialnej. Brak dostępności transportowej to w wielu przypadkach wykluczenie z rynku pracy.	W opisie wyzwania w Priorytecie 2.2: "Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej" wskazuje się na występowanie problemu dostępności komunikacyjnej, w tym do miejsc pracy w następujący sposób: "W obszarach oddalonych od aglomeracji miejskich transport publiczny dociera w ograniczonym zakresie, a oferta przewozowa jest często niedostosowana do potrzeb lokalnych społeczności. Wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniego dostępu do usług transportu publicznego mieszkańcom obszarów znacznie oddalonych od zwartej zabudowy miejskiej." Z tym wyzwaniem korespondują działania w ramach kierunku działań 2 "Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego".
123 8	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Proponuje się położyć większy nacisk na zapewnienie usług edukacyjno-opiekuńczych, m.in. dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym, zwłaszcza w czasie wakacji, co zasugerowano w rozdziale 6. Zmiany demograficzne a rynek pracy oraz Podsumowaniu do Raportu Rządowej Rady Ludnościowej.	Uwaga jest ważna, ale wymaga dalszej pracy analitycznej.
123 9	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-86	Proponuje się uwzględnienie, w ramach kluczowych wyzwań, dostosowania struktury podaży pracy do nowo powstających miejsc pracy, wymagających innych kwalifikacji i kompetencji, w związku z zachodzącymi zmianami technologicznymi (automatyzacja, robotyzacja, sztuczna inteligencja itp.), a także rozszerzenie katalogu wskazanych rozwiązań, np. inwestowanie w kształcenie ustawiczne (promowanie kultury uczenia się przez całe życie). W części diagnostycznej Diagnoza spójności w ramach Zagrożeń dla spójności, wskazano trudności w adaptacji do szybkiego rozwoju technologii na rynku pracy, dlatego tym bardziej problem ten powinien zostać uwzględniony jako jedno z wyzwań na rynku pracy, z powodu diagnozowanego niskiego poziomu uczenia się dorosłych i niskich kompetencji cyfrowych osób starszych (patrz str. 38).	Adekwatne zapisy znajdują się: (i) w priorytecie 2.1. w kierunku 4. Stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie i uczenia się dorosłych; (ii) w priorytecie 2.3 w kierunku 4. Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzacji i

						automatyzacji - zapisy te zostaną dodatkowo uzupełnione (wzmocnione).
1240	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-86	Proponuje się uwzględnić działania dotyczące potrzeby kontynuacji uczestnictwa Polski w badaniach europejskich na temat przemian demograficznych: SHARE–Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, Generations and Gender Programme oraz podjęcia uczestnictwa w nowym programie badawczym GUIDE Growing Up In Digital Europe.	Propozycja odnosi się do bardzo szczegółowych programów badawczych i wykracza poza poziom ogólności strategii. Dokument Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nie wskazuje pojedynczych projektów czy inicjatyw badawczych.
1241	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	Proponuje się w ramach kierunku działania: Wsparcie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+ części A. Stworzenie warunków do łagodnego przejścia na emeryturę, oprócz zaproponowanych działań dotyczących zmniejszania wymiaru czasu pracy, uwzględnić również rozwiązania dotyczące elastycznych godzin pracy, dostosowania stanowiska pracy do potrzeb i możliwości zdrowotnych starszych pracowników. Działania te mogą korzystnie wpłynąć na wzrost aktywności zawodowej osób w wieku okołoemerytalnym.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
1242	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		W projekcie raportu RRL „Sytuacja demograficzna Polski 2024” w rozdziale Zdrowie i umieralność przedstawiono szereg wskaźników, z których wynika, że sytuacja zdrowotna Polaków w porównaniu do średniej dla Unii Europejskiej jest na gorszym poziomie. Wśród tych współczynników można wymienić np.: odsetek osób z długotrwałą chorobą lub problemem zdrowotnym, przeciętne dalsze trwanie życia, umieralność. W związku z powyższym, postuluje się zwiększyć i zracjonalizować wydatki na publiczną służbę zdrowia, aby zwiększyć efektywność systemu do poziomu porównywalnego ze średnią dla UE, zwiększyć wydatki na edukację zdrowotną oraz promocję zdrowego trybu życia. Z raportu wynika również, że współczynniki zgonów na 100 tys. ludności z powodu chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych są znacznie wyższe dla Polski w porównaniu do średniej UE27. Są to najczęstsze przyczyny zgonów. W związku z powyższym postuluje się zwiększyć wydatki na profilaktykę oraz diagnostykę ww. chorób.	Strategia nie stanowi planu finansowego. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań zawartych w śsrk. Wielkości będą ustalane z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa
1243	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	W Strategii określa się Profilaktykę chorób i promocję zdrowia jako jeden z kierunków działań mających na celu łagodzenie zmian demograficznych i adaptacji do nich, wskazując jednocześnie na niski stopień wczesnego wykrywania chorób, zwłaszcza nowotworowych i kardiologicznych – które są najczęstszymi przyczynami zgonów. Jednocześnie na podstawie najnowszych badań (Raport NIZP PZH Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025; https://www.pzh.gov.pl/raport-sytuacja-zdrowotna-ludnosci-polski-i-jej-uwarunkowania-2025/) oraz danych GUS („zgony wg przyczyn” z 2023 r.) stwierdzić można, iż częstą przyczyną zgonów w Polsce są również choroby układu oddechowego. W związku z powyższym proponuje się rozszerzyć zapisy ŚSRK dotyczące profilaktyki i promocji zdrowia o problematykę również tej jednostki chorobowej. Zaproponowana zmiana ma na celu uzupełnienie treści Strategii w zakresie, istotnej z punktu widzenia ochrony zdrowia, prewencji chorób układu oddechowego.	Aktualne zapisy Strategii zawierają w sobie działania profilaktyczne w ogóle, jak również działania z zakresu profilaktyki chorób układu oddechowego. Profilaktyka chorób nowotworowych i układu krążenia została uwypuklona w związku z tym, że schorzenia na tym tle stanowią dominującą przyczynę zgonów w Polsce.
1244	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87, 90-91	Zgodnie z Podsumowaniem do projektu Raportu Rządowej Rady Ludnościowej proponuje się, aby wśród wyzwań dot. problemów zdrowotnych i niezdrowego stylu życia – obok spożywania alkoholu i palenia papierosów – uwzględnić również problem uzależnień od substancji odurzających, w tym dopalaczy (substancji psychoaktywnych), które, pomimo wprowadzonych ograniczeń w dostępie, nadal stanowią źródło problemów zdrowotnych wśród dzieci i młodzieży.	Strategia koncentruje się na głównych przyczynach problemów zdrowotnych i wyzwaniach dla systemu. Działania w sektorze zdrowia będą także bardziej szczegółowo rozwinięte w strategicznym dokumencie sektorowym. Postulowane działania zawierają się w ppkt. 3A dot. poprawy dostępu do kompleksowej i skoordynowanej opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży oraz 2D wzmocnienie działań prozdrowotnych wśród dzieci i młodzieży
1245	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	92	Proponuje się, aby w ramach kierunku działań Profilaktyka chorób i promocja zdrowia położyć większy nacisk na propagowanie i zachęcanie do badań profilaktycznych, zwłaszcza dorosłych mężczyzn. Zaproponowane działania w	Zmodyfikowano: "Zostaną podjęte działania zachęcające wszystkich dorosłych do zgłaszania się na badania

			i aktywne starzenie się		Strategii Rozwoju Polski 2035 dedykowane są wszystkim bez względu na płeć, ale w szczególności kobietom, w tym w kontekście najbardziej powszechnych dotykających je schorzeń.	przesiewowe, w tym mężczyzn do poddawania się regularnym badaniom m.in. w kierunku raka jelita grubego, a także kobiety do zgłaszania się na badania przesiewowe m.in. w kierunku raka szyjki macicy i raka piersi."
124 6	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	W Strategii wskazano działania, których zadaniem jest dbanie o zdrowie psychiczne dzieci, młodzieży i dorosłych, przy czym jako wskaźnik przywołano jedynie: Odsetek populacji osób dorosłych objętych opieką Centrów Zdrowia Psychicznego. Brak jest odniesienia do dzieci i młodzieży. Rozważenia wymaga kwestia uwzględnienia potrzeby prowadzenia badań społecznych, które pozwolą ocenić dobrostan młodych ludzi i zdiagnozować przyczyny, których konsekwencją może być przechodzenie kryzysu psychicznego w młodym wieku, co zasugerowano w Podsumowaniu do projektu Raportu Rządowej Rady Ludnościowej.	Ze względu na objętość dokumentu zdecydowano się na wskazanie kilku wybranych wskaźników. Do ew. uwzględnienia w strategicznym dokumencie sektorowym.
124 7	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94-97	W ramach kierunku działań Rozwój opieki długoterminowej lub Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia proponuje się uwzględnić działanie, zmierzające do eliminowania nierówności zdrowotnych w wymiarze terytorialnym poprzez ułatwianie dostępu do placówek opieki zdrowotnej mieszkańcom mniejszych miejscowości. Zgodnie z Raportem RRL „Sytuacja demograficzna Polski 2024” występują różnice pomiędzy długością życia ludności na wsi i w miastach, na korzyść mieszkańców miast, zwłaszcza mężczyzn. Wpływ na różnice w długości życia ma lepsza dostępność do placówek zdrowotnych w dużych ośrodkach miejskich niż w miejscowościach wiejskich położonych na obszarach peryferyjnych, z dala od miast.	W porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia planowane są dalsze modyfikacje zapisów w tym zakresie.
124 8	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		Jako kraj stoimy również przed dużymi wyzwaniami infrastrukturalnymi, nie tylko jeśli chodzi o konieczność dostosowania chodników, budynków czy komunikacji publicznej do potrzeb osób o ograniczonej mobilności, ale również nad dostosowaniem inwestycji do przyszłego zmniejszenia natężenia ruchu. Zasadnym w tym kontekście jest przede wszystkim weryfikacja planów dotyczących rozbudowy dróg oraz założeń Centralnego Portu Komunikacyjnego.	Uwaga odrzucona.
124 9	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-128	Proponuje się uwzględnić w ramach kierunków działań działania w zakresie poprawy infrastruktury transportu publicznego, umożliwiającego sprawne poruszanie się z małymi dziećmi oraz dzieci w wieku szkolnym. Problem dotyczący wykluczenia komunikacyjnego nie został odniesiony do ww. grup społecznych, ani w zakresie dostosowania taboru ani uruchamiania nowych połączeń lub zwiększania częstotliwości istniejących, w celu zaspokajania ich potrzeb.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże o w integracji różnych gałęzi transportu. Celem ustawy jest poprawa dostępności do przewozów przez wszystkie grupy społeczne.
125 0	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	235	W części Rozwój kompleksowych zintegrowanych informacji statystycznych dla potrzeb planowania społeczno-gospodarczego na poziomie krajowym i subkrajowym należy dodać egzekwowanie obowiązku meldunkowego. Uzasadnieniem dla tej zmiany jest potrzeba poprawy jakości informacji statystycznej o strumieniach migracji. Brak egzekwowania obowiązku meldunkowego prowadzi do występowania luki między danymi z ewidencji o przemieszczaniach ludności, a faktycznymi przepływami osób. Konieczna jest kontynuacja prac nad integracją danych z różnych źródeł o przepływach ludności, by zminimalizować błędy szacunku stanu liczebnego ludności i struktury demograficznej na poziomie lokalnym (gminy). Pozyskanie rzeczywistych i zweryfikowanych danych o liczbie i strukturze wiekowej ludności w danej jednostce terytorialnej powinno stanowić podstawę do planowania polityki społeczno- gospodarczej.	W związku z rozpoczętymi pracami nad zmianami w systemie ewidencji ludności, w tym planowanymi zmianami dotyczącymi obowiązku meldunkowego oraz uwzględniając, że nie jest znany ostateczny kształt przyszłych rozwiązań, na obecnym etapie uznajemy za zasadne wstrzymanie się z wprowadzaniem dodatkowych zapisów w tym obszarze. Podkreślamy jednocześnie, że zagadnienie poprawy jakości informacji o strumieniach migracji jest bardzo istotne i będzie wzięte pod

						uwagę w trakcie prac nad zmianami w tym zakresie.
125 1	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		W dokumencie należy mocno podkreślać konieczność wsparcia miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, ograniczanie suburbanizacji (która za kilkadziesiąt lat spowoduje kolejny wzrost problemów z koniecznością zapewnienia mobilności osobom starszym) oraz wskazać działania na rzecz deglomracji rozumianej jako przenoszenie instytucji ogólnopolskich do mniejszych ośrodków. Kluczową rolę w tym procesie należy przypisać kształtowaniu i rozwojowi ośrodków akademickich przyciągających młodych ludzi, którzy po skończeniu nauki często zostają (jeśli umożliwi to rynek pracy) w mieście, w którym studiowali.	Strategia nie przesądza o decyzjach dotyczących pojedynczych instytucji, natomiast deglomracja instytucji publicznych wpisuje się w policentryczny model rozwoju Polski.
125 2	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		W kontekście zmian demograficznych i związanych z tym zmniejszających się potencjalnych zasobów pracy niezbędne jest podejmowanie działań zwiększających aktywność zawodową m.in. poprzez dopasowanie struktury podaży pracy do nowo powstających miejsc pracy, wymagających często innych kwalifikacji i kompetencji. Dlatego w punkcie 4. Lepsze dopasowanie działalności publicznych służb zatrudnienia do potrzeb rynku pracy i stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie, w kolumnie wskazującej podmioty odpowiedzialne oraz współpracujące, poza wskazanymi już jednostkami (tj. wojewódzkimi urzędami pracy, powiatowymi urzędami pracy, Komendą Główną OHP, BGK, IBE- PIP), należałoby rozważyć również uwzględnienie Wojewódzkich Zespołów Koordynacji do spraw polityki umiejętności. Przedmiotowe Wojewódzkie Zespoły Koordynacji jako organ opiniodawczo-doradczy w zakresie polityki województwa w obszarze umiejętności, z uwzględnieniem zgodności dostępnej w regionie oferty edukacyjnej z identyfikowanymi potrzebami, zostały uwzględnione i sformalizowane w projekcie ustawy o zmianie ustawy o samorządzie województwa oraz niektórych innych ustaw z dnia 13.08.2025 r. Uzupełnienie zapisów Strategii o przedmiotowe Wojewódzkie Zespoły Koordynacji przyczyni się do bardziej efektywnej realizacji zaplanowanego działania.	Działanie 4 w Planie działań zostanie uzupełnione o zapisy dotyczące Wojewódzkich Zespołów Koordynacji ds. polityki umiejętności.
125 3	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Z punktu widzenia zachodzących w Polsce procesów demograficznych, związanych z tym wyzwań oraz ich wpływu na sytuację społeczno- gospodarczą w kraju, niezwykle ważne są inicjatywy mające na celu zwiększenie dzietności i spowolnienie procesu starzenia się ludności. W tym aspekcie istotną kwestią, mającą bezpośredni wpływ na poziom dzietności w Polsce, jest niepełność. Dlatego tak ważne jest zapewnienie dostępu do bezpłatnej diagnostyki oraz leczenia niepełności. Niestety w katalogu działań wskazanych do realizacji w najbliższych latach – Plan działań na lata 2026-2029 (Załącznik 1.) nie zawarto żadnej inicjatywy mającej na celu poprawę dostępu do infrastruktury zdrowia reprodukcyjnego. Jednocześnie, jako cele do osiągnięcia wskazuje: wzrost dzietności oraz wzrost liczby urodzeń dzięki przeprowadzonej w danym roku procedurze in vitro w ramach rządowego programu leczenia niepełności. Mając na uwadze powyższe oraz pogłębiające się niekorzystne zmiany struktury ludności w kraju, warto byłoby rozszerzyć katalog proponowanych do realizacji działań (tj. Załącznik 1.) o inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji w zakresie leczenia niepełności.	Plan działań wskazuje tylko część priorytetowych działań do realizacji w ciągu pierwszych 4 lat obowiązywania Strategii. Nie jest to zestawienie wszystkich działań, które będą realizowane w latach 2026-29, a jedynie wskazanie tych, które zostały uznane za priorytetowe. Strategia uwzględni w priorytecie 1.2 działania z zakresu leczenia niepełności.
125 4	Samorząd	Sejmik Województwa Podlaskiego	UWAGA OGÓLNA		Stanowisko Sejmu Województwa Podlaskiego z dnia 27 października 2025 r. w sprawie utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia” w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Sejmik Województwa Podlaskiego z uznaniem odnotowuje przygotowanie w Ministerstwie. Funduszy i Polityki Regionalnej projektu średniookresowej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., doceniając partnerską współpracę z administracją regionalną w tej sprawie. Z zadowoleniem zauważa, że Strategia uwzględnia znaczenie odporności i rozwoju powiatów położonych przy północnej i wschodniej granicy Polski, które w największym stopniu doświadczają negatywnych konsekwencji wojny w Ukrainie oraz wrogich działań ze strony Rosji i Białorusi. Jednocześnie, mając na uwadze kompleksowy charakter pogłębianych wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przed którymi stoją województwa Polski Wschodniej w obliczu narastającego zagrożenia geopolitycznego, wyrażamy przekonanie, że zasięg ich oddziaływania uzasadnia zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. delimitacji Obszaru Strategicznej Interwencji w formule województw Polski Wschodniej. Obejmuje on przecież prawie 41% całkowitej powierzchni Polski (128 491 km ²), zamieszkiwany jest przez 26,5% (9 925) II osób ogółu ludności kraju. Polska Wschodnia od wielu lat zmaga się z rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

					zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sejmik Województwa Podlaskiego dostrzega potrzebę kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwo, ponieważ tylko takie podejście umożliwi prowadzenie skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej oraz łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii. Mając na uwadze wskazane powyżej aspekty, Sejmik Województwa Podlaskiego apeluje o utworzenie w Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r. OSI „Polska Wschodnia”. W konsekwencji oczekuje, że Rząd Rzeczypospolitej ułokuje wśród polskich priorytetów w perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2028+ dedykowane specjalnie Polsce Wschodniej wsparcie finansowe. Stworzy to ramy dla zapewnienia równości szans rozwojowych Makroregionu, umożliwi kontynuację spójnej polityki rozwoju oraz wzmocni odporność i potencjał, uwzględniający regionalne i międzyregionalne powiązania funkcjonalne.	
125 5	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		[1/2] STANOWISKO ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W SPRAWIE PROJEKTU „STRATEGII ROZWOJU POLSKI DO 2035 ROKU” Zarząd Województwa Świętokrzyskiego docenia wysiłki i prace podjęte nad średniookresową strategią rozwoju kraju – „Strategią Rozwoju Polski do 2035 roku” (SRP 2035), stanowiącą kluczowy dokument określający kierunki polityki rozwojowej państwa w najbliższych latach. Strategia jest ważnym krokiem w kierunku budowy długofalowej, zintegrowanej polityki rozwoju, opartej na zasadach solidarności terytorialnej, odporności gospodarczej i zrównoważonego wzrostu. Jednocześnie Zarząd Województwa Świętokrzyskiego z niepokojem zauważa, że projekt dokumentu w obecnym kształcie nie odzwierciedla w sposób właściwy potencjału województwa świętokrzyskiego. Region został przedstawiony w sposób marginalny, bez odniesienia do jego rzeczywistych atutów i możliwości rozwojowych, które mogłyby być wzmacniane z poziomu krajowego. W projekcie SRP 2035 zabrakło zarówno wskazania roli Świętokrzyskiego w krajowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, jak i odniesienia do jego endogenicznych potencjałów – gospodarczych, akademickich i turystycznych. W efekcie dokument utrwala nierówności rozwojowe pomiędzy wschodnią i zachodnią częścią kraju, zamiast je niwelować. Mając powyższe na uwadze, Zarząd Województwa Świętokrzyskiego formułuje najważniejsze, uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.: 1. Kielce – stolica regionu – powinny zostać ujęte w Strategii jako kształtująca się metropolia. Miasto pełni funkcje administracyjne, akademickie, gospodarcze i kulturalne o znaczeniu ponadregionalnym. Jednocześnie dysponuje samodzielnym zapleczem instytucjonalnym i naukowym, a jego rola w systemie osadniczym kraju jest kluczowa dla rozwoju południowo-centralnej Polski. Brak Kielc wśród ośrodków metropolitalnych osłabia spójność koncepcji policentryzmu oraz prowadzi do dalszej marginalizacji regionu na mapie rozwojowej kraju. 2. W projekcie Strategii pominięto znaczące ośrodki miejskie województwa świętokrzyskiego, które w sposób faktyczny pełnią funkcje subregionalne – Starachowice, Skarżysko-Kamienną, Sandomierz i Busko-Zdrój. Ich włączenie do krajowej sieci ośrodków subregionalnych jest niezbędne dla utrzymania równowagi przestrzennej i zapewnienia mieszkańcom dostępu do usług publicznych wyższego rzędu. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego wskazuje także na potrzebę wspierania rozwoju potencjału miast Końskie, Jędrzejów, Staszów i Włoszczowa, które pełnią istotne funkcje gospodarcze, komunikacyjne i usługowe w swoich subregionach. 3. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego wnosi o włączenie do obszarów interwencji: gminy Połaniec – jako terytorium wymagającego wsparcia w procesie sprawiedliwej transformacji energetycznej oraz terenów poeksploatacyjnych byłej Kopalni Siarki „Piaseczno” – jako obszaru zdegradowanego o znaczeniu krajowym, wymagającego interwencji ekologicznej i gospodarczej. Uwzględnienie tych obszarów w Strategii jest konieczne dla utrzymania bezpieczeństwa społeczno-ekonomicznego południowej części regionu oraz ochrony środowiska w skali krajowej. 4. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego podkreśla konieczność uwzględnienia w dokumencie kluczowych inwestycji infrastrukturalnych o znaczeniu krajowym i ponadregionalnym. W szczególności dotyczy to Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS) – strategicznego korytarza towarowego łączącego Polskę z Ukrainą i Azją oraz korytarza transportowego Kielce-Tarnów, obejmującego planowaną drogę S73 i linię kolejową nr 73, które stanowią ważny element układu komunikacyjnego Polski południowo-centralnej. Ponadto zasadne jest uwzględnienie dróg krajowych nr 9, 42 i 78. Ujęcie tych inwestycji w modelu struktury przestrzennej kraju wzmocni powiązania	Uwaga częściowo uwzględniona

					funkcjonalne między regionami, poprawi dostępność komunikacyjną oraz zapewni zrównoważony rozwój terytorialny kraju.	
125 6	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		[2/2] 5. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego postuluje przywrócenie Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI) w zakresie adaptacji do procesów demograficznych, obejmującego zarówno obszary wiejskie, jak i miasta średnie. Województwo świętokrzyskie należy do regionów najbardziej dotkniętych depopulacją, a ograniczenie wsparcia wyłącznie do obszarów wiejskich prowadzi do utraty instrumentów przeciwdziałania negatywnym trendom ludnościowym w miastach takich jak Skarżysko- Kamienna, Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski czy Sandomierz. Procesy te mają charakter strukturalny i wymagają kompleksowej, ponadlokalnej interwencji państwa. 6. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego jednoznacznie opowiada się za utrzymaniem dedykowanego Obszaru Strategicznej Interwencji dla Makroregionu Polski Wschodniej. Obszar ten, pomimo widocznego postępu w ostatnich latach, nadal boryka się z trwałymi barierami – niższym poziomem rozwoju gospodarczego w porównaniu do innych regionów Polski, ograniczoną dostępnością transportową oraz nasilającą się depopulacją. Kontynuacja wsparcia dla Polski Wschodniej powinna pozostać jednym z filarów krajowej polityki rozwoju, wzmacniając spójność terytorialną, bezpieczeństwo gospodarcze i odporność społeczną kraju. 7. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego postuluje opracowanie ogólnokrajowych standardów planistycznych dotyczących kształtowania systemu osadniczego, dostępności do usług publicznych oraz zasad lokalizacji zabudowy. Takie rozwiązanie zapewni spójność przestrzenną polityki rozwoju, poprawi porównywalność danych między regionami oraz umożliwi skuteczniejsze wdrażanie ustaleń Strategii na poziomie regionalnym i lokalnym. 8. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego podkreśla potrzebę realnego wzmocnienia roli regionów w systemie koordynacji i finansowania polityki rozwoju kraju. Konieczne jest zwiększenie samodzielności finansowej województw oraz utworzenie krajowego funduszu wspierającego działania rozwojowe samorządów. Równie istotne jest zagwarantowanie udziału regionów w procesie programowania i realizacji polityk publicznych oraz terytorializacja działań krajowych zgodnie z zasadą subsydiarności. Tylko partnerska współpraca rządu i samorządów województw zapewni skuteczną realizację celów Strategii i efektywne wykorzystanie środków publicznych. Podsumowując, Zarząd Województwa Świętokrzyskiego popiera kierunek opracowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, jednak podkreśla konieczność jej uzupełnienia i doprecyzowania w sposób, który zapewni równy udział wszystkich regionów w rozwoju kraju. Strategia powinna w większym stopniu wykorzystywać potencjały województw, w tym Świętokrzyskiego, oraz wskazywać konkretne instrumenty służące ich wzmocnieniu. Realizacja postulatów przedstawionych w niniejszym stanowisku i w uwagach szczegółowych przyczyni się do faktycznego urzeczywistnienia zasad policentryzmu, solidarności terytorialnej i sprawiedliwej transformacji, które stanowią fundament długofalowego rozwoju kraju.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
125 7	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie katalogu miast zaliczanych do „metropolii kształtujących się” o miasto Kielce – stolicę województwa świętokrzyskiego, pełniącą rolę kluczowego ośrodka rozwojowego w południowo-centralnej Polsce. Uzasadnienie: Miasto Kielce należy do grupy rozwiniętych i samodzielnych ośrodków regionalnych w Polsce, łącznie z sobą kluczowe cechy miasta o rosnącym potencjale metropolitalnym. Miasto Kielce pełni funkcje administracyjne wojewódzkie, jest siedzibą władz regionalnych i instytucji centralnych, a także rdzeniem silnego obszaru funkcjonalnego, zamieszkanego przez blisko 350 tys. osób. Kielce dysponują rozbudowanym zapleczem akademickim – Uniwersytetem Jana Kochanowskiego i Politechniką Świętokrzyską, rozwiniętym sektorem naukowo-badawczym oraz specjalistyczną infrastrukturą medyczną (m.in. Świętokrzyskie Centrum Onkologii). Miasto posiada również wysoki potencjał gospodarczy, a także drugie co do wielkości w kraju centrum wystawiennicze – Targi Kielce, o realnym znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Na tle innych „kształtujących się metropolii” Kielce wyróżnia pełna samodzielność instytucjonalna i administracyjna – ośrodek nie dzieli funkcji stołecznych z żadnym innym miastem, co pozwala na efektywną koncentrację decyzji, inwestycji i kompetencji. Ta niezależność przekłada się na stabilność instytucjonalną, siłę gospodarczą i trwałość oddziaływania regionalnego, czyli kluczowe czynniki rozwoju metropolitalnego. Kielce zajmują strategiczne, centralne położenie w krajowej sieci osadniczej – w pasie pomiędzy Warszawą, Łodzią i Krakowem – i stanowią naturalny węzeł integrujący południowo-centralną Polskę. Z perspektywy spójności terytorialnej kraju, brak ich w katalogu kształtujących się metropolii tworzy pustkę funkcjonalną w centralnym obszarze Polski, co jest sprzeczne z zasadą policentryzmu. Miasto spełnia wszystkie kryteria określone w Strategii dla ośrodków kształtujących się metropolii – w tym dotyczące zasięgu funkcjonalnego, zakresu usług publicznych, poziomu instytucjonalnego rozwoju oraz	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					dostępności transportowej. W kilku z tych aspektów Kielce prezentują potencjał wyraźnie wyższy niż część miast już zaliczonych do tej kategorii. Włączenie Kielc do grupy metropolii kształtujących się uzupełni system metropolitalny Polski o brakujący biegun południowo-centralny, wzmocni równowagę przestrzenną i funkcjonalną kraju oraz pozwoli lepiej wykorzystać istniejący potencjał gospodarczy, akademicki i instytucjonalny regionu świętokrzyskiego. Zaniechanie uwzględnienia Kielc w tej kategorii osłabiłoby spójność koncepcji policentrycznego rozwoju kraju, tworząc nieuzasadnioną lukę w sieci miast o znaczeniu ponadregionalnym.	
125 8	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie wykazu ośrodków subregionalnych w województwie świętokrzyskim o miasta: Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój, a w dalszej perspektywie o rozwój potencjału subregionalnego w miastach Końskie, Jędrzejów, Staszów i Włoszczowa. Uzasadnienie: Strategia Rozwoju Polski 2035 postrzegana jest jako dokument stwarzający szansę na odbudowę potencjału miast subregionalnych. Jednak obecne, nierównomierne rozmieszczenie ośrodków subregionalnych, szczególnie ich zagęszczenie w zachodniej części kraju, nie przyczyni się do faktycznego wzmocnienia policentrycznej sieci osadniczej Polski. W województwie świętokrzyskim, mimo wysokiego potencjału gospodarczego i społecznego niektórych miast, wyznaczono jedynie jeden ośrodek subregionalny – Ostrowiec Świętokrzyski. Zasadne jest więc uzupełnienie sieci o dodatkowe miasta pełniące faktyczne funkcje subregionalne, co umożliwi zachowanie równowagi przestrzennej i zapewni mieszkańcom dostęp do usług publicznych wyższego rzędu w całym regionie. Ośrodki takie jak Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz i Busko-Zdrój pełnią faktyczne funkcje subregionalne, stanowiąc filary dwóch komplementarnych biegunów rozwoju regionu: • Filar przemysłowy – Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna (tradycje COP, branże metalowa, maszynowa, zbrojeniowa, hutnicza), • Filar turystyczno-kulturowy – Sandomierz i Busko-Zdrój (funkcje uzdrowiskowe, turystyczne, kulturalne, rolniczo-przetwórcze). Miasta te dysponują potencjałem infrastrukturalnym, społecznym i gospodarczym umożliwiającym realizację funkcji subregionalnych: • Ostrowiec Świętokrzyski – główny ośrodek przemysłowy regionu, z zapleczem usług edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża ponad 6,6 tys. osób. (Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021). • Starachowice – centrum przemysłowe i administracyjne z dynamicznie rozwijającą się Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” i silnym sektorem MŚP. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża do pracy ponad 10,1 tys. osób. Również miasto to charakteryzuje się przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy (wskaźnik ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem wynosi 5,16). Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021. • Skarżysko-Kamienna – węzeł przemysłowo-logistyczny o znaczeniu krajowym (m.in. MESKO S.A., sektor zbrojeniowy), zapewniający stabilność rynku pracy i wysoki poziom specjalizacji technicznej. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża 5,1 tys. osób. Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021. • Sandomierz – ośrodek administracyjny i turystyczny o ponadregionalnym znaczeniu, pełniący funkcję centrum kultury, edukacji i rolnictwa przetwórczego, oddziałuje zarówno na woj. świętokrzyskie, jak i podkarpackie. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża ponad 5,7 tys. osób. Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021. • Busko-Zdrój – wyspecjalizowane uzdrowisko o krajowym zasięgu oddziaływania, wspierające rozwój gospodarki zdrowotnej (KIS 1) i usług prozdrowotnych. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża 4,8 tys. osób. Również miasto to charakteryzuje się przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy (wskaźnik ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem wynosi 4,03). Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
125 9	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		Zgodnie z metodologią przyjętą w opracowaniu Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. opracowaniu „Pozycja miast jako ośrodków centralnych”, Starachowice uplasowały się wyżej niż trzy spośród miast zaliczonych w projekcie „Strategii Rozwoju Polski” do kategorii miast subregionalnych (Radomsko, Chojnice, Szczecinek). Dodatkowo, w Strategii wskazano jako miasta subregionalne - Tarnobrzeg i Stalową Wolę położone w niewielkiej odległości od	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					siebie, mimo niespełnienia wcześniejszych kryteriów formalnych. Zatem ujęcie w tej samej kategorii dwóch sąsiadujących ośrodków w województwie świętokrzyskim (Ostrowca i Starachowic) jest w pełni uzasadnione merytorycznie i zgodne z logiką dokumentu. W świetle trwającej wojny za wschodnią granicą i potrzeby wzmocnienia gospodarki obronnej kraju, szczególnie istotne jest wzmocnienie ośrodków przemysłowych położonych po zachodniej stronie Wisły, takich jak Skarżysko-Kamienna, Starachowice czy Ostrowiec Świętokrzyski. To tam koncentruje się potencjał przemysłowy i kadra techniczna dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego, istotna dla bezpieczeństwa gospodarczego i militarnego Polski. Ponadto, wskazywanie ośrodków subregionalnych wyłącznie na podstawie kryterium liczby ludności jest niemiarodajne i niesprawiedliwe wobec specyfiki gmin uzdrowiskowych. Gmina Busko-Zdrój liczy ponad 30 tys. mieszkańców, w tym miasto – ponad 14 tysięcy. Uwzględniając te wartości, Busko-Zdrój nie może konkurować pod względem wielkości demograficznej z dużymi ośrodkami miejskimi. Jednak rzeczywiste obciążenie funkcjonalne i infrastrukturalne, jakie miasto ponosi w wyniku pełnienia faktycznych funkcji subregionalnych, znacząco wykracza poza dane statystyczne dotyczące liczby ludności stałej. Busko-Zdrój to nie tylko liczba mieszkańców, to ważny ośrodek lokalnego rynku pracy południa województwa świętokrzyskiego, to setki, a nawet tysiące osób zatrudnionych w branży uzdrowiskowej, gastronomicznej, hotelarskiej, turystycznej, usługowej. Z danych statystycznych GUS (macierz przepływów ludności związanych z zatrudnieniem/ dojazdów do pracy) wynika, że do Buska-Zdroju przyjeżdża blisko 4,8 tys. osób. W mieście koncentruje się sektor usług medycznych, rehabilitacyjnych, hotelarskich, gastronomicznych i turystycznych, generujący miejsca pracy dla mieszkańców kilkunastu gmin, z co najmniej 5 powiatów (buskiego, kazimierskiego, kieleckiego, pińczowskiego, jędrzejowskiego). Regularne dojazdy do pracy tysięcy osób oraz dojazdy setki uczniów szkół z tych gmin i powiatów do 4 szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych w Busku-Zdroju, potwierdzają istnienie naturalnych powiązań funkcjonalnych w ramach południowego subregionu województwa. Ponadto co roku do Buska-Zdroju przyjeżdża około 146 tysięcy odwiedzających (dane UMiG w Busku-Zdroju za 2024 r., obejmujące kuracjuszy zakładów lecznictwa uzdrowiskowego oraz największych prywatnych podmiotów świadczących usługi noclegowe i zabiegowe), a więc wielokrotnie więcej niż liczba mieszkańców gminy. Busko-Zdrój pełni ponadto rolę ważnego węzła transportowego w południowej części regionu, stanowiąc punkt integracji układu drogowego i komunikacji publicznej. Dzięki rozwojowi uzdrowiska oraz rosnącemu znaczeniu turystyki zdrowotnej i medycznej, miasto staje się kluczowym ośrodkiem gospodarki zdrowotnej w Polsce – zgodnym z krajową inteligentną specjalizacją KIS 1 (zdrowe społeczeństwo). Warto podkreślić, że w Busku-Zdroju planowane są kolejne inwestycje uzdrowiskowe i sanatoryjne, w tym rozbudowa infrastruktury zabiegowej, hotelowej i rekreacyjnej. Wzmacnianie potencjału subregionalnego miasta jest zatem niezbędne, aby zapewnić wystarczające zaplecze kadrowe, edukacyjne i mieszkaniowe dla dynamicznie rozwijającego się sektora uzdrowiskowego i usługowego.	
126 0	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		Z kolei Sandomierz zamieszkuje niespełna 23 tysiące osób, jednak jego znaczenie gospodarcze, administracyjne, edukacyjne i turystyczne dalece przekracza skalę średniego miasta. Jest to ośrodek o ponadregionalnym zasięgu oddziaływania, pełniący funkcje centrum usług publicznych, ochrony zdrowia, kultury oraz wojskowości. W Sandomierzu zlokalizowane są m.in. jednostka wojskowa, specjalistyczny szpital oraz szkoły średnie i uczelnie wyższe, z których korzystają mieszkańcy sąsiednich powiatów. Sandomierz, jako jeden z najważniejszych ośrodków turystycznych w Polsce, przyciąga rocznie blisko 300 tysięcy odwiedzających – zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych. Tak duża liczba użytkowników miejskiej infrastruktury generuje obciążenia finansowe i funkcjonalne porównywalne z miastami znacznie większymi pod względem liczby ludności. Sandomierz jest również ważnym centrum przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na bogatych tradycjach sadownictwa i rolnictwa. To właśnie tutaj koncentruje się działalność wielu zakładów przetwórczych, tworzących miejsca pracy i generujących wartość dodaną dla gospodarki całego kraju. W mieście funkcjonują także duże przedsiębiorstwa o znaczeniu krajowym i międzynarodowym – m.in. Pilkington Polska oraz Nijman/Zeetank – stanowiące o sile lokalnego rynku pracy i potencjale eksportowym regionu. Jednocześnie, dla utrzymania równowagi przestrzennej województwa wskazane jest wspieranie rozwoju potencjału subregionalnego w innych częściach regionu – zwłaszcza w miastach Końskie, Jędrzejów, Staszów i Włoszczowa. Ich wzmocnienie przyczyni się do przełamania marginalizacji obszarów zachodnich i poprawi dostępność usług publicznych w całym regionie. W kontekście południowej części województwa należy również zwrócić uwagę na Staszów, który dzięki swojemu położeniu w pobliżu Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS) oraz planowanych terminali logistycznych, posiada istotny potencjał rozwojowy w obszarze transportu, magazynowania i wymiany towarowej z krajami wschodnimi, w tym z Chinami. Rozwój współpracy handlowej wzdłuż korytarza LHS, wpisującego się w transeuropejską sieć transportową	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					TEN-T, może w przyszłości uczynić z południowej części województwa – z ośrodkiem w Staszowie – ważny element krajowego systemu logistycznego i przemysłowego. Staszów stanowi główny ośrodek gospodarczy południowego regionu, z rozwiniętą bazą przemysłową, usługową i logistyczną. Na jego terenie funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów oraz rozwijany jest Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, obejmujący łącznie ponad 70 ha uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Obszar ten został przygotowany do obsługi nowoczesnych inwestycji przemysłowych i logistycznych, co potwierdza jego strategiczne znaczenie dla rozwoju południowej części województwa. Kluczowym elementem przyszłego rozwoju Staszowa i całego regionu będzie realizacja inwestycji pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to umożliwi wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych – szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej nr 70 (umożliwiającej transport krajowy i europejski). Połączenie obu szlaków w jednym punkcie pozwoli na utworzenie portu multimodalnego działającego w systemie intermodalnym, co zapewni pełną integrację transportu kolejowego, drogowego i przemysłowego. Wzmocnienie funkcji subregionalnych Staszowa pozwoliłoby na aktywizację gospodarki południowego pasa regionu, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej oraz lepsze wykorzystanie położenia w strefie oddziaływania korytarza wschód– zachód.	
126 1	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	W części dotyczącej powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym - węzły transportu intermodalnego należy uwzględnić Staszów, na terenie którego realizowane będzie przedsięwzięcie pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Inwestycja zakłada wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65, łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie umożliwi powstanie portu przeładunkowego o charakterze intermodalnym, integrującego transport kolejowy, drogowy i przemysłowy. Staszów i Grzybów posiadają wyjątkowe położenie komunikacyjne — w osi między województwami świętokrzyskim, podkarpackim i małopolskim — które predestynuje ten obszar do pełnienia funkcji regionalnego centrum transportowo-przemysłowego. Południowa część województwa świętokrzyskiego, w tym Staszów, dotychczas pozostawała obszarem o ograniczonej dostępności transportowej i słabszej dynamice gospodarczej. Ujęcie planowanego portu przeładunkowego w Grzybowie w sieci węzłów intermodalnych Strategii Rozwoju Polski 2035 pozwoliłoby na pełne włączenie tego obszaru w krajowy i międzynarodowy system logistyczny.	Uwaga odrzucona.
126 2	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	W części dotyczącej „Obszarów Strategicznej Interwencji”, w punkcie 5b. Obszary sprawiedliwej transformacji energetycznej, Województwo Świętokrzyskie wnosi o dodanie: „województwo świętokrzyskie, gminę Połaniec”. Uzasadnienie: Gmina Połaniec stanowi szczególny przypadek terytorium, którego rozwój gospodarczy, społeczny i demograficzny jest ściśle powiązany z funkcjonowaniem Elektrowni Połaniec – jednego z największych zakładów przemysłowych w Polsce południowo-wschodniej. Elektrownia ta jest nie tylko kluczowym pracodawcą regionu, ale także podstawowym filarem lokalnej gospodarki, generującym wpływy podatkowe i utrzymującym znaczną liczbę miejsc pracy zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio w sektorze usług i dostaw. Proces stopniowego odchodzenia od węgla w krajowej polityce energetycznej, bez zapewnienia mechanizmów łagodzących, może doprowadzić do wzrostu bezrobocia, spadku dochodów własnych samorządu oraz pogorszenia sytuacji społeczno-gospodarczej gminy i jej otoczenia. Samorząd lokalny, dysponujący ograniczonymi zasobami finansowymi i inwestycyjnymi, nie jest w stanie samodzielnie przeprowadzić transformacji gospodarczej w skali koniecznej do zrównoważenia skutków utraty miejsc pracy w sektorze energetycznym. Włączenie gminy Połaniec do obszarów Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej (OSI) umożliwi: • objęcie jej dedykowanymi instrumentami finansowymi i planistycznymi, • wdrożenie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetycznego, • dywersyfikację lokalnej gospodarki poprzez wspieranie inwestycji w nowe gałęzie przemysłu, • rozwój infrastruktury technicznej i społecznej służącej łagodzeniu skutków transformacji. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie ma ograniczone możliwości rozwoju energetyki odnawialnej w zakresie dużych farm wiatrowych i fotowoltaicznych z uwagi na uwarunkowania przestrzenne i środowiskowe. Z tego względu niezbędne jest stworzenie warunków do odtwarzania mocy wytwórczych w formule niskoemisyjnej lub rozproszonej, w tym poprzez rozwój magazynowania energii, ciepłownictwa systemowego i inwestycji w technologii oparte na biomasie i biogazie. Uwzględnienie gminy Połaniec wśród obszarów OSI „Transformacja energetyczna” jest zatem działaniem uzasadnionym ekonomicznie, społecznie i strategicznie – pozwoli trzymać	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					bezpieczeństwo energetyczne południowo-wschodniej Polski oraz zapewni sprawiedliwy charakter procesów transformacyjnych.	
126 3	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	W części dotyczącej „Obszarów Strategicznej Interwencji”, w punkcie 5f. Obszary sprawiedliwej transformacji energetycznej, Województwo Świętokrzyskie wnosi o rozszerzenie katalogu terenów zdegradowanych na obszarach poprzemysłowych o obszary poeksploatacyjne byłej Kopalni Siarki „Piaseczno”, położone na terenie gmin Łoniów i Koprzywnica w powiecie sandomierskim (woj. świętokrzyskie). Uzasadnienie: Choć obszar ten jest mniejszy niż wymienione w Strategii przykłady, jego znaczenie środowiskowe i społeczne w skali województwa świętokrzyskiego jest porównywalne. Zgodnie z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli (nr ewid. 185/2017/P/16/089/LRZ), proces rekultywacji wyrobiska „Piaseczno” pozostaje niezakończony pomimo poniesienia w latach 2010–2016 nakładów przekraczających 47 mln zł. W raporcie NIK z 2018 r. stwierdzono, że nie usunięto skutków działalności górniczej, nie przywrócono funkcji użytkowych terenów oraz nie zapewniono bezpiecznego zagospodarowania wyrobiska. NIK zwróciła uwagę na: • brak wykonania systemu melioracyjno–drenażowego, który uniemożliwia bezpieczne napełnienie zbiornika do zakładanego poziomu, • ryzyko wystąpienia kolejnych katastrof osuwiskowych (pierwsza miała miejsce w 2011 r., pochłaniając 650 tys. m³ ziemi i powodując ofiarę śmiertelną), • utratę nadzoru właścicielskie o przez Skarb Państwa po komunalizacji spółki na rzecz gminy Tarnobrzeg, • brak stabilnego źródła finansowania rekultywacji i brak instytucji odpowiedzialnej za koordynację procesu. Eksperci wskazani przez NIK zalecili zmianę kierunku rekultywacji z wodno-rekreacyjnego na przyrodniczy lub ekologiczny, a także opracowanie nowego, kompleksowego programu naprawczego przy udziale administracji rządowej, samorządowej i naukowej. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, obszar po byłej Kopalni Siarki „Piaseczno” spełnia przesłanki włączenia do katalogu obszarów zdegradowanych wymagających interwencji strategicznej w skali krajowej. Jego rekultywacja przekracza możliwości finansowe samorządów lokalnych i województwa, a jednocześnie ma znaczenie nie tylko ekologiczne, ale i społeczne – ogranicza ryzyko katastrof środowiskowych, poprawia bezpieczeństwo ludności i tworzy potencjał do rozwoju nowych funkcji gospodarczych (np. ekologicznych, turystycznych lub naukowo- edukacyjnych).	Celem OSI transformacji energetycznej jest łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji energetycznej w szczególności na obszarach zależnych od węgla.
126 4	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	W odniesieniu do Mapy nr 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski, Województwo Świętokrzyskie wnioskuje o dodanie granic administracyjnych województw. Uzasadnienie: Obecna wersja mapy prezentuje układ funkcjonalno-przestrzenny kraju w ujęciu ogólnym, jednak brak odniesienia do granic jednostek administracyjnych znacząco utrudnia interpretację treści mapy, a w szczególności weryfikację głównych założeń Strategii w kontekście poszczególnych regionów. Zważywszy na krajowy charakter dokumentu oraz konieczność jego implementacji w ujęciu terytorialnym, wprowadzenie granic województw na Mapie nr 12 istotnie zwiększy czytelność, przejrzystość i użyteczność dokumentu dla odbiorców instytucjonalnych i samorządowych.	Dotychczas w dokumentach planistycznych na paach o charakterze modelu nie zamieszczano granic administracyjnych. Model jest zgeneralizowanym obrazem i nie powinien zawierać granic.
126 5	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie Mapy nr 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski o: 1. Przebieg Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS), łączącej Hrubieszów (stację graniczną z Ukrainą) ze Sławkowem na Śląsku, 2. Korytarz transportowy Kielce–Tarnów, obejmujący planowaną drogę ekspresową S73 oraz linię kolejową nr 73. Uzasadnienie: Zarówno LHS, jak i korytarz Kielce–Tarnów stanowią elementy o strategicznym znaczeniu dla krajowego systemu transportowego oraz gospodarki narodowej, w szczególności w kontekście rosnącej roli wschodniego kierunku wymiany handlowej i powiązań międzynarodowych. Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS) jest jedyną linią szerokotorową w Polsce, obsługującą bezpośrednie połączenia towarowe z Ukrainą, a pośrednio – z krajami Azji Centralnej i Chin. Jej znaczenie w ostatnich latach istotnie rosło, zarówno ze względu na sytuację geopolityczną (wojna w Ukrainie), jak i rozwój nowego Jedwabnego Szlaku. LHS pełni funkcję kluczowego korytarza towarowego umożliwiającego dywersyfikację szlaków handlowych i logistycznych, a także wzmacnia bezpieczeństwo transportowe kraju. Korytarz transportowy Kielce–Tarnów został już wcześniej wskazany w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jako ważny element układu komunikacyjnego południowo-centralnej Polski. Jego część kolejowa (linia nr 73) została uwzględniona w komponencie kolejowym Centralnego Portu Komunikacyjnego jako fragment korytarza nr 6, co potwierdza jego znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej regionu świętokrzyskiego i dla wzmocnienia powiązań międzyregionalnych. Rozbudowa tego korytarza – zarówno drogowego (S73), jak i kolejowego – umożliwi efektywne połączenie regionów:	Uwaga odrzucona

					świętokrzyskiego, małopolskiego i podkarpackiego, wspierając rozwój gospodarczy i integrację funkcjonalną Polski południowo-wschodniej. Uwzględnienie obu elementów na mapie pozwoli na pełniejsze odwzorowanie kluczowych osi transportowych i gospodarczych kraju, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju terytorialnego oraz koncepcją wzmacniania powiązań wschód–zachód, istotnych dla rozwoju współpracy międzynarodowej i ekspansji eksportowej polskich przedsiębiorstw. Wskazane jest również uwzględnienie na Mapie nr 12 dróg krajowych nr 9, nr 42 i nr 78, które – obok korytarza Kielce–Tarnów i Linii Hutniczej Szerokotorowej – stanowią kluczowe elementy układu transportowego Polski południowo-centralnej. Droga krajowa nr 9 (międzynarodowa E371 Radom-Ostrowiec Świętokrzyski-(A4)Rzeszów-przejsie graniczne ze Słowacją w Barwinku) która: 1. Komunikuje ośrodek subregionalny – Ostrowiec Świętokrzyski w kierunku północ-południe, a pośrednio również wschód-zachód, 2. Stanowi punkt końcowy/początkowy drogi krajowej nr 42 a tym samym komunikuje pośrednio cały obszar przemysłowy wzdłuż rzeki Kamiennej, między innymi z autostradą A4 w rejonie Rzeszowa 3. Stanowi najważniejszą drogę we wschodniej części województwa świętokrzyskiego i alternatywne połączenie z autostradą A4 – w zachodniej części województwa połączenie to zapewnia droga S7. Droga krajowa nr 42 (Radomsko–Rudnik przez Końskie, Skarżysko-Kamienną i Starachowice) łączy trzy województwa: łódzkie, świętokrzyskie i opolskie, stanowiąc ważny korytarz wschód zachód pomiędzy autostradą A1 a trasą S7, a poprzez drogę krajową nr 9 stanowi połączenie z autostradą A4 (Rzeszów) i S12 (Radom). Trasa ta pełni istotną funkcję dla obsługi ruchu towarowego i logistycznego, wzmacniając powiązania przemysłowych ośrodków Skarżyskai Starachowic – ośrodków dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego – z głównymi szlakami komunikacyjnymi kraju. Z kolei droga krajowa nr 78 (Chmielnik–Jędrzejów–Włoszczowa–Szczekociny–Gliwice) tworzy strategiczny korytarz łączący Śląsk z południowo-centralną Polską. Droga ta ma znaczenie ponadregionalne, stanowiąc alternatywne połączenie dla autostrady A4 i wspierając rozwój gospodarczy południowo-zachodniej części województwa świętokrzyskiego, w tym obszarów o rosnącym potencjale logistycznym (Jędrzejów, Włoszczowa, Staszów), potencjalnego obszaru aktywności gospodarczej w rejonie Obic oraz rejonu uzdrowskiego (Busko-Zdrój, Solec-Zdrój oraz potencjalne Pińczów i Kazimierza Wielka). Uwzględnienie wskazanych tras w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju pozwoli na pełniejsze odwzorowanie kluczowych połączeń międzyregionalnych, wzmacniających spójność transportową południowej i centralnej Polski oraz rozwój gospodarczy regionów leżących poza głównymi korytarzami TEN-T.	
126 6	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę na potrzebę opracowania ogólnokrajowych standardów planistycznych dotyczących kształtowania systemu osadniczego, dostępności do usług publicznych oraz zasad lokalizacji zabudowy. Uzasadnienie: Ujednolicenie tych standardów w skali kraju zapewni spójność przestrzenną polityki rozwoju, poprawi porównywalność danych między regionami oraz umożliwi skuteczniejsze wdrażanie ustaleń Strategii na poziomie regionalnym i lokalnym.	Dotychczasowe analizy wskazują, że niemożliwym jest wprowadzenie ogólnokrajowych, wiążących standardów planistycznych dotyczących kształtowania systemu osadniczego.
126 7	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		Województwo Świętokrzyskie wnosi o przywrócenie Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI) w zakresie adaptacji do procesów demograficznych, jako kluczowego narzędzia polityki terytorialnej państwa wobec nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą zarówno obszarów wiejskich, jak i miast średnich tracących funkcje społeczno- gospodarcze. Uzasadnienie: Zastąpienie pierwotnie zaproponowanego OSI „Adaptacja do procesów demograficznych” przez OSI „Obszary wiejskie wymagające większego włączenia w procesy rozwojowe” w obecnej wersji Strategii oznacza ograniczenie skali i zakresu interwencji, a tym samym utratę wsparcia dla wielu obszarów w województwie świętokrzyskim, które realnie doświadczają zjawiska depopulacji. W szczególności dotyczy to takich miast jak Skarżysko-Kamienna, Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Sandomierz i Busko-Zdrój, a także gmin otaczających te ośrodki, które stanowią ich naturalne obszary funkcjonalne. Są to miasta średnie, które od lat odnotowują stały spadek liczby ludności, starzenie się populacji oraz odpływ młodych i aktywnych zawodowo mieszkańców. Procesy te prowadzą do utrwalenia zjawiska kurczenia się miast, a w konsekwencji – pogłębiania dysproporcji społeczno- gospodarczych w regionie. Zgodnie z prognozą GUS, do roku 2035 województwo świętokrzyskie będzie jednym z najszybciej wyludniających się regionów Polski, ze spadkiem liczby ludności przekraczającym 10%. W wielu powiatach (m.in. skarżyskim, koneckim, ostrowieckim, opatowskim i sandomierskim) procesy demograficzne już dziś mają charakter trwały i strukturalny, a ich skutki obejmują zarówno rynek pracy, jak i dostępność usług publicznych, edukacji oraz ochrony zdrowia. Nowe podejście do delimitacji OSI – ograniczające interwencję wyłącznie do obszarów wiejskich, w oparciu o kryterium spadku liczby ludności o ≥5% – nie odzwierciedla rzeczywistej skali i zasięgu problemu. W praktyce wyklucza ono miasta średnie oraz gminy zurbanizowane, które najbardziej odczuwają skutki depopulacji, a które nie są objęte	Wsparcie dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nie zawęża się do "OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe". OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych. Miasta mają zdefiniowane odrębne OSI, w ramach których mogą być realizowane działania adresowane do problemów rozwojowych.

					innymi formami wsparcia (np. w ramach OSI policentrycznej sieci miast). Należy przy tym podkreślić, że wskazane powyżej miasta, pomimo pełnienia funkcji subregionalnych i gospodarczych biegunów wzrostu, doświadczają jednocześnie procesów depopulacji i starzenia się społeczeństwa, co uzasadnia objęcie ich interwencją w ramach OSI adaptacji do procesów demograficznych. Wsparcie to powinno być komplementarne wobec działań rozwojowych wynikających z ich roli w sieci osadniczej, umożliwiając równoczesne wzmacnianie funkcji gospodarczych i społecznych odbudowę potencjału ludzkiego. Dlatego zasadne jest przywrócenie odrębnego OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych, obejmującego zarówno obszary wiejskie, jak i miejskie dotknięte trwałym spadkiem liczby ludności. Interwencja ta powinna mieć charakter systemowy i ponadlokalny, koncentrując się na obszarach funkcjonalnych oraz zapewniając elastyczne instrumenty reagowania na negatywne zmiany demograficzne. W przeciwnym razie znaczna część województwa świętokrzyskiego – należącego do regionów o najtrudniejszej sytuacji demograficznej w kraju – pozostanie poza obszarem strategicznej interwencji, co pogłębi procesy marginalizacji i peryferyzacji.	
1268	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Województwo Świętokrzyskie wnosi o wskazanie w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” dedykowanego Obszaru Strategicznej Interwencji dla Makroregionu Polski Wschodniej, obejmującego sześć województw tworzących ten obszar: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie oraz mazowieckie (regionalne). Uzasadnienie: Powyższe rozwiązanie pozwoli na kontynuację wieloletniej, ukierunkowanej interwencji państwa i Unii Europejskiej, przynoszącej wymierne efekty w postaci wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i infrastrukturalnej kraju. Makroregion Polski Wschodniej, mimo osiągniętego postępu rozwojowego, nadal wymaga dedykowanego wsparcia ze względu na utrzymujące się bariery strukturalne, procesy depopulacyjne oraz ograniczoną dostępność transportową i inwestycyjną. Brak jednoznacznego odniesienia do tego makroregionu w projekcie Strategii osłabia dotychczasową logikę terytorialną polityki rozwoju i może prowadzić do pogłębienia dysproporcji rozwojowych pomiędzy wschodnią a zachodnią częścią kraju.	Problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
1269	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	W projekcie Strategii w Załączniku nr 3, dotyczącym delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, nie została uwzględniona gmina Pierzchnica w składzie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego (MOF) Kielc. Uzasadnienie: Należy zauważyć, że od 2 czerwca 2021 r. Miasto i Gmina Pierzchnica jest formalnym członkiem porozumienia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT KOF). Gmina ta została także ujęta w składzie MOF Kielc w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Ponadto Komitet Sterujący ZIT KOF złożył wniosek o uwzględnienie ustaleń Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ w opracowywanym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego, w której Pierzchnica jest integralną częścią MOF. W związku z powyższym należy uzupełnić delimitację MOF Kielc o gminę Pierzchnica.	Uwaga uwzględniona
1270	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Województwo Świętokrzyskie, aby w Załączniku nr 3 do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. – Delimitacja Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) – uzupełnić wykaz obszarów funkcjonalnych o ośrodki subregionalne województwa świętokrzyskiego, zgodnie z faktycznymi powiązaniem przestrzennymi i gospodarczymi: • MOF Starachowic: Brody, Pawłów, Mirzec, Wąchock; • MOF Skarżyska-Kamienna: Bliżyn, Suchedniów, Skarżysko-Kościelne; • MOF Sandomierza: Dwikozy, Wilczyce, Obrazów, Samborzec; • MOF Buska-Zdroju: Stopnica. Uzasadnienie: Uwzględnienie wskazanych miejskich obszarów funkcjonalnych jest niezbędne dla realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego opartego na policentrycznej sieci osadniczej. Obecny wykaz nie odzwierciedla w pełni struktury funkcjonalno- przestrzennej kraju i prowadzi do nadmiernej koncentracji ośrodków rozwoju w zachodniej części Polski. Włączenie wymienionych MOF-ów pozwoli na bardziej równomierne rozmieszczenie ośrodków wzrostu w skali kraju, wzmocni wewnętrzną policentryczność województwa świętokrzyskiego oraz umożliwi skuteczniejsze kierowanie interwencji publicznych na obszary o potwierdzonym potencjale endogenicznym.	Uwaga uwzględniona w zakresie miast włączonych do listy miast subregionalnych: Starachowic i Skarżyska
1271	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	[1/2] Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę, że opisy poszczególnych miast wchodzących w skład policentrycznej sieci zostały opracowane w sposób nierównomierny. Uzasadnienie: W przypadku części ośrodków zamieszczono rozbudowane charakterystyki, natomiast inne potraktowano bardzo skrótowo. Niezrozumiałym jest również fakt, iż w odniesieniu do niektórych miast Polski Wschodniej (Białystok, Lublin, Rzeszów) utrzymano zapisy z nieobowiązującej już Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, dotyczące pełnienia funkcji metropolitalnych. Jednocześnie Kielce zakwalifikowano	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					wyłącznie do kategorii miast regionalnych, pozbawiając je możliwości rozwijania funkcji metropolitalnych. Takie podejście prowadzi do marginalizacji Kielc, które – pomimo posiadania części funkcji o charakterze metropolitalnym – nie mogą korzystać ze wsparcia przeznaczonego na ich dalszy rozwój. Kielce są największym miastem województwa świętokrzyskiego oraz jego administracyjnym, edukacyjnym i gospodarczym centrum. Pełnią również funkcję kluczowego węzła komunikacyjnego i usługowego w skali regionu. Położenie miasta pomiędzy Warszawą, Krakowem i Łodzią, w sąsiedztwie ważnych korytarzy transportowych (linie kolejowe, drogi S7 i S74), wymaga działań ukierunkowanych na poprawę dostępności komunikacyjnej, tak aby Kielce mogły skutecznie konkurować z innymi stolicami województw. Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz planowany rozwój połączeń kolejowych dużych prędkości mogą w istotny sposób zwiększyć dostępność miasta. Kielce posiadają silne zaplecze akademickie – działają tu dwie duże uczelnie publiczne (Politechnika Świętokrzyska i Uniwersytet Jana Kochanowskiego), liczne szkoły niepubliczne oraz instytuty badawcze. Ośrodek akademicki współpracuje z niedawno utworzonym Głównym Urzędem Miar, co stwarza dogodne warunki do rozwoju innowacji i transferu technologii. Partnerstwo uczelni z lokalnym biznesem sprzyja rozwojowi nowoczesnych usług, przemysłu precyzyjnego i zielonych technologii. W Kielcach zlokalizowane są również siedziby przedsiębiorstw o renomie międzynarodowej (m.in. Barlinek, Cersanit). Dodatkowo współpraca Orlenu i Synthosu w zakresie budowy małych reaktorów jądrowych (SMR) może przyczynić się do rozwoju gospodarczego zarówno miasta, jak i całego województwa.	
127 2	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	[2/2] Na uwagę zasługują również Targi Kielce – jeden z największych ośrodków wystawienniczych w Europie Środkowej, organizujący wydarzenia o międzynarodowej randze, w tym m.in. targi branży zbrojeniowej. Obecność Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice” oraz parków technologicznych sprzyja rozwojowi inwestycji i wzmocnieniu lokalnego potencjału przedsiębiorczości. Atutem Kielc jest także zwarta struktura przestrzenna, pozwalająca na szybki dostęp do kluczowych usług – mieszkańcy mogą w krótkim czasie dotrzeć z domu do pracy, szkoły, przychodni czy centrum handlowego. Miasto spełnia więc w dużym stopniu założenia koncepcji tzw. „miasta 15 minutowego”, sprzyjającego zrównoważonemu stylowi życia. Rozwój funkcji metropolitalnych Kielc przyczyni się do przeciwdziałania peryferyzacji województwa świętokrzyskiego oraz wzmocni równomierny rozwój kraju, gdyż ośrodki metropolitalne są obecnie skoncentrowane głównie w zachodniej i centralnej Polsce. Kielce, jako ośrodek komplementarny wobec Warszawy i Krakowa, mogłyby odgrywać rolę równoważącą rozwój przestrzenny w centrum i wschodniej części kraju. W opisie Kielc na stronie 13 wskazano: „Istotnym elementem interwencji będzie poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i jego obszaru funkcjonalnego, która umożliwi włączenie do głównych krajowych i międzynarodowych szlaków transportowych (drogowych i kolejowych). Kluczowe w tym zakresie jest wzmocnienie powiązań drogowych w osi północ-południe.” Proponuje się doprecyzowanie powyższego zapisu poprzez dodanie odniesienia do kierunku wschodniego oraz do wskazania konkretnych tras komunikacyjnych istotnych dla regionu. Uzasadnieniem jest potrzeba budowy wschodniej obwodnicy Kielc (wniosek Komitetu Sterującego ZIT KOF do opracowywanego Planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego) w ciągu drogi krajowej nr 73 oraz znaczenie drogi S74 dla spójności terytorialnej regionu. Proponowane brzmienie: „Kluczowe w tym zakresie jest wzmocnienie powiązań drogowych w osi północ-południe (od strony wschodniej) w ciągu drogi krajowej nr 73 oraz w osi wschód-zachód w ciągu drogi krajowej nr 74.” Dodatkowo w Załączniku nr 4 należy uzupełnić treść o elementy dotyczące potencjału rozwojowego regionu w zakresie przemysłu obronnego. W Skarżysku-Kamiennej funkcjonują Zakłady Metalowe MESKO S.A., które produkują amunicję różnego kalibru na potrzeby Sił Zbrojnych RP oraz eksportu, a także komponenty dla przemysłu lotniczego i raketowego oraz materiały pirotechniczne. W obliczu wzrostu produkcji związanego z aktualną sytuacją geopolityczną, zakład ten posiada obecnie znaczenie ponadregionalne i powinien zostać uwzględniony w opisie potencjałów gospodarczych regionu.	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.
127 3	Samorząd	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę na potrzebę wzmocnienia roli samorządów województw w systemie realizacji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Uzasadnienie: Strategia słusznie podkreśla znaczenie regionów jako współodpowiedzialnych za rozwój kraju, jednak wymaga doprecyzowania zasad koordynacji, partnerstwa i finansowania polityki rozwoju. Niezbędne jest zwiększenie samodzielności finansowej województw, umożliwiającej prowadzenie stabilnej i długofalowej polityki regionalnej, a także utworzenie krajowego mechanizmu finansowania rozwoju, który uzupełniałby środki unijne. Kluczowe jest również faktyczne włączenie samorządów województw w proces wyznaczania obszarów strategicznej	Strategia wskazuje na szereg narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie krótko oraz średniookresowym. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za

					interwencji, programowania funduszy UE oraz realizacji krajowych polityk publicznych – zgodnie z zasadą subsydiarności i partnerstwa terytorialnego.	koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). W ramach prac nad identyfikacją celów i systemu wdrażania nowej ksrr (KSRR2027+) przewiduje się szeroką współpracę z samorządami województw. Zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE jest jednym z celów strategicznych nowej krajowej polityki regionalnej.
127 4	Samorząd	Łukasz Walkusz, Przewodniczący Rady Miasta Toruń	UWAGA OGÓLNA		[1/3] STANOWISKO NR 13/25 RADY MIASTA TORUNIA z dnia 16 października 2025 r. w sprawie projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku” (SRP 2035) Na podstawie art. 18 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz § 21 ust. 7 i § 39 ust. 1 pkt 2 Regulaminu Rady Miasta Torunia stanowiącego załącznik nr 2 do Statutu Gminy Miasta Toruń (uchwała nr 146/99 Rady Miasta Torunia z dnia 15 kwietnia 1999 r. w sprawie przyjęcia Statutu Gminy Miasta Toruń (Oz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. z 2020 r. poz. 3209)) przyjmuje się stanowisko o poniższej treści. Rada Miasta Torunia z zadowoleniem przyjmuje treść projektu Strategii Rozwoju Polski (SRP) do 2035 roku - dokumentu o fundamentalnym znaczeniu dla przyszłości naszego kraju. Należy z uznaniem podkreślić, że przyjęte w SRP cele i kierunki rozwoju wyznaczają właściwą drogę dla dalszej modernizacji państwa, wzmacniania jego konkurencyjności i odporności, a także budowania spójności społecznej i terytorialnej. Dokument, w naszej opinii, w sposób kompleksowy odpowiada na kluczowe wyzwania rozwojowe współczesnego świata, a jego wyraźne osadzenie w kontekście przygotowywanej nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2028-2034, w ramach której przewiduje się m. in. dalsze wzmocnienie wykorzystania potencjałów terytorialnych i rozwój obszarów miejskich, gwarantuje spójność polskiej polityki rozwoju z kierunkami polityki europejskiej i zapewnia możliwość skutecznego wykorzystania środków unijnych. Szczególnie pozytywnie należy ocenić przyjęcie zrównoważonego rozwoju terytorialnego jako celu horyzontalnego Strategii. Policentryczna koncepcja, zakładająca wzmacnianie większej liczby dynamicznych ośrodków miejskich, jest naszym zdaniem adekwatną i dalekowzroczną odpowiedzią na wyzwania wynikające z koncentracji funkcji metropolitalnych w kilku największych miastach, sprzyjając harmonijnemu i zrównoważonemu rozwojowi kraju. Rozwój średnich i dużych miast niewątpliwie umożliwi pełniejsze wykorzystanie potencjału całego kraju, zapewni bardziej równomierny dostęp obywateli do wysokiej jakości usług publicznych oraz ograniczy zjawisko przymusowych migracji w poszukiwaniu możliwości edukacyjnych, zawodowych czy rozwojowych. W tym kontekście Rada Miasta Torunia z dużą satysfakcją przyjmuje decyzję o umieszczeniu Torunia w kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych. Metropolia Toruńska, zrzeszająca 36 jednostek samorządu terytorialnego na obszarze blisko 3 tysięcy kilometrów kwadratowych i zamieszkała przez 455 tysięcy osób, dysponuje przecież znaczącym potencjałem wykraczającym poza wymiar regionalny. Świadczą o tym silne podstawy gospodarcze oparte na 50 tysiącach podmiotów gospodarczych, strategiczne położenie w układzie krajowej infrastruktury transportowej z autostradą A1 jako główną osią komunikacyjną (strategiczne położenie Torunia w centrum kraju, na przecięciu głównych osi komunikacyjnych północ-południe i wschód-zachód, stwarza ponadto wyjątkowe możliwości dla rozwoju funkcji transportowo-logistycznej, istotnej z punktu widzenia konkurencyjności polskiego eksportu i spójności infrastrukturalnej państwa), obecność Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) - uczelni badawczej o międzynarodowej renomie oraz unikatowe dziedzictwo kulturowe Torunia z zespołem staromiejskim wpisanym na listę UNESCO, przyciągające rocznie ponad 2 miliony odwiedzających. O potencjale	Uwaga o charakterze komentarza

					Metropolii Toruńskiej świadczy również ważna funkcja administracyjna jaką pełni Toruń - jedna z dwóch stolic województwa kujawsko-pomorskiego, siedziba Marszałka Województwa Kujawsko Pomorskiego oraz Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego.	
127 5	Samorząd	Łukasz Walkusz, Przewodniczący Rady Miasta Toruń	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Dostrzegając uznanie w projekcie SRP kwestii demograficznych za kluczowe wyzwanie rozwojowe Polski i zarazem nadrzędny cel działań modernizacyjnych, Rada Miasta Torunia w pełni podziela ten pogląd. Jest to zarazem cel o szczególnym znaczeniu także dla naszego miasta, które podobnie jak wiele innych ośrodków w kraju boryka się z procesami depopulacji i starzenia się społeczeństwa. egatywne zmiany demograficzne wpływają bezpośrednio na rynek pracy, system opieki zdrowotnej, usługi społeczne oraz finanse samorządów terytorialnych. Wdrażanie działań zawartych w Strategii, ukierunkowanych na wsparcie rodzin, poprawę dostępności usług opiekuńczych, rozwój mieszkalnictwa oraz tworzenie przyjaznego środowiska dla młodych ludzi, może przyczynić się do zatrzymania niekorzystnych trendów. Szczególnie istotne jest wspieranie rozwoju miast średniej wielkości jako atrakcyjnych miejsc do życia i pracy, oferujących wysoką jakość życia przy niższych kosztach niż w największych aglomeracjach. Toruń, ze swoim potencjałem akademickim, kulturalnym i gospodarczym, może odegrać znaczącą rolę w tym procesie, pod warunkiem odpowiedniego wsparcia inwestycyjnego i politycznego. SRP słusznie akcentuje potrzebę budowy konkurencyjnej gospodarki w duchu sprawiedliwości społecznej i troski o środowisko naturalne. Aprobujemy holistyczne podejście do rozwoju gospodarczego, łączące wzrost konkurencyjności z zasadami zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności za klimat. Transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, neutralnej klimatycznie, cyfrowej i opartej na innowacjach wymaga skoordynowanych działań na wszystkich poziomach zarządzania, przy wsparciu świata nauki i biznesu. Realizacja celów klimatycznych i środowiskowych, w tym osiągnięcie neutralności klimatycznej, wymaga nie tylko inwestycji w odnawialne źródła energii i efektywność energetyczną, ale także rozwoju zielonych technologii, gospodarki obiegu zamkniętego oraz adaptacji do zmian klimatu. Kluczowe znaczenie ma tu rola ośrodków badawczych i akademickich, które mogą dostarczać innowacyjnych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych wspierających zieloną transformację. Toruń, jako ośrodek akademicki z silnym zapleczem badawczo-rozwojowym, może znacząco przyczynić się do realizacji tego celu, m. in. za pośrednictwem UMK jako fundamentu dla rozwijania innowacji proekologicznych i transferu zielonej wiedzy do gospodarki. Potencjał naukowo-badawczy Metropolii Toruńskiej może być zatem efektywnie wykorzystany do opracowywania i wdrażania rozwiązań w zakresie odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej budynków, zrównoważonej mobilności miejskiej, ochrony bioróżnorodności czy adaptacji miast do zmian klimatu. Zgodnie z kierunkami wyznaczonymi w SRP, Rada Miasta Torunia w pełni podziela także wysoki priorytet nadany w dokumencie wzmocnieniu bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa. W obliczu pogarszającej się sytuacji geopolitycznej w naszym kraju, w tym agresji Rosji na Ukrainę oraz narastających zagrożeń hybrydowych, inwestycje w bezpieczeństwo nabierają kluczowego znaczenia dla stabilności i dalszego niezagrażonego rozwoju kraju. Jak wskazują zapisy projektu SRP budowa odporności państwa to nie tylko wzmocnienie zdolności obronnych, ale także zwiększenie sprawności funkcjonowania instytucji publicznych, poprawa jakości usług publicznych, rozwój infrastruktury krytycznej oraz wzmocnienie cyberbezpieczeństwa. Równie istotna jest odporność społeczna i gospodarcza, pozwalająca na skuteczne reagowanie na różnorodne kryzysy - od zagrożeń militarnych, przez katastrofy naturalne, po pandemię. Toruń, ze względu na swoje położenie geograficzne i rozwinięty potencjał przemysłowy oraz akademicki, może odegrać ważną rolę we wzmocnieniu bezpieczeństwa i odporności kraju, w tym jako ośrodek kształcenia kadr, rozwoju technologii obronnych oraz centrum logistycznego wsparcia dla wschodnich obszarów Polski.	Uwaga o charakterze komentarza
127 6	Samorząd	Łukasz Walkusz, Przewodniczący Rady Miasta Toruń	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Rada Miasta Torunia chce też wyraźnie podkreślić, że rozwój Metropolii Toruńskiej nie wyklucza, a wręcz zakłada kontynuację współpracy z Metropolią Bydgoską na rzecz wspólnego dobra i zrównoważonego rozwoju całego województwa kujawsko-pomorskiego. Oba miasta od momentu powstania województwa pełnią komplementarne role ośrodków stołecznych, a ich wieloletnia, dobrze ugruntowana współpraca stanowi fundament polityki rozwoju regionu. Jak wyraźnie wskazuje Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku („Strategia Przyspieszenia 2030+”), Bydgoszcz i Toruń wraz z powiatami ziemskimi tworzą Stołeczny Obszar Rozwojowy, w którym rozwijane są funkcje o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym. Oba miasta pełnią wzajemnie uzupełniające się funkcje administracyjne, naukowe, gospodarcze i kulturalne, wzmacniając wspólnie swój potencjał i tworząc funkcjonalnie spójny, zurbanizowany obszar aglomeracyjny. Metropolia Toruńska i Metropolia Bydgoszcz mogą wspólnie efektywniej odpowiadać na wyzwania demograficzne, gospodarcze i środowiskowe, wykorzystując swoje komplementarne zasoby i kompetencje. Taka współpraca, przy jednoczesnym rozwijaniu indywidualnych potencjałów każdego z ośrodków, zapewni optymalne wykorzystanie	Uwaga o charakterze komentarza

					możliwości rozwojowych regionu i wzmocni jego pozycję w skali kraju. Rada Miasta Torunia wysoko oceniając projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku wyraża przekonanie, że jego konsekwentna realizacja przyczyni się do efektywnego rozwoju Państwa, które stanie się dzięki temu nie tylko bardziej konkurencyjne gospodarczo i bezpieczne, ale także sprawiedliwsze społecznie, przyjazne środowisku i przede wszystkim gwarantujące wszystkim obywatelom wysoką jakość życia. Deklarujemy pełną gotowość do aktywnej współpracy w procesie wdrażania zapisów Strategii, w przekonaniu, że tylko poprzez wspólne, skoordynowane działania wszystkich szczebli administracji publicznej, przy wsparciu świata nauki, biznesu i społeczeństwa obywatelskiego, możliwe będzie osiągnięcie ambitnych celów wyznaczonych na najbliższą dekadę.	
127 7	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207-208	W zakresie treści, ujętych w Ramce 4. OSI odporności i rozwój obszarów przy zewnętrznej granicy UE, podnoszone są kwestie obronności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE, ze wskazaniem jednak, że w ramach OSI nie będą podejmowane działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa zewnętrznego, przy czym określono, że „wsparcie będzie dotyczyć infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu zastosowaniu – na cele cywilne i wojskowe”. Z punktu widzenia Miasta Białystok i skali napięcia za wschodnią granicą kraju wymagalne jest podjęcie interwencji, zabezpieczających w jak najwyższym stopniu linię ośrodków miejskich, położonych w pasie zewnętrznej granicy UE, m.in. poprzez wsparcie rozwoju infrastruktury „dual-use”, w tym lotniczej.	Uwaga nie zawiera postulatu do uwzględnienia.
127 8	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	W projekcie dokumentu, zarówno w części ogólnej, jak i opisowej, a w szczególności w ramach zapisów, ujętych w Ramce 4. OSI odporności i rozwój obszarów przy zewnętrznej granicy UE, interwencja została zawężona jedynie do infrastruktury drogowej - w zakresie jej poprawy. Postuluje się rozszerzenie zakresu tej interwencji w sposób kompleksowy, obejmujący wszystkie kluczowe elementy infrastruktury transportowej – drogowej, kolejowej oraz lotniskowej – jako wzajemnie powiązanych komponentów systemu, zapewniającego odporność, spójność terytorialną oraz bezpieczeństwo obszarów przygranicznych. Ujęcie interwencji w szerszym wymiarze odpowiadałoby celom wskazanym w projekcie Strategii, dotyczącym przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu, wzmacniania odporności gospodarczej i społecznej, a także zapewnienia możliwości szybkiego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście infrastruktura lotniskowa, która – zgodnie z zasadą podwójnego zastosowania („dual-use”) – może pełnić funkcje zarówno cywilne, jak i wspierające działania w zakresie obronności, bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego.	Ministerstwo Infrastruktury nie planuje realizacji inwestycji z zakresie transportu lotniczego na obszarach wskazanych w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Ewentualne działania w tym zakresie mogłyby być realizowane we współpracy ze stroną wojskową - tak jak wskazano w treści opisu OSI - zachowana będzie komplementarność realizowanych działań z działaniami prowadzonymi przez resort obrony narodowej.
128 1	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	W kontekście przedstawionego „Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski” (Mapa 12) zauważa się, że ściana wschodnia nie jest wyposażona w kompletne węzły transportu lotniczego. Postuluje się, aby mapa ujmowała lotniska zlokalizowane w pasie wschodniej granicy – z uwzględnieniem lotniska Białystok Krywlany, z uwagi na czynną działalność w celach cywilnych i wojskowych. Obecnie lotnisko Białystok Krywlany, posiadające status lotniska użytku publicznego jest wykorzystywane przez siły powietrzne SZ RP do zabezpieczania i wspierania działań Straży Granicznej w ochronie wschodniej granicy państwa. Lotnisko to może stanowić ważny element infrastruktury o charakterze strategicznym, wpisujący się w koncepcję infrastruktury podwójnego zastosowania (dual-use), umożliwiającej zarówno obsługę ruchu cywilnego, jak i wsparcie operacyjne służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa. Uwzględnienie lotniska Białystok Krywlany w modelu funkcjonalno-przestrzennym Polski pozwoli na bardziej realistyczne odzwierciedlenie potencjału komunikacyjnego północno-wschodniej części kraju.	Propozycja zbyt szczegółowa.
128 2	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	W przypadku Miasta Białystok i lotniska Krywlany realizacja infrastruktury „dual – use” została pozostawiona w gestii samorządu terytorialnego. Bez wsparcia realizacji tej infrastruktury w ramach budżetu centralnego, z zastosowaniem zapisów Strategii i sędowaniem w tym zakresie odpowiedzialności na jednostki samorządu terytorialnego nie ma gwarancji realizacji założeń, a nawet stanowi ograniczenie ich realizacji. Postuluje się zaangażowanie środków krajowych/zewnętrznych oraz zagwarantowanie wsparcia technicznego w procesie realizacji przez samorządy wyżej wymienionych działań. Ponadto Miasto Białystok wnioskuję o usunięcie zapisu „... przez samorząd terytorialny potencjalnego ...” ze zdania: „Pozycję ośrodka regionalnego i ponadregionalnego wspierać będzie poprawa dostępności miasta i jego obszaru	Ministerstwo Infrastruktury nie planuje budowy nowych portów lotniczych bądź rozbudowy lotnisk do statusu portu lotniczego. Ewentualny rozwój danego lotniska uzależniony jest od decyzji odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego bądź od decyzji Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie infrastruktury podwójnego zastosowania.

					funkcjonalnego, za sprawą połączeń drogowych i kolejowych, w tym Via Carpatia i Rail Baltica, oraz rozwój przez samorząd terytorialny potencjalnego lotniska dopasowanego skalą i funkcją do potrzeb i możliwości regionu”. Powyższy wniosek podyktowany jest wyłączną ochroną interesu Miasta Białystok – lotnisko w chwili obecnej realizuje czynną działalność, a wyeliminowanie ograniczenia instytucjonalnego, odnoszącego się do jedyne go realizatora lotniska (tj. JST) zwiększy szansę na ewentualne pozyskanie środków w skali regionu woj. podlaskiego/regionu przygranicznego.	
128 3	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249-251	W ramach „Wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju” określone zostały kluczowe wyzwania (w liczbie 26), przy czym kwestie związane z rozwojem infrastruktury służącej celom militarnym, w tym infrastruktury podwójnego zastosowania oraz kwestie dotyczące zapewnienia prawidłowych warunków bezpieczeństwa i obronności państwa, w tym rozwoju sieci transportowej, stanowiącej element wspierania sektora obronności zostały ujęte odpowiednio na pozycji 24 i 26. Z punktu widzenia obszarów położonych przy zewnętrznej granicy UE postuluje się podniesienie rangi tych wyzwań, lokując je w pierwszej dziesiątce.	Uwaga zostanie uwzględniona.
128 4	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Określone w ramach kierunku działań 2. Wdrożenie ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm, pkt C – Większe otwarcie zamówień publicznych na MŚP, zapisy dotyczące zamówień publicznych rodzą wątpliwość - z praktycznego punktu widzenia wydłużenie czasu na składanie ofert oraz zwiększenia roli pozacenowych kryteriów oceny ofert w żaden sposób nie wpłynie na większe otwarcie zamówień publicznych na MŚP, a może spowodować skutek odwrotny od zamierzonego. Minimalne terminy składania ofert (7/14 dni w postępowaniach krajowych oraz 30 dni w postępowaniach unijnych) są wystarczające, natomiast obowiązek stosowania pozacenowych kryteriów oceny ofert spowoduje sytuację, w której Zamawiający będą stosować te kryteria nie dlatego, że są faktycznie zasadne w danej sytuacji, a jedynie dlatego, że będą stanowić obligatoryjny obowiązek.	Wydłużenie czasu ofert ma pozwolić większej liczbie przedsiębiorstw na udział w zamówieniach publicznych, obecne krótkie czasy na składanie ofert sprawiają, że w przetargach często startują tylko firmy, które mają odpowiednie zapasy by zrealizować zamówienie. Celem wydłużenia terminu składania ofert jest pozwolenie przedsiębiorstwom o odpowiednich zdolnościach oraz kompetencjach na przygotowanie się do realizacji potencjalnego zamówienia z wyprzedzeniem. Takie rozwiązanie ułatwi przedsiębiorcom planowanie swoich działań i pozwoli na dostosowanie się do wymogów stawianych przez zamawiającego.
128 5	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	287, 288	Wymagane jest dokonanie aktualizacji w dokumencie, m.in. w ramach części „Ramy finansowe – Fundusze unijne”: - w pkt. 1 (2. punkt) treść bieżąca ma brzmienie: „W ramach KPO ..., przewidziano przesunięcie części środków finansowych w kwocie ok. 26 mld zł z tego instrumentu na Fundusz Bezpieczeństwa i Obronności” – wskazana jest aktualizacja z uwagi na to, iż przesunięcie środków już nastąpiło; - w pkt. 3 treść bieżąca ma brzmienie: „W lipcu 2025 r. ukaże się przygotowany przez Komisję Europejską projekt Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2028-2034 ...” - wskazana jest aktualizacja z uwagi na opublikowanie przedmiotowych Ram.	Uwaga zostanie uwzględniona. Zapisy zostaną zaktualizowane w niezbędnym zakresie.
128 6	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	W zakresie części „Ramy finansowe – Fundusze unijne” w pkt. 4 wskazano (w kontekście utworzenia ogólnokrajowego funduszu rozwoju regionalnego), iż: „Źródłem jego finansowania mogłyby być środki krajowe pozyskane w wyniku konsolidacji różnych obecnych programów adresowanych do samorządów”. Miasto Białystok nie akceptuje treści w bieżącym brzmieniu i wyraża negatywną opinię do zastosowanej formuły. Z punktu widzenia JST zapis ma charakter kontrowersyjny i wymaga korekty poprzez wskazanie innych źródeł finansowania – nie związanych ze środkami dedykowanym samorządom w ramach programów.	Zapis zostanie skorygowany w następujący sposób: „Źródłem jego finansowania mogłyby być miedzy innymi środki krajowe pozyskane w wyniku konsolidacji różnych obecnych programów adresowanych do samorządów”. Zgodnie z tym zapisem nie przewiduje się zmniejszenia środków dla samorządów, a jedynie ewentualną konsolidację programów wsparcia. W ramach prac nad identyfikacją celów i systemu wdrażania nowej ksrr (KSRR2027+)

						przewiduje się szeroką współpracę z administracją krajową i samorządami w celu zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
128 7	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	12-14, 29-30, 44	W przypadku sześciu działań, tj.: (9) Zapewnienie powszechnego dostępu do bardzo szybkiego internetu; (10) Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego; (12) Reforma systemu transportu kolejowego w kierunku integracji sieci kolejowej, ekologizacji transportu towarowego oraz rozwoju przewozów pasażerskich; (24) Rozwój Centrów Usług Społecznych; (25) Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 lub 2044 w Warszawie oraz (37) Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, w źródłach finansowania wyszczególnione zostały „finanse JST”: - zapis jest akceptowalny w sytuacji, gdy oznacza to dla JST wkład własny do programów rządowych; - w przypadku, gdy zapis oznacza przekierowanie finansowania danego działania wyłącznie na JST - brak jest akceptacji treści ujętej w tym kontekście i Miasto Białystok wyraża negatywną opinię do zastosowanej formuły. W tym przypadku zapis wymaga doprecyzowania.	JST zostały wskazane jako podmiot współpracujący przy realizacji niektórych działań wskazanych w Planie działań, zgodnie z zakresem zadań realizowanych przez JST.
128 8	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		W ramach działania: (10) Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego występuje rozbieżność w zakresie określonego źródła finansowania: - w załączniku 1 wskazano: „Budżet państwa, finanse JST”, natomiast w projekcie Strategii - w części „Ramy finansowe - Fundusze unijne” (str. 288), w pkt 2 (2. punkt) jest mowa o środkach Społecznego Funduszu Klimatycznego oraz finansowaniu priorytetu „Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej” w ramach SFK. Wskazane jest uzupełnienie w załączniku 1 źródeł finansowania o środki UE/SFK.	Działanie nr 10 w Załączniku dotyczy działań o charakterze regulacyjno-programowym, a nie działań inwestycyjnych.
128 9	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Wnioskuję się, aby w zakresie wykazanych powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym lub uzupełniającym ujęte zostały połączenia obszarów położonych przy zewnętrznej granicy UE z Litwą, szczególnie w kontekście Miasta Białystok. Wskazany jest ujęcie połączenia: Białystok – Augustów - Suwałki – granica państwa z Litwą.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych, takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują

						się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
129 0	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	UWAGA OGÓLNA		Białystok - jako największe miasto województwa podlaskiego, zlokalizowane bezpośrednio przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej i NATO, w bieżącej sytuacji geopolitycznej mierzy się ze specyficznymi wyzwaniami wynikającymi z położenia geograficznego, ograniczeń infrastrukturalnych oraz rosnącym zagrożeniem ze strony Białorusi. Od 2021 r. mają miejsce celowe i systemowe działania władz białoruskich, skoncentrowane na wykorzystywaniu presji migracyjnej, prowadzeniu działań dezinformacyjnych i testowaniu odporności granicy państwowej. Działania stanowią formę wojny hybrydowej i bezpośrednio wpływają na sytuację społeczno-gospodarczą regionu oraz Miasta Białystok, powodując zwiększone obciążenie dla służb publicznych, lokalnych samorządów oraz mieszkańców. Dodatkowym obciążeniem jest skala konfliktu w ramach trwającej wojny Rosji z Ukrainą, co dodatkowo destabilizuje gospodarkę i rynek finansowo-inwestycyjny, z negatywnym oddziaływaniem w skali globalnej. Z tego względu zasadnym jest wielowątkowe podkreślanie w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku” koniecznej potrzeby wsparcia ściany wschodniej RP w sferach bezpieczeństwa oraz gospodarki, w tym turystyki - najbardziej dotkniętych skutkami ostatnich wydarzeń (pandemia COVID, bliskość konfliktu zbrojnego). Dążąc do zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego wschodnich regionów kraju oraz wzmocnienia bezpieczeństwa i odporności wschodniej flanki UE proponuje się wprowadzenie do projektu Strategii obszaru strategicznej interwencji (OSI) dedykowanego obszarom wschodnim lub nowego celu/priorytetu, artykułującego rozwój i budowanie odporności regionów przygranicznych Unii Europejskiej, ze zdefiniowaniem działań w zakresie: - wzmocnienia infrastruktury bezpieczeństwa i odporności, w tym infrastruktury cyfrowej; - wsparcia rozwoju gospodarczego poprzez ulgi podatkowe, preferencje inwestycyjne i uproszczone procedury administracyjne; - wsparcia rozwoju innowacji w oparciu o funkcjonujące w regionie technoparki i uczelnie wyższe; - wzmocnienia społecznej odporności regionów granicznych poprzez rozwój usług społecznych, w tym zdrowotnych i edukacyjnych oraz wsparcie organizacji społecznych; - wzmocnienia roli Białegostoku jako ważnego ośrodka rozwoju, o funkcji koordynacyjnej dla makroregionu północno-wschodniego kraju poprzez wsparcie infrastruktury transportowej, innowacji, szkolnictwa wyższego i usług publicznych o znaczeniu ponadregionalnym. Po 2022 r. regiony wschodniej Polski utraciły swoje tradycyjne funkcje w wymianie przygranicznej z Białorusią i Rosją. Trwałe zamknięcie granicy, sankcje gospodarcze oraz niestabilność w regionie wschodnim UE generują straty gospodarcze i społeczne, szczególnie w woj. podlaskim i lubelskim. Jednocześnie obszary te stanowią strategiczny pas bezpieczeństwa i odporności wschodniej flanki UE, co uzasadnia konieczność ich szczególnego traktowania w polityce rozwoju kraju. W ramach polityki spójności 2027+ Komisja Europejska podkreśla znaczenie odporności terytorialnej (territorial resilience) i rozwoju granic zewnętrznych UE. Polska ma obowiązek włączyć te zasady do krajowej strategii rozwoju. W ramach zgłoszonej interwencji, proponowane wprowadzenie celu/priorytetu wpłynie na: - zbudowanie trwałej odporności gospodarczej i społecznej regionów przygranicznych, - stworzenie alternatywnych źródeł wzrostu (innowacje, OZE, przemysł obronny), - wzmocnienie funkcji Białegostoku jako metropolii wschodniej flanki UE.	Uwaga o charakterze komentarza
129 1	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	UWAGA OGÓLNA		Z uwagi na dynamicznie zmieniające się warunki otoczenia prawnego i bezpośredni wpływ tych zmian na polityki krajowe, regionalne i miejskie (ściśle zależne, szczególnie w kontekście powiązania dokumentów strategicznych wszystkich szczebli), wymagane jest ustabilizowanie/wyhamowanie zmian legislacyjnych. Powiązanie ustaw: z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153), z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz.	Uwaga w formie komentarza.

					1688 ze zm.) oraz z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198) oraz częste zmiany regulacji prawnych (w tym zmiany oczekujące) dysharmonizują procesy planowania strategicznego i przestrzennego, a wręcz to planowanie komplikują. W dalszym trybie niepewność wprowadzając kolejne planowane ustawy i ich zakres (m.in. ustawa o zrównoważonym rozwoju miast), które w konsekwencji mogą mieć wpływ na ustawy dyktujące warunki dotychczasowego planowania strategicznego i przestrzennego.	
129 2	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Proponuje się, aby w ramach kierunku działań 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dojrzewania – B. Upowszechnienie w szkołach edukacji w zakresie kompetencji emocjonalnych i społecznych, uwzględnić fakt, iż aby bieżąca praca z uczniami, zintegrowane działania nauczycieli, jak i zwiększenie partycypacji w zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne wpłynęły na poprawę kompetencji emocjonalnych i społecznych uczniów, muszą być prowadzone przez nauczycieli z odpowiednimi kompetencjami pedagogiczno-psychologicznymi – co wymaga wyartykułowania w projekcie Strategii. Rozwinięte kompetencje psychologiczne pozwalają na bardziej efektywne wspieranie uczniów z trudnościami emocjonalnymi lub społecznymi, a także na stosowanie metod sprzyjają tych rozwojowi tych obszarów u wszystkich uczniów.	Cele, które zgłoszona propozycja miałyby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
129 3	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	W odniesieniu do kierunku działań 5. Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu – A. Poprawa wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej, zwraca się uwagę na fakt, iż rodzice są bardzo zainteresowani udziałem w szkołach dla rodziców – w warsztatach wspierających funkcje wychowawcze rodziców, co potwierdza doświadczenie poradni psychologiczno-pedagogicznych. Część rodziców nie radzi sobie z rodzicielstwem i może się to przyczyniać do pogorszenia dobrostanu psychicznego dzieci, a braki w kompetencjach rodzicielskich mogą stanowić czynnik ryzyka dla prawidłowego rozwoju emocjonalnego i psychicznego dzieci. Zasadne jest podejmowanie działań ukierunkowanych na poprawę wizerunku rodzicielstwa – zgodnie z kierunkiem przyjętym w projekcie Strategii, ale ponadto niezbędne jest podejmowanie działań wspierających funkcje wychowawcze rodziny, aby służyło ono wzmocnieniu ich roli, dając poczucie pewności w podejmowanych działaniach wychowawczych oraz przekonanie, że wysiłki rodzicielskie stanowią solidny fundament dla przyszłości dziecka.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
129 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	SYNTEZA	8, 100	Strategia słusznie zakłada "zmniejszenie różnic edukacyjnych między płciami" oraz "zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości". Nie ma jednak wskaźników, które mierzyłyby te nierówności. Wszystkie wskaźniki dotyczące priorytetu 2.1 powinny być podawane z podziałem na płeć. Dodatkowo postulujemy uwzględnienie dodatkowych wskaźników: - luka płci w łącznym medianowym wyniku trzech części egzaminu ósmoklasisty - łączny medianowy wynik trzech części egzaminu ósmoklasisty w podziale na wieś, małe miasta i duże miasta Dane te są dostępne co roku i pozwalają na monitorowanie postępów. Takie sformułowanie wskaźnika zakłada zredukowanie luki edukacyjnej 15-lletnich chłopców i wyrównanie ich szans w rekrutacji do szkół ponadpodstawowych. Dodatkowy wskaźnik dotyczący podziału geograficznego jest również związany z nierównościami płci. Luki płci (na niekorzyść chłopców) są znacznie większe na terenach wiejskich. Monitorowanie obu tych wskaźników przyczyni się do skuteczniejszego prowadzenia działań na rzecz najsłabszych uczniów, wśród których znaczną część stanowią chłopcy z małych miejscowości.	Lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, celem jest nie rozbudowywanie nadmiernie wskaźników do monitorowania. Uwaga jest interesująca i może być wykorzystana w procesie pogłębiania analiz wynikających ze wskaźników głównych.
129 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	102	Strategia nie podaje, ile spośród "15-lletnich uczniów z niskimi osiągnięciami w umiejętnościach podstawowych" to chłopcy, a ile to dziewczęta. Zdecydowana większość tych uczniów to chłopcy i w celu skutecznego poszukiwania rozwiązań, należy uwzględnić ten fakt.	Propozycja zbyt szczegółowa w ramach projektu Strategii. Może być wykorzystana w procesie pogłębiania analiz wynikających ze wskaźników głównych.
129 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Strategia zauważa, że "W Polsce wyższe wykształcenie ma 37% mężczyzn w wieku 25-34 lata i 55% kobiet. Oznacza to różnicę 18 pkt. proc., podczas gdy średnio w UE jest to 11 pkt. proc." Postulujemy uwzględnienie wskaźnika i wyznaczenie celu co najmniej równego obecnej średniej różnicy na poziomie UE (11 p.p.): - luka płci w odsetku osób z wyższym wykształceniem	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.

129 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Strategia zauważa, że "W Polsce obserwuje się wyraźne różnice w rozmieszczeniu ludności ze względu na płeć – mężczyźni częściej pozostają na wsiach, podczas gdy kobiety migrują do miast." Fakt ten ma istotne znaczenie dla demografii, stabilności i rozwoju kraju. Uważamy, że nad wymienionymi różnicami nie można tak po prostu przejść do porządku dziennego i konieczne jest zaplanowanie i podjęcie działań mających na celu unormowanie sytuacji. Postulujemy uwzględnienie jednego ze wskaźników: - odsetek kobiet (lub mężczyzn) wśród młodych dorosłych (25-34 lata) na wsi, w małych, średnich i dużych miastach - liczba gmin lub powiatów, w których odsetek kobiet (lub mężczyzn) wśród młodych dorosłych (25-34) odbiega od normy (ok. 51% mężczyzn).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
129 8	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Strategia słusznie zauważa, że różnice w długości życia między osobami o różnych poziomach wykształcenia są znacznie większe wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Postulujemy dodanie jako celu i wskaźnika: - doprowadzenie różnicy w długości życia między 30-letnimi mężczyznami z podstawowym a wyższym wykształceniem do poziomu odpowiedniej różnicy wśród kobiet	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
129 9	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Ponadto strategia wspomina różnicach geograficznych w długości życia w zdrowiu, ale nie uwzględnia różnic geograficznych w luce płci w długości życia. Obecnie luka płci w długości życia wynosi od 6 lat w Krakowie, Poznaniu i podregionie bielskim do 9 lat w podregionach ciechanowskim i łomżyńskim. Postulujemy dodanie jako celu i wskaźnika: - zmniejszenie różnicy w długości życia między płciami do 6 lat we wszystkich podregionach Polski	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
130 0	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	2	Lista wskaźników wymienia dalsze trwanie życia w zdrowiu po 65. urodzinach. W ten sposób pominięte są dwa aspekty, w których różnice między płciami są znacznie większe: - prawdopodobieństwo dożycia do 65. urodzin (obecnie 91% dla kobiet i 78% dla mężczyzn) - dalsze trwanie życia nie tylko w zdrowiu.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
130 1	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	3	Strategia słusznie wspomina o profilaktyce zdrowotnej. Cel ten nie ma jednak odzwierciedlenia we wskaźnikach. Proponujemy uwzględnienie jako miernika sukcesu odsetka kobiet i mężczyzn, którzy korzystają z ogólnodostępnych programów profilaktycznych (np. "Moje Zdrowie"). Docelowa wartość wskaźnika powinna być równa dla kobiet i mężczyzn. Obecnie z profilaktyki korzysta znacznie mniej mężczyzn niż kobiet i równość pod tym względem powinna być również jednym z celów strategii.	Propozycja wskaźnika jest zbyt szczegółowa - do ew. uwzględnienia w dokumentach sektorowych. Złożeniem Strategii było, aby wskazać tylko kilka najbardziej reprezentatywnych wskaźników.
130 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-83	Strategia zakłada "wsparcie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+". Jak zauważono: "Większość pracowników korzysta z uprawnień emerytalnych od razu po ich nabyciu." Dlatego efektywne wyrównanie aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn wśród osób 50+ nie jest możliwe bez wyrównania uprawnień emerytalnych. Można tego dokonać poprzez wyrównanie wieku emerytalnego lub wprowadzenia emerytur stażowych z równym wiekiem nabywania uprawnień. Wszelkie inne rozwiązania (jak PIT-0 dla seniorów) będą pogłębiać dyskryminację prawną mężczyzn 60+. Warto zauważyć, że jest to grupa najbardziej narażona na wypadki w pracy.	Decyzja o skorzystaniu z prawa do emerytury w wieku ustawowym (60/65 lat), czy też o kontynuowaniu pracy zawodowej, przesuwając w czasie swoje przejście na emeryturę, w dużej mierze determinowane jest indywidualną sytuacją

						ubezpieczonego. Dotyczy to między innymi jego stanu zdrowia, sytuacji i pozycji na rynku pracy, planów dotyczących długości odpoczynku po zakończeniu aktywności zawodowej, jak również określonych oczekiwań dotyczących wysokości otrzymywanych w przyszłości świadczeń emerytalnych. Obecny algorytm obliczania świadczenia premiuje dłuższe pozostawanie w zatrudnieniu. Im dłużej pracujemy, tym kapitał na koncie i subkoncie ubezpieczonego jest wyższy, a średnia dalsza długość życia niższa, co w konsekwencji daje wyższą emeryturę. Na zlecenie MRPiPS, SGH dokonało oceny wpływu działań na rzecz przedłużania kariery zawodowej i promowania pracy po przekroczeniu ustawowego wieku emerytalnego na skutek zmian wprowadzonych reformą podatkową Polski Ład (tzw. PIT- dla seniora) w ramach kamienia milowego A68G. Z ulgi podatkowej, tzw. PIT- dla seniora, częściej korzystają kobiety niż mężczyźni, co wiąże się z ustawowym wiekiem emerytalnym kobiet. Wprowadzone rozwiązanie przyczynia się do zmniejszania różnicy pomiędzy faktycznym wiekiem przechodzenia na emeryturę kobiet i mężczyzn, dzięki szybszemu wzrostowi rzeczywistego wieku przechodzenia na emeryturę kobiet. Projekcje przedstawione w raporcie końcowym wskazują, że przy wzroście zainteresowania ulgą podatkową, tzw. PIT- dla seniora, można oczekiwać wzrostu przeciętnego wieku przechodzenia na emeryturę, szczególnie kobiet. Prezentowane wyniki wskazują również na pozytywną rolę przedłużania kariery zawodowej dla finansów publicznych, w szczególności poprawy stabilności finansowej Funduszu Emerytalnego, przy czym rola ta zależy od tego, w jakim tempie będzie rosło korzystanie z ulgi podatkowej tzw. PIT- dla seniora. Szacunek skutków ulgi podatkowej tzw. PIT-0 dla seniora dla

						sektora finansów publicznych pokazuje, że w 2023 r. korzyść netto z ulgi wyniosła około 3 mld zł (w tym około 4 mld zł niewypłaconych emerytur i około 1 mld ulgi podatkowej). W perspektywie do 2026 r., w zależności od popularności korzystania z ulg, roczna korzyść netto dla sektora może się kształtować na poziomie od około 2 mld zł do około 8 mld zł. W optymistycznym scenariuszu oznacza to zmniejszenie deficytu Funduszu Emerytalnego o około 1/3.
1303	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Strategia zauważa nierównowagi płci w liczbie osób zatrudnionych na czas określony. Nie zauważa natomiast różnic w liczbie osób samozatrudnionych. Mężczyznom pracującym w takiej formule może być trudno skorzystać z urlopu rodzicielskiego albo opieki zdrowotnej. Dlatego postulujemy uwzględnienie tego faktu w strategii w kontekście tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu oraz przyjęcie następującego wskaźnika: - odsetek osób samozatrudnionych (obecnie 13% kobiet i 23% mężczyzn w Polsce; odpowiednio 10% i 16% w UE)	Osoba, która prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą nie jest pozbawiona uprawnień związanych z rodzicielstwem, takich jak urlop ojcowski czy rodzicielski. Warunkiem jest podleganie do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego i opłacanie składki na to ubezpieczenie. Dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą wymiar urlopów związanych z rodzicielstwem jest analogiczny jak w przypadku osób zatrudnionych na umowę o pracę. W kwestii wskaźnika: w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
1304	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	185	Strategia zauważa, że pracownicy "o niskiej pozycji na rynku mają trudność z uzyskaniem godziwych standardów pracy". Wskaźniki nie uwzględniają jednak bezpieczeństwa pracy, które powinno być kluczowym sygnałem świadczącym o rozwoju Polski. Postulujemy uwzględnienie następujących wskaźników: - liczba śmiertelnych i ciężkich wypadków przy pracy z podziałem na płeć, i docelowo należy dążyć do ich całkowitego wyeliminowania.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
1305	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	185	Strategia uwzględnia nierówność średnich płac na tych samych stanowiskach między kobietami a mężczyznami. Nie uwzględnia natomiast nierównych świadczeń i opodatkowania: - mężczyźni po 60 r.ż. płacą podatek PIT, z którego kobiety są zwolnione; prowadzi to do nierówności wynagrodzenia netto wyłącznie ze względu na płeć - ze względu na dyskryminujące i wiekowe już przepisy BHP mężczyźni pracujący na tych samych stanowiskach nie	Kwestię posiłków profilaktycznych uregulowano rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie profilaktycznych posiłków i napojów (Dz. U. poz. 279, z późn.

					mają takich samych warunków pracy jak kobiety - dotyczy to na przykład otrzymywania posiłków profilaktycznych w takich zawodach jak konduktor/kierownik pociągu. Postulujemy, aby wśród celów strategii znalazła się rewizja obowiązujących przepisów BHP w oparciu o najnowszą wiedzę naukową, aktualne standardy pracy i zasady sprawiedliwości społecznej.	zm.). Zdaniem Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zasady przyznawania posiłków profilaktycznych pracownikom określone w tym rozporządzeniu nie są dyskryminujące ze względu na płeć. Potwierdzeniem powyższego stanowiska jest opinia nadzorowanego przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Centralnego Instytutu Ochrony Pracy - Państwowego Instytutu Badawczego, zgodnie z którą różnicowanie wartości wydatku energetycznego ze względu na płeć jest uzasadnione. Wykonywanie pracy wymagającej identycznego wydatku energetycznego przez kobiety i mężczyzn nie oznacza równego obciążenia organizmu, ponieważ koszt fizjologiczny oraz potencjalne skutki zdrowotne różnią się między płciami. Dodatkowo należy wspomnieć, że w ramach programu wieloletniego pn. Rządowy Program Poprawy Bezpieczeństwa i Warunków Pracy prowadzone są badania naukowe dot. ochrony zdrowia pracowników. Wyniki tych badań są szeroko upowszechniane przez CIOP, prowadzą również do zmiany przepisów w zakresie BHP, co sprawia, że wydawane przepisy są aktualizowane zgodnie z najnowszą wiedzą naukową.
1306	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Chłopców i Mężczyzn	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	82-83	Strategia słusznie zauważa niektóre trudności napotykane przez mężczyzn, którzy chcieliby skorzystać z urlopów ojcowskich lub rodzicielskich, ze strony pracodawców. Nie dostrzega natomiast nierówności w uprawnieniach do świadczeń (urlop ojcowski jest znacznie krótszy od macierzyńskiego). Postulujemy ustalenie wskaźników dotyczących: - odsetka ojców korzystających z urlopu ojcowskiego - odsetka tygodni urlopu rodzicielskiego wykorzystanych przez mężczyzn	Kwestia zróżnicowania długości urlopów ojcowskiego i macierzyńskiego związana jest z kwestiami fizjologicznymi. Pierwotnie, w związku z urodzeniem dziecka kobiecie wypłacano zasiłek połogowy (8 tygodni), który miał na celu umożliwienie kobiecie regeneracji sił po porodzie. Obecnie kobiecie wypłacany jest zasiłek macierzyński (wypłacany za okres urlopu macierzyńskiego). Natomiast ojciec dziecka ma możliwość skorzystania z zasiłku za okres urlopu ojcowskiego czy rodzicielskiego. Decyzja o skorzystaniu z tego prawa zależy zawsze od indywidualnej decyzji ubezpieczonego ojca. W kwestii

						wskaźników: w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
130 7	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	SYNTEZA	10	Uwaga ogólna Brak informacji o konieczności kompleksowej analizy skutków transformacji energetycznej dla sektorów powiązanych. Tabela OSI (Obszary Strategicznej Interwencji) – uwzględnia gminy dotknięte wygaszaniem kopalń i elektrowni węglowych, ale nie analizuje wpływu na sektory i rynki powiązane takie jak: - transport towarowy (np. PKP Cargo) – rynek przewozów towarowych, - odbiorcy UPS (np. cementownie, budownictwo) – rynek budowlany, - spółki okołogórnictwa, okołoenerygetyczne itd. – rynek usług remontowych i wytwórców części zamiennych. W dokumencie nie przewiduje się wykonania szczegółowej analizy skutków transformacji energetycznej, w szczególności likwidacji elektrowni węglowych, dla sektorów powiązanych z energetyką konwencjonalną. Odstawienie jednostek węglowych wpływa nie tylko na zatrudnienie w regionach, w których znajdują się elektrownie, ale również na: • transport towarowy, zwłaszcza działalność spółek takich jak PKP Cargo, które są silnie uzależnione od przewozów węgla kamiennego – ich ograniczenie może skutkować spadkiem przychodów i koniecznością restrukturyzacji; • górnictwo węgla kamiennego, które jako sektor schyłkowy wymaga wsparcia dla dywersyfikacji gospodarczej regionów oraz programów przekwalifikowania pracowników; • odbiorców ubocznych produktów spalania (UPS), takich jak cementownie, budownictwo czy drogownictwo, które wykorzystują popioły i żużle – ich dostępność znacząco się zmniejszy po zamknięciu elektrowni węglowych. Brak uwzględnienia tych aspektów w strategii może prowadzić do niedoszacowania skutków społeczno-gospodarczych transformacji. W związku z tym postulujemy uzupełnienie dokumentu o analizę wpływu transformacji na sektory powiązane, w tym konkretne dane dotyczące zatrudnienia, logistyki, przemysłu i odbiorców UPS, oraz wskazanie instrumentów wsparcia dla tych branż.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera szczegółowo rozbudowanej diagnozy dla każdego z działań. SRP2035 zachowuje zbieżność z KPEiK w warstwie diagnostycznej, jak i charakterze interwencji. Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
130 8	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	SYNTEZA	12	Dotyczy: zdanie: „Policentryczność oznacza także zachowanie wrażliwości na potrzeby lokalnych społeczności, w tym bliskość wybranych usług dla rozwoju i realizacji życiowych potrzeb.” Propozycja zmiany brzmienia: „Policentryczność oznacza także zachowanie wrażliwości na potrzeby lokalnych społeczności, w tym bliskość miejsc pracy oraz wybranych usług dla rozwoju i realizacji życiowych potrzeb.” – bliskość miejsc pracy jest szczególnie ważne dla takich lokalizacji jak Bełchatów, gdzie duża część mieszkańców jest bezpośrednio lub pośrednio związanych z kompleksem górniczo-energetycznym, który będzie wygaszany.	Brak uzasadnienia. Ponadto z uwagi na osiągnięty konsensus z interesariuszami brzmienie tego fragmentu nie zostanie zmienione.
130 9	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Dotyczy: „5. Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym. D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych” Propozycja rozbudowania pkt 5D o poniższy zapis: D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych – wspieranie jakości kształcenia realizowane jest poprzez aktywną współpracę z przedstawicielami sektora energetycznego, co umożliwi dostosowanie programów nauczania do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz dynamicznie zmieniających się technologii.	Obowiązujące przepisy ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - zapewniają uczelniom autonomię programową oraz liczne narzędzia do współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym sektorem energetycznym. Uczelnie mogą m. in. wspólnie z pracodawcami tworzyć i modyfikować programy studiów,

						prowadzić studia dualne oraz rozwijać praktyczne formy kształcenia dostosowane do rynku pracy.
1310	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	111	Dotyczy: „6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem. A. Celowe włączenie biznesu i przemysłu do tworzenia programów kształcenia formalnego” Propozycja rozbudowania pkt 6A o poniższy zapis: 6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem A. Celowe włączenie biznesu i przemysłu do tworzenia programów kształcenia formalnego – staże zawodowe (między innymi w sektorze energetycznym) stanowią kluczowy element współpracy szkół zawodowych z przedsiębiorcami branżowymi. Ich głównym celem jest umożliwienie uczniom zdobycia praktycznych umiejętności i doświadczenia w rzeczywistych warunkach pracy, co znacząco podnosi jakość kształcenia zawodowego.	Obecny zapis jest na tyle pojemny, że mieszczą się w nim również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii jest to zapis wystarczający.
1311	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Dotyczy: „B. Piaskownice regulacyjne dla testowania innowacyjnych rozwiązań”, zdanie: „Wdrożone zostaną piaskownice regulacyjne, które umożliwią czasowe wyłączenie lub dostosowanie wybranych przepisów dla innowacyjnych przedsiębiorstw działających w sektorach silnie regulowanych takich jak fintech, biotechnologia czy sztuczna inteligencja” Wskazujemy, że takie rozwiązanie w zakresie energetyki zostało już wprowadzone. Nowelizacją ustawy – Prawo energetyczne z lipca 2023 r., został dodany do ustawy – Prawo energetyczne art. 24d, który ma na celu udzielenie odstępstw od stosowania określonych przepisów tej ustawy „w celu realizacji projektu mającego na celu wdrożenie innowacyjnych technologii, usług, produktów, modeli współpracy użytkowników systemu, rozwiązań technologicznych lub teleinformatycznych na korzyść transformacji energetycznej, inteligentnych sieci i infrastruktury, rozwoju lokalnego bilansowania oraz wzrostu efektywności wykorzystania istniejącej infrastruktury energetycznej, w zakresie niezbędnym do jego przeprowadzenia.”. Takiego odstępstwa udziela Prezes URE na wniosek na okres nie dłuższy niż 3 lata, z możliwością jednokrotnego przedłużenia na okres do trzech lat. W związku z powyższym zasadnym wydaje się wskazanie tego faktu w wątku dotyczącym piaskownic w tym punkcie jak i pozostałych miejscach w tym projekcie, gdzie jest o nich mowa (np. str. 151, załącznik 1).	Taka regulacja w Prawie energetycznym faktycznie jest. Piaskownice zaproponowane w strategii co do zasady mają mieć charakter horyzontalny i dotyczyć zasad operacjonalizowania piaskownic. Uprawnienie do odstępowania od obowiązków regulacyjnych nie stoi z tym w sprzeczności, wręcz przeciwnie, regulatorzy będą musieli uczestniczyć w procesie tworzenia piaskownic i konieczne będzie ustawowe określenie możliwości odstępowania od obowiązków regulacyjnych albo przez zmianę konkretnych ustaw, albo jako generalną klauzulę opt-out z ewentualnymi wyjątkami. W przypadku Prawa energetycznego nie będzie potrzeby nowelizacji, bo samo uprawnienie istnieje już w ustawie.
1312	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Propozycja modyfikacji fragmentu celem uwzględnienia realistycznego tempa transformacji, znaczenia zróżnicowanego miksu energetycznego oraz roli elektryfikacji w przemyśle. Propozycja: Kluczowe wyzwania sektora przemysłu na najbliższe lata związane są w pierwszej kolejności z wysoką energochłonnością i emisyjnością przetwórstwa przemysłowego. Jest to wypadkowa niekorzystnego historycznego miksu energetycznego z dominującym udziałem paliw kopalnych w wytwarzaniu energii oraz struktury gałęziowej samego przemysłu z dużym udziałem sektorów z początkowych etapów łańcuchów dostaw, takich jak przemysł wydobywczy, chemiczny i petrochemiczny, mineralny, metalowy czy papierniczy. Dla zachowania konkurencyjności przemysłu konieczne jest więc ~~zapewnienie~~ zapewnienie dostępu do pewnych dostaw ~~tańszej i zielonej~~ przystępnej cenowo i niskoemisyjnej energii elektrycznej w możliwie najkrótszej perspektywie, w oparciu o zrównoważony miks energetyczny, uwzględniający krajowe uwarunkowania oraz priorytet elektryfikacji przemysłu. Działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”. Oprócz podjęcia działań mających na celu dążenie do poprawy modyfikacji miksu energetycznego na korzyść zielonych źródeł energii istnieje również potrzeba zaadresowania emisyjności związanej z emisjami procesowymi, które stanowią obecnie blisko połowę emisji sektora przemysłowego z uwagi na duży udział w strukturze produkcji produktów emitujących gazy cieplarniane wskutek reakcji chemicznych w procesach technologicznych, takich jak cement, stal czy wodór.	Uwaga w toku dalszych analiz.
1313	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	151	B. Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej	Z uwagi na wieloletni okres obowiązywania strategii oraz ewentualną zmienność w zakresie stosowania poszczególnych

			nowych technologii		W przedmiotowym wątku dobrze byłoby wskazać przykładowe formy instrumentów finansowych i innych zachęt wspierających „przemysłową transformację w kierunku zeroemisyjności”. Sformułowanie to jest zbyt ogólne.	instrumentów zapisy zostały zawarte na stosownym poziomie ogólności.
131 4	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Propozycja modyfikacji fragmentu celem uzupełnienie opisu wyzwań transformacji energetycznej o aspekty infrastrukturalne, regulacyjne i systemowe, które są kluczowe dla skutecznej realizacji celów w zakresie OZE, elektromobilności i dekarbonizacji, ale z zachowaniem krajowych uwarunkowań oraz bezpieczeństwa dostaw. Uwzględniono potrzebę równoległego rozwoju sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, wdrażania rozwiązań cyfrowych oraz mechanizmów wspierających elastyczność i bilansowanie systemu elektroenergetycznego oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju. Zastosowano zbyt daleko idące uproszczenie polegające na oczekiwaniu spadku cen energii w oparciu o spadek średniego kosztu jej wytwarzania. Cechą rynków o wysokim nasyceniu OZE są skoki cenowe, które są rozłożone w sposób nieregularny i nierównomierny, w niewielkich odstępach czasu, co w sposób oczywisty wpływa na uczestników rynku oraz ponoszone przez nich koszty niezbilansowania. Projekt Strategii nie odnosi się do tej kwestii i nie wskazuje możliwych rozwiązań tego problemu. Rosnąca zmienność generacji będzie coraz większym problemem dla dużej części uczestników rynku, którzy nie posiadają odpowiedniego know-how w zakresie zarządzania zmiennością. Propozycja: Kluczowe wyzwania Transformacja energetyczna jest procesem wielowymiarowym, obejmującym zmiany infrastrukturalne, regulacyjne i społeczne. W celu jej przeprowadzenia konieczny jest intensywny rozwój OZE, zwiększenie mocy magazynów energii oraz innych źródeł bilansujących, rozwój energetyki obywatelskiej i zwiększenie elastyczności po stronie odbiorców, przy równoczesnym zapewnieniu sterowalnych źródeł wytwórczych niezbędnych do regulacji OZE i zapewnienia bezpieczeństwa Krajowego Systemu Elektroenergetycznego. Prognozowana produkcja energii elektrycznej brutto wzrośnie ze 180 TWh w 2025 r. do 220 TWh w 2035 r. W tym celu niezbędna będzie rozbudowa mocy wytwórczych w polskim systemie elektroenergetycznym. Szacuje się, że między 2025 a 2035 r. moc zainstalowana konieczna do pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną wzrośnie z ok. 75 GW do ponad 126 GW. Jednocześnie w tym okresie sukcesywnie wygaszone zostanie będzie i zastępowane nowymi blisko 16 GW mocy, głównie w przestarzałych elektrowniach zasilanych węglem kamiennym i brunatnym. W związku z tym istnieje potrzeba budowy blisko 67 GW nowych mocy wytwórczych w ciągu zaledwie dekady (wykres 43). Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł gazowych, fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych. Są to technologie, które mają w Polsce największy potencjał do szybkiego wdrożenia, przy stosunkowo niskich kosztach. Ich uzupełnieniem będzie rozwój magazynów energii. ~~oraz dyspozycyjnych bloków gazowych jednostek zdolnych do pracy także w oparciu o biometan i wodór~~. Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie morskich farm wiatrowych oraz inwestycje w energetykę jądrową. Założenie wzrostu mocy zainstalowanych w jednostkach gazowych szacowanych w 2030 (i 2035) roku wymaga poprawy parametrów aukcji głównej Rynku Mocy na lata od 2031 i wykorzystania narzędzia aukcji dogrywkowej na 2031 rok. Łączne potrzeby inwestycyjne związane z tym procesem szacowane są na blisko 730 mld zł. Realizacja tych inwestycji wymaga równoległego rozwoju infrastruktury sieciowej — przesyłowej i dystrybucyjnej — która stała się priorytetem w procesie transformacji sektora elektroenergetycznego. Zależność OZE od warunków atmosferycznych oraz coraz częstsze ekstremalne zjawiska pogodowe stawiają wyzwania przed operatorami systemów przesyłowych i dystrybucyjnych, co warunkuje możliwość rozwoju elektromobilności, pomp ciepła oraz efektywnego wykorzystania PV w okresach letnich.	Uwaga dot. elastyczności/sterowalności zostanie przyjęta. Uwaga dotycząca rynku mocy zostanie odrzucona. Aukcja dogrywkowa na rok dostaw 2031 nie jest zgodna z obecnym stanem prawnym. W przypadku, gdy aukcja główna na rok dostaw zapewni niewystarczającą ilość zasobów wytwórczych będzie możliwe przeprowadzenie aukcji dogrywkowej na rok dostaw 2030. Obecnie nie ma podstaw do przyjmowania, że na aukcji głównej nie pojawi się wystarczający wolumen mocy. Trwają prace nad przedłużeniem rynku mocy po 2030 r., co nie jest sprzeczne z dotychczasowym brzmieniem. Uwaga dotycząca bilansowania - zaproponowanego wykreślenia nie zostanie przyjęte. Jednostki gazowe w tym jednostki operujące o biometan i wodór są dobrym rozwiązaniem zapewnienia stabilnych mocy wytwórczych pozwalających na bilansowanie KSE. Uwaga dot. rozwoju infrastruktury sieciowej - przesyłowej i dystrybucyjnej zostanie poddana dalszej analizie.
131 5	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	UWAGA OGÓLNA		W świetle prognoz Komisji Europejskiej zakładających wzrost udziału energii elektrycznej w końcowym zużyciu energii w UE z ok. 21% obecnie do 30–35% do 2030 r., a nawet 50–60% w scenariuszu REPowerEU, konieczne jest przygotowanie Krajowego Systemu Elektroenergetycznego (KSE) na rosnące obciążenia wynikające z elektryfikacji kolejnych sektorów gospodarki. Zgodnie z „Planem rozwoju sieci przesyłowej na lata 2025–2034” PSE, przewiduje się budowę ok. 4700 km nowych linii 400 kV, 28 nowych stacji elektroenergetycznych oraz modernizację 110 istniejących, przy nakładach przekraczających 64 mld zł. W tym kontekście kluczowe znaczenie będzie miało zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, szczególnie w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym. Pożądanym efektem przeprowadzonej transformacji będzie: • bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną w	Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Wskazane aspekty zauważono na etapie opracowywania dokumentu i znalazło to odzwierciedlenie w warstwie diagnostycznej, jak i realizacyjnej.

					gospodarce poprzez zapewnienie zrównoważonego mixu energetycznego, w tym rozwój energetyki rozproszonej i zwiększenie odporności systemu na awarie, cyberzagrożenia i ataki militarne, dzięki zmniejszeniu zależności od centralnych jednostek wytwórczych i długodystansowego przesyłu energii; • niższa emisyjność, głównie przez spadek udziału węgla w produkcji energii elektrycznej; • niższe w dłuższej perspektywie ceny energii poprzez zwiększenie udziału OZE w krajowym mixie energetycznym, zmniejszenie zależności od importu surowców oraz obniżenie opłat z tytułu emisji CO₂. • zwiększenie elastyczności systemu elektroenergetycznego, w tym poprzez wdrażanie platform kontraktowania usług elastyczności wspieranie aktywnego zażądania stroną popytową oraz utworzenie mechanizmów wsparcia wystarczalności generacji.	
131 6	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	Uwaga ogólna do Priorytetu 2.5 1. Rozwój PV – konieczne jest wskazanie w dokumencie, jaka część szacowanych mocy PV to instalacje prosumenckie. Z punktu widzenia profesjonalnych podmiotów rynku oraz architektury rynku ma to istotne znaczenie dla planowania rozwoju sieci dystrybucyjnej, czy kształtowania ofert rynkowych dla odbiorców końcowych przez spółki obrotu. 2. Założone ok. 16 GW mocy wiatrowych na lądzie do 2030 roku nie jest możliwe do osiągnięcia ze względu na ograniczenia sieciowe czy regulacyjne. Dotychczasowe doświadczenia wskazują na ograniczone techniczne możliwości przyłączania dużych wolumenów mocy. Ponadto bardzo szybkie zmiany na rynku mają odzwierciedlenie w obrocie energią elektryczną. Wiąże się to zarówno z ograniczonymi możliwościami bilansowania zależnych od pogody OZE, jak i możliwą wyższą wyceną energii elektrycznej i usług rynkowych, z uwagi na niepewność. 3. Jak wynika z przedstawionych prognoz, jednostki wytwórcze na węgiel brunatny będą utrzymywane w systemie do czasu ich systematycznego zastępowania innymi jednostkami dyspozycyjnymi. To słuszne założenie, niemniej zakładane dalsze, blisko 10-letnie funkcjonowanie tych jednostek będzie wymagać zaprojektowania dla nich nowego mechanizmu wsparcia operacyjnego. 4. Realizacja założeń dokumentu w zakresie mocy jednostek gazowych warunkowane jest poprawą parametrów aukcji głównej Rynku Mocy na lata od 2031 i wykorzystaniem narzędzi aukcji dogrywkowej na 2031 rok. 5. Rynek Mocy – konieczne jest podkreślenie w treści dokumentu potrzeby przedłużenia rynku mocy co najmniej do 2040 roku, uwzględniając kwestie związane z EPS 550 od 2029 roku, a także uzupełnienie informacji o przyszłą architekturę mechanizmów mocowych i quasi mocowych dla EJ, ESP, jednostek węglowych, magazynów, DSR. 6. Projekt Strategii nie odnosi się i nie podkreśla roli ciepłownictwa w zapewnieniu bezpieczeństwa pracy KSE – szczególnie utrzymaniu stabilności i regulacyjności systemu elektroenergetycznego, co będzie szczególnie istotne wraz z rosnącym nasyceniem OZE. Niedostatecznie podkreślone zostały również odniesienia do współpracy technologii „power to heat” z układami kogeneracyjnymi i magazynami energii. 7. Ramy zazielenienia ciepłownictwa zostały określone w sposób nadmiernie ambitny, brak jest możliwości ich realizacji. W obecnym stanie rynkowym nie jest możliwe przeprowadzenie dekarbonizacji ciepłownictwa bez wprowadzenia stosownych systemów wsparcia. 8. Priorytetem powinno być wsparcie rozwoju sieci dystrybucyjnych, w tym rozbudowa przyłączy do elektryfikowanych sieci ciepłowniczych, tak aby była możliwa integracja systemowa elektroenergetyki i ciepłownictwa. Kluczowe jest zapewnienie środków na cyfryzację systemów zarządzania sieciami dystrybucyjnymi oraz wdrażanie platform kontraktowania usług elastyczności.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. 4-5. Strategia nie jest jednak miejscem do regulacji szczegółowych warunków działania mechanizmów w rodzaju rynku mocy. Uwaga 7. nie jest zasadna, ciepłownictwo systemowe musi dostosowywać się do kryteriów określonych w dyrektywach EU. Oznacza to konieczność stopniowego zwiększania udziału odnawialnych źródeł ciepła, ograniczania wykorzystania paliw kopalnych (zwłaszcza węgla i gazu), a także efektywnego wykorzystywania energii odpadowej i ciepła niskotemperaturowego. Cele w zakresie zazieleniania sektora ciepłownictwa systemowego wyznacza Krajowy Plan na rzecz energii i klimatu. Wdrażanie odnawialnych źródeł ciepła wymaga zapewnienia stabilnych, wieloletnich mechanizmów wsparcia dla inwestycji w OZE, integracji międzysektorowej oraz planowania strategicznego na poziomie lokalnym i krajowym. Odpowiednia konfiguracja mixu wytwórczego może przyczynić się do stabilizacji cen ciepła dla odbiorców końcowych.
131 7	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	Uwaga ogólna Strategia państwa musi bardziej precyzyjnie określić harmonogram odchodzenia od węgla (w związku z trwałą utratą konkurencyjności krajowego wydobycia) i sposób zabezpieczenia mocy konwencjonalnych do czasu zastąpienia elektrowni węglowych. Wymaga to opisanie nowego modelu finansowania tych jednostek (rezerwa strategiczna, mechanizm dekarbonizacyjny, substytucja mocy i środki na stopniowe wygaszanie oraz łagodzenie skutków społecznych procesu) oraz powiązania go z celami gospodarczymi i klimatycznymi.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym

						budżetowaniu i programowaniu środków UE. Proces transformacji energetycznej szczegółowo przedstawią KPEiK. Aktualnie trwają prace nad kształtem rynku mocy po 2030 r. Mechanizm ten będzie dalej opierał się na zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw. W rynku mocy planowane są zmiany mające na celu poprawę efektywności sygnałów inwestycyjnych w nowe jednostki niskoemisyjne, czy właściwą wycenę źródeł o ograniczonej dostępności.
1318	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157-158	Dotyczy akapitu: „powodzenie transformacji energetycznej wymaga przebudowy i modernizacji sieci elektroenergetycznych” Ograniczenia infrastrukturalne stanowią jedno z największych ryzyk dla transformacji energetycznej Polski pod kątem rozwoju OZE i magazynowania energii. Strategia rozwoju kraju do 2035 r. musi to ryzyko adresować, poprzez: jasno określone cele rozbudowy sieci (np. ilu GW nowych mocy przyłączeniowych spodziewamy się do 2030 i 2035, o ile ograniczyć zjawisko nierynkowego redysponowania, jaki poziom sterowalności chcemy uzyskać), silne i trwałe wsparcie regulatora i rządu w finansowaniu inwestycji sieciowych, zmiany prawne ułatwiające implementację nowoczesnych rozwiązań technicznych. Zaproponowane w dokumencie cele w zakresie długości linii są nerelewantne, ponieważ sama długość linii w żaden sposób nie oddaje jakości funkcjonowania infrastruktury energetycznej.	Zachowana zostanie spójność SRP2035 z danymi z aktualizacji KPEiK.
1319	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Dotyczy zdania: „Sieci rozproszone wspierają także elastyczność systemu i umożliwiają szybszą reakcję na zmianę warunki rynkowe i pogodowe.” Niestety, ale jest dokładnie odwrotnie - im niższy poziom napięcia tym mniejsza obserwowalność i sterowalność zasobów, a także im niższy poziom mocy umownej tym z reguły słabsze są bodźce cenowe (np. zamrożone nieelastyczne taryfy dla gospodarstw domowych). Elastyczność i zarządzalność buduje się w obszarze wyspecjalizowanej w świadczeniu regulacyjnych usług systemowych energetyce zawodowej, gdzie istnieje odpowiednia infrastruktura cyfrowa, a uczestnicy rynku są eksponowani na sygnały cenowe, co umożliwia skuteczne zarządzanie i reagowanie na potrzeby systemu.	Zachowana zostanie spójność SRP2035 z danymi z aktualizacji KPEiK. Uwaga niezasadna - na elastyczność systemu elektroenergetycznego składają się również działania agregatorów i mniejszych uczestników rynku, którzy przy wprowadzeniu elastycznych taryf sieciowych w odpowiedzi na sygnały cenowe dostosowują swoje zużycie energii elektrycznej, a także mogą zostać podmiotami świadczącymi usługi elastyczności. Wspieranie transformacji energetycznej odbywa się m. in. poprzez aktywizację udziału odbiorców końcowych w reagowaniu na zapotrzebowanie zrównoważenia pracy sieci w czasie rzeczywistym.
1320	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Dotyczy wykresu 43. W celu realizacji terminu odejścia od węgla, który został zaktualizowany w projekcie Strategii, potrzebny jest mechanizm wynagrodzenia tych jednostek za pełnienie roli rezerwy strategicznej. Projekt strategii powinien zostać uzupełniony o: (1) czytelny plan odchodzenia od węgla, uwzględniający zobowiązania klimatyczne i ekonomiczne realia (np. rosnące ceny uprawnień do emisji CO₂); (2) instrumenty prawne i finansowe umożliwiające utrzymanie niezbędnych mocy węglowych w rezerwie do czasu zastąpienia ich przez OZE, magazyny i gaz (np. nowe zasady rynku mocy po 2025 r. lub specjalny fundusz rezerwy mocy); (3) działania osłonowe dla regionów górniczych – tak by transformacja była sprawiedliwa społecznie.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Aktualnie trwają prace nad kształtem rynku mocy po 2030 r. Mechanizm

					Obecny projekt Strategii akcentuje co prawda „łagodzenie zmian demograficznych” i „spójność terytorialną” jako priorytety, ale nie wskazuje konkretnych rozwiązań dla jednostronnie uzależnionych od węgla regionów	ten będzie dalej opierał się na zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw. W rynku mocy planowane są zmiany mające na celu poprawę efektywności sygnałów inwestycyjnych w nowe jednostki niskoemisyjne, czy właściwą wycenę źródeł o ograniczonej dostępności. Opracowywany projekt Białej Księgi Zrównoważonej Transformacji regionów węglowych w osłonowe Polsce 2025-2049, zawiera dwa rozdziały dot. transformacji energetycznej i zagrożeń związanych z transformacją w kontekście społecznym. Rozdziały omawiają aktualne systemy ochrony socjalnej i takie zagrożenia jak problemy z zatrudnieniem i wynagrodzeniem, ryzyko wyludnienia i odpływu ludności oraz polaryzacja społeczeństwa. W rekomendacjach szczegółowych BK opisane są ramy regulacyjno-prawne i istniejące programy, proponowane programy szkoleniowe i aktywne programy rynku pracy. Z kolei rozdział "Istotne aspekty pomocy publicznej" omawia polityki konkurencji w zakresie pomocy publicznej w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz FST w kontekście możliwości wsparcia inwestycji na rewitalizację, oczyszczenie i ponowne zagospodarowanie terenów przemysłowych lub rekultywację gruntów. Zakres OSI transformacji energetycznej zostanie zwiększony.
132 1	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Dotyczy wykresu 43. Wartości odchodzenia od węgla mogą być niedoszacowane - przypuszczalnie przekroczą one wskazane 3,7 GW choćby z uwagi na zamknięcie kompleksu elektrownia-kopalnia w Bełchatowie. Co więcej, presja rynkowa na węgiel brunatny jest dodatkowo wzmocniona poprzez subwencje budżetowe dla górnictwa węgla kamiennego. Duża część mocy węglowych już obecnie z perspektywy handlowej jest "odstawiona" i pracuje niemal wyłącznie na zasadach wymuszenia systemowego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
132 2	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: pkt 1, „A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych.” Propozycja rozbudowania pkt 1A o poniższy zapis: 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych – należy wskazać na potrzebę szczegółowego określenia instrumentów prawnych, które będą wspierały uproszczenie procedur inwestycyjnych, w tym m.in. uwzględnienie linii średniego i niskiego napięcia w specustawie przesyłowej, wskazanie dokładnie jakie obszary OPRO będą objęte uproszczonymi procedurami, jakie instytucje będą odpowiedzialne za ich uproszczenie i nadzór, a także zapewnienie spójności	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.

					przepisów krajowych z regulacjami UE, dot. ochrony środowiska i czy lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego.	
132 3	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: pkt 1, „A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych.” Morska energetyka wiatrowa (offshore wind) powinna być traktowana nie jako „dopełnienie” miks OZE, lecz jako jego fundament – strategiczny element transformacji energetycznej Polski i inwestycja o charakterze deflacyjnym i zwiększającym suwerenność energetyczną kraju. Jej rola wykracza poza aspekt energetyczny, obejmując również impuls rozwojowy dla krajowego przemysłu i stabilizację cen energii. Jego skala odpowiada także wyzwaniom transformacji: w ciągu kilku lat potencjał generacji energii z offshore osiągnie blisko 20 TWh, czyli więcej niż rozwijana od ponad dekady fotowoltaika. • Wpływ deflacyjny: W długim horyzoncie offshore wind obniża średnie ceny energii elektrycznej, zmniejszając presję kosztową na przemysł i gospodarstwa domowe. Jest to szczególnie istotne w kontekście rosnących cen CO2 wnikających z systemu ETS i kosztów paliw kopalnych oraz ich zmienności. Offshore pozwala na ograniczenie tej zależności i bardziej przewidywalne koszty energii. • Inwestycje offshore stwarzają szansę na rozwój polskiego przemysłu komponentów, usług serwisowych i logistyki morskiej. Wsparcie dla lokalnego łańcucha dostaw (local content) może zwiększyć udział polskich firm w transformacji energetycznej i ograniczyć odpływ kapitału za granicę. • Projekty offshore są kapitałochłonne i długoterminowe. Wysoki koszt finansowania w PLN (w porównaniu do EUR) może prowadzić do wyższych cen ofertowych w aukcjach CfD, co obciąża odbiorców końcowych. Dlatego konieczne jest wprowadzenie mechanizmów stabilizujących koszt kapitału, np. gwarancji Skarbu Państwa lub mechanizmów indeksacyjnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
132 4	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-160	[1/2] Postulaty, o których mowa w podpunkcie B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE w tym, w szczególności ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO) oraz skrócenie procesu inwestycyjnego projektów OZE do maksymalnie 12 miesięcy lub 24 miesięcy w przypadku morskich elektrowni wiatrowych wynika bezpośrednio z Dyrektywy UE RED III. Kluczowe znaczenie będą tu miały działania mające na celu ustanowienie OPRO. Propozycja rozbudowania pkt 1B o poniższy zapis: 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE – Proces wyznaczania obszarów OPRO powinien być poprzedzony szczegółową analizą dostępnych możliwości przyłączeniowych w sieci elektroenergetycznej. Brak takiego podejścia może prowadzić do wyznaczania obszarów, w których rozwój instalacji OZE będzie ograniczony ze względu na niewystarczającą przepustowość sieci. Dlatego niezbędne jest równoległe planowanie i realizacja inwestycji w infrastrukturę sieciową, systemy magazynowania energii oraz rozwój usług elastyczności. Tylko takie kompleksowe podejście pozwoli na zapewnienie równowagi systemowej oraz bezpieczeństwa i ciągłości dostaw energii w warunkach rosnącego udziału OZE. Podpunkt C. Wprowadzenie ułatwień w procesie repowering Sektor oczekuje wprowadzenia konkretnych rozwiązań w zakresie repoweringu, które jednoznacznie rozstrzygną tę kwestię. Proponujemy odnotowanie konieczności przeprowadzenia szerokich konsultacji sektorowych w zakresie opracowania koncepcji oraz założeń procesu. Propozycja rozbudowania pkt 1C o poniższy zapis: 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE C. Wprowadzenie ułatwień w procesie repowering – propozycja uzupełnienia: w procesie repoweringu należy uwzględnić warunki pracy sieci elektroenergetycznych oraz konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności systemu. Kluczowe jest wprowadzenie uproszczonych procedur administracyjnych dotyczących inwestycji i modernizacji infrastruktury elektroenergetycznej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
132 5	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-160	[2/2] Takie podejście pozwoli na sprawniejsze wdrażanie projektów modernizacyjnych, przy jednoczesnym zachowaniu wysokich standardów technicznych i operacyjnych, niezbędnych dla niezawodnego funkcjonowania systemu elektroenergetycznego. Podpunkt D. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii Dokument Strategii odnosi się w pierwszym zdaniu do „ułatwień” w tworzeniu i uczestniczeniu w obywatelskich społecznościach energetycznych, spółdzielniach energetycznych i klastrach energii. Natomiast w drugim zdaniu odnosi się do zachęt partycypacji w kosztach inwestycji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Wydaje się, że aktualnie nie ma barier tworzenia dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych (OSE), spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii czy partycypacji w nich, a fakt, że takich przedsięwzięć nie ma wiele wynika z braku wymiernych korzyści finansowych z tego typu rozwiązań. Zasady i warunki tworzenia OSE wynikają z dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniająca dyrektywę 2012/27/UE (art. 16), natomiast tworzenie klastra energii opiera się o umowy cywilno-prawne. Propozycja rozbudowania pkt 1D o poniższy zapis: 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE D. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii – tworzenie społeczności energetycznych oraz przyłączanie licznych źródeł prosumenckich może wiązać się z koniecznością dodatkowych inwestycji w infrastrukturę sieciową. W procesie wspierania rozwoju społeczności energetycznych należy uwzględnić koszty modernizacji sieci dystrybucyjnych oraz zapewnić odpowiednie mechanizmy finansowania inwestycji sieciowych. Tylko kompleksowe podejście (łącznie rozwój lokalnej generacji z rozbudową i dostosowaniem sieci) pozwoli na pełne wykorzystanie potencjału energetyki obywatelskiej i zapewnienie stabilności systemu elektroenergetycznego.	
132 6	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Dotyczy: „E. Poprawa warunków przyłączania do sieci” Propozycja rozbudowania pkt 1E o poniższy zapis: 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE E. Poprawa warunków przyłączania do sieci – poprawa warunków przyłączania wymaga kompleksowego, systemowego podejścia, obejmującego zarówno działania inwestycyjne, jak i zmiany regulacyjne. Kluczowe kierunki obejmują: • rozwój i modernizację infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej, • uproszczenie oraz ujednolicenie procedur przyłączeniowych, • planowanie rozwoju sieci w oparciu o dane dotyczące potencjału odnawialnych źródeł energii (OZE), • wdrożenie mechanizmów finansowych wspierających rozbudowę sieci, • wzmocnienie roli Operatorów Systemów Dystrybucyjnych (OSD) w procesie planowania i realizacji inwestycji sieciowych. Takie podejście pozwoli na bardziej efektywne wykorzystanie potencjału OZE, zwiększenie elastyczności systemu elektroenergetycznego oraz poprawę jakości i bezpieczeństwa dostaw energii.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
132 7	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Dotyczy: „F. Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE” Propozycja rozbudowania pkt F zgodnie z poniższą propozycją: F. Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE – potrzeba dedykowanych mechanizmów finansowania inwestycji w hybrydowe magazyny energii. W kontekście transformacji sektora elektroenergetycznego należy wskazać konieczność wdrożenia dedykowanych mechanizmów finansowania inwestycji w hybrydowe magazyny energii. Kluczowe jest zapewnienie funkcjonalnego wsparcia inwestycyjnego, w tym objęcie budowy magazynów energii systemem dotacji. Ważnym aspektem jest umożliwienie Operatorom Systemów Dystrybucyjnych (OSD) realizacji inwestycji w magazyny energii z uwzględnieniem mechanizmu zwrotu kosztów w taryfach inwestycyjnych – szczególnie w przypadkach, gdy magazyny te służą poprawie pracy sieci oraz jakości dostaw energii. Z tego względu niezbędne jest zapewnienie stabilnych ram regulacyjnych oraz dostępności zewnętrznych źródeł finansowania, które umożliwią OSD efektywne planowanie i realizację tego typu inwestycji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
132 8	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Dotyczy: „G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem” oraz „H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu” W perspektywie do roku 2035, wodór odnawialny oraz biometan powinny być traktowane jako rozwiązania komplementarne i lokalne, a nie jako filary systemowej transformacji energetycznej. Ich rola w bilansowaniu systemu elektroenergetycznego oraz dekarbonizacji przemysłu będzie istotna, lecz ograniczona ze względu na: • niską skalę produkcji w porównaniu do zapotrzebowania systemowego (techniczny i ekonomiczny potencjał szacowany znacznie poniżej potencjalnego zapotrzebowania), • wysokie koszty wytwarzania w stosunku do gazu ziemnego (nawet z uwzględnieniem kosztów uprawnień do emisji CO₂),	Wodór odnawialny nie powinien być traktowany jako rozwiązanie lokalne - cele REDII w przemyśle, a więc min. 42% wodoru odnawialnego pochodzenia niebiologicznego w przemyśle i 1% w transporcie oznacza konieczność wyprodukowania lub dostarczenia do polskich zakładów przemysłowych min. 200 tys. ton

					- rozproszony charakter źródeł substratów do produkcji biometanu oraz ograniczoną dostępność infrastruktury przesyłowej dla wodoru, - konkurencję między sektorami (przemysł, energetyka, transport) o ograniczone zasoby tych paliw. Z tego względu postulujemy, aby regulacje krajowe i fundusze pomocowe: - Priorytetyzowały wykorzystanie wodoru i biometanu w zastosowaniach lokalnych i sektorowych, gdzie ich wartość dodana jest najwyższa – np. w przemyśle chemicznym, hutnictwie, transporcie ciężkim oraz w szczytowych blokach gazowych bilansujących OZE. - Nie opierały systemowych scenariuszy transformacji energetycznej na masowym wykorzystaniu wodoru i biometanu przed 2035 r., lecz traktowały je jako technologie wspierające, rozwijane równolegle z magazynami energii, DSR i energetyką jądrową. - Wspierały rozwój infrastruktury lokalnej (np. przyłącza do sieci gazowej dla biometanu, magazyny wodoru), ale bez konieczności budowy nowego krajowego szkieletu przesyłowego przed 2035 r. - Promowały efektywne wykorzystanie dostępnych zasobów poprzez kryteria pozacenowe w systemach wsparcia (np. aukcje dla biometanu), uwzględniające bezodporność, ograniczenie emisji i lokalną akceptację społeczną. - Gwarantowały równy i niedyskryminacyjny dostęp do sieci gazowej dla wodoru i biometanu. - Zapewniały równoprawny dostęp do sieci przesyłowych, dystrybucyjnych oraz magazynowych dla nowych podmiotów, w tym wytwórców energii elektrycznej, ciepła oraz producentów biometanu i wodoru.	wodoru odnawialnego pochodzenia niebiologicznego od 2030 r.
1329	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dotyczy: „2. Budowa mocy bilansujących A. Budowa mocy gazowych” Propozycja zmiany brzmienia Podpunkt A. Budowa mocy gazowych, celem odpowiedniego ujęcia różnicy między jednostką wytwórczą gazową a magazynem energii, oraz faktu, że nie są to źródła substytucyjne a raczej komplementarne. Punkt 2. Budowa mocy bilansujących Podpunkt A. Budowa mocy gazowych Propozycja: W okresie przejściowym transformacji bloki węglowe będą zastępowane przez jednostki gazowe, cechujące się dużą sterowalnością i niższą emisyjnością. W szczególności jednostki gazowe szczytowe będą miały odgrywać coraz większą rolę w systemie elektroenergetycznym z rosnącym udziałem źródeł wiatrowych i słonecznych w pokrywaniu szczytów zapotrzebowania oraz do bilansowania systemu. Zaletą tego typu źródła energii, w porównaniu z magazynami energii, jest duża elastyczność i możliwość szybkiego zwiększania lub zmniejszania mocy, wysoka sprawność, niższa emisja CO2 niż węgiel, stabilność dostaw w okrasach niskiej produkcji OZE (mogą pracować w trybie rezerwowym lub regulacyjnym). zdolność do nieprzerwanej generacji przez niemal nieograniczony czas, w szczególności w okresach niewystarczającej generacji energii z wiatru i ze słońca. Bloki gazowe będą mogły w przyszłości wykorzystywać biometan i będą przystosowane do współspalania wodoru. W decyzjach o ich lokalizacji zostaną wzięte pod uwagę miejsca po wygaszanych blokach węglowych – ze względu na istniejące przyłącza do sieci oraz potencjał zagospodarowania części kadr do pracy. Propozycja rozbudowania pkt 2B o poniższy zapis: 2. Budowa mocy bilansujących B. Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji – magazyny energii stanowią istotny komponent nowoczesnego i bezpiecznego systemu elektroenergetycznego. Ich rozwój powinien być jednym z priorytetowych kierunków strategii energetycznej państwa. Pełnią one funkcję stabilizującą system – umożliwiają bilansowanie wahań produkcji energii ze źródeł odnawialnych (OZE), poprawiają jakość dostaw oraz zwiększają elastyczność pracy sieci dystrybucyjnych. Budowa magazynów energii niesie ze sobą szereg korzyści, w tym: - kompensowanie niestabilności generacji OZE, - ograniczenie przeciążeń sieci oraz zmniejszenie potrzeby kosztownych inwestycji infrastrukturalnych, - zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego odbiorców, - wsparcie lokalnego bilansowania w ramach klastrów i spółdzielni energetycznych, - ułatwienie integracji elektromobilności oraz rozwoju infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1330	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Strategia rozwoju powinna jasno wskazać magazyny energii jako element bezpieczeństwa energetycznego i uwzględnić mechanizmy wsparcia: np. dla nowych Elektrowni Szczytowo - Pompowych, dotacje inwestycyjne (z funduszy modernizacyjnych lub KPO), ulgi podatkowe czy udział jednostek państwa w finansowaniu takich obiektów (partnerstwo publiczno-prywatne). Polska dysponuje potencjałem budowy kilku nowych elektrowni szczytowo-pompowych, które choć bardziej	Uwaga odrzucona. Realizacja uwagi może skutkować zaburzeniami konkurencji na otwartym rynku działalności gospodarczej w zakresie przetwarzania odpadów. Podkreślenia

					kapitałochłonne niż magazyny bateryjne – mogą dostarczać energię w okresach wielogodzinnych (w zależności od parametrów pojemnościowo-mocowych) oraz specyficzne usługi sieciowe takie jak np. black-start. Inwestycje te jednak nie mają szans na komercjalizację w oparciu o istniejący mechanizm rynku mocy, m.in. ze względu na wymagane 5 lat na dostawę mocy dyspozycyjnej od uzyskania kontraktu mocowego. Rozwój inwestycji w magazyny energii wymaga możliwości zbudowania strumienia zróżnicowanych źródeł przychodów dla projektu, tak aby możliwe było jego sfinansowanie i osiągnięcie oczekiwanej stopy zwrotu. W Strategii krajowej powinno znaleźć się zobowiązanie do: rozwijania rynku usług bilansujących, sieciowych i usług elastyczności (aby magazyny mogły czerpać przychody z usług regulacji częstotliwości, rezerwy wirującej itd.), wdrożenia modelu udziału magazynów w bilansowaniu OSP i OSD, uproszczenia procedur przyłączania magazynów do sieci oraz integracji przepisów np. z prawem budowlanym (dla kontenerowych baterii). Obecnie inwestorzy zmagają się z niejasnościami co do wymogów dla dużych magazynów (np. utrudniona hybrydyzacja z PV, wiatrem) oraz parametrami rynku mocy (współczynnik korekcyjny dyspozycyjności) które praktycznie eliminują je z tego mechanizmu. Przewidywalne źródła przychodów są również warunkiem koniecznym dla wzrostu local content w inwestycjach w magazyny energii.	wymaga, że każdy inwestor i podmiot prowadzący instalację przetwarzania odpadów powinien we własnym zakresie zapewnić dla własnej instalacji strumień odpadów do przetwarzania, a następnie rynek zbytu na ewentualne wytwarzane w tej instalacji produkty czy półprodukty. Jest to naturalny element prowadzenia każdej działalności gospodarczej. Odnosnie do przebiegu procesów przetwarzania odpadów oraz jakości materiałów powstających w procesach przetwarzania odpadów, to minimalne wymogi w tym zakresie są określone w odnośnych przepisach prawnych. Natomiast administracja państwowa nie ma wpływu na wymogi odbiorców produktów z przetwarzania odpadów, gdyż są to kwestie indywidualne i specyficzne – zależne od konkretnych wymagań odbiorcy produktu i celów jego dalszego zastosowania.
133 1	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dotyczy: „3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego B. Wyznaczenie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej” Wydanie decyzji lokalizacyjnej i ewentualne rozpoczęcie budowy drugiej elektrowni jądrowej w Polsce powinno nastąpić wcześniej niż zakładany w dokumencie rok 2035. W przeciwnym razie, po wycofaniu z eksploatacji jednostek węglowych, pogłębi się „luka mocowa” w postaci braku jednostek wytwórczych stabilnych, dyspozycyjnych i niezależnych od pogody. Zgodnie z analizą OSP ujętą w Planie rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2025 - 2034, w roku 2036 KSE będzie wymagał dodatkowych 15 400 MW mocy dyspozycyjnej.	zapisy zostaną uzupełnione. Decyzja o ustaleniu lokalizacji planowana jest na 2028 rok - zgodnie z zapisami projektu aktualizacji Programu polskiej energetyki jądrowej.
133 2	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dotyczy: „3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego” Uwaga ogólna W ramach działań dotyczących rozwoju energetyki jądrowej, obok wielkoskalowej EJ, zasadne jest uwzględnienie również technologii małych modułowych reaktorów (SMR), które stanowią uzupełnienie dla wielkoskalowych elektrowni jądrowych. SMR mogą odegrać istotną rolę w procesie dekarbonizacji przemysłu, zwiększaniu bezpieczeństwa energetycznego oraz stabilizacji systemu elektroenergetycznego. Ich wdrożenie pozwoli na lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury, skrócenie czasu realizacji inwestycji oraz rozwój krajowego potencjału technologicznego i przemysłowego. Uwzględnienie tej technologii w dokumentach strategicznych odpowiada kierunkom rozwoju energetyki jądrowej obserwowanym na poziomie krajowym i międzynarodowym.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
133 3	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Dotyczy: „Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna. Kierunki działań” Propozycja dodania kolejnego punktu: 8. Wdrożenie technologii CCS/CCU i powiązanych Wsparcie dla technologii CCS/CCU i powiązanych technologii wykorzystujących produkty z instalacji CCU.	Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze przewidziane jest w ramach Priorytetu 2.4: Aktywna polityka w

					Technologie CCS/CCU będą zastosowane także w najnowszych elektrowniach konwencjonalnych. Technologia CCS/CCU pozwoli na osiągnięcie wyznaczonych celów klimatycznych.	obszarze przemysłu i nowych technologii
133 4	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dotyczy: „3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego” Uwaga ogólna Należy dookreślić jednoznacznie w dokumencie Strategii, że projekty elektrowni jądrowych zawsze muszą odbywać się z udziałem krajowych spółek energetycznych w postaci inwestora i/lub operatora. Elektrownie jądrowe to wysoce zaawansowane obiekty energetyczne i powinny pozostać w domenie energetyki zawodowej, a nie np. przemysłu. Tym bardziej, że energia z tych obiektów powinna być dostępna dla wszystkich obywateli, którzy będą pośrednio partycypować w kosztach sieci i systemu wsparcia. Ważne jest, by strategia państwa zapewniła sprzyjające warunki dla programu jądrowego, ale jednocześnie nie obciążała nadmiernie spółek sektora ryzykiem opóźnień. Projekt Strategii nie precyzuje podziału ról ani mechanizmów finansowania tych przedsięwzięć. Istotne jest, by państwo zapewniło stabilne ramy prawne i finansowe: m.in. ustawę regulującą finansowanie dużej elektrowni jądrowej (model kontraktowy CfD lub inny), uproszczone procedury administracyjne (np. specustawę na wzór rozwiązań dla infrastruktury krytycznej) oraz rozwiązania kwestii gospodarki wypalonym paliwem i akceptacji społecznej dla lokalizacji. W projekcie Strategii warto doprecyzować harmonogram i warunki realizacji programu atomowego (w tym zapewnienie kadr, budowę lokalnego łańcucha dostaw), a także zabezpieczyć okres przejściowy do czasu pracy reaktorów – tak, by spółki energetyczne nie musiały utrzymywać nierentownych aktywów węglowych dłużej niż planują, ani inwestować ponad miarę w gaz, jeśli atom miałby się pojawić później.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowy zakres interwencji, jak i system wdrażania danego instrumentu zostanie doprecyzowany w innych dokumentach strategicznych. Te zagadnienia zostaną uregulowane w aktualizacji Programu polskiej energetyki jądrowej i przygotowywanej mapie drogowej dla SMR
133 5	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Dotyczy: „A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych” – ppkt (ii) „zwiększenie efektywności wykorzystania istniejących połączeń transgranicznych;” Uwaga ogólna Należy jednoznacznie określić rolę i znaczenie połączeń transgranicznych jako elementu bezpieczeństwa energetycznego, integracji rynków oraz stabilizacji cen energii. Brak wyraźnego odniesienia do ich rozbudowy (lub jej braku) może być interpretowany jako niedopatrzenie lub celowe pominięcie – w obu przypadkach wymaga to doprecyzowania i uzupełnienia.	Brzmienie tego punktu zostanie skorelowane z aktualizacją KPEIK.
133 6	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Dotyczy: „A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych” – od fragmentu: „Inwestycje w tym zakresie będą konieczne dla: zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i funkcjonowania systemu elektroenergetycznego (...)” Uwaga ogólna Inwestycje w energetyce mają charakter deflacyjny – przyczyniają się do zwiększenia dostępności energii, a tym samym obniżenia jej kosztów. Tymczasem polscy inwestorzy - z uwagi na pozostawanie Polski poza Strefą Euro - mają koszt kapitału nawet kilkukrotnie wyższy z uwagi na wyższy poziom stóp procentowych oraz głębokość krajowego rynku finansowego. Inwestycje w energetyce z uwagi na swój deflacyjny charakter powinny mieć dostęp do tańszego kapitału. Dobrym przykładem takiego działania jest np. program pożyczek na inwestycje w dystrybucji energii z KPO prowadzony przez BGK.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE. Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera informacji nt. finansowania poszczególnych przedsięwzięć.
133 7	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Ze względu na skalę wyzwań infrastrukturalnych, konieczne będzie zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, w szczególności w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym. Finansowanie powinno obejmować zarówno środki krajowe, jak i dedykowane instrumenty unijne. Podpunkt B. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną W celu realizacji rozwiązań typu smart grid niezbędne jest zainstalowanie liczników zdalnego odczytu. W tym celu konieczne będzie zapewnienie adekwatnego finansowania wymiany i instalacji tego typu liczników, a także wdrożenia platform usług elastyczności oraz cyfryzacji systemów zarządzania siecią, co pozwoli na ograniczenie kosztów fizycznej rozbudowy infrastruktury i zwiększenie efektywności bilansowania lokalnego.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE. Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera informacji nt. finansowania poszczególnych przedsięwzięć.

133 8	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Wprowadzone uzupełnienie uwzględnia potrzebę objęcia interwencją także tych obszarów, które – choć niekoniecznie ujęte w TPST – mogą być dotknięte skutkami transformacji energetycznej ze względu na obecność dużych jednostek wytwórczych, jak również jednostek wytwórczych energii elektrycznej. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Propozycja wpisuje się w zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne, niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej. Dodatkowo sugeruje się uspołnienie/doprecyzowanie nazewnictwa występującego w tekście, tj. zamiast Planu Sprawiedliwej Transformacji to Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji. Propozycja: Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Istotą interwencji będzie koordynacja kluczowych aspektów terytorialnych procesu transformacji energetycznej. Dotyczy to w szczególności dbałości o utrzymanie konkurencyjności gospodarczej terenów w transformacji, a także o zastępowalności źródeł energii i jej dostępności. W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu elektroenergetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. W ramach interwencji konieczne jest objęcie wsparciem nie tylko regionów, lecz także dużych jednostek wytwórczych energii elektrycznej opartych o węgiel, które obecnie pełnią rolę kluczowych pracodawców i filarów lokalnych gospodarek. Dotyczy to również obszarów, w których te jednostki funkcjonują, nie tylko objętych terytorialnymi planami sprawiedliwej transformacji (TPST), a które podlegają procesowi głębokiej transformacji technologicznej i organizacyjnej. Przekształcenia te będą wiązać się z koniecznością przebudowy modeli operacyjnych, dostosowania struktur zatrudnienia oraz wdrożenia nowych kompetencji. Wsparcie powinno obejmować nie tylko działania rozwojowe dla regionów, ale także bezpośrednie mechanizmy wspierające same przedsiębiorstwa — w tym środki na transformację organizacyjną, programy osłonowe dla pracowników, działania łagodzące skutki redukcji zatrudnienia oraz inwestycje w nowe obszary działalności. Sprawiedliwa transformacja musi uwzględniać zarówno interesy społeczności lokalnych, jak i potrzeby podmiotów, które przez dekady stanowiły fundament krajowego systemu energetycznego. Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”, umożliwiająca trwałą odbudowę potencjału gospodarczego w warunkach zmieniającej się struktury energetycznej kraju.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
133 9	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Uwaga ogólna: Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna, ponieważ ciepłownictwo, zwłaszcza systemowe, pozostaje istotnym elementem sektora energetycznego, a jego transformacja – w tym dekarbonizacja źródeł i rozwój kogeneracji – wymaga spójności z działaniami w obszarze energetyki. Również ciepłownictwo indywidualne, w szczególności elektryfikacja ogrzewania poprzez pompy ciepła, musi być powiązane z rozwojem systemu elektroenergetycznego i inwestycjami w sieci. Efektywność energetyczna w tym kontekście służy nie tylko ochronie środowiska, ale przede wszystkim optymalizacji zużycia energii pierwotnej, co wpisuje się w cele transformacji energetycznej.	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. W zakresie ogrzewania indywidualnego nadal ochrona środowiska i walka z niską emisją pozostają priorytetem z uwagi na nad bardzo wysoki udział nieefektywnych źródeł ciepła. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.
134 0	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	173	Propozycja modyfikacji fragmentu tekstu celem odnotowania, że transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych. W szczególności potrzebne są bezpośrednie dotacje, zmodyfikowane mechanizmy taryfowe oraz uproszczenia proceduralne, np. w zakresie zgód na wejście w teren.	Uwaga zostanie uwzględniona

			adaptacja do zmian klimatu		Propozycja: Kluczowe wyzwania Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej. Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudniają ograniczona dostępność środków i specyficzna struktura własnościowa. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikający m.in. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową. Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, w szczególności w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych.	
134 1	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Dotyczy: „1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków” Aspekt zaopatrzenia w ciepło i energię elektryczną jest jednym z kluczowych elementów dla zrównoważonego rozwoju miast - zarówno pod względem zasilania i ogrzewania, jakości powietrza, jak i transformacji obszarów przemysłowych, poelektrownianych. Istotny jest też wątek koordynacji miejskich inwestycji (np. harmonogramów modernizacji sieci ciepłowniczych i remontów ulic). Jest to kluczowe również dla przyspieszenia przebiegu procesów administracyjnych. SRP przewiduje udział jedynie jednostek samorządowych i administracji państwowej Rekomendujemy uwzględnienie spółek energetycznych i ciepłowniczych: • Wspólne opracowanie koncepcji zagospodarowania terenów. • Usprawnienie uzgodnień środowiskowych i planistycznych – miejscowe plany, decyzje środowiskowe, lokalizacja infrastruktury. • Konsultacje planów transformacji – dla lokalizacji poelektrownianych, terenów przemysłowych, obszarów zdegradowanych. • Dialog z lokalnym biznesem i mieszkańcami – budowanie akceptacji społecznej i lokalnego łańcucha dostaw. • Współpraca przy pozyskiwaniu finansowania – JST jako partner w aplikacjach do funduszy UE, EBI, BGK. • Koordynacja harmonogramów inwestycji, wsparcie w komunikacji lokalnej. W kontekście ciepłownictwa miejskiego Strategia Rozwoju Polski powinna stawiać na wsparcie w dążeniu do utrzymania efektywności energetycznej systemów ciepłowniczych, budowę sieci niskotemperaturowych IV i V generacji, redukcję strat sieciowych, ułatwienia dla technologii Power to Heat (ogromny potencjał w zakresie bilansowania nadwyżek produkcji z OZE w KSE) oraz złagodzenie kryteriów pozyskiwania zrównoważonej biomasy.	Planowanie energetyczne musi być skoordynowane z przedsiębiorstwami energetycznymi zarówno w dziedzinie dostaw ciepła jak i energii elektrycznej oraz gazu, celem optymalizacji zaangażowania zasobów w zależności od dostępnej infrastruktury o lokalnego potencjału. Doprecyzowanie nie jest konieczne. Przedstawione w drugim akapicie rozwiązania zawarto w działaniu pn. Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła.
134 2	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Transformacja ciepłownictwa systemowego w kierunku efektywnych i niskoemisyjnych rozwiązań wymaga nie tylko modernizacji źródeł i sieci, ale także zapewnienia stabilnych mechanizmów finansowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Wysokie nakłady inwestycyjne, konieczność dostosowania do nowych regulacji oraz potrzeba zachowania akceptowalnych kosztów dla odbiorców sprawiają, że wsparcie finansowe stanowi warunek skutecznej i sprawiedliwej transformacji sektora. Propozycja: 1.C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego Przedsiębiorstwa ciepłownicze uzyskają wsparcie dla inwestycji w wymianę i modernizację źródeł wytwarzania ciepła oraz rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych w celu osiągnięcia statusu efektywnego systemu ciepłowniczego. Zasadne jest również zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową, z uwzględnieniem specyfiki lokalnych systemów i potrzeb odbiorców. Opracowany zostanie mechanizm wspierania	Dostępność i przewidywalność wsparcia finansowego inwestycji w transformację klimatyczną jest kluczowa. Mechanizmy finansowania muszą być długofalowe i przewidywalne, neutralne pod względem technologii o i le zastosowane rozwiązania przyczyniają się do osiągnięcia celów transformacji klimatycznej. Istotnym jest osiągnięcie i utrzymanie statusu efektywnego systemu ciepłowniczego, ale również dotrzymanie celu udziału OZE w

					inwestycji w OZE w systemach ciepłowniczych. Wsparcie będzie ukierunkowane na elektryfikację ciepłownictwa, w tym przede wszystkim popularyzację wykorzystania wielkoskalowych pomp ciepła oraz kotłów elektrodowych zasilanych energią elektryczną z OZE – sprzężonych z odpowiednimi dla danego systemu magazynami ciepła, jak również wykorzystanie ciepła odpadowego wraz z transformacją cyfrową sieci ciepłowniczych. W okresie przejściowym wykorzystywane mogą być źródła ciepła oparte o gaz ziemny, a także rozwiązania hybrydowe.	ciepłownictwie, który gwarantuje niezależność i bezpieczeństwo dostaw. Model wsparcia musi być kompleksowy, zapewniający etapowanie inwestycji zgodnie z przyjętym planem i uwarunkowany celem transformacji. Pozwoli to rozłożyć inwestycje w czasie i mitygować ryzyka nieakceptowalnego wzrostu kosztów ciepła dla odbiorców.
134 3	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176-177	Dotyczy: „C. Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego” W okresie transformacji niezbędne jest podkreślenie konieczności zapewnienia odpowiedniego finansowania, wspierającego wysiłki przedsiębiorstw ciepłowniczych w dekarbonizację systemów ciepłowniczych, przez które należy rozumieć zarówno pomoc inwestycyjną – np. dedykowane programy NFOŚGW dla budowy magazynów ciepła czy wsparcie operacyjne dla rozwoju technologii P2H.	Dostępność i przewidywalność wsparcia finansowego inwestycji w transformację klimatyczną jest kluczowa. Mechanizmy finansowania muszą być długofalowe i przewidywalne, neutralne pod względem technologii o i le zastosowane rozwiązania przyczyniają się do osiągnięcia celów transformacji klimatycznej. Istotnym jest osiągnięcie i utrzymanie statusu efektywnego systemu ciepłowniczego, ale również dotrzymanie celu udziału OZE w ciepłownictwie, który gwarantuje niezależność i bezpieczeństwo dostaw. Model wsparcia musi być kompleksowy, zapewniający etapowanie inwestycji zgodnie z przyjętym planem i uwarunkowany celem transformacji. Pozwoli to rozłożyć inwestycje w czasie i mitygować ryzyka nieakceptowalnego wzrostu kosztów ciepła dla odbiorców.
134 4	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Propozycja uzupełnienia fragmentu tekstu ma na celu zauważenie, że dominujące w Polsce wysokotemperaturowe sieci ciepłownicze ograniczają możliwość efektywnego wykorzystania niskotemperaturowych źródeł ciepła. Modernizacja sieci jest zatem warunkiem technicznym i ekonomicznym dla rozwoju OZE w ciepłownictwie. Propozycja: 2.B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia, tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane OZE energią elektryczną z OZE. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które zapewnią umożliwią bilansowanie KSE krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji istniejących sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, ograniczającymi efektywność zastosowania technologii OZE i Power to Heat. Zasadne jest również rozważenie prowadzenia zmian w modelu taryfowania oraz uznanie ciepła wytwarzanego w kotłach elektrodowych jako ciepła z OZE, co pozwoli na spełnienie definicji efektywnego systemu ciepłowniczego.	Propozycja zostanie wykorzystana do korekty opisu działania.

134 5	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Dotyczy: „A. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa”. Zdanie: „W oczyszczalniach będą wdrażane rozwiązania technologiczne służące odzyskiwaniu wody, surowców, biogenów i wykorzystywaniu osadów na cele energetyczne.” Wskazane byłoby uzupełnienie ww. fragmentu o możliwość zastosowania pomp ciepła wykorzystujących ścieki jako dolne źródło ciepła, które stanowią ekologiczne rozwiązanie w dziedzinie odzyskiwania energii. Odzysk energii odpadowej umożliwia zmniejszenie strat ciepła, redukcję emisji CO2 oraz wykorzystanie dostępnych lokalnie zasobów.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
134 6	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Dotyczy: „A. Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez Przedsiębiorców” W przypadku tego punktu niezbędne jest również zasygnalizowanie zmiany otoczenia regulacyjnego, które będzie umożliwiało przedsiębiorcom rozwój działalności w segmencie GOZ i możliwość rozwoju prac badawczo-rozwojowych nad wykorzystaniem odpadów w charakterze surowców.	W działaniu tym dodano pkt (iv) w brzmieniu: opracowanie i wdrożenie zmian w otoczeniu regulacyjnym, obejmujących dostosowanie przepisów do nowych wymagań dotyczących produktów oraz identyfikację i usuwanie barier utrudniających ponowne wykorzystanie produktów i stosowanie surowców wtórnych, a także wspieranie opracowywania norm technicznych, procedur i rozwiązań ułatwiających wprowadzanie innowacji z zakresu GOZ na rynek.
134 7	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	2. Wzmocnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego A. Dосonowanie skuteczności służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo Bezpieczeństwo i cyberbezpieczeństwo stanowią kluczowy element funkcjonowania każdej organizacji – zarówno w kontekście ochrony danych i infrastruktury, jak i zapewnienia ciągłości działania. Wzmocnienie infrastruktury (szczególnie infrastruktury krytycznej), wdrażanie odpowiednich procedur, regularne szkolenia personelu są niezbędne, by skutecznie minimalizować ryzyko incydentów. Jednocześnie warto aktywnie korzystać z dostępnych programów i dotacji zewnętrznych, które wspierają rozwój oraz wdrażanie rozwiązań zwiększających poziom bezpieczeństwa. Pozwala to nie tylko na wzmocnienie tego obszaru, ale także na budowanie długofalowej odporności organizacji wobec dynamicznie rosnących zagrożeń cybernetycznych.	Uwaga uwzględniona.
134 8	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	25	Zapewnienie regulacji prawnych dla rozwoju OZE bez wątpienia jest konieczne, niemniej rozwój OZE powinien zostać dopasowany do sytuacji geopolitycznej Polski. Dodatkowo w przypadku systemu zdominowanego przez OZE, mogą pojawić się problemy z kompensacją mocy biernej w systemie, co w konsekwencji może prowadzić do wystąpienia awarii katastrofalnej typu blackout (zdarzenie takie miały miejsce w tym roku w Hiszpani i Portugalii). Zdarzenia losowe w KSE (których nie sposób przewidzieć) mogą, przy braku odpowiedniej rezerwy wirującej, przerodzić się w rozległy blackout. Przykładem mogą być tegoroczne awarie w Austrii i Czechach.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
134 9	Inne	Polska Grupa Energetyczna S.A.	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Dotyczy poz. 36 w tabeli. Nazwa wskaźnika: „Wskaźnik przeciętnego systemowego czasu trwania przerwy długiej i bardzo długiej w przeliczeniu na jednego odbiorcę (SAIDI)”. Wartość celu SAIDI jest zbyt ambitna. Dziś średnie SAIDI dla Polski wynosi ok. 208 minut (2023 rok) i tylko obszary miejskie osiągają wartości poniżej 100 minut. Zejście do 85 minut w 2030 nie jest możliwe. Strategia PGE zakłada osiągnięcie redukcji o 50% do 2035 roku kosztem ok. 75 mld PLN.	Przyjęcie propozycji może nastąpić po ewentualnych konsultacjach i uzgodnieniach w zakresie aktualizacji KPEiK (prace nadal trwają).
135 0	Samorząd	Rada Miejska w Słupsku	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Stanowisko Rady Miejskiej w Słupsku z dnia 29 października 2025 roku do Pani Minister Funduszy i Polityki Regionalnej Katarzyny Pełczyńskiej- Nałęcz w sprawie marginalizacji Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. W związku z prowadzonymi konsultacjami projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” — średniookresowego dokumentu strategicznego, który ma określić cele i kierunki rozwoju kraju w perspektywie najbliższej dekady — Rada Miejska w Słupsku stanowczo sprzeciwia się marginalizacji Słupska i regionu słupskiego w treści tego dokumentu. Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina — miasta o	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu — za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. Na Środkowym Pomorzu funkcjonują dwa miasta o zbliżonym potencjale gospodarczym: Słupsk (w województwie pomorskim) oraz Koszalin (w województwie zachodniopomorskim). Oba w 1999 roku utraciły status miast wojewódzkich, jednak do dziś pełnią ważne funkcje społeczne, gospodarcze i edukacyjne, a także pozostają siedzibami instytucji o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym. Budżet Słupska na 2025 r. wynosi: dochody – 994,7 mln zł, wydatki – 1 064 mln zł, natomiast budżet Koszalina: dochody – 1 057 mln zł, wydatki – 1 087 mln zł. Pomimo że Słupsk jest powierzchniowo mniejszy niemal o połowę i liczy o około 20 tysięcy mieszkańców mniej, to jego potencjał rozwojowy i pełnione funkcje wyższego rzędu są w pełni porównywalne z potencjałem Koszalina. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, Muzeum Pomorza Środkowego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż Słupsk pełni rolę lidera Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka utworzonego przez osiem samorządów. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”.	
135 1	Samorząd	Rada Miejska w Słupsku	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia–Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk–Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciwraкетowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. [2/2] W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu wojskowym i gospodarczym. Trasa ta umożliwi szybki transport sił sojuszników w razie konfliktu zbrojnego oraz odciąży istniejące szlaki komunikacyjne, w tym autostradę A1, a jej przebieg będzie powiązany z modernizowanym portem w Ustce. Port w Ustce jest obecnie rozbudowywany również z myślą o utworzeniu centralnego huba energetycznego dla morskich farm wiatrowych, pełniącego funkcję bazy operacyjno-serwisowej dla projektów offshore. Słupsk jest z nim doskonale skomunikowany zmodernizowaną drogą krajową, nr 21 przebudowaną kompleksowo w latach 2021–2024. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. pominęto również fakt, że Słupsk jest miastem szczególnie dotknięty procesami suburbanizacji, co w praktyce pozostawia na niezmiennym poziomie liczbę jego użytkowników (według badań z 2024 roku dziennie ok. 111 do 115 tys. osób), przy stale zmniejszającej się liczbie mieszkańców według danych GUS. Biorąc pod uwagę, że Miasto Słupsk pełni taka wiele funkcji o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, w stosunku do innych miast, którym przypisano wyższą rangę, Rada Miejska w Słupsku wnosi o zakwalifikowanie Miasta Słupska jako krajowej aglomeracji miejskiej w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
135 2	Samorząd	Urząd Gminy w Ryjewie	UWAGA OGÓLNA		W imieniu własnym oraz Rady Gminy Ryjewo pragnę zwrócić się z uprzejmą prośbą o uwzględnienie miasta Kwidzyna oraz gmin powiatu kwidzyńskiego w strukturze policentrycznej sieci miast oraz jednocześnie o włączenie właściwych obszarów powiatu kwidzyńskiego w delimitację obszarów strategicznej interwencji (OSI), zapisanych w Załączniku 3 („Delimitacja OSI”) oraz Załączniku 4 („Opis policentrycznej sieci miast”) do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Naszym zdaniem, poniższe argumenty uzasadniają włączenie: 1. Funkcja i znaczenie regionalne – Miasto Kwidzyn, znajduje się na styku trzech podregionów NUTS3 (starogardzki, grudziądzki i elbląski) oraz trzech województw (pomorskie, kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie), co powoduje, że pełni funkcję „węzła” terytorialnego. Jako ośrodek miejskiej infrastruktury, administracji, usług i powiązań gospodarczych w powiecie kwidzyńskim, spełnia rolę lokalnego centrum ukierunkowanego na rozwój terytorialny. Włączenie go do sieci miast policentrycznych przyczyni się do realizacji celu horyzontalnego Strategii, którym jest zrównoważony rozwój terytorialny i rozwój i rozwój „wokół wielu małych i średnich miast” a nie jedynie	Uwaga uwzględniona

					największych aglomeracji. 2. Spójność terytorialna i przeciwdziałanie marginalizacji – Sieć policentryczna i OSI mają na celu wyrównywanie szans rozwojowych miast i obszarów mniej uprzywilejowanych. Ujęcie powiatu kwidzińskiego w OSI umożliwi skoncentrowaną interwencję państwa, wspierając infrastrukturę, usługi, mobilność, przedsiębiorczość i rewitalizację. 3. Zbieżność z zapisami dokumentu Strategii – Projekt Strategii wskazuje, iż jednym z priorytetów jest rozwój wieloośrodkowy i wzmocnienie mniejszych i średnich miast – co dokładnie wpisuje się w sytuację Kwidzyna i jego zaplecza terytorialnego. 4. Potencjał lokalny do realizacji interwencji – Miasto Kwidzyn i gminy powiatu mają gotowe potrzeby i przygotowane kierunki działań (np. modernizacja infrastruktury transportowej - korytarz transportowy nad Wisłą, obwodnica Kwidzyna, rewitalizacja przestrzeni miejskiej, wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw, poprawa dostępności usług publicznych a także tereny inwestycyjne), które mogą zostać skorelowane z mechanizmami wsparcia w ramach OSI i polityki miejskiej kraju. Na tej podstawie zwracamy się z prośbą o: • Włączenie Miasta Kwidzyna do Załącznika 4 („Opis policentrycznej sieci miast”) jako jednego z miast sieci policentrycznej. • Objęcie odpowiednich obszarów powiatu kwidzińskiego (miasto Kwidzyn + gminy powiatu) w Załączniku 3 („Delimitacja OSI”) z uwzględnieniem objętych obszarów oraz określeniem ich jako OSI, co umożliwi dostęp do priorytetowych instrumentów wsparcia w ramach Strategii. W razie potrzeby pozostajemy do dyspozycji w celu przekazania dodatkowych danych, analizy potencjału rozwojowego, mapowania funkcji miasta w regionie czy konsultacji dokumentów lokalnych.	
135 3	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dotychczasowa treść: „regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych oraz Włocławek” Proponowana treść: „regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych, Grudziądz oraz Włocławek” W związku z faktycznym funkcjonowaniem regionalnej, grudziądzkiej aglomeracji miejskiej należy wprowadzić zaproponowane zmiany i odpowiednio skorygować listę ośrodków subregionalnych.	Grudziądz został zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnych
135 4	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń drogowych w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe) Dotychczasowa treść „ Gdańsk – Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Proponowana treść: „Gdańsk – Grudziądz - Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Na wysokości Grudziądza, gdzie przebiega już autostrada A1 będzie duży węzeł komunikacyjny, w związku z budową drogi ekspresowej S5.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych, takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

						Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
135 5	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń kolejowych dużych prędkości (200-350 km/h). Dotychczasowa treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK północ)” Proponowana treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny - Grudziądz – Gdańsk (CMK północ)” Proponowany opis jest zgodny z treścią mapy umieszczonej na stronie 261, która podkreśla rolę Grudziądza, jako dużego węzła komunikacyjnego.	Rekomendowane jest pozostawienie sformułowania bez zmian. Przebiegi poszczególnych linii zostaną określone w ramach analiz Zintegrowanej Sieci Kolejowej (ZSK). Jest to projekt realizowany przez Spółkę Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Zgodnie z opublikowanym 9 stycznia 2025 r. „Programem inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032” (M.P. poz. 29), w perspektywie Programu priorytetem Spółki CPK są działania przygotowawcze oraz realizacja robót budowlanych na linii „Y” Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań. Kolejną istotną inwestycją jest połączenie Katowic z czeską Ostrawą, dla którego prowadzone są zaawansowane prace przygotowawcze objęte współfinansowaniem z funduszy UE. Przedmiotem analiz w ramach ZSK są m.in. pozostałe odcinki dotychczas planowanych do budowy linii kolejowych. Na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano, jednak ich zakresy mogą być modyfikowane w ramach kompleksowej analizy rozwoju sieci kolejowej prowadzonej w tym projekcie. Jej celem jest określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu

						Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
135 6	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259	W ramach pasma równoleżnikowo-centralnego dodanie elektrowni w Grudziądzu. Obecnie budowany jest pierwszy blok elektrowni gazowo- parowej w Grudziądzu, a docelowo (do 2029r.) pracować będą dwa bloki o mocy przekraczającej 1 GW.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
135 7	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Rozszerzenie roli PFR. Dotychczasowa treść: „Polski Fundusz Rozwoju (PFR): PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy kraju. PFR realizuje zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Proponowana treść: „Polski Fundusz Rozwoju (PFR): PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w szczególności w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy i społeczny kraju. PFR realizuje w szczególności zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, podmiotów prowadzących działalność leczniczą, wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	Zakres zadań PFR określa ustawa dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju.
135 8	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Rozszerzenie roli BGK. Dotychczasowa treść: „Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK): BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa oraz przedsiębiorczości. Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.” Proponowana treść: „Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK): BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa, przedsiębiorczości oraz podmiotów prowadzących działalność leczniczą. Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.” Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	Zakres zadań BGK określa ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego.
135 9	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Brak ujęcia gminy Dragacz w obszarze funkcjonalnym Grudziądza. MOF Grudziądza położony jest w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego. Terytorialnie obejmują miasto Grudziądz oraz gminy wiejskie - Grudziądz i Rogóźno z powiatu grudziądzkiego oraz Dragacz z powiatu świeckiego.	Delimitacja oparta na Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 21 grudnia 2020 r. (uchwała nr XXVIII/399/20)
136 0	Samorząd	Gmina Miasto Grudziądz	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Dotychczasowa treść: „Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych z sąsiednim województwem warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską.” Proponowana treść: Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych oraz regionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych,	Wnioskowany dopisek nie wpisuje się w kontekst załącznika - nie wskazuje zakresu wsparcia w ramach OSI policentrycznej sieci miast.

					oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych i kolejowych z sąsiednimi województwami: warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem oraz pomorskim i metropolią pomorską. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską. Regionalny charakter miasta Grudziądza i skala regionalnych oddziaływań jest bardzo znacząca na kilku istotnych płaszczyznach, m.in.: krajowego węzła komunikacyjnego, regionalnego ośrodka gospodarczego, regionalnego ośrodka wyspecjalizowanych usług medycznych, regionalnego ośrodka kształcenia ponadpodstawowego oraz regionalnego ośrodka kultury i sportu.	
136 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	SYNTEZA	11	W Celu bezpieczeństwa - proponuje się uwzględnienie nie tylko bezpieczeństwa żywnościowego, ale także bezpieczeństwa żywności (zapewnienie bezpiecznej żywności w rozumieniu bezpieczeństwa mikrobiologicznego i chemicznego). Ponadto, w ramach celu bezpieczeństwa należy jasno podkreślić konieczność dostosowania systemu ochrony zdrowia do potencjalnych zagrożeń.	Kwestie dotyczące dostosowań systemu ochrony zdrowia są ujęte w priorytecie 1.5.
136 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Istotnym problemem w Polsce są także nierówności w zdrowiu. W części diagnostycznej wskazano kwestię nierówności w zdrowiu skupiając się głównie na wykształceniu i wieku osoby. Należy podkreślić, że zgodnie z definicją nierówności w zdrowiu (ang. Health inequalities) to niesprawiedliwe i możliwe do uniknięcia różnice w stanie zdrowia (mierzone poprzez m.in. zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami) pomiędzy różnymi grupami społecznymi w populacji oraz pomiędzy różnymi populacjami. Różnice w stanie zdrowia w populacji (zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami), które wynikają z czynników środowiskowych, społecznych, ekonomicznych oraz z polityki publicznej. Trwałe, systematyczne różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społecznych powstające na podłożu czynników społecznych i ekonomicznych. Nierówności w zdrowiu są ściśle związane z nierównościami społecznymi, w tym dochodowymi. Powstają w wyniku presji warunków, w których ludzie dorastają, żyją, pracują i starzeją się. W literaturze przedmiotu wyróżnia się również pojęcie: niesprawiedliwości w zdrowiu (ang. Health inequity) – systematyczne (zachodzące stale od dłuższego czasu) różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społeczno-ekonomicznych, które można mierzyć za pomocą zmiennych, takich jak: dochód, wykształcenie, zatrudnienie. Wynikają one z czynników społecznych i ekonomicznych, asymetrii siły/władzy, nierównego dostępu do usług oraz dóbr, a więc są niesprawiedliwe. Zarazem są to różnice, których można by uniknąć. W ramach diagnozy należy odnieść się do nierówności w zdrowiu w szerszym kontekście niż tylko do wykształcenia i wieku.	W części diagnostycznej dokumentu zawarto zdanie: "Głównymi czynnikami różnicującymi zdrowie w Polsce są poziom dochodów, pozycja zawodowa, wykształcenie i miejsce zamieszkania". Nierówności w zdrowiu nie zostały zatem sprowadzone tylko do kontekstu wykształcenia i wieku.
136 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	35-36	1) Zmiana struktury wieku populacji Jako zagrożenie związane ze zmianą struktury wieku populacji wskazano potencjalne zagrożenie w wymiarze ekonomicznym - rosnące obciążenie systemów zabezpieczenia społecznego i zdrowotnego oraz możliwe pogłębianie się nierówności międzypokoleniowych. O ile powyższe jest jak najbardziej prawdziwą konsekwencją, o tyle późniejsze stwierdzenie, że zwiększająca się liczba emerytów wiąże się z rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia i opiekę zdrowotną, co może prowadzić do konieczności przesunięcia zasobów w ramach systemu finansów publicznych, jest wskazaniem bardzo ogólnym. Wskazuje, na założenie, że system opieki społecznej i zdrowotnej będzie wymagał tylko zwiększenia nakładów a brak jest założenia, że oba systemy muszą zostać zreformowane i dostosowane do nowej struktury populacji.	Część diagnostyczna ma charakter ogólny, bardziej szczegółowo kluczowe wyzwania są opisane w części wdrożeniowej (usługi społeczne w priorytecie 2.7, a usługi zdrowotne w priorytecie 1.5).
136 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		W części diagnostycznej brak jest poza bardzo ogólnymi nierównościami w zdrowiu odniesienia się do kwestii zdrowia i sytuacji zdrowotnej Polaków.	Postulowane treści są zawarte w części "Kluczowe wyzwania" w priorytecie 1.5 "Dobre zdrowie i aktywne starzenie się".
136 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-88	Współczesna koncepcja zdrowia publicznego podkreśla, że to, jak długo i w jakiej kondycji żyjemy, w większym stopniu zależy od warunków społecznych niż od samej medycyny klinicznej. W tym kontekście Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna w większym stopniu podkreślać oddziaływanie kluczowych polityk – transportowej, mieszkaniowej, edukacyjnej, energetycznej, rolno-spożywczej czy środowiskowej – na stan zdrowia populacji, nierówności zdrowotne oraz zdrowie psychiczne i środowiskowe. Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest gwałtowny wzrost dynamiki ewolucji determinant zdrowia. W ww. raporcie wskazano, że zmiany następujące przez stulecia, w ostatnich wiekach przez dziesięciolecia, teraz widoczne są w okresach kilkuletnich: • nie notujemy poprawy, a wielu przypadkach pogarszanie się sytuacji w zakresie determinant związanych ze stylem życia: rośnie, a przynajmniej istotnie nie spada, poziom użycia różnego rodzaju używek i substancji	W porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia planowane jest uzupełnienie priorytetu o kwestie zmniejszania nierówności w zdrowiu. Pozostałe postulaty zawierają się już w zaproponowanych w Strategii działaniach.

					psychoaktywnych, w tym alkoholu, wyrobów tytoniowych i ich zamienników; • powszechnie notuje się negatywny wpływ tak zwanych komercyjnych determinant zdrowia, dotyczących, między innymi, rosnącego i nadmiernego spożycia żywności wysoko i ultrawysoko przetworzonej, która, przy silnej promocji tej kategorii produktów, sprzyja narastaniu epidemii otyłości i nadwagi; • mimo wielu podejmowanych działań nadal istnieją wyraźne nierówności w zdrowiu wynikające z wielu czynników, w tym także z nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej. W opisanych w Strategii wyzwaniach odniesiono się do części determinantów zdrowia. Proponujemy szersze wskazanie informacji o determinantach zdrowia.	
136 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest pogarszający się poziom samooceny stanu zdrowia Polaków. „Wyniki badania przeprowadzonego w 2025 r. wskazują na obniżenie poziomu przeciętnej samooceny stanu zdrowia kobiet i mężczyzn ludności Polski w wieku powyżej 20 lat, w porównaniu do 2018 r. Obecnie 19% mężczyzn i 14 % kobiet ocenia swój stan jako „bardzo dobry”, podczas gdy 6 lat wcześniej było to odpowiednio 38,2% i 28,5%. Pogorszenie się wielkości tego ważnego wskaźnika może wskazywać na wzrost dynamiki obciążenia systemu ochrony zdrowia w przyszłości, ponad obserwowane trendy.” Powyższe wyniki wskazują na bardzo istotne wyzwanie dla sektora ochrony zdrowia. Kwestia samooceny zdrowia Polaków powinna być również ujęta jako wyzwanie dla tego Priorytetu.	Propozycja wskaźnika jest zbyt szczegółowa - do ew. uwzględnienia w dokumentach sektorowych (podobny wskaźnik jest np. uwzględniony w dokumencie aktualnie obowiązującym tj. Zdrowa Przyszłość. Ramy Strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 roku"). Założeniem Strategii było, aby wskazać tylko kilka najbardziej reprezentatywnych wskaźników.
136 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	W punkcie 1. A. „Promowanie prawidłowego sposobu odżywiania” - proponuje się dopisać otyłość jako jedną z chorób cywilizacyjnych. Ponadto w działaniach związanych z upowszechnianiem wiedzy na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej oraz prawidłowego odżywiania proponuje się dopisanie sektora ochrony zdrowia (lekarzy, dietetyków, pielęgniarek itp.) oraz środowiska naukowego, jako podmiotów istotnych dla zapewnienia wiarygodnych źródeł wiedzy i podstaw naukowych podejmowanych działań aplikacyjnych.	Zgłaszane postulaty są uwzględnione w aktualnym tekście strategii. W opisie kluczowych wyzwań wskazuje się: "Strategia zwraca uwagę na następujące elementy: nawyki żywieniowe: współczesny styl życia i łatwy dostęp do wysokoprzetworzonej żywności sprawiają, że trudno utrzymać zdrową dietę – niewłaściwe nawyki prowadzą do otyłości, która znacząco zwiększa ryzyko wielu chorób (...)" W kierunku działań 1A wskazuje się "W przypadku dzieci kluczowe jest budowanie właściwych nawyków żywieniowych od najmłodszych lat. Działania będą wspierane i realizowane przez kampanie informacyjne wykorzystujące narzędzia sztucznej inteligencji oraz nowe technologie, wielokierunkową edukację społeczeństwa, w tym m.in. warsztaty, promowanie wiarygodnych źródeł informacji żywieniowej w Internecie (zweryfikowane strony internetowe i portale). Nawiązana zostanie także współpraca z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego w celu koordynacji działań prewencyjnych i edukacyjnych, co zapewni spójność przekazu oraz wzmocni lokalne

						inicjatywy wspierające zdrowie publiczne".
1368	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	W pkt. 4. dotyczącym działań związanych z aktywnym starzeniem się - proponuje się dopisać punkt „Promowanie prawidłowego odżywiania seniorów”, uwzględniający m.in. działania edukacyjne skierowane do tej grupy, a także dostęp do specjalistów (lekarzy, dietetyków).	Postulowane działania mogą być podejmowane na podstawie aktualnych zapisów Strategii. (kierunek działań 1. Promowanie zdrowego stylu życia).
1369	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia powinien znaleźć się punkt dotyczący nowego modelu profilaktyki. Nowy model profilaktyki Aktualnie w Polsce istnieje znaczna fragmentacja zadań obejmujących profilaktykę chorób zakaźnych i niezakaźnych, oraz przypisanych odpowiedzialności. Obecnie działania realizowane są w ramach różnych przepisów prawa, m.in. w oparciu o ustawę o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawę o zdrowiu publicznym, ustawę o służbie medycyny pracy, ustawę o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Działania z obszaru profilaktyki chorób realizowane są przez szeroką grupę interesariuszy przechodząc przez wszystkie elementy systemu ochrony zdrowia, władz centralnych, jednostek samorządu terytorialnego, agencji rządowych, jednostek kontroli i nadzoru. Dodatkowo realizacja działań finansowana jest z różnych źródeł, które mogą się krzyżować, co wpływa jeszcze bardziej na rozdrobnienie systemu. Działania z zakresu profilaktyki chorób są rozproszone, realizowane są w różnym czasie, istnieje do nich nierównomierny dostęp wynikający m.in. z poziomu wiedzy, różnic społeczno-ekonomicznych czy białych plam, gdzie mimo dostępności świadczenia w ramach świadczeń gwarantowanych, nie ma faktycznych realizatorów tych działań. Istnieje ciągła potrzeba rozwijania systemu e-zdrowia, przykładem tego jest pilotaż centralnej e-rejestracji powiązanej z kontem IKP w celu polepszenia dostępności do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń w ramach programów profilaktycznych (program przesiewowy raka szyjki macicy, raka piersi i ChuK). Celem dalszych działań powinno być rozszerzenie funkcjonalności istniejących narzędzi z zakresu e-usług ochrony zdrowia (Internetowe Konto Pacjenta) o dodatkowe moduły pozwalające na gromadzenie wiedzy, przekazywanie informacji, komunikację, rejestrację zdarzeń, czy wreszcie zarządzanie swoimi działaniami z zakresu profilaktyki w czasie rzeczywistym w oparciu o algorytmy tworzące indywidualną ścieżkę pacjenta na podstawie zidentyfikowanych, spersonalizowanych ryzyk. Dodatkowo w ramach nowego modelu należy zwrócić uwagę na: • realizację idei zdrowia publicznego poprzez działania mające na celu aktywizację społeczeństwa i proaktywny udział w inicjatywach wspierających zdrowie (w tym tych, z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej) • planowanie, wdrożenie i ewaluowanie programów zdrowotnych i edukacyjnych, zmierzających do budowania i umacniania odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych • budowanie zaangażowania społeczeństwa w sprawy swojego zdrowia (szczególnie na poziomach lokalnych, z uwagi na różnice w regionalnych determinantach), wyrażonego m.in. korzystaniem z narzędzi profilaktycznych, udostępnianych w ramach publicznego systemu opieki zdrowotnej (m.in. nieodpłatnych, nieobowiązkowych szczepień ochronnych, badań przesiewowych, działań podejmowanych lokalnie w ramach programów realizowanych przez JST) • działania edukacyjne, zmierzające do budowania kompetencji zdrowotnych w celu m.in. umiejętnego wyszukiwania informacji o dostępnych działaniach profilaktycznych. Powyższe będzie powiązane z działaniami 1. Promowanie zdrowego stylu życia. 2. Profilaktyka chorób i promocja zdrowia.	Aktualne zapisy Strategii częściowo konsumują zgłaszane postulaty. Strategia jest dokumentem strategicznym o charakterze ogólnym - szczegółowe rozwiązania mogą zostać uwzględnione w strategicznym dokumencie sektorowym.
1370	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, proponujemy szersze opisanie zadań realizowanych przez POZ. POZ jest kluczowym elementem organizacji systemu ochrony zdrowia w realizacji szeroko pojętych zadań z zakresu zdrowia publicznego. Zadania te wykraczają poza wąsko pojętą profilaktykę chorób w postaci szczepień i programów przesiewowych. POZ, zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, powinna działać na rzecz długoterminowej poprawy stanu zdrowia populacji objętej opieką. W szczególności dotyczy to aktywności w obszarze behawioralnych determinant zdrowia tej populacji: m.in. diety, popularyzacji aktywności fizycznej, przeciwdziałaniu stosowania używek i substancji psychostymulujących. Najlepszym przykładem potencjalnego, efektywnego działania POZ w zakresie determinant zdrowia jest zwalczanie i zapobieganie otyłości oraz nadwagi.	Strategia wyznacza działania kierunkowe, które będą rozwijane w dokumentach wykonawczych przygotowywanych przez resorty właściwe.

137 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 7. „Wsparcie rozwoju kadr ochrony zdrowia” - proponuje się wskazanie na potrzebę właściwego kształcenia dietetyków, w tym ustawowego uregulowania zawodu dietetyka.	Działanie odnosi się do kadr medycznych w ogóle, bez wskazywania konkretnych specjalizacji.
137 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	W punkcie 1. C. „Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących branżach” - proponuje się również dodanie zapisu o roli instytutów badawczych już istniejących, uwzględniającego zapewnienie ich stabilnego finansowania oraz możliwości realizacji badań naukowych oraz wsparcia merytorycznego dla instytucji zarządzających (np. instytucje rządowe) w działaniach niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa i rozwoju kraju, w tym na rzecz zdrowia publicznego.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
137 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220-221	W „Kluczowe wyzwania” w akapicie (str. 220) dotyczącym Kluczowego znaczenia zapewnienia dostępności, w tym ekonomicznej, żywności w Polsce - proponuje się uzupełnienie treści o zapis dotyczący zapewnienia bezpieczeństwa żywności oraz jej jakości, w tym wysokiej wartości odżywczej.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji zapisów.
137 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	W punkcie 1.F. „Wsparcie innowacji i projektów pilotażowych w sektorze rolno-spożywczym” przy zapisie dotyczącym tworzenia nowych produktów żywnościowych - proponuje się uwzględnienie reformulacji składu produktów żywnościowych w celu poprawy ich jakości, w tym wartości odżywczej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
137 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W punkcie 3.A. „Zapewnienie wysokiej jakości żywności” – proponuje się dodanie zapisu dotyczącego potrzeby produkcji żywności o wysokiej wartości odżywczej, w tym reformulacji składu produktów żywnościowych. Reformulacja składu (w tym zmniejszenie zawartości soli, cukru, izomerów trans kwasów tłuszczowych) w istotnym stopniu może wpływać na poprawę żywienia, a przez to na zdrowie populacji zmniejszając ryzyko chorób takich jak m.in. otyłość, cukrzyca typu 2, choroby układu krążenia, niektóre nowotwory.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
137 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	226	W punkcie 3.B. „Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych” - proponuje się uwzględnienie wdrażania wzorców konsumpcji zgodnych z zasadami racjonalnego żywienia, pomocnych w zapobieganiu chorobom dietozależnym.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
137 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	227	Wśród celów do osiągnięcia w tym priorytecie proponuje się uwzględnienie wskaźników, które będą dotyczyły bezpieczeństwa żywności. Obok wskaźnika odnoszącego się do kontroli prowadzonej przez Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych (IJHARS) proponuje się dodanie wskaźników odnoszących się do wyników kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Sanitarną.	Lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, nie każdy kierunek interwencji został owskaźnikowany, tak by nie rozbudowywać nadmiernie wskaźników do monitorowania.

137 8	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	od 7 do 8	W ramach działań zaplanowanych na lata 2026-2029 nie znalazły się żadne działania dotyczące profilaktyki i zdrowia publicznego. Zgodnie z danymi, za największą utratę potencjalnych lat życia (PYLL75), umieralność przedwczesną, są w przypadku mężczyzn, w takim samym stopniu odpowiedzialne choroby układu krążenia (ChUK), jak i nowotwory złośliwe (po ok. 21%), natomiast w przypadku kobiet zdecydowanie dominują nowotwory złośliwe (ok. 38%). Choroby układu krążenia w 2023 r. były odpowiedzialne za 36,9% zgonów ogółu ludności Polski. Planowane działania w zakresie opieki koordynowanej w onkologii i kardiologii są niezbędne, jednakże nie działając jednocześnie w zakresie profilaktyki i zdrowia publicznego nie rozwiązywane są przyczyny zachorowalności. Proponujemy podział zadania 6 Rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym na dwa: pierwszy element skupiający się na opiece koordynowanej w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym oraz drugi element to rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz działania w zakresie zdrowia publicznego i profilaktyki. W ramach działań w POZ powinny się również znaleźć działania związane z objęciem opieką koordynowaną w POZ pacjentów z otyłością oraz osoby z nadwagą, u których ryzyko progresji do otyłości jest większe niż w przypadku osób z prawidłową masą ciała.	Plan działań zawiera wybrane, kluczowe przedsięwzięcia dla osiągnięcia celów strategii, a nie wszystkie opisane w projekcie Strategii.
137 9	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	W punkcie 30. „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy” w działaniu dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju i jakości żywności proponuje się dodanie zapisu „... i bezpieczeństwa żywności”.	W pkt 30 planu działań wskazuje się konkretne działania na odpowiednie lata (kamienie milowe), nie ma w nim obecnie zaproponowanych konkretnych działań w zakresie bezpieczeństwa żywności pochodzenia zwierzęcego. Ponadto, Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
138 0	Samorząd	Rada Miasta Ostrołki	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Stanowisko Rady Miasta Ostrołki w sprawie zakresu delimitacji obszarów strategicznej interwencji w projekcie średniookresowej strategii rozwoju kraju – „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” Mając na uwadze znaczenie średniookresowej strategii rozwoju kraju dla określenia priorytetów rozwoju na najbliższą dekadę projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, Rada Miasta Ostrołki postuluje następujące zmiany: 1. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji transformacji energetycznej o miasto Ostrołkę, na terenie którego funkcjonują zakłady przemysłowe o znaczeniu energetycznym. W procesie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej rola państwa jest szczególna. Kluczowe jest nie tylko utrzymanie sektora energetycznego, ale też niwelowanie społeczno-gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest zatem udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. W mieście Ostrołka funkcjonuje elektrownia węglowa. Mając na uwadze system energetyczny tworzący spójną całość, wykluczenie z OSI transformacji energetycznej miast takich jak Ostrołka, może skutkować znacznym osłabieniem efektywności działań, podejmowanych na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominiecie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI, przeczy dążeniu do spójności terytorialnej oraz oznacza bezwzględne osłabienie pozycji miast średnich, takich jak Ostrołka, które samodzielnie nie będzie w stanie sprostać skali wyzwań, z którymi przyjdzie im się mierzyć. Mając w pamięci trudne doświadczenia transformacji gospodarczej lat 90, należy dołożyć wszelkich starań, by zapobiec podobnym kryzysom, szczególnie w obecnej, trudnej sytuacji geopolitycznej. Zaangażowanie strony rządowej w proces sprawiedliwej transformacji energetycznej w powiecie Ostrołka jest konieczne. 2. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji odporności i rozwoju obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy UE co najmniej o jednostki NUTS 3 – podregion ostrołęcki. Ujęcie wskazanego powyżej podregionu w OSI odporności i rozwoju obszarów przygranicznych przy zewnętrznej	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań. Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					granicy UE znajduje uzasadnienie w jego położeniu we wschodniej części kraju, w niewielkiej odległości od granicy, oraz faktem usytuowania na jego obszarze obiektów strategicznych, o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa. Proponowane ograniczenie interwencji na Mazowszu wyłącznie do powiatu łosickiego jest niewystarczające i nieodzwierciedlające rzeczywistych potrzeb oraz uwarunkowań funkcjonalnych podregionów. Celem nadrzędnym powinno być stymulowanie zrównoważonego rozwoju całych podregionów i budowanie ich odporności zarówno w obliczu zagrożeń zewnętrznych, jak i wyzwań społeczno-gospodarczych, z którymi się mierzą. Polityka rozwoju województwa mazowieckiego ukierunkowana na niwelowanie barier rozwojowych, wskazuje ww. podregion w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ „Innowacyjne Mazowsze” jako obszar OSI problemowy wymagający szczególnego wsparcia interwencyjnego ze strony państwa. Istotne jest więc zatem zintegrowanie polityki krajowej i regionalnej we wskazanym zakresie	
138 1	Samorząd	Rada Miasta Ostrołęki	UWAGA OGÓLNA		[2/2] 3. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – wsparcie dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Miasto Ostrołęka, jako ośrodek subregionalny o istotnym potencjale przemysłowym, gospodarczym i administracyjnym, od wielu lat boryka się z ograniczonym dostępem komunikacyjnym do głównych ośrodków miejskich, w szczególności Warszawy, Białegostoku i Olsztyna. Brak powiązań z siecią dróg ekspresowych i autostrad hamuje rozwój gospodarczy regionu, utrudnia transport towarów i mobilność pracowników oraz zmniejsza atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną obszaru. W projekcie Strategii podkreśla się znaczenie równomiernego rozwoju terytorialnego kraju, zrównoważonego wzrostu gospodarczego oraz poprawy dostępności transportowej. W ocenie miasta Ostrołęki, pełne osiągnięcie tych celów wymaga zapewnienia spójności komunikacyjnej również dla miast średniej wielkości, które obecnie pozostają poza głównymi korytarzami transportowymi. Dlatego też tak ważne jest ujęcie w planach inwestycyjnych działania na rzecz włączenia Ostrołęki oraz innych ośrodków subregionalnych do krajowej sieci dróg ekspresowych i autostrad. Priorytetowe traktowanie inwestycji drogowych w regionach o ograniczonej dostępności komunikacyjnej i zapewnienie odpowiedniego ich finansowania spowoduje zmniejszenie dysproporcji pomiędzy dużymi metropoliami, a mniejszymi miastami. Budowa lub rozbudowa sieci dróg przyczyni się do zwiększenia dostępności transportowej, rozwoju przemysłu i usług, poprawy warunków dla eksportu i importu, a w konsekwencji – do wzrostu krajowego produktu brutto (PKB) i wzmocnienia spójności terytorialnej Polski.	Uwaga o charakterze komentarza
138 2	Samorząd	Starostwo Powiatowe w Końskich	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Odnosząc się do trwających konsultacji społecznych Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. zwracam się z uprzejmą prośbą o dokonanie zmiany, poprzez dodanie miasta Końskie w województwie świętokrzyskim do miast objętych dedykowanym funduszem inwestycyjnym, przewidzianym w Strategii. Miasto Końskie, będące ośrodkiem administracyjno-gospodarczym na północy województwa świętokrzyskiego ma ogromny potencjał społeczny, gospodarczy i turystyczny i z pewnością zasługuje na uwzględnienie go w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Dokument, jakim jest ww. Strategia definiuje trzy zasadnicze wyzwania dla Polski i związane z tym cele: łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich; tworzenie warunków dla konkurencyjności i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu oraz wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa. Celem horyzontalnym zaś jest zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej. Jak wiadomo model rozwoju policentrycznego kraju powinien stawiać na równomierne wzmocnianie wielu ośrodków (małych i średnich miast). Co za tym idzie Końskie może stworzyć szansę dla okolicznych powiatów, obok dwóch największych miast tj. Kielc i Ostrowca, a nieumieszczenie go oznacza głęboką marginalizację i pozbawienie szans na rozwój. Końskie idealnie wpisuje się w ww. cele strategiczne i posiada wystarczające zaplecze gospodarczo-społeczne, by stać się ośrodkiem, którego rozwój przyczyni się do rozwoju otaczających go regionów. Miasto posiada bowiem bardzo dobre warunki do prowadzenia działalności gospodarczej i znaczny zasób uzbrojonych terenów inwestycyjnych - SSE Starachowice. Mamy silną pozycję przemysłową, zwłaszcza w sektorach związanych z obróbką drewna, w przemyśle metalowo-odlewniczym oraz branży ceramicznej. Działa tu prężnie dużo mikro i małych przedsiębiorstw, w tym kilka dużych fabryk ceramiki. To wszystko z poszanowaniem dla środowiska i klimatu, bo ww. firmy spełniają wszystkie niezbędne wymogi w zakresie ochrony środowiska. Jak wiadomo, konkurencyjna gospodarka to gospodarka zdolna sprzedawać na globalnym rynku, coraz bardziej zaawansowane technologicznie dobra i usługi. W powiecie koneckim funkcjonuje wiele firm spełniających te wymogi, których produkty wędrują na cały świat.	Nie planuje się włączenia Końskich do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
138 3	Samorząd	Starostwo Powiatowe w Końskich	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Kolejnym punktem, na który chciałbym zwrócić uwagę jest dostępność komunikacyjna miejscowości, która stale się polepsza. Do Końskich prowadzą dogodne drogi dojazdowe z Kielc, Warszawy, Łodzi czy Krakowa. Miasto posiada także bezpośrednie połączenia kolejowe (linia nr 25) z Łodzią Fabryczną, Łodzią Kaliską, Tomaszowem Mazowieckim, Opoczmem i Skarżyskiem-Kamienną. Pasażerów obsługują	Nie planuje się włączenia Końskich do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz

					pociągi PolRegio oraz Łódzka Kolej Aglomeracyjna. Strategiczne, bo centralne położenie Końskich, bliskość wielkich miast oraz bogata historia, związana ze Staropolskim Okręgiem Przemysłowym, a także unikatowe dziedzictwo kulturowe m.in. zabytki architektury poprzemysłowej, wysoki poziom edukacji i dostępności do bazy edukacyjno-sportowej są także kluczowymi atutami. W mieście nastąpił znaczny wzrost różnorodnych form kształcenia i rozwoju osobistego dla wszystkich grup wiekowych, a infrastruktura edukacyjna stoi na wysokim poziomie. Mimo to, powiat z roku na rok się wyludnia, dlatego niezbędne jest wsparcie rządowe w tym zakresie. Zaledwie 8 km od miasta, znajduje się też zbiornik – Sielpia Wielka – największa atrakcja turystyczna regionu, ośrodek wypoczynkowy znany nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale też w całej Polsce. W okolicy, jak i w całym powiecie koneckim bogactwo i potencjał przyrody są ogromne i wyznaczonych jest dużo szlaków pieszych i rowerowych, co przyciąga wielu turystów. Warto podkreślić, że infrastruktura noclegowa Sielpi, jest tak dobrze rozbudowana, że pozwoliła Powiatowi Koneckiemu udźwignąć ciężar przyjęcia uchodźców z Ukrainy w marcu 2022 r. w liczbie bez mała 1000 osób! To największa liczba w całym województwie, daleko odbiegającą od pozostałych miast, co uwidacznia sprawczość i umiejętność szybkiej reakcji Powiatu Koneckiego w sytuacjach kryzysowych. Na koniec chciałbym nawiązać do trzeciego celu Strategii Rozwoju Polski, a mianowicie wzmocnienia bezpieczeństwa i odporności państwa. Tu, chciałbym uwypuklić pozycję Specjalistycznego Szpitala im. św. Łukasza w Końskich na arenie województwa i kraju. Szpital bowiem już kilka razy został uznany za najlepszy w województwie świętokrzyskim w rankingu szpitali przygotowanym przez Centrum Monitorowania Jakości w Ochronie Zdrowia. Dodatkowo zawsze lokuje się w najlepszej tzw. „Złotej Setce” szpitali w kraju. W marcu br. Starosta Konecki wraz Dyrektorem Szpitala podpisali z MON kluczowe porozumienie o współpracy w ramach programu pn. „Szpitale przyjazne Wojsku”, którego zasadniczym celem jest wzmocnianie systemu bezpieczeństwa zdrowotnego Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z powyższym liczę na przychylność i pozytywne rozpatrzenie mojej wagi, poprzez dodanie miasta Końskie do listy miast objętej wsparciem.	oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
1384	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Opinia Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku Projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku (dalej: projekt lub Strategia) stanowi dokument o kluczowym znaczeniu dla kształtowania średniookresowej wizji rozwoju kraju w wymiarze gospodarczym, społecznym i terytorialnym. Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ) dostrzega potrzebę przyjęcia takiej Strategii, zwłaszcza w warunkach narastającej niestabilności geopolitycznej i gospodarczej, głębokich przemian demograficznych oraz postępującej transformacji energetycznej. W ocenie OPZZ państwo powinno w tym kontekście nie tylko wskazywać strategiczne cele rozwojowe i kierunki działań, lecz także określać konkretne instrumenty ich realizacji oraz skutecznie wdrażać społecznie akceptowane rozwiązania. Jednocześnie OPZZ zwraca uwagę, że mimo trafnej identyfikacji kluczowych wyzwań, projekt Strategii w obecnym kształcie nie dysponuje wystarczającymi instrumentami prawnymi ani finansowymi, które gwarantowałyby realizację założonych celów. Choć Strategia przedstawia ogólne ramy finansowe, środki te nie zostały przypisane do konkretnych zadań ani nie określono ścieżki ich wykorzystania. W konsekwencji utrudnia to ocenę skuteczności realizacji polityki państwa i osłabia potencjał Strategii jako rzeczywistego narzędzia rozwoju społeczno- gospodarczego kraju. OPZZ zauważa ponadto, że polityka kolejnych rządów w Polsce cechuje się doraźnością i krótkowzrocznością, co dodatkowo ogranicza społeczne zaufanie do państwa oraz jego zdolności do wdrażania długofalowych strategii rozwojowych. Doświadczenia z realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, przyjętej w 2017 roku, pokazują, że dokument ten nie został wdrożony w pełni, a ponadto nie przeprowadzono kompleksowej ewaluacji jego funkcjonowania. Podobne problemy dotyczą również wielu strategii sektorowych, które często pozostają na poziomie deklaracji, bez jasno określonych mechanizmów monitorowania i oceny efektywności. W konsekwencji, bez wprowadzenia wiążących instrumentów wykonawczych, istnieje realne ryzyko powtórzenia wcześniejszych słabości i ograniczonego wpływu Strategii na praktykę prowadzenia polityki państwa. Z perspektywy OPZZ kluczowym deficytem projektu Strategii jest brak nadania pracy centralnego miejsca w modelu rozwojowym kraju. W nowoczesnej polityce rozwojowej nie sposób abstrahować od kwestii zatrudnienia i wynagrodzeń, jakości miejsc pracy oraz roli instytucjonalnego dialogu społecznego w kształtowaniu ładu społeczno- gospodarczego. W warunkach, w których udział płac w PKB od lat utrzymuje się w Polsce poniżej średniej unijnej, a zasięg rokowań zbiorowych obejmuje jedynie niewielki odsetek pracowników, rozwój gospodarczy musi iść w parze ze sprawiedliwym podziałem zysków między kapitał a pracę. Brak takiej równowagi prowadzi nie tylko do pogłębiania nierówności społecznych, lecz także do erozji zaufania obywateli do państwa i jego polityki rozwojowej. Dlatego Strategia powinna być postrzegana nie wyłącznie jako plan	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.

					zwiększenia konkurencyjności gospodarki, lecz przede wszystkim jako kontrakt/umowa społeczna, w ramach której państwo w sposób realny a nie jedynie deklaracyjny realizuje konstytucyjną zasadę społecznej gospodarki rynkowej. Analiza doświadczeń międzynarodowych wskazuje, że w wielu krajach UE strategię rozwoju łączą cele gospodarcze z polityką płacową, negocjacjami zbiorowymi jakością zatrudnienia. Modele skandynawskie oraz niemiecki system „Mitbestimmung” pokazują, że efektywność gospodarza w połączeniu z dialogiem społecznym prowadzi do trwałego wzrostu produktywności i wysokiej spójności społecznej.	
138 5	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[2/2] W porównaniu z nowoczesnymi modelami rozwoju społeczno- gospodarczego projekt Strategii w większym stopniu koncentruje się na wymiarze ekonomiczno-inwestycyjnym, przy mniejszym podkreśleniu roli pracy i kapitału ludzkiego jako kluczowych czynników długofalowego wzrostu. Dokument zdaje się opierać na założeniu, że wzrost gospodarczy będzie procesem samonapędzającym się, w którym korzyści ekonomiczne w sposób naturalny przełożą się na poprawę sytuacji społecznej. Doświadczenia ostatnich kryzysów jednoznacznie wskazują jednak, że wzrost gospodarczy wymaga aktywnej interwencji państwa w zakresie redystrybucji zysków, ochrony praw pracowników i wzmocnienia kapitału społecznego. W przeciwnym razie prowadzi on do narastania napięć społecznych, prekaryzacji i osłabienia zaufania do instytucji publicznych. Strategia, choć trafnie diagnozuje kluczowe problemy, takiej jak niska innowacyjność, konieczność zwiększenia nakładów na badania i rozwój (B+R), wymaga znaczącego wzmocnienia instrumentów wykonawczych w obszarze pracy, wynagrodzeń, dialogu społecznego oraz powiązania inwestycji z jakością zatrudnienia i sprawiedliwością społeczną. Jest to tym bardziej ważne, że obecny model gospodarczy Polski, oparty na niskie koszty pracy i przyciąganie inwestorów zagranicznych, wyczerpał się. Choć umożliwił on wzrost dochodu narodowego, jednocześnie wygenerował liczne problemy społeczne, wynikające ze nierównomiernego podziału dochodu narodowego między kapitał a pracę. Obecny etap rozwoju gospodarki wymaga odejścia od konkurowania niskimi kosztami pracy i skierowania wysiłków w stronę rywalizacji technologicznej i innowacyjnej. W ocenie OPZZ, Strategia wymaga zatem pogłębienia w czterech zasadniczych wymiarach: po pierwsze, powinna w sposób jednoznaczny określić, że rozwój gospodarczy ma prowadzić do wzrostu jakości życia pracowników i zmniejszenia nierówności dochodowych; po drugie, musi powiązać inwestycje publiczne z wymogiem tworzenia miejsc pracy wysokiej jakości i o stabilnym charakterze; po trzecie, powinna włączyć partnerów społecznych, w tym reprezentatywne centrale związkowe, w proces monitorowania i wdrażania Strategii; po czwarte, konieczne jest ustanowienie wiążących wskaźników dotyczących płac, zatrudnienia i dialogu społecznego. Jak podkreślono powyżej OPZZ uznaje przyjęcie przez rząd Strategii za działanie konieczne, jednak postulujemy, aby została ona wypracowana w ramach konstruktywnego dialogu społecznego. Rada Dialogu Społecznego stanowi właściwe forum do wypracowania porozumienia dotyczącego strategicznych celów gospodarczych i społecznych kraju oraz metod ich realizacji. Konsensus wszystkich kluczowych interesariuszy tj. strony pracowników, strony pracodawców i strony rządowej, jest niezbędny dla osiągnięcia długoterminowych celów państwa. Wypracowana w porozumieniu społecznym Strategia pozwoli określić jasne ramy działania dla administracji publicznej, biznesu pracowników, zwiększy przewidywalność oraz ograniczy niepewność firm, pracowników, inwestorów i instytucji finansowych. Określi także wymogi dla sektora edukacji i nauki, w tym kształcenia zawodowego i specjalistycznego, zapewniając spójność między potrzebami rynku pracy a polityką edukacyjną. Realizacja Strategii w oderwaniu od kluczowych interesariuszy rynku nie tylko pozbawi ją demokratycznej legitymacji i ograniczy skuteczność wdrażania, lecz będzie również sprzeczna z konstytucyjnym obowiązkiem rządu prowadzenia dialogu społecznego.	W rozdziale "System realizacji Strategii" zostanie dodana informacja o współpracy z ciałami doradczymi i eksperckimi przy opracowywaniu Rocznej Diagnozy Strategicznej. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci regionów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
138 6	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		Praca OPZZ ocenia, że część diagnostyczna Strategii w zakresie rynku pracy jest zasadniczo trafna, jednak część kierunkowa i wdrożeniowa wymaga rewizji. Praca nie może być bowiem postrzegana wyłącznie jako koszt, lecz powinna być uznana za inwestycję. Strategia rozwoju, która nie ustanawia godnej pracy centralnym elementem polityki państwa, nie będzie w stanie osiągnąć swoich celów. Z perspektywy OPZZ szczególnie istotne jest podniesienie jakości miejsc pracy w gospodarce. Elastyczność rynku pracy może być zjawiskiem pozytywnym wyłącznie wówczas, gdy towarzyszą jej silne systemy ochrony pracujących, wysoka jakość usług publicznych oraz aktywny dialog między partnerami społecznymi. W przeciwnym razie nasila się zjawisko nieprzestrzegania praw pracowniczych, prekaryzacji, utrwalania form zatrudnienia krótkoterminowego i niskopłatnego oraz pozbawionego stabilności. Strategia deklaruje co prawda zamiar zmniejszania polaryzacji społecznej, wzmocnienia pozycji pracowników oraz poprawy ochrony praw pracowniczych, jednak szczegółowa analiza zapisów Strategii nie potwierdza tych deklaracji w praktyce. Wskazuje się w niej również, że dla ewolucji polskiego modelu gospodarczego konieczna jest odbudowa	Strategia podejmuje tematykę wzmocnienia pozycji pracowników w priorytecie 2.7. Działania dotyczą wzmocnienia Państwowej Inspekcji Pracy, promowania roków zbiorowych, zwiększenia przejrzystości wynagrodzeń, a także poprawy warunków pracy osób wykonujących pracę za pośrednictwem platform.

					relacji społecznych oraz odejście od modelu konkurencyjności opartego na niskich kosztach pracy. Zaproponowane w Strategii środki nie wzmacniają jednak pozycji negocjacyjnej pracowników wobec pracodawców, nie sprzyjają wzrostowi wynagrodzeń i nie zapewniają skutecznej ochrony praw pracowniczych. Ponadto, Strategia pomija zjawiska takie jak dyskryminacja np. ze względu na płeć, wiek, czy opiekę nad osobami małoletnimi. Dokument nie analizuje też oddziaływania ww. zjawisk na spójność społeczną, w tym nierówności społeczne i majątkowe, przez to nie prezentuje adekwatnych w tych obszarach działań.	
138 7	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[1/3] Wynagrodzenia W ocenie OPZZ kwestia wynagrodzeń powinna stanowić jeden z centralnych elementów Strategii, tymczasem jej projekt w istotny sposób pomija tę problematykę. Brak wyraźnych zapisów dotyczących polityki płacowej oraz roli państwa w kształtowaniu płac, w szczególności w sektorze publicznym stanowi jedno z najbardziej rażących uchybień Strategii. Udział wynagrodzeń w PKB jest jednym z kluczowych wskaźników stabilności gospodarki. W Polsce od lat oscyluje on wokół 47-49%, podczas gdy w większości krajów starej Unii Europejskiej wynosi 55-60%. Różnica ta wynika nie tylko z poziomu produktywności, lecz przede wszystkim z odmiennego modelu redystrybucji dochodu narodowego. W krajach Europy Zachodniej mechanizmy negocjacji zbiorowych, indeksacji płac oraz aktywna polityka państwa zapewniają, że wzrost gospodarczy przekłada się na realne dochody pracowników. W Polsce produktywność pracy w ostatnich latach rosła szybciej niż wynagrodzenia, co oznacza, że korzyści z rozwoju były akumulowane głównie przez kapitał, a nie przez pracę. Strategia nie odnosi się również do kluczowych parametrów polityki płacowej, takich jak poziom płacy minimalnej ani jej relacja do mediany wynagrodzeń i przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Tymczasem kształtowanie tej relacji jest istotnym narzędziem ograniczania ubóstwa pracujących i nierówności dochodowych. Brak powiązania polityki płacowej z polityką makroekonomiczną prowadzi do sytuacji, w której wysoki potencjał produkcyjny Polski nie przekłada się adekwatnie na konsumpcję wewnętrzną, ograniczając tempo wzrostu gospodarczego. Należy pamiętać, że płace nie są wyłącznie kosztem pracy, ale stanowią również źródło popytu, zapewniając stabilność finansów publicznych poprzez wyższe wpływy z podatków i składek na ubezpieczenie społeczne. Polityka ograniczania kosztów pracy w imię międzynarodowej konkurencyjności prowadzi do spadku innowacyjności i utrwalenia modelu gospodarki opartej o niskie koszty pracy. Szczególnie niepokojący jest brak koncepcji państwa w zakresie wzrostu wynagrodzeń w sektorze publicznym. Niedofinansowanie ochrony zdrowia, edukacji, sądownictwa i administracji publicznej prowadzi do erozji kadr, spadku jakości usług publicznych pogłębiania frustracji społecznej. Strategia, która deklaruje rozwój kapitału ludzkiego, nie może ignorować faktu, że pracownicy sektora publicznego rezygnują z pracy z powodu niskich płac. Aby przyciągnąć wysokiej klasy specjalistów do administracji publicznej i zapewnić efektywne zarządzanie państwem, jakość warunków pracy i poziom wynagrodzeń musi zostać natychmiast podniesiony. OPZZ z niepokojem obserwuje ponadto przedstawianie przez rząd w domenie publicznej wzrostu wynagrodzeń w sektorze publicznym jako zagrożenia dla stabilności finansów publicznych, co jest niedopuszczalnym uproszczeniem. Wynagrodzenia w sektorze publicznym są łatwe do zamrożenia, lecz ich ograniczanie odbywa się kosztem sprawności państwa. Adekwatne płace są niezbędne dla utrzymania kompetentnej administracji i realizacji zadań publicznych, zwłaszcza w kontekście transformacji cyfrowej, wyzwań klimatycznych i zapewnienia bezpieczeństwa publicznego.	Obecne zapisy Strategii są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Kwestie wynagrodzeń, udziału płac w PKB oraz płacy minimalnej wpisują się w założenia Strategii, której celami są odejście od słabej jakości miejsc pracy i wzmocnienie pozycji pracowników.
138 8	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Podkreślenia wymaga także, że niskie wynagrodzenia w sektorze finansów publicznych sprawiają, że podwyżki płacy minimalnej budzą coraz większe kontrowersje. Jest to efekt zwiększania się liczby osób zatrudnionych w sferze publicznej, które otrzymują wynagrodzenie minimalne. W efekcie prowadzi to do spłaszczenia struktury płac. Bardzo często wynagrodzenie nowo zatrudnionych pracowników oraz osób z wieloletnim stażem jest zbliżone lub wręcz identyczne z płacą minimalną. Odpowiedzią na problem spłaszczenia wynagrodzeń nie powinna być jednak rezygnacja z podwyższenia płacy minimalnej, lecz wzrost nakładów na usługi publiczne i zdecydowane podwyższenie wynagrodzeń w sferze budżetowej. System wynagrodzeń minimalnych w publicznej służbie zdrowia pokazuje, że jest to realny i możliwy do wprowadzenia postulat. Inne sektory usług publicznych również powinny zostać objęte podobnym systemem zapewniającym powiązanie wysokości płac z przeciętnym wynagrodzeniem w gospodarce narodowej. Dlatego OPZZ domaga się podjęcia w Radzie Dialogu Społecznego dyskusji nad zmianą modelu kształtowania wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej i wprowadzenia nowego, systemowego rozwiązania w zakresie kształtowania płac pracowników sektora publicznego.	Śsrk jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					OPZZ zauważa, że w krajach takich jak Dania, Szwecja czy Niemcy mechanizmy waloryzacji płac w sektorze publicznym pełnią funkcję nie tylko sprawiedliwości społecznej, lecz także instrumentu, który stabilizuje sytuację makroekonomiczną. W Polsce proces ten wykazuje istotne mankamenty, co prowadzi do realnego spadku dochodów pracowników w okresach wysokiej inflacji i ogranicza zdolność państwa do realizacji zadań publicznych. Brak automatycznego mechanizmu indeksacji w sektorze publicznym doprowadził do kumulacji realnych strat pracowników. Skumulowany wzrost cen w latach 2020-2024 wyniósł około 45%, podczas gdy wzrost wynagrodzeń w sferze budżetowej osiągnął jedynie 33,8%. Nawet wprowadzone w 2024 r. podwyżki (20% w budżetówce, 30% dla nauczycieli) przełożyły się na realny wzrost wynagrodzeń jedynie o około 16%. Takie działania ograniczają dochody budżetu państwa, spowalniają konsumpcję wewnętrzną i pogłębiają nierównowagę między wydajnością a konsumpcją. W związku z powyższym OPZZ rekomenduje, aby Strategia zaplanowała wprowadzenie wyraźnych zasad kształtowania płac, w tym w sektorze publicznym: ustanowienie długofalowego celu relacji płacy minimalnej do mediany wynagrodzeń i przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej oraz powiązanie wzrostu wynagrodzeń w sektorze publicznym z dynamiką PKB. Systemowa reforma polityki wynagradzania w państwowej sferze budżetowej powinna obejmować ponadto: przejrzystą i hierarchiczną strukturę wynagrodzeń, powiązanie płac z kompetencjami i efektywnością pracy, mechanizm regularnej waloryzacji oraz eliminację zjawiska spłaszczenia wynagrodzeń. Reforma powinna być wypracowana w dialogu społecznym, aby zapewnić sprawiedliwość społeczną, konkurencyjność sektora publicznego i stabilność realizacji zadań państwa. Tylko w ten sposób polityka płacowa może stać się fundamentem trwałego, zrównoważonego i sprawiedliwego rozwoju gospodarczego, a Strategia rozwoju dokumentem wiarygodnym zarówno społecznie, jak i ekonomicznie.	
1389	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Realizacja Strategii wymaga także wyższych płac w przedsiębiorstwach. W przeciwnym razie Polska jeszcze długo nie wydestanie się z pułapki średniego dochodu. Doświadczenie minionych lat pokazało, że uchylene ustawy z dnia 16 grudnia 1994 r. o negocjacyjnym systemie kształtowania przyrostu przeciętnych wynagrodzeń u przedsiębiorców pozbawiło, w wielu przypadkach, przedstawicieli pracowników skutecznego narzędzia wpływania na kształtowanie funduszu płac w przedsiębiorstwie. Zgodnie z ww. ustawą, przepisy prawa regulowały mechanizm negocjacji w sprawie kształtowania przyrostu przeciętnych wynagrodzeń u przedsiębiorców. Mechanizm ten miał zastosowanie do podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą, w tym również jednostek organizacyjnych działających na podstawie prawa bankowego, prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych, przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej, a także samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej zatrudniających powyżej 50 osób. Przepisy ustawy upoważniały ówczesnie działającą Trójstronną Komisję do Spraw Społeczno-Gospodarczych do uzgodnienia wskaźników wzrostu przeciętnych wynagrodzeń zaliczanych w ciężar kosztów u przedsiębiorców. Corocznie, Komisja Trójstronna, na podstawie otrzymanych od rządu informacji, określała, w drodze uchwały, roczny wskaźnik przyrostu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia wraz ze wskaźnikami kwartalnymi. Jeżeli Trójstronna Komisja nie wywiązała się z obowiązków w terminie, wskaźnik ten określała Rada Ministrów. Po uchyleniu ustawy o negocjacyjnym systemie kształtowania przyrostu przeciętnych wynagrodzeń u przedsiębiorców brak jest mechanizmu oddziaływania na negocjacje płacowe ze szczebla krajowego. Wzrost płac ustalają samodzielnie strony uprawnione do zawarcia układowego układu zbiorowego pracy, tzn. zakładowe organizacje związkowe i pracodawca. Propozycja OPZZ dotycząca odbudowy systemu corocznych negocjacji płacowych i wprowadzenia wskaźnika przyrostu wynagrodzeń jest spójna z zapisami Dyrektywy (UE) 2022/2041 w sprawie adekwatnych wynagrodzeń minimalnych w Unii Europejskiej. Dyrektywa ta wzmacnia znaczenie rokowań zbiorowych i zobowiązuje państwa członkowskie do wspierania rozwoju systemów negocjacyjnych, tak aby co najmniej 80% pracowników objętych było układami zbiorowymi. Wprowadzenie krajowego mechanizmu negocjacji płacowych w przedsiębiorstwach stanowiłoby zatem realizację ducha tej dyrektywy oraz wzmocniłoby dialog społeczny w Polsce. OPZZ uważa, że prowadzenie negocjacji płacowych w firmach nadal powinno odbywać się przy zachowaniu pełnej suwerenności podmiotów dialogu społecznego, tzn. organizacji związkowych i pracodawców. Tak jak dotychczas, wzrost wynagrodzeń na szczeblu przedsiębiorstwa musi być oparty na możliwościach i sytuacji finansowej każdego z przedsiębiorców. Poszukiwanie kompromisu w negocjacjach może być jednak łatwiejsze, jeśli w proces ten zaangażują się reprezentatywne centrale związkowe i organizacje pracodawców, tworzące Radę Dialogu Społecznego, które każdego roku będą ustalały rekomendowany wskaźnik przyrostu wynagrodzeń na kolejny rok. Celem OPZZ jest zatem wprowadzenie stałego mechanizmu ustalania wskaźnika przyrostu wynagrodzeń na dany rok oraz obligatoryjność corocznych negocjacji płacowych w przedsiębiorstwie w oparciu o ten wskaźnik.	Kwestie wynagrodzeń, udziału płac w PKB oraz płacy minimalnej wpisują się w założenia Strategii, której celami są odejście od słabej jakości miejsc pracy i wzmocnienie pozycji pracowników. W odniesieniu do wprowadzenia do Strategii wskaźnika przyrostu wynagrodzeń - w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.

1390	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[1/3] Polityka przemysłowa W ocenie OPZZ istotnym mankamentem Strategii jest brak wyraźnie zdefiniowanej polityki przemysłowej. W 2021 r. powstała Biała Księga Rozwoju Przemysłu, która jednak nigdy nie trafiła pod obrady Rady Ministrów RP. Aktualizacja polityki energetycznej państwa również jest wciąż odkładana w czasie. Strategia co prawda zawiera liczne odniesienia do przemysłu, nowych technologii, zielonej transformacji i innowacyjności, jednak nie planuje, aby te aspekty zostały osadzone w spójnych ramach określających kierunki rozwoju polityki przemysłowej, które wskazywałyby priorytetowe sektory oraz instrumenty wsparcia dla przedsiębiorstw. Strategia nie zapewnia przez to kompleksowej wizji wspierania krajowego przemysłu ani pomysłu na jego rolę w dalszym rozwoju gospodarczym kraju. Tymczasem sektor przemysłu jest kluczowy z punktu widzenia rozwoju gospodarki i funkcjonowania państwa. W szczególności, projekt Strategii nie określa w oparciu o jakie przewagi konkurencyjne będzie budowana pozycja polskiej gospodarki w łańcuchu wartości i dostaw, jakie specjalizacje, branże i sektory gospodarki będzie wspierać państwo w celu odejścia od konkurencji niskimi kosztami pracy na rzecz rywalizacji opartej na jakości produktów i usług, zaawansowanych technologiach i innowacjach. Wyróżnia jedynie sektory wymagające wsparcia, co nie jest tożsame z określeniem podstaw kształtowania przewag konkurencyjnych. Nie odpowiada także na potrzebę bardziej sprawiedliwego podziału wypracowanego dochodu narodowego celem zapewnienia zrównoważonego rozwoju kraju. Warto podkreślić, że największe gospodarki świata, takie jak Chiny, Stany Zjednoczone czy wiele państw Unii Europejskiej, wdrażają już kompleksowe programy wspierające rozwój strategicznych sektorów przemysłu, w tym przemysłu niskoemisyjnego, cyfrowego i obronnego. Należy jednak zauważyć, że dla części z tych państw dekarbonizacja nie stanowi celu o tak wysokim priorytecie jak w UE, a działania w tym zakresie opierają się raczej na zachętach i dotacjach niż na ograniczaniu produkcji emisyjnej poprzez wysokie opłaty. Ma to istotny wpływ na konkurencyjność ich gospodarek. Polska, jako kraj o dużym potencjale produkcyjnym i technologicznym, musi odpowiedzieć na wyzwania wpływające na konkurencyjność gospodarki, aby nie pozostać w tyle w globalnym wyścigu o innowacje, inwestycje i miejsca pracy. Kraje, które w ostatnich dekadach skutecznie oparły swój rozwój na polityce przemysłowej, wdrożyły strategię, które promują rozwój branż strategicznych, wspierają lokalne łańcuchy wartości i uzależniają pomoc publiczną od tworzenia godnych miejsc pracy. Tymczasem Strategia pomija ten aspekt, pozostawiając procesy przemysłowe wyłącznie siłom rynkowym. Globalne trendy wskazują jednak, że państwo musi odzyskać zdolność do planowania rozwoju przemysłu. Amerykańska ustawa Inflation Reduction Act czy niemiecki program Industriepolitik 2030 są przykładami polityk łączących cele klimatyczne z aktywnym wsparciem dla przemysłu i zatrudnienia. Brak własnej strategii przemysłowej sprawia, że Polska ryzykuje marginalizację w europejskim podziale pracy. W tym kontekście OPZZ podkreśla, że brak spójnej i konsekwentnie realizowanej polityki przemysłowej wywołuje również poważne konsekwencje społeczne. W gospodarce, której struktura opiera się głównie na montażu i podwykonawstwie, pracownicy znajdują się w słabszej pozycji negocjacyjnej, a znaczna część wytworzonej wartości dodanej trafia do podmiotów zagranicznych, co ogranicza krajowe możliwości inwestycyjne i wzrost płac. W rezultacie utrwała się model rozwoju zależny od zewnętrznego kapitału i niskich kosztów pracy, który nie sprzyja budowaniu trwałych przewag konkurencyjnych ani wysokiej jakości miejsc pracy.	Projektowana Strategia dopuszcza opracowywanie strategii sektorowych, w tym dokumentów szczegółowo rozwijających zagadnienia transformacji energetycznej. Strategia ma charakter ramowy i wskazuje kierunki interwencji na poziomie ogólnokrajowym, natomiast uszczegółowienie definicji, wskaźników oraz rozwiązań dla wybranych obszarów może następować w dokumentach problemowych.
1391	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Dalszy rozwój gospodarczy wymaga zatem wzmacniania aktualnego potencjału przemysłu i budowania przewag konkurencyjnych w skali międzynarodowej, które utrzymają wysokiej jakości miejsca pracy zarówno w przemyśle jak i całej gospodarce. Projekt Strategii w ograniczonym stopniu odnosi się do tak zdefiniowanego wyzwania, a przedstawione rozwiązania dotyczące wsparcia przemysłu należy uznać za niewystarczające. W ocenie OPZZ wyzwania związane z utrzymaniem konkurencyjności i potencjału pracowniczego tego sektora wymagają przygotowania przez rząd odrębnej strategii przemysłowej, która będzie zbieżna ze strategią rozwoju kraju. Należy w niej uwzględnić szczególną rolę spółek z udziałem Skarbu Państwa, które powinny być motorem rozwoju gospodarczego kraju. Bez wyraźnie określonego krajowego planu przemysłowego nie sposób zapewnić ani wzrostu płac, ani stabilności zatrudnienia. Kluczowe znaczenie ma tu wyznaczenie przez Prezesa Rady Ministrów wyraźnie zdefiniowanego ośrodka odpowiedzialnego za kreowanie, koordynację i monitorowanie polityki przemysłowej. Brak takiego centrum decyzyjnego prowadzi do rozproszenia kompetencji, niespójności działań oraz trudności w egzekwowaniu celów strategicznych. W Strategii wspomniany jest w tym kontekście Minister Finansów i Gospodarki, ale lepszym rozwiązaniem jest powołanie Ministerstwa Gospodarki, które skupiłoby w swoich rękach kompetencje dotyczące	Odpowiedź w uwadze nr 1390.

					szeroko rozumianej polityki gospodarczej, w tym przemysłowej oraz sprawiedliwej transformacji klimatycznej. Zdaniem OPZZ, skoncentrowanie odpowiedzialności w jednym resorcie przełoży się na większą spójność działań, sprawność decyzyjną administracji publicznej oraz efektywniejszy dialog społeczny rządu, związków zawodowych i organizacji pracodawców. Dlatego, Strategia powinna zawierać odrębny rozdział poświęcony nowej polityce przemysłowej, obejmujący co najmniej: - identyfikację sektorów strategicznych; - plan wsparcia inwestycji krajowych przedsiębiorstw; - powiązanie ulg podatkowych z tworzeniem lub utrzymaniem miejsc pracy; - włączenie związków zawodowych w proces planowania polityki przemysłowej.	
139 2	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Kluczowym elementem skutecznej polityki przemysłowej powinna być identyfikacja sektorów strategicznych, które mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa odporności gospodarki. Obok przemysłu surowcowo-energetycznego, jednym z priorytetowych obszarów powinien być sektor farmaceutyczny, którego znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego kraju zostało wyraźnie uwidocznione w czasie ostatnich kryzysów. Strategia powinna uznać przemysł farmaceutyczny za sektor strategiczny oraz przewidywać mechanizmy jego szczególnej ochrony i wsparcia. Celem takiej polityki powinno być zwiększenie samowystarczalności kraju w zakresie produkcji kluczowych produktów leczniczych oraz wzmocnienie krajowych łańcuchów dostaw w tym obszarze. Należy również uzupełnić Strategię o aspekt terytorialny, wskazując w części dotyczącej rozwoju miast ośrodki, w których skoncentrowana jest produkcja farmaceutyczna, w tym hurtownie lekowe, takie jak np. Pabianice w województwie łódzkim. Nie mniej istotne jest przy tym określenie infrastruktury krytycznej dla funkcjonowania państwa, bowiem decyzja ta pozwoli chronić kluczowe sektory i firmy. Inwestycje w obronność powinny zostać osadzone w strategii wspierającej krajowy przemysł i firmy produkujące materiały i towary newralgiczne dla bezpieczeństwa państwa np. w sektorze chemicznym. Utrzymanie niezależności w produkcji jest - w naszej ocenie - kluczowe, zwłaszcza w przypadku ewentualnych sytuacji kryzysowych. Ważne, aby środki publiczne w sektorze obronnym trafiały do rodzimych firm, wzmacniając ich potencjał i tworząc miejsca pracy. Należy preferować krajowe przedsiębiorstwa w realizacji zadań w obszarze obronności, a w przypadku importu powiązać zakupy z transferem technologii, wiedzy i umiejętności. Strategia powinna ponadto w większym stopniu uwzględnić rolę systemu zamówień publicznych w realizacji jej celów, zwłaszcza biorąc pod uwagę ich wartość, która w 2024 r. wynosiła 9,07% PKB. Postulujemy podjęcie działań na rzecz zwiększenia udziału społecznych aspektów w zamówieniach publicznych, preferowanie kapitału krajowego przy ich realizacji i skuteczniejszą kontrolę ich wykonania, zwłaszcza pod kątem przestrzegania praw pracowniczych. Zamówienia publiczne powinny realizować firmy przestrzegające praw pracowniczych i oferujące wysokiej jakości miejsca pracy, najlepiej z zawartym układem zbiorowym pracy. Celniejszy nadzór instytucji publicznych nad wydatkami w ramach zamówień publicznych wymaga ustawowego i praktycznego skrócenia łańcucha wykonawców zamówień publicznych, bowiem im większa liczba podwykonawców je realizuje, tym trudniej o skuteczną kontrolę np. warunków zatrudnienia i wynagradzania pracowników oraz ich bezpieczeństwa pracy.	Odpowiedź w uwadze nr 1390.
139 3	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[1/3] Transformacja energetyczna Transformacja energetyczna jest jednym z centralnych tematów Strategii. OPZZ uznaje, że kierunek tej transformacji pomija aspekt społeczny tego procesu. W Strategii brakuje rozwinięcia koncepcji tzw. sprawiedliwej transformacji (Just Transition), która jest jednym z filarów polityki klimatycznej Unii Europejskiej. Nie wskazano, w jaki sposób państwo zamierza chronić miejsca pracy w sektorach dotkniętych zmianami w górnictwie, energetyce konwencjonalnej, hutnictwie czy przemyśle chemicznym. OPZZ przypomina, że unijne dokumenty zobowiązują państwa członkowskie do tworzenia planów transformacji społecznie sprawiedliwej, z udziałem partnerów społecznych. W tym kontekście Strategia słusznie wskazuje, że powodzenie transformacji energetycznej zależy od szerokiej społecznej akceptacji. Niestety, dziś wśród pracowników licznych branż, szczególnie przemysłu energochłonnego i produkcji energii istnieje sporo uzasadnionych obaw dotyczących przyszłości ich miejsc pracy. Brak jasnej strategii transformacji, niewielki zakres programów wsparcia w zmianie zatrudnienia, widoczna bierność władz w zakresie stymulacji inwestycji w regionach węglowych nie wychodząca od lat poza fazę zapowiedzi - taka sytuacja nie sprzyja budowaniu zaufania w powodzenie transformacji. Ponadto sytuację pogarszają zmienne strategie firm górniczych i energetycznych, częściowo niezgodne z ustaleniami ze stroną społeczną powziętymi np. w Umowie Społecznej dla górnictwa kamiennego w Polsce z maja 2021 r. oraz brak realizacji innych zapisów o inwestycjach ww. Umowy. Jednocześnie brakuje krajowych programów informacyjnych, edukacyjnych oraz w szczególności mechanizmów partycypacyjnych,	Interwencja w ramach OSI sprawiedliwej transformacji obejmuje zasięgiem obszar szerszy niż obecnie korzystający ze wsparcia w ramach JTF. Dodatkowo regiony otrzymają wsparcie w zakresie rynku pracy, inwestycji infrastrukturalnych, rozwoju przedsiębiorczości, pomocy społecznej oraz działań na rzecz środowiska (wprowadzono nowy zapis). Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera informacji nt. finansowania poszczególnych przedsięwzięć.

					które umożliwiłyby mieszkańcom regionów objętych transformacją i pracownikom zagrożonych likwidacją zakładów aktywny udział w procesie zmian. W dokumencie nie wskazano źródeł finansowania działań w tym zakresie ani instytucji odpowiedzialnych za ich realizację. Uwzględniając powyższe uważamy, że zdecydowanie potrzebne jest sformułowanie strategii sprawiedliwej transformacji na poziomie kraju uwzględniającej zmiany na rynku pracy, dającej ramy łagodnego przejścia dla pracowników zagrożonych likwidacją przemysłów, wskazującą skalę niezbędnych inwestycji publicznych stymulującej rozwój w regionach OSI i zapewniającej włączenie i możliwość współdecydowania pracowników transformowanych branż i lokalnych społeczności. Widoczna jest też potrzeba instytucji koordynującej ten proces z ramienia rządu, nastawionej na współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi. W dokumencie wskazano, że jednym z celów transformacji energetycznej jest obniżenie cen energii dla odbiorców końcowych. Należy jednak zwrócić uwagę na ograniczoną realistyczność tego założenia w kontekście obecnych trendów rynkowych oraz wielu planowanych w stosunkowo krótkim czasie inwestycji. Transformacja energetyczna, szczególnie w początkowej fazie, wiąże się z wysokimi kosztami kapitałowymi, koniecznością modernizacji infrastruktury oraz wdrażaniem nowych technologii. W krótkim i średnim okresie będzie to skutkowało wzrostem cen energii, jednocześnie wątpliwe jest czy uda się je obniżyć w długim okresie.	
139 4	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Strategia zakłada stopniowe wyłączanie bloków węglowych, co ma kluczowe znaczenie dla redukcji emisji. Niemniej jednak, obecne prognozy wskazują na ryzyko powstania istotnych braków w dostawach energii elektrycznej, szczególnie w okresach szczytowego zapotrzebowania. Planowane moce gazowe nie kompensują w pełni wycofywanych jednostek węglowych, a energia jądrowa - choć stabilna i niezależna od warunków pogodowych - pojawi się dopiero w latach 2036-2040 i początkowo w bardzo ograniczonej skali (około 1/30 obecnych potrzeb systemu). W związku z tym istnieje potwierdzone szacunkami Polskich Sieci Elektroenergetycznych ryzyko powstania luki mocy niezależnych od warunków atmosferycznych, co może negatywnie wpłynąć na stabilność systemu elektroenergetycznego. Strategia opiera się w tym zakresie na nieukończonym jeszcze Krajowym Planie Energii i Klimatu oraz nie zawiera wystarczająco szczegółowych analiz dotyczących zabezpieczenia ciągłości dostaw energii w okresie przejściowym. Według danych zawartych w Strategii, w Polsce znajduje się około 2,2 mln budynków, w których jedynym źródłem ogrzewania są kotły na paliwa stałe. Tymczasem do 2030 r. planowana jest wymiana jedynie 820 tys. emisyjnych źródeł ciepła, co stanowi tylko nieco ponad jedną trzecią obecnych zasobów. Nawet jeśli opłaty za korzystanie z tych źródeł w ramach systemu ETS2 zostaną przesunięte na 2030 r., Polska stanie w obliczu znaczącego problemu społecznego i ekonomicznego związanego z rosnącymi kosztami ogrzewania dużym ryzykiem wzrostu ubóstwa energetycznego. Dodatkowo, prognozowane są niedobory kadrowe w sektorze renowacji budynków, co może opóźnić realizację założonych celów. W związku z tym rekomendujemy ujęcie w Strategii krajowego planu sprawiedliwej transformacji, który uwzględniałby prognozy zmian na rynku pracy i regionalne niedobory kadrowe, a także przedstawiał koncepcję wsparcia publicznego dla tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy w przekształcanych sektorach i regionach oraz systemowych działań dla kształcenia zawodowego i szkoleń dla osób już obecnych na rynku pracy. W części poświęconej obszarowi sprawiedliwej transformacji Strategia podkreśla wagę wsparcia dla regionów objętych restrukturyzacją, jednak nie przedstawia konkretnych ram finansowych ani strategicznych dla realizacji tych działań. Jedynym odniesieniem są Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji, które koncentrują się na małych i średnich inwestycjach finansowanych ze środków unijnych oraz dotyczą wyłącznie sześciu regionów kraju związanych bezpośrednio z wydobywaniem węgla, pomijając wydarzenia w innych częściach Polski. Brakuje natomiast krajowych instrumentów wsparcia, zarówno w zakresie finansowania, jak i koordynacji działań. Dokument nie wskazuje narzędzi, źródeł finansowania ani ramowych kwot. W kontekście inwestycji w ramach transformacji energetycznej związanych z przemysłem obronnym nie wiadomo, czy chodzi o lokowanie fabryk, czy inne formy działalności - brakuje precyzyjnych zapisów dotyczących zakresu i charakteru tych inwestycji. W części dotyczącej przemian i dekarbonizacji przemysłu dokument wskazuje na potrzebę partycypacji sektora publicznego w kosztach transformacji. Niestety, obecna praktyka nie odzwierciedla tych założeń. Przedsiębiorstwa ponoszą wysokie koszty związane z systemem ETS, odprowadzając opłaty za emisje, jednak nie otrzymują adekwatnego wsparcia w procesie inwestycji zmierzających do zmniejszania emisji. Co więcej, znaczna część wpływów z ETS trafia do budżetu państwa bez wyraźnego przeznaczenia na cele związane z transformacją przemysłową, co stoi w sprzeczności z pierwotnymi założeniami systemu. W Strategii brakuje konkretnych mechanizmów redystrybucji tych środków w sposób wspierający innowacje, modernizację technologii i poprawę efektywności energetycznej w sektorze przemysłowym bez utraty konkurencyjności.	Niektóre z postulatów zostaną uwzględnione. Propozycje są przedmiotem dalszych analiz.

139 5	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Polityka przemysłowa powinna być ściśle skorelowana z transformacją energetyczną, szczególnie w zakresie rozwoju krajowych zdolności produkcyjnych w sektorze OZE. Dążenie do wysokiego wskaźnika local content nie powinno ograniczać się jedynie do montażu komponentów w kraju, ale obejmować również prowadzenie badań i rozwoju, projektowanie technologii oraz budowanie kompetencji w całym łańcuchu wartości. Polska, dysponując dużym rynkiem wewnętrznym i potencjałem kadrowym, ma szansę na stworzenie rodzimych czempionów technologii energetycznych, co nie tylko umożliwi sprawne prowadzenie procesu sprawiedliwej transformacji, ale również pozwoli utrzymać i rozwijać krajowy potencjał przemysłowy. W części dotyczącej promowania local content warto rozszerzyć kryteria oceny projektów o aspekty związane z jakością miejsc pracy. Wysokiej jakości zatrudnienie, zgodne z europejskim modelem gospodarczym, powinno być jednym z celów polityki przemysłowej - nie tylko ze względów społecznych, ale także jako element przewagi konkurencyjnej wobec producentów spoza UE. Zrównoważone produkty to nie tylko te, które mają niski ślad środowiskowy, ale również te, które powstają w warunkach respektujących prawa pracownicze wspierających lokalne społeczności. Uwzględnienie tych kryteriów w ocenie projektów wykonywanych ze środków publicznych może stymulować rozwój odpowiedzialnego przemysłu w Polsce.	odpowiedź w uwadze 1390
139 6	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[1/2] System podatkowy Strategia deklaruje, że jednym z jej celów jest tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki. Jednak w dokumencie brakuje spójnej koncepcji polityki fiskalnej i podatkowej, która zapewniałaby realizację tego celu. System podatkowy, będący jednym z najważniejszych narzędzi państwa w kształtowaniu gospodarki, redystrybucji dochodów oraz finansowaniu inwestycji publicznych, został w Strategii potraktowany marginalnie. Tymczasem od kształtu systemu podatkowego zależy, czy Polska będzie w stanie finansować długofalowe cele rozwojowe, takie jak wzrost inwestycji publicznych, transformacja klimatyczna i energetyczna, poprawa jakości usług publicznych czy zmniejszenie nierówności dochodowych. OPZZ uważa, że włączenie reform fiskalnych do Strategii jest warunkiem koniecznym, aby dokument miał charakter całościowy. Sposób opodatkowania pracy i kapitału, struktura podatków dochodowych oraz ulgi i zwolnienia mają bowiem bezpośredni wpływ na realizację niemal wszystkich filarów Strategii. W obecnym kształcie system podatkowy w Polsce utrzuwa nierówności dochodowe i majątkowe, faworyzuje kapitał kosztem pracy oraz nie pełni funkcji redystrybucyjnej. Brak silnej progresji podatkowej w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz liczne preferencje dla samozatrudnionych i działalności gospodarczej sprawiają, że realne obciążenia fiskalne osób o niskich i średnich dochodach są nieproporcjonalnie wysokie w stosunku do ich możliwości finansowych. W rezultacie to pracownicy, a nie przedsiębiorstwa, ponoszą główny ciężar utrzymania państwa. Relacja dochodów podatkowych do PKB pozostaje w Polsce niższa niż średnia unijna, co ogranicza zdolność państwa do finansowania inwestycji publicznych i polityk rozwojowych. Brak waloryzacji progów podatkowych, niska kwota wolna od podatku oraz pracowniczych kosztów uzyskania przychodu dodatkowo zwiększają obciążenia fiskalne pracowników. Szacuje się, że około 95% podatników mieści się w pierwszym progu podatkowym, co potwierdza de facto liniowy charakter PIT i jego niską progresję. W efekcie system podatkowy nie ogranicza nierówności dochodowych i przyczynia się do ich pogłębiania.	Uwaga ogólna o charakterze komentarza. Poniżej szczegółowa odpowiedź na postulaty OPZZ.
139 7	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Równocześnie system CIT utrzymuje niską stawkę dla małych podatników (9%) oraz standardową stawkę 19%, co nie zapewnia odpowiedniej redystrybucji dochodów z kapitału. Dochody budżetu z podatku CIT w relacji do PKB należą do jednych z najniższych w Unii Europejskiej. Brak systemowego wykorzystania instrumentów takich jak podatek cyfrowy, podatek od nadzwyczajnych zysków czy progresywny podatek od nieruchomości pokazuje, że polityka podatkowa w Polsce nie jest zorientowana na zapewnienie finansowania ważnych inwestycji rozwojowych. Tym samym struktura podatków stoi w sprzeczności z zasadami zrównoważonego i trwałego rozwoju, które Strategia uznaje za fundamenty. Z punktu widzenia OPZZ skuteczna realizacja Strategii wymaga włączenia do niej kompleksowego programu reform fiskalnych i podatkowych. W tym celu OPZZ postuluje: 1. Reformę podatku PIT - wprowadzenie nowych progów i stawek, zwiększenie kwoty wolnej od podatku oraz coroczną waloryzację progów i pracowniczych kosztów uzyskania przychodu, w celu przywrócenia rzeczywistej progresji podatkowej i zwiększenia sprawiedliwości społecznej. 2. Reformę podatku CIT - wyższe opodatkowanie kapitału, w tym wprowadzenie podatku od nadzwyczajnych zysków korporacyjnych. 3. Wprowadzenie podatku cyfrowego dla międzynarodowych gigantów technologicznych, zgodnie z	W zakresie pkt 1 Ustawa PIT, do końca 2003 r., przewidywała coroczną waloryzację paramentów skali podatkowej oraz pracowniczych kosztów uzyskania przychodów. Obecnie zmiana w tym zakresie każdorazowo zależy od woli ustawodawcy. Państwo ma obowiązek podejmowania działań, które zapewnią odpowiednie środki finansowe niezbędne między innymi do realizacji konstytucyjnych praw socjalnych. Musi zatem uwzględniać sytuację gospodarczą i konieczność zapewnienia warunków rozwoju gospodarczego. Prawo podatkowe

					rekomendacjami OECD i Komisji Europejskiej. 4. Reformę podatku od nieruchomości - z wprowadzeniem kwoty wolnej dla gospodarstw o niskich dochodach oraz podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych (np. drugiego i kolejnych mieszkań), w celu ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań. 5. Wprowadzenie sprawiedliwego i progresywnego podatku od spadków i darowizn, zapewniającego większy udział najbogatszych w finansowaniu polityk publicznych. Wszystkie proponowane przez OPZZ działania są zgodne z rekomendacjami Międzynarodowego Funduszu Walutowego, który w swoich zaleceniach z 2024 r. wskazał, że Polska posiada znaczny potencjał zwiększenia dochodów budżetowych poprzez bardziej progresywne opodatkowanie dochodów osób fizycznych oraz skuteczniejsze opodatkowanie działalności gospodarczej.	musi mieć na uwadze konieczność zapewnienia równowagi finansów publicznych. Równowaga finansów publicznych stanowi bowiem wartość chronioną konstytucyjnie. Zapewnienie równowagi budżetowej jest wartością konstytucyjną, gdyż od niej zależy zdolność państwa do działania w interesie publicznym (zob. wyrok TK z 20 listopada 2001 r., sygn. SK 15/01, OTK ZU nr 8/2001, poz. 252, cz. III i powołane tam orzeczenia). Od 2024 r. Polska jest objęta procedurą nadmiernego deficytu. Obecnie sytuacja geopolityczna wymaga ponoszenia większych wydatków na zapewnienie militarnego bezpieczeństwa. Z tych też względów realizacja propozycji w obecnych uwarunkowaniach nie jest zasadna. W zakresie pkt 2 Odnosnie reformy podatku CIT to obecnie w podpisie u Prezydenta RP jest ustawa zwiększająca opodatkowanie podatkiem CIT bankom. W zakresie pkt 4 Nie planuje się zmian w opodatkowaniu nieruchomości zmierzających do zwiększenia obciążeń podatkowych budynków mieszkalnych lub ich części. Odnosząc się do postulowanego wprowadzenia kwoty wolnej dla gospodarstw domowych o niskich dochodach należy zauważyć, że podatek od nieruchomości jest podatkiem majątkowym niezależnym od wysokości osiągniętych dochodów przez podatników, a stawka podatku od budynków mieszkalnych lub ich części jest relatywnie niska i w porównaniu do pozostałych stawek podatku od budynków ma charakter preferencyjny. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych - wobec braku danych – brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań. W zakresie pkt 5 Nie planuje się wprowadzenia postulowanych zmian

						w podatku od spadków i darowizn. Obowiązujący podatek ma charakter progresywny. Podstawę opodatkowania stanowi skumulowana wartość rynkowa majątku nabytego w ciągu 5 lat od tej samej osoby, co wpływa na wysokość należnego podatku. Skale podatkowe są zróżnicowane dla trzech grup podatkowych (w zależności od stopnia pokrewieństwa i powinowactwa nabywcy majątku w stosunku do zbywcy). Zwalnia się od podatku nabycie majątku przez osoby najbliższe (pod pewnymi warunkami), stanowiącego niejednokrotnie efekt pracy wielu pokoleń. Takie rozwiązania pozwalają na zachowanie sprawiedliwości społecznej.
1398	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		Polityka mieszkaniowa Strategia słusznie diagnozuje problemy społeczne w obszarze mieszkalnictwa. OPZZ popiera zwiększenie poziomu publicznego wsparcia finansowego na realizację inwestycji mieszkaniowych służących powiększeniu zasobu mieszkań dostępnych dla gospodarstw domowych o średnich i niższych dochodach - w szczególności na wynajem, ale też - niezależnie od tego - mieszkań socjalnych i spółdzielczych. Inicjatywy te nie mogą jednak, jak dotychczas, prowadzić do wzrostu cen mieszkań ani preferować ich zakupu z wykorzystaniem zaciągania przez obywateli długoterminowych kredytów, których koszt - nota bene - jest jednym najwyższych w UE. Istotnym mankamentem realizacji polityki mieszkaniowej są także trudności w uporządkowaniu zagospodarowania przestrzennego, które muszą zostać przezwyciężone. Barierą realizacji tego działania jest także sytuacja budżetu państwa i brak wskazania źródła dodatkowych dochodów, które zostaną przeznaczone na ten cel. Aby ograniczyć spekulacyjny charakter nabywania nieruchomości należy, w naszej ocenie, uzupełnić Strategię o działania w obszarze systemu podatkowego, takie jak: wprowadzenie podatku od kolejnego np. drugiego mieszkania oraz zmiany w podatku od nieruchomości, a także od spadków i darowizn - z uwzględnieniem ochrony wrażliwych grup społecznych.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych. Nie planuje się zmian w opodatkowaniu nieruchomości zmierzających do zwiększenia obciążeń podatkowych budynków mieszkalnych lub ich części, gdyż brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań. W zakresie tworzenia zintegrowanego i spójnego systemu wsparcia rozwoju mieszkalnictwa uwagę przyjęto do wiadomości.
1399	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		Polityka transportowa OPZZ podziela opinię o potrzebie ograniczenia wykluczenia transportowego. Popieramy skierowanie odpowiednio wysokich środków na kolej tak, aby stała się podstawą sprawnej logistyki i efektywnego transportu. Towarzyszyć temu musi istotna poprawa warunków zatrudnienia pracowników kolei oraz ich bezpieczeństwa pracy. Należy wspierać publiczne podmioty działające w sektorze transportu kolejowego (osobowego i towarowego) celem pełnego wykorzystania ich potencjału oraz dalszego rozwoju, a także na potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa państwa w sytuacji ewentualnego kryzysu. Istotne dla zwiększenia skali wykorzystania transportu publicznego, w tym kolejowego, są trwałe i przewidywalne siatki połączeń, które zmieniają przyzwyczajenia społeczeństwa, tak aby kolej była pierwszym wyborem dla pasażera. Słusznie planuje się skierować środki również na wspieranie transportu publicznego, celem rozwoju przewozów pasażerskich, przy czym należy trwale skorelować połączenie realizowane w ramach przewozów kolejowych i zbiorowego transportu drogowego.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu.

					Proponujemy zwiększenie publicznych nakładów na transport kolejowy w stosunku do drogowego, szczególnie w kontekście faktu, że transport samochodowy odpowiada obecnie w Polsce za największy ze wszystkich sektorów gospodarki wzrost emisji gazów cieplarnianych, co będzie w najbliższych latach skutkowało także koniecznością ponoszenia opłat za emisje. Efektywna realizacja działań zwiększających rolę transportu zbiorowego w wyznaczonym Strategią czasie wpłynie na możliwość realizacji przez obywateli działań w obszarze kształcenia, zatrudnienia i zdrowia, obniży także emisyjność transportu.	
1400	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		Dialog społeczny i rola związków zawodowych Zdaniem OPZZ, jednym z najbardziej problematycznych aspektów projektu Strategii jest pominięcie kwestii dialogu społecznego i reprezentacji pracowniczej jako fundamentów demokratycznego państwa prawnego. Co prawda Strategia deklaruje przywiązanie do zasad partycypacji obywatelskiej, jednak brak jest w niej odniesień do konstytucyjnej zasady dialogu społecznego oraz do roli partnerów społecznych jako współtwórców polityk publicznych państwa. W opinii OPZZ, pominięcie tej problematyki jest błędem systemowym. W demokratycznym państwie dialog społeczny nie stanowi dodatku do polityki gospodarczej, ale jest jej rdzeniem. Trwały rozwój wymaga silnych, stabilnych i przewidywalnych instytucji, w tym instytucji reprezentacji interesów społecznych. Strategia, która pomija ten wymiar, traci charakter społeczny. OPZZ przypomina, że w polskim porządku prawnym konstytucyjny obowiązek prowadzenia dialogu społecznego wynika z art. 20 Konstytucji RP. Tymczasem w projekcie Strategii nie ma żadnej wzmianki o zwiększeniu roli Rady Dialogu Społecznego ani trójstronnych zespołów branżowych. Co więcej, Strategia w obecnym kształcie nie przewiduje trwałego uczestnictwa partnerów społecznych w monitorowaniu jej realizacji. Dlatego OPZZ postuluje, aby uzupełnić dokument o odrębny rozdział poświęcony instytucjom dialogu społecznego i ich roli w realizacji Strategii. Dokument ten powinien jednoznacznie wskazywać, że partnerzy społeczni nie są wyłącznie uczestnikami konsultacji, lecz współtwórcami polityki gospodarczej, edukacyjnej i przemysłowej. Tylko wówczas Strategia może zyskać trwałą legitymację społeczną. W dokumencie brakuje także inicjatyw wzmacniających dialog społeczny na poziomie krajowym, branżowym i zakładowym, w tym rozwiązań wspierających rozwój ruchu związkowego i reprezentatywność organizacji pracodawców. Tymczasem takie przedsięwzięcia są niezbędne dla budowania konstruktywnego dialogu społecznego. Brak takich rozwiązań przekłada się obecnie na osłabienie dialogu społecznego w praktyce, czego wyrazem są konkretne sytuacje ignorowania wspólnych stanowisk partnerów społecznych. Przykładem jest zlekceważenie przez stronę rządową stanowiska strony pracowników i strony pracodawców, wyrażonego w Uchwale nr 139 Rady Dialogu Społecznego, w której jednogłośnie odrzucono propozycję wzrostu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej na rok 2026 na poziomie zaledwie 3,0%. Po raz pierwszy w historii prac Rady Dialogu Społecznego związki zawodowe organizacje pracodawców osiągnęły porozumienie w sprawie wynagrodzeń w sektorze publicznym, uznając, że państwo ma konstytucyjny obowiązek zapewnienia obywatelom usług publicznych o odpowiedniej jakości. Strona społeczna ROS jednoznacznie oczekiwała od rządu wyższego wzrostu wynagrodzeń w sferze budżetowej, ale rząd odrzucił wniosek partnerów społecznych bez jakiegokolwiek uzasadnienia. Wreszcie, OPZZ zwraca uwagę, że Strategia całkowicie pomija znaczenie edukacji obywatelskiej. W państwie, które chce budować trwały i zrównoważony rozwój, nie wystarczy rozwijanie kompetencji w zakresie przedsiębiorczości. Konieczne jest także wzmacnianie kompetencji społecznych, zdolności do współpracy oraz rozumienia dialogu społecznego i praw pracowniczych. OPZZ proponuje zatem, aby Strategia przewidywała utworzenie programu edukacyjnego obejmującego m.in. edukację uczniów z zakresu prawa pracy, negocjacji zbiorowych i demokracji pracowniczej.	Zgodnie z przedstawionym Planem działania na rzecz wspierania rokowarów zbiorowych, ustanowionym na podstawie ustawy o układach zbiorowych pracy, przewiduje się dokonanie analizy możliwości wypracowania - w porozumieniu z partnerami społecznymi - nowego mechanizmu cyklicznych rokowań zbiorowych na wzór tego, który funkcjonował na mocy ustawy o negocjacyjnym systemie kształtowania przyrostu przeciętnych wynagrodzeń u przedsiębiorców. Działania te powinny nastąpić z uwzględnieniem warunków krajowych oraz sytuacji gospodarczej przedsiębiorstw, ale także sytuacji socjalno-ekonomicznej osób wykonujących pracę zarobkową w Polsce. Proponuje się również wziąć pod uwagę nowe przepisy dotyczące układów zbiorowych pracy i porozumień zbiorowych - w tym nieobejmowania obowiązkiem rokowań pracodawców objętych układem zbiorowym oraz możliwości zgłaszania osiągniętych porozumień do Krajowej Ewidencji Układów Zbiorowych (KEUZP). Dialog zmierzający do wypracowania cyklicznych mechanizmów negocjacji wynagrodzeń może odbywać się w ramach działań Rady Dialogu Społecznego jako forum trójstronnego dialogu, godzącego interesy pracowników, pracodawców i dobra publicznego.
1401	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych	UWAGA OGÓLNA		Zdaniem OPZZ, Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. jest dokumentem potrzebnym, ale powinna zawierać więcej rozwiązań zapewniających sprawiedliwy i zrównoważony rozwój kraju. Choć zawiera słuszne diagnozy, brakuje w niej wystarczających instrumentów prawnych i finansowych, które gwarantowałyby realizację założonych celów. Praca, dialog społeczny, wynagrodzenia i polityka przemysłowa, które są filarami trwałego rozwoju, zostały potraktowane marginalnie. W związku z tym OPZZ apeluje, aby Strategia została uzupełniona o: - politykę przemysłową opartą na współpracy państwa i partnerów społecznych, - spójną politykę płacową i system indeksacji wynagrodzeń,	Śsrk jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii,

					- rozdział o dialogu społecznym i roli partnerów w realizacji Strategii, - mechanizmy sprawiedliwej transformacji energetycznej, - powiązanie działań z poziomem i źródłami finansowania, - system monitorowania społecznego Strategii.	programów, planów działania, działań legislacyjnych.
140 2	Samorząd	Starosta i Prezydent - Starogard Gdański	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		[1/3] Powiat starogardzki jako jeden z kluczowych obszarów południowego Pomorza, zgłasza uwagę w ramach prowadzonych konsultacji Strategii Rozwoju Polski 2035 dotyczącą dopisania Powiatu starogardzkiego do Załącznika nr 3 Strategii Rozwoju Polski 2035 (SRP 2035), w części: „Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe” (str. 12 Załącznika nr 3 SRP 2035). Zgodnie z treścią Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Starogardu Gdańskiego 2021–2027, Powiat starogardzki stanowi zróżnicowany, dynamicznie rozwijający się, ale nadal nierównomiernie zmodernizowany obszar, w którym występują typowe wyzwania rozwojowe obszarów wiejskich Pomorza: • znaczne dysproporcje w dostępie do usług publicznych (edukacja, transport, zdrowie, kultura) pomiędzy Starogardem Gdańskim a gminami wiejskimi; • wysokie koszty i niska dostępność transportu publicznego w gminach peryferyjnych; • niedostateczna dostępność sieci cyfrowych i teleinformatycznych; • ograniczone możliwości zatrudnienia lokalnego i odpływ młodych mieszkańców; • niskie tempo rozwoju energetyki rozproszonej i OZE; • problemy z retencją wód, adaptacją do zmian klimatu i gospodarką odpadami; • konieczność modernizacji infrastruktury społecznej i komunalnej w gminach wiejskich. Powiat starogardzki obejmuje 13 gmin, z czego 11 ma charakter wiejski lub mieszkowiejski. Obszar ten stanowi łącznik funkcjonalny między Trójmiastem a regionem Kwidzyn– Powiśle, pełniąc istotną rolę w obsłudze ludności wiejskiej w zakresie edukacji, usług zdrowotnych i administracji. W ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych MOF Starogardu Gdańskiego prowadzone są działania mające na celu zwiększenie dostępności transportowej, społecznej i cyfrowej terenów wiejskich, co potwierdza konieczność objęcia powiatu wsparciem OSI.	Uwaga uwzględniona
140 3	Samorząd	Starosta i Prezydent - Starogard Gdański	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		[2/3] Włączenie Powiatu starogardzkiego do OSI „Obszary wiejskie wymagające większego włączenia w procesy rozwojowe” jest w pełni uzasadnione z punktu widzenia: • Celu 1 SRP 2035: łagodzenie zmian demograficznych; • Celu 2: tworzenie warunków dla konkurencyjnej gospodarki; • Celu 3: wzmacnianie odporności i bezpieczeństwa państwa; • Celu horyzontalnego: zrównoważony rozwój terytorialny. W obecnym brzmieniu Załącznika nr 3 SRP 2035, w części dotyczącej województwa pomorskiego, wskazano jedynie: „Powiaty: człuchowski, malborski, sztumski”. Brak w tym zestawieniu Powiatu starogardzkiego, którego charakterystyka społeczno-gospodarcza w pełni odpowiada kryteriom wyznaczającym OSI. Zasadne jest więc uzupełnienie listy o zapis: „Powiat starogardzki” Dopisanie Powiatu starogardzkiego do OSI przyniesie wymierne efekty: • umożliwi wykorzystanie instrumentów wsparcia dedykowanych obszarom wiejskim; • zwiększy dostęp do programów rządowych i unijnych; • pozwoli na skuteczne wdrażanie Strategii ZIT MOF Starogardu Gdańskiego; • wzmocni równomierny rozwój terytorialny południowego Pomorza. W związku z powyższym, wnosimy o uzupełnienie Załącznika nr 3 SRP 2035 o Powiat starogardzki w ramach OSI: „Obszary wiejskie wymagające większego włączenia w procesy rozwojowe”.	Powiat starogardzki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
140 4	Samorząd	Starosta i Prezydent - Starogard Gdański	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		[3/3] Jednocześnie wnosimy drugą uwagę o ujęcie Miasta Starogard Gdański w Załączniku nr 4 SRP 2035, w części dotyczącej policentrycznej sieci miast, jako subregionalnego ośrodka rozwoju południowego Pomorza. Dodatkowo wnoszę o dopisanie w załączniku nr 3, strona 9 w kolumnie "Ośrodek miejski": Starogard Gdański, w kolumnie "Obszar Funkcjonalny" proszę dopisać: Starogard Gdański (gm. m i w.), Gmina Bobowo, Gmina Zblewo. Miasto Starogard Gdański pełni funkcję centrum administracyjnego, gospodarczego i edukacyjnego dla południowej części województwa pomorskiego. Wraz z gminami partnerskimi tworzy Miejski Obszar Funkcjonalny Starogardu Gdańskiego, który: • obsługuje ponad 120 tys. Mieszkańców; • posiada rozwinięty sektor przemysłowy (m.in. Polpharma S.A., Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna); • generuje znaczący potencjał inwestycyjny i innowacyjny; • jest lokalnym centrum usług publicznych, ochrony zdrowia i szkolnictwa;	Uwaga uwzględniona

					• stanowi węzeł komunikacyjny południowego Pomorza (DK22, DK55, DK90, planowana szprycha kolejowa CPK 5/242). Miasto Starogard Gdański utrzymuje trwałe powiązania funkcjonalne z miastami Kwidzyn, Sztum i Tczew, współtworząc subregion Starogard–Kwidzyn–Powiśle, który wzmacnia policentryczny układ Pomorza i przeciwdziała nadmiernej koncentracji rozwoju w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk–Gdynia–Sopot. Miasto Starogard Gdański wraz Gminą Wiejską Starogard Gdański oraz z Gminą Bobowo i Zblewo tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny. Miasto Starogard Gdański dla tego subregionu jest ośrodkiem gospodarczo-handlowym, społecznym i kulturalnym. Znajduje się w nim Sąd Rejonowy, Powiatowa Komenda Policji, Komenda Powiatowa Straży Pożarnej, Specjalistyczny Szpital Powiatowy i inne instytucje administracji publicznej oraz szkoła wyższa, szkoły średnie, podstawowe i przedszkola. MOF Starogard Gdański ze względu na brak elektryfikacji linii kolejowej (mała liczba kursów pociągów) boryka się z utrudnionym dostępem komunikacyjnym z dużymi ośrodkami regionalnymi takimi jak m.in. Trójmiasto, niską mobilnością ludności, niskim dochodem jego mieszkańców i dostępem do pracy. Ujęcie Starogardu Gdańskiego w sieci miast SRP 2035: • wzmocni równowagę terytorialną Pomorza; • pozwoli lepiej wykorzystać potencjał gospodarczy i infrastrukturalny regionu; • zapewni spójność pomiędzy dokumentami krajowymi a regionalnymi (Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, Strategia ZIT MOF Starogardu Gdańskiego); • umożliwi kierowanie działań inwestycyjnych i społecznych do subregionów pozametropolitalnych.	
1405	Samorząd	Starosta i Prezydent - Starogard Gdański	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		W związku z powyższym, wnosimy o dopisanie Miasta Starogard Gdański do listy ośrodków sieci policentrycznej w Załączniku nr 4 SRP 2035, strona 10, w kategorii: „Miasta subregionalne i regionalne o znaczeniu ponadlokalnym (ośrodki równoważące rozwój Pomorza Południowego)”. Dodatkowo wnoszę o dopisanie w załączniku nr 3, strona 9 w kolumnie "Ośrodek miejski": Starogard Gdański, w kolumnie "Obszar Funkcjonalny" proszę dopisać: Starogard Gdański (gm. m i w.), Gmina Bobowo, Gmina Zblewo.	Uwaga uwzględniona
1406	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. tworzona jest w szczególnym momencie – w trakcie realizacji wieloletnich ram finansowych Unii Europejskiej na lata 2021–2027, Krajowego Planu Odbudowy oraz w przededniu prac nad nowymi ramami finansowymi UE na lata 2028–2034. W dokumencie wskazano, że przyszły budżet Unii może ulec znaczącym zmianom, w tym poprzez ograniczenie tzw. „kopert krajowych” na rzecz instrumentów konkurencyjnych w skali europejskiej. W kontekście takiego scenariusza należy szczególnie podkreślić znaczenie utrzymania silnego i stabilnego finansowania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). W projekcie Strategii przyjęto model rozwoju policentrycznego, który koncentruje się na wspieraniu sieci 78 kluczowych miast. Choć kierunek ten wydaje się właściwy dla aktywizacji ośrodków regionalnych to w proponowanym kształcie prowadzi do marginalizacji znaczenia obszarów wiejskich (które w projekcie nie stanowią bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego dla wyznaczonych miast). Z projektu wynika, że wsparcie poważnie ograniczy rozwój terenów wiejskich oddalonych od głównych ośrodków, pogłębiając dotychczasowe problemy demograficzne i infrastrukturalne. Projektowane działania, koncentrując się na miastach, de facto przyspieszą depopulację pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich, bowiem projekt nie proponuje realnych, dedykowanych mechanizmów zatrzymania rolników - mieszkańców na obszarach wiejskich poprzez skuteczną poprawę jakości życia i dostępności usług publicznych bezpośrednio na tych terenach. Ponadto dokument koncentruje się na „konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarce z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”. Dla rolnictwa oznacza to konieczność adaptacji do wymogów Zielonego Ładu. Strategia w wersji projektowej nie precyzuje jednak, w jaki sposób transformacja ta ma być sprawiedliwa dla rolników. Istnieje ryzyko, że sektor rolny zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami transformacji klimatycznej bez adekwatnych mechanizmów wsparcia, co obniży jego konkurencyjność.	Uwaga się powtarza (5183, 5184, 5196, 5197, 5198, 5199). Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów, do których można by się odnieść. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Kwestie podniesione w komentarzu odnoszące się do dostępności mieszkańców obszarów wiejskich do usług publicznych znajdują się w celu horyzontalnym oraz priorytetach 1.5, 2.2, czy 2.6. natomiast mechanizmy wsparcia dla rolników zostały określone m.in. w kierunkach działań priorytetu 3.4, np. 1C. Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich, 1D. Upowszechnianie stosowania rachunkowości w rolnictwie, 2A. Wprowadzenie

						rozwiązań z zakresu zarządzania ryzykiem, 2B. Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych.
140 7	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Wnosimy o wyraźne uwzględnienie w ramach tego priorytetu konieczności uproszczenia i uelastycznienia procedur zatrudniania cudzoziemców do prac sezonowych w rolnictwie. Sektor ten często stanowi pierwszy kontakt migrantów z polskim rynkiem pracy, a obecne bariery biurokratyczne zagrażają ciągłości produkcji w wielu gospodarstwach. • Proponowany wskaźnik do monitorowania: Liczba cudzoziemców legalnie zatrudnionych sezonowo w sektorze rolnym.	W uwadze nie określono szczegółowo jakie przepisy mają zostać uproszczone. Od 1 czerwca 2025 r. obowiązują nowe przepisy regulujące zatrudnianie i pobyt cudzoziemców w Polsce. Celem ustawy z dnia 20 marca 2025 r. o warunkach dopuszczalności powierzania pracy cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest usprawnienie procedur dotyczących powierzania pracy cudzoziemcom, ograniczenie występujących nadużyć, zmniejszenie zaległości załatwiania spraw przez urzędy oraz pełna elektronizacja postępowań. Obecnie trwają prace legislacyjne nad projektami aktów wykonawczych do tej ustawy. W gospodarstwach rolnych prowadzonych przez rolników ubezpieczonych w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, cudzoziemcy mogą zostać zatrudnieni na podstawie umowy o pomocy przy zbiorach, którą reguluje ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ponadto zwracamy uwagę na to, że lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, tak by nie rozbudowywać nadmiernie wskaźników do monitorowania.
140 8	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		W ramach tego priorytetu nie uwzględniono problemu wymiany pokoleniowej w rolnictwie. Jest to kluczowe wyzwanie dla długoterminowego bezpieczeństwa żywnościowego kraju. • Wnosimy o dodanie działań: Stworzenie realnych zachęt dla ludzi młodych do przejmowania i zakładania gospodarstw rolnych, w tym stworzenie systemowych ułatwień w dostępie do ziemi (z zasobów państwowych) oraz preferencyjnych, stabilnych mechanizmów finansowania inwestycji początkowych. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Zatrzymanie wzrostu średniego wieku kierującego gospodarstwem rolnym; Odsetek gospodarstw prowadzonych przez osoby w wieku do 40 lat.	Zagadnienie dot. odnowy pokoleniowej w rolnictwie jest ujęte w priorytecie 3.4 (kierunek 1 C.)
140 9	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Strategia musi silniej adresować problem wykluczenia zdrowotnego na obszarach wiejskich. Postulujemy o uwzględnienie działań na rzecz: 1. Poprawy dostępności do Podstawowej Opieki Zdrowotnej (POZ) i redukcji czasu oczekiwania. 2. Zwiększenia liczby punktów aptecznych. 3. Wsparcia dla tworzenia lokalnych, dziennych domów opieki i rehabilitacji dla osób starszych, co pozwoli na odciążenie rodzin rolniczych i aktywizację seniorów.	Część działań zawiera się w aktualnych zapisach Strategii (np. Rozwój opieki koordynowanej w POZ, rozwój opieki długoterminowej). W porozumieniu z Ministerstwem

					Proponowane wskaźniki do monitorowania: Liczba placówek POZ na 10 tys. mieszkańców obszarów wiejskich; Liczba punktów aptecznych na obszarach wiejskich.	Zdrowia planowane są dalsze modyfikacje zapisów w tym zakresie.
1410	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Kierunek transformacji, musi opierać się na krajowych zasobach. Należy wzmocnić rolę rolnictwa w tym procesie poprzez: - Aktywne wsparcie dla rozwoju biogazowni rolniczych, opartych na substratach pochodzenia krajowego. - Proponowane wskaźniki do monitorowania: Liczba (i łączna moc) biogazowni rolniczych; Wolumen krajowych surowców rolnych wykorzystanych do produkcji energii. 2. Zwiększenie wykorzystania biopaliw pochodzących z polskiego surowca rolnego, co wpisuje się w ideę gospodarki obiegu zamkniętego.	Uwaga powtórzona - 5188
1411	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		Samorząd rolniczy zdecydowanie sprzeciwia się zapisom, w tym priorytecie ze względu na brak zrównoważenia i uwzględnienia w celach środowiskowych potrzeb produkcji rolnej. Sprawiedliwa transformacja: Dokument wskazuje na „sprawiedliwą gospodarkę”, ale nie precyzuje, jak ma wyglądać sprawiedliwa transformacja rolnictwa w kontekście ograniczania emisji. Istnieje ryzyko, że sektor rolny zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami adaptacji klimatycznej bez możliwości uzyskania stosownej rekompensaty. Dlatego domagamy się zapisania w Strategii gwarancji adekwatnych mechanizmów finansowych i kompensacyjnych dla rolników wdrażających działania proklimatyczne.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Zgodnie ze stanowiskiem MRiRW w SRP2035 będzie wskazane, że sektor rolny jako kluczowy dla bezpieczeństwa żywnościowego Polski nie zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami adaptacji klimatycznej bez możliwości uzyskania stosownej rekompensaty.
1412	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne W działaniach na rzecz odporności na zmiany klimatu pominięto kluczową rolę rolnictwa. Należy bezwzględnie uwzględnić wsparcie dla praktyk rolniczych zwiększających retencję glebową (zwiększanie zawartości próchnicy). Ponadto, zamiast ogólnych zapisów, należy wprowadzić realne uproszczenia proceduralne dla rolników planujących budowę małych urządzeń retencyjnych (zbiorników do powierzchni 1 ha na gruntach rolnych, zastawek) w gospodarstwach.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach wdrożeniowych. Ponadto, należy zaznaczyć że obecnie istnieją już programy wsparcia zwiększające zawartość próchnicy w glebie.
1413	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	W Kierunku D Renaturyzacja rzek oraz w pkt 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju Zapisy dotyczące renaturyzacji rzek i odtwarzania systemu przyrodniczego (tereny podmokłe) mogą spowodować ogromne ryzyko dla ciągłości produkcji rolnej. Samorząd rolniczy stanowczo przeciwstawia się na automatycznej likwidacji urządzeń melioracyjnych, która uniemożliwi prowadzenie gospodarki rolnej, w tym na użytkach zielonych. Wiele z tych terenów to dziś wykształcone, wartościowe ekosystemy łąkowe. Konieczność ich „przywracania” do stanu pierwotnego zaburzą istniejącą bioróżnorodność i zniszczą dorobek wielu pokoleń rolników. Należy wyraźnie zapisać ochronę gruntów rolnych i zagwarantować, że działania renaturyzacyjne nie będą prowadzone na terenach wykorzystywanych rolniczo, ponieważ inaczej prowadzić będą do wygaszania produkcji rolnej i rugowania rolników z tych terenów.	Uwaga nieuwzględniona. Jest to działanie o charakterze strategicznym, a na etapie wdrażania zostaną uwzględnione lokalne uwarunkowania. Warto również podkreślić, że renaturyzacja rzek stanowi jeden z najskuteczniejszych instrumentów wzmacniających odporność na zmiany klimatyczne i suszę, w tym w obszarach rolniczych, poprzez poprawę stosunków wodnych.

141 4	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181-182	W Kierunku D Renaturyzacja rzek oraz w pkt 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju Zapisy dotyczące renaturyzacji rzek i odtwarzania systemu przyrodniczego (tereny podmokłe) mogą spowodować ogromne ryzyko dla ciągłości produkcji rolnej. Samorząd rolniczy stanowczo przeciwstawia się na automatycznej likwidacji urządzeń melioracyjnych, która uniemożliwi prowadzenie gospodarki rolnej, w tym na użytkach zielonych. Wiele z tych terenów to dziś wykształcone, wartościowe ekosystemy łąkowe. Konieczność ich „przywracania” do stanu pierwotnego zaburzą istniejącą bioróżnorodność i zniszczą dorobek wielu pokoleń rolników. Należy wyraźnie zapisać ochronę gruntów rolnych i zagwarantować, że działania renaturyzacyjne nie będą prowadzone na terenach wykorzystywanych rolniczo, ponieważ inaczej prowadzić będą do wygaszania produkcji rolnej i rugowania rolników z tych terenów.	Uwaga powtórzona - 1413
141 5	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221-227	Cel 3 – Bezpieczeństwo i odporność państwa Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego Wyodrębnienie tego priorytetu, nie może pozostać zapisem martwym, musi być oparty na fundamentalnej zasadzie, która zostanie wpisana wprost w dokumencie, tj.: 1. Opłacalność produkcji rolnej: Podstawowym warunkiem bezpieczeństwa żywnościowego jest zapewnienie opłacalności produkcji rolnej. Wymaga to zapewnienia stabilności prawnej i przewidywalności polityki żywnościowej państwa. Działania prośrodowiskowe i proklimatyczne muszą być wspierane poprzez adekwatnie wysokie zachęty finansowe dla rolników, a nie przymus administracyjny. 2. Struktura rolnictwa: Należy wspierać utrzymanie zrównoważonej produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych oraz chronić małe i średnie gospodarstwa, które zapewniają rozproszenie produkcji rolnej, decydują o braku wyludnienia obszarów wiejskich, podkreślając charakter i tradycję tych obszarów, a także zwiększają odporność systemu żywnościowego na kryzysy. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Wskaźnik dochodowości gospodarstw rolnych; Obsada zwierząt (DJP/ha UR); Liczba gospodarstw zarejestrowanych w ramach RHD i MOL. 3. Krótkie łańcuchy dostaw: Konieczne jest stworzenie realnych zachęt (fiskalnych i prawnych) do rozwoju Rolniczego Handlu Detalicznego (RHD) i działalności typu MOL (Sprzedaż Bezpośrednia).	Propozycja opisuje działania obecnie realizowane przez Rząd, m.in. w ramach II filara WPR, który wspiera m.in. Rozwój małych gospodarstw, Rozwój współpracy producentów w ramach systemów jakości żywności; Rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, a także cały szereg płatności bezpośrednich (Ekoschematów) w ramach schematów na rzecz klimatu, środowiska i dobrostanu zwierząt. WPR realizuje i będzie realizować zestaw instrumentów którego celem jest poprawa dochodów rolników, więc pośrednio zwiększać opłacalność produkcji rolnej. Działania prośrodowiskowe zostały przekształcone w zachęty finansowe. Istnieje szereg instrumentów wspierających małe i średnie gospodarstwa. Wskaźnik dochodowości gospodarstw nie jest możliwy do wdrożenia ze względu na brak danych o dochodach. W Polsce nie ma obowiązku sprawozdawczości rolniczej. Krótkie łańcuchy dostaw są wspierane z WPR, jednak one stanowią jedynie dodatkową możliwość poprawy dochodów rolniczych i ich rola jest ograniczona popytem konsumenckim. Ad pkt. 2. Proponowane wskaźniki do monitorowania: proponuje się odrzucić propozycję dodania wskaźnika dot. liczby gospodarstw zarejestrowanych w ramach RHD i MOL. RHD i MLO to jedno z kilku form działalności prowadzonych w ramach tzw. „krótkich łańcuchów dostaw/dystrybucji” (KŁD), oprócz np. sprzedaży bezpośredniej, czy dostaw bezpośrednich. Prowadzenie takich

						działalności jest dobrowolną wolą rolników i oprócz KŁD mogą oni prowadzić z powodzeniem wiele innych form działalności, jak np. produkcja podstawowa, handel detaliczny, zatwierdzony zakład przetwórstwa mleka, mięsa, czy produktów rybołówstwa, punkty skupu jaj, rzeźnie rolnicze, czy zakłady rozbioru mięsa o małej zdolności produkcyjnej. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego powinno być ukierunkowane wielotorowo, poprzez wspieranie rozwoju zarówno małych, średnich, jak i dużych gospodarstw rolnych. Ponadto, o rozwoju KŁD świadczy nie tylko liczba podmiotów prowadzących takie działalności, gdyż ich liczba w określonym rejonie może być wystarczająca, ale też jakość, dostępność i różnorodność oferowanych do sprzedaży środków spożywczych. Ad pkt. 3. Krótkie łańcuchy dostaw: Konieczne jest stworzenie realnych zachęt (fiskalnych i prawnych) do rozwoju Rolniczego Handlu Detalicznego (RHD) i działalności typu MOL (Sprzedaż Bezpośrednia). Propozycja nie jest zasadna w kontekście wymagań prawnych dotyczących jakości zdrowotnej żywności pochodzenia. W zakresie prawa żywnościowego wprowadzono już wiele zachęt w formie uproszczeń wymogów dla podmiotów prowadzących KŁD, a ewentualne dodatkowe ułatwienia będą wprowadzane na wniosek zainteresowanych rolników i organizacji rolniczych, o ile nie będzie to sprzeczne z podstawowym celem tego prawa, tj. zapewnieniem ochrony zdrowia i życia konsumentów, a także wysokiej jakości żywności. Ponadto w strategii wprowadzono zapisy w tym zakresie (str. 214 pkt 1.B) Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, krótkich łańcuchów dostaw oraz zwiększenie zdolności magazynowania. Uwaga powtórzona 5193

141 6	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Samorząd rolniczy podkreśla jeszcze raz, że proponowany model „policentryczny” oparty na miastach i miasteczkach pomija obszary wiejskie. Co więcej, w kontekście rozwoju terytorialnego Strategia nie adresuje narastającego problemu konfliktów społecznych na wsi. Nowi mieszkańcy, niezwiązani z rolnictwem, często nie rozumieją specyfiki produkcji rolnej (praca w nocy, hałas, naturalne zapachy). Dlatego wnioskujemy, aby w Strategii znalazł się jednoznaczny zapis, że obszary wiejskie to przede wszystkim strefa produkcji rolnej i strategiczny obszar zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju, co nadaje im priorytetową funkcję, która musi być chroniona w planowaniu przestrzennym i respektowana przez wszystkich mieszkańców.	Strategia adresuje problemy związane z konfliktami na wsi, wskazując na problem suburbanizacji. Strategia zabezpiecza kwestie bezpieczeństwa żywnościowego w sposób holistyczny, również w kwestii planowania przestrzennego.
141 7	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Ramy Finansowe WPR, obok polityki spójności, pozostaje jednym z filarów rozwoju społeczno-gospodarczego Unii. Polska otrzymała w obecnym okresie około 25,2 mld euro na lata 2023–2027, co stanowi główne źródło wsparcia dla gospodarstw rolnych oraz inwestycji na obszarach wiejskich. Jednak wraz z możliwym przesunięciem akcentów w kolejnej perspektywie finansowej istnieje ryzyko, że środki tradycyjnie kierowane do sektora rolnego zostaną w większym stopniu przeznaczone na inne priorytety – w tym miejskie projekty infrastrukturalne, działania proklimatyczne czy odtwarzanie siedlisk naturalnych. Takie przesunięcia mogłyby znacząco osłabić wsparcie dochodów rolników i zdolność polskiego rolnictwa do utrzymania konkurencyjności. Dlatego Krajowa Rada Izb Rolniczych apeluje, aby w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. wyraźnie wskazać, że: • utrzymanie silnej, dwufilarowej struktury WPR (I filar – płatności bezpośrednie; II filar – rozwój obszarów wiejskich) stanowi warunek trwałości rozwoju rolnictwa oraz stabilizacji dochodów gospodarstw; • II filar WPR powinien pozostać filarem o równorzędnym znaczeniu, obejmującym wsparcie inwestycyjne, retencję wodną i modernizację w gospodarstwach rolnych; • w nowym budżecie UE po 2027 r. Polska powinna aktywnie zabiegać o utrzymanie odrębnej „koperty krajowej” na WPR, niekonkurującej z innymi politykami rozwojowymi, aby zapewnić stabilność finansową sektora rolnego; • transformacja ekologiczna i klimatyczna rolnictwa powinna być sprawiedliwa, tzn. finansowo wspierana, tak aby koszty dostosowania nie obciążały nadmiernie rolników, w szczególności gospodarstw rodzinnych.	Proponowane zapisy stanowią postulat negocjacyjny i wykraczają poza zakres ram finansowych 5srk.
141 8	Instytucja publiczna	Wojewoda Pomorski	UWAGA OGÓLNA		[1/2] W związku z trwającymi konsultacjami publicznymi projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, uprzejmie proszę o rozpatrzenie uwag i propozycji zgłoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego województwa pomorskiego w ramach prowadzonych konsultacji. Na szczególne uwzględnienie zasługują postulaty zgłoszone przez Starostę Kwidzyńskiego, których realizacja ma istotne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju południowej części województwa pomorskiego. Przedstawione stanowisko odnosi się w szczególności do potrzeb w zakresie rozwoju infrastruktury transportowej, poprawy dostępności komunikacyjnej oraz wspierania lokalnych inicjatyw gospodarczych. W tym kontekście uzasadnione jest dodanie miasta Kwidzyn jako następnego ośrodka subregionalnego w województwie pomorskim oraz włączenie go do policentrycznej sieci miast. Kwidzyn pełni funkcję gospodarczą i komunikacyjnego centrum południowej części województwa, posiada rozwinięty przemysł, silne zaplecze edukacyjne oraz znaczący potencjał inwestycyjny. Znaczenie Kwidzyna w układzie regionalnym systematycznie wzrasta, w szczególności w związku z planowaną realizacją przedsięwzięcia pod nazwą „Nadwiślański Korytarz Transportowy”. Jest to obszar wymagający szczególnej interwencji państwa, zarówno ze względu na występujące bariery infrastrukturalne, jak i istniejący potencjał rozwojowy. Realizacja korytarza obejmuje w szczególności modernizację i rozbudowę drogi krajowej nr 55 (Nowy Dwór Gdański – Malbork – Sztum – Kwidzyn – Grudziądz – Stolno) wraz z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą i urządzeniami technicznymi oraz budowę ścieżek rowerowych, a także przedłużenie drogi krajowej nr 55 od Nowego Dworu Gdańskiego przez Mierzeję Wiślaną w kierunku Stegny, Krynicy Morskiej i Piasków. W tym kontekście istotną planowaną inwestycją jest także budowa obwodnicy miasta Kwidzyna. Projekt ten ma szczególne znaczenie dla gmin powiatu kwidzyńskiego, w tym dla miasta Kwidzyna, stanowiącego uprzemysłowione i jednocześnie kluczowe zaplecze przetwórcze dla rolników regionu. Wzmocnienie pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego wspierać będzie również rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjale subregionu w zakresie przemysłu papirniczego, elektronicznego i spożywczego, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym elementem rozwoju subregionu	Strategia nie jest dokumentem planistycznym w zakresie regionalnych inwestycji transportowych.

					pozostaje także rozwój usług edukacyjnych, w tym działalność Powiślańskiej Szkoły Wyższej, która pełni istotną rolę w kształceniu kadr dla lokalnego rynku pracy.	
1419	Instytucja publiczna	Wojewoda Pomorski	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Trafne są także uwagi Starosty Starogardzkiego, wskazujące na zasadność zamieszczenia powiatu starogardzkiego w wykazie obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe (OSI). W powiecie tym występują znaczne dysproporcje w dostępie do usług publicznych (edukacja, transport, zdrowie, kultura) pomiędzy miastem a gminami wiejskimi. Obszar ten stanowi łącznik funkcjonalny między Trójmiastem a regionem Kwidzyn–Powiśle, pełniąc istotną rolę w obsłudze ludności wiejskiej w zakresie edukacji, usług zdrowotnych i administracji. W ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych MOF Starogardu Gdańskiego prowadzone są działania mające na celu zwiększenie dostępności transportowej, społecznej i cyfrowej terenów wiejskich, co potwierdza konieczność objęcia powiatu wsparciem OSI. Uzasadnione jest dodanie Starogardu Gdańskiego jako czwartego ośrodka subregionalnego w województwie pomorskim, obok Słupska, Chojnic i Kwidzyna, oraz włączenie go do policentrycznej sieci miast. Miasto Starogard Gdański utrzymuje trwałe powiązania funkcjonalne z miastami Kwidzyn, Sztum i Tczew, współtworząc subregion Starogard–Kwidzyn–Powiśle, który wzmacnia policentryczny układ Pomorza i przeciwdziała nadmiernej koncentracji rozwoju w Obszarze Metropolitalnym Gdańsk–Gdynia–Sopot. Jednocześnie na uwagę zasługują również wnioski Starosty Nowodworskiego, wskazujące na problem wykluczenia komunikacyjnego obszaru Żuław Wiślanych. Rejon ten, pomimo strategicznego położenia w pobliżu Trójmiasta i Zalewu Wiślanego, charakteryzuje się ograniczoną dostępnością transportową, zarówno w zakresie połączeń kolejowych, jak i drogowych. Dlatego też zasadne jest intensyfikowanie działań na rzecz rozwoju infrastruktury transportowej w tej części województwa, w szczególności poprzez modernizację i rozbudowę sieci kolejowej oraz dróg łączących powiat nowodworski z głównymi ośrodkami regionalnymi. Uwzględnienie powyższych zagadnień w „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” pozwoli na pełniejsze wykorzystanie potencjału województwa pomorskiego oraz wzmocni realizację celów polityki spójności w ujęciu krajowym i regionalnym.	Uwaga uwzględniona
1420	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Wrażliwi Społecznie	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Dodanie ppkt F Wsparcie prawne (odformalizowanie) i finansowe (dofinansowania) oraz merytoryczne dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie opracowania i wdrożenia samorządowych programów polityki zdrowotnej związanych z chorobami cywilizacyjnymi. Obecnie realizacja tego przedsięwzięcia szczególnie w średnich miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze jest procesem bardzo trudnym. W tych samorządach często brak zasobów ludzkich i organizacyjnych do realizacji w/w programu, pomimo posiadania diagnozy problemów zdrowotnych danej populacji. W średnich miastach brak jest także odpowiednich instrumentów prawno-finansowych żeby opracować i wdrożyć program zdrowotny dedykowany mieszkańcom danej gminy. Uzasadnienie Stowarzyszenie funkcjonujące stricte na terenie miasta Starachowice dostrzega problem progresji zachorowalności na nowotwory. W 2023r. z powodu nowotworów w województwie świętokrzyskim zmarło 3206 osób, co było trzecim wynikiem po województwie małopolskim i mazowieckim (według danych GUS). W powiecie starachowickim po chorobach układu krążenia nowotwory są najczęstszą przyczyną zgonów. Przy czym zauważa się progres zgonów na nowotwory w stosunku do chorób układu sercowo-naczyniowego. W Starachowicach brak jest jakiegokolwiek programu zdrowotnego w wymiarze powszechnym, co zapewne nie powoduje poprawy atrakcyjności miasta.	Propozycja działania zbyt szczegółowa jak na średniookresową strategię rozwoju kraju.
1421	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Treść dokumentu, której dotyczy uwaga: „Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych. Są to technologie, które mają w Polsce największy potencjał do szybkiego wdrożenia, przy stosunkowo niskich kosztach. Ich uzupełnieniem będzie rozwój magazynów energii oraz dyspozycyjnych bloków gazowych (zdolnych do pracy także w oparciu o biometan i wodór). Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie morskich farm wiatrowych oraz inwestycje w energetykę jądrową.” Propozycja brzmienia: „Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych i morskich elektrowni wiatrowych. Są to technologie, które mają w Polsce największy potencjał do szybkiego wdrożenia, przy stosunkowo niskich kosztach. Ich uzupełnieniem będzie rozwój magazynów energii oraz dyspozycyjnych bloków gazowych (zdolnych do pracy także w oparciu o biometan i wodór). Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie inwestycji w energetykę jądrową.” Uzasadnienie:	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Morskie farmy wiatrowe, jako wielkoskalowe jednostki wytwórcze, będą w stanie zastąpić w systemie stopniowo wycofywane jednostki węglowe. Dalszy rozwój morskiej energetyki wiatrowej w Polsce warunkuje uniknięcie luki generacyjnej w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym. W Polsce dzisiaj rozwijane są projekty o łącznej mocy ok. 10 GW, z czego ok. 6 GW powstanie do 2030 r. Zgodnie z celami Polityki Energetycznej Polski, do 2040 r. na polskich obszarach morskich powstanie ok. 18 GW mocy zainstalowanej, a całkowity potencjał wynosi 33 GW. Patrząc na potencjał i planowane do zainstalowania wolumeny energii warto wskazać morską energetykę wiatrową jako jedną z technologii strategicznych, nie uzupełniających. Byłoby to spójne z dalej przywoływanymi stwierdzeniami o strategicznym i głównym znaczeniu tego sektora dla transformacji energetycznej.	
142 2	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Treść dokumentu, której dotyczy uwaga: „W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i farm fotowoltaicznych.” Propozycja brzmienia: „W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych oraz farm fotowoltaicznych.” Uzasadnienie: W Polsce dzisiaj rozwijane są projekty morskiej energetyki wiatrowej o łącznej mocy ok. 10 GW, z czego ok. 6 GW powstanie do 2030 r. Zgodnie z celami Polityki Energetycznej Polski, do 2040 r. na polskich obszarach morskich powstanie ok. 18 GW mocy zainstalowanej, a całkowity potencjał wynosi 33 GW. Istotne jest podkreślenie w dokumencie, że inwestycje w infrastrukturę sieciową będą ukierunkowane także na obszary istotne z punktu widzenia rozwoju morskiej energetyki wiatrowej. Zapewnienie możliwości przyłączenia dla morskich farm wiatrowych jest kluczowe z punktu widzenia możliwości realizacji celów polityki energetycznej Polski.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
142 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	168	Treść dokumentu, której dotyczy uwaga: • „prowadzeniu konsultacji oraz kampanii informacyjnych w celu uświadomienia społeczeństwu ważnej roli elektroenergetycznych linii przesyłowych dla zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej, a także przyłączenia do sieci elektrowni jądrowej, morskich farm wiatrowych i magazynów energii;” Propozycja dodanie nowego punktu: • Przeprowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnej dedykowanej morskiej energetyki wiatrowej w celu zwiększenia świadomości społecznej nt. sektora. Uwaga: Rozwój morskiej energetyki wiatrowej stanowi kluczowy element transformacji energetycznej i budowy niezależności energetycznej kraju. Pomimo rosnącego zainteresowania tym obszarem, wciąż istnieje potrzeba zwiększenia świadomości społecznej, zrozumienia korzyści oraz zaangażowania interesariuszy w proces rozwoju projektów offshore. W ostatnim czasie obserwuje się narastającą falę negatywnych narracji i dezinformacji dotyczących sektora morskiej energetyki wiatrowej, które prowadzą do stopniowego obniżania poziomu akceptacji społecznej dla tego typu inwestycji. W przestrzeni publicznej coraz częściej pojawiają się niezwyfikowane informacje na temat rzekomego negatywnego wpływu farm wiatrowych na środowisko morskie, turystykę czy bezpieczeństwo energetyczne kraju. Brak rzetelnych źródeł wiedzy oraz skoordynowanej komunikacji ze strony branży i instytucji publicznych sprzyja utrwalaniu fałszywych przekonań i budowaniu nieufności wobec projektów offshore. W tej sytuacji konieczne jest podjęcie działań komunikacyjnych – kampanii informacyjno-edukacyjnej – która w sposób przejrzysty i oparty na faktach przywróci równowagę w debacie publicznej, wzmacniając świadomość społeczną oraz zaufanie do sektora morskiej energetyki wiatrowej. Z uwagi na nasilające się działania dezinformacyjne wokół morskiej energetyki wiatrowej, szerzące nieprawdziwe i krzywdzące dla branży informacje, rekomendujemy aby dokument wskazał na konieczność przeprowadzenia kampanii informacyjnej dedykowanej morskiej energetyce wiatrowej jako osobnego punktu.	Zbyt szczegółowa propozycja. Istnieje ogólne działanie pn. Zwiększanie świadomości ekologicznej, promowanie postaw proekologicznych, jak i działania informacyjne w ramach OSI.
142 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej	SYNTEZA	13	Treść dokumentu, której dotyczy uwaga: Tabela 1 - OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej „Wykorzystanie impulsów wynikających z realizacji inwestycji w elektrownię jądrową oraz powstania dużych	Cel OSI jest znacznie szerszy i dlatego nie może zostać zmodyfikowany. Zakres interwencji obejmuje kwestę stworzenia warunków dla rozwoju

					nadwyżek mocy energetycznych na północy kraju, a także przeciwdziałanie ewentualnym negatywnym skutkom tych inwestycji.” Propozycja zapisu: „Wykorzystanie impulsów wynikających z realizacji inwestycji w morskie farmy wiatrowe, które mogą stać się kluczowym czynnikiem wspierającym rozwój krajowego potencjału gospodarczego, technologicznego i przemysłowego.” Uzasadnienie: Realizacja projektów morskich farm wiatrowych generuje znaczący impuls rozwojowy dla polskiej gospodarki – zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Inwestycje te mogą przyczynić się do rozbudowy krajowego łańcucha dostaw, rozwoju nowoczesnych gałęzi przemysłu, a także do wzrostu kompetencji w sektorze nowoczesnych technologii energetycznych. MFW stanowią szansę na stworzenie tysięcy miejsc pracy w sektorach powiązanych – od stoczniowego i portowego, przez transport i logistykę, po inżynierię, automatykę czy usługi serwisowe. Wykorzystanie impulsów płynących z tych inwestycji pozwoli nie tylko wzmocnić konkurencyjność polskiej gospodarki w regionie Morza Bałtyckiego, ale także zbudować trwałą, krajowy potencjał produkcyjny i eksportowy w obszarze zielonych technologii. Dlatego kluczowe jest, aby działania rozwojowe i komunikacyjne skoncentrować na wspieraniu synergii między sektorem offshore a innymi branżami krajowej gospodarki.	MEW, w tym infrastruktury towarzyszącej.
142 5	Inne	Kamil Sobolewski, Pracodawcy RP	UWAGA OGÓLNA		1. Wzrost PKB Rozwój Polski, rozumiany jako podtrzymanie wzrostu PKB w Polsce, w warunkach kryzysu demograficznego, czyli kurczenia się i starzenia zasobu pracy, może opierać się wyłącznie na inwestycjach. Inwestycje są warunkiem koniecznym do zarówno do wzrostu zasobu kapitału (jedynego czynnika produkcji, którego w polskiej gospodarce może jeszcze przybywać, rozumianego nie jako pieniądze, ale jako maszyny, urządzenia, technologie) jak i do wzrostu produktywności pracy. Priorytetowi inwestycji towarzyszyć powinno wskazane w SRP2035 amortyzowanie kryzysu demograficznego m.in. poprzez: - dietność, której sprzyja budowa nowych mieszkań w rosnących aglomeracjach, - promocję zdrowego stylu życia, badania przesiewowe i profilaktykę zdrowotną, - aktywność zawodową, w tym szczególnie opiekunów dzieci, osób przewlekle chorych, osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów, oraz - imigrację opartą o integrację, czyli rodzącą pozytywne skutki społeczne także w długim okresie. Tymczasem w zaproponowanym brzmieniu SRP2035 podażowe podstawy wzrostu gospodarczego nie stanowią wystarczająco konsekwentnie nakreślonej podstawy strategii kraju. Słowo kapitał ani razu nie występuje w kontekście podstawowych czynników produkcji, a słowo inwestycje najczęściej jest używane w innym znaczeniu niż nakłady brutto na środki trwałe. Najczęściej realizowana w ostatniej dekadzie forma wspierania wzrostu gospodarczego przez rząd, czyli stymulacja popytu w oderwaniu od zwiększania ilości i produktywności czynników produkcji, kończy się narastaniem importu netto i otwieraniem deficytu na rachunku obrotów bieżących. Stymulacja popytu nie może stanowić trwałej podstawy wzrostu, szczególnie przy pełnym wykorzystaniu istniejących zasobów. Jeżeli jest jedna miara, której sprawdzenie w 2035 roku pozwoliłoby ocenić, czy i w jakim stopniu Polska w tym okresie rozwijała się i tworzyła warunki do wzrostu na kolejną dekadę, to jest nią stopa inwestycji lub stopa inwestycji przedsiębiorstw prywatnych, która powinna do 2030 roku osiągnąć odpowiednio około 25 i 14 procent i utrzymywać się co najmniej na tym poziomie w kolejnych latach. Taki wynik dowodziłby trajektorii wzrostowej polskiego PKB. Pozostałe punkty SRP2035 powinny dążyć do realizacji tak rozumianego głównego KPI. Jest to o tyle istotne, że przez ostatnią dekadę inwestycje przedsiębiorstw w Polsce są w zapaści, więc nowo oddawany do użytku kapitał produkcyjny w najbliższych kilku latach będzie daleko odstawał in minus od krajów w otoczeniu i negatywnie kontrybuował do konkurencyjności polskiej gospodarki.	Zwracamy uwagę, że kwestie proponowane w pierwszej części uwagi są już uwzględnione w różnych częściach dokumentu. W odniesieniu do propozycji uwzględnienia podstaw wzrostu gospodarczego opartych na czynnikach produkcji, zauważamy że proponowane przez autora podejście do definiowania głównych celów strategii ma charakter typowo makroekonomiczny, co odróżnia dotychczas przyjęte podejście, które w znacznym stopniu skupia się na uwzględnieniu również wielu czynników pozaekonomicznych. Pragniemy zauważyć, że obecnie przejęte podejście, zwłaszcza w kontekście części kierunkowej i tak w sposób pośredni bądź bezpośredni dąży do realizacji proponowanych w uwadze celów natury ekonomicznej. Należy przy tym dodatkowo zauważyć, że obecnie stosowane podejście pozwala uwzględnić, szereg czynników jakościowych oraz sprawia, że dokument jest czytelniejszy w odbiorze dla osób, nie będących ekonomistami. Zwracamy, również uwagę że stosowanie stopy inwestycji jako wskaźnika, obarczone jest wysokim ryzykiem występowania zniekształceń spowodowanych efektami cenowymi,

						co znacząco może utrudnić monitorowanie oraz interpretowanie postępów w realizacji celu.
142 6	Inne	Kamil Sobolewski, Pracodawcy RP	UWAGA OGÓLNA		2. Nierówności Obecny poziom rozwoju Polski, rozumianego jako umiarkowane ubóstwo i nierówności, stawia Polskę w europejskiej czołówce, a Europę w czołówce światowej. Najnowsze dane Eurostat wskazują, że Polska jest nie tylko europejskim liderem pod względem (małego) rozwarstwienia (wyraźnie przecięż niższych niż europejska średnia) dochodów mierzonego wskaźnikiem Ginie'go. Polska znajduje się w gronie unijnych liderów nawet pod względem odsetka populacji w sferze ubóstwa lub wykluczenia społecznego, tak jakbyśmy byli jednym z najbogatszych krajów UE. W ciągu najbliższej dekady celem strategicznym dla Polski pod względem nierówności powinno być powstrzymywanie nierówności przed ponownym narastaniem a nie ich zmniejszanie. Priorytet powinien mieć wymieniony w punkcie 1 wzrost PKB. Wydatki państwa, po uwzględnieniu koniecznych nakładów na obronność, powinny być zwiększane na cele rozwojowe a nie na transfery społeczne. Ważne dla spójności i trwałości rozwoju w Polsce i ważne z perspektywy przyszłych nierówności jest uwzględnienie zawczasu skutków przemian demograficznych w rozwoju regionalnym, tj. strategiczne wskazanie obszarów kraju, na których standard i dostępność usług publicznych będą podtrzymane lub zwiększane. Mądra polityka nie powinna zakładać rzeczywistości i dbać o najwyższy poziom edukacji nawet w szkołach, gdzie klasy są kilkusobowe a do części klas nie ma w ogóle chętnych dzieci czy w szpitalach, do których trudno ściągnąć koniecznych specjalistów nawet raz w tygodni. Polityka rozwoju regionalnego powinna ułatwiać decyzję o przeprowadzce mieszkańcom skrajnie wyludniających się gmin w taki sposób, by każdy Polak miał możliwość dostępu do najwyższej jakości usług publicznych i atrakcyjnych rynków pracy. Nie da się rozwinąć każdego regionu gdy populacja kurczy się o 25%, a na każdych 10 emerytów przypadać będzie pięcioro dzieci. Trzeba dokonać zawczasu trudnych społecznie wyborów strategicznych i amortyzować straty wąskiej grupie osób zamiast fundować utratę dostępu do usług publicznych szerokim rzeszom obywateli.	Dane Eurostatu dotyczące nierówności dochodowych nie pokazują pełnego obrazu tego zagadnienia. W rzeczywistości poziom nierówności dochodowych w Polsce jest wyższy niż wskazują na to szacunki Eurostatu - ze względu na to, że Eurostat opiera swoje szacunki na danych ankietowych. Tego typu dane dobrze opisują poziom dochodu wśród osób nisko- i średniozarabiających, ale niedoszacowują dochodów osób zarabiających najwięcej, które to dochody mają nieproporcjonalnie duży wpływ na miarę nierówności, m.in. na wspomniany współczynnik Giniego. Dlatego lepszym źródłem wiedzy o nierównościach dochodowych są przywołane w tekście Strategii dane World Inequality Database, które zawierają nie tylko dane ankietowe, ale także dane administracyjne i dane z rachunków narodowych. Co do pozostałych kwestii: Strategia w całej części wdrożeniowej właśnie podejmuje wybory strategiczne.
142 7	Inne	Kamil Sobolewski, Pracodawcy RP	UWAGA OGÓLNA		3. Gwarancje Gwarancje są dobrym sposobem na efektywne wykorzystanie szczególnie tych środków publicznych, dla których pojawiają się pomysły udzielania pożyczek, firmom lub gospodarstwom domowym. Gwarancje pozwalają intensywniej i z większą częstotliwością wykorzystać te same środki publiczne.	Uwaga o charakterze komentarza
142 8	Inne	Kamil Sobolewski, Pracodawcy RP	UWAGA OGÓLNA		4. KPI w zakresie mieszkalnictwa komunalnego Stawianie jako celu lub miary celu udziału mieszkań społecznych i komunalnych w sumie nowo budowanych mieszkań lub domów jest błędne. Celem powinna być odpowiednia ilość mieszkań społecznych i komunalnych a nie udział. Wysoki udział można osiągnąć bez wzrostu budownictwa społecznego i komunalnego przez ograniczenie budownictwa prywatnego, deweloperskiego czy spółdzielczego. Wskazanie udziału jako celu mogłoby popychać odpowiedzialne organy administracji publicznej do ograniczania podaży gruntów czy wydłużania postępowań administracyjnych, które identyfikują jako główne bariery w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych Polaków.	Przyjęcie formuły wskaźnika procentowego budowy mieszkań komunalnych i społecznych, zestawionego z aktywnością całej branży budowlanej, ma na celu dopasowanie go do zmieniających się w czasie uwarunkowań makroekonomicznych i sektorowych. W przypadku celów przyjętych w wielkościach liczbowych zależność ta nie byłaby uwzględniona.
142 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Stocznia	UWAGA OGÓLNA		Opracowanie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. jest potrzebnym i ambitnym przedsięwzięciem, które może stanowić ważny punkt odniesienia dla polityk publicznych w nadchodzącej dekadzie. Bardzo doceniamy wysiłek autorów włożony w stworzenie dokumentu o dużym zakresie tematycznym i złożonej strukturze. W pewnym sensie oczywiste, ale ciągle godne uznanie jest pojawienie się wątków dotyczących odporności państwa (chcemy wierzyć, że państwo rozumiane jest tu w sposób szerszy). Doceniamy też starania dotyczące zakotwiczenia roli organizacji społecznych. Ważne są też wyraźne impulsy dotyczące partycypacji obywatelskich i demokracji deliberatywnej (pojawiają się one po raz pierwszy w dokumentach tej rangi).	Doceniamy wnikliwą analizę Strategii, uwaga stanowi jednak w większej części rodzaj komentarza, recenzji i nie zawiera konkretnych propozycji zmian. Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds.

					Jednocześnie dostrzegamy ograniczenia projektu Strategii. Piszemy o nich poniżej w możliwie konstruktywny sposób z nadzieją, że zostaną one uwzględnione w kolejnych wersjach dokumentu. Dokument miejscami nadto „wewnętrzny”, nadto „zachowawczy” i nadto „ostrożny” Zacznijmy od tego, że w naszej ocenie, wiele z ograniczeń dokumentu wynika z uwarunkowań strukturalnych — w szczególności sposobu organizacji procesu namysłu strategicznego i tworzenia tego dokumentu, w którym nieomal wyłączność miała administracja publiczna. Jest to dokument „napisany przez rząd”. Oczywiście nie chodzi dosłownie o pisanie, bo ono może być poprzedzone szerokimi konsultacjami, ale o to, że w dokumencie zasadniczym źródłem diagnoz, ale także głównym pomysłodawcą i wykonawcą działań, które z nich wynikają, jest sama administracja publiczna. W naszej opinii dokument jest niestety „zbyt wewnętrzny”. Jest strategią rządu a nie strategią państwa, rozumianego szerzej jako współdziałanie wielu sektorów i instytucji. Można powiedzieć, że dzięki temu nie będzie to dokument „narzucony i obcy” dla administracji, ale jednocześnie ma miejscami nadto zachowawczy charakter. W naszym przekonaniu czasem brakuje mu ambitnych celów. Wiele z nich to „dawanie sobie rady” z wyzwaniami natomiast brakuje większego rozmachu w pozytywnym, wizyjnym myśleniu o przyszłości Polski. Jednym z najważniejszych wyzwań (nie tylko w Polsce) jest „uwiad marzeń” na rzecz „asekuracji”. To, że jest on „rządowy” skutkuje tym, że proponowane działania stanowią zbyt często prostą kontynuację działań już prowadzonych przez rząd czy szerzej administrację publiczną. To w dużej mierze plan „kontynuacji”, a mniej strategia - w pełnym rozumieniu tego słowa. Można odnieść wrażenie, że tworząc dokument autorzy bardzo kalkulują ryzyko polityczne związane z treścią dokumentu. Pewnie zresztą mają rację – przy obecnym poziomie sporu politycznego dosłownie wszystko może być „użyte przeciwko” rządowi. Czasem oznacza to bardzo ostrożne (może nadto ostrożne) użycie słów, np. tam, gdzie mowa o narastającym i bardzo poważnym problemie skrajnego ubóstwa użyto skrajnie eufemistycznego sformułowania – określając problem jako „zauważalny”. Pewnie dlatego w dokumencie nie wspomina się też np. o Centrach Integracji Cudzoziemców, które stały się dogodnym celem politycznych ataków. Zresztą akurat w tym wypadku, w naszej opinii, niewspominanie o nich mieć dobroczynne skutki, bowiem w ten sposób powstaje przestrzeń dla zbudowania nowego ładu instytucji zaangażowanych w integrację – zwiększając rolę organizacji społecznych (pierwotne założenie, że Fundusz Azylu i Migracji ma być użyty przede wszystkim dla budowania struktur administracji w 49 miastach - w naszej opinii - był bardzo nieoczywisty).	opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych. Organizowane były m.in. debaty eksperckie w poszczególnych tematach Strategii, w tym obszarach społecznych, gdzie eksperci mogli przedstawiać swoje propozycje i pomysły, które stanowiły inspirację dla rozwiązań przedstawionych w Strategii (w tym stolik nt. konkurencyjności firm, gospodarowania wodą, spraw społecznych). Strategia jest zawsze wyborem pomiędzy rozwiązaniami zgłaszanymi przez różnych uczestników procesu. Na skutek uwag zarówno regionów, strony społecznej i organizacji pozarządowych skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej zostanie rozszerzony tak by zapewnić udział szerszej reprezentacji regionów i interesariuszy. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów zrzeszeni w ramach KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
1430	Organizacja pozarządowa	Fundacja Stocznia	UWAGA OGÓLNA		Niepokój dotyczący „mocy sprawczej” Strategii Z perspektywy wieloletnich doświadczeń w pracy nad różnymi dokumentami strategicznymi (kolejne okresy programowania, poczynając od Narodowego Planu Rozwoju) możemy stwierdzić, że ich skuteczność (realna moc wdrożeniowa) jest powiązana z tym, czy w strategii są „zęby”, czyli elementy (w pewnym sensie sankcje) powiązanie z instrumentami finansowymi, prawnymi i instytucjonalnymi oraz odpowiednimi wskaźnikami. Jeżeli dokument nie posiada takich narzędzi, staje się raczej deklaracją niż realnym planem działania. Niestety, w naszej ocenie, w obecnej wersji dokumentu wszystkie te elementy (w tym wskaźniki) pozostawiają sporo do życzenia. Trafności wielu z nich nie da się ocenić bo po prostu ich nie ma. Nie dość skuteczne mechanizmy monitoringu W dokumencie jest owszem fragment opisujący mechanizmy wdrażania. Opisany w nim jednak mechanizm monitoringu a zatem Zespół ds. Pracy Strategicznej jak i nadzorujący go Komitet Koordynacyjny Polityki Rozwoju składa się wyłącznie z pracowników administracji, w tym osób odpowiedzialnych za wdrażanie strategii. Taka autoreferencyjna konstrukcja (a zatem to, że te same instytucje, które wdrażają działania monitorują je) pozostawia wiele do życzenia z punktu widzenia jakości monitoringu. Mamy spore wątpliwości czy coroczne upublicznianie diagnoz, o którym mowa w dokumencie (choć obiecujące) spełni w dostatecznej mierze taką rolę. Trafnym diagnozom nie zawsze towarzyszą adekwatne propozycje działania W warstwie merytorycznej uważamy, że strategia ma dobrze przygotowaną część diagnostyczną – trafnie identyfikuje problemy, takie jak polaryzacja społeczna, dezinformacja czy nierówności rozwojowe. Jednakże brakuje jej czasem komponentu opisującego działania, który miałyby stanowić odpowiednie (skuteczne i adekwatne) reakcje na opisane wyzwania. Można powiedzieć, że czasem za diagnozą nie następuje dostatecznie dojrzały pomysł na to, jakie działania proponuje się w odpowiedzi na zauważone wyzwania. Zachowawcze podejście do instrumentów działania. Odtwarzanie zastanych rozwiązań bez dowodów na ich skuteczność.	ju.

					Zwraca uwagę silne przechylenie strategii w stronę podejścia administracyjnego. W wielu miejscach powielane są zastane, instytucjonalne schematy działań, takie jak np. Centra Usług Społecznych, Korpus Wolontariatu, Moc Małych Społeczności czy Kluby Rozwoju Cyfrowego. W naszym przekonaniu brakuje głębszego namysłu i dowodów na to, że są to rozwiązania skuteczne i czy są bezalternatywne (np. czy podnoszenie kompetencji cyfrowych wśród dorosłych rzeczywiście najlepiej prowadzić poprzez Kluby (w sieci jest ich ok 30 -nie wiadomo, ile działa, większość nie ma własnego adresu www i często są dodatkiem do innych działań administracji np. CUS). W naszej ocenie brakuje tu refleksji nad ich efektywnością oraz możliwościami alternatywnych rozwiązań. Uważamy, że administracja publiczna powinna w większym stopniu dzielić się odpowiedzialnością z sektorem społecznym, organizacjami pozarządowymi i środowiskami lokalnymi pozwalając im na propozycje własnych rozwiązań, ale też oczekując konkretnych, możliwych do osiągnięcia rezultatów (a nie tylko działań).	
143 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Stocznia	UWAGA OGÓLNA		Pojawienie się horyzontalnych kwestii związanych z jakością rządzenia i jakością demokracji. Bardzo ważne jest, że pojawienie się celów związanych z poprawą skuteczności działań administracji. Warto jednak przypomnieć, że skuteczność to tylko jeden w wielu aspektów tzw. jakości rządzenia (Good Governance). W naszej ocenie dokument w zbyt małym stopniu odnosi się do kwestii szerzej rozumianej jakości rządzenia i kondycji instytucji publicznych. To także może być spowodowane tym, że dokument został stworzony przez rząd, który być może jest mniej skłonny do zauważania własnych deficytów w tym zakresie. Jakość procesu decyzyjnego, przejrzystość instytucji i stabilność zasad są jednym z kluczowych czynników rozwoju, a mimo to w strategii nie poświęcono im należnego miejsca. Rekomendujemy wprowadzenie wątków dotyczących jakości rządzenia, przez co rozumiemy też jakość stanowienie prawa, zdolność do strategicznego namysłu i działania, przejrzystość, responsywność, rozliczalność władzy, wzmacnianie zaufania społecznego do instytucji publicznych i odporności instytucjonalnej w szczególności w sytuacjach kryzysowych. Powinien on być silniej zaznaczony w istniejącym już rozdziale dotyczącym podnoszenia odporności państwa. Stanowczo rekomendowalibyśmy stworzenie przestrzeni na tzw. piaskownice legislacyjne. Polska jest państwem unitarnym a z tego wynika, że potrzebuje specjalnych rozwiązań dopuszczających możliwe wyjątki tworzące przestrzeń dla eksperymentów w obszarze polityk publicznych. W zmieniającym się gwałtownie otoczeniu i coraz to nowych wyzwaniach – Polska musi uzyskać / zwiększyć elastyczność i zdolność do szybkiego „uczenia się” w obszarze polityk publicznych. Fundacja Stocznia zajmuje się innowacjami społecznymi ale są one prowadzone na poziomie mikro (może nawet „nano – innowacji”). Mamy świadomość, że wiele zmian wymiana jednak na poziomie mezo i makro. Wydaje nam się, że w diagnozie brakuje też – być może jednego z najważniejszych wyzwań – jakim jest jakość demokracji, zagrożenie populizmem i autorytaryzmem, zaburzenia procesu wyborczego ze strony państw trzecich etc. Owszem w różnych miejscach pojawiają się niektóre z tych elementów, ale być może ze względu na wagę problemu trzeba być może nadać mu większą rangę i wypracować adekwatne instrumenty działania. Ważny element dotyczące zmniejszania poziomu polaryzacji – potrzeba konkretnie Bardzo ciekawy, ale nieco tajemniczy jest punkt 5.B. Wsparcie roli tradycyjnych mediów w zmniejszaniu polaryzacji politycznej. To rzeczywiście ważne działanie, ale jego opis jest trudny do rozszyfrowania. Zostanie zapewniony rozwój mechanizmów służących wzmocnieniu niezależnych mediów lokalnych. Być może zapis ten daje nadzieję dla upadających np. gazet lokalnych (innych niż gazety samorządowe). Gazety tradycyjne przegrywają (z generowanymi często maszynowo) serwisami informacyjnymi, a jednak to właśnie są one absolutnie kluczowe, jeśli chodzi o zapobieganie dezinformacji (szczególnie w czasie kryzysów). W niektórych krajach, szczególnie narażonych na wroga, celową dezinformację (np. Norwegia broniąca się przed rosyjską infiltracją), istnieją specjalne fundusze wspierające działania lokalnej prasy (przede wszystkim drukowanej). W Norwegii to ok 160 redakcji a roczny wielkość wsparcia to ok 30 mln EUR. W stosunku do szkód wywołanych przez dezinformację to kwota znikoma – szczególnie w kontekście środków przeznaczanych na odporność społeczną czy finansowanie mediów publicznych (w obydwu przypadkach mowa o miliardach złotych).	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
143 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Stocznia	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Całkowicie pominięcie zagadnień dotyczących innowacji społecznych Szczególnie ważnym obszarem, który naszym zdaniem wymaga doprecyzowania, jest temat innowacji społecznych. W dokumencie pojawia się wiele odniesień do innowacji technologicznych, start-upów i rozwiązań przemysłowych, jednak całkowicie pominięto aspekt innowacji społecznych. Stanowczo i z najgłębszym przekonaniem apelujemy o uzupełnienie dokumentu o kwestie innowacji społecznych. Są one nie mniej ważne niż innowacje technologiczne. Często zresztą innowacje techniczne i społeczne „potrzebują” siebie nawzajem. Ich potrzeba jest szczególnie wyraźna w sytuacjach kryzysowych. Wtedy okazuje się, że poza sprzętem („hardware”) ważna jest też zdolność do społecznej mobilizacji, improwizacji i samoorganizacji (czyli rodzaj „software”).	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

					To, z czego Polska może być dumna, to zdolność do masowej mobilizacji (swoistej insurekcji solidarności) np. w sytuacjach takich jak masowy napływ osób z Ukrainy do Polski w momencie wybuchu wojny w Ukrainie. Podobnie imponujące są zdolności do samoorganizacji w przypadkach takich jak powódź. Dla wielu trafnie opisanych wyzwań, jakie stoją przed Polską np. takich jak kryzysy demograficzne, epidemiczna samotność, wyzwania dotyczą kondycji psychicznej (w szczególności wśród młodych), polaryzacja - rozwiązania technologiczne mają bardzo ograniczone zastosowania. Warto pamiętać, że Polska przez lata była i w dużej mierze pozostaje liderem w zakresie rozwijania ekosystemu innowacji społecznych, budując infrastrukturę i know-how uznawane w Europie za wzorcowe. Liderem i architektem tego działania jest zresztą w dużej mierze Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. W Polsce działa od lat sieć inkubatorów innowacji społecznych (w tym także takie, które prowadzone są przez administrację publiczną np., ROPS w Małopolsce i Wielkopolsce oraz mechanizm ich wspierania na poziomie krajowym). W działania te od lat (od swoje powstania) zaangażowana jest także Fundacja Stocznia i naturalne jest, że zabiera w tej sprawie głos. Setki innowacji społecznych były przedmiotem testowania w ostatnich latach i są obecnie upowszechniane. Ich katalog dostępny jest pod adresem https://innowacjespoleczne.pl/ Rozwój innowacji społecznych i towarzyszące mu wsparcie ze strony administracji publicznej – choć skromniejsze – można jednak porównać z tym jakie towarzyszy wsparciu ekonomii społecznej. W Strategii tej ostatniej poświęcono odrębny punkt, podczas gdy o innowacjach społecznych nie ma nawet wzmianki. Z najgłębszym przekonaniem namawiamy, aby w ostatecznej wersji dokumentu zostały one jednak uwzględnione. Bez tego wieloletnie wspólne starania MFIPR oraz innych podmiotów, mające na celu stworzenie ekosystemu wspierającego powstawanie innowacji społecznych mogą zostać zmarnowane. Szukając właściwego umocowania w dokumencie można skorzystać z przykładu ekonomii społecznej. Obecnie jej wsparcie zapisane jest jako (pkt 5) wewnątrz Priorytetu 1.4 Rynek Pracy (skądinąd skutkuje to – w naszym przekonaniu – szkodliwą redukcją sensu ekonomii społecznej do funkcji prozatrudnieniowych).	
1433	Organizacja pozarządowa	Fundacja Stocznia	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Innowacje społeczne i ich wsparcie zasługuje na analogiczne „umocowanie” w Strategii. Pozostaje kwestia „lokalizacji” wewnątrz dokumentu. Wybór jest dość ograniczony, bowiem na tym etapie trudno dyskutować z nieco arbitralnym i dość zawężającym wyborem 3 filarów strategii. Zwracamy też uwagę, że nigdzie nie wyjaśniono jak doszło do ich wyboru. Z tych dostępnych być może najlepsze umocowanie dla innowacji społecznych to filar wzmocnienie odporności państwa – jednak tu pojawia się pytanie jak rozumiane jest państwo i czy autorzy strategii przyjmują rozszerzające rozumienie tego czym jest państwo, a zatem czy skłonni są uznać, że częścią jego odporności jest też odporność samych jego obywateli – wtedy innowacje społeczne naturalnie „przynależą” do tej osi działania. Jeśli jednak nie jest to to myślenie zgodny z Państwa założeniami, to innowacje społeczne można „dopisać” albo poprzez rozszerzenie priorytetu 2.3 Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm albo poprzez dodanie nowego priorytetu mówiącego wprost o „Kształtowaniu ekosystemu dla innowacji społecznych”. Ostatecznością jest dopisywanie innowacji społecznych do „filaru demograficznego” – skoro uznano, że zmieści się tam ekonomia społeczna to na tej samej zasadzie można tam dołączyć innowacje społeczne choć istotnie przypisanie takie ma bardzo zawężający charakter. Innowacje społeczne są obecnie wspierane nieomal wyłącznie ze środków EFS+ (podobnie zresztą jak wiele innych rozwiązań – włączając do rozwoju ekonomii społecznej a nawet CUSów). Podobnie jak w ich przypadku – wsparcie dla innowacji społecznych powinny zostać niejako zinternalizowane i inkorporowane jako część krajowych strategii. Koniecznie podkreślić trzeba, że zdolność do innowacji społecznych nie jest już luksusem czy modą – staje się kluczową kompetencją (swoistą „life skill”, kompetencją przetrwania) dla społeczeństw, które będą musiały się mierzyć z wyzwaniami, których natury czasem nawet nie mogą jeszcze przewidzieć. Innowacje społeczne to nie tylko technologie, lecz przede wszystkim nowe sposoby współpracy, świadczenia usług, troski o osoby wykluczone i budowania relacji zaufania. To zarówno indywidualna jak i w szczególności kolektywna zdolność do rozwiązywania problemów. Ważne, aby strategia rozszerzyła definicję innowacyjności tak, aby obejmowała ona również innowacje społeczne, instytucjonalne i kulturowe, a także aby przewidywała mechanizmy ich finansowania i rozwoju. Rekomendujemy, aby strategia uwzględniała programy rozwoju kompetencji społecznych, współpracy i zaufania, które wzmocnią innowacje w wymiarze ludzkim i instytucjonalnym.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
1434	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[1/2] Wnoszę o uznanie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym za metropolię ponadregionalną. Uzasadnienie Bydgoszcz, jako największy ośrodek województwa kujawsko-pomorskiego, pełni szereg funkcji o znaczeniu	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji

					międzynarodowym, krajowym i ponadwojewódzkim, które jednoznacznie potwierdzają jej rangę metropolitalną. W ramach uzasadnienia świadomie już pomijam instytucje o zasięgu o wojewódzkim. 1. Znaczenie międzynarodowe W Bydgoszczy funkcjonuje sześć jednostek NATO, w tym: • Centrum Szkolenia Sił Połączonych NATO (JFTC), • Grupa Integracyjna Sił NATO, • Batalion Łączności NATO, • Centrum Eksperckie Policji Wojskowej NATO, • Zespół Wsparcia Teleinformatycznego NATO, • Centrum Analizy, Edukacji i Szkolenia NATO–Ukraina. Żadne inne miasto w Polsce nie posiada tak licznych struktur dowódczych i eksperckich NATO, co powoduje, że samo kierownictwo NATO używa wobec Bydgoszczy sformułowania „polska stolica NATO”. Na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy znajduje się również baza paliwowa w Nowej Wsi Wielkiej, do której prowadzić będzie strategiczny rurociąg NATO – inwestycja kluczowa dla bezpieczeństwa surowcowego państw Sojuszu. Znajdują się tu również Zakłady Chemiczne „Nitro-Chem” S.A., spółka strategiczna dla bezpieczeństwa krajów NATO i największy producent trotylu w strukturach Sojuszu. 2. Znaczenie ogólnokrajowe W Bydgoszczy działają instytucje o zasięgu ogólnopolskim, w tym: • Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych – centralna jednostka logistyczna Wojska Polskiego (obok Warszawy jedyna tego szczebla w kraju), • Szkoła Podoficerska Państwowej Straży Pożarnej – jedyna taka placówka w Polsce, • X Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ – jeden z ośmiu tego typu szpitali w kraju, • Centrum Onkologii im. prof. Franciszka Łukaszczyka – również jeden z ośmiu tego rodzaju ośrodków w Polsce, należący do trzech największych, • Szpital MSWiA w Bydgoszczy – jeden z dziesięciu w Polsce, • Centrum Szkoleniowe Urzędu Dozoru Technicznego – jedno z dwóch w kraju, • Port Lotniczy Bydgoszcz – o charakterze cywilno-wojskowym, jednym z nielicznych w Polsce o podwójnym przeznaczeniu.	metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
143 5	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		[2/2] 3. Znaczenie infrastrukturalne Rejon bydgoski stanowi istotny węzeł logistyczno-energetyczny kraju: • przez jego obszar przebiegają kluczowe gazociągi z terminala LNG w Świnoujściu, • sieci elektroenergetyczne o znaczeniu krajowym, umożliwiające przesył energii z planowanej elektrowni jądrowej w woj. pomorskim, • Międzynarodowa Droga Wodna E-70, łącząca Odrę z Wisłą i Bałtykiem, • oraz strategiczne węzły kolejowe, w tym główna Polska Magistrala Węglowa prowadząca do portów Trójmiasta. 4. Rola społeczno-gospodarcza Bydgoszcz i jej obszar funkcjonalny tworzą rynek pracy o ponadregionalnym oddziaływaniu. Dla przykładu: stopa bezrobocia w Bydgoszczy wynosi obecnie 2,7%, a w powiecie bydgoskim 3,7%, podczas gdy w Szczecinie – uznanym w projekcie Strategii za metropolię ponadregionalną – wynosi 4,2%. Dane te potwierdzają siłę gospodarczą i integrującą funkcję Bydgoszczy dla regionu i jego otoczenia. Mając powyższe na uwadze, wnoszę o uwzględnienie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym w kategorii metropolii ponadregionalnych. Zgadzam się jednocześnie ze stanowiskiem Rady Miasta Torunia z dnia 16 października 2025 r. w zakresie roli Torunia i jego obszaru funkcjonalnego. W mojej ocenie, końcowa klasyfikacja ośrodków metropolitalnych powinna opierać się na konkretnych, mierzalnych kryteriach, takich jak: • liczba mieszkańców, • liczba i zakres porozumień międzygminnych w ramach MOF, • wspólne projekty w obszarach transportu, gospodarki odpadami, oferty inwestycyjnej, turystycznej czy gospodarki	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					wodno-ściekowej. Takie podejście pozwoli w sposób obiektywny i transparentny określić faktyczną rangę poszczególnych ośrodków.	
143 6	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	SYNTEZA	10	<u>Uwaga ogólna</u> Dokument nie uwzględnił potrzeby kompleksowej analizy skutków transformacji energetycznej dla sektorów powiązanych z energetyką konwencjonalną. Tabela OSI koncentruje się na gminach dotkniętych wygaszaniem kopalń i elektrowni węglowych, pomijając wpływ na powiązane rynki i branże, takie jak transport towarowy (np. PKP Cargo), odbiorcy ubocznych produktów spalania (np. cementownie, budownictwo), spółki okołogórniczne i okołoenenergetyczne (np. producenci części zamiennych, firmy remontowe). W dokumencie nie przewidziano wykonania szczegółowej analizy skutków likwidacji jednostek węglowych dla tych sektorów, mimo że transformacja wpływa nie tylko na zatrudnienie w lokalizacjach elektrowni, ale również na: • transport towarowy, w tym działalność spółek uzależnionych od przewozów węgla, co może skutkować spadkiem przychodów i koniecznością restrukturyzacji, • sektor górniczy, który wymaga wsparcia dla dywersyfikacji gospodarczej regionów oraz programów przekwalifikowania pracowników, • odbiorców ubocznych produktów spalania (UPS), takich jak cementownie czy drogownictwo, dla których ograniczenie dostępności popiołów i żużli może mieć istotne skutki operacyjne i kosztowe. Brak uwzględnienia tych aspektów może prowadzić do niedoszacowania społeczno-gospodarczych skutków transformacji. <u>Postuluje się uzupełnienie dokumentu o analizę wpływu na sektory powiązane, z uwzględnieniem danych dotyczących zatrudnienia, logistyki, przemysłu i odbiorców UPS, oraz wskazanie dedykowanych instrumentów wsparcia dla tych branż.</u>	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera szczegółowo rozbudowanej diagnozy dla każdego z działań. SRP2035 zachowuje zbieżność z KPEiK w warstwie diagnostycznej, jak i charakterze interwencji.
143 7	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	SYNTEZA	12	Dotyczy uzupełnienia zdania: „ <i>Policentryczność oznacza także zachowanie wrażliwości na potrzeby lokalnych społeczności, w tym bliskość wybranych usług dla rozwoju i realizacji życiowych potrzeb.</i> ” o „ <i>bliskość miejsc pracy</i> ”, co jest szczególnie ważne dla takich lokalizacji jak Bełchatów, gdzie duża część mieszkańców jest bezpośrednio lub pośrednio związanych z kompleksem górniczo-energetycznym, który będzie wygaszany. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Policentryczność oznacza także zachowanie wrażliwości na potrzeby lokalnych społeczności, w tym <u>bliskość miejsc pracy</u> oraz wybranych usług dla rozwoju i realizacji życiowych potrzeb.	Brak uzasadnienia. Ponadto z uwagi na osiągnięty konsensus z interesariuszami brzmienie tego fragmentu nie zostanie zmienione.
143 8	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Dotyczy: 5. Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym. D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych” <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych Zostaną podjęte działania mające na celu zwiększenie liczby miejsc na kierunkach ścisłych i technicznych, przy zachowaniu jakości kształcenia. Uczelnie będą dbały o to, by wśród wykładowców znajdowały się osoby mające doświadczenie w prowadzeniu badań dla przemysłu i biznesu. W obliczu nowych wyzwań w szczególności promowane będzie kształcenie w zakresie sztucznej inteligencji, algorytmiki, inżynierii danych, odnawialnych źródeł energii, zarządzania środowiskowego i projektowania gospodarki obiegu zamkniętego. <u>Wspieranie jakości kształcenia będzie dodatkowo realizowane poprzez aktywną współpracę z przedstawicielami sektora energetycznego, co umożliwi dostosowanie programów nauczania do aktualnych potrzeb rynku pracy oraz dynamicznie rozwijających się technologii.</u>	Obowiązujące przepisy ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - zapewniają uczelniom autonomię w kształtowaniu programów studiów, doborze kadry, współpracy z pracodawcami oraz ustalaniu limitów przyjęć, przy jednoczesnym obowiązku dostosowywania kształcenia do potrzeb rynku pracy. Uczelnie posiadają szerokie możliwości rozwijania kierunków ścisłych i technicznych oraz współpracy z biznesem, w tym z sektorem energetycznym, bez konieczności dokonywania zmian w Strategii.
143 9	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	111	Dotyczy: „6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem. A. Celowe włączenie biznesu i przemysłu do tworzenia programów kształcenia formalnego” <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> A. Celowe włączenie biznesu i przemysłu do tworzenia programów kształcenia formalnego Jakość kształcenia będzie podnoszona poprzez dostosowanie go do zapotrzebowania gospodarki. Szczególna uwaga w tym zakresie zostanie poświęcona szkołom prowadzącym kształcenie zawodowe. Zostaną podjęte działania w celu budowania prestiżu szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe. Współpraca szkół prowadzących kształcenie zawodowe będzie dotyczyła kwestii kształcenia przyszłych specjalistów dla rynku pracy i doskonalenia	Obecny zapis jest na tyle pojemny, że mieszczą się w nim również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii jest to zapis wystarczający.

					zawodowego osób funkcjonujących już na rynku pracy oraz rozwijania ich wiedzy m.in. poprzez programy doktoranckie i doktoraty wdrożeniowe. <u>Istotnym elementem tej współpracy będą staże zawodowe, w tym w sektorze energetycznym, które umożliwią uczniom zdobycie praktycznych umiejętności i doświadczenia w rzeczywistych warunkach pracy, znacząco podnosząc jakość kształcenia zawodowego.</u>	
144 0	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	139	Dotyczy: „B. Piaskownice regulacyjne dla testowania innowacyjnych rozwiązań” <u>Rekomendujemy uzupełnienie treści o odniesienie do już funkcjonujących rozwiązań w sektorze energetycznym.</u> W szczególności warto wskazać, że mechanizm piaskownicy regulacyjnej został wprowadzony nowelizacją ustawy – Prawo energetyczne z lipca 2023 r. Zgodnie z art. 24d, Prezes URE może udzielić czasowego odstępstwa od stosowania wybranych przepisów, umożliwiając realizację projektów innowacyjnych wspierających transformację energetyczną, rozwój inteligentnych sieci, lokalne bilansowanie oraz efektywne wykorzystanie infrastruktury. Odstępstwo może być przyznane na okres do 3 lat, z możliwością jednokrotnego przedłużenia. Zalecamy, aby odniesienie do tego mechanizmu znalazło się zarówno w głównej części dokumentu, jak i w miejscach, gdzie mowa o piaskownicach regulacyjnych (np. str. 151, załącznik 1), co zwiększy spójność i aktualność projektu.	Propozycja zapisu zbyt szczegółowa, jak na strategiczny charakter dokumentu. Obecne zapisy dotyczące piaskownic regulacyjnych odnoszą się do działań, które będą cechowały się innym podejściem niż dotychczasowe rozwiązania.
144 1	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Dot. Kluczowe wyzwania. Propozycja modyfikacji fragmentu celem uwzględnienia realistycznego tempa transformacji, znaczenia zróżnicowanego miksu energetycznego oraz roli elektryfikacji w przemyśle. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Kluczowe wyzwania sektora przemysłu na najbliższe lata związane są w pierwszej kolejności z wysoką energochłonnością i emisyjnością przetwórstwa przemysłowego. Jest to wypadkowa ~~niekorzystnego~~ <u>historycznego</u> miksu energetycznego z dominującym udziałem paliw kopalnych w wytwarzaniu energii oraz struktury gałęziowej samego przemysłu z dużym udziałem sektorów z początkowych etapów łańcuchów dostaw, takich jak przemysł wydobywczy, chemiczny i petrochemiczny, mineralny, metalowy czy papierniczy. Dla ~~zachowania~~ <u>utrzymania</u> konkurencyjności przemysłu konieczne jest ~~więcej zagwarantowanie~~ <u>zapewnienie stabilnego i przewidywalnego dostępu do pewnych dostaw taniej i zielonej energii-przystępnej cenowo i niskoemisyjnej energii elektrycznej w możliwie najkrótszej perspektywie, — w oparciu o zrównoważony miks energetyczny, uwzględniający krajowe uwarunkowania oraz priorytet konieczność elektryfikacji przemysłu.</u> Działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”. Oprócz ~~poprawy~~ <u>zmiany</u> miksu energetycznego na korzyść zielonych źródeł energii istnieje również potrzeba zaadresowania emisyjności związanej z emisjami procesowymi, które stanowią obecnie blisko połowę emisji sektora przemysłowego z uwagi na duży udział w strukturze produkcji produktów emitujących gazy cieplarniane wskutek reakcji chemicznych w procesach technologicznych, takich jak cement, stal czy wodór.	uwaga częściowo uwzględniona.
144 2	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Dot. kierunki działań. Propozycja modyfikacji fragmentu celem ukazania potrzeby rozwoju krajowych kompetencji technologicznych w obszarze cyfryzacji i automatyzacji sektora energetycznego. Wspieranie takich projektów wzmacnia bezpieczeństwo systemowe, niezależność technologiczną oraz konkurencyjność polskiego przemysłu energetycznego. <u>Propozycja modyfikacji treści (dot. lit. F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych)</u> Rozwijany będzie fundusz technologii krytycznych, którego celem jest wsparcie działań badawczo-rozwojowych, wdrożeniowych i inwestycyjnych w obszarze technologii krytycznych z punktu widzenia zmniejszenia strategicznej zależności Polski i Unii Europejskiej od krajów trzecich m.in. w zakresie łańcuchów dostaw, infrastruktury krytycznej czy wykorzystania zależności gospodarczych. Wsparciem w ramach funduszu będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych oraz technologii czystych i zasobooszczędnych. ~~Fundusz będzie umożliwiał~~ <u>Dodatkowo fundusz umożliwi finansowanie projektów wpisujących się w technologie określone jako krytyczne, a także posiadające Pieczęć Suwerenności (STEP Seal). W szczególności wspierane będą projekty rozwijające krajowe kompetencje w zakresie cyfryzacji sektora energetycznego, automatyki, sztucznej inteligencji oraz systemów zarządzania energią, co przyczyni się do zwiększenia niezależności technologicznej i odporności infrastruktury elektroenergetycznej.</u>	uwaga uwzględniona.

144 3	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Dot. pkt. 2. Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych. Opis w punkcie: <i>B. Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej</i> jest zbyt ogólny. <u>Rekomendujemy wskazanie przykładowych form instrumentów finansowych i innych zachęt wspierających „przemysłową transformację w kierunku zeroemisyjności”.</u>	Z uwagi na wieloletni okres obowiązywania strategii oraz ewentualną zmienność w zakresie stosowania poszczególnych instrumentów zapisy zostały zawarte na stosownym poziomie ogólności.
144 4	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	Uwaga ogólna do Priorytetu 2.5 1. Rozwój PV – konieczne jest wskazanie w dokumencie, jaka część szacowanych mocy PV to instalacje prosumenckie. Z punktu widzenia profesjonalnych podmiotów rynku oraz architektury rynku ma to istotne znaczenie dla planowania rozwoju sieci dystrybucyjnej, czy kształtowania ofert rynkowych dla odbiorców końcowych przez spółki obrotu. 2. Ograniczenia infrastrukturalne stanowią jedno z największych ryzyk dla transformacji energetycznej Polski pod kątem rozwoju OZE i magazynowania energii. Strategia rozwoju kraju do 2035 r. musi to ryzyko adresować, poprzez: silne i trwałe wsparcie regulatora i rządu w finansowaniu inwestycji sieciowych, zmiany prawne ułatwiające implementację nowoczesnych rozwiązań technicznych. 3. Strategia państwa powinna bardziej precyzyjnie określić harmonogram odchodzenia od węgla (w związku z trwałą utratą konkurencyjności krajowego wydobycia) i sposób zabezpieczenia mocy konwencjonalnych do czasu zastąpienia elektrowni węglowych. Wymaga to opisanego nowego modelu finansowania tych jednostek (rezerwa strategiczna, mechanizm dekarbonizacyjny, substytucja mocy i środki na stopniowe wygaszanie oraz łagodzenie skutków społecznych procesu) oraz powiązania go z celami gospodarczymi i klimatycznymi. 4. Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z <i>Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu</i> do <i>Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna</i>, ponieważ ciepłownictwo, zwłaszcza systemowe, pozostaje istotnym elementem sektora energetycznego, a jego transformacja – w tym dekarbonizacja źródeł i rozwój kogeneracji – wymaga spójności z działaniami w obszarze energetyki. 5. Projekt Strategii nie odnosi się i nie podkreśla roli ciepłownictwa w zapewnieniu bezpieczeństwa pracy KSE – szczególnie utrzymaniu stabilności i regulacyjności systemu elektroenergetycznego, co będzie szczególnie istotne wraz z rosnącym nasyceniem OZE. Niedostatecznie podkreślone zostały również odniesienia do współpracy technologii „power to heat” z układami kogeneracyjnymi i magazynami energii. 6. Priorytetem powinno być wsparcie rozwoju sieci dystrybucyjnych, w tym rozbudowa przyłączy do elektryfikowanych sieci ciepłowniczych, tak aby była możliwa integracja systemowa elektroenergetyki i ciepłownictwa. Kluczowe jest zapewnienie środków na cyfryzację systemów zarządzania sieciami dystrybucyjnymi oraz wdrażanie platform kontraktowania usług elastyczności.	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. W zakresie ogrzewania indywidualnego nadal ochrona środowiska i walka z niską emisją pozostają priorytetem z uwagi na nad bardzo wysoki udział nieefektywnych źródeł ciepła. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.
144 5	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	[1/2] Dot. Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna. Proponowane uzupełnienie ma na celu doprecyzowanie wyzwań transformacji energetycznej o aspekty infrastrukturalne, regulacyjne i systemowe, które są kluczowe dla skutecznej realizacji celów w zakresie OZE, elektromobilności i dekarbonizacji – z uwzględnieniem krajowych uwarunkowań oraz konieczności zapewnienia bezpieczeństwa dostaw. Wskazano na potrzebę równoległego rozwoju sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, wdrażania rozwiązań cyfrowych oraz mechanizmów wspierających elastyczność i bilansowanie systemu elektroenergetycznego. W drugiej części opisu zaproponowano korektę z uwagi na zbyt daleko idące uproszczenie, jakim jest założenie spadku cen energii wprost ze spadku średniego kosztu jej wytwarzania. Rynki o wysokim udziale OZE charakteryzują się dużą zmiennością cen, występującą w krótkich i nieregularnych odstępach czasu, co istotnie wpływa na uczestników rynku i generuje koszty niebilansowania. Projekt Strategii nie odnosi się do tego zjawiska ani nie wskazuje potencjalnych mechanizmów jego ograniczania. Rosnąca zmienność generacji stanowi rosnące wyzwanie dla wielu uczestników rynku, którzy nie dysponują odpowiednimi kompetencjami w zakresie zarządzania ryzykiem i elastycznością. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Kluczowe wyzwania Transformacja energetyczna jest procesem wielowymiarowym, obejmującym zmiany infrastrukturalne, regulacyjne i społeczne. W celu jej przeprowadzenia konieczny jest intensywny rozwój OZE, zwiększenie mocy magazynów energii	Zostanie dodane zdanie: "Realizacja tych inwestycji wymaga równoległego rozwoju infrastruktury sieciowej – przesyłowej i dystrybucyjnej – która stała się priorytetem w procesie transformacji sektora elektroenergetycznego." Pozostałe uzupełnienia wydają się zbyt szczegółowe.

					oraz sterowalnych źródeł wytwórczych i innych źródeł bilansujących, rozwój energetyki obywatelskiej i zwiększenie elastyczności po stronie odbiorców. Prognozowana produkcja energii elektrycznej brutto wzrośnie ze 180 TWh w 2025 r. do 220 TWh w 2035 r. W tym celu niezbędna będzie rozbudowa mocy wytwórczych w polskim systemie elektroenergetycznym. Szacuje się, że między 2025 a 2035 r. moc zainstalowana konieczna do pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną wzrośnie z ok. 75 GW do ponad 126 GW. Jednocześnie w tym okresie sukcesywnie wygaszone zostanie blisko 16 GW mocy, głównie w przestarzałych elektrowniach zasilanych węglem kamiennym i brunatnym. W związku z tym istnieje potrzeba budowy blisko 67 GW nowych mocy wytwórczych w ciągu zaledwie dekady (wykres 43). Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych. Są to technologie, które mają w Polsce największy potencjał do szybkiego wdrożenia, przy stosunkowo niskich kosztach. Ich uzupełnieniem będzie rozwój magazynów energii oraz dyspozycyjnych bloków gazowych (zdolnych do pracy także w oparciu o biometan i wodór). Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie morskich farm wiatrowych oraz inwestycje w energetykę jądrową. Łączne potrzeby inwestycyjne związane z tym procesem szacowane są na blisko 730 mld zł. <u>Realizacja tych inwestycji wymaga równoległego rozwoju infrastruktury sieciowej – przesyłowej i dystrybucyjnej – która stała się priorytetem w procesie transformacji sektora elektroenergetycznego. Zależność OZE od warunków atmosferycznych oraz coraz częstsze ekstremalne zjawiska pogodowe stawiają wyzwania przed operatorami systemów przesyłowych i dystrybucyjnych, co warunkuje możliwość rozwoju elektromobilności, pomp ciepła oraz efektywnego wykorzystania PV w okresach letnich. W świetle prognoz Komisji Europejskiej zakładających wzrost udziału energii elektrycznej w końcowym zużyciu energii w UE z ok. 21% obecnie do 30–35% do 2030 r., a nawet 50–60% w scenariuszu REPowerEU, konieczne jest przygotowanie Krajowego Systemu Elektroenergetycznego (KSE) na rosnące obciążenia wynikające z elektryfikacji kolejnych sektorów gospodarki. Zgodnie z „Planem rozwoju sieci przesyłowej na lata 2025–2034” PSE, przewiduje się budowę ok. 4700 km nowych linii 400 kV, 28 nowych stacji elektroenergetycznych oraz modernizację 110 istniejących, przy nakładach przekraczających 64 mld zł. W tym kontekście kluczowe znaczenie będzie miało zapewnienie adekwatnych, stabilnych i przewidywalnych środków przeznaczonych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, szczególnie w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym.</u>	
144 6	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Jednocześnie, zarówno wysoki udział OZE, z ich zmiennym charakterem produkcji, jak i rosnące zapotrzebowanie na energię skutkują koniecznością utrzymania obecnego wsparcia lub wprowadzenia nowych jego form, w tym nowych mechanizmów mocowych w Polsce dla źródeł sterowalnych. Zapewnią one dostateczne zasoby mocy zdolne do elastycznej i stabilnej pracy systemu elektroenergetycznego, gwarantując bezpieczeństwo energetyczne kraju w warunkach transformacji energetycznej. Pożądanym efektem przeprowadzonej transformacji będzie: • bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną w gospodarce poprzez <u>zapewnienie zrównoważonego miks energetycznego</u>, w tym rozwój energetyki rozproszonej i zwiększenie odporności systemu na awarie, cyberzagrożenia i ataki militarne, dzięki zmniejszeniu zależności od centralnych jednostek wytwórczych i długodystansowego przesyłu energii; • niższa emisyjność, głównie przez spadek udziału węgla w produkcji energii elektrycznej; • niższe ceny energii <u>w dłuższej perspektywie</u>, poprzez zwiększenie udziału OZE w krajowym miksie <u>energetycznym</u>, zmniejszenie zależności od importu surowców oraz obniżenie opłat z tytułu emisji CO₂. • <u>zwiększenie elastyczności systemu elektroenergetycznego, w tym poprzez stworzenie optymalnych warunków do tworzenia i rozwoju lokalnych rynków usług elastyczności, wspieranie aktywnego zarządzania stroną popytową oraz utworzenie mechanizmów wsparcia wystarczalności generacji, a także wsparcia elastyczności.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
144 7	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Dotyczy wykresu 43. Odstawienia mocy wytwórczych i potrzeby inwestycyjne w latach 2025-2035 (w GW). <u>Wartości odstawienia węgla są niedoszacowane</u> - przypuszczalnie przekroczą one wskazane 3,7 GW choćby z uwagi na zamknięcie Bełchatowa. Co więcej, presja rynkowa na węgiel brunatny jest dodatkowo wzmacniana poprzez subwencje budżetowe dla górnictwa węgla kamiennego. Duża część mocy węglowych już obecnie z perspektywy handlowej jest "odstawiona" i pracuje niemal wyłącznie na zasadach wymuszenia systemowego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
144 8	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Dot. kluczowe wyzwania – cd. Zapropionowana zmiana ma na celu wzmocnienie opisu roli sieci dystrybucyjnych w procesie transformacji energetycznej. Doprecyzowano także znaczenie rozwiązań wspierających elastyczność systemu oraz wskazano na potrzebę uwzględnienia kosztów infrastruktury wodorowej. Propozycja wpisuje się w aktualne wyzwania techniczne i regulacyjne związane z rozwojem nowoczesnego, bezpiecznego i zrównoważonego	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					systemu elektroenergetycznego. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Powodzenie transformacji energetycznej wymaga przebudowy i modernizacji sieci elektroenergetycznych. Budowa nowych mocy wytwórczych istotnie zmieni rozkład geograficzny wytwarzania energii w Polsce. Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. ~~Należy również uwzględnić~~ Priorytetem powinno być wsparcie rozwoju sieci dystrybucyjnych, w tym rozbudowa przyłączy do elektryfikowanych sieci ciepłowniczych, tak aby była możliwa integracja systemowa elektroenergetyki i ciepłownictwa. Takie podejście zwiększy niezawodność dostaw, zmniejszy straty przesyłowe i umożliwi lepsze wykorzystanie lokalnych źródeł odnawialnych. ~~Sieci rozproszone~~ Sieci dystrybucyjne, odpowiednio przystosowane do obsługi źródeł rozproszonej generacji, wspierają także elastyczność systemu oraz umożliwiają szybszą reakcję na zmienne warunki rynkowe oraz pogodowe. W tym kontekście kluczowe jest zapewnienie środków na cyfryzację systemów zarządzania sieciami dystrybucyjnymi oraz stworzenie optymalnych warunków do tworzenia i rozwoju lokalnych rynków usług elastyczności. Dodatkowo wzmacniają bezpieczeństwo energetyczne i zwiększają zaangażowanie społeczności lokalnych w zarządzanie energią. Zapotrzebowanie na energię zgłaszane przez przemysł czy gospodarstwa domowe będzie rozmieszczone w sposób zbliżony do obecnego, jednak rozwój morskich farm wiatrowych oraz wybudowanie pierwszej elektrowni jądrowej zwiększy ilość energii produkowanej na północy kraju.	
144 9	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Dot. kluczowe wyzwania – cd. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranzawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym. <u>Ważnym aspektem dla społecznej akceptacji transformacji energetycznej jest również edukacja o tym procesie, w tym o środowisku naturalnym oraz o zagrożeniach wynikających ze zmian klimatycznych, która pozwoli zrozumieć społeczeństwu jak ważnym zagadnieniem jest ochrona środowiska i dlaczego warto inwestować w odnawialne źródła energii. Należy podjąć działania komunikacyjne i edukacyjne, aby przybliżyć szerokiemu zakresowi odbiorców kwestie dotyczące transformacji energetycznej, w szczególności w zakresie wykorzystania technologii związanych z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych oraz energetyki jądrowej. Tylko poprzez pokazanie faktów i zachęcenie ludzi/społeczeństwa do aktywnego udziału w ochronie klimatu, wszyscy możemy przyczynić się do ochrony środowiska i przyczynić się do osiągnięcia neutralności klimatycznej.</u>	Kwestie dot. edukacji poruszono w ramach działania pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
145 0	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dot. Kierunki działań. Propozycja uzupełnienia kierunków działań w ramach punktu „1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE” o kierunek związany ze wsparciem w pozyskiwaniu biomasy, która od lat odgrywa ważną rolę w procesie transformacji energetycznej Polski. <u>Propozycja dodania nowej litery o treści:</u> <u>X. Wsparcie dla pozyskiwania biomasy</u> <u>Biomasa, jako źródło dyspozycyjne i stabilne, niezależne od pogody poprawia sterowalność miks OZE i może wspierać transformację energetyczną Polski, szczególnie w jej przejściowym okresie m.in. poprzez zazielenianie bloków węglowych oraz dekarbonizację obszaru ciepłownictwa. Ze względu na ograniczoną dostępność biomasy istotne może okazać się wsparcie w zakresie pozyskiwania tego surowca oraz stworzenie warunków rynkowych, które ułatwią proces pozyskiwania biomasy w okresie wzmożonego zapotrzebowania na to paliwo. W okresie transformacji energetycznej gospodarek opartych na węglu biomasa powinna pełnić funkcję technologii bilansującej dla niestabilnych źródeł odnawialnych. W przeciwieństwie do źródeł pogodozależnych, biomasa może</u>	Kwestie te zostały ujęte w działaniu pn. Rozwój krajowego rynku biopaliw i paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego. Działania dot. biomasy znajdują się także w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.

					<u>być magazynowana i spalana według zapotrzebowania, zapewniając elastyczność systemu elektroenergetycznego.</u>	
145 1	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; <u>Lit. A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych.</u> <u>Należy przeformułować akapit, aby lepiej ująć rolę morskiej energetyki wiatrowej (offshore wind). Powinna być ona traktowana jako fundament – strategiczny element transformacji energetycznej Polski</u> i inwestycja o charakterze deflacyjnym i zwiększającym suwerenność energetyczną kraju. Jej rola wykracza poza aspekt energetyczny, obejmując również impuls rozwojowy dla krajowego przemysłu i stabilizację cen energii. Jego skala odpowiada też wyzwaniom transformacji: w ciągu kilku lat potencjał generacji energii z offshore osiągnie blisko 20 TWh, czyli więcej niż rozwijana od ponad dekady fotowoltaika. • Wpływ deflacyjny: W długim horyzoncie offshore wind obniża średnie ceny energii elektrycznej, zmniejszając presję kosztową na przemysł i gospodarstwa domowe. Jest to szczególnie istotne w kontekście rosnących cen ETS i kosztów paliw kopalnych oraz ich zmienności. Offshore pozwala na ograniczenie tej zależności i bardziej przewidywalne koszty energii. • Inwestycje offshore stwarzają szansę na rozwój polskiego przemysłu komponentów, usług serwisowych i logistyki morskiej. Wsparcie dla lokalnego łańcucha dostaw (local content) może zwiększyć udział polskich firm w transformacji energetycznej i ograniczyć odpływ kapitału za granicę. • Projekty offshore są kapitałochłonne i długoterminowe. Wysoki koszt finansowania w PLN (w porównaniu do EUR) może prowadzić do wyższych cen ofertowych w aukcjach CfD, co obciąża odbiorców końcowych. Dlatego konieczne jest wprowadzenie mechanizmów stabilizujących koszt kapitału, np. gwarancji Skarbu Państwa lub mechanizmów indeksacyjnych. Dodatkowo należy wskazać na potrzebę szczegółowego określenia instrumentów prawnych, które będą wspierały uproszczenie procedur inwestycyjnych, w tym m.in. uwzględnienie linii średniego i niskiego napięcia w specustawie przesyłowej, wskazanie dokładnie jakie obszary OPRO będą objęte uproszczonymi procedurami, jakie instytucje będą odpowiedzialne za ich uproszczenie i nadzór, a także zapewnienie spójności przepisów krajowych z regulacjami UE, dot. ochrony środowiska i czy lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
145 2	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; Lit. B. <u>Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE.</u> Dotychczasowa treść, w tym, w szczególności ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO) oraz skrócenie procesu inwestycyjnego projektów OZE do maksymalnie 12 miesięcy lub 24 miesięcy w przypadku morskich elektrowni wiatrowych wynika bezpośrednio z Dyrektywy UE RED III. Kluczowe znaczenie będą tu miały działania mające na celu ustanowienie OPRO. <u>Propozycja dodania treści:</u> <u>Proces wyznaczania obszarów OPRO powinien być poprzedzony szczegółową analizą dostępnych możliwości przyłączeniowych w sieci elektroenergetycznej. Brak takiego podejścia może prowadzić do wyznaczania obszarów, w których rozwój instalacji OZE będzie ograniczony ze względu na niewystarczającą przepustowość sieci. Dlatego niezbędne jest równoległe planowanie i realizacja inwestycji w infrastrukturę sieciową, systemy magazynowania energii oraz rozwój usług elastyczności. Tylko takie kompleksowe podejście pozwoli na zapewnienie równowagi systemowej oraz bezpieczeństwa i ciągłości dostaw energii w warunkach rosnącego udziału OZE.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
145 3	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; Lit. C. <u>Wprowadzenie ułatwień w procesie repowering.</u> <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Zostaną wprowadzone regulacje dotyczące repowering (budowa nowych, bardziej wydajnych instalacji OZE bądź modernizacja istniejących w dotychczasowej lokalizacji), które obejmą m.in. uproszczenie wydawania zgód na inwestycje. W nadchodzących latach pierwsze farmy fotowoltaiczne zbliżą się do końca okresu eksploatacji, co może pozwolić na ich efektywną modernizację – zwiększenie mocy przy zachowaniu zajmowanej powierzchni lub odpowiednią modyfikację ustawienia pozwalającą na zmianę profilu godzinowego wytwarzania energii. <u>W procesie repoweringu należy uwzględnić warunki pracy sieci elektroenergetycznych oraz konieczność</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					<u>zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności systemu. Kluczowe jest wprowadzenie uproszczonych procedur administracyjnych dotyczących inwestycji i modernizacji infrastruktury elektroenergetycznej. Takie podejście pozwoli na sprawniejsze wdrażanie projektów modernizacyjnych, przy jednoczesnym zachowaniu wysokich standardów technicznych i operacyjnych, niezbędnych dla niezawodnego funkcjonowania systemu elektroenergetycznego.</u> <u>Dodatkowo, regulacje powinny objąć kwestie związane z dzierżawą gruntów — obecne przepisy ograniczają czas trwania umów do 30 lat, co nie uwzględnia cyklu życia farmy po modernizacji. W przypadku repoweringu, obejmującego dzierżawę na okres pierwotnego funkcjonowania oraz po pracach modernizacyjnych, konieczne jest umożliwienie wydłużenia okresu dzierżawy.</u> <u>W kontekście nowoczesnych turbin wiatrowych należy również określić zasady dopuszczalnego zwiększenia mocy bez konieczności ponownego uzyskiwania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, o ile warunki lokalne nie uległy istotnym zmianom. Wymaga to aktualizacji przepisów w zakresie hałasu i wysokości wieży, ponieważ nowocześniejsze turbiny charakteryzują się większymi parametrami technicznymi niż te, dla których pierwotnie wydano decyzje środowiskowe.</u>	
145 4	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-160	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; Lit. lit. D. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii. Strategia wskazuje na potrzebę „ułatwień” w tworzeniu i uczestnictwie w OSE, spółdzielniach energetycznych i klastrach energii, oraz zachęty do partycypacji w kosztach inwestycji. Tymczasem obecnie brak jest istotnych barier formalnych — ograniczeniem pozostaje niski poziom korzyści finansowych dla uczestników. Zasady tworzenia OSE wynikają z dyrektywy 2019/944 (art. 16), a klastry energii opierają się na umowach cywilnoprawnych. Rekomenduje się doprecyzowanie zapisów, z uwzględnieniem rzeczywistych barier rozwojowych. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Ułatwione zostanie tworzenie i uczestnictwo w obywatelskich społecznościach energetycznych, spółdzielniach energetycznych i klastrach energii. Stworzone zostaną zachęty do partycypacji mieszkańców, rolników, przedsiębiorców i JST w kosztach inwestycji. Korzyścią będzie większa odporność na awarie, niższe ceny energii, wykorzystywanie lokalnych zasobów (w tym substratów pochodzenia rolniczego i przemysłowego) i szybszy przyrost mocy z OZE oraz zyskanie akceptacji społeczności lokalnej dla OZE. Priorytetowe wsparcie autokonsumpcji zmniejszy obciążenie systemu energetycznego falowymi wzrostami podaży z sektora prosumenckiego. <u>Rozwój społeczności energetycznych będzie wspierany zachętami inwestycyjnymi, przy równoległym uwzględnieniu kosztów i mechanizmów finansowania modernizacji sieci.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
145 5	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; Propozycja rozbudowania lit. 1E. Poprawa warunków przyłączania do sieci. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> E. Poprawa warunków przyłączania do sieci Zostaną wdrożone mechanizmy, które wpłyną na zwiększenie przejrzystości i usprawnienie procesu przyłączenia do sieci elektroenergetycznych oraz pozwolą na zoptymalizowanie wykorzystania istniejącej infrastruktury. Zmiany pozwolą na przyspieszenie procesu transformacji energetycznej i zwiększenie liczby obiektów możliwych do przyłączenia przy równoczesnym odblokowaniu miejsca w sieci zajmowanego przez nierealizowane projekty. Szerszy dostęp do informacji o dostępnej w danym punkcie sieci mocy przyłączeniowej ułatwi podejmowanie decyzji inwestycyjnych. <u>W celu pełnego wykorzystania potencjału przyłączeniowego, niezbędne jest równoległe wdrożenie mechanizmów wspierających modernizację i rozbudowę infrastruktury sieciowej, w tym rozwój inteligentnych systemów zarządzania, cyfryzację procesów operacyjnych oraz zwiększenie nakładów inwestycyjnych na sieci przesyłowe i dystrybucyjne. Działania te powinny być realizowane w ramach kompleksowego podejścia, łączącego aspekty inwestycyjne i regulacyjne, z uwzględnieniem planowania sieci w oparciu o potencjał OZE. Kluczowe znaczenie ma także współpraca operatorów z inwestorami - obejmująca bieżący kontakt i wsparcie w formalnych procedurach - oraz wdrożenie mechanizmów finansowych wspierających rozwój sieci i wzmocnienie roli Operatorów Systemów Dystrybucyjnych.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

145 6	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Dotyczy: pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE; Propozycja rozbudowania lit. 1F Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Wsparcie będzie promować hybrydowe instalacje łączące różne technologie OZE o odmiennej charakterystyce dyspozycyjności wytwarzanej energii. Instalacje hybrydowe, w tym z udziałem magazynów energii, pozwolą na optymalizację potencjału wytwórczego OZE w różnych warunkach pogodowych i porach dnia, co pozytywnie wpłynie na stabilność sieci i pozwoli pełniej wykorzystać przyłącza. <u>Do tej grupy zaliczają się również instalacje OZE współpracujące z technologiami konwersji energii elektrycznej w ciepłą, także z zastosowaniem magazynów energii.</u> <u>W kontekście transformacji sektora elektroenergetycznego kluczowe będzie wdrożenie dedykowanych mechanizmów finansowania inwestycji w hybrydowe magazyny energii, w tym objęcie ich systemem dotacji oraz umożliwienie Operatorom Systemów Dystrybucyjnych realizacji takich projektów z uwzględnieniem zwrotu kosztów w taryfach inwestycyjnych. Niezbędne jest zapewnienie stabilnych ram regulacyjnych oraz dostępności zewnętrznych źródeł finansowania.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
145 7	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Uwaga ogólna do lit. G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem oraz H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu. W perspektywie do roku 2035, wodór odnawialny oraz biometan powinny być traktowane jako rozwiązania komplementarne i lokalne, a nie jako filary systemowej transformacji energetycznej. Ich rola w bilansowaniu systemu elektroenergetycznego oraz dekarbonizacji przemysłu będzie istotna, lecz ograniczona ze względu na: • niską skalę produkcji w porównaniu do zapotrzebowania systemowego (techniczny i ekonomiczny potencjał szacowany znacznie poniżej potencjalnego zapotrzebowania), • wysokie koszty wytwarzania w stosunku do gazu ziemnego (nawet z uwzględnieniem kosztów emisji CO₂), • rozproszony charakter źródeł substratów do produkcji biometanu oraz ograniczoną dostępność infrastruktury przesyłowej dla wodoru, • konkurencję między sektorami (przemysł, energetyka, transport) o ograniczone zasoby tych paliw. Z tego względu postulujemy, aby regulacje krajowe i fundusze pomocowe: 1. Priorytetyzowały wykorzystanie wodoru i biometanu w zastosowaniach lokalnych i sektorowych, gdzie ich wartość dodana jest najwyższa – np. w przemyśle chemicznym, hutnictwie, transporcie ciężkim oraz w szczytowych blokach gazowych bilansujących OZE. 2. Nie opierały systemowych scenariuszy transformacji energetycznej na masowym wykorzystaniu wodoru i biometanu przed 2035 r., lecz traktowały je jako technologie wspierające, rozwijane równolegle z magazynami energii, DSR i energetyką jądrową. 3. Wspierały rozwój infrastruktury lokalnej (np. przyłącza do sieci gazowej dla biometanu, magazyny wodoru), ale bez konieczności budowy nowego krajowego szkieletu przesyłowego przed 2035 r. 4. Promowały efektywne wykorzystanie dostępnych zasobów poprzez kryteria pozacenowe w systemach wsparcia (np. aukcje dla biometanu), uwzględniające bezodorowość, ograniczenie emisji i lokalną akceptację społeczną. 5. Gwarantowały równy i niedyskryminacyjny dostęp do sieci gazowej dla wodoru i biometanu. 6. Zapewniały równoprawny dostęp do sieci przesyłowych, dystrybucyjnych oraz magazynowych dla nowych podmiotów, w tym wytwórców energii elektrycznej, ciepła oraz producentów biometanu i wodoru.	W zakresie pkt. 5 i 6 informujemy, że właściwości gazów determinują warunki jego przesyłu. Wniosek o udostępnienie gazociągów dla przesyłu wodoru czy biometanu może nie być możliwy ze względu na warunki techniczne i brak dostępnych mocy przesyłowych. Ponadto należy zauważyć, że zasada TPA, czyli dostępu stron trzecich do sieci, to kluczowa zasada w prawie energetycznym, która umożliwia odbiorcom swobodny wybór sprzedawcy energii elektrycznej lub gazu. Z uwagi na cele REDII wodór nie może być traktowany jako rozwiązanie lokalne i komplementarne.
145 8	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dot. pkt 2. Budowa mocy bilansujących; lit. A. Budowa mocy gazowych w rozdziale dotyczącym transformacji energetycznej o odniesienie do roli gazu ziemnego i bloków gazowych, jako paliwa przejściowego w procesie dekarbonizacji oraz modernizacji sektora ciepłowniczego. Propozycje wpisują się w cele transformacji energetycznej. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> A. Budowa mocy gazowych W okresie przejściowym transformacji bloki węglowe będą zastępowane przez jednostki gazowe, cechujące się dużą sterowalnością i niższą emisyjnością. W szczególności jednostki gazowe ~~szczytowe~~ szczytowe będą miały odgrywać coraz	Zapisy zostaną częściowo uwzględnione.

					większą rolę w systemie elektroenergetycznym z rosnącym udziałem źródeł wiatrowych i słonecznych <u>w pokrywaniu szczytów zapotrzebowania oraz do bilansowania systemu</u>. Zaletą tego typu źródła energii, <u>w porównaniu z magazynami energii</u>, jest zdolność do nieprzerwanej generacji przez niemal nieograniczony czas, w szczególności w okresach niewystarczającej generacji energii z wiatru i ze słońca. <u>Równoległe bloki gazowe odegrają kluczową rolę w procesie modernizacji polskiego ciepłownictwa, umożliwiając spełnienie norm emisji gazów cieplarnianych. Dzięki znacznie niższej emisyjności w porównaniu z jednostkami węglowymi, instalacje gazowe stanowią paliwo przejściowe w drodze do pełnej dekarbonizacji sektora ciepłowniczego, zapewniając jednocześnie stabilność dostaw ciepła w okresie transformacji.</u> Bloki gazowe będą mogły w przyszłości wykorzystywać biometan i będą przystosowane do współspalania wodoru. W decyzjach o ich lokalizacji zostaną wzięte pod uwagę miejsca po wygaszanych blokach węglowych – ze względu na istniejące przyłącza do sieci oraz potencjał zagospodarowania części kadr do pracy. <u>Wartością są również rozproszone źródła kogeneracji gazowej, które dodatkowo zaspokajają lokalnie zapotrzebowanie na energię cieplną oraz wspierają system elektroenergetyczny. Dzięki temu ogólnokrajowy system energetyczny staje się bardziej efektywny.</u>	
145 9	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Dot. pkt 2. Budowa mocy bilansujących, lit. B. Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji. Z zadowoleniem przyjmujemy zapis przewidujący objęcie wsparciem: (i) elektrowni szczytowo-pompowych (ESP), (ii) wielkoskalowych magazynów energii, (iii) przydomowych magazynów energii oraz (iv) magazynów ciepła. Jednocześnie rekomendujemy wyraźniejsze podkreślenie roli elektrowni szczytowo-pompowych jako strategicznego elementu systemu elektroenergetycznego. ESP to sprawdzona technologia magazynowania energii, która wnosi istotną wartość dla stabilności systemu poprzez dostarczanie inercji mechanicznej — szczególnie istotnej w warunkach rosnącego udziału OZE. Charakteryzuje się długim czasem pracy, wysoką trwałością technologiczną (okres użyteczności liczony w dziesięcioleciach) oraz zapewnia dywersyfikację rozwiązań magazynujących energię. Dodatkowo, inwestycje w ESP cechują się wysokim poziomem local content — szacunkowo nawet do 80% udziału polskich podmiotów wykonawczych — oraz niskim zapotrzebowaniem na pierwiastki ziem rzadkich, co w kontekście napięć geopolitycznych stanowi istotny atut. <u>W związku z powyższym proponujemy uzupełnienie zapisów Strategii o wyraźne wskazanie ESP jako technologii o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa, niezawodności i odporności krajowego systemu elektroenergetycznego.</u> <u>Dodatkowo poniżej proponujemy uzupełnienie treści.</u> Propozycja modyfikacji treści: B. Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji Wsparciem zostaną objęte: (i) elektrownie szczytowo-pompowe; (ii) wielkoskalowe magazyny energii; (iii) przydomowe magazyny energii, jak i (iv) magazyny ciepła. Wsparcie budowy magazynów energii na potrzeby przemysłu oraz gospodarstw domowych będzie powiązane z rozwiązaniami służącymi wzrostowi autokonsumpcji. Magazynowanie energii odegra dużą rolę w zwiększaniu elastyczności systemu elektroenergetycznego. Ma to szczególne znaczenie dla integracji OZE, ponieważ umożliwi magazynowanie nadwyżek energii elektrycznej i jej wykorzystywanie w okresach szczytowego zapotrzebowania czy niekorzystnych warunków pogodowych. <u>Dużą rolę mogą odegrać przedsiębiorstwa energetyki ciepłej, wykorzystujące technologię przetworzenia energii elektrycznej w energię cieplną (power to heat). Magazynując energię cieplną w szczytowym okresie produkcji energii elektrycznej ze źródeł OZE, przyczynia się do znaczącego bilansowania rynku mocy.</u>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
146 0	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Uwaga ogólna do punktu 3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego. W ramach działań dotyczących rozwoju energetyki jądrowej, obok wielkoskalowej EJ, zasadne jest <u>uwzględnienie również technologii małych modułowych reaktorów (SMR)</u>, które stanowią uzupełnienie dla wielkoskalowych elektrowni jądrowych. SMR mogą odegrać istotną rolę w procesie dekarbonizacji przemysłu, zwiększaniu bezpieczeństwa energetycznego oraz stabilizacji systemu elektroenergetycznego. Ich wdrożenie pozwoli na lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury, skrócenie czasu realizacji inwestycji oraz rozwój krajowego potencjału technologicznego i przemysłowego. Uwzględnienie tej technologii w dokumentach strategicznych odpowiada kierunkom rozwoju energetyki jądrowej obserwowanym na poziomie krajowym i międzynarodowym.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.

					Dodatkowo w kontekście lit. B. Wyznaczanie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej” - Wydanie decyzji lokalizacyjnej i rozpoczęcie budowy drugiej elektrowni jądrowej w Polsce powinno nastąpić wcześniej niż zakładany w dokumencie rok 2035. W przeciwnym razie, po wycofaniu z eksploatacji jednostek węglowych, pogłębi się „luka mocowa” w postaci braku jednostek wytwórczych stabilnych, dyspozycyjnych i niezależnych od pogody. Zgodnie z analizą OSP ujętą w <i>Planie rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2025 - 2034</i>, w roku 2036 KSE będzie wymagał dodatkowych 15 400 MW mocy dyspozycyjnej.	
146 1	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Dot. pkt. 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej. Propozycje uzupełnień mają na celu odpowiednie ujęcie znaczenia rozwoju sieci dystrybucyjnych, cyfryzacji oraz wdrażania usług elastyczności jako warunków skutecznej integracji OZE i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego. Propozycje wpisują się w cele transformacji energetycznej. Propozycja modyfikacji treści: Podpunkt A. Inwestycje w modernizację istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i farm fotowoltaicznych. Inwestycje obejmą również budowę nowych linii, w tym m.in.: (i) rozbudowę linii łączących północ z południem kraju; (ii) zwiększenie efektywności wykorzystania istniejących połączeń transgranicznych; (iii) skablowanie sieci średniego i niskiego napięcia. Inwestycje w tym zakresie będą konieczne dla: zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i funkcjonowania systemu elektroenergetycznego, funkcjonowania rynku energii elektrycznej w ujęciu krajowym i unijnym, umożliwienia dalszej integracji OZE oraz źródeł nisko – i zeroemisyjnych. Umożliwią również elektryfikację kolejnych gałęzi gospodarki. <u>Ze względu na skalę wyzwań infrastrukturalnych, konieczne będzie zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, w szczególności w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym. Finansowanie powinno obejmować zarówno środki krajowe, jak i dedykowane instrumenty unijne.</u> Podpunkt B. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną Szczególną rolę w tym odegra upowszechnienie umów z ceną dynamiczną, umożliwiającym odbiorcom reagowanie na wahania cen energii. Pozwolą one ograniczyć koszty zakupu energii i zwiększą możliwości zagospodarowania energii wytwarzanej w szczycie generacji OZE. Wdrażaniu tych rozwiązań będzie towarzyszyć rozwijanie narzędzi wspierających świadome zarządzanie zużyciem energii. <u>W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci, konieczne będzie zapewnienie finansowania wdrożenia platform usług elastyczności oraz cyfryzacji systemów zarządzania siecią, co pozwoli na ograniczenie kosztów fizycznej rozbudowy infrastruktury i zwiększenie efektywności bilansowania lokalnego.</u>	Podpunkt A - uwaga częściowo zasadna. Możliwe uwzględnienie w następującej formie: "Ze względu na skalę wyzwań infrastrukturalnych, konieczne będzie zapewnienie odpowiednich nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, w szczególności w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym. Wnioskodawca nie wyjaśnił natomiast, dlaczego wykreśla fragment "W celu ograniczenia kosztów rozbudowy, jak i strat przesyłowych, rekomendowane będzie lokowanie nowych inwestycji energochłonnych blisko planowanych centrów wytwarzania energii." Podpunkt B - uwaga do przyjęcia częściowo, w brzmieniu: "Szczególną rolę w tym odegra upowszechnienie umów z ceną dynamiczną, umożliwiającym odbiorcom reagowanie na wahania cen energii. Pozwolą one ograniczyć koszty zakupu energii i zwiększą możliwości zagospodarowania energii wytwarzanej w szczycie generacji OZE. Wdrażaniu tych rozwiązań będzie towarzyszyć rozwijanie narzędzi wspierających świadome zarządzanie zużyciem energii. W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci konieczne będzie wdrażanie platform usług elastyczności oraz cyfryzacja systemów zarządzania siecią."
146 2	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-171	[1/2] Dot. Ramka 3. OSI transformacji energetycznej. Wprowadzone uzupełnienie uwzględnia potrzebę objęcia interwencją także tych obszarów, które – choć niekoniecznie ujęte w TPST – mogą być dotknięte skutkami transformacji energetycznej m.in. ze względu na położenie na terytoriach, gdzie wydobywane są paliwa kopalne lub obecność dużych jednostek wytwórczych, jak również jednostek wytwórczych energii elektrycznej. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Propozycja wpisuje się w	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne, niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej. Innymi słowy, interwencja powinna obejmować zarówno regiony objęte TPST, jak i nimi nieobjęte, pod warunkiem, że mogą być dotknięte skutkami transformacji energetycznej. Dodatkowo sugeruje się uspołnienie/doprecyzowanie nazewnictwa występującego w tekście, tj. zamiast Planu Sprawiedliwej Transformacji to Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji. Propozycja modyfikacji treści: /Zarządzanie interwencją i jej zakres/ Istotą interwencji będzie koordynacja kluczowych aspektów terytorialnych procesu transformacji energetycznej. Dotyczy to w szczególności dbałości o utrzymanie konkurencyjności gospodarczej terenów w transformacji, a także o zastępowalności źródeł energii i jej dostępności. W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu elektroenergetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. <u>W ramach interwencji konieczne jest objęcie wsparciem nie tylko regionów, lecz także dużych jednostek wytwórczych energii elektrycznej opartych o węgiel, które obecnie pełnią rolę kluczowych pracodawców i filarów lokalnych gospodarek. Dotyczy to również obszarów, w których te jednostki funkcjonują, nie tylko objętych terytorialnymi planami sprawiedliwej transformacji (TPST), ale wszystkich obszarów, które podlegają procesowi głębokiej transformacji technologicznej i organizacyjnej. Przekształcenia te będą wiązać się z koniecznością przebudowy modeli operacyjnych, dostosowania struktur zatrudnienia oraz wdrożenia nowych kompetencji. Wsparcie powinno obejmować nie tylko działania rozwojowe dla regionów, ale także bezpośrednie mechanizmy wspierające same przedsiębiorstwa – w tym środki na transformację organizacyjną, programy osłonowe dla pracowników, działania łagodzące skutki redukcji zatrudnienia oraz inwestycje w nowe obszary działalności. Sprawiedliwa transformacja musi uwzględniać zarówno interesy społeczności lokalnych, jak i potrzeby podmiotów, które przez dekady stanowiły fundament krajowego systemu energetycznego.</u> Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”, <u>umożliwiająca trwałą odbudowę potencjału gospodarczego w warunkach zmieniającej się struktury energetycznej kraju.</u>	
146 3	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-171	[2/2] Dodatkowo: - Wskazany w dokumencie zasięg terytorialny powinien zostać rozszerzony o inne obszary węglowe wymagające wsparcia transformacyjnego, w szczególności regiony nieuwzględnione w Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. <u>Zatem oprócz regionów objętych terytorialnymi planami sprawiedliwej transformacji dotyczy to m.in.: województwa lubelskiego (LW Bogdanka), subregionu zgorzeleckiego w województwie dolnośląskim (kompleks Turów), gminy Kozienice w województwie mazowieckim (elektrownia Kozienice) oraz gminy Połaniec w województwie świętokrzyskim (elektrownia Połaniec).</u> Mimo istotnego wpływu transformacji energetycznej na lokalne społeczności i gospodarki, obszary te zostały wykluczone z głównego strumienia wsparcia unijnego. - Zasadne jest wskazanie, że w przypadku tych regionów wsparcie powinno być realizowane przede wszystkim poprzez uruchomienie komponentu sprawiedliwej transformacji w ramach Funduszu Modernizacyjnego oraz wykorzystanie innych dostępnych instrumentów finansowych UE. Szczególną uwagę należy poświęcić zapewnieniu ciągłości systemów ciepłowniczych w miastach energetycznych oraz programom przekwalifikowania pracowników sektora węglowego.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
146 4	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Uwaga ogólna: Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z <i>Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu</i> do <i>Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna</i>, ponieważ ciepłownictwo, zwłaszcza systemowe, pozostaje istotnym elementem sektora energetycznego, a jego transformacja – w tym dekarbonizacja źródeł i rozwój kogeneracji – wymaga spójności z działaniami w obszarze energetyki. Również ciepłownictwo indywidualne, w szczególności elektryfikacja ogrzewania poprzez pompy ciepła, musi być	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. W zakresie ogrzewania indywidualnego nadal ochrona środowiska i walka z

					powiązane z rozwojem systemu elektroenergetycznego i inwestycjami w sieci. Efektywność energetyczna w tym kontekście służy nie tylko ochronie środowiska, ale przede wszystkim optymalizacji zużycia energii pierwotnej, co wpisuje się w cele transformacji energetycznej.	niską emisją pozostają priorytetem z uwagi na nad bardzo wysoki udział nieefektywnych źródeł ciepła. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.
146 5	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Dot. Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu; Kluczowe wyzwania. Propozycja modyfikacji fragmentu tekstu celem odnotowania, że transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych. W szczególności potrzebne są bezpośrednie dotacje, zmodyfikowane mechanizmy taryfowe oraz uproszczenia proceduralne, np. w zakresie zgód na wejście w teren. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej. <u>w celu spełnienia zaostżających się kryteriów dot. efektywnego systemu ciepłowniczego, wynikających z dyrektywy EED.</u> Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudnia ograniczona dostępność środków. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikający m.in. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. <u>W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze (w tym wysokosprawną kogenerację gazową), jak i infrastrukturę sieciową. (w szczególności budowa/modernizacja sieci, wymiana węzłów, komór, rozwiązania w zakresie digitalizacji, itp.)</u> Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, <u>w szczególności w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych (w tym w odniesieniu do pozyskiwania zgód na wejście w teren).</u>	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
146 6	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Dot. Kierunki działań. Pkt. 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków. <u>Strategia Rozwoju Polski powinna uwzględniać aktywny udział spółek energetycznych i ciepłowniczych w procesach transformacji miejskiej.</u> Obecnie odnosi się jedynie do roli jednostek samorządowych i administracji państwowej. Zaopatrzenie w energię i ciepło wpływa na jakość powietrza, zagospodarowanie terenów przemysłowych oraz efektywność inwestycji (np. koordynacja remontów ulic i modernizacji sieci). Włączenie spółek umożliwi: • sprawniejsze uzgodnienia planistyczne i środowiskowe, • wspólne planowanie zagospodarowania terenów zdegradowanych, • dialog z lokalnym biznesem i mieszkańcami, • współpracę przy pozyskiwaniu finansowania (UE, EBI, BGK), • lepszą koordynację harmonogramów inwestycji i komunikację lokalną. W zakresie ciepłownictwa rekomenduje się wsparcie dla rozwoju efektywnych systemów, sieci IV i V generacji, technologii Power to Heat oraz złagodzenie kryteriów pozyskiwania zrównoważonej biomasy.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
146 7	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176-177	Dot. Kierunki działań; 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków; C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego. Transformacja ciepłownictwa systemowego w kierunku efektywnych i niskoemisyjnych rozwiązań wymaga nie tylko modernizacji źródeł i sieci, ale także zapewnienia stabilnych mechanizmów finansowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Wysokie nakłady inwestycyjne, konieczność dostosowania do nowych regulacji oraz potrzeba zachowania akceptowalnych kosztów dla odbiorców sprawiają, że wsparcie finansowe stanowi warunek skutecznej i sprawiedliwej transformacji sektora.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					W okresie transformacji niezbędne jest podkreślenie konieczności zapewnienia odpowiedniego finansowania, wspierającego wysiłki przedsiębiorstw ciepłowniczych w dekarbonizację systemów ciepłowniczych, przez które należy rozumieć zarówno pomoc inwestycyjną – np. dedykowane programy NFOŚGW dla budowy magazynów ciepła czy wsparcie operacyjne dla rozwoju technologii P2H. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> 1.C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego Przedsiębiorstwa ciepłownicze uzyskają wsparcie dla inwestycji w wymianę i modernizację źródeł wytwarzania ciepła oraz rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych w celu osiągnięcia statusu efektywnego systemu ciepłowniczego. <u>Zasadne jest również zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze (w tym wysokosprawną kogenerację gazową), jak i infrastrukturę sieciową, z uwzględnieniem specyfiki lokalnych systemów i potrzeb odbiorców.</u> Opracowany zostanie mechanizm wspierania inwestycji w OZE w systemach ciepłowniczych. Wsparcie <u>(inwestycyjne i operacyjne)</u> będzie ukierunkowane na elektryfikację ciepłownictwa, w tym przede wszystkim popularyzację wykorzystania wielkoskalowych pomp ciepła oraz kotłów elektrodowych zasilanych energią elektryczną z OZE – sprzężonych z odpowiednimi dla danego systemu magazynami ciepła, jak również wykorzystanie ciepła odpadowego wraz z transformacją cyfrową sieci ciepłowniczych. <u>Koniecznym będzie także kontynuowanie wsparcia dla jednostek wysokosprawnej kogeneracji (w szczególności w formie premii kogeneracyjnej), których budowa/modernizacja jest niezbędnym elementem transformacji systemów ciepłowniczych.</u> W okresie przejściowym Wykorzystywane mogą być źródła ciepła oparte o gaz ziemny, <u>biomase (jako paliwo przejściowe)</u>, a także rozwiązania hybrydowe.	
146 8	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Dot. pkt.2 Poprawa efektywności energetycznej gospodarki; lit. B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła. Propozycja uzupełnienia fragmentu tekstu ma na celu zauważenie, że dominujące w Polsce wysokotemperaturowe sieci ciepłownicze ograniczają możliwość efektywnego wykorzystania niskotemperaturowych źródeł ciepła. Modernizacja sieci jest zatem warunkiem technicznym i ekonomicznym dla rozwoju OZE w ciepłownictwie. <u>Propozycja modyfikacji treści:</u> B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia <u>(zarówno inwestycyjnego, jak i operacyjnego)</u>, tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i, <u>kotły elektryczne i kotły</u> elektrodowe zasilane <u>OZE energią elektryczną z OZE</u>. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które ~~zapewnią~~ <u>umożliwią</u> bilansowanie ~~KSE krajowego systemu elektroenergetycznego~~ poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. <u>W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji istniejących sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, ograniczającymi efektywność zastosowania technologii OZE i Power to Heat. Zasadne jest również wprowadzenie zmian w modelu taryfowania oraz uznanie ciepła wytwarzanego w pompach ciepła i kotłach elektrodowych jako ciepła z OZE, co pozwoli na spełnienie definicji efektywnego systemu ciepłowniczego.</u>	Wprowadzony zostanie zapis: Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia, tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane OZE energią elektryczną z OZE. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które zapewnią umozliwiają bilansowanie KSE krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji istniejących sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, ograniczającymi efektywność

						zastosowania technologii OZE i Power to Heat. Zasadne jest również rozważenie prowadzenia zmian w modelu taryfowania ciepła. Prowadzone są również prace mające na celu wypracowania kryteriów uznania ciepła wytwarzanego w kotłach elektrodoowych jako ciepła z OZE, co pozwoli na spełnienie definicji efektywnego systemu ciepłowniczego.
1469	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Dotyczy: „A. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa”. Zdanie: „W oczyszczalniach będą wdrażane rozwiązania technologiczne służące odzyskiwaniu wody, surowców, biogenów i wykorzystywaniu osadów na cele energetyczne.” Wskazane byłoby uzupełnienie ww. fragmentu o możliwość zastosowania pomp ciepła wykorzystujących ścieki jako dolne źródło ciepła, które stanowią ekologiczne rozwiązanie w dziedzinie odzyskiwania energii. Odzysk energii odpadowej umożliwia zmniejszenie strat ciepła, redukcję emisji CO2 oraz wykorzystanie dostępnych lokalnie zasobów.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1470	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Dotyczy: „A. Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez Przedsiębiorców” W przypadku tego punktu niezbędne jest również zasygnalizowanie zmiany otoczenia regulacyjnego, które będzie umożliwiało przedsiębiorcom rozwój działalności w segmencie GOZ i możliwość rozwoju prac badawczo-rozwojowych nad wykorzystaniem odpadów w charakterze surowców.	Dodano pkt (iv) w brzmieniu: opracowanie i wdrożenie zmian w otoczeniu regulacyjnym, obejmujących dostosowanie przepisów do nowych wymagań dotyczących produktów oraz identyfikację i usuwanie barier utrudniających ponowne wykorzystanie produktów i stosowanie surowców wtórnych, a także wspieranie opracowywania norm technicznych, procedur i rozwiązań ułatwiających wprowadzanie innowacji z zakresu GOZ na rynek.
1471	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	2. Wzmocnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego A. Doskonalenie skuteczności służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo Bezpieczeństwo i cyberbezpieczeństwo stanowią kluczowy element funkcjonowania każdej organizacji – zarówno w kontekście ochrony danych i infrastruktury, jak i zapewnienia ciągłości działania. Wzmocnienie infrastruktury (szczególnie infrastruktury krytycznej), wdrażanie odpowiednich procedur, regularne szkolenia personelu są niezbędne, by skutecznie minimalizować ryzyko incydentów. Jednocześnie warto aktywnie korzystać z dostępnych programów i dotacji zewnętrznych, które wspierają rozwój oraz wdrażanie rozwiązań zwiększających poziom bezpieczeństwa. Pozwala to nie tylko na wzmocnienie tego obszaru, ale także na budowanie długofalowej odporności organizacji wobec dynamicznie rosnących zagrożeń cybernetycznych.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 1347.
1472	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	25	Zapewnienie regulacji prawnych dla rozwoju OZE bez wątpienia jest konieczne, niemniej rozwój OZE powinien zostać dopasowany do sytuacji geopolitycznej Polski. Dodatkowo w przypadku systemu zdominowanego przez OZE, mogą pojawić się problemy z kompensacją mocy biernej w systemie, co w konsekwencji może prowadzić do wystąpienia awarii katastrofalnej typu blackout (zdarzenie takie miały miejsce w tym roku w Hiszpani i Portugalii). Zdarzenia losowe w KSE (których nie sposób przewidzieć) mogą, przy braku odpowiedniej rezerwy wirującej, przerodzić się w rozległy blackout. Przykładem mogą być tegoroczne awarie w Austrii i Czechach.	Uwaga powtórzona - 1348

147 3	Inne	Polski Komitet Energii Elektrycznej	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Dotyczy poz. 36 w tabeli. Nazwa wskaźnika: „Wskaźnik przeciętnego systemowego czasu trwania przerwy długiej i bardzo długiej w przeliczeniu na jednego odbiorcę (SAIDI)”. Wartość celu SAIDI jest zbyt ambitna. Dziś średnie SAIDI dla Polski wynosi ok. 208 minut (2023 rok) i tylko obszary miejskie osiągają wartości poniżej 100 minut. Zejście do 85 minut w 2030 nie jest możliwe. Strategia PGE zakłada osiągnięcie redukcji o 50% do 2035 roku kosztem ok. 75 mld PLN.	Uwaga powtórzona - 1349
147 4	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	102	AD: Istotnym wyzwaniem są nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości. Ważnym aspektem dostępu do edukacji wysokiej jakości jest tworzenie równych szans w dostępie do technologii. Postulat budowy interaktywnych platformy nauczania cyfrowego dostosowującej się do możliwości, specyfiki i prędkości nauczania ucznia/studenta z wykorzystaniem sztucznej inteligencji. W połączeniu ze zredukowaniem podstawy nauczania celem zwiększenia udziału przedmiotów odpowiadających bieżącemu i przewidywanemu zapotrzebowaniu rynkowemu z naciskiem na umiejętność praktycznego połączenia wiedzy interdyscyplinarnej, Uruchomienie pilotażu we współpracy uczelni wyższych, zespołu programowego MEN, socjologów, psychologów i psychiatrów w celu zapewnienia otwartej architektury typu plug-in, monitorowania i dostosowania platformy.	Zbyt konkretna i nie w pełni adekwatna propozycja. Cele, które miałyby ona osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
147 5	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110-112	W ramach poprawy standardów jakościowych kształcenia (str. 110), a w szczególności wypracowania ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych, w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie, postulujemy uwzględnienie rozwiązań VR wyposażonymi w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych, w rozwiązania tabletowe umożliwiające wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML. W kontekście zapewnienia szkołom dostępu do nowoczesnej infrastruktury, apelujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby ciągłego rozwoju inwestycji w nowoczesny sprzęt komputerowego (tablety, monitory, laptopy, urządzenia mobilne typu smartfony). W związku z istniejącym szerokim wachlarzem programów edukacyjnych o wysokiej jakości, opartych o najnowocześniejsze metodologie edukacyjne, uważamy, że wypracowanie ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie powinno się odbywać w formie dialogu administracji publicznej z partnerami biznesowymi, organizacjami pozarządowymi oraz światem akademickim. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
147 6	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	W ramach planów rozwoju Centrów doskonalenia umiejętności cyfrowych w Klubach Rozwoju Cyfrowego wnosimy o dodanie katalogu urządzeń tabletowych i sprzętu komputerowego oraz monitorów profesjonalnych i VR oraz wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML, wyposażonego w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami	Propozycja w zakresie wyposażenia Klubów Rozwoju Cyfrowego jest nieadekwatna do charakteru dokumentu strategicznego.
147 7	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku zawiera plan i realizację rozwoju cyfrowych kompetencji kadry nauczycielskiej. Wśród zaplanowanych działań jest stworzenie dokumentu („Opracowane zostaną standardy kompetencji cyfrowych nauczycieli”), który stanie się podstawą do realizacji programów służących właśnie rozwojowi kompetencji cyfrowych nauczycieli. Postulujemy dodanie do Strategii fragmentu, który umożliwi wykorzystanie sprawdzonych i wdrożonych programów edukacyjnych działających w Polsce, funkcjonujących i sprawdzonych przez rynek oraz pozytywnie ocenianych przez	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.

					administrację. Pomoże to zminimalizować ryzyko powstania materiału merytorycznego, który powieli istniejące już rozwiązania lub takiego, który nie będzie używany.	
147 8	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	203	Uważamy, że Strategia powinna uwzględniać wdrożenie nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych zwiększających mobilność i skuteczność sił zbrojnych oraz służb. W szczególności rekomendujemy odnotowanie rozwiązań typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit) – czyli zestawów taktycznych wykorzystujących komercyjne urządzenia mobilne ze specjalnie przygotowanym oprogramowaniem. Tego rodzaju "Tactical Edition" smartfony łączą zalety powszechnie dostępnego sprzętu z dedykowanym, „hardened” systemem operacyjnym i aplikacjami wojskowymi, zapewniając stabilne, szyfrowane połączenia w każdych warunkach operacyjnych. Rozwiązania te są już z powodzeniem stosowane przez siły zbrojne państw NATO i UE, które włączyły je do swoich systemów świadomości sytuacyjnej. Przykładowo, opracowany przez siły powietrzne USA system ATAK (Android Tactical Assault Kit) jest wykorzystywany przez wojska sojusznice do nadzorowania misji żołnierzy i ratowników, śledzenia ich lokalizacji poprzez GPS, udostępniania interaktywnych map terenu oraz integracji z sensorami (np. dronami) w czasie rzeczywistym.	Proponowany zapis zostanie uwzględniony: "Wdrażać i wykorzystywać na poziomie taktycznym nowoczesne mobilne rozwiązania typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit)".
147 9	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	200	(propozycja): dodać rozdział „Cyfrowa i społeczna odporność”: państwowy standard crowdsensingu (radary pasywne/anten, optyka sektorowa, mikrofony kierunkowe), wymogi privacy-by-design, nadzór prawny, interoperacyjność w celu konsolidacji społeczeństwa w temacie obronności - na bazie rozwiązań ukraińskich systemów detekcji dronów w oparciu o zestawy sensorów montowanych przez zaangażowanych obywateli (w tym system dynamicznie zarządzanych anten dla technologii radarów pasywnych na częstotliwościach komercyjnych z wykorzystaniem standardowych modułów WiFi i beam formingu), sektorowe systemy optyczne, mikrofony, komercyjne systemy oparte na telefonii mobilnej i WiFi – zarządzana dystrybuowana, wielowarstwowa AI wykorzystująca sygnatury (embeddingi) w połączeniu z technologiami typu swarm learning w celu redukcji opóźnień oraz utrudnieniu infiltracji systemu.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
148 0	Inne	Związek Cyfrowa Polska	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		(propozycja): dodanie programu pilotażowego 2027–28 (granty JST/NGO), 2029+ – skalowanie; państwowe repozytoria wektorów/embeddingów i podpisów sygnałowych; API do dystrybuowanego trenowania modeli (swarm learning).	Uwaga niejasna.
148 1	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212-214	Zalecamy doprecyzować, że budowa odporności państwa w zakresie łączności kryzysowej powinna obejmować nie tylko rozwój i zabezpieczenie infrastruktury sieciowej, ale również zapewnienie dostępu służbom do odpowiednich urządzeń końcowych. Chodzi o specjalistyczne mobilne terminale (np. radiotelefony i wzmocnione smartfony) wyposażone w dedykowane systemy i aplikacje. Powinny być one objęte centralnym systemem zarządzania, który zagwarantuje ich bezpieczne funkcjonowanie i szybkie konfigurowanie w razie potrzeby. Rekomendujemy wdrożenie platformy Mobile Device Management (MDM) zdolnej do zdalnego nadzoru i aktualizacji całej floty terminali używanych przez służby. Najlepiej, aby takie rozwiązanie współpracowało z istniejącymi systemami łączności operacyjnej – przykładowo integracja platformy MDM z systemem TAK (Team Awareness Kit) umożliwiłaby automatyczną dystrybucję krytycznych aplikacji i danych na wszystkie urządzenia służb, co znacząco usprawni koordynację działań w terenie. Rekomendujemy, aby systemy posiadały profesjonalne centra dowodzenia wyposażone w odpowiednie systemy wyświetlania informacji (posiadające stosowne certyfikacje) do których podłączone zostaną odpowiednie systemy informatyczne.	Uwaga uwzględniona.
148 2	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216, 233	Uwaga dotyczy roli rozwiązań chmurowych dla wzmocnienia krajowego systemu cyberbezpieczeństwa (str. 216) oraz bezpieczeństwa danych administracyjnych (str. 233) Doceniamy uwagę poświęconą w Strategii roli rozwiązań chmurowych w zwiększaniu poziomu cyberbezpieczeństwa (czego wyrazem w ostatnim czasie jest też nowa uchwała o "Wspólnej Infrastrukturze Informatycznej Państwa" (WIIP) oraz przyjęcie nowych Standardów Cyberbezpieczeństwa Chmur Obliczeniowych (SCCO), a także zapowiedź prac nad ustawą chmurową). Jednocześnie pragniemy zwrócić uwagę na znacznie szerszą paletę możliwości przetwarzania w chmurze niż wspomniana w strategii chmura rządowa. Rozumiemy jak najbardziej uzasadnioną potrzebę budowy własnej infrastruktury i rozwiązań, jednakże już na obecnym etapie WIIP i SCCO pozwalają na korzystanie z publicznej chmury obliczeniowej (również przez sektor publiczny) cechującej się skalowalnością, najwyższymi standardami bezpieczeństwa, a jej dostawcy doświadczeniem we współpracy z najbardziej wymagającymi klientami z sektorów	Propozycja jest przedmiotem dalszej, szczegółowej analizy z odpowiednimi resortami.

					regulowanych i infrastruktury krytycznej jak zdrowie, bankowość, sektor obronny, energetyka na całym świecie. Zachęcamy do uwzględnienia w rozważaniach nad cyberbezpieczeństwem państwa i odpornością kluczowych gałęzi gospodarki również publicznej chmury obliczeniowej.	
148 3	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: Wspólna linia obrony nadzorowana przez CERT/CSIRT z wykorzystaniem TIP: formalnych + nearline AI emebedings aka Federated/swarm learning. (propozycja): zapisać obowiązek stworzenie przez CERT NASK systemu oraz CERTY sektorowe (podsystemów) dystrybuowanego uczenia AI przez współdzielenie wyników nauczania w dystrybuowanej sieci nadzoru i ochrony (SOC/SOAR) przy zachowaniu poufności danych źródłowych wszystkich/kluczowych podmiotów podlegających pod UKSC nowelizowaną NIS2D. Integracja informacji TIP w formach: formalnej (dane historyczne) i na bieżąco (sygnatury/emebdingi) przez modele AI współdzielące wyniki nauczania np. z wykorzystaniem bezpiecznej sieci swarm learning zapewniając jednocześnie zgodność, governance i poufność danych podmiotów podlegającymi pod UKSC (NIS2D) oraz NPOIK (CER).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Szczegółowe działania na rzecz zwiększenia cyberbezpieczeństwa są zawarte w procedowanej Strategii Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2025-2029. NASK realizuje projekty i badania w zakresie wykorzystania AI w cyberbezpieczeństwie np. Projekt AIPITCH, utworzenie CCN (m.in. z laboratorium bezpieczeństwa AI AITAS).
148 4	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: Państwowy system PKI dla poufnej komunikacji Obywatel- obywatel (O-O) i obywatel-Państwo (O-P) (skrzynka e-mail, łączność błyskawiczna: tekst, dźwięk, obraz). System zapewniający bezpieczną i poufną komunikację obywatel-obywatel oraz obywatel-państwo przy użyciu wielu kanałów: maila, błyskawicznej komunikacji text/multimedia zbudowanych np. na technologiach signal, briar, do wykorzystania także w sytuacjach kryzysowych – podstawowa aplikacja do wykorzystania w przypadku sytuacji nadzwyczajnych (kryzysów, stanu wojny itp.) – na podstawie doświadczeń z Ukrainy. System powinien zastąpić EPUAP i szereg innych aplikacji generowanych przez różne instytucje państwowe (ZUS, NFZ itp.) – może być plug-inem do mObywatela. Obywatel powinien mieć możliwość wykorzystania wygenerowanych dla niego kluczy także w komunikacji prywatnej oraz związanej z pracą (O-O, Obywatel- pracodawca/firma). Zapewnienie kontroli sądowej nad odszyfrowaniem takiej korespondencji.	Powtórzenie z uwagą nr 534.
148 5	Inne	Związek Cyfrowa Polska	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217-218	Dodać: przepisy i zalecenia typu dobra praktyka, ułatwiające realizację DR do serwerowni w krajach Unii lub krajach stowarzyszonych w NATO dla podmiotów podlegających pod UKSC (nowela NIS2D) NPOIK (CER), na bazie doświadczeń Ukrainy.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
148 6	Inne	Port Lotniczy Białystok, Podlaska Izba Lotnicza	UWAGA OGÓLNA		Zgłaszam formalny wniosek o ujęcie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku przedsięwzięcia dotyczącego rozwoju cywilnej infrastruktury lotniczej na terenie Województwa Podlaskiego, z możliwością jej wykorzystania w formule Dual Use (cywilno-wojskowej), poprzez m.in.: • realizację lotniska regionalnego towarowo-pasażerskiego w centralnej części województwa, w odległości ok. 100 km od granicy państwa, o kodzie referencyjnym 4F, • realizację lotnisk lokalnych w Białymstoku, Łomży oraz Suwałkach, o kodzie referencyjnym co najmniej 3C, • realizację lądowisk doskokowych pionowzłotów wzdłuż wschodniej granicy państwa, w odległości ok. 2 km od granicy, rozmieszczonych co 10 km, • realizację nowych oraz remont istniejących lądowisk pionowzłotów w miastach powyżej 30 tys. mieszkańców na terenie Województwa Podlaskiego.	Ministerstwo Infrastruktury nie planuje budowy nowych portów lotniczych bądź rozbudowy lotnisk do statusu portu lotniczego. Ewentualny rozwój danego lotniska uzależniony jest od decyzji odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego bądź od decyzji Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie infrastruktury podwójnego zastosowania.
148 7	Inne	Port Lotniczy Białystok, Podlaska Izba Lotnicza	UWAGA OGÓLNA		Zgłaszam formalny wniosek o ujęcie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku przedsięwzięcia dotyczącego rozwoju infrastruktury opieki nad osobami zależnymi, poprzez opracowanie planów dostosowania i modernizacji obiektów oświatowych wybudowanych w ramach programu „Tysiąc szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego” (realizowanego w latach 1958–1972). Celem przedsięwzięcia jest: • przystosowanie istniejącej infrastruktury szkolnej do potrzeb całodobowej i dziennej opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz przewlekłe chorymi, • zapewnienie nowych miejsc opieki i rehabilitacji w oparciu o lokalne zasoby samorządowe, • stworzenie sieci centrów wsparcia środowiskowego w oparciu o obiekty położone w mniejszych miejscowościach i	Możliwość dodatkowego wykorzystywania budynków szkolnych jest obecnie przedmiotem prac legislacyjnych.

					dzielnicach miast, wykorzystanie istniejących terenów i budynków do rozwoju usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych w ramach polityki terytorialnej i demograficznej państwa. Projekt ten umożliwi efektywne zagospodarowanie wygaszanych szkół podstawowych, poprawi dostępność usług opiekuńczych w skali lokalnej oraz przyczyni się do tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze społecznym.	
1488	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Uwaga dotyczy sekcji „Kierunki działań”, a konkretnie punktu C. Jest on zbyt lakoniczny i pozostawia za dużo do interpretacji. Nie określa na co konkretnie uczelnie otrzymają środki finansowe, jakie będą zasady ich rozdysponowania np. konkretnych wyliczeń jakie środki uczelnie potrzebują na utrzymanie obecnych domów studenckich. Brakuje informacji o szczegółowych rozwiązaniach wsparcia tej konkretnej grupy społecznej, szczególnie borykającej się z kryzysem mieszkaniowym. Punkt C powinien dokładnie wskazać, czy chodzi o środki na budowę akademików, stypendia socjalne czy inny rodzaj wsparcia studentów.	Działanie zostało opisane na poziomie ogólności, który odpowiada charakterowi dokumentu – strategii średniookresowej. Kwestie wskazane w uwadze są rozstrzygane na etapie projektowania aktu normatywnego.
1489	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	Uwaga dotyczy punktu 5, etapów realizacji. Wśród inicjatyw mających na celu wsparcie obywateli w każdym wieku brakuje tych dotyczących bezpośrednio studentów i doktorantów. Sugerujemy badania, mające na celu rozpoznanie realnych potrzeb studentów i doktorantów. Na ich podstawie wnioskujemy o rewizję i dostosowanie instrumentów pomocy. W szczególności powinno się przeanalizować jak są dysponowane i przydzielane stypendia socjalne. Kryteria ich przyznawania i wysokość kwot powinna zostać zreformowana tak, aby trafiły do faktycznie najbardziej potrzebujących i były realną odpowiedzią na ich problemy. Jednocześnie, nie ma żadnych planów mających na celu remontowanie i budowanie nowych akademików. Kryzys mieszkaniowy jest jednym z najpowszechniejszych czynników ograniczających obywateli w podjęciu edukacji wyższej, szczególnie z obszarów wiejskich i małych miejscowości. Sugerujemy podanie dokładnych wartości w planie działania, ile mieszkań w domach studenckich będzie realnie gotowa na przyjęcie studentów.	Działanie zostało opisane na poziomie ogólności, który odpowiada charakterowi dokumentu – strategii średniookresowej. Kwestie wskazane w uwadze są rozstrzygane na etapie projektowania aktu normatywnego.
1490	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	WPROWADZENIE		Uwagi do całości dokumentu. Uwaga 1. Poziom dokumentu jest zróżnicowany i niespójny. Część diagnostyczna oraz część kierunkowa są jednolite i nie budzą wątpliwości. Część wdrożeniowa wyraźnie składa się z części pochodzących z różnych instytucji, które opracowały je na różnym poziomie szczegółowości. Niektóre są bardzo konkretne (np. dotyczące spraw społecznych, pomocy społecznej – zawierają nawet nazwy konkretnych instytucji), inne – bardzo ogólne, bez konkretów (np. z ochrony zdrowia) albo drobiazgowo, nie mieszczące się w koncepcji strategii (np. informatyzacja legislacji). Dokument powinien być pod tym względem ujednolicony. Uwaga 2. Działania opisane w załączniku 1 nie są tożsame z opisanymi w strategii, nie są przypisane do kierunków działań. Na przykład w załączniku jest opisane działanie Dalszy rozwój e-administracji, nieistniejące w tekście głównym. Bardzo wskazana byłaby tabela odpowiedniości łącząca wszystkie takie odwołania. Uwaga 3. Zapisane cele poszczególnych priorytetów są nieadekwatne do zapisanych kierunków działań, mają charakter rutynowy. Trudno je zwymiarować stosując chociażby kryteria SMART. Dlatego ich osiągnięcie w rzeczywistości nie przyniesie znaczących korzyści społecznych. Cele powinny być widoczne dla obywatela (udostępnienie jakiegoś zasobu, skrócenie czasu załatwiania sprawy), nie powinny to być środki (udział spraw objętych systemem, procent zrealizowanych inwestycji). Dla niektórych kierunków opisano działania, którym nie odpowiadają żadne cele, a więc realizacja działań nie przyniesie żadnych mierzalnych skutków. Optymalną sytuacją byłoby, gdyby każdemu działaniu odpowiadał co najmniej jeden cel. Tabela działań z załącznika I powinna wyraźnie pokazywać cele każdego działania, żeby w ramach oceny zaawansowania realizacji strategii można było ocenić stan realizacji działania.	Ad 1. Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji. Ad 2. Plan działań przedstawiony w Załączniku określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Jednocześnie wiele z działań w Planie działań integruje więcej kierunków działań z głównego dokumentu niż jeden - dlatego są one przypisane do Priorytetów, a nie do kierunków działań. Ad 3. Ze względu na zło
1491	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	SYNTEZA	9	Ślusznie stwierdza się, że warunkiem pożądanej ewolucji modelu jest rozwój licznych dużych i szybko rosnących firm prywatnych. Taka teza pojawia się potem jeszcze wielokrotnie (str. 55 – „Podstawowym zadaniem państwa jest tworzenie warunków do tego, żeby gospodarka była konkurencyjna”). Jednocześnie, gdzie administracja ma szczególnie duże możliwości działania przez udzielanie zamówień publicznych (informatyzacja, sprzęt wojskowy) nie wspomina się o konieczności współpracy z firmami prywatnymi. Praktyka w zakresie informatyzacji administracji jest taka, że coraz więcej zamówień jest kierowanych do przedsiębiorstw państwowych, co ogranicza i niszczy rynek w tym obszarze.	Strategia w znacznym stopniu kładzie nacisk na otwarcie się sektora publicznego na zamówienia publiczne wśród polskich firm.
1492	Organizacja	Polskie Towarzystwo Informatyczne	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	Przy ocenie jakości kapitału ludzkiego należy krytycznie ocenić rodzaj i poziom zdobytego wyższego wykształcenia znacznej części absolwentów. Znaczna część osób z wyższym wykształceniem to absolwenci słabych uczelni zawodowych (szczególnie prywatnych) na kierunkach humanistycznych, mało przydatnych na rynku pracy. Brakuje	W części diagnostycznej Strategii przedstawione są ogólne wnioski z diagnozy poszczególnych obszarów.

	pozarządowa				diagnozy, dlaczego dobre wyniki PISA w zakresie matematyki nie przekładają się na zainteresowanie studiami technicznymi.	Bardziej szczegółowo kluczowe wyzwania w zakresie kompetencji obywateli znajdują się w priorytecie 2.1 w części wdrożeniowej.
1493	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Brak odniesienia do problemu braku terenów i ich uzbrojenia oraz ewentualnych ułatwień dla firm budowlanych. W ogóle nie porusza się strony podaży (ułatwienia w budowie), a jedynie popytu (dodatkowe finansowanie), podczas gdy zdaniem wielu ekspertów i polityków stymulowanie popytu powoduje wzrost kosztów mieszkań bez istotnego zwiększenia ich liczby.	Wsparcie społecznego budownictwa czynszowego realizowane jest poprzez różne instrumenty, niemniej jednak działania na rzecz zwiększenia dostępności gruntów publicznych, w szczególności nieruchomości Skarbu Państwa, na potrzeby społecznego budownictwa mieszkaniowego mogą zostać wskazane w Strategii jako działanie uzupełniające. Treść projektu Strategii zostanie odpowiednio zmodyfikowana.
1494	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Brak informacji o sposobie realizacji inwestycji na wynajem (poza zwiększeniem publicznego wsparcia finansowego, które zawsze będzie najtrudniejsze). Czy będą wprowadzone jakieś dodatkowe formy prawne dotyczące najmu długoterminowego?	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Kwestie wskazane w uwadze są rozstrzygane na etapie projektowania aktu normatywnego.
1495	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	79	Cele do osiągnięcia niestety są zupełnie nieadekwatne do opisanych działań.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
1496	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Problem 1 (biznes): - Rozsądek ponad Zyski: Obecnie widać już katastrofalny wpływ wymuszonej migracji na krajowe gospodarki, społeczności, bezpieczeństwo, itp. Indywidualny zysk przedsiębiorstw, nierzadko będących pod pełną kontrolą obcych kapitałów, które prawie cały zysk wyprowadzają za granicę stosując przy tym "optymalizację podatkową", odbywa się zawsze kosztem lokalnych społeczności. Bardzo często tego typu działania idą w parze ze wspieraniem nielegalnej migracji i/lub pracy niewolniczej co stanowi jawne pogwałcenie prawa. Nie zgadzamy się na drenaż finansowy z przetrzuceniem całego ciężaru i odpowiedzialności na społeczeństwo, nawet jeśli inicjatywa zostanie nazwana "odpowiedzialną polityką migracyjną", jest to postępowanie wysoce nieodpowiedzialne i destruktywne. - Indywidualnie: Jakakolwiek migracja ekonomiczna powinna być indywidualna nie masowa, działać w jasno określonych skończonych ramach czasowych z możliwością przedłużenia pobytu, opierać się wyłącznie na jakości i parametrach merytorycznych. Migracja zawodowa powinna być jasno oddzielona od spraw obywatelskich. - Weryfikacja: Należy wprowadzić ścisłą kontrolę, weryfikację i prześwietlanie historii zatrudnianych pracowników, szczególnie pod kątem kryminalnej przeszłości (złodzieje, pedofile, mordercy), ale również edukacji czy doświadczenia zawodowego, z nastawieniem na odrzucanie wniosków w przypadkach niejasnych lub braku którejkolwiek informacji. Kontrole powinny być przeprowadzone w momencie gdy pracownik znajduje się jeszcze na terytorium swojego kraju ojczystego aby uniknąć problemów i kosztów związanych z ewentualną deportacją. - Odpowiedzialność: Przyjazd służbowy oraz pobyt na terenie kraju muszą być uwarunkowane i potwierdzone aktualnym formalnym kontaktem z pracodawcą, który ponosi pełną odpowiedzialność cywilno-prawną oraz osobistą i finansową za każdego pracownika. Osoba kierująca firmą zatrudniającą pracownika w chwili popełnienia przestępstwa przez pracownika staje się współwinna i współodpowiedzialna popełnianego przestępstwa. Tak samo w przypadku pośredników zatrudnienia. Firma zatrudniająca ma obowiązek wniesienia zwrotnego zabezpieczenia finansowego na poczet wyrządzonych szkód, a w przypadku szkody ma obowiązek wypłaty odszkodowania rekompensacyjnego. Pracownik popełniający przestępstwo musi być natychmiast siłowo deportowany do kraju pochodzenia na koszt kraju pochodzenia w celu odbycia kary z dożywotnim zakazem wjazdu do Polski oraz strefy Schoenenem. - Zapobieganie: Inne działania zapobiegawcze, przygotowujące, i naprawcze znane z rozwiniętych krajów sprzed roku 2014 (np. USA, Australia, Emiraty Arabskie), jeśli migracja ekonomiczna jest nieunikniona i tylko w	Uwaga została w zasadniczej części zrealizowana poprzez przyjęcie przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 r. dokumentu pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030. Strategia ta zakłada odzyskanie kontroli nad procesami imigracyjnymi, w szczególności w obszarze migracji zarobkowej, oraz uznaje bezpieczeństwo obywateli za priorytet, podkreślając konieczność unikania błędów popełnionych przez państwa Europy Zachodniej w zakresie przyjmowania cudzoziemców. W odniesieniu do migracji zarobkowej weryfikacja cudzoziemców prowadzona jest w większości przypadków zarówno w ramach procedury wydawania zezwoleń na pracę, jak i w toku procedury wizowej, z wykorzystaniem wszelkich dostępnych instrumentów służących ocenie bezpieczeństwa.

					indywidualnych uzasadnionych przypadkach. • Priorytety: Przede wszystkim warto skupić się na rozwoju krajowych specjalistów wysokiej klasy, wspieraniu lokalnej przedsiębiorczości, zmniejszaniu bezrobocia, oraz wsparciu przedsiębiorstw krajowych w zdobywaniu rynków globalnych, nie na odwrót.	
1497	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Problem 2 (nauka): • Priorytety: W Polsce nie ma warunków na utrzymanie rodzimych wybitnych naukowców, którzy chcąc realizować marzenia o rozwoju i światowej klasy osiągnięciach zmuszeni są do wyjazdu za granicę. Warto w pierwszej kolejności skupić się na rodzimych naukowcach. • Odpowiedzialność: W indywidualnych szczególnych przypadkach gdzie indywidualna (!) odpowiedzialność zapraszającego za gościa jest jasno określona można rozważać zaproszenie jeśli faktycznie istnieje jasno określone i udokumentowane uzasadnienie merytoryczne i ekonomiczne. • Inwestycja: Edukacja w Polsce jest bezpłatna dla obywateli Polski ponieważ jest finansowana z podatków ale również dlatego, że stanowi długofalową inwestycję w gospodarkę kraju, która korzysta na wysoko wykwalifikowanych pracownikach. Studenci zza granicy nie tylko powinni pokryć koszty własnej edukacji, ale również zobowiązać się do pozytywnego wpływu w przyszłości na gospodarkę Polski. Problem 3 (demografia): • Mniejsze miejscowości są wyludniane w wyniku bieżącej polityki migracyjnej. Dochodzi do zapaści ekonomicznej i społecznej. • Wymuszona migracja nie jest rozwiązaniem problemu demograficznego ale jego pogłębieniem. Priorytet 1.3 w proponowanym zapisie stanowi de facto realizację obcych interesów i jest działaniem na szkodę Polski, naszej gospodarki, nauki, i społeczeństwa. Zadbajmy przede wszystkim o rodzimy rynek, naukę, i specjalistów - to jest ważniejszy i pilniejszy problem do rozwiązania. Polskie firmy nie mają problemu ze znalezieniem specjalistów za to mają problem z ich utrzymaniem.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
1498	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Brak odniesienia do podnoszenia kompetencji absolwentów w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, kluczowych dla uzyskania zawodów poszukiwanych na rynku pracy. Wiąże się to z zapewnieniem wysokiego poziomu nauczycieli, ale także z działaniami promocyjnymi, które walczyłyby ze stereotypem trudnej i niepotrzebnej matematyki (vide pomysły ponownego zniesienia obowiązkowej matematyki na maturze). Brak wzmianki o systemach certyfikacji, promujących naukę np. informatyki (ECDL – Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych).	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
1499	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Brak odniesienia do upowszechniania pracy zdalnej, co jest związane z dostępem do Internetu szerokopasmowego (szczególnie na obszarach wiejskich). To może być dodatkowa alternatywa dla zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy.	Kwestia internetu szerokopasmowego jest ujęta w priorytecie 2.2, działanie 5.A "Zapewnienie powszechnego dostępu do bardzo szybkiego Internetu". Kwestia pracy zdalnej wpisuje się w kierunek działań nr 3 "Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym" w priorytecie 1.4.
1500	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Cel dotyczący współczynnika aktywności zawodowej jest bardzo ogólny. Dobrze byłoby dodać liczbę osób zatrudnionych w branży ICT, jeśli wcześniej podawano, że jest ona zbyt niska.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.

150 1	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Niektóre kierunki działań nie opisują niczego nowego. „Zostaną podjęte działania upowszechniające wiedzę na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej.” A teraz ich nie ma? „Szkoły będą zachęcane do udostępniania uczniom podstawowego sprzętu sportowego, w tym również poza godzinami pracy szkół.” Jak? Dostaną dodatkowe pieniądze? „W ramach nowego przedmiotu – edukacja zdrowotna – przekazywana będzie szeroka wiedza o zdrowiu, profilaktyce chorób, zdrowym stylu życia oraz kształtowane będą postawy prozdrowotne.” Przedmiot nie wypalił. Nie wiadomo, jaki ma być horyzont czasowy wszystkich tych działań, zwłaszcza że nie określono celów, które mają być osiągnięte.	Uwaga nieuwzględniona. Uwaga ma charakter komentarza bez wskazania rozwiązań.
150 2	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95-96	Brakuje odniesienia do całościowej organizacji służby zdrowia. Czy obecny model finansowania jest uznany za docelowy? Czy nie rozważa się jakiejś formy połączenia finansowania publicznego (NFZ) i prywatnego? W jakim kierunku mają iść prace nad poprawą efektywności, czy tylko przez konsolidację? Czy rzeczywiście tzw. sieć szpitali jest formą docelową? Brak pomysłów np. w zakresie odciążania lekarzy przez zatrudnianie sekretarek medycznych, automatyzacji tworzenia dokumentacji medycznej itp.	Postulowane braki są uwzględnione w aktualnym projekcie Strategii (m.in. pkt. 6 Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia oraz pkt. 8 Cyfryzacja i innowacje w ochronie zdrowia).
150 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Brakuje celów z punktu widzenia obywateli, np. długości kolejek do specjalistów, procentu osób zaszczepionych itp.	Założeniem Strategii było, aby wskazać tylko kilka najbardziej reprezentatywnych wskaźników. Propozycje dodatkowych wskaźników do ew. uwzględnienia w dokumentach sektorowych (podobne wskaźniki są np. uwzględnione w dokumencie aktualnie obowiązującym tj. Zdrowa Przyszłość. Ramy Strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 roku").
150 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		- Nie tylko kardiologia i onkologia stanowią problem. Warto rozważyć i skonsultować inne grupy chorób cywilizacyjnych i zawodowych (np. ortopedia, endokrynologia, itp). - Przed wszystkim należy przeciwdziałać, nie doprowadzać do choroby, promować osoby prowadzące zdrowy tryb życia (np. zapewnić ogólnodostępne darmowe karty/karnety lub punkty sportowe/siłownie/baseny, cykliczne testy sprawnościowe powiązane z premią, itp), premiowanie wolnym czasem na aktywne uczestnictwo w amatorskich zawodach sportowych w roli zawodnika (np. kolarstwo, maratony, strzelectwo, pływanie, lotnictwo, itp), co będzie tańsze od późniejszego leczenia na masową skalę.	Strategia wypukla choroby będące głównymi przyczynami zgonów w Polsce, ale nie oznacza to, że działania dotyczące zapobiegania i leczenia schorzeń z innych grup (tj. ortopedia, endokrynologia) nie będą mogły być wspierane.
150 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Czy faktycznie należy rozwijać uczelnie publiczne poza dużymi i średnimi miastami, czyli (wg obowiązującej definicji) poniżej 20 tys. mieszkańców? Otwóck liczy przeszło 40 tys. Brakuje odniesienia do uczelni niepublicznych. Czy w ogóle w strategii nie uwzględni się ich istnienia w obszarze kształtowania kompetencji? Jakże konkretne działania będą podjęte w celu zwiększenia liczby miejsc na pożądanym kierunku, skoro do tej pory nie zostały podjęte? Czy bez odpowiedniego zmienienia nastawienia dzieci i młodzieży do nauki kierunków ścisłych da się te kierunki zapełnić? Czy dotyczy to jedynie uczelni publicznych?	Limity przyjęć na studia ustalane są autonomicznie przez uczelnie, z uwzględnieniem jakości kształcenia i posiadanej infrastruktury, Kwestie dotyczące rozwoju uczelni w mniejszych ośrodkach oraz roli uczelni niepublicznych wynikają z szerszych założeń strategicznych, ujętych m. in. w Polityce Naukowej Państwa, która zakłada zróżnicowany, terytorialnie zrównoważony rozwój całego systemu szkolnictwa wyższego. Obecnie trwają prace nad aktualizacją Polityki Naukowej Państwa, która doprecyzuje te zagadnienia.
150 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110-112	W ramach poprawy standardów jakościowych kształcenia (str. 110), a w szczególności wypracowania ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych, w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie, postulujemy uwzględnienie rozwiązań VR wyposażonymi w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych, w rozwiązania tabletowe umożliwiające wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML. W kontekście zapewnienia szkołom dostępu do nowoczesnej infrastruktury, apelujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby	Powtórzenie uwagi nr 1475.

					ciągłego rozwoju inwestycji w nowoczesny sprzęt komputerowego (tablety, monitory, laptopy, urządzenia mobilne typu smartfony). W związku z istniejącym szerokim wachlarzem programów edukacyjnych o wysokiej jakości, opartych o najnowocześniejsze metodologie edukacyjne, uważamy, że wypracowanie ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie powinno się odbywać w formie dialogu administracji publicznej z partnerami biznesowymi, organizacjami pozarządowymi oraz światem akademickim. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	
1507	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku zawiera plan i realizację rozwoju cyfrowych kompetencji kadry nauczycielskiej. Wśród zaplanowanych działań jest stworzenie dokumentu („Opracowane zostaną standardy kompetencji cyfrowych nauczycieli”), który stanie się podstawą do realizacji programów służących właśnie rozwojowi kompetencji cyfrowych nauczycieli. Postulujemy dodanie do Strategii fragmentu, który umożliwi wykorzystanie sprawdzonych i wdrożonych programów edukacyjnych działających w Polsce, funkcjonujących i sprawdzonych przez rynek oraz pozytywnie ocenianych przez administrację. Pomoże to zminimalizować ryzyko powstania materiału merytorycznego, który powieli istniejące już rozwiązania lub takiego, który nie będzie używany. W ramach planów rozwoju Centrów doskonalenia umiejętności cyfrowych w Klubach Rozwoju Cyfrowego wnosimy o dodanie katalogu urządzeń tabletowych i sprzętu komputerowego oraz monitorów profesjonalnych i VR oraz wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML, wyposażonego w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	Powtórzenie uwagi nr 1477 i 1476.
1508	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	Konsekwentnie do celów należy dodać liczbę miejsc na studiach informatycznych i technicznych (skoro ma wzrosnąć).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
1509	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Czy faktycznie celem jest wprowadzenie CPK do dziesiątki najlepszych lotnisk świata? Według jakiego rankingu? Dlaczego nie wpisano tego na liście celów (str. 131) ?	Centralny Port Komunikacyjny może być projektem, który stanie się dla Polski infrastrukturalnym skokiem cywilizacyjnym, może stać się największym lotniskiem Europy Środkowo - Wschodniej pod względem liczby przewozów pasażerskich. Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego i jego

						zaplecza logistycznego to jedno z kluczowych działań zapisanych w Załączniku 1. Planie działań na lata 2026-2029.
1510	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Kierunki w zakresie transportu wodnego śródlądowego są bardzo ogólne i trudne do weryfikacji. Brakuje odniesienia do publicznych kontrowersji w zakresie regulacji rzek – możliwy konflikt z priorytetem 2.6 w zakresie renaturyzacji rzek. Nie ma żadnego celu związanego z tym działaniem.	Opis kierunków interwencji wskazuje jasno cel i zakres działań w obszarze transportu wodnego śródlądowego. Dodatkowo rozwój transportu wodnego nie będzie kolidował z realizacją pozostałych obszarów wskazanych w Strategii.
1511	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	To nieporozumienie, żeby do strategii wpisywać udostępnienie Generalnemu Inspektorowi Transportu Drogowego rejestrów państwowych. To jest szczegółowe, rutynowe działanie.	Uwaga odrzucona.
1512	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		Rozwój i stworzenie szkieletów alternatywnych kanałów komunikacji cyfrowej o otwartej architekturze i implementacji, w szczególności bezprzewodowe systemy zdecentralizowane typu MESH, MeshTastic, LoRa, itp. Stanowią one będąc zapasowe kanały na wypadek wojny, cyber-ataków, lub awarii konwencjonalnych sieci telekomunikacyjnych i internetowych.	Szczegółowość postulatu nie jest adekwatna do charakteru dokumentu strategicznego.
1513	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	W jaki sposób nastąpi większe otwarcie zamówień publicznych na MŚP? Zmiany w prawie zamówień publicznych? To powinno być wyraźnie opisane, obecnie brzmi niewiarygodnie. Rozwijanie innowacyjnych zamówień publicznych – słuszne, ale sprzeczne z obecną praktyką i innymi strategiami, które przewidują wykonywanie zadań siłami przedsiębiorstw państwowych (IT, przemysł zbrojeniowy).	W strategii wskazano, że w przypadku zamówień innowacyjnych celem jest stworzenie środowiska sprzyjającego eksperymentowaniu z formułami zamówień, więc wskazanie ex ante konkretnych rozwiązań nie jest możliwe. W zakresie otwarcia zamówień na MSP wskazano w strategii konkretne sposoby, ale nie jest to katalog zamknięty
1514	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Konsekwentnie należy dodać wartość innowacyjnych zamówień publicznych oraz udział MŚP w zamówieniach publicznych.	Wskazywanie konkretnej wartości nie jest zasadne w dokumencie strategicznym. Wartość zamówień będzie wynikać z popytu na poszczególne rozwiązania w trakcie realizacji strategii.
1515	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		• Co właściwie znaczy "piaskownica regulacyjna" i komu ma służyć? Wynalazców, naukowców, przedsiębiorców nie interesują sztuczne problemy biurokratyczne, ale problemy naukowe lub techniczne, które chcą rozwiązać konkretnym projektem. • Bezwrotne granty badawcze dla indywidualnych specjalistów i przedsiębiorstw pracujących nad innowacyjnymi technologiami i produktami pod warunkiem wykazania doświadczenia i wcześniejszych efektów (projekty, produkty, edukacja/dyplomy/certyfikaty). Zapewni to możliwość skupienia się i rozwoju na wybranej ścieżce indywidualnej, która może być rozliczana cyklicznie kwartalnie, półrocznie, rocznie. Bardzo dużo małych grantów badawczych (~50kEUR/rok/osoba) statystycznie przyniesie lepsze efekty niż mało bardzo dużych grantów, z których statystycznie nic nie wynika - mówimy o statystyce 10% sukces 1% unicorn. • Innowacyjne firmy i indywidualni przedsiębiorcy powinni być zwolnieni z części lub dużej części podatku dochodowego (i ewentualnie VAT) jeśli będzie przeznaczony na dalszy rozwój (np B+R) - sami wiedzą najlepiej czego	Piaskownice regulacyjne są rozwiązaniem o które apelowało środowisko naukowe oraz przedsiębiorcy. Strategia zmienia podejście w zakresie systemu grantów. Propozycje dotyczące zwolnienia z części podatku dochodowego oraz VAT są zbyt daleko idące i trudne do zrealizowania z perspektywy stabilności finansów publicznych. Zmiany w zakresie

					i dlaczego potrzebują, a podatki istotnie spowalniają rozwój - chcę rozwijać innowacyjną firmę, nie chcę od nikogo pieniędzy za nic, wypracuję sam pieniądze ale chcę żeby zostały u mnie. • Warto wspierać przede wszystkim rozwiązania Open-Source oraz ludzi rozwijających rozwiązania Open-Source. Cała reszta to konsumpcjonizm i tworzenie rynku zbytu dla dużych firm zagranicznych, choć czasami nieuniknione. • Całkowite zmniejszanie biurokracji. Nie tylko w obszarze innowacji. To niszczy gospodarkę.	ograniczenia biurokracji przeprowadzane są w strategii również poprzez cyfryzację usług publicznych.
1516	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	„Jednostki te skupią najlepszych naukowców w wybranych dziedzinach, jednocześnie wyciągną ich spod rygoru pracy uczelnianej ...” – to bardzo ryzykowna strategia, zakładająca, że działalność uczelniana jest gorsza. To nie powinno chodzić o wyciąganie, ale o dawanie alternatywnej ścieżki pracy badawczej. • Wykorzystanie zamówień publicznych – por. uwaga do str. 139.	Obecne zapisy są nastawione na uwzględnienie alternatywnej ścieżki i przewidują odpowiedź na sytuację w której ktoś posiada wysokie zdolności naukowe a niekoniecznie odnajduje się w pracy dydaktycznej czy typowym środowisku akademickim.
1517	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	154	• Pkt. H – cyfrowa transformacja przemysłu – działanie niejasne i niezrozumiałe, nie wiadomo, w jaki sposób ma być przeprowadzone i jak ma być zmierzone.	Uwaga częściowo uwzględniona, zapisy zostaną dostosowane.
1518	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	155	• Cele zupełnie nie odpowiadają opisanym w dalszej części działaniom.	Uwaga częściowo uwzględniona. Po wprowadzeniu uwag do dokumentu odpowiednie zapisy zostaną dostosowane.
1519	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		• Kluczowe technologie to przede wszystkim Open-Source Software oraz Open-Source Hardware. Tak Open-Source to filozofia ale też technologia, niezależna, globalna, apolityczna, długoterminowa. • Wsparcie i preferencja dla w pełni otwartych i darmowych formatów wymiany danych. • Kluczowe są wszystkie powiązane technologie narzędziowe i produkcyjne, które pozwalają w sposób niezależny i samodzielny wytwarzać kompletne produkty, poczynając od płytek drukowanych, podzespołów mechanicznych, elektromechanicznych, obudów, elektronicznych podzespołów czynnych i biernych, elementów półprzewodnikowych jak sensory czy mikroprocesory / mikrokontrolery, montaż zautomatyzowany, testowanie, firmware, software, aplikacje, platformy internetowe, itp. • Polskie modele AI powinny być tworzone, rozwijane, hostowane i utrzymywane na terenie Polski. Powinny być omawiane w ramach lekcji informatyki już od najmłodszych lat szkolnych. Przede wszystkim nasze rodzime, nie zagraniczne, których używanie przyczynia się do ich rozwoju, nawet jeśli przez jakiś czas są udostępnione za darmo. • Poszukiwanie innych metod i modeli AI poza LLM. • R&D w obszarze sprzętowej implementacji AI + rodzima produkcja mikroelektroniki.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
1520	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		• Transformacja energetyczna nie może przyczyniać się do zubożenia społeczeństwa i zapaści gospodarki co obecnie ma miejsce.	Zamierzeniem jest przeprowadzenie transformacji energetycznej w sposób sprawiedliwy i wykorzystujący szanse rozwojowe czemu służyć będą działania zawarte m.in. w SRP2035.
1521	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187, 192	W opisanych tu kierunkach trzeba bardzo wyraźnie określić, jakie będą zadania administracji centralnej, a jakie samorządów - patrz komentarz na temat modeli funkcjonowania administracji w priorytecie 3.5. Cały priorytet ma tylko jeden mierzalny cel – liczba gmin posiadających Centrum Usług Społecznych. Z tego wynika, że efekty pozostałych działań pozostaną niemierzalne i nie da się stwierdzić, czy cokolwiek przyniosły.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych

						do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
152 2	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201-202, 206	Brak odniesienia do współpracy z prywatnymi firmami zbrojeniowymi, wspomina się tylko Polską Grupę Zbrojeniową, chociaż np. zdecydowanie największym w Polsce producentem dronów jest prywatna firma z Grupy WB. Strategia powinna określać sposoby wspierania takich firm i kupowania od nich ich produktów. Na liście celów brakuje odniesienia do wyposażenia technicznego wojska (produkcja dronów, pocisków itp.). Stosunek liczby inwestycji zrealizowanych do planowanych jest absurdalnym celem.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Doprecyzowanie treści poprzez dodanie następującego zapisu: "W ramach krajowego sektora zbrojeniowego, ze szczególnym uwzględnieniem Grupy Kapitałowej PGZ, a także potencjału prywatnych przedstawicieli polskiego przemysłu obronnego, w tym prywatnych firm zbrojeniowych".
152 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		Najważniejsze obecnie: tanie, łatwe do szybkiego i masowego wytworzenia systemy dronowe i przeciwdronowe. Preferowane rozwiązania Open-Source, zdecentralizowane, odporne na zaburzenia łańcuchów dostaw, z preferencją na wytworzenie całkowicie samodzielne w bardzo trudnych warunkach.	Zapisy dotyczące dronów zostały ujęte w Priorytecie 3.2 „Wzmocnienie potencjału obronnego kraju” w części B „Rozwój nowoczesnych technologii w Siłach Zbrojnych RP”, a także w Priorytecie 3.3 „Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy” w części B „Modernizacja i utrzymanie infrastruktury podwójnego zastosowania oraz wykorzystanie i rozwój nowoczesnych technologii wspierających bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej”.
152 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	203	Uważamy, że Strategia powinna uwzględniać wdrożenie nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych zwiększających mobilność i skuteczność sił zbrojnych oraz służb. W szczególności rekomendujemy odnotowanie rozwiązań typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit) – czyli zestawów taktycznych wykorzystujących komercyjne urządzenia mobilne ze specjalnie przygotowanym oprogramowaniem. Tego rodzaju "Tactical Edition" smartfony łączą zalety powszechnie dostępnego sprzętu z dedykowanym, „hardened” systemem operacyjnym i aplikacjami wojskowymi, zapewniając stabilne, szyfrowane połączenia w każdych warunkach operacyjnych. Rozwiązania te są już z powodzeniem stosowane przez siły zbrojne państw NATO i UE, które włączyły je do swoich systemów świadomości sytuacyjnej. Przykładowo, opracowany przez siły powietrzne USA system ATAK (Android Tactical Assault Kit) jest wykorzystywany przez wojska sojusznice do nadzorowania misji żołnierzy i ratowników, śledzenia ich lokalizacji poprzez GPS, udostępniania interaktywnych map terenu oraz integracji z sensorami (np. dronami) w czasie rzeczywistym.	Powtórzenie z uwagą nr 1478.
152 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy		- Rozwój i stworzenie szkieletów alternatywnych kanałów komunikacji cyfrowej o otwartej architekturze i implementacji, w szczególności bezprzewodowe systemy zdecentralizowane typu MESH, MeshTastic, LoRa, itp. Stanowią one będąc zapasowe kanały na wypadek wojny, cyber-ataków, lub awarii konwencjonalnych sieci telekomunikacyjnych i internetowych. - Rozwój, infrastruktura, oraz edukacja w obszarze łączności kryzysowej, krótkofalarskiej, oraz alternatywnych zdecentralizowanych kanałów komunikacji.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
152 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		Kierunek 4: Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju A. Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa Wśród wymienionych narzędzi wzmocnienia krajowego systemu cyberbezpieczeństwa brak jest zasobów Architektury Informacyjnej Państwa (patrz priorytet 3.5.). A praktyka innych krajów (a także globalnych korporacji) pokazuje, że podejście bazujące na tzw. Enterprise Security Architecture, (tzw. ESA) jest bardzo skuteczne. Pozwala ono nie tylko na sprawne i skuteczne wykrywanie i usuwanie podatności systemów informacyjnych, ale też ich projektowanie w zgodzie z zasadami cyberbezpieczeństwa zgodnie z zasadą cybersecurity-by-design). Co ważne, w dobrze zorganizowanym procesie zarządzania architekturą, stworzenie ESA nie wymaga dodatkowego nakładu	Uwaga uwzględniona. Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, działanie 4A: Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa zostało uzupełnione o następujący zapis: "krajowy system cyberbezpieczeństwa w celu zwiększenia skuteczności oraz

					pracy. Biorąc pod uwagę ustawowe usankcjonowanie podejścia architektonicznego w budowie systemów informacyjnych administracji publicznej, będzie to krok wpisujący się w procesy funkcjonowania administracji.	<i>wzmocnienia działań będzie wykorzystywał zasoby Architektury Informacyjnej Państwa i podejście bazujące na Enterprise Security Architecture (tzw. ESA), które pozwala na sprawne i skuteczne wykrywanie i usuwanie podatności systemów teleinformatycznych oraz ich projektowanie w zgodzie z zasadami cyberbezpieczeństwa zgodnie z zasadą cybersecurity-by-design).</i> "
1527	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212-214	Zalecamy doprecyzować, że budowa odporności państwa w zakresie łączności kryzysowej powinna obejmować nie tylko rozwój i zabezpieczenie infrastruktury sieciowej, ale również zapewnienie dostępu służbom do odpowiednich urządzeń końcowych. Chodzi o specjalistyczne mobilne terminale (np. radiotelefony i wzmocnione smartfony) wyposażone w dedykowane systemy i aplikacje. Powinny być one objęte centralnym systemem zarządzania, który zagwarantuje ich bezpieczne funkcjonowanie i szybkie konfigurowanie w razie potrzeby. Rekomendujemy wdrożenie platformy Mobile Device Management (MDM) zdolnej do zdalnego nadzoru i aktualizacji całej floty terminali używanych przez służby. Najlepiej, aby takie rozwiązanie współpracowało z istniejącymi systemami łączności operacyjnej – przykładowo integracja platformy MDM z systemem TAK (Team Awareness Kit) umożliwiłaby automatyczną dystrybucję krytycznych aplikacji i danych na wszystkie urządzenia służb, co znacząco usprawni koordynację działań w terenie. Rekomendujemy, aby systemy posiadały profesjonalne centra dowodzenia wyposażone w odpowiednie systemy wyświetlania informacji (posiadające stosowne certyfikacje) do których podłączone zostaną odpowiednie systemy informatyczne.	Powtórzenie uwagi nr 1481.
1528	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	229, 232	Wydaje się, że fragmenty opisujące cyfryzację powstały wyłącznie w Ministerstwie Cyfryzacji i nie uwzględniają potrzeb pozostałych resortów. Błędne jest rytualne powtarzanie teorii silosowości administracji w procesie cyfryzacji. Od kilku lat ta teoria nie jest prawdziwa – systemy są w większości interoperacyjne, czego dowodem jest udostępnienie informacji o różnych dokumentach w mObywatelu. Brak umocowania prawnego do jednego punktu dostępu nie stoi na przeszkodzie, aby na mocy uregulowania wewnętrznego zobowiązać wszystkie jednostki administracji rządowej do udostępnienia e-usług na jednym portalu. Identyfikacja już teraz odbywa się (albo może się odbywać) z wykorzystaniem profilu zaufanego. Korzystanie z różnych platform też nie jest problemem – poszczególne resorty i instytucje mają różne potrzeby, unifikacja interfejsu użytkownika wcale nie musi być dobrym rozwiązaniem. Sami autorzy strategii wydzielają resztą administrację skarbową jako odrębną jednostkę z odrębnym systemem. Utrzymanie konkurencyjności dostawców przy dobrze zdefiniowanej specyfikacji zapewniającej interoperacyjność pozwala utrzymać postęp techniczny większy, niż w przypadku jednego, monopolistycznego rozwiązania. Wprowadzenie jednego punktu dostępu nie sprawi, że wszystkie resorty (a tym bardziej samorządy) uruchomią cyfrowe wersje swoich usług. Zgodnie ze strategią mają być rozwijane systemy umożliwiające identyfikację elektroniczną, ale do tej pory nie istnieje referencyjny program do składania podpisu elektronicznego. Obecnie problemem nie jest silosowość, ale niewystarczający poziom cyfryzacji w poszczególnych resortach. Rozwiązanie tego problemu wymaga wsparcia resortów w określeniu ich własnych strategii cyfryzacji, opracowaniu specyfikacji systemów, przejścia przez proces zamówień publicznych i wdrożeń. Strategia powinna określić zasady udzielania takiego wsparcia oraz zasady podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników. Działanie 2A idzie w dobrym kierunku, ale ogranicza się do warstwy strategicznej, a nie wykonawczej. Strategia powinna także przewidzieć mechanizmy wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego – np. finansowanie studiów wykonalności dla gmin ubiegających się o środki unijne.	W naszej ocenie wskazane wyzwania pozostają aktualne, a dotychczasowe doświadczenia i podejmowane wysiłki w zakresie koordynacji transformacji cyfrowej przyniosły wprawdzie pewne efekty, ale nie są one wystarczające. Jednocześnie należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych.
1529	Organizacja	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.5: Skutecznie	236	W zakresie cyfryzacji procesu legislacyjnego brak informacji o konkretnej współpracy z Sejmem (już istniejący system informacyjny ISAP), Senatem i Prezydentem, w szczególności o jednolitej prezentacji procesu legislacyjnego we wszystkich tych organach. Strategia nie przewiduje w praktyce istotnego rozwoju mechanizmów wspierających	Strategia opisuje podstawowe funkcjonalności systemu, dlatego nie obejmuje szczegółowych zagadnień

	pozarządowa		działająca administracja		legislację, lecz jedynie modyfikacje obecnych. Strategia nie odnosi się do legislacji samorządowej (akty prawa miejscowego).	technicznych. Przedstawiona jednak 25 września 2025 r. informacja o budowie i wdrożeniu systemów teleinformatycznych obsługujących proces legislacyjny oraz zwiększających powszechny dostęp do informacji o prawie (systemów e-legislacji), która określała bardziej szczegółowe kroki na lata 2025-2027, wskazuje, że w projekcie duży nacisk zostanie postawiony na kwestię wymiany danych między systemami prowadzonymi przez różne ośrodki. W szczególności zostanie wprowadzony jednolity numer prac legislacyjnych (robocza nazwa IDPrac) oraz każdy system będzie udostępniał możliwość wymiany danych przez API. To zapewni jednolitość danych oraz możliwość udostępniania pełnej informacji w każdym z systemów. Co do sposobu prezentacji procesu legislacyjnego z pewnością pozostanie pewna autonomia podmiotów prowadzących dane systemy. W ramach prac nad systemami przewiduje się m.in. narzędzia do generowania tekstów skonsolidowanych, porównywania wersji aktu oraz generowania tabeli uwag zbieranych na różnych etapach rządowego procesu legislacyjnego. W ramach projektu powstanie moduł AI, który będzie korzystał z danych udostępnianych w repozytorium dokumentów z projektami i aktami prawnymi opracowanym w ramach RPL i PPIoP. Nie można zatem traktować tych prac jako modyfikacje obecnych systemów. Dzisiejsze systemy stanowią jedynie ułamek tego co jest planowane w nowych narzędziach. Strategia odnosi się do systemów dotyczących organów centralnych. Należy jednak zaznaczyć, że celem wprowadzenia ww. IDPrac jest jednolita identyfikacja wszystkich procesów legislacyjnych. Jednolity identyfikator pozwoli na opracowanie narzędzi ułatwiających wymianę danych w tym zakresie. "

1530	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238	Brak pomysłów na usprawnienie postępowań sądowych, takich jak rozpoznawanie mowy i sztuczna inteligencja do sporządzania protokołów z rozpraw. Żadne z działań nie ma na celu skrócenie czasu trwania postępowań. Nie ma też propozycji poszerzenia dostępu obywateli do tanich lub bezpłatnych usług prawnych.	W odpowiedzi na wyzwania globalne (migracje, wykluczenie komunikacyjne) od 1 stycznia 2026 r. w systemie nieodpłatnej pomocy prawnej zostaną wprowadzone porady zdalne dla wszystkich beneficjentów systemu. Mają one poprawić dostępność pomocy dla osób uprawnionych, niezależnie od wykluczenia komunikacyjnego. Wpłynie to niewątpliwie na łatwiejszy dostęp obywateli do bezpłatnych usług prawnych. Jednocześnie nieodpłatna pomoc prawna i poradnictwo obywatelskie dostępne na etapie przedsądowym budują zaufanie do prawa oraz instytucji wymiaru sprawiedliwości objaśniając niejasne procedury i wspierając w pierwszych krokach dostępu na ścieżce do wymiaru sprawiedliwości, co pośrednio skraca też czas trwania postępowań.
1531	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	Pięć celów na osiem rozbudowanych działań to zdecydowanie za mało. Cel – udział przedsięwzięć zgodnych z wytycznymi nie ma charakteru strategicznego, a jedynie techniczny (to jest środek do celu). Nie ma żadnych celów odnoszących się do cyfryzacji procesu legislacyjnego. W definicji celu odnoszącego się do wymiaru sprawiedliwości jest wzmiankowany „centralny system obsługujący postępowanie sądowe”, który nie był w ogóle wymieniony w tekście.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
1532	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	Kierunek 1. Wzmocnienie służby cywilnej Należy zauważyć, że model docelowy funkcjonowania administracji publicznej w Polsce jest opisany bardzo ogólnie. A po części niespójnie bo rytualne (bez konkretów) hasła apolityczności służby cywilnej, sąsiadując z pomysłami „prywatyzacji” jej usług - w dość archaicznym rozumieniu modelu New Public Management. Jak natomiast pokazuje praktyka wielu krajów (nie tylko UE), jest teraz czas, kiedy w administracji publicznej implementowane są nowe modele jej funkcjonowania: Nowy Model Służby Publicznej (NPS) i Zarządzanie Wartością Publiczną (PVM). Opierają się one na bazującej na rozwiniętych technikach cyfrowych, szeroko pojętej współpracy pomiędzy sektorami, skupionej na zaspokajaniu potrzeb obywateli oraz osiąganiu konkretnych rezultatów społecznych. Co więcej Zarządzanie Wartością Publiczną administracja traktuje ową tworzoną wartość globalnie, bez podziału na „silosy” urzędów i szczeble podziału administracyjnego. W naszej opinii nadszedł dlatego czas żeby przemyśleć kwestię tworzenia przez administrację wartości dla całego społeczeństwa, nie tylko w kontekście jej wskaźników finansowych i hasłowo pojmowanej „apolityczności” Kierunek 2: Przeciwdziałanie silosowości administracji. B. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa oraz poprawa koordynacji w wymiarze instytucjonalnym Wprowadzenie podejścia architektonicznego w ustawie o informatyzacji należy uznać za krok zmierzający do uporządkowania i poprawy koordynacji procesu cyfryzacji państwa. W tym kontekście dziwi natomiast brak informacji w opisie korzyści z jego wprowadzenia, że dobrze sporządzona Architektura Informacyjna Państwa to także skuteczne narzędzie do wzmocnienia krajowego systemu cyberbezpieczeństwa (patrz Priorytet 3.3).	Ad 1. Zostaną uzupełnione zapisy w Priorytecie 3.3, działaniu 4A. Ad 2. Patrz uwaga nr 1526.

1533	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Informatyczne	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Opis modelu policentrycznego przedstawiony w tym rozdziale podkreśla rolę ośrodków subregionalnych, zwłaszcza związanych z Centralnym Portem Komunikacyjnym (Żyrardów). Dalszy opis jednak bardzo ogólnie traktuje ten temat. Nie można zapomnieć, że CPK i jego otoczenie (logistyka, park technologiczny) stworzy NOWE miejsca pracy dla wielu tysięcy ludzi, w przeważającej mierze wykwalifikowanych. Ludzi którzy wraz z rodzinami najchętniej zamieszkają w bliskiej odległości od CPK. Wzorem tego typu przedsięwzięć na świecie, niezbędny jest zatem rządowy program wsparcia dla rozwoju miejscowości regionu CPK – zwłaszcza dla post przemysłowego Żyrardowa (zakładane jest 8 min dojazdu koleją podmiejską do CPK). Program zakładający też lokowanie tam nowych biznesów.	Poruszone kwestie adresuje OSI otoczenia CPK
1534	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	Część diagnostyczna dość trafnie identyfikuje na stronie 25 wyzwania związane z rozwojem technologii, lecz w części wdrożeniowej oraz wśród działań w załączniku nr 1 nie widać konkretnego planu nadrobienia tych zaległości. Jednym z takich sektorów jest np. elektromobilność. Bez świadomej polityki państwa w tworzeniu łańcucha wartości elektromobilności w Polsce, jest poważne ryzyko utraty miejsc pracy. Aby temu przeciwdziałać, jednym z priorytetów powinno być wsparcie zawartości europejskiej (tzw. Local content) w produktach objętych programami wsparcia (np. infrastruktura ładowania, baterie, pojazdy elektryczne).	Działania w zakresie rozwoju elektromobilności są opisane w Priorytecie 2.2 "Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej", w kierunku działań 3 "Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej".
1535	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Na stronie 27, pojawia się emisyjność gospodarki lecz w tej części oraz dalej w części kierunkowej strategia koncentruje się na kwestii emisji energetyki (145 MTCO ₂ e w 2022, czyli 63.5% wartości z roku 1990) . Tymczasem sektor transportu, stanowiący ok. 7% polskiego PKB, emituje 71.5 MTCO ₂ e (2023, czyli 315% wartości z roku 1990, co jest drugim największym procentowo wzrostem w UE, po Malcie). Za większość zarówno emisji, jak i pracy przewozowej, odpowiada transport drogowy, dla którego istnieje już dojrzała i skalowalna technologia w postaci elektryfikacji. W czerwcu 2024 r., w Chinach już 24% nowo sprzedanych ciężarówek miały napęd elektryczny. Polska jest jednym z krajów europejskich z największymi zaległościami jeśli chodzi o rozwój infrastruktury ładowania. Brak działania w tym zakresie i wsparcia dla Polskich przewoźników jest zagrożeniem dla konkurencyjności tego sektora na poziomie europejskim. W części wdrożeniowej, ta kwestia jest ujęta w sposób lakoniczny (parę zdań na stronie 127) a w załączniku 1, żadne działanie nie dotyczy wsparcia dla elektryfikacji sektora transportu drogowego.	Programy wsparcia w tym zakresie (zarówno dla budowy infrastruktury ładowania jak i zakupu pojazdów ciężarowych) oferuje NFOŚiGW - są one finansowane za pośrednictwem środków pochodzących ze sprzedaży uprawnień ETS, gromadzonych w Funduszu Modernizacyjnym. Ewentualne rozwinięcie tych kwestii znajdzie się w strategiach sektorowych.
1536	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Jednym z kluczowych wyzwań dla Polski i całej Europy w zakresie bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego jest kwestia dostęp do strategicznych surowców. Z niewiadomych powodów te wątki pojawiają się dopiero w części dot. Transformacji Energetycznej choć mają fundamentalne znaczenie dla konkurencyjności Polskiej gospodarki. Dostęp do surowców krytycznych ma kluczowe znaczenie dla rozwoju szeregu nowych technologii, które mają największy potencjał dla dalszego rozwoju Polskiej gospodarki, jak np. produkcja baterii i innych komponentów potrzebnych do elektryfikacji transportu. Warto przy okazji podkreślić, że te surowce oraz produkty mają nie tylko znaczenie gospodarcze ale także często podwójne zastosowanie w technologiach wojskowych. W poniższej tabeli, kilka przykładów: W związku z jego znaczeniem dla bezpieczeństwa kraju oraz dla konkurencyjności gospodarki ten obszar powinien być centralnym elementem Polskiej strategii a nie elementem niejako sztucznie przyklejony do transformacji energetycznej.	Tematyka związana z polityką surowcową jest zbyt wąska jak na osobny priorytet SRP2035.
1537	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Integracja sektora elektroenergetycznego z transportem elektrycznym Wraz z postępującą elektryfikacją transportu, w tym rozwojem flot pojazdów ciężkich (HDV) oraz infrastruktury ładowania, niezbędne jest traktowanie systemu ładowania pojazdów jako integralnej części krajowego systemu elektroenergetycznego. W tym celu konieczna będzie: • modernizacja i rozbudowa sieci dystrybucyjnych w lokalizacjach o wysokim zapotrzebowaniu na moc dla hubów ładowania, korytarzy TEN-T i stref przemysłowo-logistycznych; • wdrożenie inteligentnych systemów zarządzania mocą (smart charging), pozwalających na optymalne wykorzystanie istniejących zasobów sieciowych i ograniczenie konieczności kosztownej rozbudowy infrastruktury; • rozwój lokalnych systemów bilansujących, łączących infrastrukturę ładowania z magazynami energii i odnawialnymi źródłami energii, umożliwiających świadczenie usług elastyczności dla operatorów sieci; • włączenie infrastruktury ładowania do planów rozwoju OSD i PSE, tak aby inwestycje sieciowe były skoordynowane z planami rozwoju mobilności zeroemisyjnej i korytarzy transportowych. Działania te pozwolą na pełną integrację sektora transportowego z systemem elektroenergetycznym oraz ograniczą ryzyko przeciążeń sieci w związku z rosnącym zapotrzebowaniem na moc w punktach ładowania. Wzrost elastyczności systemu poprzez wykorzystanie pojazdów elektrycznych i technologii V2X	Opisywane działania dotyczące integracji transportu elektrycznego z systemem elektroenergetycznym są w pełni zbieżne z kierunkami modernizacji sieci wskazanymi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Rozbudowa sieci, wdrożenie smart charging, lokalnych bilansów energii oraz technologii V2X wymaga właśnie takiej cyfryzacji, jak inteligentne liczniki, dynamiczne ceny, usługi DSR i zaawansowane narzędzia zarządzania popytem. Podkreślona potrzeba

					Równolegle z rozwojem infrastruktury sieciowej wprowadzane będą rozwiązania zwiększające elastyczność systemu elektroenergetycznego poprzez wykorzystanie potencjału magazynowego floty pojazdów elektrycznych (Vehicle-to-Grid, Vehicle-to-Home). W tym celu przewiduje się: ● pilotaże systemów V2G w administracji publicznej, samorządach i transporcie zbiorowym, służące testowaniu usług elastyczności świadczonych przez pojazdy; ● opracowanie ram regulacyjnych i standardów technicznych dla V2X w Polsce, obejmujących cyberbezpieczeństwo i zasady rozliczania energii; ● stworzenie rynku usług elastyczności, umożliwiającego agregatorom energii mobilnej (operatorom flot, JST, przedsiębiorstwom logistycznym) oferowanie usług dla systemu energetycznego; ● integrację danych o ładowaniu z systemami operatorów sieci (PSE, OSD) w celu lepszego planowania pracy sieci i prognozowania obciążenia w czasie rzeczywistym. Zastosowanie technologii V2X umożliwi bardziej efektywne wykorzystanie infrastruktury, zmniejszenie kosztów bilansowania systemu, ograniczenie strat energii oraz zwiększenie bezpieczeństwa i odporności krajowego systemu elektroenergetycznego.	dwukierunkowych przepływów energii, integracji OZE i magazynów oraz bieżącego monitorowania obciążeń sieciowych wskazuje na silną komplementarność działań. Wykorzystanie pojazdów elektrycznych jako elastycznych magazynów energii (V2X) będzie możliwe tylko przy powszechnym inteligentnym opomiarowaniu i cyfrowej wymianie danych z operatorami systemów. Pomimo, iż oba zestawy działań wzajemnie się wzmacniają i stanowią podstawę stabilnej integracji transportu elektrycznego z krajowym systemem elektroenergetycznym w warunkach rosnącego wykorzystania OZE i dynamicznego wzrostu zapotrzebowania na moc, realizacja działań związanych ze stworzeniem rynku usług elastyczności oraz przeprowadzenia pilotaży w zakładanym horyzoncie czasowym nie jest możliwa. Wdrożenie proponowanych rozwiązań wymaga zbyt dużych nakładów finansowych, zaawansowanych zmian legislacyjnych oraz rozwoju technologicznego, których tempo realizacji może okazać się niewystarczające. Rozwiązania te wymagają dłuższego horyzontu czasowego.
1538	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		[1/4] Działania nie odpowiadają wyzwaniom identyfikowanym w części opisowej strategii. W szczególności brakuje działań w zakresie wsparcia dla recyklingu oraz wydobywania lub rafinacji w Polsce lub zagranicą surowców krytycznych. Nowe działanie: Rozwój krajowych i międzynarodowych łańcuchów wartości w zakresie surowców krytycznych Opis działania: W celu wzmocnienia bezpieczeństwa surowcowego Polski i zapewnienia dostępu do kluczowych materiałów niezbędnych dla transformacji energetycznej i rozwoju elektromobilności, wdrożone zostaną działania wspierające rozwój krajowych i międzynarodowych łańcuchów wartości w obszarze surowców krytycznych. Obejmą one wsparcie dla inwestycji przemysłowych w wydobywanie, rafinację, przetwarzanie oraz recykling surowców strategicznych, a także rozwój innowacyjnych technologii ich odzysku i ponownego wykorzystania. Kierunki działań: 1. Włączenie projektów surowcowych do Polskiej Strefy Inwestycji (PSI) – nadanie priorytetowego statusu inwestycjom obejmującym wydobywanie, przetwarzanie, rafinację lub recykling surowców krytycznych (m.in. lit, nikiel, kobalt, mangan, pierwiastki ziem rzadkich) w Polsce, w tym w ramach Specjalnych Stref Ekonomicznych. 2. Aktywna dyplomacja gospodarcza (MSZ) – rozwój współpracy dwustronnej z państwami posiadającymi zasoby surowców krytycznych (m.in. Kanada, Australia, Chile, Finlandia, kraje afrykańskie) w zakresie wspólnych przedsięwzięć wydobywczych i technologicznych, z wykorzystaniem instrumentów Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (PAIH). 3. Wsparcie inwestycyjne z Agencji Rozwoju przemysłu lub Grupy Polskiego Funduszu Rozwoju dla priorytetowych	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Kierunek działań pn. Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej realizowany będzie w ramach Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna.

					inwestycji obejmujące wydobycie, przetwarzanie, rafinację lub recykling surowców krytycznych w Polsce oraz w przypadku projektów zabezpieczających dostawy do Polski także zagranicą. 4. Ułatwienia regulacyjne i infrastrukturalne dla projektów przemysłowych – uproszczenie procedur lokalizacyjnych i środowiskowych dla inwestycji w recykling i przetwarzanie surowców strategicznych, zapewnienie priorytetowego dostępu do infrastruktury energetycznej i transportowej w ramach planów przestrzennych oraz inwestycji celu publicznego. 5. Wsparcie dla rozwoju technologii innowacyjnych – współpraca MRiT, NCBR i instytutów badawczych w zakresie rozwoju i komercjalizacji technologii odzysku surowców krytycznych z odpadów baterii, komponentów OZE oraz przemysłu elektronicznego; wdrażanie rozwiązań w modelu Technology Readiness Levels (TRL 7-9) z naciskiem na skalowanie przemysłowe.	
1539	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		[2/4] 6. Rozwój kompetencji i sieci współpracy przemysłowo-badawczej – tworzenie krajowych centrów kompetencji w zakresie gospodarki surowcami krytycznymi oraz partnerstw przemysłowo-naukowych z udziałem uczelni technicznych, instytutów PAN i przedsiębiorstw sektora materiałowego, chemicznego i elektromobilności. 7. Wzmocnienie roli Polski w ramach unijnych inicjatyw strategicznych – aktywny udział w projektach Europejskiego Sojuszu ds. Surowców Krytycznych (ERMA) oraz współpraca w ramach Critical Raw Materials Act, w tym poprzez zgłaszanie krajowych projektów przemysłowych jako „Strategicznym Projektów Europejskich”. Efekty i cele: • zwiększenie udziału krajowego przemysłu w unijnych łańcuchach dostaw surowców krytycznych; • rozwój kompetencji technologicznych i inżynierskich w zakresie odzysku i przetwarzania surowców; • wzmocnienie bezpieczeństwa surowcowego oraz ograniczenie zależności od importu z rynków wrażliwych; • wzrost wartości dodanej krajowego przemysłu w obszarze elektromobilności, magazynowania energii i OZE. Podmioty odpowiedzialne: • Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT) – koordynacja instrumentów inwestycyjnych (PSI, SSE, inwestycje strategiczne, partnerstwa technologiczne), • Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ) – koordynacja współpracy międzynarodowej i instrumentów dyplomacji gospodarczej, • Polska Agencja Inwestycji i Handlu (PAIH), NCBR, Agencja Rozwoju Przemysłu (ARP) oraz Grupa Polskiego Funduszu Rozwoju – realizacja działań wykonawczych, • Współpraca: uczelnie techniczne, instytuty PAN, przemysł materiałowy i elektromobilny. Powiązanie ze Strategią: Priorytet 4.1 „Bezpieczeństwo energetyczne i surowcowe” – kierunek działań „Zapewnienie stabilnych, zrównoważonych i dywersyfikowanych dostaw surowców energetycznych i mineralnych, w tym surowców krytycznych, dla potrzeb transformacji gospodarczej”. Nowe działanie: Rozwój infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych zgodnie z AFIR i w kluczowych korytarzach transportowych	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1540	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		[3/4] Opis działania: Celem działania jest zapewnienie zgodnego z regulacją AFIR rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych, obejmującej zarówno transport lekki (LDV), jak i ciężki (HDV). Działania obejmą rozwój stacji ładowania o wysokiej mocy wzdłuż głównych korytarzy transportowych TEN-T oraz w węzłach logistycznych, aglomeracjach i centrach przemysłowych. Rozbudowa sieci będzie realizowana w sposób zapewniający interoperacyjność, powszechny dostęp oraz zgodność ze standardami unijnymi w zakresie mocy, metod płatności i danych w czasie rzeczywistym. Kierunki działań: 1. Wdrożenie krajowego programu rozwoju infrastruktury ładowania i tankowania wodoru zgodnego z regulacją AFIR oraz planami sieci TEN-T (Core i Comprehensive Network). 2. Wyznaczenie i zabezpieczenie lokalizacji hubów ładowania wzdłuż korytarzy TEN-T (co 150 km – HDV, co 60 km – LDV) oraz w portach, terminalach intermodalnych i centrach logistycznych. 3. Wprowadzenie obowiązku planistycznego dla JST, nakładającego na jednostki samorządu terytorialnego konieczność uwzględniania punktów ładowania w dokumentach planistycznych. 4. Wdrożenie krajowej bazy danych o punktach ładowania (EV Data Hub) oraz systemu monitoringu realizacji celów AFIR z udziałem GDDKiA, PSE, OSD i samorządów. 5. Rozwój kompetencji i standaryzacji technicznej w sektorze infrastruktury ładowania (szkolenia zawodowe, normy interoperacyjności, certyfikacja urządzeń).	Wymienione w uwadze kierunki działań i działania dotyczą zagadnień właściwych dla dokumentów sektorowych. Ponadto proponowany zakres działań odpowiada wymaganiom AFIR i kierunkom rozwoju infrastruktury ładowania w UE, jednak jego pełna realizacja w obecnym kształcie budzi istotne wątpliwości co do wykonalności, tempa wdrożenia oraz wymaganych zasobów organizacyjnych i finansowych.

154 1	Organizacja pozarządowa	Transport&Environment	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		[4/4] Efekty i cele: • pełne wdrożenie wymogów AFIR do 2030 r. (m.in. ≥ 1 hub HDV ≥ 3 MW co 150 km), • zapewnienie pokrycia infrastrukturalnego sieci TEN-T oraz aglomeracji miejskich, • zwiększenie dostępności publicznych punktów ładowania w kluczowych węzłach gospodarczych, • wzmocnienie krajowych kompetencji przemysłowych w zakresie projektowania i eksploatacji stacji ładowania. Podmioty odpowiedzialne: • Ministerstwo Infrastruktury, • Ministerstwo Klimatu i Środowiska, • Ministerstwo Energii • Ministerstwo Rozwoju i Technologii, • Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA), • Jednostki samorządu terytorialnego, • Współpraca: organizacje branżowe (np. Polskie Stowarzyszenie Paliw Alternatywnych, ChargeUp Europe). Powiązanie ze Strategią: Priorytet 2.2 „Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej” – kierunek 3 „Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej”.	Wymienione w uwadze efekty i cele dotyczą zagadnień właściwych dla dokumentów sektorowych.
154 2	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117-119	JEST: Występowanie „białych plam komunikacyjnych” na mapie Polski ogranicza dostęp do podstawowych usług i miejsc pracy. [...] Na ten problem składają się następujące czynniki: [wymienione czynniki to: deficyt linii autobusowych, ograniczony dostęp do transportu kolejowego w wielu regionach, postępująca suburbanizacja oraz niewystarczająco spójne zarządzanie planowaniem przestrzennym, planowaniem mobilności oraz polityką rozwoju na poziomie lokalnym, wybór indywidualnego transportu samochodowego jako podstawowego środka przemieszczania się. NALEŻAŁOBY DODAĆ: Ważnym czynnikiem, poza wymienionymi, jest brak systemowej oferty organizacji przewozów użyteczności publicznej, które miałyby bardziej elastyczny charakter, w uzupełnieniu do funkcjonujących połączeń autobusowych, których utrzymanie obecnie możliwe jest jedynie w przypadku samorządów zasobniejszych finansowo lub zlokalizowanych na obszarach o relatywnie gęstym zaludnieniu, bowiem kwestia dostępności przestrzennej poszczególnych obszarów jest w Polsce silnie zróżnicowana PRZYPIS. Na obszarach peryferyjnych, które w większym stopniu niż pozostałe charakteryzują się niekorzystną strukturą wieku mieszkańców, problem białym plam nie jest możliwy do rozwiązania poprzez organizację tradycyjnie pojmowanej komunikacji zbiorowej. Należy tutaj realizować formy elastyczne, np. door-to-door, pojazdami mniejszymi, dostosowanymi do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ograniczoną mobilnością. Takie systemy są komplementarne wobec linii autobusowych, które regulują obsługę ruchu wzdłuż głównych dróg powiatowych. PRZYPIS Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 39-41. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf	Wskazane kwestie są przedmiotem prac w ramach projektu ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232).
154 3	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	JEST: Niedostatecznie rozwinięty system integracji imigrantów z polskim społeczeństwem. Obecnie imigranci przybywający do Polski w znacznej mierze nie uzyskują wsparcia w zakresie integracji. W szczególności ograniczone są możliwości nauki języka polskiego. Znaczna część działań integracyjnych realizowana jest przez organizacje pozarządowe, jednakże ich wsparcie dociera do niewielkiej grupy imigrantów. Powoduje to, że istotna część imigrantów jest wykluczona z możliwości integracyjnych, co stwarza ryzyko wykluczenia i powstania społeczności równoległych. NALEŻAŁOBY UWZGLĘDNIĆ: Ważny jest proces włączania samorządów lokalnych i instytucji kulturowo-oświatowych w systemowe działania integracyjne, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach, gdzie napływ uchodźców i imigrantów może równocześnie stanowić szansę na łagodzenie depopulacji. Strategia powinna przewidzieć mechanizmy wspierające rozwój lokalnych polityk integracyjnych, w tym finansowanie nauki języka polskiego, programów poznawania kultury i obyczajów, a także inicjatyw sprzyjających kontaktom między społecznościami przyjmującymi i przybyszami	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

					PRZYPIS. PRZYPIS Halamska, M. (2023). Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 87-89. DOI 10.53098/978-83-89900-73-9 Halamska, M., Bilewicz, A., Chęcińska, K., Chmieliński, P., Michalska, S., Mróz, A., ... & Yevtushenko, V. (2023). Potencjał absorpcji uchodźców przez wiejskie i małomiasteczkowe społeczności lokalne: raport z badań. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.	
154 4	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	JEST: W warunkach starzenia się ludności konieczny jest znaczący rozwój systemu opieki długoterminowej. Opieka długoterminowa to kompleksowy, skoordynowany system usług i pomocy dla osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub w realizacji zaleceń terapeutycznych, ustalany indywidualnie na podstawie odpowiednich kryteriów kwalifikacji właściwych dla określonych form wsparcia. Celem opieki długoterminowej jest minimalizacja utraty, utrzymywanie lub poprawa sprawności i niezależności osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zgodnie z ich potrzebami i z poszanowaniem godności tych osób. Opieka długoterminowa obejmuje również wsparcie osób bliskich lub opiekunów. Opieka ta może być świadczona zarówno przez bliskich, jak i przez profesjonalną kadrę, w domu beneficjenta lub w odpowiedniej instytucji. Opieka formalna w Polsce stanowi jednak jedynie 20% całości udzielanej opieki długoterminowej, zaś 80% to opieka nieformalna świadczona przez bliskich. Następnie proponujemy DODAC NASTĘPUJĄCY FRAGMENT: Należy podkreślić problem nierównego dostępu do usług opieki długoterminowej między obszarami miejskimi a wiejskimi. Wynika on ze specyficznych uwarunkowań strukturalnych obszarów wiejskich, które sprawiają, że świadczenie usług opieki długoterminowej jest tam znacznie trudniejsze, bardziej kosztowne i obciążone licznymi ograniczeniami. Trudności te wynikają m.in. z niedostosowanego systemu finansowania oraz niedoboru wykwalifikowanych kadr, co w praktyce prowadzi do wykluczenia wielu seniorów z możliwości korzystania z opieki domowej na wsi. W związku z tym konieczne jest wprowadzenie mechanizmów finansowych i organizacyjnych kompensujących te różnice – na przykład uwzględniających czas i koszty dojazdu pracowników świadczących usługi opiekuńcze na terenach wiejskich, a także wspierających rozwój interdyscyplinarnych zespołów opiekuńczych działających w lokalnych społecznościach. PRZYPIS PRZYPIS Michalska, S., Zwęglińska-Gałęcka, D., & Halamska, M. (2024). Dać to, czego naprawdę potrzeba. Raport z badań. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 56. DOI 10.53098/978-83-89900-75-3.	Opis zostanie skorygowany w następujący sposób: Należy podkreślić problem nierównego dostępu do usług opieki długoterminowej między obszarami miejskimi a wiejskimi. Wynika on ze specyficznych uwarunkowań strukturalnych obszarów wiejskich, które stanowią, że świadczenie usług opieki długoterminowej jest tam wyzwaniem. Trudności te wynikają m.in. z trudności organizacyjnych oraz niedoboru wykwalifikowanych kadr, co w praktyce może prowadzić do wykluczenia wielu seniorów z możliwości korzystania z ww. usług.
154 5	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	49	Ten fragment można ulepszyć Jest “Z jednej strony następuje wzrost liczby mieszkańców prowadzący do odmłodzenia struktury demograficznej i przyrostu lokalnej bazy podatkowej, a ponadto rozwija się przedsiębiorczość i rośnie atrakcyjność lokalnego rynku pracy. Jednocześnie wzrasta przeciążenie sieci transportowej i niedopasowanie lokalnych usług publicznych do skali zapotrzebowania, a intensywna aktywność budowlana może prowadzić do chaosu przestrzennego, utraty walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz utrudnień w prowadzeniu działalności rolniczej34”. Jest “z jednej strony”, nie wiadomo jednak co z drugiej. Proponujemy następujące uzupełnienie/poprawkę: Suburbanizacja wywołuje szereg konsekwencji zarówno dla miast-rdzeni, jak i stref zewnętrznych obszarów funkcjonalnych. W pierwszym przypadku przeważają efekty negatywne, takie jak spadek liczby mieszkańców i związanych z nimi dochodów podatkowych oraz przeciążenie sieci transportowej. W odniesieniu do stref podmiejskich sytuacja jest bardziej zróżnicowana. Z jednej strony następuje wzrost liczby mieszkańców prowadzący do odmłodzenia struktury demograficznej i przyrostu lokalnej bazy podatkowej, a ponadto rozwija się przedsiębiorczość i rośnie atrakcyjność lokalnego rynku pracy. Jednocześnie wzrasta przeciążenie sieci transportowej i niedopasowanie lokalnych usług publicznych do skali zapotrzebowania, a intensywna aktywność budowlana może prowadzić do chaosu przestrzennego, utraty walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz utrudnień w prowadzeniu działalności rolniczej. PRZYPIS	Uwaga uwzględniona

					PRZYPIS Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 233-234. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf	
154 6	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Po tym fragmencie "(...) W dalszej kolejności powoduje też niedobór innowacyjnych branż i tym samym stwarza niewystarczające perspektywy rozwoju dla absolwentów studiów wyższych, co wpływa na ich niechęć do powrotu do rodzinnego miasta po studiach. Kryzysowi demograficznemu miast średnich towarzyszy także spadek popytu na różnorodne usługi, szczególnie edukacyjne, zdrowotne, administracyjne i handlowe."	Uwaga uwzględniona
154 7	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	W Strategii w sposób niewystarczający powiązано priorytet 3.4 „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego” ze wskazaną w części „Kluczowe wyzwania” kwestią zastępowalności pokoleń w rolnictwie. Dlatego proponujemy rozszerzenie treści części „Kluczowe wyzwania” o następujący fragment: Bezpieczeństwo żywnościowe Polski wiąże się ściśle z kwestią zastępowalności pokoleń w rolnictwie. Obecnie w rolnictwie UE i krajowym sektorze rolnym coraz wyraźniej zaznacza się kryzys demograficzny, który odzwierciedla zjawisko dynamicznego spadku liczby gospodarstw rolnych prowadzonych przez młode osoby przypis. Ograniczona skala zmian generacyjnych w krajowych gospodarstwach rolnych stanowi wyzwanie z punktu widzenia trwałości określonej w Konstytucji RP zasady, że podstawą ustroju rolnego w Polsce jest gospodarstwo rodzinne (art. 23 Konstytucji RP). przypis Dudek M., Wojewodziec T. (2021). Does a Demographic Crisis Threaten European and Polish Agriculture?, Wieś i Rolnictwo, 1 (190), pp. 97–117. doi: 10.53098/wir012021/05.	Już obecnie w ramach PS WPR 2023-2027 wspierane są inwestycje w gospodarstwach rolnych oraz w rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, a w stanowisku Rządu RP w sprawie WPR po roku 2027 zapisano, iż mając na uwadze znaczenie przetwórstwa rolno-spożywczego oraz łańcuchów żywnościowych, uznaje się za konieczne uszczegółowienie projektu rozporządzenia o wskazanie, że wsparcie powinno obejmować również inwestycje w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego i krótkich łańcuchów żywnościowych.
154 8	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	W Strategii, w sekcji „Kierunki działań” nie doprecyzowano w jaki sposób wspierane będą działania zachęcające młodych do pozostania lub zamieszkania na wsi w celu prowadzenia gospodarstw, wzmacniające pozycje kobiet w rolnictwie. We wspomnianym fragmencie w pkt. C proponuje się rozszerzenie tekstu o następujący fragment: Działania ukierunkowane na odmłodzenie sektora rolnego oraz wzmocnienie pozycji kobiet w rolnictwie będą polegały na kształtowaniu kompleksowych rozwiązań obejmujących instrumenty polityki rolnej, społecznej, edukacyjnej oraz rozwoju obszarów wiejskich. Wypracowane mechanizmy wspierać będą sukcesy gospodarstw rolnych i rozpoczynanie działalności przez nowe pokolenie rolników i rolniczekprzypis1. Podejmowane interwencje koncentrować się będą zwłaszcza na: zapewnieniu możliwości osiągnięcia satysfakcjonujących dochodów w rolnictwie, zachowaniu równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, stymulowaniu innowacyjnych przedsięwzięć biznesowych w sektorze oraz podniesieniu jakości życia na wsi poprzez poprawę dostępu do wysokiej jakości usług publicznych i infrastruktury technicznej przypis2. przypis1 Wilczyńska, E., Dudek, M., Kryńska, K., Śpiewak, R. (2025). Polskie rolniczki w XXI wieku – między konserwatyzmem a niewyartykułowaną emancypacją, Przegląd Socjologiczny, 74(2), 63–95. https://doi.org/10.26485/PS/2025/74.2/8 . przypis2 Dudek, M., Mróz, A., Wilczyńska, E., Komorowski, Ł. (2025). Determinants and problems of well-being of farming population in Poland and local social innovations in rural areas. Bulletin of Geography. Socio-economic Series, 67(67): 129-145. DOI: http://doi.org/10.12775/bgss-2025-0008 .	Uwaga uwzględniona z zastrzeżeniami (uzupełnienie fragmentu dot. odnowy pokoleniowej w rolnictwie) oraz dodanie: "Bardzo ważne jest również zapewnienie możliwości osiągnięcia satysfakcjonujących dochodów z rolnictwa, wsparcie sukcesji gospodarstw rolnych, stymulowanie innowacyjnych przedsięwzięć biznesowych oraz zachowanie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym."

154 9	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Poniższe stwierdzenie wymaga potwierdzenia w badaniach: „W dalszym ciągu prowadzone będą działania na rzecz rozwoju Systemu Wiedzy i Innowacji w Rolnictwie, w szczególności współpracy pomiędzy sferą nauki i praktyki rolniczej oraz działania na rzecz wzmacniania doradztwa rolniczego i zwiększania dostępu do szkoleń.” REKOMENDUJEMY DODAĆ PRZYPIS: przypis1 Drygas, M., Sadowski, A., Poczta, W., & Kowalik, M. (2023). Stan i pożądane kierunki rozwoju systemu wiedzy i innowacji w rolnictwie (AKIS) w Polsce w świetle globalnych wyzwań.	Rozwój systemu AKIS nie jest uzależniony od dodatkowych badań.
155 0	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	JEST: „Dotyczy to m.in. ochrony gruntów rolnych o najwyższej klasie przydatności przed jej pozarolniczym wykorzystaniem oraz ochrony produkcyjnych funkcji rolnictwa na obszarach wiejskich.” a jednocześnie na str. 227 w „celach do osiągnięcia” jest, że w 2023 r. było 14,6 mln ha UR utrzymanych w DKR, a cele na 2030 i 2035 r. to > 14 mln ha UR (czyli teoretycznie dopuszczalny jest spadek) + ewentualnie pytanie, skąd są te dane za 2023 r., bo to jest pierwszy rok działania nowego WPR, w którym jest wzmocniona warunkowość i zwiększone wymogi pro-środowiskowe.	Ochrona gruntów rolnych najwyższej jakości jest skutecznie realizowana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dostępne dane statystyczne jednoznacznie wskazują, iż z roku na rok zmniejsza się odsetek gruntów, dla których wydawana jest zgoda na przeznaczenie na cele nierolnicze. Tendencja ta potwierdza konsekwentne przeciwdziałanie nieracjonalnemu gospodarowaniu gruntami cennymi dla produkcji rolniczej i niezbędnymi do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz właściwe stosowanie obowiązujących przepisów. W związku z tym na obecnym etapie nie wydaje się uzasadnione rozszerzanie Priorytetu 3.4 o kolejne zapisy związane z ochroną gruntów rolnych najlepszej jakości. Ponadto należy podkreślić, że w 2023 roku została wprowadzona kompleksowa reforma systemu planowania przestrzennego, która wdrożyła szereg nowych mierników i narzędzi analitycznych, w celu ograniczenia zabudowy wszystkich gruntów rolnych, w tym szczególnie tych o najwyższej przydatności produkcyjnej. Nowe rozwiązania mają na celu zapewnienie bardziej zrównoważonego i odpowiedzialnego gospodarowania przestrzenią, z uwzględnieniem konieczności ochrony zasobu gleb o najwyższej jakości. Dodatkowo w wyniku tej reformy Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi otrzymał również nowe kompetencje w zakresie wyrażania opinii dotyczących kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Wzmocniło to rolę resortu w procesach decyzyjnych oraz pozwoliło na

						bardziej skuteczne monitorowanie i reagowanie na przedsięwzięcia mogące wpływać na strukturę i funkcje obszarów rolniczych. Reasumując, podjęte działania w sposób istotny wzmacniają system ochrony gruntów rolnych, a wdrażane rozwiązania prawne i organizacyjne przyczyniają się do dalszego ograniczania presji inwestycyjnej na najcenniejsze tereny rolne. Niemniej jednak rozwój wymaga zwiększania zajmowanych powierzchni pod infrastrukturę, przemysł czy mieszkalnictwo, stąd dopuszczalny spadek wskaźnika.
155 1	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Jest: Szczególnie dotkliwe jest ubóstwo skrajne – gdy poziom wydatków jest niższy niż granica minimum egzystencji. Kategoria ta wyznacza bardzo niski poziom zaspokojenia potrzeb – konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla psychofizycznego rozwoju człowieka. W 2023 r. nastąpił niepokojący wzrost ubóstwa skrajnego względem roku poprzedniego, o 2 pkt. proc., do 6,6% – oznacza to, że co 15 osoba w Polsce żyje w skrajnym ubóstwie. W największym stopniu skrajnym ubóstwem zagrożone są pary z dziećmi, w szczególności z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu. Wśród wszystkich grup wieku w Polsce ubóstwo skrajne jest najbardziej rozpowszechnione właśnie wśród dzieci (wykres 12). Powinno być: Szczególnie dotkliwe jest ubóstwo skrajne – gdy poziom wydatków jest niższy niż granica minimum egzystencji. Kategoria ta wyznacza bardzo niski poziom zaspokojenia potrzeb – konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla psychofizycznego rozwoju człowieka. W 2024 r. dotyczyło ono 5,2% – oznacza to, że co 20 osoba w Polsce żyje w skrajnym ubóstwie. W największym stopniu skrajnym ubóstwem zagrożone są pary z dziećmi, w szczególności z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu przypis1. Wśród wszystkich grup wieku w Polsce ubóstwo skrajne jest najbardziej rozpowszechnione właśnie wśród dzieci (wykres 12). przypis1 Szczygieł, O., Kalinowski, S., & Łuczak, A. (2024). When Energy Becomes a Luxury. Challenges in the Fight Against Energy Poverty. Conclusion from the Research on the Causes of Poverty in the Mazovian Voivodship. Polityka Społeczna, 599(3), 21-29.	Proponowany przepis dotyczy ubóstwa energetycznego, akapit zaś dotyczy ubóstwa skrajnego, dochodowego. Jednak na fali uwagi zaktualizowano zapis dot. stopy ubóstwa skrajnego, podając dane GUS za 2024 r. zamiast 2023 r.
155 2	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Jest: Bezpośrednim wsparciem finansowym zostaną objęte gospodarstwa domowe zagrożone ubóstwem energetycznym, rozumianym jako ponoszenie zbyt wysokich kosztów energii cieplnej czy elektrycznej w stosunku do dochodów. Instrumenty wsparcia będą dostosowane do zmian na rynku energii i stosowane w szczególności w okresach gwałtownego wzrostu kosztów energii. Skierowane do gospodarstw domowych wsparcie finansowe będzie łagodzić skutki zarówno wzrostu cen energii elektrycznej, gazu i ciepła, jak i nowych wymogów i ograniczeń środowiskowych. Wsparciu finansowemu będą towarzyszyły przedsięwzięcia systemowe wymienione w innych działaniach Strategii, ukierunkowane na m.in. obniżenie cen energii, wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej budynków. Powinno być: Bezpośrednie wsparcie finansowe zostanie skierowane do gospodarstw domowych zagrożonych ubóstwem energetycznym – czyli takich, w których relacja kosztów energii (ciepła, elektryczności) do dochodów jest nadmierna i towarzyszą im ograniczenia w zapewnieniu komfortu cieplnego lub elektrycznego.	Uwaga przyjęta częściowo. Słusznym jest spostrzeżenie, że definicja wymaga zmiany. Propozycja jest bliska ustawowej definicji UPe. Definicja ubóstwa energetycznego została określona zarówno na poziomie regulacji krajowych, jak i unijnych. Na gruncie prawa polskiego ubóstwo energetyczne zostało zdefiniowane w art. 5 gb ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne (Dz. U. z 2024 r. poz. 266 z późn. zm.) jako wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca

					Ubóstwo energetyczne wymaga rozumienia jako zjawiska wielowymiarowego: łączy ono kwestie dochodowe, techniczne (np. niska efektywność budynku), społeczne i środowiskowo-klimatyczne. W związku z tym polityki przeciwdziałające temu zjawisku muszą wykraczać poza jednorazowe wsparcie – choć takie wsparcie dla najbardziej potrzebujących gospodarstw jest konieczne, to jednocześnie nie stanowi rozwiązania trwałego. Niezbędne jest działanie na wielu płaszczyznach: krótkoterminowe świadczenia i dopłaty dla gospodarstw w najtrudniejszej sytuacji, a także długofalowe inwestycje w infrastrukturę, źródła ciepła, termomodernizację budynków, oraz skoordynowane działania w ramach polityk społecznych, energetycznych i klimatycznych. Szerzej o ramach definicyjnych ubóstwa energetycznego oraz o kierunkach wsparcia w publikacjach, do których odniesienie sugerujemy dodać: Szczygieł, O., Harbiantkova, A., & Manso, M. (2024). Where does energy poverty end and where does it begin? A review of dimensions, determinants and impacts on households. <i>Energies</i>, 17(24), 6429. Szczygieł, O., Kalinowski, S., & Łuczak, A. (2024). When Energy Becomes a Luxury. Challenges in the Fight Against Energy Poverty. Conclusion from the Research on the Causes of Poverty in the Mazovian Voivodship. <i>Polityka Społeczna</i>, 599(3), 21-29. polityka-spoieczna.ipiss.com.pl Kalinowski, S., Łuczak, A., Szczygieł, O., Wojciechowska, A., Zwęglińska-Gałęcka, D., & Paczek, B. (2024). To Heat or Not to Heat? On (In)Perceptible Energy Poverty Among the Poor. <i>Roczniki (Annals)</i>, 2024(1), 124-138.	2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniająca dyrektywę 2012/27/UE. Projekt UC84 doprecyzowuje aktualne brzmienie definicji.
155 3	Institucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Jest: „Z drugiej strony, wykluczenie społeczne ma wymiar szerszy niż tylko ekonomiczny, a w tym względzie znacznie trudniej o jednoznaczne dane. Osoba wykluczona społecznie doświadcza trudności w partycypacji w życiu społecznym i ma utrudniony dostęp do zasobów, dóbr lub instytucji.” Obraz ubóstwa zmienia się — coraz częściej traktuje się je nie tylko jako deficyt dochodów czy dóbr materialnych, lecz także jako doświadczenie i odczucie relatywnego braku w kontekście życia codziennego. Istotne są aspekty subiektywne: to, czy osoby odczuwają, że ich możliwości są ograniczone, w porównaniu z otoczeniem, jakie mają aspiracje i jak postrzegają swoją sytuację w danym środowisku. Ponadto podkreślono, że subiektywne odczucia ubóstwa mogą różnić się w zależności od miejsca zamieszkania, poziomu rozwoju regionu i kontekstu społecznego — to powoduje, że dwa gospodarstwa o podobnym dochodzie mogą mieć różne poczucie bycia „ubogim”. By rozumienie procesu umożliwiło odwołanie się do szerszego kontekstu tych zjawisk, proponujemy w tym miejscu podać odwołanie do literatury, w której szerzej omówiliśmy te zagadnienia: Kalinowski, S., Łuczak, A., & Szczygieł, O. (2025). Ubóstwo ubogich: obszary deprywacji potrzeb beneficjentów pomocy społecznej. Wydawnictwo Naukowe Scholar.	Strategia jest dokumentem technicznym, powstałym na mocy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, nie pracą naukową. Doceniając wagę zagadnienia podjętego w przywołanym artykule, pragniemy zauważyć, że odwołania do literatury naukowej zostały w Strategii zredukowane do niezbędnego minimum.
155 4	Institucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Wskazujemy na ogólny i zbyt lakoniczny opis kierunku działań związanych z rozwojem biogospodarki. Jest: C. Rozwój biogospodarki Wsparcie otrzymają inwestycje służące zwiększeniu wykorzystania odnawialnych zasobów biologicznych na rzecz produkcji nowych produktów, w tym biopaliw, oraz tworzenia nowych łańcuchów –wartości. Proponowana zmiana: C. Rozwój biogospodarki Wsparcie otrzymają inwestycje służące zwiększeniu wykorzystania odnawialnych zasobów biologicznych na rzecz produkcji nowych produktów, w tym biopaliw, oraz tworzenia nowych łańcuchów wartości. Promowane będą kryteria zrównoważenia w krajowym systemie produkcji, wspierany rozwój technologii bioprzemysłowych i bioproduktów w ramach gospodarki o obiegu zamkniętym oraz integracja głównych i kluczowych sektorów biogospodarki, takich jak produkcja rolna, biogazu, rolnictwo ekologiczne oraz akwakultura przypis1. Zakłada się też promocję wzmocnienie współpracy nauki, biznesu i administracji w celu zwiększenia produktywności rolnictwa poprzez zrównoważoną intensyfikację, wdrożenie innowacyjnych technologii oraz rozwój lokalnych klastrów bioekonomii. Realizacja tych działań umożliwi budowę odpornej, innowacyjnej gospodarki opartej na zasobach biologicznych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					przypis1 Kozyra, J., Chmieliński, P., Jurga, P., Maciejczak, M., Borzęcka, M., Cieślukowska, J., & Rozakis, S. (2023). Strategic concept paper for bioeconomy in Poland: Executive summary [version 1; peer review: 3 approved, 1 approved with reservations]. Open Research Europe, 3, 217. https://doi.org/10.12688/openreseurope.16229.1	
155 5	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	SYNTEZA	13	JEST: Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy oraz adaptacja do procesu dezagrarnizacji i zmian demograficznych. Taki jest zapis w Tabeli 1. Obszary strategicznej interwencji do 2035 r Z informacji wynika, że ze środowiska organizacji rolniczych i produkcji rolnej wpłyną wnioski, by słowo „adaptacja do procesu dezagrarnizacji” zamienić na przeciwdziałanie dezagrarnizacji. Jako osoba badająca ten proces proszę pozostawić zapis taki jak jest! ADAPTACJA to bardzo dobre określenie. Postulaty środowiska rolniczego wynikają z nierozumienia nieuchronności dezagrarnizacji i złego kojarzenia (definiowania) treści pojęcia. Ale sam proces dezagrarnizacji wymaga właściwego i precyzyjnego zdefiniowania.	Uwaga uwzględniona
155 6	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	UWAGA OGÓLNA		KOMENTARZ ogólny: Proces dezagrarnizacji jest określony jako kluczowe procesy społeczno-gospodarcze w przestrzeni kraju. Dlatego rozumienie go, poprzez odpowiednie zdefiniowanie jest KONIECZNE. Brak precyzji, może doprowadzić do konfliktu ze środowiskiem i Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W Strategii dezagrarnizacja została przedstawiona jako efekt określonych czynników ekonomicznych (spadek opłacalności, potrzeby inwestycyjne, kompetencje). A jest to proces długofalowy i systemowy, związany z ewolucją społecznego podziału pracy, wzrostem wydajności i zmianą struktury zatrudnienia. Strategia łączy dezagrarnizację z utratą żywotności wsi i jest to nieprecyzyjne powiązanie z depopulacją, bowiem brak lub nieprawidłowy przebieg dezagrarnizacji (np. bez rozwoju pozarolniczych miejsc pracy) prowadzi do depopulacji i starzenia się ludności. To trzeba napisać, by nie było oporu środowiska rolniczego, wynikającego z nierozumienia/braku definicji. Są dwa miejsca (s. 45 i s. 50), gdzie trzeba to skorygować, a bezpiecznie jest wstawić przypis do badań, do publikacji gdzie wyjaśnimy/analizujemy ten proces.	Uwaga uwzględniona
155 7	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	45	Cztery kluczowe procesy społeczno-gospodarcze w przestrzeni kraju JEST: dezagrarnizacji wsi oraz utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych: zmniejszenie rolniczych funkcji wsi, wykluczenie z procesów rozwojowych, ponadprzeciętna intensywność depopulacji i starzenia się ludności w obszarach wiejskich oddalonych od średnich lub dużych ośrodków miejskich i niewystarczająca dostępność usług publicznych w subregionach, z których mogłyby korzystać te obszary. Powinno być: dezagrarnizacji przypis wsi oraz utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych: zmniejszenie znaczenia rolnictwa w gospodarce i zatrudnieniu na wsi, wynikający ze wzrostu wydajności pracy. Nie oznacza ona spadku znaczenia rolnictwa dla bezpieczeństwa żywnościowego, lecz przekształcenie funkcji wsi w kierunku wielofunkcyjności. Dezagrarnizacja sprzyja modernizacji i dywersyfikacji gospodarki wiejskiej, ale w warunkach braku alternatywnych funkcji może prowadzić do depopulacji i utraty żywotności społecznej. By rozumienie procesu było poprawne, proponuję w tym miejscu podać odwołanie do literatury, gdzie z procesem tym rozprawiamy się w artykule: przypis Rosner, A., & Stanny, M. (2018). Rozważania o pojęciu i procesie dezagrarnizacji polskiej wsi. Wieś i Rolnictwo, (2 (179)), 281-292. https://kwartalnik.irwirpan.waw.pl/wir/article/view/710/68 Niżej podaję więcej odwołań, ale jak się pojawi jedno (na str 45, czy 50) to wystarczy by uzyskać klarowność rozumienia procesu.	Uwaga uwzględniona
155 8	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Dezagrarnizacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych JEST: Dezagrarnizacja wsi jest związana z procesem jej transformacji w obszary wielofunkcyjne i wynika m.in. z coraz większych potrzeb inwestycyjnych w rolnictwie, spadku opłacalności produkcji w małych gospodarstwach rolnych i wzrostu kompetencji wymaganych do prowadzenia działalności rolniczej POWINNO BYĆ: Dezagrarnizacja wsi przypis to długofalowy proces przemian społeczno-gospodarczych i demograficznych, polegający na stopniowym zmniejszaniu znaczenia rolnictwa w strukturze zatrudnienia, źródeł dochodu i tożsamości	Uwaga uwzględniona

					mieszkańców wsi, prowadzący do kształtowania się wsi wielofunkcyjnej. Jest wynikiem wzrostu wydajności pracy w rolnictwie, rozwoju pozarolniczych miejsc pracy oraz zmian społecznego podziału pracy, a nie tylko spadku opłacalności rolnictwa czy presji inwestycyjnej (jak napisane jest w na str. 50 strategii). Współcześnie dezagraryzacja zachodzi w warunkach kurczących się zasobów pracy i depopulacji wsi, co w przypadku braku alternatywnych funkcji prowadzi do marginalizacji obszarów peryferyjnych//utrata żywotności (do wyboru zostawiam). przypis Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 55-65. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf Uzasadnienie: trzeba inaczej ustawić wątek demograficzny, bo kiedyś nadwyżki ludności musiały opuszczać rolnictwo (były przerosty zatrudnienia), dziś zasoby pracy się kurczą, a dezagraryzacja dokonuje się głównie w warunkach depopulacji.	
1559	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	51	Dezagraryzacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych Jest: Proces depopulacji zmienił charakter dominującej w poprzednich dekadach linii podziału na Polskę Wschodnią i Zachodnią. Obszary o największym nasileniu kryzysu demograficznego widoczne są bowiem na całym terytorium kraju (mapa ...). Powinno być: Proces depopulacji zmienił charakter dominującej w poprzednich dekadach linii podziału na Polskę Wschodnią i Zachodnią, przekształcając ją w kontinuum centrum–peryferie. Obszary koncentracji ludności i potencjału rozwojowego widoczne są głównie w strefach suburbanizacyjnych miast regionalnych, podczas gdy obszary peryferyjne mierzą się z nasilającym się odpływem ludności i starzeniem demograficznym (mapa...). Uzasadnienie: Dotychczasowy podział na Polskę Wschodnią i Zachodnią traci wyjaśniającą moc w opisie współczesnych procesów demograficznych. Wyniki badań nad przemianami ludnościowymi i przestrzennymi obszarów wiejskich (Monitoring rozwoju obszarów wiejskich, IRWiR PAN i EFRWP, 2014, 2016, 2018 i 2023, wszystkie cztery etapy badania) wskazują, że głównym wymiarem różnicowania demograficznego kraju stało się kontinuum centrum–peryferie, a nie oś wschód–zachód. Depopulacja dotyczy dziś rozległych obszarów w całej Polsce, natomiast wzrost liczby ludności i koncentracja zasobów rozwojowych występuje w strefach podmiejskich miast regionalnych oraz w ich funkcjonalnych obszarach metropolitalnych.	Uwaga uwzględniona
1560	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	271	Jest: Zachowanie żywotności obszarów wiejskich będzie wymagało inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, a także wsparcia dla podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji mieszkańców oraz tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Rozwiązania w tym zakresie będą przeciwwagą dla negatywnych skutków procesu dezagraryzacji. Należy przy tym wykorzystywać indywidualne potencjały obszarów wiejskich i małych miejscowości, jak np. możliwość rozwoju funkcji turystycznych i biogospodarki, atrakcyjną przestrzeń do lokalizacji miejsc usług społeczno-opiekuńczych, wielofunkcyjność gospodarstw rolnych, dostępność infrastruktury (budynków), które można dostosować do zakładów świadczących usługi na poziomie lokalnym. Powinno być: Zachowanie żywotności obszarów wiejskich wymaga inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, rozwój pozarolniczych miejsc pracy oraz wspieranie podnoszenia kwalifikacji i mobilności zawodowej mieszkańców. Działania te powinny służyć kształtowaniu zrównoważonego przebiegu dezagraryzacji przypis, wykorzystującego lokalne potencjały – w tym rozwój funkcji turystycznych, biogospodarki, usług społeczno-opiekuńczych czy wielofunkcyjność gospodarstw rolnych. Kluczowe jest adaptacyjne (w tym wielofunkcyjne) wykorzystanie istniejącej infrastruktury i zasobów, aby proces ten sprzyjał modernizacji, a nie marginalizacji wsi. Uzasadnienie: Dotychczasowy zapis w Strategii sugeruje, że dezagraryzacja jest zjawiskiem negatywnym, któremu należy przeciwdziałać. To nieuzasadnione uproszczenie. W świetle badań (Monitoring rozwoju obszarów wiejskich IRWiR	Uwaga uwzględniona

					PAN, EFRWP,) jest to proces strukturalny i trwały, którego przebieg można ukierunkowywać, by wzmacniał rozwój wielofunkcyjny i spójność społeczną wsi. Zamiast „przeciwdziałać skutkom dezagraryzacji”, polityka publiczna powinna kształtować jej przebieg poprzez dywersyfikację gospodarczą, wspieranie przedsiębiorczości i lokalnych usług, aby przeciwdziałać depopulacji i marginalizacji peryferii. przypis Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 55-65. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf Stanny M., Rosner A., 2018, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 51-63. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/Lukasz/MROW_III_Raport_2018.pdf Rosner, A., & Stanny, M. (2018). Rozważania o pojęciu i procesie dezagraryzacji polskiej wsi. Wieś i Rolnictwo, (2 (179)), 281-292. https://kwartalnik.irwirpan.waw.pl/wir/article/view/710/68	
156 1	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	277	Mapa 13. Powiaty o największym prognozowanym spadku liczby ludności w latach 2024-2035 r. W opisach takich jak ten, gdy piszemy w latach 2024-2035 – nie dodajemy już na końcu „r.”.	Zmiana zostanie wprowadzona.
156 2	Samorząd	Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego	UWAGA OGÓLNA		[1/2] STANOWISKO SEJMIKU WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO z dnia 28 października 2025 r. w sprawie utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia” w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego z uznaniem odnotowuje przygotowanie w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej projektu średniookresowej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., doceniając partnerską współpracę z administracją regionalną w tej sprawie oraz prowadzone konsultacje społeczne. Z zadowoleniem zauważa, że Strategia uwzględniła znaczenie odporności i rozwoju powiatów położonych przy północnej i wschodniej granicy Polski, które w największym stopniu doświadczają negatywnych konsekwencji wojny w Ukrainie oraz wrogich działań ze strony Rosji i Białorusi. Jednocześnie, mając na uwadze kompleksowy charakter pogłębianych wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przed którymi stoją województwa Polski Wschodniej w obliczu narastającego zagrożenia geopolitycznego, Sejmik wyraża przekonanie, że zasięg ich oddziaływania uzasadnia zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. delimitacji Obszaru Strategicznej Interwencji w formule województw Polski Wschodniej. Makroregion ten obejmuje niemal 41% całkowitej powierzchni Polski (128 491 km²) i zamieszkiwany jest przez 26,5% (9 925 111 osób) ogółu ludności kraju. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. W ocenie Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego delimitacja obszaru wsparcia wyłącznie do powiatów przygranicznych byłaby niewystarczająca i nieproporcjonalna do skali wyzwań, przed którymi stoi ten obszar kraju.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
156 3	Samorząd	Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego dostrzega potrzebę kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwa, ponieważ tylko takie podejście umożliwi skuteczne łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Polska Wschodnia od wielu lat zmaga się z największymi w kraju dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Koncentracja interwencji na wąskim pasie przygranicznym niosłaby ryzyko dalszego pogłębiania tych nierówności i osłabienia spójności regionalnej. Objęcie wsparciem obszaru całych województw stworzy możliwość prowadzenia skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej, odpowiadającej na wielowymiarowe wyzwania tego obszaru. Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego podkreśla, że obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z

					spójności wschodniej granicy Unii. Mając na uwadze wskazane powyżej aspekty, Sejmik Województwa Warmińsko Mazurskiego apeluje o utworzenie w Strategii Rozwoju Polski do 2035r. Obszaru Strategicznej Interwencji „Polska Wschodnia”, oczekując jednocześnie, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej ulokuje wśród krajowych priorytetów w perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2028+ adresowane specjalnie do Polski Wschodniej wsparcie finansowe, które stworzy ramy dla zapewnienia równości szans rozwojowych makroregionu, umożliwi kontynuację spójnej polityki rozwoju oraz wzmocni jego odporność i potencjał, z uwzględnieniem regionalnych i międzyregionalnych powiązań funkcjonalnych.	należyta powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
156 4	Samorząd	Sejmik Województwa Podkarpackiego	UWAGA OGÓLNA		[1/3] S T A N O W I S K O Sejmiku Województwa Podkarpackiego dotyczące utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Sejmik Województwa Podkarpackiego dziękuje Ministerstwu Funduszy i Polityki Regionalnej za przygotowanie projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (dalej: Strategia) stanowiącego ważny dokument wyznaczający kierunki długofalowego rozwoju kraju. Docenia partnerski charakter współpracy pomiędzy administracją rządową a samorządami województw oraz szeroki proces konsultacji społecznych. Sejmik Województwa Podkarpackiego z zadowoleniem zauważa, że projekt Strategii uwzględnia zagadnienia wzmocnienia odporności i rozwoju regionów przygranicznych, szczególnie dotkniętych skutkami wojny w Ukrainie oraz niestabilnością geopolityczną na wschodnich granicach Unii Europejskiej. Jednocześnie z niepokojem odnotowuje odejście w polityce rozwoju od dotychczasowej delimitacji Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia (OSI) poprzez ograniczenie jego zasięgu terytorialnego wyłącznie do powiatów przygranicznych. Takie rozwiązanie w sposób istotny osłabia potencjał interwencji publicznej, nie uwzględniając faktu, że skutki kryzysu bezpieczeństwa, zakłócenia dotychczasowych powiązań gospodarczych, ograniczeń w transporcie i wzrostu ryzyka inwestycyjnego obejmują całe województwa Polski Wschodniej, a nie tylko ich obszary przygraniczne. Wyzwania te mają charakter systemowy i wymagają podejścia makroregionalnego. W ocenie Sejmiku Województwa Podkarpackiego utrzymanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. makroregionalnego Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia jest rozwiązaniem koniecznym i w pełni uzasadnionym. Makroregion ten, obejmujący pięć województw o łącznej powierzchni 128,5 tys. km ² i populacji blisko 10 mln osób, wymaga dalszego prowadzenia zintegrowanej, ukierunkowanej polityki rozwojowej, bazującej na pozytywnych doświadczeniach i dotychczasowych osiągnięciach wynikających z realizacji instrumentów wsparcia dedykowanych Obszarowi Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia tj.: Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013 (alokacja ok. 2,67 mld Euro), Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020 (alokacja ok. 2,12 mld Euro), Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021–2027 (alokacja ok. 2,65 mld Euro). Polska Wschodnia od wielu lat zmaga się z utrzymującymi się dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z historycznie uwarunkowanego niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usług publicznych. W tym kontekście Sejmik Województwa Podkarpackiego zwraca uwagę, iż w obliczu długofalowych skutków zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę dla bezpieczeństwa i rozwoju regionów przygranicznych koncentracja interwencji wyłącznie na wąskim pasie powiatów przygranicznych niesie ryzyko dalszego pogłębiania istniejących nierówności oraz osłabienia spójności terytorialnej i gospodarczej Makroregionu. Objęcie wsparciem województw Polski Wschodniej stworzy warunki do prowadzenia skutecznej, zintegrowanej polityki rozwojowej, adekwatnie odpowiadającej na złożone wyzwania społeczne, gospodarcze, demograficzne i infrastrukturalne. Takie podejście zapewni ciągłość rozpoczętych procesów rozwojowych oraz wzmocni potencjał współpracy na poziomie makroregionalnym.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należyta powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
156 5	Samorząd	Sejmik Województwa Podkarpackiego	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Sejmik Województwa Podkarpackiego zwraca uwagę, iż Polska Wschodnia pełni strategiczną rolę nie tylko w skali krajowej, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc istotny element bezpieczeństwa i spójności wschodniej granicy Unii Europejskiej. To na tym obszarze koncentrują się wyzwania o charakterze transgranicznym, migracyjnym, gospodarczym i infrastrukturalnym, których skala i dynamika nie znajdują odpowiednika w innych częściach kraju. Województwo podkarpackie, leżące bezpośrednio przy granicy z Ukrainą, jest szczególnym przykładem regionu, w którym kwestie bezpieczeństwa, rozwoju gospodarczego i odporności społecznej są ze sobą nierozdzielnie związane. Pomimo widocznych efektów rozwoju gospodarczego w ostatnich latach, Województwo Podkarpackie pozostaje jednym z najsłabiej rozwiniętych regionów w kraju i Unii Europejskiej. W 2023 roku PKB per capita w regionie wyniósł 71,7% średniej krajowej, przy udziale w krajowym PKB na poziomie 3,8%. Gospodarka województwa opiera się w dużej mierze na przemyśle (ok. 30% wartości dodanej brutto), przy	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z

					jednocześnie niskiej dywersyfikacji sektorowej i znaczącym udziale zatrudnienia w rolnictwie. Pomimo dynamicznego rozwoju sektorów zaawansowanych technologicznie – zwłaszcza lotniczego, motoryzacyjnego i ICT – region nadal charakteryzuje się niższą produktywnością, bezrobociem (8,7%) oraz wynagrodzeniami stanowiącym 84,7% średniej krajowej. Pomimo znaczącego postępu w zakresie rozwoju infrastruktury transportowej, w tym realizacji kluczowych inwestycji drogowych i kolejowych, nadal utrzymują się istotne potrzeby w obszarze poprawy dostępności komunikacyjnej, zwłaszcza w osi północ–południe oraz w połączeniach transgranicznych. Dodatkowym obciążeniem są ponadprzeciętne koszty społeczne i infrastrukturalne, wynikające z bieżącej sytuacji geopolitycznej, presji migracyjnej oraz konieczności utrzymania infrastruktury kryzysowej i zaplecza logistycznego. Negatywne skutki potęgują niekorzystne procesy demograficzne – spadek liczby ludności, starzenie się społeczeństwa i odpływ osób młodych – które prowadzą do pogłębiania luki kapitału ludzkiego i inwestycyjnego. Województwo Podkarpackie, z uwagi na swoje położenie przy wschodniej granicy Unii Europejskiej, pełni szczególną rolę w systemie bezpieczeństwa i rozwoju kraju. Region posiada silne atuty – rozwinięty przemysł lotniczy i obronny, rosnący potencjał badawczo-rozwojowy, wysoką aktywność społeczną oraz unikalne walory przyrodnicze i kulturowe. Jednocześnie, doświadczenia ostatnich lat, w tym skutki wojny w Ukrainie, potwierdzają potrzebę budowania odporności gospodarczej, społecznej i infrastrukturalnej – poprzez rozwój infrastruktury o znaczeniu dualnym (cywilno-obronnym), dywersyfikację gospodarki, wzmocnienie lokalnych łańcuchów dostaw oraz wspieranie zdolności adaptacyjnych społeczności lokalnych.	należyłą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
156 6	Samorząd	Sejmik Województwa Podkarpackiego	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Tylko połączenie potencjału rozwojowego z systemowym podejściem do odporności pozwoli Województwu Podkarpackiemu oraz całemu Makroregionowi Polski Wschodniej utrzymać tempo rozwoju i w pełni wykorzystać swoje strategiczne położenie w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa i współpracy transgranicznej. Budowanie odporności powinno stanowić jeden z filarów przyszłej polityki rozwoju Polski Wschodniej, komplementarny wobec działań służących wzrostowi konkurencyjności i spójności terytorialnej. W świetle powyższych uwarunkowań Sejmik Województwa Podkarpackiego wskazuje na potrzebę utworzenia Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. i wskazania kierunkowych interwencji których realizacja powinna w szczególności koncentrować się na ograniczaniu dysproporcji strukturalnych w zakresie kapitału ludzkiego i społecznego, infrastruktury transportowej i bezpieczeństwa publicznego, a także umożliwiać dalszy wzrost konkurencyjności gospodarczej i inwestycyjnej województwa. Kluczowe znaczenie mają również działania odpowiadające na wyzwania związane z kryzysem energetycznym i migracyjnym, rozwój infrastruktury typu dual-use, tworzenie centrów logistyczno-produkcyjnych oraz systemów zarządzania kryzysowego. Istotna jest także kontynuacja wzmacniania współpracy transgranicznej i międzynarodowej, a także rozwój nowej wschodniej polityki sąsiedztwa Unii Europejskiej. Mając na uwadze wskazane powyżej aspekty, Sejmik Województwa Podkarpackiego wskazuje, że takie rozwiązanie umożliwi kontynuację skutecznej polityki rozwoju, wzmocni odporność wschodnich regionów przygranicznych, poprawi bezpieczeństwo społeczno-gospodarcze, a także zapewni równowagę terytorialną całej Rzeczypospolitej Polskiej. Obszar Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia jest nie tylko kwestią rozwoju, ale również elementem polityki bezpieczeństwa i solidarności europejskiej.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należyłą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
156 7	Inne	Poseł Bartosz Romowicz (Polska 2050)	UWAGA OGÓLNA		Jako Poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej reprezentujący Województwo Podkarpackie wyrażam pełne poparcie dla stanowiska Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 października 2025 r. dotyczącego utrzymania w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. makroregionalnego Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia (OSI Polska Wschodnia). Regiony Polski Wschodniej – w tym Województwo Podkarpackie – od wielu lat mierzą się z wyzwaniami strukturalnymi, niższym poziomem inwestycji, ograniczoną dostępnością transportową oraz negatywnymi trendami demograficznymi. W ostatnich latach ich znaczenie wzrosło również ze względu na sytuację geopolityczną i skutki wojny w Ukrainie. W tych warunkach utrzymanie makroregionalnego OSI Polska Wschodnia jest nie tylko uzasadnione gospodarczo, lecz także strategicznie – dla bezpieczeństwa, odporności i spójności terytorialnej całej Rzeczypospolitej Polskiej. Dotychczasowe doświadczenia wynikające z realizacji programów rozwojowych dedykowanych Polsce Wschodniej – Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013, Programu Polska Wschodnia 2014–2020 oraz Programu Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021–2027 – jednoznacznie potwierdzają skuteczność i potrzebę kontynuacji tej formy wsparcia. Utrzymanie makroregionalnego OSI Polska Wschodnia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. pozwoli zapewnić ciągłość procesów rozwojowych w regionach wschodnich, zwiększyć odporność gospodarczą, społeczną i infrastrukturalną, wzmacniać bezpieczeństwo granic Unii Europejskiej oraz spójność całego kraju oraz przeciwdziałać pogłębianiu dysproporcji terytorialnych.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należyłą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

					Apeluję i proszę o uwzględnienie w ostatecznej wersji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. makroregionalnego Obszaru Strategicznej Interwencji Polska Wschodnia, obejmującego pięć województw: podkarpackie, lubelskie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.	
156 8	Samorząd	Prezydent Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		W imieniu swoim jak i Starosty Tarnobrzieskiego oraz przedstawicieli nauki, przedsiębiorców oraz sektora społecznego Miasta Tarnobrzega przekazuję uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski 2035 (SRP 2035), opracowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Z zadowoleniem przyjmujemy kierunek prac nad dokumentem, który wyznacza ramy dla długofalowego rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Jednocześnie, w toku analizy projektu, przedstawiamy obszary wymagające doprecyzowania lub wzmocnienia w kontekście specyfiki miast średnich oraz miast przemysłowych. 1. Wzmocnienie roli średnich miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze Tarnobrzeg, jako miasto średnie o historii związanej z przemysłem siarkowym, od lat mierzy się z wyzwaniami wynikającymi z restrukturyzacji gospodarki i utraty funkcji przemysłowych. W związku z tym postulujemy, aby SRP 2035 w większym stopniu: - uwzględniła rolę średnich miast jako ośrodków subregionalnych wspierających rozwój otaczających gmin, - wskazała konkretne mechanizmy wsparcia dla miast tracących funkcje społeczno gospodarcze, - wprowadziła dedykowany program interwencji terytorialnej dla ośrodków przemysłowych, takich jak Tarnobrzeg. 2. Wzmacnianie regionu Czwórmieścia Stalowa Wola, Tarnobrzeg, Sandomierz i Nisko tworzą łącznie aglomerację liczącą ok. 350 tys. mieszkańców. Atuty i szanse aglomeracji: - nowa aglomeracja o zasięgu oddziaływania na ościenne województwa, - zintegrowany transport publiczny w ramach Czwórmieścia - projekt lasowiackiej kolei aglomeracyjnej wspólnie z samorządem województwa podkarpackiego, - Strategiczna infrastruktura transportowa: Trasa S9/DK9 szansą na wpięcie Czwórmieścia w oś Warszawa-Radom-Rzeszów (wspólny przebieg z S74 na odcinku Opatów-Tarnobrzeg), - Szprycha CPK nr 6 szansa na szybkie połączenie z centrum kraju oraz na transport aglomeracyjny wewnątrz Czwórmieścia.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
156 9	Samorząd	Prezydent Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		3. Zwiększenie spójności transportowej regionu Wskazujemy na potrzebę: - wsparcia Miasta w finansowaniu modernizacji i rozbudowy infrastruktury drogowej, w tym dróg wojewódzkich 871 oraz 723 przebiegających przez Miasto oraz obiektów mostowych, - włączenia Tarnobrzega w sieć strategicznych połączeń kolejowych (w tym z CPK i Sandomierzem), - rozbudowę i modernizację infrastruktury kolejowej na trasie Warszawa-Radom Skarżysko Kamienna- Ostrowiec Świętokrzyski- Sandomierz- Tarnobrzeg- Rzeszów, która stanowić będzie najkrótsze połączenie pomiędzy Warszawą a Rzeszowem, - rozwijania transportu publicznego i niskoemisyjnego w miastach średnich, nie tylko w metropoliach. Miasto Tarnobrzeg planuje budowę centrum przesiadkowego oraz zakup autobusów elektrycznych, wartość zadania to ponad 60 mln zł. Jako miasto średnie o liczbie mieszkańców 43,3 tys. nie ma możliwości skorzystania z programów krajowych przeznaczonych na ten cel. Rozwój infrastruktury transportowej ma kluczowe znaczenie dla mobilności mieszkańców, dostępu do pracy i usług publicznych.	W dokumencie jakim jest projekt SRP2035 wystarczające jest stwierdzenie kierunkowe, że rozwijany będzie transport publiczny i niskoemisyjny - bez wskazywania w jakich miastach. Inwestycje w ramach rozbudowy i modernizacji infrastruktury kolejowej na trasie Warszawa-Radom Skarżysko Kamienna - Ostrowiec Świętokrzyski - Sandomierz - Tarnobrzeg - Rzeszów, która stanowi połączenie pomiędzy Warszawą a Rzeszowem, prowadzone są sukcesywnie od wielu lat.

					4. Transformacja energetyczna i rekultywacja terenów przemysłowych Tarnobrzeg postuluje, aby SRP 2035 wprost odwoływała się do potrzeb regionów przemysłowych, nie tylko węglowych, ale również siarkowych. Wnoskujemy o: • objęcie Tarnobrzega instrumentami wsparcia w ramach transformacji terenów przemysłowych, uwzględnienie projektów rekultywacyjnych i gospodarczych związanych z zagospodarowaniem terenów przemysłowych, w tym Jeziora Tarnobrzęskiego. Obszary te mogą stać się lokomotywą turystyki i rekreacji, ale wymagają dalszych inwestycji w infrastrukturę i ochronę środowiska. Występujące na tym obszarze wody siarczkowe mogą stanowić potencjał do rozwoju balneoterapii. • włączenie miast przemysłowych do programów finansujących zieloną energię, retencję wód i gospodarkę obiegu zamkniętego.	Modernizacja odcinka Warszawa – Radom, obejmująca dobudowę drugiego toru na odcinku Warka – Radom, została już ukończona . Aktualnie w ramach Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do roku 2032) prowadzone są prace na linii kolejowej nr 8 na odcinku Skarżysko Kamienna – Kielce – Kozłów oraz prace na liniach kolejowych nr 25, 74, 78 na odcinku Stalowa Wola - Tarnobrzeg - Sandomierz - Ocice – Padew."
1570	Samorząd	Prezydent Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		5. Wsparcie dla rozwoju gospodarczego i inwestycyjnego W celu przeciwdziałania peryferyzacji i wyludnianiu, postulujemy: • stworzenie mechanizmów zachęcających do lokowania inwestycji w miastach średnich, • wsparcie tworzenia stref przemysłowych, w tym inwestycyjnych miast średnich, rozbudowy i inkubatorów przedsiębiorczości, uzbrajania parków nowych terenów technologicznych • wsparcie rozwoju JOB poprzez dedykowane programy finansowe i doradcze, jako elementu budowy lokalnych ekosystemów innowacji, z uwzględnieniem roli agencji rozwoju regionalnego jako kluczowych ośrodków wspierających współpracę samorządów, przedsiębiorców i środowisk naukowych w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, transferu technologii i wdrażania innowacji, • rozszerzenie istniejących programów wsparcia innowacji (np. PARP, BGK) o moduły dedykowane dla instytucji otoczenia biznesu z miast średnich, • lepsze powiązanie SRP 2035 z polityką Funduszy Europejskich dla Polski Wschodniej, aby miasta takie jak Tarnobrzeg mogły skuteczniej korzystać ze środków unijnych. 6. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego Zwracamy uwagę na konieczność wzmocnienia: • programów edukacyjnych i zawodowych skierowanych do młodzieży w miastach średnich, • wsparcia dla szkolnictwa wyższego centrów kompetencji w regionach poza metropoliami, • rozwijania centrów kształcenia praktycznego i zawodowego powiązanych z lokalnymi rynkami pracy, • działań przeciwdziałających migracji młodych ludzi z miast średnich, • inicjatyw wspierających aktywizację społeczną i zdrowie psychiczne mieszkańców.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
1571	Samorząd	Prezydent Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		7. Zdrowie i jakość życia • Wsparcie dla rozwoju opieki zdrowotnej w średnich miastach- rozbudowa specjalistycznych placówek w Tarnobrzegu. Starzejące się społeczeństwo wymaga zwiększenia dostępu do opieki zdrowotnej blisko miejsca zamieszkania. • Uwzględnienie wsparcia dla średnich miast w zakresie walki z depopulacją i odpływem młodych ludzi. Tarnobrzeg - jak wiele miast średniej wielkości - boryka się z ujemnym saldem migracji. Potrzeba konkretnych narzędzi wsparcia (np. programy zatrudnieniowe, programy mieszkaniowe). 8. Uwagi metodyczne i wdrożeniowe Miasto wnioskuję o: • doprecyzowanie wskaźników rozwoju na poziomie subregionalnym (powiatowym i miejskim), • wprowadzenie mechanizmu regularnych konsultacji z samorządami przy wdrażaniu SRP 2035, • opracowanie mapy priorytetów inwestycyjnych, aby zapewnić równomierne rozmieszczenie środków rozwojowych. Podsumowanie Miasto Tarnobrzeg popiera cele rozwoju Strategii Rozwoju Polski 2035 odnoszące się do potrzeby budowy nowej równowagi; jednak zwracamy uwagę na potrzebę uwzględnienia specyfiki i potencjału miast średnich, w szczególności tych o charakterze przemysłowym. Włączenie Tarnobrzega do krajowych mechanizmów wsparcia	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii

					rozwojowego przyczyni się do zrównoważonego rozwoju Polski Wschodniej oraz wzmocni spójność terytorialną kraju.	
157 2	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		STANOWISKO NR 8 KONWENTU MARSZAŁKÓW WOJEWÓDZTW RP z dnia 29 października 2025 roku w sprawie uwag horyzontalnych do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Konwent Marszałków Województw Rzeczypospolitej Polskiej z uznaniem odnosi się do prac podjętych nad średniookresową strategią rozwoju kraju - Strategią Rozwoju Polski do 2035 r. oraz wczesnego włączenia regionów w proces analizy projektu dokumentu, jeszcze przed oficjalnym rozpoczęciem konsultacji publicznych. Jednocześnie z uwagi na to, że Strategia jest najważniejszym instrumentem koordynacji polityki rozwoju państwa, Konwent Marszałków Województw RP wskazuje na potrzebę dalej idącego doprecyzowania i wzmocnienia jej treści, tak aby zapewnić spójność oraz skuteczność wielopoziomowego zarządzania rozwojem w duchu partnerstwa. Samorządy województw, jako kluczowi partnerzy Rządu w realizacji polityki rozwoju, podkreślają znaczenie terytorialnego wymiaru interwencji, opartego na rzeczywistych potrzebach i potencjałach regionów. W opinii Konwentu Marszałków Województw RP Strategia powinna w większym stopniu uwzględniać rolę regionów w programowaniu i wdrażaniu działań publicznych, a także zapewnić adekwatne i stabilne mechanizmy finansowania polityki rozwoju na poziomie regionalnym. Konwent Marszałków Województw RP formułuje najważniejsze, wspólne dla wszystkich województw uwagi horyzontalne do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., ukierunkowane na usprawnienie systemu planowania strategicznego, zwiększenie przejrzystości dokumentu oraz wzmocnienie współpracy pomiędzy administracją rządową a samorządami województw. Uwzględnienie tych uwag stworzy warunki ku temu, by Strategia mogła stać się skutecznym narzędziem realizacji polityki rozwoju kraju w perspektywie najbliższej dekady.	Uwaga o charakterze komentarza
157 3	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII		Dokument podkreśla rolę samorządów województw jako współodpowiedzialnych za rozwój, ale wymaga doprecyzowania w zakresie systemu koordynacji polityki rozwoju, narzędzi finansowania i mechanizmów kontroli. Konwent Marszałków Województw RP podkreśla, że w zapisach Strategii należy wzmocnić rolę regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować wdrażanie przejrzystych kontraktów i realizację zasady partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w wyznaczaniu obszarów strategicznej interwencji i programowaniu funduszy UE. W ramach współdziałania samorządów województw z administracją państwa na rzecz realizacji celów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. podkreślić należy potrzebę wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów. Umożliwi to prowadzenie przez samorządy województw odpowiedzialnej polityki rozwoju, dostosowanej do indywidualnych wyzwań i specyfiki oraz przynoszącej realne efekty. Polityka rozwoju regionów nie może być uzależniona od strumienia środków unijnych, lecz musi mieć silne oparcie w zasobach własnych budżetów województw. Realizacja działań prowadzonych przez samorządy województw w kontekście polityki rozwoju wymaga ponadto utworzenia odrębnego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. Biorąc pod uwagę, że regionalna polityka rozwoju polega niemalże wyłącznie na środkach unijnych, należy stworzyć krajowy mechanizm finansowania rozwoju (ze środków i programów finansowanych z budżetu państwa), który będzie realizował ideę terytorializacji i spełniał podobną rolę do środków polityki spójności UE. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności. Konieczna jest faktyczna terytorializacja krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji co pozwoli na lepsze dostosowanie wsparcia do potrzeb odbiorców i specyfiki poszczególnych regionów. W systemie realizacji Strategii postuluje się podkreślenie roli i zaangażowanie wszystkich regionów, poprzez bezpośrednie wskazanie w ramach składu Zespołu ds. Pracy Strategicznej przedstawicieli reprezentujących poszczególne samorządy województw zamiast ograniczania ich partycypacji do formuły udziału wyłącznie wyznaczanych przedstawicieli.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji owej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR 2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Kwestia wzmocnienia dochodów własnych regionów – przed planowaniem kolejnych rozwiązań należy poczekać na efekty reformy finansowania samorządów, która weszła w życie z początkiem 2025 r. W systemie realizacji Strategii jest mowa zarówno o środkach krajowych, jak i unijnych. Doświadczenia regionów będą miały kluczowe znaczenie w obecnej fazie

						kształtowania programów rozwojowych i ich wymiaru terytorialnego oraz ich realizacji. W praktyce ma to swój wymiar operacyjny w postaci zintegrowanego planowania regionalnego, które będzie narzędziem regionalnej koordynacji zarówno własnej polityki rozwojowej poszczególnych województw (strategie rozwoju województw), jak i działań wynikających ze współdzielonego wdrażania ksrp oraz działań związanych z terytorialnym wymiarem polityk sektorowych w tych obszarach, gdzie województwom powierzono określone zadania wdrożeniowe. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
157 4	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		Konwent Marszałków Województw RP podkreśla, że przypisanie obszarów strategicznej interwencji (OSI) do celów, czy wręcz priorytetów Strategii, jest niewłaściwe, nierównomiernie rozłożone i nie odpowiada faktycznym wyzwaniom stojącym przed określonymi obszarami. Ogranicza to zdecydowanie możliwość osiągania celów Strategii oraz utrudnia kompleksowo planowaną interwencję, w modelu wielopoziomowego zarządzania. Postuluje się zatem, aby wyodrębnić osobny rozdział Strategii, który będzie opisywał poszczególne OSI. Takie rozwiązanie pozwoli w sposób przekrojowy wykorzystać OSI w ramach zaproponowanych kierunków działań, zgodnie z pojawiającymi się potrzebami, bez ograniczania OSI do pojedynczych, wybranych priorytetów interwencji. Dodatkowo opis OSI powinien wskazywać stopień oddziaływania poszczególnych celów i kierunków działań na dany OSI.	Zostanie to zmienione
157 5	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		Konwent Marszałków Województw RP postuluje przywrócenie OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych jako kluczowego elementu interwencji wobec nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą nie tylko obszarów wiejskich, lecz także miast średnich. Biorąc pod uwagę wyzwania demograficzne, z jakimi boryka się państwo polskie i ograniczone możliwości im przeciwdziałania, kluczową rolę odgrywać powinno systemowe podejście do adresowania odpowiednich instrumentów i działań na rzecz przeciwdziałania depopulacji. Interwencja powinna dokonywać się ponad granicami gmin oraz uwzględniać specyfikę sieci osadniczej danego terytorium. Konwent Marszałków Województw RP zwraca uwagę na to, iż zmiana OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, nie była konsultowana z regionami, co osłabia zasadę partnerstwa i transparentności procesu. Jej wprowadzenie oznacza w praktyce mniejszą skalę i skuteczność interwencji kierowanej do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. Co istotne, zarządzanie interwencją w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe nie przewiduje literalnie wpisanej w treść Strategii współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu i zobligowanym do implementacji takich zapisów w dokumentach regionalnych, w tym strategii rozwoju. Istniejący opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
157 6	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Ponadto Konwent Marszałków Województw RP uznaje za zasadne wprowadzenie zapisów o konieczności wypracowania spójnej metodyki delimitacji MOF. Pozwoli to na zapewnienie przejrzystości i porównywalności każdej aktualizacji oraz uniknięcie sytuacji, w której różne instytucje będą stosować odmienne delimitacje w zależności od	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.

					potrzeb. Przyjmując z satysfakcją zachowany w treści dokumentu szacunek do autonomii samorządu i zasady subsydiarności należy podkreślić, że brak jasnych ram metodologicznych rodzić będzie rozbieżności między delimitacją krajową a regionalną. Konwent Marszałków Województw RP widzi potrzebę podjęcia wspólnych, skoordynowanych działań na rzecz wypracowania rozwiązania tego problemu przy uwzględnieniu wiedzy i doświadczeń wszystkich interesariuszy.	
157 7	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym		Konwent Marszałków Województw RP zwraca uwagę na potrzebę doprecyzowania zapisów dotyczących ustaleń i rekomendacji dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym, zawartych w projekcie Strategii. Zgodnie z art. 11 ust. 1c pkt 5 ustawy o samorządzie województwa, ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej stanowią integralną część strategii rozwoju województwa. Z kolei art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym stanowi, że w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia strategii rozwoju województwa. W związku z tym wskazane jest, aby projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. jednoznacznie odzwierciedlał hierarchię dokumentów, określony w obowiązujących przepisach, oraz nie przenosił na poziom krajowy ustaleń właściwych dla strategii lub planów zagospodarowania przestrzennego województwa. Ponadto zasadne jest uporządkowanie i doprecyzowanie zapisów, które wykraczają poza zakres polityki przestrzennej lub dublują wcześniejsze delimitacje, tak aby zachować spójność z obowiązującym podziałem kompetencji między poziomem krajowym, regionalnym i lokalnym.	Zgodnie z art. 39 ust. 3 w planie zagospodarowania przestrzennego województwa (...) określa się w szczególności m.in. podstawowe elementy sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych, w tym kierunki powiązań transgranicznych. Są to bardzo ogólnie ujęte komponenty przestrzeni regionalnej, pomiędzy którymi zachodzą różne relacje. ten ogólny sposób ujęcia w powiązaniu ze słowami "w szczególności" dają podstawę do szerokiej interpretacji tych zapisów i ich precyzowania. Zakres ustaleń SRK nie jest określony ustawowo. Zgodnie z art. 39 ust. 4 w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia średniookresowej strategii rozwoju kraju, zaś w art. 41 ust. 1 pkt 7 określa, że projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa przedstawia się ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego w celu stwierdzenia jego zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Są to wystarczające przesłanki prawne do określenia ustaleń SRK w zakresie polityki przestrzennej i tego czego wymaga w tym zakresie od poziomu regionalnego. Oczywiście w sytuacji potrzeby prawnego umocowania tych ustaleń względem poziomu regionalnego, jest taka możliwość w ramach nowelizacji ustaw o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w zakresie planowania regionalnego (o czym mowa w rozdz. SRK: Usprawnienie systemu planowania przestrzennego pkt D) oraz ewentualnie w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

157 8	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. w wielu miejscach wskazano działania, które mają być realizowane na poziomie lokalnym i regionalnym, jednak dokument nie przewiduje zapewnienia odpowiednich środków finansowych na ich wdrożenie. Skuteczna realizacja Strategii wymaga nie tylko wskazania zadań, ale także zapewnienia stabilnych i adekwatnych źródeł ich finansowania. W związku z tym wdrażanie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. powinno być powiązane z nowelizacją ustaw o samorządzie gminnym, powiatowym i wojewódzkim oraz ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, tak aby umożliwić samorządom wykonywanie nowych zadań bez nadmiernego obciążania ich budżetów. Samorządy województw uczestniczą w realizacji szerokiego katalogu zadań publicznych, angażując swe zasoby na rzecz dobra wspólnego, bez względu na charakter zadań, czy też źródła ich finansowania. Jednakże, utrwalająca się praktyka przekazywania jednostkom samorządu terytorialnego - w tym samorządom województw - nowych zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, bez zapewnienia adekwatnych środków finansowych na ich realizację, budzi sprzeciw Konwentu Marszałków Województw RP. Tego wyrazem jest stanowisko Konwentu Marszałków Województw RP w sprawie zadań zleconych z zakresu administracji rządowej przyjęte 4 września 2025 roku.	Należy zauważyć, że ustawą z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego wprowadzony został nowy system finansowania jst, którego celem jest wzmocnienie i ustabilizowanie finansów jst poprzez zwiększenie dochodów własnych. Wprowadzona reforma w znacznym stopniu zmieniła strukturę dochodów jst, zwiększając dochody własne jst z tytułu udziału w podatkach dochodowych PIT i CIT, co ma znaczący wpływ na wysokość i strukturę dochodów jst. W wyniku wprowadzenia reformy dochody jst w roku 2025 wzrosły o prawie 25 mld zł w stosunku do poprzedniego systemu. Według danych ze sprawozdań, budżety jst po III kw. 2025 r. zamknęły się zbiorczo nadwyżką budżetową w kwocie 42,7 mld zł, przy planowanym przez samorządy w skali roku budżetowego deficycie w wysokości 39,2 mld zł. W przypadku zaś wyniku operacyjnego, według danych za III kw. 2025 r., wykonane dochody bieżące były wyższe niż wykonane wydatki bieżące o 59,8 mld zł, przy planowanej w skali roku nadwyżce bieżącej w wysokości 16,4 mld zł. Powyższe wyniki wykonania budżetów JST po III kw. 2025 r. są dobrym symptomem poprawiającej się sytuacji finansowej samorządu wynikającej przede wszystkim z efektów działania reformy wprowadzonej nową ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Jednocześnie należy zauważyć, że zgodnie z art. 119 ustawy minister właściwy do spraw finansów publicznych w terminie do dnia 30 czerwca 2026 r. został zobowiązany do przedłożenia reprezentacji JST informacji o skutkach obowiązywania ustawy wraz z ewentualnymi propozycjami zmian.
157 9	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		Konwent Marszałków Województw RP wskazuje, że kluczowe dla dynamiki rozwoju kraju jest utrzymanie funkcji w zakresie usług w miastach powiatowych i ponadlokalnych oraz określenie zakresu interwencji zapewnianej z poziomu regionalnego. Wsparcie miast o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym według zapisów Strategii spoczywa głównie na samorządzie województwa. Interwencja z poziomu krajowego obejmuje największe ośrodki do poziomu subregionalnego. Nie zostały natomiast przewidziane mechanizmy finansowe, regulacyjne i kontraktowe, które obejmą też mniejsze miasta.	Uwaga o charakterze komentarza

158 0	Samorząd	Konwent Marszałków Województw RP	UWAGA OGÓLNA		Konwent Marszałków Województw RP, biorąc pod uwagę aktualny harmonogram przygotowania krajowych dokumentów strategicznych, w tym Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, które wyznaczają cele strategiczne Polski na kolejne lata i będą wiodącymi punktami odniesienia dla polityki regionów, a także toczący się dialog - na forum UE - na temat Wieloletnich Ram Finansowych 2028-2034, apeluje o podjęcie inicjatywy legislacyjnej na rzecz wydłużenia terminu określonego w ustawie o samorządzie województwa na spełnienie przez strategię rozwoju województwa określonych w ustawie wymogów z 31 grudnia 2026 r. na 31 grudnia 2027 r., względnie rezygnację z jego określania. Podstawową przesłanką dla tej zmiany jest konieczność zapewnienia spójności strategii rozwoju województw z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i unijnym, przy uwzględnieniu nowych przepisów określających zakres ww. dokumentów.	Zapewnienie spójności celów i kierunków rozwoju wskazanych w strategiach rozwoju województw z zapisami strategii krajowych i powiązaniu w jednym procesie także wątków europejskich, jest kluczowe dla dobrego procesu programowania strategicznego. MFIPR podejmuje kroki w celu przeanalizowania możliwości legislacyjnych przesunięcia terminu przygotowania strategii rozwoju województwa zawierającej model struktury funkcjonalno-przestrzennej z 31 grudnia 2026 r. na 31 grudnia 2027 r.
158 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	UWAGA OGÓLNA		Brak demarkacji między partiami tekstu o charakterze diagnostycznym i programowym. W części wdrożeniowej w zapisach „Kluczowych wyzwań” znajdują się treści, które równie dobrze mogą stanowić zawartość diagnozy. Na str. 29 w Diagnozie spójności znajduje się zapis: „Co czwarte gospodarstwo domowe w Polsce jest jednak obciążone kredytem hipotecznym lub wynajmuje mieszkanie. Problemy z dostępnością mieszkań dotyczą częściej osób młodych, które niejednokrotnie opóźniają moment wyprowadzki od rodziców, założenia własnej rodziny i posiadania potomstwa”. Z kolei na str. 62 w obrębie „Kluczowych wyzwań” dla priorytetu 1.1 zapisano: „Luka czynszowa jest jedną z przyczyn zjawiska gniazdownictwa, czyli sytuacji, w której dorosła, bezdzietna osoba będąca panną lub kawalerem mieszka z rodzicami. W Polsce zjawisko gniazdownictwa dotyczy 53% osób w wieku 25-34 lata. Polska należy tym samym do pięciu państw UE o najwyższym wskaźniku, wyraźnie przewyższając unijną średnią wynoszącą 30% (wykres 29). W ostatnich latach zjawisko gniazdownictwa znacząco wzrasta – jeszcze w 2019 r. wynosiło 44%”. Na str. 34 – 36 diagnoza mówi o niekorzystnych prognozach demograficznych i o długim okresie utrzymywania się wskaźnika dzietności na bardzo niskim poziomie, na str. 66 – 68 tekst Strategii stanowi analizę przyczyn niskiej dzietności. Na str. 52 w części diagnostycznej znajduje się następujący zapis: „Obszary wiejskie opuszczają częściej osoby młode, utalentowane (kontynuujące naukę na studiach wyższych) oraz kobiety. Depopulacja pogłębia więc procesy starzenia się, a odpływ młodych kobiet powoduje spadek przyrostu naturalnego”. Zarazem na str. 67 – w obrębie Kluczowych wyzwań sformułowanych dla priorytetu 1.2, zapisano: „W Polsce obserwuje się wyraźne różnice w rozmieszczeniu ludności ze względu na płeć – mężczyźni częściej pozostają na wsiach, podczas gdy kobiety migrują do miast. Kluczową przyczyną tego zjawiska jest przebieg procesu edukacji – kobiety częściej decydują się na studia wyższe, co skłania je do wyjazdu do dużych ośrodków akademickich”. Na str. 42 jest zapis: „W horyzoncie Strategii prawdopodobna jest intensyfikacja niektórych elementów wojny hybrydowej przeciwko Polsce. Należą do nich m.in. wykorzystywanie presji migracyjnej, ataki cybernetyczne oraz szerzenie dezinformacji mającej na celu pogłębienie polaryzacji w społeczeństwie. Od momentu rozpoczęcia pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 r. widoczny jest wyraźny wzrost skali stosowania tego typu działań. Przykładowo od lutego 2022 r. do kwietnia 2023 r. odnotowano wzrost wykorzystania słów kluczowych z potencjałem dezinformacyjnym w polskich mediach społecznościowych o 346%²⁹. Między 2022 a 2024 r. nastąpił także prawie trzykrotny wzrost liczby incydentów cyberbezpieczeństwa skierowanych na Polskę.” Z kolei na str. 72, w ramach Kluczowych wyzwań dla priorytetu 1.3 napisano: „Rosja i Białoruś wykorzystują przeciw Polsce, jako krajowi Zachodu z NATO i Unii Europejskiej, sztucznie wykreowaną presję migracyjną. Od połowy 2021 r. Polska zмага się z presją migracyjną na granicy z Białorusią. Próby nielegalnych przekroczeń dokonywane są przez obywateli państw Azji Środkowej i Bliskiego Wschodu, ale także z Afryki, przy widocznym zaangażowaniu w ich organizację rosyjskich i białoruskich służb. Próby te są w kolejnych okresach ponawiane. Zgodnie z danymi Frontexu w latach 2021-2024 zanotowano 37 tys. prób nielegalnych przekroczeń wschodniej granicy lądowej UE, wobec 3,4 tys. prób w latach 2017- 2020. Wywoływanie presji migracyjnej jest wykorzystywane jako środek nacisku w konfliktach hybrydowych⁵¹. W Polsce próby przekroczeń i ich powstrzymywanie spotkały się z ożywioną dyskusją społeczną mającą charakter polaryzujący, doprowadziły do zakłócenia planów ćwiczeń wojsk operacyjnych, wywołały zapotrzebowanie na finansowanie środków zaradczych oraz silne zaangażowanie służb państwowych – Straży Granicznej, Policji i Sił Zbrojnych RP, a także wprowadzenie zmian prawnych.”	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.

					Zachowanie przejrzystości struktury dokumentu uzasadnia potrzebę rozdzielenia zapisów o charakterze diagnostycznym oraz identyfikacji wyzwań w strukturze całego dokumentu.	
158 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	UWAGA OGÓLNA		Istnieją zapisy o zupełnie nieadekwatnej odpowiedzialności i trudnych do określenia parametrach (czasowych ilościowych) ich realizacji: „Zwiększona zostanie powszechność wykorzystywania umów na czas nieokreślony w obszarach, w których charakter wykonywanej pracy oraz wymóg poznania kompetencji pracownika nie uzasadniają wykorzystywania umów czasowych. Proces tworzenia rozwiązań w tym obszarze zostanie przeprowadzony w dialogu z przedstawicielami organizacji pracowników i pracodawców” (s. 69). „Wdrożone zostaną rozwiązania sprzyjające sprawczości i autonomii w uczeniu się wszystkich uczniów. W sytuacjach, w których standardowe zabiegi pedagogiczne nie będą przyczyniać się do postępu określonych uczniów, łatwo dostępne będzie wsparcie w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej”. (str. 70) „Rozbudowane zostaną programy wsparcia organizacji pozarządowych prowadzących kursy języka polskiego”. (str. 77) „Zostanie wypracowany mechanizm współpracy między instytucjami zaangażowanymi w opiekę długoterminową.” (str. 94) „Zostanie poprawiona dostępność świadczeń medycznych m.in. dzięki odwróceniu piramidy świadczeń, tj. przeniesieniu ciężaru realizacji świadczeń na niższe poziomy opieki zdrowotnej.” (str. 95) „Zostanie zwiększona liczba osób studiujących pielęgniarstwo. Będą kontynuowane działania mające na celu powrót do wykonywania zawodu pielęgniarstwa osób, które zrezygnowały z jego wykonywania przed przejściem na emeryturę. Zostanie zapewniona kontynuacja ciągłego monitorowania <<zastępowalności pokoleń>> wśród lekarzy, lekarzy specjalistów i pielęgniarów.” (str. 97) „C. Poprawa środowiska szkoły Szkoła będzie tworzyć dla młodych ludzi przyjazne i wymagające środowisko wszechstronnego rozwoju, budowania relacji i przygotowania do życia w dorosłość. Będzie promować uczenie się przez całe życie poprzez tworzenie programów i inicjatyw zachęcających dzieci i młodzież do ciągłego rozwoju i zdobywania nowych umiejętności dostosowanych do zmieniających się warunków życia. Budowane będą rozwiązania wynikające z badań doświadczeń poprawiające relacje wśród uczniów, wśród nauczycieli oraz między uczniami a nauczycielami.” (str. 105) „Na poziomie lokalnym będą tworzone Kluby Rozwoju Cyfrowego (KRC) dla wszystkich osób dorosłych zainteresowanych rozwojem umiejętności cyfrowych, a w szczególności dla osób wykluczonych cyfrowo.” (s. 112) Pozostawienie zapisów w proponowanej postaci obniża wartość strategiczną dokumentu oraz możliwość realnego pomiaru efektów realizacji zamierzonych działań.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji zmian.
158 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	UWAGA OGÓLNA		W takich miejscach jak str. 93 („Zostanie zapewnione wsparcie infrastrukturalne dla nowych i istniejących CZP dla dorosłych tak, aby zapewnić funkcjonowanie CZP w każdym powiecie.”) czy też 109 („Wspierane będzie tworzenie sieci współpracy na poziomie regionalnym i lokalnym oraz działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, także w zakresie rozwoju edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego dorosłych”) pojawia się deklaracja systemowego wsparcia ze strony państwa dla działań o niewątpliwie konieczności zaangażowania partnerów samorządowych i społecznych, co jest w formułowanych zapisach wyjątkiem, a nie regułą. Pozostawienie zapisów w proponowanej postaci obniża wartość strategiczną dokumentu – proponowane jest ujednolicenie zapisów dotyczących przedmiotu i podmiotu realizowanej interwencji wraz z czytelny podziałem kompetencji.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
158 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	UWAGA OGÓLNA		Dojmujące jest nierównomierne podejście do poszczególnych obszarów tematycznych i zakresów podmiotowych interwencji ujętej w ramach Strategii. W obrębie celu, (poza działaniami ukierunkowanymi na efekty odczuwane przez obywateli i zwiększenie poziomu świadczonych usług) uwzględniono w dużym zakresie działania dedykowane samemu systemowi funkcjonowania administracji państwa w dziedzinie ochrony zdrowia - zmianom w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia (6. kierunek działań), wsparciu rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia (7. kierunek działań), cyfryzacji, innowacjom oraz zabezpieczeniu lekowemu (8. kierunek działań). Przekłada się to na większą niż w przypadku innych priorytetów liczbę kierunków działań, ale przede wszystkim na nierównomierne planowanie interwencji. Zasadność zmian strukturalnych w funkcjonowaniu służby zdrowia (w tym poprawy efektywności i jakości kształcenia kadr, stymulowania innowacji, usprawnienia procedur w oparciu o narzędzia cyfrowe nie oznacza braku istnienia tego rodzaju potrzeby w innych dziedzinach, a w odniesieniu do	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został

					analizowanego dokumentu – potrzeby zrównoważenia charakteru planowanych działań. Przykładowo w obrębie celu II w ramach priorytetu 2.1 Wysokie kompetencje obywateli działania ukierunkowane na podniesienie efektywności pracy kadr edukacyjnych (kierunek działań 2. Podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela i efektywności pracy nauczycieli) planowana interwencja ma wyraźnie węższy zakres. Uzasadnione jest wprowadzenie horyzontalnej perspektywy strategicznej (np. poziom interwencji państwa i podmiotów współpracujących, w tym samorządu) jako zasady organizującej logikę interwencji w miejsce podejścia syntetyzującego opartego na izolowanych wkładach sektorowych i ich nieproporcjonalnego łączenia w cele i priorytety.	spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
158 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	UWAGA OGÓLNA		Istnieje potrzeba uwzględnienia działań mających na celu przygotowanie szpitali i podmiotów leczniczych do działania w przypadku zagrożeń w tym zagrożeń wojennych. Działania te powinny objąć zapewnienie autonomii funkcjonowania szpitali i podmiotów leczniczych w przypadku zakłócenia łańcucha dostaw energii elektrycznej, wody i niezbędnych środków do zapewnienia ciągłości świadczeń medycznych. Należy uwzględnić potrzebę rozbudowy infrastruktury medycznej o elementy podwójnego przeznaczenia w których możliwe będzie prowadzenie zabiegów chirurgicznych, diagnostyki, przechowywanie sprzętu i wyrobów medycznych, zapasów krwi itp. w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia bazy dotychczasowej. Niezbędnym jest doprecyzowanie formuły funkcjonowania szpitali i podmiotów leczniczych, utrzymywania niezbędnej obsady personelu medycznego i sposobów zatrudniania umożliwiających nieprzerwaną realizację świadczeń medycznych również na wypadek zagrożeń wojennych. 1.Zapewnienie funkcjonowania szpitali i podmiotów leczniczych w przypadku zagrożeń w tym zagrożeń wojennych. 2.Analiza aktualnie obowiązującego procesu kształcenia kadr medycznych budzi szereg wątpliwości i nie przekłada się na efekt finalny – czyli pozyskanie na rynku pracy lekarzy specjalistów niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb zdrowotnych społeczeństwa. Daleko idąca dowolność w wyborze miejsca pracy po zakończonym szkoleniu specjalizacyjnym finansowanym z budżetu państwa – środki na kształcenie specjalistów przekazywane są jednostkom szkolącym przez Ministerstwo Zdrowia - sprawia, że lekarze preferują praktykę prywatną bądź zatrudnienie za granicą. Efektem tego jest znaczne uszczuplenie wyspecjalizowanej kadry medycznej na krajowym rynku pracy. W obecnym stanie trudno będzie zapewnić optymalne działanie szpitali i podmiotów leczniczych wobec zagrożeń wojennych.	Dodany zostanie punkt w Strategii, w którym uwzględniona będzie informacja o inwestycjach w nowoczesne i innowacyjne rozwiązania, w tym rozwiązania podwójnego zastosowania, a także działania mające na celu wsparcie infrastruktury o znaczeniu krytycznym, również z punktu widzenia bezpieczeństwa zdrowotnego państwa.
158 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	9	„Model ten ma bowiem tendencję do utrwalania pozycji gospodarki jako konkurującej kosztami pracy, a nie innowacyjnością czy jakością dóbr i usług”. Proponowana zmiana: „Model ten cechuje tendencja do...”	Zapis zmieniony.
158 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	9	„Szybko rosnące krajowe podmioty będą uzyskiwały silne wsparcie w ekspansji, a bodźce do inwestowania w gospodarce będą kształtowane tak, aby kapitał w jak największym stopniu trafiał na rozwój firm”. Proponowana zmiana: „.....aby kapitał w jak największym stopniu sprzyjał/przyczyniał się do rozwoju firm”	Propozycja niezasadna, zmieniająca sens zdania.
158 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	9	„Tworzenie warunków dla szybkiego wzrostu firm będzie koncentrowało się na pięciu kluczowych obszarach działania państwa” - Styl zapisu niepoprawny. Proponowana zmiana: „Tworzenie warunków ... znajdzie wyraz w pięciu kluczowych obszarach...”	Zapis zmieniony.
158 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	10	„Wzrost gospodarczy znacząco ułatwia, ale nie gwarantuje dobrej jakości życia wszystkim obywatelom. Aby tak było, w ramach ewolucji polskiego modelu gospodarczego konieczna jest odbudowa dobrych relacji społecznych oraz odejście od słabej jakości miejsc pracy jako czynnika przesądzającego o konkurencyjności gospodarki.” Proponowana zmiana: „Wzrost gospodarczy znacząco ułatwia, ale nie gwarantuje dobrej jakości życia wszystkim obywatelom. Dla uzyskania tego efektu w ramach ewolucji polskiego modelu gospodarczego konieczna jest odbudowa dobrych relacji społecznych oraz odejście od słabej jakości miejsc pracy jako czynnika przesądzającego o konkurencyjności gospodarki.”	Zapis zmieniony.
159 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	12	Należy uwypuklić wysiłki dotyczące zwiększenia liczebności Sił Zbrojnych RP, organizację i wyszkolenie pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych i ich przygotowanie do wymogów przewidywanego, przyszłego pola walki. Zapis w Strategii - „ doskonalenie kształcenia żołnierzy” jest zbyt skąpy. Potrzeba rozbudowy Sił Zbrojnych RP i osiągnięcie ich zdolności operacyjnej.	Zapisy obejmujące zwiększenie liczebności SZ RP oraz budowa zdolności operacyjnych znajdują się w innej części Strategii.

159 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	11	Jest: Po pierwsze, administracja musi być zdolna do przyciągania talentów, w tym konkurowania o te talenty z biznesem w aspekcie finansowym oraz pozafinansowym. Propozycja zmiany: Po pierwsze, administracja musi być zdolna do przyciągania osób z wykształceniem, wiedzą i doświadczeniem i zapewniać konkurencyjne z biznesem warunki pracy, w tym konkurowania o te talenty z biznesem w aspekcie finansowym oraz pozafinansowym.	Zapis częściowo zmieniony.
159 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	13	Tabela OSI, OSI transformacji energetycznej - łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków wygaszanych kopalń i elektrowni węglowych oraz zapewnienie nowych źródeł energii – Proponowana zmiana: łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków wygaszania kopalń i elektrowni węglowych oraz optymalizacja dopływu źródeł energii. Nie będzie miało miejsce „zapewnienie nowych źródeł energii”, ale zmiana charakteru ich nośników (rodzajów paliw).	"Optymalizacja dopływu źródeł energii" nie oddaje charakteru przewidzianego działania. "Zapewnienie nowych źródeł energii" nie wyklucza zmiany charakteru źródła wytwórczego.
159 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	SYNTEZA	13	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych / Metropolie oraz ośrodki regionalne i subregionalne wraz z obszarami funkcjonalnymi / Definiowany indywidualnie w zależności od potencjałów i potrzeb poszczególnych miast i ich obszarów funkcjonalnych. Obecne zapisy w odróżnieniu od innych rodzajów OSI nie definiują celu interwencji, pozostawiają go na poziomie niekonkretności nieadekwatnym do charakteru dokumentu strategicznego.	Definicje zakresów wsparcia dla poszczególnych MOF zawiera załącznik nr 4.
159 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	“W momencie tworzenia nowej średniookresowej strategii rozwoju kraju istnieją jednak dwie kluczowe przesłanki, które wymuszają postawienie obok konkurencyjności także kwestii bezpieczeństwa oraz spójności społecznej w ścisłym centrum działań państwa. Po pierwsze, rosyjska agresja na Ukrainę sprawiła, że dotychczasowe działania na rzecz bezpieczeństwa stały się nieadekwatne do skali istniejącego zagrożenia. Po drugie, szybko postępujące zmiany demograficzne w najbliższych latach będą osłabiały spójność kraju w wymiarze ekonomicznym, społecznym i przestrzennym. “ Proponowane jest dostosowanie zapisu na podstawie przedstawionej uwagi adekwatnie do intencji autora, względnie rezygnacja z przywołanego zapisu. W przywoływanym zapisie następuje utożsamienie przesłanek z ukierunkowaniem interwencji (bezpieczeństwo jest ważną kwestią strategiczną, bo działania na rzecz bezpieczeństwa okazały się nieadekwatne). Ma miejsce sprowadzenie problemu spójności do problemu demografii.	Fragment ten podkreśla rolę dwóch aspektów (agresji Rosji na Ukrainę i postępujących zmian demograficznych), co nie oznacza że sprowadza problemy tylko do nich.
159 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Propozycja zapisu: „Konkurencyjna gospodarka jest zdolna rywalizować na globalnym rynku coraz bardziej zaawansowanym technologicznie dobrami i usługami. W takiej gospodarce przedsiębiorstwa osiągają przewagi komparatywne w wytwarzaniu dóbr o wysokiej wartości dodanej, to znaczy wytwarzają je bardziej wydajnie (przy niższych kosztach) oraz zapewniając wyższą innowacyjność i jakość niż w innych krajach.” Propozycja przeformułowania zapisu.	Zapis zmieniony.
159 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	“Kluczem do nowej równowagi jest polityka, która uruchomi synergiczne efekty między tymi trzema wymiarami, tak aby jednocześnie stały się one filarami trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju”. - Styl zapisu niepoprawny. Proponowana zmiana: „Kluczem do uzyskania nowej równowagi jest realizacja polityki umożliwiającej uzyskanie efektów synergicznych...”	Zapis zmieniony.
159 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	„Warunkiem dla zbudowania nowej równowagi jest utrzymanie zrównoważonego terytorialnie modelu rozwoju kraju. Strategia wskazuje policentryczną strukturę osadniczą jako ważny pozytywny wyróżnik Polski. Utrzymanie policentryczności będzie sprzyjało osiągnięciu nowej równowagi. Dla konkurencyjności oznacza ona różnorodność ścieżek rozwojowych w poszczególnych regionach kraju, pomagając w kształtowaniu potencjału gospodarczego w wielu branżach. Dla spójności jest ułatwieniem w zapewnieniu dostępu do usług publicznych i dobrej jakości życia wszystkim obywatelom. Z kolei z punktu widzenia bezpieczeństwa rozproszenie sieci osadniczej zwiększa odporność kraju na ataki militarne, hybrydowe oraz innego rodzaju zagrożenia, np. klęski żywiołowe”. Wykres powyżej zapisu uwzględni relację zwrotną zrównoważonego terytorialnie modelu rozwoju terytorialnego z wszystkimi trzema aspektami nowej równowagi – tego nie ma w tym opisie. Nie ma rozproszenia, jest zrównoważenie. Istnieje zasadnicza różnica między „zrównoważonym rozwojem terytorialnym” a „utrzymaniem policentrycznego charakteru kraju”. To nie jest ujęte w schemacie „wzajemnie wspierających się wymiarów polityki państwa”. Proponowane jest dostosowanie zapisu do logiki wynikającej z przedmiotowej uwagi.	W opisie znajduje się część dotycząca zrównoważonego rozwoju kraju - akapit ten w dużej mierze dotyczy utrzymania policentryczności, bo jest to jeden z głównych czynników, który będzie miał wpływ na zrównoważony rozwój kraju.

159 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	„Niewielka jest natomiast obecność Polski w zarządzaniu globalnymi przedsiębiorstwami oraz prowadzeniu działalności badawczej i rozwojowej”. Proponowana zmiana: “Polska w małym stopniu włączona jest w system zarządzania globalnymi przedsiębiorstwami, a w skali świata jej udział w prowadzeniu działalności badawczej i rozwojowej jest dalece ograniczony”.	Zgłoszona uwaga ma charakter wyłącznie językowy i nie wpływa na zakres merytoryczny ani interpretacyjny dokumentu.
159 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	19	Zamiast: „Pod względem poziomu rozwoju Polska znajduje się już stosunkowo blisko(...)” proponujemy zapis: „Poziom rozwoju Polski jest już zbliżony do (...)”. Propozycja przeformułowania zapisu.	Zapis zmieniony
160 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	19	Z zapisu : „Pod względem poziomu rozwoju Polska znajduje się już stosunkowo blisko państw takich jak Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Izrael czy Japonia, choć dystans do Niemiec, Francji czy Stanów Zjednoczonych wciąż jest znaczący (wykres 4).” proponuje się usunąć „Izrael”. Na wykresie 4 nie przedstawiono danych dotyczących Izraela.	Zostanie wprowadzona korekta.
160 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	20	“Wpiew jednak Strategia identyfikuje trzy unikalne cechy polskiej gospodarki, które powinny wspierać dalszy wzrost jej konkurencyjności”. – Proponowana zmiana: „Strategia identyfikuje jednak przede wszystkim”	Zgłoszona uwaga ma charakter wyłącznie językowy i nie wpływa na zakres merytoryczny ani interpretacyjny dokumentu.
160 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	20	“Według publikowanych przez UNCTAD wskaźników koncentracji i zróżnicowania eksportu Polska należy do państw o najbardziej zdwyersyfikowanej strukturze produktowej na świecie.” Wykreślenie słowa: “najbardziej” Stwierdzenie jest prawdziwe, ale takich krajów jest więcej, nie jest to cecha „unikalna”. Przywoływane zalety dywersyfikacji mają swoje konsekwencje, właśnie w postaci mniejszej specjalizacji i osadzenia w dole łańcuchów wartości. To samo dotyczy potencjału adaptacji do zmian technologicznych. Słuszne jest założenie, że „kolejnym krokiem może być specjalizacja gospodarki w branżach o wysokiej wartości dodanej”, ale wątpliwości budzą przesłanki i proponowana ścieżka działania. Autor stwierdza – „nastawienia na branże wysokich technologii oraz otwartości na tak zwaną kreatywną destrukcję, czyli upadek pewnych branż i biznesów oraz tworzenie się nowych”.	Brak zasadności zmiany sformułowania (również autor zauważa, że jest ono prawdziwe).
160 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	“W ostatnich latach Unia Europejska straciła rolę gospodarczego wicelidera na świecie” – Proponujemy zmianę: “W ostatnich latach Unia Europejska straciła pozycję gospodarczego wicelidera na świecie.”	Zapis zmieniony.
160 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	“W największym stopniu skrajnym ubóstwem zagrożone są pary z dziećmi, w szczególności z co najmniej trojgiem dzieci na utrzymaniu”. „Para z dziećmi” nie funkcjonuje w literaturze przedmiotu jako jednostka analityczna. Pojęcie to nie pojawia się także w przywoływanym w dalszej części tekstu opracowaniu (GUS, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2023 r. Informacje Sygnalne, Warszawa 2024.)	W przywołanym opracowaniu (GUS, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2023 r. Informacje Sygnalne, Warszawa 2024) na wykresie, na podstawie którego sformułowano zdanie zacytowane przez Autora uwagi, oznaczone są małżeństwa: z 1 dzieckiem na utrzymaniu, z 2 dziećmi na utrzymaniu i z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu. Jednak przypis do tego wykresu stanowi: “W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne”. Wydaje się więc, że sformułowanie “para z dziećmi” dobrze oddaje charakter badanej grupy.
160 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	„Utrzymywanie się jakiejkolwiek grupy osób trwale wykluczonych z podstawowych struktur życia społecznego – takich jak rynek pracy, system ochrony zdrowia czy edukacja – narusza zasadę solidarności społecznej”. Proponujemy zapis: “Utrzymywanie się jakiejkolwiek kategorii osób trwale wykluczonych z podstawowych struktur	Zgłoszona uwaga ma charakter wyłącznie językowy i nie wpływa na

		Zachodniopomorskiego			życia społecznego – takich jak rynek pracy, system ochrony zdrowia czy edukacja – narusza zasadę solidarności społecznej.”	zakres merytoryczny ani interpretacyjny dokumentu.
1606	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	26	Wymiar społeczno – kulturowy w Diagnozie spójności. Prezentowane wnioski nie odnoszą się do zróżnicowań osadzonych w kontekście przestrzennym dotyczących faktycznych zróżnicowań kulturowych między obszarami wiejskimi i aglomeracjami, międzypokoleniowych. Na tych różnicach opiera się inny model relacji międzyludzkich, wzorców rodziny, form świadczenia opieki zaangażowania społecznego. Ma on istotny wpływ na polaryzację społeczną, wpływa na dynamikę i charakter formalnej aktywności społecznej i politycznej, a w konsekwencji wpisuje się w logikę błędnego koła nierówności ekonomicznych i polaryzacji społecznej. Wyraża się w różnicowaniu poziomu zaufania społecznego, co potwierdzają dane przywołane przez autorów opracowania - władze lokalne miasta lub gminy cieszą się zaufaniem ponad 60% mieszkańców, struktury lokalne nie zastępują, ale na swój sposób równoważą brak zaufania do państwa reprezentowanego przez Sejm, Senat i rząd.	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
1607	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	36	Zamiast: „Główną przyczyną gwałtownych zmian demograficznych w Polsce (...)” proponuje się zapisać: „Głównym przejawem gwałtownych zmian demograficznych w Polsce (...)”. Ponadto po zakończeniu akapitu, pod wykresem 18 proponuje się dodać: „Zmiany demograficzne mają swoje źródło w rozległych, zachodzących na siebie i szeroko rezonujących procesach społecznych. Załamaniu uległy dominujące wzorce życia, edukacji, drogi zawodowej oraz hierarchii życiowych. Występujące wzorce postępowania i traumy społeczne wpłynęły na kompetencje emocjonalne i społeczne, zwłaszcza w przypadku najmłodszych pokoleń, a w konsekwencji na gotowość do zawierania i utrzymywania trwałych związków. Polskie społeczeństwo znajduje się w fazie indywidualizacji i rekonfiguracji systemów wartości, co wpływa na delikatność i stabilność całej struktury społecznej państwa. Znajduje się ona pod dominującym wpływem impulsów rynku oraz tendencji afirmacyjnych, które - sprzyjając upodmiotowieniu - wpływają na osłabienie wspólnoty i jej potencjału regulacyjnego. Państwo nie posiada instrumentów dla godzenia tych trendów i zaspokajania uzasadnionych, choć często sprzecznych oczekiwań i interesów”. Uzupełnienie diagnozy.	Brak zasadności modyfikacji "przyczyny" na "przejaw", zaburzy to sens zdania. Proponowany dodatkowy akapit jest zbyt szczegółowy pod kątem charakteru części diagnostycznej, pogłębienie analizy przyczyn niskiej dzietności znajduje się w części wdrożeniowej (kluczowe wyzwania - priorytet 2.1).
1608	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	36	Uzupełnienie diagnozy. Istnieje potrzeba zwrócenia uwagi na ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństwa. Omawiane w innych fragmentach diagnozy ukierunkowania na zmianę modelu gospodarki, zwiększenie podaży pracy będą utrudnione w przypadku społeczeństwa o podwyższonym poziomie wieku.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawią się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
1609	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Po akapicie zaczynającym się od słów „Pogłębienie się różnic między obywatelami...” proponujemy dodać: „Polaryzacja społeczeństwa bazuje na uwarunkowaniach przestrzennych i w związku z nimi ulega bezpośredniemu i wtórnemu pogłębieniu. Zróżnicowanie kulturowe, odmiennosc stylów życia i bogactwo wartości cechujące poszczególne regiony kraju przestają być traktowane jako zasób oddający złożoność i atrakcyjność polskiego dziedzictwa i wkładu w cywilizację, poszczególne ich aspekty ulegają za to stygmatyzacji i są traktowane jako narzędzie integrowania się przeciwko innym oraz udowadniania kulturowej i moralnej wyższości. Na tożsamościowe opozycje między regionami nakłada się rozdźwięk aksjologiczny, ekonomiczny i rozwojowy między metropoliami i obszarami peryferyjnymi. Rośnie też potencjał dla budowania mentalnego dystansu wobec członków mniejszości narodowych. Zerwanie funkcjonalnej łączności między miastem i wsią wraz z degradacją ekonomiczną ośrodków przejściowych znajduje uzasadnienie w motywacjach natury kulturowej, ale też przyczynia się do ich nieuzasadnionego szkodliwego wyolbrzymienia, a w wielu aspektach do instrumentalizacji. Zaburzony został rytm wymiany zasobów i impulsów rozwojowych, ze szczególną szkodą dla wyludniających się oraz marginalizowanych obszarów wiejskich i peryferyjnych”.	Brak zasadności dodawania dodatkowego akapitu, Strategia w różnych miejscach traktuje już o tych tematach.
1610	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Jest: „Bezpieczeństwo państwa to jego zdolność do skutecznej obrony terytorium oraz ochrony ludności przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi.” Propozycja zmiany: „Bezpieczeństwo państwa to suma korzystnego bilansu sił i relacji w stosunkach międzynarodowych oraz jego	Brak zasadności modyfikacji zapisów.

					zdolności do skutecznej obrony terytorium oraz ochrony ludności przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi.”	
161 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	“Polska z powodu wzrostu skali zagrożenia znajduje się w procesie znaczącego zwiększania potencjału militarnego”. Propozycja zmiany: “Z powodu wzrostu poziomu zagrożenia Polska znajduje się w procesie znaczącego zwiększania potencjału militarnego.”	Zapis częściowo zmieniony.
161 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Istotnym, nie poruszanym w diagnozie bezpieczeństwa zagadnieniem jest bezpieczeństwo infrastrukturalne. Wzrost jego znaczenia stanowi bezpośrednią konsekwencję rozwoju gospodarczego, ponoszonych na infrastrukturę nakładów, rosnącej zależności stylu życia mieszkańców oraz potrzeb gospodarki. Następuje przestrzenne zróżnicowanie infrastruktury o strategicznym znaczeniu, w szczególności w związku ze zmianą modelu produkcji energii, rozlokowaniem instalacji do jej produkcji na morzu, rozwoju infrastruktury przesyłu i magazynowania energii, nasyceniem przestrzeni systemami i infrastrukturą telekomunikacyjną. O rosnącym znaczeniu elementów infrastrukturalnych świadczy charakter podejmowanych przeciwko Polsce wrogich działań, w szczególności różnego rodzaju ataków hybrydowych, terrorystycznych, niekonwencjonalnych.	Część diagnostyczna ma charakter ogólny - siłą rzeczy nie jest w stanie uwzględnić wszystkich szczegółowych aspektów. Więcej szczegółów znajduje się w części wdrożeniowej (w ramach opisów kluczowych wyzwań przy poszczególnych priorytetach).
161 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41-43	Proponujemy dodanie do zagrożeń dla bezpieczeństwa kolejnego punktu: 4) Nieadekwatne do zagrożeń i potrzeb dysponowanie przestrzenią i zasobami Jednoznaczna identyfikacja źródeł zagrożeń wraz z ulokowaniem Polski w europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa oraz obiegu dóbr i wartości zmusza do przemyślenia i przekształcenia dyslokacji kluczowych zasobów oraz zdolności do reagowania w czasie pokoju i potencjalnego konfliktu zbrojnego. Utrzymując determinację do obrony integralności całego terytorium państwa oraz jakości i stylu życia wszystkich mieszkańców niezbędne jest przygotowanie do wykorzystania głębi strategicznej oraz zapewnienie płynnego przepływu ludzi, sprzętu, produktów oraz innych dóbr. Polska musi podnosić zdolność do utrzymania i ochrony własnych i zewnętrznych źródeł energii, międzynarodowych korytarzy transportowych, przestrzeni do koncentracji i przygotowania sił militarnych. Odporność państwa musi uzyskać charakter organiczny, wynikający ze zdolności uzyskiwanych na poziomie lokalnym i regionalnym integrowanych z ogólnokrajowym systemem bezpieczeństwa. Wymaga to systemowych, niezależnych od zagrożeń centralizacji i odpornych na zagrożenia rozwiązań w dziedzinie telekomunikacji, magazynowania i dostępności kluczowych zasobów, zarządzania kryzysowego. Te kompetencje i rozwiązania muszą być wdrażane i wykorzystywane w reakcji na doraźne zagrożenia związane w szczególności z klęskami żywiołowymi.	Część diagnostyczna ma charakter ogólny - siłą rzeczy nie jest w stanie uwzględnić wszystkich szczegółowych aspektów. Więcej szczegółów znajduje się w części wdrożeniowej.
161 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	43	Policentryczność jako uwarunkowanie rozwoju przestrzennego kraju W diagnozie nie poruszono kwestii słabnącej policentryczności Polski, wskazano na badania ESPON sprzed 20 lat. Przejście z policentryczności do „Warszawocentryczności”, co jeszcze bardziej może pogłębić CPK. (zob. np. Przemysław Śleszyński, Idea Polski policentrycznej. Kongres Obywatelski 2023 r. https://www.kongresobywatelski.pl/pomorski-thinkletter/wszystkie-teksty/2023-2/idea-polski-policentrycznej/)	Uwaga o charakterze komentarza
161 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	47	Metropolizacja Warto wskazać, że przytoczony wzrost odsetka ludności, spółek z kapitałem zagranicznym w latach 2010- 2023 w największym stopniu dotyczy Warszawy. Warto wykazać w kontekście wcześniejszych rozważań dotyczących policentrycznej sieci osadniczej, że za postępującą metropolizację odpowiada głównie Warszawa, co osłabia policentryczność.	Uwaga o charakterze komentarza
161 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	„Czas związany z codziennymi dojazdami i ich koszt ekonomiczny oraz społeczny nierzadko powoduje osłabienie poczucia wspólnoty i potrzeby uczestnictwa w życiu lokalnych społeczności”. Proponujemy zmianę zapisu stosownie do treści przedmiotowej uwagi. Jak się wydaje najpoważniejsza konsekwencja zmiany modelu życia i konieczności podejmowania czasochłonnych i kosztochłonnych dojazdów dotyczy indywidualnego i rodzinnego wymiaru egzystencji. Rodzi to zagrożenie dla trwałości więzi, co stwarza znacznie większe problemy niż deficyt „uczestnictwa w życiu lokalnych społeczności”.	Uwaga o charakterze komentarza
161 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	29, 52	Niekonsekwencja ma miejsce także w obrębie samej diagnozy. Na str. 29 w Diagnozie spójności jest mowa o tym, że „do 1% najlepiej zarabiających trafiało niemal 12% całkowitego dochodu – wśród krajów UE jedynie Bułgaria odnotowała wyższą wartość tego wskaźnika. Zróżnicowane są także źródła dochodu: uboższe 50% społeczeństwa prawie całość swoich dochodów czerpie z pracy i emerytur, podczas gdy najlepiej zarabiający częściej czerpią dochody głównie z działalności gospodarczej”. Z kolei na str. 52 w podrozdziale poświęconym dezagregacji wsi i utraci żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych zapisano: „Niska dynamika powstawania pozarolniczych miejsc pracy może w dłuższej perspektywie przynieść wzrost deprywacji materialnej i bezrobocia na obszarach	Przywołane zapisy nie stoją w sprzeczności ze sobą.

					wiejskich. W 2023 r. dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwach domowych na wsi wynosił 2313 zł i był o 21% niższy niż w miastach”.	
1618	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	„Łagodzenie zmian demograficznych obejmuje działania, które wpływają na liczbę i strukturę wieku populacji”. – Proponujemy zmianę: “Łagodzenie zmian demograficznych obejmuje działania, które wpływają na liczebność i strukturę wieku populacji.”	Zapis zmieniony.
1619	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	„Głównym celem jest spowolnienie procesu starzenia się ludności rozumianego jako rosnący udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności”. – Proponujemy zmianę: „Głównym celem jest spowolnienie następstw starzenia się populacji rozumianego jako rosnący udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności”. Proces starzenia się ludności jest przejawem naturalnego zjawiska. Przeciwdziałanie temu nie jest właściwą domeną państwa. Należy chyba uznać, że autorowi chodzi o starzenie się populacji.	Starzenie się populacji i starzenie się ludności jest używane w Strategii zamiennie.
1620	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	“Dla uniknięcia konieczności permanentnego mierzenia się z konsekwencjami szybko rosnącego odsetka osób starszych niezbędne jest istotne podniesienie wskaźnika dzietności”. – Proponujemy skrócić zapis do postaci: “Niezbędne jest istotne podniesienie wskaźnika dzietności.” „Konieczność permanentnego mierzenia się z tymi konsekwencjami” dotyczy perspektywy realizacji strategii. Jak w dalszej części tekstu zauważa sam autor „efekty działań podjętych na rzecz wzrostu dzietności w ramach Strategii dla struktury wieku całej populacji będą widoczne głównie poza jej horyzontem czasowym”.	Usunięcie tej części zdania niepotrzebnie zmieniłoby kontekst.
1621	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	„Metodą łagodzenia zmian demograficznych może być także wspieranie powrotów Polaków zza granicy oraz imigracja obywateli innych państw. Przy wykorzystaniu tego instrumentu Strategia bierze pod uwagę jednak dwa aspekty”. – Proponujemy zmianę: “Metodą łagodzenia zmian demograficznych może być także wspieranie powrotów Polaków zza granicy oraz imigracja obywateli innych państw. Strategia uwzględnia przy tym dwa aspekty.” W zdaniu tym i w całym akapicie jest mowa o procesie, a nie o żadnym instrumencie.	Zapis zmieniony.
1622	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	„Konkurencyjna gospodarka – jeśli ma zapewniać wysoki i rosnący standard życia mieszkańcom – musi być sprawiedliwa. Przez to słowo Strategia rozumie dwie kwestie”. – Proponujemy zmianę: “Przez to pojęcie rozumie się dwie kwestie...”. Ma tu miejsce nieuzasadniona antropomorfizacja Strategii.	Zapis zmieniony.
1623	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Wśród przewidzianych priorytetów działań pominięto kluczowy element systemu łagodzenia zmian demograficznych jakim jest silna polityka planistyczna. Wprowadzenie silnych restrykcji spowalniających osadnictwo peryferyjne, lokowanie mieszkań komunalnych w centrach miast (szczególnie miasta powiatowe tracące funkcje) w bliskości usług publicznych oraz bezwzględna walka z rozlewaniem się monozabudowy jednorodzinnej daje szanse zarówno na zahamowanie trendów depopulacyjnych, jak i na zmniejszenie obciążenia infrastrukturalnego (wysokie nieefektywne i nieekonomiczne obsługa osadnictwa peryferyjnego niosąca w perspektywie kolejnych lat coraz większe obciążenia związane z dramatycznie spadającą demografią). Gęstsza zabudowa ułatwia dostęp do usług publicznych, takich jak edukacja, opieka zdrowotna i transport, co z kolei wpływa na decyzje prokreacyjne i migracyjne. W miastach o zwartej strukturze łatwiej jest również budować więzi społeczne i integrować różne grupy wiekowe oraz kulturowe, co sprzyja stabilizacji społecznej i przyciąga nowych mieszkańców. Na podobne uwarunkowania wskazuje m.in. tegoroczny raport: https://cepr.org/voxeu/columns/housing-and-fertility Zrównoważony rozwój przestrzenny wspiera również lepsze planowanie infrastruktury mieszkaniowej i usługowej, co może ograniczyć emigrację z miast do przedmieść lub mniejszych miejscowości i przeciwdziałać niekorzystnym zjawiskom demograficznym, takim jak starzenie się populacji czy wyludnianie się centrów miast.	Uwaga zasadna, jednak nie w tym kontekście dokumentu. Uwagi w tym zakresie zostaną ujęte w innych częściach Strategii.
1624	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Identyfikacja demografii jako priorytetowego czynnika dla zapewnienia stabilizacji i rozwoju kraju jest właściwa. Pragniemy jednak zauważyć, że w kontekście zarówno zwiększania dostępności mieszkaniowej jak i realizacji działań wspierających tworzenie warunków sprzyjających rodzielnictwu całkowicie został pominięty aspekt planowania przestrzennego. Bez jednoznacznego powiązania programów mieszkaniowych wymaganiami dotyczącymi polityki przestrzennej nadal będzie pojawiać się ryzyko zjawisk, które miały miejsce w poprzednich latach w ramach m.in. realizacji programów „Pierwsze mieszkanie” czy „Mieszkanie na start” m.in. lokalizacja mieszkań komunalnych tam, gdzie dostępne były akurat najtańsze grunty gminne lub inne łatwe do pozyskania, często położone peryferyjnie, bez	Uwaga uwzględniona

					dostęp podstawowych usług czy wykluczone komunikacyjnie. Tym samym ewentualne atuty finansowe takich rozwiązań były negatywnie balansowane przez konieczne do ponoszenia koszty obsługi transportem indywidualnym, ograniczenie rynku pracy czy wydłużoną dostępność czasową do usług (szkolnictwo, zdrowie). Wyniki obecnych programów wskazują, że brak uwzględnienia uwarunkowań przestrzennych prowadzi do szeregu kolejnych nawarstwiających się problemów (np. podkrakowskie Kliny), z kolei ich uwzględnienie znacząco wspiera skuteczność projektu oraz jest wartością dodaną dla obszaru (przykład gminy Kępice, gdzie osiedla powstały w centrum, w sąsiedztwie stacji kolejowej). Dotychczasowe doświadczenia skłaniają do założenia, że polityka zwiększania dostępności mieszkań (w tym nisko czynszowych) powinna w pierwszej kolejności być skierowana do obszarów miast powiatowych tracących funkcję, dzięki czemu mogła by stać się narzędziem wspierania demografii poprzez zahamowanie lokalnej depopulacji jak i poprzez przekierowanie regionalnej migracji z obszaru w innym kierunku niż metropolie. Tym samym rekomendujemy uzupełnienie części kierunkowej w tym obszarze o uznanie polityki przestrzennej jako kompetentnej, ale też, w wielu przypadkach kluczowej do realizacji celów wskazanego priorytetu.	
162 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	62	W treści akapitu dot. niezaspokojenia potrzeb mieszkaniowych osób młodych wskazano, że "W Polsce zjawisko gniazdownictwa dotyczy 53% osób w wieku 25-34 lata", podczas gdy na wykresie 29 poniżej Polska została opisana etykietą 54%. Wg danych GUS wskaźnik ten wynosi 53,8%. Sugeruje się uspołnić informacje w tekście i na wykresie.	Zapisy zostaną poprawione.
162 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Dot. akapitu E: Czy implikuje to powstanie Centralnej Agencji Kontroli Najmu (CAKN), czy też nadanie nowych zadań samorządowi powiatowemu? Jeśli to drugie, to znacznie wzrośnie obciążenie obowiązkami samorządu powiatowego.	Uwaga w trakcie analizy.
162 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Osiągnięcie zamierzonych efektów w zakresie takich wskaźników, jak „udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto” w istocie wymaga aktywności innych niż samo państwo podmiotów i rozmywa odpowiedzialność za realizację Strategii.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Wskazane wskaźniki mają prezentować efekt rynkowy założonych działań wykonywanych przez sferę publiczną.
162 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	„W kontekście decyzji o posiadaniu drugiego dziecka, istotne jest to, jakie rodzice mieli doświadczenia po narodzinach pierwszego dziecka. Jeżeli początek rodzicielstwa oznaczał dla nich duży spadek ogólnego dobrostanu, to z mniejszym prawdopodobieństwem zdecydują się oni na kolejne dziecko. Znaczenie mają zarówno opisane wcześniej zmiany w sytuacji zawodowej i ekonomicznej, jak i poczucie dobrostanu psychicznego, które po narodzeniu pierwszego dziecka bywa zachwiane z różnych powodów: trudnego przechodzenia ciąży, doświadczeń w trakcie porodu, stresu związanego z opieką nad nowo narodzonym dzieckiem, poczucia izolacji społecznej”. Z całą pewnością są to zagadnienia istotne i korespondują z przedmiotem interwencji ujętej w Strategii, do której się odnoszą. Niniejszy zapis daleko rozszerza jednak konwencję określenia kluczowych wyzwań, a tym bardziej formułowania zapisów o charakterze strategicznym. Proponowane jest usunięcie zapisu, względnie zmiana przy uwzględnieniu treści niniejszej uwagi.	Brak zasadności modyfikacji, fragment ten jest odzwierciedleniem kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
162 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	„W ramach finansowego wsparcia rodziców po narodzinach dziecka szczególna uwaga zostanie poświęcona osobom o nieugruntowanej pozycji na rynku pracy. Celem tego działania jest przeciwdziałanie sytuacji, w której stabilna praca obojga rodziców jest warunkiem do planowania dzieci. Ważne będzie, aby wsparcie finansowe dla rodziców było na bieżąco dostosowywane do zmieniających się warunków ekonomicznych. Ochrona zatrudnienia rodziców wracających do pracy po przerwie związanej z rodzicielstwem będzie dotyczyła wszystkich, bez względu na decyzję o wymiarze czasu pracy”. Zapis nie odnosi się do żadnego konkretnego działania, trudno za takie uznać deklarację poświęcenia szczególnej uwagi. Jeśli istotą zapisu jest finansowe wsparcie rodziców po narodzinach dziecka, to jest ono realizowane w ramach stałej działalności administracji, jako takie nie wymaga ujmowania w Strategii. Proponowana jest rezygnacja z niego, względnie zmiana przy uwzględnieniu treści niniejszej uwagi.	Brak zasadności modyfikacji, fragment ten jest odzwierciedleniem kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
163 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków	69	Kierunek działań „C. Zwiększenie szans zawodowych rodziców dzieci do lat trzech” Konieczne uzupełnienie zapisu. Zapis został doprecyzowany przez działania promujące, działania skierowane do pracodawców na rzecz poprawy	W opinii autorów Strategii nazwa kierunku działań i treść działania odpowiadają sobie wzajemnie.

		Zachodniopomorskiego	sprzyjających rodzicielstwu		postrzegania młodych kobiet, upowszechnianie dobrych praktyk. Istnieje tu ogromna dysproporcja między skalą tytułowej deklaracji i odpowiadających jej konkretów w działaniu.	
163 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	Zapis w ramach kierunku działań A. Upowszechnienie profilaktyki i leczenia niepłodności: „Przeprowadzona zostanie promocja stylu życia zmniejszającego ryzyko niepłodności”. Zdanie ma sens, jeśli chodzi w nim o przeprowadzenie określonych działań (akcji promocyjnej). Jeśli chodzi w nim o promocję stałą, realizowaną w trybie permanentnym, to należy zapis zmienić na: „Prowadzona będzie promocja stylu życia zmniejszającego ryzyko niepłodności”.	Uwaga uwzględniona.
163 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	„Zostanie utworzona sieć ośrodków o wysokim stopniu referencyjnym” – Proponowana zmiana: O wysokim stopniu referencyjności, o wysokim poziomie referencyjnym	Uwaga uwzględniona.
163 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	„Kontynuowane będą działania umożliwiające uzyskanie indywidualnych porad zwiększających szansę na powstanie ciąży”. Jeśli przedmiotem zapisu jest działanie realizowane w ramach stałej działalności służby zdrowia nie widać przesłanek dla ujmowania go w Strategii. Proponowana jest rezygnacja z zapisu, względnie zmiana przy uwzględnieniu treści niniejszej uwagi.	Brak zasadności modyfikacji. Fragment ten znajduje następnie odzwierciedlenie w działaniu 3.B "Wzmacnianie opieki prekoncepcyjnej i okołoporodowej".
163 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	„Zwiększona zostanie dostępność do analgezji regionalnej rodzących w porodach drogami natury, tj. znieczuleń zewnątrzoponowych lub (w uzasadnionych przypadkach) znieczuleń podpajęczynówkowych”. Zachodzi głęboki kontrast między konwencją dokumentu strategicznego, a wymienieniem w nim z nazwy procedur medycznych. Wystarczający jest zapis o upowszechnieniu (udoskonaleniu) stosowania znieczuleń.	Tam, gdzie to zasadne i możliwe, strategia podaje konkretne, planowane rozwiązania.
163 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	„W szkołach zostanie zwrócona uwaga na poprawę kompetencji emocjonalnych i społecznych uczniów, zarówno w formie bieżącej pracy z uczniami i zintegrowane działania nauczycieli, jak i poprzez zwiększenie partycypacji w zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne”. To ważne zagadnienie, ale zapis trudno zaakceptować nawet jako element „kierunków działań” strategicznych, nie mówiąc już o przesądzeniu strategicznym, jednoznacznym zapisie strategii – to raczej deklaracja ogólnej zasady postępowania, bez określenia ram czasowych, instytucjonalnych, instrumentalnych. Proponowana jest rezygnacja z zapisu.	W opinii autorów Strategii przywołane zagadnienie ma charakter strategiczny.
163 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	„Podkreślona zostanie rola programu wychowawczo-profilaktycznego, szczególnie w zakresie wzmacniania kompetencji emocjonalnospołecznych i innych obszarów dobrostanu psychicznego uczniów”. To ważne zagadnienie, ale zapis trudno zaakceptować nawet jako element „kierunków działań” strategicznych, nie mówiąc już o przesądzeniu strategicznym, jednoznacznym zapisie strategii – to raczej deklaracja ogólnej zasady postępowania, bez określenia ram czasowych, instytucjonalnych, instrumentalnych. Proponowana jest rezygnacja z zapisu.	W opinii autorów Strategii przywołane zagadnienie ma charakter strategiczny.
163 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72	Proponuje się dodanie akapitu drugiego: “Migracje są zjawiskiem o dużym znaczeniu i oddźwięku społecznym. Jego charakter, dynamika i złożoność niosą w sobie duży potencjał polaryzacyjny i wymagają zbiorowej pracy nad adaptacją do zmiany oraz nowych uwarunkowań kulturowych i ekonomicznych. Niedostatki kompetencji i luki informacyjne otwierają przestrzeń dla generowania napięć i konfliktów, w tym świadomie podejmowanych działań destabilizacyjnych rozbijających wspólnotę społeczną.”	Uwaga częściowo uwzględniona. Proponowany zapis zostanie w następującej, skróconej formie: „Charakter, dynamika oraz złożoność procesów migracyjnych niosą ze sobą duży potencjał polaryzacyjny i wymagają podejmowania skoordynowanych działań na rzecz wzmacniania odporności społecznej na próby destabilizacji, w szczególności w przestrzeni medialnej, ukierunkowane na wywoływanie napięć i pogłębianie podziałów społecznych.”
163 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72-73	„Osiągnięcie rozwoju gospodarczego i zachowanie sprawności funkcjonowania państwa i jego instytucji w sytuacji spadku liczby ludności i starzenia się demograficznego wymaga wysokiej jakości ekspertów na kluczowych stanowiskach. Przykładowo w Polsce liczba praktykujących lekarzy na 1000 mieszkańców wynosi 3,5, podczas gdy średnia UE wynosi 4,252. Polska też mało inwestuje w rozwój najwyższej klasy kompetencji – liczba doktorantów na 1000 osób w wieku 25-34 lata wynosi w Polsce 5,6, podczas gdy średnia UE wynosiła 13,1 (dane Eurostatu).	Sugerowany dopisek nie odpowiada diagnostycznemu charakterowi tej części.

					Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi nauki jest jej umiędzynarodowienie, a na polskich uczelniach wciąż mało jest zagranicznych naukowców światowej klasy”. Niezbędne jest doprecyzowanie intencji autora i adekwatny dobór uzasadniających zapis danych, z sugestią przeniesienia go do części diagnostycznej. W wymiarze strategicznym przedmiotowy zapis mógłby przybrać formę: “Wdrożony zostanie standard stosowania kryterium dorobku, doświadczenia, fachowości i bezstronności w obsadzie kluczowych stanowisk w administracji państwa i instytucjach publicznych. Państwo będzie upowszechniało te zasady jako praktykę pożądaną we wszystkich obszarach sfery publicznej.” Lekarze i doktoranci oraz zagraniczni naukowcy są ważnym zasobem kadrowym kraju, ale ich odpowiednia liczba nie gwarantuje efektu w żadnym z dwóch postulatów zawartych w zdaniu otwierającym zapis, tzn. osiągnięcia „wysokiej jakości ekspertów” oraz zajęcia przez nich „kluczowych stanowisk”, jak należy rozumieć – w celu „zachowania sprawności funkcjonowania państwa i jego instytucji”.	
1639	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	73	„Emigracja z Polski, szczególnie w XXI wieku, istotnie obniżyła potencjał demograficzny kraju. Zgodnie z danymi GUS w 2023 r. za granicą Polski przebywa czasowo 1,56 mln osób z polskim obywatelstwem, przede wszystkim w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Holandii i innych krajach UE (wykres 34). Liczba ta wzrastała od 2004 do 2017 r., po czym zaczęła spadać, by ponownie wzrosnąć po 2020 r. Jednocześnie szacuje się, że poza granicami Polski żyje blisko 21 mln osób polskiego pochodzenia, głównie w Stanach Zjednoczonych oraz krajach Europy Zachodniej, a także na terenach byłego Związku Radzieckiego.” Zapis ten, umieszczony wśród „Kluczowych wyzwań” dla priorytetu 1.3, jest w całości opisem pewnego stanu i jako taki kwalifikuje się – ewentualnie do ujęcia w części diagnostycznej, nie definiuje bowiem żadnego wyzwania. Na podstawie zapisu nie sposób stwierdzić, czy wyzwaniem tym ma być powstrzymanie lub ograniczenie migracji, sprzyjanie prokreacji osób o polskim obywatelstwie znajdujących się poza granicami kraju, uzyskanie dynamiki powrotu migrantów do kraju czy też inne działanie strategiczne. Należy przy tym uwzględnić, że znaczna część osób o polskim pochodzeniu, statusie kulturowym, a nawet identyfikacji państwowej mieszkających poza granicami kraju w różnym stopniu nie posiada funkcjonalnych związków z Polską bądź nie stanowi realnego zasobu dla potencjalnej poprawy sytuacji demograficznej w kraju. Wobec tego przywołane dane należy poddać krytycznemu podejściu prowadzącemu do sformułowania intencji określonego działania, a w konsekwencji do zapisu o charakterze strategicznym.	Założeniem, jaki przyjęli autorzy dokumentu, jest, że w części diagnostycznej Strategii ujęto przede wszystkim zagadnienia odnoszące się do celów głównych Strategii, w poszczególnych priorytetach zawarty został dodatkowo opis wyzwań odnoszących się bezpośrednio do danego priorytetu, co później znajduje przełożenie w konkretnych działaniach.
1640	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	„Za najważniejsze bariery dla realizacji odpowiedzialnej polityki migracyjnej Strategia uznaje...” – Proponujemy formę: „Za najważniejsze bariery dla realizacji odpowiedzialnej polityki migracyjnej uznaje się...” Zapis ma charakter nieuzasadnionej antropomorfizacji.	Uwaga uwzględniona.
1641	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	„Wykorzystywanie migracji jako broni w konfliktach międzynarodowych i nadużywanie systemów azylowych państw Unii Europejskiej. Presja migracyjna, zagrożenie migracjami oraz faktyczne uruchomienie procesów migracyjnych przez państwa trzecie ma potencjał destabilizacyjny dla kraju docelowego migracji i wspólnot międzynarodowych, do których należy. W przypadku Polski, będącej krajem położonym na wschodniej granicy UE, presja migracyjna na granicy z Białorusią i potencjalnie Rosją ma zdolność do uruchomienia procesów destabilizacji wewnętrznej oraz wzrostu napięć z innymi krajami UE. Podobny potencjał ma presja migracyjna na inne kraje Unii, w szczególności położone na granicy południowej Wspólnoty, której przekroczenie przez imigrantów stwarza im faktyczne możliwości poruszania się po terytorium strefy Schengen, pomimo środków podejmowanych przez państwa członkowskie w celu ograniczenia tego rodzaju ruchów wtórnych”. Proponujemy zmodyfikować zapis: „Wykorzystywanie migracji jako broni w konfliktach międzynarodowych i nadużywanie systemów azylowych państw Unii Europejskiej. Presja migracyjna oraz wykorzystywanie procesów migracyjnych przez państwa trzecie niosą ze sobą potencjał destabilizacyjny dla krajów docelowych migracji i wspólnot międzynarodowych. W przypadku Polski migranci są instrumentalnie wykorzystywani do eskalacji napięcia przy wschodniej granicy UE, co zwiększa ryzyko uruchomienia procesów destabilizacji wewnętrznej oraz wzrostu napięć z innymi krajami UE”. Proponuje przy tym całkowite usunięcie fragmentu: „Podobny potencjał ma presja migracyjna na inne kraje Unii, w szczególności położone na granicy południowej Wspólnoty, której przekroczenie przez imigrantów stwarza im faktyczne możliwości poruszania się po terytorium strefy Schengen, pomimo środków podejmowanych przez państwa członkowskie w celu ograniczenia tego rodzaju ruchów wtórnych”. Nie wnosi on istotnej treści do Strategii i nie koresponduje z jej przedmiotem.	Wskazywany fragment pełni istotną funkcję kontekstową, odwołując się do uwarunkowań europejskich, które wpływają na kształt i skuteczność polskiej polityki migracyjnej. Presja migracyjna na południowych granicach Unii Europejskiej oddziałuje na cały obszar Schengen, w tym na Polskę, a jej pominięcie prowadziłoby do nadmiernego zawężenia perspektywy strategicznej dokumentu. Zachowanie szerszego ujęcia zapewnia spójność ze stanowiskiem instytucji unijnych oraz kompleksowość analizy zagrożeń.

164 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Sugeruje się dodanie pkt: "Brak wystarczającej informacji prewencyjnej kierowanej do społeczeństw, z których wywodzą się potencjalni migranci do Polski i wykorzystujący Polskę jako kraj tranzytowy."	Postulowane kwestie ujęte są w pierwszym punkcie na str. 74, tj. "Konsekwencje braku dostatecznej kontroli nad procesami migracyjnymi". Brak widocznych wskazań do rozbudowania treści o wskazaną uwagę.
164 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	„Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej” – Proponujemy zmianę na zapis: „Rozwój instrumentów zrównoważonej polityki imigracyjnej”.	Przyjęte przez autora założenie miało na celu wskazanie na potrzebę rozwijania poszczególnych elementów (instrumentów) polityki migracyjnej, które same w sobie mają posiadać charakter zrównoważony, bez odniesienia do całokształtu polityki migracyjnej. Szczegółowe rozwiązania oraz rozszerzenie zakresu tematycznego polskiej polityki migracyjnej zostały przedstawione w dokumencie pt. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 r.
164 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Zapis punktów „A. Stworzenie modelu dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w zawodach deficytowych” oraz „C. Wypracowanie nowego modelu dostępu cudzoziemców do polskiego rynku pracy” pokrywa się znaczeniowo, przy czym punkt C jest ogólniejszy. Proponujemy zatem ich połączenie z przesunięciem na początek treści z punktu C i jej doszczegółowienie zapisem punktu A.	Wskazane punkty A oraz C odnoszą się do odrębnych aspektów procedury obywatelstwowe. Zapisy nie wymagają łączenia.
164 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	„D. Modyfikacja modelu funkcjonowania w Polsce agencji zatrudnienia. Wprowadzone zostaną zmiany eliminujące przypadki łamania prawa i działania na szkodę pracownika i państwa, m.in. w obszarze outsourcingu pracowniczego. Jednocześnie podjęte zostaną działania zwiększające efektywność agencji, m.in. w zakresie procedur uzyskiwania zezwoleń na pracę czy wsparcia cudzoziemców w legalizacji pobytu. Zwiększone zostaną kary za nieprzestrzeganie i omijanie prawa oraz przyspieszone zostaną procedury usuwania agencji z rejestru”. Zapis uszczegółowiający nie koresponduje z tytułem – opisane działania porządkowe nie stanowią rzeczywistej „modyfikacji modelu”. Nie jest to też interwencja o randze zapisów dokumentu strategicznego (eliminacja przypadków łamania prawa, poprawa procedur, zwiększenie kar). Proponowane jest dostosowanie zapisów do intencji „modyfikacji modelu”.	Obowiązujące brzmienie pozostaje spójne z zapisami zawartymi w innych dokumentach rządowych.
164 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	„Nastąpi zacieśnienie współpracy z Polonią, by ta w większym stopniu promowała Polskę wśród społeczeństwa państw przyjmujących oraz wśród lokalnych polityków i angażowała się na rzecz bezpieczeństwa i interesów polityki zagranicznej RP. Modyfikacji ulegną priorytety programów polonijnych. Większy nacisk zostanie położony na edukację obywatelską, w tym promocję Polski w kontekście jej członkostwa w Unii Europejskiej oraz NATO.” – Proponujemy zmianę na zapis: „ W ramach instrumentu (...). prowadzony będzie systemowy, instytucjonalny lobbing na rzecz interesów Polski w zakresie bezpieczeństwa, rozwoju gospodarczego i upowszechniania polskiej wizji świata oraz procesów cywilizacyjnych i kulturowych. Działania te obejmą zacieśnienie współpracy z Polonią, by ta w większym stopniu promowała Polskę wśród społeczeństw i lokalnych polityków oraz angażowała się na rzecz bezpieczeństwa i interesów polityki zagranicznej RP. Modyfikacji ulegną priorytety programów polonijnych ”. Zwrot „społeczeństwa państw przyjmujących” należy chyba rozumieć jako odnoszący się do krajów, do których Polacy emigrują, co stoi w jawnej sprzeczności z tytułem kierunku działania „Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej”.	Kwestie poruszone w uwadze zostały częściowo ujęte w Priorytecie 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski. Uwaga jest przedmiotem dalszych, szczegółowych analiz z odpowiednim resortem.

164 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	„A. Wykorzystanie systemu edukacji ponadpodstawowej i wyższej oraz instytucji polskich działających za granicą do pozyskania talentów. Zwiększona zostanie aktywność Polski w zakresie pozyskiwania zagranicznych talentów. Pozyskiwanie talentów jest jednym z kluczowych czynników znacząco zwiększających kapitał intelektualny państwa w kluczowych obszarach do rozwoju, a przejście przez system edukacji znacząco ułatwia stworzenie relacji z polskimi rówieśnikami, praktyczne poznanie języka i włączenie w społeczeństwo. Dla aktywnego pozyskiwania talentów zostaną wykorzystane polskie instytucje działające za granicą, które mogą wykorzystać m.in. rosnącą atrakcyjność Polski jako nowoczesnego państwa. W szkołach zapewnione zostaną działania integracyjne w środowisku szkolnym”. Proponujemy dostosowanie zapisów do intencji autora. Zapis świadczy o zamiarze prowadzenia rekrutacji osób w wieku ok. 15 lat, skłaniania ich do przenoszenia się do Polski i podejmowania nauki w obrębie polskiego „systemu edukacji”, a w konsekwencji zasilenia kadr gospodarki. Zamiar ten wydaje się bardzo mało realny, trudno wskazać przykłady realizacji działań o podobnym charakterze i wymiernych efektach w skali świata. Zapis nie precyzuje kto i jakimi narzędziami – poza „polskimi instytucjami działającymi za granicą” – miałby identyfikować i zachęcać młode talenty do przenosin, czy chodzi o kraje sąsiednie czy np. o Afrykę.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
164 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	„B. Stworzenie zasad pozyskiwania wiz dla zagranicznych naukowców wspierających rozwój polskiej nauki oraz uproszczenie postępowania w sprawie wydania zezwolenia na pobyt czasowy”. Proponujemy zapis: „Usprawnienie angażowania zagranicznych naukowców we współpracę z instytucjami polskiej nauki oraz uproszczenie postępowania w sprawie wydania zezwolenia na pobyt czasowy”. Uściśłowienie zapisu świadczy o tym, że system ma dotyczyć ogółu naukowców pragnących włączyć się w działania na terenie Polski i we współpracy z polskimi instytucjami naukowymi. Poza tym zwrot „stworzenie zasad” nie koresponduje z rangą i charakterem dokumentu strategicznego	W związku z rozpoczętymi pracami nad zmianami w systemie ewidencji ludności, w tym planowanymi zmianami dotyczącymi obowiązku meldunkowego oraz uwzględniając, że nie jest znany ostateczny kształt przyszłych rozwiązań, na obecnym etapie zasadne wydaje się powstrzymanie od wprowadzania dodatkowych zapisów dotyczących tego zagadnienia.
164 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76	„Opracowany zostanie katalog certyfikatów znajomości języka wykładowego, a jego znajomość będzie weryfikowana”. Proponujemy jego usunięcie. Zapis ma charakter bardzo szczegółowy, nie koresponduje z charakterem dokumentu.	Ujęcie tego elementu w Strategii ma charakter porządkujący i zapewnia spójność z innymi działaniami planowanymi w obszarze integracji cudzoziemców, nie wykraczając przy tym poza poziom szczegółowości właściwy dla dokumentów strategicznych.
165 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	76-77	„D. Zwiększenie zaangażowania podmiotów szkolnictwa wyższego. W przypadku cudzoziemców zostanie przeprowadzona analiza możliwości rozliczenia półrocznego zamiast rocznego w zakresie nieobecności na zajęciach. Analizie poddana będzie również możliwość wprowadzenia regulacji w zakresie odpowiedzialności podmiotów szkolnictwa wyższego za weryfikację legalności pobytu studentów w czasie studiów w Polsce”. Nie jest jasne o jakie zaangażowanie (w co?) zostanie zwiększone. Trudno stwierdzić bezpośredni związek „zaangażowania podmiotów szkolnictwa wyższego” z faktem „rozliczenia półrocznego zamiast rocznego w zakresie nieobecności na zajęciach”. „Poddanie analizie możliwości” nie jest działaniem o charakterze działania strategicznego. Proponuje zmodyfikować zapis stosownie do intencji autora, względnie usunąć go.	Propozycja w trakcie analiz.
165 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	„A. Upowszechnienie znajomości języka polskiego wśród migrantów na terytorium Polski. Dostępność kursów języka polskiego zostanie uznana za priorytet, ponieważ znajomość języka jest kluczowa dla integracji. Rozbudowane zostaną programy wsparcia organizacji pozarządowych prowadzących kursy języka polskiego. Znajomość języka będzie należała do kluczowych kryteriów przy ubieganiu się o obywatelstwo”. Proponujemy zapis: „Państwo zapewni systemową naukę języka polskiego i weryfikację jego znajomości dla osób ubiegających się o obywatelstwo oraz możliwość prowadzenia działalności oraz wykonywania określonych funkcji na terenie Polski”. Jedyny konkret zawarty w zapisie realizujący intencję upowszechnienia znajomości języka polskiego wśród migrantów stanowi rozbudowa programów wsparcia organizacji pozarządowych. Trudno się spodziewać, aby był to instrument wystarczający dla realizacji zamierzonego celu.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Kwestie zmian w systemie nabywania obywatelstwa realizuje procedowany obecnie rządowy projekt.

165 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	Zawartość punktów A („Znajomość języka będzie należała do kluczowych kryteriów przy ubieganiu się o obywatelstwo”) oraz C („Zostaną zaproponowane zmiany w procedurze uznawania cudzoziemca za obywatela polskiego. Doprecyzowane zostaną kryteria posiadania źródła utrzymania i miejsca zamieszkania oraz znajomości języka polskiego. Zostanie usunięta możliwość poświadczenia znajomości języka polskiego na podstawie świadectwa ukończenia szkoły z wykładowym językiem polskim”) pokrywa się ze sobą. Proponujemy połączenie zapisów obu punktów z uwzględnieniem wcześniejszej uwagi.	Wskazane punkty A oraz C odnoszą się do odrębnych aspektów procedury obywatelstwowej. Zapisy nie wymagają łączenia.
165 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	„Zostaną zwiększone wymagania wobec nabywania obywatelstwa przez uchodźców i posiadaczy Karty Polaka, a także cudzoziemców przebywających nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej rok na podstawie zezwolenia na pobyt stały uzyskany w związku z polskim pochodzeniem”. W przypadku pozostawienia omawianej treści proponujemy zapis: „Zaostrzone zostaną kryteria...”. Zapis ma charakter techniczny, nie nadaje się do ujęcia w dokumencie o strategicznym. Wymagania nie mogą dotyczyć czynności (w tym przypadku „nabywania obywatelstwa”), co najwyżej podejmujących je osób, stosowanych procedur lub uzyskiwanych efektów	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Kwestie zmian w systemie nabywania obywatelstwa realizuje procedowany obecnie rządowy projekt.
165 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	„F. Utrzymanie instytucjonalnych rozwiązań wspomagających integrację cudzoziemców. W perspektywie kolejnych lat kontynuowana będzie praca nad zapewnieniem efektywnego funkcjonowania instytucjonalnych rozwiązań wspomagających integrację cudzoziemców. Celem tych instytucji będzie utrzymywanie kontaktu z cudzoziemcami, kompleksowa obsługa, a jednocześnie wspieranie polskich urzędników, pracowników socjalnych, ekspertów organizacji pozarządowych, nauczycieli czy funkcjonariuszy publicznych. Instytucje te zbierać będą informacje o lokalnych środowiskach cudzoziemców, co pozwoli na działalność zgodnie z najaktualniejszymi potrzebami oraz szybką reakcję w razie pojawienia się wyzwań społecznych w danym regionie. Instytucje te będą nakierowane na lokalne potrzeby i zarządzane przez województwa w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi”. Proponujemy zapis: „Przy udziale i wsparciu państwa wdrożone zostaną regionalne systemy wspomagania integracji cudzoziemców ukierunkowane na budowanie kontaktu i relacji z cudzoziemcami, kompleksową obsługę ich potrzeb integracyjnych, a jednocześnie wspieranie urzędników, pracowników socjalnych, ekspertów organizacji pozarządowych, nauczycieli czy funkcjonariuszy publicznych. Agregacja i wykorzystanie informacji o lokalnych środowiskach cudzoziemców pozwoli na zintegrowane działanie właściwych instytucji zgodnie z najaktualniejszymi potrzebami oraz szybką reakcję w razie pojawienia się wyzwań społecznych w danym regionie. Koordynujące proces instytucje będą uwzględniać w działaniach terytorialną i środowiskową specyfikę oraz potrzeby, w duchu partnerstwa administracji publicznej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych”. Proponujemy przesunięcie akcentu z odpowiedzialności instytucjonalnej na budowę uzasadnionego terytorialnie i funkcjonalnie systemu integracji.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
165 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	Propozycja zmiany dotyczy wprowadzenia dodatkowego punktu: C. Zwiększenie efektywności działań na rzecz reemigracji. Zjawisko reemigracji zaczyna odgrywać coraz ważniejszą rolę dla naszego państwa. Powrót do Polski daje szansę na odbudowanie więzi i uczestniczenie w codziennym życiu bliskich oraz rozwój kraju. (Informacje na portalu np. powroty.gov.pl, dla osób zainteresowanych powrotem powinny być rozszerzane).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Postulowane kwestie znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 r.
165 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	79	„Wskaźnik: Liczba osób z obywatelstwem polskim przebywających za granicą na pobyt czasowy powyżej 12 miesięcy” Proponujemy rezygnację ze wskaźnika. Deklarowany cel do osiągnięcia polega na systematycznym zmniejszaniu wartości wskaźnika. Trudno uzgodnić jego jednoznaczną zbieżność z kierunkami działań w ramach priorytetu, w tym z kierunkiem 4. Zwiększenie skali migracji powrotnych. Trudno oczekiwać, by informowanie	Podobna uwaga mogłaby zostać odniesiona do większości wskaźników dotyczących skali i charakteru procesów migracyjnych, zarówno w

		Zachodniopomorskiego			diaspory o sytuacji Polski radykalnie wpłynęło na decyzje o powrotach w tych przypadkach, gdy za wyjazdem przemawiały i przemawiają względy ekonomiczne. Zarazem zmniejszenie liczby osób z obywatelstwem polskim przebywających za granicą na pobyt czasowy na przestrzeni lat wiązać się będzie z uwarunkowaniami poza sferą oddziaływania przedmiotowej Strategii – z przyczyn naturalnych osób wyjeżdżających będzie coraz mniej, podlegać będą też one uwarunkowaniom zewnętrznym (integracja w ramach kraju przyjmującego, śmierć), co może znaleźć wyraz w przedmiotowej statystyce zupełnie bez wpływu działań zawartych w Strategii.	odniesieniu do obywateli polskich przebywających za granicą, jak i cudzoziemców, które w znacznym stopniu są kształtowane przez czynniki pozostające poza bezpośrednim oddziaływaniem Rządu RP, takie jak globalna koniunktura czy sytuacja geopolityczna i ekonomiczna w regionach pochodzenia migrantów. Okoliczność ta nie stanowi jednak przesłanki podważającej zasadność posługiwania się tego rodzaju wskaźnikami, o ile przyjmuje się je z uwzględnieniem wskazanych ograniczeń.
1657	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	Proponuje się dodanie akapitu: „Przedłużenie aktywności zawodowej i ekonomicznej jest ważnym czynnikiem zwiększenia jakości długości życia. W wielkiej liczbie przypadków opuszczenie rynku pracy jest przyczyną degradacji ekonomicznej, społecznej, psychicznej i zdrowotnej. Istnieje zapotrzebowanie na zmniejszenie radykalizmu różnic w trybie i jakości życia, podtrzymaniu aktywności publicznej osób wychodzących (stopniowo) z rynku pracy, ich wkładu w życie społeczne. Doświadczenie, talenty i energia najstarszych pokoleń mogą zostać wykorzystane w elastycznym trybie i gratyfikowane przez niestandardowe rozwiązania atrakcyjne dla wszystkich stron.”	Opis kluczowych wyzwań w priorytecie 1.4 odpowiada zawartym w nim kierunkom działań. Proponowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi kluczowych wyzwań.
1658	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	Dot. akapitu: Niska jest także aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnościami - wynika to w głównej mierze z braku wsparcia w poszukiwaniu pracy przez osoby ze znaczną niepełnosprawnością. Kluczowe jest wykorzystanie pracy zdalnej. Unieruchomione osoby mogłyby pracować z domu (np. infolinie)	Strategia ma charakter ogólny i nie przesądza o wykorzystaniu konkretnych form organizacji pracy, takich jak praca zdalna; kwestie te, w tym szczególnie uprawnienia OZN, są regulowane w prawie pracy i dokumentach wykonawczych. Osoby z niepełnosprawnościami mogą pracować zadalnie na powszechnych zasadach.
1659	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	Dot. akapitu Aktywność zawodowa osób do 25 r.ż.: Z drugiej strony warto stworzyć otoczenie instytucjonalne oraz wprowadzać elastyczne formy pracy, które ułatwią młodym podejmowanie pracy i zdobywanie doświadczenia zawodowego jeszcze w trakcie studiów. Wprowadzenie elastycznych form.	Elastyczne formy zatrudnienia - w rozumieniu typu umowy - nie sprzyjają stabilności zatrudnienia. Stabilność zatrudnienia młodych dorosłych sprzyja podejmowaniu decyzji prokreacyjnych i stanowi jeden z kierunków działań w priorytecie 1.2. Zaś elastyczność zatrudnienia rozumiana jako ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym (życiem rodzinnym, nauką itp.) jest przedmiotem kierunku działań nr 3 "Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem - prywatnym".
1660	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	„W dobie niskiego bezrobocia potrzebne jest nowe podejście publicznych służb zatrudnienia do aktywizacji zawodowej. Zmiany w gospodarce związane z postępow technologicznym i procesami demograficznymi sprawiają, że dotychczasowe działania realizowane przez urzędy pracy, dotyczące obsługi i aktywizacji już zarejestrowanych osób bezrobotnych, powinny być unowocześnione i uzupełnione o docieranie z ofertą do osób biernych zawodowo.” Proponujemy zapis: „Przekształceniu i optymalizacji poddany zostaje model funkcjonowania publicznych służb zatrudnienia. W większym stopniu zostaje on ukierunkowany na kompleksowe wsparcie i stymulację procesów obejmujących indywidualną aktywność i różnicowane modele pracy, podnoszenia kompetencji i uczenia się prze	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi zapisów Strategii.

					całe życie. We współpracy administracji państwa i samorządu terytorialnego oraz partnerów gospodarczych i społecznych wzmacniane będą regionalne ekosystemy gospodarcze, w ramach których mobilne i aktywnie rozwijające się firmy oraz zdolne do rozwoju i adaptacji jednostki będą uczestniczyć w zrównoważonym przepływie kapitału i świadczonej pracy. Podejmowane będą działania na rzecz respektowania potrzeb i praw poszczególnych uczestników ekosystemów oraz dostosowania ich do zmieniających się uwarunkowań technologicznych, ekonomicznych, kulturowych i prawnych. Zaangażowane instytucje i podmioty działają na rzecz podnoszenia atrakcyjności i konkurencyjności polskiego rynku pracy, w tym zasilenia go o nowych uczestników z pożądanymi kwalifikacjami i zdolnościami adaptacyjno – rozwojowymi”. Zapis ujmuje w zwięzłej formie rozległe i złożone zagadnienie koniecznego przededefiniowania roli i form działania publicznych służb zatrudnienia. W odróżnieniu od wielu innych poruszanych w Strategii wątków znajduje się to w zakresie odpowiedzialności i rzeczywistego sprawstwa administracji państwa, jakkolwiek wymaga kierunkowej decyzji oraz możliwie jednoznacznego w obrębie Strategii zdefiniowania charakteru podejmowanej interwencji	
166 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	„Zostanie opracowana koncepcja rozwiązań legislacyjnych umożliwiających pracownikom nabywającym prawo do emerytury zmniejszenie wymiaru czasu pracy.” – Proponujemy modyfikację i uzupełnienie zapisu w następującej formie: „Wdrożone zostaną rozwiązania legislacyjne umożliwiające pracownikom nabywającym prawo do emerytury zmniejszenie wymiaru czasu pracy z jednoczesnym podtrzymaniem jej świadczenia”.	Kontekst tego zapisu wskazuje, że chodzi o zmniejszenie wymiaru czasu pracy z jednoczesnym podtrzymaniem jej świadczenia.
166 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83	„Publiczne służby zatrudnienia w większym stopniu zapewnią wsparcie w znalezieniu zatrudnienia oraz nabywaniu umiejętności i kwalifikacji zawodowych osobom w wieku 50+. W ramach tych działań będą prowadzone czynności (np. przez powiatowe urzędy pracy) mające na celu pokazanie możliwości uzyskania zatrudnienia oraz wsparcie w tym procesie (wskazanie miejsc pozyskania ogłoszeń o pracę, analiza ofert pracy, przygotowanie i pomoc w wystaniu CV, wsparcie w procesie rekrutacji i zmiany pracy, zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych).” Proponowane jest usunięcie zapisu. Jest to opis standardowych procedur, nawet jeśli w zamierzeniu stosowanych w stosunku do poszerzonego grona odbiorców, co nie koresponduje ze strategicznym charakterem dokumentu.	Przywołane zagadnienie ma charakter strategiczny dla realizacji Celu 1 i zasadne jest ujęcie go w Strategii.
166 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Propozycja zmiany dotyczy wprowadzenia do zapisu również wsparcia dla osób niepełnosprawnych w stopniu lekkim. „Beneficjentami tej usługi będą osoby ze znacznym, umiarkowanym oraz lekkim stopniem niepełnosprawności”. Włączenie osób niepełnosprawnych w stopniu lekkim na rynku pracy polega na wspieraniu ich aktywizacji zawodowej. Uzyskują oni stabilność zatrudnienia oraz pomoc w rozwoju zawodowym i integracji społecznej. Zatrudnianie osób z niepełnosprawnością przyczynia się do budowania pozytywnego wizerunku firm, instytucji jako odpowiedzialnych organizacji społecznych, zwiększa lojalność i zaangażowanie pracowników oraz buduje pozytywny wizerunek wśród społeczeństwa. W II kwartale 2024 r. zaledwie niespełna 19% osób w wieku 16-89 lat posiadających orzeczenie o niepełnosprawności było aktywnych zawodowo (dane GUS).	Przedmiotem projektu zatrudnienia wspomaganego jest wypracowanie zasad kwalifikacji do usługi, niekoniecznie pokrywającej się ze stopniami niepełnosprawności. Osoby zaliczone do lekkiego stopnia niepełnosprawności mogą, ale nie muszą być objęte usługą.
166 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Propozycja zmiany dotyczy wprowadzenia do zapisu również wsparcia dla osób opuszczających zakład karny. „Szczególne wsparcie kierunkowe otrzymają osoby młode, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, kobiety po urodzeniu dziecka, osoby pracujące w rolnictwie oraz osoby opuszczające zakład karny, pragnące się przekwalifikować” Postęp technologiczny sprawia, że posiadane kwalifikacje szybko ulegają dezaktualizacji. Niezbędne jest wspieranie procesów związanych z nabywaniem kwalifikacji i rozwoju kompetencji osób korzystających z usług urzędów pracy oraz uzyskaniem zatrudnienia, które jest kluczowe dla resocjalizacji.	Lista wymienionych w tym podpunkcie grup społecznych wynika z zapisów ustawy z 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia.
166 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Propozycja zmiany dotyczy wprowadzenia dodatkowego zapisu organizacji warsztatów dla pracodawców na temat zarządzania zespołami zróżnicowanymi pod względem obowiązków opiekuńczych. Włączenie warsztatów w tym zakresie dla pracodawców zwiększy ich świadomość w zakresie konieczności organizacji elastycznego czasu pracy oraz pomoże w lepszej komunikacji w danej organizacji. Często to pracodawca, który nie ma obowiązków rodzicielskich lub opiekuńczych nad starszymi członkami rodziny tworzy bariery dla pracownika (brak zgody na elastyczny czas pracy) i jego zachowanie powoduje chęć rezygnacji z pracy.	Uwaga jest zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii.
166 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84-85	„C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem. Wspierane będzie powstawanie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach. Działania będą obejmowały wsparcie dla przedsiębiorczości i aktywności zawodowej mieszkańców tych obszarów. Szczególnie wspierane będzie zakładanie mikroprzedsiębiorstw tworzących miejsca pracy także dla osób innych niż właścicieli. Upowszechniane będzie zatrudnienie w usługach, co jednocześnie ułatwi mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do części usług blisko miejsca zamieszkania.” Przy oczywistości specyfiki obszarów wiejskich, w szczególności oddalonych od ośrodków aglomeracyjnych, trudno	Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu

					znaleźć uzasadnienie dla tego zapisu i zwartej w niej demarkacji wsparcia. Dlaczego wsparcie nie obejmie powstawania rolniczych miejsc pracy, jeśli będzie to uzasadnione ekonomicznie? Jakie będzie kryterium demarkacji obszarów wiejskich i małych miejscowości? Dlaczego upowszechniane będzie zatrudnienie w usługach, a nie w produkcji? Jak się wydaje, interwencję w tym zakresie należy skojarzyć z ukierunkowaniem na osiąganie efektów w procesie przeciwdziałania wyludniania się obszarów peryferyjnych i słabiej zagospodarowanych, a także w sposób bardziej elastyczny demarkować ją terytorialnie.	ekspertów zewnętrznych, organizowane były także debaty eksperckie w poszczególnych tematach Strategii. Przywołane działanie odpowiada na zdiagnozowany problem ukrytego bezrobocia w rolnictwie. Działania na rzecz zwiększenia potencjału ekonomicznego gospodarstw rolnych oraz skierowane do osób, które chcą rozpocząć prowadzenie działalności rolniczej, są ujęte w priorytecie 3.4, kierunek działań 1.C "Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich".
166 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	„B. Rozwój kwalifikacji i kompetencji osób korzystających z usług urzędów pracy”. Proponujemy zapis: „B. Rozwój kwalifikacji i kompetencji wykorzystywanych na rynku pracy”. Osoby „korzystające z usług urzędów pracy” nie stanowią stałej grupy, którą można scharakteryzować w oparciu o posiadanie przez nie określonych kompetencji. Poza tym mowa tu o kompetencjach, których stosowanie i znaczenie dalece wykracza poza zakres „korzystania z usług urzędów pracy”	Działanie 4.B dotyczy rozwoju kompetencji osób, które korzystają z usług urzędów pracy, a nie rozwoju kompetencji wszystkich uczestników rynku pracy, dlatego zasadny jest tytuł działania "Rozwój kwalifikacji i kompetencji osób korzystających z usług urzędów pracy". Tytuł działania nie sugeruje także, że chodzi o kompetencje dot. korzystania z urzędów pracy.
166 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Służby zatrudnienia dzięki indywidualnemu podejściu do klienta staną się bardziej elastyczną i skuteczną organizacją... Wzmocnienie roli doradztwa zawodowego, zwłaszcza dopasowanego indywidualnie do konkretnego klienta.	Propozycja zbyt szczegółowa, Strategia stara się utrzymać syntetyczny charakter zapisów.
166 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Wdrożenie coachingu kariery jako stałego elementu usług publicznych służb zatrudnienia – nie tylko dla osób bezrobotnych, ale także tych planujących przebranżowienie. Rozwój kompetencji doradców zawodowych w urzędach pracy poprzez cykliczne szkolenia z coachingu, psychologii motywacji, analizy potencjału zawodowego. Obecna oferta doradcza w urzędach pracy jest często szablonowa, niedostosowana do realnych potrzeb lokalnych rynków i indywidualnych preferencji zawodowych. Brakuje systemowego wdrożenia usług coachingu kariery jako narzędzia realnego wsparcia w procesie zmiany lub podjęcia zatrudnienia.	Propozycja zbyt szczegółowa, Strategia stara się utrzymać syntetyczny charakter zapisów.
167 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	„C. Wsparcie zatrudnienia osób młodych. W stosunku do osób młodych, poza instrumentami ogólnymi kierowanymi do wszystkich grup wieku, zostaną wprowadzone rozwiązania wspierające kompleksową i profesjonalną obsługę w urzędach pracy, a także podnoszenie kompetencji cyfrowych zgodnie ze wzmocnionymi Gwarancjami dla Młodzieży.” Proponujemy konkretyzację zapisu: „Zostanie wzmocniony i rozwinięty instrument Gwarancji dla Młodzieży jako rozwiązanie wspierające kompleksową i profesjonalną obsługę w urzędach pracy, a także podnoszenie kompetencji cyfrowych w stosunku do osób młodych”.	Propozycja zbyt szczegółowa, Strategia stara się utrzymać syntetyczny charakter zapisów.
167 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	87	„wyroby tytoniowe oraz wyroby powiązane: szczególnym wyzwaniem jest rosnąca popularność papierosów elektronicznych, zwłaszcza wśród młodych osób – stanowią one atrakcyjną furtkę do sięgania po nikotynę;” Proponujemy zapis: „Stanowią one atrakcyjny, pozornie bezpieczny wariant wejścia w uzależnienie nikotynowe”.	Zmodyfikowano zdanie zgodnie z postulatem zgłaszającego.

167 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	„Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności.” Ma tu miejsce zastosowanie skrótu myślowego, w ramach którego zachodzi nieuzasadnione utożsamienie procesu biologicznego (starzenie się człowieka, a więc i całej populacji) ze wzrostem średniej wieku populacji. Z naturalnym starzeniem się człowieka (ludności) nie sposób nic zrobić. Proponujemy zapis: „Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się społeczeństwa.”	Uwaga uwzględniona.
167 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	„Z perspektywy indywidualnej kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska.” Proponujemy zapis: „W wymiarze jednostkowym kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska”, względnie skrócone: „Kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska.” Strategia nie może prezentować „perspektywy indywidualnej” nawet najbardziej zacnego autora. Prawdopodobnie autor ma na myśli indywidualne zachowania prozdrowotne.	Uwaga uwzględniona.
167 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	„Celem opieki długoterminowej jest minimalizacja utraty, utrzymywanie lub poprawa sprawności i niezależności osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zgodnie z ich potrzebami i z poszanowaniem godności tych osób.” Proponujemy zapis: „Celem opieki długoterminowej jest minimalizacja utraty sprawności, utrzymywanie lub poprawa niezależności osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zgodnie z ich potrzebami i z poszanowaniem godności tych osób.”	Uwaga uwzględniona.
167 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Dot. pkt B. Ograniczenie spożycia alkoholu i przeciwdziałanie paleniu papierosów - należy poszerzyć zapis o ograniczenia miejsc sprzedaży alkoholu. Największym problemem jest ogólna dostępność alkoholu (stacje benzynowe, Żabka na każdym rogu etc.) a nie dostępność finansowa. Warto tu wprowadzić ograniczenia. Fundusze wydawane są na problemy ze zdrowiem zamiast przeciwdziałać alkoholizmowi.	Uwaga jest w istocie komentarzem dotyczącym konieczności ograniczenia sprzedaży alkoholu.
167 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Przy szkołach należy zapewniać parkingi rowerowe. W dokumencie użyto sformułowania stojaki rowerowe. Stojak jest tylko elementem wyposażenia parkingu. Nie każdy dobrze zrealizowany parking rowerowy musi zawierać stojak, może to być np. boks do przechowywania roweru. Wszelkie dokumenty np. Wytyczne Ministra Infrastruktury używają pojęcia parking rowerowy, a stojak jest jednym z elementów wyposażenia.	Priorytet 1.5 dotyczy dobrego zdrowia i aktywnego starzenia się, nie jest odpowiednim miejscem na rozważania infrastrukturalne. Strategia zawiera zapisy kierunkowe, które będą rozwijane w dokumentach wykonawczych, przygotowywanych przez resorty właściwe.
167 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	„A. Zwiększenie zgłaszalności na badania przesiewowe oraz wykorzystanie nowych metod badań przesiewowych”. Wskazane jest rozbudowanie zapisów mających na celu aktywizację grup docelowych albo zmianę tytułu działania na „Upowszechnienie badań przesiewowych” Opis niniejszego punktu skupia się na działaniach po stronie organizatorów badań, które nie stymulują bezpośrednio „zgłaszalności”.	Obecne brzmienie „Zwiększenie zgłaszalności na badania przesiewowe oraz wykorzystanie nowych metod badań przesiewowych” odzwierciedla cel strategiczny, jakim jest poprawa uczestnictwa w badaniach. Zmiana na „Upowszechnienie badań przesiewowych” sugerowałaby pełną kontrolę nad uczestnictwem, co nie jest możliwe ani zgodne z zasadą dobrowolności świadczeń profilaktycznych.
167 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92-93	Dot. pkt C. Wzmocnienie działań prozdrowotnych wśród dzieci i młodzieży, w powiązaniu z pkt A. Poprawa dostępu do kompleksowej i skoordynowanej opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży - uzupełnienie zapisu. W trosce o dobrostan dzieci i młodzieży oraz o jakość procesu edukacyjnego, niezbędne staje się wprowadzenie jasnych regulacji prawnych ograniczających korzystanie z telefonów komórkowych w szkołach.	Obecny zapis jest na tyle pojemny, że mieszczą się w nim również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii jest to zapis wystarczający.
167 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Wskaźnik „Odsetek populacji osób dorosłych objętych opieką Centrów Zdrowia Psychicznego” opisuje w istocie wielkość populacji osób zamieszkających na obszarach działania centrów. Proponujemy sprecyzowanie nazwy wskaźnika.	Zmodyfikowano brzmienie wskaźnika na: Odsetek populacji osób dorosłych mających zapewniony dostęp do opieki Centrów Zdrowia Psychicznego.

1680	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	„C. Weryfikacja organizacji kształcenia i programów studiów. Uczelnie zostaną zobowiązane do okresowego przeglądu realizowanych programów studiów. Szczególny nacisk zostanie położony na aktualizację treści programowych oraz zapewnienie atrakcyjnych form zajęć. Wspierane będzie tworzenie programów, które będą akcentowały interdyscyplinarność i elastyczne ścieżki rozwoju, oraz metod uczenia się sprzyjających rozwijaniu umiejętności współpracy, kreatywności i krytycznego myślenia.” Proponujemy usunięcie zapisu. Zapis w gruncie rzeczy dubluje procedury realizowane na uczelniach (wynikające zarówno z istniejących przepisów, jak i praktyki dostosowywania się do realiów rynku edukacyjnego), jak też w ramach polskiego systemu ewaluacji jakości kształcenia oraz formalnych ocen programowych, w szczególności prowadzonych przez Polską Komisję Akredytacyjną. Tym samym można go uznać za nieuzasadnione powtórzenie względem funkcjonujących i praktykowanych rozwiązań.	Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych, organizowane były także debaty eksperckie w poszczególnych tematach Strategii. Przywołane zagadnienie ma charakter strategiczny dla realizacji Celu 2 i zasadne jest ujęcie go w Strategii.
1681	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	„D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych. Zostaną podjęte działania mające na celu zwiększenie liczby miejsc na kierunkach ścisłych i technicznych, przy zachowaniu jakości kształcenia.” Proponujemy zapis: “Wspieranie profilu kształcenia zgodnego z potrzebami gospodarki i społeczeństwa. Realizowane będą działania na rzecz wzmocnienia praktycznego aspektu kształcenia we wszelkich dziedzinach, przy zachowaniu jego jakości”. Zapis należy prawdopodobnie rozumieć w kontekście intencji zwiększenia dopływu na rynek wykwalifikowanych kadr technicznych. Z jednej strony trudno o w pełni obiektywne uzasadnienie dlaczego brak adekwatnego zapisu o „wspieraniu kształcenia w naukach humanistycznych” – przy wielości podejmowanych w ramach Strategii oznacza to w istocie nieuzasadniony „brak wspierania” dla tej grupy dziedzin. Poza tym mowa jest o „zwiększaniu liczby miejsc”, z czym zazwyczaj uczelnie nie mają specjalnego problemu, większym jest niesatysfakcjonująca liczba kandydatów.	Istotą średniookresowej strategii rozwoju kraju jest podejmowanie strategicznych decyzji, jakie obszary państwo decyduje się wspierać w najbliższej dekadzie. Zapisy Strategii nie wykluczają wsparcia dla kształcenia w naukach humanistycznych, jeśli zajdzie taka potrzeba, natomiast za strategicznie istotne dla rozwoju kraju uznają wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych.
1682	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	119	Proponujemy usunięcie zapisu: „Dynamiczny ilościowy i jakościowy rozwój sieci drogowej pociąga za sobą wyzwania związane z zapewnieniem jej prawidłowego utrzymania bieżącego. Wyzwaniem i koniecznością w najbliższych latach będzie wypracowanie proaktywnej strategii i wzmocnienie systemu zarządzania, które pozwolą optymalnie zaplanować działania związane z utrzymaniem dróg tak, by zapewnić ich odpowiedni stan przy jak najmniejszym koszcie całkowitym.” Wobec szczegółowości zapisów w wielu innych obszarach oraz strategicznego charakteru tej dziedziny funkcjonowania państwa przywoływany zapis zwraca uwagę swą ogólnością oraz brakiem strategicznego ukierunkowania. Jest skrajnie ogólny i nieprecyzyjny, odsuwa praktyczne działanie w niezdefiniowana przyszłość. Z racji jego obecnego ulokowania w części „Kluczowe wyzwania” proponowane jest jego usunięcie.	Zbudowana w ostatnich latach sieć drogową musi być utrzymana na odpowiednim poziomie aby umożliwić jej bezpieczną eksploatację przez użytkowników, a także aby nie doprowadzić do przedwczesnej dekapitalizacji. Nakłady na ten cel będą musiały rosnąć, co stanowi kluczowe wyzwanie transformacji portfela inwestycyjnego Państwa.
1683	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Rozwój ruchu rowerowego został opisany w pkt 2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego. Mobilność rowerowa nie jest elementem transportu zbiorowego tylko transportu indywidualnego. Rower jest środkiem transportu indywidualnego, podobnie jak samochód osobowy. Jedynie niewielki promil ruchu rowerowego odbywa się na rowerach wypożyczanych i może wtedy być w jakiś sposób uznawany za transport publiczny ale na pewno nie jako transport zbiorowy. Transport rowerowy powinien być więc opisany w pkt 1. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej. Obecne wyzwania dla Polski koncentrują się w zakresie tworzenia planów, koncepcji i budowie infrastruktury transportu rowerowego, co ma swoje odzwierciedlenie w zapisach dokumentu w cz. dot. modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.	Uwaga uwzględniona w zakresie pierwszej kwestii. Ponadto w resorcie infrastruktury trwają prace nad kompleksowym uregulowaniem kwestii tworzenia tras dla rowerów i zarządzania sieciami tras dla rowerów. Przewiduje się wprowadzenie kategoryzacji tras dla rowerów i w konsekwencji przypisanie odpowiednich organów odpowiedzialnych za ich tworzenie i utrzymanie. Jednocześnie z wstępnych analiz wynika, że zasadne jest, aby sieć tras dla rowerów najwyższej kategorii (o znaczeniu międzynarodowym lub krajowym) lub

						ich korytarze określone były w drodze rozporządzenia prze ministra właściwego ds. transportu, a nie w dokumencie strategicznym o dużym poziomie ogólności. Przedmiotowe założenia były prezentowane na posiedzeniu Zespołu Koordynatorów ds. mobilności rowerowej przy Związku Województw RP w październiku 2025 r.
168 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129-130	Uwagi do treści pkt B i E: Propozycja uzupełnienia . Pełna cyfryzacja procesu wydawania dokumentów transportowych musi dotyczyć również wydawanych zezwoleń na przewóz osób w krajowym transporcie drogowym (obsługa linii komunikacyjnych). Zakłada się, że ten aspekt został ujęty w pkt B. Utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich niemniej nie został tam wskazany jednoznacznie stąd prośba o uzupełnienie.	Uwaga częściowo uwzględniona. Pełna cyfryzacja transportu drogowego jest planowana w przyszłości.
168 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129-130	Uwaga do pkt. E: Uzasadnione wydaje się włączenie tej treści do pkt. A, względnie rezygnacja z tej szczegółowości zapisu w Strategii. Propozycja weryfikacji zapisów.	Punkt E. Cyfryzacja procesu wydawania uprawnień i dokumentów transportowych polega na przejściu od papierowych dokumentów do elektronicznych, ułatwiając procedury, przyspieszając wymianę informacji oraz obniżając koszty administracyjne. Stanowi więc jedną ze szczególnych kategorii usług w zakresie cyfryzacji transportu. Punkt A z kolei dotyczy innych zagadnień w zakresie cyfryzacji transportu - rozwoju Krajowego Systemu Zarządzania Ruchem oraz cyfryzacji w portach morskich i lotniczych.
168 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	W odniesieniu do punktu E. Cyfryzacja procesu wydawania uprawnień i dokumentów transportowych należy jednoznacznie wskazać, że cyfryzacja procesów administracyjnych powinna dotyczyć również procesów związanych z wydawaniem zezwoleń na obsługę linii transportowej. O ile przedstawiona strategia odnosi się do zamierzeń w obszarze wsparcia przewozów o charakterze użyteczności publicznej tak zupełnie pomija prywatne usługi przewozowe realizowane na liniach komunikacyjnych na podstawie zezwoleń wydawanych przez samorządy. Na wielu obszarach kraju, przewozy prywatne zdominowały ofertę transportu na terenie całych powiatów i gmin. W naszej ocenie również sektor prywatny powinien być bezwzględnie objęty tymi samymi wymaganiami i standardami (szczególnie w zakresie zunifikowanych i publikowanych danych o trasach, rozkładach jazdy i obsługiwanych przystankach) co przewozy o charakterze użyteczności publicznej. Taka unifikacja powinna odbywać się poprzez wydawanie zezwoleń na obsługę linii transportowych jedynie poprzez krajową e-usługę, narzucającą z góry konieczny format cyfrowych danych odpowiadający wymaganiom Krajowego Punktu Dostępowego (przewidziany do wdrożenia krajowy profil standardy NeTex). Usługa powinna być jednocześnie komplementarna i spójna z celami punktu 3. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej (A. Cyfryzacja infrastruktury i usług transportowych oraz B. Utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich) oraz celami punktu 2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego (H. Wprowadzenie Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego).	W ramach projektu ustawy o zmianie ustawy o drogach publicznych oraz niektórych innych ustaw (UC89)., którego celem jest implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2661 z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie zmiany dyrektywy 2010/40/UE w sprawie ram wdrażania inteligentnych systemów transportowych w obszarze transportu drogowego oraz interfejsów z innymi rodzajami transportu, planuje się utworzenie docelowego Krajowego Punktu Dostępu do danych o podróżach multimodalnych (zmiany w ustawach o publicznym transporcie zbiorowym i o transporcie drogowym). KPD gromadził będzie do ponownego wykorzystania jednoliczne w ramach UE (standard NeTex) dane o

						przystankach i rozkładach jazdy. Skutkiem tego projektu ma być łatwiejsze i sprawniejsze zarządzanie danymi w publicznym transporcie zbiorowym. Stworzona zostanie w związku z tym baza przystanków i rozkładów jazdy, dzięki czemu zarówno przewoźnicy, jak i jednostki samorządowe będą miały do nich nieodpłatny dostęp. Projekt ustawy zakłada także cyfryzację zaświadczeń i zezwoleń na prowadzenie przewozów regularnych.
168 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Propozycja nowego zapisu pkt 1: 1. Wzmocnienie systemu finansowania rozwoju firm Przeformułowanie zapisu.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
168 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Propozycja nowego zapisu pkt 2: 2. Ułatwienia regulacyjne dla start-upów oraz małych i średnich firm. Propozycja przeformułowania zapisu.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
168 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Propozycja nowego zapisu pkt 4: 4. Uruchomienie bodźców stymulujących współpracę nauki i biznesu.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
169 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Propozycja nowego zapisu pkt D: D. Wsparcie w pozyskiwaniu międzynarodowych grantów badawczych oraz finansowanie najlepszych projektów przez NCN, NCBiR oraz inne instytucje.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
169 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Propozycja nowego zapisu pkt E: E. Zwiększenie zakresu funkcjonujących programów NAWA i NCN.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
169 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Propozycja nowego zapisu pkt C: C. Utworzenie multidyscyplinarnych platform współpracy uczelni, startupów oraz korporacji.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
169 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Propozycja nowego zapisu pkt D: D. Utworzenie lokalnych hubów innowacyjności	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
169 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Propozycja nowego zapisu pkt. 5 oraz pkt. A: 5. Podniesienie efektywności publicznego wsparcia dla wzrostu i innowacyjności firm. A. Tworzenie ekosystemu dla innowacji.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.

169 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	143	„A. Stworzenie programu budowy i rozwoju nowoczesnych firm” Proponowana jest rezygnacja z przedmiotowych zapisów. Tytuł kierunku działań i zawarte w nim treści świadczą o tym, że autor zakłada funkcjonowanie mechanizmu aktywnej asystencji państwa w kreowaniu nie tyle przedsiębiorczości, co wręcz zaawansowanej technologicznie działalności biznesowej. Trudno znaleźć uzasadnienie dla zawartej tu implikacji tezy, że inkubowane w taki sposób działania biznesowe mają szansę na osiągnięcie statusu nowoczesnych firm, brak przesłanek (kryteriów) odnośnie zastosowania wsparcia dla tych a nie innych podmiotów, dla samego zaangażowania państwa w tego rodzaju działalność	Uwaga odrzucona. Jak pokazują różne doświadczenia w tym międzynarodowe - wsparcie dla innowatorów, często posiadających wiedzę specjalistyczną a niekoniecznie biznesową (ale również innych grup przedsiębiorców) pełni istotną funkcję w rozwoju ich działalności.
169 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Na zakończenie pierwszego akapitu, zatytułowanego: „W warunkach zaostrzającej się globalnej konkurencji brak aktywnego wsparcia firm w wybranych branżach będzie skutkowało ich zanikiem lub marginalizacją” po słowach: „(...) jakość usług publicznych” proponuje się dodać: Podstawowa analiza istniejącego stanu rzeczy prowadzi do wniosków wskazujących na słabość i wrażliwość systemu przestrzennej organizacji państwa i jego infrastruktury w kontekście zmian w dziedzinie produkcji energetyki i polityki przemysłowej. Na ten stan rzecz składają się: • koncentracja potencjału przemysłowego (w pewnym stopniu w dalszym ciągu także energetycznego) i ludnościowego na ograniczonej przestrzeni w południowej części kraju, co znacznie ogranicza odporność organizmu państwa w perspektywie potencjalnych zagrożeń (np. skoncentrowanego wrogiego ataku) oraz maksymalizuje ryzyko ponoszenia w związku z tym znaczących strat • oddalenie potencjału przemysłowego i obronnego od morskich szlaków transportowych zapewniających największy jednostkowy i zbiorczy wolumen przewozu sprzętu, jak też możliwość transportu sprzętu ciężkiego i wielkogabarytowego • dokonujące się dynamicznie przesunięcie na północ kraju punktu ciężkości produkcji energii jako zasobu dla konkurencyjnej produkcji przemysłowej, a zarazem nowego obszaru koncentracji infrastruktury wymagającej fizycznej wielodomenowej obrony • tendencje do zmniejszania energochłonności przemysłu oraz rosnące zapotrzebowanie na jej udowodnione ekologiczne pochodzenie. Propozycja uzupełnienia.	Z uwagi na chęć utrzymania odpowiedniej długości dokumentu, proponowane zapisy nie mogą zostać wprowadzone. Zwracamy jednak uwagę na to, że w strategii są zawarte odpowiedzi na opisane w uwadze kwestie.
169 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Komentarz do pkt. 3. Branże, w których państwo będzie zgłaszało wysoki popyt w perspektywie realizacji Strategii: We wszystkich tych obszarach kluczowe znaczenie ma budowa potencjału państwa w sektorze gospodarki morskiej - budowa i eksploatacja floty oraz gospodarowanie przestrzenią wybrzeża.	uwaga o charakterze komentarza.
169 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Propozycja zapisu pkt. 4 Globalne branże wiodące: „Celem jest pozycjonowanie Polski jak najbliższe światowego centrum technologicznego w branżach, w oparciu o najnowsze, globalne trendy technologiczne, które będą determinowały rozwój gospodarczy w kolejnych dekadach. Wobec znaczących inwestycji w tych branżach w największych gospodarkach świata działania w tym zakresie często polegają na wyszukiwaniu i eksploatowaniu nisz, w których mogą odnaleźć się polskie przedsiębiorstwa. Utrzymywanie kontaktu z globalnymi liderami w tego typu obszarach pozwala także na łatwiejszą adaptację nowych technologii w momencie ich upowszechnienia”. Propozycja przeformułowania zapisu.	Z uwagi na chęć utrzymania odpowiedniej długości dokumentu, proponowane zapisy nie mogą zostać wprowadzone.
169 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Na zakończenie części dotyczącej kluczowych wyzwań proponuje się dodać następujący akapit: Awans technologiczny polskiego przemysłu i zwiększenie efektywności zarządzania nim zapewnia pełniejsze uwzględnienie uwarunkowań przestrzennych i zasobów postrzeganych w perspektywie terytorialnej. Samorząd terytorialny jest partnerem państwa w tworzeniu warunków dla wzmocnienia konkurencyjności gospodarki w szczególności w zakresie produkcji taniej i czystej energii, organizacji systemu transportowo – logistycznego, przygotowywania kadr oraz wspierania rozwoju edukacji i zaplecza naukowego dla gospodarki. Wspólnota interesów i poczucie odpowiedzialności w tym zakresie stanowi podstawę do realizacji przedsięwzięć podejmowanych i koordynowanych w duchu partnerstwa w ramach porozumień sektorowych i terytorialnych. Propozycja uzupełnienia.	Z uwagi na chęć utrzymania odpowiedniej długości dokumentu, proponowane zapisy nie mogą zostać wprowadzone.
170 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	149	Punkt D. Wykorzystanie zamówień publicznych do wzrostu krajowych przedsiębiorstw to propozycja analogiczna do: Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm 2. Wdrożenie ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm C. Większe otwarcie zamówień publicznych na MŚP	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.

		Zachodniopomorskiego	nowych technologii			
170 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Propozycja nowego zapisu pkt C: C. Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w przemyśle.	Zaproponowana formuła wprowadza jedynie niewielką modyfikację stylistyczną, która nie poprawia w istotny sposób jasności przekazu.
170 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	W pkt E w tekście: „Bezpieczeństwo związane z rozwojem sztucznej inteligencji zostanie zapewnione przez funkcjonowanie organu nadzoru” w miarę możliwości proponuje się podać planowaną nazwę organu. W kolejnym zdaniu pojawia się słowo "komisja" i w pierwszej chwili nie wiadomo, czy dotyczy ono wskazanego uprzednio organu nadzoru.	Uwaga odrzucona.
170 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	154	W pkt E. Opracowanie instrumentów na rzecz zmniejszania długu technologicznego w zakresie automatyzacji oraz robotyzacji przedsiębiorstw, w ostatnim zdaniu proponuje się zamianę słowa „adopcji” na „adaptacji”.	Uwaga uwzględniona.
170 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-158	W części dotyczącej kluczowych wyzwań proponuje się uwzględnić następujące zapisy: • „Rozwój nowej infrastruktury energetycznej w pasie Wybrzeża daje możliwość wdrożenia nowoczesnych, środowiskowo bezpiecznych technologii, które nie są obciążone koniecznością adaptacji przestarzałych rozwiązań, jak ma to miejsce w przypadku infrastruktury działającej w głębi kraju. Pozwala to na bardziej zrównoważone planowanie przestrzenne, które minimalizuje ingerencję w krajobraz i chroni obszary szczególnie cenne przyrodniczo, w tym parki krajobrazowe, rezerваты i obszary Natura 2000.” • „Rosnące zapotrzebowanie na flotę instalacyjną stanowi jedno z największych wyzwań dla globalnego sektora morskiej energetyki wiatrowej. Polska, dążąc do realizacji ambitnych planów rozwoju w tym obszarze, musi zapewnić sobie dostęp do odpowiednich jednostek instalacyjnych, które umożliwią skuteczne wdrażanie projektów na Bałtyku. Sektor ten rozwija się w dynamicznym tempie, wymagając inwestycji sięgających miliardów złotych – zarówno w rozbudowę portowej infrastruktury, jak i w powiększenie światowej floty specjalistycznych statków. Flota ta obejmuje różne typy jednostek, wyspecjalizowane w poszczególnych etapach realizacji farm wiatrowych.” Propozycja uzupełnienia opisu kluczowych wyzwań.	Wyzwania te częściowo uwzględniono w opisie OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, co uznano za wystarczające.
170 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	• Propozycja nowego zapisu tytułu ostatniego akapitu na stronie 158: „Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest uzyskanie dla niej społecznej akceptacji”. • Po zdaniu: „Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty” proponuje się dodać: „Choć nieunikniona i pożądana z punktu widzenia celów klimatycznych i modernizacyjnych, nie może odbywać się kosztem destabilizacji lokalnych społeczności i marginalizacji całych regionów, które dotychczas pełniły kluczowe funkcje w systemie energetycznym kraju.” • Na koniec ww. akapitu proponuje się dodać: „Interwencji wymagają także obszary dotychczas uzależnione od funkcjonowania konwencjonalnej energetyki, zarówno w zakresie wytwarzanych mocy, jak i wpływu zakładów tego sektora na lokalny i regionalny rynek pracy. Ich włączenie do procesu transformacji umożliwi skierowanie środków na przebranzowienie siły roboczej, wsparcie inwestycji w odnawialne źródła energii (np. farmy PV, klastry energii, technologie wodorowe) oraz rozwój nowoczesnych sektorów przemysłu zorientowanych na zieloną gospodarkę. Istniejąca, rozwinięta infrastruktura techniczna, przesyłowa i logistyczna – w tym połączenia energetyczne, wodne, drogowe i kolejowe – stwarzają doskonałe warunki do zlokalizowania tu nowych inwestycji strategicznych. Obecność wykwalifikowanej kadry technicznej, zaprawionej w pracy w sektorze energetycznym, daje z kolei możliwość szybkiej adaptacji do nowych technologii energetycznych i przemysłowych”. Propozycja przeformułowania i uzupełnienia zapisu.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.
170 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Komentarz do pkt A, do zdania: „Znajdzie to odzwierciedlenie w usprawnieniu przeprowadzania aukcji dla inwestycji morskich farm wiatrowych oraz poprawie efektywności i elastyczności procedur związanych z budową i eksploatacją tych inwestycji”:	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

		Zachodniopomorskiego			Jak się wydaje w przypadku tak fundamentalnego przedsięwzięcia Strategia powinna mówić o realizacji formalnych przygotowań, budowie farm i pozyskiwaniu z nich energii, a nie o usprawnieniu przeprowadzania aukcji. Propozycja weryfikacji zapisów.	
1707	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	W kierunkach, p.1.B dodać: W celu ograniczenia kosztów rozbudowy, jak i strat przesyłowych, rekomendowane będzie priorytetowe wspieranie budowy i przyłączania nowych źródeł OZE na obszarach o niezaspokojonym lokalnym zapotrzebowaniu na odnawialną energię elektryczną (np. w systemie aukcyjnym).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1708	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	166	Zasięg terytorialny OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej powinien być poszerzony o Szczecin i gminę Police jako obszary silnie powiązane z rozwojem energetyki wiatrowej (porty, potencjał kadrowy i naukowo-educacyjny, lokalne zagospodarowanie wodoru).	Uwaga została przyjęta.
1709	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Uwaga do delimitacji OSI transformacji energetycznej: Należy zaznaczyć, że odejście od węgla, nie dotyczy tylko obszarów, gdzie jest górnictwo, ale również gmin w których działają elektrownie spalające węgiel. Tu należy wymienić elektrownię Dolna Odra w województwie zachodniopomorskim, która po przejściu na kotły gazowe zatrudniać ma tylko 90 osób. Sprawiedliwa transformacja powinna dotyczyć również takich gmin. Elektrownia ta wobec dostępu do dużej ilości wody może np. produkować "zielony" wodór. Transformacja energetyczna nie może obejmować jedynie obszarów objętych Planami Sprawiedliwej Transformacji skupiających się na obszarach zdominowanych przez przemysł wydobywczy. Zwracamy uwagę, że transformacja energetyczna dotyczy również jednostek wytwórczych (elektrowni węglowych) rozsianych po województwach i w wielu wypadkach będących istotnym pracodawcą na terenie danej gminy, obszaru funkcjonalnego. Przykładowo szacuje się, że transformacja elektrowni węglowej Dolna Odra zakłada redukcję miejsc pracy, co będzie miało drastyczne oddziaływanie dla obszaru całej gminy i okolic. Tym samym postulujemy uzupełnienie listy Obszarów Strategicznej Interwencji o gminy i powiaty, w ramach których transformacja energetyczna obejmie również sektor wytwórczy. Propozycja uzupełnienia OSI transformacji energetycznej.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
1710	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	W przyjętych kierunkach działań warto wyodrębnić działania w zakresie ciepłownictwa sieciowego i uwzględniając doświadczenia Ukrainy promować rozwiązania podnoszące odporność tych systemów na działania wojenne. Infrastruktura ta winna być traktowana jako infrastruktura krytyczna.	Uwaga nieuwzględniona, uznanie systemów ciepłowniczych za element infrastruktury krytycznej wiązałoby się z istotnymi implikacjami prawnymi, organizacyjnymi i finansowymi dla przedsiębiorstw ciepłowniczych. Ciepłownictwo systemowe w miastach docelowo polegać będzie na wykorzystaniu wielu rozproszonych źródeł ciepła co poprawi bezpieczeństwo energetyczne mieszkańców. Ponadto w ME istnieje Zespół ds. Infrastruktury Krytycznej Ministerstwa Energii - w trakcie prac nad projektem ustawy o zmianie ustawy o zarządzaniu kryzysowym oraz niektórych innych ustaw, wedle założeń przyjętych przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, zarówno wytwarzanie, obrót, dystrybucja jak i przesyłanie Ciepła zostanie zakwalifikowane jako usługa

						kluczowa, która ma decydujące znaczenie dla utrzymania niezbędnych funkcji społecznych, niezbędnej działalności gospodarczej, zdrowia i bezpieczeństwa publicznego i będzie podlegać szczególnej ochronie. Równolegle w przyszłym roku Ministerstwo Energii przystąpi do prac nad kryteriami wyznaczania podmiotów z branży ciepłownictwa sieciowego jako podmioty krytyczne. Przebieg prac będzie uzależniony od procesu procedowania wskazanej nowelizacji ustawy.
171 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Wsparcie przedsiębiorstw ciepłowniczych powinno obejmować rozwiązania podnoszące odporność tych systemów na działania wojenne poprzez rozpraszanie źródeł i zabezpieczenie kluczowych części zamiennych. To ważny element infrastruktury krytycznej.	Zapis zostanie rozszerzony.
171 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Uwaga do pkt D. Stworzenie warunków dla rozwoju budownictwa modułowego zintegrowanego z OZE: Mowa tu nie o "stworzeniu warunków" ale o "promowaniu" konkretnego rozwiązania technicznego - w obu przypadkach nie jest to działanie o randze strategicznej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
171 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Uwaga do pkt A. Uwzględnianie gospodarki wodnej w procesach planistycznych i strategicznych: To jest praktyka operacyjna a nie działanie o charakterze strategicznym.	Uwaga odrzucona. Gospodarka wodna nie może być traktowana wyłącznie na poziomie bieżącym, operacyjnym. Gospodarowanie wodami wpisuje się w strategię adaptacyjne oraz dokumenty planistyczne, zakładające długofalowe działania zmniejszające straty suszowe i powodziowe (jak np. Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), Plany Zarządzania Ryzykiem Powodziowym(PZRP)).
171 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	W pkt. B. zapis "Zmniejszeniu ulegnie także skala procesu nagrzewania wód w rzekach" jest nieadekwatny do tytułu - „Zrównoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach” - nawet jeśli to przedsiębiorstwa przyczyniają się do wzmiankowanego procesu nagrzewania.	Zmniejszenie skali tego rodzaju zjawiska ograniczy szkodliwy wpływ na ekosystemy wodne, co wpisuje się w koncepcję zrównoważonego rozwoju.
171 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Proponuje się połączenie pkt B. Zrównoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach z pkt C. Monitoring zużycia wody w przemyśle.	Zadania tego rodzaju będą prowadzone przez inne podmioty, stąd połączenie nie jest zasadne. Są to działania na innym poziomie operacyjności.
171 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	- W tytule pkt A zamiast: „Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców” proponuje się zapisać: „Działania wspierające wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców”; - W pkt A, w 5 linijce, proponuje się zastąpić słowo „adopcję” słowem „adaptację”.	Uwaga nieuwzględniona. 1. Działania ujęte w komentowanym akapicie wymagają rozwinięcia i szczegółowego opracowania, stąd tytuł pkt A nie powinien zostać zmieniony. 2. Intencją jest wskazanie na

						wdrożenie/przyjęcie/zastosowanie technologii, a nie jej dostosowanie, zatem słowo "adopcja" jest prawidłowo użyte.
171 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184-192	Przedmiot interwencji w ramach priorytetu wskazuje na to, że powinien on zostać przeniesiony do celu 1.	Umieszczenie priorytetu 2.7 pod celem "Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawdliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu" jest uzasadnione odniesieniem do słów "sprawdliwa gospodarka". Priorytet ten zawiera m.in. działania dot. wzmocnienia pozycji pracowników.
171 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Komentarz do części pt. „Kluczowe wyzwania”: Trudno określić przedmiot i podmioty objęte niniejszą diagnozą. Mowa tu o seniorach, pracownikach zmagających się z niewłaściwymi warunkami pracy, ponownie o osobach starszych, samotnych oraz osobach z niepełnosprawnościami i ich rodzinach, wreszcie o samotności i o zaufaniu społecznym. Brak jasnego klucza doboru problemów i treści.	Układ opisu "Kluczowych wyzwań" odpowiada kierunkom działań zawartym w tym priorytecie.
171 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	185	W akapicie zatytułowanym „Kolejne wyzwanie dotyczy pracowników – ci o niskiej pozycji na rynku mają trudność z uzyskaniem godziwych standardów pracy”: • w 3 linijce słowo „zasięgiem” proponuje zastąpić słowem „zakresem”, • w 5 linijce sformułowanie „szarej strefy” proponuje się wziąć w cudzysłów, • w 7 linijce słowo „niskiej” proponuje się zastąpić słowem „słabej”.	Zgłoszona uwaga ma charakter wyłącznie językowy i nie wpływa na zakres merytoryczny ani interpretacyjny dokumentu.
172 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Proponuje się połączyć pkt A. Upowszechnienie Centrów Usług Społecznych z pkt B Wykorzystanie lokalnej infrastruktury na potrzeby działalności CUS.	W ocenie autorów Strategii nie jest zasadne połączenie punktu A z punktem B. Punkt A określa cel: upowszechnienie instytucji Centrów Usług Społecznych. Punkt B koncentruje się na jednym z aspektów realizacji tego celu - zapewnieniu warunków lokalowych do powstawania nowych CUS.
172 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Uwaga do pkt C. Rozwój polityki senioralnej na poziomie gmin: Lokalne polityki senioralne nie ograniczają się i nie powinny się ograniczać do funkcjonowania CUS. Zapis ma charakter zawężenia, względnie dokonanego na siłę rozszerzenia zakresu oddziaływania przypisywanego instytucji CUS.	Zapis w punkcie 1.C nie ma intencji zawężającej lokalnych polityk senioralnych do funkcjonowania CUS. Jego intencją jest jedynie wskazanie możliwego obszaru działania CUS.
172 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowe j Polski	194-195	Zastrzeżenia budzi dobór treści i danych ilustrujących przedmiot priorytetu. Za bardziej znamienne i znaczące dla oddania skali nieobecności Polski w kształtowaniu ładu międzynarodowego uznać można zaniedbanie bałtyckiego i arktycznego wymiaru polityki zagranicznej, niski poziom umiędzynarodowienia uczelni, niską liczebność statków pod polską banderą, ograniczony udział Polski w przygotowaniu i wdrażaniu rozszerzenia UE na kraje południowo - wschodniej Europy.	Zawarty w dokumencie wskaźnik zatrudnienia Polaków w ESDZ ma szerszy charakter.
172 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowe j Polski	197	Wśród tych działań aż prosi się o docenienie, wsparcie i włączenie do agendy polskiej dyplomacji działań i inicjatyw podejmowanych w ramach samorządowej współpracy transgranicznej.	Uwaga zostanie uwzględniona.
172 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	199	Proponujemy dodanie po ostatnim akapicie: Racjonalizacja dyslokacji przemysłu obronnego w Polsce. Polski przemysł obronny znajduje się w fazie istotnych zmian wynikających ze strategicznej reorientacji polityki państwa, dokonującego się unowocześnienia wyposażania polskiej armii, a także wielowymiarowego dostosowania do nowych realiów ekonomicznych. Zmiany te w znacznym stopniu przebiegają w oparciu o obowiązujący rozkład przestrzenny lokalizacji kluczowych podmiotów gospodarczych wchodzących w skład Polskiej Grupy Zbrojeniowej. Są	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Proponowany zapis w zakresie racjonalizacji dyslokacji zostanie uwzględniony, przy zachowaniu neutralności w kwestii struktury własności spółek i bez

					to w szczególności: województwo mazowieckie: Radom (siedziba PGZ SA), Warszawa (PIT-RADWAR S.A.) województwo dolnośląskie: Czernica koło Wrocławia (Dolnośląskie Centrum Produkcyjno-Serwisowe PGZ) województwo świętokrzyskie: Stalowa Wola (Huta Stalowa Wola S.A.) województwo wielkopolskie: Poznań (Stomil-Poznań S.A., Wojskowe Zakłady Motoryzacyjne, Cegielski) województwo śląskie: Łabędy (Zakłady Mechaniczne Bumar-Łabędy), Tarnów (Zakłady Mechaniczne Tarnów S.A.) województwo podkarpackie: Rzeszów (Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 2) województwo pomorskie: Gdynia (PGZ Stocznia Wojenna) województwo łódzkie: Radom (Fabryka Broni "Łucznik"-Radom) PGZ skupia ponad 50 spółek w całym kraju, tworząc sieć produkcyjną i badawczo-rozwojową. System ten znajduje dopełnienie w lokalizacji i działalności wielu innych przedsiębiorstw w mniejszym lub większym stopniu kooperujących z sektorem obronnym lub do pewnego stopnia wypełniającym pewne jego funkcje, np. zakłady Belma S.A. w Bydgoszczy czy też Jelcz Sp. z o.o. w Jelczu. Działalność wskazanych przedsiębiorstw jest kluczowa dla budowy bezpieczeństwa kraju. W obecnym porządku w bardzo ograniczonym stopniu wykorzystane są dogodne i uzasadnione strategicznie, militarnie i logistycznie lokalizacje w zachodniej części kraju. W szerszym ujęciu stanowi to przejaw dokonującego się na przestrzeni dekad zaniedbania inwestycyjnego i industrialnego, o głębokich konsekwencjach społecznych i ekonomicznych. Racjonalizacja dyslokacji przemysłu obronnego – w szczególności przez tworzenie nowych zakładów produkcyjnych – powinna być realizowana w związku z systemowym wzmacnianiem państwa wynikającym z równoważenia zagospodarowania i wykorzystania jego przestrzeni. Wsparcie adresowane według klucza terytorialnego uwzględniające przestrzenny rozkład potencjałów oraz uwarunkowań strategicznych, logistycznych, środowiskowych i społecznych regionów pozwoli przy tym na wzmocnienie zdolności produkcyjnych oraz rozwój technologii obronnych. Koresponduje to z logiką systemowego zarządzania wszelkimi aspektami wzmacniania obronności kraju.	wskazywania konkretnych podmiotów.
172 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	Rozdział całkowicie pomija kwestie powołania Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności wzmiankowanego w ramach priorytetu 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii, kierunek działań 1. E Mowa tam m.in o budowie schronów i infrastruktury podwójnego zastosowania.	Nie ma konieczności powtarzania treści już zawartych w innych częściach Strategii.
172 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	Po kierunku 1E proponujemy dodanie: Wykorzystanie i wzmocnienie głębi strategicznej Rozwijane będą formy zagospodarowania i wykorzystania potencjału obronnego i przemysłowo - militarnego państwa ulokowane z dala od wschodniej granicy kraju. Lokowanie interwencji i inwestycji z uwzględnieniem logiki strategicznej i logistycznej, lokalizacji baz wojskowych i jednostek NATO, optymalizacji rozmieszczenia przedsiębiorstw z sektora militarnego oraz zakładów z nim związanych, a także stosownie do rozmieszczenia istniejącej i powstającej infrastruktury krytycznej państwa pozwoli na skuteczniejsze planowanie interwencji i wsparcia dla przemysłu obronnego oraz infrastruktury wojskowej w kraju, przyczyni się do poprawy warunków działalności firm związanych z obronnością, co może skutkować utrzymaniem i tworzeniem nowych miejsc pracy oraz wzrostem konkurencyjności polskiego sektora zbrojeniowego. W przypadku ewentualnego konfliktu zbrojnego pozwoli to na utrzymanie zdolności logistycznych i bezpośredniego kontaktu oraz przepływu sprzętu z państwami sojusznymi.	Uwaga zostanie uwzględniona.
172 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	W kierunku 1F proponujemy dodanie po ostatnim zdaniu. "Upowszechniana i rozwijana będzie współpraca z podmiotami realizującymi usługi białego wywiadu na rzecz instytucji państwa."	Uwaga odnosi się do danych wrażliwych.
172 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	Należy uwzględnić potrzebę budowy lub przebudowy dróg i drogowych obiektów inżynierskich, węzłów drogowych i skrzyżowań w celu zapewnienia przejazdu pojazdów ponadgabarytowych (wojskowych) ze względu na rozmiar i masę. Należy opracować koncepcję szybkiego odtwarzania infrastruktury transportowej poprzez zgromadzenie odpowiedniej ilości zunifikowanych elementów do odtwarzania obiektów inżynierskich oraz materiałów do odbudowy dróg i tras kolejowych w celu przywracania ich przejezdności. Zapewnienie bezawaryjnego przemieszczania się transportów wojskowych po sieci dróg krajowych wojewódzkich i innych.	Uwaga zasadna, natomiast nie zawiera propozycji konkretnego zapisu.

1729	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	W kierunku 4B proponujemy dodanie po ostatnim zdaniu: "Niezbędne jest minimalizowanie wrażliwości systemu energetycznego – produkcyjnego kraju, a w razie konieczności prowadzenie skutecznej obrony i jej przygotowania w wymiarze produkcyjnym i logistycznym. W tym kontekście dochodzi do głosu potrzeba przywrócenia zdolności produkcyjnych w sektorze gospodarki morskiej oraz uzyskania autonomii w obsłudze infrastruktury morskiej energetyki wiatrowej."	Strategia zakłada zwiększenie krajowych zdolności produkcyjnych w kluczowych sektorach (priorytet 2.4 oraz 3.2). Dodatkowo treść Strategii zostanie uzupełniona o zapisy dotyczące ZOP "Kaszubia".
1730	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	215	W kierunku 3A Jest: Ustanowione zostaną organy właściwe do spraw podmiotów krytycznych. Zadaniem tych organów będzie identyfikowanie usług kluczowych i podmiotów je realizujących, nadzór nad ochroną tych podmiotów i nakładanie kar w przypadku, gdyby działania podmiotu zagrażały ciągłości działania usługi kluczowej. Propozycja zmiany: Organ właściwy do spraw podmiotów krytycznych uzyskuje kompetencje i środki, w ramach dysponowania którymi ich zadaniem będzie identyfikowanie usług kluczowych i podmiotów je realizujących, nadzór nad ochroną tych podmiotów i nakładanie kar w przypadku, gdyby działania podmiotu zagrażały ciągłości działania usługi kluczowej. Nieuzasadnione wydaje się "ustanawianie", powoływanie do życia nowych organów, a celowe porządkowanie i dookreślanie kompetencji w ramach istniejących struktur.	Organ właściwy w sprawach podmiotów krytycznych będą ustanawiane wyłącznie w strukturach ministerstw właściwych dla poszczególnych sektorów. Zakres ich zadań został określony w projekcie nowelizacji ustawy. Należy wskazać, że podmiot krytyczny będzie wyłaniany spośród operatorów infrastruktury krytycznej, zgodnie z kryteriami odnoszącymi się do istotności skutków zakłócenia świadczenia usługi kluczowej.
1731	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217	Proponujemy przesunięcie kierunku 4B do 4C i uspołnienie treści	Zagadnienia dotyczące poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw, suwerenności technologicznej oraz systemu certyfikacji cyberbezpieczeństwa należy wyodrębnić jako odrębne obszary - brak zasadności w połączeniu wskazanych działań.
1732	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Priorytet jest w sposób sztuczny przyporządkowany do tego celu. Przewidywane działania mają charakter ekonomiczny, infrastrukturalny i organizacyjny, nie są związane z działaniami o charakterze obronnym. Jeden ze spodziewanych efektów w postaci wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego nie uzasadnia w wystarczającym stopniu przyporządkowania.	Obecne przyporządkowanie jest właściwe. Bezpieczeństwo żywności jest elementem bezpieczeństwa państwa.
1733	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Dotyczy ochrony gruntów rolnych o najwyższej klasie przydatności Warto zauważyć że gleby chronione I, II i III klasy to jedynie 21% gruntów rolnych w Polsce.	Uwaga ma charakter komentarza, brakuje konkretnych propozycji zapisów.
1734	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Dotyczy kierunku 1C: Zapisy dotyczą bardzo rozległego zakresu treści, przekrojowo podchodzą do zagadnienia. Pod rozważę do objęcia osobnym kierunkiem działań.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji. Z uwagi na konieczność zachowania syntetycznego charakteru zapisów SRP 2035, nie wydaje się zasadne rozbijanie zapisów na kilka części.
1735	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	222	Jest: D. Upowszechnianie stosowania rachunkowości w rolnictwie Propozycja zmiany: D. Podniesienie jakości zarządzania produkcją rolniczą	Zarządzanie gospodarstwem jest jedynie elementem prowadzenia rachunkowości, natomiast sama rachunkowość umożliwia prawidłowe zarządzanie finansami, planowanie inwestycji z wyprzedzeniem, unikanie zbędnych wydatków oraz zwiększanie dochodów. Stanowi podstawę

						budowy nowoczesnych, dobrze zorganizowanych gospodarstw oraz poszukiwania sposobów na ich optymalizację i większą rentowność. Rachunkowość jest celem spójnym z działaniami informacyjnymi MRiRW oraz narzędziami takimi jak NOE i FSDN (https://www.gov.pl/web/rolnictwo/u-proszczona-rachunkowosc---lepsze-zarządzanie-twoim-gospodarstwem), dlatego nie powinna być zastępowana ogólnym sformułowaniem odnoszącym się wyłącznie do zarządzania produkcją. Z tego względu pozostawiono dotychczasowe brzmienie działania.
173 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	246, 265	W Strefie infrastruktury wskazano na „stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg rowerowych”. Jest to niepoprawne merytorycznie sformułowanie. Powinno być „stopniowy rozwój sieci tras rowerowych w miastach oraz krajowej sieci tras rowerowych”. Analogiczna uwaga do sformułowania „określenie przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych” Tutaj również chodzi o trasy rowerowej. Natomiast w punkcie „określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym”. Proponuje się zastąpić słowo szlak rowerowy słowem trasa rowerowa, celem uzyskania spójności z poprzednimi punktami oraz dokumentami i strategiami. Tematykę infrastruktury rowerowej opisują dokładnie Wytyczne Ministra Infrastruktury WR-D-42-1 Droga rowerowa nie jest jedynym i nie zawsze jest właściwym, rodzajem infrastruktury dla ruchu rowerowego. Trasa rowerowa jest pojęciem szerszym i obejmuje różne rodzaje infrastruktury drogowej (np. drogi rowerowe, pasy rowerowe, drogi dla rowerów i pieszych, drogi o ruchu uspokojonym, drogi serwisowe). Zgodnie z wytycznymi Ministra Infrastruktury „Trasa dla rowerów – infrastruktura dla rowerów tworząca spójny ciąg składający się z drogi dla rowerów lub drogi dla pieszych i rowerów lub pasów ruchu dla rowerów lub pasów ruchu wykorzystywanych wspólnie przez ruch rowerów i pojazdy transportu zbiorowego lub odcinków jezdni z dopuszczonym ruchem rowerów”. Miasta rozwijają sieci tras rowerowych, a nie dróg rowerowych. Budujemy sieć krajowych tras rowerowych, a nie dróg rowerowych.	Uwaga uwzględniona.
173 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	247	Propozycja korekty zapisu: Rozproszenie gazowych mocy bilansujących uwzględniające lokalne zapotrzebowanie na energię elektryczną, w tym lokalizacja jednostek gazowych w miejscach po wygaszanych blokach węglowych. Istotna jest też dywersyfikacja źródeł a nie ich koncentracja w dużych jednostkach.	Lokalizacje nowych bloków gazowych będą podlegały procesowi szczegółowych analiz. Moce bilansujące są niezbędnym ogniwem nowoczesnego systemu elektroenergetycznego. Zaletą mocy gazowych, w porównaniu z magazynami energii, jest zdolność do nieprzerwanej generacji przez niemal nieograniczony czas, w szczególności w okresach niewystarczającej generacji energii z wiatru i ze słońca. Nie należy tego wiązać wyłącznie z koncentracją źródeł wytwarzania - nowe moce bilansujące umożliwią rozwój OZE.
173 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	W kontekście nadrzędnego celu określonego w Strategii jakim jest utrzymanie i wzmocnienie policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju zupełnie niezrozumiałym jest wyłączenie Szczecina z systemu połączeń kolejowych dużych prędkości. Tym samym Szczecin staje się jedyną ze wskazanych w modelu metropolii	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z

		Zachodniopomorskiego			ponadregionalnych wyłączonych z tego systemu. Stoi to tym samym w absolutnej sprzeczności z wnioskami prezentowanymi w ramach Strategii, gdzie wielokrotnie wskazuje się, w różnych aspektach, na rosnące dysproporcje pomiędzy głównymi metropoliami a resztą kraju (Wykres 26. Zmiana liczby ludności metropolii między 2010 a 2023 r. czy Mapa 4. Lokalizacja siedzib największych firm w Polsce). Dodatkowo sama Strategia wielokrotnie wskazuje obszar Pomorza Zachodniego jako obszaru zmagającego się z kumulacją wzywań gospodarczo-przestrzennych (np. Mapa 2. Gminy z udziałem osób w wieku 65+ w populacji wyższym niż 25% w 2023 r. oraz 2035 r.) co znajduje swoje potwierdzenie delimitacji OSI dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe). Dalsza marginalizacja Szczecina, między innymi poprzez działania odcinające stolicę Pomorza Zachodniego od tych samych standardów transportowych, którymi objęte są pozostałe metropolie ponadregionalne, stanowi w naszej opinii antytezę założeń i wniosków wskazanych w Strategii. Efektem, będzie dalsze pogłębianie zjawiska policentryczności, z tym, że nie w rozumieniu rozwoju całego kraju ale wspierania jedynie wybranych obszarów metropolitalnych.	dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
1739	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Korekty na graficznej części modelu: Dodanie połączeń kolejowych Szczecin – Szczecinek – Chojnice. Jest to linia znaczenia państwowego kategorii pierwszorzędnej dwutorowa. PKP IC właśnie wprowadza na nią powiązania kolejowe dalekobieżne. Jest to również istotne z punktu widzenia powiązań dwóch miast subregionalnych Szczecinka i Chojnic. Podobnie jak powyżej dodanie odcinka kolejowego Kołobrzeg – Koszalin. Powiązania drogowe – Szczecin – Koszalin, rozumiejąc że jest to schemat, to jednak droga S-6 ze Szczecina do Koszalina przebiega przez Kołobrzeg więc nawet wizualnie na grafice sieć osadnicza zostanie lepiej powiązana po takiej korekcie.	Uwaga w trakcie analiz.
1740	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	262	Uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii, oraz klinów zieleni/korytarzy napowietrzających wewnątrz metropolii: ogólnokrajowej, ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji - miejskich. Oprócz zielonych pierścieni warto dodać tu korytarze napowietrzające i konieczność ich utrzymania i kształtowania.	Uwaga uwzględniona
1741	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	263	Tiret drugie: wskazano na minimalny udział terenów zieleni urządzonej. Proponujemy zapis „zieleni” bez słowa urządzonej. Nie jest jasne czy chodzi tylko o powierzchnie biologicznie czynną np. na prywatnych działkach czy zieleni ogólnie w tym zieleni naturalną oraz lasy z naciskiem, że jest to zieleni ogólnodostępna (niekoniecznie urządzona). Rozporządzenia w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także w sprawie planu ogólnego rozróżniają tereny lasu i tereny zieleni naturalnej i urządzonej.	Uwaga częściowo uwzględniona Wprowadzony zostanie zapis dot. "obszarów zieleni publicznej" zgodnie z definicją zawartą w art. 2 pkt 25 upzp
1742	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	265	Uwzględnienie przebiegu torów podejściowych i torów wodnych do portów morskich na morskich wodach - wewnętrznych. Rozporządzenia i przepisy portowe różnicują tor wodny i tor podejściowy. I tak np. tor wodny Świnoujście – Szczecin nie jest torem podejściowym, zob np. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 marca 2025 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać morskie budowle hydrotechniczne i ich usytuowanie.	Uwaga uwzględniona
1743	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243-278	Obszary Strategicznej Interwencji w obrębie Strategii nie w pełni realizują przyjęte założenia wzmocnienia subsydiarności oraz zachowania i wzmocnienia dynamik W konsekwencji są rozwiązaniem, które w równym stopniu służy koncentracji działań, co prowadzi do przekonania o nierównomiernym podejściu do wszystkich potrzeb i potencjałów w skali kraju. Za regres w stosunku do wcześniejszych wersji projektu dokumentu należy uznać	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in.

		Zachodniopomorskiego			rezygnację z projektowanego OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych. Stoi to w sprzeczności z zawartą w diagnozie tezę o kluczowej roli tego rodzaju zmian w kształtowaniu dynamiki i charakteru rozwoju Polski w kolejnych latach. Zapisy odnoszące się do „OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” w odróżnieniu od innych rodzajów OSI nie definiują celu interwencji, pozostawiają go na poziomie niekonkretności nieadekwatnym do charakteru dokumentu strategicznego. Uzasadnione jest czytelne i realne nadanie OSI rangi i charakteru instrumentów polityki regionalnej, przewidzianych do stosowania w ramach realizacji określonych celów, ale nie przypisanych do nich bezpośrednio i trwale. Zapewni to elastyczność i efektywność prowadzenia działań, w szczególności wobec nieokreślonego w pełni zakresu dostępnych środków i procesów rozwojowych.	przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
174 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	268	W ramach podrozdziału Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym 2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego zawarto podpunkt D. Integracja planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego na poziomie regionalnym. W tym kontekście wyraźnego podkreślenia wymaga potrzeba realnej implementacji idei subsydiarności przy pełnym wykorzystaniu potencjału regionów oraz ich dalszego stabilnego wzrostu. Strategia akcentuje policentryczność jako atut Polski i wartość kluczową w ramach dokonujących się przemian społecznych i ekonomicznych. Policentryczność sama w sobie nie zapewnia jednak stabilności systemu przy wielości warunkujących ją uwarunkowań. Odpowiednia polityka przestrzenna i rozwojowa kraju poza utrzymaniem policentrycznego rozwoju kraju powinna w znacznym stopniu polegać na budowaniu zdolności do mierzenia się z problemami i wyzwaniem w wymiarze terytorialnym, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy administracji państwa i samorządu. Poza akcentowaniem rangi miast – zarówno ośrodków metropolitalnych, jak i ośrodków mniejszych, których pozycję i znaczenie rozwojowe ma wspierać przedmiotowa Strategia – istotne jest uwzględnienie wielokierunkowych relacji wewnątrzobszarowych, a więc współoddziaływanie miast i ich otoczenia. Istotne znaczenie ma zatem większe podniesienie rangi obszarów funkcjonalnych zarówno jako przestrzeni, jak i narzędzia interwencji.	Uwaga o charakterze komentarza
174 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	13. Rozwój portów morskich Uwzględnia tylko 4 największe porty krajowe: z województwa zachodniopomorskiego wymieniono działania w porcie Szczecin i Świnoujście, natomiast nie ma inf. dot.: portu morskiego Kołobrzeg, który ma szczególne znaczenie w kontekście obronności kraju (o której mowa w pkt. 26 i 27), a na mapie nr 12 został zaliczony do portów szczególnie ważnych dla systemu transportowego kraju. https://bip.zpm.portkolobrzeg.pl/plik,1815,master-plan-zpm-v-3-0-pdf.pdf	SRP2035 jest dokumentem, którego założenia - np. te dotyczące portów regionalnych i lokalnych - rozwijane będą w dokumentach typu: strategia sektorowa dla transportu, czy program rozwoju polskich portów morskich.
174 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Uzupełnienie listy wskaźników o takie, które będą odnosić się do wzmocnienia spójności społecznej.	Uwaga częściowo uwzględniona - w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona.
174 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	Do OSI transformacji energetycznej należy dodać powiat gryfiński w województwie zachodniopomorskim, wypełniający uwarunkowania delimitacji OSI, którego celem jest łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji energetycznej. W samej tylko elektrowni węglowej Dolna Odra zakłada się redukcję blisko 600 miejsc pracy, co będzie miało drastyczne oddziaływanie dla obszaru całej gminy i okolic. Zapisy dotyczące OSI Transformacji energetycznej wskazują na możliwość uzupełnienia wskazanego zasięgu terytorialnego o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną. Wygaszenie bloków węglowych elektrowni Dolna Odra wpisuje się w zakres OSI proces transformacji –rozumianej jako zmniejszanie zależności gospodarki od paliw kopalnych. Zgodnie z zapisami projektu SRP do roku 2035 proces sprawiedliwej transformacji powinien uwzględniać potrzeby pracowników tracących miejsca pracy, a procesowi transformacji towarzyszyć powinny równoległe działania w zakresie przekwalifikowania pracowników, wsparcia przedsiębiorczości oraz rozwój lokalnych rynków pracy.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
174 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	od 11 do 12	W stosunku do obecnego zakresu KKBOF nie uwzględniono powiatu białogardzkiego oraz gmin: Rymań (powiat kołobrzeski), Bobolice i Polanów (powiat koszaliński). O ile powiat białogardzki został uwzględniony w OSI wsparcia dla obszarów wiejskich to gminy Rymań, Bobolice i Polanów już nie. Bobolice i Polanów należą do Specjalnej Strefy Włączenia w województwie zachodniopomorskim, więc proponuje się uwzględnić je w OSI obszarów wiejskich, natomiast Rymań proponuje się włączyć do obszaru funkcjonalnego Kołobrzegu. Proponowane rozwiązanie	Nie rozpoznano aż tak dużego zakresu oddziaływania Kołobrzegu. Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.

					uwzględnić powiązania istniejące w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego oraz zapisy dokumentu pn. Delimitacja Specjalnej Strefy Włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki działań interwencyjnych - 2024.	
174 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Delimitacja „OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe” na poziomie powiatów uniemożliwia właściwe adresowanie wsparcia. Nie uwzględnia zróżnicowania regionów, wśród których województwo zachodniopomorskie wyróżnia istnienie dużych powiatów, z niską gęstością sieci miast i często poważnymi deficytami rozwojowymi na peryferyjnie położonych terenach. Wsparcie tylko obszarów wiejskich może być niewystarczające. Aby utrzymać policentryczność struktury osadniczej konieczne jest wsparcie mniejszych w/w miast.	Uwaga ma charakter komentarza. OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych. Obszary miejskie mają dedykowane OSI.
175 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	15	O ile w obszarze wspierania policentrycznej sieci miast pojawiają się działania na rzecz najsilniejszych obszarów województwa (Szczecina, Koszalina, Kołobrzeg czy Szczecinka), zwracamy uwagę, że zgodnie z realizowaną i wspieraną polityką przestrzenną województwa, równoważne działania powinny objąć tzw. Obszar Funkcjonalny subregionalnego zespołu miast Strefy Centralnej budowany w oparciu o potencjał miast Świdwina, Łobza, Drawska Pomorskiego, Złocienica, Czaplinka i Połczyna-Zdroju. Te sześć miast posiada wzajemnie uzupełniające się wyposażenie w usługi (usługi zdrowia, edukacji, kultury handlu), dzięki czemu łączna oferta jest znacząca, co przy niewielkich odległościach miast od siebie, daje lepszą dostępność do usług. Utrzymanie pełnej gamy usług przez każde miasto osobno byłoby niemożliwe i nieracjonalne ekonomicznie. W związku z acentalnym układem sieci osadniczej województwa (główne miasta położone są przy granicach województwa), strefa centralna charakteryzuje się słabą dostępnością do większych miast, kapitału, rynków pracy i usług, które te miasta posiadają. W konsekwencji występują tam problemy rozwojowe: bezrobocie, depopulacja, niska aktywność gospodarcza. Strefa Centralna posiada łącznie znaczący potencjał demograficzny – zamieszkuje ją ponad 140 tys. osób, z czego ponad 80 tys. w sześciu głównych, wymienionych powyżej miastach. Niewielka odległość między nimi pozwala wykorzystywać sumaryczny potencjał oraz tworzyć wspólną, komplementarną ofertę usług: inwestycyjnych, edukacyjnych i turystycznych a także tworzyć komplementarny rynek pracy. Działania na rzecz integracji potencjału tego obszaru powinni otrzymać odpowiednie wsparcie w ramach dokumentów i programów szczebla krajowego.	Opisywane powiązania pomiędzy wymienionymi miastami mają bardzo niewielką skalę, a same miasta mają zbyt mały potencjał demograficzny aby można było wskazać rdzeń MOF.
175 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	15	Szczecinek - brak informacji o przebudowie DK 20 oraz decyzji na temat połączeń kolejowych.	Uwaga dotyczy kwestii zbyt szczegółowej jak na dokument SRP2035.
175 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	15	Uzasadnione jest uwzględnienie Stargardu jako kluczowego ośrodka oddziałującego na środkową i południową część regionu, największego miasta w tym obszarze. Stargard pełni rolę stolicy subregionu, jego obszar oddziaływania obejmuje swoim zasięgiem m.in. powiat stargardzki, pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski, współoddziałując na stolicę województwa. Decydują o tym, m.in.: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym. Miasto jest obszarem silnie oddziałującym, zarówno na gminy powiatu stargardzkiego, jak i gminy powiatów ościennych.	Uwaga uwzględniona
175 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	15	Uzasadnione jest uwzględnienie Wałcza jako kluczowego ośrodka oddziałującego na wschodnio - południową część regionu, największego miasta w tym obszarze. Zauważalny w analizie krajowej brak ośrodków subregionalnych na dużym obszarze pojezierzy pomorskich skłania do uznania Wałcza – obok Szczecinka - za miasto subregionalne. Wynika to wprost z analiz regionalnych w oparciu o teorie Christallera o analizę usług występującą w tych w miastach (współczynnik unikalności usług).	Zasięg oddziaływania Wałcza nie wykracza poza powiat. Ponadto jest zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie Piły, która posiada dużo większy zasięg oddziaływania (sięgający aż do Wałcza).
175 4	Samorząd	Urząd Miejski w Wałbrzychu	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Dziękujemy za uznanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Wałbrzycha za drugie co do ważności dolnośląskie miasto, które określono jako regionalną aglomerację miejską z podobnymi problemami jak w Tarnowie, Włocławku i Elblągu. Doceniamy podkreślenie, że Wałbrzych to wyjątkowy obszar strategicznej interwencji ze względu na byłe	Uwaga odrzucona w zakresie S3/DK3 Należy zauważyć, że zaprezentowane

					górnictwo węgla kamiennego i konieczną w związku z tym sprawiedliwą, acz spóźnioną, transformację energetyczną. Przede wszystkim, aby powstrzymać postępującą depopulację Wałbrzyska, musimy pilnie wspomagać wyjątkowo liczne wspólnoty mieszkaniowe w starych kamienicach w dekarbonizacji ogrzewania gospodarstw domowych. Tylko zielony, śródmiejski Wałbrzych, z czystym powietrzem, może zatrzymać i przyciągnąć młodych ludzi do zamieszkania w nim. Dlatego już dziś miasto buduje nowoczesne, wyposażone w duże pompy ciepła, domy komunalne. W efekcie udział mieszkańców komunalnych w ogólnej liczbie mieszkańców, których budowę rozpoczęto, osiągnął poziom ponad 13 %. Zaproponowane na stronie nr 65 Strategii minimalistyczne cele do osiągnięcia są więc nieadekwatne do sytuacji takich miast jak Wałbrzych. Zgadzając się z celami co do rozwoju OZE w OSI transformacji energetycznej, zapisanymi na stronie 164 Strategii, na dziś nie jesteśmy w stanie ich realizować bo samorząd województwa dolnośląskiego, przeciwny odnawialnym źródłom energii w Sudetach, blokuje nam prace nad Planem Ogólnym Gminy w tym zakresie oraz stawia zaporowe bariery rozwoju OZE w regionalnych dokumentach planistycznych, m.in. w Audycie Krajobrazowym Województwa. Niepokoici brak w SRP 20235 konkretnych propozycji wsparcia chociaż tych kilku subregionalnych miast średnich, najbardziej tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze oraz brak chociaż wytycznych jak mają one definiować swój obligatoryjny model przyszłej struktury funkcjonalno-przestrzennej, w kontekście chociażby dostrzeżonej przez SRP 20235 postępującej depopulacji tych miast oraz koniecznej transformacji energetycznej. Wskazaniem byłoby doprecyzowanie roli miast subregionalnych jako biegunów równoważenia rozwoju terytorialnego regionów, węzłów szerokiej gamy usług publicznych, obejmujących m.in. zdrowie, sądy, kulturę i szkolnictwo (w tym branżowe centra umiejętności, zintegrowane z działalnością specjalnych stref ekonomicznych). W przedstawionym projekcie Strategii Rozwoju Polski, wbrew deklaracjom Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej zawartym w piśmie z 7 sierpnia br. do Dyrektora Biura ZMP i Prezydenta Wałbrzyska, brakuje chociaż hasłowego odniesienia się do koncepcji pilotażowego wprowadzenia subregionalnego kontraktu terytorialnego, jako instrumentu wsparcia miast subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych w najtrudniejszej sytuacji. Jednym z największych, obok depopulacji, problemów Wałbrzyska, skutkującym kolejnymi, jest peryferyjne położenie w górach i wynikający z tego brak dobrego połączenia drogowego z siecią dróg ekspresowych i autostrad. Dlatego bardzo niepokojące jest nie uwzględnienie w przedmiotowej Strategii drogi ekspresowej SS, łączącej SS z S3, która mogłaby chociaż częściowo zniwelować problem wykluczenia komunikacyjnego Wałbrzyska. Jeśli nie SS, to może chociaż czteropasowa droga krajowa z Wałbrzyska do najbliższego węzła drogi ekspresowej 53, co nota bene było wpisane do Kontraktu Terytorialnego Zarządu Województwa Dolnośląskiego z Rządem RP na lata 2014-2020.	połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. "
175 5	Samorząd	Urząd Miejski w Wałbrzychu	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Odnośnie połączeń kolejowych, rodzi się pytanie dlaczego w Strategii Rozwoju Polski zrezygnowano z najkrótszego połączenia kolejją dużych prędkości Warszawy z czeską Pragą, przez Wałbrzych, na rzecz okrężnego połączenia przez Katowice i Ostrawę ? Dlaczego mimo zapisu w Załączniku nr 4 do Strategii modernizacji wałbrzyskiego węzła kolejowego, PKP PLK planuje likwidację Zakładu Linii Kolejowych w Wałbrzychu, obsługującego dwa subregiony sudeckie? W kontekście fiaszka dolnośląskiej regionalnej polityki rozwoju, czego wymiernym skutkiem jest rosnące zróżnicowanie wewnętrzne województwa pomiędzy subregionami północnymi (PKB per capita blisko 100 % średniej unijnej, w tym Wrocław na poziomie 125 % śr. unijnej) a subregionami południowymi (PKB per capita wyraźnie poniżej 60 % śr. unijnej), za konieczne uznajemy, aby do tej sytuacji odniosła się przedmiotowa Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. W obecnej unijnej perspektywie finansowej subregiony wałbrzyski i jeleniogórski, pomimo poziomu rozwoju porównywalnego z Polska Wschodnią, mogą liczyć maksymalnie na 70% ograniczonego ilościowo unijnego dofinansowania kosztów projektów. W perspektywie 2028-2034 to dofinansowanie może spaść nie tylko ilościowo, ale i procentowo (prawdopodobnie nawet do 40%), bo szybki rozwój Wrocławia, subregionu wrocławskiego i Zagłębia Miedziowego może spowodować, że średnie PKB per capita województwa dolnośląskiego przekroczy 90% średniej unijnej. Jak najbardziej zasadnym wydaje się aby przynajmniej, wzorem województwa mazowieckiego, pilnie dokonać podziału statystycznego województwa dolnośląskiego na bogatą północ i biedne, wydłużające się subregiony sudeckie, które miałyby dzięki temu możliwość nie tylko wsparcia większymi środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego ale przede wszystkich z maksymalnym poziomem dofinansowania 85% kosztów projektów. Co z tego, że subregion wałbrzyski jako OSI transformacji energetycznej będzie miał możliwość	„Zgodnie z „Programem inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032” przyjętym uchwałą nr 166 Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 2024 r., priorytetem inwestycyjnym w zakresie Programu CPK są działania przygotowawcze oraz realizacja robót budowlanych na linii „Y” Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań. Kolejną istotną inwestycją jest połączenie Katowic z czeską Ostrawą, dla którego prowadzone są zaawansowane prace przygotowawcze objęte współfinansowaniem z funduszy UE. Jeśli chodzi o pozostałe odcinki dotychczas planowanych do budowy linii kolejowych, informujemy, że

					skorzystania z unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, jeśli tylko z bardzo ograniczonym poziomem dofinansowaniem. Praktycznie wszystkich miast sudeckich, może poza Świeradowem Zdrój i Karpaczem, nie stać na wygenerowanie wkładu własnego na poziomie 40- 60 % kosztów, ani dziś ani jutro, m.in. z powodu spadającej ciągłej liczby mieszkańców. W załączniku nr 4 do SRP 2035, w opisie dolnośląskich miejskich obszarów funkcjonalnych, zabrakło znaczącego miasta Jawor. Czy tak jak dzisiaj ma on być częścią Wałbrzyskiego MOF, czy może ma to być samodzielny mały MOF, czy też ma to być część Legnickiego MOF? Cieszy dostarczenie ważnej roli miast subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju Polski. Średniookresowa strategia rozwoju kraju musi mocno wzmacniać jego policentryczną strukturę funkcjonalno-przestrzenną. Dlatego konieczne jest porozumienie rząd- samorząd, dotyczące wspólnej realizacji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., czy to poprzez wspólnie przygotowaną ustawę o zrównoważonym rozwoju miast czy to poprzez kilkuletnie kontrakty Rząd RP - Miejskie Obszary Funkcjonalne, wokół miast subregionalnych, tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze.	realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej, m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.”
175 6	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	UWAGA OGÓLNA		Pozytywnie oceniamy ujęcie przemysłu chemicznego w zapisach Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., w szczególności w obszarach dotyczących transformacji energetycznej i innowacji. Przemysł chemiczny jest jednym z filarów polskiej gospodarki i stanowi podstawę funkcjonowania wielu innych sektorów – od rolnictwa, przez farmację, budownictwo i motoryzację, po zaawansowane technologie. Jego stabilne funkcjonowanie i dalszy rozwój jest niezbędny dla utrzymania konkurencyjności krajowego przemysłu oraz bezpieczeństwa surowcowego i technologicznego państwa. Wyrażamy nadzieję, że w dalszych etapach wdrażania Strategii szczególna rola przemysłu chemicznego będzie konsekwentnie dostrzegana, a polityki sektorowe i horyzontalne będą uwzględniać jego znaczenie dla realizacji celów gospodarczych, środowiskowych i społecznych kraju.	Uwaga o charakterze komentarza.
175 7	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	UWAGA OGÓLNA		W subregionie Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego występuje monokultura przemysłowa, w której działalność jednego dużego podmiotu stanowi główny motor rozwoju gospodarczego. W dokumencie brak jest zapisów odnoszących się do potrzeby wsparcia dla tego obszaru oraz wzmocnienia zdolności regionu i jego otoczenia do równoważenia oraz absorpcji skutków dominacji jednego sektora przemysłowego. Uzupełnienie dokumentu (lub jego załącznika) o zapisy w tym zakresie zwiększyłoby jego szczegółowość i kompleksowość, uwzględniając istotny aspekt rozwoju regionalnego i dywersyfikacji gospodarczej.	Uwaga uwzględniona
175 8	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Punkt 1. „Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej” W kontekście planowanych działań w zakresie polityki imigracyjnej oraz wypełniania luk kadrowych w zawodach deficytowych, postulujemy o wprowadzenie ułatwień w uzyskiwaniu polskich wiz przez obywateli krajów pozaeuropejskich, szczególnie w zawodach o długotrwałych niedoborach kadrowych, takich jak kierowcy. Branża transportowa stanowi istotny element łańcucha wartości przemysłu chemicznego i innych sektorów produkcyjnych, dla których sprawna logistyka dostaw surowców i produktów ma kluczowe znaczenie. Utrzymujący się deficyt kierowców (szacowany na ok. 100–150 tys. w Polsce i 500–750 tys. w Europie) wpływa na stabilność dostaw i koszty logistyczne przedsiębiorstw przemysłowych, dlatego ułatwienie procedur wizowych oraz uproszczenie mechanizmów legalizacji pracy cudzoziemców w zawodach deficytowych mogłoby znacząco wesprzeć realizację celów Strategii w zakresie zrównoważonego rozwoju rynku pracy oraz zwiększenia konkurencyjności i odporności sektorów przemysłowych.	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Postulowane kwestie wskazanych zawodów znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030, przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 15 października 2024 r.

1759	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-87	Dokument promuje elastyczność rynku pracy, ale nie uwzględnia potrzeb dużych pracodawców w zakresie kształcenia zawodowego oraz wsparcia zatrudniania osób młodych. Wnosimy o dodanie zapisów o wsparciu dla programów dualnych oraz centrów kompetencji technicznych w regionach przemysłowych. Programy dualne, łączące naukę z praktyką w przedsiębiorstwach, umożliwiają efektywne przygotowanie kadr technicznych do pracy w przemyśle. Potrzebne są systemowe mechanizmy wsparcia dla takich inicjatyw, szczególnie w regionach o dużym znaczeniu przemysłowym.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
1760	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100-113	W dokumencie brak jest odniesienia do kwestii kształcenia pracowników w zawodzie kierowcy, która ma istotne znaczenie dla funkcjonowania łańcuchów dostaw i bezpieczeństwa logistycznego gospodarki. Temat ten powinien zostać uwzględniony w ramach Priorytetu 2.1 jako element polityki rozwoju kompetencji technicznych i zawodowych. Obecnie brak jest systemowego mechanizmu kształcenia w zawodzie kierowcy. W kontekście prognozowanego rozwoju gospodarczego, rosnących potrzeb transportowych oraz wyzwań demograficznych i obronnych, konieczne jest odtworzenie systemu szkolenia kierowców oraz włączenie go w ramy współpracy nauki z przemysłem.	Wyodrębnianie poszczególnych zawodów (np. kierowcy) byłoby zbyt szczegółowe jak na poziom Strategii. Jednocześnie opisy dotyczące wspierania kompetencji zawodowych i współpracy nauki z przemysłem znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumencie.
1761	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-135	Strategia przewiduje rozwój infrastruktury kolejowej i drogowej, co może poprawić logistykę surowców i produktów. Lepsze połączenia transportowe zwiększają efektywność i konkurencyjność eksportową. Dokument koncentruje się na infrastrukturze ogólnokrajowej, pomijając potrzeby regionów przemysłowych. Obecna treść dokumentu ogólnie uwzględnia rozwój żeglugi śródlądowej, jednak nie bierze pod uwagę strategicznego znaczenia rzeki Odry, jako szlaku transportowego dla sektora przemysłowego. W szczególności brakuje odniesienia do potrzeby regulacji Odry w celu zapewnienia całorocznej żeglowności i umożliwienia transportu wodnego surowców i produktów przemysłowych. Wnosimy o uwzględnienie rozwoju infrastruktury transportowej (kolejowej i drogowej) w regionach o dużym znaczeniu przemysłowym, a także o uzupełnienie zapisów o konieczność modernizacji i regulacji Odry jako elementu infrastruktury wspierającej przemysł. Efektywny transport surowców i produktów przemysłowych ma kluczowe znaczenie dla konkurencyjności eksportowej. Transport rzeczny jest niskoemisyjną i efektywną formą logistyki. Firmy i branże zlokalizowane w pobliżu rzeki Odry, eksporterzy i producenci surowców przemysłowych mogą znacząco skorzystać z możliwości transportu wodnego, co wpisuje się w cele klimatyczne i logistyczne strategii.	Uwaga uwzględniona
1762	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-145	Przyjęte w strategii podejście, by nie wskazywać konkretnych branż jako beneficjentów wsparcia B+R, wydaje się być zrozumiałe, sprzyja konkurencyjności i elastyczności gospodarki. Jednocześnie w dokumencie słusznie wskazano, że brak aktywnej polityki państwa w konkretnych, wybranych sektorach może prowadzić do ich marginalizacji. W tym kontekście wnosimy o uzupełnienie zapisów o potrzebę wspierania badań nad technologiami wydobywania, przetwórstwa i recyklingu metali, w tym surowców krytycznych i strategicznych. Przedmiotowy sektor ma kluczowe znaczenie dla transformacji energetycznej, cyfrowej i bezpieczeństwa gospodarczego kraju.	Strategia jak zostało zauważone w uwadze celowo stara się unikać wskazywania konkretnych branż jako beneficjentów wsparcia B+R. Rozwiązania przyjęte w strategii skupiają się docelowo mają skupić się na wspieraniu wszelkich rodzajów innowacji w związku powyższym nie ma potrzeby wpisywać technologii wymienionych w uwadze.
1763	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	W dokumencie brak jest zapisów dotyczących wsparcia dla regionów o rozwiniętym przemyśle surowcowym w zakresie dywersyfikacji działalności gospodarczej, opartej na koncepcji multisurowcowości, w kierunku rozwoju innych gałęzi przemysłu i usług. Istnieje potrzeba stworzenia mechanizmów wspierających przedsiębiorstwa wykorzystujące potencjał krajowych surowców strategicznych oraz poszukiwanie nowych zasobów, co mogłoby stanowić impuls do rozwoju krajowych przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych m.in. w obszarze Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego.	Strategia w sposób horyzontalny obejmuje, różne działania mogące ułatwić dywersyfikację działalności. Pragniemy sobie sprawę, że działania nakierowane na rozwój Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego
1764	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146-156	Dokument nie wskazuje konkretnych sektorów strategicznych, jednak przywołuje mającą powstać listę technologii kluczowych dla polityki przemysłowej i technologicznej. Wnosimy o uwzględnienie potrzeb przemysłu chemicznego oraz przemysłu metali nieżelaznych, w tym miedzi – jako sektorów o znaczeniu strategicznym dla transformacji energetycznej, cyfrowej i surowcowej gospodarki. Przemysł chemiczny stanowi fundament dla rozwoju nowoczesnych technologii, dostarczając materiałów, surowców i rozwiązań niezbędnych w procesach dekarbonizacji, rozwoju OZE, elektromobilności i gospodarki o obiegu zamkniętym. Jednocześnie postulujemy, aby w katalogu inteligentnych specjalizacji uwzględnić sektor wydobywczo-przetwórczy metali, w szczególności miedzi, jako obszar o kluczowym znaczeniu dla rozwoju elektromobilności, odnawialnych źródeł energii i infrastruktury cyfrowej. Polska, jako jeden z największych producentów miedzi w Europie, powinna uwzględnić ten potencjał w krajowej polityce przemysłowej i innowacyjnej.	Strategia celowo unika wskazywania szczegółowo sektorów strategicznych. Zdajemy sobie sprawę, że sektor chemiczny pełni istotną rolę w wielu obszarach, ale uznajemy że strategia powinna konsekwentnie trzymać się wyżej wymienionej zasady, aby uniknąć uprzywilejowania poszczególnych branż.

176 5	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Istotnym elementem pominiętym w działaniu „B. Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej” jest kwestia dekarbonizacji przemysłu, w szczególności, sektorów trudno dekarbonizowalnych (tzw. hard-to-abate). Dodatkowo istotne jest aby w działaniach uwzględnione zostały również inne postaci wodoru, co jest niezbędne w celu osiągnięcia zakładanych celów dekarbonizacyjnych oraz aby wśród mechanizmów wsparcia znalazły się również kontrakty różnicowe dla CCS (tzw. Carbon contracts for difference). Dlatego proponujemy rozszerzenie punktu: „Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające: poprawę efektywności energetycznej i dekarbonizację procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE wspartych magazynami energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego i nisko-emisyjnego (w tym niebieskiego, wytwarzanego z gazu ziemnego z użyciem technologii CCS) oraz modernizację procesów przemysłowych (w tym wykorzystanie technologii przejściowych takich jak energia z odpadów, biomasa i gaz ziemny).”	Uwaga częściowo uwzględniona.
176 6	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	W akapicie pt. „Konieczne jest zapewnienie potrzebnych surowców dla sektora energii i przemysłu” po zdaniu „Polityka publiczna powinna uwzględniać także fakt, [...] stabilne dostawy warunkują skuteczną realizację transformacji energetycznej.”, proponujemy dodać poniższy fragment: „Polska dysponuje zasobami niektórych kluczowych dla transformacji energetycznej surowców, takich jak miedź czy srebro. Szczególnym przykładem jest miedź — często określana mianem „ropy naftowej przyszłości” ze względu na jej kluczowe znaczenie dla rozwoju energetyki odnawialnej, elektromobilności oraz technologii niskoemisyjnych. Polska jest największym producentem miedzi w Unii Europejskiej, co stawia ją w wyjątkowej pozycji strategicznej. O ile Polska posiada istotne zasoby niektórych surowców, konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających ich dalszemu efektywnemu wydobyciu, przetwarzaniu oraz inwestycjom w tym sektorze. W tym kontekście szczególnie istotne jest unikanie nadmiernych obciążeń fiskalnych, które mogłyby ograniczać zdolności inwestycyjne przedsiębiorstw zarówno w kraju, jak i za granicą. Należy zapewnić sprawny i przejrzysty dostęp do eksploatacji złóż, a także rozważyć wprowadzenie zachęt podatkowych w sytuacjach, gdy przemawia za tym ważny interes państwa — np. w zakresie bezpieczeństwa surowcowego. Kluczowe będzie również zapewnienie dostępu do korzystnych mechanizmów finansowania działalności wydobywczej. Równolegle należy rozwijać potencjał w zakresie pozyskiwania surowców z recyklingu, który może w istotnym stopniu uzupełniać krajowe zasoby pierwotne oraz wzmacniać niezależność surowcową Polski.”	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. W kierunku działań pn. Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej - znajduje się szereg działań dot. surowców krytycznych i strategicznych - do których miedź należy. Kwestia zabezpieczenia dostępu do surowców jest elementem wdrażania skutecznej polityki surowcowej. Strategia jest dokumentem kierunkowym, natomiast proponowane zapisy dotyczą konkretnych rozwiązań i surowców. Niemniej niektóre zapisy zostaną uzupełnione.
176 7	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161-162	Obecna treść dokumentu koncentruje się na transformacji energetycznej, jednak nie uwzględnia w wystarczającym stopniu roli dużych odbiorców przemysłowych. W zapisach kierunku działań „Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego” znajdują się informacje dotyczące: wielkoskalowych elektrowni jądrowych, składowisk powierzchniowych odpadów promieniotwórczych oraz budowy i rozwoju kadr w zakresie energetyki jądrowej. Postulujemy uzupełnienie zapisów o potrzebę wsparcia dla przemysłu energochłonnego w kontekście kosztów transformacji, w tym rozwoju SMR (Małych Reaktorów Modułowych) i magazynów energii. Choć Strategia odnosi się do transformacji energetycznej i dywersyfikacji źródeł energii, brakuje w niej bezpośredniego odniesienia do rozwoju małych reaktorów modułowych. Uzupełnienie dokumentu o wsparcie dla SMR byłoby korzystne, ponieważ promowałoby rozwój własnych źródeł energii niskoemisyjnej i zwiększenie niezależności energetycznej przemysłu energochłonnego. W części 3 pt. „Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego” proponujemy dodanie działania: „E: Wdrożenie w Polsce elektrowni jądrowych SMR W perspektywie do 2035 r. nastąpi: (i) przygotowanie stabilnych ram prawnych i finansowych dla wdrożenia w Polsce elektrowni jądrowych SMR (ii) zezwolenie na budowę i rozpoczęcie pierwszych prac budowlanych. Ma to szczególne znaczenie dla zapewnienia stabilnych dostaw energii elektrycznej, ponieważ umożliwi zastępowanie w miksie energetycznym Polski wycofywanych, stabilnych źródeł konwencjonalnych. Przy wyborze lokalizacji SMR pod uwagę zostaną wzięte charakterystyki i uwarunkowania terenów zarówno z istniejącą infrastrukturą energetyczną, jak i nowych lokalizacji inwestycyjnych.”	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
176 8	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	W kierunku działań „Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej” dokument wspomina o zwiększeniu odzysku i rozpoznaniu złóż, ale pomija aspekt wsparcia dla krajowego wydobycia surowców krytycznych i strategicznych. Mowa jedynie o zwiększeniu możliwości odzysku surowców ze źródeł wtórnych, w tym ich pozyskiwaniu ze źródeł antropogenicznych oraz wspieraniu poszukiwań i „analizy możliwości eksploatacji” nowych złóż, bez żadnych odniesień do złóż obecnie eksploatowanych. Wnosimy o uzupełnienie zapisów o konieczność rozwoju krajowego wydobycia jako elementu bezpieczeństwa surowcowego i energetycznego, spójnego z założeniami unijnej polityki	W działaniu pn. Wspieranie poszukiwań i analiza możliwości eksploatacji krajowych oraz zagranicznych złóż surowców mineralnych dopisane zostanie zdanie: "Bardzo ważne w tym

					surowcowej, w tym rozporządzenia w sprawie surowców krytycznych (Critical Raw Materials Act). Wielcy konsumenci energii i producenci przemysłowi w Europie potrzebują stabilnych i przewidywalnych warunków energetycznych oraz wsparcia dla krajowego wydobycia, by realizować cele klimatyczne i gospodarcze.	kontekście jest wsparcie krajowego wydobycia surowców strategicznych i krytycznych jako jeden z elementów zapewnienia bezpieczeństwa surowcowego państwa".
176 9	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	W części 6 pt. „Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej” proponujemy dodanie działania: „E. Zwiększenie potencjału w zakresie przetwórstwa surowców do poziomu półproduktów lub wyrobów ostatecznych. Zostaną podjęte działania na rzecz wsparcia rozwoju mocy przetwórczych surowców niezbędnych dla inwestycji przewidzianych przez Strategię. Stabilny dostęp do niezbędnych surowców oraz zwiększenie wolumenu ich produkcji (wydobycie, rafinacja) surowców nie będą wystarczające dla zaspokojenia potrzeb rozwojowych Polski. Przykładem może być przemysł kablowy, który w szczególności będzie obciążony zamówieniami związanymi z transformacją energetyczną. Dlatego dla odpowiedniego wykorzystania zwiększonego wolumenu surowca wymagany jest również adekwatny rozwój mocy w zakresie ich przetwórstwa. Niepożądana jest sytuacja, w której mimo dostępu do surowca, brak jest odpowiednich mocy produkcyjnych do jego dalszego przetworzenia, a w związku z tym jest on eksportowany do krajów z możliwościami jego przerobu, a następnie importowany w postaci wyrobów wyżej przetworzonych.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
177 0	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Tabela „Cele do osiągnięcia” W naszej ocenie całkowicie błędnie przyjęto jako jeden z celów do osiągnięcia, wyznaczających poziom realizacji SRP2035, odpowiedni poziom udziału odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii brutto w elektroenergetyce. O ile bowiem nie można mieć wątpliwości, że rozwój zdekarbonizowanych źródeł wytwórczych energii elektrycznej jest elementem istotnym z punktu widzenia obniżenia emisyjności sieci, o tyle nie stanowi on celu samego sobie. Rozwój odnawialnych źródeł energii, jak i innych źródeł wytwórczych, powinien być funkcją celu poprawy konkurencyjności krajowej gospodarki. Zaproponowane cele do osiągnięcia są niekompletne - uwzględniają kwestie: ochrony klimatu poprzez wzrost udziału odnawialnych źródeł energii (cele 1 i 2) oraz bezpieczeństwa energetycznego poprzez wskaźniki SAIDI (cel 3), jednak całkowicie pomijają kwestie konkurencyjności gospodarki, stanowiącej wszak równorzędnym cel polityki energetycznej państwa zgodnie z art. 13 Ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. 2024 r. poz. 266, 834, 859, 1847 i 1881 oraz z 2025 r. poz. 759, 1218 i 1303). Z punktu widzenia odbiorców przemysłowych, wypracowujących ok. 25% polskiego PKB, koszt energii elektrycznej stanowi istotny element decydujący o konkurencyjności. W przypadku odbiorców końcowych będących gospodarstwami domowymi korzystają oni z ochrony cen energii gwarantowanej w ramach taryf zatwierdzanych przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki. Odbiorcy przemysłowi, nie mający podobnych rozwiązań gwarantujących określone koszty odbioru, są silnie narażeni na zjawisko wzrostu kosztów odbioru. Ta paradoksalna sytuacja, pomimo spadków cen wytworzenia energii elektrycznej ze względu na wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym, może wynikać z rosnących kosztów rozwoju sieci elektroenergetycznych, zapewnienia mocy rezerwowych na wypadek ograniczeń podaży w źródłach pogodozależnych czy wzrostu opłat niezbędnych dla pokrycia systemów wsparcia dla technologii odnawialnych. Jednocześnie administracja rządowa posiada szereg możliwości obniżania kosztów odbioru energii elektrycznej dla odbiorców końcowych w formie mechanizmów wsparcia czy zmian w alokacji kosztów systemowych. Jest to jednocześnie kierunek wyznaczany na poziomie unijnych dokumentów strategicznych, jak Action Plan for Affordable Energy [26.2.2025, COM(2025) 79 final] czy też The Clean Industrial Deal [26.2.2025 COM(2025) 85 final]. Ze względu na powyższe jednoznacznie postulujemy, aby komponent zapewnienia konkurencyjności krajowej gospodarki poprzez wyznaczenie celu w postaci kosztów końcowych odbioru energii elektrycznej przez sektor przemysłowy został wprowadzony jako jeden z wyznaczników realizacji SRP2035. Propozycja modyfikacji treści poprzez dodanie nowego celu: Wskaźnik: „Koszt całkowity odbioru energii elektrycznej przez odbiorców przemysłowych”. Wartość bazowa: Brak oficjalnych danych w aktualizacji KPEiK, co do 2023 lub 2024 r., niezbędne uzupełnienie z ARE. Cel pośredni na 2030 r.: „≤ 75 EUR/MWh” (w wartości pieniądza w 2024). Cel na 2035 r.: „≤ 50 EUR/MWh” (w wartości pieniądza w 2024 r.). Źródło danych: „ME”.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

177 1	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-184	Dokument zakłada ambitne cele klimatyczne i wskazuje na wysokie koszty transformacji dla przemysłu, jednak nie precyzuje mechanizmów wsparcia dla dużych przedsiębiorstw. Wnosimy o dodanie zapisów o objęciu wsparciem firm, w których modernizacja (np. wdrożenie CCS/CCU) przynosi największy efekt środowiskowy. Duże podmioty realizują różnorodne działania dekarbonizacyjne, ale z uwagi na swoją skalę działalności istnieje ryzyko, że mogą być wykluczone z niektórych programów pomocowych. Strategia przewiduje rozwój technologii CCS/CCU, jednak konieczne jest w tym przypadku zapewnienie, że wsparcie obejmie również duże podmioty przemysłowe.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
177 2	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Punkt 5, podpunkt D „Rozbudowanie monitoringu gleb oraz remediacja i identyfikacja gleb zanieczyszczonych” Naszym zdaniem należy uwzględnić potrzebę integracji danych z monitoringów prowadzonych przez przedsiębiorstwa (np. w ramach pozwoleń zintegrowanych).	Proponowana sugestia ma charakter szczegółowy i zostanie rozważona na etapie prac nad opracowywaniem koncepcji tworzenia systemu monitoringu gleb w Polsce w ramach planowanej transpozycji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie monitorowania i odporności gleby (prawo o monitorowaniu gleby), która aktualnie oczekuje na publikację w Dzienniku Urzędowym UE.
177 3	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Punkt 6 „Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym” Naszym zdaniem w działaniach w ramach gospodarki o obiegu zamkniętym należy uwzględnić recykling chemiczny, który stanowi kluczowe uzupełnienie dla recyklingu mechanicznego, umożliwiając przetwarzanie frakcji odpadów dotychczas kierowanych do składowania lub spalania. Technologia ta pozwala odzyskać surowce o jakości porównywalnej z pierwotnymi, co sprzyja rozwojowi krajowej gospodarki surowcowej i ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych. Uwzględnienie recyklingu chemicznego w Strategii pozwoli więc na pełniejsze wykorzystanie zasobów odpadowych, zwiększy odporność gospodarczą kraju i przyspieszy realizację celów neutralności klimatycznej oraz gospodarki o obiegu zamkniętym. Proponujemy modyfikacji treści poprzez dodanie nowego działania: „D. Uznanie technologii recyklingu chemicznego jako komplementarnej do recyklingu mechanicznego Działania państwa obejmą: (i) opracowanie i wdrożenie ram prawnych jednoznacznie definiujących recykling chemiczny i określających jego miejsce w hierarchii sposobów postępowania z odpadami, (ii) uproszczenie procedur administracyjnych związanych z inwestycjami w instalacje recyklingu chemicznego, (iii) wprowadzenie mechanizmów wsparcia finansowego dla przedsiębiorstw wdrażających technologie recyklingu chemicznego.”	W dokumencie o randze strategii nie przewiduje się wskazywania ani promowania konkretnych technologii recyklingu. Strategia opisuje kierunki działań na poziomie systemowym, pozostawiając wybór technologii do szczegółowych programów wykonawczych oraz regulacji sektorowych.
177 4	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220	Kluczowe wyzwania W dokumencie mówi się o wpływie stosowania nawozów na środowisko, należy jednak nadmienić, że dzieje się tak w przypadku nieodpowiedniego stosowania nawozów, np. niedostosowanie rodzaju i dawki nawozów powoduje skutki dla środowiska (m.in. wymywanie nadmiaru składników). Propozycja modyfikacji zapisu: „W związku z wpływem nieodpowiedniego stosowania nawozów na środowisko upowszechniane powinny być praktyki związane z racjonalnym nawożeniem oraz narzędzia do planowania nawożenia w oparciu o badanie gleby.”	Uwaga została uwzględniona.
177 5	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	Punkt 2, podpunkt E „Zwiększenie bezpieczeństwa białkowego” Dokument nie powinien mówić o obniżeniu stosowania nawozów mineralnych jako o celu samym w sobie, ponieważ jest to niezgodne ze zrównoważonymi praktykami rolniczymi. Celem zrównoważonego nawożenia jest dostosowanie dawek nawozów do potrzeb roślin, zasobności gleby i warunków środowiskowych. Zmniejszenie nawożenia bez odpowiedniej analizy może prowadzić do niedoborów składników pokarmowych, co obniża plon i jakość produktów rolnych, a także może negatywnie wpływać na glebę.	Uprawa roślin strączkowych, a w konsekwencji zmniejszenie zużycia nawozów azotowych, nie jest celem samym w sobie tylko zjawiskiem naturalnym. Uprawa roślin białkowych poza tym, że może przełożyć się na mniejsze zużycie nawozów azotowych ma również szereg innych zalet pro-środowiskowych. Mniejsze zużycie nie oznacza rezygnacji z nawożenia, a ono powinno się odbywać zgodnie z planem nawożeniowym

						dostosowanym do warunków glebowych
177 6	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	Zgodnie z zapisami Strategii, zrównoważony rozwój terytorialny oparty jest na policentrycznej sieci miast. Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Ze względu na funkcjonujące blisko 100 lat w Tarnowie przedsiębiorstwo o strategicznym znaczeniu dla państwa, w tym także pod względem utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju (co stanowi jeden z priorytetów Strategii), postulujemy o uwzględnienie w Strategii zapisów dotyczących działań na rzecz rozwoju przemysłu chemicznego w subregionie Tarnowa.	Dotychczas w dokumentach planistycznych na mapach o charakterze modelu nie zamieszczano granic administracyjnych. Model jest zgeneralizowanym obrazem i nie powinien zawierać granic.
177 9	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA		1. Nazwa pomysłu/uwagi: Silne przywództwo w polityce gospodarczej, zamiast rozmytej odpowiedzialności komitetów 2. Adresowany problem: Wiele strategii powstających w sektorze publicznym i prywatnym, mimo starannego opracowania, nie jest skutecznie wdrażanych. Jednym z problemów jest rozmyta odpowiedzialność za jej wykonanie. 3. Opis propozycji w 1-2 zdania (na czym to polega): Wprowadzanie roli dyrektorów wykonawczych odpowiedzialnych za realizację Strategii zgodnie z zasadą "one throat to choke". Każdy priorytet "Strategii Rozwoju Polski do 2035" jest przypisany do konkretnej osoby odpowiedzialnej za jego wykonanie. 4. Cel pomysłu: Celem rozwiązania byłby zwiększenie tzw. "ownershipu" za wykonanie konkretnych elementów strategii. Wiązałoby się to ze zwiększeniem presji na wykonanie zadań, zaś transparentność procesu pozwoli w klarowny sposób przypisać zasługi za powodzenie przedsięwzięcia. 5. Dla kogo? (główny interesariusz): Rada Ministrów, administracja rządowa, obywatele. 6. Rozbudowany opis pomysłu (opcjonalnie): Strategia w wersji zdigitalizowanej byłaby dostępna w trybie online, dzięki czemu każdy mógłby sprawdzić kto w danym momencie jest odpowiedzialny za realizację danego priorytetu. Portal pozwalałby na pełne śledzenie postępu prac wraz z pełną listą osób odpowiedzialnych za dane priorytety na przestrzeni lat.	W tym celu wykorzystywany jest m.in. system informatyczny Monaliza, w którym monitorowany jest stan realizacji priorytetów rządu.
178 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		1. Nazwa pomysłu/uwagi: 1,5% podatku PIT na crowdfunding innowacji (analogicznie do 1,5% dla organizacji pożytku publicznego) 2. METAPROBLEM: Prawdziwe innowacje rodzą się spontanicznie, tworząc nieprzewidziane potrzeby i możliwości współpracy, za którymi nie nadążają sztywne procedury administracyjne. 3. ZARYSOWANIE PROBLEMU: Wiele polskich zespołów, które zbudowały rozwiązanie adresujące potrzebę interesariuszy z sektora publicznego (np. obszaru obronności, zdrowia, transformacji energetycznej) napotyka na swojej drodze biurokratyczną ścianę. Nawet jeśli udało im się znaleźć potencjalnego odbiorcę, który dostrzegł dużą wartość we wdrożeniu, ich współpraca potrafi upaść już na samym starcie. Klienci zanim rozpiszą przetarg na dane rozwiązanie, chcieliby je najpierw przetestować lub ulepszyć, aby spełniało ich wszystkie kluczowe wymagania. Tu pojawia się problem, ponieważ proces ten wymaga często dodatkowego finansowania i nie ma podmiotu, który byłby gotów za to zapłacić. Innowatorzy wczesnej fazy zwykle nie dysponują wystarczającymi środkami, zaś partner publiczny ma problem ze znalezieniem adekwatnej ścieżki formalnej, która pozwoliłaby sfinansować taką współpracę. 4. CO TRACIMY?: W konsekwencji wojsko nie ma jak przetestować systemu do wykrywania dronów dla pojedynczego żołnierza, publiczna ochrona zdrowia nie ma środków na pilotaż oprogramowania do wyszukiwania placówek NFZ z wygodnym interfejsem, zaś spółka energetyczna nie ma jak zapłacić za rozbudowę narzędzia, które pokaże, gdzie na osiedlu najlepiej postawić panele słoneczne. 5. POZORNE ROZWIĄZANIE: Teoretycznie każdy z tych partnerów instytucjonalnych mógłby zreformować swoje procedury, jednak jest to proces długi i żmudny. W konsekwencji potrzebne innowacje nie trafiają do odbiorców, zaś polscy innowatorzy nie mogą się rozwijać, co godzi w interes publiczny.	Od 2024 r. Polska jest objęta procedurą nadmiernego deficytu. Obecnie sytuacja geopolityczna wymaga ponoszenia większych wydatków na zapewnienie militarnego bezpieczeństwa. Zatem realizacja propozycji jest możliwa jedynie w ramach istniejących obecnie ram fiskalnych. Nie jest zatem możliwe wprowadzenie dodatkowej instytucji 1,5%, która spowoduje zmniejszenie wpływów podatkowych. Natomiast "współdzielenie" 1,5% wymaga konsultacji ze środowiskiem reprezentującym OPP (Rada Pożytku Publicznego). Zmiana zasad przekazywania 1,5% to również koszt po stronie administracji skarbowej, która obsługuje wnioski składane w tej sprawie przez podatników.
178 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		6. NASZE ROZWIĄZANIE: Z myślą o wszelkich nieprzewidzianych potrzebach finansowych polski startupów, które nie mogą być zaspokojone w inny sposób, proponujemy stworzenie mechanizmu finansowania projektów przez publiczną platformę crowdfundingową, która działałaby jako "backup" na wszystkie ślepe zaułki biurokracji. 7. OPIS DZIAŁANIA ROZWIĄZANIA: Analogicznie do 1,5% podatku PIT dla organizacji pożytku publicznego, obywatele rozliczający PIT mogliby zarządzać własnym budżetem z nowej puli 1,5% PIT na polskie innowacje. Portal umożliwiałby finansowanie konkretnych zbiorów celowych (analogicznie Zrzutka.pl) lub firm na ich generalne cele rozwojowe (analogicznie do Patronite). Innowatorzy sami przedstawiają własny projekt. Nie ważne czy chcą sfinansować pilotaż z potencjalnym klientem,	Od 2024 r. Polska jest objęta procedurą nadmiernego deficytu. Obecnie sytuacja geopolityczna wymaga ponoszenia większych wydatków na zapewnienie militarnego bezpieczeństwa. Zatem realizacja propozycji jest możliwa jedynie w ramach istniejących

					rozbudować swój produkt o nowe funkcjonalności, a być może zostali na lodzie, bo państwowy konkurs grantowy nie został rozstrzygnięty od 1,5 roku. To społeczność decyduje kto ma największy potencjał i komu można zaufać. 8. PRZYKŁAD DZIAŁANIA ZE ŚWIATA: Ten model zdecentralizowanej dystrybucji środków finansowych nie tylko został już przetestowany, ale m.in. to właśnie dzięki niemu Ukraina obroniła swoją niepodległość. Strumień środków z darowizn i zrzutek był filarem nowego ukraińskiego ekosystemu innowacji. Możemy sformalizować ten model, aby obywatele nadal decydowali jakie projekty chcą wspierać, jednak bez konieczności angażowania prywatnych środków finansowych. To połączenie sprawdzonych idei budżetu obywatelskiego, crowdfundingu oraz 1,5% PIT na OPP w jedną całość. 9. OPCJA DODATKOWA: Minusem tradycyjnego modelu "1,5% PIT na OPP" są rozliczenia w cyklach rocznych zgodnie z rokiem podatkowym, które mogą opóźniać proces pozyskiwania środków dla innowatorów. Dlatego warto również wprowadzić opcję dobrowolnych darowizn, które potem można odliczyć od podatku. Najprawdopodobniej pozwoliłby to ominąć również problem pomocy de minimis, gdyby zespół innowatorów chciał zrealizować dany pomysł w dużym przedsiębiorstwie lub ich spółka nie mogła już korzystać z pomocy publicznej.	obecnie ram fiskalnych. Nie jest zatem możliwe wprowadzenie dodatkowej instytucji 1,5%, która spowoduje zmniejszenie wpływów podatkowych. Natomiast "współdzielenie" 1,5% wymaga konsultacji ze środowiskiem reprezentującym OPP (Rada Pożytku Publicznego). Zmiana zasad przekazywania 1,5% to również koszt po stronie administracji skarbowej, która obsługuje wnioski składane w tej sprawie przez podatników.
178 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Nazwa pomysłu: „Inwestuj w Polskę przez grę” – wykorzystanie Totalizatora Sportowego do zasilenia rynku kapitałowego 1. Opis problemu / szansa do wykorzystania Mimo rozwoju instytucji rynku finansowego, udział Polaków inwestujących na giełdzie lub w fundusze inwestycyjne pozostaje niski – mniej niż 15% społeczeństwa deklaruje posiadanie jakichkolwiek instrumentów finansowych poza lokatą czy kontem oszczędnościowym. Brakuje masowego impulsu, który w przystępny i emocjonalnie atrakcyjny sposób przybliżyłby inwestowanie milionom obywateli. Tymczasem Totalizator Sportowy, państwowa spółka o ogromnym zasięgu społeczno-ekonomicznym, dysponuje unikalnym narzędziem dystrybucji emocji i nagród finansowych. Według danych za 2024 rok: • całkowite przychody Totalizatora Sportowego wyniosły 69,2 mld zł, • z czego aż 50,6 mld zł (ponad 73%) przychodów pochodziło z gier online w ramach platformy TotalCasino, • łączna wartość wypłaconych wygranych sięgnęła 63,1 mld zł. Oznacza to, że ogromny, powtarzalny strumień pieniężny – ponad 60 mld zł rocznie – przepływa przez sektor czystej rozrywki, generując ograniczone efekty gospodarcze poza wpływami podatkowymi i konsumpcją. Równocześnie w Polsce istnieje chroniczny niedobór kapitału dla: • funduszy inwestujących w nowoczesne technologie, • spółek innowacyjnych przygotowujących się do debiutu giełdowego, • funduszy venture capital, szczególnie w obszarze technologii dual use (cywilno-obronnych), tak kluczowych dla bezpieczeństwa i suwerenności technologicznej kraju. 2. Propozycja rozwiązania Idea: część wygranych w grach Totalizatora Sportowego, szczególnie w TotalCasino, mogłaby być realizowana w formie aktywnych inwestycji kapitałowych, a nie wyłącznie wypłat gotówkowych. Totalizator Sportowy mógłby: • tworzyć portfele inwestycyjne, zawierające akcje spółek z GPW lub jednostki uczestnictwa w funduszach inwestujących w polskie przedsiębiorstwa, • przeznaczać część wygranych (np. 10–20%) na udziały w funduszach venture capital, w tym funduszach wspierających technologie strategiczne i dual use, • uruchomić dedykowane gry inwestycyjne, w których nagrodą są pakiety akcji, certyfikaty inwestycyjne lub udziały w funduszach innowacyjnych. Zwycięzca nadal otrzymuje gratyfikację pieniężną, ale równocześnie zostaje inwestorem, posiadającym realne aktywa. Może zachować portfel, czekając na jego wzrost i dywidendy, lub natychmiast sprzedać aktywa – zachowując pełną elastyczność.	Uwaga odrzucona - Polska posiada rozwinięty rynek kapitałowy pozwalający na inwestowanie w różnorodne, często rozbudowane i skomplikowane instrumenty finansowe. Totalizator Sportowy Sp. z o.o. jest spółką Skarbu Państwa, której głównym zadaniem jest wykonywanie monopolu państwa w zakresie gier liczbowych, loterii pieniężnych, gier na automatach poza kasynem gry, a także gier hazardowych urządzanych przez sieć Internet (z wyjątkiem zakładów wzajemnych i loterii promocyjnych) i która została, z mocy prawa (ustawa o grach hazardowych), wyznaczona jako jedyny podmiot organizujący gry hazardowe w Internecie. Udział w grach hazardowych osób fizycznych związany jest z korzystaniem z zasobów finansowych tych osób do realizacji rozrywki korzystając z legalnego hazardu co stanowi sprzeczność z celami inwestycyjnymi, którymi są pomnażanie majątku w drodze inwestycji kapitałowych. Ponadto w grach objętych monopolem państwa Totalizator Sportowy Sp. z o. o. dokonuje obowiązkowych dopłat do Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej, Funduszu Promocji Kultury, Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych oraz Funduszu Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Realizacja propozycji wymagałaby konieczności dokonania zmiany w przepisach ustawy o grach

						hazardowych oraz innych związanych z rynkiem kapitałowym.
178 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		3. Mechanizm działania 1. Fundusz Inwestycyjny Totalizatora Sportowego (FITS) - o Tworzy się specjalny wehikuł inwestycyjny (np. subfundusz w ramach PFR TFI), który gromadzi i zarządza portfelem inwestycji w spółki giełdowe i fundusze VC. - o FITS może inwestować w sektor nowych technologii, zielonej energii, obronności, cyfrowej infrastruktury, biotechnologii, AI i dronów – z naciskiem na rozwiązania o potencjale dual use. 2. Mechanizm wygranej inwestycyjnej - o W grach Lotto lub TotalCasino część wygranych (np. 5–20%) jest automatycznie przekazywana w formie inwestycji – np. gracz wygrywa dostęp do konta maklerskiego z gotowym portfelem aktywów. - o Gracz ma możliwość: a) zachować inwestycję, b) sprzedać aktywa i wypłacić gotówkę. 3. Kooperacja z GPW i domami maklerskimi - o Biura maklerskie pełnią funkcję operatorów rachunków inwestycyjnych dla zwycięzców oraz dostarczają materiały edukacyjne i wsparcie klienta, - o GPW promuje rozwiązanie w ramach programów edukacyjnych („Pierwsze kroki inwestora”). 4. Efekty i korzyści Dla gospodarki i państwa: • redystrybucja części „podatku od marzeń” do realnej gospodarki, • zwiększenie płynności i kapitalizacji GPW, • wsparcie finansowania startupów i technologii strategicznych (np. drony, cyberbezpieczeństwo, AI obronne, systemy energii rozproszonej), • mobilizacja kapitału prywatnego bez zwiększania wydatków budżetowych, • wzmocnienie krajowej odporności technologicznej (dual use / security innovation).	Uwaga odrzucona (patrz uwaga 1782).
178 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Dla obywateli: • nowa forma uczestnictwa w rynku kapitałowym bez konieczności wcześniejszej wiedzy finansowej, • atrakcyjna nagroda o potencjale długoterminowego wzrostu, • doświadczenie inwestycyjne w bezpiecznym, kontrolowanym środowisku, • pozytywna emocjonalnie edukacja finansowa – inwestowanie jako element gry i sukcesu. Dla Totalizatora Sportowego: • wzmocnienie misji społeczno-gospodarczej spółki Skarbu Państwa, • poszerzenie oferty o gry tematyczne o charakterze inwestycyjnym, • wizerunek innowatora łączącego rozrywkę z rozwojem gospodarczym Polski. 5. Warianty wdrożeniowe Wariant A: Pilotaż w ramach TotalCasino • Uruchomienie wirtualnej gry „Inwestycyjny Jackpot”, w której część wygranej (np. 50%) jest realizowana w formie portfela inwestycyjnego. • Gra może mieć różne tematy: „WIG20”, „Start-up VC”, „TechPolska”, „Zielona Energia” - w zależności od rodzaju nabywanych aktywów finansowych. • Fundusz FITS inwestuje proporcjonalnie do wyników gry w akcje spółek z wybranych indeksów lub udziały w funduszach VC (przy czym tu wypłata możliwa będzie w długim okresie po wyjściu z inwestycji przez fundusze VC lub w krótkim, poprzez odkup przez FITS, ale z zastosowaniem wysokiego dyskonta). • Pilotaż (np. w okresie 12-24 miesiące) pozwoli przetestować odbiór społeczny takiego rozwiązania, modele współpracy z biurami maklerskimi oraz kwestie regulacyjne (KNF, GIIF, MF). Wariant B: Gra inwestycyjna w modelu edukacyjnym GPW–Totalizator • Wspólny program z GPW i Ministerstwem Finansów promujący „pierwsze doświadczenie inwestora”. • Gra Lotto lub e-loteria edukacyjna, w której każda mniejsza wygrana (np. 100–500 zł) trafia częściowo na konto edukacyjne inwestora (mikroportfel akcji, funduszy ETF lub obligacji), a częściowo jest wypłacana. • Gracze otrzymują dostęp do aplikacji GPW z symulacją portfela i materiałami edukacyjnymi. Po kilku tygodniach nauki i rywalizacji w symulacji (która zależnie od osiągniętych wyników, może skutkować dodatkowymi nagrodami)	Uwaga odrzucona (patrz uwaga 1782).

					możliwe jest rzeczywiste zainwestowanie wygranej wcześniej kwoty, lub jej wypłata. • Celem jest budowa pozytywnych skojarzeń z rynkiem kapitałowym i inwestowaniem w polskie spółki. • W dłuższej perspektywie – wychowanie nowego pokolenia drobnych inwestorów.	
178 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		6. Adresaci i interesariusze • Totalizator Sportowy – operator programu i beneficjent efektu wizerunkowego, • GPW w Warszawie – naturalny partner merytoryczny i edukacyjny, • PFR / NCBR / ARP / fundusze VC – beneficjenci napływu nowego kapitału, • Polskie spółki innowacyjne i technologiczne – odbiorcy inwestycji, • Obywatele – nowi inwestorzy i uczestnicy rynku kapitałowego, • Ministerstwo Finansów i Ministerstwo Aktywów Państwowych – organy nadzorujące i kształtujące ramy prawne projektu. 7. Szacowany wpływ i potencjał Przy założeniu, że zaledwie 1% wartości wygranych w Totalizatorze Sportowym (ok. 630 mln zł rocznie) byłby przekierowany do portfeli inwestycyjnych lub funduszy VC, oznaczałoby to: • większe finansowanie innowacyjnych projektów o ponad 30% w porównaniu z całkowitym finansowaniem polskich startupów w 2024 r. (2,1 mld zł), • dodatkowy kapitał dla GPW zwiększający kapitalizację i płynność rynku, • nowy model społecznego finansowania technologii dual use – ograniczający konieczności dopłat z budżetu państwa. 8. Ideowe podsumowanie „Od gry do inwestycji, od emocji do innowacji.” Pomysł łączy masowe uczestnictwo obywateli w grach liczbowych z realnym wsparciem dla rynku kapitałowego i krajowych innowacji. To nowy kanał mobilizacji kapitału społecznego, który nie wymaga zmiany nawyków – jedynie inteligentnego skierowania istniejących przepływów finansowych. Dzięki temu Polska może stworzyć unikalny w skali Europy mechanizm finansowania innowacji przez rozrywkę – łącząc emocje gry z poczuciem współodpowiedzialności za rozwój gospodarczy i bezpieczeństwo technologiczne kraju.	Uwaga odrzucona (patrz uwaga 1782).
178 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		1. Nazwa pomysłu/uwagi: Obywatelski Akcelerator Innowacji: Przekieruj Podatek na Polski Sukces 2. METAPROBLEM: Błędna alokacja krajowego kapitału, który zamiast napędzać innowacyjną, produktywną gospodarkę, jest zamrażany w dużej mierze w spekulacyjnych i nieproduktywnych aktywach, takich jak nieruchomości. W rezultacie, na europejskiej scenie startupowej Warszawa wciąż wypada błado na tle liderów takich jak Londyn czy Berlin, a polskie firmy w fazie wzrostu często muszą szukać finansowania za granicą. Stanowi to fundamentalną barierę dla transformacji Polski w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, dlatego ambicją pomysłu jest nie tylko realokacja kapitału krajowego, ale również przyciągnięcie do Polski kapitału zagranicznego. 3. ZARYSOWANIE PROBLEMU: Polska gospodarka stoi przed historycznym wyzwaniem: musi przejść od modelu rozwoju opartego na "imitacji" do modelu opartego na "innowacji". Kluczem do tej transformacji jest kapitał, a konkretnie jego inteligentne ukierunkowanie. Obecnie obserwujemy paradoks: obywatele dysponują rosnącymi oszczędnościami, ale z powodu awersji do ryzyka i "płytkiego, mało zróżnicowanego rynku finansowego" lokują je głównie na rynku nieruchomości. Traktowanie mieszkań jako głównej formy inwestycji tworzy samonapędzające się błędne koło: • Głód innowacji: Brak kapitału na najwcześniejszym etapie rozwoju (pre-seed/seed) sprawia, że wiele obiecujących polskich startupów nigdy nie powstaje lub nie jest w stanie się skalować. • Nakręca bańkę mieszkaniową: Nadmierny popyt inwestycyjny winduje ceny mieszkań, ograniczając ich dostępność dla osób zaspokajających potrzeby mieszkaniowe i tworząc ryzyko systemowe. • Brak alternatyw: Dla przeciętnego obywatela brakuje zrozumiałych, dostępnych alternatyw inwestycyjnych, które mogłyby konkurować z namacalnością "kawalerki na wynajem".	Uwaga zbyt szczegółowa jak na strategiczny charakter dokumentu.

					W efekcie potencjał intelektualny i finansowy milionów Polaków nie jest wykorzystywany do budowy przyszłej konkurencyjności kraju.	
178 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		4. CO TRACIMY?: • Utracony jednoróżec: Zespół genialnych absolwentów polskiej politechniki opracowuje przełomową technologię w dziedzinie czystej energii (sektor zidentyfikowany jako kluczowa arena przyszłości). Potrzebują 2 milionów złotych na zbudowanie prototypu. Nie mogą uzyskać finansowania, ponieważ aniołowie biznesu są nieliczni, a oszczędności indywidualnych inwestorów lokowane są w kolejnych mieszkaniach. Startup przenosi się do Berlina, gdzie otrzymuje finansowanie, a w ciągu 10 lat staje się globalnym liderem wartym miliardy euro. Polska traci technologię, miejsca pracy dla wysoko wykwalifikowanych specjalistów i wpływy podatkowe. • Zmarnowany potencjał obywatelski: Informatyk z Warszawy przez lata oszczędzał 100 tys. złotych. Chciałby zainwestować w coś, co przyniesie realną wartość, ale giełda wydaje mu się skomplikowana, a inwestycja w pojedynczy startup zbyt ryzykowna. Za namową znajomych kupuje więc kawalerkę na wynajem. Jego kapitał, zamiast sfinansować rozwój np. 10 innowacyjnych firm medycznych, zostaje zamrożony w jednym lokalu, przyczyniając się do wzrostu cen i czynszów w mieście. • Efekt domina w regionie: Lokalny startup w Rzeszowie tworzy oprogramowanie optymalizujące logistykę. Z braku kapitału na dalszy rozwój upada. W efekcie nie powstają nowe miejsca pracy, firma nie zleca usług lokalnym agencjom marketingowym, a jej pracownicy nie wydają pieniędzy w lokalnych restauracjach. Region traci potencjalny motor napędowy, a jego najzdolniejsi mieszkańcy wyjeżdżają do większych miast lub za granicę. 5. STAN OBECNY: Dotychczasowa interwencja państwa, polegająca głównie na tworzeniu publicznych funduszy venture capital (jak PFR Ventures), była słuszną i skutecznie zainicjowała rynek wczesnego etapu. Jest to jednak rozwiązanie niekompletne. Skupia się ono na podaży kapitału od strony instytucjonalnej, ale nie rozwiązuje fundamentalnego problemu popytu i alokacji kapitału po stronie milionów obywateli. Nie zmienia to mentalności "kawalerka ponad wszystko" i nie demokratyzuje dostępu do inwestycji w innowacje, pozostawiając je domeną wąskiej grupy specjalistów. 6. NASZE ROZWIĄZANIE: Stworzenie Platformy Inwestycji Obywatelskich – państwowej, kapitałowej platformy crowdfundingowej, która łączy dwa rewolucyjne mechanizmy: 1. Przesunięcie Podatku na Inwestycję: Stworzenie mechanizmu pozwalającego osobie fizycznej na zainwestowanie w kwalifikowane startupy kwoty równej jej należnemu podatkowi PIT za dany rok (z rocznym limitem inwestycji do 500 000 zł). Inwestycja ta byłaby traktowana jako odliczenie od należnego podatku, co w praktyce oznacza, że inwestor zamiast płacić podatek do urzędu skarbowego, przekierowuje te same środki bezpośrednio na rozwój polskich innowacji.	Od 2024 r. Polska jest objęta procedurą nadmiernego deficytu. Obecnie sytuacja geopolityczna wymaga ponoszenia większych wydatków na zapewnienie militarnego bezpieczeństwa. Z tych też względów realizacja propozycji w obecnych uwarunkowaniach nie jest zasadna. Dodatkowo informujemy, iż w obowiązującym stanie prawnym istnieje preferencja podatkowa dotycząca inwestycji w venture capital (w ASI) - art. 26hc ustawy PIT. Ulga ta polega na możliwości odliczania od podstawy obliczenia podatku (m.in. od dochodów z pracy, z emerytury, z działalności wykonywanej osobiste lub działalności gospodarczej) kwoty stanowiącej 50% wydatków na nabycie (objęcie) udziałów (akcji) w alternatywnej spółce inwestycyjnej (ASI), albo w spółce kapitałowej, w której: • ASI posiada co najmniej 5% udziałów (akcji), lub • ASI będzie posiadała co najmniej 5% udziałów (akcji) okresie 90 dni od dnia nabycia przez podatnika udziałów (akcji) w spółce kapitałowej, Odliczenie nie może w roku podatkowym przekroczyć kwoty 250 tys. zł. Obecnie nie planuje się rozszerzyć zakresu ulg w podatku PIT na inwestycje venture capital.
178 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		2. 1,5% PIT na Innowacje: Wprowadzenie możliwości przekazania 1,5% podatku dochodowego (analogicznie do Organizacji Pożytku Publicznego) na "Fundusz Polskich Innowacji". Środki te byłyby następnie inwestowane przez profesjonalny, państwowy podmiot (np. PFR Ventures) w zdywersyfikowany portfel startupów notowanych na platformie, dając każdemu podatnikowi pasywną, zdywersyfikowaną ekspozycję na polski ekosystem innowacji. 7. OPIS DZIAŁANIA ROZWIĄZANIA: 1. Operator i Selekcja: Platforma jest zarządzana przez PFR Ventures, który wykorzystuje swoje doświadczenie do przeprowadzania rygorystycznej selekcji (due diligence) startupów ubiegających się o finansowanie. Tylko firmy o wysokim potencjale innowacyjnym i globalnym, działające w strategicznych branżach (np. cleantech, AI, biotechnologia, przemysł obronny), zostają dopuszczone do zbiórki. 2. Mechanizm "InnoTax" w Praktyce:	Stanowisko w wierszach 1780 i 1787

				o Krok 1: Obliczenie podatku. Inwestor (osoba fizyczna) oblicza swój należny podatek PIT za dany rok. o Krok 2: Inwestycja. Inwestor wybiera jeden lub więcej startupów na platformie i inwestuje w nie kwotę równą swojemu podatkowi, nie przekraczając limitu 500 000 zł rocznie. o Krok 3: Odliczenie. W rocznym zeznaniu podatkowym inwestor odlicza całą zainwestowaną kwotę od swojego należnego podatku, dołączając certyfikat inwestycyjny z platformy. W efekcie jego zobowiązanie podatkowe spada do zera (jeśli zainwestował całą kwotę podatku). 3. Przykład: o Dochód: 1 000 000 zł o Należny podatek PIT (wg skali 12%/32%): 296 000 zł o Inwestor wpłaca 296 000 zł na wybrane startupy na platformie. o W zeznaniu PIT odlicza 296 000 zł od należnego podatku. o Podatek do zapłaty: 0 zł. Cała kwota podatku została "przesunięta" na inwestycję. 4. Mechanizm 1,5% PIT: Podczas rocznego rozliczenia podatkowego każdy obywatel może wybrać opcję przekazania 1,5% swojego podatku na Fundusz Polskich Innowacji. PFR Ventures, działając jako zarządzający, inwestuje zebrane środki w szeroki portfel startupów z platformy, maksymalizując dywersyfikację. Obywatel staje się w ten sposób pasywnym "mikro-inwestorem VC".	
1789	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	5. Cel i Efekty: Mechanizm ten radykalnie redukuje ryzyko inwestycyjne, zwielokrotnia kapitał płynący na wczesne etapy rozwoju i popularyzuje inwestycje wysokiego ryzyka. Buduje klasę aniołów biznesu, którzy, zachęteni potężną ulgą, aktywnie wspierają powstawanie lokalnych, miliardowych spółek. 8. ANALOGICZNA HISTORIA SUKCESU: Najlepszym przykładem skuteczności potężnych zachęt podatkowych w budowaniu ekosystemu innowacji są brytyjskie programy SEIS (Seed Enterprise Investment Scheme) oraz EIS (Enterprise Investment Scheme). Chociaż ich mechanizm technicznie różni się od proponowanego "przesunięcia podatku" (oferują odliczenie od podstawy opodatkowania, a nie od samego podatku), ich cel i filozofia są identyczne: radykalne zmniejszenie ryzyka dla prywatnych inwestorów w celu zmobilizowania ich kapitału na rzecz startupów. Wyniki mówią same za siebie: • Od momentu powstania, SEIS i EIS wspólnie umożliwiły zebranie 34 miliardów funtów prywatnych inwestycji dla ponad 59 000 brytyjskich firm. https://eisa.org.uk/about-eis/facts-and-figures/ • Tylko w roku podatkowym 2023-24, po zwiększeniu limitów, inwestycje w ramach samego SEIS (dla najwcześniejszych startupów) wzrosły o 51% rok do roku, osiągając 242 miliony funtów. https://eisa.org.uk/about-eis/facts-and-figures/ • Programy te stały się krwioobiegiem brytyjskiego ekosystemu technologicznego do tego stopnia, że 46,5% wszystkich brytyjskich "jednorożców" (firm o wycenie ponad 1 mld USD) otrzymało w pewnym momencie finansowanie w ramach EIS. https://eisa.org.uk/about-eis/facts-and-figures/ Sukces brytyjskich programów dowodzi, że odważne i hojne zachęty podatkowe są najskuteczniejszym znanym narzędziem do przekierowania prywatnego kapitału z tradycyjnych aktywów w stronę gospodarki innowacji, budując od podstaw kulturę aniołów biznesu i napędzając powstawanie globalnych championów.	Uwaga ogólna, o charakterze komentarza.
1790	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Nazwa pomysłu/uwagi: Meta Poziom: Strategia 100na100 - 100 jednorożców do 2038 (100 miliardowych spółek do 2038 inkubowanych z PL founderów) Data 2038 - 120 lat od odzyskania niepodległości (1918). Ulgą "InnoTax" - Ulgą podatkowa do 500k dla inwestycji w ekosystem startupowy (program pilotażowy na 5-lat, R/r monitorowanie wskaźnika wzrostu inwestycji, regulowanie ulgi +- w okresach 2 letnich) Adresowany problem (lub szansa do wykorzystania): Stymulacja popytowo-podażowa sektora celem wytworzenia ekosystemu. • Zbyt mała pula kapitału prywatnego kierowana do polskich startupów • Mało efektywne mechanizmy biurokratycznej selekcji projektów (rankingi punktowe, wybór przez urzędników) • Brak wystarczających mechanizmów zachęcających prywatnych inwestorów do podejmowania ryzyka w early-stage ventures Opis propozycji w 1-2 zdania (na czym to polega): Umożliwienie efektywnego przesunięcia kwoty podatku dochodowego na inwestycje w startupy lub fundusze VC wspierane przez PFR (https://startup.pfr.pl/). Tutaj kryterium inwestycji PFR w fundusz / startup nie jest obligatoryjne. Bezpłatny wpis na listę - kryterium	Zapis zbyt szczegółowy na jak na strategiczny charakter dokumentu.

					obecności w bazie, docelowo weryfikacja AI. Efekt: Zamiast dotacji i biurokratycznej selekcji - oddanie decyzji inwestycyjnych w ręce prywatnych inwestorów (angel investors, LP-ów), którzy dzięki uldze podatkowej są zachęceni do alokacji kapitału.	
179 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Opis działania: Możesz inwestować równowartość podatku, ale maksymalnie do 500 000 zł rocznie. To działa jak przesunięcie podatku na inwestycję („jak 1% OPP”), ale z limitem inwestycji. Obliczamy wymagane odliczenie • Dochód = 1 000 000 zł • Aby zlikwidować podatek przy tej kwocie, odliczenie powinno zmniejszyć dochód do opodatkowania do próg, w którym podatek byłby minimalny lub 0. Przy takim założeniu zrobimy przykład dla: • Dochód: 1 000 000 zł • Skala PIT-36: 12% do 120 000 zł, 32% powyżej • Maksymalna kwota inwestycji odliczana od podatku: 500 000 zł Podatek bez ulgi • Do 120 000 zł → $120\,000 \times 12\% = 14\,400$ zł • Powyżej 120 000 zł → $880\,000 \times 32\% = 281\,600$ zł Podatek całkowity = $14\,400 + 281\,600 = 296\,000$ zł Odliczenie „podatek do inwestycji” z limitem • Odliczenie = min(podatek, limit 500 000) • W tym przypadku: min(296 000, 500 000) = 296 000 zł Podatek po odliczeniu Podatek do zapłaty = $296\,000 - 296\,000 = 0$. Podatek zniesiony, bo cała kwota podatku mogła zostać „przesunięta” na inwestycję, mieszcząc się w limicie 500 000 zł. Cel pomysłu: • Zwiększenie dynamiki ekosystemu startupowego w Polsce poprzez zachętę podatkową dla prywatnych inwestorów. • Redukcja ryzyka inwestycyjnego w inwestycje wczesnego etapu (pre-seed, MVP). • Zwiększenie kapitału płynącego na wczesne etapy projektów. • Popularyzacja inwestycji wysokiego ryzyka i rozwój „lifestyle” przedsiębiorczości. • Budowanie Angeli sprzyjających powstawaniu lokalnych miliardowych spółek oraz zdrowych biznesów na pokolenia Dla kogo? (główny interesariusz): • Prywatni inwestorzy (angels, HNWI) • Fundusze VC zainteresowane większym napływem kapitału do wczesnych inwestycji. • Startupy i inkubatory poszukujące finansowania w Polsce i chcące przyciągnąć lokalnych inwestorów. • PL GDP	Zapis zbyt szczegółowy na jak na strategiczny charakter dokumentu.
179 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Rozbudowany opis pomysłu (opcjonalnie): Mechanizm rynkowy „przesunięcia podatku” jest wzorowany na efekcie 1% OPP – daje inwestorom możliwość realnego wpływu na alokację kapitału bez angażowania państwowej biurokracji. Program pilotażowy „InnoTax” zakłada roczny limit odliczenia 500 000 zł, co pozwala inwestorom nawet z wysokimi dochodami w pełni wykorzystać ulgę. W ramach pilotażu możliwe jest monitorowanie efektów: liczba nowych inwestycji, dynamika funduszy VC, liczba startupów osiągających kolejne rundy finansowania. Efektem końcowym jest stworzenie zrównoważonego ekosystemu inwestycyjnego, w którym państwo nie decyduje, które projekty „są warte wsparcia”, a prywatny kapitał sam wybiera najbardziej obiecujące inicjatywy. Mechanizm można stopniowo skalować np. włączenie spółek (podatek CIT);	Zapis zbyt szczegółowy na jak na strategiczny charakter dokumentu.
179 3	Osoba prywatna		Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	14	Projekt ZSK – Zintegrowanej Sieci Kolejowej jest planowany do przyjęcia w 2026, stąd posługiwanie się wskaźnikami przyszłymi i niepewnymi należy odpowiednio oznaczyć: np. „, przygotowanie koncepcji Zintegrowanej Sieci Kolejowej; z długość linii kolejowych, dla których zostaną złożone wnioski o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach – 560 km; z długość odcinków linii kolejowych, dla których zostanie zawarta umowa, w zakresie której realizowane będą roboty budowlane – 110 km. Do 2028 r.: z długość odcinków linii kolejowych, dla których zostanie zawarta umowa, w zakresie której realizowane będą roboty budowlane – 400 km „	Wartości wskaźników odpowiadają ujętym w „Programie inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032”, obejmujących zakres realizacji inwestycji niezależny od ZSK (w szczególności rozpoczęcie i zakończenie robót budowlanych w

					zastąpić określeniami: „około ... km” albo „co najmniej ... km” zgodnie ze stanem wiedzy i założeniami ZSK posługiwanie się wskaźnikami sztywnymi dla inwestycji ZSK, z perspektywą przyjęcia planu w przyszłości rodzić może nieuzasadnione zarzuty o fasadowość konsultacji ZSK, SRK lub obu tych projektów jednocześnie	obrębnie linii „Y” Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław)”. Uwaga odrzucona. SRP2035 nie jest dokumentem określającym cel i zadania Krajowego Zarządu Transportu.
179 4	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	14	Do 2027 r.: z utworzenie Krajowego Zarządu Transportu; Zdefiniować cel, zakres i sposoby realizacji celów wynikające i uzasadniające tworzenie nowego podmiotu	Uwaga odrzucona. SRP2035 nie jest dokumentem określającym cel i zadania Krajowego Zarządu Transportu.
179 5	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	15	Do 2028 r.: z zwiększenie liczby dworców kolejowych spełniających współczesne wymagania pasażerów korzystających z usług transportu kolejowego w ramach różnego rodzaju segmentu przewozów pasażerskich – w ramach Programu Inwestycji Dworcowych modernizacja 179 dworców; uzupełnić zapis o kryteria decyzyjności: np. z uwzględnieniem prognoz ruchowych ZSK/HRJ, w szczególności prognozowanego wzrostu liczby pasażerów oraz innych istotnych czynników przesądzających o wyborze lokalizacji uzupełnić zapis o kryteria budowania mechanizmów współpracy: z wprowadzeniem mechanizmu zachęt i mechanizmów koordynacji dla innych beneficjentów zintegrowanego systemu transportu, w tym samorządów do partycypacji w inwestycjach, szczególnie na obszarach przyległych do dworcowych w celu zapewnienia istotnej poprawy warunków (ergonomii i ekonomii) obsługi ruchu pasażerskiego, a także wartości dodanych w postaci korzyści przestrzennych, ekonomicznych i środowiskowych	Uwaga odrzucona.
179 6	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	18-23	Działania 15-18 ująć jako elementy wprowadzania Krajowego Systemu Wspierania Innowacji, wraz z dodaniem działania nr ... Przygotowania do wprowadzenia Krajowego Systemu Wspierania Innowacji „Od pomysłu do przemysłu”- z opcjonalnym dodaniem Etap I – 2026-2029 Krajowy System Wspierania Innowacji zapewniając co najmniej lepszą koordynację poszczególnych działań i alokacji środków zwiększy innowacyjność. Dwukierunkowe działania, z jednej strony znoszenie barier i uproszczenia (deregulacje) a także koordynację wsparcia w ramach obszarów odpowiedzialności wielu funduszy i ośrodków wsparcia, w tym wprowadzenie modeli zintegrowanych ścieżek innowacji dla szybszego przejścia „od pomysłu do przemysłu” --- 15. Wdrożenie piaskownic regulacyjnych dla testowania innowacyjnych rozwiązań oraz ułatwień regulacyjnych dla działalności startupów 16. Program akredytacyjny Innovate PL 17. Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych 18. Wzmocnienie ekosystemu dla rozwoju i adaptacji sztucznej inteligencji, w tym polskich modeli językowych z rodziny PLLuM	uwaga niezrozumiała.
179 7	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Dodanie działania: Zintegrowany system wdrażania projektów publicznych. System wdrażania projektów publicznych (ang. Governmental Project Implementation System) wzmocni zdolności aparatu państwowego do zarządzania projektowego (projekty, programy projektów, portfele) System powinien w szczególności obejmować opracowanie i wdrożenie procesów wyboru i realizacji projektów publicznych oraz inne praktyki, tworzące razem efektywny krajowy Governmental Project Implementation System. Liderami w zarządzaniu projektami publicznymi są kraje anglosaskie, przede wszystkim Stany Zjednoczone i Wielka Brytania. Korelacja między poziomem rozwoju państwa i zamożnością a umiejętnością realizacji projektów jest dość wyraźna. Z krajów naszego regionu, efektywnym systemem dysponuje już Republika Litewska, a nad własnym GPIS prace podejmują także kraje takie jak np. Kazachstan. Implementowanie systemu w ramach strategii rozwoju kraju może nadać mu charakter benchmark-u, uprawdopodobniając rolę lidera Europy Środkowo-Wschodniej także w tej dziedzinie. Instytucja odpowiedzialna: Minister do spraw Nadzoru nad Wdrażaniem Polityki Rządu	Podejście projektowe jest już od kilku lat realizowane w administracji publicznej. W tym celu wykorzystywany jest m.in. system informatyczny Monaliza, w którym monitorowany jest stan realizacji priorytetów rządu.
179 8	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ		Dodanie działania: Zintegrowane planowanie wielogłazowe (multimodalne). ZPM umożliwi lepszą koordynację w obszarze transportu,	Z perspektywy HRJ i wniosków z prowadzonych obecnie prac

			NA LATA 2026-2029		wiązać działania w obszarze infrastruktury twardej (liniowej, punktowej, węzłowej) z organizacją transportu, podnosząc efektywność systemu i mitygując ryzyka działań nieskoordynowanych i nieefektywnych. W szczególności pozwoli na lepszą koordynację w obszarze podległości różnym zarządom infrastruktury (państwo, samorządy, ...) oraz różnym rodzajom transportu (kolejowy, drogowy, lotniczy, morski). Pozwoli również na znacznie lepszą koordynację działań w obszarach węzłowych (obszary funkcjonalne miast, w szczególności dużych i średnich ośrodków), obecnie utrudnioną przez bariery formalno-przestrzenne. Pierwsze pilotażowe próby realizacji zintegrowanego planowania poprzez przyjęcie odmiennego podejścia – planowanie potrzeb infrastrukturalnych przez potrzeby przewozowe (obsługa mobilności) - obserwować możemy w działaniach CPK (Zintegrowana Sieć Kolejowa, Horyzontalny Rozkład Jazdy). Warto pójść tą drogą przeprowadzając pilotaże zintegrowanego planowania transportu w wybranych ośrodkach funkcjonalnych miast. Udane wdrożenie zintegrowanego planowania pozwoli także na zwiększenie spójności przestrzennej w obszarach funkcjonalnych, ograniczenie zjawisk niekorzystnych oraz lepsze powiązanie planowania przestrzennego z możliwościami obsługi przez transport, w szczególności w zakresie hierarchii powiązań i spójności sieci osadniczej. Instytucja odpowiedzialna: Minister właściwy ds. transportu wraz z podległymi podmiotami, współpraca Minister właściwy ds. planowania przestrzennego	zagadnienie jest istotne i jego uwypuklenie może mieć pozytywny rezultat. Wątki w ramach zintegrowanego planowania wielogłębiowego poruszane np. podczas procesu konsultacyjnego z Urzędami Marszałkowskimi wskazują na zasadność podjęcia działań zmierzających do lepszej integracji w celu zwiększenia efektywności transportu (i środków na niego alokowanych zarówno na szczeblu centralnym jak i samorządowym).
1799	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	Teza, iż „W Polsce brakuje nowoczesnego węzłowego, centralnego lotniska (typu hub)” nie znajduje poparcia w faktach. Na jej poparcie podawane są dane IATA – choć w kolejnych raportach tej instytucji, bezpośrednio zainteresowanej rozwojem portów lotniczych, opracowywane na zlecenie CPK, podawane były informacje niespójne, często wykluczające się. Jak wskazywała Najwyższa Izba Kontroli, projekt realizowany jest bez rzetelnego biznesplanu. Wątpliwości budzi również program finansowania – jest bardzo ogólnikowy. Autorzy strategii ignorują opinie autorzytetów, wyrażone w 2 listach otwartych – z lutego i maja 2024 r. - Pierwszy list otwarty (luty 2024) - Polityka: https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/2246487,1,list-otwarty-ws-centralnego-portu-komunikacyjnego.read - Rzeczpospolita: https://www.rp.pl/transport/art39878531-list-otwarty-o-cpk-polscy-eksperci-sprawdzaja-projekt-z-nieba-na-ziemie - Raport Kolejowy: https://raportkolejowy.pl/polscy-profesorowie-napisali-list-otwarty-ws-cpk/ - Dziennik Gazeta Prawna: https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9439004,list-otwarty-dotyczacy-projektu-cpk-tresc.html - Drugi list otwarty (maj 2024) - Gazeta Wyborcza: https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,30956104,kakofonia-polityczna-wokol-cpk-holownia-i-trzecia-droga-zmieniaja.html - Rzeczpospolita: https://www.rp.pl/transport/art40324421-naukowcy-apeluja-cpk-nie-w-pospiechu-potrzebne-sa-warianty-dla-lotniska-w-polu - Puls Biznesu: https://www.pb.pl/eksperci-proponuja-modlin-zamiast-cpk-1215309 - Do Rzeczy – za Gazetą Wyborczą: https://dorzeczy.pl/kraj/584400/list-przeciwnikow-cpk-wyborcza-publikuje-apel.html Co najmniej część dat podanych w dokumencie nie może być dotrzymana (np. „Objęcie w posiadanie 100% nieruchomości do 2026 r.” – będzie niezwykle trudne do dotrzymania, nawet przy zastosowaniu bardzo opresyjnego rygoru natychmiastowej wykonalności).	Uwaga ma formę komentarza i nie zawiera sugestii zmiany.
1800	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Zakładany wzrost przewozów realizowanych przez LOT jest niezwykle optymistyczny. Będzie trudny do spełnienia przy obecnie posiadanej flocie. Wpisanie do strategii sformułowania, że CPK będzie portem rentownym, nie zapewni mu tak oczekiwanej rentowności. Jest za to przejawem niebezpiecznej praktyki propagandowej, odziedziczonej po poprzednim rządzie.	Uwaga ma formę komentarza i nie zawiera sugestii zmiany.
1801	Organizacja	Fundacja im. Julii Woykowskiej	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	29-30	[1/2] W części diagnostycznej dot. diagnozy spójności, szczególnie w kontekście równości szans, ubóstwa i wykluczenia społecznego nie pojawiają się odniesienia do jednego z największych wyzwań społecznych w Polsce – sytuacji dzieci pozbawionych właściwej opieki. Grupa ta doświadcza zarówno wykluczenia społecznego, jak i	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności

	pozarządowa				nierówności szans rozwojowych, często również ubóstwa i przemocy. W chwili obecnej ok. 70 tys. dzieci przebywa w pieczy zastępczej, liczba ta rośnie rok do roku ze względu na nasilenie problemów wychowawczych oraz zwiększenie skali diagnozowania przemocy wobec dzieci w rodzinach biologicznych. System pieczy zastępczej boryka się z ogromnym kryzysem związanym m.in. z brakiem chętnych do pełnienia funkcji rodzin zastępczych. To z kolei wynika z bardzo niekorzystnych warunków zatrudniania takich rodzin (m.in. umowa zlecenie, niskie stawki), bardzo wysokiego obciążenia opiekuńczego i niewystarczającego dostępu do wsparcia terapeutycznego (duża część dzieci w pieczy zastępczej boryka się z zaburzeniami zachowania, zaburzeniami więzi, poalkoholowym syndromem płodowym). Dodatkowym czynnikiem wpływającym na niską skłonność do zaangażowania jest polityka powiatów, które ograniczają możliwość zakładania zawodowych rodzin zastępczych i preferują rodziny niezawodowe (nie pobierające wynagrodzenia). Równolegle funkcjonuje instytucjonalna piecza zastępcza, w której przebywa ok. 1/6 wychowanków, a średni koszt utrzymania miesięcznego wychowanka wynosi ok. 8000 zł w porównaniu z ok. 3000 zł w rodzinie zastępczej. (Wielkopolska w 2024 r.) W związku z brakiem miejsc w pieczy, ok 2000 dzieci w Polsce (liczba stale rośnie od 2023) nie jest przeniesionych do pieczy zastępczej pomimo zagrożenia zdrowia i życia w rodzinach biologicznych potwierdzonych postanowieniami sądów rodzinnych. Dodatkowo co roku ok. 700 dzieci w Polsce jest porzucanych w szpitalach, w których przebywają miesiącami z braku miejsc w pieczy zastępczej, nie otrzymując adekwatnego wsparcia i zaburzając funkcjonowanie w szpitalach. W placówkach dla opiekunów i dzieci w kryzysie bezdomności przebywa ponad 1300 dzieci. Są to również dzieci, których rodzice mają za sobą doświadczenie bycia w pieczy zastępczej i ze względu na niewystarczające umiejętności wychowawcze odczuwają problemy. W placówkach realizowane są również zabezpieczenia dzieci i odczuwane są problemy z ich przeniesieniem do pieczy zastępczej.	wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
1802	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		[2/2] W związku z psychologicznymi konsekwencjami (zaburzenia więzi i częste PTSD) tej sytuacji dzieci są narażone na trudności w funkcjonowaniu społecznym w późniejszym życiu. Zauważalna jest korelacja między brakiem właściwej opieki i przebywaniem w pieczy zastępczej, a prawdopodobieństwem przebywania w innych placówkach. Ok. 40% osób przebywających w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych i Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii to wychowankowie pieczy zastępczej. Spośród wychowanków MOW zgodnie z danymi NIK ok. 60 % prawdopodobnie wejdzie w konflikt z prawem i wróci do systemu więziennictwa. Jest to wyższy wskaźnik recydywy niż w przypadku pełnoletnich więźniów. W obszarze bezdomności zauważa się zwiększenie skali osób młodych w kryzysie bezdomności, którego jedną z głównych przyczyn jest pobyt w pieczy zastępczej. Jest to grupa wieloproblemowa, dla której jak najszybsze objęcie odpowiednim wsparciem opiekuńczym stwarza realną szansę na włączenie społeczne. Spośród różnych kategorii klientów pomocy społecznej szansa na pozytywną reintegrację w przypadku dzieci może być największa. Konsekwencje braku wsparcia mogą przez tę grupę odczuwane przez całe życie i wpływać na ich funkcjonowanie na rynku pracy (potencjalne trudności z utrzymaniem pracy), podejmowanie decyzji prokreacyjnych (trudne doświadczenia z dzieciństwa mogą wpływać na decyzje o braku chęci posiadania potomstwa w przyszłości) i ogólne szanse samodzielnego funkcjonowania w sferze gospodarczej, politycznej i społecznej. W skrajnych sytuacjach ryzykiem jest wejście w „ciąg instytucjonalny”, który w skrajnych przypadkach może trwać całe życie i generować ogromne koszty po stronie instytucji publicznych (placówki opiekuńczo-wychowawcze à MOW à zakłady karne à placówki dla osób w kryzysie bezdomności à DPS). Już w tym momencie nakłady łączne na pieczę zastępczą (rozdziały budżetowy 85508 - Rodziny zastępcze oraz 85510 - Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych) stanowią 2 największy wydatek na usługi w budżecie pomocy społecznej JST po domach pomocy społecznej (W Wielkopolsce - 320 674 363 zł w 2024 r.- dane z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej dla Wielkopolski za 2024 r.) W związku z tym zasadne byłoby zauważenie tego obszaru problemowego zarówno na poziomie diagnozy, szczególnie we fragmencie „zagrożenia dla spójności” na s. 34, jak i celów, planowanych działań i reform.	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.

1803	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54-55	[1/2] Cel 1: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich Wybrany kierunek interwencji w kontekście zmian demograficznych wydaje się być niepełny, co znajduje odzwierciedlenie w proponowanym dalej zakresie działań, szczególnie w odniesieniu do rodzicielstwa. Interwencja zakłada koncentrację na doprowadzeniu do decyzji o prokreacji i pomyślnym narodzeniu dziecka i bardzo wybiórczą odpowiedzialność Państwa za usługi wspierające rodziców w aktywności ekonomicznej (żłobki, stabilność zatrudnienia) Tymczasem, tym co wpływa na decyzje prokreacyjne często bardziej nawet niż kwestie materialne i inne czynniki strukturalne jest kwestia obciążenia rodzicielskiego – nie tylko materialnego, ale również psychologicznego, czasowego, fizycznego. Jak wskazują badania w Polsce notowany jest jeden z najwyższych poziomów wypalenia rodzicielskiego (https://swps.pl/centrum-prasowe/informacje-prasowe/37264-krzys-demograficzny-w-cieniu-wypalenia-rodzicielskiego). Stanowi ono barierę w podejmowaniu decyzji o kolejnym dziecku, ale również i o pierwszym dla osób, które obserwują zjawisko u innych. Realizowana polityka wsparcia rodziny w Polsce oparta bardziej na transferach bezpośrednich (800+) niż na wsparciu usługowym wzmacnia finansowo, ale wzmaga obciążenie rodziców w organizowaniu usług dla dziecka. Bardzo ograniczony dostęp do usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych lub jego brak jak w przypadku stomatologii dziecięcej wymusza na rodzicach poszukiwanie dostępu do usług na rynku prywatnym. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi, których jest coraz więcej, a wobec których rodzice są często pozostawieni sami z koniecznością organizowania im wsparcia. W przypadku dzieci, których rodzice nie pełnią właściwie funkcji wychowawczych i opiekuńczych może to prowadzić to do zaniedbań zdrowotnych i rozwojowych, których system nie jest w stanie wychwycić przed 6 rokiem życia (oprócz obowiązkowych szczepień w przypadku małych dzieci przed obowiązkową zerówką nie ma realnych możliwości weryfikacji ich stanu rozwoju).	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
1804	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Wypalenie rodzicielskie jest jednym z czynników ryzyka przemocy domowej (https://bibliotekanauki.pl/articles/63513175.pdf) W ostatnich latach obserwujemy zwiększoną skalę identyfikowanej przemocy domowej wobec dzieci, dzieci stanowią najliczniejszą kategorię osób doznających przemocy i objętych wsparciem w procedurze NK, również w rodzinach niekorzystających z pomocy społecznej i zamożnych. Z drugiej strony ustawowe usługi wsparcia rodziny (np. asystent rodziny) ze względu na ograniczone zasoby koncentrują się na rodzinach będących w systemie pomocy społecznej. Ich potencjał profilaktyczny dla całej populacji jest niewykorzystywany, co prowadzi do narastania problemów opiekuńczo-wychowawczych, czego konsekwencją jest opisany powyżej kryzys w pieczy zastępczej. Odpowiedzią na tego rodzaju bariery jest wsparcie publiczne, które zapewni rodzicom poczucie bezpieczeństwa nie tylko na etapie poczęcia i narodzenia dziecka, ale przede wszystkim jego wychowania, również w sytuacji, w której napotykają oni różnego rodzaju trudności wychowawcze i związane z rozwojem dziecka. W sytuacji silnej indywidualizacji społeczeństwa i słabnięcia więzi rodzinnych i wsparcia rodzinnego ważne, jest żeby rodzice mieli poczucie, że nie są pozostawieni sami sobie z odpowiedzialnością za dzieci, ich rozwój i wychowanie. W perspektywie długoterminowej ważne jest również ukierunkowanie systemu na ochronę dziecka, w celu zapewnienia właściwych warunków do rozwoju i uzyskania potencjału do samodzielnego życia, a w konsekwencji realizowania oczekiwanych przez Państwo ról i odpowiedzialności. Wzmocnienie funkcji wspierającej i profilaktycznej mogłoby ograniczyć skalę negatywnych zjawisk takich jak m.in. opisany powyżej kryzys pieczy zastępczej. Zasadnym więc byłoby uwzględnienie w części kierunkowej rozwoju systemu wsparcia dla rodzin skoncentrowanego na rodzinie i dziecku. System taki powinien łączyć wsparcie w zakresie transferów socjalnych z wsparciem usługowym. Kluczowe jest wzmocnienie dostępu do usług o charakterze profilaktycznym w obszarze opiekuńczo-wychowawczym, zdrowotnym i rehabilitacyjnym o charakterze uniwersalnym, kierowanych do wszystkich. Dodatkowo należałoby wzmocnić usługi kierowane do rodzin z grupy ryzyka trudności opiekuńczo-wychowawczych czy stosowania przemocy domowej, aby przeciwdziałać dalszemu wzrostowi zjawisk kryzysowych. Jest to zgodne m.in. z zaleceniami UNICEF (https://www.unicef.org/eca/media/35831/file/Report:%20Parenting%20support%20framework%20for%20the%20early%20years.pdf)	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii nie tylko w priorytecie 1.2, ale także w priorytecie 2.7, który zakłada upowszechnienie Centrów Usług Społecznych. Obejmują one usługi na rzecz całej wspólnoty samorządowej, w tym m.in. wsparcie dla rodzin. Do decyzji poszczególnych samorządów należeć będzie, jakie konkretnie wsparcie usługowe dla rodzin będą świadczyć konkretne CUS.

					Szczegółowe propozycje zmian zawarto w odniesieniu do poszczególnych priorytetów oraz w uwagach horyzontalnych.	
1805	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-65	W kontekście celu strategicznego dot. adaptacji do zmian demograficznych warto by było rozważyć również zwiększanie skali dostępnych mieszkań ze wsparciem dla różnych kategorii osób, w tym seniorów. W kontekście starzenia się społeczeństwa oprócz planowanej reformy opieki długoterminowej konieczne jest również zwiększanie dostępu do usług środowiskowych, w tym mieszkań ze wsparciem (np. usługami opiekuńczymi, asystenckimi) możliwością zamiany mieszkania czy wspólnego zamieszkiwania (np. Dom Pogodnej Jesieni w Środzie Wielkopolskiej - https://opssrodawlkp.pl/cms/4276/uslugi-opiekuncze) . Ważnym aspektem jest również możliwość dostosowania mieszkań do potrzeb architektonicznych seniorów, co może wpływać na zwiększanie ich bezpieczeństwa fizycznego. Zasadne jest, żeby w Prioryecie zauważyć również wspierane formy mieszkań, które są narzędziami zwiększania integracji społecznej oraz profilaktyki bezdomności, szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami (usługi asystenckie i wspierające), usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej czy osób doznających przemocy domowej. W przypadku tych grup zabezpieczenie potrzeb mieszkaniowych może wpływać na stabilizację ich sytuacji, wzmacniać potencjał do realizacji różnych ról życiowych, w tym rodzicielskich. Zasadnym byłoby wprowadzenie dodatkowego kierunku działań dot. Rozwoju mieszkalnictwa ze wsparciem.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy Strategii Rozwoju Polski. Kwestie wskazane w uwadze są rozstrzygane na etapie projektowania aktu normatywnego.
1806	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66-71	[1/3] Jak wskazano w uwadze dot. części kierunkowej proponowany model wspierania rodzicielstwa w Prioryecie 1.2 wydaje się niewystarczający i skoncentrowany przede wszystkim na doprowadzeniu do decyzji i aktu prokreacji. Tymczasem tym co wpływa na skłonność podejmowania decyzji o kolejnym dziecku jest kwestia poczucia bezpieczeństwa nie tylko na etapie poczęcia i narodzin, ale całego wyzwania wychowawczego – do ukończenia przez dziecko pełnoletniości. W kontekście sformułowania kluczowego wyzwania: „W kontekście decyzji o posiadaniu drugiego dziecka, istotne jest to, jakie rodzice mieli doświadczenia po narodzinach pierwszego dziecka.” zasadnym byłoby rozszerzenie opisu i uwzględnienie nie tylko sytuacji bezpośrednio po narodzinach dziecka, ale związanych z posiadaniem pierwszego dziecka w dłuższej perspektywie czasowej. Decyzję o kolejnym dziecku podejmuje się zazwyczaj po pewnym czasie od narodzin i choć doświadczenia okołoporodowe są ważne, to obciążenie wychowawcze jest nie mniej kluczowe. W badaniu „Widzialne Kobiety” realizowanym przez Fundację im. Julii Woykowskiej jako główne przyczyny niedecydowania się na kolejne dziecko przez kobiety już posiadające potomstwo wskazują na następujące: (3 wykresy dołączone do formularza). Badanie realizowane metodą CAWI, kierowane do wszystkich kobiet. Pytanie dot. przyczyn nieposiadania dzieci polegało na uszeregowaniu od najbardziej trafnych do najmniej odpowiadających sytuacji respondentki. Powyżej zaprezentowano robocze wyniki. Poziom realizacji modułu dot. macierzyństwa = 311 respondentek na dzień 30.10.2025 r. Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Think Tank. Widzialne Kobiety” w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich. Można więc zauważyć, że na decyzje prokreacyjne respondentek w dużej mierze wpływ mają czynniki psychologiczne związane z dotychczasowymi doświadczeniami macierzyńskimi w przypadku matek lub rodzinnymi i przekonaniem o poradzeniu sobie w roli matki w przypadku kobiet niemających dzieci. W ramach badania „Widzialne kobiety” pytano również o najbardziej pomocne usługi w obszarze macierzyństwa. Respondentki w odpowiedziach otwartych („Inne, jakie?”) za najważniejsze formy wsparcia uznały przede wszystkim opiekuńczo psychologiczne (dostęp do bezpłatnej terapii, grup wsparcia i wsparcia psychologicznego dla matek i rodziców, przeciwdziałanie wypaleniu rodzicielskiemu), zdrowia i prawa reprodukcyjne (refundacja in vitro, legalna i bezpieczna aborcja, lepsza opieka okołoporodowa, dostęp do pediatrów), a także usług opiekuńczych i edukacyjnych dla dzieci – bezpłatne żłobki i przedszkola, zajęcia pozaszkolne czy opieka popołudniowa. Do częstych postulatów należały również wsparcie finansowe i stabilizacja ekonomiczna (większa wypłatka, wyższe świadczenia i dopłaty do zajęć dodatkowych), wzmocnienie praw pracowniczych (ochrona matek w ciąży i po powrocie do pracy, matki samozatrudnione) oraz edukacja i szkolenia dla rodziców (kursy wychowawcze, warsztaty dla mam i ojców). Respondentki wskazywały też na potrzebę zmian kulturowych i równości płci – promowania równych obowiązków rodzicielskich i walki z mitem „Matki Polki” – oraz elastycznych form zatrudnienia, takich jak praca zdalna, zadaniowy czas pracy czy skrócony tydzień pracy. Na koniec wymieniano wsparcie dla samodzielnych rodziców i grup wrażliwych (asystenci rodziny, wsparcie wychnieniowe dla samodzielnych rodziców, egzekucja alimentów) oraz dla	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

					rodzin wychowujących dzieci z niepełnosprawnościami, obejmujące rehabilitację i opiekę asystencką i wychowawczą.	
180 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[2/3] W związku z tym zasadne byłoby wprowadzenie następujących zmian w poszczególnych kierunkach działań. 1) poprawa dostępności formalnej opieki nad dziećmi do 3 lat – warto zaznaczyć dedykowane wsparcie dla dzieci z potrzebami rozwojowymi, założenie, że „standardy” je uwzględni nie oznacza, że dostępne będą dedykowane usługi wsparcia dla dzieci. Ponadto w przypadku niektórych dzieci niemożliwe będzie ich funkcjonowanie w żłobku ze względu na specyficzne potrzeby rozwojowe, w takim wypadku zasadne jest wspieranie innych form opieki – szczególnie indywidualnych opiekunek. Zasadne jest również wprowadzenie usług opiekuńczych na sytuacje kryzysowe – wieczorowej czy weekendowej. Jest to kluczowe szczególnie w kontekście samodzielnych rodziców pozbawionych sieci wsparcia społecznego, dla których brak wsparcia na wypadek sytuacji losowych lub możliwości zadbania o siebie (np. uczestnictwa we własnej terapii). 2) zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych – zasadne jest również zabezpieczenie dochodów rodziców pracujących na innych zasadach niż umowa o pracę. Szczególnie istotne jest to w przypadku kobiet prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą, które są często kontrolowane przez ZUS oraz kobiet pracujących na umowy cywilnoprawne. W kontekście zwiększania elastyczności pracy, która jest pożądana wyzwaniem jest łączenie elastyczności czasu pracy ze stabilnością zatrudnienia i wynagradzania. Bardzo istotnym elementem zabezpieczenia dochodów jest kwestia samodzielnych rodziców i wsparcia finansowego dla nich, w tym zabezpieczania egzekucji alimentów. 3) rozwinięciu systemu wsparcia medycznego i psychologicznego. W kontekście wsparcia medycznego kluczowe jest również zabezpieczenie sytuacji zagrożenia zdrowia matki i dziecka i dostępu do legalnej i bezpiecznej terminacji ciąży. Dla podejmowania decyzji reprodukcyjnych konieczne jest poczucie bezpieczeństwa, również w zakresie zdrowia i życia kobiety, a obecna sytuacja prawna temu nie sprzyja. Kluczowe jest również zapewnienie dostępu do usług rehabilitacyjnych i zdrowotnych dla dzieci, dostępu do lekarzy pediatrów, fizjoterapeutów i innych specjalistów. Dla dzieci z wyzwaniami rozwojowymi powinny zostać utworzone szybkie ścieżki dostępu do wsparcia zdrowotnego. Wsparcie psychologiczne dla rodziców jest bardzo pożądane, jednak nie powinno się ograniczać do okresu ciąży i okołoporodowego. Jak wspomniano powyżej przeciwdziałanie wypaleniu rodzicielskiemu jest kluczowe zarówno dla podejmowania kolejnych decyzji prokreacyjnych jak i dla bezpieczeństwa dzieci. W związku z tym kluczowe jest rozwijanie dostępnych usług wsparcia psychologicznego dla rodziców (warsztatów rodzicielskich, grup wsparcia), które powinny być uzupełniane treściami edukacyjnymi dot. budowania relacji z dziećmi. Warto by było rozważyć zbudowanie usługi informacyjnej np. w ramach internetowego konta pacjenta z dostępem do treści edukacyjnych dot. wychowania dzieci opracowywanych we współpracy ze specjalistami/ NGO. Wyzwaniem dla rodziców jest wielość dostępnych, często sprzecznych teorii wychowawczych i konieczność podejmowania decyzji, która jest zasadna.	Działania zawarte w różnych priorytetach wzajemnie się uzupełniają. Odnosnie do zwiększenia stabilności dochodów młodych dorosłych - w priorytecie 2.7 zawarto kierunek działań "2. Wzmocnienie pozycji pracowników", który zakłada m.in. wzmocnienie Państwowej Inspekcji Pracy poprzez nadanie jej uprawnień do wydawania decyzji administracyjnych zamieniających nieprawidłowo zawarte umowy cywilnoprawne w umowy o pracę. Kwestii ułatwień dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym poświęcono także kierunek nr 3 w priorytecie 1.4 "Rynek pracy włączający różne grupy społeczne". Pozostałe postulaty są zbyt szczegółowe. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
180 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		[3/3] 4) przeciwdziałaniu polaryzacji płci w okresie dorastania. W kontekście tego priorytetu warto byłoby rozważyć interwencje bardziej w wymiarze psychologicznym niż edukacyjnym. Właściwą formą oddziaływania na trafnie zdiagnozowany problem wydają się być działania mające na celu przygotowywanie młodych ludzi do wchodzenia w relacje, kształtowanie umiejętności komunikacyjnych i współpracy oraz budowanie gotowości do akceptacji innych ludzi z ich niedoskonałościami. Narzędziami, które mogłyby być stosowane są narzędzia do pracy wzmacniającej zarówno dziewczynki (np. WENDO), jak i chłopców (np. SZTAMA). Istotnym elementem jest powszechna edukacja seksualna. Wyzwaniem jest przygotowanie obu płci do wchodzenia w dojrzałe relacje i pełnienia roli rodzicielskich i zaangażowania, w tym również chłopców w rolę ojca. Wydaje się, że jest to wyzwanie strategiczne, w odpowiedzi na które powinien zostać opracowany przez specjalistów dedykowany model działania do zaimplementowania w systemie edukacji. Zagrożeniem, którego w Strategii się nie zauważa, a które staje się coraz powszechniejsze np. w USA jest zastępowanie relacji romantycznych z ludźmi na rzecz relacji romantycznych z chatbotami. Jest to intensywny kierunek rozwoju usług firm technologicznych, który niesie ze sobą wiele niebezpieczeństw. Również osoby dorosłe (respondentki badania „Widzialne kobiety”) deklaruje potrzebę wsparcia w zakresie budowania dojrzałych relacji partnerskich. W kontekście dostrzeganych wyzwań reprodukcyjnych (liczna grupa osób samotnych obu płci nie mogąca znaleźć odpowiedniego partnera) zasadne jest podejmowanie interwencji publicznych w tym zakresie. 5) kształtowanie prorodzicielskich narracji. Prorodzicielskie narracje są potrzebne, jednak ich treść nie powinna być	Propozycje zbyt szczegółowe. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.

					powiązana wyłącznie z sukcesem życiowym. Jak wskazano powyżej dzieci kojarzą się bardziej z obciążeniem niż sukcesem. W związku z tym przekaz narracji powinien oddziaływać przede wszystkim na poczucie bezpieczeństwa-wskazywać konkretne formy wsparcia rodzicielstwa (warto byłoby opracować jeden portal zbierający informację o formach wsparcia dla rodziców) oraz podkreślać odpowiedzialność i wsparcie państwa w tym zakresie przez cały okres wychowania dzieci. Ponadto wskazane byłoby kampanie społeczne podkreślające rolę ojca w wychowaniu dzieci, pokazujące pozytywne skojarzenia z sukcesem życiowym w przypadku zaangażowania mężczyzn w rolę ojca.	
1809	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72-73	W Prioryecie nie znajdują się odwołania do zabezpieczenia kobiet migrantek np. w kwestii zdrowia reprodukcyjnego, ciąży oraz praw dzieci pochodzenia migranckiego. W sytuacji traktowania polityki migracyjnej jako swoistej „protezy” demograficznej grupa kobiet, w tym kobiet z dziećmi zasługuje na uwzględnienie. Podczas ostatniej fali migracji z Ukrainy do Polski trafiły przede wszystkim kobiety, w tym kobiety z dziećmi. Na poziomie edukacyjnym oraz pomocy społecznej zauważalne są różnego rodzaju wyzwania związane z sytuacją w rodzinach migranckich (np. przemoc w rodzinie, dzieci ewakuowane z ukraińskiej pieczy zastępczej), na poziomie decyzji politycznych i dyskursu podejmowane są działania mające na celu ograniczenie dostępu do świadczeń społecznych. Wydaje się, że w interesie Państwa jest dobre zabezpieczenie zarówno kobiet, które mogą podejmować decyzje reprodukcyjne jak i dzieci, które mogą w przyszłości zostać obywatelami polskimi. Zasadnym byłoby dodanie kierunku działania dot. wspierania rodzin migranckich.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
1810	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	74	[1/2] W kierunkach działań na rzecz aktywności zawodowej brakuje pogłębionej analizy emerytalnej sytuacji kobiet. W kontekście zwiększania bezpieczeństwa ekonomicznego kobiet i podejmowania decyzji macierzyńskich należałoby rozważyć: • uwzględnienie okresów przeznaczonych na pełnienie opieki nad dzieckiem (np. urlopów wychowawczych, zwolnień lekarskich w czasie ciąży, L4 z powodu konieczności opieki nad dzieckiem) jako okresów składkowych. W obecnym systemie kobiety są karane za pełnienie funkcji opiekuńczych niższymi emeryturami. • określenie mechanizmów gratyfikacji dla kobiet posiadających więcej potomstwa. Dzisiejsza „emerytura dla matek czterech dzieci” de facto jest zasiłkiem z systemu pomocy społecznej dla kobiet, które nie pracowały. Jest to nierówne traktowanie wobec innych kobiet, które wychowały czwórkę dzieci, a jednocześnie pracowały, co mogło być jeszcze większym obciążeniem. • określenie mechanizmów gratyfikacji dla kobiet podejmujących się opieki nad nieswoim potomstwem, m.in. w formie pieczy zastępczej. W chwili obecnej nawet te osoby, które pełnią funkcje rodzin zastępczych zawodowych są zatrudniane na umowy zlecenia, nie mają żadnych uprawnień rodzicielskich (te są przypisane do adopcji) ani systemowej gratyfikacji za wypełnianie funkcji opiekuńczej państwa. W sytuacji potężnego kryzysu wzmocnienie ich statusu jest kluczowe dla utrzymania miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej. Podobnie w odniesieniu do kobiet pełniących funkcje opiekuńcze wobec innych członków rodziny konieczne jest uregulowanie statusu opiekuna, z uwzględnieniem relacji między świadczeniem pielęgnacyjnym a innymi dochodami. W chwili obecnej prowadzona jest polityka państwa wspierająca rodziców wracających na rynek pracy (Aktywny rodzic). Analogiczny program powinien być prowadzony w przypadku osób opiekujących się osobami starszymi i z niepełnosprawnością. Obecny brak uregulowania sprzyja pracy na czarno, oraz w przypadku osób rezygnujących z pracy wzmacnia ryzyko niższej emerytury. Praca opiekuńcza przy jednoczesnym pobieraniu świadczenia pielęgnacyjnego nie liczy się do stażu pracy ani nie jest okresem składkowym, a byłoby to bardzo zasadne. W kontekście wspierania opiekunów osób niesamodzielnych w badaniu „Widzialne kobiety” realizowanym przez Fundację im. Julii Woykowskiej wskazano następujące postulaty związane przede wszystkim z rozwojem środowiskowych form wsparcia.	Od 1 stycznia 1999 r., czyli od momentu wejścia w życie reformy systemu emerytalnego, budżet państwa opłaca składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osoby przebywające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński, natomiast od 1 września 2013 r. składka jest płacona za każdą osobę fizyczną, sprawującą opiekę nad dzieckiem przez okres do 3 lat, nie dłużej jednak niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 6. rok życia, a w przypadku dziecka, które z powodu stanu zdrowia wymaga opieki tej osoby, przez okres do 6 lat i nie dłużej niż do ukończenia przez dziecko 18. roku życia. Stale poszukiwane są rozwiązania mające na celu poprawę sytuacji osób, których okresy przerwy w aktywności zawodowej wynikają z rodzicielstwa. Wydaje się, że obecnie obowiązujące przepisy ustawowe w wystarczający sposób rekompensują macierzyństwo w prawie i w wymiarze świadczeń emerytalnych i rentowych dla kobiet. Należy jednocześnie podkreślić, że składki za osoby przebywające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, finansowane są z budżetu państwa, a zatem przez ogół obywateli budżet

						ten współtworzących. Oznacza to, że każda nowa regulacja, dotycząca systemu ubezpieczeń społecznych musi zostać odpowiednio wyważona. W systemie emerytalnym brak jest miejsca dla preferencji w wysokości świadczeń dla wybranych grup ubezpieczonych. Przyznanie nowych dodatków do emerytury doprowadziłoby przede wszystkim do naruszenia reguły nietworzenia nowych uprawnień nieznajdujących pokrycia w składce na ubezpieczenie emerytalne.
181 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	74	[2/2] W odpowiedziach otwartych respondentek pełniących funkcje opiekuńcze lub będących w sytuacji, w której mogłoby do tego dojść, najczęściej pojawiał się postulat wprowadzenia szeroko rozumianej opieki wytchnieniowej – dodatkowych urlopów, możliwości pozostawienia osoby starszej pod opieką na kilka dni oraz wsparcia doraźnego, które pozwala opiekunom odpocząć i załatwić własne sprawy. Drugim wyraźnym tematem było zapewnienie lepszej dostępności do usług medycznych i rehabilitacji, zarówno poprzez łatwiejszy dostęp do lekarzy rodzinnych i specjalistów geriatry, jak i usprawnienie systemu rehabilitacji oraz dostęp do tańszych leków i sprzętu medycznego. Wiele osób postulowało również rozwój profesjonalnych placówek i infrastruktury senioralnej – wysokiej jakości domów opieki, dziennych ośrodków pobytu i osiedli dedykowanych osobom starszym. Równolegle zaznaczono kwestie wsparcia psychologicznego dla siebie i swoich podopiecznych: regularne konsultacje psychologiczne lub psychiatryczne, możliwość terapii online i pomoc w radzeniu sobie z demencją. Pojawiały się także konkretne postulaty dotyczące wsparcia finansowego dla opiekunów (m.in. dodatków finansowych, dofinansowania zatrudnienia asystentów) oraz pomocy prawnej i informacyjnej, czyli doradztwa w wypełnianiu dokumentów, łatwego dostępu do informacji o świadczeniach i osobistych koordynatorów wskazujących, gdzie szukać pomocy. Wskazywano również na potrzeby dotyczące budowania sieci wsparcia i grup samopomocowych, elastycznych form zatrudnienia i zrozumienia ze strony pracodawców dla osób łączących opiekę z pracą, kursów i warsztatów pomagających radzić sobie z opieką nad seniorami. Bardzo istotna dla opiekunów jest mobilność usług społecznych i dostęp do nich zdalny lub w miejscu zamieszkania, gdyż są to osoby często pozbawione możliwości swobodnego przemieszczania i pozostawienia podopiecznych.	Postulowany zakres zmian w Strategii jest niejasny. Działania, o których mowa w uwadze, są już obecnie realizowane, zazwyczaj na poziomie regionalnym. Obecnie prowadzone są prace legislacyjne mające na celu zdefiniowanie opieki długoterminowej w Polsce oraz wprowadzenie rozwiązań w zakresie koordynacji i udostępnienia informacji na temat usług i świadczeń opieki długoterminowej. Rozwiązania te zostaną zawarte w ustawie o opiece długoterminowej. Ustawa ta będzie wprowadzała funkcję koordynatora do spraw opieki długoterminowej, którego zadania będą obejmowały m.in. informowanie opiekunów nieformalnych na temat realizowanych działań edukacyjnych i wspierających skierowanych do tych osób na terenie powiatu. Działania w Kierunku działania 5 C w Priorytecie 1.5 zakładają kontynuację działań w zakresie koordynacji systemu opieki długoterminowej w obszarach ochrony zdrowia i pomocy społecznej.
181 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90-93	W kontekście założeń Priorytetu należałoby uwzględnić zaznaczone już wcześniej (przy okazji Priorytetu 1.2) kwestie związane z: • rozszerzeniem profilaktyki i opieki zdrowotnej nad dziećmi, w tym szczególnie usług zdrowotnych pierwszego kontaktu – opieki pediatrycznej, rehabilitacyjnej, stomatologicznej. W przypadku dzieci z kategorii wysokiego ryzyka rozwojowego – z niepełnosprawnościami czy np. w pieczy zastępczej należałoby rozważyć wprowadzenie koordynatora medycznego i szybkiego dostępu do lekarzy specjalistów. W przypadku dzieci z poalkoholowym syndromem płodowym (ponad 90% dzieci trafiających do adopcji, duża część dzieci w pieczy zastępczej) szybka diagnoza i rehabilitacja neurologiczna może wpłynąć na wyrównywanie szans rozwojowych dzieci. Ponadto należałoby wzmocnić zaangażowanie systemu ochrony zdrowia w profilaktykę przemocy domowej, w tym zanie dbań wobec dzieci. W tym momencie ze strony systemu ochrony zdrowia wpływa najmniej zgłoszeń dot. podejrzenia stosowania przemocy domowej. Należałoby rozważyć wprowadzenie obowiązkowych wizyt położnych środowiskowych w pierwszym roku życia dziecka oraz w sytuacjach braku kontaktu z systemem ochrony zdrowia.	Zgłoszone postulaty są zbyt szczegółowe jak na dokument obejmujący przekrojowo wszystkie zagadnienia funkcjonowania państwa. Do ew. uwzględnienia w sektorowym dokumencie strategicznym.

					Takie wizyty mogłyby być powiązane z funkcją diagnostyczną sytuacji dziecka i służyć wychwytywaniu przejawów przemocy wobec dzieci, do których nie można dotrzeć w inny sposób. • Rozwijaniem dedykowanych centrów przyszpitalnego wsparcia dla osób doznających przemocy, w tym szczególnie seksualnej łączące usługi zdrowotne i społeczne. Takie miejsca powinny powstawać przy szpitalach specjalistycznych, ale zatrudniać psychologów, pracowników socjalnych i innych specjalistów mogących wesprzeć zarówno dzieci jak i osoby dorosłe w sytuacji przemocy.	
1813	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	W kontekście podnoszenia kompetencji i kwalifikacji w badaniu Fundacji im. Julii Woykowskiej dokonały następującej oceny usług wspierających podnoszenie kompetencji. W ramach odpowiedzi „Inne” najczęściej zgłaszane potrzeby dotyczyły orientacji zawodowej i praktyk zawodowych. Respondentki chciały testów kompetencji, analiz predyspozycji (np. testu Gallupa) oraz możliwości krótkich praktyk i staży już na etapie liceum, aby lepiej poznać różne zawody i świadomie wybrać ścieżkę kariery. Często pojawiał się postulat reformy edukacji: od uczenia praktycznych umiejętności w podstawówce po wprowadzenie nowocześniejszych kierunków studiów. Równolegle popularne były programy mentoringowe i sieciowanie kobiet, które miałyby zapewniać nie tylko wsparcie merytoryczne, lecz także wymianę doświadczeń i przeciwdziałać izolacji zawodowej. W wielu odpowiedziach postulowano lepsze nauczanie języków obcych i szkolenia IT, aby zwiększyć mobilność i konkurencyjność na rynku pracy. Respondentki zwracały uwagę, że istnieje duże zapotrzebowanie na dofinansowanie i dostęp do kształcenia – bezpłatne studia podyplomowe, dotacje na szkolenia i wsparcie przy zakładaniu działalności gospodarczej ułatwiłyby rozwój zawodowy. Samoświadomość i rozwój osobisty stanowiły kolejny kluczowy obszar: ankietowane podkreślały konieczność regularnej analizy swoich mocnych stron i potencjału rozwojowego, a także udziału w programach wzmacniających poczucie sprawczości. W tym kontekście warto by uwzględnić w planowanych działaniach nie tylko działania kierowane do młodych ludzi w systemie edukacji, ale również wspierające osoby dorosłe. Rewolucja technologiczna, która jest związana z rozwojem AI może wpływać na załamanie karier wielu osób i poszukiwanie przez nie innych ścieżek rozwoju. W tym kontekście potrzebne jest zintegrowane podejście nie tylko rynku pracy (doradztwo zawodowe), ale również uwzględniający doradztwo edukacyjne oraz pogłębioną analizę predyspozycji i talentów (np. na podstawie testów Gallupa). Ponadto w kontekście wspierania sprawczości zasadne jest nie tylko wspieranie jej na etapie edukacji formalnej, ale również życia dorosłego i edukacji pozaformalnej. W tym kontekście wartościowe mogą być programy rozwojowe, liderskie, wspierające zaangażowanie społeczne. Jest to szczególnie istotne dla kobiet, które często nie wierzą w swoją sprawczość. W kontekście kompetencji związanych z funkcjonowaniem na rynku pracy, ale również i konkurencyjności gospodarki kluczowe jest wspieranie kompetencji przedsiębiorczych, innowacyjnych i związanych z zarządzaniem. W odniesieniu do celu horyzontalnego i zauważenia wyzwań związanych z migracją kobiet ze wsi do miast zasadne jest wprowadzenie mobilnych usług oraz upowszechnianie doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz dostępu do edukacji pozaformalnej świadczonej w formie zdalnej.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
1814	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	[1/2] W kontekście bezpieczeństwa w badaniu „Widzialne kobiety” Fundacji im. Julii Woykowskiej poproszono respondentki o wskazanie najbardziej pomocnych form wsparcia. Wskazania przedstawia poniższa tabela: (obrazek tabeli) W ramach odpowiedzi na pytanie otwarte „Inne, jakie” ankietowane kobiety wskazywały na brak rzetelnych i łatwo dostępnych informacji o zagrożeniach i sposobach postępowania w sytuacjach kryzysowych. Podkreślały, że chciałyby mieć pod ręką kontakt do instytucji, do których można zwrócić się po pomoc, otrzymywać powiadomienia (np. poprzez aplikację mObywatel) i uczestniczyć w kampaniach informacyjnych, które również obejmowałyby szkoły i platformy internetowe. Drugim ważnym blokiem potrzeb były różnego rodzaju kursy i szkolenia, w tym zajęcia edukacyjne na temat pierwszej pomocy, ewakuacji z miasta czy korzystania z narzędzi samoobrony – łącznie z dostępnymi i bezpłatnymi szkoleniami z obsługi broni. Zwracały też uwagę na konieczność warsztatów uczących, jak chronić się przed przemocą fizyczną i werbalną, a także jak zachować spokój i zachować swoje kompetencje w sytuacjach zagrożenia. Wiele odpowiedzi dotyczyło też kwestii infrastrukturalnych. Kobiety mówiły o potrzebie zwiększenia monitoringu w przestrzeni publicznej, dostępu do schronów i tworzenia planów ewakuacji. Niektóre z nich postulowały dofinansowanie pakietów survivalowych, aby przygotować się na kryzysy. Ważnym aspektem była również troska o bezpieczeństwo kobiet w codziennych sytuacjach – respondentki zauważały, że boją się wpuszczać do domu obcych	Realizowane oraz finansowane są działania w zakresie edukacji i szkoleń w ramach Programu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej. Co roku na obszar 4 przeznaczane są znaczące środki, których dystrybucja na wskazane cele pozostaje w gestii władz lokalnych. Na poziomie centralnym przygotowywane są również porozumienia z organizacjami pozarządowymi, przewidujące realizację szkoleń, w tym skierowanych do kobiet, w obszarze ochrony ludności i obrony cywilnej. Edukacja i szkolenia w tym zakresie są adresowane do wszystkich obywateli, w szczególności do osób, które w

					mężczyzn, np. techników instalacyjnych, dlatego apelowały o systemową ochronę dla kobiet mieszkających samotnie, która umożliwiłaby bezpieczną identyfikację osób wykonujących prace serwisowe. W tym kontekście pojawiały się także głosy domagające się realnej, przyjaznej kobietom pomocy ze strony policji i służby zdrowia w przypadku zgłoszenia przemocy oraz zwrócenie uwagi na zagrożenia związane z przemocą seksualną, zwłaszcza wobec kobiet podróżujących samodzielnie. Wsparcie prawne również było ważne – kobiety wskazywały na potrzebę bezpłatnych, ale skutecznych porad prawnych oraz szybsze działanie wymiaru sprawiedliwości w sprawach przemocy.	sytuacji zagrożenia nie będą powoływane do służby wojskowej, a więc w znacznej mierze do kobiet. W związku z tym postulaty zgłaszane przez organizacje kobiece są uwzględniane, a podmioty zawierające porozumienia dotyczące realizacji szkoleń mają świadomość oczekiwań oraz znaczącej roli kobiet w systemie ochrony ludności i obrony cywilnej.
181 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	[2/2] W związku z tym zasadne byłoby uwzględnienie w Priorytecie 3.3 następujących kwestii: • Zauważenie zjawiska przemocy, w tym seksualnej, ale także domowej jako istotnego zagrożenia odczuwanego przez kobiety i uwzględnienie działań zwiększających bezpieczeństwo kobiet – fizyczne, prawne i emocjonalne. Do takich działań mogłyby należeć: wdrożenie standardów pracy służb z kobietami poszkodowanymi seksualnie, zwiększanie dostępu do usług wspierających, w tym usług medycznych i dedykowanych osobom z traumą seksualną. Istotne jest również wspieranie kobiet w dostępie do szkoleń w zakresie samoobrony (np. z wykorzystaniem metody WENDO). W kontekście systemu przeciwdziałania przemocy domowej, który jest zauważony bardzo fragmentarycznie przy okazji reformy systemu sprawiedliwości potrzeby są znacznie większe. Reforma systemu w 2023 r. bardzo zwiększyła obciążenie profesjonalistów (szczególnie pracujących w grupach diagnostyczno-pomocowych), bez jednoczesnego zwiększenia zasobów. W związku z tym wydolność systemu jest niska, a jakość pracy z osobami w często bardzo trudnej sytuacji spada. Wyzwaniem jest skuteczne oddziaływanie na osoby stosujące przemoc oraz odpowiednia ochrona osób doznających przemocy, co potwierdzają wnioski z kontroli NIK opublikowane w kwietniu 2024 r. Zarządzanie systemem jest nieefektywne, po zmianie ustawy nastąpił paraliż sprawozdawczy – nie został opracowany nowy wzór sprawozdania z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy. W konsekwencji gminy nie złożyły sprawozdań za 2024 r., co sprawia, że w roku następującym po reformie brak danych o jej efektach (na poziomie niektórych pojedynczych gmin widać wzrost liczby zakładanych formularzy Niebieska Karta - A na poziomie ok 30% pomiędzy 2023 a 2024). • Uwzględnienie potrzeby uruchomienia kompleksowej usługi wspierającej bezpieczeństwo w wymiarze edukacyjnym, informacyjnym, wsparcia z zakresu interwencji kryzysowej. Wydaje się, że dobrym punktem wyjścia do rozwoju tego rodzaju usługi mogłyby być Centra Interwencji Kryzysowej, które są równomiernie rozłożone na m.in. poziomie powiatów. Są to miejsca w których realizowane są obowiązkowe zadania z zakresu pomocy społecznej. Już teraz pełnią funkcję zaplecza kryzysowego na wypadek klęsk żywiołowych oraz np. kryzysów rodzinnych czy przemocy. Interwencja kryzysowa jest z założenia usługą powszechną (niezależną od kryterium dochodowego), jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Centra posiadają wyspecjalizowaną kadrę, w tym psychologów. W odniesieniu do zwiększających się potrzeb w zakresie budowania odporności na kryzysy i wzmacniania poczucia bezpieczeństwa wydaje się, że centra mogłyby pełnić również funkcję profilaktyczno-edukacyjną związaną z przygotowaniem się na kryzysy, oraz informacyjną związaną z dystrybucją informacji, materiałów informacyjnych. Wymagałoby to ich znacznego wzmocnienia finansowego i kadrowego.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
181 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	242	W kontekście działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kraju, zasadne byłoby zauważenie kwestii podkreślonych wyżej jak m.in. dostęp do zdalnych form podnoszenia kwalifikacji. Respondentki badania „Widzialne kobiety” zapytano, które czynniki byłyby dla nich najważniejsze w kontekście potencjalnej zmiany miejsca zamieszkania. Ranking czynników przedstawia się następująco: (obrazek/tabela) Kluczowym czynnikiem jest kwestia komunikacyjna. W tym kontekście bardzo zasadne są przewidziane działania rozwijające transport lokalny. Zasadne byłoby również rozważenie wprowadzenia mobilnych usług publicznych np. z wykorzystaniem założeń modelu projektu Mobilny Urzędnik, https://samorząd.gov.pl/web/gmina-swierklanec/mobilny-urzednik-pomoze-w-sprawach-urzedowych.	Działania rozwijające transport publiczny zostały ujęte w priorytecie 2.2., kierunek działań nr 2 "Reforma systemu publicznego transportu - zbiorowego".
181 7	Organizacja	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość	184	[1/3] Priorytet 2.7 w założeniu wspierania spójności społecznej powinien mieć bardzo szeroki zakres działań obszaru polityki społecznej. Tymczasem na poziomie kierunków działań zauważono bardzo istotne, ale jednak	Na chwilę obecną nie zakłada się finansowania tworzenia CUS. Stałe

	pozarządowa		zycia wszystkich obywateli		wybiórcze kwestie. Proponowane kierunki działań są fragmentaryczne. W części diagnostycznej słusznie zauważono potrzebę rozwoju usług społecznych o charakterze powszechnym, jednym z mechanizmów tego procesu może być tworzenie Centrów Usług Społecznych. Nie jest to jednak mechanizm wystarczający – ustawa o cusach wychodzi poza zakres pomocy społecznej i pozwala na podejmowanie szerokiego spektrum działań, jednak nie przewiduje mechanizmów jego finansowania. Istniejące CUS powstają głównie przy wsparciu środków z UE, a wnioskując z planu działania do Strategii i wysokości wskaźników (125 jako wartość w 2026 i docelowa w 2029) nie planuje się istotnych zmian w tym zakresie. Polska polityka społeczna potrzebuje głębokiej reformy, uspołniającej i modernizującej system. W odniesieniu do odbiorców polityki społecznej można wyróżnić takie grupy adresatów działań jak m.in.: 1. Rodziny i piecza zastępcza 2. Seniorzy, w tym niesamodzielni w opiece długoterminowej. 3. Osoby z niepełnosprawnościami 4. Osoby w kryzysie bezdomności i innych kryzysach np. opuszczający więzienia, uzależnienie itd. 5. Osoby doświadczające przemocy domowej 6. Osoby ubogie Wsparcie dla nich reguluje szereg ustaw (min. o pomocy społecznej, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o przeciwdziałaniu przemocy domowej, o rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych, o osobach starszych) które nakładają szereg zadań i powołują szereg instytucji. W uproszczeniu można powiedzieć, że każda kolejna ustawa jest nakładką na ustawę o pomocy społecznej, rozszerzająca jej zadania na rzecz kolejnej grupy adresatów. Część zadań wykonywana jest przez te same jednostki organizacyjne – przede wszystkim ośrodki pomocy społecznej. Nie zawsze jednak pracownicy wykonujący zadania w tym samym OPS mają ten sam status (np. kwestia asystentów rodziny zatrudnionych na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i pracowników socjalnych), co prowadzi do nieporozumień, a w skrajnych sytuacjach nierównego traktowania. Jest to swoisty systemowy ewenement, gdyż inne obszary – np. rynek pracy czy oświata mają jedną ustawę regulującą cały ustrój. Ustawa o CUS jest nakładką rozszerzającą zadania gminy wykraczając poza stricte pomoc społeczną - jest instrumentem na polityki społecznej. Wyzwaniem jest to, że jest jedynym instrumentem polityki społecznej, gdyż nie ma ustawy o polityce społecznej i nie ma innych instytucji polityki społecznej. Instytucje z nazwy nimi będące – regionalne ośrodki polityki społecznej i MRPiPS są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Sprawia to, że całe zarządzanie systemem jest zdeintegrowane i trzeba oddolnie integrować systemy i zadania określone w poszczególnych ustawach a integracja całościowa jest możliwa jedynie na szczeblu gminnym, choć i tak wymaga kontynuowania integrowania oddolnego zadań z pionu pomocy społecznej.	finansowanie CUS nie jest obecnie projektowane, natomiast MRPiPS będzie konsekwentnie wspierać rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmocnienia lokalnych systemów usług. Dodatkowo kwestię statusu zawodu asystenta będzie regulować nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
1818	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość zycia wszystkich obywateli	184	[2/3] Dezintegracja przejawia się na wszystkich poziomach zarządzania systemem - od planowania strategicznego – każda ustawa zakłada inne dokumenty strategiczne, które nie mają jednego standardu ani struktury. - przez sprawozdawczość – w systemie raportowanych jest bardzo dużo informacji, ale wszystkie w innych formatach i zakresach wynikających z ustaw i rozporządzeń. Są instytucje jak np. ROPS, które wcale się nie sprawozdają z całościowej działalności, nawet w obszarze pomocy społecznej (są odpowiedzialne za scalenie sprawozdań wojewódzkich oceny zasobów pomocy społecznej, ale nie mają własnego) - po budżetowanie. Klasyfikacja budżetowa działu pomocy społecznej bywa rozdrobniona w jednych obszarach (np. wsparcie rodziny) i bardzo ogólna w innych (np. przeciwdziałanie przemocy). W konsekwencji wydatki często są przypisywane „orientacyjnie” i zasadniczo nie wiadomo co się w nich mieści. Wyzwaniem jest koordynacja działań, gdyż relacje pomiędzy poszczególnymi elementami nie są dookreślone, szczególnie tam gdzie nie chodzi o przekazanie procedury (choć i tu są problemy między np. OPS a PCPR), np. co do zasady nie ma obowiązku współpracy i wymiany informacji między samorządem województwa a wojewodą choć mają uzupełniające się kompetencje i narzędzia i oddziałują na ten sam obszar. Ogromnym wyzwaniem jest koncentracja na kliencie, którego problemy mogą być z różnych porządków ustawowych (np. bezdomności i niepełnosprawności), a rozeznanie się w należnych formach wsparcia jest bardzo wymagające. System polityki społecznej potrzebuje ustawy o polityce społecznej, która uporządkowała by system, ustrukturyzowała kompetencje i pozwoliła nim zarządzać i go rozwijać. Reformy potrzebują też pracownicy – sytuacja pracowników systemu jest często dramatyczna. Mediany ich wynagrodzeń oscylują wokół płacy minimalnej. Z drugiej strony oczekiwania wobec nich wzrastają i dotyczą głębokiej pracy na motywowaniu klienta do zmiany swojego życia, bądź realizowania bardzo trudnych psychologicznie procesów (np. odbiorów dzieci, pracy z osobami	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii.

					doznającymi przemocy).	
					Reforma jest też konieczna, żeby móc zrealizować zobowiązanie związane z deinstytucjonalizacją. Deinstytucjonalizacja jest procesem horyzontalnym, który wymaga skoordynowanego podejścia i wieloaspektowego oddziaływania na wiele elementów systemu. Założenia Strategii Rozwoju Usług Społecznych i zobowiązania określone w Umowie Partnerstwa są bardzo trudne, lub nawet niemożliwe do osiągnięcia w obecnej sytuacji. Oprócz rozwoju usług środowiskowych, co jest stymulowane przez środki UE potrzebna jest reforma placówek, ich standardów, zasad funkcjonowania. Jest to konieczne do zrealizowania ze środków krajowych i wymaga koordynacji między poszczególnymi obszarami.	
1819	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	[3/3] W niniejszej Strategii zapisane są liczne reformy oraz działania związane z wzmocnieniem pozycji i prestiżu pracowników. Planowana jest reforma opieki długoterminowej. Dla poprawy jakości życia Polaków, zwiększania dostępu do wsparcia, wyrównywania szans, budowania spójności społecznej konieczna jest również reforma polityki społecznej. Reforma powinna polegać na przyjęciu nowej ustawy o polityce społecznej, aktualizacji Strategii Rozwoju Usług Społecznych i opracowaniu dla niej planu wdrożeniowego związanego z rozwojem usług środowiskowych i deinstytucjonalizacją placówek, ustaleniem statusu pracowników polityki społecznej oraz zwiększeniem finansowania. Reforma konsumowałaby założenia przedstawione w kierunkach działań dot. rozwoju CUS, rozwoju lokalnej polityki senioralnej, powinny się w niej też zawierać kwestie związane z bezdomnością, wsparciem osób starszych i z niepełnosprawnościami a także inne sygnalizowane wcześniej i nieobecne chwilowo w strategii takie jak m.in. piecza zastępcza, wsparcie rodziny i przeciwdziałanie przemocy. Jest to przedsięwzięcie dłuższe, w kontekście krótkoterminowym (plan działania) konieczne byłoby zrealizowanie pilnych zmian naprawczych systemu, czyli: - przyjęcie nowelizacji ustawy o pieczy zastępczej, - przyjęcie nowelizacji ustawy o pomocy społecznej, - ustalenie wzoru sprawozdania z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej. Te działania pozwoliłyby na oddziaływanie na problemy zdiagnozowane we wcześniejszych częściach formularz, które również powinny zostać w tym Priorytecie zauważone.	Uwaga ma charakter opinii odnoszącej się do szerokiego zakresu (CUS, polityka senioralna, bezdomność, piecza zastępcza, przemoc domowa) bez konkretnego wskazania zakresu ewentualnych zmian dokumentu. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
1820	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		W Strategii znajduje się szereg odwołań do organizacji pozarządowych i zasadności zlecenia im zadań oraz współpracy z nimi. Brakuje jednak konkretnych narzędzi wsparcia. NGO są realizatorami dużej części usług społecznych, szczególnie w formule realizacji zadania publicznego na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego (np. w bezdomności ok. 90% usług jest realizowanych przez NGO). Ta formuła zlecenia nie zawsze jest korzystna – samorządy często preferują kontrakty roczne, alokowane na konkursy środki są wyliczane na podstawie bardzo niskich stawek, co powoduje rotację pracowników i może wpływać na niską jakość usług. W innych częściach Strategii przewidziane są mechanizmy projakościowe w stosunku do zamówień publicznych, zasadnym byłoby przewidzenie analogicznych w przypadku realizatorów usług społecznych, aby dążyć nie tylko do zwiększania wolumenu usług, ale też i ich jakości. Ponadto, usługi społeczne są jednym z najistotniejszych obszarów oddziaływania polityk publicznych i tak jak inne obszary wymagają inwestycji technologicznych, cyfrowych, ekologicznych czy związanych z dostępnością. W Strategii przewiduje się wsparcie w tym obszarze dla sektora gospodarki oraz administracji publicznej, zasadne byłoby przewidzenie analogicznych oddziaływań również wobec trzeciego sektora. Ponadto sformułowanie zastosowane na str. 231 „Potencjał organizacji pozarządowych we wspieraniu administracji publicznej nie jest w pełni wykorzystywany” nie wydaje się najszczęśliwsze. Zadaniem NGO nie jest wspieranie administracji publicznej sensu stricto, ale subsydiarne realizowanie zadań publicznych na rzecz obywateli. W tej relacji to administracja jest stroną silniejszą i powinna wspierać organizacje i z nimi współdziałać.	Uwaga częściowo uwzględniona, zacytowane zdanie zostanie przeformułowane.
1821	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Julii Woykowskiej	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	W strategii określony jest szereg planowanych reform poszczególnych polityk oraz wzmocnienie statystyk publicznych. Oddziaływania na pojedyncze polityki nie będą skuteczne. W Polsce potrzeba całościowej reformy zarządzania strategicznego, która ujednoliciłaby kluczowe procesy takie jak planowanie, zarządzanie budżetowe, sprawozdawczość i realizacja zadań. W tym momencie mamy ustalony częściowy porządek strategiczny w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ale nie obejmuje on dokumentów wynikających z ustaw sektorowych. W związku z tym brakuje standardu dokumentów planistycznych i strategicznych. Doprowadza to do wytworzenia dwóch porządków – podległego zasadom prowadzenia polityki rozwoju i związanego z wydatkowaniem środków UE, w którym elementy takie jak planowanie, monitoring i ewaluacja mają swoje standardy i są stosowane obowiązkowo.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze

					Drugim porządkiem są zadania „sektorowe” finansowane ze środków krajowych, w których analogiczne standardy nie obowiązują. Systemy te często się nie widzą. Nawet w sytuacji finansowania ze środków UE zadań w obszarze polityki społecznej, niemal nigdy nie jest oglądany całokształt polityki publicznej. Ewaluacje programowe skupiają się na interwencji programu/projektu, a kontrole NIK nie wchodzą za bardzo w finansowanie unijne. Pozostałe elementy dezintegracji zostały zaprezentowane na przykładzie polityki społecznej. Głębokiej reformy wymaga budżetowanie, obecna klasyfikacja budżetowa jest niespójna, zbyt skomplikowana i nie odzwierciedla rzeczywistości zadaniowej. Brak obowiązku budżetów zadaniowych wpływa na rozmywanie się wydatków i niemożność oceny realizowanych zadań. Sprawozdawczość wymaga uporządkowania i cyfryzacji. Urzędnicy potrzebują podnoszenia kwalifikacji. Administracja potrzebuje modernizacji, przy czym nie może się ona ograniczać do służby cywilnej. Z założeń strategii wynika, iż wzmocnienia wymaga służba cywilna, nie wspomina się o urzędnikach administracji samorządowej, którzy również są częścią administracji i realizują zadania publiczne. Aby Państwo mogło działać sprawnie reforma musi objąć także i samorządy terytorialne i integrować je w realizacji polityk publicznych.	społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
182 2	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Projekt został przygotowany w przyjaznej szacie. Tekst jest klarowny i zwarty, dobrze się czyta. Miejscami język jest hermetyczny. Byłoby pomocne graficzne przedstawienie zależności, powiązań między poszczególnymi częściami dokumentu.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
182 3	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		W całym projekcie brakuje dostrzeżenia, że mamy kraj i społeczeństwo dotknięte skutkami zmiany ustroju w 1989 r., w tym utratą większości majątku narodowego, i przystąpieniem do Unii Europejskiej w 2004 r., w tym utratą ponad miliona mieszkańców. Brakuje też refleksji nad utratą części suwerenności na rzecz Unii Europejskiej, oraz obecnych i pożądanych przyszłych relacji. Oraz wysokiego odsetka produktów i podmiotów z kapitałem zagranicznym w naszej codzienności. Trudno, a tym bardziej prawidłowo, odnieść się do przyszłości, gdy tak się traktuje przeszłość i teraźniejszość.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
182 4	Osoba prywatna		SYNTEZA	8	Jest: “Najważniejsze kierunki tych działań obejmują: zwiększenie dostępności mieszkań i poprawę jakości zamieszkiwania, zwiększenie zasięgu opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi, zwiększenie stabilności dochodów młodych rodzin, zmniejszenie różnic edukacyjnych między płciami, zapewnienie lepszej opieki medycznej i psychologicznej oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej.” Nowa: Najważniejsze kierunki tych działań obejmują: zwiększenie dostępności mieszkań i poprawę jakości zamieszkiwania, zwiększenie zasięgu opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi, zwiększenie stabilności zatrudnienia i dochodów młodych rodzin, zmniejszenie różnic edukacyjnych między płciami, zapewnienie lepszej opieki medycznej i psychologicznej oraz kształtowanie wizerunku: pozytywnego rodzicielstwa i negatywnego promujących bezdzietność w przestrzeni publicznej. Niezależnie od tego, jedną z głównych przyczyn spadku dzietności są zmiany kulturowe - różnice w oczekiwaniach między kobietami i mężczyznami, jako negatywny skutek m.in. bogacenia się społeczeństwa. Projekt milczy o tym, co jest niewłaściwe. Zajęcie się wizerunkiem rodzicielstwa, to za mało. Potrzebna jest praca ustawiczna w kierunku przywrócenia pozytywnego etosu kobiety-matki oraz zrozumienia, że tradycyjny podział ról społecznych nie jest	Ze względu na charakter tej części, opisy w części pt. "Synteza" pozostają na wysokim stopniu ogólności. Należy także zwrócić uwagę, że nie zawsze bezdzietność jest skutkiem dokonanego wyboru.

					przeciwko kobiecie - jest za rodzicielstwem, szczęśliwą i bezpieczną rodziną, ciągłością pokoleniową, silnym i ludnym państwem, bo bez kobiet to wszystko stracimy.	
182 5	Osoba prywatna		SYNTEZA	8	Jest: "Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również częściowo łagodzony kontrolowaną imigracją." Nowe: Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również częściowo łagodzony kontrolowaną imigracją, przy czym w pierwszej kolejności spośród Polonii.	Zbyt szczegółowa propozycja zapisu. Ze względu na charakter tej części, opisy w części pt. "Synteza" pozostają na wysokim stopniu ogólności.
182 6	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	Jest: "Prowadzenie polityki przemysłowej. Polityka przemysłowa będzie polegała na świadomym kształtowaniu struktury sektorowej gospodarki z uwzględnieniem potrzeby podnoszenia jej poziomu zaawansowania technologicznego oraz realizacji celów takich jak bezpieczeństwo, stabilność rynku pracy czy dobra jakość usług publicznych. Biorąc pod uwagę te czynniki, szczególne wsparcie uzyskają: (i) branże związane z bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym kraju; (ii) branże energochłonne i wysokoemisyjne wymagające pilnej transformacji; (iii) branże powiązane z celami społecznymi Strategii – takie, w których państwo będzie zgłaszało wysoki popyt w perspektywie jej realizacji; (iv) nowe globalne branże wiodące oraz (v) krajowe inteligentne specjalizacje." Nowe: "Prowadzenie polityki przemysłowej. Polityka przemysłowa będzie polegała na świadomym kształtowaniu struktury sektorowej gospodarki z uwzględnieniem potrzeby podnoszenia jej poziomu zaawansowania technologicznego i budowy autonomii państwa w wybranych branżach, oraz realizacji celów takich jak bezpieczeństwo publiczne, militarne, cyfrowe i gospodarcze, stabilność rynku pracy czy dobra jakość usług publicznych. Biorąc pod uwagę te czynniki, szczególne wsparcie uzyskają: (i) branże związane z bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym kraju; (ii) branże energochłonne i wysokoemisyjne wymagające pilnej transformacji; (iii) branże powiązane z celami społecznymi Strategii – takie, w których państwo będzie zgłaszało wysoki popyt w perspektywie jej realizacji; (iv) nowe globalne branże wiodące, (v) branże budowy przewagi gospodarczej kraju, (vi) działania mające znaczenie dla zachowania lub ukształtowania pożądanej proporcji w gospodarce między podmiotami państwowymi i prywatnymi, krajowymi i zagranicznymi oraz (vii) krajowe inteligentne specjalizacje."	Brak zasadności dodawania kolejnych punktów, są one odzwierciedleniem kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
182 7	Osoba prywatna		SYNTEZA	10	Jest: "Dla dobrej jakości życia istotne jest także poradzenie sobie z kluczowymi wyzwaniami środowiskowymi: dekarbonizacją gospodarki, poprawą jakości powietrza, lepszym zarządzaniem wodą oraz ochroną i odbudową zasobów przyrodniczych." Nowe: Dla dobrej jakości życia istotne jest także poradzenie sobie z kluczowymi wyzwaniami środowiskowymi: dekarbonizacją gospodarki, poprawą jakości powietrza, lepszym zarządzaniem wodą oraz ochroną i odbudową zasobów przyrodniczych, oraz z wyzwaniami przestrzennymi: co najmniej uporządkowaniem suburbanizacji, poprawą jakości architektury i przestrzeni publicznych, lepszym formowaniem struktur funkcjonalno-przestrzennych oraz kształtowaniem pozytywnego wizerunku troski i poczucia odpowiedzialności za przestrzeń jako dobro wspólne. Ta propozycja w tej części Strategii, ponieważ tak jak nie ma dobrej jakości życia bez zdrowego środowiska, tak samo nie ma bez racjonalnie i efektywnie ukształtowanej przestrzeni. Pamiętajmy, że nie ma żadnego państwa bez przestrzeni (a przecież może być państwo bez dobrego środowiska).	Synteza ma z założenia bardzo ogólny - dlatego opisane są jedynie najbardziej kluczowe zagadnienia. Bardziej szczegółowe opisy, uwzględniające także wymiar przestrzenny, znajdują się w dalszej części dokumentu.
182 8	Osoba prywatna		SYNTEZA	12	Jest: "Szczególna uwaga zostanie przypisana czterem czynnikiem, których terytorialne zrównoważenie warunkuje rozwój policentryczny, są to: rozwinięta baza ekonomiczna, dostępne mieszkania, silne powiązania komunikacyjne oraz dobra jakość usług publicznych." Nowe: Szczególna uwaga zostanie przypisana pięciu czynnikiem, których terytorialne zrównoważenie warunkuje rozwój policentryczny, są to: rozwinięta baza ekonomiczna, dostępne mieszkania, efektywna przestrzeń, silne powiązania komunikacyjne oraz dobra jakość usług publicznych.	Brak zasadności dodawania kolejnych punktów, są one odzwierciedleniem kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
182 9	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		W projekcie brak odniesienia do ryzyka, że skutkiem skokowego zmniejszenia się ludności będzie skokowy wzrost nieruchomości nieużytkowanych, zwłaszcza gospodarstw i domów na terenach wiejskich. Strategia powinna odpowiadać na pytanie, czy i w jaki sposób państwo winno być aktywne.	Uwaga o charakterze komentarza
183 0	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54-55	Jest: "Odpowiedzialną politykę migracyjną. Metodą łagodzenia zmian demograficznych może być także wspieranie	Brak zasadności modyfikacji, fragment ten jest odzwierciedleniem

					powrotów Polaków zza granicy oraz imigracja obywateli innych państw. Przy wykorzystaniu tego instrumentu Strategia bierze pod uwagę jednak dwa aspekty. Po pierwsze, dla zahamowania procesu starzenia się ludności konieczna byłaby imigracja w skali, która zagrażałaby spójności kulturowej kraju – w konsekwencji instrument ten należy traktować tylko jako uzupełnienie wobec innych działań. Po drugie, polityka migracyjna musi uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo kraju.” Nowe: Odpowiedzialną politykę migracyjną. Metodą łagodzenia zmian demograficznych, niezależnie od czerpania z zasobów Polonii, może być także imigracja z krajów o podobnym dorobku kulturowym i gospodarczym oraz - w uzasadnionych przypadkach - z innych państw. Przy wykorzystaniu tego instrumentu Strategia bierze pod uwagę jednak dwa aspekty. Po pierwsze, polityka migracyjna jest podporządkowana zachowaniu spójności kulturowej i bezpieczeństwa kraju. Po drugie, migracja jako proces ciągły podlega regularnej i sformalizowanej ocenie i korygowaniu w zależności od potrzeb i możliwości kraju, w tym w zakresie integracji, dążąc do asymilacji, imigrantów oraz wpływu na dietność całego społeczeństwa.	kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
183 1	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	63-64	W zakresie zarówno “Rozwoju zasobu mieszkań na wynajem”, jak i “Rozwoju rynku mieszkań na własność”, dodanie kierunku działań zwiększającego dostępność do zasobu już istniejącego, tj. wykorzystanie przepisów podatkowych do mobilizacji właścicieli określonych nieruchomości - kształtując oczekiwane postawy (prospołeczne, propaństwowe), drugiego po fiskalnym celu prawa podatkowego - w zakresie dalszego postępowania z nimi. W kraju jest wiele działek niezabudowanych, mimo że prawo miejscowe przeznacza pod zabudowę. W kraju jest wiele mieszkań niezamieszkałych, mimo że formalnie i technicznie mogą być zamieszkałe. Przykłady rozwiązań: - wyższy podatek od nieruchomości w przypadku niezamieszkałych mieszkań i domów (wszystkie albo ograniczając do np. granic administracyjnych miast), - wyższy podatek od nieruchomości w przypadku niezabudowanych działek przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową (wszystkie albo ograniczając do np. granic administracyjnych miast), - wyższy podatek od nieruchomości w przypadku własności lub współwłasności trzech lub więcej mieszkań lub domów jednorodzinnych w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej, ewentualnie także w innych krajach (ale: procedura musi być efektywna i wiarygodna, co oznacza, że objęcie danego kraju przepisem musi być skorelowane z realną możliwością aparatu skarbowego sprawdzenia stanu posiadania w danym kraju).	Adresowane w uwadze kwestie już są dostrzeżone w strategii w części dotyczącej ram finansowych.
183 2	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Dodanie kierunku działań do grupy “Poprawa warunków mieszkaniowych” - wsparcie samorządu gminnego w nabywaniu mieszkań do gminnego zasobu komunalnego od podmiotów realizujących budynki wielorodzinne.	Propozycja jest w toku analizy.
183 3	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Jest: “E. Poprawa postrzegania atrakcyjności Polski przez obywateli krajów Europy i zwiększenie skuteczności działań w zakresie dyplomacji publicznej (...) Modyfikacji ulegną priorytety programów polonijnych. Większy nacisk zostanie położony na edukację obywatelską, w tym promocję Polski w kontekście jej członkostwa w Unii Europejskiej oraz NATO.” Nowe: (...) Modyfikacji ulegną priorytety programów polonijnych. Większy nacisk zostanie położony na edukację obywatelską, w tym budowę dobrego imienia Polski, prezentację osiągnięć i perspektyw, a także promocję Polski jako miejsca do prowadzenia bezpiecznego życia rodzinnego i prawidłowego rozwoju brzdąców.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
183 4	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	Jest: “Kluczowym elementem polityki będzie podtrzymywanie związków z Polską zarówno wśród Polek i Polaków zamieszkałych za granicą, jak i cudzoziemców o polskich korzeniach. W tym zakresie rozbudowane zostaną możliwości nauki i poprawy znajomości języka polskiego, także w formie zdalnej. Przeprowadzony też zostanie dialog z diasporą na temat czynników, jakie mogłyby ją w większej skali zachęcić do powrotu. Zostaną uproszczone zasady uznawania kwalifikacji zawodowych zdobytych za granicą, w szczególności w zawodach trwale deficytowych, a proces zostanie cyfryzowany. Realizowana będzie sprofilowana rekrutacja na studia wyższe wobec przedstawicieli Polonii na Zachodzie.” Nowe: “Kluczowym elementem polityki będzie budowa i pogłębianie dumy z przynależności do narodu polskiego oraz podtrzymywanie związków z Polską i, w razie takiej możliwości, z lokalną Polonią, zarówno wśród Polek i Polaków zamieszkałych za granicą, jak i cudzoziemców o polskich korzeniach. W tym celu powstanie zdalny punkt	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Postulowane kwestie wskazanych zawodów znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumentach pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 (Strategia Migracyjna) oraz Rządowej strategii współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030.

					informacyjny o Polonii oraz rozbudowana możliwość tradycyjnej lub zdalnej nauki i poprawy znajomości języka polskiego, kultury, tradycji i historii kraju. Przeprowadzony zostanie dialog z Polonią, w tym o sytuacji demograficznej, mieszkaniowej i gospodarczej kraju, dążąc do poznania opinii i możliwości wypracowania rozwiązań, które doprowadzą do wyraźnego zwiększenia skali i szybkości powrotu rodaków na stałe do kraju; dla rodzin wielodzietnych zostanie zaproponowany system zachęt. Zostaną uproszczone zasady uznawania kwalifikacji zawodowych zdobytych za granicą, w szczególności w zawodach trwale deficytowych, a proces zostanie cyfryzowany. Realizowana będzie sprofilowana rekrutacja na studia wyższe wobec przedstawicieli Polonii na Zachodzie.”	
183 5	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Jest: “B. Prowadzenie systematycznych bilansów zdrowia Promowany i monitorowany będzie wprowadzony w 2025 r. program profilaktyczny „Moje zdrowie” – bilans zdrowia osoby dorosłej dostępny dla wszystkich osób od 20 r.ż. – mający na celu podniesienie świadomości zdrowotnej społeczeństwa, wczesne wykrywanie chorób, identyfikację indywidualnych zagrożeń dla zdrowia, a także zwiększenie zgłaszalności na badania profilaktyki wtórnej oraz profilaktyki pierwotnej (szczepienia). Bilanse będą prowadzone cyklicznie, z wykorzystaniem e-rozwiązań, a ich efektem będzie ułożenie dla każdego badanego Indywidualnego Planu Zdrowotnego, który będzie zawierał m.in. informację o zidentyfikowanych czynnikach ryzyka czy zalecane interwencje prozdrowotne”. Dodanie zdania: Na dalszym etapie zostanie rozstrzygnięte, czy bilanse mają być obowiązkowe - jeśli mają, jakie są skutki braku uczestnictwa.	Świadczenia profilaktyczne są co do zasady (z pewnymi wyłączeniami np. medycyna pracy) dobrowolne i zalecane. MZ będzie podejmowało akcje informacyjne, promocyjne i upowszechniające.
183 6	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Dysonans poznawczy. Z jednej strony wytacza się działa przeciwko paleniu papierosów i piciu alkoholu, a z drugiej lekką ręką przechodzi obok np. cukrów dodawanych do wielu produktów. Jest to niewłaściwe. Należy z równą surowością zacząć traktować wszelkie (lub wybrane) dodawane składniki w artykułach spożywczych, które - zwłaszcza poprzez choroby, leczenie ambulatoryjne i szpitalne - drenują budżet państwa, ograniczają możliwości rozwoju kraju oraz negatywnie oddziałują na kondycję społeczeństwa, także wpływając na niską dietność i możliwości prokreacyjne.	Uwaga jest w istocie komentarzem, brak propozycji zmiany zapisów.
183 7	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Jest: “D. Zmiany w sposobie organizacji szkolnych zajęć wychowania fizycznego Zmiany w organizacji szkolnych lekcji WF-u mają zachęcić do aktywności fizycznej wszystkich uczniów – zarówno tych, którzy osiągają sukcesy sportowe, jak i tych najmniej aktywnych. Wprowadzone zostaną – w zależności od możliwości danej szkoły – bardziej zróżnicowane zajęcia uwzględniające m.in. sporty indywidualne, taniec czy treningi funkcjonalne. Szkoły, zwłaszcza ponadpodstawowe, będą zachęcane do oferowania uczniom możliwości wyboru spośród kilku bloków tematycznych dostosowanych do ich zainteresowań i sprawności. Zrewidowane zostanie podejście do oceniania – z dbałością o to, by nie demotywować mniej wysportowanych uczniów. Na lekcjach WF-u promowana będzie współpraca, wsparcie i pozytywne podejście do ruchu. E. Wspieranie aktywności fizycznej uczniów Aktywność fizyczna uczniów będzie wspierana na różne sposoby, również poza lekcjami WF-u. Szkoły będą zachęcane do udostępniania uczniom podstawowego sprzętu sportowego, w tym również poza godzinami pracy szkół. Oferowanych będzie więcej sportowych zajęć pozalekcyjnych i różnorodnych sekcji sportowych. Promowane będą aktywne dojazdy, zapewnienie stojaków rowerowych i bezpiecznych tras. W szkołach organizowane będą wydarzenia sportowe, turnieje i wyzwania ruchowe. Kontynuowana będzie modernizacja boisk szkolnych i sal gimnastycznych.” Dodanie zdanie (do obu albo jednego punktu): Zostaną przygotowane przepisy lub rekomendacje dla gmin ze standardami funkcjonalnej szkoły, w tym wielkość i wyposażenie terenu lub obiektu sportowego. Zdanie to uwzględni również część projektu (s. 187) dotyczącą Centrów Usług Społecznych.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
183 8	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Grupa kierunków działań nastawionych na leczenie skutków, a gdzie leczenie przyczyn? Strategia powinna identyfikować i analizować przyczyny oraz proponować rozwiązania mające na celu co najmniej istotne zmniejszenie zachorowalności psychicznej.	Uwaga o charakterze komentarza.
183 9	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	94	Jest: “Aktywność fizyczna seniorów będzie wspierana poprzez organizację bezpłatnych, regularnych zajęć ruchowych dla osób starszych (np. gimnastyka, nordic walking, taniec) oraz przebudowę przestrzeni publicznych, aby móc takie	Sugerowane dopiski nie odpowiadają syntetycznemu charakterowi opisu działań.

			i aktywne starzenie się		zajęcia prowadzić w przyjaznych i bezpiecznych warunkach. Zostaną wprowadzeni lokalni koordynatorzy dbający o regularność i dostępność zajęć. Będą tworzone kluby aktywnego seniora integrujące uczestników. Ważne będzie także łączenie aktywności fizycznej z aspektami społecznymi, aby sport stał się naturalnym elementem stylu życia seniorów.” Nowe: Seniorzy uzyskają możliwość uczestnictwa w bezpłatnych, regularnych zajęciach ruchowych (np. gimnastyka, nordic walking, taniec) i intelektualnych (np. gry planszowe, prace plastyczne), z zajęciami koordynowanymi przez wyznaczone osoby oraz prowadzonymi w przyjaznych i bezpiecznych warunkach. Co do zasady na każdym osiedlu (w miastach) lub w każdej gminie (poza miastami) powstanie lokalny klub seniora, jako fizyczne miejsce integracji lokalnej społeczności osób starszych. Tryb życia seniora, w którym aktywność społeczna przenikają się ze sportem lub rekreacją, jest pożądanym efektem podejmowanych działań.	
1840	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Jest: “D. Bezpieczeństwo lekowe Zostaną podjęte działania wspierające transformację gospodarki w kierunku większej niezależności przemysłowej w obszarze farmaceutycznym. Będą to działania w kierunku osiągnięcia niezależności w produkcji leków, w tym szczepionek, na poziomie krajowym. Zostaną stworzone zachęty, tak aby wytwórcy leków lub podmioty odpowiedzialne podjęły lub utrzymały produkcję zarówno substancji czynnych, jak i leków gotowych w Polsce. Zostaną również wprowadzone mechanizmy wsparcia zarówno na etapie badań i rozwoju produkcji substancji czynnych, produktów pośrednich oraz leków gotowych, jak również zachęty do inwestowania w rozwój produkcji na terytorium Polski.” Dodanie kolejnego kierunku działań, a mianowicie podjęcie przez Polskę inicjatywy na forum Unii Europejskiej w sprawie powołania instytutu badawczego do poszukiwania substancji czynnych na co najmniej choroby śmiertelne. Jako Europa, a tym bardziej jako Polska zależymy, nie tylko od Chin czy Indii, ale także od kilku globalnych koncernów, które stały się panami naszego życia i śmierci. Analogiczny postulat, w drodze obszernej petycji, złożyłem do rządu w 2016 r. Odmówiono, uzasadniając istnieniem systemu grantów. Absurd. Liczę na refleksję po 9 latach.	W Strategii działanie dotyczące wzmocnienia bezpieczeństwa lekowego jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
1841	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Dodanie ósmego głównego kierunku działań: Budowa postaw patriotycznych i obronnych (ochronnych) w społeczeństwie. Nie mylić z działaniami NGO, o których mowa w dalszej części projektu.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
1842	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	167, 169	Jest: “W ramach drugiego typu interwencji kluczowe jest wzmacnianie odporności otoczenia inwestycji w elektrownię jądrową i morskich farm wiatrowych. Interwencja ta będzie koncentrować się na szeregu wyzwań, które będą generowane przez inwestycje podstawowe oraz inwestycje towarzyszące, w szczególności na (...) utworzeniu „Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej” – pilotażowego programu budowy świadomości i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego oraz administracji publicznej i innych interesariuszy w zakresie planowania przestrzennego i zarządzania przestrzenią w sposób mający na celu jej maksymalnie efektywne zagospodarowanie z ograniczaniem negatywnego wpływu planowanych inwestycji na środowisko przyrodnicze i zasoby krajobrazowe regionu, które w wielu miejscach są obszarami cennymi przyrodniczo, a ponadto pełnią funkcję terenów wypoczynkowych i aktywności rekreacyjnej dla mieszkańców oraz stanowią bazę dla rozwoju turystyki.” Udział państwa - tutaj w formie akademii - w przywróceniu porządku przestrzennego, który niszczy od trzech dekad, jest nieodzowny. Powinien jednak dotyczyć całego kraju, a nie wybranego fragmentu. Przypominam, że z winy przede wszystkim polityków i samorządowców straty finansowe wynikające z chaosu przestrzennego wynoszą około 100 MILIARDÓW ZŁOTYCH KAŻDEGO ROKU (szacowana wartość dane KPZK PAN z 2018 r. - 83 mld zł, plus trwająca dalsza degradacja kraju plus inflacja).	Udział państwa w przywróceniu porządku przestrzennego będzie realizowany za pomocą wielu narzędzi.
1843	Osoba prywatna		Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	Jest: “E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni” Po pierwsze, w dalszej treści nic nie ma o zapewnieniu powszechnej dostępności do terenów zieleni. Po drugie, nie określono standardu dostępności. Po trzecie, czemu nadal nie ma myślenia jakościowego - przecież nieważne, czy jest zieleń, tylko ważne - jaka jest.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapewnienie dostępności do terenów zieleni jest w ustaleniach i rekomendacjach dla polityki przestrzennej. Zgodnie z projektem

					Deweloperzy pokazali przez lat i nadal to robią, przy bierności państwa i gmin, jak bardzo w czterech literach mają jakość, a więc zdrowie rodaków, skoro przepisy wymagają tylko ilość. Po czwarte, czekanie na decyzje i wskazówki czynników zewnętrznych, w stylu Komisja Europejska czy Parlament Europejski, a nie podejmowanie własnych, rozbudowanych działań legislacyjnych, przy świadomości złego stanu środowiska, z jednej strony prowadzi to do dalszej degradacji, a drugiej - uznaje za bezwartościowy bogaty dorobek państwa o tysiącletniej historii. Po piąte, niejasny jest powód pominięcia aktów planowania przestrzennego, a wpisanie jedynie decyzji administracyjnych, w tym fragmencie: "Dodatkowo wniosek o wydanie decyzji o warunkach zabudowy zostanie rozszerzony o informacje na temat istniejącej zieleni wysokiej na obszarze planowanej inwestycji poparte inwentaryzacją drzewostanu. Rozwiązanie to pomoże uwzględnić potrzebę ochrony i kształtowania zieleni w decyzjach administracyjnych oraz obejmować ją ochroną prawną w przypadku negatywnej opinii wniosku o wycinkę drzew." Po szóste, przejście na aktywne chronione drzew, tj. przyjęcie rozwiązania stosowanego od dawna, bodaj od drugiej wojny światowej, w Wielkiej Brytanii (Tree Preservation Orders), a mianowicie uprawnienie gminy (lub innego organu) do wydania z urzędu, w każdej chwili, decyzji administracyjnej zakazującej usunięcia danego drzewa. Odstępstwo od wydanego zakazu wymaga przejścia specjalnej procedury. Oczywiście nie chodzi tylko o okazy pomnikowe. Po siódme, informuję, iż w maju 2023 r. bezskutecznie wnioskowałem w Departamencie Planowania Przestrzennego MRiT o wprowadzenie szeregu regulacji dotyczących zieleni, w tym legalnej, jakościowej, rozbudowanej definicji parku publicznego.	standard dostępności każde województwo ma określić samodzielnie. Zostanie wykreślone zdanie o inwentaryzacji drzewostanu do decyzji o warunkach zabudowy, gdyż jeszcze nie przeprowadzono analizy czy jest to zasadne.
184 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Jest: "C. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami Działania będą polegały na tworzeniu otoczenia wolnego od barier dla osób ze szczególnymi potrzebami, a także na upowszechnianiu wiedzy i standardów na ten temat. Przebudowa przestrzeni publicznych będzie się sukcesywnie odbywała z uwzględnieniem zasad dostępności, w tym m.in. z udziałem środków publicznych przeznaczanych na ten cel." Zwracam uwagę, że prawo przestrzenne, a w konsekwencji także prawo budowlane jest tak skonstruowane, że bariery np. wynikające z pomijania - na etapie planowania i projektowania zabudowy czy zagospodarowania terenu wzdłuż granicy z sąsiednią działką publiczną czy komercyjną - różnic poziomów terenu (mpzp tego nie regulują), jest powszechne i niedostrzegalne przez decydentów. Nie rozumiem więc, dlaczego państwo nie zajmuje się zapobieganiem, a jedynie chce przekazywać moje podatki na likwidację także tych barier, które dziś powstają.	Działanie zapisane w Strategii koncentruje się w szczególności na likwidacji barier w celu poprawy dostępności przestrzeni publicznej dla osób z niepełnosprawnościami. Natomiast w uwadze poruszono problem planowania i projektowania zabudowy na działkach z różnicami w poziomie terenu. Uwaga nie dotyczy zatem przestrzeni publicznej, ma formę komentarza "obok" tematu opisanego w działaniu i jednocześnie nie zawiera sugestii zmiany zapisu.
184 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191-192	Jest: "A. Wzmocnienie roli demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej Zostanie zwiększona skala współpracy instytucji publicznych z obywatelami poprzez szersze wykorzystanie konsultacji społecznych, opartych na modelu demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej – prowadzenie konstruktywnego dialogu obywatelskiego, bezpośrednie włączanie obywateli w procesy podejmowania decyzji publicznych i inicjowanie procesów współtworzenia prawa, łączących różnorodne podmioty w sieci. Dalsza cyfryzacja usług publicznych i rozwój e-administracji obejmie wprowadzenie wysokiej jakości narzędzi i platform online do konsultacji społecznych, wspólnego wypracowywania rekomendacji i podejmowania decyzji przez obywateli w procesie deliberacji. Równoległe z tymi działaniami rozwijane będą kompetencje urzędników w zakresie metod angażowania obywateli w procesy decyzyjne, prowadzenia konsultacji społecznych i szeroko pojętych innowacji demokratycznych. Oczekiwanym rezultatem tego działania jest osiągnięcie szerokiego konsensusu społecznego, podniesienie jakości stanowionego prawa i transparentności procesu jego tworzenia, a także zwiększenie zaufania obywateli do instytucji państwa. Do współpracy w tym obszarze zaangażowane zostaną organizacje pozarządowe, które posiadają doświadczenie w prowadzeniu procesów partycypacyjno-deliberacyjnych." Nowe przedostatnie zdanie: Oczekiwanym rezultatem tego działania jest osiągnięcie szerokiego konsensusu społecznego, podniesienie jakości stanowionego prawa, w tym w wyniku ustanowienia zasad regularnego przeglądu stanowionego prawa, wraz z transparentnością procesu jego tworzenia, oraz zwiększenie zaufania obywateli do instytucji państwa.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

					W 2019 r. bezskutecznie wnioskowałem, w drodze petycji, do Sejmu RP w przedmiocie przyjęcia ustawy o monitorowaniu jakości ustawodawstwa. Odmowa właściwej komisji sejmowej została poprzedzona uzyskaniem opinii Biura Analiz Sejmowych, z następującą konkluzją: “Powyższe uwagi prowadzą do wniosku, że realizacja zawartego w petycji postulatu stworzenia instrumentów służących poprawie jakości obowiązującego prawa byłaby istotnie pożądana z punktu widzenia konstytucyjnej zasady państwa prawnego, która oznacza również, że obowiązujące prawo powinno odpowiadać w możliwie największym stopniu zasadom poprawnej legislacji. Jednak pełne wprowadzenie w życie zasadniczego postulatu zawartego w analizowanej petycji, polegającego na stworzeniu kompleksowego systemu monitorowania, oceniania i poprawiania ustaw (prawa) wymaga rozstrzygnięcia wielu problemów szczegółowych (organizacyjnych, proceduralnych i kompetencyjnych). Biorąc pod uwagę zbliżający się koniec kadencji Sejmu, a tym samym związaną z nim dyskontynuację prac parlamentarnych nie wydaje się prawdopodobne, aby potencjalne prace nad odpowiednim projektem ustawy mogły się zakończyć w obecnej kadencji.” W średniookresowej strategii rozwoju kraju kwestia “braku czasu” nie powinna zaistnieć - wszystko można odpowiednio dobrze zaplanować.	
184 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Jest: “D. Przeciwdziałanie dezinformacji Prowadzone będą szkolenia oraz działania pogłębiające świadomość społeczną na temat dezinformacji – kampanie informacyjne, edukacja skierowana do poszczególnych grup społecznych, stworzenie interaktywnych platform e-learningowych czy włączanie lokalnych społeczności i organizacji społecznych w proces budowania świadomości medialnej. Prowadzony będzie również monitoring polskiej infosfery pod kątem wykrywania działań dezinformacyjnych, przeciwdziałaniu im oraz minimalizacji skutków dezinformacji. Dodatkowo zostanie wskazany organ odpowiedzialny za nadzorowanie i integrowanie działań różnych podmiotów. Opracowane procedury i standardy operacyjne, wspólne dla wszystkich jednostek, oraz udostępnione zaawansowane narzędzia technologiczne wesprą zwalczanie dezinformacji.” Jest cienka linia między przeciwdziałaniem dezinformacji, a ograniczaniem wolności słowa. Treść tego kierunku działań należy zmienić/uzupełnić, żeby nie tracił z oczu nadrzędności wolności słowa, w granicach prawa konstytucyjnego. “Walka z dezinformacją” nie może być kosztem wolności słowa. Wyniki “monitoringu polskiej infosfery”, ujawniające przypadki dezinformacji, powinny być upubliczniane i na bieżąco aktualizowane i archiwizowane, na przeznaczoną do tego stronę internetową organu publicznego.	Wskazany akapit nie zawiera zapisów dążących do ograniczenia wolności słowa.
184 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	“Uwarunkowania dla stanu przestrzeni i procesów przestrzennych w Polsce (...)”. Dodanie do sfery środowiska przyrodniczego: - fragmentaryzacja terenów zieleni, w tym powierzchni biologicznie czynnej, jako skutek prawnego przyzwolenia do takich działań, w tym gmin i inwestorów Dodanie odrębnej sfery - sfera przestrzenna: - brak polityki przestrzennej państwa, - dezercja państwa po 1989 r. z troski o dobro wspólne, jakim jest przestrzeń, w tym pozostawienie gmin w najważniejszym, początkowym okresie tworzenia ram nowego ustroju przestrzennego, - gmina (przykład Warszawy) może przez kilkanaście lat opracowywać kilkanaście miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, przy zerowej reakcji państwa, - od ponad 20 lat obowiązuje ustawa, która - mimo dwóch dużych nowelizacji (2010 r. i 2023 r.) - wraz z silną własnością prywatną w przepisach konstytucyjnych jest źródłem chaosu przestrzennego (krajobrazowego, architektonicznego, funkcjonalnego, inne) w aspekcie formalno-prawnym, - mimo obszernego studium nad chaosem przestrzennym w wykonaniu Komitetu Zagospodarowania Przestrzennego Kraju Polskiej Akademii Nauk (800 stron, 2018 r., wyliczone coroczne nasze straty na ponad 80 miliardów złotych, kilkanaście rekomendacji), od tych 7 lat nic warte uwagi nie nastąpiło, a tzw. reforma z 2023 r. nic istotnego nie zmieniła i nie zmieni, gdyż niezbędna jest nowa filozofia w myśleniu o przestrzeni i następnie nowe prawo przestrzenne, w tym rozporządzenie dotyczące urbanistyki i ruralistyki, - brak obowiązku scalania gruntów dla realizacji ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jako	Uwaga uwzględniona częściowo. Do sfery środowiska przyrodniczego zostanie dodane: - fragmentaryzacja terenów zieleni, w tym zmniejszanie powierzchni biologicznie czynnej w wyniku presji inwestycyjnej. Dodanie sfery przestrzennej do "Stanu przestrzeni i procesów przestrzennych kraju" byłoby tautologią. Dodana zostanie sfera organizacyjna, o treści: - mało skuteczna w zapewnianiu ładu przestrzennego polityka państwa, województw i gmin; - niskie pokrycie kraju planami miejscowymi, m.in. z powodu zbyt czasochłonnej procedury uchwalania planów miejscowych - ograniczenie zapisów dotyczących urbanistyki do szczytkowej formy

					przykład systemowego zdewastowania przestrzeni w sposób świadomy, - zaburzone relacje między gminą i właścicielem nieruchomości, w tym w praktyce brak udziału gminy w zwiększeniu wartości nieruchomości w drodze uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, - właściciel nieruchomości niemal nie ma żadnych obowiązków w związku z faktem posiadania nieruchomości, co powoduje, że przestrzeń jest nieuporządkowana, bylejąka, - deweloper, a więc "przejściowy" właściciel nieruchomości, ma więcej praw dotyczących przestrzeni, niż gmina, która jako podmiot publiczny odpowiada za jakość przestrzeni i warunki życia mieszkańców, - daleko idąca swoboda gmin przy definiowaniu, wdrażaniu, ocenianiu i korygowaniu lokalnej polityki przestrzennej, - wyuczona przez dekady nieudolność (powierzchowne, punktowe, nie uczenie się od lepszych) przy prowadzeniu lokalnych polityk przestrzennych, - co do zasady brak zainteresowania gmin w istotnym poprawieniu warsztatu urbanistycznego, co z jednej strony wynika z obaw o narażenie się lokalnej społeczności, z drugiej - odszkodowań jakie być może będzie trzeba zapłacić właścicielom nieruchomości, z trzeciej - braku presji a tym bardziej nakazu ze strony państwa, - brak korzystania z doświadczeń i wiedzy krajów o wysokiej kulturze przestrzennej, - brak kryteriów jakościowych w planowaniu przestrzennym i decyzjach administracyjnych, - w oparciu o miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i decyzję o warunkach zabudowy nie jest możliwe uzyskanie przewidywalnej, wysokiej jakości zabudowy, architektury, przestrzeni publicznej i środowiska przyrodniczego, chyba że tak zdecyduje sam inwestor, co oznacza, że państwo ani tym się nie zajmuje, ani nie wyposażyło gminy w odpowiednie narzędzia prawne.	przez co zagospodarowanie przestrzeni jest możliwe bez dbania o jej jakość - słabo działająca procedura scalania i podziału gruntów, która prowadzi do powstawania zabudowy łanowej - nieefektywny system opłat za użytkowanie nieruchomości oraz wzrost ich wartości w wyniku działań planistycznych - mało skuteczny system edukacji o przestrzeni, jej walorach i zasadach gospodarowania.
184 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	"(...) kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju (...)" Jest: "14. Przebudowa przestrzeni publicznych w celu ich lepszego dostosowania do potrzeb dzieci, osób starszych i z niepełnosprawnościami, co jednocześnie poprawi zdrowie mieszkańców, integrację społeczną i wyniki lokalnej gospodarki." Nowe: 14. Tworzenie i przebudowa przestrzeni publicznych dla uzyskania optymalnych rozwiązań z punktu widzenia, w zależności od położenia w strukturze gminy, potrzeb reprezentacyjnych, kompozycyjnych, funkcjonalnych, , w tym sąsiadującej zabudowy i innych obiektów, Jest: "23. Kształtowanie warunków dla rozwoju i wykorzystania potencjałów różnych form zrównoważonej turystyki, w tym uwzględniającej potrzeby związane ze zmianami demograficznymi." Nowe: "23. Kształtowanie warunków dla rozwoju i wykorzystania potencjałów różnych form zrównoważonej turystyki, w tym uwzględniając potrzeby związane ze zmianami demograficznymi i z redukowaniem uciążliwości na styku mieszkaniac - turysta, w tym z tytułu najmu krótkoterminowego. Dodanie: 27. Kształtowanie krajobrazu człowieka poprzez dążenie do wysokiej jakości rozwiązań, przyjmując za punkt odniesienia sporadyczność tych rozwiązań, w tym uwzględniając doświadczenia krajów europejskich o wysokiej kulturze przestrzennej. 28. Dobór rozwiązań architektonicznych nie zawsze będzie w wyłącznej domenie inwestora, zwłaszcza gdy współkształtują przestrzeń zurbanizowaną lub przestrzenie publiczne. 29. Obowiązuje miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których ustalenia uniemożliwiają lub utrudniają pełną realizację pkt 1-28, będą wymagały zmiany lub wdrożenia innego rozwiązania.	Uwaga częściowo uwzględniona Zmiany w większości nie są zasadne. Wykreślenie potrzeby dostosowania przestrzeni dla grup defaworyzowanych jest sprzeczne z potrzebami wynikającymi ze zmian demograficznych. Dodawane wyzwania zawierają oceny lub postulaty. Zasadne jest dodanie fragmentu o uciążliwościach wynikających z najmu krótkoterminowego.
184 9	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	252	Jest: "Zasadniczy dylemat dotyczy poziomu zaangażowania organów centralnych państwa oraz jakości współpracy poziomu centralnego z jednostkami samorządu terytorialnego w procesach wpływających na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, a poprzez to także regionów. W tym zakresie możliwe są trzy podejścia: (...) c) Aktywne, to znaczy świadome prowadzenie polityki przestrzennej państwa, oddziałującej na jego strukturę funkcjonalno-przestrzenną zarówno poprzez szeroko stosowane instrumenty terytorialne w ramach polityk publicznych, kreowanie nowych lub wykorzystanie funkcjonujących instrumentów oddziałujących na strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju, jak również poprzez narzędzia regulacyjne ukierunkowane na kształtowanie ładu	Uwaga o charakterze komentarza

					przestrzennego i optymalizację procesów rozwojowych w przestrzeni przy jednoczesnym wzmocnieniu znaczenia planowania przestrzennego na szczeblu regionalnym, pozwalającego na koordynację polityki przestrzennej między poziomem krajowym oraz lokalnym i zarządzanie procesami przekształceń przestrzeni w układach ponadlokalnych.” Polityka przestrzenna regionalna zamiast na poważnie zajęcie się tym na szczeblu państwa? Jest to zły kierunek. Oczekując od dawna na sukces w tej dziedzinie, nie mogę nie zauważyć, że raczej będzie to kolejna, po tzw. reformie z 2023 r., nieudana próba zatrzymania, a gdzie naprawa, trzech dekad psucia przestrzeni kraju.	
185 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Warunkiem “usprawnienia” jest - jak już napisałem - nowa filozofia w myśleniu o przestrzeni i nowa ustawa. W przypadku zmiany konstytucji, niezbędne jest uwzględnienie porządku przestrzennego w art. 31 ust. 3.	Strategia nie przewiduje zmian w Konstytucji RP
185 1	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Jest: “Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: (...)” określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych (...). Niejasne, także w przypadku innych ustaleń, według jakich kryteriów ma to nastąpić. Określenie, co najmniej ramowych, standardów dostępności powinno być ustaleniem Strategii. “(...) wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy (...)”. W ostatnich 2 latach gminy, co dowodzi że są co najmniej konkurentem a nie partnerem państwa, masowo przystąpiły do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową, żeby zdążyć przed tzw. reformą (którą skrytykowałem w obszernym piśmie w maju 2023 r.). Mieliliśmy duże nadwyżki terenów pod zabudowę mieszkaniową, teraz będzie bardzo dużo. Tym samym działania na poziomie regionalnym w zakresie wyznaczania granic jak wyżej, co może byłoby chwalebne wiele lat temu (a zajmuję się planowaniem przestrzennym od 20 lat), dziś bardziej jest niepotrzebną czkawką. (...) określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: (...)” Pojęcie “ładu przestrzennego” zostało tak bardzo wypaczone w III RP, że może być (nadal) rozumiane, jak utrwalony paradygmat: Wolność Tomku, w swoim domku. Poza tym, dużo więcej minimum i zasad należałoby nałożyć na gminy (a więc inwestorów), co wymaga jednak dłuższej analizy. Dodanie: - określenie dla poszczególnych gmin, w hektarach i procentach, skali nadwyżki terenów pod zabudowę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w stosunku do prognozy demograficznej wynikającej ze statystyki publicznej, w tym odrębnie dla każdej z trzech rodzajów zabudowy: zagrodowej, mieszkaniowej jednorodzinnej i mieszkaniowej wielorodzinnej, - określenie dla poszczególnych gmin, w hektarach i procentach, skali ww. nadwyżki w stosunku do uchwalonego planu ogólnego danej gminy, - określenie dla poszczególnych gmin, w hektarach i procentach, skali niespełniania regionalnych standardów dostępności do usług publicznych, w tym odrębnie jak wyżej, - określenie dla poszczególnych gmin, w hektarach i procentach, skali ilości nieruchomości niezabudowanych z przeznaczeniem pod zabudowę zagrodową, mieszkaniową, usługową, przemysłową lub produkcyjną w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, odrębnie dla tych rodzajów zabudowy, które są położone poza granicami: (i) obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych, (ii) optymalnych obszarów rozwoju zabudowy.	Skala nadwyżek terenów pod zabudowę mieszkaniową będzie częścią weryfikacji efektów reformy systemu planowania przestrzennego, nie ma potrzeby, aby robiły to samorządy województw
185 2	Osoba prywatna		Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Jest: “2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego (...) W dalszej perspektywie celem władz publicznych różnego szczebla będzie efektywniej zaplanowania przestrzeni, zapewniająca jak największej liczbie mieszkańców dostęp do integrujących lokalne społeczności przestrzeni publicznych, usług społecznych, miejsc pracy, handlu i codziennej rekreacji przy jak najniższych kosztach finansowych i środowiskowych. (...)” Usunięcie końcowego zapisu, gdyż wiadomo, jest nawet przepis, że publiczne środki należy wydawać w relacji koszt - efekt, to jednak wpisywanie na sztywno, i to w strategii, że musi coś być najtaniej, to ryzykuje się kolejnymi hektarami niskiej jakości przestrzeni.	Zapis dotyczy kosztów ponoszonych przez mieszkańców, nie sektor publiczny

185 3	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Jest: “Wsparcie realizacji niniejszej Strategii ze źródeł unijnych będzie kontynuowane także po 2027 r. Na obecnym etapie nie można jednak określić wysokości i kierunków alokacji środków oraz zaplanować systemu programowo-wdrożeniowego funduszy UE, gdyż prawdopodobnie ulegnie on znaczącym zmianom w stosunku do momentu opracowywania Strategii. W lipcu 2025 r. ukaże się przygotowany przez Komisję Europejską projekt Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2028-2034 wraz z projektami zmian legislacyjnych. W projekcie Komisji zostaną określone m.in. limity wydatków budżetu wieloletniego, alokacje na poszczególne państwa i ogólne kierunki przeznaczenia środków, które staną się punktem wyjścia do rozpoczęcia negocjacji wśród państw członkowskich. Zapisy Strategii posłużą jako punkt wyjścia do negocjacji w zakresie kierunków przeznaczenia środków.” Projekt został udostępniony we wrześniu, niejasny jest więc brak analizy projektu WRF 2028-2034, który faktycznie został upubliczniony w lipcu.	Zapisy zostaną zaktualizowane.
185 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Projekt nie zajmuje się “tykającymi bombami”, tj. miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz decyzjami o warunkach zabudowy,, których urzeczywistnienie spowoduje pogłębienie chaosu przestrzennego lub zwiększenie wydatków publicznych. Projekt nie zajmuje się budynkami, zwłaszcza budynkami mieszkalnymi, których lokalizacja powoduje zwiększone wydatki publiczne, zwłaszcza jak są oddalone od zwartych struktur. Projekt nie zajmuje się zdefiniowaniem (lub wskazaniem na potrzebę zdefiniowania) chaosu przestrzennego, jako znane zjawiska, które jednak może być różnie rozumiane, zwłaszcza przez grupy o różnych interesach. Nie zajmuje się, a należy określić politykę państwa wobec od lat znanych niekorzystnych zjawisk. Wygląda to na dalsze chowanie głowy w piasek.	Dalsze zmiany w systemie planowania przestrzennego są zapisane w działaniach na rzecz kształtowania polityki przestrzennej.
185 5	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	8	Uwaga dotyczy punktu 14 o budowie lotniska CPK z zapleczem logistycznym. Brakuje uwzględnienia istniejącej infrastruktury w planie rozwoju ruchu lotniczego w regionie. Nowoczesna infrastruktura oraz dobre skomunikowanie portu w Baranowie stanie się wysoko konkurencyjne dla słabiej rozwiniętych, mniejszych lotnisk, np. Portu Lotniczego Warszawa-Modlin, Portu Lotniczego Warszawa-Radom. Brakuje strategii dla pozostałej infrastruktury, której modernizacja, rozwój czy nawet wyłączenie z użytku nie są uwzględniane w planie rozwoju.	Uwaga odrzucona. Inwestycja CPK prowadzona jest w sposób mający na celu tworzenie efektów synergii między lotniskiem CPK, a lotniskami regionalnymi.
185 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115-116	Uwaga dotyczy braku długoterminowego planu rozwoju dla mniejszych lotnisk regionalnych. Polski rynek lotniczy dynamicznie się rozwija, przez co nie tylko lotnisko na Okęciu, ale również inne porty, np. Port Lotniczy Kraków-Balice, nie nadążają z rozbudową swojej infrastruktury, m.in. terminali pasażerskich. Istnieją również porty lotnicze bez dostępu do połączeń kolejowych oraz całodobowych połączeń transportu zbiorowego, np. Port lotniczy Lublin, Port Lotniczy Warszawa-Modlin. O ile ważny jest rozwój ruchu tranzytowego oraz towarowego, tak również potrzebny jest plan na rozwój ruchu lotnisk regionalnych, dostosowany do realiów i potrzeb pasażerów, który pomoże zwiększyć komfort podróży.	Uwaga odrzucona. W projekcie SRP2035 w działaniu F "Rozwój transportu lotniczego w Polsce" wskazano, że regionalne porty lotnicze będą rozwijane w sposób zrównoważony i harmonijny, a także podkreślono, że stanowią istotny element transportu lotniczego w Polsce.
185 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Bydgoski Ruch Miejski	UWAGA OGÓLNA		W ramach trwających Konsultacji projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., Stowarzyszenie Bydgoski Ruch Miejski składa następujące uwagi. 1. Stowarzyszenie podtrzymuje swoje Stanowisko z dnia 22 sierpnia 2024 roku, które zostało złożone w ramach konsultacji projektu Koncepcji Rozwoju Kraju. Stanowisko to odnosi się w takim samym zakresie do projektu Strategii. Całą jego treść proszę potraktować jako uwagę do trwających konsultacji. LINK DO STANOWISKA: https://bydgoskiruchmiejski.pl/2024/08/22/stanowisko-w-sprawie-projektu-koncepcji-rozwoju-kraju-2050/ 2. Stowarzyszenie popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy, Stanowisko Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 29 października 2025, a poparte przez Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy. 3. W oparciu o powyższe Stowarzyszenie proponuje następujące rozwiązania dla policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych w ramach Modelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej: A Kształtujące się metropolie ponadregionalne ograniczyć do Bydgoszczy, Lublina i Rzeszowa - w oparciu o wskazanie tych ośrodków jako silnych biegunów wzrostu przez Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR w opracowaniu "Wyzwania, trendy i procesy rozwoju gospodarczego. Identyfikacja biegunów wzrostu i ośrodków równoważenia rozwoju w Polsce". B Kształtujące się metropolie ponadregionalne wskazać na te z silnym potencjałem wzrostu oraz te ze słabym	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					potencjałem wzrostu, z podziałem przyjętym jak wyżej. C Bydgoszcz oraz potencjalnie Lublin i Rzeszów usytuować wśród metropolii ponadregionalnych.	
185 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	14-52, 53-57	- W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. cele strategiczne zostały sformułowane w sposób rozłączny, co prowadzi do silosowości polityk publicznych i ogranicza możliwość zintegrowanego zarządzania rozwojem państwa. W szczególności brakuje spójnego opisu zależności między Celem 2 (konkurencyjność gospodarki, transformacja energetyczna) a Celem 3 (bezpieczeństwo i odporność państwa) – mimo że oba odnoszą się do tego samego fundamentu rozwoju: odporności gospodarki i stabilności systemowej państwa. Strategia nie pokazuje, w jaki sposób rozwój konkurencyjnej, innowacyjnej i niskoemisyjnej gospodarki wzmacnia bezpieczeństwo narodowe, ani jak system bezpieczeństwa energetycznego, surowcowego i obronnego wpływa na atrakcyjność inwestycyjną, stabilność makroekonomiczną i zdolność rozwojową kraju. Konkurencyjność gospodarki i bezpieczeństwo państwa są współzależne: - o konkurencyjna, innowacyjna gospodarka zapewnia zasoby niezbędne dla realizacji przez państwo zadań z zakresu obronności, zapewnienia dobrej jakości infrastruktury oraz usług publicznych, - o jednocześnie bezpieczne otoczenie (energetyczne, surowcowe, cyfrowe) jest warunkiem przewidywalności i stabilności dla inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości. - Zgodnie z polityką UE (m.in. Europejski Zielony Ład, Pakt na rzecz Czystego Przemysłu, Kompas Strategiczny Unii Europejskiej), odporność gospodarki, transformacja energetyczna i bezpieczeństwo są traktowane jako trzy powiązane filary konkurencyjności Europy. - Doświadczenia ostatnich lat – kryzys energetyczny po agresji Rosji na Ukrainę, zaburzenia łańcuchów dostaw i wzrost kosztów surowców – dowodzą, że konkurencyjność gospodarcza i bezpieczeństwo państwa są współzależne i powinny być traktowane komplementarnie, a nie odrębnie. - Brak wzajemnych odniesień w SRP ogranicza skuteczność monitoringu i ewaluacji polityk	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
185 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	39-43, 56-57	W części dotyczącej bezpieczeństwa i odporności państwa Strategia prezentuje zbyt wąskie ujęcie gospodarczych podstaw bezpieczeństwa narodowego. W aktualnym brzmieniu gospodarczy wymiar bezpieczeństwa został ograniczony niemal wyłącznie do przemysłu obronnego i jego wpływu na zdolności obronne państwa. Pominęto natomiast kluczowe znaczenie sektora energetycznego i paliwowego czy polityki klimatycznej, które w istotny sposób determinują stabilność gospodarczą, społeczną i obronną kraju. Brakuje wyraźnego potraktowania polityki klimatycznej jako integralnej części bezpieczeństwa gospodarczego. Kwestie militarne, cyberbezpieczeństwo czy odporność instytucji opisano szeroko, natomiast wymiar klimatyczny traktowany jest wciąż jako uzupełnienie polityki gospodarczej. W efekcie brakuje precyzyjnych mechanizmów, które pokazywałyby, w jaki sposób transformacja energetyczna zwiększy odporność gospodarki na szoki cenowe, zakłócenia w łańcuchach dostaw czy skutki zmian klimatu. To luka, która ogranicza potencjał strategii do integrowania różnych polityk w spójną całość. Doświadczenia wojny w Ukrainie i kryzysu energetycznego jasno pokazały, że stabilność gospodarki i ochrona klimatu są ściśle powiązane i nie powinny być w odrębnych rozdziałach strategii. Współczesne podejście do bezpieczeństwa narodowego (UE, NATO, OECD) traktuje bezpieczeństwo energetyczne, klimatyczne i środowiskowe jako jego kluczowe filary. W obecnej wersji sektor energetyczny pojawia się jedynie jako element infrastruktury krytycznej, bez uwzględnienia jego strategicznej roli w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego, ciągłości działania państwa, odporności gospodarki oraz w utrzymaniu zdolności produkcyjnych i finansowych niezbędnych do rozwoju także sił zbrojnych. Nie jest możliwe długofalowe zwiększanie nakładów na obronność w gospodarce, która nie rozwija się w sposób stabilny i zrównoważony energetycznie. Ponadto, Strategia w ograniczony sposób traktuje zagrożenia naturalne. Wskazuje na potrzebę ochrony infrastruktury krytycznej przed klęskami żywiołowymi, lecz nie rozwija roli polityki środowiskowej i klimatycznej jako narzędzia prewencji. Brakuje refleksji nad tym, że właściwe zarządzanie zasobami środowiskowymi może znacząco ograniczać skalę i skutki katastrof naturalnych (susze, powodzie, pożary, osuwiska), a przez to zwiększać bezpieczeństwo ludności i infrastruktury. Pominięta została również transformacja energetyczna jako źródło nowych wyzwań i szans dla bezpieczeństwa narodowego. Nie wskazano, jak zmiany technologiczne, odchodzenie od paliw kopalnych, rozwój OZE, wodoru czy magazynowania energii mogą wpływać na odporność systemu państwa, łańcuchy dostaw, rynek pracy i lokalne społeczności. Transformacja stanowi zarówno krótkoterminowe, ale poważne wyzwanie dla stabilności państwa – poprzez destabilizację tradycyjnego modelu energetycznego i gospodarczego - jak i długoterminową szansę na poprawę bezpieczeństwa w szeregu obszarów: od poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki, co jest niezbędne dla zapewnienia zasobów dla modernizacji wojska, dyplomacji i administracji, poprzez zwiększenie odporności	Kwestie poruszane w uwadze są ujęte w innych częściach Strategii.

					systemu energetycznego, redukcję zależności importowej i wzrost bezpieczeństwa dostaw (niewykorzystane w SRP są koncepcje takie jak: efektywność energetyczna, energetyka rozproszona), aż po zapewnienie dostępu do energii na ewentualnym polu walki. W Strategii brakuje także analizy wpływu zmian klimatu na stabilność państwa i bezpieczeństwo ludności — w tym potencjalnych konsekwencji migracyjnych, społecznych i gospodarczych. Zmiany klimatu mogą bowiem w przyszłości generować kryzysy o charakterze systemowym, podobnie jak konflikty zbrojne czy cyberzagrożenia.	
1860	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17-28	W części diagnostycznej SRP dostrzega rolę transformacji energetycznej w kształtowaniu konkurencyjności polskiej gospodarki (str. 17- 28). Trafną diagnozą jest uznanie wysokiej emisyjności gospodarki za barierę dla konkurencyjności. Mocnym punktem jest też uznanie wartości takich jak sprawiedliwość oraz poszanowanie dla środowiska i klimatu jako kluczowych dla konkurencyjnej gospodarki.	Uwaga o charakterze komentarza.
1861	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Strategia traktuje jednak transformację (lub jej brak) jedynie jako barierę dla konkurencyjności (Str.27). Brakuje za to dostrzeżenia pozytywnej roli transformacji. Uniezależnienie polskiej gospodarki od drogich i w większości importowanych paliw kopalnych może pozwolić na obniżenie kosztów energii. Z punktu widzenia innowacyjności z kolei istotnym i pominiętym aspektem jest rola Polski w łańcuchach wartości czystego przemysłu, czyli technologii takich jak elektrownie wiatrowe, baterie czy pompy ciepła. Strategia mogłaby w większym stopniu dostrzegać potencjał tych obszarów do wzmacniania konkurencyjności.	Niektóre z pozytywnych efektów transformacji wskazano w diagnozie Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna i są to: bezpieczeństwo dostaw, niższa emisyjność, niższe ceny energii poprzez zwiększenie udziału OZE w krajowym miksie, zmniejszenie zależności od importu surowców oraz obniżenie opłat z tytułu emisji CO2.
1862	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17-28	Część diagnostyczna (s.17-27) wymaga uzupełnienia w zakresie powiązań konkurencyjności i dekarbonizacji. Dotyczy to zarówno wyzwań (np. konkurencja ze strony Chin w produkcji czystych technologii), jak i szans (np. mocna pozycja Polski w UE pod względem produkcji baterii i pomp ciepła). Punktem odniesienia powinny być wyzwania zidentyfikowane w Raporcie Draghiego (w szczególności rozdział 3) i unijny Pakt na rzecz Czystego Przemysłu.	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
1863	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Zagrożenie dla konkurencyjności w podrozdziale 4 (s.27). Wysoka emisyjność gospodarki odnosi się do pakietu Fit for 55, ale już nie do Paktu dla Czystego Przemysłu, który z punktu widzenia konkurencyjności będzie miał kluczowe znaczenie w tej dekadzie. Wymaga to uzupełnienia przez wpisanie odniesień do celów Paktu dla Czystego przemysłu takich jak: obniżenie cen energii, zmniejszenie zależności od importu paliw kopalnych, wzmocnienia popytu na czyste technologie i zapewnienia bezpieczeństwa dostaw surowców krytycznych.	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
1864	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Część dotycząca emisyjności gospodarki (s.27) wymaga również rozwinęcia w zakresie elektryfikacji gospodarki, która już dziś jest kluczowym wektorem konkurencyjności (w szczególności wobec Chin), a która w Polsce postępuje w niewystarczającym tempie. Na przykład, elektryfikacja zużycia energii w przemyśle w Polsce wynosi tylko 26%, w porównaniu z 32% dla całej UE (dane na 2023 rok) [Dane dotyczące elektryfikacji za Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_ind_re/default/table?lang=en]	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
1865	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	W opisie wyzwania, jakim jest niezadowalający stan techniczny zasobów mieszkaniowych (str. 61), warto wprost wymienić wyzwanie słabej efektywności energetycznej wielu budynków mieszkalnych i wysokiego udziału wykorzystywania węgla w ogrzewaniu indywidualnym. Są to czynniki wyraźnie zmniejszające jakość życia mieszkańców, która jest ważna nie tylko w kontekście priorytetu ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, ale także zwiększania dostępności jakościowego zasobu mieszkaniowego. Na skalę wyzwania wskazują dane zawarte w czerwcowym projekcie Planu Społeczno-Klimatycznego (str. 48): „Co piąte mieszkanie znajduje się w budynku całkowicie pozbawionym izolacji ścian zewnętrznych, przy czym w budynkach jednorodzinnych odsetek ten wzrasta do 25%. Ponad 40% mieszkań mieści się w budynkach z izolacją o grubości od 5 do 12 cm, a jedynie co czwarte w budynkach z izolacją przekraczającą 12cm. Dodatkowo co trzecie mieszkanie znajduje się w budynku, w którym strop nad ostatnią kondygnacją lub poddasze pozostają nieocieplone”.	W innych punktach projektu Strategii znalazły się odniesienia do konieczności poprawy stanu technicznego i efektywności energetycznej (w tym OZE) zasobów mieszkaniowych (np. priorytet 2.6). Zostały też zaproponowane odpowiednie działania adresowane zarówno do budynków jednorodzinnych jak i wielorodzinnych.
1866	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	Rozwój zasobu mieszkań na wynajem: Warto w opisie działań odwołać się wprost do Planu Społeczno-Klimatycznego, w którym zapisane są Program Budownictwa Socjalnego i Komunalnego, Program Mieszkalnictwa Wspomaganego i treningowego oraz wspieranie renowacji budynków w komponencie regionalnym. Warto również wykorzystać opracowane na potrzeby PSK wskaźniki realizacji programów. Pozwoli to na zwiększenie spójności zakresu działań i powiązanych wskaźników.	Brak uzasadnienia dla takiej wzmianki, z uwagi na trwający proces tworzenia wskazanego dokumentu. Ponadto środki przewidziane w Planie Społeczno-Klimatycznym będą formą dodatkowego wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego, dającego możliwość zwiększenia skali działania

						1.1.1.A. Opis nie wymaga zatem rozwinięcia również z tego punktu widzenia.
1867	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-64	Rozwój zasobu mieszkań na wynajem: Do wskaźników dla tego działania sugerujemy dodanie wskaźników opracowanych na rzecz PSK, m.in.: „Spadek odsetka gospodarstw domowych oczekujących na najem gminny”.	Obecne podejście do kompetencji gminy w obszarze lokalnej polityki mieszkaniowej przewiduje kreowanie tej polityki w taki sposób, aby odpowiedzieć na potrzeby jak największej liczby osób. W tym kontekście gmina powinna dążyć do stałego powiększania zasobu lokali mieszkalnych objętego jej polityką, tak by dawały możliwość zaspokajania potrzeb mieszkaniowych coraz większej liczby gospodarstw domowych i stawały się realną alternatywą dla zaspokajania potrzeb mieszkaniowych na zasadach rynkowych. W tym kontekście wskaźnik ten całkowicie pomija rolę społecznego budownictwa czynszowego i rolę gminy w jego inicjowaniu. Realizowany w tym systemie segment mieszkań na tani wynajem postrzegany jest natomiast obecnie jako jeden z kluczowych obszarów mieszkalnictwa wspieranego przez państwo.
1868	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Poprawa warunków mieszkaniowych: W ramach poprawy warunków mieszkaniowych w budynkach wielorodzinnych powinna zostać podkreślona potrzeba jak najszybszego odejścia od węgla w ich ogrzewaniu i ogólnego zwiększenia ich efektywności energetycznej. To pierwsze wyzwanie jest szczególnie istotne w kontekście nadchodzącego wdrażania systemu ETS2. Obok wsparcia zasobu wybudowanego w technologii wielkopłytowej warto zaznaczyć potrzebę inwestycji w wyróżnione w PSK w ramach instrumentu renowacji budynków wielorodzinnych w komponencie regionalnym „wspólnoty budynków mieszkalnych wielolokalowych należących do wspólnot mieszkaniowych zlokalizowanych na terenach o szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej, które np.: wchodziły w zasób zlikwidowanych PGR”.	W innych punktach projektu Strategii znalazły się odniesienia do konieczności poprawy stanu technicznego i efektywności energetycznej (w tym OZE) zasobów mieszkaniowych (np. priorytet 2.6). Zostały też zaproponowane odpowiednie działania adresowane zarówno do budynków jednorodzinnych jak i wielorodzinnych.
1869	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Cele do osiągnięcia: Wśród celów dla priorytetu szczególnie brakuje wskaźnika związanego z poprawą warunków technicznych budynków, który mierzyłby postęp zgodnym z działaniem „Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych”. Obecne cele skupiają się na zjawisku przeludnienia oraz udziale mieszkań komunalnych w nowym budownictwie. Można do tego celu wykorzystać wskaźnik Eurostatu „Odsetek ogółu ludności mieszkającej w budynkach z nieszczelnym dachem, wilgotnymi ścianami, podłogami lub fundamentami lub zgnilizną w ramach okiennych lub podłogowych” lub starać się wykorzystać wskaźniki, które korelują z ogólnym stanem technicznym budynku, takie jak poziom do stałego dostępu do bieżącej i ciepłej wody w budynkach mieszkalnych czy efektywność energetyczna budynków (np. poprzez wskaźnik średniego zużycia energii w budynkach jedno i wielorodzinnych zgodnie z projektem Krajowego Planu Renowacji Budynków [str. 32]).	Wybrane w projekcie Strategii wskaźniki odzwierciedlają ogólny, horyzontalny charakter dokumentu. W zakresie mieszkalnictwa skoncentrowano się na wskaźnikach, które w największym stopniu odpowiadają zapisom Strategii.
1870	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Cele do osiągnięcia: Warto również rozważyć jako cel zmniejszenie liczby/udziału pustostanów w zasobie mieszkaniowym, co zwiększyłoby dostępność mieszkań zgodnie z Priorytetem 1.1	Wybrane w projekcie Strategii wskaźniki odzwierciedlają ogólny, horyzontalny charakter dokumentu. W zakresie mieszkalnictwa

						skoncentrowano się na wskaźnikach, które w największym stopniu odpowiadają zapisom Strategii.
187 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	2	Dla priorytetu 1.1 wyszczególniono tylko jedno działanie w planie na lata 2026-2029 – „Tworzenie zasobu społecznego, budownictwa czynszowego, w tym komunalnego. Szczególnie ważne jest, aby dodano działanie w ramach kluczowego kierunku „poprawa warunków mieszkaniowych”. Może być nim np. wydłużenie i większe wsparcie dla Programu TERMO w ramach wsparcia inwestycji w budynkach wielorodzinnych (m.in. premia remontowa).	Termomodernizacja budynków i wymiana źródeł ciepła przewidziane są w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu
187 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-119	Dla spójności ekosystemu dokumentów o charakterze strategicznym należy rozważyć dodanie krótkiego opisu zjawiska ubóstwa transportowego opisanego w projekcie PSK obok wykluczenia transportowego. Takie uspojnienie dokumentów pozwoliłoby na wykorzystanie szczegółowej diagnozy wypracowanej na rzecz PSK w Strategii (m.in. na rzecz wskaźników i celów w ramach priorytetu), a także efektywne wykorzystanie unijnych środków na rzecz zwiększenia jakości życia mieszkańców Polski. Pojęcie ubóstwa transportowego pozwoliłoby także na podkreślenie ekonomicznej strony wyzwania zapewnienia dostępności do transportu.	Uwaga odrzucona.
187 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-119	W wyzwaniach warto również wspomnieć o nadchodzących inicjatywach, mających na celu dekarbonizację sektora transportu, m.in. wdrożenie ETS2, realizacja PSK czy tworzenie stref czystego transportu w miastach. Właściwie wdrożone będą one stanowiły ważny impuls do upowszechnienia transportu niskoemisyjnego i rozwoju transportu publicznego.	W uwadze brak jest wyjaśnienia w jaki sposób wdrożenia należy uznać za "właściwy" oraz u kogo miałby zostać wywołany omawiany impuls w zakresie transportu niskoemisyjnego i publicznego.
187 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego: Warto wskazać, w jaki sposób Strategia planuje walczyć ze zdiagnozowanym zjawiskiem wykluczenia i ubóstwa transportowego. W tym celu warto wykorzystać diagnozę ubóstwa transportowego stworzoną na potrzeby PSK, w tym prognozy liczby osób zagrożonych ubóstwem transportowym.	Uwaga odrzucona.
187 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego: W rozwoju miejskiego transportu publicznego oprócz wymienionych działań szczególnie istotna jest jego szybka dekarbonizacja, która jest łatwiejsza do przeprowadzenia niż na obszarach wiejskich. W tym celu warto oprócz rozwoju floty autobusowej podkreślić istotną rolę transportu tramwajowego w większych miastach.	W kierunku działań 2 "Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego", w działaniu D "Upowszechnienie zintegrowanych węzłów przesiadkowych" wskazuje się na "budowę zintegrowanych węzłów przesiadkowych będących miejscem umożliwiającym dogodną zmianę środka transportu (np. autobusu, pociągu, tramwaju , samochodu osobowego, urządzenia transportu osobistego) i wyposażonym w niezbędną dla obsługi podróży infrastrukturę". Ponadto w działaniu I "Rozwój miejskiego transportu publicznego" wskazuje się, że "prowadzone działania będą dotyczyć m.in.: zwiększenia integracji systemu transportu publicznego [tzn. w oparciu o różne środki transportu], wspierania rozwoju narzędzi cyfrowych (informacja, cyfryzacja usług) oraz organizacji transportu publicznego."

187 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	Brakuje wyjaśnienia, czym jest pojęcie ubóstwa transportowego, które pojawia się w ramach zwiększenia częstotliwości przewozów kolejowych (str.128). Ponadto większy nacisk powinien być położony na rozwój częstotliwości i zasięgu niż na zakup nowoczesnego taboru, który jest potrzebnym narzędziem do poprawy sytuacji, ale nie powinien być celem w samym w sobie.	Uwaga uwzględniona.
187 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Wśród celów (str. 131) do osiągnięcia brakuje ogólnego wskaźnika osób korzystających z transportu publicznego, a nie jedynie pasażerów w transporcie kolejowym. Można również rozważyć cel obniżenia zjawiska wymuszonego posiadania pojazdu indywidualnego i mierzyć go wskaźnikiem liczby samochodów na określonej populację. Wraz z rozwojem transportu publicznego liczba posiadanych aut powinna się zmniejszać.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
187 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Wśród celów (str. 131) brakuje odniesienie się do tego kierunku działania, takich jak wartość emisji w transporcie ogółem (na podstawie KPEiK).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
187 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	od 2 do 45	W Planie działań na 2026-2029 (zał. 1) warto rozważyć dodanie dedykowanego działania związanego z ważnym problemem społeczno-gospodarczym, jakim jest wykluczenie lub ubóstwo transportowe. Problem wykluczenia transportowego został podkreślony w tekście głównym, jednak w celach i Planie działań ta diagnoza nie została odzwierciedlona. Cele i działania mogłyby w tym obszarze być ukierunkowane na rozwój publicznego transportu autobusowego na obszarach zagrożonych tym problemem, który jest bardziej efektywnym narzędziem do walki z nim niż kapitałochłonna i mało elastyczna w ofercie przewozowej kolej. Przykładowym działaniem na najbliższe lata mogłaby być przygotowywana reforma Funduszu rozwoju przewozów autobusowych i jej skuteczne wdrożenie z odpowiednią ewaluacją efektów zmian w 2029 r.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa.
188 0	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W części opisującej kluczowe wyzwania skupiono się na wzroście nowych firm w ramach sektora prywatnego, pominięto natomiast wyzwania związane z poprawą efektywności oraz perspektyw wzrostu spółek kontrolowanych przez Skarb Państwa. Na znaczenie poprawy ładu korporacyjnego w spółkach Skarbu Państwa zwraca uwagę m. in. raport Banku Światowego https://documents1.worldbank.org/curated/en/099070224095586654/pdf/BOSIB-4f73ab6b-48db-450c-a137-e2bce391062c.pdf (2024), podkreślając słabą pozycję Polski na tle regionu (str. 29) oraz relatywnie wysoki udział spółek Skarbu Państwa w gospodarce (str. 37), sugerując również rozważenie ograniczenia ich roli w sektorach cechujących się wysoką konkurencją (str. 14).	Uwaga w trakcie dalszych analiz.
188 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.3: Kształtowanie	135	W części opisującej kluczowe wyzwania pominięto procesy toczące się na poziomie UE, w tym pojawiające się w odpowiedzi na diagnozy przedstawione w raporcie Draghiho inicjatywy w zakresie pogłębienia integracji wspólnego	Strategia zostanie wzbogacona o zapisy dotyczące wspólnego rynku.

	pozarządowa		ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		rynku, w tym w zakresie unii rynków kapitałowych, tworzenia 28. systemu prawnego czy też większego nacisku na ogólnoeuropejskie konkurencyjne wsparcie innowacji i przemysłu w ramach kolejnej perspektywy finansowej (Fundusz Konkurencyjności). Inicjatywy te tworzą zarazem nowe szanse jak i wyzwania dla skalowania polskich firm, zwiększając skalę możliwego sukcesu rynkowego, a jednocześnie zwiększając presję konkurencyjną. Procesy te powinny zostać uwzględnione przy planowaniu działań w SRP.	
188 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	W ramach priorytetu 2.3 należy uwzględnić działania dotyczące spółek Skarbu Państwa, w szczególności: 1) strategiczny przegląd portfelu spółek SP pod kątem możliwości ich prywatyzacji giełdowej w celu wzmocnienia roli polskiego kapitału prywatnego w gospodarce, 2) pakiet działań na rzecz wzmocnienia ładu korporacyjnego w spółkach, w przypadku których prywatyzacja giełdowa uznana zostanie za niezasadną.	Uwaga w trakcie dalszych analiz.
188 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	W ramach priorytetu 2.3 należy uwzględnić działania przygotowujące krajowe oraz regionalne systemy wsparcia innowacji i wzrostu firm do pogłębienia integracji i wzmocnienia konkurencji na rynku europejskim. Wsparcie regionalne i krajowe powinno w większym stopniu budować przewagi konkurencyjne w skali ogólnoeuropejskiej, w tym przygotowując i zachęcając firmy polskie do wczesnego angażowania się w konkursy ogólnoeuropejskie.	Uwaga o charakterze komentarza.
188 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145-152	Opis wyzwań pomija pojawienie się nowej inicjatywy na poziomie Unii Europejskiej – Paktu dla czystego przemysłu. Jednocześnie dokument powiela kluczowe elementy Paktu (np. wsparcie dla przemysłów energochłonnych, przyspieszenie procedur, nowe podejście do zamówień publicznych), jednak bardzo wybiórczo przywołuje odpowiednie europejskie inicjatywy. O ile wspomniane jest nowe unijne podejście do zamówień publicznych, to brakuje odniesień np. do zapowiadanego Industrial Accelerator Act czy też Banku dekarbonizacji przemysłu. Pominęte są też powiązane z Paktem, wprowadzone w 2025 r. i już obowiązujące nowe ramy pomocy publicznej CISAF. Utrudnia to adekwatne zdefiniowanie działań krajowych w odniesieniu do faktycznej ewolucji unijnych ram regulacyjnych i finansowych, choć już obecnie SRP mogłaby odnosić się do CISAF równie konkretnie jak robi to w przypadku działania „1.H. Wsparcie dla wspólnych międzynarodowych projektów” dla dwóch innych europejskich mechanizmów pomocy publicznej: IPCEI oraz GBER.	Zapisy dotyczące wspólnego rynku zostaną rozszerzone.
188 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148-149	Niezbędne jest doprecyzowanie logiki interwencji w ramach działań „1.A. Wybór technologii kluczowych i krytycznych” oraz „1.F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych”. Obecnie w ramach opisu działania 1.A. brakuje odniesienia do ogólnoeuropejskich ram wsparcia technologii krytycznych (w tym platformy STEP) – nie jest jasne, czy będzie to tworzenie listy równoległej, uzupełniającej czy zawężającej względem listy technologii określonej na poziomie ogólnoeuropejskim. Następnie w opisie działania 1.F. zakres funkcjonowania funduszu technologii krytycznych odnosi się już wyłącznie do zakresu europejskiej platformy STEP (biotechnologia, technologie cyfrowe oraz technologie czyste i zasobooszczędne). Co do zasady działanie 1.A. może być komplementarne do już istniejących ram europejskich i działania 1.F. jeżeli wyraźnie określi: 1) priorytetowe z punktu widzenia polskiej gospodarki technologie uwzględnione w STEP, oraz 2) kluczowe technologie dopasowane do specyficznych potrzeb polskiej gospodarki, które nie są objęte STEP. Na tej podstawie możliwe będzie efektywniejsze funkcjonowanie funduszu technologii krytycznych wskazanych w działaniu 1.F. Przy realizacji działania 1.A. należy uwzględnić wnioski ze skutków realizacji podobnego działania dot. listy surowców strategicznych i krytycznych dla Polski i UE (https://www.gov.pl/web/klimat/surowce-strategiczne-i-krytyczne-dla-polski-i-ue), tj. w jakim stopniu stworzenie listy krajowej uzupełniającej listę europejską rzeczywiście przyczyniło się do usprawnienia krajowej polityki surowcowej oraz w jaki sposób ta lista była wykorzystywana w praktyce.	Uwaga uwzględniona
188 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Treść działania 17. „Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych” powinna zostać doprecyzowana zgodnie z powyższą uwagą do działania 1.A. w ramach priorytetu 2.4.	zapisy zostaną poprawione po zmianach w treści.
188 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151-152, 155	Działanie 2.A. „Uproszczenie regulacji i procedur administracyjnych” wymaga doprecyzowania i przełożenia na konkretne działania w ramach załącznika 1. Obecnie jedynym konkretnym elementem tego działania jest objęcie stref przemysłowych Obszarami Przyspieszonego Rozwoju OZE. Nie gwarantuje to jednak skrócenia procedur wydawania pozwoleń w kilkuletniej perspektywie z kilku powodów 1) OPRO jeszcze nie jest wdrażane w Polsce, obecnie trwają prace legislacyjne i przygotowawcze; 2) proces wyznaczania Obszarów przez władze wojewódzkie będzie długotrwały i może być niejednorodny na terenie całego kraju; 3) potencjał wyznaczania OPRO dla energetyki wiatrowej na lądzie na terenach przemysłowych jest bardzo ograniczony ze względu na słabą korelację między przemysłowym charakterem terenu a	Uwaga w toku dalszych analiz.

					występowaniem ryzyk środowiskowych dla tej technologii (w przeciwieństwie do instalacji fotowoltaicznych). Jednocześnie pozostałe inicjatywy opisane w ramach działania 2.A. (udrożnienie wąskich gardeł proceduralnych, cyfryzacja oraz integracja danych, piaskownice regulacyjne) mają charakter systemowy, międzysektorowy oraz wpisują się w zapowiadany w ramach Paktu dla czystego przemysłu szerszy ogólnounijny impuls na rzecz przyspieszania permittingu dla infrastruktury energetycznej i przemysłowej (a więc brak postępów w tej dziedzinie pogorszy relatywną pozycję Polski na tle reszty państw UE). Dlatego też systemowe działania na rzecz przyspieszenia procedur zawarte w ramach działania 2.A. powinny zostać doprecyzowane i wskazane w załączniku 1.	
1888	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Należy dodać odrębne działanie dot. systemowego przyspieszenia procedur dla inwestycji energetycznych i przemysłowych powiązane z priorytetem 2.4 – por. uzasadnienie wyżej. Działanie powinno być rozpisane co najmniej równie szczegółowo jak działanie 15. (dot. piaskownic regulacyjnych).	Uwaga w toku dalszych analiz.
1889	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151-152, 155	Działania dotyczące wsparcia transformacji przemysłu (2.B. „Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej”, oraz 2.C. „Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze”) wymagają gruntownej korekty, gdyż w obecnej formie nie wskazują żadnych kluczowych rozstrzygnięć dla przemysłu. W szczególności: • brak jest wskazania instytucji odpowiedzialnych za realizację działań, • brak jest jasnej logiki uporządkowania technologii dekarbonizacyjnych – nie jest jasne, dlaczego technologie CCS/CCU zostały wyróżnione odrębnie od reszty technologii, nie jest jasne o jakich źródłach OZE mowa (np. biomasa, wiatr, słońce), jaka jest rola elektryfikacji (zarówno w oparciu o OZE jak i pozostałe zeroemisyjne źródła energii), jakie jest podejście do wodoru innego niż odnawialny, • jedyny wskaźnik odnoszący się do tych działań dotyczy instalacji CCS/CCU, przy czym jego interpretacja jest niejasna (wartość bazowa dla działających instalacji przemysłowych CCS/CCU wynosi obecnie zero). Co do zasady, transformacja przemysłowa w poszczególnych branżach energochłonnych będzie opierała się na połączeniu kilku rodzajach technologii, w szczególności: bezpośredniej elektryfikacji, zastosowaniu zeroemisyjnych oraz odnawialnych gazów, technologiach CCS/CCU (por. str. 42 raportu Instytutu Reform na temat transformacji branż energochłonnych https://ireform.eu/s/uploads/Produkcja_pod_napieniem_3_Elektryfikacja_na_mapie_zeroemisyjnych_rozwiazan_dla_przemyslu_energochlonnego.pdf). W praktyce oznacza to, że zaplanowanie transformacji przemysłowej wymaga koordynacji na poziomie poszczególnych branż oraz między branżami w zakresie wykorzystania wspólnych zasobów oraz infrastruktury (elektrycznej, wodorowej, transportu i składowania CO₂, zasoby biomasy i biopaliw). Tym samym pierwszym krokiem dla zaplanowania interwencji państwa w tym obszarze jest przygotowanie dokumentu strategicznego (mapy drogowej) integrującej perspektywę poszczególnych branż oraz zeroemisyjnych technologii – przygotowanie dokumentu strategicznego dot. transformacji polskiego przemysłu powinno zostać wyróżnione jako oddzielne działanie w ramach priorytetu 2.4 (analogicznie do działania 1.A. „Wybór technologii kluczowych i krytycznych” dla wsparcia kluczowych branż i technologii) oraz jako kluczowe działanie do uwzględnienia w załączniku 1. Następnie na liście działań w ramach priorytetu 2.4 należy wskazać bardziej szczegółowe inicjatywy dot. rozwoju poszczególnych rodzajów technologii (co najmniej CCS/CCU, wodór i zeroemisyjne gazy, elektryfikacja – analogicznie do działania 1.B. „Opracowanie strategii rozwoju dla krajowych inteligentnych specjalizacji”) oraz inicjatywę dot. uruchomienia finansowania dla dekarbonizacji przemysłu (analogicznie do działania 1.E. „Utworzenie Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności.”). Innymi słowy, logika interwencji dla działań zawartych w obszarze „2. Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych” powinna być co najmniej równie klarowna jak dla obszaru „1. Wsparcie dla kluczowych branż i technologii oraz inteligentnych specjalizacji”. Jako miernik celu dla powyższych działań należy przyjąć miarę przekrojową, np. emisyjność przemysłu.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
1890	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Należy dodać odrębne działanie dot. wsparcia dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych, powiązane z priorytetem 2.4 – por. uzasadnienie wyżej. Działanie powinno być rozpisane co najmniej równie szczegółowo jak działanie 17. (dot. technologii krytycznych).	Projektowana Strategia dopuszcza opracowywanie strategii sektorowych, w tym dokumentów szczegółowo rozwijających zagadnienia dekarbonizacji przedsiębiorstw. Strategia ma charakter ramowy i wskazuje kierunki interwencji na poziomie ogólnokrajowym, natomiast

						uszczegółowienie definicji, wskaźników oraz rozwiązań dla wybranych obszarów może następować w dokumentach problemowych.
189 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Priorytet dobrze określa mapę wyzwań i działań dotyczących transformacji, ale pomija zupełnie kwestię elektryfikacji, która powinna być wyodrębniona jako przekrojowe działanie. Wymaga ono koordynacji pomiędzy różnymi sektorami gospodarki, zapewnienia odpowiednich bodźców (inwestycyjnych oraz do bieżącej elastycznej współpracy z systemem energetycznym) i synergii między produkcją, magazynowaniem i wykorzystaniem energii. Proponujemy, aby takie przekrojowe działania zawierało takie poddziałania jak: • Wspieranie integracji sektorowej • Wyznaczenie obszarów priorytetowych do elektryfikacji • Dostosowanie taryf i opłat w kierunku wspierania efektywnej elektryfikacji Elektryfikacja przełoży się na konkurencyjność gospodarki i produkcji urządzeń cleantech w Europie i Polsce, dziś w dużej mierze uzależnionej od importu takich urządzeń z Chin. Dla Komisji Europejskiej elektryfikacja jest ważnym elementem odnowy konkurencyjności i reindustrializacji. Widać to chociażby w ogłoszonym w tym roku Pakcie dla czystego przemysłu i szeregu działań na rzecz zwiększenia poziomu elektryfikacji całej gospodarki UE z 21,3% w 2022 roku do 32% w 2030 roku (wskaźnik kierunkowy wyznaczony przez Komisję Europejską, konieczny do realizacji celów klimatycznych).	Wspieranie rozwoju integracji sektorowej jest już elementem Strategii. Propozycje są przedmiotem dalszych analiz.
189 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Obecnie wymienione działania zmierzające do stworzenia warunków dla rozwoju OZE należy ocenić jako niewystarczające. Pominięte zostały działania takie jak: zwiększanie akceptacji społecznej przez aktywną politykę komunikacyjną państwa, odniesienie do celów i działań przewidzianych w KPEiK, integracja istniejących źródeł, zwiększanie elastyczności systemu. OPRO wymienione jako kluczowe działanie w tym aspekcie nie pojawia się w Załączniku 1, ani we wskaźnikach z Załącznika 2, co również należy ocenić jako niewystarczające.	Przewiduje się działanie pn. Zwiększanie świadomości ekologicznej, promowanie postaw proekologicznych, które wpłynie m.in. na postrzeganie OZE. SRP2035 zachowuje spójność z KPEiK, jednakże trzeba zauważyć, że nie jest dokumentem "sektorowym", stąd nie odnosi się do niektórych szczegółowych kwestii. Zwiększaniu elastyczności systemu służyć będą m.in. kierunki działań takie jak np.: Budowa mocy bilansujących, Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki zawarte zostaną w innych dokumentach strategicznych.
189 3	Organizacja	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: W całym priorytecie brakuje odnośników do celów KPEiK (obniżenie emisyjności, poprawa efektywności energetycznej, bezpieczeństwo energetyczne, wewnętrznym rynek energii,	SRP2035 zachowuje spójność z KPEiK, jednakże trzeba zauważyć, że nie jest dokumentem "sektorowym", stąd nie

	pozarządowa				społeczny aspekt transformacji) – które jasno pokazują, jaka będzie trajektoria zmian do roku 2030 i w perspektywie 2040 (zakres czasowy analiz zawartych w KPEiK).	odnosi się do niektórych szczegółowych kwestii. O ile obowiązek opracowania KPEiK wynika z regulacji UE (służy m.in. wdrażaniu unii energetycznej), to SRP2035 (dokument kierunkowy) ma przede wszystkim służyć potrzebom krajowym, a doprecyzowanie niektórych kwestii będzie możliwe w dokumentach strategicznych niższego rzędu.
1894	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Zasadnicza uwaga dotyczy formy narracji przyjętej w dokumencie. Nawet jeśli niektóre działania są już wdrażane, przedstawiane są w czasie przyszłym. Warto rozważyć dostosowanie języka w taki sposób, aby dokument zachował aktualność przez dłuższy okres – zwłaszcza, że jego horyzont czasowy obejmuje dekadę.	Dokument zostanie dostosowany w drodze konsultacji międzyresortowych.
1895	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Rekomendujemy wydzielenie elektryfikacji sektorów gospodarki jako oddzielnego priorytetu. Poniżej znajduje się propozycja nowej architektury dokumentu, która pomogłaby odzwierciedlić ten priorytet. PRIORYTET ELEKTRYFIKACJA GOSPODARKI Przygotowanie strategii i instrumentów wsparcia dla elektryfikacji kluczowych sektorów • Wspieranie integracji sektorowej • Wyznaczenie obszarów priorytetowych do elektryfikacji • Dostosowanie taryf i opłat w kierunku wspierania efektywnej elektryfikacji Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej. • Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych od transportu energii elektrycznej • Budowa infrastruktury do transportu gazów zdekarbonizowanych, w tym wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem • Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną • Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła • Zwiększenia elastyczności systemu elektroenergetycznego po stronie generacji i odbioru W ostatnim podpunkcie proponowanej architektury rekomendujemy opisanie zwiększania elastyczności systemu elektroenergetycznego jako oddzielnego zadania, w powiązaniu z planowanymi rynkiem usług elastyczności oraz toczącymi się rozmowami rządu z Komisją Europejską o mechanizmie elastyczności (non fossil flexibility), jako jednego z następców aktualnego rynku mocy.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1896	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Poza OPRO nie pojawiają się żadne odwołania do zobowiązań wynikających z legislacji unijnej – szczególnie w obszarze rynku energii, sieci czy celów dotyczących udziału poszczególnych technologii OZE w produkcji energii zawarte w KPEiK.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1897	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: W opisie kluczowych wyzwań brakuje odniesień do harmonogramu wygaszania kopalń czy decyzji dotyczących elektrowni węglowych	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Niemniej zasięg terytorialny OSI transformacji energetycznej zostanie rozszerzony o

						wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
1898	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.5: Wskazane wskaźniki celów są mało adekwatne do treści rozdziału. Pokrywa on tak wiele zagadnień, że należy dodać jeszcze przynajmniej: • cel dla magazynów energii (np. ile GW magazynów ma powstać do 2035) • rok w którym odbędzie się pierwsza aukcja dla biometanu • cele związane z rozbudową sieci zawarte w Załączniku 1 • cele dot. smart grid (np. objęcie co najmniej 65% odbiorców końcowych do 31 grudnia 2027 r. oraz 80% do 31 grudnia 2028 r. inteligentnymi licznikami) • obniżenie emisyjności energii elektrycznej (gCO₂e/kWh)	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1899	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-158	Opis wyzwań jest adekwatny, słusznie wskazując wielowymiarowość i konieczność integracji sektorów. Należy jednak jasno zaznaczyć, że udział paliw kopalnych musi być ograniczony do minimum w przeciągu najbliższej dekady, nie tylko w elektroenergetyce, ale także w ciepłownictwie, ogrzewnictwie, transporcie i rolnictwie.	Z uwagi na przyjętą strukturę informacje czy działania z tym związane znajdują się w poszczególnych priorytetach.
1900	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Definicja transformacji w ramce dot. OSI transformacji energetycznej (str. 170) brzmi „proces transformacji – rozumianej jako zmniejszanie zależności gospodarki od paliw kopalnych oraz zwiększanie efektywności energetycznej prowadzące do ograniczenia negatywnego wpływu procesów wytwarzania energii na zmiany klimatu, stan zdrowia ludności oraz środowiska naturalnego”. Należy przytoczyć tę definicję także przy opisie wyzwań, aby uspojnić treść oraz wskazać jak rozumiana jest przez autorów strategii.	Wyzwania co do zasady przedstawiają kwestie problemowe związane z realizacją danego priorytetu, tak aby wynikała z nich pewna logika interwencji. W OSI zawarto nieco szerszą definicję.
1901	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Efekty przeprowadzonej transformacji: W diagnozie nie pojawia się pojęcie dekarbonizacja. Jako efekt transformacji dokument wskazuje niższą emisyjność, co jest pojęciem słusznym (zbieżnym z celami opisanymi w KPEiK) aczkolwiek buduje wrażenie, że jest to niewielkie dostosowanie. Tymczasem energia elektryczna produkowana w Polsce ma najwyższą emisyjność ze wszystkich krajów UE (średnia dla roku 2023 dla Polski to 594 gCO ₂ ekw/kWh), co przekłada się na wysokie ceny energii i niską konkurencyjność naszego kraju jako miejsca dla prowadzenia działalności gospodarczej.	Dekarbonizacja jest procesem rozłożonym w czasie i w perspektywie 2035 r. właściwszym jest zachowanie istniejącego zapisu.
1902	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego a bezpieczeństwo energetyczne kraju: Należy wspomnieć także o ryzykach związanych ze zwiększonym użyciem LNG w gospodarce i koniecznością importu z państw niestabilnych politycznie, a także narażeniu na wahania cen surowca.	Ze względu na syntetyczny charakter diagnozy, nie opisano w niej wszystkich potencjalnych wyzwań związanych z dostawami surowców. Niemniej w warstwie realizacyjnej znajduje się działanie pn. Dywersyfikacja dostaw surowców strategicznych i krytycznych, gdzie podjęto tę kwestię.
1903	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego a bezpieczeństwo energetyczne kraju: Dokument nie wspomina o planach rozbudowy infrastruktury regazyfikacyjnej oraz transportowej dla gazu ziemnego, ani o planowanej roli Polski jako „gazowego hubu” dla regionu CEE i południowej Europy.	Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna, wskazuje ogólne kierunki rozwoju kraju przytaczając potrzebę modernizacji i rozbudowy infrastruktury paliwowej. Odniesienie do lokalizacji konkretnych projektów związanych z rozbudową infrastruktury zostały wskazane w właściwych pozycjach dokumentu - np. strona 258 - terminal FSRU. Szczegóły w zakresie rozbudowy infrastruktury zostały przedstawione w pkt. 5 Rozwój infrastruktury paliwowej.

1904	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Odchodzenie od paliw konwencjonalnych: Dostrzeżono ryzyko uzależnienia od producentów technologii nisko- i zeroemisyjnych, natomiast brakuje wzmianki o koordynowanych na poziomie Unii Europejskiej działaniach wzmacniających potencjał europejskich produkcji cleantech.	Proponowane zapisy dotyczą zbyt szczegółowych kwestii jak na dokument strategiczny.
1905	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Krajowe wydobycie paliw kopalnych (...) wykorzystywanych jako surowiec chemiczny: Postulujemy opisanie wprost zagadnienia wydobycia węgla koksującego, jako jedyne paliwa spełniającego powyższą definicję	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
1906	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Spółeczna akceptacja transformacji: Nie zgadzamy się ze stwierdzeniem, że transformacja energetyczna społecznie sprowadza się do ograniczenia liczby miejsc pracy w wybranych branżach i regionach. Społecznych implikacji transformacji jest dużo więcej, zarówno w wymiarze wyzwań, jak np. lokowanie wielkoskalowych inwestycji OZE w pobliżu zabudowań, konieczności przebudowy infrastruktury, także w budynkach indywidualnych, czy koniecznością zmiany sposobów konsumpcji; jak i wymiarze benefitów, jak nowe miejsca pracy, możliwość kontrolowania rachunków czy produkcji na potrzeby autokonsumpcji. Sprowadzanie skutków tylko do wpływu na regiony górnicze to zbyt wąskie zawężenie.	Ze względu na syntetyczny charakter diagnozy niekiedy mają w niej miejsce pewne uproszczenia. W przywołanym zdaniu dodano sformułowanie "m.in.". Więcej informacji nt. transformacji energetycznej zawarto w ramach opisu OSI transformacji energetycznej. Z uwagi na bardzo szeroki zakres problematyki i konieczność przeprowadzenia delimitacji interwencja ta ma ograniczony zakres. Działania zawarte w SRP2035 są jednak przekrojowe i nie ograniczają się do OSI. Można je znaleźć w różnych priorytetach. Np. Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu zawiera działanie pn. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu.
1907	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE: W ramach zapewnienia rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE (str. 159) proponowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju OZE, tzw. OPRO. Jest to jedyny kierunek działań wpisany w odniesieniu do stwarzania warunków dla rozwoju OZE, co jest niewystarczające. Wyznaczenie OPRO wynika z Dyrektywy REDIII i powinno zostać zrealizowane do lutego 2026 roku. Etapem poprzedzającym jest mapowanie potencjału odnawialnych źródeł energii, które powinno zostać zrealizowane do 21 maja 2025 roku ² . Te zadania, choć z opóźnieniami, są obecnie realizowane. Obszary przyspieszonego rozwoju OZE dotyczą terenów, na których procedury wydawania pozwoleń będą mogły być realizowane szybciej – w ciągu 12 miesięcy. Związane są ściśle z terenami, na których nie ma zagrożeń środowiskowych. W związku z tym nie powinno wiązać się ich z ogólnym rozwojem OZE w Polsce, bowiem dotyczą pewnych szczególnych przypadków. Rozwój OZE oparty jedynie o OPRO nie będzie skuteczny.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1908	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE: W związku z realizowaną równocześnie reformą planowania przestrzennego oraz ograniczonymi możliwościami przyłączania nowych instalacji OZE do sieci, pierwsze OPRO będą miały prawdopodobnie charakter pilotażu. Jeśli mają znaleźć się w SRP, która wyznacza kierunki rozwoju Polski na kolejne 10 lat, konieczne jest wskazanie mechanizmu ich aktualizacji, a nie jednorazowego wyznaczenia. Jeśli OPRO mają odegrać znaczącą rolę w rozwoju OZE w kolejnych latach w Polsce to rekomendowane byłoby również wyznaczenie wskaźników pozwalających monitorować tę rolę. W załączniku 2. takich wskaźników brakuje.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1909	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Równocześnie Dyrektywa RED III zobowiązuje do przyspieszenia wydawania pozwoleń poza OPRO (na terenie całego kraju) do 24 miesięcy. SRP nie odnosi się do tego celu, mimo że właśnie ogólne uproszczenie procedur administracyjnych stanowi kluczowy warunek dla rozwoju OZE w Polsce. Skrócenie podstawowych procedur permittingowych powinno znaleźć się wśród kierunków działań, zwłaszcza, że nowelizacja ustawy wdrażającej Dyrektywę RED III została wpisana jako kamień milowy w załączniku 1. (por. również uwagę 31. dot. priorytetu 2.4)	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

1910	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii: Dokument wskazuje na zwiększenie udziału różnych podmiotów w obywatelskich wspólnotach energetycznych, ale nie odnotowuje faktu, że dziś nie istnieje skuteczny model podziału korzyści z nowych instalacji wielkoskalowych OZE (głównie energetyka wiatrowa na lądzie) na terenach pozamiejskich (tzw. benefit sharing). W dobie rosnącego oporu społecznego wobec takich instalacji, wskazane jest jak najszybsze opracowanie tego systemu i objęcie nim właścicieli budynków położonych w niewielkiej odległości od instalacji (projekt takiego rozwiązania znajdował się w zawetowanej tzw. ustawie odległościowej (UD89).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1911	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Poprawa warunków przyłączania do sieci: Brakuje odwołania do procedowanej obecnie Ustawy Sieciowej (UC84). Poza zwiększeniem liczby obiektów możliwych do przyłączenia przy równoczesnym odblokowaniu miejsca w sieci zajmowanego przez nierealizowane projekty Polska powinna dążyć do znaczącego zmniejszenia ilości odmów przyłączeń przez operatorów sieci (jako potencjalny wskaźnik celu), a także zwiększenia zasobów po stronie Regulatora (URE) zajmującego się odwołaniami/skargami od negatywnych decyzji, co dziś stanowi wąskie gardło procesu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1912	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem: Wsparcie finansowe i legislacyjne dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem powinno być poprzedzone dokładną analizą potencjalnych zastosowań. Paliwo to pochłania bardzo dużo energii z OZE, która będzie niezbędna, aby zapewnić dekarbonizację całej sieci, w związku z czym powinno być używane tylko w miejscach, gdzie redukcja emisji nie jest możliwa za pomocą innej technologii. Dzisiejsze prognozy produkcji energii z OZE zawarte w KPEiK nie uwzględniają nadwyżki koniecznej do produkcji zielonego wodoru.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1913	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Budowa mocy gazowych: Wykorzystanie bloków gazowych „hydrogen ready” w ciągu następnych 10 lat napotka przeszkodę w postaci dostępności „zielonego” (czyli wyprodukowanego z OZE) wodoru. Nie ma pewności czy Polska będzie w stanie wyprodukować lokalnie taki nośnik na zakładaną skalę oraz czy jego cena będzie uzasadniała spalanie w celu produkcji energii elektrycznej. Jeżeli wodór nie będzie dostępny lub będzie bardzo drogi, blok może pracować tylko na gazie i emisyjność produkcji energii pozostaje wyższa niż zakładano. Nie ma też mowy w dokumencie o infrastrukturze do transportu wodoru (sieci gazowe się do tego nie nadają).	Stosowanie technologii "hydrogen ready" pozwoli na stopniową dekarbonizację energetyki przy jednoczesnym unikaniu tworzenia aktywów, które mogą zostać osierocone. Kwestia przesyłu gazów odnawialnych i zdekarbonizowanych została zawarta w działaniu pn. Budowa i modernizacja infrastruktury przesyłowej (w tym transgranicznej), dystrybucyjnej, odbiorczej i magazynowej paliw gazowych, ropy naftowej i paliw ciekłych.
1914	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji: W tej części brak działań związanych z zarządzaniem popytem. Elastyczność pojawia się jako jeden z efektów wdrożenia magazynów energii na dużą skalę, jednak to ona jest celem, a magazyny sposobem realizacji celu. Zgodnie z zasadą, że najtańsza jest energia, której nie zużyjemy, warto, aby zwiększenie elastyczności generacji i odbioru energii elektrycznej potraktować jako oddzielne działanie.	Kwestia zwiększenia roli usług zarządzania popytem (DSR) znalazła się w działaniu pn. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną. Kwesta ta zostanie jeszcze przeanalizowana.
1915	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161-162	Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego: Rozdział powinien w większym stopniu skupiać się na roli energetyki jądrowej w rozwoju Polski, a w mniejszym na konkretnych inwestycjach – na to miejsce jest w szczegółowych dokumentach strategicznych, takich jak Program Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ). Rolą energetyki jądrowej może być zapewnienie stabilnych dostaw zeroemisyjnej energii dla przemysłu, rozwój potencjału polskich firm w europejskich i światowych łańcuchach wartości przemysłu jądrowego i rozwoju badań oraz kształcenia kadr dla energetyki jądrowej. Rozdział powinien zawierać odniesienie do PPEJ, jak również do powstającej strategii dla SMR.	Niektóre z zapisów zostały zmienione. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
1916	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych: Brakuje odniesienia do planów rozwoju sieci OSD (10 letnie plany zostały przygotowane i opublikowane przez wszystkich operatorów) i planu OSP. Postulujemy dodanie referencji i wskazanie, że modernizacja i rozbudowa sieci ma na celu przede wszystkim utrzymanie parametrów KSE, a także integrację nowych źródeł.	Uwaga niezasadna - kwestia modernizacji i budowy sieci, w tym również celów, jest już kompleksowo uwzględniona w tekście. Odniesienie do planów operatorów, które są

						publikowane i aktualizowane co 2 lata, nie jest konieczne. Dodatkowo - plany rozwoju sieci OSD nie mają horyzontu 10 lat.
1917	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych: Widać niekonsekwencje w podejściu do połączeń transgranicznych. Nie jest jasne czy autorom dokumentu chodzi o zwiększenie mocy przesyłowych czy zapewnienie minimalnego poziomu udostępnianej przepustowości istniejących połączeń (zobowiązanie unijne mówi, że każdy kraj ma udostępniać 70%). Co z rozbudową nowych połączeń transgranicznych? Dokument mówi tylko o zwiększeniu efektywności istniejących, tymczasem UE wprowadziła wymóg, by każde państwo członkowskie miało infrastrukturę pozwalającą importować wolumen energii elektrycznej odpowiadającą co najmniej 15% mocy produkcyjnej zainstalowanej na jego terytorium do 2030 r.	Uwaga niezasadna - priorytetem jest wykorzystanie istniejących zdolności przesyłowych transgranicznych. Cel dot. 70% zdolności przesyłowych udostępnianych dla handlu jest wymogiem z rozporządzenia UE 2019/943 i zostanie wypełniony.
1918	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych: Połączenia transgraniczne i wspólny rynek energii powinny być wymienione jako oddzielny podpunkt w omawianym kierunku działań. Obecnie zbyt pobieżnie i niekonsekwentnie potraktowany jest wątek połączeń transgranicznych – dokument nie precyzuje jak Polska chce podchodzić do handlu energią z sąsiadami, jako sposobu na zapewnienie wystarczalności i konkurencyjności cenowe. W jednej części dokument stwierdza, że nasz system ma być niezależny i produkować 100% energii na własne potrzeby, w innej, że połączenia będą rozbudowywane, żeby zapewnić funkcjonowanie rynku energii w ujęciu unijnym.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz w związku z procesem aktualizacji KPEiK.
1919	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną: Postulujemy, aby cyfryzacja sieci opisana w tym podrozdziale była odpowiednio opomiarowana we wskaźnikach celu, a także Załączniku 1, jako działanie na lata 2026-2029.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
1920	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Rozwój krajowego rynku biopaliw i paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego: należy doprecyzować, jakie działania mają być podejmowane na forum UE oraz jaki potencjał krajowych zasobów mają one uwolnić. Należy przy tym zauważyć, że wskazane rodzaje paliw są przywołane jedynie w kontekście wzrostu udziału OZE w transporcie, podczas gdy będą one (szczególnie RFNBO) istotnym elementem dla dekarbonizacji przemysłu (por. komentarz nr 32. dot. priorytetu 2.4).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1921	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Monitorowanie ryzyka związanego z dostawami surowców krytycznych oraz stanu zapasów strategicznych: Podrozdział zaznacza wagę monitorowania ryzyk dostaw surowców. Należy uściślić, która instytucja lub które ministerstwo są odpowiedzialne za to monitorowanie.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera podmiotów odpowiedzialnych. Mogą one zostać przypisane w dokumentach strategicznych niższego rzędu, bądź w aktach prawnych.
1922	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	Zwiększenie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych: Rozdział wskazuje na konieczność odzyskiwania strategicznych i krytycznych surowców. Nacisk jest jednak położony na odpady wydobywcze. W sprawie pozostałych odpadów i ich recyklingu pojawia się jedynie zdawkowy zapis „opracowanie wsparcia rozwoju odzysku tych surowców z odpadów”. Tymczasem polskie firmy już dziś angażują się w recykling np. baterii, a ten kierunek jest zupełnie nieobecny zarówno w tej części jak i w części przemysłowej (priorytet 2.4). Postulujemy bardziej precyzyjne wskazanie, że program wsparcia recyklingu i odzysku surowców krytycznych z odpadów opracuje MFiG.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1923	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Wspieranie poszukiwań i analiza możliwości eksploatacji krajowych oraz zagranicznych złóż surowców mineralnych: Część dotycząca wsparcia rozwoju wydobywania surowców krytycznych w krajach trzecich nie ma powiązania z relevantnymi rozdziałami dotyczącymi polityki zagranicznej. Proponujemy ściślejsze skoordynowanie tego kierunku działań z następującymi pozycjami priorytetu 3.1.: 2. Intensyfikacja polskiej polityki zagranicznej w wymiarze globalnym.; 3. Usprawnienie koordynacji planowania strategicznego polityki zagranicznej. Należy to zrobić w taki sposób, by potrzeby importowe wskazywały precyzyjnie kierunki naszej dyplomacji energetycznej i gospodarczej, z uwzględnieniem działań podejmowanych w tym obszarze na poziomie europejskim.	Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.

192 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji: Dostrzeżenie potrzeby sprawiedliwej transformacji jest zaletą dokumentu. Jednak jest ona głównie opisana przez pryzmat negatywnych skutków dla zatrudnienia na terenach pogórnich. Sprawiedliwa transformacja jest jednak pojęciem szerszym – to mitygacja negatywnych skutków na poziomie redystrybucyjnym dla całego społeczeństwa, tak aby osoby uboższe i bardziej uzależnione od wykorzystywania paliw kopalnych miały możliwość poprawy swojej sytuacji i zmniejszania kosztów życia w stosunku do dochodów. Z tej perspektywy warto mocniej podkreślić rolę renowacji budynków, rozwoju transportu publicznego czy holistycznego podejścia do dodatków i świadczeń społecznych, które uwzględniają ubóstwo energetyczne i transportowe. Dla tych działań szczególnie ważny jest Plan społeczno-klimatyczny, który pozwoli wykorzystać unijne środki ze Społecznego Funduszu Klimatycznego na cele sprawiedliwej transformacji.	Z uwagi na bardzo szeroki zakres problematyki i konieczność przeprowadzenia delimitacji interwencja w ramach OSI ma ograniczony zakres. Działania zawarte w SRP2035 są jednak przekrojowe i nie ograniczają się do OSI. Można je znaleźć w różnych priorytetach. Np. Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu zawiera działanie pn. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu. Wsparciu finansowemu będą towarzyszyły przedsięwzięcia systemowe wymienione w innych działaniach Strategii, ukierunkowane na m.in. obniżenie cen energii, wymianę źródeł ciepła, poprawę efektywności energetycznej budynków czy rozwój mobilności.
192 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji: Wśród tworzonych celów warto rozważyć dodanie obniżenia intensywności zjawisk ubóstwa energetycznego i transportowego. Przykładowo, ubóstwo energetyczne może być mierzone wskaźnikiem „Dochody poniżej minimum socjalnego po opłaceniu rachunków za energię (MIS2)”, który znajduje się w ostatnim projekcie KPEiK (str. 144) i dobrze wskazuje na osoby w bardzo trudnej sytuacji.	Działanie pn. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu zawarto w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Wsparciu finansowemu będą towarzyszyły przedsięwzięcia systemowe wymienione w innych działaniach Strategii, ukierunkowane na m.in. obniżenie cen energii, wymianę źródeł ciepła, poprawę efektywności energetycznej budynków czy rozwój mobilności. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki zawarte zostaną w innych dokumentach strategicznych. Do ograniczenia ubóstwa transportowego przyczynią się działania zapisane w Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, w kierunku działań 2 "Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego".
192 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji: Przy wskazywaniu alternatywnych kierunków zatrudnienia dla osób odchodzących z górnictwa nie jest wskazane zawężanie się jedynie do nowych technologii w branży energetycznej – wsparcie w poszukiwaniu nowego zatrudnienia powinno objąć także inne sektory, tj. jak przemysł czy budownictwo, z uwagi na podobny profil wymaganych kwalifikacji oraz strukturalne wyzwania związane z niedoborem pracowników w licznych sektorach.	Uwaga zostanie uwzględniona.
192 7	Organizacja	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji: Z perspektywy regionów węglowych i innych szczególnie zagrożonych transformacją warto rozważyć krajowy, dedykowany fundusz wobec niepewności związanej z kontynuacją unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Taki krajowy fundusz mógłby wspierać przekwalifikowanie pracowników z	Co prawda, na chwilę obecną, wątpliwa wydaje się kontynuacja FST, ale to p.c. będzie decydować o

	pozarządowa				zamykanych zakładów czy zachęcać inwestorów poprzez inwestycje w infrastrukturę wspierającą do lokowania działalności na zagrożonych terenach.	przeznaczeniu koperty krajowej i sprawiedliwa transformacja dalej będzie wspierana z polityki spójności UE. Właśnie m.in. po to jest OSI transformacji energetycznej. OSI w SRP2035 będzie miało przełożenie na KSRR, a dalej na architekturę wsparcia polityki spójności 2027+. Natomiast wsparcie z budżetu państwa nie powinno powielać wsparcia UE, a je uzupełniać w powiązanych obszarach.
1928	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji: W Planie działań na lata 2026-2029 brakuje działań związanych z kierunkiem „sprawiedliwa transformacja”. Można w tym punkcie rozważyć wpisanie skutecznego wdrażania PSK, które ma na celu sprawiedliwą transformację w rozumieniu redystrybucyjnym oraz uruchomienie krajowego instrumentu finansowego wspierającego sprawiedliwą transformację w ujęciu terytorialnym, o czym mowa wyżej.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Zwracamy uwagę na istniejący rozdział pn. Zapewnienie spójności Planu Społeczno-Klimatycznego z celami i działaniami określonymi w Strategii na s. 288.
1929	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-183	Uwaga przekrojowa do części Priorytet 2.6: Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków: Słusznie podkreślono znaczenie Programu „Czyste Powietrze” zarówno w tekście głównym Strategii, jak i w Planie działań na lata 2026-2029. Warto również rozważyć w Planie działań dopisanie inne narzędzia związane z tym kierunkiem, w tym te zaproponowane w PSK. Szczególnie istotne jest dodanie komponentu termomodernizacji budynków wielorodzinnych (np. w postaci Programu TERMO), a także przegląd oraz systematyzację świadczeń i dodatków związanych z ubóstwem energetycznym.	W Priorytecie zostanie dodana informacja o programie TERMO. Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.
1930	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-183	Uwaga przekrojowa do Priorytetu 2.6: Poprawa efektywności energetycznej gospodarki: Spośród analizowanych kierunków, żadnemu nie przypisano wskaźników, a podane cele nie pozwalają na zmierzenie realizacji priorytetu 2.6. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym: kluczowe braki dotyczą braku aktualnej, kompleksowej strategii GOZ uwzględniającej obecne wyzwania i priorytety branżowe, nieprecyzyjnego zdefiniowania gospodarki o obiegu zamkniętym, oraz ograniczonego zakresu podejścia do systemu kaucyjnego.	Strategia dopuszcza opracowywanie strategii sektorowych, w tym dokumentów szczegółowo rozwijających zagadnienia gospodarki o obiegu zamkniętym. Strategia ma charakter ramowy i wskazuje kierunki interwencji na poziomie ogólnokrajowym, natomiast uszczegółowienie definicji, wskaźników oraz rozwiązań dla wybranych obszarów może następować w dokumentach sektorowych.
1931	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	W kontekście kluczowych wyzwań w ochronie środowiska i adaptacji do zmian klimatu (str. 172), szacunki wskazujące na około 40 tys. przedwczesnych zgonów rocznie z powodu zanieczyszczenia powietrza w Polsce pochodzą z 2019 roku i wymagają aktualizacji. Choć w dalszym ciągu zanieczyszczenie powietrza jest w Polsce wyzwaniem, to od 2019 do 2025 roku jakość powietrza uległa poprawie. W momencie uruchomienia programu „Czyste Powietrze” w 2018 roku szacowano, że do wymiany w Polsce jest około 3 mln nieefektywnych źródeł ciepła („kopciuchów”). Obecnie zgodnie z danymi z CEEB ich liczba spadła poniżej 2 mln, co świadczy o postępie w realizacji działań zmierzających do poprawy jakości powietrza. Również na wykresie 44 wskazującym na średnioroczne stężenie pyłu PM2,5 wskazano, że dane Państwowego Monitoringu Środowiska (PMS) mówią o poprawie jakości powietrza w ostatnich latach.	Informacje zostaną uaktualnione w ramach dostępnych danych.
1932	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona	172	Aktualizacji wymaga również liczba oraz definicja tzw. kopciuchów (str. 172). Określenie „kopciuch” odnosi się do pozaklasowych kotłów na paliwa stałe, które nie spełniają obowiązujących norm emisyjnych. Samo wykorzystywanie	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

	pozarządowa		środowiska i adaptacja do zmian klimatu		urządzenia na paliwo stałe nie musi równocześnie oznaczać, że jest ono nieefektywne. Zgodnie z informacjami zawartymi w Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków (stan na 8 października 2025 r.), liczba budynków, w których jedynym źródłem ogrzewania są pozaklasowe kotły na paliwa stałe, wynosi 1 892 815. Uwzględnienie aktualnych danych jest kluczowe dla właściwej oceny skali wyzwania oraz planowania dalszych działań w zakresie poprawy jakości powietrza i transformacji energetycznej budynków mieszkalnych.	
1933	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Poprawę wymaga również definicja „efektywności energetycznej” (str.173). Zgodnie z Ustawą o efektywności energetycznej (Dz.U. 2025 poz. 711) efektywność energetyczna to stosunek uzyskanej wielkości efektu użytkowego danego obiektu, urządzenia technicznego lub instalacji, w typowych warunkach ich użytkowania lub eksploatacji, do ilości zużycia energii przez ten obiekt, urządzenie techniczne lub instalację, albo w wyniku wykonanej usługi niezbędnej do uzyskania tego efektu. Odnosi się więc do tego jak skutecznie wykorzystywana jest energia, a nie, jak w obecnym tekście, do sposobu jej pozyskania ani ceny. W kontekście efektywności energetycznej warto również przywołać zasadę „efektywność energetyczna przede wszystkim” przy projektowaniu programów wsparcia dla budynków i ciepłownictwa zgodnie z zaleceniami Komisji UE z 29 lipca 2024 roku ³ .	W tekście jest też ciąg dalszy, czyli: ograniczenie zużycia poprzez wykorzystanie energii w najmniejszej wymaganej ilości, a także ograniczenie jej strat, co wyczerpuje definicję wskazaną przez Instytut reform. W tekście nastąpi odniesienie się do zasady „efektywność energetyczna przede wszystkim”.
1934	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Wśród programów wsparcia „z nazwy” wyróżniony jest jedynie program „Czyste Powietrze”, którego opis znalazł się w Załączniku 1. Sam ten program nie jest jednak wystarczający, aby zaspokoić bieżące potrzeby. Dotyczy bowiem tylko budynków jednorodzinnych, a w kontekście wymiany źródeł ciepła tylko tych nieefektywnych urządzeń na paliwa stałe. Pominięte zostały budynki wielorodzinne, a także kotły gazowe i olejowe, których wymiana nie podlega dofinansowaniu w ramach programu. To podejście należy ocenić jako nie wystarczające. Co więcej, załącznik 1 zakłada łącznie 820 tys. budynków/lokalii mieszkalnych o poprawionej efektywności energetycznej w latach 2026-2029. W ramach programu założono podpisywanie umów z beneficjentami do końca 2030 roku, a celem wpisanym w obowiązujący regulamin jest poprawa efektywności w 2,5 mln budynków/lokalii mieszkalnych. Założone cele są więc niewystarczające nie tylko względem całkowitych potrzeb Polski, ale również względem założeń samego programu.	PPCP dotyczy budynków jednorodzinnych. Kotły gazowe i olejowe od stycznia 2025 r. nie są objęte dotacją w ramach PPCP. Dla budynków wielorodzinnych dedykowane są inne mechanizmy wsparcia. Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.
1935	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Warto wprost podkreślić, że wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja działają także na rzecz priorytetu 1.1. „Zwiększanie dostępności mieszkań”, w kierunku działań „Poprawa warunków mieszkaniowych”.	Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
1936	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Warto priorytetowo podejść do wsparcia państwa dla osób szczególnie zagrożonych ubóstwem energetycznym. Ślusznie wskazano jako istotne ambicje związane z wycofaniem węgla z gospodarstw domowych. Jednak należy podkreślić priorytet wsparcia dla osób w szczególnie trudnej sytuacji, którzy nie mogą sobie pozwolić na kapitałochłonną inwestycję i wprost powiązać ten punkt z kierunkiem działań K (str. 177). Powinno zostać również zauważony fakt nadchodzącego wdrożenia systemu ETS2, który poprzez podwyższenie cen węgla przyspieszy jego redukcję zapotrzebowania w gospodarstwach.	Na stronie 177 nie występuje punkt K. Działania dla osób szczególnie zagrożonych ubóstwem energetycznym oznaczone są literą D. Program "Czyste powietrze" ukierunkowuje już pomoc dla tych osób. Odniesienie do ETS2 zawarto m.in. na s. 288 w rozdziale pt. Zapewnienie spójności Planu Społeczno-Klimatycznego z celami i działaniami określonymi w Strategii.
1937	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	W ramach wymiany źródeł ciepła w budynkach i realizacji programów wsparcia wskazywana jest możliwość wykorzystywania gazu ziemnego w okresie przejściowym (str. 176). Takie rozwiązanie budzi istotne wątpliwości. Zgodnie z dyrektywą EPBD, której postanowienia zostały już wdrożone w tym zakresie do polskiego porządku prawnego, od 2025 roku niedopuszczalne jest finansowe wspieranie inwestycji w samodzielne kotły na paliwa kopalne. Ponadto zgodnie z celami dyrektywy EPBD kotły na paliwa kopalne w budynkach powinny zostać wyeliminowane do 2040 roku. Choć teoretycznie możliwe jest wykorzystanie krajowych źródeł finansowania, ze względu na krótki horyzont czasowy oraz długoterminowy charakter strategii do roku 2035, uwzględnianie gazu	Uwaga została uwzględniona.

					ziemnego jako rekomendowanego rozwiązania w okresie przejściowym nie powinno mieć miejsca i powinno zostać usunięte z SRP.	
1938	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Dyrektywa EPBD wskazuje, że kotły na paliwa kopalne w budynkach powinny zostać wyeliminowane do 2040 roku. Cel ten został odzwierciedlony w projekcie KPRB z grudnia 2024 roku, gdzie do 2035 roku z ogrzewnictwa zostaje wyeliminowany węgiel, a do 2040 roku także gaz ziemny. Cel eliminacji węgla z budynków do 2035 roku powinien zostać podkreślony także w SRP.	Uwaga została uwzględniona.
1939	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	W SRP brakuje uwzględnienia działań nakierowanych w przyszłości na wymianę kotłów gazowych, które nie są objęte dofinansowaniami, a również w perspektywie najbliższych lat będą podlegały konieczności wymiany.	Uwaga odrzucona. Na tę chwilę brak długoterminowej strategii, której zakres objąłby stare kotły gazowe.
1940	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Wśród celów (str. 182) oraz wskaźników w załączniku 2. nie wskazano liczby wymienionych nieefektywnych źródeł ciepła na paliwo stałe.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
1941	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Poprawa efektywności energetycznej budynków (str.176). Przyspieszenie renowacji budynków zależy nie tylko od dostępu finansowania, ale też od świadomości odbiorców, że takie finansowanie jest dostępne. Wiele gospodarstw domowych nie wie o dostępnych programach lub nie potrafi samodzielnie wybrać odpowiednich rozwiązań technicznych. Dlatego ważne są tzw. one-stop shopy – punkty kompleksowego wsparcia przewidziane w dyrektywie EPBD. Mają one oferować doradztwo techniczne i finansowe, szczególnie dla osób zagrożonych ubóstwem energetycznym, i być dostępne w każdym regionie – co najmniej jeden na 80 tys. mieszkańców, w miejscach z dużym potencjałem renowacyjnym lub w zasięgu podróży do 90 minut. Uruchomienie takich punktów i mierzenie progresu w tym aspekcie mogłoby być wskaźnikiem w ramach działania Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1942	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Poprawa efektywności energetycznej budynków (str.176). Choć SRP powołuje się na projekt KPRB w ramach poprawy efektywności energetycznej budynków (str. 176), to nie czerpie z niego ani kamieni milowych do załącznika 1, ani wskaźników do załącznika 2 ani celów (str. 182). Nie wskazano, ile budynków z podziałem na ich kategorie zostanie zmodernizowanych w kolejnych latach, a takie dane są w KPRB udostępnione. Należy je uzupełnić, gdyż obecne podejście jest niewystarczające i nie pozwala na zmierzenie realizacji działania jakim jest poprawa efektywności energetycznej budynków.	Projekt Krajowego planu renowacji budynków jest aktualnie w trakcie opracowania. Dokument jest przed konsultacjami publicznymi, opiniowaniem i uzgodnieniami. Zawartość merytoryczna KPRB może się jeszcze zmienić, toteż odnoszenie się do konkretnych danych z dokumentu jest niemożliwe na obecnym etapie. Jednocześnie wskazujemy, że poprawa efektywności energetycznej szeroko rozumianego sektora budynków mieści się w zaproponowanym wskaźniku dotyczącym redukcji emisji gazów cieplarnianych.
1943	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego (str.176). W kontekście rozwoju nowoczesnego ciepłownictwa systemowego (str.176) należy wspomnieć o założeniach z Dyrektywy RED III. Zgodnie z nimi w latach 2021–2025 udział odnawialnych źródeł energii w produkcji ciepła i chłodu powinien wzrastać o 0,8 punktu procentowego rocznie, natomiast w okresie 2026–2030 tempo wzrostu powinno wynosić 1,1 punktu procentowego rocznie. Są to cele obligatoryjne, jednakowe dla wszystkich państw członkowskich UE, więc również dla Polski. Obowiązek ten	Zapisy zostaną uaktualnione.

					dotyczy sposobu wytwarzania ciepła i chłodu w budynkach mieszkalnych, rolniczych i komercyjnych, w sektorze przemysłowym, ale również w systemach ciepłowniczych. Tego typu plany i wskaźniki nie znalazły się ani w celach (str. 182) ani w Załączniku 1 ani w Załączniku 2 co należy ocenić jako niewystarczające.	
194 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego (str.176). Równocześnie w treści strategii należy dodać działanie priorytetowe mające na celu zintegrowane wsparcie modernizacji budynków wielorodzinnych i systemów ciepłowniczych. Równoległa modernizacja budownictwa wielorodzinnego oraz transformacja ciepłownictwa jest typowym przykładem złożonego zadania wpływającego na znaczną część społeczeństwa i wymaga koordynacji sektorowej. Ustanowienie tego typu działania będzie wymagało dostosowania programu TERMO, zmian taryfowania oraz uzgodnienia zasad wsparcia dla ciepłownictwa.	Uwaga zostanie uwzględniona.
194 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu (str.177). Należy w treści głównej strategii pod tym kierunkiem działań wprost napisać potrzebę realizacji Planu Społeczno-Klimatycznego w części dotyczącej sektora budynków i wsparcia bezpośredniego, które będą służyć celowi walki z ubóstwem energetycznym. Ponadto tę deklarację warto wpisać w Plan działań na lata 2026-2029 w kontekście działań w ramach PSK do 2029 r. (PSK jest rozpisany do 2032 r.).	Potrzeba realizacji PSK jest niezaprzeczalna. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Zwracamy uwagę na istniejący rozdział pn. Zapewnienie spójności Planu Społeczno-Klimatycznego z celami i działaniami określonymi w Strategii na s. 288.
194 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu (str.177). Cieszy, że wśród działań znalazło się miejsce dla przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu. Większy nacisk powinien zostać położony na systemowe i długofalowe rozwiązania, które są zaznaczone, ale jedynie jako narzędzie towarzyszące. Bezpośrednie wsparcie finansowe jest potrzebne dla osób w najgorszej sytuacji w okresie przejściowym, jednak nie rozwiąże ono problemu. Tekst wskazuje także, że wsparcie finansowe będzie stosowane głównie w okresach wyższych cen energii – to podejście zbyt reaktywne i należy je usystematyzować, bazując bardziej na poziomach dochodów niż na aktualnych wysokościach cen energii. Ekosystem dodatków i świadczeń powinien zostać spójniej i skuteczniej zaprojektowany, tak aby nagłe jednorazowe dodatki do opłat za energię nie były konieczne.	W ramach opisu wskazanego działania zawarto informację, że "Wspieraniu finansowemu będą towarzyszyły przedsięwzięcia systemowe wymienione w innych działaniach Strategii, ukierunkowane na m.in. obniżenie cen energii, wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej budynków". Kluczowa jest likwidacja przyczyn tego zjawiska i służy temu wiele innych działań. Zapisy SRP2035 nie wykluczają stosowania wsparcia poza okresem gwałtownego wzrostu kosztów. Bezpośrednie wsparcie dochodów dla osób znajdujących się w ubóstwie energetycznym przewidziane jest na kilka lat, w ramach trwania Społecznego Funduszu Klimatycznego, który będzie finansował to działanie w latach 2027/8-2032.
194 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu (str.177). Wśród celów (str.182) brakuje redukcji skali ważnego problemu, jakim jest ubóstwo energetyczne. Do tego celu można wykorzystać wskaźniki wykorzystywane w najnowszej wersji projektu KPEiK (str. 144). Ponadto w sekcji „cele” można również powtórzyć ambicję wspomnianą w tekście głównym – wycofania węgla z gospodarstw domowych, aby podkreślić jego wagę. Można wykorzystać również wskaźnik liczby gospodarstw zagrożonych ubóstwem energetycznym, który zostanie wpisany w finalny kształt Planu Społeczno-Klimatycznego.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera precyzyjnych wskaźników dot. wszystkich działań.
194 8	Organizacja	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	177-178	W ramach poprawy efektywności energetycznej gospodarki i wyróżnionych w tym kontekście zadań (str. 177-178) nie wskazano żadnych działań i kamieni milowych w załączniku 1 oraz żadnych celów (str. 182) i wskaźników w załączniku 2. Przykładowo:	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom

	pozarządowa		adaptacja do zmian klimatu		- SRP wspomina o zwiększeniu skali oszczędności w zużyciu energii finalnej i nałożeniu na instytucje publiczne obowiązku zmniejszenia zużycia całkowitej energii finalnej do 2030 r. i dalej o średnio 1,9% rocznie w porównaniu z 2021 r. oraz wdrożeniu systemu monitorowania i raportowania obowiązków w tym zakresie. Do takiego założenia powinien zostać wyznaczony wskaźnik w załączniku 2 oraz kamienie milowe w załączniku 1. - Nie podano równie żadnych konkretnych celów (str.182) dla dekarbonizacji ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła oraz ogólnej elektryfikacji sektorów.	szczegółowości nie zawiera precyzyjnych wskaźników dot. wszystkich działań. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
1949	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Wspieranie rozwoju integracji sektorowej (str.178). Sformułowanie nierynkowe redukcje instalacji OZE (str. 178) powinno zostać poprawione na redysponowanie nierynkowe.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1950	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	187	Stworzenie warunków dla rozwoju budownictwa modułowego zintegrowanego z OZE (str.187). Z ostrożnością należy podejść do akcentowania technologii BIPV jako elementu poprawy efektywności energetycznej gospodarki w porównaniu do klasycznych instalacji PV. Choć nie można wykluczyć ich szerszego zastosowania w przyszłości, obecny etap rozwoju wskazuje na niszowy charakter. W związku z tym traktowanie BIPV jako istotnego narzędzia transformacji energetycznej budzi wątpliwości.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
1951	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Obecna wersja dokumentu nie odnosi się do aktualnych wyzwań związanych z gospodarką o obiegu zamkniętym (GOZ). Konieczne jest opracowanie i wdrożenie nowej, krajowej strategii w tym zakresie. Ostatni dokument strategiczny – „Mapa drogowa transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym” – został przyjęty przez Radę Ministrów w 2019 roku jako jeden z filarów Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Działania przewidziane w tym dokumencie zaplanowano do realizacji do 2023 roku. Zgodnie z raportem NIK „Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym” z końca listopada 2023 r., spośród zaplanowanych działań: zakończono 28 (68%), 13 nie zrealizowano (32%), a 4 w ogóle nie rozpoczęto. W rezultacie NIK negatywnie oceniła wdrażanie strategii GOZ na poziomie krajowym. W związku z powyższym niezbędne jest opracowanie i wdrożenie usystematyzowanej, kompleksowej strategii, ukierunkowanej na realizację aktualnych wyzwań zarówno legislacyjnych, jak i poza legislacyjnych.	W uwadze nie wskazano "aktualnych wyzwań związanych z gospodarką o obiegu zamkniętym", o które można by rozszerzyć zapisy. SRP2035 jest z założenia dokumentem przedstawiającym kierunki działań, które wskazano na podstawie analizy wyzwań i potrzeb rozwojowych. Wyselekcjonowano konkretne działania, pomijając aspekt tworzenia kolejnych dokumentów.
1952	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Brakuje definicji GOZ oraz działań ukierunkowanych na kluczowe branże przemysłu, wskazane w Nowym Planie Działania na rzecz GOZ, tj. elektronikę i technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT), baterie i pojazdy, opakowania, tworzywa sztuczne, tekstylia, budownictwo i budynki oraz żywność.	Strategia dopuszcza opracowywanie strategii sektorowych, w tym dokumentów szczegółowo rozwijających zagadnienia gospodarki o obiegu zamkniętym. Strategia ma charakter ramowy i wskazuje kierunki interwencji na poziomie ogólnokrajowym, natomiast uszczegółowienie definicji, wskaźników oraz rozwiązań dla wybranych obszarów może następować w dokumentach sektorowych
1953	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	W przypadku systemu kaucyjnego dokument koncentruje się wyłącznie na opakowaniach, podczas gdy system ten ma coraz szersze zastosowanie — między innymi w tym roku został wprowadzony dla materiałów budowlanych, a w dłuższej perspektywie powinien zostać wdrożony również dla tekstyliów.	Uwaga nie do końca zrozumiała. System kaucyjny dot. wyłącznie opakowań po napojach. Wspomniane rozwiązania w zakresie materiałów budowlanych czy tekstyliów to zakres ROP.
1954	Organizacja	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona	182	Wśród działań przypisanych do kierunku 6. „Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym” brakuje ujęcia następujących kwestii:	Projektowana Strategia ma charakter ramowy i nie przewiduje

	pozarządowa		środowiska i adaptacja do zmian klimatu		- wdrażania instrumentów wpływających na stymulowanie rozwoju GOZ od strony popytowej, takich jak cyfrowy paszport produktu, zielone zamówienia publiczne czy ocena cyklu życia produktów, - w obszarze zrównoważonego produktu – brakuje informacji dotyczących tworzenia ekosystemu zarządzania oświadczeniami środowiskowymi, a także procesów związanych z etykietami i informacjami środowiskowymi o produktach, w tym informowania klientów o naprawialności i gwarancji produktów, - efektywnych mechanizmów zarządzania przemieszczaniem odpadów.	szczegółowego katalogu instrumentów operacyjnych. Treść punktu "A. Opracowanie pakietu działań wspierających wdrażanie modelu GOZ przez przedsiębiorców" została uzupełniona o pkt (iv), dotyczący dostosowania otoczenia regulacyjnego i usuwania barier dla rozwoju GOZ. Jednocześnie Strategia dopuszcza opracowywanie strategii i programów sektorowych, w których możliwe jest uszczegółowienie instrumentów popytowych, ekosystemu oświadczeń środowiskowych czy rozwiązań dotyczących przemieszczania odpadów.
1955	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	Jako wskaźnik postępu transformacji w kierunku GOZ proponuje się omówienie wskaźnika cyrkularności na poziomie krajowym (str.183) / załącznik 2.	Obecnie nie istnieje uzgodniona, jednolita metodyka pomiaru poziomu cyrkularności na poziomie krajowym, a stosowane na świecie podejścia różnią się między sobą. Wskazanie wskaźnika wymagałoby odrębnych prac analitycznych oraz przyjęcia metodologii na poziomie wykonawczym. Projektowana Strategia nie wyklucza opracowania wskaźników szczegółowych w ramach programów sektorowych oraz dokumentów wdrożeniowych.
1956	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	213	1D. Ujęcie infrastruktury ogranicza się do obiektów fizycznych, bez odniesienia do konieczności budowy odporności systemowej i redundancji infrastrukturalnej, zwłaszcza w sektorze energetycznym i usług publicznych. W obecnej wersji dokument nie wskazuje, jak budowana infrastruktura ma funkcjonować w warunkach braku dostaw energii, zakłóceń sieciowych czy długotrwałych kryzysów surowcowych. Pominięto potencjał energetyki rozproszonej, odnawialnych źródeł energii i mikro sieci lokalnych jako narzędzi wzmacniających bezpieczeństwo funkcjonalne jednostek samorządu terytorialnego i infrastruktury krytycznej.	Uwaga w trakcie analiz.
1957	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	3B. Brakuje systemowego podejścia do odporności i redundancji infrastruktury, szczególnie w obszarze energetyki, transportu i komunikacji. Infrastruktura podwójnego zastosowania powinna być projektowana nie tylko z myślą o funkcji militarnej i cywilnej, ale również o zdolności do działania w warunkach ograniczonych dostaw energii i paliw. Dokument nie przewiduje rozwiązań zwiększających autonomię energetyczną i logistyczną obiektów strategicznych (np. poprzez lokalne źródła energii odnawialnej lub magazyny energii).	Uwaga w trakcie analiz.
1958	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	232, 240	W ramach działań na rzecz wzmocnienia trzeciego sektora należy rozszerzyć zapisy Strategii o stworzenie stałego, wielopoziomowego systemu dialogu z interesariuszami, obejmującego zarówno etap tworzenia, jak i monitorowania oraz oceny realizacji dokumentów strategicznych. Obecny model konsultacji publicznych, prowadzonych głównie po opracowaniu dokumentu, nie zapewnia wystarczającego udziału społecznego ani równości reprezentacji różnych grup. W praktyce prowadzi to do zdominowania procesów konsultacyjnych przez duże, dobrze zorganizowane podmioty i marginalizacji mniejszych podmiotów gospodarczych, organizacji obywatelskich czy lokalnych inicjatyw społecznych. Dla Polski dialog wymaga instytucjonalizacji współpracy międzysektorowej w procesie tworzenia i monitorowania strategii. Taki system pozwoli administracji publicznej szybciej identyfikować nieskuteczne działania i korygować kierunki polityk na podstawie wiedzy praktycznej, społecznej i lokalnej. Wielopoziomowy dialog wpisuje się także w zasady dobrego rządzenia (good governance) i realizuje cele Europejskiego Filaru Praw Socjalnych oraz Zaleceń	W treści dokumenty zostaną wprowadzone dwie zmiany: (i) do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej zostaną zaproszeni reprezentanci regionów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP); (ii) w rozdziale "System realizacji Strategii" zostanie dodana informacja o współpracy z ciałami doradczymi i

					Semestru Europejskiego dotyczących włączania społeczeństwa obywatelskiego w proces reform. Użytecznym wzorcem w tym kontekście jest art. 11 rozporządzenia (UE) 2018/1999 w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu, zgodnie z którym każde państwo członkowskie ma obowiązek zapewnienia stałego dialogu wielopoziomowego z odpowiednimi interesariuszami, tym władzami lokalnymi i regionalnymi, partnerami społecznymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, środowiskami naukowymi oraz obywatelami, w zakresie planowania, wdrażania, monitorowania i oceny polityki energetyczno-klimatycznej. Wymóg ten odnosi się bezpośrednio do procesu przygotowania i realizacji Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu (KPEiK), ale zasada wielopoziomowego dialogu powinna mieć charakter horyzontalny i zostać włączona również do szerszego systemu planowania strategicznego państwa, w tym do Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. jak i pozostałych strategii rozwojowych. Do Działów 2A oraz 8D warto rozważyć dopisanie celu: liczba funkcjonujących forów / rad / platform dialogu wielopoziomowego włączonych w proces monitorowania strategii.	eksperckimi przy opracowywaniu Rocznej Diagnozy Strategicznej.
1959	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Na uznanie zasługuje zapowiedź systematycznego monitorowania wdrażania Strategii poprzez wprowadzenie cyklicznej Rocznej Diagnozy Strategicznej. To rozwiązanie, jeśli będzie prowadzone w sposób otwarty, oparty na danych i z udziałem partnerów społeczno-gospodarczych, może znacząco zwiększyć przejrzystość działań administracji oraz stanowić realne narzędzie korekty polityk publicznych w obliczu zmieniających się uwarunkowań gospodarczych i geopolitycznych. Jednocześnie, w obecnym kształcie dokument nie przypisuje mierzalnych wskaźników do żadnego z czterech celów głównych ani nie określa powiązań między działaniami, priorytetami i celami strategicznymi. Brak systemu KPI oraz przypisania instytucji odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań ogranicza możliwość rzetelnej oceny skuteczności i efektywności wdrażania Strategii. W konsekwencji istnieje ryzyko, że dokument utraci charakter operacyjny i stanie się jedynie kierunkową deklaracją polityczną, zamiast praktycznym narzędziem zarządzania rozwojem państwa. Zaleca się uzupełnienie Strategii o: • zestaw wskaźników rezultatu i oddziaływania dla każdego z czterech celów głównych oraz priorytetów, • mapę odpowiedzialności instytucjonalnej (resorty wiodące, jednostki wykonawcze, koordynacja międzyresortowa), • oraz zdefiniowanie cyklu ewaluacyjnego w ramach Rocznej Diagnozy Strategicznej, tak aby stała się ona nie tylko narzędziem sprawozdawczym, lecz także mechanizmem uczenia się polityk publicznych i wczesnego reagowania na zagrożenia. Takie uzupełnienie pozwoliłoby powiązać Strategię z praktyką zarządzania strategicznego w UE (np. Semestr Europejski, coroczne sprawozdania krajowe) i uczynić z niej dokument realnie sterujący politykami sektorowymi oraz z wykorzystaniem funduszy unijnych. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. brakuje analizy pokazującej, w jakim stopniu wskazane działania przyczyniają się do realizacji zdefiniowanych celów strategicznych. Dokument przedstawia katalog celów, priorytetów i kierunków interwencji, ale nie opisuje relacji przyczynowo-skutkowych między nimi – tzn. w jaki sposób i z jaką siłą dane działanie wpływa na osiągnięcie konkretnego celu głównego lub szczegółowego. Brak takiej analizy ogranicza możliwość oceny skuteczności zaproponowanego zestawu interwencji oraz utrudnia weryfikację, czy Strategia jest realistyczna, spójna i proporcjonalna wobec zdiagnozowanych wyzwań. W efekcie Roczna Diagnoza Strategiczna, choć słusznie zaplanowana, nie będzie w stanie pełnić funkcji rzeczywistego narzędzia zarządzania strategicznego i korekty polityk. Może to również prowadzić do sytuacji, w której działania są słuszne same w sobie, lecz nie generują efektów w skali potrzebnej do realizacji celów głównych (np. w obszarach transformacji energetycznej, cyfryzacji czy włączenia społecznego). Brak powiązania między działaniami a celami utrudnia priorytetyzację finansowania, ponieważ nie wiadomo, które interwencje są kluczowe dla osiągnięcia strategicznych rezultatów.	Zestaw przyjętych wskaźników 6srk odnosi się do priorytetów Strategii, taką przyjęto logikę tej Strategii. Nie określano wskaźników do celów głównych Strategii ze względu na dość ogólny charakter tych celów, trudno byłoby dopasować konkretny wskaźnik jako ten, który ilustruje dany cel, wymagałoby to wskazanie kilku lub kilkunastu wskaźników do każdego celu. Mapa odpowiedzialności znajduje się w Planie działań na lata 2026-2029, który jest załącznikiem do Strategii. Strategia zostanie uzupełniona pod kątem wskazania wzajemnych zależności między działaniami zaplanowanymi w poszczególnych priorytetach.
1960	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Rozumiemy i popieramy potrzebę priorytetyzacji działań, która jest warunkiem skutecznej realizacji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Jednak, aby zapewnić jej realny charakter wykonawczy, każde działanie wpisane do Strategii powinno mieć przypisany cel ewaluacyjny – ilościowy (miernik, wskaźnik rezultatu) lub jakościowy (opisowy kamień milowy). Obecnie wiele działań i kierunków interwencji ma charakter deklaracyjny i nie jest powiązanych z żadnym wskaźnikiem postępu. Brak takiego powiązania utrudnia monitorowanie, a w szczególności ocenę skuteczności polityk. Jednocześnie należy zauważyć, że często brakujące wskaźniki zostały już zdefiniowane w dokumentach sektorowych.	Celowym zabiegiem było dokonanie wyboru wyselekcjonowanego zestawu wskaźników do Strategii, które są przypisane do poszczególnych priorytetów (17) Strategii. Wybór wskaźników do każdego działania (368)/kierunku działania (88) spowodowałby, że Strategia

					W przypadku elementów dot. polityki klimatyczno-energetycznej rekomendujemy uspoźnienie definicji i wskaźników z dokumentami takimi jak: • Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu (KPEiK), • Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO), • Krajowy Plan Społeczno-Klimatyczny Włączenie wskaźników z dokumentów sektorowych do SRP zapewni spójność systemu planowania strategicznego państwa i pozwoli uniknąć dublowania danych oraz rozbieżności między strategiami rządowymi. Zgodnie z praktykami Komisji Europejskiej (Semestr Europejski, KPO, polityka spójności), każde działanie publiczne powinno mieć jasno określony punkt odniesienia, który umożliwi obiektywną ocenę postępu. Taki system wskaźników i kamieni milowych pozwala na efektywne prowadzenie Rocznej Diagnostyki Strategicznej i umożliwia korygowanie kursu polityki na podstawie rzeczywistych wyników, a nie deklaracji. Dodatkowo, brak mierników dla działań utrudnia powiązanie Strategii z procesem budżetowym i programowaniem środków UE w perspektywie 2027–2035. Ponadto, przypisanie celów do działań zwiększa przejrzystość, odpowiedzialność instytucjonalną oraz społeczne zaufanie do procesu realizacji Strategii.	prezentowałaaby kilkadziesiąt/kilkaset wskaźników, co byłoby nieczytelne i trudne w corocznym monitorowaniu. Szczegółowe wskaźniki są ujmowane w dokumentach wykonawczych do strategii (programach, planach itp), a nie odwrotnie.
196 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Kwestia włączenia interesariuszy jest również ważna przy ciągłym procesie aktualizacji diagnozy i kierunków działań – nie powinna być ona ograniczona tylko dla administracji publicznej. Kwestia włączenia interesariuszy w proces monitorowania i aktualizacji Strategii wymaga znaczącego wzmocnienia. W obecnym kształcie dokument zakłada, że Roczna Diagnostyka Strategiczna i aktualizacje kierunków działań będą prowadzone przez administrację publiczną, natomiast nie przewiduje stałych i sformalizowanych mechanizmów udziału partnerów społecznych, gospodarczych, samorządów, organizacji branżowych, środowiska nauki oraz organizacji obywatelskich. Takie ograniczenie zakresu uczestnictwa do podmiotów administracji grozi zamknięciem procesu w strukturach rządowych, a tym samym utratą kluczowego źródła wiedzy, danych i innowacyjnych rozwiązań, jakie wnosi sektor prywatny i społeczeństwo obywatelskie. Zgodnie z zasadą partnerstwa i wielopoziomowego zarządzania (art. 5 rozporządzenia 2021/1060 w sprawie funduszy UE), państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia rzeczywistego udziału partnerów w planowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu i ewaluacji strategii rozwojowych. Włączenie interesariuszy zwiększy trafność priorytetów, legitymizację decyzji i przewidywalność polityk publicznych, co jest jednym z zaleceń Semestru Europejskiego dla Polski (2024–2025) w zakresie poprawy jakości rządzenia i przejrzystości procesu decyzyjnego. Ponadto, rekomendujemy włączenie partnerów w ocenę realizacji wskaźników (KPI) – przy wskaźnikach sektorowych (energia, innowacje, edukacja, cyfryzacja, transport, klimat) powinny działać tematyczne grupy robocze, na wzór struktur Dialogi z interesariuszami w ramach Semestru Europejskiego oraz komitetów monitorujących politykę spójności. Wzmocnienie partnerstwa publiczno-społeczno-gospodarczego w zarządzaniu strategicznym państwa pozwoli na zwiększenie wiarygodności Strategii i zapewnienie jej długofalowej ciągłości niezależnie od zmian politycznych.	Uwaga dot. szerszego włączenia interesariuszy w proces monitorowania realizacji Strategii zostanie uwzględniona. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
196 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Dokument nie zawiera dokładnej informacji o skali zaangażowania interesariuszy innych niż administracja publiczna. W świetle zaprezentowanych założeń dot. modelu działania administracji wskazane byłoby przy tym zapewnienie włączenia innych interesariuszy w proces tworzenia SRP2035 – chociażby polskiego biznesu, którego dotyczy znaczna część postulatów Strategii W części dotyczącej konkurencyjności dostrzegamy ważny akcent – potrzebę wspierania polskich przedsiębiorstw. Niestety, dokument nie przewiduje realnej przestrzeni dla firm do współtworzenia niezbędnych rozwiązań. W praktyce oznacza to, że przedsiębiorcy, którzy najlepiej rozumieją bariery i możliwości rozwoju, zostają zepchnięci do roli wykonawców polityk, zamiast partnerów w ich współkształtowaniu. Brak przestrzeni do wielopoziomowego dialogu, angażującego biznes, samorządy, naukę i organizacje społeczne, oznacza, że cele i narzędzia polityk publicznych nie są współdefiniowane z ich przyszłymi realizatorami. W takiej sytuacji nawet dobrze postawione ambicje mogą nie znaleźć przełożenia na praktykę. To z kolei grozi utratą szansy na budowanie trwałej przewagi konkurencyjnej opartej na konsensusie i wspólnym działaniu.	Uwaga dot. szerszego włączenia interesariuszy w proces monitorowania realizacji Strategii zostanie uwzględniona. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
196 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	W tekście głównym warto określać szacowane 1,8 bln zł na transformację energetyczną (str. 284) jako „inwestycje”/”nakłady inwestycyjne”, a nie jako „koszt”. Byłoby to także zgodne z nazewnictwem w przypisie 138. – „nakłady inwestycyjne w scenariuszu WAM”. W przeciwieństwie do zakupu paliw kopalnych, które są wykorzystane do produkcji energii jednorazowo, nakłady na transformację pozwolą na długoterminową generację energii lub jej oszczędzenie dzięki inwestycjom. Użyty w Strategii język będzie miał wpływ na odbiór transformacji w społeczeństwie.	Uwaga zostanie uwzględniona.

1964	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Do listy najważniejszych czynników wpływających na finanse publiczne (str. 284) warto dodać środki, z których część odciąży budżet państwa z koniecznych wydatków, a także inicjatywy takie jak system EU ETS i ETS2, które są źródłem wpływów do budżetu państwa.	Uwaga wymaga szerszego uzasadnienia.
1965	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	286	Do poszukiwań nowych źródeł dochodów publicznych warto dodać instrumenty związane z polityką klimatyczną i ochroną środowiska - zarówno w kontekście ich podwyższania (np. opłaty związane z wykorzystywaniem paliw kopalnych), jak i wdrażania nowych narzędzi zwiększające wpływy (takie jak spodziewane w okresie trwania strategii wdrożenie systemu ETS2). Ta kategoria źródeł wpisywałaby się w logikę fragmentu ze strategii: „Zmiany podatkowe są najbardziej efektywne wówczas, gdy oprócz generowania dochodów publicznych wiążą się także z pozytywnymi skutkami dla społeczeństwa i gospodarki”. Walka z zanieczyszczeniem środowiska (w tym zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”) i ograniczenia uzależnienia od importu paliw kopalnych niosą takie korzyści, także w kontekście ograniczenia kosztów zdrowotnych społeczeństwa.	Uwaga wymaga szerszego uzasadnienia.
1966	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Pozytywnie oceniamy uwzględnienie w Strategii Planu Społeczno-Klimatycznego w komponencie finansowym. Jednak, aby zapewnić spójność dokumentu z Planem Społeczno-Klimatycznym (zgodnie z założeniem dla zarządzania środkami europejskimi na str. 288), należy: • zasygnalizować wdrożenie systemu ETS2 w pozostałej części dokumentu, zwłaszcza tej dotyczącej finansowania; • wyraźniej wskazać Społeczny Fundusz Klimatyczny oraz krajowe dochody z ETS2 w źródłach finansowania poszczególnych działań na lata 2026-2029 (Załącznik 1.), w tym m.in. w działaniach, które znajdują się w projekcie Planu Społeczno-Klimatycznego i jest planowane ich finansowanie z SFK: - „Tworzenie zasobu społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego” - wprowadzenie usługi „transportu na żądanie”, w ramach działania „Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego”	Źródła finansowania wskazane w Planie działań obejmują także środki SFP (nie ma potrzeby wyodrębniania akurat tego funduszu).
1967	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Do opisu w ramach środków instytucji rozwoju warto dodać jasne wytłumaczenie, dlaczego to właśnie Grupa PFR została wybrana jako najważniejsza grupa instytucji na rzecz rozwoju w Polsce (str. 289).	Grupa PFR to kluczowa instytucja finansowa, której główną misją jest wspieranie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego Polski. Działa na rzecz przedsiębiorstw, samorządów oraz osób prywatnych, oferując szeroki zakres rozwiązań finansowych i doradczych. Zapis zostanie uzupełniony.
1968	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Powinno zostać rozważone rozszerzenie opisu dla partnerstw publiczno-prywatnych (PPP) (str. 290) o sposób, w jaki PPP będą promowane i co się w tym obszarze zmieni względem stanu obecnego wraz z realizacją Strategii. Rekomendujemy uwzględnienie instrumentów wspierających PPP takich jak: fundusz gwarancyjny, preferencyjne kredyty z BGK/EBI, hybrydowe modele współfinansowania. Warto też dodać cel np. „zwiększenie udziału projektów PPP w inwestycjach publicznych do X% w 2030 r.” dla rozwoju tego (słusznie przytoczonego) źródła finansowania.	Uwaga częściowo uwzględniona. Dokument zostanie uzupełniony o odwołanie do "Polityki Rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego do roku 2030" oraz wskazanie, że mierniki działań w zakresie PPP znajdują się w tym dokumencie. Ta część śsrk nie jest właściwa do zamieszczania w niej wskaźników/mierników – znajdują się one jedynie w części wdrożeniowej dot. priorytetów.
1969	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	286	W mapowaniu funduszy unijnych brakuje wyszczególnienia środków pochodzących z m.in. z Funduszu Innowacyjnego, Programu Horyzont Europa, Life czy Cyfrowa Europa, które będą miały kluczowe znaczenie dla realizacji m.in. priorytetów 2.4 i 2.5	Część dot. Funduszy unijnych będzie jeszcze podlegała modyfikacjom i aktualizacji.
1970	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instytut Reform	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	286	Strategia koncentruje się na dotacjach i kredytach, pomijając instrumenty kapitałowe UE (np. Komponent kapitałowy programu InvestEU czy Funduszu Innowacyjnego), które odgrywają coraz większą rolę w finansowaniu innowacji i projektów przemysłowych.	Część dot. Funduszy unijnych będzie jeszcze podlegała modyfikacjom i aktualizacji.

197 1	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Dotyczy akapitu rozpoczynającego się od „Dostępne dane nie pozwalają na jednoznaczną ocenę skali problemu wykluczenia społecznego w Polsce”. Uważamy, że należy: 1) Podkreślić problem wykluczenia osób z niepełnosprawnościami w Polsce. 2) Przywołać w Strategii Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Proponujemy dodać tekst: „Grupą narażoną na wykluczenie społeczne są osoby z niepełnosprawnościami, 5,4 mln osób w polskim społeczeństwie – według Narodowego Spisu Powszechnego. Wyzwaniem pozostaje pełne wdrożenie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych”. Można je umieścić po zdaniu „Może doświadczać ubóstwa, bezrobocia, deprywacji potrzeb, ale może także mieć trudności w realizacji swoich praw społecznych ze względu na np. niepełnosprawność”. A w tym poprzedzającym zdaniu proponujemy wstawić „stan zdrowia” zamiast „niepełnosprawność” – jest to tylko aktualne pod warunkiem dodanie 2 zdań wskazanych powyżej.	W przywołanym akapicie występuje odwołanie do problemu niepełnosprawności. Nie negując wagi problemu wykluczenia osób z niepełnosprawnościami, pragniemy zauważyć, że ze względu na syntetyczny charakter dokumentu zapisy części diagnostycznej muszą pozostawać na pewnym poziomie ogólności.
197 2	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Grupą obywateli o szczególnych potrzebach mieszkaniowych są osoby z niepełnosprawnościami. Istniejąca substancja mieszkaniowa w dużej części nie odpowiada na te potrzeby. Stosunkowo niewiele jest budynków zapewniających swobodę poruszania się zarówno w częściach wspólnych, jak i mieszkaniach. Dlatego niezbędne jest wprowadzenie zasady, zgodnie z którą wszystkie nowe budynki mieszkalne będą spełniały kryteria adaptabilności, tj. możliwość łatwego dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Warto bowiem pamiętać, że brak możliwości dostosowania mieszkań skutkuje często „uwięzieniem” w dotychczasowym miejscu zamieszkania, a w konsekwencji czasem umieszczeniem w instytucji opiekuńczej. Należy również podkreślić, że obecne formy mieszkaniowe, stanowiące alternatywę dla instytucji opiekuńczych, działające na podstawie np. ustawy o pomocy społecznej, nie są formami ściśle mieszkaniowymi. W związku z tym należy wprowadzić do nich rozwiązania właściwe dla form mieszkaniowych, np. umowę najmu, zapewniając osobom potrzebującym takiej formy wsparcia status lokatora, a co za tym idzie funkcjonowanie w społeczeństwie na równych prawach z innymi jego członkami. W szczególności należy podkreślić konieczność rozwoju rozwiązań mieszkaniowych z umową najmu dla osób potrzebujących najbardziej intensywnego wsparcia, funkcjonujących obecnie jedynie w ramach programu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, tj. Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych. Proponujemy więc do punktu 1 dodanie punktu F „Mieszkania adaptabilne i mieszkania ze wsparciem”, w którym zawarte zostaną wskazane wyżej rozwiązania.	Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym osób z niepełnosprawnościami, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1. Choć na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa, poszczególne rozwiązania uwzględniają perspektywę grup potrzebujących wsparcia w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Przykładem jest tu działanie 1.1.3.B (Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach mieszkaniowych).
197 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Grupą obywateli o szczególnych potrzebach mieszkaniowych są osoby z niepełnosprawnościami. Istniejąca substancja mieszkaniowa w dużej części nie odpowiada na te potrzeby. Stosunkowo niewiele jest budynków zapewniających swobodę poruszania się zarówno w częściach wspólnych, jak i mieszkaniach. Dlatego niezbędne jest wprowadzenie zasady, zgodnie z którą wszystkie nowe budynki mieszkalne będą spełniały kryteria adaptabilności, tj. możliwość łatwego dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Warto bowiem pamiętać, że brak możliwości dostosowania mieszkań skutkuje często „uwięzieniem” w dotychczasowym miejscu zamieszkania, a w konsekwencji czasem umieszczeniem w instytucji opiekuńczej. Proponujemy więc do punktu 2 dodanie punktu D „Mieszkania adaptabilne”, w którym zawarte zostanie wskazane wyżej rozwiązanie.	Powtórzenie uwagi nr 1972.
197 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu odnoszącego się do wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 należy uzupełnić katalog kierunków działań o dedykowany obszar wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w zakresie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Chodzi o relatywnie niewielką wiązkę działań, które wspierają budowanie całego ekosystemu inkluzywnego rynku pracy z wykorzystaniem synergii potrzeb państwa uwzględniającej art. 27 Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Obecne zapisy koncentrują się przede wszystkim na publicznych instytucjach rynku pracy (jak wskazują badania i dotychczasowe doświadczenie – z ograniczonym potencjałem do efektywnej zmiany sytuacji tej grupy), po części	Uwaga kierunkowo uwzględniona. Kierunek podkreślający znaczenie wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy przy zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami jest spójny z celem zwiększenia zatrudnienia OzN i odpowiada na zidentyfikowane bariery. W priorytecie 1.4, w punkcie 2, zostanie dodany podpunkt dotyczący wsparcia pracodawców w

					także na osobach z niepełnosprawnościami, głównie w zakresie zatrudnienia wspomaganego (instrumentu drogiego i niszowego, gdyż dedykowanego dla osób w najtrudniejszej sytuacji), natomiast brakuje komponentu odnoszącego się do przygotowania i wzmocnienia potencjału pracodawców, którzy są kluczowym ogniwem systemu włączania OzN na rynek pracy, a także uwzględnienia organizacji pozarządowych będących najbardziej efektywnym pośrednikiem między tą grupą społeczną a pracodawcami. Wprowadzenie odrębnego kierunku działań umożliwi projektowanie i finansowanie inicjatyw takich jak: • szkolenia dla kadry zarządzającej i HR w zakresie różnorodności i dostępności, • doradztwo dla pracodawców dotyczące dostosowania miejsc pracy i procesów rekrutacyjnych, • wsparcie w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy dla OzN, • prowadzenie badań, w oparciu o które można projektować optymalne interwencje, • edukacja i promocja postaw proaktywnych, włączających dla pracodawców, osób z niepełnosprawnościami, ich otoczenia, • rozwój sieci współpracy między pracodawcami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi istotnymi w obszarze zatrudnienia OzN, • stworzenia we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu inkluzywnego i dostępnego pracodawcy uwzględniającego perspektywę osób z niepełnosprawnościami, • stworzenie we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu działania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (ma charakter bardziej uniwersalny, ale podtypem AZON może być wypracowana w innym działaniu Agencja Zatrudnienia Wspomaganego).	zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami.
1975	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[2/2] Uwzględnienie takiego kierunku w Strategii pozwoli na systemowe podejście do aktywizacji zawodowej OzN, obejmujące wszystkie zaangażowane w proces aktywizacji zawodowej strony. Jest to zgodne z kierunkami wyznaczonymi w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 oraz z zasadą partnerstwa w politykach zatrudnienia. Proponowany zapis: Punkt B w kierunku działań „Wsparcie dla aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami” B. Wsparcie dla pracodawców w tworzeniu otwartego, inkluzywnego rynku pracy dla osób z niepełnosprawnościami. Działania ukierunkowane na rozwój otwartego rynku pracy poprzez wspieranie pracodawców w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami, wzmocnianie współpracy międzysektorowej (biznes – administracja – NGO), a także wypracowanie i promowanie standardów inkluzywnego i dostępnego środowiska pracy oraz standardów Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (głównie wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych). Zakres działań obejmował będzie między innymi: realizację działań edukacyjnych i promocyjnych zwiększających świadomość pracodawców w zakresie wartości różnorodności i dostępności, a także prowadzenie badań w tym obszarze. W efekcie realizacji działań wspierających pracodawców w budowaniu otwartego i inkluzywnego rynku pracy zostaną wypracowane i wdrożone rozwiązania systemowe sprzyjające trwałemu zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami. Działania te uzupełniają dotychczasowe wsparcie dla pracodawców (głównie oparte o świadczenia finansowe), przyczynią się do podniesienia jakości usług wspierających aktywizację zawodową oraz do upowszechnienia modelowych praktyk w zakresie dostępności i inkluzywnego zarządzania personelem.	Uwaga kierunkowo uwzględniona. Kierunek podkreślający znaczenie wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy przy zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami jest spójny z celem zwiększenia zatrudnienia OzN i odpowiada na zidentyfikowane bariery. W priorytecie 1.4, w punkcie 2, zostanie dodany podpunkt dotyczący wsparcia pracodawców w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami.
1976	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu dotyczącego rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 położono nacisk na rozwój zatrudnienia wspomaganego jako kluczowego instrumentu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Podejście to jest zasadne, jednak nie obejmuje ono większości OzN aktywnych zawodowo, gotowych do podjęcia zatrudnienia, ale także biernych zawodowo. Znaczna część osób z niepełnosprawnościami napotyka bariery w rozwoju zawodowym, utrzymaniu zatrudnienia czy poprawie warunków pracy, ale funkcjonuje lub może funkcjonować na rynku pracy w oparciu o wsparcie znacznie mniej czasowo- i kosztochłonne niż wsparcie trenera pracy. Brak dedykowanego kierunku działań dla tej grupy powoduje lukę w ofercie wsparcia – osoby te nie korzystają z zatrudnienia wspomaganego, a jednocześnie nie mają dostępu do wyspecjalizowanych usług doradczych, szkoleniowych czy rozwojowych dostosowanych do ich potrzeb. Równolegle, na rynku pracy nie funkcjonuje wystarczająco rozwinięty system wsparcia dla pracodawców, wspierających utrzymanie zatrudnienia OzN oraz podnoszenia jakości i dostępności miejsc pracy. Działania	Rozwój wyspecjalizowanych usług na rzecz zatrudnienia OzN oraz współpracy z pracodawcami jest kierunkowo zasadny, jednak szczegółowy model (AZON, etapy, sposób zlecania zadań przez PFRON) wykracza poza poziom ogólności Strategii i powinien być przedmiotem odrębnych programów i aktów wykonawczych.

					pilotażowe z ubiegłych lat (jak chociażby Program Rady Nadzorczej PFRON „Praca-Integracja”) pokazały, że przy odpowiednim nasileniu i różnorodności wsparcia część dużych pracodawców jest w stanie skokowo zwiększyć zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami w krótkim czasie. Taki efekt jest niezwykle pożądanym z perspektywy przyjętych wskaźników strategicznych dla naszego kraju. Wprowadzenie nowego kierunku działań w ramach Priorytetu 1.4 pozwoli wypełnić tę lukę i stworzyć nowy segment rynku pracy – oparty na profesjonalnych agencjach zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON), współpracujących z pracodawcami w oparciu o wypracowane na wcześniejszym etapie standardy dostępności i inkluzji.	
1977	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[2/2] Dzięki elastycznym metodom realizacji projektów możliwe będzie dostarczenie wszechstronnego, dostosowanego do potrzeb przedsiębiorców wsparcia. Dzięki temu możliwe będzie zapewnienie kompleksowego wsparcia zarówno osobom z niepełnosprawnościami, które nie potrzebują zatrudnienia wspomaganego, jak i tym, które są już aktywne zawodowo i dążą do poprawy swojej pozycji na rynku pracy. Proponowany zapis: Punkt C, kierunek działań „Pilotaż usługi wsparcia osób z niepełnosprawnościami i pracodawców realizowanej przez Agencję Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami” Obok działań w zakresie zatrudnienia wspomaganego rozwijany będzie również kierunek usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają intensywnego wsparcia trenera pracy, lecz potrzebują profesjonalnego doradztwa, szkoleń i pomocy w dostosowaniu miejsca pracy lub w rozwoju zawodowym. Działania te obejmą tworzenie nowoczesnych usług doradczych i aktywizacyjnych, skierowanych zarówno do osób poszukujących zatrudnienia, jak i do osób już pracujących, które dążą do poprawy warunków pracy, rozwoju zawodowego lub awansu. Wsparcie to będzie świadczone w oparciu o wypracowane standardy funkcjonowania agencji zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON) oraz standardy dostępności i inkluzji dla pracodawców. Celem tego kierunku działań będzie stworzenie nowego segmentu usług rynku pracy, łączącego wsparcie osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalne doradztwo dla pracodawców, a także rozwój modelowych partnerstw międzysektorowych sprzyjających trwałemu zatrudnieniu i poprawie jakości pracy osób z niepełnosprawnościami. Dzięki efektywnemu systemowi realizacji i rozliczania projektów zlecanym przez PFRON działania zawierać będzie elastyczny, rozbudowany, dostosowany do indywidualnych potrzeb model wsparcia pracodawców, co umożliwi osiągnięcie dużej skali zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w poszczególnych firmach czy instytucjach. Tym samym będzie to działanie szczególnie istotne z perspektywy wzrostu wskaźnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce.	Rozwój wyspecjalizowanych usług na rzecz zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami oraz współpracy z pracodawcami jest kierunkowo zasadny, jednak szczegółowy model (AZON, etapy, sposób zlecania zadań przez PFRON) wykracza poza poziom ogólności Strategii i powinien być przedmiotem odrębnych programów i aktów wykonawczych.
1978	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88-89	Dotyczy akapitu rozpoczynającego się od „Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności”. Cieszy zauważenie wyzwań dotyczących osób starszych. Martwi pominięcie tych dotyczących osób z niepełnosprawnościami. Uważamy, że należy je również zauważyć. Cały ten akapit powinien zostać uzupełniony o kontekst osób z niepełnosprawnościami. Poniżej proponowana treść akapitu, zmiany zaznaczyliśmy wytłuszczeniem lub wytłuszczeniem i podkreśleniem (jeśli tekst był już pierwotnie wytłuszczony). „Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności i niepełnosprawność. Powoduje ono konieczność zmian w zakresie organizacji, funkcjonowania i finansowania systemu opieki zdrowotnej. Liczba osób najstarszych, powyżej 80 r.ż., gwałtownie wzrasta, a wraz z wiekiem zwiększa się zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i usługi w zakresie wsparcia w życiu codziennym. Z perspektywy indywidualnej kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się i niepełnosprawności jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska. Regularna aktywność wspiera zachowanie dobrej kondycji organizmu oraz radzenie sobie z codziennymi wyzwaniami. Systemowe wsparcie seniorów i osób z niepełnosprawnościami w zachowaniu aktywności może nie tylko przyczynić się do poprawy ich zdrowia, samodzielności oraz jakości życia, ale też odciążyć system opieki zdrowotnej i społecznej. Odrębnym wyzwaniem jest potrzeba zapewnienia dostępności (dla osób z niepełnosprawnościami) placówek i świadczeń medycznych.” Celem tego zapisu jest zapewnienie dostępności usług medycznych, na przykład: żeby kobiety na wózku mogły korzystać w pełni z konsultacji ginekologicznych (potrzebne jest dostępne stanowisko), a osoby z	Zmodyfikowano część diagnostyczną: "Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności prowadzące także do wzrostu odsetka osób z ograniczeniami funkcjonalnymi i niepełnosprawnościami, zarówno w zakresie mobilności, jak i funkcji poznawczych. Powoduje ono konieczność zmian w zakresie organizacji, funkcjonowania i finansowania systemu opieki zdrowotnej. Liczba osób najstarszych, powyżej 80 r.ż., gwałtownie wzrasta, a wraz z wiekiem zwiększa się zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i usługi w zakresie wsparcia w życiu codziennym. Z perspektywy indywidualnej kluczem do

					niepełnosprawnością intelektualną z opieki stomatologicznej czy usług rezonansu (czasami muszą zostać poddane sedacji wcześniej).	minimalizowania negatywnych skutków starzenia się i utraty sprawności jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska. Regularna aktywność wspiera zachowanie dobrej kondycji organizmu oraz radzenie sobie z codziennymi wyzwaniami. Systemowe wsparcie seniorów w zachowaniu aktywności może nie tylko przyczynić się do poprawy ich zdrowia, samodzielności oraz jakości życia, ale też odciążyć system opieki zdrowotnej i społecznej".
1979	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93-94	To uzupełnienie „Kierunków działań” zgodnie z propozycjami dotyczącymi „Kluczowych wyzwań”. Proponujemy podrozdział 4 nazwać „Aktywne starzenie się i wsparcie niepełnosprawności” (dopisek wytłuszczony). Proponujemy dodanie punktu D „Dostępność placówek i świadczeń medycznych” o treści: „Celem tego działania jest wzmocnienie dostępności placówek udzielających świadczeń medycznych. Zostaną podjęte działania także na rzecz zapewnienia dostępności samych świadczeń medycznych (między innymi po to, żeby kobiety na wózku mogły korzystać w pełni z konsultacji ginekologicznych (potrzebne jest dostępne stanowisko), a osoby z niepełnosprawnością intelektualną z opieki stomatologicznej czy usług rezonansu (należy je przeprowadzić w sposób szczególny, czasami poddać osobę pacjenta sedacji).”	Kwestia poprawy dostępności placówek medycznych dla osób z niepełnosprawnościami jest już uwzględniona w dokumencie.
1980	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Zgodnie ze współczesnym podejściem do wsparcia osób z niepełnosprawnościami i starszych, termin „opieka” dotyczy spraw medycznych, natomiast w odniesieniu do sfery pozamedycznej stosuje się terminologię akcentującą wspieranie w prowadzeniu niezależnego życia. Dlatego proponujemy zmianę tytułu punktu 5 na: „Rozwój długoterminowej opieki medycznej i wsparcia w środowisku lokalnym”.	Obecnie prowadzone są prace nad projektem ustawy o opiece długoterminowej, w ramach której wprowadzona zostanie definicja opieki długoterminowej. Integrować ona będzie obszar ochrony zdrowia i pomocy społecznej (usługi socjalne). Zgodnie z tą definicją celem opieki długoterminowej będzie: zmniejszenie utraty, utrzymanie lub poprawa sprawności, samodzielności oraz poprawa niezależności osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub realizacji zaleceń terapeutycznych, zgodnie z ich potrzebami i z poszanowaniem ich godności.
1981	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Zaproponowany w projekcie Strategii proces deinstytucjonalizacji należy ocenić jako zbyt zachowawczy. Można się nawet zastanawiać, czy w ogóle proces ten można uznać za deinstytucjonalizację, rozumianą jako przechodzenie z modelu opieki instytucjonalnej do wsparcia w środowisku lokalnym. Zabrakło planu zmniejszenia liczby miejsc w instytucjach opiekuńczych na rzecz tworzenia rozwiązań ukierunkowanych na wsparcie w środowisku lokalnym. Proponujemy zmianę nazwy punktu C na: „Budowa skoordynowanego systemu wsparcia w środowisku lokalnym”, a także modyfikację treści punktu C na następującą: „Należy rozwinąć system wsparcia w środowisku lokalnym poprzez tworzenie szeregu zindywidualizowanych usług, które pozwalają – niezależnie od wieku i poziomu sprawności – prowadzić niezależne życie w środowisku lokalnym. Zostanie wypracowany system wsparcia w środowisku lokalnym, oparty o m.in. zagwarantowaną ustawowo asystencję osobistą osób z niepełnosprawnościami oraz usługi wsparcia seniorów. W ramach systemu wsparcia w środowisku lokalnym powstanie sieć mieszkań ze wsparciem, w tym Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych – przeznaczonych dla osób, która wymagają intensywnego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Jednocześnie stale zmniejszany będzie udział instytucji opiekuńczych w systemie wsparcia długoterminowego.”	Obecnie toczą się prace nad ustawą o opiece długoterminowej, która przewiduje m.in. wprowadzenie definicji opieki długoterminowej wraz z katalogiem usług i świadczeń pieniężnych, już obecnie realizowanych, zaliczanych do tego obszaru oraz koordynacji tych usług. Realizacja projektowanych przepisów ustawy przyczyni się do lepszej identyfikacji i dostosowania wsparcia w zakresie opieki długoterminowej do potrzeb indywidualnej osoby. Ustawa

						ta będzie wprowadzała funkcję koordynatora do spraw opieki długoterminowej, którego zadania będą obejmowały m.in. informowanie opiekunów nieformalnych na temat realizowanych działań edukacyjnych i wspierających skierowanych do tych osób na terenie powiatu. Działania przewidziane do realizacji w Priorytecie 1.5 zakładają kontynuację działań w zakresie koordynacji systemu opieki długoterminowej w obszarach ochrony zdrowia i pomocy społecznej.
198 2	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	102	W „Kluczowych wyzwaniach” w akapicie rozpoczynającym się od „Istnieją również wyzwania związane z budowaniem edukacji włączającej” koniec tego akapitu (zdania) powinien brzmieć (nowa treść wyróżniona przez wytłuszczenie): „(...) właściwych materiałów dydaktycznych, wsparcia metodycznego, niwelowania innych barier w edukacji”. To jest dziś 1 z barier (brak zewnętrznego wsparcia metodycznego), szczęśliwie niwelowana przez niedawno powstałe Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW).	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
198 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100-104	W „Kluczowych wyzwaniach” brak wyzwań dotyczących szkolnictwa wyższego. Z tego powodu późniejsze „Kierunki działań” w pkt. 5 „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” są poniekąd zawieszane w próżni. Należy uzupełnić w tym kontekście „Kluczowe wyzwania”, wspominając przy tym o potrzebie zapewnienia dostępności kształcenia oraz przeciwdziałania drop-outowi.	Ustawa - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce nakłada na uczelnie obowiązek zapewnienia dostępności kształcenia, w tym osobom z niepełnosprawnościami, przy pełnym poszanowaniu autonomii uczelni w organizacji procesu studiów. Kwestie dostosowania dydaktyki i przeciwdziałania drop-outowi są regulowane na poziomie wewnętrznych aktów uczelni.
198 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Należy uwzględnić wsparcie metodyczne i kadrowe ze strony Sieci Centrów Wsparcia Edukacji Włączającej. W podrozdziale 3 „Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości” w punkcie A „Rozwój wsparcia uczniów z trudnościami w uczeniu się i edukacji dostępnej dla wszystkich” należy dodać na końcu zdanie: „Wsparciu szkół i nauczyciel będzie służyło wzmacnianie i rozwój Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą.”	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
198 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Dotyczy rozdziału 5 „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym”. Cały ten rozdział dotyczy poprawy jakości kształcenia. Wyzwania o charakterze horyzontalnym na poziomie każdej pojedynczej uczelni – lub dotyczące organizacji kształcenia – to praktycznie wyłącznie punkt C „Weryfikacja organizacji kształcenia i programów kształcenia”. Właściwie ten punkt ogranicza się wyłącznie do poprawy programów kształcenia. Tymczasem czynników, na które na leży zwrócić uwagę jest znacząco więcej. Sam raport OPI na temat drop-outu (kończenie studiów przed dyplomem) wskazał ich bardzo wiele. Dlatego postulujemy zwrócenie uwagi na „organizację kształcenia” i więcej czynników. Proponujemy zmianę nazwy tego punktu na: C „Wzmacnianie organizacji kształcenia i weryfikacja programów kształcenia”. A zamiast ostatniego zdania proponujemy następującą treść: „Wspierane będzie tworzenie programów, które będą akcentowały interdyscyplinarność i elastyczne ścieżki rozwoju. Wspierany będzie również rozwój metod kształcenia w oparciu o uniwersalne projektowanie oraz metod uczenia się sprzyjających rozwijaniu umiejętności współpracy, kreatywności i krytycznego myślenia. Działania będą wspierać także dostępność kształcenia i przeciwdziałanie drop-outowi (przedwczesnemu kończeniu studiów).” Przeciwdziałanie drop-outowi to bardzo ważny temat. Bardzo drobnymi działaniami możemy zwiększyć liczbę osób kończących studia o około 10 %! Dlatego też proponujemy dodanie tego wątku.	Kwestie organizacji procesu kształcenia oraz przeciwdziałania drop-outowi mieszczą się w autonomii programowej uczelni, które samodzielnie kształtują treści i metody dydaktyczne, reagując na potrzeby rynku pracy i zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym. Uczelnie posiadają narzędzia do aktualizacji programów, rozwijania dyscyplinarności oraz dostosowywania procesu kształcenia do zróżnicowanych potrzeb studentów.

					Proponujemy też zmianę w zdaniu 2 „Szczególny nacisk zostanie położony na aktualizację treści programowych, w tym ze względu na potrzeby rynku pracy, oraz zapewnienie atrakcyjnych form zajęć.”	
198 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129-130	To jeden z najlepiej przygotowanych priorytetów Strategii pod kątem dostępności oraz potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Brawo! Dotyczy rozdziału 4 „Poprawa bezpieczeństwa oraz cyfryzacja i automatyzacja w transporcie” i punktu C „Zwiększenie dostępności transportu z zachowaniem jego funkcjonalności i bezpieczeństwa”. Mamy do niego zmiany redakcyjne i doprecyzowujące (żeby nie pominąć dostępności usług cyfrowych dotyczących transportu publicznego: informacja, systemy biletowe, informacja w czasie rzeczywistym itp. Proponujemy: „Inwestycje i inne działania [to nie tylko inwestycje] będą ukierunkowane na: (i) wymianę taboru; (ii) zwiększenie ochrony uczestników ruchu; (iii) stworzenie bezpiecznej infrastruktury drogowej; (iv) poprawę dostępności transportu publicznego dla osób z niepełnosprawnościami; (v) dostosowanie dworców, stacji, przystanków i cyfrowych usług towarzyszących usługom transportu publicznego do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, a także cyfryzacji informacji o dostępności na potrzeby usług informacji pasażerskiej [ta końcówka o cyfryzacji nie jest jasna; czego dotyczy?]; (vi) tworzenie wielofunkcyjnych centrów mobilności/ węzłów przesiadkowych.”	W wypunktowaniu zostały wymienione działania o charakterze inwestycyjnym. Cyfryzacja informacji o dostępności na potrzeby usług informacji pasażerskiej polega na dostosowaniu systemów transportowych do standardów dostępności cyfrowej, aby były użyteczne dla wszystkich pasażerów, w tym osób z niepełnosprawnościami. Obejmuje to udostępnianie informacji w formatach zgodnych z polskimi i europejskimi przepisami (np. w formie standardów GTFs) oraz zapewnienie, że strony internetowe i aplikacje mobilne spełniają zasady WCAG. Kluczowe jest, aby informacje były zrozumiałe, postrzegalne, funkcjonalne i kompatybilne dla wszystkich. W dokumencie SRP2035 zostanie dodany przypis wyjaśniający to zagadnienie.
198 7	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Dotyczy rozdziału 4 „Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzacji i automatyzacji” i punktu B „Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzacji i automatyzacji” Rozwój innowacji i przemysłu nie może odbywać się kosztem społeczeństwa. Produkty i usługi muszą być dostępne dla wszystkich osób korzystających. Wymusza to – w szczególności – Polski Akt o Dostępności (Ustawa o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze. Proponujemy następujący dopisek: „Program Transformacji Cyfrowej Przedsiębiorstw będzie zawierać działania wpisujące się w osiągnięcie celów kluczowych w zakresie technologii cyfrowych (w tym ich dostępności) i cyberbezpieczeństwa z punktu widzenia polskiej gospodarki.”	Uwaga w toku dalszych analiz.
198 8	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189-190	Dotyczy rozdziału 3 „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu” Diagnoza słusznie wskazuje na problemy osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin w funkcjonowaniu w społeczeństwie na równi z innymi. Niestety, zaproponowane rozwiązania po części rozmiągają się z modelem wsparcia zaproponowanym przez Konwencję ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Wydaje się, że część rozwiązań wciąż bazuje na modelu opiekuńczym, podczas gdy ratyfikowana przez Polskę w 2012 r. Konwencja odchodzi od modelu medycznego i opiekuńczego na rzecz modelu prawnoczwolniczego. Dlatego w punkcie 3 postulujemy dodanie litery E pt. „Zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości prowadzenia niezależnego życia” o treści: „Wdrożone zostaną działania wprowadzające mechanizmy wspierające niezależne życie osób z niepełnosprawnościami. Należą do nich m.in. nowy system orzecznictwa, bazujący nie na dysfunkcjach, lecz na potrzebie wsparcia; nowy, uproszczony, bardziej przejrzysty i sprawiedliwszy od obecnego system świadczeń finansowych oraz usług; asystencja osobista osób z niepełnosprawnościami; mieszkalnictwo ze wsparciem (w tym Wspomagane Społeczności Mieszkalniowe); wspierane podejmowanie decyzji (w miejsce ubezwłasnowolnienia); Centra Niezależnego Życia; Indywidualny Pakiet Wsparcia; rozwiązania z zakresu komunikacji alternatywnej i wspomagającej (AAC).”	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Szczegółowy katalog instrumentów (nowe orzecznictwo, IPW, konkretne formy usług) powinien być rozwijany w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami oraz w pracach legislacyjnych właściwych resortów.
198 9	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	186	„Kluczowe wyzwania” akapit rozpoczynający się od „Z wieloma przeszkodami mierzą się osoby starsze, samotne oraz osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny”. Proponujemy następujący dopisek, gdyż wyzwania nie wymieniają barier w dostępie do produktów i usług, a zwłaszcza usług publicznych.	Strategia wskazuje przykładowe kategorie barier, bez wyczerpującego katalogu.

					„Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami napotykają na różne bariery: (i) architektoniczne, które utrudniają im poruszanie się; (ii) cyfrowe i informacyjne, związane np. z obsługą stron internetowych lub urzędowymi procedurami; (iii) społeczne i mentalne, wynikające ze stereotypów i uprzedzeń oraz związane z samotnością i izolacją społeczną; (iv) w dostępie do usług publicznych oraz generalnie w dostępie do usług i produktów, (v) prawne i systemowe, polegające na trudnym dostępie do świadczeń opiekuńczych i braku odpowiedniego wsparcia asystenckiego.”	
1990	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Dotyczy rozdziału 4 „Wzmacnianie integracji społecznej” i punktu B „Wzmocnienie integrującej roli kultury”. Obecnie większość wydarzeń kulturalnych i treści kultury i sztuki jest niedostępna. Kultura – bez zapewnienia jej dostępności – nie będzie pełnić roli integrującej, a wykluczającą. Dlatego cieszy propozycja zawarta w Strategii. Propozycja małego dopisku: „Rozwijane będą działania służące wzmocnieniu społecznej, integrującej i włączającej roli kultury, w tym zapewnianiu dostępności kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz likwidacji barier w dostępie do przestrzeni oraz treści kultury i sztuki, w tym telewizji, a także w podejmowaniu aktywności artystycznej i twórczej.”	Uwaga uwzględniona.
1991	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-234	Należy dodać działanie polegające na zwiększeniu dostępności procesu wyborczego, w szczególności dla osób z niepełnosprawnościami oraz starszych, w tym osób z niepełnosprawnością manualną. Proponujemy więc w punkcie 3 dodanie litery D pt. „Zwiększenie dostępności procesu wyborczego” o treści: „Obecnie część obywateli naszego kraju nie ma możliwości samodzielnego oddania głosu w wyborach powszechnych. Dotyczy to osób z niepełnosprawnościami i starszych, które mają problemy manualne. Proponuje się stopniowe wprowadzanie urządzeń elektronicznych, dzięki którym osoby te mogłyby wypełnić karty do głosowania, a następnie w dotychczasowym trybie umieścić je w urnie wyborczej. W początkowym okresie rozwiązanie mogłoby być stosowane w części lokali wyborczych, np. w jednym na gminę.”	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
1992	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238-239	Obecnie zarówno pod względem proceduralnym, jak i infrastrukturalnym istnieją poważne bariery w dostępie części osób z niepełnosprawnościami i seniorów do wymiaru sprawiedliwości. Dlatego do punktu 7 należy dodać literę G pt. „Zapewnienie dostępności wymiaru sprawiedliwości dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych” o treści: „Podjęte zostaną działania w zakresie dostosowywania wymiaru sprawiedliwości do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i osób starszych – zarówno w obszarze procedur, jak i infrastruktury. Niezbędne jest także odpowiednie szkolenie kadr.”	Obowiązujące przepisy procedury cywilnej zawierają rozwiązania, które pozwalają sądowi na prowadzenie postępowania z poszanowaniem praw procesowych osób z niepełnosprawnościami, czy też osób starszych. Działania, o których mowa w propozycji Polskiego Forum Osób z Niepełnosprawnościami, są podejmowane, a poziom zapewnienia dostępności podlega monitorowaniu i cyklicznemu raportowaniu.
1993	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie rozszerzenia do kierunku działań „Wzmocnienie trzeciego sektora”, punkt C „Podniesienie standardów i usprawnienie procesu zlecania zadań publicznych organizacjom pozarządowym”, w którym brak jest zapisów odnoszących się do stosowania uproszczonych metod rozliczania projektów finansowanych ze środków krajowych i unijnych w ramach zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe. Uwaga: W obowiązującym systemie finansowania zadań publicznych widoczna jest istotna dysproporcja pomiędzy zasadami rozliczania projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, a zasadami obowiązującymi przy realizacji zadań publicznych finansowanych ze środków krajowych. Podczas gdy w przypadku projektów unijnych powszechnie stosowane są uproszczone metody rozliczania kosztów – oparte na stawkach ryczałtowych lub finansowaniu powiązanym z rezultatami – krajowe regulacje wciąż wymagają szczegółowego rozliczania każdej pozycji budżetowej. Powoduje to znaczne obciążenie administracyjne, ogranicza elastyczność realizacji działań oraz odciąga zasoby organizacji od koncentracji na rzeczywistych celach i efektach projektów. Zastosowanie uproszczonych metod rozliczania projektów realizowanych ze środków krajowych byłoby zgodne z zasadami równości wobec prawa oraz sprawiedliwości społecznej, a także spójne z kierunkiem polityk Unii Europejskiej. Tendencje w Unii Europejskiej są w tym zakresie jednoznaczne: zdecydowane zwiększanie roli metod uproszczonych rozliczania projektów. Widać to wyraźnie w projektach rozporządzeń dla nowych Wieloletnich Ram Finansowych 2028-2034. W Komunikacie Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Unii Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. „Dynamiczny budżet	Niniejsza Strategia nie jest dokumentem, który może odnosić się do kwestii szczegółowych. Podniesiona kwestia uproszczonych metod rozliczania projektów zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

					UE na miarę priorytetów przyszłości - Wieloletnie ramy finansowe 2028-2034" (COM/2025/570 final) czytamy: "Powszechniejsze stosowanie uproszczonych metod rozliczania kosztów i finansowania niepowiązanego z kosztami znacznie zmniejszy obowiązki sprawozdawcze odbiorców funduszy, gdyż spowoduje skoncentrowanie kontroli na rezultatach projektów, a nie na kosztach".	
199 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[2/2] Wprowadzenie tej zmiany przyniosłoby szereg korzyści systemowych takich jak: • ograniczenie nadmiernych obciążeń biurokratycznych po stronie realizatorów projektów, • zwiększenie stabilności budżetowej organizacji, • usprawnienie bieżącej realizacji i monitorowania projektów, • podniesienie jakości wsparcia poprzez koncentrację na rezultatach i efektach społecznych. Proponujemy, aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. przewidywała możliwość stosowania uproszczonych metod rozliczania kosztów w projektach realizowanych przez organizacje pozarządowe, w tym w zadaniach publicznych finansowanych lub współfinansowanych ze środków krajowych, na wzór rozwiązań obowiązujących w funduszach unijnych. Proponowany zapis (fragment zaznaczony pogrubioną czcionką): System zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym zostanie zmodernizowany, m.in. będzie uzupełniony o nowe narzędzia prawno-instytucjonalne umożliwiające sprawniejszą współpracę pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną, wprowadzone zostaną uproszczone mechanizmy realizacji i rozliczania projektów (w tym np. stawki jednostkowe, kwoty ryczałtowe, finansowanie w oparciu o stawki ryczałtowe) znane z wdrażania Funduszy Europejskich. Przestrzegane będą transparentne procedury konkursowe dające równy dostęp do finansowania wszystkim zainteresowanym organizacjom społecznym oraz angażujące w ocenę i wybór zadań do dofinansowania niezależnych ekspertów i przedstawicieli organizacji pozarządowych. W procedurach konkursowych wykorzystywane będą nowe technologie, w tym systemy sztucznej inteligencji, mające na celu usprawnienie i zwiększenie rzetelności tych procedur.	Niniejsza Strategia nie jest dokumentem, który może odnosić się do kwestii szczegółowych. Podniesiona kwestia uproszczonych metod rozliczania projektów zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
199 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 1 „Plan działań na lata 2026-2029” rozszerzenia uwzględniającego działania skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: Dbając o kompleksowość opracowanej dokumentacji oraz w odniesieniu do uwag i treści zaproponowanych zmian w głównym dokumencie Strategii (punkt 1 i 2 powyżej), wnosimy o uzupełnienie Załącznika nr 1 o działania dedykowane wsparciu pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwzględnienie tych elementów zapewni spójność logiczną między częścią opisową Strategii a Załącznikiem nr 1, a także umożliwi planowanie instrumentów wdrożeniowych. Celem działania jest stworzenie „społecznego ekosystemu” dla ilościowego (do 40%) i jakościowego wzrostu wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce, w tym: a) zbudowanie silnej i świadomej reprezentacji pracodawców opierających swój rozwój o wartości zgodne z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami, b) stworzenie i upowszechnienie nowych, konwencyjnych narracji zachęcających bierne zawodowo osoby z niepełnosprawnościami do wejścia na rynek pracy oraz pracujące osoby z niepełnosprawnościami do poprawy warunków zatrudnienia. A także wypracowanie efektywnego, względnie uniwersalnego modelu wdrażania pracowników z niepełnosprawnościami w firmach oraz instytucjach otwartego rynku pracy oraz przygotowanie instrumentów systemowych do wdrażania modelu na szeroką skalę.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Postulowane działanie zostanie kierunkowo uwzględnione w głównym tekście strategii.
199 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[2/2] Proponowany zapis: Nazwa działania: Opracowanie i wdrażanie rozwiązań modelowych wspierających zarówno pracodawców, jak i osoby z niepełnosprawnościami w zakresie zatrudnienia, utrzymania pracy oraz rozwoju zawodowego. Opis działania:	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym

					Działania pierwszego etapu obejmą wsparcie pracodawców otwartego rynku pracy w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami oraz tworzeniu dostępnych i przyjaznych środowisk pracy. Realizowane będą inicjatywy mające na celu: • opracowanie standardu funkcjonowania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (AZON), • wypracowanie standardu usług wspierających zatrudnienie OzN, • przygotowanie modelu inkluzywnego pracodawcy wraz z rekomendacjami dotyczącymi dobrych praktyk w zakresie różnorodności i dostępności, • realizację badań oraz kampanii informacyjnych i szkoleniowych wspierających pracodawców w stosowaniu zasad dostępności i inkluzywności. Drugi etap działań zakłada rozwój usług doradczych i aktywizacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają zatrudnienia wspomaganego, oraz do osób już pracujących, dążących do poprawy warunków zatrudnienia lub rozwoju zawodowego. Jednocześnie działania te będą skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy, w szczególności gotowych do znacznego zwiększenia zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w określonym czasie. Działania obejmą projekty zlecane przez PFRON w oparciu o efektywne, uproszczone metody rozliczania, zawierające m.in.: • rozwój usług doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, job craftingu, • wsparcie osób z niepełnosprawnościami w podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych i cyfrowych, • wsparcie pracujących osób z niepełnosprawnościami w zakresie poprawy warunków zatrudnienia, • pilotaż funkcjonowania AZON w formule integrującej wsparcie OzN i pracodawców, • działania pilotażowe służące profesjonalizacji wsparcia pracodawców oraz wdrażaniu wypracowanych standardów w praktyce. Realizatorzy: MRPiPS, PFRON, instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe.	okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Postulowane działanie zostanie kierunkowo uwzględnione w głównym tekście strategii.
1997	Organizacja pozarządowa	Polskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	2	Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 2 „Tabela ze wskaźnikami” dodatkowego wskaźnika monitorującego współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym. Uwaga: W celu zapewnienia spójności między zapisami Strategii a systemem monitorowania, proponujemy uzupełnienie Załącznika nr 2 o wskaźnik dotyczący zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym w ramach Priorytetu 1.4. Proponowany zapis: Priorytet: 1.4 Nazwa wskaźnika: Współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym 18-59/64 lata. Rok bazowy: 2025 Wartość bazowa: 31,4% Cel pośredni na 2030 r.: powyżej/równe 36% Cel pośredni na 2035 r.: powyżej/równe 40% Źródło danych: GUS	Uwaga jest obecnie przedmiotem dalszych analiz.
1998	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Ja, Tomasz Woźniak, popieram projekt "Czwórmieście" (przyp. Tarnobrzeg, Nisko, Stalowa Wola oraz Sandomierz) jako aglomerację krajową. Uważam że te miasta mają niesamowitą perspektywę i są odpowiednimi miastami pod względem realizacji projektu Strategii Rozwoju Kraju 2035.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
1999	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	34	W części diagnostycznej dokumentu znaczną uwagę poświęcono kwestii spójności społecznej oraz zagrożeniom dla jej utrzymania. Należy jednak zauważyć, że zarówno diagnoza, jak i cała Strategia, pomijają sytuację społeczności LGBTQ+ w Polsce – grupy, która doświadcza systemowej dyskryminacji, wykluczenia oraz braku pełnej ochrony prawnej, w tym niewidoczności w przepisach prawa. Spójność społeczna, stanowiąca fundament odporności społecznej oraz jeden z kluczowych elementów kapitału społecznego i zaufania społecznego, wymaga zapewnienia równości praw i obowiązków wszystkim obywatelom i obywatelkom. Obecnie Rzeczpospolita Polska oczekuje równości w zakresie obowiązków, nie gwarantując jednocześnie równości praw, co podważa zasadę równego traktowania i zagraża budowaniu zaufania społecznego. W związku z tym postulujemy: - Uzupełnienie części diagnostycznej Strategii o analizę sytuacji społeczności LGBTQ+ w Polsce, w tym o dane dotyczące skali dyskryminacji, wykluczenia społecznego oraz nierównego dostępu do usług publicznych. - Uwzględnienie w części wdrożeniowej działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie dyskryminacji, promowanie	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe wyszczególnienie w nim poszczególnych dyskryminowanych grup społecznych. Intencją działań dotyczących wykluczenia społecznego i dostępu do usług publicznych jest, by uwzględniały one wszystkie grupy społeczne.

					równości i włączenia społecznego osób LGBTQ+. - Wskazanie odpowiednich instytucji odpowiedzialnych za monitorowanie i realizację działań w tym zakresie. - Uwzględnienie tych elementów jest niezbędne, aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku rzeczywiście wspierała budowę spójnego, odpornego i równego społeczeństwa.	
2000	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	W ramach Priorytetu 3.3 proponuję dodanie piątego kierunku działań: Wzmacnianie spójności społecznej. W ramach tego kierunku proszę o zaplanowanie działań, wraz z odpowiednimi wskaźnikami w ramach Załącznika 2, które doprowadzą w ściśle określonym czasie do zrównania w prawach wszystkich obywateli i obywaterek Polski. Proszę również dodanie kierunku działań: Zdrowie publiczne, akcentując równy dostęp do opieki medycznej, przeciwdziałanie dezinformacji w zakresie korzystania z nowoczesnych terapii i profilaktyki, powszechnie dostępne diagnostykę i leczenie chorób zakaźnych, w tym HIV i infekcji przenoszonych drogą płciową, niezależnie od ubezpieczenia; zrównanie dostępu do świadczeń medycznych w zakresie niezbędnym dla dobrostanu fizycznego i emocjonalnego (dostęp do ubezpieczenia NFZ dla znacznie szerszej grupy osób mieszkających w Polsce, w tym dla osób migrantów).	Postulaty poruszane w uwadze nie odpowiadają charakterystyce Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy. Kwestie zdrowotne poruszane w uwadze znajdują się w Priorytecie 1.5: Dobre zdrowie obywateli.
2001	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	W sformułowaniu diagnostycznym Polacy stosunkowo rzadko angażują się w formalną aktywność społeczną i polityczną brakuje danych o członkostwie w organizacjach pozarządowych,	Ze względu na potrzebę syntetycznych zapisów obecne odwołania do danych uznaje się za wystarczające do podparcia głównej myśli akapitu.
2002	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	W punkcie Błędne koło nierówności ekonomicznych i polaryzacji społecznej dodać podpunkt nierównomierne rozmieszczenie i aktywność organizacji pozarządowych z danymi o jakości i zróżnicowaniu przestrzennym instytucji społeczeństwa obywatelskiego.	Ze względu na potrzebę syntetycznych zapisów obecne odwołania do danych uznaje się za wystarczające do podparcia głównej myśli tego punktu.
2003	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Zmienić tytuł działania 5 Wsparcie rozwoju ekonomii społecznej na Wzmocnienie ekonomicznej roli sektora obywatelskiego. (podobnie w innych miejscach strategii)	Działanie nr 5 dotyczy rozwoju ekonomii społecznej w rozumieniu takim, jak definiuje ją ustawa z dn. 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej, w związku z czym przeformułowanie tytułu działania nie jest zasadne.
2004	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Zastąpić kierunek działań Doskonalenie systemu wsparcia zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych na: A. Dereglacja systemu wsparcia ekonomii społecznej. Dereglację można osiągnąć poprzez systemowe ujednolicenie działań w ramach działalności pożytku publicznego i działalności podmiotów ekonomii społecznej oraz statusu organizacji pożytku publicznego i statusu przedsiębiorstwa społecznego. Zadanie to realizowane będzie poprzez pracę nad kompleksową zmianą prawa dla organizacji pozarządowych i organizacji spółdzielczych. System wsparcia dla organizacji pozarządowych działających w sferze pożytku publicznego (podmiotów ekonomii społecznej) powinien być oparty na bieżących potrzebach a nie zaprojektowanych (w ramach konkursów) planów. Można to osiągnąć np. dzięki środkom na wsparcie organizacji sektora obywatelskiego przeznaczonych na rozwój instytucjonalny w formie bonów. Dodatkowo zatrudnienie w sektorze obywatelskim (dobre stabilne miejsca pracy) będzie traktowane jako ważny element w rozwoju kraju i odzwierciedlone w badanych wskaźnikach. Uzupełnieniem tego systemu będzie zapewnienie podmiotom sektora obywatelskiego dostępu do instrumentów (zwrotnych i bezzwrotnych) umożliwiających finansowanie inwestycji i rozwój.	Uwaga nieuwzględniona. W polityce publicznej mieszczą się zarówno działania z zakresu wsparcia społeczeństwa obywatelskiego realizowane np. przez NIW, jak i przedsięwzięcia wspierające rozwój i zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych, w szczególności realizowane przez OWES. Z perspektywy rynku pracy, to właśnie wspieranie zatrudnienia osób zagrożonych wykluceniem społecznym ma kluczowe znaczenie, z tego względu powinno ono pozostać wyeksponowane w tym działaniu.
2005	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Dodać kierunek działań B (kierunek działań Wspieranie reintegracji zawodowej i społecznej otrzyma numerację C): B. Budowanie własności społecznej. Nadwyżki z działalności sektora obywatelskiego, które będą inwestowane w rozwój (stabilność) sektora obywatelskiego i cele społeczne będą pod szczególną opieką państwa. Szczególnie zmiany dotkną form „kapitałów wieczystych” (żelaznych), które nie tylko mogą zapewniać długotrwałe inwestowanie w gospodarkę, a nie konsumpcję, ale równocześnie generują środki na działania społecznie użyteczne. Jednocześnie zwolnienia i ulgi finansowe dla sektora obywatelskiego będą traktowane jako długofalowa inwestycja, a nie koszty. Efekt tych działań będzie systematycznie ewaluowany.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

2006	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Dodać wskaźniki (w oparciu o dane GUS) pokazujące 1. wzrost zatrudnienia w organizacjach pozarządowych w stosunku do liczby osób pracujących w gospodarce narodowej z uwzględnieniem osób z orzeczoną niepełnosprawnością. 2. Wzrost procenta wśród rejestrowanych organizacji non-profit jednostek posiadających środki trwałe i wzrost łącznej wartości tych środków.	Zbyt szczegółowe propozycje wskaźników.
2007	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	214	Dodać kierunek działań G: G. Budowa systemów samopomocy na poziomie lokalnym. Lokalne budowanie odporności społecznej, poza systemami administracyjnymi, zasada się na 1) zrównoważonym, 2) opartym na samoorganizacji i samopomocy i 3) tworzonemu na własnych zasobach, lokalnym społeczeństwie obywatelskim. Rolą państwa – zgodnie z zasadą pomocniczości – jest interweniowanie tam, gdzie samo społeczeństwo obywatelskie i same samorządy nie dają rady zapewnić sprawnego funkcjonowania zorganizowanych obywateli. Stąd konieczność stworzenia (w ramach Strategii wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego) wzorcowej mapy aktywności lokalnej, która w minimalnym stopniu zapewnia samowystarczalność terytorium w zakresie bezpieczeństwa i opieki w sytuacji kryzysowej. W oparciu o takie mapy lokalne społeczności powinny zapewnić alternatywne systemy bezpieczeństwa (oparte na administracji i oparte na aktywności społecznej), które mogłyby się wspierać, a w sytuacjach ekstremalnych, wzajemnie się zastąpić. Lokalna strategia ochrony ludności powinna przewidywać sytuację, gdy system administracji w pewnych sytuacjach może przestać działać.	Niniejsza Strategia nie jest dokumentem, który może odnosić się do kwestii szczegółowych. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
2008	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	218	Dodać wskaźnik (dane powinny być wzbierane w ramach obowiązkowych sprawozdań z wdrażania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) Średnie dane dotyczące udziału organizacji w finansowaniu działań na terenie gmin (w zależności od wielkości), w tym – ilość środków przekazanych w ramach konkursów, w ramach zlecenia zadań na zasadach innych niż w o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz zewnętrznych środków (z budżetu państwa, z Funduszy Europejskich i źródeł prywatnych), które zostały „zainwestowane” w społeczność lokalną dzięki aktywności lokalnych organizacji pozarządowych.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii. Nie zachodzi potrzeba wprowadzania wskaźnika, który nie odzwierciedla stopnia realizacji działań w obszarze budowy odporności państwa i społeczeństwa na sytuacje kryzysowe.
2009	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	Zmiana Działania 8 z „ Wzmocnienie trzeciego sektora ” na „ Wzmocnienie potencjału i roli trzeciego sektora ”	Tytuł działania zostanie zmieniony zgodnie z sugestią.
2010	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań A powinien brzmieć: A. Stworzenie jednolitej strategii udziału państwa we wsparciu społeczeństwa obywatelskiego. Dotychczasowe programy wspierania społeczeństwa obywatelskiego nie zapewniają wspólnej wizji (traktują wiele aspektów wybiórczo, np. poradnictwo, uniwersytety ludowe) roli państwa we wzmacnianiu i uniezależnianiu się sektora obywatelskiego. Potrzebna jest całościowa wizja odwołująca się do przygotowanej przez same organizacje „strategicznej mapy drogowej rozwoju sektora obywatelskiego w Polsce III SEKTOR DLA POLSKI” (2015). Konieczne jest przede wszystkim uporządkowanie dotychczasowego systemu funkcjonowania aktywności obywatelskiej i rezygnacja z pierwszoplanowej roli wsparcia finansowego (konkursy grantowe) - chodzi o to, by konkursy były dodatkiem do całościowej polityki państwa na rzecz mądrego zlecania zadań, zwolnień i ulg finansowych, promocji prywatnej filantropii i ekonomicznej samodzielności organizacji. Zapewnione zostaną odpowiednie warunki prawno-instytucjonalne dla zwiększenia dywersyfikacji źródeł finansowania organizacji społecznych (w tym uproszczenia w zakresie prowadzenia przez nie działalności odpłatnej, sponsoringu itp.). System ten uzupełniony będzie o zaplanowany wspólnie z organizacjami system capacity building w ramach nowej perspektywy finansowej.	Zostanie dodane zdanie na temat Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
2011	Organizacja	Ogólnopolska Federacja	Priorytet 3.5: Skutecznie	240	Kierunek działań B powinien brzmieć: B. Weryfikacja norm prawnych dotyczących działalności obywatelskiej W ramach deregulacji systemowej należy rozważyć daleko idące zmiany w prawie dla organizacji sektora	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta

	pozarządowa	Organizacji Pozarządowych	działająca administracja		obywatelskiego i działalności pożytku publicznego. Chodzi nie tylko o kwestie definicyjne, ale także bezpieczeństwo prawne organizacji, ograniczenie zbędnych formalności i jasne zasady funkcjonowania. Powstanie nowa ustawa (kodeks) dotyczący działania organizacji pozarządowych normująca prawa i obowiązki dla wszystkich organizacji pozarządowych z możliwością rozszerzenia, w powiązaniu, uprawnień i obowiązków specyficznych typów organizacji (jak KGW, ODP, KS itp.). Przeprowadzony zostanie proces deregulacyjny dotyczących mikro i małych organizacji nie prowadzących działalności gospodarczej, w tym uproszczenia w zakładaniu, działalności i zamykaniu tego typu organizacji.	w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
2012	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań C powinien brzmieć: C. Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych Zderegulowany zostanie system zlecania zadań organizacjom pozarządowym przez jednostki samorządu terytorialnego. Umożliwione zostanie też wspieranie – przez samorządy - aktywności obywatelskiej realizowanej przez organizacje pozarządowe, jak i ich rozwoju instytucjonalnego. Tworzone i rozwijane będą też rządowe programy wspierania organizacji społecznych działających w społecznościach lokalnych uzupełniające działania lokalne. Dla wzmocnienia policentrycznego rozwoju kraju programy te będą uwzględniać potrzebę wspierania organizacji działających w ośrodkach subregionalnych, a także w mniejszych miastach oraz na terenach wiejskich. Wsparcie dystrybuowane będzie w sposób umożliwiający budowę i rozwijanie lokalnych i regionalnych pozarządowych sieci współpracy, m.in. poprzez wykorzystanie mechanizmu regrantingu oraz wspieranie budowy lub rozwoju sieci, federacji lub koalicji organizacji społecznych. Dystrybucja środków będzie także uwzględniała aspekt terytorialny wspierając równomierny rozwój sektora pozarządowego.	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
2013	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań D powinien brzmieć: D. Podniesienie standardów i usprawnienie procesu zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym System zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym zostanie zmodernizowany, m.in. będzie uzupełniony o nowe narzędzia prawno-instytucjonalne umożliwiające sprawniejszą współpracę pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną. System ten oddzielony zostanie od możliwości lokalnego wspierania aktywności obywatelskiej, gdzie przestrzegane będą transparentne procedury konkursowe dające równy dostęp do finansowania wszystkim zainteresowanym organizacjom społecznym oraz angażujące w ocenę i wybór zadań do dofinansowania niezależnych ekspertów i przedstawicieli organizacji pozarządowych.	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
2014	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań E powinien brzmieć: E. Reforma mechanizmów dialogu obywatelskiego i komunikacji pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną. W ramach reform systemowych zostanie wprowadzona (w analogii do Rady Dialogu Społecznego) Rada Dialogu Obywatelskiego regulująca dialog pomiędzy rządem a instytucjonalizowanym społeczeństwem obywatelskim. Będzie on powiązany z systemem komitetów w ramach Funduszy Europejskich i system rad pożytku publicznego, których kompetencje (w obszarze pożytku tak na poziomie centralnym, jak i lokalnym) zostaną rozszerzone, a system wyboru reprezentacji doprecyzowany.	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
2015	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	Dodany zostanie wskaźnik : W ramach OSR i OSR ex-post badany będzie wpływ poszczególnych ustaw na organizacje sektora obywatelskiego i na tej podstawie da się wykazać ilość norm prawnych, które wpływają na zwiększanie obciążeń biurokratycznych dotyczących oddolnych działań obywatelskich i ich finansowania.	Propozycja wskaźnika jest nieprecyzyjna, ponadto zakłada a priori, iż akty prawne będą wyłącznie zwiększać obciążenia organizacji.
2016	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W ramach monitorowania realizacji strategii przy współudziale partnerów spoza administracji (w tym organizacji pozarządowych) utworzony zostanie Komitet Monitorujący (w analogii do komitetów monitorujących w Funduszach Europejskich)	Takim ciałem już funkcjonującym jest Komitet Koordynacyjny ds. Polityki Rozwoju, który odpowiada m.in. za ocenę realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju. Do udziału w pracach Komitetu mogą być zapraszani przedstawiciele strony samorządowej i partnerów społeczno-gospodarczych. Dodatkowo zostanie powołany w ramach KK PR Zespół ds. Pracy Strategicznej odpowiadający za

						koordynację procesu wdrażania Strategii.
2017	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Zmieniony zostanie tytuł rozdziału Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi na Współdziałanie rządu z samorządami województw, samorządami lokalnymi i partnerami spoza administracji. Dodany też będzie odpowiedni punkt mówiący o udziale partnerów spoza administracji na etapie programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji realizacji strategii.	Uwaga częściowo uwzględniona. Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
2018	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[1/8] STANOWISKO RADY MIASTA BYDGOSZCZY Z DNIA 29 PAŹDZIERNIKA 2025 ROKU W SPRAWIE KONSULTACJI PUBLICZNYCH STRATEGII ROZWOJU POLSKI DO 2035 R. W związku z trwającym procesem konsultacji publicznych Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r., mając na uwadze, iż przedmiotowe opracowanie to kluczowy dokument strategiczny polskiego państwa określający cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, Rada Miasta Bydgoszczy popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Jednocześnie Rada Miasta Bydgoszczy w szczególności zwraca uwagę na następujące kwestie: 1. Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmacnianie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2019	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[2/8] Rada Miasta Bydgoszczy stoi na stanowisku, iż potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosi o zmianę klasyfikacji w tym zakresie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2020	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[3/8] Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.: • Obronność – rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. • Akademickość – przekształcenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Politechnikę Bydgoską (jedyna uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. • Kultura – inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2021	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[4/8] • Medycyna – rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. - Gospodarka – umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. - Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej – budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy.	
2022	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[5/8] 2. Rada Miasta Bydgoszczy wnosi także o wyraźne zaznaczenie w załączniku nr 4 do Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku różnicy potencjałów obu stolic Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Władze Bydgoszczy od lat sprzeciwiają się stawianiu w dokumentach strategicznych znaku równości pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Bydgoszcz będąca siedzibą Wojewody Kujawsko-Pomorskiego jest największym i najsilniejszym ośrodkiem społeczno-gospodarczym województwa i motorem rozwoju w regionie. Według publikacji Oxford Economics – międzynarodowej firmy badawczej i konsultingowej działającej we współpracy z Uniwersytetem Oksfordzkim - Bydgoszcz znajduje się w gronie 20 najszybciej rozwijających się miast w Europie. Różnice potencjałów obu miast wyraźnie diagnozuje m.in. przytaczany wyżej raport IRMiR z 2024 roku pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to MOF Bydgoszczy zakwalifikowano do piątego szczebla na równi z obszarem metropolitalnym Szczecina. Szósty szczebel obejmuje MOF Kielc i MOF Olsztyna, a MOF Torunia został zakwalifikowany do siódmego – ostatniego szczebla wraz z MOF-ami Białostoku, Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Brak rzetelnego przedstawiania faktów opartych na aktualnych danych i wskaźnikach godzi w interesy Bydgoszczy i ogranicza jej potencjał rozwojowy.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2023	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[6/8] 3. Rada Miasta Bydgoszczy sprzeciwia się także stwierdzeniu w powyższym załączniku jakoby Bydgoszcz i Toruń mogły rozwijać swoje funkcje metropolitalne wyłącznie cyt. „wspólnie lub w sposób komplementarny”. Miasto Bydgoszcz od blisko 10 lat prowadzi własną, intensywną i skuteczną politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego w ramach Stowarzyszenia Metropolia Bydgoszcz, którego obszar zamieszkuje około 600 tysięcy mieszkańców co stanowi blisko 30% populacji województwa. W ramach międzysamorządowej współpracy następuje intensywny rozwój komunikacji międzygminnej oraz prowadzone są wspólne działania m.in. w zakresie zagospodarowania odpadów, promocji gospodarczej czy polityki senioralnej. Z drugiej strony - dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują – że od czasu powstania Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 1999 roku pomiędzy Bydgoszcz a Toruniem i ich obszarami funkcjonalnymi nie wykształciły się w zasadzie żadne trwałe powiązania funkcjonalne. Obecnie procedowany jest wniosek o podział bydgosko-toruńskiego NUTS 3 na dwa odrębne NUTS 3 – bydgoski i toruński, który po akceptacji strony rządowej został skierowany zgodnie z procedurą rewizyjną przez Prezesa GUS do właściwych struktur Unii Europejskiej.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2024	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA		[7/8] Rozdzielność funkcjonalna Bydgoszczy i Torunia znajduje odzwierciedlenie nie tylko w polityce terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego określonej w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku — Strategia Przyspieszenia 2030+ (uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVIII/399/20 z 21 grudnia 2020 r.), w której zgodnie z istniejącym stanem, wyodrębniono osobne obszary funkcjonalne Bydgoszczy i Torunia. W ramach tych obszarów zawiązano partnerstwa i tworzone są strategie terytorialne oraz realizowane są dwa odrębne instrumenty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Powyższe znajduje także potwierdzenie m.in. w odpowiedzi na kierowane do ministerstwa uwagi do projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Minister Funduszy i Polityki Regionalnej - Pani Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz – w piśmie z dnia 02.10.2024 r., znak: DSR-IXa.550.10.2024 wskazała na rozdzielność Bydgoszczy i Torunia - cyt. „Nie jest również możliwe łączne zobrazowanie potencjału ośrodków Bydgoszczy i Torunia w sytuacji utrzymywania odrębności funkcjonalnej obu ośrodków (dwa odrębne Zintegrowane	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					Instrumenty Terytorialne, przeciwległe ciężenia obu ośrodków do budowania powiązań funkcjonalnych — Bydgoszcz w kierunku zachodnim, Toruń w kierunku wschodnim)”. [8/8]Prowadzenie autonomicznych polityk terytorialnych obu miast stołecznych Województwa Kujawsko-Pomorskiego dostrzegli także autorzy opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pn. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, gdzie także wskazano Bydgoszcz i Toruń jako dwa osobne miasta posiadające własne obszary funkcjonalne. Pani Agnieszka Sobala-Gwosdz współautorka ww. opracowania podkreśla w jednej z pisemnych wypowiedzi, że cyt. „[...] Doszliśmy do jednoznacznego wniosku, że w obecnym momencie miasta te nie tworzą spójnego obszaru metropolitalnego.” I dalej „[...] dotychczasowe działania analizowanych miast regionalnych w większości prowadzą do dublowania inwestycji związanych z funkcjami wyższego rzędu, a działania komplementarne (np. opera w Bydgoszczy, wspólna spalarnia) są raczej wyjątkiem niż dominującą praktyką.” Przewodnicząca Rady Miasta Bydgoszczy Monika Matowska	
2025	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA			Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
2026	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Propozycja uzupełnienia w punkcie 3.A: Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego, efektywności energetycznej budynku i jego estetyki.	Odniesienia do konieczności poprawy stanu technicznego i efektywności energetycznej (w tym OZE) zasobów mieszkaniowych znajdują się w Priorytecie 2.6. Zostały też zaproponowane odpowiednie działania adresowane zarówno do budynków jednorodzinnych jak i wielorodzinnych.
2027	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Punkt 3A nie ma odzwierciedlenia w Zał. 1 czyli Planie działań, w którym dla budynków pojawia się tylko program Czyste powietrze	Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.
2028	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Dodanie przed akapitem “Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej” : Zdefiniowanym powyżej celom musi towarzyszyć intensyfikacja wskazanych w Strategii działań na rzecz zwiększenia efektywności energetycznej polskiej gospodarki. Podnoszenie efektywności energetycznej, zarówno przemysłu jak i budynków odpowiadających za 40% krajowego zapotrzebowania na energię, jest kluczowe w procesie transformacji energetycznej poprzez umożliwienie np. optymalizacji inwestycji w sieci elektroenergetyczne, rozwój OZE, integrację sektorów i elektryfikację gospodarki.	Poruszone kwestie ujęto w innych miejscach diagnozy tego, jak i innych priorytetów. Z uwagi na potrzebę stworzenia dokumentu syntetycznego i przystępnego dla odbiorcy zapisy nie są powielane w wielu miejscach.
2029	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Propozycja uzupełnienia w punkcie 1.B: Usprawnione programy wsparcia, obejmujące instrumenty dostosowane do potrzeb i możliwości różnych grup odbiorców (...) i różnych typów budynków.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
2030	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Punkt 1A i 1B nie mają odzwierciedlenia w Zał. 1 czyli Planie działań, w którym dla budynków pojawia się tylko program Czyste powietrze.	Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.
2031	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27 Program Czyste Powietrze	Obecność w Planie działań na lata 2026-2029 jedynie programu Czyste Powietrze jest niewystarczająca. Wartościowe byłoby wylistowanie tu działań dla innych typów budynków. Byłoby wartościowe i przydatne by poza planem działań do 2029 r. pojawił się chociaż koncepcyjny, kierunkowy zarys co po 2029 r., zgodny z terminem z tytułu niniejszego dokumentu?	Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone. Przegląd śródkresowy obejmie ocenę celowości opracowania

						kolejnego czteroletniego Planu działań.
203 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Uwaga ogólna	W dokumentach strategicznych nie powinny pojawiać się listy nazw konkretnych programów tylko działania.	W Planie działań są ujęte szczegółowe działania, w tym programy, co do których podjęte zostały stosowne decyzje członków RM, na okres czterech lat, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
203 3	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44 Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast	Instytucją, która powinna być w silny sposób zaangażowana/współpracująca w tym działaniu powinno być w naszej ocenie, poza poniższymi, Ministerstwa właściwe dla spraw budownictwa i klimatu, których brakuje wśród wylistowanych „Podmioty współpracujące: MSWiA, IRMiR, ZMP, Unia Metropolii Polskich, Unia Miasteczek Polskich, ZGWPR, JST”	Uwaga niezrozumiała, wszystkie wymienione instytucje zostały ujęte wśród podmiotów współpracujących.
203 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Martwiący jest brak wskaźników w sposób bezpośredni odnoszących się do działań z zakresu modernizacji energetycznej budynków (np. Dla priorytetu 2.6) Wskaźniki mogłyby być zaczerpnięte chociażby z Dyrektywy EPBD – dla budynków mieszkalnych (1) i dla budynków niemieszkalnych (2).	Kwestie związane z termomodernizacją budynków zostaną ujęte w Krajowym planie renowacji budynków. Poprawa efektywności energetycznej szeroko rozumianego sektora budynków mieści się w zaproponowanym wskaźniku dotyczącym redukcji emisji gazów cieplarnianych.
203 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	UWAGA OGÓLNA		Część zapisów strategii, zwłaszcza w części wdrożeniowej, jest bardzo szczegółowych, zawiera propozycje bardzo specyficznych, konkretnych działań (np. w priorytecie 2.1 Wysokie kompetencje obywateli zapisy dotyczące podwyżek dla nauczycieli, str. 196 – „Polskie placówki zagraniczne, mając dostęp do rejestru, mogłyby korzystać z niego np. przy wysyłaniu zaproszeń na organizowane wydarzenia.”), natomiast w innych obszarach zapisy są dość ogólne. Wydaje się, że w dokumencie strategicznym nie powinno się wskazywać tak szczegółowych działań, wręcz rozwiązań operacyjnych, a jedynie kierunkowe. Proponujemy zastosowanie w miarę jednolitego podejścia w całym dokumencie.	Uwaga tożsama z uwagą KWRiST nr 123.
203 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	UWAGA OGÓLNA		Województwo podlaskie wnioskuje o utworzenie OSI „Polska Wschodnia”. Mając na uwadze kompleksowy charakter pogłębionych wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przed którymi stoją województwa Polski Wschodniej w obliczu narastającego zagrożenia geopolitycznego, wyrażamy przekonanie, że zasięg ich oddziaływania uzasadnia zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. delimitacji Obszaru Strategicznej Interwencji w formule województw Polski Wschodniej. Polska Wschodnia od wielu lat zmaga się z największymi w kraju dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sejmik Województwa Podlaskiego dostrzega potrzebę kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwa, ponieważ tylko takie podejście umożliwi prowadzenie skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej oraz łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii. Utrzymanie wskazania makroregionu Polski Wschodniej jako OSI w kolejnej perspektywie dokumentów	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrżnej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.

					strategicznych jest niezbędne z uwagi na zachowanie ciągłości realizacji działań mających na celu: wspieranie zrównoważonego rozwoju regionalnego, przeciwdziałanie nierównościom społeczno-gospodarczym oraz wzmocnienie spójności terytorialnej UE.	
204 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	UWAGA OGÓLNA		Przypisanie obszarów strategicznej interwencji (OSI) do celów czy wręcz priorytetów Strategii jest niewłaściwe, nierównomiernie rozłożone i nie odpowiada faktycznym wyzwaniom stojącym przed określonymi obszarami. Ogranicza to zdecydowanie możliwość osiągania celów Strategii oraz utrudnia kompleksowo planowaną interwencję, w modelu wielopoziomowego zarządzania. Postulujemy, aby wyodrębnić osobny rozdział Strategii, który będzie opisywał poszczególne OSI. Takie rozwiązanie pozwoli w sposób przekrojowy wykorzystać OSI w ramach zaproponowanych kierunków działań, zgodnie z pojawiającymi się potrzebami, bez ograniczania OSI do pojedynczych, wybranych priorytetów interwencji. Dodatkowo opis OSI powinien wskazywać stopień oddziaływania poszczególnych celów i kierunków działań na dany OSI.	Uwaga uwzględniona
204 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	UWAGA OGÓLNA		Postulujemy przywrócenie OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych jako kluczowego elementu interwencji wobec nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą nie tylko obszarów wiejskich, lecz także miast średnich. Biorąc pod uwagę wyzwania demograficzne, z jakimi boryka się państwo polskie i ograniczone możliwości im przeciwdziałania, kluczową rolę odgrywać powinno systemowe podejście do adresowania odpowiednich instrumentów i działań na rzecz przeciwdziałania depopulacji. Interwencja powinna być skoncentrowana w obrębie obszarów funkcjonalnych, dokonywać się ponad granicami gmin oraz uwzględniać specyfikę sieci osadniczej danego terytorium. Zmiana OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, nie była postulowana przez żaden z regionów i nie została uzgodniona na wcześniejszym etapie prac. Jej wprowadzenie oznacza w praktyce mniejszą skalę i skuteczność interwencji kierowanej do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. Co istotne, zarządzanie interwencją w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe nie przewiduje literalnie wpisanej współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu. Opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI.	Wyjaśnienie: OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych.
204 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Proponuje się dodanie litery H do wyliczenia dotyczącego zwiększenia odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne dotyczącego objęcia złóż torfu ochroną przed eksploatacją . Stanowią one naturalnie występujące magazyny wód gruntowych. Ich zniszczenie jest nieracjonalne ekonomicznie i środowiskowo. Eksploatacja torfu wiąże się z ogromnymi kosztami naprawczymi.	Uwaga powtórzona - KWRiST 124
204 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Proponuje się dodanie litery F do wyliczenia dotyczącego wzmacniania i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju dotyczącego prawnego umocowania korytarzy ekologicznych . Obecnie ochrona korytarzy ekologicznych jest trudna z uwagi na rozbieżności między ich granicami wyznaczanymi przez poszczególne instytucje oraz uznaniowość organów dotyczącą zasad ich zagospodarowania. Ujednolicenie ich przebiegu i określenie faktycznych zasad ochrony jest niezbędne dla ich zachowania.	Uwaga powtórzona - KWRiST 125
204 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	247	Dotyczy celu kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Realnym działaniem na rzecz wzmocnienia policentryczności struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju byłoby przeniesienie części funkcji centralnych organów państwowych do innych ośrodków miejskich. Pozwoli to na odciążenie infrastruktury Warszawy przy jednoczesnym wzmocnieniu roli innych miast.	Strategia nie przesądza o decyzjach dotyczących pojedynczych instytucji, natomiast aglomeracja instytucji publicznych wpisuje się w policentryczny model rozwoju Polski.
204 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju kluczowych wyzwań determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. Propozycja zmiany brzmienia pkt 24. na następujące: „24. Rozwój infrastruktury służącej celom militarnym, w tym infrastruktury podwójnego zastosowania, oraz kształtowanie warunków przestrzennych przeciwdziałających społeczno-gospodarczemu osłabieniu obszarów przy granicach zewnętrznych Unii Europejskiej.” Proponujemy przeformułować, aby zapis dotyczył nie tylko kwestii bezpieczeństwa militarnego, ale także kwestii rozwoju społeczno-gospodarczego i spójności obszarów przy granicach zewnętrznych UE.	Uwaga uwzględniona

204 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 2. policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych w lit. f) ośrodków subregionalnych oraz innych powiązanych zapisów, np. w Załączniku 3 W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych. Dotychczasowa lista ośrodków subregionalnych została rozszerzona o 12 miast, niezrozumiałe jest, dlaczego, pomimo jednoznacznego znaczenia tego ośrodka dla rozwoju regionu, nie ujęto Bielska Podlaskiego.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
204 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym (...), punkt 3 trzeci: połączenia kolejowe konwencjonalne (...) Dodanie do połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych): Warszawa – Białystok - Kuźnica Białostocka – granica państwa z Białorusią Połączenie to jest istotne zarówno z punktu widzenia ruchu towarowego, jak i pasażerskiego. Ma również wpływ na rozwój handlu przygranicznego i funkcjonowanie okolicznych przedsiębiorców, szczególnie w kontekście zamknięcia drogowych przejść granicznych z Białorusią w województwie podlaskim.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) ""System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
204 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	256	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punkt pierwszy: uzupełniające połączenia drogowe Wśród tych powiązań powinno się uwzględnić dodatkowo będącą w dotychczasowych planach drogę ekspresową w ciągu DK8, od Białegostoku przez Augustów do Suwałk. Na str. 11-12 projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” wskazano: „Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Dla policentryczności ważne jest zachowanie rozbudowanej siatki ośrodków miejskich. [...] <u>To wymaga m.in. dobrego skomunikowania tych ośrodków między sobą oraz z otaczającymi je subregionami i regionami.</u> ” Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki, zaliczają się do ww. ośrodków i postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków, umożliwi równomierny rozwój województwa, tworząc szanse dla podwyższenia konkurencyjności regionu. Jednocześnie będzie uzupełniać ciąg europejski Via Carpatia.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji ani też klasy czy kategorii drogi - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. "
204 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	256	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punkt drugi: pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (...) Dodanie do pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa: Siedlce – Hajnówka – Siemianówka – gr. państwa z Białorusią. Połączenie to jest istotne z punktu widzenia województwa podlaskiego, ale również z poziomu kraju jako alternatywne połączenie z granicą Białorusi, mające potencjał dla dalszego rozwoju ruchu towarowego przejście	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) ""System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego""."

					graniczne. Dodatkowo stacja Czeremcha została rozbudowana pod kątem uruchomienia przejścia granicznego z Białorusią linią 43, przejście to może być alternatywą dla Małaszewicz.	
205 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257,3	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punktory piąty: węzły transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne, a także mapy 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski. Zasadne jest uwzględnienie w punktorze dotyczącym „węzłów transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne” oraz w części graficznej modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, istniejącego lotniska Białystok Krywlany, które stanowi lotnisko użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji oraz lotniska w Suwałkach. Zgodnie z legendą model zawiera ma nie tylko lotniska TEN-T, ale też inne. Aktualnie władze samorządu województwa podlaskiego oraz Miasta Białegostoku podejmują intensywne działania mające na celu rozbudowę lotniska i uzyskanie pełnej funkcjonalności rozbudowywanego lotniska. Lotnisko w Suwałkach obsługuje ruch biznesowy i turystyczny, a Miasto Suwałki podejmuje działania dalszego jego rozwoju.	W rozdziale zostały wymienione lotniska użytku publicznego certyfikowane (największych 15 portów lotniczych w Polsce). Należy podkreślić, że nie wszystkie z tych lotnisk znajdują się w sieci TEN-T (Warszawa-Modlin, Warszawa-Radom, Zielona Góra-Babimost).
205 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Dotyczy mapy 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski. W kontekście uwag dotyczących powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym łączących aglomeracje miejskie, krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą [...] model należy uzupełnić o powiązanie bezpośrednie Białystok – Suwałki (drogowe) w kategorii powiązań uzupełniających. Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki zaliczają się do ośrodków miejskich ważnych z punktu widzenia policentryczności, a postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków. Wydaje się, że wpływ jakości tego połączenia, nie powinien budzić wątpliwości co do jego znaczenia dla rozwoju regionu. W związku z uwagą do policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, należy również w modelu uwzględnić Bielsk Podlaski, posiadający potencjał ośrodka subregionalnego (np. uzupełnić model o kategorię kształtujących się ośrodków subregionalnych). W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa, mający istotne znaczenie dla rozwoju regionu. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
205 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-266	Istnieje potrzeba uzupełnienia zapisów dotyczących ustaleń i rekomendacji ujętych w projekcie Strategii o jednoznaczne wskazanie, w jakim dokumencie mają one ostatecznie zostać uwzględnione. Nie jest jasne, czy mają być przenoszone do planu zagospodarowania przestrzennego województwa, czy też do modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w strategii rozwoju województwa, czy może częściowo do obu tych dokumentów. W efekcie w Strategii ma miejsce pomieszczenie różnych wątków i porządków, które – być może – powinny być ujęte i doprecyzowane w odrębnych dokumentach. Część ustaleń wykracza poza zakres polityki przestrzennej lub dubluje wcześniejsze delimitacje. Należy je uporządkować i dostosować do obowiązującego podziału kompetencji.	Wprowadzono modyfikację zapisów: Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (określone w tekście), jako ustalenia Strategii Nowej Równowagi, są wiążące dla poziomu regionalnego przy sporządzaniu strategii rozwoju województwa (w ramach określania modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa) oraz planu zagospodarowania przestrzennego województwa (w zakresie elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, które wymagają uszczegółowienia oraz pozostałych poniższych ustaleń, które powinny zostać wdrożone w planowaniu przestrzennym regionalnym).
205 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na	263	[1/2] Dotyczy ustaleń w zakresie sieci osadniczej: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową,	Usunięto szczegółowe parametry urbanistyczne do określania na poziomie wojewódzkim, a jednocześnie wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym

			poziomie regionalnym		– minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleń urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, – minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych)”.	limitów urbanizacyjnych (wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny i generuje często nadpodaż terenów przeznaczanych pod zabudowę nawet w planach ogólnych gmin.
205 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	[2/2]Wymienione ustalenia są szczegółowe, mogą być wymagane w szczególnych przypadkach dla jednostek o ponadlokalnych funkcjach i uzasadnionej pozycji w systemie osadniczym. Wskazuje się, że nie będzie potrzeby ich określania w sposób wiążący na poziomie regionalnym z obowiązkiem stosowania we wszystkich elementach systemu osadniczego gmin. Są to do tego stopnia indywidualne wskaźniki, że nie powinno się odbierać kompetencji gminom, które mają możliwość określenia takich wartości w dokumentach na poziomie lokalnym (strategia i plan ogólny). Należy podkreślić, że „gminne standardy dostępności infrastruktury społecznej” są elementem fakultatywnym w planie ogólnym. Gminne standardy... obejmują zasady zapewnienia dostępu do szkoły podstawowej i obszarów zieleni publicznej. Samorządy będą mogły na tej podstawie umożliwiać bądź wykluczać realizację funkcji mieszkaniowej. W uzasadnieniu do projektu ustawy (Ustawa o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1688)) czytamy: „Art. 13e ust. 1 stanowi o fakultatywnym charakterze standardów dostępności infrastruktury społecznej, możliwych do ustalenia w planie ogólnym. Zróżnicowanie lokalnych uwarunkowań rozwoju gmin, na które składają się m.in. uwarunkowania przyrodnicze, ekonomiczne, społeczne, kulturowe i historyczne, znacząco utrudnia zaprojektowanie uniwersalnych regulacji prawa materialnego, które jednocześnie wpłynęłoby na poprawę warunków mieszkaniowych i nie doprowadziło do paraliżu inwestycyjnego w gminach o różnej charakterystyce. Z tego względu projektodawca zdecydował o przeniesieniu ciężaru decyzji o ustanowieniu gminnych standardów w obszar władztwa planistycznego gmin.”	Uwaga uwzględniona. Usunięto szczegółowe parametry urbanistyczne do określania na poziomie wojewódzkim, a jednocześnie wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych (wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny i generuje często nadpodaż terenów przeznaczanych pod zabudowę nawet w planach ogólnych gmin.
205 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dotyczy ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: „– uwzględnienie korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich”. Zwracamy uwagę na problem korytarzy ekologicznych jako elementu ochrony przyrody w Polsce. Ustawa o ochronie przyrody definiuje korytarz ekologiczny jako obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarz ekologiczny nie jest jednak wymieniony jako forma ochrony przyrody. Wyznaczanie korytarzy ekologicznych w Polsce należy uznać za proces złożony, który łączy dane przyrodnicze, geograficzne i przestrzenne, a jego celem jest zachowanie lub odtworzenie ciągłości środowisk przyrodniczych i umożliwienie przemieszczania się gatunków dzikich zwierząt. W związku z tym pożądanym jest, aby wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych oparte było o jednolitą metodologię przyjętą dla całego kraju, w porozumieniu z przedstawicielami samorządów i środowiskiem eksperckim. Dzięki takiemu działaniu korytarze regionalne będą ze sobą spójne oraz zachowana będzie ciągłość pomiędzy regionami.	Rola ochrony i zapewnienia ciągłości korytarzy ekologicznych jest uwzględniona w kilku miejscach Strategii. Jakkolwiek uwaga dotycząca przyjęcia jednolitej metodyki wyznaczania jest słuszna, SRP2035 nie jest dokumentem, który powinien regulować tego rodzaju kwestie, na takim poziomie szczegółowości
205 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Dotyczy ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: „– uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego, – określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu”. Wskazane ustalenia wymagają doprecyzowania/wyjaśnienia: – czy będą to np. wybrane krajobrazy priorytetowe wskazane w audycie krajobrazowym województwa, – czy będą to rekomendacje warunkujące pozyskiwanie środków.	Uwaga uwzględniona przez dodanie właściwych przypisów objaśniających pojęcia: System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

						Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. To czy będzie im dedykowane właściwe wsparcie zależeć będzie od decyzji poszczególnych samorządów wojewódzkich lub innych podmiotów prowadzących politykę rozwoju.
2057	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265-266	Dotyczy: „Ustalenia w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej”. Proponujemy uzupełnić o infrastrukturę teleinformatyczną z uwagi na jej rolę w zapewnieniu możliwości cyfryzacji i cyberbezpieczeństwa.	Uwaga uwzględniona
2058	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	271	Dotyczy Kierunku szczegółowego 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich. Proponuje się zdefiniowanie pojęcia „małe miejscowości”, gdyż jest ono nieprecyzyjne.	Jest to zapis ogólny, wskazujący kierunek, a nie konkretne miejscowości lub ich zamknięty zbiór.
2059	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	276	Dotyczy Ramki 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe oraz innych powiązanych zapisów w dokumencie. Proponuje się zdefiniowanie pojęcia „żywności” obszarów wiejskich lub jego zamiannę na bardziej powszechnie używane sformułowanie, gdyż jest ono nieprecyzyjne.	Pojęcie „żywności” obszarów wiejskich jest powszechnie używane w debacie na temat kwestii rozwojowych obszarów wiejskich. Oddaje całe spektrum zjawisk, które się pod nim kryją. Zasadne jest pozostawienie dotychczasowego zapisu.
2060	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	279-290	[1/2] Dokument podkreśla rolę samorządów województw jako współodpowiedzialnych za rozwój, ale wymaga doprecyzowania w zakresie systemu koordynacji polityki rozwoju, narzędzi finansowania i mechanizmów kontroli. W zapisach Strategii należy wzmocnić rolę regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować wdrażanie przejrzystych kontraktów i realizację zasady partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w wyznaczaniu obszarów strategicznej interwencji i programowaniu funduszy UE. W ramach współdziałania samorządów województw z administracją państwa na rzecz realizacji celów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. podkreślić należy potrzebę wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów. Umożliwi to prowadzenie przez samorządy województw odpowiedzialnej polityki rozwoju, dostosowanej do indywidualnych wyzwań i specyfiki oraz przynoszącej realne efekty. Polityka rozwoju regionów nie może być uzależniona od strumienia środków unijnych, lecz musi mieć silne oparcie w zasobach własnych budżetów województw.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko- jak i średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja

						policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Kwestia wzmacniania dochodów własnych regionów – przed planowaniem kolejnych rozwiązań należy poczekać na efekty reformy finansowania samorządów, która weszła w życie z początkiem 2025 r. W systemie realizacji Strategii jest mowa zarówno o środkach krajowych, jak i unijnych. Doświadczenia regionów będą miały kluczowe znaczenie w obecnej fazie kształtowania programów rozwojowych i ich wymiaru terytorialnego oraz ich realizacji. W praktyce ma to swój wymiar operacyjny w postaci zintegrowanego planowania regionalnego, które będzie narzędziem regionalnej koordynacji zarówno własnej polityki rozwojowej poszczególnych województw (strategie rozwoju województw), jak i działań wynikających ze współdzielonego wdrażania KSRR oraz działań związanych z terytorialnym wymiarem polityk sektorowych w tych obszarach, gdzie województwom powierzono określone zadania wdrożeniowe.
206 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	279-291	[2/2]Realizacja działań prowadzonych przez samorządy województw w kontekście polityki rozwoju wymaga ponadto utworzenia odrębnego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. Biorąc pod uwagę, że regionalna polityka rozwoju polega niemalże wyłącznie na środkach unijnych, należy stworzyć krajowy mechanizm finansowania rozwoju (ze środków i programów finansowanych z budżetu państwa), który będzie realizował ideę terytorializacji i spełniał podobną rolę do środków polityki spójności UE. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności. Konieczna jest faktyczna terytorializacja krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji co pozwoli na lepsze dostosowanie wsparcia do potrzeb odbiorców i specyfiki poszczególnych regionów.	j.w. W ramach prac nad identyfikacją celów i systemu wdrażania nowej ksrr (KSRR2027+) przewiduje się szeroką współpracę z administracją krajową i samorządami w celu zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
206 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Dotyczy Procesu wdrażania strategii Ze względu na rangę Strategii w skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej powinni wchodzić przedstawiciele wszystkich województw, a nie tylko wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP.	Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRISt), partnerów społecznych

						(RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
206 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Dotyczy Roli Strategii w systemie dokumentów strategicznych Wskazano, że opracowywane inne strategie rozwoju (odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego) powinny m.in. być poddane procedurze oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego. Nie jest jasne, co oznacza ta procedura, co będzie obejmować ocena wpływu terytorialnego oraz kto i na jakim etapie ma ją przeprowadzać (czy organ opracowujący projekt strategii czy ma być to badanie zewnętrzne). Ewentualne wprowadzenia takiego wymogu powinno być uregulowane w stosownych przepisach, np. ustawie.	Zapis w Strategii zostanie doprecyzowany w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze-badaniom~~ oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii ~~podejmowanych działań z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego~~ i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
206 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	10	Dotyczy województwa podlaskiego Wnioskujemy o zmianę brzmienia pierwszego zdania w opisie Suwałk na następujące: Rolę subregionalną Suwałk wzmocni poprawa dostępności komunikacyjnej miasta – głównie za sprawą budowy Rail Baltica, Via Carpatia i DK8 oraz rozwoju lotniska do obsługi ruchu biznesowego i turystycznego.	Proponowany zapis wykracza poza zakres rzeczowy załącznika nr 4.
206 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	10	Dotyczy województwa podlaskiego Po opisie miasta Suwałki należy dodać zapis: „W województwie określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmocnienie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.” Z uwagi na pełnione w południowej części województwa funkcje i wpływ na rozwój regionu, należy wskazać również Bielsk Podlaski jako pełniący funkcje ośrodka subregionalnego. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wskazano, że poza Łomżą i Suwałkami, trzecim ośrodkiem subregionalnym (choć niewyodrębnionym statystycznie), dominującym w południowej części województwa, jest Bielsk Podlaski, który jest miastem o silnej pozycji gospodarczej.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
206 6	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	3	[1/3]Środowisko przedsiębiorców skupione wokół IPH w Toruniu podkreśla kluczową rolę Torunia w budowaniu policentrycznej sieci miast w Polsce oraz jego dynamicznie rosnący potencjał jako metropolii ponadregionalnej o silnym profilu gospodarczym i instytucjonalnym. Toruń stanowi jeden z głównych ośrodków rozwoju gospodarczego północnej Polski. W ostatnich latach miasto konsekwentnie wzmocnia swoją pozycję jako centrum nowoczesnej gospodarki regionalnej, czego wyrazem jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych, inwestycji krajowych i zagranicznych oraz dynamiczny rozwój sektora MŚP. Wyróżnia się zintegrowanym ekosystemem współpracy biznesu, nauki i administracji, w którym szczególne znaczenie mają instytucje otoczenia biznesu – takie jak Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego, Toruński Park Technologiczny, Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu oraz lokalne inkubatory przedsiębiorczości i klastry branżowe. Ich działalność sprzyja transferowi technologii, internacjonalizacji firm, rozwojowi innowacji oraz	Uwaga o charakterze komentarza

					wzmacnianiu konkurencyjności sektora MŚP. Toruń to także silny ośrodek akademicki i naukowy — UMK ma znaczenie ogólnopolskie i międzynarodowe. Miasto dysponuje dogodnym położeniem komunikacyjnym (A1, S10, połączenia z portami w Gdańsku i Gdyni, linie kolejowe o znaczeniu krajowym), co czyni z niego strategiczny węzeł gospodarczy i logistyczny, łączący potencjał kujawsko-pomorskiego z siecią ośrodków w Polsce centralnej i północnej. W opinii Izby, SRK 2035 powinna wprost uznać Toruń za kształtującą się metropolię regionalną i wskazać jego rolę w równoważeniu rozwoju terytorialnego kraju.	
206 7	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	4	[2/3] Gospodarka Torunia charakteryzuje się dużą różnorodnością sektorową. Obok tradycyjnych branż przemysłowych, rośnie znaczenie nowoczesnych usług dla biznesu, logistyki, sektora IT, innowacyjnych technologii finansowych oraz działalności badawczo-rozwojowej. Stabilny klimat inwestycyjny, atrakcyjność lokalizacyjna oraz dostęp do wykwalifikowanych kadr sprawiają, że Toruń staje się coraz ważniejszym ośrodkiem przyciągającym inwestorów krajowych i zagranicznych. Włączenie tego potencjału w główne cele i kierunki Strategii umożliwi jego lepsze wykorzystanie w skali krajowej. Istotnym atutem Torunia w kontekście jego roli metropolitalnej jest funkcjonowanie Stowarzyszenia Metropolia Toruń, zrzeszającego kilkanaście samorządów z obszaru funkcjonalnego miasta. Toruń, jako miasto centralne i lider tego stowarzyszenia, jest naturalnym koordynatorem procesów metropolitalnych w regionie. Włączenie tej roli w ramy SRK2035 umożliwi wykorzystanie efektu skali i synergii między samorządami, przedsiębiorstwami oraz instytucjami otoczenia biznesu. Metropolia Toruńska zakłada także kontynuację współpracy z Metropolią Bydgoską na rzecz wspólnego dobra i zrównoważonego rozwoju całego województwa kujawsko-pomorskiego. Oba miasta pełnią wzajemnie uzupełniające się funkcje administracyjne, naukowe, gospodarcze i kulturalne, wzmacniając wspólnie swój potencjał i tworząc funkcjonalnie spójny, zurbanizowany obszar aglomeracyjny. Uznanie Torunia za kształtującą się metropolię ponadregionalną w SRK 2035 pozwoliłoby w pełni wykorzystać potencjał lokalnych przedsiębiorstw i instytucji wspierających biznes, wzmacniając tym samym spójność gospodarczą i terytorialną kraju.	Uwaga o charakterze komentarza
206 8	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	5	[3/3] IPH w Toruniu postuluje, aby w SRK 2035 - wyraźnie wskazać Toruń jako kształtującą się metropolię regionalną, odgrywającą kluczową rolę gospodarczą w północnej części kraju, - uwzględnić rozwój i wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu jako jednego z głównych narzędzi wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności w regionach, - zapewnić odpowiednie mechanizmy finansowe i strategiczne umożliwiające dalszy rozwój toruńskiego ekosystemu gospodarczego i zwiększenie jego znaczenia w krajowej sieci ośrodków rozwojowych. Izba deklaruje gotowość do współpracy przy wdrażaniu Strategii w zakresie wspierania przedsiębiorczości, rozwoju innowacji i budowy silnej pozycji gospodarczej Torunia w układzie krajowym.	Uwaga o charakterze komentarza
206 9	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, rządowa agencja wykonawcza, z zadowoleniem przyjmuje szerokie dostrzeżenie roli organizacji pozarządowych w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (dalej: „Strategia”), Poniżej przesyłam uwagi, które pomogą w doprecyzowaniu postanowień Strategii. Z perspektywy NIW-CRSO w obszarze rozwoju społeczeństwa obywatelskiego kluczowe jest dostrzeżenie roli organizacji pozarządowych jako partnera administracji publicznej, uwzględnienie obszaru społeczeństwa obywatelskiego nie tylko tekście Strategii ale również we wskaźnikach i planie wdrażania Strategii, a także uporządkowanie postanowień dotyczących III Sektora. W związku z tym w ramach opiniowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. NIW-CRSO zgłasza następujące uwagi:	Uwaga o charakterze komentarza (wstęp przed kolejnymi uwagami) - nie wymaga reakcji.
207 0	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		1. Dla zapewnienia spójności wewnętrznej dokumentu, a także zaznaczenia partnerskiej roli społeczeństwa obywatelskiego w rozwoju kraju proponujemy przeniesienie wszystkich działań dotyczących społeczeństwa obywatelskiego do jednego kierunku pod nazwą „Silne społeczeństwo obywatelskie”. Dotyczy to działań zawartych obecnie w punktach D. „Upowszechnienie wolontariatu”, E. „Wspieranie i promocja aktywności społecznej” i F. „Budowanie potencjału organizacji pozarządowych”, Priorytet 2.7, kierunek 4 oraz działań z Priorytetu 3.5, kierunek 8. „Wzmocnienie trzeciego sektora”. Równolegle należy rozważyć połączenie wymienionego wyżej obecnego punktu F., Priorytet 2.7, kierunek 4 z punktem A., Priorytet 3.5, kierunek 8, ponieważ oba te punkty przewidują bardzo podobne działania.	Planowana Strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga 2010) umożliwi kompleksowe i spójne ujęcie wątków dot. społeczeństwa obywatelskiego podejmowanych w niniejszym dokumencie.
207 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum	UWAGA OGÓLNA		2. W punktach dotyczących wzmocnienia instytucjonalnego i finansowego organizacji pozarządowych (lub punkcie powstałych z ich połączenia zgodnie z uwagą nr 1) rekomendujemy wprowadzenie następujących zmian: a. poprawa brzmienia sformułowania z punktu F., Priorytet 2.7, kierunek 4 z „wzmocnienie instytucjonalnego	Uwaga zostanie uwzględniona w zapisach Strategii.

		Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego			sektora” na „wzmocnienie instytucjonalne sektora” (drugie sformułowanie lepiej oddaje sens budowania potencjału organizacji pozarządowych); b. zmiana brzmienia ostatniego zdania w punkcie A, Priorytet 3.5, kierunek 8 na: „Kontynuowana będzie także realizacja programów realizowanych przez Narodowy Instytut Wolności, w tym Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030.” (jest to uzasadnione faktem, iż oprócz Programu PROO NIW-CRSO realizuje kilka innych programów wzmacniających stabilność finansową organizacji pozarządowych. Zasadne jest więc wskazanie także na ich kontynuację); c. punkt (punkty) powinien zostać uzupełniony o następujące sformułowanie: „Przyjęte zostaną rozwiązania wspierające rozwój dobroczynności i filantropii w Polsce. Osoby prywatne i prawne będą zachęcane poprzez kampanie społeczne i rozwiązania prawne do szerszego wspierania finansowego aktywności społecznej.”	
207 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		3. W kierunku dotyczącym rozwoju społeczeństwa obywatelskiego należy dodać postanowienia przewidujące utworzenie krajowej strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Strategia ta będzie wyznaczać ogólne kierunki jego rozwoju, w tym cele i działania w tym obszarze oraz mieć przekrojowy charakter, tj. spajając istniejące rządowe programy wspierania społeczeństwa obywatelskiego i strategię szczegółowe. Dodatkowo należy przewidzieć utworzenie dwóch strategii szczegółowych, tj.: - strategii rozwoju wolontariatu oraz - strategii rozwoju filantropii.	Zapisy Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. zostaną uzupełnione o zapisy dot. opracowania strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, która wyznaczać będzie kierunki jego rozwoju, cele i działania. Elementem prac nad tą strategią będzie ewaluacja programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
207 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		4. Na s. 11 sformułowanie „Dodatkowym wsparciem dla realizacji zadań administracji publicznej powinien być sektor pozarządowy.” Powinno otrzymać brzmienie „Partnerem administracji publicznej w realizacji jej zadań powinien być sektor pozarządowy.” Analogiczne podejście powinno być zastosowane również w pozostałej części dokumentu. Proponowana zmiana wynika z roli jaką zgodnie z obowiązującym prawem powinny odgrywać organizacje pozarządowe w relacjach z administracją publiczną.	Zapis na str. 11 zostanie zmieniony.
207 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		5. W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4, proponujemy dodanie następującego sformułowania: „Rozwijane będą uniwersytety ludowe oraz wzory współpracy tworzone w projekcie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji”. Jest to uzasadnione, ponieważ zarówno uniwersytety ludowe, jak i projekt LOWE są istotnymi i skutecznymi narzędziami edukacji pozaformalnej dorosłych. Ich rozwój oraz czerpanie z ich doświadczeń pozwoli zatem lepiej realizować założenia tego punktu Strategii.	W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4 zostanie dodana wzmianka o uniwersytetach ludowych.
207 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		6. W punkcie F. „Rozwój dyplomacji obywatelskiej i roli polskich organizacji pozarządowych na arenie międzynarodowej” w Priorytecie 3.1., kierunek 2, po pierwszym zdaniu należy dodać sformułowanie: „Stworzone zostaną także instrumenty wsparcia finansowego i merytorycznego dla organizacji pozarządowych działających w tym obszarze.” Proponowana zmiana ma na celu uzupełnienie katalogu wsparcia zawartego w pierwszym zdaniu punktu, tak aby było ono w stanie realizować założony cel.	Dotychczasowe, zawarte w dokumencie, sformułowanie spełnia wymagania związane z realizacją przedmiotowego zadania.
207 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		7. Na s. 214 nazwa punktu F powinna otrzymać brzmienie: „Zwiększenie świadomości społecznej i współpracy na rzecz bezpieczeństwa przy szerokim zaangażowaniu organizacji proobronnych oraz innych organizacji pozarządowych”. Proponowana zmiana wynika z faktu, że organizacje proobronne są zazwyczaj jednocześnie organizacjami pozarządowymi.	Uwaga uwzględniona.
207 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		8. Na s. 215 w punkcie C. „Unowocześnianie infrastruktury i wyposażenia służb, podnoszenie wiedzy specjalistycznej funkcjonariuszy i pracowników cywilnych oraz współpraca międzynarodowa” proponujemy aby zdanie „Działania obejmą również osoby zaangażowane w działalność pozarządowych organizacji ratowniczych i proobronnych.” otrzymało brzmienie: „Działania obejmą również osoby zaangażowane w działalność pozarządowych organizacji ratowniczych, proobronnych i humanitarnych.” Organizacje humanitarne są istotnym elementem systemu ochrony ludności i obrony cywilnej, dostrzeżonym m.in. w Programie Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej. Celowe wydaje się więc również uwzględnienie ich w tym punkcie, obok organizacji ratowniczych i proobronnych.	Uwaga uwzględniona.

2078	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		9. We wskaźnikach dotyczących realizacji Priorytetu 3.5 (lub innego odpowiedniego priorytetu w przypadku uwzględnienia uwagi nr 1) proponujemy dodanie następujących wskaźników (do pisma dołączono tabelę, która została wysłana drogą e-mail)	Propozycja w trakcie analizy. Ze względu na przyjęte założenia co do wskaźników w całym dokumencie dopuszczamy możliwość uwzględnienia jednego wskaźnika do Priorytetu 3.5.
2079	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		10. W części „Upowszechnienie wolontariatu” stwierdzenie „Będą także wspierane lokalne i regionalne centra wolontariatu.” należy zastąpić słowami „Będą także wspierane lokalne i regionalne centra wolontariatu, inne organizacje i instytucje świadczące usługi pośrednictwa pracy wolontariackiej oraz organizatorzy i koordynatorzy wolontariatu”. Postulat uzasadniony jest faktem, iż nie wszystkie instytucje pośrednictwa pracy wolontariatu nazywane są w Polsce „centrami wolontariatu”.	Uwaga uwzględniona.
2080	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		11. W planie działań dotyczących realizacji Priorytetu 3.5 proponujemy dodanie następujących działań (do pisma dołączono tabelę, która została wysłana drogą e-mail) Dodanie tych działań jest wskazane z uwagi na to, że obecnie Plan działań nie zawiera działań korespondujących z Priorytetem 3.5, kierunek 8 Strategii. W związku z tym zaproponowano dwa działania, które obejmują kierunki opisane w odpowiednio punktach A i B oraz C i D punktu 8, a także w proponowanym nowym punkcie dotyczącym utworzenia strategii.	Propozycja uzupełnienia planu działań nadmiernie szczegółowa.
2081	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	UWAGA OGÓLNA		12. Jednocześnie rekomendujemy uwzględnienie uwag zgłaszanych w toku konsultacji Strategii przez stronę pozarządową. Dotyczy to w szczególności uwag Rady Działalności Pożytku Publicznego odnoszących się do punktów związanych z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego, a także uwag organizacji działających w różnych branżach sektora pozarządowego odpowiadających poszczególnym priorytetom Strategii. Uwagi te wynikają z bogatej praktyki działania organizacji pozarządowych i mogą być cennym źródłem informacji dotyczących zdiagnozowanych w Strategii problemów i propozycji ich rozwiązania.	Uwaga o charakterze komentarza.
2082	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	14-16	11. Działania na rzecz spójnego krajowego systemu kolejowego (KDP) – proponowane działania utrzymują wykluczenie komunikacyjne Szczecina; 13. Rozwój polskich portów morskich – nie wymieniono zadań rozwojowych dla Portu w Policach. 37. Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast – nie jest działaniem rozwojowym, ale organizacyjnym (legislacyjnym) i nie powinno znaleźć się na tej liście działań.	W zakresie 11. Określenie zakresu inwestycji mających na celu poprawę dostępności transportem kolejowym poszczególnych regionów i miast jest przedmiotem projektu pn. „Zintegrowana Sieć Kolejowa” (ZSK). Zgodnie z opublikowanym 9 stycznia 2025 r. „Programem inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032” (M.P. poz. 29), w perspektywie Programu priorytetem Spółki CPK są działania przygotowawcze oraz realizacja robót budowlanych na linii „Y” Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań. Kolejną istotną inwestycją jest połączenie Katowic z czeską Ostrawą, dla którego prowadzone są zaawansowane prace przygotowawcze objęte współfinansowaniem z funduszy UE. Realizacja innych inwestycji (w szczególności w zakresie dalekobieżnych połączeń kolejowych) jest przedmiotem analiz w ramach ww. projektu ZSK, realizowanego przez Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z

						PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Jego zakres obejmuje kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej m.in. właśnie w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r. W zakresie 13. Rozwój polskich portów morskich – nie wymieniono zadań rozwojowych dla Portu w Policach. uwaga nieuwzględniona; SRP2035 jest dokumentem, którego założenia -np. te dotyczące portów regionalnych i lokalnych- rozwijane będą w dokumentach typu: strategia sektorowa dla transportu, czy program rozwoju polskich portów morskich. W zakresie punktu 37 - działania SRP 2035 również uwzględniają przewidziane reformy.
2083	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	15	1. W zakresie wzmocnienia dostępności metropolii morskiej interwencji wymaga rozwój funkcji morskich, w tym inwestycje w połączenia promowe. 2. Do podmiotów gospodarczych o strategicznym znaczeniu dla państwa – obok wymienionych Zakładów Chemicznych Police (NB. w dokumencie podano niepoprawną nazwę), Zespołu Elektrowni Dolna Odra – należy dodać Zarząd Portów Morskich Szczecin-Świnoujście. 3. W zakresie inwestycji istotna jest poprawa dostępu drogowego i kolejowego do portu – zarówno w Szczecinie, jak i w Świnoujściu – a nie tylko kolejowego. 4. W zakresie transportu kolejowego towarowego i pasażerskiego wzmocnienia wymaga również odcinek m. dworcem PKP Szczecin Główny – lotnisko regionalne w Goleniowie.	Uwaga częściowo uwzględniona. Uwagi 1, 2 (poprawna nazwa to Grupa Azoty Zakłady Chemiczne "Police" S.A. nie Zakładów Chemicznych Police) i 3 uwzględnia się; uwaga 4 - brak właściwości MI.
2084	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	UWAGA OGÓLNA		Cel 2: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” powinien brzmieć: „Tworzenie warunków....., z poszanowaniem środowiska i klimatu” – niewłaściwa forma gramatyczna – „poszanowanie czegoś/kogoś, a nie „poszanowanie dla czegoś”.	Zgodnie z Wielkim słownikiem języka polskiego obie formy są poprawne.
2085	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	5. Rozwój opieki długoterminowej, pkt. A. 'Przyjęcie definicji opieki długoterminowej w polskim prawodawstwie' nie jest działaniem rozwojowym, ale formalnym (organizacyjnym) – do wykreślenia jako osobny punkt lub do zmiany: zapisy dot. przyjęcia samej definicji można przenieść niżej, np. do pkt. B. Profesjonalizacja opieki długoterminowej i inwestycja w kształcenia kadr.	Nowa definicja opieki długoterminowej ma na celu stworzenie wspólnego dla systemu ochrony zdrowia i pomocy społecznej rozumienia tego obszaru. W chwili obecnej opieka długoterminowa jest

						utożsamiana do instytucjonalnej opieki w systemie ochrony zdrowia. Planowana do wprowadzenia nowa definicja opieki długoterminowej wskazuje usługi i świadczenia pieniężne, już obecnie realizowane, skierowane do osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w obszarze zarówno ochrony zdrowia i pomocy społecznej. Definicja ta jest punktem wyjścia do integracji i uspołnienienia systemu usług i świadczeń pieniężnych, które zostaną zaliczone do opieki długoterminowej. Pozwoli w przyszłości na uspołnienie systemu w zakresie monitorowania sytuacji, monitorowania jakości usług opieki długoterminowej.
208 6	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	F. Przebudowa wizerunku zawodu nauczyciela – niepoprawność językowa – lepiej brzmi ‘Zmiana wizerunku zawodu nauczyciela’ – jednak nie chodzi o samą przebudowę wizerunku, ale o odbudowę prestiżu/szacunku społecznego dla zawodu nauczyciela, pozycji nauczycieli w społeczeństwie/edukacji itp.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
208 7	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	W ‘kluczowych wyzwaniach determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju związanych z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r.’ – trudno zgodzić się z pkt 12 – ‘Dostosowanie istniejącej infrastruktury publicznej w obszarach depopulacji do potrzeb społecznych, wynikających ze zmian demograficznych [...]’ – wyzwanie to zdecydowanie dotyczy całego kraju, a nie tylko obszarów depopulacji, czyli regionów wschodnich i centralnych lub północno-wschodnich kraju.	Uwaga uwzględniona
208 8	Samorząd	BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Węzły transportu morskiego – dotyczą europejskiej sieci transportowej TEN-T, co należało wskazać w opisie. Wymienione porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej: Gdańsk, Gdynia, Szczecin-Świnoujście (sieć bazowa Korytarz B-A) należy uzupełnić o zapis uwzględniający port w Policach (sieć uzupełniająca Korytarz M. Północne-Bałtyk).	Uwaga nieuwzględniona; węzły stanowią porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej.
208 9	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego/Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	258	W podpunkcie b) opisu pasma południkowego centralnego w ramach krajowych powiązań energetycznych po ostatnim tirecie proponuje się dodanie tiretu: ● Centrum Kompetencji Jądrowych (woj. łódzkie) W zawiązku z rozważaną lokalizacją drugiej elektrowni jądrowej w wojewodztwie łódzkim, postuluje się o ulokowanie Centrum Kompetencji Jądrowych w wsparcia kształcenia akademickiego i zawodowego w obszarze energetyki jądrowej oraz edukacji adaptacji mieszkańców regionu do procesu wrażania energetyki jądrowej.	Utworzenie Centrum Kompetencji Jądrowych zostanie dodane w formie dodatkowego działania w Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna.
209 0	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego/Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	W podpunkcie b) dotyczącym obszarów sprawiedliwej transformacji energetycznej proponuje się po zdaniu: „działania na tych obszarach powinny koncentrować się na stworzeniu warunków do powstawania inwestycji tworzących miejsca pracy na obszarach wydobywczych – po zakończeniu eksploatacji kopalń węgla (kamiennego i brunatnego) i obszarach transformacji dotychczasowej energetyki opartej na węglu na inne formy jej wytwarzania oraz stymulujących inwestycje w nisko – i bezemisyjne źródła wytwórcze, w związku z ich potencjałem związanym m.in. z dostępnością wykwalifikowanych kadr oraz funkcjonującą infrastrukturą wyprowadzenia i przesyłu oraz magazynowania energii elektrycznej;” Średnik zastąpić przecinkiem i dodać: „a także ulokowaniem Centrum Kompetencji Jądrowych (woj. łódzkie).”	Utworzenie Centrum Kompetencji Jądrowych zostanie dodane w formie dodatkowego działania w Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna.
209 1	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego/Urząd Marszałkowski	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na	262-265	Zmiany wymaga katalog ustaleń, gdyż wiele spośród proponowanych rekomendacji pozostaje w kompetencji krajowej (np. delimitacja o znaczeniu międzynarodowym i krajowym) i wynika z obowiązujących ustaw (np. ustawy o lasach, prawa wodnego, prawa geologicznego).	Uwaga uwzględniona

		Województwa łódzkiego	poziomie regionalnym			
209 2	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego/Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Dotyczy zapisu: „określenie przebiegów docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej dystrybucyjnej wraz z GPZ, uwzględniającej kierunki i potrzeby rozwoju OZE,” Należy wykreślić z uwagi na to, że przedstawienie docelowej sieci dystrybucyjnej na poziomie regionalnym budzi wątpliwości zarówno w kontekście sieci dystrybucyjnej średniego jak i niskiego napięcia. Wskazuje się także, że taka szczegółowość powinna być przewidziana dla poziomu lokalnego. Dodatkowo należy zauważyć, że przedstawienie docelowej sieci niskiego napięcia będzie problematyczne ze względu na fakt, że są to działania dyktowane bieżącym popytem przyłączania do sieci.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
209 3	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego/Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Dotyczy zapisu: „określenie obszarów o ograniczonej pewności zasilania (np. ze względu na konfigurację sieci, stan techniczny infrastruktury, dużych odległości do GPZ)”. Ustalenia te na poziomie regionalnym należy usunąć, z uwagi na to, że taka szczegółowość powinna być przewidziana dla poziomu lokalnego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
209 4	Samorząd	Gmina Kozienice - Burmistrz Gminy Kozienice	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120/121	Propozycja modyfikacji fragmentu w celu uwzględnienia potrzeby rozwoju lokalnych połączeń kolejowych realizowanych w ramach programu „Kolej+”, „_ Realizacja programu ma kluczowe znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej miasta Kozienice, które obecnie pozbawione jest połączeń pasażerskich, mimo że przez teren gminy przebiega infrastruktura kolejowa wykorzystywana obecnie wyłącznie do przewozów towarowych. Realizowane będą działania usprawniające połączenia kolejowe pomiędzy miastami subregionalnymi. Działania te obejmą: (i) modernizację i rozbudowę infrastruktury kolejowej w dużych węzłach transportowych; (ii) budowę nowych oraz przekształcenia już istniejących w zintegrowane węzły przesiadkowe (kolej, autobus, samochód) z uwzględnieniem powiązań funkcjonalnych z otoczeniem; (iii) zwiększenie przepustowości i eliminację wąskich gardeł; (iv) budowę sieci połączeń multimodalnych. Wspierane będą inwestycje kolejowe o znaczeniu regionalnym i lokalnym, w tym inwestycje w linie, dworce, stacje i przystanki kolejowe oraz budowę bezkolizyjnych skrzyżowań ruchu kolejowego i drogowego. Działania te obejmą: (I) kontynuację projektów rozpoczętych w ramach programu Kolej+, (II) poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez uruchomienie większej liczby par pociągów oraz (III) zapewnienie stabilnego, długoterminowego finansowania rozwoju lokalnych połączeń kolejowych.	Wskazana propozycja wpisuje się w założenia realizacji programu Kolej + i nie ma potrzeby wpisywania jej w projekt SRP2035. Projekt dla miasta Kozienice ("Kolej w Kozienicach - likwidacja regionalnego wykluczenia komunikacyjnego") jest realizowany zgodnie z umową realizacyjną zawartą pomiędzy PKP PLK S.A. a JST w ramach Programu Kolej +. Ponadto na str. 120/121 zawarte są informacje w zakresie inwestycji drogowych, transportu lotniczego, CPK oraz transportu morskiego i żeglugi śródlądowej.
209 5	Samorząd	Gmina Kozienice - Burmistrz Gminy Kozienice	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Propozycja uzupełnienia fragmentu o kontynuację programu „Mosty dla Regionów”, „_ Realizacja programu ma kluczowe znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej powiatu kozienickiego. Projektowany most, zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie terenów przemysłowych gminy Kozienice - w tym obszaru, na którym funkcjonuje Elektrownia Kozienice - stanowi inwestycję o strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu. W jego otoczeniu planowane jest utworzenie strefy przemysłowej, której powstanie pozwoli na złagodzenie negatywnych skutków transformacji energetycznej poprzez stworzenie nowych miejsc pracy i dywersyfikację lokalnej gospodarki. Wzmoczone inwestycje będą też prowadzone na drogach samorządowych, które są finansowane w dużej mierze z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (RFRD). Zadania z RFRD będą realizowane do 2030 r., a przewidziane środki to ponad 30 mld zł. Działania będą kontynuowane również po 2030 r. Podjęte zostaną prace mające na celu identyfikację dodatkowych źródeł finansowania dróg lokalnych, w tym szczególnie powiatowych. Kontynuowane będą również projekty realizowane w ramach rządowego Programu Uzupełniania Lokalnej i Regionalnej Infrastruktury Drogowej - Mosty dla Regionów.	Program "Mosty dla Regionów" to jeden z projektów strategicznych Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.
209 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Plan działań, s. 21	Program akredytacyjny InnovatePL ma duży sens, jednak powinien być wdrażany w sposób transparentny, partnerski z rynkiem oraz ukierunkowany na realne mobilizowanie kapitału prywatnego – a nie tworzenie nadmiernych procedur biurokratycznych	uwaga o charakterze komentarza.
209 7	Organizacja	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	Strategia, Priorytet 2.3	Rozwój mechanizmów gwarancyjnych (InvestEU, Gwarancje dla Biznesu) jest potrzebny, ale powinny one być projektowane tak, aby uzupełniały, a nie wypierały finansowania prywatnego – szczególnie rynku private debt.	Zapisy dotyczące mechanizmów oraz sposobów projektowania mechanizmów gwarancyjnych są zbyt

	pozarządowa	Kapitałowych (PSIK)	innowacji i wzrostu firm	(ok. s. 135-145)		szczegółowe jak na charakter dokumentu.
2098	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Strategia, Priorytet 3.1 (ok. s. 194+)	Wsparcie ekspansji zagranicznej polskich firm poprzez BGK i PFR powinno być komplementarne wobec prywatnych funduszy PE/VC, które posiadają naturalne kompetencje w zakresie internacjonalizacji przedsiębiorstw.	Działania prowadzone przez polskie instytucje rozwoju takie jak BGK i PFR z założenia działają komplementarnie jako wsparcie dla prywatnych funduszy.
2099	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Strategia, Priorytet 2.3 (ok. s. 135-145)	W działaniach zwiększających atrakcyjność GPW należy uwzględnić, że fundusze PE/VC są głównym źródłem nowych debiutów giełdowych – program wsparcia GPW powinien tworzyć zachęty dla spółek portfelowych funduszy do wejścia na parkiet.	Propozycja zostanie poddana dalszym analizom.
2100	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Plan działań, s. 19-20	Piaskownice regulacyjne i uproszczone ścieżki są kluczowe dla rozwoju startupów – należy zadbać, aby obejmowały również innowacje finansowe i fintechowe, wspierające rozwój prywatnego rynku kapitału.	Działania wspierające rynek kapitałowy oraz ilość kapitału na rozwój firm znajdują się w pozostałych częściach priorytetu
2101	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Strategia, Priorytet 2.3 (ok. s. 135+)	Tworzone huby innowacji (ponadregionalne i lokalne) powinny być powiązane z funduszami PE/VC, tak aby nie pełniły wyłącznie roli instytucji grantowych, lecz realnie wspierały komercjalizację technologii i dostęp do prywatnego kapitału.	Propozycja zostanie poddana dalszym analizom.
2102	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Tabela wskaźników, s. ok. 140	Dane Invest Europe pokazują, że w 2023 r. udział inwestycji VC/PE w PKB wynosił 0,061%, a w 2024 r. wzrósł do 0,15%. Wskazuje to na silny trend wzrostowy – szybszy niż zakładany w Strategii. Utrzymanie tej dynamiki pozwoli Polsce stopniowo zbliżyć się do średniej państw rozwiniętych UE, gdzie udział PE/VC w PKB jest istotnie wyższy. Cel 0,3% na 2035 r. wydaje się realistyczny przy kontynuacji tej ścieżki.	Uwaga nie sugeruje zmian.
2103	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	Tabela wskaźników, s. ok. 140	Cel 15 funduszy do 2030 r. i utrzymanie tego poziomu do 2035 r. musi być dostosowany do: wielkości programu, faktycznego poziomu deklaracji inwestorów oraz możliwości inwestycyjnych funduszy. Kluczowe są także cykle fundraisingowe oraz zdolność rynku do absorpcji kapitału w segmentach venture growth i private debt. Cel powinien równoważyć ambicje z realiami obecnego i przyszłego potencjału rynku.	Uwaga o charakterze komentarza.
2104	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Inwestorów Kapitałowych (PSIK)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	s. 135–145 (Strategia), s. 19–21 (Plan działań)	Konieczne jest otwarcie Otwartych Funduszy Emerytalnych (OFE) oraz Pracowniczych Planów Kapitałowych (PPK) na inwestycje w private equity, venture capital i private debt – poprzez dokonanie zmian legislacyjnych, w tym rewizję mechanizmu suwaka, zniesienie restrykcyjnych limitów inwestycyjnych oraz wprowadzenie rynkowych mechanizmów umożliwiających lokowanie środków w fundusze prywatne. Jako działanie priorytetowe należy wdrożyć rozwiązania wypracowane w ramach ustawowego przeglądu PPK. Tylko przy wprowadzeniu tych zmian program InnovatePL oraz rozwój gospodarczy z udziałem funduszy private equity i venture capital będą miały charakter długoterminowy i efektywny (pismo wysłane z formularzem word na e-maila).	Strategia przewiduje zwiększenie elastyczności zarządzania środkami emerytalnymi np. PPK w ramach Priorytetu 2.3
2105	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	UWAGA OGÓLNA		1/2] Strategia jest podstawowym dokumentem krajowym wyznaczającym decyzje o kierunkach wydatkowania środków europejskich. Opiniowana jest w momencie rozpoczęcia prac nad ramami finansowymi UE na lata 2028-2034. Dokument ten zakłada utworzenie jednego Europejskiego Funduszu na rzecz spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, rolnictwa i obszarów wiejskich, rybołówstwa i gospodarki morskiej, dobrobytu i bezpieczeństwa na lata 2028–2034, a tym samym włączenia środków przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich do tego funduszu. Jest to działanie, które może zahamować inwestycje w rozwój obszarów wiejskich. Na dynamicznie zmieniającej się wsi konieczne jest inwestowanie w poprawę warunków życia jej mieszkańców, w tym także rolników. W przeprowadzonym na początku 2025 roku przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego badaniu potrzeb rozwojowych i oczekiwanych zakresów wsparcia, samorządy lokalne zgodnie postulowały o kontynuowanie inwestycji w infrastrukturę na obszarach wiejskich w tym: budowę czy modernizację dróg lokalnych, inwestycje w infrastrukturę wodnokanalizacyjną czy inwestycje w obiekty kulturalne, sportowe, oświatowe czy np. obrony cywilnej.	Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów, do których można by się odnieść. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu.

						Kwestie podniesione w komentarzu znajdują się w celu horyzontalnym oraz priorytetach 1.5, 2.2, czy 2.6.
210 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	UWAGA OGÓLNA		2/2] Wielkopolscy samorządowcy zgłosili potrzeby inwestycyjne w zakresie budowy lub przebudowy prawie 2 tys. km sieci wodociągowej, 2,5 tys. km sieci kanalizacyjnej, 299 stacji uzdatniania wody, 333 ujęć wody, 2,4 tys. km dróg lokalnych, 455 świetlic wiejskich, 75 domów kultury, 601 obiektów infrastruktury rekreacyjnej, 318 obiektów zagospodarowania przestrzeni publicznej. Tylko te dane wskazują na ogromne dalsze potrzeby w zakresie poprawiania infrastruktury na obszarach wiejskich. Takie właśnie zakresy wsparcia powinny znaleźć się w przyszłym programie wsparcia obszarów wiejskich na lata 2028-2034, a w ślad za nim również w krajowej strategii rozwoju. Skala zgłoszonych potrzeb jest tak duża, ponieważ realizowany obecnie Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, pomimo licznych sprzeciwów strony samorządowej, pomija te kluczowe dla obszarów wiejskich inwestycje.	Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów, do których można by się odnieść. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu.
210 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	UWAGA OGÓLNA		W dokumencie mało miejsca poświęca się rewitalizacji. Sugeruje się uwzględnienie w strategii bardziej kompleksowego podejścia do rewitalizacji obejmującego nie tylko aspekty infrastrukturalne, ale także społeczne, kulturalne i gospodarcze, zwłaszcza na obszarach o szczególnym znaczeniu dla rozwoju regionalnego i lokalnego. Należy podkreślić konieczność zintegrowania działań rewitalizacyjnych z innymi politykami sektorowymi, takimi jak polityka mieszkaniowa, transportowa, ochrony środowiska oraz aktywizacji społecznej. Strategia powinna zawierać wyraźne odniesienia do rewitalizacji jako elementu wspierającego spójny i zrównoważony rozwój regionów.	Uwaga uwzględniona
210 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	UWAGA OGÓLNA		Prezentowany materiał wydaje się zachowawczy i bardziej koncentruje się na rozwiązywaniu bieżących problemów rozwojowych niż na wyznaczeniu perspektywicznych kierunków rozwoju w średnim okresie czasu. Wynika to zapewne z przyjętego horyzontu czasowego strategii, czyli perspektywy najbliższej dekady. Jest to bardziej dokument krótko- a nie średniookresowy. Identyfikuje i wskazuje kluczowe wyzwania oraz cele na najbliższe lata.	Uwaga powtórzona (212 KWRiST). Działania wskazane w SRP2035 obejmują perspektywę dziesięcioletnią, natomiast Plan działań na lata 2026-2029 definiuje szczegółowe działania w krótkim, czteroletnim okresie, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 9 pkt 2)).
210 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	WPROWADZENIE	6 i 7	[1/2] • Z uwagi na przyjętą strukturę dokumentu i charakter poszczególnych zagadnień i ich wzajemne oddziaływanie, nie uniknięto szeregu powtórzeń i odniesień do tych samych elementów (np. stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju (str. 243) oraz cel kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (str. 247) opisano w części wdrożeniowej, a nie w części diagnostycznej i kierunkowej. Zidentyfikowane kluczowe wyzwania, obecnie znajdujące się w części wdrożeniowej, proponuje się przenieść na zakończenie części diagnostycznej. Poza tym proponuje się rozważenie postulatu, aby część diagnostyczną zamieścić w załączniku, a samej strategii skoncentrować się na kluczowych wyzwaniach. Przyczyni się to do uporządkowania i uczytelnienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści. Dokument byłby dużo łatwiejszy w odbiorze, bardziej czytelny i przystępny, jeśli jego objętość się zmniejszy. • Wnioskuje się o zamieszczenie w dokumencie „drzewa celów”. Przyczyni się to do uporządkowania i uczytelnienia struktury dokumentu. • Część kierunkowa powinna zawierać cele i priorytety działań z drzewem celów i ogólnym opisem, oraz kierunki działań. Powtórzenia treści z części diagnostycznej, czy powtórzenia z części kierunkowej w części wdrożeniowej bardzo utrudniają odbiór dokumentu i zmniejszają jego czytelność.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga nr 213-215 w ramach konsultacji KWRiST.

2110	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	WPROWADZENIE	6 i 7	[2/2]• Przedstawiona część wdrożeniowa (rozdział rozpoczynający się na str. 59) ma charakter kierunkowy (z wyłączeniem kluczowych wyzwań mających charakter diagnostyczny) i powinna zostać włączona do części kierunkowej. Obecnie, elementy wdrożenia dokumentu zostały przedstawione w załączniku 1. Plan działań na lata 2026 – 2029. Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści. • Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju opisany w części wdrożeniowej (str. 243) ma charakter diagnostyczny i powinien zostać przeniesiony do części diagnostycznej. Przyczyni się to do uporządkowania i uczynienia struktury dokumentu oraz pozwoli na uniknięcie powtórzeń i lepsze wyeksponowanie prezentowanych treści.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga nr 216-217 w ramach konsultacji KWRiST.
2111	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	9	W projekcie Strategii wskazano, że: „dotychczasowy model, oparty o przewagę w produkcji dóbr o niskim zaawansowaniu technologicznym, inwestycje zagraniczne i słabą pozycję pracowników, ma ograniczenia, które mogą uniemożliwić dalszą poprawę pozycji gospodarczej Polski i wzrost jakości życia obywateli.” Należy zwrócić uwagę na fakt, że poprzednia strategia średniookresowa, jak i strategie regionalne realizowane w obszarze polityki gospodarczej i innowacyjnej, kładły nacisk na działania stymulujące powstawanie nowych rozwiązań technologicznych, inwestycje w innowacyjne przedsiębiorstwa oraz opieranie przewag konkurencyjnych w handlu zagranicznym na jakości i innowacyjności produktów. Nie realizowano wobec tego modelu opartego o niskie zaawansowanie technologiczne. Rozbieżność natomiast następowała w przypadku dwóch aspektów: modelu rozwoju zakładanego w dokumentach strategicznych oraz realnych działań podejmowanych przez podmioty systemu gospodarczego, których decyzje wynikały z analizy rynku oraz własnych zasobów i możliwości.	Zapis dotyczy diagnozy stanu, w którym znajduje się Polska, a nie poprzednich dokumentów strategicznych.
2112	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	9 i 10	Wnosi się o dopisanie do kluczowych obszarów działania państwa wzmocnienie roli środowiska przy kreowaniu nowoczesnej gospodarki. Żaden z wymienionych celów w pkt 2. nie odnosi się wprost do kwestii środowiska i klimatu, a odbudowa zasobów przyrodniczych, wzrost bioróżnorodności to podstawowe założenia NRL. Nie można realizować założeń środowiskowych przez realizację założeń gospodarczych, dlatego powinno być odniesienie wprost do elementów środowiskowych.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga nr 218 w ramach konsultacji KWRiST.
2113	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	10	W polityce przemysłowej, jako branże wymagające szczególnego wsparcia i pilnej transformacji, proponuje się uwzględnić branże wodochłonne. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmian klimatu i coraz większych problemów z suszą i brakiem wody.	Zapisy odnoszące się do wsparcia i transformacji branż wodochłonnych znajdują się w priorytecie 2.6: ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu w kierunku działań: prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej. W związku z powyższym nie istnieje potrzeba wpisywania tego zagadnienia do priorytetu 2.4.
2114	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	11	Wnosi się, aby w akapicie dotyczącym zasadniczego efektu wzrostu gospodarczego w postaci poprawy jakości życia obywateli uwzględnić aspekt ekonomii społecznej oraz zmian na rynku pracy w kontekście rozwoju AI, wzmocnieniu procesów automatyzacji i robotyzacji. Przyczyni się to do uspołnienia zapisów.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga nr 220 w ramach konsultacji KWRiST.
2115	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	13	Tabela 1. Obszary strategicznej interwencji do 2035 r. W zakresie wsparcia dla obszarów wiejskich figuruje jedynie informacja, że obszary wiejskie będą wymagały szczególnego wsparcia m.in. ze względu na procesy demograficzne. Jest to ważny, lecz nie kluczowy problem rozwojowy tych obszarów. Należy wyeksponować przede wszystkim potrzeby inwestowania w podstawową infrastrukturę na terenach wiejskich, taką jak drogi lokalne, sieci wodociągowe i kanalizacyjne.	W ramach tego OSI ujęto inwestycje infrastrukturalne
2116	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYNTEZA	14	„Wykorzystanie impulsów wynikających z budowy i eksploatacji Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz przeciwdziałanie ewentualnym negatywnym skutkom inwestycji” – zapis ogólnikowy wymaga doprecyzowania. Podobna uwaga dot. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej przy celu interwencji.	Uwaga odnosi się do syntezy, natomiast szczegółowe zapisy znajdują się w dalszej części dokumentu.
2117	Samorząd	Urząd Marszałkowski	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	[1/3]W części „4) Wysoka emisyjność gospodarki” wskazano, iż „Wysoka emisyjność przekłada się – głównie poprzez opłaty za uprawnienia do emisji CO2 – na wysokie ceny energii”. Zapis ten ukazuje odbiorcy fałszywy obraz sytuacji	Zamieniono sformułowanie głównie na m.in.

		Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu			jakoby wysokie końcowe ceny energii w kraju spowodowane były głównie opłatami za uprawnienia do emisji CO₂. Bazując na informacjach (analizy Urzędu Regulacji Energetyki i Polskich Sieci Elektroenergetycznych), udziały te w 2023 r. prezentowały się następująco: - ok. 50-60% to koszty energii (w tym wytwarzanie i zakup energii) obejmujące koszty surowców paliwowych (węgiel, gaz – ok. 20-30% w tej kategorii), operacyjne elektrowni oraz uprawnienia do emisji CO₂ (EU ETS), które stanowią ok. 15-25% tej części (czyli 8-15% całkowitej ceny energii). W ramach kosztów surowców (np. węgla), płace przy wydobyciu nadal stanowią ok. 50-60% kosztów produkcji węgla, co pośrednio wpływa na tę kategorię (rosnące wynagrodzenia w górnictwie zwiększyły koszty o setki procent w dekadzie). - ok. 20-30% to koszty dystrybucji i transmisji związane z utrzymaniem i modernizacją sieci elektroenergetycznej. - ok. 10-20% to opłaty dodatkowe, podatki i opłaty regulacyjne (np. OZE, kogeneracja, VAT 23%).	
211 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	[2/3] Wobec powyższego, udział opłat za uprawnienia do emisji CO₂ w całkowitej cenie energii wynosił 8-15%, co nie stanowi „głównej” jego części. Należy dokonać zmiany zapisu. Jeśli w domyśle chodziło o udział opłat za uprawnienia do emisji CO₂ w koszcie wytworzenia energii elektrycznej, to należy to podkreślić, choć rozpatrywanie „wysokich cen energii” jedynie przez pryzmat kosztów jej wytworzenia z pominięciem pozostałych kosztów, tj. dystrybucji i transmisji, opłat dodatkowych, podatków i opłat regulacyjnych również wprowadza w błąd. W części „4) Wysoka emisyjność gospodarki” wskazano, iż „Dekarbonizacja krajowej i globalnej gospodarki jest niezbędna dla ochrony klimatu, a sprawnie przeprowadzona może być także korzystna dla wzrostu gospodarczego i jakości życia obywateli”. W obliczu wahania dostępności oraz wysokości cen surowców energetycznych związanymi m.in. z konfliktami, sankcjami czy decyzjami politycznymi dostawców istotnym celem krajowej i globalnej dekarbonizacji gospodarki powinno być również uniezależnienie od importu surowców energetycznych zapewniające bezpieczeństwo energetyczne, stabilność gospodarczą oraz niezależność geopolityczną.	Zapis dot. kosztów energii został zmieniony. Dodano także zapis dot. uniezależnienia od importu surowców energetycznych.
211 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	18	[3/3] Uzupełniając opisu celów Zielonego Ładu należy wskazać, iż jednym z kluczowych filarów Europejskiego Zielonego Ładu jest transformacja energetyczna, która ma nie tylko zmniejszyć emisje gazów cieplarnianych, ale także zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne UE poprzez redukcję zależności od importu paliw kopalnych poprzez dywersyfikację źródeł energii, inwestycje w odnawialne źródła energii (OZE) oraz gospodarkę cyrkularną, co ma służyć budowaniu długoterminowej konkurencyjności gospodarki UE wobec globalnych potęg, takich jak USA i Chiny.	Zdecydowano o pozostawieniu ogólnych zapisów.
212 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	„Wśród osób w wieku od 25 do 45 r.ż. ponad 40% ma wykształcenie wyższe, podczas gdy w starszych grupach wieku jest to mniej niż 1/4 (wykres 6). Oznacza to, że wraz ze starzeniem się populacji przeciętny poziom wykształcenia osób w wieku produkcyjnym będzie rósł, dając podstawę do utrzymania szybkiego wzrostu produktywności” – zapis do zastanowienia w kontekście coraz większego udziału narzędzi AI w pracy. Należy również wziąć pod uwagę obserwowaną rezygnację z podnoszenia wykształcenia na korzyść wykonywania szerokiej palety prac o charakterze manualnym.	Komentarze autora tej uwagi, które można uznać za słuszne, nie negują zasadności pozostawienia tego fragmentu w dotychczasowej formie.
212 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	36	Jest: Główną przyczyną gwałtownych zmian demograficznych w Polsce jest długi – blisko 30-letni – okres utrzymywania się wskaźnika dzietności na bardzo niskim poziomie. Zmiana: Głównym efektem gwałtownych zmian demograficznych w Polsce jest długi – blisko 30-letni – okres utrzymywania się wskaźnika dzietności na bardzo niskim poziomie. - Przyczyny są inne, chociażby opisana w tym dokumencie zaniedbana polityka mieszkaniowa, wysokie kredyty, niskie zarobki.	W łańcuchu przyczynowo-skutkowym: "polityka mieszkaniowa, wysokie kredyty, niskie zarobki -> (wpływają na) utrzymywanie się wskaźnika dzietności na niskim poziomie -> (wpływa na) strukturę wieku populacji" niski wskaźnik dzietności jest zarówno skutkiem, jak i przyczyną. Z logiki tekstu wynika, że w zacytowanym przez Autora uwagi zdaniu należy użyć słowa "przyczyna".
212 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	38	Jest: Dostosowanie się do zmian technologicznych może być trudne zwłaszcza dla osób starszych posiadających niskie kompetencje cyfrowe. Zmiana: Dostosowanie zmian technologicznych do potrzeb i wymagań osób starszych posiadających niskie kompetencje cyfrowe. - Od lat pisze się o niedostosowaniu osób starszych do zmian technologicznych. Tymczasem nowe technologie	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.

					powinny ułatwiać życie powiększającej się liczbie osób starszych, a nie je utrudniać. (np. przez coraz większą liczbę aplikacji, rosnące wymogi sprzętowe i koszty z nimi związane, zagrożenia cyfrowe i cyberataki).	
212 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Proponuje się skreślić słowo „normalnego” : Bezpieczeństwo w Strategii obejmuje więc także odporność, rozumianą jako umiejętność radzenia sobie przez państwo i społeczeństwo z nietypowymi sytuacjami i zdolność do sprawnego powrotu do ~~normalnego~~ funkcjonowania. - Celem budowania odporności powinna być umiejętność funkcjonowania społeczeństwa i państwa niezależnie od stopnia destabilizacji.	Proponowana modyfikacja prowadziła do nieodpowiedniej zmiany znaczenia tego fragmentu.
212 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	45	Trafnie określono proces dezagrarnizacji wsi oraz utraty żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych: zmniejszenie rolniczych funkcji wsi, wykluczenie z procesów rozwojowych, ponadprzeciętną intensywność depopulacji i starzenia się ludności w obszarach wiejskich oddalonych od średnich lub dużych ośrodków miejskich i niewystarczająca dostępność usług publicznych w subregionach, z których mogłyby korzystać te obszary – jednak bez propozycji konkretnych działań mających wyjść naprzeciw ww. problemom.	Uwaga o charakterze komentarza
212 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Jest: Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach Zmiana Zjawisko depopulacji z jednej strony jest powiązane z ogólnopolskim kryzysem demograficznym, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach. -Zjawisko depopulacji i kryzys demograficzny to te same zjawiska a nie konsekwencje/ przyczyny jednych względem drugich.	Kryzys demograficzny nie jest tym samym zjawiskiem co depopulacja małych miejscowości, a jednym z jej czynników (obok migracji do większych miejscowości).
212 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Odnosnie do zapisu: Wciąż zauważalne są wyraźne dysproporcje w dostępie do usług publicznych wśród mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich. Dotyczy to dostępu m.in. do usług medycznych (w tym ratownictwa medycznego oraz specjalistycznej diagnostyki i terapii medycznej), szkolnictwa wyższego, wymiaru sprawiedliwości (zwłaszcza na poziomie sądu okręgowego), dóbr kultury (np. teatrów, muzeów) czy instytucji otoczenia biznesu – oczywistym jest koncentracja szkolnictwa wyższego, dóbr kultury i wymiaru sprawiedliwości na obszarach miejskich. Z perspektywy mieszkańców obszarów wiejskich problemem nie powinien być brak tego rodzaju dóbr, a ograniczone możliwości dotarcia do nich (np. bariery komunikacyjne). Opiniowany dokument wskazuje na potrzebę rozwoju transportu publicznego. Powyższe nie będzie jednak możliwe bez bazy w postaci dobrze rozwiniętej sieci dróg gminnych i powiatowych.	Samorządy posiadają szeroki dostęp środków zewnętrznych na inwestycje drogowe i w Strategii utrzymano funkcjonowanie i dostęp do tych programów.
212 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54-55	Jest: Po pierwsze, dla zahamowania procesu starzenia się ludności konieczna byłaby imigracja w skali, która zagrażałaby spójności kulturowej kraju Zmiana: Po pierwsze, dla zahamowania procesu starzenia się ludności konieczna byłaby imigracja w skali, która nie zagrażałaby spójności kulturowej kraju - W kontekście dalszych zapisów wydaje się, że chodzi o brak konfliktów kulturowych.	Propozycja odwróciła sens zdania, w którym chodzi o to, że konieczna skala migracji, przy braku innych zmian, byłaby zbyt duża i przez to zagrażałaby spójności kraju.
212 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz utrzymania zrównowagonego modelu rozwoju kraju	57	Postuluje się zmianę zapisu: „Polski model państwa policentrycznego ~~uzupełniają~~ współtworzą ośrodki powiatowe będące ~~lokalnymi~~ ponadlokalnymi centrami oświaty, zdrowia, sądownictwa, siedzibami struktur policyjnych i pożarniczych oraz zarządzania kryzysowego, a także gwarantujące dostęp do podstawowych usług publicznych – ~~gminy~~ ośrodki gminne. ” Ośrodki powiatowe tworzą model policentryczny kraju a nie go uzupełniają, jak zakładają Autorzy, a poza tym są ośrodkami o oddziaływaniu ponadlokalnym a nie lokalnym; poza tym, w kontekście przyjętego modelu sieci osadniczej, dostęp do podstawowych usług publicznych na poziomie lokalnym zapewniają ośrodki gminne a nie gminy, będące jednostką administracyjną.	Uwaga uwzględniona
212 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	„Dla możliwości poczęcia dziecka znaczenie ma również sytuacja zdrowotna potencjalnych rodziców. Prowadzony styl życia, wiek, przebyte lub aktualne choroby w znaczny sposób wpływają na płodność, prowadząc niekiedy do płodności obniżonej”. Propozycja dodania podstawowych czynników wpływających na płodność , tzn. skażenie środowiska, żywności, wody, które zawierają chemiczne substancje obniżające płodność, a także obecność szkodliwych chemikaliów w przedmiotach, które otaczają ludzi na co dzień. Skutki rozwoju przemysłu nie są neutralne dla organizmów.	Propozycja zbyt szczegółowa.

213 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	67	Należy uwzględnić również ten czynnik w planowanych kierunkach działań w obszarze zatrudniania kobiet: „Kolejnym wyzwaniem w kontekście dostosowania warunków rynku pracy do możliwości godzenia aktywności zawodowej i rodzicielskiej jest niska dostępność elastycznych form zatrudnienia, dostosowanych do potrzeb młodych matek. Jak wynika ze „Strategii Demograficznej 2040” - zdecydowana większość dzieci pozostających w żłobku przebywa w nim przez cały dzień – średnia tygodniowa liczba godzin przebywania w opiece instytucjonalnej dla dzieci korzystających z tej formy opieki wyniosła 34,1. Należy zauważyć, że to zdecydowanie więcej niż w większości krajów europejskich, co jest skorelowane z faktem, że kobiety w Polsce znacznie częściej pracują w pełnym wymiarze czasu pracy niż w innych krajach Europy (93,2% Polek, średnia w OECD wynosi 78,1%). Ta sytuacja może też powodować większe trudności z łączeniem pracy zawodowej z rodziną i stanowić barierę dla zwiększania aktywności zawodowej kobiet preferujących posiadanie dziecka lub też stanowić barierę posiadania przez Polki większej liczby dzieci”.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
213 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	„Media rywalizujące o uwagę odbiorców podejmują tematy wywołujące poczucie zagrożenia, w tym takie, które mogą negatywnie wpływać na dietność.” - zapis niezrozumiały, wymaga rozwinięcia.	Zmieniono na "Media rywalizujące o uwagę odbiorców podejmują tematy wywołujące poczucie zagrożenia, w tym takie, które mogą negatywnie wpływać na chęć posiadania dzieci".
213 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	„A. Upowszechnienie profilaktyki i leczenia niepłodności Przeprowadzona zostanie promocja stylu życia zmniejszającego ryzyko niepłodności, upowszechnione też zostanie leczenie chorób prowadzących do obniżenia płodności, szczególnie endometriozy, zespołu policystycznych jajników i otyłości. Zostanie utworzona sieć ośrodków o wysokim stopniu referencyjnym zajmujących się zdrowiem prokreacyjnym, w tym leczeniem endometriozy. Rozbudowane zostaną możliwości leczenia niepłodności u pary jeszcze przed korzystaniem z technik wspomaganego rozrodu. Zwiększony zostanie dostęp do technik, które powinny być zastosowane jeszcze przed wdrożeniem leczenia niepłodności metodą in vitro. Upowszechniona zostanie wiedza na temat możliwości zabezpieczenia materiału rozrodczego na przyszłość dla osób poddanych leczeniu onkologicznemu. Dla par niemogących zażyć w ciąży w sposób naturalny kontynuowana będzie możliwość prokreacji wspomaganą medycznie.” - cała część A wymaga doprecyzowania. - warto dopisać o leczeniu niepłodności mężczyzn, bo ta sytuacja również ich dotyczy.	W opinii autorów Strategii przywołany zapis działania jest dostatecznie precyzyjny. W kwestii niepłodności mężczyzn - uwaga kierunkowo przyjęta.
213 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	„Rozszerzona zostanie edukacja przedporodowa o zagrożeniach dla matki i dziecka, powikłaniach wczesnych i późnych po cięciu cesarskim. Zwiększona zostanie dostępność do analgezji regionalnej rodzących w porodach drogami natury, tj. znieczuleń zewnątrzoponowych lub (w uzasadnionych przypadkach) znieczuleń podpajęczynówkowych.” - propozycja przeformułowania zapisu na np. Przyszli rodzice otrzymają kompleksową informację nt. przebiegu ciąży, porodu, opieki przed i po porodowej, w tym dotyczącą potencjalnych zagrożeń i powikłań dla zdrowia matki i dziecka. - propozycja usunięcia/wyjaśnienia mało znanego powszechnie pojęcia medycznego analgezja	Uwaga w toku analiz.
213 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Postulat wydłużenia wsparcia psychologicznego dla rodziców do 1 roku po porodzie. Postulat dodania wsparcia uroginekologicznego dla kobiety, ze względu na możliwe powikłania w tym obszarze. Postulat dodania informacji o wsparciu medycznym i psychologicznym dla wcześniaków, noworodków z niepełnosprawnościami oraz ich rodziców.	Wymienione postulaty są częściowo uwzględnione w działaniu 3.B: "Wprowadzone zostaną zmiany w standardzie organizacyjnym opieki okołoporodowej poprawiające dostęp do opieki laktacyjnej, opieki nad kobietą i noworodkiem w sytuacjach przedłużonej hospitalizacji noworodka, opieki nad kobietą w sytuacji niepowodzeń położniczych. Zwiększony zostanie dostęp do opieki dla kobiet z niepełnosprawnościami. Kontynuowane będą działania upowszechniające wśród przyszłych rodziców znajomość przepisów standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej, ponadto zostaną

						także zrealizowane działania informacyjne skierowane do świadczeniodawców w tym zakresie. Zwiększone zostanie także wsparcie psychologiczne rodziców bezpośrednio po narodzinach dziecka."
213 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Postuluje się przeformułowanie kierunku 4. Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania, w kontekście celu, który ma realizować lub zastanowić się o celowości tego kierunku działań w tym miejscu. Z opisu nie wynika, że są to działania, które mogą się przyczynić do realizacji Priorytetu 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
213 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	78	3. Wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem. F. Utrzymanie instytucjonalnych rozwiązań wspomagających integrację cudzoziemców. Jest: Instytucje te będą nakierowane na lokalne potrzeby i zarządzane przez województwa w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi. Proponuje się zmianę na: Instytucje te będą nakierowane na lokalne potrzeby i zarządzane przez województwa we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Uzasadnienie: Odpowiedzialność za zarządzanie tym systemem powinna być wyłączną domeną województwa. Natomiast rolą organizacji powinna być współpraca z województwem.	Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
213 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	„A. Stworzenie modelu dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w zawodach deficytowych” - postulat przeformułowania wprost nazwy: A. Stworzenie modelu dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w zawodach deficytowych oraz wysokospecjalistycznych”	Brak zasadności dla zmiany nazwy działania - obecne brzmienie w sposób wystarczający obejmuje kwestie wskazane w treści działania.
213 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	„C. Promowanie zatrudnienia osób w wieku 50+” - postulat uzupełnienia zapisów tego punktu o dodatkowe benefity dla pracodawcy zatrudniającego osoby 50 +, np. ulgi podatkowe	Propozycja zbyt szczegółowa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
213 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	„Wśród czynników negatywnie oddziałujących na stan zdrowia mieszkańców Polski najważniejszą rolę odgrywają czynniki behawioralne, do których należą: złe nawyki żywieniowe, nadużywanie alkoholu, palenie papierosów i niski poziom aktywności fizycznej” - postulat uzupełnienia tego wykazu o: a) wpływ skażonego środowiska, wody i produktów spożywczych, które, mogą powodować choroby nowotworowe, oddechowe, krążeniowe i obniżają płodność b) narkotyki i inne wyroby psychotropowe	Uzupełniono część diagnostyczną o informację nt. wpływu zanieczyszczenia środowiska na stan zdrowia.
214 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	„Dla dorosłych, w szczególności dla mężczyzn, istotne jest podkreślanie roli zbilansowanej diety w profilaktyce chorób cywilizacyjnych takich jak cukrzyca typu 2 czy choroby układu krążenia” - postulat korekty. Wszystkie aktualne opracowania dot. zdrowia, chorób krążenia wskazują, że kobiety są również narażone na dolegliwości tego rodzaju.	Aktualne brzmienie tego fragmentu uwzględni całą populację (także kobiety).
214 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	5. Rozwój opieki długoterminowej, F. Spójny system opieki całodobowej. Jest: Zostaną zweryfikowane i odpowiednio dostosowane zasady funkcjonowania obecnie istniejących instytucji opieki całodobowej, tj. zakładów opiekuńczo-leczniczych i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych w systemie ochrony zdrowia oraz domów pomocy społecznej w systemie pomocy społecznej, w tym zasady finansowania pobytu w tych placówkach – w sposób uwzględniający potrzeby społeczne i zdrowotne osób starszych. Proponuje się zmianę na: Zostaną zweryfikowane i odpowiednio dostosowane zasady funkcjonowania obecnie istniejących instytucji opieki całodobowej, tj. zakładów opiekuńczo-leczniczych i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych w systemie ochrony zdrowia oraz domów pomocy społecznej w systemie pomocy społecznej, w tym zasady finansowania pobytu w tych	Uwaga uwzględniona.

					placówkach – w sposób uwzględniający potrzeby społeczne i zdrowotne osób w nich przebywających. Uzasadnienie: ze wsparcia w tych placówkach korzystają nie tylko osoby starsze.	
214 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Wnosimy o poszerzenie zakresu celu „Stymulowanie innowacji w medycynie i budowa przewag konkurencyjnych” poza obszar cyfryzacji i aplikacji mobilnych. Ograniczenie działań wyłącznie do cyfrowych wyrobów medycznych i telemedycyny nie w pełni wykorzystuje potencjał polskiej nauki i technologii w sektorze zdrowia. Wydaje się zasadne, aby w ramach tego priorytetu uwzględnić również wsparcie dla kluczowych innowacji produktowych i usługowych w obszarze profilaktyki, diagnostyki laboratoryjnej oraz terapii (w tym zaawansowanych technologii farmaceutycznych). Wsparciem powinny zostać objęte te produkty i usługi, które wykazują największy potencjał komercjalizacji oraz bezpośrednio odpowiadają na globalny i krajowy popyt w zakresie walki z chorobami cywilizacyjnymi i rzadkimi. Takie holistyczne podejście do innowacji medycznych zapewni większą komplementarność z inteligentnymi specjalizacjami (jak "Nowoczesne technologie medyczne" w Wielkopolsce) i przyczyni się do efektywniejszej budowy przewag konkurencyjnych w skali międzynarodowej.	Strategia zostanie uzupełniona o działania z zakresu wspierania innowacji w medycynie. Uzupełniono część diagnostyczną o informację nt. wpływu zanieczyszczenia środowiska na stan zdrowia.
214 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Po zdaniu: W przypadku starszych osób szczególnie istotne jest rozwijanie umiejętności umożliwiających korzystanie z cyfrowych usług publicznych, systemów opieki zdrowotnej, bankowości oraz rozwiązań poprawiających komfort życia. Dodać: Z drugiej strony istotne jest także tworzenie rozwiązań cyfrowych w obszarze usług publicznych, systemu opieki zdrowotnej i bankowości, aby odpowiadały one na ich potrzeby. - Usługi powinny być tworzone na potrzeby powiększającej się liczby osób starszych, z ich udziałem i partycypacją.	Propozycja nie odpowiada charakterowi opisów kluczowych wyzwań.
214 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	119	Proponuje się zmianę zapisu: „Rozwój systemu transportowego musi brać pod uwagę uwarunkowania w zakresie bezpieczeństwa obronności.” Obecne sformułowanie sugeruje, że chodzi o bezpieczeństwo w transporcie.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga w ramach konsultacji KWRIST. Uwaga zostanie uwzględniona.
214 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	140, 154	Proponuje się, aby SRK wprost wskazywała możliwość tworzenia terytorialnych stref testowania innowacji regulacyjnych („regulatory sandboxes”). Wielkopolska, dysponując dynamicznym ośrodkiem akademickim i technologicznym (Poznań) oraz subregionem transformacji energetycznej (subregion koniński) stanowi idealną przestrzeń do uruchomienia tego typu strefy w obszarze testowania rozwiązań dla AI w przemyśle i usługach, automatyzacji i robotyzacji oraz technologii wodorowych. Przykładem w zakresie AI może być testowanie rozwiązań w zakresie autonomicznych systemów w logistyce. W przypadku działania nr 15 w Planie działań na lata 2026-2029 „Wdrożenie piaskownic regulacyjnych dla testowania innowacyjnych rozwiązań oraz ułatwień regulacyjnych dla działalności startupów” oraz 17 „Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych” istotne jest, aby w procesie selekcji kluczowych sektorów dla wprowadzenia pierwszych piaskownic oraz opracowania listy technologii kluczowych włączyć do dyskusji także przedstawicieli regionalnych. Obecne plany zakładają jedynie dyskusje w gremiach ministerialnych.	Piaskownice regulacyjne nie będą ograniczone terytorialnie. Podmioty z każdego regionu będą uprawnione do uczestnictwa, pod warunkiem spełnienia określonych kryteriów wejścia.
214 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Proponujemy modyfikację kierunku działania „Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących branżach” poprzez przesunięcie nacisku z tworzenia nowych jednostek badawczych na intensywne wzmocnienie i reformowanie już funkcjonujących ośrodków naukowych, takich jak instytuty Polskiej Akademii Nauk oraz Sieć Badawcza Łukasiewicz. Potrzebna jest systemowa modernizacja i stabilizacja organizacyjna istniejącego potencjału naukowego i infrastrukturalnego. W celu uniknięcia rozpraszania zasobów i energii na budowę nowych struktur od podstaw, konieczne jest wprowadzenie mechanizmów gwarantujących, że podstawowa działalność statutowa dotychczasowych jednostek jest w pełni wspierana, umożliwiając z jednej strony realizację długoterminowych, strategicznych projektów aplikacyjnych, niezbędnych do realizacji celów Strategii, a z drugiej strony zapewniających elastyczność i dopasowanie tematów badań do pojawiających się trendów światowych i wyzwań gospodarki.	Nowe instytuty lub programy badawcze w kluczowych obszarach mają charakter uzupełniający wobec działań już prowadzonych przez Sieć Badawczą Łukasiewicz oraz instytuty PAN i uczelnie. Ich celem jest szybka reakcja na przełomowe kierunki technologiczne, a nie zastępowanie istniejących jednostek. Wzmocnienie obecnych ośrodków odbywa się równolegle poprzez strategię i mechanizmy finansowe.

214 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	154	W obszarze automatyzacji i robotyzacji przedsiębiorstw, proponujemy uwzględnienie w ramach działań operacyjnych SRK programu pilotażowego realizowanego w Wielkopolsce dedykowanemu automatyzacji i robotyzacji dla sektora MŚP. Wielkopolska jest regionem o silnej bazie przemysłowej (przemysł meblarski, metalowy, spożywczy, motoryzacyjny, logistyka), a to stanowi idealne środowisko do wdrożenia tego typu pilotażu. Posiada również silne zaplecze naukowe w postaci sieci uczelni wyższych i instytutów naukowych (m.in. Politechnika Poznańska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Przyrodniczy, Instytuty Sieci Łukasiewicz), za pośrednictwem których zapewnione są kompetencje techniczne i miękkie w wielu dziedzinach (automatyka, robotyka, inżynieria produkcji, zarządzanie danymi i AI, logistyka, rolnictwo precyzyjne). Ponadto, Wielkopolska od lat inwestuje w szkolnictwo zawodowe, rozwijając sieć szkół branżowych i centrów kształcenia zawodowego. Posiadanie potencjału do kształcenia kadr w sektorach, w ramach których wdrożenie technologii Przemysłu 4.0. i 5.0. będzie miało największe znaczenie, stanowi niepodważalny atut i uzasadnienie dla realizacji tego typu programu w regionie.	Strategia nie przewiduje prowadzenia pilotażu dotyczącego automatyzacji i robotyzacji mśp.
214 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Priorytet ten jest niezwykle istotny dla rozwoju Polski, jednak cele jakie zostały sformułowane są nierealne do zrealizowania. Postuluje się weryfikację wskazanych celów. Osiągnięcie 67 GW nowej mocy zainstalowanych, przy obecnym stanie jest nierealne, szczególnie, że autorzy sami zwrócili uwagę, że ponad połowa głównych sieci przesyłowych ma ponad 40 lat. Oznacza to, że nie jest dostosowana do współczesnych wymogów. Ponadto jako główne źródła energii wskazane są elektrownie wiatrowe oraz fotowoltaika, która co do zasady jest bardzo obszarochłonna. Wielkopolska jako lider branży OZE już widzi negatywne oddziaływanie wieloobszarowej fotowoltaiki chociażby na krajobraz, czy wykluczenie terenów rolnych z użytkowania. Wskazano również, że uzupełnieniem systemu mają być biometanownie (pierwsza w Polsce ma nadal problem z uruchomieniem) oraz producenci wodoru (na chwilę obecną branża bardzo raczkująca – aktualnie funkcjonuje jedna instalacja w Polsce o mocy 0.999 MW).	Wartość została wyliczona na podstawie scenariusza WAM (with additional measures, rozumiany jako scenariusz aktywnej transformacji) do projektu Krajowego Planu w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. – wg prognoz przeprowadzonych po konsultacjach publicznych, rozpoczętych w październiku 2024 r. W wypadku modyfikacji scenariusza WAM dokonana zostanie stosowna korekta. SRP2035 jest zgodna z KPEIK w zakresie miksu energetycznego.
214 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Zmiana z: „Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym” Na: „Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym. Konieczne jest również łagodzenie gospodarczych skutków odchodzenia od węgla poprzez wspieranie rozwoju nowych specjalizacji regionów górniczych oraz przedsiębiorczości na tych obszarach, a także dalsze podejmowanie działań w celu naprawy szkód w środowisku spowodowanych przez działalność sektora wydobywczo-energetycznego”. W przypadku regionów górniczych nie można ograniczać się tylko do wsparcia kadr. Konieczne jest podejmowanie kompleksowych działań mających na celu rozwój tego typu obszarów.	Uwaga zostanie uwzględniona w następujący sposób: Konieczne jest również wspieranie: rozwoju nowych specjalizacji regionów górniczych, rynku pracy, inwestycji infrastrukturalnych, rozwoju przedsiębiorczości, pomocy społecznej, a także dalsze podejmowanie działań w celu naprawy szkód w środowisku spowodowanych przez działalność sektora wydobywczo-energetycznego
215 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		[1/2]Zmiana z: „3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego A. Budowa wielkoskalowej elektrowni jądrowej w gminie Choczewo Zezwolenie na budowę obiektu i początek właściwych prac nastąpi do 2028 r., tak aby ukończenie budowy pierwszego bloku EJ o mocy 1250 MW było możliwe w latach 2036–2040. B. Wyznaczanie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej W perspektywie 2035 r. nastąpi: (i) dokonanie wyboru technologii; (ii) wydanie decyzji lokalizacyjnej; (iii) zapewnienie finansowania i (iv) rozpoczęcie budowy co najmniej drugiej elektrowni jądrowej w Polsce.”	Powtórzona uwaga nr 187 KWRiST

215 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		[2/2]Na: „3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego A. Budowa wielkoskalowej elektrowni jądrowej w gminie Choczewo Zezwolenie na budowę obiektu i początek właściwych prac nastąpi do 2028 r., tak aby ukończenie budowy pierwszego bloku EJ o mocy 1250 MW było możliwe w latach 2036–2040. B. Budowa elektrowni jądrowej w Koninie Zezwolenie na budowę obiektu i początek właściwych prac nastąpi do 2028 r., tak aby jej było możliwe w latach 2036–2040. C Wyznaczanie lokalizacji kolejnej (ew. kolejnych) wielkoskalowej elektrowni jądrowej W perspektywie 2035 r. nastąpi: (i) dokonanie wyboru technologii; (ii) wydanie decyzji lokalizacyjnej; (iii) zapewnienie finansowania i (iv) rozpoczęcie budowy co najmniej drugiej elektrowni jądrowej w Polsce.” Konieczna jest budowa elektrowni jądrowej w Koninie, tj. na obszarze który ma wszelkie predyspozycje do tego typu inwestycji.	Powtórzona uwaga nr 187 KWRiST
215 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Po zdaniu: „W interesie Polski jest także zabieganie o finansowanie przez NATO rozbudowy infrastruktury transportowej paliw ciekłych Central European Pipeline System” Należy dopisać: „Istotne będzie także wsparcie rozwoju krajowej sieci przesyłu wodoru (inwestycje w nowe sieci oraz w modernizację istniejących sieci gazowych w celu ich dostosowania do przesyłu wodoru), zintegrowanej z europejską siecią wodorową”. - W akapicie nie mówi się o sieci przesyłowej wodoru i kwestii podpięcia się do europejskiej sieci, np. budowanej sieci w Niemczech i Francji.	Uwaga częściowo uwzględniona. W akapicie znajdują się już informacje dotycząca aktywów osieroconych i ich adaptacji na potrzeby przesyłu gazów odnawialnych i zdekarbonizowanych, w tym wodoru. W tytule pojawia się informacja o infrastrukturze transgranicznej. W naszej ocenie nie ma potrzeby dodawania zdania o zaprobowanej treści i miejscu. W zamian proponujemy uzupełnienie akapitu o informację o rozbudowie połączeń transgranicznych i ich integracji z terminalami gazowymi. (por. uwaga nr 1190).
215 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Ramka 2. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej Nie można zgodzić się z zasięgiem terytorialnym wyznaczonego OSI i ograniczenia go tylko do północnej części Polski. Konieczne jest ujęcie w ramach tego OSI Wielkopolski Wschodniej, a w szczególności Konina, który ma idealne predyspozycje do rozwoju energetyki jądrowej.	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji. Dodatkowym uzasadnieniem dla OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej jest przyłączenie w niedługim czasie morskich elektrowni wiatrowych.
215 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-171	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej/sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej W ramach działań przewidzianych do realizacji konieczne jest dodanie działania dot. uruchomienia, przy udziale samorządów wojewódzkich, doradztwa energetycznego i klimatycznego na poziomie gminnym. Konieczne jest uruchomienie sieci doradców klimatycznych zatrudnionych na poziomie lokalnym (w gminach) wspierających oddolnie mieszkańców/przedsiębiorców z sektora MŚP w procesie transformacji energetycznej i sprawiedliwej transformacji. Przykład dobrze funkcjonującej takiej sieci doradców można zaobserwować w Wielkopolsce Wschodniej wdrażanej w ramach projektu LIFE AFTER COAL PL. Ponadto konieczne jest kompleksowe wsparcie sprawiedliwej transformacji, koncentrującej się w szczególności na łagodzeniu społecznych, gospodarczych oraz środowiskowych skutków odchodzenia od węgla regionu górniczego jakim jest Wielkopolska Wschodnia, obejmująca terytorialnie powiaty: kolski, koniński, słupecki, turecki oraz Miasto Konin. Subregion Wielkopolski Wschodniej od wielu lat doświadcza negatywnych skutków związanych z zamykaniem	Powtórzona uwaga nr 189 KWRiST

					kolejnych kopalni węgla brunatnego oraz zasilanych nim elektrowni. Konieczne jest zapewnienie kontynuacji po 2027 roku procesu wsparcia transformacji tego subregionu mierzącego się z licznymi problemami w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, pogłębiającymi się w miarę odchodzenia od przemysłu paliwowo-energetycznego. Jednocześnie skoordynowane wsparcie nie może ograniczać się tylko do wykorzystywanego w obecnej perspektywie finansowej UE Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (choć należy uznać za niezbędne kontynuowanie tego typu wsparcia również po 2027 roku), ale konieczne jest kompleksowe i zintegrowane uruchamianie na tym obszarze również wsparcia w ramach innych środków publicznych (w tym pochodzących z budżetu krajowego).	
215 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Uzupełnienia wymagają informacje nt źródeł ogrzewania budynków mieszkalnych. Nie podano czasu aktualności przytoczonych danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków w Polsce.	Powtórzona uwaga nr 225 KWRiST
215 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173-179	Wskazano, że z następstwami zmian klimatu takimi jak susze czy powodzie mierzą się również obszary wiejskie. Nie zaplanowano natomiast działań zmierzających do poprawy infrastruktury przeciwpowodziowej czy też retencji na wsi, co ma kluczowe znaczenie dla rozwoju rolnictwa. Przewidziano wymóg opracowania koncepcji zagospodarowania wód opadowych i roztopowych jedynie w miastach powyżej 20 tysięcy mieszkańców.	Przedmiotowe kwestie został wskazane w priorytecie 3.4. (B. Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych)
215 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Wyjaśnienia i doprecyzowania wymaga pojęcie: „ łączne zagrożenie suszą ”. Określenie „łączne zagrożenie suszą” jest niejasne i niezrozumiałe. Wyjaśnić należy dlaczego obszary słabo i umiarkowanie zagrożone suszą zostały pokazane łącznie? Dlaczego w źródle jest podana tylko instytucja, które te dane posiada, a nie opracowanie, z którego te dane zostały przytoczone?	Określenie „łączne zagrożenie suszą” jest stosowane przez PGW Wody Polskie i obejmuje zagrożenie suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Mapa zostanie wykonana ponownie z rozdzieleniem klas słabego i umiarkowanego zagrożenia suszą. Tytuł opracowania to Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS) (https://dane.gov.pl/pl/dataset/2784)
215 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Wyjaśnienia i doprecyzowania wymaga pojęcie: „ obszary zagrożenia powodziowego ”. Nie wiadomo czy są to obszary, na których istnieje możliwość wystąpienia powodzi o określonym prawdopodobieństwie lub powodzi w wyniku zdarzenia ekstremalnego, przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego.	Mapa pokazuje zasięg tak zwanej wody stuletniej ze zbioru danych Mapa zagrożenia powodziowego (MZP) - Obszary zagrożenia powodziowego 1% (https://dane.gov.pl/pl/dataset/2178)
215 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Wnioskuje się o dodanie problematyki dotyczącej wzrostu zapotrzebowania na wodę oraz ograniczonego dostępu do wody słodkiej, czyli problem „stresu wodnego” . Jest to niezwykle ważny problem biorąc pod uwagę fakt, że Polska jest krajem o niskich zasobach wody słodkiej w przeliczeniu na 1 mieszkańca.	Powtórzona uwaga nr 228 KWRiST
216 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175	Wnioskuje się o uwzględnienie problemu, jakim jest brak w Polsce inwentaryzacji mokradeł . Został wskazany problem braku informacji o stanie gleb, jednak nie ma informacji o terenach podmokłych, które wskazuje się do ochrony. Trudno jest chronić coś, co nie zostało konkretnie wskazane. Opracowany w 2008 r. program GIS Mokradła jest programem opartym na danych sprzed 20-40 lat, opiera się zatem na danych archiwalnych. Obecnie nie jest również wykonywana pełna inwentaryzacja mokradeł w Polsce. W kierunkach piszę się o retencji oraz ochronie obszarów wodno-błotnych, więc dobrze by było gdyby te mokradła także zostały uwzględnione.	Powtórzona uwaga nr 229 KWRiST
216 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175	Postuluje się, aby w części dotyczącej spadku wartości przyrodniczych kraju uwzględnić zagrożenie dla bioróżnorodności jakim są gatunki obce, zwłaszcza inwazyjne . Gatunki obce wprowadzone do środowiska, mogą konkurować z rodzimymi gatunkami o zasoby, zmieniać siedliska, a nawet prowadzić do ich wyginięcia	Uwaga odrzucona. W diagnozie w tym kontekście zawarty został zapis ogólny: “Równocześnie zmiany klimatu sprzyjają rozprzestrzenianiu się chorób, szkodników i zmianom zasięgów części gatunków”.

216 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175,2	Wyartykułowany został również problem niskiej jakości wód, niewystarczającego poziomu inwestycji w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i ochronę środowiska na obszarach wiejskich. Jednak zaplanowane działania (s. 180, Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa) przewidują modernizację i rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy . Przekreśla to możliwości rozwojowe obszarów wiejskich.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
216 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176-177	Kierunki działań 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków Dodanie nowego działania „E. Uruchomienie sieci lokalnych doradców klimatycznych Bezpośrednim wsparciem finansowym, przy udziale samorządów wojewódzkich, zostanie objęte uruchomienie w całym kraju sieci doradców klimatycznych (funkcjonujących na poziomie gminnym/powiatowym) wspierających oddolnie mieszkańców i przedsiębiorców w transformacji energetycznej, a w szczególności w wymiennie pieców węglowych na inne nisko- i zeroemisyjne źródła ciepła. Szczególnym obszarem wsparcia lokalnych liderów transformacji będą osoby zagrożone ubóstwem energetycznym. Doradcy będą zaangażowani również w pozyskiwanie wsparcia na działania transformacyjne jednostek samorządu terytorialnego. Działania te będą uzupełniane działaniami koordynacyjnymi prowadzonymi z poziomu regionalnego, w tym m.in. w zakresie uruchomienia systemów informatycznych wspierających pracę doradców klimatycznych czy organizowanie szkoleń, studiów podyplomowych dla doradców w celu podnoszenia ich umiejętności i kompetencji” Konieczne jest systemowe podejście do transformacji energetycznej i uruchomienie sieci lokalnych liderów transformacji wspierających mieszkańców i społeczności lokalne. Przykład dobrze funkcjonującej takiej sieci doradców można zaobserwować w Wielkopolsce Wschodniej wdrażanej w ramach projektu LIFE AFTER COAL PL	Uwaga podobna KWRiST 189
216 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Postulat dodania działań, które realnie wspomogą jakość powietrza, np. dofinansowanie zakupu systemów oczyszczania powietrza dla firm czy innych podmiotów, dofinansowanie oczyszczaczy powietrza dla osób prywatnych z terenów najbardziej zagrożonych złą jakością powietrza, obciążenia fiskalne dla największych „trucicieli”, upowszechnienie systemów badania jakości powietrza: jednostka/odsetek ludności, stworzenie metody/techniki sprawdzania poziomu pyłów emitowanych w podmiotach publicznych i prywatnych, stworzenie rozwiązań legislacyjnych w zakresie skutecznego karania „trucicieli”.	Uwaga zbyt ogólna, wobec czego jej rozpatrzenie bez doprecyzowania nie jest możliwe.
216 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	„B. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa” - postulat wypracowania rozwiązań legislacyjnych dotyczących ubezpieczenia mienia na wypadek powodzi znajdującego się na terenach zalewowych, w pobliżu tych terenów	Na wstępie należy wskazać, że przedmiotowy postulat dotyczy kwestii ubezpieczeń a nie gospodarki wodnej. Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2025 r. poz. 1275) dział instytucje finansowe, znajdujący się obecnie we właściwości Ministra Finansów i Gospodarki, obejmuje sprawy funkcjonowania rynku finansowego, w tym w szczególności sprawy zakładów ubezpieczeń. Działalność ubezpieczeniowa podlega równocześnie nadzorowi, np. przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF). Z kolei kwestia konkretnych rodzajów ubezpieczeń mienia znajdują się we właściwości różnych Ministrów, przykładowo ubezpieczeniami rolniczymi zajmuje się Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, m.in. poprzez współfinansowanie składek ubezpieczeniowych od upraw i

						zwierząt. W związku z powyższym to inne organy są odpowiedzialne za przedstawienie stanowiska do ww. postulatu. Odnosząc się merytorycznie do ww. propozycji należy wskazać, że w chwili obecnej ubezpieczenia mienia na wypadek różnych zdarzeń i wypadków (np. powodzi) występują w ofercie podmiotów prywatnych (prywatnych przedsiębiorstw ubezpieczeniowych). Tym samym postulowane rozwiązanie, co do zasady, już funkcjonuje. Tym samym postulat w obecnym brzmieniu jest niezasadny.
216 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	Kierunki działań Kierunek: 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne, podpunkt E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni Wnosi się o zmianę redakcji zapisu: „Zgodnie z Nature Restoration Regulation dotyczącym m.in. ekosystemów miejskich należy zapewnić, aby do 2030 r. nie doszło do utraty netto całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni oraz i pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich, zaś od 2031 r. osiągać trend wzrostowy w odniesieniu do tych wartości – aż do osiągnięcia zadowalającego poziomu.”, tak aby była w pełni zrozumiała.	Zdanie zostanie przeredagowane.
216 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Kierunek działań 4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej A. Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa Wnosi się o korektę zapisu: „Realizowane będą działania takie jak: (i) budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków; (ii) modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy.” W innych kierunkach, działania nie są tak konkretnie podawane. Zapisy te wymagają korekty pod względem szczegółowości wskazanych działań.	Zapisy zostały wypracowane na drodze konsultacji międzyresortowych. W tym wypadku doprecyzowanie było potrzebne.
216 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Kierunek działań 6. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym B. Wdrożenie systemu kaucyjnego i wsparcie dla zrównoważonego gospodarowania odpadami Wnosi się o przeredagowanie zapisu: „Wdrożenie systemu kaucyjnego, który obejmie jednorazowe butelki z tworzyw sztucznych o pojemności do 3 litrów, szklane butelki wielokrotnego użytku do 1,5 litra oraz metalowe puszki o pojemności do 1 litra z uwagi na wagę i skalę przedsięwzięcia będzie wymagało jego dalszego rozwijania i ewentualnego rozszerzenia.” System będzie wdrożony już 1 października br., więc należałoby ten punkt przeredagować tak, by odnosił się do ewentualnego rozwijania systemu.	Rozważona zostanie zmiana opisu działania.
216 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Kierunek działań 7. Wzmocnienie edukacji ekologicznej A. Zwiększenie świadomości ekologicznej, promowanie postaw ekologicznych Wnosi się o dostosowanie szczegółowości wskazanych działań do poziomu pozostałych zapisów w dokumencie. W innych kierunkach, działania nie są tak konkretnie podawane. Zapisy te wymagają korekty pod względem szczegółowości wskazanych działań.	Uwaga zostanie uwzględniona - opis zostanie skrócony o ostatnie zdanie: Edukacja ekologiczna obejmie też działania w postaci projektów ekologicznych o lokalnym lub globalnym zasięgu, kampanii społecznych, audycji, a także konkursów, warsztatów realizowanych również w przestrzeni internetowej.
217 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183 (także str. 13 Tabela 1)	[1/3]Należy dodać: „Obszary Krytycznego Deficytu Wody Zmiany klimatyczne negatywnie wpływają na jakość życia mieszkańców całej Polski. Coraz częstsze okresy suszy i narastający deficyt wodny stanowią istotne zagrożenie dla gospodarki, rolnictwa oraz środowiska naturalnego. Problem ten jest szczególnie widoczny w regionach o ograniczonych zasobach wodnych, problemy (susza atmosferyczna, rolnicza i hydrologiczna) występują na styku województw: wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego,	Problem suszy dotyczy wielu różnych miejsc kraju. Działania w tym zakresie realizowane będą w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.

					łódzkiego, a w dalszej perspektywie także mazowieckiego, zachodniopomorskiego oraz lubuskiego. Zwiększone zagrożenie związane z wystąpieniem silnych susz dotyczy Polski centralnej, północno-zachodniej i zachodniej. Kluczowe przyczyny deficytu wody • Niedobory wód podziemnych i ich słaby stan ilościowy. • Intensywna eksploatacja zasobów wodnych przez przemysł i rolnictwo. • Niska przepuszczalność gruntów, ograniczająca zasilanie wód podziemnych. • Wysokie ryzyko suszy atmosferycznej. • Ekstremalne zagrożenie suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. • Zmiany klimatyczne prowadzące do wzrostu temperatur i spadku opadów. • Narastające zagrożenie suszą Konieczność adaptacji do zjawisk związanych z narastającymi zagrożeniem wystąpienia suszy	
217 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	184 (także str. 13 Tabela 1)	[2/3] Konieczność adaptacji do zjawisk związanych z narastającymi zagrożeniem wystąpienia suszy Raport Trendy środowiskowe w kontekście koncepcji rozwoju kraju 2050 wskazuje, że częstotliwość suszy w Polsce uległa znacznemu nasileniu w ostatnich dekadach. Susze rolnicze występują obecnie na 45% terenów rolnych i leśnych, a aż 95,4% powierzchni kraju jest zagrożone suszą hydrologiczną. Co więcej, w czasie suszy ponad 20% obszaru Polski nie jest w stanie zaspokoić potrzeb wodnych ekosystemów oraz użytkowników. Takie dane pokazują skalę problemu i konieczność podjęcia natychmiastowych działań w celu przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych. Zmiany klimatyczne zwiększają ryzyko ekstremalnych zjawisk pogodowych (upały, podtopienia, pożary), prowadząc do strat gospodarczych, społecznych i przyrodniczych. W miastach problemem jest niski poziom retencji i zagrożenie powodzią miejską. Kluczowe interwencje: • Rozwój retencji wodnej – budowa zbiorników wodnych, renaturyzacja rzek, zwiększenie retencji krajobrazowej poprzez odtwarzanie mokradł i lasów łęgowych. • Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi – ochrona wód podziemnych, ograniczenie niekontrolowanego poboru wody, modernizacja systemów dystrybucji wody minimalizująca straty. • Zielono-niebieska infrastruktura – zwiększenie terenów zielonych w miastach, budowa systemów gromadzenia deszczówki, wdrażanie rozwiązań opartych na przyrodzie (np. zielone dachy, ogrody deszczowe).	Wiele z tych działań, niekiedy na ogólniejszym poziomie, uwzględniono w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
217 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	185 (także str. 13 Tabela 1)	[3/3]• Adaptacja rolnictwa do zmian klimatu – wdrażanie nowoczesnych systemów nawadniania, dobór odmian roślin odpornych na suszę, promowanie praktyk rolniczych zwiększających zdolność gleby do zatrzymywania wody. • Zwiększenie świadomości społecznej – edukacja na temat oszczędzania wody i skutków zmian klimatycznych, kampanie informacyjne oraz szkolenia dla rolników i przedsiębiorców. • Regulacje prawne i finansowanie – integracja strategii zarządzania suszą w politykach krajowych i regionalnych, zwiększenie funduszy na inwestycje w infrastrukturę wodną i ekosystemową. Podejmowanie działań w tym zakresie jest kluczowe, ponieważ brak skutecznych interwencji może prowadzić do dalszego pogorszenia sytuacji hydrologicznej, co wpłynie na dostępność wody pitnej, produkcję rolną oraz stabilność ekosystemów. W perspektywie długoterminowej może to skutkować spadkiem jakości życia mieszkańców, stratami gospodarczymi oraz nasileniem problemów zdrowotnych i środowiskowych.”	Wiele z tych działań, niekiedy na ogólniejszym poziomie, uwzględniono w ramach Priorytetów 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu i Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
217 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Kluczowe wyzwania Jest: Aby to zapewnić, kluczowe jest tworzenie równych możliwości, m.in. poprzez zapewnienie dostępu do usług zdrowotnych, dobrej edukacji i transportu publicznego. Proponowana zmiana: Do wymienionych rodzajów usług należy dodać usługi społeczne, które wraz ze zdrowotnymi są niezbędne dla zapewnienia dobrobytu.	Uwaga niezasadna, usługom społecznym poświęcony jest cały trzeci akapit "Kluczowych wyzwań" w tym priorytecie, a następnie odpowiadający mu kierunek działań. Zacytowane zdanie odnosi się do wyzwań, które są zaadresowane w innych priorytetach.

217 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Zaplanowano wzmocnienie działalności Centrów Usług Społecznych. Szczególną rolę w tym zakresie mają pełnić budynki szkolne i sale na terenach wiejskich, zlokalizowane zazwyczaj blisko lokalnych społeczności. Zasadnym jest więc zaplanowanie inwestycji w rozbudowę/modernizację budynków mających pełnić rolę CUS.	Budynki szkolne czy też sale na terenach wiejskich mają pełnić funkcje pomocowe. Na chwilę obecną nie są planowane dotacje inwestycyjne.
217 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	„1. Rozwój Centrów Usług Społecznych” - postulat zawarcia w ramach CUS wsparcia na zasadzie np. asystenta cyfrowego albo asystenta osoby starszej - osoby która pomagałaby w kontakcie z urzędem, przy wypełnianiu formularzy itp.	Propozycja wprowadzenia w CUS funkcji asystenta cyfrowego / asystenta osoby starszej odnosi się do szczegółowego katalogu działań. Choć poprawa dostępności usług publicznych – w tym wsparcie w kontaktach z urzędem dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami – jest ważną kwestią, tak szczegółowe rozwiązania nie powinny być przesądzane w dokumencie o ogólnym, strategicznym charakterze i powinny zostać doprecyzowane na etapie programów wykonawczych.
217 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	2. Wzmocnienie pozycji pracowników Proponuje się dodanie działań polegających na: wsparciu potencjału partnerów społecznych, tworzeniu centrów mediacji pomiędzy pracownikiem a pracodawcą oraz poprawie warunków i ergonomii pracy oraz innych działaniach wspierających pracowników.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. W zakresie wsparcia potencjału partnerów społecznych Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej udziela dotacji celowej organizacjom związkowym oraz organizacjom pracodawców (reprezentatywnym w rozumieniu ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (Dz. U. z 218 r. poz. 2232, z późn. zm.) oraz wchodzącym w skład Rady Dialogu Społecznego) na opłacenie składek członkowskich w międzynarodowych organizacjach. Ponadto w Planie Działania na rzecz wspierania rokowń zbiorowych, ustanowionym na podstawie ustawy o układach zbiorowych pracy, zaproponowano szerszy niż w zgłoszonej uwadze rozwój lokalnych centrów rokowń zbiorowych, których domenę stanowić powinny wszelkie działania związane z szeroko pojmowanym dialogiem społecznym oraz mediacją pomiędzy związkami zawodowymi i pracodawcami.
217 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu W tej sekcji brakuje działań skierowanych do osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, takich jak choćby usługi asystenckie czy opiekuńcze. Brakuje też rozwoju usług zdrowotnych.	Rozwojowi usług zdrowotnych poświęcony jest priorytet 1.5 "Dobre zdrowie i aktywne starzenie się".

217 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. A. Przeciwdziałanie bezdomności. Oprócz modelu „najpierw mieszkanie”, należy wspierać również inne rozwiązania, takie jak rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego. Program ten jest bowiem skierowany do określonej grupy osób a nie jest rozwiązaniem powszechnym dla każdej osoby w kryzysie bezdomności.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
217 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. B. Upowszechnienie opieki wytchnieniowej. Należy zwrócić uwagę, że opieka wytchnieniowa nie tylko odciąża opiekuna, ale w jej ramach powinny być rozwijane inne działania wspierające opiekunów w szczególności w postaci poradnictwa specjalistycznego, edukacji itp.	W polskich rozwiązaniach opieka wytchnieniowa jest definiowana przede wszystkim jako czasowe odciążenie opiekuna osoby niesamodzielnej – tak, aby mógł on odpocząć lub załatwić własne sprawy, podczas gdy osoba wymagająca opieki ma zapewnione bezpieczne wsparcie. Dodatkowe formy pomocy, takie jak poradnictwo specjalistyczne czy edukacja dla opiekunów, są ważne, ale realizowane są w ramach innych instrumentów i programów wsparcia. Strategia, jako dokument o charakterze ogólnym, wskazuje kierunek upowszechniania opieki wytchnieniowej, natomiast nie przesądza szczegółowego katalogu usług towarzyszących – te powinny być doprecyzowane na poziomie programów wykonawczych właściwych resortów.
218 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	„B. Upowszechnienie opieki wytchnieniowej. Zostaną podjęte działania upowszechniające dostępność opieki wytchnieniowej.” - zapis wymaga doprecyzowania i wskazania przykładowych działań	Sformułowanie o upowszechnianiu dostępności opieki wytchnieniowej ma celowo ogólny charakter i wyznacza kierunek interwencji, natomiast dobór konkretnych działań (formuła świadczenia usług, dodatkowe formy wsparcia dla opiekunów itp.) powinien następować na etapie programów wykonawczych i aktów niższego rzędu. Zbyt szczegółowe doprecyzowanie katalogu działań w Strategii ograniczałoby elastyczność projektowania instrumentów wsparcia.
218 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Przewiduje się usprawnienie ram prawnych mających na celu zabezpieczenie roli małych kin w mniejszych ośrodkach miejskich i wiejskich – poza ramami prawnymi należy przewidzieć również zadania zapobiegające degradacji tych budynków, umożliwiające lokalnym samorządom wybudowanie nowoczesnej infrastruktury, z uwzględnieniem jej dostosowania do potrzeb wszystkich mieszkańców, w tym seniorów i osób z niepełnosprawnościami.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.

218 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	Jest: Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. w Warszawie Należy skreślić „w Warszawie”: Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. w Warszawie - Organizacja Igrzysk Olimpijskich powinna być szansa dla innych miast posiadających niezbędną infrastrukturę. Główne wydarzenia powinny zostać w stolicy, ale inne miasta – posiadające infrastrukturę sportową – powinny mieć możliwość zaangażowania się w inicjatywę (np. wioślarstwo w Poznaniu).	Planowana jest współpraca również z innymi miastami w trakcie tego przedsięwzięcia.
218 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Postuluje się przywrócenie OSI dotyczącego strategicznego obszaru bezpieczeństwa żywnościowego kraju Obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważne dla gospodarki żywnościowej, dla których działania polityki przestrzennej, wspartej interwencją polityki regionalnej, powinny koncentrować się na kształtowaniu ich odporności na zjawiska pogodowe, związane ze zmianami klimatu, w tym suszą rolniczą to: Pojezierze Zachodniopomorskie (część zachodnia), Pobrzeże Gdańskie, w tym Żuławy Wiślane, Nizina Staropruska, Pojezierze Iławskie, Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie, Pojezierze Wielkopolskie, Nizina Środkowomazowiecka, Nizina Południowowielkopolska, Wyżyna Kielecka, Nizina Śląska z Przedgórzem Sudeckim, Kotlina Sandomierska (część zachodnia), Niecka Nidziańska Wyżyna Lubelska z Rostoczem	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST - nr 235. Odpowiedzi na problemy dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego mają w Strategii charakter horyzontalny i niezależny od konkretnych terytoriów, bowiem tematyka bezpieczeństwa żywnościowego dotyczy obszaru całej Polski. Ponadto, tematy dot. odporności na zjawiska spowodowane zmianami klimatu są obecne m.in. w działaniach Priorytetu 3.4. działanie 1B: Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, krótkich łańcuchów dostaw oraz zwiększenie zdolności magazynowania oraz 2B: Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych, a także w Priorytecie 2.6, w szczególności w kierunku Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne.
218 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Punkt B. Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych – w punkcie tym całkowicie pominięto dorobek, rangę i znaczenie funkcjonowania lokalnych grup działania, które od ponad 20 lat aktywnie działają w szczególności na obszarach wiejskich. Podejście LEADER w ramach instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność stanowi odpowiedź na wyartykułowane potrzeby, zostało już ugruntowane na poziomie regionalnym i wymaga kontynuacji oraz wzmocnienia. Aktywność LGD wybrzmiewa dopiero w cz. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe dokumentu, strona 276.	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Kwestia wspierania aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych i zaangażowanych organizacji zostanie podjęta i opisana szerzej w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
218 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Proponuje się zmianę zapisu "nadal wysoka emisja gazów cieplarnianych, głównie w wyniku produkcji energii elektrycznej z węgla oraz używania paliw kopalnych w indywidualnych gospodarstwach domowych"	Indywidualne gospodarstwa domowe nie należą do głównych emitentów gazów cieplarnianych. "Na wielkość emisji dwutlenku węgla jako dominującego gazu cieplarnianego, decydujący wpływ miał sektor energii (93,5%) oraz procesy przemysłowe i użytkowanie produktów (5,8%)" - źródło: Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2024, GUS

218 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	246	W zakresie uwarunkowań rozwojowych wskazano, że inwestycje drogowe zintegrowały sieć metropolii, poprawiły dostępność przestrzenną (wewnętrzną i międzynarodową), a także do pewnego stopnia zniwelowały różnice terytorialne na poziomie regionalnym. Potwierdza to tym samym, że inwestycje drogowe koncentrowały się przede wszystkim wokół dużych ośrodków miejskich, marginalizując potrzeby obszarów od nich oddalonych.	Uwaga o charakterze komentarza
218 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	248	Wnosi się o wskazanie ładu przestrzennego jako jednego z wektorów wyznaczających kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Dbałość o przestrzeń jako ograniczone dobro wspólne powinna zostać wyraźnie wskazana i zaadresowana do wszystkich poziomów zarządzania (zwłaszcza w kontekście zdiagnozowanych wyzwań dotyczących m.in. suburbanizacji czy zawłaszczania terenów cennych przyrodniczo pod zabudowę).	Uwaga o charakterze komentarza
218 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	250	Postuluje się szersze podejście do ochrony krajobrazu (pkt 9), bowiem szczególnie narażone na degradację są również krajobrazy miejskie w ich obszarach peryferyjnych oraz krajobrazy podmiejskie (suburbanizacja); działań naprawczych wymagają również obszary zdegradowane, w tym wielkoobszarowe tereny poprzemysłowe silnie zdegradowane. Ograniczenie kluczowych wyzwań determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju związanych z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 roku w zakresie ochrony krajobrazu jedynie do krajobrazów rolniczych w kontekście zmian klimatu jest wskazaniem tylko jednego problemu i nie wyczerpuje zagadnień kształtowania i ochrony krajobrazu (zwłaszcza, że w dalszych częściach dokumentu zagadnienia związane z kształtowaniem krajobrazu są opisane bardziej szczegółowo – brak spójności zapisów).	Uwaga o charakterze komentarza
218 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Postuluje się, aby Warszawa zyskała status metropolii europejskiej, miasta - obecnie wskazane jako metropolie ponadregionalne – status metropolii krajowych, natomiast kształtujące się metropolie ponadregionalne – status metropolii ponadregionalnych. Wskazany w dokumencie model struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju przedstawia obraz docelowy w 2035 roku, wobec czego przyjęta hierarchia ośrodków osadniczych wydaje się być zaniżona.	Uwaga uwzględniona, trzy pierwsze poziomy w hierarchii będą kształtować się następująco: metropolia europejska metropolie krajowe kształtujące się metropolie krajowe
219 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnosi się o wskazanie Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego (obecnie znajdujących się w grupie ośrodków subregionalnych) jako regionalnej aglomeracji miejskiej (kalisko-ostrowskiej). Wynika to zarówno ze Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku, jak również z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego Wielkopolska 2020+.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
219 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Postuluje się zmianę zapisu: „g) pozostałe ośrodki ponadlokalne wzmacniające tworzące strukturę policentryczną i równoważące rozwój (-).” Ośrodki powiatowe, jako ośrodki ponadlokalne, tworzą model policentryczny kraju a nie jedynie wzmacniają strukturę policentryczną kraju.	Pozostałe ośrodki miejskie nie wymienione w modelu wzmacniają strukturę policentryczną, która jest cechą podstawową polskiego systemu osadniczego.
219 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Brak jest wskazania konkretnych kryteriów przy kwalifikacji poszczególnych elementów systemu transportowego do powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym lub uzupełniającym, co powoduje chaos w interpretacji zapisów; dodatkowo niektóre połączenia są wskazywane jako relacje a niektóre wprost nawiązują do przebiegu konkretnej drogi czy linii kolejowej. Uspójnienie zapisów.	Uwaga o charakterze komentarza
219 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Postuluje się zmianę zapisu: „3) system powiązań transportowych, (-) oraz węzłowych elementów transportu morskiego, lotniczego i ~~intermodalnego~~ drogowego (-)” Intermodalny to integrujący różne gałęzie transportu.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga w ramach konsultacji KWRiST. Transport intermodalny odbywa się z wykorzystaniem co najmniej dwóch różnych środków transportu (np. kolejowego, drogowego, morskiego, lotniczego) w jednej jednostce ładunkowej (np. kontenerze)
219 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Postuluje się rozważenie połączenia koleją dużych prędkości Polski i Niemiec (linia relacji Poznań – Berlin). Wskazanie ważnych relacji i powiązań międzynarodowych.	Uwaga ma taką samą treść jak uwaga w ramach konsultacji KWRiST. Zakres i priorytetyzacja kolejnych

		Wielkopolskiego w Poznaniu				inwestycji po zakończeniu budowy linii „Y” będzie wynikiem analiz w ramach projektu pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK). Jego realizacja rozpoczęła się pod koniec 2024 r. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury. Spółka Centralny Port Komunikacyjny (CPK) wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) oraz Instytutem Rozwoju Miast i Regionów przeprowadzają kompleksową analizę rozwoju sieci kolejowej w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych obu spółek, zarówno po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK II (na lata 2024–2032), jak i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r. (stanowiącego podstawę inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych. Ewaluacja dotyczy zarówno odcinków dotychczas przygotowywanych (poza „Y”), jak i nowo proponowanych korytarzy linii kolejowych w zakresie m.in. spodziewanej liczby pasażerów, ruchu pociągów i adekwatności parametrów technicznych. Działania te uwzględnią także prognozy liczby podróży pomiędzy poszczególnymi obszarami (niezależnie od środka transportu), położenie odcinków na ciągach europejskich, stopień zaawansowania projektów oraz dostępność i realność ewentualnych alternatywnych rozwiązań. Pod uwagę zostanie wzięta obsługa ośrodków regionalnych w sposób odpowiedni do spodziewanego zapotrzebowania na przewozy. Celem projektu ZSK jest opracowanie długoterminowego planu rozwoju sieci infrastruktury kolejowej Polski w sposób maksymalizujący korzyści dla wszystkich regionów.
219 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Uzupełnienia i korekty wymagają ustalenia odnoszące się do krajowych powiązań energetycznych; obecne zapisy nie uwzględniają niektórych elementów infrastruktury energetycznej (np. brak jest magazynów gazu w województwie wielkopolskim, więc przypuszcza się, że nie uznano je za strategiczne; wymaga to wyjaśnienia).	Rozbudowa infrastruktury energetycznej powinna odpowiadać istniejącemu i prognozowanemu zapotrzebowaniu na nośniki energii. Politykę Państwa w zakresie sektora energetycznego określa dokument –

						Polityka Energetyczna Polski. W odniesieniu do kreowanej w przedmiotowym dokumencie strategii pokrycia krajowego zapotrzebowania na nośniki energii planowana jest rozbudowa krajowej infrastruktury, w taki sposób, aby umożliwiała ona pokrycie prognozowanego zapotrzebowania, przy jednoczesnym unikaniu tworzenia aktywów, które mogą zostać osierocone. W tym zakresie plany rozbudowy krajowych magazynów, zgodnie z istniejącym i planowanym zapotrzebowaniem, określone są w Planie rozwoju Operatora Sytemu Magazynowania.
219 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	258	Wnosi się o uwzględnienie rozważanej lokalizacji drugiej polskiej elektrowni jądrowej w województwie wielkopolskim w ramach pasma południkowego centralnego (obecnie znajduje się jedynie w paśmie równoleżnikowym centralnym). Ujednolicenie zapisów dotyczących elektrowni w Koninie, Pątnowie i Adamowie.	W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji
219 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	W wielkoobszarowe tereny przemysłowe silnie zdegradowane brakuje wskazania „Konin (woj. wielkopolskie)”. - Uwaga ta już była wcześniej zgłaszana. W Strategii rozwoju wielkopolski wschodniej podkreśla się, że jej słabą stroną jest duży udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych.	Uwaga uwzględniona
219 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	W części dotyczącej ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego postuluje się o uwzględnienie w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski zielonych pierścieni wokół miast rangi krajowej i regionalnej. Stanowią one istotny element systemu powiązań ekologicznych.	Uwaga uwzględniona
219 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	W części dotyczącej ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu wyjaśnienia i wskazania na poziomie krajowym wymaga system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego. System ten jest ustaleniem strategii i ma być uwzględniony w dokumentach regionalnych, natomiast nie został zdefiniowany.	Uwaga uwzględniona. W treści zostaną wprowadzone odwołania do pojęć. System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem.
220 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264, 265	W części dotyczącej ustaleń w zakresie infrastruktury transportowej, które powinny zostać przeniesione na poziom planowania regionalnego brakuje wskazania kolei metropolitalnej (jest kolej aglomeracyjna), wyjaśnienia wymagającego transportowe węzły integracyjne o znaczeniu lokalnym; poza tym nie jest możliwe wskazanie przebiegu obwodnic miast. Zapisy wymagają doprecyzowania.	Postulowane zagadnienie jest właściwe dla bardziej szczegółowych dokumentów sektorowych. Na etapie dokumentów strategicznych nie jest możliwe wskazanie konkretnych

			poziomie regionalnym			przebiegów inwestycji liniowych, w tym obwodnic miast.
220 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Postuluje się o uzupełnienie określenia przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym o powiązania ośrodków gminnych z ośrodkiem powiatowym. Pozwoli to na kompleksowe podejście do zagadnienia.	Uwaga uwzględniona
220 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	W części dotyczącej infrastruktury transportowej wnosi się o rezygnację z zapisu dotyczącego uwzględnienia pozostałych dróg wodnych. Bardzo często inwestycje związane z realizacją dróg wodnych są sprzeczne z priorytetami wynikającymi z ochrony środowiska oraz mitygacji i adaptacji do zmian klimatu. Wydaje się, że transport wodny w obecnym permanentnym kryzysie suszy nie ma uzasadnienia i drogi wodne niższych klas niż IV nie powinny być brane pod uwagę w regularnym transporcie pasażerskim i towarowym. Kanalizowanie rzek jest sprzeczne z planami Wód Polskich dotyczących renaturalizacji rzek. Problemem są stałe niskie stany wody utrzymujące się przez cały rok.	W proponowanej części przedstawiono jedynie rekomendacje do wykorzystania przez JST przy kształtowaniu regionalnej polityki przestrzennej. Drogi wodne mogą pełnić istotną rolę dla samorządów, nie tylko ze względów transportowych, ale również turystycznych. Dodatkowo realizacja inwestycji na śródlądowych drogach wodnych musi być uzasadniona ekonomicznie, społecznie i środowiskowo. Dla takich przedsięwzięć przeprowadza się ocenę wpływów na środowisko. Dlatego też inwestycje nie mogą być sprzeczne z priorytetami wynikającymi z ochrony środowiska, mitygacji i adaptacji do zmian klimatu. Jeśli dana inwestycja nie jest uzasadniona to odstępuje się od jej realizacji. Inwestycje na śródlądowych drogach wodnych sprowadzają się do modernizacji i utrzymania istniejącej infrastruktury, która występuje bardzo licznie na polskich drogach wodnych np. Odrze 26 stopni wodnych czy połączeniu Odra-Wiśła: Noteci 15 stopni wodnych. Od możliwości prowadzenia transportu wodnego śródlądowego zależą przede wszystkim warunki żeglugowe i nie muszą odpowiadać IV klasie. Opłacalność ekonomiczna transportu wodnego zależna jest od lokalnych uwarunkowań determinowanych potencjalnym popytem i dostępnością infrastruktury. PGW WP są inwestorem na śródlądowych drogach wodnych i jako podmiot, który zajmuje się problematyką całej gospodarki wodnej kieruje się komplementarnością prowadzonych

						działań i realizacją wyznaczonych celów. Renaturyzacja nie wyklucza transportu a transport renaturyzacji.
220 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Wnosi się o zmianę nazwy „szlaki rowerowe” na trasy rowerowe. Pozwoli to na zgodność z innymi dokumentami. Jest stanowisko Konwentu Marszałków RP nr 7/2029, które ustala proponowany przebieg korytarzy tras rowerowych oraz zasady ich wyznaczania i znakowania.	Uwaga uwzględniona częściowo. W ramach opisu modelu uwzględni się w ramach powiązań transportowych także sieć tras turystycznych Eurovelo w ogólnym opisie w pkt 3 Modelu powiązań transportowych s. 254
220 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	272	Kierunek szczegółowy 5: Policentryczność i spójność Regionów Jest: Opisane poniżej Obszary Strategicznej Interwencji na rzecz wzmocnienia policentryczności powinny zostać uzupełnione przez wskazanie w dokumentach strategicznych samorządu województw pozostałych ośrodków kluczowych dla policentrycznego charakteru regionów. Samorządowe władze województw powinny też zostać włączone w mechanizm projektowania wsparcia dla ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych Należy zwrócić uwagę, że rola samorządu powinna być nie tylko uwzględniona w opisanych w tej cz. działaniach, ale również powinna być kluczowa w obszarach związanych m.in. z rynkiem pracy, włączeniem, rozbudową sieci CUS, edukacją.	Samorządy wskazują takie ośrodki w swoich strategiach regionalnych.
220 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	271	Kierunek szczegółowy 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich wskazuje istotne aspekty, wokół których winien koncentrować się rozwój obszarów wiejskich, takie jak rozwój funkcji turystycznych i biogospodarki, atrakcyjnej przestrzeni do lokalizacji miejsc usług społeczno-opiekuńczych, wielofunkcyjność gospodarstw rolnych, dostępność infrastruktury (budynków), które można dostosować do zakładów świadczących usługi na poziomie lokalnym, wyposażenie w wysokiej jakości infrastrukturę, połączenie z innymi obszarami wiejskimi, obszarami podmiejskimi i miejskimi. Wymaga to jednak zaplanowania konkretnych działań dedykowanych polskiej wsi i zapewnienia zarówno krajowych, jak i zewnętrznych źródeł finansowania tego rodzaju wsparcia.	Uwaga o charakterze komentarza
220 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	275	Nie można zgodzić się z opisem delimitacji OSI miejskich. „Obejmuje ona 13 istniejących i kształtujących się metropolii, 15 krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich oraz 50 ośrodków subregionalnych”. Wskazuje się tu na pewną sztywność zapisów, bazujących na materiałach sprzed kilku lat. W zał. Osi nie ma np. Koła-Turku jako nowego obszaru funkcjonalnego na mapie Wielkopolski. Dlatego w opisie powinno podkreślić się indykatywność tych Osi, pewien kierunek, który będzie doprecyzowany w dokumentach regionalnych. Już wcześniej zwracano uwagę w tym fragmencie i zaproponowano treść „Wskazane zasięgi MOF mają charakter poglądowy. Będą one doprecyzowane w dokumentach strategicznych regionów dostosowanych do wymogów ustawowych związanych z wprowadzeniem modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.”	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
220 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	276	Postuluje się by tak wyznaczony i opisany obszar przenieść do Celu 1 i uznać jako OSI adaptacji do zmian demograficznych. Jednocześnie postuluje się zachowanie wskazanej delimitacji. Zasięgi OSI powinny być zachowane, a wskazane w ich ramach powiaty przyporządkowane do właściwego OSI (tj. jako OSI adaptacji do zmian demograficznych oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich). Zarówno cel interwencji, delimitacja i cały opis OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, jest odpowiedzią na Priorytety zawarte w Celu 1 strategii: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich; niepotrzebnie wprowadzono i tym samym powielono kierunki zawarte w Celu 1, poprzez dodanie w Celu horyzontalnym Kierunku szczegółowego 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich.	Kształt OSI wsparcia dla obszarów wiejskich został wypracowany w toku uzgodnień z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Odpowiedzi na problemy demograficzne mają w Strategii charakter horyzontalny i niezależny od konkretnych terytoriów, bowiem spadek dzietności jest notowany na obszarze całej Polski. OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych.

2208	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Operacyjny: Zespół ds. Pracy Strategicznej – skoro do zespołu mają być włączeni dyrektorzy ministerstw bez ograniczenia do jakiś wybranych, to zasadne w ramach równowagi będzie włączenie również przedstawicieli wszystkich regionów (np. dyrektorów będących członkami ZEEIKPS lub wyznaczonych przedstawicieli departamentów odpowiedzialnych za politykę regionalną).	Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
2209	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Fundusze unijne. 3. ukierunkowanie negocjacji wieloletnich ram finansowych na lata 2028-2034 (...) Jest: Zapisy Strategii posłużą jako punkt wyjścia do negocjacji w zakresie kierunków przeznaczenia środków. Propozycja: Biorąc pod uwagę projekt rozporządzenia dot. WRF, w którym przewiduje się powstanie PPKR, należy dodać, że kierunki negocjacji będą uzupełnione o charakterystyczne dla danego regionu kierunki wskazane w poszczególnych Strategiach rozwoju województwa – by zachować regionalne podejście i umożliwić realizację specyficznych działań zdiagnozowanych w ww Strategiach.	Uwaga wychodzi poza tematykę ram finansowych śsrk.
2210	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Należy dodać informację, że jest to lista otwarta, gdyż w obecnej chwili nie zawiera ona projektów samorządowych.	Interwencje ujęte w Planie działań dotyczą w szczególności działań realizowanych przez właściwe resorty, często przy współdziałaniu z jst.
2211	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	4. Lepsze dopasowanie działalności publicznych służb zatrudnienie (...). kol. Podmioty współpracujące: Należy dodać: samorząd województwa – z uwagi na nowe kompetencje wojewódzkich zespołów koordynacji, które działają w obszarze szeroko rozumianej edukacji przy samorządzie województwa	Uwaga przyjęta, do podmiotów współpracujących zostaną dodane JST.
2212	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	6	5. Rozwój opieki długoterminowej (...) Kol. Podmioty współpracujące Należy dodać: samorząd województwa - jako podmiot właściwy do koordynacji na szczeblu regionalnym	Dodano JST wśród podmiotów współpracujących.
2213	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	10	7. Rozwój systemu wsparcia zdrowia psychicznego (...) Kol. Podmioty współpracujące Należy dodać: samorząd województwa - jako podmiot właściwy do koordynacji na szczeblu regionalnym	Dodano JST wśród podmiotów współpracujących.
2214	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		– należy uzupełnić to OSI o obszar pokopalniany Konina i okolic gdzie znajduje się już odp. infrastruktura i warunki do realizacji tego typu inwestycji – na obszarze występuje oddolne zainteresowanie tą inicjatywą: https://www.bankier.pl/wiadomosc/Powstal-sztab-Atom-dla-Konina-Ma-promowac-budowe-elektrowni-atomowej-8997408.html	Brak wskazania co powinno zostać zmienione. Obszar pokopalniany Konina został ujęty w OSI transformacji energetycznej
2215	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Zwracamy uwagę na brak Turku i Koła jako nowego OF ZIT 21+. Ponadto przedstawiona delimitacja nie pokrywa się z praktyką (tj. z wyznaczonymi MOF dla ZIT) co wydaje się pozbawione sensu w kontekście wdrożeniowym SRP 2035	Istnienie ZIT nie jest równoznaczne ze statusem miasta subregionalnego i jego obszaru funkcjonalnego.
2216	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Postuluje się przywrócenie OSI adaptacji do zmian demograficznych, z zachowaniem wskazanej delimitacji. Zasięgi OSI powinny być zachowane, a wskazane w ich ramach powiaty przyporządkowane do właściwego OSI (tj. jako OSI adaptacji do zmian demograficznych oraz OSI wsparcia dla obszarów wiejskich). Na str. 9 Strategii wskazano, że: „Specjalnym wsparciem – jako obszary strategicznej interwencji – zostaną objęte także te części kraju, w których zmiany demograficzne będą najsilniejsze.”, po czym nie wskazano tego OSI.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu

					Jest to szczególnie istotne dla procesów równoważenia rozwoju nie tylko dla obszarów wiejskich, ale również dla miast, zwłaszcza w kontekście zidentyfikowanych kluczowych wyzwań w zakresie spójności społecznej. Cel 1. dotyczący łagodzenia zmian demograficznych i adaptacji do nich jest jedynym celem wskazanym w Strategii bez określonego obszaru interwencji z poziomu kraju. Może to budzić wątpliwości z jednej strony co do wagi zagadnienia, z drugiej strony powoduje rozproszenie środków, co wpłynie na spłaszczenie możliwych efektów.	depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
221 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI		Należy dodać OSI Polski Północno-Zachodniej. Oprócz wspólnych problemów kryzysowych suszy i depopulacji, należy także wskazać na wyspecjalizowane usługi zdrowia charakteryzujące północną Wielkopolskę i województwa sąsiednie. Północna Wielkopolska wraz z obszarami sąsiednich województw (zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie) charakteryzuje się bogactwem środowiska naturalnego oraz niskim poziomem zurbanizowania. Dotychczas stanowiło to znaczącą barierę rozwojową, a w przyszłości może być odpowiedzią na wyzwania przyszłości, związane ze starzejącym się społeczeństwem i chorobami cywilizacyjnymi, budując przewagę konkurencyjną tej części kraju w oparciu o wyspecjalizowane usługi zdrowia jakim jest lecnictwo uzdrowiskowe. Badania prowadzone przez Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, potwierdziło lecznicze właściwości mikroklimatu miasta Złotowa. Na terenie miasta udokumentowano wody solankowe oraz borowiny o właściwościach leczniczych. Niezbędne są środki finansowe na stworzenie podstaw prawno-organizacyjnych na prowadzenie na danym obszarze lecznictwa uzdrowiskowego.	Podane argumenty nie wypełniają ustawowej definicji OSI
221 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	We fragmencie dotyczących potencjału rozwojowego Kalisza dodać (tekst wskazany podkreśleniem i boldem): Wsparcie dla Kalisza będzie zatem uwzględniło rolę miasta jako ośrodka subregionalnego, jak i rozwój jego funkcji regionalnych (wraz z Ostrowem Wielkopolskim), w powiązaniu z zasobami i potencjałami miasta. [...] Istotne znaczenie mają także rozwiązania zwiększające dostępność transportową ośrodka, zarówno w kontekście krajowym, jak i regionalnym (droga S11, rozbudowa drogi krajowej nr 25, budowa obwodnicy Kalisza, dostęp do Kolei Dużych Prędkości wraz z wielofunkcyjnym centrum przesiadkowym). We fragmencie dotyczących potencjału rozwojowego Ostrowa Wielkopolskiego dodać (tekst wskazany podkreśleniem i boldem): Wsparcie dla Ostrowa Wielkopolskiego będzie uwzględniło rolę miasta jako ośrodka subregionalnego, jak i rozwój jego funkcji regionalnych, w powiązaniu z zasobami i potencjałami miasta. Powinno uwzględnić zarówno te funkcje gospodarcze i komunikacyjne o randze ośrodka regionalnego wraz z Kaliszem, jak i własne funkcje subregionalne – związane z edukacją, kulturą, opieką zdrowotną. We fragmencie dotyczących potencjału rozwojowego Piły dodać (tekst wskazany podkreśleniem i boldem): Dodatkowo istotnym celem będzie poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i jego obszaru funkcjonalnego, przede wszystkim za sprawą inwestycji drogowych (S10 i S11) oraz rozwój usług w oparciu o potencjał lokalnego lotniska. Ten dopisek był w wcześniejszej wersji dokumentu.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
221 9	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[1/4] Prosimy o uwzględnienie informacji dotyczącej zapisu w: Modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju tworzą- jako ustalenia Strategii: 2) policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych (.....) e) regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych oraz Włocławek, Aglomeracja Rzeszowska. Uzasadnienie: Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska” (Aglomeracja Rzeszowska) powstało w 2008 roku jako dobrowolne zrzeszenie jednostek samorządu terytorialnego, których celem jest koordynacja działań strategicznych, inwestycyjnych, przestrzennych i społecznych na obszarze metropolitalnym Rzeszowa. Obecnie Stowarzyszenie tworzą: • 2 powiaty: rzeszowski i łątecki, • Miasto Rzeszów – stolica regionu, • 13 gmin (m.in. Świlcza, Trzebownisko, Głogów Młp., Boguchwała, Błażowa, Krasne, Lubenia, Chmielnik, Sokołów Młp., Hyżne, Tycyn, Gmina Dynów, Gmina Miasto Dynów). Obecnie trwa procedura przystąpienia do Stowarzyszenia nowych członków; Gminy Czudec, Gminy Czarna, Gminy Żółtyń, Miasta Łańcut i Gminy Łańcut.	Rzeszów już ma ustaloną delimitację dla swojego obszaru funkcjonalnego

2220	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[2/4] Stowarzyszenie działa na poziomie, który łączy zadania gmin i powiatów, wynikające z art. 7 ustawy o samorządzie gminnym i art. 4 ustawy o samorządzie powiatowym, co wpisuje się bezpośrednio w obszary tematyczne określone w Strategii Rozwoju Polski do 2025 r, w tym: • Gospodarka i nauka - poprzez tworzenie m.in. sieci Centrów Kompetencji, wsparcie start-upów, inkubatorów NGO i zapewnienie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. • Kapitał ludzki i społeczny – poprzez wspólne działania na rzecz m.in. ochrony zdrowia, rozwoju usług edukacyjnych i społecznych. • Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju środowiska – poprzez wspólne działania m.in. na rzecz ochrony środowiska i minimalizowania zagrożeń wynikających ze zmian klimatycznych, integracji międzygałęziowej transportu, poprawy dostępności komunikacyjnej wewnątrz obszaru poprzez zintegrowanej kolei aglomeracyjnej. • Dostępność usług – poprzez m.in. poprawę dostępności mieszkańców do usług publicznych oraz zwiększenie ich kompleksowości i podniesienie standardu dzięki wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, prowadzenie wspólnej polityki przestrzennej i ujednolicenie planów miejscowych i rozwijanie infrastruktury oraz integrowanie systemów zapewniających wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego. Obecnie zadania związane z zintegrowanymi inwestycjami terytorialnymi realizuje Stowarzyszenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF). Jednakże terytorialnie ROF nie obejmuje wszystkich gmin będących członkami Stowarzyszenia Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”, co znacznie ogranicza rozwój i promocję wspólnego obszaru metropolitalnego Rzeszowa.	Rzeszów już ma ustaloną delimitację dla swojego obszaru funkcjonalnego
2221	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[3/4] Zasięg terytorialny Aglomeracji Rzeszowskiej jest szerszy i bardziej spójny funkcjonalnie niż ROF – obejmuje m.in. gminy spoza ROF, tj. powiaty rzeszowski i łańcucki, gminy: Sokołów Młp., Gminę Dynów, Miasto Dynów, co tym samym pozwala ująć pełniejsze, realne powiązania przestrzenne i społeczno-gospodarcze. Ponadto, ROF w obecnej strukturze nie realizuje projektów wynikających z zadań własnych powiatu, co ogranicza możliwość rozwiązywania wspólnych problemów rozwojowych, związanych np. z ochroną zdrowia, planowaniem przestrzennym, czy bezpieczeństwem. Stowarzyszenie posiada formalną strukturę, zdolność do zawierania porozumień, pozyskiwania środków oraz przygotowywania i realizacji projektów w trybie partnerstwa terytorialnego, umożliwiającą wdrażanie instrumentów terytorialnych przewidzianych w Strategii. Może pełnić rolę: • instytucji pośredniczącej, • beneficjenta partnerskich projektów zintegrowanych, • koordynatora działań JST w skali ponadlokalnej. Aglomeracja stanowi ośrodek integrujący procesy gospodarcze, społeczne i transportowe województwa podkarpackiego oraz części sąsiednich regionów. Wpisanie jej do modelu struktury przestrzennej wzmacnia zrównoważony rozwój terytorialny i przeciwdziała peryferyzacji wschodnich obszarów Polski. Aglomeracja Rzeszowska to centrum przemysłu lotniczego, wysokich technologii i usług dla biznesu. W ramach Doliny Lotniczej skupia znaczną część krajowego potencjału przemysłowego w sektorze zaawansowanych technologii, co wpływa na konkurencyjność gospodarki narodowej. Ujęcie Aglomeracji w Strategii pozwala na dalsze wzmacnianie jej roli jako biegunu wzrostu innowacyjności w skali kraju.	Rzeszów już ma ustaloną delimitację dla swojego obszaru funkcjonalnego
2222	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[4/4] Obszar Aglomeracji stanowi węzeł transportowy o strategicznym znaczeniu dla powiązań Polski z Europą Środkowo-Wschodnią. Przebiegają tędy główne korytarze transportowe (E40, Via Carpathia, linie kolejowe E30), a port lotniczy Jasionka jest jednym z najprężniej rozwijających się lotnisk regionalnych w kraju. Wpisanie Aglomeracji do modelu przestrzennego wspiera rozwój multimodalnych systemów transportowych i zrównoważoną mobilność w skali krajowej. Aglomeracja Rzeszowska charakteryzuje się silnymi powiązaniami funkcjonalnymi między miastem centralnym a gminami ościennymi. Włączenie jej do modelowej struktury kraju promuje policentryczny rozwój i wzmacnia relacje metropolitalne w skali ponadregionalnej. Uwzględnienie Aglomeracji Rzeszowskiej w Modelowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej kraju jest zgodne z zasadą policentrycznego rozwoju Polski, wzmacnia spójność terytorialną i gospodarczą państwa oraz wspiera równoważenie potencjałów rozwojowych między centrum a regionami.	Rzeszów już ma ustaloną delimitację dla swojego obszaru funkcjonalnego
2223	Organizacja	Stowarzyszenie Samorządów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Dodanie nowego obszaru funkcjonalnego Aglomeracja Rzeszowska: 2 powiaty: rzeszowski i łańcucki, Miasto Rzeszów – stolica regionu, 13 gmin (m.in. Świlcza, Trzebownisko, Głogów Młp., Boguchwała, Błażowa,	Rzeszów już ma ustaloną delimitację dla swojego obszaru funkcjonalnego

	pozarządowa	Terytorialnych „Aglomeracja Rzeszowska”			Krasne, Lubenia, Chmielnik, Sokołów Młp., Hyżne, Tyczyn, Gmina Dynów, Gmina Miasto Dynów. Uzasadnienie: jw.	
222 4	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50-52	Analiza obszarów wiejskich przedstawiona w Strategii wyraźnie wskazuje na dezagryzację i utratę żywotności obszarów wiejskich oraz prognozowaną depopulację. W związku z tym niezwykle istotne jest, aby próbować odwrócić ten proces poprzez szczególne działania dedykowane dla wsi i rolnictwa. Obszary wiejskie obecne są w Strategii, jednak (poza rozdziałem 3.4 i opisem OSI) nie są wyszczególniane w omawianych tematach przekrojowych co może powodować, że zostaną pominięte lub przegrają rywalizację o środki z większymi i bardziej rozbudowanymi funkcjonalnie miastami i miasteczkami. Rozwiązaniem powinno być wydzielanie funduszy i programów dedykowanych obszarom wiejskim oraz formułowanie kryteriów umożliwiających konkurowanie o środki na poziomie regionalnym i lokalnym.	Uwaga ma charakter komentarza. W celu dedykowania interwencji na wybrane obszary wiejskie opracowano OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe
222 5	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Strategia mówi o wsparciu zatrudnienia osób młodych, ale odnosi się dosyć ogólnie do obsługi w urzędach pracy. Natomiast gospodarstwa rolne są prowadzone z reguły przez młodych rolników, którzy przejmują je na zasadzie wymiany pokoleniowej i nie korzystają z urzędów pracy. Z punktu widzenia priorytetu jakim jest „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego” należy wymienić grupę młodych rolników jako wymagającą szczególnego wsparcia.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii.
222 6	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Polskie rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze jest na bardzo wysokim poziomie technologicznym i organizacyjnym dzięki dużej aktywności polskich rolników i przedsiębiorców. W dobie narastającej konkurencji i braku rąk do pracy niezbędne będzie wprowadzanie innowacji i rozwiązań cyfrowych co wymaga współpracy wielu podmiotów oraz funduszy. W zapisach niniejszej Strategii powinny znaleźć się zapisy wyszczególniające rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego jako ważnych elementów systemu przedsiębiorczości w Polsce. Należy uwzględnić podmioty z sektora rolnictwa na liście technologii kluczowych z punktu widzenia celów polityki przemysłowej i technologicznej, w rozwoju których polskie przedsiębiorstwa i sektor nauki mają największy potencjał.	Priorytet 2.3 skupia się na kształtowaniu całego ekosystemu innowacji i warunków dla wdrażania ich w firmach. Obecne zapisy nie wykluczają korzystania oraz udziału branży rolniczej oraz rolno-spożywczej w efektach proponowanych kierunków działań.
222 7	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Zgodnie z zapisem komentarza w pkt. 3 powyżej, należy wzmocnić zapisy dotyczące wsparcia rozwoju gospodarstw oraz producentów i przetwórców rolno-spożywczych na obszarach wiejskich w zakresie wprowadzania nowych technologii.	Zapisy dotyczące wsparcia rozwoju i wprowadzania nowych technologii znajdują się w priorytecie 3.4
222 8	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Z punktu widzenia ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu w dokumencie warto podkreślić, że zwiększanie retencji i gromadzenia wody ważne jest nie tylko pod względem zapobiegania powodziom, ochrony ekosystemów, poprawy mikroklimatu i ograniczenia ryzyka występowania pożarów, ale również z punktu widzenia produkcji rolnej, która ma istotny wpływ na zwiększanie retencji wody i poprawę bilansu wodnego.	Podkreślono to w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.
222 9	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187,2	W Strategii zapisano rozwój Centrów Usług Społecznych jako podstawowej jednostki odpowiedzialnej za świadczenie pomocy społecznej. Na obszarach wiejskich funkcjonuje i rozwijany jest system gospodarstw opiekuńczych, które zajmują się wsparciem osób wymagających opieki w szczególności seniorów. Jest to forma międzypokoleniowej integracji społecznej, ale także możliwość pobudzenia przedsiębiorczości lokalnej. Warto jest wykorzystać te doświadczenia i włączyć gospodarstwa opiekuńcze do współpracy z Centrami Usług Społecznych. Wskaźnik dotyczący liczby Centrów Usług Społecznych powinien zostać rozbudowany o wyszczególnienie liczby gmin wiejskich i miejsko-wiejskich.	Do głównych zadań Centrum Usług Społecznych należy m.in.: świadczenie pomocy społecznej, czyli w szczególności udzielanie wsparcia w formie świadczeń pieniężnych, poradnictwa, organizacji usług wspierających, w tym usług opiekuńczych itp., koordynacja usług polegająca na współpracy z innymi instytucjami i organizacjami w celu zapewnienia kompleksowej pomocy, realizacja różnorodnych programów wspierających społeczności lokalne, takie jak pomoc dla rodzin, wsparcie psychologiczne czy działalność edukacyjna, a także promowanie

						aktywności społecznej jako organizowanie wydarzeń, warsztatów i szkoleń mających na celu aktywizację społeczności i zwiększenie poziomu włączenia społecznego. Obecnie obowiązujące przepisy nie wykluczają współpracy z gospodarstwami opiekuńczymi. Co do wskaźnika: w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
223 0	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190-192	Zapisy dotyczące kontynuowania działań zapewniających dostępność cyfrową oraz równy dostęp dla wszystkich obywateli do wszystkich usług publicznych mają szczególne znaczenie dla mieszkańców obszarów wiejskich, którzy są narażeni na wykluczenie ze względu na słabiej rozwiniętą sieć telekomunikacyjną. Uważamy, że w tym przypadku należy określić wskaźnik realizacji w odniesieniu do mieszkańców wsi, w przeciwnym wypadku lepiej rozwinięte obszary miejskie zdominują postrzeganie efektów tego działania.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
223 1	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	W Strategii należy wzmocnić rolę Krótkich Łańcuchów Żywnościowych (KŁŻ) poprzez budowę trwałego systemu wsparcia lokalnej gospodarki żywnościowej poprzez uproszczenie przepisów oraz rozwój wspólnej infrastruktury logistyczno-przetwórczej, przy wsparciu samorządów lokalnych. Ma to istotne znaczenie dla jednego z priorytetów Strategii jakim jest Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego” kraju.	W Strategii zawarto już kwestię wzmocnienia/wsparcia rozwoju Krótkich Łańcuchów Dostaw (KŁD), w priorytecie 3.4 w kierunku 1.B, 1.E i 1.F. W zakresie uproszczenia przepisów zgłaszający nie wskazał o jakie przepisy chodzi. W zakresie prawa żywnościowego wprowadzono już wiele uproszczeń dla podmiotów prowadzących KŁD, a ewentualne dodatkowe uproszczenia będą wprowadzane na wniosek zainteresowanych rolników i organizacji producentów, o ile nie będzie to sprzeczne z podstawowym celem tego prawa, tj. zapewnieniem ochrony zdrowia i życia konsumentów, a także wysokiej jakości żywności.
223 2	Instytucja publiczna	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	W ramach planowanego do utworzenia krajowego funduszu rozwoju regionalnego należy uwzględnić rozwój obszarów wiejskich oraz niezbędne wsparcie dedykowane dla rolników i mieszkańców wsi.	Założeniem jest, aby Krajowy fundusz rozwoju regionalnego inwestował w transformację terytorialną w różnych układach, w tym w szczególności w obszary strategicznej interwencji.

223 3	Inne	PCC Intermodal S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Wnosimy o uzupełnienie zamieszczonego na stronie 256 wykazu węzłów transportu intermodalnego – terminale intermodalne bazowe o następujące lokalizacje: Gliwice, Gdynia, Kutno, Brzeg Dolny, Zdajemy sobie sprawę, że węzły wyszczególnienie w Strategii w ramach systemu powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i ich wykaz nie stanowi katalogu zamkniętego. Niemniej jednak, poglądowe wyliczenie węzłów powinno uwzględniać lokalizacje tych terminali, które już obecnie odgrywają najistotniejszą rolę przy realizacji transportów intermodalnych i nie ma przesłanek, aby sądzić że tracą tą rolę w przyszłości. W każdej z zawnioskowanych lokalizacji działają już terminale spełniające próg określony w art. 27 pkt a) Rozporządzenia w sprawie sieci TEN-T. Prosimy zwrócić uwagę, że Kutno odgrywa znacznie bardziej istotną rolę niż np. wyszczególniona Zduńska Wola. Co roku zajmuje szczytowe pozycje w statystykach UTK i GUS w kwestii ilości przeładunków oraz ilości obsługiwanych pociągów. Jako geograficzny środek Polski Kutno będzie istotne dla zapewnienia spójności sieci terminali intermodalnych zarówno dla przewozów kolejowych jak i dla realizacji odwozów drogowych. Gliwice, umożliwiają intermodalną obsługę Górnego Śląska i obsługę Gliwickiej Strefy Ekonomicznej z minimalnym wręcz udziałem transportu drogowego. Brzeg Dolny jest istotny dla obsługi Dolnego Śląska, zwłaszcza jego północnej części, gdzie zlokalizowane są duże zakłady przemysłowe. Dopisanie powyższych lokalizacji odzwierciedla ich rzeczywistą rolę w systemie logistycznym kraju i pozwoli na lepszą koordynację inwestycji infrastrukturalnych z celami strategii zrównoważonej mobilności.	Uwaga uwzględniona.
223 4	Inne	PCC Intermodal S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	[1/2]Wnosimy o uzupełnienie zamieszczonego na stronie 257 wykazu węzłów transportu intermodalnego – terminale intermodalne komplementarne o następujące lokalizacje: Tczew, Ropczyce, Sokółka. Tczew z uwagi na planowane inwestycje, stanowił będzie bezpośrednie zaplecze trójmiejskich portów morskich. Wyszczególnienie tego węzła jest zresztą spójne z zamieszczonym w Strategii wykazem połączeń kolejowych konwencjonalnych, ważnych z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych. W związku ze stałym wzrostem ilości kontenerów obsługiwanych w portach trójmiejskich, na przestrzeni najbliższych lat, Tczew pełnił będzie rolę zaplecza dystrybucyjno-konsolidacyjnego dla terminali morskich zlokalizowanych w portach Gdańska i Gdyni, a także Elbląga oraz umożliwi sprawną i efektywną obsługę ładunków skonteneryzowanych przy jednoczesnej optymalizacji intermodalnego łańcucha dostaw. Pozostałe propozycje tj. Ropczyce, czy Sokółka, są istotne dla uzupełnienia sieci terminali o rejon wschodniej Polski, czy to z punktu widzenia obsługi ładunków do/z Ukrainy oraz do obsługi ładunków przewożonych w ramach Jedwabnego Szlaku. Terminal zlokalizowany w rejonie Sokółki, w znacznie większym stopniu niż np. wyszczególniony w strategii EtK czy Braniewo, pozwoli na rozwój połączeń intermodalnych zarówno do Litwy, Łotwy czy Estonii.	Uwaga uwzględniona częściowo w zakresie węzła Tczew.
223 5	Inne	PCC Intermodal S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	[2/2]Zapewni możliwość korzystania z transportu intermodalnego przedsiębiorstwom zlokalizowanym w północno wschodniej części Polski, a jednocześnie w przyszłości (po zakończeniu Wojny na Ukrainie), stanowił będzie ważny węzeł dla obsługi ładunków transportowanych z Białorusi. Terminal w Ropczycach pozwoli na obsługę zlokalizowanych w sąsiedztwie zakładów przemysłowych, stanowił będzie istotny węzeł dla rejonu podkarpacia i małopolski, a ponadto usprawni transport intermodalny w relacji z terminalami w Ukrainie. Zaproponowane przez nas lokalizacje są istotne również z punktu widzenia bezpieczeństwa Polski i krajów NATO, ponieważ umożliwią wykorzystanie połączeń intermodalnych do przetransportowania i obsługi ładunków wojskowych w bezpośrednie sąsiedztwo wschodniej granicy RP. Dopisanie terminalu w Ropczycach jest zgodne z inicjatywą Solidarity Leans – priorytet dotyczący konieczności dywersyfikacji tras przewozowych z/do Ukrainy. Uzupełnienie wykazu o terminale w Sokółce i Ropczycach wynika z konieczności eliminacji „wąskich gardeł” w postaci niewystarczającej ilości terminali przeładunkowych w rejonie Polski wschodniej.	Uwaga odrzucona, bowiem w ramach regionalnego centrum przeładunkowego funkcjonuje m.in Terminal w Woli Baranowskiej.
223 6	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	2	Proszę o włączenie w obszar funkcjonalny CPK miasta Rawa Mazowiecka oraz gmin powiatu rawskiego. Uzasadnienie jak niżej. Strategia przewiduje poszerzenie OSI CPK, zastrzegając, że zakres ma być poprzedzony analizą i uzgodnieniami z JST. Obecnie wymienia do analizy m.in. powiat skierniewicki, Skierniewice, powiat łowicki i powiat brzeziński. Wnoszę o analogiczne potraktowanie powiatu rawskiego i Rawy Mazowieckiej jako brakującego ogniwa spójności funkcjonalnej subregionu skierniewickiego i obszaru oddziaływania CPK. Włączenie Rawy Mazowieckiej ograniczy ryzyko wewnętrznej peryferyzacji i umożliwi spójne planowanie infrastruktury i usług w skali międzywojewódzkiej.	OSI CPK to inne pojęcie niż obszar otoczenia CPK. W związku z tym zakres gmin wchodzących w skład OSI otoczenia CPK nie jest przedmiotem działań Spółki. Należy natomiast zauważyć, że każdorazowe powiększenie bądź zmiana zakresu

						obszaru otoczenia CPK wymaga zmian legislacyjnych (rozporządzenie obszarowe) i wymaga przeprowadzenia działań analitycznych mających na celu wskazanie skali powiązań pomiędzy daną JST a CPK, a następnie zmian w Strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK do roku 2044 i w dokumentach ją wdrażających. Ponadto objęcie JST reżimem Strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK do roku 2044 oznacza dla gminy zdecydowane ograniczenie jej władztwa planistycznego na rzecz Spółki CPK i konieczność nowelizacji planu ogólnego gminy, który musi być zgodny z zapisami samej Strategii, jak i modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, który jest jej załącznikiem.
223 7	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	Rawa Mazowiecka [1/5] Proszę o rozszerzenie obszaru funkcjonalnego miasta Skierniewice o miasto Rawa Mazowiecka oraz gminy powiatu rawskiego. Wpisuje się to w logikę SRP2035, która wzmacnia rolę Skierniewic jako ośrodka subregionalnego i wskazuje ich włączenie w sieć powiązań CPK. Bez uwzględnienia Rawy Mazowieckiej i powiatu rawskiego powstaje rozłączenie funkcjonalne po stronie łódzkiej, obniżające efektywność interwencji krajowej. Wnoszę o dopisanie Rawy Mazowieckiej i gmin powiatu rawskiego do wykazu obszaru funkcjonalnego Skierniewic już na etapie SRP2035, z adnotacją o aktualizacji delimitacji po wejściu w życie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast. W dniu 20 września 2025 r. zostało podpisane porozumienie o zacieśnieniu współpracy ponadlokalnej w celu dynamicznego i solidarnego rozwoju obszaru północno-wschodniej części województwa łódzkiego. Sygnatariuszami porozumienia są miasta oraz gminy wiejskie z subregionu skierniewickiego wyznaczonego w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, obejmującego powiat rawski, skierniewicki i łowicki. Inicjatywa narodziła się już w 2021 r. jako odpowiedź m.in. na planowaną budowę CPK i jego oddziaływanie, negatywne zmiany demograficzne oraz konieczność wzmocnienia konkurencyjności subregionu skierniewickiego. Miasto Rawa Mazowiecka odgrywa rolę jednego z trzech liderów tej współpracy. Atutem miasta jest położenie przy trasie S8, natomiast minusem - brak komunikacji kolejowej. W obowiązującej strategii rozwoju województwa łódzkiego zawarto rozwiązanie w formie budowy nowej linii kolejowej do Skierniewic i Tomaszowa Mazowieckiego (Rys. 44 Układ kolejowy w województwie łódzkim w 2024 r. [w]: Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, str. 43).	Delimitacja MOF Skierniewice, oparta na Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
223 8	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	[2/5] Planowana linia kolejowa do Skierniewic jest odzwierciedleniem istniejących silnych powiązań funkcjonalnych między miastami oraz niezbędnym wsparciem w zrównoważonym rozwoju tej części regionu. Pominiecie miasta Rawa Mazowiecka w wyznaczeniu obszaru funkcjonalnego Skierniewic oraz CPK stanowi istotne zagrożenie dla utrzymania i rozwoju funkcji ponadlokalnych miasta. Zagrożenie jest tym większe, że miasta położone w odległości ok. 30 km od Rawy Mazowieckiej, tj. Skierniewice, Mszczonów, Brzeziny, Koluszki, Jeżów, Tomaszów Mazowiecki oraz wiele gmin leżących pomiędzy wspomnianymi ośrodkami a Rawą Mazowiecką, została włączona w obszary funkcjonalne: CPK i/lub miejskie. W perspektywie kolejnych lat ta decyzja będzie miała jednoznacznie negatywny skutek dla rozwoju Rawy Mazowieckiej. Miasto Rawa, położone peryferyjnie w województwie łódzkim, o liczbie mieszkańców niespełna 16 tysięcy, będzie tracić swoją atrakcyjność osadniczą na rzecz wspomnianych ośrodków miejskich oraz okolicznych prężnych gmin wiejskich. Już dziś miasto boryka się z postępującą szybko depopulacją (zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców to -9,9 w 2024 r.), niskim przyrostem naturalnym (przyrost naturalny na 1000 ludności -4,22) i starzejącym się społeczeństwem. W ciągu 7 lat (2018 – 2024) miasto Rawa Mazowiecka straciło blisko 10% ludności.	Delimitacja MOF Skierniewice, oparta na Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
223 9	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	[3/5] Te zmiany zauważalne są na lokalnym rynku pracy. Obecnie, poziom bezrobocia w powiecie i mieście wynosi ok. 3% przy ponadprzeciętnym poziomie przedsiębiorczości (lider w subregionie skierniewickim i powyżej średniej dla województwa łódzkiego). W Rawie i najbliższej okolicy działają bowiem firmy nie tylko o prostym profilu	Delimitacja MOF Skierniewice, oparta na Strategii Rozwoju Województwa

					produkcyjnym, ale również przedsiębiorstwa z branży nowych technologii, realizujące projekty z dziedziny B+R, w tym projekty z dofinansowaniem unijnym. Do tych przedsiębiorstw należą m.in. Hagmed (branża medyczna), PSBT BT-STAL (niestandardowe siatki zbrojeniowe), zakład FAM S.A. (cynkowanie ogniowe), zakład Sievert S.A. (materiały i chemia budowlana), ArcelorMittal Construction, Herco (branża stalowa), NOMA Nowicki Machinery (maszyny dla przemysłu spożywczego), Private Label Tissue (grupa Velvet Care – materiały higieniczne), Food Service, Vertograd Juice (branża spożywcza). W 2021 roku zainwestowała w Rawie firma o zasięgu globalnym: YOFC Poland (światłowodowy). Rawa Mazowiecka i okolice to również teren operowania firm logistycznych (Hillwood), transportowych. Udział eksportu w sprzedaży produkcji wynosi w niektórych przypadkach powyżej 95%. Rawa Mazowiecka odgrywa więc istotną rolę w stabilizowaniu rynku gospodarczego i sfery społecznej nie tylko w północno-wschodniej części regionu, ale w całym województwie łódzkim. A przez swoje położenie – także w części województwa mazowieckiego. Ma też potencjał do dalszego rozwoju, a tym samym wzmacniania konkurencyjności centralnego regionu Polski. Jednak w wyniku nierównej konkurencji z miastami położonymi w planowanych obszarach funkcjonalnych, oddalonych o pół godziny jazdy samochodem od Rawy Mazowieckiej, powstanie ryzyko utraty przez rawskie firmy pracowników, a przez miasto – mieszkańców.	łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
2240	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	[4/5]Dla wzmocnienia atrakcyjności osadniczej Rawy i wzmocnienia policentrycznego układu w regionie, niezbędna jest więc skoordynowana współpraca ponadlokalna oraz konkurowanie z pobliskimi ośrodkami ponadlokalnymi i subregionalnymi na równych, sprawiedliwych zasadach. Zależy nam więc w sposób szczególny na: • poprawie dostępności komunikacyjnej/transportowej, • budowie dostępnych cenowo mieszkań, • przygotowaniu nowych terenów inwestycyjnych, • dalszym rozwoju wysokiej jakości kształcenia szczebla podstawowego i ponadpodstawowego, dostosowanego do potrzeb i planowanych inwestycji w regionie (niezbędne branżowe centra umiejętności), • podniesienia standardu oferty kulturalnej i rekreacyjnej, • ożywienia branży turystycznej i zdyskontowania wartościowego dziedzictwa kulturowego, • dywersyfikacji działalności gospodarczej jako instrumentu odporności miasta na kryzysy, • zapewnieniu profesjonalnej opieki i wsparcia dla osób starszych, • przeciwdziałaniu suszy i tworzeniu się miejskiej wyspy ciepła, • dalszej poprawie jakości powietrza. W ostatnich latach Miasto Rawa Mazowiecka przeznaczało ok. 20% swojego budżetu na inwestycje. Przy braku realnych rozwiązań, m.in. w formie obszaru funkcjonalnego w ramach OSI otoczenia CPK i OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast, utrzymanie tego poziomu staje się niemożliwe, podobnie jak zagwarantowanie zrównoważonego rozwoju miasta.	Delimitacja MOF Skierniewice, oparta na Strategii Rozwoju Województwa łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
2241	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	[5/5]Umiejętne wykorzystanie współpracy ponadlokalnej, opartej o istniejące silne powiązania między ośrodkami subregionu skierniewickiego i konsekwentne działania włączające Rawę Mazowiecką oraz gminy powiatu rawskiego w struktury obszarów funkcjonalnych: Centralnego Portu Komunikacyjnego i miasta Skierniewice, zagwarantują stabilny, zrównoważony, odporny na wyzwania rozwój województwa łódzkiego. W związku z powyższym wnioskuję o włączenie miasta Rawa Mazowiecka oraz gmin powiatu rawskiego w obszar funkcjonalny Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz w obszar funkcjonalny miasta Skierniewice.	Delimitacja MOF Skierniewice, oparta na Strategii Rozwoju Województwa łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
2242	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Proszę o dodanie w SRP2035 zapisu o zintegrowanym podejściu do interwencji w powiecie rawskim: jednocześnie wykorzystanie OSI „wiejskiego” (powiat rawski) oraz OSI policentrycznego/CPK (Rawa i powiat rawski) w jednym montażu działań. Łączenie interwencji miejskich i wiejskich w jednym obszarze funkcjonalnym zapewni większą trwałość efektów demograficznych i gospodarczych oraz efektywność wydatkowania środków, ponieważ już obecnie Rawa Mazowiecka pełni naturalną funkcję węzła usługowego dla otaczających gmin.	Delimitacja OSI MOF oparta na Strategii Rozwoju Województwa łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa. Nie przewiduje się zmian w tym zakresie na tym etapie tworzenia Strategii.
2243	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	6	Proszę o doprecyzowanie opisu funkcji Skierniewic o wskazanie Rawy Mazowieckiej jako kluczowego ośrodka zaplecza (S8) oraz o rekomendację włączenia Rawy Mazowieckiej w system powiązań transportu zbiorowego węzła skierniewickiego, powiązanego z CPK. Wzmocnienie roli Skierniewic zgodnie z SRP2035 wymaga uporządkowania i wzmocnienia zaplecza po stronie łódzkiej, podczas gdy Rawa Mazowiecka jest naturalnym biegunem grawitacji usług i rynku pracy w północno-wschodniej części województwa łódzkiego.	W załączniku 4 są ujęte wyłącznie miasta o statusie subregionalnego lub powyżej.

224 4	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	13-14	Wnoszę o wskazanie Miasta Rawa Mazowiecka i powiatu rawskiego jako pilotażu dla wdrożenia regionalnego integratora przewozów i „transportu na żądanie”, z określeniem minimalnych standardów częstotliwości dla linii dowozowych do Skierniewic/Koluszek/Tomaszowa Mazowieckiego, planowanego przystanku kolejowego Biała Rawska na trasie Centralnej Magistrali Kolejowej.	Uwaga odrzucona.
224 5	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57-58	Wnoszę o dopisanie przykładu miasta średniego na styku dwóch metropolii, w którym spójne włączenie w OSI policentryczny i OSI CPK zapobiega odpływowi ludności i miejsc pracy, z expressis verbis wskazaniem Rawy Mazowieckiej jako studium przypadku dla wdrażania zasady policentryczności poza metropoliami. SRP2035 akcentuje policentryczność jako przewagę Polski bez odwoływania się do jej konsekwencji w postaci nakładania się oddziaływań ośrodków metropolitalnych.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
224 6	Samorząd	Miasto Rawa Mazowiecka	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	133	Proszę o rozszerzenie listy terytoriów przeznaczonych do analizy poszerzenia OSI CPK o Miasto Rawa Mazowiecka i powiat rawski oraz o dodanie zapisu, że integracja tego obszaru będzie prowadzona we współpracy z Województwem łódzkim i Mazowieckim oraz partnerstwami ponadlokalnymi subregionu skierniewickiego.	Uwaga odrzucona.
224 7	Instytucja publiczna	Gmina Połaniec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	[1/2] Uprzejmie wnosimy o uwzględnienie Obszaru OSI do którego należy województwo świętokrzyskiego, powiatu staszowskiego w tym gminy Połaniec w zapisach mmejszego załącznika dotyczącego Delimitacji OSI transformacji energetycznej. Uzasadnienie: Powiat staszowski charakteryzuje się sprzyjającymi warunkami dla rozwoju OZE, zwłaszcza w zakresie energii wiatrowej, fotowoltaiki oraz biomasy. Włączenie powiatu do obszarów transformacji energetycznej umożliwi efektywne wykorzystanie tego potencjału w realizacji celów klimatycznych kraju. Na terenie powiatu realizowane są inwestycje w nowoczesną infrastrukturę energetyczną oraz projekty modernizacyjne, które mogą zyskać na wsparciu 1 preferencjach wynikających z delimitacji. Transformacja energetyczna na tym obszarze pozwoli na znaczącą redukcję emisji zanieczyszczeń, co przyczyni się do poprawy jakości powietrza i warunków życia lokalnej społeczności. Włączenie powiatu staszowskiego do delimitacji przyczyni się do dywersyfikacji źródeł energu oraz wzmocnienia stabilności dostaw na poziomie lokalnym i krajowym. Obszar transformacji energetycznej zapewni dostęp do funduszy i instrumentów wsparcia, co sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy oraz rozwojowi lokalnych przedsiębiorstw. Powiat staszowski aktywnie uczestniczy w inicjatywach na rzecz rozwoju energetyki odnawialnej i jest gotowy do dalszej współpracy w ramach krajowych i regionalnych strategii.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
224 8	Instytucja publiczna	Gmina Połaniec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	[2/2] Rozszerzenie obszarów Delimitacji OSI Transformacji energetycznej w Strategii Rozwoju Kraju do 2035 o obszar województwa świętokrzyskiego, powiat Staszów, gminę Połaniec umożliwi skuteczne wdrożenie polityki energetycznej, zgodnej z celami klimatycznymi i rozwojowymi kraju oraz pozwoli na pozyskanie środków nie tylko naszej gminie ale przede wszystkim znajdującej się na naszym terenie elektrowni Połaniec jednej z największych i najnowocześniejszych elektrowni w Polsce, o mocy 1882 MW brutto. Elektrownia Połaniec, należąca od 2017 r. do Grupy Enea składa się z siedmiu bloków węglowych z możliwością współspalania biomasy oraz jednego w pełni zasilanego biomasą tzw. „Zielonego Bloku” - jednego z największych tego typu na świecie. Jest ona kluczowym producentem energu w południowo-wschodniej Polsce, który dostarcza energię do 2,8 mln odbiorców. Jest również ważnym pracodawcą w regionie, stosującym innowacyjne, proekologiczne rozwiązania. Planowane włączenie gminy Połaniec do obszaru OSI Transformacji energetycznej umożliwi pozyskanie środków na dalszy rozwój elektrowni w kierunku OZE, poprawę efektywności energetycznej oraz redukcję emisji gazów cieplarnianych. Jednocześnie wnosimy o złagodzenie lub rezygnację z obowiązywania zapisów ograniczających dostęp do instrumentów wsparcia wyłącznie dla miast ujętych w wykazie Miast Średnich Tracących Funkcje Społeczno-Gospodarcze (MSTFG), z uwagi na pominięcie gminy Połaniec, która spełnia wiele z przesłanek kwalifikujących do tej kategorii, lecz formalnie nie została do niej zakwalifikowana.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
224 9	Samorząd	Powiat Pileski	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS	14	Proponowana zmiana: „Wzmocnienie subregionalnych funkcji Piły – w zakresie świadczenia usług publicznych wyższego rzędu (w tym szpital, centra diagnostyczne i rehabilitacyjne, kultura i sport), jak i tworzenia atrakcyjnego i różnicowanego rynku	Uwaga częściowo uwzględniona

			POLICENTRYCZNA SIEĆ MIAST		pracy – jest istotne także ze względu na jej położenie na skraju dużego, słabo zurbanizowanego obszaru Polski północno-zachodniej. Kierunki rozwoju powinny obejmować w szczególności rozwój sektora transport-spedycja-logistyka, usług cyfrowych i zielonych technologii, oze i gospodarki wodorowej, biogospodarki, wspieranie coworkingów i inkubatorów przedsiębiorczości, wykorzystanie walorów przyrodniczych regionu w rozwoju usług dla srebrnego sektora gospodarki (usługi społeczno-opiekuńcze, rehabilitacja, turystyka) oraz poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez inwestycje drogowe (S10, S11), kolejowe i transport publiczny.”	
2250	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	SYNTEZA	8	Uwaga do fragmentu dotyczącego strategii mającej na celu odwrócenie trendu spadku dzietności Wnoszę uwagę dotyczącą części dokumentu odnoszącej się do działań strategicznych zmierzających do odwrócenia negatywnego trendu spadku dzietności. Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich (wpisuje się również to w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej), w szczególności poprzez: -zwiększanie liczby miejsc pracy na tych terenach, -rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, -zapewnienie dostępności opieki medycznej oraz opieki nad dziećmi. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie więzi rodzinnych i społecznych w środowisku lokalnym stanowi istotny czynnik sprzyjający zwiększeniu dzietności oraz budowie trwałego kapitału społecznego. Jednocześnie takie podejście w przyszłości ułatwi udzielanie wsparcia starszym członkom rodziny, co – wobec prognozowanego w Strategii wzrostu liczby osób starszych – pozwoli ograniczyć potrzebę korzystania z opieki instytucjonalnej na rzecz wzmocnienia roli rodziny w systemie wsparcia społecznego.	Zagadnienia te są opisane w częściach dotyczących celu horyzontalnego Strategii.
2251	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego fundamentu bezpieczeństwa W części, w której wskazano, że fundamentem bezpieczeństwa mają być silne instytucje publiczne, zasadne jest doprecyzowanie, iż ich siła powinna wynikać nie tylko z zakresu kompetencji, lecz również z modelu współpracy opartego na zasadzie pomocniczości. Wskazane byłoby wprowadzenie ustawowego modelu wzajemnej współpracy między instytucjami publicznymi, w ramach którego instytucje przyznające dofinansowanie aktywnie wspierają beneficjentów, w tym: - ostrzegają ich przed ryzykiem popełnienia błędów, - w przypadku ich wystąpienia – podejmują działania nastawione na naprawę i korektę, a nie na automatyczne stosowanie sankcji czy zwrotu środków. Takie podejście sprzyja budowie państwa partnerskiego i uczciwego zaufania między instytucjami a obywatelami, co realnie wzmacnia fundament bezpieczeństwa publicznego.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w dalszych częściach dokumentu.
2252	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego wzmocnienia bezpieczeństwa w zakresie budowania infrastruktury ochronnej Zasadne jest rozważenie wyłączenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z procedur dotyczących realizacji inwestycji związanych z infrastrukturą ochronną. Procedura zmiany miejscowych planów jest długotrwała i skomplikowana, co może opóźniać lub uniemożliwiać szybkie zagospodarowanie terenów niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Umożliwienie realizacji takich inwestycji bez konieczności uprzedniej zmiany planu miejscowego pozwoliłoby na sprawniejsze i bardziej elastyczne reagowanie w sytuacjach wymagających pilnego działania.	Brak zasadności modyfikacji, fragment ten jest odzwierciedleniem kluczowych elementów w tym zakresie z części wdrożeniowej.
2253	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich, co wpisuje się również w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie roli rodziny przyczynia się do poprawy sytuacji młodych rodziców, którzy – mogąc liczyć na pomoc bliskich – są bardziej skłonni do powiększania rodziny. Pocucie wsparcia ogranicza stres i obciążenia psychiczne związane z wychowaniem dzieci, podczas gdy w dużych ośrodkach miejskich rodzice często pozostają zdani wyłącznie na siebie, co zniechęca do podjęcia decyzji o kolejnym dziecku, zwłaszcza gdy wiąże się to z koniecznością pozostawiania go w żłobku przez wiele godzin dziennie.	Uwaga ogólna. Cele, które zgłoszona propozycja miałyby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.

225 4	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70-71	Zasadne jest rozszerzenie treści priorytetu o aspekt tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu poprzez wprowadzenie zmian w systemie podatku dochodowego od osób fizycznych. Proponuje się rozważenie modelu opodatkowania, w którym dochód rodziny byłby dzielony na wszystkich jej członków przy ustalaniu progu podatkowego (12% i 32%). Obecne rozwiązania podatkowe nie uwzględniają w wystarczającym stopniu rzeczywistych kosztów utrzymania dzieci i mogą zniechęcać rodziców do podejmowania decyzji o posiadaniu kolejnych dzieci, gdyż wyższy dochód nie przekłada się proporcjonalnie na poprawę sytuacji ekonomicznej rodziny. Zmiana modelu podatkowego w kierunku bardziej prorodzinnym mogłaby stanowić istotny instrument zachęcający do zwiększenia dzietności oraz wspierający stabilność finansową rodzin wychowujących dzieci.	W obowiązującym prawie podatkowym istnieją instrumenty wiążące wysokość opodatkowania z liczbą dzieci: tzw. "ulga na dziecko" oraz "ulga dla rodzin 4+".
225 5	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Uwaga do fragmentu dotyczącego tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich o działania obejmujące wsparcie rozwoju przetwórstwa produktów rolnych, a nie jedynie sektora usług. Rozwój lokalnego przetwórstwa pozwoli zwiększyć wartość dodaną produkcji rolnej, umożliwi rolnikom uzyskiwanie wyższych dochodów oraz ograniczy zjawisko odchodzenia od zawodu rolnika. Wskazane jest również rozważenie możliwości dofinansowania tworzenia centrów przetwórczych przez jednostki samorządu terytorialnego, które mogłyby skupiać lokalnych producentów, wspierać ich w procesie przetwarzania produktów oraz pomagać w poszukiwaniu rynków zbytu – zwłaszcza w województwach, takich jak świętokrzyskie, gdzie rolnictwo stanowi istotną gałąź gospodarki. Takie rozwiązanie przyczyni się do wzrostu zatrudnienia, rozwoju lokalnej gospodarki oraz wzmocnienia odporności ekonomicznej obszarów wiejskich.	Przedmiotowe kwestie zostały wskazane w priorytecie 3.4. (C. Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich).
225 6	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	[1/3]Uwaga do fragmentu dotyczącego rynku pracy włączającego różne grupy społeczne W Strategii wskazano, że wprowadzenie ustawy z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia ma przynieść korzyści w zakresie dostosowania struktur urzędów pracy do bardziej celowego udzielania pomocy oraz zwiększenia efektywności wsparcia osób bezrobotnych. W praktyce jednak nowe przepisy generują szereg negatywnych skutków dla rynku pracy, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich: - Znaczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych – na skutek rozszerzenia definicji osoby bezrobotnej o rolników, ich współmałżonków i domowników. Brak jest mechanizmów weryfikacji faktycznych dochodów z gospodarstw rolnych, a rejestracja opiera się wyłącznie na oświadczeniach. W konsekwencji dane o bezrobociu stają się niemiarodajne, a realne wsparcie trafia często do osób niebędących faktycznie bez pracy. - Ograniczenie dostępu do form wsparcia dla osób w wieku 30–50 lat – na podstawie art. 69 ustawy, który wprowadza zasadę pierwszeństwa dla innych grup. W efekcie osoby w najbardziej produktywnym wieku mają utrudniony dostęp do szkoleń, staży i innych form pomocy. - Skrócenie maksymalnego okresu odbywania staży do 24 miesięcy w ciągu 10 lat znacząco ogranicza możliwości aktywizacyjne w regionach o trudnej sytuacji gospodarczej, gdzie staże stanowiły często jedyną realną formę aktywności zawodowej i źródło utrzymania.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
225 7	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	[2/3]- Brak sankcji za odmowę przyjęcia pomocy – obecnie odmowa udziału w oferowanych formach wsparcia nie skutkuje utratą statusu osoby bezrobotnej, co obniża skuteczność działań aktywizacyjnych i motywacyjnych służb zatrudnienia. -Zmiana zasad organizacji robót publicznych – skrócenie ich maksymalnego okresu z 12 do 6 miesięcy osłabia znaczenie tej formy wsparcia w środowiskach o ograniczonej liczbie ofert pracy. -skrócenie okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych do 180 dni (z wyjątkiem wybranych grup) powoduje pogorszenie sytuacji osób zamieszkujących regiony o trwałym, strukturalnym bezrobociu, takich jak część powiatów województwa świętokrzyskiego, gdzie dotychczas zasiłek przysługiwał przez 365 dni. W rezultacie wprowadzone zmiany nie przyczyniły się do poprawy sytuacji na rynku pracy, lecz przeciwnie – zwiększyły liczbę zarejestrowanych bezrobotnych (w tym fikcyjnych), ograniczyły dostępność realnych form wsparcia oraz osłabiły skuteczność działań urzędów pracy w mniejszych ośrodkach. Wnosimy o uwzględnienie w Strategii postulatu zwiększenia wsparcia dla służb zatrudnienia w małych miastach i na obszarach wiejskich, w szczególności poprzez: -umożliwienie kierowania pomocy w sposób bardziej elastyczny do osób młodych i długotrwale bezrobotnych, -przywrócenie dłuższego okresu pobierania zasiłku w regionach o wysokim bezrobociu,	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

225 8	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	[3/3] - rozszerzenie możliwości odbywania staży i robót publicznych, - wprowadzenie rzeczywistej weryfikacji dochodów rolników rejestrujących się jako bezrobotni. Obecne rozwiązania nie odpowiadają na potrzeby mniejszych regionów, a wręcz pogłębiają istniejące różnice pomiędzy dużymi miastami a obszarami małych miast i terenów wiejskich, a strategia zakłada eliminowanie takich rozróżnień.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
225 9	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Uwagi do punktu E – Wzmacnianie skuteczności prozdrowotnej Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących wzmacniania skuteczności prozdrowotnej o rolę szpitali powiatowych, które – ze względu na posiadane zaplecze kadrowe, organizacyjne i techniczne – powinny pełnić funkcję koordynatorów badań przesiewowych. W tym celu wskazane jest przeznaczenie dedykowanych środków finansowych na doposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt diagnostyczny oraz aparaturę medyczną umożliwiającą realizację tego zadania. Ponadto, w zakresie działań prozdrowotnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, zasadne jest przewidzenie możliwości uzyskania dofinansowania na doposażenie istniejących sal gimnastycznych oraz budowę nowych obiektów, które mogłyby być wykorzystywane do prowadzenia zajęć z zakresu aktywności fizycznej – takich jak taniec, fitness czy gimnastyka. Należy również przewidzieć środki na rozwój i szkolenie kadry instruktorskiej oraz trenerów mogących prowadzić tego typu zajęcia w sposób profesjonalny i dostosowany do potrzeb różnych grup wiekowych.	Zapis zbyt szczegółowy. Badania diagnostyczne mogą być, zgodnie z zasadą odciążania podmiotów lecznictwa szpitalnego, w dużej mierze wykonywane na poziomie AOS lub POZ. Ponadto, działania skierowane do szpitali, w tym szpitali powiatowych są także elementem działań z zakresu działania 6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia.
226 0	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Uwagi do Punktu B. Promowanie aktywności seniorów W celu zapewnienia aktywności fizycznej osób starszych oraz integracji międzypokoleniowej wskazane jest rozważenie utworzenia centrów aktywności dla seniorów w oparciu o istniejącą infrastrukturę szkolną. Dobrze wyposażone sale gimnastyczne w szkołach mogą być wykorzystywane poza godzinami zajęć dydaktycznych do prowadzenia zajęć ruchowych, rekreacyjnych i integracyjnych dla osób starszych, co pozwoli uniknąć konieczności tworzenia nowej infrastruktury. Dla skutecznej realizacji tego działania niezbędne byłoby wsparcie finansowe dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie pokrycia kosztów zatrudnienia instruktorów i animatorów prowadzących zajęcia, a także zapewnienia odpowiedniego zaplecza organizacyjnego. Rozwiązanie to przyczyni się do poprawy kondycji fizycznej seniorów, przeciwdziałania izolacji społecznej oraz wzmacniania więzi międzypokoleniowych w społecznościach lokalnych.	Obecnie realizowane są programy zarówno na poziomie centralnym jak i lokalnym umożliwiające dofinansowanie projektów wspierających aktywność osób starszych. Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację.
226 1	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Słusznie zauważono potrzebę organizacji opieki długoterminowej w szpitalach powiatowych. Należy jednak doprecyzować, że opieka długoterminowa powinna być zorganizowana w każdym szpitalu powiatowym	Strategia zakłada kontynuację przekształceń łóżek w miejsca opieki długoterminowej. Struktura łóżek jest uzależniona od warunków lokalnych.
226 2	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu dotyczącego konsolidacji, poprawy efektywności i funkcjonowania podmiotów leczniczych Należy podkreślić, że proces konsolidacji oraz tworzenia sieci szpitali nie może prowadzić do ograniczenia dostępności usług zdrowotnych w mniejszych miejscowościach ani do ich faktycznego wyprowadzenia z obszarów peryferyjnych. Konsolidacja systemu opieki zdrowotnej powinna być prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie lokalnego dostępu do świadczeń, w tym w szczególności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W przeciwnym razie może dojść do pogłębienia dysproporcji w dostępie do usług medycznych pomiędzy mieszkańcami dużych miast a mieszkańcami obszarów wiejskich i małych gmin, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą równości w dostępie do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.	Dodano ogólny zapis zgodny z charakterem ogólnokrajowego dokumentu strategicznego w działaniu 6A.: "Celem planowanych zmian jest efektywniejsze wykorzystanie zasobów: racjonalizacja kosztów funkcjonowania bez utraty jakości leczenia i dostępności do świadczeń."
226 3	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu E – Wprowadzenie systemu oceny jakości udzielanych świadczeń Wskazać należy, że opisany w projekcie system oceny jakości, który ma obejmować zarówno elementy dotyczące klinicznego zarządzania, jak i tzw. konsumenckiego charakteru świadczeń opieki zdrowotnej, a następnie wpływać na wartość kontraktu oraz wysokość wynagrodzenia za świadczone usługi, budzi istotne zastrzeżenia.	W porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia planowane są dalsze modyfikacje zapisów w tym zakresie.

		Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów			Tak ukształtowany mechanizm może prowadzić do sytuacji, w której niemiernorodne lub trudne do obiektywnego zweryfikowania kryteria będą miały decydujący wpływ na ocenę podmiotów leczniczych, co w konsekwencji może skutkować dalszą degradacją szpitali powiatowych i obniżeniem należnego im finansowania.	
226 4	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Uwaga do fragmentu dotyczącego zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości Zasadne jest podkreślenie, że w Strategii prawidłowo zdiagnozowano problem nierównego dostępu do edukacji między większymi aglomeracjami a małymi miastami. W celu rzeczywistego ograniczenia tych nierówności należy zwiększyć finansowanie oświaty w małych miastach, co pozwoli na: rozbudowę bazy dydaktycznej, organizację większej liczby zajęć dodatkowych dla uczniów, których rodzice nie mogą finansować takich zajęć prywatnie, odpowiednie wyposażenie sal dydaktycznych. Działania te przyczynią się do zwiększenia efektywności nauczania i wyrównania szans edukacyjnych młodych ludzi, niezależnie od miejsca zamieszkania	Uwagi nie odnoszą się do działań, które mogą być podejmowane w ramach Strategii. W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego.
226 5	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów; Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego; Gmina Opatów; Gmina Kunów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	121,1	Uwaga do fragmentu dotyczącego stworzenia spójnego krajowego systemu kolejowego Zasadne jest zwrócenie uwagi, że zgodnie z zapisami Strategii, nowe linie kolejowe dużych prędkości planowane są wyłącznie w relacjach od CPK do Warszawy, Łodzi, Poznania i Wrocławia, co powoduje, że wschodnia część kraju została całkowicie pominięta w planach rozwoju kolei dużych prędkości. Tym samym województwa świętokrzyskie i lubelskie, pomimo posiadania potencjału infrastrukturalnego i przestrzennego umożliwiającego realizację tego typu inwestycji, zostały wykluczone komunikacyjnie z planowanego systemu kolejowego. Takie rozwiązanie utrwała istniejące dysproporcje rozwojowe i faktycznie pogłębia podział na tzw. Polskę A i Polskę B, co stoi w sprzeczności z celem budowy spójnego, zrównoważonego systemu transportowego. W związku z powyższym wnosimy o uwzględnienie w Strategii budowy linii kolei dużych prędkości przebiegającej przez województwo świętokrzyskie, co zapewni równomierny rozwój infrastruktury transportowej oraz poprawi dostępność komunikacyjną regionu.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
226 6	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów; Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego; Gmina Opatów; Gmina Kunów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	[1/2] Uwaga do fragmentu dotyczącego reformy systemu publicznego transportu zbiorowego W Strategii wskazano, że planuje się powołanie koordynatorów publicznego transportu zbiorowego na poziomie marszałków województw, odpowiedzialnych za koordynację przewozów na obszarze województwa. Należy jednak zwrócić uwagę, że takie rozwiązanie może ograniczyć rozwój transportu publicznego w miastach powiatowych, które – w ramach funkcjonowania Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych – stworzyły już własną infrastrukturę transportową i organizacyjną, dostosowaną do potrzeb lokalnych społeczności. To właśnie samorządy powiatowe dysponują najlepszą wiedzą o lokalnych potrzebach komunikacyjnych, trasach dowozu dzieci do szkół oraz uwarunkowaniach gospodarczych i przestrzennych swoich obszarów. Dlatego to one powinny koordynować przewozy i planowanie transportu publicznego na poziomie powiatu, aby skutecznie przeciwdziałać zjawisku wykluczenia transportowego i wspierać rozwój społeczno-gospodarczy. W związku z powyższym wnosimy o uwzględnienie w Strategii roli powiatów jako podstawowego szczebla koordynacji transportu publicznego w zakresie przewozów lokalnych i powiatowych.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa

					W odniesieniu do proponowanych w projekcie Strategii minimalnych standardów częstotliwości przewozów w publicznym transporcie zbiorowym wskazujemy, że zaproponowany poziom częstotliwości kursów jest zbyt wysoki w stosunku do realnych potrzeb mieszkańców oraz możliwości finansowych powiatowych operatorów transportowych.	analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
226 7	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów; Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego; Gmina Opatów; Gmina Kunów	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	[2/2] W praktyce przewozy realizowane są głównie w dni robocze, natomiast w weekendy frekwencja pasażerów jest bardzo niska. Wielokrotnie kursy sobotnie i niedzielne odbywają się niemal bez pasażerów, mimo że są utrzymywane wyłącznie w celu zapewnienia minimalnej dostępności komunikacyjnej. W takich warunkach zwiększenie częstotliwości kursów nie przyniesie efektu społecznego, a jedynie podniesie koszty funkcjonowania systemu. Wprowadzenie jednolitych standardów – np. trzech kursów dziennie przez siedem dni w tygodniu – byłoby nieuzasadnione ekonomicznie i organizacyjnie, szczególnie na obszarach o niskim zaludnieniu. Zmuszanie operatorów do wykonywania kursów bez pasażerów prowadziłoby do marnotrawienia środków publicznych. Postulujemy, aby zapisy dotyczące minimalnych standardów częstotliwości przewozów zostały opracowane w sposób elastyczny i zróżnicowany, z możliwością dostosowania do lokalnych uwarunkowań, poprzez: - różnicowanie standardów w zależności od charakteru obszaru (miejski, podmiejski, wiejski), - dopuszczenie linii funkcjonujących wyłącznie w wybrane dni tygodnia, zgodnie z realnym zapotrzebowaniem, - uzależnienie wymagań od liczby mieszkańców i rzeczywistego popytu przewozowego, - powiązanie częstotliwości kursów z możliwościami finansowymi samorządów i operatorów. Takie rozwiązanie zapewni racjonalne wykorzystanie środków publicznych oraz utrzymanie rzeczywistej dostępności transportu publicznego w miejscach, gdzie jest on społecznie potrzebny.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
226 8	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	213	Uwaga do fragmentu dotyczącego zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej na czas konfliktu. Zasadne jest uzupełnienie zapisów Strategii o kwestie dotyczące wzmocnienia roli samorządów w budowaniu systemu obrony cywilnej. Należy uprościć obowiązujące regulacje prawne, w szczególności w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez wprowadzenie jasnych wytycznych dotyczących przygotowania i realizacji działań związanych z obroną cywilną. Zasadne jest uwzględnienie w Strategii potrzeby zwiększenia finansowania szpitali powiatowych, które powinny pełnić rolę kluczowych podmiotów obrony cywilnej. Samorządy powiatowe powinny otrzymać dedykowane środki finansowe na wyposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt ratowniczy, w szczególności poprzez zakup ambulansów oraz karettek wyposażonych do działań w	Należy podkreślić, że finansowanie zadań z obszaru ochrony ludności i obrony cywilnej realizowanych przez podmioty lecznicze, analogicznie jak w przypadku innych inwestycji, może następować w ramach Programu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (OLiOC), o ile zostaną one zgłoszone do odpowiedniej procedury opiniowania. Nie zachodzi również

					warunkach zagrożenia militarnego. Doświadczenia z początku konfliktu zbrojnego na Ukrainie wskazują na niedostateczne przygotowanie placówek ochrony zdrowia w zakresie sprzętu ratunkowego i mobilnego, dlatego zwiększenie zdolności operacyjnych szpitali powiatowych stanowi istotny element wzmocnienia krajowego systemu bezpieczeństwa.	potrzeba zwiększania roli władz samorządowych w systemie ochrony ludności, gdyż jednostki samorządu terytorialnego otrzymują zdecydowaną większość środków w ramach Programu OLIOC i realizują zadania w oparciu o własne potrzeby oraz lokalne uwarunkowania. W zakresie wydatkowania środków planowane zakupy podlegają opiniowaniu przez MON i MSWiA, natomiast ostateczne określenie priorytetów i wskazanie kluczowych potrzeb należy do właściwych organów samorządu terytorialnego.
2269	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Uwaga do fragmentu dotyczącego rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego Zasadne jest rozważenie utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Centra te mogłyby pełnić funkcję jednostek wspierających rolników w procesie konsolidacji, tworzenia grup producenckich oraz budowy lokalnej bazy przetwórczej, umożliwiającej rozpoczęcie działalności w zakresie przetwarzania produktów rolnych. Takie rozwiązanie pozwoliłoby rolnikom unikać sytuacji ekonomicznie niekorzystnych, w których zmuszeni są sprzedawać swoje plony – jak np. paprykę – po zaniżonych cenach (np. 40 gr/kg), dając im możliwość samodzielnego przetworzenia produktów w ramach wsparcia organizacyjnego i technicznego oferowanego przez centrum. Działanie to przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników, wzmocnienia lokalnej gospodarki oraz zwiększenia odporności sektora rolno-spożywczego na wahania rynkowe.	Konieczne jest przedstawienie pogłębionej analizy postulatu utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecnie rolę doradczą w tej dziedzinie pełnią ośrodki doradztwa rolniczego. Byłby to kolejny poziom regulacji, czy koordynacji rynku - utrzymywany z funduszy publicznych. Takie podmioty jak grupy producentów to podmioty prywatne - ich powstawanie powinno mieć charakter oddolny.
2270	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254-255	Uwaga do fragmentu dotyczącego systemu powiązań transportowych Z przedstawionych w Strategii wskazań dotyczących systemu powiązań transportowych szkieletowych wynika, że województwo świętokrzyskie zostało w znacznym stopniu wykluczone z planowanego systemu transportu kolejowego. Przewidziano jedynie nieliczne połączenia przebiegające przez obszar województwa, co w praktyce może prowadzić do jego marginalizacji komunikacyjnej i gospodarczej. W związku z tym zasadne jest uwzględnienie w Strategii nowych połączeń kolejowych przebiegających przez województwo świętokrzyskie, tak aby zapewnić regionowi równorzędny udział w krajowej sieci transportowej i zrównoważony rozwój terytorialny.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
2271	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	Uwaga do fragmentu dotyczącego obszarów objętych wsparciem w ramach inwestycji strategicznych Należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie zostało w dużej mierze pominięte w planowanych działaniach inwestycyjnych w ramach programu „Tarcza Wschód”, mimo iż obejmuje ono obszary o istotnym znaczeniu strategicznym. Ponadto jedynie niewielka część terenów województwa została zakwalifikowana do wsparcia w ramach działań dotyczących rozwoju obszarów rolniczych i przestrzeni produkcyjnych, podczas gdy znaczna część regionu ma charakter rolniczy i wymaga odpowiedniego wsparcia inwestycyjnego. W związku z powyższym zasadne jest rozszerzenie zakresu terytorialnego wsparcia w ramach obu programów o województwo świętokrzyskie, co pozwoli zapewnić równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu.	Województwo świętokrzyskie nie zostało ujęte w bezpośrednim obszarze realizacji programu „Tarcza Wschód”, który koncentruje się na regionach położonych wzdłuż wschodniej i północnej granicy państwa.
2272	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	Uwaga do fragmentu dotyczącego osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego Zasadne jest uwzględnienie województwa świętokrzyskiego w ramach osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wchodzącej w skład obszaru funkcjonalnego CPK, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury	Założenia OSI CPK skupiają się na bezpośrednim oddziaływaniu inwestycji lotniskowej, co ma

		Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów			kolejowej dużych prędkości prowadzącej do CPK. Włączenie województwa świętokrzyskiego w system połączeń szybkich kolei w ramach obszaru funkcjonalnego CPK zapewni lepszą dostępność komunikacyjną regionu, zwiększy jego atrakcyjność inwestycyjną oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego kraju. W szczególności zasadne jest objęcie zakresem osi otoczenia CPK powiatów: kieleckiego, ostrowieckiego, starachowickiego i skarżyskiego, które posiadają korzystne położenie komunikacyjne oraz potencjał rozwojowy umożliwiające efektywne włączenie w sieć transportową dużych prędkości. Powiaty te stanowią istotne ogniwo w układzie gospodarczym i przestrzennym województwa świętokrzyskiego, a ich pominięcie mogłoby prowadzić do utrwalenia istniejących dysproporcji rozwojowych. Mając powyższe na uwadze, wnosi się o wpisanie województwa świętokrzyskiego, w szczególności wskazanych powiatów, na stronę 2 dokumentu – w części dotyczącej obszarów objętych osią otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (obszar funkcjonalny CPK).	odzwierciedlenie w jego delimitacji. Dodatkowo, aktualne harmonogramy realizacji linii kolejowych innych niż 85 (Warszawa - Poznań) i 86 (Sieradz - Wrocław) wykraczają poza horyzont niniejszej strategii.
227 3	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	[1/3] Uwaga do fragmentu dotyczącego delimitacji Osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co uunocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowego obszaru miejskiego obejmującego Opatów, Skarżysko-Kamienną, Starachowice oraz Sandomierz. Proponowany obszar, oparty na istniejących powiązaniach komunikacyjnych, gospodarczych i społecznych, posiada realny potencjał do pełnienia funkcji subregionalnej. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego odcinka S74 dodatkowo wzmacniają jego pozycję komunikacyjną.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
227 4	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	[2/3] Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym. Utworzenie w ramach Strategii nowego subregionu Opatów, obejmującego obszar funkcjonalny obejmujący: Ożarów, Trałów, Lipnik, Iwaniska, Baćkowice, Wojciechowice, pozwoliłoby: -poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) -rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, -zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości, -przyciągnąć młode pokolenie poprzez rozwój modelu pracy zdalnej i tworzenie warunków do osiedlania się w mniejszych, ekologicznych i bezpiecznych ośrodkach.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
227 5	Instytucja publiczna	Powiat Opatowski, ul. Henryka Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	[3/3] Wzmocnienie potencjału powiatu opatowskiego poprzez ukierunkowaną politykę mieszkaniową, zdrowotną i inwestycyjną w infrastrukturę drogową, edukacyjną i szpitalną pozwoli na utrwalenie policentrycznego modelu rozwoju województwa świętokrzyskiego oraz zrównoważenie sieci osadniczej kraju. W związku z powyższym wnosimy o zmianę delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych poprzez dodanie nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego miasta powiatu Opatowskiego, z uwzględnieniem jego strategicznego położenia przy drodze ekspresowej S74 – „Bursztynowym Szlaku”, łączącej Kielce i Lublin, jako elementu wzmacniającego spójność komunikacyjną i rozwojową całego regionu świętokrzyskiego.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

227 6	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Mapa 9. Obszary Polski zagrożone suszą i powodzią – należy wskazać jakiego typu susza przedstawiona jest na zobrazowaniu mapowym oraz wskazać rok, z jakiego pochodzą dane.	Mapa obrazuje łączne zagrożenie suszą, które w opisie atrybutu danych udostępnionych przez PGW Wody Polskie zostało określone jako „suma klas zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną w hexagonie”. Mapa pokazuje zasięg tak zwanej wody stuletniej ze zbioru danych Mapa zagrożenia powodziowego (MZIP) - Obszary zagrożenia powodziowego 1% (https://dane.gov.pl/pl/dataset/2178) . Dane zostały udostępnione w roku 2022, a obrazują stan z roku 2021.
227 7	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	„Dodatkowym problemem jest niska jakość wód w Polsce.” – proponuje się przededagować na „zły stan wód”. Należałoby też odnieść się do aktualnych danych i w zakresie oceny stanu wód należy brać pod uwagę dane z 2aPGW na obszarach dorzeczy i danych WIOŚ/GIOŚ.	Uwaga zostanie uwzględniona.
228 3	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Podrozdział o niskiej jakości wód w Polsce wymaga większego zniuansowania. Jak zauważa Piotr Panek, główny specjalista GIOŚ i ekspert CMOK “ocena stanu wód powierzchniowych wykonanej w ramach państwowego monitoringu środowiska według kryteriów ramowej dyrektywy wodnej (RDW), wskazuje, że w Polsce praktycznie nie ma wód w dobrym stanie. Takie postawienie sprawy jednak ją zaciemnia, zrównując stan wód całkowicie zdegradowanych z wodami, które, co prawda odbiegają od warunków referencyjnych, ale odchylenie to jest stosunkowo nieduże i dotyczy pojedynczych parametrów. Jest to wynik zasady „najgorszy decyduje” i dotyczy większości wód w Unii Europejskiej. W rzeczywistości obraz jest bardziej zniuansowany. W kolejnych raportach publikowanych przez Inspekcję Ochrony Środowiska odsetek wód ocenionych jako w złym stanie wzrasta, co sugeruje pogarszanie się ich kondycji. W rzeczywistości taka zmiana nie musi oznaczać realnej zmiany warunków środowiska, a odzwierciedlać lepsze poznanie jego stanu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
228 4	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175	Podrozdział “Obserwuje się ogólny spadek wartości przyrodniczych kraju” trzeba zaktualizować. Kolejny, 24 park narodowy Doliny Dolnej Odry, zostanie oficjalnie utworzony przez Sejm 11 listopada 2025 r. Wciąż powstają nowe rezerваты w ramach akcji 100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych. Niektóre z nich jak “Bliżyńskie Lasy Naturalne” są rozleglejsze od najmniejszych parków narodowych (Ojcowskiego PN). System ochrony obszarowej i strefowej w Polsce, funkcjonujący w oparciu o Ustawę o ochronie przyrody i rozporządzenia do niej, o Dyrektywy Ptasią i Siedliskową, ulega obecnie modyfikacji wskutek wdrażania Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (Nature Restoration Law, NRL). Powstaną zupełnie nowe formy ochrony obszarowej jak starolasy oraz lasy społeczne Strategia pomija problem narastania konfliktów człowieka z niektórymi gatunkami prawnie chronionymi. Ich liczebność i zasięg terytorialny wyraźnie się powiększają. Z jednej strony to sukcesy ochrony przyrody. Z drugiej strony to wyzwanie dla administracji, rolnictwa, leśnictwa i bezpieczeństwa publicznego. Bobry lokalnie uszkadzają infrastrukturę techniczną, pogłębiając problem powodzi, Wzrasta liczba wypadków drogowych z udziałem łosi. Rośnie ryzyko incydentów i szkód powodowanych przez wilka i niedźwiedzia brunatnego. Coraz częstsze są przypadki wkraczania dzikich zwierząt do miast – np. dziki w dużych miastach Polski. Polska posiada bardzo rygorystyczną Ustawę o ochronie przyrody i Prawo łowieckie, a będą one jeszcze ambitniejsze. Od 1.01.2026 r. pięć gatunków ptaków: jarząbek, głowienka, czernica, słonka oraz łyska, zostaną skreślone z listy łownych. Kontrastuje to z przepisami innych krajów UE. Przykładowo w Danii poluje się legalnie na świstuna, edredona, sroki, mewy srebrzyste, dubelty i turkawki. We Francji podczas przelotów i zimowania legalnie odławiane są chronione w Polsce dużym nakładem sił i funduszy, łęgające się u nas kuliki wielkie i czajki.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
228 5	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174-175	W całej Strategii, w tym w rozdziale Priorytet 2.6 brak jakichkolwiek odniesień do problemu inwazyjnych gatunków obcych (IGO). Tymczasem IGO stanowią jedno z największych zagrożeń dla różnorodności biologicznej i zdrowia publicznego. Od XVII wieku IGO przyczyniły się do wyginięcia niemal 40% gatunków zwierząt, dla których przyczyna wyginięcia jest znana. Stanowią też istotny problem dla użytkowników i administracji wodnej, w tym PGW WP. Przykładowo racicznice zmienne i bużańskie zatykają konstrukcje hydrotechniczne, w tym ujęcia wody. Nutrie i	W diagnozie w tym kontekście zawarty został zapis ogólny: “Równocześnie zmiany klimatu sprzyjają rozprzestrzenianiu się

					piżmaki rozkopują ziemne konstrukcje hydrotechniczne. Nutria dodatkowo pozbawia ryby tarlisk, a ptaki lęgówisk usuwając mnóstwo roślin (żerowanie, platformy wypoczynkowe i lęgowe). Od zachodu postępuje problem z szopem praczem.	chorób, szkodników i zmianom zasięgów części gatunków”.
228 6	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Proponuje się zmodyfikować zdanie: „Z jednej strony susza w Polsce występuje obecnie dwa razy częściej niż przed 2010 r., a zasięg obszarów zagrożonych suszą stanowi znaczną część powierzchni Polski (mapa 9)” – „Z jednej strony susza w Polsce występuje obecnie dwa razy częściej niż przed 2010 r. (od 2018 r. mówimy o permanentnej suszy, która tylko zwiększa i zmniejsza swoją intensywność), a zasięg obszarów zagrożonych suszą stanowi znaczną część powierzchni Polski (mapa 9). Obserwuje się coraz częstsze i obejmujące coraz większą liczbę rzek, okresowo wysychających. W kolejnych latach bity są rekordy liczby stacji z rekordowo niskimi stanami oraz przepływami wód. ”	Niektóre z zapisów zostaną wykorzystane.
228 7	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Proponuje się zmodyfikować akapit zawarty w lit. C. Przeciwdziałanie skutkom suszy, w celu zapewnienia spójności niniejszego dokumentu z krajową polityką z zakresu przeciwdziałania skutkom suszy: „Realizowane będą działania z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kształtowanie tego systemu obejmować będzie różnokierunkowe, kompleksowe działania – w większym niż dotychczas stopniu oparte na naturze – które pozwalają na zatrzymywanie wody tam, gdzie jest potrzebna w okresie niedoborów, oraz umożliwiają naturalne oczyszczanie jej zasobów. Wśród tych działań znajdują się m.in.: renaturyzacja rzek, działania z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury czy zgodne z kodeksem dobrych praktyk rolniczych. Realizowane działania powinny być prowadzone zgodnie z Planem przeciwdziałania skutkom suszy (PSSS) oraz jego aktualizacjami. Zastępowanie szybkiego spływu powierzchniowego przez powolny odpływ gruntowy poza przeciwdziałaniem skutkom suszy, zmniejszy również ryzyko powodziowe.”	Niektóre z zapisów zostaną wykorzystane.
228 8	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	W pkt. 3 Wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju Proponuje się usunąć słowo hydrologicznej. Powinniśmy opisywać ogólny problem suszy (wszystkich typów), a nie tylko konsekwencji suszy hydrologicznej.	Uwaga uwzględniona
228 9	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Mapa umieszczona na stronie 174 dokumentu zawiera błąd mogący wpływać na niewłaściwą interpretację treści mapy przez odbiorców. Mapa obrazuje obszary zagrożenia powodziowego tylko dla powodzi rzecznych. Brakuje na niej obszarów zagrożenia powodziowego dla powodzi od strony morza. Należałoby uzupełnić treść mapy o zasięg obszarów zagrożenia powodziowego dla powodzi od strony morza lub doprecyzować nazwę symbolu w legendzie, iż są to jedynie obszary zagrożenia powodziowego dla powodzi rzecznych.	Zostanie opracowana nowa mapa, uwzględniająca zagrożenie powodziowe dla powodzi od strony morza.
236 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[1/3] 1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 253 Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie katalogu miast zaliczanych do „metropolii kształtujących się” o miasto Kielce – stolicę województwa świętokrzyskiego, pełniącą rolę kluczowego ośrodka rozwojowego w południowo-centralnej Polsce. Uzasadnienie: Miasto Kielce należy do grupy rozwiniętych i samodzielnych ośrodków regionalnych w Polsce, łącząc w sobie kluczowe cechy miasta o rosnącym potencjale metropolitalnym. Miasto Kielce pełni funkcje administracyjne wojewódzkie, jest siedzibą władz regionalnych i instytucji centralnych, a także rdzeniem silnego obszaru funkcjonalnego, zamieszkanego przez blisko 350 tys. osób. Kielce dysponują rozbudowanym zapleczem akademickim – Uniwersytetem Jana Kochanowskiego i Politechniką Świętokrzyską, rozwiniętym sektorem naukowo-badawczym oraz specjalistyczną infrastrukturą medyczną (m.in. Świętokrzyskie Centrum Onkologii). Miasto posiada również wysoki potencjał gospodarczy, a także drugie co do wielkości w kraju centrum wystawiennicze – Targi Kielce, o realnym znaczeniu krajowym i międzynarodowym.	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.
236 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[2/3] 1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej 253 Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie katalogu miast zaliczanych do „metropolii kształtujących się” o miasto Kielce – stolicę województwa świętokrzyskiego, pełniącą rolę kluczowego ośrodka rozwojowego w południowo-centralnej Polsce. Uzasadnienie: Miasto Kielce należy do grupy rozwiniętych i samodzielnych ośrodków regionalnych w Polsce, łącząc w sobie kluczowe cechy miasta o rosnącym potencjale metropolitalnym. Miasto Kielce pełni funkcje administracyjne wojewódzkie, jest siedzibą władz regionalnych i instytucji centralnych, a także rdzeniem silnego obszaru funkcjonalnego, zamieszkanego przez blisko 350 tys. osób. Kielce dysponują rozbudowanym zapleczem akademickim – Uniwersytetem Jana Kochanowskiego i Politechniką Świętokrzyską, rozwiniętym sektorem naukowo-badawczym oraz specjalistyczną infrastrukturą medyczną (m.in. Świętokrzyskie Centrum Onkologii).	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					Miasto posiada również wysoki potencjał gospodarczy, a także drugie co do wielkości w kraju centrum wystawiennicze – Targi Kielce, o realnym znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Na tle innych „kształtujących się metropolii” Kielce wyróżnia pełna samodzielność instytucjonalna i administracyjna – ośrodek nie dzieli funkcji stołecznych z żadnym innym miastem, co pozwala na efektywną koncentrację decyzji, inwestycji i kompetencji. Ta niezależność przekłada się na stabilność instytucjonalną, siłę gospodarczą i trwałość oddziaływania regionalnego, czyli kluczowe czynniki rozwoju metropolitalnego. Kielce zajmują strategiczne, centralne położenie w krajowej sieci osadniczej – w pasie pomiędzy Warszawą, Łodzią i Krakowem – i stanowią naturalny węzeł integrujący południowo-centralną Polskę.	
237 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[3/3] Z perspektywy spójności terytorialnej kraju, brak ich w katalogu kształtujących się metropolii tworzy pustkę funkcjonalną w centralnym obszarze Polski, co jest sprzeczne z zasadą policentryzmu. Miasto spełnia wszystkie kryteria określone w Strategii dla ośrodków kształtujących się metropolii – w tym dotyczące zasięgu funkcjonalnego, zakresu usług publicznych, poziomu instytucjonalnego rozwoju oraz dostępności transportowej. W kilku z tych aspektów Kielce prezentują potencjał wyraźnie wyższy niż część miast już zaliczonych do tej kategorii. Włączenie Kielc do grupy metropolii kształtujących się uzupełni system metropolitalny Polski o brakujący biegun południowo-centralny, wzmocni równowagę przestrzenną i funkcjonalną kraju oraz pozwoli lepiej wykorzystać istniejący potencjał gospodarczy, akademicki i instytucjonalny regionu świętokrzyskiego. Zaniechanie uwzględnienia Kielc w tej kategorii osłabiłoby spójność koncepcji policentrycznego rozwoju kraju, tworząc nieuzasadnioną lukę w sieci miast o znaczeniu ponadregionalnym.	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.
237 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[1/8] Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie wykazu ośrodków subregionalnych w województwie świętokrzyskim o miasta: Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój, a w dalszej perspektywie o rozwój potencjału subregionalnego w miastach Końskie, Jędrzejów, Staszów i Włoszczowa. Uzasadnienie: Strategia Rozwoju Polski 2035 postrzegana jest jako dokument stwarzający szansę na odbudowę potencjału miast subregionalnych. Jednak obecne, nierównomierne rozmieszczenie ośrodków subregionalnych, szczególnie ich zagęszczenie w zachodniej części kraju, nie przyczyni się do faktycznego wzmocnienia policentrycznej sieci osadniczej Polski. W województwie świętokrzyskim, mimo wysokiego potencjału gospodarczego i społecznego niektórych miast, wyznaczono jedynie jeden ośrodek subregionalny – Ostrowiec Świętokrzyski. Zasadne jest więc uzupełnienie sieci o dodatkowe miasta pełniące faktyczne funkcje subregionalne, co umożliwi zachowanie równowagi przestrzennej i zapewni mieszkańcom dostęp do usług publicznych wyższego rzędu w całym regionie.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[2/8] Ośrodki takie jak Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz i Busko-Zdrój pełnią faktyczne funkcje subregionalne, stanowiąc filary dwóch komplementarnych biegunów rozwoju regionu: • Filar przemysłowy – Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna (tradycje COP, branże metalowa, maszynowa, zbrojeniowa, hutnicza), • Filar turystyczno-kulturowy – Sandomierz i Busko-Zdrój (funkcje uzdrowiskowe, turystyczne, kulturalne, rolniczo-przetwórcze). Miasta te dysponują potencjałem infrastrukturalnym, społecznym i gospodarczym umożliwiającym realizację funkcji subregionalnych: • Ostrowiec Świętokrzyski – główny ośrodek przemysłowy regionu, z zapleczem usług edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża ponad 6,6 tys. osób. (Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021). • Starachowice – centrum przemysłowe i administracyjne z dynamicznie rozwijającą się Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” i silnym sektorem MŚP. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża do pracy ponad 10,1 tys. osób. Również miasto to charakteryzuje się przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy (wskaźnik ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem wynosi 5,16). Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[3/8] • Skarżysko-Kamienna – węzeł przemysłowo-logistyczny o znaczeniu krajowym (m.in. MESKO S.A., sektor zbrojeniowy), zapewniający stabilność rynku pracy i wysoki poziom specjalizacji technicznej. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża 5,1 tys. osób. Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021. • Sandomierz – ośrodek administracyjny i turystyczny o ponadregionalnym znaczeniu, pełniący funkcję centrum kultury, edukacji i rolnictwa przetwórczego, oddziałuje zarówno na woj. świętokrzyskie, jak i podkarpackie. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża ponad 5,7 tys. osób. Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					• Busko-Zdrój – wyspecjalizowane uzdrowisko o krajowym zasięgu oddziaływania, wspierające rozwój gospodarki zdrowotnej (KIS 1) i usług prozdrowotnych. Do miasta wg danych GUS przyjeżdża 4,8 tys. osób. Również miasto to charakteryzuje się przewagą liczby przyjeżdżających do pracy nad liczbą wyjeżdżających do pracy (wskaźnik ilorazu przepływów związanych z zatrudnieniem wynosi 4,03). Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego ludności i Mieszkań 2021.	
237 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[4/8] W świetle trwającej wojny za wschodnią granicą i potrzeby wzmocnienia gospodarki obronnej kraju, szczególnie istotne jest wzmocnienie ośrodków przemysłowych położonych po zachodniej stronie Wisły, takich jak Skarżysko-Kamienna, Starachowice czy Ostrowiec Świętokrzyski. To tam koncentruje się potencjał przemysłowy i kadra techniczna dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego, istotna dla bezpieczeństwa gospodarczego i militarnego Polski. Ponadto, wskazywanie ośrodków subregionalnych wyłącznie na podstawie kryterium liczby ludności jest niemiernorodne i niesprawiedliwe wobec specyfiki gmin uzdrowiskowych. Gmina Busko-Zdrój liczy ponad 30 tys. mieszkańców, w tym miasto – ponad 14 tysięcy. Uwzględniając te wartości, Busko-Zdrój nie może konkurować pod względem wielkości demograficznej z dużymi ośrodkami miejskimi. Jednak rzeczywiste obciążenie funkcjonalne i infrastrukturalne, jakie miasto ponosi w wyniku pełnienia faktycznych funkcji subregionalnych, znacząco wykracza poza dane statystyczne dotyczące liczby ludności stałej. Busko-Zdrój to nie tylko liczba mieszkańców, to ważny ośrodek lokalnego rynku pracy południa województwa świętokrzyskiego, to setki, a nawet tysiące osób zatrudnionych w branży uzdrowiskowej, gastronomicznej, hotelarskiej, turystycznej, usługowej. Z danych statystycznych GUS (macierz przepływów ludności związanych z zatrudnieniem/ dojazdów do pracy) wynika, że do Buska-Zdroju przyjeżdża blisko 4,8 tys. osób. W mieście koncentruje się sektor usług medycznych, rehabilitacyjnych, hotelarskich, gastronomicznych i turystycznych, generujący miejsca pracy dla mieszkańców kilkunastu gmin, z co najmniej 5 powiatów (buskiego, kazimierskiego, kieleckiego, pińczowskiego, jędrzejowskiego).	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[5/8] Regularne dojazdy do pracy tysięcy osób oraz dojazdy setki uczniów szkół z tych gmin i powiatów do 4 szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych w Busku-Zdroju, potwierdzają istnienie naturalnych powiązań funkcjonalnych w ramach południowego subregionu województwa. Ponadto co roku do Buska-Zdroju przyjeżdża około 146 tysięcy odwiedzających (dane UMiG w Busku-Zdroju za 2024 r., obejmujące kuracjuszy zakładów lecznictwa uzdrowiskowego oraz największych prywatnych podmiotów świadczących usługi noclegowe i zabiegowe), a więc wielokrotnie więcej niż liczba mieszkańców gminy. Busko-Zdrój pełni ponadto rolę ważnego węzła transportowego w południowej części regionu, stanowiąc punkt integracji układu drogowego i komunikacji publicznej. Dzięki rozwojowi uzdrowiska oraz rosnącemu znaczeniu turystyki zdrowotnej i medycznej, miasto staje się kluczowym ośrodkiem gospodarki zdrowotnej w Polsce – zgodnym z krajową inteligentną specjalizacją KIS 1 (zdrowe społeczeństwo). Warto podkreślić, że w Busku-Zdroju planowane są kolejne inwestycje uzdrowiskowe i sanatoryjne, w tym rozbudowa infrastruktury zabiegowej, hotelowej i rekreacyjnej. Wzmacnianie potencjału subregionalnego miasta jest zatem niezbędne, aby zapewnić wystarczające zaplecze kadrowe, edukacyjne i mieszkaniowe dla dynamicznie rozwijającego się sektora uzdrowiskowego i usługowego.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[6/8] Z kolei Sandomierz zamieszkuje niespełna 23 tysiące osób, jednak jego znaczenie gospodarcze, administracyjne, edukacyjne i turystyczne dalece przekracza skalę średniego miasta. Jest to ośrodek o ponadregionalnym zasięgu oddziaływania, pełniący funkcje centrum usług publicznych, ochrony zdrowia, kultury oraz wojskowości. W Sandomierzu zlokalizowane są m.in. jednostka wojskowa, specjalistyczny szpital oraz szkoły średnie i uczelnie wyższe, z których korzystają mieszkańcy sąsiednich powiatów. Sandomierz, jako jeden z najważniejszych ośrodków turystycznych w Polsce, przyciąga rocznie blisko 300 tysięcy odwiedzających – zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych. Tak duża liczba użytkowników miejskiej infrastruktury generuje obciążenia finansowe i funkcjonalne porównywalne z miastami znacznie większymi pod względem liczby ludności. Sandomierz jest również ważnym centrum przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na bogatych tradycjach sadownictwa i rolnictwa. To właśnie tutaj koncentruje się działalność wielu zakładów przetwórczych, tworzących miejsca pracy i generujących wartość dodaną dla gospodarki całego kraju. W mieście funkcjonują także duże przedsiębiorstwa o znaczeniu krajowym i międzynarodowym – m.in. Pilkington Polska oraz Nijman/Zeetank – stanowiące o sile lokalnego rynku pracy i potencjale eksportowym regionu.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

237 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[7/8] Jednocześnie, dla utrzymania równowagi przestrzennej województwa wskazane jest wspieranie rozwoju potencjału subregionalnego w innych częściach regionu – zwłaszcza w miastach Końskie, Jędrzejów, Staszów i Włoszczowa. Ich wzmocnienie przyczyni się do przełamania marginalizacji obszarów zachodnich i poprawi dostępność usług publicznych w całym regionie. W kontekście południowej części województwa należy również zwrócić uwagę na Staszów, który dzięki swojemu położeniu w pobliżu Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS) oraz planowanych terminali logistycznych, posiada istotny potencjał rozwojowy w obszarze transportu, magazynowania i wymiany towarowej z krajami wschodnimi, w tym z Chinami. Rozwój współpracy handlowej wzdłuż korytarza LHS, wpisującego się w transeuropejską sieć transportową TEN-T, może w przyszłości uczynić z południowej części województwa – z ośrodkiem w Staszowie – ważny element krajowego systemu logistycznego i przemysłowego. Staszów stanowi główny ośrodek gospodarczy południowego regionu, z rozwiniętą bazą przemysłową, usługową i logistyczną. Na jego terenie funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów oraz rozwijany jest Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, obejmujący łącznie ponad 70 ha uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Obszar ten został przygotowany do obsługi nowoczesnych inwestycji przemysłowych i logistycznych, co potwierdza jego strategiczne znaczenie dla rozwoju południowej części województwa.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[8/8] Kluczowym elementem przyszłego rozwoju Staszowa i całego regionu będzie realizacja inwestycji pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to umożliwi wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych – szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej nr 70 (umożliwiającej transport krajowy i europejski). Połączenie obu szlaków w jednym punkcie pozwoli na utworzenie portu multimodalnego działającego w systemie intermodalnym, co zapewni pełną integrację transportu kolejowego, drogowego i przemysłowego. Wzmocnienie funkcji subregionalnych Staszowa pozwoliłoby na aktywizację gospodarki południowego pasa regionu, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej oraz lepsze wykorzystanie położenia w strefie oddziaływania korytarza wschód–zachód.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
237 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	W części dotyczącej powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym - węzły transportu intermodalnego należy uwzględnić Staszów, na terenie którego realizowane będzie przedsięwzięcie pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Inwestycja zakłada wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65, łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie umożliwi powstanie portu przeładunkowego o charakterze intermodalnym, integrującego transport kolejowy, drogowy i przemysłowy. Staszów i Grzybów posiadają wyjątkowe położenie komunikacyjne — w osi między województwami świętokrzyskim, podkarpackim i małopolskim — które predestynuje ten obszar do pełnienia funkcji regionalnego centrum transportowo-przemysłowego. Południowa część województwa świętokrzyskiego, w tym Staszów, dotychczas pozostawała obszarem o ograniczonej dostępności transportowej i słabszej dynamice gospodarczej. Ujęcie planowanego portu przeładunkowego w Grzybowie w sieci węzłów intermodalnych Strategii Rozwoju Polski 2035 pozwoliłoby na pełne włączenie tego obszaru w krajowy i międzynarodowy system logistyczny.	Uwaga odrzucona - w ramach regionalnego centrum przeładunkowego funkcjonuje m.in Terminal w Woli Baranowskiej.
238 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	[1/2] W części dotyczącej „Obszarów Strategicznej Interwencji”, w punkcie 5b. Obszary sprawiedliwej transformacji energetycznej, Województwo Świętokrzyskie wnosi o dodanie: „województwo świętokrzyskie, gminę Połaniec”. Uzasadnienie: Gmina Połaniec stanowi szczególny przypadek terytorium, którego rozwój gospodarczy, społeczny i demograficzny jest ściśle powiązany z funkcjonowaniem Elektrowni Połaniec – jednego z największych zakładów przemysłowych w Polsce południowo-wschodniej. Elektrownia ta jest nie tylko kluczowym pracodawcą regionu, ale także podstawowym filarem lokalnej gospodarki, generującym wpływy podatkowe i utrzymującym znaczną liczbę miejsc pracy zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio w sektorze usług i dostaw. Proces stopniowego odchodzenia od węgla w krajowej polityce energetycznej, bez zapewnienia mechanizmów łagodzących, może doprowadzić do wzrostu bezrobocia, spadku dochodów własnych samorządu oraz pogorszenia sytuacji społeczno-gospodarczej gminy i jej otoczenia. Samorząd lokalny, dysponujący ograniczonymi zasobami finansowymi i inwestycyjnymi, nie jest w stanie samodzielnie przeprowadzić transformacji gospodarczej w skali koniecznej do zrównoważenia skutków utraty miejsc pracy w sektorze energetycznym.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
238 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	[2/2] Włączenie gminy Połaniec do obszarów Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej (OSI) umożliwi: • objęcie jej dedykowanymi instrumentami finansowymi i planistycznymi, • wdrożenie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetycznego, • dywersyfikację lokalnej gospodarki poprzez wspieranie inwestycji w nowe gałęzie przemysłu,	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja

					• rozwój infrastruktury technicznej i społecznej służącej łagodzeniu skutków transformacji. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie ma ograniczone możliwości rozwoju energetyki odnawialnej w zakresie dużych farm wiatrowych i fotowoltaicznych z uwagi na uwarunkowania przestrzenne i środowiskowe. Z tego względu niezbędne jest stworzenie warunków do odtwarzania mocy wytwórczych w formule niskoemisyjnej lub rozproszonej, w tym poprzez rozwój magazynowania energii, ciepłownictwa systemowego i inwestycji w technologie oparte na biomasie i biogazie. Uwzględnienie gminy Połaniec wśród obszarów OSI „Transformacja energetyczna” jest zatem działaniem uzasadnionym ekonomicznie, społecznie i strategicznie – pozwoli utrzymać bezpieczeństwo energetyczne południowo-wschodniej Polski oraz zapewni sprawiedliwy charakter procesów transformacyjnych.	jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.
238 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	[1/2] W części dotyczącej „Obszarów Strategicznej Interwencji”, w punkcie 5f. Obszary sprawiedliwej transformacji energetycznej, Województwo Świętokrzyskie wnosi o rozszerzenie katalogu terenów zdegradowanych na obszarach przemysłowych o obszary poeksploatacyjne byłej Kopalni Siarki „Piaseczno”, położone na terenie gmin Łoniów i Koprzywnica w powiecie sandomierskim (woj. świętokrzyskie). Uzasadnienie: Choć obszar ten jest mniejszy niż wymienione w Strategii przykłady, jego znaczenie środowiskowe i społeczne w skali województwa świętokrzyskiego jest porównywalne. Zgodnie z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli (nr ewid. 185/2017/P/16/089/LRZ), proces rekultywacji wyrobiska „Piaseczno” pozostaje niezakończony pomimo poniesienia w latach 2010–2016 nakładów przekraczających 47 mln zł. W raporcie NIK z 2018 r. stwierdzono, że nie usunięto skutków działalności górniczej, nie przywrócono funkcji użytkowych terenów oraz nie zapewniono bezpiecznego zagospodarowania wyrobiska. NIK zwróciła uwagę na: • brak wykonania systemu melioracyjno–drenażowego, który uniemożliwia bezpieczne napełnienie zbiornika do zakładanego poziomu, • ryzyko wystąpienia kolejnych katastrof osuwiskowych (pierwsza miała miejsce w 2011 r., pochłaniając 650 tys. m³ ziemi i powodując ofiarę śmiertelną), • utratę nadzoru właścicielskiego przez Skarb Państwa po komunalizacji spółki na rzecz gminy Tarnobrzeg, • brak stabilnego źródła finansowania rekultywacji i brak instytucji odpowiedzialnej za koordynację procesu.	Uwaga nie może zostać uwzględniona we wskazanym punkcie 5f. Na stronie 256 przedmiotowego dokumentu wskazano, że "5) strefy wielofunkcyjne oraz problemowe, (...)" obejmują między innymi "5f) wielkoobszarowe tereny zdegradowane na obszarach przemysłowych, dla których konieczne są działania w zakresie poprawy stanu w celu przywrócenia ich do nowych funkcji, w szczególności: Bydgoszczy (woj. kujawsko-pomorskie), Jaworzna (woj. śląskie), Tarnowskich Gór (woj. śląskie), Zgierza (woj. łódzkie) oraz Tomaszowa Mazowieckiego (woj. łódzkie)". Wskazane brzmienie punktu 5f jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wielkoobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719).
238 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	[2/2] Eksperti wskazani przez NIK zalecili zmianę kierunku rekultywacji z wodno-rekreacyjnego na przyrodniczy lub ekologiczny, a także opracowanie nowego, kompleksowego programu naprawczego przy udziale administracji rządowej, samorządowej i naukowej. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, obszar po byłej Kopalni Siarki „Piaseczno” spełnia przesłanki włączenia do katalogu obszarów zdegradowanych wymagających interwencji strategicznej w skali krajowej. Jego rekultywacja przekracza możliwości finansowe samorządów lokalnych i województwa, a jednocześnie ma znaczenie nie tylko ekologiczne, ale i społeczne – ogranicza ryzyko katastrof środowiskowych, poprawia bezpieczeństwo ludności i tworzy potencjał do rozwoju nowych funkcji gospodarczych (np. ekologicznych, turystycznych lub naukowo-edukacyjnych).	Uwaga nie może zostać uwzględniona we wskazanym punkcie 5f. Na stronie 256 przedmiotowego dokumentu wskazano, że "5) strefy wielofunkcyjne oraz problemowe, (...)" obejmują między innymi "5f) wielkoobszarowe tereny zdegradowane na obszarach przemysłowych, dla których konieczne są działania w zakresie poprawy stanu w celu przywrócenia ich do nowych funkcji, w szczególności: Bydgoszczy (woj. kujawsko-pomorskie), Jaworzna (woj. śląskie), Tarnowskich Gór (woj. śląskie), Zgierza (woj. łódzkie) oraz Tomaszowa Mazowieckiego (woj. łódzkie)". Wskazane brzmienie punktu 5f jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wielkoobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719).

238 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	W odniesieniu do Mapy nr 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski, Województwo Świętokrzyskie wnioskuje o dodanie granic administracyjnych województw. Uzasadnienie: Obecna wersja mapy prezentuje układ funkcjonalno-przestrzenny kraju w ujęciu ogólnym, jednak brak odniesienia do granic jednostek administracyjnych znacząco utrudnia interpretację treści mapy, a w szczególności weryfikację głównych założeń Strategii w kontekście poszczególnych regionów. Zważywszy na krajowy charakter dokumentu oraz konieczność jego implementacji w ujęciu terytorialnym, wprowadzenie granic województw na Mapie nr 12 istotnie zwiększy czytelność, przejrzystość i użyteczność dokumentu dla odbiorców instytucjonalnych i samorządowych	Dotychczas w dokumentach planistycznych na mapach o charakterze modelu nie zamieszczano granic administracyjnych. Model jest zgeneralizowanym obrazem i nie powinien zawierać granic.
238 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[1/4] Województwo Świętokrzyskie wnosi o uzupełnienie Mapy nr 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski o: 1. Przebieg Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS), łączącej Hrubieszów (stację graniczną z Ukrainą) ze Sławkowem na Śląsku, 2. Korytarz transportowy Kielce–Tarnów, obejmujący planowaną drogę ekspresową S73 oraz linię kolejową nr 73. Uzasadnienie: Zarówno LHS, jak i korytarz Kielce–Tarnów stanowią elementy o strategicznym znaczeniu dla krajowego systemu transportowego oraz gospodarki narodowej, w szczególności w kontekście rosnącej roli wschodniego kierunku wymiany handlowej i powiązań międzynarodowych. Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS) jest jedyną linią szerokotorową w Polsce, obsługującą bezpośrednie połączenia towarowe z Ukrainą, a pośrednio – z krajami Azji Centralnej i Chin. Jej znaczenie w ostatnich latach istotnie wzrosło, zarówno ze względu na sytuację geopolityczną (wojna w Ukrainie), jak i rozwój nowego Jedwabnego Szlaku. LHS pełni funkcję kluczowego korytarza towarowego umożliwiającego dywersyfikację szlaków handlowych i logistycznych, a także wzmacnia bezpieczeństwo transportowe kraju.	Uwaga uwzględniona. MI nie widzi związku pomiędzy przebiegiem LHS a drogą krajową nr 73. Możliwy brak właściwości. Uwagi dotyczące dróg oraz odniesienia do nich, w kolejnych pozycjach.
238 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[2/4] Korytarz transportowy Kielce–Tarnów został już wcześniej wskazany w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jako ważny element układu komunikacyjnego południowo-centralnej Polski. Jego część kolejowa (linia nr 73) została uwzględniona w komponencie kolejowym Centralnego Portu Komunikacyjnego jako fragment korytarza nr 6, co potwierdza jego znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej regionu świętokrzyskiego i dla wzmocnienia powiązań międzyregionalnych. Rozbudowa tego korytarza – zarówno drogowego (S73), jak i kolejowego – umożliwi efektywne połączenie regionów: świętokrzyskiego, małopolskiego i podkarpackiego, wspierając rozwój gospodarczy i integrację funkcjonalną Polski południowo-wschodniej. Uwzględnienie obu elementów na mapie pozwoli na pełniejsze odwzorowanie kluczowych osi transportowych i gospodarczych kraju, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju terytorialnego oraz koncepcją wzmocniania powiązań wschód–zachód, istotnych dla rozwoju współpracy międzynarodowej i ekspansji eksportowej polskich przedsiębiorstw.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów.

						Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
238 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[3/4] Wskazane jest również uwzględnienie na Mapie nr 12 dróg krajowych nr 9, nr 42 i nr 78, które – obok korytarza Kielce–Tarnów i Linii Hutniczej Szerokotorowej – stanowią kluczowe elementy układu transportowego Polski południowo-centralnej. Droga krajowa nr 9 (międzynarodowa E371 Radom-Ostrowiec Świętokrzyski-(A4)Rzeszów-przeście graniczne ze Słowacją w Barwinku) która: 1. Komunikuje ośrodek subregionalny – Ostrowiec Świętokrzyski w kierunku północ-południe, a pośrednio również wschód-zachód, 2. Stanowi punkt końcowy/początkowy drogi krajowej nr 42 a tym samym komunikuje pośrednio cały obszar przemysłowy wzdłuż rzeki Kamiennej, między innymi z autostradą A4 w rejonie Rzeszowa 3. Stanowi najważniejszą drogę we wschodniej części województwa świętokrzyskiego i alternatywne połączenie z autostradą A4 – w zachodniej części województwa połączenie to zapewnia droga S7. Droga krajowa nr 42 (Radomsko–Rudnik przez Końskie, Skarżysko-Kamienną i Starachowice) łączy trzy województwa: łódzkie, świętokrzyskie i opolskie, stanowiąc ważny korytarz wschód zachód pomiędzy autostradą A1 a trasą S7, a poprzez drogę krajową nr 9 stanowi połączenie z autostradą A4 (Rzeszów) i S12 (Radom). Trasa ta pełni istotną funkcję dla obsługi ruchu towarowego i logistycznego, wzmacniając powiązania przemysłowych ośrodków Skarżyska i Starachowic – ośrodków dawnego Centralnego Okręgu Przemysłowego – z głównymi szlakami komunikacyjnymi kraju.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytety powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
238 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[4/4] Z kolei droga krajowa nr 78 (Chmielnik–Jędrzejów–Włoszczowa–Szczekociny–Gliwice) tworzy strategiczny korytarz łączący Śląsk z południowo-centralną Polską. Droga ta ma znaczenie ponadregionalne, stanowiąc alternatywne połączenie dla autostrady A4 i wspierając rozwój gospodarczy południowo-zachodniej części województwa świętokrzyskiego, w tym obszarów o rosnącym potencjale logistycznym (Jędrzejów, Włoszczowa, Staszów), potencjalnego obszaru aktywności gospodarczej w rejonie Obic oraz rejonu uzdrowiskowego (Busko-Zdrój, Solec-Zdrój oraz potencjalne Pińczów i Kazimierza Wielka) . Uwzględnienie wskazanych tras w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju pozwoli na pełniejsze odwzorowanie kluczowych połączeń międzyregionalnych, wzmacniających spójność transportową południowej i centralnej Polski oraz rozwój gospodarczy regionów leżących poza głównymi korytarzami TEN-T.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach

						strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
2389	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę na potrzebę opracowania ogólnokrajowych standardów planistycznych dotyczących kształtowania systemu osadniczego, dostępności do usług publicznych oraz zasad lokalizacji zabudowy. Uzasadnienie: Ujednolicenie tych standardów w skali kraju zapewni spójność przestrzenną polityki rozwoju, poprawi porównywalność danych między regionami oraz umożliwi skuteczniejsze wdrażanie ustaleń Strategii na poziomie regionalnym i lokalnym.	Dotychczasowe analizy wskazują, że niemożliwym jest wprowadzenie ogólnokrajowych, wiążących standardów planistycznych dotyczących kształtowania systemu osadniczego.
2390	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	[1/3]Województwo Świętokrzyskie wnosi o przywrócenie Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI) w zakresie adaptacji do procesów demograficznych, jako kluczowego narzędzia polityki terytorialnej państwa wobec nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą zarówno obszarów wiejskich, jak i miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Uzasadnienie: Zastąpienie pierwotnie zaproponowanego OSI „Adaptacja do procesów demograficznych” przez OSI „Obszary wiejskie wymagające większego włączenia w procesy rozwojowe” w obecnej wersji Strategii oznacza ograniczenie skali i zakresu interwencji, a tym samym utratę wsparcia dla wielu obszarów w województwie świętokrzyskim, które realnie doświadczają zjawiska depopulacji. W szczególności dotyczy to takich miast jak Skarżysko-Kamienna, Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Sandomierz i Busko-Zdrój, a także gmin otaczających te ośrodki, które stanowią ich naturalne obszary funkcjonalne.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
2391	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	[2/3] Są to miasta średnie, które od lat odnotowują stały spadek liczby ludności, starzenie się populacji oraz odpływ młodych i aktywnych zawodowo mieszkańców. Procesy te prowadzą do utrwalenia zjawiska kurczenia się miast, a w konsekwencji – pogłębiania dysproporcji społeczno-gospodarczych w regionie. Zgodnie z prognozą GUS, do roku 2035 województwo świętokrzyskie będzie jednym z najszybciej wyludniających się regionów Polski, ze spadkiem liczby ludności przekraczającym 10%. W wielu powiatach (m.in. skarżyskim, koneckim, ostrowieckim, opatowskim i sandomierskim) procesy demograficzne już dziś mają charakter trwały i strukturalny, a ich skutki obejmują zarówno rynek pracy, jak i dostępność usług publicznych, edukacji oraz ochrony zdrowia. Nowe podejście do delimitacji OSI – ograniczające interwencję wyłącznie do obszarów wiejskich, w oparciu o kryterium spadku liczby ludności o $\geq 5\%$ – nie odzwierciedla rzeczywistej skali i zasięgu problemu. W praktyce wyklucza ono miasta średnie oraz gminy zurbanizowane, które najbardziej odczuwają skutki depopulacji, a które nie są objęte innymi formami wsparcia (np. w ramach OSI policentrycznej sieci miast).	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
2392	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	[3/3]Należy przy tym podkreślić, że wskazane powyżej miasta, pomimo pełnienia funkcji subregionalnych i gospodarczych biegunów wzrostu, doświadczają jednocześnie procesów depopulacji i starzenia się społeczeństwa, co uzasadnia objęcie ich interwencją w ramach OSI adaptacji do procesów demograficznych. Wsparcie to powinno być komplementarne wobec działań rozwojowych wynikających z ich roli w sieci osadniczej, umożliwiając równoczesne wzmacnianie funkcji gospodarczych i społeczną odbudowę potencjału ludzkiego. Dlatego zasadne jest przywrócenie odrębnego OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych,	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu

					obejmującego zarówno obszary wiejskie, jak i miejskie dotknięte trwałym spadkiem liczby ludności. Interwencja ta powinna mieć charakter systemowy i ponadlokalny, koncentrując się na obszarach funkcjonalnych oraz zapewniając elastyczne instrumenty reagowania na negatywne zmiany demograficzne. W przeciwnym razie znaczna część województwa świętokrzyskiego – należącego do regionów o najtrudniejszej sytuacji demograficznej w kraju – pozostanie poza obszarem strategicznej interwencji, co pogłębi procesy marginalizacji i peryferyzacji.	depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
239 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Województwo Świętokrzyskie wnosi o wskazanie w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” dedykowanego Obszaru Strategicznej Interwencji dla Makroregionu Polski Wschodniej, obejmującego sześć województw tworzących ten obszar: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie oraz mazowieckie (regionalne). Uzasadnienie: Powyższe rozwiązanie pozwoli na kontynuację wieloletniej, ukierunkowanej interwencji państwa i Unii Europejskiej, przynoszącej wymierne efekty w postaci wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i infrastrukturalnej kraju. Makroregion Polski Wschodniej, mimo osiągniętego postępu rozwojowego, nadal wymaga dedykowanego wsparcia ze względu na utrzymujące się bariery strukturalne, procesy depopulacyjne oraz ograniczoną dostępność transportową i inwestycyjną. Brak jednoznacznego odniesienia do tego makroregionu w projekcie Strategii osłabia dotychczasową logikę terytorialną polityki rozwoju i może prowadzić do pogłębienia dysproporcji rozwojowych pomiędzy wschodnią a zachodnią częścią kraju.	Problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
239 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	W projekcie Strategii w Załączniku nr 3, dotyczącym delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, nie została uwzględniona gmina Pierzchnica w składzie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego (MOF) Kielc. Uzasadnienie: Należy zauważyć, że od 2 czerwca 2021 r. Miasto i Gmina Pierzchnica jest formalnym członkiem porozumienia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT KOF). Gmina ta została także ujęta w składzie MOF Kielc w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Ponadto Komitet Sterujący ZIT KOF złożył wniosek o uwzględnienie ustaleń Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego 2030+ w opracowywanym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego, w której Pierzchnica jest integralną częścią MOF. W związku z powyższym należy uzupełnić delimitację MOF Kielc o gminę Pierzchnica.	Uwaga uwzględniona
239 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	12 Załącznik 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI) 10 Województwo Świętokrzyskie, aby w Załączniku nr 3 do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. – Delimitacja Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) – uzupełnić wykaz obszarów funkcjonalnych o ośrodki subregionalne województwa świętokrzyskiego, zgodnie z faktycznymi powiązaniem przestrzennymi i gospodarczymi: • MOF Starachowic: Brody, Pawłów, Mirzec, Wąchock; • MOF Skarżyska-Kamiennej: Bliżyn, Suchedniów, Skarżysko-Kościelne; • MOF Sandomierza: Dwikozy, Wilczyce, Obrazów, Samborzec; • MOF Buska-Zdroju: Stopnica. Uzasadnienie: Uwzględnienie wskazanych miejskich obszarów funkcjonalnych jest niezbędne dla realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego opartego na policentrycznej sieci osadniczej. Obecny wykaz nie odzwierciedla w pełni struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju i prowadzi do nadmiernej koncentracji ośrodków rozwoju w zachodniej części Polski. Włączenie wymienionych MOF-ów pozwoli na bardziej równomierne rozmieszczenie ośrodków wzrostu w skali kraju, wzmocni wewnętrzną policentryczność województwa świętokrzyskiego oraz umożliwi skuteczniejsze kierowanie interwencji publicznych na obszary o potwierdzonym potencjale endogenicznym.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
239 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	13	[1/4] Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę, że opisy poszczególnych miast wchodzących w skład policentrycznej sieci zostały opracowane w sposób nierównomierny. Uzasadnienie: W przypadku części ośrodków zamieszczono rozbudowane charakterystyki, natomiast inne potraktowano bardzo skrótowo. Niezrozumiały jest również fakt, iż w odniesieniu do niektórych miast Polski Wschodniej (Białystok, Lublin, Rzeszów) utrzymano zapisy z nieobowiązującej już Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, dotyczące pełnienia funkcji metropolitalnych. Jednocześnie Kielce zakwalifikowano wyłącznie do kategorii miast regionalnych, pozbawiając je możliwości rozwijania funkcji metropolitalnych. Takie podejście prowadzi do marginalizacji Kielc, które – pomimo posiadania części funkcji o charakterze metropolitalnym – nie mogą korzystać ze wsparcia przeznaczonego na ich dalszy rozwój. Kielce są największym miastem województwa świętokrzyskiego oraz jego administracyjnym, edukacyjnym i	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					gospodarczym centrum. Pełnią również funkcję kluczowego węzła komunikacyjnego i usługowego w skali regionu. Położenie miasta pomiędzy Warszawą, Krakowem i Łodzią, w sąsiedztwie ważnych korytarzy transportowych (linie kolejowe, drogi S7 i S74), wymaga działań ukierunkowanych na poprawę dostępności komunikacyjnej, tak aby Kielce mogły skutecznie konkurować z innymi stolicami województw. Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz planowany rozwój połączeń kolejowych dużych prędkości mogą w istotny sposób zwiększyć dostępność miasta.	
239 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	[2/4] Kielce posiadają silne zaplecze akademickie – działają tu dwie duże uczelnie publiczne (Politechnika Świętokrzyska i Uniwersytet Jana Kochanowskiego), liczne szkoły niepubliczne oraz instytuty badawcze. Ośrodek akademicki współpracuje z niedawno utworzonym Głównym Urzędem Miar, co stwarza dogodne warunki do rozwoju innowacji i transferu technologii. Partnerstwo uczelni z lokalnym biznesem sprzyja rozwojowi nowoczesnych usług, przemysłu precyzyjnego i zielonych technologii. W Kielcach zlokalizowane są również siedziby przedsiębiorstw o renomie międzynarodowej (m.in. Barlinek, Cersanit). Dodatkowo współpraca Orlenu i Synthosu w zakresie budowy małych reaktorów jądrowych (SMR) może przyczynić się do rozwoju gospodarczego zarówno miasta, jak i całego województwa. Na uwagę zasługują również Targi Kielce – jeden z największych ośrodków wystawienniczych w Europie Środkowej, organizujący wydarzenia o międzynarodowej randze, w tym m.in. targi branży zbrojeniowej. Obecność Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice” oraz parków technologicznych sprzyja rozwojowi inwestycji i wzmacnianiu lokalnego potencjału przedsiębiorczości. Atutem Kielc jest także zwarta struktura przestrzenna, pozwalająca na szybki dostęp do kluczowych usług – mieszkańcy mogą w krótkim czasie dotrzeć z domu do pracy, szkoły, przychodni czy centrum handlowego. Miasto spełnia więc w dużym stopniu założenia koncepcji tzw. „miasta 15 minutowego”, sprzyjającego zrównoważonemu stylowi życia.	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.
239 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	[3/4] Rozwój funkcji metropolitalnych Kielc przyczyni się do przeciwdziałania peryferyzacji województwa świętokrzyskiego oraz wzmocni równomierny rozwój kraju, gdyż ośrodki metropolitalne są obecnie skoncentrowane głównie w zachodniej i centralnej Polsce. Kielce, jako ośrodek komplementarny wobec Warszawy i Krakowa, mogłyby odgrywać rolę równoważącą rozwój przestrzenny w centrum i wschodniej części kraju. W opisie Kielc na stronie 13 wskazano: „Istotnym elementem interwencji będzie poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i jego obszaru funkcjonalnego, która umożliwi włączenie do głównych krajowych i międzynarodowych szlaków transportowych (drogowych i kolejowych). Kluczowe w tym zakresie jest wzmocnienie powiązań drogowych w osi północ-południe.” Proponuje się doprecyzowanie powyższego zapisu poprzez dodanie odniesienia do kierunku wschodniego oraz do wskazania konkretnych tras komunikacyjnych istotnych dla regionu. Uzasadnieniem jest potrzeba budowy wschodniej obwodnicy Kielc (wniosek Komitetu Sterującego ZIT KOF do opracowywanego Planu zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego) w ciągu drogi krajowej nr 73 oraz znaczenie drogi S74 dla spójności terytorialnej regionu. Proponowane brzmienie: „Kluczowe w tym zakresie jest wzmocnienie powiązań drogowych w osi północ-południe (od strony wschodniej) w ciągu drogi krajowej nr 73 oraz w osi wschód-zachód w ciągu drogi krajowej nr 74.”	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.
239 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	[4/4] Dodatkowo w Załączniku nr 4 należy uzupełnić treść o elementy dotyczące potencjału rozwojowego regionu w zakresie przemysłu obronnego. W Skarżysku-Kamiennej funkcjonują Zakłady Metalowe MESKO S.A., które produkują amunicję różnego kalibru na potrzeby Sił Zbrojnych RP oraz eksportu, a także komponenty dla przemysłu lotniczego i raketowego oraz materiały pirotechniczne. W obliczu wzrostu produkcji związanego z aktualną sytuacją geopolityczną, zakład ten posiada obecnie znaczenie ponadregionalne i powinien zostać uwzględniony w opisie potencjałów gospodarczych regionu.	Uwaga uwzględniona
240 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	UWAGA OGÓLNA		Województwo Świętokrzyskie zwraca uwagę na potrzebę wzmocnienia roli samorządów województw w systemie realizacji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Uzasadnienie: Strategia słusznie podkreśla znaczenie regionów jako współodpowiedzialnych za rozwój kraju, jednak wymaga doprecyzowania zasad koordynacji, partnerstwa i finansowania polityki rozwoju. Niezbędne jest zwiększenie samodzielności finansowej województw, umożliwiające prowadzenie stabilnej i długofalowej polityki regionalnej, a także utworzenie krajowego mechanizmu finansowania rozwoju, który uzupełniałby środki unijne. Kluczowe jest również faktyczne włączenie samorządów województw w proces wyznaczania obszarów strategicznej interwencji, programowania funduszy UE oraz realizacji krajowych polityk publicznych – zgodnie z zasadą subsydiarności i partnerstwa terytorialnego.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współdział w opracowaniu i realizacji

						nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania 5srk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
2401	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	SYNTEZA	10	We fragmencie dotyczącym finansowania przedsięwzięć biznesowych pominięto fundusze pożyczkowe odpowiadające praktycznie za całość operacyjnego wdrażania unijnych pożyczkowych instrumentów zwrotnych. Tymczasem, mówimy o podmiotach posiadających kilkadziesiąt lat doświadczenia w finansowym (i nie tylko) wspieraniu rozwoju sektora MŚP. Brak informacji o wskazanych podmiotach dziwi tym bardziej, że w latach 2012-2024 fundusze pożyczkowe udzieliły ponad 106 tys. pożyczek o łącznej wartości przekraczającej 19 mld zł. Mówimy o niemal 90 podmiotach funkcjonujących w całej Polsce, doskonale znających swoje lokalne i regionalne rynki. Między innymi stąd wynika doskonała jakość portfela pożyczkowego. Rękojmnią jakości i uczciwości jest także wieloletnia współpraca z Bankiem Gospodarstwa Krajowego, a także realizowanie zadań związanych z ekonomiczną odbudową terenów popowodziowych w latach 2007, 2010, a także 2024. W związku z powyższym postulujemy umieszczenie stosownej informacji w tym miejscu opiniowanego dokumentu.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części. Bardziej szczegółowe zapisy znajdują się w dalszych częściach dokumentu.
2402	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Autorzy dokumentu słusznie podnoszą, że Instrumenty dłużne są kluczowym źródłem finansowania inwestycji rozwojowych w przedsiębiorstwach, a jednocześnie zadłużenie przedsiębiorstw niefinansowych w relacji do PKB w Polsce spadało – z poziomu 46% PKB w 2017 r. do 38% PKB w 2024 r. Zwracamy uwagę na to, że w tym miejscu Strategii należy podkreślić rolę instrumentów zwrotnych finansowanych ze środków UE. Tylko w 2024 roku niemal 4,5 tys. polskich przedsiębiorców otrzymało, za pośrednictwem funduszy pożyczkowych, wsparcie o wartości niemal 1,2 mld zł. W kontekście przedstawionych danych niebudzącym kontrowersji postulatem jest wpisanie do opiniowanego dokumentu zapisu mówiącego o konieczności budowy optymalnego otoczenia prawno – instytucjonalnego funduszy pożyczkowych.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w dalszych częściach dokumentu.
2403	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Do najważniejszych słabości ekosystemu innowacji w Polsce oraz barier dla zwiększania skali działalności firm zaliczono m.in. płytki i mało zróżnicowany rynek finansowy. Taka diagnoza uzasadnia zawarcie w Strategii szerokiej informacji o sposobie działania funduszy pożyczkowych i deklaracji działań na rzecz ich rozwoju. Za przedmiotowym środowiskiem stoi 30 lat doświadczenia i istotny, choć niedoceniany, wkład w rozwój polskiej przedsiębiorczości. Zwracamy uwagę na konieczność szerzenia wśród przedsiębiorców wiedzy o ofercie funduszy, zwłaszcza w kontekście diagnozowanego niskiego zróżnicowania rynku finansowego.	Uwaga częściowo uwzględniona.
2404	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	136	Zgadza się, że system monitorowania wsparcia unijnego nie jest doskonały. Wnosimy jednak o uzupełnienie fragmentu dotyczącego tego, że dane obrazujące wspieranie przedsiębiorstw za pośrednictwem pożyczkowych instrumentów zwrotnych finansowanych ze środków UE są dostępne w raportach przygotowywanych przez naszą	Obecnie nie istnieje potrzeba powoływania się w strategii na zgłoszone w uwadze dane.

			innowacji i wzrostu firm		organizację od 2004 roku (za lata 2003-2010 funkcjonującą pod nazwą Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych) i obrazujące wielkość, a także strukturę udzielonego wsparcia w poszczególnych latach.	
240 5	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	[1/2] Zaskoczeniem przyjmujemy to, że w proponowanych działaniach ukierunkowanych na likwidację luk w finansowaniu firm zabrakło odniesienia do pożyczkowych instrumentów zwrotnych finansowanych ze środków UE. Przypominamy o tym, że w sumie, na instrumenty zwrotne w ramach bieżącego okresu programowania przeznaczona zostanie rekordowa kwota 19,3 mld zł. Tak duża pula środków publicznych jest w odpowiedni, transparentny i sprawny sposób dystrybuowana do przedsiębiorstw. Wykorzystywany jest tu system, który bardzo dobrze sprawdził się w perspektywie 2014-2020. Bardzo ważną rolę, ponownie, odgrywa Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK).. Z udziałem BGK wdrażane są środki o łącznej wartości niemal 15,4 mld zł. Podział przedmiotowy wygląda następująco: zielone inwestycje – 50%, rozwój MŚP – 24%, innowacje – 17%, rynek pracy 8%, rewitalizacja – 1%. Przedstawiony rozkład jest dalece inny od tego, który miał miejsce w perspektywie 2014-2020. Wówczas na rozwój sektora MŚP przeznaczono 56%, a na zielone inwestycje tylko 4%. Od ponad trzydziestu lat rozwija się w naszym kraju, unikalny w skali europejskiej system funduszy pożyczkowych prowadzonych przez organizacje non profit i nienastawione na zys spółki prawa handlowego z udziałem samorządów (przede wszystkim wojewódzkich). Są to podmioty doświadczone, dysponujące eksperckimi kadrami, posiadające oddziały w całym kraju co ułatwia przedsiębiorcom skorzystanie z ich oferty. To właśnie fundusze pożyczkowe stanowią przygniatającą większość oferentów w przetargach BGK na wybór partnerów finansujących. Podobnie było w ubiegłym okresie programowania. To właśnie fundusze pożyczkowe, przede wszystkim dzięki efektywnemu zarządzaniu środkami unijnymi, skutecznie zmniejszają zakres tzw. luki finansowej.	Uwaga częściowo uwzględniona.
240 6	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	[2/2] W związku z tym za uzasadnione uważamy uzupełnienie Strategii o efektywnym wykorzystaniu środków z kolejnej perspektywy finansowej na rzecz pożyczkowych instrumentów zwrotnych z wykorzystaniem potencjału i doświadczenia funduszy pożyczkowych.	Uwaga częściowo uwzględniona.
240 7	Samorząd	Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Wskazuje się na konieczność doprecyzowania relacji pomiędzy „Ustaleniami” wskazanymi w projekcie Strategii (dalej: SRP) a planowaniem przestrzennym na poziomie regionalnym w odniesieniu do planu zagospodarowania przestrzennego województwa (lub dokumentu, który go zastąpi). Sformułowane w SRP ustalenia w wielu przypadkach są bardzo szczegółowe i zasadniczo właściwe są dla planowania lokalnego (np. określanie granic obszarów, parametrów technicznych, standardów przestrzennych). Mając na względzie wzajemne relacje dokumentów planistyczno-strategicznych, jak również kompetencje każdego z poziomów, pojawia się pytanie czy ustalenia te są wiążące wprost dla poziomu regionalnego – planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Czy raczej mają charakter rekomendacyjny, które na potrzeby planu województwa mogą być sformułowane w sposób ogólny, w formie wytycznych, na podstawie których gmina w strategii rozwoju i planie ogólnym dokona uszczegółowienia, adekwatnie do swoich kompetencji? W związku z powyższym proponuje się aby jednoznacznie określić sposób i zakres implementacji zapisów SRP do planu województwa, w tym wskazać, które zapisy SRP uznaje się za ustalenia wiążące dla planu województwa, a które mają charakter rekomendacyjny lub kierunkowy.	Uwaga uwzględniona częściowo. Dokonano modyfikacji zapisów we wprowadzeniu do ustaleń i rekomendacji. SRK nie precyzuje, które z zapisów mają charakter wiążący, a które rekomendacyjny. Założeniem jest by wszystkie zapisy w tej części zostały przeanalizowane i uwzględnione przy sporządzaniu PZPW. Natomiast sposób i podejście do poszczególnych zagadnień pozostawia się do decyzji planisty regionalnego.
240 8	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	str. 114 i n.	[1/2] Miasto Łódź wnioskuję o ustanowienie w Strategii dodatkowego OSI duopoli Łódź - Warszawa, obejmującego Łódzki Obszar Metropolitalny i Metropolie warszawską, połączonych przylegającymi do nich powiatami, komplementarnego względem OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego. Nowe OSI powinno zostać odpowiednio zaimplementowane w obrębie całej SRP2035. Uzasadnienie: Istotą prowadzonych obecnie działań, związanych z wykorzystaniem impulsów generowanych przez budowę i funkcjonowanie Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz Kolei Dużych Prędkości, powinna być budowa funkcjonalnego duopolis Łódź - Warszawa – Łódź, jako dynamicznie rozwijającej się metropolii o skali globalnej, dyskontującej korzyści ze swojego położenia względem CPK. Wzmacnianie centralnego obszaru Polski za pomocą ustanowionego dla niego OSI już teraz może stanowić w przyszłości o konkurencyjności naszego państwa na arenie międzynarodowej. Łódź wraz z jej obszarem funkcjonalnym – ŁOM, który zamieszkuje ponad milion mieszkańców, jest kluczowym w centralnej Polsce ośrodkiem gospodarczym.	Obecne OSI CPK ma na celu właśnie stworzenie duopolu Łódź-Warszawa. Nie ma potrzeby tworzenia osobnego OSI. W obecnym OSI zostanie natomiast dodana informacja, że taki jest cel OSI.
240 9	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury	str. 114 i n.	[2/2] Warunkiem rozwoju efektywnie funkcjonującego duopolis o zróżnicowanych funkcjach, atrakcyjnej ofercie dla mieszkańców i silnych powiązaniach gospodarczych z CPK jest zaplanowanie i realizacja już teraz działań samorządowych, dla których musi być dedykowane odpowiednie wsparcie finansowe. Projekty infrastrukturalne dedykowane dla Łodzi powinny objąć m.in. rozwój sieci dróg (dojazd do Centrum Kliniczno-Dydaktycznego czy	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji

			transportowej i telekomunikacyjnej		terminala intermodalnego Łódź - Olechów) oraz kolei, wraz z włączeniem ich w szkielet połączeń między największymi metropoliami Europy Środkowej (przedłużenie KDP „Y” do Pragi i Berlina, połączenie Łodzi z Centralną Magistralą Kolejową do Krakowa i tzw. Centralną Magistralą Kolejową - Północ do Gdańska), a także pomoc w rozwiązywaniu problemów transformacyjnych w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.	nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
2410	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Proponuje się utworzenie OSI w zakresie Adaptacji do procesów demograficznych, w szczególności w sytuacji rosnących z tego tytułu problemów społeczno-gospodarczych kraju. Negatywne zjawiska demograficzne powinny stanowić kluczowy wymiar interwencji. Uzasadnienie: W 2023 r. Komisja Europejska zidentyfikowała 46 regionów, które obecnie znajdują się w pułapce rozwoju talentów (development trap). Regiony te mierzą się z coraz większym spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz niskim odsetkiem osób posiadających wykształcenie wyższe. Ta grupa regionów stanowi 16% populacji całej UE. W kontekście Polski problem ten dotyczy województwa łódzkiego. Drugą grupę tworzy 36 regionów zidentyfikowanych jako zagrożone wpadnięciem w pułapkę rozwoju talentów w przyszłości. Grupa ta stanowi 13% populacji UE. Wśród nich znalazły się następujące polskie regiony: województwo warmińsko-mazurskie, podlaskie, mazowieckie (z wyłączeniem regionu stołecznego), lubelskie, świętokrzyskie, podkarpackie, opolskie. Łódź, jej obszar metropolitalny i region stoją w obliczu gwałtownego spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym, połączonego z niskim odsetkiem osób z wyższym wykształceniem, a także znacznym odpływem młodych ludzi z niektórych regionów i postępującym procesem drenażu mózgów. Oficjalnie uznana liczba ludności w województwie łódzkim spadła o 150 tysięcy w latach 2013–2023. W ciągu tych dziesięciu lat liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o ponad 220 tysięcy, tylko w samym mieście wynik ten wyniósł prawie -72 tysiące (spadek o -16,4%).	Odpowiedzią na najsilniejsze zmiany demograficzne jest OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe
2411	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, niski poziom dynamiki gospodarczej oraz wzrost niedoboru talentów, to problemy demograficzne, którymi należy się zająć w możliwie jak najkrótszym horyzoncie czasowym. Główne przyczyny problemów demograficznych Łodzi są złożone i obejmują brak atrakcyjnych miejsc pracy, niskie wynagrodzenia oraz lukę inwestycyjną w infrastrukturę i usługi publiczne. Problemy te mają swoje źródło w zmianach społeczno-gospodarczych z 1989 r., ponieważ upadek przemysłu tekstylnego – wówczas głównej gałęzi gospodarki – nigdy nie spotkał się ze znaczącą reakcją rządu. Procesy zachodzące w mieście pozostają w związku z całym obszarem metropolitalnym i regionem (w tym obszarami wiejskimi i peryferyjnymi). Chociaż Łódź staje się atrakcyjnym wyborem dla wielu grup ludzi i umacnia swoją rolę jako funkcjonalna metropolia obsługująca cały region łódzki, boryka się z pewnymi konsekwencjami związanymi z wyżej wymienionym problemem. W rezultacie społeczeństwo starzeje się, co z kolei zwiększa obciążenie systemów emerytalnych i opieki zdrowotnej. Obserwujemy również niedobór siły roboczej (wpływa to na produktywność i innowacyjność regionu)	Odpowiedzią na najsilniejsze zmiany demograficzne jest OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe

					oraz spowolnienie gospodarcze, a także osłabienie więzi społecznych i lokalnych społeczności, co prowadzi do ich degradacji i zaniku. Ponadto odpływ ludności w wieku produkcyjnym może prowadzić do spadku dochodów podatkowych, co może wpłynąć na budżet lokalny i ograniczyć możliwość inwestycji w infrastrukturę i usługi publiczne. Rezygnacja z OSI w tym zakresie w praktyce oznaczać będzie mniejszą skalę interwencji skierowaną do samorządów w największym stopniu dotkniętych rosnącymi wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami.	
241 2	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	str. 170 + zał. 3	Miasto Łódź wnioskuje o włączenie Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego do OSI transformacji energetycznej. Uzasadnienie: Należy poddać w wątpliwość zasadność kontynuowania delimitacji OSI transformacji energetycznej w oparciu jedynie o Plany Sprawiedliwej Transformacji. Wyznaczenie OSI powinno być szersze i obejmować nie tylko ośrodki bezpośrednio poddawane modernizacji, ale również te ośrodki, które mogą i powinny stanowić dla nich naturalne wsparcie w regionie. Podejmowana interwencja nie musi być jednolita dla wszystkich ośrodków w ramach danego OSI. Łódź, jako stolica województwa i wiodący ośrodek kompetencji i know-how, powinna służyć transformacji energetycznej regionu o charakterze strukturalnym. Ponadto – pomimo zapewnienia wsparcia finansowego w okresie przejściowym oraz planowanego rozwoju lokalnych rynków pracy, aby tworzyć nowe i stabilne miejsca zatrudnienia w regionach bezpośrednio objętych transformacją, Łódź wraz z ŁOM stanie się naturalnym ośrodkiem migracji zarobkowej i zdobywania nowych kompetencji. Proponowana zmiana ma na celu ułatwienie i przyspieszenie adaptacji do zmieniających się warunków rynkowych oraz wsparcie zdolności do reorganizacji i mobilności w trudnej sytuacji transformacji gospodarki w regionach i sektorach, które najsilniej odczują jej skutki ze względu na swoją zależność od paliw kopalnych.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
241 3	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	str. 2 Obszar funkcjonalny CPK	Proponuje się rozszerzenie zaproponowanego obszaru OSI otoczenia CPK na wszystkie gminy z Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego. Uzasadnienie: Rozszerzenie zaproponowanego obszaru OSI otoczenia CPK na wszystkie gminy z Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego z uwagi na ich silne powiązania funkcjonalne ze stolicą województwa i wysoki potencjał ludnościowy. Ma to na celu zapewnienie odpowiedniej dynamiki i zrównoważonego rozwoju tego obszaru interwencji. W zaproponowanym układzie linia KDP Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań, stanowić będzie główną oś obszaru, umożliwiającą prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego. Powiązania sąsiednich gmin z CPK zapewni stacja kolejowa w Łodzi (obsługa stolicy województwa wraz z jej najbliższym otoczeniem, tj. m.in. Pabianice, Zgierz, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki) i przystanek kolejowy w Brzezinach (obsługa m.in. Andrespola i Rogowa).	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione
241 4	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Zawarte w dokumencie zapisy mówiące, że „podróż koleją przez cały kraj zajmie co do zasady ok. trzech godzin (poza skrajnymi przypadkami)” oraz że „szybkie połączenia kolejowe między największymi aglomeracjami nie będą przekraczać 100 minut” są ze wszech miar słuszne i odpowiadają na oczekiwania samorządów miejskich. Zapisy należy utrzymać. Jednocześnie jednak, aby zagwarantować ich realizację należy uzupełnić model funkcjonalno - przestrzenny o niezbędną do tego infrastrukturę, a także wprowadzić wskaźniki realizacji strategii, które zilustrują poziom spełnienia tych postulatów.	Uwaga odrzucona.
241 5	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	W modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci połączeń kolei dużych prędkości uwzględnić należy łącznik pomiędzy linią KDP „Y” oraz Centralną Magistralą Kolejową w przebiegu Łódź - Tomaszów Mazowiecki – Opoczno, którego celem jest umożliwienie kursowania pociągów dużej prędkości łączących aż trzy z siedmiu metropolii ponadregionalnych tj. metropolii Łodzi, Krakowa i Poznania w postulowanym na s. 120 dokumentu czasie ok. 2,5 godziny między Krakowem i Poznaniem oraz ok. 1,5 godziny pomiędzy Krakowem a Łodzią. Łącznik pozwoli także na włączenie w sieć połączeń KDP do Wrocławia i Poznania aglomeracji Kielc i Radomia.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w

						ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
241 6	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	W modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci podstawowych połączeń konwencjonalnych znaleźć powinna się linia z Opoczna (węzeł z siecią KDP) przez Skarżysko-Kamienną do metropolii Rzeszowa wraz z odnogą Końskie-Kielce, co pozwoli na włączenie do sieci kolei dużych prędkości aglomeracji Kielc, miast Zagłębia Staropolskiego i Centralnego Okręgu Przemysłowego (tzw. „czwórmiasto”) oraz Rzeszowa. Umożliwi to także realizację połączeń kolejowych między sąsiadującymi ze sobą metropolią Łodzi i aglomeracją Kielc zapewniając konkurencyjność kolei wobec transportu drogowego, który zostanie zapewniony w standardzie drogi ekspresowej.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
241 7	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	W modelu funkcjonalno-przestrzennym w sieci połączeń kolei dużych prędkości uwzględnić należy łącznik pomiędzy aglomeracją łódzką a tzw. „Centralną Magistralą Kolejową – Północ” w okolicach Płocka. Pozwoli to na osiągnięcie czasu przejazdu ok. 100 minut postulowaną na s. 120 dokumentu dla pociągów łączących metropole Łodzi, Gdańska, Bydgoszczy i Torunia oraz włączenie w sieć połączeń do tych metropolii ośrodków takich jak Kielce, Rzeszów, Kalisz, Ostrów Wielkopolski.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP

						PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
2418	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Jako wskaźniki do oceny realizacji priorytetu 2.2. wskazać należy przynajmniej: - długość sieci kolei dużych prędkości - liczbę par metropolii pomiędzy którymi możliwa jest podróż pociągiem w czasie nieprzekraczającym 100 minut” oraz - liczbę par aglomeracji lub metropolii pomiędzy którymi możliwa jest podróż pociągiem w czasie nieprzekraczającym 180 minut. Obecnie słuszne i potrzebne zapisy dotyczące rozbudowy transportu kolejowego i skrócenia czasu jazdy koleją pomiędzy głównymi ośrodkami miejskimi do 100/180 minut nie zostały w żaden sposób owskaźnikowane, a zatem nie istnieje na poziomie strategii narzędzie weryfikacji czy postulaty te są realizowane.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
2419	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120-121	W zapisach dotyczących transportu kolejowego i intermodalnego należy wprowadzić zapis mówiący explicite, że „wymaga on odpowiedniej przepustowości linii kolejowych łączących terminale kontenerowe, która zapewni czas transportu kontenerów koleją konkurencyjny wobec transportu drogowego”. Problemy niewystarczającej przepustowości linii prowadzących do terminali dotyczą zarówno portów morskich, jak i terminali lądowych (np. Łódź Olechów, Pruszków, nieistniejący już terminal Stryków).	Uwaga uwzględniona
2420	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Za priorytet w zakresie rozwoju elektromobilności należy uznawać jej najbardziej efektywne formy, czyli (w kolejności) transport kolejowy, tramwajowy, trolejbusowy i autobusowy. Priorytet ten powinien być wyrażony wprost. Przejęcie jak największej części przewozów na rzecz tych czterech form transportu będzie miało charakter parasolowy dla realizacji większości zapisów w priorytecie 2.2. i wielu zapisów strategii przynosząc m. in. spadek zanieczyszczeń powietrza, spadek emisji dwutlenku węgla, spadek liczby wypadków drogowych, wyższą efektywność energetyczną systemu transportowego, lepszą dostępność do rynku pracy, ograniczenie ubóstwa transportowego. Za ważny warunek rozwoju tych form transportu uznać należy uznać rozwój technologiczny (np. nowe technologie zasilania i magazynowania energii), innowacyjność (np. technologie hybrydowe, dwusystemowe) i stworzenie środowiska prawnego dla ich rozwoju (m.in. przyjęcie rozwiązań systemowych na rzecz statycznego i dynamicznego priorytetu pojazdów, na rzecz wprowadzenia rozwiązań ułatwiających organizację i prowadzenie ruchu kolejowego i tramwajowego na liniach lokalnych, podmiejskich, wąskotorowych, modeli finansowania szynowego transportu o zasięgu przekraczającym obszar jednej gminy).	Uwaga zostanie uwzględniona w ogólnym zakresie. Szczegółowe rozwiązania zostaną zaadresowane w strategiach sektorowych.
2421	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	152	W nawiązaniu do listów intencyjnych podpisanych między samorządami a ministerstwem cyfryzacji dotyczących wdrożenia polskiego modelu AI PLLuM należy umieścić Łódź, Gdynię i Częstochowę w gronie ośrodków rozwoju sztucznej inteligencji.	Szczegółowość propozycji jest nieadekwatna do charakteru dokumentu strategicznego.

			nowych technologii			
242 2	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	5	W zapisach dotyczących województwa łódzkiego – metropolii łódzkiej stwierdzono, że metropolia ta jest elementem układu bipolarnego Łódź – Warszawa. W opisie województwa mazowieckiego – Warszawy nie znalazła się informacja, że jest ona elementem układu bipolarnego Warszawa – Łódź. Zapis taki powinien się tam bezwzględnie znaleźć.	Zostanie to uzupełnione
242 3	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261 mapa nr 12	Treść mapy należy uzupełnić o odrębne oznaczenie wielofunkcyjnych powizań metropolitalnych układów dwubiegunowych: Warszawa-Łódź, Bydgoszcz-Toruń.	Zostanie to uzupełnione w przypadku Łodzi i Warszawy
242 4	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Zdanie : Dlatego celem głównym Programu Centralnego Portu Komunikacyjnego jest stworzenie uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację rentownego, innowacyjnego węzła transportowego, który uzyska miejsce w pierwszej dziesiątce najlepszych portów lotniczych świata, a ponadto przyczyni się do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego, a także przebuduje regionalny układ dróg na zachodnim Mazowszu, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej” proponuje się uzupełnić dopiskiem „w ramach bipolarnego układu Warszawa-Łódź”. Pozwoli to na właściwą orientację przestrzenną i funkcjonalną interwencji związanej z budową CPK.	Uwaga uwzględniona. Nadmienić należy jednakże, że integracja aglomeracji warszawskiej i łódzkiej nie jest głównym celem Programu CPK, a jedynie jednym z celów uzupełniających. Zostanie wprowadzona korekta zapisu "w pierwszej dziesiątce najlepszych portów lotniczych świata" na: "w pierwszej piętnastce najlepszych portów lotniczych Europy"
242 5	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	262	W akapicie „Ustalenia w zakresie sieci osadniczej:” proponuje się dopisać punkt: „stworzenie narzędzi legislacyjnych dla wszystkich metropolii – związek metropolitalny”. Jednym z podstawowych problemów metropolii jest brak narzędzi prawnych do jednolitego zarządzania obszarem metropolitalnym, który pod względem funkcjonalnym stanowi jeden organizm.	Takim narzędziem jest ustawa o zrównoważonym rozwoju miast.
242 6	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	[1/2] W pkt. f) (wielkoobszarowe tereny zdegradowane na obszarach przemysłowych, dla których konieczne są działania w zakresie poprawy stanu w celu przywrócenia ich do nowych funkcji), proponuje się dopisanie Miasta Łódź w kontekście kontynuacji działań rewitalizacyjnych. Uzasadnienie: Problem degradacji terenów zurbanizowanych, dotyczący większości polskich miast jest szczególny w przypadku Łodzi i stanowi największe wyzwanie rewitalizacyjne w kraju. Wyjątkowa jest także specyfika czynników tworzących kryzys w Łodzi. Na degradację społeczną śródmieścia Łodzi (przede wszystkim: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji i kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym) nakłada się głęboka dekapitalizacja tkanki miejskiej (liczne tereny przemysłowe i zaniedbane struktury śródmiejskie, wymagające kompleksowej odnowy). Skutkuje to zmniejszeniem atrakcyjności miasta dla jego mieszkańców oraz znacznym pogorszeniem wizerunku Łodzi.	Podano tam wyłącznie przykłady, nie jest to zamknięta lista.
242 7	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	[2/2] Nikt w Polsce jeszcze nigdy nie przeprowadzał tak wielkiego procesu rewitalizacji, którego celem jest zmniejszenie różnicowań wewnątrz miasta oraz poprawa warunków i jakości życia mieszkańców na obszarach zdegradowanych. Rewitalizacja 8 dużych kwartałów śródmiejskich oraz obszaru zabytkowego osiedla robotniczego Księży Młyn w perspektywie 2014-2020 oraz odnowa kolejnego 9 kwartału śródmiejskiego, zaplanowana na perspektywę 2021-2027, nie wyczerpują potrzeb miasta w tym zakresie, ponieważ na odnowę czeka kolejnych 11 kwartałów w ścisłym centrum miasta oraz wiele obiektów w innych lokalizacjach. Analiza negatywnych zjawisk na obszarze rewitalizacji oraz jego potencjałów, przeprowadzona w 2025 r. w ramach aktualizacji Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Łodzi, wskazuje, że mimo podjętych do tej pory działań oraz poprawy stanu obszaru, nadal istnieje potrzeba kontynuacji procesów rewitalizacji, a wyznaczone cele nie zostały jeszcze osiągnięte w satysfakcjonującym stopniu.	Podano tam wyłącznie przykłady, nie jest to zamknięta lista.
242 8	Samorząd	Urząd Miasta Łodzi	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Procesy rewitalizacji miast, rozumianej jako kompleksowy sposób wyprowadzania z kryzysu obszarów zdegradowanych, zapoczątkowane zostały już w roku 2013, a dwa lata później weszła w życie ustawa o rewitalizacji. Od tego czasu wiele miast zrealizowało już swoje programy rewitalizacji, ustanawiając nowe dla następnych obszarów zdegradowanych. Wiodącym pod tym względem miastem jest Łódź, która jako pierwsza (wraz z Wałbrzychem i Bytomiem) realizowała w latach 2014-18 pierwsze programy pilotażowe. Zgodnie z definicją ustawową, „rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez	Uwaga uwzględniona

					zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.”. Tymczasem SRP wspomina na str. 245 o skutkach tych wieloletnich działań w aspekcie wyłącznie powierzchownym, estetyczno-technicznym, pomijając pozytywny aspekt społeczny, jaki ten proces niesie społecznościom lokalnym, żyjącym wcześniej w enklawach biedy.: „rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwoliło na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną”. Brak uwzględnienia procesów rewitalizacji miast w SRP rodzi daleko idące niezgodności z zapisami Krajowej Polityki Miejskiej 2030 i szeregiem będących w obiegu strategii lokalnych, regionalnych, wytycznych do funduszy unijnych, a także realizowanych w tej chwili programów.	
2429	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Dokument nie poświęca odpowiedniej uwagi zagadnieniu bezpieczeństwa ruchu drogowego i dostosowaniu istniejącej infrastruktury do wyższych standardów BRD. O ile zakładanym celem w priorytecie 2.2. jest znaczna redukcja liczby ofiar śmiertelnych wypadków, to dokument nie przewidział stosownych narzędzi do tego prowadzących. Brakuje ścieżki dojścia do poprawy obecnej, bardzo złej sytuacji. Należy zawrzeć w dokumencie strumień działań z zakresu poprawy brd, które pozwolą eliminować dwa podstawowe źródła wypadków drogowych tj. nadmierną prędkość oraz nieustąpienie pierwszeństwa na skrzyżowaniach takie jak np. narzędzia zdalnej kontroli prędkości (fotoradary, odcinkowy pomiar prędkości), budowa rond w miejscu skrzyżowań z pierwszeństwem, budowa dwupoziomowych przekroczeń linii kolejowych, zabudowa i montaż urządzeń brd.	SRP 2035 jest dokumentem o szerokim zakresie, w którym właściwie ujęto problem bezpieczeństwa ruchu drogowego (BRD). Uszczegółowienie tych zapisów jest rządowy dokument strategiczny w zakresie BRD określający cele i kierunki interwencji i działań w tym zakresie pn. Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2021-2030.
2430	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Priorytet 2.1. powinien uwzględniać także wsparcie instytucjonalne państwa dla procesów partycypacji społecznej i włączenia mieszkańców, a także dla edukacji obywatelskiej oraz wzmacniania wiedzy i świadomości obywateli z zakresu partycypacji.	Proponowane zapisy znajdują się w części wdrożeniowej Strategii - w innym priorytecie.
2431	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	[1/2] Strategia powinna uwzględniać także skuteczne i efektywne mechanizmy z zakresu ochrony konsumentów i konkurencji w tym skuteczną egzekucję prawa konsumentów i konkurencji. Działania te mogą pośrednio przełożyć się także na ograniczenie śladu węglowego. Proponowane działania to: - wzmocnienie zasobów i narzędzi Prezesa UOKiK/Inspekcji Handlowej - stałe monitorowanie praktyk rynkowych i nadzór nad rynkiem cyfrowym - reforma ADR/ODR – powszechne, bezpłatne i szybkie pozasądowe rozstrzyganie sporów konsumenckich online; standardy czasu i wykonalności ugód. - nowelizacja ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w tym w zakresie rynku cyfrowego (transparentność rankingów, influencer marketing, subskrypcje i automatyczne odnowienia). - uwzględnienie perspektywy konsumenckiej w części strategii odnoszącej się do gospodarki cyfrowej i danych. - eliminację praktyk typu dark patterns; - wprowadzenie obowiązku przejrzystości rekomendacji/algorytmów w ecommerce; - zapewnienie realnej przenoszalności danych i interoperacyjność usług dla konsumenta; - ochrona małoletnich w usługach cyfrowych. - uwzględnienie odniesienia do pozycji konsumentów wobec produktów IoT/AI ukierunkowanego na bezpieczeństwo i odpowiedzialność, co ma szczególne znaczenie w kontekście wrogich działań państw trzecich w zakresie cyberbezpieczeństwa.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Należy również podkreślić, że kwestie poruszone w uwadze nie dotyczą charakterystyki Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy.
2432	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	[2/2] Strategia powinna przewidywać działania w obszarze bezpieczeństwa produktów „inteligentnych” (update’y, cyberbezpieczeństwo, wycofania z rynku) z perspektywy użytkownika końcowego. - wprowadzenie rozwiązań łączących aspekt prokonsumencki i prośrodowiskowy w tym gwarantujących odpowiedni cykl życia produktów, jak np. prawo do naprawy sprzętu, sprawny system wycofań z rynku, wprowadzenie standardów informacyjnych dla konsumentów energii.	Kwestie poruszone w uwadze nie dotyczą charakterystyki Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy.
2433	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Istnieje uzasadniona potrzeba rozwoju postaw obywatelskich m. in. poprzez określenie edukacji obywatelskiej, podnoszenia świadomości obywateli, akcje i kampanie promujące partycypacyjny udział w działaniach władz samorządowych w myśl zasady "aktywny obywatel to świadomy obywatel". Jednym z narzędzi do realizacji tego postulatu powinno być wypracowanie zunifikowanych procedur dotyczących konsultacji społecznych i	Proponowane zapisy znajdują się w części wdrożeniowej Strategii - w innym priorytecie.

					zaangażowania obywatelskiego. Aktywizacja obywateli i drzemiącego w nich potencjału to jeden z kluczy do przyspieszenia rozwoju w społeczeństwach wysokorozwiniętych.	
243 4	Samorząd Łodzi	Urząd Miasta Łodzi	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	W podrozdziale „Kluczowe wyzwania” Priorytetu 1.1 pominięto wpływ przekształcania mieszkań na lokale służące działalności gospodarczej, co w centrach dużych miast jest często zjawiskiem o większej i bardziej dewastującej skali niż najem krótkoterminowy. Efektem jest pominięcie tej kwestii w kierunkach działań i brak propozycji instrumentów prawnych do rozwiązania tego problemu. SRP pomimo wspomnienia o nabywaniu mieszkań w celach inwestycyjnych, skupia się wyłącznie na praktykach flipperskich, pomijając poważny problem, jakim jest znacząca ilość tzw. pustostanów inwestycyjnych. Pustostany są szerszym zjawiskiem (GUS z 2021 – 1,8 mln, realnie połowa tego), dotyczącym również zasobu komunalnego w miastach, wynajmowanego na tzw. starych zasadach, starych domów na wsiach czy prywatnych mieszkań nieużytkowanych. SRP nie notuje ani nie adresuje w żaden sposób tego problemu. Nie do końca prawdą jest również, że problem luki czynszowej dotyczy głównie osób młodych. Badacze tego zjawiska (Czerniak, Adam; Kroszka, Jan, 2025, "Luka czynszowa w Polsce w latach 2010-2022") wykazują, że najniższy poziom luki czynszowej występuje w gospodarstwach dwuosobowych bez dzieci niezależnie od wieku dorosłych. Natomiast najwyższy jej poziom notowany jest u rodziców samodzielnie wychowujących (prawie 2/3 z nich należy do tej grupy).	Wsparcie społecznego budownictwa czynszowego realizowane jest poprzez różne instrumenty, niemniej jednak działania na rzecz zwiększenia dostępności gruntów publicznych, w szczególności nieruchomości Skarbu Państwa, na potrzeby społecznego budownictwa mieszkaniowego mogą zostać wskazane w Strategii jako działanie uzupełniające. Treść projektu Strategii zostanie odpowiednio zmodyfikowana.
247 2	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	[1/2] Propozycja zmiany. Z zapisu: „Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym.”	Odp. zawarto poniżej.
247 3	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	[2/2] Na zapis: „Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest szeroka akceptacja społeczna dla jej założeń i efektów. Proces ten powinien być realizowany z pełną świadomością jej społecznych konsekwencji, zwłaszcza w wymiarze regionalnym i zawodowym. Transformacja energetyczna wiąże się bowiem z ograniczeniem zatrudnienia w niektórych branżach i regionach – szczególnie w sektorze górniczym – przy równoczesnym rozwoju nowych obszarów gospodarki. W regionach wymagających restrukturyzacji konieczne jest zapewnienie kompleksowego wsparcia dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym programów przekwalifikowania pracowników, m.in. w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla odnawialnych źródeł energii, magazynowania energii, zarządzania siecią oraz nowoczesnych usług energetycznych. Jednocześnie w lokalizacjach, gdzie produkcja energii elektrycznej jest społecznie akceptowana i stanowi trwałą element tożsamości oraz krajobrazu lokalnego, istnieje unikalna szansa na dalszy rozwój oparty na tym potencjale. W takich miejscach należy wspierać tworzenie tzw. Klastrow gospodarczych – zintegrowanych struktur współpracy przemysłu, nauki i samorządów – które kooperując z innymi podmiotami, mogą przyczynić się do rozwoju innowacyjnych produktów i usług w sektorze energetycznym. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury technicznej oraz potencjału intelektualno- ludzkiego tych regionów stanowi realną szansę na wzrost gospodarczy, podnoszenie konkurencyjności oraz tworzenie trwałych miejsc pracy zarówno w nowym modelu rozwoju energetyki, jak też w innych sektorach przemysłu.”	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
247 4	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	[1/3] Dokonanie zmiany kryteriów delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji w ramach priorytetu 2.5, Objęcie powiatu kozienickiego OSI „Transformacja energetyczna”. Umożliwienie przygotowania i realizacji projektów służących łagodzeniu skutków społeczno-gospodarczych transformacji sektora energetycznego w regionie. Propozycja zmiany: Z zapisu: „Wskazany zasięg terytorialny może zostać uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną.” Na zapis: ”Wskazany zasięg terytorialny będzie obejmował inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną.”	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Wprowadzona zmiana uwzględniła potrzebę objęcia interwencją również tych obszarów, które mogą być dotknięte skutkami transformacji energetycznej ze względu na obecność dużych jednostek wytwórczych, produkujących energię elektryczną z węgla. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Propozycja wpisuje się w zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne, niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej.	
247 5	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	[2/3] Propozycja rozszerzenia zapisu: „Istotą interwencji będzie koordynacja kluczowych aspektów terytorialnych procesu transformacji energetycznej. Dotyczy to w szczególności dbałości o utrzymanie konkurencyjności gospodarczej terenów w transformacji, a także o zastępowalności źródeł energii i jej dostępności. W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu energetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. Wsparcie powinno obejmować nie tylko działania rozwojowe dla regionów, ale także bezpośrednie mechanizmy wspierające same przedsiębiorstwa, takie jak środki na transformację organizacyjną, programy osłonowe dla pracowników, narzędzia łagodzące skutki redukcji zatrudnienia, inwestycje w nowe obszary działalności. Sprawiedliwa transformacja musi uwzględniać interesy społeczności lokalnej, ale również potrzeby podmiotów, które przed dekadą stanowiły fundament krajowego systemu energetycznego. ”	Niektóre z zapisów wykorzystano do rozszerzenia zakresu interwencji.
247 6	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	[3/3] Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych” oraz działania, zmierzające do trwałego odbudowania potencjału gospodarczego regionów, których stabilność ekonomiczna zostanie zachwiana z powodu procesu transformacji energetycznej. ”	Doprecyzowanie nie jest konieczne - opis skupia się na konkretnych działaniach, które z założenia powinny odnieść pozytywny i trwały rezultat.
247 7	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	171	Mapa 8 Propozycja rozszerzenia zasięgu terytorialnego OSI transformacji energetycznej o województwo mazowieckie, powiat kozienicki, gminę Kozienice.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
247 8	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	173	Transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych. Potrzebne są zatem bezpośrednie dotacje, zmodyfikowane mechanizmy taryfowe oraz uproszczenia proceduralne, np. dotyczące zgód na wejście w teren. Propozycja rozszerzenia zapisu: „Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej. Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudniają ograniczona dostępność środków i specyficzna struktura własnościowa. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikający m.in. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową. Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, szczególnie w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych. ”	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona

247 9	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji transformacji energetycznej o województwo mazowieckie, powiat kozienicki, gminę Kozienice z uwagi na położenie ENEA Wytwarzanie Sp. Z o.o. z siedzibą w Świerżach Górnych (Elektrownia Kozienice). Na terenie gminy Kozienice funkcjonuje zakład przemysłowy o kluczowym znaczeniu energetycznym, dlatego strategiczna interwencja jest niezwykle istotna dla dalszego funkcjonowania tego obszaru i jego rozwoju. Kluczowe jest wsparcie sektora energetycznego, ale również niwelowanie społeczno- gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. System energetyczny stanowi spójną całość, dlatego wykluczenie gminy Kozienice z OSI transformacji energetycznej może znacznie osłabić skuteczność działań podejmowanych w innych obszarach na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominięcie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI przeczy sprawiedliwej transformacji i zachowaniu spójności terytorialnej państwa podczas transformacji energetycznej. Ważne jest wpisanie wszystkich regionów objętych transformacją energetyczną, w tym gminy Kozienice z terenu powiatu kozienickiego, do Planu Sprawiedliwej Transformacji.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
248 0	Samorząd	Powiat Kozienicki, Rada Powiatu Kozienickiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	7	Propozycja dodania na obszarze województwa mazowieckiego powiatu kozienickiego gminy Kozienice. Wsparcie rozwoju gminy Kozienice jako ośrodka transformacji energetycznej wiązać się będzie z pozyskiwaniem inwestycji wspierających przekształcenia na rynku pracy, poprawę jakości usług publicznych i wzmocnienie funkcji związanych z nowymi inwestycjami przemysłowymi. Istotnym elementem wsparcia będą też działania zmierzające do poprawy jakości życia, w tym stanu środowiska naturalnego. Zważywszy jednak na skalę i zasięg oddziaływania transformacji energetycznej w regionie, zasadne jest objęcie również całego Powiatu Kozienickiego siecią policentryczną. Proces przemian gospodarczych nie ogranicza się wyłącznie do gminy Kozienice – wpływa na sąsiednie gminy powiatu poprzez rynek pracy, transport, łańcuchy dostaw, lokalne finanse publiczne i odpływ ludności. Powiat dysponuje infrastrukturą elektroenergetyczną, zasobami gruntów inwestycyjnych oraz kompetencjami technicznymi niezbędnymi do tworzenia nowych kierunków rozwoju przemysłu i usług. Ujęcie Powiatu Kozienickiego w strukturze policentrycznej umożliwi całościowe planowanie wsparcia publicznego w skali adekwatnej do skali wyzwań i zapewni spójność terytorialną działań w ramach Strategii.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
248 1	Inne	Fundacja PACTT	WPROWADZENIE	5	Jeden z głównych celów Strategii – „konkurencyjność gospodarki wyrażająca się w jej zdolności do utrzymania wzrostu gospodarczego” przywołany jest bez odniesienia do roli nauki, współpracy na linii nauka – otoczenie społeczno-gospodarcze. Mimo, że pojęcia pojawiają się w dalszej części dokumentu, być może warto już we Wprowadzeniu do dokumentu podkreślić hasło: gospodarka oparta na wiedzy. W całym dokumencie brakuje odniesień do roli centrów transferu technologii (CTT) i spółek celowych (SC) polskich uczelni. Więcej o roli CTT i SC na stronach Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji - https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2020.05	Ze względu na syntetyczny charakter Wprowadzenia nie jest możliwe uwzględnienie w nim wszystkich wątków. O wzmocnieniu nauki jako fundamentu dla ekosystemu innowacji i stwarzaniu bodźców stymulujących współpracę nauki i - biznesu piszemy w priorytecie 2.3.
248 2	Inne	Fundacja PACTT	WPROWADZENIE	6	Brak jednoznacznego wskazania wprost podmiotów odpowiedzialnych za sformułowanie Strategii. Użyte pojęcia: „poszczególne resorty”, „różne instytucje publiczne” we Wprowadzeniu powodują wrażenie niefachowości.	Uwaga zostanie rozważona.
248 3	Inne	Fundacja PACTT	SYNTEZA	9	[1/2] Aby Polska mogła wdrażać wyniki badań powstające na uczelniach i wyjść z kategorii „wschodzących innowatorów”, konieczne jest wprowadzenie programu inspirowanego modelem I-Corps, z powodzeniem stosowanym w USA i innych krajach. Istotnym elementem tego podejścia jest obowiązkowe szkolenie zespołów badawczych z metodologii Customer Discovery, która pozwala na ciągłą walidację potrzeb klientów. Dziś dominujący model oparty na grantach premiuje badania dla samych badań, co ogranicza ich realny wpływ na otoczenie społeczno-gospodarcze. Praktyka opierania się na listach intencyjnych nie zapewnia rzetelnej walidacji rynkowej. Granty powinny być traktowane jako narzędzie weryfikacji hipotez rynkowych, a nie cel sam w sobie. Projekty, które nie przejdą walidacji w zderzeniu z rynkiem, powinny być wstrzymywane na wczesnym etapie, co pozwoli oszczędzać środki publiczne i koncentrować wsparcie na rozwiązaniach o realnym potencjale. Środki publiczne inicjują walidację rynkową, a nie utrzymują badania dla samych badań. Granty są narzędziem weryfikacji hipotez, nie nagrodą za złożenie wniosku. Konieczna jest zmiana mentalności w środowisku akademickim – porzućmy od ubiegania się o finansowanie na aplikacyjne badania dla samej nauki, do podejścia, w którym nauka staje się narzędziem wzmacniania	Propozycja dotyczy wdrożenia bardzo szczegółowego, operacyjnego programu inspirowanego modelem I-Corps, obejmującego m.in. obowiązkowe szkolenia z metodologii Customer Discovery oraz dedykowane mini-granty. Tego rodzaju rozwiązania wykraczają poza poziom ogólności strategicznej dokumentu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., który nie wskazuje pojedynczych projektów, instrumentów finansowych ani konkretnych inicjatyw

					konkurencyjności gospodarki. Bazując na doświadczeniach z USA – pioniera programu I-Corps, gdzie setki startupów powstało dzięki metodycznej walidacji potrzeb rynku, PACTT wyraża gotowość do uruchomienia pilotażowego programu Customer Discovery we współpracy z wiodącymi uczelniami, po zapewnieniu środków na wynagrodzenia dla trenerów i mini-granty dla grup badawczych.	wdrożeniowych. Strategia formułuje kierunki działań na poziomie systemowym, natomiast decyzje dotyczące tworzenia wyspecjalizowanych programów wspierających komercjalizację badań są przedmiotem odrębnych polityk i instrumentów operacyjnych, realizowanych przez właściwe agencje oraz ministerstwa.
248 4	Inne	Fundacja PACTT	SYNTEZA	9	[2/2] Pilotaż mógłby objąć 20 zespołów rocznie, z których każda przeprowadzi minimum 25 rozmów z potencjalnymi klientami (docelowo – nawet 100, jak w oryginalnym I-Corps). Miernikami sukcesu byłyby m.in.: liczba powstałych spin-offów, pozyskane środki na rozwój zwalidowanych hipotez, utrzymanie się spółek przez minimum 5 lat, wdrożone technologie w przemyśle, a także liczba technologii licencjonowanych oraz wzrost kompetencji biznesowych w zespołach. W przypadku sukcesu, część uzyskanego przychodu z nowych spółek i wdrożeń mogłaby zasilać fundusz kontynuacji programu, co ograniczyłoby konieczność stałego finansowania go przez Państwo. Polska ma potencjał, aby dołączyć do grona liderów innowacji, ale wymaga to odwagi i zmiany systemowych priorytetów. Główne zmiany Strategii w obszarze innowacji stanowią: • Zmiana logiki finansowania (efekty rynkowe zamiast działań formalnych), • Obowiązkowa walidacja rynkowa (Customer Discovery), • Orientacja na problem klienta, • Ewaluacja w czasie rzeczywistym i pivoty programów, • Uczenie się przez praktykę, nie przez certyfikaty, • Twarde wskaźniki rynkowe, nie formalne KPI, • Zmiana mentalna środowiska akademickiego.	Propozycja dotyczy wdrożenia bardzo szczegółowego, operacyjnego programu inspirowanego modelem I-Corps, obejmującego m.in. obowiązkowe szkolenia z metodologii Customer Discovery oraz dedykowane mini-granty. Tego rodzaju rozwiązania wykraczają poza poziom ogólności strategicznego dokumentu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., który nie wskazuje pojedynczych projektów, instrumentów finansowych ani konkretnych inicjatyw wdrożeniowych. Strategia formułuje kierunki działań na poziomie systemowym, natomiast decyzje dotyczące tworzenia wyspecjalizowanych programów wspierających komercjalizację badań są przedmiotem odrębnych polityk i instrumentów operacyjnych, realizowanych przez właściwe agencje oraz ministerstwa.
248 5	Inne	Fundacja PACTT	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Definicja konkurencyjności – brak wzmianki o roli nauki, jedynie – ogólna o „innowacyjności”. Definicja konkurencyjności powinna uwzględniać rolę nauki i badań stosowanych, jako czynników mających bezpośredni wpływ na poziom innowacyjności gospodarki.	Brak konkretnej propozycji zmiany zapisu. W części "Definicja konkurencyjności" wspomniano nie tylko o innowacyjności, ale także o badaniach i rozwoju. O wzmocnieniu nauki jako fundamentu dla ekosystemu innowacji i stwarzaniu bodźców stymulujących współpracę nauki i biznesu piszemy w priorytecie 2.3.
248 6	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	od 61	Bardzo duża liczba priorytetów i kierunków działań przypisanych do poszczególnych Celów. Utrudniona koordynacja działań w każdym obszarze. Rozproszona odpowiedzialność. Warto rozważyć konsolidację wskazanych elementów Strategii.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.

248 7	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140 (A)	W ramach środków IDUB, warto rozważyć, by uczelnie otrzymały część środków dedykowanych działalności centrów transferu technologii. Pula finansowania mogłaby zostać przeznaczona na np. organizację szkoleń z zakresu walidacji rynkowej i budowania modeli biznesowych według metodologii Customer Discovery. Podniesienie kompetencji zespołów badawczych w zakresie uwarunkowań rynkowych, pozwoli na lepsze przygotowanie do ubiegania się przez nie o finansowanie (np. w ramach środków będących w dyspozycji NCBiR czy FNP) w celu dopracowania rozwiązań, które mogą zostać skutecznie skomercjalizowane poprzez przeniesienie praw/udzielenie licencji (komercjalizacja bezpośrednia) lub utworzenie spółki typu spin-off z udziałami uczelni poprzez spółkę celową (komercjalizacja pośrednia). Liczba pozyskanych grantów nie powinna być celem samym w sobie, a miarą sukcesu powinny być inwestycje rynku, wskaźnik przetrwania spółki typu spin off, wzrost przychodów (w tym pozyskanie dalszego finansowania, zwłaszcza w deeptech'u). Strategia rozwoju projektu powinna koncentrować się na klientach, a finansowanie publiczne powinno pełnić rolę katalizatora tego procesu. Proponuję się stworzenie narodowego programu, którego celem jest walidacja hipotez badawczych na wzór programu Icorps NSF. Bez obowiązkowej walidacji rynkowej IDUB pozostanie projektem prestiżowym, a nie innowacyjnym. Nauka będzie fundamentem ekosystemu innowacji tylko wtedy, gdy będzie oceniana również przez pryzmat efektów gospodarczych, a nie tylko publikacji.	Ramowe cele programu IDUB zostały określone w art. 388 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Są nimi: podniesienie poziomu jakości działalności naukowej i poziomu jakości kształcenia. Należy jednak zauważyć, że program IDUB daje uczelniom-laureatom możliwość określenia własnych celów do realizacji w ramach planu rozwojowego. Wskazać należy także, że zgodnie z umową IDUB zawartą między Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego a uczelnią-laureatem I konkursu w ramach programu IDUB, o podziale środków finansowych pomiędzy poszczególnymi działaniami zawartymi w planie decyduje uczelnia. Należy również zauważyć, że aktualnie wszystkie 10 uczelni-laureatów I edycji programu IDUB posiada Centra Transferu Technologii.
248 8	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141 (D)	Wzmacnianie projektów aplikacyjnych powinno zawierać również komponent procesu innowacyjnego. Zmiana pozycji Polski w rankingu innowacyjności będzie możliwa jeśli nastąpi zmiana mentalna w podejściu, tj. koncentracja na klientach, walidacji hipotez z rynkiem, który decyduje o powodzeniu projektów o charakterze aplikacyjnym. Finansowanie rządowe nie powinno być „tlenem”, a katalizatorem dla rozwoju. Miarą sukcesu powinny być podpisane umowy z biznesem i przychody z komercjalizacji.	uwaga o charakterze komentarza.
248 9	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141 (B)	System oceny dorobku naukowców powinien umożliwiać równorzędny rozwój w ścieżkach: „publikacyjnej” i „wdrożeńiowej”. Zasadne jest wprowadzenie formalnej „ścieżki wdrożeńiowej”, jako alternatywnej drogi rozwoju kariery akademickiej.	Należy zauważyć, że w systemie szkolnictwa wyższego i nauki funkcjonują już instrumenty wzmacniające rozwój kompetencji aplikacyjnych i wdrożeńiowych, takie jak program „Doktorat wdrożeńiowy”, który umożliwia realizację prac badawczych nakierowanych na praktyczne zastosowania oraz wspiera rozwój ścieżek kariery o profilu wdrożeńiowym. Kwestie szczegółowych rozwiązań dotyczących systemu oceniania dorobku naukowego, w tym potencjalnego zróżnicowania ścieżek kariery, są obecnie przedmiotem analiz prowadzonych w ramach prac nad nowym modelem ewaluacji działalności naukowej i nie wymagają zmian na poziomie strategii ogólnej.
249 0	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142 (C)	Ewaluacja programów powinna być oparta na danych rynkowych i informacji zwrotnej od przedsiębiorców, inwestorów i klientów końcowych, a nie wyłącznie na ocenie administracyjnej. Finansowanie publiczne należy powiązać z osiąganiem rynkowych kamieni milowych, walidowanych przez rynek. Ważnym aspektem jest, aby wydatkowanie środków nie było kwestią wypełniania formalnych wymagań, a faktycznym katalizatorem rozwoju produktów, na które istnieje potwierdzenie realnego zapotrzebowania rynku.	Uwaga o charakterze komentarza.

					Ewaluacja powinna opierać się na twardych wskaźnikach rynkowych: liczbie spółek typu spin-off, wartości przychodów z komercjalizacji, udziale prywatnego kapitału w finansowaniu projektów oraz stopniu przetrwania nowoutworzonych podmiotów w okresie 3-5 lat. System oceny musi działać w czasie rzeczywistym, umożliwiając szybkie dostosowania („pivoty”) programów wsparcia, zamiast kilkuletnich raportów.	
249 1	Inne	Fundacja PACTT	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	143 (B)	Szkolenia i mikropoświadczenia – zwłaszcza w zakresie negocjacji czy wyceny modeli biznesowych – nie zwiększą skali komercjalizacji. Skupienie się tylko na tych elementach nie doprowadzi do zwiększenia wdrożeń produktów na rynek. W pierwszej kolejności należy skoncentrować się na celu aplikacyjnym projektu i jakie będzie on rozwiązywał problemy rynku. Bez zmiany tej mentalności nadal będziemy stosować metodę push, która od dawna się nie sprawdza. W pierwszej kolejności należy przeprowadzić szkolenia dla grup badawczych, gdzie pracownicy naukowci będą mogli wyjść z laboratoriów i sprawdzić hipotezy badawcze poza murami uczelni. Jeśli ten element zostanie pominięty, grupy badawcze pozostaną w fazie domysłów, a nie faktów i realnych potrzeb. Szkolenia powinny być dodatkową formą wsparcia. Wprowadzenie produktu na rynek wymaga specjalistycznej wiedzy wielu osób. Warto wprowadzić program mentoringowy, w którym przedstawiciele centrów transferu technologii mają możliwość uczenia się od najlepszych, nie tylko w kraju ale i na świecie, co powinno mieć również realne przełożenie na zwiększenie skuteczności transferu technologii. System mikropoświadczeń grozi formalizmem, natomiast „learning by doing” jest zdobyciem praktycznej wiedzy, a nie jedynie teorii.	Funkcjonowanie CTT jest obecnie analizowane w celu ich usprawnienia i zwiększenia skuteczności współpracy z biznesem. Równolegle działają inne instrumenty wspierające kompetencje wdrożeniowe, m. in. program "Doktorat Wdrożeniowy". Mikropoświadczenia są jedynie jednym z możliwych narzędzi, a nie jedynym mechanizmem wsparcia.
249 2	Inne	Fundacja PACTT	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Bardzo duży poziom ogólności Strategii. Wskazane jest doprecyzowanie mechanizmów realizacji i wskaźników, które umożliwią ocenę skuteczności wdrażania Strategii.	Zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju 6srk wskazuje szczegółowe działania na okres czterech lat (zawarte w Planie działań), pozostałe działania wskazuje kierunkowo. Wskaźniki są przypisane do priorytetów Strategii.
249 3	Inne	Fundacja PACTT	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	297	„Źródła finansowania” – uzależnianie wykonania działań od finansowania zewnętrznego. Należy ograniczyć uzależnienie realizacji działań od finansowania zewnętrznego. Warto wskazać źródła podstawowe oraz uzupełniające.	W tabeli zostały wskazane potencjalne źródła finansowania działań, w tym z budżetu państwa, środków instytucji rozwoju i środków europejskich. W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
249 4	Samorząd	Miasto Słupsk	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	W diagnozie kryzysu miast średnich wskazano, że zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach. Ten opis należy uzupełnić o skutki procesu suburbanizacji, opisanego na poprzednich dwóch stronach Strategii jako jeden z kluczowych i nasilających się procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w przestrzeni Polski. Suburbanizacja, za którą nie nadążają zmiany granic administracyjnych średnich miast jest istotną przyczyną ich kryzysu. Uzasadnienie: W przypadku niektórych miast suburbanizacja odpowiada już za ¼ spadku liczby ludności w danym roku. Jednocześnie dla mieszkańców miejscowości bezpośrednio przyległych do miasta (co można stwierdzić np. na podstawie dziennych przepływów ludności, adresów korespondencji uczniów szkół) miasta rdzeniowe nadal pozostają centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej. Zwłaszcza w zakresie oświaty, której sposób	Problemy związane z suburbanizacją ujęto w innych fragmentach diagnozy.

					finansowania obciąża samorząd prowadzący dane placówki powstaje olbrzymia nierównowaga finansowa (w przypadku słupskich szkół średnich ponad 60% uczniów pochodzi spoza miasta), która w coraz większym stopniu ogranicza możliwości nie tylko rozwoju miasta ale także utrzymania dotychczasowej jakości usług publicznych.	
249 5	Samorząd	Miasto Słupsk	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	[1/2] Należy uzupełnić zapis: Zasadą powinna być również inkluzywność terytorialna miast, poprawa dostępności transportowej dla mieszkańców okolicznych gmin i powiatów oraz tworzenie rozwiązań realizujących prawo do miasta także dla tych jego użytkowników, którzy nie są mieszkańcami danej jednostki samorządu terytorialnego, o „przy jednoczesnym stworzeniu instytucjonalnych ram współfinansowania kosztów utrzymania infrastruktury miejskiej”. Uzasadnienie: Sąsiadujące z miastami gminy w niewielkim stopniu otwarte są na jakiekolwiek rozmowy w zakresie przejmowania przez nie obowiązków wynikających z rosnących potrzeb ich nowych mieszkańców. W przypadku Słupska sąsiednie gminy obwarunkowe (Redzikowo i Kobylnica) przez lata przyzwyczyły się, że Słupsk zapewnia wiele usług publicznych (np. komunikacja miejska, składowanie odpadów, usługi społeczne, sport, kultura i rozrywka, szkoły, żłobki i przedszkola) i nawet jeśli za część z nich gminy częściowo płać, zawierając ze Słupskiem porozumienia międzygminne, to nigdy nie pokrywa to faktycznych kosztów świadczenia usług, a tym bardziej ponoszonych kosztów na rozwój i modernizację infrastruktury. Z kolei dla gmin jest to zdecydowanie tańsze i znacznie mniej kłopotliwe niż tworzenie własnych spółek czy jednostek budżetowych. Mając świadomość, że Słupsk posiada bardzo ograniczoną ofertę osiedleńczą, od blisko trzech dekad gminy prowadzą niezmienną politykę rozwoju, ukierunkowaną wyłącznie na ściąganie kolejnych mieszkańców i zwiększanie z tego tytułu wpływów podatkowych, pozostawiając Miastu Słupsk, jako sąsiadowi, troskę o zapewnienie wystarczającej liczby miejsc w szkołach, żłobkach i przedszkolach, czy też zapewnienie infrastruktury czasu wolnego, obiektów służby zdrowia i szeroko pojętych usług społecznych.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
249 6	Samorząd	Miasto Słupsk	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	58	[2/2] Warto podkreślić, że tylko w szkołach ponadpodstawowych około 60% uczniów pochodzi spoza Miasta (większość z miejscowości podmiejskich). Powoduje to konieczność pokrywania z budżetu miasta wielomilionowej luki pomiędzy otrzymywaną subwencją oświatową a realnymi kosztami ponoszonymi na realizację tej usługi publicznej. Jest to zaledwie jeden z wielu przykładów ponoszenia przez miasto kosztów usług na rzecz mieszkańców sąsiednich gmin i powiatu. Samo zapewnianie tego typu usług ponadlokalnych jest oczywistą rolą miast stanowiących węzły policentrycznej sieci osadniczej. Jednak w ślad za pełnieniem takiej roli powinny iść jeszcze rozwiązania prawne wprowadzające zasadę „Korzystam – płacę”.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
249 7	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253	[1/4] Należy wskazać Słupsk jako krajową aglomerację miejską. Uzasadnienie: W skutek przyjęcia przez autorów Strategii w hierarchizacji sieci osadniczej jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki regionalne i wyższego rzędu nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców, wykluczono z kategorii aglomeracji miejskich dwa miasta, które z racji pełnionych funkcji i poziomu usług wyższego rzędu charakteryzuje większa rola i siła oddziaływania niż miasta zaliczone w Strategii do tej właśnie kategorii. Są to mianowicie Słupsk i Kalisz. Słupsk jest najistotniejszym ośrodkiem dla zachodniej części województwa pomorskiego. Swoje usługi wyższego rzędu adresuje nie tylko do mieszkańców liczącego ok. 160 tysięcy mieszkańców Miejskiego obszaru funkcjonalnego (porównywalnego ludnościowo m.in. z obszarem funkcjonalnym Elbląga – liczącym 162 tysiące mieszkańców), ale także do dalej położonych terenów województwa pomorskiego oraz do wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w których pobliżu nie znajdują się inne alternatywne ośrodki miejskie zapewniające podobny katalog usług publicznych.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
249 8	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253	[2/4] Słupsk zapewnia dostęp do znaczącej liczby usług wyższego rzędu: • szpitale specjalistyczne: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku (trzeci najwyższy stopień referencyjności); • uniwersytety i akademie: Uniwersytet Pomorski w Słupsku; • teatry, opery, muzea narodowe: Nowy Teatr w Słupsku, Teatr Lalki „Tęcza”, Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica” w Słupsku, Muzeum Pomorza Środkowego; • sądy wyższej instancji: Sąd Okręgowy w Słupsku; • ranga dworca kolejowego: wojewódzki (drugi poziom po dworcach klasy gremium) • galerie handlowe: Centrum Handlowe Jantar, Galeria Słupsk. W celu miarodajnego i obiektywnego wykazania rangi Słupska przeprowadziliśmy analizę oferty do usług wyższego rzędu, która wskazuje w jakim zakresie ośrodki miejskie, zidentyfikowane w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodki regionalne i subregionalne, mogą zapewnić dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej. Do analizy przyjęto następujące wskaźniki/kryteria: • poziom szpitala w systemie podstawowego zabezpieczenia szpitalnego (3 poziomy zgodnie z klasyfikacją NFZ, placówki, które znajdują się w sieci, są podzielone na kilka różnych poziomów tzw. systemów zabezpieczenia. Pierwszy	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					stopień to głównie szpitale powiatowe, drugi ponadpowiatowe, a trzeci to szpitale wojewódzkie) – usługa dostępu do ochrony zdrowia; • funkcjonowanie w mieście uniwersytetu lub politechniki (tak lub nie) – usługa dostępu do edukacji;	
249 9	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[3/4] • funkcjonowanie w mieście teatru dramatycznego (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; • funkcjonowanie w mieście opery lub filharmonii (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; • funkcjonowanie w mieście sądu wyższej instancji (tak lub nie) – usługa dostępu do wymiaru sprawiedliwości; • ranga dworca kolejowego zarządzanego przez PKP SA (najwyższa ranga to dworce premium i wojewódzkie, niższa to dworce regionalne i aglomeracyjne. Dla części dworców brak rangi z uwagi na zarządzanie przez inne podmioty, najczęściej samorządowe) – usługa dostępu do komunikacji. Dodatkowo matryca została uzupełniona o liczbę ludności według stanu na 01.01.2024. Jak wskazuje analiza stworzonej matrycy (w załączeniu) przyjęte wskaźniki dobrze identyfikują ośrodki pełniące funkcje krajowych/regionalnych aglomeracji miejskich. Miasta wskazane w projekcie Strategii w zdecydowanej większości cechują się najwyższymi wartościami wskaźników, natomiast dla miast zidentyfikowanych jako ośrodki subregionalne te wskaźniki są zdecydowanie niższe. Wyjątkiem są dwa miasta: w tym Słupsk, które pomimo spełnienia wszystkich wskaźników nie jest traktowany jako ośrodek wyższego rzędu. Wydaje się, że jest to skutek przyjęcia przez autorów Strategii jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki krajowe/regionalne nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 0	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	[4/4] Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy. Wobec powyższego, wskazanie Słupska w policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych jako ośrodka subregionalnego (porównywalnego w województwie pomorskim z ponad dwukrotnie mniejszymi od Słupska Chojnicami) należy uznać za omyłkę redakcyjną, daleko niedoszacowującą znaczenie Słupska w policentrycznej sieci osadniczej kraju	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 1	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[1/4] Na Mapie 1.2 należy wskazać Słupsk jako krajową aglomerację miejską Uzasadnienie: W skutek przyjęcia przez autorów Strategii w hierarchizacji sieci osadniczej jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki regionalne i wyższego rzędu nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców, wykluczono z kategorii aglomeracji miejskich dwa miasta, które z racji pełnionych funkcji i poziomu usług wyższego rzędu charakteryzuje większa rola i siła oddziaływania niż miasta zaliczone w Strategii do tej właśnie kategorii. Są to mianowicie Słupsk i Kalisz. Słupsk jest najistotniejszym ośrodkiem dla zachodniej części województwa pomorskiego. Swoje usługi wyższego rzędu adresuje nie tylko do mieszkańców liczącego ok. 160 tysięcy mieszkańców Miejskiego obszaru funkcjonalnego (porównywalnego ludnościowo m.in. z obszarem funkcjonalnym Elbląga – liczącym 162 tysiące mieszkańców), ale także do dalej położonych terenów województwa pomorskiego oraz do wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w których pobliżu nie znajdują się inne alternatywne ośrodki miejskie zapewniające podobny katalog usług publicznych. Słupsk zapewnia dostęp do znaczącej liczby usług wyższego rzędu: • szpitale specjalistyczne: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku (trzeci najwyższy stopień referencyjności); • uniwersytety i akademie: Uniwersytet Pomorski w Słupsku; • teatry, opery, muzea narodowe: Nowy Teatr w Słupsku, Teatr Lalki „Tęcza”, Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica” w Słupsku, Muzeum Pomorza Środkowego; • sądy wyższej instancji: Sąd Okręgowy w Słupsku; • ranga dworca kolejowego: wojewódzki (drugi poziom po dworcach klasy gremium) • galerie handlowe: Centrum Handlowe Jantar, Galeria Słupsk.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 2	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[2/4] W celu miarodajnego i obiektywnego wykazania rangi Słupska przeprowadziliśmy analizę oferty do usług wyższego rzędu, która wskazuje w jakim zakresie ośrodki miejskie, zidentyfikowane w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodki regionalne i subregionalne, mogą zapewnić dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej. Do analizy przyjęto następujące wskaźniki/kryteria: • poziom szpitala w systemie podstawowego zabezpieczenia szpitalnego (3 poziomy zgodnie z klasyfikacją NFZ, placówki, które znajdują się w sieci, są podzielone na kilka różnych poziomów tzw. systemów zabezpieczenia. Pierwszy stopień to głównie szpitale powiatowe, drugi ponadpowiatowe, a trzeci to szpitale wojewódzkie) – usługa dostępu do ochrony zdrowia; • funkcjonowanie w mieście uniwersytetu lub politechniki (tak lub nie) – usługa dostępu do edukacji;	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					• funkcjonowanie w mieście teatru dramatycznego (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; • funkcjonowanie w mieście opery lub filharmonii (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; • funkcjonowanie w mieście sądu wyższej instancji (tak lub nie) – usługa dostępu do wymiaru sprawiedliwości; • ranga dworca kolejowego zarządzanego przez PKP SA (najwyższa ranga to dworce premium i wojewódzkie, niższa to dworce regionalne i aglomeracyjne. Dla części dworców brak rangi z uwagi na zarządzanie przez inne podmioty, najczęściej samorządowe) – usługa dostępu do komunikacji.	
250 3	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[3/4] Dodatkowo matryca została uzupełniona o liczbę ludności według stanu na 01.01.2024. Jak wskazuje analiza stworzonej matrycy (w załączeniu) przyjęte wskaźniki dobrze identyfikują ośrodki pełniące funkcje krajowych/regionalnych aglomeracji miejskich. Miasta wskazane w projekcie Strategii w zdecydowanej większości cechują się najwyższymi wartościami wskaźników, natomiast dla miast zidentyfikowanych jako ośrodki subregionalne te wskaźniki są zdecydowanie niższe. Wyjątkiem są dwa miasta: w tym Słupsk, które pomimo spełnienia wszystkich wskaźników nie jest traktowany jako ośrodek wyższego rzędu. Wydaje się, że jest to skutek przyjęcia przez autorów Strategii jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki krajowe/regionalne nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 4	Samorząd	Miasto Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[4/4] Szczególnie w odniesieniu do Słupska miara ludnościowa nie powinna stanowić kryterium blokującego nadanie miastu właściwej rangi, ponieważ liczbę mieszkańców należy odnieść do położenia w części kraju o jednej z najniższych gęstości zaludnienia, a także uwzględniając procesy suburbanizacyjne wykraczające poza granice administracyjne miasta i zaniżające liczbę faktycznych użytkowników Słupska. Należy zauważyć, że liczba mieszkańców 5 miejscowości, które bezpośrednio graniczą ze Słupskiem tworząc spójny organizm funkcjonalno-przestrzenny przekracza 12 tysięcy osób. Są to miejscowości, które w ostatnich latach odnotowały często nawet kilkusetprocentowy wzrost ludności. Analiza przepływów ludności jasno wskazuje, że nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości są osobami, które przeprowadziły się ze Słupska, dla których Miasto nadal pozostaje centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej i rozrywkowej. Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy. Wobec powyższego, wskazanie Słupska w policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych jako ośrodka subregionalnego (porównywalnego w województwie pomorskim z ponad dwukrotnie mniejszymi od Słupska Chojnicami) należy uznać za omyłkę redakcyjną, daleko niedoszacowującą znaczenie Słupska w policentrycznej sieci osadniczej kraju.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 5	Samorząd	Miasto Słupsk	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	[1/4] Zapis W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu – oraz dwa ośrodki subregionalne: Słupsk i Chojnice należy zmodyfikować do brzmienia: W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu – oraz dwa ośrodki: krajową aglomerację miejską – Słupsk i subregionalny – Chojnice. Uzasadnienie: W skutek przyjęcia przez autorów Strategii w hierarchizacji sieci osadniczej jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki regionalne i wyższego rzędu nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców, wykluczono z kategorii aglomeracji miejskich dwa miasta, które z racji pełnionych funkcji i poziomu usług wyższego rzędu charakteryzuje większa rola i siła oddziaływania niż miasta zaliczone w Strategii do tej właśnie kategorii. Są to mianowicie Słupsk i Kalisz. Słupsk jest najistotniejszym ośrodkiem dla zachodniej części województwa pomorskiego. Swoje usługi wyższego rzędu adresuje nie tylko do mieszkańców liczącego ok. 160 tysięcy mieszkańców Miejskiego obszaru funkcjonalnego (porównywalnego ludnościowo m.in. z obszarem funkcjonalnym Elbląga – liczącym 162 tysiące mieszkańców), ale także do dalej położonych terenów województwa pomorskiego oraz do wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w których pobliżu nie znajdują się inne alternatywne ośrodki miejskie zapewniające podobny katalog usług publicznych.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
250 6	Samorząd	Miasto Słupsk	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	[2/4] Słupsk zapewnia dostęp do znaczącej liczby usług wyższego rzędu: • szpitale specjalistyczne: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku (trzeci najwyższy stopień referencyjności); • uniwersytety i akademie: Uniwersytet Pomorski w Słupsku; • teatry, opery, muzea narodowe: Nowy Teatr w Słupsku, Teatr Lalki „Tęcza”, Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica” w Słupsku, Muzeum Pomorza Środkowego; • sądy wyższej instancji: Sąd Okręgowy w Słupsku; • ranga dworca kolejowego: wojewódzki (drugi poziom po dworcach klasy premium) • galerie handlowe: Centrum Handlowe Jantar, Galeria Słupsk.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					W celu miarodajnego i obiektywnego wykazania rangi Słupska przeprowadziliśmy analizę oferty do usług wyższego rzędu, która wskazuje w jakim zakresie ośrodki miejskie, zidentyfikowane w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodki regionalne i subregionalne, mogą zapewnić dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej. Do analizy przyjęto następujące wskaźniki/kryteria: • poziom szpitala w systemie podstawowego zabezpieczenia szpitalnego (3 poziomy zgodnie z klasyfikacją NFZ, placówki, które znajdują się w sieci, są podzielone na kilka różnych poziomów tzw. systemów zabezpieczenia. Pierwszy stopień to głównie szpitale powiatowe, drugi ponadpowiatowe, a trzeci to szpitale wojewódzkie) – usługa dostępu do ochrony zdrowia; • funkcjonowanie w mieście uniwersytetu lub politechniki (tak lub nie) – usługa dostępu do edukacji; • funkcjonowanie w mieście teatru dramatycznego (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; • funkcjonowanie w mieście opery lub filharmonii (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury;	
2507	Samorząd	Miasto Słupsk	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	[3/4]• funkcjonowanie w mieście sądu wyższej instancji (tak lub nie) – usługa dostępu do wymiaru sprawiedliwości; • ranga dworca kolejowego zarządzanego przez PKP SA (najwyższa ranga to dworce premium i wojewódzkie, niższa to dworce regionalne i aglomeracyjne. Dla części dworców brak rangi z uwagi na zarządzanie przez inne podmioty, najczęściej samorządowe) – usługa dostępu do komunikacji. (załącznik do pisma wysłany e-mailem) Dodatkowo matryca została uzupełniona o liczbę ludności według stanu na 01.01.2024. Jak wskazuje analiza stworzonej matrycy (w załączeniu) przyjęte wskaźniki dobrze identyfikują ośrodki pełniące funkcje krajowych/regionalnych aglomeracji miejskich. Miasta wskazane w projekcie Strategii w zdecydowanej większości cechują się najwyższymi wartościami wskaźników, natomiast dla miast zidentyfikowanych jako ośrodki subregionalne te wskaźniki są zdecydowanie niższe. Wyjątkiem są dwa miasta: w tym Słupsk, które pomimo spełnienia wszystkich wskaźników nie jest traktowany jako ośrodek wyższego rzędu. Wydaje się, że jest to skutek przyjęcia przez autorów Strategii jako podstawowego kryterium ludnościowego – żadne z miast uznanych za ośrodki krajowe/regionalne nie liczy mniej niż 100 tysięcy mieszkańców.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2508	Samorząd	Miasto Słupsk	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	[4/4] Szczególnie w odniesieniu do Słupska miara ludnościowa nie powinna stanowić kryterium blokującego nadanie miastu właściwej rangi, ponieważ liczbę mieszkańców należy odnieść do położenia w części kraju o jednej z najniższych gęstości zaludnienia, a także uwzględniając procesy suburbanizacyjne wykraczające poza granice administracyjne miasta i zaniżające liczbę faktycznych użytkowników Słupska. Należy zauważyć, że liczba mieszkańców 5 miejscowości, które bezpośrednio graniczą ze Słupskiem tworząc spójny organizm funkcjonalno-przestrzenny przekracza 12 tysięcy osób. Są to miejscowości, które w ostatnich latach odnotowały często nawet kilkusetprocentowy wzrost ludności. Analiza przepływów ludności jasno wskazuje, że nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości są osobami, które przeprowadziły się ze Słupska, dla których Miasto nadal pozostaje centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej i rozrywkowej. Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy. Wobec powyższego, wskazanie Słupska w policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych jako ośrodka subregionalnego (porównywalnego w województwie pomorskim z ponad dwukrotnie mniejszymi od Słupska Chojnicami) należy uznać za omyłkę redakcyjną, daleko niedoszacowującą znaczenie Słupska w policentrycznej sieci osadniczej kraju.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2509	Samorząd	Miasto Słupsk	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	[1/3] Zapis W województwie pomorskim funkcjonują dwa ośrodki subregionalne – Słupsk i Chojnice. Wzmocnienie pozycji Słupska będzie możliwe dzięki utworzeniu zaplecza przemysłowego dla energetyki atomowej i wiatrowej, poprawie dostępności kolejowej oraz drogowej, rozwoju współpracy z leżącą na terenie obszaru funkcjonalnego Ustką. Miasto może wykorzystać pozycję ośrodka uzupełniającego regionalne funkcje Gdańska i Gdyni oraz bliskość terytorialną Koszalina dla tworzenia komplementarnej oferty edukacyjnej i kulturalnej powinien otrzymać brzmienie nadające Słupskowi faktycznie pełnioną rangę: Funkcje regionalne i aglomeracyjne Słupska, związane z dostępem do usług wyższego rzędu, w powiązaniu z zasobami i potencjałami miasta nadmorskiego będą skupiać się na wzmocnieniu sektora edukacji i badań oraz rozwoju branż wysokoenergetycznych. Potencjał miasta i regionu zostanie wykorzystany także dzięki rozbudowie i modernizacji infrastruktury kultury, sportu i usług zdrowotnych. Pozycję miasta wzmocni będzie zaplecze przemysłowe dla energetyki atomowej i wiatrowej, następująca znacząca poprawa dostępności kolejowej oraz drogowej, rozwój współpracy z leżącą na terenie obszaru funkcjonalnego Ustką, w tym wykorzystanie potencjału rozbudowanego portu.	Uwaga uwzględniona

2510	Samorząd	Miasto Słupsk	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	11	[2/3] Uzasadnienie: W świetle wskazanych w poprzednich uzasadnieniach funkcji: edukacyjnej i naukowej, kulturalnej, zdrowotnej, komunikacyjnej, administracyjnej, jakie Słupsk pełni dla regionu i kraju (obejmującego zachodnią część województwa pomorskiego oraz wschodnią część województwa zachodniopomorskiego) jest to miasto stanowiące ośrodek zdecydowanie wyższej rangi niż subregionalna, analogicznie jak Elbląg czy Koszalin, które tak zostały zaklasyfikowane w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Regionalne i ponadregionalne funkcje Słupska wzmocni trwająca modernizacja stacji kolejowej (rozbudowa z dwóch do czterech peronów) i dworca kolejowego rangi wojewódzkiej w Słupsku wraz z zaawansowaną rozbudową do dwóch torów linii kolejowej 202 w kierunku Trójmiasta. Działania te, są komplementarne dla zakończonej w 2023 roku budowy przez Miasto nowego dworca autobusowego w bezpośrednim sąsiedztwie stacji kolejowej, tworząc Węzeł Transportowy integrujący komunikację w skali miejskiej, regionalnej, krajowej i międzynarodowej.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2511	Samorząd	Miasto Słupsk	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	11	[3/3] Ponadto, Miasto rozwija i będzie rozwijać się w kierunku wzmocnienia funkcji zapewniania dostępu do usług wyższego rzędu związanych z edukacją (Uniwersytet Pomorski w Słupsku), opieką zdrowotną (Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku – najwyższego III stopnia systemu podstawowego szpitalnego zapewnienia świadczeń opieki zdrowotnej), kulturą (funkcjonujący od 2020 roku w nowej siedzibie teatr dramatyczny, planowana budowa nowej siedziby dla Polskiej Filharmonii Sinfonia Baltica w Słupsku oraz Teatru Lalki „Tęcza” (współprowadzonego przez MKiDN) i nowej hali widowiskowo-sportowej) oraz dostępem do rynku pracy (trwające uzbrojenie dwóch dużych stref przemysłowych o pow. ponad 170 ha). Wzmocnieniem powiązań z centralną i południową częścią kraju może być również planowana budowa drogi Via Pomerania prowadzącej od rozbudowującego się portu w Uście przez Słupsk do Bydgoszczy. Połączenie to skrzyżuje się w Słupsku z drogą ekspresową S6, czyniąc miasto ważnym węzłem nie tylko, jak ma to miejsce obecnie w ruchu kolejowym, ale także transporcie samochodowym. Także inwestycje w bezpieczeństwo energetyczne kraju i planowana największa nadwyżka mocy wytwórczych w rejonie Pomorza Środkowego przyczyni się do lokowania w tej części kraju przemysłów energochłonnych. Rola Słupska, także w kontekście bezpośredniego sąsiedztwa instalacji tarczy antyrakietowej w Redzikowie będzie kluczowa dla bezpieczeństwa Polski, zarówno w zakresie militarnym, jak i energetycznym.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2512	Samorząd	Miasto Stargard	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	11	[1/5] Do listy „w ramach wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” należy wpisać miasto Stargard, które w powyższym kontekście powinno być traktowane jako ośrodek subregionalny o szerokim zasięgu oddziaływania na inne powiaty, a nie jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Uzasadnienie: Jednym z obszarów strategicznej interwencji wskazanych w projekcie Strategii Polski do 2035 roku jest wsparcie dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Przedstawiono listę miast, które należy w tym celu wesprzeć. Ograniczono się jednak do 78 ośrodków, pomijając wiele miast średnich pełniących funkcje subregionalne, w tym miasto Stargard. Lista miast wskazanych do wsparcia budzi zastrzeżenia dotyczące kryteriów jakimi się kierowano przy wyborze oraz nie znajduje pełnego odzwierciedlenia zarówno w opracowaniach naukowych, jak i planistycznych.	Uwaga uwzględniona
2513	Samorząd	Miasto Stargard	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	11	[2/5] Miasto Stargard powinno być uznane za ośrodek subregionalny i zostać ujęte na liście miast, które otrzymają specjalne wsparcie. Stanowisko to zostało poparte opinią ekspercką załączoną do niniejszego formularza. Opracowanie autorstwa dr. hab. Tadeusza Bocheńskiego z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Geografii Społeczno-Ekonomicznej Uniwersytetu Szczecińskiego wyraźnie wskazuje, że Stargard w kontekście strategicznym nie powinien być traktowany jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, tylko jako ośrodek subregionalny, który oddziałuje m.in. na powiaty: stargardzki, pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym. Nasze miasto powinno zostać zakwalifikowane jako ośrodek subregionalny, a nie jak wykazano w raporcie Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020” – jako ośrodek ponadlokalny silny. Warto nadmienić, że kryteria, jakie brano pod uwagę w badaniach do raportu uwzględniają lata, w których sytuacja wielu miast była zupełnie odmienna od tej obecnej. Tak jest również w przypadku Stargardu, które spełnia cechy ośrodka subregionalnego, silnie oddziałując na ościennie powiaty i od wielu lat wykazuje tendencję wzrostową rozwoju społeczno-gospodarczego.	Uwaga uwzględniona

251 4	Samorząd	Miasto Stargard	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	[3/5] Wdrażając wszelkie programy i narzędzia wsparcia, pod uwagę powinny być brane aktualne badania, obecny stan miast oraz opracowania naukowe i planistyczne. Zarówno raport „Hierarchia funkcjonalna (...) w latach 1990-2020”, jak i ranking miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze Polskiej Akademii Nauk dotyczący lat 2008-2018, odnoszą się do już nieaktualnej sytuacji wielu miast. W przypadku Stargardu najlepiej obrazuje to porównanie niektórych wartości: - budżet Stargardu i wydatki inwestycyjne: 2008 – 157 894 624,88 zł / 2024 – 512 172 363,59 zł; - wskaźnik bezrobocia: 2008 – 8,9%, 2024 – 3,5%; - rozwój gospodarczy: 2008 – pojawia się pierwszy inwestor w Parku Przemysłowym Nowoczesnych Technologii, 2024 – jest już 40 firm w PPNT plus 62 w Stargardzkim Parku Przemysłowym (łącznie ok. 10000 zatrudnionych); do tego pewni kolejni inwestorzy i 1000 następnych miejsc pracy; - przychody z podatku PIT: 2008 – 35 18 723, 2024: 58 519 182 zł; - liczba punktów adresowych: 2008 – 22 500, 2024 – 28 500. Jednocześnie te rosnące wskaźniki obserwujemy przy spadku liczby mieszkańców: 2008 – 69 519, 2024 – 66 816. Stargard pełni rolę stolicy subregionu, mając w zasięgu oddziaływania nie tylko powiat stargardzki, ale także pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym.	Uwaga uwzględniona
251 5	Samorząd	Miasto Stargard	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	[4/5] Dynamicznie rozwijający się Przemysłowy Park Nowoczesnych Technologii to miejsce pracy dla ok. 10 000 osób. Przygotowany dla Stargardu raport „Rynek pracy subregionu stargardzkiego” wykazuje, że w 57,9% ankietowanych firm są pracownicy zamieszkujący w promieniu 30-50 km od Stargardu (Szczecin, Nowogard, Goleniów), a w 15,8% z miejscowości dalszych niż 50 km od Stargardu. Promień 50 km jest obszarem, w obrębie którego codzienne dojazdy – przy odpowiedniej organizacji i infrastrukturze – są realną alternatywą dla pracy w miejscu zamieszkania. Zdefiniowany obszar to duża część województwa zachodniopomorskiego obejmująca do 25 gmin i zamieszкана przez niemal 670 tysięcy osób, co stanowi 1/3 mieszkańców województwa. Nie bez znaczenia jest tu integracja całego transportu zbiorowego w Stargardzie: Zintegrowane Centrum Przesiadkowe, Park&Ride, dostęp do Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej oraz integracja biletowa i taryfowa w ramach SKM. Kolejnym istotnym elementem decydującym o tym, że Stargard jest ośrodkiem subregionalnym jest działający na jego terenie szpital powiatowy – Samodzielny Publiczny Wielospecjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Funkcjonuje w nim 15 poradni specjalistycznych, 9 oddziałów szpitalnych oraz Szpitalny Oddział Ratunkowy, gdzie w systemie całodobowym przyjmowane są osoby w stanie zagrożenia życia lub zdrowia. Świadczy usługi dla mieszkańców z całego powiatu stargardzkiego, ale z jego usług korzystają także mieszkańcy Szczecina, powiatów: pyrzyckiego, choszczeńskiego i goleniowskiego. W 2024 roku szpital przyjął 127 472 pacjentów.	Uwaga uwzględniona
251 6	Samorząd	Miasto Stargard	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	[5/5] Z oferty kulturalnej i sportowej w Stargardzie korzystają mieszkańcy całego województwa zachodniopomorskiego. W Stargardzkim Centrum Kultury organizowane są koncerty, spektakle teatralne, a także inne wydarzenia, z sukcesem konkurując z ofertami kulturalnymi nawet większych miast. Do Amfiteatru Miejskiego (który po gruntownej przebudowie może pomieścić 4000 osób) zapraszani są najpopularniejsi artyści, reprezentujący różnorodne style muzyczne: rock, pop, hip-hop. Nazwiska muzycznych gwiazd w połączeniu z atrakcyjnymi cenami biletów ściągają do nas publikę z całego województwa. Ponadto siedzibę w naszym mieście ma polski klub koszykarski grający w Polskiej Lidze Koszykówki – Spójnia Stargard. Po przebudowie miejskiego basenu i przekształceniu go w 2021 r. w atrakcyjny i nowoczesny aquapark ze strefą fitness oraz siłownią, przyciągnęliśmy do siebie ludzi, którzy dotąd wybierali pływalnie w Goleniowie, Gryfinie i Szczecinie. Dziennie AquaStar odwiedza ok. 1000 osób.	Uwaga uwzględniona
251 7	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[1/6] W związku z trwającym procesem konsultacji publicznych Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r., mając na uwadze, iż przedmiotowe opracowanie to kluczowy dokument strategiczny polskiego państwa określający cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Jednocześnie Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy w szczególności zwraca uwagę na następujące kwestie:	Uwaga o charakterze komentarza

					1. Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmacnianie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski. Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy stoi na stanowisku, iż potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosi o zmianę klasyfikacji w tym zakresie.	
2518	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[2/6] Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.: • Obronność- rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. • Akademickość - przekształcenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Politechnikę Bydgoską (jedyna uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. • Kultura - inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata.	Uwaga o charakterze komentarza
2519	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[3/6] • Medycyna - rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. • Gospodarka - umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. • Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej - budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy.	Strategia wyznacza działania kierunkowe, jest dokumentem szerszym, który nie zawiera listy punktowych, regionalnych inwestycji.
2520	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[4/6] 2. Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy wnosi także o wyraźne zaznaczenie w załączniku nr 4 do Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku różnicy potencjałów obu stolic Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Władze Bydgoszczy od lat sprzeciwiają się stawianiu w dokumentach strategicznych znaku równości pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Bydgoszcz będąca siedzibą Wojewody Kujawsko-Pomorskiego jest największym i najsilniejszym ośrodkiem społeczno gospodarczym województwa i motorem rozwoju w regionie. Według publikacji Oxford Economics - międzynarodowej firmy badawczej i konsultingowej działającej we współpracy z Uniwersytetem Oksfordzkim - Bydgoszcz znajduje się w gronie 20 najszybciej rozwijających się miast w Europie. Różnice potencjałów obu miast wyraźnie diagnozuje m.in. przytaczany wyżej raport IRMiR z 2024 roku pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to MOF Bydgoszczy zakwalifikowano do piątego szczebla na równi z obszarem metropolitalnym Szczecina. Szósty szczebel obejmuje	Uwaga o charakterze komentarza

					MOF Kielc i MOF Olsztyna, a MOF Torunia został zakwalifikowany do siódmego - ostatniego szczebla wraz z MOF-ami Białystoku, Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Brak rzetelnego przedstawiania faktów opartych na aktualnych danych i wskaźnikach godzi w interesy Bydgoszczy i ogranicza jej potencjał rozwojowy.	
252 1	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuitska 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[5/6] 3. Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy sprzeciwia się także stwierdzeniu w powyższym załączniku jakoby Bydgoszcz i Toruń mogły rozwijać swoje funkcje metropolitalne wyłączenie cyt. „wspólnie lub w sposób komplementarny”. Miasto Bydgoszcz od blisko 10 lat prowadzi własną, intensywną i skuteczną politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego w ramach Stowarzyszenia Metropolia Bydgoszcz, którego obszar zamieszkuje około 600 tysięcy mieszkańców co stanowi blisko 30% populacji województwa. W ramach międzysamorządowej współpracy następuje intensywny rozwój komunikacji międzygminnej oraz prowadzone są wspólne działania m.in. w zakresie zagospodarowania odpadów, promocji gospodarczej czy polityki senioralnej. Z drugiej strony - dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują - że od czasu powstania Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 1999 roku pomiędzy Bydgoszcz a Toruniem i ich obszarami funkcjonalnymi nie wykształciły się w zasadzie żadne trwałe powiązania funkcjonalne. Obecnie procedowany jest wniosek o podział bydgosko toruńskiego NUTS 3 na dwa odrębne NUTS 3 - bydgoski i toruński, który po akceptacji strony rządowej został skierowany zgodnie z procedurą rewizyjną przez Prezesa GUS do właściwych struktur Unii Europejskiej. Rozdzielność funkcjonalna Bydgoszczy i Torunia znajduje odzwierciedlenie nie tylko w polityce terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego określonej w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku - Strategia Przyspieszenia 2030+ (uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVIII/399/20 z 21 grudnia 2020 r.), w której zgodnie z istniejącym stanem, wyodrębniono osobne obszary funkcjonalne Bydgoszczy i Torunia. W ramach tych obszarów zawieszono partnerstwa i tworzone są strategie terytorialne oraz realizowane są dwa odrębne instrumenty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.	Uwaga o charakterze komentarza
252 2	Organizacja pozarządowa	TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW MIASTA BYDGOSZCZY, ul. Jezuitska 4, 85-102 Bydgoszcz,	UWAGA OGÓLNA		[6/6] Powyższe znajduje także potwierdzenie m.in. w odpowiedzi na kierowane do ministerstwa uwagi do projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Minister Funduszy i Polityki Regionalnej - Pani Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz - w piśmie z dnia 02.10.2024 r., znak: DSR IXa.550.10.2024 wskazała na rozdzielność Bydgoszczy i Torunia - cyt. „Nie jest również możliwe łączne zobrazowanie potencjału ośrodków Bydgoszczy i Torunia w sytuacji utrzymywania odrębności funkcjonalnej obu ośrodków {dwa odrębne Zintegrowane Instrumenty Terytorialne, przeciwległe ciążenia obu ośrodków do budowania powiązań funkcjonalnych - Bydgoszcz w kierunku zachodnim, Toruń w kierunku wschodnim}”.	Uwaga o charakterze komentarza
					Prowadzenie autonomicznych polityk terytorialnych obu miast stołecznych Województwa Kujawsko-Pomorskiego dostrzegli także autorzy opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pn. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990- 2020”, gdzie także wskazano Bydgoszcz i Toruń jako dwa osobne miasta posiadające własne obszary funkcjonalne. Pani Agnieszka Sobala-Gwosdz współautorka ww. opracowania podkreśla w jednej z pisemnych wypowiedzi, że cyt.„[...] Doszliśmy do jednoznacznego wniosku, że w obecnym momencie miasta te nie tworzą spójnego obszaru metropolitalnego.” I dalej„[...] dotychczasowe działania analizowanych miast regionalnych w większości prowadzą do dublowania inwestycji związanych z funkcjami wyższego rzędu, a działania komplementarne (np. opera w Bydgoszczy, wspólna spalarnia) są raczej wyjątkiem niż dominującą praktyką.”	
252 3	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	pkt 2) Policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, ppkt f) ośrodki subregionalne. Należy uzupełnić o miasto Bolesławiec – największy ośrodek miejski w zachodniej, przygranicznej części województwa dolnośląskiego, pełniący istotne funkcje administracyjne, gospodarcze i usługowe w układzie regionalnym. Miasto stanowi kluczowy element zrównoważonej struktury osadniczej Dolnego Śląska, zapewniający równomierne rozmieszczenie potencjału rozwojowego w skali województwa. Dzięki korzystnemu położeniu komunikacyjnemu – w sąsiedztwie autostrady A4 oraz przy granicy państwa – Bolesławiec pełni ważną rolę w integracji przestrzennej regionu i wzmacnianiu jego funkcji transgranicznych, przyczyniając się do rozwoju zachodniej części Dolnego Śląska. Bolesławiec, wchodzący w skład Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZOF), jest jednym z czterech miast miejskich objętych Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi na tym obszarze.	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.
252 4	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonej	275	Ramka 5. OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Delimitacja. Obejmuje ona 13 istniejących i kształtujących się metropolii, 15 krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich oraz 51 ośrodków subregionalnych.	Lista i opis zostaną uzupełnione po zakończeniu analizy całości uwag

			o modelu rozwoju kraju			
252 5	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	277	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Mapa 13. Powiaty o największym prognozowanym spadku liczby ludności w latach 2024-2035 r. Należy uzupełnić o powiat bolesławiecki, ponieważ postępująca tam depopulacja zagraża utrzymaniu potencjału rozwojowego, warunkującego zachowanie zrównoważonej sieci osadniczej w skali regionalnej.	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.
252 6	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	OSI transformacji energetycznej Należy uzupełnić o powiat bolesławiecki, który jest powiązany infrastrukturalnie i gospodarczo z obszarem przygranicznym powiatu zgorzeleckiego. Z terenu gmin Osiecznica i Nowogrodziec pochodzi znaczna liczba osób zatrudnionych w Kopalni i Elektrowni Turów oraz w zakładach kooperujących, m.in. na terenie Podstrefy Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Nowogrodzcu. Te powiązania powodują, że funkcjonowanie powiatu bolesławieckiego jest silnie zależne od rozwoju gospodarczego obszaru przygranicznego, zarówno w kontekście rynku pracy, jak i przepływu dóbr i usług. Uwzględnienie powiatu bolesławieckiego w OSI jest więc nie tylko uzasadnione ekonomicznie i infrastrukturalnie, ale również strategicznie, ponieważ przyczynia się do zrównoważonego rozwoju całego Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
252 7	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	5	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych Należy uzupełnić o miasto Bolesławiec, które stanowi największy ośrodek miejski w zachodniej części województwa dolnośląskiego. Bolesławiec, wchodzący w skład Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZOF), jest jednym z czterech miast miejskich objętych Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi na tym obszarze (ZIT ZOF). Wsparcie jego rozwoju jest konieczne dla utrzymania zrównoważonej struktury osadniczej Dolnego Śląska. Bolesławiec został zaliczony do grupy 15 polskich miast kryzysowych – jednocześnie tracących funkcje społeczno-gospodarcze (spośród 139 analizowanych miast w Polsce). Z tego względu miasto wymaga ukierunkowanego wsparcia rozwoju gospodarczego, społecznego i infrastrukturalnego. Wzmocnienie roli Bolesławca jako OSI wsparcia pozwoli nie tylko na rozwój lokalny miasta, ale również na skuteczną integrację funkcjonalną całego Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZOF). Dzięki temu możliwe będzie zacieśnienie współpracy pomiędzy miastami średniej wielkości a gminami miejskimi, miejsko-wiejskimi i wiejskimi, co sprzyja efektywniejszemu wykorzystaniu zasobów, infrastruktury i potencjału społeczno-gospodarczego regionu.	Bolesławiec zostanie włączony w sieć miast subregionalnych.
252 8	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Należy uzupełnić o powiat bolesławiecki, ponieważ postępująca tam depopulacja zagraża utrzymaniu potencjału rozwojowego, warunkującego zachowanie zrównoważonej sieci osadniczej w skali regionalnej. Na obszarze powiatu funkcjonują poligony wojskowe, które w znacznym stopniu ograniczają możliwości prowadzenia działalności rolniczej i leśnej, a tym samym wpływają na sytuację społeczno-ekonomiczną ludności wiejskiej. W związku z tym szczególnie istotne jest wspieranie alternatywnych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego, w tym inicjatyw związanych z obsługą sfery militarnej, rozwojem usług towarzyszących oraz wykorzystaniem potencjału infrastrukturalnego i przestrzennego powiatu. Powiat bolesławiecki objęty jest Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT ZOF).	Powiat bolesławiecki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
252 9	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	2	[1/2] Należy uzupełnić opis o Bolesławiec jako OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych: Bolesławiec – OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych Bolesławiec, jako największy ośrodek miejski w zachodniej, przygranicznej części województwa dolnośląskiego, pełni strategiczną funkcję OSI wsparcia w ramach policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Bolesławiec objęty jest Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZIT ZOF). Miasto posiada istotny potencjał gospodarczy, kulturowy i społeczny, który może stanowić motor rozwoju całego Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego (ZOF). Na terenie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Zachodniego Obszaru Funkcjonalnego znajduje się 17 gmin – 4 miejskie, 4 miejsko-wiejskie i 9 wiejskich – położonych w powiatach bolesławieckim, lubańskim i zgorzeleckim. Wzmocnienie roli Bolesławca jako OSI wsparcia pozwoli nie tylko na rozwój lokalny, ale również na integrację funkcjonalną całego obszaru ZOF, zwiększając jego konkurencyjność i odporność gospodarczą. Położenie Bolesławca w bezpośrednim sąsiedztwie autostrady A4 zapewnia wysoką atrakcyjność inwestycyjną i sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy, co jest kluczowe dla utrzymania zrównoważonej struktury osadniczej Dolnego Śląska.	Opis zostanie uzupełniony

					Miasto posiada znaczący potencjał w zakresie usług wyższego rzędu – w tym edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych i administracyjnych – które mogą wspierać mniejsze ośrodki w regionie i przyczyniać się do zmniejszania dystansów rozwojowych między miastami.	
253 0	Samorząd	Gmina Miejska Bolesławiec	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	2	[2/2] Jednocześnie, zgodnie z aktualizacją delimitacji miast średnich, Bolesławiec został zakwalifikowany jako miasto kryzysowe, co wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań aktywizujących gospodarczo, społecznie i kulturowo. Wsparcie miasta w zakresie usług wyższego rzędu, infrastruktury transportowej i rekreacyjno-kulturalnej przyczyni się do odbudowy jego potencjału rozwojowego i pozwoli pełnić funkcję lidera w policentrycznej sieci miast średnich.	Opis zostanie uzupełniony
253 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[1/2] Wskazana przez Państwa definicja szybko rosnącego przedsiębiorstwa nie jest pełna i ścisła; niestety nie jest także optymalna, jeżeli chodzi o cele strategii. a) zgodnie z podstawową definicją Eurostatu i OECD, zawartą w publikacji Eurostat–OECD manual on business demography statistics (Eurostat–OECD, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2007, s. 61–62; https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5901585/KS-RA-07-010-EN.PDF.pdf/290a71ec-7a71-43be-909b-08ea6bcd521?t=1414781381000) szybko rosnące przedsiębiorstwa to podmioty, które osiągnęły średnioroczny wzrost zatrudnienia lub obrotów (przychodów ze sprzedaży) większy niż 20% rocznie w ciągu 3 kolejnych lat i zatrudniały na początku tego okresu co najmniej 10 osób. Z objaśnień Eurostatu i OECD i wzorów matematycznych wynika jednoznacznie, że chodzi o wzrost 72,8% w ciągu trzech kolejnych lat, niezależnie od tego, ile podmiot rósł w każdym roku. Cały wzrost mógł mieć miejsce w nawet w ciągu tylko jednego roku. Zapis „co najmniej 10% rocznie przez trzy kolejne lata” jest zatem niestety nieścisły.	Dziękujemy za uwagę. Zapisy zostaną poddane dokładnej analizie oraz ewentualnym poprawkom.
253 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[2/3] b) Przyjęty został „złagodzony” poziom 10% wzrostu dla zatrudnienia, wprowadzony rozporządzeniem wykonawczym (UE) nr 439/2014. W polityce gospodarczej na świecie ta definicja jest uważana za niepraktyczną, niezgodną z tożsąmą dla szybko rosnącego przedsiębiorstwa definicją scale-upu (a w dokumencie na s. 127 znajduje się cały paragraf o skalowaniu się przedsiębiorstw) i niestety – jeżeli chodzi o samą wartość 10% – mało ambitną; w definicji szybko rosnących przedsiębiorstw znacznie częściej wybiera się wzrost przychodów ze sprzedaży, gdyż 1) to wzrost przychodów ze sprzedaży (a nie zatrudnienia) uważany jest za dowód sukcesu i wyznacznik pozycji rynkowej przedsiębiorstw, przychody rosną, kiedy przedsiębiorstwo pozyskuje nowych klientów i/lub zwiększa wartość sprzedaży swoich produktów oraz świadczonych usług obecnym klientom; przyjęcie zatrudnienia działa z kolei na niekorzyść tych podmiotów, które zwiększają produktywność poprzez podnoszenie wydajności pracy, jest zatem wprost sprzeczny m.in. z zapisami obowiązującej Strategii produktywności 2030 z 2022 r. (M.P. 2022, poz. 926). 2) istnieją poważne metodologiczne problemy w sposobach obliczenia poziomu zatrudnienia, m.in. zwiększanie zakresu outsourcingu i alternatywnych form świadczenia pracy (umowy cywilnoprawne, samozatrudnienie) może skutkować spadkiem liczby pracowników; dynamika przyrostów zatrudnienia jest także różna w sektorach pracochłonnych i kapitałochłonnych.	Dziękujemy za uwagę. Zapisy zostaną poddane dokładnej analizie oraz ewentualnym poprawkom.
253 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[3/3] c) Przyjęta nazwa jest niezgodna z nazwą stosowaną w krajowej statystyce. Według metodyki GUS (np. Wybrane wskaźniki przedsiębiorczości w latach 2019–2023, s. 23, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/wybrane-wskazniki-przedsiębiorczości-w-latach-2019-2023,23,12.html) podmioty rosnące co najmniej 10% to „przedsiębiorstwa wzrostowe”, a nie „przedsiębiorstwa szybkiego wzrostu”; przy czym GUS również wykorzystuje jako miernik przychody ze sprzedaży, gdyż jak tłumaczy na zmianę liczby pracujących znaczący wpływ mają czynniki prawne, przekształcenia i zmiany organizacyjne wewnątrz przedsiębiorstw, takie jak inne formy zatrudniania pracowników. Reasumując, proponowałbym usunięcie tego fragmentu i wykresu 40. ze Strategii i dla zilustrowania słabszej dynamiki wzrostu przedsiębiorstw w Polsce zastąpiłbym to wykresem z danymi dla szybkiego, 20- procentowego wzrostu przychodów ze sprzedaży. W przypadku pozostawienia – moim zdaniem konieczne jest doprecyzowanie definicji i aktualizacja danych (są 2022 r.).	Dziękujemy za uwagę. Zapisy zostaną poddane dokładnej analizie oraz ewentualnym poprawkom.
253 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136 i 144	Wszystkie podręczniki dotyczące przedsiębiorczości technologicznej podają definicję jednorożca jako startupu, która jest spółką niebędącą w obrocie publicznym, która jest wyceniana na 1 mld dolarów (a nie euro). a) abstrahując od decyzji o przyjęciu bardziej ambitnej (o ok. 14% według aktualnego kursu EUR do USD) definicji, która będzie miała wpływ na wartości miernika (czyli realizację celu), przyjęcie euro będzie się wiązało z koniecznością przeliczania wartości przedstawianych przez Dealroom czy PitchBook (które prezentują dane o wycenach w dolarach) według zmieniającego się kursu. To spowoduje utratę porównywalności danych z rynkiem; rynek również częściej będzie uznawał niektóre spółki za jednorożce (bo przyjmuje wycenę w dolarach),	Zapisy zostaną poddane ponownej weryfikacji.

					b) Wskaźnik powinien precyzyjnie wskazywać, że chodzi o startupy wyceniane na ponad 1 mld dolarów (nie o wartości); dodatkowo według danych Dealroom aktualna liczba polskich jednorożców to 13 (a nie 14, którą wskazano w tabeli „Cele od osiągnięcia” jako wartość bazową). Jeżeli w dokumencie zostanie zachowana waluta euro, należy sprawdzić, czy wszystkie te spółki (nie podano ich nazw) na pewno spełniły warunek wartości wyceny 1 mld euro. Moim zdaniem nie.	
253 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136, 138 i 144	W dokumencie słusznie wskazano słabość polskiego rynku kapitałowego jako barierę rozwoju przedsiębiorczości technologicznej w Polsce (m.in. ograniczenie możliwości zyskowych wyjść z inwestycji poprzez IPO). Warto zatem rozważyć dodanie odpowiedniego miernika w tabeli „Cele do osiągnięcia”. (np. kapitalizacja GPW jako % PKB Polski, liczba IPO na New Connect (zwłaszcza, że dokumencie na s. 138 wskazano, że zostanie położony nacisk na podniesienie roli rynku New Connect) czy też liczba notowanych spółek na 1 mln mieszkańców).	Proponowane wskaźniki są wartościowe w wielu aspektach, jednak w przypadku strategii mogą być problematyczne do monitorowania ze względu na wysoką zależność od czynników zewnętrznych, niezależnych od działań Państwa.
253 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Propozycja utworzenia programu akredytacyjnego Innovate PL ma charakter administracyjny – nie dodaje wartości i nie wpłynie na rozwój polskiego ekosystemu startupowego. O jakości funduszy, a więc pracy osób zarządzających VC, decydują uzyskiwane przez nich wyniki za cały okres zarządzanych przez nie funduszy (a więc w ciągu 8-10 lat), a nie certyfikacje. Jeżeli celem tej propozycji jest większe skoncentrowanie inwestycji w Polsce, to PFR Ventures jako fundusz funduszy może na to skutecznie wpływać poprzez właściwe ukierunkowywanie swoich programów. Moim zdaniem wskaźnik powinien zatem usunięty z „Celów do osiągnięcia”; sam sposób jego opracowania budzi wątpliwości, gdyż nie można wiarygodnie potwierdzić jakości nowo tworzonego funduszu (chyba, że certyfikowane mają być spółki zarządzające tymi funduszami).	Program Innovate PL jest wzorowany na zagranicznych rozwiązaniach, które okazały się dużym sukcesem.
253 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Strategia nie zakłada zmian w podejściu uczelni do komercjalizacji badań i innowacji, sformułowanie „Te aspekty powinny być wyraźnie bardziej doceniane” jest niewystarczające. Państwo ma dobre narzędzia, aby na to wpływać, m.in. poprzez system ewaluacji jakości działalności naukowej uczelni, za który odpowiada MNiSW. Warto rozważyć napisanie wprost, że zostanie on zmieniony w taki sposób, aby bardziej promować komercjalizację badań w Polsce.	Zmiany w systemie ewaluacji jakości działalności naukowej oraz usprawnienie działania Centrów Transferu technologii są obecnie przedmiotem analiz prowadzonych w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a ich rezultaty będą znane w 2026 r. Ewentualne modyfikacje w tym zakresie powinny wynikać z tych prac.
253 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Jasne określenie roli samorządów Choć strategia deklaruje potrzebę współpracy z samorządami to jednak nie precyzuje jaką rolę samorzady mają pełnić w realizacji poszczególnych celów, jakie będą ich kompetencje i odpowiedzialność oraz nie zawiera żadnych zapisów dotyczących zapewnienia adekwatnych źródeł finansowania.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji owej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR 2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds.

						Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
253 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba określenia zasad finansowania W związku z planem opracowania ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, należy jasno określić zasady finansowania zadań wynikających z ustawy, z uwzględnieniem możliwości budżetowych JST oraz konieczności zapewnienia stabilnych źródeł finansowania. Bez zapewnienia odpowiednich środków finansowych realizacja celów Strategii na poziomie lokalnym i regionalnym będzie zagrożona.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Szczegółowe rozwiązania dotyczące finansowania miejskich obszarów metropolitalnych będą sprecyzowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast, nad którą toczą się obecnie prace w Ministerstwie.
254 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Odporność miast Należy wzmocnić podejście do odporności dużych miast i metropolii na kryzysy. Miasta, jako kluczowe węzły infrastrukturalne, społeczne i gospodarcze kraju, są szczególnie narażone na skutki zmian klimatu, przerwy w dostawach energii, przeciążenie transportu, a także kryzysy zdrowotne i migracyjne. Obecnie Strategia odnosi się do odporności miast jedynie pośrednio, bez systemowego i mierzalnego ujęcia tematu. Skupia się głównie na kwestiach militarnych, pomijając inne typy zagrożeń. Konieczne jest opracowanie metropolitalnych scenariuszy reagowania na kryzysy, inwestowanie w infrastrukturę odporną na zmiany klimatu oraz modernizacja systemów zarządzania kryzysowego w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ciągłości funkcjonowania miast.	Kwestia odporności miast i planów inwestycyjnych wzmacniających strukturę miasta w kontekście różnego rodzaju zagrożeń i zmian, leży po stronie władzy tych miast. W ramach Programu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (OLiOC) poprzez wojewodów przekazywane są środki na realizację celów OLiOC do jednostek samorządowych, które decydują i określają swoje potrzeby - także inwestycyjne - wzmacniające bezpieczeństwo mieszkańców regionu i odporność na różnego rodzaju zagrożenia.
254 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Powołanie, rola oraz znaczenie Metropolii w kraju 1. Bardzo ważne jest wzmocnienie współpracy metropolitalnej poprzez wprowadzenie ustawowych regulacji tworzenia metropolii dla wzmocnienia rozwoju regionalnego i efektywnego zarządzania krajem. Istnienie metropolii ułatwia efektywne zarządzanie rozwojem w skali kraju i integrację działań lokalnych z politykami krajowymi. 2. Kluczowe jest powołanie Metropolii (także w województwie pomorskim) co pozwoli na skoordynowaną realizację zadań wykraczających poza możliwości pojedynczych miast i gmin. Szczególnie istotne jest to w kontekście Pomorza, gdzie brak jednoznacznych ram prawnych ogranicza skuteczność zarządzania, przejrzystość struktur i klarowność	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla OMGGs procedowane są odrębne regulacje.

					kompetencji w funkcjonujących inicjatywach metropolitalnych. 3. Należy uzupełnić dokument o rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu, zgodną z ideą zrównoważonego, policentrycznego rozwoju terytorialnego. Istotą metropolii jest jej obszar funkcjonalny, czyli nierozzerwalne powiązanie rdzenia (dużych miast) z otaczającymi go gminami, w tym gminami wiejskimi. Postępujące procesy metropolizacji zapewniają Polsce rozwój gospodarczy. 4. Ważne jest Uzupełnienie SRP 2035 o zapisy wskazujące na konieczność pilnego przyjęcia systemowych rozwiązań prawno-finansowych dla metropolii (ustawy metropolitalnej), które pozwolą realnie i w sposób zintegrowany zarządzać obszarami funkcjonalnymi (miejsko-wiejskimi), jako warunku realizacji celów strategii.	
254 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba podkreślenia roli i znaczenia oraz finansowania transportu wewnątrz metropolii, w tym przede wszystkim transportu szynowego 1. W kluczowych wyzwaniach inwestycyjnych należy postawić na rozwój i integrację systemów kolei metropolitalnych i aglomeracyjnych, w tym poprzez budowę nowych odcinków linii kolejowych w celu obsługi rosnących stref podmiejskich. 2. Zgłoszono podpunkt: w ramach funduszy unijnych przewiduje się wyodrębnienie środków na rozwój kolei aglomeracyjnych i metropolitalnych jako elementów zrównoważonego systemu transportu publicznego, który przyczyni się do realizacji celów klimatycznych i spójności terytorialnej. 3. Wskazuje się, że w dokumencie SRK 2035 odniesiono się jedynie do dostępności do i z miast, pominięte zostały kwestie transportu wewnątrzmięjskiego. Rozwój transportu publicznego w miastach jest kluczowy dla ich dobrego funkcjonowania oraz przyczynia się do zapobiegania suburbanizacji, która również wskazywana jest w dokumencie jako jedno z kluczowych wyzwań. 4. Planowana reforma systemu publicznego transportu zbiorowego uwzględnia wyłącznie rolę marszałka województwa, pomijając zadania w zakresie organizacji transportu zbiorowego realizowane przez gminy, powiaty i metropolie. Brak zapisów wskazujących na rolę samorządów lokalnych i metropolii oraz konieczność koordynacji wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację publicznego transportu zbiorowego. Bez uwzględnienia ww. podmiotów opisywana reforma może okazać się nieefektywna, doprowadzając do konfliktów kompetencyjnych.	Uwaga odrzucona
254 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Większe wsparcie przy pracach remontowych zasobu mieszkaniowego oraz stworzenie mechanizmu preferencyjnego 1. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, w tym zasobach gminnych, powinno obejmować również rewitalizację zabudowy mieszkaniowej o wartości historycznej. 2. Wsparcie powinno być rozszerzone o mechanizm preferencyjny umożliwiający przyciąganie do samorządów osób o kluczowych kompetencjach lub grup zawodowych istotnych dla rozwoju lokalnego, poprzez oferowanie mieszkań o umiarkowanym koszcie najmu w lokalizacjach o wysokim potencjale gospodarczym. W ten sposób polityka mieszkaniowa stanie się narzędziem aktywnego kształtowania lokalnych rynków pracy i wzmacniania konkurencyjności samorządów. 3. Warto rozważyć uzupełnienie działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński.	W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu. Projekt Strategii uwzględnia kluczową rolę samorządów lokalnych, jako realizatorów lokalnej polityki mieszkaniowej, odpowiadającej na potrzeby społeczności. Lokalna polityka mieszkaniowa może stanowić zachętę do osiedlania się na terenie gminy osób o kluczowych kompetencjach lub grup zawodowych istotnych dla rozwoju lokalnego. Nie ma zatem zasadności dla wprowadzania opisanego mechanizmu na poziomie śsrk. Ponadto należy podkreślić, że proponowane działania przewidują rozwiązania angażujące potencjał różnych podmiotów w działania promieszkaniowe, zarówno te zwiększające skalę inwestycji

						mieszkaniowych jak i włączające już istniejące zasoby. Polska czerpie też sprawdzone wzorce z innych krajów. Nie wszystkie one sprawdzają się jednak w polskich uwarunkowaniach.
254 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Pominięcie tematu Rewitalizacji, która nie jest wskazywana jako instrument terytorialny i rozwojowy 1. Nie ma wskazania na politykę krajową dotyczącą rewitalizacji, nie ma integracji krajowych instrumentów (mieszkaniowych, środowiskowych, z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa, przedsiębiorczości), finansowania krajowego, monitoringu, krajowego komitetu rewitalizacji, itd. 2. Konieczność wpisania rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych.	Uwaga uwzględniona
254 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Rekomendacje w zakresie OSI – Obszarów Strategicznej Interwencji 1. W OSI „odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE” wnioskujemy o dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel (zewnętrzną granicą morską UE/Schengen). Obszar ten jest narażony na podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, oraz posiada infrastrukturę krytyczną. 2. W OSI „elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej” delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Wnioskujemy o dodanie Gdańska – to tutaj jest realizowany terminal instalacyjny, zbudowane są zakłady przemysłowe realizujące podstawową infrastrukturę offshore (Baltic Towers, Grupa Przemysłowa Baltic); to na rynku trójmiejskim pojawiają się kadry z wykształceniem (nowe kierunki studiów) i doświadczeniem kierunkowym. • W ramach powyższego OSI należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych. 3. W OSI „transformacji energetycznej” podobnie jak powyżej – wnioskujemy o dodanie Gdańska; delimitacja obszaru jest zbyt wąska. • Gdańsk oraz region stają się kluczowe (strategiczne) w świetle rozwoju sektora energetycznego w kraju. To w Gdańsku będą pojawiać się kluczowe inwestycje takie jak: FSRU (Floating Storage Regasification Unit) budowany przez Gaz-System, planowane instalacje wodorowe Orlen, elektrownia CCGT Energii, które wpłyną znacząco na cel jakim jest tagodzenie skutków wygaszanych kopalń i elektrowni węglowych oraz zapewnienie nowych źródeł energii. To w regionie pojawiają się instalacje OZE, offshore, onshore czy elektrownia jądrowa. Powiązania regionu z Gdańskiem w tym zakresie są pewne – potrzebne kadry, kierunki na uczelniach, przesyłowe linie energetyczne, magazyny energii, jej produkcja oraz użycie.	Ad 1. Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań. Ad 2. Gdańsk zostanie dodany. Rozbudowa infrastruktury została już uwzględniona, ale zapisy zostaną przeanalizowane. Ad 3. Z uwagi na horyzont obowiązywania Strategii (2035 r.) do OSI transformacji energetycznej wytypowano obszary problemowe, które są zależne w największym stopniu od węgla, czyli surowca, który w pierwszej kolejności będzie wycofywany z miksu energetycznego z uwagi na wysoką emisyjność. Zakres tego OSI jest przedmiotem analiz.
254 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		[2/2] • Powiązania regionu z Gdańskiem w zakresie OZE, offshore, onshore, czy elektrowni jądrowej są kluczowe (kadry, linie przesyłowe, produkcja oraz zużycie). • Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE (pomorze), w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych. • Wzrasta i skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną w portach (konieczność wdrożenia systemów Onshore Power Supply, co wynika przede wszystkim z unijnych regulacji, które od 2030 roku będą nakładać obowiązek zasilania statków z łądu w głównych portach sieci TEN-T).	Opis OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej zostanie zmodyfikowany. Konkretnie zapisy będą przedmiotem dalszych analiz.
254 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba zmian w ustawie „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” - federalizacja uczelni 1. Kierunki działań pkt 5. „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” należy uzupełnić o federalizację uczelni (do rozważenia zmiany w ustawie umożliwiające federalizację uczelni). 2. Akapity zawarte w pkt 5 sugerują koncentrację na małych uczelniach, w małych miastach co jeszcze bardziej rozproszy finansowanie uczelni i doprowadzi do dalszego rozdrobnienia ośrodków naukowych i szkolnictwa wyższego w Polsce. Aby temu zapobiec należy wzmocnić potencjał akademicki kraju – stworzyć silne ośrodki naukowe w kraju (w Gdańsku: poprzez integrację Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego).	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRIST.
254 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba wyróżnienia tematu obiektów inżynierskich - zapewnienie ich stałego monitoringu oraz wysokiej jakości, trwałości i dostępności transportowej (kluczowej zarówno dla portów jak i bezpieczeństwa kraju)	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej

					1. należy uwzględnić nie tylko stopień realizacji projektów, lecz także jakość i trwałość infrastruktury. Szczególnie istotne jest monitorowanie stanu technicznego obiektów inżynierskich, takich jak mosty, wiadukty, estakady i tunele, które mają kluczowe znaczenie dla dostępności transportowej i bezpieczeństwa kraju. 2. W strategii brakuje odniesienia do konieczności modernizacji obiektów inżynierskich w kontekście zwiększającego się ruchu ciężkiego związanego z rozwojem portów morskich i logistyki w regionie Pomorskim jak również ewentualnego wykorzystania obiektów jako drogi komunikacyjnej w przypadku przemieszczania ciężkich pojazdów wojskowych (należy uwzględnić konieczność przygotowania infrastruktury drogowej i inżynierskiej do obsługi ruchu wojskowego, w tym ewakuacji i logistyki). 3. W strategii należy uwzględnić potrzebę systemowego finansowania utrzymania i modernizacji obiektów inżynierskich w miastach, nie tylko budowy nowych – jako elementu trwałości i bezpieczeństwa infrastruktury publicznej.	wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
254 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Podkreślenie roli i znaczenia Portu Morskiego w skali kraju oraz jego potrzeb 1. Podkreślenie roli portu w Gdańsku, który odpowiada za cztery strategiczne obszary Polski bezpieczeństwo: energetyczne, żywnościowe, gospodarcze i militarne (przeładunki ropy naftowej, węgla, LPG, żywności, sprzętu wojskowego). W chwili obecnej jest on połączony z zapleczem lądowym jednym mostem drogowym i jednym kolejowym. Ponadto linia kolejowa wykorzystywana do transportu towarów obsługuje również paliwa płynne z Rafinerii Gdańskiej. Konieczna jest budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego. 2. Brak doprecyzowania roli portu w Planie działań na lata 2026–2029 (planie działań z SRK 2035). Zgłoszono kluczowe projekty portowe (m.in.: pogłębienie, terminale intermodalne, hub serwisowy OZE) aby znalazły się w wykazie z konkretnymi mechanizmami finansowania. 3. Aby móc realizować zaplanowane inwestycje portowe wskazuje się na skorzystanie z wielu źródeł finansowania (dostępnych oraz uruchomienie nowych; na większe zaangażowanie środków krajowych). 4. Wskazuje się na konieczność poprawy dostępności infrastruktury drogowo-kolejowej łączącej porty morskie z zapleczem lądowym poprzez: rozbudowę kolejowej infrastruktury dostępowej do portów morskich oraz budowę nowych torów dedykowanych dla transportu pasażerskiego, dzięki którym zwolniona zostałaby przepustowość dla pociągów towarowych na obecnie działającej infrastrukturze kolejowej. 5. Rozwój Morskiego Hubu Logistycznego powinien stanowić priorytet dla zapewnienia bezpieczeństwa, konkurencyjności oraz wsparcia transformacji energetycznej kraju. Konieczne jest nadanie budowie Drogi Czerwonej statusu inwestycji strategicznej oraz zapewnienie rządowego wsparcia dla modernizacji infrastruktury portowej, kolejowej i energetycznej, w tym projektów FSRU i obsługi morskich farm wiatrowych.	Zapisy dokumentu SRT2035 rozwinięte zostaną m.in. w strategii sektorowej dla transportu.
255 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Dalsze wsparcie zakupu taboru komunikacji miejskiej w miastach oraz zapewnienie floty różnicowanej pod kątem napędu do celów ewakuacyjnych. 1. W dokumencie jest mowa o infrastrukturze ładowania i tankowania pojazdów, kolei dużych prędkości, pominięto natomiast inwestycje w zakup nowoczesnego taboru tramwajowego i autobusowego – w tym zakresie występują nadal bardzo duże potrzeby w miastach i metropoliach. Wnioskujemy o dodanie – pożądane są dalsze inwestycje w tabor autobusowy i tramwajowy w pełni niskopodłogowy, z dużą ilością miejsc siedzących, ale także z miejscami na wózki dziecięce. Powyższe jest istotne w perspektywie spodziewanych zmian demograficznych. 2. zapewnienie, poprzez odpowiednie instrumenty regulacyjne, ale też inwestycyjne, odpowiedniego taboru komunikacyjnego w celach ewakuacyjnych. Pożądane jest zapewnienie floty różnicowanej z uwagi na rodzaj napędu tj. by oprócz dążenia do floty zeroemisyjnej, najbardziej przyjaznej środowisku, zagwarantować rozsądny udział autobusów spalinowych o wysokich normach emisyjności (w dbałości o aspekt środowiskowy), które to, w odróżnieniu od pojazdów elektrycznych, nie mają ograniczeń jako chodzi o zasięgi. Dywersyfikacja w tym zakresie pozwoli, w przypadku działań ewakuacyjnych, zapewnić odpowiednie bezpieczeństwo mieszkańcom.	Zapisy SRP2035 są wystarczające. Doszczegółowienie tej Strategii może następować w ramach innych strategii rozwoju oraz polityk publicznych czy programów.
255 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Polityka migracyjna i integracja cudzoziemców 1. Strategia wielokrotnie identyfikuje migrację jako potencjalne zagrożenie, zwłaszcza w kontekście presji migracyjnej z Białorusi i Rosji. Tego typu zapisy mogą utrwalać negatywne postrzeganie migrantów i wzmacniać nastroje społeczne oparte na nieufności. Może to skutkować utrudnieniem procesów integracyjnych oraz osłabieniem spójności społecznej. 2. Dokument słusznie wskazuje na problem starzenia się społeczeństwa i niedoboru pracowników, jednak proponowane ograniczenie dostępu do rynku pracy wyłącznie dla zawodów deficytowych może pogłębić problemy osób o niższych kwalifikacjach. Brak odniesienia do ochrony praw pracowniczych i wsparcia integracyjnego dla tej grupy zwiększa ryzyko pracy nieregulowanej, wykluczenia społecznego oraz powstawania „społeczności	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					równoległych”. 3. Wprowadzenie testu obywatelskiego, uzależniającego uzyskanie obywatelstwa od znajomości języka i kultury, może stanowić barierę dla osób z ograniczonym dostępem do edukacji, w tym migrantów zarobkowych i uchodźców. Brak alternatywnych ścieżek naturalizacji oraz mechanizmów wsparcia – takich jak bezpłatne kursy przygotowawcze, doradztwo socjalne i psychologiczne – może prowadzić do trwałego wykluczenia części cudzoziemców. 4. Choć Strategia zakłada priorytetowe traktowanie nauki języka polskiego, nie przewiduje zróżnicowanego podejścia do uczestników kursów ani wsparcia dla osób z trudnościami adaptacyjnymi. Brakuje rozwiązań uwzględniających indywidualne potrzeby edukacyjne, wsparcie psychologiczne oraz programy integracyjne o charakterze motywacyjnym (mentoring, wolontariat, sieci lokalne).	Szersze kwestie integracji cudzoziemców będą regulowane w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a część postulatów poruszanych w uwadze znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030.
255 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		[2/2] 5. Zapowiedziane kompleksowe programy integracyjne dla osób objętych ochroną nie mają jasno określonej formuły. 6. Strategia nie odnosi się do międzynarodowych standardów ochrony migrantów i uchodźców, co może skutkować niespójnością z prawem międzynarodowym i zwiększać ryzyko dyskryminacji. Pominięcie szczególnych potrzeb dzieci, osób z niepełnosprawnościami, ofiar handlu ludźmi, osób LGBTQ+ oraz osób z doświadczeniem traumy wskazuje na brak podejścia opartego na prawach człowieka.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Szersze kwestie integracji cudzoziemców będą regulowane w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a część postulatów poruszanych w uwadze znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030.
255 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Odrzucenie koncepcji ogólnie ustalonych - w planie województwa - parametrów urbanistycznych 1. Określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych); 2. Czy to oznacza, że plan województwa ma wskazywać takie parametry dla każdej gminy ogólnie? Jeśli taki jest zamysł, to jako samorządowe służby planistyczne nie zgadzamy się z tą propozycją. Każda gmina powinna mieć możliwość ustalenia samodzielnie optymalnych dla swojego rozwoju parametrów, na podstawie uwarunkowań i przeprowadzonych analiz.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planiście regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.

255 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Wzmocnienie roli Polskiej Agencji Kosmicznej (POLSA) jako kluczowego ośrodka rozwoju technologii kosmicznych w Polsce 1. Bezpieczeństwo i stabilność regionu Morza Bałtyckiego wymagają nowoczesnych narzędzi monitorowania środowiska, żeglugi, infrastruktury portowej i instalacji offshore. Technologie satelitarne rozwijane przez POLSA umożliwią zaawansowaną obserwację i analizę zjawisk klimatycznych, wykrywanie zagrożeń środowiskowych, śledzenie tzw. „floty cieni” oraz przeciwdziałanie zakłóceniom sygnałów GNSS. Tym samym agencja wzmocni odporność militarną państwa i bezpieczeństwo morskie regionu Bałtyku. 2. Rozwój sektora kosmicznego, koordynowany przez POLSA, napędzi innowacje i powstawanie nowych firm technologicznych, zwłaszcza w regionie Pomorza, gdzie dynamicznie rozwija się ekosystem współpracy nauki i biznesu. Partnerstwa z uczelniami (Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Gdańskim - z fizyką i technologiami kwantowymi – oraz Gdańskim Uniwersytetem Medycznym) oraz inwestycje w badania i rozwój (B+R) tworzą warunki do komercjalizacji nowoczesnych rozwiązań i zwiększania konkurencyjności Polski w europejskim i globalnym sektorze kosmicznym. Działania te przyczyniają się do wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy w sektorach wysokich technologii i budowania długofalowej odporności strategicznych obszarów kraju.	POLSA pełni niezwykle ważną rolę w rozwoju polskiego sektora kosmicznego, jednak Strategia co do zasady unika wskazywania oraz faworyzowania konkretnych branż w swoich zapisach. Dodawanie zapisów na temat POLSA mógłby być tego rodzaju działaniem.
255 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Należy przyjąć gwarancję długoterminowych działań nakierowanych na rozwoju OZE – Offshore 1. Morska energetyka wiatrowa to dziś najbardziej stabilne źródło odnawialne w regionie Morza Bałtyckiego – produkuje również zimą, (w większym stopniu niż onshore) kiedy zapotrzebowanie na energię jest najwyższe, a fotowoltaika nie działa w znacznym stopniu. 2. Offshore jest ubezpieczeniem od kryzysów paliwowych – po wybuchu wojny w Ukrainie UE uznała go za kluczowy element niezależności energetycznej. 3. Projekty offshore są objęte dwustronnymi kontraktami CfD (kontrakty różnicowe), które gwarantują stabilne ceny energii przez 25 lat, chroniąc konsumentów przed skokami cen gazu i węgla.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
255 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Inne, wybrane uwagi: 1. Potrzeba działań zmierzających do uodpornienia systemów lokalizacji (zakłócanie GPS) oraz budowy alternatywnych rozwiązań 2. Potrzeba budowy i wdrożenia platformy do zarządzania zintegrowaną informacją cyfrową w morskim Porcie Gdańsk (w tym odporność na cyberataki) 3. Strategia szeroko opisuje rozwój e-administracji i cyfrowych usług publicznych, to jednak nie wskazuje roli JST jako dostawców i użytkowników e-usług oraz nie przewiduje wsparcia dla cyfryzacji usług lokalnych (np. podatki lokalne, rejestry gminne, komunikacja z mieszkańcami). 4. Całkowicie został pominięty temat rodzicielstwa zastępczego. 5. Konieczność stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Wyzwania wskazują jedynie na konieczność działań skierowanych do osób, które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.	Uwaga odrzucona
255 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	87	Konieczność podniesienia rangi wyzwania "Niski poziom aktywności fizycznej". W diagnozie Strategii trafnie zidentyfikowano niezdrowy styl życia i niski poziom aktywności fizycznej jako główną przyczynę problemów zdrowotnych, odpowiadającą za blisko połowę utraconych lat życia w zdrowiu Polaków. Aby ten cel był skutecznie realizowany, należy w treści Strategii lub Planu Działań ująć mechanizmy stałego wsparcia finansowego dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) na rozbudowę i modernizację przyjaznych miejsc do spacerów, biegania i jazdy na rowerze oraz innej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Konieczne jest również zapewnienie finansowania na utrzymanie i zarządzanie obiektami sportowymi JST, w tym placówkami szkolnymi, tak aby mogły one stawać się lokalnymi centrami aktywności fizycznej dostępnymi dla ogółu społeczeństwa poza godzinami lekcyjnymi.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w dalszych częściach dokumentu.
255 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Wzmocnienie Kierunku Działań 1.C (Upowszechnianie aktywności fizycznej) poprzez zapewnienie systemowego finansowania lokalnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Priorytet 1.5 "Dobre zdrowie i aktywne starzenie się" zawiera cel "Upowszechnianie aktywności fizycznej w społeczeństwie". Aby ten cel był skutecznie realizowany, należy w treści Strategii lub Planu Działań ująć mechanizmy stałego wsparcia finansowego dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) na rozbudowę i modernizację przyjaznych miejsc do spacerów, biegania i jazdy na rowerze oraz innej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Konieczne jest również zapewnienie finansowania na utrzymanie i zarządzanie obiektami sportowymi JST, w tym placówkami szkolnymi, tak aby mogły one stawać się lokalnymi centrami aktywności fizycznej dostępnymi dla ogółu społeczeństwa poza godzinami lekcyjnymi.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
255 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	93-94	Podkreślenie roli aktywności fizycznej w utrzymaniu samodzielności osób starszych. Strategia słusznie zauważa rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w związku ze starzeniem się społeczeństwa. Należy wyraźnie ująć, że	Obecnie realizowane są programy zarówno na poziomie centralnym jak i

			i aktywne starzenie się		regularna aktywność fizyczna jest kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się i ma bezpośredni wpływ na zachowanie samodzielności i odciążenie systemu opieki zdrowotnej i społecznej. W Priorytecie 1.5 (Aktywne starzenie się) należy promować programy, które oprócz działań społecznych i kulturalnych, koncentrują się na dedykowanej aktywności fizycznej seniorów (np. Sport dla Seniora), w celu zwiększenia ich niezależności.	lokalnym umożliwiające dofinansowanie projektów wspierających aktywność fizyczną osób starszych. Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację.
256 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	108,2	Włączenie powszechnej sprawności fizycznej jako elementu budowania odporności państwa. W ramach Celu 3 "Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa", Strategia koncentruje się na systemach militarnych i reagowania kryzysowego. Sugeruje się dodanie do Priorytetu 3.3 "Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy" lub Priorytetu 3.2 "Wzmocnienie potencjału obronnego kraju" mechanizmu wsparcia dla programów, które łączą powszechną aktywność fizyczną i sprawność (Cel 1/P. 1.5) z gotowością i edukacją proobronną obywateli. Fizycznie sprawni obywatele stanowią fundament odporności społeczeństwa na kryzysy i są kluczowi dla wzmocnienia możliwości obronnych państwa.	Postulaty zgłaszane w uwadze znajdują swoje odzwierciedlenie w treści Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, m.in. w kierunku działań 1F: Zwiększenie świadomości społecznej i współpracy na rzecz bezpieczeństwa przy szerokim zaangażowaniu organizacji proobronnych oraz pozarządowych.
256 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	30	Wykorzystanie potencjału Igrzysk Olimpijskich do promocji powszechnej aktywności fizycznej. Plan Działań przewiduje zainicjowanie prac na rzecz organizacji Igrzysk Olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. Należy ująć w Planie Działań (w działaniu 25. dotyczącym IO) wymóg, aby przygotowania do dialogu z MKOL (Międzynarodowy Komitet Olimpijski) i Strategia Rozwoju Sportu – IO Warszawa 2040 uwzględniały w swych założeniach obowiązkowy, kompleksowy komponent promujący sport powszechny i rekreację oraz inwestycje w infrastrukturę sportu masowego na terenie całego kraju, a nie tylko sport wyczynowy i obiekty olimpijskie.	Postulaty zostaną uwzględnione w ramach prac MSiR nad Strategią Rozwoju Sportu.
256 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	całość	Strategia powinna wykorzystać synergię między Celami Społecznymi (Cel 1) a Celami Bezpieczeństwa (Cel 3). Poprawa kondycji fizycznej i psychicznej Polaków (poprzez aktywność ruchową) nie tylko zmniejsza obciążenie budżetu państwa w sektorze zdrowia, ale także bezpośrednio zwiększa potencjał obronny i zdolność społeczeństwa do radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Uczynienie z powszechnej sprawności fizycznej strategicznego kierunku inwestycyjnego, a nie tylko pobocznego elementu polityki zdrowotnej, zwiększy spójność i odporność kraju zgodnie z głównym przesłaniem Strategii.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
256 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	całość	W Strategii RPdo2035 brakuje zapisów z następującymi kwestiami: - działań zmierzających do uodpornienia systemów lokalizacji (zakłócanie GPS) oraz budowy alternatywnych rozwiązań (nie tylko ogólnie jako SBŁP) – coraz szerzej precyzja lokalizacji staje się elementem infrastruktury krytycznej również dla rozwiązań cywilnych; - przy systemach łączności brak wzmianki o potrzebie budowy komunikacji w oparciu o sieci rozproszone (np. typu MESH) mogące funkcjonować w rozproszeniu przy znacznej utracie lub uszkodzeniu znacznej ich części nawet jedynie jako lokalne po utracie połączenia z resztą sieci; - podnoszenia jakości danych i ich precyzji poprzez odnoszenie ich do ich lokalizacji w tym analizowanie w kontekście relacji przestrzennych. Zwłaszcza przy postępującej urbanizacji i wyludnianiu się części obszarów naszego kraju. W dokumentach jest mowa danych referencyjnych i ich niezbędności bez głębszego doprecyzowania, co za takie uważamy.	Uwaga w trakcie analiz.
256 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Pkt. Dotyczący rozwoju energetyki jądrowej Brak jakiegokolwiek wzmianki na temat zastosowania SMR – małych reaktorów jądrowych o mocy do 300 kW, które mogą mieć istotne znaczenie np. do dekarbonizacji przemysłu lub jako uzupełnienie dla farm wiatrowych i systemów fotowoltaicznych, co przyczyniłoby się do poprawy stabilności dostaw energii.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
256 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	178	Pkt. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa Brak informacji na temat rozwoju infrastruktury ograniczającej skutki powodzi / budowli przeciwpowodziowych takich jak zbiorniki przeciw powodziowe, wały, wrota przeciwpowodziowe, zbiorniki retencyjne, nowoczesne systemy służącymi do wykrywania intensywnych opadów deszczu towarzyszących gwałtownym powodziom.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki

			adaptacja do zmian klimatu			rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
256 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	WPROWADZENIE	6	Choć strategia deklaruje potrzebę współpracy z samorządami to jednak nie precyzuje jaką rolę samorządy mają pełnić w realizacji poszczególnych celów, jakie będą ich kompetencje i odpowiedzialność oraz nie zawiera żadnych zapisów dotyczących zapewnienia adekwatnych źródeł finansowania.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współdział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współdział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Narzędzia te zostaną doprecyzowane w KSRR. JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego. W zakresie rozwoju regionalnego i wskazania roli samorządów regionalnych i lokalnych, to rozwinięcie Strategii nastąpi w nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+), która jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa, rozumianej jako system koordynacji polityk i działań różnych podmiotów, służący osiągnięciu założonych celów w wymiarze terytorialnym. KSRR zapewni integrację działań prowadzonych w ramach różnych polityk społeczno-gospodarczych w odniesieniu do przestrzeni w różnych skalach terytorialnych (od poziomu krajowego do regionalnego i lokalnego). KSRR wyznaczy zasady prowadzenia działań w ramach polityki regionalnej dla

						osiągania postawionych celów oraz instytucjonalny system współdziałania różnych podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie.
256 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	Strategia szeroko opisuje rozwój e-administracji i cyfrowych usług publicznych, to jednak: - nie wskazuje roli JST jako dostawców i użytkowników e-usług, - nie przewiduje wsparcia dla cyfryzacji usług lokalnych (np. podatki lokalne, rejestry gminne, komunikacja z mieszkańcami).	Patrz: uwaga 2556, pkt 3.
256 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	44	W związku z planem opracowania ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, wskazanym w punkcie 37, konieczne należy uwzględnić dotychczasowe doświadczenia JST oraz jasno określić zasady finansowania zadań wynikających z ustawy, z uwzględnieniem możliwości budżetowych JST oraz konieczności zapewnienia stabilnych źródeł finansowania. Bez zapewnienia odpowiednich środków finansowych realizacja celów Strategii na poziomie lokalnym i regionalnym będzie zagrożona.	Uwaga o charakterze komentarza, dotyczy projektu ustawy a nie Strategii stricte
256 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-115	Uzupełnić „Kluczowe wyzwania w zakresie inwestycji...” o następujący akapit: Rozwój i integracja systemów kolei metropolitalnych i aglomeracyjnych, w tym poprzez budowę nowych odcinków linii kolejowych w celu obsługi rosnących stref podmiejskich. Rozwój linii kolejowych o charakterze aglomeracyjnym będzie służyć integracji obszarów metropolitalnych z siecią krajową. Systemy kolei aglomeracyjnej, dzięki swojej wysokiej przepustowości i efektywności energetycznej, stanowią realną alternatywę dla transportu indywidualnego, przyczyniając się do redukcji emisji CO ₂ , hałasu oraz zanieczyszczeń powietrza. Integracja tych systemów z krajową siecią kolejową umożliwia tworzenie spójnych, multimodalnych układów transportowych, które wspierają niskoemisyjną mobilność w skali regionalnej i krajowej. Budowa nowych odcinków linii kolejowych, zwłaszcza w kierunku rozwijających się stref suburbanizacyjnych, pozwala na przeciwdziałanie zjawisku rozlewania się miast, a dzięki temu wspiera bardziej zrównoważone modele zagospodarowania przestrzennego.	Nie ma potrzeby dopisywania do części „Kluczowe wyzwania” zaproponowanego zapisu. W obszarze kluczowych wyzwań zapisano m.in.: „Na kolej zostaną skierowane odpowiednio wysokie środki, dzięki czemu stanie się ona kręgosłupem sprawnej logistyki i efektywnego transportu, a w rezultacie – pierwszym wyborem dla pasażera. W najbliższych latach istotne środki zostaną skierowane również na wspieranie transportu publicznego, zaś znaczna część polityki transportowej państwa skupi się na rozwoju przewozów pasażerskich.” „Kolej jest najbardziej ekologicznym środkiem transportu zbiorowego. Powinna zatem stanowić priorytet w regionalnych, dalekobieżnych i transgranicznych przewozach pasażerskich i towarowych.” „Wyzwaniem w kontekście rozwoju infrastruktury pozostaje konieczność dostosowania jej parametrów również do zmieniających się uwarunkowań demograficznych w Polsce i Europie” Ponadto, w dalszej części SRP2035 („Kierunki działań”) mowa jest o: „Krajowy system kolei dalekobieżnej będzie systematycznie rozwijany, aby zapewnić jak najlepszą siatkę połączeń, najwyższy komfort, optymalne czasy przejazdu oraz ograniczać negatywny wpływ transportu na środowisko. W tym celu prowadzone będą zarówno inwestycje

						infrastrukturalne, modernizacja parku taborowego, cyfryzacja usług czy też doskonalenie przepisów i procedur.” „Realizowane będą działania usprawniające połączenia kolejowe pomiędzy miastami subregionalnymi. Działania te obejmą: (i) modernizację i rozbudowę infrastruktury kolejowej w dużych węzłach transportowych; (ii) budowę nowych oraz przekształcenia już istniejących w zintegrowane węzły przesiadkowe (kolej, autobus, samochód) z uwzględnieniem powiązań funkcjonalnych z otoczeniem; (iii) zwiększenie przepustowości i eliminację wąskich gardeł; (iv) budowę sieci połączeń multimodalnych. Wspierane będą inwestycje kolejowe o znaczeniu regionalnym i lokalnym, w tym inwestycje w linie, dworce, stacje i przystanki kolejowe oraz budowę bezkolizyjnych skrzyżowań ruchu kolejowego i drogowego.
257 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Uzupełnić występowanie „białych plam komunikacyjnych” o punkt: · Niedostateczne wykorzystanie potencjału transportu szynowego w obsłudze codziennych dojazdów w obszarach metropolitalnych Polski. Brak infrastruktury torowej, niedostosowanie układu linii do ekspansji urbanistycznej miast satelitarnych, ogranicza mobilność mieszkańców i pogłębia nierówności terytorialne.	Uwaga odrzucona
257 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Uzupełnić cel horyzontalny: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” w punkcie „Dostępność komunikacyjna, w szczególności przy użyciu środków transportu zbiorowego” poprzez dodanie w przedostatnim akapicie: Kluczowym elementem utrzymania policentrycznej struktury kraju będzie rozwój spójnej, niezawodnej sieci transportu publicznego, w tym kolei aglomeracyjnych łączących miasta metropolitalne z okolicznymi obszarami podmiejskimi. Te sieci transportowe istotnie wzmacniają funkcjonalne powiązania między ośrodkami miejskimi a ich zapleczem, umożliwiając równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i przeciwdziałając nadmiernej koncentracji ludności oraz kapitału w największych aglomeracjach.	Zapis o charakterze opinii, zostanie utrzymany aktualny stan w tym zakresie
257 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	287	W punkcie 1 „Ukierunkowanie – w miarę możliwości – bieżących środków europejskich będących w dyspozycji Polski na działania określone w Strategii” dodać podpunkt: · W ramach funduszy unijnych przewiduje się wyodrębnienie środków na rozwój kolei aglomeracyjnych i metropolitalnych jako elementów zrównoważonego systemu transportu publicznego, który przyczyni się do realizacji celów klimatycznych i spójności terytorialnej.	Uwaga zbyt szczegółowa na tym etapie.
257 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72,2	Strategia wielokrotnie podkreśla zagrożenia związane z migracją, szczególnie w kontekście presji migracyjnej z Białorusi i Rosji - zapisy typu: „Rosja i Białoruś wykorzystują przeciw Polsce, jako krajowi Zachodu z NATO i Unii Europejskiej, sztucznie wykreowaną presję migracyjną.” mogą prowadzić do jeszcze większej stygmatyzacji migrantów i postrzegania ich jako potencjalnych zagrożeń, co w efekcie przyniesie odwrotny skutek i będzie jeszcze bardziej nasilać negatywne nastroje, utrudniać integrację i budowanie zaufania społecznego.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
257 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72-75	W Strategii podkreślono, że „Starzenie się kadr i spadek liczby ludności w Polsce kreują niedobory pracowników w wielu kluczowych dla rozwoju obszarach. Osiągnięcie rozwoju gospodarczego i zachowanie sprawności funkcjonowania państwa i jego instytucji w sytuacji spadku liczby ludności i starzenia się demograficznego wymaga wysokiej jakości ekspertów na kluczowych stanowiskach”. Jednocześnie planowane jest stworzenie modelu punktowego i ograniczenie dostępu do rynku pracy tylko dla zawodów deficytowych. Może to utrudnić legalizację	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji

					pobytu i zatrudnienia dla osób o niższych kwalifikacjach, mimo że często wykonują prace niechętnie podejmowane przez obywateli Polski - problem nie dotyczy więc jedynie stanowisk kluczowych. Ponadto wspomniano o rewizji funkcjonowania agencji zatrudnienia, jednak brakuje konkretnych zapisów o ochronie praw pracowniczych migrantów, którzy są szczególnie narażeni na nadużycia. Strategia nie zawiera propozycji wsparcia integracyjnego, edukacyjnego czy zawodowego dla osób o niższych kwalifikacjach, które już przebywają w Polsce. Osoby o niższych kwalifikacjach będą mieć utrudniony dostęp do legalnego zatrudnienia. Brak dedykowanych programów może prowadzić do większego ryzyka wykluczenia społecznego, pracy w szarej strefie oraz trudności w integracji. Strategia wskazuje na ryzyko powstania „społeczności równoległych”, ale nie przedstawia systemowych rozwiązań, które zapewniłyby inkluzywność i przeciwdziałałyby wykluczeniu (osoby często trafiają do OPS i zgłaszają się po pomoc, do której często zgodnie z przepisami nie mają uprawnień).	będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
257 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Wprowadzenie „testu obywatelskiego” i uzależnienie obywatelstwa od znajomości języka, kultury i norm społecznych może być barierą dla osób z trudniejszym dostępem do edukacji. Osoby o niższych kwalifikacjach, z ograniczonym dostępem do edukacji (np. migranci zarobkowi, osoby z doświadczeniem uchodźczym, z dużymi różnicami kulturowymi), mogą mieć trudności z opanowaniem języka i wiedzy kulturowej wymaganej do zdania testu. Brak przewidzianych alternatywnych ścieżek uzyskania obywatelstwa (np. przez długoletni pobyt, integrację lokalną, zaangażowanie społeczne itp.) może prowadzić do trwałego wykluczenia. Strategia zakłada „sukces” w przejściu tej procedury, jednak nie przewiduje bezpłatnych kursów przygotowawczych do testu obywatelskiego, wsparcia psychologicznego dla osób, które doświadczają stresu związanego z procedurą, doradztwa socjalnego i prawnego dla osób, które nie spełniają wymogów, ale są zintegrowane społecznie i pracują legalnie; brakuje jakichkolwiek informacji o dostępie do wsparcia psychologicznego i socjalnego dla osób, które nie spełniają warunków uzyskania obywatelstwa.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
257 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	"Dostępność kursów języka polskiego zostanie uznana za priorytet, ponieważ znajomość języka jest kluczowa dla integracji. Rozbudowane zostaną programy wsparcia organizacji pozarządowych prowadzących kursy języka polskiego. Znajomość języka będzie należała do kluczowych kryteriów przy ubieganiu się o obywatelstwo." Z doświadczenia wiemy, iż osoby o niższych kwalifikacjach, z doświadczeniem uchodźczym lub traumą, mogą mieć trudności z uczestnictwem w kursach językowych. Brakuje w Strategii informacji o indywidualnym podejściu (np. kursy dostosowane do poziomu wykształcenia), wsparciu psychologicznym dla osób z trudnościami adaptacyjnymi, motywacyjnych programach integracyjnych (np. mentoring, wolontariat, lokalne sieci wsparcia).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
257 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77-78	[1/2] „D. Wprowadzenie kompleksowych programów integracyjnych dla cudzoziemców objętych ochroną krajową lub międzynarodową. Cudzoziemcy, którzy otrzymają zgodę na jedną z form ochrony krajowej lub międzynarodowej, zostaną objęci kompleksowymi, obowiązkowymi programami integracyjnymi, których celem będzie włączenie ich do polskiego społeczeństwa. Od postępów integracyjnych zależeć również będzie możliwość uzyskania przez nich zezwolenia na pobyt stały, czy w dalszej perspektywie – nabycie obywatelstwa polskiego. Kluczowa rola w budowaniu nowego modelu udzielania ochrony krajowej i międzynarodowej zostanie powierzona Szefowi Urzędu do Spraw Cudzoziemców z udziałem Straży Granicznej oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Instytucje te zostaną odpowiednio wzmocnione.” Z zapisów nie wynika jasno czy są to odpowiedniki dotychczasowych indywidualnych programów integracji dotychczas realizowane przez PCPR (w Gdańsku przez MOPR) czy zupełnie inne programy. Strategia zakłada wzmocnienie Straży Granicznej oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jednakże w przypadku dalszej realizacji indywidualnych programów w samorządach należy również wzmocnić jednostki OPS realizujące zadania – kadrowo jak również w formie szkoleń, w tym nauki języków obcych czy kompetencji kulturowych. Ponadto założenie, że integracja migrantów ma być realizowana głównie przez organizacje pozarządowe może prowadzić do niespójności działań i nierównego dostępu do usług w różnych regionach. Strategia wprawdzie zakłada utrzymanie instytucjonalnych rozwiązań wspomagających integrację cudzoziemców, jednakże nie mówi nic o wzmocnianiu pracowników i zasobów OPS.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
257 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77-78	[2/2] Obecnie realizacja IPI w każdym województwie wygląda inaczej, brak jest interpretacji przepisów, jasnych wytycznych, szkoleń, pracownicy OPS we własnym zakresie szukają pomocy u jednostek bardziej doświadczonych w realizacji IPI. Potrzebne są również skuteczne platformy wymiany informacji między instytucjami w formie elektronicznej, w których możliwe byłoby dokonanie weryfikacji. Potrzebna jest również przestrzeń do wymiany doświadczeń.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod

						właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
257 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Strategia nie wspomina o konwencjach międzynarodowych dotyczących ochrony migrantów, uchodźców i osób ubiegających się o azyl. Brak odniesienia do praw człowieka może prowadzić do niespójności z międzynarodowym prawem (np. w zakresie ochrony uchodźców, prawa do azylu itp.). Wprowadzenie testów obywatelskich, selektywnego dostępu do rynku pracy czy programów powrotowych bez odniesienia do standardów międzynarodowych może prowadzić do dyskryminacji i nadużyć. Ponadto Strategia w ogóle nie uwzględnia szczególnych potrzeb dzieci migrantów, osób z niepełnosprawnościami, ofiar handlu ludźmi, osób LGBTQ+ czy osób z doświadczeniem traumy.	Organy administracji publicznej działają w granicach i na podstawie obowiązujących przepisów prawa. Bardziej szczegółowe założenia dotyczące kształtowania polityki w zakresie dostępu do ochrony międzynarodowej oraz ochrony praw migrantów należących do grup wrażliwych zostały przedstawione w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030.
258 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		W ogóle został pominięty temat rodzicielstwa zastępczego – które jest rosnącą częścią zapewniania dobrego życia dzieciom, których rodzice (coraz liczniej – wydaje się, że wymaga to komentarza w treści: rosnąca liczba dzieci w pieczy zastępczej) nie są w stanie zapewnić bezpiecznych warunków opieki i wychowania. Nie ma działań wzmacniających rodziny na poziomie krajowym. Również nie ma działań skierowanych na adopcję – rodzicielstwo w pełnym tego słowa znaczeniu.	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
258 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	3	Wskaźnik 1.5. 2) liczba osób korzystających z opieki długoterminowej w systemie pomocy społecznej – wykazywanie wzrostów raczej wskazuje na premiowanie tej formy wsparcia – zależy na upowszechnianiu pomocy środowiskowej.	Wskaźnik obejmuje różne typy usług społecznych - od usług instytucjonalnego wsparcia całodobowego, poprzez usługi o charakterze dziennym oraz w miejscu zamieszkania. Uwzględnia on szereg usług wskazanych w ustawie o pomocy społecznej, zaś prognoza na lata 2030 i 2035 obejmuje także nowe usługi w tym obszarze (np. bon senioralny), które obecnie są na etapie prac legislacyjnych. Usługi uwzględnione we wskaźniku zostaną zakwalifikowane do opieki długoterminowej w ramach opracowywanej obecnie definicji opieki długoterminowej. Definicja ta zostanie uwzględniona w ustawie o opiece długoterminowej, która jest obecnie opracowywana.
258 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych – w tym kontekście ważne jest szacowanie kosztów zadań, w tym zleconych do realizacji przez administrację rządową.	Uwaga odnosi się do kwestii szczegółowych, które nie są właściwe dla tej Strategii. Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego analizuje postulaty zgłaszane w tym obszarze przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jak również organy administracji publicznej zlecające realizację zadań publicznych, w

						szczegółowości jednostki samorządu terytorialnego. Na podstawie powyższych postulatów i propozycji Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego prowadzi prace koncepcyjne nad projektem nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, którego założeniem będzie kompleksowe uregulowanie kwestii związanych m.in. z modyfikacją zasad zlecania realizacji zadań publicznych, w szczególności uregulowania nowych trybów zlecania tych zadań.
258 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-65	Kierunek działań 1A: Poziom publicznego wsparcia należy rozszerzyć o zwiększenie dostępności gruntów Skarbu Państwa w sytuacji braku gruntów gminnych Kierunek działań 2A: Osoby mające trudności w samodzielnym nabyciu mieszkania na zasadach rynkowych winny być kierowane do społecznego budownictwa czynszowego Kierunek działań 3A: W przedsięwzięciach remontowych należy uwzględnić fundusz na remont budynków powstałych przed 1945 r. np. kamienic w historycznych rejonach gmin.	Spostrzeżenia zostaną częściowo zawarte w projekcie Strategii. W przypadku remontów zasobów wybudowanych przed 1945 r. już obecnie funkcjonuje program TERMO, który pozwala uzyskać wsparcie na takie inwestycje. W przypadku zasobów komunalnych, budynki zabytkowe mogą liczyć na wyższy poziom dofinansowania oraz zwolnienie z części wymagań technicznych.
258 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	2	Działanie nr 1, kamienie milowe: - oprócz wdrożenia regulacji prawnych zawierających maksymalne limity należy przede wszystkim zabezpieczyć wysokość środków w budżecie Państwa, które będą odpowiadały celom określonym na str. 65 Programu (tj. celach do osiągnięcia) - kamienie milowe nie obejmują działań prawnych na rzecz finansowania zwrotnego.	MRiT będzie podejmował czynności służące zabezpieczeniu odpowiednich środków na to działanie.
258 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Wzmocnienie roli ośrodków regionalnych i subregionalnych - brakuje odniesienia do roli miast metropolitalnych, które pełnią funkcje ponadregionalne. Należałoby uzupełnić zapis o rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu o znaczeniu krajowym i europejskim, co nie stoi w sprzeczności z celem horyzontalnym zakładającym zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej.	Rola metropolii została szczegółowo opisana w Kierunku szczegółowym nr 1
258 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	E. Zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego Stworzony zostanie centralny rejestr wszystkich obiektów, w których są świadczone usługi najmu krótkoterminowego. Rejestracja będzie opierać się na obowiązkowym oświadczeniu dotyczącym spełniania odpowiednich wymogów, a następnie kontroli ex post. Odpowiednie organy będą nadawały numery identyfikacyjne takim obiektom. Jeśli narzędzie ma być skuteczne musi być obowiązkowe i połączone z konsekwencjami wynikającymi z niespełnienia takiego obowiązku.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
258 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych Zapewnione zostanie finansowe wsparcie dla właścicieli i zarządców budynków wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów gminnych, na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach. Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki. Szczególnego wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych. Wnioskujemy o zapis: A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zarówno zasobów gminnych, jak i budownictwa wielkopłytowego. Wskazana w akapicie konieczność wsparcia zasobów wybudowanych w technologii wielkopłytowej jest trafna z uwagi na postępującą degradację techniczną tych budynków. W związku z tym warto wskazać wprost, że tego typu obiekty będą mogły liczyć na wsparcie w remontach i modernizacjach.	W ocenie projektodawcy aktualny zapis jest wystarczający do realizacji celów działania. Wsparcie poprawy warunków mieszkaniowych w budownictwie z wielkiej płyty zostało zaakcentowane w opisie działania.

258 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118	Poprawa efektywności transportu publicznego stanowi warunek realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego. W akapicie tym odniesiono się jedynie do dostępności do i z miast, pominięte zostały kwestie transportu wewnątrzmiastowego, które są równie ważne jak dostępność z zewnątrz. Rozwój transportu publicznego w miastach jest kluczowy dla ich dobrego funkcjonowania oraz przyczynia się do zapobiegania suburbanizacji, która również wskazywana jest w dokumencie jako jedno z kluczowych wyzwań.	Uwaga odrzucona - reforma publicznego transportu zbiorowego dotyczy przewozów pozamiejskich.
258 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE Planowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO), na których inwestycje będą podlegały uproszczonym procedurom środowiskowym (będą wyznaczane tam, gdzie ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne), i wydawania zezwoleń (permitting). Tym samym OPRO docelowo mają pozwolić przede wszystkim na skrócenie procesu inwestycyjnego projektów OZE do maksymalnie 12 miesięcy lub 24 miesięcy w przypadku morskich elektrowni wiatrowych. Skuteczne ułatwienia rozwoju OZE w granicach miast wymagałyby uproszczeń w zakresie wpływu konserwatora zabytków na decyzje o ich lokalizacji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
259 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni F. Działania służące adaptacji do zmian klimatu na obszarach miejskich. Brakuje zapewnienia finansowania działań zawartych w programach strategicznych.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
259 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE Rekomendujemy dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel. Obszar ten jest narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, co zresztą zostało wspomniane już w tekście strategii na str. 199. Ponadto znajdują się tutaj ważne obiekty infrastrukturalne, które mogą być potencjalnymi celami, zatem istotne byłoby wpisanie tego obszaru do OSI i zapewnienie dzięki temu między innymi wsparcia służb ochrony bezpieczeństwa, porządku publicznego i służb ratowniczych, a także wsparcie dla rozwoju infrastruktury zbiorowej ochrony ludności.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
259 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	Celem nadrzędnym kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej państwa w perspektywie 2035 r. jest utrzymanie i wzmocnienie policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Wnioskujemy o rozszerzenie celu o sformułowanie: „przy jednoczesnym wspieraniu rozwoju metropolii o znaczeniu krajowym i europejskim”. Rozwój policentrycznej struktury nie stoi w sprzeczności ze wzmacnianiem metropolii, które są biegunami wzrostu na mapie Europy. Wspieranie wzrostu znaczenia ośrodków metropolitalny przyczynia się wprost do wzrostu gospodarczego i budowania pozycji Polski w ramach Europy.	Rola metropolii została szczegółowo opisana w Kierunku szczegółowym nr 1
259 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych); Czy to oznacza, że plan województwa ma wskazywać takie parametry dla każdej gminy ogólnie? Jeśli taki jest zamysł, to jako samorządowe służby planistyczne nie zgadzamy się z tą propozycją. Każda gmina powinna mieć możliwość ustalenia samodzielnie optymalnych dla swojego rozwoju parametrów, na podstawie uwarunkowań i przeprowadzonych analiz. Nie wydaje się możliwe, aby organ na poziomie regionalnym był w stanie przeprowadzić samodzielnie tak precyzyjne analizy dla każdej gminy w województwie. Narzucenie takich parametrów ogólnie może prowadzić do trudności w racjonalnym gospodarowaniu przestrzenią, skutkować sprzecznością z obowiązującymi planami miejscowymi, co będzie prowadziło do powstawania skutków odszkodowawczych, których koszty będą obciążały budżet gminy.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistycznej regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej, w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.

259 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	4	Delimitacja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE Rekomendujemy dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel. Obszar ten jest narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, co zresztą zostało wspomniane już w tekście strategii na str. 199. Ponadto znajdują się tutaj ważne obiekty infrastrukturalne, które mogą być potencjalnymi celami, zatem istotne byłoby wpisanie tego obszaru do OSI i zapewnienie dzięki temu między innymi wsparcia służb ochrony bezpieczeństwa, porządku publicznego i służb ratowniczych, a także wsparcie dla rozwoju infrastruktury zbiorowej ochrony ludności.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
259 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Wnioskujemy o dodanie w pkt. 1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem podpunktu mówiącego o przeznaczeniu gruntów skarbu państwa na budowę mieszkań komunalnych i społecznych, uproszczeniu procedur dotyczących pozyskiwania gruntów i zwolnieniu z podatku VAT aportów nieruchomości wnoszonych do spółek komunalnych przeznaczonych na budowę mieszkań komunalnych i społecznych. Zasoby nieruchomości komunalnych są na wyczerpaniu i bez znacznego wsparcia w postaci nieruchomości skarbu państwa realizacja planów określonych w strategii nie będzie możliwa – wzrost udziału mieszkań komunalnych i społecznych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto z 1,64% w 2024 r. do > 10% w 2030 r. (Cele do osiągnięcia, str. 25 Strategii). Ponadto zwolnienie aportów nieruchomości z podatku VAT obniży koszty realizacji inwestycji komunalnych i społecznych realizowanych przez TBS/SIM, co przyczyni się do ograniczenia wysokości czynszów najmu.	Wsparcie społecznego budownictwa czynszowego realizowane jest poprzez różne instrumenty, niemniej jednak działania na rzecz zwiększenia dostępności gruntów publicznych, w szczególności nieruchomości Skarbu Państwa, na potrzeby społecznego budownictwa mieszkaniowego mogą zostać wskazane w Strategii jako działanie uzupełniające. Treść projektu Strategii zostanie odpowiednio zmodyfikowana. Pozostałe propozycje są zbyt szczegółowe, by uwzględniać je w planowaniu strategicznym państwa. Wniesione postulaty dotyczą kwestii rozstrzyganych w konkretnych aktach prawnych.
259 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	3. Poprawa warunków mieszkaniowych A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych. Należy dopisać, aby wsparcie obejmowało w szczególności działania polegające na rewitalizacji zabudowy mieszkaniowej o walorach historycznych.	Treść projektu Strategii zostanie odpowiednio zmodyfikowana.
259 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	całość	Uwaga ogólna do opracowania: - dokument powinien uwzględniać wszystkie strategiczne inwestycje w polskich portach i na ich podstawie tworzyć wskaźniki; - w kontekście bezpieczeństwa brakuje konkretnych propozycji w zakresie reagowania na zagrożenia atakami na infrastrukturę krytyczną zapewniających jej bezpieczne funkcjonowanie i odporność na akty sabotażu lub ataki militarne. Ponadto widoczny jest brak planów związanych z zapewnieniem ciągłości funkcjonowania infrastruktury krytycznej poprzez dywersyfikację infrastruktury lub jej elementów; - brak doprecyzowania roli portu w Planie działań na lata 2026–2029 — Strategia zapowiada Plan działań, ale Port Gdańsk powinien zadbać, by kluczowe projekty portowe (pogłębienie, terminale intermodalne, hub serwisowy OZE) znalazły się w wykazie z konkretnymi mechanizmami finansowania; - ryzyko bezpieczeństwa łańcucha (hybrydowe ataki, cyber) — Strategia wskazuje zagrożenia, ale brakuje precyzyjnych zapisów dot. standardów ochrony infrastruktury portowej i wdrażania mechanizmów działania na wypadek sytuacji kryzysowych.	Uwaga odrzucona.
259 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	ZMPG S.A. sugeruje zmianę zapisu: „Nakłady finansowe przeznaczone na projekty transportowe muszą zostać zwiększone m.in. poprzez maksymalną absorpcję pieniędzy ze źródeł unijnych, w tym środków pochodzących ze źródeł takich jak Fundusz Modernizacyjny czy Społeczny Fundusz Klimatyczny, jak i większe zaangażowanie środków krajowych.” na: „Nakłady finansowe przeznaczone na projekty transportowe muszą zostać zwiększone m.in. poprzez maksymalną absorpcję pieniędzy ze źródeł unijnych, w tym środków pochodzących ze źródeł takich jak Instrument Finansowy „Łącząc Europę” (CEF – Connecting Europe Facility); Fundusze Polityki Spójności; REPowerEU, ale także ze środków krajowych m.in. takich jak Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS), Fundusz Modernizacyjny czy Społeczny Fundusz Klimatyczny , jak i większe zaangażowanie środków krajowych.”	Uwaga odrzucona.
259 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz	115	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Powinna zatem stanowić priorytet w regionalnych, dalekobieżnych i transgranicznych przewozach pasażerskich i towarowych.” następującego zapisu: „ Konieczna jest	Uwaga uwzględniona.

		Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		rozbudowa kolejowej infrastruktury dostępowej do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki jako głównych hubów logistycznych Polski”.	
2600	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Obecnie ponad 75% przewozów towarowych w Polsce odbywa się transportem drogowym, co skutkuje znacznymi emisjami CO2, degradacją infrastruktury drogowej oraz wzrostem zatłoczenia na głównych szlakach komunikacyjnych.” następującego zapisu: „W celu zwiększenia udziału przyjaznych gałęzi transportu w obsłudze towarów konieczna jest budowa nowych torów dedykowanych dla transportu pasażerskiego, w tym do Gdańska, dzięki którym zwolniona zostałaby przepustowość dla pociągów towarowych na obecnie działającej infrastrukturze kolejowej. Ważnym elementem jest także utrzymywanie konkurencyjnych stawek za dostęp do infrastruktury kolejowej, w tym stosowanie wysokiej ulgi intermodalnej.”	Uwaga uwzględniona w zakresie utrzymywania konkurencyjnych stawek za dostęp do infrastruktury kolejowej i stosowania wsparcia transportu intermodalnego.
2601	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Niemniej w portach morskich w dalszym ciągu występuje niedobór odpowiedniej infrastruktury i suprastruktury, co sprawia, że ich potencjał nie jest w pełni wykorzystywany.” następującego zapisu: „ Zatem konieczna jest realizacja kolejnych projektów rozwojowych zwiększających zdolności przeładunkowe polskich portów, które umożliwią sprawną obsługę rosnących potoków ładunków oraz przyjęcie zwiększonych wolumenów towarów w sytuacjach kryzysowych (np. przekierowanie surowców energetycznych do Portu Gdańsk wskutek wojny w Ukrainie).”	Uwaga odrzucona i nie znajduje się uzasadnienia do dalszego sprezywania istniejących już zapisów w tej części dokumentu; w projekcie wskazuje się już, że jest potrzeba dalszych inwestycji w infrastrukturę portową oraz że będą podejmowane działania inwestycyjne.
2602	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu (czy ten zapis nie powinien zostać przeniesiony do sekcji bezpieczeństwa żywnościowego): „Wartym odnotowania przykładem w tym zakresie jest m.in. decyzja o budowie terminalu zbożowego w porcie w Gdańsku.” na: Wartym odnotowania przykładem jest Port w Gdańsku, który odpowiada za cztery strategiczne obszary Polski – bezpieczeństwo: energetyczne, żywnościowe, gospodarcze i militarne . Wśród planowanych i realizowanych kluczowych projektowych rozwojowych wymienić można: rozbudowę terminala paliwowego Naftoport o szóste stanowisko (2028) – dostawy 100% ropy naftowej na polski rynek, budowę pływającego terminala LNG (2028), który zabezpieczy 1/3 obecnego popytu na gaz ziemny, rozbudowę największego terminala kontenerowego na Morzu Bałtyckim (2025), budowę terminala instalacyjnego dla morskich farm wiatrowych (2026), budowę terminala zbożowego w Porcie Wewnętrznym (2026/2028).	Uwaga odrzucona i nie znajduje się uzasadnienia do dalszego doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu; założenia SRP2035 będą dalej rozwijane m.in. w strategii sektorowej dla transportu PL.
2603	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Niewystarczająco rozwinięte są także połączenia różnych rodzajów transportu towarowego za pomocą terminali multimodalnych.” na: „Niewystarczająco rozwinięte są także połączenia różnych rodzajów transportu towarowego za pomocą terminali multimodalnych i intermodalnych.”	Terminale intermodalne są formą terminali multimodalnych. Terminale multimodalne są częścią transportu, w którym jedna umowa obejmuje całą podróż, a jeden przewoźnik zarządza różnymi środkami transportu. Terminale intermodalne obsługują transport, w którym towary są przeładowywane z jednego środka transportu na inny (np. z samochodu na pociąg lub statek) bez konieczności rozładowywania zawartości jednostki ładunkowej (kontenera, nadwozia wymiennego lub naczepy).
2604	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu (zapis niezrozumiały): „Potęguje to konieczność uzupełnienia brakujących połączeń w multimodalnej infrastrukturze, które usprawniłyby system transportu.” na: „Potęguje to konieczność rozbudowy punktowej infrastruktury multi i intermodalnej wraz z dostosowaniem jej do obsługi składów pociągów o długości 740 metrów oraz nacisków 22,5 tony na oś.	Uwaga uwzględniona
2605	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury	120	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Jej kluczowe elementy powinny spełniać wymogi odpornej infrastruktury, w tym dostosowanie jej do podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego (dual-use).” następującego zapisu: „ Szczególne znaczenie mają porty morskie Trójmiasta, które ze względu na swoje położenie odgrywają istotną rolę w bezpieczeństwie wschodniej flanki NATO . W sytuacji kryzysowej rozbudowana	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.

		Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	transportowej i telekomunikacyjnej		infrastruktura portowa wraz z siecią dróg i kolei umożliwiłyby sprawny przeładunek i transport sprzętu wojskowego.”	
260 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Podejmując inwestycje, należy brać pod uwagę potencjalną potrzebę ich podwójnego zastosowania, tj. dla celów cywilnych i wojskowych.” następującego zapisu: „Szczególne znaczenie mają porty morskie Trójmiasta, które ze względu na swoje położenie odgrywają istotną rolę w bezpieczeństwie wschodniej flanki NATO. W sytuacji kryzysowej rozbudowana infrastruktura portowa wraz z siecią dróg i kolei umożliwiłaby sprawny przeładunek i transport sprzętu wojskowego.”	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
260 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „W Porcie Gdańsk, w którym funkcjonuje największy na Bałtyku głębokowodny terminal kontenerowy, ma nastąpić wzmocnienie funkcji typu „hub”. na: „Dzięki rozbudowie największego na Morzu Bałtyckim terminala kontenerowego Baltic Hub do 4,5 mln TEU rocznie, wzmocniona została rola Portu Gdańsk jako głównego centrum kontenerowego dla obszaru Europy Środkowo-Wschodniej oraz Morza Bałtyckiego. Planowana jest budowa kolejnych terminali głębokowodnych oraz rozbudowa dostępowego układu drogowo-kolejowego do Portu Północnego.	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
260 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Ponadto w polskich portach morskich upowszechnione zostaną paliwa alternatywne, np. inwestycje dotyczyć będą bunkrowania LNG, jak też dostarczania energii elektrycznej z łądu do cumujących jednostek pływających (instalacje typu OPS/cold-ironing). Działania te będą wpisywać się w proces dekarbonizacji oraz redukcji emisji z transportu.” na: „Ponadto w polskich portach morskich upowszechnione zostaną paliwa alternatywne, np. inwestycje ukierunkowane będą m.in. na przeładunki i bunkrowanie paliw alternatywnych, w tym LNG, jak też dostarczania energii elektrycznej z łądu do cumujących jednostek pływających (instalacje typu OPS/cold-ironing). Prowadzone również będą działania w kierunku stworzenia koncepcji terminala eksportowego CO2. Działania te będą wpisywać się w proces dekarbonizacji oraz redukcji emisji z transportu.”	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
260 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Rozbudowa polskich portów morskich będzie służyła transformacji energetycznej kraju, jego bezpieczeństwu energetycznemu, jak też tworzeniu potencjału obronnego RP.” następującego zapisu: „Dostosowanie portów morskich do celów klimatycznych UE będzie wymagało dużych nakładów finansowych stąd konieczne będzie zapewnienie dodatkowych środków finansowych na zmianę funkcji obecnych terminali oraz budowę nowych.”	Uwaga uwzględniona
261 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku , Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Istotny wkład w zrównoważenie polskiego systemu transportowego wniesiony zostanie za sprawą rozwoju transportu intermodalnego z wykorzystaniem polskich portów morskich, m.in. poprzez rozwój infrastruktury dostępowej od strony morza i łądu (kolej, drogi, potencjalnie drogi wodne – także na odcinkach tzw. ostatniej mili).” następującej treści: „Istotny wkład w zrównoważenie polskiego systemu transportowego wniesiony zostanie za sprawą rozwoju transportu intermodalnego z wykorzystaniem polskich portów morskich, m.in. poprzez rozwój infrastruktury dostępowej od strony morza i łądu (kolej, drogi, potencjalnie drogi wodne – także na odcinkach tzw. ostatniej mili), w tym budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego wraz z mostami/tunelami do Portu Północnego w Gdańsku, na terenie którego zlokalizowany jest Baltic Hub.	Wskazane w uwadze zadania drogowe nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów.

						Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Wskazane połączenia powinny być rozpatrywane jako inwestycje lokalne. Gdańsk jest miastem na prawach powiatu. Realizacja inwestycji drogowych, poza autostradami i drogami ekspresowymi leży w kompetencji Prezydenta Miasta.
261 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku, Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „W tym przypadku istotne jest dążenie do zwiększenia przepustowości sieci i podniesienia prędkości handlowych pociągów, zapewnienie wyższego wskaźnika punktualności – co przełoży się na zwiększenie rentowności świadczonych usług przez podmioty.” następującej treści: „Konieczna jest także budowa nowych torów dla ruchu pasażerskiego w układzie południkowym, w tym z/do trójmiejskich portów morskich , które zwolniłyby przepustowość na obecnej infrastrukturze dla pociągów towarowych.”	Uwaga uwzględniona
261 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku, Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Rozwijany będzie Polski PCS, który będzie źródłem licznych korzyści dla wielu interesariuszy polskich portów morskich.” na: „Kontynuowane będą prace nad Polskim PCS, który będzie źródłem licznych korzyści dla wielu interesariuszy polskich portów morskich.”	Uwaga odrzucona
261 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku, Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Sugerowane przez ZMPG S.A. dodatkowe wskaźniki: 1. łączna zdolność przeładunkowa polskich portów (na ten wskaźnik porty mają największy wpływ): - 2024: mln ton rocznie, w tym Port Gdańsk 100 mln ton rocznie - 2030: mln ton rocznie, w tym Port Gdańsk 128,1 mln ton rocznie - 2035: mln ton rocznie, w tym Port Gdańsk 139,3 mln ton rocznie 2. Liczba morskich terminali LNG / zdolność regazyfikacyjna morskich terminali LNG: - 2024: 1 / 6,2 mld m3 - 2030: 2 / 14,4 mld m3 ??? - 2035: 2 /? 3. Liczba dostępowych linii kolejowych łączących porty morskie z zapleczem 4. Liczba dostępowych dróg szybkiego ruchu łączących porty morskie z zapleczem 5. Nakłady na inwestycje w polskich portach 6. Długość zmodernizowanych / wybudowanych nabrzeży w polskich portach:	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
261 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu.” na: „ Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych , tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. Modernizacja powinna uwzględniać porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki, w których, ze względu na konieczność wdrożenia systemów OPS, od 2030 roku skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną. ”	Uwaga nieuwzględniona. Kwestia konieczności budowy nowych sieci służących do rozprowadzania energii z nowych źródeł została już szczegółowo omówiona na granicy stron 156–157, dlatego ponowne jej rozwijanie nie wnosi dodatkowej wartości. Co więcej, zapis sugeruje, że elektrownie jądrowe to OZE. Drugie z proponowanych uzupełnień również wydaje się zbyt szczegółowe jak na charakter części opisowej priorytetu, co mogłoby zaburzyć przejrzystość i spójność dokumentu.
261 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Dla bezpieczeństwa energetycznego kraju na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, z których docierają do Polski surowce z nowych źródeł, a w przyszłości będzie tam rosło wytwarzanie oraz wymiana transgraniczna energii.” następującego zapisu:	Diagnoza ma charakter ogólny i jej celem jest przedstawienie kluczowych wyzwań - doprecyzowanie nie jest konieczne.

					„Kluczowym portem dla bezpieczeństwa energetycznego Polski jest Gdańsk, którego znaczenie wzrosło po wybuchu wojny w Ukrainie (przejęcie zwiększonego wolumenu surowców energetycznych – głównie ropa naftowa i węgiel).	
261 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Ważnym działaniem w tym kontekście jest również dywersyfikacja dostaw tych surowców – ich stabilne dostawy warunkują skuteczną realizację transformacji energetycznej.” następującej treści: „Porty morskie powinny odegrać istotną rolę w transformacji energetycznej pod kątem importu paliw alternatywnych, szczególnie związków pochodnych wodoru z krajów, w których warunki klimatyczne pozwalają na tańszą produkcję dużych wolumenów.”	Diagnoza ma charakter ogólny i jej celem jest przedstawienie kluczowych wyzwań - doprecyzowanie nie jest konieczne.
261 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.” na: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego oraz sektora transportu lądowego i morskiego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
261 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących celów: - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali importowych amoniaku (2030) – wybudowanie drugiego terminala importowego amoniaku w Gdańsku. W chwili obecnej działa 1 terminal w Policach. - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali CO2 (2030) – terminal eksportowy CO2 w Gdańsku - Wskaźnik: Liczba koncepcji budowy rurociągu CO2 łączących port morski z zapleczem lądowym (ze względu na sąsiedztwo Rafinerii Gdańskiej Port Gdańsk jest predysponowany do eksportu CO2 (inwestor: Orlen). Bez technologii CCS trudna będzie dekarbonizacja przemysłów takich jak: stalowy czy cementowy. - Wskaźnik: Liczba nabrzeży w portach morskich wyposażonych w OPS - koncepcja budowy gazociągu H2 łączących port morski z Rafinerią (Port Gdańsk – Rafineria Orlen w Gdańsku) – inwestor: Orlen	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii. Ponadto wskaźnik dot. CCS zawarto w innym priorytecie.
261 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	167	ZMPG S.A. sugeruje dodanie zapisu: - zagwarantowanie podaży portom morskim o podstawowym znaczeniu dla gospodarki terenów inwestycyjnych pod produkcję paliw alternatywnych.	Zapisy dokumentu SRT2035 rozwinięte zostaną m.in. w strategiach sektorowych.
262 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	ZMPG S.A. sugeruje zmianę zapisu: „Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej).” na: „Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej, w tym poprawa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej łączącej porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki z zapleczem lądowym). ”	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Nie ma uzasadnienia dla przywoływania w tym miejscu Programu pozamilitarnych przygotowań obronnych RP. W ramach PPPO finansowane są inwestycje na liniach kolejowych o znaczeniu wyłącznie obronnym, inwestycje na punktach ładunkowych istotnych dla SZ RP oraz wpłata na rzecz Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (finansowanie inwestycji na drogach samorządowych o znaczeniu obronnym). Nie są to elementy infrastruktury transportowej wchodzącej w skład sieci TEN-T. Zasadne jest pominięcie w tym miejscu odniesienia do „pozamilitarnego programu przygotowań obronnych”.
262 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	całość	Komentarz: „ Kluczowym obszarem dla bezpieczeństwa: energetycznego, militarnego, żywnościowego oraz gospodarczego Polski jest Port Północny w Gdańsku zlokalizowany na Wyspie Stogi (przeładunki ropy naftowej, węgla, LPG, żywności). W chwili obecnej jest on połączony z zapleczem lądowym jednym mostem drogowym i	Uwaga o charakterze komentarza.

					jednym kolejowym. Ponadto linia kolejowa wykorzystywana do transportu towarów obsługuje również paliwa płynne z Rafinerii Gdańskiej. Konieczna jest budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego.”	
262 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	ZMPG S.A. sugeruje dopisanie po poniższym zdaniu: „Modernizacji podlegać będzie infrastruktura – w tym podwójnego zastosowania – na obszarach lądowych i morskich, która w czasie pokoju jest używana dla zastosowań cywilnych, a w czasie zagrożenia może być przeznaczona do użytku militarnego, lub posiada krytyczne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa i ludności”. następującej treści: „Szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa militarnego będzie miał rozwój nowych morskich terminali głębokowodnych (w tym w Gdańsku) wraz z lądową infrastrukturą dostępową do portów, dzięki którym w sytuacjach kryzysowych możliwy będzie sprawny przeładunek sprzętu wojsk NATO”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
262 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	218	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba dokumentacji projektowych dla planowanych terminali głębokowodnych (w tym Portu Gdańsk) 2. Liczba dokumentacji projektowych dla dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki (w tym Portu Gdańsk)	Propozycja zawiera dodanie wskaźników zbyt szczegółowych jak na SRP2035. W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
262 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	227	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba nowych morskich terminali agro (2026 – I etap, 2028 – II etap). 2. Zdolności przeładunkowe zbóż i pasz w polskich portach morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki.	Propozycja zawiera dodanie wskaźników zbyt szczegółowych jak na SRP2035. W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
262 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16-17	[1/2] ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących inwestycji: - 2025 zakończenie rozbudowy terminala Baltic Hub do rocznej zdolności przeładunkowej wynoszącej 4,5 mln TEU (inwestor: Baltic Hub) - 2026 zakończenie budowy terminala instalacyjnego dla morskich farm wiatrowych w Gdańsku (inwestor: Istrana) - 2028 zakończenie rozbudowy terminala paliwowego w gdańskim Naftopocie (inwestor: ZMPG S.A. i Naftoport) - 2030 zakończenie budowy zintegrowanego punktu kontroli granicznej (inwestor: ZMPG S.A.) - 2028 zakończenie inwestycji CEF II (rozbudowa 4 nabrzeży w Porcie Wewnętrznym w Gdańsku) inwestor: ZMPG S.A. - 2029 zakończenie rozbudowy systemu energetycznego Portu Gdańsk wraz z instalacją systemu OPS (inwestor: ZMPG S.A.) - 2029 zakończenie budowy parkingu buforowego dla pojazdów ciężarowych w Porcie Gdańsk (inwestor: ZMPG S.A.) - 2028 zakończenie budowy pływającego terminala LNG w Gdańsku (Inwestor: Gaz-System) - 2028 odbiór studium wykonalności dla projektu pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.) - 2029 rozpoczęcia opracowywania dokumentacji projektowej dla przedsięwzięcia pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku” (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.)	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
262 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	16-18	[2/2] - 2029 rozpoczęcia opracowywania dokumentacji projektowej dla przedsięwzięcia pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-

			NA LATA 2026-2029		Północnym w Gdańsku" (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.) - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala importowego amoniaku w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny) - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala eksportowego CO2 w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny) - 2035 stworzenie koncepcji budowy gazociągu H2 łączącego Port Gdańsk z gdańską Rafinerią (inwestor: Orlen) - 2035 stworzenie koncepcji budowy rurociągu CO2 łączącego Port Gdańsk z zapleczem (inwestor: Orlen) - 2035 projekt budowlany falochronu pod kątem budowy terminali głębokowodnych w Porcie Gdańsk - 2028 zakończenie rozbudowy układu drogowo-kolejowego w lewobrzeżnej części Portu Gdańsk (ul. Chodackiego) - 2027/2028 zakończenie budowy stacji tankowania H2 na terenie Portu Gdańsk (inwestor: Orlen)	2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
262 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Str. 124 Budowa i wdrożenie platformy do zarządzania zintegrowaną informacją cyfrową w morskim Porcie Gdańsk wiernie odzwierciedli port wraz z jego elementami (m.in. nabrzeża, magazyny, budynki, infrastruktura), umożliwi monitorowanie procesów oraz optymalizację zarządzania majątkiem. Działania te wpisują się w rozwój cyfryzacji, automatyzacji i podnoszenie efektywności operacyjnej, a także w obszar poprawy bezpieczeństwa portu.	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
262 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16	Pkt. 13. Rozwój polskich portów morskich. Dodanie punktu: Budowa i wdrożenie platformy do zarządzania zintegrowaną informacją cyfrową w morskim Porcie Gdańsk.	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
262 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68, 94	Prośba o dopisanie do kierunków działań w celu I, Priorytet 1.2 i 1.5 Kierunku „Poprawa dostępności zbiorczej komunikacji publicznej” poprzez inwestycje (w tabor i infrastrukturę przystankową w miastach), ukierunkowane na dalsze dostosowywanie zbiorczej komunikacji publicznej do potrzeb osób starszych oraz rodzin z dziećmi (pożądane dalsze inwestycje w tabor autobusowy i tramwajowy w pełni niskopodłogowy, z dużą ilością miejsc siedzących, ale także z miejscami na wózki dziecięce). Powyższe jest istotne w perspektywie spodziewanych zmian demograficznych (wzrost udziału osób starszych w społeczeństwie) a z drugiej strony zgodne z polityką demograficzną ukierunkowaną na wzrost dzietności (zadbanie o ułatwienia dla rodzin z dziećmi).	W Priorytecie 2.2. Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej znajduje się kierunek działań 2 Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego.
263 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	W celu II, Priorytet 2.2 Kierunek 3 (Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej) jest mowa o infrastrukturze ładowania i tankowania pojazdów, kolei dużych prędkości, pominięto natomiast inwestycje w zakup nowoczesnego taboru tramwajowego i autobusowego – w tym zakresie występują nadal bardzo duże potrzeby w miastach i metropoliach. Prosimy o dodanie.	Uwaga uwzględniona
263 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	215, 216	Do celu III, Priorytet 3.3, Kierunek 3 (Identyfikacja i zabezpieczenie usług kluczowych oraz modernizacja i rozwój infrastruktury krytycznej) - zapewnienie, poprzez odpowiednie instrumenty regulacyjne, ale też inwestycyjne, odpowiedniego taboru komunikacyjnego w celach ewakuacyjnych. Pożądane jest zapewnienie floty zróżnicowanej z uwagi na rodzaj napędu tj. by oprócz dążenia do floty zeroemisyjnej, najbardziej przyjaznej środowisku, zagwarantować rozsądny udział autobusów spalinyowych o wysokich normach emisyjności (w dbałości o aspekt środowiskowy), które to, w odróżnieniu do pojazdów elektrycznych, nie mają ograniczeń jako chodzi o zasięgi. Dywersyfikacja w tym zakresie pozwoli, w przypadku działań ewakuacyjnych, zapewnić odpowiednie bezpieczeństwo mieszkańcom.	Kwestie te poruszane są w Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
263 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna	całość	W kontekście planowanego rozwoju Pomorskiego Hubu Energetycznego , należy podkreślić kluczową rolę regionu Pomorza jako przyszłego centrum zielonej, nieemisyjnej energetyki w Polsce. W perspektywie kilkunastu lat Pomorze stanie się strategicznym źródłem energii odnawialnej, istotnym dla bezpieczeństwa energetycznego kraju. W związku z tym zasadne jest zapewnienie warunków instytucjonalnych i kapitałowych umożliwiających Grupie Energa S.A. skuteczne pełnienie roli lidera transformacji energetycznej regionu. Należy rozważyć działania ograniczające ryzyka wynikające z nadmiernej zależności kapitałowej spółki od innych podmiotów, co może wpływać na jej decyzyjność, stabilność finansową oraz zdolność inwestycyjną w obszarze zielonej transformacji.	Rolę regionu Pomorza podkreślono w wielu miejscach Strategii. Przede wszystkim wybrzmiewa w opisie OSI elektroni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Strategia nie może ukierunkowywać działań na rzecz konkretnej spółki.
263 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna	całość	Morski Hub logistyczny – zwiększenie dostępności i zdolności przeładunkowych portów. Inwestycje portowe to inwestycje w bezpieczeństwo, transformację energetyczną oraz zapewnienie konkurencyjności portów morskich o znaczeniu strategicznym dla Polski, Unii Europejskiej i NATO. Dlatego niezbędne jest nadanie budowie Drogi Czerwonej (połączenie Portu Gdynia z Obwodnicą Trójmiasta) statusu inwestycji strategicznej. Nadal aktualny jest apel do rządu o wsparcie realizacji:	Uwaga ma charakter komentarza. Uwaga nie zawiera sugestii zmiany zapisów w dokumencie.

					inwestycji mających na celu ochronę infrastruktury krytycznej, prac modernizacyjnych linii kolejowej nr 201, rozbudowy infrastruktury dostępowej do terminali głębokowodnych w Porcie Północnym, pływającego terminala FSRU i dostosowania portów do obsługi morskich farm wiatrowych.	
263 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Kierunki działań pkt 5. „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” należy uzupełnić o federalizację uczelni. Akapity zawarte w pkt 5 sugerują koncentrację na małych uczelniach, w małych miastach co jeszcze bardziej rozproszy finansowanie uczelni i doprowadzi do dalszego rozdrobnienia ośrodków naukowych i szkolnictwa wyższego w Polsce. Wzmocnienie potencjału akademickiego i badawczego kraju wymaga stworzenia silnych ośrodków naukowych, w tym w Gdańsku, poprzez integrację zasobów kluczowych uczelni wyższych, takich jak Gdański Uniwersytet Medyczny, Politechnika Gdańska i Uniwersytet Gdański. W tym celu należy rozważyć zmiany w ustawie „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, które umożliwią federalizację zainteresowanych uczelni, zwiększając konkurencyjność polskiego szkolnictwa wyższego i potencjał innowacyjny kraju.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRIST.
263 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	całość	Powołanie Metropolii w kraju. Dla wzmocnienia rozwoju regionalnego i efektywnego zarządzania kluczowymi obszarami kraju, należy wprowadzić ustawowe regulacje umożliwiające tworzenie metropolii, co pozwoli na skoordynowaną realizację zadań wykraczających poza możliwości pojedynczych miast i gmin. Powstanie obszarów metropolitalnych wpłynie na: - lepsze planowanie przestrzenne, - integrację transportu, - efektywniejsze wykorzystanie funduszy, - poprawę jakości życia mieszkańców, - lepszą koordynację inwestycji, unikanie dublowania projektów. Istnienie metropolii ułatwia efektywne zarządzanie rozwojem w skali kraju i integrację działań lokalnych z politykami krajowymi. Szczególnie istotne jest to w kontekście Pomorza, gdzie brak jednoznacznych ram prawnych ogranicza skuteczność zarządzania, przejrzystość struktur i klarowność kompetencji w funkcjonujących inicjatywach metropolitalnych. Należy też uszczegółowić rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu, zgodną z ideą zrównoważonego, policentrycznego rozwoju terytorialnego.	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla OMGGs procedowane są odrębne regulacje.
263 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 2. WSKAŹNIKI	4	Wskaźnik 2.2. – wiersz 23 dotyczący stopnia realizacji inwestycji drogowych powinien uwzględniać również jakość i trwałość infrastruktury , a nie tylko procent realizacji. Należy dodać wskaźnik dotyczący stanu technicznego obiektów inżynierskich (np. mostów, wiaduktów, estakad, etc.).	Bardziej szczegółowe zapisy w zakresie poprawy stanu technicznego infrastruktury transportowej zostaną zaadresowane w strategiach sektorowych.
263 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	3,4	W ramach Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) dla morskiej energetyki wiatrowej i elektrowni jądrowej (Pomorskie), należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych.	Opis OSI zawiera tego typu działania.
263 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast	10,11	W opisie funkcji metropolii Trójmiasta brakuje odniesienia do konieczności modernizacji i utrzymania obiektów inżynierskich (np. estakad, tuneli, mostów) jako kluczowych elementów zapewniających dostępność transportową i bezpieczeństwo.	Utrzymanie obiektów inżynierskich nie jest strategiczną interwencją, jest stałym elementem funkcjonowania administracji publicznej.
263 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast	11	Należy uwzględnić potrzeby rozwoju infrastruktury rowerowej i pieszej w kontekście obiektów inżynierskich (np. kładki pieszo-rowerowe), jako elementu wspierającego zrównoważoną mobilność miejską. W strategii brakuje odniesienia do konieczności modernizacji obiektów inżynierskich w kontekście zwiększającego się ruchu ciężkiego związanego z rozwojem portów morskich i logistyki w regionie Pomorskim jak również ewentualnego wykorzystania obiektów jako drogi komunikacyjnej w przypadku przemieszczania ciężkich pojazdów wojskowych.	Bardziej szczegółowe zapisy w zakresie poprawy stanu technicznego infrastruktury transportowej będą adresowane w strategiach sektorowych.
264 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna		W strategii warto uwzględnić potrzebę systemowego finansowania utrzymania i modernizacji obiektów inżynierskich w miastach, nie tylko budowy nowych – jako elementu trwałości i bezpieczeństwa infrastruktury publicznej.	Uwaga odrzucona
264 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna		W strategii warto uwzględnić potrzebę tworzenia planów awaryjnych dla infrastruktury drogowej w miastach, w tym scenariuszy wykorzystania obiektów inżynierskich w sytuacjach kryzysowych (np. wojna, katastrofy naturalne).	Uwaga odrzucona
264 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna		W strategii brakuje odniesienia do odporności infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich (np. mostów, wiaduktów) na zwiększony ruch ciężkiego sprzętu wojskowego w sytuacjach kryzysowych i wojennych. Należy dodać	Uwaga odrzucona

					komponent dotyczący wzmocnienia konstrukcji strategicznych obiektów w ramach działań dofinansowywanych przez Państwo.	
264 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast	11	W kontekście metropolii Trójmiasta, ze względu na bliskość portów i potencjalne znaczenie militarne, należy uwzględnić konieczność przygotowania infrastruktury drogowej i inżynierskiej do obsługi ruchu wojskowego, w tym ewakuacji i logistyki.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
264 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	4	W OSI przygranicznych (np. Pomorskie – powiat nowodworski), należy uwzględnić konieczność wzmocnienia infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w kontekście potencjalnych działań wojskowych i ewakuacyjnych.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
264 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		W kontekście bezpieczeństwa i odporności państwa, plan powinien zawierać działania związane z przystosowaniem infrastruktury drogowej do zwiększonego ruchu wojskowego i ewakuacyjnego, szczególnie w regionach portowych i przygranicznych.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
264 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209-218	Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności dużych miast w kontekście współczesnych zagrożeń. W świetle raportu „Samorządy wobec współczesnych zagrożeń. Odporność polskich gmin i miast” (BGK, czerwiec 2025), szczególną uwagę należy zwrócić na potrzebę wzmocnienia bezpieczeństwa i odporności największych ośrodków miejskich, które charakteryzują się najwyższym poziomem zagrożenia, zwłaszcza w kontekście kryzysów militarnych oraz humanitarnych, w tym związanych z migracjami. Ze względu na obecność kluczowych elementów infrastruktury krytycznej – takich jak porty morskie, lotniska, rafinerie czy centra logistyczne – konieczne jest wdrażanie działań ukierunkowanych na ich ochronę oraz zapewnienie bezpieczeństwa ludności w sytuacjach kryzysowych. Wysoka odporność społeczna i instytucjonalna nie eliminuje ryzyka, dlatego niezbędne jest systemowe podejście do zarządzania zagrożeniami. Rekomendacja: Strategia rozwoju powinna uwzględnić: · wzmocnienie systemów ochrony infrastruktury krytycznej w dużych miastach, · rozwój mechanizmów reagowania kryzysowego z uwzględnieniem specyfiki zagrożeń militarnych i humanitarnych, · integrację działań administracji rządowej, samorządowej i służb specjalistycznych w zakresie bezpieczeństwa miejskiego, · wykorzystanie danych analitycznych (np. indeksów zagrożeń i odporności) jako podstawy planowania strategicznego.	Postulowane w uwadze zapisy dotyczące wzmocnienia systemów ochrony infrastruktury krytycznej, rozwój mechanizmów reagowania kryzysowego, integracji działań administracji publicznej na wszystkich szczeblach znajdują się w kierunkach działań Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy oraz Priorytetu 3.5: Skutecznie działająca administracja. Sugerowane dopiski są zbyt szczegółowe, brak więc zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
264 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-183	Poprawa jakości środowiska i edukacji ekologicznej w dużych miastach. Duże miasta, jako centra życia społecznego, gospodarczego i infrastrukturalnego, stoją przed wyzwaniami związanymi z jakością środowiska naturalnego. Zanieczyszczenie powietrza w obszarach silnie zurbanizowanych, wpływ działalności przemysłowej i transportowej na jakość wód oraz presja urbanizacyjna na tereny zielone to problemy, które wymagają systemowych rozwiązań. Jednocześnie metropolie dysponują potencjałem do wdrażania innowacyjnych działań proekologicznych – dzięki obecności uczelni, instytucji badawczych, aktywnych społeczności lokalnych oraz rozwiniętej infrastruktury miejskiej. Szczególne znaczenie mają inwestycje w zieloną infrastrukturę, która nie tylko poprawia jakość środowiska, ale również wpływa pozytywnie na zdrowie i komfort życia mieszkańców, zwłaszcza osób starszych. Rekomendacja: Strategia rozwoju dużych miast powinna uwzględnić: · rozwój programów monitorowania i poprawy jakości powietrza oraz wód, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów gęsto zaludnionych i infrastruktury przemysłowej, · wsparcie dla inwestycji w zieloną infrastrukturę miejską (np. parki, ogrody deszczowe, systemy retencji), z uwzględnieniem dostępności dla osób starszych i z ograniczeniami mobilności, · wdrażanie programów edukacji ekologicznej w szkołach, uczelniach i społecznościach lokalnych, w tym dedykowanych działań dla seniorów, · promocję postaw proekologicznych i zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz klimatu i środowiska.	Działania tego typu realizowane będą także w ramach innych priorytetów. Z uwagi na poziom szczegółowości Strategii niekiedy zastosowano ogólne sformułowania, które obejmują tego rodzaju interwencje.

264 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-134	Przeciwdziałanie depopulacji obszarów pozaaglomeracyjnych poprzez rozwój usług społecznych i partnerstw inwestycyjnych. Duże miasta, jako centra rozwoju gospodarczego i społecznego, mogą pełnić rolę regionalnych motorów wzrostu dla obszarów pozaaglomeracyjnych. W wielu gminach i mniejszych miejscowościach obserwuje się negatywne trendy demograficzne – w tym odpływ ludności, starzenie się społeczeństwa oraz ograniczony dostęp do usług publicznych. Aby przeciwdziałać tym zjawiskom, konieczne jest rozszerzenie działań inwestycyjnych, szczególnie w zakresie infrastruktury społecznej. Wymienione w dokumencie działania koncentrują się głównie na upowszechnieniu Centrów Usług Społecznych. Aby lepiej odpowiedzieć na wyzwania społeczne i demograficzne, należy wspierać również powstawanie takich obiektów jak centra aktywności lokalnej, centra opiekuńczo-mieszkalne, dzienne środowiskowe domy pomocy czy mieszkania wspomagane. Rekomendacja: Strategia rozwoju regionalnego powinna uwzględniać: · inwestycje w infrastrukturę transportową i cyfrową, poprawiające dostępność obszarów pozaaglomeracyjnych, · rozwój lokalnych usług społecznych poprzez budowę i modernizację różnorodnych obiektów wsparcia społecznego, · wsparcie dla lokalnych rynków pracy, edukacji i opieki zdrowotnej, · promowanie decentralizacji inwestycji publicznych i usług społecznych, · tworzenie partnerstw metropolitalnych w ramach policentrycznej sieci osadniczej, z uwzględnieniem wspólnej polityki demograficznej i społecznej.	Uwaga dotyczy zapisów jednej ze strategii sektorowych: Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego.
264 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Uwaga ogólna		Wzmocnienie współpracy metropolitalnej jako element strategii rozwoju dużych obszarów miejskich. Obszary metropolitalne, skupiające największe miasta i otaczające je gminy, odgrywają kluczową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Ich funkcjonowanie opiera się na współpracy samorządów w zakresie planowania przestrzennego, transportu publicznego, edukacji, ochrony środowiska i rozwoju gospodarczego. W celu zwiększenia efektywności wdrażania polityk publicznych oraz lepszego wykorzystania potencjału metropolii, konieczne jest instytucjonalne i finansowe wzmocnienie struktur metropolitalnych. Włączenie obszarów metropolitalnych do działań strategicznych na poziomie krajowym – zarówno w części kierunkowej, jak i w planie działań – może przyczynić się do bardziej zrównoważonego rozwoju regionalnego. Szczególne znaczenie ma przyjęcie ustaw metropolitalnych, które umożliwią trwałe i skuteczne funkcjonowanie tych struktur, w tym dla metropolii pomorskiej. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględniać: · wzmocnienie instytucjonalne i finansowe struktur metropolitalnych, · przyjęcie ustaw metropolitalnych dla kluczowych obszarów miejskich, · integrację działań metropolii z politykami krajowymi w zakresie przestrzeni, transportu, klimatu i edukacji, · rozwój mechanizmów współpracy między samorządami w ramach obszarów metropolitalnych, · promowanie policentrycznego i zrównoważonego modelu rozwoju regionalnego.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
265 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Uwzględnienie zagrożeń środowiskowych związanych z pozostałościami po działaniach wojennych na dnie Bałtyku. Strategia rozwoju identyfikuje zagrożenia wynikające z obecności bojowych środków trujących, broni, paliw i substancji ropopochodnych na dnie Morza Bałtyckiego (s. 175, 182), jednak nie przewiduje konkretnych działań zmierzających do ich neutralizacji. Problem ten ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa ekologicznego, zdrowia publicznego oraz rozwoju gospodarczego regionów nadmorskich, w tym Pomorza. Z uwagi na skalę zagrożenia oraz jego transgraniczny charakter, konieczne jest zaplanowanie konkretnych działań w ramach planu wdrożeniowego na lata 2026–2029. Powinny one obejmować m.in. monitoring, badania naukowe, współpracę międzynarodową oraz wdrażanie technologii umożliwiających bezpieczne usuwanie lub zabezpieczanie niebezpiecznych pozostałości. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględniać: · zaplanowanie działań w zakresie identyfikacji, monitorowania i neutralizacji zagrożeń środowiskowych na dnie Bałtyku, · współpracę z instytucjami krajowymi i międzynarodowymi w zakresie badań i technologii oczyszczania środowiska morskiego, · uwzględnienie tego wyzwania w planie działań na lata 2026–2029 jako elementu bezpieczeństwa ekologicznego i zrównoważonego rozwoju regionów nadmorskich.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
265 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Potrzeba kompleksowego wsparcia samorządów w procesie odchodzenia od ogrzewania węglowego. Strategia zakłada rezygnację z ogrzewania węglowego w gospodarstwach domowych w miastach do 2030 r. co jest istotnym krokiem w kierunku poprawy jakości powietrza i realizacji celów klimatycznych. Aby osiągnięcie tego celu było realne, niezbędne jest rozszerzenie działań wykraczających poza programy dotacyjne dla osób fizycznych. Szczególne znaczenie ma opracowanie i wdrożenie kompleksowego programu wsparcia – przede wszystkim finansowego – dla samorządów, które zarządzają zasobami komunalnymi. Wymiana systemów grzewczych w budynkach i lokalach komunalnych wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych, a jej tempo i skala będą kluczowe dla powodzenia całego procesu transformacji energetycznej w miastach. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględniać: · opracowanie programu wsparcia finansowego dla samorządów na wymianę systemów grzewczych w zasobach komunalnych, · integrację działań dotacyjnych dla osób fizycznych z inwestycjami w infrastrukturę publiczną, ·	Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.

					uwzględnienie tych działań w planie wdrożeniowym na lata 2026–2029 jako elementu polityki klimatycznej i społecznej.	
265 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem Kierunek działań 1.A. (Zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego) Wsparcie powinno być rozszerzone o budowę mechanizmu preferencyjnego pozwalającego na przyciąganie do jednostek samorządu terytorialnego osób o szczególnych kompetencjach bądź grup zawodowych kluczowych dla rozwoju lokalnego. System ten powinien umożliwiać oferowanie mieszkań o umiarkowanych kosztach najmu w lokalizacjach o wysokim potencjale rozwoju gospodarczego. W ten sposób polityka mieszkaniowa stanie się narzędziem aktywnego kształtowania lokalnych rynków pracy i wzmacniania konkurencyjności samorządów.	Katalog proponowanych działań zmierza do stworzenia zintegrowanego i spójnego systemu wsparcia rozwoju mieszkalnictwa, który ułatwi gminom jako podmiotom odpowiedzialnym za tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnot samorządowych realizację lokalnych polityk mieszkaniowych. Lokalna polityka mieszkaniowa może stanowić zachętę do osiedlania się na terenie gminy osób o kluczowych kompetencjach lub grup zawodowych istotnych dla rozwoju lokalnego. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych - wobec braku danych – brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań.
265 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	269	Pominięcie tematu Rewitalizacji, która nie jest wskazywana jako instrument terytorialny i rozwojowy Nie ma wskazania na politykę krajową dotyczącą rewitalizacji, nie ma integracji krajowych instrumentów (mieszkaniowych, środowiskowych, z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa, przedsiębiorczości), finansowania krajowego, monitoringu, krajowego komitetu rewitalizacji, itd.	Uwaga uwzględniona
265 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	W OSI „elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej” delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Wnioskujemy o dodanie Gdańska – to tutaj jest realizowany terminal instalacyjny, zbudowane są zakłady przemysłowe realizujące podstawową infrastrukturę offshore (Baltic Towers, Grupa Przemysłowa Baltic); to na rynku trójmiejskim pojawiają się kadry z wykształceniem (nowe kierunki studiów) i doświadczeniem kierunkowym. W ramach powyższego OSI należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych. Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE (pomorze), w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych. Wzrasta i skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną w portach (konieczność wdrożenia systemów Onshore Power Supply, co wynika przede wszystkim z unijnych regulacji, które od 2030 roku będą nakładać obowiązek zasilania statków z lądu w głównych portach sieci TEN-T).	Uwaga w zakresie rozszerzenia OSI zostanie uwzględniona.
265 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Należy rozwinąć kwestie związane z odpornością dużych miast i metropolii na kryzysy. Miasta są kluczowymi węzłami infrastrukturalnymi, społecznymi i gospodarczymi kraju i koncentrują większość ludności oraz infrastruktury krytycznej. Jednocześnie są szczególnie narażone na następujące zjawiska: - skutki zmian klimatu, - przerwy w dostawach energii, - przeciążenie sieci transportowych, - kryzysy zdrowotne, - kryzysy migracyjne.	Postulowane kwestie dotyczące zwiększenia inwestycji w infrastrukturę odporną na zmiany klimatu oraz modernizacja systemów zarządzania kryzysowego znajdują swoje odzwierciedlenie w zapisach celu 2 oraz celu 3.

					W dokumencie Strategii odporność miast pojawia się jedynie pośrednio – w kontekście ogólnej odporności oraz policentrycznej struktury osadniczej – jednak brak jest systemowego i mierzalnego podejścia do tego zagadnienia. Dokument zwraca szczególną uwagę na kwestie militarne i obronności, jednak narażenie na pozostałe kryzysy nie wybrzmiewają. W związku z tym konieczne jest opracowanie scenariuszy reagowania na kryzysy w skali metropolii, zwiększenie inwestycji w infrastrukturę odporną na zmiany klimatu oraz modernizacja systemów zarządzania kryzysowego, aby zapewnić bezpieczeństwo, ciągłość funkcjonowania i wysoką jakość życia mieszkańców.	
265 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	205	Wzmocnienie roli Polskiej Agencji Kosmicznej (POLSA) jako kluczowego ośrodka rozwoju technologii kosmicznych w Polsce: Bezpieczeństwo i stabilność regionu Morza Bałtyckiego wymagają nowoczesnych narzędzi monitorowania środowiska, żeglugi, infrastruktury portowej i instalacji offshore. Technologie satelitarne rozwijane przez POLSA umożliwią zaawansowaną obserwację i analizę zjawisk klimatycznych, wykrywanie zagrożeń środowiskowych, śledzenie tzw. „floty cieni” oraz przeciwdziałanie zakłóceniom sygnałów GNSS. Tym samym agencja wzmocni odporność militarną państwa i bezpieczeństwo morskie regionu Bałtyku. Rozwój sektora kosmicznego, koordynowany przez POLSA, napędzi innowacje i powstawanie nowych firm technologicznych, zwłaszcza w regionie Pomorza, gdzie dynamicznie rozwija się ekosystem współpracy nauki i biznesu. Partnerstwa z uczelniami (Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Gdańskim - z fizyką i technologiami kwantowymi – oraz Gdańskim Uniwersytetem Medycznym) oraz inwestycje w badania i rozwój (B+R) tworzą warunki do komercjalizacji nowoczesnych rozwiązań i zwiększania konkurencyjności Polski w europejskim i globalnym sektorze kosmicznym. Działania te przyczyniają się do wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy w sektorach wysokich technologii i budowania długofalowej odporności strategicznych obszarów kraju.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona poprzez dodanie do zdania sformułowania „(w uzgodnieniu z MON)” przy zachowaniu pozostałego brzmienia. „Rozwój sektora kosmicznego, koordynowany przez POLSA w zakresie rozwiązań cywilnych i cywilno-wojskowych (w uzgodnieniu z MON), napędzi innowacje i powstawanie nowych firm technologicznych, zwłaszcza w regionie Pomorza, gdzie dynamicznie rozwija się ekosystem współpracy nauki i biznesu”.
265 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	165	Należy przyjąć gwarancję długoterminowych działań nakierowanych na rozwoju OZE – Offshore Morska energetyka wiatrowa to dziś najbardziej stabilne źródło odnawialne w regionie Morza Bałtyckiego – produkuje również zimą, (w większym stopniu niż onshore) kiedy zapotrzebowanie na energię jest najwyższe, a fotowoltaika nie działa w znacznym stopniu. Offshore jest ubezpieczeniem od kryzysów paliwowych – po wybuchu wojny w Ukrainie UE uznała go za kluczowy element niezależności energetycznej. Projekty offshore są objęte dwustronnymi kontraktami CfD (kontrakty różnicowe), które gwarantują stabilne ceny energii przez 25 lat, chroniąc konsumentów przed skokami cen gazu i węgla.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
265 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYNTEZA	11	Stwierdzenie dotyczące negatywnego wpływu metropolii na rozwój kraju: „Policentryczność sprzyja dekoncentracji i terytorialnemu równoważeniu procesów rozwojowych. Dzięki temu osłabia wewnętrzną presję migracyjną i nadmierny rozrost metropolii prowadzący do ich dysfunkcjonalności. (...) W Strategii wyznaczono sieć ok. 80 miast – metropolii, ośrodków regionalnych oraz subregionalnych – które wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi mają zapewnić dostęp do określonego standardu usług publicznych i dobrej jakości życia mieszkańcom całego kraju.” jest nietrafne i stoi w sprzeczności wobec wyników dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGGS na szeroko rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywnie (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska zawdzięcza swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie)	Uwaga o charakterze komentarza
265 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	Dotyczy całości dokumentu	[1/2] Projekt SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania rozwojem na obszarach metropolitalnych, które są kluczowe dla rozwoju Polski. 1. Strategia nie postuluje wprowadzenia ustawy metropolitalnej ani stabilnego finansowania dla metropolii. SRP 2035 mówi ogólnie o "współpracy" samorządów. Tymczasem doświadczenie (np. OMGGS) i prace nad projektem	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla

					ustawy metropolitalnej wyraźnie pokazują, że bez specjalnego prawa tworzącego związek metropolitalny oraz gwarantującego mu stabilne finanse (np. udział w PIT), nie da się skutecznie zarządzać metropolią. Realizacja celów SRP 2035 w obszarach takich jak zintegrowany transport publiczny czy planowanie przestrzenne jest bez tego niemożliwa. 2. Strategia błędnie definiuje i ignoruje specyfikę obszaru metropolitalnego. SRP 2035 traktuje metropolię po prostu jako "duże miasta" w sieci policentrycznej. To fundamentalny błąd. Istotą metropolii jest jej obszar funkcjonalny, czyli nierozdzielne powiązanie rdzenia (dużych miast) z otaczającymi go gminami, w tym gminami wiejskimi. To właśnie na styku tych obszarów powstają największe i specyficzne wyzwania: niekontrolowana suburbanizacja, codzienne masowe migracje do pracy, niewydolność transportu i degradacja przestrzeni. Strategia OMGGs do 2030 r. pokazuje, że te wyzwania mają gigantyczną, ponadlokalną skalę. SRP 2035, ignorując ten fakt, nie proponuje żadnych dedykowanych instrumentów wsparcia dla tak złożonych organizmów.	OMGGs procedowane są odrębnie regulacje.
2660	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	Dotyczy całości dokumentu	[2/2] 3. Strategia promuje myślenie "silosowe" zamiast zintegrowanego. SRP 2035 podtrzymuje podział na sektory (osobno transport, osobno klimat, osobno gospodarka). W metropolii takie podejście jest nieskuteczne. Strategia OMGGs jest przykładem, że rozwój musi być zintegrowany – np. Celu Strategicznego 2 Sprawny transport, jak poprawa transportu zbiorowego czy mobilności aktywnej, przyczyniają się jednocześnie do realizacji Celu Strategicznego 1 Klimat i przestrzeń naszym priorytetem (poprzez redukcję emisji) oraz Celu Strategicznego 3 Wykorzystanie potencjału gospodarczego i społecznego (poprzez lepszy dostęp do rynku pracy). Dobry transport publiczny to mniej korków i smogu, ale też lepszy dostęp do pracy i spójność społeczna całego obszaru (miasta i otoczenia). SRP 2035 nie promuje takiego zintegrowanego myślenia. Wnosimy o uzupełnienie SRP 2035 o zapisy wskazujące na konieczność pilnego przyjęcia systemowych rozwiązań prawno-finansowych dla metropolii (ustawy metropolitalnej), które pozwolą realnie i w sposób zintegrowany zarządzać obszarami funkcjonalnymi (miejsko-wiejskimi), jako warunku realizacji celów strategii.	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla OMGGs procedowane są odrębne regulacje.
2661	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Uwaga dotyczy stwierdzenia: „Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach.” Uwaga jak powyżej: – Postępujące procesy metropolizacji zapewniają Polsce rozwój gospodarczy.	Uwaga o charakterze komentarza
2662	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	55	W ramach celu 1 planowane jest „przeciwdziałanie nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii. Ten obszar działań jest powiązany z horyzontalnym celem Strategii: utrzymaniem zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju, co zostało opisane w dalszej części Strategii”. W Strategii nie dostrzeżono, że działanie to jest sprzeczne z celem 2 dot. tworzenia warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, który również ma swój wymiar terytorialny i nie może być tak samo realizowany na obszarach metropolii oraz mniejszych miejscowości. Możliwe jest utrzymanie dobrej jakości usług publicznych oraz miejsc pracy w miastach małych i średnich przy jednoczesnym wzmocnieniu funkcji metropolitalnych na obszarach, które mają decydujący wpływ na rozwój kraju oraz konkurencyjność polskiej gospodarki.	Uwaga o charakterze komentarza
2663	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	65, 71, 79, 86, 98, 113, 131, 144, 155, 164, 183, 192, 197, 206, 218, 227, 241	Nad tabelą wskaźników zamieszczono informację, że są to cele do osiągnięcia. Wskaźniki tworzą system monitorowania strategii, cele określono na poziomie wyższym.	Są to cele w ujęciu wskaźnikowym (wartości planowane do osiągnięcia w 2030 i 2035).
2664	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Strategia słusznie zakłada potrzebę rozwoju zasobu mieszkań na wynajem, w tym społecznego budownictwa czynszowego i komunalnego (Kierunek 1.A). Jednak proponowane działania koncentrują się głównie na zwiększaniu publicznego wsparcia finansowego dla tego budownictwa. Propozycja zmiany: Warto rozważyć uzupełnienie tych działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński. Wprowadzenie obowiązku przeznaczania przez deweloperów określonego odsetka (np. 10-30%) powierzchni w nowych inwestycjach lub przy generalnych remontach na mieszkania o regulowanym czynszu (przekazywanych np. do gminnego zasobu lub społecznych agencji najmu) mogłoby znacząco przyspieszyć realizację celu zwiększenia dostępności mieszkań, zwłaszcza w dużych miastach, bez konieczności angażowania wyłącznie środków publicznych.	Zakres tego działania jest wynikiem ram koncepcyjnych przyjętych przez koordynatora strategii. W pierwotnej propozycji MRIT działanie to charakteryzowało się znacznie szerszym zakresem, wskazującym nie tylko na rozwiązania finansowe, ale również regulacyjne i organizacyjne. Podkreślenie roli narzędzi finansowych nie oznacza jednak, że działania państwa ograniczają się tylko do zachęt finansowych. Obejmują one także rozwiązania

						organizacyjne i prawne, które wspierają gminy w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych osób o średnich i niższych dochodach oraz osób o trudnej sytuacji życiowej. Odnosząc się do przytoczonych w uwadze pomysłów, jak wskazują polskie doświadczenia kierunek ten napotkał trudności w realizacji, nie spotkał się też z oczekiwanym zainteresowaniem adresatów rozwiązań.
266 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	W części dot. kluczowych wyzwań (s. 81) wskazuje się, że: „Wprawdzie liczba pracujących emerytów wzrosła na przestrzeni ostatnich kilku lat, jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje zachęcanie pracujących do wydłużania okresu zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego.” W diagnozie nie uwzględniono konieczności stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Natomiast w kierunkach działań na s. 82 i 83 zostały wskazane stosowne rozwiązania. Należy uspołnić zapisy diagnozy i kierunków działań. Wyzwania wskazują jedynie na konieczność działań skierowanych do osób, które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
266 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	W kierunku działań „Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym”, „C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem”, nie uwzględniono możliwości związanych z wykonywaniem pracy zdalnej, której wykonywanie nie jest powiązane z miejscem zamieszkania. Rozwiązanie to umożliwi osobom mieszkającym na obszarach wiejskich dostęp do atrakcyjnych miejsc pracy bez konieczności przeprowadzki do większych ośrodków miejskich. Wydaje się zasadne uwzględnienie dodatkowych zachęt/ rozwiązań dla pracodawców, związanych z pracą zdalną lub hybrydową.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
266 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	125	Planowana reforma systemu publicznego transportu zbiorowego uwzględni wyłącznie rolę marszałka województwa, pomijając zadania w zakresie organizacji transportu zbiorowego realizowane przez gminy, powiaty i metropolie. Reforma ta z samego założenia będzie ingerować w zadania gmin, powiatów i metropolii, określone w ustawie o samorządzie gminnym, w ustawie o samorządzie powiatowym, w ustawie o związku metropolitalnym w województwie śląskim, a także w projekcie ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim. Brak zapisów wskazujących na rolę samorządów lokalnych i metropolii oraz konieczność koordynacji wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację publicznego transportu zbiorowego. Bez uwzględnienia ww. podmiotów opisywana reforma może okazać się nieefektywna, doprowadzając do konfliktów kompetencyjnych.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże to w integracji różnych gałęzi transportu. Będą oni również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten zostanie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa. W związku z tym wszystkie samorządy będą miały realny wpływ na kształt sieci komunikacyjnej na obszarze swojego województwa.
266 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	114	[1/2] Priorytet 2.2 słusznie identyfikuje potrzebę walki z wykluczeniem transportowym i reformy transportu publicznego. Proponuje narzędzia takie jak regionalni integratorzy czy Ogólnopolski Bilet Zintegrowany (OBZ). Są to jednak głównie narzędzia o charakterze regionalnym lub krajowym, które nie odpowiadają na specyficzne, złożone wyzwanie integracji różnych systemów transportu (autobusy/tramwaje miejskie, autobusy regionalne, kolej metropolitalna) obsługiwanych przez wielu operatorów w ramach jednego, powiązanego funkcjonalnie obszaru metropolitalnego (miasto rdzeniowe + gminy otaczające, w tym wiejskie).	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną

			telekomunikacyjnej		· Strategia OMGGS (Cel Strategiczny 2 "Sprawny transport") wyraźnie pokazuje konieczność głębokiej, operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym – obejmującej skoordynowane rozkłady jazdy, ujednolicony system taryfowy (wspólny bilet) i realnie zintegrowane węzły przesiadkowe – aby zapewnić sprawną codzienną mobilność mieszkańcom całego obszaru funkcjonalnego. · Projekt Ustawy metropolitalnej proponował konkretne rozwiązanie instytucjonalne (związek metropolitalny) właśnie dlatego, że dobrowolna współpraca czy koordynacja na poziomie regionalnym (jak proponowali integratorzy regionalni) jest niewystarczająca do zarządzania złożonością systemów transportowych obejmujących dziesiątki gmin w metropolii. · W SRP 2035 brakuje tego kluczowego mechanizmu operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym. OBZ jest cennym krajowym rozwiązaniem biletowym, ale nie narzędziem do zarządzania i koordynowania operacji transportowych różnych przewoźników i gmin w metropolii na co dzień. Integratorzy regionalni działają na poziomie województwa, co jest zbyt szerokim i odległym poziomem dla specyficznych potrzeb koordynacji transportu wewnątrz metropolitalnego obszaru funkcjonalnego.	ustanowieni integratorami przewozów w województwie.
2669	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	[2/2] Bez dedykowanych ram dla operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym, cele sprawnego i dostępnego transportu publicznego w największych obszarach miejskich Polski, nakreślone w Priorytecie 2.2, prawdopodobnie nie zostaną w pełni osiągnięte. Wnosimy o uzupełnienie Priorytetu 2.2 poprzez: 1. Wyraźne rozpoznanie unikalnego wyzwania integracji transportu publicznego wewnątrz metropolitalnych obszarów funkcjonalnych (obejmujących zarówno gminy miejskie, jak i otaczające je gminy wiejskie). 2. Wskazanie potrzeby dedykowanych mechanizmów instytucjonalnych i finansowych (nawiązując do konieczności przyjęcia Ustawy metropolitalnej, o czym mowa w uwadze ogólnej nr 1), które umożliwią operacyjną integrację (skoordynowane rozkłady, taryfy, informacja pasażerska, zarządzanie infrastrukturą) różnorodnych systemów transportu publicznego na poziomie metropolitalnym, zarządzaną idealnie przez jeden podmiot metropolitalny. 3. Priorytetyzację wsparcia nie tylko dla systemów krajowych (OBZ) czy regionalnych, ale specyficznie dla metropolitalnych, zintegrowanych systemów transportowych.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa. W związku z tym wszystkie samorządy będą miały realny wpływ na kształt sieci komunikacyjnej na obszarze swojego województwa. Warto również wskazać, że obecnie procedowany projekt ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim przewiduje zmiany w przepisach dotyczących publicznego transportu zbiorowego w zakresie wzmocnienia roli metropolii w organizacji transportu.
2670	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Zapis: „proces metropolizacji przestrzeni prowadzący do koncentracji wielu wyspecjalizowanych funkcji w ośrodkach centralnych przy jednoczesnym wzroście chaosu przestrzennego w strefach podmiejskich, często zagospodarowywanych przypadkową zabudową mieszkaniową na terenach przyrodniczych i rolniczych pozbawionych szeregu podstawowych usług publicznych”, wskazuje na potrzebę prawnego uregulowania zadań polskich metropolii, a także wprowadzenia dedykowanych zapisów i narzędzi z poziomu Strategii i stosownych programów na szczebli krajowym.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
2671	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Zapis: „Skala tego zaangażowania de facto wpływać będzie na to, czy procesy rozwojowe będą koncentrować się w obszarach metropolitalnych, a tym samym będą pogłębiać dysproporcje rozwojowe i sprzyjać polaryzacji procesów zachodzących w przestrzeni, czy też przebiegać będą w bardziej równomierny i zrównoważony sposób.” jest niezgodny z wynikami dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGGS na szeroko	Uwaga o charakterze komentarza

					rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywnie (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska zawdzięcza swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).	
267 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	Strategia odnosi się do planowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, natomiast pomija rozwiązania zawarte w obowiązującej już ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim oraz procedowanej ustawie o związku metropolitalnym w województwie pomorskim, a także koniecznych rozwiązań prawnych, dotyczących pozostałych polskich metropolii.	Kwestie dotyczące metropolii innych niż GZM i OMGGs adresuje projektowana ustawa o zrównoważonym rozwoju miast.
267 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	Zapisy dotyczące integracji planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego wskazują wyłącznie na poziom regionalny, pomijając metropolitalny. Tymczasem raport ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities”, Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study, wskazuje na konieczność zweryfikowania zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej. W strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony szczebel poziomu metropolitalnego. Zgodnie z raportem przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic". Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi. Rozwój polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomowym zarządzaniem metropolitalnym.	Planowanie regionalne jest właściwym poziomem dla planowania w skali metropolitalnej. Ewentualnie obszar metropolitalny może mieć dodatkowe możliwości prowadzenia studiów i analiz problemowych dotyczących przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego. Planowanie przestrzenne metropolii w polskich uwarunkowaniach prawnych miałooby sens jedynie przez obligatoryjne przekazanie kompetencji w tym zakresie z gmin na poziom metropolitalny. W innej sytuacji idealnie wpisuje się ono w zakres planowania regionalnego, za które odpowiadają samorządy województwa. Dodatkowo instytucjonalnie jest ono już zorganizowane.
267 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	269	Kierunek szczegółowy 1: „Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej” powinien zostać przeformułowany na „Wysoka konkurencyjność polskich metropolii w przestrzeni europejskiej”, zgodnie z opisem znajdującym się w treści ww. kierunku. Ponadto, w opisie kierunku brak informacji jakie konkretnie planowane są działania na rzecz wsparcia metropolii, poza wzmocnieniem ich powiązań międzynarodowych. – W szczególności brak zapisów wskazujących na konieczność podjęcia działań na rzecz integracji transportu na terenie metropolii (z uwzględnieniem linii demarkacyjnej pomiędzy działaniami metropolii i regionów) oraz rozwoju gospodarczego.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
267 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	273	Ze względu na kluczową rolę metropolii dla rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego kraju oraz brak dedykowanych działań w tym zakresie, należy uwzględnić OSI wsparcia dla polskich metropolii. W ramach planowanych działań należy uwzględnić działania legislacyjne, związane z tworzeniem metropolii oraz wspieraniem rozwoju funkcji metropolitalnych. Działania takie nie zostały dotychczas zrealizowane, pomimo tego, że były planowane przez kolejne Rządy w: 1. Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020; 2. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Uwzględnienie ww. działań w Strategii pozwoliłoby ukierunkować dedykowane narzędzia (w tym finansowe), a tym	Metropolie są ujęte w OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych.

					samym zrealizować działania postulowane w ramach krajowej polityki rozwoju od kilkunastu lat. Ramy prawne funkcjonowania metropolii są bardzo istotne, ponieważ środki finansowe dedykowane obszarom metropolitalnym są zbyt małe i dalece nieadekwatne do celów i zadań stojących przed metropoliami.	
267 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	[1/2] W części „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” pominięto współpracę z polskimi metropoliami w ramach systemu realizacji strategii. Problem braku formalizacji, a co za tym idzie braku angażowania metropolii w kluczowe procesy tworzenia i zarządzania politykami i programami (w tym UE) na poziomie krajowym i regionalnym został dostrzeżony w raporcie ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities”, Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study. Raport wskazuje na następujące kwestie problemowe: - brak wsparcia dla idei samorządów metropolitalnych; - wciąż stosunkowo słaba kultura współpracy i deficyty zaufania; - słaba pozycja poziomu metropolitalnego w wyznaczaniu celów rozwojowych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym; - brak formalnych mechanizmów uzgadniania celów metropolitalnych z celami krajowymi regionalnymi i lokalnymi oraz bardzo ograniczona dyskusja na ten temat; - ograniczona zbieżność celów rozwojowych kraju i metropolii. Autorzy ww. raportu wskazują na konieczność wprowadzenia następujących rozwiązań: - konieczne zwiększenie alokacji finansowych na funkcjonowanie instytucji metropolitalnych; - przyjęcie przez polskie metropolie roli "kreatora", a nie "administratora" przepływów pieniężnych w ramach polityki spójności; w przyszłej perspektywie polityki spójności należy przewidzieć potrzebę wzmocnienia instytucjonalnego obszarów metropolitalnych; - konieczne jest zweryfikowanie zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej; w strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony poziom metropolitalny;	Uwaga o charakterze komentarza
267 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	[2/2] - konieczne jest zweryfikowanie zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej; w strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony poziom metropolitalny; - przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic"; Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi; - rozwój polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomowym zarządzaniem metropolitalnym.	Uwaga o charakterze komentarza
267 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	całość dokumentu	Projekt SRP 2035 (w Załączniku 4) opisuje model rozwoju Polski jako "policentryczną sieć miast", traktując metropolie jedynie jako największe węzły tej sieci. Takie podejście ignoruje fakt, że metropolia (jak OMGGs) nie jest "siecią" równorzędnych miast, ale jednym, zintegrowanym organizmem funkcjonalno-przestrzennym, łączącym silny rdzeń z otaczającymi go, powiązanymi gminami miejskimi i wiejskimi (co było przedmiotem uwagi ogólnej nr 1). Model barceloński (AMB) pokazuje, że efektywne zarządzanie takim złożonym organizmem wymaga silnych, nadrzędnych narzędzi planistycznych. Jak wskazano w analizie modelu barcelońskiego, kluczowe jest tam posiadanie wiążącego Metropolitalnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego, który jest nadrzędny wobec planów gminnych. Tylko taki plan pozwala realnie koordynować rozwój, chronić korytarze transportowe, zabezpieczać tereny zielone i zapobiegać chaosowi przestrzennemu. SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania strukturą funkcjonalno-przestrzenną wewnątrz metropolii. Pozostawienie planowania wyłącznie na poziomie gmin (lub oparcie go o dobrowolną współpracę) jest główną przyczyną niekontrolowanej suburbanizacji i paraliżu transportowego, co stoi w sprzeczności z celami strategii (np. celem klimatycznym, co diagnozuje Strategia OMGGs). Wnosimy o rewizję Załącznika 4 i Celu Horyzontalnego SRP 2035, tak aby wyodrębnić metropolitalne obszary funkcjonalne jako specyficzny, zintegrowany (a nie tylko "policentryczny") typ struktury przestrzennej, wymagający dedykowanych narzędzi. Wnosimy o wskazanie w strategii konieczności wprowadzenia nadrzędnych narzędzi planowania przestrzennego na poziomie metropolitalnym (np. w ramach postulowanej ustawy metropolitalnej), wzorem sprawdzonych modeli europejskich (jak np. wiążący plan metropolitalny w Barcelonie), jako warunku dla realizacji zrównoważonego rozwoju terytorialnego.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast

2679	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		W projekcie strategii tylko marginalnie ujęta jest rewitalizacja, zaledwie kilka wzmianek. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych.	Uwaga uwzględniona
2680	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	226	B. „Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych”. Strategia rozwoju kraju w tym zakresie, oprócz wymienionych w dokumencie działań edukacyjnych, zachęt i programów wspierających, powinna również przewidywać wdrożenie konkretnych, mierzalnych i wiążących celów redukcji marnowania żywności na wszystkich etapach łańcucha wartości — na poziomie produkcji rolnej, przetwórstwa spożywczego oraz sektora HoReCa. Cele te powinny być spójne z zobowiązaniami wynikającymi z Celu Zrównoważonego Rozwoju 12.3, zakładającego redukcję marnowania żywności o 50% do 2030 roku. Dla zapewnienia skutecznej realizacji tych założeń, konieczne jest uzupełnienie strategii o konkretne polityki i instrumenty wdrożeniowe, w tym: • zobowiązania prawne dla poszczególnych sektorów, • systemy monitoringu i raportowania postępów, • a tam, gdzie to uzasadnione – regulacje w formie nakazów, zakazów lub ograniczeń, wspierane odpowiednimi zachętami ekonomicznymi. Tylko połączenie działań edukacyjnych z obowiązkowymi celami i realnymi mechanizmami wdrażania może doprowadzić do rzeczywistej transformacji w kierunku ograniczenia strat i marnowania żywności w Polsce.	Cele redukcyjne zostały wprowadzone dyrektywą nowelizującą ramową dyrektywę o odpadach - tekst dyrektywy został w dn. 26 września 2025 r. opublikowany w Dzienniku Urzędowym UE. Państwa Członkowskie UE mają 20 miesięcy na wdrożenie odpowiednich przepisów.
2681	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	226	B. „Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych” W odniesieniu do fragmentu dotyczącego wykorzystania „biomasy do produkcji energii” należy doprecyzować technologię, aby uniknąć niepożądanych interpretacji i praktyk. Zaleca się, aby w strategii jasno wskazać, że chodzi o produkcję energii z biomasy poprzez fermentację beztlenową (ang. anaerobic digestion), a nie o inne formy odzysku energii z odpadów, takie jak spalanie czy piroliza, które niosą znaczne ryzyko środowiskowe i stoją w sprzeczności z zasadami gospodarki o obiegu zamkniętym oraz hierarchią postępowania z odpadami. Precyzyjne określenie technologii pozwoli na wspieranie zrównoważonych i niskoemisyjnych rozwiązań w zakresie gospodarki bioodpadami, zgodnych z celami klimatycznymi i zasadami GOZ.	Obecny zapis dotyczy szerokiego wykorzystania biomasy pochodzenia rolniczego na cele energetyczne, w tym produkcji biopaliw. W przypadku spalania biomasy pochodzenia rolniczego dotyczy to pozostałości z przycinania sadow, upraw na cele energetyczne (które stanowią zaledwie kilkanaście tys. ha) oraz nadwyżkowych pozostałości z produkcji rolnej takich jak słoma, siano, z uwzględnieniem ich wykorzystania na cele produkcji rolnej.
2682	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego Stanowisko społeczeństwa obywatelskiego w sprawie rozwoju energetyki jądrowej w Polsce Społeczeństwo obywatelskie, które reprezentujemy, nie popiera rozwoju energetyki jądrowej w Polsce. Uważamy, że w XXI wieku istnieją już nowoczesne, bezpieczniejsze i w pełni odnawialne źródła energii, które mogą zapewnić krajowi bezpieczeństwo energetyczne, niezależność oraz zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju. Rozproszone systemy energetyczne oparte na odnawialnych źródłach, takich jak energia wiatrowa, słoneczna, geotermalna czy biogaz, są bardziej odporne (resilient) na zakłócenia, łatwiejsze w zarządzaniu i lepiej wpisują się w potrzeby lokalnych społeczności oraz samorządów. Inwestowanie w energetykę jądrową to kierunek przestarzały i ryzykowny, zarówno z punktu widzenia ekonomicznego, jak i środowiskowego. Jest to ślepa uliczka, na którą nie stać budżetu państwa — ani dziś, ani w perspektywie przyszłych pokoleń. Zamiast tego Polska powinna skoncentrować się na: • przyspieszeniu rozwoju OZE i magazynowania energii, • zwiększeniu efektywności energetycznej, • wspieraniu energetyki obywatelskiej i spółdzielni energetycznych,	Energetyka jądrowa została ujęta w PEP2040, projektach KPEiK, oraz ostatnio w dokumentach strategicznych UE, jako niezbędna dla osiągnięcia celów neutralności klimatycznej. Pozostałe zadania będą równolegle realizowane.

					• oraz budowie nowoczesnej, zdecentralizowanej i odpornej infrastruktury energetycznej.	
268 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	B. Wdrożenie systemu kaucyjnego i wsparcie dla zrównoważonego gospodarowania odpadami Uwagi do fragmentu dotyczącego wdrożenia systemu kaucyjnego i wsparcia dla zrównoważonego gospodarowania odpadami Z zadowoleniem przyjmujemy zapowiedź wdrożenia systemu kaucyjnego, jednak apelujemy o jego docelowe rozszerzenie na: • butelki szklane jednorazowego użytku, • a w dalszej perspektywie również na stoiki (np. po produktach spożywczych). System kaucyjny powinien być postrzegany nie tylko jako narzędzie zamykania obiegu poprzez recykling, ale przede wszystkim jako mechanizm wspierający ponowne użycie opakowań. Aby umożliwić skuteczny powrót opakowań wielorazowych na rynek, konieczna jest ich standaryzacja, tak by producenci mogli korzystać ze wspólnego systemu (pool system) opakowań o jednolitych parametrach technicznych. Jednocześnie proponujemy, aby: • opakowania jednorazowe, niezależnie od materiału, były objęte dodatkowymi opłatami w ramach systemu Rozszerzonej Odpowiedzialności Producenta (ROP), • natomiast opakowania wielorazowe były promowane poprzez ulgi, preferencje lub inne mechanizmy wsparcia. Takie podejście pozwoli realnie zachęcić producentów do przechodzenia na modele wielokrotnego użytku, co stanowi istotę prawdziwej gospodarki o obiegu zamkniętym, opartej na redukcji odpadów u źródła, a nie wyłącznie na ich recyklingu.	Na ten moment nie są prowadzone prace nad rozszerzaniem systemu kaucyjnego o wskazane we wniosku frakcje.
268 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	UWAGA OGÓLNA	182	Rozwój biogospodarki Uwagi do fragmentu dotyczącego „Rozwoju biogospodarki” W zakresie rozwoju biogospodarki nie należy ograniczać się wyłącznie do wykorzystania biomasy jako źródła energii (np. do produkcji biopaliw). Konieczne jest przyjęcie szerszego, systemowego podejścia do biogospodarki, które obejmuje pełne wykorzystanie potencjału biomasy – szczególnie tej pochodzącej z bioodpadów komunalnych, rolniczych, przetwórstwa spożywczego czy przemysłu rolno-spożywczego. Biomasa tego rodzaju może i powinna być traktowana jako zasób służący: • poprawie jakości i żyzności gleb poprzez procesy kompostowania, • wytwarzaniu alternatywnych źródeł białka, m.in. w oparciu o technologie takie jak hodowla larw Black Soldier Fly (BSF), • ograniczeniu uzależnienia Polski od nawozów sztucznych i importowanych źródeł białka paszowego. Takie podejście pozwala nie tylko na zamknięcie obiegu materii organicznej w gospodarce, lecz także na wzmacnianie bezpieczeństwa żywnościowego, odporności systemów rolnych i ograniczenie emisji gazów cieplarnianych.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu
268 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Stowarzyszenie Zero Waste	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		W projekcie Strategii Rozwoju Kraju brakuje odniesienia do prewencji wytwarzania odpadów, która powinna stanowić najwyższy priorytet w hierarchii postępowania z odpadami. Działania w tym zakresie można realizować poprzez instrumenty legislacyjne i ekonomiczne wspierające wprowadzanie na rynek produktów trwałych, naprawialnych, wielokrotnego użytku, a także promujące rynek usług reuse, repair i second hand. Równocześnie konieczne jest wprowadzenie mechanizmów zniechęcających – np. poprzez podatki, opłaty lub zakazy – do wytwarzania i wprowadzania do obrotu produktów jednorazowych i krótkotrwałych, które generują nadmierną ilość odpadów oraz wysokie koszty ich zagospodarowania, obciążające gospodarkę i samorządy. Prewencja odpadów i ograniczenie nadmiernej konsumpcji to nie tylko korzyści środowiskowe, ale również wzmocnienie odporności gospodarki – poprzez obniżenie kosztów surowców, zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów i rozwój lokalnych modeli biznesowych opartych na naprawie i ponownym użyciu. Takie działania przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy i zwiększenia konkurencyjności polskich przedsiębiorstw w ramach gospodarki o obiegu zamkniętym.	Uwaga nieuwzględniona. Wskazane kierunki zostały określone zarówno w przepisach (ustawa o odpadach - hierarchia sposobów postępowania z odpadami) jak również w programach krajowych (np. Kpgo2028).

2686	Organizacja pozarządowa	Słupskie Porozumienie Obywatelskie	UWAGA OGÓLNA	253	wpisanie Miasta Słupsk do punktu d) krajowe aglomeracje miejskie: d) krajowe aglomeracje miejskie: Bielsko-Biała, Częstochowa, Gorzów Wielkopolski, Kielce, Koszalin, Olsztyn, Opole, Radom, Rybnik, Słupsk oraz Zielona Góra;	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2687	Organizacja pozarządowa	Słupskie Porozumienie Obywatelskie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	zmiana zapisu z: W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu – oraz dwa ośrodki subregionalne: Słupsk i Chojnice na: W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia oparta na rdzeniu Trójmiasta – Gdańsku, Gdyni i Sopotu, Słupsk jako krajowa aglomeracja miejska oraz ośrodek subregionalny Chojnice	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
2688	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	UWAGA OGÓLNA	100-134	Strategia marginalnie odnosi się do zjawiska cyberprzemocy, traktując je jedynie edukacyjnie („higiena cyfrowa”, „kompetencje cyfrowe”), bez uznania za problem społeczny i bezpieczeństwa wewnętrznego. Cyberprzemoc jest formą przemocy o charakterze systemowym i płciowym – kobiety są szczególnie narażone („Cyberprzemoc wobec kobiet w Polsce” (European FEM Institute, 2024). Brakuje ujęcia tego zjawiska jako wyzwania strategicznego.	Uwaga w trakcie analiz.
2689	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	UWAGA OGÓLNA	100-134	W świetle Dyrektywy (UE) 2024/1385 Polska jest zobowiązana do wdrożenia przepisów dotyczących cyberprzemocy. Strategia powinna jednak wyraźnie wskazywać, że krajowa polityka pójdzie dalej niż unijne minimum, przyjmując ambitne i systemowe rozwiązania w obszarze bezpieczeństwa cyfrowego, równości płci i ochrony ofiar.	Uwaga w trakcie analiz.
2690	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	UWAGA OGÓLNA	100-134	Propozycja zapisu: „Państwo podejmuje kompleksowe działania na rzecz przeciwdziałania cyberprzemocy, uznając ją za jedno z kluczowych wyzwań współczesnego społeczeństwa cyfrowego. Obejmują one profilaktykę i edukację, rozwój skutecznych instrumentów prawnych i instytucjonalnych chroniących ofiary, zapewnienie dostępu do usług wsparcia psychologicznego i prawnego, współpracę z podmiotami prywatnymi w zakresie ograniczania treści przemocowych oraz systematyczny monitoring skali zjawiska. Przeciwdziałanie cyberprzemocy jest integralnym elementem polityki bezpieczeństwa społecznego i równościowej państwa.”	Uwaga w trakcie analiz.
2691	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	W części ogólnej Priorytetu 2.1 Strategia trafnie podnosi znaczenie edukacji cyfrowej, jednak ujmując problem cyberprzemocy zbyt wąsko, jedynie w kontekście higieny cyfrowej i indywidualnych zachowań użytkowników. Tymczasem cyberprzemoc jest formą przemocy wymagającą także działań instytucjonalnych, prawnych i społecznych, a nie wyłącznie edukacyjnych.	Uwaga w trakcie analiz.
2692	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Kierunek działań 7C: Rozwój kompetencji cyfrowych i dbanie o higienę cyfrową - Edukacja dotycząca cyberbezpieczeństwa i higieny cyfrowej - Wspomniane w Strategii przeciwdziałanie cyberprzemocy ma obecnie charakter głównie edukacyjny. Brakuje jednak wskazania roli państwa w prowadzeniu spójnej, koordynowanej polityki publicznej w tym obszarze, obejmującej działania instytucjonalne, prawne i prewencyjne.	Uwaga w trakcie analiz.
2693	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104-112	Uzupełnić Priorytet 2.1 o nowy kierunek działań: „Edukacja i profilaktyka w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy”, obejmujący: • wprowadzenie treści o rozpoznawaniu, zapobieganiu i reagowaniu na cyberprzemoc do programów szkolnych wszystkich etapów edukacyjnych; • szkolenia dla nauczycieli, pedagogów i rodziców w zakresie reagowania na przemoc online; • wsparcie lokalnych kampanii edukacyjnych w szkołach i społecznościach lokalnych; • współpracę administracji z organizacjami społecznymi i sektorem prywatnym w zakresie profilaktyki i ograniczania przemocy w przestrzeni cyfrowej.	Kierunkowo należy uznać pomysły za słuszne, w większości już realizowane, natomiast zbyt szczegółowe na poziom SRP. W priorytecie 2.1, działaniu 7c wskazana została profilaktyka cyberprzemocy w ujęciu ogólnym. Uszczegółowienie działań edukacyjnych natomiast, w tym prowadzenie kampanii społecznych, zostało ujęte w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
2694	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104-112	Rozszerzyć opis Priorytetu 2.1 o zapis: „Działania państwa w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy obejmują nie tylko edukację i kształtowanie kompetencji cyfrowych, lecz również rozwój systemu wsparcia ofiar, szkolenia dla instytucji publicznych, monitorowanie skali zjawiska oraz współpracę z podmiotami prywatnymi w zakresie ograniczania treści przemocowych w Internecie.”	Kierunkowo należy uznać pomysły za słuszne, w większości już realizowane, natomiast zbyt szczegółowe na poziom SRP. W priorytecie 2.1, działaniu 7c wskazana została profilaktyka cyberprzemocy w ujęciu ogólnym. Uszczegółowienie działań edukacyjnych natomiast, w tym prowadzenie kampanii społecznych,

						zostało ujęte w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
269 5	Organizacja pozarządowa	European Fem Institute	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104-112	Dodatkowo wprowadzić zobowiązanie do opracowania Krajowego Programu Przeciwdziałania Cyberprzemocy realizowanego międzyresortowo.	W projekcie SRP ujęto zagadnienie cyberprzemocy. Propozycja zostanie rozważona, przy czym nie wydaje się zasadne umieszczanie nazwy konkretnego programu w SRP, a ujęcie w projekcie sformułowania dotyczącego podejmowania przez państwo kompleksowych działań w zakresie cyberprzemocy, wydaje się adresować przedmiotowy postulat w dużej części.
269 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Wnioskuje się o utworzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI Polska Wschodnia. Wschodnia część Polski od wielu lat wymaga szczególnej, skoncentrowanej interwencji rozwojowej ze względu na utrzymujące się dysproporcje infrastrukturalne, gospodarcze i społeczne oraz położenie przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Dotychczasowe podejście makroregionalne, oparte na ustanowieniu OSI Polska Wschodnia w politykach strategicznych oraz dedykowanym programie operacyjnym, pozwoliło znacząco ograniczyć dystans rozwojowy dzielący te regiony od reszty kraju. Stanowiło impuls dla inwestycji infrastrukturalnych, pobudzenia przedsiębiorczości oraz podniesienia jakości życia mieszkańców. Jest to jedno z najlepiej udokumentowanych doświadczeń polityki spójności UE, potwierdzonych wysokim poziomem absorpcji środków oraz skutecznością realizowanych działań. Obecna sytuacja geopolityczna, w szczególności konsekwencje wojny w Ukrainie, pogłębia wyzwania dla regionów wschodniej Polski, w których występują poważne zakłócenia w powiązaniach gospodarczych, wzrost presji migracyjnej, ograniczenie w planowaniu inwestycji, oraz zwiększone potrzeby w zakresie bezpieczeństwa społeczno-gospodarczego i infrastrukturalnego. Województwa te ponoszą ciężar zarówno bezpośrednich konsekwencji konfliktu (wsparcie uchodźców, dodatkowe obciążenia dla rynku pracy, edukacji, ochrony zdrowia) oraz nadal występujących deficytów w zakresie dostępności infrastruktury transportowej, istotnie wpływających na możliwości rozwojowe regionów wschodnich.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
269 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Podjęte w ostatnich latach działania legislacyjne oraz systemowe, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym, w tym wdrażanie specjalnie dedykowanych instrumentów wsparcia (np. Programy Operacyjne dla Polski Wschodniej) w kolejnych okresach programowania UE dowodzą skuteczności i zasadności terytorialnego podejścia do wyrównywania szans rozwojowych i wzmacniania odporności regionów bezpośrednio położonych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Utworzenie OSI Polska Wschodnia jest niezbędne dla zachowania ciągłości realizacji polityki zrównoważonego rozwoju opartej na partnerskim modelu współpracy samorządów i administracji rządowej oraz na doświadczeniu regionów, które posiadają najlepszą wiedzę o lokalnych wyzwaniach oraz bogate doświadczenie w skutecznym wdrażaniu funduszy europejskich, co potwierdziły wcześniejsze perspektywy finansowe. Ponadto w obowiązujących i projektowanych dokumentach strategicznych UE i RP podkreśla się rolę takich obszarów jako kluczowych filarów spójności terytorialnej Unii Europejskiej, co ma w świetle obecnych wyzwań strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa, stabilności i rozwoju Polski oraz całej Wspólnoty. Z tego względu utworzenie OSI Polska Wschodnia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. powinno pozostać jednym z priorytetów państwa polskiego.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
269 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Wnioskuje się o utworzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – w zakresie adaptacji do procesów demograficznych.Strategia powinna skupić się na istocie problemów demograficznych - nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą zarówno obszarów wiejskich, jak i miast średnich. Biorąc pod uwagę wyzwania demograficzne, z jakimi boryka się państwo polskie i ograniczone możliwości im przeciwdziałania, kluczową rolę odgrywać powinno systemowe podejście do adresowania odpowiednich instrumentów i działań na rzecz przeciwdziałania depopulacji. Interwencja powinna dokonywać się ponad granicami gmin oraz uwzględniać specyfikę sieci osadniczej danego terytorium. Zmiana OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, oznacza w praktyce mniejszą skalę i skuteczność interwencji kierowanej do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.

					Podczas dotychczas prowadzonych rozmów przez przedstawicieli Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (MFIPR) z regionami przed rozpoczęciem konsultacji społecznych projektu dokumentu podejmowano zagadnienia dotyczące wyłącznie Obszaru Strategicznej Interwencji dotyczących łagodzenia zmian demograficznych. Natomiast w procesie konsultacji społecznych projektu dokumentu w miejsce przedyskutowanego OSI dotyczącego łagodzenia zmian demograficznych wprowadzono OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, którego zarówno cel interwencji, delimitacja oraz zakres i zarządzanie interwencją nie były przedstawiane na wcześniejszych etapach rozmów roboczych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przedstawicielom regionów.	
269 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Zaleca się ponowną weryfikację założonych kryteriów delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Proponowane kryterium delimitacji OSI dla obszarów wiejskich, oparte na spadku liczby ludności o co najmniej 5% w latach 2024–2035 na poziomie powiatu oraz wyłączeniu powiatów położonych w pobliżu dużych aglomeracji, nie zapewni skutecznego zasięgu interwencji. Kryterium to może wykluczyć gminy wiejskie faktycznie potrzebujące wsparcia. Wskazane jest odniesienie kryterium do poziomu gminy i objęcie nim wszystkich terenów wiejskich zagrożonych depopulacją, niezależnie od ich położenia względem aglomeracji. Pozwoli to skuteczniej przeciwdziałać utracie żywotności społecznej i gospodarczej oraz wzmacniać spójność terytorialną. Obszary wiejskie stanowią kluczowy element rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, są miejscem życia znacznej części ludności, przestrzenią produkcji rolnej, ochrony zasobów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego. Ich zrównoważony rozwój ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo żywnościowe, stabilność demograficzną i środowiskową, a także na równowagę pomiędzy regionami. Dlatego też instrumenty wsparcia kierowane do obszarów wiejskich powinny być precyzyjnie adresowane i oparte na diagnozie sytuacji lokalnej, aby skutecznie wzmacniać potencjał rozwojowy tych obszarów i przeciwdziałać pogłębianiu się dysproporcji terytorialnych.	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe
270 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Zarządzanie interwencją w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe nie przewiduje literalnie wpisanej w treść Strategii współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu i zobligowanym do implementacji takich zapisów w dokumentach regionalnych, w tym strategii rozwoju. Istniejący opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI.	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe
270 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Wnioskuje się o wprowadzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI obszary górskie. OSI powinno wspierać zrównoważony rozwój południowych regionów Polski, obejmujących tereny górskie i podgórskie, poprzez działania na rzecz wzmocnienia konkurencyjności, poprawy dostępności transportowej i cyfrowej, rozwoju turystyki oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Obszary górskie charakteryzują się unikalnym potencjałem krajobrazowym, turystycznym i kulturowym, ale jednocześnie zmagają się z barierami rozwojowymi: trudnymi warunkami naturalnymi, ograniczeniami infrastrukturalnymi, dużym udziałem terenów chronionych oraz niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Problemy te potęgują procesy depopulacji, starzenia się społeczeństwa i wykluczenia transportowo-cyfrowego. OSI powinno obejmować obszar Karpat i Sudetów. Wprowadzenie OSI pozwoli na skoncentrowanie działań państwa i samorządów na rozwiązywaniu tych wyzwań poprzez rozwój turystyki i przedsiębiorczości lokalnej, wsparcie adaptacji do zmian klimatu, ochronę bioróżnorodności oraz wzmocnienie spójności terytorialnej kraju. Ujęcie obszarów górskich w strategii jako OSI umożliwi pełniejsze wykorzystanie ich potencjału rozwojowego i zwiększy atrakcyjność Polski jako kraju przyrodniczo i kulturowo wyjątkowego.	Poruszone problemy zostały zaadresowane w istniejących OSI, celach sektorowych oraz celu horyzontalnym.
270 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	207	Dokument powinien jednoznacznie wskazać, że uszczegółowienie delimitacji OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE powinno następować na poziomie regionalnym. Samorządy województw, w oparciu o uwarunkowania lokalne, powinny mieć możliwość wskazania obszarów wymagających interwencji niż te wstępnie określone w dokumencie krajowym. Przygraniczne obszary Polski są zróżnicowane pod względem wyzwań i potencjałów rozwojowych. Delimitacja dokonana wyłącznie na poziomie krajowym może nie oddawać lokalnych uwarunkowań, takich jak, intensywność współpracy transgranicznej, specyfika gospodarki przygranicznej, czy szczególne wyzwania wynikające z sytuacji geopolitycznej. Mocniejsze zaakcentowanie elastyczności delimitacji pozwoli na lepsze dopasowanie interwencji do realnych potrzeb regionów.	Zapisy w tym zakresie są już w strategii i dotyczą wszystkich OSI.

270 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	207	Należy zaktualizować mapę 11. Zasięg terytorialny OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Mapa nie wskazuje wszystkich powiatów objętych OSI wskazanymi w załączniku nr 3 do Strategii (dla województwa podkarpackiego brak powiatów: sanockiego i brzozowskiego). Ponadto, należy skorygować opis mapy 11. błędnie wskazujący, że OSI obejmuje swoim zasięgiem gminy.	Uwaga uwzględniona
270 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	207	W części dotyczącej „OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE” należy doprecyzować, że interwencja obejmuje również działania na rzecz utrzymania i rozwoju infrastruktury przejść granicznych, terminali kolejowych oraz dróg wojewódzkich prowadzących do granicy. Brak jednoznacznego uwzględnienia infrastruktury granicznej w OSI może zawierać lukę; poprzez pominięcie aspektu utrzymania i rozwoju infrastruktury granicznej powoduje się, że zakres interwencji OSI może być niewystarczający.	Utrzymanie przejść granicznych nie jest strategiczną interwencją, jest stałym elementem funkcjonowania administracji publicznej.
270 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	132	Wnioskuję się o rozszerzenie zapisów dotyczących OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK). OSI nie powinno obejmować wyłącznie obszaru CPK i kierować interwencje na rzecz rozwoju okolicznych gmin oraz przeciwdziałać ewentualnym negatywnym skutkom inwestycji na ich obszarach, ale uwzględniać także odniesienie do innych regionów. Zakres interwencji powinien odnosić się do inwestycji kolejowych tj. rozwój sieci „szprychy” kolejowe. Ponadto zakres planowanej interwencji: „kształcenie zawodowe w nowych obszarach związanych z transportem i logistyką, obsługą lotniska i ruchu lotniczego” – nie może być ograniczony wyłącznie do delimitacji terytorialnej OSI ale uwzględniać potencjał innych regionów w tym zakresie – na obszarze województwa podkarpackiego działają ośrodki kształcące w sektorze lotniczym i transportowo-logistycznym, uczelnie i instytuty badawcze kształcące wysoko wykwalifikowane kadry dla branży lotniczej, sektora nowoczesnych technologii, a także dla transportu i logistyki. Centralny Port Komunikacyjny to nie tylko inwestycja w port komunikacyjny, ale kompleksowy system powiązań infrastrukturalnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju sieci kolejowej. W długoterminowej perspektywie inwestycja CPK będzie wiązała się z koniecznością modernizacji infrastruktury transportowej – zarówno drogowej, jak i kolejowej – również poza obszarem OSI zdelimitowanym jako OSI CPK. Obszary przebiegu tzw. „szprych kolejowych” będą miały strategiczne znaczenie dla spójności terytorialnej i wymagają skoordynowanego wsparcia inwestycyjnego. Dla województwa podkarpackiego strategiczna jest szprycha nr 6 i jej przebieg.	OSI Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) został wyznaczony w otoczeniu CPK jako obszar, który będzie podlegał intensywnym przeobrażeniom przestrzennym, wynikającym z jednej strony z ulokowania w nim międzynarodowego węzła transportowego, lotniska oraz licznych elementów infrastruktury liniowej, a z drugiej - w związku z presją inwestycyjną na skutek wzrostu dostępności transportowej obszaru.
270 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	170	[1/2] Wnioskuję się o rozszerzenie zapisów OSI transformacji energetycznej o regiony, których gospodarka jest silnie powiązana z wydobyciem i przetwórstwem paliw kopalnych, takich jak ropa naftowa i gaz ziemny. Obecna delimitacja OSI transformacji energetycznej koncentruje się głównie na regionach górniczych, pomijając obszary uzależnione od wydobycia i przetwórstwa ropy naftowej i gazu ziemnego, które również będą silnie dotknięte procesem odchodzenia od paliw kopalnych. Należy podkreślić, iż kolejne dokumenty i dyrektywy wskazują system transformacji energetycznej zmierzający do stopniowego odchodzenia od paliw kopalnych, w tym gazu ziemnego i ropy naftowej w perspektywie do 2035 r. Z uwagi na strategiczne znaczenie sektora gazowniczego i energetycznego w województwie podkarpackim, w tym działalność spółek PGNiG i PGE oraz funkcjonowanie klastrów energetycznych, proponuje się objęcie powiatów województwa podkarpackiego: bieszczadzkiego, leżajskiego, niżańskiego, leskiego, lubaczowskiego, rzeszowskiego, jarosławskiego, przeworskiego, krośnieńskiego, jasielskiego, ropczycko-sędziszowskiego i dębickiego OSI transformacji energetycznej. Działania te umożliwią wzmocnienie lokalnych inicjatyw w zakresie energetyki odnawialnej, rozwoju magazynowania energii oraz modernizacji infrastruktury przesyłowej, co przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu i kraju. Region podkarpacki posiada zróżnicowaną i rozwiniętą infrastrukturę przemysłową – od wydobycia i magazynowania gazu ziemnego (Sanok, Brzozów), przez dystrybucję energii (Rzeszów, Krosno), po rozwój innowacyjnych klastrów OZE (Leżajsk, Mielec, Jarosław). Ważną rolę w wydobyciu gazu ziemnego i ropy naftowej odgrywają również województwa: małopolskie, wielkopolskie, lubuskie i zachodniopomorskie.	Z uwagi na horyzont obowiązywania Strategii (2035 r.) do OSI wytypowano obszary problemowe, które są zależne w największym stopniu od węgla, czyli surowca, który w pierwszej kolejności będzie wycofywany z miksu energetycznego z uwagi na wysoką emisyjność. W okresie przejściowym transformacji ropa naftowa oraz gaz będą pełniły znaczącą rolę.
270 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd	UWAGA OGÓLNA	170	[2/2] Taka koncentracja kompetencji uzasadnia objęcie tych obszarów wsparciem w ramach OSI transformacji energetycznej, co wzmocni bezpieczeństwo energetyczne regionu i całego kraju. Włączenie tych regionów do OSI pozwoli na złagodzenie negatywnych skutków transformacji oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w sektorach	Z uwagi na horyzont obowiązywania Strategii (2035 r.) do OSI wytypowano obszary problemowe, które są zależne

		Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie			gospodarki niskoemisyjnej. Ponadto delimitacja OSI transformacji energetycznej nie może być oparta o opracowany instrument wsparcia- w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021 - 2027 tj. Fundusz Sprawiedliwej Transformacji.	w największym stopniu od węgla, czyli surowca, który w pierwszej kolejności będzie wycofywany z miksu energetycznego z uwagi na wysoką emisyjność. W okresie przejściowym transformacji ropa naftowa oraz gaz będą pełniły znaczącą rolę. Delimitacja jest szersza niż dla FST.
2708	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	170	W ramach interwencji dotyczącej transformacji energetycznej należy zapewnić rozszerzenie dedykowanych programów przekwalifikowania na pracowników sektora wydobywczego, stanowiących znaczącą część populacji obszarów przemysłowych. Wsparcie to powinno obejmować szkolenia kompetencyjne w obszarze OZE, energetyki wodorowej, logistyki i automatyzacji przemysłu, co umożliwi utrzymanie zatrudnienia oraz zwiększenie konkurencyjności regionów w okresie transformacji.	Uwaga zostanie uwzględniona.
2709	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	170-171	W celu zapewnienia spójności zapisów Strategii w obszarze celu horyzontalnego „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” z celem 2 „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”, należy wzmocnić wymiar terytorialny transformacji energetycznej. Proponuje się uzupełnienie części diagnostycznej o analizę lokalizacji i wpływu wygaszania elektrowni węglowych (kamiennych i brunatnych) na funkcjonowanie miast na których terenach są one położone; rozszerzenie kierunków działań w prioryecie 2.5 „Transformacja energetyczna”, w szczególności działania 7 „Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji”, o wsparcie dla miast, w których planowane jest wygaszenie tego typu elektrowni; objęcie odpowiednich powiatów w ramach OSI transformacji energetycznej oraz uwzględnienie odpowiednich projektów w Planie działań na lata 2026–2029. Obecne zapisy Strategii pomijają aspekt przestrzenny procesu transformacji energetycznej – brak jest analizy terytorialnej dotyczącej lokalizacji elektrowni węglowych oraz oceny skutków ich wygaszania dla lokalnych rynków pracy i gospodarki. Uzupełnienie Strategii o wymiar terytorialny procesu transformacji zwiększy jej spójność oraz zapewni adekwatne wsparcie dla obszarów najbardziej narażonych na skutki zmian w sektorze energetycznym.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.
2710	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA	165	Rozwój gospodarczy, związany z potencjałem energetycznym powinien być horyzontalny, a nie skoncentrowany jedynie w OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Należy zapewnić odpowiednie zrównoważenie zapisów dotyczących interwencji w ramach OSI obejmujących elektrownię jądrową i morską energetykę wiatrową wobec działań kierowanych do pozostałych obszarów kraju. Transformacja energetyczna powinna przebiegać w sposób spójny terytorialnie, bez marginalizowania regionów opartych na tradycyjnych źródłach energii. Wsparcie publiczne powinno zostać zaplanowane komplementarnie, by ograniczać ryzyko odpływu kadr i inwestycji z innych regionów Polski. Delimitacja OSI wskazuje jedynie województwo pomorskie i zachodniopomorskie. W długoterminowej perspektywie niezbędne są inwestycje w infrastrukturę przesyłową oraz magazyny energii na terenie całego kraju, w celu pełnego wykorzystania wyprodukowanej energii. Interwencja w zakresie rozwoju gospodarczego w oparciu o inwestycje tj. elektrownia jądrowa i elektrownie wiatrowe na Bałtyku powinna być skierowana również do innych regionów. Rozwój terenów inwestycyjnych i parków przemysłowych, inwestycje w szkolnictwo ponadpodstawowe i wyższe techniczne oraz zawodowe, promowanie badań naukowych, zagospodarowanie nadwyżki energii i kolejne bardzo szczegółowo wskazane w tym opisie OSI zakresy działań nie mogą ograniczać się wyłącznie do dwóch województw. Ze względu na skalę inwestycji mająco zdecydowanie charakter ogólnokrajowy, zakres planowanych działań nie może być wyłącznie odniesiony do terytorialnej delimitacji OSI. Rozszerzenie wsparcia na inne regiony umożliwi lepsze wykorzystanie zasobów, efektywne zagospodarowanie wytworzonej w elektrowni energii, wzmocni gospodarki lokalne oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju przemysłowego w skali całego kraju.	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Za działania o charakterze ogólnokrajowym można uznać te, które wskazano w priorytetach (chyba, że odnoszą się do konkretnego miejsca).
2711	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	UWAGA OGÓLNA	276 oraz inne powiązane zapisy	Wnioskuję się o zdefiniowanie lub zastąpienie pojęcia „żywności” obszarów wiejskich, gdyż jest ono nieprecyzyjne. Proponuje się użycie bardziej powszechnie stosowanego i zrozumiałego terminu.	Pod pojęciem „żywności obszarów wiejskich” rozumie się trwałe funkcjonowanie tych obszarów, wraz z ich mieszkańcami, z uwzględnieniem rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska, dostępu do usług

		Podkarpackiego w Rzeszowie				publicznych oraz utrzymania dziedzictwa kulturowego. Pojęcie „żywności” obszarów wiejskich jest adekwatne i jest powszechnie używane w debacie na temat kwestii rozwojowych obszarów wiejskich. Pojęcie to jest szeroko rozpowszechnione i oddaje całe spektrum zjawisk, które się pod nim kryją. W związku z tym proponuje się pozostawienie dotychczasowego zapisu.
271 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Należy zauważyć, że przypisanie OSI do poszczególnych celów gubi się w treści dokumentu oraz nie umożliwia szerokiego spojrzenia i przekrojowego myślenia o interwencjach możliwych do realizacji w ich ramach. Wydaje się, że zasadniejsze byłoby wydzielenie rozdziału prezentującego jedynie OSI, co byłoby zdecydowanie czytelniejsze i nie ograniczałoby możliwości kompleksowej realizacji interwencji (również w ramach wielu celów strategicznych).	OSI zostały przypisane do konkretnych priorytetów właśnie w celu wskazania, że będą wzmacniać realizację określonych tam działań.
271 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Należy jednoznacznie wskazać w dokumencie, że ostateczna delimitacja obszarów funkcjonalnych miast (OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych) może różnić się na poziomie regionalnym od wstępnych wskazań krajowych. Obecne brzmienie dokumentu wskazuje, że delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw. Jednak zapis ten nie podkreśla wystarczająco, że w praktyce delimitacja może przyjmować odmienne granice w zależności od uwarunkowań regionalnych i lokalnych. Dodatkowo, wnioskuje się uzupełnienie Strategii o zapis wskazujący, że przyjęta delimitacja powinna obejmować również potencjalne rozszerzenia obszarów funkcjonalnych, wynikające z przewidywanych kierunków rozwoju przestrzennego, demograficznego i gospodarczego. Ujęcie tego elementu pozwoli na zachowanie elastyczności dokumentu strategicznego oraz zapewni możliwość dostosowania delimitacji do zmieniających się uwarunkowań rozwojowych w perspektywie długoterminowej. Jednocześnie ograniczy ryzyko rozbieżności pomiędzy delimitacjami krajowymi i regionalnymi oraz umożliwi ich spójne stosowanie w procesie programowania.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
271 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Załącznik 4. zawiera opisy ośrodków miejskich o określonej randze w policentrycznej sieci miast w odniesieniu do poszczególnych województw. Jednak widoczne są różnice w szczegółowości – część regionów została scharakteryzowana bardzo precyzyjnie, z odniesieniem do kluczowych inwestycji infrastrukturalnych czy specjalizacji gospodarczych, podczas gdy niektóre województwa dość ogólnie. Proponuje się uzupełnienie opisów wszystkich regionów o równie konkretne elementy – np. potencjalne inwestycje infrastrukturalne i priorytetowe obszary wsparcia. Zapewni to równy poziom traktowania wszystkich województw, zwiększy przejrzystość dokumentu.	Uwaga o charakterze komentarza
271 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[1/2] Wskazane jest uzupełnienie zapisów dotyczących Rzeszowa i jego obszaru funkcjonalnego o odniesienie do roli Portu Lotniczego Rzeszów–Jasionka jako istotnego elementu infrastruktury metropolitalnej oraz o uwzględnienie potencjału badawczo-rozwojowego i innowacyjnego Rzeszowa w zakresie przemysłu lotniczego, nowych technologii oraz współpracy nauki i biznesu. Proponuje się zastąpić poprzedni opis następującym: W województwie podkarpackim funkcjonuje Rzeszów jako ośrodek regionalny, pełniący również funkcje metropolitalne, oraz pięć ośrodków subregionalnych: Krosno, Mielec, Przemyśl, Stalowa Wola i Tarnobrzeg. Metropolitalne funkcje Rzeszowa i jego obszaru funkcjonalnego będą wzmacniane przede wszystkim przez wsparcie dla budowy międzynarodowych powiązań gospodarczych i naukowych, głównie związanych z inteligentnymi specjalizacjami regionu, w szczególności z przemysłem lotniczym, informatyką i nowymi technologiami, a także produktami i usługami medycznymi oraz szeroko rozumianym bezpieczeństwem publicznym. Istotnym elementem wzmacniania pozycji metropolitalnej Rzeszowa będzie rozwój Portu Lotniczego Rzeszów–Jasionka jako regionalnego i międzynarodowego hubu transportowego, logistycznego oraz gospodarczego. Jego znaczenie wykracza poza funkcje komunikacyjne – lotnisko pełni rolę kluczowego węzła obsługującego wymianę handlową, ruch pasażerski, transport towarów o wysokiej wartości dodanej, a także działalność służącą obsłudze sektora obronnego. W otoczeniu lotniska rozwija się Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny Aeropolis,	Uwaga uwzględniona

					skupiający przedsiębiorstwa przemysłu lotniczego, centra inżynieryjne i zaplecze badawczo-rozwojowe. Wskazane jest dalsze integrowanie funkcji lotniska z systemem transportu publicznego aglomeracji rzeszowskiej oraz z siecią TEN-T, co pozwoli na pełniejsze wykorzystanie jego potencjału w obsłudze ruchu krajowego i międzynarodowego.	
271 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[2/2] W Rzeszowie koncentruje się również potencjał badawczo-rozwojowy (B+R) w zakresie nowoczesnych technologii materiałowych, automatyki, lotnictwa i energetyki. Uczelnie wyższe oraz jednostki badawcze, w tym Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i transferze innowacji do sektora przemysłowego. Rozwój współpracy między środowiskiem akademickim, sektorem prywatnym i instytucjami otoczenia biznesu powinien stanowić jeden z priorytetów w dalszym wzmacnianiu funkcji metropolitalnych Rzeszowa. Wzmocnieniu ulegnie też rozwijający się potencjał miasta w zakresie organizowania wydarzeń o charakterze kongresowym oraz przedsięwzięć targowo-wystawienniczych. Decydujące znaczenie dla rozwoju metropolitalnych aspiracji miasta będzie miał też rozwój podmiotów gospodarczych wykorzystujących jego potencjał akademicki. Wsparcie dla rozwoju gospodarczego miasta będzie również elementem budowania odporności terenów przygranicznych na skutki obecnego konfliktu. Istotnym obszarem wsparcia w tym kontekście będzie również rozbudowa specjalistycznej infrastruktury oraz świadczeń z zakresu ochrony zdrowia. Pozycja ośrodka regionalnego zostanie wzmocniona poprzez wsparcie dla rozwoju instytucji kultury i wydarzeń o wysokim znaczeniu artystycznym, takich jak Festiwal Muzyczny w Łańcucie. Fundamentalnym czynnikiem stymulującym rozwój funkcji regionalnych, ponadregionalnych i międzynarodowych oraz atrakcyjności turystycznej regionu będzie znacząca poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Obejmuje ona rozbudowę i modernizację połączeń kolejowych z Warszawą, jak i międzynarodowych.	Uwaga uwzględniona
271 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	WPROWADZENIE	11 I 12	Współpraca samorządów województw z rządem w realizacji Strategii Rozwoju Polski powinna iść w parze ze wzmacnianiem systemu dochodów własnych regionów. Tylko dzięki stabilnym zasobom budżetowym województwa będą mogły prowadzić skuteczną, dostosowaną do lokalnych potrzeb politykę rozwoju, niezależną wyłącznie od unijnych funduszy. Ponadto, konieczne jest utworzenie dedykowanego funduszu krajowego, który wspierałby zaangażowanie regionów w realizację celów strategii, działając podobnie do polityki spójności, ale finansowanego z budżetu państwa i z regionalnym podziałem środków. Na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez ministerstwa i podmioty państwowe należy zagwarantować aktywne włączenie samorządów województw zgodnie z zasadą subsydiarności, co umożliwi realną terytorializację krajowych polityk publicznych i wzmocni rolę regionów w ich realizacji. W celu zapewnienia skutecznej realizacji celów Strategii, należy rozszerzyć zapisy o mechanizmy finansowego wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności poprzez fundusze celowe, dotacje i programy grantowe. Jasne określenie źródeł i form finansowania umożliwi samorządom pełniejsze zaangażowanie w realizację działań strategicznych oraz zwiększy ich efektywność wdrożeniową.	Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci regionów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
271 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		W konsultowanym projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, brak zapisów dot. rewitalizacji prowadzonej w oparciu o zapisy ustawy o rewitalizacji odnoszących się do gmin w całej Polsce. Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie. Zapotrzebowanie gmin w Polsce na niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych jest nadal duże. W strategii należy wskazać dobrze zaplanowaną rewitalizację jako istotną w rozwoju gmin, gdyż jest ona narzędziem reagowania na problemy społeczne, poprawy warunków życia, rozwoju gospodarczego i jakości środowiska na obszarach kryzysowych. Zgodnie z danymi GUS Na koniec 2023 r. działania rewitalizacyjne prowadziło 1290 gmin (tj. 52,1% wszystkich gmin w Polsce). W 2023 r. powierzchnia obszaru zdegradowanego stanowiła 12,7% całkowitej powierzchni Polski. Dane te świadczą o istotności procesów rewitalizacji dla rozwoju kraju.	Zapisy dot. rewitalizacji zostaną uwzględnione

					Dotychczasowe obserwacje i badania dowodzą, że aktywność gmin w prowadzeniu rewitalizacji jest znacząca, stąd olbrzymim wyzwaniem jest utrzymanie dynamiki prowadzenia procesów rewitalizacji, aby jak najszybciej niwelować skalę istniejących obszarów zdegradowanych. Działania samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji mogą być prowadzone na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR), który jest podstawowym narzędziem tych działań, wprowadzonym ustawą o rewitalizacji z 2015 r. Jednocześnie ustawa ta pozostawiła gminom do końca 2023 r. możliwość działania na podstawie wcześniejszych rozwiązań, tj. Programu Rewitalizacji (PR) przyjętego na podstawie ustawy o samorządzie gminnym lub innego dokumentu strategicznego (IDS). Koniec okresu przejściowego w 2023r. przyczynił się do spadku liczby programów rewitalizacji jednakże analiza podejmowanych przez gminy działań wskazuje że przystąpiły one do opracowania GPR, gdyż procesy rewitalizacyjne nie zostały zakończone.	
2719	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Strategia wskazuje pozytywne efekty rewitalizacji i odnowy przestrzeni publicznych, ale nie rozwija wątku ich znaczenia dla turystyki. Strategia powinna wskazywać wyraźne powiązania działań rewitalizacyjnych z rozwojem oferty turystycznej i rekreacyjnej.	Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej to uzupełniające a nie główne działania w rewitalizacji. Rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i przestrzenno-funkcjonalnych obszarów rewitalizacji.
2720	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Dokument nie uwzględnił szacowania ryzyk wdrożenia, np. w formie tabeli ryzyk z oceną wpływu, prawdopodobieństwa oraz środków mitygujących. Wprowadzenie załącznika z rejestrem ryzyk strategicznych znacząco poprawiłoby zarządzanie realizacją strategii, umożliwiając proaktywne zapobieganie zagrożeniom oraz określenie procedur postępowania w przypadku wystąpienia zdarzeń niepożądanych.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Koncepcja Rozwoju Kraju 2050 była punktem wyjścia dla opracowania Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.
2721	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		W ramach celu 2 „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” temat cyfryzacji i automatyzacji wymaga szerszego ujęcia, szczególnie w obszarach cyfryzacji administracji, sztucznej inteligencji, robotyzacji oraz cyberbezpieczeństwa sektora biznesowego. wnioskuję się o rozszerzenie dokumentu o te kluczowe zagadnienia, które mają istotne znaczenie dla konkurencyjności i bezpieczeństwa gospodarki.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zostały wprowadzone zmiany w zakresie cyfryzacji administracji (w szczególności w zakresie jednostek samorządu terytorialnego), zmieniono zapisy dotyczące sztucznej inteligencji. Nie jest jasne jak brzmi postulat.
2722	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		W części wdrożeniowej Strategii występuje rozbieżność w szczegółowości zapisów – niektóre działania są bardzo konkretne i operacyjne (np. podwyżki dla nauczycieli czy szczegółowe rozwiązania techniczne), podczas gdy inne pozostają ogólne. W dokumencie o charakterze strategicznym zaleca się przyjęcie jednolitego podejścia, koncentrując się na wskazaniu kierunków działań, a pozostawiając szczegóły realizacji do dokumentów operacyjnych.	Dokument zostanie przeanalizowany pod tym kątem, jednakże cytowane podwyżki dla nauczycieli nie stanowią w naszej ocenie rozwiązania operacyjnego (szczegółowego) tylko systemowe.
2723	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	UWAGA OGÓLNA		Strategia powinna doprecyzować mechanizmy wyrównywania szans rozwojowych regionów słabszych, wprowadzając dedykowane programy wsparcia dla obszarów depopulacyjnych oraz narzędzia finansowe dla mniejszych ośrodków subregionalnych. Istotne jest również ustanowienie systemu monitorowania efektów, aby ocenić skuteczność działań. Kluczowe jest także wzmocnienie roli samorządów wojewódzkich w zarządzaniu funduszami unijnymi, ponieważ ich doświadczenie i bliskość lokalnych potrzeb zapewniają efektywność i	Uwaga o charakterze komentarza

		Podkarpackiego w Rzeszowie			dopasowanie polityk do specyfiki regionów. Centralizacja programowania funduszy na poziomie krajowym może obniżyć skuteczność i zwiększyć dysproporcje terytorialne. Utrzymanie udziału samorządów w decyzjach gwarantuje racjonalne i sprawne wykorzystanie środków oraz wspiera zrównoważony, policentryczny rozwój kraju.	
272 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		W Strategii należy wzmocnić wsparcie dla rozwoju uczelni wyższych oraz instytucji badawczych w ośrodkach subregionalnych. Taki kierunek działań przyczyni się do ograniczenia migracji młodych osób do dużych miast oraz wzmocni potencjał lokalnych zasobów ludzkich.	Postulat nie precyzuje dodatkowego wsparcia. Wsparcie zrównoważonego rozwoju regionalnego jest już ujęte w Polityce Naukowej Państwa, m. in. poprzez program "Regionalna Inicjatywa Doskonałości".
272 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		Strategia powinna zostać uzupełniona o mechanizmy wspierające rozwój turystyki oraz ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza w regionach o znaczących walorach przyrodniczych i historycznych. Takie działania mogą stać się istotnym impulsem rozwojowym dla obszarów poza metropoliami oraz zwiększyć atrakcyjność Polski jako całości.	W projekcie Strategii położono nacisk na przeciwdziałanie zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości narodowej poprzez ochronę dóbr kultury i strzeżenie dziedzictwa narodowego (Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy) oraz wskazano na integrującą rolę kultury w ośrodkach lokalnych (Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli).
272 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	UWAGA OGÓLNA		W opisie OSI (m.in. obszary przygraniczne, wiejskie oraz postulowane obszary górskie) proponuje się podkreślić rolę turystyki jako istotnego narzędzia wzmocnienia spójności społeczno-gospodarczej oraz przeciwdziałania depopulacji. Obecnie w dokumencie brakuje spójnej koncepcji rozwoju turystyki jako sektora gospodarczego – ujęto ją jedynie w sposób uzupełniający. Wskazane jest wyodrębnienie odrębnego kierunku/priorytetu dotyczącego turystyki, z uwzględnieniem jej znaczenia dla wzrostu PKB, zatrudnienia oraz budowania wizerunku kraju. Jednocześnie rekomenduje się uwzględnienie aktualnych trendów w turystyce, takich jak cyfryzacja usług, turystyka zrównoważona, zdrowotna i edukacyjna, oraz wpisanie turystyki do obszarów wspierających innowacje i rozwój przedsiębiorczości w sektorze usług.	Średniookresowa strategia rozwoju kraju jako dokument kierunkowy nie przewiduje wyodrębniania oddzielnych kierunków interwencji dla poszczególnych sektorów gospodarki, w tym turystyki. Zagadnienia związane z turystyką są już ujęte w sposób przekrojowy w ramach celów dotyczących rozwoju regionalnego, przedsiębiorczości, cyfryzacji oraz zrównoważonego rozwoju, natomiast szczegółowe działania w tym obszarze powinny być rozwijane w dokumentach sektorowych niższego rzędu.
272 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	WPROWADZENIE	6	Proponuje się uzupełnić wprowadzenie o zapis: w polityce regionalnej istotne jest uwzględnienie specyfiki i potrzeb różnych typów obszarów – metropolii, małych i średnich miast oraz terenów wiejskich. Jednolite traktowanie wszystkich regionów może prowadzić do pomijania ich unikalnych wyzwań i możliwości. Skuteczne wsparcie wymaga zróżnicowanego podejścia, które zapewni równomierny i sprawiedliwy rozwój społeczno-gospodarczy wszystkich części kraju. Tylko w ten sposób można przeciwdziałać nierównościom i gwarantować każdemu regionowi odpowiednie warunki do rozwoju, biorąc pod uwagę ich różny poziom infrastruktury, inwestycji oraz sytuację na rynku pracy.	Uwaga o charakterze opinii
272 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	WPROWADZENIE	6	Rewizja proponowanego zapisu dotyczącego przeprowadzania rocznych diagnoz (RDS). W obliczu powiązania konsultowanej strategii z innymi dokumentami strategicznymi koncepcja dotycząca przeprowadzania diagnozy (RDS) corocznie wydaje się być problematyczna. Pomysł ten wymaga przemyślenia m.in. z uwagi na ryzyko generowania potrzeb częstych zmian w wielu powiązanych dokumentach różnego szczebla. Mogłoby pojawić się tutaj ryzyko konieczności „permanentnego”, niemożliwego do zamknięcia, procesu aktualizacji dokumentów etc.	Roczna Diagnoza Strategiczna będzie zawierała dwa elementy: (i) opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii; (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników.

						Roczna Diagnoza Strategiczna będzie przede wszystkim odpowiadać na potrzebę stałego myślenia strategicznego w administracji publicznej. Będzie także kluczowym elementem publicznej rozliczalności celów i działań zapisanych w Strategii. Może być również podstawą do zmiany przez RM sposobu realizacji niektórych działań wskazanych w Strategii.
272 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	WPROWADZENIE	9	Strategia w dużej mierze koncentruje się na rozwoju innowacji technologicznych, jednak pomija istotne aspekty związane z zagrożeniami cyfrowymi i nierównościami w dostępie do technologii. Należy uzupełnić zapisy o kwestie cyberbezpieczeństwa – zarówno systemowego, jak i indywidualnego – oraz przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych i mieszkańców obszarów wiejskich. Zapewnienie bezpiecznego i równego dostępu do usług cyfrowych powinno stanowić integralny element działań na rzecz transformacji cyfrowej.	Zapisy dotyczące cyberbezpieczeństwa zostały ujęte w Priorytecie 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy (kierunek działań 4: Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju).
273 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39–43	Niewystarczające rozwinięcie zagadnień dotyczących bezpieczeństwa obywateli i infrastruktury krytycznej. Dokument odnosi się do bezpieczeństwa głównie w kontekście międzynarodowym, pomijając kwestie odporności lokalnej, zwłaszcza w regionach przygranicznych. Wskazanie roli województwa podkarpackiego jako obszaru buforowego oraz centrum logistyki kryzysowej zwiększyłoby realne bezpieczeństwo mieszkańców i państwa.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w dalszych częściach dokumentu.
273 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Interpretacja spadku liczby gospodarstw rolnych jest zbyt uproszczona. Sam spadek nie musi oznaczać negatywnych zjawisk, ponieważ może wynikać z łączenia się gospodarstw, co prowadzi do powstawania bardziej wydajnych i konkurencyjnych podmiotów. Konieczne jest uzupełnienie analizy o dane dotyczące powierzchni użytków rolnych oraz wielkości pogłowia zwierząt. Poszukiwanie zatrudnienia poza rolnictwem często stanowi przyczynę, a nie tylko skutek zmniejszania liczby gospodarstw. Ludzie od dawna migrują do pracy poza rolnictwem, szukając stabilniejszych i lepiej płatnych zajęć. W efekcie, rezygnacja z pracy w gospodarstwie często następuje po podjęciu zatrudnienia „na etacie”, co pokazuje, że zmiany na rynku pracy i preferencjach zawodowych mają kluczowe znaczenie dla analizy sytuacji na wsi.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. Propozycja jest zbyt szczegółowa.
273 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	54-55	Obecny zapis: „Po drugie, polityka migracyjna musi uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo kraju.” Proponuje się uszczegółowić zapis: „Po drugie, polityka migracyjna powinna systematycznie uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo narodowe i stabilność państwa. Zakłada się wzmocnienie mechanizmów kontroli legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców, ujednolicenie procedur weryfikacyjnych oraz zacieśnienie współpracy z instytucjami unijnymi w zakresie ochrony granic i przepływu osób. Celem jest ograniczanie ryzyk związanych z nielegalną migracją i przeciwdziałanie jej wykorzystywaniu jako narzędzia presji politycznej.” Doświadczenia ostatnich kryzysów potwierdzają, że niekontrolowane przepływy migracyjne mogą stanowić zagrożenie dla stabilności i odporności państw. Włączenie aspektów bezpieczeństwa do polityki migracyjnej jest zgodne z kierunkami wskazywanymi przez Unię Europejską, wzmacniając ochronę granic, spójność społeczną i zdolność do reagowania na zagrożenia.	Proponowany zapis nie odpowiada charakterowi tej części - w części diagnostycznej znajduje się diagnoza, cele i działania znajdują się w dalszych częściach.
273 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39–43	Brak jednoznacznych zapisów oraz wskazania sposobów finansowania, preferencji dla regionów, które bezpośrednio graniczą z Ukrainą. Strategia mogłaby wskazywać konkretne instrumenty gwarantujące bezpieczeństwo i wspierające rozwój województw na granicy wschodniej UE. Ponadto, brak wystarczającego odniesienia do współpracy transgranicznej z Ukrainą (PL–UA). Nie podkreśla się roli przejść granicznych czy możliwości wykorzystania położenia Rzeszowa jako węzła transportowo-logistycznego, szczególnie w obecnej sytuacji geopolitycznej, gdy Podkarpacie ma strategiczne znaczenie dla całego kraju.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w

					Strategia powinna wskazywać konkretne instrumenty poprawiające bezpieczeństwo i wspierające rozwój województw przygranicznych.	tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
273 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Należy zwrócić uwagę, że pomimo wzrostu przeciętnej powierzchni mieszkań w kraju, nie uwzględniono faktu, że przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę maleje. Np. na terenie województwa podkarpackiego w 2024 r. ten wskaźnik wynosi 30,0 m ² . Tymczasem w krajach UE wynosi od 57m ² /os do ok. 80 m ² /os (wg „Przegląd regionalny. Województwo podkarpackie 2024”). Pominięcie tego zjawiska w części kierunkowej może prowadzić do błędnych wniosków: stawianie na polityki prorodzinne bez równoległego działania na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych, szczególnie zwiększenia powierzchni mieszkalnej przypadającej na osobę sprzyja utrwalaniu stagnacji demograficznej i pułapki rozwojowej. Należy wprowadzić działania na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych, szczególnie zwiększenia powierzchni mieszkalnej.	W trakcie analiz.
273 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Obecny zapis Strategii skupia się przede wszystkim na diagnozie problemu migracyjnego, nie wskazując jednak konkretnych narzędzi jego rozwiązania. Należy wprowadzić precyzyjne mechanizmy kontroli nad procesami migracyjnymi, co pozwoli ograniczyć ryzyka związane z dotychczasowym, rozproszonym podejściem do polityki migracyjnej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Szersze kwestie integracji cudzoziemców będą regulowane w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a znaczna część postulatów poruszanych w uwadze znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030.
273 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	W Strategii brakuje spójnego podejścia łączącego politykę rynku pracy z rozwojem edukacji technicznej i zawodowej, dostosowanego do potrzeb gospodarczych poszczególnych regionów. Lepsze dopasowanie oferty kształcenia zawodowego do regionalnych specjalizacji przemysłowych (np. lotnictwo, ICT) pozwoliłoby skuteczniej przygotować kadry odpowiadające na realne potrzeby rynku i ograniczyć migrację młodych ludzi. Wymaga to zacieśnienia współpracy szkół, uczelni i przedsiębiorstw oraz wprowadzenia systemów prognozowania zapotrzebowania na kompetencje w skali regionalnej.	Zapisy na ten temat znajdują się w priorytecie 2.1. Wysokie kompetencje obywateli.
273 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87 - 99	W ramach wskazanych kierunków działań autor słusznie akcentuje potrzebę wzmocnienia roli ambulatoryjnej opieki specjalistycznej i podstawowej opieki zdrowotnej kosztem leczenia szpitalnego oraz konsolidacji rynku świadczeniodawców, jednak pomija istotny aspekt wsparcia personelu medycznego, szczególnie w kontekście wdrażanych zmian systemowych. Zasadne jest rozszerzenie treści Priorytetu o wyraźne wskazanie preferowanych kierunków rozwoju telemedycyny – rozumianej nie tylko jako aplikacje zdrowotne, ale także jako systemowe rozwiązania obejmujące infrastrukturę techniczną, zdalne monitorowanie stanu pacjentów, robotykę medyczną oraz odmiejszczone świadczenia, w tym chirurgię wspieraną robotycznie. Niezbędne jest także silniejsze zaakcentowanie potrzeby przyspieszenia wdrożenia Elektronicznej Dokumentacji Medycznej (EDM), której rozwój trwa od ponad dekady i powinien zostać jasno określony jako priorytet strategiczny.	Zapis zbyt szczegółowy. Działania dot. telemedycyny są ujęte w formie ogólnej, mogącej uwzględniać różnorodność jej aspektów. Działanie dot. EDM jest już uwzględnione w Strategii.
273 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	90	Konieczne jest wzmocnienie zapisów dotyczących bezpieczeństwa lekowego w Polsce poprzez rozwój działań zapobiegających niedoborom leków i zapewnienie stabilności dostaw. Deficyty leków dotyczą zarówno innowacyjnych, jak i generycznych preparatów, a także szczepionek. Ich przyczyny	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest

		Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	i aktywne starzenie się		obejmują m.in. zakłócenia w łańcuchach dostaw, wzrost popytu oraz uzależnienie rynku europejskiego od azjatyckich producentów substancji czynnych. Skala problemu wymaga zintegrowanych działań na poziomie UE, w tym monitorowania zagrożeń, wzmocnienia lokalnej produkcji i tworzenia rezerw strategicznych.	opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
273 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Zasadne jest rozszerzenie zapisów Strategii o odniesienie do roli sanatoriów i lecznictwa uzdrowiskowego w kontekście polityki aktywnego starzenia się. Rozwój i modernizacja sanatoriów oraz infrastruktury uzdrowiskowej wspierają profilaktykę zdrowotną, rehabilitację i dłuższe zachowanie samodzielności seniorów, sprzyjając ich aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym. Inwestycje tego typu przyczyniają się również do rozwoju lokalnej gospodarki i turystyki zdrowotnej, stanowią ważny element działań na rzecz zdrowego starzenia się.	W Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: E: Wsparcie rozwoju infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki długoterminowej oraz paliatywnej i hospicyjnej dodano: "Poprawa dostępności stacjonarnej opieki długoterminowej zostanie zapewniona m.in. poprzez przekształcenie części łóżek w szpitalach powiatowych, w których nie są one w pełni wykorzystywane, w miejsca opieki długoterminowej. Zostaną także podjęte działania mające na celu modernizację i doposażenie infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki paliatywnej i hospicyjnej w warunkach stacjonarnych. Poszerzony zostanie zakres diagnoz umożliwiających kwalifikację do świadczeń tej opieki. Rozwijane będzie także lecznictwo uzdrowiskowe jako element w procesie odzyskiwania sprawności po przebytej chorobie lub urazie."
274 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Uzupełnienie proponowanych zmian w zakresie zmian programowych uwzględniająca rozwój i szerzenie kultury innowacyjności od najmłodszych lat. Obecne programy nauczania nie kładą wystarczającego nacisku na eksperymentowanie. Kultura innowacyjności i zainteresowanie nauką powinno być rozwijane już wśród dzieci w wieku przedszkolnym. Sprzyjać to będzie wzmocnianiu umiejętności eksperymentowania wśród dzieci i młodzieży a w konsekwencji do zwiększenia potencjału do opracowywania innowacyjnych rozwiązań. Takie modele z powodzeniem stosowane są w najbardziej innowacyjnych krajach świata.	W Strategii znajdują się zapisy dotyczące tego tematu.
274 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Uzupełnienie kierunków działań o cykliczne (np. dwuletnie) mapowanie potrzeb kompetencyjnych odpowiadających na oczekiwania pracodawców z uwzględnieniem wymiaru terytorialnego. Strategia mówi ogólnie o współpracy z biznesem, ale nie wymusza systemów stałego monitoringu i przewidywania zapotrzebowania na kompetencje w poszczególnych regionach (w tym dla branż przyszłości). Konieczne jest uwzględnienie specyficznych wyzwań regionów w zakresie potrzeb edukacyjnych i specyficznych wyzwań regionalnego rynku pracy, w tym w szczególności w obszarach związanych z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii jest to zapis wystarczający.
274 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	14–135	Strategia nie uwzględnia wystarczająco znaczenia korytarzy północ-południe, które są kluczowe dla integracji regionów wschodnich i eksportu. Uwzględnienie projektów Via Carpatia czy S19 zwiększyłoby bezpieczeństwo transportowe i inwestycyjne kraju.	W ramach powiązań funkcjonalnych pomiędzy miastami wskazano na powiązania Białystok - Lublin - Rzeszów, które pokrywają się z drogą ekspresową S19. Jest to kluczowy element trasy Via Carpatia.

274 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Wskazane jest położenie nacisku konkretnie na szybkie połączenia kolejowe z głównych miast regionów do CPK. Przydatne będzie również wyraźne ukazanie kluczowych odgałęzień linii kolejowych wiodących od pozostałych ważnych miast regionów do głównych ośrodków w województwach. Ponadto warto uzupełnić zapisy dotyczące Zintegrowanej Sieci Kolejowej (ZSK) tak, aby w dokumencie wybrzmiała wola ulepszenia sieci linii kolejowych województw niezależnie od roli przypisywanej szybkim połączeniom regionów z CPK. Obecne w omawianym dokumencie zapisy odnoszące się przede wszystkim do właściwości ZSK mogą okazać się niewystarczające. Warto, aby zapisy dotyczące szybkich połączeń z CPK oraz ZSK nie przybierały w odbiorze obywateli roli zadań alternatywnych bądź nieco konkurencyjnych względem siebie. W strategii powinno być jasno określone, że budowa ZSK służy likwidacji wykluczenia transportowego bez jednoczesnego uszczuplenia funkcji pokładanych w szybkich połączeniach, której oczekuje się od infrastruktury łączącej regiony z CPK.	Obecne zapisy SRP2035 są wystarczające. Określenie kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK) jest właśnie przedmiotem projektu ZSK. Analizy w jego ramach obejmują m.in. odcinki dotychczas planowanych do budowy linii kolejowych (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK), zatem będą komplementarne wobec realizowanych w ich ramach przedsięwzięć, w tym budowy lotniska CPK i odcinków należących do KDP „Y”.
274 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Należy uwzględnić, że warunkiem pełnej efektywności portów morskich i ich wykorzystania na rzecz całej Rzeczypospolitej Polskiej jest zapewnienie wysokiej przepustowości połączeń kolejowych i drogowych z południa oraz wschodu Polski do portów Gdańsk, Gdynia, Świnoujście. Brak uwzględnienia zapisów grozi m.in. ograniczeniem roli południowych i wschodnich województw jako zaplecza eksportowego i importowego dla polskich portów.	Uwaga odrzucona
274 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	W części dot. transportu warto mocniej zaakcentować rolę transportu kolejowego, drogowego i lotniczego dla rozwoju turystyki krajowej i przyjazdowej. Inwestycje w mobilność powinny uwzględniać również poprawę dostępności atrakcji turystycznych.	Należy mieć na uwadze, że SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Poszczególne kwestie rozwijane będą w nowej strategii sektorowej dot. transportu oraz nowej Polityce rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce.
274 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Wskazanie marszałka województwa jako koordynatora i integratora przewozów regionalnych jest kierunkiem trafnym, jednak wymaga zapewnienia realnego, trwałego mechanizmu finansowania tej funkcji. Bez odpowiedniego zaplecza finansowego rola integratora może pozostać jedynie formalna. System integracji transportu wymaga stabilnego źródła środków umożliwiającego długoterminowe planowanie, koordynację i utrzymanie spójności usług przewozowych w skali całego województwa.	Uwaga odrzucona
274 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Wskazując na potrzebę integracji i kompatybilności systemu „Transportu na żądanie”, należy jednocześnie podkreślić konieczność zapewnienia jego dostępności cenowej dla użytkowników. Przystępność cenowa to kluczowy element efektywnego wdrożenia usług transportowych, mający znaczący wpływ na ich dostępność i wykorzystanie przez mieszkańców regionu.	Uwaga odrzucona
274 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie -	Priorytet 2.2: Rozwój	126	Należy uwzględnić, że opracowywane standardy powinny odzwierciedlać specyfikę regionów górskich i przygranicznych, gdzie niska gęstość zaludnienia oraz rozproszone osadnictwo wymagają elastycznego podejścia.	Uwaga odrzucona

		Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		W obszarach o trudnych warunkach demograficznych i geograficznych zapewnienie sztywnych minimalnych standardów częstotliwości może okazać się niewykonalne bez dodatkowych środków finansowych. Wprowadzenie wymogów nieuwzględniających specyfiki regionów peryferyjnych (np. Bieszczadów, czy Beskidów) grozi utrwaleniem lub nawet pogłębieniem wykluczenia transportowego zamiast jego redukcji.	
2749	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	Należy uwzględnić w zapisie potrzebę utworzenia dodatkowego instrumentu finansowego, np. funduszu celowego, który umożliwi zwiększenie dostępności przewozów pasażerskich na obszarach „ubogich transportowo”, w tym uruchamianie nowych bądź dodatkowych usług przewozowych. Obszary peryferyjne, w tym południowe i przygraniczne części województw wschodniej Polski, charakteryzują się niską dostępnością transportową. W takich lokalizacjach standardowe mechanizmy finansowania są niewystarczające, aby zapewnić stabilną i odpowiednią liczbę przewozów kolejowych.	Instrumenty zaplanowane w ramach SFK, MI nie planuje się uruchomienia dodatkowego funduszu celowego. Obecnie obowiązujący Fundusz rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej wspiera samorządy w uruchamianiu nowych połączeń na swoim obszarze.
2750	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowana zmiana sformułowania kierunku działań na „Kontynuowanie publicznego wsparcia dla kształtowania się rynku inwestycji kapitałowych, w tym venture capital oraz private equity. Zaproponowany kierunek działań skupia się jedynie na funduszach venture capital, podczas gdy obecna sytuacja rynkowa wskazuje konieczność rozwijania szerokiego wachlarza instrumentów inwestycyjnych skierowanych do przedsiębiorstw znajdujących się na różnych etapach rozwoju. Zapewnienie dostępności instrumentów inwestycyjnych jest kluczowe dla rozwoju i skalowania nie tylko startupów, ale również bardziej dojrzałych firm. Ograniczanie się jedynie do funduszy venture capital może w konsekwencji skutkować powstawaniem luki w systemie wsparcia finansowego przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym.	Obecne zapisy skupiają się wzmacnianiu różnych elementów systemu finansowania działalności przedsiębiorstw, nie tylko VC i PE.
2751	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane uzupełnienie planowanych działań o ułatwienie MŚP dostępu do zamówień dla sektora publicznego, np. w obszarze obronności i bezpieczeństwa publicznego. Przedstawiciele MŚP niejednokrotnie zwracają uwagę na stosowane w zamówieniach dla sektora obronności i bezpieczeństwa publicznego zasad i preferencji, które wykluczają lub znacznie ograniczają możliwości MŚP ubiegania się o udzielenie zamówienia.	Obecne zapisy strategii, zwierają zapisy dotyczące większego otwarcia zamówień publicznych dla MŚP. Należy jednak zwrócić uwagę, że sektor zbrojeniowy ma swoją specyfikę i ewentualne kwestie szczegółowe powinny być rozpatrywane w drodze dokumentów wykonawczych/operacyjnych oraz z uwzględnieniem potrzeb oraz szeregu innych istotnych kwestii.
2752	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane uzupełnienie proponowanych działań o wzmocnienie współpracy międzynarodowej uczelni i zespołów badawczych. Obecny poziom współpracy międzynarodowej personelu naukowego polskich uczelni jest niewystarczający. Współpraca międzynarodowa zespołów badawczych sprzyja transferowi wiedzy i doświadczeń, uczenie się od bardziej rozwiniętych podmiotów, a w konsekwencji służy rozwojowi potencjału innowacyjnego. Jej dalszy rozwój jest konieczny dla wzmacniania innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki.	Z uwagi na strategiczny charakter dokumentu zapisy o obecnym poziomie ogólności są wystarczające. Zwracamy jednak uwagę, że wzmocnienie współpracy międzynarodowej uczelni i zespołów badawczych będzie ujęte szerzej w strategii dziedziny. NAWA realizuje obecnie projekt opracowania "Strategii umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego i nauki", który określi kierunki działań w tym obszarze.
2753	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane modyfikacja brzmienia kierunku działań na „Większa koncentracja na rozwoju ekosystemu dla innowacji, a mniejsza na zastępowaniu rynku w wyborze innowacyjnych podmiotów i projektów”. Zarówno na poziomie kraju, jak i poszczególnych regionów mniej lub bardziej rozwinięte ekosystemy innowacji już istnieją. Przyszłe działania powinny koncentrować się na uzupełnianiu zidentyfikowanych luk w jego strukturze oraz zwiększaniu jego efektywności poprzez m.in. wzmacnianie współpracy pomiędzy tworzącymi go elementami.	W obecnej formie dokumentu istnieją zapisy wskazujące na umacnianie powiązań - pomiędzy różnymi elementami systemu.

275 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-149	Brak wskazania kierunków rozwoju przemysłu 4.0 i nowych technologii w regionach peryferyjnych. Dokument koncentruje się na metropoliach, pomijając możliwości wdrażania automatyzacji i cyfryzacji przemysłu w mniejszych ośrodkach (np. Rzeszów, Krosno, Mielec). Wskazanie potencjału klastra lotniczego, automotive i OZE w województwie podkarpackim mogłoby przyciągnąć inwestorów i ograniczyć odpływ młodych kadr.	Strategia w zakresie priorytetu 2.3 nie wskazuje regionalnego rozkładu kierunków działań. Zmieniono jednak zapisy na rzecz większego nacisku na rzecz adaptacji technologii co powinno być korzystniejszym zapisem dla firm pochodzących z mniejszych ośrodków.
275 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[1/2] W projekcie SRK 2035 odniesiono się wyłącznie do krajowych inteligentnych specjalizacji, pomijając regionalne inteligentne specjalizacje (RIS), które stanowią podstawowy instrument wdrażania polityki innowacyjnej oraz funduszy unijnych na poziomie województw. W SRK należy dodać zapis, że kwestie terytorialne – w tym RIS, ich komplementarność z krajowymi specjalizacjami oraz mechanizmy wdrażania funduszy UE przez samorządy – zostaną szczegółowo rozwinięte w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, przy założeniu, że SRK wyznacza dla nich ramy ogólne. Wnioskuję się o uzupełnienie wyzwań dla polityki gospodarczej o obszar związany z branżami stanowiącymi regionalne inteligentne specjalizacje oraz uwzględnienie nie tylko działań służących identyfikacji krajowych inteligentnych specjalizacji, ale również specjalizacji regionalnych, które w większym stopniu uwzględniają specyfikę regionu i jego potrzeby rozwojowe. Strategia w dość istotny sposób pomija specyficzne wyzwania regionalne. Jest to widoczne m.in. w koncentracji na krajowych inteligentnych specjalizacjach, które nie odzwierciedlają w całości regionalnych inteligentnych specjalizacji, opartych na endogenicznych potencjałach i w większym stopniu niż krajowe, uwzględniających specyfikę regionu i kluczowe dla jego rozwoju sektory gospodarki. Koncentracja jedynie na krajowych priorytetach bez uwzględnienia specyficznych wyzwań i potrzeb regionalnych, w tym regionalnych inteligentnych specjalizacji może skutkować ukierunkowaniu ewentualnego wsparcia na najsilniejsze obszary gospodarki i sprzyjać ponownemu zwiększaniu różnic rozwojowych pomiędzy regionami. Dokument powinien także wskazać mechanizm koordynacji centralno–regionalnej w zakresie inteligentnych specjalizacji (np. regularny przegląd RIS w powiązaniu z krajową listą specjalizacji).	Uwzględniono RIS - zapisy zmienione
275 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[2/2] Regionalne inteligentne specjalizacje stanowią kluczowe narzędzie wspierania innowacyjności i rozwoju MŚP w regionach oraz podstawę wydatkowania funduszy unijnych. Brak odniesienia do RIS w SRK 2035 może prowadzić do rozbieżności między polityką krajową a regionalną, ograniczać efektywność wykorzystania środków oraz osłabiać rolę samorządów województw w zakresie polityki innowacyjnej. Włączenie tej tematyki do SRK zapewni spójność działań rozwojowych, podkreśli współodpowiedzialność samorządów województw w realizacji polityki innowacyjnej i przemysłowej oraz umożliwi pełną koordynację z polityką regionalną i mechanizmami wdrażania funduszy UE.	Uwzględniono RIS - zapisy zmienione
275 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W części dotyczącej priorytetu 2.3 brakuje odniesienia do wyrównywania szans rozwojowych regionów słabszych, takich jak województwo podkarpackie, oraz do włączania grup defaworyzowanych w ekosystem innowacji. Wskaźniki i działania koncentrują się głównie na wzroście firm wysokotechnologicznych w dużych ośrodkach, pomijając potencjał MŚP w mniejszych miastach i ośrodkach regionalnych. Warto uzupełnić dokument o zapisy promujące regionalne huby innowacji w miastach średnich, mierniki udziału projektów realizowanych przez MŚP spoza głównych aglomeracji oraz programy dla kobiet, młodzieży i osób 50+ w sektorach innowacyjnych. Podkarpackie, jako region o dużym udziale MŚP i mniejszych ośrodkach miejskich, wymaga ukierunkowanego wsparcia w polityce innowacyjnej i przemysłowej. Skoncentrowanie działań jedynie na firmach wysokotechnologicznych z największych miast pogłębia nierówności rozwojowe i ogranicza dostęp do instrumentów wsparcia dla przedsiębiorstw lokalnych. Włączenie mechanizmów wspierających inkluzywność i sprawiedliwość – poprzez dedykowane programy i mierniki dla regionów peryferyjnych oraz grup defaworyzowanych – zwiększy efektywność realizacji celów SRK i pozwoli na bardziej zrównoważony rozwój kraju.	Zapisy zostały zmienione w taki sposób by większy nacisk położyć na adaptację technologii. Beneficjentami tych zmian powinny być firmy rozwijające się, które często znajdują się w mniejszych ośrodkach co zostało zauważone w uwadze.
275 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Diagnoza trafnie identyfikuje problem niskiej kultury innowacji, ograniczonego zaufania i słabej współpracy między nauką, biznesem i administracją. W części wdrożeniowej (Priorytet 2.3, Plan Działań) nie znajdują one jednak odzwierciedlenia – przeważa podejście oparte na instrumentach finansowych i regulacyjnych, przy braku działań wspierających budowę kapitału społecznego, relacji i współpracy międzysektorowej. Należy rozważyć uzupełnienie dokumentu o inicjatywy rozwijające miękkie elementy ekosystemu innowacji, takie jak platformy sieciowania,	Zapisy dotyczące kształtowania kompetencji oraz otoczenia instytucjonalnego (huby innowacji, brokerzy innowacji, itp.) znajdują się

		Podkarpackiego w Rzeszowie			programy mentoringowe oraz narzędzia wspierające wymianę wiedzy między nauką, biznesem i samorządami. Efektywność polityki innowacyjnej zależy nie tylko od dostępu do instrumentów finansowych, ale także od jakości współpracy i wzajemnego zaufania między uczestnikami ekosystemu. Brak działań wzmacniających relacje i partnerstwa może ograniczyć zdolność do transferu wiedzy i technologii oraz utrudnić rozwój trwałych sieci współpracy. Włączenie do SRK inicjatyw ukierunkowanych na budowanie kultury dialogu, kooperacji i otwartej wymiany doświadczeń zwiększy wpływ polityki innowacyjnej na wzrost gospodarczy i spójność terytorialną.	już w tekście Strategii w Priorytecie 2.3.
2759	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Potrzeba uwzględnienia nie tylko działań służących identyfikacji krajowych inteligentnych specjalizacji, ale również specjalizacji regionalnych, które w większym stopniu uwzględniają specyfikę regionu i jego potrzeby rozwojowe. Strategia w dość istotny sposób pomija specyficzne wyzwania regionalne. Jest to widoczne m.in. w koncentracji na krajowych inteligentnych specjalizacjach, które nie odzwierciedlają w całości regionalnych inteligentnych specjalizacji, opartych na endogenicznych potencjałach i w większym stopniu niż krajowe, uwzględniających specyfikę regionu i kluczowe dla jego rozwoju sektory gospodarki. Koncentracja jedynie na krajowych priorytetach bez uwzględnienia specyficznych wyzwań i potrzeb regionalnych, w tym regionalnych inteligentnych specjalizacji może skutkować ukierunkowaniu ewentualnego wsparcia na najsilniejsze obszary gospodarki i sprzyjać ponownemu zwiększaniu różnic rozwojowych pomiędzy regionami.	Dodano zapisy na temat RIS
2760	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-172	Niedostateczne uwzględnienie energetyki rozproszonej i transformacji w kierunku OZE. W dokumencie dominują zapisy o infrastrukturze centralnej, pomijające rolę lokalnych źródeł energii i magazynów. Włączenie postulatów rozwoju energetyki rozproszonej (biogazownie, farmy PV, mikrosieci) zwiększyłoby niezależność energetyczną województwa podkarpackiego i odporność sieci.	Działanie pn. Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji nie pomija roli lokalnych źródeł energii i magazynów. Dodatkowo w strategii zawarto działanie pn. Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE, gdzie również jest mowa o magazynach energii.
2761	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W projekcie brak jest odniesienia do roli małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR) jako istotnego elementu transformacji energetycznej kraju. Technologie SMR i MMR umożliwiają elastyczne, niskoemisyjne wytwarzanie energii, odpowiadając zarówno na potrzeby przemysłu, jak i gospodarstw domowych. Ich lokalizacja w miejscach wyłączanych bloków węglowych pozwala na efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury sieciowej oraz zapewnienie stabilnych dostaw energii. Wprowadzenie tych technologii zwiększa konkurencyjność i odporność regionów przemysłowych, a także wzmacnia bezpieczeństwo energetyczne ich mieszkańców. Dotyczy to również regionów takich jak Podkarpacie, które nie posiadają dużych, stabilnych źródeł wytwórczych, a jednocześnie rozwijają nowoczesny przemysł, wymagający niezawodnych dostaw energii. SMR i MMR mogłyby pełnić w tym regionie rolę lokalnego, bezpiecznego i niskoemisyjnego źródła energii, wspierając jego rozwój gospodarczy oraz zwiększając odporność energetyczną.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
2762	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna koncentrować się na obszarach o najbardziej przestarzałej i nieefektywnej infrastrukturze przesyłowej i dystrybucyjnej, a jednocześnie posiadających znaczący potencjał rozwoju odnawialnych źródeł energii – zwłaszcza lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych. Priorytetem powinny być regiony, w których infrastruktura elektroenergetyczna, powstała w okresie dominacji energetyki konwencjonalnej, jest kluczowa dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, a jednocześnie charakteryzuje się podwyższoną awaryjnością i stratami przesyłu. Oparcie inwestycji głównie na potencjale OZE może prowadzić do odsunięcia w czasie modernizacji sieci w województwach o największym zapotrzebowaniu na energię i największych deficytach infrastrukturalnych. W regionach o wysokim potencjale OZE właściwsze jest ukierunkowanie środków na rozbudowę i rozwój sieci, nie zaś jej modernizację.	Wyzwanie związane z koniecznością modernizacji sieci w obszarach, w których jej stan jest przestarzały, zostało już omówione na stronie 158.
2763	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Należy uzupełnić treść dokumentu o informację, że odległość pomiędzy miejscem wytwarzania energii a głównymi ośrodkami jej zużycia stanowi realną barierę rozwoju. W części dotyczącej budowy morskich elektrowni wiatrowych pominięto istotny aspekt techniczny, jakim są straty energii elektrycznej na liniach przesyłowych prądu przemiennego (AC). Straty te wynoszą przeciętnie około 3% na dystansie 100 km, a przy przesyłach na większe odległości — mogą przekraczać 10% przy dystansie rzędu 1000 km (wg „Charakterystyka bezpieczeństwa energetycznego Województwa Podkarpackiego w perspektywie do roku 2020 i 2030, ze szczególnym uwzględnieniem udziału energii ze źródeł odnawialnych”).	Problematyka strat przesyłowych została odnotowana w kilku miejscach Strategii.

					Powinno wybrzmieć stwierdzenie, że zbyt duży dystans przesyłu energii (ciepłej, elektrycznej) prowadzi nie tylko do strat technicznych i ekonomicznych, ale również do niepotrzebnej emisji CO₂.	
276 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	[1/2] W części dotyczącej budowy mocy gazowych należy wskazać, że priorytetem powinno być lokalizowanie gazowych elektrowni szczytowych w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów górniczych i magazynowych gazu ziemnego. Lokalizacja mocy bilansujących w pobliżu źródeł gazu znacząco ograniczy straty przesyłowe oraz koszty transportu surowca, jednocześnie wzmocni bezpieczeństwo energetyczne kraju. W części dotyczącej budowy magazynów energii i promowania autokonsumpcji należy uwzględnić, że w Polsce już funkcjonują istniejące elektrownie szczytowo-pompowe, które pełnią rolę największych magazynów energii elektrycznej w krajowym systemie elektroenergetycznym. (Województwo podkarpackie wskazane jest jako region odgrywający istotną rolę w stabilizacji odnawialnych źródeł energii, zarówno ze względu na uwarunkowania geograficzne (możliwości lokalizacji kolejnych elektrowni szczytowo-pompowych w terenach górskich i podgórskich), jak i posiadające rozwiniętą infrastrukturę elektroenergetyczną oraz gazową sprzyjającą tworzeniu hybrydowych systemów magazynowania i bilansowania energii wykorzystując wyeksploatowane złoża gazu (ze względu na ich naturalną szczelność). Zgodnie z danymi „Informacje o magazynach przyłączonych do sieci operatorów według stanu na koniec 2023 r.” opracowanymi przez Urząd Regulacji Energetyki, magazyny te stanowią kluczowy element infrastruktury bilansującej OZE, odpowiadając za ponad 90% obecnych krajowych mocy magazynowych (wg Urząd Regulacji Energetyki „MAGAZYNOWANIE ENERGII ELEKTRYCZNEJ”). W części dotyczącej modernizacji sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz wdrażania inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych należy uwzględnić potrzebę skutecznego skablowania sieci elektroenergetycznych wysokiego, średniego i niskiego napięcia, w szczególności w rejonach o podwyższonym ryzyku ataków dronów i sabotażu infrastruktury krytycznej.	Uwaga o zbyt szczegółowym charakterze. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
276 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	[2/2] Proces kablowania sieci stanowi jedno z kluczowych działań przewidzianych w Polityce Energetycznej Polski do 2040 r. (PEP2040) oraz jest zbieżny z kierunkami transformacji energetycznej Unii Europejskiej, zakładającymi zwiększenie odporności i bezpieczeństwa systemów energetycznych w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Zgodnie z „Kartą Efektywnej Transformacji Sieci Dystrybucyjnych Polskiej Energetyki” opracowaną przez Urząd Regulacji Energetyki, udział linii kablowych w sieciach średniego napięcia powinien wzrosnąć z obecnych ok. 29% do ponad 50% w roku 2040. Kablowanie sieci zwiększa odporność systemu na ekstremalne zjawiska pogodowe, ogranicza ryzyko przerw w dostawach energii oraz znacząco poprawia odporność infrastruktury na potencjalne działania destrukcyjne o charakterze militarnym lub terrorystycznym. Uwzględnienie powyższego w Strategii jest istotne w kontekście bezpieczeństwa energetycznego kraju, zwłaszcza w województwach południowo-wschodnich, które stanowią element infrastruktury transeuropejskich połączeń przesyłowych. Skablowanie sieci w tych regionach, przy równoczesnym rozwoju systemów smart grid i dynamicznego bilansowania popytu, powinno zostać uznane za priorytetowy kierunek inwestycyjny. Wsparciem należy objąć elektrownie szczytowo - pompowe szczególnie budowane poza nurtem rzeki oraz w systemach kanalizacyjnych. Ponadto należy mieć na uwadze, iż w związku z wyznaczeniem obszarów Natura 2000 na rzekach szczególnie w terenach górskich, które charakteryzują się największym potencjałem do budowy tego typu obiektów należy rozważać alternatywne rozwiązania ograniczające potrzebę budowy przegród. Z ostrożnością należy także podchodzić do budowy magazynów elektrochemicznych z uwagi na stosowaną tam technologię (niską gęstość energii gromadzonej) oraz konieczność wykorzystywania do ich budowy trudno dostępnych surowców zależnych od dostawców zagranicznych oraz trudności z ich recyklingiem. Należy mieć na uwadze, że stanowią na obecną chwilę potencjalnie duże zagrożenie pożarowe trudne do opanowania.	Większość z tych kwestii zaadresowano już projekcie w Strategii, natomiast pozostałe propozycje mają zbyt szczegółowy charakter i odnoszą się do zagadnień właściwych dla Prognozy oddziaływania na środowisko.
276 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174	Należy wzmocnić zapisy dotyczące skutków suszy. Mocniejsze ujęcie tego zagadnienia jest uzasadnione postępującym deficytem wody wynikającym zarówno ze zmian klimatycznych, jak i z niewystarczającej koordynacji działań ograniczających problem w skali regionów i makroregionów. Zjawisko to ma wyraźny charakter terytorialny, szczególnie silnie obejmujący obszary województw łódzkiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego.	Problem suszy dotyczy wielu różnych miejsc kraju, co wskazano na mapie. Działania w tym zakresie realizowane będą w ramach Priorytetów 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego.
276 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	176, 177	Należy uzupełnić zapisy dotyczące zapewnienia efektywności i dostępności programów (np. „Czyste Powietrze”) na terenach wiejskich i o niższych dochodach. Dostosowanie programów do potrzeb gospodarstw domowych na terenach wiejskich z uproszczonymi procedurami i większym wsparciem merytorycznym, zapewnienie bezzwrotnych	Uwaga powtórzona - 4762

		Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	adaptacja do zmian klimatu		środków, przy minimalnym wkładzie własnym. Część budynków to starsze, często o niższym standardzie termicznym, a duże obszary wiejskie charakteryzują się gorszym dostępem do infrastruktury ciepłowniczej. Większość gospodarstw korzysta z tradycyjnych źródeł ciepła (węgiel, drewno, piece kaflowe). Poziom dochodów i świadomość ekologiczna mogą być niższe niż w miastach. Część gospodarstw domowych ma niskie dochody, co może utrudniać udział w programach termomodernizacyjnych, nawet przy wsparciu dotacyjnym. Czynniki te mogą opóźniać wdrażanie nowych rozwiązań.	
276 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	W dokumencie nie odniesiono się zupełnie do rozwiązywania problemów gospodarki wodno-ściekowej na terenach rozproszonych zabudowy, w terenach trudnych, górskich.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
276 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Należy uzupełnić zapisy dot. zwiększenia obiegów zamkniętych wody w przemyśle umożliwiając powtórne wykorzystanie wody. Poprzez zamknięte obiegi wody i powtórne wykorzystanie w procesie produkcji w przedsiębiorstwach nastąpi ochrona i mniejsze zużycie wody.	Działanie pn. Zrównoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach obejmuje wdrażanie zamkniętego obiegu wody w przedsiębiorstwach. Rozszerzenie treści nie jest zasadne.
277 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Należy uzupełnić zapisy dot. ograniczania lasów monokulturowych i zwiększenia bioróżnorodności co sprawi poprawę zdrowotności i odporności lasów na ataki plag szkodników, a także wpłynie na zanieczyszczenia w powietrzu i „kwaśnych deszczów” z opadów. Obsadzenia należy wykonywać z użyciem wielu gatunków drzew co sprawi lepszą kondycję lasów, zwiększy zdrowotność lasów, poprawi się bioróżnorodność gatunkowa w lasach.	Pozostawiono ogólny zapis: "Zapewniana będzie przy tym różnorodność wiekowa i gatunkowa drzew".
277 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Działania naprawcze powinny być realizowane nie tylko na dużych terenach zdegradowanych, lecz także na wszystkich obszarach w kraju, gdzie występują substancje niebezpieczne stanowiące zagrożenie dla środowiska i zdrowia mieszkańców. Taki powszechny zakres interwencji jest konieczny, aby skutecznie chronić zdrowie publiczne i poprawić jakość środowiska naturalnego.	Uwaga nie może zostać uwzględniona. W priorytecie 2.6 jako kluczowe wyzwania (str. 172) wskazano m.in. że "Wciąż istnieje problem wielkoobszarowych terenów zdegradowanych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne.". Wskazane brzmienie jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o

						wiełoobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719) oraz Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności. Natomiast zagadnienie zanieczyszczenia powierzchni ziemi nie objętego ustawą o WTZ jest uwzględnione w rozdziale 5. "Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju" - na str. 178 wskazano zadanie: "D. Rozbudowanie monitoringu gleb oraz identyfikacja i remediacja gleb zanieczyszczonych Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny sposób, tj. gleby rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe oraz tereny zanieczyszczone i zdegradowane. Ponadto kontynuowana będzie identyfikacja i remediacja miejsc, gdzie występuje zanieczyszczenie gleby i ziemi."
277 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	185	Zasadne jest uwzględnienie w Strategii działań ograniczających regionalne w wynagrodzeniach oraz nierówności w dostępie do stabilnych form zatrudnienia. W Polsce utrzymuje się znaczna luka płacowa między kobietami a mężczyznami (ok. 10,4%), a poziom wynagrodzeń i warunków pracy pozostaje silnie zróżnicowany regionalnie. Regiony wschodnie – m.in. Podkarpacie, Lubelszczyzna i Podlasie – cechują się niższymi płacami, słabszym rynkiem pracy oraz ograniczoną mobilnością zawodową z powodu słabo rozwiniętego transportu publicznego. Nierówności te sprzyjają migracjom wewnętrznym i utrwalają dysproporcje społeczno-gospodarcze, co wymaga ukierunkowanych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i sprawiedliwego rynku pracy.	Działania, z których ma wynikać poprawa sytuacji pracowników w znajdujących się w trudniejszej sytuacji (czyli również powiązanej z różnicami regionalnymi) uwzględnione są w Priorytetach 1.5 i 2.7. Jednocześnie w kluczowych wyzwaniach w priorytecie 2.7 zostanie dopisany fragment dotyczący różnic regionalnych w tym zakresie.
277 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	Proponuje się wprowadzenie deregulacji w obiegu prawnym, w zakresie dot. budowy/rozwoju zakładów zbrojeniowych, m.in.: produkcja amunicji. Np. przyjęcie specustawy ułatwiającej i skracającej czas realizacji nowych zakładów o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa jak produkcja dronów itp. Obecnie proces powstawania nowych zakładów zbrojeniowych jest bardzo czasochłonny, w szczególności na etapie projektowym (uzyskiwanie pozwoleń itp.), stosowne deregulacje pomogły by skrócić ten czas.	Deregulacje przepisów dot. budowy/rozwoju zakładów zbrojeniowych, czy dual-use zostały wprowadzone przez specustawę z dnia 7 sierpnia 2025 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub kluczowych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub bezpieczeństwa publicznego oraz ustanawiania stref ochronnych terenów zamkniętych (Dz.U. 2025 poz. 1080), która określa warunki przygotowania i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa, kluczowych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub bezpieczeństwa publicznego. Zgodnie z jej zapisami Minister Obrony

						Narodowej określa wykaz kluczowych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa oraz kluczowych inwestycji w zakresie potrzeb bezpieczeństwa publicznego, wraz z przypisanymi do nich inwestorami kluczowych inwestycji.
277 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	Sugerowane uzupełnienie opisu działania uwzględniające potrzebę zapewnienia nie tylko zaawansowanego technologicznie wyposażenia, ale jednocześnie zwrócenie uwagi na konieczność zachowania odpowiedniego bezpieczeństwa danych pozyskiwanych przy użyciu tego sprzętu (np. dronów), Obecnie realizowane postępowania o udzielenie zamówień publicznych w sektorach związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym niejednokrotnie skutkują zakupem sprzętu o najniższej cenie. Dotyczy to m.in. dronów, które ze względu na możliwości są coraz częściej wykorzystywane w działaniach związanych z zapewnianiem bezpieczeństwa publicznego. Jednocześnie stosowany przez dominującego na rynku producenta sposób przesyłu pozyskanych danych nie zapewnia ich właściwego poziomu ich bezpieczeństwa, co w konsekwencji umożliwić może dostęp do krytycznych danych osobom nieupoważnionym. Konieczne jest zwrócenie uwagi w zamówieniach publicznych na zastosowanie odpowiednich zapisów umożliwiających zwiększenie bezpieczeństwa danych pozyskiwanych przez sprzęt i oprogramowanie wykorzystywane dla celów obronnych i zapewniania bezpieczeństwa publicznego.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczne znaczenie dokumentu.
277 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	W Strategii należy uwzględnić potrzebę priorytetowego traktowania regionów przygranicznych z Rosją, Białorusią i Ukrainą w zakresie odbudowy systemu obrony cywilnej oraz ochrony ludności. Ze względu na położenie geopolityczne, obszary te są szczególnie narażone na zagrożenia militarne, kryzysy humanitarne i działania hybrydowe. Odbudowa i rozwój infrastruktury obronnej – w tym systemów wczesnego ostrzegania, schronów cywilnych, miejsc ewakuacji oraz struktur ratowniczych i medycznych – są kluczowe dla podniesienia odporności państwa i bezpieczeństwa mieszkańców. Rozwój infrastruktury obronnej na wschodnich granicach Polski ma również wymiar gospodarczy i społeczny – inwestycje w drogi, koleje, systemy łączności i logistykę zwiększają atrakcyjność regionów oraz sprzyjają ich zrównoważonemu rozwojowi. Wzmocnienie ochrony ludności w tych obszarach stanowi strategiczny element polityki bezpieczeństwa i rozwoju kraju oraz podnosi wiarygodność Polski w ramach NATO i Unii Europejskiej.	Postulaty zgłaszane w uwadze znajdują swoje odzwierciedlenie w dedykowanych obszarach strategicznej interwencji (OSI) w Ramce 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Interwencja publiczna planowana w ramach tego OSI ukierunkowana jest na budowanie odporności obszarów położonych wzdłuż zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. OSI obejmuje powiaty położone przy północnej i wschodniej granicy Polski, które w największym stopniu doświadczają negatywnych konsekwencji wojny w Ukrainie i wrogich działań ze strony Rosji oraz Białorusi.
277 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Postuluje się zastąpienie obecnego zapisu nową treścią, wprowadzającą krajowy audyt obiektów ochronnych oraz program ich modernizacji i budowy, z uwzględnieniem finansowania krajowego i europejskiego. Dotychczasowy brak inwestycji w schrony ograniczył możliwości ochrony ludności w sytuacjach zagrożeń masowych. Odbudowa infrastruktury obrony cywilnej i sieci schronów ma kluczowe znaczenie dla wzmocnienia bezpieczeństwa państwa.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zwróciło się do wojewodów o przekazanie informacji o ilości schronów znajdujących się na obszarze ich kompetencji oraz ilości planowanych nowych inwestycji w tym zakresie. W ramach Programu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej pozytywnie opiniowane są inwestycje w nowe obiekty tego rodzaju, a co za tym idzie prowadzony jest monitoring co do ilości schronów jakie są na etapie przygotowywania. Podniesiona w uwadze kwestia jest zatem realizowana we współpracy władzy centralnej z władzami lokalnymi.

277 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Priorytet dotyczący rozbudowy infrastruktury obronnej powinien obejmować również rozwój i modernizację szpitali oraz placówek medycznych, zwłaszcza w regionach przygranicznych. System ochrony zdrowia stanowi kluczowy element odporności państwa na zagrożenia o charakterze militarnym, epidemicznym i kryzysowym. Pandemia COVID-19 pokazała, że szpitale pełnią strategiczną funkcję w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności kraju. W obliczu zagrożeń wynikających z sytuacji międzynarodowej szpitale w regionach granicznych powinny być przygotowane do wsparcia ludności cywilnej oraz działań obronnych. Modernizacja infrastruktury medycznej zwiększa możliwości reagowania na sytuacje nadzwyczajne, zapewnia utrzymanie ciągłości działania w kryzysie i wzmacnia zaufanie obywateli do instytucji publicznych. Inwestycje te mają również wymiar społeczny i rozwojowy – poprawiają jakość życia mieszkańców w czasie pokoju oraz bezpieczeństwo w sytuacjach zagrożenia.	Kwestie postulowane w uwadze dotyczące rozbudowy infrastruktury ochronnej znajdują swoje odzwierciedlenie w Ramce 4. Obszary strategicznej interwencji (OSI) odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE.
277 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Należy uściślić zapis dotyczący bezpieczeństwa żywnościowego, wprowadzając mechanizmy ochrony krajowego rynku oraz aktywny udział Polski w negocjacjach handlowych UE. Polska jest samowystarczalna żywnościowo, a utrzymanie tego stanu jest kluczowe dla bezpieczeństwa narodowego. Obecne zapisy nie wskazują konkretnych działań ochronnych. Wsparcie polskich producentów rolnych, zgodne z art. 39 TFUE i celami WPR, powinno być podkreślone jako element ochrony interesu narodowego w ramach obowiązującego prawa unijnego.	Uwaga została częściowo uwzględniona poprzez dopisanie do zdania: Polska jest obecnie krajem samowystarczalnym żywnościowo i z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa należy dążyć do utrzymania tego stanu (str. 219) fragmentu: (...) traktując bezpieczeństwo żywnościowe jako element bezpieczeństwa narodowego.
277 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228–241	Brak wpisania konieczności działalności sieci regionalnych obserwatoriów oraz krajowego obserwatorium terytorialnego. Jest to szczególnie ważne w zakresie dostępu, analizy i interpretacji danych, a także przeciwdziałania dezinformacji.	System realizacji w zakresie funkcji analitycznych, w tym roli regionalnych obserwatoriów terytorialnych oraz krajowego obserwatorium terytorialnego zostanie opisany w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego.
278 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228–241	Niewystarczające uwzględnienie cyfryzacji usług publicznych i administracji lokalnej. Strategia wskazuje cyfryzację jako trend, lecz bez konkretnych rozwiązań dla JST. Wprowadzenie celów dotyczących digitalizacji urzędów, dostępności e-usług i integracji danych poprawiłoby efektywność administracyjną oraz komfort mieszkańców.	Uwaga uwzględniona (na etapie KWRiST). Udostępnianie danych z publicznych systemów teleinformatycznych i rejestrów publicznych prowadzonych przez JST jest uregulowane w ustawie o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne.
278 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Należy uwzględnić w katalogu węzłów lotniczych o znaczeniu strategicznym port Rzeszów–Jasionka lub alternatywnie dodać jako lotnisko o rosnącej roli cargo i funkcji dual-use. Rosnący ruch towarowy i rola lotniska w łańcuchach dostaw (korytarz wschodni, obsługa ruchów przygranicznych i rekonstrukcji Ukrainy) stanowi Lotnisko Rzeszów-Jasionka jako węzeł strategiczny dla wschodniej granicy UE.	Port Rzeszów-Jasionka został wymieniony na stronie 253 - na liście węzłów transportu lotniczego w sekcji powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym. Lotnisko w Rzeszowie pomimo swojej istotności obsługuje mniejszą liczbę pasażerów niż wymienione lotniska w sekcji powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym.
278 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255, 261	Zapisy dotyczące połączeń kolejowych dużych prędkości (200-350 km/h): Wnioskuje się aby zapisy dotyczące połączeń kolejowych dużych prędkości uzupełnić o połączenie kolejowe łączące Miasto Rzeszów z Warszawą i planowanym Centralnym Portem Komunikacyjnym. Na mapie 12 również należałoby dokonać odpowiednich zmian w tym zakresie. W przedstawionym w Strategii modelu struktury funkcjonalno- przestrzennej miasto Rzeszów uznane zostało jako kształtująca się metropolia ponadregionalna. Uważa się że włączenie metropolii ponadregionalnych w tym także kształtujących się metropolii do sieci kolei szybkiego ruchu.	Zgodnie z „Programem inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032” przyjętym uchwałą nr 166 Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 2024 r., priorytetem inwestycyjnym w zakresie Programu CPK są działania przygotowawcze oraz realizacja robót

						budowlanych na linii „Y” Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań. Kolejną istotną inwestycją jest połączenie Katowic z czeską Ostrawą, dla którego prowadzone są zaawansowane prace przygotowawcze objęte współfinansowaniem z funduszy UE. Jeśli chodzi o pozostałe odcinki dotychczas planowanych do budowy linii kolejowych, informujemy, że realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.”
278 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256 – 257	Należy uzupełnić wykaz terminali intermodalnych o istniejące obiekty znajdujące się w województwie podkarpackim: Terminal T1 Żurawica (kolejowy, kontenerowy), Terminal T2 Medyka (kolejowy, kontenerowy), Terminal przeładunkowy w Werchracie, Terminal PCC Intermodal Kolbuszowa, Terminal LHS w Woli Baranowskiej. Terminal Medyka–Żurawica jest elementem sieci TEN-T. Terminal LHS w Woli Baranowskiej jest powiązany z linią szerokotorową.	Uwaga uwzględniona
278 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Należy uwzględnić Lk 71 (Ocice – Rzeszów) jako łącząca północ województwa z korytarzem E30 oraz Lk 25 (Dębica – Mielec) jako istotna dla powiązania LHS w Woli Baranowskiej z korytarzem E30. LK 71 zapewnia alternatywny korytarz dla ruchu pasażerskiego i towarowego, integrujący Rzeszów z centralną Polską oraz terminalami granicznymi, natomiast LK 25 odgrywa rolę osi transportowej dla Mielca, Stalowej Woli i Tarnobrzega, a także może być powiązana z terminalami intermodalnymi (Wola Baranowska, Kolbuszowa).	Uwaga uwzględniona

278 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Należałoby przeanalizować możliwość uzupełnienia połączeń kolejowych konwencjonalnych (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), w kierunku południowym województwa podkarpackiego do Sanoka (kierunek bieszczadzki), a także w kierunku północno – zachodnim (ośrodki subregionalne woj. podkarpackiego).	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
278 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Należy uzupełnić katalog połączeń kolejowych konwencjonalnych o nowe powiązania w ramach inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego tzw. „szprycha 6”, obejmującą relację CPK/Warszawa – Rzeszów. Inwestycja ma na celu zapewnienie spójności sieci kolejowej Polski Wschodniej z obecnie planowaną inwestycją jakim jest projekt CPK.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
278 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Model struktury funkcjonalno – przestrzennej opisany jest dość ogólnie, szczególnie w zakresie graficznym (kartograficznym) w ramach którego można byłoby przedstawić opisywane zagadnienia. Przedstawiane zagadnienia w opisywanym rozdziale zawierają jedynie jedną mapę. Większa ilość rysunków przedstawiających opisywane zagadnienia uczyniłyby rozdział bardziej czytelniejszym. Mapa wymaga weryfikacji, ponieważ przedstawia sytuację ograniczania możliwości rozwojowych województwa. W zakresie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego wskazano: -małe lotnisko, -3 linie kolejowe (magistrala, szprycha do CPK i jej odgałęzienie do Lublina), -3 drogi (A4, S19, S74), -5 miast oraz Rzeszów -reszta to tereny objęte ochroną. Tak przedstawiony model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego bardzo mocno ograniczy możliwości rozwoju regionu.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
278 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Tło mapy pokazujące wielkopowierzchniowe formy ochrony przyrody (kolor zielony) pokazuje 4 obszary chronionego krajobrazu: Jastrzębsko-Żdżarski, Pogórze Ciężkowickiego, Pogórze Strzyżowskiego i Przecławski, które nie zostały wymienione (potwierdzone) w czasie powoływania nowych województw samorządowych w 1999 r. i w czasie późniejszym. Proponuje się korektę mapy i usunięcie tych 4 obszarów.	Granice istniejących form ochrony przyrody zostały odzwierciedlone w modelu na podstawie geoserwisu GDOŚ.

		Podkarpackiego w Rzeszowie				
278 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Zwraca się uwagę, że sposób oznaczenia wielkopowierzchniowych form ochrony przyrody na mapie nie umożliwia określenia, czy został na niej ujęty Turnicki Park Narodowy. W przypadku gdyby takie oznaczenie było zamierzone, wnosimy o jego usunięcie, gdyż utworzenie Turnickiego Parku Narodowego nie jest przewidziane w polityce rozwoju Województwa Podkarpackiego. Województwo podkarpackie podkreśla, że rozwój regionu powinien opierać się na zrównoważeniu celów ochrony środowiska z potrzebami społeczno-gospodarczymi. Ewentualne nowe formy ochrony przyrody muszą być wynikiem dialogu z mieszkańcami i samorządami, a nie narzuconymi rozwiązaniami, które mogą ograniczać rozwój lokalnej gospodarki i turystyki.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe, ale kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku. Granice istniejących form ochrony przyrody zostały odzwierciedlone w modelu na podstawie geoserwisu GDOŚ. W danych GDOŚ Turnicki Park Narodowy nie funkcjonuje. Z kolei projektowane formy zostały wskazane w tekście opisującym składowe modelu f-p. nie ma wśród nich Turnickiego Parku Narodowego.
279 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	262-265	Należy zdefiniować terminy pojawiające się w ustaleniach, które nie są ujęte w obowiązujących aktach prawnych, takie jak: -system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego – termin nieobecny w krajowym prawodawstwie i dokumentach strategicznych, -las o istotnej funkcji społecznej – pojęcie nieujęte w prawie krajowym, lecz dyskutowane społecznie na poziomie krajowym i regionalnym, -zielone pierścienie – różnie interpretowane, jako korytarze ekologiczne (lasy i doliny) lub tereny krajobrazów otwartych, niezabudowanych (np. pola uprawne), -krajobrazy wymagające działań naprawczych – brak definicji w prawie i audytach krajobrazowych, -krajobrazy wymagające działań wspierających ochronę – termin wymagający powiązania z krajobrazami priorytetowymi oraz innymi objętymi formami ochrony, na podstawie audytów krajobrazowych. Takie zdefiniowanie poprawi spójność i jasność dokumentów oraz ułatwi ich praktyczne stosowanie.	Uwaga uwzględniona, w odnośniku pojawiają się definicje. 1. System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym; 2. Lasy o istotnej funkcji społecznej to lasy, które mają szczególne znaczenie dla społeczeństwa, a zarządzanie nimi powinno koncentrować się na wzmacnianiu funkcji związanych z rekreacją, edukacją, zdrowiem, ochroną różnorodności biologicznej, ochroną ujęć wód, jak również ochroną przed powodzią; 3. Zielone pierścienie - zostały wskazane do wyznaczania w KPZK2030. Zielone pierścienie to całokształt struktury terenów otwartych miejskich obszarów funkcjonalnych, pełniących funkcje: zaopatrzeniowo-rolniczą, środowiskotwórczą (w tym regeneracja powietrza, ograniczenie wyspy ciepła, retencja wód), ekologiczną (zachowanie najcenniejszych przyrodniczo obszarów, w tym nieobjętych ochroną formalną), społeczno-wypoczynkową (dostęp do terenów rekreacji, zachowanie krajobrazu jako kluczowego elementu tożsamości społeczności lokalnych). 4. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania

						wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. 5. Krajobrazy wymagające działań wspierających ochronę – termin powiązano z krajobrazami priorytetowymi w audytach krajobrazowych
279 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	263	Wnioskuje się aby usunąć w całości zapisy: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych);”	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistce regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.
279 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	Str. 263	Zwracamy uwagę na istotę korytarzy ekologicznych jako kluczowego elementu ochrony przyrody. Wyznaczenie korytarzy o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i subregionalnym powinno opierać się na jednolitej, krajowej metodologii uwzględniającej dane przyrodnicze, geograficzne i przestrzenne oraz być realizowane w porozumieniu z samorządami i środowiskiem eksperckim. Taka koordynacja zapewni spójność korytarzy międzyregionowych i skuteczne zachowanie ciągłości środowisk naturalnych.	Uwaga o charakterze komentarza
279 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	Str. 264	Należy wyjaśnić zapis „uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego. Aktualnie nie wiadomo jak należy go rozumieć. Czy chodzi w nim o pokazanie istniejących parków kulturowych czy też o inne działania np. wskazanie proponowanych lokalizacji dla nowych parków kulturowych?	System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem.
279 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	Str. 264	Wnioskuje się o doprecyzowanie, czy w ramach systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego oraz identyfikacji krajobrazów wymagających działań naprawczych będą uwzględniane wybrane krajobrazy priorytetowe, np. wskazane w audytach krajobrazowych województw, oraz czy realizacja tych działań będzie warunkować pozyskiwanie środków finansowych. Klarowność tych kryteriów zwiększy skuteczność i przejrzystość działań ochronnych.	Dodano właściwe przypisy objaśniające oba pojęcia: System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony

						krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. niekoniecznie muszą nimi być krajobrazy zdefiniowane w Audycie krajobrazowym jako priorytetowe. To czy będzie im dedykowane właściwe wsparcie zależeć będzie od decyzji poszczególnych samorządów wojewódzkich lub innych podmiotów prowadzących politykę rozwoju.
279 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	Str. 265-266	W odniesieniu do „Ustaleń w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej” rekomendujemy rozszerzenie zapisów o infrastrukturę teleinformatyczną, mając na uwadze jej kluczową rolę w rozwoju cyfryzacji oraz zapewnieniu cyberbezpieczeństwa.	Uwaga uwzględniona
279 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	Str. 269	Brakuje jednoznacznego określenia, w ramach którego kierunku przewidziano wsparcie dla krajowych aglomeracji miejskich. Kierunek 1 odnosi się do metropolii o znaczeniu europejskim, natomiast kierunek 2 – do ośrodków regionalnych i subregionalnych. Należy doprecyzować pozycję krajowych aglomeracji, aby zapewnić spójność typologii i klarowność interwencji.	Zostanie to doprecyzowane
279 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	Str. 271	Wnioskuję się o zdefiniowanie pojęcia „małe miejscowości”, ponieważ obecne użycie tego terminu jest nieprecyzyjne i utrudnia jednoznaczną interpretację zapisów.	Jest to zapis ogólny, wskazujący kierunek, a nie konkretne miejscowości lub ich zamknięty zbiór.
279 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	272	„Decentralizacja zarządzania państwem powierzyła prowadzenie pewnych aspektów polityki rozwoju samorządom województw. Rola ta miała ogromne znaczenie w pierwszych dwóch dekadach absorpcji środków europejskich, a obecnie powinna ulec wzmocnieniu – nie tylko poprzez utrzymanie dotychczasowego zdecentralizowanego charakteru programów regionalnych, ale także poprzez odpowiedni system narzędzi jej wypełniania oraz wskazania innych, niż tylko europejskie, środków jej wspierania.” Zapis ten należy doprecyzować. W kontekście propozycji KE dotyczących przesunięcia programowania funduszy UE na poziom krajowy w ramach WRF 2028–2034, konieczne jest jednoznaczne doprecyzowanie i wzmocnienie roli samorządów województw w polityce rozwoju. Decentralizacja zarządzania funduszami UE pozwala samorządom wojewódzkim efektywnie wspierać zrównoważony rozwój, szczególnie w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich. Samorzady posiadają odpowiedni potencjał i doświadczenie, które są kluczowe dla skutecznego wdrażania projektów, uwzględniając lokalne potrzeby. Ograniczenie ich roli w procesie programowania funduszy może prowadzić do spadku efektywności i jakości realizacji działań, a także utrudnić dostosowanie inwestycji do specyficznych wyzwań regionalnych, szczególnie w obszarach przygranicznych. Dlatego konieczne jest utrzymanie ich aktywnej roli w kształtowaniu polityki rozwoju, by zachować decentralizację, efektywność wydatkowania środków i policentryczny model rozwoju kraju.	Propozycja zbyt szczegółowa z punktu widzenia Strategii Rozwoju Polski.

279 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 280	Opracowywanie Rocznej Diagnozy Strategicznej nie będzie bezpośrednio skutkowało aktualizacją Strategii, ponieważ efekty wdrażania celów ujawniają się dopiero w dłuższym czasie. Ponadto ze względu na złożoność procedur związanych z aktualizacją (takich jak strategiczna ocena oddziaływania na środowisko, prognozy, konsultacje i opinie) nie jest możliwe jej ciągłe i szybkie modyfikowanie.	Roczna Diagnoza Strategiczna będzie zawierała dwa elementy: (i) opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii; (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. Roczna Diagnoza Strategiczna będzie przede wszystkim odpowiadać na potrzebę stałego myślenia strategicznego w administracji publicznej. Będzie także kluczowym elementem publicznej rozliczalności celów i działań zapisanych w Strategii. Może być również podstawą do zmiany przez RM sposobu realizacji niektórych działań wskazanych w Strategii. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego.
280 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 280	Należy doprecyzować, która instytucja formalnie odpowiada za przygotowanie, publikację i upowszechnianie Rocznej Diagnozy Strategicznej. Brakuje również jednoznacznego przypisania odpowiedzialności za pomiar wskaźników, jak i określenia zasad prowadzenia ewaluacji końcowej Strategii.	Zgodnie z zapisami Strategii w części System realizacji Rocznej Diagnozy Strategicznej przygotowuje Zespół ds. Pracy Strategicznej, akceptuje ją KKPR, KERM, RM. Przewodniczący Zespołu zostanie wyznaczony przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, a zastępcą przewodniczącego – przez Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań. Nie ma wymogu ustawowego przeprowadzania ewaluacji końcowej, wymóg ten istnieje tylko w przypadku ewaluacji ex ante (co zostało spełnione).
280 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 281	Pomimo zapisów Strategii podkreślających konieczność współpracy z samorządem województwa, w Zespole ds. Pracy Strategicznej udział podmiotów regionalnych jest ograniczony. Również Plan działań na lata 2026–2029 niewystarczająco uwzględnia ich rolę jako partnerów w realizacji zadań. Wskazane jest zwiększenie zaangażowania podmiotów samorządowych w proces wdrażania Strategii, co pozwoli na skuteczniejsze realizowanie polityk rozwojowych i lepszą koordynację działań.	Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci regionów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty

						współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
280 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 281	W skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej powinni wchodzić przedstawiciele wszystkich województw, a nie tylko wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP. Ze względu na rangę Strategii istotne jest zapewnienie reprezentacji każdego województwa.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej zostanie poszerzony. Do prac Zespołu, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci regionów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
280 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 282	Wskazana procedura oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment) nie jest wystarczająco precyzyjna — brak definicji zakresu oceny, wskazania podmiotu odpowiedzialnego oraz etapu jej przeprowadzania (czy ma to robić organ opracowujący strategię, czy zewnętrzny ekspert). Wprowadzenie takiego wymogu powinno być jasno uregulowane w odpowiednich przepisach prawnych, np. w ustawie.	Zapis w Strategii zostanie doprecyzowany w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze~~ badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań ~~z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego.~~ i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śrsk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
280 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 282	W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) warto doprecyzować zapis o instrumentach terytorialnych, dodając informację o środkach finansowych przeznaczonych na wsparcie Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI). Konkretnie przydzielone fundusze na poziomie rządowym są niezbędne do skutecznego wdrażania działań, ponieważ bez finansowania ryzyko niewdrożenia interwencji jest wysokie. Instrumenty takie jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), Inne Instrumenty Terytorialne (IIT) czy Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) umożliwiają realizację działań na poziomie lokalnym i regionalnym, ale ich efektywność zależy od dostępności środków. Regiony same definiują własne OSI i są odpowiedzialne za ich wdrożenie, dlatego konieczna jest dobra koordynacja i zapewnienie wsparcia finansowego ze strony rządu. Wprowadzenie takiego zapisu zwiększy realność i efektywność działań rozwojowych na obszarach OSI.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Nowa krajowa strategia rozwoju

						regionalnego (KSRR2027+), nad którą prace się toczą w MFiPR, będzie dokumentem strategicznym określającym cele i oczekiwane rezultaty krajowej polityki regionalnej wyznaczone w stosunku do całego terytorium Polski, poszczególnych regionów i OSI wyznaczonych na poziomie: województw, sub-regionalnym i funkcjonalnym. KSRR określi ramy realizacji, wskazując strategiczne kierunki działań do podjęcia, przypisując poszczególnym podmiotom odpowiedzialność instytucjonalną oraz określając środki i źródła finansowe przeznaczone na ich realizację.
280 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	Str. 283	Konieczne jest uzupełnienie zapisu m.in. poprzez uwzględnienie gwarancji zapewnienia samorządom województw odpowiednich środków finansowych na realizację przedsięwzięć rządowych oraz działań podmiotów sektorowych w przypadkach, gdy udział samorządów w ich wdrażaniu okaże się niezbędny. Proponuje się wprowadzenie jednoznacznych procedur konsultacyjnych i mechanizmów uzgodnień pomiędzy administracją rządową a samorządem wojewódzkim, które zapewnią obligatoryjne uzyskiwanie opinii samorządu w procesie przygotowywania kluczowych inwestycji infrastrukturalnych realizowanych na terenie danego regionu. Takie rozwiązanie wzmocni współpracę oraz pozwoli na uwzględnienie regionalnych interesów na etapie planowania dużych przedsięwzięć inwestycyjnych. Strategia powinna jednoznacznie określać, że zawieranie kontraktów regionalnych oraz porozumień terytorialnych odbywać się będzie obligatoryjnie, w sposób transparentny, z wyraźnym ustaleniem ram finansowych oraz mechanizmów monitorowania ich realizacji. Doświadczenia związane z niewykonaniem kontraktów sektorowych wykazały, że zbyt ogólne i mało precyzyjne zapisy w strategii mogą prowadzić do nieskuteczności tych instrumentów, dlatego konieczne jest doprecyzowanie tych elementów.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytety dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Realizacja SRP 2035 przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac

						Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego. W Strategii wskazuje się również potrzebę utworzenia krajowego Funduszu Rozwoju Regionalnego, który będzie inwestował w transformację terytorialną w różnych układach, w tym w szczególności w obszary strategicznej interwencji.
280 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	W projekcie brak jest oszacowania środków finansowych potrzebnych do realizacji Strategii. Bez określenia przynajmniej szacunkowej wielkości środków na poszczególne działania trudno prowadzić efektywną politykę rozwoju. Brak takich danych osłabia system realizacji Strategii Rozwoju Kraju i utrudnia planowanie oraz monitorowanie postępów.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
280 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Wskazuje się na konieczność utworzenia funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych, ma to kluczowe znaczenie dla zapewnienia ciągłości realizacji strategicznych celów państwa, zwłaszcza w sytuacji potencjalnego zmniejszenia funduszy unijnych. Taki fundusz pozwoli na efektywne łączenie zasobów krajowych i unijnych, co stanowi perspektywiczne rozwiązanie wzmacniające stabilność finansowania rozwoju regionalnego. Proponuje się uzupełnienie zapisu o potrzebę wypracowania mechanizmów równoważących na poziomie unijnym, które zagwarantują utrzymanie odpowiedniego poziomu „kopert krajowych” na finansowanie kluczowych inwestycji infrastrukturalnych. Dodatkowo, sugeruje się wprowadzenie postulatu ustanowienia rezerwy strategicznej w budżecie UE, wspierającej państwa i regiony o niższym potencjale w zakresie przygotowywania projektów konkurencyjnych. Uzupełnienie to ma na celu wzmocnienie ochrony interesów Polski i zapewnienie realizacji zasady spójności terytorialnej.	W ramach prac nad nową ksrr (KSRR2027+) przewiduje się realizację celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE. W ramach prac nad częścią wdrożeniową ksrr określony zostanie sposób osiągania strategicznych (uznanych za priorytetowe) rezultatów krajowej polityki regionalnej niezbędnych dla realizacji postawionych celów strategicznych i szczegółowych (w postaci konkretnych inwestycji lub reform). Część wdrożeniowa ksrr przygotowywana będzie z wykorzystaniem metodologii, która odpowiada także wymaganiom przygotowania Planu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego (projekt).

						Ma to zapewnić możliwość wsparcia krajowej polityki regionalnej środkami UE (po roku 2028) w postaci programów regionalnych lub ich odpowiedników (w zależności od ostatecznych ustaleń w ramach negocjacji WRF).
2808	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Horyzont czasowy załącznika 1 „Plan działań na lata 2026–2029” jest zbyt krótki i nie obejmuje okresu do 2035 roku. Ograniczenie planu do najbliższych czterech lat utrudnia przeprowadzenie kompleksowej analizy oraz oceny realizacji celów strategicznych przewidzianych do 2035 r., co stanowi istotną lukę metodologiczną. Zaleca się wydłużenie horyzontu planowania do pełnego okresu strategii.	Czteroletni horyzont czasowy Planu działań wynika z wymogu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 9 pkt 2)), z którego wynika, że śsrk określa szczegółowe działania na okres czterech lat.
2809	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Realizacja obowiązku przygotowania przez marszałków województw kompleksowych planów transportowych do końca 2026 r. jest mało realna. Proces opracowania planów, obejmujący przeprowadzenie przetargów oraz uwzględnienie potrzeb przewozowych zgłaszanych przez wszystkie jednostki samorządu niższego szczebla, jest czasochłonny i wymaga znaczących nakładów finansowych. W związku z tym zasadne jest wprowadzenie uproszczonej procedury aktualizacji planów, umożliwiającej elastyczne i szybkie dostosowywanie dokumentów do zmieniających się potrzeb mieszkańców.	Nie ma przeciwwskazań, aby plany transportowe, które już zostały opracowane przez marszałków województw zostały zaktualizowane do nowych wymagań dotyczących ustanowienia marszałków województw jako integratorów przewozów. Przepisy w tym zakresie są przedmiotem projektu ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD 232). Obecnie trwa analiza zgłoszonych uwag i nie jest wykluczone, że przepisy w tym zakresie zostaną zrewidowane.
2810	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		W strategii należy uwzględnić działania dotyczące wprowadzenia kształcenia w zakresie sztucznej inteligencji (AI) już od poziomu szkoły podstawowej. Wczesna edukacja w obszarze AI jest kluczowa dla przygotowania przyszłych kadr do wyzwań transformacji cyfrowej i gospodarki opartej na wiedzy. Brak takiego zapisu osłabia spójność strategii w zakresie innowacyjności i rozwoju kompetencji przyszłości.	Kształcenie w zakresie sztucznej inteligencji jest przewidziane w ramach szerszego działania dotyczącego wzmacniania kompetencji cyfrowych.
2811	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Załącznik nr 1. Plan działań na lata 2026 – 2029 Str. 13 Poz. 10. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego oraz Str. 14-15 Poz. 12. Reforma systemu transportu Kolejowego w	Zapisy należy skonstruować tak, aby m.in. w przypadku proponowanych rozwiązań, co do których finansowania wskazuje się JST, została uwzględniona specyfika tych podmiotów oraz ich możliwości kadrowe i budżetowe. Przekazując do realizacji JST zadania, czy nakładając nowe obowiązki, należy w sposób klarowny wskazać nowe, adekwatne w niezbędnym wymiarze i stabilne (przewidywalne) źródło finansowania dla wdrażania takich przedsięwzięć.	Realizacja SRP 2035 przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami lokalnymi w zakresie wdrażania Strategii i Planu działań na lata 2026-2029, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+); wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych;

				kierunku integracji sieci kolejowej, ekologizacji transportu towarowego oraz rozwoju przewozów pasażerskich		współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego. Działania, w których zostały wskazane JST jako podmioty współpracujące, są zgodne z zakresem dotychczasowej odpowiedzialności JST.
281 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Załącznik nr 1. Plan działań na lata 2026 – 2029 Str. 14. Poz. 11. Działania na rzecz spójnego krajowego systemu kolejowego	Należy dopasować zapisy tak, aby m.in. w ramach planowanych działań oraz ukazanych docelowych miar odcinków zawarto wystarczającą ich długość/ilość oraz określono te inwestycje, które pozwalają na poprawę dostępności kolejowej obszarów z regionów o utrudnionej dostępności komunikacyjnej (tu kolejowej) cechujących się zróżnicowaną rzeźbą terenu i rozproszeniem mieszkańców. Brak położenia nacisku na wykorzystanie danych i określenia dotyczące możliwych inwestycji w infrastrukturę kolejową poprawiającą dostępność transportową terenów zagrożonych ubóstwem transportowym może generować problemy polegające na wzroście wykluczenia i defaworyzacji obszarów takich jak części województw południowej i wschodniej Polski (np. południowa, południowo-wschodnia, czy wschodnia część województwa podkarpackiego).	Uwaga odrzucona.
281 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Załącznik nr 1. Plan działań na lata 2026 – 2029 Str. 27	W kamieniach milowych Programu Priorytetowego „Czyste Powietrze” zakłada się, że: Liczba budynków/lokalii mieszkalnych o poprawionej efektywności energetycznej (w tym wymiana źródeł ciepła) w poszczególnych latach: a. w 2026 r. – 160 tys.; b. w 2027 r. – 180 tys.; c. w 2028 r. – 240 tys.; d. w 2029 r. – 240 tys. Wskazane wartości wydają się nierealne szczególnie w kontekście funkcjonowania programu „Czyste Powietrze”, który jest głównym źródłem finansowania tego typu działań. „Polski Alarm Smogowy (PAS) zapytał NFOŚiGW o liczbę złożonych wniosków o dotację do Programu Czyste Powietrze. Z odpowiedzi wynika, że w okresie od 31 marca do 30 czerwca 2025 r. czyli przez trzy miesiące od ponownego uruchomienia Programu złożono zaledwie 11 160 wniosków. Dla przykładu w analogicznym okresie 2024 roku liczba ta wyniosła 78 326, a w analogicznym okresie 2023 roku – 54 109.” Źródło: https://polskialarmsmogowy.pl/	Od 31 marca 2025 r. w ramach Programu Priorytetowego "Czyste Powietrze" funkcjonuje mechanizm Operatorów. Gminy oraz 16 Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW) pełnią funkcję operatorów, wspierając beneficjentów w całym procesie uzyskania dotacji. System operatorów ma na celu ułatwienie formalności przy składaniu wniosku w PPCP. Współpraca z operatorem jest obowiązkowa w przypadku ubiegania się o prefinansowanie lub najwyższy poziom dofinansowania, a opcjonalna przy podwyższonym poziomie bez prefinansowania. W tej chwili system Operatorów PPCP rozbudowuje się. W najbliższym czasie planowane są usprawnienia systemu takie jak wdrożenie listy rekomendowanych wykonawców, uruchomienie ścieżki

						bankowej, zasilenie danymi z Centralnej Bazy Czystego Powietrza czy integracja z Centralną Bazą Czystego Powietrza.
281 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Załącznik nr 1. Plan działań na lata 2026 – 2029 Str. 33	W punkcie 28 „Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej” konieczne jest uzupełnienie kamieni milowych o komponent edukacyjny, zgodnie z zapisami ze strony 11 oraz Priorytetu 3.3. Ponadto, brak jest zidentyfikowanych przedsięwzięć ukierunkowanych na wzmocnienie integracji systemów oraz koordynacji działań administracji publicznej, podmiotów społecznych i gospodarczych, co ogranicza spójność planowanej interwencji.	Działanie 28 jest realizowane w głównej mierze poprzez wdrażanie Programów Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej (Programy OLiOC) na lata 2025-2026 oraz 2027–2030. W Programie OLiOC na lata 2025-2026, zatwierdzonym uchwałą Rady Ministrów z dnia 27 maja br., zawarto szczegółowe zapisy dotyczące kierunków działań, kluczowych obszarów aktywności oraz sposobów finansowania zadań w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej. Dokument ten przewiduje również kontynuację realizacji działań po 2026 roku. Zadania o charakterze wieloletnim, realizowane i finansowane w ramach pierwszej edycji Programu OLiOC, zostaną poddane szczegółowej analizie podczas prac nad projektem Programu OLiOC na lata 2027-2030. Opracowanie i wdrożenie tego programu stanowi jeden z kamieni milowych przewidzianych dla Działania 28 w Planie działań na lata 2026-2029.
281 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Plan działań na lata 2026-2029 wymaga precyzyjniejszego określenia odpowiedzialności poszczególnych podmiotów, ze wskazaniem ich konkretnych ról i zadań. Obecne zapisy wymieniają wielu partnerów bez podziału kompetencji, co utrudnia ocenę koordynacji i skuteczności realizacji. Ponadto konieczne jest szczegółowe wskazanie źródeł finansowania i budżetu, aby rzetelnie oszacować możliwość realizacji działań. W kolumnie „kamienie milowe” należy określić konkretne terminy oceny postępów, zamiast stosować ogólnikowe określenia o ciągłym wdrażaniu, które mogą prowadzić do pomijania monitoringu. Takie zmiany zwiększą transparentność i efektywność wdrażania Strategii oraz ułatwią jej ocenę.	W Planie działań przy każdym działaniu został wskazany jeden podmiot odpowiedzialny za całość interwencji oraz podmioty współpracujące. Rozliczalność Planu działań będzie następować w corocznych Sprawozdaniach z jego realizacji, które będą przygotowywane począwszy od 2027 r. Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie rozstrzygany w ramach corocznego procesu budżetowego oraz programowania będących w dyspozycji Polski środków unijnych (konkretne programy, projekty). Wielkość środków będzie ustalana z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewniania ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł

						fiskalnych. Niektóre działania obok zadań rozpisanych na kolejne lata mają wskazane dodatkowe zadania, które będą realizowane w trybie ciągłym. Zadania te również będą podlegać corocznemu monitoringowi.
281 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Załącznik nr 1. Plan działań na lata 2026 – 2029 Str. 35 (pnk 30)	Należy uzupełnić Załączniku nr 1. Plan działań w punkcie 30. Działania dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego są niewystarczające i niedostosowane do rzeczywistych potrzeb Konieczne jest wprowadzenie konkretnych działań skoncentrowanych na wsparciu obszarów wiejskich, zwłaszcza dotyczących opłacalności produkcji rolnej, polityki pokoleniowej w rolnictwie, ochrony zasobów genetycznych czy dbałości o żyzność gleb oraz wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w warunkach zmian klimatu. Bezpieczeństwo żywnościowe jest fundamentem stabilności państwa, a jego wzmocnienie wymaga precyzyjnych instrumentów skierowanych do obszarów wiejskich i ich mieszkańców.	Zadania dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego, np. dotyczące wsparcia bezpośredniego czy wsparcia postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej, które zostały uwzględnione w projekcie SRP 2035 (Priorytet 3.4, str. 221) mają charakter ciągły i nie mogą być rozpatrywane w kategorii „kamieni milowych”, które w określonym czasie podlegają zakończeniu i rozliczeniu efektów. Ponadto, Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
281 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Brak wskaźników do wszystkich kierunków działań (np. kierunki działań w ramach priorytetu 2.7). Wskazane jest, aby każde działanie miało przypisane konkretne wskaźniki, które umożliwią ocenę postępów oraz efektywności wdrożenia.	Lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, nie każdy kierunek interwencji został owskaźnikowany, tak by nie rozbudowywać nadmiernie wskaźników do monitorowania.
281 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Dla źródeł danych spoza GUS należy zweryfikować pewność ich publikacji w określonych latach obowiązywania Strategii. Źródła poza GUS, szczególnie dodatkowe badania np. OECD, Rzeczpospolita nie dają gwarancji powtarzalności danych do końca obowiązywania Strategii.	W przypadku danych PISA (OECD) uwzględniono zastrzeżenie dotyczące rzadszych publikacji tych danych. Uznaje się jednak, że zarówno w tym przypadku, jak i w pozostałych danych z innych źródeł niż GUS, bez względu na ewentualne ograniczenia w częstotliwości publikacji, wyselekcjonowane wskaźniki są najlepszymi źródłami danych na poszczególne tematy (tu - umiejętności uczniów).
282 1	Osoba prywatna		Wprowadzenie		Uwagi do całości dokumentu. Uwaga 1. Poziom dokumentu jest zróżnicowany i niespójny. Część diagnostyczna oraz część kierunkowa są jednolite i nie budzą wątpliwości. Część wdrożeniowa wyraźnie składa się z części pochodzących z różnych instytucji, które opracowały je na różnym poziomie szczegółowości. Niektóre są bardzo konkretne (np. dotyczące spraw społecznych, pomocy społecznej – zawierają nawet nazwy konkretnych instytucji), inne – bardzo ogólne, bez konkretów (np. z ochrony zdrowia) albo drobiazgowo, nie mieszczące się w koncepcji strategii (np. informatyzacja legislacji). Dokument powinien być pod tym względem ujednolicony. Uwaga 2. Działania opisane w załączniku 1 nie są tożsame z opisanymi w strategii, nie są przypisane do kierunków działań. Na przykład w załączniku jest opisane działanie Dalszy rozwój e-administracji, nieistniejące w tekście	Powtórzenie uwagi nr 1490.

					głównym. Jest potrzebna tabela odpowiedniości. Uwaga 3. Zapisane cele poszczególnych priorytetów są nieadekwatne do zapisanych kierunków działań, mają charakter rutynowy. Ich osiągnięcie w rzeczywistości nie przyniesie znaczących korzyści społecznych. Cele powinny być widoczne dla obywatela (udostępnienie jakiegoś zasobu, skrócenie czasu załatwiania sprawy), nie powinny to być środki (udział spraw objętych systemem, procent zrealizowanych inwestycji). Dla niektórych kierunków opisano działania, którym nie odpowiadają żadne cele, a więc realizacja działań nie przyniesie żadnych mierzalnych skutków. Optymalną sytuacją byłoby, gdyby każdemu działaniu odpowiadał co najmniej jeden cel. Tabela działań z załącznika I powinna wyraźnie pokazywać cele każdego działania, żeby w ramach oceny zaawansowania realizacji strategii można było ocenić stan realizacji działania.	
282 2	Osoba prywatna		Synteza	9	Słusznie stwierdza się, że warunkiem pożądanej ewolucji modelu jest rozwój licznych dużych i szybko rosnących firm prywatnych. Taka teza pojawia się potem jeszcze wielokrotnie (str. 55 – „Podstawowym zadaniem państwa jest tworzenie warunków do tego, żeby gospodarka była konkurencyjna”). Jednocześnie tam, gdzie administracja ma szczególnie duże możliwości działania przez udzielanie zamówień publicznych (informatyzacja, sprzęt wojskowy) nie wspomina się o konieczności współpracy z firmami prywatnymi. Praktyka w zakresie informatyzacji administracji jest taka, że coraz więcej zamówień jest kierowanych do przedsiębiorstw państwowych, co ogranicza i niszczy rynek w tym obszarze.	Powtórzenie uwagi nr 1491.
282 3	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	22 Przy ocenie jakości kapitału ludzkiego należy krytycznie ocenić rodzaj i poziom zdobytego wyższego wykształcenia znacznej części absolwentów. Znaczna część osób z wyższym wykształceniem to absolwenci słabych uczelni zawodowych (szczególnie prywatnych) na kierunkach humanistycznych, mało przydatnych na rynku pracy. Brakuje diagnozy, dlaczego dobre wyniki PISA w zakresie matematyki nie przekładają się na zainteresowanie studiami technicznymi.	Powtórzenie uwagi nr 1492.
282 4	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Brak odniesienia do problemu braku terenów i ich uzbrojenia oraz ewentualnych ułatwień dla firm budowlanych. W ogóle nie porusza się strony podaży (ułatwienia w budowie), a jedynie popytu (dodatkowe finansowanie), podczas gdy zdaniem wielu ekspertów i polityków stymulowanie popytu powoduje wzrost kosztów mieszkań bez istotnego zwiększenia ich liczby.	Powtórzenie uwagi nr 1493.
282 5	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Brak informacji o sposobie realizacji inwestycji na wynajem (poza zwiększeniem publicznego wsparcia finansowego, które zawsze będzie najtrudniejsze). Czy będą wprowadzone jakieś dodatkowe formy prawne dotyczące najmu długoterminowego?	Powtórzenie uwagi nr 1494.
282 6	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	79	Cele do osiągnięcia zupełnie nieadekwatne do opisanych działań.	Powtórzenie uwagi nr 1495.
282 7	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	Brak odniesienia do podnoszenia kompetencji absolwentów w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, kluczowych dla uzyskania zawodów poszukiwanych na rynku pracy. Wiąże się to z zapewnieniem wysokiego poziomu nauczycieli, ale także z działaniami promocyjnymi, które walczyłyby ze stereotypem trudnej i niepotrzebnej matematyki (vide pomysły ponownego zniesienia obowiązkowej matematyki na maturze). Brak wzmianki o systemach certyfikacji, promujących naukę np. informatyki (ECDL – Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych).	Powtórzenie - uwaga 1498
282 8	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Brak odniesienia do upowszechniania pracy zdalnej, co jest związane z dostępem do Internetu szerokopasmowego (szczególnie na obszarach wiejskich). To może być dodatkowa alternatywa dla zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy.	Powtórzenie - uwaga 1499
282 9	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne Cel dotyczący współczynnika aktywności zawodowej jest bardzo ogólny. Dobrze byłoby dodać liczbę osób zatrudnionych w branży ICT, jeśli wcześniej podawano, że jest ona zbyt niska.	Powtórzenie - uwaga 1500
283 0	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Niektóre kierunki działań nie opisują niczego nowego. „Zostaną podjęte działania upowszechniające wiedzę na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej.” A teraz ich nie ma? „Szkoły będą zachęcane do udostępniania uczniom podstawowego sprzętu sportowego, w tym również poza godzinami pracy szkół.” Jak? Dostaną dodatkowe pieniądze? „W ramach nowego przedmiotu – edukacja zdrowotna – przekazywana będzie szeroka wiedza o zdrowiu, profilaktyce chorób, zdrowym stylu życia oraz kształtowane będą postawy prozdrowotne.” Przedmiot nie wypalił.	Powtórzenie uwagi nr 1501.

					Nie wiadomo, jaki ma być horyzont czasowy wszystkich tych działań, zwłaszcza że nie określono celów, które mają być osiągnięte.	
283 1	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95–96	Brakuje odniesienia do całościowej organizacji służby zdrowia. Czy obecny model finansowania jest uznany za docelowy? Czy nie rozważa się jakiegś formy połączenia finansowania publicznego (NFZ) i prywatnego? W jakim kierunku mają iść prace nad poprawą efektywności, czy tylko przez konsolidację? Czy rzeczywiście tzw. sieć szpitali jest formą docelową? Brak pomysłów np. w zakresie odciążania lekarzy przez zatrudnianie sekretarek medycznych, automatyzacji tworzenia dokumentacji medycznej itp.	Powtórzenie uwagi nr 1502.
283 2	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Brakuje celów z punktu widzenia obywateli, np. długości kolejek do specjalistów, procentu osób zaszczepionych itp.	Powtórzenie uwagi nr 1503.
283 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Czy faktycznie należy rozwijać uczelnie publiczne poza dużymi i średnimi miastami, czyli (wg obowiązującej definicji) poniżej 20 tys. mieszkańców? Otwock liczy przeszło 40 tys. Brakuje odniesienia do uczelni niepublicznych. Czy w ogóle w strategii nie uwzględnia się ich istnienia w obszarze kształtowania kompetencji? Jakże konkretne działania będą podjęte w celu zwiększenia liczby miejsc na pożądanym kierunku, skoro do tej pory nie zostały podjęte? Czy bez odpowiedniego zmienienia nastawienia dzieci i młodzieży do nauki kierunków ścisłych da się te kierunki zapełnić? Czy dotyczy to jedynie uczelni publicznych?	Powtórzenie uwagi nr 1505
283 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	Konsekwentnie do celów należy dodać liczbę miejsc na studiach informatycznych i technicznych (skoro ma wzrosnąć).	Powtórzenie uwagi nr 1508
283 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	116	Czy faktycznie celem jest wprowadzenie CPK do dziesiątki najlepszych lotnisk świata? Według jakiego rankingu? Dlaczego nie wpisano tego na liście celów (str. 131) ?	Centralny Port Komunikacyjny może być projektem, który stanie się dla Polski infrastrukturalnym skokiem cywilizacyjnym, może zostać największym lotniskiem Europy Środkowo - Wschodniej pod względem przewiezionych pasażerów. Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego i jego zaplecza logistycznego jest jednym z działań zapisanych w Planie działań na lata 2026-2029.
283 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	124	Kierunki w zakresie transportu wodnego śródlądowego są bardzo ogólne i trudne do weryfikacji. Brakuje odniesienia do publicznych kontrowersji w zakresie regulacji rzek – możliwy konflikt z priorytetem 2.6 w zakresie renaturyzacji rzek. Nie ma żadnego celu związanego z tym działaniem.	Opis kierunków interwencji wskazuje jasno cel i zakres działań w obszarze transportu wodnego śródlądowego. Dodatkowo rozwój transportu wodnego nie będzie kolidował z realizacją pozostałych obszarów wskazanych w Strategii.
283 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	130	To nieporozumienie, żeby do strategii wpisywać udostępnienie Generalnemu Inspektorowi Transportu Drogowego rejestrów państwowych. To jest szczegółowe, rutynowe działanie.	Uwaga ma charakter komentarza.
283 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	W jaki sposób nastąpi większe otwarcie zamówień publicznych na MŚP? Zmiany w prawie zamówień publicznych? To powinno być wyraźnie opisane, obecnie brzmi niewiarygodnie. Rozwijanie innowacyjnych zamówień publicznych – słuszne, ale sprzeczne z obecną praktyką i innymi strategiami, które przewidują wykonywanie zadań siłami przedsiębiorstw państwowych (IT, przemysł zbrojeniowy).	Powtórzenie uwagi nr 1513

283 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Konsekwentnie należy dodać wartość innowacyjnych zamówień publicznych oraz udział MŚP w zamówieniach publicznych.	Powtórzenie uwagi nr 1514
284 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	„Jednostki te skupią najlepszych naukowców w wybranych dziedzinach, jednocześnie wyciągną ich spod rygoru pracy uczelnianej ...” – to bardzo ryzykowna strategia, zakładająca, że działalność uczelniana jest gorsza. To nie powinno chodzić o wyciąganie, ale o dawanie alternatywnej ścieżki pracy badawczej. Wykorzystanie zamówień publicznych – por. uwaga do str. 139.	Powtórzenie uwagi nr 1516
284 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	154	Pkt. H – cyfrowa transformacja przemysłu – działanie niejasne i niezrozumiałe, nie wiadomo, w jaki sposób ma być przeprowadzone i jak ma być zmierzone..	Powtórzenie uwagi nr 1517
284 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	155	Cele zupełnie nie odpowiadające działaniom.	Powtórzenie uwagi nr 1518
284 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187, 192	W tych kierunkach trzeba bardzo wyraźnie określić, jakie będą zadania administracji centralnej, a jakie samorządów. Cały priorytet ma tylko jeden mierzalny cel – liczba gmin posiadających Centrum Usług Społecznych. Z tego wynika, że efekty pozostałych działań pozostaną niemierzalne i nie da się stwierdzić, czy cokolwiek przyniosły.	Uwaga podobna do uwagi nr 1521
284 4	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201–202, 206	Brak odniesienia do współpracy z prywatnymi firmami zbrojeniowymi, wspomina się tylko Polską Grupę Zbrojeniową, chociaż np. zdecydowanie największym w Polsce producentem dronów jest prywatna firma z Grupy WB. Strategia powinna określać sposoby wspierania takich firm i kupowania od nich ich produktów. Na liście celów brakuje odniesienia do wyposażenia technicznego wojska (produkcja dronów, pocisków itp.). Stosunek liczby inwestycji zrealizowanych do planowanych jest absurdalnym celem.	Powtórzenie uwagi nr 1522.
284 5	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	229, 232–	Wydaje się, że fragmenty opisujące cyfryzację powstały wyłącznie w Ministerstwie Cyfryzacji i nie uwzględniają potrzeb pozostałych resortów. Błędne jest rytualne powtarzanie teorii silosowości administracji w procesie cyfryzacji. Od kilku lat ta teoria nie jest prawdziwa – systemy są w większości interoperacyjne, czego dowodem jest udostępnienie informacji o różnych dokumentach w mObywatelu. Brak umocowania prawnego do jednego punktu dostępu nie stoi na przeszkodzie, aby na mocy uregulowania wewnętrznego zobowiązać wszystkie jednostki administracji rządowej do udostępnienia e-usług na jednym portalu. Identyfikacja już teraz odbywa się (albo może się odbywać) z wykorzystaniem profilu zaufanego. Korzystanie z różnych platform też nie jest problemem – poszczególne resorty i instytucje mają różne potrzeby, unifikacja interfejsu użytkownika wcale nie musi być dobrym rozwiązaniem. Sami autorzy strategii wydzielają resztą administrację skarbową jako odrębną jednostkę z odrębnym systemem. Utrzymanie konkurencyjności dostawców przy dobrze zdefiniowanej specyfikacji zapewniającej interoperacyjność pozwala utrzymać postęp techniczny większy, niż w przypadku jednego, monopolistycznego rozwiązania. Wprowadzenie jednego punktu dostępu nie sprawi, że wszystkie resorty (a tym bardziej samorządy) uruchomią cyfrowe wersje swoich usług. Zgodnie ze strategią mają być rozwijane systemy umożliwiające identyfikację elektroniczną, ale do tej pory nie istnieje referencyjny program do składania podpisu elektronicznego. Obecnie problemem nie jest silosowość, ale niewystarczający poziom cyfryzacji w poszczególnych resortach. Rozwiązanie tego problemu wymaga wsparcia resortów w określeniu ich własnych strategii cyfryzacji, opracowaniu specyfikacji systemów, przejścia przez proces zamówień publicznych i wdrożeń. Strategia powinna określić zasady udzielania takiego wsparcia oraz zasady podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników. Działanie 2A idzie w dobrym kierunku, ale ogranicza się do warstwy strategicznej, a nie wykonawczej.	Powtórzenie uwagi nr 1528.

					Strategia powinna także przewidzieć mechanizmy wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego – np. finansowanie studiów wykonalności dla gmin ubiegających się o środki unijne.	
284 6	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	236	W zakresie cyfryzacji procesu legislacyjnego brak informacji o konkretnej współpracy z Sejmem (już istniejący system informacyjny ISAP), Senatem i Prezydentem, w szczególności o jednolitej prezentacji procesu legislacyjnego we wszystkich tych organach. Strategia nie przewiduje w praktyce istotnego rozwoju mechanizmów wspierających legislację, lecz jedynie modyfikacje obecnych. Strategia nie odnosi się do legislacji samorządowej (akty prawa miejscowego).	Powtórzenie 1529.
284 7	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238	Brak pomysłów na usprawnienie postępowań sądowych, takich jak rozpoznawanie mowy i sztuczna inteligencja do sporządzania protokołów z rozpraw. Żadne z działań nie ma na celu skrócenia czasu trwania postępowań. Nie ma też propozycji poszerzenia dostępu obywateli do tanich lub bezpłatnych usług prawnych.	Powtórzenie 1530.
284 8	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	Pięć celów na osiem rozbudowanych działań to zdecydowanie za mało. Cel – udział przedsięwzięć zgodnych z wytycznymi nie ma charakteru strategicznego, a jedynie techniczny (to jest środek do celu). Nie ma żadnych celów odnoszących się do cyfryzacji procesu legislacyjnego. W definicji celu odnoszącego się do wymiaru sprawiedliwości jest wzmiankowany „centralny system obsługujący postępowanie sądowe”, który nie był w ogóle wymieniony w tekście.	Powtórzenie 1531.
284 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158, 164, 171	1/2 W relacji do zagadnień technologicznych transformacji energetycznej zdecydowanie mniej miejsca w ŚSRK 2035 poświęcono zagadnieniom społecznym w kontekście sprawiedliwej transformacji. Od uwarunkowań społecznych, w tym społecznej akceptacji procesu transformacji energetycznej zależeć będzie sukces i tempo tej ostatniej. Wyzwania w tym kontekście wymagają uzupełnienia – szczególnie, że dorobek analityczny i popularyzatorski w zakresie sprawiedliwej transformacji rozwinął się w ostatnich latach znacząco, także w kontekście działań podejmowanych w regionach węglowych w wyniku ich wsparcia z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Brak w szczególności odniesień dotyczących skali likwidowanych miejsc pracy w poszczególnych regionach węglowych (na skutek transformacji energetycznej), a także szacunków dotyczących skali likwidacji miejsc pracy w sektorach intensywnych energetycznie (hutnictwo, koksownictwo, przemysł chemiczny, przemysł samochodowy, energetyka konwencjonalna). Brak także oszacowania skutków społecznych transformacji energetycznej w tzw. przemysłach powiązanych z w/w branżami. Uzupełnienie to jest istotne zarówno w kontekście już obecnie likwidowanych zakładów przemysłu samochodowego (przykładowo: Stellantis, Hutchinson, Aptive w podregionie bielskim), jak i likwidacji pozostałych wskazanych branż.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.
285 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158, 164, 171	2/2 Brak tego rodzaju szerszego spojrzenia na proces transformacji energetycznej, któremu powinna towarzyszyć sprawiedliwa transformacja (m.in. w wymiarze pomysłu na tworzenie nowych łańcuchów wartości, powstrzymania szczególnie intensywnych negatywnych procesów demograficznych, utraty bazy ekonomicznej miast poprzemysłowych, problemów środowiskowych, sprawiedliwości międzypokoleniowej, niekorzystnych warunków zamieszkania, degradacji infrastruktury technicznej na skutek szkód górniczych, monitorowania zagrożeń środowiskowych wynikających z wygaszonych zakładów górniczych) widoczny jest w dalszej części priorytetu 2.5, tj. na poziomie kierunku nr 7 „przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji”. Kierunek ten został potraktowany w sposób szczególnie zdawkowy / lakoniczny. To o tyle istotne, że obecnie we wszystkich regionach węglowych w Polsce (włączając w to te które nie zostały objęte pomocą z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji) mieszka 20% obywateli kraju, regiony te tworzą ponad 20% miejsc pracy i ok. 20% PKB. W związku z powyższym postuluje się: - przeformułowanie nazwy priorytetu 2.5 na „Sprawiedliwa i energetyczna transformacja” - uzupełnienie wyzwań odnoszących się do regionów węglowych – lub regionów intensywnego przemysłu - uzupełnienie - elastyczne potraktowanie kategorii „Planów sprawiedliwej transformacji” w kontekście kategorii wykorzystywanych w propozycjach programowania funduszy europejskich po 2027 roku tj. „Strategie sprawiedliwej transformacji” - uwzględnienie w opisach sprawiedliwej i energetycznej transformacji odniesień do dokumentów sektorowych jak PEP2040, KPnEiK oraz umów społecznych z sektorem górnictwa i energetyki (zapewnienie spójności interwencji sektorowo-terytorialnej) - na najistotniejsze zarysowanie wizji dla regionów węglowych / intensywnego przemysłu po transformacji energetycznej (jaką rolę powinny odgrywać w strukturze gospodarczej Polski)	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. W kontekście szerszego uwzględnienia procesu sprawiedliwej transformacji zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.

285 1	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	Cały priorytet	Zarówno na poziomie wyzwań jak i kierunków wskazanego priorytetu zabrakło odniesień to podstaw budowania nowoczesnego (i rezylietnego) państwa w oparciu o zasady i koncepcje odnoszące się do: deliberative goverance, active subsidiarity, multi level governance, czy też wzmocnienie pro-active participation – chodzi o bezpośrednie zaangażowanie obywateli za pomocą równego rodzaju narzędzi komunikacji bezpośredniej i cyfrowej, nie zaś o angażowanie reprezentatywne, w tym przez organizacje pozarządowe. Bez tego rodzaju nowoczesnych mechanizmów i narzędzie włączenia obywateli (na różnych poziomach zarządzania państwem) mało realne jest obecnie skuteczne prowadzenie polityk zarówno terytorialnych, jak i sektorowych. Pilotażowe doświadczenia w tym zakresie wynikające m.in. z realizowanych projektów badawczo-wdrożeniowych (Horyzont EUROPA) wskazują, że budowanie zaufania, zaangażowania i szerszej partycypacji obywateli jest warunkiem formułowania skutecznych rekomendacji dla polityk i unikania zjawisk „geografii niezadowolienia”.	Propozycja zbyt konkretna i zbyt szczegółowa.
285 2	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249-251	Brak odniesienia do wyzwania związane z niezadowalającą przepustowością nadrzędnej infrastruktury drogowej, w szczególności odcinków autostrad A4 (Wrocław – GZM – Kraków) oraz A1 (GZM – Częstochowa), które biorąc pod uwagę ruch dobowy w ograniczonym stopniu spełniają swoją rolę. Wskazuje to na konieczność zwiększenia ich parametrów technicznych.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi czy przekroje konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych parametrów technicznych inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Kwestie przepustowości poszczególnych połączeń drogowych będą mogły zostać szerzej omówione strategii sektorowej.
285 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253, 261	Za szczególnie istotne należy uznać poprawę skomunikowania ośrodków subregionalnych o charakterze regionów przemysłowych / poprzemysłowych / węglowych, które w wyniku transformacji energetycznej już obecnie tracą swe bazowe funkcje i podlegają negatywnym trendom demograficznym – a procesy te będą się nasilać (przykładowo Bełchatów, Kędzierzyn-Koźle, Konin, Krosno, Racibórz. Warunkiem włączenia tych ośrodków w krajowe i międzynarodowe sieci przepływów jest odpowiednie skomunikowanie. Tego rodzaju skomunikowania zabrakło (mapa 12) przykładowo w przypadku Bełchatowa (brak łącznika – drogi szybkiego ruchu łączącej Bełchatów z autostradą A1 i drogą ekspresową S8.	Uwaga o charakterze komentarza
285 4	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Do refleksji pozostawiam – w zakresie uzupełnienia modelu funkcjonalno-przestrzennego – posłużenie się bardziej zaawansowaną koncepcją konkurowania przestrzeni, tj. policentrycznym regionem miejskim (policentric urban region - PUR). Tego rodzaju podejście do konkurowania przestrzeni stosowane jest od lat (z powodzeniem) w Holandii, Belgii, Wielkiej Brytanii czy Niemczech. W warunkach Polski widoczne jest (m.in. na podstawie przepływu osób i towarów / natężenia ruchu) kształtowania się tego rodzaju PUR m.in.: w paśmie Polski południowej (Wrocław – GZM – Kraków, wraz z rozgałęzieniem na Bielsko-Białą i Rybnik); Poznań – Łódź - Warszawa.	Uwaga o charakterze komentarza
285 5	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	E. Zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego Stworzony zostanie centralny rejestr wszystkich obiektów, w których są świadczone usługi najmu krótkoterminowego. Rejestracja będzie opierać się na oświadczeniu dotyczącym spełniania odpowiednich wymogów, a następnie kontroli ex post. Odpowiednie organy będą nadawały numery identyfikacyjne takim obiektom. Szczególna uwaga zostanie poświęcona uregulowaniu problematyki wynajmu krótkoterminowego w miejscowościach uzdrowiskowych oraz turystycznych gdzie zjawisko to ma charakter powszechny (pow.10% zasobów mieszkaniowych). Miejscowości uzdrowiskowe będą mogły ustawowo pobierać z tego tytułu opłatę uzdrowiskową i a pozostałe opłatę turystyczną na podstawie deklaracji przychodów. Należy dążyć do faktycznego powiązania podatku z tytułu opłaty uzdrowiskowej lub opłaty turystycznej z faktyczną lokalizacją lokali, a nie deklarowaną rezydencją podatkową – kontrola wynajmu krótkoterminowego powinna służyć w szczególności finansowo samorządom w których nadany został numer identyfikacyjny (podatek lokalny własny JST). Samorządy będą miały prawo do regulowania liczby oferowanych lokali najmu krótkoterminowego na zasadzie ustalania ich liczby oraz pojemności noclegowej w zakresie całej JST, jednostki pomocniczej (dzielnicy), obrębu geodezyjnego	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					lub poszczególnych ulic. Ma to być również narzędzie służące do poprawy bezpieczeństwa, jakości oferty oraz zapewnienia konkurencji wobec np. sektora hotelowego.	
285 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	106	E. Odpowiednie przygotowanie kadry dydaktycznej kształcącej przyszłych nauczycieli Rozbudowana zostanie oferta doskonalenia zawodowego wykładowców akademickich kształcących przyszłych nauczycieli, z uwzględnieniem rozwoju umiejętności w zakresie najnowszych teorii pedagogicznych, psychologicznych, socjologicznych oraz wyników badań edukacyjnych. Wzmacniane będą kompetencje w zakresie dydaktyki akademickiej, w tym umiejętność stosowania nowoczesnych i skutecznych metod nauczania, wykorzystujących ICT i AI. Wspierana będzie mobilność krajowa i międzynarodowa wykładowców, co pozwoli na wymianę doświadczeń i wdrażanie najlepszych praktyk stosowanych w kształceniu nauczycieli w różnych systemach edukacyjnych. Wdrożone zostanie uruchamianie zamawianego centralnie kształcenia nauczycieli na uczelniach posiadających kierunki studiów z uprawnieniami (np. Geografia dla nauczycieli geografii i przyrody, czy Biologia dla nauczycieli biologii) oraz kadre wykładowców akademickich z uprawnieniami do kształcenia nauczycieli w celu pozyskania nowych kadr w pełni przygotowanych do pracy na wszystkich szczeblach systemu oświatowego.	Programy studiów przygotowujących do zawodu nauczyciela muszą spełniać wymagania określone w rozporządzeniu o standardach kształcenia nauczycieli. Organizacja szkoleń dla kadry dydaktycznej należy do autonomii uczelni. Minister Edukacji może zlecać uczelniom określone zadania w tym obszarze.
285 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	A. Zróżnicowanie zadań uczelni o różnym charakterze Zostaną podjęte wielotorowe działania ukierunkowane na rozwój uczelni publicznych poza dużymi i średnimi miastami tak, by charakter kształcenia na tych uczelniach odpowiadał potrzebom lokalnych rynków pracy. Uczelnie zawodowe będą w dalszym ciągu skupiać się na wysokiej jakości kształcenia prowadzonej w ramach studiów o profilu praktycznym, włączając w proces kształcenia praktyków – ich rolą jest dostarczanie przede wszystkim lokalnemu i regionalnemu rynkowi pracy specjalistów, zwłaszcza w deficytowych obszarach. Jednocześnie w odniesieniu do najlepszych polskich uczelni, o potencjale międzynarodowym, kontynuowany będzie program „Inicjatywa doskonałości - uczelnia badawcza”, opisany w priorytecie „Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm”. Uczelnie o statusie uniwersyteckim powinny mieć możliwość tworzenia wydziałów (instytutów/jednostek) i otwierania kierunków studiów o profilu praktycznym w miastach subregionalnych w których brak jest publicznego szkolnictwa wyższego w celu przeciwdziałania depopulacji tych ośrodków i zapewnienia możliwości kształcenia kadr praktyków dla wiodących w nich sektorów gospodarki (np. kształcenie personelu pielęgniarstwa czy fizjoterapii dla potrzeb uzdrowiska Kołobrzeg z zapewnieniem kadry naukowej oraz praktyków i organizacji zajęć praktycznych na miejscu).	Ustawa "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" jasno określa podział uczelni na akademickie i zawodowe oraz zapewnia im autonomię w kształtowaniu struktury organizacyjnej, profilu studiów i lokalizacji działalności, w tym tworzenia filii poza siedzibą. Uczelnie w mniejszych ośrodkach już mają narzędzia do elastycznego reagowania na potrzeby lokalnych rynków pracy, a decyzje o rozszerzeniu działalności podejmują samodzielnie.
285 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	D. Wspieranie kształcenia w naukach ścisłych i technicznych Zostaną podjęte działania mające na celu zwiększenie liczby miejsc na kierunkach ścisłych i technicznych, przy zachowaniu jakości kształcenia. Uczelnie będą dbały o to, by wśród wykładowców znajdowały się osoby mające doświadczenie w prowadzeniu badań dla przemysłu i biznesu. Istotne wsparcie będzie dotyczyło kształcenia nauczycieli jako kluczowego ogniwa funkcjonowania opieki przedszkolnej, wczesnoszkolnej, szkolnictwa szczebla podstawowego, średniego i zawodowego na uczelniach prowadzących kierunki studiów z uprawnieniami do kształcenia nauczycieli. W obliczu nowych wyzwań w szczególności promowane będzie kształcenie w zakresie sztucznej inteligencji, algorytmiki, inżynierii danych, odnawialnych źródeł energii, zarządzania środowiskowego i projektowania gospodarki obiegu zamkniętego.	Kształtowanie oferty dydaktycznej, w tym treści programowych i profilu kształcenia, należy do autonomii uczelni zgodnie z ustawą - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Minister nie ma kompetencji do nakładania obowiązku tworzenia określonych kierunków studiów czy wprowadzania konkretnych treści. W przypadku kierunków nauczycielskich programy muszą spełniać wymagania wynikające ze standardów kształcenia nauczycieli.
285 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	W portach morskich występuje niedobór infrastruktury adekwatnej do ich przewidywanej roli w systemie gospodarczym, energetycznym i bezpieczeństwa. W momencie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej polskie porty morskie odgrywały marginalną rolę w międzynarodowym handlu morskim. Od tego momentu podwoił się wolumen przeładunków i w 2024 r. polskie porty morskie obsłużyły blisko 137 mln ton ładunków ⁷⁶ . Niemniej w portach morskich w dalszym ciągu występuje niedobór odpowiedniej infrastruktury i suprastruktury, co sprawia, że ich potencjał nie jest w pełni wykorzystywany. Porty morskie pełnią rolę węzłów w globalnych łańcuchach dostaw, wpływają na konkurencyjność importu i eksportu towarów, rośnie ich znaczenie w handlu międzynarodowym. Z multimodalnych hubów łączących morze z lądem w łańcuchach dostaw przekształcają się w centra wspomagające rozwój zrównoważonych źródeł wytwarzania energii (morska energetyka wiatrowa), klastry przemysłu i gospodarki, a także ważne filary geopolitycznej odporności ⁷⁷ . Z prognoz dotyczących projektów portowych w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu wynika, że inwestycje w infrastrukturę portową i dostępową do portów, w tym systemy teleinformatyczne pozwalające na jej efektywne wykorzystanie, są kluczowym czynnikiem zapewniającym wzrost przeładunków oraz dostosowanie ich do	Uwaga odrzucona - nie ma uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.

					specyficznych wymagań (np. terminale instalacyjne dla morskiej energetyki wiatrowej). Wartym odnotowania przykładem w tym zakresie jest m.in. decyzja o budowie terminalu zbożowego w porcie w Gdańsku. Porty morskie pod wieloma względami są ogniwami strategicznymi, co dodatkowo potwierdzają aktualne bardzo wymagające uwarunkowania natury geopolitycznej. Odpowiadają one nie tylko za obsługę znacznej części całego systemu gospodarczego państwa, lecz również jego systemu bezpieczeństwa i obrony. W ramach zapisów „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe” przewidywana jest rozbudowa 4 portów morskich jako istotnej infrastruktury podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego (dual-use) dla budowanych portów zewnętrznych w Świnoujściu i Gdyni oraz rozbudowywanych portów regionalnych Kołobrzeg i Ustka. Istotne jest także wzmocnienie efektywności wykorzystania istniejących zasobów w żegludze śródlądowej (infrastruktura odcinków dostępowych dróg wodnych, cyfryzacja sektora, transformacja floty i wykorzystanie dostępnego wykwalifikowanego kapitału ludzkiego). Zwiększony zostać musi także nacisk na badania i rozwój w transporcie morskim, który podniesie jego jakość i niezawodność.	
286 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	A. Inwestycje w ramach transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) Kontynuowane będą inwestycje obejmujące infrastrukturę sieci TEN-T w zakresie sieci bazowej (realizacja do końca 2030 r.), rozszerzonej sieci bazowej (do końca 2040 r.) oraz kompleksowej (do końca 2050 r.). Dodatkowo wspierane będą węzły miejskie. Jej kluczowe elementy powinny spełniać wymogi odpornej infrastruktury, w tym dostosowanie jej do podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego (dual-use). Niezbędne jest pilne dopisanie do sieci TEN-T istniejących już odcinków dróg spełniających parametry techniczne i użytkowe jako czynnej infrastruktury podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego (dual-use) tj. np. 5 kilometrowy odcinek końcowy korytarza transportowego S-11 klasy GP od węzła Kołobrzeg Wschód do portu morskiego w Kołobrzegu oraz samego portu morskiego Kołobrzeg z uwzględnieniem funkcjonującej certyfikowanej bocznicy kolejowej doprowadzonej do portu morskiego Kołobrzeg (UWAGA TUTAJ ZAŁĄCZONA BYŁA MAPA - do zobaczenia w mailu podczas analizy uwagi) Korytarz transportowy S-11 Kołobrzeg-Ślask oraz koncepcja drogi/dróg Via Pomerania	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
286 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	124	H. Wzmacnianie transportu morskiego i żeglugi śródlądowej Kontynuowane będą działania inwestycyjne w celu zapewnienia odpowiedniej infrastruktury portowej oraz dostępowej do polskich portów morskich (w szczególności w portach o podstawowym znaczeniu dla gospodarki oraz 6 portów morskich regionalnych ze szczególnym uwzględnieniem pilnej potrzeby modernizacji infrastruktury podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego /dual-use/ w portach Kołobrzeg i Ustka). Zakłada się realizację zarówno nowych projektów w budowę nowej infrastruktury, jak też modernizację istniejących składników	Uwaga nie znajduje się uzasadnienia do zmiany treści SRP2035; przykładowo Port Kołobrzeg nie spełnia wymogów do bycia w Sieci TEN-T.

			telekomunikacyjnej		infrastruktury. Za sprawą podjętych działań zwiększone zostaną zdolności przeładunkowe. W Porcie Gdańsk, w którym funkcjonuje największy na Bałtyku głębokowodny terminal kontenerowy, ma nastąpić wzmocnienie funkcji typu „hub”. W pozostałych portach o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej funkcja ta będzie również rozwijana, m.in. poprzez budowę Głębokowodnego Terminala Kontenerowego w Świnoujściu oraz Portu Zewnętrznego w Gdyni. Jednocześnie obok żeglugi globalnej rozwijany będzie wymiar żeglugi morskiej bliskiego zasięgu w polskich portach, które będą ważnymi ogniwami Transeuropejskiej Sieci Transportowej spełniającymi jej wymogi (porty: Gdańsk, Gdynia, Szczecin, Świnoujście oraz Police i Kołobrzeg). Istniejące możliwości rozwoju infrastruktury oraz jej dostępność od strony lądu i morza umożliwiają awans portu Kołobrzeg do roli portu o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej (jako części korytarza transportowego wzdłuż drogi ekspresowej S-11 i LK404 prowadzącego z Kołobrzegu na Śląsk).	
286 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	B. Zwiększenie znaczenia badań aplikacyjnych i komercjalizacji opracowanych rozwiązań w nauce Obecne regulacje tworzą silne bodźce dla naukowców do publikowania artykułów w renomowanych czasopismach naukowych, natomiast w znacznie mniejszym stopniu do komercjalizacji badań i ich wykorzystania w rzeczywistości społecznej i gospodarczej. Te aspekty powinny być wyraźnie bardziej doceniane. Komercjalizacja badań oraz praktyczna współpraca pracowników i jednostek naukowych (Instytutów) z otoczeniem społeczno-gospodarczym w formie wykonywanych zleceń publikacji (ekspertyzy naukowe, strategii, koncepcji rozwoju jako dzieła) powinna być objęta ocenie eksperckiej, a efekty tych działań powinny być praktycznie wykorzystywane w rzeczywistości społecznej i gospodarczej dla potrzeb rozwoju JST i kraju. Zostaną stworzone także mechanizmy, które zwiększą korzyści dla uczelni z realizowania doktoratów wdrożeniowych i habilitacji wdrożeniowych (praktycznych i naukowo praktycznych).	Zmiany dotyczące oceny działalności naukowej w kierunku silniejszego premiowania współpracy z otoczeniem gospodarczym oraz komercjalizacji są obecnie analizowane w MNiSW wraz z kwestią funkcjonowania Centrów Transferu Technologii. Wyniki prac będą dostępne w 2026 r.
286 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	C. Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących branżach W wybranych nowych wiodących branżach zostaną utworzone nowe instytuty badawcze, charakteryzujące się stabilnym budżetem, wysoką swobodą działania i elastyczną strukturą organizacyjną – w formule podobnej do instytutu badawczego IDEAS. Jednostki te skupią najlepszych naukowców w wybranych dziedzinach, jednocześnie wyciągną ich spod rygoru pracy uczelnianej i dadzą przestrzeń do koncentracji na badaniach naukowych i ich praktycznym zastosowaniu. W miarę możliwości instytuty te będą tworzone poza największymi metropoliami, przy uwzględnieniu korzyści i kosztów takiej decyzji w konkretnych przypadkach. Przykładem mogłoby być np. utworzenie państwowego „Instytutu Balneologii i Lecznictwa Uzdrowiskowego” w Kołobrzegu jako największym polskim uzdrowisku – na wzór podobnej placówki funkcjonującej ok. pół wieku temu również w Kołobrzegu przy wsparciu naukowym np. Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu i wsparciu organizacyjnym Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku z możliwością prowadzenia kierunków studiów praktycznych w zakresie balneologii, fizjoterapii, pielęgniarstwa, turystyki i zarządzania uzdrowiskami, w ramach wsparcia rozwoju miasta Kołobrzeg jako ośrodka subregionalnego i przeciwdziałania depopulacji.	Zapis zbyt szczegółowy jak na charakter dokumentu. Ponadto proponowany przykład, wydaje się nie oddawać myśli przewodniej stojącej za obecnymi zapisami.
286 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	E. Utworzenie Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności Środki funduszu zostaną przeznaczone na rozwijanie zdolności produkcyjnych w przemyśle obronnym, prace badawcze i rozwojowe powiązane z bezpieczeństwem kraju oraz budowę schronów i infrastruktury podwójnego zastosowania (w tym infrastruktury dual-use w regionalnych portach morskich wskazanych w ramach „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe”). Fundusz będzie jednym z filarów polityki przemysłowej państwa w obszarze obronności. Szczegółowe działania w tym zakresie opisano w priorytetach „Wzmocnienie potencjału obronnego kraju” oraz „Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy”.	Zapis zbyt szczegółowy jak na strategiczny charakter dokumentu.
286 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych Morskie farmy wiatrowe będą traktowane jako istotne ogniwo rozwoju OZE w Polsce ze względu na perspektywę rozwoju technologii, mimo wysokich kosztów stosunkowo wysoką efektywność pracy oraz potencjał rozwoju krajowego łańcucha dostaw. Znajdzie to odzwierciedlenie w usprawnieniu przeprowadzania aukcji dla inwestycji morskich farm wiatrowych oraz poprawie efektywności i elastyczności procedur związanych z budową i eksploatacją tych inwestycji. Wzmocniona zostanie rola polskich przedsiębiorstw w budowie i eksploatacji farm wiatrowych na morzu poprzez ich aktywny udział w łańcuchu dostaw materiałów i usług przy jednoczesnym zadbanie o uniknięcie nadmiernego obciążenia odbiorców końcowych. Kluczową rolę w budowie i serwisie MEW na Morzu Bałtyckim będą odgrywać porty morskie z infrastrukturą dual-use w portach o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej oraz 2 portach morskich regionalnych wskazanych w ramach „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe” (Kołobrzeg, Ustka) w celu uzyskania efektu synergii rozwoju portów morskich i miast portowych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

286 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	C. Budowa nowego składowiska powierzchniowego głębinowego odpadów promieniotwórczych Budowa składowiska przeznaczonego do składowania nisko- i średnioaktywnych, krótkożyłowych odpadów promieniotwórczych oraz źródeł promieniotwórczych nastąpi w latach 2028–2032. Eksploatacja obiektu rozpocznie się w 2033 r. Ze względów środowiskowych, społecznych a zwłaszcza obronności państwa postulowana jest możliwie najbardziej stabilna geologicznie i hydrogeologicznie lokalizacja w ramach wyeksploatowanych sztolni pokopalnianych np. wyeksploatowanych złóż kopalni soli jako środowiska naturalnie suchego i niedostępnego dla wód podziemnych, gruntowych i powierzchniowych z możliwością budowy bardzo pojemnych kavern składowych.	Uwaga nieuwzględniona. Pomyłono składowisko powierzchniowe do składowania nisko- i średnioaktywnych, krótkożyłowych odpadów promieniotwórczych oraz źródeł promieniotwórczych ze składowiskiem głębokim do składowania wysokoaktywnych odpadów promieniotwórczych.
286 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i farm fotowoltaicznych. Inwestycje obejmą również budowę nowych linii, w tym m.in.: (i) rozbudowę linii łączących północ z południem kraju; (ii) zwiększenie efektywności wykorzystania istniejących połączeń transgranicznych; (iii) skablowanie sieci średniego i niskiego napięcia. Inwestycje w tym zakresie będą konieczne dla: zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i funkcjonowania systemu elektroenergetycznego, funkcjonowania rynku energii elektrycznej w ujęciu krajowym i unijnym, umożliwienia dalszej integracji OZE oraz źródeł nisko – i zeroemisyjnych. Umożliwią one również umożliwienia elektryfikację kolejnych gałęzi gospodarki. W celu ograniczenia kosztów rozbudowy, jak i strat przesyłowych, rekomendowane będzie lokowanie nowych inwestycji energochłonnych blisko planowanych centrów wytwarzania energii. Szczególna uwaga powinna być poświęcona problematyce wyprowadzenia mocy z morskich elektrowni wiatrowych na Morzu Bałtyckim wyprowadzających moc w kierunku lądu (najlepiej z wielkoskalowymi magazynami energii) oraz budowy połączeń z najbliższymi stacjami energetycznymi WN.	M.in. w tym celu przewidziano dodatkową interwencję w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
286 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	166-167	Kluczowe znaczenie dla pierwszego typu interwencji ma wykorzystanie wskazanych inwestycji dla przyciągnięcia do regionu przedsięwzięć energochłonnych. Zjawisko nadwyżek mocy energetycznych powinno być skorelowane z rozwijaniem nowoczesnego przemysłu energochłonnego zdolnego konsumować te nadwyżki (m.in.: centra danych, produkcja półprzewodników, sektor automotive, systemy bateryjne, biochemia i przemysł farmaceutyczny, zbrojeniowy). Ponadto działania ukierunkowane zostaną na przyciąganie inwestorów z branż bezpośrednio powiązanych z obszarem rozwoju energetyki i sektorów komplementarnych (w tym obsługa offshore, LNG). Interwencja państwa wobec tego obszaru, w porozumieniu z działaniami na poziomie regionalnym i międzyregionalnym, będzie zatem koncentrować się na: * zagwarantowaniu podaży terenów inwestycyjnych (np. w oparciu o zasoby Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa) w celu wypracowania specjalnych stref inwestycyjno-energetycznych, w których nastąpi koncentracja inwestycji i parków przemysłowych. Zapewnienie powiązania tych terenów z potencjałem regionalnych portów morskich, systemem transportowym drogowym i kolejowym oraz systemem przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej; * wprowadzeniu ułatwień integracji terenów inwestycyjnych rozmieszczonych wokół ośrodków subregionalnych i regionalnych poprzez zmiany granic JST oraz objęcia ich procedurami planistycznymi; * inwestycjach w parki przemysłowe, w tym wykup gruntów, rozbudowę układów komunikacyjnych, uzbrojenie terenu (z uwzględnieniem infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i energetycznej), makroniwelację itp.; * wsparciu dla rozwoju infrastruktury portowej oraz infrastruktury dostępu do portów od strony lądu i morza (w tym np.: uzupełnienie systemu TEN-T o dodatkowe istniejące elementy, tj. port morski Kołobrzeg z odcinkiem drogi klasy GP S-11 do portu morskiego) oraz wsparcie inwestycji podwójnego wykorzystania cywilno-wojskowego (dual-use) w regionalnych portach morskich; * inwestycjach w szkolnictwo wyższe i ponadpodstawowe szkolnictwo zawodowe celem zapewnienia dostępu kadr o różnym poziomie specjalizacji w odpowiedzi na przemiany rynku pracy związane ze zmianą profilu gospodarczego regionu; * świadomej polityce migracyjnej w oparciu m.in. o aktywną integrację i politykę mieszkaniową; * wsparciu rynku pracy zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami gospodarki, w tym w zakresie przekwalifikowania i budowy kompetencji lokalnych rynków pracy; * dostosowaniu infrastruktury komunalnej i społecznej do wzrostu liczby pracowników	Nie znajduje się uzasadnienia do dalszego precyzowania treści projektu SRP2035; warto także zauważyć, że Port Kołobrzeg nie spełnia wymogów Sieci TEN-T.

					realizujących inwestycje energetyczne; * aktywnym promowaniu regionu jako miejsca do lokowania określonych inwestycji przez podmioty takie jak Polska Agencja Inwestycji i Handlu.	
286 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	C. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami Działania będą polegały na tworzeniu otoczenia wolnego od barier dla osób ze szczególnymi potrzebami, a także na upowszechnianiu wiedzy i standardów na ten temat. Przebudowa przestrzeni publicznych będzie się sukcesywnie odbywała z uwzględnieniem zasad dostępności, w tym m.in. z udziałem środków publicznych przeznaczanych na ten cel. Szczególne znaczenie ma poprawa dostępności infrastruktury i budynków urzędów i instytucji świadczących usługi społeczne w miastach regionalnych i subregionalnych.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
287 0	Osoba prywatna		Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	E. Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. w Warszawie W ramach prac nad Strategią Rozwoju Sportu w Polsce zainicjowane zostaną działania na rzecz organizacji letnich igrzysk olimpijskich w Polsce. Deklaracje w tym zakresie złożyli w latach 2023-24 Prezydent RP, Prezes Rady Ministrów oraz Minister Sportu i Turystyki. W ciągu najbliższych lat rząd, zainteresowane samorządy oraz Polski Komitet Olimpijski podejmą dialog z MKOL-em w sprawie możliwości organizacji igrzysk w Polsce w 2040 r. lub 2044 r. W ramach dialogu badana będzie gotowość Polski do organizacji tego wydarzenia m.in. pod względem sportowym, infrastrukturalnym, bezpieczeństwa czy bazy turystycznej. Określony zostanie plan organizacji igrzysk, miejsca rozgrywania poszczególnych konkurencji i niezbędne do tego celu inwestycje. Ewentualne przyznanie Polsce organizacji tak dużej imprezy spowodowałoby wzrost międzynarodowego znaczenia naszego kraju, wzmocniłoby Polskę jako kierunek turystyczny czy miejsce inwestycji gospodarczych. Organizacja IO2040/44 przez Warszawę będzie wyzwaniem zwłaszcza w przypadku dyscyplin rozgrywanych na akwenach morskich i wodnych, oraz dyscyplin na otwartej przestrzeni (rozległych obszarach), a tym samym niezbędne będzie rozważenie możliwości współorganizacji części konkurencji letnich IO2040/2044 np. w trzecim największym ośrodku miejskim polskiego wybrzeża, trzecim centrum turystycznym Polski (wg. liczby udzielonych noclegów w 2024 roku) będącym największym polskim uzdrowiskiem jakim jest miasto Kołobrzeg. Kołobrzeg może okazać się kluczowym samorządem, który dzięki bardzo dobrej docelowej dostępności komunikacyjnej (drogi ekspresowe S-6, S-11, S-5, S-3, dwutorowej linii kolejowej dużych prędkości LK402 Szczecin-Gdańsk, dwutorowej linii kolejowej konwencjonalnej LK404 Kołobrzeg-Poznań/Bydgoszcz/CPK, rozbudowanemu regionalnemu portowi morskemu aspirującemu do portów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki z oraz 2 lotniskom – w Goleniowie, i sportowo-turystycznemu w Bagicz/doelowo w Czerninie) oraz największej i najbardziej zróżnicowanej w tym ****/***** bazie noclegowej kraju (obecnie ok. 130 000 miejsc noclegowych/MOF Kołobrzeg 200 000 miejsc) może okazać się kluczowym partnerem dla organizacji IO2040/2044 w Warszawie. Już obecnie na uwagę zasługują przygotowywane koncepcje przebudowy portu morskiego Kołobrzeg w ramach infrastruktury dual-use oraz koncepcja przebudowy układu węzła kolejowego Kołobrzeg z systemem Lekkiej Kolei Nadmorskiej. Zdaniem wnioskodawcy Kołobrzeg może przy relatywnie niewielkich kosztach inwestycyjnych stać się prawdziwym gamechangerem dla współorganizacji IO2040/2044, przy tej okazji stając się wiodącym biegunem wzrostu zachodniego wybrzeża.	Zgłoszone propozycje są zbyt szczegółowe - średniookresowa strategia rozwoju kraju jest dokumentem kierunkowym, określającym cele i priorytety społeczno-gospodarcze. Podniesione przez wnioskodawcę kwestie mogą być przedmiotem prac na poziomie operacyjnym, w trakcie procesu ubiegania się o igrzyska olimpijskie (w ramach dialogu z MKOl).
287 1	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	199	Kolejnym kierunkiem narażonym na zagrożenia zarówno militarne, jak i asymetryczne jest basen Morza Bałtyckiego. W obliczu rosnących zagrożeń hybrydowych oraz narastających napięć geopolitycznych, ochrona infrastruktury krytycznej na polskich obszarach morskich nabiera kluczowego znaczenia. Polskie obszary morskie są strategicznym obszarem dla bezpieczeństwa energetycznego Polski, a ich infrastruktura – w tym powstające morskie farmy wiatrowe, terminale LNG, gazociągi, infrastruktura portowa oraz podmorskie kable telekomunikacyjne – wymaga stałego monitoringu i skutecznych mechanizmów ochrony przed potencjalnymi zagrożeniami, takimi jak ataki sabotażowe, cyberataki czy operacje wywiadowcze obcych państw. Rozbudowa 2 głównych baz morskich oraz 2 baz zapasowych , wzmocnienie zdolności operacyjnych Marynarki Wojennej RP, rozbudowa zaawansowanych systemów nadzoru oraz ścisła współpraca z sojusznikami z NATO, w tym z państwami formatu NB8 (Nordic-Baltic Eight) i UE stanowią fundament strategii zabezpieczenia tych kluczowych inwestycji. Niezbędne jest również zwiększenie liczby patroli morskich i powietrznych. Rozwój technologii detekcji zagrożeń podwodnych, integracja systemów rozpoznania i reagowania oraz wykorzystanie nowoczesnych technologii dla analizy danych w czasie rzeczywistym pozwolą na skuteczniejsze przewidywanie oraz neutralizowanie zagrożeń, co bezpośrednio przełoży się na wzrost bezpieczeństwa i stabilności w regionie Morza Bałtyckiego. Kluczowego znaczenia w kontekście lokalizacji Obwodu Królewieckiego nabiera potrzeba rozbudowy i modernizacji polskich portów morskich jako infrastruktury dual-use w Świnoujściu i Gdyni oraz regionalnych portach morskich wskazanych w ramach „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe” tj. Kołobrzeg i Ustka).	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Wniosek dotyczący rozwoju nowoczesnych systemów rozpoznania i reagowania w czasie rzeczywistym jest zasadny. Zapisy zostaną uwzględnione w brzmieniu: "Rozwijane będą na potrzeby Marynarki Wojennej i Straży Granicznej nowoczesne systemy informatyczne wspierające rozpoznanie i reagowanie w czasie rzeczywistym na zagrożenia, interoperacyjne z systemami sojusznikami".

287 2	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	E. Rozbudowa i wzmocnienie strategicznej wojskowej infrastruktury obronnej Realizowane będą inwestycje w wojskową infrastrukturę obronną: bazy wojskowe, centra dowodzenia (np. Dowództwo Wojsk Dronowych, zapasowe Centrum Operacji Morskich w Kołobrzegu), łączności, centra logistyczne, magazyny broni i amunicji. Infrastruktura cywilna zostanie przystosowana do wykorzystania przez Siły Zbrojne (m.in. drogowe odcinki lotniskowe, szpitale, magazyny, terminale przeładunkowe, punkty napraw sprzętu, zakwaterowania i żywienia). Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej). Priorytetem powinny być działania i inwestycje zapewniające bardzo szybki efekt realizacji przy zapewnieniu optymalizacji kosztów ich realizacji. Bardzo duże znaczenie będzie tu miało bardzo efektywne wykorzystanie FBIo o wartości 19,5 mld zł jako źródła finansowania rozwoju budynków ochronnych i infrastruktury ochrony ludności, budowę i modernizację infrastruktury podwójnego zastosowania (dual-use) tj. np. przebudowa portów morskich czy dróg, inwestycje w cyberbezpieczeństwo oraz modernizacja przedsiębiorstw ze wsparciem badań naukowych i rozwoju na rzecz obronności. Dodatkowo Polska będzie korzystać z Instrumentu na rzecz Zwiększenia Bezpieczeństwa Europy (SAFE) w kwocie ok. 43,7 mld Euro. Narzędzia te powinny w istotny sposób wspomóc m. in. realizację priorytetowych w ramach zadań inwestycyjnych „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe”,	Zapisy dotyczące FBIo zostały już ujęte w Priorytecie 2.4 Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii, a także nie przewiduje się wskazywania w dokumencie konkretnych dowództw i lokalizacji.
287 3	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	C. Budowa systemu zapewniającego ciągłość funkcjonowania przemysłu obronnego w trakcie konfliktu zbrojnego Rozwijany będzie system zapewniający ciągłość funkcjonowania przemysłu obronnego w warunkach konfliktu zbrojnego mający na celu ochronę zakładów przemysłowych przed potencjalnym atakiem. Jednym z elementów będzie budowa systemu ewakuacji przemysłu obronnego do bezpiecznych lokalizacji, które będą posiadały niezależną infrastrukturę niezbędną do funkcjonowania (np. Pomorze Środkowe, Pomorze Zachodnie, Dolny Śląsk). Elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodnokanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków. Takie podejście pozwoli na minimalizację zakłóceń w produkcji przemysłowej, co zwiększy odporność na ataki i zapewni ciągłość dostaw materiałów obronnych na wypadek konfliktu. D. Wzmacnianie regionalnych potencjałów na rzecz rozwoju zdolności obronnych Podjęte zostaną działania na rzecz terytorialnie zróżnicowanego rozwoju zasobów produkcyjnych uwzględniającego przestrzenny rozkład potencjałów oraz uwarunkowania strategiczne, logistyczne, środowiskowe i społeczne poszczególnych regionów. (np. Pomorze Środkowe, Pomorze Zachodnie, Dolny Śląsk). Zostanie on ukierunkowany na wzmacnianie krajowych zdolności produkcyjnych oraz rozwój technologii obronnych, z uwzględnieniem racjonalizacji miejsc lokowania przemysłu obronnego (np. z uwzględnieniem np. 2 wybranych portów morskich regionalnych – Kołobrzeg, Darłowo ulokowanych z dala od Obwodu Królewieckiego oraz miast – ośrodków przemysłowych subregionalnych z dala od granicy wschodniej).	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. W Priorytecie 3.2, kierunek działania 2. Rozwój krajowych zasobów produkcyjnych i serwisowych w sektorze obronnym, w poddziałaniu D: Wzmacnianie regionalnych potencjałów na rzecz rozwoju zdolności obronnych zostaną dodane wskazane, wyróżnione zapisy.
287 4	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	B. Zapewnienie bezpieczeństwa wybrzeża i obszarów morskich Realizowane będą działania inwestycyjne związane z rozwojem morskich sił zbrojnych i obrony wybrzeża (w tym od strony Zalewu Wiślanego) oraz możliwie jak najszybsza rozbudowa/przebudowa regionalnych portów morskich umożliwiających rozśrodkowanie okrętów wojennych i prowadzenia manewrów morskich z dala od Obwodu Królewieckiego poprzez pilną rozbudowę w szczególności portu morskiego Kołobrzeg i portu w Ustce . Prowadzone będą regularne ćwiczenia (manewry) demonstrujące interoperacyjność sojuszników – celami ćwiczeń będą m.in. poszukiwanie i zwalczanie okrętów podwodnych, rozwój zdolności w sferze wojny minowej, obrony powietrznej oraz operacji desantu morskiego. Innym działaniem o charakterze prewencyjnym i ochronnym będzie przyjęcie inicjatywy wspólnych patroli morskich.	Uwaga zostanie uwzględniona.
287 5	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	205	E. Zapewnienie interoperacyjności w ramach sił sojuszniczych W ramach „Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe” rozwijana będzie infrastruktura militarna przystosowana do prowadzenia sojuszniczych ćwiczeń i operacji wojskowych tj. porty morskie, kolej, drogi, lotniska jako inwestycje dual-use . W ramach zobowiązań sojuszniczych, budowania zdolności operacyjnych oraz wsparcia przez państwo-gospodarza (HNS) planowane będzie wykorzystanie zasobów militarnych oraz niemilitarnych kraju celem zapewnienia odporności, szybkiego przerzutu sił sojuszniczych, a także ich rozmieszczania w ramach operacji obronnej. Ponadto realizowana będzie rozbudowa systemu paliwowego na wschodniej flance NATO.	Uwaga zostanie uwzględniona.

287 6	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249-251	Na podstawie zapisów Strategii zidentyfikowano następujące kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r.: 1. Domknięcie krajowego systemu transportowego. Kształtowanie sprawnych, efektywnych i bezpiecznych powiązań transportowych zarówno między największymi ośrodkami miejskimi w kraju, jak również między stolicami regionów, a ośrodkami subregionalnymi, mniejszymi miastami i obszarami wiejskimi. 2. Dalsza integracja przestrzeni Polski z obszarem rdzeniowym Unii Europejskiej i Regionem Morza Bałtyckiego przez konsekwentny rozwój międzynarodowych powiązań transportowych (TEN-T) i energetycznych (TEN-E) budujących pozycję Polski. 3. Przystosowanie przestrzeni kraju do spodziewanych skutków zmian klimatu (adaptacja) i związanych z nimi częstych zjawisk suszy hydrologicznej (powodującej spadek produktywności gleb, wysychanie terenów podmokłych), gwałtownych opadów nawalnych i związanych z nimi powodzi i podtopień oraz innych ekstremalnych zjawisk pogodowych. 4. Zachowanie i zwiększenie różnorodności biologicznej kraju, które wymagają kształtowania korytarzy ekologicznych utrzymujących spójność przestrzenną obszarów chronionych, w tym pozwalających kształtować właściwe warunki dla ochrony obszarów cennych i wrażliwych takich jak mokradła, torfowiska oraz łąki, tworzących podstawę odbudowy krajowych zasobów przyrodniczych. 5. Zwiększenie lesistości kraju, poprawa jakości i odporności lasów na zmiany klimatu przez dostosowywanie drzewostanów do siedlisk i stopniowe ograniczanie monokulturowych lasów na rzecz ich pierwotnego charakteru. 6. Tworzenie warunków przestrzennych do zachowania i zwiększania zasobów wód, poprawy ich jakości poprzez m.in. ochronę i odtwarzanie mokradeł, łąk i torfowisk oraz przywracanie rzekom i ciekom ich naturalnego charakteru. 7. Zatrzymanie dalszej niekontrolowanej ekspansji zabudowy (zwłaszcza w strefach suburbanizacji) na obszary wiejskie, powodującej presję na ekosystemy, pogorszenie warunków świadczenia usług ekosystemowych, a w aglomeracjach przeciwdziałanie narastającym konsekwencjom miejskich wysp ciepła i powodzi błyskawicznych. 8. Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych (brownfields). 9. Ochrona krajobrazu, w tym szczególnie przeciwdziałanie utracie tradycyjnych krajobrazów rolniczych z udziałem łąk i pastwisk, śródpolnych zadrzewień, zbiorników wodnych podnoszących odporność obszarów wiejskich na skutki niekorzystnych zmian klimatu (ekstremalną temperaturę, suszę, wiatr, ulewne opady). 10. Utrzymanie policentrycznej struktury przestrzennej sieci osadniczej poprzez wzmacnianie ośrodków metropolitalnych, aglomeracji miejskich, a także miast małych i średniej wielkości. 11. Uporządkowanie (krystalizacja i strukturyzacja) osadnictwa w strefach objętych procesami suburbanizacji przez kształtowanie przestrzeni publicznych w centrach tych obszarów i ich wyposażenie w infrastrukturę publiczną. W tym celu niezbędne jest wprowadzenie nowej metodologii faktycznej oceny wielkości miast oraz otaczających je Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (liczba mieszkańców danego obszaru /miasta/ wg. GUS + pojemność całorocznej turystycznej bazy noclegowej + pojemność zarejestrowanych obiektów najmu krótkoterminowego + pojemność niezamieszkałych zasobów mieszkaniowych i oddanych do użytku w danym roku zasobów mieszkaniowych np. wg. powierzchni przeliczeniowej lub liczby izb). Wielkości te powinny być ustalane corocznie przez GUS i byłyby podstawą do faktycznego ustalania wielkości ośrodków osadniczych i ich MOF-ów oraz faktycznego zapotrzebowania na usługi publiczne (np. liczba etatów służb, liczba karet, wielkość komend policji i straży pożarnych, pojemność schronów i miejsc schronienia, skalowalności infrastruktury komunikacyjnej). /podobnie jak „Kwoty subwencji ogólnej na rok 2026 oraz dochodów z tytułu udziału w podatkach PIT i CIT dla poszczególnych gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw”/. 12. Dostosowanie istniejącej infrastruktury publicznej w obszarach depopulacji do potrzeb społecznych, wynikających ze zmian demograficznych celem obniżenia kosztów jej utrzymania oraz jej rozwój w obszarach suburbanizacji. 13. Przygotowanie reorganizacji usług publicznych w związku z postępującymi zmianami demograficznymi populacji ze wszystkimi tego konsekwencjami społecznoekonomicznymi, w tym zwłaszcza rosnącym zapotrzebowaniem na usługi publiczne dla osób starszych (zdrowotne, opiekuńcze itp.) i spadającym na usługi edukacyjne dla najmłodszego pokolenia, z uwzględnieniem zróżnicowania terytorialnego tych procesów oraz nowej metodologii oceny faktycznej wielkości miast i MOF-ów (jak w pkt.11). 14. Przebudowa przestrzeni publicznych w celu ich lepszego dostosowania do potrzeb dzieci, osób starszych i z niepełnosprawnościami, co jednocześnie poprawi zdrowie mieszkańców, integrację społeczną i wyniki lokalnej	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					gospodarki. 15. Budowanie odporności i zdolności reagowania gospodarki na wstrząsy w układach funkcjonalno-przestrzennych, w tym poprzez transformacje gospodarki, pobudzanie lokalnych potencjałów endogenicznych i cyfryzację procesów, w tym tworzenie warunków przestrzennych do eliminowania skutków zmian gospodarczych – zapewnienie terenów pod zabudowę w celu tworzenia miejsc pracy, w szczególności w regionach problematycznych gospodarczo oraz obszarach gospodarczo i społecznie wrażliwych. 16. Rosnące poparcie dla krajowej i lokalnej produkcji rolnej, wiążące się ze zwiększaniem społecznej presji na skracanie łańcuchów dostaw w produkcji rolniczej i dostęp do produktów miejscowych poprzez rozwój stref żywicielskich wokół regionalnych i lokalnych rynków zbytu, w tym w formie rolnictwa miejskiego. 17. Eliminacja i przeciwdziałanie dalszemu wykluczeniu transportowemu przez rozwój publicznego transportu zbiorowego dostosowanego do potrzeb wg. nowej metodologii oceny wielkości jednostek osadniczych wg. corocznej aktualizacji przez GUS. 18. Dywersyfikacja źródeł dostaw surowców w ramach Unii Europejskiej oraz związana z nią potrzeba dalszej rozbudowy infrastruktury energetycznej łączącej sieci krajowe z innymi krajami Unii Europejskiej. 19. Kształtowanie warunków przestrzennych dla wzrostu bezpieczeństwa energetycznego kraju, w tym dywersyfikacji kierunków dostaw, przesyłu gazu i paliw płynnych oraz ich magazynowania. 20. Transformacja energetyczna i wynikająca z niej potrzeba zarządzania przestrzenią w aspektach potrzeb lokalizacyjnych coraz większej liczby nowych instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i niskoemisyjnych oraz magazynów energii, a także zmniejszania energochłonności funkcjonujących struktur osadniczych. 21. Intensywny rozwój sieci energetycznych związany ze zmianą rozkładu geograficznego wytwarzania energii w następstwie rozwoju morskich farm wiatrowych oraz budowy pierwszej elektrowni jądrowej. 22. Zapewnienie dostępności do infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym odpowiedniej jakości łącz internetowych, jako jednego z kluczowych czynników atrakcyjności dla prowadzenia działalności gospodarczej. 23. Kształtowanie warunków dla rozwoju i wykorzystania potencjałów różnych form zrównoważonej turystyki, w tym uwzględniającej potrzeby związane ze zmianami demograficznymi. 24. Rozwój infrastruktury służącej celom militarnym, w tym infrastruktury podwójnego zastosowania (dual-use) oraz kształtowanie warunków przestrzennych przeciwdziałających osłabieniu obszarów przy granicach zewnętrznych Unii Europejskiej. 25. Wzmocnienie obszarów transgranicznych na wewnętrznych granicach Unii Europejskiej w celu wyrównywania poziomu życia mieszkańców po obu stronach granicy oraz zapewnienia warunków współpracy społecznej, gospodarczej, administracyjnej. 26. Zapewnienie prawidłowych warunków bezpieczeństwa i obronności państwa, w tym rozwój sieci transportowej stanowiący również element wspierania sektora obronności wg. nowej metodologii oceny wielkości jednostek osadniczych wg. corocznej aktualizacji przez GUS.	
287 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253-254	2) policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, ukształtowany przez miasta o różnej wielkości i stosunkowo regularnym rozmieszczeniu w przestrzeni kraju, na który składają się: a) metropolia ogólnokrajowa: Warszawa; b) metropolie ponadregionalne: Katowice (GZM+)126, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Trójmiasto (Gdańsk, Gdynia i Sopot) oraz Wrocław; c) kształtujące się metropolie ponadregionalne: Białystok, Bydgoszcz, Lublin, Rzeszów oraz Toruń; d) krajowe aglomeracje miejskie: Bielsko-Biała(164), Częstochowa(202), Gorzów Wielkopolski(115), Kielce(178), ~~Koszalin~~, Olsztyn(166), Opole(125), Radom(194), Rybnik(130) oraz Zielona Góra (140); <u>(Koszalin nie tworzy aglomeracji na tym poziomie (to tylko 1 miasto liczące ok. 105 000 mieszkańców z tendencją spadkową i 2 małe kilkutyśne miasteczka – Sianów i Mielno – to NIE JEST aglomeracja krajowa ! – a wymuszony prawnie KKBOF jako ZiT KKBOF można powiedzieć, że nie w ogóle funkcjonują !)</u> e) regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg(112), Koszalin(105), Płock(111), Tarnów(102), Wałbrzych(99) oraz Włocławek(99); f) ośrodki subregionalne: Biała Podlaska, Bełchatów, Chełm, Chojnice, Ciechanów, Cieszyń, Ełk, Głogów, Gniezno, Grudziądz, Inowrocław, Jelenia Góra, Kalisz, Kędzierzyn-Koźle, Kołobrzeg, Konin, Krosno, Kutno, Legnica, Leszno, Lubin, Łomża, Mielec, Nowy Sącz, Nowy Targ, Nysa, Ostrołęka, Ostrowiec Świętokrzyski, Ostrów Wielkopolski, Oświęcim, Piła, Piotrków Trybunalski, Przemyśl, Puławy, Racibórz, Radomsko, Siedlce, Sieradz, Skierniewice, Słupsk, Stalowa Wola, Suwałki, Szczecinek, Świdnica, Tarnobrzeg, Tomaszów Mazowiecki, Zakopane, Zamość, Zawiercie oraz	Uwaga o charakterze komentarza

					Żyrardów; g) pozostałe ośrodki ponadlokalne wzmacniające strukturę policentryczną i równoważące rozwój: do których należą różnej wielkości miasta powiatowe, a ich oddziaływanie koncentruje się w układach powiatowych;	
287 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254	a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym, łączące metropolie ogólnokrajową, metropolie ponadregionalne oraz kształtujące się metropolie ponadregionalne (tj. Warszawę, Katowice (GZM+), Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Trójmiasto (Gdańsk, Gdynia i Sopot), Wrocław Białystok, Bydgoszcz, Lublin, Rzeszów oraz Toruń) wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym węzłami transportowymi: * połączenia drogowe w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe): – Gdańsk – Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzycy), – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – Bielsko-Biała – gr. państwa z Czechami (Zwardoń), – gr. państwa z Niemcami (Ślubice) – Poznań – Konin – Łódź – Warszawa – Siedlce – Biała Podlaska – gr. państwa z Białorusią (Terespol), – gr. państwa z Niemcami (Zgorzelec) – Legnica – Wrocław – Opole – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – Kraków – Tarnów – Rzeszów – gr. państwa z Ukrainą (Korczowa), – Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wielkopolski – Zielona Góra – Głogów – Legnica – gr. państwa z Czechami (Lubawka), – Olsztyn – Grudziądz – Bydgoszcz – Poznań – Leszno – Wrocław, – gr. państwa z Niemcami (Kołbaskowo) – Szczecin – Kołobrzeg – Koszalin – Słupsk – Gdynia – Gdańsk, – Gdynia – Gdańsk – Elbląg – Warszawa – Radom – Kielce – Kraków, – (gr. państwa z Czechami) – Wrocław – Sieradz – Łódź – Piotrków Trybunalski – Warszawa – Białystok, – Szczecin – Piła – Bydgoszcz – Toruń – Włocławek – Płock – Warszawa, – Olsztyn – Elk – Białystok, – Warszawa – Lublin – Zamość – gr. państwa z Ukrainą (Hrebenne), – Warszawa – Łomża – Elk – Suwałki – gr. państwa z Litwą (Budziska), – gr. państwa z Białorusią (Kuźnica) – Białystok – Lublin – Rzeszów – gr. państwa ze Słowacją (Barwinek);	Przedmiotowa uwaga jest niezrozumiała. W rejonie Kołobrzegu przebiega droga ekspresowa.
287 9	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255	• połączenia kolejowe dużych prędkości (200-350 km/h): – Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Sieradz – Wrocław/ Kalisz – Poznań, – Warszawa – Kraków/Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (CMK), – Katowice – gr. państwa z Czechami – Ostrawa, – Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK Północ); • połączenia kolejowe konwencjonalne (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych): – Gdynia – Gdańsk – Ciechanów – Warszawa, – Gdynia – Gdańsk – Bydgoszcz – Inowrocław – Gniezno – Poznań, – Gdynia – (Kościerzyna) – Bydgoszcz – Inowrocław – (Zduńska Wola) – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia, – Wrocław – Leszno – Poznań – Szczecin, – gr. państwa z Niemcami – Poznań – Konin – Kutno – Warszawa – Siedlce – Biała Podlaska – gr. państwa z Białorusią, – Świnoujście – Szczecin – Zielona Góra – Głogów – Wrocław, – gr. państwa z Niemcami – Legnica – Wrocław – Opole – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – Kraków – Tarnów – Rzeszów – Przemyśl – gr. państwa z Ukrainą, – Opole – Kędzierzyn Koźle – Racibórz – gr. państwa z Czechami (Chałupki), – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – granica z Czechami (Zebrzydowice) / – Bielsko Biała – gr. ze Słowacją (Zwardoń), – Warszawa – Radom – (Skarżysko Kamienna) – Kielce – Kraków, – (Skarżysko Kamienna) – Ostrowiec Świętokrzyski – Stalowa Wola – Rzeszów, – Warszawa – Białystok – Elk – Suwałki – gr. państwa z Litwą, – Warszawa – Puławy – Lublin – Chełm – gr. państwa z Ukrainą (Dorohusk), – gr. państwa z Niemcami (Gumieńce) – Szczecin – Kołobrzeg – Koszalin – Słupsk – Gdynia – Gdańsk; • połączenia drogami wodnymi żeglownymi: Odrzańska Droga Wodna wraz z Kanałem Gliwickim i Kędzierzyńskim, Droga Wodna Dolnej Wisły; • węzły transportu morskiego – porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej: Gdańsk,	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich

					Gdynia, Szczecin – Świnoujście; • morskie drogi wodne i tory podejściowe do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej; • węzły transportu lotniczego – główne lotniska TEN-T: Centralny Port Komunikacyjny, Gdańsk, Katowice, Kraków, Poznań, Warszawa, Wrocław;	zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
288 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	* węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne bazowe: Centralny Port Komunikacyjny, Gdańsk, Kąty Wrocławskie, Kraków, Łódź, Poznań, Sławków (GZM), Szczecin, Świnoujście, Warszawa, Wrocław, Zduńska Wola; b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi: * uzupełniające połączenia drogowe: – Wrocław – Świdnica/Wałbrzych, – Kołobrzeg – Koszalin – Szczecinek – Piła – Poznań – Ostrów Wielkopolski – Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia, – Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – Lublin – Chełm – gr. państwa z Ukrainą (Dorohusk), – Legnica – gr. państwa z Niemcami (Olszyna), – Elbląg – gr. państwa z Rosją (Grzechotki), Ełk – (Augustów) – gr. państwa z Litwą (Ogrodniki), – Obwodnica aglomeracji warszawskiej, – gr. państwa z Czechami (Cieszyn) – Bielsko Biała – Kraków, Kraków – gr. państwa ze Słowacją (Chyżne)/Nowy Targ/Zakopane, – Łódź – Kielce – Stalowa Wola – Rzeszów, – do elektrowni jądrowej w gminie Choczewo; • pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa: – (Tczew) – Chojnice – Piła – Gorzów Wielkopolski – gr. państwa z Niemcami (Kostrzyn), – Gdynia – Gdańsk – Bydgoszcz – Toruń – Włocławek – Kutno – Łódź, – Kołobrzeg – Szczecinek – Piła – Bydgoszcz/Poznań , – Wrocław – Wałbrzych – Jelenia Góra, – Nysa – Opole – Częstochowa – Kielce, – Warszawa – Skierniewice – Łódź/Piotrków Trybunalski – Radomsko – Częstochowa – Górnśląsko-Zagłębiowska Metropolia, – Kraków – Nowy Targ – Zakopane, – Łódź – Tomaszów Mazowiecki – (Skarżysko Kamienna), – Białystok – Siedlce – Lublin – Rzeszów, – Inowrocław – Toruń – Olsztyn – (Korsze) – Ełk, – Białystok – gr. państwa z Białorusią (Kuźnica Białostocka), – Kraków/Tarnów – Nowy Sącz – gr. państwa ze Słowacją (Muszyna),	Uwaga odrzucona.
288 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	– Warszawa – Ostrołęka – Łomża – (Giżycko)128, – pozostałe połączenia kolejowe kluczowe dla przewozów towarowych (zgodnie z przebiegiem sieci TEN-T), – do elektrowni jądrowej w gminie Choczewo; • połączenia drogami wodnymi pozostałymi: Droga Wodna Szkarpany (połączenie Gdańsk-Elbląg), Droga Wodna Noteci i Warty wraz z Kanałem Bydgoskim (połączenie Wisła-Odra); • węzły transportu morskiego – porty morskie regionalne, szczególnie istotne dla systemu transportowego kraju: Darłowo, Elbląg, Kołobrzeg, Police, Ustka, Władysławowo129; • węzły transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne: Bydgoszcz, Lublin, Łódź, Olsztyn-Mazury, Radom, Rzeszów, Szczecin, Warszawa Modlin, Zielona Góra; • węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne komplementarne oraz inne: Braniewo, Bydgoszcz, Chełm, Dorohusk, Ełk, Gliwice/Pyrzowice (GZM), Góra Kalwaria, Kołobrzeg – linia 402 , Kutno, Lublin, Opole, Małaszewicze, Medyka, Radomsko, Rzepin, oraz terminale powiązane z inwestycjami liniowymi CPK (Kołobrzeg – linia 402); 4) krajowe powiązania energetyczne, stanowiące pasma rozwojowe, których potencjał związany	Uwaga odrzucona

					jest z przebiegiem infrastruktury energetycznej, w tym połączeń międzynarodowych, a także lokalizacją głównych obiektów węzłowych, w szczególności: a) pasmo południkowe zachodnie, na które składają się: * linie elektroenergetyczne najwyższych napięć, w tym połączenie międzynarodowe z Niemcami, elektrownie: Dolna Odra (woj. zachodniopomorskie), Turów (woj. dolnośląskie), * infrastruktura energetyczna związana z produkcją, magazynowaniem oraz zużyciem wodoru, infrastruktura wodorowa (produkcja, magazynowanie oraz przesył), * morskie farmy wiatrowe położone w wyłącznej strefie ekonomicznej w rejonie Ławicy Odrzanej wraz z infrastrukturą wyprowadzającą moc w kierunku łądu oraz infrastrukturą magazynów energii, * punkty przyłączenia mocy z morskich farm wiatrowych: nowa stacja (woj. Zachodniopomorskie/okolice Kołobrzegu – wyjście na ląd - Korzyścienko), * infrastruktura gazowa: w szczególności terminal LNG w Świnoujściu (woj. zachodniopomorskie), gazociąg podmorski Baltic Pipe, gazociągi przesyłowe wysokiego ciśnienia, w tym połączenie międzynarodowe oraz * podziemny magazyn gazu Wierzchowice (woj. dolnośląskie), a także miejsca eksploatacji złóż gazu ziemnego; b) pasmo południkowe centralne, na które składają się: linie elektroenergetyczne najwyższych napięć, w tym połączenia międzynarodowe ze Szwecją i Czechami oraz połączenie HVDC Północ-Południe,	
288 2	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	d) obszary energetyki jądrowej oraz morskich farm wiatrowych, obejmujące powiaty nadmorskie województw pomorskiego (Słupsk, lęborski, pucki, słupski i wejherowski) oraz zachodniopomorskiego (sławieński, koszaliński, Koszalin, <u>kołobrzęski</u>, gryficki, kamieński i Świnoujście), <u>dla których w związku z rozwojem strategicznych inwestycji energetycznych zmieniają się warunki rozwojowe, w tym pojawiają się nowe wyzwania w zakresie ochrony środowiska naturalnego, struktury społeczno-ekonomicznej, ale także możliwości zwiększenia potencjału gospodarczego w bezpośrednim sąsiedztwie nowych źródeł energii (np. Kołobrzeg/Korzyścienko)</u>	Uwaga o charakterze komentarza
288 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	UWAGA W TYM MIEJSCU ZNAJDUJE SIĘ MAPA - należy sprawdzić z maila	Uwaga o charakterze komentarza
288 4	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Implementacja zapisów średniookresowej strategii rozwoju kraju na poziomie regionalnym jest ważnym elementem systemu jej realizacji. Zgodnie z art. 11 ust. 1aa Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz. U. z 2025 r., poz. 581) – strategia rozwoju województwa musi być spójna ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Z kolei art. 41 ust. 7 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.) określa, że projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa przedstawia się ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego w celu stwierdzenia jego zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Realizacja średniookresowej strategii rozwoju kraju następuje m.in. poprzez uwzględnienie jej zapisów o charakterze ustaleń i rekomendacji odnoszących się do polityki przestrzennej na poziomie regionalnym co ma kluczowe znaczenie zwłaszcza dla ośrodków miejskich subregionalnych. Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, jako ustalenia Strategii, są wiążące dla poziomu regionalnego przy sporządzaniu strategii rozwoju województwa (w ramach określania modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa) oraz planu zagospodarowania przestrzennego województwa (w zakresie elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, które wymagają uszczegółowienia oraz pozostałych ustaleń, które powinny zostać wdrożone w planowaniu przestrzennym regionalnym), bądź dokumentów, które je zastępują. Stanowi to warunek uzgodnienia projektu planu ze strategią rozwoju kraju, dokonywanego przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego. Uwzględnienie ustaleń strategii na poziomie regionalnym w konsekwencji stanowi także podstawę do ich uwzględnienia w planowaniu lokalnym w ramach strategii rozwoju gminy (lub strategii ponadlokalnej) oraz planach ogólnych gmin. Ustalenia te dotyczą sieci osadniczej, środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu oraz infrastruktury transportowej, infrastruktury turystycznej oraz infrastruktury technicznej i obronnej. Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: • uwzględnienie systemu miejskich ośrodków osadniczych kraju, • określenie hierarchii sieci osadniczej w zakresie ośrodków ponadlokalnych wzmacniających strukturę	Uwaga uwzględniona

					policentryczną i równoważących rozwój, - wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich, ośrodków subregionalnych. - określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych, - wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy, - wyznaczenie wiejskich obszarów osadniczych w podziale na strefy zróżnicowanej intensywności procesów osadniczych,	
288 5	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	- określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zielenią urządzonej w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięgu aglomeracji ściekowych, dostępu do usług powszechnych np. szkół); - określenie zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia zapewnienia odporności obszarów zurbanizowanych na zmiany klimatu oraz potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa, - wyznaczenie (ogólne) potencjalnych terenów pod rozwój strategicznych funkcji gospodarczych, w tym obszarów rozwoju parków przemysłowych, centrów logistycznych i magazynowych, strategicznej infrastruktury krytycznej, np. magazyny energii, EA, SMR, itp.,	Uwzględniono w zakresie dostępu do usług.
288 6	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Ustalenia w zakresie infrastruktury transportowej¹³⁰: - uwzględnienie docelowej struktury przestrzennej sieci dróg krajowych o znaczeniu szkieletowym i uzupełniającym wraz z określeniem klas technicznych poszczególnych jej odcinków¹³¹, - uwzględnienie obwodnic miast w ciągu dróg krajowych, zgodnie z ustaleniami właściwego programu rozwoju, - określenie sieci dróg o znaczeniu regionalnym wraz z określeniem klas technicznych poszczególnych jej odcinków¹³², - określenie potrzeb oraz propozycji przebiegu obwodnic miast w ciągu dróg o znaczeniu regionalnym, - uwzględnienie docelowego układu sieci linii kolejowych o znaczeniu szkieletowym i uzupełniającym, - określenie sieci kolejowej o znaczeniu regionalnym, w tym sieci kolejowej aglomeracyjnej, jako elementów dopełniających zintegrowaną sieć kolejową, - uwzględnienie transportowych węzłów integracyjnych o znaczeniu krajowym, regionalnym oraz kluczowych subregionalnych (np. Kołobrzeg),	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
288 7	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	- określenie hierarchicznej struktury transportowych węzłów integracyjnych o znaczeniu krajowym, regionalnym, metropolitalnym i lokalnym, - określenie przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, - uwzględnienie węzłów transportu morskiego – portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej wraz z potrzebami ich rozwoju, - określenie węzłów transportu morskiego – regionalnych portów morskich wraz z potrzebami ich rozwoju, - uwzględnienie węzłów transportu lotniczego – główne lotniska sieci TEN-T wraz z potrzebami ich rozwoju, - określenie węzłów transportu lotniczego – pozostałe lotniska sieci TEN-T oraz inne wraz z potrzebami ich rozwoju, - określenie obszarów przeznaczonych pod funkcje lotnicze, w tym lotniska i lądowiska dla celów obronności i bezpieczeństwa państwa, - określenie zasad gospodarowania przestrzenią w zakresie ochrony funkcji portowych i lotniczych, w tym lotniczych urządzeń naziemnych i ich stref ochronnych, - uwzględnienie dróg wodnych w standardzie minimalnym IV klasy żeglowności oraz pozostałych dróg wodnych,	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					• uwzględnienie przebiegu torów podejściowych do portów morskich na morskich wodach wewnętrznych, • uwzględnienie terminali intermodalnych TEN-T wraz z potrzebami ich rozwoju, • określenie pozostałych terminali intermodalnych wraz z potrzebami ich rozwoju. Ustalenia w zakresie infrastruktury turystycznej: • określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym, • określenie wód wskazanych do rozwijania szlaków turystycznych kajakowych i żeglarskich w oparciu o systemy rzeczno-jeziorne wraz z propozycjami lokalizacji infrastruktury obsługi ruchu turystycznego, • określenie ośrodków lub obszarów predysponowanych do pełnienia funkcji uzdrowskiej wraz z określeniem zasad kształtowania ich przestrzeni. Ustalenia w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej: • uwzględnienie lokalizacji istniejących oraz planowanych elektrowni systemowych, • uwzględnienie przebiegu docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej przesyłowej wraz ze stacjami elektroenergetycznymi w tym z obszarów MEW, • określenie przebiegów docelowej struktury przestrzennej sieci infrastruktury elektroenergetycznej dystrybucyjnej wraz z GPZ, uwzględniającej kierunki i potrzeby rozwoju OZE, • określenie obszarów o ograniczonej pewności zasilania (np. ze względu na konfigurację sieci, stan techniczny infrastruktury, dużych odległości do GPZ),	
288 8	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	266	• określenie obszarów, gdzie jest możliwy rozwój instalacji OZE ze względu na brak ograniczeń infrastrukturalnych, środowiskowych i społecznych, z uwzględnieniem problematyki uzdrowisk i obszarów prawnie chronionych, • uwzględnienie przebiegu docelowej struktury przestrzennej krajowej sieci przesyłu gazu ziemnego i wodoru oraz rurociągów produktów naftowych i ropopochodnych wraz z głównymi węzłami, • uwzględnienie lokalizacji istniejących oraz planowanych magazynów i terminali przeładunku gazu oraz produktów naftowych i ropopochodnych wraz z potrzebami ich rozwoju, • określenie przebiegów docelowej sieci dystrybucji gazu wysokiego ciśnienia, uwzględnienie innych niż wyżej wymienionych potrzeb bezpieczeństwa i obronności państwa.	Doprecyzowanie nie jest konieczne z uwagi na kierunkowy charakter działań.
288 9	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	272	Ważnym elementem policentryczności kraju jest skala efektywnych powiązań między miastami. Szkieletem sieci tych powiązań jest w przypadku Polski układ drogowo-kolejowy, w szczególności autostrady i drogi szybkiego ruchu oraz szybkie koleje. Istotną zmianą w perspektywie czasowej niniejszej Strategii jest budowa linii KDP między Warszawą a Łodzią, Wrocławiem i Poznaniem oraz powiązań transportowych szkieletowych w ramach sieci połączeń kolejowych dużych prędkości i połączeń kolejowych konwencjonalnych z powiązaniami transportowymi uzupełniającymi. Relacja ta nie wyczerpuje potrzeb budowy szybkich połączeń kolejowych. Dalsze kierunki ich rozwoju wymagają określenia zgodnie z PMT oraz Horyzontalnym Rozkładem Jazdy 2034/35. Zmiany struktury powiązań objąć muszą także ośrodki regionalne i subregionalne. Część interwencji polega na wypracowaniu listy uzupełnień infrastruktury kolejowej tak, by była ona funkcjonalnym środkiem transportu także na tym poziomie sieci osadniczej. Interwencja będzie dotyczyć również wsparcia na rzecz przebudowy węzłów kolejowych w zakresie rozdzielenia ruchu lokalnego od ruchu tranzytowego i towarowego oraz rozdzielenia ruchu kolejowego od ruchu drogowego zwłaszcza w miastach o nasilonych kolizjach przestrzennych i funkcjonalnych (np. m. uzdrowskie). W wymiarze subregionalnym istotnym czynnikiem wzmacniającym powiązania jest sieć ponadlokalnych połączeń autobusowych, w tym linii operujących ponad granicami województw. Istotnym obszarem wsparcia będzie przebudowa węzłów komunikacyjnych ośrodków metropolitalnych i regionalnych, mająca na celu poprawę ich dostępności dla mieszkańców sąsiednich gmin i powiatów. W części metropolii, miast regionalnych i subregionalnych oznacza to modernizację węzłów kolejowych rozwiązującą problemy z ograniczoną przepustowością linii oraz kolizjami z systemem drogowym. W części miast oznacza to także poprawę funkcjonowania dworców i przystanków kolejowych oraz powiązanie ich z węzłami komunikacji autobusowej.	Częściowe uwzględnienie - PKP SA realizuje program Dworce Przyjazne Pasażerom, w ramach którego istnieje nowa formuła pn. Dworce dla Samorządów, polegająca na zawarciu porozumienia we współpracy w zakresie inwestycji dworcowych z jst.
289 0	Osoba prywatna		Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	273-274	– OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych – zaplanowane interwencje mają wspierać bazową dla policentrycznej struktury osadniczej sieć miast i ich obszarów funkcjonalnych, w tym zwłaszcza wymagające szczególnej uwagi ośrodki subregionalne. Zaplanowane działania będą dostosowane do potencjałów i potrzeb poszczególnych ośrodków miejskich. Wsparcie będzie uwzględniać szczególne cechy rozwojowe każdego z nich. W tym celu niezbędne jest wprowadzenie nowej metodologii faktycznej oceny wielkości miast oraz otaczających je Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (liczba mieszkańców danego obszaru /miasta/ wg. GUS + pojemność	Będzie prowadzony monitoring policentryczności Strategii, dokonane zostaną również korekty w zakresie wskaźników.

					całorocznej turystycznej bazy noclegowej + pojemność zarejestrowanych obiektów najmu krótkoterminowego + pojemność niezamieszkałych zasobów mieszkaniowych i oddanych do użytku w danym roku zasobów mieszkaniowych np. wg. powierzchni przeliczeniowej lub liczby izb). Wielkości te powinny być ustalane corocznie przez GUS i byłyby podstawą do faktycznego ustalania wielkości środków osadniczych i ich MOF-ów oraz faktycznego zapotrzebowania na usługi publiczne (np. liczba etatów służb, liczba karet, wielkość komend policji i straży pożarnych, pojemność schronów i miejsc schronienia, skalowalności infrastruktury komunikacyjnej). /podobnie jak „Kwoty subwencji ogólnej na rok 2026 oraz dochodów z tytułu udziału w podatkach PIT i CIT dla poszczególnych gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw”/. Zakłada się zatem zindywidualizowaną kombinację interwencji szczegółowej i generalnej – obejmującej przede wszystkim rozwiązania dotyczące wzmocnienia konkurencyjności gospodarki, mieszkalnictwa, polityki przestrzennej, polityki transportowej czy mechanizmów wyrównywania szans edukacyjnych i wspierania talentów. W ramach OSI zostały określone ośrodki miejskie o kluczowym znaczeniu dla utrzymania policentrycznej sieci osadniczej, natomiast ośrodki lokalne i ponadlokalne będą wspierane w ramach działań zaplanowanych w poszczególnych priorytetach Strategii, a także polityki prowadzonej na poziomie samorządu województwa – zgodnie z zasadą pomocniczości.	
289 1	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego rozwoju kraju		Dotyczy zapisów w załączniku 4 do SRP2035 (strona 15) Wsparcie Koszalina jako ośrodka regionalnego niebędącego miastem wojewódzkim polega na wzmocnieniu funkcji dostępności do usług publicznych wyższego rzędu dla wschodniej części województwa. Interwencja państwa dotyczyć będzie także tworzenia warunków dostępności transportowej (droga S11 łącząca miasto z Wielkopolską i regionami Polski południowej; dokończenie S6 w kierunku Trójmiasta) oraz rozwoju potencjału gospodarczego, naukowego i kulturalnego, ~~zwłaszcza związanego z bliskością morza~~. Kołobrzeg objęty jest wsparciem funkcji związanych z gospodarką morską, w szczególności rozwoju portu i obsługi morskiej energii wiatrowej. Kołobrzeg w ramach dywersyfikacji funkcjonalnej może liczyć na wsparcie funkcji logistycznych związanych z gospodarką morską i funkcjonowaniem portu, a także w zakresie magazynów energii i zielonego przemysłu 5,0 (np. przemysł zbrojeniowy). Dodatkowe wsparcie będzie dotyczyć przebudowy węzła kolejowego oraz rozwoju funkcji uzdrowiskowej i turystycznej. W tym ostatnim zakresie możliwa jest też współpraca z miejskim obszarem funkcjonalnym Koszalina. Oba ośrodki, ze względu na dzielącą je odległość i różnice interwencji, traktowane będą jednak osobno, z perspektywą wsparcia dla wspólnych przedsięwzięć.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
289 2	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko - Pomorski	UWAGA OGÓLNA	253	{1/ 3} Wnoszę o uznanie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym za metropolię ponadregionalną. Uzasadnienie Bydgoszcz, jako największy ośrodek województwa kujawsko-pomorskiego, pełni szereg funkcji o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i ponadwojewódzkim, które jednoznacznie potwierdzają jej rangę metropolitalną. W ramach uzasadnienia świadomie już pomijam instytucje o zasięgu o wojewódzkim. 1. Znaczenie międzynarodowe W Bydgoszczy funkcjonuje sześć jednostek NATO, w tym: • Centrum Szkolenia Sił Połączonych NATO (JFTC), • Grupa Integracyjna Sił NATO, • Batalion Łączności NATO, • Centrum Eksperckie Policji Wojskowej NATO, • Zespół Wsparcia Teleinformatycznego NATO, • Centrum Analizy, Edukacji i Szkolenia NATO–Ukraina. Żadne inne miasto w Polsce nie posiada tak licznych struktur dowódczych i eksperckich NATO, co powoduje, że samo kierownictwo NATO używa wobec Bydgoszczy sformułowania „polska stolica NATO”. Na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy znajduje się również baza paliwowa w Nowej Wsi Wielkiej, do której prowadzić będzie strategiczny rurociąg NATO – inwestycja kluczowa dla bezpieczeństwa surowcowego państw Sojuszu. Znajdują się tu również Zakłady Chemiczne „Nitro-Chem” S.A., spółka strategiczna dla bezpieczeństwa krajów NATO i największy producent trotylu w strukturach Sojuszu.	Nie planuje się obecnie zmian w statusie Bydgoszczy. Nie wyklucza się takiej zmiany na etapie aktualizacji Strategii.

289 3	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko - Pomorski	UWAGA OGÓLNA		[2/3] 2. Znaczenie ogólnokrajowe W Bydgoszczy działają instytucje o zasięgu ogólnopolskim, w tym: • Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych – centralna jednostka logistyczna Wojska Polskiego (obok Warszawy jedyna tego szczebla w kraju), • Szkoła Podoficerska Państwowej Straży Pożarnej – jedyna taka placówka w Polsce, • X Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ – jeden z ośmiu tego typu szpitali w kraju, • Centrum Onkologii im. prof. Franciszka Łukaszczyka – również jeden z ośmiu tego rodzaju ośrodków w Polsce, należący do trzech największych, • Szpital MSWiA w Bydgoszczy – jeden z dziesięciu w Polsce, • Centrum Szkoleniowe Urzędu Dozoru Technicznego – jedno z dwóch w kraju, • Port Lotniczy Bydgoszcz – o charakterze cywilno-wojskowym, jednym z nielicznych w Polsce o podwójnym przeznaczeniu. 3. Znaczenie infrastrukturalne Rejon bydgoski stanowi istotny węzeł logistyczno-energetyczny kraju: • przez jego obszar przebiegają kluczowe gazociągi z terminala LNG w Świnoujściu, • sieci elektroenergetyczne o znaczeniu krajowym, umożliwiające przesył energii z planowanej elektrowni jądrowej w woj. pomorskim, • Międzynarodowa Droga Wodna E-70, łącząca Odrę z Wisłą i Bałtykiem, • oraz strategiczne węzły kolejowe, w tym główna Polska Magistrala Węglowa prowadząca do portów Trójmiasta.	Nie planuje się obecnie zmian w statusie Bydgoszczy. Nie wyklucza się takiej zmiany na etapie aktualizacji Strategii.
289 4	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko - Pomorski	UWAGA OGÓLNA		3/3 4. Rola społeczno-gospodarcza Bydgoszcz i jej obszar funkcjonalny tworzą rynek pracy o ponadregionalnym oddziaływaniu. Dla przykładu: stopa bezrobocia w Bydgoszczy wynosi obecnie 2,7%, a w powiecie bydgoskim 3,7%, podczas gdy w Szczecinie – uznanym w projekcie Strategii za metropolię ponadregionalną – wynosi 4,2%. Dane te potwierdzają siłę gospodarczą i integrującą funkcję Bydgoszczy dla regionu i jego otoczenia. Mając powyższe na uwadze, wnoszę o uwzględnienie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym w kategorii metropolii ponadregionalnych. Zgadzam się jednocześnie ze stanowiskiem Rady Miasta Torunia z dnia 16 października 2025 r. w zakresie roli Torunia i jego obszaru funkcjonalnego. W mojej ocenie, końcowa klasyfikacja ośrodków metropolitalnych powinna opierać się na konkretnych, mierzalnych kryteriach, takich jak: • liczba mieszkańców, • liczba i zakres porozumień międzygminnych w ramach MOF, • wspólne projekty w obszarach transportu, gospodarki odpadami, oferty inwestycyjnej, turystycznej czy gospodarki wodno-ściekowej. Takie podejście pozwoli w sposób obiektywny i transparentny określić faktyczną rangę poszczególnych ośrodków.	Nie planuje się obecnie zmian w statusie Bydgoszczy. Nie wyklucza się takiej zmiany na etapie aktualizacji Strategii.
289 5	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Wprowadzenie	5	W dokumencie warto zwrócić również uwagę na sposób funkcjonowania organów regulacyjnych w Polsce, których działalność w niektórych obszarach może budzić wątpliwości co do zachowania właściwej równowagi między ochroną interesu publicznego a wspieraniem rozwoju gospodarczego. Coraz częściej obserwuje się, że działania regulatorów koncentrują się na aspekcie kontrolnym i sankcyjnym, przy ograniczonym dialogu z rynkiem oraz niewystarczającym uwzględnieniu skutków ekonomicznych podejmowanych decyzji. Brak koordynacji pomiędzy różnymi instytucjami nadzorczymi – z których jedne nakładają na przedsiębiorców nowe obowiązki inwestycyjne, a inne równocześnie stosują środki o charakterze restrykcyjnym – prowadzi do nieefektywności systemowej i może ograniczać możliwości rozwoju poszczególnych sektorów. W dłuższej perspektywie takie podejście może negatywnie wpływać na klimat inwestycyjny, obniżać zdolność firm do realizacji projektów modernizacyjnych oraz osłabiać konkurencyjność gospodarki. Z tego względu zasadne wydaje się promowanie bardziej spójnego, partnerskiego modelu współpracy między regulatorami a rynkiem – opartego na proporcjonalności, przewidywalności i wspólnym poszukiwaniu rozwiązań, które równocześnie chronią konsumentów i umożliwiają rozwój przedsiębiorstw	Strategia w obecnym stopniu zwraca uwagę na poruszone w uwadze kwestie przede wszystkim poprzez zapisy dotyczące deregulacji oraz poprawy sprawności działania administracji publicznej.

289 6	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	W opisie działań na rzecz rozwoju dostępu do szerokopasmowego internetu postulujemy dodanie: • Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury. • Podejmowane będą też działania dotyczące upowszechniania korzystania z usług szerokopasmowych wśród obywateli i firm. W zakresie proponowanego pierwszego pkt jest to spójne z zawartym już w projekcie na str. 202 wskazaniem, że „Elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków” Działania w tym zakresie należy dodać do planu działań.	Uwaga uwzględniona w zakresie pierwszego postulatu. Kwestie dotyczące odporności sieci internet będą również ujęte w przygotowywanym właśnie dokumencie pn. Narodowy Plan Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych (z perspektywą na lata 2026-2030). Wyżej wymieniony dokument będzie uwzględniony w zapisach SRP2035. W kontekście podejmowania działań dotyczących upowszechniania korzystania z usług szerokopasmowych wśród obywateli i firm, kwestia ta będzie przedmiotem dalszej analizy w ramach przygotowywania wyżej wymienionego Narodowego Planu Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych.
289 7	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	12	Na liście źródeł finansowania należy dodać pozycję „umowa inwestycyjna”, która jest już przewidziana w Prawie komunikacji elektronicznej. Ponadto przewidziane jest też wykorzystanie instrumentów zwrotnych pochodzących ze zwrotów pożyczek udzielanych jeszcze na gruncie POPC. Dodatkowo, ponieważ w opisie zadania mowa jest o zapewnieniu odpowiedniego otoczenia regulacyjnego, w zadaniach na 2026 r. powinno się uwzględnić: 1) wejście w życie projektu ustawy zapewniającej stosowanie w Polsce unijnego aktu w sprawie infrastruktury gigabitowej oraz drugiej, zapowiadanej przez Ministerstwo Cyfryzacji ustawy likwidującej dalsze bariery inwestycyjne, 2) zwiększenie synergii pomiędzy inwestycjami w zakresie rozwoju innej infrastruktury o znaczeniu krytycznym z inwestycjami telekomunikacyjnym. Dotyczy to przede wszystkim umożliwienia operatorom korzystania z wież i masztów budowanych na potrzeby kolejowego systemu GSM-R, a także ułatwienie budowania infrastruktury w bezpośrednim sąsiedztwie dróg i szlaków kolejowych.	Uwaga częściowo uwzględniona. Wprowadzono w Załączniku 1 zapis o "umowach inwestycyjnych". Ad 1. Uwaga uwzględniona. W załączniku 1 na str. 12 dopisano planowane na 2026 r. wejście w życie ustawy zapewniającej stosowanie GIA oraz odrębnej ustawy likwidującej dalsze bariery prawne. Ad 2. Uwaga odrzucona. Uwaga zawiera propozycje rozwiązań usuwających bariery inwestycyjne, zatem propozycje te powinny być składane w innym czasie i miejscu, np. w ramach konsultacji publicznych projektowanych ustaw.
289 8	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-136	W opisie kluczowych wyzwań, należy uwzględnić wątek deregulacyjny. Na str. 135 proponujemy następującą modyfikację ostatniego zdania w pierwszym akapicie: Konieczne jest zwiększenie spójności oraz synergii w zakresie regulacji oraz finansowania, zmniejszenie nadmiernych obciążeń regulacyjnych, które nie wynikają z prawa unijnego i stawiają polskich przedsiębiorców w niekorzystnej pozycji konkurencyjnej w stosunku do podmiotów z innych krajów Unii Europejskiej, a także poprawa skuteczności ekosystemu we wspieraniu firm w ich aktywności innowacyjnej i skalowaniu działalności, w tym ekspansji na rynki zagraniczne. Na str.136 proponujemy dodanie jednego zdania na końcu punktu „Nadmierne regulacje i zniekształcona konkurencja na rynku”: Problem nadmiernych regulacji i zaburzenia konkurencji na rynku dotyka także dużych polskich przedsiębiorców,	Z uwagi na ograniczenia dotyczące długości dokumentu, uznajemy, że obecna forma zapisów dotyczących deregulacji jest wystarczająca.
289 9	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W zdaniu: „Wprowadzone zostaną zmiany prawne mające na celu usprawnienie i ułatwienie procesu inwestycyjno-budowlanego na tym obszarze dla celów –obronności.” proponujemy dodanie także wprost na obiekty cywilne, które mają kluczowe znaczenie w obszarze odporności w tym związane z telekomunikacją, energią i innymi urządzeniami przesyłowymi.	Nie zachodzi potrzeba dodatkowego uszczegóławiania, gdyż obecny zapis uwzględnia proponowany zakres.

2900	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W tym zakresie powinna być wskazana m.in. infrastruktura wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków Wnosimy o korektę lub uzupełnienie zwrotu: „sieci IT i komunikacyjnej”. Powinien on otrzymać brzmienie „sieci telekomunikacyjnej, zasobów IT oraz infrastruktury komunikacyjnej”. W szczególności zwracamy uwagę na niejasność zwrotu „sieć IT”.	Uwaga zostanie uwzględniona.
2901	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	We fragmencie następującym po zdaniu „Wsparcie będzie dotyczyć infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu wykorzystaniu – <i>na cele cywilne i wojskowe, oraz takiej, która ma istotny wpływ na poziom życia mieszkańców.</i> ” postulujemy dodanie także wzmianki o infrastrukturze telekomunikacyjnej, której obecność oraz odporność mają kluczowy charakter w warunkach kryzysowych.	Nie zachodzi potrzeba dodatkowego uszczegóławiania, gdyż obecny zapis uwzględnia proponowany zakres.
2902	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212	W opisie projektu SBtP proponujemy dodać: System będzie projektowany, budowany i utrzymywany z uwzględnieniem istniejących zasobów infrastrukturalnych, zarówno będących w dyspozycji podmiotów publicznych, jak i prywatnych. <i>Wykorzystane zostaną synergie w tym zakresie, które pozwolą na zapewnienie efektywnej realizacji zadań przy jednoczesnym utrzymaniu najwyższych standardów bezpieczeństwa. Założeniem będzie realizacja w formule zakładającej współpracę podmiotów publicznych, w tym operatora SBtP z podmiotami prywatnymi dającymi rękomię najwyższej jakości i bezpieczeństwa.</i>	Uwaga uwzględniona.
2903	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie B. Modernizacja i utrzymanie infrastruktury podwójnego zastosowania oraz wykorzystanie i rozwój nowoczesnych technologii wspierających bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej proponujemy dodanie listy takiej infrastruktury. W tym zakresie użyty powinien być zakres wskazany już na str. 211 „ochrona infrastruktury o podwójnym zastosowaniu (drogowa, kolejowa, intermodalna, morska, lotnicza, energetyczna, ochrony zdrowia, telekomunikacyjna oraz logistyczna)”. Ewentualnie ta wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków (w tym zakresie wnosimy jednocześnie o korektę tego zapisu w uwadze powyżej) W podpunkcie C. Zwiększenie odporności i bezpieczeństwa infrastruktury telekomunikacyjnej zawarto jedynie odniesienie do integracji systemów publicznych i łączności satelitarnej. Rozwiązania te mogą jednak zapewniać jedynie odpowiedź na część potrzeb, szczególnie w zakresie wojska i administracji publicznej i służb. Pominięty został jednak wątek potrzeby wzmacniania bezpieczeństwa i odporności cywilnych sieci stacjonarnych i ruchomych realizujących usługi dla obywateli, przedsiębiorstw, administracji oraz będących jednocześnie podstawą dla części z systemów łączności stosowanych przez stronę publiczną. Postulujemy dodanie (jak w uwadze wyżej) wskazania, że: „ Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury. ”	Brak zasadności dla każdorazowego wskazywania znaczenia sformułowania "infrastruktura podwójnego zastosowania". Należy również podkreślić, że kwestie związane ze wzmacnianiem bezpieczeństwa i odporności cywilnych sieci realizujących usługi dla obywateli czy przedsiębiorstw są również elementami infrastruktury krytycznej, dlatego również nie znajduje się zasadności dla doszczegółowienia zapisów kierunku działań: Identyfikacja i zabezpieczenie usług kluczowych oraz modernizacja i rozwój infrastruktury krytycznej.
2904	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie C. Zwiększenie odporności i bezpieczeństwa infrastruktury telekomunikacyjnej zawarto jedynie odniesienie do integracji systemów publicznych i łączności satelitarnej. Rozwiązania te mogą jednak zapewniać jedynie odpowiedź na część potrzeb, szczególnie w zakresie wojska i administracji publicznej i służb. Pominięty został jednak wątek potrzeby wzmacniania bezpieczeństwa i odporności cywilnych sieci stacjonarnych i ruchomych realizujących usługi dla obywateli, przedsiębiorstw, administracji oraz będących jednocześnie podstawą dla części z systemów łączności stosowanych przez stronę publiczną. Postulujemy dodanie (jak w uwadze wyżej) wskazania, że: „ Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury. ”	Odporność i ciągłość funkcjonowania infrastruktury telekomunikacyjnej jako usługi kluczowej uregulowana jest w ustawie o krajowym systemie cyberbezpieczeństwem. Ponadto procedowana nowelizacja ww. ustawy podkreśla znaczenie budowania odporności jako procesu, u którego podstaw jest postępowanie z ryzykiem.
2905	Organizacja pozarządowa	Rada Telekomunikacji i Cyfryzacji Konfederacji Lewiatan	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216-218	W działaniu 4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju należałoby uwzględnić działania wspierające rozwój odporności przedsiębiorstw i odpowiedniego zabezpieczenia ich infrastruktury przed cyberzagrożeniami. Zgodnie z dyrektywą NIS2 do podmiotów kluczowych i ważnych dla funkcjonowania państwa zalicza się szerokie grono przedsiębiorstw prywatnych, w przypadku których skutki ataków cybernetycznych wykraczają daleko poza samo przedsiębiorstwo, grożąc przerwami w dostawach kluczowych produktów i usług na rzecz społeczeństwa (choćby w zakresie dostaw wody, żywności, łączności czy świadczenia podstawowych usług medycznych). Podmioty prywatne, pozbawione pomocy państwa w zakresie budowania swojej odporności na cyberzagrożenia, nie są w stanie same we własnym zakresie oprzeć się rosnącej liczbie ataków i coraz bardziej zaawansowanym technikom stosowanym przez	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie poruszone w uwadze doprecyzowywane są w projektowanej Strategii

					cyberprzestępców. Stąd Strategia powinna przewidywać działania wspierające wszystkie podmioty składające się na krajowy system cyberbezpieczeństwa, w tym przedsiębiorstwa prywatne. Pomoc taka, skierowana do szerokiego grona przedsiębiorstw, powinna obejmować całokształt środków niezbędnych do zapewnienia bezpieczeństwa procesów i infrastruktury, m.in. identyfikacja istniejącego stanu zabezpieczeń i określenie niezbędnych działań naprawczych, opracowanie i wdrożenie procedur, zakup usług, oprogramowania i sprzętu na potrzeby odpowiedniego zabezpieczenia firmy przed cyberzagrożeniami, szkolenia pracowników i kadry zarządzającej.	Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2025-2029.
290 6	Samorząd	Powiat Ostrołęcki	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	257	Prosimy o dopisanie w podpunkcie b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi uzupełniającego połączenia drogowe o nazwie: „Obwodnica Ostrołęki w ciągu drogi krajowej, dróg wojewódzkich oraz drogi powiatowej wraz z jej wpięciem do sieci TEN-T” Zakres inwestycji to: - w zakresie dróg wojewódzkich: „Budowa obwodnicy Ostrołęki w ciągu dróg wojewódzkich nr 544 i 627 wraz z budową w nowym przebiegu drogi wojewódzkiej nr 627 do rejonu węzła drogi ekspresowej S61 „Komorowo” do skrzyżowania z drogą krajową nr 60 w msc. Grądy”, - w zakresie drogi krajowej: „Budowa obwodnicy Ostrołęki w ciągu drogi krajowej nr 53”, - w zakresie drogi powiatowej „Budowa obwodnicy Ostrołęki na odcinku od DW 760 w msc. Teodorowo do DK 53 w msc. Uzasadnienie: W Ostrołęce znajduje się wiele obiektów strategicznych, w tym należące do infrastruktury kluczowej dla bezpieczeństwa energetycznego elektrownia węglowa należąca do Energa Elektrownie Ostrołęka S.A. oraz budowana obecnie przez CCGT Ostrołęka Sp. z o.o. elektrownia gazowo – parowa oraz istniejąca rozdzielnia sieciowa wysokiego napięcia, a także powstająca w Ostrołęce jednostka wojskowa podporządkowana nowo tworzonej 1 Dywizji Piechoty Legionów. Obwodnica Ostrołęki wpisuje się w rozwój spójnej infrastruktury transportowej, obwodnica będzie spełniać między innymi jeden z wymogów odpornej infrastruktury w zakresie jej podwójnego cywilno-wojskowego wykorzystania.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Poruszone kwestie wydają się mieć charakter lokalny i zbyt szczegółowy jak na zakres i przedmiot SRP2035. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. "
290 7	Samorząd	Powiat Ostrołęcki	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Prosimy o dopisanie w województwie mazowieckim powiatu ostrołęckiego	Powiat ostrołęcki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
290 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Ogólna uwaga dotycząca wskaźników w tabelach. Wskaźniki przedstawione w tabelach odzwierciedlają jedynie wybrane aspekty poruszane w sekcjach „Kierunki działań”, a w części przypadków nie są zgodne z zapisami zawartymi w treści strategii. W efekcie trudno ocenić skalę planowanych zmian oraz określić, które elementy proponowanych rozwiązań będą podlegały ewaluacji. Zdecydowanie rekomendujemy rozbudowanie tego komponentu, tak aby wskaźniki w pełniejszy sposób odzwierciedlały cele i zakres działań. W tym kontekście, zwracamy również uwagę na to potrzebę zrewidowania proponowanych działań określonych w załączniku do Strategii – niekoniecznie mogą się one przysłużyć realizacjom celów Strategii, szczególnie w kontekście przełamывania problemu silosowości państwa. Szczegółowe uwagi opisane są poniżej.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
290 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	WPROWADZENIE	11	Akapit „Fundamentem bezpiecznego i zamożnego państwa są silne instytucje” W tym fragmencie brakuje podkreślenia potrzeby lepszej koordynacji i komunikacji pomiędzy instytucjami publicznymi oraz konieczności przełamывania silosowości w ich funkcjonowaniu. Sektor pozarządowy nie powinien być traktowany wyłącznie jako dodatkowe wsparcie dla realizacji zadań administracji publicznej. Relacje pomiędzy administracją publiczną a organizacjami społecznymi powinny opierać się na partnerskiej i stabilnej współpracy, prowadzonej w warunkach sprzyjającego środowiska prawnego i finansowego	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi wprowadzenia. Bardziej szczegółowe analizy przedstawione są w dalszych częściach dokumentu.
291 0	Organizacja	Fundacja im. Stefana Batorego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	[1/2] Dotyczy stwierdzenia „Wśród osób w wieku od 25 do 45 lat ponad 40% ma wyższe wykształcenie” Wzrost poziomu wykształcenia był w dużej mierze związany z obietnicą, że wyższe wykształcenie przełoży się na	Brak konkretnej propozycji modyfikacji zapisów.

	pozarządowa				większe szanse awansu społecznego, lepszą pracę i godne wynagrodzenie. Tymczasem badania społeczne pokazują, że wielu Polaków i Polek w wieku produkcyjnym odczuwa, iż ta obietnica nie została spełniona. Ich możliwości rozwoju i poprawy sytuacji życiowej są ograniczone, co rodzi frustrację. Dodatkowo, polskie uczelnie nie osiągają wysokich pozycji w międzynarodowych rankingach jakości szkolnictwa wyższego.	
2911	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	[2/2] Dotyczy stwierdzenia „W badaniu PISA w 2022 r. polscy uczniowie utrzymali relatywnie wysokie wyniki, wyższe niż średnia dla krajów OECD” Pomimo dobrych wyników w badaniach PISA, inne analizy pokazują, że młodzi ludzie nie czują się przygotowani przez szkołę (w tym uczelnie wyższe) do realiów rynku pracy. Wskazują również na niedostosowanie polskiego systemu edukacji do wyzwań współczesności. Młodzież podkreśla, że szkoła nie rozwija kreatywnego myślenia, indywidualności, umiejętności adaptacji do zmian, współpracy oraz troski o dobrostan psychiczny. Brakuje również systemowego podejścia do kształtowania kompetencji związanych z edukacją medialną. Zob: Gagatsek K., Karaś U., Kelsz J., Stan Młodych 2025, Fundacja ważne sprawy, Warszawa 2025; Horonziak S., Pazderski F., Walczak B., Czas na zmiany. Czego oczekują Polki i Polacy w wybranych kwestiach społecznych oraz jak docierać do nieprzekonanych, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2024.	Brak konkretnej propozycji modyfikacji zapisów.
2912	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31-32	Dotyczy zaangażowania Polaków w aktywność społeczną i polityczną Badania CBOS i GUS wskazują na znacznie wyższy poziom aktywności obywatelskiej, niż wynika to z niektórych ujęć w dokumencie. Działania te często przyjmują formę bezpośredniej pomocy lub aktywności na rzecz wspólnot lokalnych. Również finansowe wsparcie celów społecznych jest coraz bardziej rozpowszechnione. Przykładowo, w ostatnim dostępnym raporcie z badań GUS określa odsetek osób angażujących się w wolontariat na poziomie 28% (i to tylko w jednym kwartale roku) - 26,5% świadczyło wolontariat bezpośrednio (w sposób nieformalny), a 5% w ramach organizacji i instytucji (zob. Wolontariat 2022. GUS). Natomiast według CBOS w działalność organizacji obywatelskich angażuje się dwie piąte Polek i Polaków (zob. Aktywność w organizacjach obywatelskich. Komunikat z badań, Nr 28/2024, CBOS).	W części diagnostycznej znajduje się akapit dotyczący tego, że zaangażowanie w nieformalną aktywność wolontariacką jest wyraźnie wyższe.
2913	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Dotyczy celu 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa Jednym z kluczowych elementów budowania odporności państwa powinno być wzmocnienie roli organizacji społecznych. Ich potencjał, elastyczność i zdolność do szybkiego reagowania w sytuacjach kryzysowych są niezbędne dla skutecznego zarządzania ryzykiem i budowania trwałych struktur wsparcia. Wnioski i rekomendacje w tym obszarze zamieszczamy w publikacji „Kiedy pękają tamy. O państwie, wspólnocie i zarządzaniu kryzysem” wydanej przez Fundację im. Stefana Batorego.	Wzmocnienie roli organizacji społecznych jest opisane w priorytecie 3.5.
2914	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	Dotyczy zapisu: Przeciwdziałanie polaryzacji ze względu na płeć w okresie dorastania W dokumencie pominięto kwestie związane z orientacją seksualną, które również mają istotne znaczenie w kontekście przeciwdziałania wykluczeniu i polaryzacji (tego kontekstu nie ma też w innych częściach strategii). Organizacje społeczeństwa obywatelskiego zostały wspomniane jedynie w kontekście konkursów dotyczących wizerunku rodzicielstwa, co znacząco ogranicza ich rzeczywistą rolę i ogranicza wykorzystanie ich potencjału w działaniach edukacyjnych i wspierających młodzież.	Organizacje społeczeństwa obywatelskiego występują w Strategii wielokrotnie i w różnych kontekstach. Wzmocnieniu trzeciego sektora jest poświęcony cały kierunek działań nr 8 w priorytecie 3.5. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych jest także działaniem w ramach kierunku "4. Wzmacnianie integracji społecznej" w priorytecie 2.7.
2915	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Dotyczy zapisu: Znaczna część działań integracyjnych realizowana jest przez organizacje pozarządowe, jednakże ich wsparcie dociera do niewielkiej grupy imigrantów... Warto podkreślić, że w ostatnich latach organizacje społeczne nie były w sposób znaczący włączane w proces planowania polityki migracyjnej. Część działań administracji rządowej miała charakter punktowy, reaktywny i nie prowadziła do realnego wypracowania mechanizmów wsparcia dla osób z doświadczeniem uchodźczym i migracyjnym. W konsekwencji nie wykorzystano ogromnego zasobu wiedzy i doświadczenia organizacji społecznych, które od wielu lat realizują działania na rzecz integracji osób uchodźczych i migrujących, zarówno w oparciu o fundusze krajowe jak i międzynarodowe, w tym europejskie np. FAMI. Po 2022 roku wiele z tych organizacji realizowało zadania humanitarne jak i integracyjne o niespotykanej dotąd skali, dzięki finansowaniu od międzynarodowych organizacji pozarządowych i agend Organizacji Narodów Zjednoczonych, co obecnie jest znacznie trudniejsze.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
2916	Organizacja	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna	75-78	Dotyczy rozdziału „Kierunki działań” Brakuje odniesienia do konieczności włączenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego w tworzenie lokalnych strategii integracyjnych. Organizacje te dysponują kompetencjami i doświadczeniem zarówno w działaniach	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.

	pozarządowa		polityka migracyjna		kryzysowych i interwencyjnych, jak i w długofalowych procesach integracyjnych — w tym w prowadzeniu kursów językowych, zawodowych oraz wsparcia psychologicznego i społecznego. W ostatnich latach to właśnie organizacje społeczne, odpowiadając na pilne potrzeby, często inicjowały oraz odpowiadały za merytoryczne przygotowanie i organizacyjne przeprowadzenie działań adaptacyjnych i integracyjnych. W ramach tych działań do szkół trafiali m.in. asystenci kulturowi, a same organizacje opracowywały materiały oraz programy edukacyjne z zakresu edukacji międzykulturowej i nauki języka polskiego jako obcego.	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
2917	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Dotyczy celu 3. Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości W obszarach takich jak wsparcie w przechodzeniu między kolejnymi etapami edukacji i kariery uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi oraz wspieranie edukacji i adaptacji uczniów z doświadczeniem migracyjnym, warto uwzględnić doświadczenia organizacji społecznych. Ich wiedza i praktyka mogą znacząco wzbogacić skuteczność proponowanych działań.	Obecne zapisy uznajemy za wystarczające pod kątem realizacji celów SRP.
2918	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183 (i wcześniej)	W tym priorytecie brakuje potrzeby włączenia organizacji sektora obywatelskiego - wspomniane są one tylko w temacie edukacji (a i tak rola wydaje się tu być marginalna). Zachęcamy do włączenia pomysłów i rekomendacji opracowanych przez organizacje m.in. z SOS dla Edukacji – edukacja klimatyczna).	Ze względu na specyfikę Priorytetu kwestia włączenia organizacji obywatelskich nie jest tematyką przewodnią. Poza edukacją liczymy włączenie tego sektora m.in. w realizację działań pn. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii.
2919	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Dotyczy stwierdzenia Brakuje odpowiedniego otoczenia instytucjonalnego, które byłoby odpowiedzią na to wyzwanie” Warto w tym miejscu podkreślić znaczenie dotychczasowych praktyk wspierających rozwój usług społecznych, w szczególności tych realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej (PES). Do takich form współpracy należą m.in.: zlecanie usług społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego, udział PESów w zamówieniach publicznych z zastosowaniem klauzul społecznych, realizacja partnerstw projektowych oraz rozwój lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości społecznej. Dla skutecznego rozwoju sektora niezbędne jest tworzenie zintegrowanego systemu koordynacji i wsparcia przedsiębiorczości społecznej na poziomie lokalnym i regionalnym. Tu szczególną rolę mogą faktycznie odgrywać Centra Usług Społecznych (CUS).	Podmiotom ekonomii społecznej poświęcono zapisy w priorytecie 1.4.
2920	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Dotyczy stwierdzenia: „Ograniczone zaufanie może prowadzić do tworzenia się podziałów w społeczeństwie i nasilania się polaryzacji...” Warto zwrócić uwagę na dane wskazujące, że szczególnie narażeni na negatywne skutki korzystania z mediów społecznościowych są młodzi ludzie. Dla wielu z nich media te stanowią główne źródło informacji o świecie i sprawach publicznych. Zjawisko to zostało szeroko opisane m.in. w raportach Eurostatu oraz Instytutu Spraw Publicznych. Zob. Youth survey 2024 - luty 2025 - Eurobarometer survey; Młodzi w Europie Środkowej 2024. Wyniki badania w Polsce	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
2921	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	Dotyczy punktu „E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych” Deklaracja, że „znacznie więcej zadań związanych z usługami społecznymi będzie zlecane organizacjom pozarządowym”, wymaga uzupełnienia o warunek konieczny: reformę systemu zlecania zadań publicznych. W szczególności dotyczy to trybów przewidzianych w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Obecnie procedowana nowelizacja tej ustawy nie odpowiada na kluczowe potrzeby sektora. Dodatkowo, stwierdzenie, że „będzie to wspierało realizację zasady subsydiarności, zwiększało zaangażowanie organizacji obywatelskich (...) oraz budowało potencjał sektora pozarządowego”, wymaga doprecyzowania. Już dziś usługi społeczne stanowią główny obszar działalności wielu organizacji społecznych w Polsce (zob. raport Kondycja organizacji pozarządowych, Stowarzyszenie Klon/Jawor). Warto zatem w pierwszej kolejności przeanalizować, jakie bariery utrudniają rozwój tej działalności i jak można je systemowo zniwelować.	Uwaga odnosi się do kwestii szczegółowych, które nie są właściwe dla tej Strategii. Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego analizuje postulaty zgłaszane w tym obszarze przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jak również organy administracji publicznej zlecające realizację zadań publicznych, w szczególności jednostki samorządu

						terytorialnego. Na podstawie powyższych postulatów i propozycji Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego prowadzi prace koncepcyjne nad projektem nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, którego założeniem będzie kompleksowe uregulowanie kwestii związanych m.in. z modyfikacją zasad zlecania realizacji zadań publicznych, w szczególności uregulowania nowych trybów zlecania tych zadań.
292 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Dotyczy celu „3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu” W każdym z wymienionych obszarów: 1. Przeciwdziałanie bezdomności 2. Upowszechnienie opieki wytchnieniowej 3. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami 4. Poprawa dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej ...warto wykorzystać doświadczenie organizacji społecznych i włączyć je w proces partycypacyjnego wypracowywania rozwiązań. Ich wiedza ekspercka, znajomość lokalnych potrzeb oraz elastyczność działania stanowią istotny zasób w skutecznym przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu.	Zapisy Strategii nie negują wykorzystywania doświadczenia organizacji społecznych w wymienionych obszarach. Wzmocnieniu trzeciego sektora jest poświęcony cały kierunek działań nr 8 w priorytecie 3.5.
292 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190-191	4. Wzmocnienie integracji społecznej Dotyczy B. Wzmocnienie integrującej roli kultury. Warto podkreślić, że lokalne biblioteki są często jedynymi instytucjami kultury funkcjonującymi w mniejszych ośrodkach miejskich oraz gminach wiejskich. Ich rola w integracji społecznej jest nie do przecenienia. Dotyczy C. Wzmocnienie roli instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego. Biblioteki pełnią również funkcję przestrzeni nieformalnej edukacji obywatelskiej, szczególnie dla osób związanych z lokalnymi społecznościami. Warto uwzględnić ten aspekt w strategii. Dotyczy D. Upowszechnienie wolontariatu . W tym obszarze istotne jest wzmacnianie kompetencji i zasobów lokalnych organizacji społecznych. Jakościowy wolontariat wymaga odpowiedniego przygotowania oraz zaangażowania. Szczególną uwagę należy zwrócić na koordynację wolontariatu spontanicznego w sytuacjach kryzysowych, takich jak wojna w Ukrainie czy klęski żywiołowe. Przykładowo, w większych miastach (np. Warszawa, Wrocław) prowadzone są szkolenia dla urzędników przygotowujące ich do roli koordynatorów wolontariatu w takich sytuacjach. Dotyczy F. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych. Zapis jest zbyt ogólny i wymaga rozbudowania. Brakuje odniesienia do kwestii stabilnego finansowania organizacji oraz potrzeby partnerskiej współpracy władz samorządowych z sektorem pozarządowym.	Odnosnie do B: Jak sam zauważył Autor uwagi, kwestia lokalnych bibliotek została podjęta w punkcie C. Odnosnie do C: Zapis "wzmocniona zostanie rola bibliotek jako ośrodków życia społecznego" wydaje się odpowiadać na tę uwagę. Odnosnie do D: Uwaga kierunkowo słuszna, ale zbyt szczegółowa na poziom planowania strategicznego państwa. Odnosnie do F: Kwestia stabilnego finansowania organizacji została podjęta w działaniu "A. Wzmocnienie stabilności finansowej trzeciego sektora" w kierunku działań nr 8 w priorytecie 3.5.
292 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		[1/2] 5. Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji poglądów Dotyczy B. Wsparcie roli tradycyjnych mediów w zmniejszaniu polaryzacji politycznej. Warto doprecyzować, jakie warunki mają sprzyjać realizacji tego celu. Kluczowe jest stworzenie stabilnego systemu finansowania mediów, w tym szczególnie mediów lokalnych, który uniezależni je od środków publicznych, w tym od finansowania przez samorządy lokalne na wzór norweskiego aktu o wspieraniu mediów. Jak wynika z przytoczonego już wyżej raportu Fundacji Batorego "Kiedy pękają tamy", rola mediów lokalnych jest kluczowym elementem architektury systemu odporności. Dotyczy C. Rozwój współpracy międzynarodowej na rzecz zmniejszenia negatywnego oddziaływania mediów społecznościowych. Odpowiednie regulacje takie jak np. DSA już istnieją — kluczowe jest ich skuteczne wdrożenie oraz jak najszybsze powołanie instytucji krajowej odpowiedzialnej za ich egzekwowanie. Ważne jest by zapewnić takiej instytucji (najprawdopodobniej Prezesowi UKE) stabilne warunki do wykonywania działań w tym obszarze. Dotyczy D. Przeciwdziałanie dezinformacji W strategii brakuje odniesienia do systemowych działań typu prebunking, które pozwalają identyfikować nowe trendy komunikacyjne i zapobiegać ich rozprzestrzenianiu się w infosferze. Warto rozważyć stworzenie sieci współpracujących podmiotów odpowiedzialnych za realizację takich działań	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.

					uwzględniając konieczność włączenia w tę sieć odpowiednio do tego przygotowanych i wzmocnionych kompetencyjnie organizacji społecznych. Dotyczy interaktywnych platform e-learningowych - Same platformy nie rozwiążą tak złożonego problemu, jakim jest dezinformacja. Środki przeznaczone na ich rozwój warto rozważyć w kontekście innych, bardziej skutecznych działań. Bardzo dobrze, że w strategii pojawiła się informacja o konieczności wskazania organu odpowiedzialnego za nadzorowanie i integrowanie działań różnych podmiotów w tym obszarze.	
2925	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		[2/2] Trzeba jednak zwrócić uwagę, że nie jest to kwestia powiązana bezpośrednio ze strategią tylko wymóg przewidziany w Akcie o usługach cyfrowych (DSA), który Polska, mimo takie obowiązku jeszcze nie implementowała. Warto jednak, w ślad za powyższą uwagą, jednak doprecyzować, jak taki organ ma być skonstruowany oraz jakie kompetencje powinien posiadać, by realnie wpływać na zmianę społeczną ponad to co określone jest w przepisach DSA.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
2926	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. w Warszawie Przy obecnych prognozach demograficznych i ogromnych wydatkach na obronność, to wydatek absolutnie niepotrzebny. Rekomendujemy rezygnację z tego punktu.	To bardzo ważny projekt dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Ewentualne przyznanie Polsce organizacji tak dużej imprezy spowodowałoby wzrost międzynarodowego znaczenia naszego kraju, wzmocniłoby Polskę jako kierunek turystyczny czy miejsce inwestycji gospodarczych.
2927	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	Rozwój dyplomacji obywatelskiej i roli polskich organizacji pozarządowych na arenie międzynarodowej W dokumencie trafnie dostrzeżono znaczenie dyplomacji obywatelskiej jako istotnego komponentu współpracy międzynarodowej. Z uznaniem należy odnotować wskazanie potrzeby tworzenia narzędzi wsparcia i koordynacji działań na rzecz aktywnego udziału strony obywatelskiej w inicjatywach międzynarodowych. Jednocześnie warto doprecyzować to sformułowanie opierając się na przedstawionym w 2023 roku projekcie Rządowego Programu Wsparcia Współpracy Międzynarodowej i Dyplomacji Obywatelskiej na lata 2023-2033. Program wymaga ewaluacji, ale jest dobrą ramą opisującą potrzebne narzędzia wsparcia dyplomacji obywatelskiej. Strategia powinna zatem zawierać odniesienie do tego dokumentu np. Poprzez określenie wskaźnika realizacji tego priorytetu jako przyjęcie Rządowego Programu Wsparcia.	Uwaga częściowo uwzględniona - wskazane sformułowanie zostanie doprecyzowane.
2928	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	Przeciwdziałanie nielegalnej migracji Z punktu widzenia organizacji społeczeństwa obywatelskiego, szczególnie tych działających na polu pomocy humanitarnej oraz wspierania uchodźców i migrantów nie można - przy pełnym poparciu dla proponowanego priorytetu - pominąć pewnych ryzyk, które wiążą się z jego realizacją. Obawy związane są m.in. z działaniami represyjnymi (np. sprawa tzw. piątki z Hajnówki) wobec osób niosących pomoc humanitarną, oraz z deklaracjami Premiera Donalda Tuska o możliwości wypowiedzenia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Dlatego tak ważne byłoby podkreślenie w tekście Strategii, że działania podejmowane w tym priorytecie będą się odbywać przy poszanowaniu praw człowieka uwzględniając postanowienia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Karty Praw Podstawowych.	Organy administracji działają w ramach obowiązującego prawa.
2929	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	Zarządzanie interwencją i jej zakres W dokumencie brakuje odniesienia do kwestii budowania i wzmocniania lokalnych więzi społecznych oraz zapewnienia dostępu do podstawowych usług. W realizacji tych celów kluczową rolę odgrywają organizacje społeczne.	Zapisy ujęte w Priorytecie 3.3: „Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy”.
2930	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	[1/4] Dotyczy fragmentu: Potencjał organizacji pozarządowych we wspieraniu administracji publicznej nie jest w pełni wykorzystywany. W Polsce działało w 2022 r. 115,5 tys. organizacji non-profit zrzeszających 8,3 mln członków. Tworzyły one 153,4 tys. pełnoetatowych miejsc pracy, które stanowiły 1,4% przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej (dane GUS). Świadczy to o olbrzymim potencjalnie leżącym w tzw. trzecim sektorze, o którym warto pamiętać w dokumencie określającym działania strategiczne rządu na najbliższe lata. Ponadto, warto przy tym uwzględnić nowe dane, dotyczące 2024 roku, który zbieranie GUS już zakończył, a pierwszą informację sygnałną planuje opublikować w grudniu (chodzi o badanie SOF-1). Wartościowych informacji dostarczają też drugie badania regularnie prowadzone	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji w odniesieniu do treści dokumentu.

					w Polsce w odniesieniu do sytuacji organizacji pozarządowych przez Stowarzyszenie klon / Jawor - "Kondycja organizacji pozarządowych 2024". Tutaj przy uwzględnieniu trochę innego katalogu analizowanych podmiotów zauważono, że na koniec 2024 roku było zarejestrowanych w Polsce 161 tys. organizacji pozarządowych, w tym 117 tys. stowarzyszeń (bez ochotniczych straży pożarnych) oraz 44 tys. fundacji (dane pochodzące z rejestru REGON, stan na 31 grudnia 2024 roku). Autorki tej analizy podkreślają jednak, że nie wszystkie zarejestrowane organizacje faktycznie prowadzą działalność i szacują, że robi to około 75 tys. stowarzyszeń i fundacji (mniej więcej 50% zarejestrowanych podmiotów). W tym samym badaniu zwraca się też uwagę na to, że tylko dwie trzecie organizacji korzysta z jakiejś pracy odpłatnej, ale tylko 38% płaci za pracę stale i regularnie, tzn. że osoby pracują w tych podmiotach przynajmniej raz w tygodniu (19% w oparciu o umowę o pracę i taki sam odsetek w oparciu o umowy cywilno-prawne). (więcej - zob. Kondycja organizacji pozarządowych).	
293 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	232	[2/4] Dotyczy fragmentu: Trzeci sektor angażuje się m.in. w obszary, w których instytucje państwa nie zawsze działają skutecznie, np. organizacja i dystrybucja pomocy doraźnej po wybuchu wojny w Ukrainie czy wskazywanie na nieefektywność niektórych rozwiązań legislacyjnych. Do najważniejszych obszarów działania organizacji społecznych należą kolejno - sport, turystyka, rekreacja, hobby; kultura i sztuka; edukacja i wychowanie. Zajmują się też świadczeniem usług w zakresie ochrony zdrowia, rozwoju lokalnego i dostarczania usług socjalnych. Wszędzie tam nie tylko są w stanie zaproponować rozwiązania lepiej trafiające w potrzeby ich odbiorców, które znają lepiej, ale robią to też skutecznie i niejednokrotnie taniej od administracji publicznej. Ale należące do tej grupy podmioty i tak najbardziej pokazały swoją siłę i dowiodły odgrywanej roli w kilku sytuacjach kryzysowych ostatnich lat, kiedy to jako pierwsze stawały do działania w momencie pojawienia się wyzwań związanych z pandemią Covid-19 (szczególnie w odniesieniu do najbardziej wrażliwych członków naszych społeczności), skutkami wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie i napływu do Polski uchodźców z tego kraju. Bardzo ważną rolę odegrały również w przeciwdziałaniu skutkom powodzi na Dolnym Śląsku we wrześniu 2024. Ale to one też stały na pierwszej linii walki o zachowanie praw obywatelskich i zasad praworządności w czasach rządów, których działania naruszały te wartości w latach 2015-2023. W rezultacie, możemy zauważyć, że podmioty należące do tzw. trzeciego sektora angażują się m.in. w obszary, w których instytucje państwa nie zawsze działają skutecznie, a obowiązujące rozwiązania prawne okazują się nieefektywne lub nie wystarczające w porównaniu do potrzeb.	Brak konkretnej propozycji modyfikacji zapisów.
293 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	[3/4] Dot. fragmentu: Do największych problemów, z którymi borykają się organizacje pozarządowe, można zaliczyć te związane z nadmierną biurokracją i formalnymi wymogami grantodawców oraz częste zmiany legislacyjne. Wymienione w tym cytacie kwestie, to raczej symptomy zjawiska związanego z utrudnieniami, z jakimi organizacje się mierzą w relacjach z administracją publiczną. Wskazują one, z resztą, na potrzebę podjęcia działań, które będą służyły przeciwdziałaniu głęboko zakorzenionych wzorów kulturowych, przejawiających się w sposobie funkcjonowania w naszym kraju administracji publicznej różnych szczebli. Natomiast do najważniejszych problemów, z jakimi mierzą się organizacje społeczne w Polsce, należą trudności w zdobywaniu funduszy na działania (dotyczy aż 72% organizacji) brak osób gotowych do zaangażowania się (61%) i brak następców dla obecnych liderów (58%). Dopiero na czwartym miejscu pod względem częstości wskazań znalazła się nadmiernie rozbudowana biurokracja i formalności (wskazana przez 55% badanych podmiotów).	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji w odniesieniu do treści dokumentu.
293 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	234	[4/4] Dotyczy fragmentu: Wyzwaniem związanym z rozwojem trzeciego sektora pozostaje zapewnienie trwałego finansowania organizacji. Tutaj ważnym aspektem jest zapewnienie odpowiedniej dywersyfikacji źródeł tego finansowania - pamiętając, że powinna ona wyglądać odmiennie w przypadku różnych podmiotów. Dużym wyzwaniem jest zmniejszenie ciągle widocznego uzależnienia polskich organizacji od publicznych środków finansowania ich pracy. W tym kontekście niezmiernie ważną potrzebą jest podjęcie kompleksowych systemowych działań wspierających rozwój filantropii indywidualnej i korporacyjnej. Powinny one obejmować zwiększenie świadomości i wiedzy społecznej na temat filantropii, ale też poprawę ram prawnych tak, by zachęcały one do większego zaangażowania zarówno osoby fizyczne, jak i prawne.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji w odniesieniu do treści dokumentu.
293 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	Wzmocnienie służby cywilnej Punkt ten został słusznie włączony do priorytetów Strategii ale pomija jeden niezwykle istotny element: zmian legislacyjnych przywracających niezależność korpusu urzędników państwowych. Działania miękkie opisane w priorytecie są niezwykle istotne, ale dopóki nie będą zachowane gwarancje niezależności służby cywilnej nie mają	Kierunek uwagi uznajemy za słuszny. Jednak jest ona związana z procesem legislacyjnym. Strategia nie jest dokumentem, w którym powinny

					one większego znaczenia dla jej postrzegania przez obywateli. Potencjalna presja polityczna może być też negatywnie odbierana przez potencjalnych kandydatów do służby cywilnej, a tym samym przełożyć się na problemy w rekrutacji kompetentnych osób. Szczegółową diagnozę tego problemu wraz z propozycjami rozwiązań Fundacja Batorego wraz Uniwersytetem Civitas przedstawiła m.in. w analizie Służba cywilna dziś i jutro. Kluczowe problemy i propozycje rozwiązań. Warto również powrócić do rozwiązań określających stanowiska należące do korpusu służby cywilnej w administracji samorządowej.	zostać ujęte zobowiązania co do zmian legislacyjnych.
293 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	236	Zwiększenie otwartości i cyfryzacja procesu legislacyjnego Opisane w tym punkcie działania zmiierają we właściwym kierunku. W celu zwiększania wiedzy o procesie legislacyjnym w zakresie skutków regulacji powinno się również stworzyć i upublicznić jednolitą bazę wiedzy zawierającą zestawienia statystyczne i materiały analityczne, które mogą być wykorzystywane przez osoby pracujące nad Oceną Skutków Regulacji, ale też osób i instytucji, które chciałyby opracować uwagi w trybie konsultacji publicznych. Baza mogłaby być na bieżąco zasilana materiałami służącymi do opracowywania OSR projektów publikowany na RPL.	Przedmiotowy projekt będzie realizowany etapami. Należy zaznaczyć, że w bazie systemu będzie można zapisywać i przetwarzać dodatkowe informacje, które będą mogły posłużyć do analizy efektów wejścia w życie aktów prawnych, prowadzonych w przypadku projektowania nowych rozwiązań, w tym projektów deregulacyjnych.
293 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238	Przeprowadzenie gruntownej reformy systemu sądownictwa Na uznanie zasługuje obrany kierunek Strategii w postaci cyfryzacji sądownictwa i postępowań sądowych. Należy jednak uwzględnić konieczność interoperacyjności systemów różnych aktorów, szeroko rozumianego, wymiaru sprawiedliwości tak aby następowała szybka wymiana informacji m.in. między prokuraturą, a sądami. Strategia odnosi się do tego zagadnienia wyłącznie w przypadku osób małoletnich doświadczających przemocy, podczas gdy jest to tylko mały wycinek wszystkich spraw prowadzonych przez policję i prokuraturę. Dodatkowo, cyfryzacja nie może głównie służyć digitalizacji procedur biurowych - musi zostać połączona z rzeczywiście gruntowną reformą całego systemu. W dokumencie Strategii brakuje jednak informacji czy takie działania są planowane.	Uwaga co do zasady słuszna, przy czym została ona już uwzględniona w Strategii - Kierunek działania 7: Usprawnienie wymiaru sprawiedliwości.
293 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[1/5] Dotyczy A. Wzmocnienie stabilności finansowej trzeciego sektora Przed podjęciem decyzji o kontynuacji istniejących rządowych programów wspierania społeczeństwa obywatelskiego warto przeprowadzić dokładną ewaluację ich efektywności oraz zasadności w kontekście realizacji określonych w nich celów. W oparciu o jej wyniki możliwe będzie takie przeformułowanie dotychczasowego wsparcia, by możliwa była maksymalizacja efektów uzyskanych dzięki wsparciu publicznemu, przede wszystkim w kontekście stworzenia organizacjom społecznym warunków do stabilnego działania. W tym celu warto rozwijać programy, które będą zapewniały dostęp do wsparcia o charakterze instytucjonalnym (w oparciu o rozliczenia z osiągniętych rezultatów, a nie produktów) oraz przekazywania środków w trybie wieloletnim. Warto zadbać też o dostępność wsparcia dla najmniejszych podmiotów - dotarcia do nich może służyć system regrantingu. Niezależnie od formy konkretnego konkursu czy programu, należy też odejść od wymogu wnoszenia przez organizacje społeczne pieniężnych wkładów własnych do realizacji projektów, które stanowią realizację zadań zleconych przez administrację publiczną. Utrzymywanie tego wymogu utrudnia dostęp do środków publicznych zarówno mniejszym i młodszym podmiotom, jak i tym dużym, które muszą pozyskać z innych źródeł środki na wkład własny do projektów o znacznie większych budżetach.	Planowane przygotowanie Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga 2010) zostanie poprzedzone ewaluacją efektywności dotychczas realizowanych programów i uwzględnić będzie wnioski płynące z tej ewaluacji.
293 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[2/5] Ciekawym rozwiązaniem wartym uwzględnienia i odpowiadającym na przynajmniej część tych potrzeb jest projekt nowelizacji Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, opracowany przez grupę roboczą ds. uproszczeń prawnych dla organizacji działającą przy Przewodniczącym Komitetu Pożytku Publicznego. Zawiera on zestaw nowych trybów zlecania zadań organizacjom przez administrację centralną. Jego szybkie przyjęcie i wdrożenie pozwoli znacznie usprawnić finansową współpracę między administracją publiczną a organizacjami społecznymi. Działania tych ostatnich znacznie usprawnią też inne rozwiązania wypracowane w tej samej grupie roboczej, które nie znalazły jeszcze zainteresowania w rządzie. Dotyczy to, m.in.: - nowelizacji ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, wprowadzającą zwolnienie z podatku CIT dochodów organizacji pozarządowych przeznaczonych na ich działalność statutową; - wdrożenia systemu umożliwiającego rejestrację stowarzyszenia w ciągu 24 godzin; - wprowadzenia zmian w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych, służących ujednoliceniu poziomu odpisów od darowizn przeznaczonych na cele pożytku publicznego i podwyższenie ich do poziomu 20% dochodu (obecnie dla osób fizycznych to 6%, dla osób	Pierwsza część uwagi odnosi się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii, będą one dyskutowane na poziomie prac nad ustawą. Kwestia innych postulowanych w uwadze zmian będzie przedmiotem planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga 2010).

					prawnych – 10%) oraz umożliwienie odliczania darowizn w okresie 5 lat od ich dokonania; - przyjęcia rozwiązań prawnych ułatwiających umożliwiających łatwiejsze łączenie organizacji działających w ramach różnych form prawnych czy też przekształcania podmiotów działających w jednej formie prawnej w inną.	
293 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[3/5] Dotyczy B. Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych Również w tym punkcie należy uwzględnić potrzebę zreformowania systemu zadań publicznych zleczanych organizacjom społecznym przez administrację. Ponadto, przed podjęciem decyzji o kontynuacji programów skierowanych na wsparcie lokalnych społeczności należy bezwzględnie dokonać ewaluacji już podjętych w tym obszarze działań - szczególnie w kontekście trwałości osiągniętego rezultatu i jego celowości jeśli chodzi o odpowiedź na najważniejsze potrzeby lokalne. Warto przy tym zastanowić się nad zlokalizowaniem dostępnego wsparcia i odpowiedzieć na pytanie, czy na pewno jest ono potrzebne jedynie na terenach wiejskich i w mniejszych miejscowościach? Warto w tym kontekście przyrzeć się bliżej potrzebom wsparcia aktywizacji obywatelskiej również w społecznościach lokalnych funkcjonujących na terenach miejskich. Oprócz wskazanych działań, istotne jest zwrócenie uwagi na sposób komunikacji władz centralnych i samorządowych z organizacjami sektora obywatelskiego. W celu wzmocnienia społecznej sprawczości, konieczne jest stosowanie języka, który traktuje mieszkańców, organizacje społeczne oraz instytucje lokalne jako równorzędnych partnerów i integralny element procesu budowania lokalnej wspólnoty.	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii. Kwestie te będą nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, którego założeniem będzie kompleksowe uregulowanie kwestii związanych m.in. z modyfikacją zasad zlecania realizacji zadań publicznych, w szczególności uregulowania nowych trybów zlecania tych zadań. Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu Strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie prac nad ustawą. Kwestia innych postulowanych w uwadze zmian będzie przedmiotem planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
294 0	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[4/5] Dotyczy C. Podniesienie standardów i usprawnienie procesu zlecania zadań publicznych organizacjom pozarządowym Należy docenić wyrażoną w tym punkcie wolę zreformowania systemu zadań publicznych zleczanych organizacjom społecznym przez administrację. Jednak działanie takie powinno się odbyć w oparciu o nowelizację ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zaproponowaną przez grupę roboczą ds. uproszczeń prawnych dla organizacji. Sformułowanym tam zestaw nowych trybów zlecania zadań pozwoli na wprowadzenie kompleksowego pakietu zmian służących uproszczeniu, uelastycznieniu i uporządkowaniu mechanizmów zlecania zadań publicznych organizacjom pozarządowym. Ciekawym i przydatnym rozwiązaniem jest też zaproponowana w tym projekcie nowa formuła partnerstwa publiczno-społecznego, której wprowadzenie pozwoli zapewnić synergię działań międzysektorowych skierowanych na rozwój lokalnych społeczności przy ograniczeniu ponoszonych kosztów (szczególnie ludzkich i społecznych).	Uwaga odnosi się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii, będą one dyskutowane na poziomie prac nad ustawą.
294 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[5/5] Dotyczy D. Wzmocnienie mechanizmów dialogu obywatelskiego i komunikacji pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną. Jednym z takich mechanizmów powinno być włączenie organizacji społecznych do systemu reagowania kryzysowego. Niezbędne jest ustanowienie trwałych, długofalowych porozumień pomiędzy gminami a organizacjami społecznymi, które stanowiłyby podstawowe narzędzie współpracy w obszarze reagowania kryzysowego. Punktem wyjścia powinna być konstrukcja zasad porządkujących i formalizujących codzienną współpracę samorządu z organizacjami społecznymi. W skład sztabów kryzysowych należy włączyć przedstawicieli organizacji społecznych, zapewniając im głos doradczy oraz dostęp do niezbędnych danych. Skuteczne zaangażowanie organizacji społecznych w działania kryzysowe wymaga zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych – zarówno w budżetach gmin, jak i w budżetach wojewodów. Należy zaznaczyć, że system dialogu obywatelskiego w Polsce nie potrzebuje jedynie usprawnień, ale diametralnej przebudowy, zapewniającej zwiększenie jego reprezentatywności i usprawnienie efektywności działania. Jego nadrzędnym punktem powinno być powołanie Rady ds. Dialogu Obywatelskiego, która miałaby kompetencje oraz strukturę analogiczną do Rady ds. Dialogu Społecznego. Powinna być też w sposób analogiczny ułożona systemowo. W dalszej kolejności należy zreformować system regionalnych i lokalnych Rad ds. Pożytku Publicznego, by zapewniając odpowiednią reprezentację organizacji pozarządowych działających na danym terenie, posiadały one również kompetencje, zapewniające im realny wpływ na działania uchwałodawcze odpowiedniej JST.	Niniejsza Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki działań. Podniesiona kwestia mechanizmów dialogu obywatelskiego zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).

294 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna Góry Świętokrzyskie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Uwzględnić w kierunkach wsparcia w województwie świętokrzyskim dla miasta Kielce rozwój przemysłów czasu wolnego i funkcji turystycznych z wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego i naturalnego Gór Świętokrzyskich, co wpłynie na podniesienie jakości życia, atrakcyjności turystycznej i rozwój sektora turystyki. Kielce współtworzą obszar Góry Świętokrzyskie i są bardzo ważnym regionalnym ośrodkiem ruchu turystycznego co wymaga wsparcia w zakresie budowy strategicznej publicznej infrastruktury turystycznej oraz warunków do organizacji dużych wydarzeń.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
294 3	Inne	ORLEN S.A.	UWAGA OGÓLNA		Dokument powinien w większym stopniu akcentować rozwój gospodarki wodorowej w Polsce. Odnawialny i niskoemisyjny wodór będzie jednym z głównych narzędzi dekarbonizacji gospodarki, w szczególności w sektorze chemicznym, paliwowym i stalowym. Unijna strategia dekarbonizacyjna nakłada na Państwa Członkowskie i przedsiębiorstwa cele w zakresie wodoru odnawialnego, co przyspieszy i długoterminowo zapewni stabilny rozwój rynku. Wodór odnawialny będzie równocześnie silnie sprzężony z sektorem elektroenergetycznym, pośrednio powodując przyspieszenie elektryfikacji gospodarki i zwiększony popyt na odnawialną energię elektryczną. Technologie wodorowe jako rozwijające się mogą zapewnić Polsce przewagę technologiczną i będą generowały atrakcyjne miejsca pracy, co będzie wymagało również wykształcenia nowych specjalistycznych kadr.	Kwestia ta zostanie poddana pogłębionej merytorycznej analizie.
294 4	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Kierunki działań, pkt 1 lit. A Wybór technologii kluczowych i krytycznych Postuluje się, aby wśród technologii kluczowych znalazł się CCS – jako racjonalny sposób dekarbonizacji przedsiębiorstw z sektora trudno dekarbonizowalnego (hard-to-abate).	Lista technologii krytycznych zostanie określona w przyszłości.
294 5	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Kierunki działań, pkt 1 lit. G Budowa infrastruktury dla rozwoju kluczowych i krytycznych technologii W ślad za powyższym, postuluje się, aby dla kluczowych technologii CCS powstała infrastruktura transportowa i magazynowa (geologiczne składowanie CO2).	Lista kluczowych technologii zostanie określona w przyszłości.
294 6	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Kierunki działań, pkt 1 lit. H Wsparcie dla wspólnych międzynarodowych projektów Brak odniesienia się do krajowych projektów z zakresu energii elektrycznej, dwutlenku węgla i wodoru posiadających status projektów Wspólnego Zainteresowania Unii Europejskiej (PCI - ang. Projects of Common Interest) oraz Projektów Wzajemnego Zainteresowania (PMI - ang. Projects of Mutual Interest). Projekty te powinny mieć zagwarantowane udogodnienia w postaci przyspieszonej procedury wydawania pozwoleń i decyzji administracyjnych, wsparcie w postaci jednego organu krajowego odpowiedzialnego za koordynację procesu po stronie administracji oraz możliwość wsparcia w uzyskaniu dotacji oraz transgranicznej alokacji kosztów.	Obecne zapisy nie ograniczają się do jednego obszaru energii, więc w celu zachowania ogólnego zapisu uwaga zostaje odrzucona.
294 7	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. B Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej Proponuje się rozszerzenie: „Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające: poprawę efektywności energetycznej i <u>dekarbonizację</u> procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE wspartych magazynami energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego i <u>nisko-emisyjnego (w tym niebieskiego, wytwarzanego z gazu ziemnego z użyciem technologii CCS)</u> oraz modernizację procesów przemysłowych.” Istotnym elementem pominiętym w pierwotnym brzmieniu wskazanego akapitu jest kwestia dekarbonizacji przemysłu w tym w szczególności sektorów trudno dekarbonizowalnych (tzw. hard-to-abate). Ponadto proponujemy rozszerzenie zapisu, aby uwzględnić również inne postaci wodoru, co jest niezbędne w celu osiągnięcia zakładanych celów dekarbonizacyjnych. Dodatkowo postuluje się, aby wśród mechanizmów wsparcia znalazły się również kontrakty różnicowe dla CCS (tzw. Carbon contracts for difference).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
294 8	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. B Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej „Ze względu na złożoność procesów produkcyjnych w przemyśle energochłonnym finansowanie powinno być dostosowane do potrzeb poszczególnych sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem branży cementowej, chemicznej oraz hutniczej.” Proponuje się, aby nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					cementowa, chemiczna i hutnicza, uwzględniając również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których potrzeba dekarbonizacji jest równie istotna.	
294 9	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. C Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze Brak jest informacji dot. wsparcia projektów transportowych dwutlenku węgla w tym infrastruktury rurociąkowej, kolejowej, terminalowej i składowisk dwutlenku węgla. Bez wspomnianych inwestycji łańcuch wartości CCS jest niepełny i niemożliwy do realizacji w objętym przez Strategię Rozwoju Polski przedziale czasowym.	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
295 0	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. C Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze „Wsparcie uzyskują projekty rozwijające i wykorzystujące technologie CCS/CCU na rzecz dekarbonizacji przemysłu. Dotyczy to branż trudno dekarbonizowalnych, tj. takich, w których alternatywne działania są utrudnione lub niemożliwe z uwagi na brak technicznych możliwości (np. wytwarzanie cementu czy nawozów).” Proponuje się, aby nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, uwzględniając również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których potrzeba dekarbonizacji jest równie istotna.	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
295 1	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. C Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze ~~Proponuje się wykreślenie zdania w punkcie 2 litera C: „W dłuższej perspektywie technologia ta powinna być jednak traktowana jako uzupełnienie działań transformacyjnych w ww. obszarach”~~ Dla sektorów posiadających emisji procesowe CCS/CCU może być głównym działaniem dekarbonizacyjnym, gdyż technologii produkcji na chwilę obecną uniemożliwiają inne sposoby ograniczenia emisji dwutlenku węgla.	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
295 2	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych lit. C Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze Proponuje się określenie obszarów, na których dopuszcza się lokalizowanie kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla zostanie wskazane poprzez rewizję dedykowanego rozporządzenia wykonawczego do ustawy Prawo geologiczne i górnicze. Sama lokalizacja podziemnych składowisk, wraz z określeniem ich pojemności, zostanie poprzedzona wykonaniem szeregu specjalistycznych prac i robót geologicznych, a także pozyskaniem odpowiedniej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Propozycja ma zbyt szczegółowy charakter.
295 3	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Pkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych Proponuje się uzupełnienie wyliczenia poprzez: „E: Świadomość i akceptacja społeczna: społeczeństwo powinno być świadome czemu służą projekty dekarbonizacyjne, dlaczego istotne jest ich wdrożenie, jaki będzie ich wpływ na polską gospodarkę itd., a przy okazji niezbędna jest również akceptacja lokalnych społeczności dla składowania CO2 we wskazanych lokalizacjach obszarów lądowych.”	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Propozycja ma zbyt szczegółowy charakter. Przedsięwzięcia tego typu mogą być realizowane np. w ramach działania pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
295 4	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	155	W tabeli „Cele do osiągnięcia” należy dokonać rewizji wartości dot. wskaźnika „Liczba instalacji CCS/CCU w Polsce” biorąc pod uwagę trwające prace w ramach Ministerstwa Klimatu i Środowiska dotyczące przygotowania Polskiej Strategii w zakresie wychwytu, transportu, utylizacji i składowania dwutlenku węgla do roku 2040 z perspektywą do roku 2050. Należy zapewnić spójność dokumentów strategicznych. W szczególności, w ramach procesu tworzenia Strategii CCUS, ma zostać przeprowadzona przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska ankieta dotycząca wychwytu CO2, której wyniki posłużą do przygotowania celów w perspektywie 2040 i 2050. Wartość bazowa wskaźnika - nie ma dwóch komercyjnych działających instalacji CCS/CCU w 2024 r. Najprawdopodobniej dane do wskaźników pochodzą z raportu Polskiego Instytutu Ekonomicznego - https://pie.net.pl/rozwoj-projektow-wychwytu-i-skladowania-co2-przynioslby-polskim-firmom-nawet-14-mld-eur-oszczednosci/ . Ponadto, należy wskazać definicję „Instalacji CCS/CCU”. Obecnie CCS w przywołanej definicji to Carbon Capture and Storage i jako taka nie jest jedną odrębną instalacją. Instalacje wychwytu i miejsca składowania są rozłączne, dlatego	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.

					doprecyzowania wymaga termin „Instalacji CCS/CCU”. Czy samodzielna instalacja wychwytu (CC) jest spełnieniem celu oraz czy samo miejsce składowania jest spełnieniem celu?	
295 5	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Brak jest informacji o tym, że zakłady lub instalacje związane z sekwestracją dwutlenku węgla muszą być zasilane z OZE tak aby spełnić swój cel, bez tego ten element technologii CCS nie zostanie uruchomiony.	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
295 6	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE lit G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.” Proponuje się rozszerzenie zapisu , aby uwzględnić również inne postaci wodoru, takie jak wodór nisko-emisyjny (w tym niebieski, wytwarzany z gazu ziemnego z użyciem technologii CCS), co jest niezbędne w celu osiągnięcia zakładanych celów dekarbonizacyjnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
295 7	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		[1/2] Pkt 3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego Proponuje się uzupełnienie wyliczenia w pkt. 3, w następujący sposób: „E: Wdrożenie w Polsce elektrowni jądrowych SMR W perspektywie do 2035 r. nastąpi: (i) przygotowanie stabilnych ram prawnych i finansowych dla wdrożenia w Polsce elektrowni jądrowych SMR (ii) zezwolenie na budowę i rozpoczęcie pierwszych prac budowlanych. Ma to szczególne znaczenie dla zapewnienia stabilnych dostaw energii elektrycznej, ponieważ umożliwi zastępowanie w miksie energetycznym Polski wycofywanych, stabilnych źródeł konwencjonalnych. Przy wyborze lokalizacji SMR pod uwagę zostaną wzięte charakterystyki i uwarunkowania terenów zarówno z istniejącą infrastrukturą energetyczną, jak i nowych lokalizacji inwestycyjnych.” Mając na uwadze obserwowaną zmianę polityki europejskiej w odniesieniu do energetyki jądrowej, na którą wskazuje m.in. ujęcie energetyki jądrowej w ramach Taksonomii UE oraz wskazanie jej w Net-Zero Industry Act jako technologii niezbędnej do realizacji celów klimatycznych, postuluje się o uzupełnienie przedmiotowego dokumentu o zapisy w zakresie rozwoju tego sektora energetyki w Polsce również w zakresie inwestycji w SMR. Za wskazanym postulatem przemawia przyspieszenie rozwoju tej gałęzi energetyki jądrowej jakie obserwowane jest zarówno na świecie, w Europie jak i w Polsce. W ostatnich latach minister właściwy ds. energii wydał szereg Decyzji Zasadniczych dla inwestycji w SMR w tym 6 Decyzji dla spółki OSGE.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
295 8	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	[2/2] Ponadto Ministerstwo Energii zapowiedziało przygotowanie do końca 2025 roku dokumentu pn. Mapa drogowa dla SMR w Polsce, który ma przedstawić plan na rozwój tego obszaru energetyki w naszym kraju. Inwestycje w SMR mogą stanowić w przyszłości jeden z kluczowych elementów transformacji energetycznej Polski, umożliwiając zapewnienie stabilnych, niskoemisyjnych dostaw energii oraz zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju poprzez uniezależnienie się od importu paliw kopalnych. Rozwój SMR wspiera również innowacyjność przemysłu a kolejne inwestycje w energetykę jądrową zapewnią potencjalnym polskim wykonawcom i podwykonawcom stabilność kierunku rozwoju sektora, co uzasadnia podejmowanie działań w zakresie certyfikacji i przygotowania się do udziału w łańcuchu dostaw inwestycji jądrowych, prowadząc tym samym do zwiększenia udziału polskiego przemysłu w budowie elektrowni jądrowych w Polsce.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
295 9	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	uwaga ogólna	Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Ciepłownictwo (największa ilość energii jest w Polsce wykorzystywana na cele ciepłownicze), a w szczególności ciepłownictwo systemowe (pokrywające w Polsce ok. 57 % mieszkaniowych potrzeb ciepłych) jest nieodłącznym elementem sektora energetycznego. Działania ukierunkowane na transformację powinny być komplementarne w całej energetyce. Dodatkowo, należy zauważyć, że transformacja ciepłownictwa w dużej części zakłada integrację sektorową ciepłownictwa systemowego z sektorem elektroenergetycznym: elektryfikacja ciepłownictwa realizowana poprzez pompy ciepła, kotły elektrodowe, magazyny energii i ciepła musi być powiązana z rozwojem systemu elektroenergetycznego.	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. W zakresie ogrzewania indywidualnego nadal ochrona środowiska i walka z niską emisją pozostają priorytetem z uwagi na nad bardzo wysoki udział nieefektywnych źródeł ciepła. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.

2960	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Proponujemy uzupełnienie dokumentu, poprzez wskazanie kluczowych wyzwań w ten sposób, że: Biorąc pod uwagę, prognozy bilansu mocy w KSE, możliwości jego zrównoważenia, w tym potencjału odstawień mocy jednostek konwencjonalnych ze względów zarówno technicznych, jak i ekonomicznych, rosnące wyzwania klimatyczne wymuszające szybszą wymianę infrastruktury wytwórczej oraz dynamicznie rozwijające się źródła OZE, za zasadne należy uznać utrzymanie mechanizmów wsparcia rozwoju źródeł sterowalnych, w szczególności poprzez wdrożenie adekwatnych środków pomocowych, których celem będzie zapewnienie wystarczalności zasobów na poziomie krajowym. Zgodnie z opublikowanym w 2024 r. raportem „Oceny wystarczalności zasobów na poziomie krajowym 2025-2040” sporządzonym przez PSE S.A., wyniki scenariusza bazowego wskazują, że w analizowanym okresie standard bezpieczeństwa dla Polski może nie być dotrzymany. Powyższe wynika m.in. z ryzyka trwałego odstawienia bloków węglowych oraz braku wystarczającej liczby nowych inwestycji w źródła wytwórcze, które mogą zrównoważyć ubytki mocy w wyniku odstawienia źródeł węglowych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
2961	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160-161	Pkt. 1 Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE lit. H Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu Proponuje się następujące uzupełnienie: „H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu Dużą szansę upatruje się w wykorzystaniu biometanu w ciepłownictwie, przemyśle, szczególnie w sektorach energochłonnych, w których biometan z powodzeniem może zastąpić gaz ziemny, a w przypadku biogazu, choć bardziej niszowo, można wykorzystać jego potencjał do zaspokojenia własnych potrzeb w gospodarstwach rolnych lub w zakładach przemysłu rolno-spożywczego, co znacząco wpłynie na redukcję śladu węglowego wytwarzanych produktów i pozytywnie wpłynie na wzrost konkurencyjności polskich produktów na rynku europejskim.” Biometan w ciepłownictwie wpłynie na ułatwienie zazielenienia sektora ciepłownictwa systemowego (szczególnie po 2035 r. zgodnie z kryteriami technicznymi zawartymi w tzw. Taksonomii UE – wymóg aby gaz ziemny był zastępowany odnawialnymi lub niskoemisyjnymi paliwami gazowymi). Bez rozwoju rynku paliw bezemisyjnych neutralność klimatyczna w roku 2050 może nie być możliwa do osiągnięcia.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
2962	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Pkt. 2 Budowa mocy bilansujących, lit. A Budowa mocy gazowych Proponuje się rozszerzenie lit. A w następujący sposób: „Jednostki gazowe są kluczowe dla umożliwienia spełnienia kryteriów efektywnego systemu ciepłowniczego zgodnie z postanowieniami dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej (EED) (wysokosprawna kogeneracja gazowa jest jednym z kluczowym źródeł umożliwiających - do roku 2045 - uzyskanie i utrzymanie statusu efektywnego energetycznie systemu ciepłowniczego). Podkreślenia wymaga ponadto rola i znaczenia kogeneracyjnych jednostek gazowych w zapewnieniu odpowiedniego zbilansowania i elastyczności krajowego systemu elektroenergetycznego.”	Uwaga nieuwzględniona. W zakresie bilansowania zaproponowano już podobnie brzmiącą zmianę. Kogeneracja nie ma większej roli i znaczenia w zapewnieniu odpowiedniego zbilansowania i elastyczności krajowego systemu elektroenergetycznego niż jednostki systemowe.
2963	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Kluczowe wyzwania Proponuje się uzupełnienie akapitu „Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej” w następujący sposób: „Dotyczy to w szczególności konieczności spełniania - wynikających z dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej (EED) - kryteriów efektywnego energetycznego systemu ciepłowniczego jako narzędzia regulacyjnego mającego zapewnić neutralność w sektorze.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
2964	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Proponuje się uzupełnienie akapitu „Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej” w następujący sposób: „Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. Szczególnie istotne jest przyspieszenie i uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym (zarówno w odniesieniu do źródeł wytwórczych jak i sieci ciepłowniczych).”	Diagnoza ma charakter ogólny i jej celem jest przedstawienie kluczowych wyzwań - doprecyzowanie nie jest konieczne.
2965	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Pkt. 2 Poprawa efektywności energetycznej gospodarki lit. B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Proponuje się uzupełnienie lit. B w następujący sposób: „B. Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia, tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane OZE. Zapewnienie stworzenia odpowiednich kompleksowych	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					ram regulacyjnych i rozwoju technologii Power to Heat w ciepłownictwie systemowym (m.in. uznanie ciepła wytworzonego w pompach ciepła i kotłach elektrodowych za ciepła z OZE).” W projekcie strategii, w odniesieniu do ciepłownictwa systemowego, wyraźnie widać ukierunkowanie na rozwój technologii Power to Heat, co jest zgodne z podejściem branży w zakresie potencjału technologii opartych na wytwarzaniu ciepła o oparciu o energię elektryczną (jako jednego z elementów transformacji). Należy jednak zaznaczyć, że obecne otoczenie regulacyjne nie zapewnia możliwości rozwoju, na szeroką skalę, elektryfikacji ciepłownictwa. W związku z powyższym, proponujemy, aby wskazać, że rozwój technologii Power to Heat w ciepłownictwie zależeć będzie w przeważającym stopniu od stworzenia sprzyjających i kompleksowych ram regulacyjnych (w szczególności w zakresie definicji ciepła wytworzonego w kotłach elektrodowych, jako ciepła z OZE, jak również ustanowienia mechanizmu wsparcia operacyjnego dla takich technologii.	
296 6	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	W celach do osiągnięcia proponuje się dodanie wskaźnika „Udział odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie systemowym/indywidualnym” – w celu podkreślenia wagi roli transformacji ciepłownictwa.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki zawarte zostaną w innych dokumentach strategicznych.
296 7	Inne	ORLEN S.A.	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17-19	Konkurencyjność polskiej gospodarki: Polska obecnie ma stosunkowo wysoki udział w globalnym handlu dobrami o niskim i średnim poziomie zaawansowania technologicznego. Zielone technologie, a dokładniej sektor wodorowy może pozwolić na rozwój gospodarczy w zakresie zaawansowanych technologii. Budowa polskich kompetencji w tym zakresie, szczególnie biorąc pod uwagę zwiększające się w Europie zapotrzebowania na zielone molekuly może pozwolić na znaczący wzrost gospodarczy kraju. Utrzymanie dotychczasowej wysokiej dynamiki wzrostu gospodarczego wymaga większego nacisku na rozwój sektora zaawansowanych technologii w kraju. Sektor wodorowy łączy się także z innym wysoce zaawansowanym sektorem gospodarki (technologie AI i centra danych). Na świecie już obecnie prowadzone są projekty zakładające zasilanie centrów danych z wykorzystaniem ogniw paliwowych zasilanych wodorem.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter części diagnostycznej.
296 8	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	111	Pkt. 6 Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem Proponuje się uzupełnienie pkt 6. Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem w następujący sposób: „Rozwój wiedzy i świadomości obywateli oraz kwalifikacji w zakresie zielonych technologii. Współpraca pomiędzy instytucjami rządowymi, przemysłem oraz nauką. Kluczowe jest tworzenie akademii budujących kompetencje m.in. w sektorze OZE, wodoru, biometanu, pojazdów nisko i zero emisyjnych. W oparciu o takie programy szkolenie dużej liczby wysoce wykwalifikowanych specjalistów w celu zwiększenia konkurencyjności polskiego przemysłu.”	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
296 9	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		[1/2] Kluczowe wyzwania Proponuje się następujące uzupełnienia w kluczowych wyzwaniach: W akapicie dotyczącym rozwoju transportu niskoemisyjnego należy uwzględnić pojazdy elektryczne baterijne oraz wodorowe oraz rozwój OZE na potrzeby transportu (produkcja zeroemisyjnej energii elektrycznej do zasilania pojazdów elektrycznych baterijnych oraz do produkcji wodoru na potrzeby transportu). Istotna jest również rozbudowa sieci dystrybucyjnej (ładowarki i stacje tankowania wodoru) oraz promowanie wykorzystania biometanu w sektorze drogowym – transport ciężki i autobusy. Należy dodatkowo uwzględnić emisyjności pojazdów przy zamówieniach publicznych ogłaszanych przez administrację publiczną. Wciąż słabo rozwinięty jest transport niskoemisyjny. Jego znaczenie rośnie w wyniku realizacji priorytetów polityki energetyczno-klimatycznej oraz z powodu stale obniżających się kosztów zakupu pojazdów o niższej emisji oraz niższych kosztów eksploatacji tych pojazdów względem pojazdów o tradycyjnym napędzie spalinowym. Upowszechnienie transportu niskoemisyjnego pomoże zarówno zrealizować cele klimatyczne, jak i poprawić jakość powietrza. W Polsce transport jest jedynym sektorem, z którego emisje gazów cieplarnianych w ciągu ostatniego ćwierć wieku nie ulegają zmniejszeniu. Od 1990 r. emisje z sektora transportu w Polsce wzrosły prawie trzykrotnie i osiągnęły w 2023 r. poziom 70 mln ton CO ₂ eq, czyli 20% całkowitej emisji krajowej. Należy mieć również na uwadze, że przestawienie systemu transportu na pojazdy o niższym poziomie emisji (pojazdy elektryczne baterijne, wodorowe oraz hybrydowe) będzie wymagało dodatkowych inwestycji w podaż energii elektrycznej (zasilanie pojazdów elektrycznych oraz produkcja paliwa wodorowego).	Uwaga uwzględniona w sposób ogólny. Dalsze uszczegółowienie znajdują się w strategiach sektorowych. W kwestii "dodatkowego uwzględnienia emisyjności pojazdów przy zamówieniach publicznych ogłaszanych przez administrację publiczną" - już obecnie istnieją obowiązki z art. 68a-68e ustawy o elektromobilności i paliwach alternatywnych (w związku z wdrożeniem znowelizowanej dyrektywy 2009/33/WE) - zgodnie z którymi zamawiający (w tym ww. podmioty) zobowiązane są do uzyskania minimalnych udziałów pojazdów niskoemisyjnych w udzielonych zamówieniach publicznych o wartości równej lub

						przekraczającej progi unijne na nabycie (zakup, leasing, najem lub dzierżawa z opcją zakupu) pojazdów samochodowych (kat. M i kat. N) oraz wybrane usługi o charakterze transportowym w dwóch okresach rozliczeniowych.
297 0	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118	[2/2] Konieczne będą inwestycje w OZE, sieć przesyłową energii elektrycznej oraz wodoru i infrastrukturę dystrybucyjną, w tym ładowarki dla pojazdów elektrycznych bateryjnych oraz stacje HRS dla pojazdów wodorowych. Dla upowszechnienia niskoemisyjnego transportu w Polsce istotne znaczenie będzie miał także rozwój technologii hybrydowych. Biometan w transporcie drogowym. Transformację energetyczną transportu powinny wspierać także skroplony biometan (bioLNG) i sprężony biometan (bioCNG). W transporcie drogowym pojazdy napędzane gazem ziemnym (głównie samochody ciężarowe i autobusy) mogą z dnia na dzień zacząć tankować zamiennikiem w postaci biometanu nie ponosząc zwiększonych kosztów przystosowania pojazdów oraz infrastruktury. Zamówienia publiczne a emisyjność pojazdów. Jednostki administracji publicznej powinny w ramach realizowanych przez siebie zamówień publicznych uwzględniać emisyjność pojazdów. Chodzi zarówno o pojazdy wykorzystywane do własnego użytku jako flota pojazdów urzędu, ale także pojazdy, które mogą być wykorzystywane do procesów budowlanych (koparki, betoniarki) czy też pojazdów, którymi usługodawcy mieliby świadczyć usługę (np. transport na wydarzenie organizowane przez urząd, transport dzieci do szkoły). W opisie przedmiotu zamówienia cena nie powinna stanowić zawsze decydującego kryterium, a pod uwagę należy wziąć niższe emisje spowodowane wykorzystaniem pojazdów napędzanych bioLNG czy bioCNG.	Uwaga uwzględniona w sposób ogólny. Dalsze uszczegółowienie znajdują się w strategiach sektorowych. Zamawiający, w tym jednostki administracji publicznej zobowiązane są do uzyskania minimalnego udziału pojazdów niskoemisyjnych w udzielonych zamówieniach publicznych o wartości równej lub przekraczającej progi unijne w zakresie nabycia pojazdów samochodowych (kat. M i kat. N) jak i zlecenia usług o charakterze transportowym - vide art. 68a - 68e ustawy o elektromobilności i paliwach alternatywnych.
297 1	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	121	Pkt 1 Rozwój spójnej infrastruktury transportowej lit. F. Rozwój transportu lotniczego w Polsce Istotną rolę w ograniczaniu emisji gazów cieplarnianych pochodzących z transportu lotniczego odegrają zrównoważone paliwa lotnicze. ReFuelEU Aviation nakłada na dostawców paliw lotniczych cele udziału zrównoważonych paliw lotniczych SAF i e-SAF w paliwach lotniczych dostarczanych na lotniska w UE. Od 1 stycznia 2035 r. minimalny udział SAF ma wynosić 20%, z czego minimalny udział syntetycznych paliw lotniczych na poziomie 5%. W tym kontekście ważne jest wsparcie finansowe i regulacyjne dla projektów produkcji SAF i e-SAF. Do ograniczenia emisji GHG z transportu lotniczego należy podejść holistycznie, biorąc pod uwagę także emisje związane z obsługą naziemną. Możliwe jest wykorzystanie pojazdów wodorowych w celu ograniczenia emisyjności lotniskowej obsługi naziemnej. W Europie, także w Polsce, planowane lub prowadzone są projekty wodorowe. Prowadzone będą też prace nad wdrożeniem nowoczesnego systemu zarządzania ruchem lotniczym realizowanym w ramach programu Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Lotniczym Nowej Generacji. Opracowana zostanie nowa polityka rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce.	Uzupełnienie zaproponowane przez Orlen S.A. jest zbyt szczegółowe w stosunku do ogólnego charakteru dokumentu.
297 2	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Pkt 1 Rozwój spójnej infrastruktury transportowej lit. H. Wzmacnianie transportu morskiego i żegluga śródlądowej Proponuje się uzupełnienie fragmentu: „Ponadto w polskich portach morskich – ze względu na unijne cele w zakresie dekarbonizacji transportu nałożone na dostawców paliw i armatorów statków – upowszechnione zostaną paliwa alternatywne, np. inwestycje dotyczyć będą bunkrowania LNG i bioLNG – skroplonym biometanem, jak też dostarczania energii elektrycznej z lądu do cumujących jednostek pływających (instalacje typu OPS/cold-ironing). Działania te będą wpisywać się w proces dekarbonizacji oraz redukcji emisji z –transportu.”.	Uwaga odrzucona - nie znajduje się uzasadnienia do doprecyzowania istniejących już zapisów w tej części dokumentu.
297 3	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Pkt 3. Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej Lit. A Inwestycje w transport przyjazny środowisku Proponuje się rozszerzenie akapitu o opis założeń rozwoju sieci ładowania i tankowania pojazdów nisko- i zeroemisyjnych m.in. w oparciu o rozporządzenie AFIR. Możliwe doszczegółowienie w kontekście planowanej/przewidywanej liczby punktów ładowania i tankowania wraz z opisem odpowiednich zasad dotyczących rozmieszczenia tych punktów na terenie Polski. Rozwój sieci ładowarek i stacji tankowania wodoru tak, aby była możliwa podróż (pojazdami elektrycznymi i wodorowymi) na terenie całej Polski oraz tranzyt przez Polskę. Inwestycje obejmą budowę infrastruktury ładowania i tankowania pojazdów nisko- i zeroemisyjnych: sieci ładowarek pojazdów elektrycznych, tankowania wodoru i innych paliw alternatywnych oraz magazynów energii. Dotyczy to także infrastruktury dla pojazdów ciężkich w transporcie drogowym oraz wymiany taboru w transporcie zbiorowym na pojazdy zero- i niskoemisyjne. Rozwój infrastruktury ładowania i tankowania paliw alternatywnych planowany jest m.in. w oparciu o AFIR. Rozporządzenie to obliguje Państwa Członkowskie m.in. do budowy wzdłuż	Uwaga odrzucona

					najważniejszych unijnych korytarzy transportowych (tzw. transeuropejska sieć transportowa TEN-T) oraz w węzłach miejskich stacji tankowania wodoru oraz szybkiego ładowania dla pojazdów osobowych i ciężarowych.	
297 4	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Pkt. 2. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego Proponuje się wprowadzenie dodatkowego punktu do wyliczenia: „J. Promowanie autobusów napędzanych biometanem wyprodukowanym lokalnie: Proponuje się wspieranie samorządów, które chciałyby zaangażować się w wykorzystanie autobusów napędzanych bioCNG. Program może przewidywać system dopłat do zakupu autobusów napędzanych bioCNG, co jednocześnie mogłoby przyczynić się do powstawania infrastruktury tankowania na takich terenach. Szczególnie odpowiednie mogłyby być tereny zasobne w bazę surowcową, gdzie istnieje potencjał do powstawania biometanowni i produkcji biometanu bez konieczności jego transportu. Stacje tankowania mogłyby powstawać bezpośrednio przy biometanowniach. Działanie takie mogłoby pomóc jednocześnie edukować lokalną społeczność w zakresie tego, jak można lokalnie produkować paliwa transportowe z odpadów i biomasy, a tym samym niwelować konflikty społeczne. Przykładem państwa, w którym takie rozwiązanie się sprawdziło jest Szwecja, gdzie już w 2015 r. istniało 218 stacji tankowania CNG, które sprzedawały mieszanki paliwa kopalnego i odnawialnego. W Szwecji 78% biometanu jest zużywane w sektorze transportu (European Biogas Association, Biomethane in transport, s. 19 – EBA Report, 2015). Dopłatami w ramach Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej mogłyby być objęte takie pojazdy w ramach publicznego transportu zbiorowego, które napędzane są biometanem. „	Uwaga odrzucona
297 5	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128	Pkt 3 Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej lit. D Utrzymanie konkurencyjności branży przewozów drogowych Proponuje się uzupełnienie w następujący sposób: „Wykorzystanie napędu na LNG lub bioLNG jest bardzo efektywne. Pojazdy ciężarowe wyposażone w zbiorniki o pojemności 1080 l mogą przejechać nawet 1700 km na jednym tankowaniu. To znaczna przewaga względem ciężarówek elektrycznych z akumulatorami (EVs). Raport Energy Vision z 2025 r. pt. ‘A path to a healthier America: Ditching old Diesel trucks’ porównując 3 technologie do tankowania ciężarówek w USA (odnawialny olej napędowy, biometan i pojazdy elektryczne z akumulatorami) wskazał, że paliwem najbardziej optymalnym do zastąpienia starych ciężarówek Diesla wyprodukowanych przed 2013 r. pozostaje biometan. Chodzi tutaj zarówno o korzyści zdrowotne (np. liczby przypadków astmy, wizyt na izbie przyjęć czy przedwczesnych zgonów, których można było uniknąć), kosztów, dostępności, wydajności, jak i redukcji zanieczyszczeń oraz emisji gazów cieplarnianych. Wdrożenie tej opcji dla 130 tys. ciężarówek pozwalałoby zaoszczędzić opiece zdrowotnej 2 mld dolarów rocznie, a właścicielom flot 680 mln dolarów rocznie na kosztach paliwa w porównaniu z olejem napędowym. Taki model sprawdza się w Stanie Kalifornia, gdzie od od kilku lat 97% paliwa używanego w pojazdach napędzanych gazem ziemnym to biometan.”	Uwaga odrzucona
297 6	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Rozwój sektora technologicznego w zakresie zielonych technologii – szansa na wzrost gospodarczy Wspieranie współpracy pomiędzy biznesem i instytucjami naukowymi. Sektor wodorowy wskazywany w raporcie M. Dragiego (The future of European competitiveness) jako rozwijający się i charakteryzujący się wysokim potencjałem na wzrost. Stanowi to szansę dla polskiego przemysłu na rozwój zupełnie nowej, wysokotechnologicznej gałęzi przemysłu zapewniającego miejsca pracy dla wielu wykwalifikowanych specjalistów. Działania ukierunkowane na wspieranie innowacyjności polskiej gospodarki w sektorze wodorowym: • Wsparcie dla instytutów badawczych na rozwój technologii wodorowych oraz na kształcenie specjalistów. • Wsparcie dla producentów elementów infrastruktury produkcyjnej oraz dystrybucyjnej wodoru. • Wsparcie dla producentów z sektora motoryzacyjnego wdrażających technologie wodorowe – w Polsce jest wielu producentów autobusów oferujących autobusy wodorowe. • Wsparcie na rozwój recyklingu surowców krytycznych (CRMs) – m.in. z elektrolizerów i ogniw paliwowych Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez budowanie krajowych zdolności produkcyjnych i serwisowych w zakresie zielonych technologii (OZE, technologie wodorowe).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
297 7	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	[1/2] Kluczowe wyzwania. Proponuje się uzupełnienie kluczowych wyzwań w następujący sposób: „Należy zaznaczyć, że obecnie wykorzystywany w przemyśle wodor produkowany jest głównie z gazu ziemnego np. w procesie SMR (reforming parowy metanu). Możliwa jest także produkcja wodoru nisko- i zero- emisyjnego. Podejmowane są działania w celu zastępowania tzw. wodoru szarego wodorem nisko i zero emisyjnym. Należy w tym przypadku zastosować podejście neutralności technologicznej i brać pod uwagę wszystkie dostępne nam technologie w celu obniżenia emisyjność związanej z produkcją wodoru na cele przemysłowe. Mowa tutaj o	Diagnoza ma charakter ogólny i jej celem jest przedstawienie kluczowych wyzwań - doprecyzowanie nie jest konieczne. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego

					projektach wykorzystujących m.in.: technologię CCS, waste-to-hydrogen oraz elektrolizerach. Konieczne jest uszczegółowienie w kontekście emisji w trakcie produkcji wodoru. Wskazuje się na możliwe wykorzystanie wodoru zero i nisko emisyjnego do dekarbonizacji trudnych do elektryfikacji sektorów przemysłu. W Europie obecnie rozwijane są projekty produkcji stali, paliw transportowych i lotniczych zakładające wykorzystanie zeroemisyjnego wodoru. Kluczowe wyzwania sektora przemysłu na najbliższe lata związane są w pierwszej kolejności z wysoką energochłonnością i emisyjnością przetwórstwa przemysłowego. Jest to wypadkowa niekorzystnego miksu energetycznego z dominującym udziałem paliw kopalnych w wytwarzaniu energii oraz struktury gałęziowej samego przemysłu z dużym udziałem sektorów z początkowych etapów łańcuchów dostaw, takich jak przemysł wydobywczy, chemiczny i petrochemiczny, mineralny, metalowy czy papierniczy. Dla zachowania konkurencyjności przemysłu konieczne jest więc zagwarantowanie dostępu do pewnych dostaw taniej i zielonej energii w możliwie najkrótszej perspektywie – działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”.	magazynowaniem i transportem to działanie realizowane w ramach Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna.
2978	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	[2/2] „Transformacja energetyczna”. Oprócz poprawy miksu energetycznego na korzyść zielonych źródeł energii istnieje również potrzeba zaadresowania emisyjności związanej z emisjami procesowymi, które stanowią obecnie blisko połowę emisji sektora przemysłowego z uwagi na duży udział w strukturze produkcji produktów emitujących gazy cieplarniane wskutek reakcji chemicznych w procesach technologicznych, takich jak produkcja cementu, stali czy też wodoru na przykład na drodze reformingu parowego gazu ziemnego lub innych paliw konwencjonalnych. Wodór nisko- i zero emisyjny może zostać wykorzystany do dekarbonizacji trudnych do elektryfikacji sektorów przemysłu. Może on stanowić zamiennik dla obecnie powszechnie wykorzystywanego w wielu procesach tzw. wodoru szarego, a także dla paliw konwencjonalnych m.in. w procesach produkcji stali (np. produkcja zielonej stali). ”	W tym zakresie realizowane będą np. działania: Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze; Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej; Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem.
2979	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Punkt 2 Wsparcie dla dekarbonizacji przedsiębiorstw, w tym przemysłów energochłonnych Proponuje się uzupełnienie wyliczenia poprzez dodanie punktu, w zakresie wsparcia rozwoju technologii wodorowych: „C. Wsparcie dla rozwoju technologii wodorowych oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze Wsparcie uzyskają projekty rozwijające i wykorzystujące technologie wodorowe na rzecz dekarbonizacji przemysłu. Wodór odnawialny i niskoemisyjny będzie wykorzystywany do dekarbonizacji przemysłu energochłonnego, głównie w przemyśle chemicznym, rafineryjnym i stalowym, zmniejszając wrażliwość przemysłu na koszty uprawnień do emisji CO₂ i cen paliw kopalnych (gazu ziemnego). Wsparcie dotyczyć będzie całego łańcucha niskoemisyjnego i odnawialnego wodoru, od jego produkcji, importu, transportu, magazynowania i wykorzystania w dotychczasowych sektorach gospodarki. Wsparcie pozwoli na uzyskanie efektu skali gospodarki wodorowej i realizację inwestycji liniowych (sieci przesyłowe) niezbędnych dla połączenia odbiorców i producentów oraz przyspieszenia rozwoju rynku wodoru. Realizacja instalacji do produkcji wodoru odnawialnego wymaga zapewnienia odpowiedniej ilości odnawialnej energii elektrycznej i budowy nowych instalacji OZE. Uproszczenie regulacji i procedur administracyjnych powinno być realizowane w kierunku przyspieszenia budowy instalacji produkcji wodoru oraz niezbędnych im instalacji OZE, a także instalacji przesyłowych i magazynowych.”	Uwaga odrzucona. Zapisy dotyczące wodoru znajdują się w punkcie 2 B.
2980	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Kluczowe wyzwania Proponuje się uzupełnienie kluczowych wyzwań w następujący sposób: Bezpieczeństwo energetyczne a sektor wodorowy. Zapewnienie Polsce bezpieczeństwa energetycznego poprzez rozwój krajowych zdolności produkcji wodoru oraz rozwój infrastruktury importowej pozwalającej na sprowadzanie wodoru i jego pochodnych od zdywersyfikowanych dostawców. Własne zdolności produkcyjne w połączeniu z elastycznym, trudnym do zakłócenia łańcuchem importowym zmniejszą wpływ zewnętrznych nacisków politycznych oraz niepokojów w danych regionach świata na bezpieczeństwo energetyczne kraju. Szczególnie ważny jest rozwój morskich terminali importowych oraz integracja z powstającą europejską wodorową siecią przesyłową. Zapewnienie stabilnego dostępu do energii elektrycznej w obliczu transformacji energetycznej i wzrostu udziału OZE. Wodór jako magazyn energii może stanowić element stabilizujący sieć energetyczną opartą na OZE (razem m.in. z bateryjnymi magazynami energii).	Diagnoza zostanie uzupełniona o kontekst wodoru.

298 1	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	[1/2] pkt 1 Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE lit. B Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE Proponuje się uzupełnienie lit. B w następujący sposób: „B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE Kluczowe znaczenie dla transformacji energetycznej będzie miał rozwój najbardziej efektywnych ekonomicznie źródeł energii, jakimi są lądowe elektrownie wiatrowe oraz instalacje fotowoltaiczne. Planowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO), na których inwestycje będą podlegały uproszczonym procedurom środowiskowym (będą wyznaczane tam, gdzie ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne), i wydawania zezwoleń (permitting). Tym samym OPRO docelowo mają pozwolić przede wszystkim na skrócenie procesu inwestycyjnego projektów OZE do maksymalnie 12 miesięcy lub 24 miesięcy w przypadku morskich elektrowni wiatrowych. Działania przyspieszą rozwój energetyki rozproszonej, co wpłynie na ograniczenie strat przesyłowych, zmniejszy koszty rozbudowy infrastruktury elektroenergetycznej i wzmocni stabilność i odporność KSE. Utworzenie obszarów przyspieszonego rozwoju OZE przyczyni się również do zwiększenia poczucia stabilności rynkowej oraz transparentności inwestycji, a także budowania akceptacji społecznej dla projektów ZE. Przyspieszony proces inwestycyjny powinien dotyczyć również OZE, które mają zapewnione kontrakty na odbiór produkowanej energii elektrycznej, w szczególności na potrzeby produkcji innych paliw odnawialnych, w tym wodoru odnawialnego.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
298 2	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	[2/2] Proponuje się uzupełnienie lit. B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE lub lit. H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu. Zgodnie z raportem ‘Accelerating biomethane permitting’ opracowanym w październiku 2023 r. przez Biomethane Industrial Partnership, czyli formę partnerstwa publiczno-prywatnego pomiędzy Komisją Europejską, państwami członkowskim UE oraz przedsiębiorcami z branży biometanowej, utworzonego na podstawie REPowerEU, na poziomie prawa krajowego rekomendowane jest przyjęcie uproszczeń wynikających z dyrektywy RED III w zakresie permittingu dla rozwoju biometanu. Przy mapowaniu kraju i wyznaczaniu OPRO należy uwzględnić: dostęp do bazy surowcowej, ze szczególnym uwzględnieniem załącznika IX do RED III (np. dane z NCBiR), dostęp do sieci gazowych (dane od operatorów sieciowych), rozwój stacji tankowania gazu ziemnego (sieć TEN-T, lokalne zapotrzebowanie) oraz obszary objęte formami ochrony przyrody (dane resortu klimatu).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
298 3	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Pkt 1 Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE lit G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem Proponuje się uzupełnienie lit. G w następujący sposób: „Zwiększenie dostępności środków europejskich dla polskich przedsiębiorców – regionalizacja wsparcia europejskiego dla projektów wodorowych. Obecnie polscy przedsiębiorcy muszą konkurować o europejskie dofinansowania dla projektów wodorowych z firmami operującymi w znacznie różniących się od naszych warunkach rynkowych. Wprowadzenie w Polsce systemu aukcji AaaS (Auction-as-a Service) opartego na mechanizmie aukcji EHB. Konieczne jest uwzględnienie neutralności technologicznej w kontekście wsparcia dla projektów produkcji wodoru (m.in. produkcja wodoru w procesie elektrolizy zasilanym OZE oraz z wykorzystaniem procesów waste-to-hydrogen, z uwzględnieniem efektu ograniczenia emisji GHG. Istotny stanie się także rozwój infrastruktury przesyłowej (wodorowa sieć przesyłowa na potrzeby przemysłu) łączącej duże centra produkcyjne wodoru z odbiorcami. Wsparcie dla projektów budowy baterijnych magazynów energii stanowiących stabilizujący element pracy źródeł OZE dedykowanych do produkcji wodoru nisko i zeroemisyjnego.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
298 4	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Pkt 2 Budowa mocy bilansujących lit. B Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji Proponuje się dodanie wzmianki o chemicznych magazynach energii (wodór oraz jego pochodne). W szczególności, że w akapicie A. Budowa mocy gazowych pojawia się informacja o przystosowaniu bloków gazowych do współspalania wodoru.	Uwaga nieuwzględniona. Wodór odnawialny pochodzenia niebiologicznego w początkowym okresie rozwoju będzie wymagany głównie w przemyśle i to zaspokojenie potrzeb przemysłu i ciągłości dostaw gwarantujących stałość pracy linii technologicznych będzie kluczowe.
298 5	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	pkt 2 Budowa mocy bilansujących Proponuje się uzupełnienie wyliczenia o literę C w brzmieniu: „C. Elastyczność KSE Nastąpi priorytetyzacja w zakresie przyłączania do sieci elektroenergetycznej i opłat sieciowych elastycznych odbiorów energii elektrycznej, które będą w stanie podążać za profilem produkcji OZE, zmniejszać zapotrzebowanie	Uwaga nieuwzględniona ze względu na nieadekwatnie ujęty zakres. Proponowane dodanie wyliczenia w punkcie dotyczącym budowy mocy bilansujących jest niezasadne,

					w okresach niskiej produkcji w systemie elektroenergetycznym i maksymalizować zapotrzebowanie w okresach wysokiej produkcji w OZE. Jednym z przykładów takich odbiorców będą elektrolizery, które będą mogły reagować w konkretnym zakresie i elastyczności na sygnały podażowe i cenowe energii elektrycznej.”	ponieważ elastyczność jest zagadnieniem odrębnym od bilansowania. W treści uwagi pojawia się również temat integracji OZE, który został już omówiony w Kierunku 1, natomiast sama propozycja kierunku działań dotyczy priorytetyzacji w zakresie przyłączania do sieci i opłat sieciowych - a kwestie te także zostały już ujęte w punkcie 1. Zaproponowana nazwa wyliczenia („Elastyczność KSE”) nie jest w pełni trafna, a sama treść nie obejmuje zagadnienia w sposób merytorycznie pełny - wskazano jedynie pojedynczy przykład (elektrolizer). Dodatkowo, zgodnie z obowiązującym systemem prawnym wynikającym również z regulacji unijnych, operatorzy są zobowiązani do przyłączania do sieci podmiotów o to się ubiegających na zasadzie równoprawnego traktowania.
298 6	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Pkt 5 Rozwój infrastruktury paliwowej lit. B Rozwój krajowego rynku biopaliw i paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego Proponuje się uzupełnienie lit. B w następujący sposób: „W ramach realizacji celów OZE w transporcie kontynuowane będą działania polegające na wzmacnianiu bezpieczeństwa paliwowego i samowystarczalności krajowej gospodarki poprzez wykorzystywanie biopaliw ciekłych i gazowych wytwarzanych z biomasy odpadowej oraz paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego. Podjęte zostaną działania na forum UE w zakresie ułatwienia możliwości wykorzystania posiadanego potencjału surowców, dywersyfikacji paliw odnawialnych oraz złagodzenia wymogów dla produkcji paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
298 7	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175-176	Kluczowe wyzwania: Proponuje się uzupełnienie w następujący sposób: „Wdrożenie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym w Polsce wciąż wymaga wielu przedsięwzięć systemowych i inwestycyjnych. Duża część odpadów jest składowana, a ustalone poziomy recyklingu mogą być trudne do osiągnięcia. Ilość odpadów z wyłączeniem odpadów mineralnych stale rośnie, jednak udziały odzysku i unieszkodliwiania tych odpadów od 2010 r. pozostają na stałym poziomie – odpowiednio ok. 70% i 30%. Ilość zbieranych odpadów komunalnych rośnie, a prognoza przewiduje dalszy wzrost do ponad 15 mln ton w roku 2040. Branża gospodarki odpadami wskazuje na problemy takie jak niewystarczająca efektywność selektywnej zbiórki odpadów, brak zakładów zajmujących się przetwarzaniem niektórych specyficznych rodzajów odpadów z tworzyw sztucznych oraz utrudnienia związane z regulacjami. Rozwój GOZ wymaga dalszego edukowania i wdrażania kompleksowych wzorców w zakresie zrównoważonej produkcji przemysłowej, zrównoważonej konsumpcji, biogospodarki czy nowych modeli biznesowych. W koncepcję GOZ wpisuje się między innymi wykorzystanie odpadów komunalnych do produkcji paliw, w tym w technologii waste-to-hydrogen, gdzie z nienadających się do odzysku odpadów produkowany jest niskoemisyjny wodór jako paliwo do zastosowań transportowych. Takie zastosowania powinny uzyskać priorytetowy dostęp do odpadów.”	W części dot. odpadów komunalnych uwaga nieuwzględniona. Nie podano źródła danych dotyczących prognoz wytwarzania odpadów komunalnych. Ponadto dane nie mają pokrycia z obecnie dostępnymi danymi dotyczącymi wytwarzanych odpadów komunalnych. W związku z powyższym nie można uwzględnić uwagi w tym zakresie. Również w odniesieniu do selektywnego zbierania przepisy określają odpowiednie wymagania oraz przewidują narzędzia do ustanowienia oraz odpowiedniego egzekwowania selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Dodatkowo podkreślenia wymaga, że z punktu widzenia gospodarki odpadami

						komunalnymi priorytetem są działania mające na celu zwiększenie poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych, a nie działania związane z wykorzystaniem tych odpadów do produkcji paliw. Dodanie produkcji wodoru niskoemisyjnego odpadów komunalnych do działań zostanie rozważone.
2988	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Pkt 6 Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym, lit C. Rozwój biogospodarki Proponuję się uzupełnienie lit. C w następujący sposób: „C. Rozwój biogospodarki Wsparcie otrzymają inwestycje służące zwiększeniu wykorzystania odnawialnych zasobów biologicznych na rzecz produkcji nowych produktów, w tym biopaliw, oraz tworzenia nowych łańcuchów wartości, w tym wsparcie dla krajowych producentów biopaliw i dostawców (rolników) substratów do ich produkcji celem intensyfikacji krajowej produkcji biopaliw. Rozwój międzyplonów jako elementu dywersyfikacji źródeł biopaliw.”	Dodatkowo podkreślenia wymaga, że z punktu widzenia gospodarki odpadami komunalnymi priorytetem są działania mające na celu zwiększenie poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych, a nie działania związane z wykorzystaniem tych odpadów do produkcji paliw.
2989	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Kluczowe wyzwania Proponuje się promowanie budowania przemysłu energochłonnego przy centrach wytwarzania energii, wspierając jednocześnie intensywny rozwój OZE. Samo budowanie mocy wytwórczych bez zapewnienia jej poboru jest niewystarczające.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
2990	Inne	ORLEN S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Pkt 1 Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE lit F Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE Proponuje się wdrożenie pojęcia Cable Pooling, które zostało stworzone w celu pełnego wykorzystania potencjału danego przyłącza (w związku z dywersyfikacją źródeł energii). Stosowanie jednolitej nomenklatury w dokumentach ogólnodostępnych i prawnych ograniczy problemy w interpretacji danych przepisów.	Z drugiej strony MKiŚ popiera produkcję wodoru niskoemisyjnego ze śmieci komunalnych.
2991	Inne	ORLEN S.A.	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	cały dokument	Dokument – w znacznej mierze – zawiera dosyć ogólne założenia, precyzując poszczególne kierunki strategii tylko w wybranych aspektach. Treść przedłożonego dokumentu powiela częściowo dostępne już dane, informacje oraz kierunki rozwoju, które znalazły się w uprzednio opracowywanych strategiach na przestrzeni lat. Liczne hasła odnoszące się do transformacji energetycznej, dywersyfikacji, dekarbonizacji, czy integracji sektorów nie zostały podparte merytorycznymi rozważaniami, które pozwoliłyby w sposób dostatni na osiągnięcie pewności inwestycyjnej, czy wyznaczenie priorytetów biznesowych. Brak jest również konkretnych planów działań na lata 2026-2029, bowiem te przedstawione – jedynie szczątkowo odzwierciedlają treść pozostałych dokumentów, udostępnionych w ramach konsultacji publicznych. Ogólny kierunek załącznika winien szerzej odzwierciedlać założenia, które znajdują się w poszczególnych priorytetach Strategii Rozwoju Polski do roku 2035.	Działania wskazane w Planie działań były konsultowane i uzgadniane z ME. W Planie działań są wskazane jedynie kluczowe działania, a nie wszystkie ujęte w Strategii.
2992	Inne	ORLEN S.A.	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	cały dokument	W Planie działań na lata 2026 – 2029 dodanie podpunktu dotyczącego planowanego wsparcia dla rozwoju rynku wodorowego. Wsparcie w zakresie regulacyjnym oraz finansowym. Proponowane obszary wsparcia wymieniane poniżej łączą się bezpośrednio ze zobowiązaniami / celami zawartymi m.in. w Polskiej Strategii Wodorowej do roku 2030 r., a także ustawie o elektromobilności i dyrektywie RED III. Opracowanie systemów wsparcia w zakresie: • Wodór w sektorze transportowym o Wsparcie budowy sieci dystrybucyjnej (stacji HRS) z naciskiem na sieć TEN-T oraz węzły miejskie, a także portów lotniczych, morskich, rzecznych, centrach logistycznych i parkach przemysłowych. o Wsparcie na rozwój transportu wodorowego – dofinansowanie zakupu, leasingu oraz konwersji pojazdów wodorowych (autobusy, samochody ciężarowe, samochody osobowe, pociągi, ciągniki siodłowe). • Projektów produkcji wodoru niskoemisyjnego oraz wodoru RFNBO o Wsparcie dla projektów produkcji wodoru z uwzględnieniem neutralności technologicznej, biorąc pod uwagę efekt redukcji emisji GHG.	Programy wsparcia są na etapie projektowania i podejmowania decyzji. Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					o Wsparcie w formie kontraktów różnicowych, stałej dotacji do produkcji wodoru. Wykorzystanie systemu „Auction-as-a-Service” bazującego na aukcjach Europejskiego Banku Wodorowego. o Wsparcie inwestycyjne do CAPEXu. Rozwój projektów produkcji - zrównoważonych paliw lotniczych, amoniaku, metanolu	
299 3	Inne	ORLEN S.A.	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	cały dokument	Brak odniesienia się do technologii CCS/CCU w ramach któregośkolwiek z działań zaplanowanych na lata 2026-2029. Biorąc pod uwagę stawiane przed Polską cele NZIA dot. udziału w europejskim celu 50 mln ton zdolności i mocy zatlaczania CO2 do 2030 r., istotnym wydaje się umieszczenie działań regulacyjnych, finansowych i inwestycyjnych w celu wypełnienia wspomnianego zobowiązania.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
299 4	Inne	ORLEN S.A.	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Należy dokonać rewizji wartości dot. współczynnika „Liczba instalacji CCS/CCU w Polsce” biorąc pod uwagę trwające prace w ramach MKiŚ dotyczące przygotowania Polskiej Strategii w zakresie wychwytu, transportu, utylizacji i składowania dwutlenku węgla do roku 2040 z perspektywą do roku 2050. Należy zapewnić spójność obu dokumentów strategicznych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
299 5	Inne	ORLEN S.A.	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Dodanie podpunktów dotyczących rynku wodorowego: 1. Liczba ogólnodostępnych stacji tankowania wodoru. – cele w oparciu o AFIR 2. Zainstalowana moc elektrolizerów / wolumen produkowanego wodoru (RFNBO, niskoemisyjnego). Udział SAF i e-SAF w paliwach lotniczych dostarczanych do portów lotniczych w Polsce.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki zawarte zostaną w innych dokumentach strategicznych.
299 6	Inne	ORLEN S.A.	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Pominięcie województwa pomorskiego, jako strategicznego obszaru interwencji (OSI). Załącznik nie uwzględnia lokalizacji kluczowych instalacji przemysłowych w województwie pomorskim, mimo że region ten odgrywa istotną rolę w rozwoju offshore, logistyce paliwowej i energetyce.	Część tekstowa zostanie uzupełniona o elementy punktowe infrastruktury ropy i produktów ropopochodnych wraz z pozostałymi rafineriami (Płock, Gdańsk, Czechowice-Dziedzice, Trzebinia, Jedlicze)
299 7	Inne	ORLEN S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Niewykorzystany potencjał lokalnych ośrodków przemysłowych w opisie policentrycznej sieci miast. Brakuje odniesień do roli miast takich jak Gdańsk czy Gdynia w kontekście przemysłu rafineryjnego, mimo ich znaczenia dla sektora paliwowego i energetycznego.	Część tekstowa zostanie uzupełniona o elementy punktowe infrastruktury ropy i produktów ropopochodnych wraz z pozostałymi rafineriami (Płock, Gdańsk, Czechowice-Dziedzice, Trzebinia, Jedlicze)
300 1	Inne	Związek Pracodawców Kłastury Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Dodanie: Wzmocnienie roli klastrów jako motorów innowacji i transformacji gospodarczej. Strategia w obecnym kształcie niedostatecznie eksponuje rolę klastrów w realizacji celów transformacji cyfrowej, zielonej oraz przemysłowej. Wskazanie klastrów jako kluczowych platform współpracy B+R+I (badania-rozwój-innowacje), łączące przedsiębiorstwa, uczelnie, instytuty i samorządy. Włączenie rozwoju klastrów do priorytetów strategicznych w obszarach: Przemysł 4.0, biogospodarka, energetyka odnawialna, AI, technologie medyczne, surowce krytyczne.	W odpowiedzi na uwagę zapisy dotyczące klastrów zostaną wzmocnione.
300 2	Inne	Związek Pracodawców Kłastury Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Zwiększenie wsparcia dla klastrów kluczowych (zwłaszcza Krajowe Klustry Kluczowe – KKK – status nadawany w trybie konkursowym przez MRiT) Obecny system certyfikacji KKK jest mało elastyczny i nie odpowiada nowym wyzwaniom (np. internacjonalizacji, transformacji energetycznej, bezpieczeństwo i obronności). Należy rozszerzyć katalog kryteriów KKK o kompetencje w zakresie zielonych technologii, cyfryzacji, AI i odporności łańcuchów dostaw oraz wprowadzić długofalowe wsparcie finansowe dla klastrów o strategicznym znaczeniu (np. w ramach FENG i środków krajowych).	Przedmiotowy dokument jest dokumentem strategicznym i jako taki nie odnosi się do ram konkursu o status Krajowego Klastra Kluczowego.
300 3	Inne	Związek Pracodawców Kłastury Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Wzmocnienie roli klastrów regionalnych w polityce spójności W strategii brakuje odniesienia do synergii pomiędzy klastrami a regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami (RIS). Należy zapisać, że klustury stanowią instrument wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji (RSI/RIS3) oraz promować regionalne i międzyregionalne sieci klastrów – w tym współpracę między Polską a krajami V4, Bałkanami i krajami bałtyckimi.	Uwaga w toku dalszych analiz.

300 4	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Profesjonalizacja zarządzania klastrami Brakuje mechanizmów systemowego wsparcia dla menedżerów klastrów i instytucji koordynujących. Utworzenie programu rozwoju kompetencji menedżerów klastrów (np. Akademia Klastrów 2035) oraz wprowadzenie funduszy operacyjnych dla biur klastrów, aby mogły skutecznie realizować projekty międzynarodowe i inwestycyjne.	Strategia wskazuje kierunki rozwoju i obszary oddziaływania, nie jest zbiorem obecnych ani przyszłych instrumentów. Szczegółowe przesądzenia co do rodzajów i mechanizmów wsparcia nastąpi dopiero w ramach ewaluacji dotychczasowego wsparcia oraz rewizji dokumentu Kierunku polityki klastrowej. Ponadto działania związane z podnoszeniem kompetencji koordynatorów klastrów mogą być z powodzeniem realizowane w ramach obecnie funkcjonujących instrumentów wsparcia, a decyzja o ich kontynuacji nie nosi znamion decyzji o charakterze strategicznym
300 5	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Internacjonalizacja i sieciowanie europejskie Strategia nie odnosi się do roli klastrów w integracji z Europejską Przestrzenią Badawczą i programami UE (Horizon Europe, COSME, Interreg). Należy zapisać wsparcie dla uczestnictwa polskich klastrów w Europejskim Sojuszu Klastrów (European Cluster Collaboration Platform) oraz wskazać cel, jakim jest zwiększenie liczby polskich klastrów w międzynarodowych projektach UE o 50% do 2030 r.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
300 6	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Finansowanie Brakuje wyodrębnionej ścieżki finansowania dla klastrów w ramach krajowych i regionalnych funduszy. Należy utworzyć dedykowany fundusz rozwoju klastrów z komponentem inwestycyjnym i innowacyjnym oraz umożliwić klastrom pełnienie roli operatorów projektów partnerskich w ramach Krajowego Planu Odbudowy (KPO) i funduszy strukturalnych.	Proponowane zapisy są nieadekwatne do dokumentu strategicznego, jakim jest SRP2035.
300 7	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Rola klastrów w procesie transformacji Należy dopisać, że klastry są narzędziami transformacji, ponieważ łączą zasoby, wiedzę i potencjał wielu podmiotów w celu wspólnego wdrażania zmian, w zakresie: a) Transformacja gospodarcza Wspierają restrukturyzację tradycyjnych sektorów, np. przemysłu ciężkiego, poprzez wdrażanie nowoczesnych technologii, gdyż ułatwiają dywersyfikację działalności i tworzenie nowych łańcuchów wartości i pomagają w rozwoju MŚP, które samodzielnie nie miałyby zasobów na innowacje. b) Transformacja cyfrowa Klastry technologiczne tworzą środowisko sprzyjające wdrażaniu rozwiązań Przemysłu 4.0, automatyzacji, IoT, AI itp. oraz umożliwiają wspólne projekty badawczo-rozwojowe (B+R) w zakresie digitalizacji, ponadto, służą jako platformy wymiany wiedzy między nauką a biznesem. c) Transformacja społeczna Klastry wspierają rozwój kompetencji i kapitału ludzkiego (szkolenia, edukacja, wymiana doświadczeń) oraz budują społeczności innowacyjne, w których powstają nowe modele współpracy publiczno-prywatnej. Jako Związek Pracodawców Klastry Polskie pragniemy podkreślić, że klastry są kluczowymi narzędziami wdrażania transformacji – łączą innowacje, gospodarkę i społeczeństwo. Ich rola rośnie wraz z potrzebą zrównoważonego rozwoju, cyfryzacji gospodarki, transformacji energetycznej. Klastry stanowią praktyczny sposób realizacji strategii na poziomie lokalnym i regionalnym, przekształcając idee transformacji w konkretne działania.	W odpowiedzi na uwagę zapisy dotyczące roli klastrów zostaną wzmocnione.
300 8	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	151	Bardzo istotne jest to, o co postuluje środowisko klastrowe od wielu lat, mianowicie: zlecenie zadań publicznych klastrom, które znajduje silne uzasadnienie w potrzebie zwiększenia efektywności, innowacyjności i partnerstwa międzysektorowego w realizacji polityk publicznych. Klastry, jako zorganizowane struktury współpracy przedsiębiorstw, jednostek naukowych, organizacji pozarządowych i administracji, dysponują unikalnym potencjałem do wdrażania zadań o charakterze rozwojowym,	Uwaga w toku dalszych analiz.

			nowych technologii		innowacyjnym i prospołecznym. Klastry umożliwiają koncentrację wiedzy, doświadczenia i zasobów wielu podmiotów w jednym miejscu. Dzięki temu zadania publiczne mogą być realizowane szybciej, taniej i z większym efektem gospodarczym, unikane jest dublowanie działań poszczególnych instytucji oraz możliwe jest łączenie środków publicznych i prywatnych, co zwiększa skalę oddziaływania projektów. Klastry posiadają dostęp do zaplecza naukowo-badawczego oraz mechanizmów współpracy z sektorem prywatnym, co sprzyja wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych, testowaniu nowych modeli usług publicznych, budowaniu kultury eksperymentowania i innowacji w sektorze publicznym. Dlatego zlecanie klastrom zadań pozwala realizować polityki publiczne w sposób bardziej nowoczesny i dostosowany do wyzwań transformacji cyfrowej i zielonej. Klastry funkcjonują jako platformy współpracy wielu sektorów — administracji, biznesu, nauki i społeczeństwa obywatelskiego. Należy podkreślić, że zlecanie zadań publicznym klastrom wzmacnia dialog i współodpowiedzialność za rozwój lokalny i regionalny, buduje zaufanie i trwałe sieci współpracy, sprzyja realizacji zadań o charakterze kompleksowym, wykraczających poza kompetencje pojedynczych instytucji publicznych. Klastry są zakorzenione w określonych regionach i sektorach, dzięki czemu dobrze rozumieją lokalne uwarunkowania gospodarcze i społeczne, potencjały i bariery rozwoju, potrzeby przedsiębiorstw i mieszkańców. Zlecenie zadań publicznym klastrom umożliwia realizację polityk szytych na miarę (place-based policies), zgodnych z zasadą subsydiarności i inteligentnych specjalizacji regionów (S3). Ponadto, w kontekście transformacji energetycznej, cyfrowej i zielonej, klastry stanowią naturalne narzędzie wdrażania celów publicznych, takich jak cyfryzacja przedsiębiorstw i administracji, czy też podnoszenie kwalifikacji pracowników i wspieranie innowacyjnych MŚP. Zlecanie zadań klastrom przyczynia się do przyspieszenia transformacji i zapewnienia jej społecznego oraz gospodarczego zakorzenienia. Zlecanie zadań publicznych związanych z podwójną transformacją (zielona i cyfrowa) klastrom mieści się w ramach zasad governance wielopoziomowego (multi-level governance) oraz polityk unijnych promujących partnerstwa innowacyjne, współpracę sieciową i transfer wiedzy. W naszej ocenie zlecanie zadań publicznych klastrom jest uzasadnione, ponieważ zwiększa efektywność, innowacyjność i skuteczność działań publicznych, sprzyja rozwojowi lokalnemu i regionalnemu oraz stanowi narzędzie wdrażania transformacji gospodarczej, cyfrowej i energetycznej.	
3009	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Słabość systemu innowacji: Obserwujemy niski poziom transferu wiedzy między nauką a biznesem. Istotne jest stworzenie bodźców stymulujących współpracę nauki z biznesem - potrzeba realizacji instrumentów, stymulujących współpracę sektorów. Duża liczba możliwych wdrożeń innowacji w polskich przedsiębiorstwach może przynieść efekt skali. Szczególnie wskazane byłaby współpraca jednostek badawczych z przedsiębiorcami w obszarach strategicznych dla kraju - w tym dual use, bezpieczeństwo energetyczne - wspieranie np. partnerstw w ramach klastrow między jednostkami naukowymi z polskimi przedsiębiorcami o dużym potencjale badawczym. Projekty o stosunkowo prostym i szybkim procesie decyzyjnym	Zapisy dotyczące transferu wiedzy między nauką a biznesem znajdują się w priorytecie 2.3
3010	Inne	Związek Pracodawców Klastry Polskie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	W ramach zwiększania odporności gospodarki poprzez politykę klastrową zasadne jest wprowadzenie modelu finansowania klastrow także w oparciu o środki z budżetu państwa, które długofalowo, ale i systemowo zachęcały klastry do długofalowej współpracy klastrowej w sposób stabilny i strategiczny.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
3011	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Historyczne „Iskra”	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast	3	Proponuję nowy opis w przypadku miasta Inowrocławia: Ośrodkiem subregionalnym położonym w południowej części województwa kujawsko-pomorskiego jest Inowrocław. Miasto powinno zostać wsparte w zakresie rozwoju funkcji subregionalnych związanych z dostępem do usług wyższego rzędu, a także rozwijających ponadlokalny rynek pracy. Wsparciem powinny zostać objęte funkcje uzdrowiskowe i turystyczne, a także działający szpital wielospecjalistyczny. Konieczna reindustrializacja gwarantująca rozwój rynku pracy, powinna współgrać z funkcjami uzdrowiskowymi. Koniecznymi dla rozwoju jest poprawa dostępności transportowej – szczególnie poprzez modernizację dróg krajowych nr 15 i 25 do parametrów dróg ekspresowych dwujezdniowych, dalsza modernizacja dróg kolejowych do dużych prędkości	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					oraz dróg kolejowych lokalnych i związana z tym budowa centrów przeładunkowych, magazynowych oraz budowa pasa startowego na lotniska aeroklubu. W zakresie dróg wodnych modernizacja całego przebiegu Wielkiej Pętli Wielkopolskiej – Warta, Gopło, Noteć. Kluczowym w przypadku takich miast jak Inowrocław jest uwolnienie potencjału rozwojowego poprzez wydzielenie z powiatu ziemskiego i połączenie z otaczającą miasto gminą Inowrocław. Uzasadnienie: Aktualnie miasto Inowrocław to miasto o bardzo dużej gęstości zaludnienia na 1 km². Dodatkowo liczne szkody górnicze (pozostałość po działających od końca XIX w. do lat 80. XX w. kopalniach soli pod centrum miasta) skutecznie ograniczają pozyskiwanie terenów dla rozwoju przemysłu i usług. Dodatkowo miasto otoczone jest ściśle przez drugą gminę Inowrocław, która dawno już straciła dominującą funkcję rolniczą i obecnie przeprowadzają się tam mieszkańcy miasta, którzy poszukują dużych działek budowlanych. W ten sposób rozdrobniony potencjał miasta skutecznie hamuje rozwój całości jako ośrodka subregionalnego. Dodatkowo miasto nie jest wydzielone z powiatu ziemskiego – największego w województwie (ponad 160 tys. mieszkańców), co skutkuje faktem, że w mieście mamy trzech „prezydentów” i trzy urzędy, które muszą stale ze sobą konkurować o środki zewnętrzne i tracić czas na dogadywanie się. Mamy też trzy urzędy i potrójną liczbę urzędników i trzy zestawy radnych. W samym mieście Inowrocławiu, jest wybieranych więcej radnych (miasto i powiat) niż ma Toruń, który jest ponad dwa razy większy. To wszystko przemawia za faktem, że reforma z 1999 r. nie była trafioną w przypadku takich miast jak Inowrocław, zastosowane rozwiązania raczej ograniczyły i spowolniły potencjał rozwojowy. Zasadnym byłoby wprowadzenie rozwiązania ustawowego zakładającego że każde miasto o znaczeniu subregionalnym, jest miastem wydzielonym, posiadającym tereny rozwojowe (nawet o przeznaczeniu początkowo rolnym), czyli bez gmin obwarunkowych, posiadających połączenie kolejowe oraz drogowe – trasą szybkiego ruchu (dwujezdniową), oraz posiadającym możliwość pozyskiwania środków na szkolnictwo wyższe zawodowe. Dodatkowo na rozwój miast regionalnych, subregionalnych oraz terenów pozostałych powinny być zupełnie osobne pule środków na rozwój, tak aby miasta i pozostałe tereny ze sobą nie rywalizowały. Tam gdzie istnieje dwustoletność powinny nastąpić podział funkcji i zadań, a nie dublowanie, tak jak to ma miejsce w przypadku Bydgoszczy i Torunia – słaby gospodarczo region buduje i utrzymuje dwie stolice – co jest absurdem z punktu widzenia ekonomii i ze szkodą dla pozostałych miast regionu. Również reforma powiatowa z 1999 r. w kontekście postępującej informatyzacji, komputeryzacji, automatyzacji i możliwości szybkiego przemieszczania się przestała spełniać swoją rolę. Powiaty samorządowe ziemskie powinny być ograniczone do 100 lub zamienione na inne jednostki zarządzania – pomocnicze względem administracji rządowej. Reforma samorządu powinna być powiązana z reformą ordynacji wyborczej tak, by miasta regionalne (stolice regionu) miały swoje okręgi wyborcze, inne od okręgów wokół miast subregionalnych. Obszar okręgów do sejmiku, senatu i sejmików województwa, a być może też dużych powiatów ziemskich powinien być ten sam. Wówczas wybierani senatorowie, posłowie, radni byłiby powiązani z konkretnym obszarem i mieszkańcy wiedzieliby precyzyjnie do kogo mogą się zwracać. Aktualnie np. w okręgu bydgoskim najczęściej wybierani są posłowie z Bydgoszczy, wybranie posła z mniejszych miejscowości jest praktycznie niemożliwe. Mimo, że więcej osób mieszka w okręgu poza stolicą regionu.	
301 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Historyczne „Iskra”	Załącznik 4. Opis policentrycznej sieci miast	3	Wszędzie tam, gdzie są opisy miast o znaczeniu regionalnym i subregionalnym i jednocześnie jest mowa o modernizacji dróg nr 15 (Olsztyn – Toruń – Inowrocław – Gniezno) i nr 25 (Oleśnica - Ostrów Wielkopolski – Kalisz – Konin – Inowrocław – Bydgoszcz - Człuchów – do połączenia z drogą S11) należy wpisywać cały przebieg tych tras – podniesienie parametrów tych dróg krajowych do tras szybkiego ruchu dwujezdniowych. W przypadku Słupska i drogi nr 21 (od Ustki do Białego Boru) należy wpisać modernizację tej drogi do parametrów trasy szybkiego ruchu dwujezdniowej. Warto wspominać o znaczeniu tego odcinka dla celów obronnych i łączenia ważnych centrów wojskowych (Ustka, Bydgoszcz, Inowrocław).	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju

						sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
3013	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		I CZĘŚĆ UWAGI Zaskakujące jest prawie całkowite pominięcie problematyki rewitalizacji w SRP 2035. Wprawdzie to pojęcie pojawia się kilkakrotnie w dokumencie, niemniej kontekst, w którym się pojawia wskazuje na praktyczne zignorowanie tego istotnego kontekstu (oraz oprzyrządowania) rozwojowego polskich miast i gmin w diagnozie i wizji działań zawartych w SRP 2035. Zaskoczenie pogłębia fakt, że wzmianki o rewitalizacji w dokumencie ujawniają postrzeganie przez autorów SRP 2035 jako zestawu działań skupionych na modernizacji tkanki miejskiej, rewaloryzacji zabytków, ewentualnie zagospodarowania terenów przemysłowych (głównie na Śląsku). To spojrzenie nie tylko mocno zawężone, ale – poprzez pominięcie wymiaru społecznego rewitalizacji – niezgodne z tym, co wynika z obowiązujących w tym zakresie ram prawnych. Biorąc pod uwagę, że resort właściwy w sprawach rozwoju regionalnego od wielu lat konsekwentnie przeznacza środki na upowszechnianie w samorządach wiedzy o istocie rewitalizacji, rodzi się pytanie, czy nie powinien wykorzystać części tych środków także na własne potrzeby. Czynników zaskoczenia związanych z pominięciem rewitalizacji w SRP 2035 jest jednak więcej. Oto kluczowe z nich: • Rewitalizacja jest sprawdzonym (i na dziś jedynym dostępnym dla gmin) narzędziem zintegrowanej i skoncentrowanej terytorialnie interwencji mającej na celu rozwiązywanie złożonych i wzajemnie powiązanych ze sobą problemów. Odpowiedź na szereg zidentyfikowanych w SRP 2035 problemów oraz wyznaczone w niej cele i kierunki działań mogą, czy wręcz powinny, być realizowane w ramach całościowych i przemyślanych gminnych programów rewitalizacji. Dotyczy to zwłaszcza problematyki polityki społecznej, mieszkalnictwa, efektywności energetycznej, adaptacji do zmian klimatu, ale też wielu innych dziedzin. Jak wskazują liczne przykłady dobrze prowadzonych procesów rewitalizacji zintegrowana i dobrze skoordynowana interwencja przynosi rezultaty o wyższej skuteczności i trwałości niż pojedyncze, rozproszone działania. Stąd też niezachwianą ambicją rządu (co należałoby odzwierciedlić w SRP 2035) powinno być, aby jak największa część zapowiadanych w ramach kierunków działań aktywności realizowana była w powiązaniu z procesami rewitalizacji. • Od wielu lat Rząd Polski formułuje kolejne inicjatywy (a także tworzy ramy wykorzystania Funduszy Europejskich), które mają zachęcać gminy do podejmowania rewitalizacyjnego wysiłku. Jedną z ostatnich w tym zakresie było przeznaczenie znaczących środków z Krajowego Planu Odbudowy na sfinansowanie opracowania przez szerokie grono samorządów gminnych programów rewitalizacji. Powszechnie wiadomym jest, że dostępne środki europejskie dalece nie zaspokoją potrzeb wynikających z już uchwalonych i dopiero formułowanych programów rewitalizacji. Niezrozumiałym marnotrawstwem (ale też zlekceważeniem włożonego wysiłku samorządowców i lokalnych społeczności) byłoby więc całkowite pominięcie w strategii na najbliższe lata problematyki zapewnienia mechanizmów finansowania procesów, których przygotowanie finansuje się aktualnie ze środków KPO. Bo na dziś takie mechanizmów poza system Funduszy Europejskich praktycznie nie istnieją. • Powyższe przeoczenie stoi ponadto w sprzeczności ze stanowiskiem Premiera Donalda Tuska, wyrażonym w jego publicznej wypowiedzi z dnia 26 maja br., w której wskazywał on na potrzeba sięgania po krajowe środki na rewitalizację, co wyraźnie wskazuje na potrzebę stworzenia krajowego mechanizmu wspierania rewitalizacji na	Zapisy dot. rewitalizacji zostaną uwzględnione

					szczeblu lokalnych (potocznie określanego jako Krajowy Fundusz Rewitalizacji). W projekcie SRP 2035 nie zawarto zapowiedzi utworzenia takiego mechanizmu dedykowanego rewitalizacji. • Odnutować należy także rozróżnienie między pominięciem problematyki rewitalizacji w SRP 2035, a treścią odpowiedzi Pani Minister Katarzyny Pełczyńskiej-Nałęcz na wystąpienie skierowane do Premiera Donalda Tuska przez kilkudziesięciu wóldarzy miast prowadzących procesy rewitalizacji oraz grono ekspertów i rewitalizatorów. W piśmie z 22 września br. Pani Minister zapewniła, że „rewitalizacja nadal stanowi ważny instrument polityki rozwoju”. Niestety jednak praktycznie żadne z postulatów zawartych w tym wystąpieniu nie znalazły odzwierciedlenia w treści projektu SRP 2035. Bo wzmocnienie i udoskonalenie procesów rewitalizacji w polskich miastach i gminach wymaga nie tylko rozszerzenia mechanizmów ich finansowania, ale także, a może przede wszystkim, działań organizatorskich i legislacyjnych na szczeblu centralnym, które wyeliminują identyfikowane obecnie bariery, słabości czy systemowe deficyty.	
301 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		II CZĘŚĆ UWAGI Stąd też pozostawiając autorom SRP 2035 do decyzji, w jaki sposób uwzględnić w dokumencie wskazane powyżej uwagi oraz skorygować błędy lub braki, przytoczyć należy kluczowe postulaty ze wspomnianego powyżej wystąpienia, uznając, że powinny one znaleźć odzwierciedlenie w dokumencie i/lub planie działań na najbliższe lata. Oto te postulaty: • skupienie kompetencji związanych z rewitalizacją w jednym resorcie i jednym dziale administracji rządowej (rozwój regionalny), • podjęcie na szczeblu rządowym działań koordynacyjnych i organizatorskich wspierających rewitalizację w gminach, m.in. poprzez zachęcanie podmiotów podległych rządowi do aktywnego udziału w tych procesach, • kreowanie w różnych dziedzinach, w których udzielane jest gminom wsparcie rozwojowe (mieszkalnictwo, efektywność energetyczna, błękitno-zielona infrastruktura, dostępność, dziedzictwo kulturowe, polityka społeczna, kultura, edukacja, aktywność społeczna, itd.), takich mechanizmów przyznawania dotacji, udzielania pożyczek, itd., które zachęcałyby do integrowania działań w całościowe procesy objęte gminnymi programami rewitalizacji i wspierały oddolne inicjatywy rewitalizacyjne, • przygotowanie i uchwalenie pogłębionej nowelizacji ustawy o rewitalizacji, w szczególności rozszerzającej zestaw skutecznych narzędzi rewitalizacji miast, które wzbogaciłyby i usprawniały te procesy, • ustanowienia krajowego Funduszu Rewitalizacji, w ramach którego stworzone zostałyby mechanizmy umożliwiające konsekwentne i długofalowe wspieranie – środkami pochodzenia krajowego, a nie tylko zewnętrznymi – najbardziej kompleksowych i opartych na ambitnych celach procesów rewitalizacyjnych w polskich miastach, • dopilnowanie, aby przyszłe instrumenty rozwojowe europejskie (np. Plan Społeczno- Klimatyczny) lub krajowe zawierały mechanizmy preferowania wsparcia przedsięwzięć ujętych w całościowych programach rewitalizacji – niewątpliwie przyczyni się do optymalizacji efektywności i skuteczności wydatkowanych środków publicznych, • dokonanie przeglądu regulacji ustawowych i praktyki działania w sferach, które mieszczą się w spektrum działań rewitalizacyjnych (m.in. planowanie przestrzenne, polityka społeczna, organizacje pozarządowe, kultura, edukacja, itp.) tak, aby doskonalić rozwiązania służące kompleksowemu uzdrawianiu zdegradowanych dzielnic oraz wspieraniu lokalnych społeczności. Ponadto na bazie treści projektu SRP 2035 sformułowano kilka szczegółowych wniosków/propozycji wynikających z powyższych ogólnych postulatów. Zawarto je w kolejnych punktach.	Zapisy dot. rewitalizacji zostaną uwzględnione
301 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		W świetle przedstawionych uwag ogólnych za potrzebne i spójne z podejmowanymi dotąd działaniami przez Rządy RP uznać należy wskazanie jako Obszaru Strategicznej Interwencji wyznaczonych na poziomie gmin obszarów rewitalizacji. Taki krok potwierdzi znaczenie rewitalizacji dla polskich miast i gmin. Oraz m.in. stworzy ramy dla pożądanego i racjonalnego działania szeregu rządowych i samorządowych (oraz innych publicznych) instytucji polegającego na odpowiednim profilowaniu działań (np. preferencji w mechanizmach finansowania) pod kątem ich realizacji - tam, gdzie to możliwe i uzasadnione – w ramach dobrze przemyślanych i całościowych procesów rewitalizacji.	Ustalenie OSI na poziomie lokalnym pozostaje w gestii odpowiedniego samorządu
301 6	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		W kierunkach działań dotyczących m.in. integracji danych administracyjnych, otwierania danych czy też doskonalenia statystyki publicznej niezbędne jest zasygnalizowanie działań, jakie w tym zakresie powinny zostać przeprowadzone przez instytucje centralne (ewentualnie regionalne), aby stworzyć łatwe w użyciu przez gminy oraz znacznie usprawniające ich prace narzędzia informatyczne ułatwiające dostęp do publicznych danych niezbędnych w rewitalizacji, pozwalające na merytoryczne udoskonalenie oraz przynajmniej częściową automatyzację procesów delimitacji obszarów zdegradowanych, monitorowania oraz oceny rewitalizacji.	Powtórzenie uwagi nr 5530

3017	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowagonego modelu rozwoju kraju		W części tej wskazuje się na wdrożenie ułatwień w realizowaniu wybranych polityk poprzez nowe narzędzia, tak jak np. specjalne strefy mieszkaniowe (SSM), pomijając równocześnie potrzebę – od dawna postulowaną przez samorządowców i ekspertów – doskonalenia/rozwoju narzędzi już istniejących, jak narzędzia rewitalizacyjne. W praktyce chodzi o bardzo podobną problematykę (choć oczywiście przesłanki i uwarunkowania stosowanie nieco odmienne), czego dowodzi choćby fakt, że zestaw postulowanych narzędzi SSM w dużej części pokrywa się z tą paletą rozwiązań już funkcjonujących w ramach Specjalnej Strefy Rewitalizacji. Projektując nowe, potrzebne rozwiązania, nie wolno zapominać o konieczności analizy istniejących już narzędzi i ich stałego doskonalenia.	Uwaga uwzględniona
3018	Organizacja pozarządowa	Federacja Związków Pracodawców Ochrony Zdrowia „Porozumienie Zielonogórskie”	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		1. W diagnozie wskazano na problem z dostępnością do opieki zdrowotnej w terenie wiejskim - należy więc dodać do zaplanowanych działań aktywną politykę prowadzącą do wsparcia opieki zdrowotnej (szczególnie podstawowej opieki zdrowotnej, w tym opieki koordynowanej) na terenach wiejskich. Depopulacja wsi przy aktualnym sposobie finansowania świadczeń zależnych w POZ od wielkości populacji będzie sprzyjała stopniowej likwidacji podmiotów leczniczych poza miastami i dużymi gminami. Powinny zostać podjęte działania wspierające podmioty w terenie wiejskim, aby utrzymanie tych podmiotów było rentowne.	Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.
3019	Organizacja pozarządowa	Federacja Związków Pracodawców Ochrony Zdrowia „Porozumienie Zielonogórskie”	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		2. Opieka koordynowana w POZ, przeniesienie świadczeń ze szpitali do AOS, a następnie z AOS do POZ oraz wzmacnianie profilaktyki w POZ - to wszystko dobre kierunki tylko trzeba wspierać POZ, aby był w stanie wchłonąć te zadania. To wymaga personelu medycznego oraz środków na utrzymanie personelu i infrastruktury. W dokumencie brak wyraźnego wskazania, że ten proces nastąpi. Od kilku lat mamy działania w kierunku przenoszenia świadczeń do POZ, i to jest dobrze, jednak nie idą za tym odpowiednie środki, a zatem prowadzi to do przeciążenia POZ. Dane statystyczne NFZ wskazują, że najwięcej pacjentów i najwięcej świadczeń odbywa się w POZ, i to jest co do zasady dobry trend, ale rosnąca liczba świadczeń aktualnie współistnieje z malejącym udziałem POZ w dystrybucji środków z NFZ. Priorytetem zatem powinno być zwiększanie zarówno obowiązków jak i finansowania POZ.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia.
3020	Organizacja pozarządowa	Federacja Związków Pracodawców Ochrony Zdrowia „Porozumienie Zielonogórskie”	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		3. Rozwój cyfryzacji w zdrowiu - powinniśmy mieć w ramach cyfryzacji priorytety: cyberbezpieczeństwa - niezbędne jest wspieranie małych placówek, które same sobie poradzą w tym temacie; powinniśmy cyfryzować procesy a nie ucyfrowiać dokumenty papierowe, dziś cyfryzacja dokłada pracy a powinna zmniejszać obciążenie ludzi w systemie i ograniczać biurokrację, wciąż to samo raportujemy w różne miejsca.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia. Temat cyberbezpieczeństwa jest rozwinięty w Priorytecie 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy (kierunek działań 4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju).
3021	Organizacja pozarządowa	Federacja Związków Pracodawców Ochrony Zdrowia „Porozumienie Zielonogórskie”	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		4. Dostęp do danych medycznych - budujemy od lat systemy ezdrowia a jednocześnie nie ma dostępności do danych. Zarówno personel medyczny poprzez ustawowe ograniczenia, a także interpretacje prawne, nie ma dostępu do danych medycznych pacjentów podczas udzielania świadczeń - również w trybie ratowania życia, jak i państwo polskie nie ma dostępu do zanonimizowanych danych o zdrowiu Polaków. Architektura platformy P1, która zbiera dane o świadczeniach, wymaga zmiany i rozbudowy tak aby dane były zawsze widoczne wtedy kiedy są potrzebne a odczytujący ma do tego prawo, a zanonimizowane powinny być stale dostępne na potrzeby zarządzania systemem ochrony zdrowia. Utworzenie państwowych repozytoriów danych medycznych zmieniłoby sposób zarządzania dostępem do danych medycznych podnosząc ich dostępność a także zdejmując z tysięcy podmiotów bardzo kosztowny i trudny do realizacji obowiązek utrzymywania przez dziesiątki lat repozytoriów danych wraz z mechanizmami udostępniania tych danych.	Uwaga o charakterze zbyt szczegółowym jak na poziom dokumentu strategicznego. Wszystkie tworzone i rozwijane repozytoria danych muszą uwzględniać obowiązujące przepisy w zakresie ochrony danych osobowych i danych wrażliwych.
3022	Samorząd	Gmina Rusiec	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	7	Obszar Funkcjonalny, ośrodek miejski Bełchatów - dopisać Gminę Rusiec w ramach gmin Kluki i Bełchatów Gmina Rusiec zdecydowanie wpisuje się w obszar dotyczący terenów funkcjonalnych po przemysłowych i związanych z terenami transformacji energetycznej.	Delimitacja MOF Bełchatów, oparta na Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego, została uzgodniona z samorządem województwa
3023	Samorząd	Powiat Nowodworski	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	W dokumencie zapisano: Ograniczony dostęp do transportu kolejowego w wielu regionach. Dotyczy to zwłaszcza województw we wschodniej Polsce. Jest to zapis krzywdzący dla takich terenów jak Żuławy czy Mierzeja Wiśłana, które od wielu lat walczą o dostęp do infrastruktury kolejowej. Powiat Nowodworski posiada wyłącznie kolej wąskotorową przeznaczoną dla turystów. Koniecznym jest budowa połączeń kolejowych w kierunku Elbląga, Gdańska czy Malborka tak, żeby mieszkańcy nie byli wykluczeni transportowo. Proponowany zapis: Ograniczony dostęp do transportu kolejowego w wielu regionach. Dotyczy to zwłaszcza województw we wschodniej Polsce oraz powiatów na terenie Żuław i Mierzei Wiślanej.	Uwaga odrzucona

302 4	Samorząd	Powiat Nowodworski	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	W dokumencie zapisano: Po trzecie polityka zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w odległości do 30- 40 km od granicy będzie kształtowana w sposób ułatwiający obronę i spowolniający natarcie. Siedziba Powiatu Nowodworskiego, w tym tereny przewidziane do wykorzystania na cele obronne zlokalizowane są w miejscowości Nowy Dwór Gdański – odległość od granicy z Federacją Rosyjską ok. 50 km. Proponowany zapis: Po trzecie polityka zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w odległości do 30 - 55 km od granicy będzie kształtowana w sposób ułatwiający obronę i spowolniający natarcie.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
302 5	Samorząd	Powiat Nowodworski	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	246	W dokumencie zapisano: stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach oraz krajowej sieci dróg rowerowych. Proponowany zapis: stopniowy rozwój sieci dróg rowerowych w miastach i na terenach wiejskich oraz krajowej sieci dróg rowerowych	To jest element diagnozy, a nie rekomendacji.
302 6	Samorząd	Powiat Nowodworski	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	256	Dopisać połączenia kolejowe: 1. Trans-żuławska linia kolejowa łącząca Gdańsk z Elblągiem poprzez Nowy Dwór Gdański. 2. Grudziądz – Kwidzyn – Malbork – Szymankowo – Nowy Dwór Gdański (linia 256) – Stegna – Sztutowo/Mikoszewo 3. Tczew – Szymankowo – Nowy Dwór Gdański (linia 256) – Stegna – Sztutowo/Mikoszewo Są to połączenia niezbędne dla rozwoju gospodarczego i społecznego wschodniego Pomorza	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
302 7	Samorząd	Powiat Nowodworski	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	256	Dopisać uzupełniające połączenie drogowe: 1. Żuławki od węzła Dworek E7 – Drewnica – Mikoszewo (droga prowadząca do Portu morskiego Nowy Świat oraz granicy z Federacją Rosyjską); 2. Nadwiślański Korytarz Transportowy;	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
302 8	Samorząd	Powiat Nowodworski	Działania na rzecz utrzymania zrównowazonego	271	W dokumencie zapisano: Istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców małych miejscowości i wsi jest wyposażenie w wysokiej jakości infrastrukturę. Może ono wstrzymywać lub spowalniać niekorzystane procesy demograficzne oraz decyduje o możliwościach rozwoju działalności gospodarczej, w tym również rolniczej. Dotyczy to m.in. dostępności i jakości infrastruktury	Uwaga niekompletna - nie zaproponowano zmiany

			o modelu rozwoju kraju		społecznej oraz energetycznej. Proponowany zapis: W dokumencie zapisano: Istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców małych miejscowości i wsi jest wyposażenie w wysokiej jakości infrastrukturę. Może ono wstrzymywać lub spowalniać niekorzystane procesy demograficzne oraz decyduje o możliwościach rozwoju działalności gospodarczej, w tym również rolniczej. Dotyczy to m.in. dostępności i jakości infrastruktury społecznej, drogowej oraz energetycznej.	
3029	Samorząd	Powiat Nowodworski	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	32	Działanie 27. W ramach Tarczy Wschód jest również granica Polski z Federacją Rosyjską więc jako podmiot współpracujący powinien być również wskazany Wojewoda Pomorski	Powtórzenie z uwaga nr 1215.
3030	Samorząd	Powiat Nowodworski	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	W województwie pomorskim dopisać Obszar Funkcjonalny Żuławy. Ośrodek miejski: Nowy Dwór Gdański. Obszar funkcjonalny: Cedry Wielkie, Elbląg (gm.w.), Gronowo Elbląskie, Krynica Morska (gm. m.), Lichnowy, Malbork (gm. m.), Markusy, Miłoradz, Nowy Dwór Gdański (gm. m-w), Nowy Staw (gm. m-w), Ostaszewo, Pruszcz Gdański (gm.w.), Pszczółki, Stare Pole, Stegna, Suchy Dąb, Sztutowo. Powiaty: elbląski, gdański, malborski, nowodworski.	Nie planuje się tworzenia takiego OF, natomiast problemy i wyzwania Żuław zostaną dodatkowo ujęte w Strategii.
3031	Samorząd	Powiat Nowodworski	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	W województwie pomorskim jest zapis: Powiaty: człuchowski, malborski, sztumski Proponowany zapis: Powiaty: człuchowski, malborski, nowodworski, sztumski	Powiat sztumski nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
3032	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-87	Dokument promuje elastyczność rynku pracy, ale nie uwzględnia potrzeb dużych pracodawców w zakresie kształcenia zawodowego oraz wsparcia zatrudniania osób młodych. Wnosimy o dodanie zapisów o wsparciu dla programów dualnych oraz centrów kompetencji technicznych w regionach przemysłowych. Programy dualne, łączące naukę z praktyką w przedsiębiorstwach, umożliwiają efektywne przygotowanie kadr technicznych do pracy w przemyśle wydobywczym i hutniczym. KGHM aktywnie współpracuje z placówkami edukacyjnymi, jednak potrzebne są systemowe mechanizmy wsparcia dla takich inicjatyw, szczególnie w regionach o dużym znaczeniu przemysłowym.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii.
3033	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114–135	Strategia przewiduje rozwój infrastruktury kolejowej i drogowej, co może poprawić logistykę surowców i produktów KGHM. Lepsze połączenia transportowe zwiększają efektywność i konkurencyjność eksportową. Dokument koncentruje się na infrastrukturze ogólnokrajowej, pomijając potrzeby regionów przemysłowych. Obecna treść dokumentu ogólnie uwzględnia rozwój żeglugi śródlądowej, jednak nie bierze pod uwagę strategicznego znaczenia rzeki Odry, jako szlaku transportowego dla przemysłu ciężkiego. W szczególności brakuje odniesienia do potrzeby regulacji Odry w celu zapewnienia całorocznej żeglowności i umożliwienia transportu wodnego surowców i produktów przemysłowych, np. koncentratu miedzi z portu Szczecin do Oddziału Huta Miedzi "Głogów". Wnosimy o uwzględnienie rozwoju infrastruktury transportowej (kolejowej i drogowej) w Zagłębiu Miedziowym, a także o uzupełnienie zapisów o konieczność modernizacji i regulacji Odry jako elementu infrastruktury wspierającej przemysł wydobywczy i eksportowy. Efektywny transport surowców i produktów KGHM ma kluczowe znaczenie dla konkurencyjności eksportowej. Transport rzeczny jest niskoemisyjną i efektywną formą logistyki. KGHM, podobnie jak inne firmy i branże zlokalizowane w pobliżu rzeki Odry, jako eksporter i producent surowców przemysłowych może znacząco skorzystać z możliwości transportu wodnego, co wpisuje się w cele klimatyczne i logistyczne strategii.	Uwaga odrzucona.
3034	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135–145	Przyjęte w strategii podejście, by nie wskazywać konkretnych branż jako beneficjentów wsparcia B+R, wydaje się być zrozumiałe, sprzyja konkurencyjności i elastyczności gospodarki. Jednocześnie w dokumencie słusznie wskazano, że brak aktywnej polityki państwa w konkretnych, wybranych sektorach może prowadzić do ich marginalizacji. W tym kontekście wnosimy o uzupełnienie zapisów o potrzebę wspierania badań nad technologiami wydobywania, przetwórstwa i recyklingu metali, w tym surowców krytycznych i strategicznych. Przedmiotowy sektor ma kluczowe znaczenie dla transformacji energetycznej, cyfrowej i bezpieczeństwa gospodarczego kraju. KGHM jako lider branży może być motorem innowacji w zakresie zielonych technologii, efektywności energetycznej oraz recyklingu metali.	Obecne zapisy celowo nie wskazują konkretnych branż. Docelowe strategie sektorowe mogą powstać w ramach dalszych dokumentów wykonawczych bądź operacyjnych.
3035	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145–156	Dokument nie wskazuje konkretnych sektorów strategicznych, jednak przywołuje mającą powstać listę technologii kluczowych dla polityki przemysłowej i technologicznej. Wnosimy o uwzględnienie potrzeb przemysłu metali nieżelaznych, w tym miedzi – jako sektora o znaczeniu strategicznym dla transformacji energetycznej i cyfrowej. Oczekujemy rozszerzenia katalogu inteligentnych specjalizacji o sektor wydobywczo-przetwórczy metali. Miedź stanowi kluczowy surowiec dla elektromobilności, OZE i infrastruktury cyfrowej, zaś Polska jest jednym z jej największych producentów w Europie.	Ewentualne zmiany katalogu inteligentnych specjalizacji nie są przedmiotem tego dokumentu strategicznego.

303 6	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	W dokumencie brak jest zapisów dotyczących wsparcia dla przemysłu miedziowego w zakresie dywersyfikacji działalności opartej na multisuwrowcowości w kierunku rozwoju innych gałęzi przemysłu / usług na tym obszarze. Istnieje zatem potrzeba wsparcia dla przedsięwzięć opartych w głównej mierze na miedzi jako surowcu strategicznym oraz poszukiwanie innych surowców (w ramach multisuwrowcowości) będących okazją do "zbudowania" krajowych firm w obszarze LGOM.	Strategia co do zasady unika faworyzowania konkretnych sektorów. Przyjęto w niej przede wszystkim podejście horyzontalne.
303 7	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161-162	Obecna treść dokumentu koncentruje się na transformacji energetycznej, jednak nie uwzględnia w wystarczającym stopniu roli dużych odbiorców przemysłowych, takich jak KGHM. W zapisach kierunku działań "Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego" znajdują się informacje dotyczące: wielkoskalowych elektrowni jądrowych, składowisk powierzchniowych odpadów promieniotwórczych oraz budowy i rozwoju kadr w zakresie energetyki jądrowej. Oczekujemy uzupełnienia zapisów o potrzebę wsparcia dla przemysłu energochłonnego w kontekście kosztów transformacji, w tym rozwoju SMR (Małych Reaktorów Modułowych) i magazynów energii. Choć Strategia odnosi się do transformacji energetycznej i dywersyfikacji źródeł energii, brakuje w niej bezpośredniego odniesienia do rozwoju małych reaktorów modułowych. Z punktu widzenia KGHM, uzupełnienie dokumentu o wsparcie dla SMR byłoby korzystne, ponieważ promowałoby rozwój własnych źródeł energii niskoemisyjnej i zwiększenie niezależności energetycznej przemysłu energochłonnego.	Zostanie dodane działanie pn. Określenie warunków dla budowy i funkcjonowania reaktorów SMR i MMR. Planowane jest opracowanie Mapy drogowej dla SMR.
303 8	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	W kierunku działań "Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej" dokument wspomina o zwiększeniu odzysku i rozpoznaniu złóż, ale pomija aspekt wsparcia dla krajowego wydobycia surowców krytycznych i strategicznych, takich jak miedź. Mowa jedynie o zwiększeniu możliwości odzysku surowców ze źródeł wtórnych, w tym ich pozyskiwaniu ze źródeł antropogenicznych oraz wspieraniu poszukiwań i "analizy możliwości eksploatacji" nowych złóż, bez żadnych odniesień do złóż obecnie eksploatowanych, takich jak w rejonie LGOM. Wnosimy o uzupełnienie zapisów o konieczność rozwoju krajowego wydobycia jako elementu bezpieczeństwa surowcowego i energetycznego. KGHM jako jeden z największych konsumentów energii i producentów miedzi w Europie potrzebuje stabilnych i przewidywalnych warunków energetycznych oraz wsparcia dla krajowego wydobycia, by realizować cele klimatyczne i gospodarcze.	W działaniu pn. Wspieranie poszukiwań i analiza możliwości eksploatacji krajowych oraz zagranicznych złóż surowców mineralnych dopisane zostanie zdanie: "Bardzo ważne w tym kontekście jest wsparcie krajowego wydobycia surowców strategicznych i krytycznych jako jeden z elementów zapewnienia bezpieczeństwa surowcowego państwa"
303 9	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-184	Dokument zakłada ambitne cele klimatyczne i wskazuje na wysokie koszty transformacji dla przemysłu, jednak nie precyzuje mechanizmów wsparcia dla dużych przedsiębiorstw, takich jak KGHM. Wnosimy o dodanie zapisów o objęciu wsparciem firm, w których modernizacja (np. wdrożenie CCS/CCU) przynosi największy efekt środowiskowy. KGHM realizuje różnorodne działania dekarbonizacyjne, ale z uwagi na swoją skalę działalności istnieje ryzyko, że może być wykluczony z niektórych programów pomocowych. Strategia przewiduje rozwój technologii CCS/CCU, co jest pozytywnym aspektem z punktu widzenia Spółki, jednak konieczne jest w tym przypadku zapewnienie, że wsparcie obejmie również duże podmioty przemysłowe.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
304 0	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	UWAGA OGÓLNA	Informacja ogólna (brakuje w materiale)	Występująca monokultura przemysłowa subregionu LGOM (Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy) opiera się na fakcie, że KGHM jest uznawany za motor rozwoju regionu. W dokumencie brak jest zapisów zapewniających konkretne wsparcie dla przedmiotowego obszaru lub zdolności regionu i regionów sąsiednich do równoważenia i absorpcji skutków dominacji KGHM (przemysłu miedziowego). Z punktu widzenia KGHM, uzupełnienie dokumentu (bądź załącznika dokumentu) o zapisy w tym zakresie podniosłoby jego szczegółowość o istotny aspekt.	Nie przewiduje się tego rodzaju instrumentów wsparcia w regionach silnie uprzemysłowionych
304 1	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	UWAGA OGÓLNA	158	W akapicie II pt. „Konieczne jest zapewnienie potrzebnych surowców dla sektora energii i przemysłu” po zdaniu 1 „Polityka publiczna powinna uwzględniać także fakt, że odchodzenie od paliw konwencjonalnych jest krokiem w kierunku zwiększenia samowystarczalności energetycznej, jednakże może generować ryzyko uzależnienia od nowych, trudno dostępnych surowców (także nieenergetycznych, a zwłaszcza krytycznych) i produktów technologii nisko- i zeroemisyjnych, które są kluczowe dla zielonych rozwiązań technologicznych. Ważnym działaniem w tym kontekście jest również dywersyfikacja dostaw tych surowców – ich stabilne dostawy warunkują skuteczną realizację transformacji energetycznej., należałoby dodać po kropce zdanie: „Polska dysponuje zasobami niektórych kluczowych dla transformacji energetycznej surowców, takich jak miedź czy srebro. Szczególnym przykładem jest miedź — często określana mianem "ropy naftowej przyszłości" ze względu na jej kluczowe znaczenie dla rozwoju energetyki odnawialnej, elektromobilności oraz technologii niskoemisyjnych. Polska jest największym producentem miedzi w Unii Europejskiej, co stawia ją w wyjątkowej pozycji strategicznej. O ile Polska posiada istotne zasoby niektórych surowców, konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających ich dalszemu efektywnemu wydobyciu, przetwarzaniu oraz inwestycjom w tym sektorze. W tym kontekście szczególnie	Diagnoza zostanie uzupełniona o zdania: "Polska dysponuje zasobami niektórych kluczowych dla transformacji energetycznej surowców krytycznych, takich jak miedź" oraz "Równolegle należy rozwijać potencjał w zakresie pozyskiwania surowców z recyklingu, który może w istotnym stopniu uzupełniać krajowe zasoby

					istotne jest unikanie nadmiernych obciążeń fiskalnych, które mogłyby ograniczać zdolności inwestycyjne przedsiębiorstw zarówno w kraju, jak i za granicą. Należy zapewnić sprawny i przejrzysty dostęp do eksploatacji złóż, a także rozważyć wprowadzenie zachęt podatkowych w sytuacjach, gdy przemawia za tym ważny interes państwa — np. w zakresie bezpieczeństwa surowcowego. Kluczowe będzie również zapewnienie dostępu do korzystnych mechanizmów finansowania działalności wydobywczej. Równolegle należy rozwijać potencjał w zakresie pozyskiwania surowców z recyklingu, który może w istotnym stopniu uzupełniać krajowe zasoby pierwotne oraz wzmacniać niezależność surowcową Polski.”	pierwotne oraz wzmacniać niezależność surowcową Polski.”
304 2	Inne	KGHM Polska Miedź S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	.W części 6 pt. „Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej” proponujemy dodanie działania: „E. Zwiększenie potencjału w zakresie przetwórstwa surowców do poziomu półproduktów lub wyrobów ostatecznych. Zostaną podjęte działania na rzecz wsparcia rozwoju mocy przetwórczych surowców niezbędnych dla inwestycji przewidzianych przez Strategię. Stabilny dostęp do niezbędnych surowców oraz zwiększenie wolumenu ich produkcji (wydobycie, rafinacja) surowców nie będą wystarczające dla zaspokojenia potrzeb rozwojowych Polski. Przykładem może być przemysł kablowy, który w szczególności będzie obciążony zamówieniami związanymi z transformacją energetyczną. Dlatego dla odpowiedniego wykorzystania zwiększonego wolumenu surowca wymagany jest również adekwatny rozwój mocy w zakresie ich przetwórstwa. Niepożądana jest sytuacja, w której mimo dostępu do surowca, brak jest odpowiednich mocy produkcyjnych do jego dalszego przetworzenia, a w związku z tym jest on eksportowany do krajów z możliwościami jego przerobu, a następnie importowany w postaci wyrobów wyżej przetworzonych.”	Uwaga powtórzona - 1769
304 3	Inne	Komitet Rewitalizacji Miasta Słupska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Apel dotyczący pozycji Miasta Słupska w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku Jako Komitet Rewitalizacji Miasta Słupska, ciało doradcze Prezydenta Miasta Słupska dbające o rozwój nie tylko obszaru rewitalizacji, ale całego Miasta wyrażamy nasze zaniepokojenie wskazaniem w konsultowanej Strategii roli Słupska w policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych jako ośrodka subregionalnego. Uważamy, że rola naszego Miasta w sieci osadniczej została umniejszona i apelujemy o nadanie naszemu Miastu w opracowywanej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. prawidłowej rangi. Słupsk jest najważniejszym i jedynym takim ośrodkiem dla zachodniej części województwa pomorskiego. Swoje usługi wyższego rzędu adresuje nie tylko do mieszkańców liczącego ok. 160 tysięcy mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale także do dalej położonych terenów województwa pomorskiego oraz do wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, w których pobliżu nie znajdują się inne alternatywne ośrodki miejskie zapewniające podobny katalog usług publicznych. Miasto Słupsk spełnia wszystkie warunki, aby zostać wskazane w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodek wojewódzki tj. w naszym mieście zlokalizowane są: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku (3 stopień referencyjności), Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Nowy Teatr, Teatr Lalki „Tęcza”, Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica” w Słupsku, sąd wyższej instancji: Sąd Okręgowy w Słupsku, a słupski dworzec kolejowy ma rangę wojewódzkiego. Liczba ludności wskazywana przez Główny Urząd Statystyczny nie odzwierciedla stanu faktycznego ile osób na co dzień korzysta z Miasta- wg analiz przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy. Słupsk jest miastem, które zmaga się z bardzo agresywną suburbanizacją, a jako mieszkańcy i mieszkanki wiemy, że z potencjału naszego pięknego Miasta korzysta cały region słupski i opieranie delimitacji obszarów na statystycznej liczbie ludności jest wg nas błędem nie uwzględniającym dynamiki zmian liczby ludności wynikających m.in. z suburbanizacji, migracji itp., czyli czynników, które realnie wpływają na faktyczną liczbę mieszkańców i użytkowników Miasta. W związku z powyższym apelujemy o nadanie naszemu Miastu w opracowywanej Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. prawidłowej rangi ośrodka co najmniej regionalnego, o której jednoznacznie świadczą pełnione liczne funkcje usług wyższego rzędu, które wskazaliśmy w niniejszym apelu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
304 4	Samorząd	Powiat Kwidziński	SYNTEZA	13	W obszarach strategicznej interwencji (OSI) propozycja dotyczy wprowadzenia kolejnego OSI - OSI Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego. W lutym 2022 r. utworzono Stowarzyszenie Samorządów na Rzecz Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego. Zostało ono zarejestrowane 19 maja 2022 roku przez burmistrzów czterech gmin założycielskich: Nowego Stawu, Malborka, Sztumu i Nowego Dworu Gdańskiego. W październiku 2024r. do Stowarzyszenia przystąpił także Powiat Kwidziński. W październiku 2025r. powstał Parlamentarny Zespół ds. budowy Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego, który działa pod Przewodnictwem Pana Leszka Czarnobaja – Senatora RP. Samorządy podjęły współpracę dotyczącą stworzenia nowego korytarza transportowego wzdłuż Wisły na Mierzeję Wiślaną. To obszar, który wymaga szczególnej interwencji państwa w związku z występującymi tam barierami, ale i	Zbyt duża szczegółowość proponowanego zapisu.

					potencjałem rozwojowym. Stworzenie nowego korytarza transportowego wzdłuż Wisły na Mierzeję Wiślaną to szansa na rozwój społeczno-gospodarczy Pomorza, ale i całego kraju. Istotną sprawą jest modernizacja, rozbudowa wraz z infrastrukturą towarzyszącą i urządzeniami oraz budowlami pomocniczymi drogi krajowej nr 55 – Nowy Dwór Gdański-Malbork-Sztum-Kwidzyn-Grudziądz-Stolno, budowa ścieżek rowerowych wzdłuż drogi krajowej nr 55 oraz przedłużenie drogi krajowej nr 55 od Nowego Dworu Gdańskiego przez Mierzę Wiślaną w kierunku Stegna-Krynica Morska-Piaski.	
304 5	Samorząd	Powiat Kwidzyński	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	120	W odniesieniu do kierunku działania – Rozwój spójnej infrastruktury transportowej - celem osiągnięcia powyższej spójności należy zwrócić uwagę na wciąż nie rozwiązany problem obwodnic miast i ich zasadności umiejscowienia w konkretnej lokalizacji. W temacie obwodnicy Kwidzyna od lat prowadzone są działania na rzecz jej wybudowania. W ostatnich latach w przedmiotowym temacie to podpisanie listu intencyjnego przez wszystkie samorządy z terenu Powiatu Kwidzyńskiego (marzec 2019), podjęcie uchwał przez Radę Miejską w Kwidzynie (grudzień 2019) oraz Radę Powiatu Kwidzyńskiego (styczeń 2020) w sprawie apelu o ujęcie przedsięwzięcia dotyczącego budowy obwodnicy Kwidzyna w Rządowym Programie Budowy Stu Obwodnic Małych Miast w Polsce (wówczas jeszcze funkcjonowała robocza nazwa programu). Dokumenty te zostały przekazane m.in. Prezesowi Rady Ministrów. Realizacja inwestycji przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności gospodarczej powiatu i gmin, województwa oraz kraju poprzez poprawę spójności i efektywności regionalnego systemu transportowego. Dzięki realizacji przedsięwzięcia nastąpi usprawnienie połączeń pomiędzy regionalnymi i subregionalnymi ośrodkami rozwojowymi, do których Kwidzyn jest zaliczany. Budowa obwodnicy jest szczególnie istotna dla gmin naszego powiatu, w tym dla miasta Kwidzyna, który stanowi ważne centrum rozwoju gospodarczego dla południowo-wschodniej części województwa. To uprzemysłowione i jednocześnie bardzo istotne zaplecze przetwórcze dla rolników powiatu i regionu. Realizacja przedsięwzięcia przyczyni się do zmniejszenia uciążliwości podróżowania, zwiększenia przepustowości i jakości połączeń transportowych oraz wzmocnienia spójności powiatu. Miasto Kwidzyn – intensywnie zamieszkałe – zostanie odciążone od ruchu tranzytowego. W szerszym aspekcie nastąpi także poprawa dostępności do portów i lotnisk dla naszych mieszkańców, co w obecnym czasie jest bardzo istotne. Przedsięwzięcie to jako element rozbudowy infrastruktury w powiecie przyczyni się do zwiększenia jego atrakcyjności pod względem inwestycji i zatrudnienia. Będzie jednocześnie zdecydowanym krokiem na rzecz usuwania barier przestrzennych w przepływie ludzi i towarów, a także ułatwieniem w zakresie dostępności do obszarów inwestycyjnych i gospodarczych oraz odciążeniem układu komunikacyjnego miasta Kwidzyna. Kierując się troską o mieszkańców należy podkreślić, iż bardzo istotne jest utrzymanie wysokiej aktywności inwestycyjnej kapitału zagranicznego w Powiecie Kwidzyńskim, co w sposób bezpośredni przekłada się na miejsca pracy. Z dużą dozą optymizmu powiat przyjął do wiadomości zapisy ujęte w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030, który w punkcie dotyczącym działań i przedsięwzięć polityki przestrzennej wynikających z wyzwań rozwojowych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Kwidzyna – określa - po roku 2020 – m.in. obwodnica Kwidzyna w ciągu drogi nr 55. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację wskazano Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad w Gdańsku. Dodatkowym argumentem za podjęciem tej inwestycji jest także fakt, że wiele działań już podjęto w ciągu minionych lat, w które zaangażowane były samorządy Powiatu Kwidzyńskiego. W latach 2002-2004 GDDKiA podpisała porozumienie, a następnie umowę z miastem Kwidzyn w sprawie sporządzenia, wykonania i sfinansowania prac studialno-koncepcyjnych obwodnicy. Dzięki temu powstała wielobranżowa koncepcja budowy obwodnicy. Wydano wspólnie na ten cel ponad 746 tys. zł. Ponadto planowana obwodnica została uwzględniona w dokumentach planistycznych gmin: Kwidzyn, Gardeja, oraz miasta Kwidzyn. Istnieje duża konieczność realizacji przedmiotowego zadania, natomiast ryzyko wystąpienia negatywnych konsekwencji zaniechania działań w tym zakresie jest wysokie. Dlatego też samorządowcy wyrazili zdecydowane poparcie dla tej bardzo istotnej inwestycji, która jest jednym z najważniejszych obecnie dla powiatu przedsięwzięć o charakterze ponadlokalnym. Za realizacją przedmiotowego zadania inwestycyjnego przemawia szereg czynników opisanych powyżej, należy podkreślić także, iż znaczenie ma stan prac przygotowawczych – a takie zostały podjęte – natężenie ruchu w okolicy Kwidzyna, w tym ruchu ciężkiego, stan bezpieczeństwa liczony poziomem wypadkowości, w szerszym kontekście także poprawa dostępności połączeń z państwami sąsiednimi oraz konieczność zachowania zrównoważonego rozwoju kraju. Nastąpi usprawnienie ruchu tranzytowego, redukcja hałasu w obszarach zabudowanych oraz podniesie się jakość powietrza. Istotną sprawą jest redukcja zanieczyszczeń. Transport samochodowy jest istotnym źródłem zanieczyszczenia na terenie zabudowanym. Ma to istotny wpływ na zdrowie w perspektywie krótko- i długoterminowej z tytułu zgonów, skrócenia średniej długości życia, a także	Uwaga odrzucona

					chorób szczególnie związanych z układem oddechowym czy krążenia. Największy wpływ mają samochody ciężarowe, które posiadają silniki wysokoprężne o dużej pojemności. Częsta zmiana prędkości, gwałtowne hamowanie i przyspieszanie powodują zmianę pracy obrotowej silnika oraz zwiększanie emisji zanieczyszczeń. W procesie ścierania się opon i hamulców, do atmosfery trafiają metale ciężkie i cząstki stałe. Zadanie wpisuje się w cel główny programu wieloletniego „Program Budowy 100 Obwodnic na lata 2020-2030”, tj. budowa drogowych obejść miejscowości zapewniających efektywne funkcjonowanie drogowego transportu osobowego i towarowego, a także poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego i jakości życia mieszkańców oraz cele szczegółowe, tj. zwiększenie płynności przejazdu po drogach krajowych oraz wzrost bezpieczeństwa ruchu drogowego. Biorąc pod uwagę powyższe istnieje konieczność realizacji przedmiotowego zadania, natomiast ryzyko wystąpienia negatywnych konsekwencji zaniechania działań w tym zakresie jest wysokie. Dlatego też samorządy z terenu Powiatu Kwidzyńskiego wyrażają zdecydowane poparcie dla tej bardzo istotnej inwestycji, która jest jednym z najważniejszych obecnie dla powiatu przedsięwzięć o charakterze ponadlokalnym.	
304 7	Samorząd	Powiat Kwidzyński	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	W przypadku działań dotyczących szeroko ujętej przedsiębiorczości należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój istniejących parków technologicznych, przemysłowych oraz inkubatorów przedsiębiorczości, które często zostały wybudowane z udziałem dofinansowania unijnego w pierwszych okresach programowania. W następnych zabrakło działań i środków finansowych na ich wsparcie w należytych zakresie. Wsparcie dotyczyłoby wszelkich działań na rzecz współpracy od strony operacyjnej MSP. To czego dzisiaj potrzebuje ten sektor to wsparcie uczestnictwa w kosztach wspólnego sekretariatu, księgowości, porad prawno-podatkowych, zapewnienie dostępu do sprawdzonych ekspertów, tworzenie grup zakupowych, tworzenie dedykowanych aplikacji mobilnych – wymiana kontaktów, harmonogramów działań, baz przetargów, budowanie partnerstw, szukanie podwykonawców, ofert pracy, wspólna promocja w kraju i za granicą danych branż, nawiązywanie i animowanie współpracy pomiędzy MSP, a także dużymi podmiotami gospodarczymi.	Zwiększanie profesjonalizacji działalności ośrodków innowacji oraz ich sieciowanie zostały ujęte w strategii. Strategia nie jest natomiast zbiorem instrumentów i rodzajów kosztów do objęcia wsparciem
304 8	Samorząd	Powiat Kwidzyński	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn. W ramach Strategii w Województwie Pomorskim poza rdzeniem Trójmiasta są tylko dwa ośrodki subregionalne: Słupsk i Chojnice. Południe województwa zostało pozbawione takiego ośrodka — dokładnie tam, gdzie gęstość osadnicza i bieżące relacje funkcjonalne skupiają się wokół Kwidzyna. Kwidzyn już dziś pełni funkcję ośrodka policentrycznego –subregionalnego, a pozostałe ośrodki na południu Pomorza nie mają tak silnego oddziaływania na sieć gmin, tym samym nie są realną alternatywą na wkomponowanie ich w układ Strategii.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
304 9	Samorząd	Powiat Kwidzyński	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	9	Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI) – włączenie na terenie Powiatu Kwidzyńskiego ośrodka miejskiego Kwidzyn z jego obszarem funkcjonalnym, jako trzeciego ośrodka subregionalnego w województwie pomorskim. Pierwsza delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych przeprowadzona została na terenie województwa pomorskiego w 2013 roku i została potwierdzona w aktualnych dokumentach strategicznych województwa pomorskiego: Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030. Delimitacja wskazuje, iż obszar funkcjonalny przy Kwidzynie ma charakter ponadlokalny, ze wskazaniem Kwidzyna jako ośrodka węzłowego o znaczeniu ponadlokalnym. Gminy wchodzące w skład MOF Kwidzyna zawierają się w obrębie wyznaczonego obszaru obsługi, a ich badane relacje przestrzenne (suburbanizacja, dojazdy do pracy, dojazdy do szkół, połączenia komunikacyjne) były i są silne lub bardzo silne. To obszar, który ze względu na swoje specyficzne cechy wymaga szczególnego wsparcia i działań. Skoncentrowanie zasobów we wskazanym obszarze da najlepsze efekty rozwojowe. Na podstawie delimitacji obszar MOF Kwidzyna obejmuje 4 gminy Powiatu Kwidzyńskiego: Miasto Kwidzyn, Gmina Kwidzyn, Gmina Gardeja, Gmina Sadlinki, o łącznej powierzchni 534 km ² (2,91% powierzchni województwa pomorskiego, 63,95% powierzchni powiatu kwidzyńskiego). Miasto Kwidzyn jest jedną z 6 gmin Powiatu Kwidzyńskiego i zajmuje obszar o wielkości 22 km ² . Miasto Kwidzyn uznane zostało za miasto z obszarem obsługi przekraczającym granice powiatu, oddziaływującym na Partnerów i świadczącym funkcje usługowe, w tym głównie w zakresie szkolnictwa ponadpodstawowego, usług publicznych i zdrowotnych dla poszczególnych Partnerów MOF, których terytoria stanowią obszar powiązany z nimi funkcjonalnie. W obecnej perspektywie finansowej UE 2021-2027 działania koncentrujące się w ramach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Kwidzyna prowadzone są w oparciu o Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Kwidzyna 2030+. Za włączeniem powyższego obszaru przemawiają przede wszystkim wypracowane praktyki współpracy jednostek	Uwaga uwzględniona

					samorządu terytorialnego oraz efektywne zarządzanie. Wśród kluczowych przesłanek można wskazać: inicjatywę Nadwiślańskiego Korytarza Transportowego z budową obwodnicy Kwidzyna, siłę ośrodka gospodarczego Kwidzyna i potencjał do rozwoju przedsiębiorczości z istniejącą infrastrukturą w postaci parku przemysłowo-technologicznego, podjęte działania na rzecz usprawnień komunikacyjnych, rozwijająca się infrastruktura, silnie rozwinięta sieć edukacyjno-oświatowa z siedzibą silnie rozwijającej się szkoły wyższej, lokalizacja dużych przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego, planowana budowa szprych oraz infrastruktury Centralnego Portu Komunikacyjnego w obszarze Kwidzyna – Powiśla, co może umożliwić uruchomienie nieaktywnych aktualnie linii transportu pasażerskiego, dostępność terenów inwestycyjnych Pomorskiej Specjalnej Strefy Inwestycyjnej, stabilny rynek pracy, rezerwa terenów pod komunalną i prywatną zabudowę.	
305 0	Samorząd	Powiat Kwidzyński	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Włączenie Kwidzyna do policentrycznej sieci miast. Kształtujące się subregionalne funkcje Kwidzyna mają kluczowe znaczenie dla rozwoju peryferyjnej, południowej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, dalszej poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i infrastruktury sportowej związanej ze sportem dzieci i młodzieży, oddziałujących w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z przemysłem papierniczym, elektronicznym oraz spożywczym, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym kierunkiem oddziaływania będzie również rozwój usług edukacyjnych opartych m.in. o Powiślańską Szkołę Wyższą. Ważne w tym kontekście jest umiejscowienie na trasie przebiegu planowanego nowego korytarza transportowego wzdłuż Wisły na Mierzeję Wiślańską, silne oddziaływanie związane z umiejscowieniem dużych zakładów przemysłowych z kapitałem zagranicznym – zarówno w zakresie współpracy gospodarczej z innymi ważnymi ośrodkami, jak Trójmiasto oraz na południu kraju, jak również aspekty transportowe związane z prowadzoną działalnością, rozwój i kooperacja w zakresie rozwoju przedsiębiorczości poprzez wykorzystanie infrastruktury parku przemysłowo-technologicznego – jedynej tego typu instytucji w tej części subregionu nadwiślańskiego z siecią w Trójmieście, powiązania edukacyjne – mieszkańcy powiatu często wybierają uczelnie w Trójmieście, powiązania w przepływie kapitału ludzkiego zarówno we wspomnianej edukacji, ale również i w zakresie spraw zawodowych i pracy. Proponowane włączenie Kwidzyna ma charakter uzupełniający i komplementarny wobec istniejących ośrodków – nie dubluje ich funkcji, lecz domyka sieć w miejscu realnie obsługiwanym dziś przez Kwidzyn porządkując realne powiązania funkcjonalne przekraczające granice powiatów i województw.	Uwaga uwzględniona
305 1	Samorząd	Gmina Miasto Włocławek	UWAGA OGÓLNA		W projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. brak jest odniesień do procesów rewitalizacji prowadzonych w Polsce na podstawie Ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji. Mając na uwadze zaangażowanie wielu samorządów w wprowadzenie obszarów rewitalizacji z sytuacji kryzysowych, w tym w odnowę i ożywienie zdegradowanych fragmentów gmin, wnoszę o uwzględnienie elementu procesów rewitalizacji w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. Obecnie jest jeszcze wiele potrzeb wyrażonych w przygotowywanych przez samorządy gminnych programach rewitalizacji w zakresie działań rewitalizacyjnych, które są konieczne do przeprowadzenia w celu ożywienia pozostających w kryzysie obszarów miast/gmin, często stanowiących ścisłe śródmieścia miast. W ramach procesów rewitalizacji prowadzone są działania o zróżnicowanym charakterze, od działań społecznych, uzupełnionych infrastrukturalnymi, które są wzajemnie komplementarne i zmierzają do osiągnięcia założonych celów rewitalizacji. Mając na uwadze kierunki polityki przestrzennej kraju wyrażone w projekcie Strategii związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. poprzez wykorzystanie (regenerację i rewitalizację) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych poprzemysłowych, powojennych i innych (brownfields), należy uwzględnić również działania realizowane w ramach szeroko zakrojonych procesów rewitalizacji miast i gmin służące wykorzystaniu istniejącej infrastruktury, często zabytkowej, pozostającej do adaptacji, przebudowy lub modernizacji w centrach miast, co może stać się elementem wzmocnienia polityki mieszkaniowej i przestrzennej oraz tworzenia miasta zwartej jako elementu polityki prorozwojowej i proekologicznej. Wieloaspektowy charakter procesów rewitalizacji pozwala na ich ujęcie w kilku priorytetach określonych w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. Jako propozycję wskazuję: 1. Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań - proponowane Kierunki działań: ü 1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem A. Zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego;	Uwaga uwzględniona

					ü 3. Poprawa warunków mieszkaniowych A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych 2. Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne - proponowane Kierunki działań: ü 5. Wsparcie rozwoju ekonomii społecznej A. Doskonalenie systemu wsparcia zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych, B. Wspieranie reintegracji zawodowej i społecznej 3. Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się – proponowane Kierunki działań: ü 1. Promowanie zdrowego stylu życia C. Upowszechnianie aktywności fizycznej w społeczeństwie ü 4. Aktywne starzenie się A. Aktywność społeczna, edukacyjna i kulturalna osób starszych, B. Promowanie aktywności fizycznej seniorów, C. Integracja międzypokoleniowa 4. Priorytet 2.3. Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm – proponowane Kierunki działań: ü 2. Wdrożenie ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm A. Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych 5. Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu – proponowane Kierunki działań: ü 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków A. Wymiana źródeł ciepła w budynkach, B. Poprawa efektywności energetycznej budynków, C. Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego, D. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu ü 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne F. Działania służące adaptacji do zmian klimatu na obszarach miejskich 6. Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli – proponowane Kierunki działań: ü 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu C. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, ü 4. Wzmacnianie integracji społecznej, B. Wzmocnienie integrującej roli kultury, C. Wzmocnienie roli instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego, D. Upowszechnienie wolontariatu, E. Wspieranie i promocja aktywności społecznej, F. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych, G. Rozwój polityki młodzieżowej.	
305 2	Samorząd	Gmina Miasto Włocławek	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161-171	Przedmiotowy projekt Strategii zakłada rozwój energetyki jądrowej, w tym budowę wielkoskalowych elektrowni jądrowych. Jako pierwsza ma powstać elektrownia w gminie Choczewo, gdzie budowa pierwszego bloku ma zakończyć się w latach 2036-2040 (zatem po zakładanym okresie obowiązywania projektowanej Strategii). Planuje się również, że w perspektywie 2035r. nastąpi rozpoczęcie budowy co najmniej drugiej (nie wskazano planowanych lokalizacji). Należy zauważyć, że rozwój energetyki jądrowej w Polsce to nie tylko elektrownie wielkoskalowe, rozpoczęto bowiem prace nad polską małą elektrownią jądrową SMR. Pierwsza z nich powstanie we Włocławku. Zakłada się, że do roku 2035 działać będą przynajmniej dwa SMR-y o łącznej mocy 0,6 GW (czyli 600 MW). Oznacza to, że w okresie obowiązywania projektowanej Strategii, czyli szybciej aniżeli elektrownie wielkoskalowe, powstaną małe elektrownie jądrowe zwiększające bezpieczeństwo i niezależność energetyczną Polski oraz mające wpływ na osiągnięcie zakładanych w projekcie Strategii celów: bezpieczeństwa dostaw, niższej emisyjności sektora, stabilnych cen energii. Uzasadnionym byłoby uwzględnienie ich w konsultowanym dokumencie i objęcie wybranej dla nich lokalizacji zakresem interwencji planowanej obecnie dla gmin objętych OSI elektrowni jądrowej i morskiej elektrowni wiatrowej.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
305 3	Samorząd	Gmina Miasto Włocławek	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	270-271	W projekcie dokumentu brakuje realnych mechanizmów wsparcia miast, które pełnią funkcje regionalne, jednak tracą funkcje społeczno-gospodarcze. W szczególności chodzi o mechanizmy oddziałujące na wzrost potencjału i dywersyfikację bazy ekonomicznej, co pomoże przeciwdziałać drenażowi kreatywnych zasobów ludzkich tych miast przez ośrodki metropolitalne, a co za tym idzie, dalszej degradacji demograficznej i społeczno – gospodarczej.	Niniejsza Strategia odchodzi od definicji miast tracących funkcję na rzecz definicji miast subregionalnych niezbędnych do utrzymania policentrycznego modelu rozwoju.
305 4	Samorząd	Gmina Miasto Włocławek	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		Z uwagi na pogarszającą się sytuację miast średnich (demograficzną i społeczno-gospodarczą) oraz brak realnych narzędzi współpracy ponad granicami administracyjnymi, mechanizmów sprawiedliwego finansowania usług publicznych przekraczających granice administracyjne oraz konflikty graniczne, konieczna jest pilna analiza funkcjonalna obecnego podziału administracyjnego, dokonanie najważniejszych korekt odgórnie (np. gminy obwarunkowe), w sposób zapewniający realizację art. 15 Konstytucji RP, a także wprowadzenie zasady systematycznego jego przeglądu i dokonywania niezbędnych korekt w oparciu o kryteria funkcjonalne raz na kadencję.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
305 5	Organizacja	Krajowi Producenci Leków	UWAGA OGÓLNA		W dokumencie nie ma konkretnych zadań wspierających czy wręcz realizujących cele związane z bezpieczeństwem lekowym. Proponujemy, aby w treści Strategii dla Polski 2035 znalazły się zadania takie jak:	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia

	pozarządowa				a) powołanie Zespołu Koordynacyjnego ds. Bezpieczeństwa Lekowego; Wzmocnienie bezpieczeństwa lekowego wymaga wdrożenia skoordynowanych i wielofunkcyjnych działań. Ze względu na konieczność zaangażowania licznych podmiotów sektora farmaceutycznego, regulacyjnego i ochrony zdrowia, niezbędne jest zapewnienie jednolitego kierunku decyzyjnego, ustanowienie mechanizmów koordynacyjnych między zainteresowanymi stronami oraz przyznanie tym działaniom odpowiedniego statusu priorytetowego w polityce farmaceutycznej państwa. b) powiązanie wykorzystywania środków na rozwój produkcji leków i API z krajową listą leków krytycznych; Polska opublikowała pierwszą Krajową Listę Leków Krytycznych zawierającą 301 substancji czynnych (zaktualizowana w 2025 r. do 401 substancji), obejmującą leki stosowane w leczeniu schorzeń kardiologicznych, onkologicznych, zakaźnych oraz pasożytniczych i wiele innych. Lista stanowi dokument strategiczny, którego celem jest wzmocnienie suwerenności lekowej Polski i zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego kraju. Polska aktualnie jest w 90-95% uzależniona od dostaw substancji czynnych (API) z krajów azjatyckich, głównie z Chin i Indii, co stanowi poważne zagrożenie w sytuacji przerwania łańcuchów dostaw – scenariusz, który stał się rzeczywistością podczas pandemii COVID-19. Obecnie Polska może wytwarzać zaledwie 19 spośród 52 kluczowych API . Powiązanie wykorzystywania środków na rozwój produkcji leków i API z Krajową Listą Leków Krytycznych bezpośrednio przekłada się na odporność zdrowotną i bezpieczeństwo obywateli. Związek pragnie zwrócić uwagę na możliwość wykorzystania środków European Defence Fund oraz Polish Defence Fund do finansowania produkcji leków o znaczeniu krytycznym. c) opracowanie strategii dla stworzenia w Polsce europejskiego hubu produkcji farmaceutycznej Położenie geograficzne Polski stwarza wyjątkową okazję do stania się regionalnym centrum bezpieczeństwa lekowego dla Europy Środkowej i Wschodniej oraz wschodniej flanki UE i NATO. Dzięki silnej bazie produkcyjnej i zasobom ludzkim Polska może pełnić rolę strategicznego centrum produkcji i dystrybucji leków o znaczeniu krytycznym, wzmacniając bezpieczeństwo zdrowotne całego regionu i odporność swoich sojuszników.	zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
3056	Organizacja pozarządowa	Krajowi Producenci Leków	UWAGA OGÓLNA	53-57, 81, 87, 91	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. wyznacza trzy główne cele: a) łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich; b) tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu; c) wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa; oraz jeden cel horyzontalny: „zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej”. Bezpieczeństwo lekowe znalazło się w celu pierwszym „łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich”, w priorytecie „Dobre zdrowie i aktywne starzenie się”, co nie wydaje się właściwym miejscem. W dodatku nie sformułowano żadnych kroków miłowych w obszarze bezpieczeństwa lekowego i nie określono, co trzeba osiągnąć do 2035 r., tak jak w przypadku innych zagadnień, np. określono dokładnie odsetek porodów drogami natury ze znieczuleniem, który powinien być realizowany w 2035 r. czy odsetek osób objętych opieką Centrów zdrowia Psychicznego. Naszym zdaniem, bezpieczeństwo lekowe powinno znaleźć się w „Cele 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa”. Do tego celu sformułowano pięć priorytetów: - systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski, - wzmocnienie potencjału obronnego kraju - budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy - wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego - skutecznie działająca administracja. Zabrakło wśród nich bezpieczeństwa lekowego. W zakresie wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego mamy jasno określone cele do osiągnięcia w 2035 r., m.in. powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej czy udział towarów rolno-spożywczych w polskim eksporcie ogółem. Tymczasem brak leków jest równie groźny, jak brak żywności w czasie konfliktów zbrojnych. Czy chorujący rolnik będzie w stanie wyprodukować żywność? Czy chorujący kierowca będzie w stanie ją dostarczyć? Bez leków szpitale przestają leczyć, nie wykonają żadnej operacji ani innej procedury. Nadciśnienie, hipercholesterolemia, choroby serca skończą się zawałami, udarami, niewydolnością serca. Cukrzycy będą umierać bez insuliny, astmatycy uduszą się bez sterydów, a osoby po przeszczepach stracą darowane organy bez leków immunosupresyjnych. Bez antybiotyków śmiertelne staną się infekcje bakteryjne, szczególnie związane z operacjami, nie mówiąc już o medycynie pola walki. Zdolność zapewnienia leków na własne potrzeby to element odporności państwa ważnej w	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.

					strategii odstraszenia NATO. Bez własnej produkcji leków jesteśmy podatni na ataki hybrydowe, wywoływanie paniki, przerwanie łańcuchów dostaw, a ich dostarczenie z innego państwa może być elementem szantażu czy zastraszania. Dlatego uważamy, że bezpieczeństwo lekowe powinno znaleźć się w Celu 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa. Trzeba jasno określić, co musimy osiągnąć do 2035 r.: - ile leków krytycznych powinno być produkowanych w Polsce, - jaki powinien być udział krajowych leków w polskim rynku. Powinny być opracowane zachęty, tak aby wytwórcy leków lub podmioty odpowiedzialne podjęły lub utrzymały produkcję zarówno substancji czynnych, jak i leków gotowych w Polsce, a także mechanizmy wsparcia zarówno na etapie badań i rozwoju produkcji substancji czynnych, produktów pośrednich oraz leków gotowych, jak również zachęty do inwestowania w rozwój produkcji na terytorium Polski. Należy zagwarantować producentom leków krytycznych rentowność produkcji w naszym kraju i ich zbył.	
305 7	Organizacja pozarządowa	Krajowi Producenci Leków	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	203	Wnosimy o stworzenie dedykowanego mechanizmu wsparcia dla krajowej produkcji leków i substancji czynnych (API) ujętych na Krajowej Liście Leków Krytycznych. Od lat podkreślamy konieczność wzmocnienia krajowej i europejskiej produkcji leków oraz niezależnienia się od dostawców spoza UE. Kwestia zapewnienia bezpieczeństwa lekowego jest dla nas priorytetem, a obecny brak instrumentu finansowanego ze środków publicznych, który umożliwiałby wsparcie produkcji API i form gotowych leków krytycznych, stanowi poważne zagrożenie dla stabilności systemu ochrony zdrowia. Nie istnieje mechanizm, który zachęcałby krajowych producentów do utrzymania, zwiększenia lub rozpoczęcia produkcji leków na terenie Polski. Taki stan rzeczy jest szczególnie niepokojący w kontekście Krajowej Listy Leków Krytycznych, która po ostatniej aktualizacji obejmuje 401 substancji czynnych. Zapewnienie ich stałej dostępności ma charakter bezspornie priorytetowy. Warto zaznaczyć, że polski przemysł farmaceutyczny jest rozwinięty i generuje znaczące wpływy do budżetu państwa – według najnowszych danych jego łączny wpływ na gospodarkę wynosi ponad 20,7 mld zł, co przekłada się na 0,67% PKB kraju. Istniejące fabryki mogą zatem zostać wykorzystane bez konieczności budowy nowych, kosztownych zakładów. Zgodnie z raportem PEX, koszt budowy fabryki produkującej 100 API wynosi od 1 mld zł do 1,8 mld zł – co odpowiada kosztowi budowy odcinka autostrady o długości od 36 do 65 km. Dodatkowo, obecne częściowe tylko powiązanie krajowej listy z listą europejską nie gwarantuje pełnego bezpieczeństwa polskich pacjentów. Zależność od wspólnotowych mechanizmów może prowadzić do sytuacji, w których kluczowe produkty lecznicze nie będą dostępne w Polsce na takich samych warunkach jak w innych krajach UE. Konieczne jest zatem zapewnienie mechanizmów, które pozwolą na utrzymanie suwerenności Polski w zakresie dostępu do strategicznych leków oraz skutecznego reagowania na lokalne potrzeby zdrowotne. W związku z powyższym postulujemy o wpisanie w projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. dedykowanego komponentu finansowego w ramach subfunduszu wsparcia innowacyjnej gospodarki, przeznaczonego na wsparcie produkcji leków i API z Krajowej Listy Leków Krytycznych.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
305 8	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	SYNTEZA	8	Uwaga do fragmentu dotyczącego strategii mającej na celu odwrócenie trendu spadku dzietności Wnoszę uwagę dotyczącą części dokumentu odnoszącej się do działań strategicznych zmierzających do odwrócenia negatywnego trendu spadku dzietności. Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich (wpisuje się również to w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej), w szczególności poprzez: -zwiększanie liczby miejsc pracy na tych terenach, -rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, -zapewnienie dostępności opieki medycznej oraz opieki nad dziećmi. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie więzi rodzinnych i społecznych w środowisku lokalnym stanowi istotny czynnik sprzyjający zwiększeniu dzietności oraz budowie trwałego kapitału społecznego. Jednocześnie takie podejście w przyszłości ułatwi udzielanie wsparcia starszym członkom rodziny, co – wobec prognozowanego w Strategii wzrostu liczby osób starszych – pozwoli ograniczyć potrzebę korzystania z opieki instytucjonalnej na rzecz wzmocnienia roli rodziny w systemie wsparcia społecznego.	Powtórzenie z uwagą nr 2250.

3059	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego fundamentu bezpieczeństwa W części, w której wskazano, że fundamentem bezpieczeństwa mają być silne instytucje publiczne, zasadne jest doprecyzowanie, iż ich siła powinna wynikać nie tylko z zakresu kompetencji, lecz również z modelu współpracy opartego na zasadzie pomocniczości. Wskazane byłoby wprowadzenie ustawowego modelu wzajemnej współpracy między instytucjami publicznymi, w ramach którego instytucje przyznające dofinansowanie aktywnie wspierają beneficjentów, w tym: - ostrzegają ich przed ryzykiem popełnienia błędów, - w przypadku ich wystąpienia – podejmują działania nastawione na naprawę i korektę, a nie na automatyczne stosowanie sankcji czy zwrotu środków. Takie podejście sprzyja budowie państwa partnerskiego i uczciwego zaufania między instytucjami a obywatelami, co realnie wzmacnia fundament bezpieczeństwa publicznego.	Powtórzenie z uwagą nr 2251.
3060	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego wzmocnienia bezpieczeństwa w zakresie budowania infrastruktury ochronnej Zasadne jest rozważenie wyłączenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z procedur dotyczących realizacji inwestycji związanych z infrastrukturą ochronną. Procedura zmiany miejscowych planów jest długotrwała i skomplikowana, co może opóźniać lub uniemożliwiać szybkie zagospodarowanie terenów niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Umożliwienie realizacji takich inwestycji bez konieczności uprzedniej zmiany planu miejscowego pozwoliłoby na sprawniejsze i bardziej elastyczne reagowanie w sytuacjach wymagających pilnego działania.	Powtórzenie z uwagą nr 2252.
3061	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich, co wpisuje się również w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie roli rodziny przyczynia się do poprawy sytuacji młodych rodziców, którzy – mogąc liczyć na pomoc bliskich – są bardziej skłonni do powiększania rodziny. Poczucie wsparcia ogranicza stres i obciążenia psychiczne związane z wychowaniem dzieci, podczas gdy w dużych ośrodkach miejskich rodzice często pozostają zdani wyłącznie na siebie, co zniechęca do podjęcia decyzji o kolejnym dziecku, zwłaszcza gdy wiąże się to z koniecznością pozostawiania go w żłobku przez wiele godzin dziennie.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 2253
3062	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70-71	Zasadne jest rozszerzenie treści priorytetu o aspekt tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu poprzez wprowadzenie zmian w systemie podatku dochodowego od osób fizycznych. Proponuje się rozważenie modelu opodatkowania, w którym dochód rodziny byłby dzielony na wszystkich jej członków przy ustalaniu progu podatkowego (12% i 32%). Obecne rozwiązania podatkowe nie uwzględniają w wystarczającym stopniu rzeczywistych kosztów utrzymania dzieci i mogą zniechęcać rodziców do podejmowania decyzji o posiadaniu kolejnych dzieci, gdyż wyższy dochód nie przekłada się proporcjonalnie na poprawę sytuacji ekonomicznej rodziny. Zmiana modelu podatkowego w kierunku bardziej prorodzinnym mogłaby stanowić istotny instrument zachęcający do zwiększenia dzietności oraz wspierający stabilność finansową rodzin wychowujących dzieci.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 2254
3063	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Uwaga do fragmentu dotyczącego tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich o działania obejmujące wsparcie rozwoju przetwórstwa produktów rolnych, a nie jedynie sektora usług. Rozwój lokalnego przetwórstwa pozwoli zwiększyć wartość dodaną produkcji rolnej, umożliwi rolnikom uzyskiwanie wyższych dochodów oraz ograniczy zjawisko odchodzenia od zawodu rolnika. Wskazane jest również rozważenie możliwości dofinansowania tworzenia centrów przetwórczych przez jednostki samorządu terytorialnego, które mogłyby skupiać lokalnych producentów, wspierać ich w procesie przetwarzania produktów oraz pomagać w poszukiwaniu rynków zbytu – zwłaszcza w województwach, takich jak świętokrzyskie, gdzie rolnictwo stanowi istotną gałąź gospodarki. Takie rozwiązanie przyczyni się do wzrostu zatrudnienia, rozwoju lokalnej gospodarki oraz wzmocnienia odporności ekonomicznej obszarów wiejskich.	Uwaga powtórzona - nr 2255, 4574. Przedmiotowe kwestie zostały wskazane w priorytecie 3.4. (1C. Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich).
3064	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Uwaga do fragmentu dotyczącego rynku pracy włączającego różne grupy społeczne. W Strategii wskazano, że wprowadzenie ustawy z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia ma przynieść korzyści w zakresie dostosowania struktur urzędów pracy do bardziej celowego udzielania pomocy oraz zwiększenia efektywności wsparcia osób bezrobotnych.	Uwaga powtórzona z uwagami nr 2256-2258

					W praktyce jednak nowe przepisy generują szereg negatywnych skutków dla rynku pracy, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich: - Znaczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych – na skutek rozszerzenia definicji osoby bezrobotnej o rolników, ich współmałżonków i domowników. Brak jest mechanizmów weryfikacji faktycznych dochodów z gospodarstw rolnych, a rejestracja opiera się wyłącznie na oświadczeniach. W konsekwencji dane o bezrobociu stają się niemiernodajne, a realne wsparcie trafia często do osób niebędących faktycznie bez pracy. - Ograniczenie dostępu do form wsparcia dla osób w wieku 30–50 lat – na podstawie art. 69 ustawy, który wprowadza zasadę pierwszeństwa dla innych grup. W efekcie osoby w najbardziej produktywnym wieku mają utrudniony dostęp do szkoleń, staży i innych form pomocy. - Skrócenie maksymalnego okresu odbywania staży do 24 miesięcy w ciągu 10 lat znacząco ogranicza możliwości aktywizacyjne w regionach o trudnej sytuacji gospodarczej, gdzie staże stanowiły często jedyną realną formę aktywności zawodowej i źródło utrzymania. - Brak sankcji za odmowę przyjęcia pomocy – obecnie odmowa udziału w oferowanych formach wsparcia nie skutkuje utratą statusu osoby bezrobotnej, co obniża skuteczność działań aktywizacyjnych i motywacyjnych służb zatrudnienia. - Zmiana zasad organizacji robót publicznych – skrócenie ich maksymalnego okresu z 12 do 6 miesięcy osłabia znaczenie tej formy wsparcia w środowiskach o ograniczonej liczbie ofert pracy. - skrócenie okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych do 180 dni (z wyjątkiem wybranych grup) powoduje pogorszenie sytuacji osób zamieszkujących regiony o trwałym, strukturalnym bezrobociu, takich jak część powiatów województwa świętokrzyskiego, gdzie dotychczas zasiłek przysługiwał przez 365 dni. W rezultacie wprowadzone zmiany nie przyczyniły się do poprawy sytuacji na rynku pracy, lecz przeciwnie – zwiększyły liczbę zarejestrowanych bezrobotnych (w tym fikcyjnych), ograniczyły dostępność realnych form wsparcia oraz osłabiły skuteczność działań urzędów pracy w mniejszych ośrodkach. Wnosimy o uwzględnienie w Strategii postulatu zwiększenia wsparcia dla służb zatrudnienia w małych miastach i na obszarach wiejskich, w szczególności poprzez: - umożliwienie kierowania pomocy w sposób bardziej elastyczny do osób młodych i długotrwale bezrobotnych, - przywrócenie dłuższego okresu pobierania zasiłku w regionach o wysokim bezrobociu, - rozszerzenie możliwości odbywania staży i robót publicznych, - wprowadzenie rzeczywistej weryfikacji dochodów rolników rejestrujących się jako bezrobotni. Obecne rozwiązania nie odpowiadają na potrzeby mniejszych regionów, a wręcz pogłębiają istniejące różnice pomiędzy dużymi miastami a obszarami małych miast i terenów wiejskich, a strategia zakłada eliminowanie takich rozróżnień.	
306 5	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Uwagi do punktu E – Wzmacnianie skuteczności prozdrowotnej Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących wzmacniania skuteczności prozdrowotnej o rolę szpitali powiatowych, które – ze względu na posiadane zaplecze kadrowe, organizacyjne i techniczne – powinny pełnić funkcję koordynatorów badań przesiewowych. W tym celu wskazane jest przeznaczenie dedykowanych środków finansowych na doposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt diagnostyczny oraz aparaturę medyczną umożliwiającą realizację tego zadania. Ponadto, w zakresie działań prozdrowotnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, zasadne jest przewidzenie możliwości uzyskania dofinansowania na doposażenie istniejących sal gimnastycznych oraz budowę nowych obiektów, które mogłyby być wykorzystywane do prowadzenia zajęć z zakresu aktywności fizycznej – takich jak taniec, fitness czy gimnastyka. Należy również przewidzieć środki na rozwój i szkolenie kadry instruktorskiej oraz trenerów mogących prowadzić tego typu zajęcia w sposób profesjonalny i dostosowany do potrzeb różnych grup wiekowych.	Powtórzenie z uwagą nr 2259.
306 6	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Uwagi do Punktu B. Promowanie aktywności seniorów W celu zapewnienia aktywności fizycznej osób starszych oraz integracji międzypokoleniowej wskazane jest rozważenie utworzenia centrów aktywności dla seniorów w oparciu o istniejącą infrastrukturę szkolną. Dobrze wyposażone sale gimnastyczne w szkołach mogą być wykorzystywane poza godzinami zajęć dydaktycznych do prowadzenia zajęć ruchowych, rekreacyjnych i integracyjnych dla osób starszych, co pozwoli uniknąć konieczności tworzenia nowej infrastruktury. Dla skutecznej realizacji tego działania niezbędne byłoby wsparcie finansowe dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie pokrycia kosztów zatrudnienia instruktorów i animatorów prowadzących zajęcia, a także	Powtórzenie z uwagą nr 2260.

					zapewnienia odpowiedniego zaplecza organizacyjnego. Rozwiązanie to przyczyni się do poprawy kondycji fizycznej seniorów, przeciwdziałania izolacji społecznej oraz wzmacniania więzi międzypokoleniowych w społecznościach lokalnych.	
306 7	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Słusznie zauważono potrzebę organizacji opieki długoterminowej w szpitalach powiatowych. Należy jednak doprecyzować, że opieka długoterminowa powinna być zorganizowana w każdym szpitalu powiatowym.	Powtórzenie z uwagą nr 2261.
306 8	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu dotyczącego konsolidacji, poprawy efektywności i funkcjonowania podmiotów leczniczych Należy podkreślić, że proces konsolidacji oraz tworzenia sieci szpitali nie może prowadzić do ograniczenia dostępności usług zdrowotnych w mniejszych miejscowościach ani do ich faktycznego wyprowadzenia z obszarów peryferyjnych. Konsolidacja systemu opieki zdrowotnej powinna być prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie lokalnego dostępu do świadczeń, w tym w szczególności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W przeciwnym razie może dojść do pogłębienia dysproporcji w dostępie do usług medycznych pomiędzy mieszkańcami dużych miast a mieszkańcami obszarów wiejskich i małych gmin, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą równości w dostępie do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.	Powtórzenie z uwagą nr 2262.
306 9	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu E – Wprowadzenie systemu oceny jakości udzielanych świadczeń Wskazać należy, że opisany w projekcie system oceny jakości, który ma obejmować zarówno elementy dotyczące klinicznego zarządzania, jak i tzw. konsumenckiego charakteru świadczeń opieki zdrowotnej, a następnie wpływać na wartość kontraktu oraz wysokość wynagrodzenia za świadczone usługi, budzi istotne zastrzeżenia. Tak ukształtowany mechanizm może prowadzić do sytuacji, w której niemiernodajne lub trudne do obiektywnego zweryfikowania kryteria będą miały decydujący wpływ na ocenę podmiotów leczniczych, co w konsekwencji może skutkować dalszą degradacją szpitali powiatowych i obniżeniem należnego im finansowania.	Powtórzenie z uwagą nr 2263.
307 0	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Uwaga do fragmentu dotyczącego zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości Zasadne jest podkreślenie, że w Strategii prawidłowo zdiagnozowano problem nierównego dostępu do edukacji między większymi aglomeracjami a małymi miastami. W celu rzeczywistego ograniczenia tych nierówności należy zwiększyć finansowanie oświaty w małych miastach, co pozwoli na: rozbudowę bazy dydaktycznej, organizację większej liczby zajęć dodatkowych dla uczniów, których rodzice nie mogą finansować takich zajęć prywatnie, odpowiednie doposażenie sal dydaktycznych. Działania te przyczynią się do zwiększenia efektywności nauczania i wyrównania szans edukacyjnych młodych ludzi, niezależnie od miejsca zamieszkania. Ponadto w Strategii scharakteryzowano działalność Branżowych Centrów Umiejętności. Dlatego wnosimy o uwzględnienie propozycji, aby BCU mogły stać się instytucjami wpisanymi do RIS. Na terenie powiatu staszowskiego stworzono już dwa BCU, natomiast trzecie zostanie utworzone do końca listopada br. W wielu powiatach woj. Świętokrzyskiego powstają podobne podmioty i z racji celów ich działalności, należy zadbać o to, aby z ich usług mogły korzystać m.in. osoby poszukujące pracy, które chciałyby sfinansować szkolenie ze środków Urzędów Pracy.	Uwagi nie odnoszą się do działań, które mogą być podejmowane w ramach Strategii.
307 3	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	213	Uwaga do fragmentu dotyczącego zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej na czas konfliktu Zasadne jest uzupełnienie zapisów Strategii o kwestie dotyczące wzmocnienia roli samorządów w budowaniu systemu obrony cywilnej. Należy uprościć obowiązujące regulacje prawne, w szczególności w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez wprowadzenie jasnych wytycznych dotyczących przygotowania i realizacji działań związanych z obroną cywilną. Zasadne jest uwzględnienie w Strategii potrzeby zwiększenia finansowania szpitali powiatowych, które powinny pełnić rolę kluczowych podmiotów obrony cywilnej. Samorządy powiatowe powinny otrzymać dedykowane środki finansowe na doposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt ratowniczy, w szczególności poprzez zakup ambulansów oraz karettek wyposażonych do działań w warunkach zagrożenia militarnego. Doświadczenia z początku konfliktu zbrojnego na Ukrainie wskazują na niedostateczne przygotowanie placówek ochrony zdrowia w zakresie sprzętu ratunkowego i mobilnego, dlatego zwiększenie zdolności operacyjnych szpitali powiatowych stanowi istotny element wzmocnienia krajowego systemu bezpieczeństwa.	Powtórzenie z uwagą nr 2268.
307 4	Samorząd	Konwent Powiatów	Priorytet 3.4: Wzmocnienie	221	Uwaga do fragmentu dotyczącego rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego Zasadne jest rozważenie utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego.	Powtórzenie z uwagami nr 2269, 4586. Konieczne jest przedstawienie pogłębionej analizy postulatów

		Województwa Świętokrzyskiego	bezpieczeństwa żywnościowego		Centra te mogłyby pełnić funkcję jednostek wspierających rolników w procesie konsolidacji, tworzenia grup producenckich oraz budowy lokalnej bazy przetwórczej, umożliwiającą rozpoczęcie działalności w zakresie przetwarzania produktów rolnych. Takie rozwiązanie pozwoliłoby rolnikom unikać sytuacji ekonomicznie niekorzystnych, w których zmuszeni są sprzedawać swoje plony – jak np. paprykę – po zaniżonych cenach (np. 40 gr/kg), dając im możliwość samodzielnego przetworzenia produktów w ramach wsparcia organizacyjnego i technicznego oferowanego przez centrum. Działanie to przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników, wzmocnienia lokalnej gospodarki oraz zwiększenia odporności sektora rolno-spożywczego na wahania rynkowe.	utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecnie rolę doradcą w tej dziedzinie pełnią ośrodki doradztwa rolniczego. Byłby to kolejny poziom regulacji, czy koordynacji rynku - utrzymywany z funduszy publicznych. Takie podmioty jak grupy producentów to podmioty prywatne - ich powstawanie powinno mieć charakter oddolny.
307 5	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254-255	Uwaga do fragmentu dotyczącego systemu powiązań transportowych Z przedstawionych w Strategii wskazań dotyczących systemu powiązań transportowych szkieletowych wynika, że województwo świętokrzyskie zostało w znacznym stopniu wykluczone z planowanego systemu transportu kolejowego. Przewidziano jedynie nieliczne połączenia przebiegające przez obszar województwa, co w praktyce może prowadzić do jego marginalizacji komunikacyjnej i gospodarczej. W związku z tym zasadne jest uwzględnienie w Strategii nowych połączeń kolejowych przebiegających przez województwo świętokrzyskie, tak aby zapewnić regionowi równorzędny udział w krajowej sieci transportowej i zrównoważony rozwój terytorialny.	Powtórzenie z uwagą nr 2270.
307 6	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	Uwaga do fragmentu dotyczącego obszarów objętych wsparciem w ramach inwestycji strategicznych Należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie zostało w dużej mierze pominięte w planowanych działaniach inwestycyjnych w ramach programu „Tarcza Wschód”, mimo iż obejmuje ono obszary o istotnym znaczeniu strategicznym. Ponadto jedynie niewielka część terenów województwa została zakwalifikowana do wsparcia w ramach działań dotyczących rozwoju obszarów rolniczych i przestrzeni produkcyjnych, podczas gdy znaczna część regionu ma charakter rolniczy i wymaga odpowiedniego wsparcia inwestycyjnego. W związku z powyższym zasadne jest rozszerzenie zakresu terytorialnego wsparcia w ramach obu programów o województwo świętokrzyskie, co pozwoli zapewnić równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu.	Powtórzenie z uwagą nr 2271.
307 7	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	Uwaga do fragmentu dotyczącego osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego Zasadne jest uwzględnienie województwa świętokrzyskiego w ramach osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wchodzącej w skład obszaru funkcjonalnego CPK, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury kolejowej dużych prędkości prowadzącej do CPK. Włączenie województwa świętokrzyskiego w system połączeń szybkich kolei w ramach obszaru funkcjonalnego CPK zapewni lepszą dostępność komunikacyjną regionu, zwiększy jego atrakcyjność inwestycyjną oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego kraju. W szczególności zasadne jest objęcie zakresem osi otoczenia CPK powiatów: kieleckiego, ostrowieckiego, starachowickiego i skarżyskiego, które posiadają korzystne położenie komunikacyjne oraz potencjał rozwojowy umożliwiający efektywne włączenie w sieć transportową dużych prędkości. Powiaty te stanowią istotne ogniwo w układzie gospodarczym i przestrzennym województwa świętokrzyskiego, a ich pominięcie mogłoby prowadzić do utrwalenia istniejących dysproporcji rozwojowych. Mając powyższe na uwadze, wnosi się o wpisanie województwa świętokrzyskiego, w szczególności wskazanych powiatów, na stronę 2 dokumentu – w części dotyczącej obszarów objętych osią otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (obszar funkcjonalny CPK).	Powtórzenie z uwagą nr 2272.
307 8	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	CZĘŚĆ I UWAGI Uwaga do fragmentu dotyczącego delimitacji Osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa świętokrzyskiego. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak	Uwaga podobna do 4629.

					i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co unaocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowych subregionów obejmujących Starachowice, Skarżysko-Kamienną, Opatów, Sandomierz, Staszów oraz Jędrzejów. Proponowane obszary, oparte na istniejących powiązaniach komunikacyjnych, gospodarczych i społecznych, posiadają realny potencjał do pełnienia funkcji subregionalnej. Północno-wschodni subregion województwa świętokrzyskiego, obejmujący Powiat Starachowicki i Powiat Skarżyski, odgrywa istotną rolę w strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu. Jest to obszar o znaczącym potencjale przemysłowym, komunikacyjnym i społecznym, który może stać się jednym z głównych filarów policentrycznego układu osadniczego województwa świętokrzyskiego. Rozszerzenie sieci ośrodków subregionalnych województwa świętokrzyskiego o Starachowice i Skarżysko-Kamienną pozwoli na: • zwiększenie na tych obszarach usług wyższego rzędu związanych z edukacją, opieką zdrowotną, kulturą jak i atrakcyjności lokalnego rynku pracy, wykorzystanie potencjału rozwoju budownictwa mieszkaniowego, • zrównoważony rozwój tej części regionu województwa świętokrzyskiego w tym poprzez pozyskiwanie nowych inwestorów, • na stworzenie ponadlokalnego rynku pracy a co za tym idzie poprawę jakości życia mieszkańców • efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury przemysłowej i komunikacyjnej, • przeciwdziałanie depopulacji oraz odpływowi młodych mieszkańców • lepsze powiązanie funkcjonalne północnych obszarów województwa z Kielcami, Radomiem i Mazowszem.	
307 9	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	CZĘŚĆ II UWAGI Na terenie powiatu starachowickiego funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna Starachowice. Działają tu wiodące branże motoryzacyjna, elektromaszynowa, metalowa, przetwórstwo drewna i logistyka. Starachowice stanowią ważny węzeł komunikacyjny – przecina je droga krajowa nr 42 (Kluczbork – Rudnik nad Sanem) oraz linia kolejowa nr 25 (Łódź Kaliska – Dębica). Miasto leży pomiędzy dwoma trasami S 7 (Warszawa – Kraków) oraz DK 9 (Radom – Rzeszów). Miasto pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i zdrowotne (na terenie miasta funkcjonuje Powiatowy Zakład Opieki Zdrowotnej - jeden z najnowocześniejszych szpitali na terenie województwa świętokrzyskiego) dla okolicznych gmin, stanowiąc faktyczne centrum obsługi subregionu północnego. Starachowice dysponują rozwiniętą siecią placówek edukacyjnych, w tym szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Powiat o profilu technicznym i zawodowym przygotowujących kadry dla lokalnego rynku pracy. Powyższe wskazuje na to, że Starachowice są naturalnym kandydatem do pełnienia funkcji subregionalnego centrum przemysłowego i gospodarczego, z potencjałem do rozwoju innowacyjnych sektorów i tworzenia nowych miejsc pracy. Skarżysko-Kamienna jest miastem o silnych tradycjach przemysłowych i komunikacyjnych. Leży przy trasie S7 (Warszawa – Kraków), jednej z głównych arterii komunikacyjnych kraju, co zapewnia doskonałą dostępność transportową. Miasto jest również ważnym węzłem kolejowym (linie: nr 8 Warszawa – Kraków, nr 25 Łódź – Dębica). Funkcjonuje tu Podstrefa „Skarżysko-Kamienna” Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”, obejmująca obszary przemysłowe po dawnych zakładach metalowych i zbrojeniowych, obecnie przystosowane do nowoczesnej produkcji. Miasto pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i zdrowotne dla okolicznych gmin, stanowiąc faktyczne centrum obsługi subregionu północnego. Skarżysko-Kamienna jest naturalnym uzupełnieniem potencjału Starachowic – wspólnie tworzą one biegun rozwoju przemysłowego i logistycznego północno-wschodniego subregionu województwa. Subregion starachowicko-skarżyski boryka się z szeregiem wyzwań: • procesem depopulacji (spadek liczby ludności o ok. 10–15% w ostatnich 20 latach), • starzeniem się społeczeństwa, • koniecznością modernizacji infrastruktury technicznej i transportowej, • gorszą pozycją konkurencyjną w stosunku do większych miast, • obniżającym się potencjałem miast, • potrzebą wzmocnienia dostępu do edukacji i rynku pracy.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
308 0	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	CZĘŚĆ III UWAGI Jednocześnie dysponuje znaczącym potencjałem: • rozwiniętą bazą przemysłową i terenami inwestycyjnymi, • dostępem do tras krajowych, kolei i SSE, • zasobami kadrowymi i edukacyjnymi – bardzo dobrze funkcjonujące na terenie Miasta Starachowice prowadzone	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					przez Powiat szkolnictwo zawodowe, - wysokim poziomem współpracy samorządów lokalnych. W związku z powyższym konieczne jest wsparcie funkcji Powiatu Starachowickiego i Powiatu Skarżyskiego w celu aktywizacji ich zasobów i potencjałów mogących skutecznie przeciwdziałać procesom polaryzacyjnym. Uznanie miast Starachowice i Skarżysko-Kamienna za ośrodki subregionalne w krajowej sieci osadniczej, zgodnie z kierunkami określonymi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku oraz uwzględnienie subregionu starachowicko-skarżyskiego jako priorytetowego obszaru interwencji w polityce regionalnej państwa stworzy warunki do równomiernego rozwoju całego województwa, wzmacniając jego konkurencyjność w skali kraju. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego odcinka S74 dodatkowo wzmacniają jego pozycję komunikacyjną. Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym. Utworzenie w ramach Strategii nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego powiat opatowski pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) - rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości, - przyciągnąć młode pokolenie poprzez rozwój modelu pracy zdalnej i tworzenie warunków do osiedlania się w mniejszych, ekologicznych i bezpiecznych ośrodkach.	
308 1	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	CZĘŚĆ IV UWAGI Wzmocnienie potencjału powiatu opatowskiego poprzez ukierunkowaną politykę mieszkaniową, zdrowotną i inwestycje w infrastrukturę drogową, edukacyjną i szpitalną pozwoli na utrwalenie policentrycznego modelu rozwoju województwa świętokrzyskiego oraz zrównoważenie sieci osadniczej kraju. W związku z powyższym wnosimy o zmianę delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych poprzez dodanie nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego miasta powiatu Opatowskiego, z uwzględnieniem jego strategicznego położenia przy drodze ekspresowej S74 – „Bursztynowym Szlaku”, łączącej Kielce i Lublin, jako elementu wzmacniającego spójność komunikacyjną i rozwojową całego regionu świętokrzyskiego. Ponadto zasadnym jest aby w związku z funkcjonowaniem porozumienia OSI Dolina Wisły, uwzględnić jako obszary funkcjonalne w województwie świętokrzyskim także powiaty znajdujące się na obszarze OSI Dolina Wisły (powiaty: opatowski, sandomierski oraz staszowski). Dzięki drogowemu połączeniu z województwem podkarpackim jakim jest most na Wiśle w gminie Połaniec, Powiat staszowski sąsiadując z powiatem mieleckim, jest powiatem łączącym szlak komunikacyjny, a dodatkowo funkcjonowanie na jego terenie obiektu IK jakim jest Elektrownia Połaniec wymaga uwzględnienia tego obszaru w OSI. Na terenie powiatu staszowskiego również znajdują się strefy inwestycyjne, wchodzące w skład Specjalnej Strefy Ekonomicznej Starachowice. Powiat Jędrzejowski położony jest w południowo-zachodniej części województwa, leży na przecięciu drogi ekspresowej S 7 (Warszawa-Kraków) oraz drogi krajowej nr 78 (Kielce-Katowice). Jest również skomunikowany drogą wojewódzką nr 728 (Końskie-Jędrzejów) oraz ważnymi szlakami kolejowymi łączącymi Kraków i Katowice z Warszawą i Lublinem. To wszystko powoduje, że Powiat Jędrzejowski ma bardzo dobrą pozycję komunikacyjną a przez to ogromny potencjał do rozwoju. Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym. Utworzenie w ramach Strategii nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego Powiat Jędrzejowski pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego - rozwinąć mieszkalnictwo i poszerzyć rynek pracy, także w formule „sypialni” dla Kielc i Krakowa - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym, zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości, - przyciągnąć młode pokolenie poprzez rozwój modelu pracy zdalnej i tworzenie warunków do osiedlania się w mniejszych, ekologicznych i bezpiecznych ośrodkach.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

308 2	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIETKI MIAST	13	CZĘŚĆ I UWAGI Uwaga do fragmentu dotyczącego Województwa Świętokrzyskiego w części opisującej jeden ośrodek subregionalny uzupełniający regionalne funkcje miasta wojewódzkiego Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co unaocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowego obszaru miejskiego obejmującego Starachowice, Skarżysko-Kamienną, Opatów, Sandomierz, Staszów oraz Jędrzejów. W celu zapewnienia równomiernego rozwoju całego województwa świętokrzyskiego a co za tym idzie wzmocnienia jego konkurencyjność w skali kraju koniecznym jest uwzględnienie Powiatu Starachowickiego – miasta Starachowice oraz Powiatu Skarżyskiego- Miasto Skarżysko Kamienna jako ośrodków subregionalnych uzupełniających funkcje miasta wojewódzkiego Kielce. Północno-wschodni subregion województwa świętokrzyskiego, obejmujący Powiat Starachowicki i Powiat Skarżyski, odgrywa istotną rolę w strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu. Jest to obszar o znaczącym potencjale przemysłowym, komunikacyjnym i społecznym, który może stać się jednym z głównych filarów policentrycznego układu osadniczego województwa świętokrzyskiego. Rozszerzenie sieci ośrodków subregionalnych województwa świętokrzyskiego o Starachowice i Skarżysko-Kamienną pozwoli na: • zwiększenie w tych miastach usług wyższego rzędu związanych z edukacją, opieką zdrowotną, kulturą jak i atrakcyjności lokalnego rynku pracy, wykorzystanie potencjału rozwoju budownictwa mieszkaniowego, • zrównoważony rozwój tej części regionu województwa świętokrzyskiego w tym poprzez pozyskiwanie nowych inwestorów, • da szansę na stworzenie ponadlokalnego rynku pracy a co za tym idzie poprawę jakości życia mieszkańców • efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury przemysłowej i komunikacyjnej, • przeciwdziałanie depopulacji oraz odpływowi młodych mieszkańców, • lepsze powiązanie funkcjonalne północnych obszarów województwa z Kielcami, Radomiem i Mazowszem.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
308 3	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIETKI MIAST	13	CZĘŚĆ II UWAGI Starachowice to jeden z najsilniejszych ośrodków gospodarczych województwa. • miasto liczy ok. 46 tys. mieszkańców, a cały powiat starachowicki – ponad 83 tys. (GUS 2024). • jest siedzibą Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”, działającej od 1997 r. na obszarze ponad 169 ha. W strefie funkcjonuje ponad 70 firm krajowych i zagranicznych, generujących kilka tysięcy miejsc pracy. • wiodące branże: motoryzacyjna, elektromaszynowa, metalowa, przetwórstwo drewna i logistyka. • Starachowice stanowią ważny węzeł komunikacyjny – przecina je droga krajowa nr 42 (Kluczbork – Rudnik nad Sanem) oraz linia kolejowa nr 25 (Łódź Kaliska – Dębica). Miasto leży pomiędzy dwoma trasami S 7 (Warszawa – Kraków) oraz DK 9 (Radom – Rzeszów). • miasto prowadzi projekty rewitalizacyjne i ekologiczne, rozwija energetykę odnawialną, infrastrukturę edukacyjną i społeczną. • miasto pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i zdrowotne (na terenie miasta funkcjonuje Powiatowy Zakład Opieki Zdrowotnej - jeden z najnowocześniejszych szpitali na terenie województwa świętokrzyskiego) dla okolicznych gmin, stanowiąc faktyczne centrum obsługi subregionu północnego. • Starachowice dysponują rozwiniętą siecią placówek edukacyjnych, w tym szkół ponadpodstawowych prowadzony przez Powiat o profilu technicznym i zawodowym przygotowujących kadry dla lokalnego rynku pracy. Powyższe wskazuje na to, że Starachowice są naturalnym kandydatem do pełnienia funkcji subregionalnego centrum przemysłowego i gospodarczego, z potencjałem do rozwoju innowacyjnych sektorów i tworzenia nowych miejsc pracy. Skarżysko-Kamienna, liczące ok. 43 tys. mieszkańców, jest miastem o silnych tradycjach przemysłowych i komunikacyjnych. • leży przy trasie S7 (Warszawa – Kraków), jednej z głównych arterii komunikacyjnych kraju, co zapewnia doskonałą dostępność transportową. • miasto jest również ważnym węzłem kolejowym (linie: nr 8 Warszawa – Kraków, nr 25 Łódź – Dębica). • funkcjonuje tu Podstrefa „Skarżysko-Kamienna” Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”, obejmująca obszary przemysłowe po dawnych zakładach metalowych i zbrojeniowych, obecnie przystosowane do nowoczesnej	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					produkcji. • Skarżysko – Kamienna rozwija sektor małych i średnich przedsiębiorstw, branżę metalową, logistykę i usługi, a także infrastrukturę społeczną i kulturalną. • miasto pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i zdrowotne dla okolicznych gmin, stanowiąc faktyczne centrum obsługi subregionu północnego.	
308 4	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	CZĘŚĆ III UWAGI Skarżysko-Kamienna jest naturalnym uzupełnieniem potencjału Starachowic – wspólnie tworzą one biegun rozwoju przemysłowego i logistycznego północno-wschodniego subregionu województwa. Subregion starachowicko-skarżyski boryka się z szeregiem wyzwań: • procesem depopulacji (spadek liczby ludności o ok. 10–15% w ostatnich 20 latach), • starzeniem się społeczeństwa, • koniecznością modernizacji infrastruktury technicznej i transportowej, • gorszą pozycją konkurencyjną w stosunku do większych miast, • obniżający się potencjał miast, • potrzebą wzmocnienia dostępu do edukacji i rynku pracy. Jednocześnie dysponuje znaczącym potencjałem: • rozwiniętą bazą przemysłową i terenami inwestycyjnymi, • dostępem do tras krajowych, kolei i SSE, • zasobami kadrowymi i edukacyjnymi – bardzo dobrze funkcjonujące na terenie Miasta Starachowice prowadzone przez Powiat szkolnictwo zawodowe, • wysokim poziomem współpracy samorządów lokalnych. W związku z powyższym konieczne jest wsparcie funkcji Powiatu Starachowickiego i Powiatu Skarżyskiego w celu aktywizacji ich zasobów i potencjałów mogących skutecznie przeciwdziałać procesom polaryzacyjnym. Uznanie miast Starachowice i Skarżysko-Kamienna za ośrodki subregionalne w krajowej sieci osadniczej, zgodnie z kierunkami określonymi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku oraz uwzględnienie subregionu starachowicko-skarżyskiego jako priorytetowego obszaru interwencji w polityce regionalnej państwa stworzy warunki do równomiernego rozwoju całego województwa, wzmacniając jego konkurencyjność w skali kraju. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego odcinka S74 dodatkowo wzmacniają jego pozycję komunikacyjną. Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym. Utworzenie w ramach Strategii nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego powiat opatowski pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) - rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości. Uwaga do fragmentu dotyczącego delimitacji Osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co unaocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowego obszaru miejskiego obejmującego Opatów, Skarżysko-Kamienną, Starachowice oraz Sandomierz. Proponowany obszar, oparty na istniejących powiązaniach komunikacyjnych, gospodarczych i społecznych, posiada realny potencjał do pełnienia funkcji subregionalnej. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					odcinka S74 dodatkowo wzmacniają jego pozycję komunikacyjną. Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym.	
308 5	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	CZĘŚĆ IV UWAGI Utworzenie w ramach Strategii nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego powiat opatowski pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) - rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości. Uwaga do fragmentu dotyczącego delimitacji Osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co unaocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowego obszaru miejskiego obejmującego Opatów, Skarżysko-Kamienną, Starachowice oraz Sandomierz. Proponowany obszar, oparty na istniejących powiązaniach komunikacyjnych, gospodarczych i społecznych, posiada realny potencjał do pełnienia funkcji subregionalnej. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego odcinka S74 dodatkowo wzmacniają jego pozycję komunikacyjną. Tak korzystne położenie tworzy realne warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
308 6	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	CZĘŚĆ V UWAGI Utworzenie w ramach Strategii nowego subregionu Opatów wraz z obszarem funkcjonalnym obejmującym: Ożarów, Tartów, Baćkowice, Wojciechowice, Lipnik, Iwaniska, co pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) - rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości, - przyciągnąć młode pokolenie poprzez rozwój modelu pracy zdalnej i tworzenie warunków do osiedlania się w mniejszych, ekologicznych i bezpiecznych ośrodkach. Wzmocnienie potencjału powiatu opatowskiego poprzez ukierunkowaną politykę mieszkaniową, zdrowotną i inwestycje w infrastrukturę drogową, edukacyjną i szpitalną pozwoli na utrwalenie policentrycznego modelu rozwoju województwa świętokrzyskiego oraz zrównoważenie sieci osadniczej kraju. W związku z powyższym wnosimy o zmianę delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych poprzez dodanie nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego miasta powiatu Opatowskiego, z uwzględnieniem jego strategicznego położenia przy drodze ekspresowej S74 – „Bursztynowym Szlaku”, łączącej Kielce i Lublin, jako elementu wzmacniającego spójność komunikacyjną i rozwojową całego regionu świętokrzyskiego. Ponadto zasadnym jest aby w związku z funkcjonowaniem porozumienia OSI Dolina Wisły, uwzględnić jako obszary funkcjonalne w województwie świętokrzyskim także powiaty znajdujące się na obszarze OSI Dolina Wisły (powiaty: opatowski, sandomierski oraz staszowski). Dzięki drogowemu połączeniu z województwem podkarpackim jakim jest most na Wiśle w gminie Połaniec, Powiat staszowski sąsiadując z powiatem mieleckim, jest powiatem łączącym szlak komunikacyjny, a dodatkowo funkcjonowanie na jego terenie obiektu IK jakim jest Elektrownia Połaniec wymaga uwzględnienia tego obszaru w OSI. Na terenie powiatu staszowskiego również znajdują się strefy inwestycyjne, wchodzące w skład Specjalnej Strefy Ekonomicznej Starachowice. Południowo-zachodni subregion województwa świętokrzyskiego, obejmujący Powiat Jędrzejowski, również odgrywa istotną rolę w strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu. Jest to obszar o znaczącym potencjale przemysłowym, komunikacyjnym i społecznym, który może stać się jednym z głównych filarów policentrycznego układu osadniczego	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną

					województwa świętokrzyskiego. Rozszerzenie sieci ośrodków subregionalnych województwa świętokrzyskiego o Jędrzejów pozwoli również na: • zwiększenie usług wyższego rzędu związanych z edukacją, opieką zdrowotną, kulturą jak i atrakcyjności lokalnego rynku pracy, wykorzystanie potencjału rozwoju budownictwa mieszkaniowego, • zrównoważony rozwój tej części regionu województwa świętokrzyskiego w tym poprzez pozyskiwanie nowych inwestorów, • da szansę na stworzenie ponadlokalnego rynku pracy a co za tym idzie poprawę jakości życia mieszkańców • efektywnie wykorzystanie istniejącej infrastruktury przemysłowej i komunikacyjnej, • przeciwdziałanie depopulacji oraz odpływowi młodych mieszkańców, • lepsze powiązanie funkcjonalne południowych obszarów województwa z Kielcami, Krakowem i Warszawą W Jędrzejowie działa Jędrzejowska Strefa Inwestycyjna przy Krakowskim Parku Technologicznym. Miasto położone jest na przecięciu drogi ekspresowej S7 (Warszawa-Kraków) oraz drogi krajowej nr 78 (Kielce-Katowice). Jest również skomunikowany drogą wojewódzką nr 728 (Końskie-Jędrzejów) oraz ważnymi szlakami kolejowymi łączącymi Kraków i Katowice z Warszawą i Lublinem. Miasto pełni funkcje administracyjne, edukacyjne i zdrowotne (na terenie miasta funkcjonuje Szpital Specjalistyczny im. W. Biegańskiego w Jędrzejowie oraz dysponuje dobrze rozwiniętą siecią placówek edukacyjnych, w tym szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Powiat o profilu zawodowym przygotowujących kadry dla lokalnego rynku pracy. Uznanie Jędrzejowa za ośrodek subregionalny w krajowej sieci osadniczej, zgodnie z kierunkami określonymi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku również stworzy warunki do równomiernego rozwoju całego województwa, wzmacniając jego konkurencyjność w skali kraju.	
308 7	Samorząd	Konwent Powiatów Województwa Świętokrzyskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Uwaga dotycząca tabeli obrazującej obszar funkcjonalny województwa świętokrzyskiego W konsekwencji uwag dotyczących uznania miast Starachowice i Skarżysko-Kamienna za ośrodki subregionalne, koniecznym jest ich uwzględnienie w tabeli której dotyczy uwaga, poprzez wpisanie jako ośrodka miejskiego: Starachowic z obszarem funkcjonalnym tj. Wąchock, Mirzec, Brody, Pawłów oraz ośrodka miejskiego Skarżysko – Kamienna z obszarami funkcjonalnymi Suchedniów, Bliżyn, Łączna, Skarżysko Kościelne. W konsekwencji uwag dotyczących uznania miasta Jędrzejowa za ośrodek subregionalny, koniecznym jest jego uwzględnienie w tabeli, której dotyczy uwaga, poprzez wpisanie jako ośrodka miejskiego: Jędrzejów z obszarem funkcjonalnym tj. Małogoszcz, Sędziszów, Wodzisław, Nagłowice, Sobków, Słupia Jędrzejowska, Imielno.	Do listy miast subregionalnych włączono Starachowice oraz Skarżysko-Kamienną
308 8	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63 i 65	Obok deklarowanego wsparcia budownictwa dla budownictwa komunalnego warto rozważyć wyodrębnienie środków finansowych na rewitalizację zasobu komunalnego w starej substancji mieszkaniowej, będącej w posiadaniu gmin, wesprze to samorządy w racjonalnym gospodarowaniu zasobem lokalowym, zapobiegnie wyludnianiu się centrów miast i poprzez inwestycje w podłączanie starych budynków do ciepła systemowego lub wymianę źródeł ciepła na ekologiczne korzystnie wpłynie na jakość powietrza i poprawę warunków życia mieszkańców miast.	W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych (program TERMO) już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu. Przedsięwzięcia polegające na remoncie gminnych pustostanów są także realizowane w ramach propozycji instrumentów mieszkaniowych, w tym instrumentu wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego.
308 9	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	119	Przy planowaniu działań zmierzających do poprawy sieci drogowej należy zwrócić szczególną uwagę na obszary wyłączone komunikacyjnie (np. Miasto Inowrocław), które poprzez brak dostępu do dróg ekspresowych i autostrad są pozbawione szansy na rozwój gospodarczy i społeczny, tym samym skazuje się je na postępujący proces utraty funkcji subregionalnej. Brak połączeń drogowych pozwalających na szybkie dotarcie do autostrad uniemożliwia lokowanie nowych inwestycji oraz ogranicza rozwój już istniejących firm i przedsiębiorstw, a to powoduje kurczenie	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi

			telekomunikacyjnej		się rynku pracy, odpływ specjalistów do dużych ośrodków, brak możliwości wykorzystania potencjału turystycznego i uzdrowiskowego. W przypadku Inowrocławia oczekiwana jest modernizacja dróg nr 25 i 15 do parametrów dróg szybkiego ruchu oraz podjęcie decyzji o budowie drogi o roboczej nazwie VIA POMERANIA i uwzględnienie Inowrocławia w jej planowanym przebiegu. Inowrocław jest obecnie największym miastem w Województwie Kujawsko-Pomorskim, które nie ma połączenia ani z drogą ekspresową, ani z autostradą. Stanowi to poważną przeszkodę dla rozwoju potencjału inwestycyjnego. Sieć drogowa, oparta o drogi ekspresowe, mające połączenie z autostradami to jeden z podstawowych elementów systemu transportowego, zapewniający nie tylko komfort przemieszczania się obywateli, ale przede wszystkim jest kluczowy dla rozwoju wszystkich gałęzi gospodarki, w tym turystyki. Włączenie Inowrocławia do planowego przebiegu drogi „Via Pomerania” ma znaczenie nie tylko dla rozwoju sektora produkcyjno-usługowego, ale również wzmocni potencjał uzdrowiska. Najważniejszym jednak argumentem przemawiającym za poparciem włączenia Inowrocławia do planowanego przebiegu wspomnianej inwestycji drogowej są kwestie związane z bezpieczeństwem i wzmocnieniem potencjału obronnego. W Inowrocławiu i okolicach znajdują się kluczowe z punktu widzenia obronności 56 Baza Lotnicza, 2 Pułk Inżynieryjny czy Dowództwo Brygady Lotnictwa Wojsk Lądowych, nie należy również zapominać o magazynach, zlokalizowanych z podinowrocławskiej Górze przechowujących strategiczne rezerwy paliw, zapewniające Polsce bezpieczeństwo energetyczne.	konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Wskazane w uwadze zadania nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
3090	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Postulujemy, aby wziąć pod uwagę także rewitalizację istniejących szlaków wodnych np. Wielkiej Pętli Wielkopolskiej w tym śluz i jazów oraz budowę rurociągu łączącego Wisłę i Noteć. Takie rozwiązania spowodowałyby zatrzymanie postępującej degradacji ekosystemów Noteci i Gopla oraz stepowanie Kujaw. Rewitalizacja drogi wodnej to inwestycja nie tylko w rozwój turystyki, ale w dłuższej perspektywie potencjalny powrót do funkcji transportowej rzeki Noteć.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3091	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	Wzmacnianie potencjału obronnego przez tworzenie zaplecza dla funkcjonujących jednostek wojskowych w oparciu o istniejącą infrastrukturę. Środki na przywrócenie funkcji produkcyjnej (np. platform do transportu sprzętu wojskowego) nieczynnym zakładom naprawczym taboru kolejowego (często budynki nadal stoją a tereny mają połączenie kolejowe z istniejącą siecią). Wzmacnianie lokalnego biznesu poprzez zlecanie zamówień na rzecz obronności.	Uwaga zostanie uwzględniona.
3092	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231 i następne	Uwzględnienie w ramach priorytetu ścieżek rozwoju dla pracowników szczebla samorządowego, to oni są ogniwem pierwszego kontaktu z obywatelami. Urzędy administracji samorządowej obciążone są wieloma zadaniami, które generują znaczne koszty, możliwość skorzystania z rozwiązań technologicznych wdrożonych i przetestowanych przez urzędy centralne byłoby znaczącym wsparciem dla samorządowców. Ponadto zasadnym wydaje się zintensyfikowanie działań szkoleniowych w zakresie realizacji i rozliczania zadań zleconych, a także konstruktywny dialog z samorządowcami w tym zakresie i rozważenie zgłaszanych przez nich postulatów.	Pracę danego urzędu administracji samorządowej organizują: kierownik urzędu, którym dla pracowników urzędu gminy, powiatu czy województwa jest odpowiednio: wójt (burmistrz, prezydent miasta), starosta, marszałek województwa a dla pracowników jednostki organizacyjnej jest – jej kierownik, dyrektor generalny urzędu, lub kierujący jednostką organizacyjną wykonującą zadania o charakterze publicznym. To pracodawca

						samorządowy decyduje o polityce zatrudnienia w danej jednostce samorządowej. Wynika to bowiem z samodzielności, stanowiącej atrybut funkcjonowania samorządu terytorialnego. Dlatego też zarówno poziom zatrudnienia jak i wynagrodzenia (również w samorządowych jednostkach organizacyjnych) wiąże się z kondycją finansową danej jednostki samorządowej oraz prowadzoną przez nią polityką zatrudnienia.
309 3	Samorząd	Gmina Miasto Inowrocław	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	3	Rozwój Inowrocławia jako miasta subregionalnego powinien być oparty o: • Budowę dróg szybkiego ruchu - 25 i 15. min. dla rozwoju funkcji wojskowych (dwie jednostki lotnicza i inżynierska) • Rewitalizację drogi wodnej (Wielka Pętla Wielkopolska) oraz budowa rurociągu łączącego Wisłę i Noteć - znaczenie turystyczne, ale też gospodarcze w tym ekologiczne (obszar zagrożony suszą). • Budowę pasa startowego na lotnisku aeroklubu (awaryjne lotnisko dla samolotów pasażerskich i wojskowych). • Rozwój kolei (jeden z większych węzłów w Polsce) o budowę hubów przeładunkowych (dla kontenerów i substancji sypkich) i powstanie baz magazynowych i remontowych dla wagonów kolejowych dla wojska (transport ciężkiego sprzętu inżynierskiego, w tym czołgów, transporterów, samochodów itp.). • Rozwój uzdrowiska (przepisy ułatwiające wyłączenie gruntów na te cele (drogi, rozwój parku, budowa nowych ujęć wód mineralnych, nowe tereny pod budowę urządzeń i zakładów leczniczych, sanatoriów i pensjonatów). Rozwój najlepszej w Polsce rehabilitacji również z myślą o wojsku. • Rozwój przemysłu nie kolidującego z rozwojem uzdrowiska – funkcje przemysłowe są łączone z uzdrowiskowymi od 150 lat. Z uzdrowiska nie jest w stanie utrzymać się miasto, będące centrum dla 200 - 250 tys. mieszkańców z 3 - 4 dzisiejszych powiatów. • Rozwój szpitala wielospecjalistycznego • wzmocnienie funkcji edukacyjnych - szkolnictwo średnie (w tym techniczne) dla około 250 tys. okolicznych mieszkańców i szkolnictwo wyższe (studia licencjackie i inżynierskie). • Wzmocnienie funkcji kulturalnych - nowe powierzchnie na muzea i sale koncertowe. • Nowe budynki dla administracji (w tym archiwum) - stare nie spełniają standardów i potrzeb. Każde miasto o znaczeniu regionalnym i subregionalnym powinno być miastem wydzielonym powinno mieć obszary do rozwoju, a zatem nie może być otoczone gminą obwarunkową, bo taki układ „dusi” miasto i zabiera mu przestrzeń do rozwoju. Każde miasto o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, powinno mieć połączenie kolejowe, drogę szybkiego ruchu, oraz zagwarantowane środki na rozwój szkolnictwa wyższego - zawodowego (prywatnego ew. państwowego).	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
309 4	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Uwzględnienie gminy Kozienice i powiatu kozienickiego w ramach Obszaru Strategicznej Interwencji „Transformacja energetyczna” w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” jest niezwykle istotne dla dalszego rozwoju tego obszaru. Na terenie gminy Kozienice funkcjonuje kluczowy zakład przemysłowy o znaczeniu energetycznym Enea Wytwarzanie sp. z o.o. (Elektrownia Kozienice) - największa w Europie elektrownia opalana węglem kamiennym. W obszarze gminy Kozienice skutki transformacji energetycznej będą szczególnie dotkliwe. Pomimo oczywistego ryzyka społeczno- gospodarczego, Kozienice nie zostały dotąd objęte planami sprawiedliwej transformacji, gdyż nie znalazły się wśród regionów zakwalifikowanych do wsparcia z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Obecne brzmienie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” powiela to ograniczenie, uzależniając delimitację OSI od wcześniejszego objęcia wsparciem FST. Taki mechanizm - choć formalnie spójny - w praktyce utrwała wcześniejsze pominięcia i skutkuje podwójnym wykluczeniem regionów takich jak Kozienice z planów transformacyjnych w przyszłości oraz ze strategicznej interwencji w przyszłości. Kluczowe jest nie tylko utrzymanie sektora energetycznego, ale też niwelowanie społeczno- gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. Ponieważ system	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					energetyczny tworzy spójną całość, wykluczenie z OSI transformacji energetycznej gminy Kozienice, może skutkować znacznym osłabieniem efektywności działań, podejmowanych na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominięcie powiatu i gminy Kozienice wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI, przeczy dążeniu do spójności terytorialnej. Oznacza bezwzględne osłabienie pozycji gmin małych, takich jak Kozienice, które samodzielnie nie będą w stanie sprostać skali wyzwań, z którymi przyjdzie im się mierzyć. Brak uwzględnienia gminy Kozienice w projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” postrzegany jest przez lokalną społeczność jako decyzja niesprawiedliwa i niezrozumiała, zagrażająca spójności terytorialnej i społecznej państwa.	
309 5	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	158	PROPOZYCJA ZMIANY: Z ZAPISU...” Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju, innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym.” NA ZAPIS: ...” Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest szeroka akceptacja społeczna dla jej założeń i efektów. Proces ten powinien być realizowany z pełną świadomością jego społecznych konsekwencji, zwłaszcza w wymiarze regionalnym i zawodowym. Transformacja energetyczna wiąże się bowiem z ograniczeniem zatrudnienia w niektórych branżach i regionach - szczególnie w sektorze górniczym oraz energetyce węglowej- przy równoczesnym rozwoju nowych obszarów gospodarki. W regionach wymagających transformacji konieczne jest zapewnienie kompleksowego wsparcia dla ograniczenia negatywnych skutków stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym programów przekwalifikowania pracowników, m.in. w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla odnawialnych źródeł energii, magazynowania energii, zarządzania siecią oraz nowoczesnych usług energetycznych. Jednocześnie w lokalizacjach, gdzie funkcjonowanie dużych zakładów przemysłowych i produkcja energii elektrycznej jest społecznie akceptowana i stanowi trwały element tożsamości oraz krajobrazu lokalnego, istnieje unikalna szansa na dalszy rozwój oparty na lokalnym potencjale. W takich miejscach należy wspierać tworzenie tzw. klastrów gospodarczych - zintegrowanych struktur współpracy przemysłu, nauki i samorządów - które, kooperując z innymi podmiotami, mogą przyczynić się do rozwoju innowacyjnych produktów i usług w sektorze energetycznym oraz innych sektorach zaawansowanych technologii. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury technicznej oraz potencjału intelektualno-ludzkiego tych regionów stanowi realną szansę na wzrost gospodarczy, podnoszenie konkurencyjności oraz tworzenie trwałych miejsc pracy zarówno w nowym modelu rozwoju energetyki jak też innych sektorach przemysłu. Kluczowe znaczenie dla wykorzystania potencjału regionalnego oraz realizację celu sprawiedliwej transformacji energetycznej ma zapewnienie wsparcia władzom lokalnym w procesie przygotowywania terenów inwestycyjnych poprzez zapewnienie środków zewnętrznych na ten cel.”...	Rozszerzenie zapisów nastąpiło w opisie OSI transformacji energetycznej. Ponadto zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
309 6	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	PROPOZYCJA ZMIANY: Z ZAPISU:"Wskazany zasięg terytorialny może zostać uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną". NA ZAPIS: ...” Wskazany zasięg terytorialny będzie obejmował również inne obszary, na których funkcjonowanie istotny wpływ wywiera energetyka węglowa tj. powiat kozienicki". Wprowadzone uzupełnienie uwzględnia potrzebę objęcia interwencją także tych obszarów, które - choć niekoniecznie ujęte w TPST- są dotknięte skutkami transformacji energetycznej ze względu na obecność dużych jednostek wytwórczych energii elektrycznej. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Elektrownia Kozienice odpowiada bezpośrednio za około 26% dochodów budżetu gminy Kozienice, a po uwzględnieniu udziału w podatkach dochodowych od osób fizycznych (PIT) udział ten może sięgać nawet poziomu 30-35%. Elektrownia pozostaje również największym pracodawcą w regionie. Propozycja wpisuje się w zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne, niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej. Dodatkowo sugeruje się uspołnienie / doprecyzowanie nazewnictwa występującego w tekście, tj. zamiast Planu Sprawiedliwej Transformacji to Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji. Propozycja	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”, umożliwiająca trwałą odbudowę potencjału gospodarczego w warunkach zmieniającej się struktury energetycznej kraju.	
309 7	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	171	Mapa 8 Rozszerzyć zasięg terytorialny OSI transformacji energetycznej o województwo mazowieckie; powiat Kozienicki - gmina Kozienice.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz. Mapa zostanie zmodyfikowana.
309 8	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	3	Propozycja: należy dodać województwo mazowieckie. Wskazany obszar: powiat kozienicki - gmina Kozienice z uwagi na położenie ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. z siedzibą w Świerżach Górnych (Elektrownia Kozienice), będącą największą w Europie elektrownią zasilaną węglem kamiennymi i drugą największą elektrownią w Polsce po zasilanej węglem brunatnym Elektrowni Bełchatów. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji transformacji energetycznej o gminę Kozienice na terenie której funkcjonuje kluczowy zakład przemysłowy o znaczeniu energetycznym, jest niezwykle istotne dla dalszego rozwoju tego obszaru. W procesie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej rola państwa jest szczególna. Kluczowe jest nie tylko utrzymanie sektora energetycznego, ale też niwelowanie społeczno-gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. Ponieważ system energetyczny tworzy spójną całość, wykluczenie z OSI transformacji energetycznej gminy Kozienice, może skutkować znacznym osłabieniem efektywności działań, podejmowanych na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominięcie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI, przeczy dążeniu do spójności terytorialnej. Oznacza bezwzględne osłabienie pozycji gmin małych, takich jak Kozienice, które samodzielnie nie będą w stanie sprostać skali wyzwań, z którymi przyjdzie im się mierzyć. Ważnym aspektem jest wpisania regionu Kozienic do Planu Sprawiedliwej Transformacji lub zapewnienie regionowi podobnego wsparcia pochodzącego z innych źródeł.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
309 9	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	7	Propozycja: należy dodać w obszarze województwa mazowieckiego gminę Kozienice. Na wzór propozycja zapisu miasta Bełchatów (str. 5): „Wsparcie rozwoju gminy Kozienice jako ośrodka transformacji energetycznej wiązać się będzie z pozyskiwaniem inwestycji wspierających przekształcenia na rynku pracy, poprawę jakości usług publicznych i wzmocnienie funkcji związanych z nowymi inwestycjami przemysłowymi. Istotnym elementem wsparcia będą też działania zmierzające do poprawy jakości życia, w tym stanu środowiska naturalnego i jakości powietrza”.	Proponowane zapisy są nieadekwatne do rozdziału 2.4 aktywna polityka przemysłowa.
310 0	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Propozycja dopisania w pkt 7 zapisu Wsparcie sprawiedliwej transformacji obejmujące wszystkie obszary na których będą realizowane przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną będzie kluczowym elementem realizacji strategii w zakresie transformacji energetycznej, gwarantującym efektywne wykorzystanie zasobów lokalnych, ograniczenie kosztów wdrażania inwestycji oraz utrzymanie ciągłości pracy samorządów i państwa w regionach najbardziej dotkniętych zmianami strukturalnymi. W tym celu w ramach długofalowego rozwoju energetyki jądrowej oraz nowoczesnych rozwiązań energetycznych, takich jak magazyny energii czy innowacyjne technologie wytwarzania i zarządzania energią, szczególny priorytet wsparcia będzie przyznawany lokalizacjom, które spełniają określone kryteria społeczno-gospodarcze i infrastrukturalne, zapewniające największą efektywność i stabilność realizowanych projektów. By zoptymalizować proces transformacji oraz efektywnie realizować strategię szczególną uwagę należy poświęcić obecnym lokalizacjom, które: Charakteryzują się społeczną akceptacją dla funkcjonowania infrastruktury energetycznej - miejsc, gdzie produkcja energii jest społecznie oswojona, stanowi trwały element lokalnej tożsamości oraz nie wywołuje istotnych napięć społecznych. Posiadają rozwinięty potencjał intelektualny oraz kadrowy - w postaci wykształconej i przeszkolonej kadry technicznej, jak również zaplecza naukowego i dydaktycznego (np. uczelnie techniczne, ośrodki szkoleniowe), które umożliwiają dalsze kształcenie specjalistów na potrzeby nowoczesnej energetyki. Wykazują tradycję skutecznej współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego - w zakresie planowania przestrzennego, konsultacji społecznych, realizacji projektów inwestycyjnych i długoterminowego partnerstwa publiczno-prywatnego.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Generują znaczące wpływy do lokalnych budżetów z tytułu istniejącej infrastruktury energetycznej - w szczególności tam, gdzie znacząca część dochodów gminy pochodzi z funkcjonujących zakładów co wymaga zapewnienia stabilności finansowej i dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego tych regionów.	
310 1	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Propozycja modyfikacji fragmentu celem ukazania potrzeby rozwoju krajowych kompetencji technologicznych w obszarze cyfryzacji i automatyzacji sektora energetycznego. Wspieranie takich projektów wzmacnia bezpieczeństwo systemowe, niezależność technologiczną oraz konkurencyjność polskiego przemysłu energetycznego. Propozycja: F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych Wsparcie w ramach funduszu będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych oraz technologii czystych i zasobooszczędnych. Dodatkowo fundusz umożliwi finansowanie projektów wpisujących się w technologie określone jako krytyczne, a także posiadające Pieczęć Suwerenności (STEP Seal). W szczególności wspierane będą projekty rozwijające krajowe kompetencje w zakresie cyfryzacji sektora energetycznego, automatyki, sztucznej inteligencji oraz systemów zarządzania energią, co przyczyni się do zwiększenia niezależności technologicznej i odporności infrastruktury elektroenergetycznej.	Na tym etapie nie należy wskazywać konkretnych technologii krytycznych, zgodnie projektem strategii lista tych technologii zostanie określona w przyszłości.
310 2	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Propozycja modyfikacji fragmentu celem uwzględnienia realistycznego tempa transformacji, znaczenia zróżnicowanego mixu energetycznego oraz roli elektryfikacji w przemyśle. Propozycja: Dla utrzymania konkurencyjności przemysłu konieczne jest zapewnienie stabilnego i przewidywalnego dostępu do przystępnej cenowo, niskoemisyjnej energii elektrycznej w oparciu o zrównoważony mix energetyczny, uwzględniający krajowe uwarunkowania oraz konieczność elektryfikacji procesów przemysłowych. Działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”.	uwaga odrzucona.
310 3	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Uwaga ogólna: Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna, ponieważ ciepłownictwo, zwłaszcza systemowe, pozostaje istotnym elementem sektora energetycznego, a jego transformacja - w tym dekarbonizacja źródeł i rozwój kogeneracji - wymaga spójności z działaniami w obszarze energetyki. Również ciepłownictwo indywidualne, w szczególności elektryfikacja ogrzewania poprzez pompy ciepła, musi być powiązane z rozwojem systemu elektroenergetycznego i inwestycjami w sieci. Efektywność energetyczna w tym kontekście służy nie tylko ochronie środowiska, ale przede wszystkim optymalizacji zużycia energii pierwotnej, co wpisuje się w cele transformacji energetycznej.	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione. W ogrzewaniu indywidualnym nadal priorytetem pozostaje ochrona powietrza, a tym samym dobrostan mieszkańców.
310 4	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Propozycja modyfikacji fragmentu tekstu celem odnotowania, że transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych. W szczególności potrzebne są bezpośrednie dotacje, zmodyfikowane mechanizmy taryfowe oraz uproszczenia proceduralne, np. w zakresie zgód na wejście w teren. Propozycja: Kluczowe wyzwania Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej. Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudniają ograniczona dostępność środków i specyficzna struktura własnościowa. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikający m.in. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową. Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, w szczególności w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
310 5	Samorząd	Gmina Kozienice, Rada Miejska w Kozienicach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	176	Transformacja ciepłownictwa systemowego w kierunku efektywnych i niskoemisyjnych rozwiązań wymaga nie tylko modernizacji źródeł i sieci, ale także zapewnienia stabilnych mechanizmów finansowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Wysokie nakłady inwestycyjne, konieczność dostosowania do nowych regulacji oraz potrzeba zachowania akceptowalnych kosztów dla odbiorców sprawiają, że wsparcie finansowe stanowi warunek	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

			adaptacja do zmian klimatu		skutecznej i sprawiedliwej transformacji sektora. Propozycja: 1.C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego Przedsiębiorstwa ciepłownicze uzyskają wsparcie dla inwestycji w wymianę i modernizację źródeł wytwarzania ciepła oraz rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych w celu osiągnięcia statusu efektywnego systemu ciepłowniczego. Zasadne jest również zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową, z uwzględnieniem specyfiki lokalnych systemów i potrzeb odbiorców. Opracowany zostanie mechanizm wspierania inwestycji w OZE w systemach ciepłownicznych. Wsparcie będzie ukierunkowane na elektryfikację ciepłownictwa, w tym przede wszystkim popularyzację wykorzystania wielkoskalowych pomp ciepła oraz kotłów elektrodowych zasilanych energią elektryczną z OZE - sprzężonych z odpowiednimi dla danego systemu magazynami ciepła, jak również wykorzystanie ciepła odpadowego wraz z transformacją cyfrową sieci ciepłownicznych. W okresie przejściowym wykorzystywane mogą być źródła ciepła oparte o gaz ziemny, a także rozwiązania hybrydowe.	
310 6	Samorząd	Gmina Kozenice, Rada Miejska w Kozenicach	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Propozycja uzupełnienia fragmentu tekstu ma na celu zauważenie, że dominujące w Polsce wysokotemperaturowe sieci ciepłownicze ograniczają możliwość efektywnego wykorzystania niskotemperaturowych źródeł ciepła. Modernizacja sieci jest zatem warunkiem technicznym i ekonomicznym dla rozwoju OZE w ciepłownictwie. Propozycja: 2.B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Powerto Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane energią elektryczną z OZE. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które zapewnią umożliwią bilansowanie krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, zwiększającymi efektywność zastosowania technologii OZE o "Power to Heat". Zasadne jest również rozważenie zmian w modelu taryfowania.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Wymagana jest modernizacja sieci i lub urządzeń u odbiorców ciepła. Konieczne jest wsparcie nie tylko na same sieci, ale także na instalacje u odbiorców, w zależności od potrzeb i uzasadnienia ekonomicznego. Zauważono także związek z modernizacją budynków i ich zapotrzebowaniem na ilość i jakość (udział OZE) dostarczanego ciepła.
310 7	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Pragniemy zauważyć, że część zapisów zawartych w projekcie Strategii jest niezgodna z obowiązującym „Programem Inwestycyjnym Centralnego Portu Komunikacyjnego. Etap II. 2024-2032” (dalej „Program Wieloletni CPK” lub „Program”), przyjętym uchwałą Rady Ministrów nr 166 z dnia 31 grudnia 2024 r. oraz innymi aktami prawnymi. Wymaga to ich ponownej weryfikacji i dostosowania do przyjętych założeń programowych. Wyraźnym tego przykładem jest wskazanie w projekcie Strategii Programu Wieloletniego CPK jako źródła finansowania zakupu taboru przez PKP Intercity S.A., w sytuacji gdy ta spółka w myśl Programu i ustawy o Centralnym Porcie Komunikacyjnym nie znajduje się w katalogu jednostek realizujących Program. Ponadto, proponowane w Strategii rozszerzenie obszaru otoczenia CPK do 54 gmin spowoduje szereg negatywnych konsekwencji dla 18 gmin wybranych na podstawie pogłębionych analiz, wykonanych przez Spółkę, a następnie wskazanych w rozporządzeniu Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, co może prowadzić do znacznego utrudnienia realizacji Programu. Co równie istotne - uwzględnienie przedstawionych w niniejszym piśmie uwag umożliwi naszym zdaniem łatwiejsze pozyskiwanie funduszy zewnętrznych (przede wszystkim unijnych). Wpisanie realizowanych przez Spółkę projektów oraz obszarów działalności do Strategii, wzmocni bowiem pozycję CPK przy ubieganiu się o dofinansowanie w obecnej i przyszłej perspektywie budżetowej UE. Jest to niezbędne do realizacji tak złożonego i kosztownego projektu, jakim jest Centralny Port Komunikacyjny wraz z jego infrastrukturą towarzyszącą. Należy jednocześnie zaznaczyć, że ewentualne nieuwzględnienie przedstawionych przez nas propozycji i korekt postawi Spółkę w niekorzystnej sytuacji, co może prowadzić do negatywnych konsekwencji, w szczególności poprzez ograniczenie możliwości finansowania realizowanych projektów oraz brak zapewnienia odpowiedniej obsługi administracyjnej.	Uwaga ogólna, odpowiedź na poszczególne postulaty w pozostałych uwagach zgłoszonych przez CPK sp. z o.o.
310 8	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury		Zapewnienie taboru do obsługi KDP Projekt Strategii zawiera zapisy wskazujące wprost na PKP Intercity S.A. jako podmiot odpowiedzialny za zapewnienie taboru KDP oraz wskazujące na wykorzystanie przez PKP Intercity S.A. finansowania zabezpieczonego w ramach Programu Wieloletniego CPK.	Uwaga odrzucona

		ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	transportowej i telekomunikacyj nej		Należy podkreślić, że zgodnie z „Koncepcją zapewnienia taboru pasażerskiego w związku z realizacją programu CPK”, przyjętą uchwałą nr 199/2023 Rady Ministrów z dnia 24 października 2023 r., to CPK powoła spółkę celową typu ROSCO (ang. Rolling Stock Operating Company), która zakupi tabor KDP i udostępni go przewoźnikom na zasadach komercyjnych. Realizacja wskazanej koncepcji wraz ze środkami na ten cel, została zapisana także w Programie Wieloletnim CPK i została objęta „Dokumentem Wdrażającym do Programu inwestycyjnego Centralnego Portu Komunikacyjnego. Etap II. 2024-2032”, zatwierdzonym przez Pełnomocnika ds. CPK w dniu 28 lipca 2025 r. Program Wieloletni CPK jest programem wieloletnim w rozumieniu art. 136 ust. 2 ustawy o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r., ustanowionym przez Radę Ministrów w celu realizacji strategii przyjętych przez Radę Ministrów. Rada Ministrów, ustanawiając program, wskazuje także jego wykonawcę. Jedynym wykonawcą wskazanym w tym zakresie jest CPK. W związku z tym, nie jest możliwe wykorzystanie przez PKP Intercity S.A. finansowania zabezpieczonego w ramach Programu Wieloletniego CPK, a co za tym idzie, nieuzasadnione jest pozostawienie w Strategii zapisów dotyczących zapewnienia taboru KDP bez uzupełnienia ich o zgłoszone zmiany. Zgodnie z przeprowadzonymi analizami w projekcie Horyzontalnego Rozkładu Jazdy, realizowanego wspólnie przez Ministerstwo Infrastruktury, CPK, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Centrum Unijnych Projektów Transportowych oraz we współpracy z Urzędem Transportu Kolejowego, zapotrzebowanie na tabor KDP w horyzoncie do 2035 r. wyniesie 98 pojazdów KDP. Zgodnie z biznes planem Spółki taborowej ROSCO CPK, zapewni ona tabor w trzech kategoriach: • InterCity KDP (maksymalna prędkość eksploatacyjna: ≥ 300 km/h) – do obsługi połączeń między aglomeracjami – 40 sztuk, • Aero Express (prędkość eksploatacyjna: ≥ 200 km/h) – dwusystemowy tabor konwencjonalny, z dostosowanym wnętrzem do potrzeb pasażerów lotniska (do obsługi połączenia Warszawy i Łodzi z CPK) – 16 sztuk, • InterRegio / Regio Express (prędkość eksploatacyjna: ≥ 200 km/h) – dwusystemowy tabor konwencjonalny dla połączeń regionalnych lub międzyregionalnych z możliwością poruszania się również po nowej infrastrukturze – 24 sztuki. Zakup pojazdów KDP planowany przez PKP Intercity S.A. (20 sztuk), wraz z taborzem tej kategorii planowanym do nabycia przez spółkę ROSCO CPK (40 sztuk), nie pokryją w pełni prognozowanego zapotrzebowania na tabor tej klasy po wybudowaniu nowych linii W kontekście prognozy zapotrzebowania warto podkreślić, że zakup taboru przez spółkę taborową ROSCO CPK nie jest konkurencyjny wobec planów zakupowych PKP Intercity S.A., tylko ma wobec nich charakter bardziej komplementarny. Dodatkowo, wdrożony w ramach prawodawstwa Unii Europejskiej IV Pakiet Kolejowy, wprowadza szereg regulacji i obowiązków związanych z otwarciem rynku kolejowych przewozów pasażerskich, w tym konieczność zagwarantowania przez organizatora transportu równego dostępu do taboru. Zawarte w projekcie Strategii zapisy, wskazujące PKP Intercity S.A. jako podmiot odpowiedzialny za zapewnienie taboru KDP naruszają przepisy IV Pakietu Kolejowego. Z kolei powołanie spółki taborowej, która będzie wynajmowała przewoźnikom tabor KDP, wpisuje się w realizację założeń IV Pakietu Kolejowego oraz realizuje obligatoryjne dla CPK postanowienia dokumentów przyjętych przez Radę Ministrów. Z uwagi na powyższe, konieczne jest wprowadzenie w projekcie Strategii zgłoszonych w tym zakresie zmian. Rekomendowane zmiany: Wskazanie, obok PKP Intercity S.A., spółki taborowej ROSCO CPK jako podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie taboru KDP. Ponadto, dostosowanie adnotacji w zakresie Programu Wieloletniego CPK do faktycznego stanu formalno-prawnego, tj. jednoznaczne wskazanie, że dysponentem środków zabezpieczonych na zakup taboru w Programie Wieloletnim CPK jest spółka Centralny Port Komunikacyjny sp. z o.o., która będzie realizowała to zadanie poprzez powołaną do tego spółkę celową typu ROSCO.	
311 0	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Strategia rozwoju obszaru otoczenia CPK do roku 2044 W projekcie ŚSRK definiowane są od nowa obszary strategicznej interwencji. Jeden z nich „OSI otoczenia CPK” jest znacznie szerszy (54 gminy łącznie z m.st. Warszawa i Łódź) od obecnego tzw. „obszaru otoczenia CPK” (18 gmin). Rozumiejąc wyrażaną podczas roboczych spotkań z przedstawicielami MFIPR potrzebę rozróżnienia „obszaru otoczenia CPK” od „OSI otoczenia CPK” – co jednak będzie wymagało zmian w ustawie o CPK (art. 120 z ustawy). 2 „Obszar otoczenia CPK stanowi obszar funkcjonalny oraz obszar strategicznej interwencji w rozumieniu art. 5 pkt 6a i 6b ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.”), należy zauważyć, że Strategia w kilku miejscach wymaga doprecyzowania. Po pierwsze, obszar otoczenia CPK musi pozostać wyznaczony w obecnym kształcie 18 gmin, gdyż jego granice opisane są w obowiązujących przepisach prawa (zob. uwagi szczegółowe w formularzu). Po drugie, należy zaznaczyć, że wszelkie ewentualne zmiany w zasięgu obszaru otoczenia CPK	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione

					wymagają zachowania metodologii opisanej w ustawie o CPK oraz w szczególności uzgodnienia ich z samorządami dotychczasowego obszaru otoczenia CPK. Ponadto, realizacja procesu wyznaczenia nowego obszaru otoczenia CPK oraz opracowania nowej strategii rozwoju zajmie nie mniej niż dwa i pół roku, ze względu na złożoność procesu opisanego w dziale IVB Ustawy o CPK. Proces uchwalania strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK (dalej „SR CPK”) obejmuje m.in. przygotowania delimitacji obszaru otoczenia spełniającej ustawowe wymogi, przeprowadzenie procesu wydania rozporządzenia o wyznaczeniu obszaru otoczenia CPK, opracowanie diagnozy społeczno-gospodarczej, warsztaty z jednostkami samorządu terytorialnego które współtworzą dokument, opracowanie zebranych danych i wypracowanie pierwszej wersji, seria warsztatów wielostronnych i indywidualnych z poszczególnymi samorządami w których wyznaczone zostaną Obszary o Istotnym Znaczeniu, wypracowanie wersji SR CPK gotowej do przeprowadzenia procesu konsultacji społecznych oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, konsultacje społeczne wraz z opracowaniem raportów oraz proces prac rządowych nad dokumentem. Należy także wskazać, że jeśli miałyby dojść do tożsamesgo ujęcia obu delimitacji: obszaru otoczenia CPK z OSI otoczenia CPK w poszerzonym zakresie, to wystąpią tu niekorzystne konsekwencje zarówno w zakresie zarządzania takim poszerzonym regionem (mniejsza ilość dostępnych środków finansowych w przeliczeniu na gminę, trudności w podejmowaniu decyzji w ramach systemu wdrażania SR CPK), niezadowolenie samorządów, które w największym stopniu dotkną niekorzystne zjawiska związane z budową nowego lotniska, a także niekorzystne dla gmin, zwłaszcza dużych miast, ograniczenie ich uprawnień w zakresie planowania przestrzennego na rzecz uprawnień Pełnomocnika Rządu ds. CPK w zakresie tworzenia strategii obszaru rozwoju otoczenia CPK, której treść ma bezpośrednie przełożenie na treść planu ogólnego, a następnie na przeznaczenie terenu wskazane w planach miejscowych. Nie jest również możliwe, by Spółka miała uzgadniać wszystkie decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz plany miejscowe miasta stołecznego Warszawy czy miasta Łodzi, a taki obowiązek i uprawnienie uzgadniania będzie bezpośrednią konsekwencją powiększenia obszaru otoczenia CPK. W tym miejscu podkreślić należy, że strategia rozwoju obszaru otoczenia CPK, jako strategia o charakterze ponadlokalnym, ma pierwszeństwo przed strategią rozwoju gminy, a także musi być uwzględniana w aktach planistycznych gmin, co de facto prowadzi do wyposażenia Spółki we władztwo planistyczne nad tymi miastami. Rekomendowane zmiany: Biorąc powyższe pod uwagę należy zadbać, by w ŚSRK w odniesieniu do obszaru otoczenia CPK nie pojawiały się fragmenty tekstu wskazujące na poszerzenie tego obszaru na gminy województwa łódzkiego, jak również o miasta Łódź i Warszawa. Wobec nowego zdefiniowania obszarów strategicznej interwencji w ŚSRK, pojęcia „obszar otoczenia CPK” i „OSI otoczenia CPK” nie mogą być również zamiennie wskazywane jako pojęcia tożsame.	
311 1	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		CZĘŚĆ II UWAGI Należy także wskazać, że jeśli miałyby dojść do tożsamesgo ujęcia obu delimitacji: obszaru otoczenia CPK z OSI otoczenia CPK w poszerzonym zakresie, to wystąpią tu niekorzystne konsekwencje zarówno w zakresie zarządzania takim poszerzonym regionem (mniejsza ilość dostępnych środków finansowych w przeliczeniu na gminę, trudności w podejmowaniu decyzji w ramach systemu wdrażania SR CPK), niezadowolenie samorządów, które w największym stopniu dotkną niekorzystne zjawiska związane z budową nowego lotniska, a także niekorzystne dla gmin, zwłaszcza dużych miast, ograniczenie ich uprawnień w zakresie planowania przestrzennego na rzecz uprawnień Pełnomocnika Rządu ds. CPK w zakresie tworzenia strategii obszaru rozwoju otoczenia CPK, której treść ma bezpośrednie przełożenie na treść planu ogólnego, a następnie na przeznaczenie terenu wskazane w planach miejscowych. Nie jest również możliwe, by Spółka miała uzgadniać wszystkie decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz plany miejscowe miasta stołecznego Warszawy czy miasta Łodzi, a taki obowiązek i uprawnienie uzgadniania będzie bezpośrednią konsekwencją powiększenia obszaru otoczenia CPK. W tym miejscu podkreślić należy, że strategia rozwoju obszaru otoczenia CPK, jako strategia o charakterze ponadlokalnym, ma pierwszeństwo przed strategią rozwoju gminy, a także musi być uwzględniana w aktach planistycznych gmin, co de facto prowadzi do wyposażenia Spółki we władztwo planistyczne nad tymi miastami. Rekomendowane zmiany: Biorąc powyższe pod uwagę należy zadbać, by w ŚSRK w odniesieniu do obszaru otoczenia CPK nie pojawiały się fragmenty tekstu wskazujące na poszerzenie tego obszaru na gminy województwa łódzkiego, jak również o miasta Łódź i Warszawa. Wobec nowego zdefiniowania obszarów strategicznej interwencji w ŚSRK, pojęcia „obszar otoczenia CPK” i „OSI otoczenia CPK” nie mogą być również zamiennie wskazywane jako pojęcia tożsame.	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione
311 2	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	18	„Do 2028 r.: budowa dróg łączących CPK z siecią dróg publicznych - 50%” Propozycja: Do 2028 r.: budowa dróg łączących CPK z siecią dróg publicznych - uzyskanie decyzji zezwalającej na	Uwaga uwzględniona

		OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	NA LATA 2026-2029		realizację inwestycji drogowej i rozpoczęcie robót budowlanych. Skutek: Brak możliwości osiągnięcia wskaźnika.	
311 3	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	"W Polsce brakuje nowoczesnego węzłowego, centralnego lotniska (typu hub). Ze względu na bliskość aglomeracji generujących duży ruch lotniczy istnieje potrzeba budowy lotniska zlokalizowanego pomiędzy Warszawą i Łodzią, przystosowanego do obsługi ponad 30 mln pasażerów rocznie." Propozycja: Proponujemy wprost na początku wskazać, że lotnisko o jakim mowa w tym fragmencie to CPK. Niejasność zapisu.	Uwaga nie jest zasadna. Opracowując dokument przyjęto założenie, że w pierwszej części każdego z priorytetów znajdzie się opis kluczowych wyzwań, natomiast w drugiej części opis kierunków działań. Wyzwaniem, które wymaga podjęcia działań jest brak nowoczesnego węzłowego, centralnego lotniska (typu hub). W drugiej części wskazuje się, że odpowiedzią na to wyzwanie jest budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego i jego zaplecza logistycznego.
311 4	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	„Statystyczny mieszkaniec Polski podróżuje koleją rzadziej niż średnio w UE (w Polsce 10,8 podróży koleją na rok, średnio w UE – 17,8)” Są już dane Eurostat za 2024, więc dobrze byłoby zaktualizować. Przy wzięciu pod uwagę danych dla 25 krajów UE z siecią kolejową (dane roczne i kwartalne tam gdzie nie ma rocznych) wychodzi średnio 19,5.	Uwaga uwzględniona
311 5	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118	„Z uwagi na budowę linii kolejowych dużych prędkości (KDP) konieczny jest zakup odpowiedniej ilości taboru KDP, który będzie zapewniał realizację zakładanych czasów przejazdów pomiędzy miastami. Odpowiedzialna za to będzie Spółka PKP Intercity, posiadająca duże doświadczenie oraz zaplecze techniczne. Natomiast zadaniem po stronie państwa pozostaje zabezpieczenie finansowania tego zadania.” Propozycja: Z uwagi na budowę linii kolejowych dużych prędkości (KDP) konieczny jest zakup odpowiedniej ilości taboru KDP, który będzie zapewniał realizację zakładanych czasów przejazdów pomiędzy miastami. Odpowiedzialna za to będzie Spółka PKP Intercity, posiadająca duże doświadczenie oraz zaplecze techniczne. Natomiast zadaniem po stronie państwa pozostaje zabezpieczenie finansowania tego zadania. Ponadto, w celu zapewnienia odpowiedniego taboru na potrzeby inwestycji kolejowych w ramach Programu CPK, w tym linii KDP, zostanie utworzona przez Centralny Port Komunikacyjny spółka taborowa typu ROSCO (ang. Rolling Stock Operating Company), która zakupi tabor: - InterCity KDP – tabor KDP do obsługi połączeń między aglomeracjami po linii KDP „Y”; - Aero Express – dwusystemowy tabor konwencjonalny, z dostosowanym wnętrzem do potrzeb pasażerów lotniska (do obsługi połączenia Warszawy i Łodzi z CPK); - Regio Express / InterRegio – dwusystemowy tabor konwencjonalny, dedykowany do realizacji połączeń wojewódzkich i międzywojewódzkich po linii KDP „Y”. Środki finansowe na ten cel w wysokości 1,74 mld zł, zostały zabezpieczone w Programie Wieloletnim Centralnego Portu Komunikacyjnego na lata 2024-2032. CPK będzie większościowym udziałowcem spółki taborowej CPK. Pozostała część będzie pochodzić z finansowania komercyjnego – kapitałowego i dłużnego. Skutek: Rezygnacja z powołania spółki taborowej przez CPK byłaby działaniem niezgodnym ze wskazanymi dokumentami: Uchwałą Rady Ministrów - Koncepcja zapewnienia taboru pasażerskiego oraz z Programem Wieloletnim CPK na lata 2024-2032. Wykonany na zlecenie CPK, przez niezależnego i profesjonalnego doradcę biznesplan spółki taborowej CPK oraz Test Prywatnego Inwestora (TPI), potwierdziły biznesową i finansową zasadność przedsięwzięcia. Rezygnacja z realizacji projektu taborowego przez CPK, oznacza utratę potencjalnych zysków, jakie będzie mogła wygenerować spółka taborowa CPK.	Uwaga uwzględniona
311 6	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY	Priorytet 2.2: Rozwój	120	Doszczegółowienie zapisu Tytuł wskazuje na to, że powstaną narzędzia analityczne, które będą wspierały podejmowanie decyzji przez	Uwaga odrzucona

		SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej		administracji publicznej. Natomiast w samym opisie nie ma nawet wzmianki o takich narzędziach. Propozycja: Dodanie zapisu do treści podrozdziału: „Procesy analityczne związane z pracami nad ZSK oraz HRJ będą wspierane przez zaawansowane narzędzia analityczne makrokrośymulacyjne i mikosymulacyjne dostosowane do specyfiki sektora kolejowego. Zastosowane narzędzia umożliwią kompleksową ocenę skutków planowanych inwestycji, optymalizację rozkładów jazdy, identyfikację wąskich gardeł infrastrukturalnych oraz wsparcie w procesie priorytetyzacji projektów inwestycyjnych.” Skutek: Tytuł wskazuje na to, że powstaną narzędzia analityczne, które będą wspierały podejmowanie decyzji przez administrację publiczną. Natomiast w samym opisie nie ma nawet wzmianki o takich narzędziach.	
311 7	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	121	Realizowane będą także projekty budowy nowych linii kolejowych dużych prędkości w pierwszej kolejności łączących Warszawę z planowanym lotniskiem CPK, Łodzią, Poznaniem i Wrocławiem (tzw. Y). W dalszej kolejności planowane jest zrealizowanie linii Katowice – Ostrawa, co w połączeniu z istniejącą linią CMK i zakładaną budową nowej linii CMK Północ umożliwi diametralne polepszenie oferty na osi północ-południe. Zakończenie powyższych projektów kolejowych umożliwi akcelerację ruchu przekładającą się na skrócenie czasu przejazdów, lepsze trasowanie i zwolnienie przepustowości na innych kierunkach. Równolegle będą prowadzone analizy dotyczące rozwoju KDP w innych obszarach RP w ramach projektu ZSK. Propozycja: Realizowane będą także projekty budowy nowych linii kolejowych dużych prędkości w pierwszej kolejności łączących Warszawę z planowanym lotniskiem CPK, Łodzią, Poznaniem i Wrocławiem (tzw. Y) oraz równolegle realizowany będzie projekt linii Katowice - Ostrawa. (Z uwagi na to, że odcinek spełnia wszystkie priorytety Instrumentu CEF, należy zakładać, że Spółka będzie miała możliwość pozyskania finansowania na budowę przed 2035 r. W związku z powyższym należałoby wskazać, że odcinek będzie realizowany równolegle z linią "Y", co w połączeniu z istniejącą linią CMK i zakładaną w przyszłości budową nowej linii CMK Północ umożliwi diametralne polepszenie oferty na osi północ-południe. Zakończenie projektu budowy linii "Y" umożliwi akcelerację ruchu przekładającą się na skrócenie czasu przejazdów, lepsze trasowanie i zwolnienie przepustowości na innych kierunkach. Równolegle będą prowadzone analizy dotyczące rozwoju m.in KDP w innych obszarach RP w ramach projektu ZSK. Skutek: Zakończenie realizacji linii CMK Północ nie jest zakładane w perspektywie tego dokumentu.	Uwaga uwzględniona
311 8	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	121	"Równolegle będą prowadzone analizy dotyczące rozwoju KDP w innych obszarach RP w ramach projektu ZSK" Propozycja: W ramach Strategii powinniśmy raczej wskazać, że wyniki projektu ZSK są/będą jej elementem. Aktualny zapis wprowadza ryzyko uznania, że wyniki ZSK nie są elementem Strategii. Skutek: Niejasność zapisu, która może prowadzić do zmniejszenia szans bądź uniemożliwienia pozyskania finansowania UE.	Uwaga uwzględniona
311 9	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	122	"Do 2035 r. zostanie zrealizowana zasadnicza sieć dróg najwyższej kategorii, tj. autostrad i dróg ekspresowych. Budowane będą dodatkowo kluczowe połączenia regionalne, również o parametrach dwujezdniowych." Propozycja: Do zastanowienia czy we wskazanym fragmencie oraz innych miejscach dokumentu nie należałoby wskazać istotnych z punktu widzenia Programu CPK inwestycji drogowych, takich jak OAW oraz alternatywna trasa wylotowa z Warszawy w kierunku CPK. Skutek: Ryzyko odłożenia prac nad kluczowymi dla Programu CPK odcinkami drogowymi na dalszą perspektywę.	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. W przypadku wymieniania konkretnych dróg, należy je wymieć na terenie całego kraju. Od określania priorytetów są dokumenty innej rangi niż SRP2035.
312 0	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	123	„Działania w tym zakresie będą miały również na celu włączenie do tego obszaru kolejnych jednostek samorządu terytorialnego (przypis nr 85).” Propozycja: Proponujemy odpowiednio zmodyfikować to zdanie w następujący sposób: Działania w tym zakresie będą miały również na celu ewentualne włączenie do tego obszaru kolejnych jednostek samorządu terytorialnego (przypis nr 85).	Uwaga uwzględniona

		ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	telekomunikacy nej		Skutek: 1) brak spójności z treścią SR CPK oraz niezgodność z przepisami ustawy o CPK. 2) niezadowolenie samorządów obszaru otoczenia CPK, które mogłyby odebrać ten wtręt jako przesądzający o przyszłym kształcie obszaru otoczenia CPK bez jakichkolwiek konsultacji z nimi.	
312 1	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacy nej	125-126	Doszczegółowienie zapisu Ponownie wnioskujemy o uwzględnienie uzupełnienia. Proszę dopisać zdanie "Pożądane jest również osiągnięcie spójności pomiędzy ofertą przewozową organizowaną na szczeblu krajowym (ruch dalekobieżny) i regionalnym: połączenia powinny się uzupełniać, a nie konkurować o pasażera i tę samą przepustowość. " Jest to zdanie, które łączy się z poprzednimi - patrz wzmianka o konsultacjach z wojewódzkimi organizatorami transportu, które będą m.in. na temat spójności oferty dalekobieżnej i regionalnej. Zasadniczo toczący się Projekt HRJ w okresie kwiecień - październik 2025 zakończył 1. fazę takich właśnie konsultacji. Ugruntowanie tematyki spójności w Strategii byłoby swoistym gamechangerem, ponieważ obecnie systemy kolejowych przewozów dalekobieżnych i regionalnych w wielu miejscach konkurują ze sobą o przepustowość i pasażerów, co jest szkodliwe. Powyższe zdanie należy wkleić między zdanie "..., który umożliwi zintegrowanie połączeń komercyjnych realizowanych przez przewoźników z połączeniami o charakterze służby publicznej. " a zdanie "W ten sposób zaplanowany w ramach HRJ rozkład jazdy pociągów będzie też istotnym wkładem w proces planowania infrastruktury kolejowej...". Skutek: Zapisy utrudniające praktyczne wdrażanie projektu HRJ, utrudniające umocowanie jego założeń w prawie, innych dokumentach strategicznych i działaniach różnych interesariuszy.	Uwaga uwzględniona
312 2	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacy nej	126	D. Upowszechnienie zintegrowanych węzłów przesiadkowych Proponujemy w tym punkcie wprost wspomnieć, że w związku z realizacją Programu CPK będą realizowane LHM-y Skutek: Niejasność zapisu, która może prowadzić do zmniejszenia szans bądź uniemożliwienia pozyskania finansowania UE.	Uwaga uwzględniona
312 3	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacy nej	127-128	Konieczne jest zapewnienie także taboru KDP oraz taboru konwencjonalnego zdolnego do operowania po istniejących i nowo budowanych liniach, zgodnie z przyjętymi harmonogramami ich realizacji. Za dalsze wzmacnianie parku taborowego na potrzeby obsługi KDP odpowiadać będzie PKP Intercity S.A., które jest odpowiednio przygotowane do podjęcia tego wyzwania przy założeniu wykorzystania finansowania zabezpieczonego w ramach Programu Wieloletniego CPK. Propozycja: Konieczne jest zapewnienie także taboru KDP oraz taboru konwencjonalnego zdolnego do operowania po istniejących i nowo budowanych liniach, zgodnie z przyjętymi harmonogramami ich realizacji. Za zapewnienie taboru na potrzeby obsługi KDP, odpowiadać będzie spółka celowa założona przez Centralny Port Komunikacyjny sp. z o.o. Spółka taborowa CPK będzie wynajmować tabor przewoźnikom kolejowym. Środki na zakup taboru zostały zabezpieczone w ramach Programu Wieloletniego Centralnego Portu Komunikacyjnego. Dodatkowo zakupy taboru realizowane będą także przez PKP Intercity S.A. Skutek: Nieprawdą jest, że Program Wieloletni CPK zabezpiecza środki dla PKP Intercity. Spółka CPK musi realizować przedsięwzięcia ujęte w Programie Wieloletnim CPK. Jednym z tych przedsięwzięć zapisanych w Programie Wieloletnim CPK jest zapewnienie taboru KDP, na którego realizację przeznaczono 1,74 mld zł.	Uwaga odrzucona
312 4	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacy nej	132	Opis OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego Propozycja: Obecnie w dokumencie odrębnie ujmowana jest infrastruktura transportowa realizowana w ramach Programu CPK oraz kwestia rozwoju otoczenia. Skutkiem tego jest brak ujęcia kwestii transportowych w ramach OSI. Czy taki był pierwotny zamysł? Jeśli tak to w opisie OSI proponujemy wskazać, że kwestie transportowe Programu CPK zostały ujęte w innych obszarach Strategii. Komentarz: Niejasność zapisu	Infrastruktura transportowa nie jest uwzględniana w ramach ww. OSI. Jednocześnie zostaną wprowadzone zmiany w tekście OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego.
312 5	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i	132	Lakonicznie wskazana konieczność zapewnienia spójności strategii otoczenia CPK i mpzp z ŚSRK - co, przy zaawansowanych pracach nad strategią obszaru otoczenia CPK i prawdopodobnym jej przyjęciu w tym roku, oraz przy konieczności dostosowania, w ciągu 2 lat, POG do strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK, powoduje paraliż gmin w zakresie uchwalania i zmiany POG po uchwaleniu ŚSRK - w zakresie, w którym ŚSRK i strategia obszaru otoczenia CPK nie będą spójne (a np. strategia obszaru otoczenia CPK dopiero będzie podlegała aktualizacji i dostosowaniu do ŚSRK).	Treść dotycząca obszaru otoczenia CPK w SRP2035 zostanie zmodyfikowana.

			telekomunikacyjnej		Propozycja: określenie zasad zapewnienia spójności aktów planistycznych z ŚSRK, zwłaszcza dla obszarów metropolii i otoczenia CPK. Skutek: brak możliwości uchwalenia POG przez gminy co przekłada się na zamrożenie inwestycyjne terenu, w tym brak możliwości zainwestowania przez Spółkę (z wyłączeniem przypadków inwestycji celu publicznego mających swoje specystawy), np. brak możliwości realizacji AC i CC.	
312 6	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	132	Zbyt lakonicznie są określone zmiany w zakresie obszaru otoczenia CPK, i obszaru objętego strategią opracowywaną przez Spółkę: "W skład proponowanego w niniejszej Strategii obszaru wejdą 54 gminy: 11 gmin stanowiących jego rdzeń objęty regulacjami z zakresu planowania przestrzennego określonymi w ww. Ustawie o Centralnym Porcie Telekomunikacyjnym; 43 gminy, które łącznie z ww. rdzeniem obszaru tworzą obszar funkcjonalny CPK i będą adresatami wsparcia rozwojowego określonego na mocy niniejszej Strategii." "W niniejszej strategii OSI zawiera 18 gmin określonych w rozporządzeniu Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Telekomunikacyjnego (Dz.U. poz.992), dla którego przyjęta została SR CPK oraz gminy leżące w otoczeniu CPK, ale nie będące bezpośrednim terenem inwestycji związanej z węzłem CPK, co będzie skutkowało zmianami w aktach prawnych regulujących wytyczanie tego obszaru." Propozycja: Proponujemy modyfikację tego zdania w następujący sposób: "W niniejszej Strategii OSI zawiera 18 gmin określonych w rozporządzeniu Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 12 maja 2023 r. w sprawie obszaru otoczenia Centralnego Portu Telekomunikacyjnego (Dz.U. poz.992), dla którego przyjęta została SR CPK oraz gminy leżące w otoczeniu CPK, ale nie będące bezpośrednim terenem inwestycji związanej z węzłem CPK, co ewentualnie będzie skutkowało zmianami w aktach prawnych regulujących wytyczanie tego obszaru." Z uwagi na to, że skutkiem włączenia gminy do obszaru otoczenia CPK jest powstanie uprawnień Spółki w zakresie opiniowania POG, uzgadniania mpzp i decyzji wzięt, konieczne jest jednoznaczne doprecyzowanie treści ŚSRK, tak by bez jakichkolwiek wątpliwości gminy i Spółka wiedziały, czy ulegną rozszerzeniu kompetencji uzgodnieniowej Spółki. Tu pamiętać należy, że zaproponowany szeroki obszar obejmuje zarówno Łódź, jak i Warszawę, a to oznacza konieczność uzgadniania ze Spółką każdego mpzp oraz każdej decyzji wzięt. Jednocześnie należy podkreślić, że omawiany obszar nie może pomijać gmin objętych planem generalnym lotniska - bowiem jedynie dzięki strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK możliwe jest zapewnienie prawidłowej budowy i późniejszego funkcjonowania lotniska. Skutek: 1) brak spójności z treścią SR CPK oraz niezgodność z przepisami ustawy o CPK. 2) niezadowolenie samorządów obszaru otoczenia CPK, które mogłyby odebrać ten wtręt jako przesądzający o przyszłym kształcie obszaru otoczenia CPK bez jakichkolwiek konsultacji z nimi. Powstawanie inwestycji kolidujących z lokalizacją, budową i funkcjonowaniem lotniska. Z uwagi na to, że zaproponowany szeroki obszar obejmuje zarówno Łódź, jak i Warszawę, przyjęcie, że 54 gminy stanowią obszar otoczenia CPK oznacza, w świetle ustawy planistycznej, konieczność uzgadniania ze Spółką każdego mpzp oraz każdej decyzji wzięt co powoduje, że Spółka nie będzie w stanie realizować tych, ustawowych, zadań.	Treść dotycząca obszaru otoczenia CPK w SRP2035 zostanie zmodyfikowana.
312 7	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	133	Zarządzanie poszerzonym obszarem będzie się odbywało w porozumieniu CPK z samorządem województw łódzkiego i mazowieckiego oraz jednostkami samorządu terytorialnego należącymi do OSI. Propozycja: Proponujemy usunąć to zdanie. Włączenie na obecnym etapie samorządów województwa łódzkiego jest bezzasadne, w sytuacji, gdy w skład obszaru otoczenia CPK wchodzi wyłącznie samorządy województwa mazowieckiego. Skutek: 1) brak spójności z treścią SR CPK oraz niezgodność z przepisami ustawy o CPK. 2) niezadowolenie samorządów obszaru otoczenia CPK, które mogłyby odebrać ten wtręt jako przesądzający o przyszłym kształcie obszaru otoczenia CPK bez jakichkolwiek konsultacji z nimi.	Treść dotycząca obszaru otoczenia CPK w SRP2035 zostanie zmodyfikowana.
312 8	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	134	"kształcenia zawodowego w nowych obszarach związanych z transportem i logistyką, obsługą lotniska i ruchu lotniczego;" Proponujemy rozszerzyć opis tego typu kształcenia, tak żeby mieć później większe możliwości na jego dofinansowanie ze środków unijnych. Skutek: Zbyt ogólny zapis może prowadzić do zmniejszenia szans bądź uniemożliwienia pozyskania finansowania UE.	Uwaga odrzucona
312 9	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z	Priorytet 3.2: Wzmocnienie	201	E. Rozbudowa i wzmocnienie strategicznej wojskowej infrastruktury obronnej Propozycja: Dopisać fragment o budowie nowych linii kolejowych - teraz jest tylko zapis o modernizacji istniejących.	Uwaga zostanie uwzględniona.

		OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	potencjału obronnego kraju		Skutek: Zmniejszenie szans bądź uniemożliwienie pozyskania finansowania UE dla nowo budowanych odcinków linii kolejowych.	
313 0	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255	połączenia kolejowe dużych prędkości (200-350 km/h): – Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Sieradz – Wrocław/ Kalisz – Poznań, – Warszawa – Kraków/Górnośląsko–Zagłębiowska Metropolia (CMK), – Katowice – gr. państwa z Czechami – Ostrawa, – Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK Północ); Propozycja: połączenia kolejowe dużych prędkości (200-350 km/h): – Warszawa – Centralny Port Komunikacyjny – Łódź – Sieradz – Wrocław/ Kalisz – Poznań, – Warszawa – Kraków/Górnośląsko–Zagłębiowska Metropolia (CMK), – Katowice – gr. państwa z Czechami – Ostrawa, – Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK Północ) ¹²⁸ ; Z uwagi na fakt, że zakończenie realizacji projektu CPK - Gdańsk jest przewidziane poza horyzontem strategii, niezbędne jest opatrzenie przypisem, który będzie spójny z tym przy projekcie Warszawa – Ostrołęka – Łomża – (Giżycko) ¹²⁸ 128 Możliwa realizacja poza horyzontem Strategii.	Uwaga uwzględniona
313 1	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254-256	3) system powiązań transportowych a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym: połączenia kolejowe konwencjonalne (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych) Propozycja: Konieczne jest dopisanie zastrzeżenia, że zakres i przebieg powiązań zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa na wzór zastrzeżenia przy „połączeniach kolejowych uzupełniających” na str. 256 Skutek: Wyniki ZSK mogą być rozbieżne z konkretnymi zapisami SRT (wskazanie konkretnych linii), co może skutkować koniecznością realizacji inwestycji uznanych za nieoptymalne, a które wynikają z historycznej (ciągle obowiązującej) koncepcji "szprych". Alternatywnie - może pojawić się potrzeba usztywnienia ZSK tj. przyjęcia a priori przebiegu konkretnych linii wynikających z SRT, co znacznie zawęży zakres analiz.	Uwaga uwzględniona
313 2	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	c) obszar otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego – CPK wraz z infrastrukturą towarzyszącą i węzłem kolejowym będzie najważniejszą inwestycją krajową, mającą wpływ na kształt całego układu komunikacyjnego Polski. Budowie lotniska oraz węzła przesiadkowego na terenie powiatów: żyrardowskiego, grodzkiego, sochaczewskiego (woj. mazowieckie) towarzyszyć będzie przebudowa systemu transportowego drogowego i kolejowego. W ramach lotniska powstanie budowane w etapach integralne z portem lotniczym Airport City oraz Cargo City, zapewniające niezbędne usługi towarzyszące tego typu największym lotniskom. Obszar otoczenia CPK obejmuje także inne, położone w województwie mazowieckim i łódzkim gminy, które nie są bezpośrednim terenem tej inwestycji, lecz leżą w jej obszarze oddziaływania. Propozycja: c) obszar otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego – CPK wraz z infrastrukturą towarzyszącą i węzłem kolejowym będzie najważniejszą inwestycją krajową, mającą wpływ na kształt całego układu komunikacyjnego Polski. Budowie lotniska oraz węzła przesiadkowego na terenie powiatów: żyrardowskiego, grodzkiego, sochaczewskiego (woj. mazowieckie) towarzyszyć będzie przebudowa systemu transportowego drogowego i kolejowego. W ramach lotniska powstanie budowane w etapach integralne z portem lotniczym Airport City oraz Cargo City, zapewniające niezbędne usługi towarzyszące tego typu największym lotniskom. Obszar otoczenia CPK obejmuje także inne, położone w województwie mazowieckim i łódzkim gminy, które nie są bezpośrednim terenem tej inwestycji, lecz leżą w jej obszarze oddziaływania. Konieczne jest przygotowanie i wdrożenie Masterplanu Drogowego będącego dokumentem wdrożeniowym do Strategii Rozwoju Otoczenia CPK, który będzie stanowił tzw. mapę drogową sieci rozwoju otoczenia. Skutek: Brak decyzji o rozpoczęciu prac i realizacji Masterplanu Drogowego spowoduje: • Brak dojazdów do CPK z istniejącej DK92 oraz największych ośrodków regionalnych – Grodziska Mazowieckiego, Sochaczewa, Żyrardowa, Błonia, spełniających potrzeby funkcjonalne i zapewniających poziomy przepustowości wystarczające dla prognozowanych potoków ruchu. • Brak wystarczającej obsługi drogowej terenów rozwojowych wokół Węzła przesiadkowego CPK. • Brak wystarczającego poziomu swobody ruchu na Autostradzie A2 w horyzoncie prognostycznym 2044+. Duże natężenia ruchu sprzyjają powstawaniu zatorów drogowych, które wydłużają czas podróży. Dodatkowo duże natężenia ruchu sprzyjają powstawaniu zdarzeń drogowych, które mają charakter losowy i powodują nieprzewidywalność czasu podróży autostradą A2.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

313 3	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Opis lotniska CPK Propozycja: Brak wskazania, że lotnisko osiągnie neutralność klimatyczną już w momencie uruchomienia. Brak wskazania poszczególnych rodzajów OZE, które mają zostać zainstalowane na lotnisku i w jego bezpośrednim sąsiedztwie (farmy PV, magazyny energii, geotermia, system ambient loop). Brak wskazania innych ekologicznych rozwiązań jakie mają być zaimplementowane w ramach funkcjonowania lotniska. Skutek: Zmniejszenie szans bądź uniemożliwienie pozyskania środków UE na inwestycje OZE związane z lotniskiem. Propozycja: dodanie zapisu, który przy szeroko rozumianym realizowaniu inwestycji infrastrukturalnych pomógłby usprawnić proces nabywania na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości niezbędnych. Procesowi pozyskania nieruchomości powinno towarzyszyć w sposób progresywny odchodzenie od wyłączności wyłączenia sensu largo na rzecz stopniowego wdrażania instrumentów służących nabywaniu praw do nieruchomości przy wykorzystaniu instrumentów prawa cywilnego (czego przykładem jest Program Dobrowolnych Nabyć, jaki został wdrożony przy realizacji przedsięwzięć Centralnego Portu Komunikacyjnego).	Uwaga uwzględniona
313 4	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Brak powiązań z reformą planistyczną - nie wskazano na mechanizmy kontroli wskaźników związanych z zagospodarowaniem przestrzennym, np. w zakresie suburbanizacji (np. wskaźniki intensywności zabudowy, max odległości dla mieszkaniówki itp.). na przykład: „Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym” 2. Usprawnienie systemu planowania przestrzennego”, a żaden wskaźnik do tego nie powstał. „E. Podniesienie rangi przestrzeni w świadomości społecznej – nauczanie, że jest ona ograniczonym dobrem wspólnym” ale nie ma informacji o dokształcaniu społeczeństwa, kampaniach informacyjnych itp. Skutek: Ryzyko braku realnego wdrożenia ŚSRK do aktów planistycznych, co przekłada się na realizację inwestycji zgodnie z mpzp niezgodnymi ze ŚSRK, a więc na brak priorytetyzacji czy ochrony inwestycji CPK - oderwanie do regulacji reformy planistycznej generuje również poważne ryzyko pomijania przez gminy jako dokumentu nieaktualnego.	Zostaną dodane wskaźniki realizacji strategii w wymiarze przestrzennym.
313 5	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Brak narzędzi i mechanizmów przełożenia treści ŚSRK na lokalne akty planistyczne, takich jakie są na przykład przewidziane w ustawie CPK, tj. obowiązek dostosowania POG w ciągu dwóch lat od uchwalenia strategii rozwoju obszaru otoczenia CPK. Skutek: Ryzyko braku realnego wdrożenia ŚSRK do aktów planistycznych, co przekłada się na realizację inwestycji zgodnie z mpzp niezgodnymi ze ŚSRK, a więc na brak priorytetyzacji czy ochrony inwestycji CPK.	Treść strategii będzie uszczegóławiana w dokumentach rangi wojewódzkiej w oparciu o zapisane w niej ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej.
313 6	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Brak określenia wymaganych standardów ochrony środowiska i mechanizmów kontroli suburbanizacji, mimo zdiagnozowania problemu, i mimo wskazywania na zasadność lokalizacji inwestycji znacząco oddziałujących na środowisko i otoczenie, jak CPK czy elektrownie jądrowe - brak wskazania na mechanizmy i narzędzia rozstrzygania konfliktów środowisko (przyroda, krajobraz, złoza, zabytki) a realizacja inwestycji. Skutek: Brak narzędzi i mechanizmów umożliwiających jednoznaczne określenie hierarchii ważności środowisko (przyroda, zabytki, złoza) versus inwestycja powoduje pozostanie obecnych mechanizmów ochrony środowiska (przyrody, zabytków, złożeń), co powoduje poważne ryzyko znacznych opóźnień na projektach lub konieczności zmiany przebiegu IT.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
313 7	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Brak/Niejasne źródła finansowania realizacji celów Strategii. Skutek: brak realizacji celów i założeń ŚSRK.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.

313 8	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Poprawa jakości planowania poprzez rozwój cyfryzacji danych przestrzennych, wykorzystanie AI do mpzp wymaga uzupełnienia o kwestie digitalizacji i wektoryzacji wszystkich danych przestrzennych, ustalenia granic działek ewidencyjnych, automatycznego powiązania KW z ewidencją gruntów i budynków (EGiB) oraz wykazem wydanych pnb, oraz uzupełnienia o propozycje na to jak zapewnić odpowiednią liczbę kadr (urbanistów), dysponujących odpowiednimi kwalifikacjami (znajomość systemu planistycznego i GIS) do obsługi procesów planistycznych. Skutek: Brak ustalenia granic działek, niespójność EGiB i KW przekłada się bezpośrednio na utrudnienia w nabywaniu nieruchomości i podwyższa koszty ich wywłaszczenia, może także negatywnie wpływać na harmonogramy prac w zakresie IT. Brak kompetencji planistycznych i GIS wśród gminnych urbanistów to brak efektywności procesów zmiany zagospodarowania przestrzennego, co przekłada się na ryzyko zaprzepaszczenia szans wykorzystania CPK jako koła zamachowego gospodarki.	Przedstawiony wątek będzie ujęty na etapie wdrażania zmian w edukacji o przestrzeni.
313 9	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	UWAGA OGÓLNA		Brak zapewnienia odpowiednich kadr, zwłaszcza w JST, brak zapewnienia kształcenia kadr w obszarze umożliwiających wdrożenie ŚSRK. Skutek: brak realizacji celów i założeń ŚSRK.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji zmian.
314 0	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	6	Opis Sieradza w policentrycznej sieci miast. Pod Sieradzem znajdzie się rozwidlenie linii KDP "Y", a stacja Sieradz stanie się istotnym węzłem przesiadkowym, co powinno zostać wskazane w tekście, np.: "tworzenia nowoczesnego centrum przesiadkowego zapewniającego połączenia po linii KDP "Y" w stronę Łodzi, Poznania i Wrocławia". Skutek: Brak wskazania powiązania Sieradza z rozwidleniem linii "Y", oderwanie opisu centrum przesiadkowego od projektu Lokalnego Hubu Mobilności Sieradz, który znalazł się w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 29 września 2025 r. ws. Inwestycji Towarzyszących w zakresie CPK.	Propozycja nowego brzemienia przedmiotowego zdania: "Wsparciem regionalnym należy również objąć działania związane z poprawą jakości funkcjonowania transportu zbiorowego, tworzenia nowoczesnego centrum przesiadkowego zapewniającego m.in. dostęp do połączeń na linii KDP "Y" w stronę Łodzi, Poznania i Wrocławia, jak również powiązań systemem dróg o charakterze regionalnym, w tym szczególnie ze Zduńską Wolą w ramach wzmocnienia bezpośrednich powiązań funkcjonalnych, oraz z Łodzią."
314 1	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Propozycja dodatkowego wskaźnika. Propozycja: dodać wskaźnik: liczba (odsetek?) powiatów z dostępem do systemu kolei dalekobieżnej, bezpośrednio przez kolejowe połączenia dalekobieżne, albo za pomocą kolejowej lub autobusowej linii dowozowej. Konkretnie wartości wskaźnika do decyzji, ale powinny dążyć do 100% (jest to jeden z hasłowych celów HRJ). Powiat należy uznawać za obsługiwany, jeśli spełnia jeden z poniższych warunków: 1) jest w nim zatrzymanie całorocznej systemowej linii dalekobieżnej (minimum 4 pary połączeń), 2) występują całoroczne (także w soboty i niedziele) systemowe połączenia dowozowe (autobus, kolej regionalna) łączące stolicę powiatu ze stacją kolejową, na której występują takie zatrzymania. Liczba połączeń dowozowych musi być nie mniejsza niż połowa liczby połączeń dalekobieżnych zatrzymujących się na danej stacji, ale nie musi być większa niż 16 par na dobę. Jest to spójne z zapisem dokumentu głównego, Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, na stronie 118, gdzie zapisano wprost: "Podstawą dla utrzymania policentrycznej sieci osadniczej kraju jest zapewnienie obywatelom możliwości dojazdu przede wszystkim do miast powiatowych oraz z miast powiatowych do miast wojewódzkich, a także do systemu kolei dalekobieżnej bezpośrednio przez kolejowe połączenia dalekobieżne, albo za pomocą kolejowej lub autobusowej linii dowozowej." Skutek: Zapisy utrudniające praktyczne wdrażanie projektu HRJ, utrudniające umocowanie jego założeń w prawie, innych dokumentach strategicznych i działaniach różnych interesariuszy.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
314 2	Inne	CENTRALNY PORT KOMUNIKACYJNY SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		tabela, pozycja 11 "Reforma systemu transportu kolejowego..." Propozycja nowego działania Propozycja nowego działania w trybie ciągłym: "Budowanie dostępu do systemu kolei dalekobieżnej z każdego powiatu bezpośrednio przez kolejowe połączenia dalekobieżne, albo za pomocą kolejowej lub autobusowej linii	Uwaga odrzucona. Aktualnie z inicjatywy Ministerstwa Infrastruktury, procedowany jest (wg stanu na koniec listopada 2025 -

		ODPOWIEDZIALN OŚCIĄ			dowozowej". Jest to spójne z zapisem dokumentu głównego, Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, na stronie 118, gdzie zapisano wprost: "Podstawą dla utrzymania policentrycznej sieci osadniczej kraju jest zapewnienie obywatelom możliwości dojazdu przede wszystkim do miast powiatowych oraz z miast powiatowych do miast wojewódzkich, a także do systemu kolei dalekobieżnej bezpośrednio przez kolejowe połączenia dalekobieżne, albo za pomocą kolejowej lub autobusowej linii dowozowej." Jest to zadanie przewidziane do realizacji m.in. przez Krajowy Zarząd Transportu (po utworzeniu). Skutek: Zapisy ułatwiające wdrażanie projektu HRJ, ułatwiające jego umocowanie w prawie, innych dokumentach strategicznych i działaniach różnych interesariuszy.	uzgodnienia wewnątrzresortowe) projekt ustawy o Krajowym Zarządzie Transportu, który wprost z nazwy wskazuje na Horyzontalny Rozkład Jazdy jako podstawowe narzędzie do planowania połączeń dalekobieżnych (bez rozróżniania okresów od kiedy, ale zakłada się że najpóźniej od rozkładu jazdy 2030/2031). W ramach tej ustawy przewiduje się mechanizmy umożliwiające KZT zawieranie porozumień z organizatorami niższego rzędu (np. wojewódzkimi) w celu uruchamiania połączeń dowozowych (autobusowych i kolejowych) do powiatów, jeśli nie można zrealizować kolejowego połączenia dalekobieżnego.
314 3	Osoba prywatna		Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	Proponuję uzupełnić o konkretne przykłady inwestycji transportowych w miastach subregionalnych, takich jak elektryfikacja i modernizacja linii kolejowych (np. Tczew-Chojnice), budowa centrów przesiadkowych i rozwój komunikacji regionalnej.	Nieprawidłowo wskazana lokalizacja w dokumencie, brak odpowiedniego kontekstu.
314 4	Osoba prywatna		Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	62	Warto doprecyzować zakres wsparcia infrastruktury technicznej dla miast subregionalnych - np. rozbudowa i modernizacja systemów wodno-kanalizacyjnych i ciepłowniczych w Chojnicach. Przeznaczenie części z 310 ha gruntów rolnych w zarządzie Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin z siedzibą w Radzikowie na cele mieszkaniowe.	Zapisy zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu. Ponadto zapisy nie pasują do części strategii do której zgłoszona jest uwaga.
314 5	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	Postuluję rozwinięcie wątku o wsparciu dla przemysłu drzewnego - należałoby dodać postulaty utworzenia Parku Przemysłu Drzewnego i wsparcia B+R dla branży meblarskiej. Położenie nacisku na rozwój usług rehabilitacyjnych, opiekuńczych i medycznych.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
314 6	Osoba prywatna		Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Zwiększenie możliwości magazynowania żywności powinno być realizowane w ośrodkach subregionalnych, gdzie łatwiej dostępne są grunty inwestycyjne i stosunkowo niższe koszty ich obsługi. Miasto o znaczeniu subregionalnym i rozwiniętym przemyśle spożywczym w obszarach produkcji wędliniarskiej i mięsnej, piekarniczej, rybnej i mleczarskiej doskonale wpisuje się w cele opisane w strategii na stronach 220-222.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Kwestie dot. krótkich łańcuchów dostaw oraz zwiększenia zdolności magazynowania zostały opisane w Priorytecie 3.4, zwł. kierunku działania 1B. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, krótkich łańcuchów dostaw oraz zwiększenie zdolności magazynowania.
314 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	146	Zaznaczyć potrzebę tworzenia filii państwowych uczelni wyższych oraz centrów kształcenia zawodowego w miastach takich jak Chojnice, dopasowanych do lokalnych potrzeb gospodarki (np. kierunki medyczne, rehabilitacja, pielęgniarstwo, przemysł drzewny, energia odnawialna).	Tworzenie filii uczelni oraz uruchamianie kierunków studiów należy do autonomii uczelni, które samodzielnie decydują o swojej

			nowych technologii			strukturze organizacyjnej i ofercie dydaktycznej zgodnie z przepisami ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Minister nie ma kompetencji do nakładania obowiązku tworzenia filii w określonych lokalizacjach.
3148	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	230	Uzupełnić o możliwość tworzenia regionalnych centrów kultury i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego w miastach subregionalnych (np. festiwale historyczne, odbudowa zniszczonych przez okupantów budynków i adaptacja zabytków w Chojnicach). Miasta takie jak Chojnice powinny mieć możliwość prowadzenia działań wspomagających administrację centralną np. w zakresie księgowości, usług cyfrowych, archiwizacji zasobów, czy turystyki oferując wykwalifikowanych pracowników o proporcjonalnie niższych wymaganiach płacowych.	Propozycja zbyt szczegółowa.
3149	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	186	Postuluję dodać precyzyjne zapisy o wzmacnianiu oferty lokalnych szpitali powiatowych (np. w Chojnicach) poprzez inwestycje w sprzęt, nowe oddziały i rozwój telemedycyny dla obszarów peryferyjnych.	Propozycja zbyt szczegółowa, średniookresowa strategia rozwoju kraju wyznacza kierunkowe działania.
3150	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Wskazać potencjał tworzenia ośrodków B+R w miastach subregionalnych - np. centrum innowacji w przemyśle drzewnym w Chojnicach, we współpracy z uczelniami i biznesem.	Zapisy zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu. Ponadto zapisy nie pasują do części strategii do której zgłoszona jest uwaga.
3151	Osoba prywatna		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Rozszerzyć o przykład kompleksowej cyfryzacji administracji w miastach subregionalnych (e-urzędy, platformy cyfrowe, e-szkoly), np. pilotaż e-urzędu w Chojnicach.	Działanie dot. wsparcia transformacji cyfrowej jednostek samorządu terytorialnego, w tym podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników szczebla samorządowego, zostanie uwzględnione w Priorytecie 3.5. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.
3152	Osoba prywatna		Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	56	Zaznaczyć potrzebę inwestycji w zarządzanie kryzysowe i infrastrukturę bezpieczeństwa w miastach subregionalnych - np. centrum zarządzania kryzysowego w Chojnicach, mobilne systemy alarmowe.	Zapisy dotyczące Priorytetu 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy.
3153	Samorząd	Miasto Białogard (Urząd Miasta Białogard)	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	Wnosimy o dodanie w tabeli dotyczącej województwa zachodniopomorskiego kolejnej pozycji: Białogard (Ośrodek miejski) wraz z jego obszarem funkcjonalnym: Gmina Karlino, Gmina Białogard oraz Gmina Tychowo. Uzasadnienie wniosku: Włączenie Białogardu jako odrębnego ośrodka miejskiego wraz z jego obszarem funkcjonalnym, znajduje pełne uzasadnienie w uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, przestrzennych oraz instytucjonalnych regionu. Białogard, jako miasto o tradycjach przemysłowych, usługowych i administracyjnych, pełni kluczową funkcję w środkowej części województwa zachodniopomorskiego. Jego rola w zapewnianiu dostępu do usług publicznych, edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych dla mieszkańców otaczających gmin jest niepodważalna. Miasto stanowi naturalny biegun rozwoju dla obszaru położonego pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi: Koszalinem, Kołobrzegiem i Szczecinkiem, integrując lokalny rynek pracy i wspierając rozwój przedsiębiorczości w sektorze MŚP. Wieloletnie praktyki współpracy jednostek samorządu terytorialnego – miasta Białogard oraz gmin Karlino, Białogard i Tychowo – potwierdzają istnienie trwałych powiązań funkcjonalnych i instytucjonalnych. Samorządy te od lat realizują wspólne inicjatywy w zakresie planowania przestrzennego, transportu czy ochrony środowiska. Utrwalenie tej współpracy poprzez formalne uznanie Białogardu i jego strefy oddziaływania za odrębny obszar funkcjonalny sprzyjać będzie dalszemu zintegrowanemu rozwojowi tego subregionu. Brak włączenia Białogardu do systemu wspieranych ośrodków miejskich w ramach polityki krajowej może skutkować	Białogard nie wypełnia kryteriów ośrodka subregionalnego, zarówno pod względem potencjału demograficznego, zasięgu oddziaływania jak i zakresu pełnionych funkcji. Dodatkowo gmina wiejska Białogard bezpośrednio sąsiaduje z dwoma innymi obszarami funkcjonalnymi.

					zahamowaniem pozytywnych trendów rozwojowych obserwowanych w ostatnich latach. Miasto konsekwentnie inwestuje w infrastrukturę techniczną, rewitalizację przestrzeni publicznych czy ofertę edukacyjną i społeczną, jednak dalszy rozwój wymaga dostępu do instrumentów wsparcia dedykowanych obszarom miejskim. Wyłączenie Białogardu z tego systemu pogłębiłoby istniejące dysproporcje pomiędzy uznanymi w Strategii obszarami miejskimi a środkową częścią regionu, prowadząc do marginalizacji i odpływu potencjału ludzkiego oraz kapitałowego. Uwzględnienie Białogardu wraz z jego obszarem funkcjonalnym w zaktualizowanej delimitacji odpowiada zasadom zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Umożliwi to efektywniejsze zarządzanie przestrzenią, lepsze wykorzystanie zasobów lokalnych oraz wzmocnienie spójności terytorialnej regionu.	
315 4	Samorząd	Miasto Białogard (Urząd Miasta Białogard)	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	15	Konsekwencją uwzględnienia Białogardu i jego obszaru funkcjonalnego w delimitacji obszarów strategicznej interwencji jest aktualizacja opisu dotyczącego województwa zachodniopomorskiego w załączniku nr 4.	Białogard nie wypełnia kryteriów ośrodka subregionalnego, zarówno pod względem potencjału demograficznego, zasięgu oddziaływania jak i zakresu pełnionych funkcji. Dodatkowo gmina wiejska Białogard bezpośrednio sąsiaduje z dwoma innymi obszarami funkcjonalnymi.
315 5	Samorząd	Gmina Miasta Jaworzna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	2	Za część zasobu społecznego budownictwa czynszowego należy również uznać Domy Studenckie zarządzane przez Uczelnię Wyższą. Obecny brak miejsc oraz niedofinansowanie istniejących obiektów zmusza studentów do wynajmowania mieszkań prywatnych w obszarach funkcjonalnych miast uniwersyteckich co w konsekwencji wymiennie podnosi ceny najmu dla mieszkańców. W przypadku zwiększenia ilości i jakości miejsc w Domach Studenckich można zarówno zwiększyć dostępność do wyższego wykształcenia dla biedniejszych osób dotkniętych wykluczeniem komunikacyjnym oraz skutecznie obniżyć koszty mieszkańców wynajmujących mieszkania na wolnym rynku. Należy również zaznaczyć brak działań związanych z ograniczeniem nabywania mieszkań w celach inwestycyjnych oraz skupywania nieruchomości niezabudowanych do „banków ziemi”.	Działanie wspierające zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych przez studentów i doktorantów zostało uwzględnione w kierunku 1.1.1. Strategia wskazuje problem nabywania mieszkań w celach inwestycyjnych jako jeden z czynników uzasadniających konieczność podjęcia tak szerokich działań poprawiających dostępność mieszkań.
315 6	Samorząd	Gmina Miasta Jaworzna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	24-26	Brak działań związanych z deregulacją oraz implementacją rozwiązań wspierających budowę małych reaktorów jądrowych (SMR). Biorąc pod uwagę wyzwania polskiej energetyki związane z transformacją należy objąć wsparciem formalnym i materialnym zarówno konwencjonalną energetykę jądrową, OZE, modernizację sieci elektroenergetycznych, jak i małych modularnych reaktorów jądrowych, które mogą zostać wybudowane w miejsce likwidowanych bloków węglowych.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
315 7	Samorząd	Gmina Miasta Jaworzna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	27	Obecne formy i poziomy wsparcia są niewystarczające do potrzeb termomodernizacyjnych polskich gospodarstw domowych. Obecny poziom podstawowy wsparcia przy braku kwalifikowalności VATu oznacza konieczność pokrycia prawie 70% kosztów realnie poniesionych. Perspektywa wprowadzenia ETS2 i rosnące zagrożenie ubóstwa energetycznego tym bardziej powinna zmobilizować do podwyższenia wsparcia zarówno w kwotach maksymalnych, jak i w maksymalnym udziale dofinansowania w kosztach kwalifikowanych (np. 60% w poziomie podstawowym i 80% w poziomie podwyższonym). Należy również rozważyć wprowadzenie niskooprocentowanych pożyczek termomodernizacyjnych udzielanych np. przez Bank Gospodarstwa Krajowego.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
315 8	Samorząd	Gmina Miasta Jaworzna	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	1. D. Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych Doświadczenia związane z wszelkiego rodzaju dopłatami (BK2%, dopłaty do żłobków) wskazują, że tego typu działania powodują sztuczne windowanie cen na rynku. 2. A. Wsparcie w nabyciu mieszkań J.W.	Zaproponowane działania odpowiadają na potrzeby określonej grupy obywateli w trudnej sytuacji dochodowej, pozwalając tym samym na zaspokojenie ich potrzeb mieszkaniowych. Działania te są formą wsparcia w sytuacjach szczególnych. Poszczególne działania zaproponowane w projekcie Strategii należy rozpatrywać jako element systemu, a nie jako punktowe interwencje państwa. Strategia nie

						wskazuje na realizację powszechnych dopłat do kredytów jako zakładanego instrumentu. Sformułowanie "w tym dopłaty do czynszu" zostanie usunięte. Działania państwa w ramach kierunku 1.1.2 koncentrują się natomiast na reagowaniu na niekorzystne zjawiska rynkowe bezpośrednio dotyczące osób aspirujących do własności mieszkania, w tym na rozwiązaniach łagodzących skutki takich zjawisk, a także na promowaniu pożądanych społecznie lub gospodarczo zachowań mieszkaniowych. Należy przypomnieć, że w warunkach gospodarki rynkowej rola państwa ogranicza się do podejmowania działań uzupełniających możliwości tworzone przez rynek bądź łagodzących niekorzystne zjawiska rynkowe. Państwo ingeruje zatem w sferę mieszkaniową w przypadkach, w których niemożliwe lub utrudnione jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych na zasadach rynkowych w godnych warunkach.
3159	Samorząd	Gmina Miasta Jaworzna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161-162	3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego Brak informacji o SMR pomimo planów korzystania z tej technologii przez Spółki Skarbu Państwa.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
3160	Samorząd	Miasto Suwałki	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Konieczność rozbudowania zapisów Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) dot. obszarów Polski północno-wschodniej o system wsparcia dla przedsiębiorców działających na tym terenie, którzy utracili rynki zbytu na wschodzie. Należy przewidzieć instrumenty wsparcia dla nowych inwestorów, którzy obawiają się negatywnych skutków bliskości Przesmyku Suwalskiego. Wskazujemy, że od czasu ataku Rosji na Ukrainę pogorszyły się warunki prowadzenia działalności w tym regionie (wzrost ryzyka geopolitycznego) i wymagane są pilne instrumenty wsparcia ze szczebla krajowego.	Takie działania zostały przewidziane (p. s. 208)
3161	Samorząd	Miasto Suwałki	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114, 284	Konieczna jest większa elastyczność w budowie systemu wsparcia z funduszy unijnych w przyszłej perspektywie, tak aby były one bardziej dopasowane do strategicznych potrzeb inwestycyjnych samorządów subregionalnych (np. w zakresie kluczowej infrastruktury drogowej, która nie jest objęta możliwością finansowania ze środków unijnych w kontekście Miasta Suwałki). Należy umożliwić pozyskanie środków na dokończenia budowy wewnętrznego układu komunikacyjnego miasta poprzez realizację Trasy Tysiąclecia, wewnętrznej zachodniej obwodnicy miasta, która skomunikuje je z trasą S-61 od strony zachodniej i poprawi warunki przemieszczania mieszkańców w mieście z pominięciem korków w centrum.	Uwaga odrzucona, bowiem są dostępne mechanizmy wsparcia finansowego zadań drogowych dla samorządów takie jak RFRD, rezerwa subwencji (ustawa o dochodach jst) czy rezerwa celowa (ustawa o finansach publicznych).
3162	Samorząd	Miasto Suwałki	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Proponuje się dodanie do opisu Miasta Suwałki następującego zdania: Suwałki to miasto skoncentrowane na rozwoju gospodarki lokalnej opartej na przemyśle, w szczególności branży drzewnej, meblarskiej, rolno-spożywczej i transportowej. Utrzymanie funkcji społeczno-gospodarczych miasta powinno być wsparte ze środków unijnych i krajowych, w szczególności w kontekście niekorzystnej sytuacji przedsiębiorców działających w mieście i okolicy po ataku Rosji na Ukrainę.	Proponowany zapis wykracza poza zakres rzeczowy załącznika nr 4.
3163	Samorząd	Miasto Suwałki	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280-285	Wskazuje się na potrzebę utworzenia dedykowanego mechanizmu finansowego (lub preferencji punktowych) dla projektów z miast subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych. Ograniczone zdolności finansowe samorządu utrudniają a często uniemożliwiają realizację kluczowych inwestycji, dlatego niezbędne są uproszczone ścieżki aplikacji i większa elastyczność w określaniu zakresu inwestycji oraz umożliwienie finansowania dokumentacji technicznych dla dużych inwestycji.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyduje o podziale środków na poszczególne cele i działania następujące w ramach

						corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Stworzenie dogodnych warunków do rozwoju miast subregionalnych jest ważnym celem Strategii. Jednym z narzędzi do jego osiągnięcia będzie ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, która kierowana jest przede wszystkim do miast subregionalnych tworząc dla nich legislacyjne, organizacyjne i finansowe warunki do prowadzenia skoordynowanej polityki rozwoju.
316 4	Samorząd	Miasto Suwałki	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	90-92	Należy wzmocnić zapisy dotyczące roli miast subregionalnych w modelu policentrycznym w celu utrzymania pełnionych przez nie funkcji społeczno-gospodarczych. Wskazane jest doprecyzowanie, że miasta takie jak Suwałki, pełniące funkcje administracyjne, edukacyjne, gospodarcze, kulturalne dla rozległych obszarów peryferyjnych, wymagają dedykowanych instrumentów wsparcia finansowego i organizacyjnego zarówno w zakresie transportu, edukacji zawodowej, usług społecznych, dostępu do usług publicznych jak również w budowaniu odporności na sytuacje kryzysowe. Oddalenie od ośrodków centralnych w obliczu możliwego kryzysu i załamania się komunikacji i dostaw, postawi przed takimi ośrodkami daleko większe zadania i wymusi dużo większą odpowiedzialność.	Nieprawidłowo wskazana lokalizacja w dokumencie, brak odpowiedniego kontekstu.
316 5	Samorząd	Miasto Suwałki	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	120-125	Należy rozszerzyć priorytet o aspekt bezpieczeństwa cywilnego i energetycznego miast subregionalnych, w tym modernizację infrastruktury ratownictwa medycznego, systemów zarządzania kryzysowego, lokalnych magazynów energii oraz mikrosieci czy rozbudowy infrastruktury podwójnego zastosowania. Suwałki, ze względu na strategiczne położenie w rejonie tzw. Przesmyku Suwalskiego, powinny być objęte szczególnym wsparciem.	Zapisy zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu. Ponadto zapisy nie pasują do części strategii do której zgłoszona jest uwaga.
316 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		Strategia powinna mocniej akcentować kwestię Wzmocnienia roli i samodzielności samorządów (w tym metropolii) w programowaniu i organizowaniu działań rozwojowych w szczególności: • Strategia powinna wyraźnie uznać i wspierać miasta metropolitalne jako kluczowe bieguny wzrostu o znaczeniu krajowym i europejskim, co jest komplementarne z celem policentrycznego rozwoju kraju (należy ograniczyć zapisy w strategii wskazujące, że rozwój policentryczności kraju jest narzędziem do przeciwdziałania koncentracji funkcji i zasobów w metropoliach – co jest uznawane w dokumencie za szkodliwe). • Decentralizacja i subsydiarność: podkreślamy konieczność przestrzegania zasady subsydiarności i decentralizacji, pozostawiając samorządom lokalnym większą autonomię w programowaniu konkretnych działań i diagnozowaniu lokalnej specyfiki, zamiast nadmiernej ingerencji administracji rządowej (rola Państwa powinna skupiać się na programowaniu w skali makro, a nie mikro). Ponadto kluczową kwestią jest zapewnienie udziału przedstawicieli największych miast w pracach nad programowaniem wsparcia (dla samorządów) i opracowywaniu regulacji w ramach współpracy z rządem i władzami województw. Obecnie w tego typu pracach zbyt często udział strony samorządowej jednoznacznie utożsamiany jest z udziałem przedstawicieli regionów. Konieczne jest wypracowanie skuteczniejszych mechanizmów współpracy trójstronnej, jak i dwustronnej na liniach: rząd-miasta oraz władze województw-miasta. • Wsparcie koordynacji zarządzania obszarami metropolitalnymi i umożliwienia wspólnej realizacji działań wykraczających poza możliwości jednej gminy – m.in. za pomocą ustawy metropolitalnej	Uwaga o charakterze komentarza
316 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		Strategia powinna wskazywać konkretne instrumenty finansowe i mechanizmy wsparcia programowanych działań, zwłaszcza dla samorządów. Realizacja działań zapisanych w głównym dokumencie strategicznym państwa nie może być uzależniona wyłącznie	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale

					od środków z UE (m.in. ze względu na potencjalne niespójności w priorytetach unijnych programów i priorytetach strategii). Finansowanie strategii powinno opierać się przede wszystkim na środkach z budżetu państwa.	środków na poszczególne cele i działania następujące w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
3168	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		W dokumencie znajduje się wykaz skrótów, ale brak jest słownika kluczowych pojęć (neutralność klimatyczna, adaptacja, BZL, LCA, HHS). Konsekwencje: rozbieżności interpretacyjne i ryzyko błędów wdrożeniowych.	Pojęcia, które trzeba wyjaśniać, wyjaśniane są na bieżąco w tekście - stworzenie osobnej sekcji nadmiarowo wydłużyłoby dokument.
3169	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		Brak spójności (Strategia, Załącznik 1). Niektóre duże projekty nie mają wykazanego wpływu na cele klimatyczne (lotnictwo), podczas gdy w innych akcentuje się kwestię dekarbonizacji (porty morskie/żegluga, kolej, energetyka). Rekomendacja: wprowadzenie wymogu oceny LCA i określania progów emisyjnych dla projektów strategicznych (w szczególności: CPK/lotnictwo, wielkie inwestycje kolejowe i portowe, energetyka).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3170	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		Brak wyraźnie określonych ról instytucji i stałego mechanizmu koordynacji międzyresortowej dla komponentu klimatycznego, który z założenia jest systemowy i wieloaspektowy. Konsekwencje: dublowanie działań i luki w odpowiedzialności. Rekomendacja: powołać stały komitet międzyresortowy ds. klimatu z mandatem do korekt Strategii.	SRP2035 jest dokumentem o charakterze przekrojowym. Koordynacja procesu wdrażania Strategii została opisana w rozdziale 4. Narzędzia i monitorowanie. Powoływanie kolejnego komitetu/organu nie jest zasadne.
3171	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		Brak rejestru ryzyk wraz z planami reakcji w jednym miejscu w dokumencie. Bez rejestru (lista ryzyk z opisem, prawdopodobieństwem, skalą skutków, trendem, właścicielem i kontrolami) strategia nie ma wspólnego punktu odniesienia dla priorytetów. To utrudnia spójne decyzje międzysektorowe (energia-woda-zdrowie-transport). Rejestr pozwoli identyfikować sprzężenia zwrotne i zdarzenia skumulowane (upał + susza + awarie sieci). Bez tego rośnie ryzyko „niespodzianek” i kosztownych działań ad hoc.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br.KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Dokument nie tylko pokazuje kluczowe wyzwania, które stoją przed Polską, ale także proponuje różne scenariusze przyszłości, które mają pomóc w przygotowaniu odpornych i elastycznych polityk publicznych. Koncepcja stanowi bazę dla średniookresowych strategii rozwojowych, w tym 5srk i polityki regionalnej, miejskiej oraz strategii sektorowych. Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od

						wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
317 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA		W dokumencie brakuje spójnych i przejrzystych łańcuchów logicznych: od problemu do celu i miary sukcesu, z przypiętym budżetem. Logiczne łańcuchy: diagnoza - cele - działania - wskaźniki - finansowanie nie są kompletne. Na przykład Priorytet 2.5 „Transformacja energetyczna” na str. 156 wprost wymieniono 7 kierunków działań (OZE, moce bilansujące, EJ, sieci, paliwa, surowce, sprawiedliwa transformacja). Brakuje przejrzystego przełożenia tych kierunków na konkretne wskaźniki (np. udział OZE, magazyny/DSR, SAIDI/SAIFI lato) oraz powiązania ze źródłami finansowania. Wskaźniki są opisane „systemowo” dopiero w rozdziale o narzędziach i monitoringu (56 wskaźników, Roczna Diagnoza), ale nie są „przypięte” do pozycji 1–7 z Priorytetu 2.5. Nie widać w jednym miejscu, które działania z Priorytetu 2.5 realizują jakie cele i jak będą mierzone (trzeba skakać do ogólnego rozdziału o monitoringu).	W celu zapewnienia lepszej czytelności dokumentu do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
317 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA	50, 84-90	Brak jednoznacznego powiązania polityk rolnych z adaptacją do zmiany klimatu (susza, zmiany długości wegetacji, wrażliwość plonów). Rekomendacja: wprowadzić instrumenty adaptacyjne (gleba/woda/odmiany), ubezpieczenia klimatyczne.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Podejmowana działania będą realizowane również w ramach Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityki dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich". Podkreślamy także, że kwestie poruszone w uwadze zostały opisane w Priorytecie 3.4 w Kierunkach działań 2A, 2B i 2D.
317 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA	5, 8, 11, 40	Brak wyraźnego powiązania ryzyk migracyjnych z czynnikami klimatycznymi (wojny, sytuacja ekonomiczna, ceny żywności/energii, brak wody, ekstrema pogodowe). Obecnie Strategia traktuje migracje głównie jako efekt procesów demograficznych i ekonomicznych, nie pokazując, że klimat i degradacja środowiska są coraz silniejszymi czynnikami wpływającymi na przepływy ludności. W dokumencie brakuje analizy, jak susze, fale upałów czy katastrofy naturalne mogą generować presję migracyjną w Polsce i w jej otoczeniu międzynarodowym. Skutkuje to pominięciem scenariuszy, w których rośnie obciążenie instytucji publicznych (np. opieka zdrowotna, mieszkalnictwo, infrastruktura krytyczna) i pojawiają się nowe napięcia społeczne. Brak uwzględnienia tej perspektywy ogranicza możliwość przygotowania mechanizmów adaptacyjnych – takich jak lokalne plany reagowania, integracja migrantów klimatycznych czy wzmocnienie odporności usług publicznych. Rekomendacja: uzupełnić Strategię o determinanty klimatyczne migracji i dopisać scenariusze reagowania, aby wzmocnić spójność polityki migracyjnej z celami klimatycznymi i adaptacyjnymi. Rekomendacja: wprowadzić mechanizmy wczesnego ostrzegania i plany integracyjne.	Średniookresowa strategia rozwoju kraju jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM w dniu 25 lipca 2025 r.
317 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	UWAGA OGÓLNA	7	Zmiana klimatu nie została wyraźnie opisana jako stałe tło ryzyk (zdrowie, koszty życia, infrastruktura, woda, energia, problemy społeczne). Rekomendacja: dopisać akapit o roli klimatu oraz odwołać do krajowych szacunków kosztów.	Szczegółowe opisy na ten temat znajdują się w części wdrożeniowej, w kluczowych wyzwaniach przy właściwych priorytetach.
317 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYNTEZA	8	Niska ranga transformacji klimatycznej w stosunku do jej wpływu na rozwój kraju – nie jest filarem równorzędnym. Rekomendacja: podnieść rangę komponentu klimatycznego.	Interwencje związane z szeroko rozumianą transformacją energetyczną zawarto w ramach wielu priorytetów SRP2035.
317 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYNTEZA	14	W Syntezie brakuje ujętych w sposób syntetyczny kosztów związanych ze skutkami zmiany klimatu w formie porównania kosztów transformacji do kosztów zaniechania działań, np. w formie tabeli z widełkami wpływu na PKB oraz kosztami do 2035 r. Takie zestawienie pozwoliłoby na zrozumienie skali wyzwań związanych z transformacją i	Szacunkowe straty z tytułu ekstremalnych zjawisk pogodowych zawiera diagnoza Priorytetu 2.6:

					adaptacją do zmiany klimatu, która wpływa i będzie wpływała na prawie wszystkie obszary funkcjonowania kraju. Brak takich danych powoduje ryzyko niedoszacowania obciążeń (strat infrastrukturalnych, zdrowotnych, ekonomicznych itp.) oraz błędnej alokacji środków.	Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Koszty zaniechania działań są trudne do oszacowania i wymagałyby pogłębionych i czasochłonnych analiz. Należy zaznaczyć, że strategia nie zawiera ścisłych ram finansowych dla poszczególnych interwencji.
3178	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	14	Brak przekrojowej macierzy bezpieczeństwa – klimat (energia, woda, żywność, zdrowie, migracje, łańcuchy dostaw). Uzasadnienie: zmiana klimatu znacząco wpływa na prawie wszystkie obszary funkcjonowania kraju, ryzyka są kaskadowe i wzajemnie się wzmacniają. Brak takiej macierzy (jednej tabeli pokazującej co na co wpływa i gdzie są największe ryzyka) lub opisowej formy pokazującej powiązania megatrendów skutkuje rozproszonymi działaniami bez priorytetów i słabszą koordynacją w sytuacjach kryzysowych. Propozycja: w Syntezie dodać macierz i spiąć ją z celami w priorytetach.	Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
3179	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	W tekście projektu dokumentu „Proponowaną w Strategii równowagę między konkurencyjnością, spójnością i bezpieczeństwem można interpretować na dwa sposoby: - jako konkurujące ze sobą cele, które walczą o ograniczone zasoby (...) - jako wzajemnie wspierające się wymiary polityki państwa, tworzące synergiczne efekty (...)” Jak w drugim przypadku będą rozłożone zasoby, które przecież nadal będą ograniczone?	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
3180	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Dodanie informacji o ubóstwie energetycznym.	Kwestia ta została ujęta m.in. w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu
3181	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Zwrócenie uwagi na bezdomność wśród młodzieży.	Problem bezdomności został podjęty w priorytecie 2.7. Zapisy obejmują wszystkie grupy wieku, w tym młodzież.
3182	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	49	W tekście dokumentu wskazano: „Suburbanizacja wywołuje szereg konsekwencji zarówno dla miast-rdzeni, jak i stref zewnętrznych obszarów funkcjonalnych. W pierwszym przypadku przeważają efekty negatywne, takie jak spadek liczby mieszkańców i związanych z nimi dochodów podatkowych oraz przeciążenie sieci transportowej.” Przeciążenie to dotyczy również infrastruktury, społecznej i technicznej w mieście centralnym. Ponadto w tym akapicie proponuje się dodać informacje o kosztach suburbanizacji np. na podstawie badań prof. Śleszyńskiego (np. https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGMiL/osoby/sleszynski/3_Sleszynski_KWoM_2014.pdf).	Uwaga uwzględniona
3183	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Cel 1. Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich W tekście dokumentu wskazano: „Głównym celem jest spowolnienie procesu starzenia się ludności rozumianego jako rosnący udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności.” Zapis ten jest sformułowany w niefortunny sposób – rosnący udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności wynika m.in. z wydłużającej się średniej długości życia. Zapis został sformułowany w taki sposób, że gdyby zmniejszyła się średnia długość życia i osoby starsze zaczęłyby np. szybciej umierać to też zostałyby zrealizowane. Rekomendacja: Zmiana zapisu np. na: Głównym celem jest spowolnienie procesu starzenia się ludności rozumianego jako malejący udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym mobilnym w ogólnej liczbie ludności.”	Rekomendowana zmiana zapisu nie implikuje, że przestałby on móc być rozumiany w ten niefortunny sposób - malejący udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym jest de facto tym samym, co rosnący udział osób starszych. Jednocześnie w dalszych opisach znajdują się informacje, w jaki sposób cel ten ma zostać osiągnięty.

318 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	W tekście wskazano: „Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu.” Zwracamy uwagę, że środowisko przyrodnicze i klimat - powinno być rozpatrywane nie tylko ze względu na gospodarkę, ale też jako czynnik jakości życia i odporności Polski. Ponadto w tekście zabrakło kwestii adaptacji do zmieniających się warunków związanych ze skutkami zmiany klimatu, wpływającymi na rozwój technologii, wykorzystanie zasobów, etc.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru części kierunkowej.
318 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	„Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu.” W polskim prawie mowa jest o środowisku przyrodniczym a nie o środowisku naturalnym, które ma wiele definicji. Zgodnie z nomenklaturą przyjętą w polskim ustawodawstwie (Ustawa o ochronie przyrody) poprawną nazwą jest środowisko przyrodnicze.	Uwaga powtórzona 5235
318 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Do fragmentu “System bezpieczeństwa obejmuje też budowanie odporności – umiejętności reakcji państwa i społeczeństwa na negatywne, nagłe wydarzenia. Tego typu reakcji mogą wymagać bardzo różne zdarzenia – od klęsk żywiołowych, przez pandemie, po ataki hybrydowe i cyberataki. Budowanie gotowości społeczeństwa na takie wyzwania wymaga wieloaspektowych działań, takich jak rozwój systemów ochrony ludności (w tym wczesnego ostrzegania i alarmowania), zapewnienie dostępu do niezawodnych usług komunikacyjnych, modernizacja i budowa systemu ochrony infrastruktury krytycznej czy wzmacnianie cyberbezpieczeństwa. Odporności sprzyja także budowanie krajowych łańcuchów dostaw w kluczowych branżach, do których należą m.in. produkcja leków czy żywności.” należałoby dodać zdanie: “Odporność społeczna budowana jest także poprzez tworzenie systemów efektywnej, międzysektorowej współpracy w zakresie przygotowania i reagowania w sytuacjach kryzysowych. Umiejętność efektywnej współpracy w tym zakresie powinna obejmować administrację publiczną (centralną i lokalną), służby, organizacje pozarządowe, podmioty prywatne oraz społeczność lokalną.” Odporność społeczna powinna być rozumiana bardzo szeroko i uwzględniać wszystkie grupy, które w sytuacjach kryzysowych podejmują działania. Umiejętna współpraca w tym zakresie, rozumiana jako umiejętność łączenia potencjałów poszczególnych podmiotów powinna być rozwijana w Polsce. Inspiracją dla takich działań mogą być systemy międzysektorowej współpracy w zakresie odporności społecznej funkcjonujące w krajach skandynawskich.	Część kierunkowa wskazuje na dużym poziomie ogólności jedynie kluczowe aspekty. Jednocześnie postulowane zapisy znajdują odzwierciedlenie w części wdrożeniowej.
318 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	1) należy patrzeć na zasób mieszkań społecznych ogółem (a więc gminy i TBS, czyli tak jak jest we wskaźniku dot. prognozy budownictwa) i tak należy definiować ewentualnie „lukę czynszową”, a nie tylko alternatywa pomiędzy gminą a rynkiem. 2) jak słusznie wskazano problem dotyczy głównie dużych i średnich miast, a gminy te nie są w stanie zrealizować we własnym zakresie takiej liczby mieszkań, aby zapewnić mieszkania dla osób z tej luki. Dlatego potrzebne są działania związane z rozwojem instytucjonalnego rynku najmu. W tym zakresie należałoby wzmacnić rolę spółdzielni mieszkaniowych jako już istniejących podmiotów, które prowadzą działalność w zakresie zapewniania mieszkań, ale należy również stworzyć zachęty do tego żeby mieszkania nie stały puste (na co również zwrócono uwagę poprzez zwrot: „Część mieszkań na rynku jest nabywana w celach inwestycyjnych”) i zwiększyć atrakcyjność dla firm, które będą budować/kupować mieszkania na wynajem długoterminowy (a nie na rok w celu obejścia przepisów dot. podwyżek czynszu).	Zgadzamy się z tym podejściem do pojęcia "luki czynszowej" i właśnie w takim kontekście funkcjonuje ono w dokumencie. Poszczególne działania zaproponowane w projekcie strategii należy zatem rozpatrywać jako element systemu, a nie jako punktowe interwencje państwa. Charakter dokumentu przesądza przy tym, że działania te zostały zaprojektowane na odpowiednim poziomie ogólności, aby możliwe było dostosowywanie ich do nowych wyzwań, jakie mogą pojawić się w toku realizacji dokumentu.
318 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Wydaje się, że biorąc pod uwagę obecny wskaźnik dot. realizacji inwestycji mieszkaniowych wzrost z obecnych 1,64% do więcej niż 10% w 2030 r. choć cel ten jest zasadny, może być trudny do realizacji. W skali kraju w różnych lokalizacjach może to wyglądać różnie, jednak największe potrzeby budowlane mają duże i średnie miasta, a tam może występować również problem z dostępnością gruntów.	Dziękujemy za komentarz, przyjęliśmy do wiadomości.
318 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	W pkt. A proponuje się również uwzględnić wsparcie skierowane do migrantów.	Wsparciu skierowanemu do migrantów jest poświęcony priorytet 1.3 "Odpowiedzialna polityka migracyjna".
319 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	87-92	Nie przewidziano wprost rozwiązań systemowych typu HHS (Heat Health System – zestaw procedur i alertów na czas upałów), standardów pasywnego chłodzenia w budynkach publicznych oraz monitoringu chorób wektorowych. Konsekwencje: nadumieralność i hospitalizacje podczas fal upałów, przeciążenie POZ/SOR.	Zagadnienie jest zbyt szczegółowe jak na ten poziom dokumentu. Do ew. uwzględnienia w strategicznych

			i aktywne starzenie się		Rekomendacja: wdrożyć HHS, standardy chłodzenia pasywnego, rozwój BZI w miastach (spójność z MPA), monitoring wektorów.	dokumentach sektorowych lub programach/projektach.
319 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	W kontekście profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży kluczowa jest również sytuacja rodzinna. Koordynacja między systemem edukacji, ochrony zdrowia i pomocy społecznej jest niewystarczająca, jeśli system nie widzi dysfunkcji, których dzieci i młodzież doświadczają w środowisku rodzinnym. Działania prowadzące do zwiększenia nakładów na opiekę psychiatryczną, nie prowadzą do zmian u podstaw i docierania do źródeł problemu. Kondycja psychiczna rodziców i opiekunów ma bezpośrednie przełożenie na kondycję psychiczną dzieci i młodzieży. Działania strategiczne w tym obszarze powinny skupiać się również na problemach w obszarze relacji rodzinnych. Rodzice, poprzez swoje zachowania modelują obecne i przyszłe zachowania swoich –dzieci, jak zauważają autorzy strategii w opisie działania dot. cyberbezpieczeństwa na stronie 112 strategii. Ten wpływ dotyczy także kwestii zdrowia psychicznego.	Częściowo uwzględnione w aktualnym projekcie Strategii (m.in. Pkt. 6 Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia oraz pkt. 8 Cyfryzacja i innowacje w ochronie zdrowia). Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.
319 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Wszystkie zaproponowane kierunki odnoszą się do skutków, a nie przyczyn. Brak działań pozwalających na zmiany źródeł problemów natury psychicznej wśród dzieci i młodzieży.	Uwaga ma charakter komentarza i nie przedstawia konkretnych propozycji, do których można się odnieść.
319 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93-95	Jednym z priorytetowych działań Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. w zakresie ochrony zdrowia jest rozwijanie opieki długoterminowej i aktywne starzenie się. Są one odpowiedzią na zachodzące zmiany demograficzne i wynikające z nich starzenie się społeczeństwa. Od 2024 r. obowiązuje ustawa o szczególnej opiece geriatrycznej, której głównym celem jest zapewnienie opieki geriatrycznej osobom starszym i sprzyjanie zdrowemu starzeniu się, zapobieganie postępowi chorób przewlekłych i wystąpieniu lub pogłębieniu się niepełnosprawności. Jako podstawową formę wsparcia dla osób starszych (75+), przewiduje tworzenie sieć „Centrów zdrowia 75+”. Za utworzenie sieci takich centrów odpowiedzialne są powiaty. Powstaje pytanie, czy wobec nie ujęcia tej formy opieki medycznej, będzie ona nadal rozwijana? Jeśli ma być rozwijana, należałoby rozważyć wpisanie jej do Strategii Rozwoju Polski.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju to, że jakieś działanie nie zostanie wpisane do Strategii nie oznacza, że nie będzie realizowane.
319 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Jedyną grupę zawodową, która została wymieniona w tym kontekście, stanowią nauczyciele. Brakuje zwrócenia uwagi na inne osoby dorosłe pracujące z młodzieżą. W związku z tym, że trwają prace nad ogólnopolską polityką młodzieżą, jest to znaczący brak.	Priorytet 2.1. dotyczy przede wszystkim edukacji formalnej, stąd podkreślenie prestiżu zawodu nauczyciela. Inne osoby dorosłe pracujące z młodzieżą to element edukacji pozaformalnej. Znaczenie grupy osób pracujących z młodzieżą będzie ewentualnym komponentem strategii polityki młodzieżowej.
319 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Zdobywanie wysokich kompetencji przez obywateli, w szczególności dzieci i młodzież, nie musi odbywać się jedynie w kontekście edukacji formalnej. Brakuje zwrócenia uwagi na możliwość rozwoju ww. kompetencji w kontekstach pozaformalnych, np. rozwoju miejsc, które oferują bezpłatną ofertę wysokiej jakości dla wszystkich chętnych i pozwalają na budowanie bezpiecznych relacji między dziećmi, młodzieżą i dorosłymi.	Postulowane zapisy zostały ujęte w priorytecie 2.7.
319 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Wszystkie zaproponowane kierunki w obszarze edukacji są narażone na fiasco ze względu na dużą polaryzację polityczną w Polsce. Zmiany, które nie są wprowadzane na bazie konsensusu ponad podziałami, osłabiają cały system, który i tak jest w kryzysie ze względu na m.in. przeciążenie kadry. W strategii brakuje działań pozwalających na przeciwdziałanie temu problemowi.	Uwaga sprowadza się do komentarza. Brak propozycji działań.
319 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy; Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	115	W tekście projektu dokumentu: „Przewiduje się, że Lotnisko Chopina w Warszawie po modernizacji, która potrwa do 2029 r., będzie mogło obsłużyć maksymalnie ok. 30 mln pasażerów rocznie” Natomiast w Planie działań na lata 2026-2029 nie wskazano działania dotyczącego modernizacji Lotniska Chopina w Warszawie. Brakuje jakichkolwiek rekomendacji dotyczących dalszych losów dwóch lotnisk Okęcie i Modlina, zarówno ze względów planistycznych, jak i gospodarczych. W strategii jest zawarta informacja (s. 255), że Warszawa ma być "węzłem transportu lotniczego" niezależnie od CPK, które jest wskazane jako odrębny węzeł. Z jednej strony, zgodnie z zapowiedziami zarządcy i właściciela lotniska (spółki Polskie Porty Lotnicze) planuje się inwestycje mające na celu zwiększenie możliwości portu w zakresie obsługi pasażerów, co pozwoli na jego dalszy rozwój w perspektywie co najmniej kolejnej dekady.	Uwaga odrzucona.

					Z drugiej strony, dokumenty diagnostyczne oraz plany wykonawcze dot. realizacji CPK (którego realizacja jest również przewidziana w projekcie SRP 2035) zakładają przeniesienie ruchu pasażerskiego z Okęcia do CPK jako warunek jego rentowności. Zgodnie z przyjętą już przez obecny rząd, uchwałą Rady Ministrów z 31 grudnia 2024 r. zmieniającą uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego – Program Inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2030 „Uruchomienie Lotniska CPK jest równoznaczne z koniecznością przeniesienia ruchu komercyjnego z Lotniska Chopina do Lotniska CPK, w celu zapewnienia rentowności projektu oraz możliwości pozyskania komercyjnego finansowania dłużnego. Jest to jedno z podstawowych założeń stojących u podstaw realizacji projektu”. Odrębną kwestią są inne funkcje Lotniska Chopina (obsługa VIP-ów, funkcje wojskowe i cargo), które według naszej aktualnej wiedzy mają tam pozostać. Realizacja tego założenia oznaczałaby, że zagospodarowanie co najmniej części terenu dzisiejszego Lotniska Chopina pozostanie bez zmian. Obszar, który zostanie ewentualnie uwolniony w związku z przeniesieniem ruchu komercyjnego do CPK, musi zostać zaplanowany jako funkcjonalna część miasta. Konieczne jest przeprowadzenie analizy, jak na tych terenach powinna być kształtowana wielofunkcyjna tkanka miejska, np. z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej, usług społecznych (np. infrastruktura sportowo-kulturalna typu hala sportowa, miasteczko olimpijskie), działalności gospodarczej (np. w formie parku technologicznego, centrum wystawienniczo-kongresowe, działalność B+R) oraz terenów zieleni i błękitno-zielonej infrastruktury. Podobnie, warto byłoby przedstawić podejście poziomu krajowego do funkcjonowania Lotniska Modlin, które jest istotnym czynnikiem rozwojowym sąsiadujących z nim gmin. Dla tych samorządów ważne jest utrzymanie obecnego zakresu działania lotniska.	
3198	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy; Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Jako jedną z przyczyn występowania „białych plam komunikacyjnych” na mapie Polski wskazuje się postępującą suburbanizację oraz niewystarczająco spójne zarządzanie planowaniem przestrzennym, planowaniem mobilności oraz polityką rozwoju na poziomie lokalnym. Proponujemy uzupełnić ten zapis, że brakuje odpowiednich rozwiązań prawno-organizacyjnych, szczególnie dla metropolii, które są konieczne, aby tym problemem efektywnie zarządzić.	Uwaga odrzucona.
3199	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	W dokumencie wskazano: „Tam, gdzie to konieczne, wyprowadzany będzie ruch tranzytowy oraz ciężarowy z centrów zatłoczonych miast, aby ograniczyć emisję spalin i hałasu.” – wyprowadzenie ruchu tranzytowego i ciężarowego z centrów miast powinno być zasadą. Uzasadniać powinno się ewentualny brak możliwości jego wyprowadzenia, a nie konieczność w tym zakresie.	Uwaga uwzględniona częściowo. Słowo "konieczne" zostanie zmienione przez słowo "możliwe".
3200	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy; Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	W punkcie „A” brakuje informacji mówiącej o tym, że integrator przewozów w województwie powinien zapewniać szerokie konsultacje oraz uzgadnianie planów dot. transportu publicznego, z innymi organizatorami ptz w danym województwie np. miastami, związkami metropolitalnymi, związkami powiatowo-gminnymi, itp. To te podmioty najlepiej znają uwarunkowania lokalne oraz potrzeby mieszkańców.	Uwaga odrzucona. - Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa.
3201	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy; Stowarzyszenie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz	127	W dokumencie wskazano: „Duży nacisk postawiony zostanie na koordynację mobilności i planowania przestrzeni w miejskich obszarach funkcjonalnych poprzez Plany Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (Sustainable Urban Mobility Plan – SUMP). Dla	Uwaga zasadna. Uzasadnienie: Na obecnym etapie prac nad SRP2035 proces przyjmowania SUMP przez

		Metropolia Warszawa	infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		każdego węzła miejskiego w sieci TEN-T zostanie przyjęty SUMP, który jest długookresowym, kompleksowym, zintegrowanym planem dotyczącym mobilności towarów i pasażerów dla całego funkcjonalnego obszaru miejskiego.” Dla wielu MOF/metropolii SUMP zostały już opracowane. Należałoby doprecyzować, jaka będzie relacja między opracowanymi już dokumentami a wskazanym zapisem.	węzły miejskie sieci TEN, zgodnie z obowiązkiem wynikającym z rozporządzenia (UE) 2024/1679, jest już bardzo zaawansowany. Aktualnie z 30 polskich węzłów miejskich 27 już przyjęło SUMPy. Proponujemy modyfikację brzmienia fragmentu tekstu w następujący sposób: Mobilność w każdym węźle miejskim sieci TEN-T organizowana będzie w oparciu o przyjęty SUMP, który jest długookresowym, kompleksowym, zintegrowanym planem dotyczącym mobilności towarów i pasażerów dla całego miejskiego obszaru funkcjonalnego.
320 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy; Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	132	W dokumencie wskazany OSI CPK – tzw. rdzeń składa się z 11 gmin i różni się od obszaru otoczenia CPK który obejmuje 18 gmin znajdujących się na obszarze województwa mazowieckiego. Z czego wynika ta różnica? Jakie jest jej uzasadnienie? Należy także zauważyć, że w opisie działania Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) i jego zaplecza logistycznego na stronie 123 dokumentu wskazano, że zaplanowane zadania „będą spójne ze Strategią rozwoju obszaru otoczenia CPK do 2044 r. dla objętych nią 18 gmin z pięciu powiatów woj. mazowieckiego.”. Zapisy te są niespójne. Ponadto obszar funkcjonalny CPK zaproponowany w dokumencie przecina metropolię warszawską. Uważamy, że elementem niezbędnym komplementarnego podejścia musi być także spójność delimitacji obszaru wsparcia. W ramach drugiej strefy OSI wyznaczonego na potrzeby Strategii Rozwoju Polski należy wziąć pod uwagę całe miejskie obszary funkcjonalne zarówno Warszawy, jak i Łodzi (obszary wyznaczone m.in. na potrzeby OSI wsparcia dla sieci miast – węzłów policentryczności w tym samym dokumencie). Przecięcie np. metropolii warszawskiej tylko pogłębi różnicowanie tego obszaru, utrudniając współpracę metropolitalną i wdrażanie „Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”, która razem wypracowały wszystkie JST metropolii warszawskiej.	Treść dotycząca obszaru otoczenia CPK w SRP2035 zostanie zmodyfikowana. Delimitacja oparta o całe MOF Łodzi i Warszawy byłaby jednak zbyt szeroka w stosunku do zakresu interwencji.
320 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		W ramach priorytetu proponujemy wpisać kwestie zaplanowania utylizacji zużytych urządzeń związanych z energetyką wiatrową i fotowoltaiką.	Uwaga o zbyt szczegółowym charakterze. W SRP2035 zawarto kierunek działań o przekrojowym charakterze pn. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym.
320 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	W dokumencie stwierdza się: „Drogą do obniżenia śladu węglowego procesów przetwarzania paliw kopalnych jest wychwytywanie, utylizacja i podziemne składowanie dwutlenku węgla.” Należy zwrócić uwagę, że skuteczność pewnych technologii w tym zakresie budzi wątpliwości. Istnieją glosy, że sekwestracja dwutlenku węgla to przygotowanie zagrożenia ekologicznego dla przyszłych pokoleń. Nie rozwiązuje to problemu a jedynie przesuwając w czasie, obarczając problemem następne generacje. Może wywołać znaczące zagrożenie klimatyczne. Należy ponownie przeanalizować powyższe zapisy i dokonać ich ewentualnego przeformułowania, dokonania odpowiednich zastrzeżeń.	Jest to działanie, które może zwiększyć konkurencyjność polskiego przemysłu na arenie międzynarodowej. Odniesienie to tej technologii zawarto w Prognozie oddziaływania na środowisko.
320 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	169	W dokumencie przewidziano utworzenie „Akademii Zrównoważonej Gospodarki Przestrzennej” – pilotażowego programu budowy świadomości i kompetencji jst oraz administracji publicznej i innych interesariuszy w zakresie planowania przestrzennego i zarządzania przestrzenią. Nie jest zrozumiałe dlaczego wdrożenie tego programu przewidziano tylko w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Powinien on być realizowany docelowo w całym kraju, a priorytetowo we wszystkich OSI, w których występuje wysoka presja inwestycyjna i konkurencja o przestrzeń, w szczególności OSI otoczenia CPK czy OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych.	Pomysł utworzenia Akademii Zrównoważonej Gospodarki przestrzennej zostaje porzucony pod wpływem innych zgłoszonych uwag.

320 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Hałas jest wspomniany jedynie w części diagnostycznej jako element pogarszający jakość życia w miastach: „Wzrost zanieczyszczenia obszarów miejskich hałasem i światłem.” (strona 245). Nie ma jednak żadnego rozwinięcia w części kierunkowej. Kwestia hałasu jest obecna jedynie symbolicznie – wspomniana w diagnozie, bez planu działań czy mechanizmów wdrożeniowych. Brakuje odniesienia do ochrony przed hałasem hałas drogowym, kolejowym, lotniczym oraz przemysłowym jako jednego z kluczowych aspektów środowiska (zgodnie z zapisami działu V ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska i politykami UE). Dokument wymaga uzupełnienia o zagadnienia związane z hałasem środowiskowym – szczególnie w ramach priorytetu 2.6 „Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu”.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
320 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	174-175	Brak kwestii dostępności wody dla rolnictwa, miast i przemysłu powiązanych z bezpieczeństwem żywnościowym/przemysłowym. Rekomendacja: dodać scenariusze suszy i priorytety inwestycyjne (retencja, efektywność, obiegi).	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Podejmowane działania będą realizowane również w ramach Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityki dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich". Ponadto, zwracamy uwagę na to, że kwestie poruszone w uwadze zostały opisane częściowo w Priorytecie 3.4 (Kierunki działań 2B i 2D).
320 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	W punkcie B zatytułowanym Poprawa efektywności energetycznej budynków jest zdanie: „Upowszechnione zostaną audyty efektywności energetycznej oraz świadectwa charakterystyki energetycznej z prezentacją danych w postaci klas charakterystyki energetycznej.” Proszę o wyjaśnienie: 1. Co to znaczy, że będą „upowszechnione”? 2. Zastanawiam się czy na pewno powinno zostać wpisane „audyty efektywności energetycznej” czy może jednak Audyty energetyczne? Szczególnie, że dalej jest napisane o świadectwach charakterystyki i klasach? 3. Możliwe też, że powinno być wpisane „audyt efektywności energetycznej” ale wtedy raczej chodziłoby o Świadectwo Efektywności Energetycznej (tzw. biały certyfikat).	Zostanie dodany zapis dot. audytów energetycznych.
320 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	„Bezpośrednim wsparciem finansowym zostaną objęte gospodarstwa domowe zagrożone ubóstwem energetycznym, rozumianym jako ponoszenie zbyt wysokich kosztów energii cieplnej czy elektrycznej w stosunku do dochodów” Jest to wąskie rozumienie ubóstwa energetycznego. Ubóstwo energetyczne ma też miejsce wtedy, gdy udział kosztów w stosunku do dochodów nie jest „wysoki” (tu też warto określić co rozumiemy przez „wysoki”), ale wynika to z tego, że osoba uboga rezygnuje z ponoszenia kosztów, gdyż jej nie stać. Wówczas taka osoba, jak i lokal/budynek są niewystarczająco ogrzane.	Uwaga przyjęta częściowo. Słusznym jest spostrzeżenie, że definicja wymaga zmiany. Propozycja jest bliska ustawowej definicji UPe. Definicja ubóstwa energetycznego została określona zarówno na poziomie regulacji krajowych, jak i unijnych. Na gruncie prawa polskiego ubóstwo energetyczne zostało zdefiniowane w art. 5 gb ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne (Dz. U. z 2024 r. poz. 266 z późn. zm.) jako wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/944 z dnia 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz zmieniająca dyrektywę 2012/27/UE. Projekt UC84 doprecyzowuje aktualne brzmienie definicji.

3210	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		Kierunek 3: Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne. Strategia zakłada wsparcie dla miast w zakresie ochrony i rozwoju terenów zieleni, ale jednocześnie wymaga doprecyzowania i uzupełnienia w kilku kluczowych obszarach: 1. Ekosystem miejski jako całość. Obecne zapisy Nature Restoration Law (NRL) traktują ochronę i rozwój elementów zieleni miejskiej (tylko w zakresie koron drzew i terenów zieleni) jako oddzielne działania. Tymczasem ekosystem miejski to całość, która jest efektywna tylko wtedy, gdy jej elementy są powiązane przyrodniczo w szczególności poprzez ciągłość terenów zieleni, powiązania przyrodnicze, korytarze ekologiczne, retencję wody, cyrkulację powietrza i poprawę warunków bytowania fauny i flory. Propozycja: Strategia powinna uwzględniać konieczność tworzenia spójnych, połączonych struktur powiązań przyrodniczych w miastach, a nie tylko punktowych, zgodnie z NRL. 2. Nieprecyzyjne wskazanie miejsca wprowadzenia standardów. W dokumencie mowa o „wprowadzeniu standardów ochrony i kształtowania zieleni w procesach inwestycyjnych”, ale nie wskazano, czy będą one wprowadzone do systemu prawnego, czy jako dobrowolne wytyczne techniczne, czy może jako element planowania przestrzennego. Propozycja: Doprecyzować, o jakie zmiany legislacyjne chodzi, np. nowelizację ustawy o ochronie przyrody, prawa budowlanego i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, specustaw. 3. Strategia zapowiada wprowadzenie obowiązku szacowania poziomu strat w zakresie usług ekosystemowych przy realizacji inwestycji oraz ich rekompensowanie poprzez tworzenie elementów błękitno-zielonej infrastruktury o wartości nie mniejszej niż utraconej. W strategii zalecamy podkreślić usługi ekosystemowe jako element, który powinien zostać szczegółowo rozwinięty i wprowadzony na poziomie całego systemu prawnego. Dokumentacja budowlana powinna uwzględniać zieleń jako element infrastruktury wymagający ochrony, nie tylko w przypadku drzew, ale również krzewów, zieleni niskiej i siedlisk przyrodniczych. Wniosek: Informacja o ochronie zieleni wysokiej nie może być ograniczona tylko do procedury WZ. Standardy muszą być obowiązkowe dla wszystkich rodzajów pozwoleń inwestycyjnych, w tym: pozwoleń na budowę, zgłoszeń robót budowlanych, decyzji w ramach specustaw, decyzji lokalizacyjnych (np. dla inwestycji celu publicznego), procedur związanych z planami miejscowymi i planami ogólnymi. 4. Brak odniesienia do finansowania. Wskazano, że miasta „uzyskują wsparcie”, ale nie sprecyzowano, z jakich źródeł, czy będą to środki krajowe, unijne, czy fundusze celowe. Propozycja: Uzupełnić o konkretne źródła finansowania oraz mechanizmy ich wdrażania.	Uwaga dot. NRL zostanie uwzględniona. Podkreślona zostanie rola usług ekosystemowych w Priorytecie Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. Pozostałe uwagi będą przedmiotem dalszych analiz.
3211	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Kierunek 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju. W obecnym ujęciu projekt strategii bazuje tylko na wytycznych NRL, gdzie działania związane ze wzmacnianiem i odtwarzaniem systemu przyrodniczego kraju koncentrują się na ekosystemach pozamiejskich. Tymczasem równie istotne w “kierunku 5” jest uwzględnienie ekosystemów miejskich, które odgrywają kluczową rolę w poprawie jakości życia mieszkańców oraz ochronie różnorodności biologicznej w miastach, co w dokumencie nie zostało podkreślone.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3212	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Do fragmentu o upowszechnieniu wolontariatu należy dopisać zdanie “Jednostki samorządu terytorialnego, wykorzystując potencjał własny, będą działać aktywnie na swoim terenie na rzecz rozwoju wolontariatu, jego promocji wśród mieszkańców oraz wzmocnienia podmiotów będących organizatorami wolontariatu”. W dokumencie brak jest wskazania roli samorządu w rozwoju wolontariatu na swoim terenie. Potencjał samorządu w Polsce przewyższa znacznie możliwości administracji centralnej w tym zakresie. Działania obu tych poziomów administracji publicznej powinny być komplementarne. W Polsce brak jest powszechnej praktyki w zakresie angażowania się samorządów w rozwój wolontariatu na swoim terenie. Dobre praktyki w tym zakresie powinny być promowane.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
3213	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Zwrócenie uwagi na bezdomność osób młodych, która dotyczy m.in. osób wychowujących się w pieczy zastępczej. Zwrócenie uwagi na problem bezdomności młodych ludzi w kontekście kryzysu rodziny.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej.
3214	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Warto dodać informację o działaniach mających na celu stworzenie ogólnopolskiej polityki młodzieżowej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

321 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Wzmocnienie roli demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej – warto realizować ten cel w szkołach działając na rzecz wzmocnienia partycypacji młodych ludzi w szkole i demokratyzacji tych instytucji. Jeśli demokracji nie ma w szkołach, młodzi ludzie mają niewiele okazji, aby się jej nauczyć.	Działania wzmacniające partycypację młodych w szkole zaplanowane są w priorytecie 2.1.
321 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	211	Do fragmentu “Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej” A. Rozwijanie zdolności państwa w zakresie zapobiegania i reagowania na zagrożenia i sytuacje kryzysowe. Zintensyfikowane i wdrożone zostaną działania mające na celu wzmocnienie koordynacji, wzajemnej współpracy i komunikacji służb oraz instytucji na wszystkich szczeblach zarządzania – administracja centralna (i odpowiednie podmioty jak Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych), wojewodowie, samorząd, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy. W celu realizacji tego zadania wykorzystany będzie potencjał krajowych grup ds. odporności powołanych w ramach Krajowego Zespołu ds. Odporności. Grupy te będą, w porozumieniu z właściwymi resortami, proponować rozwiązania wpływające na realizację celów narodowych i budowę odporności w zakresie: ciągłości funkcjonowania administracji; planowania energetycznego; ochrony ludności; żywności i wody; zdrowia; łączności cywilnej; transportu.” Warto dopisać zdanie o potrzebie tworzenia systemów współpracy administracji, służb, organizacji pozarządowych, podmiotów prywatnych i społeczności lokalnych, z szczególnym wskazaniem potrzeb tej współpracy na poziomie samorządów. Rozwiązanie opisane obecnie zakłada doskonalenie współpracy służb z różnymi podmiotami. Współpraca powinna być rozwijana także międzysektorowo. Ostatnie kryzysy (covid, napływ uchodźców z Ukrainy w 2022 r. czy powódź w 2024 r.) pokazały szczególną potrzebę budowania odporności społecznej w oparciu o wykorzystanie potencjału wielu podmiotów (od administracji centralnej po spontanicznych wolontariuszy). Zbudowanie systemu współpracy powinno obejmować lokalne mapowanie zasobów wszystkich podmiotów potencjalnie zaangażowanych w działania w rejonie dotkniętym kryzysem, wzmacnianie ich gotowości do podejmowania działań i umiejętnej współpracy ze sobą. System ten powinien też zakładać możliwość finansowania/dofinansowania utrzymania gotowości wybranych podmiotów oraz refinansowania działań realizowanych społecznie na zlecenie lub w porozumieniu z odpowiednimi organami.	Uwaga uwzględniona.
321 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W przypadku ochrony gleb bardzo dużym zagrożeniem jest zabudowa gleb dobrej jakości szczególnie na obszarach podlegających suburbanizacji – jest to szczególnie widoczne w metropolii warszawskiej, gdzie właśnie na glebach najbardziej przydatnych do rolnictwa obserwowana jest wysoka presja urbanistyczna, która nasili się wraz z rozwojem CPK. Dlatego w celu umożliwienia ich ochrony i faktycznego stworzenia łańcuchów krótkich dostaw konieczne jest wypracowanie instrumentów pozwalających chronić tereny otwarte - np. zielone pierścienie, których tworzenie i zarządzanie powinno być w kompetencji jednostek odpowiedzialnych za metropolitalne/ponadlokalne strategii rozwoju. Przy czym konieczne jest takie oprzyrządowanie finansowo-organizacyjne, które faktycznie pozwoli na wdrożenie takich rozwiązań (np. fundusze na wypłaty odszkodowań dla właścicieli ziemi/działki).	Ochrona gruntów rolnych najwyższej jakości jest skutecznie realizowana przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dostępne dane statystyczne jednoznacznie wskazują, iż z roku na rok zmniejsza się odsetek gruntów, dla których wydawana jest zgoda na przeznaczenie na cele nierolnicze. Tendencja ta potwierdza konsekwentne przeciwdziałanie nieracjonalnemu gospodarowaniu gruntami cennymi dla produkcji rolniczej i niezbędnymi do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju oraz właściwe stosowanie obowiązujących przepisów. Ponadto działania w tym zakresie zostały uwzględnione w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030.
321 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	Zadanie Integracji danych administracyjnych na potrzeby prowadzenia analiz przypisano NASK. Czy nie jest to dublowanie kompetencji GUS? Należy zwrócić uwagę, że to właśnie GUS, a nie NASK został wskazany w Załączniku 1 Plan działań na lata 2026-2029 jako jednostka odpowiedzialna za realizację zadania nr 36 Transformacja ekosystemu danych publicznych. GUS ma już doświadczenie w wykorzystaniu danych administracyjnych. Warto wesprzeć tą instytucję w tym zakresie, w szczególności w obliczeniu faktycznej liczby mieszkańców Polski i poszczególnych JST, co jest kluczowe m.in. ze	Trwają zmiany w zakresie tego projektu, w toku których postulat zostanie przeanalizowany. Do rozstrzygnięcia na dalszym etapie procesu legislacyjnego SRP.

					względu na możliwości efektywnego planowania rozwoju i utrzymania infrastruktury miejskiej, przekazywane dotacje czy ze względu na planowanie przestrzenne.	
321 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Co do zasady dokument ma perspektywę 2035 roku, ale skala interwencji przewidzianej w ramach modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej jest tak duża, że jej realizacja w tej perspektywie jest właściwie niemożliwa. To rodzi pytanie – jaki jest horyzont czasowy modelu? Czy jest on przestrzenną emanacją celów i kierunków działań zapisanych w strategii w perspektywie jej realizacji (a zatem w 2035 roku)? Czy raczej prezentuje on docelową strukturę zagospodarowania kraju nie określając daty jej osiągnięcia? Tylko inwestycja dot. linii kolejowej Warszawa – Ostrołęka – Łomża – (Giżycko) zawiera adnotację, że jej realizacja może wykraczać poza horyzont czasowy strategii – czy to oznacza, że cała reszta zaplanowanych inwestycji ma być zrealizowana do 2035 r.?	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
322 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	252-261	W dokumencie czytamy, że „modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju tworzą: system powiązań ekologicznych, policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, system powiązań transportowych, krajowe powiązania energetyczne, strefy wielofunkcyjne oraz problemowe”. Tymczasem na mapie 12, prezentującej MSFP, nie zostały przedstawione wszystkie te elementy, tj. brakuje np. odniesienia do stref wielofunkcyjnych oraz problemowych. Dodatkowo w dokumencie odczuwalny jest brak jednej mapy, która przedstawiałaby jednocześnie wszystkie OSI. Dzięki niej łatwo byłoby spostrzec, które części kraju nie znajdują się np. w żadnym OSI, znajdują na obszarze jednego czy dwóch OSI itd.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
322 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Obwodnica aglomeracji warszawskiej została ujęta jako jedno z powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym. Należy ją przenieść do kategorii powiązań szkieletowych z uwagi na jej znaczenie dla systemu transportowego kraju i jego niezawodności, w szczególności powiązań międzynarodowych.	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi.
322 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	Zgodnie z zapisami dokumentu jednym z elementów składających się na modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju są m.in. strefy wielofunkcyjne oraz problemowe, dla których z uwagi na ich specyficzne uwarunkowania powinna zostać określona polityka przestrzenna, której realizacja wymaga wsparcia narzędziami	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.

					polityk publicznych. Do katalogu stref wielofunkcyjnych oraz problemowych powinny zostać dodane także miejskie obszary funkcjonalne, w szczególności obszary funkcjonalne największych polskich miast, które z uwagi na swoje specyficzne problemy (suburbanizacja, konflikty o przestrzeń, duża presja inwestycyjna) lub specyficzną (olbrzymią) skalę problemów powinny zostać objęte specjalnymi narzędziami w zakresie kształtowania polityki przestrzennej.	
322 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	Strefy wielofunkcyjne i problemowe – obszar otoczenia CPK. Nie jest jasne jaki obszar jest tu opisywany – czy chodzi o obszar bezpośredniego otoczenia CPK, czy o szerszy obszar funkcjonalny CPK. Proponujemy, żeby wziąć pod uwagę obszar funkcjonalny. Proponujemy używanie pojęcia Obszar Funkcjonalny CPK, żeby było jednolicie. Dodatkowo brak informacji na czym będą się koncentrować działania polityki przestrzennej w tym obszarze – powinny się koncentrować na możliwości rozwiązywania konfliktów o przestrzeń pomiędzy wieloma aktorami i możliwości realizacji interesu państwa i lokalnych wspólnot, w tym inwestycji publicznych w sposób przemyślany i biorący pod uwagę kwestie ochrony środowiska.	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione
322 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	Strefy wielofunkcyjne i problemowe – obszary energetyki jądrowej oraz morskich farm wiatrowych. Brak informacji na czym będą się koncentrować działania polityki przestrzennej w tym obszarze.	Uwaga o charakterze komentarza
322 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	260	Strefy wielofunkcyjne i problemowe – obszar przygraniczny budowy fortyfikacji i naturalnych przeszkód wzdłuż granicy wschodniej i północnej „Tarcza Wschód”. Nie jest jasne jaka jest delimitacja tego obszaru, w szczególności czy jest on tożsamy z OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE.	Nie jest tożsamy, opis programu znajduje się na s. 203
322 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	W tej oraz innych częściach dokumentu, słusznie wskazuje się, że jedyną metropolią ogólnokrajową w Polsce jest metropolia warszawska. Brak jest informacji o tym, że to właśnie z tego powodu do metropolii warszawskiej powinno trafić konkretne dedykowane wsparcie. Obecnie zrównuje się ją z innymi metropoliami określonymi w dokumencie jako ponadregionalne, pomimo tego że zarówno kwestie demograficzne, rozwojowe czy gospodarcze wskazują na to, że powinna być ona traktowana inaczej. Rozwiązaniem tego zagadnienia mogłoby być ujęcie w dokumencie informacji o konieczności procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim.	Kwestie dot. wsparcia metropolii warszawskiej opisano w załączniku nr 4.
322 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: 1. Wątpliwe jest przedstawienie w zakresie infrastruktury energetycznej jedynie farm wiatrowych, ponieważ elementów infrastruktury energetycznej jest zdecydowanie więcej – brakuje zaprezentowania na mapie informacji chociażby o kluczowych sieciach gazowych, elektroenergetycznych, energetyce jądrowej itp., o których też jest mowa w treści dokumentu. Dodatkowo strzałki prezentujące krajowe powiązania energetyczne mają aż nazbyt orientacyjny charakter. Patrząc na nie trudno stwierdzić skąd „wychodzą” i z czego to wynika – brakuje chociaż schematycznego powiązania tych strzałek z rozmieszczeniem infrastruktury energetycznej. Jeżeli strzałki nie określają jednoznacznie kierunków przepływu, powinny one mieć grot z obu stron (wskazują wtedy na ewentualne przepływy w obu kierunkach). 2. Wartościowe byłoby rozróżnienie elementów przedstawianych na mapie na istniejące i planowane. Obecnie jest to zastosowane jedynie w przypadku połączeń kolejowych. Taki zabieg pomógłby zaś zorientować się czytelnikowi, które elementy w przestrzeni już istnieją, które zaś dopiero są rozważane do realizacji. Dotyczyłoby to np. (katalog otwarty): a. połączeń drogowych, b. infrastruktury energetycznej, c. lotnisk. 3. Na mapie brakuje informacji kontekstowych, które pozwoliłyby łatwiej się na niej „odnaleźć” np. największych rzek i zbiorników wodnych (m.in. Wisła, Odra). Proponujemy, aby w legendzie dodać pozycję, która by wyjaśniała co przedstawia granica na Bałtyku (tj. obszar obejmujący: morskie wody wewnętrzne, morze terytorialne itd.). Dodatkowo ten obszar powinien być w jakiś sposób oznaczony, a nie pozostawiony „pustą” przestrzenią. Obecny obraz jest nieintuicyjny, tym bardziej, że przy brzegu mamy kolor zielony oznaczający obszary chronione.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.

322 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-266	W rozdziale są wymienione jedynie ustalenia dla polityki przestrzennej. Czy to oznacza, że nie zostały określone żadne rekomendacje? Jeżeli treści o charakterze rekomendacji są jednak już wplecione, konieczne jest ich jasne rozdzielenie od ustaleń – poprawi to czytelność dokumentu.	Uwaga o charakterze komentarza
322 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: - określenie hierarchii sieci osadniczej w zakresie ośrodków ponadlokalnych wzmacniających strukturę policentryczną i równoważących rozwój Należy jasno określić, czy władze regionalne mogą w ramach tej sieci wyznaczać także ośrodki należące do obszarów funkcjonalnych ośrodków wyższego rzędu (np. czy władze woj. mazowieckiego mogą wybrać Piaseczno lub Wołomin jako ośrodek wzmacniający strukturę policentryczną województwa?)	Tego typu kwestie pozostają w zakresie polityki regionalnej województwa
323 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: - wątpliwości budzi co oznacza ustalenie „wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych (...)” Czy te granice nie zostały już określone w samej strategii, w szczególności w załączniku 3. Delimitacja obszarów strategicznej interwencji? Dodatkowo w przypadku MOF Warszawy ta granica została wyznaczona także w innych dokumentach – jest tożsama z regionem warszawskim stołecznym, w ramach którego funkcjonuje Stowarzyszenie "Metropolia Warszawa"(SMW); dla tego obszaru zostały opracowane Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych 2021-2027+, SUMP oraz strategia rozwoju ponadlokalnego (projekt "Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku", który planowany jest do przyjęcia w listopadzie br. Nieuwzględnienie tego obszaru we wskazanym kształcie niweczy zarówno działania krajowe, regionalne jak i lokalne z wdrażaniem ZIT na tym obszarze, jak i wypracowany już, również oddolnie, system współpracy między JST metropolii warszawskiej.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
323 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-263	Ustalenia w zakresie sieci osadniczej: - wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy. Uważamy, że wyznaczenie granic wskazanych obszarów powinno leżeć w gestii metropolii/związków metropolitalnych. Zagadnienie jest warte uregulowania w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast.	Uwaga uwzględniona
323 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dot. Ustaleń w zakresie sieci osadniczej; punkt dot. określenia dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową UWAGA: Cel zapisu nie jest dostatecznie zrozumiały i uzasadniony. Postulujemy wykreślić zapis lub przeformułować tak, aby skupiał się na zapewnieniu udziału/dostępności usług publicznych, a nie udziale usług jako takich.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy zostaną zmodyfikowane w celu pozostawienia swobody planiście regionalnemu
323 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dot. Ustaleń w zakresie sieci osadniczej; punkt dot. określenia dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleń urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów UWAGA: Sformułowanie „liczonego w granicach tych terenów” jest niejasne, postulujemy jego usunięcie lub przeformułowanie.	Postulat zostanie wzięty pod uwagę na etapie prac legislacyjnych
323 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dot. Ustaleń w zakresie sieci osadniczej; punkt dot. określenia dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową. UWAGA: Zapis jest niejasny i wydaje się zbyt szczegółowy w stosunku do szczebla regionalnego – postulujemy jego wykreślenie.	Strategie rozwoju gminy opracowywane od 2023 roku zawierają obowiązkowo główne korytarze i elementy sieci pieszej, dlatego takie zasady są możliwe i wskazane do wykonania.
323 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na	263	Ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: - wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej (...)” W te działania i uzgodnienia powinny być włączone MOFy, np. w przypadku metropolii warszawskiej powinny zostać	Tego typu kwestie pozostają w zakresie polityki regionalnej województwa

			poziomie regionalnym		zaangażowane JST Stowarzyszenia Metropolia Warszawa, które obecnie współpracuje nad tym tematem ze stroną społeczną.	
323 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Dot. Ustaleń w zakresie infrastruktury transportowej: • określenie przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych UWAGA: sformułowanie „o znaczeniu transportowym” postulujemy zmienić na „o znaczeniu ponadlokalnym”	Uwaga uwzględniona
323 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	266	Dot. Ustaleń w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej: • określenie obszarów, gdzie jest możliwy rozwój instalacji OZE ze względu na brak ograniczeń infrastrukturalnych, środowiskowych i społecznych UWAGA: Postulujemy przeformułować zapis tak, aby ustalenie polegało na określaniu obszarów, gdzie rozwój instalacji OZE nie jest możliwy (czyli przyjmując, że domyślnie zakładamy możliwość rozwoju instalacji OZE, chyba że ustalenia wskazują, gdzie nie jest to możliwe/pożądane).	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
323 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	W ramach punktu 1 „Ustanowienie ram prawnych dla współpracy jednostek samorządu terytorialnego w układach funkcjonalnych” jest mowa o opracowaniu ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, która m.in. regulowałaby współpracę w ramach obszarów metropolitalnych. W przypadku metropolii warszawskiej przygotowany jest już natomiast jako inicjatywa oddolna projekt ustawy o związku metropolitalnym (Uchwała nr 13/2024 Walnego Zgromadzenia Członków Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” w sprawie wyrażenia kierunkowej zgody dla projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim). Jest ona dostosowana do indywidualnych potrzeb metropolii warszawskiej oraz uwzględnia jej specyficzne uwarunkowania (jedyna metropolia ogólnopolska w kraju, wskazana na Mapie 12., składająca się z 79 JST – Warszawy, 69 gmin i 9 powiatów, wewnętrznie bardzo zróżnicowana pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego; przygotowana w ramach Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” „Strategia rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku” zwraca uwagę i szerzej opisuje powyższe kwestie oraz już wyznacza cele i kierunki rozwoju metropolii). Bardzo znaczący jest fakt, że metropolie są kluczowymi obszarami budowania dobrobytu i rozwoju gospodarki. W 12 metropoliach zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich generowane jest prawie 55% PKB Polski i mieszka w nich 37% populacji kraju. Transport publiczny to jedna ze składowych wpływających na rozwój gospodarczy kraju i kluczowa usługa dla rozwoju regionu. Jest to szczególnie ważne w metropolii warszawskiej, która w 2023 roku miała 18,3% udziału w tworzeniu PKB kraju. W związku z tym postuluje się ujęcie w dokumencie konieczności procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim czyli stworzenia rozwiązania formalno-prawnego uwzględniającego wypracowane uzgodnienia pomiędzy samorządami metropolii warszawskiej (ww. ustawa) oraz stabilnego finansowania związku metropolitalnego z budżetu państwa – podobnie jak w przypadku Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz związku metropolitalnego w woj. pomorskim (Trójmiasto).	Powtórzenie - por. uwaga 5255
323 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Należy zauważyć, że SUMP już zostały opracowane dla wielu obszarów funkcjonalnych, bo były warunkiem koniecznym do uzyskania funduszy unijnych w obecnym okresie programowania. Przy wprowadzaniu stosownych zapisów ustawy o zrównoważonym rozwoju miast należy uwzględnić doświadczenia zebrane podczas ich opracowywania.	Doświadczenia te zostaną uwzględnione
324 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Pkt. 2, podpunkt A mowa o weryfikacji efektów reformy systemu planowania przestrzennego – chcemy zwrócić uwagę, że wbrew zapowiedziom, wdrożona reforma nie zapewniła odpowiedniej integracji planowania strategicznego z przestrzennym na poziomie lokalnym i ponadlokalnym. Możliwość opracowania planu ogólnego bez uwzględnienia zapisów strategii (art. 51 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw) oraz brak zapewnienia odpowiedniego czasu na opracowanie najpierw strategii z modelem funkcjonalno-przestrzennym, a dopiero potem planów ogólnych doprowadził do chaosu w planowaniu strategicznym i przestrzennym.	Uwaga o charakterze komentarza

324 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Wskazano możliwość powstania specjalnych stref mieszkaniowych (SSM), w których samorząd będzie mógł prowadzić aktywną politykę rozwoju mieszkalnictwa. Obecne zapisy są zbyt enigmatyczne i niejasne, bo są gminy które prowadzą „aktywną” politykę mieszkaniową w całym obszarze gminy. Dlatego istotne jest by doprecyzować na czym ta „aktywna” polityka miałaby polegać, ponieważ w ocenie Warszawy istotne byłoby by SSM-y dawały możliwość gminom realizacji inwestycji mieszkaniowych, na terenach, które obecnie mają nieuregulowany stan prawny.	Uwaga o charakterze komentarza
324 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	269	W ramach kierunku szczegółowego 1 wskazuje się, że „wsparcie dla rozwoju polskich metropolii ma przede wszystkim na celu wzrost ich pozycji w przestrzeni europejskiej oraz wzmocnienie ich powiązań międzynarodowych”. Naturalnie są to niezwykle ważne aspekty, aczkolwiek chociażby metropolia warszawska – pomimo, że jako jedyna jest metropolią ogólnopolską – mierzy się z bardzo dużym wewnętrznym zróżnicowaniem. Podczas gdy rdzeń metropolii osiąga wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, dla JST na obrzeżach wyzwaniem niekiedy wciąż pozostaje zapewnienie mieszkańcom podstawowych usług publicznych (więcej informacji: „Diagnoza strategiczna na potrzeby Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”). W związku z tym postuluje się, aby zaznaczyć w dokumencie, że obok wzmocnienia powiązań międzynarodowych, będą prowadzone działania na rzecz zmniejszania wewnętrznego zróżnicowania oraz odpowiadające na indywidualne potrzeby rozwojowe konkretnych JST w ramach metropolii. Tym bardziej że wzrost konkurencyjności jest również warunkowany wzmocnieniem możliwości metropolii w kreowaniu wysokiej jakości życia dla obecnych i przyszłych mieszkańców (szczególnie tych o pożądanym kwalifikacjach, istotnych dla rozwoju nauki i gospodarki, o których musimy konkurować z innymi metropoliami europejskimi) - do czego niezbędne są stosowne kompetencje dla jednostek zajmujących się współpracą metropolitalną.	Tego typu kwestie pozostają w zakresie polityki regionalnej województwa
324 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego o modelu rozwoju kraju	272	W dokumencie wskazano: Samorządowe władze województw powinny też zostać włączone w mechanizm projektowania wsparcia dla ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych. W projektowanie tych mechanizmów powinny zostać również włączeni również przedstawiciele poszczególnych metropolii, najlepiej znający potrzeby swoich obszarów. Konieczne jest wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń miast, które ponownie wdrażają ZIT i wypracowały własne systemy współpracy. Uwzględnienie oddolnych doświadczeń zdobytych podczas m.in. wdrażania ZIT pozwoli na dopasowanie rozwiązań do potrzeb poszczególnych MOF/metropolii.	Uwaga o charakterze komentarza
324 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Roczna Diagnoza Strategiczna - To nowy dokument w polskim systemie planowania strategicznego. Będzie zawierał dwa elementy: (i) opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii; (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. W naszej ocenie jest to raport z realizacji strategii rozszerzony o opis uwarunkowań, które wpływają na poziom i tempo wdrażania strategii nazywanie go „diagnozą” może wprowadzać w błąd.	Roczna Diagnoza Strategiczna będzie skupiać się w szczególności na opisie uwarunkowań i zdarzeń w danym roku, które mają istotny wpływ na realizację Strategii (w tym ocenie sytuacji społeczno-gospodarczej), stąd proponowana nazwa. Dodatkowo sporządzane będzie corocznie Sprawozdanie z realizacji Planu działań na lata 2026-2029.
324 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Roczna Diagnoza Strategiczna ma badać stan i ocenę wdrażania celów strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. Proponujemy poszerzenie sposobu badania stanu i oceny wdrażania celów strategii. Po pierwsze nie cała interwencja jest objęta wskaźnikami – np. do celu horyzontalnego nie został obecnie przypisany żaden wskaźnik. Po drugie plan działań na lata 2026-2029, który jest załącznikiem do strategii opiera się nie na wskaźnikach, a na kamieniach milowych, które także powinny być wzięte pod uwagę przy ocenie realizacji poszczególnych celów i priorytetów strategii. Sprawozdanie z realizacji Planu działań w danym roku powinno być integralną częścią Rocznej Diagnozy Strategicznej, a nie odrębnym dokumentem jak to się teraz postuluje.	Celowo wprowadzono rozróżnienie na dwa odrębne dokumenty, jeden będzie miał charakter stricte diagnostyczny, analizujący sytuację społeczno-gospodarczą w danym roku, a drugi charakter stricte sprawozdawczy, monitorujący w szczególności stopień realizacji kluczowych działań, zawartych w Planie działań na lata 2026-2029, w oparciu o przyjęte kamienie milowe.

324 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Koordinacja procesu wdrażania Strategii – Zespół ds. Pracy Strategicznej W skład Zespołu ds. pracy strategicznej powinni być obowiązkowo włączeni także przedstawiciele miast określonych w strategii jako węzły policentryczności (np. po 1 przedstawicielu miast z każdego „poziomu”).	Zespół ds. Pracy Strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Skład Zespołu zostanie poszerzony. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
324 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281-282	Rola Strategii w systemie dokumentów strategicznych – ocena wpływu terytorialnego W dokumencie stwierdza się, że opracowywane strategie rozwoju powinny być poddane ocenie wpływu terytorialnego, dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych na różnych poziomach terytorialnych i w różnych sektorach. Powyższy zapis rodzi pytania takie jak: • W jaki sposób ma wyglądać procedura oceny wpływu terytorialnego, kto będzie jej dokonywał i na jakiej podstawie? • Czy ta kwestia zostanie wpisana do porządku prawnego w ramach procedury opiniowania lub jako element ewaluacji ex-ante dokumentów strategicznych?	Zapisy dotyczące oceny wpływu terytorialnego zostaną doprecyzowane w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia ~~do~~ różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze~~ procedurze-badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań ~~z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego~~ i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
324 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Rola Strategii w systemie dokumentów strategicznych W dokumencie wskazano, że: KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne (...). Instrumenty terytorialne nowego typu będą oparte na zasadzie współpracy rządu z samorządem województwa, a tam, gdzie to zasadne, w układzie trójstronnym: rząd, właściwy samorząd wojewódzki, reprezentacja OSI. Zasadą powinna być współpraca trójstronna, a uzasadniać powinno się jej ewentualną niezasadność/odstępstwa od niej.	Uwaga uwzględniona, zostanie wpisana współpraca trójstronna.
324 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W dokumencie wskazano: Konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe Postulujemy do współpracy włączyć również przedstawicieli metropolii, w których kumuluje się zarówno ludność, jak i procesy rozwojowe. Wiele działań przewidzianych w tej strategii będzie miało miejsce w polskich metropoliach, a ich powodzenie istotnie wpłynie na wdrożenie opiniowanego dokumentu.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST (w tym Unię Metropolii Polskich), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).

325 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi – Aktywny współdział w opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego Dotychczas samorządy powiatowe i lokalne były bardzo słabo reprezentowane w ciałach odpowiadających za przygotowanie założeń do KSRR – obecnie są one zbudowane na bazie ciał odpowiedzialnych za programowanie i wdrażanie kwestii funduszkowych i składają się właściwie w całości z przedstawicieli rządu i regionów. Czy w związku z realizacją strategii udział samorządów lokalnych w przygotowaniu i realizacji KSRR zwiększy się? Jeśli tak to jakie mechanizmy to zapewnią? • Wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami Warto rozważyć dodanie zapisu na temat konieczności uregulowania współpracy na linii regiony (władze województw) – miasta.	Proces przygotowania nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR 2027+) odbywa się w aktywnej współpracy rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi na forum Podkomitetu ds. Wymiaru Terytorialnego funkcjonującego w MFIPR. W pracach Podkomitetu ze strony samorządów lokalnych zaangażowani są przedstawiciele Unii Metropolii Polskich, Związku Miast Polskich, Związku Powiatów Polskich, Związku Gmin Wiejskich i Związku Samorządów Polskich. Ponadto, w ramach prac nad KSRR2027+ zaplanowano działania w celu wzmocnienia systemu partnerstwa i wielostronnej współpracy administracji krajowej z regionalną i lokalną w zakresie programowania, wdrażania i koordynacji celów krajowej polityki regionalnej poprzez upowszechnianie współpracy partnerskiej w obszarach funkcjonalnych pomiędzy JST szczebla lokalnego i wzmocnienie potencjału oraz efektywności kadr administracji rządowej oraz JST szczebla regionalnego i lokalnego. Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
325 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi – Wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami Warto rozważyć dodanie zapisu na temat konieczności uregulowania także współpracy na linii regiony-miasta.	Uwaga do uwzględnienia w trakcie prac nad nową KSRR 2027+.
325 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	W związku z zapisami „Wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast zostaną określone mechanizmy wzmacniające współpracę między administracją rządową i samorządową szczebla regionalnego i lokalnego w realizacji funkcji rozwojowych obszarów miejskich (działanie opisane w części „Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym”).” Konieczne jest wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń miast i ich obszarów funkcjonalnych, które ponownie wdrażają ZIT i wypracowały już dotychczas własne systemy współpracy. Uwzględnienie oddolnych doświadczeń zdobytych podczas m.in. wdrażania ZIT pozwoli na dopasowanie rozwiązań do potrzeb poszczególnych MOF/metropolii. W przypadku metropolii warszawskiej opracowano we współpracy z JST tego obszaru projekt ustawy metropolitalnej, uwzględniającej potrzeby i możliwości wszystkich JST metropolii warszawskiej.	ZIT stanowią ważny punkt wyjścia do dyskusji o współpracy w miejskich obszarach funkcjonalnych. Mechanizm ten dostarczył cennego doświadczenia w zakresie koordynacji działań samorządów i planowania wspólnych inwestycji. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przygotowało kompleksową ewaluację funkcjonowania instrumentów terytorialnych, w tym ZIT, a wyniki tych analiz, wraz z

						wnioskami i rekomendacjami, zostaną uwzględnione w pracach nad ustawą o zrównoważonym rozwoju miast, tak aby przyszłe rozwiązania legislacyjne czerpały z dotychczasowych dobrych praktyk i odpowiadały na zidentyfikowane wyzwania.
325 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	W związku z zapisami części „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” w zakresie elementu „Programowanie polityki spójności UE z uwzględnieniem kluczowej roli regionów” należy równocześnie podjąć działania na rzecz doprowadzenia odpowiednich zapisów w ramach prawodawstwa UE. Obecna propozycja KE dot. WRF 2028-2034 opiera się na tzw. Planach Partnerstwa Krajowego i Regionalnego i rezygnacji z Regionalnych Programów Operacyjnych, co jest niespójne z propozycją zapisu SRP.	Uwaga ma charakter postulatu negocjacyjnego i nie odnosi się bezpośrednio do projektu śsrk. Zapisy w tej części będą podlegały jeszcze analizie i niezbędnej modyfikacji.
325 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288-289	Punkt 3. Ukierunkowanie negocjacji wieloletnich ram finansowych na lata 2028-2034 oraz wdrażanie instrumentów w nowej perspektywie finansowej zgodnie z celami i działaniami określonymi w Strategii wymaga aktualizacji i przeformułowania w związku z ogłoszonymi propozycjami KE, o których mowa w tym punkcie w czasie przyszłym („w lipcu 2025 r. ukaże się”).	Zapisy zostaną zaktualizowane.
325 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Ramy finansowe – Możliwa potrzeba utworzenia funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych Ten jest bardzo „miękki”. Ten fundusz powinien być "na twardo" zapisany w strategii jako niezbędny dla realizacji polityki rozwojowej państwa, która nie powinna się opierać na finansowaniu zewnętrznym (tak finansowo, jak i "merytorycznie", ponieważ środki europejskie będą wydawane na priorytety europejskie, które niekoniecznie muszą się w 100% pokrywać z priorytetami krajowymi).	Zapisy zostaną skorygowane, zostanie m.in. wykreślone słowo "Możliwa".
325 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Informacja dot. finansowania inwestycji w modelu PPP zawarta w dokumencie jest bardzo ogólna. Do PPP nie odnoszą się też żadne wskaźniki. Brak bardziej sprecyzowanych założeń dotyczących wdrożenia modelu partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP), mimo deklaracji o jego zasadności i skuteczności. Brak propozycji systemowego wsparcia w zakresie pozyskania finansowania na realizację inwestycji w formule PPP.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Dokument zostanie uzupełniony o odwołanie do "Polityki Rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego do roku 2030 oraz wskazanie, że mierniki działań w zakresie PPP znajdują się w tym dokumencie". Ta część ŚSRK nie jest właściwa do zamieszczania w niej wskaźników/mierników – znajdują się one jedynie w części wdrożeniowej odnoszącej się do priorytetów.
325 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	całość	W kontekście pokrywania się horyzontu czasowego SRP z przyszłymi WRF UE proponujemy weryfikację i aktualizację kolumny „Źródła finansowania” pod kątem propozycji KE dot. ww. Ram Finansowych. Dotyczy to w szczególności uzupełnienia wskazanych źródeł o środki UE dla tematyki mieszkalnictwa i obronności, które mają mieć istotne znaczenie w nowych WRF, a także uzupełnienie o źródła UE z nowych WRF dla innej tematyki (uzupełniając do wskazanych już, obecnych Programów Operacyjnych).	Zapisy zostaną zweryfikowane pod tym kątem.
325 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	całość	W Planie działań na lata 2026-2029 brakuje wskazania wartości miar prowadzonych działań np. wskaźników produktu.	Wskaźniki zawarte w Planie działań były konsultowane i uzgadniane z resortami i GUS.
325 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	Działanie Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego Proponuje się uzupełnić zapis: W ramach działania planowane jest: - wprowadzenie regionalnych i metropolitalnych integratorów przewozów, których zadaniem będzie tworzenie i koordynowanie sieci połączeń autobusowych na danym obszarze;	W ramach reformy publicznego transportu zbiorowego w Polsce planuje się ustanowić integratorami przewozów marszałków województw.
326 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	26	Załącznik nr 1 opisujący działania w latach 2026-2029 w punkcie 21 opisuje ogólnie plany inwestycji Polskich Sieci Elektroenergetycznych (PSE). Autorzy zapomnieli, że pomiędzy wytwórcami a odbiorcą jest jeszcze ktoś oprócz PSE. Wynika z niego, że inwestycje PSE poprawią odbiorcy końcowemu dostępność do energii elektrycznej, co nie jest prawdą.	Uwaga nieuwzględniona - na obecnym etapie prac nad Strategią wprowadzenie kolejnego działania o poziomie szczegółowości zbliżonym

					W punkcie 21 warto byłoby wspomnieć o dystrybucji energii, którą zajmują się spółki dystrybucyjne, bez inwestycji w tym zakresie poprawy nie będzie.	do zadania 21 dotyczącego sieci przesyłowych wydaje się być trudne do zrealizowania i może zwiększyć obciążenia administracyjne po stronie resortów (np. MAP) i spółek. Ponadto ewentualne nowe działanie wymagałoby uprzednich konsultacji ze wszystkimi OSD, co wykracza poza zakres bieżących prac. W samej treści strategii znaczenie inwestycji sieciowych dystrybucyjnych jest odpowiednio podkreślone.
326 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	28	Należy zmienić nazwę działania: „Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa”, na następujące: „Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa oraz ich wdrożenie.” Dotychczasowa nazwa działania wskazywała tylko na przygotowanie narzędzi, bez uwzględnienia ich późniejszego wykorzystania. Tymczasem celem działania jest nie tylko stworzenie rozwiązań, ale także ich zastosowanie w praktyce. To bardzo ważne, bo tylko wtedy można osiągnąć zamierzone efekty dla środowiska i klimatu. Dodanie słowa „wdrożenie” do nazwy pokazuje, że działanie obejmuje cały proces – od pomysłu do realizacji. Dzięki tej zmianie nazwa jest bardziej zrozumiała, lepiej oddaje rzeczywisty zakres pracy i ułatwia odbiorcom programu zrozumienie, czego dokładnie dotyczy.	Uwaga zostanie przyjęta w lekko zmodyfikowanym brzmieniu: „Opracowanie i wdrożenie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa”
326 2	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	28	Do Planów działań (załącznika nr 1) należy dodać działanie, tj. Wprowadzenie standardów ochrony i kształtowania zieleni w procesach inwestycyjnych. W Strategii wskazano, że planowane jest wdrożenie standardów ochrony i kształtowania zieleni w procesach inwestycyjnych, obejmujących m.in. rozwiązania legislacyjne. Przykładowo, na stronie 179 dokumentu zapisano: „Rozwiązanie obejmie zmiany legislacyjne zapewniające konieczność szacowania poziomu strat w zakresie usług ekosystemowych w realizowanym przedsięwzięciu.” W Planach działań (załącznik nr 1) nie zostały ujęte działania, które zostały wpisane w tekście Strategii – uważamy, że to działanie należy potraktować priorytetowo. Każdy rok bez tych standardów oznacza nieodwracalne straty w zakresie zieleni.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
326 3	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	28	Źródła finansowania „Działanie nietworzące znaczących skutków finansowych.” Zaproponowane działanie obejmuje opracowanie narzędzi (trzech programów), jednak nie wskazano źródeł ich finansowania. Umieszczenie sformułowania „działania nietworzące znaczących skutków finansowych” w kolumnie zatytułowanej „Źródło finansowania” jest nieprecyzyjne i może wprowadzać w błąd. Taka formuła jest zbyt ogólna i nie oddaje rzeczywistego charakteru planowanych działań. Należy podkreślić, że realizacja każdego z opracowanych planów czy strategii będzie wiązała się z konkretnymi skutkami finansowymi – zarówno dla budżetu państwa, jak i dla jego obywateli. W związku z tym zasadne jest jednoznaczne określenie źródeł finansowania planowanych narzędzi, co pozwoli na właściwą ocenę wykonalności działania oraz jego wpływu na finanse publiczne.	Zapisy zawarte w Planie były uzgadniane z właściwymi resortami, które wskazywały źródła finansowania działań lub brak skutków finansowych dla podejmowanych działań.
326 4	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	41	Zastąpienie zapisu „Podmioty współpracujące: COI, Poczta Polska jako Operator Wyznaczony usługi Publiczna Usługa Rejestrowanego Doręczenia Elektronicznego” zwrotem „Podmioty współpracujące: COI, Poczta Polska jako Operator Wyznaczony realizujący publiczną usługę rejestrowanego doręczenia elektronicznego (PURDE) i publiczną usługę hybrydową (PUH)”	Uwaga uwzględniona
326 5	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	41	Po pkt. 35 dodać punkt pt. "Cyfryzacja procesów back-office w administracji". Jest to ważny obszar pominięty w Strategii Rozwoju Polski. Wspomniano o nim zdawkowo na str. 234. Zgodnie z projektem Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r. planowane jest wprowadzenie obowiązku wdrożenia elektronicznego zarządzania dokumentacją (EZD) przez podmioty publiczne przy użyciu systemów teleinformatycznych klasy EZD oraz rozwój i upowszechnianie bezpłatnej aplikacji EZD RP i udostępnienie usług chmurowej EZD RP na rzecz administracji państwowej, rządowej i samorządowej. To ogromny krok w kierunku cyfryzacji całej administracji, niosący większy rozwój cyfrowy niż kolejne e-usługi, budowa AIP czy upowszechnienie e-Doręczeń. Bez obowiązku stosowania systemów klasy EZD, administracja będzie cyfrowa tylko z nazwy - tylko na zewnątrz świadcząc usługi cyfrowe dla obywateli a wewnątrz nadal tonąc w papierze.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.

					Priorytet 3.5. Skutecznie Działająca administracja Kierunek działań: Ułatwienia w kontaktach obywatela z administracją i dostępie do danych Podmiot odpowiedzialny: MC, Podmioty współpracujące: pozostałe resorty w ramach konsultacji międzyresortowych, JST	
326 6	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	Działanie Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast powinno być prowadzone przy ścisłej współpracy z przedstawicielami już funkcjonujących metropolii, z wykorzystaniem ich doświadczeń zdobytych podczas wdrażania ZIT i budowania współpracy metropolitalnej, jak również z wykorzystaniem oddolnie wypracowanych rozwiązań, np. projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim, która została wypracowana przez wszystkie JST należące do Stowarzyszenie „Metropolia Warszawa” (SMW) i zaakceptowana przez Walne Zgromadzenie Członków SMW. Charakter obszaru metropolitalnego Warszawy, jego zróżnicowanie, specyficzne uwarunkowania społeczno-gospodarcze wymagają indywidualnego podejścia. Ustawa powinna dawać możliwości do tworzenia metropolii, bez „narzucania” jednolitych/ standardowych rozwiązań. Przyjęcie „odgórnych” rozwiązań może doprowadzić do niewykorzystania potencjału, który tkwi w metropolii warszawskiej, a tym samym do niewykorzystania w pełni możliwości jego rozwoju.	Uwaga o charakterze komentarza
326 7	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		W załączniku 2 jest dość skromna lista wskaźników związana z kwestiami klimatycznymi. Są wskaźniki takie, jak OZE/SAIDI/GHG, ale brak jest w niej ważnych obszarów, takich jak magazyny/DSR, a w transporcie mierzy głównie wolumeny, nie wynik klimatyczny. Katalog wskaźników nie obejmuje też wskaźników odporności (upały, retencja, MWC, odporność sieci) i kosztów zmiany klimatu. Konsekwencje: brak informacji zarządczej pozwalającej ocenić tempo wdrażania i wprowadzić ew. korekty kursu.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. SPR2035 z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera precyzyjnych wyliczeń/wskaźników dot. wszystkich działań. Zostaną one przedstawione np. w dokumentach strategicznych niższego rzędu.
326 8	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	5	Poz. 39 Wskaźnik Siedliska lądowe objęte działaniami odbudowy Wskaźnik jest niezrozumiały, brakuje wyjaśnienia i powiązania go ze wskazanymi w Strategii działaniami. Należy wskaźnik opisać i powiązać go z konkretnymi działaniami ze Strategii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
326 9	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	W dokumencie wskazany OSI otoczenia CPK – tzw. rdzeń składa się z 11 gmin i różni się od obszar otoczenia CPK obejmuje 18 gmin znajdujących się na obszarze województwa mazowieckiego. Z czego wynika ta różnica? Należy także zauważyć, że w opisie działania Budowa Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) i jego zaplecza logistycznego na stronie 123 dokumentu wskazano, że zaplanowane zadania „będą spójne ze Strategią rozwoju obszaru otoczenia CPK do 2044 r. dla objętych nią 18 gmin z pięciu powiatów woj. mazowieckiego.”. Zapisy te są niespójne. Ponadto obszar funkcjonalny CPK zaproponowany w dokumencie przecina metropolię warszawską. Uważamy, że elementem niezbędnym komplementarnego podejścia musi być także spójność delimitacji obszaru wsparcia. W ramach drugiej strefy OSI wyznaczonego na potrzeby Strategii Rozwoju Polski należy wziąć pod uwagę całe miejskie obszary funkcjonalne zarówno Warszawy, jak i Łodzi (obszary wyznaczone m.in. na potrzeby OSI wsparcia dla sieci miast – węzłów policentryczności w tym samym dokumencie). Przecięcie np. metropolii warszawskiej tylko pogłębi zróżnicowanie tego obszaru, utrudniając współpracę metropolitalną i wdrażanie „Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”, która razem wypracowały wszystkie JST metropolii warszawskiej.	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione
327 0	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	5	We wstępie jest mowa o tym, że „określenie zasięgu obszarów funkcjonalnych miast ma charakter wstępny i odwołuje się głównie do dokumentów strategicznych i planistycznych samorządów województw”. Jednak w przypadku metropolii warszawskiej jej zasięg został już oficjalnie określony na mocy Rozporządzenia Komisji (UE) 2016-2066 z dnia 21 listopada 2016 r. zmieniającego załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). We wstępie powinna znaleźć się adnotacja na ten temat.	Uwaga uwzględniona
327 1	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	W opisie dot. Warszawy brakuje kwestii ptz w kontekście metropolitalnych połączeń autobusowych. Zgodnie z opisem „dostępność wewnątrz miasta zostanie zapewniona przez rozwój efektywnego systemu połączeń szynowych, w tym sieci metra i tramwajów.”, jednak wartym podkreślenia jest również system transportu autobusowego, który jest uzupełniający dla systemu szynowego i bardzo istotny dla Warszawy. Szczególnie w kontekście połączeń z gminami, które nie posiadają na swoim terenie infrastruktury szynowej.	Zostanie to uzupełnione
327 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	WPROWADZENIE	5	W odpowiedzi na pytanie „Dlaczego powstała nowa Strategia?” najkrótsza odpowiedź powinna być następująca. W Polsce od 2004 roku nie dopracowaliśmy się własnej Strategii rozwoju, systemowo i kompetentnie wykonywalnej. Niniejszy dokument to obiecujące próba wyprowadzenia Polski z dryfu.	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.

		Elektroniki i Telekomunikacji			Poniżej przedstawiamy uzasadnienie, którego brakuje w Strategii. 1) Wykonalność i otwartość Strategii na modyfikacje w kolejnych latach powinna stać się faktem i zainicjować odwrócenie trzech bardzo niepokojących procesów wewnętrznych: a. degradacja infosfery w zakresie komunikacji i społecznej wiedzy o rzeczywistości społeczno-gospodarczej (co osłabia zdolności do definiowania i realizacji działań wspólnych), b. umacnianie kultury antyinnovacyjności, czego skutkiem jest rosnąca luka technologiczna dzieląca nas od krajów najwyżej rozwiniętych, a nawet szybko rozwijających się, c. systemowa utrata zdolności podejmowania decyzji opartych na zintegrowanej wiedzy technologicznej i ekonomicznej, koniecznych do reakcji na wyzwania przyszłości, d. pogłębiająca się niezdolność państwa do modernizacji systemu zarządzania państwem, posiadanym potencjałem wzrostu oraz rozwojem technologii, głównie AI i jądrowych. 2) Przyspiesza transformacja społeczno-gospodarcza, której istotą jest cyfryzacja oraz połączenie infosfery z technosferą z wykorzystaniem technologii AI. To czynnik zmiany znacznie silniej oddziałujący na systemy społeczno-gospodarcze niż wynalazki, które zainicjowały i napędzały rewolucję przemysłową, zmiany ustrojowe, zmiany w światowym układzie sił i kierunkach rozwoju globalizacji gospodarki. Już pierwsza dekada komercjalizacji AI uruchomiła nowy cykl wyścigu zbrojeń i wiele innych zmian w gospodarce i polityce. Kraje, które najsprawniej i najszybciej wykorzystują tę wiedzę, budują rosnącą przewagę konkurencyjną. Misją Strategii rozwoju Polski w najbliższej dekadzie powinno być zmobilizowanie całego społeczeństwa do przystąpienia do nowego wyścigu technologicznego. Jeśli nie zaczniemy dynamicznie i konsekwentnie reformować państwa, grozi nam utrata możliwości i zasobów, które jeszcze mamy.	
327 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	WPROWADZENIE	6	Główny przekaz Strategii Proponujemy uwzględnić poniższe uwagi Strategia jest odpowiedzią Państwa na wyzwania, z jakimi musimy się zmierzyć w przyszłości. Do jej budowy wykorzystano wnioski płynące z dotychczasowych doświadczeń, prognozy zdarzeń przyszłych oraz jasną wizję kraju w roku 2050. W polskiej polityce znacznie więcej decyzji będzie podporządkowanych realizacji celów strategicznych. Polska gospodarka potrzebuje głębokich reform systemu zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym, które powinny być odpowiedzią na widoczne na horyzoncie zagrożenia. To sposób na powstrzymanie dalszego niszczenia naszej infosfery i systemowe przejście na zintegrowane, cyfrowe zarządzanie całością zasobów kraju. Jest tak opracowana, by zasoby kraju były kierowane w pierwszym rzędzie na innowacyjny rozwój infrastruktury sieciowej i przemysłowej typu dual-use, stosując nowoczesne definicje konkurencyjności i inteligencji społecznej. W procesie reformowania gospodarki uwzględniana będzie cała wiedza o mechanizmach pobudzania zintegrowanego wzrostu gospodarczego	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.
327 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	WPROWADZENIE	6	O sposobie realizacji Strategii Proponujemy uwzględnić poniższe uwagi. Technologiczną podstawą usprawnienia systemu zarządzania zmianą będzie budowa i integracja funkcjonalna bliźniaków cyfrowych czasu rzeczywistego. Wiodącym motywem Strategii jest wymiana narzędzi ekonomicznych i technologicznych służących podnoszeniu konkurencyjności gospodarki. Utrzymanie dotychczasowego tempa rozwoju, a nawet jego przyspieszenie jest możliwe, jeśli wykorzystamy twórczo osiągnięcia krajów azjatyckich w zakresie metod podnoszenia konkurencyjności poprzez podniesienie kultury innovacyjności i zmniejszanie ryzyka inwestycyjnego. Inwestycje we wzrost powszechnej inteligencji społecznej będą praktycznym wymiarem dbałości o spójność społeczną i terytorialną. Redukcja kosztów pracy przestanie być mechanizmem utrzymywania konkurencyjności. Upowszechnienie nowych technologii zarządzania zasobami powinno być głównym sposobem wzmacniania potencjału obronnego i bezpieczeństwa kraju. Priorytetem powinno być wykorzystanie posiadanych zasobów do rozwoju infrastruktury dual-use z wykorzystaniem własnych produktów i usług potrzebnych do budowy i utrzymania tej infrastruktury. Produkty te również powinny być traktowane jak dual-use. Priorytetem będą objęte te programy inwestycyjne, które będą wzmacniały potencjał gospodarczy w czasie pokoju oraz wzmacniały zdolność gospodarki do obrony kraju na wypadek wojny. Będzie to strategia zniechęcania agresora do ataku. Jej wykonalność będzie oparta na powszechnej akceptacji społecznej oraz zmodernizowanym systemie zarządzania zasobami kraju. Najbliższa dekada będzie czasem gwałtownego rozwoju AI i wykorzystania tej technologii do odzyskania suwerenności energetycznej oraz szybkie zwiększenie zdolności produkcyjnych energii elektrycznej. Jednocześnie ee jest niezbędna do produkcji modeli AI dla przemysłu, usług i systemu bezpieczeństwa. Suwerenność energetyczna	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.

					to warunek konieczny, bez którego nie jest możliwe odzyskanie suwerenności cyfrowej. Rozproszony charakter polskiej gospodarki to potencjał, który wykorzystamy do budowy odporności i bezpieczeństwa na wypadek wojny i kryzysów oraz w celu zwiększenia innowacyjności i konkurencyjności w czasie pokoju. Najwyższym priorytetem społecznym jest podnoszenie inteligencji społeczeństwa. Polityki - terytorialna, obronna, energetyczna, przemysłowa - będą budować rozproszoną, odporną na ataki gospodarkę sieciową. Infrastruktura energetyczna stanie się najsilniejszą infrastrukturą dual-use.	
327 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	8-13	Proponujemy zmianę nazwy celu demograficznego na cel społeczny. Cel społeczny: Podnoszenie powszechnej inteligencji społeczeństwa, jako droga do odbudowy spójności społecznej i zaangażowania w działania na rzecz realizacji celów gospodarczych i obronnych, jako jedynej drogi do podniesienia jakości życia. (Całość syntezy powinna być skorygowana w oparciu w zmiany naniesione w następnych rozdziałach Strategii)	Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych, organizowane były także debaty eksperckie w poszczególnych tematach Strategii. Tytuły poszczególnych celów zostały wypracowane na wczesnym etapie tych prac i niezasadne byłoby zmienianie ich na obecnym etapie.
327 9	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	8	Cel demograficzny Cel demograficzny powinien być jednym z celów społecznych, ale nie powinien to być cel główny. Potrzebne jest pogłębienie wiedzy na temat mechanizmów, które mogą przywrócić zastępowalność pokoleń. Obiecującym narzędziem do tego celu jest budowa bliźniaka cyfrowego zachowań społecznych (projekty tego typu są już w fazie rozwoju). To dałoby nadzieję na pełniejsze wykorzystanie rosnącej inteligencji społecznej, cyfryzacji i robotyzacji do utrzymywania wzrostu produktywności społeczeństwa mimo nieuchronnego spadku dysponowanych zasobów czasu pracy i odbudowy dietetyczności w przyszłości. Uzasadnienie Nigdzie nie udało się trwale powstrzymać spadku przyrostu naturalnego będącego wynikiem wzrostu dobrobytu i jakości życia obywateli, gdyż brakuje stosownej wiedzy i danych. Znacznie skuteczniejsze będą działania adaptacyjne, które będą zwiększać ilość czasu wolnego i dadzą czas na opracowanie i wdrożenie skutecznych mechanizmów społecznych, które przywrócą zainteresowanie posiadaniem dzieci.	Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych, organizowane były także debaty eksperckie w poszczególnych tematach Strategii. Układ trzech celów głównych został wypracowany na wczesnym etapie tych prac i niezasadne byłoby zmienianie ich na obecnym etapie.
328 0	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	9	Cel gospodarczy – tworzenie warunków do rozwoju krajowych firm prywatnych Proponujemy uwzględnić poniższe uwagi. Rozwój licznych dużych i szybko rosnących krajowych firm prywatnych wymaga: - strukturalnego ograniczenia możliwości budowania przewagi konkurencyjnej w oparciu o niskie płace; - zmniejszenia ryzyka inwestycyjnego, - wprowadzenie rozróżnienia pomiędzy krajową firmą prywatną, a firmą zagraniczną prowadzącą działalność gospodarczą w Polsce – postulujemy wykorzystanie instytucji beneficjenta rzeczywistego, - racjonalnych inwestycji w infrastrukturę dual-use, co zmniejszy koszty m.in. energetyczne i pośrednie, - wdrożenia legislacji sprzyjającej rozwojowi kooperacji, - wdrożenie legislacji ograniczającej możliwości szpiegostwa gospodarczego (służącego m.in. wspieraniu podmiotów zagranicznych konkurujących z podmiotami polskimi) opartego na transferze danych cyfrowych do zagranicznych chmur (w szczególności danych pozwalających na budowę profili terytorialnych i czasowych zużycia ee, w tym profili przedsiębiorstw i instytucji), - ochrony przedsiębiorstw krajowych przed agresją gospodarczą krajów trzecich; - zmiany funkcjonowania systemu zamówień publicznych, by kierowane były, co do zasady, do preferowanych prawnie przedsiębiorstw prywatnych. (w dalszych uwagach proponujemy konkretne rozwiązania)	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy ogólnego charakteru syntezy.

					Radykalna poprawa jakości edukacji i kształcenia ustawicznego to ważny obszar, ale nie jedyny. Kształtowanie kompetencji obywateli, podnoszenie ogólnego poziomu inteligencji społeczeństwa i wzmacnianie polskich firm wymaga wdrożenia skutecznej obrony całej infosfery. Należy pilnie zablokować możliwości wykorzystywania narzędzi informatycznych i komunikacyjnych do celowego i przemyślanego demolowania komunikacji społecznej, zaufania do wiedzy itd.. Należy wprowadzić system obrony przed agresją informacyjną realizowaną „pod ochroną” niekompetentnie stosowanych narzędzi służących ochronie wolności słowa, konkurencji, wydatkowania pieniędzy publicznych itd..	
328 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	10	Polityka przemysłowa Proponujemy uwzględnić poniższe uwagi. Powinniśmy zareagować na fakt, że światowa polityka gospodarcza przeszła z etapu hiper-konkurencji do konfrontacji, w której przestają być przestrzegane reguły uczciwej konkurencji, a coraz śміielej dochodzą do głosu polityki gospodarcze, w których liczy się tylko „prawo silniejszego”. Na poziomie krajowym polityka przemysłowa powinna porzucić przestarzałe narzędzia kształtowania struktury sektorowej na rzecz zarządzania zintegrowanego polegającego na: - budowie systemu szybkiego reagowania na zaawansowane, hybrydowe narzędzia wojny gospodarczej takich jak dynamiczny dumping, wykorzystywanie ekonomii skali rynku macierzystego, budowanie i finansowanie hiper-konkurencji wewnątrz kraju - w celu niszczenia podmiotów krajowych, - przeciwdziałaniu praktykom prawnym, które w Kongresie USA określono jako (weaponizing legal system); w Polsce takie praktyki są skutecznie wykorzystywane do blokowania rozwoju firm krajowych, konkurujących z globalnymi korporacjami, - odejściu od dogmatów ekonomicznych zbudowanych na założeniach, które straciły aktualność. UOKiK, UZP i Ustawodawca powinni uwzględnić fakt, że nie istnieje międzynarodowe prawo antymonopolowe, z czego szeroko korzystają korporacje w zwalczaniu konkurencji lokalnej. To wiąże się z potrzebą podnoszenia kompetencji i wiedzy administracji centralnej dot. współczesnych metod prowadzenia wojny gospodarczej, wykorzystujących krajowe narzędzia ochrony konkurencji. Polityka przemysłowa w części międzynarodowej powinna wyciągnąć wnioski z faktu, że nadmierne opieranie się na dominująco silniejszym sojuszniku prowadzi do niebezpiecznego spadku suwerenności. Powinniśmy szybko pogłębiać współpracę z tymi krajami UE, którzy praktycznie wykazują wolę budowy relacji partnerskich opartych na pogłębianiu współzależności i komplementarności gospodarczej. Polska jako duży i dobrze rozwijający się kraj UE powinna uruchomić procesy zastępowania hiper-konkurencji wewnętrznej - długofalową, strategiczną kooperacją, która zwiększy bezpieczeństwo działalności gospodarczej firm europejskich na własnym rynku i narzędzi współdziałania na rynkach trzecich, co tak dobrze realizują np. rządy krajów azjatyckich.	Uwaga mimo, iż w pewnych kwestiach zasadna ze względu na chęć utrzymania odpowiedniej długości dokumentu, nie może zostać wdrożona.
328 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	10	Zapewnienie bezpieczeństwa dostaw i stabilnych cen energii - apelujemy o wyciągnięcie wniosków z poniższych uwag. Cała dotychczasowa polityka energetyczna deklarowała ochronę bezpieczeństwa energetycznego i stabilnych cen. W praktyce państwo polskie działało dokładnie odwrotnie. Oparte jest to na błędnym przekonaniu, że większe korzyści odniesiemy poprzez redukcję kosztów osieroconych – niż z przyspieszonej podwójnej transformacji. To historyczny błąd, który będzie miał negatywny wpływ na dalszy rozwój całej gospodarki. Jesteśmy świadomi, że obecny projekt aktualizacji KPEiK jest emanacją tego przekonania, efektem presji politycznej i stanowi kontynuację tej praktyki. Należy jednak zauważyć, że ta polityka spowodowała, że staliśmy się krajem bardzo wysokich kosztów produkcji energii i co gorsze, prowadzi do dalszego wzrostu cen, spadku bezpieczeństwa gospodarczego, konkurencyjności i zdolności obronnych. Musimy wyciągnąć praktyczne wnioski z faktu, że elektroenergetyka już nie jest sektorem, lecz najważniejszą infrastrukturą dual-use, której innowacyjność wpływa na innowacyjności całej gospodarki. Niniejsza Strategia powinna oprzeć się na intensyfikacji prywatnych inwestycji w OZE i lokalne obszary bilansowania obciążeniem z wykorzystaniem elektrolizerów wodoru, centrów danych (DC), itd.. Zamiast zakupu wielkoskalowych elektrowni jądrowych (WEJ), dopasować polski program jądrowy do potrzeb i policentrycznej struktury naszego kraju oraz bardzo aktywnie włączyć się w rozwój i komercjalizację reaktorów (MMR) - produktu dual-use, który stanie się efektywnym ekonomicznie źródłem rozproszonej energetyki stacjonarnej i mobilnej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
328 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	SYNTEZA	10	Celem polityki bezpieczeństwa powinno być przygotowanie infrastruktury Polski do funkcjonowania produkcji niezbędnej do zaopatrzenia we wszystko co niezbędne do prowadzenia działań wojennych. Postulujemy znacznie pełniejszą implementację wniosków wynikających z Raportu Sauliego Niinistö "Safer Together: Strengthening	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

		Elektroniki i Telekomunikacji			Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness" z października 2024 roku. Zidentyfikowano w nim 12 głównych kategorii infrastruktury dual-use, która powinna być traktowana jako kluczowa dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej, co jest główną rekomendacją dla Polski, która stała się krajem frontowym. Raport szczegółowo omawia problem, i rekomenduje objęcie najwyższym priorytetem inwestycji w infrastrukturę mającą na celu zwiększenie jej efektywności ekonomicznej w czasie pokoju i dużą odporność na ataki kinetyczne w czasie wojny. W tym zakresie szczególnie dużo uwagi należy poświęcić inwestycjom w sieci elektro-energetyczne, by mogły funkcjonować wyspowo w oparciu o lokalne obszary bilansowania obciążeniem (LOB). Oparcie na OZE i rozproszenie produkcji energii elektrycznej, wodoru i paliw syntetycznych znacznie zwiększy odporność KSE. Integracja polityki przemysłowej i energetycznej zwiększy odporność gospodarki na ataki kinetyczne i pozwoli na utrzymanie ciągłości produkcji, niezbędnej dla zaopatrzenia frontu. Równie istotne jest przystosowanie programu rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej i cyfrowej, która powinna być podstawą funkcjonowania LOB i zintegrowanego zarządzania wszystkim 12-ma kategoriami infrastruktury dual use. Postulujemy bardziej poważnie potraktować informacje będące kluczowymi wnioskami z trwającej wojny. Zaniedbania ostatnich dziesięcioleci spowodowały, że wszystkie 12 kategorii infrastruktury dual-use wymaga pilnej modernizacji, gdyż ma kluczowy wpływ na możliwości działania gospodarki w czasie wojny i kryzysu. Jasno też stwierdzono, że Europa (a wg nas głównie Polska) musi nadrobić stracony czas, jaki minął od zakończenia zimnej wojny. Decyzja o budowie WEJ niedostatecznie uwzględniła wielkość zagrożenia, jakim może być konflikt z Rosją. To decyzja budowy na własny koszt na własnym terytorium infrastruktury, która będzie wykorzystana jako narzędzie szantażu i broń przeciwko nam. założenie, że Rosja nie wykorzysta jej jako narzędzia do ataku jądrowego na Polskę, nie ma mocnych podstaw merytorycznych. W tej decyzji nie bierze się pod uwagę faktu, że strategią Rosji jest rozbić jedność UE i NATO. Nie mamy prawa zakładać, że obawa społeczeństw EU przed konfliktem z Rosją nie skłoni polityków UE do kolejnych nieodpowiedzialnych ustępstw, które już doprowadziły do sytuacji, jaką mamy na Ukrainie. Czy naprawdę możemy być pewni, że USA wykonają odwetowy atak jądrowy na Rosję, jeśli ta zaatakuje polską WEJ? Rosja ma coraz więcej podstaw do przyjęcia tezy, że Unia Europejska nie posiada zdolności decyzyjnych, które pozwoliłyby UE skutecznie bronić jednego zaatakowanego. Ostrożność nakazuje założenie, że następnym celem ekspansji są kraje bałtyckie i Polska. Dlatego postulujemy przeformatowanie polskiego programu jądrowego by uczynić go narzędziem zwiększenia odporności infrastruktury energetycznej, mimo iż jest to związane z istotnymi stratami wygenerowanymi przez dotychczasowe decyzje. To trudne, ale postulujemy dopasować ten program, ponieważ pozyskanie kompetencji w zakresie nowych technologii jądrowych podniesie innowacyjność polskiej gospodarki. Polecamy też głębszą analizę raportów NATO dotyczących przyszłej roli energetyki OZE i MMR w infrastrukturze zaplecza i pola walki.	
328 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Cel horyzontalny	10-11	Rozproszony charakter polskiej gospodarki był w przeszłości źródłem relatywnie wyższych kosztów budowy i utrzymania infrastruktury sieciowej. Dzisiaj jest to nasza mocna strona, bo pozwala na szybszy rozwój gospodarki sieciowej w czasie pokoju oraz przygotowanie gospodarki na wypadek wojny w sposób zniechęcający potencjalnego agresora do ataku. Dlatego utrzymanie policentrycznego charakteru kraju i dbałość o utrzymanie rozproszonego charakteru produkcji, powinno być długoterminowym celem każdej strategii gospodarczo-społecznej.	Uwaga o charakterze komentarza
328 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYNTEZA	13	W związku z argumentami przytoczonymi powyżej, OSI dotycząca polskiego programu jądrowego i transformacji energetycznej wymaga przebudowy. Do tego czasu rekomendujemy zatrzymanie procesu akceptacji KPEiK. Postulujemy przeanalizować przebieg transformacji energetycznej Chin, realizowanej w oparciu o rachunek ekonomiczny.	Energetyka jądrowa stanie się ważnym ogniwem transformacji energetycznej.
328 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	Siła części diagnostycznej będzie większa, jeśli trafne wskazanie słabości będzie podparte wskazaniem również ich źródeł (przyczyn pierwotnych). Przykładowo - punkt „Warunki nowej równowagi” trafnie identyfikuje kluczowy problem – niemożność utrzymania równowagi. Postulujemy wskazanie przyczyny pierwotnej, jaką jest antyinnovacyjna kultura zarządzania państwem. To mechanizm wzmacniający dysfunkcyjności systemu zamówień publicznych i główne źródło kryzysu energetycznego. W polskiej kulturze zarządzania państwem decyzja „bezpieczna” to systemowa preferencja dla „bardzo dobrze sprawdzonych”, a więc bardzo starych rozwiązań. Inwestycja w WEJ to następstwo tego typu myślenia. To decyzja naśladowcza, której efekt będzie odwrotny do oczekiwanego, jeśli będzie zrealizowana. Realizacją celu jakim jest stworzenie „wzajemnie wspierających się wymiarów polityki państwa, tworzących synergiczne efekty” będzie przejście na proinnovacyjną kulturę zarządzania. Postulujemy uwzględnić poniższe uwagi. Ukształtowana w Polsce XX wieku przedsiębiorczość naśladowcza utrwaliła kulturowo antyinnovacyjny charakter	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.

					państwa. Ta kultura ukształtowała cały system zamówień publicznych, w którym dominują wzmacniające się wzajemnie antyinnovacyjne mechanizmy. 1) Premiowanie najniższej ceny to premiowanie produktów znanych i sprawdzonych w ciągu wielu lat, a zatem z zasady produktów nieinnovacyjnych. 2) Dogmatyczna awersja do ryzyka skutkuje awersją do innowacyjności. 3) Brak zamówień publicznych na innowacje hamuje rozwój innowacyjnych polskich firm. 4) Brak zamówień publicznych powoduje również brak zainteresowania wdrożeniami osiągnięć naukowo-technicznych pojawiających się w sektorze nauki. Przejawem kultury antyinnovacyjnej jest teza, że podstawą bezpieczeństwa kraju i obywateli jest unikanie ryzyka, a zatem również innowacyjności. Lęk przed innowacją to lęk przed ryzykiem. Stanowi to źródło przekonania, że imperatyw inwestowania w konkurencyjność, bezpieczeństwo i spójność społeczną stoją w opozycji i wymagają nowej równowagi. Konkurencyjność oparta na niskich płacach to również konkurencyjność oparta na bardzo niskim poziomie bezpieczeństwa zatrudnienia. To burzy spójność społeczną, poczucie bezpieczeństwa obywateli i ich zaufanie do Państwa. Żadna polityka zrównoważonego rozwoju terytorialnego nie zmieni tego faktu. W nowym systemie przedsiębiorcy muszą mieć możliwości i motywacje do oparcia swej konkurencyjności na szybkim podnoszeniu innowacyjności. W przeciwnym razie nasze kłopoty wynikające z rosnącej ponownie luki technologicznej będą narastały i polityki społeczne nie powstrzymają spowolnienia całego rozwoju państwa. Polskie społeczeństwo domaga się sprawiedliwego podziału dobrobytu a nie powrotu to sprawiedliwego podziału biedy. W społeczeństwach o wysokiej kulturze innowacyjności działa synergia rozwoju obszarów zaznaczonych na rysunku 1, gdyż społeczeństwo akceptuje inwestycje w innowacyjne rozwiązania, gdy utrwali się wiedza, że generują wyższe płace. To podniesie zaufanie do Państwa i umożliwi budowę mechanizmów bezpieczeństwa gospodarczego i suwerenności technologicznej. W Polsce mamy unikalną szansę na budowę tego typu synergii w oparciu o strategiczne preferencje dla krajowej produkcji produktów i usług dla wszystkich 12-u rodzajów infrastruktury dual-use.	
328 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Proponujemy zamieszczenie bardziej nowoczesnej Definicji konkurencyjności. Kluczowe wymiary konkurencyjności gospodarki wysokorozwiniętej 1. Innowacyjność i technologia - Wydatki na B+R >3% PKB, patenty, ekosystem innowacji i cyfryzacji. 2. Kapitał ludzki – poziom inteligencji społecznej, edukacja, LLL (life-long learning), elastyczność, przygotowanie do zmiany 3. Instytucje i praworządność, jakość prawa, poziom korupcji, sprawność wymiaru sprawiedliwości. 4. Infrastruktura – gęstość, poziom integracji cyfrowej, efektywność i odporność (dual-use). 5. Efektywność rynków – pracy, kapitałowego, finansowego, udział handlu międzynarodowego w PKB. 6. Suwerenność surowcowa, GOZ, neutralność środowiskowa. 7. Bezpieczeństwo - odporność militarna, gospodarcza i społeczna. 8. Przewaga technologiczna – odporność na konkurencję cenową, produktywność, dominacja w niszach. 9. Jakości życia - połączenie efektywności ekonomicznej z dobrobytem społecznym i odpowiedzialnością ekologiczną.	Uwaga nie przedstawia konkretnej definicji konkurencyjności. Zaznaczamy jednak, że wymiary konkurencyjności zawarte w uwadze znajdują swoje odzwierciedlenie w części kierunkowej.
328 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	26	Tej części brak jest adekwatnej diagnozy do wielkości problemu. Wskazano, na głównie zagregowane konsekwencje trwającego już dziesięciolecia procesu zmian na mapie politycznej i gospodarczej świata – ale brak jest diagnozy przyczyn i oraz prognozy skutków zmian. To jest niezbędne, aby prawidłowo zaproponować działania, które wykorzystają pozytywne omawianego procesu oraz pozwolą ochronić nas przed jego negatywnymi skutkami. Skutki rewolucji kulturalnej, doświadczenia zebrane przez kadrę techniczną ChRL zaangażowaną w wojnę w Wietnamie, konflikt z ZSRR to czynniki, które otworzyły Chinom możliwość resetu w stosunkach dyplomatycznych z USA (jego efektem było wejście do Rady Bezpieczeństwa ONZ). Koniec wojny w Wietnamie (1975) i śmierć Mao (1976) pozwoliły technokracji skupionej wokół Deng Xiaopinga na przejęcie władzy. Dyplomacja amerykańska skupiona na konflikcie z ZSRR nigdy nie oszacowała wpływu Chin na przebieg wojny w Wietnamie (setki tysięcy żołnierzy wsparcia, broń, logistyka), a więc również nie mogła dostrzec głębokości zmian, jakie zaszły w Chinach w latach 70-ch. Tymczasem Deng Xiaopinga przyjął, że ZSRR jest większym zagrożeniem niż USA (po inwazji na Czechosłowację 1968, starciach granicznych 1969). Lekcje z Wietnamu: - sama siła militarna bez gospodarki to za mało, - zrozumienie, że bez zachodniej technologii Chiny pozostaną zacofane - podstawową siłą determinującą działania USA to zyski korporacji W roku 1978 ustanowiono hasło, będące do dzisiaj podstawą całej polityki społeczno-gospodarczej Chin: "Nieważne czy kot jest czarny czy biały, ważne żeby łowił myszy", a głównym priorytetem tej polityki stała się modernizacja	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.

					gospodarki zamiast ideologicznej czystości. Głównym celem programu "Cztery Modernizacje" (1978) stał się transfer technologii. USA zgodziły się na transfer technologii, bo nie były w stanie oprzeć się pokusie, jaką był dostęp do 800 milionów potencjalnych konsumentów. Natomiast technokracja chińska wiedziała, jak to wykorzystać i zaofiarowała tanią produkcję w momencie kryzysu przemysłu USA. To umożliwiło przekształcenie KPCh w konfucjańską technokrację, której celem jest budowa globalnego imperium. Transfer technologii trwa do dziś, choć USA próbują go obecnie ograniczać (wojna chipowa, restrykcje na Huawei itp.). Te działania będą nieskuteczne, gdyż nie stoi za nimi żadna głębsza myśl, lecz doraźnie cele podporządkowane potrzebom narastającego konfliktu wewnętrznego w USA. UE jest w tej samej pułapce. Jedynym rozsądnym rozwiązaniem byłoby nawiązanie ścisłej współpracy euroatlantyckiej, ale degeneracja mechanizmów zarządzania strategicznego w państwach zachodnich zaszła zbyt daleko, więc zarówno na linii USA-UE, jak i wewnątrz UE taka konsolidacja nie jest możliwa, i to jest główna przyczyna niemożności przeciwstawienia się narastającej przewadze konkurencyjnej Chin. Wojna na Ukrainie w pewnym sensie przypomina wojnę w Wietnamie. Jest ona pokłosiem konfrontacji Rosja - Zachód. USA weszły na ścieżkę konfrontacji gospodarczej z UE i z Chinami. Chiny bardzo umiejętnie i coraz intensywniej podgrzewają konflikt koreański, co znów osłabi zarówno Rosję jak i USA. W tle trwają przygotowania do aneksji Taiwanu. Chiny mają bardziej efektywny ustrój społeczno-polityczny i od co najmniej 2015 roku przygotowują się do konfrontacji gospodarczej i militarnej z USA. Ten konflikt może się zacząć przed rokiem 2035, bo gdzieś w tym okresie USA mogą stać się na tyle słabe, a Chiny osiągną apogeum obecnego etapu budowy imperium, że zdecydują się na realizację swojego pierwszego celu terytorialnego. Powyższe fakty powinny być punktem wyjścia do przygotowania Strategii rozwoju do 2035 roku. W każdym scenariuszu, wynikającym z powyższych faktów, w Strategii na najbliższą dekadę powinny być ustanowione dwa priorytety: - budowa infrastruktury dual-use w oparciu o polski przemysł (nawet kosztem stopy życiowej obywateli), - oparcie polityki gospodarczej na integracji polskiej gospodarki (w tym surowcowej) z gospodarką UE. Dzięki temu (paradoksalnie!) możemy dołączyć na stałe do grupy krajów najwyżej rozwiniętych i stać się jednym z beneficjentów tego globalnego przewrotu. Dlatego tak dużo czasu w naszej opinii dot. strategii poświęcamy infrastrukturze dual-use i zbrojeniom, bo w ten sposób uruchamiamy synergię działań służących zmniejszeniu prawdopodobieństwa ataku Rosji na Polskę i przygotowaniu infrastruktury mającej kluczowe znaczenie dla przyspieszenia modernizacji i zwiększenia innowacyjności gospodarki.	
3289	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	W tej części brak jest adekwatnej do wielkości problemu – diagnozy przyczyn i skutków kryzysu energetycznego. Nie ma też prognozy wzrostu popytu w oparciu o jakiś zestaw założeń. Polska ma podstawy by założyć, że w zakresie produkcji ee i wodoru powinniśmy już w roku 2050 być eksporterem netto, gdyż mamy korzystniejsze niż sąsiedzi warunki naturalne i terytorialne do produkcji ee z OZE. Wysoki poziom emisyjności to skutek lekceważenia realiów technologiczno-ekonomicznych. Nie da się rozwiązać problemu energetycznego bez prawidłowej identyfikacji przyczyn stanu rzeczy. Pierwotnym źródłem kryzysu energetycznego jest antyinnovacyjny sprzeczny z polską racją stanu dryf, który był nazywany „polityką energetyczną”. Obowiązuje hasło „jak coś działa, to po co zmieniać”. Od początków XXI wieku na stanowiska w zarządach kontrolowanych przez państwo firm energetycznych mamy szybko zmienną kadrę kierowniczą, rekrutowaną głównie z klucza politycznego, która realizowała to hasło w praktyce. Potrzebny jest pomysł, jak zamiast „zrównoważonej, niskoemisyjnej, dekarbonizacyjnej” nowomowy przedstawić publicznie stan spraw, by społeczeństwo zrozumiało i poparło reformy. Obecnie ruszyły w firmach energetycznych działania naprawcze typu „wszystko, wszędzie, naraz”. Aby zatrzymać pogłębiających się kryzys, potrzebujemy ustanowienia aktywnej polityki energetycznej dopasowanej do realiów technologicznych i realizującej potrzeby całej gospodarki. Do realizacji tej polityki potrzebujemy zawodowego technokratycznego zarządzania w oparciu o harmonogram realizacji celów podwójnej transformacji i środki do jego realizacji.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Szczegółowe analizy w zakresie transformacji energetycznej przedstawi KPEiK.
3290	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	Diagnoza dotycząca spadającej spójności społecznej opisuje problem, ale nie daje jednoznacznej, dającej podstawę do dalszego działania, odpowiedzi na pytanie – dlaczego tak się dzieje. Postulujemy wykorzystać tu efekt wieloletniej współpracy nauki z rządem – strategii budowy „super inteligentnego społeczeństwa, czyli Społeczeństwa 5.0 w Japonii. Jest ona wdrażana przez dekadę, a ma pozytywny wpływ na podniesienie jakości życia (mimo, że nie ma imponującego wymiaru finansowego) i jest przez społeczeństwo bardzo doceniana. Można twórczo przenieść ten dorobek na polski grunt, by nie powielać zaniechań i błędów popełnionych przed laty przez Japonię.	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe uwzględnienie wszystkich wątków w części diagnostycznej.

329 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Postulujemy znacznie unowocześnienie definicji bezpieczeństwa państwa. W tym celu proponujemy posłużyć się pojęciami infosfery (szeroko pojętego bezpieczeństwa przestrzeni wirtualno-komunikacyjnej) i technosfery (fizycznego bezpieczeństwa ludzi, sprzętu i infrastruktury). Bezpieczeństwo państwa to dynamiczny stan zdolności narodu do suwerennego funkcjonowania, rozwoju i ochrony swoich wartości fundamentalnych poprzez zintegrowane systemy prewencji, detekcji, reakcji i regeneracji wobec współzależnych zagrożeń w domenach: fizycznej, cyfrowej, informacyjnej, ekonomicznej i społecznej, przy zachowaniu ciągłości funkcji konstytucyjnych, odporności systemowej i zdolności do adaptacji w zmiennym środowisku strategicznym. Takie podejście do bezpieczeństwa pozwala jednocześnie i synergicznie realizować rozwój społeczno-gospodarczy i systemu gotowości do reakcji na kryzys lub atak. Takie podejście: - wykracza poza tradycyjne siłosy (cyber, info, fizyczne), - uznaje wzajemne zależności między sferami, - stawia na adaptacyjność zamiast statycznej ochrony, - integruje prewencję, detekcję, reakcję i regenerację w jeden sprawnie działający cykl, - rozszerza pojęcie ataku i umożliwia adekwatne działania, gdy pełno-skalowy atak jest skierowany tylko na infosferę, - odnosi się do rzeczywistości hybrydowych, złożonych zagrożeń XXI wieku. Sednem jest uznanie, że w świecie cyfrowej konwergencji bezpieczeństwo jest właściwością całego systemu, a nie sumą zabezpieczeń poszczególnych komponentów.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
329 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	40	W części „Diagnoza bezpieczeństwa” pominięto fakt, że polska infosfera jest obiektem pełno-skalowego ataku. Jednostki dywersji informacyjnej nie napotykają istotnego oporu. Poziom bezpieczeństwa wewnętrznego jest bardzo niski. Systemy prawne państw demokratycznych nie uwzględniają faktu, że współczesne narzędzia komunikacji cyfrowej pozwalają na wysoce wyspecjalizowane deformowanie obrazu rzeczywistości z rozdzieleniem do poszczególnych obywateli (wykorzystując nowoczesne metody profilowania). Otwarty indywidualny dostęp komunikacyjny do każdego obywatela podniósł skuteczność narzędzi walki informacyjnej na znakomicie wyższy poziom. Bez podjęcia aktywnej obrony, w coraz większej części społeczeństwa będzie spadać zaufanie do państwa, wiedzy i środków komunikacji społecznej. Spadek spójności społecznej może być tak głęboki, że istotna część społeczeństwa w momencie ataku Rosji na Polskę, będzie unikać udziału w obronie ojczyzny. Istotnym problemem staje się skuteczny, atak na klasę polityczną demokratycznego Zachodu z wykorzystaniem narzędzi biznesowych, korupcyjnych i kompromatów. Bez skutecznego przeciwdziałania, spójność NATO i UE będzie nadal spadać. Dla Polski te zagrożenia bezpieczeństwa infosfery mają charakter egzystencjalny i powinny być uwzględnione w większym stopniu.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy ogólnego charakteru części diagnostycznej, więcej szczegółów znajduje się w części wdrożeniowej - opis kluczowych wyzwań przy właściwych Priorytetach.
329 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41	W części diagnostycznej warto dodać, że obecny atak na infosferę Polski, zaliczany do ataków niemilitarnych jest przygotowaniem do ataku militarnego. Jego celem jest dezorganizacja zarządzania państwem, demobilizacja i rozbicie spójności społecznej, osłabianie współpracy z krajami UE, przy jednoczesnym podgrzewaniu lęków opartych na poczuciu osamotnienia wobec zagrożenia. Obserwujemy umiejętne wpływanie na decyzje inwestycyjne w technosferę, np. poprzez przesuwanie inwestycji z kreujących większą odporność infrastruktury dual-use, na takie, które obniżą naszą odporność na skutki ataków militarnych.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy ogólnego charakteru części diagnostycznej, więcej szczegółów znajduje się w części wdrożeniowej - w opisach kluczowych wyzwań przy właściwych Priorytetach.
329 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Globalizacja epoki cyfrowej powinna być rozumiana, jako proces narastającej wzajemnej zależności i integracji państw, społeczeństw, ekonomii i kultur poprzez przepływ kapitału, towarów, usług, informacji, technologii, idei i ludzi, prowadzący do kompresji czasu i przestrzeni oraz tworzenia ponadnarodowych sieci współzależności, niepokrywających się z granicami państw. Z tego punktu widzenia globalizacja nie jest w odwrócie, lecz w restrukturyzacji. Np. w obrotach USA-UE w infosferze globalizacja przyspiesza, a poziom współzależności zaczyna być określany kolonializmem cyfrowym. Strategia powinna uwzględniać fakt, że system rozliczeń dot. wymiany w infosferze powoduje wyprowadzanie z EOG wartości dodanej bez opodatkowania. Globalizacja jest procesem optymalizacji wykorzystania zasobów w skali globalnej i nie ma od niej odwrotu. Istotną przyczyną obecnego kryzysu globalizacji jest brak globalnego prawa antymonopolowego, ze wszystkimi tego skutkami. Rozumienie istoty zjawiska pozwala na lepszą konstrukcję narzędzi obronnych, chroniących lokalne przedsiębiorstwa przed agresją gospodarczą ze strony globalnych monopolii. Zwracamy szczególną uwagę na zagrożenia wynikające z słabej ochrony danych, które po przetworzeniu i integracji zawierają wrażliwe informacje o rozmieszczeniu terytorialnym przemysłu, infrastrukturze dual-use itp.. Źródłem takich danych jest warstwa pomiarowa sieci elektroenergetycznych.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy ogólnego charakteru części diagnostycznej.
329 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	W diagnozie naszkicowano dość ponury obraz utraty żywotności obszarów wiejskich, ale brakuje odpowiedzi dlaczego tak się dzieje. Główną przyczyną jest obecna polityka energetyczna. Tymczasem w wielu regionach	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach

		Elektroniki i Telekomunikacji			podobne obszary przeżywają renesans. Jest on oparty na rozwoju lokalnych OZE wykorzystywanych do rozwoju rolnictwa opartego na technologiach rolnych opartych na kontrolowaniu środowiska (CEA: Controlled Environment Agriculture). W Niemczech, Francji, Chinach i Indiach rynek CEA rośnie w tempie od 10 do 19% rocznie. Aby tę ścieżkę rozwoju udrożyć, konieczne jest otwarcie możliwości opłacalnych inwestycji w OZE i LOB. To wymaga odblokowania inwestycji w opłacalny miks OZE i zdjęcie hamulców prawnych utrudniających budowanie opłacalnych modeli biznesowych spółdzielni energetycznych. Dostęp do taniej ee z lokalnych OZE i uniezależnienie obszarów wiejskich od skutków ekonomicznych błędnej polityki energetycznej pozwoli rozpocząć proces uniezależniania produkcji rolnej od zmian klimatycznych i warunków pogodowych, co sprzyja stabilizacji produkcji i rozwojowi obszarów wiejskich. Społeczności lokalne potrzebują dostępu do sieci na swoim terenie, wiedzy w postaci specyfikacji technicznych dotyczących budowy warstwy pomiarowej, źródeł OZE i warstwy automatyki cyfrowej, by produkcja ee zaspokoila potrzeby lokalne, a nadwyżki mogły być źródłem przychodów, które będą kierowane na dalszy rozwój technologiczny tych obszarów. Polskie przedsiębiorstwa przemysłu cyfrowego posiadają technologię i wiedzę sieciową, którą można szybko skalować. Ustandaryzowanie procesów inwestycyjnych w lokalne społeczności energetyczne może być kołem zamachowym rozwoju gospodarczego tych obszarów, przy jednoczesnej dbałości o jakość środowiska na tych obszarach (m.in. dzięki eliminacji z procesów produkcji istotnej części produktów chemii ciężkiej).	prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.
329 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	53	W części kierunkowej przedstawiono ramowy układ Strategii, ale nie ma w niej ramy technicznej, która powinna zapewniać narzędzia realizacji adekwatne do celów, bo to jest merytoryczny punkt startu co do wykonalności tej Strategii. Proponujemy, by każdy z celów był realizowany w oparciu o wiedzę, a nie wolę polityczną. Najsprawniejszymi obecnie narzędziami integracji wiedzy, obniżającymi ryzyko błędnych decyzji, są bliźniaki cyfrowe. Dzięki technologii AI możliwa jest skuteczna kompresja wiedzy oraz rozwiązywanie problemów, które są nierozwiązywalne na drodze proceduralnej. Bliźniaki cyfrowe czasu rzeczywistego pozwalają sprawdzić jakość projektowanych decyzji i je poprawiać, co znacznie zmniejsza prawdopodobieństwo dużych błędów. Ponadto bliźniaki czasu rzeczywistego cały czas monitorują skutki podjętych decyzji i mogą sugerować ewentualne poprawki. W związku z powyższym proponujemy, by do zarządzania całością decyzji wykonawczych Strategii stworzyć specyfikację łączenia istniejących już bliźniaków dziedzicznych i obszarowych, co pozwoli budować spójnie i równolegle cały zbiór bliźniaków, które łącząc, będą mogły budować coraz dokładniejszego bliźniaka cyfrowego gospodarki i społeczeństwa. Uruchomienie projektu budowy Bliźniaka Cyfrowego Państwa uruchomi popyt na usługi i produkty rodzącego się w Polsce cyfrowego ekosystemu AI. Planowana budowa Gigafabryki AI oraz centrów danych (DC) powinny zaowocować radykalną poprawą efektywności wykorzystania zasobów Państwa.	Uwaga wymaga dalszych analiz. Postulat zostanie rozważony na późniejszym etapie.
329 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	53	Definiowanie decyzji dot. sposobu realizacji celów demograficznych to typowy przykład problemu, którego nie można rozwiązać narzędziami proceduralnymi. To nie problem specyficznie polski, proponujemy zainicjowanie projektu europejskiego, dzięki któremu koszty opracowania takiego bliźniaka znacznie spadną. Proponujemy zainteresować się projektami modelowania zachowań społecznych, które mogłyby posłużyć do wspierania polityk demograficznych w oparciu o rzeczywiste dane i interakcji w czasie rzeczywistym, realizowanymi w Norwegii. Podobne projektu uruchomiono w Japonii, Kanadzie i Holandii.	Uwaga wymaga dalszych analiz. Postulat zostanie rozważony na późniejszym etapie.
329 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Opracowanie specyfikacji umożliwiającej integrację bliźniaków cyfrowych sieci, zakładów przemysłowych, map cyfrowych, danych inwentaryzacyjnych itd. to warunek konieczny przyspieszenia procesu kształtowania decyzji gospodarczych niezbędnych do realizacji celu 2.	Uwaga wymaga dalszych analiz. Nie jest możliwe przedstawienie obecnie kierunkowego stanowiska. Zagadnienie jest zbyt złożone.
329 9	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Polska jako członek NATO ma możliwość korzystania (wraz z innymi członkami sojuszu) z technologii cyfrowego bliźniaka pola walki. Ważnym jest, aby bliźniaki cyfrowe infrastruktury dual-use mogły być integrowane z bliźniakami cyfrowymi czasu rzeczywistego działających na potrzeby systemu obrony cyfrowej i militarnej. Przemysłowo-cyfrowy charakter współczesnej wojny zarówno w infosferze jak i technosferze wymaga kompatybilności wszystkich bliźniaków jako produktów typu dual-use. A zatem zarówno realizacja celu 2 jak i celu 3 wymaga budowy krajowego systemu bezpieczeństwa danych, których jakość i poufność decyduje o jakości i poufności informacji i wiedzy generowanej w systemach bliźniaków.	Uwaga wymaga dalszych analiz. Postulat zostanie rozważony na późniejszym etapie.
330 0	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61	Wszystkie główne kierunki działań składające się na realizację tego priorytetu będą planowane, skalowane i realizowane, gdy decyzje będą oparte na zintegrowanym obrazie, jaki będzie wyłaniał się z powstających właśnie bliźniaków. Polska nie tylko rozwija i pogłębia wiedzę na temat tych zasobów, ale również rozpoczęła proces	Uwaga o charakterze komentarza.

					integracji tych modeli. Współdziałanie z administracją i samorządami wszystkich szczebli pozwoli uniknąć powielania wydatków i usprawni proces pogłębiania wiedzy o stanie i możliwościach poprawy sytuacji mieszkaniowej obywateli.	
330 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66	Potrzebna jest przestrzeń społeczno-gospodarcza sprzyjająca rodzicielstwu. Koniecznym jest wypracowanie nowego modelu współdziałania państwa i przedsiębiorców, w którym rodzice nie będą mieli dylematu - kariera zawodowa albo rodzicielstwo. Potrzebujemy modelu opartego na mechanizmach synergii, w którym rodzicielstwo stanie się integralną częścią rozwoju społeczno-gospodarczego. Ludzie mają naturalną potrzebę posiadania dzieci, więc stworzenie takiego modelu musi być możliwe. To zadanie wymaga badań i decyzji. Być może rozwiązaniem problemu jest budowa „super inteligentnego społeczeństwa” (społeczeństwa 5.0), opisanego w programie długoterminowego rozwoju Japonii.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji zmiany zapisów.
330 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80	W części diagnostycznej jasno stwierdza się brak danych, na podstawie który można byłoby określić z niezbędną precyzją skalę i przyczyny narastających nierówności i wykluczenia społecznego. Natomiast uderzająca jest korelacja pomiędzy poziomem wykluczenia cyfrowego w krajach, gdzie udział dorosłych w LLL mieści się w granicach 25-30%, i krajach takich jak Polska, gdzie ten poziom to 7-10% (dane ilościowe zależą od metodyki pomiarowej). Tak, jak fundamentem zmian społeczno-gospodarczych kończących epokę feudalną było wdrażanie powszechnego obowiązku szkolnego, tak w nadchodzących dziesięcioleciach warunkiem budowy społeczeństwa 5.0, będzie tworzenie powszechnie dostępnego LLL. Być może z czasem kształcenie ustawiczne stanie się obowiązkiem obywatelskim. Z pewnością pierwszym etapem budowy powszechnego systemu LLL powinno być stworzenie powszechnie dostępnego kształcenia cyfrowego przez całe życie.	Badania uczenia się dorosłych (zwłaszcza AES) wskazują, że największą barierą jest brak motywacji do uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu (dotyczy to także pracodawców, co wiemy z badania CVTS). Większość z niezmotywowanych wskazuje, że jest to im niepotrzebne. Rozwiązanie tego problemu przez nałożenie obowiązku obywatelskiego jest rozwiązaniem, które może się nie mieścić w pojmowaniu społeczeństwa demokratycznego. Należy raczej lepiej diagnozować potrzeby dorosłych w zakresie umiejętności i nie określać ich na podstawie stereotypowych skojarzeń. Badanie potrzeb dorosłych na umiejętności jest jednym z zasadniczych elementów nowszej polityki w tym zakresie i jest potwierdzone w projekcie Strategii. Również działania dotyczące podnoszenia kompetencji cyfrowych są ujęte w projekcie.
330 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Antyinnovacyjność to główna choroba, która trawi polską służbę zdrowia. Powiązanie cyfryzacji i innowacyjności z zabezpieczeniem lekowym jako kierunkiem działania to nieporozumienie będące ilustracją problemu, z jakim mamy do czynienia. Wdrażanie innowacji cyfrowych i technologicznych to dwa główne narzędzia, jakie powinny być stosowane przy realizacji wszystkich siedmiu kierunków działań. Zabezpieczenie lekowe wymaga bliźniaka cyfrowego, który powiąże zapotrzebowanie na leki z funkcjonowaniem całego systemu ochrony zdrowia, opieki medycznej i lecznictwa.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia.
330 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	W tym priorytecie brak działania, jakim powinna być budowa powszechnego systemu LLL. Ten brak to również odpowiedź na pytanie o przyczyny narastających wykluczeń i nierówności społecznych. Rozwój kształcenia zawodowego i budowa społeczeństwa 5.0, stale podnoszącego powszechne kompetencje i wiedzę o otaczającej nas rzeczywistości - to dwa różne cele.	Powszechny system LLL oparty na obowiązku obywatelskim może być niezaakceptowany przez obywateli, na co wskazują badania (AES, CVTS) przytoczone w odpowiedzi na uwagę nr 3302.
330 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Postulujemy opracowanie listy działań mających na celu „Stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie i uczenia się”, co stanowi punkt umożliwiający sprawniejszą i szybszą realizację pkt. A – H (których realizacja ma kluczowe znaczenie dla przyspieszenia rozwoju gospodarczego i odbudowę spójności społecznej). A. Wdrożenie zintegrowanych ram prawnych reformy całości systemu edukacji i kształcenia w Polsce W tym celu należy połączyć doświadczenia krajów skandynawskich i japońskich. Japonia jest referencyjnym przykładem państwa konsekwentnie realizującego budowę „super-inteligentnego społeczeństwa – Społeczeństwa 5.0”. Biorąc pod uwagę niezwykle pozytywne i trwałe efekty reform:	Uwaga do odrzucenia nad obecnym projektem Strategii. Może być jednak brana pod uwagę w dalszej debacie nad stanem uczenia się dorosłych w Polsce.

					• 1990 - Prawo o Promocji Uczenia się przez Całe Życie, • 2006 - Reforma systemu edukacji z naciskiem na kształcenie ustawiczne, • 2018 - reforma "Era 100-letniego życia", należy twórczo i szybko przenieść te pomysły na polski grunt. Szczególnie dużo uwagi powinniśmy poświęcić tym decyzjom, które przyczyniły się do: • wzrostu aktywności zawodowej seniorów, co pozwala przyjąć, że w Polsce: - można ustalić wskaźnik zatrudnienia osób 65+ na poziomie ok 25%), - można zachęcić firmy do tworzenia stanowisk dostosowanych do starszych pracowników plan budowy Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji może skorzystać z doświadczeń systemu "Silver Human Resource Centers" - lokalne centra zatrudnienia dla seniorów. • rozwoju infrastruktury edukacyjnej w postaci: - lokalnych centrów edukacji społecznej, - uniwersytetów otwartych dla seniorów, - kursów online i hybrydowych dostępnych dla wszystkich grup wiekowych. • budowy systemu re-kwalifikacji i adaptacji do zmian poprzez: - programy przekwalifikowania pracowników zakładów zanikających technologii, - szkolenia cyfrowe dla starszych pokoleń, - system certyfikatów zawodowych uznawanych przez pracodawców. Warunkiem udanej adaptacji jest uwzględnienie różnic i barier kulturowych związanych z pracą, edukacją i zmianą zawodu ludzi dorosłych.	
330 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Postulujemy doszczegółowienie zapisów dot. poprawy jakości kształcenia. W ramach poprawy standardów jakościowych kształcenia, a w szczególności wypracowania ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych, w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie, postulujemy uwzględnienie rozwiązań opartych na technologii VR wyposażonych w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych, wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML. W kontekście zapewnienia szkołom dostępu do nowoczesnej infrastruktury, apelujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby ciągłego rozwoju inwestycji w nowoczesny sprzęt komputerowego (tablety, monitory, laptopy, urządzenia mobilne typu smartfony). W związku z istniejącym szerokim wachlarzem programów edukacyjnych o wysokiej jakości, opartych o najnowocześniejsze metodologie edukacyjne, uważamy, że wypracowanie ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie powinno się odbywać w formie dialogu administracji publicznej z partnerami biznesowymi, organizacjami pozarządowymi oraz światem akademickim. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT. Rozwiązania tego typu powinny zapewnić stosowną ochronę przed wyciekiem danych osobowych oraz atakami informacyjnymi przygotowanymi do niszczenia spójności społecznej już na poziomie edukacji podstawowej.	Zbyt szczegółowa propozycja jak na poziom ogólności Strategii.
330 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	W ramach planów rozwoju Centrów doskonalenia umiejętności cyfrowych w Klubach Rozwoju Cyfrowego wnosimy o dodanie katalogu urządzeń tabletowych i sprzętu komputerowego oraz monitorów profesjonalnych i VR oraz wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML, wyposażonego w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	Zbyt szczegółowa propozycja jak na poziom ogólności Strategii.

					Zakupy sprzętu i oprogramowania realizowane ze środków publicznych powinny gwarantować bezpieczeństwo cyfrowe danych i preferować dostawców działających na terenie UE. Do tego rynku nie powinny być dopuszczani dostawcy krajów trzecich, z którymi UE nie ma umów o równym dostępie do rynku.	
3308	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Optimalizacja efektywnego planowania rozwoju i wykorzystania różnych warstw sieciowej infrastruktury dual-use wymaga ich integracji przy pomocy infrastruktury cyfrowej i telekomunikacyjnej. Przykładów efektywności tego podejścia nie brakuje, zwłaszcza w krajach azjatyckich. Lista pięciu głównych kierunków działań powinna być realizowana synchronicznie z wykorzystaniem bliźniaków cyfrowych online. Konieczne jest powiązanie procesów elektryfikacji, wodoryzacji z procesem przechodzenia gospodarki na zasilanie z OZE. W przeciwnym razie znów będziemy niszczyć zaufanie drobnych inwestorów do państwa, tak jak to się stało w wyniku programu „Mój Prąd”. Otworzenie okna inwestycyjnego na PV przy jednoczesnym zablokowaniu możliwości inwestowania w turbiny wiatrowe i rozproszone systemy zarządzania spowodowało podniesienie kosztów sieciowych, zamiast je obniżyć. W całym opisie priorytetu postulujemy wdrożenie powiązań planów rozwoju infrastruktury z prognozami rozwoju wodorowego transportu ciężarowego, upowszechnienia samochodów elektrycznych oraz z planami rozwoju energetyki. Wraz z rozwojem techniki wodorowej, zielonych paliw syntetycznych, MMR, elektryfikacją całej gospodarki, komercjalizacji transportu autonomicznego zmieniać się będą paradygmaty ekonomiczne rozwoju infrastruktury transportowej (w tym lotniczej) i energetycznej. W nadchodzącej dekadzie powinniśmy przystosować istniejącą sieć transportową do absorpcji tych zmian oraz do przygotowania się do inwestycji umożliwiających transport zbiorowy oparty na pojazdach autonomicznych.	Problematyka cyfrowych bliźniaków zostanie poddana szerszej analizie na dalszych etapach prac w ramach programowania strategicznego.
3309	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Postulujemy, by wprowadzić zasadę, że wszystkie, pogrupowane w kierunki, działania będą realizowane w oparciu o bliźniaki cyfrowe online infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Uzasadnienie Modele cyfrowe są podstawą efektywnego zarządzania rozwojem wszelkich złożonych systemów.	Problematyka cyfrowych bliźniaków zostanie poddana szerszej analizie na dalszych etapach prac w ramach programowania strategicznego.
3310	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	W punkcie 4a dotyczącym Cyfryzacji infrastruktury i usług transportowych, w którym mowa o rozbudowie Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym, zasadne wydaje się określenie strategii rozwoju zastosowania technologii GSM-R i migracji do systemu FRMCS (ang. Future Railway Mobile Communication System). Według oceny Urzędu Transportu Kolejowego, system GSM-R osiągnie w Polsce pełną zdolność techniczną w 2030 r. Z kolei Agencja Kolejowa Unii Europejskiej pracuje obecnie nad specyfikacjami dla FRMCS i uznaje ten system za priorytetowy dla przyszłego, nowoczesnego systemu kolejowego, prognozując wygaszanie systemu GSM-R do roku 2035. Szybka, dedykowana łączność dla kolei jest kluczowa w podniesieniu przepustowości linii kolejowych i zwiększeniu częstotliwości kursowania pociągów, które będą możliwe jedynie przy wdrożeniu interoperacyjnych, zaawansowanych technologicznie systemów łączności.	Uwaga odrzucona
3311	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	Postulujemy uzupełnienie kierunku działań „Poprawa bezpieczeństwa oraz cyfryzacja i automatyzacja w transporcie” o punkt „Ramy prawne i program wdrożenia transportu autonomicznego” Uzasadnienie W kilku miastach USA i Chin rozpoczęto testy eksploatacyjne pojazdów autonomicznych w transporcie publicznym. W latach 2025 – 2030 co najmniej 15 miast będzie przygotowywało modele komercjalizacji tej technologii. Jest to najbardziej obiecująca ścieżka do obniżenia kosztów transportu publicznego i podniesienia jego bezpieczeństwa. Polskie firmy powinny mieć możliwość rozwoju tej technologii w Polsce, by w latach 2030-2035 wziąć udział w pierwszym etapie przyspieszonej komercjalizacji technologii autonomicznych pojazdów drogowych. Obecny poziom rozwoju technologii AI uzasadnia tezę, że do roku 2035 zostaną przygotowane wszystkie elementy technologii, standardy i modele biznesowe - niezbędne do przyspieszonego rozwoju i skalowania. Od sposobu i skali wdrożenia polskiego programu rozwoju transportu autonomicznego w ramach tej Strategii zależy możliwość udziału polskich firm w transformacji technologicznej sieci transportowych po roku 2035. Dla Polski szczególnie ważny jest rozwój sieci transportu autonomicznego towarów i usług o znaczeniu strategicznym. Pozwoli to na zwiększenie odporności systemu transportowego poprzez wdrożenie systemu cyfrowego zarządzania zmiennością i rozproszeniem tras oraz optymalizacją wykorzystania tras w czasie rzeczywistym. Rekomendacje dla ram prawnych i programu wdrożenia transportu autonomicznego 1) Stopniowanie wdrożenia i podejście iteracyjne, • Ustanowienie geografii kontrolowanych środowisk,	Uwaga odrzucona

					• Prowadzenie planowych i nie duplikowanych badań, • Zapewnienie możliwości integracji doświadczeń uzyskanych w różnych środowiskach. 2) Przygotowanie krajowego centrum danych transportu autonomicznego, • Opracowanie koncepcji udziału Polski w rozwój autonomicznego transportu, • Planowanie rozwoju spójnego m.in. z planami budowy ekosystemu AI i infrastruktury dual-use, • Standaryzacja zapewniająca kompatybilność i spójność wymagań dual-use.	
331 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	Gęsta sieć światłowodowa (z fizycznym wielodostępem we wszystkich istotnych strategicznych punktach) zdolna do komunikacji gigabitowej nie powinna nigdzie być zastępowana radiową ze względów bezpieczeństwa i niezbędnej odporności sieci telekomunikacyjnej opartej na transmisji światłowodowej oraz jej roli w systemie zarządzania państwem, w szczególności w czasie wojny. Koszty budowy i utrzymania łączy światłowodowych mają się nijak do strat, jakie może spowodować ich brak. Radiowy dostęp 5G/6G powinien być stosowany jedynie w rozwiązaniach mobilnych. Znacznie lepszym sposobem na obniżenie kosztów inwestycji jest likwidacja barier biurokratycznych i radykalne skrócenie czasu potrzebnego na spełnienie wymogów formalnych związanych z budową sieci światłowodowej i bezprzewodowej.	Strategia nie premiuje technologii radiowych kosztem technologii światłowodowych. W Strategii wskazane jest, że w skrajnie nieatrakcyjnych inwestycyjnie obszarach, w których nie jest możliwe uzyskanie przepustowości gigabitowych za pomocą technologii przewodowych, wykorzystane zostaną technologie alternatywne.
331 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Inwestycje w sprzęt komputerowy i inny oprogramowany sprzęt cyfrowy dla szkół wszystkich typów finansowane ze środków publicznych powinny być realizowane przy współpracy z polskimi producentami tego typu sprzętu. Na tym powinna polegać polityka wsparcia dla rozwoju nowoczesnego przemysłu produkcji cyfrowej w Polsce. Problem ten wymaga postawienia jasnych wymogów bezpośrednio w postaci instrukcji dotyczących specyfikacji istotnych warunków zamówienia. W przeciwnym razie zapisy nowego PZP pozostaną martwe, gdyż nie obligują do dbałości o interes makroekonomiczny i długookresowy państwa. Infrastruktura cyfrowa, w tym oprogramowanie sprzętu komputerowego dla szkół, powinna zabezpieczać uczniów przed dezinformacją rozpowszechnianą przy pomocy mediów elektronicznych. Istotna też jest ochrona danych wrażliwych dotyczących uczniów.	W ramach Krajowego Planu Odbudowy realizowana była inwestycja polegająca na zakupie sprzętu dla szkół (Komputery, tablety, sale do nauki zdalnej i laboratoria STEAM i AI). Szczegółowe warunki zamówienia zostały opracowane z uwzględnieniem wszystkich wymaganych zasad wynikających z uwarunkowań prawnych, na podstawie analizy rynku i ryzyk. Zdecydowana większość firm składających oferty w przetargu na laptopy, laptopy przeglądawkowe i tablety to firmy z polskim kapitałem o ugruntowanej pozycji na rynku. Cała dokumentacja i proces były objęte wieloetapowymi konsultacjami.
331 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W opisie kluczowych wyzwań, powinien być uwzględniony wątek deregulacyjny. Proponujemy następującą modyfikację ostatniego zdania w pierwszym akapicie: Konieczne jest zwiększenie spójności oraz synergii w zakresie regulacji oraz finansowania, zmniejszenie nadmiernych obciążeń regulacyjnych, które nie wynikają z prawa unijnego i stawiają polskich przedsiębiorców w niekorzystnej pozycji konkurencyjnej w stosunku do podmiotów z innych krajów Unii Europejskiej, a także poprawa skuteczności ekosystemu we wspieraniu firm w ich aktywności innowacyjnej i skalowaniu działalności, w tym ekspansji na rynki zagraniczne. Ponadto postulujemy przebudowę sześciu głównych kierunków działań. 1. Wykorzystanie systemu zamówień publicznych do kreowania popytu na innowacyjne produkty i usługi oferowane przez krajowe podmioty definiowane lokalizacją beneficjenta rzeczywistego. 2. Wdrożenie regulacji umożliwiających startup-om i MŚP udział w realizacji zamówień publicznych. 3. Wdrożenie reguł cyfrowej modernizacji infrastruktury dual-use, obligujących do stosowania oprogramowanego sprzętu elektronicznego produkowanego w Polsce lub krajach UE będących członkami NATO. 4. Likwidacja luk w finansowaniu inwestycji podnoszących innowacyjność firm z wykorzystaniem własnego potencjału naukowego. 5. Budowa ekosystemu dla rozwoju produkcji modeli AI i innych produktów korzystających z tej technologii. 6. Wdrożenie reguł prawnych kooperacji umożliwiających konsolidację i skalowanie podmiotów celem wzmocnienia konkurencyjności europejskiej i światowej.	Zapisy zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

331 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Proponujemy rozwiniecie punktu „Nadmierne regulacje i zniekształcona konkurencja na rynku” poprzez dodanie jednego zdania na końcu: Problem nadmiernych regulacji i zaburzenia konkurencji na rynku dotyka także dużych polskich przedsiębiorców, którzy niejednokrotnie prowadzą działalność w znacznie trudniejszym otoczeniu regulacyjnym niż ich odpowiednicy i konkurenci z zagranicy. Ponadto postulujemy uzupełnienie Strategii RP 2035 w zakresie odnoszącym się do najważniejszych słabości ekosystemu innowacji w Polsce oraz barier dla zwiększania skali działalności firm: Brak powszechnego zrzeszania się przedsiębiorców – w przeciwieństwie do takich krajów jak Niemcy czy Austria, w Polsce nie funkcjonuje system powszechnej przynależności do izb gospodarczych lub branżowych organizacji samorządowych. Skutkuje to rozproszeniem głosu przedsiębiorców, ogranicza reprezentację interesów MŚP oraz utrudnia budowę silnych struktur współpracy, które mogłyby wspierać proces skalowania innowacyjnych firm. Brak systemowego zaangażowania sektora prywatnego w realizację programów wsparcia innowacji – Programy inicjowane przez państwo są wdrażane głównie przez instytucje publiczne (PFR, BGK), bez udziału ekosystemu. Ogranicza to efektywność mechanizmów wsparcia oraz transfer kompetencji i kapitału z sektora prywatnego, w tym do ekosystemu. Brak możliwości testowania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań u pierwszych klientów publicznych – obecne regulacje i praktyki w sektorze publicznym nie sprzyjają pełnieniu przez administrację roli „pierwszego odbiorcy” (ang. first customer). W warunkach niskiej skłonności sektora prywatnego do podejmowania ryzyka, brak takich możliwości skutkuje zahamowaniem rozwoju startupów technologicznych oraz firm typu deep tech. Ograniczony dostęp do zamówień publicznych oraz projektów w Spółkach Skarbu Państwa i instytucjach publicznych – startupy i młode firmy innowacyjne mają utrudniony dostęp do przetargów, konkursów i inicjatyw wdrożeniowych. Brakuje też systemowego mechanizmu kontynuacji współpracy z laureatami programów akcelerycyjnych, inkubacyjnych, hackathonów i projektów uczelnianych. Brak dostosowania przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych do specyfiki startupów i firm deep tech – obecne procedury przetargowe nie uwzględniają ryzyka technologicznego i biznesowego charakterystycznego dla wczesnych faz rozwoju innowacji. Niezbędne jest stworzenie ram prawnych pozwalających na stosowanie elastycznych instrumentów, takich jak innovation partnership czy pre-commercial procurement (PCP). Brak mechanizmów stymulujących popyt na innowacje finansowane ze środków publicznych – instytucje publiczne i spółki państwowe nie są zobowiązane ani zachęcane do nabywania produktów i usług od firm, które korzystały z finansowania publicznego. W efekcie potencjał innowacyjnych projektów wspieranych przez państwo nie przekłada się na realny wzrost gospodarczy ani modernizację sektora publicznego. Niski udział kapitału prywatnego na polskim rynku kapitałowym - brak zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w innowacje - środki na rozwój innowacji w Polsce pochodzą głównie z programów rozwojowych UE i z budżetu państwa, a udział kapitału prywatnego jest znikomy, co uniemożliwia rozwiniecie się rynku kapitałowego i zwiększenie wartości inwestycji na rynku VC. Nieefektywne modele wsparcia instytucji otoczenia biznesu (inkubatorów, akceleratorów), które uniemożliwiają działanie na zasadach rynkowych - środki finansowe przekazywane inkubatorom i akceleratorom nie generują wartości w tym względzie, że nie pozwalają wypracować wartości, dzięki której organizacje te mogłyby funkcjonować w modelu komercyjnym, po zakończeniu dofinansowanych projektów. Konstrukcja programów nie zachęca również dużych firm do zakupu profesjonalnych usług akcelerycyjnych na rynku, ponieważ lewar publiczny jest bardzo duży. Łata działania dotychczasowego (non-equity) modelu akceleracji startupów, uniemożliwiło zbudowanie silnego rynku, który mógłby działać bez środków publicznych.	1. w odniesieniu do propozycji dodania zdania dotyczącego nadmiernych regulacji, należy zauważyć, że zdanie to ma charakter opinii i nie jest podparte analizą, należy unikać takiego podejścia. 2. W odniesieniu do uzupełnień zwracamy, uwagę, że szereg poruszonych w uwadze kwestii znajduje się już w strategii. Przy czym ze względu na strategiczny charakter dokumentu zapisy te nie są tak szczegółowe jak kwestie poruszone przez autora uwagi, zwracamy jednak, że wynika to charakteru dokumentu a wiele z tych kwestii może zostać później uwzględnione w ramach dalszych dokumentów wykonawczych.
331 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Komentarz w zakresie propozycji “Utworzenie programu akredytacyjnego Innovate PL” - fundusze kapitałowe nie korzystające ze środków z PFR Ventures nie podlegają takim samym zasadom jak fundusze, które środki z PFR Ventures mają. Co więcej, zespoły zarządzające, które nie decydują się na aplikowanie o środki z PFR Ventures mają powody, by ze środków publicznych nie korzystać, w związku z czym mogą również nie być zainteresowane akredytacją InnovatePL. Należy również mieć na względzie akredytacje dla ośrodków innowacji, które zostały skomponowane w taki sposób, że podmioty, które radzą sobie na rynku komercyjnie, nie potrzebują się o nią ubiegać.	Uwaga o charakterze komentarza. Program Innovate PL jest wzorowany na zagranicznych doświadczeniach, które wskazują, że program stał się dużym sukcesem.
331 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	139	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kierunków działań jakie należy podjąć aby przeciwdziałać luce finansowej: Zwolnienia podatkowe dla inwestorów prywatnych decydujących się na inwestycje w startupy	Propozycja zbyt szczegółowa jak na zapisy strategii.

			innowacji i wzrostu firm			
3318	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kierunków działań jakie należy podjąć aby przeciwdziałać luce finansowej: Stworzenie przyjaznej legislacji dla funkcjonowania venture debt w Polsce	Uwaga w toku dalszych analiz.
3319	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kierunków działań jakie należy podjąć, aby wzmocnić naukę jako fundamentu dla ekosystemu innowacji: Uproszczenie przepisów w zakresie tworzenia spółek celowych (czyli Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o finansach publicznych), a zwłaszcza w zakresie wyceny IP, które należy wnieść do spółki.	Propozycje zgłoszone w uwadze, są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
3320	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kierunków działań jakie należy podjąć, aby wzmocnić naukę jako fundamentu dla ekosystemu innowacji: Zmiana ewaluacji działalności naukowej w kierunku obniżenia wagi kryteriów, które oceniane są przez pryzmat publikacji na rzecz dodania kryteriów dotyczących komercjalizacji wyników prac B+R i ich znaczenia dla obrotu gospodarczego.	Należy zauważyć, że trwają prace nad nowym modelem ewaluacji. Głównym założeniem wprowadzanych zmian będzie oparcie nowego modelu na dwóch filarach ewaluacji: 1) ewaluacji jakości działalności naukowej przeprowadzanej dla dyscyplin – procesie, który w związku z licznymi uwagami zostanie zmodernizowany w nowym modelu ewaluacji; 2) ocenie potencjału działalności naukowej podmiotu – procesie, którym proponowany był przez środowisko naukowe w licznych konsultacjach jako odnoszący się do całości ocenianego podmiotu i będzie nowym elementem ewaluacji działalności naukowej. Ważny akcent zostanie położony również na kulturę organizacyjną podmiotów oraz działania skierowane na dobrostan naukowców. Doceniony zostanie bardziej także transfer wyników badań do gospodarki oraz popularyzacja osiągnięć naukowców. Odnosnie obniżenia wagi kryteriów, które oceniane są przez pryzmat publikacji na rzecz dodania kryteriów dotyczących komercjalizacji wyników prac B+R i ich znaczenia dla obrotu gospodarczego: w związku z nowelizacją ustawy, przewiduje się wydanie nowego rozporządzenia, w którym będą przydzielane odrębnie punkty za wpływy z komercjalizacji.
3321	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	145	Opis priorytetu wymaga przebudowy i dopasowania do realiów współczesnych systemów produkcji i świadczenia usług. Brak koncepcji tej polityki ujawnia już opis pierwszego kierunku działań, który mówi o „wspieraniu dla kluczowych branż i technologii”. Państwo nie ma kompetencji ani możliwości kreowania aktywnej polityki branżowej ani sektorowej. Gospodarka sieciowa, która powstaje w wyniku cyfryzacji, powinna być analizowana i zarządzana jako zbiór	Proponowane priorytety nie są w stanie w pełni przedstawić kierunków oraz obszarów działań jakie mają być objęte przez strategię. W związku

			nowych technologii		przenikających się ekosystemów gospodarczych. Ich efektywność ekonomiczna zależy od poziomu dopasowania prawa gospodarczego (celnego, podatkowego, zamówień publicznych itd.) do struktury sieci powiązań wewnątrz ekosystemów jak i pomiędzy nimi. Budowa bliźniaków cyfrowych jest skutecznym narzędziem pozyskiwania wiedzy o tej strukturze niezbędnej do prawidłowego kształtowania polityki przemysłowej i technologicznej. Państwo dysponuje wszystkimi niezbędnymi narzędziami polityki finansowej, podatkowej, systemem zamówień publicznych itd., by dbać o bezpieczeństwo strategiczne, interes makroekonomiczny mający bezpośrednie przełożenie na dobrostan społeczeństwa w długim horyzoncie czasowym. Modernizacja systemu decyzyjnego opartego na wiedzy pozwoli tych narzędzi właściwie używać. W przeciwnym razie państwo nadal będzie podatne na profesjonalne akcje lobbingsowe i marketingowe, skłaniające do podejmowania decyzji sprzecznych z polską racją stanu. Podsumowując, aktywna polityka przemysłowa i technologiczna powinna być oparta na wiedzy (technicznej, ekonomicznej, społecznej i politycznej) i wynikających z niej priorytetach długoterminowych. W związku z powyższym proponujemy, by priorytety wyglądały następująco: 1. Budowa cyfrowego ekosystemu dla rozwoju sztucznej inteligencji 2. Utworzenie suwerennego modelu budowy i utrzymania infrastruktury dual-use państwa. 3. Wsparcie kluczowych technologii procesowych i biznesowych, z wykorzystaniem posiadanych narzędzi prawnych i finansowych.	powyższym pozostawiono obecny układ priorytetów.
332 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Kultura myślenia w kategoriach sektorowych i branżowych nieuchronnie prowadzi do rozwiązań ze swej istoty „bezpiecznych”, czyli opartych na „sprawdzonych” technologiach. Kluczowym wyzwaniem jest zmiana metodyki myślenia o gospodarce w wymiarze, ludzkim, przedsiębiorstwa i regionu. Warunkiem koniecznym budowy ekosystemu dla rozwoju sztucznej inteligencji jest stworzenie sprzyjających warunków prawnych i biznesowych, które zapewnią opłacalność inwestycji w DC, Giga-fabryki AI, fabryki AI. Jednocześnie należy zainteresować wszystkie podmioty komercyjne i instytucje, wzmacnianiem stron popytowej i podażowej warunkujących opłacalności tych inwestycji. Potrzebne jest myślenie zintegrowane (to nie oznacza horyzontalne), a nie sektorowe. Efektywna polityka rozwoju AI wymaga stworzenia modelu popytowo-podażowego ekosystemów, który pozwoli na synchroniczne modelowanie dynamiki rozwoju. Po stronie podażowej trzy największe bariery to: 1) polityka energetyczna hamująca inwestycje w efektywną ekonomicznie energetykę, 2) prawo energetyczne hamujące procesy integracji energetyczno-cyfrowej przemysłu z sieciami energetycznymi, 3) biurokracja wydłużająca procesy inwestycyjne, co przekłada się na wzrost kosztów pieniądza oraz wzrost ryzyka biznesowego, a po stronie popytowej 1) antyinnovacyjne systemy - zamówień publicznych, prawa pracy i ekosystem prawa gospodarczego, 2) ryzyko niestabilności popytu wzmacniane labilnością polityk gospodarczych, 3) ryzyka prawne związane z nieprzystosowanym do rzeczywistości systemem ochrony konkurencji. Dogłębne zrozumienie istoty powyższych barier i zdolność podjęcia stosownych działań naprawczych pobudzi cyfryzację i robotyzację przedsiębiorstw oraz transformację technologiczną przedsiębiorstw wysokoemisyjnych. Brak synchronizacji w czasie i integracji merytorycznej prawa gospodarczego z prawem chroniącym środowisko zainicjowało proces wyprowadzania przemysłu z UE. Przykładem nieskuteczności myślenia sektorowego jest koncepcja Chips Act. Już w momencie uchwalania tej dyrektywy, były upublicznione raporty, które wyjaśniały, dlaczego to podejście będzie nieskuteczne. Polecamy lekturę ASSESSMENT OF THE CRITICAL SUPPLY CHAINS SUPPORTING THE U.S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS TECHNOLOGY INDUSTRY PREPARED BY: U.S. DEPARTMENT OF COMMERCE AND U.S. DEPARTMENT OF HOMELAND SECURITY FEBRUARY 24, 2022. Opisano w nim m.in. przyczyny nieskuteczności działań sektorowych i branżowych m.in. na przykładzie niemożności odbudowy przemysłu układów LCD w USA., To pozwala zrozumieć, dlaczego nadal trwa proces wyprowadzania przemysłu elektronicznego z UE. Bez kompetencji i wiedzy na temat ekonomicznych i technologicznych uwarunkowań funkcjonowania ekosystemów kreowanie aktywnych polityk przemysłowych pozostanie w sferze życzeń. KIGEiT od dwóch lat domaga się szybkiej korekty systemu zamówień i innych narzędzi polityki przemysłowej, by powstrzymać przyspieszone niszczenie ekosystemu cyfrowego, co obniża konkurencyjność całej gospodarki i blokuje możliwość modernizacji i zwiększenia odporności infrastruktury sieciowej dual-use. Niestety, postulaty będą się rozbijać o mur niezrozumienia tak długo, jak długo polityka przemysłowa będzie oparta na nieaktualnych dogmatach i ignorowaniu wiedzy o rzeczywistości.	Uwaga o charakterze komentarza. Zwracamy uwagę, że odpowiedzi na adresowane w uwadze wyzwania znajdują się w różnych częściach dokumentu.

332 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Skuteczna aktywna polityka przemysłowa musi być współcześnie zintegrowana zgodnie z kształtem sieci powiązań popytu i podaży. Jej istotą są między-ekosystemowe transfery PKB, które nie są dotacjami, gdy służą rozwojowi zarówno czasowych płatników jak i beneficjentów tych transferów. Słowo „dotacja” nie powinno być używane, gdyż transfery służą dobru wspólnemu i nie powinny być postrzegane, jako działanie na rzecz jednych podmiotów kosztem innych. To nie są polityki zakłócania konkurencyjności tylko służące jej wzmocnieniu. W ostatnim 30-leciu Chiny wypracowały mechanizmy transferów wykorzystujące słabości systemowe i krótki horyzont planowania wysoko rozwiniętych państw demokratycznych, dzięki którym zbudowały swą globalną przewagę konkurencyjną i pozycję wierzyciela świata. Gdyby to była polityka dotacji, to już dawno gospodarka chińska załamałaby się pod ciężarem długów. W przestrzeni gospodarki globalnej nie ma prawa ochrony konkurencji, a mimo to państwa Zachodu mają krajowe prawa ochrony konkurencji działające tak, jakby było akurat odwrotnie. To powoduje, że polityki transferu stają się politykami dotacji dla krajów trzecich i przyczyniają się do systematycznego spadku konkurencyjności, co stanowi główną słabość systemową m.in. polityk UE.	Uwaga o charakterze komentarza.
332 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych wyzwań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Nowe wyzwanie: Uzależnienie administracji publicznej od pozaeuropejskich dostawców pakietów biurowych. Opis wyzwania: Jednym z istotnych wyzwań dla polityki przemysłowej i technologicznej Polski jest rosnące uzależnienie administracji centralnej i samorządowej od pozaeuropejskich dostawców oprogramowania biurowego. Zjawisko to ogranicza cyfrową suwerenność państwa, utrudnia kontrolę nad danymi publicznymi oraz zwiększa ryzyko strategiczne związane z bezpieczeństwem informacyjnym. Brak krajowych lub europejskich alternatyw w codziennym funkcjonowaniu urzędów skutkuje również odpływem środków finansowych za granicę oraz utratą potencjału rozwojowego polskiego sektora IT. Uzależnienie od zamkniętych, komercyjnych ekosystemów utrudnia integrację i interoperacyjność systemów administracji publicznej, w tym wdrażanie rozwiązań chmurowych zgodnych z krajową polityką bezpieczeństwa. Konieczne jest zatem rozpoczęcie procesu stopniowej dywersyfikacji i europeizacji środowiska cyfrowego administracji, w tym wspieranie rozwoju i wdrażania otwartych pakietów biurowych, platform opartych na europejskiej infrastrukturze chmurowej oraz rozwiązań zapewniających kontrolę nad danymi publicznymi. W dłuższej perspektywie Polska powinna dążyć do budowy własnego ekosystemu cyfrowych narzędzi administracyjnych, opartego na otwartych standardach i krajowym know-how, przy współpracy z partnerami.	Uwaga uwzględniona. Zapisy strategii w zakresie open source zostaną uzupełnione w Priorytecie 3.3, działaniu 4A. Zagadnienia związane z open source oraz suwerennością cyfrową zostały ujęte szerzej w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
332 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych wyzwań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Nowe wyzwanie: Brak systemowej polityki otwartego oprogramowania w administracji publicznej Opis wyzwania: Mimo coraz szerszego wykorzystania rozwiązań open-source w administracji publicznej, Polska nie posiada spójnych regulacji prawnych ani strategii państwowej w tym obszarze. Kod źródłowy wielu aplikacji e- administracji, tworzonych ze środków publicznych, pozostaje niejawnym, co ogranicza transparentność, interoperacyjność i możliwość ponownego wykorzystania przez inne instytucje lub sektor prywatny. Brak ustawy o otwartym oprogramowaniu, podobnej do funkcjonujących w Szwajcarii czy na Łotwie, powoduje rozproszenie praktyk i brak standardów w zakresie publikacji, licencjonowania i utrzymania kodu. W efekcie administracja często ponosi koszty tworzenia podobnych rozwiązań od podstaw, zamiast rozwijać już istniejące. Wdrożenie krajowej polityki open-source mogłoby przynieść znaczące oszczędności, zwiększyć innowacyjność sektora publicznego oraz wzmocnić suwerenność technologiczną Polski. Niezbędne jest więc ustanowienie ram prawnych, nakładających obowiązek publikacji kodu tworzonego ze środków publicznych oraz utworzenie centralnego repozytorium rozwiązań administracji publicznej, dostępnego dla instytucji i obywateli.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy strategii w zakresie open source zostaną uzupełnione w Priorytecie 3.3, działaniu 4A. Zagadnienia związane z open source oraz suwerennością cyfrową zostały ujęte szerzej w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
332 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych wyzwań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Nowe wyzwanie: Uzależnienie od pozaeuropejskich dostawców usług chmurowych i ograniczony rozwój krajowego rynku chmury Polska, podobnie jak większość państw Unii Europejskiej, pozostaje w znacznym stopniu uzależniona od pozaeuropejskich dostawców usług chmurowych, którzy kontrolują większość rynku infrastruktury i oprogramowania w modelu cloud. Uzależnienie to dotyczy również sektora publicznego, w tym administracji rządowej i samorządowej, gdzie dane często przechowywane są na serwerach podmiotów spoza UE. Obecnie stosowane standardy i wymagania w zakresie cyberbezpieczeństwa, lokalizacji danych oraz zgodności z RODO są zbyt ogólne, co umożliwia szeroki dostęp pozaeuropejskich firm do realizacji usług krytycznych dla	Uwaga częściowo uwzględniona poprzez zmianę zapisów dotyczących tworzenia partnerstw z globalnymi podmiotami branży AI.

					państwa. W efekcie rynek krajowych dostawców usług chmurowych pozostaje ograniczony i mało konkurencyjny, a polskie przedsiębiorstwa nie dysponują odpowiednim wsparciem do rozwijania własnych rozwiązań infrastrukturalnych. W całej Europie jedynie 20% rynku chmurowego kontrolują podmioty europejskie, co stanowi poważne zagrożenie dla suwerenności cyfrowej kontynentu. Wyzwanie to wymaga podjęcia działań zmierzających do budowy polskiej suwerennej chmury publicznej i wspólnej europejskiej infrastruktury danych, opartej na otwartych standardach, interoperacyjności i wysokim poziomie bezpieczeństwa. Tylko rozwój lokalnych i europejskich dostawców chmurowych może zapewnić realną ochronę danych publicznych, niezależność technologiczną oraz wzmocnienie konkurencyjności polskiego sektora ICT.	
332 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych wyzwań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Nowe wyzwanie: Brak spójnej, instytucjonalnie umocowanej i finansowo stabilnej polityki rozwoju sztucznej inteligencji (AI) w Polsce Pomimo rosnącego znaczenia sztucznej inteligencji dla gospodarki, bezpieczeństwa i usług publicznych, Polska wciąż nie posiada trwałych, systemowo osadzonych struktur odpowiedzialnych za rozwój i wdrażanie polityki AI. Dotychczasowe inicjatywy, takie jak GRAI czy zespół AI dla Polski, funkcjonowały głównie dzięki pracy wolontariuszy, bez zapewnienia stabilnych środków finansowych, zasobów eksperckich oraz formalnego umocowania w administracji rządowej. Brakuje również skutecznego mechanizmu koordynacji działań pomiędzy nauką, biznesem i sektorem publicznym, co prowadzi do rozproszenia wysiłków i niskiej efektywności inwestycji publicznych w obszarze AI. Dodatkowym problemem jest ograniczona integracja Polski w ramach regionalnych i europejskich ekosystemów sztucznej inteligencji, takich jak ADRA, ELLIS czy European AI Forum. W rezultacie krajowe inicjatywy mają słabą pozycję w europejskich programach finansowania i współpracy badawczej. Jak pokazują doświadczenia krajów takich jak Niemcy, Holandia czy Szwecja, skuteczna polityka AI opiera się na partnerstwie publiczno-prywatnym, współfinansowaniu projektów wynikających z realnych potrzeb biznesu i nauki oraz integracji regionalnej (np. model AI Sweden, DACH AI). Wyzwanie dla Polski polega więc na stworzeniu stabilnej instytucjonalnie, finansowo i organizacyjnie struktury koordynującej rozwój sztucznej inteligencji, opartej na współpracy z sektorem prywatnym, organizacjami europejskimi i liderami regionalnymi. Tylko w ten sposób możliwe będzie skuteczne wdrożenie Strategii AI dla Polski i wykorzystanie potencjału krajowych badań, innowacji oraz danych publicznych w obszarze nowoczesnych technologii.	Zagadnienia związane z suwerennością cyfrową zostały uwzględnione w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
332 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Biorąc pod uwagę cele Strategii, polityka gospodarcza powinna być adresowana do ekosystemów i dbać o ich wzajemną kompatybilność wewnętrzną i zewnętrzną (unijną). Przykłady ekosystemów: - Ekosystem cyfrowy, na który składają się m.in.: - zakłady produkcji materiałów, podzespołów, maszyn, urządzeń i towarów – służących do budowy oprogramowanych urządzeń sieciowych i autonomicznych, - producenci oprogramowania i usług, - przedsiębiorstwa kolekcji i przetwarzania danych w informację i wiedzę, - operatorzy węzłów i sieci infrastruktury telekomunikacyjnej i cyfrowej itd. (zgodnie ze współczesnym rozumieniem pojęcia cyfryzacji). - Ekosystem sztucznej inteligencji - Ekosystem zasilania gospodarki (energetyczny) , na który składają się m.in.: - zakłady produkcji ee, ciepła, paliw (stałych, ciekłych i gazowych), - operatorzy sieci przesyłowych i dystrybucyjnych ee, ciepła, paliw, - zakłady produkcji materiałów, podzespołów, maszyn, urządzeń i towarów – niezbędnych do produkcji energii i paliw oraz sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, - zakłady produkcji urządzeń do magazynowania i zarządzania energią w gospodarce. - Ekosystem transportu towarowo-osobowego. - Ekosystem produkcji rolnej. - Ekosystem budownictwa. - Ekosystem bezpieczeństwa. Podział na ekosystemy powinien być oparty na sile powiązań pomiędzy podmiotami gospodarczymi (uczestnikami), a nie na konkretnej technologii produkcji czy tradycyjnej klasyfikacji towarowej. Równie ważne jest zamodelowanie współzależności między ekosystemami. Pierwszych sześć ekosystemów ma szczególnie silny wpływ na stan i siłę	Zwracamy uwagę, że strategia odpowiada na kluczowe segmenty, które zostały zgłoszone w uwadze (np. obronność, bezpieczeństwo, produkcja rolna, transport, energetyka itp.) Proponowane rozwiązania stosowania podziału na ekosystemy jest trudna do kategoryzacji oraz może być nieintuicyjna w odbiorze.

					ekosystemu bezpieczeństwa. Siła tych powiązań będzie się zmieniać w miarę rozwoju technologii. Dzisiaj ekosystem sztucznej inteligencji jest jeszcze elementem ekosystemu cyfrowego, ale jego tempo rozwoju zależy do wzmocnienia ekosystemu zasilania gospodarki. Są też kluczowe dla modernizacji i zwiększenia odporności infrastruktury dual-use w sposób, który: • zwiększy konkurencyjność i suwerenność gospodarki w czasie pokoju, • uczyni ją odporną na zniszczenie oraz da możliwość taniej i szybkiej rekonstrukcji w wypadku uszkodzenia lub zniszczenia.	
3329	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	Już w tej chwili 2/3 wszystkich innowacji oparta jest na cyfryzacji, natomiast rozwój AI spowoduje, że w najbliższej przyszłości ponad 80% wszystkich innowacji będzie związane z elektronizacją, cyfryzacją i implementacją AI. Dlatego skutecznym pobudzaniem innowacyjności będzie wykorzystanie inwestycji w infrastrukturę dual-use do pobudzenia innowacyjnego kierunku rozwoju przedsiębiorstw cyfrowych. Podstawą suwerenności cyfryzacji i wykorzystania AI jest ochrona wrażliwych danych i ich wykorzystanie dla zmniejszenia kosztów energii i produkcji AI. Obecna polityka energetyczna przeciwdziała tym celom. Uwarunkowania prawne zachęcają podmioty ekosystemu zasilania, w tym operatorów sieci dystrybucyjnych do zakupu i instalacji inteligentnych liczników energii z krajów trzecich oraz dopuszczają firmy z krajów trzecich, zajmujące się przetwarzaniem i sprzedażą danych niezbędnych do budowy bliźniaków, do przetwarzania danych energetycznych z Polski. Jednocześnie obserwujemy systemowe działania państwa na szkodę polskich podmiotów produkujących oprogramowany sprzęt elektroniczny, w tym inteligentne liczniki, służący do kolekcji danych pomiarowych i ich lokalnego wykorzystania do budowy bezpiecznej infrastruktury elektroenergetycznej typu dual-use. Rośnie systemowa blokada dla rozwoju prywatnej rozproszonej infrastruktury magazynowania energii i produkcji wodoru elektrolitycznego. Zamówienia na sprzęt komputerowy dla edukacji i sektora publicznego systematycznie służą rozwojowi przemysłu z krajów trzecich, chociaż posiadamy w Polsce firmy i moce produkcyjne zdolne wyprodukować taki sprzęt. Innymi słowy deklaracje rządowe i praktyka realizacji nie mają ze sobą wiele wspólnego. Z tego samego powodu mamy problem z emisyjnością, natomiast w Chinach plan rozwoju OZE do roku 2030 zrealizowano w tym roku. Co więcej, w Chinach już podjęto decyzję, że DC i Fabryki AI będą zasilane w 90% z OZE (w tej decyzji spadek emisji jest wynikiem strategii rozwoju przemysłu, a nie programu redukcji emisji). Podsumowując, największym i kluczowym wyzwaniem, któremu trzeba sprostać, by wzrosła innowacyjność przemysłu, spadły emisje, szybciej posuwała się dekarbonizacja i taniała energia jest uruchomienie stabilnego i rosnącego o 10% rocznie popytu na innowacyjne produkty i usługi z polskich firm (a nie zagranicznych), które będą wspierać rozwój AI, energetyki i dekarbonizację.	Strategia w swoich zapisach pośrednio odpowiada na zgłoszone w uwadze wyzwania, przede wszystkim poprzez wzrost znaczenia zamówień publicznych we wspieraniu rozwoju firm.
3330	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Wybór kluczowych technologii powinien być sporządzony na podstawie listy celów gospodarczych, jakie powinny być osiągnięte do 2035, a prowadzące do suwerenności energetycznej i cyfrowej oraz neutralności dla środowiska i klimatu w perspektywie roku 2050. Lista priorytetów jest gotowa. Jednym z niekwestionowanych priorytetów jest technologia modernizacji sieci infrastrukturalnych dual-use. W przypadku sieci elektroenergetycznych koncepcja sieci „Smart Grids” opartych na OZE jest również gotowa i może być wdrażana w oparciu o firmy polskie. Podsumowując potrzebujemy stworzyć centrum kompetencji decyzji strategicznych, działające w oparciu o zintegrowaną wiedzę technologiczną, ekonomiczną i społeczną. Jego celem powinno być przedstawienie Polski na innowacyjne drogi rozwoju.	Wybór kluczowych technologii zgodnie z zapisami strategii zostanie dokonany na późniejszym etapie.
3331	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych kierunków działań dla rozwoju nowych technologii w Polsce. Nowy kierunek działań: Wdrożenie europejskiego pakietu biurowego opartego na otwartych standardach Polska powinna aktywnie uczestniczyć we wspólnej europejskiej inicjatywie opracowania i wdrożenia europejskiego pakietu biurowego opartego na otwartych technologiach, z wykorzystaniem istniejących rozwiązań, takich jak LibreOffice. Celem działania jest zmniejszenie zależności administracji publicznej od pozaeuropejskich dostawców, zwiększenie bezpieczeństwa danych oraz wzmocnienie suwerenności cyfrowej Europy. Program powinien obejmować: wspólne finansowanie rozwoju oprogramowania w ramach UE, jego dostosowanie do wymogów prawnych i językowych poszczególnych państw, a także centralne wdrożenie w administracji rządowej i samorządowej. Polska mogłaby pełnić rolę pilota wdrożeniowego w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, zapewniając szkolenia i infrastrukturę wsparcia technicznego. Rezultatem byłoby utworzenie interoperacyjnego, bezpiecznego i zgodnego z RODO europejskiego pakietu biurowego, który wspiera lokalne innowacje i rozwój europejskiego rynku cyfrowego.	Zapisy strategii w zakresie open source zostaną uzupełnione.

333 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych kierunków działań dla rozwoju nowych technologii w Polsce. Kierunek działań: Wprowadzenie krajowej polityki otwartego oprogramowania w administracji publicznej W celu zwiększenia transparentności, efektywności i suwerenności technologicznej państwa należy opracować i wdrożyć krajową politykę open-source, obejmującą regulacje prawne, organizacyjne i techniczne dotyczące tworzenia, udostępniania i ponownego wykorzystania oprogramowania finansowanego ze środków publicznych. Kluczowym elementem kierunku działań powinno być przyjęcie ustawy o otwartym oprogramowaniu, wzorowanej na rozwiązaniach w Szwajcarii i na Łotwie, która zobowiąże instytucje publiczne do publikacji kodu źródłowego aplikacji tworzonych lub współfinansowanych przez administrację. Równolegle należy utworzyć centralne repozytorium kodu i komponentów e-administracji, zarządzane przez krajową jednostkę technologiczną (np. COI lub NASK), umożliwiające instytucjom współdzielenie i rozwój istniejących rozwiązań. Konieczne będzie także opracowanie standardów licencyjnych, bezpieczeństwa i dokumentacji technicznej, ułatwiających ponowne wykorzystanie kodu oraz zapewnienie jego zgodności z krajowymi i unijnymi regulacjami. Polska powinna również aktywnie uczestniczyć w europejskich inicjatywach na rzecz otwartego oprogramowania (np. Open Source Observatory – OSOR), budując kompetencje i współpracując przy rozwoju wspólnych narzędzi cyfrowych administracji publicznej w UE.	Zagadnienia dotyczące otwartego oprogramowania (diagnoza, proponowane cele i działania) zostały uwzględnione w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r. Przykładowo, poruszone zostały kwestie utworzenia repozytorium otwartego oprogramowania dla polskiej administracji czy repozytorium AIP. Nie wydaje się zasadne, aby ta kwestia była poruszana szczegółowo także w Strategii Rozwoju Państwa.
333 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych kierunków działań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Kierunek działań: Budowa suwerennej polskiej chmury publicznej i wzmocnienie udziału europejskich dostawców usług chmurowych W celu zapewnienia suwerenności cyfrowej państwa oraz bezpieczeństwa danych publicznych i strategicznych sektorów gospodarki, Polska powinna opracować i wdrożyć narodową strategię rozwoju suwerennej infrastruktury chmurowej, zintegrowaną z europejskimi inicjatywami, takimi jak GAIA-X czy European Alliance for Industrial Data and Cloud. Kierunek działań powinien obejmować: - utworzenie Polskiej Chmury Publicznej – krajowego ekosystemu chmurowego, rozwijanego przez konsorcjum publiczno-prywatne (np. NASK, COI, Exatel, BGK, operatorzy telekomunikacyjni), - wprowadzenie regulacji i standardów bezpieczeństwa danych zgodnych z unijnymi certyfikatami zaufania chmurowego (EUCS, GAIA-X L3), - preferencje w zamówieniach publicznych i przetargach dla dostawców usług chmurowych posiadających europejskie certyfikaty bezpieczeństwa oraz lokalizujących dane w Polsce lub UE, - wsparcie finansowe i technologiczne dla krajowych dostawców chmurowych poprzez fundusze rozwoju innowacji, instrumenty gwarancyjne i partnerstwa badawczo-rozwojowe, - tworzenie centrów danych wysokiej klasy w Polsce, wspierających rozwój sektora energetyki, zdrowia, przemysłu i administracji. Równolegle Polska powinna aktywnie uczestniczyć w tworzeniu wspólnego europejskiego rynku chmurowego, opartego na interoperacyjnych rozwiązaniach i wspólnych standardach. W dłuższej perspektywie kierunek ten umożliwi zwiększenie udziału europejskich dostawców w rynku chmury do co najmniej 40%, wzmacniając niezależność technologiczną i konkurencyjność europejskiego sektora ICT.	Uwaga odrzucona. Zagadnienia związane z zapewnieniem efektywnego przetwarzania i bezpieczeństwa danych administracyjnych zostały ujęte w priorytecie 3.5, działaniu 2D. Koncepcja została rozszerzona w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r., w której wskazano, że "wdrażane usługi będą bazować na najlepszych, sprzyjających bezpieczeństwu i suwerenności, krajowych, unijnych i międzynarodowych standardach, zgodne z polskimi i unijnymi regulacjami prawnymi oraz zgodnie z pryncypiami Architektury Informacyjnej Państwa". W strategii wskazano również współpracę w ramach inicjatyw europejskich w tym zakresie oraz przyjęcie rozwiązań legislacyjnych kształtujących warunki korzystnego rozwoju chmury obliczeniowej w Polsce. Działania w zakresie rozwoju krajowych zdolności chmurowych już są podejmowane np. w ramach Projektu WIIP (https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/projekt-wspolna-infrastruktura-informatyczna-panstwa-projekt-wiip) lub uruchomionego w jego ramach ZUCH (https://chmura.gov.pl/zuch). W zakresie działań europejskich Polska bierze udział w inicjatywie 8ra (https://www.8ra.com/8ra-

						community/about-the-8ra-initiative/). Ponadto, w najbliższym czasie administracja publiczna będzie korzystała z usługi SaaS EZD RP - opartej o rozwiązania chmurowe.
333 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Propozycja uzupełnienia Strategii RP 2035 w zakresie kluczowych kierunków działań dla rozwoju nowych technologii w Polsce: Nowy kierunek działań: Systemowe wzmocnienie krajowej polityki rozwoju sztucznej inteligencji (AI) poprzez partnerstwo publiczno-prywatne i integrację europejską Aby skutecznie wykorzystać potencjał sztucznej inteligencji jako technologii o strategicznym znaczeniu dla gospodarki, administracji publicznej i bezpieczeństwa państwa, Polska powinna wdrożyć spójną i trwałą politykę rozwoju AI, opartą na współpracy międzysektorowej oraz aktywnej integracji z europejskim ekosystemem badań i innowacji. Kierunek działań powinien obejmować: 1) utworzenie krajowego systemu koordynacji polityki AI, z formalnym umocowaniem w administracji publicznej (np. KPRM lub MRiT) oraz zapewnieniem stabilnego finansowania, zasobów eksperckich i operacyjnych; 2) budowę trwałego partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) w obszarze AI, opartego na wspólnych projektach, priorytetach i zasobach, realizowanego w ramach reprezentatywnego zrzeszenia sektora – AI Poland w KIGEIT – z udziałem administracji, biznesu, środowisk akademickich i organizacji pozarządowych; 3) wzmocnienie regionalnej integracji w obszarze sztucznej inteligencji poprzez rozwój inicjatywy AI CEE Hub, skupiającej kraje Europy Środkowo-Wschodniej, w ścisłej współpracy z organizacjami europejskimi takimi jak ADRA, ELLIS, European AI Forum; 4) zapewnienie finansowania i koordynacji rozwoju AI przez krajowe instytucje rozwojowe (PFR, BGK, PARP, PAIH), które będą wspierać przedsięwzięcia badawcze, inwestycyjne i wdrożeniowe w formule współfinansowania z sektorem prywatnym; 5) powiązanie krajowych działań z europejską strategią AI – aktywne uczestnictwo w projektach Horyzont Europa, AI Act Implementation Network oraz inicjatywach na rzecz etycznego i bezpiecznego rozwoju AI; 6) stworzenie ogólnokrajowej mapy kompetencji i zasobów AI, integrującej ośrodki akademickie, centra badawcze i firmy technologiczne w celu zwiększenia synergii działań i dostępności kadr. Celem działań jest zbudowanie trwałego ekosystemu rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce, zdolnego do konkurencyjności w ramach jednolitego rynku europejskiego, przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa technologicznego, wysokich standardów etycznych oraz efektywnego wykorzystania środków publicznych.	Uwaga odrzucona. Szczegółowe propozycje są nieadekwatne do charakteru dokumentu strategicznego. Należy, zauważyć, że Ministerstwo Cyfryzacji konsekwentnie wzmacnia krajową politykę rozwoju sztucznej inteligencji poprzez współpracę między administracją, nauką i biznesem oraz poprzez aktywne uczestnictwo Polski w europejskim ekosystemie badań i innowacji. Kluczowym elementem tych działań jest Instytut Badawczy IDEAS MC – państwowa jednostka powołana w lutym 2025 r., która specjalizuje się w prowadzeniu badań nad sztuczną inteligencją i bezpieczeństwem technologii przełomowych, która pełni rolę strategicznego ośrodka badawczego i koordynatora prac B+R w obszarze AI oraz odpowiada za systemowe wsparcie krajowej polityki AI. Ponadto kluczowym elementem działalności jest również współpraca krajowa i międzynarodowa z instytucjami badawczymi i innymi podmiotami, co służy realizacji projektów badawczo-rozwojowych oraz wzmacnianiu pozycji Polski na arenie międzynarodowej w obszarze nowoczesnych technologii. Instytut będzie prowadził szeroko zakrojoną działalność ukierunkowaną na umiędzynarodowienie polskiej nauki oraz promocję Polski jako jednego z centrów kształtowania przyszłych rozwiązań AI. Instytut realizuje badania i projekty wdrożeniowe wspierające m.in. administrację, przemysł i sektor obronny, a także współpracuje krajowo i międzynarodowo w ramach sieci naukowych ELLIS i ADRA oraz inicjatywy ELIAS, organizując wydarzenia naukowe i promując Polskę jako centrum kompetencji AI. W ramach działalności rozwija

						nowoczesne systemy typu RAG, autonomiczne drony oraz narzędzia wspierające podejmowanie decyzji w warunkach niepewności, przyczyniając się do zwiększenia bezpieczeństwa państwa i odporności infrastruktury krytycznej. Instytut wspiera komercjalizację wyników badań poprzez współpracę z biznesem, granty i start-upy, a także umiędzynarodowienie polskiej nauki i rozwój młodych naukowców. Działania te w konsekwencji tworzą spójny ekosystem badań stosowanych i wdrożeń AI w Polsce, wzmacniając zarówno innowacyjność gospodarki, jak i efektywność administracji publicznej.
333 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Postulowana lista technologii kluczowych powinna być listą kluczowych technologii i produktów. Powinna to być lista jak najkrótsza. Na liście produktów, powinny znaleźć się tylko te, których projektowanie i produkcja powinna być od podstaw wykonywana w UE. Na tej liście na pierwszym miejscu powinna się znaleźć produkty, których projektowanie i produkcja są podstawą kontroli ochrony wartości intelektualnej, bezpieczeństwa cyfrowego i strategicznego. W UE NALEŻY NIEZŁOČZNIE STWORZYĆ WARUNKI PRAWNE, KTÓRE SPOWODUJĄ, ŻE PROJEKTOWANIE OBWODÓW ELEKTRONICZNYCH, PRODUKCJA PŁYTEK PCB, PRODUKCJA PŁYTEK PCBA (MONTAŻ PODZESPOŁÓW ELEKTRONICZNYCH NA PŁYTKACH PCB) ORAZ TWORZENIE OPROGRAMOWANIA WBUDOWANEGO UKŁADÓW SCALONYCH ZAMONTOWANYCH NA PCB - POWINNY BYĆ W CAŁOŚCI WYKONYWANE NA TERENIE UE. Uzasadnienie Obecnie praktycznie w każdym urządzeniu zawierającym zasilanie energią elektryczną (dowolnego pochodzenia) znajduje się co najmniej jedna płytka PCBA. Podmiot projektujący płytkę PCB ma dostęp do projektu obwodów elektronicznych, które będą zamontowane na płycie PCB. Podmiot montujący podzespoły elektroniczne na PCB, przekształcając je w PCBA zna zarówno projekt obwodu elektronicznego jak i konstrukcję fizyczną tego obwodu. Proces upadku przemysłu elektronicznego UE zaczął się od wprowadzenia przepisów podnoszących radykalnie koszty produkcji PCB (chemii oraz utylizacji odpadów). Wprowadzenie przepisów, w wyniku których montaż elektroniczny w UE również stał się nieopłacalny spowodowało, że cała produkcja podzespołów zaczęła być przenoszona do Azji, bo produkcja, względy logistyczne i ekonomiczne powodują, że produkcja podzespołów, w tym również podzespołów półprzewodnikowych lokuje się tam, gdzie odbywa się produkcja PCBA. To najkrótszy opis procesu, który spowodował, że w urządzeniach pracujących w UE 90-95% płytek PCB powstaje w Azji, przy czym co najmniej 85% PCBA powstaje w Azji. Nawet 20-30% PCBA stosowanych w sprzęcie wojskowym i kosmicznym powstaje poza UE. W rezultacie nastąpiła utrata suwerenności cyfrowej, która skutkuje utratę suwerenności technologicznej i stanowi największe zagrożenie dla gospodarki UE. Bez radykalnej zmiany polityki przemysłowej w zakresie PCB w UE nie odtworzy się ekosystemu produkcji elektronicznej, a zatem inicjatywa odbudowy produkcji układów scalonych w obecnej sytuacji jest skazana na niepowodzenie. Niezwykle naiwne jest przekonanie, że kraje azjatyckie zrezygnują z posiadanej kluczowej przewagi technologicznej i zaczną kupować europejskie układy scalone, Nie zrobią tego nawet, jeśli będą konkurencyjne. Powrót technologii PCB/PCBA to pierwszy etap ekosystemu produkcji elektronicznej do UE, bez którego nie odzyskamy opłacalności produkcji w następujących obszarach: • Zaawansowane technologicznie czipy półprzewodnikowe ważne dla realizacji polityk budowania suwerenności cyfrowej, • Oprogramowanie (w szczególności wbudowane) służące do gromadzenia i przekazywania danych strategicznych, • Surowce, produkty, materiały stosowane w produkcji elektronicznej i systemach dual-use, • Oprogramowanie dla przemysłu obronnego i lotniczego,	Uwaga o charakterze komentarza. Wybór kluczowych technologii zgodnie z zapisami strategii zostanie dokonany na późniejszym etapie.

					• Cyfrowe urządzenia IIoT do pomiarów i transmisji danych dedykowane do pracy w sieciach infrastrukturalny dual-use Bez powyższych technologii produkcji nie obniżymy kosztów produkcji krytycznej dla cyfryzacji gospodarki i produkcji uzbrojenia.	
333 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	CZĘŚĆ I UWAGI Wykorzystanie prawa zamówień publicznych do wzrostu innowacyjnych krajowych przedsiębiorstw wymaga innowacyjnych celów strategicznych, które będą dzięki tym zamówieniom realizowane. Mechanizm modernizacji w oparciu o polskie innowacje należy uruchamiać stopniowo, zaczynając od celu, jakim jest modernizacja infrastruktury dual-use. Aby system zamówień publicznych istotnie służył pobudzaniu krajowej innowacyjnej produkcji, podmioty i instytucje zobowiązane do przestrzegania prawa zamówień publicznych powinny być zobligowane do przestrzegania poniższych reguł. Bez uruchomienia wykonalności poniższych zasad, wspieranie rozwoju polskich firm oraz obowiązków podmiotów Zamawiających o dbałość o interes makroekonomiczny Polski, a więc postulat wsparcia polskich firm przez system zamówień publicznych nie zostanie zrealizowany. Problemem nie jest słabość prawa, tylko brak woli jego stosowania ze względu na skomplikowaną naturę problemu. Poniższy zestaw rekomendacji może wydać się nieco zbyt szczegółowy, ale został przedstawiony, gdyż jest wyrazem troski o sposób wydatkowania dziesiątków miliardów złotych publicznych pieniędzy, które powinny pobudzać gospodarkę kraju, a nie firm z krajów trzecich. 1) Oferty w Postępowaniu mogą składać wszyscy zainteresowani Wykonawcy, którzy mają siedzibę (lub miejsce zamieszkania) w: a) państwach członkowskich Unii Europejskiej, b) państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego, c) państwach-stronach Porozumienia w sprawie zamówień rządowych (GPA) zawartego w ramach Światowej Organizacji Handlu, d) państwach-stronach umowy zawartej z Unią Europejską regulującej wzajemny dostęp do rynku zamówień publicznych na zasadzie wzajemności i równości. 2) Zamawiający nie dopuszcza możliwości powoływania się przez Wykonawców na zasoby podmiotów trzecich mających siedzibę (lub miejsce zamieszkania) w państwach trzecich, z którymi Unia Europejska nie jest związana żadną umową międzynarodową gwarantującą na zasadzie wzajemności i równości dostęp do rynku zamówień publicznych. 3) Zamawiający nie dopuszcza możliwości powierzenia części zamówienia podwykonawcom, mających siedzibę (lub miejsce zamieszkania) w państwach trzecich, z którymi Unia Europejska nie jest związana żadną umową międzynarodową gwarantującą na zasadzie wzajemności i równości dostęp do rynku zamówień publicznych.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na strategiczny charakter dokumentu.
333 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	CZĘŚĆ II UWAGI 4) Zamawiający nie dopuszcza do udziału w postępowaniu wykonawców, (wykonawców wspólnie ubiegających się o zamówienie), podwykonawców, podmiotów, którzy zobowiązują się do przekazania wykonawcy swoich zasobów, których jednostka dominująca w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 37 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości lub beneficjent rzeczywisty w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, ma siedzibę (miejsce zamieszkania) w państwach innych niż wymienione w pkt 1 powyżej. 5) Zamawiający zgodnie z art. 393 ust. 1 pkt 4 Ustawy PZP odrzuci ofertę, w której udział oprogramowanych urządzeń sieciowych będących wyposażeniem infrastruktury dual-use pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw z którymi Unia Europejska zawarła umowy o równym traktowaniu przedsiębiorców lub państw, wobec których na mocy decyzji Rady stosuje się przepisy dyrektywy 2014/25/UE nie przekracza 50%. 6) Zasady ustalenia kraju pochodzenia towaru wynikają z art. 60 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiającym Unijny kodeks celny, który wyraźnie stanowi, że towar całkowicie uzyskany w danym kraju lub na danym terytorium uznawany jest za pochodzący z tego kraju lub terytorium. 7) Istotne informacje dotyczące zasad klasyfikacji pochodzenia towaru wynikają także z Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) nr 2015/2446 z dnia 28 lipca 2015 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 w odniesieniu do szczegółowych zasad dotyczących niektórych przepisów unijnego kodeksu celnego (Dz. Urz. UE. L Nr 343, str. 1) (Rozporządzenie Celne). W Rozporządzeniu Celnym zostały także wskazane operacje, których nie uznaje się za istotne ekonomicznie. 8) Na potwierdzenie pochodzenia, Wykonawca zawrze stosowne oświadczenie w formularzu oferty odnośnie kraju pochodzenia urządzeń i oprogramowania oraz o ostatniej istotnej, ekonomicznie uzasadnionej czynności przetwarzania lub obróbki. Brak informacji Wykonawcy w zakresie „Miejsca produkcji urządzeń oraz wytworzenia	Uwaga zbyt szczegółowa jak na strategiczny charakter dokumentu.

					oprogramowania i ostatniej czynności” nie podlega uzupełnieniu i powoduje odrzucenie oferty na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 5 ustawy PZP. 9) Za urządzenia lub oprogramowanie, w produkcję którego zaangażowane są więcej niż jeden kraj lub więcej niż jedno terytorium, uznaje się za pochodzący z kraju lub terytorium, w którym urządzenia lub oprogramowanie zostały poddane ostatniemu istotnemu, ekonomicznie uzasadnionemu przetwarzaniu lub obróbce, w przedsiębiorstwie przystosowanym do tego celu, co spowodowało wytworzenie nowego produktu lub stanowiło istotny etap wytwarzania. Nie uznaje się za istotne ekonomicznie uzasadnione przetworzenie lub obróbkę do celów nadania pochodzenia następujących czynności:	
333 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	CZĘŚĆ III UWAGI a) operacje mające na celu zachowanie produktów w dobrym stanie podczas transportu i składowania (wietrzenie, rozkładanie, suszenie, usuwanie uszkodzonych części i podobne czynności) lub operacje ułatwiające przesyłkę lub transport; b) proste czynności polegające na usuwaniu kurzu, przesiewaniu lub sortowaniu. 10) Zamawiający nie dopuszcza, aby przedmiot zamówienia w Postępowaniu i w nim oferowane, zostały poddane ostatniemu istotnemu przetworzeniu w rozumieniu Komunikatu Komisji Europejskiej 2023/C 64/04 (Dz.U. C 64 z 21.02.2023, s. 7-14) w państwie innym niż wymienione w pkt 1 powyżej. 11) Zamawiający wymaga potwierdzenia, aby montaż kart SIM, czynność generowania kluczy szyfrujących i wgrywania tych kluczy do urządzeń oraz czynność wgrywania oprogramowania wbudowanego do procesorów odbywała się na terenie Unii Europejskiej i/lub państw, z którymi UE zawarła umowę o równym traktowaniu przedsiębiorców i/lub państw, wobec których na mocy decyzji Rady stosuje się przepisy dyrektywy 2014/25/UE. (konieczność wskazania kraju, miejscowości, ulicy oraz nr posesji). Brak informacji Wykonawcy w ww. zakresie nie podlega uzupełnieniu i powoduje odrzucenie oferty na podstawie art. 226 ust. 1 pkt 5 ustawy PZP. 12) Zamawiający, w ramach dodatkowego kryterium oceny ofert, wymaga, aby: a) Wykonawcy posiadali Zintegrowany System Zarządzania, który spełnia wymagania międzynarodowych norm: ISO 9001, ISO 27001, ISO 45001, ISO 14001 oraz ISO 50001. b) Wykonawca powinien wykazać zasoby niezbędne do realizacji przedmiotu zamówienia zlokalizowane w Polsce: - Zespół odpowiedzialny za rozwój oferowanych produktów (do uszczegółowienia: ilość etatów i specjalizacja). - Zespół odpowiedzialny za serwis i wsparcie produktów (do uszczegółowienia: ilość etatów i specjalizacja) W oparciu o powyższe, proces weryfikacji można uprościć i uszczelnić, a następnie uporządkować w oparciu o ustawę o certyfikacji wykonawców zamówień publicznych i/lub ustawę o krajowym systemie certyfikacji cyberbezpieczeństwa. Prawne ramy umożliwiają kompleksową certyfikację, ale wymagają zastosowania kilku równoległych procedur w zależności od specyfiki produktu i jego przeznaczenia w infrastrukturze dual-use.	Uwaga zbyt szczegółowa jak na strategiczny charakter dokumentu.
333 9	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Postulujemy mocniejsze zaadresowanie problemów, których przykłady podajemy poniżej, a które są ściśle związane z konsekwencjami, jakie niesie ze sobą rozwój AI. Antyinnovacyjny charakter państwa spowodował, że nie reagujemy właściwie na przełom AI. Pociąga on z sobą przełomy technologiczne w technice wojskowej, energetyce, przemyśle przetwórczym i obronnym, co nie wpłynęło istotnie na zmiany w koncepcji transformacji energetycznej, struktury uzbrojenia i polityki przemysłowej. Agresja rosyjska na infosferę, korzystając z AI coraz skuteczniej niszczy zaufanie społeczeństwa do wiedzy, państwa, a w konsekwencji skutecznie obniża potencjał gospodarczy i zdolności obronne.	Problemy wskazane w uwadze oraz ich rozwiązania są adresowane pośrednio w różnych częściach dokumentu.
334 0	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Protest wobec fragmentu strategii „Tworzenie partnerstw z globalnymi podmiotami branży AI” Proponowany kierunek współpracy z tzw. „globalnymi podmiotami branży AI” w obecnym kształcie stanowi realne zagrożenie dla suwerenności technologicznej Polski i grozi przekształceniem naszego kraju w peryferyjną kolonię cyfrową dostarczając taniej siły roboczej, danych i energii dla korporacji spoza Europy. Po pierwsze, strategiczne uzależnienie od pozaeuropejskich dostawców technologii AI (w tym infrastruktury chmurowej, modeli językowych czy narzędzi analitycznych) pogłębi deficyt handlowy w usługach cyfrowych, ponieważ większość wartości dodanej oraz zysków z takich partnerstw odpłynie poza granice Unii Europejskiej. Polska stanie się odbiorcą gotowych rozwiązań, a nie twórcą innowacji. Po drugie, partnerstwa oparte na dominacji amerykańskich lub azjatyckich big techów ograniczą rozwój rodzimego ekosystemu badawczo-przemysłowego. Zamiast wspierać polskie uczelnie, startupy i instytuty badawcze, środki publiczne oraz infrastruktura zostaną skierowane do podmiotów, które nie budują trwałej wartości w naszym kraju. Po trzecie, w dobie europejskich inicjatyw takich jak AI Act, European AI Alliance, European AI Forum, ADRA, ELLIS, czy programy GAIA-X, priorytetem Polski powinna być integracja i współpraca z europejskimi podmiotami AI - takimi jak Mistral, Helsing, SAP, OVH, Hugging Face czy Aleph Alpha - a nie wzmacnianie globalnych graczy spoza UE. To jedyna droga do budowania cyfrowej suwerenności Europy i uniknięcia roli konsumenta cudzych technologii.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy dotyczące działania pn. "Tworzenie partnerstw z globalnymi podmiotami branży AI" zostały zmienione. W zakresie wspierania instytutów badawczych i współpracy europejskiej odsyłamy do komentarza do uwagi 3334. Ad 4. Rodzina modeli językowych PLLuM powstała w odpowiedzi na potrzebę stworzenia narzędzia generatywnej sztucznej inteligencji uwzględniającego unikalne potrzeby języka polskiego i generowania treści

					Po czwarte powinniśmy wykorzystać suwerenne moce AI np. oferowane przez Fabryki AI czy Gigafabryki i realizować swój popyt w Europie umieszczając własne modele językowe takie jak PLLUM czy Bielik w Europie. W związku z powyższym postulujemy, by strategia jasno wskazywała, że: • partnerstwa z big techami spoza UE mogą mieć jedynie pomocniczy i kontrolowany charakter, • główny nurt współpracy i finansowania publicznego powinien być skierowany na tworzenie europejskiego łańcucha wartości w AI, • wszystkie projekty z udziałem podmiotów spoza UE muszą podlegać ocenie wpływu na suwerenność technologiczną i bilans usług cyfrowych Polski. Bez takiej korekty Strategia zamiast wzmacniać innowacyjność, doprowadzi do pogłębienia zależności kolonialnej i utraty kontroli nad kluczową technologią przyszłości.	w tym języku w sposób zrozumiały. Modele są trenowane na polskich zasobach, bardzo dobrze radząc sobie z wyzwaniami fleksji i złożonej składni, zapewniając precyzyjne generowanie treści. Modele mają w założeniu być zastosowane w polskiej administracji publicznej. Wychodzenie z modelem na rynek europejski, zgodnie z postulatem, stoi w sprzeczności z założeniami powstania PLLuM.
334 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Postulujemy korektę treści całego rozdziału poświęconego transformacji energetycznej, uwzględniając fakt, że cała infrastruktura energetyczna, a w szczególności Krajowy System Elektroenergetyczny (KSE) - jest infrastrukturą dual-use. Zalecany zakres zmian legislacyjnych, które zapewnią: 1) bezpieczeństwo oprogramowanych elektronicznych urządzeń danych pomiarowych warstwy AMI zbieranych w KSE oraz całego sprzętu automatyki sieciowej (aktualizacja rozporządzenia pomiarowego); 2) budowę warstwy AMI w oparciu o kompatybilny w ramach kraju, oprogramowany sprzęt elektroniczny o znanej operatorowi KSE dokumentację techniczną, bezpieczny by-design, produkowany w Polsce lub UE w oparciu o bezpieczny łańcuch dostaw (aktualizacja PZP poprzez przywrócenie art. 15 (z 2019) pozwalającego na wdrożenie poprawionego projektu „Rozporządzenia RP w sprawie trybu postępowania w zakresie oceny występowania podstawowego interesu bezpieczeństwa państwa” w sposób pozwalający na rzeczywistą i skuteczną dbałość o podstawowe interesy bezpieczeństwa państwa); 3) zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego Państwa, poprzez stworzenie prawnych możliwości budowy lokalnych obszarów bilansowania obciążeniem (LOB), zdolnych do pracy wyspowej z funkcjonalnością wchodzenia i wychodzenia ze stanu synchronizmy (aktualizacja rozporządzenia systemowego); 4) otworenie rynku inwestycji w OZE, AMI i automatykę przemysłową poprzez stworzenie specyfikacji technicznej jako załącznika będącego integralną częścią rozporządzenia systemowego; 5) wdrożenie systemu certyfikacji pod kątem cyberbezpieczeństwa.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
334 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	CZĘŚĆ I UWAGI Postulujemy przyjąć, że w nadchodzących dziesięcioleciach przyspieszenie rozwoju technologicznego będzie powodowało gwałtowny wzrost popytu na ee. Rezerwy produkcyjne ee są i będą głównym potencjałem wzrostu gospodarczego. Wdrożenie planowania strategicznego opartego na wiedzy i innowacyjnej polityce energetycznej, która otworzy drogę do redukcji kosztów produkcji i dostaw energii. W planowaniu strategicznym uwzględnić, że horyzont czasowy podejmowanych decyzji energetycznych to 20 - 80 lat. Apelujemy, by decyzje uwzględniały tempo i kierunek obecnej transformacji, jakie obserwujemy w Chinach. Dlatego postulujemy, by w celach Strategii na najbliższe 10 lat uwzględnić, iż w krajach realizujących podwójną transformację: 1) średni koszt MWh ee z OZE w roku 2030 spadnie do poziomu ok. 30 Euro/MWh, natomiast w 2050 spadnie do ok. 20 Euro/MWh; 2) koszt produkcji ee przełoży się na koszt produkcji zielonego wodoru, który stanie się konkurencyjny w stosunku paliw kopalnych najpóźniej w roku 2050; 3) radykalnie zmieni się struktura i profil konsumpcji ee, gdyż udział popytu niekrytycznego czasowo na ee w całości zapotrzebowania będzie rósł i już przed rokiem 2050 stanie co najmniej dwukrotnie wyższy niż popyt krytyczny czasowo; 4) koszty lokalnego bilansowania obciążeniem staną się niższe od kosztów bilansowania rezerwą generacyjną już przed rokiem 2035, co wymaga podjęcia już dzisiaj odpowiednich prac adaptacyjnych; 5) minimalny poziom mocy OZE w systemie energetycznych UE w okresach tzw. „ciemnej flauty” będzie na tyle wysoki, że będzie wystarczał na zaspokojenie popytu krytycznego czasowo, 6) wielkość obciążeń w postaci elektrolizerów, samochodów elektrycznych, magazynów energii, ogniw paliwowych i turbin gazowych pełniących funkcje technologiczne w zakładach przemysłowych, centrach danych, fabrykach AI itp. zapewnią konsumpcję całej energii w godzinach szczytowej produktywności i zapewnią znacznie wyższy od obecnego poziom bezpieczeństwa energetycznego; 7) cyfryzacja systemów pomiarowych, monitorowania, prognozowania i zarządzania energią z wykorzystaniem AI pozwoli na obniżenie całkowitych kosztów sieciowych do poziomu około 20 Euro/MWh;	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					8) ok. roku 2040 dyspozycyjność źródeł paliwowych będzie parametrem niekonkurencyjnym, bo system równoważenia popytu i podaży na ee w postaci rynku mocy opartego na generatorach gazowych zostanie zastąpiony znacznie tańszym rynkiem mocy obciążen.	
334 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	CZĘŚĆ II UWAGI Powyższe tezy są rezultatem wielu diagnoz technologicznych i rynkowych, które nie znajdują żadnego wymiennego odzwierciedlenia w dotychczasowych działaniach wszystkich polskich rządów. Poniżej należy też wskazać listę problemów, które skutecznie hamują podwójną transformację: 1) brak odpowiedzialności w inwestycjach w cyfrową warstwę pomiarową AMI (Advanced Measurement Infrastructure), co uniemożliwia kolekcję danych niezbędnych do racjonalnego planowania inwestycji w modernizację sieci, 2) naprzemienne utrudnianie rozwoju elektrowni fotowoltaicznych i wiatrowych w sposób, który utrudnia inwestowanie w racjonalny ekonomicznie mix energetyczny, 3) wykorzystywanie efektów powyższych działań jako motywu budowy kolejnych źródeł gazowych podnoszących szybko koszty bilansowania sieci, 4) działania prawne zniechęcające drobnych prywatnych inwestorów do inwestycji lokalne OZE oraz systemy lokalnego zarządzania energią, 5) masowa dezinformacja energetyczna, zmniejszająca zainteresowanie prywatnego kapitału inwestycjami w obszar energetyki. To pozwala zrozumieć, dlaczego rynek mocy opiera się na 5,4 GW mocy gazowych, (przyrost mocy elektrowni gazowych w latach 2015 – 2025 szacowany jest na ok. 4,56 GW). Ten wydatek obciąża polskie rachunki za ee. Na tle całej dotychczasowej polityki faktycznego wzrostu kosztów KSE, budowa WEJ może być postrzegana jako znacznie rozsądniejsze rozwiązanie, ale przekierowanie uwagi na MMR otwiera szansę na redukcję kosztów ee z reaktora. Wobec przyspieszającej transformacji koszt ee z WEJ (w optymistycznych scenariuszach powyżej 130 \$/MWh) stawia polską gospodarkę w trudnym położeniu. Rekomendujemy przystąpić do modernizacji polskiego programu jądrowego i zwrócenia większej uwagi na MMR. Jest wielce prawdopodobne, że jeśli zmienione zostaną przepisy certyfikacyjne dla MMR produkowanych seryjnie, ich produkcja fabryczna ruszy w latach 1930-32/ Efektem powyższych działań w polskiej infosferze jest przekonanie, że OZE to europejska „fanaberia klimatyczna”. Umacniane jest też przekonanie, że głównym emitentem gazów cieplarnianych są Chiny, więc nasza polityka klimatyczna jest naiwnym nonsensem. Wynikiem są decyzje, które uruchomiły niekorzystne rozporządzanie zasobami kraju takie jak inwestycje w rynek mocy oparty na elektrowniach gazowych. Co więcej, w polskiej infosferze udało się zamaskować konsekwencje ekonomiczne i strategiczne tej polityki. Ponad 80% społeczne poparcie powinniśmy wykorzystać dla budowy sieci mikroelektrowni jądrowych.	Niektóre ze wskazanych wyzwań mają zbyt szczegółowy charakter jak na poziom strategii. SRP2035 zawiera także działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej. Rozwój mocy bilansujących jest niezbędny dla integracji OZE. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
334 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Obywatele zostali przekonani, że ee z elektrowni jądrowej będzie skutkować spadkiem cen i należy zrobić wszystko, by te oczekiwania spełnić. Technologia MMR jest w pełni kompatybilna z infrastrukturą przystosowaną do zarządzania energią z OZE. Posiadamy wszystkie niezbędne kompetencje przemysłowe oraz prężny drobny kapitał, który bardzo sprawnie może finansować budowę rozproszonej generacji i lokalnych systemów bilansowania obciążen, tworząc znacznie więcej miejsc pracy, niż w wyniku inwestycji w WEJ. Tymczasem Chiny prowadzą na terenie UE ekspansywną politykę tworząc na kolejnych rynkach warunki hiper-konkurencji gospodarczej, której celem strategicznym jest uzyskiwanie trwałej dominacji w kolejnych obszarach. Obecnie bardzo przyspieszają rozwój technologii energetycznych niezbędnych do przestawienia systemów elektroenergetycznych na OZE. Dlatego kluczowym celem strategii gospodarczej członka UE (a więc również polskiej) powinna być rozbudowa własnego przemysłu nowych technologii energetycznych. Współcześnie istotnym źródłem przewagi konkurencyjnej Chin są znacznie niższe koszty produkcji energii elektrycznej. Średni całkowity koszt energii elektrycznej (wraz kosztem dystrybucji i podatkiem) dla MŚP w Polsce 0,25 \$/kWh, dla pozostałych przedsiębiorstw 0,37 - 0,47 \$/kWh, w USA 0,08 - 0,13 \$/kWh, a w ChRL 0,09 – 0,11 \$/kWh. Do tego trzeba dodać, że chiński program przyspieszonej cyfryzacji i budowy OZE spowoduje, że te koszty mogą spaść jeszcze o 15 – 20 %. Polska aKPEiK gwarantuje nam wzrost kosztów energii. Już teraz koszty budowy OZE i modernizacji sieci w Chinach są znacznie niższe niż UE i USA. Kompleksowa długoterminowa polityka energetyczna Chin umożliwi uzyskanie neutralności emisyjnej do roku 2060 i jest to cel ekonomiczny, a nie klimatyczny. W roku 2020 Chiny przyspieszyły proces przechodzenia na OZE, realizując w 2025 roku cel na rok 2030. Dzięki temu emisje per capita w Chinach są na tym samym poziomie co w Polsce i już nie rosną. Są poważne przesłanki do postawienia tezy, że Chiny zrealizują swój plan neutralności klimatycznej do 2060, w przeciwieństwie do USA i UE, gdzie nie tylko termin 2050, ale nawet termin 2060 stoją pod znakiem zapytania. Brakuje też refleksji, że dekarbonizacja przyspiesza, gdy staje się efektywną ekonomicznie innowacją. To	Niektóre ze wskazanych wyzwań mają zbyt szczegółowy charakter jak na poziom strategii. Ponadto jednym z działań jest Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.

					doprowadziło do poważnych konsekwencji ekonomicznych. Wysoka emisyjność, opłaty za uprawnienia do emisji i wysokie koszty produkcji i dostawy energii to tylko efekty braku racjonalnego planowania długookresowego. Antyinnovacyjna, preferująca generację - koncepcja rynku mocy, zablokowanie rozwoju warstwy pomiarowej sieci i jej cyfryzacji, rozwoju usług lokalnego bilansowania obciążeniem (LOB) doprowadziły do niemożności wykorzystania praktycznego niskich kosztów wytwarzania energii z OZE. To tylko przykładowe działania 30 lat politycznego lobbingu oligopolu, które są główną przyczyną tego kryzysu. Wysokie ceny ee to tylko jeden z wielu przejawów tego kryzysu. Co więcej, cyfryzacja energetyki jest nadal umiejętnie torpedowana i spowalniana, bo nie ma w państwie mechanizmów ochrony własnych interesów makro - ekonomicznych i strategicznych.	
334 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	CZĘŚĆ I UWAGI Przedsiębiorstwa UE już to zauważyły i postulują budować „all-electric-society”. Niestety, nie można tego powiedzieć o większości rządów UE, a w tym również polskich. Interesy sektorowe antyinnovacyjnego, zarządzanego przez Państwo, systemu stoją w jaskrawej sprzeczności z polską racją stanu. Minione dwie dekady to czas propagandowej dezinformacji za publiczne pieniądze, której głównym celem było powstrzymywanie transformacji technologicznej w Polsce. W polskiej infosferze aktywnie działa propaganda energetyczna dbająca o interesy sektorów - paliwowego i energochłonnego, sprzecznymi z interesem większości gospodarki. Energetyka będzie coraz ważniejszą warstwą współczesnej infrastruktury sieciowej i przemysłowej. Koszty energii już stają się głównym czynnikiem hamującym rozwój technologiczny i gospodarczy Polski, a może być jeszcze gorzej. Zmiana polityki energetycznej wymaga wyzwolenia się z narracji abstrahującej od faktów ekonomicznych, dynamiki mega-trendu i wiedzy o korzyściach ekonomicznych i strategicznych, jakie daje podwójna transformacja. Po pierwsze, źródłem niepokoju powinna być nie transformacja energetyczna, ale uporczywa polityka antyinnovacyjna spowalniania tej transformacji, pod dyktando oligopolu energetycznego i dostawców paliw kopalnych, zgodnej z interesami Rosji. To sprzeczna z interesem polskiej gospodarki polityka energetyczna doprowadziła do poważnych kłopotów, które objawiają się m.in. wzrostem cen i niemożnością realizacji inwestycji wymagających zasilania z OZE. Większość społeczeństwa została przekonana, że przyczyną wzrostu cen energii elektrycznej są inwestycje w sieci OZE, chociaż jest dokładnie odwrotnie. Realizowana jest polityka utrudniania inwestycji w OZE poprzez blokadę budowy warstwy cyfrowej, bez której nie może być mowy o wykorzystaniu efektywności ekonomicznej OZE. Tak blokada przyczyniła się również do spowolnienia cyfryzacji i robotyzacji zakładów przemysłowych. KIGEIT w obszernym raporcie dla MKiŚ przedstawiła obszerną listę argumentów na rzecz zaangażowania w rozwój i komercjalizację MMR. Tutaj ograniczymy się do czterech powodów: 1) koszt produkcji ee z WEJ przekroczy poziom 130 Euro/MWh, a MMR tworzy przestrzeń na kosztów w granicach 60 – 90\$/MWh. 2) wysokość nakładów na cyfryzację i modernizację sieci, które pozwolą na budowę systemu opartego w 100% na OZE, będą takie same, więc koszty sieciowego KSE będą takie same z WEJ i bez WEJ;	Niektóre ze wskazanych wyzwań mają zbyt szczegółowy charakter jak na poziom strategii. SRP2035 zawiera także działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
334 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	CZĘŚĆ II UWAGI 3) rozproszony charakter KSE opartego na OZE i polskiej gospodarki są komplementarne, a finansowanie w OZE i elektrolizę wodoru można finansować ze środków prywatnych; 4) uwolnione środki powinny być skierowane na opanowanie technologii produkcji fabrycznej mikroreaktorów jądrowych. To trudna decyzja, ale wykonalna, gdy w procesie decyzyjnym uzasadnieniem będzie redukcja kosztów i zaangażowanie w projekt, dzięki któremu dołączymy do krajów dysponujących technologią jądrową. Obecne poparcie społeczne dla projektów podnoszących naszą suwerenność można przekuć w naprawdę polski program jądrowy - np. przy współpracy z Kanadą i innymi krajami pracującymi nad uruchomieniem produkcji MMR. Już dzisiaj wiadomo, że MMR-y są przyszłością energetyki jądrowej, gdyż: • są tańsze i szybsze w produkcji, bo możliwa jest ich produkcja fabryczna, • są efektywniejsze ekonomicznie, bo mogą funkcjonować jako elektrociepłownie (ciepło, stanowi ok. 80% produkcji energetycznej reaktora jądrowego), • są kompatybilne z technologią cyfrowego zarządzania siecią elektroenergetyczną opartą na OZE, • mogą być mobilnymi źródłami energii, również w warunkach wojennych, zatem MMR jest technologią podwójnego zastosowania, • opanowanie technologii MMR to droga do budowy jądrowego napędu statków i okrętów. Ministerstwo Energii nadal nie uwzględnia faktu, że inwestycja w WEJ służy zmniejszeniu bezpieczeństwa energetycznego. Wyłączenie z ruchu WEJ w wypadku wojny, będzie pierwszym celem agresora, które zrealizuje w sposób optymalny z punktu widzenia ekonomii wojny. Kompleksowa analiza ograniczonych ataków rosyjskich na infrastrukturę elektrowni jądrowych pozwala zrozumieć, jak poważną słabością stają się WEJ w czasie wojny.	Niektóre ze wskazanych wyzwań mają zbyt szczegółowy charakter jak na poziom strategii. SRP2035 zawiera także działanie pn. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.

					Czynniki uniemożliwiające Rosji całkowite zablokowanie produkcji WEJ w Ukrainie nie będą brane pod uwagę w wypadku konfliktu z Polską. Uważamy, że w wypadku wybuchu wojny NATO – Rosja, atak na WEJ (w celu spowodowania katastrofy nuklearnej) jest prawdopodobny, gdyż nie spowoduje automatycznego odwetu jądrowego NATO. W wypadku konfliktu, w którym tak jak Ukraina, będziemy musieli bronić się przy ograniczonej pomocy sojuszników – WEJ rodzi jeszcze większe zagrożenie. Obecna polityka energetyczna nie bierze też pod uwagę faktu, że w krajach najwyżej rozwiniętych w ciągu najbliższych 20-lat większość energii elektrycznej będzie wykorzystywana do produkcji wodoru, amoniaku i paliw syntetycznych, a system grzewczy będzie oparty na pompach ciepła. To dla Polski jest szansa na uniezależnienie się od importu paliw czasie pokoju i zapewnienie rozproszonej produkcji paliw i ee w czasie wojny.	
334 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Postulujemy, by skoncentrować się na pozyskiwaniu surowców niezbędnych do produkcji sprzętu budowy i utrzymania KSE opartego na OZE. Środki na modernizację bazy paliwowej powinny być kierowane przede wszystkim na przyspieszenie budowy gospodarki wodorowej.	Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej - kierunek działań SRP2035 - adresuje to wyzwanie.
334 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	Warunkiem zwiększenia poziomu akceptacji społecznej dla transformacji jest przedstawienia strategii, która będzie: 1) zmniejszać koszty ee i paliw, 2) przyczyniać się do przyspieszenia rozwoju gospodarczego na terenach niezurbanizowanych,	Zwiększaniu poziomu akceptacji społecznej służyć będzie m.in. działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej. Zmniejszanie kosztów energii będzie jednym z pożądanych efektów transformacji energetycznej.
334 9	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Postulujemy oparcie modernizacji i przebudowy sieci w modelu rozproszonym opartym na bilansowaniu obciążeniem. To wymaga utworzenia i wdrożenia jednolitej specyfikacji technicznej AMI, sprzętu IIoT do bilansowania obciążeniem oraz prostego programu budowy lokalnych obszarów bilansowania (LOB). Program ten wymaga również modernizacji rozporządzeń pomiarowego i systemowego dla KSE, integrowały rozwój gospodarki wodorowej i LOB, przyczyniając się do zwiększania poziomu bezpieczeństwa energetycznego, prowadziły do spadku kosztów energii dla odbiorców oraz pobudzały rozwój gospodarczy. Przestawienie ciężaru polskiego programu jądrowego z WEJ na MMR pozwoli na szybsze uruchomienie małych elektrowni/elektrociepłowni jądrowych w punktach zwiększonego poboru energii i zmniejszy nakłady na linie przesyłowe.	Uwaga odrzucona - inwestycje w jednostki wytwórcze i magazynowe muszą pozostawać zgodne z zasadami rynku wewnętrznego energii. Proponowane rozwiązania opierają się na modelu centralnego planisty, który nie odzwierciedla rynkowo efektywnej wyceny nowych i istniejących mocy. Rozwiązania postulowane przez wnioskodawcę są już dostępne dla profesjonalnych uczestników obu rynków, w tym agregatorów, jednak nie generują tak istotnych ryzyk dla kształtowania cen, jak propozycja przedstawiona w uwadze.
335 0	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Postulujemy wdrożenie programu wzrostu produkcji ee z OZE i wodoru elektrolitycznego w tempie dostosowanym do wzrostu zapotrzebowania na ee wynikającego z zakazu rejestracji spalinowych samochodów dostawczych i osobowych po roku 2035. To wymaga nie tylko ustanowienia znacznie wyższego poziomu produkcji na rok 2035 oraz stworzenia do roku 2035 warunków do inwestycji w OZE, które zapewnią zasilanie samochodów elektrycznych, wodorowych i e-paliw syntetycznych, które do roku 2050 będą stanowiły bazę zasilania mobilności. Konieczne jest opracowanie bardziej precyzyjnej prognozy na rok 2035, by uniknąć naprężeń w KSE oraz dalszego spadku konkurencyjności polskiej gospodarki. Uzasadnienie Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/851 z dnia 19 kwietnia 2023 obowiązywać będzie zakaz rejestracji samochodów spalinowych w UE. Polska głosowała przeciw, zgodnie z polityką spowalniania transformacji. Niewdrożenie tego rozporządzenia będzie skutkowało negatywnymi skutkami dla całej gospodarki. Realizacja tego celu jest w zgodzie ze strategicznie zasadną potrzebą uzyskania samowystarczalności energetycznej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
335 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Wspierając cały kierunek działań, proponujemy uzupełnić opis o postulat przystąpienie do aktywnego zwalczania działalności dezinformacyjnej ośrodków zainteresowanych powstrzymaniem rozwoju OZE i przejścia z systemu bilansowania rezerwą mocy generatorów gazowych na bilansowanie rezerwą obciążenia. Obywatele nie mają świadomości, że wpływ obcych interesów na politykę energetyczną państwa jest tak duży, że zaczyna zagrażać	Zwiększaniu poziomu wiedzy w tym zakresie, jak i przeciwdziałaniu dezinformacji klimatycznej, służyć

					konkurencyjności polskiej gospodarki. Wymaga to aktywnej walki z mitami. Szczególnie szkodliwym jest kłamstwo, jakoby zmienna moc dysponowana OZE musi powodować wzrost kosztów sieciowych oraz zmniejszać bezpieczeństwo i ciągłość dostaw ee. Zachęcamy do upowszechniania informacji, iż Chiny w przyspieszonym tempie przedstawiają się na OZE ze względów ekonomicznych. Głównym celem inwestycji w Chinach jest przestawienie systemu na bilansowanie obciążeniami w postaci samochodów elektrycznych, elektrolizerów, centrów danych i fabryk AI. Polska strategia energetyczna powinna przyjąć, że tempo wzrostu udziału ee z OZE w polskim wolumenie produkcji powinno być takie samo jak w Chinach. To warunek konieczny powstrzymania procesu spadku konkurencyjności gospodarki. Już czas, aby gospodarka chińska stała się poziomem odniesienia, do którego powinniśmy się porównywać. Dlatego tak ważne jest zauważenie, że chiński plan budowy OZE na lata 2021-2030 został zrealizowany w tym roku, a tempo inwestycji nadal rośnie. Celem chińskiej transformacji jest obniżenie średniej ceny ee dla przedsiębiorstw z poziomu 99\$/MWh do poziomu poniżej 50\$/MWh. Redukcja emisji gospodarki chińskiej jest efektem działań na rzecz wzrostu efektywności ekonomicznej gospodarki, a nie celem samym w sobie. Prawdopodobnie rok 2025 był rokiem najwyższych emisji per capita w Chinach. Jeszcze przed rokiem 2030, emisje te spadną poniżej emisji per capita w Polsce. Intensywna kampania informacyjna na temat tempa i celów transformacji energetycznej w Chinach może pozwolić na wycofanie się z destrukcyjnej polityki energetycznej ostatnich 20 lat. Wg oficjalnego planu wieloletniego Chiny zamierzają produkować 80% ee z OZE w roku 2060, ale obecne tempo inwestycji w OZE i w cyfryzację sieci, spadające koszty ee z OZE oraz rosnący popyt na ee generowany przyspieszonym rozwojem AI uzasadnia tezę, że zrealizują ten cel wcześniej niż UE. To oznacza, że jeśli nie zmienimy obecnej polityki energetycznej, to konkurencyjność naszej gospodarki będzie nadal spadać.	będzie m.in. działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej.
335 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Popierając działania wspierające projekty związane z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem, postulujemy: Wdrożenie wieloletniego programu ze ściśle zdefiniowanym harmonogramem wzrostu mocy elektrolizerów wodoru i popytu na to paliwo/surowiec. Uzasadnienie Zwracamy uwagę, że realizowana polityka wsparcia rozwoju gospodarki wodorowej stoi w jawnej sprzeczności z postulowanym w niniejszym opisie działania oraz celami zapisanymi w tej Strategii i Strategii wodorowej z roku 2021. Realizacja nawet tak skromnego celu, jakim instalacja 2 GW elektrolizerów do roku 2030, jest zagrożona. Tegoroczny konkurs na dofinansowanie inwestycji w elektrolizery, kierował się zasadami sprzecznymi z logiką polityki wspierania innowacyjności, mającej na celu budowę konkurencyjnego ekosystemu wodorowego. Trudno znaleźć uzasadnienia dla warunku zmuszającego inwestora wodorowego do inwestycji we własne źródła OZE. To postulat dewastujący sensowny model biznesowy i zmniejszający opłacalność przedsięwzięcia. Co więcej, BGK nie wyciągnęło wniosku z informacji, że produkcja wielkoskalowa, jest mniej opłacalna niż lokalna, rozproszona, współdziałająca z lokalnymi sieciami opartymi na OZE. W rezultacie główna część środków trafiła do państwowego koncernu. Ze względów ekonomicznych i strategicznych, producenci wodoru powinni korzystać z konkurencyjnego lokalnego rynku inwestorów wyspecjalizowanych w inwestycjach w OZE. Synergii inwestycji w produkcję wodoru z inwestycjami w system bilansowanie obciążeniami (usługi DSR) KIGEIT opisała w raporcie złożonym w MKiŚ jeszcze w roku 2021. Obecnie realizowaną politykę wodorową cechuje niekompetencja, w wyniku której Polska mając szansę stać się eksporterem netto wodoru elektrolitycznego, stanie się jego importerem. Ta polityka przyczynia się istotnie do spowolnienia transformacji energetycznej. W polskiej polityce gospodarczej brak jest refleksji na temat znaczenia produkcji lokalnej wodoru na potrzeb przemysłu i armii w warunkach wojny przy odcięciu od dostaw ropy i gazu. To zapewne kolejny efekt silosowego zarządzania procesami wzmacniania obronności kraju.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
335 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Postulujemy oparciu budowy mocy bilansujących na mocach bilansujących obciążen W LOB podstawą bilansowania będą obciążenia, które będą odbierać nadmiar mocy na produkcję wodoru, produkcję ciepła, ładowanie mobilnych i stacjonarnych magazynów energii itd. (świadcząc usługi DSR). Proces przechodzenia KSE na rozproszoną generację z OZE powinien być połączony z procesem przechodzenia na gospodarkę wodorową, co zmniejszy wydatki na magazyny stacjonarne i zwiększy efektywność ekonomiczną LOB. Proces przechodzenia od system opartego głównie na sterowaniu rezerwową mocą generacyjną elektrowni gazowych na system cyfrowy oparty na zarządzaniu wielkością obciążenia dopasowywaną do mocy atrakcyjnej	Uwaga odrzucona - inwestycje w jednostki wytwórcze i magazynowe muszą pozostawać zgodne z zasadami rynku wewnętrznego. Proponowane rozwiązania opierają się na modelu centralnego planisty, który nie odzwierciedla rynkowo efektywnej wyceny nowych i istniejących mocy.

					cenowo powinien mieć charakter ewolucyjny sterowany makroekonomicznym interesem kraju, a nie interesami elektrowni finansowanych z rynku mocy.	Rozwiązania postulowane przez wnioskodawcę są już dostępne dla profesjonalnych uczestników obu rynków, w tym agregatorów, jednak nie generują tak istotnych ryzyk dla kształtowania cen, jak propozycja przedstawiona w uwadze.
335 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Postulujemy opracowanie uruchomienie zorientowanego na przyszłość rzeczywiście polskiego programu jądrowego. Celem programu powinno być uruchomienie europejskiej produkcji fabrycznej reaktorów MMR, przystosowanych do pracy w konfiguracji elektrociepłowni, a w następnym etapie jako urządzenia mobilne. Uzasadnienie Technika jądrowa wchodzi w nowy etap komercjalizacji. Dwudziestowieczna koncepcja budowy WEJ uległa wyczerpaniu, gdyż technologia ta ma negatywną krzywą uczenia, każda nowa inwestycja jest coraz droższa i trwa dłużej, a większość generowanej energii jest marnowana, a WEJ są niekompatybilne z postępującym rozproszeniem popytu generowanego przez gospodarkę sieciową, rolnictwo CEA itd.. Te wady stały się czynnikiem kierującym B+R w kierunku rozwiązań modułowych, pozwalających na zmniejszanie wielkości reaktorów. Reaktor o mocy 20MWe może być już przewożony koleją i standardowym sprzętem transportu kołowego. Ruszyły również prace, które przewidują wykorzystania tego typu siłowni jądrowej na polu walki. Polska nie powinna rezygnować z szansy podniesienia swego poziomu suwerenności technologicznej w tym obszarze. Członek KIGEIT przez 2 lata oferował sfinansowanie budowy elektrowni opartej na reaktorze PWR 20 MWe. Polska biurokracją spowodowała, że zamiast w Polsce pierwszy reaktor ruszy w Południowej Walii. Został przyjęty do licencjonowania nuklearnego w lutym 2025 roku. Jest to pierwszy nowy projekt nuklearny przyjęty do tego procesu od 1978 roku, mimo że tego typu reaktory działają na okrętach już od lat 50. Współczesna biurokracja licencjonowania reaktorów jądrowych jest niedostosowana do nowej rzeczywistości technologicznej i należy prawo dopasować do obecnego stanu techniki. Przypomina to sytuację sprzed kilkunastu lat, gdy na uruchomienie elektrowni fotowoltaicznej wiązało się z przejściem przez procedurę przypominającą tę przewidzianą do budowy wielkiej elektrowni węglowej.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
335 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Postulujemy wdrożenie regulacji, które zwiększą bezpieczeństwo cyfrowe inteligentnych rozwiązań w sieciach infrastrukturalnych dual-use. Oprogramowane cyfrowe urządzenia pomiarowe, kontrolne i wykonawcze instalowane w sieciach dual-use powinny być polskiej lub europejskiej produkcji, wytwarzane i wdrażane przez podmioty, którego beneficjent rzeczywisty pochodzi z EOG lub krajów stowarzyszonych. Dane z tych urządzeń powinny w sposób zabezpieczony być przechowywane na serwerach zlokalizowanych na terenie Polski, które są pod pełną kontrolą inżynierów z Polski. To zapewni wysoki poziom bezpieczeństwa cyfrowego warstwy AMI i LOB, podniesie odporność strategiczną infrastruktury dual-use oraz przyczyni się do wzmocnienia innowacyjności polskich zakładów produkcyjnych. System zarządzania cyfrowego w czasie pokoju daje znacznie zwiększenie efektywności inwestycji i spadek kosztów produkcji i dystrybucji ee, a w czasie wojny większą odporność na ataki i krótszy czas napraw uszkodzonych komponentów KSE. Uzasadnienie Obecnie dane osobowe i energetyczne powinny być chronione tak, jakby stanowiły tajemnice państwową najwyższej wagi. Stanowią niezbędny komponent do budowy bliźniaka cyfrowego państwa, gospodarki, przedsiębiorstwa. Jest wiele poszlak wskazujących na to, że dane tego typu są obecnie w mniej lub bardziej legalnym obrocie gospodarczym. Dane energetyczne stały się podstawą wyboru celów ataków rakietowych w wojnie w Ukrainie.	Informacja zostanie przekazana w terminie późniejszym, wymagana dodatkowa konsultacja.
335 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163	Postulujemy maksymalne przyspieszenie procesów przechodzenia na rozproszoną gospodarkę wodorową i budowę samowystarczalności paliwowej opartą na wodrze z OZE. Oszczędności z redukcji kosztów osieroconych powinny być konfrontowane z oszczędnościami wynikającymi z redukcji importu paliw oraz kosztów zwiększania odporności infrastruktury na uderzenia dywersyjne i militarne.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań i nie przedstawia tempa transformacji w sposób szczegółowy. Zastosowanie danej technologii warunkować będzie m.in. poziom dojrzałości technologicznej.
335 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji	195	Wg naszej oceny jesteśmy celem intensywnych ataków w infosferze wewnętrznej i zewnętrznej – międzynarodowej. Wojna w przestrzeni cyfrowej generuje już olbrzymie i wymierne finansowo straty, również w technosferze. Stan podwyższonej gotowości i ataki hybrydowe z Białorusi też generują wymierne koszty. Do tego należy dodać koszty	Zostanie rozważone uwzględnienie tej uwagi w innych częściach Strategii dotyczących kwestii bezpieczeństwa.

		Elektroniki i Telekomunikacji	międzynarodowe j Polski		pomocy dostarczanej Ukrainie. Rosja już nas zaatakowała, co potwierdzają jej przywódcy stwierdzając, że jesteśmy de facto w stanie wojny. Jest to wojna nowego typu, w której wojna gospodarcza, cyfrowa, informacyjna i ataki dywersyjne generują olbrzymie koszty i wymierne straty osobowe. To, że nie jest wypowiedziana nie zmienia tego faktu. Dlatego postulujemy jasne komunikowanie obywatelom i przedsiębiorcom, że konieczny jest zwiększony wysiłek na rzecz takiego usprawnienia naszej infrastruktury dual-use, by wzmacniane obecnie siły zbrojne miały mocne zaplecze zdolne kontrofensywy w infosferze. Aby skutecznie wzmocnić potencjał obronny należy synchronicznie i budować wolę obrony kraju (na tym froncie wojny jesteśmy w pełnej defensywie) oraz całą infrastrukturę sieciowo-przemysłową, bez której armia nie jest w stanie walczyć. Jeśli systemowo nie zwiększymy intensywności i efektywności ekonomicznej przygotowań do konfliktu – nie unikniemy go. Taka jest rzeczywistość. Jednocześnie trzeba stwierdzić, że mamy potencjał ludzki i możliwości technologiczne, by zniechęcić agresora, ale musimy zacząć to robić. Polski duch przedsiębiorczości jest w stanie uruchomić silnik ponad pięcioprocentowego wzrostu gospodarczego, ale muszą być do tego stworzone odpowiednie warunki społeczno-gospodarcze. Dlatego wszystkie priorytety dot. obronności powinny być realizowane z wykorzystaniem najnowszych technologii cyfrowych. Powinniśmy w znacznie większym stopniu opierać się na własnym przemyśle niż na zakupach. To również podniesie wolę obrony całego społeczeństwa. Proponowana przez KIGEiT strategia ma wymiar gospodarczo-obronny, dzięki czemu wszystkie nakłady na infrastrukturę, służące zwiększeniu odporności zaowocują przyspieszeniem rozwoju technologicznego i gospodarczego, co będzie kolejnym elementem zniechęcającym do agresji.	
3358	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200	Nadzieja, że możliwy jest sensowny, trwały i efektywny rozwój nowoczesnych technologii w siłach zbrojnych bez oparcia tych technologii na zaawansowaniu technologicznym krajowych zakładów produkcyjnych i infrastruktury jest budowaniem zamków na lodzie. Przykładów zgubnych skutków takiego podejścia jest aż nadto. Dlatego w całej strategii postulujemy radykalny zwiększenie krajowego wysiłku przemysłowego.	W Priorytecie 3.2 Wzmocnienie potencjału obronnego kraju: 1. Zwiększenie potencjału Sił Zbrojnych RP w poddziałaniu B. Rozwój nowoczesnych technologii w Siłach Zbrojnych RP zostanie dodany zapis: "W celu zapewnienia skutecznej realizacji zamierzeń modernizacyjnych, przewiduje się zwiększenie krajowego wysiłku przemysłowego, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju i wykorzystania potencjału polskiego przemysłu obronnego". W poddziałaniu B. Efektywne wdrażanie technologii, w tym podwójnego zastosowania założono rewizję regulacji w zakresie wprowadzania na wyposażenie Sił Zbrojnych RP efektów prac badawczo-rozwojowych. W ramach Rozwoju zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP zakłada się dalsze uruchamianie projektów zorientowanych na rozwój i wdrażanie nowych systemów uzbrojenia.
3359	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	Postulujemy, by program rozwoju krajowych zasobów produkcyjnych i serwisowych dotyczył całej gospodarki, a szczególny nacisk położyć na modernizację infrastruktury dual-use, rozproszenie źródeł zasilania i sieci transportowej oraz zakładów produkcyjnych o szczególnym znaczeniu dla funkcjonowania państwa i wojska. Uzasadnienie Współczesna wojna to wojna przemysłowa prowadzona w oparciu o bliźniaki cyfrowej online pola walki. Dlatego zdolność do prowadzenia skutecznej obrony i odparcia ataku zależy od zasobów produkcyjnych i serwisowych infrastruktury całej gospodarki. Doświadczenia współczesnych wojen wskazują, że sektor obronny jest tylko tak efektywny, jak efektywna jest całość gospodarki. Właściwe przygotowanie strukturalne efektywnego działania w	Uwaga zostanie uwzględniona.

					warunkach pokoju jak i wojny decyduje o kosztach i skuteczności ew. ataku. Rozproszenie i cyfrowe zarządzanie polem walki, jakim staje się cały kraj, podnosi koszty ataku, zmniejsza koszty obrony oraz skraca czas odbudowy zniszczonych elementów infrastruktury obronnej i przemysłowej. Kluczowym elementem produkcji jest dostępność energii, dlatego w całym dokumencie kładziemy szczególny nacisk na przygotowanie energetyki do działania w warunkach konfliktu.	
3360	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	Postulujemy, by program budowy systemu zapewniającego ciągłość funkcjonowania przemysłu obronnego w czasie wojny był tak skonstruowany, by przemysł ten mógł funkcjonować w czasie pokoju dzięki utrzymaniu zdolności produkcyjnych zbliżonych do tych niezbędnych w czasie wojny. W tym celu sugerujemy włączyć polski przemysł obronny w łańcuch wartości budowany obecnie w UE. Przykładem może tu być np. Szwecja, która nie brała udziału w wojnie, ale od dawna utrzymuje cały czas wysoki poziom gotowości technologicznej dzięki zdolności eksportowej tego przemysłu. Dzięki temu utrzymanie takiej gotowości nie będzie wielkim obciążeniem dla gospodarki w czasie pokoju.	Uwaga zostanie uwzględniona.
3361	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	203	Uważamy, że Strategia powinna uwzględniać wdrożenie nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych zwiększających mobilność i skuteczność sił zbrojnych oraz służb. W szczególności rekomendujemy odnotowanie rozwiązań typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit) – czyli zestawów taktycznych wykorzystujących komercyjne urządzenia mobilne ze specjalnie przygotowanym oprogramowaniem. Tego rodzaju "Tactical Edition" smartfony łączą zalety powszechnie dostępnego sprzętu z dedykowanym, „hardened” systemem operacyjnym i aplikacjami wojskowymi, zapewniając stabilne, szyfrowane połączenia w każdych warunkach operacyjnych. Rozwiązania te są już z powodzeniem stosowane przez siły zbrojne państw NATO i UE, które włączyły je do swoich systemów świadomości sytuacyjnej. Postulujemy wyciągnięcie wniosków z wojny w Ukrainie. System zamówień powinien zapewnić ciągłość i bezpieczeństwo dostaw tego sprzętu w czasie pokoju i wojny. Systemy informatyczne powinny być całkowicie pod kontrolą polskich służb, a dostawcy powinni obowiązkowo: • przekazać zarządzanie wszystkimi funkcjonalnościami sprzętu polskiemu operatorom, • gwarantować brak mechanizmów ograniczania tych funkcjonalności bez zgody polskiego operatora. Sprzęt powinien być zabezpieczony by-design przed możliwością ingerowania w jego funkcjonowanie bez wiedzy i zgody polskiego operatora. Dane pochodzące z tego sprzętu muszą być przetwarzane w miejscu zaakceptowanym przez polskiego operatora. Preferowanym miejscem produkcji sprzętu podwójnego zastosowania powinno być terytorium Polski lub krajów UE.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Wniosek dotyczący wdrażania rozwiązań typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit) uznaje się za zasadny. Zasadny jest również wniosek dotyczący zapewnienia pełnej kontroli państwa nad eksploatowanymi systemami informatycznymi oraz ciągłości dostaw zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. W Priorytecie 3.2 zostanie uwzględniony zapis: „Zapewnić Państwu pełną kontrolę nad procesem budowy i funkcjonowania kluczowych dla obronności państwa systemów teleinformatycznych, w szczególności wykorzystywanych na poziomie strategicznym.”
3362	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	We fragmencie następującym po zdaniu „Wsparcie będzie dotyczyć infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu wykorzystaniu – na cele cywilne i wojskowe, oraz takiej, która ma istotny wpływ na poziom życia mieszkańców.” postulujemy dodanie także wzmianki o infrastrukturze telekomunikacyjnej, której obecność oraz odporność mają kluczowy charakter w warunkach kryzysowych. W szczególności chodzi tu o zapewnienie łączności wewnątrzbudynkowej w budynkach użyteczności publicznej, które w czasie pokoju pełnią funkcje użytkowe, a w sytuacjach kryzysowych mają za zadanie pełnić funkcję obiektów zbiorowej ochrony.	Powtórzenie z uwaga nr 2901.
3363	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Fundamentem każdej skutecznej obrony cywilnej jest obudzenie powszechnej woli obrony cywilnej, która objawia się w inicjatywach społecznych i zdecydowaną akceptacją wydatków rzeczowych na budowę nowoczesnej warstwy technicznej obrony cywilnej.	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii.
3364	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i	212	W opisie projektu SB&P proponujemy dodać: System dedykowanej dla państwa sieci łączności będzie projektowany, budowany i utrzymywany z uwzględnieniem istniejących zasobów infrastrukturalnych, zarówno będących w dyspozycji podmiotów publicznych, jak i prywatnych. Wykorzystane zostaną synergie w tym zakresie, które pozwolą na zapewnienie efektywnej realizacji zadań przy jednoczesnym utrzymaniu najwyższych standardów bezpieczeństwa.	Uwaga uwzględniona.

			społeczeństwa na kryzysy			
336 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212	Zalecamy doprecyzowanie punktu dot. rozwijania zdolności państwa w zakresie zapobiegania i reagowania na zagrożenia i sytuacji kryzysowe Budowa odporności państwa w zakresie łączności kryzysowej powinna obejmować nie tylko rozwój i zabezpieczenie infrastruktury sieciowej, ale również zapewnienie dostępu służbom do odpowiednich urządzeń końcowych. Chodzi o specjalistyczne mobilne terminale (np. radiotelefony i wzmocnione smartfony) wyposażone w dedykowane systemy i aplikacje. Powinny być one objęte centralnym systemem zarządzania, który zagwarantuje ich bezpieczne funkcjonowanie i szybkie konfigurowanie w razie potrzeby. Rekomendujemy wdrożenie platformy Mobile Device Management (MDM) zdolnej do zdalnego nadzoru i aktualizacji całej floty terminali używanych przez służby. Najlepiej, aby takie rozwiązanie współpracowało z istniejącymi systemami łączności operacyjnej – przykładowo integracja platformy MDM z systemem TAK (Team Awareness Kit) umożliwiłaby automatyczną dystrybucję krytycznych aplikacji i danych na wszystkie urządzenia służb, co znacząco usprawni koordynację działań w terenie. Rekomendujemy, aby systemy posiadały profesjonalne centra dowodzenia wyposażone w odpowiednie systemy wyświetlania informacji (posiadające stosowne certyfikacje) do których podłączone zostaną odpowiednie systemy informatyczne. Postulujemy wyciągnięcie wniosków z wojny w Ukrainie. System zamówień powinien zapewnić ciągłość i bezpieczeństwo dostaw tego sprzętu w czasie pokoju i wojny. Systemy informatyczne powinny być całkowicie pod kontrolą polskich służb, a dostawcy powinni obowiązkowo: • przekazać zarządzanie wszystkimi funkcjonalnościami sprzętu polskim operatorom, • gwarantować brak mechanizmów ograniczania tych funkcjonalności bez zgody polskiego operatora. Sprzęt powinien być zabezpieczony by-design przed możliwością ingerowania w jego funkcjonowanie bez wiedzy i zgody polskiego operatora. Dane pochodzące z tego sprzętu muszą być przetwarzane w miejscu zaakceptowanym przez polskiego operatora. Preferowanym miejscem produkcji sprzętu podwójnego zastosowania powinno być terytorium Polski lub krajów UE.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
336 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217	Nigdzie w dokumencie nie pojawia się mikroelektronika chociaż jest podstawą technologiczną wielu technologii, które dostaną STEP Seal. Zwracamy uwagę, że największe i najtrudniej wykrywalne jest cyberbezpieczeństwo sprzętowe. Należy doprecyzować potrzebę zbudowania w Polsce suwerenności technologicznej w obszarze technologii mikroelektronicznych i w obszarze integracji. Obejmuje to produkcję dla obronności w zakresie strategicznych technologii fotonicznych, azotkowych i technologii specjalizowanej elektroniki krzemowej od poziomu processingu podłoża, wytwarzania warstw, inżynierii materiałowej po gotowy przyrząd (podzespół) - obudowany, zdalny do montażu w urządzeniu docelowym niezależnie czy będzie to sprzęt cywilny czy też wojskowy, gdzie krytycznie istotna jest dostępność podzespołu. Dziś najbardziej atrakcyjne ekonomicznie i najmniej wiarygodne z punktu widzenia poziomu zaufania (cyberbezpieczeństwo) są produkty chińskie. Stąd nawet relatywnie małe państwa europejskie jak Estonia czy Czechy budują małoseryjne zdolności produkcyjne w tych obszarach lub nawiązują strategiczne partnerstwa w zakresie dostępu do technologii zagranicznych. Należy podjąć Strategicznym celem powinno być stworzenie bezwarunkowej dostępności do możliwości wytwórczych w każdym ze strategicznych, wymienionych wyżej obszarów z zachowaniem dobrej praktyki decentralizacji potencjału (produkcja nie w jednej lokalizacji). Rozsądnym ekonomicznie rozwiązaniem jest nawiązanie współpracy sojuszniczej w tym zakresie. Jeśli jednak takiej współpracy nie uda się nawiązać, należy bezwarunkowo uruchomić własną produkcję małoseryjną.	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Jednocześnie należy zaznaczyć, że kwestie postulowane w uwadze dotyczące suwerenności technologicznej zostały uwzględnione w projektowanym Priorytecie 3.3, tj. w działaniu 3B: Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa łańcucha dostaw oraz suwerenności technologicznej, zaś kwestie produkcyjne i serwisowe w sektorze obronnym znajdują swoje odzwierciedlenie w Priorytecie 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju.
336 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Fundamentem wszelkich innowacji rolnych, które mogą prowadzić do opłacalności produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego jest tania i powszechnie dostępna energia. Stworzenie warunków do jej produkcji wymaga pobudzenia powszechnych inwestycji we wszelkie formy społeczności energetycznych, w tym w technologie umożliwiające pracę wyspową.	Działania dotyczące rozwoju społeczności energetycznych są zawarte w priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna, Kierunek działania 1 D. Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii.
336 8	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	Priorytet 3.5: Skutecznie	228	Administracja jest najsłabszą częścią polskiego systemu społeczno-gospodarczego. Przyczyniły się do tego w równym stopniu mediatyzacja polityki, zaniedbanie inwestycji w system edukacji i procesy związane z transformacją ustrojową. Ale mamy również duże osiągnięcia w zakresie cyfryzacji wielu dziedzin życia, dzięki czemu zbudowaliśmy	Uwaga wymaga dalszych analiz. Postulat zostanie rozważony na późniejszym etapie.

		Elektroniki i Telekomunikacji	działająca administracja		duży kapitał zaufania społecznego do efektywności usług i rozwiązań cyfrowych. To dobry punkt startu do uruchomienia Programu budowy Bliźniaka Cyfrowego Państwa, co pozwoli na zmniejszenie skali arbitralnych, często czysto politycznych decyzji, które nigdy nie byłyby podjęte, gdyby istniały narzędzia ich weryfikacji ex ante. Takim właśnie zbiorem narzędzi są bliźniaki cyfrowe. To może być również najtańsze narzędzie usprawniające w wielu wymiarach działania administracji wszystkich szczebli i we wszystkich wymienionych w tym priorytecie kierunkach działań.	
3369	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	228	Model już w tej chwili opiera się na narzędziach cyfrowych inwentaryzacji geo-przestrzennej i bazach danych. Jednak wykorzystanie tego modelu do skutecznej i efektywnej realizacji określonej wizji Polski przyszłości wymaga integracji całości wiedzy i informacji w nowoczesnych narzędziach cyfrowych służących do kompresji wiedzy i budowania narzędzi do analizy, prognozowania i badania zjawisk, których nie da się analizować narzędziami proceduralnymi. To jeden z głównych obszarów zastosowania AI. Zespoły bliźniaków cyfrowych stają się coraz powszechniej używanym narzędziem do modelowania najbardziej złożonych procesów napędzanych złożonymi oddziaływaniami horyzontalnymi.	Uwaga o charakterze komentarza
3370	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	CZĘŚĆ I UWAGI Materializacja deklaracji wprowadzenia rozliczalności do Strategii Rozwoju Polski do roku 2035 (SRP2035) pobudzi aktywność samorządów gospodarczego i terytorialnego co wesprze wysiłki administracji w kreowaniu lepszych rozwiązań. Ta materializacja powinna opierać się wykorzystaniu nowej wiedzy dot. zarządzania opartego na planowaniu. Polska potrzebuje nowoczesnego systemu decyzyjnego. Uwagi do obecnej koncepcji systemu decyzyjnego Każdy system realizacji wymaga rozdzielenia funkcji nadzoru od funkcji decyzyjnych. Działa sprawnie tylko wtedy, gdy cele nadzoru są niezależne do woli nadzorczy. Funkcję nadzoru powierzono Radzie Ministrów, ale brakuje jasnego stwierdzenia, że będą w ministerstwach również sprawować funkcje nadzorcze, a nie decyzyjne. Będą skutecznymi wykonawcami funkcji nadzoru, gdy nie będą musieli być „sędziami we własnej sprawie”. Formalnie realizacja tej idei nie wymaga zmian ustawowych i regulaminowych, bo Premier może skutecznie nadzorować wykonanie tej reguły, ale rzeczywistość polityczna może być istotną przeszkodą. W obecnym systemie zarządzania celów gospodarczych odpornych na fluktuacje politycznej. Ważne też aby przynajmniej wskazać, jakie obligacje i sankcje są będą determinować decyzje ministrów, którzy będą na bieżąco nadzorować pracę pionów decyzyjnych w podległym ministerstwie oraz podmioty będące pod kontrolą MAP. Słabość obecnych demokracji Zachodu polega na tym, że najwyższy priorytet mają decyzje zgodne z interesem największych podmiotów gospodarczych lub politycznych (w wypadku Polski - niekoniecznie polskich) niezależnie od tego, jak bardzo sprzeczne są z interesem makroekonomicznym gospodarczym i/lub społecznym Polski. Stąd wniosek, że aby zwiększyć efektywność działań potrzebujemy systemu planowania zintegrowanego ze sprawnym systemem decyzyjnym, który będzie zobligowany prawnie do realizacji planów. Jednocześnie jedynym źródłem planów powinna być wiedza zaimplementowana do bliźniaka cyfrowego online rzeczywistości będącej przedmiotem planowania. Podjęcie tej strategicznej decyzji wymaga zaakceptowania faktu, że dogmat o nieefektywności gospodarki planowej nie znajduje potwierdzenia w rzeczywistości. Wynika to z faktu, że modele AI zawierające skompresowaną wiedzę coraz większych obszarów rzeczywistości są zdolne do wnioskowania nieproceduralnego oraz prognozowania.	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.
3371	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	CZĘŚĆ II UWAGI Wchodzimy w epokę, w której mechanizmy rynkowe, które kiedyś były mechanizmem sprawniejszym od planowania proceduralnego, stały się mniej sprawne od zarządzania planowanego w oparciu o bliźniaki cyfrowe. Jeśli nie zastosujemy w praktyce osiągnięć wiedzy informatycznej, przewaga konkurencyjna krajów korzystających sprawnie z tej technologii do planowania strategicznego i podejmowania decyzji nad krajami, które dogmatycznie nie mogą się z tym faktem pogodzić – będzie rosła. Przy czym problemem nie jest demokracja, której istotą był szacunek do prawdy czyli wiedzy. Demokracja, która dogmatycznie abstrahuje od wiedzy – przestaje być demokracją. Uwzględniając obecny stan wiedzy, najsprawniejszym systemem zarządzania jest ten, który jest bezwzględnie zobligowany do realizacji celów planowania strategicznego, operacyjnego i taktycznego w oparciu o stale aktualizowaną i obiektywną wiedzę merytoryczną, a najlepszym źródłem takiej wiedzy stają się bliźniaki cyfrowe online. To oznacza, że cel może być modyfikowany już w momencie, gdy nowa wiedza wskazuje zmianę kierunku. Decyzje polityczne, których adresatem jest społeczeństwo, zawsze będą stanowiły funkcje celu dla bliźniaków. Dlatego nadrzędnym celem strategii powinna być budowa na wzór japoński „super-inteligentnego społeczeństwa” (społeczeństwa 5.0), gdyż wg obecnej wiedzy, jest to najlepsza droga do wyboru najlepszych decyzji politycznych. W procesie opracowywania niezbędnych reform, postulujemy wziąć pod uwagę, że wg dostępnych analiz społeczno-gospodarczych dyktatura oparta na wiedzy jest mniej sprawna od demokracji opartej na wiedzy, bo traci przewagę w	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.

					postaci prędkości trafnych decyzji. Jednocześnie sama struktura zarządzania oparta jest na posłuszeństwie i lojalności wobec dyktatury, więc przestrzeni dla innowacyjnego myślenia pozostaje bardzo niewiele. Innymi słowy, przekonanie niektórych polityków, że dyktatura stała się efektywniejsza od demokracji jest pozbawione fundamentu wiedzy merytorycznej.	
337 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	CZĘŚĆ I UWAGI Sprawną koordynacją procesu wdrażania Strategii wymaga bazowania na tych samych danych, analizach i symulacjach, które pozwalają zmniejszać ryzyko błędnych decyzji NA WSZYSTKICH POZIOMACH. Współcześnie fundamentem technicznym nowoczesnych systemów zarządzania realizacją złożonych procesów są bliźniaki cyfrowe on-line. Mimo iż jest to program, które realizacja może nigdy się nie skończyć - postulujemy uczynić z Program budowy Bliźniaka Cyfrowego Państwa jednym z ważnych działań ustrojowych takich jak kształtowanie prawa, programów nauczania czy rozwoju gospodarczo-społecznego. Poniżej wymieniamy podstawowe korzyści bliźniaków już obecne stosownych w biznesie, bo te doświadczenia już są pomocne budowie bliźniaków - fragmentów gospodarki, społeczności itd. Kluczowym celem powinno być rozpoczęcie od razu budowy bliźniak w wersji online. Jego uruchomienie będzie trudniejsze, ale otwiera stałą możliwość ciągłej aktualizacji, doskonalenia, współpracy w czasie rzeczywistym oraz integracji z rosnącą liczbą źródeł danych, co czyni bliźniaki cyfrowe coraz dokładniejszymi i wartościowszymi narzędziami decyzyjnymi. Zalety bliźniaków cyfrowych stosowanych w przedsiębiorstwach Optymalizacja operacyjna i predykcyjna Bliźniaki cyfrowe umożliwiają symulowanie różnych scenariuszy operacyjnych bez ryzyka dla rzeczywistych systemów. Przedsiębiorstwa mogą testować zmiany w procesach produkcyjnych, przewidywać awarie przed ich wystąpieniem dzięki analizie predykcyjnej, oraz optymalizować zużycie energii i zasobów w czasie rzeczywistym. Systemy online pozwalają na ciągłe aktualizowanie modelu danymi z czujników IoT, co zwiększa dokładność prognoz. Ministerstwa takie same symulacje mogą przeprowadzać na zintegrowanych bliźniakach, które będą składać się na bliźniaka cyfrowego Państwa. Ich tworzenie wymaga modernizacji współpracy z GUS. Redukcja kosztów i czasu rozwoju produktu Prototypowanie wirtualne eliminuje potrzebę budowy wielu fizycznych prototypów, co drastycznie obniża koszty rozwoju. Testy można przeprowadzać równolegle w wielu wariantach, skracając czas wprowadzenia produktu na rynek. Współpraca zespołów rozproszonych geograficznie staje się prostsza, gdy wszyscy pracują na tym samym modelu cyfrowym online. Tak samo można wszechstronnie badać wirtualnie skutki nowych regulacji prawnych, jeśli dysponuje się bliźniakiem cyfrowym obowiązującego prawa oraz przedsiębiorstw, na które to prawo oddziałuje.	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.
337 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	CZĘŚĆ II UWAGI Zarządzanie cyklem życia produktu Bliźniak cyfrowy śledzi produkt od projektu przez produkcję, eksploatację, aż po utylizację. Dane z użytkowania rzeczywistych produktów zasilają model, umożliwiając ciągłe ulepszanie kolejnych wersji. Serwis predykcyjny bazujący na rzeczywistych danych użytkownika minimalizuje przestoje i przedłuża żywotność urządzeń. Tak samo można badać funkcjonowanie i konkurencję towarów na rynku, wykrywać mega-trendy realizowane przez np. branże, w tym działania nieuczciwej konkurencji lub przejawy agresji gospodarczej. Personalizacja i dostosowanie do klienta Symulacje pozwalają testować indywidualne konfiguracje produktów dla konkretnych klientów przed produkcją. Klienci mogą "doświadczyć" produktu wirtualnie przed zakupem, co zwiększa satysfakcję i redukuje zwroty. Marketing może wykorzystywać dane z bliźniaka do tworzenia spersonalizowanych ofert. W podobny sposób można „personalizować” np. politykę społeczną i regionalną. Szkolenia i bezpieczeństwo Operatorzy mogą trenować na cyfrowych kopiach rzeczywistych systemów bez ryzyka uszkodzenia sprzętu lub zagrożenia bezpieczeństwa. Scenariusze awaryjne i ekstremalne można symulować bezpiecznie, przygotowując personel na sytuacje kryzysowe. Nowi pracownicy uczą się szybciej, mając dostęp do interaktywnego modelu. System zachowuje pamięć kompetencji instytucji Państwa mimo naturalnych przepływów kadrowych. Zrównoważony rozwój i compliance Monitoring wpływu środowiskowego w czasie rzeczywistym pomaga osiągać cele ESG. Symulacje pozwalają optymalizować procesy pod kątem minimalizacji śladu węglowego. Dokumentacja cyfrowa ułatwia audyty i spełnianie wymogów regulacyjnych, szczególnie w branżach silnie regulowanych jak farmacja czy lotnictwo. Technologia ta jest stosowana nawet do modelowania zmian ekonomicznych będących skutkiem zmian klimatycznych i środowiskowym, np. przez zespoły aktuariuszy pracujących na rzecz globalnych firm	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.

					ubezpieczeniowych. Współpraca w ekosystemie biznesowym Dostawcy, producenci i klienci mogą współdzielić wybrane dane z bliźniaka, tworząc zintegrowany łańcuch wartości. Ubezpieczyciele otrzymują dokładniejsze dane do wyceny ryzyka. Instytucje badawcze mogą wykorzystywać anonimizowane dane do rozwoju nowych technologii. Tak samo w oparciu o ten sam zestaw bliźniaków tworzących razem bliźniaka państwa mogą współpracować ministerstwa, urzędu, departamenty i wydziały. Korzystanie z bliźniaka cyfrowego zmniejsza podatność administracji na dezinformację lobbującą prowadzącą do szkodliwych dla Państwa decyzji, w której wyspecjalizowały się globalne korporacje.	
337 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	CZĘŚĆ III UWAGI Odporność i ciągłość działania W przypadku katastrof lub pandemii, cyfrowy model pozwala kontynuować pracę zdalnie. Backup cyfrowy całej infrastruktury przyspiesza odbudowę po awariach. Planowanie scenariuszy kryzysowych staje się bardziej precyzyjne dzięki symulacjom. Bliźniaki cyfrowe są podstawą podejmowania decyzji na współczesnym polu walki, zintegrowane zarządzanie zasobami w warunkach kryzysu i konfliktu. Monetyzacja danych i nowe modele biznesowe Dane i informacje z bliźniaków można udostępniać przedsiębiorcom jako produkt (data-as-a-service), który będzie pomagał im w podejmowaniu optymalnych decyzji na globalnym rynku, na którym nie ma żadnej ochrony antymonopolowej. Powstają nowe usługi jak "symulacja jako usługa" czy "optymalizacja jako usługa". Predykcyjne modele biznesowe zastępują reaktywne, tworząc przewagę konkurencyjną.	Przedstawione propozycje zostaną poddane analizie.
337 5	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	System podejmowania i realizacji strategicznych celów technologicznych, powinien być również wyposażony w narzędzie umożliwiające minimalizację strat powodowanych przez decyzje motywowane politycznie. Polska ma wyjątkowo bogate doświadczenie w podejmowaniu tego typu decyzji: od od Berlieta, przez inwestycje energetyczne jak np. elektrownia w Ostrołęce, produkcja polipropylenu w Policach po WEJ. Do tego trzeba dodać inwestycje takie, jak np. bloki 5-y i 6-y w Opolu. Czynnikiem przesądającym o ich podjęciu była presja polityczna. W ostatecznym rachunku decyzje tego typu nigdy nam się nie opłaciły, ale jedyny wniosek jak i z tego można wyciągnąć, to przyjąć założenie, że unikniemy ich w przyszłości. Dlatego musimy mieć przynajmniej mechanizm minimalizacji strat. Wyjątkowość decyzji o budowie WEJ polega tylko na tym, że wygeneruje straty bez porównania wyższe i bardziej brzemiennie w skutkach straty – nie tylko finansowe. Dlatego z czysto obywatelskiego obowiązku, apelujemy, by mimo poważnych kosztów, zmniejszyć koszty tego błędu, bo będziemy odczuwać jego skutki jeszcze przez następne 60 – 80 lat. Jeśli polska polityka będzie w stanie taki mechanizm wdrożyć i wycofać z tego błędu, to będzie to największe polskie osiągnięcie od czasu bezkrwawej transformacji ustrojowej. Jesteśmy również świadomi, że łatwiej podjąć jedną decyzję o budowie kilku wielkich reaktorów w jednym miejscu, niż uruchomić system decyzyjny, które uruchomi sprawne procedury inwestycyjne np. w 180 lokalizacjach. Jako kraj wysoko rozwinięty powinniśmy pokonać tę barierę, by wybrać innowacyjny kierunek rozwoju i stworzyć warunki do produkcji ee po kosztach zbliżonych do kosztów ee z OZE.	Decyzja o budowie EJ zapadła na podstawie wieloletnich analiz. W ramach Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ) powstanie pierwsza (składająca się z trzech bloków) elektrownia jądrowa na Pomorzu (gmina Choczewo), a także powstanie pierwszy blok drugiej siłowni planowanej również w ramach programu PPEJ, ale na chwilę obecną brak jest informacji o lokalizacji.
337 6	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	W części poświęconej ramom finansowym realizacji strategii właściwe brak jest komponentu finansowego, bo w dynamicznej innowacyjnej gospodarce - PPP, co do zasady, nie będzie istotnym modelem finansowania rozwoju. Postulujemy opracować zestawienie działań parametrycznych, które będą dynamizować inwestycje prywatne poprzez: 1) zmniejszanie ryzyka inwestycyjnego, 2) tworzenie warunków zapewniających minimum stabilności popytu, 3) przeciwdziałania aktom agresji gospodarczej (dumping, hiper-konkurencja, działania prawne, cła, bariery pozataryfowe itd.), 4) zintegrowane modele wsparcia indywidualnego z jasnym modelem korzyści makro-ekonomicznych na poziomie kraju, Inteligentne tworzenie możliwości wspiera klimat inwestycyjny i zmniejsza presję na finansowania bezpośrednie z budżetu.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
337 7	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	11	Dodanie nowych działań mających na celu stworzenie zintegrowanych ram prawnych reformy całości systemu edukacji i kształcenia Nazwa działania	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone

		Elektroniki i Telekomunikacji	NA LATA 2026-2029		Ustawowe ramy prawne reformy integrujące i modernizujące system edukacji kształcenia Krótki opis działania Realizacja priorytetu 2.1 zmian prawnych, które stworzą prawo do powszechnego uczenia się przez całe życie. Prawo to powinno być podparte aktualizacją obowiązujących ustaw dot. edukacji i kształcenia z założeniem, że uczenie nigdy się nie kończy, a konstrukcję podstaw programowych wszystkich elementów systemu będą spójne, co ułatwi obywatelom płynne przechodzenie z jednego etapu do drugiego. Konieczne jest również uruchomienie możliwości uruchamiania systemowej aktualizacji posiadanego wykształcenia Kamienie milowe ROK 2026 - Przygotowanie koncepcji zintegrowanej reformy dopasowane do polskiej kultury, wspierającej innowacyjności i z uwzględnieniem doświadczeń krajów, które osiągnęły w tym zakresie udokumentowane sukcesy. ROK 2027 - Przygotowanie wieloletniego planu realizacji przygotowanej koncepcji reformy - Przygotowanie i przyjęcie stosownych aktów prawnych, niezbędnych do realizacji reformy LATA 2028-2029 - Przystąpienie do pokoleniowego planu budowy inteligencji społecznej Podmioty odpowiedzialne i współpracujące Odpowiedzialny: MEN Współpraca: KPRM przy udziale wszystkich ministerstw i instytucji wdrażających reformę Źródła finansowania Budżet państw wsparty prywatnymi inwestycjami w podnoszenie innowacyjności i podnoszenie kwalifikacji pracowników Umiejscowienie w Strategii Priorytet 2.1 - Stworzenie zintegrowanych ram prawnych reformy całości systemu edukacji i kształcenia	propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
3378	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	20	Dodanie działania usprawniającego wykorzystanie systemu zamówień publicznych do kreowania popytu na innowacyjne produkty i usługi oferowane przez krajowe podmioty. Nazwa działania Wykorzystania prawa zamówień publicznych i innych aktów prawnych w celu przyspieszenia modernizacji i zwiększenia poziomu bezpieczeństwa infrastruktury dual-use Krótki opis działania Celem jest skuteczne zablokowanie możliwości instalowania oprogramowanego sprzętu elektronicznego z funkcją komunikacji bez pełnej dokumentacji technicznej sprzętu i oprogramowania w infrastrukturze dual-use. Każdy zamawiający zgodnie z art. 393 ust. 1 pkt 4 Ustawy PZP powinien mieć obowiązek odrzucić ofertę, w której udział oprogramowanych urządzeń sieciowych będących wyposażeniem infrastruktury dual-use pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw z którymi Unia Europejska zawarła umowy o równym traktowaniu przedsiębiorców lub państw, wobec których na mocy decyzji Rady stosuje się przepisy dyrektywy 2014/25/UE nie przekracza 50%. Biorąc pod uwagę zaostrzający się wielowymiarowy konflikt handlowy i cyfrowy oraz poziom zagrożenia wynikające z obecnego stanu bezpieczeństwa cyfrowego infrastruktury dual-use, należy zablokować wszelkie postępowania przetargowe, których ostatecznym skutkiem będzie instalacja sprzętu, który może stać się narzędziem destabilizacji funkcjonowania infrastruktury, źródłem istotnych danych wywiadowczych udostępnianych państwu wrogim Polsce lub/i pogarszania pozycji konkurencyjnej polskich dostawców takiego sprzętu. Interes ekonomiczny operatorów infrastruktury dual-use nie może być realizowany interesów makroekonomicznych i strategicznych państwa, ani obniżać jego bezpieczeństwa i zdolności obronnych.	Działanie zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
3379	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	20	Dodanie nowych działań rozwiązujących problemy dot. Priorytetu 2.3 Strategii 1) Brak powszechnego zrzeszania się przedsiębiorców Nazwa działania Ustawa o samorządzie gospodarczym 2030 – powszechna przynależność branżowa do izb gospodarczych Krótki opis działania Przyjęcie nowelizacji ustawy wprowadzającej obowiązkowy samorząd gospodarczy z powszechną przynależnością przedsiębiorców (domyślnie, z możliwością ustawowych wyjątków dla mikrofirm w pierwszej fazie). Izby branżowe realizują funkcje: standardy, doradztwo ekspansji, transfer technologii, wspólne zamówienia innowacji i lobbging pro-rozwojowy.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

					Kamienie milowe ROK 2026: Zielona księga + konsultacje z biznesem i związkami branżowymi. ROK 2027: Projekt ustawy + ocena skutków regulacji (OSR) i pilotaż w 3 branżach. ROK 2028: Wejście w życie ustawy; wybory władz izb; uruchomienie funduszu rozwoju innowacji branżowych. LATA 2029–2030: Ewaluacja efektywności (wzrost eksportu i wdrożeń innowacji w zrzeszonych firmach). Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT). Współpraca: KPRM, MF, UOKiK, PARP, izby gospodarcze/branżowe, samorząd terytorialny. Źródła finansowania Budżet państwa (etap legislacji i wdrożenia), składki członkowskie, fundusze UE 2021–27/2028–35 (np. FENG), środki PARP. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 2) Brak wdrażania programów typu „Polish Tech” przez sektor prywatny Nazwa działania Partnerstwa Prywatne (PPP4Innovation) Krótki opis działania Zmiana modelu działania - operatorem nowych edycji programów i działań są konsorcja z udziałem reprezentatywnych przedstawicieli ekosystemu (np. TechPL), a państwo pełni rolę kotwicy finansowej i regulacyjnej. Wsparcie trafia do projektów z realnymi ścieżkami zakupowymi u partnerów prywatnych. Kamienie milowe ROK 2026: Ogłoszenie konkursu na operatorów - konsorcja prywatne; wybór min. 2 przedstawicieli ekosystemu. ROK 2027: Start naborów z gwarancją testów u partnerów. ROK 2028: Pierwsze wspólne projekty; co-investment prywatny $\geq 1:1$ do środków publicznych. LATA 2029–2030: Replikacja do regionów; benchmark międzynarodowy i ewaluacja Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: MRiT Współpraca: PFR, BGK, PARP, NCBR (komponent B+R), organizacje branżowe, GPW, EBI/EFI. Źródła finansowania Budżet państwa, PFR/BGK (fundusze funduszy), InvestEU/EFI, środki prywatne konsorcjów (co-investment). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3. 3) Brak możliwości testowania u pierwszych klientów publicznych Nazwa działania Pierwszy Nabywca Publiczny (PNP) – sandboxy regulacyjno-zakupowe Krótki opis działania Ogólnopolski program „first customer”: jednostki publiczne (ministerstwa, samorządy, szpitale, spółki infrastrukturalne) prowadzą kontrolowane testy i wczesne wdrożenia rozwiązań startupów (PoC/Pilot) w reżimie sandboxów z uproszczoną ścieżką zakupową i ochroną przed „lock-inem”. Kamienie milowe ROK 2025: 10 sandboxów sektorowych (zdrowie, transport, cyfryzacja, energetyka); katalog typowych umów PoC. ROK 2026: 100 pilotaży; standaryzacja kryteriów rezultatów; publikacja zbioru dobrych praktyk. ROK 2027: Ogólnokrajowa sieć PNP; wskaźnik: $\geq 30\%$ pilotaży przechodzi do skali komercyjnej. LATA 2028–2030: Integracja z zamówieniami innowacyjnymi (PCP/PPI) i budżetami wieloletnimi. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: KPRM (centrum rządu). Współpraca: UZP, MRiT, MC, MAP (nadzór nad SSP), resorty branżowe, samorządy, PFR/ARP. Źródła finansowania Budżet państwa (granty pilotażowe), fundusze UE (FENG/KPO), środki własne jednostek publicznych, PFR. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3. 4) Ograniczony dostęp do zamówień publicznych i brak „ciągu dalszego” po akceleracjach Nazwa działania	

					Most do Zamówień – ścieżka kontynuacyjna dla laureatów Krótki opis działania Stworzenie stałej ścieżki przejścia z programów akceleracyjnych, inkubacyjnych, hackathonów do przetargów i zamówień u zamawiających publicznych i w SSP. Mechanizmy: listy kwalifikowanych rozwiązań (QVL), umowy ramowe, konkursy wyzwań (challenge-based procurement) oraz „voucher wdrożeniowy” dla zamawiającego. Kamienie milowe ROK 2025: Rejestr laureatów z weryfikacją techniczną i referencjami z PoC. ROK 2026: Pierwsze QVL i umowy ramowe w 5 grupach zamawiających (np. energetyka, kolej, zdrowie). ROK 2027: „Vouchery wdrożeniowe” dla zamawiających (pokrycie do 50% kosztu pierwszego wdrożenia). LATA 2028–2029: Obowiązkowy komponent „ścieżki kontynuacyjnej” w programach publicznych. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: UZP. Współpraca: MRiT, MAP, MC, PFR, BGK, PARP, spółki Skarbu Państwa, JST. Źródła finansowania Budżet państwa, fundusze UE (procurement of innovation/PCP), środki własne SSP i JST, PFR (instrumenty wdrożeniowe). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3. 5) Brak dostosowania PZP do specyfiki startupów i deep-tech Nazwa działania PZP dla Innowacji – ścieżka wysokiego ryzyka/TRL Krótki opis działania Nowelizacja Prawa zamówień publicznych: dedykowana ścieżka dla rozwiązań na wczesnych TRL, szersze wykorzystanie PCP/partnerstwa innowacyjnego, możliwość etapowania rezultatów, kryteria jakościowo-rynkowe (np. potencjał eksportu/IP), progi uproszczone dla PoC, katalog klauzul IP i „mostu” do skali. Kamienie milowe ROK 2025: Zespół ds. nowelizacji + biała księga (analiza barier). ROK 2026: Przyjęcie nowelizacji; wydanie wytycznych i wzorów dokumentów; start programu szkoleń. ROK 2027: Minimum 200 postępowań „PZP dla Innowacji”; repozytorium case studies. LATA 2028–2029: Przegląd regulacyjny i dostosowanie do praktyki rynkowej. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: UZP. Współpraca: MRiT, MC, MAP, MF, resorty branżowe, NCBR (ekspercko), PFR, samorządy. Źródła finansowania Budżet państwa (proces legislacyjny i szkoleniowy), środki UE na profesjonalizację zamówień, wsparcie eksperckie EFI/EBI. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3. 6) Brak mechanizmów stymulujących popyt na innowacje dofinansowane publicznie Nazwa działania Kupuj Innowacje PL – obowiązek/zachęta popytowa Krótki opis działania Wprowadzenie mechanizmu popytowego: (A) obowiązek minimalnego udziału (np. 3–5%) wydatków inwestycyjnych wybranych zamawiających i SSP na produkty/usługi powstałe przy udziale środków publicznych lub (B) ulga/bonus budżetowy dla jednostek osiągających wskaźniki zakupów innowacyjnych. Centralny rejestr certyfikowanych rozwiązań. Kamienie milowe ROK 2026: Ustawa o mechanizmie popytowym + rejestr certyfikowanych rozwiązań; metodyka audytu. ROK 2027: Pilotaż w 5 sektorach (zdrowie, energia, transport, gospodarka wodna, cyfryzacja). ROK 2028: Rozszerzenie obowiązku/zachęty na administrację rządową i wybrane SSP; raportowanie roczne. LATA 2029–2030: Kalibracja progów; integracja z planami wieloletnimi i budżetem zadaniowym. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: MRiT.	

					Współpraca: MAP, UZP, MC, MF, PFR/ARP, NCBR, resorty sektorowe, JST. Źródła finansowania Budżet państwa (zarządzanie programem i audyt), środki własne zamawiających (alokacja w ramach istniejących budżetów), fundusze UE na zakupy innowacyjne (PCP/PPI), wsparcie EBI/EFI. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3. 7) Brak systemowego mechanizmu współpracy Spółek Skarbu Państwa (SSP) ze startupami i firmami deep tech Nazwa działania InnoBridge SSP – Stała Platforma Współpracy Spółek Skarbu Państwa ze Startupami i Firmami Deep Tech Krótki opis działania Utworzenie krajowego programu i platformy InnoBridge SSP, koordynującego regularną, cykliczną współpracę Spółek Skarbu Państwa z polskimi startupami i firmami deep tech. Program obejmuje comiesięczne spotkania matchmakingowe, proces selekcji rozwiązań (we współpracy z akceleratorami i CTT), pilotaże technologiczne, raportowanie efektów oraz włączenie SSP w tworzenie funduszy typu Corporate Venture Capital (CVC). Każda SSP zobowiązana będzie do wyznaczenia członka zarządu lub dyrektora ds. innowacji oraz opracowania własnej strategii innowacyjności spójnej z celami Strategii 2035. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • przyjęcie przez Radę Ministrów uchwały o uruchomieniu programu InnoBridge SSP (koordynacja MAP i MRiT), • wybór operatora platformy (np. PFR lub PARP) i opracowanie regulaminu współpracy; • wyznaczenie w każdej SSP osoby odpowiedzialnej za innowacje (członek zarządu / dyrektor). ROK 2026: • start cyklicznych spotkań w Warszawie (raz w miesiącu) oraz regionalnych przy kluczowych wydarzeniach branżowych (np. Impact, Infoshare); • uruchomienie katalogu potrzeb innowacyjnych SSP (publiczna baza „Innovation Needs”); • Pierwsze 50 pilotaży technologicznych w SSP z wykorzystaniem krajowych rozwiązań. ROK 2027: • Publikacja rocznego raportu efektów: liczba wdrożeń, wartość kontraktów, udział polskich startupów. • Uruchomienie funduszu matchingowego InnoBridge CVC z udziałem SSP (model izraelskiej Yozmy – dopłaty państwa do inwestycji korporacyjnych w startupy). LATA 2028–2029: • Obowiązek posiadania przez każdą SSP strategii innowacyjności (z KPI i raportowaniem do MAP), • Integracja programu InnoBridge SSP z systemem zamówień innowacyjnych (PZP dla Innowacji), • Osiągnięcie wskaźnika: min. 30% SSP realizuje pilotaże lub inwestycje CVC z polskimi startupami. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Ministerstwo Cyfryzacji (MC), PFR, BGK, PARP, NCBR, UZP, izby branżowe, fundusze VC/CVC, spółki Skarbu Państwa, uczelnie i CTT. Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny i raportowanie), środki PFR i BGK, fundusze UE (np. FENG – innowacje przedsiębiorstw, InvestEU), wkłady własne SSP (fundusze CVC), współfinansowanie prywatne i regionalne (RPO). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 8) Brak systemowego mechanizmu tworzenia i wdrażania Agend B+R przez Spółki Skarbu Państwa (SSP) Nazwa działania Agenda B+R SSP – Narodowy Program Agend Badawczo-Rozwojowych Spółek Skarbu Państwa Krótki opis działania Celem działania jest opracowanie i wdrożenie dedykowanych Agend Badawczo-Rozwojowych (B+R) dla kluczowych Spółek Skarbu Państwa w sektorach strategicznych (energia, transport, obronność, chemia, cyfryzacja, surowce). Agendy staną się praktycznym narzędziem współpracy SSP z uczelniami, instytutami badawczymi oraz startupami technologicznymi – nie tylko w formie deklaracyjnych strategii, ale poprzez realne programy z budżetem, priorytetami tematycznymi i mechanizmami finansowania projektów. Każda Agenda będzie współtworzona przez zespoły R&D SSP, moderatorów TechPL oraz interdyscyplinarne konsorcja akademicko-przemysłowe, a jej wyniki

				staną się podstawą nowych programów badawczych i grantowych w NCBR. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Opracowanie modelu funkcjonowania Agend B+R SSP (metodyka, struktura, sposób finansowania). • Wybór 5 pilotażowych SSP do wdrożenia pierwszych Agend (np. Orlen, PGE, PKP PLK, KGHM, Polska Grupa Zbrojeniowa). • Utworzenie zespołu koordynacyjnego MAP-MRiT-NCBR-TechPL. ROK 2026: • Publikacja pierwszych Agend B+R SSP z konkretnymi tematami badawczymi i zaproszeniami do współpracy dla uczelni i startupów. • Uruchomienie naborów do projektów pilotażowych i proof-of-concept. • Zawarcie pierwszych umów ramowych SSP–uczelnie/startupy (minimum 30 projektów). ROK 2027: • Ewaluacja wyników projektów i aktualizacja Agend; rozszerzenie programu na kolejne 10 SSP. • Włączenie wyników Agend do nowych instrumentów NCBR (szybka ścieżka branżowa). • Wskaźnik: co najmniej 100 aktywnych projektów B+R z udziałem SSP i startupów. LATA 2028–2030: • Pełne wdrożenie programu Agend B+R w 20 SSP; obowiązek corocznego raportowania postępów i wydatków na B+R. • Utworzenie wspólnej platformy danych o tematach badawczych i potrzebach technologicznych SSP (publiczny rejestr). Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), Polska Akademia Nauk (PAN), uczelnie techniczne, Sieć Badawcza Łukasiewicz, TechPL, PFR, BGK, spółki Skarbu Państwa. Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny), środki własne SSP (fundusze B+R i CVC), fundusze UE (FENG, Horyzont Europa, InvestEU), środki NCBR oraz wkład prywatny partnerów technologicznych. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 9) Brak przemysłowych ścieżek testowania innowacji z nauki oraz startupów i firm deep tech w Spółkach Skarbu Państwa (SSP) Nazwa działania Industrial TRL Path – Przemysłowe Ścieżki Testowania Innowacji w SSP Krótki opis działania Program Industrial TRL Path ma na celu stworzenie stałego mechanizmu testowania i walidacji innowacyjnych rozwiązań – opracowanych przez polskie uczelnie, instytuty i startupy – w środowisku przemysłowym Spółek Skarbu Państwa (SSP). Działanie wypełnia lukę pomiędzy fazą prototypu (TRL 5–6) a fazą przedrynkową (TRL 8), która obecnie jest najczęstszą barierą komercjalizacji technologii w Polsce. Program obejmie analizę barier proceduralnych i kontraktowych (IP, odpowiedzialność wdrożeniowa, zamówienia), opracowanie pakietu narzędzi prawnych i organizacyjnych, szkolenia dla menedżerów SSP oraz pilotaże przemysłowe z udziałem nauki i startupów. W dalszej perspektywie ma służyć także internacjonalizacji polskiego ekosystemu open innovation. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Wspólne opracowanie z MAP, MRiT i NCBR raportu nt. barier testowania innowacji w SSP. • Stworzenie grupy roboczej ds. TRL Path (przedstawiciele SSP, uczelni, startupów, prawników IP). • Przygotowanie wzorcowych dokumentów: umowy IP, umowy testowej, zasad odpowiedzialności. ROK 2026: • Uruchomienie pilotażowego programu testów przemysłowych w 5 SSP (np. energetyka, kolej, surowce, obronność, chemia). • Szkolenia i doradztwo dla kadry zarządzającej i R&D w SSP (min. 300 uczestników). • Opracowanie katalogu dobrych praktyk i propozycji ulg B+R wspierających testowanie innowacji.	

					ROK 2027: • Utworzenie krajowej sieci Industrial TRL Hubs – platformy łączącej SSP, startupy i naukę. • Wdrożenie min. 50 projektów demonstracyjnych (TRL 7–8) w środowisku przemysłowym SSP. • Wskaźnik: min. 30% projektów kończy się komercjalizacją lub inwestycją CVC. LATA 2028–2030: • Umieźdzyndarodowienie programu – współpraca z partnerami zagranicznymi (EIT, Fraunhofer, InnoEnergy). • Utworzenie rejestru technologii przetestowanych w ramach Industrial TRL Path (publiczna baza). • Stałe finansowanie programu jako elementu polityki innowacyjnej SSP i MRiT. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), Sieć Badawcza Łukasiewicz, Polska Akademia Nauk (PAN), PFR, BGK, spółki Skarbu Państwa, uczelnie techniczne, fundusze CVC, TechPL. Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny i pilotaże), środki SSP (fundusze B+R i inwestycyjne), fundusze UE (FENG, InvestEU, Horyzont Europa), środki NCBR (programy TRL 5–8), współfinansowanie partnerów przemysłowych i CVC. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 10) Zbyt skomplikowane procedury zakupowe uniemożliwiające udział startupów i firm deep tech w rynku zamówień publicznych Nazwa działania SmartProcure PL – Uprozczone Ścieżki Zakupowe dla Startupów i Firm Deep Tech Krótki opis działania Celem programu SmartProcure PL jest wprowadzenie dedykowanych, uproszczonych procedur zakupowych dla innowacyjnych startupów i firm technologicznych oraz preferencji dla local content w zamówieniach publicznych (wprowadzenie preferencji zgodnie z zasadą niedyskryminacji dostawców (Made in Europe / Prawo zamówień publicznych). Dzięki nowym progom zakupowym i uproszczonym trybom postępowania, młode firmy będą mogły szybciej realizować pierwsze wdrożenia w sektorze publicznym, a instytucje – w elastyczny sposób testować i nabywać innowacyjne rozwiązania. Działanie uzupełni obecny system PZP o ścieżki dostosowane do wysokiego ryzyka technologicznego i wczesnych faz rozwoju (TRL 5–8). Działanie wykorzysta jednocześnie tzw. dźwignię wynikającą z implementacji przepisów prawa dot. local content: • efekty związane z przedmiotem zamówienia: całkowity koszt posiadania (LCC), emisje w użytkowaniu, niezawodność i serwis, interoperacyjność i otwarte interfejsy, odporność łańcucha dostaw – pod warunkiem mierzalności i proporcjonalności, • podejście pilotażowe: najpierw testy i krótkie pilotaże w instytucjach publicznych, po pozytywnej ocenie – zakup najlepszego rozwiązania w postępowaniu głównym („od pilotażu do zakupu”). Preferencje lokalnej własności technologii („local content”) w branżach strategicznych: Preferencje dla rozwiązań z lokalną własnością technologii powinny być stosowane w branżach strategicznych dla bezpieczeństwa narodowego (cyberbezpieczeństwo, technologie obronne, energetyka krytyczna, transport, technologie kosmiczne, zaawansowana elektronika, biotechnologie, AI). Uzasadnienie merytoryczne: Bezpieczeństwo narodowe: lokalne technologie zmniejszają ryzyko zależności od zagranicznych dostawców i potencjalnych zakłóceń w łańcuchach dostaw. Potencjał innowacyjny kraju: branże strategiczne to te,, w których Polska posiada lub może posiadać znaczący potencjał w przekształcaniu technologii B+R w konkurencyjne produkty; wspieranie krajowych startupów zwiększa wartość dodaną i przewagę konkurencyjną. Analiza łańcuchów wartości: preferencje powinny opierać się na wcześniejszej ocenie pozycji Polski w globalnych łańcuchach dostaw (Strategia powinna uwzględniać te analizy), identyfikując etapy kluczowe strategicznie, które mogą być rozwijane lokalnie. Analiza łańcuchów wartości pozwala ustalić, gdzie Polska może strategicznie rozwijać własne technologie i zwiększać wartość dodaną krajowej gospodarki. Efektywność ekonomiczna i społeczna: wspieranie krajowych rozwiązań zwiększa zatrudnienie, transfer wiedzy i

					kompetencji oraz buduje przewagę technologiczno-gospodarczą Polski. Wzorem innych krajów UE gdzie local content bierze pod uwagę m.in.: efektywność, integracja w lokalnym łańcuchu dostaw, nie faworyzuje pochodzenia. Efektywność, niezawodność, interoperacyjność, lokalny potencjał technologiczny, wpływ środowiskowy czy partnerstwa z lokalnymi ośrodkami badawczymi zwiększające odporność łańcucha dostaw. Preferencje są zgodne z prawem UE i PZP – faworyzują efekt przedmiotu zamówienia, a nie pochodzenie dostawcy. Preferencje dla lokalnej własności technologii mogą być stosowane w sektorach strategicznych, jeśli są uzasadnione: bezpieczeństwem narodowym, odpornością łańcucha dostaw, wzmocnieniem lokalnego potencjału technologicznego. Kryteria oceny oparte na efektach i mierzalnych korzyściach (koszt cyklu życia, emisje, niezawodność, interoperacyjność) pozwalają promować lokalne technologie bez naruszania zasad niedyskryminacji. Zgodność z prawem Program respektuje zasady niedyskryminacji wynikające z Porozumienia w sprawie zamówień rządowych WTO, prawa UE oraz polskiego PZP – nie premiuje pochodzenia dostawcy, a jedynie mierzalne i proporcjonalne efekty związane z przedmiotem zamówienia. Wdrożenie podejścia pilotażowego („sprawdź, potem kup”) ogranicza ryzyko instytucji publicznych i przyspiesza wdrożenia innowacji. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Opracowanie projektu zmian legislacyjnych w ustawie Prawo zamówień publicznych (PZP) – nowy rozdział o Startup Procurement. • Konsultacje z UZP, MRiT, PFR, środowiskami startupowymi, uczelniami i instytucjami otoczenia biznesu. • Przygotowanie katalogu progów zakupowych i uproszczonych procedur dla zamówień innowacyjnych. ROK 2026: • Wdrożenie pilotażu w 20 instytucjach publicznych (ministerstwa, agencje, samorządy, SSP). • Wprowadzenie trzech poziomów procedur: - do 200 tys. zł – zamówienia z wolnej ręki dla startupów i deep techów, - 200–500 tys. zł – procedura negocjacyjna uproszczona (max. 14 dni), - 500 tys.–2 mln zł – partnerstwo innowacyjne (art. 189–207 PZP) z udziałem startupów. ROK 2027: • Wprowadzenie punktowych preferencji za local content i innowacyjność rozwiązania w przetargach publicznych. • Publikacja Podręcznika SmartProcure – zestawu wzorców umów, kryteriów oceny i dobrych praktyk. • Szkolenia dla zamawiających i startupów (min. 1000 osób). LATA 2028–2030: • Obowiązkowe uwzględnianie komponentu SmartProcure w strategiach zakupowych jednostek sektora publicznego. • Ewaluacja wyników – wzrost udziału startupów w rynku zamówień publicznych o min. 50%. • Integracja z systemem Pierwszy Nabywca Publiczny (PNP) oraz Most do Zamówień (działania 3 i 4). Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Urząd Zamówień Publicznych (UZP) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Ministerstwo Cyfryzacji (MC), Ministerstwo Finansów (MF), Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), Polska Agencja Inwestycji i Handlu (PAIH), PFR, BGK, uczelnie, akceleratorzy i izby branżowe. Źródła finansowania Budżet państwa (przygotowanie legislacji, szkolenia), fundusze UE (FENG – profesjonalizacja zamówień publicznych), środki PFR i PARP (programy wdrożeniowe), budżety jednostek sektora publicznego (realizacja pilotaży). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 11) Ograniczony dopływ kapitału prywatnego do innowacyjnych funduszy VC/PE oraz brak powiązania systemu oszczędności długoterminowych z finansowaniem innowacji Nazwa działania InnovInvest PPK/OFE – Mechanizm Inwestowania Oszczędności Emerytalnych w Innowacyjne Fundusze VC/PE

					Krótki opis działania Celem programu InnovInvest PPK/OFE jest umożliwienie przeznaczenia do 7% aktywów funduszy emerytalnych (PPK, PPE, OFE) oraz innych planów długoterminowego oszczędzania na inwestycje w certyfikowane fundusze Venture Capital i Private Equity z regionu Europy Środkowo-Wschodniej (CEE), które inwestują w startupy, deep techy i innowacyjne przedsięwzięcia. Mechanizm zakłada coroczną certyfikację funduszy VC/PE oraz tworzenie zamkniętej listy kwalifikowanych funduszy, spełniających wysokie standardy zarządzania, wyników inwestycyjnych i transparentności. Certyfikacja odbywałaby się w formule otwartego i przejrzystego naboru (open call), a proces nadzorowałby specjalny Komitet ds. Inwestycji Innowacyjnych przy MRiT i KNF. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Przygotowanie projektu ustawy wprowadzającej możliwość inwestowania do 7% środków PPK/OFE/PPE w certyfikowane fundusze VC/PE z regionu CEE. • Utworzenie międzyresortowego zespołu (MRiT, MF, KNF, PFR, BGK, GPW) ds. wdrożenia modelu. • Konsultacje z sektorem finansowym, funduszami VC/PE i organizacjami pracodawców. ROK 2026: • Uruchomienie pierwszego naboru (open call) dla funduszy VC/PE ubiegających się o certyfikację. • Utworzenie Komitetu ds. Certyfikacji Funduszy Innowacyjnych – organu oceniającego doświadczenie, wyniki, strukturę inwestycji i zgodność z kryteriami ESG oraz innowacyjności. • Publikacja pierwszej Listy Funduszy Kwalifikowanych (ok. 10–15 funduszy). ROK 2027: • Rozpoczęcie inwestycji funduszy emerytalnych w certyfikowane fundusze VC/PE (limit do 7% aktywów). • Opracowanie i wdrożenie systemu raportowania efektów inwestycji – zwrotów finansowych, liczby innowacyjnych firm sfinansowanych, wartości inwestycji i liczby exitów. LATA 2028–2030: • Rozszerzenie mechanizmu o dodatkowe instrumenty długoterminowego oszczędzania (IKE, IKZE). • Włączenie komponentu regionalnego (CEE Innovation Pool) – wspólne inwestycje z funduszami partnerskimi z Czech, Słowacji, Węgier, Rumunii i krajów bałtyckich. • Ewaluacja regulacji i ewentualne podniesienie limitu inwestycji do 10%. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Finansów (MF) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), Polski Fundusz Rozwoju (PFR), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), Giełda Papierów Wartościowych (GPW), Związek Towarzystw Funduszy Inwestycyjnych (IZFiA), Polska Izba Funduszy VC/PE, organizacje pracodawców. Źródła finansowania Środki prywatne z funduszy PPK, PPE i OFE (alokacja w ramach 7% portfela inwestycyjnego), fundusze VC/PE z regionu CEE, ewentualne wsparcie doradcze i promocyjne z budżetu państwa oraz funduszy UE (np. InvestEU, EFS+). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 12) Brak zachęt podatkowych dla dużych firm inwestujących w startupy i innowacyjne MŚP Nazwa działania InnoTax Relief CEE – Ulga podatkowa dla przedsiębiorstw inwestujących w startupy i innowacyjne MŚP Krótki opis działania Celem programu InnoTax Relief CEE jest wprowadzenie zachęty podatkowej dla dużych przedsiębiorstw inwestujących w startupy, firmy technologiczne oraz innowacyjne MŚP z regionu Europy Środkowo-Wschodniej (CEE). Mechanizm polega na możliwości odpisania od podstawy opodatkowania całości lub części wartości inwestycji kapitałowej dokonanej w certyfikowane startupy lub fundusze inwestujące w innowacje, rozłożonej na okres do 7 lat. Dzięki temu instrumentowi duże spółki — zarówno prywatne, jak i państwowe (SSP) — zyskują trwałe bodziec do wspierania i skalowania innowacyjnych przedsięwzięć, a ekosystem startupowy uzyskuje stały dopływ kapitału i partnerów przemysłowych. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Opracowanie projektu legislacyjnego ustawy o uldze podatkowej InnoTax Relief CEE.

				• Powołanie zespołu roboczego (MF, MRiT, MAP, PFR, BGK, organizacje przedsiębiorców, izby branżowe). • Przygotowanie katalogu kwalifikowanych inwestycji i kryteriów certyfikacji beneficjentów ulgi (np. poziom innowacyjności, TRL, miejsce działalności). ROK 2026: • Wdrożenie mechanizmu w praktyce – możliwość zastosowania ulgi przez duże przedsiębiorstwa inwestujące w startupy i MŚP innowacyjne z Polski i regionu CEE. • Utworzenie publicznego rejestru certyfikowanych startupów i funduszy kwalifikujących się do ulgi. • Kampania informacyjna i szkoleniowa dla przedsiębiorstw oraz doradców podatkowych. ROK 2027: • Ewaluacja pierwszego cyklu rozliczeniowego – raport o liczbie inwestycji i wartości kapitału prywatnego skierowanego do innowacyjnych firm. • Wskaźnik: co najmniej 100 dużych firm korzysta z ulgi; łączna wartość inwestycji przekracza 2 mld zł. 2028–2030: • Możliwość rozszerzenia ulgi na inwestycje w fundusze typu CVC oraz przedsięwzięcia badawczo-rozwojowe w formule konsorcjów nauka-biznes. • Ocena długofalowych efektów gospodarczych – wzrost liczby wspólnych projektów B+R i spin-offów korporacyjnych. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Finansów (MF) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP), Polski Fundusz Rozwoju (PFR), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), Polska Agencja Inwestycji i Handlu (PAIH), Konfederacja Lewiatan, Pracodawcy RP, izby gospodarcze, fundusze VC/PE, doradcy podatkowi. Źródła finansowania Budżet państwa (utracone dochody podatkowe w wyniku ulgi), środki prywatne dużych przedsiębiorstw (wkład inwestycyjny), środki towarzyszące z funduszy VC/PE i CVC, wsparcie analityczne z funduszy UE (np. Technical Support Instrument, InvestEU). Umieszczenie w Strategii 2035 Priorytet 2.3: 13) Brak centralnego, fizycznego miejsca integrującego ekosystem startupów, administracji publicznej i sektora państwowego Nazwa działania Poland Innovation Hub – Narodowy Kampus Startupowy w Warszawie Krótki opis działania Celem programu Poland Innovation Hub jest utworzenie w Warszawie flagowego, ogólnopolskiego centrum innowacji — odpowiednika francuskiego Station F — które stanie się sercem współpracy startupów, administracji publicznej, uczelni, inwestorów i spółek Skarbu Państwa (SSP). Miejsce to nie musi być budowane od podstaw — może zostać utworzone poprzez adaptację już istniejącej przestrzeni zarządzanej przez przedstawiciela ekosystemu (np. PFR, PARP, uczelnia, fundacja). W ramach kampusu funkcjonować będą: • przedstawiciele SSP i administracji publicznej dostępni dla przedsiębiorców na co dzień, • okienka informacyjne pomagające startupom w interpretacji przepisów i dostępie do finansowania, • program tanich noclegów w Warszawie dla 200 najbardziej innowacyjnych startupów, • cykliczne meetupy, hackathony i wydarzenia branżowe, • dostęp do narzędzi IT i przestrzeni w chmurze dla startupów, • przestrzeń otwarta dla organizacji ekosystemowych, fundacji i zrzeszeń branżowych, • koordynacja sieci regionalnych przedstawicieli startupów z całej Polski. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Ogłoszenie konsultacji publicznych i konkursu na wybór operatora lub lokalizacji kampusu (otwarty nabór). • Opracowanie koncepcji funkcjonalnej i programowej Poland Innovation Hub (MAP, MRiT, MC, PFR). • Wybór partnera instytucjonalnego oraz zawarcie porozumienia o współpracy z wybranymi SSP. ROK 2026: • Otwarcie pierwszego etapu kampusu — przestrzenie coworkingowe, biura administracji, okienka doradcze. • Uruchomienie programu „200 Startupów” z preferencyjnymi noclegami i wsparciem narzędziowym (CRM, chmura,	

					ksiegowość online). • Start cyklu wydarzeń: Innovation Meetups i Tech Fridays. ROK 2027: • Rozszerzenie kampusu o centrum konferencyjne, sale szkoleniowe i przestrzeń demo dla startupów deep tech. • Utworzenie sieci wojewódzkich przedstawicieli startupów i koordynacja ich działań w ramach Innovation Hub. • Wskaźnik: min. 500 zarejestrowanych startupów korzystających z przestrzeni i usług kampusu. LAT 2028–2030: • Umieźdzyarodowienie kampusu – program wymiany z ośrodkami zagranicznymi (np. Station F, EIT Digital, MIT Sandbox). • Włączenie kampusu w promocję Polski jako centrum innowacji regionu CEE. • Samofinansowanie działalności operacyjnej poprzez partnerstwa publiczno-prywatne. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT) Współpracujące: Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP), Ministerstwo Cyfryzacji (MC), Polski Fundusz Rozwoju (PFR), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), Miasto Stołeczne Warszawa, spółki Skarbu Państwa, fundacje i uczelnie (np. UW, PW, SGH), organizacje startupowe i izby branżowe. Źródła finansowania Budżet państwa (inwestycja początkowa i utrzymanie operacyjne), fundusze UE (FENG, EFRR, KPO), środki PFR i BGK, wkład partnerów prywatnych (sponsoring, PPP), granty międzynarodowe (EIT, Horyzont Europa). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.3 14) Brak państwowego programu strategicznego wsparcia dla najszybciej rosnących startupów technologicznych w Polsce Nazwa działania Polish Tech Next 10/60 – Program dla Polskich Liderów Technologicznych Krótki opis działania Celem programu Polish Tech Next 10/60 jest stworzenie narodowego programu wsparcia dla najbardziej dynamicznie rozwijających się startupów i scale-upów technologicznych w Polsce, wzorowanego na francuskim programie Next 40/120. Program obejmie 120 firm o najwyższym potencjale globalnego wzrostu, w tym 10 strategicznych „czempionów” technologicznych, które będą objęte indywidualnym mentoringiem i priorytetowym wsparciem państwa. Wybrane startupy będą korzystać z rocznego programu prowadzonego przez PFR Ventures & Startups, obejmującego wsparcie w internacjonalizacji, finansowaniu, rekrutacji, kwestiach regulacyjnych i własności intelektualnej. Program zakłada ścisłą współpracę z siecią Polskich Liderów Technologicznych, skupiającą agencje rządowe, SSP i instytucje wspierające rozwój technologii. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • Opracowanie koncepcji programu Polish Tech Next 10/60 przez MRiT i PFR (na wzór francuskiego Next 40/120). • Przyjęcie uchwały Rady Ministrów o uruchomieniu programu oraz powołanie Komitetu Sterującego (PFR, MRiT, MAP, MC, PARP, PAH, NCBR). • Przygotowanie regulaminu naboru – otwartego, przejrzystego i opartego na wynikach ekonomicznych (przychody, EBITDA, tempo komercjalizacji, pozyskany kapitał). ROK 2026: • Wybór pierwszej edycji 60 firm (Polish Tech Next 60) oraz 10 strategicznych liderów (Next 10). • Powołanie w PFR dedykowanych menedżerów ds. startupów, odpowiedzialnych za indywidualne wsparcie firm i kontakt z administracją. • Uruchomienie programu komunikacji i promocji polskich liderów technologicznych w kraju i za granicą. ROK 2027: • Organizacja wydarzeń i warsztatów tematycznych (finansowanie, ekspansja, regulacje, ESG, różnorodność, kultura organizacyjna). • Włączenie firm z programu w oficjalne delegacje gospodarcze i misje technologiczne PAH oraz MGMP. • Opracowanie zestawu rekomendacji legislacyjnych wynikających z doświadczeń startupów objętych programem.	

					LATA 2028–2030: • Utrwalenie programu jako s	
338 0	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Dodanie nowych działań rozwiązujących problem zgłoszony w uwadze do Priorytetu 2.4 Strategii Uzależnienie administracji publicznej od pozaeuropejskich pakietów biurowych oraz brak wspólnego europejskiego standardu cyfrowego Nazwa działania EU Office Suite – Europejski Pakiet Biurowy dla Administracji Publicznej Krótki opis działania Celem programu EU Office Suite jest opracowanie i wdrożenie wspólnego europejskiego pakietu biurowego opartego na otwartych technologiach i interoperacyjnych standardach, z wykorzystaniem istniejących rozwiązań open source, takich jak LibreOffice czy OnlyOffice. Działanie ma na celu zmniejszenie zależności administracji publicznej od pozaeuropejskich dostawców oprogramowania, zwiększenie bezpieczeństwa danych publicznych, zgodności z RODO oraz wzmocnienie cyfrowej suwerenności Unii Europejskiej. Projekt będzie realizowany w ścisłej współpracy z Komisją Europejską i partnerami z państw członkowskich, a Polska może pełnić rolę pilota wdrożeniowego w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, zapewniając infrastrukturę testową, szkoleniową i wsparcie techniczne. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • przyjęcie przez Radę Ministrów stanowiska o przystąpieniu Polski do inicjatywy EU Open Source Office Suite, • utworzenie zespołu międzyresortowego ds. cyfrowej suwerenności (MRiT, MC, KPRM, MAP), • nawiązanie współpracy z Komisją Europejską i krajami UE uczestniczącymi w inicjatywie, ROK 2026: • opracowanie wspólnej specyfikacji technicznej i językowej pakietu oraz wytycznych interoperacyjności, • pilotaż wdrożenia europejskiego pakietu biurowego w wybranych instytucjach rządowych i samorządowych w Polsce, • szkolenia dla urzędników i zespołów IT z zakresu obsługi i bezpieczeństwa systemu, ROK 2027: • pełne wdrożenie w administracji centralnej oraz rozpoczęcie wdrożeń w JST, • wskaźnik: 50% urzędów centralnych korzysta z europejskiego pakietu biurowego; 1 000 przeszkolonych użytkowników, • utworzenie krajowego centrum wsparcia technicznego i rozwoju oprogramowania open source, LATA 2028–2030: • integracja pakietu z krajową chmurą dla administracji publicznej, • rozszerzenie programu na sektor edukacji, instytuty badawcze i spółki Skarbu Państwa, • ewaluacja korzyści ekonomicznych i bezpieczeństwa cyfrowego, • rekomendacja dalszego rozwoju europejskich narzędzi open source. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Cyfryzacji (MC) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (KPRM), Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP), NASK, Centralny Ośrodek Informatyki (COI), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), instytuty badawcze, uczelnie techniczne, partnerzy z UE (KE, govCERT, ENISA). Źródła finansowania Budżet państwa (komponent krajowy), fundusze UE (Digital Europe, CEF Digital, FENG), środki krajowych instytucji cyfrowych (COI, NASK), wkład państw członkowskich UE oraz granty badawcze i rozwojowe (Horyzont Europa). Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.4 – Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	Uwaga wymaga dalszych analiz. Postulat zostanie rozważony na późniejszym etapie.
338 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Dodanie nowych działań rozwiązujących problemy dot. Priorytetu 2.4 Strategii Uzależnienie od pozaeuropejskich dostawców usług chmurowych oraz brak krajowej strategii suwerennej infrastruktury danych Nazwa działania Sovereign Cloud PL – Polska Suwerenna Chmura Publiczna	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

					Krótki opis działania Celem programu Sovereign Cloud PL jest zbudowanie krajowego, bezpiecznego ekosystemu usług chmurowych dla administracji publicznej, sektora strategicznego i gospodarki cyfrowej, rozwijanego w oparciu o europejskie standardy zaufania i interoperacyjności (GAIA-X, EUCS). Działanie ma na celu uniezależnienie Polski od pozaeuropejskich dostawców chmury, zwiększenie bezpieczeństwa danych publicznych i przemysłowych oraz stworzenie warunków rozwoju dla krajowych operatorów i dostawców technologii chmurowych. Projekt zakłada współpracę sektora publicznego, spółek Skarbu Państwa, instytucji finansowych i partnerów technologicznych przy tworzeniu Polskiej Chmury Publicznej, która stanie się częścią wspólnego europejskiego rynku chmurowego. Kamienie milowe (etapy realizacji) ROK 2025: • opracowanie i przyjęcie Narodowej Strategii Suwerennej Chmury Publicznej przez Radę Ministrów, • powołanie konsorcjum publiczno-prywatnego (NASK, COI, Exatel, BGK, operatorzy telekomunikacyjni, uczelnie techniczne), • przygotowanie projektu ustawy o krajowych standardach chmurowych i bezpieczeństwie danych strategicznych. ROK 2026: • uruchomienie pierwszego centrum danych klasy Tier IV w Polsce dedykowanego administracji publicznej i sektorom krytycznym, • wdrożenie standardów certyfikacji chmurowej zgodnych z GAIA-X L3 i EU Cloud Security Scheme (EUCS), • pilotażowe wdrożenia usług chmurowych w administracji i spółkach Skarbu Państwa (zdrowie, energia, edukacja, transport). ROK 2027: • rozszerzenie infrastruktury o kolejne centra danych i włączenie podmiotów prywatnych jako dostawców usług w modelu federacyjnym, • wprowadzenie preferencji w zamówieniach publicznych dla certyfikowanych dostawców europejskich i krajowych, • wskaźnik: 30% instytucji administracji centralnej korzysta z krajowej chmury. LATA 2028–2030: • integracja Sovereign Cloud PL z europejskimi sieciami danych w ramach GAIA-X i European Cloud Federation, • wzrost udziału europejskich dostawców w krajowym rynku chmury do min. 40%, • eksport polskich usług i rozwiązań chmurowych na rynki UE i CEE. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Cyfryzacji (MC) Współpracujące: Ministerstwo Rozwoju i Technologii (MRiT), Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (KPRM), Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP), Narodowy Operator Chmury (NASK, COI, Exatel), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), Agencja Rozwoju Przemysłu (ARP), Urząd Zamówień Publicznych (UZP), uczelnie techniczne, partnerzy europejscy GAIA-X. Źródła finansowania Budżet państwa (infrastruktura i regulacje), fundusze UE (Digital Europe, CEF Digital, FENG, InvestEU), środki BGK i PFR, inwestycje partnerów technologicznych, fundusze suwerenności cyfrowej UE oraz partnerstwa publiczno-prywatne. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.4 – Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technolog	
338 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	21	Dodanie nowych działań rozwiązujących problemy z rozdziału 2.4 strategii Brak spójnej, instytucjonalnie umocowanej i finansowo stabilnej polityki AI Nazwa działania AI Poland 2035 – Krajowy Program Partnerstwa Publiczno-Prywatnego i Integracji Europejskiej w AI Krótki opis działania Program tworzy stałą, umocowaną w administracji mechanizm koordynacji i finansowania rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce. Oparty o PPP z udziałem AI Poland (w KIGEIT), biznesu, uczelni i organizacji branżowych, spina krajowe priorytety z europejskimi inicjatywami (ADRA, ELLIS, European AI Forum) i projektami (Horyzont Europa, AI Act Implementation Network). Obejmuje portfel projektów B+R, wdrożeń w sektorze publicznym i prywatnym, mapę kompetencji AI oraz AI CEE Hub integrujący współpracę regionalną. Kamienie milowe (etapy realizacji)	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy strategii w zakresie sztucznej inteligencji zostały zmienione. Dodatkowe wyjaśnienia w zakresie współpracy europejskiej znajdują się w komentarzu do uwagi 3334.

					ROK 2025: • Uchwała RM ustanawiająca „AI Poland 2035”; powołanie Pełnomocnika Rządu ds. AI (w KPRM/MRiT); • utworzenie Rady Programowej (KPRM/MRiT/MC, PFR, BGK, PARP, PAIH, AI Poland/KIGEIT, uczelnie); • start „Mapy kompetencji i zasobów AI” (rejestr zespołów, laboratoriów, danych i mocy obliczeniowych). ROK 2026: • uruchomienie Funduszu PPP AI (co-investment publiczno-prywatny) i pierwszego naboru projektów; • start AI CEE Hub (węzeł koordynacyjny PL) oraz programów mobilności nauka-biznes; • Pilotaże wdrożeń AI w administracji (co najmniej 10 use-case’ów o wysokiej wartości publicznej). ROK 2027: • integracja portfela z Horyzontem Europa; min. 30 polskich podmiotów w konsorcjach UE; • krajowe wytyczne dot. zgodności z AI Act (implementacja, piaskownice regulacyjne); • Raport 1. Ewaluacja: efekty gospodarcze, liczba wdrożeń, eksport rozwiązań. LATA 2028–2030: • skalowanie udanych pilotaży do poziomu krajowego; repozytorium modeli i komponentów AI dla sektora publicznego; • stała współpraca z ADRA/ELLIS/European AI Forum; wspólne programy CEE; • cel 2030: ≥ 500 wdrożeń AI w PL (public + private), ≥ 5 centrów doskonałości AI, ≥ 20 spółek scale-up AI na rynkach UE/USA. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Cyfryzacji Współpracujące: PFR, BGK, PARP, PAIH, NCBR, OPI, uczelnie i instytuty, AI Poland (w KIGEIT), organizacje branżowe, partnerzy europejscy: ADRA, ELLIS, European AI Forum. Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny i pilotaże), Fundusz PPP AI (co-investment publiczno-prywatny), fundusze UE (Horyzont Europa, Digital Europe, FENG), instrumenty PFR/BGK (VC, gwarancje, pożyczki), środki JST i partnerów korporacyjnych. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.4 – Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii.	
338 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	24	Modyfikacja projektu budowy energetyki jądrowej Nazwa działania Uruchomienie polskiego programu rozwoju energetyki jądrowej, którego celem jest opracowanie i wdrożenie do produkcji reaktorów MMR i elektrowni jądrowych o mocy 20 MWe . Przykładowy schemat działania Program polskiej energetyki jądrowej zakłada uruchomienie europejskiego zakładu produkcji reaktorów MMR, którego Polska będzie współwłaścicielem i kontrahentem. Wielkość zakładu powinna być dopasowana do europejskiego popytu na tego typu reaktory. Pierwszym produktem będą reaktory o mocy nie większej niż 100 MWc (20 MWe), które będą mogły być przewożone koleją i standardowymi ciągnikami transportu kołowego przystosowanymi do naczep o masie 44t. Pierwszym działaniem powinno być przygotowanie nowej procedury certyfikacji dla instalacji jądrowej, która będzie produkowana seryjnie i oparciu o jedną dokumentację techniczną. To warunek konieczny otworzenia ścieżki formalnej uzyskiwania pozwolenia budowlanego dostosowanego do cech technicznych i użytkowych nowej technologii. W oparciu o dane pochodzące bliźniaka cyfrowego KSE ustalone zostaną: • popyt roczny na tego typu reaktory do roku 2050, który został oszacowany wstępnie na ok. 10 GWe • mapa lokalizacji takich reaktorów w miejscach, gdzie będzie to rozwiązanie konkurencyjne dla rozwiązania opartego na OZE Celem długoterminowym jest opracowanie polskiej technologii mobilnych MMR, zdolnych do wytwarzania ee w oparciu mobilną/przenośną bazę kontenerową w warunkach pracy polowej dla celów cywilnych i wojskowych. Program powinien stworzyć stały, umocowany w administracji mechanizm koordynacji i finansowania rozwoju energetyki jądrowej przy współpracy z partnerami z Kanady, UE. Wlk. Brytanii i USA. Powinien być w wpisany w europejskie inicjatywy i projekty. Obejmuje portfel projektów B+R, wdrożeń w sektorze publicznym i prywatnym, mapę kompetencji AI integrujący współpracę regionalną w obszarze energetyki. Kamienie milowe (etapy realizacji)	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Propozycja ma zbyt szczegółowy charakter. Uwaga powinna odnosić się do aktualizacji Programu polskiej energetyki jądrowej, a nie SRP2035.

					ROK 2026: • Program przeprofilowania programu budowy WEJ w program budowy polskiego programu jądrowego; • Ustanowienie europejskiego programu uruchomienia produkcji MMR; • Reforma procesu certyfikacji i uzyskiwania pozwolenia na budowę i eksploatacji reaktorów MMR produkowanych fabrycznie; • Uruchomienie procesu pierwszej certyfikacji w oparciu o doświadczenia analogicznego powstępowania uruchomionego w Wlk.Brytanii. ROK 2027 • Przygotowanie inwestycji w pierwszą demonstracyjną elektrownię MMR w Polsce i opracowanie/sprawdzenie planu 2-letniego cyklu inwestycyjnego, jaki powinien być realizowany w inwestycjach w pełni komercyjnych; • Podpisanie umów o współpracy B+R+I i ustanowienie projektu komercjalizacji jednej z opracowanych technologii MMR; • Przygotowanie lokalizacji zakładu produkcji europejskich reaktorów MMR. LATA 2028–2030: • Wykorzystanie doświadczeń zebranych przy budowie demonstratora do budowy pierwszej serii komercyjnych elektrowni opartych na MMR; • Przygotowanie harmonogramu inwestycji w oparciu o ustabilizowany model technologiczny i biznesowy. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Energetyki Współpracujące: PFR, BGK, PARP, NCBR, OPI, uczelnie i instytuty, organizacje branżowe, partnerzy europejscy. Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny i pilotaże), Fundusz PPP AI (co-investment publiczno-prywatny), fundusze UE (Horyzont Europa, Digital Europe, FENG), instrumenty PFR/BGK (VC, gwarancje, pożyczki), środki JST i partnerów korporacyjnych. Umieszczenie w Strategii 2035 Priorytet 2.5 – transformacja energetyczna	
338 4	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Elektroniki i Telekomunikacji	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	24	Nazwa działania Nowelizacja rozporządzenia pomiarowego w celu wprowadzenie wymagań służących zwiększaniu suwerenności technologicznej. Krótki opis działania Wprowadzenie obligatoryjnych wymagań dotyczących pochodzenia liczników zdalnego odczytu z krajów UE, EOG lub państw-stron porozumień handlowych z UE. Liczniki kategorii A i B3 muszą pochodzić wyłącznie z Polski lub UE (bez kontroli państw trzecich). Ustanowienie procedury certyfikacji dostawców w zakresie bezpieczeństwa łańcucha dostaw zgodnie z wymogami określonymi w § 4 ust. 3-7 Zaostrzenie wymagań cyberbezpieczeństwa dla systemu pomiarowego zgodnie z normami IEC 62443 (SL3 dla kategorii A, SL2 dla B3). Obligatoryjne szyfrowanie proporcjonalne do poziomu zagrożenia, regularne testy penetracyjne przez akredytowane laboratoria. Zaostrzenie wymagań cyberbezpieczeństwa dla systemu pomiarowego zgodnie z normami IEC 62443 (SL3 dla kategorii A, SL2 dla B3). Obligatoryjne: szyfrowanie kwantowo-odporne (od 2026 dla kat. A), krajowa infrastruktura PKI, sprzętowe moduły TPM 2.0+, regularne testy penetracyjne co 12 miesięcy przez akredytowane laboratoria. Wprowadzenie wymagań funkcjonalności dual-use systemu pomiarowego umożliwiających integrację z systemami obronnymi i zarządzania kryzysowego. Zdalna priorytetyzacja dostaw dla odbiorców strategicznych, (autonomiczne funkcjonowanie przez czas istotny ze względu na specyfikę obszaru), protokoły komunikacji zgodne z systemami dowodzenia. Umożliwienie budowy systemu lokalnego bilansowania operacyjnego jako elementu rozproszonego zarządzania siecią. Zwiększenie rozdzielczości pomiarowej do 1 sekundy dla obszarów LOB o dużym znaczeniu, wprowadzenie standardów komunikacji z magazynami energii (IEC 61850), autonomicznych algorytmów bilansowania oraz rozliczeń transakcji peer-to-peer. ROK 2026 • Prace legislacyjne nad nowelizacją rozporządzenia; • Konsultacje międzyresortowe i branżowe; • Opracowanie procedur certyfikacji dostawców; • Publikacja rozporządzenia i wejście w życie nowego rozporządzenia;	Działanie zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

					• Zobowiązanie OSD do niezwłocznej zmiany wymagań przetargowych, uwzględniające interes i bezpieczeństwo kraju. - ROK 2027 • Opracowanie planu przejścia KSE na jednolitą specyfikację AMI, wspierającą przyszłe inwestycje w LOB; • Rozpoczęcie procesu porządkowania i podnoszenia poziomu bezpieczeństwa AMI. LATA 2028 - 2035 • Pełne wdrożenie AMI zgodnej z wymogami bezpieczeństwa i interesem makroekonomicznym kraju. Podmiot odpowiedzialny oraz współpracujące Odpowiedzialny: Ministerstwo Energetyki, Ministerstwo Cyfryzacji Współpracujące: PSE, URE, UKE, ŁŁ, ABW, MON, NCBR Źródła finansowania Budżet państwa (komponent koordynacyjny i pilotaże), Fundusz PPP AI (co-investment publiczno-prywatny), fundusze UE (Horyzont Europa, Digital Europe, FENG), instrumenty PFR/BGK (VC, gwarancje, pożyczki), środki JST i partnerów korporacyjnych. Umiejscowienie w Strategii 2035 Priorytet 2.5 – transformacja energetyczna	
338 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie im. Księcia Kazimierza Kujawskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	W przypadku miasta Inowrocławia potrzebna jest korekta zapisu: W południowej części województwa kujawsko-pomorskim miastem subregionalnym jest Inowrocław. Miasto powinno zostać wsparte środkami rozwijającymi ponadlokalny rynek pracy. Wsparciem powinny zostać objęte funkcje uzdrowiskowe i specjalistyczne lecznictwo - w mieście działa szpital wielospecjalistyczny. Konieczna reindustrializacja gwarantująca rozwój rynku pracy, związana jest z poprawą dostępności transportowej - szczególnie poprzez modernizację dróg krajowych nr 15 i 25 do parametrów dróg ekspresowych dwujezdniowych, dalsza modernizacja dróg kolejowych do dużych prędkości oraz dróg kolejowych lokalnych i związana z tym budowa centrów przeładunkowych, magazynowych oraz budowa pasa startowego na lotniska aeroklubu. W związku z postępującą suszą koniecznym jest połączenie rurociągiem Wisły i Jez. Gopło oraz Noteci w celu okresowego wyrównywania poziomu wód. Kluczowym jest uwolnienie potencjału rozwojowego poprzez wydzielenie z powiatu ziemskiego i połączenie z otaczającą miasto gminą Inowrocław.	Proponowany zapis wykracza poza zakres rzeczowy załącznika nr 4.
338 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Nie należy rozdzielać poszanowania dla środowiska naturalnego i klimatu od kwestii konkurencyjności. Rozwój technologii CCS, zarówno w zakresie budowy instalacji wychwytu (zmniejszając ryzyka regulacyjne dla emitentów) jak również instalacji magazynowania, może przyczynić się nie tylko do poprawy konkurencyjności tych przedsiębiorstw (np. sektor cementu, wapna, stali, miedzi itd.), ale również pozwolić na utworzenie innowacyjnego łańcucha dostaw w Polsce, przynosząc dodatkowe korzyści dla naszej gospodarki. Mając to na uwadze, wydaje się zasadne przeformułowanie akapitu w następujący sposób (pogrubienia - dodane elementy): Podstawowym zadaniem państwa jest tworzenie warunków do tego, żeby gospodarka była konkurencyjna. Działania te będą obejmować różne obszary opisane w części wdrożeniowej: od kształtowania wysokich kompetencji obywateli, przez budowanie dobrej jakości infrastruktury transportowej i energetycznej oraz służącej do wychwytu, transportu i podziemnego składowania dwutlenku węgla (CCS), po tworzenie przyjaznego otoczenia regulacyjnego. (...) Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z wykorzystaniem nowych możliwości rozwoju działań gospodarki niskoemisyjnej (takich jak wychwyt, transport i podziemne składowanie dwutlenku węgla oraz gospodarka wodorowa) sprzyjającej poszanowaniu środowiska naturalnego i klimatu. Działania w tym zakresie będą prowadzić, po pierwsze, do obniżenia emisyjności polskiej gospodarki w horyzoncie oddziaływania Strategii. Po drugie, nie tylko do utrzymania, lecz poprawy konkurencyjności strategicznych sektorów gospodarki, takich jak sektor cementowy, rafineryjny, czy stalowy, przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska naturalnego w Polsce.	Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie. W SRP2035 przewidziano działanie pn. Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze.
338 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	„Partycypacja sektora publicznego w kosztach operacyjnych i inwestycyjnych związanych z transformacją sektora przemysłowego w obecnej sytuacji jest tym samym kluczowa i niezbędna do odwrócenia negatywnego trendu ograniczenia produkcji lub przenoszenia produkcji do krajów trzecich, gdzie regulacje klimatyczne w mniejszym stopniu oddziałują na konkurencyjność przedsiębiorstw.” Komentarz: z satysfakcją przyjmujemy deklarację po stronie administracji publicznej dotyczącą konieczności oraz zamiaru zwiększenia partycypacji społecznej w kluczowych procesach związanych z ochroną konkurencyjności oraz dekarbonizacją przemysłu. Dla zwiększenia mocy deklaracji, jak również zwiększenia pewności prawnej przemysłu zasadnym byłoby rozbudowanie i wskazanie planowanych interwencji w tym zakresie już na poziomie dokumentu, chociażby na poziomie rozważanych przez administrację środków (sposobów) zwiększania partycypacji publicznej w	Obecne zapisy odpowiadają szczegółowością strategicznemu charakterowi dokumentu.

					kluczowych procesach np. poprzez wdrażanie kontraktów różnicowych, czy możliwość bezpośredniego angażowania się państwa (np. w formacie partnerstwa publiczno-prywatnego) .	
3388	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Punkt 1 litera A „Wybór technologii kluczowych i krytycznych” W naszej ocenie nie należy jedynie koncentrować się na wąskim znaczeniu "innowacyjności" tj. powiązania z takimi rozwiązaniami jak digitalizacja czy wykorzystanie AI. Istnieją również rozwiązania innowacyjne, takie jak CCS, bazujące na rozwiązaniach technicznych; ale wciąż bardzo ważne dla osiągnięcia celów w ramach tego priorytetu	Priorytet 2.3 określa kierunki kształtujące ekosystem rozwoju innowacji. Zapisy dotyczące CCS znajdują się w priorytecie 2.4.
3389	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Punkt 1 litera D „Wykorzystanie zamówień publicznych do wzrostu krajowych przedsiębiorstw”. Instytucja zamówień publicznych może stanowić bardzo istotny wehikuł wsparcia rozwoju technologii nisko- i zero emisyjnych w przemyśle. W szczególności, „zielone” zamówienia publiczne stanowią jeden z oczekiwanych sposobów wspierania procesu rozwoju technologii CCS w przemyśle, co było podnoszone przez przedstawicieli zarówno przemysłu, jak również instytucji finansujących podczas licznych wystąpień m.in. w trakcie Kongresów Carbon Capture organizowanych w Poznaniu w 2024 i 2025 roku. Jednocześnie jednak zachęcamy do pogłębionej refleksji, czy system zamówień publicznych, w szczególności w kontekście planowanych dużych programów inwestycyjnych w Polsce (związanych z rozwojem transportu drogowego i kolejowego, budową Centralnego Portu Komunikacyjnego, inwestycjom mieszkaniowym czy związanym z obronnością kraju) nie mogą służyć jako dodatkowy instrument zachęt do podejmowania działań dekarbonizacyjnych również w przypadku przedsiębiorstw, które jeszcze nie w pełni zrealizowały cele dekarbonizacyjne. Wprowadzenie elementów warunkowości, w oparciu o przejrzyste i wiarygodne plany dekarbonizacyjne, może stanowić rozwiązanie, które pozwoli na uwolnienie dodatkowych środków koniecznych na wdrażanie technologii dekarbonizacyjnych w przemyśle, przy jednoczesnym zapewnieniu realizacji średnio- oraz długoterminowych celów.	Obecne zapisy odpowiadają w znaczącym stopniu uwadze w zapisie - "Upowszechnienie w zamówieniach publicznych stosowania kryteriów promujących niskoemisyjność, cyrkularność, bezpieczeństwo i odporność " na str. 152.
3390	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Punkt 1 litera E „Utworzenie Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności”. Postulat utworzenia dedykowanego funduszu wspierającego obronność i odporność Polski zasługuje na pełne poparcie. Jednocześnie, warto jednak uwzględnić w założeniach czynionych dla tego funduszu również kwestię znaczenia krajowej produkcji niektórych strategicznych produktów, takich jak beton czy stal, dla obronności i odporności kraju w średnio- oraz długoterminowej perspektywie. W szczególności, mając na uwadze powiązanie rozwoju kraju oraz rozbudowy infrastruktury (w tym infrastruktury obronnej), jak również krajowej produkcji od tych surowców, działania nakierowane na wzmacnianie obronności muszą również brać pod uwagę konieczność podejmowania działań związanych z utrzymaniem kluczowych produktów / surowców na terytorium RP.	Szczegóły dotyczące funduszu zostaną określone w dokumentach wykonawczych.
3391	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Punkt 1 litera G „Budowa infrastruktury dla rozwoju kluczowych i krytycznych technologii” Z racji na brak realnej alternatywy w zakresie ograniczenia emisji procesowych w przemyśle, jak również wysokiego potencjału do dekarbonizacji procesów przemysłowych, technologia wychwytu i składowania dwutlenku węgla powinna zostać ujęta w wykazie kluczowych i krytycznych technologii. Technologia ta w istotnym zakresie warunkować będzie dostępność kluczowych dla rozwoju kraju produktów takich jak cement, wapno, czy stal. Odpowiednie i jak najszybsze jej wdrożenie powinno stanowić jeden z priorytetów państwa zarówno w zakresie polityki przemysłowej, energetycznej, jak również szerszej – polityki dekarbonizacji. W zakresie ww. działania, konieczne jest ujęcie procesu budowania instalacji wychwytu CO2 w zakładach przemysłowych, jak również strategicznej infrastruktury koniecznej dla transportu i podziemnego składowania dwutlenku węgla.	Uwaga o charakterze komentarza. Wybór kluczowych technologii zgodnie z zapisami strategii zostanie dokonany na późniejszym etapie.
3392	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Punkt 1 litera H. „Wsparcie dla wspólnych międzynarodowych projektów” Brak odniesienia się do krajowych projektów z zakresu energii elektrycznej, dwutlenku węgla i wodoru posiadających status projektów Wspólnego Zainteresowania Unii Europejskiej (PCI - ang. Projects of Common Interest) oraz Projektów Wzajemnego Zainteresowania (PMI - ang. Projects of Mutual Interest). Projekty te powinny mieć zagwarantowane udogodnienia w postaci przyspieszonej procedury wydawania pozwoleń i decyzji administracyjnych, wsparcie w postaci jednego organu krajowego odpowiedzialnego za koordynację procesu po stronie administracji oraz możliwość wsparcia w uzyskaniu dotacji oraz transgranicznej alokacji kosztów.	Obecne zapisy w sposób syntetyczny określają projekty posiadające status IPCEI. Wpisywanie nazw konkretnych technologii nie jest zasadne.
3393	Organizacja	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze	151	Punkt 2 litera B: „Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające: poprawę efektywności energetycznej i dekarbonizację procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE wspartych magazynami energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego i niskoemisyjnego (w tym	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną

	pozarządowa		przemysłu i nowych technologii		niebieskiego, wytwarzanego z gazu ziemnego z użyciem technologii CCS) oraz modernizację procesów przemysłowych.” Proponujemy rozszerzenie zapisu jak powyżej. Istotnym elementem pominiętym w pierwotnym brzmieniu wskazanego akapitu jest kwestia dekarbonizacji przemysłu w tym w szczególności sektorów trudno dekarbonizowalnych (tzw. hard-to-abate). Ponadto proponujemy rozszerzenie zapisu, aby uwzględnić również inne postaci wodoru, co jest niezbędne w celu osiągnięcia zakładanych celów dekarbonizacyjnych. Postulujemy, aby wśród mechanizmów wsparcia znalazły się również kontrakty różnicowe dla CCS (tzw. Carbon contracts for difference).	poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
339 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Punkt 2 litera B: „Ze względu na złożoność procesów produkcyjnych w przemyśle energochłonnym finansowanie powinno być dostosowane do potrzeb poszczególnych sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem branży cementowej, chemicznej oraz hutniczej.” Sugerujemy nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji.	Uwaga w toku dalszych analiz.
339 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Punkt 2 litera C: „Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze” Z satysfakcją przyjmujemy deklarację dot. udzielenia wsparcia dla rozwoju technologii CCS/CCU w Polsce. Jednocześnie, pozostawianie deklaracji na zbyt ogólnym poziomie może rodzić w przyszłości ryzyka dla rozwoju tej technologii, jak również może wpłynąć na efektywność założonych działań. Mając to na uwadze, postulowalibyśmy doprecyzowanie zakresu wsparcia poprzez określenie, że wsparcie powinno być dostępne dla całego łańcucha technologii CCS, jak również – alternatywnych form np. transportu CO₂ (poprzez transport drogowy czy kolejowy) – zwłaszcza przy realizacji pierwszych projektów CCS w Polsce w okresie, gdy odpowiednia infrastruktura rurociągową może jeszcze nie być dostępna dla podmiotów przemysłowych. Pożądanym byłoby również dookreślenie formy oferowanego wsparcia – ugruntowane stanowisko przemysłu wskazuje, że wsparcie powinno być, w pierwszej kolejności, dostępne w formie węglowych kontraktów różnicowych, zbudowanych na podstawie obowiązujących już kontraktów różnicowych np. dla sektora energetycznego. Dodatkowo, do systemu wsparcia opartego o kontrakty różnicowe, rekomendowanym byłoby dookreślenie również pośrednich form wspierania rozwoju technologii CCS w Polsce (np. o wspomniane później w dokumencie „zielone zamówienia publiczne”. Ujęcie kwestii takich zamówień publicznych w strategicznych dokumentach rządu może być szczególnie istotne w kontekście planowanych na rok 2026 prac na poziomie Unii Europejskiej związanych z aktualizacją tzw. dyrektywy zamówieniowej. Ponadto, opracowywana strategia powinna w większym stopniu odnosić się do procesów już zainicjowanych w administracji publicznej związanych np. z opracowaniem Strategii dla rozwoju technologii CCUS. Rekomendujemy bezpośrednie odniesienie się konsultowanego dokumentu do tego procesu, jak również wskazanie strategicznego znaczenia przyjęcia Strategii CCUS dla realizacji kluczowych elementów Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
339 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Punkt 2 litera C: „Wsparcie uzyskują projekty rozwijające i wykorzystujące technologie CCS/CCU na rzecz dekarbonizacji przemysłu. Dotyczy to branż trudno dekarbonizowalnych, tj. takich, w których alternatywne działania są utrudnione lub niemożliwe z uwagi na brak technicznych możliwości (np. wytwarzanie cementu czy nawozów).” Sugerujemy nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
339 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	152	Punkt 2 litera C: „W dłuższej perspektywie technologia ta powinna być jednak traktowana jako uzupełnienie działań transformacyjnych w ww. obszarach” Sugerujemy wykreślenie wskazanego ww. zdania w punkcie C. Dla sektorów posiadających emisje procesowe	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych

			nowych technologii		CCS/CCU może być głównym działaniem dekarbonizacyjnym, gdyż technologia produkcji na chwilę obecną wyklucza inne sposoby znaczącego ograniczenia emisji dwutlenku węgla.	konsultacjach z właściwymi resortami.
3398	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Punkt 2 litera C: Określenie konkretnych obszarów, w których zostaną zlokalizowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla (a także określenie pojemności składowisk) zostanie poprzedzone przeprowadzeniem szeregu specjalistycznych prac i robót geologicznych. Propozycja zmiany: Określenie obszarów, na których dopuszcza się lokalizowanie kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla zostanie wskazane odpowiednim Rozporządzeniem do Ustawy prawo geologiczne i górnicze. Sama lokalizacja podziemnych składowisk, wraz z określeniem ich pojemności, zostanie poprzedzona wykonaniem szeregu specjalistycznych prac i robót geologicznych a także pozyskaniem odpowiedniej decyzji środowiskowej.	Propozycja zbyt szczegółowa. Uwaga odrzucona.
3399	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Punkt 2 litera D: Upowszechnienie w zamówieniach publicznych stosowania kryteriów promujących niskoemisyjność, cyrkularność, bezpieczeństwo i odporność W kontekście dużych zamierzeń inwestycyjnych oraz planów rozwojowych, w tym ogłoszonych przez Premiera Donalda Tuska oraz Ministra Finansów Andrzeja Domańskiego planów inwestycji infrastrukturalnych, zamówienia publiczne mogą stanowić istotny czynnik wspierający również dekarbonizację przemysłu. W tym kontekście kluczowe jest jednak położenie akcentu na „zielone zamówienia publiczne”, czyli zamówienia publiczne, w których jednym z kluczowych czynników decydujących o udzieleniu zamówienia publicznego jest kwestia śladu węglowego produktu, lub rzetelność planów związanych z osiągnięciem odpowiedniego stopnia ich dekarbonizacji. Warto wskazać, że podczas licznych wystąpień przedstawicieli przemysłu, ale również np. banków rozwojowych, zielone zamówienia publiczne wskazywane są jako jeden z podstawowych instrumentów mogących promować i zachęcać przedsiębiorców do realizowania podejmowania działań dekarbonizacyjnych, a także – zapewniającym dodatkowe źródło finansowania dla takich działań.	Obecne zapisy w sposób pośredni uwzględniają zielone zamówienia publiczne.
3400	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Punkt 2 litera E – propozycja dodania nowej litery – Świadomość i akceptacja społeczna: społeczeństwo powinno być świadome po co projekty dekarbonizacyjne są, dlaczego istotne jest ich wdrożenie, jaki będzie ich wpływ na polską gospodarkę co się wiąże z zaniechaniem tego typu działań itd., a przy okazji niezbędna jest również akceptacja lokalnych społeczności dla składowania CO2 we wskazanych lokalizacjach obszarów łądowych.	Zadanie o zbyt szczegółowych charakterze. Zwiększaniu poziomu wiedzy w tym zakresie służyć może np. działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
3401	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	155	Tabela „Cele do osiągnięcia” Należy dokonać rewizji wartości dot. wskaźnika „Liczba instalacji CCS/CCU w Polsce” biorąc pod uwagę trwające prace w ramach MKiŚ dotyczące przygotowania Polskiej Strategii w zakresie wychwytu, transportu, utylizacji i składowania dwutlenku węgla do roku 2040 z perspektywą do roku 2050. Należy zapewnić spójność dokumentów strategicznych. W szczególności, w ramach procesu tworzenia Strategii CCUS, ma zostać przeprowadzona przez MKiŚ ankieta dotycząca wychwytu CO2, której wyniki posłużą do przygotowania celów w perspektywie 2040 i 2050. Konieczne jest również doprecyzowanie samego wskaźnika, odnoszą się do instalacji komercyjnych – „Liczba instalacji komercyjnych CCS/CCU w Polsce”. Przy tak zdefiniowanym wskaźniku, konieczne jest zrewidowanie wartości docelowych w kolejnych okresach. W celu zapewnienia większej zgodności ww. dokumentów, proponujemy wprowadzenie następujących wartości: „Wartość bazowa”: 0; „Cel pośredni na 2030”: 1; „Cel na 2035”: 5 instalacji. W przypadku celu dla roku 2035 konieczne jest zweryfikowanie założonej wartości wobec oceny potencjału rozwoju rynku prowadzonej w ramach prac Grup Roboczych Ministerstwa Klimatu i Środowiska na bazie Listu Intencyjnego w sprawie rozwoju technologii wychwytu, transportu, składowania i wykorzystania dwutlenku węgla w Polsce z marca 2025. Proponowana w uwadze wartość 5 instalacji komercyjnych stanowi minimum, które w ocenie Stowarzyszenia jest niezbędne dla rozwoju sektora CCUS w Polsce, aczkolwiek jest to wartość poniżej oczekiwań podmiotów przemysłowych w zakresie dekarbonizacji z wykorzystaniem technologii wychwytu CO2. Możliwość osiągnięcia tej wartości zależy w zdecydowanej mierze od postępów prac legislacyjnych na poziomie krajowym, rozwoju infrastruktury do transportu CO2, jak również budowy podziemnych składowisk CO2 w Polsce.	W związku ze znaczą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.

340 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Brak wspomnienia o tym że zakłady/installacje związane z technologiami CCUS powinny być w jak największym zakresie zasilane z OZE lub innych niskoemisyjnych źródeł energii tak aby efektywnie spełnić swój cel zarówno w ujęciu bezpośredniej redukcji emisji CO2 z procesów przemysłowych i energetycznych, ale i pośredniej redukcji emisji w gospodarce, czyli w łańcuchu wartości technologii CCUS z uwzględnieniem śladu węglowego.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
340 3	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	„Konieczne jest zapewnienie potrzebnych surowców dla sektora energii i przemysłu.” Jak wskazywaliśmy powyżej, kwestia dostępności surowców dla sektora energii i przemysłu powinna traktowana być w sposób szerszy – również w zakresie dostępności takich produktów jak stal czy beton dla przemysłu (np. budowlanego, obronnego, energetycznego). Zdekarbonizowana stal oraz cement, w perspektywie konieczności obniżania śladu węglowego całej gospodarki, będzie odgrywać coraz istotniejszą rolę. Bez podjęcia niezwłocznie działań oraz ujęciu tych produktów w dokumentach strategicznych, istnieje ryzyko stopniowego spadku dostępności tych produktów, które stanowią jeden z podstawowych elementów realizowanych programów rozwojowych (np. w kwestii budownictwa), energetycznych (rozbudowa sieci, budowa morskich farm wiatrowych, budowa nowych bloków) oraz obronnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
340 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Punkt 1 litera G: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.” Proponujemy rozszerzenie zapisu, aby uwzględnić również inne postaci wodoru, takie jak wodór nisko-emisyjny (w tym niebieski, wytwarzany z gazu ziemnego z użyciem technologii CCS), co jest niezbędne w celu osiągnięcia zakładanych celów dekarbonizacyjnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
340 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Rząd 17.	Brak odniesienia się do technologii CCS/CCU w ramach któregośkolwiek z działań zaplanowanych na lata 2026-2029. Biorąc pod uwagę stawiane przed Polską cele NZIA dot. udziału w europejskim celu 50 mln ton zdolności i mocy załączania CO2 do 2030r istotnym wydaje się umieszczenie działań regulacyjnych, finansowych i inwestycyjnych w celu wypełnienia wspomnianego zobowiązania. Postulujemy dodanie w rządzie 17. Bezpośredniego odniesienia do infrastruktury związanej z łańcuchem dostaw CCS (wychwyt, transport, składowanie), co zapewni odpowiednie umiejscowienie tej technologii w konsultowanej strategii.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
340 8	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	Rząd 23.	Jak wskazywaliśmy powyżej, zamówienia publiczne stanowią mogą jeden z istotnych wehikułów zachęcających przedsiębiorstwa do podejmowania decyzji o szybszej i głębszej dekarbonizacji swojej działalności. Dodatkowo, zielone zamówienia publiczne mogą stanowić dodatkowe źródło finansowania transformacji energetycznej, przy jednoczesnym mniejszym dodatkowym obciążeniu budżetu państwa. Mając na uwadze powyższe, rekomendujemy dodanie w rządzie 23. Bezpośredniego odniesienia do zielonych zamówień publicznych.	Strategia uwzględni w obecnej formie
340 9	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	Załącznik 2. WSKAŹNIKI	4	Należy dokonać rewizji wartości dot. współczynnika „Liczba instalacji CCS/CCU w Polsce” biorąc pod uwagę trwające prace w ramach MKiŚ dotyczące przygotowania Polskiej Strategii w zakresie wychwytu, transportu, utylizacji i składowania dwutlenku węgla do roku 2040 z perspektywą do roku 2050. Należy zapewnić spójność obu dokumentów strategicznych, zgodnie z przedstawioną uwagą nr 16.	Nie zgłoszono informacji o potrzebie zmiany wartości wskaźnika. Może ew. zostać uzupełniony na dalszym etapie prac.
341 0	Inne	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A	UWAGA OGÓLNA		Uważamy, że ŚSRK powinna mocniej akcentować współpracę Torunia z ośrodkami uzdrowiskowymi, szczególnie z Uzdrowiskiem Ciechocinek, które jest filarem turystyczno-zdrowotnym Metropolii Toruńskiej. Integracja potencjału kulturalnego i akademickiego Torunia z funkcjami uzdrowiskowymi Ciechocinka tworzy unikalną ofertę, łączącą dziedzictwo UNESCO, wydarzenia kulturalne i usługi prozdrowotne. Przykładem może być wspólna promocja pakietów turystycznych, które zachęcają do zwiedzania Torunia i korzystania z zabiegów rehabilitacyjnych czy wellness w Ciechocinku. Taka synergia nie tylko wzmacnia atrakcyjność regionu dla turystów krajowych i zagranicznych, ale także wspiera lokalną gospodarkę, generując przychody w sektorach hotelarskim, gastronomicznym i usługowym. Zdecydowanie popieramy przywrócenie połączenia kolejowego między Toruniem a Ciechocinkiem jako priorytetu infrastrukturalnego. Inwestycja ta znacząco poprawi dostępność komunikacyjną, ułatwiając mieszkańcom i turystom dostęp do usług uzdrowiskowych oraz atrakcji Torunia. Przywrócenie pociągu przyniesie korzyści gospodarcze, zwiększając ruch turystyczny w Ciechocinku, a jednocześnie przyczyni się do redukcji emisji CO2 poprzez promowanie ekologicznego transportu publicznego. Współpraca Torunia z uzdrowiskami, takimi jak Ciechocinek, przynosi wymierne korzyści dla Metropolii Toruńskiej. Po pierwsze, integracja funkcji turystycznych i zdrowotnych buduje silną markę regionu, łącząc walory kulturalne Torunia z unikatowymi usługami uzdrowiskowymi. Po drugie, partnerstwo z UMK czy organizacjami takimi, jak	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					Instytut Czochralskiego umożliwia rozwój innowacji w sektorze zdrowia, np. poprzez badania nad nowymi metodami rehabilitacji czy technologiami prozdrowotnymi, co wpisuje się w cele zielonej transformacji ŚSRK. Po trzecie, wspólna promocja Torunia i Ciechocinka jako destynacji kulturalno-uzdrowiskowej zwiększa konkurencyjność regionu, przyciągając inwestycje i nowych mieszkańców. Wnosimy o uwzględnienie w ŚSRK następujących postulatów: 1. Wzmocnienie polityki uzdrowiskowej jako elementu rozwoju regionalnego, z priorytetem dla inwestycji w infrastrukturę zdrowotno-turystyczną, szczególnie w Ciechocinku. 2. Wsparcie modernizacji połączenia kolejowego Toruń–Ciechocinek jako kluczowego elementu integracji metropolitalnej i promocji zrównoważonego transportu. 3. Promowanie współpracy międzygminnej w ramach metropolii, w tym partnerstw Toruń–Ciechocinek, dla tworzenia zintegrowanych ofert turystycznych i gospodarczych. 4. Wprowadzenie instrumentów finansowych wspierających innowacje prozdrowotne i turystykę zdrowotną w metropoliach, z wykorzystaniem potencjału akademickiego i uzdrowiskowego.	
341 1	Inne	Śląskie Centrum Logistyki S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Propozycja zmiany zdania na: "Kontynuowane będą działania inwestycyjne w celu zapewnienia odpowiedniej infrastruktury portowej oraz dostępowej do polskich portów morskich i śródlądowych".	Uwaga odrzucona
341 2	Inne	Śląskie Centrum Logistyki S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Wnioskujemy o dodanie Gliwic do węzła transportu intermodalnego o znaczeniu szkieletowym	Uwaga uwzględniona
341 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Założenie, że problem ograniczonego dostępu do transportu kolejowego występuje zwłaszcza we wschodniej Polsce, powiela nieprawdziwy i szkodliwy stereotyp o upośledzeniu wyłącznie wschodnich obszarów kraju w dostępie do kolei. Wykluczenie kolejowe obejmuje również województwa, gdzie do lat 90-tych funkcjonowała gęsta sieć kolejowa: warmińsko-mazurskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie czy też lubuskie. Nacisk wyłącznie na wykluczenie kolejowe na wschodzie kraju może spowodować pomijanie inwestycji kolejowych na liniach, które istnieją fizycznie, ale znajdują się w stanie śmierci technicznej lub są obecnie nieeksploatowane. Takie bowiem dominują w wyżej wymienionych województwach północnej i zachodniej Polski. Co więcej, pozostałe województwa składają się z subregionów, które skrajnie różnią się od siebie dostępnością do kolei. Taka sytuacja ma miejsce chociażby w województwie mazowieckim: istnieje ogromny kontrast między aglomeracją warszawską wraz z powiatami na zachód od stolicy a północnymi powiatami od Płocka po Ostrołękę. Brak prawidłowego rozróżnienia subregionów może prowadzić do zbyt małego nakładu środków na inwestycje kolejowe w ich obrębach.	Zapis "problem ograniczonego dostępu do transportu kolejowego występuje zwłaszcza we wschodniej Polsce" w opisie wyzwania wynika z faktu, iż najniższa dostępność transportu kolejowego w Polsce występuje w województwach podlaskim i lubelskich. W województwie podlaskim jest najmniej stacji kolejowych, a niektóre miasta subregionalne, jak Łomża, nie mają dostępu do kolei pasażerskiej. Województwo lubelskie (oraz lubuskie) mają najmniej odsetek mieszkańców mieszkających w zasięgu 30 minut pieszo od większych stacji kolejowych. Jednocześnie w opisie kierunku działań i działań nie wskazuje się imiennie województw, w których będą prowadzone większe inwestycje w zakresie transportu kolejowego.
341 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury	121	Planowane linie KDP całkowicie pomijają koncept szprych, koncentrując się wyłącznie na linii Y (z Warszawy przez CPK do Poznania i Wrocławia) i – w „dalszej kolejności” – CMK Północ i linii Katowice – Ostrawa. Nie istnieje wzmianka o konieczności włączenia KDP w przyszłości do sieci kolei ukraińskich, białoruskich i litewskich, co znacząco wzmocniłoby rolę CPK jako hubu lotniczego dla całej Europy Środkowo-Wschodniej i dawałoby możliwość	Zapisy Strategii zakładają wzmacnianie policentrycznej sieci osadniczej, w związku z tym nie ma uzasadnienia dla wskazywania jako

			transportowej i telekomunikacyjnej		skomunikowania kilkudziesięciu milionów mieszkańców sąsiednich krajów. Dodatkowo, pominięta została linia Rail Baltica, która ok. 2030 powinna zostać wybudowana na odcinku Tallin-Ryga-Kowno-granica Polski z odnogą do Wilna. Jest to tym bardziej istotne, gdyż po polskiej stronie istnieje już zmodernizowany odcinek Warszawa-Białystok, a prace na odcinku Białystok-Elk-Suwałki-Granica Państwa są w różnych fazach projektowania lub postępowań przetargowych.	preferowanego modelu docelowej sieci kolejowej opartej na modelu "piasty i szprych". Niezależnie od powyższego, model "piasty i szprych" oraz poszczególne linie kolejowe składające się na "szprychy" wchodzi w skład różnych wariantów sieci przygotowywanych w ramach projektu ZSK, które następnie zostaną poddane rzetelnym analizom porównawczym. W efekcie projekt ZSK zaproponuje optymalny docelowy układ sieci kolejowej, zatem przyjmowanie a priori wybranego modelu byłoby nieuzasadnione.
3415	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Nieokreślony został sposób, w jaki porty regionalne miałyby rozwijać cargo lotnicze; bezzałogowe statki powietrzne w ogóle nie zostały wzięte pod uwagę w tej kategorii. Głównym miejscem przeładunku Air Cargo ma być CPK – co jest słuszne i zgodne z praktyką branży logistycznej. Tymczasem BSP będą rozwijać się jako uzupełnienie oferty przewozów towarowych, jednak raczej nie do centrów miast, a właśnie na teren terminali multimodalnych.	Należy mieć na uwadze, że SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Poszczególne kwestie rozwijane będą w nowej strategii sektorowej dot. transportu oraz nowej Polityce rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce.
3416	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124-125	Nie występuje nawet wzmianka o budowie Portu Centralnego w Gdańsku jako zespołu głębokowodnych terminali na wodach Zatoki Gdańskiej o różnym przeznaczeniu, wzorowanym na porcie Maasvlakte 2 w Rotterdamie. Oparcie się wyłącznie na Baltic Hubie jako jedynym terminalu głębokowodnym jest zbyt ryzykowne i nie zapewnia efektu dublowania nowoczesnej infrastruktury w przypadku zwiększenia potrzeby jej wykorzystania lub zastąpienia w przypadku jej zablokowania. Również koncepcja Portu Zewnętrznego w Gdyni jest dyskusyjna z uwagi na jego położenie w pobliżu śródmieścia miasta Gdyni, potencjalne problemy społeczne i wąskie gardła (np. linia kolejowa przez śródmieście Gdyni, a częściowo również Sopotu i Gdańska (do stacji Tczew)). Ponadto, dokument nie odnosi się do potrzeby odbudowy trzech podstawowych dróg wodnych śródlądowych, które znajdują się w Polsce, a do czego Polska się zobowiązała w roku 2016, przystępując do konwencji AGN o utrzymaniu śródlądowych dróg wodnych. Są to drogi wodne E30 (Odra), E40 (Wisła, Bug i Narew do granicy z Białorusią (połączenie Bałtyku i Morza Czarnego)) oraz E70 (głównie Noteć, połączenie kanału Haveli z Zatoką Gdańską). Nie ma na ten moment jasnej deklaracji, że te drogi będą modernizowane, tak by możliwa byłaby na nich żegluga i transport wodny. Ogromnie poprawiłoby to spójność transportową kraju, zwiększyłoby skokowo tzw. Hinterland portów morskich, poprawiłoby konkurencyjność branży logistycznej, a także zwiększyło połączenie wykluczonych obszarów kraju i włączyłoby je do Oceanu Światowego.	Zapisy projektu SRP2035 dają możliwość realizacji także Portu Centralnego; projekt dot. Portu Zewnętrznego podlega realizacji - nie znajduje się uzasadnienia do usunięcia go z treści.
3417	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Ogólnopolski Bilet Zintegrowany już w pierwotnej formie powinien obejmować nie tylko połączenia kolejowe, ale przynajmniej w jakiejś części połączenia autobusowe. Budowa kompletnego, zintegrowanego systemu nie jest możliwa od razu, natomiast proces ten jako swego rodzaju całość powinien przebiegać systematycznie od początku, a nie być określany jako ewentualna „możliwość rozbudowy”.	Uwaga odrzucona - integracja z innymi środkami transportu jest zaplanowana w dalszym horyzoncie czasowym. Integracja nie jest możliwa bez wdrożenia rozwiązań polegających na ujednoliceniu ulg ustawowych.
3418	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	W tekście nie ma choćby zdania odnoszącego się do rozwoju bezzałogowych statków powietrznych (BSP) w obszarze cargo lotniczego. Występuje za to fragment o nieefektywnej i nierozwijanej technologii dronowej w obszarach miejskich, która z uwagi na rozwój technologii wojskowych stwarza już dziś dodatkowe zagrożenia.	Należy mieć na uwadze, że SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Poszczególne kwestie rozwijane będą w nowej strategii sektorowej dot. transportu oraz nowej Polityce rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce.

3419	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	11, 122	Strategia bardzo pobieżnie podejmuje tematykę lotnisk regionalnych. Poza enigmatycznym stwierdzeniem, że mają one pełnić komplementarną rolę w stosunku do CPK, możemy przeczytać wiele mało precyzyjnych sformułowań, jak „rozwijane będą przez zarządzających lotniskami w sposób zrównoważony i harmonijny regionalne porty lotnicze”. W dokumencie brakuje określenia, jakiego konkretnie rodzaju infrastruktura ma być rozwijana, jakie mają być źródła jej finansowania. Brakuje także podjęcia tematu tzw. prerogatyw państwa, który umożliwiłby przejęcie lub finansowanie obszarów lotniskowych służb ratowniczo-gaśniczych czy ochrony lotnictwa cywilnego. Podobnie nie podjęto inicjatywy w zakresie ochrony lotnisk przed bezzałogowymi statkami powietrznymi (BSP). Temat ten nie tylko wymaga określenia planu wdrażania i finansowania takich rozwiązań, ale także podjęcia prac legislacyjnych tworzących paradygmat zwalczania niezidentyfikowanych dronów. Kolejnym istotnym, a nie podjętym w tym dokumencie zagadnieniem jest kwestia liberalizacji rynku służb żegluga lotniczej, tym samym umożliwienia Zarządzającym wywierania wpływu na bazy kosztowe podmiotów świadczących usługi nawigacji terminalowej (opłaty te stanowią około 5% kosztów ponoszonych przez linie lotnicze i są jednym z elementów decydujących o rozwoju rynku lotniczego), ani tym bardziej rewizji aktualnie obowiązujących przepisów, często nakładających obciążenia, które nie są obecne w żadnych innych gałęziach transportu (np. obowiązek zapewniania opieki medycznej). Na potwierdzenie powyższych uwag można sprawdzić, że w załączniku do strategii "Plan działań na lata 2026-2029" nie jest opisane dosłownie ani jedno działanie dotyczące lotnisk regionalnych.	Należy mieć na uwadze, że SRP2035 jest dokumentem o charakterze ogólnym. Poszczególne kwestie rozwijane będą w nowej strategii sektorowej dot. transportu oraz nowej Polityce rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce. Dodatkowo należy mieć na uwadze, że kwestia systemów antydronowych została poruszona w punkcie: Wsparcie rozwoju technologii bezzałogowych statków powietrznych (BSP).
3420	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54-55	Wybrane podejście do zjawisk demograficznych w postaci strategii łagodzenia oraz dostosowania brzmi sensownie, ale może zawierać wiele ryzykownych działań (w części dostosowania), które zamiast łagodzić problem demograficzny, mogą go nakreślać. Odnosząc to do kwestii transportu – założono znaczącą preferencję transportu publicznego. Należy jednak unikać takiego skonstruowania usług publicznych, które preferowałyby osoby bezdzietne lub z jednym dzieckiem. Projektując usługi należy sprawić, żeby najwygodniej było w Polsce rodzinom wielodzietnym. Trudno się zgodzić, by dla rodziny np. z czwórką małych dzieci odpowiedzią na problem mobilności był jedynie transport publiczny. W ten sposób działania dostosowawcze stordęją działania łagodzące, prowadząc do zaostrzenia problemu.	Rozwój transportu publicznego nie oznacza jego preferencji nad pozostałymi formami transportu.
3421	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	Strategia w obecnym brzmieniu przyjmuje bezkrytycznie ścieżkę szybkiej elektryfikacji transportu (samochody, kolej, transport publiczny, infrastruktura ładowania i magazyny energii), równoległe zakładając eskalację nakładów na kolej, KDP, CPK oraz porty – wszystko przy rosnących ograniczeniach podaży energii elektrycznej i napiętym budżecie państwa. W efekcie: • ryzyko niedoborów mocy i przeciążeń sieci w szczytach (ładowanie pojazdów, zasilanie KDP, huby logistyczne, lotniska) jest niedoszacowane, • koszt pełnej elektryfikacji (CAPEX na infrastrukturę + OPEX systemu energii) został zaniżony, • konstrukcja finansowania (duża zależność od środków UE i instrumentów klimatycznych) zwiększa wrażliwość na zmiany regulacyjne i rynkowe, • pominięto wariant technologicznej neutralności (hybrydy, biometan/LNG/HVO w ciężkim transporcie, modernizacja diesla w roli pomostowej, trolejbusy/bus-rapid transit, rozwój efektywności logistycznej), które mogą dać szybszy spadek emisji na złotówkę i mniejszą presję na system elektroenergetyczny. W związku z powyższym należy poddać gruntownej korekcie rozdział 3 – „Racjonalny rozwój mobilności zero- i niskoemisyjnej” oraz urealnić harmonogramy i priorytety inwestycyjne tak, by najpierw zapewnić zdolności wytwórcze i sieciowe energii, a dopiero potem skalować elektryfikację popytu transportowego.	Uwaga odrzucona
3422	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	119	Strategia wprost przyznaje, że „przestawienie systemu transportu na zasilanie elektryczne (...) będzie wymagało dodatkowych inwestycji w podaż energii elektrycznej”. Mimo to nie ma: • bilansu zapotrzebowania (ile MWh i MW mocy szczytowej wygeneruje pełny plan: eauta, eautobusy, KDP, dodatkowe potoki kolejowe, huba na CPK i Cargo City), • oceny zdolności sieciowej (dystrybucja, przesył, stacje GPZ, przyłącza depa i węzłów przesiadkowych, portów, terminali intermodalnych), • planu zasilania awaryjnego i zarządzania szczytem (DNO/DSO, taryfy dynamiczne, V2G, magazyny o skalibrowanej ekonomice). Bez tych elementów ryzyko black-outów lokalnych/szczytowych i windowania kosztów energii (dla samorządów, przewoźników i gospodarstw domowych) jest realne!	Uwaga sugeruje wprowadzenie zmian zbyt szczegółowych, jak na SRP2035. Przedstawione postulaty są właściwe w odniesieniu do strategii sektorowych oraz programów rozwoju.

342 3	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	Strategia preferuje rozwiązania najbardziej kapitałochłonne (KDP + masowa wymiana taboru + szerokie programy ładowania/wodoru + ambitna siatka projektów drogowych i kolejowych). Przy obecnych uwarunkowaniach budżetowych i kosztach finansowania: - ryzyko przerwania/rozciągania projektów rośnie, - koszt pieniądza i inflacja kosztów budowlanych mogą zjadać efekty środowiskowe, - nadmierna koncentracja na elektro-infrastrukturze ogranicza pole manewru w sytuacji zawirowań na rynku energii.	Uwaga sugeruje wprowadzenie zmian zbyt szczegółowych, jak na SRP2035.
342 4	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	Dokument nie rozważa uczciwie: - hybryd plug-in i pełnych jako pomostu (szybka redukcja emisji spalin w miastach bez gwałtownego wzrostu popytu na energię), - biometanu/HVO/LNG w ciężkim transporcie i logistyce (gdzie BEV i H2 są dziś najdroższe i sieciowo trudne), - modernizacji istniejących flot, rozwiązań organizacyjnych (logistyka nocna, okna dostaw, konsolidacja ładunków, bus-rapid transit), które dają duże efekty emisji/cost ratio.	Uwaga sugeruje wprowadzenie zmian zbyt szczegółowych, jak na SRP2035.
342 5	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127-128	Wskazywane filary (Fundusz Modernizacyjny, Społeczny Fundusz Klimatyczny, TEN-T, CEF) niosą ryzyko regulacyjne i konkurencyjne (warunkowość, aukcje, kolejki projektów, koszt kapitału). Strategia powinna mieć wariant krajowy dla okresów, gdy pula UE będzie niższa lub surowsza.	Uwaga sugeruje wprowadzenie zmian zbyt szczegółowych, jak na SRP2035.
342 6	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-134	KONSEKWENCJE I REKOMENDACJE: KONSEKWENCJE KONTYNUACJI OBECNEGO KURSU: - ryzyko deficytu mocy i przeciążeń sieci w węzłach (metropolie, porty, terminale, CPK, węzły przesiadkowe); - wzrost cen energii dla TSL i samorządów → presja na taryfy biletowe i ceny frachtu; - ucieczka emisji do starszych pojazdów prywatnych (jeśli nowe, niskoemisyjne są zbyt drogie); - niedokończone inwestycje i marnowanie efektów już poniesionych nakładów; - erozja akceptacji społecznej dla polityk klimatycznych (gdy korzyści są spóźnione, a koszty – natychmiastowe). REKOMENDOWANE KOREKTY: - Zasada „najpierw energia i sieć, potem elektryfikacja popytu” - W rozdziale 3 (A) dodać warunek: „Skalowanie elektromobilności uzależnia się od dostępności nowych mocy wytwórczych, magazynowania i zdolności sieciowych potwierdzonych audytem PSE/OSD.” - Wymóg lokalnych bilansów mocy dla CPK, portów, terminali, węzłów przesiadkowych i zajezdni – jako warunek przyłączeniowy. - PROPONOWANY ZAPIS: „Węzły o wysokiej intensywności zużycia energii (CPK, porty, terminale intermodalne, zajezdnie, KDP) wymagają lokalnego bilansu mocy, planu ładowania poza szczytem, magazynowania oraz potwierdzenia możliwości przyłączeniowych OSD/OSP.” - Technologiczna neutralność i „emisja na złotówkę” - Wprowadzić neutralność technologiczną w transporcie drogowym do 2035 r. (BEV/H2/HEV/PHEV/biometan/HVO/LNG), - Dla ciężkiego transportu ustanowić ścieżkę alternatywną (biometan/HVO + efektywność logistyczna) do czasu, aż TCO rozwiązań elektrycznych/wodorowych będzie konkurencyjne bez dotacji. - PROPONOWANY ZAPIS: „Skalowanie elektromobilności (BEV/H2) uzależnia się od uprzedniego potwierdzenia dostępności mocy i zdolności sieciowych w danym obszarze funkcjonalnym oraz wykazania konkurencyjnego TCO względem alternatyw. W okresie przejściowym do 2035 r. dopuszcza się i wspiera rozwiązania niskoemisyjne o najniższym koszcie redukcji emisji (HEV/PHEV/biometan/HVO/LNG), w szczególności w transporcie ciężkim.” - Realistyczny harmonogram i kamienie milowe - Rozłożyć w czasie wymianę taboru (kolej/regionalny autobus) tak, by nie rozbić budżetów województw i nie zwiększać długu spółek. - KDP: fazowanie pod wskaźniki popytu i dostępność mocy; równoległe podniesienie prędkości na kluczowych liniach konwencjonalnych (tanie „godziny oszczędzone na złotówkę”). - PROPONOWANY ZAPIS: „Kolej i KDP realizuje się etapami; w pierwszej kolejności finansuje się projekty o	Szczegółowe zapisy odnośnie dekarbonizacji transportu drogowego będą mogły być ujęte w strategiach sektorowych. Ad.1: co do zasady zapewnienie mocy musi zostać poprzedzone wykonaniem bilansu mocy oraz wystąpieniem z wnioskiem o warunki przyłączeniowe do PSE/OSD zawierającym analizę układu zasilania. Ad 3: zgodnie z zasadami oceny projektów inwestycyjnych stosunek "godziny oszczędzone do nakładów" nie jest jedynym kryterium. Kryterium "elektro-intensywności" nie może być kryterium odnośnie do uruchomienia kolejnych zadań inwestycyjnych. Zapotrzebowanie na moc jest wynikiem prac planistycznych i studyjnych i na tej podstawie są realizowane prace związane z zapewnieniem mocy

					najwyższym stosunku ‘godzin oszczędzonych’ do nakładów (z modernizacją linii konwencjonalnych), a projekty elektro-intensywne są warunkowane dostępnością mocy.” 4. Inteligentne ładowanie i magazynowanie ● Warunek stosowania ładowania poza szczytem (depo, zajezdnie), profile mocy i taryfy dynamiczne jako kryteria przyznawania dotacji. ● Magazyny energii tylko tam, gdzie jest uzasadnienie sieciowe i ekonomiczne (audyt kosztów unikniętych w OSD/OSP). 5. Finanse i odporność na ryzyko ● Dodać „test odporności finansowej”: każdy program/osi priorytetowej ma wariant krajowy (bez środków UE) i stres-test kosztów kapitału. 6. Transport publiczny: najpierw dostępność, potem napęd ● Minimalne częstotliwości i integracja taryfowa – priorytet 1; wybór napędu – priorytet 2. ● Szersze użycie bus-rapid transit, priorytetów sygnalizacji, telematki – szybkie efekty bez presji na sieć elektroenergetyczną.	
3427	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-98	1. W diagnozie wskazano na problem z dostępnością do opieki zdrowotnej w terenie wiejskim - należy więc dodać do zaplanowanych działań aktywną politykę prowadzącą do wsparcia opieki zdrowotnej (szczególnie podstawowej opieki zdrowotnej, w tym opieki koordynowanej) na terenach wiejskich. Depopulacja wsi przy aktualnym sposobie finansowania świadczeń zależnych w POZ od wielkości populacji będzie sprzyjała stopniowej likwidacji podmiotów leczniczych poza miastami i dużymi gminami. Powinny zostać podjęte działania wspierające podmioty w terenie wiejskim aby utrzymanie tych podmiotów było rentowne. 2. Opieka koordynowana w POZ, przeniesienie świadczeń ze szpitali do AOS a z AOS do POZ, wzmacnianie profilaktyki w POZ- to wszystko dobre kierunki tylko trzeba wspierać POZ aby był w stanie wchłonąć te zadania. To wymaga personelu medycznego oraz środków na utrzymanie personelu i infrastruktury. W dokumencie brak wyraźnego wskazania, że ten proces nastąpi. Od kilku lat mamy działania w kierunku przenoszenia świadczeń do POZ, i to jest dobrze, jednak nie idą za tym odpowiednie środki a zatem prowadzi to do przeciążenia POZ. Dane statystyczne NFZ wskazują, że najwięcej pacjentów i najwięcej świadczeń odbywa się w POZ, i to jest co do zasady dobry trend, ale rosnąca liczba świadczeń aktualnie współistnieje z malejącym udziałem POZ w dystrybucji środków z NFZ. Priorytetem zatem powinno być zwiększanie zarówno obowiązków jak i finansowania POZ. 3. Rozwój cyfryzacji w zdrowiu - powinniśmy mieć w ramach cyfryzacji priorytety: cyberbezpieczeństwa - niezbędne jest wspieranie małych placówek, które same sobie poradzą w tym temacie; powinniśmy cyfryzować procesy a nie ucyfrawiać dokumenty papierowe, dziś cyfryzacja dokłada pracy a powinna zmniejszać obciążenie ludzi w systemie i ograniczać biurokrację, wciąż to samo raportujemy w różne miejsca. 4. Dostęp do danych medycznych - budujemy od lat systemy ezdrowia a jednocześnie nie ma dostępności do danych. Zarówno personel medyczny poprzez ustawowe ograniczenia, a także interpretacje prawne, nie ma dostępu do danych medycznych pacjentów podczas udzielania świadczeń - również w trybie ratowania życia, jak i państwo polskie nie ma dostępu do zanonimizowanych danych o zdrowiu Polaków. Architektura platformy P1, która zbiera dane o świadczeniach, wymaga zmiany i rozbudowy tak aby dane były zawsze widoczne wtedy kiedy są potrzebne a odczytujący ma do tego prawo, a zanonimizowane powinny być stale dostępne na potrzeby zarządzania systemem ochrony zdrowia. Utworzenie państwowych repozytoriów danych medycznych zmieniłoby sposób zarządzania dostępem do danych medycznych podnosząc ich dostępność a także zdejmując z tysięcy podmiotów bardzo kosztowny i trudny do realizacji obowiązek utrzymywania przez dziesiątki lat repozytoriów danych wraz z mechanizmami udostępniania tych danych.	Częściowo uwzględnione w aktualnym projekcie Strategii (m.in. Pkt. 6 Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia oraz pkt. 8 Cyfryzacja i innowacje w ochronie zdrowia). Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.
3428	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	Fragment “W związku z tym istnieje potrzeba budowy blisko 67 GW nowych mocy wytwórczych w ciągu zaledwie dekady (wykres 43). Pokrycie tego zapotrzebowania opierać się będzie w przeważającym stopniu na budowie nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych. Są to technologie, które mają w Polsce największy potencjał do szybkiego wdrożenia, przy stosunkowo niskich kosztach. Ich uzupełnieniem będzie rozwój magazynów energii oraz dyspozycyjnych bloków gazowych (zdolnych do pracy także w oparciu o biometan i wodór). Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie morskich farm wiatrowych oraz inwestycje w energetykę jądrową” opisuje szereg działań, które są niewykonalne i niebezpieczne dla systemu energetycznego, a częściowo nieprawdziwe. - Nie jest możliwym utrzymanie stabilności systemu przy wyłączeniu wskazanych 16 GW mocy węglowych do 2035 r. gdyż nie uda się zastąpić ich do tego czasu stabilnymi źródłami energii ani jądrowymi ani “rozwojem” bloków gazowych. Dodatkowo prognozowany wzrost zapotrzebowania na energię i próba jego zaspokojenia przez instalację	Wartości zostały zaczerpnięte z projektu KPEiK. Mogą ew. ulec zmianie na dalszym etapie prac. Zmniejszenie zależności od importu surowców zapewni m.in. rozwój OZE, jak i poprawa efektywności energetycznej. Jednakże musi to być połączone z innymi działaniami przewidzianymi w SRP2035.

					“nowych źródeł fotowoltaicznych oraz lądowych elektrowni wiatrowych” spotęguje problemy ze stabilnością sieci energetycznej. - “Stosunkowo niski koszt wdrożenia” jest nieprawdziwą informacją gdyż nie uwzględnia ani kosztów bilansujących, ani modernizacji sieci elektroenergetycznych koniecznych dla takich wdrożeń Tiret: “bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną w gospodarce poprzez rozwój energetyki rozproszonej i zwiększenie odporności systemu na awarie, cyberzagrożenia i ataki militarne” jest znów niezgodny z prawdą, ze względu na opisane powyżej argumenty. Planowana transformacja energetyczna spowoduje efekt odwrotny do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną w gospodarce. Tiret: “niższe ceny energii poprzez zwiększenie udziału OZE w krajowym miksie, zmniejszenie zależności od importu surowców oraz obniżenie opłat z tytułu emisji CO2.” zawiera tezy nieprawdziwe. Jak rezygnacja z wykorzystywania, pochodzącego z krajowego wydobywania, węgla kamiennego i brunatnego do produkcji energii elektrycznej i próba zastąpienia ich importowanym gazem ziemnym i paliwem jądrowym ma się wpisywać w “zmniejszenie zależności od importu surowców”?	
3429	Organizacja pozarządowa	Polskie Towarzystwo Gospodarcze	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		1. Brak spójności w analizie: punkt C wskazuje: “Niewielki zasób krajowych złóż (surowców strategicznych i krytycznych)”, a jednocześnie punkt D mówi że: “realizowany będzie Krajowy Program Poszukiwań Surowców Krytycznych, którego celem będzie zwiększenie liczby dostępnych informacji o potencjale występowania złóż do produkcji surowców krytycznych w kraju.” Z powyższego wynika, że albo w punkt C powinien zostać przedręgowany na “Niewielki zasób rozpoznanych i udokumentowanych krajowych złóż” albo cały Krajowy Program Poszukiwań Surowców Krytycznych jest z góry skazany na niepowodzenie i będzie trwonieniem publicznych środków.	Uwaga zostanie uwzględniona.
3430	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	UWAGA OGÓLNA		Obywatelski Akcelerator Innowacji (OAI) pozytywnie ocenia kierunek Strategii Rozwoju Polski 2035, ale zwraca uwagę na brak zapisów dotyczących odpowiedzialnego stosowania sztucznej inteligencji (AI) przez jednostki samorządu terytorialnego (JST). Wnosimy o: (1) jednoznaczne wskazanie obowiązku wdrażania AI zgodnie z zasadami etyki i praw obywatelskich, (2) wprowadzenie Centralnego, publicznego rejestru systemów AI stosowanych przez JST, oraz (3) uzupełnienie systemu monitorowania Strategii o wskaźniki etyki i transparentności AI, takie jak Indeks Transparentności AI w JST. Propozycje te mają charakter przekrojowy i powinny znaleźć odzwierciedlenie w różnych częściach Strategii, aby zapewnić ochronę praw obywatelskich i budować zaufanie społeczne do innowacji.	Ad. 1 Dostosowanie polskiego porządku prawnego AI Act nastąpi w drodze ustawy o systemach sztucznej inteligencji, określającej m.in. organizację i sposób sprawowania nadzoru nad rynkiem systemów sztucznej inteligencji oraz modelami sztucznej inteligencji. Ad. 2 W projekcie Polityki AI do 2030 r. planowane jest stworzenie jednolitej, dostępnej publicznie listy systemów AI używanych w administracji publicznej wraz z opisem funkcji oraz podstawowych parametrów technicznych dostępnych dla obywateli w celu zwiększenia transparentności administracji publicznej i zaufania społecznego do właściwie zaprojektowanych systemów AI. Ponadto, zgodnie z założeniami informacje o systemach teleinformatycznych administracji publicznej są gromadzone w ramach Repozytorium Architektury Informacyjnej Państwa. Uzupełnienie rejestru o systemy JST będzie realizowane w ramach budowy i wdrażania Architektury Informacyjnej Samorządu. Dodanie do rejestru dodatkowych metadanych o

						systemach AI aktualnie technicznie jest możliwe. Ad. 3 Doprecyzowania wymaga, w jaki sposób miałby być skonstruowany wskaźnik etyki i transparentności. Zwracamy uwagę iż w projekcie Polityki AI do 2030 r. przyjęte zostały wskaźniki w obszarze sztuczna inteligencja godna zaufania.
343 1	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Obywatelski Akcelerator Innowacji (OAI) wskazuje, że Strategia powinna jednoznacznie wskazać obowiązek wdrażania i stosowania AI w administracji publicznej (w tym JST) zgodnie z krajowymi i unijnymi zasadami etycznymi oraz ramami prawnymi (w tym AI Act). Należy zagwarantować poszanowanie praw obywatelskich – prawa do niedyskryminacji, przejrzystości algorytmów oraz prawa do interwencji ludzkiej – jako niepodważalnych standardów wdrażania AI w usługach publicznych.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii Rozwoju Polski. Dostosowanie polskiego porządku prawnego AI Act nastąpi w drodze ustawy o systemach sztucznej inteligencji, określającej m.in. organizację i sposób sprawowania nadzoru nad rynkiem systemów sztucznej inteligencji oraz modelami sztucznej inteligencji. Działania związane z wdrażaniem sztucznej inteligencji w administracji publicznej zostały uwzględnione w projekcie Polityki rozwoju sztucznej inteligencji do 2030 r., jak również w projekcie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
343 2	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii: Proponujemy Fundusz Transformacji Kompetencji (reskilling/upskilling, zwłaszcza 50+ i zawody zagrożone), realizowany z NGO i pracodawcami; wskaźniki: % pracowników w LLL rocznie, liczba partnerstw z NGO.	Uwaga odrzucona.
343 3	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii: Proponujemy wpisanie zgodności z AI Act, audytów algorytmów i proinnowacyjnych zamówień publicznych z udziałem MŚP/NGO; wskaźniki: udział postępowań PZP z kryteriami innowacyjności, liczba projektów AI z oceną ryzyka, liczba konsorcjów z NGO.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczne znaczenie dokumentu. Zamówienia publiczne służą nie tylko realizacji zamówień związanych z AI.
343 4	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Tworzenie partnerstw z globalnymi podmiotami branży AI Zaproponowany w Strategii kierunek rozwoju we współpracy z "globalnymi podmiotami" może ograniczyć suwerenność technologiczną Polski. Priorytet dla inwestycji publicznych powinien być skierowany na wspieranie polskich instytucji badawczych, uczelni i budowę infrastruktury w Polsce. Ostatnia awaria serwerów Amazona (Amazon Web Services) pokazuje, że transferowanie środków do partnerów globalnych i inwestowanie w ich infrastrukturę nie jest bezpiecznym rozwiązaniem.	Uwaga uwzględniona. W zakresie wspierania instytucji badawczych odsyłamy do komentarza do uwagi 3334.
343 5	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-184	OAI zwraca uwagę, że Strategia przewiduje szerokie wykorzystanie narzędzi cyfrowych, ale nie wskazuje mechanizmów zapewniających obywatelom kontrolę nad stosowaniem AI przez JST. Wnoskujemy o wprowadzenie ustawowego obowiązku prowadzenia Centralnego, publicznego rejestru systemów AI, w którym JST będą raportować cel, ryzyko (w tym społeczne) i metodologię nadzoru/audytu algorytmicznego danego narzędzia AI. Rejestr powinien być dostępny w formie otwartych danych, co jest kluczowe dla zwiększenia transparentności i społecznej kontroli.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem projektu Strategii Rozwoju Polski.
343 6	Organizacja pozarządowa	Obywatelski Akcelerator Innowacji, ul.	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280-284	W kontekście budowania zaufania do AI w administracji, co jest celem projektu OAI, podkreślamy, że w systemie monitorowania i ewaluacji Strategii brakuje wskaźników dotyczących etyki i transparentności AI. Proponujemy wprowadzenie nowego miernika jakościowego – Indeks Transparentności AI w JST (ITAL) – mierzącego stopień	Uwaga o zbyt szczegółowa jak na dokument kierunkowy, jakim jest ssrk. Rejestr skarg będzie prowadzony

	pozarządowa	Pomorska 40 91-408 Łódź			wdrożenia publicznych rejestrów AI oraz liczbę rozpatrzonych skarg/zapytań dotyczących decyzji algorytmicznych. Indeks powinien być publikowany corocznie i umożliwiać porównania między JST, aby realnie ocenić wpływ AI na prawa obywatelskie i transparentność działań administracji.	przez Komisję Rozwoju i Bezpieczeństwa Sztucznej Inteligencji, zgodnie z przepisami projektowanej ustawy o systemach sztucznej inteligencji. W projekcie Polityki AI do 2030 r. planowane jest stworzenie jednolitej, dostępnej publicznie listy systemów AI używanych w administracji publicznej wraz z opisem funkcji oraz podstawowych parametrów technicznych dostępnych dla obywateli w celu zwiększenia transparentności administracji publicznej i zaufania społecznego do właściwie zaprojektowanych systemów AI.
3437	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	UWAGA OGÓLNA	8-9	Dziś ponad 80% Polaków nie chce, żeby gotówka została wycofana z obiegu – wskazuje sondaż Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIŚ przeprowadzony dla Radia ZET. Gotówka daje Polkom i Polakom wolność wyboru, jest dobrem wspólnym i zapewnia bezpieczeństwo. W sposób szczególny mogliśmy tego doświadczyć w czasie kryzysu związanego z koronawirusem oraz podczas wybuchu wojny na Ukrainie. Wydarzeniom tym towarzyszył gwałtowny wzrost wypłat gotówki z bankomatów, najwyższy w Europie, wyższy nawet niż na Ukrainie. Z doświadczeń naszej kampanii obywatelskiej „Broń gotówką!” wynika, że Polki i Polacy często kojarzą cyfryzację naszego państwa z zagrożeniem likwidacji gotówki. Dlatego potrzebny jest zapis w Strategii Rozwoju Polski o tym, że rząd, w szczególności Pan Premier, zadba o prawa tych obywateli, którzy chcą mieć wybór, czy płacą gotówką, czy pieniądzem cyfrowym.	Uwaga odrzucona.
3438	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	205-210	Sformalizowanie współpracy. Proponuje się opracowanie i wdrożenie formalnych ram prawnych i proceduralnych określających zasady współpracy między administracją publiczną (na szczeblu centralnym, wojewódzkim i lokalnym) a organizacjami pozarządowymi na wypadek sytuacji kryzysowych. Powinny one precyzować role, zakres odpowiedzialności, kanały komunikacji oraz mechanizmy koordynacji działań, wychodząc poza ogólne wzmocnienie współpracy wspomniane w dokumencie.	Realizacja zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC) może i powinna odbywać się we współpracy z różnymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi, które na podstawie zawieranych umów mogą pełnić rolę dostawców usług w obszarze OLiOC lub zostać wyznaczone jako podmioty ochrony ludności. Obowiązujące regulacje, w szczególności ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, przewidują możliwość takiej współpracy i delegowania zadań. W związku z tym nie występuje potrzeba wprowadzania dodatkowych przepisów o tożsamym charakterze (art. 19 ustawy OLiOC).
3439	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	205-210	Integracja z systemem. Postuluje się formalne włączenie wybranych organizacji pozarządowych, posiadających odpowiedni potencjał i zasoby, jako elementu krajowego systemu ochrony ludności, obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego. Powinno to obejmować zdefiniowanie ich statusu w systemie, możliwości dostępu do zasobów (np. informacyjnych, logistycznych) oraz udziału w strukturach koordynacyjnych na różnych szczeblach, zgodnie z potrzebą rozwijania zdolności państwa w zakresie zapobiegania i reagowania na zagrożenia.	Zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (OLiOC), podmioty dysponujące odpowiednimi warunkami, możliwościami oraz zasobami mogą ubiegać się o wydanie decyzji o ustanowieniu ich podmiotami ochrony ludności.

						Podmioty takie są uprawnione do realizacji zleconych zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej we współpracy z właściwymi jednostkami samorządu terytorialnego, co pozwala im realnie uczestniczyć w kształtowaniu funkcjonowania systemu. W związku z powyższym brak jest potrzeby powielania obowiązujących już przepisów w tym zakresie.
3440	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	205-210	Wspólne planowanie i ćwiczenia. Sugeruje się systematyczne włączanie przedstawicieli relevantnych organizacji pozarządowych w procesy planowania cywilnego, tworzenia procedur reagowania na sytuacje kryzysowe oraz organizację regularnych, wspólnych ćwiczeń z udziałem służb państwowych, samorządów i wolontariuszy NGO. Umożliwi to praktyczne przetestowanie procedur, usprawnienie komunikacji i koordynacji oraz efektywniejsze wykorzystanie potencjału organizacji obywatelskich w działaniach ratowniczych i pomocowych.	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w obszarze kształtowania systemu ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC) jest zapewniona poprzez możliwość powierzania im zadań z zakresu OLiOC, a także, w przypadku spełnienia ustawowych wymogów, wyznaczania ich jako podmiotów ochrony ludności. Obowiązujące regulacje przewidują aktywne uczestnictwo podmiotów pozarządowych w systemie OLiOC, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w przepisach, jak i w praktyce funkcjonowania systemu. W związku z tym nie zachodzi potrzeba dodatkowego powielania istniejących rozwiązań prawnych; współpraca powinna być rozwijana w oparciu o aktualnie obowiązujące regulacje.
3441	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	170-175	Finansowanie i wsparcie instytucjonalne. Podkreśla się konieczność stworzenia stabilnych, wieloletnich mechanizmów finansowania dla organizacji pozarządowych systematycznie zaangażowanych w działania z zakresu ochrony ludności, ratownictwa i reagowania kryzysowego. Finansowanie powinno obejmować nie tylko działania interwencyjne podczas kryzysu, ale także budowanie potencjału instytucjonalnego organizacji, w tym szkolenia, zakup sprzętu, utrzymanie gotowości i rozwój struktur wolontariackich w perspektywie długofalowej, zgodnie z celem wzmacniania potencjału operacyjnego i stabilności finansowej trzeciego sektora.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
3442	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	40-45	Proponujemy, aby w opisie celu uwzględnić wyraźne odniesienie do roli przedsiębiorstw społecznych w budowaniu spójności społecznej oraz integracji lokalnych społeczności. Przedsiębiorstwa społeczne, łączą działalność gospodarczą z misją społeczną. Wspierają aktywizację osób zagrożonych wykluczeniem oraz rozwój lokalnych kompetencji, co bezpośrednio wzmacnia spójność terytorialną.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy Strategii Rozwoju Polski i niejasna w kontekście Priorytetu 1.1.
3443	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	50-55	Postulujemy dodanie kierunku działań: Wspieranie mikroprzedsiębiorstw i przedsiębiorstw społecznych jako dostawców usług rozwojowych w ramach Bazy Usług Rozwojowych (BUR) Małe podmioty oferujące szkolenia w ramach BUR są kluczowe dla budowania kompetencji zawodowych i społecznych w regionach, a ich wsparcie przyczyni się do wyrównywania szans edukacyjnych.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
3444	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	140-150	Proponujemy dodanie działań wspierających rozwój sektora kreatywnego, w tym firm oferujących usługi graficzne, fotograficzne i marketingowe. Rozwój kompetencji cyfrowych oraz kreatywnych umożliwia mikroprzedsiębiorstwom konkutowanie na rynku europejskim i wspiera eksport polskich usług kreatywnych.	Biorąc pod uwagę charakter Strategii Rozwoju Polskich wydzielanie konkretnie sektora kreatywnego w ramach rozwoju kompetencji uznaje się za niezasadne.

3445	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	180-190	Proponujemy rozszerzenie zapisów dotyczących dialogu społecznego o wsparcie dla rad pracowników i podmiotów prowadzących szkolenia w tym zakresie. Szkolenia rad pracowników wzmacniają kulturę dialogu i partycypacji w zakładach pracy, co jest fundamentem zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego.	Uwaga nie wpisuje się w zakres tego Priorytetu.
3446	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	195-205	Proponujemy włączenie działań wspierających przedsiębiorstwa społeczne w zakresie prowadzenia warsztatów rozwojowych dla osób samotnych, starszych oraz zagrożonych wykluczeniem. Działalność społeczna i edukacyjna przedsiębiorstw takich jak ESG PRO odpowiada na realne potrzeby społeczne i przeciwdziała marginalizacji grup wykluczonych.	Uwaga nie wpisuje się w zakres tego Priorytetu.
3447	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	230-240	Warto dodać zapis o wsparciu przedsiębiorstw społecznych i firm szkoleniowych na obszarach wiejskich i w mniejszych miastach. Takie podmioty zwiększają dostępność usług edukacyjnych, kreatywnych i rozwojowych w regionach, co ogranicza nierówności rozwojowe.	Zapis zbyt szczegółowy jak na poziom dokumentu strategicznego
3448	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280-285	Proponujemy wprowadzenie wskaźników dotyczących liczby przedsiębiorstw społecznych i dostawców usług rozwojowych aktywnych w ramach BUR. Pozwoli to lepiej monitorować rozwój sektora usług rozwojowych i jego wpływ na realizację celów Strategii.	Uwaga nieadekwatna z perspektywy Systemu realizacji Strategii.
3449	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Pomorska 40 91-408 Łódź	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	286-290	Wnioskujemy o zapewnienie udziału organizacji społecznych i przedsiębiorstw społecznych w procesie konsultacji i oceny realizacji Strategii. Włączenie tych podmiotów zapewni większą transparentność oraz praktyczne spojrzenie z poziomu lokalnych działań społeczno-gospodarczych	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
3450	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	W powyższej części projekt Strategii Rozwoju Kraju odnosi się praktycznie tylko i wyłącznie do poprawy sytuacji mieszkaniowej jedynie na obszarach miast i małych miasteczek. Pomijając całkowicie problem dostępności mieszkań na obszarach wiejskich. Niestety w wielu gminach wiejskich, szczególnie na terenach górskich lub charakteryzujących się rozproszoną zabudową brakuje terenów uzbrojonych, a koszt budowy sieci wodno-kanalizacyjnej, drogowej są zbyt wysokie dla gmin wiejskich. Dlatego szczególnie ważne jest uruchomienie wsparcia finansowego dla gmin wiejskich z przeznaczeniem na uzbrojenie terenów pod budownictwo mieszkaniowe. Proponujemy: Wprowadzenie wsparcia finansowego dla gmin wiejskich na uzbrojenie terenów pod budownictwo mieszkaniowe. Uzasadnienie: Strategia koncentruje się na miastach, pomijając fakt, że wiele gmin wiejskich nie dysponuje uzbrojonymi terenami, a koszty budowy infrastruktury są dla nich nieosiągalne. Bez wsparcia nie będą w stanie zapewnić mieszkańcom warunków do budowy domów. Rozszerzenie programu „Czyste Powietrze” na lokale w kamienicach z wyodrębnioną księgą wieczystą. Uzasadnienie: W małych miastach i wsiach wiele budynków wielorodzinnych nie kwalifikuje się do programu, mimo że są w złym stanie technicznym i wymagają termomodernizacji. Wykluczenie tych mieszkań pogłębia nierówności.	Zadaniem władz publicznych w zakresie polityki mieszkaniowej jest tworzenie warunków, w tym przyjaznego otoczenia prawnego, do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych tam, gdzie jest ono utrudnione na zasadach rynkowych. W tym sensie instrumenty polityki mieszkaniowej koncentrują się na obszarze całego kraju, wspierając samorządy lokalne w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnot samorządowych. Na poziomie strategicznym również cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do terenu całego kraju. Gminy wiejskie mogą korzystać z proponowanych gminom instrumentów jak inne gminy. Odnosząc się do ostatniej uwagi, finansowe wsparcie dla działań służących poprawie warunków mieszkaniowych (w tym poprawie efektywności energetycznej) w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych przewiduje program TERMO.
3451	Organizacja	Polska Sieć LGD – Federacja	Priorytet 1.2: Tworzenie	68-70	Kierunki działań pkt. B Wdrożenie wysokich standardów jakości opieki formalnej - str. 68 Uwzględnienie wsparcia szkoleniowego, doradczego i konsultacyjnego dla rodziców dzieci w zakresie występujących	Uwag jest przedmiotem dalszych analiz.

	pozarządowa	Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	warunków sprzyjających rodzicielstwu		trudności wychowawczych oraz właściwego stymulowania rozwoju dziecka do lat 3. 5. Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu A. Poprawa wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej - str. 70 dopisanie w trzecim wierszu po słowie ojcostwa: "w szczególności na obszarach wiejskich". Propozycje: Uwzględnienie wsparcia doradczego dla rodziców dzieci do lat 3. Uzasadnienie: Rodzice na wsi mają ograniczony dostęp do specjalistycznych usług wspierających rozwój dziecka. Wczesne wsparcie może zapobiec trudnościom wychowawczym i rozwojowym. Dopisanie „w szczególności na obszarach wiejskich” w narracji o ojcostwie. Uzasadnienie: Wizerunek rodzicielstwa na wsi wymaga wzmocnienia, szczególnie w kontekście aktywnego ojcostwa, które często jest marginalizowane w przekazach publicznych. Wsparcie dla tworzenia mikro-żłobków i opiekunów dziennych na terenach wiejskich. Uzasadnienie: Brak placówek opieki nad dziećmi uniemożliwia wielu rodzicom podjęcie pracy. Rozwiązania dostosowane do skali lokalnej są bardziej efektywne niż budowa dużych instytucji.	
345 2	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	83-86	Uwagi ogólne do części "Wyzwania": 1. Poza kilkoma zdaniem, brak analizy różnic w trudnościach z podejmowaniem aktywności zawodowej w ośrodkach miejskich i obszarach wiejskich. Zdecydowanie inne trudności związane z podejmowaniem czy kontynuacją pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego będą miały młode matki czy osoby w wieku emerytalnym mieszkające np. w Rzeszowie i w Cisnej. W naszej opinii analiza ta powinna być dokonana oddzielnie dla miast i ich obszarów funkcjonalnych oraz oddalonych od nich małych miejscowości. LGD bardzo dobrze znają lokalne uwarunkowania i potrzeby mieszkańców, przedsiębiorców, w związku z czym powinny mieć możliwość realizacji zadań z zakresu rynku pracy. 2. Bardzo ważną kwestią jest tworzenie młodym matkom na obszarach wiejskich warunków do jak najszybszego powrotu do aktywności zawodowej po urodzeniu dziecka. W części dotyczącej wyzwań, skupiono się na promocji włączania się ojców w opiekę nad dziećmi, co w naszej opinii nie daje możliwości obydwójgu rodzicom alternatyw, tylko dalej powoduje ograniczenie możliwości pracy jednemu z nich. Rozwiązaniem jest tworzenie warunków do podejmowania pracy przez obojga rodziców. Kierunki działań: 3. Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem Kierunek skupia się na tworzeniu mikroprzedsiębiorstw. Instrument RLKS powinien również mieć możliwość na wspieranie mieszkańców w zdobywaniu wymaganych rynkiem pracy kompetencji zawodowych. Umożliwienie już istniejącym firmom podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników będzie powodowało, że lokalne firmy będą posiadały dobrze wykwalifikowanych pracowników, co wpłynie pozytywnie zarówno na funkcjonowanie firmy równocześnie dawać będzie szansę pracownikowi na zwiększenie wynagrodzenia. W naszej opinii LGD mają odpowiedni potencjał do analizy potrzeb zarówno mieszkańców w zdobywaniu kompetencji dających im większe możliwości na rynku pracy jak i przedsiębiorców w kwestii podnoszenia kwalifikacji ich pracowników. Dodatkowo, tworzenie miejsc pracy powinno odbywać się również poprzez rozwijanie firm na obszarach wiejskich, jednocześnie tworząc nowe miejsca pracy. 4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy C. Wsparcie zatrudnienia osób młodych Proponujemy dodać zapis mówiący o potrzebie tworzenia atrakcyjnych miejsc pracy dla osób młodych poprzez instrument RLKS aby ograniczyć proces depopulacji obszarów wiejskich (str. 51 strategii). Kierunki działań wspierania osób młodych do podejmowania aktywności zawodowej skupiają się na działalności urzędów pracy, co w naszej opinii powodować będzie rezygnację osób młodych z podejmowania pracy w ich miejscu zamieszkania. Osoby młode powinny mieć dostęp w swoim miejscu zamieszkania do dobrze płatnej pracy i możliwość rozwijania swoich talentów aby nie opuszczać obszarów wiejskich do aglomeracji. Należy w kierunkach działań w punktach: 1B, 2 C, 4 A,B, 5 A dopisać, że wsparcie będzie udzielane także przez sektor społeczny, NGO, w tym LGD. W dotychczasowych zapisach kładą nacisk jedynie na urzędy pracy, natomiast bliżej ludzi są organizacje społeczne, które mogłyby także zmotywować do działania na rynku pracy. Propozycje: Wprowadzenie rozróżnienia w diagnozie rynku pracy między miastem a wsią. Uzasadnienie: Problemy z	Propozycje zbyt szczegółowe na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.

					zatrudnieniem na wsi mają inne źródła niż w miastach – np. brak transportu, opieki nad dziećmi, lokalnych ofert pracy. Wsparcie dla powrotu młodych matek do pracy na obszarach wiejskich. Uzasadnienie: Obecne zapisy promują udział ojców, ale nie tworzą warunków dla aktywności zawodowej obojga rodziców. Na wsi kobiety często rezygnują z pracy z braku alternatyw. Rozszerzenie RLKS o komponent rozwoju kompetencji zawodowych. Uzasadnienie: Mieszkańcy wsi potrzebują dostępu do szkoleń i doradztwa, a lokalne firmy – do wykwalifikowanych pracowników. Tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy dla młodych na wsi. Uzasadnienie: Młodzi opuszczają wieś z braku perspektyw. RLKS może wspierać lokalne inicjatywy, które zatrzymają ich w miejscu zamieszkania. Uznanie NGO i LGD jako partnerów urzędów pracy. Uzasadnienie: Organizacje społeczne są bliżej ludzi, mają zaufanie mieszkańców i mogą skutecznie motywować do aktywności zawodowej.	
3453	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	48–49 (diagnoza), 89–94 (cele i działania)	CZĘŚĆ I UWAGI Diagnoza nie nawiązuje do obszarów wiejskich, zauważane są potrzeby wdrażania działań profilaktycznych, ale bez rozgraniczenia na miasta i wsie. Jeżeli chodzi o seniorów z obszarów wiejskich to inna sytuacja niż seniorzy z miast. Diagnoza odnosi się ogólnie do społeczeństwa bez względu na miejsce zamieszkania. Jednak w przypadku seni111orów jest nadal widoczna różnica pod wieloma względami pomiędzy seniorami ze wsi a nawet już z małych miast. Diagnoza nie dostrzega diametralnej różnicy między obszarami wiejskimi i miejskimi. Dla przykładu senior w mieście może korzystać z bogatej oferty kulturalnej, do obiektów takich jak galerie, kina, teatr może dojechać komunikacją publiczną. Senior na wsi nie ma dostępu do takich obiektów, komunikacja publiczna działa przede wszystkim godzinach ułatwiających dojazd do pracy, szkoły. Seniorzy żyją w dużym rozproszeniu na obszarach wiejskich, niektórzy odcięci nawet od obecności innych osób, seniorów. Dodatkowo kobiety żyją dłużej, a wykluczone są na wsi komunikacyjnie, ponieważ nie mają prawa jazdy, gdyż często w starszym pokoleniu posiadają je mężczyźni. 1. Promowanie zdrowego stylu życia. Szczególną uwagę należy zwrócić na kierowanie działań z zakresu promowania zdrowego stylu życia do dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich już od najmłodszych lat, ponieważ to właśnie tam często obserwuje się ograniczony dostęp do zajęć sportowych, infrastruktury rekreacyjnej oraz programów edukacji zdrowotnej. Wczesne kształtowanie prawidłowych postaw prozdrowotnych na wsi jest kluczowe dla wyrównywania szans rozwojowych i zapobiegania utrwalaniu niekorzystnych nawyków zdrowotnych w dorosłym życiu. 4. Aktywne starzenie się Szczególne znaczenie będą miały działania skierowane do seniorów zamieszkujących obszary wiejskie, którzy często znajdują się w trudniejszej sytuacji społecznej i ekonomicznej, a także mają ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej. Wsparcie tej grupy jest kluczowe dla przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, samotności oraz pogłębiającym się nierównościom w jakości życia między miastem a wsią. Ponadto część seniorów zamieszkujących obszary wiejskie to osoby wywodzące się ze środowisk po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR-ach), gdzie przez lata utrwały się specyficzne wzorce życia społecznego i zawodowego. Brak stabilności zatrudnienia po likwidacji PGR-ów, ograniczone perspektywy rozwoju oraz wieloletnie poczucie marginalizacji społecznej przyczyniły się do niższej aktywności społecznej, gorszego stanu zdrowia i słabszej motywacji do podejmowania działań prozdrowotnych wśród tej grupy osób. My dzieci z PGR-u (mamy teraz 30-50 lat) już nie odczuwamy tej różnicy, ale seniorzy, którzy pracowali w PGR jeszcze tak. Seniorzy na obszarach wiejskich żyją w dużym rozproszeniu - zabudowa na obszarach wiejskich jest rozrzucona. Zatem również komunikacyjne wykluczenie ogranicza dostęp do usług. W tej sytuacji ogromne znaczenie ma utrzymanie jak najdłużej seniorów w możliwie dobrym zdrowiu oraz świadczenie niektórych usług w ich otoczeniu, w ich domu. Wprowadzania indywidualnych usług sąsiedzkich, usług opiekuńczych jest odpowiednie do sytuacji rozproszenia zabudowy i seniorów na obszarach wiejskich. 6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia A. Ociążenie systemu szpitalnego dzięki odwróceniu piramidy świadczeń. Obecnie w małych miastach, szczególnie tych poniżej 15 tys., występuje znaczący deficyt lekarzy specjalistów przyjmujących w ramach kontraktów z NFZ. W efekcie mieszkańcy, w tym osoby starsze i z niepełnosprawnościami, zmuszeni są do dojazdów do większych ośrodków miejskich lub bezpośrednio do szpitali, co jest dla nich kosztowne, czasochłonne i często zniechęcające. Podobny problem dotyczy lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), w tym lekarzy pierwszego kontaktu oraz pediatrów, których liczba w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich systematycznie maleje. Ograniczona dostępność tych świadczeń prowadzi do wydłużenia kolejek,	Działania z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia są skierowane do całej populacji Polski niezależnie od miejsca zamieszkania.

					pogorszenia wczesnej diagnostyki oraz przeciążenia szpitalnych oddziałów ratunkowych. Dlatego istotne jest zwiększenie liczby lekarzy specjalistów, lekarzy POZ oraz pediatrów dostępnych w ramach NFZ w małych miastach i na obszarach wiejskich, co nie tylko poprawi dostępność do świadczeń i wyrówna szanse zdrowotne mieszkańców, ale również przyczyni się do odciążenia szpitali poprzez skuteczniejsze leczenie pacjentów na wcześniejszych etapach opieki.	
345 4	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	48–49 (diagnoza), 89–94 (cele i działania)	CZĘŚĆ II UWAGI Propozycje: Uzupełnienie diagnozy w Priorytecie 1.5 o specyfikę obszarów wiejskich Propozycja zapisu: „Zjawiska związane z ograniczonym dostępem do usług zdrowotnych, profilaktyki, infrastruktury rekreacyjnej i oferty kulturalnej są szczególnie widoczne na obszarach wiejskich. Wpływają na nie m.in. problemy z komunikacją publiczną, niższy poziom edukacji zdrowotnej, utrwalone wzorce stylu życia oraz czynniki ekonomiczne, takie jak niższe dochody i ograniczone możliwości uczestnictwa w zorganizowanych formach aktywności. Ponadto część seniorów zamieszkujących obszary wiejskie to osoby wywodzące się ze środowisk po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR-ach), gdzie przez lata utrwaliły się specyficzne wzorce życia społecznego i zawodowego. Brak stabilności zatrudnienia po likwidacji PGR-ów oraz wieloletnie poczucie marginalizacji społecznej przyczyniły się do niższej aktywności społecznej, gorszego stanu zdrowia i słabszej motywacji do podejmowania działań prozdrowotnych wśród tej grupy osób.” Uzasadnienie: Obecna diagnoza w Priorytecie 1.5 nie rozróżnia sytuacji zdrowotnej i społecznej mieszkańców wsi i miast, co prowadzi do pominięcia istotnych nierówności terytorialnych. Uwzględnienie specyfiki obszarów wiejskich pozwoli na lepsze dopasowanie działań do realnych potrzeb społeczności lokalnych. Rozszerzenie działań w zakresie promocji zdrowego stylu życia (Cel: Promowanie zdrowego stylu życia) Propozycja zapisu: „Szczególną uwagę należy zwrócić na kierowanie działań z zakresu promowania zdrowego stylu życia do dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich, gdzie często obserwuje się ograniczony dostęp do zajęć sportowych, infrastruktury rekreacyjnej oraz programów edukacji zdrowotnej. Wczesne kształtowanie prawidłowych postaw prozdrowotnych na wsi jest kluczowe dla wyrównywania szans rozwojowych i zapobiegania utrwalaniu niekorzystnych nawyków zdrowotnych w dorosłym życiu.” Uzasadnienie: Brak infrastruktury i programów zdrowotnych na wsi skutkuje niższym poziomem aktywności fizycznej i wiedzy zdrowotnej wśród dzieci i młodzieży. Wczesna interwencja jest niezbędna, by przeciwdziałać długofalowym skutkom zdrowotnym i społecznym. Wzmocnienie działań na rzecz aktywnego starzenia się na wsi (Cel: Aktywne starzenie się) Propozycja zapisu: „Działania na rzecz aktywnego starzenia się powinny w szczególności uwzględniać potrzeby seniorów zamieszkujących obszary wiejskie, którzy często znajdują się w trudniejszej sytuacji społecznej i ekonomicznej oraz mają ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej. Wsparcie tej grupy jest kluczowe dla przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, samotności oraz pogłębiającym się nierównościom w jakości życia między miastem a wsią.” Uzasadnienie: Seniorzy na wsi są bardziej narażeni na izolację i wykluczenie. Uwzględnienie ich potrzeb w działaniach Strategii pozwoli na skuteczniejsze przeciwdziałanie marginalizacji i poprawę jakości życia tej grupy. Uzupełnienie działań w zakresie organizacji systemu ochrony zdrowia (Cel: Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia) Propozycja zapisu: „W małych miastach i na obszarach wiejskich występuje znaczący deficyt lekarzy specjalistów i lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, co prowadzi do ograniczonej dostępności świadczeń, wydłużenia kolejek oraz przeciążenia szpitalnych oddziałów ratunkowych. Konieczne jest zwiększenie liczby lekarzy POZ, pediatrów i specjalistów dostępnych w ramach NFZ w tych lokalizacjach, co przyczyni się do wyrównania szans zdrowotnych i odciążenia systemu szpitalnego.” Uzasadnienie: Brak lekarzy w mniejszych miejscowościach i na wsi pogłębia nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej. Wzmocnienie kadry medycznej w tych obszarach jest warunkiem skutecznego wdrażania modelu odwróconej piramidy świadczeń.	Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.
345 5	Organizacja	Polska Sieć LGD – Federacja	Priorytet 2.1: Wysokie	100	Cel 2.1 koncentruje się głównie na edukacji formalnej, szkolnictwie i współpracy z uczelniami oraz przedsiębiorstwami, co odzwierciedla miejskocentryczne podejście. Brakuje odniesienia do edukacji pozaformalnej,	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone

	pozarządowa	Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	kompetencje obywateli		nieformalnej i środowiskowej, która jest kluczowa na obszarach wiejskich i stanowi podstawowy kanał uczenia się dorosłych, kobiet oraz seniorów. Nie uwzględniono także specyfiki edukacji obywatelskiej i społecznej, prowadzonej przez organizacje lokalne – w tym LGD, KGW, OSP, biblioteki, stowarzyszenia. Uzupełnić zapis celu 2.1 o komponent „rozwój kompetencji obywatelskich i społecznych poprzez edukację lokalną”, realizowaną przez partnerstwa lokalne (LGD, NGO, samorządy). Wprowadzić instrument „Lokalne Partnerstwa Edukacyjne” jako mechanizm budowania kompetencji dorosłych w środowisku wiejskim, z zapewnieniem finansowania w ramach FERS i krajowych programów edukacyjnych. Uzasadnienie: Rozwój kompetencji na wsi wymaga innych narzędzi niż w miastach – bazujących na relacjach, wspólnocie i praktycznym uczeniu się. Pominięcie edukacji pozaformalnej pogłębi wykluczenie kompetencyjne mieszkańców obszarów wiejskich.	propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
3456	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130-133	W kierunkach działań punkt 2 Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego, litera G dodać zapis wskazujący na możliwość rozwoju usług „transportu na żądanie” poprzez inwestycje w ramach koncepcji Smart Village na obszarach wiejskich. Priorytet 3.4 Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego Proponujemy, aby opłacalność produkcji ekologicznej i małej skali były ujęte zachowanie bezpieczeństwa żywnościowego. W kierunkach działań – wskazanie, że małe przetwórstwo, krótkie łańcuchy żywnościowe powinny mieć takie otoczenie prawno – skarbowe i higieniczne, by stały się opłacalne. Możliwość kupna żywności bezpośrednio od producenta, wzmocni bezpieczeństwo żywnościowe, uniezależni od dostaw z zewnątrz. Wspieranie gospodarstw rodzinnych nie może polegać tylko na modernizacji w kierunku zwiększania produkcji, lecz zachęcanie do produkcji małej skali i przetwórstwa lokalnego. Również w kierunkach działań wskazanie, że rozwiązaniem jest wsparcie zaangażowania lokalnego, np. poprzez budżety obywatelskie i RLKS (Leader). Propozycje: Rozwój usług „transportu na żądanie” w ramach Smart Village. Uzasadnienie: W wielu gminach wiejskich nie ma transportu publicznego. Elastyczne rozwiązania są jedyną szansą na mobilność dla osób starszych i młodzieży.	Koncepcja Smart village nie obejmuje tylko zagadnień transportu. Jest to koncepcja rozwoju obszarów wiejskich polegająca na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, takich jak technologie cyfrowe, zielona energia i innowacje, w celu poprawy jakości życia mieszkańców, lepszego zarządzania zasobami i wspierania zrównoważonego rozwoju. Termin ten obejmuje szerokie spectrum zagadnień (smart people, smart living, smart environment, smart government, smart economics, smart mobility).
3457	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135-138	Wsparcie dla innowacji społecznych i ekologicznych w mikroprzedsiębiorstwach wiejskich. Uzasadnienie: Innowacje na wsi mają inny charakter niż w miastach – są lokalne, praktyczne i często niedostrzegane w systemach wsparcia. Propozycja: Wzmocnienie przedsiębiorczości kobiet na wsi. Uzasadnienie: Kobiety na wsi prowadzą działalność gospodarczą, często nieformalnie. Potrzebują wsparcia w zakresie finansowania, marketingu i kompetencji cyfrowych. Przeciwdziałanie cyfrowemu wykluczeniu. Uzasadnienie: Brak Internetu, sprzętu i kompetencji cyfrowych ogranicza dostęp do usług publicznych, edukacji i rynku pracy.	Z uwagi na specyficzną rolę innowacji lokalnych o których pisze autor uwagi, oceniamy, że nie jest zasadne wpisywanie takiego kierunku do strategii. Zwracamy przy tym uwagę na to, że przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu czy różnego rodzaju działania z aktywizacją społeczną znajdują się w innych częściach dokumentu.
3458	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	142	Obszary wiejskie są szczególnie narażone na cyfrowe wykluczenie, które ogranicza ich udział w rozwoju przemysłowym i technologicznym kraju. Brak dostępu do szybkiego Internetu, nowoczesnego sprzętu oraz kompetencji cyfrowych sprawia, że lokalne firmy, rolnicy i mieszkańcy nie mogą w pełni korzystać z rozwiązań technologicznych, które są standardem w miastach. Tymczasem wiele innowacji – w tym automatyzacja rolnictwa, inteligentne systemy zarządzania produkcją, e-commerce czy zdalna obsługa klienta – może być z powodzeniem wdrażanych także na wsi, pod warunkiem zapewnienia odpowiedniego wsparcia infrastrukturalnego i edukacyjnego. Włączenie obszarów wiejskich w cyfrową transformację przemysłu i usług nie tylko zwiększy ich konkurencyjność, ale także przyczyni się do wyrównywania szans rozwojowych i przeciwdziałania depopulacji. Dodatkowo, rozwój lokalnych kompetencji technologicznych może pobudzić innowacyjność w sektorach takich jak przetwórstwo rolno-spożywcze, agroturystyka, rzemiosło czy usługi społeczne. Propozycja: Uwzględnienie przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu na obszarach wiejskich jako integralnego elementu polityki przemysłowej i technologicznej. W szczególności należy wskazać potrzebę: • zapewnienia dostępu do szybkiego internetu na terenach wiejskich, • wsparcia dla lokalnych przedsiębiorstw w zakresie cyfryzacji i automatyzacji,	Postulowane elementy dotyczące przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu są ujęte w Strategii, bez różnicowania na obszary wiejskie ich miejskie - zrealizowanie tych celów sprawi, że będą one zrealizowane także na obszarach wiejskich.

					• rozwoju kompetencji cyfrowych mieszkańców obszarów wiejskich, • tworzenia lokalnych centrów wsparcia technologicznego dla mikroprzedsiębiorstw i rolników.	
3459	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Obszary wiejskie mają ogromny potencjał w zakresie rozwoju energetyki obywatelskiej i odnawialnej, jednak obecnie są marginalizowane w systemach wsparcia. Rolnicy i mieszkańcy wsi dysponują przestrzenią, zasobami naturalnymi i lokalnymi więziami, które sprzyjają tworzeniu spółdzielni energetycznych i klastrów. Niestety, brak doradztwa, skomplikowane procedury oraz niedostosowane instrumenty finansowe sprawiają, że ten potencjał nie jest wykorzystywany. Doprecyzowanie zapisów Strategii – poprzez wskazanie RLKS/LEADER jako mechanizmu wdrażania inwestycji energetycznych na wsi – pozwoli na lepsze ukierunkowanie środków i aktywizację lokalnych społeczności. Włączenie obszarów wiejskich w transformację energetyczną nie tylko zwiększy ich odporność i niezależność energetyczną, ale także przyczyni się do poprawy jakości życia, wzrostu dochodów i rozwoju lokalnych inicjatyw. Propozycje: Uzupełnić: Kierunki działań pkt D „Zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii” – w trzecim wierszu po słowie „inwestycji” dopisać: „w odniesieniu do obszarów wiejskich w ramach RLKS/LEADER”. Wprowadzenie dedykowanego wsparcia dla rolników i mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie: • produkcji energii odnawialnej (biogazownie, fotowoltaika, pompy ciepła), • tworzenia lokalnych społeczności energetycznych i spółdzielni, • uproszczenia procedur inwestycyjnych i doradztwa technicznego, • wykorzystania zasobów lokalnych (np. odpadów rolniczych, przestrzeni dachowej, gruntów)	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3460	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180-183	Obszary wiejskie są nie tylko przestrzenią produkcji rolnej, lecz także kluczowym zasobem środowiskowym kraju – to tam znajdują się najcenniejsze ekosystemy, zasoby wodne, grunty rolne i leśne, a także społeczności najbardziej narażone na skutki zmian klimatu. Tymczasem obecne zapisy Strategii koncentrują się głównie na terenach miejskich i zwartej zabudowie, pomijając specyfikę wsi. Dostosowanie działań środowiskowych do warunków obszarów wiejskich jest niezbędne dla skutecznej adaptacji i ochrony zasobów. Włączenie rolników i mieszkańców wsi w działania proekologiczne – poprzez edukację, doradztwo i systemy zachęt – pozwoli nie tylko chronić środowisko, ale także wzmacniać lokalną odporność i spójność społeczną. Zielona i niebieska infrastruktura, mała retencja, regeneracja gleb i ochrona krajobrazu wiejskiego to działania, które mogą być skutecznie realizowane lokalnie, przy odpowiednim wsparciu strategicznym. Propozycje: • Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa W kierunku działań dotyczącym rozbudowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, w drugim wierszu należy zmienić zapis: „na terenach zwartej zabudowy” na: „na terenach zwartej zabudowy oraz przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarach mniej zurbanizowanych”. • Dodanie wskaźnika środowiskowego W tabeli na stronie 183 należy dodać wskaźnik: „Stopień zalesienia powierzchni kraju do 2035 r. – 30,5%” (wartość bazowa: 29,6% w 2023 r., cel pośredni na 2030 r. – 30%). • Lokalne plany adaptacji dla gmin wiejskich Uwzględnić potrzebę tworzenia lokalnych planów adaptacji do zmian klimatu dla gmin wiejskich, z uwzględnieniem ryzyka suszy, powodzi, degradacji gleb i utraty bioróżnorodności. • Rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury na terenach wiejskich Wprowadzić działania wspierające tworzenie zadrzewień śródpolnych, oczek wodnych, stref retencji, łąk kwietnych i innych elementów krajobrazu wiejskiego. • Mała retencja wodna w rolnictwie Wzmocnić działania na rzecz lokalnych inwestycji w zbiorniki, rowy, systemy nawadniania i odtwarzanie mokradeł. • Ochrona gleb i przeciwdziałanie ich degradacji Wskazać konieczność monitorowania jakości gleb na obszarach wiejskich oraz wspierania praktyk regeneratywnych – np. płodozmian, ograniczenie orki, nawożenie organiczne. • Włączenie rolników i mieszkańców wsi w działania środowiskowe Uwzględnić rolników jako kluczowych partnerów w realizacji celów środowiskowych – poprzez systemy zachęt, ekoschematy, programy rolno-środowiskowe. • Ochrona bioróżnorodności i krajobrazu wiejskiego Wskazać potrzebę ochrony tradycyjnych krajobrazów rolniczych – miedzy, zadrzewień, pastwisk, sadów wysokopiennych – oraz wspierać działania na rzecz odtwarzania siedlisk przyrodniczych. • Gospodarka odpadowa i jakość powietrza na obszarach wiejskich Rozwój systemów selektywnej zbiórki odpadów i kompostowania w gminach wiejskich. Uwzględnienie działań na rzecz poprawy jakości powietrza – np. wymiana źródeł ciepła, edukacja mieszkańców, monitoring lokalny. • Dodać Edukacja klimatyczna i środowiskowa w kontekście bezpieczeństwa.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.

346 1	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190-193	W obecnym brzmieniu Strategia sprowadza jakość życia głównie do kwestii infrastrukturalnych i dostępu do usług publicznych, pomijając społeczny i wspólnotowy wymiar dobrostanu. Tymczasem na obszarach wiejskich jakość życia zależy w większym stopniu od kapitału społecznego, więzi międzyludzkich, uczestnictwa w kulturze, bezpieczeństwa lokalnego i zaufania. Instrumenty takie jak fundusz sołecki, budżet obywatelski czy RLKS/LEADER są sprawdzonymi narzędziami aktywizacji społecznej i budowania lokalnej odporności. Włączenie ich do Strategii pozwoli na realne wzmocnienie wspólnot lokalnych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i poprawę jakości życia mieszkańców wsi i małych miast. Dodatkowo, lokalne organizacje społeczne i instytucje kultury pełnią kluczową rolę w świadczeniu usług społecznych, edukacyjnych i kulturalnych – często jako jedyne dostępne podmioty w gminach wiejskich. Ich rola powinna być uznana i wspierana w ramach polityki rozwoju jakości życia. Propozycje: ● Doprecyzowanie kierunku działań 4E „Wspieranie i promocja aktywności społecznej” Dodać zapis: „Wspierane będą działania angażujące społeczności lokalne w proces podejmowania decyzji, w tym w szczególności wykorzystujące sprawdzone instrumenty, takie jak budżet obywatelski, fundusz sołecki, LEADER/RLKS.” ● Rozszerzenie celu 2.7 o komponent społeczny Dopisać: „Jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich i małomiejskich będzie podnoszona poprzez rozwój wspólnot lokalnych, animację społeczną i wsparcie usług świadczonych przez organizacje pozarządowe oraz lokalne partnerstwa terytorialne.” ● Wprowadzenie komponentu „Dobrostan lokalny” W ramach celu 2.7 zaproponować utworzenie komponentu „Dobrostan lokalny”, realizowanego przez lokalne organizacje społeczne, partnerstwa terytorialne i instytucje kultury.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycje zbyt szczegółowe jak na poziom ogólności Strategii.
346 2	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	206-210	Budowanie odporności obronnej kraju wymaga nie tylko inwestycji w sprzęt i struktury wojskowe, ale także zaangażowania obywateli i lokalnych wspólnot. Organizacje społeczne, w tym lokalne stowarzyszenia, OSP, harcerstwo, koła gospodyń wiejskich, grupy młodzieżowe, LGD odgrywają istotną rolę w edukacji obywatelskiej, kształtowaniu postaw proobronnych i organizacji działań w sytuacjach kryzysowych. Włączenie ich w działania Strategii pozwoli na budowanie trwałych mechanizmów współpracy i zwiększenie świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa. Propozycje: Wskazanie roli społeczności lokalnych oraz organizacji pozarządowych w tym lokalnych grup działania w edukacji obronnej i budowaniu obronności. W szczególności należy uwzględnić realizację następujących zadań: Edukacja obywatelska i obronna w społecznościach lokalnych ● Organizowanie warsztatów, spotkań i kampanii informacyjnych dotyczących bezpieczeństwa, reagowania kryzysowego, pierwszej pomocy, ochrony ludności. ● Współpraca ze szkołami, OSP, harcerstwem i lokalnymi instytucjami kultury, LGD w zakresie edukacji obronnej. Uzasadnienie: Organizacje społeczne mają bezpośredni kontakt z mieszkańcami i są naturalnymi animatorami działań edukacyjnych. Szczególnie LGD stanowią lokalne partnerstwa i możliwość szybkiego reagowania na zagrożenia. Ich zaangażowanie zwiększa świadomość obywatelską i przygotowanie społeczności do sytuacji kryzysowych. Budowanie lokalnych sieci wsparcia i odporności społecznej ● Tworzenie lokalnych zespołów wolontariuszy gotowych do działania w sytuacjach zagrożenia i kryzysu. ● Prowadzenie rejestrów osób wymagających szczególnej opieki (seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami) i organizacja systemów pomocy sąsiedzkiej. Uzasadnienie: NGO, w tym LGD są w stanie szybko zmobilizować lokalne zasoby i reagować elastycznie. Ich działania wzmacniają więzi społeczne i lokalną odporność, co jest kluczowe w kontekście obronności terytorialnej. Współpraca z samorządami, służbami oraz poza nimi w zakresie planowania i ćwiczeń obronnych ● Udział w opracowywaniu lokalnych planów zarządzania kryzysowego. ● Udział w opracowywaniu miejscowych planów przygotowania i reagowania na kryzysy - jako samoorganizacja lokalnej społeczności (poziom 1 wsi, 1 miejscowości), we współpracy z zarządzaniem kryzysowym, samorządem. ● Organizacja ćwiczeń symulacyjnych z udziałem mieszkańców, szkół, OSP i służb ratowniczych. ● Edukacja, aktywizacja i mobilizacja mieszkańców do samoorganizacji oddolnej, na poziomie wsi, miasteczka, gminy, osiedla czy grupy sąsiadów. Uzasadnienie: Organizacje pozarządowe mogą pełnić rolę pomostu między administracją a społecznością lokalną,	Uwaga nie wpisuje się w zakres tego Priorytetu.

					wspierając wdrażanie planów i zwiększając ich skuteczność poprzez edukację i zaangażowanie oddolne obywateli. Odzyskanie sprawczości i zaangażowania obywateli w obliczu zagrożeń.	
346 3	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	214	Odporność społeczna na kryzysy zależy od poziomu wiedzy, przygotowania i współpracy lokalnych środowisk. Włączenie lokalnych organizacji – zarówno formalnych, jak i nieformalnych – w edukację kryzysową i działania prewencyjne jest kluczowe dla skutecznego reagowania na zagrożenia. Lokalne grupy działania, OSP, harcerze, szkoły, LGD i inne instytucje mają bezpośredni kontakt z mieszkańcami, znają lokalne uwarunkowania i mogą prowadzić skuteczne działania edukacyjne, informacyjne i organizacyjne. Ich rola powinna być jasno określona i wspierana w ramach Strategii. Propozycja: W punkcie 1F dotyczącym edukacji w zakresie zagrożeń, dopisać: „Proces ten będzie realizowany poprzez systematyczną edukację prowadzoną w szkołach, na uczelniach, w organizacjach ochotniczych, harcerskich, samorządowych, lokalnych grupach działania i innych, zgodnie z przyjętymi zapisami Ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej i jej kierunkowymi aktami wykonawczymi. Działania te będą prowadzone przy wsparciu organizacji pozarządowych, w tym Ochotniczej Straży Pożarnej, oraz innych organizacji ratowniczych, proobronnych i humanitarnych.”	Uwaga uwzględniona.
346 4	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	216-219	Bezpieczeństwo żywnościowe nie może być traktowane wyłącznie jako kwestia strategicznych rezerw czy eksportu. Fundamentem jego trwałości jest stabilność, różnorodność i odporność lokalnych systemów żywnościowych, które w Polsce opierają się na obszarach wiejskich. Tymczasem obecne zapisy Strategii koncentrują się głównie na dużych producentach i modernizacji w kierunku intensyfikacji produkcji. Małe gospodarstwa, lokalne przetwórnice i krótkie łańcuchy dostaw odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu świeżej, zdrowej i dostępnej żywności dla lokalnych społeczności. Ich rozwój wymaga dostosowania przepisów sanitarnych, podatkowych i organizacyjnych, tak aby stały się opłacalne i dostępne dla rolników i konsumentów. Dodatkowo, włączenie społeczności lokalnych w działania na rzecz bezpieczeństwa żywnościowego – poprzez budżety obywatelskie, RLKS czy lokalne inicjatywy – zwiększa odporność systemu, skraca łańcuchy dostaw i wzmacnia więzi społeczne. Strategia powinna uwzględniać ten wymiar jako integralny element polityki żywnościowej państwa. Propozycje: • Uzupełnienie kierunków działań o opłacalność produkcji ekologicznej i małej skali Dodać zapis: „Bezpieczeństwo żywnościowe będzie wspierane poprzez działania na rzecz opłacalności produkcji ekologicznej i małej skali, w tym uproszczenie otoczenia prawno-skarbowego i sanitarnego dla małego przetwórstwa oraz krótkich łańcuchów dostaw.” • Wskazanie możliwości zakupu żywności bezpośrednio od producenta Dodać zapis: „Strategia będzie wspierać rozwój lokalnych systemów sprzedaży bezpośredniej, w tym targowisk, kooperatyw i platform cyfrowych umożliwiających zakup żywności od lokalnych producentów.” • Rozszerzenie definicji wsparcia dla gospodarstw rodzinnych Doprecyzować, że: „Wsparcie dla gospodarstw rodzinnych obejmuje nie tylko modernizację w kierunku zwiększania produkcji, ale także rozwój produkcji małej skali, przetwórstwa lokalnego i dywersyfikacji działalności.” • Uwzględnienie lokalnego zaangażowania w działania strategiczne Dodać zapis: „Bezpieczeństwo żywnościowe będzie wzmacniane poprzez zaangażowanie społeczności lokalnych m.in. poprzez budżety obywatelskie, fundusze sołeckie oraz instrument RLKS (LEADER).”	W Strategii zawarto już w sposób wyczerpujący kwestię rozwoju i wsparcia małych gospodarstw, „małego przetwórstwa” i KŁD, o czym mowa jest m. in. w priorytecie 3.4 w kierunku 1.B, 1E i 1F. W odniesieniu do propozycji dodania zapisu: „Bezpieczeństwo żywnościowe będzie wspierane poprzez działania na rzecz opłacalności produkcji ekologicznej i małej skali, w tym uproszczenie otoczenia prawno-skarbowego i sanitarnego dla małego przetwórstwa oraz krótkich łańcuchów dostaw.” – w zakresie uproszczenia przepisów sanitarnych uwaga niezasadna. W zakresie prawa żywnościowego wprowadzono już wiele uproszczeń dla podmiotów prowadzących KŁD, na tyle na ile pozwalały na to przepisy prawa UE. Ewentualne dodatkowe uproszczenia będą wprowadzane na wniosek zainteresowanych rolników i organizacji rolniczych, o ile nie będzie to sprzeczne z podstawowym celem tego prawa, tj. zapewnieniem ochrony zdrowia i życia konsumentów, a także wysokiej jakości żywności. W kontekście KŁD: Konieczne jest stworzenie realnych zachęt (fiskalnych i prawnych) do rozwoju Rolniczego Handlu Detalicznego (RHD) i działalności typu MOL (Sprzedaż Bezpośrednia). Uwaga niezasadna w zakresie przepisów dotyczących jakości zdrowotnej. W zakresie prawa

						żywnościowego wprowadzono już wiele zachęt w formie uproszczeń wymogów dla podmiotów prowadzących KŁD, a ewentualne dodatkowe ułatwienia będą wprowadzane na wniosek zainteresowanych rolników i organizacji rolniczych, o ile nie będzie to sprzeczne z podstawowym celem tego prawa, tj. zapewnieniem ochrony zdrowia i życia konsumentów, a także wysokiej jakości żywności.
3465	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	Pkt. 22 Realizacja Programu Priorytetowego “Czyste Powietrze”- program nie obejmuje właścicieli mieszkań w kamienicach. W małych miasteczkach i wsiach jest mnóstwo kamienic w opłakanym stanie, często nie ma wspólnot mieszkaniowych. Podlegają one ochronie konserwatorskiej, więc koszty mogą być znacznie wyższe w przypadku ocieplenia budynku, wymiany okien i drzwi, zakup rekuperacji. Jeżeli chcemy zatrzymać zabytki w dobrym stanie należy nie wykluczać lokali mieszkalnych w budynkach wielorodzinnych (czyt. kamienic) z wyodrębnioną księgą wieczystą i dofinansować też w programie czyste powietrze. Chyba, że jest tam błąd: “Program skierowany jest do właścicieli i współwłaścicieli jednorodzinnych domów mieszkalnych lub lokali mieszkalnych wydzielonych w budynkach jednorodzinnych, posiadających wyodrębnioną księgę wieczystą”- może powinno być wielorodzinnych.	Dla budynków wielorodzinnych przeznaczone są inne programy.
3466	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Dotychczasowe brzmienie: Ośrodek Miejski: Kielce Obszar funkcjonalny: Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górno, Masłów, Miedziana Góra, Morawica, Piekoszków, Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk Proponowane brzmienie Ośrodek Miejski: Kielce Obszar funkcjonalny: Bieliny, Bodzenty, Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górno, Łągow, Łopuszno, Masłów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Nowa Słupia, Piekoszków, Pierzchnica, Raków, Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk Uzasadnienie: Jeżeli do OF Kielce zaliczono gminę Chmielnik, to również powinny być zaliczone takie gminy jak: Bieliny, Bodzentyn, Łągow, Łopuszno, Mniów, Nowa Słupia, Pierzchnica, Raków. Są to gminy położone nie dalej od Kielc niż gmina Chmielnik. Niektóre z nich nawet bliżej, przez co ich powiązania funkcjonalne o charakterze społeczno-gospodarczym są silniejsze. Mieszkańcy tych ośmiu gmin tak samo pracują i korzystają z usług publicznych w Kielcach, jak mieszkańcy Chmielnika. Należy zwrócić uwagę, że te osiem gmin nie zostało ujętych w żadnym OSI, pozostałe gminy wiejskie Woj. Świętokrzyskiego zostały ujęte w “OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe”. Może zostać przez to zachwiana równowaga rozwoju Województwa Świętokrzyskiego. Poza tym należy zwrócić uwagę, że zaproponowany obszar funkcjonalny Kielc jest niezgodny z zapisami projektu strategii str. 57 Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej	Przyjęto delimitację wskazaną przez samorząd województwa
3467	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD – Federacja Regionalnych Sieci Lokalnych Grup Działania	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Dotychczasowe brzmienie: Województwo: Warmińsko-mazurskie Obszar OSI: Powiaty: bartoszycki, braniewski, działowski, elbląski, giżycki, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, nowomiejski, olecki, ostródzki, piski, szczycieński, gołdapski, węgorzewski Proponowane brzmienie: Województwo: Warmińsko-mazurskie Obszar OSI: Powiaty: bartoszycki, braniewski, działowski, elbląski, giżycki, iławski, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, nowomiejski, olecki, ostródzki, piski, szczycieński, gołdapski, węgorzewski Uzasadnienie: W skład Powiatu Iławskiego wchodzi gminy wiejskie (Iława, Lubawa) oraz miejsko-wiejskie (Kisielice, Susz, Zalewo), które nie spełniają kryterium obszarów wiejskich aglomeracyjnych i znajdują się poza bezpośrednią strefą oddziaływania dużych miast wojewódzkich (Olsztyn, Elbląg), co generuje wyższe ryzyko marginalizacji, pogłębiania ujemnego bilansu migracyjnego i spowalnia tempo rozwoju.	Powiat iławski nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI

					Obszary te zachowują rolniczy charakter (niska dywersyfikacja gospodarcza) oraz są kluczowe dla walorów przyrodniczych regionu (Pojezierze Iławskie), a jako nieliczne z całego województwa warmińsko - mazurskiego, nie zostały ujęte w żadnym z obszarów OSI. Ponadto Pojezierze Iławskie ujęte zostało w treści Strategii (str. 259, pkt 5, ppkt a) jako strefa wielofunkcyjna i problemowa, będąca obszarem rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważnym dla gospodarki żywnościowej, tym bardziej zasadnym jest ujęcie powiatu iławskiego w obszarze <i>OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe</i>	
346 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	8	Strategia obejmuje działania, których oczekiwanym efektem jest odwrócenie trendu spadku dzietności. Przyczyny niskiej dzietności są wieloaspektowe, w związku z czym wymagają skoordynowanych działań w różnych obszarach oraz na różnych poziomach zarządzania i programowania strategicznego. Najważniejsze kierunki tych działań obejmują: zwiększenie dostępności mieszkań i poprawę jakości zamieszkiwania, zwiększenie zasięgu opieki instytucjonalnej nad małymi dziećmi, zwiększenie stabilności dochodów młodych rodzin, <u>zmniejszenie różnic edukacyjnych między płciami (...)</u> Pojęcie zmniejszenie różnic edukacyjnych między płciami jest niezrozumiałe. Sugerujemy doprecyzowanie, bądź rezygnację.	SynTEZA ma ogólny charakter, doprecyzowanie znajduje się w części wdrożeniowej, w priorytecie 1.2 - zostanie ono rozwinięte.
346 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	13	Nie akceptujemy zmiany polegającej na zastąpieniu OSI adaptacją do procesów demograficznych propozycją OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Ponadto wyrażamy sprzeciw wobec sposobu, w jaki została ona przeprowadzona. • W projekcie średniookresowej strategii rozwoju kraju Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. przekazany do konsultacji międzyresortowych oraz regionom, znajdowało się OSI adaptacji do procesów demograficznych. Celem interwencji w ramach tego OSI miało być m.in. dostosowanie poziomu dostępności podstawowych usług dla mieszkańców w gminach i powiatach charakteryzujących się niekorzystnymi zmianami struktury demograficznej, w szczególności zagrożonych depopulacją. • W wersji Strategii przedstawionej do konsultacji społecznych na stronie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej OSI ten został zastąpiony przez OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Celem wsparcia w ramach nowej propozycji OSI jest zapewnienie żywotności obszarów wiejskich doświadczających silnych zmian demograficznych. • Ta fundamentalna zmiana, o której dowiedzieliśmy się jedynie ze strony internetowej, odbyła się bez jakichkolwiek informacji ze strony Ministerstwa, a także nie była postulowana przez żaden z regionów. Taka jednostronna forma wprowadzenia istotnej zmiany, budzi nasze obawy i sprzeciw, ponieważ deprecjonuje rolę regionów w tworzeniu tego strategicznego dokumentu. Takie działanie, bez solidnego merytorycznego uzasadnienia, może wskazywać na jedynie pozorną współpracę z regionami przy tworzeniu Strategii oraz spycha nas, regiony, do przedmiotowej roli w całym procesie. Dostrzegamy przy tym poważne zagrożenie związane z proponowaną zmianą OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. • Zakres interwencji w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma: - z jednej strony obejmować wzmocnienie spójności społecznej i terytorialnej tych obszarów poprzez rozwój infrastrukturalny i inwestycje w mieszkańców, w tym tworzenie nowych trwałych miejsc pracy, pobudzanie przedsiębiorczości i zachęty dla podnoszenia kompetencji i umiejętności; - z drugiej strony natomiast interwencja ma na celu spowalnianie negatywnych zmian demograficznych przez tworzenie warunków do pozostawania i osiedlania się młodych osób i rodzin, a także adaptację do tych zmian przez podniesienie poziomu i dostępności wybranych usług publicznych. • Jeden obszar strategicznej interwencji obejmuje dwa zupełnie różne kierunki działań: z jednej strony rozwój infrastrukturalny i społeczno-gospodarczy, z drugiej przeciwdziałanie negatywnym trendom demograficznym. Tak szerokie i niejednoznaczne ujęcie spowoduje rozproszenie środków finansowych i działań, które zamiast tworzyć spójny i ukierunkowany mechanizm wsparcia, mogą stać się zbiorem nieskoordynowanych inicjatyw. W konsekwencji interwencja może nie przynieść oczekiwanych rezultatów w kluczowym obszarze, jakim są wyzwania demograficzne, a problem depopulacji zostanie potraktowany jedynie marginalnie. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabi skuteczność polityki publicznej i utrudni osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. • W ramach OSI „demograficznego” łatwiej jest zaplanować konkretne działania odpowiadające na procesy starzenia i wyludniania, tj. np. zmiany w infrastrukturze społecznej czy dostępie do usług zdrowotnych. Ponadto, OSI	Uwaga na charakter komentarza. OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych

					„wiejskie” w naszej opinii obejmuje zbyt szerokie spektrum problemów i może prowadzić do rozmycia interwencji, ograniczając się przy tym jedynie do terenów wiejskich, bez ukierunkowanych i długotrwałych strategicznych celów rozwojowych. W wersji Strategii przedstawionej do konsultacji społecznych zapisano także, że interwencja w ramach „OSI wsparcia dla obszarów wiejskich (...)” ma włączyć te obszary w procesy rozwojowe poprzez wzmocnienie ich endogenicznych potencjałów, budując w ten sposób większą odporność na kryzysy i negatywne skutki zmian demograficznych. Jednak samo hasło „włączenia w rozwój” nie wystarczy. Niezbędne są konkretne narzędzia umożliwiające realne dostosowanie społeczności lokalnych do trwałych zmian, a właśnie taki kierunek zapewnia OSI ukierunkowany na adaptację do procesów demograficznych, który uwzględni również mniejsze miasta – kluczowe centra rozwoju, oddziałujące na swoje otoczenie i rozprzestrzeniające się na obszary wiejskie. Ponadto, wiele średnich i małych miast doświadcza licznych problemów, jednak pozbawia się je możliwości ich rozwiązania. Ze względu na obecnie proponowany zakres interwencji, nie będą się one kwalifikować do wsparcia w ramach obszarów wiejskich. OSI zorientowany na adaptację do zmian demograficznych to jedyna droga, by te miasta mogły nadal pełnić swoją rolę – bez tego grozi im powolne wyłączenie z sieci rozwoju. To szczególnie istotne, ponieważ to właśnie miasta stanowią lokalne ośrodki wzrostu. To w nich koncentruje się życie społeczne, kulturalne i gospodarcze, to one tworzą miejsca pracy, generują dochody oraz stymulują otoczenie wiejskie do rozwoju. Stanowią z nim nierozzerwalny obszar funkcjonalny.	
3470	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	13	Postulujemy utworzenie Obszaru Strategicznej Interwencji obejmującego województwa Polski Wschodniej - OSI „Polska Wschodnia”. Makroregion ten obejmuje niemal 41% całkowitej powierzchni Polski (128 491 km²) i zamieszkiwany jest przez 26,5% (9 925 111 osób) ogółu ludności kraju. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej cały czas stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu w sposób bezpośredni oddziałują na pas przygraniczny, lecz w różnym stopniu sięgają dalej i obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Delimitacja obszaru wsparcia wyłącznie do powiatów przygranicznych byłaby niewystarczająca i nieproporcjonalna do skali wyzwań, przed którymi stoi ta część Polski, ale proponujemy, by OSI Polska Wschodnia zawierał wyodrębniony podobszar obejmujący te powiaty. Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Dlatego potrzeba kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwa. Tylko takie podejście umożliwi skuteczne łagodzenie skutków kryzysu i wzmocnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Polska Wschodnia od wielu lat zmagą się z największymi w kraju dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Koncentracja interwencji na wąskim pasie przygranicznym niosłaby ryzyko dalszego pogłębiania tych nierówności i osłabienia spójności regionalnej. Objęcie wsparciem obszaru całych województw stworzy możliwość prowadzenia skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej, odpowiadającej na wielowymiarowe wyzwania tego obszaru. Obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
3471	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	9 i 10	Proponuje się uzupełnienie treści: Tworzenie warunków dla szybkiego wzrostu firm będzie koncentrowało się na pięciu kluczowych obszarach działania Państwa: Kształtowanie kompetencji obywateli, w tym kompetencji przedsiębiorczych oraz innowacyjnych Fundamentem rozwoju we współczesnych gospodarkach jest kapitał intelektualny obywateli, tworzony w dużym stopniu w systemie edukacji formalnej i pozaformalnej. W tym zakresie zaplanowane w Strategii działania mają zmierzać do: (i) rewizji podejścia do nauczania w kierunku większego nacisku na umiejętności przekrojowe, takie jak samokształcenie, krytyczne myślenie czy współpraca w zespołach; (ii) wzmocnienia pozycji i prestiżu zawodu nauczyciela; (iii) zmniejszenia nierówności edukacyjnych w taki sposób, aby nie tracić talentów; (iv) zwiększenia skali i jakości kształcenia przez całe życie, w tym w zakresie kompetencji cyfrowych. Proponuje się podkreślenie potrzeby zwiększenia kompetencji przyszłych i obecnych kadr dla gospodarki, skoro celem gospodarczym strategii jest utrzymanie innowacyjnej, pro jakościowej pozycji gospodarki Polski oraz uniknięcie spowolnienia procesu jej konwergencji.	Synteza ma ogólny charakter, doszczegółowienia znajdują się w dalszych częściach dokumentu.
3472	Samorząd	Urząd Marszałkowski	SYNTEZA	10	Proponuje się uzupełnienie treści: Budowa infrastruktury. Inwestycje w zakresie infrastruktury umożliwią funkcjonowanie Polski jako jednego z	Uwaga uwzględniona

		Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie			kluczowych hubów logistycznych w Europie. Obejmują one m.in.: Centralny Port Komunikacyjny, infrastrukturę portową morską i lotniczą , terminale intermodalne oraz rozwinięte połączenia kolejowe i drogowe, w tym transgraniczne. Dla lepszej czytelności i transparentności dokumentu proponujemy doprecyzowanie, że autorzy ŚSRK mieli na myśli zarówno porty morskie jak i lotnicze.	
347 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	11	W stosunku do projektu średniookresowej strategii rozwoju kraju Strategia Rozwoju Polski do 2035 r., przekazanego do konsultacji międzyresortowych oraz regionom, zmianie uległa liczba miast – metropolii, tj. ośrodków regionalnych oraz subregionalnych mających zapewnić dostęp do określonego standardu usług publicznych i rynkowych mieszkańcom całego kraju – z ok. 60 miast do ok. 80 (zmiana dotyczy przede wszystkim ośrodków subregionalnych). Brak jest informacji, czym podyktowana jest ta zmiana. Jednocześnie zmiana ta nie była konsultowana z przedstawicielami poszczególnych województw i została wprowadzona odgórnie. Prosimy o uzasadnienie diagnostyczne.	Podstawą do wyznaczenia listy ośrodków subregionalnych i wyższego rzędu, były opracowania przygotowane przez IRMiR, wewnętrzne analizy MFIPR oraz rozmowy z samorządami województw.
347 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYNTEZA	12	Proponuje się uzupełnienie treści: Dostęp do usług oraz rynku pracy w ośrodkach miejskich wymaga silnego ograniczenia zjawisk ubóstwa transportowego i wykluczenia komunikacyjnego. Mając na względzie zmieniające się warunki na rynku energii (ETS2), fakt że dysponentem środków z ETS2 będzie Rząd RP, jak również to, że w kraju wdrażane będą mechanizmy kompensacyjne, umożliwiające gospodarstwom domowym, użytkownikom transportu oraz mikroprzedsiębiorcom narażonym na ubóstwo energetyczne i transportowe, przystosowanie się do nowych realiów, proponujemy uwypuklić problem ubóstwa transportowego w tym miejscu ŚSRK	Wykluczenie komunikacyjne dotyczy sytuacji, gdy brakuje dostatecznego dostępu do transportu publicznego lub możliwości korzystania z transportu indywidualnego, co jest wynikiem na przykład złej infrastruktury, braku połączeń autobusowych czy braku samochodów. Ubóstwo transportowe jest to brak dostępnych, niezawodnych, niedrogich, łatwych w obsłudze, lub bezpiecznych opcji transportowych. Ubóstwo transportowe może dotyczyć osoby (niekoniecznie ubogiej finansowo) z powodu ograniczonej mobilności, podczas gdy wykluczenie komunikacyjne jest konkretnym problemem, który może utrwalać nierówności społeczne.
347 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	<i>W najbliższych dekadach w Polsce prawdopodobny jest znaczący spadek liczby osób pracujących. Polska osiągnęła szczyt liczby ludności w wieku produkcyjnym, wynoszący 24,6 mln osób, w 2010 r. Do 2024 r. liczba ta zmniejszyła się o ok. 2 mln (wykres 8). Spadek ten był jednak do tej pory kompensowany stosunkowo szybkim wzrostem aktywności zawodowej oraz poprawiającą się sytuacją na rynku pracy. W konsekwencji liczba osób pracujących w gospodarce rośnie. Możliwe jednak, że jej najwyższa wartość została już osiągnięta w latach 2023-2025 (blisko 17,4 mln). Czy aby na pewno chodzi o 2025 r. (rok 2025 jeszcze się nie zakończył)</i>	Tak, chodzi o rok 2025, dlatego użyto w zdaniu sformułowania "możliwe jednak, że".
347 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	42	Proponuje się uzupełnienie treści: W horyzoncie Strategii prawdopodobna jest intensyfikacja niektórych elementów wojny hybrydowej przeciwko Polsce. Należą do nich m.in. provokacje militarne , wykorzystywanie presji migracyjnej, ataki cybernetyczne oraz szerzenie dezinformacji mającej na celu pogłębienie polaryzacji w społeczeństwie. Z doświadczeń niedalekiej przeszłości wynika, że prawdopodobna jest również intensyfikacja w Polsce prowokacji militarnych na szeroką skalę. Proponujemy uzupełnienie ŚSRK w tym zakresie.	Zapisy Strategii odzwierciedlają współczesne zagrożenia.
347 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	Diagnoza nie zawiera informacji i danych dotyczących środowiska i obszarów, którym dedykowane są działania w ramach Celu 2 (np. Priorytet 2.6). Proponujemy uzupełnić.	Odp. poniżej.
347 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Proponuje się doprecyzować definicję sprawiedliwej gospodarki na potrzeby Celu 2. Strategii - Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu o ważne jej elementy, tj.: sprawiedliwy handel, który zapewnia uczciwe warunki pracy i płacy producentom krajowym, oraz	Dwa punkty wymienione w Strategii mają bardziej ogólny charakter niż proponowany trzeci i czwarty - ten

		Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie			sprawiedliwa transformacja, która dba o pracowników i społeczność podczas przechodzenia na gospodarkę zrównoważoną, tworząc dla nich nowe miejsca pracy, tj.: Konkurencyjna gospodarka – jeśli ma zapewniać wysoki i rosnący standard życia mieszkańcom – musi być sprawiedliwa . Przez to słowo Strategia rozumie dwie następujące kwestie. Po pierwsze, w sprawiedliwej gospodarce efekty wzrostu gospodarczego trafiają do wszystkich grup społecznych. Co ważne, efekty te należy rozumieć nie tylko przez pryzmat wzrostu dochodów obywateli, lecz szerzej – wzrostu ich dobrobytu. Po drugie, sprawiedliwa gospodarka to taka, która daje dobre szanse na rozwój wszystkim mieszkańcom, bez względu na ich wiek, płeć, zamożność, pochodzenie, sprawność fizyczną czy miejsce zamieszkania. Po trzecie i czwarte, sprawiedliwa gospodarka zapewnia uczciwe warunki handlu producentom krajowym, a także dba o pracowników i społeczność w ramach procesu sprawiedliwej transformacji. Dzięki temu gospodarka uzyskuje pozytywne sprzężenie zwrotne: nie marnując talentów, staje się bardziej zrównoważona i konkurencyjna.	poziom szczegółowości pojawia się w części wdrożeniowej.
3479	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Proponuje się uzupełnienie treści: 1. Rozwój zrównoważonych instrumentów polityki imigracyjnej A. Stworzenie modelu dopuszczania cudzoziemców do rynku pracy w zawodach deficytowych Zostaną stworzone warunki dla bezpiecznej i kontrolowanej imigracji zarobkowej, szczególnie w zakresie wypełniania luk w zawodach deficytowych. W ramach tych działań powstaną także specjalne regulacje nakierowane na zawody długotrwale deficytowe. Szczególny nacisk położony zostanie na pozyskiwanie pracowników posiadających unikatowe, wysokospecjalistyczne umiejętności. Stworzone również zostaną ułatwienia w zakresie legalizacji pobytu i pracy, uznawania kwalifikacji uzyskanych za granicą i nostryfikacji dyplomów oraz ułatwienia dla pracodawców realizujących inwestycje o strategicznym znaczeniu dla gospodarki lub obronności państwa. Należy doprecyzować zakres działań w punkcie 1 lit. A w kontekście identyfikowanych wyzwań, barier i potrzeb migrantów w integracji i osiedleniu się (m.in. nieprzyjazne procedury związane z legalizacją pobytu mogą przyczyniać się także do odpływu wykształconej kadry do innych państw).	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Postulowane kwestie wskazanych zawodów znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumencie pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 oraz plan jego wdrożenia.
3480	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77-78	Proponuje się przededagowanie treści: 3. Wsparcie integracji imigrantów z polskim społeczeństwem E. Stworzenie systemu na rzecz włączenia i integracji cudzoziemców w miejscu pracy Przyjęta zostanie zasada pierwszeństwa dostępu do rynku pracy dla obywateli polskich i obywateli innych państw członkowskich UE (zgodnie z zasadą swobodnego przepływu pracowników). Jednocześnie zostaną stworzone narzędzia ~~na rzecz~~ integracji cudzoziemców dostępne w miejscu pracy, np. ~~poprzez~~ organizowanie i finansowanie kursów języka polskiego na różnych poziomach zaawansowania (w tym uruchomienia kursów języka polskiego branżowego np. technicznego czy medycznego) czy znajomości polskich tradycji, zwyczajów i norm kulturowych. polskiej kultury. Należy doprecyzować zakres działań w punkcie 3 lit. E w kontekście identyfikowanych wyzwań, barier i potrzeb migrantów w integracji i osiedleniu się (m.in. z punktu widzenia rozwoju kadr oraz wykorzystania potencjału cudzoziemców istnieje potrzeba uruchamiania kursów języka polskiego branżowego, umożliwiających migrantom podjęcie pracy lub uzupełnienie kwalifikacji w swoim zawodzie).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
3481	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Proponuje się przededagowanie treści: Zapewnione zostanie finansowe wsparcie ~~dla~~ właścicieli i zarządców budynków wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów gminnych, na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach. Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki. Szczególnej interwencji wymaga zasób zabytkowy (głównie zasób komunalny) oraz wybudowany w technologii wielkopłytkowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych. Szereg jst posiada lokale komunalne w obiektach zabytkowych, których remonty służące szeroko pojętej poprawie warunków mieszkaniowych, dostępności są kosztochłonne ze względu na obwarowania konserwatorskie i dawne rozwiązania funkcjonalne.	Zapis zostanie zmodyfikowany.
3482	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Kierunki działań - pkt. 1. Nowy kształt podstaw programowych kształcenia ogólnego. Proponuje się dodanie nowego działania polegającego na przeprowadzeniu kompleksowej reformy podstawy programowej w edukacji formalnej, ukierunkowanej na eliminację treści o niskiej wartości użytkowej. Celem działania jest zmniejszenie obciążenia poznawczego uczniów, co umożliwi skoncentrowanie procesu dydaktycznego na kształtowaniu kompetencji kluczowych dla rozwoju jednostki i społeczeństwa. Takie podejście stanowi dźwignię	Pierwszy kierunek działań w tym priorytecie to Nowy kształt programowych kształcenia ogólnego.

					efektywnego rozwoju kapitału ludzkiego, odpowiadającego na wyzwania cywilizacyjne i potrzeby rynku pracy przyszłości.	
348 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Proponuje się, aby wśród kluczowych wyzwań transportowych kraju w obszarze portów morskich, dla spójności z proponowanym modelem policentrycznego zrównoważonego rozwoju kraju ujęto następujące zdanie: Istotny będzie rozwój potencjałów regionalnych portów morskich, o ponadlokalnym zasięgu oddziaływania, o fundamentalnym znaczeniu dla gospodarki krajowej lub regionalnej. Powyższa propozycja koreluje z zasadą policentryczności i celem horyzontalnym ŚSRK. Jak wskazano w dokumencie ten cel wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Dla policentrycznego rozwoju kluczowe są miasta zdolne pełnić funkcje metropolitalne oraz ośrodki regionalne. W systemie powiązań transportowych wskazuje się na: węzły transportu morskiego – porty morskie regionalne, szczególnie istotne dla systemu transportowego kraju. Należy również przywołać Program rozwoju polskich portów morskich do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku) opracowany przez Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej. Wskazano w nim, m.in. że: • „część portów niemających podstawowego znaczenia dla gospodarki narodowej (m.in. Elbląg) rozwinęła funkcję charakterystyczną dla dużych portów handlowych, tj. funkcję transportową (przeładunkowo-składową)”; • „wszystkie porty morskie niemające podstawowego znaczenia dla polskiej gospodarki narodowej, zarówno te o charakterze regionalnymi, jak i lokalnym, stanowią ważne bieguny zrównoważonego rozwoju obszarów nadmorskich – za sprawą możliwości, które stwarzają wielu różnym interesariuszom”; • „porty regionalne szczególnie istotne dla systemu transportowego kraju, w tym Elbląg należy postrzegać jako ważne ogniwa systemu transportowego kraju i zabiegać o jak najszybsze zintegrowanie ich za sprawą wysokiej jakości infrastruktury drogowej i kolejowej. Wskazuje się, że porty te należy rozwijać w celu włączenia ich do sieci TEN-T. Porty te mają bardzo duże ponadlokalne znaczenie dla aktywizacji społeczno-gospodarczej.” Z perspektywy województwa warmińsko-mazurskiego nie należy zapominać, że właśnie rozwój Portu Elbląg jest szansą na zmaksymalizowanie efektów inwestycji Rządu RP tj. budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską, które na ten moment budzą kontrowersje w różnych środowiskach. Stąd należy takim inwestycjom nadać właściwy status w ŚSRK.	W projekcie dokumentu znajdują się już zapisy odnoszące się do portów regionalnych; aktualne zapisy nie wymagają dalszego doprecyzowania.
348 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Proponuje się przededagowanie treści, z uwagi na złożoność zdania i pojawiające się w nim powtórzenia. Jest: Dlatego też Polsce potrzebne jest stabilne i odpowiednio elastyczne finansowanie inwestycji infrastrukturalnych, którego celem będzie zapewnienie stabilnego niezakłóconego dopływu środków w celu płynnej realizacji m.in. inwestycji kolejowych i morskich, niezależnie od dostępności środków UE. Proponuje się: Dlatego też Polsce potrzebne jest stabilne i elastyczne finansowanie przedsięwzięć infrastrukturalnych, zapewniające niezakłócony dopływ środków na realizację tych inwestycji, niezależnie od dostępności budżetu UE.	Uwaga uwzględniona.
348 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Proponuje się uzupełnienie wątku pn. Rozwój systemu transportowego w Polsce wymaga w pierwszej kolejności istotnych nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę kolejową, w tym dużych prędkości o zdanie: Kolej powinna odegrać również znaczącą rolę w niwelowaniu problemu ubóstwa transportowego w kraju.	Uwaga odrzucona
348 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Proponuje się przeniesienie lub włączenie celu B. Inwestycje w infrastrukturę technologiczną szkół z 5. Unowocześnienie infrastruktury łączności cyfrowej (s.131) do 3. Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości (s.108). W naszej opinii w większym stopniu odzwierciedli to całościowe podejście do zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości.	Wsparcie inwestycji w infrastrukturę technologiczną szkół jest ukierunkowane na kluczowy cel: poprawę dostępu placówek oświatowych do stabilnego i szybkiego Internetu szerokopasmowego oraz wyposażenie tych podmiotów w nowoczesne sprzęt i oprogramowanie. Działanie to stanowi naturalne i rozwojowe uzupełnienie dotychczasowej interwencji w ramach

						Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej (OSE). OSE jest fundamentalnym narzędziem cyfrowego wsparcia dla szkół, a niniejsza inwestycja ma na celu zapewnienie, by infrastruktura wewnętrzna była w pełni dostosowana do możliwości i potencjału sieci zewnętrznej. Przeniesienie wsparcia infrastrukturalnego do innego celu lub obszaru interwencji mogłoby znacząco zagrozić skuteczności już realizowanych i planowanych inwestycji w cyfryzację edukacji, a także stworzyć ryzyko utraty spójności dotychczasowego programu. W świetle wieloletnich doświadczeń, inwestycje w infrastrukturę technologiczną nie mogą być traktowane wyłącznie jako środek wspierający, lecz powinny stanowić cel strategiczny i priorytetowy. Tym samym, inwestycje w technologię i infrastrukturę są komplementarne wobec działań mających na celu poprawę jakości edukacji, nie są natomiast wyłącznie środkiem do osiągnięcia celów edukacyjnych.
348 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Proponuje się doprecyzować w punkcie D zapis o zamówieniach publicznych w kontekście wdrażania ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz MŚP, w ramach Priorytetu 2.3 Strategii, tj.: D. Rozwijanie innowacyjnych zamówień publicznych Działania zmierzające do zwiększania roli sektora publicznego w tworzeniu popytu na innowacyjne rozwiązania będą skupione na rozwoju elastycznego podejścia do innowacyjnych zamówień publicznych, które będą służyć rozwiązywaniu konkretnych problemów społecznych i technologicznych, a jednocześnie tworzyć pierwsze rynki zbytu dla nowo powstających produktów i usług. Wzorem mogą być rozwiązania stosowane w wybranych systemach zagranicznych, takich jak brytyjski program „Contracts for Innovation”, przy jednoczesnym założeniu dostosowania ich do krajowych uwarunkowań oraz specyfiki różnych sektorów. Zamówienia będą mogły być formułowane zarówno przez instytucje publiczne, jak i spółki Skarbu Państwa, które spełniają przesłanki podmiotu prawa publicznego (art. 4 pkt 3. PZP), czyli realizujące zadania o charakterze publicznym, co poszerzy katalog potencjalnych zamawiających i zwiększy skalę zastosowań. Zakłada się przetestowanie różnych wariantów podejścia – zależnie od potrzeb i możliwości instytucji – oraz stopniowe ich wdrażanie z równoległym zapewnieniem odpowiednich narzędzi wsparcia operacyjnego, prawnego i organizacyjnego. Celem jest stworzenie środowiska sprzyjającego eksperymentowaniu z formułami zamówień wspierających innowacje, tak aby umożliwić ich wykorzystanie w praktyce. Spółki Skarbu Państwa mogą formułować zamówienia publiczne, a nawet są często zobowiązane do stosowania przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych (PZP), jeśli zajmują się zadaniami o charakterze publicznym i powszechnym, nie przemysłowym ani handlowym. Aby spółka mogła formułować zamówienia publiczne, musi być uznana za "zamawiającego publicznego" w rozumieniu ustawy. Oznacza to, że jej statut i działalność muszą świadczyć o realizowaniu zadań publicznych. Kluczowa jest zatem analiza statutu spółki, który określa jej przedmiot działalności i czy realizuje ona misję publiczną.	Propozycja ujęta w Strategii ma zapis horyzontalny, obecne doprecyzowanie nie opowiada na potrzeby i funkcje ujęte w propozycji zapisów Strategii
348 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Priorytet 2.3: Kształtowanie	143	Proponuje się dodanie: 7. Terytorialne zrównoważenie ekosystemu innowacji	Priorytet 2.3 odpowiada za kształtowanie ekosystemu innowacji

		Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Rozwiązania wspierające innowacyjność będą dostępne również dla firm działających poza największymi ośrodkami miejskimi. W regionach oddalonych od centrów wzrostu wprowadzone zostaną narzędzia dostosowane do lokalnych potrzeb - w tym programy akceleratorne dla małych i średnich firm, regionalne fundusze inwestycyjne oraz inicjatywy wspierające współpracę uczelni z biznesem. W regionach o słabszym rozwoju gospodarczym realizowane będą także działania wzmacniające kompetencje zarządcze przedsiębiorców, m.in. poprzez szkolenia i doradztwo. Zaplanowane w Strategii działania na rzecz wzrostu innowacyjności i potencjału firm (m.in. rozwój systemu finansowania biznesu oraz usprawnienie transferu wiedzy z nauki do gospodarki) są kierunkowo słuszne. Należy jednak doprecyzować, w jaki sposób instrumenty te będą dostępne także dla przedsiębiorców z mniej rozwiniętych ośrodków poza największymi metropoliami. Obecnie większość funduszy venture capital, akceleratorów czy centrów B+R koncentruje się w największych miastach, co utrudnia firmom z regionów peryferyjnych pełny udział w ekosystemie innowacji. Sugerujemy wprowadzenie mechanizmów zwiększających dostępność wsparcia proinnowacyjnego w skali kraju, np. poprzez tworzenie filii funduszy lub funduszy regionalnych PFR, rozwój programów akceleratornych skierowanych do firm spoza metropolii czy dofinansowanie sieci współpracy między uczelniami regionalnymi a biznesem. Ważne jest również wzmacnianie kompetencji menedżerskich MŚP w regionach słabiej rozwiniętych (co Strategia identyfikuje jako barierę rozwojową), np. poprzez programy doradcze i szkoleniowe. Takie działania zapewnią bardziej równomierny rozwój innowacyjnej gospodarki w układzie terytorialnym i pozwolą lepiej wykorzystać potencjały przedsiębiorczości w regionach oddalonych od głównych centrów wzrostu.	na poziomie ogólnokrajowym. Zwracamy uwagę, że korzystanie z większości rozwiązań nie ma ograniczeń regionalnych i stanowi szereg rozwiązań natury instytucjonalnej. Jednak między innym w celu zwiększenia udziału mniejszych ośrodków w korzyściach wynikających z zapisów strategii położono większy nacisk na adaptację technologii. Beneficjentami takiego rozwiązania mogą być w dużej mierze mniejsze ośrodki.
3489	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Proponuje się weryfikację skrótów użytych w tytule i treści podpunktu C. Zamiast CSU powinien wystąpić skrót CCU (ang. Carbon Capture and Utilization). Mówiąc o obu technologiach, można zastosować skrót CCUS (ang. Carbon Capture, Utilization and Storage) – jako integracja wychwytywania, wykorzystania i składowania CO2. Dodatkowo należałoby zaznaczyć kwestię bezpieczeństwa militarnego potencjalnej infrastruktury morskiej CO2. C. Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU CCU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze Wsparcie uzyskają projekty rozwijające i wykorzystujące technologie CCS/CSU CCU na rzecz dekarbonizacji przemysłu. Dotyczy to branż trudno dekarbonizowalnych, tj. takich, w których alternatywne działania są utrudnione lub niemożliwe z uwagi na brak technicznych możliwości (np. wytwarzanie cementu czy nawozów). Inwestycje w CCS/CCU mogą zmniejszać również koszty uprawnień do emisji CO2 i w konsekwencji zwiększać konkurencyjność polskiego przemysłu na arenie międzynarodowej. W dłuższej perspektywie technologia ta powinna być jednak traktowana jako uzupełnienie działań transformacyjnych w ww. obszarach. Realizacja inwestycji w instalacje CCS/CCU wymaga analizy uwarunkowań geologicznych i przyrodniczych oraz charakterystyki kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla, jak również uwzględnienia potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa, ochrony zdrowia i życia ludzi oraz środowiska. Określenie konkretnych obszarów, w których zostaną zlokalizowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla (a także określenie pojemności składowisk) zostanie poprzedzone przeprowadzeniem szeregu specjalistycznych prac i robót -geologicznych, szczególnie pod kątem bezpieczeństwa militarnego planowanej wrażliwej infrastruktury morskiej CO2. Należy mieć na względzie, że uszkodzenie rurociągu CO2 może prowadzić do lokalnych awarii, masowego uwolnienia CO2, a także poważnych konsekwencji politycznych i gospodarczych.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
3490	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	155	W ślad za rozszerzeniem zakresu działań w obszarze CCU, w Celach do osiągnięcia proponuje się dodać następujące wskaźniki monitorujące, np.: • liczba zrealizowanych projektów demonstracyjnych CCU w Polsce, • łączna ilość CO2 przetworzonego w produktach (w tonach rocznie), • udział krajowych firm w łańcuchach wartości CCU w UE, • poziom inwestycji B+R w obszarze konwersji CO2 (mln zł/rok).	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.
3491	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	W związku z nasilającymi się zjawiskami suszy hydrologicznej na znacznych obszarach kraju, w tym Polsce północno – wschodniej, coraz częstszym problemem jest wysychanie studni (indywidualnych ujęć) w obszarach zabudowy rozproszonej (w miejscach gdzie budowa sieci wodociągowej jest niemożliwa ze względów ekonomicznych), dlatego istotne jest zaplanowanie działań zabezpieczających mieszkańców w wodę. Nadal też konieczne jest wsparcie rozwiązań gospodarki ściekowej w miejscach zabudowy rozproszonej (poza aglomeracjami KPOŚK), w tym rozwiązań naturalnych (oczyszczalni roślinnych), służących oczyszczeniu i zatrzymaniu wody w ekosystemie.	Działania zabezpieczające mieszkańców w wodę są przewidziane w ramach jednego z działań SRP2035. Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3492	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Priorytet 2.6: Ochrona	182	W celu skutecznego zwiększenia powierzchni obszarów chronionych, zrównoważonego rozwoju miejsc cennych przyrodniczo i krajobrazowo, ochrony przed skutkami suszy, a także ochrony gatunkowej zwierząt i roślin konieczne	Zapisy zostaną wykorzystane w celu uzupełnienia treści działania.

		Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	środowiska i adaptacja do zmian klimatu		jest łączenie elementów ochrony przyrody z planowaniem przestrzennym opartym o analizy i wiedzę przyrodniczą dlatego planując działania z zakresu budowania świadomości ekologicznej należy uwzględnić: edukację administracji odpowiedzialnej za planowanie przestrzenne z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu, a także oceny skutków przyrodniczych przyjmowanych rozwiązań urbanistycznych, prowadzenia konsultacji społecznych, które wzmocnią świadomość przyrodniczą lokalnych społeczności, szczególnie zamieszkującej tereny o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.	
349 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	198	Władze Federacji Rosyjskiej oficjalnie zapowiedziały realizację ambitnego programu szkoleniowego, którego celem jest wyszkolenie około 1 miliona operatorów dronów (szerzej: specjalistów od systemów bezzałogowych) do końca 2030 roku. Ta skala działań uzasadnia obawy i pokazuje, że tworzenie w Polsce ogólnodostępnych centrów edukacyjno-treningowych dla operatorów dronów jest pilnie potrzebne – jako element przeciwdziałania rosnącej przewadze dronowej Rosji. W związku z widocznymi zmianami w prowadzeniu działań operacyjnych na polu walki; rosnącym znaczeniem wykorzystania dronów oraz potrzebą dysponowania dużą liczbą ich operatorów, proponuje się dodanie punktu G.: Propozycja utworzenia ogólnodostępnych Centrów Obsługi Dronów, pełniących funkcję edukacyjno-treningową. Centra te byłyby wyposażone w specjalnie wyznaczone strefy testowe, w których nie będą obowiązywać standardowe ograniczenia prawne dotyczące korzystania z bezzałogowych statków powietrznych. Celem działania jest umożliwienie bezpiecznego nabywania i doskonalenia umiejętności pilotażu dronów, rozwój innowacyjnych zastosowań technologii bezzałogowych oraz wspieranie aktywności obywatelskiej w obszarze nowych technologii.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczne znaczenie dokumentu.
349 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej j Polski	203	Proponuje się, aby w kierunku działań 4. Zapewnienie bezpieczeństwa granic, A. Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski uwzględnić działania objęte Paktem dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe. We wrześniu tego roku, w związku z decyzją Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 października 2024 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania Raportu w ramach Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe, Ministerstwo Obrony Narodowej przedstawiło dokument podsumowujący kluczowe potrzeby i rekomendacje dotyczące rozwoju infrastruktury krytycznej w województwach: zachodniopomorskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Jego postanowienia powinny być ujęte w Strategii na równi z Tarczą Wschód.	Uwaga zostanie uwzględniona.
349 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	Proponuje się dodać punkt: Kontynuacja działań rewitalizacyjnych dążących do wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, poprzez całościowe działania społeczne, gospodarcze, przestrzenne, techniczne i środowiskowe, w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji, poprawy jakości życia mieszkańców, ożywienia gospodarczego oraz podniesienia atrakcyjności obszarów dla lokalnej społeczności, inwestorów i turystów. W projekcie Strategii zidentyfikowano kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. W tych kluczowych wyzwaniach brakuje rewitalizacji, jako ważnego procesu związanego z kształtowaniem się tej struktury. Rewitalizacja to ważny proces, dla którego kluczowa okazała się ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji. Uporządkowała ona kompleksowo zagadnienia związane z rewitalizacją, a także wprowadziła do polskiego porządku prawnego definicję rewitalizacji, a także ugruntowała ją, jako ważny element procesu rozwoju lokalnego. Pominiecie jej w Strategii może zaprzepaścić dotychczasowe sukcesy, jakie niewątpliwie zostały osiągnięte w tej materii przez gminy w ostatnich latach. Rewitalizacja jako proces, który „co do zasady nigdy się nie kończy” musi być kontynuowana, a jej ujęcie i odpowiednie ukierunkowanie w dokumentach strategicznych kraju, w tym Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., stanowi pierwszy, niezbędny element tego procesu.	Uwaga uwzględniona
349 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. pkt. 14 „Przebudowa przestrzeni publicznych w celu ich lepszego dostosowania do potrzeb dzieci, osób starszych i z niepełnosprawnościami, co jednocześnie poprawi zdrowie mieszkańców, integrację społeczną i wyniki lokalnej gospodarki”. Proponuje się dodanie: Kształtowanie przestrzeni publicznych w sposób odpowiadający na zróżnicowane potrzeby wszystkich użytkowników – zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego – co jednocześnie przyczyni się do poprawy zdrowia mieszkańców, integracji społecznej i rozwoju lokalnej gospodarki. Przestrzenie publiczne powinny być projektowane w sposób odpowiadający na zróżnicowane potrzeby wszystkich użytkowników – niezależnie od wieku, poziomu sprawności, stylu życia, statusu społecznego czy innych cech indywidualnych. W duchu projektowania uniwersalnego należy tworzyć środowiska dostępne, bezpieczne i funkcjonalne, nie tylko dla wybranych grup, takich jak dzieci, osoby starsze czy z niepełnosprawnościami, ale również dla wszystkich innych obywateli, w tym np. osób czasowo ograniczonych w mobilności, opiekunów, migrantów czy	Uwaga uwzględniona

					osób z potrzebami sensorycznymi. Proponujemy zapis, który poszerzy katalog użytkowników, nie ograniczy się tylko do klasycznych grup wrażliwych/defaworyzowanych.	
349 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Proponuje się przededagowanie treści: Eliminacja i przeciwdziałanie dalszemu wykluczeniu transportowemu m.in. przez rozwój publicznego transportu zbiorowego. Co do zasady wyzwaniem jest Eliminacja i przeciwdziałanie dalszemu wykluczeniu transportowemu, a narzędzia które mają temu służyć mogą być różne czy to reformy, czy rozwój zbiorowego transportu, czy transportu na żądanie, czy urządzeń UTO. Stąd propozycja jak powyżej.	Publiczny transport zbiorowy jest jedynym w pełni inkluzywnym narzędziem do zapewnienia podstawowej mobilności ludności poza obszarami miejskimi.
349 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Proponuje się uzupełnienie treści: Intensywny rozwój sieci energetycznych związany z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego , ze zmianą rozkładu geograficznego wytwarzania energii w następstwie rozwoju morskich farm wiatrowych oraz budowy pierwszej elektrowni jądrowej. Województwo warmińsko – mazurskie zasilane jest w energię elektryczną z krajowego systemu elektroenergetycznego energią pochodzącą z elektrowni poza granicami województwa, a lokalna produkcja energii elektrycznej pokrywa tylko częściowo istniejące zapotrzebowanie. Linie przesyłowe najwyższych napięć zasilające region dostarczają energię do części elbląskiej i olsztyńskiej z Gdańska Błonia oraz Ostrołęki i Włocławka. Natomiast po stronie elckiej zasilany jest obecnie z Ostrołęki, Łomży oraz z Litwy (w ramach tworzonego pierścienia bałtyckiego). Należy jednak podkreślić, że bardzo słabo rozbudowana jest sieć przesyłowa najwyższych napięć (400 kV i 220 kV) wewnątrz województwa, co powoduje, że zapewnienie bezpieczeństwa zasilania zwłaszcza dużych obszarów położonych między Olsztynem, a Elkiem jest znacząco niższe niż w innych regionach kraju. W przypadku „blackoutów” czy też ewentualnych działań zbrojnych ze strony Rosji, istnieje duże zagrożenie utratą zasilania na znacznej części województwa. Biorąc pod uwagę bezpośrednie sąsiedztwo regionu z obwodem królewieckim FR na odcinku aż 208 kilometrów, bliskość również granicy z Białorusią, w tym przede wszystkim szczególnie niekorzystne położenie wschodniej części regionu jak też źródeł ją zasilających (Ostrołęka, Alytus – Litwa), istotna w aspekcie bezpieczeństwa energetycznego regionu: mieszkańców ale i naszych firm, staje się budowa przynajmniej jednej sieci przesyłowej najwyższych napięć w obszarze pomiędzy Elkiem, a Olsztynem, tak aby województwo posiadało pełen pierścień energetyczny. Uwaga koreluje ze spostrzeżeniem o konieczności zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego na wypadek sytuacji kryzysowych (w tym, w osi wschód – zachód w województwie warmińsko-mazurskim) - Plan Działań: 21. Rozwój i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych.	Brak związku zgłaszanej uwagi z kontekstem
349 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Proponuje się redakcję: 3) system powiązań transportowych ¹²⁷ , odzwierciedlający docelowy układ krajowej infrastruktury drogowej, kolejowej i wodnej oraz węzłowych elementów transportu morskiego, lotniczego i intermodalnego, tworzący zasadnicze warunki dla kształtowania spójności przestrzennej kraju i podnoszenia jego konkurencyjności, tym samym mający fundamentalne znaczenie dla gospodarki krajowej i regionalnej , na który składają się: (...) Celem propozycji jest wyraźne wskazanie, że cały system powiązań transportowych (zarówno powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym, jak i powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym) należy traktować jako inwestycje mające fundamentalne znaczenie dla gospodarki krajowej i regionalnej. W naszej ocenie, pozostając w zgodzie z celem horyzontalnym Strategii, należy podkreślić, że zrównoważony terytorialnie rozwój kraju powinien być wynikiem traktowania na równi inwestycji określonych jako szkieletowe z tymi o znaczeniu uzupełniającym.	Proponowany zapis jest opinią zgłaszającego
350 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261, Mapa 12	Na mapie 12 „Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski” brakuje strzałki (współpracy) skierowanej na obwód królewiecki, przy jednoczesnym istnieniu takiej strzałki skierowanej na Białoruś. Obecnie nie współpracujemy z Rosją ze względu na konflikt w Ukrainie, aczkolwiek biorąc pod uwagę perspektywę realizacji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nie można wykluczyć tego kierunku oddziaływania w przyszłości.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie poprawiony.
350 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Proponuje się uzupełnienie Modelu o graficzną prezentację pozostałych wymienionych elementów w części tekstowej, tj. bardziej szczegółowy system powiązań transportowych, strefy wielofunkcyjne oraz problemowe. Dodatkowo, dla lepszej czytelności zasięgu poszczególnych struktur i powiązań, warto rozważyć nałożenie na podkład mapowy podstawowych granic administracyjnych, np. granic województw. Model (Mapa 12) nie zawiera wszystkich powiązań i elementów tworzących modelową strukturę funkcjonalno-	Dotychczas w dokumentach planistycznych na mapach o charakterze modelu nie zamieszczano granic administracyjnych. Model jest

		Mazurskiego w Olsztynie			przestrzenną kraju, które zostały omówione w części tekstowej dokumentu. Powoduje to nieścisłość pomiędzy częścią graficzną a tekstową. Dla przykładu, w części opisowej wskazano lokalizację terminali intermodalnych (bazowe i komplementarne np. w Braniewie i Elku), które nie zostały odwzorowane na mapie. Ponadto brak jest oznaczenia stref wielofunkcyjnych oraz problemowych (np. obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważne dla gospodarki żywnościowej, obszar przygraniczny budowy fortyfikacji i naturalnych przeszkód wzdłuż granicy wschodniej i północnej „Tarcza Wschód”).	zgeneralizowanym obrazem i nie powinien zawierać granic.
350 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	270	Proponuje się dodać „wsparcie procesu rewitalizacji” zarówno w „Kierunku szczegółowym 2: Wzmocnienie miast i ich obszarów funkcjonalnych o dużym znaczeniu dla rozwoju regionów i subregionów” oraz w „Kierunku szczegółowym 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich”. W Strategii zidentyfikowano kluczowe wyzwania determinujące kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie do 2035 r. W tych kluczowych wyzwaniach oraz działaniach na rzecz kształtowania tej polityki, brakuje rewitalizacji jako ważnego procesu.	Uwaga uwzględniona
350 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Proponuje się uzupełnienie treści: „Czteroletni Plan działań oraz sprawozdanie z jego realizacji. Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Ograniczenie zakresu do najważniejszych działań ułatwi i usprawni wdrażanie i rozliczalność Planu – zarówno na poziomie zarządzania tym procesem w administracji publicznej, jak i publicznej oceny postępów w jego realizacji. Plan działań stanowi załącznik nr 1 do Strategii. Obejmuje 38 przedsięwzięć infrastrukturalnych, legislacyjnych, systemowych i instytucjonalnych przypisanych poszczególnym resortom wiodącym. Plan działań zostanie uzgodniony z samorządami województw, odpowiedzialnymi za politykę rozwoju w regionach. Corocznie będzie opracowywane sprawozdanie z realizacji Planu działań w danym roku.” Proponuje się włączenie samorządów województw w konsultacje czteroletniego planu działań z uwagi na fakt, że na podstawie ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy zasadach prowadzenia polityki rozwoju są to podmioty odpowiedzialne za prowadzenie polityki rozwoju województwa. Są więc istotnym, ustawowym, partnerem w procesie planowania i wdrażania działań rozwojowych. Uwzględnienie powyższego zapisu będzie jednocześnie spójne z treścią rozdziału „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” Strategii.	Samorządy od początku zostały włączone w proces opracowywania założeń i projektu ładu w ramach Międzyresortowego zespołu ds. opracowania projektu ładu, w którym mają swoich przedstawicieli. Jednocześnie dokument wraz z załącznikami został przekazany do opinii KWRiST oraz był poddany szerokim konsultacjom publicznym w okresie od 10 września do 31 października br., czyli przez okres 52 dni.
350 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Proponuje się doprecyzować czy ocena z wykorzystaniem narzędzia TIA, o której mowa poniżej, będzie dokonywana przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej czy inne instytucje. Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia dla różnych typów terytoriów, a także być poddane procedurze oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment) , dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego.	Zapis w Strategii zostanie doprecyzowany w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze~~ badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii ~~podejmowanych~~ podejmowanych działań z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego, i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu ładu przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju

						kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
350 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	10. W 2026 r.: przygotowanie przez marszałków województw kompleksowych planów transportowych województwa. Plany transportowe zostały przyjęte we wszystkich regionach w związku z warunkowością podstawową wsparcia z budżetu UE – obowiązującą na przestrzeni całego okresu wdrażania perspektywy UE 2021-2027 (w Celu Polityki 3). Stąd nie widzimy konieczności opracowywania kolejnego dokumentu . Proponujemy aby reforma transportu publicznego została odzwierciedlona na poziomie województwa w Planach zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie i zaimplementowana do Planów Transportowych przy okazji zmiany tych dokumentów, bez konieczności opracowywania nowych planów. Zmiany Planów na poziomie regionów wiążą się z koniecznością wystąpienia do KE o decyzję co do spełniania warunku podstawowego, a do momentu pozyskania decyzji KE blokuje certyfikację.	Nie ma przeciwwskazań, aby plany transportowe zostały zaktualizowane do nowych wymagań dotyczących ustanowienia marszałków województw jako integratorów przewozów.
350 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16	13. Rozwój polskich portów morskich. Wnioskujemy o rozszerzenie planów w tym obszarze o działania obejmujące inwestycje w innych portach o ważnym znaczeniu krajowym i regionalnym np. Port Elbląg. Obecnie duże inwestycje w pozostałych portach, innych niż 4 największe w kraju zostały w tym miejscu pominięte, a ich znaczenie jest nie mniej istotne (co uwypuklono w modelu policentrycznego zrównoważonego rozwoju kraju). Dotyczy to np. inwestycji w Elblągu. Obecnie opracowywana jest dokumentacja dla zadania pn. „Budowa toru wodnego na rzece Elbląg na odcinku od punktu P1 do punktu Port”. Urząd Morski w Gdyni twierdzi, że ww. dokumentacja będzie stanowić podstawę do złożenia wniosku o pozwolenie na budowę. Zakładany termin pozyskania ww. decyzji – maj 2026 r. Zakończenie robót budowlanych przewidziane jest w październiku 2027 r. (horyzont czasowy wpisujący się w ŚSRK). W naszej ocenie, z uwagi na znaczenie infrastruktury Portu Elbląg w skali kraju i regionu, również i takie koncepcje powinny znaleźć odzwierciedlenie w ŚSRK, w Planie Działań na lata 2026-2029. Jak wskazuje ŚSRK, dla policentrycznego rozwoju kluczowe są ośrodki regionalne, dlatego należy zabiegać o ich wzmacnianie w skali kraju. Nie należy również zapominać, że inwestycje w Porcie Elbląg są istotne dla maksymalizowania korzyści płynących z wybudowania przez Rząd RP drogi wodnej łączącej Zalew Wiślan z Zatoką Gdańską.	Uwaga uwzględniona, ze względu na nowe podejście UE do programowania funduszy w okresie 2028-2034
350 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	26	21. Rozwój i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych Zwracamy uwagę na bardzo słabo rozbudowaną sieć przesyłową najwyższych napięć (400 kV i 220 kV) wewnątrz województwa warmińsko-mazurskiego, co powoduje, że zapewnienie bezpieczeństwa zasilania zwłaszcza dużych obszarów położonych między Olsztynem, a Elkiem jest znacząco niższe niż w innych regionach kraju. W przypadku „blackoutów” czy też ewentualnych działań zbrojnych, istnieje duże zagrożenie utratą zasilania w tej części kraju tj. na znacznej części województwa. Wnioskujemy o uwzględnienie stosownych zapisów umożliwiających realizację na Warmii i Mazurach tego rodzaju inwestycji, która zabezpieczy państwo/region na wypadek przerwania ciągłości dostaw.	Przy okazji budowy obu połączeń z Litwą, sieć w woj. warmińsko-mazurskim była i jest wzmacniana. Kolejne wzmocnienie związane jest z budową Harmonii Link, od stacji Elk Bis do stacji Gizai (LT). Rozwój sieci przesyłowej na postulowanym poziomie szczegółowości powinien być uwzględniany w Planie rozwoju PSE S.A. Wymaga konsultacji z operatorem.
350 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	32	27. Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski (Tarcza Wschód) We wrześniu tego roku, na skutek decyzji Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 października 2024 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania Raportu w ramach Paktu dla Bezpieczeństwa Polski – Pomorze Środkowe, Ministerstwo Obrony Narodowej przedstawiło dokument podsumowujący kluczowe potrzeby i rekomendacje dotyczące rozwoju infrastruktury krytycznej w województwach: zachodniopomorskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Jego postanowienia powinny być ujęte w Strategii na równi z Tarczą Wschód.	Uwaga zostanie uwzględniona.
350 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	Na stronie 44. w pozycji 37. Opracowanie Ustawy o zrównoważonym rozwoju miast użyto skrótu: ZMP, niewyjaśniając go w Wykazie. Proponujemy uzupełnienie Wykazu skrótów o: ZMP - Związek Miast Polskich.	Uwaga zostanie uwzględniona.

3510	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	Proponuje się uzupełnienie: Poprawa jakości życia mieszkańców będzie osiągnięta dzięki wzmocnieniu obszaru usług publicznych i transportu zbiorowego. Ważnym czynnikiem wsparcia rozwoju będzie poprawa dostępności subregionalnej i zewnętrznej za sprawą budowy Rail Baltica i drogi S16/S5. Powyższe propozycje korelują z działaniami ŚSRK wyrażonymi w powiazaniach transportowych o znaczeniu szkieletowym: „Olsztyn –Grudziądz – Bydgoszcz – Poznań – Leszno – Wrocław”.	Uwaga uwzględniona
3511	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Proponuje się przededagowanie treści: Wsparcie dla Ełku powinno pomóc miastu w rozwinięciu funkcji subregionalnych, tak by móc pełnić rolę ośrodka dostępu do funkcji wyższego rzędu dla mieszkańców całej wschodniej części województwa oraz pełnić rolę ośrodka obsługującego atrakcyjny turystycznie obszar Pojezierza Mazurskiego. Poprawa jakości życia mieszkańców będzie osiągnięta dzięki wzmocnieniu obszaru usług publicznych i transportu zbiorowego. Ważnym czynnikiem wsparcia rozwoju będzie poprawa dostępności subregionalnej i zewnętrznej za sprawą budowy drogi S16 i Rail Baltica. Istotne jest wsparcie służące rozwijaniu coraz silniejszej pozycji gospodarczej Ełku jako obszaru posiadającego potencjał do lokowania i rozwoju przedsiębiorstw (liczne tereny inwestycyjne w MOF Ełku, aktywnie działający Park Naukowo-Technologiczny, kluczowe w tej części kraju połączenia komunikacyjne sprzyjające stworzeniu centrum logistycznego). Konieczne jest podkreślenie konieczności wzmacniania funkcji gospodarczych Ełku jako miejsca ważnego z punktu widzenia rozwoju przedsiębiorczości różnych branż, lokowania MŚP ale też dużych przedsiębiorstw.	Uwaga uwzględniona
3512	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Proponujemy uzupełnienie opisu wsparcia dla Olsztyna w następujący sposób. Istotą wsparcia dla Olsztyna będzie, obok umocnienia pełnionych od osiemdziesięciu lat funkcji miasta wojewódzkiego, wzmocnienie jego pozycji akademickiej, w tym na kierunkach techniczno-inżynierskich, w szczególności specjalizacji badawczych i dydaktycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, oraz poprawa skomunikowania miasta. Dostępność miasta z terenu regionu poprawi może dokończenie drogi S16 ~~do~~ z Ełku oraz usprawnienie funkcjonowania transportu zbiorowego. Inwestycje transportowe łączące stolicę województwa z innymi częściami regionu oraz poprawa oferty przewozowej wpłyną też na podniesienie atrakcyjności turystycznej województwa, a także przyczynią się do rozwoju aktywności gospodarczej – w szczególności w obszarze inteligentnych specjalizacji regionu (ekonomia wody, żywność wysokiej jakości, drewno i meblarstwo, zdrowe życie). Istotne jest również wzmocnienie funkcji Olsztyna jako kluczowego ośrodka gospodarczego regionu w tym rozwój oferty inwestycyjnej, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i efektywne przyciąganie kapitału zewnętrznego oraz jako ważnego ośrodka kulturalnego w regionie i kraju, m.in. poprzez wspieranie mających już swoją tradycję i rozpoznawalnych na arenie ogólnokrajowej wydarzeń, jak również nowych inicjatyw, wpływających na poprawę jakości oferty inwestycyjnej Olsztyna, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i efektywne przyciąganie kapitału zewnętrznego. Konieczne jest również poszerzenie katalogu usług wyższego rzędu dla mieszkańców regionu. Istotna jest również dostępność zewnętrzną stolicy regionu i całego województwa w kierunku zachodnim do autostrady A1 poprzez nowoprojektowaną drogę S5. Powyższa propozycja podkreśla znaczenie Olsztyna jako kluczowego ośrodka gospodarczego, ale także dostarczającego usług wyższego rzędu mieszkańcom całego województwa. W zakresie dostępności transportowej propozycja koreluje z działaniami ŚSRK wyrażonymi w powiazaniach transportowych o znaczeniu szkieletowym: „Olsztyn –Grudziądz – Bydgoszcz – Poznań – Leszno – Wrocław”.	Zgłaszane zmiany nie dotyczą zakresu załącznika nr 4 lub powielają już istniejącą treść
3513	Samorząd	Rada Miejska w Słupsku	UWAGA OGÓLNA		W związku z prowadzonymi konsultacjami projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” — średniookresowego dokumentu strategicznego, który ma określić cele i kierunki rozwoju kraju w perspektywie najbliższej dekady — Rada Miejska w Słupsku stanowczo sprzeciwia się marginalizacji Słupska i regionu słupskiego w treści tego dokumentu. Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina — miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu — za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemyślną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. Na Środkowym Pomorzu funkcjonują dwa miasta o zbliżonym potencjale gospodarczym: Słupsk (w województwie pomorskim) oraz Koszalin (w województwie zachodniopomorskim). Oba w 1999 roku utraciły status miast wojewódzkich, jednak do dziś pełnią ważne funkcje społeczne, gospodarcze i edukacyjne, a także pozostają siedzibami instytucji o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym. Budżet Słupska na 2025 r. wynosi: dochody – 994,7 mln zł, wydatki – 1 064 mln zł, natomiast budżet Koszalina: dochody – 1 057 mln zł, wydatki – 1 087 mln zł. Pomimo że Słupsk jest powierzchniowo mniejszy niemal o połowę i liczy o około 20 tysięcy mieszkańców mniej, to jego potencjał rozwojowy i pełnione funkcje wyższego rzędu są w	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					pełni porównywalne z potencjałem Koszalina. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, Muzeum Pomorza Środkowego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż Słupsk pełni rolę lidera Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupsk-Ustka utworzonego przez osiem samorządów. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia–Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk–Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciw rakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu wojskowym i gospodarczym. Trasa ta umożliwi szybki transport sił sojuszników w razie konfliktu zbrojnego oraz odciążą istniejące szlaki komunikacyjne, w tym autostradę A1, a jej przebieg będzie powiązany z modernizowanym portem w Ustce. Port w Ustce jest obecnie rozbudowywany również z myślą o utworzeniu centralnego huba energetycznego dla morskich farm wiatrowych, pełniącego funkcję bazy operacyjno-serwisowej dla projektów offshore. Słupsk jest z nim doskonale skomunikowany zmodernizowaną drogą krajową, nr 21 przebudowaną kompleksowo w latach 2021–2024. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. pominięto również fakt, że Słupsk jest miastem szczególnie dotknięty procesami suburbanizacji, co w praktyce pozostawia na niezmiennym poziomie liczbę jego użytkowników (według badań z 2024 roku dziennie ok. 111 do 115 tys. osób), przy stale zmniejszającej się liczbie mieszkańców według danych GUS. Biorąc pod uwagę, że Miasto Słupsk pełni taka wiele funkcji o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, w stosunku do innych miast, którym przypisano wyższą rangę, Rada Miejska w Słupsku wnosi o zakwalifikowanie Miasta Słupska jako krajowej aglomeracji miejskiej w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	
351 4	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	s. 253 Załącz. 3. s. 7	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych – ponownie postuluje się o włączenie do grupy ośrodków subregionalnych objętych wsparciem • Wielunia (OF: Wierzchlas, Pątnów, Czarnożyły, Ostrówek); Wieluń stanowi ważny ośrodek koncentracji usług publicznych, w tym edukacyjnych. W 2024 r. zajmował 3 miejsce (po Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim) wśród miast województwa pod względem liczby uczniów szkół kształcenia zawodowego, w którym kształciło się 2770 uczniów szkół branżowych I i II stopnia oraz techników łącznie ze specjalnymi. O randze ośrodka świadczyła również liczba dojeżdżających ogółem do szkół ponadpodstawowych, która w 2022/2023 wyniosła 3118 osób (3 miejsce po Łodzi – 6515 i Piotrkowie Trybunalskim – 4157), wyjeżdżających m.in. z gm. Wierzchlas (300 – 100% wyjeżdżających), Pątnów (278 – 100% wyjeżdżających), Czarnożyły (203 – 96% wyjeżdżających) oraz Ostrówek (177 – 93% wyjeżdżających). Mimo spadku liczby ludności miasto, ze względu na wielkość powiązań funkcjonalnych z sąsiednimi gminami, zajmuje istotne miejsce w strukturze osadniczej, równoważąc ją w południowo-zachodniej części województwa łódzkiego. O skali powiązań funkcjonalnych świadczyła również wielkość dojazdów do pracy (7040 osób, 2021 r.), z kierunków pokrywających się z zasięgiem maksymalnych strumieni dojazdów do szkół. Dojazdy do pracy które plasowały miasto na 5 miejscu po Łodzi, Kleszczowie, Piotrkowie Trybunalskim i Strykowie. Stanowią one odzwierciedlenie koncentracji podmiotów gospodarczych (12,0 na 1000 osób dla porównania – Łódź: 9,3). Brak wskazania Wielunia jako miasta wymagającego wsparcia w ramach OSI (ze względów statystycznych dotyczących	Z uwagi na sąsiedztwo MOF Sieradz, o większym zasięgu oddziaływania, nie przewiduje się dodawania Zduńskiej Woli do listy miast subregionalnych ujętych w strategii. Z kolei Wieluń, pomimo dużej odległości od innych miast subregionalnych, nie posiada dostatecznego zasięgu oddziaływania i potencjału demograficznego.

					wielkości populacji miasta) może przyczynić się do pogłębienia negatywnych tendencji depopulacyjnych, a w konsekwencji degradacji gospodarczej miasta. • Zduńskiej Woli (OF: Zduńska Wola gm. w., Zapolice) ; miasto charakteryzuje się dużym potencjałem gospodarczym o silnych powiązaniach funkcjonalnych. Według wielkości przepływów związanych z zatrudnieniem, do Zduńskiej Woli w 2021 r. dojeżdżało 5493 osób, co plasowało miasto na 13 pozycji wśród ośrodków miejskich, nad Skierniewicami (4822). W 2024 r. na 1000 mieszkańców przypadało 8,5 podmiotów gospodarczych (więcej niż w Pabianicach: 8,2 oraz Bełchatowie: 7,7). Miasto jest ośrodkiem koncentracji placówek oświatowych. Wg stanu na 30.09.2025 r., w Zduńskiej Woli funkcjonowało łącznie 37 placówek, w tym kształcenia zawodowego dla młodzieży i dorosłych oraz szkół artystycznych. O znaczeniu ośrodka świadczy łączna liczba dojeżdżających do szkół ponadpodstawowych (1909 uczniów w 2022/2023, z gm. wiejskiej Zduńskiej Woli (558 – 97% wyjeżdżających do szkół, Zapolice (243 – 92% wyjeżdżających) a także, m.in. Sieradza (169 – 74% wyjeżdżających do szkół) czy Łasku (250 – 52% wyjeżdżających). Łączna liczba dojeżdżających do miasta przewyższyła analogiczną liczbę dojeżdżających do Bełchatowa – 1521, Skierniewic – 1623, Sieradza – 1836 oraz Kutna – 1668.	
351 5	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Wnosi się o zmianę zapisu : „wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich”, na: uwzględnienie granic miejskich obszarów funkcjonalnych, wyznaczonych na poziomie krajowym : metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich oraz ośrodków subregionalnych . Uzasadnienie: określenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych dla wskazanych typów miast, w ramach policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, z poziomu krajowego, zapewni spójność metodologii delimitacji, obiektywność kryteriów doboru i porównywalność wielkości MOF w odniesieniu do rangi ośrodków miejskich, dla których zostały wyznaczone. Należy podkreślić, że z poziomu krajowego zostało wskazane wsparcie w ramach OSI dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, co dodatkowo wskazuje na konieczność wyznaczania miejskich obszarów funkcjonalnych, również z poziomu krajowego.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
351 6	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Wnosi się o usunięcie zapisu ustalenia w zakresie sieci osadniczej: „ określenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych w zależności od rangi ośrodków osadniczych ”. Uzasadnienie: Ustalenie regionalnych standardów dostępności do usług publicznych będzie prowadzić do zróżnicowania regionów pod tym względem, a zatem do nierównej dostępności do usług publicznych obywateli w zależności od miejsca ich zamieszkania. Określenie przez samorząd województwa standardów dostępności do większości usług publicznych jest ponadto niemożliwe, ponieważ dostępność ta wynika z uwarunkowań ogólnokrajowych, możliwych do zmiany tylko na szczeblu centralnym, poprzez zmiany odpowiednich polityk publicznych, zasad finansowania lub ustawowych. Nie określono ponadto o jakiej dostępności mowa, czy chodzi o dostępność przestrzenną, której funkcją jest czas dotarcia mieszkańca do obiektu realizującego daną usługę, czy o dostępność czasową związaną z czasem oczekiwania i realizacji usługi, o dostępność finansową, czy też o dostępność do wysokiej jakości tych usług. Ujednolicone, krajowe standardy dostępności do usług publicznych powinny być wypracowane na poziomie krajowym . Do zadań samorządu województwa należałoby natomiast zdiagnozowanie na ile te standardy są realizowane w województwie i proponowanie odpowiednich kierunków działań w SRW.	Wskazane jest określenie regionalnych standardów urbanistycznych w zakresie usług publicznych, aby efektywniej z punktu widzenia mieszkańców regionu wydatkować środki publiczne na ich rozwój. Tym samym wzmacniać znaczenie i rangę miast w zależności od ich roli i funkcji w regionie. W toku prac planistycznych regiony mogą wypracować wspólne podejście w tym zakresie.
351 7	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262	Wnosi się o usunięcie zapisu ustalenia w zakresie sieci osadniczej: „ wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy ”. Uzasadnienie: Wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy, a także wyznaczenie wiejskich obszarów osadniczych w podziale na strefy zróżnicowanej intensywności procesów osadniczych są zadaniami gmin, realizowanymi w Planach Ogólnych i Miejskowych Planach Zagospodarowania Przestrzennego. Działania w tym zakresie podejmowane przez samorząd województwa będą zatem sprzeczne z ustawami o samorządzie gminnym, samorządzie województwa oraz o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Poziom ogólności regionalnego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej i skala jego części kartograficznej, nie pozwala na czytelne i jednoznaczne odwzorowanie tak szczegółowych informacji.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zamiast "wyznaczenie" zostanie użyte "określenie".
351 8	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Postuluje się usunięcie zapisu : „ określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności (...) ” Uzasadnienie: Ustalenia dotyczące określenia dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego ingerują w samorządność gmin w zakresie kształtowania własnego ładu przestrzennego. Strategia rozwoju województwa nie jest aktem prawa miejscowego, a dokumentem strategicznym, który określa kierunki rozwoju polityki przestrzennej. Tak szczegółowe zasady może regulować jedynie ustawa (ustawa o planowaniu i	Uwaga częściowo uwzględniona. Zapisy zostaną zmodyfikowane w celu pozostawienia swobody planistycznej regionalnemu

					zagospodarowaniu przestrzennym) poprzez narzędzia jakimi są akty planowania przestrzennego, którymi posługują się samorządy lokalne.	
351 9	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Wnioskuję się o modyfikację zapisu : „określenie zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia zapewnienia odporności obszarów zurbanizowanych na zmiany klimatu oraz potrzeb obronności i bezpieczeństwa –państwa”, na: „uwzględnienie zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia zapewnienia odporności obszarów zurbanizowanych na zmiany klimatu oraz potrzeb obronności i bezpieczeństwa –państwa”. Uzasadnienie: Zasady kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia zapewnienia odporności na zmiany klimatu oraz potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa są regulowane zapisami sektorowych aktów prawnych, stanowiących na poziomie krajowym, tj. ustawa z dnia 25 lipca 2025 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji strategicznych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub kluczowych inwestycji w zakresie potrzeb obronności państwa lub bezpieczeństwa publicznego oraz ustanawiania stref ochronnych terenów zamkniętych (Dz. U. 2025 poz. 1080), ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2025 r. poz. 647, 1080). Samorząd województwa jest zobowiązany do uwzględniania wskazanych zapisów, nie posiada kompetencji do określania takich zasad.	Uwaga uwzględniona
352 0	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Postuluje się usunięcie zapisu : „wyznaczenie (ogólne) potencjalnych terenów pod rozwój strategicznych funkcji gospodarczych, w tym obszarów rozwoju parków przemysłowych, centrów logistycznych i -magazynowych” Uzasadnienie: Wyznaczenie potencjalnych terenów pod rozwój strategicznych funkcji gospodarczych, w tym obszarów rozwoju parków przemysłowych, centrów logistycznych i magazynowych, narusza samorządność gmin w zakresie planowania przestrzennego i nie stanowi kompetencji samorządu województwa.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zamiast "wyznaczenie" zostanie użyte "określenie".
352 1	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Postuluje się o usunięcie z poziomu regionalnego , ustalenia w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: „uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym” Uzasadnienie: Uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym powinno być prowadzone tylko z poziomu krajowego.	Z uwagi na dość ogólne ujęcie w strukturze funkcjonalno-przestrzennej kraju przebiegu korytarzy ekologicznych, wskazane jest aby na poziomie planowania regionalnego doprecyzować przebieg korytarzy o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.
352 2	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Konieczne jest zdefiniowanie terminu „zielone pierścienie” , zastosowanego w ustaleniu: „wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich” Uzasadnienie: Zielone pierścienie mogą być definiowane w odmienny sposób. Dla jednych grup branżowych, to tereny lasów i dolin (czyli korytarze ekologiczne), dla innych, zawierają również tereny krajobrazów otwartych, niezabudowanych (np. pola uprawne).	Uwaga uwzględniona poprzez wprowadzenie przypisu dolnego: Zielone pierścienie to całokształt struktury terenów otwartych miejskich obszarów funkcjonalnych, pełniących funkcje: zaopatrzeniowo-rolniczą, środowiskotwórczą (w tym regeneracja powietrza, ograniczenie wyspy ciepła, retencja wód), ekologiczną (zachowanie najcenniejszych przyrodniczo obszarów, w tym nieobjętych ochroną formalną), społeczno-wypoczynkową (dostęp do terenów rekreacji, zachowanie krajobrazu jako kluczowego elementu tożsamości społeczności lokalnych).
352 3	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Wnosi się o zredukowanie zapisu : „określenie zasad ochrony systemu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i subregionalnym” i zastąpienie go następującym brzmieniem: „określenie zasad ochrony systemu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym ”. Uzasadnienie: Zasady ochrony korytarzy ekologicznych na poziomie międzynarodowym i krajowym powinny być określone z poziomu kraju.	Z uwagi na dość ogólne ujęcie w strukturze funkcjonalno-przestrzennej kraju przebiegu korytarzy ekologicznych, wskazane jest aby na poziomie planowania regionalnego określić zasady ochrony wszystkich korytarzy ekologicznych, a nie tylko regionalnych i subregionalnych. Jest

						to o tyle istotne, że korytarze wymagają spójnych zasad zagospodarowania, gdyż dopiero jako całość tworzyć powinny jeden system ekologiczny. Uszczegółowiany przebieg korytarzy na poziomie regionalnym i lokalnym jest zgodny z hierarchią planowania przestrzennego i potrzebami zachowania spójności sieci ekologicznej kraju. Oczywiście stopień ich ochrony w poszczególnych regionach jest pochodną rangi zapisów w poszczególnych planach zagospodarowania przestrzennego województw. jednak ich wyznaczanie jest w miarę spójne.
352 4	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Wnosi się o zdefiniowanie terminu „ krajowego systemu przyrodniczego ”, zastosowanego w rekomendacji: „uwzględnienie elementów krajowego systemu przyrodniczego, w tym obszarów proponowanych do objęcia ochroną w formie parków narodowych”. Uzasadnienie: termin „krajowego systemu przyrodniczego” nie funkcjonuje w prawodawstwie krajowym oraz dokumentach strategicznych. Jest pojęciem pojmowanym intuicyjnie.	Wprowadzony zostanie przypis dolny: Na który składają się parki narodowe, rezerwy przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary NATURA 2000 oraz pozostałe formy ochrony przyrody.
352 5	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Sugeruje się uzupełnienie zapisu rekomendacji : „określenie obszarów proponowanych do objęcia ochroną w formie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu lub zmian granic funkcjonujących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu” i zastąpienia jej następującym brzmieniem: „określenie obszarów proponowanych do objęcia ochroną w formie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu lub zmian granic funkcjonujących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, w tym wynikających z audytu krajobrazowego ” Uzasadnienie: Zgodnie z ustawą o planowaniu przestrzennym art. 38a pkt. 3 to Audyt krajobrazowy (AK) wskazuje obszary, które powinny zostać objęte formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 3, 4 i 9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, zatem model powinien konsumować te zapisy, a nie je określać na nowo. Jeśli intencją autorów strategii jest obawa, że zapisy AK nie wyczerpią tego zakresu w przyszłości, to należy wprowadzić zapis uzupełniający, że w uzasadnionych przypadkach wskazanie dodatkowych obszarów jest konieczne. Jednak podstawą powinien być katalog z AK.	Uwaga uwzględniona
352 6	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Wnosi się o korektę rekomendacji „wyznaczenie obszarów leśnych, w tym obszarów wskazanych do zalesień oraz lasów o istotnej funkcji społecznej” i zastąpienie jej następującym brzmieniem: „ uwzględnienie obszarów leśnych, w tym obszarów wskazanych do zalesień oraz lasów o istotnej funkcji społecznej”. Sugeruje się również określenie definicji lasów o istotnej funkcji społecznej . Uzasadnienie: Wyznaczanie obszarów leśnych nie należy do kompetencji poziomu regionalnego (patrz: art. 14, ust. 2a, ustawy o lasach). Termin „lasy społeczne”, nie funkcjonuje w prawodawstwie krajowym, pojawia się w dyskusji społecznej na poziomie krajowym i regionalnym;	Uwaga uwzględniona
352 7	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Wnosi się o korektę rekomendacji „określenie zasad gospodarowania przestrzenią lasów, w tym w zakresie zmiany ich przeznaczenia na cele nieleśne” następującym brzmieniem: „ uwzględnienie zasad gospodarowania przestrzenią lasów, w tym w zakresie zmiany ich przeznaczenia na cele nieleśne” Uzasadnienie: Zasady gospodarowania przestrzenią lasów wynikają z Planów Urządzania Lasów.	Uwaga uwzględniona
352 8	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki	264	Wnosi się o doprecyzowanie zapisu rekomendacji „uwzględnienie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią”. Uzasadnienie: Ze względu na fakt, że zgodnie z mapami zagrożenia powodziowego, o których mowa w art. 169 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. katalog obszarów, na których występuje zagrożenie powodziowe jest znacznie szerszy	Należy brać pod uwagę obszary szczególnego zagrożenia powodzią

		Województwa łódzkiego	przestrzennej na poziomie regionalnym		niż zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, należy, w porozumieniu z PGW Wody Polskie, określić właściwe brzmienie rekomendacji.	
3529	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Sugeruje się korektę zapisu : „określenie zasad kształtowania i ochrony zasobów wodnych, w tym w stosunku do obszarów określonych na mapach ryzyka powodziowego” i zastąpienie następującym brzmieniem: „ uwzględnienie zasad kształtowania i ochrony zasobów wodnych, w tym w stosunku do obszarów określonych na mapach ryzyka powodziowego”. Uzasadnienie: zasady kształtowania i ochrony zasobów wodnych wynikają z Prawa wodnego, aPGW, PZRP, zatem poziom regionalny nie ma kompetencji w zakresie ich określania. Wszelkie podejmowane w tym zakresie próby (np. na poziomie audytów krajobrazowych) budziły wątpliwości w zakresie podstaw prawnych, a wskazywanie niewprowadzania zabudowy nie spotkało się z jednoznacznym i spójnym stanowiskiem poszczególnych RZGW Wód Polskich.	Uwaga uwzględniona
3530	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Wnosi się o korektę zapisu rekomendacji „określenie zasad gospodarowania przestrzenią obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin i udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla, określenie zasad kształtowania przestrzeni w związku z ochroną klimatu oraz działań adaptacyjnych do zmian klimatu, które zmniejszają podatność regionu na zmiany klimatu” i zastąpienie dwiema oddzielnymi rekomendacjami w brzmieniu: • „uwzględnienie zasad gospodarowania przestrzenią obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin i udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla”, • „uwzględnienie zasad kształtowania przestrzeni w związku z ochroną klimatu oraz działań adaptacyjnych do zmian klimatu, które zmniejszają podatność regionu na zmiany klimatu” Uzasadnienie: Zasady gospodarowania przestrzenią obszarów występowania udokumentowanych złóż kopalin zostały określone w aktach wyższego rzędu, natomiast na poziomie regionalnym pozostają w gestii organu wydającego koncesję. Rekomendacja dotycząca zagadnień klimatycznych stanowi szersze zagadnienie niż tylko rozpatrywane w kontekście złóż.	Uwaga uwzględniona
3531	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Konieczne jest zdefiniowanie terminu „ system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego ”, zastosowanego w zapisie ustalenia: „uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego” Uzasadnienie: termin „system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego” nie funkcjonuje w prawodawstwie krajowym oraz dokumentach strategicznych (np. Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami).	System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem.
3532	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Wnosi się o zdefiniowanie pojęcia krajobrazów wymagających działań naprawczych , które znalazło się w zapisach ustalenia: „określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu” Uzasadnienie: Pojęcie krajobrazów wymagających działań naprawczych nie zostało zdefiniowane w prawodawstwie i nie występuje również w audytach krajobrazowych.	Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. Nie oznacza to, że mogą nimi być wyłącznie krajobrazy priorytetowe określone w AK, ale także krajobrazy inne ważne dla tożsamości regionalnej.
3533	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na	264	Sugeruje się o zmianę zapisu ustalenia „określenie obszarów i obiektów zabytkowych proponowanych do objęcia ochroną w formie uznania za pomnik historii lub utworzenia parku kulturowego” na następujący: „ Uwzględnienie obszarów i obiektów zabytkowych proponowanych do objęcia ochroną w formie uznania za pomnik historii lub utworzenia parku kulturowego, w tym wynikających z wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami i/lub audytu krajobrazowego. ”	Uwaga uwzględniona

			poziomie regionalnym		Uzasadnienie: województwo ma możliwość określania, proponowania ww. form ochrony w audycie krajobrazowym oraz w programie opieki nad zabytkami. Zatem model powinien uwzględniać te zapisy, a nie je określać na nowo.	
353 4	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Sugeruje się korektę ustalenia: „określenie krajobrazów wymagających działań wspierających ochronę i zachowanie lokalnych form architektonicznych zabudowy” i zastąpienie jej brzmieniem odwołującym się do krajobrazów priorytetowych: uwzględnienie obszarów zabudowanych wyróżniających się lokalną formą architektoniczną, w tym wynikających z audytu krajobrazowego, wspierających ochronę i ich zachowanie Wnosi się o dodanie zapisu: uwzględnienie krajobrazów priorytetowych, wynikających z audytu krajobrazowego, a w przypadku braku audytu krajobrazowego, określenie krajobrazów szczególnie cennych dla społeczeństwa, wymagających zachowania lub określenia zasad i warunków jego kształtowania Uzasadnienie: ”W obecnym brzmieniu termin „krajobrazy wymagające (...)” nie wynika z powszechnie obowiązującego prawa. Wymaga powiązania z krajobrazami priorytetowymi oraz innymi krajobrazami w obrębie form ochrony, dla których dedykowane są rekomendacje wynikające z audytu krajobrazowego. Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym art. 38a pkt. 3 to Audyt krajobrazowy (AK) wskazuje krajobrazy priorytetowe (w ramach, których wskazano obszary zabudowane wyróżniające się lokalną formą architektoniczną). Warto podkreślić, że tę rekomendację należy rozumieć również w kontekście krajobrazów przyrodniczych, nie tylko kulturowych.	Zapisy dotyczące ochrony krajobrazu zostaną uporządkowane i dostosowane do stanu wdrożenia audytów krajobrazowych.
353 5	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Wnosi się o : 1) uzupełnienie zapisu ustalenia: „określenie przebiegu docelowej sieci dróg dla rowerów o znaczeniu transportowym w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych” i zastąpienie następującym brzmieniem: określenie przebiegu docelowej sieci krajowych i regionalnych tras rowerowych o znaczeniu transportowym, w tym dróg dla rowerów w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych. 2) wprowadzenie pojęcia „ trasy rowerowej ” do strategii. Proponuje się ponadto dopisanie do „strategii” definicji trasy rowerowej określonej przez Konwent Marszałków Województw RP: „Trasa rowerowa” to ciąg spójnych rozwiązań infrastrukturalnych umożliwiających wygodną i bezpieczną jazdę rowerem, tj. dróg dla rowerów, ciągów pieszo-rowerowych, pasów ruchu dla rowerów, jezdni dróg lokalnych (w tym serwisowych, technicznych, leśnych) o niewielkim natężeniu ruchu samochodowego (zwłaszcza o ruchu uspokojonym przy pomocy urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego). Trasa rowerowa powinna być oznakowana odpowiednimi znakami drogowymi. Uzasadnienie: Samorządy województw opracowują i wdrażają dokumenty (polityki, strategię, koncepcje) dotyczące długodystansowych tras rowerowych. Podstawą do działania jest m.in. stanowisko Konwentu Marszałków Województw RP, które określa także definicję trasy. Aktualnie w Ministerstwie Infrastruktury trwają prace nad ustawą regulującą kwestie dot. kształtowania tras dla rowerów oraz zarządzania sieciami tras dla rowerów.	Uwaga uwzględniona
353 6	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Wnioskuję się o uzupełnienie zapisu ustalenia: „określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym” w następujący sposób: określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych tras rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym, w tym szlaków rowerowych. Uzupełnienie: Szlak rowerowy to specjalnie wyznaczona i oznakowana trasa dla rowerzystów, która może prowadzić przez różne tereny, takie jak miasta, lasy czy góry. Trasa rowerowa to szersze pojęcie, które może oznaczać zarówno oznakowany szlak, jak i indywidualnie wyznaczoną, nieoznakowaną ścieżkę.	Uwzględniono wersję zapisu wskazaną w uwadze 5055.
353 7	Samorząd	Biuro Planowania Regionalnego Województwa Łódzkiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego rozwoju kraju	ŚSRK, s. 275, Zał. 3., s. 7	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych – postuluje się o uzupełnienie zakresu przestrzennego delimitowanych obszarów funkcjonalnych miast należących do OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych: • Radomsko (OF: Dobryszce, Gidle, Gomunice, Kobiełe Wielkie, Ładzice, Radomsko gm. w., uzupełnienie o: Lgota Wielka, Kamieński, Kodrąb); • Skierniewice (OF: Skierniewice gm. w., Maków, Nowy Kawęczyn, uzupełnienie o: Godzianów, Bolimów); • Sieradz (OF: Sieradz gm. w., Wróblew, uzupełnienie o: Brzeźno) • Kutno (Kutno gm. w., Krzyżanów, uzupełnienie o: Oporów, Strzelce); • Bełchatów (Bełchatów gm. w., uzupełnienie o: Kleszczów, Kluki, Drużbice, Szczerców, Żelów) Uzasadnienie: gminy wskazane do włączenia znalazły się w delimitacjach przygotowanych przez grono Ekspertów, na potrzeby opracowania ŚSRK 2035, konsultowanych wcześniej z regionami. Wymienione ośrodki miejskie stanowią główne miejsce koncentracji migracji pracowniczych oraz liczby uczniów wyjeżdżających do szkół ponadpodstawowych, zarówno pod względem udziału wyjeżdżających z wskazanych gmin jak i ich bezwzględnej liczby. Należy zwrócić uwagę, że wnioskowane do uwzględnienia w delimitacji gminy, charakteryzują się porównywalnym natężeniem przepływów pracowników i uczniów, między gminami a miastem, w porównaniu do	Uwaga uwzględniona

					gmin wskazanych aktualnie konsultowanej wersji ŚSRK 2035. Wg NSP 2021, do Bełchatowa z Żelowa dojeżdżało 694 pracowników (25% wyjeżdżających z celowa), co przewyższało łączne wyjazdy z Kleszczowa (187 – 35% wyjeżdżających) i Kluk (490 – 41% wyjeżdżających). Natężenia wskazanych powiązań potwierdzają słuszność poszerzenia zakresu przestrzennego obszarów funkcjonalnych miast. Pominięcie postulowanych jednostek w delimitowanym Obszarze Strategicznej Interwencji może przyczynić się do niedoinwestowania infrastruktury społecznej i transportowej będącej podstawą rozwoju powiązań funkcjonalnych między miastami a ich otoczeniem.	
353 8	Inne	Pracodawcy RP; Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	130	W opisie działań na rzecz rozwoju dostępu do szerokopasmowego internetu postulujemy dodanie: • Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury. • Podejmowane będą też działania dotyczące upowszechniania korzystania z usług szerokopasmowych wśród obywateli i firm. W zakresie proponowanego pkt 1 jest to spójne z zawartym już w projekcie na str. 202 wskazaniem, że „Elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków”.	Uwaga uwzględniona w zakresie pierwszego postulatu. Kwestie dotyczące odporności sieci internet będą również ujęte w przygotowywanym właśnie dokumencie pn. Narodowy Plan Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych (z perspektywą na lata 2026-2030). Wyżej wymieniony dokument będzie uwzględniony w zapisach SRP2035. W kontekście podejmowania działań dotyczących upowszechniania korzystania z usług szerokopasmowych wśród obywateli i firm, kwestia ta będzie przedmiotem dalszej analizy w ramach przygotowywania wyżej wymienionego Narodowego Planu Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych.
353 9	Inne	Pracodawcy RP; Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	12	Postulujemy o dodanie do listy źródeł finansowania pozycji „umowa inwestycyjna”, która jest już przewidziana w Prawie komunikacji elektronicznej. Ponadto przewidziane jest też wykorzystanie instrumentów zwrotnych pochodzących ze zwrotów pożyczek udzielanych jeszcze na gruncie POPC. Dodatkowo, ponieważ w opisie zadania mowa jest o zapewnieniu odpowiedniego otoczenia regulacyjnego, w zadaniach na 2026 r., w naszej ocenie powinno się uwzględnić: 1) wejście w życie projektu ustawy zapewniającej stosowanie w Polsce unijnego aktu w sprawie infrastruktury gigabitowej oraz drugiej, zapowiadanej przez Ministerstwo Cyfryzacji ustawy likwidującej dalsze bariery inwestycyjne, 2) zwiększenie synergii pomiędzy inwestycjami w zakresie rozwoju innej infrastruktury o znaczeniu krytycznym z inwestycjami telekomunikacyjnym. Dotyczy to przede wszystkim umożliwienia operatorom korzystania z wież i masztów budowanych na potrzeby kolejowego systemu GSM-R, a także ułatwienie budowania infrastruktury w bezpośrednim sąsiedztwie dróg i szlaków kolejowych.	Uwaga częściowo uwzględniona. Wprowadzono w Załączniku 1 zapis o "umowach inwestycyjnych". Ad 1. Uwaga uwzględniona. W załączniku 1 na str. 12 dopisano planowane na 2026 r. wejście w życie ustawy zapewniającej stosowanie GIA oraz odrębnej ustawy likwidującej dalsze bariery prawne. Ad 2. Uwaga odrzucona. Uwaga zawiera propozycje rozwiązań usuwających bariery inwestycyjne, zatem propozycje te powinny być składane w innym czasie i miejscu, np. w ramach konsultacji publicznych projektowanych ustaw.
354 0	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W zdaniu: „Wprowadzone zostaną zmiany prawne mające na celu usprawnienie i ułatwienie procesu inwestycyjno-budowlanego na tym obszarze dla celów obronności.” proponujemy dodanie także wprost na obiekty cywilne, które mają kluczowe znaczenie w obszarze odporności w tym związane z telekomunikacją, energią i innymi urządzeniami przesyłowymi.	Powtórzenie z uwagą nr 2899.
354 1	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W tym zakresie w naszej ocenie powinna być wskazana m.in. infrastruktura wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków. Wnosimy o korektę lub uzupełnienie zwrotu: „sieci IT i komunikacyjnej”. Tak, aby otrzymała ona brzmienie: „sieci	Powtórzenie z uwagą nr 2900.

					telekomunikacyjnej, zasobów IT oraz infrastruktury komunikacyjnej”. W szczególności zwracamy uwagę na niejasność zwrotu „sieć IT”.	
354 2	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	We fragmencie następującym po zdaniu „Wsparcie będzie dotyczyć infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu wykorzystaniu – na cele cywilne i wojskowe, oraz takiej, która ma istotny wpływ na poziom życia mieszkańców.” postulujemy dodanie także wzmianki o infrastrukturze telekomunikacyjnej, której obecność oraz odporność mają kluczowy charakter w warunkach kryzysowych.	Powtórzenie z uwagą nr 2901.
354 3	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212	W opisie projektu SBŁP proponujemy dodać: System będzie projektowany, budowany i utrzymywany z uwzględnieniem istniejących zasobów infrastrukturalnych, zarówno będących w dyspozycji podmiotów publicznych, jak i prywatnych. Wykorzystane zostaną synergie w tym zakresie, które pozwolą na zapewnienie efektywnej realizacji zadań przy jednoczesnym utrzymaniu najwyższych standardów bezpieczeństwa. Założeniem będzie realizacja w formule zakładającej współpracę podmiotów publicznych, w tym operatora SBŁP z podmiotami prywatnymi dającymi rękojmię najwyższej jakości i bezpieczeństwa.	Powtórzenie z uwagą nr 2902.
354 4	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie B. Modernizacja i utrzymanie infrastruktury podwójnego zastosowania oraz wykorzystanie i rozwój nowoczesnych technologii wspierających bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej proponujemy dodanie listy takiej infrastruktury. W naszej ocenie w tym zakresie użyty powinien być zakres wskazany już na str. 211 „ochrona infrastruktury o podwójnym zastosowaniu (drogowa, kolejowa, intermodalna, morska, lotnicza, energetyczna, ochrony zdrowia, telekomunikacyjna oraz logistyczna)”. Ewentualnie ta wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków (w tym zakresie wnosimy jednocześnie o korektę tego zapisu w uwadze powyżej).	Powtórzenie z uwagą nr 2903.
354 5	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie C. Zwiększenie odporności i bezpieczeństwa infrastruktury telekomunikacyjnej zawarto jedynie odniesienie do integracji systemów publicznych i łączności satelitarnej. Rozwiązania te mogą jednak zapewniać jedynie odpowiedź na część potrzeb, szczególnie w zakresie wojska i administracji publicznej i służb. Pominięty został jednak wątek potrzeby wzmacniania bezpieczeństwa i odporności cywilnych sieci stacjonarnych i ruchomych realizujących usługi dla obywateli, przedsiębiorstw, administracji oraz będących jednocześnie podstawą dla części z systemów łączności stosowanych przez stronę publiczną. Postulujemy dodanie (jak w uwadze wyżej) wskazania, że: „Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury.”.	Powtórzenie z uwagą nr 2903 i 2904.
354 6	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216-218	W działaniu 4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju należałoby uwzględnić działania wspierające rozwój odporności przedsiębiorstw i odpowiedniego zabezpieczenia ich infrastruktury przed cyberzagrożeniami. Zgodnie z dyrektywą NIS2 do podmiotów kluczowych i ważnych dla funkcjonowania państwa zalicza się szerokie grono przedsiębiorstw prywatnych, w przypadku których skutki ataków cybernetycznych wykraczają daleko poza samo przedsiębiorstwo, grożąc przerwami w dostawach kluczowych produktów i usług na rzecz społeczeństwa (choćby w zakresie dostaw wody, żywności, łączności czy świadczenia podstawowych usług medycznych). Podmioty prywatne, pozbawione pomocy państwa w zakresie budowania swojej odporności na cyberzagrożenia, nie są w stanie same we własnym zakresie oprzeć się rosnącej liczbie ataków i coraz bardziej zaawansowanym technikom stosowanym przez cyberprzestępców. Stąd Strategia powinna przewidywać działania wspierające wszystkie podmioty składające się na krajowy system cyberbezpieczeństwa, w tym przedsiębiorstwa prywatne. Pomoc taka, skierowana do szerokiego grona przedsiębiorstw, powinna obejmować całokształt środków niezbędnych do zapewnienia bezpieczeństwa procesów i infrastruktury, m.in. identyfikacja istniejącego stanu zabezpieczeń i określenie niezbędnych działań naprawczych, opracowanie i wdrożenie procedur, zakup usług, oprogramowania i sprzętu na potrzeby odpowiedniego zabezpieczenia firmy przed cyberzagrożeniami, szkolenia pracowników i kadry zarządzającej.	Powtórzenie z uwagą nr 2905.
354 7	Inne	Pracodawcy RP	SYNTEZA	9	Ad. Cel gospodarczy W odniesieniu do syntezy zawartej w projekcie Strategii, zgłaszamy stanowczy sprzeciw wobec sformułowania wskazującego, iż dotychczasowy polski model gospodarczy jest oparty m.in. o „słabą pozycję pracowników”. Stwierdzenie to jest niezgodne ze stanem faktycznym. Polski rynek pracy charakteryzuje się trwale niską stopą bezrobocia, co w sposób obiektywny wzmacnia pozycję negocjacyjną pracowników względem pracodawców w procesie ustalania warunków pracy i płacy. Należy ponadto wskazać, iż pracownicy w Polsce objęci są wielopoziomowym systemem ochrony prawnej. System ten jest realizowany zarówno przez reprezentatywne organizacje związkowe w ramach dialogu społecznego, jak i przez wyspecjalizowane instytucje publiczne, w tym Państwową Inspekcję Pracy. Istniejące mechanizmy	Zapisy Strategii nie negują utrzymującej się od niespełna dekady niskiej stopy bezrobocia w Polsce ani nie podważają istnienia przepisów ochrony prawnej pracowników. Strategia zauważa jednak, że w relacji pracownik-pracodawca to pracownik ma z reguły niższą pozycję negocjacyjną, a poziom

					instytucjonalno-prawne gwarantują odpowiedni poziom zabezpieczenia praw pracowniczych. Propozycja zmiany: wnosimy o wykreślenie z treści Strategii sformułowania „słabą pozycję pracowników” jako niezgodnego ze stanem faktycznym. Utrzymywanie tej tezy błędnie diagnozuje sytuację na rynku pracy i podważa trafność proponowanych kierunków Strategii.	uzwiązkowienia i zasięg negocjacji zbiorowych są w Polsce niskie na tle innych państw UE.
354 8	Inne	Pracodawcy RP	SYNTEZA	10	Ad. Cel gospodarczy W odniesieniu do podpunktu określającego metody prowadzenia polityki przemysłowej, wnosimy o uzupełnienie katalogu celów o postulat o fundamentalnym znaczeniu dla polskich przedsiębiorców. Zapewnienie stabilności systemu prawnego jest kluczowym warunkiem wstępnym dla kształtowania przyjaznego i przewidywalnego otoczenia biznesowego oraz stymulowania decyzji inwestycyjnych. Pominięcie tego aspektu w dokumencie strategicznym stanowiłoby istotne niedopatrzenie w stawianej diagnozie. Propozycja zmiany: Wnosimy o dodanie w przedmiotowym podpunkcie sformułowania „stabilność systemu prawnego”.	W strategii znajdują się odniesienia do kwestii deregulacji oraz zapisy dotyczące usprawnienia działalności systemu sądowniczego czy procesu legislacyjnego. Działania te odpowiadają za stabilność systemu prawnego. Nie ma potrzeby rozbudowy obecnych zapisów z uwagi na kwestie utrzymania odpowiedniej długości dokumentu.
354 9	Inne	Pracodawcy RP	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Ad. Definicja konkurencyjności Zdefiniowana w strategii konkurencyjność wymaga istotnego uzupełnienia o kwestie o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania i rozwoju polskich przedsiębiorców. Propozycja zmiany: Proponuje się wprowadzenie następującej definicji konkurencyjności: „Konkurencyjna gospodarka to gospodarka zdolna sprzedawać na Jednolitym Rynku Unii Europejskiej oraz na rynku globalnym coraz bardziej zaawansowane technologicznie dobra i usługi. Opiera się ona na stabilnym i przewidywalnym otoczeniu regulacyjnym oraz sprawnych instytucjach państwa, które minimalizują obciążenia biurokratyczne. W takiej gospodarce przedsiębiorstwa osiągają przewagi komparatywne w wytwarzaniu dóbr o wysokiej wartości dodanej, mając dostęp do wykwalifikowanego kapitału ludzkiego oraz kluczowych zasobów. Wytwarzają je wydajniej (przy niższych kosztach całkowitych, w tym kosztach pracy i obciążeń publicznoprawnych) oraz zapewniają wyższą innowacyjność i jakość niż w innych krajach. Ważne jest przy tym nie tylko to, co produkuje się w danej gospodarce, ale także na jakim etapie łańcucha dostaw – najmniejsza wartość dodana powstaje zazwyczaj w fazie produkcji dóbr, natomiast największa na etapie przed- i poprodukcyjnym. W wysociej konkurencyjnej gospodarce przedsiębiorstwa intensywnie realizują więc także funkcje takie jak badania i rozwój, zarządzanie, marketing czy logistyka, wspierane przez nowoczesną infrastrukturę organizowaną przez instytucje publiczne.”	Proponowana definicja konkurencyjności, znacząco odbiega od uniwersalnych definicji tego pojęcia. W jej brzmieniu zawarte jest wiele tez oraz opinii co do tego jak powinna być prowadzona i kształtowana polityka gospodarcza oraz jakie role mają poszczególni aktorzy w gospodarce. W związku z powyższym propozycja nie może zostać przyjęta.
355 0	Inne	Pracodawcy RP	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Ad. Diagnoza konkurencyjności Przedstawiona w projekcie Strategii diagnoza, w myśl której „Polska gospodarka jest konkurencyjna”, stoi w wyraźnej sprzeczności z danymi prezentowanymi w niezależnych, międzynarodowych opracowaniach analitycznych i statystycznych. Teza ta nie znajduje potwierdzenia w kluczowych wskaźnikach. W rankingu IMD World Competitiveness Ranking 2025, Polska uplasowała się na 52. pozycji wśród 69 badanych gospodarek, m.in. za Grecją, Rumunią i Łotwą. Co istotne jako jeden z obszarów problemowych polskiej gospodarki wskazano niską efektywność instytucji publicznych (kategoria government efficiency), w tym jakość legislacji regulującej prowadzenie działalności gospodarczej. Podobne wnioski płyną z analiz dotyczących innowacyjności, kluczowej dla budowania konkurencyjności. W raporcie European Innovation Scoreboard, Polska systematycznie klasyfikowana jest w grupie państw o jednym z najniższych poziomów innowacyjności w Unii Europejskiej. Propozycja zmiany: zastąpienie stwierdzenia „Polska gospodarka jest konkurencyjna” rzetelną analizą wyzwań, z którymi mierzy się polska gospodarka w kontekście konkurencyjności. Analiza ta powinna być oparta na niezależnych rankingach międzynarodowych i identyfikować rzeczywiste bariery rozwoju, w tym te o charakterze instytucjonalnym i regulacyjnym.	O konkurencyjności polskiej gospodarki poza elementami opisanymi w części diagnostycznej, świadczą między innymi wyniki oraz tempo rozwoju osiągane na przestrzeni ostatnich lat. Również prognozy dotyczące rozwoju polskiej gospodarki wskazują na utrzymywanie wysokiego poziomu konkurencyjności. Zgadza się, że rankingi na które powołuje się autor uwagi potrafią pełnić użyteczną i wartościową funkcję w dostarczaniu informacji na temat oceny konkurencyjności. Warto jednak zauważyć, że ich wyniki są zależne od przyjmowanych do ich utworzenia zmiennych. W zależności od poszczególnego rankingu i jego metodologii wyniki mogą być bardzo różne oraz mogą być łatwo zaburzone konkretnymi, często niekoniecznie właściwie dobranymi subwskaźnikami. Zawsze przy

						dokonywania tego rodzaju ocen należy pamiętać, że kraje budują swoją konkurencyjność na podstawie różnych cech oraz podejść, uwarunkowanych kwestiami geograficznymi, historycznymi, politycznymi itp. W związku z tym nie ma jednego podejścia, które pozwoliło by wybrać uniwersalną ilościową metodę oceny konkurencyjności. W związku z powyższym podtrzymujemy ocenę świadczącą o tym, że Polska gospodarka jest konkurencyjna. Zaznaczamy przy tym, że strategia dąży do tego aby wyeliminować słabe punkty, również te zgłoszone w uwadze oraz utrzymywać konkurencyjność w przyszłości.
355 1	Inne	Pracodawcy RP	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	19	Ad. Wykres 2. Koszt pracy w przetwórstwie przemysłowym w wybranych państwach UE Odnosząc się do Wykresu 2., ilustrującego relatywnie niski poziom kosztów pracy w polskim przetwórstwie przemysłowym na tle innych państw UE, wskazujemy, że przedstawioną analizę warto jest uzupełnić o dane pokazujące dynamikę zmian w kosztach pracy w ostatnich latach. Należy podkreślić, iż według danych Eurostat (Labour productivity and unit labour costs), wzrost kosztów pracy w Polsce od 2015 roku był niemal dwukrotnie szybszy niż średni wzrost kosztów pracy dla państw UE-27. Propozycja zmiany: Wnosimy o uzupełnienie analizy towarzyszącej Wykresowi 2. o dane dotyczące wysokiej dynamiki wzrostu kosztów pracy w Polsce w ostatnich latach. Prezentowanie wyłącznie statycznego poziomu kosztów, bez kontekstu ich szybkiego wzrostu, prowadzi do błędnych wniosków dotyczących faktycznej presji kosztowej, pod jaką znajdują się polskie przedsiębiorstwa.	Na podstawie uwagi zmodyfikowano zdanie: Koszty pracy w przetwórstwie przemysłowym wciąż są w Polsce jednymi z najniższych wśród państw UE, mimo iż w ostatnich latach nastąpił ich znaczący wzrost.
355 2	Inne	Pracodawcy RP	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	24	Ad. 2) Niska innowacyjność gospodarki Wnosimy o uzupełnienie diagnozy o odniesienie się do pozycji Polski w rankingu European Innovation Scoreboard. Wskaźnik ten precyzyjnie obrazuje skalę wyzwania, jakim jest niska innowacyjność polskiej gospodarki na tle państw członkowskich UE. Należy wskazać, iż Polska kolejny rok z rzędu klasyfikowana jest w grupie Emerging Innovators. Jest to kategoria państw o najniższym poziomie innowacyjności, osiągająca wynik poniżej 70% średniej wartości wskaźnika dla całej Unii Europejskiej. Pominięcie w dokumencie Strategii odniesienia do tego kluczowego wskaźnika sprawia, że diagnoza w strategicznym obszarze innowacji jest niepełna.	Z uwagi na ograniczoną przestrzeń w strategii odwołano się do Global Innovation Index, który w bardziej kompleksowy sposób ocenia innowacyjność. European Innovation Scoreboard powiela większość zmiennych GII, więc odwoływanie się do drugiego indeksu nie jest niezbędne.
355 3	Inne	Pracodawcy RP	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Ad. Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu W odniesieniu do punktu definiującego podstawowe zadania państwa, wnosimy o uzupełnienie sformułowania „przyjaznego otoczenia regulacyjnego” o przymiotnik „stabilnego”. Uzasadnienie tego postulatu wynika wprost z analizy barier prowadzenia działalności gospodarczej. Zmienne i nieprzewidywalne otoczenie prawne jest wskazywane przez przedsiębiorców jako jeden z fundamentalnych problemów, który generuje wysokie koszty adaptacyjne i utrudnia planowanie rozwoju. Proponowana zmiana: „przyjazne i stabilne otoczenie regulacyjne” precyzuje warunki, jakie państwo musi spełnić, aby efektywnie wspierać konkurencyjność gospodarki.	Na ogólnym poziomie - charakterystycznym dla części kierunkowej - "stabilność" zawiera się w "przyjazności".
355 4	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Ad. B. Piaskownice regulacyjne dla testowania innowacyjnych rozwiązań W odniesieniu do piaskownic regulacyjnych, wskazujemy, iż obecna formuła rozproszonych, sektorowych rozwiązań jest niewystarczająca i generuje ryzyko powstawania barier biurokratycznych. Dla zapewnienia realnego wsparcia innowacyjności, potrzebna jest konsolidacja istniejących piaskownic regulacyjnych. Należy dążyć do stworzenia spójnego i horyzontalnego systemu, który zapewni efektywne i przejrzyste ramy dla testowania nowatorskich technologii i modeli biznesowych.	Uwaga jest zgodna z założeniami strategii w zakresie piaskownic regulacyjnych - celem jest stworzenie spójnego i horyzontalnego systemu który zapewni efektywne i przejrzyste

						ramy dla testowania nowatorskich technologii i modeli biznesowych.
355 5	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Ad. Cele do osiągnięcia Proponowane cele pośredni i docelowy relacji nakładów krajowych brutto na działalność B+R (GERD) do PKB znacząco odbiegają od nakładów wydatków rządowych na badania i rozwój państw, do pozycji których Polska powinna aspirować w 2035 roku pod względem innowacyjności i konkurencyjności. Państwa członkowskie UE, charakteryzujące się najwyższym poziomem konkurencyjności i innowacyjności, odnotowują poziom nakładów rządowych wydatków na B+R (GERD) w relacji do PKB na poziomie >3%. Propozycja zmiany: Cel pośredni na 2030 r. na poziomie $\geq 2,25\%$ oraz cel na 2035 r. na poziomie $\geq 2,75\%$	Uwaga w toku dalszych analiz.
355 6	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	Ad. A. Wzmocnienie Państwowej Inspekcji Pracy Środowisko biznesowe i reprezentatywne organizacje polskich przedsiębiorców, w tym Pracodawcy RP wielokrotnie wyrażali zaniepokojenie planowanymi zmianami dot. sposobu wzmocnienia kompetencji Państwowej Inspekcji Pracy (PIP). Instrumenty, w które miałby zostać wyposażony PIP, w kształcie przedstawionym w projekcie UD283, oceniamy jako stwarzające poważne ryzyko destabilizacji rynku pracy. Mogą one w konsekwencji negatywnie rzutować na funkcjonowanie całej gospodarki, uderzając zarówno w pracodawców, jak i w pracowników. Ponadto, należy zauważyć, że w celach szczegółowych dla Priorytetu 2.7 nie zdefiniowano żadnych mierzalnych wskaźników, które odnosiłyby się do proponowanego wzmocnienia PIP. Skutki proponowanych rozwiązań są bowiem trudne do przewidzenia i mogą okazać się problematyczne dla rozwoju polskiej gospodarki. Propozycja zmiany: Biorąc pod uwagę powyższe zastrzeżenia, wnosimy o całkowite usunięcie podpunktu A Wzmocnienie Państwowej Inspekcji Pracy z projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. w jego obecnym brzmieniu.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Jednym z nich jest dbanie o jakość życia wszystkich obywateli, w tym pracowników. Celem reformy Państwowej Inspekcji Pracy jest lepsza ochrona praw pracowników w Polsce - działanie to wpisuje się więc w priorytet 2.7 Strategii. Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych.
355 7	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Zwracamy uwagę na wątpliwości powstałe w zw. z zapowiadaniem rozszerzeniem zakazu reklamy napojów alkoholowych. W szczególności jeśli rozszerzono by je na produkty niezawierające alkoholu (np. piwa bezalkoholowe) i na napoje o niskiej jego zawartości. Rozwiązania te budzą istotne wątpliwości w kontekście zgodności z prawem unijnym, w szczególności z zasadą proporcjonalności. W wyroku z dnia 19 czerwca 2025 r. w sprawie C-200/24, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej ocenił w sposób negatywny funkcjonowanie w Polsce niemal całkowitego zakazu reklamy aptek. TSUE wskazał m.in., że ograniczenia swobody przedsiębiorczości lub swobody świadczenia usług może być dopuszczone jedynie pod warunkiem, że po pierwsze, jest uzasadnione nadrzędnym względem interesu ogólnego oraz jest zgodne z zasadą proporcjonalności - co oznacza, że musi być odpowiednie do zagwarantowania w sposób spójny i konsekwentny realizacji zamierzonego celu i nie może wykraczać poza to, co jest niezbędne do jego osiągnięcia. Trybunał podkreślił, że państwo członkowskie może wprowadzić takie ograniczenie jedynie wtedy, gdy wykaże jego rzeczywistą konieczność, tj. że jest to jedyny środek zdolny do osiągnięcia zamierzonego celu, a rozwiązania mniej restrykcyjne nie zapewniłyby porównywalnego poziomu ochrony interesu publicznego – w tym przypadku zdrowia publicznego. Wskazujemy, że mimo istniejącego zakazu reklamy alkoholi wysokoprocentowych ich spożycie rośnie a tymczasem piwa i innych niskoprocentowych maleje. Wprowadzenie zakazu reklamy piwa, alkoholi niskoprocentowych czy napojów bezalkoholowych może ten trend jedynie pogłębić.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia.
355 8	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	75	Z dużą aprobatą przyjmujemy to, że zauważony został problem zawodów deficytowych. Projektodawca podkreśla jednak, że „Szczególny nacisk położony zostanie na pozyskiwanie pracowników posiadających unikatowe, wysokospecjalistyczne umiejętności.” Podkreślamy jednak, że na polskim rynku istnieje zapotrzebowanie na obydwie grupy – zarówno na wysoko wykwalifikowanych specjalistów, jak i osoby bez takich kwalifikacji a wykonujące prace, które nie znajdują zainteresowania u obywateli polskich. Obecność obydwu grup jest konieczna dla co najmniej utrzymania obecnego poziomu gospodarczego. Dodatkowo warto nadmienić, że zgodnie z „Prognozą ludności na lata 2023–2060” nastąpić ma wyraźny ubytek ludności do 2060 r. W scenariuszu głównym przewidyuje się spadek do 30,4 mln osób, a w alternatywnych odpowiednio do 26,7 mln w niskim oraz do 34,8 mln w wysokim. Dodatkowo prognozuje się starzenie się ludności Polski, tj. wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej wraz z dużym spadkiem liczby dzieci i młodzieży. Co szczególnie istotne, zmniejszy się także liczba osób w wieku produkcyjnym,	Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 "Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo." zakłada, że imigracja nie może stanowić środka prostego zastępowania obywateli polskich na rynku pracy, a jej skala powinna być dostosowana do krajowych możliwości integracyjnych, potrzeby zapewnienia spójności

					spadek ten do 2060 r. wynieść ma od 25% do 40%. Mając to na uwadze wskazujemy na konieczność systemowych zmian i nie ograniczania się wyłącznie do zawodów określanych obecnie jako deficytowe. Niebawem bowiem grupa ta może się znacząco rozszerzyć. Strategia powinna więc nie tylko zakładać działania na rzecz uzupełnienia obecnych kadr, ale także przewidywać dalekosiężne działania służące przeciwdziałaniu zapowiadанemu spadkowi liczby osób w wieku produkcyjnych. Jednym z tego typu działań jest stworzenie takich warunków, aby uatrakcyjnić polski rynek pracy dla cudzoziemców niezależnie od branży, w której mieliby wykonywać pracę.	społecznej oraz wymogów związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego.
3559	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Planowane wprowadzone wzruszalnego domniemania istnienia stosunku pracy osób zatrudnionych w ramach pracy platformowej budzi poważne zastrzeżenia. Wskazać należy, że sama Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2831, choć posługuje się pojęciem "domniemania", to nie jest ono tożsame z domniemaniem na gruncie polskiego prawa. Unijny prawodawca wskazuje, że zakłada, że około 20% całości umów zostanie przekształcone w umowy o pracę. Wiele rozwiązań zawartych w Dyrektywie odnosi się wprost do relacji innych niż stosunek pracy. Należy zwrócić uwagę na niejasność co do tego jaki podmiot miałaby zostać uznany w tego typu relacji za pracodawcę. W większości przypadków dostawcy platformy są de facto „dostawcami” technologii, stosując model współpracy z partnerami flotowymi w zakresie zatrudnienia. Tym samym umożliwia on wykonywanie przez daną osobę zleceń na różnych platformach. Należy zatem stwierdzić, że model pracy platformowej współgra z naturą umów cywilnoprawnych (m.in. brak kierownictwa – możliwość nieprzyjmowania zlecenia, czy decyzyjność co do godzin i miejsca pracy). Podkreślić należy, że wiele osób wybiera pracę platformową właśnie z uwagi na elastyczność, jaka się z nią wiąże. Dzięki niej mogą oni swobodnie łączyć jej wykonywanie z innymi obowiązkami - pracą czy nauką. Jest to też dobre miejsce dla osób wchodzących na polski rynek pracy, cudzoziemców, którzy chcą zarobić więcej niż jest to możliwe na standardowej umowie o pracę.	Uwaga nieuwzględniona - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 224/2831 weszła już w życie i wymaga wdrożenia.
3560	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Propozycja wskaźnika: 1. Większy eksport firm z polskim kapitałem. Kontekst: Strategia, realizując cel podniesienia konkurencyjności gospodarki, słusznie koncentruje się na innowacyjności. W ocenie Rady brakuje jednak miernika, który bezpośrednio odzwierciedla zdolność polskich przedsiębiorstw do konkutowania na rynkach międzynarodowych - czyli poziomu ich internacjonalizacji. Pozyskiwanie klientów i kontraktów na rynkach zagranicznych jest najpełniejszym testem jakości, efektywności i innowacyjności gospodarki, a zarazem kluczowym czynnikiem długofalowej odporności i wzrostu. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na wzroście poziomu internacjonalizacji rodzimych firm. Propozycja wskaźnika: Udział przychodów ze sprzedaży na eksport (towarów i usług) przedsiębiorstw z większościowym udziałem polskiego kapitału >30% w relacji do PKB w 2035 roku. Stan obecny: Według naszych wyliczeń w 2024 roku eksport przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego w relacji do PKB wyniósł ok. 21,5%*. Wzrost o 8,5 punktów procentowych w ciągu dekady wydaje nam się ambitny, ale osiągalny. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, gdyż Główny Urząd Statystyczny nie podaje do publicznej wiadomości zbiorczych danych na temat wartości eksportu towarów i usług przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego. Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane GUS przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić GUS do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną znaczenia internacjonalizacji firm z polskim kapitałem. Uzasadnienie: Wzrost liczby firm z polskim kapitałem prowadzących działalność eksportową jest kluczowy dla zwiększenia konkurencyjności gospodarki, wzmocnienia odporności przedsiębiorstw i stymulowania innowacyjności. Badania wykazują, że firmy eksportujące charakteryzują się wyższą produktywnością i szybciej adoptują innowacje. Internacjonalizacja sprzyja transferowi technologii, zwiększa efektywność procesów produkcyjnych i pozwala wykorzystać efekty skali. Eksport wymusza także standaryzację procesów i podnoszenie jakości produktów, co bezpośrednio przekłada się na konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw na rynku globalnym. Z punktu widzenia gospodarki narodowej, wyższy udział firm eksportujących z polskim kapitałem zwiększa odporność na wahania krajowego popytu i umożliwia dywersyfikację rynków zbytu. Dodatkowo, rozwój eksportu wymaga od firm podnoszenia kompetencji menedżerskich, zarządczych i logistycznych, co przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego i podnosi kwalifikacje całego rynku pracy. W ten sposób argumentują np. autorzy Raportu „Nowy Model Rozwoju Polski” (na zlecenie Pulsu Biznesu i Fundacji Przyjazny Kraj, zrealizowany przez think-tank Spotdatai). Autorzy podnoszą, że dotychczasowy model rozwoju Polski się wyczerpał, stąd potrzebujemy rodzimych, prywatnych firm globalnych, by wyrwać się z pułapki średniego dochodu. Musimy przejść na wyższy poziom — stać się krajem, który tworzy, posiada i rozwija własne marki o globalnym zasięgu. Tylko wtedy zatrzymamy kapitał, stworzymy innowacyjne miejsca pracy i zaczniemy realnie wpływać na światowe trendy. Zaproponowany wskaźnik realizuje tą	Choć można zgodzić się co do tego, że eksport jest dobrym testem innowacyjności, efektywności i jakości produktów, a intensywność eksportu wartościowym wskaźnikiem monitorującym poziom konkurencyjności międzynarodowej, to problem z dostępnością danych o poziomie tego wskaźnika na tym etapie nie pozwala na uwzględnienie go w strategii.

					nową wizję rozwoju. 1 Według GUS rodzimy eksport w relacji do PKB stanowi ok. 58%, z czego w 63% jest on prowadzony przez zagraniczne firmy.	
356 1	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Propozycja wskaźników: Kontekst: Autorzy Strategii dostrzegają związek pomiędzy konkurencyjnością gospodarki a transformacją energetyczną. Wskaźniki nr 34 i nr 35 zakładają zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w krajowym miksie energetycznym. Z perspektywy przedsiębiorstw prowadzących produkcję w Polsce i konkurujących na rynkach globalnych, sam ten wskaźnik nie ma jednak kluczowego znaczenia. Wzrost udziału OZE w miksie energetycznym nie gwarantuje bowiem uzyskania konkurencyjnych cen energii w porównaniu z innymi producentami z Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych czy Chin. Dla przemysłu decydujące znaczenie mają relatywne ceny energii, czyli ich poziom w odniesieniu do kosztów ponoszonych przez globalnych konkurentów. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na dwóch innych wskaźnikach. Propozycja wskaźników: Relatywna średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej (w euro/MWh) na poziomie średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w USA i w Chinach w 2035 roku. Relatywna cena energii elektrycznej dla przemysłu w Polsce (w euro/MWh) na poziomie <90% średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w UE. Stan obecny: Według raportu Center for European Policy Analysis w 2023 roku średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej wyniosła 186,7 €/MWh, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych była ponad dwukrotnie niższa - 72,7 €/MWh, a w Chinach - 88 €/MWh. W Polsce w tym okresie średnia cena dla przemysłu wyniosła 182 €/MWh. Oznacza to, że cena energii dla naszych producentów w 2023 roku kształtowała się na poziomie: 97% średniej UE; 250% wobec cen w USA i 207% wobec cen w Chinach. Proponujemy, by w ciągu dekady postawić sobie bardzo ambitny cel doprowadzenia do wyrównania cen energii dla przemysłu w UE, USA i Chinach. Uzasadnienie: Utrzymanie konkurencyjnych cen energii stanowi kluczowy warunek rozwoju produkcji przemysłowej w Polsce i w Europie. Sama rozbudowa odnawialnych źródeł energii nie zapewni konkurencyjności gospodarki, jeśli równocześnie nie zostaną stworzone warunki do dostarczania taniej, stabilnej i przewidywalnej energii elektrycznej. Dlatego proponowany wskaźnik jest jedynym realnie rynkowym miernikiem skuteczności transformacji energetycznej. Jeżeli ceny energii dla producentów w Polsce będą nadal oddalać się od poziomów notowanych u naszych globalnych konkurentów, polskie firmy produkcyjne — chcąc utrzymać konkurencyjność kosztową — będą zmuszone przenosić swoje moce wytwórcze do innych części świata. Taki scenariusz oznaczałby dalszą marginalizację gospodarczą Europy. Tania energia to niższe koszty produkcji, większa odporność przedsiębiorstw oraz silniejsza gospodarka. Proponowany wskaźnik pozwoli w sposób obiektywny ocenić, czy transformacja energetyczna przebiega zgodnie z potrzebą zachowania konkurencyjności gospodarki i bezpieczeństwa energetycznego Polski.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych. Zmniejszanie emisyjności sektora elektroenergetycznego pozytywnie wpływa na kształtowanie się cen na rynku energii. Ponadto warto zauważyć, że źródło pochodzenia energii staje się coraz ważniejsze dla wielu przedsiębiorstw.
356 2	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	206	Propozycja wskaźnika: Kontekst: Strategia, w ramach celu dotyczącego budowy odporności państwa, zakłada wzrost wydatków na obronność, co znajduje odzwierciedlenie we Wskaźniku nr 42 - udziale wydatków obronnych w PKB. Taki miernik pozwala ocenić ogólną skalę zaangażowania państwa w rozwój potencjału obronnego, lecz nie dostarcza informacji o strukturze tych nakładów, ani o ich wpływie na krajowy potencjał przemysłowy i technologiczny. Brakuje zatem wskaźnika, który odzwierciedlałby udział krajowego kapitału, krajowych wykonawców oraz kompetencji technologicznych w strukturze zamówień publicznych sektora obronnego. Wskaźnik ten pozwoliłby ocenić, w jakim stopniu rosnące wydatki na obronność realnie wspierają rozwój polskiego przemysłu obronnego, transfer technologii oraz wzmocnianie krajowych łańcuchów dostaw. Z perspektywy długoterminowej odporności państwa równie istotne jak poziom samych nakładów jest to, gdzie i w jaki sposób są one wydatkowane. Utrzymanie wysokiego udziału krajowych podmiotów w realizacji zamówień obronnych zwiększa bezpieczeństwo dostaw, sprzyja rozwojowi kompetencji technologicznych oraz wzmacnia niezależność strategiczną Polski i całej Unii Europejskiej. Wprowadzenie takiego wskaźnika umożliwiłoby bardziej kompleksową ocenę efektywności polityki obronnej - nie tylko w wymiarze ilościowym (poziom wydatków), lecz także jakościowym (struktura i krajowa wartość dodana). Propozycja wskaźnika: Udział wydatków obronnych kierowanych bezpośrednio do przedsiębiorstw z większościowym polskim kapitałem >20% w łącznej wartości zamówień w latach 2026- 2035. Stan obecny: Według dostępnych informacji, w ciągu pierwszych pięciu miesięcy 2025 roku Agencja Uzbrojenia zawarła umowy o łącznej wartości blisko 22 mld PLN. W tym: z podmiotami zagranicznymi - 14 mld PLN (64%); z	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.

					grupy kapitałowej PGZ - blisko 7 mld PLN (32%); z polskimi podmiotami spoza grupy kapitałowej PGZ - ok. 780 mln PLN (4%). Oznaczałoby to, że średnio wydatki obronne kierowane bezpośrednio przez Agencję Uzbrojenia do polskich prywatnych przedsiębiorstw wynoszą ok. 4%. Proponowany wskaźnik podnosi tą wartość o 16 punktów procentowych. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, w oparciu o pewien wąski przedział czasowy (styczeń-maj 2025). Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane MON za lata 2022-2024 przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić MON do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną rosnącego znaczenia firm z polskim kapitałem w wydatkach obronnych. Uzasadnienie: Zwiększenie udziału firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych jest kluczowym elementem budowania bezpieczeństwa technologicznego i strategicznego państwa. Wsparcie krajowego przemysłu zbrojeniowego zmniejsza zależność od zagranicznych dostawców. Jest to szczególnie istotne w kontekście niestabilnej sytuacji geopolitycznej. Ponadto kierowanie środków publicznych do krajowych firm generuje efekt mnożnikowy w gospodarce, w tym tworzenie miejsc pracy, wzrost wpływów podatkowych oraz rozwój kompetencji technologicznych, co przekłada się na stabilność finansową państwa. Analizy Europejskiej Komisji wskazują, że zwiększenie wydatków obronnych w kraju może znacząco wzmocnić lokalną gospodarkę i zdolność innowacyjną sektora przemysłowego. W długim okresie wspieranie krajowych przedsiębiorstw obronnych buduje strategiczną autonomię państwa, pozwalając lepiej reagować na zmieniające się warunki bezpieczeństwa międzynarodowego. Także raport NATO z 2023 roku podkreśla, że inwestycje w krajowy przemysł obronny są niezbędne dla utrzymania zdolności obronnych i odporności państw członkowskich w obliczu nowych wyzwań strategicznych. Wprowadzenie wskaźnika mierzącego udział wydatków obronnych kierowanych do firm z większościowym polskim kapitałem pozwoli na skuteczne monitorowanie postępów w budowaniu odporności państwa, wspieraniu krajowego przemysłu oraz wzmacnianiu gospodarki poprzez efekt mnożnikowy i rozwój kompetencji technologicznych.	
356 3	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	Propozycja wskaźnika: Kontekst: Strategia wyznacza Priorytety 2.5 - Transformacja energetyczna oraz 2.6 - Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, słusznie nawiązując do potrzeb prowadzenia skutecznej polityki surowcowej oraz wdrażania modelu gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Pomimo coraz sprawniej funkcjonującego systemu gospodarki odpadami i rosnącej efektywności selektywnej zbiórki, znaczna część wysokiej jakości surowców wtórnych wciąż trafia do recyklingu poza granicami Polski. Oznacza to utratę potencjału gospodarczego, technologicznego i energetycznego, który mógłby wspierać rozwój krajowego przemysłu i ograniczać zależność od importu surowców pierwotnych. Strategia w obecnym kształcie przewiduje wdrożenie systemu kaucyjnego oraz pakietu działań wspierających gospodarkę o obiegu zamkniętym, jednak brakuje konkretnych wskaźników i celów, które umożliwiłyby mierzenie postępów oraz skuteczności tych inicjatyw. Stąd proponujemy wprowadzenie wskaźnika monitorującego udział krajowych mocy recyklingowych w całkowitej masie przetwarzanych surowców wtórnych. Pozwoliłoby to ocenić, w jakim stopniu Polska zwiększa swoją suwerenność surowcową, buduje lokalne łańcuchy wartości i tworzy nowe źródła krajowej wartości dodanej w sektorach materiałów strategicznych. Wzmocnienie krajowych zdolności recyklingowych to nie tylko element polityki środowiskowej, lecz także narzędzie wzmocnienia bezpieczeństwa gospodarczego i przemysłowego - podobnie jak w przypadku bezpieczeństwa energetycznego czy obronnego. Propozycja wskaźnika: Wskaźnik Cyrkularności (Circular Material Use Rate, CMUR) na poziomie >średniej Unii Europejskiej w 2035 roku. Stan obecny: CMUR na poziomie Unii Europejskiej od lat utrzymuje się na podobnym niskim poziomie (10,7% w 2010 r., 11,8% w 2023 r.). Według unijnych ambicji wskaźnik ten ma zostać podwojony do roku 2030. Polska na tle Europy wypada niestety bardzo słabo (spadek z 11,1% w 2010r. do 7,5% w 2023 r.). Powyższy wskaźnik mierzy cirkularne wykorzystanie materiałów, które jest przybliżane ilością odpadów poddanych recyklingowi w krajowych zakładach odzysku pomniejszoną o ilość odpadów importowanych przeznaczonych do odzysku i powiększoną o ilość odpadów eksportowanych przeznaczonych do odzysku za granicą, podzieloną przez wykorzystanie materiałów. Proponowany wskaźnik zakłada realistyczny cel, by Wskaźnik Cyrkularności rósł w Polsce analogicznie do średniej UE. Uzasadnienie: Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych stanowi nie tylko szansę na tworzenie nowych miejsc pracy, lecz przede wszystkim kluczowy element wzmocnienia suwerenności surowcowej Polski. W obliczu rosnącej globalnej konkurencji o dostęp do surowców, w szczególności surowców krytycznych, rozwój krajowych zdolności odzysku i przetwarzania materiałów staje się strategicznym priorytetem gospodarki. Rozbudowa infrastruktury recyklingowej pozwala utrzymać w obiegu krajowym cenne zasoby, które dotąd w znacznej części trafiały do	Uwaga nieuwzględniona. Polska zobowiązana jest przepisami UE do osiągania odpowiednich poziomów m.in. recyklingu odpadów komunalnych. Ponadto cele środowiskowe są wyznaczone w poszczególnych planach krajowych (np. Kpgo2028). W tych programach zidentyfikowano również obecne moce przerobowe instalacji do zagospodarowania odpadów oraz określono potrzeby w tym zakresie na kolejne lata.

					ponownego przetworzenia poza granicami Polski, generując wartość dodaną w innych gospodarkach. Wzmocnienie krajowego sektora recyklingu oznacza zatem nie tylko zatrzymanie kapitału i know-how w kraju, ale również zmniejszenie ryzyka związanego z przerwami w globalnych łańcuchach dostaw oraz ograniczenie uzależnienia od importu surowców pierwotnych. Rozwój nowoczesnych technologii recyklingu, w tym w obszarach metali ziem rzadkich, baterii, tworzyw sztucznych i komponentów elektronicznych, może stać się impulsem dla innowacji przemysłowych i inwestycji w badania i rozwój. W perspektywie długofalowej wzmocni to konkurencyjność krajowego przemysłu i przyczyni się do budowy bardziej odpornej, zrównoważonej gospodarki opartej na obiegu zamkniętym. Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych to więc nie tylko działanie proekologiczne, lecz także strategiczna inwestycja w bezpieczeństwo gospodarcze, technologiczne i surowcowe państwa.	
356 4	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Propozycja wskaźnika: 1. Większy eksport firm z polskim kapitałem. Kontekst: Strategia, realizując cel podniesienia konkurencyjności gospodarki, słusznie koncentruje się na innowacyjności. W ocenie Rady brakuje jednak miernika, który bezpośrednio odzwierciedla zdolność polskich przedsiębiorstw do konkurowania na rynkach międzynarodowych - czyli poziomu ich internacjonalizacji. Pozyskiwanie klientów i kontraktów na rynkach zagranicznych jest najpełniejszym testem jakości, efektywności i innowacyjności gospodarki, a zarazem kluczowym czynnikiem długofalowej odporności i wzrostu. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na wzroście poziomu internacjonalizacji rodzimych firm. Propozycja wskaźnika: Udział przychodów ze sprzedaży na eksport (towarów i usług) przedsiębiorstw z większościowym udziałem polskiego kapitału >30% w relacji do PKB w 2035 roku. Stan obecny: Według naszych wyliczeń w 2024 roku eksport przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego w relacji do PKB wyniósł ok. 21,5%*. Wzrost o 8,5 punktów procentowych w ciągu dekady wydaje nam się ambitny, ale osiągalny. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, gdyż Główny Urząd Statystyczny nie podaje do publicznej wiadomości zbiorczych danych na temat wartości eksportu towarów i usług przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego. Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane GUS przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić GUS do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną znaczenia internalizacji firm z polskim kapitałem. Uzasadnienie: Wzrost liczby firm z polskim kapitałem prowadzących działalność eksportową jest kluczowy dla zwiększenia konkurencyjności gospodarki, wzmocnienia odporności przedsiębiorstw i stymulowania innowacyjności. Badania wykazują, że firmy eksportujące charakteryzują się wyższą produktywnością i szybciej adoptują innowacje. Internacjonalizacja sprzyja transferowi technologii, zwiększa efektywność procesów produkcyjnych i pozwala wykorzystać efekty skali. Eksport wymusza także standaryzację procesów i podnoszenie jakości produktów, co bezpośrednio przekłada się na konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw na rynku globalnym. Z punktu widzenia gospodarki narodowej, wyższy udział firm eksportujących z polskim kapitałem zwiększa odporność na wahania krajowego popytu i umożliwia dywersyfikację rynków zbytu. Dodatkowo, rozwój eksportu wymaga od firm podnoszenia kompetencji menedżerskich, zarządczych i logistycznych, co przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego i podnosi kwalifikacje całego rynku pracy. W ten sposób argumentują np. autorzy Raportu „Nowy Model Rozwoju Polski” (na zlecenie Pulsu Biznesu i Fundacji Przyjazny Kraj, zrealizowany przez think-tank Spotdatai). Autorzy podnoszą, że dotychczasowy model rozwoju Polski się wyczerpał, stąd potrzebujemy rodzimych, prywatnych firm globalnych, by wyrwać się z pułapki średniego dochodu. Musimy przejść na wyższy poziom — stać się krajem, który tworzy, posiada i rozwija własne marki o globalnym zasięgu. Tylko wtedy zatrzymamy kapitał, stworzymy innowacyjne miejsca pracy i zaczniemy realnie wpływać na światowe trendy. Zaproponowany wskaźnik realizuje tę nową wizję rozwoju. 1 Według GUS rodzimy eksport w relacji do PKB stanowi ok. 58%, z czego w 63% jest on prowadzony przez zagraniczne firmy.	Choć można zgodzić się co do tego, że eksport jest dobrym testem innowacyjności, efektywności i jakości produktów, a intensywność eksportu wartościowym wskaźnikiem monitorującym poziom konkurencyjności międzynarodowej, to problem z dostępnością danych o poziomie tego wskaźnika na tym etapie nie pozwala na uwzględnienie go w strategii.
356 5	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Propozycja wskaźników: Kontekst: Autorzy Strategii dostrzegają związek pomiędzy konkurencyjnością gospodarki a transformacją energetyczną. Wskaźniki nr 34 i nr 35 zakładają zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w krajowym miksie energetycznym. Z perspektywy przedsiębiorstw prowadzących produkcję w Polsce i konkurujących na rynkach globalnych, sam ten wskaźnik nie ma jednak kluczowego znaczenia. Wzrost udziału OZE w miksie energetycznym nie gwarantuje bowiem uzyskania konkurencyjnych cen energii w porównaniu z innymi producentami z Unii	Powtórzenie z uwagą nr 3561.

					Europejskiej, Stanów Zjednoczonych czy Chin. Dla przemysłu decydujące znaczenie mają relatywne ceny energii, czyli ich poziom w odniesieniu do kosztów ponoszonych przez globalnych konkurentów. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na dwóch innych wskaźnikach. Propozycja wskaźników: Relatywna średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej (w euro/MWh) na poziomie średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w USA i w Chinach w 2035 roku. Relatywna cena energii elektrycznej dla przemysłu w Polsce (w euro/MWh) na poziomie <90% średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w UE. Stan obecny: Według raportu Center for European Policy Analysis w 2023 roku średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej wyniosła 186,7 €/MWh, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych była ponad dwukrotnie niższa - 72,7 €/MWh, a w Chinach - 88 €/MWh. W Polsce w tym okresie średnia cena dla przemysłu wyniosła 182 €/MWh. Oznacza to, że cena energii dla naszych producentów w 2023 roku kształtowała się na poziomie: 97% średniej UE; 250% wobec cen w USA i 207% wobec cen w Chinach. Proponujemy, by w ciągu dekady postawić sobie bardzo ambitny cel doprowadzenia do wyrównania cen energii dla przemysłu w UE, USA i Chinach. Uzasadnienie: Utrzymanie konkurencyjnych cen energii stanowi kluczowy warunek rozwoju produkcji przemysłowej w Polsce i w Europie. Sama rozbudowa odnawialnych źródeł energii nie zapewni konkurencyjności gospodarki, jeśli równocześnie nie zostaną stworzone warunki do dostarczania taniej, stabilnej i przewidywalnej energii elektrycznej. Dlatego proponowany wskaźnik jest jedynym realnie rynkowym miernikiem skuteczności transformacji energetycznej. Jeżeli ceny energii dla producentów w Polsce będą nadal oddalać się od poziomów notowanych u naszych globalnych konkurentów, polskie firmy produkcyjne — chcąc utrzymać konkurencyjność kosztową — będą zmuszone przenosić swoje moce wytwórcze do innych części świata. Taki scenariusz oznaczałby dalszą marginalizację gospodarczą Europy. Tania energia to niższe koszty produkcji, większa odporność przedsiębiorstw oraz silniejsza gospodarka. Proponowany wskaźnik pozwoli w sposób obiektywny ocenić, czy transformacja energetyczna przebiega zgodnie z potrzebą zachowania konkurencyjności gospodarki i bezpieczeństwa energetycznego Polski.	
356 6	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	5	Propozycja wskaźnika: Kontekst: Strategia, w ramach celu dotyczącego budowy odporności państwa, zakłada wzrost wydatków na obronność, co znajduje odzwierciedlenie we Wskaźniku nr 42 - udziale wydatków obronnych w PKB. Taki miernik pozwala ocenić ogólną skalę zaangażowania państwa w rozwój potencjału obronnego, lecz nie dostarcza informacji o strukturze tych nakładów, ani o ich wpływie na krajowy potencjał przemysłowy i technologiczny. Brakuje zatem wskaźnika, który odzwierciedlałby udział krajowego kapitału, krajowych wykonawców oraz kompetencji technologicznych w strukturze zamówień publicznych sektora obronnego. Wskaźnik ten pozwoliłby ocenić, w jakim stopniu rosnące wydatki na obronność realnie wspierają rozwój polskiego przemysłu obronnego, transfer technologii oraz wzmacnianie krajowych łańcuchów dostaw. Z perspektywy długoterminowej odporności państwa równie istotne jak poziom samych nakładów jest to, gdzie i w jaki sposób są one wydatkowane. Utrzymanie wysokiego udziału krajowych podmiotów w realizacji zamówień obronnych zwiększa bezpieczeństwo dostaw, sprzyja rozwojowi kompetencji technologicznych oraz wzmacnia niezależność strategiczną Polski i całej Unii Europejskiej. Wprowadzenie takiego wskaźnika umożliwiłoby bardziej kompleksową ocenę efektywności polityki obronnej - nie tylko w wymiarze ilościowym (poziom wydatków), lecz także jakościowym (struktura i krajowa wartość dodana). Propozycja wskaźnika: Udział wydatków obronnych kierowanych bezpośrednio do przedsiębiorstw z większościowym polskim kapitałem >20% w łącznej wartości zamówień w latach 2026- 2035. Stan obecny: Według dostępnych informacji, w ciągu pierwszych pięciu miesięcy 2025 roku Agencja Uzbrojenia zawarła umowy o łącznej wartości blisko 22 mld PLN. W tym: z podmiotami zagranicznymi - 14 mld PLN (64%); z grupy kapitałowej PGZ - blisko 7 mld PLN (32%); z polskimi podmiotami spoza grupy kapitałowej PGZ - ok. 780 mln PLN (4%). Oznaczałoby to, że średnio wydatki obronne kierowane bezpośrednio przez Agencję Uzbrojenia do polskich prywatnych przedsiębiorstw wynoszą ok. 4%. Proponowany wskaźnik podnosi tą wartość o 16 punktów procentowych. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, w oparciu o pewien wąski przedział czasowy (styczeń-maj 2025). Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane MON za lata 2022-2024 przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić MON do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną rosnącego znaczenia firm z polskim kapitałem w wydatkach obronnych. Uzasadnienie: Zwiększenie udziału firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych jest kluczowym elementem budowania bezpieczeństwa technologicznego i strategicznego państwa. Wsparcie krajowego przemysłu	Powtórzenie z uwaga nr 3562.

					zbrojeniowego zmniejsza zależność od zagranicznych dostawców. Jest to szczególnie istotne w kontekście niestabilnej sytuacji geopolitycznej. Ponadto kierowanie środków publicznych do krajowych firm generuje efekt mnożnikowy w gospodarce, w tym tworzenie miejsc pracy, wzrost wpływów podatkowych oraz rozwój kompetencji technologicznych, co przekłada się na stabilność finansową państwa. Analizy Europejskiej Komisji wskazują, że zwiększenie wydatków obronnych w kraju może znacząco wzmocnić lokalną gospodarkę i zdolność innowacyjną sektora przemysłowego. W długim okresie wspieranie krajowych przedsiębiorstw obronnych buduje strategiczną autonomię państwa, pozwalając lepiej reagować na zmieniające się warunki bezpieczeństwa międzynarodowego. Także raport NATO z 2023 roku podkreśla, że inwestycje w krajowy przemysł obronny są niezbędne dla utrzymania zdolności obronnych i odporności państw członkowskich w obliczu nowych wyzwań strategicznych. Wprowadzenie wskaźnika mierzącego udział wydatków obronnych kierowanych do firm z większościowym polskim kapitałem pozwoli na skuteczne monitorowanie postępów w budowaniu odporności państwa, wspieraniu krajowego przemysłu oraz wzmocnianiu gospodarki poprzez efekt mnożnikowy i rozwój kompetencji technologicznych.	
356 7	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Propozycja wskaźnika: Kontekst: Strategia wyznacza Priorytety 2.5 - Transformacja energetyczna oraz 2.6 - Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, słusznie nawiązując do potrzeb prowadzenia skutecznej polityki surowcowej oraz wdrażania modelu gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Pomimo coraz sprawniej funkcjonującego systemu gospodarki odpadami i rosnącej efektywności selektywnej zbiórki, znaczna część wysokiej jakości surowców wtórnych wciąż trafia do recyklingu poza granicami Polski. Oznacza to utratę potencjału gospodarczego, technologicznego i energetycznego, który mógłby wspierać rozwój krajowego przemysłu i ograniczać zależność od importu surowców pierwotnych. Strategia w obecnym kształcie przewiduje wdrożenie systemu kaucyjnego oraz pakietu działań wspierających gospodarkę o obiegu zamkniętym, jednak brakuje konkretnych wskaźników i celów, które umożliwiłyby mierzenie postępów oraz skuteczności tych inicjatyw. Stąd proponujemy wprowadzenie wskaźnika monitorującego udział krajowych mocy recyklingowych w całkowitej masie przetwarzanych surowców wtórnych. Pozwoliłoby to ocenić, w jakim stopniu Polska zwiększa swoją suwerenność surowcową, buduje lokalne łańcuchy wartości i tworzy nowe źródła krajowej wartości dodanej w sektorach materiałów strategicznych. Wzmocnienie krajowych zdolności recyklingowych to nie tylko element polityki środowiskowej, lecz także narzędzie wzmocnienia bezpieczeństwa gospodarczego i przemysłowego - podobnie jak w przypadku bezpieczeństwa energetycznego czy obronnego. Propozycja wskaźnika: Wskaźnik Cykularności (Circular Material Use Rate, CMUR) na poziomie >średniej Unii Europejskiej w 2035 roku. Stan obecny: CMUR na poziomie Unii Europejskiej od lat utrzymuje się na podobnym niskim poziomie (10,7% w 2010 r., 11,8% w 2023 r.). Według unijnych ambicji wskaźnik ten ma zostać podwojony do roku 2030. Polska na tle Europy wypada niestety bardzo słabo (spadek z 11,1% w 2010r. do 7,5% w 2023 r.). Powyższy wskaźnik mierzy cykularne wykorzystanie materiałów, które jest przybliżane ilością odpadów poddanych recyklingowi w krajowych zakładach odzysku pomniejszoną o ilość odpadów importowanych przeznaczonych do odzysku i powiększoną o ilość odpadów eksportowanych przeznaczonych do odzysku za granicą, podzieloną przez wykorzystanie materiałów. Proponowany wskaźnik zakłada realistyczny cel, by Wskaźnik Cykularności rósł w Polsce analogicznie do średniej UE. Uzasadnienie: Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych stanowi nie tylko szansę na tworzenie nowych miejsc pracy, lecz przede wszystkim kluczowy element wzmocnienia suwerenności surowcowej Polski. W obliczu rosnącej globalnej konkurencji o dostęp do surowców, w szczególności surowców krytycznych, rozwój krajowych zdolności odzysku i przetwarzania materiałów staje się strategicznym priorytetem gospodarki. Rozbudowa infrastruktury recyklingowej pozwala utrzymać w obiegu krajowym cenne zasoby, które dotąd w znacznej części trafiały do ponownego przetworzenia poza granicami Polski, generując wartość dodaną w innych gospodarkach. Wzmocnienie krajowego sektora recyklingu oznacza zatem nie tylko zatrzymanie kapitału i know-how w kraju, ale również zmniejszenie ryzyka związanego z przerwami w globalnych łańcuchach dostaw oraz ograniczenie uzależnienia od importu surowców pierwotnych. Rozwój nowoczesnych technologii recyklingu, w tym w obszarach metali ziem rzadkich, baterii, tworzyw sztucznych i komponentów elektronicznych, może stać się impulsem dla innowacji przemysłowych i inwestycji w badania i rozwój. W perspektywie długofalowej wzmocni to konkurencyjność krajowego przemysłu i przyczyni się do budowy bardziej odpornej, zrównoważonej gospodarki opartej na obiegu zamkniętym. Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych to więc nie tylko działanie proekologiczne, lecz także strategiczna inwestycja w bezpieczeństwo gospodarcze, technologiczne i surowcowe państwa.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.

3568	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		1. Udział przychodów ze sprzedaży na eksport (towarów i usług) przedsiębiorstw z większościowym udziałem polskiego kapitału w relacji do PKB. rok bazowy 2024 - 21,5% cel 2035 >30% 2. Relatywna średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w UE (w euro/MWh) wobec średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w USA i w Chinach w 2035 roku. rok bazowy 2023 - USA: 250% Chiny: 207% cel 2035- USA: <100% Chiny: <100% 3 Relatywna cena energii elektrycznej dla przemysłu w Polsce (w euro/MWh) wobec średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w UE. rok bazowy- 2023 cel 2035- UE: 97% UE: <90% 4. Udział wydatków obronnych kierowanych bezpośrednio do przedsiębiorstw z większościowym polskim kapitałem. rok bazowy I-V 2025- 4% cel 2035 >20% [w łącznej wartości zamówień w latach 2026-2035] 5. Wskaźnik Cyrkularności (Circular Material Use Rate, CMUR). rok bazowy 2023- 4,3 pp poniżej średniej cel 2035- >średnia UE	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.
3569	Inne	IMPACT CLEAN POWER TECHNOLOGY S.A.	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Należy wskazać na potrzebę doprecyzowania tego zapisu w sposób zapewniający pełniejsze uwzględnienie strategicznej roli krajowego przemysłu baterijnego w procesie rozwoju elektromobilności i transformacji sektora transportu. Polska zajmuje obecnie czołowe miejsce w Unii Europejskiej w zakresie produkcji i eksportu baterii litowo-jonowych oraz komponentów bateryjnych, stając się jednym z kluczowych europejskich ośrodków elektromobilności. Rynek baterijny generuje znaczący udział w krajowym PKB – prognozy pokazują, że udział sektora elektromobilności w krajowym PKB będzie notował tendencję wzrostową z 1,4 % do nawet 5,7% w 2030 r. Obecna redakcja Strategii nie precyzuje priorytetów inwestycyjnych pomiędzy różnymi technologiami zasilania pojazdów. Brakuje także odniesienia do rozwoju krajowych zdolności przemysłowych w zakresie produkcji baterii trakcyjnych, stanowiących kluczowy komponent pojazdów zeroemisyjnych. Aby Strategia mogła realnie wspierać transformację w kierunku zielonego transportu, konieczne jest wprowadzenie jednoznacznych zapisów, które ukierunkują planowane inwestycje infrastrukturalne na rozwój technologii bateryjnych jako podstawowego nośnika zeroemisyjnego transportu drogowego. Należy przy tym szczególnie podkreślić znaczenie segmentu pojazdów ciężkich, autobusów i flot komunalnych, w których zastosowania bateryjne są już rozwinięte technologicznie i konkurencyjne kosztowo, a jednocześnie wymagają rozbudowy odpowiedniej infrastruktury ładowania dużej mocy oraz stabilnego zaplecza przemysłowego dla zapewnienia podaży baterii trakcyjnych. W rozdziale dotyczącym inwestycji w infrastrukturę ładowania i tankowania pojazdów nisko- i zeroemisyjnych należy uzupełnić projekt Strategii o elementy odnoszące się wprost do rozwoju elektromobilności opartej na technologiach bateryjnych w transporcie ciężkim i zbiorowym. Proponuje się wprowadzenie następujących rozwiązań strategicznych: uwzględnienie w Strategii mechanizmów wsparcia rozwoju infrastruktury ładowania dedykowanej segmentowi transportu ciężkiego i zbiorowego, w tym instrumentów finansowych i regulacyjnych umożliwiających realizację inwestycji w punktach o znaczeniu strategicznym dla transformacji sektora transportowego i Rozszerzenie części diagnostycznej Strategii o analizę roli technologii bateryjnych w dekarbonizacji transportu drogowego obejmującą segment pojazdów ciężkich i flot transportu publicznego, wraz z projekcją zapotrzebowania na infrastrukturę ładowania oraz wskazaniem potencjalnych barier wdrożeniowych.	Uwaga nieuwzględniona w zakresie infrastruktury ładowania Szczegółowe zapisy odnośnie dekarbonizacji transportu drogowego będą mogły znaleźć się w strategiach sektorowych.
3570	Inne	IMPACT CLEAN POWER TECHNOLOGY S.A.	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Założenia priorytetu 2.5 trafnie wskazują na znaczenie magazynowania energii dla integracji OZE i zwiększenia elastyczności systemu. Aby jednak zapewnić realną wykonalność inwestycji w budowę magazynów energii, konieczne jest doprecyzowanie warunków wsparcia w sposób gwarantujący przewidywalność procesu i ograniczenie barier technicznych oraz administracyjnych. Proponowane doprecyzowania nie zmieniają kierunku politycznego priorytetu, lecz przekładają jego cele na konkretne warunki realizacji, które zwiększą skalę inwestycji w magazyny energii i ich realny wpływ na bezpieczeństwo oraz elastyczność systemu elektroenergetycznego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3571	Inne	IMPACT CLEAN POWER TECHNOLOGY S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Jako polska spółka dostrzegamy w proponowanym priorytecie istotne możliwości wzmocnienia konkurencyjności polskiego przemysłu zarówno na rynku krajowym, jak i europejskim. W kontekście promowania lokalnego łańcucha dostaw („local content”) widzimy dodatkowe korzyści wynikające z rosnącego wsparcia Ministerstwa Aktywów Państwowych dla krajowych projektów przemysłowych. Z tego punktu widzenia istotnym jest dalsze różnicowanie sytuacji przedsiębiorców z krajów UE względem przedsiębiorców z krajów trzecich poprzez premiowanie europejskich łańcuchów dostaw, co pozwoli na zwiększenie wykorzystania polskich komponentów i usług, sprzyjając rozwojowi rodzimego przemysłu, wzmocnieniu bezpieczeństwa dostaw oraz przyczyni się do budowy strategicznej niezależności energetycznej Polski.	Uwaga o charakterze komentarza. Strategia zawiera zapisy dotyczące wykorzystania korzyści płynących z tzw. local content.

					Rozwój krajowych technologii, takich jak polski system zarządzania bateriami (BMS) nowej generacji, który jest rozwijany przez Impact Clean Power Technology S.A., wspierany dofinansowaniem NCBiR, stanowi przykład synergii pomiędzy innowacyjnością, bezpieczeństwem energetycznym a strategiczną suwerennością państwa. Wdrażanie tego typu rozwiązań pozwala nie tylko w pełni korzystać z potencjału polskiego przemysłu, lecz także aktywnie uczestniczyć w inicjatywach państwowych wspierających lokalnych producentów, co w długofalowej perspektywie wzmacnia pozycję polskich produktów zarówno w kraju, jak i w Unii Europejskiej. Wskazane jest, aby przy wdrażaniu kryteriów środowiskowych i lokalnych uwzględnić elastyczne mechanizmy umożliwiające polskiemu przedsiębiorstwu optymalizację kosztów produkcji przy zachowaniu pełnej zgodności z regulacjami UE. Taki balans pozwoli realnie wykorzystać przewagę konkurencyjną polskich podmiotów, wzmocnić krajowy przemysł oraz przyczynić się do zapewnienia bezpieczeństwa i suwerenności energetycznej państwa.	
357 2	Inne	IMPACT CLEAN POWER TECHNOLOGY S.A.	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	196	W kontekście rosnącej skali powiązań gospodarczych i znaczenia rynków pozaeuropejskich, kluczowe jest, aby działania przewidziane w ramach priorytetu wspierały nie tylko promocję eksportu, ale również rozwój trwałych relacji biznesowych opartych na partnerstwach strategicznych. Takie podejście umożliwia budowę długoterminowych łańcuchów wartości, transfer technologii oraz lokalizację produkcji w regionach o wysokim potencjale wzrostu, co zwiększa odporność przedsiębiorstw na wahania geopolityczne i zmienność regulacyjną. Priorytet powinien uwzględniać mechanizmy ułatwiające identyfikację partnerów na rynkach globalnych, dostęp do analiz sektorowych oraz wsparcie w zakresie negocjacji i tworzenia konsorcjów inwestycyjnych. Szczególne znaczenie mają regiony poza UE, w których dynamicznie rozwijają się sektory związane z transformacją energetyczną, cyfryzacją i gospodarką cyrkularną. Rozszerzenie działań o komponent wspierający budowę strategicznych aliansów pozwoli polskiemu przedsiębiorstwu nie tylko zwiększyć skalę eksportu, ale również umocnić pozycję w globalnych łańcuchach dostaw. Wsparcie w zakresie ekspansji międzynarodowej powinno obejmować doradztwo w zakresie lokalizacji działalności, adaptacji produktów do wymogów regulacyjnych poszczególnych rynków oraz budowy relacji z lokalnymi partnerami strategicznymi. Dzięki temu polskie przedsiębiorstwa mogą aktywnie uczestniczyć w globalnych trendach technologicznych i klimatycznych, zwiększać skalę produkcji i sprzedaży oraz zdobywać trwałą przewagę konkurencyjną, umacniając jednocześnie międzynarodową rozpoznawalność polskich marek. Ponadto realizacja tego priorytetu powinna opierać się o zaoferowanie przedsiębiorcom mechanizmów finansowych wspierania projektów ekspansji czy to w ramach dłużnych bądź kapitałowych instrumentów finansowych bądź poprzez system gwarancji realizacji przedsięwzięć zagranicznych. Takie doprecyzowanie nada priorytetowi wymiar operacyjny, który realnie wspiera ekspansję polskich firm na rynki międzynarodowe i umożliwia pełne wykorzystanie szans wynikających z globalnych trendów technologicznych, energetycznych i klimatycznych, wzmacniając jednocześnie konkurencyjność i odporność polskiego przemysłu w skali globalnej.	Kwestie te są zasygnalizowane w różnych częściach Strategii. Rozwinięcie przedmiotowych kwestii znajduje się w dokumencie przyjętym przez rząd w lutym br. pt. "Polityka Promocji Gospodarczej Polski". Dokument określa założenia rozwoju udziału polskiej gospodarki na światowych rynkach. Zaplanowane do 2030 r. działania będą skupiać się na: - zwiększeniu umiędzynarodowienia polskich przedsiębiorstw (w tym zwiększenia liczby eksporterów i inwestorów zagranicznych, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw – MŚP) - zwiększeniu udziału krajów pozaunijnych w polskim eksporcie i inwestycjach, przy dalszym umacnianiu relacji gospodarczych z krajami Unii Europejskiej; - konsekwentnym przesuwaniu się Polski na wyższe poziomy w globalnych łańcuchach wartości dodanej, w tym w szczególnie innowacyjnych branżach i na kluczowych etapach wytwarzania; - zwiększeniu udziału wyrobów wysoko przetworzonych i wyrobów wysokiej techniki w polskim eksporcie; - wzroście liczby i wartości inwestycji zagranicznych realizowanych przez polskie firmy.
357 3	Samorząd	MIASTO ZDUŃSKA WOLA	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnosimy o formalne uznanie miasta Zduńska Wola za ośrodek subregionalny. Uzasadnienie: Miasto spełnia kryteria funkcjonalne, gospodarcze i infrastrukturalne uprawniające do nadania statusu ośrodka subregionalnego, niezależnie od bliskości Sieradza. Zduńska Wola funkcjonuje jako regionalne centrum rynku pracy — wysokie natężenie dojazdów z gmin sąsiednich, skoncentrowana oferta usług i handlu oraz struktura lokalnego zatrudnienia, tworzą zasób miejsc pracy obsługujący cały obszar funkcjonalny. Wg danych z 2021 roku, do Miasta w celach zawodowych dojeżdżało 5748 osób (źródło: Dojazdy do pracy w świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021). W mieście działają firmy i sektory gospodarki o zasięgu ponadlokalnym, które wpływają na rozwój regionu i	Z uwagi na sąsiedztwo MOF Sieradz, o większym zasięgu oddziaływania, nie przewiduje się dodawania Zduńskiej Woli do listy miast subregionalnych ujętych w strategii.

					stymulują inwestycje zewnętrzne. Przykładowe podmioty to: ZWOLTEX Sp. z o.o. (producent tekstyliów domowych), FERAX Sp. z o.o. (producent rajstop, bielizny i odzieży marki Gatta), MABUDO S.A. (producent prefabrykowanych domów betonowych), BUDVAR Sp. z o.o. (producent okien, drzwi zewnętrznych i rolet), VORSTER Sp. z o.o. (producent maszyn automatycznych), Kultowy Browar Staropolski Sp. z o.o., BORG Automotive Sp. z o.o. oraz PKP Cargotabor Sp. z o.o. Działalność tych przedsiębiorstw zwiększa znaczenie Zduńskiej Woli jako ośrodka gospodarczego subregionalnego oraz wzmacnia lokalny rynek pracy i potencjał inwestycyjny. Ponadto, położenie Miasta oraz dostęp do kluczowych tras drogowych i kolejowych (droga ekspresowa S8, Karsznice — terminal multimodalny, krajowe połączenia kolejowe) tworzą warunki do szybkiej mobilności pracowników i sprawnego obsługi logistycznej, wzmacniając integrację z metropolią łódzką i konkurencyjność gospodarczą regionu. Zduńska Wola oferuje także rozbudowaną sieć placówek i zasobów o charakterze subregionalnym. W mieście działa szpital włączony w Krajową Sieć Onkologiczną, z oddziałami: internistycznym, chirurgii ogólnej, ginekologiczno-położniczym, dziecięcym, opieki paliatywnej, geriatrycznym i rehabilitacji medycznej oraz 14 poradniami specjalistycznymi (m.in. kardiologiczną, ortopedyczną, diabetologiczną, urologiczną, chirurgiczną, ginekologiczną, alergologiczną, diabetologiczną, dermatologiczną, onkologiczną, chorób płuc i gruźlicy). Placówka świadczy usługi dla mieszkańców całego regionu. W Mieście funkcjonuje 37 placówek oświatowych, w tym Zespół Szkół Elektronicznych im. Stanisława Staszica oraz Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. Katarzyny Kobro. W roku szkolnym 2023/2024 do szkół ponadpodstawowych dojeżdżało 2008 uczniów (źródło: Dojazdy uczniów do szkół — rok szkolny 2023/2024, GUS), co potwierdza rolę Zduńskiej Woli jako regionalnego centrum usług edukacyjnych dla gmin sąsiednich. Istotne znaczenie ma także Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia, która jako jedyna w zachodniej części województwa łódzkiego zapewnia możliwość kształcenia muzycznego na poziomie II stopnia - bez konieczności dojazdów do Łodzi czy Pabianic. Zduńska Wola pełni funkcję centrum aktywności społecznej o zasięgu subregionalnym. Instytucje kultury (m.in. Miejski Dom Kultury z kinem Ratusz oraz Uniwersytetem Trzeciego Wieku, Muzeum Historii Miasta, Miejska Biblioteka Publiczna) i sportu (w tym Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji z dwoma stadionami i kompleksami Orlik) oraz organizowane wydarzenia, regularnie przyciągają uczestników z gmin ościennych, oferując ofertę kulturalno-rekreacyjną wykraczającą poza poziom lokalny i wzmacniając spójność funkcjonalną całego obszaru. W 2024 roku Miejski Dom Kultury zorganizował lub współorganizował ponad 300 wydarzeń, a w Kinie Ratusz odbyły się 3.173 seanse, w których uczestniczyło ponad 68 tys. widzów (źródło: Raport o stanie gminy Miasto Zduńska Wola w roku 2024).	
357 4	Samorząd	MIASTO ZDUŃSKA WOLA	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	7	Uzupełnienie zapisów o: - ośrodek miejski Zduńska Wola - obszar funkcjonalny Zduńska Wola gm. w., Zapolice	Z uwagi na sąsiedztwo MOF Sieradz, o większym zasięgu oddziaływania, nie przewiduje się dodawania Zduńskiej Woli do listy miast subregionalnych ujętych w strategii.
357 5	Samorząd	MIASTO ZDUŃSKA WOLA	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNY I SIECI MIAST	6	Uzupełnienie opisu miast o charakterze subregionalnym w województwie łódzkim o miasto Zduńska Wola: Zduńska Wola ze względu na funkcje przemysłowo-logistyczne, pozycję w sieci transportowej oraz znaczący zasięg funkcjonalny, będzie pełniła funkcję odrębnego ośrodka subregionalnego. Wsparcia wymagają działania związane z rozwojem sieci dróg rowerowych spójnej z obszarem funkcjonalnym i wzmacniającą bezpośrednie powiązania z Sieradzem i Łodzią, inwestycje w rozwój potencjału kolejowego w Karsznicach oraz działania zapewniające dalszy rozwój usług zdrowotnych i edukacyjnych wyższego rzędu. Uzasadnienie: Projekt Strategii wskazuje, że potencjał Sieradza będzie uzupełniany przez komplementarny potencjał Zduńskiej Woli oraz rekomenduje wzmocnienie bezpośrednich powiązań funkcjonalnych między Sieradzem, Zduńską Wolą i Łodzią (transport zbiorowy, centrum przesiadkowe, regionalne drogi rowerowe). Formalne nadanie statusu miasta subregionalnego Zduńskiej Woli umożliwi efektywniejsze planowanie i realizację skoordynowanych inwestycji transportowych i usługowych, zwiększy dostęp mieszkańców do usług wyższego rzędu, poprawi atrakcyjność inwestycyjną i przyspieszy realizację celów policentryczności zapisanych w Strategii. Zduńska Wola spełnia kryteria funkcjonalne, gospodarcze i infrastrukturalne uzasadniające nadanie statusu ośrodka subregionalnego: trwałe zaplecze produkcyjne i usługowe, rynek pracy obsługujący gminy sąsiednie, obecność branż ponadlokalnych, dogodne powiązania drogowe i kolejowe do Łodzi i Sieradza, dostęp do usług zdrowotnych i edukacyjnych na poziomie subregionalnym, bogata oferta kulturalna i sportowa.	Z uwagi na sąsiedztwo MOF Sieradz, o większym zasięgu oddziaływania, nie przewiduje się dodawania Zduńskiej Woli do listy miast subregionalnych ujętych w strategii.

357 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Jasne określenie roli samorządów Choć strategia deklaruje potrzebę współpracy z samorządami to jednak nie precyzuje jaką rolę samorządy mają pełnić w realizacji poszczególnych celów, jakie będą ich kompetencje i odpowiedzialność oraz nie zawiera żadnych zapisów dotyczących zapewnienia adekwatnych źródeł finansowania.	Realizacja Strategii wymaga efektywnej współpracy rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego; wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego. Uszczegółowienie i rozwinięcie mechanizmów współpracy rządu z samorządami regionalnymi i lokalnymi nastąpi w nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego.
357 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba określenia zasad finansowania W związku z planem opracowania ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, należy jasno określić zasady finansowania zadań wynikających z ustawy, z uwzględnieniem możliwości budżetowych JST oraz konieczności zapewnienia stabilnych źródeł finansowania. Bez zapewnienia odpowiednich środków finansowych realizacja celów Strategii na poziomie lokalnym i regionalnym będzie zagrożona.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Szczegółowe rozwiązania dotyczące

						finansowania miejskich obszarów metropolitalnych będą dokładnie sprecyzowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast, nad którą toczą się obecnie prace w ministerstwie.
357 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Odporność miast Należy wzmocnić podejście do odporności dużych miast i metropolii na kryzysy. Miasta, jako kluczowe węzły infrastrukturalne, społeczne i gospodarcze kraju, są szczególnie narażone na skutki zmian klimatu, przerwy w dostawach energii, przeciążenie transportu, a także kryzysy zdrowotne i migracyjne. Obecnie Strategia odnosi się do odporności miast jedynie pośrednio, bez systemowego i mierzalnego ujęcia tematu. Skupia się głównie na kwestiach militarnych, pomijając inne typy zagrożeń. Konieczne jest opracowanie metropolitalnych scenariuszy reagowania na kryzysy, inwestowanie w infrastrukturę odporną na zmiany klimatu oraz modernizacja systemów zarządzania kryzysowego w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ciągłości funkcjonowania miast.	Powtórzenie z uwagą nr 2540.
357 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Powołanie, rola oraz znaczenie Metropolii w kraju 1. Bardzo ważne jest wzmocnienie współpracy metropolitalnej poprzez wprowadzenie ustawowych regulacji tworzenia metropolii dla wzmocnienia rozwoju regionalnego i efektywnego zarządzania krajem. Istnienie metropolii ułatwia efektywne zarządzanie rozwojem w skali kraju i integrację działań lokalnych z politykami krajowymi. 2. Kluczowe jest powołanie Metropolii (także w województwie pomorskim) co pozwoli na skoordynowaną realizację zadań wykraczających poza możliwości pojedynczych miast i gmin. Szczególnie istotne jest to w kontekście Pomorza, gdzie brak jednoznacznych ram prawnych ogranicza skuteczność zarządzania, przejrzystość struktur i klarowność kompetencji w funkcjonujących inicjatywach metropolitalnych. 3. Należy uzupełnić dokument o rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu, zgodną z ideą zrównoważonego, policentrycznego rozwoju terytorialnego. Istotą metropolii jest jej obszar funkcjonalny, czyli nierozdzielne powiązanie rdzenia (dużych miast) z otaczającymi go gminami, w tym gminami wiejskimi. Postępujące procesy metropolizacji zapewniają Polsce rozwój gospodarczy. 4. Ważne jest Uzupełnienie SRP 2035 o zapisy wskazujące na konieczność pilnego przyjęcia systemowych rozwiązań prawno-finansowych dla metropolii (ustawy metropolitalnej), które pozwolą realnie i w sposób zintegrowany zarządzać obszarami funkcjonalnymi (miejsko-wiejskimi), jako warunku realizacji celów strategii.	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla OMGGs procedowane są odrębne regulacje.
358 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Większe wsparcie przy pracach remontowych zasobu mieszkaniowego oraz stworzenie mechanizmu preferencyjnego 1. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, w tym zasobach gminnych, powinno obejmować również rewitalizację zabudowy mieszkaniowej o wartości historycznej. 2. Wsparcie powinno być rozszerzone o mechanizm preferencyjny umożliwiający przyciąganie do samorządów osób o kluczowych kompetencjach lub grup zawodowych istotnych dla rozwoju lokalnego, poprzez oferowanie mieszkań o umiarkowanym koszcie najmu w lokalizacjach o wysokim potencjale gospodarczym. W ten sposób polityka mieszkaniowa stanie się narzędziem aktywnego kształtowania lokalnych rynków pracy i wzmacniania konkurencyjności samorządów. 3. Warto rozważyć uzupełnienie działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński.	Uwaga powtórzona (2543).
358 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Pominięcie tematu Rewitalizacji, która nie jest wskazywana jako instrument terytorialny i rozwojowy 1. Nie ma wskazania na politykę krajową dotyczącą rewitalizacji, nie ma integracji krajowych instrumentów (mieszkaniowych, środowiskowych, z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa, przedsiębiorczości), finansowania krajowego, monitoringu, krajowego komitetu rewitalizacji, itd. 2. Konieczność wpisania rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych.	Uwaga uwzględniona, ale jej uwzględnienie wymaga dalszych analiz Projekt SRP 2035 zostanie przejrany pod kątem możliwości wprowadzenia zapisów dotyczących rewitalizacji.
358 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Rekomendacje w zakresie OSI – Obszarów Strategicznej Interwencji 1. W OSI „odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE” wnioskujemy o dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel (zewnętrzną granicą morską UE/Schengen). Obszar ten jest	Ad 1. Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy

					narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, oraz posiada infrastrukturę krytyczną. 2. W OSI „elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej” delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Wnioskujemy o dodanie Gdańska – to tutaj jest realizowany terminal instalacyjny, zbudowane są zakłady przemysłowe realizujące podstawową infrastrukturę offshore (Baltic Towers, Grupa Przemysłowa Baltic); to na rynku trójmiejskim pojawiają się kadry z wykształceniem (nowe kierunki studiów) i doświadczeniem kierunkowym. • W ramach powyższego OSI należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych. 3. W OSI „transformacji energetycznej” podobnie jak powyżej – wnioskujemy o dodanie Gdańska; delimitacja obszaru jest zbyt wąska. • Gdańsk oraz region stają się kluczowe (strategiczne) w świetle rozwoju sektora energetycznego w kraju. To w Gdańsku będą pojawiać się kluczowe inwestycje takie jak: FSRU (Floating Storage Regasification Unit) budowany przez Gaz-System, planowane instalacje wodorowe Orlen, elektrownia CCGT Energii, które wpłyną znacząco na cel jakim jest łagodzenie skutków wygaszanych kopalń i elektrowni węglowych oraz zapewnienie nowych źródeł energii. To w regionie pojawiają się instalacje OZE, offshore, onshore czy elektrownia jądrowa. Powiązania regionu z Gdańskiem w tym zakresie są pewne – potrzebne kadry, kierunki na uczelniach, przesyłowe linie energetyczne, magazyny energii, jej produkcja oraz użycie. • Powiązania regionu z Gdańskiem w zakresie OZE, offshore, onshore, czy elektrowni jądrowej są kluczowe (kadry, linie przesyłowe, produkcja oraz zużycie). • Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE (pomorze), w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych. • Wzrasta i skokowo wzrosło zapotrzebowanie na energię elektryczną w portach (konieczność wdrożenia systemów Onshore Power Supply, co wynika przede wszystkim z unijnych regulacji, które od 2030 roku będą nakładać obowiązek zasilania statków z łądu w głównych portach sieci TEN-T).	zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań. Ad 2. Gdańsk zostanie dodany. Rozbudowa infrastruktury została już uwzględniona, ale zapisy zostaną przeanalizowane. Ad 3.
358 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Potrzeba zmian w ustawie „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” - federalizacja uczelni 1. Kierunki działań pkt 5. „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” należy uzupełnić o federalizację uczelni (do rozważenia zmiany w ustawie umożliwiające federalizację uczelni). 2. Akapity zawarte w pkt 5 sugerują koncentrację na małych uczelniach, w małych miastach co jeszcze bardziej rozproszy finansowanie uczelni i doprowadzi do dalszego rozdrobnienia ośrodków naukowych i szkolnictwa wyższego w Polsce. Aby temu zapobiec należy wzmocnić potencjał akademicki kraju – stworzyć silne ośrodki naukowe w kraju (w Gdańsku: poprzez integrację Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Politechniki Gdańskiej i Uniwersytetu Gdańskiego).	Uwaga powtórzona
358 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Polityka migracyjna i integracja cudzoziemców 1. Strategia wielokrotnie identyfikuje migrację jako potencjalne zagrożenie, zwłaszcza w kontekście presji migracyjnej z Białorusi i Rosji. Tego typu zapisy mogą utrwalać negatywne postrzeganie migrantów i wzmacniać nastroje społeczne oparte na nieufności. Może to skutkować utrudnieniem procesów integracyjnych oraz osłabieniem spójności społecznej. 2. Dokument słusznie wskazuje na problem starzenia się społeczeństwa i niedoboru pracowników, jednak proponowane ograniczenie dostępu do rynku pracy wyłącznie dla zawodów deficytowych może pogłębić problemy osób o niższych kwalifikacjach. Brak odniesienia do ochrony praw pracowniczych i wsparcia integracyjnego dla tej grupy zwiększa ryzyko pracy nieregulowanej, wykluczenia społecznego oraz powstawania „społeczności równoległych”. 3. Wprowadzenie testu obywatelskiego, uzależniającego uzyskanie obywatelstwa od znajomości języka i kultury, może stanowić barierę dla osób z ograniczonym dostępem do edukacji, w tym migrantów zarobkowych i uchodźców. Brak alternatywnych ścieżek naturalizacji oraz mechanizmów wsparcia – takich jak bezpłatne kursy przygotowawcze, doradztwo socjalne i psychologiczne – może prowadzić do trwałego wykluczenia części cudzoziemców. 4. Choć Strategia zakłada priorytetowe traktowanie nauki języka polskiego, nie przewiduje zróżnicowanego podejścia do uczestników kursów ani wsparcia dla osób z trudnościami adaptacyjnymi. Brakuje rozwiązań uwzględniających indywidualne potrzeby edukacyjne, wsparcie psychologiczne oraz programy integracyjne o charakterze motywacyjnym (mentoring, wolontariat, sieci lokalne). 5. Zapowiedziane kompleksowe programy integracyjne dla osób objętych ochroną nie mają jasno określonej formuły.	Powtórzenie z uwagą nr 2551.

					6. Strategia nie odnosi się do międzynarodowych standardów ochrony migrantów i uchodźców, co może skutkować niespójnością z prawem międzynarodowym i zwiększać ryzyko dyskryminacji. Pominięcie szczególnych potrzeb dzieci, osób z niepełnosprawnościami, ofiar handlu ludźmi, osób LGBTQ+ oraz osób z doświadczeniem traumy wskazuje na brak podejścia opartego na prawach człowieka.	
358 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Odrzucenie koncepcji ogólnie ustalonych - w planie województwa - parametrów urbanistycznych 1. Określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych); 2. Czy to oznacza, że plan województwa ma wskazywać takie parametry dla każdej gminy ogólnie? Jeśli taki jest zamysł, to jako samorządowe służby planistyczne nie zgadzamy się z tą propozycją. Każda gmina powinna mieć możliwość ustalenia samodzielnie optymalnych dla swojego rozwoju parametrów, na podstawie uwarunkowań i przeprowadzonych analiz.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistycznej regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.
359 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Wzmocnienie roli Polskiej Agencji Kosmicznej (POLSA) jako kluczowego ośrodka rozwoju technologii kosmicznych w Polsce 1. Bezpieczeństwo i stabilność regionu Morza Bałtyckiego wymagają nowoczesnych narzędzi monitorowania środowiska, żeglugi, infrastruktury portowej i instalacji offshore. Technologie satelitarne rozwijane przez POLSA umożliwią zaawansowaną obserwację i analizę zjawisk klimatycznych, wykrywanie zagrożeń środowiskowych, śledzenie tzw. „floty cieni” oraz przeciwdziałanie zakłóceniom sygnałów GNSS. Tym samym agencja wzmocni odporność militarną państwa i bezpieczeństwo morskie regionu Bałtyku. 2. Rozwój sektora kosmicznego, koordynowany przez POLSA, napędzi innowacje i powstawanie nowych firm technologicznych, zwłaszcza w regionie Pomorza, gdzie dynamicznie rozwija się ekosystem współpracy nauki i biznesu. Partnerstwa z uczelniami (Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Gdańskim - z fizyką i technologiami kwantowymi – oraz Gdańskim Uniwersytetem Medycznym) oraz inwestycje w badania i rozwój (B+R) tworzą warunki do komercjalizacji nowoczesnych rozwiązań i zwiększania konkurencyjności Polski w europejskim i globalnym sektorze kosmicznym. Działania te przyczyniają się do wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy w sektorach wysokich technologii i budowania długofalowej odporności strategicznych obszarów kraju.	POLSA pełni niezwykle ważną rolę w rozwoju polskiego sektora kosmicznego, jednak Strategia co do zasady unika wskazywania oraz faworyzowania konkretnych branż w swoich zapisach. Dodawanie zapisów na temat POLSA mogłoby być tego rodzaju działaniem.
359 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Należy przyjąć gwarancję długoterminowych działań nakierowanych na rozwoju OZE – Offshore 1. Morska energetyka wiatrowa to dziś najbardziej stabilne źródło odnawialne w regionie Morza Bałtyckiego – produkuje również zimą, (w większym stopniu niż onshore) kiedy zapotrzebowanie na energię jest najwyższe, a fotowoltaika nie działa w znacznym stopniu. 2. Offshore jest ubezpieczeniem od kryzysów paliwowych – po wybuchu wojny w Ukrainie UE uznała go za kluczowy element niezależności energetycznej. 3. Projekty offshore są objęte dwustronnymi kontraktami CfD (kontrakty różnicowe), które gwarantują stabilne ceny energii przez 25 lat, chroniąc konsumentów przed skokami cen gazu i węgla.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
359 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	87	Konieczność podniesienia rangi wyzwania "Niski poziom aktywności fizycznej". W diagnozie Strategii trafnie zidentyfikowano niezdrowy styl życia i niski poziom aktywności fizycznej jako główną przyczynę problemów zdrowotnych, odpowiadającą za blisko połowę utraconych lat życia w zdrowiu Polaków. Rekomenduje się, aby w podsumowaniu diagnozy Strategii wyraźniej zaznaczyć, że niska sprawność fizyczna stanowi nie tylko problem zdrowotny, ale również czynnik obniżający produktywność gospodarki i spójność społeczną, co wymaga podniesienia rangi działań wdrożeniowych do poziomu przekrojowego priorytetu.	Postulowane zmiany nie odpowiadają ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej (Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się)
359 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	92	Wzmocnienie Kierunku Działań 1.C (Upowszechnianie aktywności fizycznej) poprzez zapewnienie systemowego finansowania lokalnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Priorytet 1.5 "Dobre zdrowie i aktywne starzenie się"	Powtórzenie z uwagą nr 2558.

			i aktywne starzenie się		zawiera cel "Upowszechnianie aktywności fizycznej w społeczeństwie". Aby ten cel był skutecznie realizowany, należy w treści Strategii lub Planu Działań ująć mechanizmy stałego wsparcia finansowego dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) na rozbudowę i modernizację przyjaznych miejsc do spacerów, biegania i jazdy na rowerze oraz innej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Konieczne jest również zapewnienie finansowania na utrzymanie i zarządzanie obiektami sportowymi JST, w tym placówkami szkolnymi, tak aby mogły one stawać się lokalnymi centrami aktywności fizycznej dostępnymi dla ogółu społeczeństwa poza godzinami lekcyjnymi.	
359 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93-94	Podkreślenie roli aktywności fizycznej w utrzymaniu samodzielności osób starszych. Strategia słusznie zauważa rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w związku ze starzeniem się społeczeństwa. Należy wyraźnie ująć, że regularna aktywność fizyczna jest kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się i ma bezpośredni wpływ na zachowanie samodzielności i odciążenie systemu opieki zdrowotnej i społecznej. W Priorytecie 1.5 (Aktywne starzenie się) należy promować programy, które oprócz działań społecznych i kulturalnych, koncentrują się na dedykowanej aktywności fizycznej seniorów (np. Sport dla Seniora), w celu zwiększenia ich niezależności.	Powtórzenie z uwagą nr 2559.
359 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	108, 209	Włączenie powszechnej sprawności fizycznej jako elementu budowania odporności państwa. W ramach Celu 3 "Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa", Strategia koncentruje się na systemach militarnych i reagowania kryzysowego. Sugeruje się dodanie do Priorytetu 3.3 "Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy" lub Priorytetu 3.2 "Wzmocnienie potencjału obronnego kraju" mechanizmu wsparcia dla programów, które łączą powszechną aktywność fizyczną i sprawność (Cel 1/P. 1.5) z gotowością i edukacją proobronną obywateli. Fizycznie sprawni obywatele stanowią fundament odporności społeczeństwa na kryzysy i są kluczowi dla wzmocnienia możliwości obronnych państwa.	Postulowane zmiany zapisów są już ujęte w Priorytecie 3.3 "Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy".
359 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	30	Wykorzystanie potencjału Igrzysk Olimpijskich do promocji powszechnej aktywności fizycznej. Plan Działań przewiduje zainicjowanie prac na rzecz organizacji Igrzysk Olimpijskich 2040 r. lub 2044 r. Należy ująć w Planie Działań (w działaniu 25. dotyczącym IO) wymóg, aby przygotowania do dialogu z MKOL (Międzynarodowy Komitet Olimpijski) i Strategia Rozwoju Sportu – IO Warszawa 2040 uwzględniały w swych założeniach obowiązkowy, kompleksowy komponent promujący sport powszechny i rekreację oraz inwestycje w infrastrukturę sportu masowego na terenie całego kraju, a nie tylko sport wyczynowy i obiekty olimpijskie.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 2561.
359 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Strategia powinna wykorzystać synergię między Celami Społecznymi (Cel 1) a Celami Bezpieczeństwa (Cel 3). Poprawa kondycji fizycznej i psychicznej Polaków (poprzez aktywność ruchową) nie tylko zmniejsza obciążenie budżetu państwa w sektorze zdrowia, ale także bezpośrednio zwiększa potencjał obronny i zdolność społeczeństwa do radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Uczynienie z powszechnej sprawności fizycznej strategicznego kierunku inwestycyjnego, a nie tylko pobocznego elementu polityki zdrowotnej, zwiększy spójność i odporność kraju zgodnie z głównym przesłaniem Strategii.	Powtórzenie z uwagą nr 2562.
359 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		W Strategii RPdo2035 brakuje zapisów z następującymi kwestiami: - działań zmierzających do uodpornienia systemów lokalizacji (zakłócanie GPS) oraz budowy alternatywnych rozwiązań (nie tylko ogólnie jako SBŁP) – coraz szerzej precyzja lokalizacji staje się elementem infrastruktury krytycznej również dla rozwiązań cywilnych; - przy systemach łączności brak wzmianki o potrzebie budowy komunikacji w oparciu o sieci rozproszone (np. typu MESH) mogące funkcjonować w rozproszeniu przy znacznej utracie lub uszkodzeniu znacznej ich części nawet jedynie jako lokalne po utracie połączenia z resztą sieci; - podnoszenia jakości danych i ich precyzji poprzez odnoszenie ich do ich lokalizacji w tym analizowanie w kontekście relacji przestrzennych. Zwłaszcza przy postępującej urbanizacji i wyludnianiu się części obszarów naszego kraju. W dokumentach jest mowa danych referencyjnych i ich niezbędności bez głębszego doprecyzowania, co za takie uważamy.	Przedstawione szczegółowe postulaty są nieadekwatne do charakteru opiniowanego dokumentu strategicznego.
360 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Pkt. Dotyczący rozwoju energetyki jądrowej Brak jakiegokolwiek wzmianki na temat zastosowania SMR – małych reaktorów jądrowych o mocy do 300 kW, które mogą mieć istotne znaczenie np. do dekarbonizacji przemysłu lub jako uzupełnienie dla farm wiatrowych i systemów fotowoltaicznych, co przyczyniłoby się do poprawy stabilności dostaw energii.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
360 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	Pkt. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa Brak informacji na temat rozwoju infrastruktury ograniczającej skutki powodzi / budowli przeciwpowodziowych takich jak zbiorniki przeciw powodziowe, wały, wrota przeciwpowodziowe, zbiorniki retencyjne, nowoczesne systemy służącymi do wykrywania intensywnych opadów deszczu towarzyszących gwałtownym powodziom.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Ogólne zapisy przedstawiono w ramach działania pn. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa.

360 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	WPROWADZENIE	6	Choć strategia deklaruje potrzebę współpracy z samorządami to jednak nie precyzuje jaką rolę samorządy mają pełnić w realizacji poszczególnych celów, jakie będą ich kompetencje i odpowiedzialność oraz nie zawiera żadnych zapisów dotyczących zapewnienia adekwatnych źródeł finansowania.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
360 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233	Strategia szeroko opisuje rozwój e-administracji i cyfrowych usług publicznych, to jednak: - nie wskazuje roli JST jako dostawców i użytkowników e-usług, - nie przewiduje wsparcia dla cyfryzacji usług lokalnych (np. podatki lokalne, rejestry gminne, komunikacja z mieszkańcami).	Zostaną dodane zapisy w priorytecie 3.5 w działaniu 2.B. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa oraz poprawa koordynacji w wymiarze instytucjonalnym.
360 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	W związku z planem opracowania ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, wskazanym w punkcie 37, konieczne należy uwzględnić dotychczasowe doświadczenia JST oraz jasno określić zasady finansowania zadań wynikających z ustawy, z uwzględnieniem możliwości budżetowych JST oraz konieczności zapewnienia stabilnych źródeł finansowania. Bez zapewnienia odpowiednich środków finansowych realizacja celów Strategii na poziomie lokalnym i regionalnym będzie zagrożona.	Uwaga o charakterze komentarza, dotyczy projektu ustawy a nie Strategii strictly
360 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	15 Część kierunkowa 57 Uzupełnić cel horyzontalny: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” w punkcie „Dostępność komunikacyjna, w szczególności przy użyciu środków transportu zbiorowego” poprzez dodanie w przedostatnim akapicie: Kluczowym elementem utrzymania policentrycznej struktury kraju będzie rozwój spójnej, niezawodnej sieci transportu publicznego, w tym kolei aglomeracyjnych łączących miasta metropolitalne z okolicznymi obszarami podmiejskimi. Te sieci transportowe istotnie wzmacniają funkcjonalne powiązania między ośrodkami miejskimi a ich zapleczem, umożliwiając równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i przeciwdziałając nadmiernej koncentracji ludności oraz kapitału w największych aglomeracjach.	Powtórzenie z uwagą nr 2571.
360 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	287	16 System realizacji Strategii 287 W punkcie 1 „Ukierunkowanie – w miarę możliwości – bieżących środków europejskich będących w dyspozycji Polski na działania określone w Strategii” dodać podpunkt: • W ramach funduszy unijnych przewiduje się wyodrębnienie środków na rozwój kolei aglomeracyjnych i metropolitalnych jako elementów zrównoważonego systemu transportu publicznego, który przyczyni się do realizacji celów klimatycznych i spójności terytorialnej.	Uwaga powtórzona (2572). Uwaga zbyt szczegółowa na tym etapie.
360 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72, 199	Strategia wielokrotnie podkreśla zagrożenia związane z migracją, szczególnie w kontekście presji migracyjnej z Białorusi i Rosji - zapisy typu: „Rosja i Białoruś wykorzystują przeciw Polsce, jako krajowi Zachodu z NATO i Unii Europejskiej, sztucznie wykreowaną presję migracyjną.” mogą prowadzić do jeszcze większej stygmatyzacji migrantów i postrzegania ich jako potencjalnych zagrożeń, co w efekcie przyniesie odwrotny skutek i będzie jeszcze bardziej nasilać negatywne nastroje, utrudniać integrację i budowanie zaufania społecznego.	Powtórzenie z uwagą nr 2573.
361 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	72-75	72-75 W Strategii podkreślono, że „Starzenie się kadr i spadek liczby ludności w Polsce kreują niedobory pracowników w wielu kluczowych dla rozwoju obszarach. Osiągnięcie rozwoju gospodarczego i zachowanie sprawności funkcjonowania państwa i jego instytucji w sytuacji spadku liczby ludności i starzenia się demograficznego wymaga wysokiej jakości ekspertów na kluczowych stanowiskach”. Jednocześnie planowane jest stworzenie modelu punktowego i ograniczenie dostępu do rynku pracy tylko dla zawodów deficytowych. Może to utrudnić legalizację pobytu i zatrudnienia dla osób o niższych kwalifikacjach, mimo że często wykonują prace niechętnie podejmowane przez obywateli Polski - problem nie dotyczy więc jedynie stanowisk kluczowych. Ponadto wspomniano o rewizji funkcjonowania agencji zatrudnienia, jednak brakuje konkretnych zapisów o ochronie praw	Powtórzenie z uwagą nr 2574.

					pracowniczych migrantów, którzy są szczególnie narażeni na nadużycia. Strategia nie zawiera propozycji wsparcia integracyjnego, edukacyjnego czy zawodowego dla osób o niższych kwalifikacjach, które już przebywają w Polsce. Osoby o niższych kwalifikacjach będą mieć utrudniony dostęp do legalnego zatrudnienia. Brak dedykowanych programów może prowadzić do większego ryzyka wykluczenia społecznego, pracy w szarej strefie oraz trudności w integracji. Strategia wskazuje na ryzyko powstania „społeczności równoległych”, ale nie przedstawia systemowych rozwiązań, które zapewniłyby inkluzywność i przeciwdziałałyby wykluczeniu (osoby często trafiają do OPS i zgłaszają się po pomoc, do której często zgodnie z przepisami nie mają uprawnień).	
361 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Wprowadzenie „testu obywatelskiego” i uzależnienie obywatelstwa od znajomości języka, kultury i norm społecznych może być barierą dla osób z trudniejszym dostępem do edukacji. Osoby o niższych kwalifikacjach, z ograniczonym dostępem do edukacji (np. migranci zarobkowi, osoby z doświadczeniem uchodźczym, z dużymi różnicami kulturowymi), mogą mieć trudności z opanowaniem języka i wiedzy kulturowej wymaganej do zdania testu. Brak przewidzianych alternatywnych ścieżek uzyskania obywatelstwa (np. przez długoletni pobyt, integrację lokalną, zaangażowanie społeczne itp.) może prowadzić do trwałego wykluczenia. Strategia zakłada „sukces” w przejściu tej procedury, jednak nie przewiduje bezpłatnych kursów przygotowawczych do testu obywatelskiego, wsparcia psychologicznego dla osób, które doświadczają stresu związanego z procedurą, doradztwa socjalnego i prawnego dla osób, które nie spełniają wymogów, ale są zintegrowane społecznie i pracują legalnie; brakuje jakichkolwiek informacji o dostępie do wsparcia psychologicznego i socjalnego dla osób, które nie spełniają warunków uzyskania obywatelstwa.	Powtórzenie z uwagą nr 2575.
361 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	„Dostępność kursów języka polskiego zostanie uznana za priorytet, ponieważ znajomość języka jest kluczowa dla integracji. Rozbudowane zostaną programy wsparcia organizacji pozarządowych prowadzących kursy języka polskiego. Znajomość języka będzie należała do kluczowych kryteriów przy ubieganiu się o obywatelstwo.” Z doświadczenia wiemy, iż osoby o niższych kwalifikacjach, z doświadczeniem uchodźczym lub traumą, mogą mieć trudności z uczestnictwem w kursach językowych. Brakuje w Strategii informacji o indywidualnym podejściu (np. kursy dostosowane do poziomu wykształcenia), wsparciu psychologicznym dla osób z trudnościami adaptacyjnymi, motywacyjnymi programach integracyjnych (np. mentoring, wolontariat, lokalne sieci wsparcia).	Powtórzenie z uwagą nr 2576.
361 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77-78	„D. Wprowadzenie kompleksowych programów integracyjnych dla cudzoziemców objętych ochroną krajową lub międzynarodową. Cudzoziemcy, którzy otrzymają zgodę na jedną z form ochrony krajowej lub międzynarodowej, zostaną objęci kompleksowymi, obowiązkowymi programami integracyjnymi, których celem będzie włączenie ich do polskiego społeczeństwa. Od postępów integracyjnych zależeć również będzie możliwość uzyskania przez nich zezwolenia na pobyt stały, czy w dalszej perspektywie – nabycie obywatelstwa polskiego. Kluczowa rola w budowaniu nowego modelu udzielania ochrony krajowej i międzynarodowej zostanie powierzona Szefowi Urzędu do Spraw Cudzoziemców z udziałem Straży Granicznej oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Instytucje te zostaną odpowiednio wzmocnione.” Z zapisów nie wynika jasno czy są to odpowiedniki dotychczasowych indywidualnych programów integracji dotychczas realizowane przez PCPR (w Gdańsku przez MOPR) czy zupełnie inne programy. Strategia zakłada wzmocnienie Straży Granicznej oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jednakże w przypadku dalszej realizacji indywidualnych programów w samorządach należy również wzmocnić jednostki OPS realizujące zadania – kadrowo jak również w formie szkoleń, w tym nauki języków obcych czy kompetencji kulturowych. Ponadto założenie, że integracja migrantów ma być realizowana głównie przez organizację pozarządową może prowadzić do niespójności działań i nierównego dostępu do usług w różnych regionach. Strategia wprowadza zakładane utrzymanie instytucjonalnych rozwiązań wspomagających integrację cudzoziemców, jednakże nie mówi nic o wzmocnianiu pracowników i zasobów OPS. Obecnie realizacja IPI w każdym województwie wygląda inaczej, brak jest interpretacji przepisów, jasnych wytycznych, szkoleń, pracownicy OPS we własnym zakresie szukają pomocy u jednostek bardziej doświadczonych w realizacji IPI. Potrzebne są również skuteczne platformy wymiany informacji między instytucjami w formie elektronicznej, w których możliwe byłoby dokonanie weryfikacji. Potrzebna jest również przestrzeń do wymiany doświadczeń.	Powtórzenie z uwagą nr 2577.
361 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Strategia nie wspomina o konwencjach międzynarodowych dotyczących ochrony migrantów, uchodźców i osób ubiegających się o azyl. Brak odniesienia do praw człowieka może prowadzić do niespójności z międzynarodowym prawem (np. w zakresie ochrony uchodźców, prawa do azylu itp.). Wprowadzenie testów obywatelskich, selektywnego dostępu do rynku pracy czy programów powrotowych bez odniesienia do standardów międzynarodowych może prowadzić do dyskryminacji i nadużyć. Ponadto Strategia w ogóle nie uwzględnia szczególnych potrzeb dzieci migrantów, osób z niepełnosprawnościami, ofiar handlu ludźmi, osób LGBTQ+ czy osób z doświadczeniem traumy.	Powtórzenie z uwagą nr 2579.

361 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		W ogóle został pominięty temat rodzicielstwa zastępczego – które jest rosnącą częścią zapewniania dobrego życia dzieciom, których rodzice (coraz liczniej – wydaje się, że wymaga to komentarza w treści: rosnąca liczba dzieci w pieczy zastępczej) nie są w stanie zapewnić bezpiecznych warunków opieki i wychowania. Nie ma działań wzmacniających rodziny na poziomie krajowym. Również nie ma działań skierowanych na adopcje – rodzicielstwo w pełnym tego słowa znaczeniu.	Uwaga powtórzona
361 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	3	Wskaźnik 1.5. 2) liczba osób korzystających z opieki długoterminowej w systemie pomocy społecznej – wykazywanie wzrostów raczej wskazuje na premiowanie tej formy wsparcia – zależy na upowszechnianiu pomocy środowiskowej.	Uwaga powtórzona
361 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych – w tym kontekście ważne jest szacowanie kosztów zadań, w tym zleconych do realizacji przez administrację rządową.	Uwaga powtórzona
361 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63-65	Kierunek działań 1A: Poziom publicznego wsparcia należy rozszerzyć o zwiększenie dostępności gruntów Skarbu Państwa w sytuacji braku gruntów gminnych Kierunek działań 2A: Osoby mające trudności w samodzielnym nabyciu mieszkania na zasadach rynkowych winny być kierowane do społecznego budownictwa czynszowego Kierunek działań 3A: W przedsięwzięciach remontowych należy uwzględnić fundusz na remont budynków powstałych przed 1945 r. np. kamienic w historycznych rejonach gmin.	Uwaga powtórzona (2583).
361 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	2	Działanie nr 1, kamienie milowe: - oprócz wdrożenia regulacji prawnych zawierających maksymalne limity należy przede wszystkim zabezpieczyć wysokość środków w budżecie Państwa, które będą odpowiadały celom określonym na str. 65 Programu (tj. celach do osiągnięcia) - kamienie milowe nie obejmują działań prawnych na rzecz finansowania zwrotnego.	Uwaga powtórzona
362 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Wzmocnienie roli ośrodków regionalnych i subregionalnych - brakuje odniesienia do roli miast metropolitalnych, które pełnią funkcje ponadregionalne. Należałoby uzupełnić zapis o rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu o znaczeniu krajowym i europejskim, co nie stoi w sprzeczności z celem horyzontalnym zakładającym zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej.	Rola metropolii została szczegółowo opisana w Kierunku szczegółowym nr 1
362 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	E. Zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego Stworzony zostanie centralny rejestr wszystkich obiektów, w których są świadczone usługi najmu krótkoterminowego. Rejestracja będzie opierać się na obowiązkowym oświadczeniu dotyczącym spełniania odpowiednich wymogów, a następnie kontroli ex post. Odpowiednie organy będą nadawały numery identyfikacyjne takim obiektom. Jeśli narzędzie ma być skuteczne musi być obowiązkowe i połączone z konsekwencjami wynikającymi z niespełnienia takiego obowiązku.	Uwaga powtórzona (2586).
362 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych Zapewnione zostanie finansowe wsparcie dla właścicieli i zarządców budynków wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów gminnych, na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach. Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki. Szczególnego wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych. Wnioskujemy o zapis: A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zarówno zasobów gminnych, jak i budownictwa wielkopłytowego. Wskazana w akapicie konieczność wsparcia zasobów wybudowanych w technologii wielkopłytowej jest trafna z uwagi na postępującą degradację techniczną tych budynków. W związku z tym warto wskazać wprost, że tego typu obiekty będą mogły liczyć na wsparcie w remontach i modernizacjach.	Uwaga powtórzona (2587).
362 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	B. Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE Planowane jest ustanowienie obszarów przyspieszonego rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (OPRO), na których inwestycje będą podlegały uproszczonym procedurom środowiskowym (będą wyznaczane tam, gdzie ryzyko negatywnego oddziaływania na środowisko jest minimalne), i wydawania zezwoleń (permitting). Tym samym OPRO docelowo mają pozwolić przede wszystkim na skrócenie procesu inwestycyjnego projektów OZE do maksymalnie 12 miesięcy lub 24 miesięcy w przypadku morskich elektrowni wiatrowych. Skuteczne ułatwienia rozwoju OZE w granicach miast wymagałyby uproszczeń w zakresie wpływu konserwatora zabytków na decyzje o ich lokalizacji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
362 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	179	E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni F. Działania służące adaptacji do zmian klimatu na obszarach miejskich. Brakuje zapewnienia finansowania działań zawartych w programach strategicznych.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są

			adaptacja do zmian klimatu			rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
362 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE Rekomendujemy dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel. Obszar ten jest narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, co zresztą zostało wspomniane już w tekście strategii na str. 199. Ponadto znajdują się tutaj ważne obiekty infrastrukturalne, które mogą być potencjalnymi celami, zatem istotne byłoby wpisanie tego obszaru do OSI i zapewnienie dzięki temu między innymi wsparcia służb ochrony bezpieczeństwa, porządku publicznego i służb ratowniczych, a także wsparcie dla rozwoju infrastruktury zbiorowej ochrony ludności.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
362 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	Celem nadrzędnym kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej państwa w perspektywie 2035 r. jest utrzymanie i wzmocnienie policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Wnioskujemy o rozszerzenie celu o sformułowanie: „przy jednoczesnym wspieraniu rozwoju metropolii o znaczeniu krajowym i europejskim”. Rozwój policentrycznej struktury nie stoi w sprzeczności ze wzmacnianiem metropolii, które są biegunami wzrostu na mapie Europy. Wspieranie wzrostu znaczenia ośrodków metropolitalny przyczynia się wprost do wzrostu gospodarczego i budowania pozycji Polski w ramach Europy.	Rola metropolii została szczegółowo opisana w Kierunku szczegółowym nr 1
362 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzoną w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, - minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, - zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych); Czy to oznacza, że plan województwa ma wskazywać takie parametry dla każdej gminy ogólnie? Jeśli taki jest zamiar, to jako samorządowe służby planistyczne nie zgadzamy się z tą propozycją. Każda gmina powinna mieć możliwość ustalenia samodzielnie optymalnych dla swojego rozwoju parametrów, na podstawie uwarunkowań i przeprowadzonych analiz. Nie wydaje się możliwe, aby organ na poziomie regionalnym był w stanie przeprowadzić samodzielnie tak precyzyjne analizy dla każdej gminy w województwie. Narzucenie takich parametrów ogólnie może prowadzić do trudności w racjonalnym gospodarowaniu przestrzenią, skutkować sprzecznością z obowiązującymi planami miejscowymi, co będzie prowadziło do powstawania skutków odszkodowawczych, których koszty będą obciążały budżet gminy.	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia swobody planistce regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.
362 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	4	Delimitacja OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE Rekomendujemy dodanie do delimitacji gmin położonych nad Zatoką Gdańską – od Gdańska po Hel. Obszar ten jest narażony w podobnym stopniu na zagrożenia związane z wrogimi działaniami, co zresztą zostało wspomniane już w tekście strategii na str. 199. Ponadto znajdują się tutaj ważne obiekty infrastrukturalne, które mogą być potencjalnymi celami, zatem istotne byłoby wpisanie tego obszaru do OSI i zapewnienie dzięki temu między innymi wsparcia służb ochrony bezpieczeństwa, porządku publicznego i służb ratowniczych, a także wsparcie dla rozwoju infrastruktury zbiorowej ochrony ludności.	Proponowane zmiany w delimitacji OSI wykraczają poza założenia jakie przyjęto podczas jego tworzenia.
363 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Wnioskujemy o dodanie w pkt. 1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem podpunktu mówiącego o przeznaczeniu gruntów skarbu państwa na budowę mieszkań komunalnych i społecznych, uproszczeniu procedur dotyczących pozyskiwania gruntów i zwolnieniu z podatku VAT aportów nieruchomości wnoszonych do spółek komunalnych przeznaczonych na budowę mieszkań komunalnych i społecznych. Zasoby nieruchomości komunalnych są na wyczerpaniu i bez znacznego wsparcia w postaci nieruchomości skarbu państwa realizacja planów określonych w strategii nie będzie możliwa – wzrost udziału mieszkań komunalnych i społecznych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto z 1,64% w 2024 r. do > 10% w 2030 r. (Cele do osiągnięcia, str. 25 Strategii). Ponadto zwolnienie aportów nieruchomości z podatku VAT obniży koszty realizacji inwestycji komunalnych i społecznych realizowanych przez TBS/SIM, co przyczyni się do ograniczenia wysokości czynszów najmu.	Uwaga powtórzona (2595).
363 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie	65	3. Poprawa warunków mieszkaniowych A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych. Należy dopisać, aby wsparcie obejmowało w szczególności działania polegające na rewitalizacji zabudowy mieszkaniowej o walorach historycznych.	Uwaga powtórzona (2596).

			dostępności mieszkań			
363 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Uwaga ogólna do opracowania: - dokument powinien uwzględniać wszystkie strategiczne inwestycje w polskich portach i na ich podstawie tworzyć wskaźniki; - w kontekście bezpieczeństwa brakuje konkretnych propozycji w zakresie reagowania na zagrożenia atakami na infrastrukturę krytyczną zapewniających jej bezpieczne funkcjonowanie i odporność na akty sabotażu lub ataki militarne. Ponadto widoczny jest brak planów związanych z zapewnieniem ciągłości funkcjonowania infrastruktury krytycznej poprzez dywersyfikację infrastruktury lub jej elementów; - brak doprecyzowania roli portu w Planie działań na lata 2026–2029 — Strategia zapowiada Plan działań, ale Port Gdańsk powinien zadbać, by kluczowe projekty portowe (pogłębienie, terminale intermodalne, hub serwisowy OZE) znalazły się w wykazie z konkretnymi mechanizmami finansowania; - ryzyko bezpieczeństwa łańcucha (hybrydowe ataki, cyber) — Strategia wskazuje zagrożenia, ale brakuje precyzyjnych zapisów dot. standardów ochrony infrastruktury portowej i wdrażania mechanizmów działania na wypadek sytuacji kryzysowych.	Uwaga odrzucona
364 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu.” na: „Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. Modernizacja powinna uwzględniać porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki, w których, ze względu na konieczność wdrożenia systemów OPS, od 2030 roku skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
365 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Dla bezpieczeństwa energetycznego kraju na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, z których docierają do Polski surowce z nowych źródeł, a w przyszłości będzie tam rosło wytwarzanie oraz wymiana transgraniczna energii.” następującego zapisu: „Kluczowym portem dla bezpieczeństwa energetycznego Polski jest Gdańsk, którego znaczenie wzrosło po wybuchu wojny w Ukrainie (przejęcie zwiększonego wolumenu surowców energetycznych – głównie ropa naftowa i węgiel).	Ze względu na syntetyczny charakter diagnozy, nie opisano w niej wszystkich potencjalnych wyzwań czy faktów związanych z dostawami surowców.
365 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Ważnym działaniem w tym kontekście jest również dywersyfikacja dostaw tych surowców – ich stabilne dostawy warunkują skuteczną realizację transformacji energetycznej.” następującej treści: „Porty morskie powinny odegrać istotną rolę w transformacji energetycznej pod kątem importu paliw alternatywnych, szczególnie związków pochodnych wodoru z krajów, w których warunki klimatyczne pozwalają na tańszą produkcję dużych wolumenów.”	Fragment na stronie 160 SRP2035 w pkt G. sekcji 1. Priorytetu 2.5 "Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji. Wspierane będzie lokalne wytwarzanie i wykorzystywanie wodoru oraz rozwiązania zmniejszające odległości pomiędzy centrami podaży i popytu wodoru. Pozwoli to na zmniejszenie strat podczas transportu i ograniczy budowę kosztowej infrastruktury. Ponadto promowane będzie wykorzystanie projektów typu hydrogen ready w celu maksymalizacji wykorzystania środków unijnych do inwestycji w sektorze." wskazuje, że transformację energetyczną w

						kontekście wodoru należy oprzeć o produkcję a nie o import. Ponadto, na stronie 158 SRP2035 w sekcji Kluczowe wyzwania Priorytetu 2.5 fragment: "Dla bezpieczeństwa energetycznego kraju na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, z których docierają do Polski surowce z nowych źródeł, a w przyszłości będzie tam rosło wytwarzanie oraz wymiana transgraniczna energii. Polityka publiczna powinna uwzględniać także fakt, że odchodzenie od paliw konwencjonalnych jest krokiem w kierunku zwiększenia samowystarczalności energetycznej, jednakże może generować ryzyko uzależnienia od nowych, trudno dostępnych surowców (także nieenergetycznych, a zwłaszcza krytycznych) i produktów technologii nisko- i zeroemisyjnych, które są kluczowe dla zielonych rozwiązań technologicznych." wskazuje na ryzyko niepożądanego uzależnienia się od innych państw w trakcie procesu transformacji energetycznej, co także obejmuje wodór i jego pochodne, poprzez importowanie paliw alternatywnych z innych krajów. Mimo iż, porty morskie stanowią ważne ogniwa w transformacji energetycznej kraju, to w świetle powyższego, ostatni postulat w uwadze nie współgra z założeniami Priorytetu 2.5 SRP2035.
365 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.” na: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego oraz sektora transportu lądowego i morskiego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.”	Uwaga zostanie uwzględniona.
365 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących celów: - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali importowych amoniaku (2030) – wybudowanie drugiego terminala importowego amoniaku w Gdańsku. W chwili obecnej działa 1 terminal w Policach. - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali CO2 (2030) – terminal eksportowy CO2 w Gdańsku - Wskaźnik: Liczba koncepcji budowy rurociągu CO2 łączących port morski z zapleczem lądowym (ze względu na sąsiedztwo Rafinerii Gdańskiej Port Gdańsk jest predysponowany do eksportu CO2 (inwestor: Orlen). Bez technologii CCS trudna będzie dekarbonizacja przemysłów takich jak: stalowy czy cementowy. - Wskaźnik: Liczba nabrzeży w portach morskich wyposażonych w OPS - koncepcja budowy gazociągu H2 łączących port morski z Rafinerią (Port Gdańsk – Rafineria Orlen w Gdańsku) – inwestor: Orlen	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.

365 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	167	ZMPG S.A. sugeruje dodanie zapisu: - zagwarantowanie podaży portom morskim o podstawowym znaczeniu dla gospodarki terenów inwestycyjnych pod produkcję paliw alternatywnych.	Uwaga powtórzona - 2619
365 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	ZMPG S.A. sugeruje zmianę zapisu: „Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej).” na: „Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej, w tym poprawa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej łączącej porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki z zapleczem lądowym). ”	Powtórzenie z uwagą nr 2620.
365 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		Komentarz: „Kluczowym obszarem dla bezpieczeństwa: energetycznego, militarnego, żywnościowego oraz gospodarczego Polski jest Port Północny w Gdańsku zlokalizowany na Wyspie Stogi (przeładunki ropy naftowej, węgla, LPG, żywności). W chwili obecnej jest on połączony z zapleczem lądowym jednym mostem drogowym i jednym kolejowym. Ponadto linia kolejowa wykorzystywana do transportu towarów obsługuje również paliwa płynne z Rafinerii Gdańskiej. Konieczna jest budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego.”	Powtórzenie z uwagą nr 2621.
365 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	ZMPG S.A. sugeruje dopisanie po poniższym zdaniu: „Modernizacji podlegać będzie infrastruktura – w tym podwójnego zastosowania – na obszarach lądowych i morskich, która w czasie pokoju jest używana dla zastosowań cywilnych, a w czasie zagrożenia może być przeznaczona do użytku militarnego, lub posiada krytyczne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa i ludności”. następującej treści: „Szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa militarnego będzie miał rozwój nowych morskich terminali głębokowodnych (w tym w Gdańsku) wraz z lądową infrastrukturą dostępową do portów, dzięki którym w sytuacjach kryzysowych możliwy będzie sprawny przeładunek sprzętu wojsk NATO”.	Powtórzenie z uwagą nr 2622.
365 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	218	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba dokumentacji projektowych dla planowanych terminali głębokowodnych (w tym Portu Gdańsk) 2. Liczba dokumentacji projektowych dla dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki (w tym Portu Gdańsk)	Powtórzenie z uwagą nr 2623.
365 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	227	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba nowych morskich terminali agro (2026 – I etap, 2028 – II etap). 2. Zdolności przeładunkowe zbóż i pasz w polskich portach morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki.	Powtórzenie z uwagą nr 2624.
366 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku,	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16-17	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących inwestycji: - 2025 zakończenie rozbudowy terminala Baltic Hub do rocznej zdolności przeładunkowej wynoszącej 4,5 mln TEU (inwestor: Baltic Hub) - 2026 zakończenie budowy terminala instalacyjnego dla morskich farm wiatrowych w Gdańsku (inwestor: Istrana) - 2028 zakończenie rozbudowy terminala paliwowego w gdańskim Naftopocie (inwestor: ZMPG S.A. i Naftoport) - 2030 zakończenie budowy zintegrowanego punktu kontroli granicznej (inwestor: ZMPG S.A.) - 2028 zakończenie inwestycji CEF II (rozbudowa 4 nabrzeży w Porcie Wewnętrznym w Gdańsku) inwestor: ZMPG S.A. - 2029 zakończenie rozbudowy systemu energetycznego Portu Gdańsk wraz z instalacją systemu OPS (inwestor: ZMPG S.A.) - 2029 zakończenie budowy parkingu buforowego dla pojazdów ciężarowych w Porcie Gdańsk (inwestor: ZMPG S.A.) - 2028 zakończenie budowy pływającego terminala LNG w Gdańsku (Inwestor: Gaz-System) - 2028 odbiór studium wykonalności dla projektu pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku (inwestor: ZMPG S.A. i PKP	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Nie jest zasadne aby dokument kierunkowy o randze strategii zawierał załącznik z tak szczegółowym planem działań/inwestycji. Powinny one być ujęte na poziomie strategii sektorowych. Terminal FSRU w Zatoce Gdańskiej nie będzie miał charakteru

					PLK S.A.) - 2029 rozpoczęcia opracowywania dokumentacji projektowej dla przedsięwzięcia pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku” (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.) - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala importowego amoniaku w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny) - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala eksportowego CO2 w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny) - 2035 stworzenie koncepcji budowy gazociągu H2 łączącego Port Gdańsk z gdańską Rafinerią (inwestor: Orlen) - 2035 stworzenie koncepcji budowy rurociągu CO2 łączącego Port Gdańsk z zapleczem (inwestor: Orlen) - 2035 projekt budowlany falochronu pod kątem budowy terminali głębokowodnych w Porcie Gdańsk - 2028 zakończenie rozbudowy układu drogowo-kolejowego w lewobrzeżnej części Portu Gdańsk (ul. Chodackiego) - 2027/2028 zakończenie budowy stacji tankowania H2 na terenie Portu Gdańsk (inwestor: Orlen)	inwestycji portowej. Warto zauważyć, że bardziej szczegółowe zapisy dot. rozwoju portów PL znajdują się w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju portów morskich.
366 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68, 94	Prośba o dopisanie do kierunków działań w celu I, Priorytet 1.2 i 1.5 Kierunku „Poprawa dostępności zbiorczej komunikacji publicznej” poprzez inwestycje (w tabor i infrastrukturę przystankową w miastach), ukierunkowane na dalsze dostosowywanie zbiorczej komunikacji publicznej do potrzeb osób starszych oraz rodzin z dziećmi (pożądane dalsze inwestycje w tabor autobusowy i tramwajowy w pełni niskopodłogowy, z dużą ilością miejsc siedzących, ale także z miejscami na wózki dziecięce). Powyższe jest istotne w perspektywie spodziewanych zmian demograficznych (wzrost udziału osób starszych w społeczeństwie) a z drugiej strony zgodne z polityką demograficzną ukierunkowaną na wzrost dzietności (zadbanie o ułatwienia dla rodzin z dziećmi).	Uwaga powtórzona
366 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	215, 216	Do celu III, Priorytet 3.3, Kierunek 3 (Identyfikacja i zabezpieczenie usług kluczowych oraz modernizacja i rozwój infrastruktury krytycznej) - zapewnienie, poprzez odpowiednie instrumenty regulacyjne, ale też inwestycyjne, odpowiedniego taboru komunikacyjnego w celach ewakuacyjnych. Pożądane jest zapewnienie floty zróżnicowanej z uwagi na rodzaj napędu tj. by oprócz dążenia do floty zeroemisyjnej, najbardziej przyjaznej środowisku, zagwarantować rozsądny udział autobusów spalinyowych o wysokich normach emisyjności (w dbałości o aspekt środowiskowy), które to, w odróżnieniu do pojazdów elektrycznych, nie mają ograniczeń jako chodzi o zasięgi. Dywersyfikacja w tym zakresie pozwoli, w przypadku działań ewakuacyjnych, zapewnić odpowiednie bezpieczeństwo mieszkańcom.	Powtórzenie z uwagą nr 2631.
366 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		W kontekście planowanego rozwoju Pomorskiego Hubu Energetycznego, należy podkreślić kluczową rolę regionu Pomorza jako przyszłego centrum zielonej, nieemisyjnej energetyki w Polsce. W perspektywie kilkunastu lat Pomorze stanie się strategicznym źródłem energii odnawialnej, istotnym dla bezpieczeństwa energetycznego kraju. W związku z tym zasadne jest zapewnienie warunków instytucjonalnych i kapitałowych umożliwiających Grupie Energa S.A. skuteczne pełnienie roli lidera transformacji energetycznej regionu. Należy rozważyć działania ograniczające ryzyka wynikające z nadmiernej zależności kapitałowej spółki od innych podmiotów, co może wpływać na jej decyzyjność, stabilność finansową oraz zdolność inwestycyjną w obszarze zielonej transformacji.	Uwaga powtórzona - 2632
366 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Kierunki działań pkt 5. „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” należy uzupełnić o federalizację uczelni. Akapity zawarte w pkt 5 sugerują koncentrację na małych uczelniach, w małych miastach co jeszcze bardziej rozproszy finansowanie uczelni i doprowadzi do dalszego rozdrobnienia ośrodków naukowych i szkolnictwa wyższego w Polsce. Wzmocnienie potencjału akademickiego i badawczego kraju wymaga stworzenia silnych ośrodków naukowych, w tym w Gdańsku, poprzez integrację zasobów kluczowych uczelni wyższych, takich jak Gdański Uniwersytet Medyczny, Politechnika Gdańska i Uniwersytet Gdański. W tym celu należy rozważyć zmiany w ustawie „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, które umożliwią federalizację zainteresowanych uczelni, zwiększając konkurencyjność polskiego szkolnictwa wyższego i potencjał innowacyjny kraju.	Uwaga powtórzona
366 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Powołanie Metropolii w kraju. Dla wzmocnienia rozwoju regionalnego i efektywnego zarządzania kluczowymi obszarami kraju, należy wprowadzić ustawowe regulacje umożliwiające tworzenie metropolii, co pozwoli na skoordynowaną realizację zadań wykraczających poza możliwości pojedynczych miast i gmin. Powstanie obszarów metropolitalnych wpłynie na: - lepsze planowanie przestrzenne, - integrację transportu, - efektywniejsze wykorzystanie funduszy, - poprawę jakości życia mieszkańców, - lepszą koordynację inwestycji, unikanie dublowania projektów. Istnienie metropolii ułatwia efektywne zarządzanie rozwojem również w skali kraju i integrację działań lokalnych z politykami krajowymi. Szczególnie istotne jest to w kontekście Pomorza, gdzie brak jednoznacznych ram prawnych	Kwestie dot. współpracy metropolitalnej zostaną zaadresowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast. Dla OMGGs procedowane są odrębne regulacje.

					ogranicza skuteczność zarządzania, przejrzystość struktur i klarowność kompetencji w funkcjonujących inicjatywach metropolitalnych. Należy też uszczegółowić rolę miast metropolitalnych jako biegunów wzrostu, zgodną z ideą zrównoważonego, policentrycznego rozwoju terytorialnego.	
367 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	3, 4	W ramach Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) dla morskiej energetyki wiatrowej i elektrowni jądrowej (Pomorskie), należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych.	Uwaga powtórzona - 2637
367 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10, 11	W opisie funkcji metropolii Trójmiasta brakuje odniesienia do konieczności modernizacji i utrzymania obiektów inżynierskich (np. estakad, tuneli, mostów) jako kluczowych elementów zapewniających dostępność transportową i bezpieczeństwo.	Utrzymanie obiektów inżynierskich nie jest strategiczną interwencją, jest stałym elementem funkcjonowania administracji publicznej.
367 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Należy uwzględnić potrzeby rozwoju infrastruktury rowerowej i pieszej w kontekście obiektów inżynierskich (np. kładki pieszo-rowerowe), jako elementu wspierającego zrównoważoną mobilność miejską. W strategii brakuje odniesienia do konieczności modernizacji obiektów inżynierskich w kontekście zwiększającego się ruchu ciężkiego związanego z rozwojem portów morskich i logistyki w regionie Pomorskim jak również ewentualnego wykorzystania obiektów jako drogi komunikacyjnej w przypadku przemieszczania ciężkich pojazdów wojskowych.	Uwaga niezasadna. W przepisach nie występuje pojęcie "kładki". Na mostach lub wiaduktach albo w tunelach uwzględnia się infrastrukturę przeznaczoną dla pieszych lub rowerów w zależności od istniejącego lub prognozowanego natężenia ruchu. Wszystkie drogowe obiekty inżynierskie należy projektować biorąc pod uwagę strukturę rodzajową pojazdów oraz natężenia ruchu. Taki obowiązek wynika z przepisów techniczno-budowlanych dotyczących dróg publicznych.
367 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	W kontekście metropolii Trójmiasta, ze względu na bliskość portów i potencjalne znaczenie militarne, należy uwzględnić konieczność przygotowania infrastruktury drogowej i inżynierskiej do obsługi ruchu wojskowego, w tym ewakuacji i logistyki.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
367 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	4	W OSI przygranicznych (np. Pomorskie – powiat nowodworski), należy uwzględnić konieczność wzmacniania infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w kontekście potencjalnych działań wojskowych i ewakuacyjnych.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny być adresowane w strategiach sektorowych.
367 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029		W kontekście bezpieczeństwa i odporności państwa, plan powinien zawierać działania związane z przystosowaniem infrastruktury drogowej do zwiększonego ruchu wojskowego i ewakuacyjnego, szczególnie w regionach portowych i przygranicznych.	Szczegółowe zapisy w zakresie trwałości infrastruktury transportowej wraz z koniecznością modernizacji infrastruktury pod kątem wykorzystania dual-use powinny zostać zaadresowane w strategiach sektorowych.
367 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209-218	Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności dużych miast w kontekście współczesnych zagrożeń. W świetle raportu „Samorządy wobec współczesnych zagrożeń. Odporność polskich gmin i miast” (BGK, czerwiec 2025), szczególną uwagę należy zwrócić na potrzebę wzmacniania bezpieczeństwa i odporności największych ośrodków miejskich, które charakteryzują się najwyższym poziomem zagrożenia, zwłaszcza w kontekście kryzysów militarnych oraz humanitarnych, w tym związanych z migracjami. Ze względu na obecność kluczowych elementów infrastruktury krytycznej – takich jak porty morskie, lotniska, rafinerie czy centra logistyczne – konieczne jest wdrażanie działań ukierunkowanych na ich ochronę oraz zapewnienie bezpieczeństwa ludności w sytuacjach kryzysowych. Wysoka	Powtórzenie z uwagą nr 2646.

					odporność społeczna i instytucjonalna nie eliminuje ryzyka, dlatego niezbędne jest systemowe podejście do zarządzania zagrożeniami. Rekomendacja: Strategia rozwoju powinna uwzględnić: · wzmocnienie systemów ochrony infrastruktury krytycznej w dużych miastach, · rozwój mechanizmów reagowania kryzysowego z uwzględnieniem specyfiki zagrożeń militarnych i humanitarnych, · integrację działań administracji rządowej, samorządowej i służb specjalistycznych w zakresie bezpieczeństwa miejskiego, · wykorzystanie danych analitycznych (np. indeksów zagrożeń i odporności) jako podstawy planowania strategicznego.	
368 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-183	Poprawa jakości środowiska i edukacji ekologicznej w dużych miastach. Duże miasta, jako centra życia społecznego, gospodarczego i infrastrukturalnego, stoją przed wyzwaniami związanymi z jakością środowiska naturalnego. Zanieczyszczenie powietrza w obszarach silnie zurbanizowanych, wpływ działalności przemysłowej i transportowej na jakość wód oraz presja urbanizacyjna na tereny zielone to problemy, które wymagają systemowych rozwiązań. Jednocześnie metropolie dysponują potencjałem do wdrażania innowacyjnych działań proekologicznych – dzięki obecności uczelni, instytucji badawczych, aktywnych społeczności lokalnych oraz rozwiniętej infrastruktury miejskiej. Szczególne znaczenie mają inwestycje w zieloną infrastrukturę, która nie tylko poprawia jakość środowiska, ale również wpływa pozytywnie na zdrowie i komfort życia mieszkańców, zwłaszcza osób starszych. Rekomendacja: Strategia rozwoju dużych miast powinna uwzględnić: · rozwój programów monitorowania i poprawy jakości powietrza oraz wód, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów gęsto zaludnionych i infrastruktury przemysłowej, · wsparcie dla inwestycji w zieloną infrastrukturę miejską (np. parki, ogrody deszczowe, systemy retencji), z uwzględnieniem dostępności dla osób starszych i z ograniczeniami mobilności, · wdrażanie programów edukacji ekologicznej w szkołach, uczelniach i społecznościach lokalnych, w tym dedykowanych działań dla seniorów, · promocję postaw proekologicznych i zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz klimatu i środowiska.	Uwaga powtórzona - 2647
368 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Wzmocnienie współpracy metropolitalnej jako element strategii rozwoju dużych obszarów miejskich. Obszary metropolitalne, skupiające największe miasta i otaczające je gminy, odgrywają kluczową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Ich funkcjonowanie opiera się na współpracy samorządów w zakresie planowania przestrzennego, transportu publicznego, edukacji, ochrony środowiska i rozwoju gospodarczego. W celu zwiększenia efektywności wdrażania polityk publicznych oraz lepszego wykorzystania potencjału metropolii, konieczne jest instytucjonalne i finansowe wzmocnienie struktur metropolitalnych. Włączenie obszarów metropolitalnych do działań strategicznych na poziomie krajowym – zarówno w części kierunkowej, jak i w planie działań – może przyczynić się do bardziej zrównoważonego rozwoju regionalnego. Szczególne znaczenie ma przyjęcie ustaw metropolitalnych, które umożliwią trwałe i skuteczne funkcjonowanie tych struktur, w tym dla metropolii pomorskiej. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględnić: · wzmocnienie instytucjonalne i finansowe struktur metropolitalnych, · przyjęcie ustaw metropolitalnych dla kluczowych obszarów miejskich, · integrację działań metropolii z politykami krajowymi w zakresie przestrzeni, transportu, klimatu i edukacji, · rozwój mechanizmów współpracy między samorządami w ramach obszarów metropolitalnych, · promowanie policentrycznego i zrównoważonego modelu rozwoju regionalnego.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
368 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Uwzględnienie zagrożeń środowiskowych związanych z pozostałościami po działaniach wojennych na dnie Bałtyku. Strategia rozwoju identyfikuje zagrożenia wynikające z obecności bojowych środków trujących, broni, paliw i substancji ropopochodnych na dnie Morza Bałtyckiego (s. 175, 182), jednak nie przewiduje konkretnych działań zmierzających do ich neutralizacji. Problem ten ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa ekologicznego, zdrowia publicznego oraz rozwoju gospodarczego regionów nadmorskich, w tym Pomorza. Z uwagi na skalę zagrożenia oraz jego transgraniczny charakter, konieczne jest zaplanowanie konkretnych działań w ramach planu wdrożeniowego na lata 2026–2029. Powinny one obejmować m.in. monitoring, badania naukowe, współpracę międzynarodową oraz wdrażanie technologii umożliwiających bezpieczne usuwanie lub zabezpieczanie niebezpiecznych pozostałości. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględnić: · zaplanowanie działań w zakresie identyfikacji, monitorowania i neutralizacji zagrożeń środowiskowych na dnie Bałtyku, · współpracę z instytucjami krajowymi i międzynarodowymi w zakresie badań i technologii oczyszczania środowiska morskiego, · uwzględnienie tego wyzwania w planie działań na lata 2026–2029 jako elementu bezpieczeństwa ekologicznego i zrównoważonego rozwoju regionów nadmorskich.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
368 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Potrzeba kompleksowego wsparcia samorządów w procesie odchodzenia od ogrzewania węglowego. Strategia zakłada rezygnację z ogrzewania węglowego w gospodarstwach domowych w miastach do 2030 r. co jest istotnym krokiem w kierunku poprawy jakości powietrza i realizacji celów klimatycznych. Aby osiągnięcie tego celu było realne, niezbędne jest rozszerzenie działań wykraczających poza programy dotacyjne dla osób fizycznych. Szczególne znaczenie ma opracowanie i wdrożenie kompleksowego programu wsparcia – przede wszystkim finansowego – dla samorządów, które zarządzają zasobami komunalnymi. Wymiana systemów grzewczych w budynkach i lokalach	Uwaga powtórzona - 2651

					komunalnych wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych, a jej tempo i skala będą kluczowe dla powodzenia całego procesu transformacji energetycznej w miastach. Rekomendacja: Strategia powinna uwzględniać: · opracowanie programu wsparcia finansowego dla samorządów na wymianę systemów grzewczych w zasobach komunalnych, · integrację działań dotacyjnych dla osób fizycznych z inwestycjami w infrastrukturę publiczną, · uwzględnienie tych działań w planie wdrożeniowym na lata 2026–2029 jako elementu polityki klimatycznej i społecznej.	
368 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	1. Rozwój zasobu mieszkań na wynajem Kierunek działań 1.A. (Zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego) Wsparcie powinno być rozszerzone o budowę mechanizmu preferencyjnego pozwalającego na przyciąganie do jednostek samorządu terytorialnego osób o szczególnych kompetencjach bądź grup zawodowych kluczowych dla rozwoju lokalnego. System ten powinien umożliwiać oferowanie mieszkań o umiarkowanych kosztach najmu w lokalizacjach o wysokim potencjale rozwoju gospodarczego. W ten sposób polityka mieszkaniowa stanie się narzędziem aktywnego kształtowania lokalnych rynków pracy i wzmacniania konkurencyjności samorządów.	Uwaga powtórzona (2652).
368 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz utrzymania zrównowozonego o modelu rozwoju kraju	269	Pominięcie tematu Rewitalizacji, która nie jest wskazywana jako instrument terytorialny i rozwojowy Nie ma wskazania na politykę krajową dotyczącą rewitalizacji, nie ma integracji krajowych instrumentów (mieszkaniowych, środowiskowych, z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa, przedsiębiorczości), finansowania krajowego, monitoringu, krajowego komitetu rewitalizacji, itd.	Uwaga uwzględniona
368 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	W OSI „elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej” delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Wnioskujemy o dodanie Gdańsk – to tutaj jest realizowany terminal instalacyjny, zbudowane są zakłady przemysłowe realizujące podstawową infrastrukturę offshore (Baltic Towers, Grupa Przemysłowa Baltic); to na rynku trójmiejskim pojawiają się kadry z wykształceniem (nowe kierunki studiów) i doświadczeniem kierunkowym. W ramach powyższego OSI należy uwzględnić konieczność rozbudowy infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich w rejonach portowych i przybrzeżnych.	Uwaga powtórzona - 2654
368 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	W OSI „transformacji energetycznej” podobnie jak powyżej – wnioskujemy o dodanie Gdańsk; delimitacja obszaru jest zbyt wąska. Gdańsk oraz region stają się kluczowe (strategiczne) w świetle rozwoju sektora energetycznego w kraju. To w Gdańsku będą pojawiać się kluczowe inwestycje takie jak: FSRU (Floating Storage Regasification Unit) budowany przez Gaz-System, planowane instalacje wodorowe Orlen, elektrownia CCGT Energii, które wpłyną znacząco na cel jakim jest łagodzenie skutków wygaszanych kopalń i elektrowni węglowych oraz zapewnienie nowych źródeł energii. To w regionie pojawiają się instalacje OZE, offshore, onshore czy elektrownia jądrowa. Powiązania regionu z Gdańskiem w tym zakresie są pewne – potrzebne kadry, kierunki na uczelniach, przesyłowe linie energetyczne, magazyny energii, jej produkcja oraz użycie. Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE (pomorze), w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych. Wzrasta i skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną w portach (konieczność wdrożenia systemów Onshore Power Supply, co wynika przede wszystkim z unijnych regulacji, które od 2030 roku będą nakładać obowiązek zasilania statków z lądu w głównych portach sieci TEN-T).	Celem OSI transformacji energetycznej jest łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji energetycznej w szczególności na obszarach zależnych od węgla.
368 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Należy rozwinąć kwestie związane z odpornością dużych miast i metropolii na kryzysy. Miasta są kluczowymi węzłami infrastrukturalnymi, społecznymi i gospodarczymi kraju i koncentrują większość ludności oraz infrastruktury krytycznej. Jednocześnie są szczególnie narażone na następujące zjawiska: - skutki zmian klimatu, - przerwy w dostawach energii, - przeciążenie sieci transportowych, - kryzysy zdrowotne, - kryzysy migracyjne. W dokumencie Strategii odporność miast pojawia się jedynie pośrednio – w kontekście ogólnej odporności oraz policentrycznej struktury osadniczej – jednak brak jest systemowego i mierzalnego podejścia do tego zagadnienia. Dokument zwraca szczególną uwagę na kwestie militarne i obronności, jednak narażenie na pozostałe kryzysy nie wybrzmiewają. W związku z tym konieczne jest opracowanie scenariuszy reagowania na kryzysy w skali metropolii, zwiększenie	Powtórzenie z uwagą nr 2655.

					inwestycji w infrastrukturę odporną na zmiany klimatu oraz modernizacja systemów zarządzania kryzysowego, aby zapewnić bezpieczeństwo, ciągłość funkcjonowania i wysoką jakość życia mieszkańców.	
369 0	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	205	Wzmocnienie roli Polskiej Agencji Kosmicznej (POLSA) jako kluczowego ośrodka rozwoju technologii kosmicznych w Polsce: Bezpieczeństwo i stabilność regionu Morza Bałtyckiego wymagają nowoczesnych narzędzi monitorowania środowiska, żegluga, infrastruktury portowej i instalacji offshore. Technologie satelitarne rozwijane przez POLSA umożliwią zaawansowaną obserwację i analizę zjawisk klimatycznych, wykrywanie zagrożeń środowiskowych, śledzenie tzw. „floty cieni” oraz przeciwdziałanie zakłóceniom sygnałów GNSS. Tym samym agencja wzmocni odporność militarną państwa i bezpieczeństwo morskie regionu Bałtyku. Rozwój sektora kosmicznego, koordynowany przez POLSA, napędzi innowacje i powstawanie nowych firm technologicznych, zwłaszcza w regionie Pomorza, gdzie dynamicznie rozwija się ekosystem współpracy nauki i biznesu. Partnerstwa z uczelniami (Politechniką Gdańską, Uniwersytetem Gdańskim - z fizyką i technologiami kwantowymi – oraz Gdańskim Uniwersytetem Medycznym) oraz inwestycje w badania i rozwój (B+R) tworzą warunki do komercjalizacji nowoczesnych rozwiązań i zwiększania konkurencyjności Polski w europejskim i globalnym sektorze kosmicznym. Działania te przyczyniają się do wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy w sektorach wysokich technologii i budowania długofalowej odporności strategicznych obszarów kraju.	Powtórzenie z uwagą nr 2656.
369 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	165	Należy przyjąć gwarancję długoterminowych działań nakierowanych na rozwoju OZE – Offshore Morska energetyka wiatrowa to dziś najbardziej stabilne źródło odnawialne w regionie Morza Bałtyckiego – produkuje również zimą, (w większym stopniu niż onshore) kiedy zapotrzebowanie na energię jest najwyższe, a fotowoltaika nie działa w znacznym stopniu. Offshore jest ubezpieczeniem od kryzysów paliwowych – po wybuchu wojny w Ukrainie UE uznała go za kluczowy element niezależności energetycznej. Projekty offshore są objęte dwustronnymi kontraktami CfD (kontrakty różnicowe), które gwarantują stabilne ceny energii przez 25 lat, chroniąc konsumentów przed skokami cen gazu i węgla.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
369 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYNTEZA	11	Stwierdzenie dotyczące negatywnego wpływu metropolii na rozwój kraju: „Policentryczność sprzyja dekoncentracji i terytorialnemu równoważeniu procesów rozwojowych. Dzięki temu osłabia wewnętrzną presję migracyjną i nadmierny rozrost metropolii prowadzący do ich dysfunkcyjności. (...) W Strategii wyznaczono sieć ok. 80 miast – metropolii, ośrodków regionalnych oraz subregionalnych – które wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi mają zapewnić dostęp do określonego standardu usług publicznych i dobrej jakości życia mieszkańcom całego kraju.” jest nietrafne i stoi w sprzeczności wobec wyników dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGGs na szeroko rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywne (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska zawiązała swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie)	Uwaga o charakterze komentarza
369 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		Projekt SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania rozwojem na obszarach metropolitalnych, które są kluczowe dla rozwoju Polski. 1. Strategia nie postuluje wprowadzenia ustawy metropolitalnej ani stabilnego finansowania dla metropolii. SRP 2035 mówi ogólnie o "współpracy" samorządów. Tymczasem doświadczenie (np. OMGGs) i prace nad projektem ustawy metropolitalnej wyraźnie pokazują, że bez specjalnego prawa tworzącego związek metropolitalny oraz gwarantującego mu stabilne finanse (np. udział w PIT), nie da się skutecznie zarządzać metropolią. Realizacja celów SRP 2035 w obszarach takich jak zintegrowany transport publiczny czy planowanie przestrzenne jest bez tego niemożliwa. 2. Strategia błędnie definiuje i ignoruje specyfikę obszaru metropolitalnego. SRP 2035 traktuje metropolie po prostu jako "duże miasta" w sieci policentrycznej. To fundamentalny błąd. Istotą metropolii jest jej obszar funkcjonalny, czyli nierozzerwalne powiązanie rdzenia (dużych miast) z otaczającymi go gminami, w tym gminami wiejskimi. To właśnie na styku tych obszarów powstają największe i specyficzne wyzwania: niekontrolowana suburbanizacja,	Kwestie dot. regulacji prawnych w sprawie OMGGs zostaną przyjęte odrębną ustawą

					codzienne masowe migracje do pracy, niewydolność transportu i degradacja przestrzeni. Strategia OMGGs do 2030 r. pokazuje, że te wyzwania mają gigantyczną, ponadlokalną skalę. SRP 2035, ignorując ten fakt, nie proponuje żadnych dedykowanych instrumentów wsparcia dla tak złożonych organizmów. 3. Strategia promuje myślenie "silosowe" zamiast zintegrowanego. SRP 2035 podtrzymuje podział na sektory (osobno transport, osobno klimat, osobno gospodarka). W metropolii takie podejście jest nieskuteczne. Strategia OMGGs jest przykładem, że rozwój musi być zintegrowany – np. Celu Strategicznego 2 Sprawny transport, jak poprawa transportu zbiorowego czy mobilności aktywnej, przyczyniają się jednocześnie do realizacji Celu Strategicznego 1 Klimat i przestrzeń naszym priorytetem (poprzez redukcję emisji) oraz Celu Strategicznego 3 Wykorzystanie potencjału gospodarczego i społecznego (poprzez lepszy dostęp do rynku pracy). Dobry transport publiczny to mniej korków i smogu, ale też lepszy dostęp do pracy i spójność społeczna całego obszaru (miasta i otoczenia). SRP 2035 nie promuje takiego zintegrowanego myślenia. Wnosimy o uzupełnienie SRP 2035 o zapisy wskazujące na konieczność pilnego przyjęcia systemowych rozwiązań prawno-finansowych dla metropolii (ustawy metropolitalnej), które pozwolą realnie i w sposób zintegrowany zarządzać obszarami funkcjonalnymi (miejsko-wiejskimi), jako warunku realizacji celów strategii.	
369 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYNTEZA	50	Uwaga dotyczy stwierdzenia: „Zjawisko depopulacji z jednej strony jest konsekwencją ogólnopolskiego kryzysu demograficznego, z drugiej – jest związane ze zjawiskiem koncentracji talentów w metropoliach.” Uwaga jak powyżej. – Postępujące procesy metropolizacji zapewniają Polsce rozwój gospodarczy	Uwaga o charakterze komentarza
369 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	W ramach celu 1 planowane jest „przeciwdziałanie nadmiernym migracjom wewnętrznym do kilku dużych metropolii. Ten obszar działań jest powiązany z horyzontalnym celem Strategii: utrzymaniem zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju, co zostało opisane w dalszej części Strategii”. W Strategii nie dostrzeżono, że działanie to jest sprzeczne z celem 2 dot. tworzenia warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, który również ma swój wymiar terytorialny i nie może być tak samo realizowany na obszarach metropolii oraz mniejszych miejscowości. Możliwe jest utrzymanie dobrej jakości usług publicznych oraz miejsc pracy w miastach małych i średnich przy jednoczesnym wzmacnianiu funkcji metropolitalnych na obszarach, które mają decydujący wpływ na rozwój kraju oraz konkurencyjność polskiej gospodarki.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych sugestii zmian.
369 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA	65, 71, 79, 86, 98, 113, 131, 144, 155, 164, 183, 192, 197, 206, 218, 227, 241	Nad tabelą wskaźników zamieszczono informację, że są to cele do osiągnięcia. Wskaźniki tworzą system monitorowania strategii, cele określono na poziomie wyższym.	Uwaga powtórzona (2663). Są to cele w ujęciu wskaźnikowym (wartości planowane do osiągnięcia w 2030 i 2035).
369 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Strategia słusznie zakłada potrzebę rozwoju zasobu mieszkań na wynajem, w tym społecznego budownictwa czynszowego i komunalnego (Kierunek 1.A). Jednak proponowane działania koncentrują się głównie na zwiększaniu publicznego wsparcia finansowego dla tego budownictwa. Propozycja zmiany: Warto rozważyć uzupełnienie tych działań o mechanizmy regulacyjne, które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo, na wzór sprawdzonych rozwiązań europejskich, takich jak tzw. model barceloński. Wprowadzenie obowiązku przeznaczania przez deweloperów określonego odsetka (np. 10-30%) powierzchni w nowych inwestycjach lub przy generalnych remontach na mieszkania o regulowanym czynszu (przekazywanych np. do gminnego zasobu lub społecznych agencji najmu) mogłoby znacząco przyspieszyć realizację celu zwiększenia dostępności mieszkań, zwłaszcza w dużych miastach, bez konieczności angażowania wyłącznie środków publicznych.	Uwaga powtórzona (2664).
369 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	W części dot. kluczowych wyzwań (s. 81) wskazuje się, że: „Wprawdzie liczba pracujących emerytów wzrosła na przestrzeni ostatnich kilku lat, jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje zachęcanie pracujących do wydłużania okresu zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego.” W diagnozie nie uwzględniono konieczności stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Natomiast w kierunkach działań na s. 82 i 83 zostały wskazane stosowne rozwiązania. Należy uspołnić zapisy diagnozy i kierunków działań. Wyzwania wskazują jedynie na konieczność działań skierowanych do osób, które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.	Uwaga powtórzona
369 9	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 1.4: Rynek pracy	84	W kierunku działań „Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym”, „C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem”, nie uwzględniono możliwości związanych z wykonywaniem pracy zdalnej, której wykonywanie nie jest powiązane z miejscem zamieszkania. Rozwiązanie to umożliwia osobom mieszkającym	Uwaga powtórzona

			włączający różne grupy społeczne		na obszarach wiejskich dostęp do atrakcyjnych miejsc pracy bez konieczności przeprowadzki do większych ośrodków miejskich. Wydaje się zasadne uwzględnienie dodatkowych zachęt/ rozwiązań dla pracodawców, związanych z pracą zdalną lub hybrydową.	
370 1	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Priorytet 2.2 słusznie identyfikuje potrzebę walki z wykluczeniem transportowym i reformy transportu publicznego. Proponuje narzędzia takie jak regionalni integratorzy czy Ogólnopolski Bilet Zintegrowany (OBZ). Są to jednak głównie narzędzia o charakterze regionalnym lub krajowym, które nie odpowiadają na specyficzne, złożone wyzwania integracji różnych systemów transportu (autobusy/tramwaje miejskie, autobusy regionalne, kolej metropolitalna) obsługiwanych przez wielu operatorów w ramach jednego, powiązanego funkcjonalnie obszaru metropolitalnego (miasto rdzeniowe + gminy otaczające, w tym wiejskie). · Strategia OMGGG (Cel Strategiczny 2 "Sprawny transport") wyraźnie pokazuje konieczność głębokiej, operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym – obejmującej skoordynowane rozkłady jazdy, ujednolicony system taryfowy (wspólny bilet) i realnie zintegrowane węzły przesiadkowe – aby zapewnić sprawną codzienną mobilność mieszkańcom całego obszaru funkcjonalnego. · Projekt Ustawy metropolitalnej proponował konkretne rozwiązanie instytucjonalne (związek metropolitalny) właśnie dlatego, że dobrowolna współpraca czy koordynacja na poziomie regionalnym (jak proponowani integratorzy regionalni) jest niewystarczająca do zarządzania złożonością systemów transportowych obejmujących dziesiątki gmin w metropolii. · W SRP 2035 brakuje tego kluczowego mechanizmu operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym. OBZ jest cennym krajowym rozwiązaniem biletowym, ale nie narzędziem do zarządzania i koordynowania operacji transportowych różnych przewoźników i gmin w metropolii na co dzień. Integratorzy regionalni działają na poziomie województwa, co jest zbyt szerokim i odległym poziomem dla specyficznych potrzeb koordynacji transportu wewnątrz metropolitalnego obszaru funkcjonalnego. Bez dedykowanych ram dla operacyjnej integracji na poziomie metropolitalnym, cele sprawnego i dostępnego transportu publicznego w największych obszarach miejskich Polski, nakreślone w Priorytecie 2.2, prawdopodobnie nie zostaną w pełni osiągnięte. Wnosimy o uzupełnienie Priorytetu 2.2 poprzez: 1. Wyraźne rozpoznanie unikalnego wyzwania integracji transportu publicznego wewnątrz metropolitalnych obszarów funkcjonalnych (obejmujących zarówno gminy miejskie, jak i otaczające je gminy wiejskie). 2. Wskazanie potrzeby dedykowanych mechanizmów instytucjonalnych i finansowych (nawiązując do konieczności przyjęcia Ustawy metropolitalnej, o czym mowa w uwadze ogólnej nr 1), które umożliwią operacyjną integrację (skoordynowane rozkłady, taryfy, informacja pasażerska, zarządzanie infrastrukturą) różnorodnych systemów transportu publicznego na poziomie metropolitalnym, zarządzaną idealnie przez jeden podmiot metropolitalny. 3. Priorytetyzację wsparcia nie tylko dla systemów krajowych (OBZ) czy regionalnych, ale specyficznie dla metropolitalnych, zintegrowanych systemów transportowych.	Warto wskazać, że obecnie procedowany projekt ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim przewiduje zwiększenie roli metropolii w systemie publicznego transportu zbiorowego. W tym zakresie również przewidziane jest wzmocnienie roli samorządów wchodzących w skład metropolii.
370 2	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Zapis: „proces metropolizacji przestrzeni prowadzący do koncentracji wielu wyspecjalizowanych funkcji w ośrodkach centralnych przy jednoczesnym wzroście chaosu przestrzennego w strefach podmiejskich, często zagospodarowywanych przypadkową zabudową mieszkaniową na terenach przyrodniczych i rolniczych pozbawionych szeregu podstawowych usług publicznych”, wskazuje na potrzebę prawnego uregulowania zadań polskich metropolii, a także wprowadzenia dedykowanych zapisów i narzędzi z poziomu Strategii i stosownych programów na szczebli krajowym.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
370 3	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Zapis: „Skala tego zaangażowania de facto wpływać będzie na to, czy procesy rozwojowe będą koncentrować się w obszarach metropolitalnych, a tym samym będą pogłębiać dysproporcje rozwojowe i sprzyjać polaryzacji procesów zachodzących w przestrzeni, czy też przebiegać będą w bardziej równomierny i zrównoważony sposób.” jest niezgodny z wynikami dotychczasowych badań. Zgodnie z ekspertyzą prof. dr hab. Jacka Zauchy „Wpływ ustawowej formalizacji funkcjonowania OMGGG na szeroko rozumiany rozwój Polski”: Metropolie stanowią rdzenie krajowych i globalnych procesów gospodarczych. Wynika to z faktu kreowania przez nie korzyści aglomeracji. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że kapitał produkcyjny zainwestowany w obszarze metropolii przynosi większe korzyści niżeli poza nią. Czynniki produkcji w metropolii są bardziej produktywnie (m.in. nacechowane wyższym poziomem innowacyjności), a to skutkuje naturalnym koncentrowaniem się produkcji (i tworzenia dobrobytu) w tych obszarach. Potwierdzają to badania Banku Światowego (2009) jak i rodzime szacunki (Brodzicki Ciołek 2015, Empiryczna weryfikacja wpływu kapitału terytorialnego na rozwój polskich powiatów. Podejście neoklasyczne. W: Zaucha J., Brodzicki T., Ciołek D., Komornicki T., Mogiła Z., Szlachta J., Zaleski J. „Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju”. Warszawa: Difin). Polska	Uwaga o charakterze komentarza

					zawdzięcza swój rozwój gospodarczy w ostatnich dekadach m.in. postępującym procesom metropolizacji (wykształcania się funkcji metropolitalnych) (Mroczek 2022, Współczesne dyskusje o rozwoju miast – w kierunku procesów metropolizacji. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).	
370 4	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	Strategia odnosi się do planowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, natomiast pomija rozwiązania zawarte w obowiązującej już ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim oraz procedowanej ustawie o związku metropolitalnym w województwie pomorskim, a także koniecznych rozwiązań prawnych, dotyczących pozostałych polskich metropolii.	Kwestie dotyczące metropolii innych niż GZM i OMGGs adresuje projektowana ustawa o zrównoważonym rozwoju miast.
370 5	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	268	Zapisy dotyczące integracji planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego wskazują wyłącznie na poziom regionalny, pomijając metropolitalny. Tymczasem raport ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and Cities”, Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study, wskazuje na konieczność zweryfikowania zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej. W strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony szczebel poziomu metropolitalnego. Zgodnie z raportem przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic". Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi. Rozwój polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomowym zarządzaniem metropolitalnym.	Planowanie regionalne jest właściwym poziomem dla planowania w skali metropolitalnej. Ewentualnie obszar metropolitalny może mieć dodatkowe możliwości prowadzenia studiów i analiz problemowych dotyczących przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego. Planowanie przestrzenne metropolii w polskich uwarunkowaniach prawnych miało by sens jedynie przez obligatoryjne przekazanie kompetencji w tym zakresie z gmin na poziom metropolitalny. W innej sytuacji idealnie wpisuje się ono w zakres planowania regionalnego, za które odpowiadają samorządy województwa. Dodatkowo instytucjonalnie jest ono już zorganizowane.
370 6	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	269	Kierunek szczegółowy 1: „Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej” powinien zostać przeformułowany na „Wysoka konkurencyjność polskich metropolii w przestrzeni europejskiej”, zgodnie z opisem znajdującym się w treści ww. kierunku. Ponadto, w opisie kierunku brak informacji jakie konkretnie planowane są działania na rzecz wsparcia metropolii, poza wzmocnieniem ich powiązań międzynarodowych. – W szczególności brak zapisów wskazujących na konieczność podjęcia działań na rzecz integracji transportu na terenie metropolii (z uwzględnieniem linii demarkacyjnej pomiędzy działaniami metropolii i regionów) oraz rozwoju gospodarczego.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
370 7	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego o modelu rozwoju kraju	273	Ze względu na kluczową rolę metropolii dla rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego kraju oraz brak dedykowanych działań w tym zakresie, należy uwzględnić OSI wsparcia dla polskich metropolii. W ramach planowanych działań należy uwzględnić działania legislacyjne, związane z tworzeniem metropolii oraz wspieraniem rozwoju funkcji metropolitalnych. Działania takie nie zostały dotychczas zrealizowane, pomimo tego, że były planowane przez kolejne Rządy w: 1. Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020; 2. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Uwzględnienie ww. działań w Strategii pozwoliłoby ukierunkować dedykowane narzędzia (w tym finansowe), a tym samym zrealizować działania postulowane w ramach krajowej polityki rozwoju od kilkunastu lat. Ramy prawne funkcjonowania metropolii są bardzo istotne, ponieważ środki finansowe dedykowane obszarom metropolitalnym są zbyt małe i dalece nieadekwatne do celów i zadań stojących przed metropoliami.	Metropolie są ujęte w OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych.
370 8	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W części „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” pominięto współpracę z polskimi metropoliami w ramach systemu realizacji strategii. Problem braku formalizacji, a co za tym idzie braku angażowania metropolii w kluczowe procesy tworzenia i zarządzania politykami i programami (w tym UE) na poziomie krajowym i regionalnym został dostrzeżony w raporcie ESPON z 2021 r. „The role and future perspectives of Cohesion Policy in the planning of Metropolitan Areas and	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST (w

					Cities", Annex VII // Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area case study. Raport wskazuje na następujące kwestie problemowe: - brak wsparcia dla idei samorządów metropolitalnych; - wciąż stosunkowo słaba kultura współpracy i deficyty zaufania; - słaba pozycja poziomu metropolitalnego w wyznaczaniu celów rozwojowych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym; - brak formalnych mechanizmów uzgadniania celów metropolitalnych z celami krajowymi regionalnymi i lokalnymi oraz bardzo ograniczona dyskusja na ten temat; - ograniczona zbieżność celów rozwojowych kraju i metropolii. Autorzy ww. raportu wskazują na konieczność wprowadzenie następujących rozwiązań: - konieczne zwiększenie alokacji finansowych na funkcjonowanie instytucji metropolitalnych; - przyjęcie przez polskie metropolie roli "kreatora", a nie "administratora" przepływów pieniężnych w ramach polityki spójności; w przyszłej perspektywie polityki spójności należy przewidzieć potrzebę wzmocnienia instytucjonalnego obszarów metropolitalnych; - konieczne jest zweryfikowanie zakresów kompetencji poszczególnych szczebli krajowej struktury terytorialno-administracyjnej; w strukturze tej powinien być wyraźnie wyodrębniony poziom metropolitalny; - przyszłe narzędzia i zachęty polityki spójności dedykowane rozwojowi obszarów metropolitalnych pomogą przezwyciężyć trudności w rozwiązywaniu problemów podzielonych administracyjnie funkcjonalnych obszarów miejskich składających się z "miękkich przestrzeni" i "rozmytych granic"; Pomoże to w osiągnięciu jednego z priorytetów Agendy Terytorialnej UE dotyczącego zrównoważonego wzrostu regionów funkcjonalnych, opartego na powiązaniach i przepływach ludzi, zasobów i polityk pomiędzy miastami, miasteczkami i obszarami wiejskimi; - rozwoj polityki metropolitalnej powinien stworzyć powiązanie pomiędzy polityką miejską a wielopoziomowym zarządzaniem metropolitalnym.	tym Unię Metropolii Polskich), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). Szczegółowe rozwiązania w tym m.in. dotyczące finansowania miejskich obszarów metropolitalnych, będą dokładnie sprecyzowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast, nad którą toczą się obecnie prace w Ministerstwie.
3709	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Projekt SRP 2035 (w Załączniku 4) opisuje model rozwoju Polski jako "policentryczną sieć miast", traktując metropolie jedynie jako największe węzły tej sieci. Takie podejście ignoruje fakt, że metropolia (jak OMGGS) nie jest "siecią" równorzędnych miast, ale jednym, zintegrowanym organizmem funkcjonalno-przestrzennym, łączącym silny rdzeń z otaczającymi go, powiązanymi gminami miejskimi i wiejskimi (co było przedmiotem uwagi ogólnej nr 1). Model barceloński (AMB) pokazuje, że efektywne zarządzanie takim złożonym organizmem wymaga silnych, nadrzędnych narzędzi planistycznych. Jak wskazano w analizie modelu barcelońskiego, kluczowe jest tam posiadanie wiążącego Metropolitalnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego, który jest nadrzędny wobec planów gminnych. Tylko taki plan pozwala realnie koordynować rozwój, chronić korytarze transportowe, zabezpieczać tereny zielone i zapobiegać chaosowi przestrzennemu. SRP 2035 nie proponuje żadnych realnych narzędzi do zarządzania strukturą funkcjonalno-przestrzenną wewnątrz metropolii. Pozostawienie planowania wyłącznie na poziomie gmin (lub oparcie go o dobrowolną współpracę) jest główną przyczyną niekontrolowanej suburbanizacji i paraliżu transportowego, co stoi w sprzeczności z celami strategii (np. celem klimatycznym, co diagnozuje Strategia OMGGS). Wnosimy o rewizję Załącznika 4 i Celu Horyzontalnego SRP 2035, tak aby wyodrębnić metropolitalne obszary funkcjonalne jako specyficzny, zintegrowany (a nie tylko "policentryczny") typ struktury przestrzennej, wymagający dedykowanych narzędzi. Wnosimy o wskazanie w strategii konieczności wprowadzenia nadrzędnych narzędzi planowania przestrzennego na poziomie metropolitalnym (np. w ramach postulowanej ustawy metropolitalnej), wzorem sprawdzonych modeli europejskich (jak np. wiążący plan metropolitalny w Barcelonie), jako warunku dla realizacji zrównoważonego rozwoju terytorialnego.	Te kwestie zaadresowano w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast
3710	Samorząd	Urząd Miejski w Gdańsku	UWAGA OGÓLNA		W projekcie strategii tylko marginalnie ujęta jest rewitalizacja, zaledwie kilka wzmianek. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych.	Uwaga uwzględniona, ale jej uwzględnienie wymaga dalszych analiz Projekt SRP 2035 zostanie przejrzany pod kątem możliwości wprowadzenia zapisów dotyczących rewitalizacji.
3711	Inne	Enea Elektrownia Połaniec S.A.	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	3	Dodanie obszaru OSI: Województwo świętokrzyskie, gmina Połaniec, powiat Staszów.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie

					Województwo Świętokrzyskie, gmina Osiek, powiat Staszów. Województwo Świętokrzyskie, gmina Staszów, powiat Staszów.	węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
371 2	Inne	Enea Elektrownia Połaniec S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	13	Województwo Świętokrzyskie: Dodać: Połaniec jest jednym z kluczowych ośrodków subregionalnych województwa świętokrzyskiego, silnie powiązanych funkcjonalnie z krajowym sektorem energetycznym poprzez działalność Enei Elektrowni Połaniec – strategicznego producenta energii w skali kraju. Wsparcie rozwoju Połania jako jednego z kluczowych ośrodków transformacji energetycznej w województwie świętokrzyskim wiązać się będzie z pozyskiwaniem inwestycji wspierających modernizację sektora energetycznego oraz przekształcenia na rynku pracy. Działania te obejmą poprawę jakości usług publicznych, rozwój kompetencji zawodowych mieszkańców oraz wzmocnienie funkcji związanych z nowymi inwestycjami przemysłowymi, w szczególności w zakresie energetyki odnawialnej i gazowej. Istotnym elementem wsparcia będzie rozwój infrastruktury energetycznej, w tym rozbudowa łańcuchów dostaw i magazynów biomasy oraz sieci dystrybucyjnej gazu. Kluczową rolę w tym procesie odegra Enea Elektrownia Połaniec, której stabilne funkcjonowanie ma znaczenie nie tylko dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, lecz także lokalnie - dla zapewnienia dostaw ciepła wykorzystywanego w procesach przemysłowych, w tym w działalności wydobywczej Kopalni Siarki Osiek. Transformacja energetyczna regionu obejmować będzie również wsparcie dla tworzenia wielkoskalowych magazynów energii elektrycznej oraz rozwoju infrastruktury do przetwarzania i magazynowania biomasy. Planowane jest także powstanie terminalu przeładunkowego w Grzybowie, który wzmocni pozycję regionu jako ważnego ogniwą krajowego i międzynarodowego łańcucha dostaw energii, łącząc system logistyczny Unii Europejskiej z Ukrainą. Podejmowane działania przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców, wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej gminy Połaniec i całego powiatu staszowskiego oraz do podniesienia konkurencyjności województwa świętokrzyskiego w procesie krajowej transformacji energetycznej. Wsparcie rozwoju Połania stanowi zatem istotny element budowy nowoczesnej, zrównoważonej gospodarki opartej na czystych źródłach energii.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
371 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41	Temat: Uzależnienie od importu W części diagnostycznej (str. 41) Strategia wskazuje na wysoki stopień uzależnienia Polski od importu produktów spoza UE, zwłaszcza w branżach energochłonnych. Analiza została jednak oparta na danych z jednego, specyficznego roku (2021), który ze względu na zakłócenia pandemiczne, zawirowania na rynkach surowców i początkowe skutki kryzysu energetycznego, nie oddaje w pełni strukturalnych tendencji w polskim handlu zagranicznym. Zasadne byłoby oparcie diagnozy na dłuższych szeregach czasowych (co najmniej 10–20 lat), które pozwoliłyby uchwycić trwałe przewagi konkurencyjne oraz obszary deficytowe gospodarki. Analiza handlu towarowego wskazuje bowiem, że Polska w ujęciu ogólnym pozostaje eksporterem netto, przy występującym zróżnicowanym charakterze branżowym/produktowym. Dobrym przykładem jest sektor stalowy, dla którego dane (patrz wykres i tabela poniżej) pokazują wyraźnie, że Polska importuje znaczne ilości surowej stali (CN72 – trzecia największa kategoria importowa netto w latach 2014–2024), natomiast jest znaczącym eksporterem gotowych wyrobów stalowych (CN73 – szósta kategoria eksportowa netto). Oznacza to, że kraj posiada dobrze rozwinięte przetwórstwo i produkcję wyrobów gotowych, przy jednoczesnym niedoborze krajowej bazy surowcowej. Dodatkowo, w diagnozie nie należy traktować importu wewnątrzuunijnego jako w pełni bezpiecznego źródła dostaw. Doświadczenia z ostatnich kryzysów (energetycznego, pandemicznego, geopolitycznego) pokazują, że nawet wewnątrz UE kraje mogą wprowadzać ograniczenia eksportowe w odniesieniu do tzw. produktów strategicznych, w tym surowców i półproduktów niezbędnych dla niektórych sektorów (np. sektor militarny). Rekomendacje: 1. Rozszerzyć analizę o długookresową perspektywę (minimum 10–20 lat) w celu identyfikacji strukturalnych trendów w imporcie i eksporcie. 2. Uwzględnić zróżnicowanie między segmentami produkcji (np. surowce a wyroby gotowe) – szczególnie w sektorach takich jak hutnictwo, chemia, minerały. 3. Wskazać ryzyka nadmiernego uzależnienia nie tylko od importu spoza UE, ale również od potencjalnych ograniczeń wewnątrzuunijnych w przypadku sektorów strategicznych.	Z uwagi na brak innych dostępnych analiz oraz danych w tym temacie, pozostawiono obecne zapisy.

					4. W części analitycznej warto pogłębić diagnozę sektora stalowego, jako reprezentatywnego przykładu branży o dobrze rozwiniętym przetwórstwie, lecz ograniczonej podaży surowca bazowego.	
371 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146-147	Temat: Rola polityki przemysłowej i wsparcia publicznego w dekarbonizacji przemysłu – potrzeba podejścia sektorowego i uzupełnienia instrumentów wsparcia o komponent popytowy Strategia trafnie identyfikuje wyzwania związane z wysoką energochłonnością przemysłu oraz konieczność aktywnego udziału sektora publicznego w procesie dekarbonizacji. Warto jednak podkreślić, że po transformacji gospodarczej (od 1989 r.) Polska konsekwentnie prowadziła horyzontalną politykę przemysłową, ukierunkowaną na ogólne warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, a nie na rozwój konkretnych sektorów. Takie podejście sprzyjało dywersyfikacji struktury przemysłowej i ograniczało nadmierną zależność od pojedynczych branż (tzw. „championów”). Taka strategia okazuje się szczególnie korzystna w okresach kryzysów globalnych (jak w przypadku sektora motoryzacyjnego i problemach tej branży w Europie, w szczególności w krajach gdzie branża ta stanowi silny komponent całego przemysłu np. Niemcy, Czechy, Słowacja). Obecnie jednak, wobec rosnących tendencji regionalizacji produkcji, skracania łańcuchów dostaw i protekcjonizmu handlowego, niezbędne jest przejście do bardziej sektorowego i strategicznego modelu polityki przemysłowej, zgodnego z trendami w innych państwach rozwiniętych. Przykładem mogą być m.in. unijne i krajowe inicjatywy sektorowe dla branż motoryzacyjnej, półprzewodników czy stalowej. Podobne podejście powinna przyjąć Polska, definiując kluczowe branże strategiczne, w tym przemysły energochłonne (stal, chemia, cement, szkło, papiernictwo), które są obecnie pod presją wysokich kosztów energii i konieczności inwestycji w dekarbonizację. Strategia słusznie wskazuje, że proces transformacji tych branż jest niemożliwy bez udziału sektora publicznego. Warto jednak doprecyzować, że wsparcie publiczne powinno obejmować zarówno instrumenty podażowe, jak i popytowe. O ile dotacje, ulgi, subsydia czy mechanizmy osłonowe stanowią ważny element ochrony branż, to równie istotnym narzędziem będą zamówienia publiczne, mogące pobudzać rynek zbytu, w tym dla niskoemisyjnych produktów przemysłowych. Włączenie kryteriów klimatycznych do systemu zamówień publicznych – np. ustanowienie minimalnych progów udziału materiałów wytwarzanych technologiami niskoemisyjnymi (m.in. zielona stal) w dużych inwestycjach infrastrukturalnych – może stworzyć stabilny popyt rynkowy, zachęcający przedsiębiorstwa do inwestycji w dekarbonizację. W efekcie zamówienia publiczne stałyby się strategicznym narzędziem polityki przemysłowej, łączącym cele klimatyczne i gospodarcze. Rekomendacje: 1. Rozszerzyć podejście z horyzontalnego na bardziej sektorowe, w szczególności dla branż strategicznych i energochłonnych. 2. Wskazać w Strategii potrzebę wykorzystania zarówno instrumentów podażowych jak i popytowych, zwłaszcza zielonych zamówień publicznych, jako narzędzia wspierającego transformację przemysłową. 3. Uwzględnić odniesienie do europejskich i międzynarodowych przykładów sektorowych polityk przemysłowych jako punktu odniesienia dla kierunków działań Polski.	Obecnie strategia, zaznacza że ma powstać lista technologii kluczowych, która może stanowić dalsze otwarcie do prowadzenia polityki sektorowej. Strategia w obecnym kształcie zwraca uwagę na narzędzia popytowe oraz podażowe, w tym zamówienia publiczne oraz tzw. zielone zamówienia publiczne. W odniesieniu do odwołania do polityk prowadzonych w innych państwach, oceniamy że takie zapisy nie byłby spójne z dotychczasową konwencją dokumentu.
371 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147-149	Temat: wsparcie publiczne dla dekarbonizacji przemysłu. Dot. określenia form wsparcia publicznego dla dekarbonizacji: Z zadowoleniem odnotowujemy deklarację administracji publicznej dotyczącą potrzeby oraz zamiaru zwiększenia udziału społecznego w kluczowych procesach związanych z ochroną konkurencyjności i dekarbonizacją przemysłu. Dla wzmocnienia tej deklaracji oraz zapewnienia większej przewidywalności i pewności prawnej dla sektora przemysłowego zasadne byłoby doprecyzowanie planowanych działań w tym obszarze już na poziomie dokumentu strategicznego. W szczególności warto wskazać rozważane przez administrację instrumenty i mechanizmy służące zwiększaniu partycypacji publicznej – na przykład poprzez wdrażanie kontraktów różnicowych, czy też rozwijanie form bezpośredniego zaangażowania państwa, takich jak partnerstwa publiczno-prywatne. Dot. wykorzystanie instytucji zamówień publicznych dla dekarbonizacji przemysłu: Zamówienia publiczne mogą i powinny stanowić wehikuł wspierający starania dekarbonizacyjne polskiego przemysłu – w szczególności mogą pozwolić na zapewnienie dodatkowego strumienia środków potrzebnych na rozwój technologii nisko- lub zeroemisyjnych, takich jak CCS. W kontekście planowanych dużych programów inwestycyjnych	Postulat: "Warto wskazać rozważane przez administrację instrumenty i mechanizmy służące zwiększaniu partycypacji publicznej" Stanowisko: Uwaga dot. kwestii wdrożeniowych, nie na poziom SRP 2035. Postulat: "[W zamówieniach publicznych] warto rozważyć zbudowanie ram prawnych w sposób, który nie tylko 'premiowałby'

					w Polsce, w obszarach takich jak infrastruktura transportowa, inwestycje mieszkaniowe czy projekty związane z obronnością, warto rozważyć zbudowanie ram prawnych w sposób, który nie tylko „premiowałby” dostawców już posiadających zeroemisyjne rozwiązania, ale także pozwalałby na wykorzystanie dużych środków dla dekarbonizacji całych strategicznych sektorów (np. cementu, stali itp.) np. poprzez wprowadzenie zobowiązań do osiągnięcia pewnego poziomu redukcji emisji w określonym okresie czasu. Uwzględnienie tych aspektów w Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r. mogłoby również stanowić ważny punkt wyjścia dla planowanych w przyszłym roku prac nad rewizją Dyrektywy w sprawie zamówień publicznych i określania stanowiska RP w tym procesie.	dostawców już posiadających zeroemisyjne rozwiązania, ale także pozwalałby na wykorzystanie dużych środków dla dekarbonizacji całych strategicznych sektorów (np. cementu, stali itp.) np. poprzez wprowadzenie zobowiązań do osiągnięcia pewnego poziomu redukcji emisji w określonym okresie czasu" Stanowisko: uwaga dot. kwestii wdrożeniowych, nie na poziom dokumentu strategicznego.
371 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149-150	Temat: Budowanie odporności gospodarki Dot. Utworzenia Funduszu Bezpieczeństwa i Obronności (pkt 1 lit. E) W kontekście obecnych wyzwań oraz zagrożeń na świecie, planowanie utworzenia Funduszu Bezpieczeństwa i Odporności jest w pełni uzasadnionym i popieranym przez nas postulatem. Warto jednocześnie rozważyć, by fundusz ten również koncentrował się na wspieraniu krajowej produkcji kluczowych dla funkcjonowania polskiej gospodarki, ale również obronności, produktów takich jak np. cement czy stal. Jest to szczególnie istotne w kontekście dwustronnej presji wywieranej na te sektory. Z jednej strony, polityka klimatyczna Unii Europejskiej nakłada dodatkowe obowiązki związane z podejmowaniem wysiłków przez przedsiębiorstwa działające w tym sektorze w zakresie redukcji ich emisyjności. Z drugiej strony, producenci / importerzy tych produktów spoza Unii Europejskiej, gdzie normy i obciążenia finansowe związane z transformacją klimatyczną nie są aż tak istotne (lub ich w ogóle nie ma), wywierają presję cenową na polski sektor stalowy czy cementowy. W związku z tym, dla zapewnienia odpowiednich dostaw kluczowych dla rozwoju i realizacji programów strategicznych w Polsce, wspomniany Fundusz Bezpieczeństwa i Obronności powinien obejmować również odpowiednie instrumenty wspierające rodzimą produkcję kluczowych dla rozwoju kraju i budowy obronności i odporności sektorów. Dot. „Budowa infrastruktury dla rozwoju kluczowych i krytycznych technologii” (pkt 1 lit. G) Mając na uwadze znaczenie sektorów takich jak stalowy, cementowy, rafineryjny czy miedziowy dla funkcjonowania oraz rozwoju gospodarki, do kategorii budowy infrastruktury dla rozwoju kluczowych i krytycznych technologii powinno zaliczyć się również infrastrukturę związaną z wychwytywaniem, transportowaniem oraz magazynowaniem dwutlenku węgla (CCS) i potencjalnie inne rozwiązania konieczne dla dekarbonizacji tych przemysłów. Uzasadnieniem dla takiego podejścia jest fakt, że wspomniane powyżej sektory mają wysoki udział tzw. emisji procesowych – czyli związanych z procesami produkcyjnymi. Obecnie brakuje jednak alternatywnych sposobów ograniczenia tych emisji względem technologii ich wychwytywania oraz podziemnego magazynowania.	Szczegóły dotyczące funkcjonowania funduszu zostaną określone w dokumentach wykonawczych.
371 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Temat: Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej (wskazano branżę cementową, chemiczną, hutniczą) Strategia trafnie wskazuje branżę hutniczą jako jedną z kluczowych dla procesów transformacji zero- i niskoemisyjnej. Jednak zaproponowane instrumenty wsparcia koncentrują się głównie na obszarze energetycznym (efektywność energetyczna, OZE, magazyny energii, wodór), pomijając inne czynniki warunkujące konkurencyjność i zdolność do transformacji tej branży. Hutnictwo stali jest sektorem o złożonym profilu surowcowym, technologicznym i inwestycyjnym, w którym proces dekarbonizacji wymaga wielowektorowego podejścia. Ujęcie problematyki transformacji hutnictwa wyłącznie w kontekście energetycznym nadmiernie upraszcza rzeczywisty charakter wyzwań sektora. O konkurencyjności branży decydują bowiem również czynniki surowcowe, technologiczne i regulacyjne, których brak w obecnych zapisach Strategii. Rekomendacje: 1. Uzupełnienie zapisów Strategii o kompleksowy zestaw działań wspierających transformację hutnictwa, obejmujący cały łańcuch wartości, w tym obszary: • Surowce i recykling	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczne znaczenie dokumentu.

					• Energia • Technologie • Inwestycje i finansowanie • Regulacje • Handel i otoczenie gospodarcze Więcej w raporcie: PRZEMYSŁ STALOWY W POLITYKACH PUBLICZNYCH. Działania na rzecz zwiększenia konkurencyjności sektora. (link: https://wise-europa.eu/2025/09/24/przemysl-stalowy-w-politykach-publicznych/).	
3718	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151-152	Temat: CCS/CCU Z uznaniem przyjmujemy zapowiedź wsparcia rozwoju technologii wychwytywania, składowania i wykorzystania CO₂ (CCS/CCU) w Polsce. Jednocześnie zwracamy uwagę, że zbyt ogólne ujęcie tej deklaracji może w przyszłości utrudnić skuteczne wdrażanie rozwiązań oraz ograniczyć tempo rozwoju sektora. W związku z tym rekomendujemy doprecyzowanie zakresu planowanego wsparcia tak, aby obejmowało ono wszystkie elementy łańcucha technologicznego CCS, w tym również alternatywne formy transportu CO₂ — na przykład drogą lądową lub kolejową. Jest to szczególnie istotne w początkowym etapie realizacji projektów, kiedy infrastruktura rurociągową może nie być jeszcze w pełni dostępna dla przemysłu. Z perspektywy efektywności systemu wsparcia warto również jasno wskazać jego planowaną formułę. Przemysł konsekwentnie podkreśla, że kluczowe znaczenie miałyby w tym kontekście mechanizmy oparte na węglowych kontraktach różnicowych (Carbon Contracts for Difference), wzorowane na sprawdzonych rozwiązaniach funkcjonujących już w energetyce. Uzupełniając, wskazane byłoby włączenie instrumentów pośrednich, takich jak „zielone” zamówienia publiczne, które mogłyby stanowić dodatkowy impuls dla rozwoju rynku technologii niskoemisyjnych. Uwzględnienie tego aspektu w dokumentach strategicznych nabiera szczególnego znaczenia w świetle planowanej na 2026 rok aktualizacji unijnej dyrektywy dotyczącej zamówień publicznych. Dodatkowo, rekomendujemy wykreślenie w pkt 2 lit. C, która nie bierze pod uwagę tego, że technologia CCS jest kluczowa dla dekarbonizacji sektorów, w których występują emisje procesowe. Próba określania ram czasowych dla stosowania CCS w polskiej gospodarce może obniżyć sygnały rynkowe, a tym samym negatywnie wpłynąć na proces wdrażania tej technologii. W związku z tym proponujemy zastąpienie pkt 2 lit. C aspektem świadomości i akceptacji społecznej – czynników kluczowych dla budowania sprzyjającego rozwojowi CCS środowiskowi społeczno-politycznego. Jest to również uzasadnione mając na uwadze trwające prace zainicjowane przez Ministra Klimatu i Środowiska w zakresie opracowania strategii komunikacyjnej dla technologii CCS – jako jednego z kluczowych aspektów wdrażania tej technologii (obok np. zapewnienia sprzyjającego otoczenia regulacyjnego, czy wsparcia finansowego dla rozwoju technologii CCS). Na koniec, rekomendujemy również ponowny przegląd celów określonych dla technologii CCS. Przyjęte wartości wydają się być zawyżone względem stanu rzeczywistego. Np. obecnie w Polsce nie ma dwóch operacyjnych instalacji CCS, podczas gdy proponowana tabelka wskazuje obecnie na taki stan rozwoju. Mając na uwadze powyższe, proponujemy odpowiednio następujące wartości: „Wartość bazowa”: 0; „Cel pośredni na 2030”: 1 (Kujawy); „Cel na 2035”: 5 instalacji.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
3719	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	163-164	Temat: Surowce krytyczne – włączenie złomu W Strategii – w Priorytecie 2.5.: Transformacja energetyczna pkt. 6. Wdrażanie skutecznej polityki surowcowej – słusznie podkreślono znaczenie zapewnienia bezpieczeństwa surowcowego poprzez dywersyfikację dostaw i rozwój krajowych zdolności odzyskiwania surowców krytycznych. Jednak pominięto/nie wskazano jednego z kluczowych surowców wtórnych dla krajowego przemysłu – złomu stalowego, który powinien zostać uznany za surowiec krytyczny w rozumieniu krajowej polityki surowcowej oraz w kontekście unijnego Critical Raw Materials Act. Złom stanowi podstawowy surowiec w jednej z dwóch dominujących technologii produkcji stali – EAF (Electric Arc Furnace) – i tym samym jest niezbędnym elementem transformacji sektora hutniczego w kierunku niskoemisyjności. Wykorzystanie złomu w procesach produkcyjnych wpisuje się także w ideę gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ, więcej patrz uwaga nr. 7. Temat: GOZ), pozwalając na znaczące ograniczenie emisji gazów cieplarnianych oraz zużycia surowców pierwotnych.	Kwestia zabezpieczenia dostępu do surowców, również tych pochodzących z źródeł wtórnych jest elementem wdrażania skutecznej polityki surowcowej. Strategia jest dokumentem kierunkowym, natomiast proponowane zapisy dotyczą konkretnych rozwiązań i surowców. Sugestia zostanie odnotowana do przeanalizowania w

					Obecnie Polska, podobnie jak większość krajów UE, jest eksporterem netto złomu, a krajowy surowiec w dużych ilościach trafia za granicę (głównie do Turcji oraz Azji), podczas gdy Polska importuje stal. Jak wskazuje raport WiseEuropa („NA ROZDROŻU. Szanse i wyzwania transformacji polskiego sektora stalowego”, link: https://wise-europa.eu/2024/09/23/raport-na-rozdroz/), Polska eksportuje blisko trzykrotnie więcej złomu, niż wykorzystuje krajowo, odpowiadając za ok. 3% światowego eksportu tego surowca. Rozbudowa krajowych mocy produkcyjnych w technologii EAF i lepsze wykorzystanie krajowych nadwyżek złomu mogłyby zmniejszyć deficyt w handlu stalą nawet o 20–30%, jednocześnie wzmacniając bezpieczeństwo surowcowe i strategiczną odporność gospodarki na zakłócenia łańcuchów dostaw (w tym przypadku stali). Rekomendacje: 1. Promować włączenie złomu stalowego do krajowego katalogu surowców krytycznych. 2. Opracować krajową strategię racjonalnego gospodarowania złomem, obejmującą m.in. rozwój systemu zbiórki, odzysku i przetwarzania złomu oraz mechanizmy wspierające jego wykorzystanie w krajowym przemyśle stalowym. 3. Powiązać działania w tym zakresie z polityką przemysłową i energetyczną, zwłaszcza w kontekście dekarbonizacji przemysłu metalurgicznego i rozwoju technologii EAF w hutnictwie.	ramach aktualizacji dokumentu Polityka Surowcowa Państwa.
3720	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Temat: GOZ Strategia – Priorytet 2.6.: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu pkt. 6. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym – słusznie identyfikuje gospodarkę o obiegu zamkniętym (GOZ) jako jeden z kluczowych kierunków transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju. Jednak potraktowano GOZ w sposób zbyt wąski, koncentrując się głównie na odpadach konsumenckich i systemie kaucyjnym, pomijając odpady i surowce wtórne przemysłowe, które stanowią zasadniczy element gospodarki o obiegu zamkniętym w skali makroekonomicznej. W szczególności należy rozszerzyć podejście GOZ o surowce wtórne o znaczeniu strategicznym. Dobrym przykładem jest złom stalowy, który jest podstawowym wsadem do produkcji stali w technologii EAF (Electric Arc Furnace), umożliwiającej produkcję stali z minimalnym wykorzystaniem surowców pierwotnych i znacznym ograniczeniem emisji CO₂. Złom jest przykładem materiału, który łączy cele polityki surowcowej, przemysłowej i klimatycznej, stanowiąc realny zasób wpisujący się w ideę GOZ oraz strategię dekarbonizacji przemysłu ciężkiego. Uwzględnienie odpadów przemysłowych – w tym metalurgicznych, chemicznych czy budowlanych – w ramach systemowych rozwiązań GOZ pozwoliłoby na: • Zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów poprzez zamykanie obiegów materiałowych w przemyśle. • Ograniczenie zależności od importu surowców pierwotnych, w tym surowców krytycznych. • Redukcję emisji przemysłowych, zwłaszcza w sektorach energochłonnych. • Rozwój nowych modeli biznesowych w branżach surowcowych i materiałowych, opartych na współpracy międzysektorowej (np. hutnictwo→budownictwo→odzysk→recykling). Rekomendacje: 1. Rozszerzyć zakres działań w ramach GOZ o odpady i surowce przemysłowe, w tym złom stalowy, żużle hutnicze, odpady mineralne i przemysłowe o potencjale recyklingowym. 2. Zintegrować politykę GOZ z polityką surowcową i przemysłową państwa.	Uwaga odrzucona. Kwestia zabezpieczenia dostępu do surowców, również tych pochodzących z źródeł wtórnych jest elementem wdrażania skutecznej polityki surowcowej. Strategia jest dokumentem kierunkowym, natomiast proponowane zapisy dotyczą konkretnych rozwiązań i surowców. Sugestia zostanie odnotowana do przeanalizowania w ramach aktualizacji dokumentu Polityka Surowcowa Państwa. W pkt. 6 lit. a wskazano, że działania będą obejmować m.in. opracowanie programu dla przedsiębiorstw wytwórczych (generujących odpady przemysłowe) rozwijającego inwestycje w infrastrukturę B+R do prac nad rozwiązaniami dotyczącymi wykorzystania odpadów jako surowców wtórnych czy też opracowanie programu wspierającego zastosowanie (adopcję) lub opracowanie i wdrożenie nowych rozwiązań technologicznych skutkujących projektowaniem produktów z materiałów pochodzących z recyklingu. Wydaje się zatem, że planowane działania obejmują zagadnienia związane z odpadami przemysłowymi.
3721	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	200-202	Temat: Gospodarka materiałowa dla infrastruktury krytycznej – ciągłość dostaw Aby skutecznie zrealizować wskazane w Strategii kierunki działań, w tym: 1. Zwiększenie potencjału Sił Zbrojnych RP A. Modernizacja i rozwój techniczny Sił Zbrojnych RP B. Rozwój nowoczesnych technologii w Siłach Zbrojnych RP E. Rozbudowa i wzmocnienie strategicznej wojskowej infrastruktury obronnej 2. Rozwój krajowych zasobów	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

		Ekonomicznych i Europejskich			produkcyjnych i serwisowych w sektorze obronnym A. Zwiększenie krajowych zdolności produkcyjnych przemysłu zbrojeniowego B. Zwiększenie zdolności do odtwarzania niezbędnych zasobów w przypadku wystąpienia konfliktu zbrojnego (amunicja, serwisowanie sprzętu) C. Budowa systemu zapewniającego ciągłość funkcjonowania przemysłu obronnego w trakcie konfliktu zbrojnego konieczne jest zapewnienie stabilnych i odpornych łańcuchów dostaw materiałów, obejmujących surowce i półprodukty niezbędne dla krajowej produkcji obronnej i infrastrukturalnej. W tym kontekście należy podkreślić strategiczne znaczenie stali jako kluczowego materiału dla bezpieczeństwa państwa. Stal jest podstawą: a) infrastruktury krytycznej – w tym budowy i modernizacji schronów, baz wojskowych, mostów, dróg, kolei, portów, magazynów i centrów logistycznych, b) zdolności produkcyjnych sektora obronnego – w szczególności w produkcji amunicji, pojazdów opancerzonych, dronów, elementów konstrukcyjnych uzbrojenia i infrastruktury technicznej. Brak zapewnienia ciągłości dostaw stali i innych materiałów konstrukcyjnych w sytuacji kryzysowej może prowadzić do poważnych zakłóceń w zdolnościach produkcyjnych, serwisowych i logistycznych. Dlatego działania w ramach Celu 3 SRP 2035: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa powinny być ściśle powiązane z Celem 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, szczególnie w obszarze przemysłu ciężkiego i surowcowego. Rekomendacje: 1. Uwzględnić w strategii komponent dotyczący bezpieczeństwa materiałowego i surowcowego jako integralny element odporności państwa. 2. Zintegrować politykę przemysłową i surowcową z polityką obronną w ramach wspólnego planowania strategicznego – pod kątem zabezpieczenia łańcuchów dostaw dla obronności i infrastruktury. 3. Zapewnić monitorowanie i priorytetyzację dostaw kluczowych surowców – w tym stali, metali specjalnych, komponentów chemicznych i paliw syntetycznych – na potrzeby obronne i infrastrukturalne.	
372 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja WiseEuropa – Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych i Europejskich	UWAGA OGÓLNA	36, 55, 80, 89-90, 136, 139	Temat: System emerytalny -> III filar -> PPK Kwestia systemu emerytalnego pojawia się w wielu częściach Strategii – m.in. w obszarze rynku pracy, demografii, zdrowia publicznego oraz rynku kapitałowego, a pośrednio także innowacji i rozwoju przedsiębiorstw. W kontekście niekorzystnych trendów demograficznych (starzenie się społeczeństwa, malejąca liczba składujących, rosnąca liczba świadczeniobiorców) zasadne jest zwiększenie udziału części kapitałowej w polskim systemie emerytalnym. Obecnie komponent kapitałowy stanowi ok. 4% całego systemu (II filar – 3,2%, III filar – 0,8%; por. „EMERYTURY WOLNOŚCI. Jak ukształtować przyszły system emerytalny z korzyścią dla emerytów i gospodarki?”, link: https://wise-europa.eu/2023/03/22/emerytury-wolnosci/). Zwiększenie jego znaczenia wpisuje się bezpośrednio w cel nr. 2 Strategii – Demograficzny: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich. Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK) – jako jeden z czterech instrumentów III filaru (obok IKE, IKZE i PPE) – są wzorowane na konstrukcji amerykańskiego programu 401(k), który umożliwia elastyczne i dobrowolne składkowanie w wysokich limitach rocznych – obowiązujące w 2025 roku to: • ogólny \$23 500 rocznie, • dla pracowników 50+ dodatkowo \$7 500 (\$31 000 łącznie), • dla pracowników 60-63 lat dodatkowo \$11 250 (\$34 750 łącznie). W Polsce limity składek do PPK mają charakter procentowy od wynagrodzenia brutto: • pracownik: 2% (podstawowe) + 2% (dobrowolne), • pracodawca: 1,5% (podstawowe) + 2% (dobrowolne), • państwo: 250 zł wpłaty powitalnej + 240 zł rocznie. W efekcie składkowanie mieści się w przedziale 3,5–8,0% wynagrodzenia brutto, przy czym najczęstszy model to 3,5% (2% pracownik + 1,5% pracodawca). Zwiększenie roli kapitałowej części systemu emerytalnego poprzez podniesienie limitów składkowych w PPK, stanowi nie tylko element zabezpieczenia społecznego, ale również instrument wspierający stabilność finansów publicznych, rozwój rynku kapitałowego oraz inwestycje w innowacje i przedsiębiorczość. W efekcie przyczyni się to do realizacji celów zarówno demograficznych, jak i gospodarczych Strategii.	Przegląd działania ustawy zostanie wykonany w 2026 roku.

					Potencjalne efekty zwiększenia limitów składek do PPK: a) wyższe świadczenia emerytalne i większe bezpieczeństwo finansowe przyszłych emerytów b) elastyczność w dysponowaniu środkami (dziedziczność, możliwość stopniowego przechodzenia na emeryturę) c) zmniejszenie presji na budżet państwa (obecny system repartycyjny) d) rozwój krajowego rynku kapitałowego i długoterminowego finansowania inwestycji e) wzrost roli oszczędności prywatnych i odporności gospodarki na zmiany demograficzne. Rekomendacje: 1. Uwzględnić w Strategii potrzebę zwiększenia komponentu kapitałowego w polskim systemie emerytalnym. 2. Promować za zwiększeniem limitów składek w PPK tak, aby łączny poziom wpłat mógł wynosić 6,0–12,0% wynagrodzenia brutto miesięcznie (wobec obecnych 3,5–8,0%), z możliwością elastycznego ustalania wysokości składek przez pracownika i pracodawcę.	
372 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	WPROWADZENIE	5	Proponujemy zmienić zdanie: „bezpieczeństwem kraju, mającym odzwierciedlenie nie tylko w jego sile militarnej, lecz także odporności społeczeństwa i instytucji państwa na sytuacje kryzysowe” na „bezpieczeństwem kraju, mającym odzwierciedlenie nie tylko w jego sile militarnej, lecz także dbałości o trwałą dostępność zasobów przyrodniczych, na których opiera się rozwój gospodarczy i społeczny (m.in. woda, gleby, bioróżnorodność), odporności społeczeństwa i instytucji państwa na sytuacje kryzysowe”. Uzasadnienie – trudno wyobrazić sobie rozwój gospodarczy w kraju, w którym degradowane są zasoby przyrodnicze, w tym woda, gleby, bioróżnorodność. Europejski Bank Centralny szacuje (The economy and banks need nature to survive, The ECB Blog, 2023: https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230608~5cffb7c349.en.html), że w strefie euro około 72% przedsiębiorstw (co odpowiada około trzem milionom przedsiębiorstw) jest w dużym stopniu uzależnionych od co najmniej jednej usługi ekosystemowej. Poważne utraty funkcjonalności ekosystemów przełożyłyby się na krytyczne problemy ekonomiczne dla takich przedsiębiorstw. Oszacowano, że prawie 75% kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorstwom w strefie euro przyznawanych jest przedsiębiorstwom w dużym stopniu uzależnionym od co najmniej jednej usługi ekosystemowej. Zasoby przyrody i dostarczane przez nie usługi ekosystemowe to podstawa działalności gospodarczej wielu przedsiębiorstw, bez dbałości o te zasoby trudno będzie o mocny rozwój gospodarczy w długim okresie oraz konkurencyjność.	Zasoby przyrodnicze nie znajdują się w tej części Strategii.
372 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	SYNTEZA	10	Popieramy stwierdzenie: „Dla dobrej jakości życia istotne jest także porządnie sobie z kluczowymi wyzwaniami środowiskowymi: dekarbonizacją gospodarki, poprawą jakości powietrza, lepszym zarządzaniem wodą oraz ochroną i odbudową zasobów przyrodniczych”. Cieszymy się, że zauważona została zależność jakości życia od jakości środowiska, stanu przyrody i jej zasobów.	Uwaga o charakterze komentarza.
372 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	SYNTEZA	11	Proponujemy zmienić w części Wzmocnienie bezpieczeństwa nie ogranicza się jedynie do modernizacji sił zbrojnych tekst: „Zostaną także podjęte działania na rzecz zabezpieczenia infrastruktury krytycznej, zwiększenia poziomu cyberbezpieczeństwa oraz utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Będą również prowadzone na szeroką skalę inwestycje obejmujące infrastrukturę transportową podwójnego, cywilno-wojskowego (dual-use), zastosowania”. Na „Zostaną także podjęte działania na rzecz zabezpieczenia infrastruktury krytycznej, zwiększenia poziomu cyberbezpieczeństwa, ochrony i odbudowy zasobów przyrodniczych oraz utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju i adaptacji do zmiany klimatu. Będą również prowadzone na szeroką skalę inwestycje obejmujące zasoby przyrodnicze oraz infrastrukturę transportową podwójnego, cywilno-wojskowego (dual-use), zastosowania”. Bezpieczeństwo kraju powinno obejmować także dbałość o zasoby przyrodnicze niezbędne do trwałej i odpornej na zmianę klimatu produkcji żywności. Jednym z celów bezpieczeństwa powinny być mechanizmy wspierające odbudowę zasobów przyrodniczych (np. retencję wody na gruntach rolnych) wspierających produkcję żywności, w tym edukację rolników w zakresie zrównoważonych praktyk rolnych. Takie działania wspierają także rozwój obszarów wiejskich co wspiera cel horyzontalny - zrównoważony rozwój terytorialny.	Podtrzymujemy dotychczasowe brzmienie fragmentu Strategii, ponieważ jego celem jest syntetyczne przedstawienie kluczowych działań na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury krytycznej, cyberbezpieczeństwa i zdolności obronnych. Wątki środowiskowe i klimatyczne są szerzej omówione w innych częściach dokumentu.
372 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	SYNTEZA	11	Proponujemy zmienić z: „Fundamentem bezpiecznego i zamożnego państwa są silne instytucje” [...] „Dodatkowym wsparciem dla realizacji zadań administracji publicznej powinien być sektor pozarządowy”. na „Fundamentem bezpiecznego i zamożnego państwa są silne instytucje oraz sektor pozarządowy angażujący społeczeństwo obywatelskie [...] Niezbędnym wsparciem dla realizacji zadań administracji publicznej jest sektor pozarządowy. Silne państwa wymaga silnego sektora pozarządowego, który powinien być odpowiednio wspierany”. Nie ma silnego państwa bez silnego sektora pozarządowego i inicjatyw oddolnych.	Podtrzymujemy dotychczasowe brzmienie fragmentu, ponieważ jego celem jest podkreślenie wiodącej roli instytucji publicznych przy jednoczesnym wskazaniu sektora pozarządowego jako istotnego

						partnera wspierającego działania państwa. Ujęcie to odpowiada strukturze całej Strategii oraz zachowuje jej syntetyczny charakter.
3727	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	Po zdaniu „Po drugie, szybko postępujące zmiany demograficzne w najbliższych latach będą osłabiały spójność kraju w wymiarze ekonomicznym, społecznym i przestrzennym”. Dopisać: „Po trzecie zmiana klimatu wpływa na ludzi i środowisko, w tym na większe ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, co obecnie skutkuje nie tylko stratami, ale również niepewnością prowadzenia działalności gospodarczej”. Kwesta zmiany klimatu jest kluczowa dla kwestii gospodarczych i społecznych, powinna być wskazana jako jeden z głównych czynników nowej równowagi.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru części diagnostycznej, która omawia główne wyzwania dla realizacji każdego z celów głównych. Szerzej kluczowe wyzwania dla każdego z tematów omówione są w części wdrożeniowej.
3728	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	We wprowadzeniu przywoływane są badania PISA jako przykład wysokich wyników w międzynarodowych badaniach umiejętności. Warto w tym punkcie dodać również dalsze części badania, które wyraźnie wskazują obszary, nad którymi warto pracować - nierówności edukacyjne (Polska szkoła jest w ostatnich latach trzecią najszybciej segregującą się szkołą spośród wszystkich 71 systemów edukacji objętych badaniami zarówno w 2018, jak i 2022 roku.), a przede wszystkim poczucie przynależności i bezpieczeństwa w szkole (z wyjątkiem Rumunii, Polska plasuje się najniżej wśród krajów europejskich, jeśli chodzi o deklarowane przez uczniów i uczennice poczucie bezpieczeństwa w szkołach, co z kolei wiąże się z niskim poczuciem przynależności do szkoły). Dodatkowo, z badania wynika, że polscy uczniowie i uczennice nie otrzymują dodatkowego wsparcia od nauczyciela, kiedy tego potrzebują. Połowa naszych piętnastolatków twierdzi, że ich nauczyciele i nauczycielki nie okazują zainteresowania tym, czy wszyscy rzeczywiście się uczą, i nie tłumaczą, aż wszyscy zrozumieją. Wynika to, co również pokazują badania PISA, z braku wykwalifikowanej kadry (wzrosła o 45 % liczba dyrektorów i dyrektorek, którzy sygnalizują, że nauczanie jest utrudnione w związku z brakiem wykwalifikowanej kadry w porównaniu z rokiem 2018). Kwestia użycia smartfonów w szkołach również jest obszarem, który wpływa na jakość edukacji. Raport zaznacza, że wprowadzanie polityk szkolnych, które regulują używanie smartfonów, jest kluczowe dla ograniczenia skali zjawiska. Najskuteczniejszą polityką jest oczywiście całkowity zakaz używania smartfonów na terenie szkół.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
3729	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	27	Proponujemy uzupełnić punkt 4) Wysoka emisyjność gospodarki w Zagrożenia dla konkurencyjności: Jest: Emisyjność względem wytwarzanego PKB również jest na jednym z najwyższych poziomów w UE – większa jest jedynie w Bułgarii i Estonii ¹⁰ . Wynika to w dużym stopniu z wysokiej zależności od węgla w sektorze energii. W 2023 r. udział węgla w produkcji energii elektrycznej wynosił 61% (dane GUS). Proponowane: Emisyjność względem wytwarzanego PKB również jest na jednym z najwyższych poziomów w UE – większa jest jedynie w Bułgarii i Estonii ¹⁰ . Przyczyną jest struktura zużycia energii uzależniona od paliw kopalnych, z których uzyskujemy ok 85% energii pierwotnej. Zużycie węgla kamiennego systematycznie spada, jednak rośnie udział ropy naftowej i gazu ziemnego. Dodatkowym obciążeniem jest wysokie uzależnienie od importu – w roku 2024 blisko połowa energii w Polsce pochodziła z nośników sprowadzonych z zagranicy za kwotę ponad 110 mld zł. Uzasadnienie: Raport Forum Energii: Transformacja energetyczna w Polsce. Edycja 2025 Eurostat: Energy flow diagrams	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3730	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	28	Proponujemy dopisać kolejny punkt w Zagrożenia dla konkurencyjności: 5) Degradacja zasobów przyrodniczych. Konkurencja gospodarcza zależy również o zasobów przyrodniczych, w tym wód, gleb i różnorodności biologicznej. Co roku odczuwamy skutki susz, powodzi i fal upałów. Ponad 90% jednolitych części wód w Polsce jest w złym stanie – pokazują dane publikowane w ramach państwowego monitoringu środowiska. Ponad 85% mokradeł, które mają ogromne znaczenie dla gromadzenia wody, jak i ograniczania zmiany klimatu, zostało zdegradowanych. Tylko dla 20% siedlisk przyrodniczych i około 38% gatunków chronionych stan zachowania określono jako dobry. Corocznie Polki i Polacy, głównie mieszkańcy miast, odczuwają skutki fal upałów. To pokazuje, że bez inwestowania w zasoby przyrodnicze trudno będzie osiągnąć konkurencyjność gospodarki w długim okresie. Szacuje się, że inwestycje w zasoby przyrodnicze przynoszą korzyści od 8 do nawet 38 razy większe niż poniesione koszty, a dla Polski szacunki mówią o średnio 11-krotnie większych korzyściach [Za: Commission Staff Working Document. SWD(2022) 167 final. Impact assessment accompanying the proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on nature restoration, Bruksela, 2022]. Potrzebne są inwestycje w przyrodę tak, aby do 2030 r. objąć środkami odbudowy co najmniej 30% powierzchni zdegradowanych siedlisk przyrodniczych w Polsce, a do 2035 r. co najmniej 35%. Podstawą dla działań będzie	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy części diagnostycznej. Zapisy dotyczące kwestii środowiskowych zostaną natomiast rozwinięte w części wdrożeniowej, w priorytecie 2.6.

					„Krajowy Plan Odbudowy Zasobów Przyrodniczych” (KPOZP) opracowany zgodnie z unijnym rozporządzeniem Nature Restoration Regulation. Rozwijany i sukcesywnie wdrażany będzie Krajowy program renaturyzacji wód powierzchniowych. Pełne wdrożenie programu zostanie wykonane do 2035 r. W ramach Krajowego Planu Odbudowy Zasobów Przyrodniczych przywróci się co najmniej 2500 km rzek do stanu rzek o swobodnym przepływie do 2030 r. Nastąpi również gruntowna rewizja podejścia do tzw. „utrzymania wód” – obowiązujący w tej chwili katalog prac utrzymaniowych wód, określony w Prawie wodnym, zostanie zmodyfikowany w taki sposób by m.in. obejmował również działania z zakresu renaturyzacji rzek a także aby wszystkie działania były dostosowane do obecnej sytuacji klimatycznej oraz potrzeby zatrzymywania wody w krajobrazie. Renaturyzacja rzek jest najlepszym sposobem na zmniejszenie zagrożenia powodziowego w dolinach rzek, a jednocześnie przyczynia się do ograniczenia ryzyka i rozmiarów suszy poprzez wzrost retencji. Uzasadnienie: część strategii „Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu” w treści punktu „Kluczowe wyzwania” opisuje wyzwania związane z degradacją zasobów przyrodniczych, co jest dobrą podstawą do uzasadniania potrzeby dodania kolejnego punktu w części Zagrożenia dla konkurencyjności. Mapa 9. Obszary Polski zagrożone suszą i powodzią, pokazuje że większa część kraju ma problem z zjawiskami mocno wpływającymi na konkurencyjność naszej gospodarki. Polski Instytut Ekonomiczny (PIE) szacuje [za: Markiewicz, J., Ogórek, S. (2022), Gospodarcze koszty suszy dla polskiego rolnictwa, Working Paper, nr 3, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa], że przeciętna roczna suma strat polskiego rolnictwa w wyniku susz tylko w uprawach rolnych w trzech kategoriach upraw (bulwiaste, zboża, oleiste) mogły wynieść nawet 6,5 mld PLN. PIE wskazuje, że konsekwencje zmniejszenia plonów rolnych są szerokie, zmniejszają dochody rolników i powodują wzrost cen żywności, a więc w konsekwencji dotyczą wszystkich mieszkańców Polski. Dodatkowo, w raport mówi o tym, że „susze nie wynikają jedynie z ilości opadów, ale również ze sposobu zarządzania wodą. Kluczowym pojęciem jest tu retencja, czyli zdolność terenu do zatrzymywania spływu wody. Retencję można poprawić przez ochronę lasów, naturalnych zbiorników wodnych i mokradeł oraz zaprzestanie nadmiernej melioracji, odpowiednie praktyki rolne i poprawę właściwości gleb uprawnych”. Fale upałów mogą wywoływać spadek produktywności, sięgający nawet 30%, co oszacował Polski Instytut Ekonomiczny [za: P. Leszczyński, J. Markiewicz, T. Mądry i in., Wpływ zmian klimatu na gospodarkę Polski na przykładzie wybranych miast wojewódzkich. Working Paper 2023, nr 4, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa]. Przykładowo, w sierpniu 2015 roku aglomeracja warszawska traciła z tego powodu 110 mln zł dziennie. Wskaźnik ilości rzek do przywrócenia do stanu rzek o swobodnym przepływie - 10% z wskaźnika dla całej UE zapisanego w rozporządzeniu o odbudowie zasobów przyrodniczych, gdyż w Polsce znajduje się około 10% rzek UE.	
373 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	W rozdziale dotyczącym nierówności powielanych w kolejnych pokoleniach proponujemy dodać informację dotyczącą rosnących nierówności w edukacji: według badań PISA Polska szkoła jest w ostatnich latach trzecią najszybciej segregującą się szkołą spośród wszystkich 71 systemów edukacji objętych badaniami zarówno w 2018, jak i 2022 roku. Jedno na pięć dzieci z rodzin o najniższym statusie socjoekonomicznym i najniższym kapitale kulturowym nie spotyka w szkole dzieci z innych rodzin. Wśród dzieci najbardziej uprzywilejowanych jest to już jedno na czworo. Dodatkowo, zgodnie z informacją zawartą w diagnozie gwałtownie wzrosła liczba uczniów i uczennic uczęszczających do placówek niepublicznych, ale warto dodać, że wśród nich osoby pochodzące z rodzin o największym kapitale ekonomicznym i kulturowym, co niesie ze sobą konsekwencje dla edukacji publicznej.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na ogólny charakter diagnozy, wyniki edukacyjne są szerzej omówione w kluczowych wyzwaniach w Priorytecie 2.1.
373 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41	W rozdziale „Diagnoza bezpieczeństwa” proponujemy dopisać: W Polsce, jak i w całej Europie obserwujemy coraz więcej susz, powodzi, pożarów, fal upałów, a także spadek liczebności owadów zapylających, degradację gleby czy zanieczyszczenie wód. To powoduje rosnące obawy o nasze zdrowie, majątki, a także konsekwencje w postaci wzrostu cen żywności i leków. Bezpieczeństwo to m.in. mądra inwestycja w zasoby przyrodnicze. Od przyrody zależne jest nasze zdrowie, produkcja żywności, leków czy dostęp do wody pitnej. Rozwiązania oparte na przyrodzie pomagają skutecznie zapobiegać suszom, powodziom, a także zmniejszają uciążliwe skutki coraz częstszych fal upałów. Zasoby przyrody wspierają również nasze bezpieczeństwo militarne. Doświadczenia z Ukrainy pokazują, że teren również walczy i może nas ochronić przed atakiem wroga. Mokradła, rzeki i lasy o charakterze naturalnym to sprzymierzeńcy obrońców. Z tego powodu w pasie wzdłuż granicy potrzebujemy chronić i odtwarzać mokradła, renaturyzować rzeki i pozwalać aby lasy stawały się bogate w leżące martwe drzewa, hamujące ruch wojsk.	Uwaga o charakterze komentarza. Zawarte w niej postulaty zostały już omówione w innych częściach Strategii, wobec czego brak jest zasadności ich ponownego powielania.
373 3	Organizacja	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	41-42	Od lat podkreśla się także wysoką zależność Polski od importu białka, w szczególności paszowego, uzależniając tym samym produkcję od dostaw zewnętrznych spoza UE. Istotnym kierunkiem zapewnienia bezpieczeństwa w tym zakresie jest rozwój i wsparcie produkcji rodzimych roślin białkowych, takich jak groch, łubin i bobik, a także soja na	W kwestii, o których mowa w uwadze zostały poruszone w Priorytecie 3.4, w szczególności w kierunku działań 1F,

	pozarządowa				cele paszowe i konsumpcyjne w Polsce i w Europie. Wysokie uzależnienie produkcji żywności od importu wpisuje się także w zagrożenie dotyczące wzrostu cen czy przerwania łańcuchów dostaw.	który wymienia się wprost innowacje w przetwórstwie, w tym tworzenie nowych produktów żywnościowych, czy alternatywnej produkcji białka. Natomiast kierunek działań 2E jest dedykowany zwiększeniu bezpieczeństwa białkowego. Ponadto, kwestie te są uszczegółowione w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2030.
3734	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	43	W rozdziale „Zagrożenia dla bezpieczeństwa” proponujemy dopisać: 4) Degradacja środowiska przyrodniczego Bezpieczeństwo to m.in. również dostęp do wody i żywności. W Polsce obserwujemy coraz więcej susz, powodzi, pożarów, fal upałów, a także spadek liczebności owadów zapylających, degradację gleby czy zanieczyszczenie wód. Od przyrody zależne jest nasze zdrowie, produkcja żywności, leków czy dostęp do wody pitnej. Potrzebujemy chronić zasoby przyrodnicze, jak i je odbudować, tak aby kształtować nasze bezpieczeństwo. Uzasadnienie: Zgodnie ze stanowiskiem naukowców, największe zagrożenia dla bezpieczeństwa żywnościowego wynikają ze zmiany klimatu oraz utraty różnorodności biologicznej i usług ekosystemowych. Trudno sobie wyobrazić rolnictwo i produkcję żywności bez dbania o zasoby przyrodnicze takie jak gleba, woda i różnorodność biologiczna. Odbudowa i ochrona zasobów przyrody to inwestycja między innymi w gleby, ich żyzność, zapobieganie erozji, lepsze przyswajanie wody i jej magazynowanie. Żyzność gleb zależna jest zarówno od mikroorganizmów, jak i większych organizmów jak np. dżdżownice. To one pracują na rzecz naszego bezpieczeństwa żywnościowego. Bardzo ważna dla produkcji żywności jest również ochrona i odtwarzanie zapylaczy, czyli głównie owadów zapylających rośliny. Problem zaniku zapylaczy jest istotnym wyzwaniem dla rolnictwa. Szacunkowa wartość zapylania roślin przez owady w UE wynosi około 5 mld EUR rocznie. Utrata dzikich zapylaczy jest więc poważnym powodem do niepokoju. Szacuje się, że 84% gatunków roślin uprawnych w UE zależy, przynajmniej częściowo, od zapylania przez zwierzęta [1]. Na poziomie całej UE brak zapylania przez owady spowodowałby zmniejszenie średnio od 25% do 32% całkowitej produkcji płodów rolnych, które są zależne od zapylania przez owady. Szacunki dla Polski mówią o spadku o 45% [2]. Bezpieczeństwo żywnościowe wymaga więc inwestycji w ochronę i odbudowę gleb, ekosystemów wód słodkich oraz zapylaczy, czyli w skrócie w bioróżnorodność. Odtwarzanie swobodnie płynących rzek oraz mokradeł to inwestycja w zasoby wodne, czyli zapobieganie powodziom oraz suszy. To działania niezwykle potrzebne dla rolnictwa, które cierpi co roku z powodu braku wody. Polski Instytut Ekonomiczny szacuje, że Polska przeciętnie traci rocznie 6,5 mld PLN w wyniku susz [3]. To właśnie te bezdeszczowe okresy w roku niezwykle interesują ekonomistów, ponieważ mają wpływ na plony, a więc również ceny żywności, a w konsekwencji na stopę inflacji, stopy procentowe, a ostatecznie także na koszty kredytów. Zapobieganie suszy, czyli w dużej mierze odtwarzanie zasobów przyrodniczych, wspiera więc gospodarkę i społeczeństwo poprzez zmniejszanie ryzyka wyższej inflacji. Różnorodność biologiczna jest istotna także dla naszego zdrowia. Dzieci uczęszczające do szkół otoczonych większą ilością terenów zielonych znacznie lepiej funkcjonują poznawczo niż te, które chodzą do szkół z mniejszą ilością zieleni. Co więcej, wychowanie w otoczeniu natury zmniejsza podatność na wystąpienie problemów ze zdrowiem psychicznym w dorosłości nawet o 55% [4]. Tereny zielone są niezbędne dla naszego dobrego zdrowia fizycznego i psychicznego. Przebywanie w otoczeniu zieleni redukuje stres, obniża poczucie napięcia, niepokoju i poprawia regenerację mózgu, wspomaga odporność, a tym samym poprawia samopoczucie i zdrowie psychiczne, daje nam szansę na lepsze i dłuższe życie. Różnorodność biologiczna chroni nas przed skutkami gwałtownych lub niekorzystnych zjawisk atmosferycznych. Fale upałów są najbardziej śmiertelnym rodzajem ekstremalnych warunków pogodowych w Europie. W obecnych scenariuszach globalnego ocieplenia, liczba zgonów spowodowana upałami może przekraczać 130 000 rocznie [5]. Szacuje się, że w samej Polsce fala upałów w 2022 spowodowała śmierć 763 osób [6]. Aby czuć się bezpiecznie w naszych miastach i miasteczkach, potrzebujemy jak najwięcej drzew i zielonych terenów. Korony drzew zatrzymują bowiem napływ gorącego powietrza, co szczególnie doceniają mieszkańcy zabetonowanych miejscowości. Szacuje się również, że około 70% leków przeciwnowotworowych to produkty naturalne lub syntetyczne	Część diagnostyczna ma określoną konwencję, wskazujemy w niej jedynie diagnozę na dużym poziomie ogólności - propozycja zbyt szczegółowa pod tym kątem. Szczegółowy opis kluczowych wyzwań w tym zakresie znajduje się w priorytecie 2.6 w części wdrożeniowej.

					inspirowane naturą [7]. Rozwiązania oparte na przyrodzie mają więc niebagatelny wpływ na nasze życie i zdrowie. [1] Williams, I. H. (1994). The dependence of crop production within the European Union on pollination by honey bees. <i>Agricultural Zoology Reviews</i> 6, 229-257. https://cordis.europa.eu/article/id/29867-insect-pollination-worth-eur-153-billion-a-year/pl [2] Linking Land Cover Data and Crop Yields for Mapping and Assessment of Pollination Services in Europe, Grazia Zulian, Joachim Maes, Maria Luisa Paracchini. Institute for Environment and Sustainability, Joint Research Centre of the European Commission. (2013). 2(3), 472-492; https://doi.org/10.3390/land2030472 [3] Markiewicz, J., Ogórek, S. (2022), Gospodarcze koszty suszy dla polskiego rolnictwa, Working Paper, nr 3, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa. https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/11/PIE_Gospodarcze-koszty-suszy-dla-polskiego-rolnictwa.pdf [4] Engemann, K., Pedersen, C.B., Arge, L., Tsirogiannis, C., Mortensen, P.B., Svenning, J.-C. (2019). Residential green space in childhood is associated with lower risk of psychiatric disorders from adolescence into adulthood. http://dx.doi.org/10.1073/pnas.1807504116 [5] EEA. (2020). Healthy environment, healthy lives: how the environment influences health and well-being in Europe. European Environment Agency, Kopenhaga, Dania. https://www.eea.europa.eu/publications/healthy-environment-healthy-lives [6] Ballester, J., Quijal-Zamorano, M., i in. (2023). Heat-related mortality in Europe during the summer of 2022. <i>Nature Medicine</i> volume 29, pages 1857–1866. https://www.nature.com/articles/s41591-023-02419-z [7] IPBES. (2019). Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. https://doi.org/10.5281/zenodo.3553458	
373 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	52	Warto zwrócić uwagę, że dezagregacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych wiąże się także z degradacją krajobrazu rolniczego i zaniku różnorodności biologicznej charakterystycznej dla terenów rolnych o rozdrobnionej strukturze. Miarą tego procesu jest między innymi wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego, znany jako Farmland Bird Index (FBI), Jest obecnie jednym z oficjalnie stosowanych wskaźników stanu środowiska w krajach członkowskich Unii Europejskiej. FBI to zagregowany indeks stanu populacji 22 gatunków ptaków typowych dla siedlisk krajobrazu rolniczego. Jest on traktowany jako wskaźnik stanu "zdrowia" ekosystemów użytkowanych rolniczo, stanowiących ok. 60% powierzchni naszego kraju (za: Ptaki krajobrazu rolniczego - Monitoring Ptaków Polski). Wskaźnik pokazuje regularny spadek liczebności tych ptaków, wartość wskaźnika w roku 2024 (0,7631) była jedną z niższych w ciągu ostatnich 5 lat. Proces spadku żywotności obszarów pozaaglomeracyjnych skutkuje także trudnościami w wymianie pokoleniowej i sukcesji gospodarstw rolnych.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem ogólnego charakteru diagnozy.
373 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Na stronie z celami proponujemy dopisać cel 4 – budowanie konkurencyjności i odporności w oparciu o zasoby przyrodnicze lub dopisanie o zasobach przyrodniczych w każdym z zaproponowanych 3 celach.	Układ trzech celów głównych został wypracowany na wczesnym etapie prac nad Strategią i niezasadne byłoby zmienianie go na obecnym etapie. Aspekt ten jest ujęty w priorytecie 2.6 w celu 2.
373 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	W punkcie - Cel 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa, proponujemy dopisać piąty kluczowy obszar: środowiska – przez ochronę i odbudowę zasobów przyrodniczych (np. wody, gleby, bioróżnorodność), które w pasie przygranicznym będą również utrudniać przemieszczanie się wojsk obcych.	Jest to kwesta o ograniczonym zasięgu i nie uznano jej za kluczowy obszar. Niemniej dodanie tego typu interwencji do jednego z działań zostanie przeanalizowane na dalszym etapie.
373 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	W punkcie dotyczącym roli programu profilaktyczno-wychowawczego proponujemy dodanie kierunku dotyczącego wzmocnienia roli bezpośredniego kontaktu z naturą w ramach zajęć szkolnych jako elementu profilaktyki zdrowotnej (zdrowia fizycznego i psychicznego) oraz dobrostanu uczniów i uczennic.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.
373 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	74	W kluczowych wyzwaniach dotyczących migracji, zabrakło punktu dotyczącego uczniów i uczennic narodowości ukraińskiej w Polskich szkołach. Według raportu CEO jest to 200 tys dzieci - uczą się w 58 % polskich szkół. Zabrakło też tego elementu w kierunkach działań.	Uwaga o charakterze komentarza, bez propozycji zmian zapisów.

3740	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Do części o tworzeniu miejsc pracy na obszarach poza rolnictwem warto też dodać wspieranie rozwoju pracy w rolnictwie i wspieranie krótkich łańcuchów dostaw żywności w takich formach jak rolniczy handel detaliczny, działalność marginalna, lokalna i ograniczona.	Poruszone w uwadze kwestie zostały już opisane w priorytecie 3.4 (Kierunek działań 1 E. Rozwój kooperacji między producentami i integracja podmiotów sektora rolno-spożywczego oraz skracanie łańcuchów dostaw).
3741	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Proponujemy zmianę tekstu (Punkt 1., podpunkt A): "Zostaną podjęte działania upowszechniające wiedzę na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej." na "Zostaną podjęte działania upowszechniające wiedzę i umiejętności na temat wykorzystywania niskoprzetworzonej żywności o wysokiej wartości odżywczej oraz budowania prawidłowych nawyków żywieniowych w praktyce." Wiedza nie jest wystarczającym czynnikiem do zmiany nawyków żywieniowych. Niezbędnym czynnikiem w strategicznym planowaniu interwencji w tym obszarze jest uwzględnienie kształtowania kompetencji konsumenckich (dokonywanie wyboru na rynku żywności) oraz nauki kompetencji życiowych takich jak przygotowanie posiłków.	Zaproponowane przez zgłaszającego działania są już zawarte w sformułowaniach ujętych w projekcie Strategii.
3742	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	W rozdziale dotyczącym promowania prawidłowego odżywiania proponujemy, aby w kierunkach działań uwzględnić zintegrowane nauczanie o wpływie diety na zdrowie człowieka – zarówno w ramach zajęć szkolnych, jak i funkcjonowania stołówek szkolnych oraz przedszkolnych. Nauczanie to powinno obejmować odpowiednie przeszkolenie nauczycieli i nauczycielek, intendentek oraz pracowniczek stołówek. Powinno ono opierać się na najnowszych badaniach dotyczących skutecznych metod promocji zdrowego stylu odżywiania, a także uwzględniać wpływ systemu żywnościowego na środowisko naturalne i klimat. Zgodnie z zaleceniami Komisji EAT-Lancet warto w kierunkach działań uwzględnić promocję Diety przyjaznej planecie, która jest korzystna zarówno dla zdrowia ludzi, jak i dla przyrody. [Agata] Proponujemy zmianę brzmienia następującego zdania: "Działania będą wspierane i realizowane przez kampanie informacyjne wykorzystujące narzędzia sztucznej inteligencji oraz nowe technologie, wielokierunkową edukację społeczeństwa, w tym m.in. warsztaty, promowanie wiarygodnych źródeł informacji żywieniowej w Internecie (zweryfikowane strony internetowe i portale)." na następujące: "Działania będą wspierane i realizowane przede wszystkim przez rozwiązania systemowe, takie jak zreformowana organizacja żywienia zbiorowego w placówkach oświatowych, w zakładach opiekuńczych, a także szpitalach, szkolenie kadr oraz bardziej powszechne włączenie dietetyków oraz specjalistów żywienia człowieka do planowania żywienia zbiorowego. Innymi narzędziami wspierającymi zmiany systemowe mogą być kampanie informacyjne wykorzystujące narzędzia sztucznej inteligencji oraz nowe technologie, wielokierunkową edukację społeczeństwa, w tym m.in. warsztaty, promowanie wiarygodnych źródeł informacji żywieniowej w Internecie (zweryfikowane strony internetowe i portale). Zakres merytoryczny kampanii będzie obejmował szerokie zależności systemu żywnościowego, zdrowia ludzi oraz środowiska naturalnego".	Postulat jest zbyt szczegółowy, zaproponowane działania mogą być realizowane na podstawie sformułowań ujętych w tekście Strategii.
3743	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Proponujemy dodanie punktu F: Promocja regularnych kontaktów z naturą jako profilaktyki zdrowia fizycznego i psychicznego Liczne badania potwierdzają, że regularny kontakt z naturą stanowi istotny element profilaktyki zdrowotnej. Przebywanie w środowisku przyrodniczym wzmacnia odporność zarówno dzieci, jak i dorosłych – wspiera różnorodność flory bakteryjnej organizmu, co przekłada się na rzadsze zachorowania. Kontakt z przyrodą odgrywa także kluczową rolę w prawidłowym rozwoju dzieci – te, które regularnie przebywają w otoczeniu zieleni, osiągają lepsze wyniki w testach koncentracji i samodyscypliny. Środowisko naturalne ma również znaczący wpływ na zdrowie psychiczne – obniża poziom stresu, redukuje ryzyko zaburzeń psychicznych i wspiera ogólne samopoczucie. Regularna ekspozycja na zieleń wiąże się z lepszym rozwojem poznawczym oraz niższym ryzykiem problemów emocjonalnych i behawioralnych u młodzieży. Badania wskazują ponadto, że osoby regularnie spędzające czas w przyrodzie częściej przejawiają postawy prośrodowiskowe – wykazują większą motywację i poczucie sprawczości w działaniach na rzecz ochrony środowiska, recyklingu oraz ograniczania zużycia energii i wody. Włączenie promocji kontaktu z naturą do strategii rozwoju państwa może więc przynieść korzyści nie tylko zdrowotne, ale także środowiskowe i społeczne. Warto zatem uwzględnić ten punkt w kierunkach działań w zakresie zmian w szkole (obowiązkowy czas spędzany w przyrodzie w ramach zajęć szkolnych, przestrzeń zieloną przy placówkach edukacyjnych) oraz w profilaktyce zdrowotnej osób dorosłych (promowanie kontaktu z naturą wśród osób starszych, programy dotujące wyjścia w przyrodę, zalecenia przekazywane przez lekarzy pierwszego kontaktu do rodziców oraz osób dorosłych).	Postulat jest zbyt szczegółowy, zaproponowane działanie może być realizowane na podstawie sformułowań ujętych w projekcie Strategii.

374 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Do części Wzmocnienie skuteczności działań prozdrowotnych proponujemy dodać fragment dotyczący włączenia w podstawę programową profilaktyki prozdrowotnej w postaci obowiązkowego czasu spędzanego w przyrodzie w ramach zajęć szkolnych oraz tematów regularnego kontaktu z naturą jako skutecznej profilaktyki zdrowia fizycznego i psychicznego. W części Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach proponujemy dodanie części dotyczącej zapewnienia przez placówki edukacyjne dostępu do kontaktu z przyrodą w ramach zajęć szkolnych jako istotnego elementu profilaktyki prozdrowotnej. W części Promowanie aktywności fizycznej seniorów proponujemy dodać promowanie aktywności fizycznej w przyrodzie jako istotnego elementu profilaktyki prozdrowotnej seniorów.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
374 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92-93	Aktualne brzmienie "W ramach nowego przedmiotu – edukacja zdrowotna – przekazywana będzie szeroka wiedza o zdrowiu, profilaktyce chorób, zdrowym stylu życia oraz kształtowane będą postawy prozdrowotne." proponujemy zmienić na: „W ramach nowego przedmiotu – edukacja zdrowotna – przekazywana będzie szeroka wiedza i umiejętności dotyczące zachowania zdrowia, profilaktyki chorób, zdrowego stylu życia oraz kształtowania postaw prozdrowotnych.”	Obecne zapisy Strategii są wystarczające.
374 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	106	W części Unowocześnienie programów kształcenia nauczycieli proponujemy dodać: W ramach przygotowania nauczycieli do wykonywania zawodu, powinni oni odbyć obowiązkowy kurs edukacji klimatycznej i na temat spadku różnorodności biologicznej. Dodatkowo, nauczyciele powinni uzyskać przygotowanie jak realizować podstawę programową w terenie i uwzględnić regularny kontakt z przyrodą w ramach zajęć szkolnych i przedszkolnych. W części Odpowiednie przygotowanie kadry dydaktycznej kształcącej przyszłych nauczycieli proponujemy dodać: Przygotowanie kadry dydaktycznej powinno uwzględniać obowiązkowy kurs edukacji klimatycznej i na temat spadku różnorodności biologicznej. Dodatkowo, kadra dydaktyczna powinna zostać przeszkolona z tego, jak regularny kontakt z naturą wpływa na rozwój dzieci i młodzieży.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
374 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	W części Poprawa standardów jakościowych w placówkach edukacyjnych proponujemy, by oprócz inwestowania w nowoczesne technologie zadbać również o tworzenie i utrzymywanie przestrzeni zielonych przy placówkach edukacyjnych. Szkolne i przedszkolne podwórka powinny być miejscami, które wspierają różnorodne formy uczenia się poprzez doświadczenie – mogą to być ogrody warzywne, kompostowniki, a także dzikie, naturalne części terenów zielonych. Takie przestrzenie stanowią doskonałe, a często nawet bardziej wartościowe środowisko do nauki i obserwacji przyrodniczych niż tradycyjne klasy. W kontekście narastającego przebadzowania oraz rosnącej liczby uzależnień od smartfonów i mediów społecznościowych, szkolne ogrody mogą pełnić rolę „żywych laboratoriów” – miejsc, które nie tylko wspierają edukację i rozwój poznawczy, lecz także pozwalają dzieciom na wyciszenie, regenerację i redukcję stresu. Dodatkowo sprzyjają odbudowie więzi z naturą, co w dłuższej perspektywie może przełożyć się na większe zaangażowanie młodych ludzi w działania na rzecz ochrony przyrody w Polsce. W ramach kierunku działania „Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości” należy dodać dodatkowy podkierunek o nazwie: „Zwiększenie zaangażowania organizacji społecznych we wspieranie szkół i placówek”. Działania w ramach tak sformułowanego kierunku powinny obejmować przegląd i nowelizację przepisów prawa regulujących zasady udziału organizacji pozarządowych w systemie oświaty i wyeliminowanie barier w dostępie uczniów do zajęć oferowanych przez te podmioty. Konieczne jest także udzielenie wsparcia organizacjom pozarządowym (finansowego i organizacyjnego) w zakresie tworzenia programów edukacyjnych i upowszechniania ich wśród uczniów, zwłaszcza z mniejszych miejscowości	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
374 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	W części 5. Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym proponujemy dodanie punktu F Zapewnienie spójnego programu edukacji klimatycznej i środowiskowej Podstawą wykształcenia wyższego na wszystkich kierunkach powinno być zaliczenie obowiązkowego kursu poświęconego zmianie klimatu i spadku różnorodności biologicznej (na wzór Technologii Informacyjnych lub Wychowania Fizycznego) Proponujemy również dodanie tej kategorii do Celów do osiągnięcia: Odsetek studentów, którzy wzięli udział w kursie o zmianie klimatu i spadku różnorodności biologicznej.	Włączanie określonych treści - w tym obowiązkowych kursów klimatycznych - do programów studiów należy do autonomii uczelni wynikającej z ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Minister nie ma kompetencji do narzucania konkretnych zajęć w programie studiów, a decyzje te podejmują samodzielnie władze uczelni.

3749	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	W części Edukacja dotycząca cyberbezpieczeństwa i higieny cyfrowej proponujemy dodanie informacji o szczególnej potrzebie wypracowania zasad korzystania z telefonów na terenach placówek oświatowych i wsparcia szkół w zakresie wypracowywania zasad w ramach rozmów i współpracy z uczniami.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
3750	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124/ 125	W teście dokumentu wskazano: "W transporcie wodnym śródlądowym celem inwestycji będzie zwiększenie roli sektora żeglugi śródlądowej w wymiarze krajowym i lokalnym poprzez jego systemowe i strukturalne wzmocnienie – przy wykorzystaniu istniejących zasobów dostępnych w sektorze. Kluczowa będzie rewitalizacja wykorzystywanej transportowo infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych oraz wsparcie finansowe, regulacyjne i programowe dla funkcjonowania rynku żeglugowego. Nastąpi poprawa warunków nawigacyjnych na użytkowanych transportowo odcinkach dróg wodnych, w szczególności na zapleczu portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Inwestycje pozwolą również na stworzenie warunków rozwoju sektora uwzględniających potrzeby obronne państwa i wzmocnienie szeroko rozumianego systemu bezpieczeństwa kraju, w tym m.in. bezpieczeństwa żywnościowego, energetycznego, cyfrowego i przeciwpowodziowego." Postulujemy rezygnację z odniesień do rozwoju żeglugi śródlądowej. Rozwój żeglugi śródlądowej jest sprzeczny z innymi zapisami niniejszej strategii, w tym z realizacją działań z zakresu przeciwdziałania skutkom zmian klimatu (renaturyzacja rzek, działania związane z rozporządzeniem o odbudowie zasobów przyrodniczych). Należy też wyraźnie podkreślić, że inwestycje związane z żeglugą śródlądową nie zwiększą bezpieczeństwa przeciwpowodziowego kraju, a wręcz przeciwnie – regulacje rzek pogłębiają to zagrożenie. Ponadto inwestycje te nie zwiększą bezpieczeństwa żywnościowego (budowa stopni wodnych na dużych rzekach nie powoduje wzrostu zasobów wodnych na powierzchni całej zlewni, a erozja poniżej stopni wodnych pogłębi problem suszy na odcinkach poniżej stopnia; gospodarowanie wodą na stopniu wodnym jest podporządkowane żegludze). Koszty środowiskowe i całkowite koszty budowy stopnia wodnego i regulacji rzeki wykluczają elektrownie wodne lokalizowane na tych stopniach jako zielone i efektywne ekonomicznie źródło energii.	W dokumencie nie wskazano takiego zakresu działań jak regulacja rzek czy budowa stopni wodnych. Dodatkowo w Strategii wskazano precyzyjnie, że rozwój transportu wodnego będzie opierał się przede wszystkim o maksymalne wykorzystanie istniejących zasobów, bez konieczności znaczących zmian w hydrologii rzeki.
3751	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	W tekście wskazano: "A. Uwzględnianie gospodarki wodnej w procesach planistycznych i strategicznych Zarządzanie wodą będzie uwzględniane w planowaniu rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania, w tym w dokumentach strategicznych. Celem jest zapewnienie naturalnego obiegu wody i poprawa bilansu wodnego poprzez zwiększenie retencji i zmniejszenie odpływu. Działania te pozwolą na zapewnienie spójności międzysektorowych działań oraz maksymalizację synergii pomiędzy poszczególnymi politykami publicznymi." Postulujemy aby wszędzie, gdzie mowa jest o zwiększaniu retencji i zmniejszaniu odpływu ze zlewni podkreślać, że w pierwszej kolejności działania te powinny się opierać na rozwiązaniach opartych na naturze (nature-based solutions) jako najbardziej skutecznych w łagodzeniu skutków zmian klimatu, czego wyrazem powinny być konkretne listy takich rozwiązań zamieszczane w dokumentach strategicznych i planistycznych (jako konkretne plany działań).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3752	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	W tekście wskazano: "B. Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa Podniesiony zostanie poziom ochrony przed występowaniem, jak i skutkami, powodzi poprzez: (i) realizowanie inwestycji nietechnicznych i technicznych (w zależności od specyficznych uwarunkowań); (ii) poprawę sprawności przeprowadzania rozpoznania i reagowania na zagrożenia oraz (iii) działania planistyczne związane z dostosowaniem zabudowy do zagrożeń. Inwestycje służyć będą zwiększeniu istniejącej zdolności retencyjnej zlewni (preferowana będzie mała retencja) oraz zabezpieczeniu terenu i istniejącej infrastruktury oraz mieszkańców przed stratami powodziowymi. Prace będą prowadzone głównie w ramach kontynuacji projektów realizowanych ze wsparciem międzynarodowych instytucji finansowych i środków europejskich." Postulujemy by dopisać do tekstu ochrona przed powodzią powinna się opierać przede wszystkim na rozwiązaniach opartych na naturze (nature-based solutions). Preferowany powinien być wykup gruntów na terenach zalewowych i oddanie rzekom przestrzeni, zamiast regulacji rzek i budowy wielofunkcyjnych zbiorników wodnych. Zdolność retencyjna zlewni powinna być zwiększana poprzez odtwarzanie naturalnych obszarów podmokłych, retencję krajobrazową (zatrzymywanie deszczu tam, gdzie spadnie na terenie całej zlewni), a nie budowę małych zbiorników wodnych na rzekach. Takie zbiorniki nie spełniają funkcji przeciwpowodziowych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
3753	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	W ramach kierunków działań wymienionych dla tego priorytetu poza renaturyzacją rzek, w obrębie kierunku nr 3 (Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne) należy wskazać dodatkowy pkt. Renaturyzacja mokradeł lub rozszerzyć pkt D Renaturyzacja rzek o mokradła. Działania związane z planistycznym uwzględnieniem gospodarki wodnej, wskazane w pkt A są bardzo ważne, jednak nie będą wystarczające. Konieczne jest aktywne odtwarzanie mokradeł, ze szczególnym uwzględnieniem torfowisk.	Ochrona bagien, torfowisk i mokradeł przewidziana jest w ramach działania pn. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych.

375 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	W tekście wskazano: " C. Przeciwdziałanie skutkom suszy Realizowane będą działania z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kształtowanie tego systemu obejmować będzie różnokierunkowe, kompleksowe działania – w większym niż dotychczas stopniu oparte na naturze – które pozwalają na zatrzymywanie wody tam, gdzie jest potrzebna w okresie niedoborów, oraz umożliwiają naturalne oczyszczanie jej zasobów. Zastępowanie szybkiego spływu powierzchniowego przez powolny odpływ gruntowy zmniejszy również ryzyko powodziowe." Postulujemy wyraźne podkreślenie preferowania wyboru działań opartych na naturze oraz uwzględnienie problemu tzw. prac utrzymaniowych, które w znaczący sposób przyczyniają się do pogłębienia problemu suszy, a nie są wykazywane w tym kontekście w analizach.	Uwaga zostanie uwzględniona.
375 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Proponujemy zmianę pierwszego zdania w punkcie C „Zwiększenie powierzchni obszarów chronionych i ochrona terenów otwartych przed zagospodarowaniem” na: Nastąpi zwiększenie wszystkich typów obszarów chronionych na lądzie i morzu, w tym obszarów ściśle chronionych, przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia dla JST. Dla obszarów tych będą ustanawiane i wdrażane przewidziane prawem plany ochrony, zapewniające ich skuteczną ochronę. Powyższe brzmienie będzie zgodne z celami unijnej Strategii ochrony różnorodności biologicznej do 2030 r. oraz Bałtyckiego Planu Działań HELCOM.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
375 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Cześć 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju jest bardzo skromna w stosunku do tego jak istotne są zasoby przyrodnicze dla rozwoju społecznego i gospodarczego państwa. Dzięki zasobom przyrody jesteśmy w stanie prowadzić działalność gospodarczą, w tym produkować żywność, leki, ubrania. Światowe Forum Ekonomiczne (WEF) szacuje, że 44 bln \$ wytworzonej wartości ekonomicznej – ponad połowa światowego PKB – jest umiarkowanie lub wysoce zależna od przyrody i jej usług, a zarazem narażona na utratę wartości przyrodniczych. W raporcie WEF z 2024 r. (The Global Risks Report 2024, World Economic Forum, In partnership with Marsh McLennan and Zurich Insurance Group) utrata bioróżnorodności jest wymieniona na trzecim miejscu największych globalnych ryzyk. Europejski Bank Centralny szacuje (The economy and banks need nature to survive, The ECB Blog, 2023: https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog230608~5cffb7c349.en.html), że w strefie euro około 72% przedsiębiorstw (co odpowiada około trzem milionom przedsiębiorstw) jest w dużym stopniu uzależnionych od co najmniej jednej usługi ekosystemowej. Poważne utraty funkcjonalności ekosystemów przełożyłyby się na krytyczne problemy ekonomiczne dla takich przedsiębiorstw. Oszacowano, że prawie 75% kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorstwom w strefie euro przyznawanych jest przedsiębiorstwom w dużym stopniu uzależnionym od co najmniej jednej usługi ekosystemowej. Proponujemy rozbudowanie tej części Strategii tak aby odpowiadała swojej wadze i potrzebom rozwoju społecznego i gospodarczego Polski. W szczególności proponujemy rozwinąć tę część o kwestie ochrony i odbudowy obszarów mokradłowych / podmokłych (leśnych i otwartych), rzek, ekosystemów morskich oraz ekosystemów terenów rolnych. Częściowo zaproponowaliśmy takie zapisy w naszych komentarzach. Tematy przyrodnicze powinny być mocniej wplecione w potrzeby rozwoju Polski i zdecydowanie rozbudowane w całej Strategii.	SRP2035 w warstwie diagnostycznej jest zgodna z KRK2050. SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Kwestie ujęte w drugim akapicie ujęto w różnych miejscach strategii niekiedy w sposób uogólniony (kierunkowy).
375 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Do części Wzmocnienie edukacji ekologicznej proponujemy dodanie: zapewnienie spójnego programu edukacji klimatycznej i środowiskowej na każdym etapie uczenia się od przedszkola po edukację wyższą, którego kluczowym elementem będzie mobilizacja odbiorców do aktywnego działania na rzecz ochrony przyrody i klimatu. Do celów proponujemy również dodać wskaźnik określający liczbę inicjatyw podjętych przez społeczności lokalne na rzecz ochrony przyrody.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Działanie pn. Wzmocnienie edukacji ekologicznej SPR2035 zawiera ogólne sformułowania (w ramach konsultacji zgłoszono też uwagę, że działanie jest za szczegółowe). Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
375 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona	179/ 183	W części 3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne, E. Przeciwdziałanie tworzeniu się miejskich wysp ciepła i zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych

	pozarządowa		środowiska i adaptacja do zmian klimatu		wpisany jest konkretny cel działania: „Zgodnie z Nature Restoration Regulation dotyczącym m.in. ekosystemów miejskich należy zapewnić, aby do 2030 r. nie doszło do utraty netto całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni oraz i pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich, zaś od 2031 r. osiągać trend wzrostowy w odniesieniu do tych wartości – aż do osiągnięcia zadowalającego poziomu”. Proponujemy wpisać go jako wskaźnik w tabeli Cele do osiągnięcia na stronie 183, Tabela ze wskaźnikami, oraz do Załącznika 2: Wskaźnik – całkowita krajowa powierzchnia miejskich terenów zieleni Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. – brak utraty netto całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni Cel na 2035 r. - trend wzrostowy w odniesieniu do całkowitej krajowej powierzchni miejskich terenów zieleni, w tym poprzez zintegrowanie miejskich terenów zieleni z budynkami i infrastrukturą, na obszarach ekosystemów miejskich. Źródło danych – GIOŚ Wskaźnik – pokrycie koronami drzew na obszarach miejskich Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. - brak utraty netto pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich Cel na 2035 r. - trend wzrostowy w odniesieniu do pokrycia koronami drzew na obszarach miejskich. Źródło danych – GIOŚ	priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
3759	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181/ 183	Do części 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju dopisany jest tylko jeden wskaźnik w tabeli Cele do osiągnięcia na stronie 183, co praktycznie uniemożliwi ocenę realizacji zapisów tej części strategii. Proponujemy dopisać wskaźniki do każdego punktu z części 5, proponujemy następujące wskaźniki: Wskaźnik – obszary mokradłowe w lasach Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. – wszystkie obszary mokradłowe (mokradła, bagna i torfowiska) leśne i nieleśne w zarządzie PGL Lasy Państwowe które są zdegradowane zostały poddane środkom naprawczym w celu ponownego nawodnienia, stan naturalnie zachowanych obszarów mokradłowych na tych terenach nie został pogorszony. Cel na 2035 r. – cel dla 2030 r. został osiągnięty. Stan wszystkich obszarów mokradłowych (mokradła, bagna i torfowiska), leśnych i nieleśnych, w zarządzie PGL Lasy Państwowe, nie pogorszył się w stosunku do 2030 r. Źródło danych – LP, GIOŚ Uzasadnienie: Proponowany wskaźnik będzie służyć do mierzenia stopnia wdrożenia działań zapisanych w punkcie 5.A. na stronie 181, w którym znajduje się zapis: „Ochroną zostaną objęte mokradła, bagna i torfowiska. Wzmocniona zostanie wodochronna funkcja lasów w zlewniach górskich i wyżynnych”. Wskaźnik – obszary chronione w Polsce wyznaczone zgodnie z wytycznymi „Kryteria i wytyczne dotyczące wyznaczania obszarów chronionych” Europejskiej Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej do 2030 Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. - co najmniej 30% powierzchni lądowej i co najmniej 30% obszaru morskiego Polski objęte formami ochrony przyrody Cel na 2035 r. - co najmniej 30% powierzchni lądowej i co najmniej 30% obszaru morskiego Polski objęte formami ochrony przyrody, wszystkie obszary chronione wyznaczone do 2030 r. posiadają plan ochrony Źródło danych – MKiŚ Wskaźnik – ochrona ścisła w Polsce, zgodnie z wytycznymi „Kryteria i wytyczne dotyczące wyznaczania obszarów chronionych” Europejskiej Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej do 2030 Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. - ochrona ścisła obowiązuje na co najmniej 10% obszaru lądowego i 10% obszaru morskiego Polski Cel na 2035 r. - ochrona ścisła obowiązuje na co najmniej 10% obszaru lądowego i 10% obszaru morskiego Polski Źródło danych – MKiŚ Uzasadnienie: Proponowane wskaźniki będą służyć do mierzenia stopnia wdrożenia działań zapisanych w punkcie 5.C „Zwiększenie powierzchni obszarów chronionych...” na stronie 181. Wskaźniki odnoszą się do zobowiązań naszego kraju wynikających z unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030, którą w październiku 2020 roku przyjęły państwa członkowskie UE w trybie konkluzji Rady Unii Europejskiej. Wskaźnik – zasoby węgla organicznego w glebach mineralnych gruntów uprawnych Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. – wzrost zasobów węgla organicznego w glebach mineralnych gruntów uprawnych w stosunku do 2024 r.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.

					Cel na 2035 r. - wzrost zasobów węgla organicznego w glebach mineralnych gruntów uprawnych w stosunku do 2030 r. Źródło danych – IUNG Uzasadnienie: Proponowany wskaźnik będzie służyć do mierzenia stopnia wdrożenia działań zapisanych w punkcie 5.D. na stronie 181, zgodnie z wymaganiami rozporządzenia ws. odbudowy zasobów przyrodniczych. Wskaźnik – przywrócenie rzek do stanu o swobodnym przepływie (zgodnie z rozporządzeniem ws. odbudowy zasobów przyrodniczych) Wartość bazowa – 0 km Cel pośredni na 2030 r. – swobodny przepływ przywrócony na 2500 km rzek, brak przegradzania rzek o swobodnym przepływie Cel na 2035 r. - swobodny przepływ przywrócony na 3500 km rzek, brak przegradzania rzek o swobodnym przepływie Źródło danych – PGW WP Uzasadnienie: Proponowany wskaźnik będzie służyć do mierzenia stopnia wdrożenia działań zapisanych w punkcie 3.D. na stronie 179. Powyżej zaproponowane wskaźniki proponujemy dopisać do Załącznika 2, Tabela ze wskaźnikami.	
3760	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	Proponujemy zmianę wskaźnika z tabeli Cele do osiągnięcia z „Siedliska lądowe objęte działaniami odbudowy” na „Siedliska ekosystemów lądowych, przybrzeżnych i słodkowodnych objęte środkami odbudowy”. Uzasadnienie: Zgodnie z art. 4 rozporządzenia ws. odbudowy zasobów przyrodniczych odbudowie podlegają ekosystemy lądowe, przybrzeżne i słodkowodne. Rozporządzenie to nie mówi o „działaniach” a o „środkach”, które mogą być zaniechaniem działania, dlatego proponujemy używać słowa „środki”. Proponujemy dopisanie wskaźnika: Siedliska ekosystemów morskich objęte działaniami odbudowy Wartość bazowa – 0% (2024) Cel pośredni na 2030 r. - $\geq 30\%$ (dla grup siedlisk 1–6 wymienionych w zał. II do rozporządzenia ws. odbudowy zasobów przyrodniczych) Cel na 2035 r. - $\geq 35\%$ (dla grup siedlisk 1–6 wymienionych w zał. II do rozporządzenia ws. odbudowy zasobów przyrodniczych) Źródło danych – MKiŚ Uzasadnienie: Proponowany wskaźnik będzie służyć do mierzenia stopnia wdrożenia środków odbudowy zapisanych w punkcie 5.B. na stronie 181 dla obszarów morskich, zgodnie z wymaganiami rozporządzenia ws. odbudowy zasobów przyrodniczych. Powyżej zaproponowane zmodyfikowane lub nowe wskaźniki proponujemy dopisać również do Załącznika 2, Tabela ze wskaźnikami.	Pozostawiono wskaźnik, który wypracowano w drodze konsultacji z MKiŚ.
3761	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	Do części Wykorzystanie lokalnej infrastruktury na potrzeby działalności CUS proponujemy dodanie: Kluczowe znaczenie odgrywać powinny tereny zielone przy placówkach edukacyjnych oraz w innych miejscach publicznych, które mogą stać się miejscami integracji i wspólnego działania na rzecz społeczności lokalnej (ogrody społecznościowe, tworzenie dzikich zakątków przyrody, dbanie o zieleń).	Uwaga zbyt szczegółowa. Korzystanie z miejsc użyteczności publicznej nie wymaga zapisów ustawowych.
3762	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W części Wspieranie i promocja aktywności społecznej proponujemy, by dodać: Szczególnie promowane będą inicjatywy wspierające odbudowę lub zachowanie różnorodności biologicznej, ochronę klimatu lub działania adaptacyjne, które zaangażują społeczności lokalne we wspólne działania. W części Wzmocnienie roli demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej proponujemy dodanie: Już na etapie edukacji szkolnej promowane będą inicjatywy wzmacniające procesy demokratyczne (wybory szkolne, budżety partycypacyjne)	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
3763	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	199	W części „kluczowe wyzwania” proponujemy dopisać akapit: Bezpieczeństwo militarne wymaga stworzenia pasa naturalnych barier, który wzmocni obronność terytorialną Polski na granicy północnej i wschodniej – z Rosją, Białorusią i Ukrainą. Bezpieczeństwo narodowe powinno opierać się również na środowisku naturalnym. Ochrona i odbudowa przyrody wspierają obronność państwa. Mokradła, doliny rzeczne czy lasy pełnią naturalną funkcję obronną. W przypadku militarnej agresji, spalniając one ruch wojsk przeciwnika, utrudniają manewry, orientację, komunikację i zaopatrzenie. Stworzony zostanie pas zielonych barier, który bazować będzie na naturalnych ekosystemach, które będą chronione przed degradacją lub odtworzone.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe, jak na strategiczne znaczenie dokumentu.

376 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	W części „Kierunki działań” proponujemy dopisać o pasie naturalnych barier, który wzmocni obronność terytorialną Polski na granicy północnej i wschodniej – z Rosją, Białorusią i Ukrainą. W części „E. Rozbudowa i wzmocnienie strategicznej wojskowej infrastruktury obronnej” proponujemy dopisać tekst: „Stworzony zostanie pas naturalnych barier, który bazować będzie na naturalnych ekosystemach, takich jak mokradła, doliny rzeczne czy lasy. Ekosystemy te będą chronione przed degradacją lub odtworzone”.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe, jak na strategiczne znaczenie dokumentu.
376 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	204	W części 4. Zapewnienie bezpieczeństwa granic, A. Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski proponujemy zmienić tekst z: „Po trzecie polityka zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w odległości do 30-40 km od granicy będzie kształtowana w sposób ułatwiający obronę i spowalniający natarcie. Wprowadzone zostaną zmiany prawne mające na celu usprawnienie i ułatwienie procesu inwestycyjno-budowlanego na tym obszarze dla celów - obronności”. na: „Po trzecie ochrona i odbudowa ekosystemów naturalnych mających znaczenie dla obronności (np. mokradła, rzeki, lasy) oraz polityka zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w odległości do 30-40 km od granicy będzie kształtowana w sposób ułatwiający obronę i spowalniający natarcie. Wprowadzone zostaną zmiany prawne mające na celu usprawnienie i ułatwienie ochrony i odbudowy naturalnych ekosystemów oraz procesu inwestycyjno-budowlanego na tym obszarze dla celów obronności”. Uzasadnienie: Potrzeba jest stworzenia i utrzymania pasa naturalnych barier, który bazować będzie na naturalnych ekosystemach, takich jak mokradła, doliny rzeczne czy lasy. W przypadku militarnej agresji, spowalniają one ruch wojsk przeciwnika, utrudniają manewry, orientację, komunikację i zaopatrzenie.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe, jak na strategiczne znaczenie dokumentu.
376 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	206	W tabeli Cele do osiągnięcia proponujemy dopisać: Wskaźnik – stworzenie pasa naturalnych barier Wartość bazowa – dane za 2024 r. Cel pośredni na 2030 r. – wszystkie naturalne ekosystemy stanowiące naturalne bariery są w dobrym stanie zachowania lub wdrożono środki odbudowy Cel na 2035 r. – wszystkie naturalne ekosystemy stanowiące naturalne bariery są w dobrym stanie zachowania lub wdrożono środki odbudowy Źródło danych – MON i GIOŚ Uzasadnienie: Wskaźnik będzie pokazywać stan realizacji stworzenia i utrzymania pasa naturalnych barier, który bazować będzie na naturalnych ekosystemach, takich jak mokradła, doliny rzeczne czy lasy.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte w innych dokumentach strategicznych.
376 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	Proponujemy zmienić tekst z: „Interwencja będzie dotyczyć infrastruktury drogowej (poprawy bezpieczeństwa drogowego), środowiskowej (instalacje wodno-kanalizacyjne, ochrona walorów środowiskowych i krajobrazowych)...” Na: „Interwencja będzie dotyczyć infrastruktury drogowej (poprawy bezpieczeństwa drogowego), środowiskowej (instalacje wodno-kanalizacyjne, ochrona i odbudowa ekosystemów naturalnych, walorów środowiskowych i krajobrazowych)...” Uzasadnienie: Potrzeba podkreślić potrzebę ochrony i odbudowy ekosystemów naturalnych na cele militarne, jako naturalne bariery ograniczające mobilność obcych wojsk.	Zakres interwencji pozostaje na obecnym etapie bez zmian.
376 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219	Aktualne brzmienie: “Wiąże się to m.in. z modernizacją infrastruktury technicznej, wdrażaniem rozwiązań innowacyjnych, cyfryzacją procesów produkcyjnych, upowszechnianiem rozwiązań z zakresu adaptacji i przeciwdziałania zmianom klimatu, rozwijaniem umiejętności i kompetencji korzystania przez producentów rolnych z nowoczesnych technologii oraz wiedzy ekonomicznej” proponujemy zmienić na: “Wiąże się to m.in. z modernizacją infrastruktury technicznej, wdrażaniem rozwiązań innowacyjnych, wdrażaniem rozwiązań opartych na przyrodzie, cyfryzacją procesów produkcyjnych, upowszechnianiem rozwiązań z zakresu adaptacji i przeciwdziałania zmianom klimatu, rozwijaniem umiejętności i kompetencji korzystania przez producentów rolnych z nowoczesnych technologii oraz wiedzy ekonomicznej, a także wiedzy przyrodniczej, pozwalającej na wdrażanie w rolnictwie rozwiązań opartych na przyrodzie”. Do zachowania zdolności produkcyjnych niezbędna jest niezwłoczna zmiana praktyk rolnych stosowanych przez rolników na nowoczesne, adaptujące rolnictwo do zmian klimatu oraz budujące długoterminową odporność na te zmiany. Rozwiązania oparte na przyrodzie (ang. nature-based solutions) są odpowiedzią na problem suszy, spadkowi bioróżnorodności w ekosystemach rolnych oraz glebowych, zapewniających wysoką wydajność istniejących gruntów rolnych.	Uwaga uwzględniona. Obecny zapis zgodnie z uwagą otrzyma brzmienie: “Wiąże się to m.in. z modernizacją infrastruktury technicznej, wdrażaniem rozwiązań innowacyjnych, wdrażaniem rozwiązań opartych na przyrodzie, cyfryzacją procesów produkcyjnych, upowszechnianiem rozwiązań z zakresu adaptacji i przeciwdziałania zmianom klimatu, rozwijaniem umiejętności i kompetencji korzystania przez producentów rolnych z nowoczesnych technologii

						oraz wiedzy ekonomicznej, a także wiedzy przyrodniczej, pozwalającej na wdrażanie w rolnictwie rozwiązań opartych na przyrodzie”.
3769	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220	Proponujemy dodać po zdaniu: Zmiany warunków klimatycznych wymagają dostosowania obecnych systemów produkcji rolniczej poprzez modyfikację struktury upraw, jak również poszczególnych elementów agrotechniki: od sposobów uprawy, poprzez techniki nawożenia i ochrony roślin, aż po zbiór.” dodać: “Kluczowe jest wdrożenie do praktyki rolnej rozwiązań opartych na przyrodzie, które zapewnią poprawę retencji glebowej, zwiększenie żyzności gleby i różnorodności biologicznej, uniknięcie degradacji i długotrwałe utrzymanie produktywności gleb.” Proponujemy skasować zdanie: “Jednocześnie powinno się zadbać o równowagę między działaniami prośrodowiskowymi a odpowiednim poziomem produkcji żywności, aby uniknąć ich negatywnego wpływu na bezpieczeństwo żywnościowe.” Takie stwierdzenie może wprowadzać w błąd. Troska o środowisko nie powinna być stawiana w kontrze do bezpieczeństwa żywnościowego w szczególności, że Polska jest aktualnie znaczącym eksporterem żywności netto. Działania prośrodowiskowe to działania jednoznacznie wspierające bezpieczeństwo żywnościowe oraz zapewniające jego trwałość i odporność dla przyszłych pokoleń	Uwaga częściowo uwzględniona. Dodane zostanie zdanie: “Kluczowe jest wdrożenie do praktyki rolnej rozwiązań opartych na przyrodzie, które zapewnią poprawę retencji glebowej, zwiększenie żyzności gleby i różnorodności biologicznej, uniknięcie degradacji i długotrwałe utrzymanie produktywności gleb.” Jednak, zgodnie ze stanowiskiem MRiRW konieczne jest zachowanie zdania: “Jednocześnie powinno się zadbać o równowagę między działaniami prośrodowiskowymi a odpowiednim poziomem produkcji żywności, aby uniknąć ich negatywnego wpływu na bezpieczeństwo żywnościowe.”
3770	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	Do listy wymienionej po zdaniu: “Wspierane będzie poszukiwanie nowych rozwiązań w obszarach takich jak: (...)” proponujemy dodać: “współpraca z przyrodą i wspieranie usług ekosystemowych (rozwiązania oparte na przyrodzie)”	Uwaga odrzucona wobec braku argumentacji w zakresie “usług ekosystemowych”.
3771	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	224	W części 2. Transformacja sektora rolno-spożywczego... B. Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych Proponujemy zamienić tekst: „Budowa odporności sektora rolno-spożywczego na zmiany klimatu skupiać się będzie na kompleksowych działaniach w zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej. Wspierany będzie rozwój małej retencji na obszarach rolnych. Tworzone oraz przebudowane będą systemy melioracyjne w celu zapewnienia funkcji nawadniająco-odwadniających. Promowane będzie racjonalne gospodarowanie wodą oraz wdrażanie zabiegów agrotechnicznych zwiększających retencję glebową. Tworzone i odtwarzane będą stawy hodowlane. Powstaną programy ukierunkowane na ochronę, tworzenie i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i przywodnych”. na tekst: „Budowa odporności sektora rolno-spożywczego na zmiany klimatu skupiać się będzie na kompleksowych działaniach w zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej i zwiększania zasobów wód powierzchniowych i gruntowych. Wspierany będzie rozwój mikroretencji glebowej i małej retencji na obszarach rolnych. Systemy melioracyjne będą dostosowywane do celu zapewnienia funkcji nawadniająco-odwadniających. Retencja wody zostanie uznana ustawowo za jeden z celów melioracji wodnych, co wpłynie na zalecany zakres i sposób prowadzenia prac utrzymaniowych urządzeń melioracyjnych. Promowane będzie racjonalne gospodarowanie wodą oraz wdrażanie zabiegów agrotechnicznych zwiększających retencję glebową. Tworzone i odtwarzane będą stawy hodowlane z zastrzeżeniem priorytetu zachowania utrzymania przepływów nienaruszalnych cieków je zasilających. Powstaną programy ukierunkowane na ochronę, tworzenie i odtwarzanie stref ekotonowych i środowisk marginalnych, takich jak zadrzewienia przydrożne i przywodne, miedze, oczka wodne i zabagnienia na gruntach rolnych oraz sąsiadujących”. Uzasadnienie: 1. Gospodarowanie wodą zaczyna się od miejsca, gdzie spada deszcz i dlatego mikroretencja glebowa „in situ” jest kluczowym elementem obiegu wody. Zwiększanie chłonności gleb umożliwia infiltrację opadów i zwiększenie zasobów wody glebowej i wód gruntowych na dużych obszarach, również oddalonych od wód powierzchniowych.	Uwaga uwzględniona częściowo, poprzez wprowadzenie zapisu: „Budowa odporności sektora rolno-spożywczego na zmiany klimatu skupiać się będzie na kompleksowych działaniach w zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej i zwiększania zasobów wód powierzchniowych i gruntowych. Wspierany będzie rozwój mikro retencji glebowej i małej retencji na obszarach rolnych. Tworzone oraz przebudowane będą systemy melioracyjne w celu zapewnienia funkcji nawadniająco-odwadniających. Promowane będzie racjonalne gospodarowanie wodą oraz wdrażanie zabiegów agrotechnicznych zwiększających retencję glebową. Tworzone i odtwarzane będą stawy hodowlane. Powstaną programy ukierunkowane na ochronę, tworzenie i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i przywodnych.”

					2. W przepisach i zaleceniach wykorzystanie urządzeń melioracyjnych jest podporządkowane głównie ułatwieniu uprawy gleb. Dodanie celu retencyjnego zmienia podejście do funkcji m. w szczególności na odcinkach przebiegających poza terenami uprawianymi i uwzględnia aspekt adaptacji do zm. klimatu. 3. Elementy zwiększające różnorodność w krajobrazie rolniczym obejmują szerszą gamę rozwiązań, jak np. miedze i pasy użytków ekologicznych przecinające obszary uprawne. Celowe jest tu szersze ujęcie. W tabeli Cele do osiągnięcia, a także w wykazie wskaźników proponujemy dopisać: Wskaźnik – Zadrzewienia przydrożne i przywodne Wartość bazowa: stan na koniec 2025. – 0 nowych nasadzeń Cel pośredni na 2030 r. – nasadzono drzewa i krzewy wzdłuż 10 000 km śródpolnych dróg i rowów Cel na 2035 r. – nasadzono drzewa i krzewy wzdłuż 100 000 km śródpolnych dróg i rowów Źródło danych –MKiŚ i GIOŚ Uzasadnienie: Wskaźnik będzie pokazywać stan realizacji programów zadrzewień śródpolnych Priorytet 3.4., pt 2.B./s. 224. Potencjał: drogi pozamiejskie – ok. 270 tys. km (ok. 150 tys. km dróg gruntowych, czyli ponad 50%), rowy melioracyjne – ok. 250 tys. km. Programy mogą opierać się na współpracy z lokalnymi społecznościami, rolnikami, szkołami i org. pozarządowymi.	
377 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W części 2.F Redukcja wpływu rolnictwa na klimat Proponujemy dodać zdanie: „Wspierane będzie też zmniejszanie użycia paliw kopalnych w rolnictwie i uniezależnienie się od importowanych nośników energii. Uproszczeniu ulegną zasady wykorzystania OZE w gospodarstwach rolnych i rozwoju agroenergetyki”.	Obecne zapisy dotyczą zmniejszenia skali emisji z rolnictwa, których głównymi źródłami są fermentacja jelitowa, gospodarka nawozami oraz emisje z gleb. Natomiast działania dotyczące zmniejszenia użycia paliw kopalnych i rozwoju OZE są zawarte w priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna.
377 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W punkcie “E. Zwiększenie bezpieczeństwa białkowego” warto uwzględnić także wsparcie w produkcji roślin białkowych na cele konsumpcyjne, a także ich przetwórstwo. Trwają już rozmowy na ten temat w podkomisji MRiRW. Dlatego proponujemy następujący zapis: “W celu zapobiegania kryzysom związanym z zewnętrznymi dostawami białka roślinnego na cele paszowe kontynuowane będą prace z zakresu rozwoju krajowych źródeł białka roślinnego (rośliny strączkowe) oraz wsparcia ich przetwórstwa (w szczególności bez GMO). Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego odgrywać będzie także istotną rolę w zwiększaniu podaży na rynek, m.in. nasion roślin strączkowych na cele konsumpcyjne.” W punkcie “F. Redukcja wpływu rolnictwa na klimat” zwraca się uwagę na konieczność edukacji w celu zmiany wzorców konsumpcyjnych. Wspieramy takie działania, jednocześnie chcemy podkreślić, że najbardziej istotnym elementem w tym zakresie jest ograniczenie spożycia mięsa i przetworów mięsnych do maksymalnie 300 g tygodniowo. W Polsce struktura spożycia żywności jest typowa dla kraju rozwiniętego i charakteryzuje się zbyt wysokim spożyciem mięsa w stosunku do zaleceń żywieniowych i klimatycznych (średnio 1,5 kg/tygodniowo/osobę). Obniżenie spożycia mięsa do wskazanego poziomu jest korzystne nie tylko ze względu na potencjał obniżenia wpływu rolnictwa, ale także z punktu widzenia zdrowia publicznego. Postulaty te potwierdzone są w opublikowanym w październiku 2025 raporcie Komisji EAT Lancet 2025 (aktualizacja przełomowej publikacji z 2019 r).	Zaproponowana uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii dlatego uwaga zostanie częściowo uwzględniona poprzez dopisanie zdania w pkt. 2E: "Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego może również odgrywać ważną rolę w zwiększaniu podaży roślin strączkowych na cele konsumpcyjne". Ponadto, edukacja żywieniowa jest jednym z elementów szkolnego przedmiotu "edukacja zdrowotna" (omówionego w priorytecie 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, kierunek 2D), gdzie mowa jest o zdrowych nawykach żywieniowych i zbilansowanej diecie.
377 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W ramach kierunków działań wymienionych dla tego priorytetu, w ramach kierunku nr 2 (Transformacja sektora rolno-spożywczego w kierunku większego zrównoważenia i budowa jego odporności na kryzysy) należy dodać pkt dodatkowy Redukcja wpływu rolnictwa na różnorodność biologiczną. Ma to duże znaczenie dla zrównoważonego rolnictwa, równie istotne jak redukcja wpływu rolnictwa na klimat.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie tej tematyki do Strategii.
377 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Jeśli tekst: “uwzględnienie dróg wodnych w standardzie minimalnym IV klasy żeglowności oraz pozostałych dróg wodnych” oznacza planowanie dostosowania dróg wodnych w kraju do IV klasy żeglowności, to zapis ten powinien zostać usunięty. Należy zrezygnować z planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce ze względu na pogłębiający się deficyt wody i konieczność realizacji działań ograniczających skutki zmian klimatu, które to działania stoją w sprzeczności z celami żegluga śródlądowej. Żegluga śródlądowa jako branża powinna być na ostatnim miejscu w hierarchii dostępu do zasobów wodnych kraju.	Uwaga odrzucona. Zapis ten wskazuje jedynie na konieczność uwzględnienia istniejących dróg wodnych w klasie IV w polityce przestrzennej prowadzonej przez JST.

3776	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	11	Proponujemy dodanie do planu działań postulatu Sieci Organizacji Społecznych dla Edukacji: Podstawą wykształcenia wyższego na wszystkich kierunkach powinno być zaliczenie obowiązkowego kursu poświęconego zmianie klimatu i spadku różnorodności biologicznej (na wzór Technologii Informacyjnych lub Wychowania Fizycznego)	Decyzje dotyczące obowiązkowych kursów i treści programowych należą do autonomii uczelni wynikającej z ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Minister nie może narzucać uczelniom wprowadzenia konkretnego kursu do wszystkich programów studiów.
3777	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	32	W Kamienie milowe (etapy realizacji) proponujemy dopisać: W 2030 r.: wszystkie naturalne ekosystemy stanowiące naturalne bariery są w dobrym stanie zachowania lub wdrożono środki odbudowy Uzasadnienie: zgodnie z propozycją nowego wskaźnika – stworzenie pasa naturalnych barier (zapropionowany do wpisania na stronę 206, priorytet 3.2). Infrastruktura obronna powinna uwzględniać naturalne ekosystemy, które o ile w odpowiednim stanie, utrudniać będą poruszanie się obcych wojsk.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
3778	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	30. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności sektora rolno-spożywczego • W roku 2026 powstaną programy ukierunkowane na ochronę, tworzenie i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych, w roku 2027 rozpocznie się sadzenie roślin i uruchomiona zostanie produkcja materiału szkółkarskiego na cele programów. • W roku 2026 ustawowo zostanie zdefiniowana funkcja retencyjna melioracji wodnych oraz powstaną nowe zalecenia dot. prac utrzymaniowych (np. w ustawie p.w.)	Propozycja nie zawiera argumentacji, nie wskazuje podmiotów odpowiedzialnych za realizację, ani źródła finansowania.
3779	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Załącznik 2. WSKAŹNIKI	3	Proponujemy dodać wskaźniki dotyczące segregacji szkół, poczucia bezpieczeństwa i przynależności do szkoły wśród polskich 15 latków (badania PISA w dalszych częściach).	Na poziomie Strategii Rozwoju Polski zbyt duża liczba wskaźników do monitorowania danego obszaru jest niezasadna.
3780	Organizacja pozarządowa	Fundacja WWF Polska	Załącznik 2. WSKAŹNIKI		W tabeli Cele do osiągnięcia, a także w wykazie wskaźników proponujemy dopisać: Wskaźnik – Zadrzewienia przydrożne i przywodne Wartość bazowa: stan na koniec 2025. – 0 nowych nasadzeń Cel pośredni na 2030 r. – nasadzono drzewa i krzewy wzdłuż 5 000 km śródpolnych dróg i rowów Cel na 2035 r. – nasadzono drzewa i krzewy wzdłuż 50 000 km śródpolnych dróg i rowów Źródło danych –MKiŚ i GIOŚ Uzasadnienie: Wskaźnik będzie pokazywać stan realizacji programów zadrzewień śródpolnych. Potencjał: drogi pozamiejskie – ok. 270 tys. km (ok. 150 tys. km dróg gruntowych, czyli ponad 50%), rowy melioracyjne – ok. 250 tys. km. Programy mogą opierać się na współpracy z lokalnymi społecznościami, rolnikami, szkołami i org. pozarządowymi.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
3918	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Postulat: Proponujemy ujęcie kształtującej się aglomeracji Czwórmieścia (Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Sandomierz, Nisko + powiaty) jako „krajowej aglomeracji miejskiej”. Uzasadnienie: w obecnym projekcie SRK2035 Tarnobrzeg oraz Stalowa Wola są wskazane jako 2 ośrodki subregionalne. Bliska odległość geograficzna tych dwóch wiodących ośrodków + obecność Sandomierza oraz Niska, a także mniejszych miejscowości (Nowa Dęba, Gorzyce) dają łączny potencjał ok 350 tys mieszkańców na dość zagęszczonym terenie. Więzy są codzienne, realne (dojazdy do szkół, szpitali, sklepów, usług, rozrywki, itp.). Wspólna jest również historia (województwo tarnobrzeskie, dziedzictwo COP, problemy związane z upadkiem przemysłu po transformacji ustrojowej, „miasta średnie tracące funkcje” wg PAN). Równocześnie miasta mają różne atuty i zasoby, przez co ich funkcje się uzupełniają (przemysł, turystyka, kultura, itp.). Atutem (i uzasadnieniem) dla uznania Czwórmieścia za krajową aglomerację miejską jest również położenie na styku 5 województw (podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie, mazowieckie, małopolskie), w „wianuszk” pomiędzy miastami +100k mieszkańców (Rzeszów, Tarnów, Kraków, Kielce, Radom, Lublin). Z jednej strony oznacza to na dzisiaj perspektywę peryferyjną, z drugiej – położenie na styku może być przekute w atut, ale do tego potrzebny jest wzmocniony organizm aglomeracyjny. Czwórmieście jest konceptem utrwalonym i zakorzenionym, bazującym na dawnej współpracy w ramach województwa tarnobrzeskiego. Czwórmieście występuje już w oficjalnych dokumentach planistycznych: opracowano Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP) dla Czwórmieścia (pierwszy SUMP międzywojewódzki), a wzmianki o potrzebie wzmocnienia Czwórmieścia znajdują się w Strategii Województwa Podkarpackiego „Podkarpackie 2030” oraz w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (jako „Czwórporozumienie”). Współpraca pomiędzy	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączania Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą.

					samorządami jest bieżąca. Wreszcie, jest wspólny interes w zakresie rozwoju (przyszłości): zabieganie o duże inwestycje infrastrukturalne (szybkie koleje, drogi wysokoprzepustowe – S74, S9), energetyczne (np. SMR), turystyczne (Jezioro Tarnobrzskie jako atrakcja turystyczna na skalę regionu – duży ale niewykorzystany potencjał), transportowe (Czwórmiejska Kolej Aglomeracyjna – zaawansowane przygotowania, wysoka świadomość samorządów – przykład Podkarpackiej Kolei Aglomeracyjnej, prace nad porozumieniem w zakresie transportu autobusowego) czy w zakresie uczelni wyższych (potencjalnie w obszarze nowych technologii – obronność, technologie kosmiczne, mobilność). Nie bez znaczenia jest również kwestia związana z zapewnieniem bezpieczeństwa: widły Wisły i Sanu historycznie były miejscem o szczególnym znaczeniu strategicznym, i dobrze by było aby również w tym zakresie istniały wzmocnione mechanizmy koordynacji i zarządzania. Inicjatywa ma poparcie kluczowych samorządowców z regionu (spodziewane jest złożenie stanowiska).	
3919	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	255	W zakresie powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym – sieć drogową, proponuje się uzupełnienie listy kluczowych powiązań o powiązanie: (Gdańsk/Warszawa) – Radom – Czwórmiejsko – Rzeszów – Barwinek (GP), co powinno skutkować konwersją obecnej DK9 (Radom – Tarnobrzeg – Rzeszów) na trasę ekspresową S9. W zakresie powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym – sieć drogową, proponuje się uzupełnienie postulatu trasy „Łódź – Kielce – Stalowa Wola – Rzeszów” postulatem budowy trasy Opole – Częstochowa – Kielce – Czwórmiejsko – Rzeszów” jako uzupełniającego szlaku Wschód-Zachód, co przyczyni się również do zwiększenia bezpieczeństwa państwa.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są pogładowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych, takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
3920	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	UWAGA OGÓLNA		Część zapisów strategii, zwłaszcza w części wdrożeniowej, jest bardzo szczegółowych, zawiera propozycje bardzo specyficznych, konkretnych działań (np. w priorytecie 2.1 Wysokie kompetencje obywateli zapisy dotyczące podwyżek dla nauczycieli, str. 196 – „Polskie placówki zagraniczne, mając dostęp do rejestru, mogłyby korzystać z	Uwaga powtórzona (uwaga 123 KWRiST). Zostanie dokonany przegląd pod tym kątem. W odniesieniu do

					nego np. przy wysyłaniu zaproszeń na organizowane wydarzenia.”), natomiast w innych obszarach zapisy są dość ogólne. Wydaje się, że w dokumencie strategicznym nie powinno się wskazywać tak szczegółowych działań, wręcz rozwiązań operacyjnych, a jedynie kierunkowe. Proponujemy zastosowanie w miarę jednolitego podejścia w całym dokumencie.	dwóch konkretnych przykładów: (i) Podniesienie wynagrodzeń nauczycieli nie jest przesadnie szczegółowe - wynagrodzenia nauczycieli nie są konkurencyjne w stosunku do wynagrodzeń w innych zawodach, co wpływa negatywnie na jakość edukacji. (ii) <u>Uwaga zostanie uwzględniona</u>: zdanie „Polskie placówki zagraniczne, mając dostęp do rejestru, mogłyby korzystać z niego np. przy wysyłaniu zaproszeń na organizowane wydarzenia.” zostanie usunięte.
392 1	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	UWAGA OGÓLNA		Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna wnioskuje o utworzenie OSI „Polska Wschodnia”. Mając na uwadze kompleksowy charakter pogłębianych wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przed którymi stoją województwa Polski Wschodniej w obliczu narastającego zagrożenia geopolitycznego, wyrażamy przekonanie, że zasięg ich oddziaływania uzasadnia zachowanie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. delimitacji Obszaru Strategicznej Interwencji w formule województw Polski Wschodniej. Polska Wschodnia od wielu lat zmaga się z największymi w kraju dysproporcjami rozwojowymi, wynikającymi z niższego poziomu inwestycji, postępującej depopulacji oraz ograniczonej dostępności transportowej i usługowej. Doświadczenie ostatnich lat pokazuje, że województwa Polski Wschodniej stoją przed wyjątkowo złożonymi wyzwaniami o charakterze społeczno-gospodarczym, spotęgowanymi przez kwestie zachwianego poczucia bezpieczeństwa oraz konsekwencje utraty naturalnych kierunków współpracy transgranicznej. Skutki tego kryzysu nie ograniczają się jedynie do wąskiego pasa przygranicznego, lecz obejmują całe województwa, zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i gospodarki, rynku pracy czy infrastruktury. Cały makroregion ponosi konsekwencje agresywnej polityki Rosji i Białorusi, prowadzące do zakłóceń gospodarczych, niepewności inwestycyjnej, presji społecznej oraz ograniczeń w rozwoju infrastruktury. Sejmik Województwa Podlaskiego dostrzega potrzebę kompleksowej odpowiedzi obejmującej całe województwa, ponieważ tylko takie podejście umożliwi prowadzenie skutecznej i zintegrowanej polityki rozwojowej oraz łagodzenie skutków kryzysu i wzmacnianie odporności Polski Wschodniej jako integralnej części państwa polskiego i Unii Europejskiej. Obszar Polski Wschodniej pełni strategiczną rolę nie tylko w skali kraju, lecz również w wymiarze europejskim, stanowiąc kluczowy element bezpieczeństwa oraz trwałej spójności wschodniej granicy Unii. Utrzymanie wskazania makroregionu Polski Wschodniej jako OSI w kolejnej perspektywie dokumentów strategicznych jest niezbędne z uwagi na zachowanie ciągłości realizacji działań mających na celu: wspieranie zrównoważonego rozwoju regionalnego, przeciwdziałanie nierównościom społeczno-gospodarczym oraz wzmocnienie spójności terytorialnej UE. Szczególną uwagę należy poświęcić interwencji w obszarze rozwoju gospodarczego Polski Wschodniej i instrumentom, które mogłyby ten rozwój przyspieszyć. Tak ,aby poziom rozwoju Polski Wschodniej mierzony min. wartością PKB na mieszkańca rość szybciej niż średnia dla całego kraju.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
392 2	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	UWAGA OGÓLNA		Przypisanie obszarów strategicznej interwencji (OSI) do celów czy wręcz priorytetów Strategii jest niewłaściwe, nierównomiernie rozłożone i nie odpowiada faktycznym wyzwaniom stojącym przed określonymi obszarami. Ogranicza to zdecydowanie możliwości osiągnięcia celów Strategii oraz utrudnia kompleksowo planowaną interwencję, w modelu wielopoziomowego zarządzania. Postulujemy, aby wyodrębnić osobny rozdział Strategii, który będzie opisywał poszczególne OSI. Takie rozwiązanie pozwoli w sposób przekrojowy wykorzystać OSI w ramach zaproponowanych kierunków działań, zgodnie z pojawiającymi się potrzebami, bez ograniczania OSI do pojedynczych, wybranych priorytetów interwencji. Dodatkowo opis OSI powinien wskazywać stopień oddziaływania poszczególnych celów i kierunków działań na dany OSI.	Uwaga uwzględniona
392 3	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	UWAGA OGÓLNA		Postulujemy przywrócenie OSI w zakresie adaptacji do procesów demograficznych jako kluczowego elementu interwencji wobec nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą nie tylko obszarów wiejskich, lecz także miast średnich. Biorąc pod uwagę wyzwania demograficzne, z jakimi boryka się państwo polskie i ograniczone możliwości im przeciwdziałania, kluczową rolę odgrywać powinno systemowe podejście do	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in.

					adresowania odpowiednich instrumentów i działań na rzecz przeciwdziałania depopulacji. Interwencja powinna być skoncentrowana w obrębie obszarów funkcjonalnych, dokonywać się ponad granicami gmin oraz uwzględniać specyfikę sieci osadniczej danego terytorium. Zmiana OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, nie była postulowana przez żaden z regionów i nie została uzgodniona na wcześniejszym etapie prac. Jej wprowadzenie oznacza w praktyce mniejszą skalę i skuteczność interwencji kierowanej do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniami demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. Co istotne, zarządzanie interwencją w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe nie przewiduje literalnie wpisanej współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu. Opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI.	przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.
392 4	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Proponuje się dodanie litery H do wyliczenia dotyczącego zwiększenia odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne dotyczącego objęcia złóż torfu ochroną przed eksploatacją. Stanowią one naturalnie występujące magazyny wód gruntowych. Ich zniszczenie jest nieracjonalne ekonomicznie i środowiskowo. Eksploatacja torfu wiąże się z ogromnymi kosztami naprawczymi.	Torfowiska zostaną objęte ochroną w ramach działania pn. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych.
392 5	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Proponuje się dodanie litery F do wyliczenia dotyczącego wzmacniania i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju dotyczącego prawnego umocowania korytarzy ekologicznych. Obecnie ochrona korytarzy ekologicznych jest trudna z uwagi na rozbieżności między ich granicami wyznaczanymi przez poszczególne instytucje oraz uznaniowość organów dotyczącą zasad ich zagospodarowania. Ujednolicenie ich przebiegu i określenie faktycznych zasad ochrony jest niezbędne dla ich zachowania.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
392 6	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	247	Dotyczy celu kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju. Realnym działaniem na rzecz wzmocnienia policentryczności struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju byłoby przeniesienie części funkcji centralnych organów państwowych do innych ośrodków miejskich. Pozwoli to na odciążenie infrastruktury Warszawy przy jednoczesnym wzmocnieniu roli innych miast.	Strategia nie przesądza o decyzjach dotyczących pojedynczych instytucji, natomiast deklaratoryjnie instytucji publicznych wpisuje się w policentryczny model rozwoju Polski.
392 7	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju kluczowych wyzwań determinujących kierunki polityki przestrzennej kraju związane z kształtowaniem jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r. Propozycja zmiany brzmienia pkt 24. na następujące: „24. Rozwój infrastruktury służącej celom militarnym, w tym infrastruktury podwójnego zastosowania, oraz kształtowanie warunków przestrzennych przeciwdziałających społeczno-gospodarczemu osłabieniu obszarów przy granicach zewnętrznych Unii Europejskiej.” Proponujemy przeformułować, aby zapis dotyczył nie tylko kwestii bezpieczeństwa militarnego, ale także kwestii rozwoju społeczno-gospodarczego i spójności obszarów przy granicach zewnętrznych UE.	Uwaga uwzględniona
392 8	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 2. policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych w lit. f) ośrodków subregionalnych oraz innych powiązanych zapisów, np. w Załączniku 3 Wśród ośrodków subregionalnych należy uwzględnić Bielsk Podlaski. W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych. Dotychczasowa lista ośrodków subregionalnych została rozszerzona o 12 miast, niezrozumiałe jest, dlaczego, pomimo jednoznacznego znaczenia tego ośrodka dla rozwoju regionu, nie ujęto Bielska Podlaskiego.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
392 9	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym (...), punkt 3: połączenia kolejowe konwencjonalne (...) Dodanie do połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych): Warszawa – Białystok – Kuźnica Białostocka – granica państwa z Białorusią Połączenie to jest istotne zarówno z punktu widzenia ruchu towarowego, jak i pasażerskiego. Ma również wpływ na	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".

					rozwój handlu przygranicznego i funkcjonowanie okolicznych przedsiębiorców, szczególnie w kontekście zamknięcia drogowych przejść granicznych z Białorusią w województwie podlaskim.	
393 0	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punkt pierwszy: uzupełniające połączenia drogowe Wśród tych powiązań powinno się uwzględnić dodatkowo będącą w dotychczasowych planach drogę ekspresową w ciągu DK8, od Białegostoku przez Augustów do Suwałk. Na str. 11-12 projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” wskazano: „Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Dla policentryczności ważne jest zachowanie rozbudowanej siatki ośrodków miejskich. [...] <u>To wymaga m.in. dobrego skomunikowania tych ośrodków między sobą oraz z otaczającymi je subregionami i regionami.</u> ” Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki, zaliczają się do ww. ośrodków i postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków, umożliwi równomierny rozwój województwa, tworząc szanse dla podwyższenia konkurencyjności regionu. Jednocześnie będzie uzupełniać ciąg europejski Via Carpatia.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. "
393 1	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punkt drugi: pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (...) Dodanie do pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa: Siedlce – Hajnówka – Siemianówka – gr. państwa z Białorusią. Połączenie to jest istotne z punktu widzenia województwa podlaskiego, ale również z poziomu kraju jako alternatywne połączenie z granicą Białorusi, mające potencjał dla dalszego rozwoju ruchu towarowego przejście graniczne. Dodatkowo stacja Czeremcha została rozbudowana pod kątem uruchomienia przejścia granicznego z Białorusią linią 43, przejście to może być alternatywą dla Małaszewicz.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
393 2	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257, 261	Dotyczy wskazanych w wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w pkt. 3 system powiązań transportowych w lit. b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym (...), punkt piąty: węzły transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne, a także mapy 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski Zasadne jest uwzględnienie w punktorze dotyczącym „węzłów transportu lotniczego – pozostałe lotniska TEN-T oraz inne” oraz w części graficznej modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, istniejącego lotniska Białystok Krywlany, które stanowi lotnisko użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji oraz lotniska w Suwałkach. Zgodnie z legendą model zawierać ma nie tylko lotniska TEN-T, ale też inne. Aktualnie władze samorządu województwa podlaskiego oraz Miasta Białegostoku podejmują intensywne działania mające na celu rozbudowę lotniska i uzyskanie pełnej funkcjonalności rozbudowywanego lotniska. Lotnisko w Suwałkach obsługuje ruch biznesowy i turystyczny, a Miasto Suwałki podejmuje działania dalszego jego rozwoju.	W rozdziale zostały wymienione lotniska użytku publicznego certyfikowane (największych 15 portów lotniczych w Polsce). Należy podkreślić, że nie wszystkie z tych lotnisk znajdują się w sieci TEN-T (Warszawa-Modlin, Warszawa-Radom, Zielona Góra-Babimost). Ministerstwo Infrastruktury nie planuje budowy nowych portów lotniczych bądź rozbudowy lotnisk do statusu portu lotniczego. Ewentualny rozwój danego lotniska uzależniony

						jest od decyzji odpowiednich jednostek samorządu terytorialnego bądź od decyzji Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie infrastruktury podwójnego zastosowania.
393 3	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Dotyczy mapy 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski W kontekście uwag dotyczących powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym łączących aglomeracje miejskie, krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą [...] model należy uzupełnić o powiązanie bezpośrednie Białystok – Suwałki (drogowe) w kategorii powiązań uzupełniających. Należy podkreślić, że miasta Białystok i Suwałki zaliczają się do ośrodków miejskich ważnych z punktu widzenia policentryczności, a postulowana droga służy właśnie zapewnieniu ich dobrego skomunikowania i stanowi naturalne połączenie tych 2 ośrodków. Wydaje się, że wpływ jakości tego połączenia, nie powinien budzić wątpliwości co do jego znaczenia dla rozwoju regionu. W związku z uwagą do policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, należy również w modelu uwzględnić Bielsk Podlaski, posiadający potencjał ośrodka subregionalnego (np. uzupełnić model o kategorię kształtujących się ośrodków subregionalnych). W województwie podlaskim określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa, mający istotne znaczenie dla rozwoju regionu. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są pogładowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
393 4	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-266	Istnieje potrzeba uzupełnienia zapisów dotyczących ustaleń i rekomendacji ujętych w projekcie Strategii o jednoznaczne wskazanie, w jakim dokumencie mają one ostatecznie zostać uwzględnione. Nie jest jasne, czy mają być przenoszone do planu zagospodarowania przestrzennego województwa, czy też do modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w strategii rozwoju województwa, czy może częściowo do obu tych dokumentów. W efekcie w Strategii ma miejsce pomieszczenie różnych wątków i porządków, które – być może – powinny być ujęte i doprecyzowane w odrębnych dokumentach. Część ustaleń wykracza poza zakres polityki przestrzennej lub dubluje wcześniejsze delimitacje. Należy je uporządkować i dostosować do obowiązującego podziału kompetencji.	Wprowadzono modyfikację zapisów: Elementy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (określone w tekście), jako ustalenia Strategii Nowej Równowagi, są wiążące dla poziomu regionalnego przy sporządzaniu strategii rozwoju województwa (w ramach określania modelu struktury funkcjonalno-

						przestrzennej województwa) oraz planu zagospodarowania przestrzennego województwa (w zakresie elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, które wymagają uszczegółowienia oraz pozostałych poniższych ustaleń, które powinny zostać wdrożone w planowaniu przestrzennym regionalnym).
393 5	Institucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dotyczy ustaleń w zakresie sieci osadniczej: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zieleni urządzonej w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, – minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, – zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych)”. Wymienione ustalenia są szczegółowe, mogą być wymagane w szczególnych przypadkach dla jednostek o ponadlokalnych funkcjach i uzasadnionej pozycji w systemie osadniczym. Wskazuje się, że nie będzie potrzeby ich określania w sposób wiążący na poziomie regionalnym z obowiązkiem stosowania we wszystkich elementach systemu osadniczego gmin. Są to do tego stopnia indywidualne wskaźniki, że nie powinno się odbierać kompetencji gminom, które mają możliwość określenia takich wartości w dokumentach na poziomie lokalnym (strategia i plan ogólny). Należy podkreślić, że „gminne standardy dostępności infrastruktury społecznej” są elementem fakultatywnym w planie ogólnym. Gminne standardy... obejmują zasady zapewnienia dostępu do szkoły podstawowej i obszarów zieleni publicznej. Samorządy będą mogły na tej podstawie umożliwiać bądź wykluczać realizację funkcji mieszkaniowej. W uzasadnieniu do projektu ustawy (Ustawa o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1688)) czytamy: „Art. 13e ust. 1 stanowi o fakultatywnym charakterze standardów dostępności infrastruktury społecznej, możliwych do ustalenia w planie ogólnym. Zróżnicowanie lokalnych uwarunkowań rozwoju gmin, na które składają się m.in. uwarunkowania przyrodnicze, ekonomiczne, społeczne, kulturowe i historyczne, znacząco utrudnia zaprojektowanie uniwersalnych regulacji prawa materialnego, które jednocześnie wpłynęłoby na poprawę warunków mieszkaniowych i nie doprowadziło do paraliżu inwestycyjnego w gminach o różnej charakterystyce. Z tego względu projektodawca zdecydował o przeniesieniu ciężaru decyzji o ustanowieniu gminnych standardów w obszar władztwa planistycznego gmin.”	Rola ochrony i zapewnienia ciągłości korytarzy ekologicznych jest uwzględniona w kilku miejscach Strategii. Jakkolwiek uwaga dotycząca przyjęcia jednolitej metodyki wyznaczania jest słuszna, SRP2035 nie jest dokumentem, który powinien regulować tego rodzaju kwestie, na takim poziomie szczegółowości
393 6	Institucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	263	Dotyczy ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: „– uwzględnienie korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – uszczegółowienie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, – wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej, metropolii ponadregionalnych, kształtujących się metropolii ponadregionalnych, krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich”. Zwracamy uwagę na problem korytarzy ekologicznych jako elementu ochrony przyrody w Polsce. Ustawa o ochronie przyrody definiuje korytarz ekologiczny jako obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów. Korytarz ekologiczny nie jest jednak wymieniony jako forma ochrony przyrody. Wyznaczanie korytarzy ekologicznych w Polsce należy uznać za proces złożony, który łączy dane przyrodnicze, geograficzne i przestrzenne, a jego celem jest zachowanie lub odtworzenie ciągłości środowisk przyrodniczych i umożliwienie przemieszczania się gatunków dzikich zwierząt. W związku z tym pożądanym jest, aby wyznaczenie	W planowaniu przestrzennym regionalnym w procesie sporządzania PZPW wyznacza się korytarze ekologiczne na skali właściwej dla planowania regionalnego. Uszczegółowiany przebieg korytarzy na poziomie regionalnym i lokalnym jest zgodny z hierarchią planowania przestrzennego i potrzebami zachowania spójności sieci ekologicznej kraju. Oczywiście stopień ich ochrony w poszczególnych

					przebiegu korytarzy ekologicznych oparte było o jednolitą metodologię przyjętą dla całego kraju, w porozumieniu z przedstawicielami samorządów i środowiskiem eksperckim. Dzięki takiemu działaniu korytarze regionalne będą ze sobą spójne oraz zachowana będzie ciągłość pomiędzy regionami.	regionach jest pochodną rangi zapisów w poszczególnych planach zagospodarowania przestrzennego województw. Jednak ich wyznaczanie jest dość spójne.
393 7	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	264	Dotyczy ustaleń w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu: „– uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego, – określenie krajobrazów wymagających działań naprawczych, ukierunkowanych na poprawę stanu krajobrazu”. Wskazane ustalenia wymagają doprecyzowania/wyjaśnienia: – czy będą to np. wybrane krajobrazy priorytetowe wskazane w audycie krajobrazowym województwa, – czy będą to rekomendacje warunkujące pozyskiwanie środków.	Uwaga uwzględniona. W treści zostaną wprowadzone odwołania do pojęć. System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. Nie oznacza to, że mogą nimi być wyłącznie krajobrazy priorytetowe określone w AK, ale także krajobrazy inne ważne dla tożsamości regionalnej.
393 8	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265-266	Dotyczy: „Ustalenia w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej”. Proponujemy uzupełnić o infrastrukturę teleinformatyczną z uwagi na jej rolę w zapewnieniu możliwości cyfryzacji i cyberbezpieczeństwa.	Uwaga uwzględniona
393 9	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Działania na rzecz utrzymania zrównowazanego o modelu rozwoju kraju	271	Dotyczy Kierunku szczegółowego 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich Proponuje się zdefiniowanie pojęcia „małe miejscowości”, gdyż jest ono nieprecyzyjne.	Jest to zapis ogólny, wskazujący kierunek, a nie konkretne miejscowości lub ich zamknięty zbiór.
394 0	Instytucja publiczna	Suwska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Działania na rzecz utrzymania zrównowazanego o modelu rozwoju kraju	276	Dotyczy Ramki 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe oraz innych powiązanych zapisów w dokumencie Proponuje się zdefiniowanie pojęcia „żywność” obszarów wiejskich lub jego zamiannę na bardziej powszechnie używane sformułowanie, gdyż jest ono nieprecyzyjne.	Pojęcie „żywność” obszarów wiejskich jest bardzo adekwatne i jest powszechnie używane w debacie na temat kwestii rozwojowych obszarów wiejskich. W naszej opinii pojęcie to jest szeroko rozpowszechnione i oddaje całe spektrum zjawisk, które się pod nim kryją. W związku z tym proponujemy pozostawić dotychczasowy zapis lub ewentualnie dodać definicję, że pod pojęciem „żywność obszarów wiejskich”

						rozumie się trwałe funkcjonowanie tych obszarów, wraz z ich mieszkańcami, z uwzględnieniem rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska, dostępu do usług publicznych oraz utrzymania dziedzictwa kulturowego.
394 1	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	279-290	Dokument podkreśla rolę samorządów województw jako współodpowiedzialnych za rozwój, ale wymaga doprecyzowania w zakresie systemu koordynacji polityki rozwoju, narzędzi finansowania i mechanizmów kontroli. W zapisach Strategii należy wzmocnić rolę regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować wdrażanie przejrzystych kontraktów i realizację zasady partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w wyznaczaniu obszarów strategicznej interwencji i programowaniu funduszy UE. W ramach współdziałania samorządów województw z administracją państwa na rzecz realizacji celów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. podkreślić należy potrzebę wzmocnienia systemu dochodów własnych regionów. Umożliwi to prowadzenie przez samorządy województw odpowiedzialnej polityki rozwoju, dostosowanej do indywidualnych wyzwań i specyfiki oraz przynoszącej realne efekty. Polityka rozwoju regionów nie może być uzależniona od strumienia środków unijnych, lecz musi mieć silne oparcie w zasobach własnych budżetów województw. Realizacja działań prowadzonych przez samorządy województw w kontekście polityki rozwoju wymaga ponadto utworzenia odrębnego funduszu wspierającego zaangażowanie regionów w realizację celów Strategii. Biorąc pod uwagę, że regionalna polityka rozwoju polega niemalże wyłącznie na środkach unijnych, należy stworzyć krajowy mechanizm finansowania rozwoju (ze środków i programów finansowanych z budżetu państwa), który będzie realizował ideę terytorializacji i spełniał podobną rolę do środków polityki spójności UE. Dodatkowo, na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez poszczególne resorty lub podmioty z udziałem państwa, należy przyjąć podejście uwzględniające włączenie samorządów województw w system realizacji polityki rozwoju zgodnie z zasadą subsydiarności. Konieczna jest faktyczna terytorializacja krajowych polityk publicznych z istotną rolą samorządów województw w ich realizacji co pozwoli na lepsze dostosowanie wsparcia do potrzeb odbiorców i specyfiki poszczególnych regionów.	Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji nowej krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR2027+), która wypracuje mechanizmy współpracy rządu z samorządem terytorialnym; mechanizmy współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
394 2	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Dotyczy Procesu wdrażania strategii Ze względu na rangę Strategii w skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej powinni wchodzić przedstawiciele wszystkich województw, a nie tylko wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).

394 3	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Dotyczy Roli Strategii w systemie dokumentów strategicznych Wskazano, że opracowywane inne strategie rozwoju (odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego) powinny m.in. być poddane procedurze oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii działań podejmowanych z poziomu krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego. Nie jest jasne, co oznacza ta procedura, co będzie obejmować ocena wpływu terytorialnego oraz kto i na jakim etapie ma ją przeprowadzać (czy organ opracowujący projekt strategii czy ma być to badanie zewnętrzne). Ewentualne wprowadzenia takiego wymogu powinno być uregulowane w stosownych przepisach, np. ustawie.	do konsultacji z DEM-P Zapisy dotyczące oceny wpływu terytorialnego zostaną doprecyzowane w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze~~ badaniom oceny (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań z poziomu krajowego ~~w ramach polityk sektorowych oraz polityk realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego~~ i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
394 4	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Dotyczy województwa podlaskiego Wnioskujemy o zmianę brzmienia pierwszego zdania w opisie Suwałk na następujące: Rolę subregionalną Suwałk wzmocni poprawa dostępności komunikacyjnej miasta – głównie za sprawą budowy Rail Baltica, Via Carpatia i DK8 oraz rozwoju lotniska do obsługi ruchu biznesowego i turystycznego.	Proponowany zapis wykracza poza zakres rzeczowy załącznika nr 4.
394 5	Instytucja publiczna	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Dotyczy województwa podlaskiego Po opisie miasta Suwałki należy dodać zapis: „W województwie określono także potencjalny ośrodek subregionalny – Bielsk Podlaski, który stanowi główny ośrodek gospodarczy oraz handlowo-usługowy w południowej części województwa. Istotne jest tworzenie warunków do dalszego rozwoju potencjału gospodarczego miasta, m.in. poprzez tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej, wzmacnianie edukacji na potrzeby lokalnego rynku pracy czy rozwój funkcji turystycznych i kulturalnych.” Z uwagi na pełnione w południowej części województwa funkcje i wpływ na rozwój regionu, należy wskazać również Bielsk Podlaski jako pełniący funkcje ośrodka subregionalnego. W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wskazano, że poza łomżą i Suwałkami, trzecim ośrodkiem subregionalnym (choć niewyodrębnionym statystycznie), dominującym w południowej części województwa, jest Bielsk Podlaski, który jest miastem o silnej pozycji gospodarczej.	Z uwagi na znikome oddziaływanie ponadpowiatowe oraz niski potencjał demograficzny, nie zdecydowano się na włączenie Bielska Podlaskiego do grupy miast subregionalnych.
394 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	UWAGA OGÓLNA		CZĘŚĆ I UWAGI Dokument w większym stopniu powinien skupiać się na następujących kwestiach: 1. Znaczenie zdrowia publicznego i determinantów zdrowia Zdrowie populacji kształtowane jest w największym stopniu przez szerokie determinanty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe, a nie jedynie przez działania systemu opieki medycznej. Współczesne podejście do zdrowia publicznego, zgodne z koncepcją WHO Health in All Policies oraz z celami zrównoważonego rozwoju ONZ (SDG 3), zakłada konieczność uwzględniania wpływu wszystkich polityk publicznych na zdrowie obywateli. Współczesna koncepcja zdrowia publicznego podkreśla, że to, jak długo i w jakiej kondycji żyjemy, w większym stopniu zależy od warunków społecznych niż od samej medycyny klinicznej. Te czynniki określane są mianem społecznych determinantów zdrowia (social determinants of health, SDH). Według definicji WHO należą do nich warunki, w jakich ludzie się rodzą, dorastają, pracują, żyją i starzeją się. To także szersze procesy i systemy, które	Przekrojowy wymiar zdrowia znajduje swoje odzwierciedlenie w aktualnej treści Strategii.

					kształtują codzienność - polityka, gospodarka, kultura czy relacje społeczne. Do najważniejszych determinantów należą: • dochód i status społeczny - im wyższe, tym lepsze warunki życia i większe możliwości korzystania z opieki zdrowotnej; • wykształcenie - decyduje nie tylko o szansach na rynku pracy, ale też o wiedzy zdrowotnej i zdolności do podejmowania świadomych decyzji dotyczących zdrowia; • warunki pracy - obejmują bezpieczeństwo zatrudnienia i narażenie na zagrożenia zawodowe; • środowisko fizyczne - jakość powietrza, wody, mieszkania czy infrastruktury sanitarnej; • wsparcie społeczne i relacje - zwiększają odporność na stres i choroby; • dostęp do opieki zdrowotnej - zarówno profilaktycznej, jak i leczniczej. W tym kontekście Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna w większym stopniu podkreślać oddziaływanie kluczowych polityk – transportowej, mieszkaniowej, edukacyjnej, energetycznej, rolno-spożywczej czy środowiskowej – na stan zdrowia populacji, nierówności zdrowotne oraz zdrowie psychiczne i środowiskowe. 2. Międzysektorowość zdrowia Kwestie zdrowotne powinny być rozpatrywane międzysektorowo, jako wspólna odpowiedzialność różnych resortów i szczebli administracji publicznej. Wskazane jest, by w dokumencie strategicznym wprowadzić odniesienie do zasady „Health in All Policies” – czyli oceny wpływu polityk publicznych na zdrowie (Health Impact Assessment, HIA). Takie podejście pozwoli na planowanie działań publicznych z uwzględnieniem ich długofalowych skutków zdrowotnych, co w praktyce przekłada się na większą efektywność wydatków publicznych i zmniejszenie kosztów społecznych chorób i problemów zdrowotnych.	
394 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	UWAGA OGÓLNA		CZĘŚĆ II UWAGI 3. Nowy model profilaktyki Aktualnie w Polsce istnieje znaczna fragmentacja zadań obejmujących profilaktykę chorób zakaźnych i niezakaźnych, oraz przypisanych odpowiedzialności. Obecnie działania realizowane są w ramach różnych przepisów prawa, m.in. w oparciu o ustawę o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawę o zdrowiu publicznym, ustawę o służbie medycyny pracy, ustawę o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Działania z obszaru profilaktyki chorób realizowane są przez szeroką grupę interesariuszy przechodząc przez wszystkie elementy systemu ochrony zdrowia, władz centralnych, jednostek samorządu terytorialnego, agencji rządowych, jednostek kontroli i nadzoru. Dodatkowo realizacja działań finansowana jest z różnych źródeł, które mogą się krzyżować, co wpływa jeszcze bardziej na rozdrobnienie systemu. Działania z zakresu profilaktyki chorób są rozproszone, realizowane są w różnym czasie, istnieje do nich nierównomierny dostęp wynikający m.in. z poziomu wiedzy, różnic społeczno-ekonomicznych czy białych plam, gdzie mimo dostępności świadczenia w ramach świadczeń gwarantowanych, nie ma faktycznych realizatorów tych działań. Istnieje ciągła potrzeba rozwijania systemu e-zdrowia, przykładem tego jest pilotaż centralnej e-rejestracji powiązanej z kontem IKP w celu polepszenia dostępności do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń w ramach programów profilaktycznych (program przesiewowy raka szyjki macicy, raka piersi i ChuK). Celem dalszych działań powinno być rozszerzenie funkcjonalności istniejących narzędzi z zakresu e-usług ochrony zdrowia (Internetowe Konto Pacjenta) o dodatkowe moduły pozwalające na gromadzenie wiedzy, przekazywanie informacji, komunikację, rejestrację zdarzeń, czy wreszcie zarządzanie swoimi działaniami z zakresu profilaktyki w czasie rzeczywistym w oparciu o algorytmy tworzące indywidualną ścieżkę pacjenta na podstawie zidentyfikowanych, spersonalizowanych ryzyk. Dodatkowo w ramach nowego modelu należy zwrócić uwagę na: • realizację idei zdrowia publicznego poprzez działania mające na celu aktywizację społeczeństwa i proaktywny udział w inicjatywach wspierających zdrowie (w tym tych, z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej) • planowanie, wdrożenie i ewaluowanie programów zdrowotnych i edukacyjnych, zmierzających do budowania i umacniania odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych • budowanie zaangażowania społeczeństwa w sprawy swojego zdrowia (szczególnie na poziomach lokalnych, z uwagi na różnice w regionalnych determinantach), wyrażonego m.in. korzystaniem z narzędzi profilaktycznych, udostępnianych w ramach publicznego systemu opieki zdrowotnej (m.in. nieodpłatnych, nieobowiązkowych szczepień ochronnych, badań przesiewowych, działań podejmowanych lokalnie w ramach programów realizowanych przez JST) • działania edukacyjne, zmierzające do budowania kompetencji zdrowotnych w celu m.in. umiejętnego	Postulaty NIZP PZH-PIB są odzwierciedlone w treści projektu Strategii.

					wyszukiwania informacji o dostępnych działaniach profilaktycznych Dlatego też działania w zakresie nowego modelu profilaktyki powinny zostać włączone w Strategię. 4. Rola POZ w oddziaływaniu na determinanty zdrowia POZ jest kluczowym elementem organizacji systemu ochrony zdrowia w realizacji szeroko pojętych zadań z zakresu zdrowia publicznego. Zadania te wykraczają poza wąsko pojętą profilaktykę chorób w postaci szczepień i programów przesiewowych. POZ, zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, powinna działać na rzecz długoterminowej poprawy stanu zdrowia populacji objętej opieką. W szczególności dotyczy to aktywności w obszarze behawioralnych determinant zdrowia tej populacji: m.in. diety, popularyzacji aktywności fizycznej, przeciwdziałaniu stosowania używek i substancji psychostymulujących. Najlepszym przykładem potencjalnego, efektywnego działania POZ w zakresie determinant zdrowia jest zwalczanie i zapobieganie otyłości oraz nadwagi. Rola POZ powinna zostać podkreślona zarówno w zapisach Strategii jak i w planowanych działaniach na lata 2026-2029 – obecnie działanie te zostały połączone z opieką koordynowaną w onkologii i kardiologii.	
394 8	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	UWAGA OGÓLNA		CZĘŚĆ III UWAGI 5. Wykorzystanie potencjału medycyny pracy w działaniach zdrowia publicznego Medycyna pracy stanowi niedostatecznie wykorzystany filar systemu zdrowia publicznego, mimo że dysponuje wyjątkowym dostępem do populacji dorosłych w wieku produkcyjnym. Systematyczne badania profilaktyczne prowadzone w ramach medycyny pracy mogą służyć nie tylko ocenie zdolności do pracy, ale również wczesnemu wykrywaniu czynników ryzyka chorób przewlekłych, ocenie zdrowia psychicznego i monitorowaniu narażeń środowiskowych. Włączenie danych z medycyny pracy do systemu informacji zdrowia publicznego pozwoliłoby na lepsze planowanie działań prewencyjnych i polityk zdrowotnych, m.in. poprzez: • standaryzację zbierania i analizowania danych epidemiologicznych z badań okresowych, • integrację wyników z systemami informacyjnymi zdrowia publicznego i POZ.	Uzupełniono działanie 2A o zdanie dot. silniejszego włączenia medycyny pracy w działania profilaktyczne (analogiczne działanie jest wskazane w dokumencie o charakterze strategicznym dla sektora zdrowia: Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2026 z perspektywą do 2030 r.).
394 9	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	SYNTEZA	11	W Celu bezpieczeństwa - proponuje się uwzględnienie nie tylko bezpieczeństwa żywnościowego, ale także bezpieczeństwa żywności (zapewnienie bezpiecznej żywności w rozumieniu bezpieczeństwa mikrobiologicznego i chemicznego). Ponadto, w ramach celu bezpieczeństwa należy jasno podkreślić konieczność dostosowania systemu ochrony zdrowia do potencjalnych zagrożeń.	Postulowane elementy znajdują się w innych częściach dokumentu, zbyt szczegółowe do syntezy.
395 0	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Istotnym problemem w Polsce są także nierówności w zdrowiu. W części diagnostycznej wskazano kwestię nierówności w zdrowiu skupiając się głównie na wykształceniu i wieku osoby. Należy podkreślić, że zgodnie z definicją nierówności w zdrowiu (ang. Health inequalities) to niesprawiedliwe i możliwe do uniknięcia różnice w stanie zdrowia (mierzone poprzez m.in. zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami) pomiędzy różnymi grupami społecznymi w populacji oraz pomiędzy różnymi populacjami. Różnice w stanie zdrowia w populacji (zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami), które wynikają z czynników środowiskowych, społecznych, ekonomicznych oraz z polityki publicznej. Trwałe, systematyczne różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społecznych powstające na podłożu czynników społecznych i ekonomicznych. Nierówności w zdrowiu są ściśle związane z nierównościami społecznymi, w tym dochodowymi. Powstają w wyniku presji warunków, w których ludzie dorastają, żyją, pracują i starzeją się. W literaturze przedmiotu wyróżnia się również pojęcie: niesprawiedliwości w zdrowiu (ang. Health inequity) – systematyczne (zachodzące stale od dłuższego czasu) różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społeczno-ekonomicznych, które można mierzyć za pomocą zmiennych, takich jak: dochód, wykształcenie, zatrudnienie. Wynikają one z czynników społecznych i ekonomicznych, asymetrii siły/władzy, nierównego dostępu do usług oraz dóbr, a więc są niesprawiedliwe. Zarazem są to różnice, których można by uniknąć. W ramach diagnozy należy odnieść się do nierówności w zdrowiu w szerszym kontekście niż tylko do wykształcenia i wieku.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1362.
395 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	35-36	1) Zmiana struktury wieku populacji Jako zagrożenie związane ze zmianą struktury wieku populacji wskazano potencjalne zagrożenie w wymiarze ekonomicznym - rosnące obciążenie systemów zabezpieczenia społecznego i zdrowotnego oraz możliwe pogłębianie się nierówności międzypokoleniowych. O ile powyższe jest jak najbardziej prawdziwą konsekwencją, o tyle późniejsze stwierdzenie, że zwiększająca się liczba emerytów wiąże się z rosnącym zapotrzebowaniem na	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1363.

					świadczenia i opiekę zdrowotną, co może prowadzić do konieczności przesunięcia zasobów w ramach systemu finansów publicznych, jest wskazaniem bardzo ogólnym. Wskazuje, na założenie, że system opieki społecznej i zdrowotnej będzie wymagał tylko zwiększenia nakładów a brak jest założenia, że oba systemy muszą zostać zreformowane i dostosowane do nowej struktury populacji.	
395 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	nd	W części diagnostycznej brak jest poza bardzo ogólnymi nierównościami w zdrowiu odniesienia się do kwestii zdrowia i sytuacji zdrowotnej Polaków.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1364.
395 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-88	Współczesna koncepcja zdrowia publicznego podkreśla, że to, jak długo i w jakiej kondycji żyjemy, w większym stopniu zależy od warunków społecznych niż od samej medycyny klinicznej. W tym kontekście Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna w większym stopniu podkreślać oddziaływanie kluczowych polityk – transportowej, mieszkaniowej, edukacyjnej, energetycznej, rolno-spożywczej czy środowiskowej – na stan zdrowia populacji, nierówności zdrowotne oraz zdrowie psychiczne i środowiskowe. Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest gwałtowny wzrost dynamiki ewolucji determinant zdrowia. W ww. raporcie wskazano, że zmiany następujące przez stulecia, w ostatnich wiekach przez dziesięciolecia, teraz widoczne są w okresach kilkuletnich: • nie notujemy poprawy, a wielu przypadkach pogarszanie się sytuacji w zakresie determinant związanych ze stylem życia: rośnie, a przynajmniej istotnie nie spada, poziom użycia różnego rodzaju używek i substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu, wyrobów tytoniowych i ich zamienników; • powszechnie notuje się negatywny wpływ tak zwanych komercyjnych determinant zdrowia, dotyczących, między innymi, rosnącego i nadmiernego spożycia żywności wysoko i ultrawysoko przetworzonej, która, przy silnej promocji tej kategorii produktów, sprzyja narastaniu epidemii otyłości i nadwagi; • mimo wielu podejmowanych działań nadal istnieją wyraźne nierówności w zdrowiu wynikające z wielu czynników, w tym także z nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej. W opisanych w Strategii wyzwaniach odniesiono się do części derminant zdrowia. Proponujemy szersze wskazanie informacji o determinantach zdrowia.	W projekcie Strategii znalazło się wiele działań dotyczących profilaktyki i promocji zdrowia. Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.
395 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest pogarszający się poziom samooceny stanu zdrowia Polaków. „Wyniki badania przeprowadzonego w 2025 r. wskazują na obniżenie poziomu przeciętnej samooceny stanu zdrowia kobiet i mężczyzn ludności Polski w wieku powyżej 20 lat, w porównaniu do 2018 r. Obecnie 19% mężczyzn i 14 % kobiet ocenia swój stan jako „bardzo dobry”, podczas gdy 6 lat wcześniej było to odpowiednio 38,2% i 28,5%. Pogorszenie się wielkości tego ważnego wskaźnika może wskazywać na wzrost dynamiki obciążenia systemu ochrony zdrowia w przyszłości, ponad obserwowane trendy.” Powyższe wyniki wskazują na bardzo istotne wyzwanie dla sektora ochrony zdrowia. Kwestia samooceny zdrowia Polaków powinna być również ujęta jako wyzwanie dla tego Priorytetu.	Propozycja wskaźnika jest zbyt szczegółowa - do ew. uwzględnienia w dokumentach sektorowych (podobny wskaźnik jest np. uwzględniony w dokumencie aktualnie obowiązującym tj. Zdrowa Przyszłość. Ramy Strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 roku"). Założeniem Strategii było, aby wskazać tylko kilka najbardziej reprezentatywnych wskaźników.
395 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	W punkcie 1. A. „Promowanie prawidłowego sposobu odżywiania” - proponuje się dopisać otyłość jako jedną z chorób cywilizacyjnych. Ponadto w działaniach związanych z upowszechnianiem wiedzy na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej oraz prawidłowego odżywiania proponuje się dopisanie sektora ochrony zdrowia (lekarzy, dietetyków, pielęgniarzek itp.) oraz środowiska naukowego, jako podmiotów istotnych dla zapewnienia wiarygodnych źródeł wiedzy i podstaw naukowych podejmowanych działań aplikacyjnych.	Zgłaszane postulaty są uwzględnione w aktualnym tekście Strategii. W opisie kluczowych wyzwań wskazuje się: "Strategia zwraca uwagę na następujące elementy: nawyki żywieniowe: współczesny styl życia i łatwy dostęp do wysokoprzetworzonej żywności sprawiają, że trudno utrzymać zdrową dietę – niewłaściwe nawyki prowadzą do otyłości, która znacząco zwiększa ryzyko wielu chorób (...)" . W kierunku działań 1A wskazuje się "W przypadku

						dzieci kluczowe jest budowanie właściwych nawyków żywieniowych od najmłodszych lat. Działania będą wspierane i realizowane przez kampanie informacyjne wykorzystujące narzędzia sztucznej inteligencji oraz nowe technologie, wielokierunkową edukację społeczeństwa, w tym m.in. warsztaty, promowanie wiarygodnych źródeł informacji żywieniowej w Internecie (zweryfikowane strony internetowe i portale). Nawiązana zostanie także współpraca z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego w celu koordynacji działań prewencyjnych i edukacyjnych, co zapewni spójność przekazu oraz wzmocni lokalne inicjatywy wspierające zdrowie publiczne".
395 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	W pkt. 4. dotyczącym działań związanych z aktywnym starzeniem się - proponuje się dopisać punkt „Promowanie prawidłowego odżywiania seniorów”, uwzględniający m.in. działania edukacyjne skierowane do tej grupy, a także dostęp do specjalistów (lekarzy, dietetyków).	Powtórzenie z uwagą nr 1368.
395 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia powinien znaleźć się punkt dotyczący nowego modelu profilaktyki. Nowy model profilaktyki Aktualnie w Polsce istnieje znaczna fragmentacja zadań obejmujących profilaktykę chorób zakaźnych i niezakaźnych, oraz przypisanych odpowiedzialności. Obecnie działania realizowane są w ramach różnych przepisów prawa, m.in. w oparciu o ustawę o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawę o zdrowiu publicznym, ustawę o służbie medycyny pracy, ustawę o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Działania z obszaru profilaktyki chorób realizowane są przez szeroką grupę interesariuszy przechodząc przez wszystkie elementy systemu ochrony zdrowia, władz centralnych, jednostek samorządu terytorialnego, agencji rządowych, jednostek kontroli i nadzoru. Dodatkowo realizacja działań finansowana jest z różnych źródeł, które mogą się krzyżować, co wpływa jeszcze bardziej na rozdrobnienie systemu. Działania z zakresu profilaktyki chorób są rozproszone, realizowane są w różnym czasie, istnieje do nich nierównomierny dostęp wynikający m.in. z poziomu wiedzy, różnic społeczno-ekonomicznych czy białych plam, gdzie mimo dostępności świadczenia w ramach świadczeń gwarantowanych, nie ma faktycznych realizatorów tych działań. Istnieje ciągła potrzeba rozwijania systemu e-zdrowia, przykładem tego jest pilotaż centralnej e-rejestracji powiązanej z kontem IKP w celu polepszenia dostępności do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń w ramach programów profilaktycznych (program przesiewowy raka szyjki macicy, raka piersi i ChuK). Celem dalszych działań powinno być rozszerzenie funkcjonalności istniejących narzędzi z zakresu e-usług ochrony zdrowia (Internetowe Konto Pacjenta) o dodatkowe moduły pozwalające na gromadzenie wiedzy, przekazywanie informacji, komunikację, rejestrację zdarzeń, czy wreszcie zarządzanie swoimi działaniami z zakresu profilaktyki w czasie rzeczywistym w oparciu o algorytmy tworzące indywidualną ścieżkę pacjenta na podstawie zidentyfikowanych, spersonalizowanych ryzyk. Dodatkowo w ramach nowego modelu należy zwrócić uwagę na: • realizację idei zdrowia publicznego poprzez działania mające na celu aktywizację społeczeństwa i proaktywny udział w inicjatywach wspierających zdrowie (w tym tych, z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej) • planowanie, wdrożenie i ewaluowanie programów zdrowotnych i edukacyjnych, zmierzających do budowania i	Aktualne zapisy Strategii odzwierciedlają zgłoszone postulaty. Uzupełniono działanie 2A o zdanie dot. silniejszego włączenia medycyny pracy w działania profilaktyczne (analogiczne działanie jest wskazane w dokumencie o charakterze strategicznym dla sektora zdrowia: "Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2026 z perspektywą do 2030 r.").

					umacniania odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych • budowanie zaangażowania społeczeństwa w sprawy swojego zdrowia (szczególnie na poziomach lokalnych, z uwagi na różnice w regionalnych determinantach), wyrażonego m.in. korzystaniem z narzędzi profilaktycznych, udostępnianych w ramach publicznego systemu opieki zdrowotnej (m.in. nieodpłatnych, nieobowiązkowych szczepień ochronnych, badań przesiewowych, działań podejmowanych lokalnie w ramach programów realizowanych przez JST) • działania edukacyjne, zmierzające do budowania kompetencji zdrowotnych w celu m.in. umiejętnego wyszukiwania informacji o dostępnych działaniach profilaktycznych. Powyższe będzie powiązane z działaniami 1. Promowanie zdrowego stylu życia. 2. Profilaktyka chorób i promocja zdrowia.	
395 8	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, proponujemy szersze opisanie zadań realizowanych przez POZ. POZ jest kluczowym elementem organizacji systemu ochrony zdrowia w realizacji szeroko pojętych zadań z zakresu zdrowia publicznego. Zadania te wykraczają poza wąsko pojętą profilaktykę chorób w postaci szczepień i programów przesiewowych. POZ, zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, powinna działać na rzecz długoterminowej poprawy stanu zdrowia populacji objętej opieką. W szczególności dotyczy to aktywności w obszarze behawioralnych determinant zdrowia tej populacji: m.in. diety, popularyzacji aktywności fizycznej, przeciwdziałaniu stosowania używek i substancji psychostymulujących. Najlepszym przykładem potencjalnego, efektywnego działania POZ w zakresie determinant zdrowia jest zwalczanie i zapobieganie otyłości oraz nadwagi.	Postulowane działania mogą być podejmowane na podstawie aktualnych zapisów Strategii.
395 9	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 7. „Wsparcie rozwoju kadr ochrony zdrowia” - proponuje się wskazanie na potrzebę właściwego kształcenia dietetyków, w tym ustawowego uregulowania zawodu dietetyka.	Działanie odnosi się do kadr medycznych, bez wskazywania konkretnych specjalizacji.
396 0	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	W punkcie 1. C. „Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących branżach” - proponuje się również dodanie zapisu o roli instytutów badawczych już istniejących, uwzględniającego zapewnienie ich stabilnego finansowania oraz możliwości realizacji badań naukowych oraz wsparcia merytorycznego dla instytucji zarządzających (np. instytucje rządowe) w działaniach niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa i rozwoju kraju, w tym na rzecz zdrowia publicznego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
396 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220-221	W „Kluczowe wyzwania” w akapicie (str. 220) dotyczącym Kluczowego znaczenia zapewnienia dostępności, w tym ekonomicznej, żywności w Polsce - proponuje się uzupełnienie treści o zapis dotyczący zapewnienia bezpieczeństwa żywności oraz jej jakości, w tym wysokiej wartości odżywczej.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1373 oraz 4789
396 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	223	W punkcie 1.F. „Wsparcie innowacji i projektów pilotażowych w sektorze rolno-spożywczym” przy zapisie dotyczącym tworzenia nowych produktów żywnościowych - proponuje się uwzględnienie reformulacji składu produktów żywnościowych w celu poprawy ich jakości, w tym wartości odżywczej.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1374 oraz 4790
396 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W punkcie 3.A. „Zapewnienie wysokiej jakości żywności” – proponuje się dodanie zapisu dotyczącego potrzeby produkcji żywności o wysokiej wartości odżywczej, w tym reformulacji składu produktów żywnościowych. Reformulacja składu (w tym zmniejszenie zawartości soli, cukru, izomerów trans kwasów tłuszczowych) w istotnym stopniu może wpływać na poprawę żywienia, a przez to na zdrowie populacji zmniejszając ryzyko chorób takich jak m.in. otyłość, cukrzyca typu 2, choroby układu krążenia, niektóre nowotwory.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1375 oraz 4791
396 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	226	W punkcie 3.B. „Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych” - proponuje się uwzględnienie wdrażania wzorców konsumpcji zgodnych z zasadami racjonalnego żywienia, pomocnych w zapobieganiu chorobom dietozależnym.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1376 oraz 4792
396 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia	Priorytet 3.4: Wzmocnienie	227	Wśród celów do osiągnięcia w tym priorytecie proponuje się uwzględnienie wskaźników, które będą dotyczyły bezpieczeństwa żywności. Obok wskaźnika odnoszącego się do kontroli prowadzonej przez Inspektorat Jakości	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1377 oraz 4793

		Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	bezpieczeństwa żywnościowego		Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych (IJHARS) proponuje się dodanie wskaźników odnoszących się do wyników kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Sanitarną.	
396 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	7-8	W ramach działań zaplanowanych na lata 2026-2029 nie znalazły się żadne działania dotyczące profilaktyki i zdrowia publicznego. Zgodnie z danymi, za największą utratę potencjalnych lat życia (PYLL75), umieralność przedwczesną, są w przypadku mężczyzn, w takim samym stopniu odpowiedzialne choroby układu krążenia (ChUK), jak i nowotwory złośliwe (po ok. 21%), natomiast w przypadku kobiet zdecydowanie dominują nowotwory złośliwe (ok. 38%). Choroby układu krążenia w 2023 r. były odpowiedzialne za 36,9% zgonów ogółu ludności Polski. Planowane działania w zakresie opieki koordynowanej w onkologii i kardiologii są niezbędne, jednakże nie działając jednocześnie w zakresie profilaktyki i zdrowia publicznego nie rozwiązywane są przyczyny zachorowalności. Proponujemy podział zadania 6 Rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym na dwa: pierwszy element skupiający się na opiece koordynowanej w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym oraz drugi element to rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz działania w zakresie zdrowia publicznego i profilaktyki. W ramach działań w POZ powinny się również znaleźć działania związane z objęciem opieką koordynowaną w POZ pacjentów z otyłością oraz osoby z nadwagą, u których ryzyko progresji do otyłości jest większe niż w przypadku osób z prawidłową masą ciała.	Plan działań wskazuje tylko część priorytetowych działań do realizacji w ciągu pierwszych 4 lat obowiązywania Strategii. Nie jest to zestawienie wszystkich działań jakie będą realizowane w latach 2026-29, a jedynie wskazanie tych, które zostały uznane za priorytetowe.
396 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	W punkcie 30. „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy” w działaniu dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju i jakości żywności proponuje się dodanie zapisu „... i bezpieczeństwa żywności”.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1379 oraz 4795
396 8	Samorząd	Marszałek Województwa Warmińsko - Mazurskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		Mając na uwadze trwające prace nad dokumentami strategicznymi Polski (w szczególności śródkresową strategią rozwoju kraju oraz krajową strategią rozwoju regionalnego), wnoszę o nadanie właściwego statusu portowi morskemu w Elblągu w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r., podkreślającego jego strategiczne znaczenie dla kraju i regionu oraz odzwierciedlenie jego roli również w KSRR. Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, jako Instytucja Zarządzająca programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur 2021-2027, w ramach trwającego przeglądu śródkresowego wynegocjował z Komisją Europejską możliwość finansowania inwestycji w porcie w Elblągu. Uzgodniono, że „w ramach Programu wsparcie może być przyznane na działania związane z infrastrukturą transportu morskiego, w tym porty i przystanie objęte siecią TEN-T lub inicjatywą Solidarity Lanes (Korytarze Solidarnościowych) lub wyznaczone przez władze polskie jako krajowy port strategiczny o fundamentalnym znaczeniu dla gospodarki krajowej lub regionalnej lub zidentyfikowane przez władze polskie jako hotspot wojskowy lub wymienione jako port w Priorytetowych Korytarzach Mobilności Wojskowej UE”. Znaczenie inwestycji w elbląskim porcie podkreślono nie tylko w strategii rozwoju województwa Warmińsko-Mazurskie 2030, ale również w Kontrakcie Programowym dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego zawartym na lata 2021-2027 przez Rząd RP z Województwem. Władze krajowe uznając strategiczny charakter portu w Elblągu przeznaczają już na jego rozbudowę środki budżetu państwa. Istotność tej infrastruktury została potwierdzona w Państwa stanowisku z 27 lutego 2025 r. (znak: DRP.11b.6911.3. 2025.PK). Również Minister Infrastruktury pismem z 27 lutego 2025 r. zadeklarował, że podjęte będą wszelkie możliwe działania w celu należytego odzwierciedlenia rangi Portu Elbląg i jego faktycznego znaczenia – nie tylko w skali mikro, lecz również makro – w dokumentach strategicznych (znak pisma: DGMiZS-7.5500.2.2025). Warte podkreślenia jest również stanowisko w tej sprawie Ministerstwa Obrony Narodowej z 14 lipca 2025 r., z którego wynika, iż przeprowadzone przez resort analizy potwierdzają że port w Elblągu może pełnić rolę pomocniczą w kryzysie militarnym (znak pisma: DI.0081.2.2025). Mając na uwadze powyższe oraz uzgodnione z Komisją Europejską warunki inwestowania w infrastrukturę portową jest dla nas niezwykle istotne, aby ranga portu w Elblągu i jego status zostały właściwie już teraz odzwierciedlone w dokumentach strategicznych kraju a w dalszej kolejności w strategii sektorowej transportu, ponieważ wnioski o dofinansowanie Portu powinien wpłynąć najpóźniej w 2027 r.	Uwaga uwzględniona

					Wierzę, że Państwa przychylność oraz planowane w Elblągu inwestycje rządowe i regionalne będą przykładem skutecznej współpracy, która przyniesie wymierne korzyści zarówno województwu warmińsko-mazurskiemu, jaki Polsce.	
3969	Instytucja publiczna	Urząd Morski w Gdynii	UWAGA OGÓLNA		W Strategii brak odniesienia do planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, które zgodnie z art. 37e ust 1 pkt 13) ustawy z dnia 21 marca 1991 r.o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej muszą być zgodne ze średniookresową strategią rozwoju kraju. W ramach Strategii powinny się znaleźć wytyczne dla opracowywanych i aktualizowanych planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich. Określenie w Strategii priorytetów Państwa w odniesieniu do Morza Bałtyckiego ułatwiłoby rozwiązywanie w planie konfliktów przestrzennych, np. między morską energetyką wiatrową, a żeglugą czy rybołówstwem.	Szczegółowe zapisy w zakresie planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej powinny znaleźć się w strategiach sektorowych.
3970	Instytucja publiczna	Urząd Morski w Gdynii	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		W ramach Strategii należy rozważyć uwzględnienie potrzeby rozwoju infrastruktury morskiej także poza siecią TEN-T, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów dostępowych do mniejszych portów. Zasadnym jest poprawa warunków nawigacyjnych nie tylko w portach szczególnie istotnych dla systemu transportowego kraju (Darłowo, Elbląg, Kołobrzeg, Police, Ustka, Władysławowo), lecz również w portach lokalnych, takich jak porty morskie w: Rowach, Łebie, Jastarni, Helu, Fromborku, Krynicy Morskiej, Pasłęce, Tolkmicku, Nowym Świecie. Ponadto, warto uwzględnić modernizację i rozwój przystani morskich, które pełnią istotną rolę w obsłudze ruchu turystycznego, rybołówstwa oraz lokalnego transportu wodnego.	Uwaga uwzględniona - z uwagi na nowe podejście UE do programowania funduszy w okresie 2028-2034
3971	Instytucja publiczna	Urząd Morski w Gdynii	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	165-169	„Ramka 2. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej” – zapis o treści: „uporządkowaniu władztwa i kompetencji administracyjnych w pasie wybrzeża w celu efektywnej realizacji inwestycji” (str 168 Strategii) jest niejasny, wymaga on wyjaśnienia i doprecyzowania.	Zapis został usunięty.
3972	Instytucja publiczna	Urząd Morski w Gdynii	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Załącznik 1 do Strategii – w działaniu „Rozwój polskich portów morskich” brak jest wymienionej inwestycji polegającej na budowie Terminala T5 w Gdańsku.	Budowa T5 jest w trakcie realizacji i zgodnie z planem powinna zakończyć się w sierpniu 2026 r.
4001	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Dotyczy akapitu rozpoczynającego się od „Dostępne dane nie pozwalają na jednoznaczną ocenę skali problemu wykluczenia społecznego w Polsce”. Uważamy, że należy: 1) Podkreślić problem wykluczenia osób z niepełnosprawnościami w Polsce. 2) Przywołać w Strategii Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Proponujemy dodać tekst: „Grupą narażoną na wykluczenie społeczne są osoby z niepełnosprawnościami, 5,4 mln osób w polskim społeczeństwie – według Narodowego Spisu Powszechnego. Wyzwaniem pozostaje pełne wdrożenie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych”. Można je umieścić po zdaniu „Może doświadczać ubóstwa, bezrobocia, deprywacji potrzeb, ale może także mieć trudności w realizacji swoich praw społecznych ze względu na np. niepełnosprawność”. A w tym poprzedzającym zdaniu proponujemy wstawić „stan zdrowia” zamiast „niepełnosprawność” – jest to tylko aktualne pod warunkiem dodanie 2 zdań wskazanych powyżej.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1971
4002	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Grupą obywateli o szczególnych potrzebach mieszkaniowych są osoby z niepełnosprawnościami. Istniejąca substancja mieszkaniowa w dużej części nie odpowiada na te potrzeby. Stosunkowo niewiele jest budynków zapewniających swobodę poruszania się zarówno w częściach wspólnych, jak i mieszkaniach. Dlatego niezbędne jest wprowadzenie zasady, zgodnie z którą wszystkie nowe budynki mieszkalne będą spełniały kryteria adaptabilności, tj. możliwość łatwego dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Warto bowiem pamiętać, że brak możliwości dostosowania mieszkań skutkuje często „uwięzieniem” w dotychczasowym miejscu zamieszkania, a w konsekwencji czasem umieszczeniem w instytucji opiekuńczej. Należy również podkreślić, że obecne formy mieszkaniowe, stanowiące alternatywę dla instytucji opiekuńczych, działające na podstawie np. ustawy o pomocy społecznej, nie są formami ściśle mieszkaniowymi. W związku z tym należy wprowadzić do nich rozwiązania właściwe dla form mieszkaniowych, np. umowę najmu, zapewniając osobom potrzebującym takiej formy wsparcia status lokatora, a co za tym idzie funkcjonowanie w społeczeństwie na równych prawach z innymi jego członkami. W szczególności należy podkreślić konieczność rozwoju rozwiązań mieszkaniowych z umową najmu dla osób potrzebujących najbardziej intensywnego wsparcia, funkcjonujących obecnie jedynie w ramach programu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, tj. Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych.	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1972

					Proponujemy więc do punktu 1 dodanie punktu F „Mieszkania adaptabilne i mieszkania ze wsparciem”, w którym zawarte zostaną wskazane wyżej rozwiązania.	
400 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Grupą obywateli o szczególnych potrzebach mieszkaniowych są osoby z niepełnosprawnościami. Istniejąca substancja mieszkaniowa w dużej części nie odpowiada na te potrzeby. Stosunkowo niewiele jest budynków zapewniających swobodę poruszania się zarówno w częściach wspólnych, jak i mieszkaniach. Dlatego niezbędne jest wprowadzenie zasady, zgodnie z którą wszystkie nowe budynki mieszkalne będą spełniały kryteria adaptabilności, tj. możliwość łatwego dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Warto bowiem pamiętać, że brak możliwości dostosowania mieszkań skutkuje często „uwięzieniem” w dotychczasowym miejscu zamieszkania, a w konsekwencji czasem umieszczeniem w instytucji opiekuńczej. Proponujemy więc do punktu 2 dodanie punktu D „Mieszkania adaptabilne”, w którym zawarte zostanie wskazane wyżej rozwiązanie.	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1973
400 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu odnoszącego się do wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 należy uzupełnić katalog kierunków działań o dedykowany obszar wsparcia pracodawców otwartego rynku pracy w zakresie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Chodzi o relatywnie niewielką wiązkę działań, które wspierają budowanie całego ekosystemu inkluzyjnego rynku pracy z wykorzystaniem synergii potrzeb podaży pracy zwiększonej o grupy nieaktywne, biznesowych megatrendów (ESG, DEI) oraz transformacji polityk państwa uwzględniającej art. 27 Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Obecne zapisy koncentrują się przede wszystkim na publicznych instytucjach rynku pracy (jak wskazują badania i dotychczasowe doświadczenie – z ograniczonym potencjałem do efektywnej zmiany sytuacji tej grupy), po części także na osobach z niepełnosprawnościami, głównie w zakresie zatrudnienia wspomaganego (instrumentu drogiego i niszowego, gdyż dedykowanego dla osób w najtrudniejszej sytuacji), natomiast brakuje komponentu odnoszącego się do przygotowania i wzmocnienia potencjału pracodawców, którzy są kluczowym ogniwem systemu włączania OzN na rynek pracy, a także uwzględnienia organizacji pozarządowych będących najbardziej efektywnym pośrednikiem między tą grupą społeczną a pracodawcami. Wprowadzenie odrębnego kierunku działań umożliwi projektowanie i finansowanie inicjatyw takich jak: • szkolenia dla kadry zarządzającej i HR w zakresie różnorodności i dostępności, • doradztwo dla pracodawców dotyczące dostosowania miejsc pracy i procesów rekrutacyjnych, • wsparcie w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy dla OzN, • prowadzenie badań, w oparciu o które można projektować optymalne interwencje, • edukacja i promocja postaw proaktywnych, włączających dla pracodawców, osób z niepełnosprawnościami, ich otoczenia, • rozwój sieci współpracy między pracodawcami, organizacjami pozarządowymi i instytucjami publicznymi istotnymi w obszarze zatrudnienia OzN, • stworzenia we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu inkluzyjnego i dostępnego pracodawcy uwzględniającego perspektywę osób z niepełnosprawnościami, • stworzenie we współpracy biznesu, NGO i administracji publicznej standardu działania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (ma charakter bardziej uniwersalny, ale podtypem AZON może być wypracowana w innym działaniu Agencja Zatrudnienia Wspomaganego).	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1974
400 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	[2/2] Uwzględnienie takiego kierunku w Strategii pozwoli na systemowe podejście do aktywizacji zawodowej OzN, obejmujące wszystkie zaangażowane w proces aktywizacji zawodowej strony. Jest to zgodne z kierunkami wyznaczonymi w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 oraz z zasadą partnerstwa w politykach zatrudnienia. Proponowany zapis: Punkt B w kierunku działań „Wsparcie dla aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami” B. Wsparcie dla pracodawców w tworzeniu otwartego, inkluzyjnego rynku pracy dla osób z niepełnosprawnościami. Działania ukierunkowane na rozwój otwartego rynku pracy poprzez wspieranie pracodawców w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami, wzmacnianie współpracy międzysektorowej (biznes – administracja – NGO), a także wypracowanie i promowanie standardów inkluzyjnego i dostępnego środowiska pracy oraz standardów Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (głównie wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych). Zakres działań obejmował będzie między innymi: realizację działań edukacyjnych i promocyjnych zwiększających	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1975

					świadomość pracodawców w zakresie wartości różnorodności i dostępności, a także prowadzenie badań w tym obszarze. W efekcie realizacji działań wspierających pracodawców w budowaniu otwartego i inkluzywnego rynku pracy zostaną wypracowane i wdrożone rozwiązania systemowe sprzyjające trwałemu zatrudnieniu osób z niepełnosprawnościami. Działania te uzupełniają dotychczasowe wsparcie dla pracodawców (głównie oparte o świadczenia finansowe), przyczynią się do podniesienia jakości usług wspierających aktywizację zawodową oraz do upowszechnienia modelowych praktyk w zakresie dostępności i inkluzywnego zarządzania personelem.	
400 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Wnosimy o wprowadzenie do Strategii odrębnego punktu dotyczącego rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: W ramach Priorytetu 1.4 położono nacisk na rozwój zatrudnienia wspomaganego jako kluczowego instrumentu aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Podejście to jest zasadne, jednak nie obejmuje ono większości OzN aktywnych zawodowo, gotowych do podjęcia zatrudnienia, ale także biernych zawodowo. Znaczna część osób z niepełnosprawnościami napotyka bariery w rozwoju zawodowym, utrzymaniu zatrudnienia czy poprawie warunków pracy, ale funkcjonuje lub może funkcjonować na rynku pracy w oparciu o wsparcie znacznie mniej czasowe i kosztowne niż wsparcie trenera pracy. Brak dedykowanego kierunku działań dla tej grupy powoduje lukę w ofercie wsparcia – osoby te nie korzystają z zatrudnienia wspomaganego, a jednocześnie nie mają dostępu do wyspecjalizowanych usług doradczych, szkoleniowych czy rozwojowych dostosowanych do ich potrzeb. Równolegle, na rynku pracy nie funkcjonuje wystarczająco rozwinięty system wsparcia dla pracodawców, wspierających utrzymanie zatrudnienia OzN oraz podnoszenia jakości i dostępności miejsc pracy. Działania pilotażowe z ubiegłych lat (jak chociażby Program Rady Nadzorczej PFRON „Praca-Integracja”) pokazały, że przy odpowiednim nasileniu i różnorodności wsparcia część dużych pracodawców jest w stanie skokowo zwiększyć zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami w krótkim czasie. Taki efekt jest niezwykle pożądany z perspektywy przyjętych wskaźników strategicznych dla naszego kraju. Wprowadzenie nowego kierunku działań w ramach Priorytetu 1.4 pozwoli wypełnić tę lukę i stworzyć nowy segment rynku pracy – oparty na profesjonalnych agencjach zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON), współpracujących z pracodawcami w oparciu o wypracowane na wcześniejszym etapie standardy dostępności i inkluzywności. Dzięki elastycznym metodom realizacji projektów możliwe będzie dostarczenie wszechstronnego, dostosowanego do potrzeb przedsiębiorców wsparcia. Dzięki temu możliwe będzie zapewnienie kompleksowego wsparcia zarówno osobom z niepełnosprawnościami, które nie potrzebują zatrudnienia wspomaganego, jak i tym, które są już aktywne zawodowo i dążą do poprawy swojej pozycji na rynku pracy. Proponowany zapis: Punkt C, kierunek działań „Pilotaż usługi wsparcia osób z niepełnosprawnościami i pracodawców realizowanej przez Agencje Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami” Obok działań w zakresie zatrudnienia wspomaganego rozwijany będzie również kierunek usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają intensywnego wsparcia trenera pracy, lecz potrzebują profesjonalnego doradztwa, szkoleń i pomocy w dostosowaniu miejsca pracy lub w rozwoju zawodowym. Działania te obejmą tworzenie nowoczesnych usług doradczych i aktywizacyjnych, skierowanych zarówno do osób poszukujących zatrudnienia, jak i do osób już pracujących, które dążą do poprawy warunków pracy, rozwoju zawodowego lub awansu. Wsparcie to będzie świadczone w oparciu o wypracowane standardy funkcjonowania agencji zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (AZON) oraz standardy dostępności i inkluzywności dla pracodawców. Celem tego kierunku działań będzie stworzenie nowego segmentu usług rynku pracy, łączącego wsparcie osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalne doradztwo dla pracodawców, a także rozwój modelowych partnerstw międzysektorowych sprzyjających trwałemu zatrudnieniu i poprawie jakości pracy osób z niepełnosprawnościami. Dzięki efektywnemu systemowi realizacji i rozliczania projektów zlecanych przez PFRON działanie zawierać będzie elastyczny, rozbudowany, dostosowany do indywidualnych potrzeb model wsparcia pracodawców, co umożliwi osiągnięcie dużej skali zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w poszczególnych firmach czy instytucjach. Tym samym będzie to działanie szczególnie istotne z perspektywy wzrostu wskaźnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce.	Uwaga powtórzona - z uwagami nr 1976-1977
400 7	Organizacja	Fundacja na Rzecz Osób z	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie	88-89	Dotyczy akapitu rozpoczynającego się od „Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności”. Cieszy zauważenie wyzwań dotyczących osób starszych. Martwi pominięcie tych dotyczących osób z	Powtórzenie z uwagą nr 1978.

	pozarządowa	Niepełnosprawnoskami (Fronia)	i aktywne starzenie się		niepełnosprawnościami. Uważamy, że należy je również zauważyć. Cały ten akapit powinien zostać uzupełniony o kontekst osób z niepełnosprawnościami. Poniżej proponowana treść akapitu, zmiany zaznaczyliśmy wytłuszczeniem lub wytłuszczeniem i podkreśleniem (jeśli tekst był już pierwotnie wytłuszczony). „Dużym wyzwaniem dla systemu opieki zdrowotnej jest postępujące starzenie się ludności i niepełnosprawność. Powoduje ono konieczność zmian w zakresie organizacji, funkcjonowania i finansowania systemu opieki zdrowotnej. Liczba osób najstarszych, powyżej 80 r.ż., gwałtownie wzrasta, a wraz z wiekiem zwiększa się zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i usługi w zakresie wsparcia w życiu codziennym. Z perspektywy indywidualnej kluczem do minimalizowania negatywnych skutków starzenia się i niepełnosprawności jest szeroko rozumiana aktywność: społeczna, fizyczna, kulturalna, edukacyjna i obywatelska. Regularna aktywność wspiera zachowanie dobrej kondycji organizmu oraz radzenie sobie z codziennymi wyzwaniami. Systemowe wsparcie seniorów i osób z niepełnosprawnościami w zachowaniu aktywności może nie tylko przyczynić się do poprawy ich zdrowia, samodzielności oraz jakości życia, ale też odciążyć system opieki zdrowotnej i społecznej. Odrębnym wyzwaniem jest potrzeba zapewnienia dostępności (dla osób z niepełnosprawnościami) placówek i świadczeń medycznych.” Celem tego zapisu jest zapewnienie dostępności usług medycznych, na przykład: żeby kobiety na wózku mogły korzystać w pełni z konsultacji ginekologicznych (potrzebne jest dostępne stanowisko), a osoby z niepełnosprawnością intelektualną z opieki stomatologicznej czy usług rezonansu (czasami muszą zostać poddane sedacji wcześniej).	
4008	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnoskami (Fronia)	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93-94	To uzupełnienie „Kierunków działań” zgodnie z propozycjami dotyczącymi „Kluczowych wyzwań”. Proponujemy podrozdział 4 nazwać „Aktywne starzenie się i wsparcie niepełnosprawności” (dopisek wytłuszczony). Proponujemy dodanie punktu D „Dostępność placówek i świadczeń medycznych” o treści: „Celem tego działania jest wzmocnienie dostępności placówek udzielających świadczeń medycznych. Zostaną podjęte działania także na rzecz zapewnienia dostępności samych świadczeń medycznych (między innymi po to, żeby kobiety na wózku mogły korzystać w pełni z konsultacji ginekologicznych (potrzebne jest dostępne stanowisko), a osoby z niepełnosprawnością intelektualną z opieki stomatologicznej czy usług rezonansu (należy je przeprowadzić w sposób szczególny, czasami poddać osobę pacjenta sedacji).”	Powtórzenie z uwagą nr 1979.
4009	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnoskami (Fronia)	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Zgodnie ze współczesnym podejściem do wsparcia osób z niepełnosprawnościami i starszych, termin „opieka” dotyczy spraw medycznych, natomiast w odniesieniu do sfery pozamedycznej stosuje się terminologię akcentującą wspieranie w prowadzeniu niezależnego życia. Dlatego proponujemy zmianę tytułu punktu 5 na: „Rozwój długoterminowej opieki medycznej i wsparcia w środowisku lokalnym”.	Powtórzenie z uwagą nr 1980.
4010	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnoskami (Fronia)	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Zaproponowany w projekcie Strategii proces deinstytucjonalizacji należy ocenić jako zbyt zachowawczy. Można się nawet zastanawiać, czy w ogóle proces ten można uznać za deinstytucjonalizację, rozumianą jako przechodzenie z modelu opieki instytucjonalnej do wsparcia w środowisku lokalnym. Zabrakło planu zmniejszenia liczby miejsc w instytucjach opiekuńczych na rzecz tworzenia rozwiązań ukierunkowanych na wsparcie w środowisku lokalnym. Proponujemy zmianę nazwy punktu C na: „Budowa skoordynowanego systemu wsparcia w środowisku lokalnym”, a także modyfikację treści punktu C na następującą: „Należy rozwinąć system wsparcia w środowisku lokalnym poprzez tworzenie szeregu zindywidualizowanych usług, które pozwalają – niezależnie od wieku i poziomu sprawności – prowadzić niezależne życie w środowisku lokalnym. Zostanie wypracowany system wsparcia w środowisku lokalnym, oparty o m.in. zagwarantowaną ustawowo asystencję osobistą osób z niepełnosprawnościami oraz usługi wsparcia seniorów. W ramach systemu wsparcia w środowisku lokalnym powstanie sieć mieszkań ze wsparciem, w tym Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych – przeznaczonych dla osób, która wymagają intensywnego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Jednocześnie stale zmniejszany będzie udział instytucji opiekuńczych w systemie wsparcia długoterminowego.”	Powtórzenie z uwagą nr 1981.
4011	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnoskami (Fronia)	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	102	W „Kluczowych wyzwaniach” w akapicie rozpoczynającym się od „Istnieją również wyzwania związane z budowaniem edukacji włączającej” koniec tego akapitu (zdania) powinien brzmieć (nowa treść wyróżniona przez wytłuszczenie): „(...) właściwych materiałów dydaktycznych, wsparcia metodycznego, niwelowania innych barier w edukacji”. To jest dziś 1 z barier (brak zewnętrznego wsparcia metodycznego), szczęśliwie niwelowana przez niedawno powstałe Specjalistyczne Centra Wspierające Edukację Włączającą (SCWEW).	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1982
4012	Organizacja	Fundacja na Rzecz Osób z	Priorytet 2.1: Wysokie	100-104	W „Kluczowych wyzwaniach” brak wyzwań dotyczących szkolnictwa wyższego. Z tego powodu późniejsze „Kierunki działań” w pkt. 5 „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym” są poniekąd zawieszane w próżni.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1983

	pozarządowa	Niepełnosprawnosciami (Fronia)	kompetencje obywateli		Należy uzupełnić w tym kontekście „Kluczowe wyzwania”, wspominając przy tym o potrzebie zapewnienia dostępności kształcenia oraz przeciwdziałania drop-outowi.	
4013	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnosciami (Fronia)	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Należy uwzględnić wsparcie metodyczne i kadrowe ze strony Sieci Centrów Wsparcia Edukacji Włączającej. W podrozdziale 3 „Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości” w punkcie A „Rozwój wsparcia uczniów z trudnościami w uczeniu się i edukacji dostępnej dla wszystkich” należy dodać na końcu zdanie: „Wsparciu szkół i nauczyciel będzie służyło wzmacnianie i rozwój Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą.”	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1984
4014	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnosciami (Fronia)	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Dotyczy rozdziału 5 „Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym”. Cały ten rozdział dotyczy poprawy jakości kształcenia. Wyzwania o charakterze horyzontalnym na poziomie każdej pojedynczej uczelni – lub dotyczące organizacji kształcenia – to praktycznie wyłącznie punkt C „Weryfikacja organizacji kształcenia i programów kształcenia”. Właściwie ten punkt ogranicza się wyłącznie do poprawy programów kształcenia. Tymczasem czynników, na które na leży zwrócić uwagę jest znacząco więcej. Sam raport OPI na temat drop-outu (kończenie studiów przed dyplomem) wskazał ich bardzo wiele. Dlatego postulujemy zwrócenie uwagi na „organizację kształcenia” i więcej czynników. Proponujemy zmianę nazwy tego punktu na: C „Wzmacnianie organizacji kształcenia i weryfikacja programów kształcenia”. A zamiast ostatniego zdania proponujemy następującą treść: „Wspierane będzie tworzenie programów, które będą akcentowały interdyscyplinarność i elastyczne ścieżki rozwoju. Wspierany będzie również rozwój metod kształcenia w oparciu o uniwersalne projektowanie oraz metod uczenia się sprzyjających rozwijaniu umiejętności współpracy, kreatywności i krytycznego myślenia. Działania będą wspierać także dostępność kształcenia i przeciwdziałanie drop-outowi (przedwczesnemu kończeniu studiów).” Przeciwdziałanie drop-outowi to bardzo ważny temat. Bardzo drobnymi działaniami możemy zwiększyć liczbę osób kończących studia o około 10 %! Dlatego też proponujemy dodanie tego wątku. Proponujemy też zmianę w zdaniu 2 „Szczególny nacisk zostanie położony na aktualizację treści programowych, w tym ze względu na potrzeby rynku pracy, oraz zapewnienie atrakcyjnych form zajęć.”	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1985
4015	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnosciami (Fronia)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129-130	To jeden z najlepiej przygotowanych priorytetów Strategii pod kątem dostępności oraz potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Brawo! Dotyczy rozdziału 4 „Poprawa bezpieczeństwa oraz cyfryzacja i automatyzacja w transporcie” i punktu C „Zwiększenie dostępności transportu z zachowaniem jego funkcjonalności i bezpieczeństwa”. Mamy do niego zmiany redakcyjne i doprecyzowujące (żeby nie pominąć dostępności usług cyfrowych dotyczących transportu publicznego: informacja, systemy biletowe, informacja w czasie rzeczywistym itp. Propozycja: „Inwestycje i inne działania [to nie tylko inwestycje] będą ukierunkowane na: (i) wymianę taboru; (ii) zwiększenie ochrony uczestników ruchu; (iii) stworzenie bezpiecznej infrastruktury drogowej; (iv) poprawę dostępności transportu publicznego dla osób z niepełnosprawnościami; (v) dostosowanie dworców, stacji, przystanków i cyfrowych usług towarzyszących usługom transportu publicznego do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych, a także cyfryzacji informacji o dostępności na potrzeby usług informacji pasażerskiej [ta końcówka o cyfryzacji nie jest jasna; czego dotyczy?]; (vi) tworzenie wielofunkcyjnych centrów mobilności/ węzłów przesiadkowych.”	Uwaga uwzględniona. W wypunktowaniu zostały wymienione działania o charakterze inwestycyjnym. Cyfryzacja informacji o dostępności na potrzeby usług informacji pasażerskiej polega na dostosowaniu systemów transportowych do standardów dostępności cyfrowej, aby były użyteczne dla wszystkich pasażerów, w tym osób z niepełnosprawnościami. Obejmuje to udostępnianie informacji w formatach zgodnych z polskimi i europejskimi przepisami oraz zapewnienie, że strony internetowe i aplikacje mobilne spełniają zasady WCAG. Kluczowe jest, aby informacje były zrozumiałe, postrzegalne, funkcjonalne i kompatybilne dla wszystkich. Dokument zostanie uzupełniony o przypis wyjaśniający to zagadnienie.
4016	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnosciami (Fronia)	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	153	Dotyczy rozdziału 4 „Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzacji i automatyzacji” i punktu B „Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzacji i automatyzacji” Rozwój innowacji i przemysłu nie może odbywać się kosztem społeczeństwa. Produkty i usługi muszą być dostępne dla wszystkich osób korzystających. Wymusza to – w szczególności – Polski Akt o Dostępności (Ustawa o	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1987

			nowych technologii		zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze. Proponujemy następujący dopisek: „Program Transformacji Cyfrowej Przedsiębiorstw będzie zawierać działania wpisujące się w osiągnięcie celów kluczowych w zakresie technologii cyfrowych (w tym ich dostępności) i cyberbezpieczeństwa z punktu widzenia polskiej gospodarki.”	
4017	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189-190	Dotyczy rozdziału 3 „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu” Diagnoza słusznie wskazuje na problemy osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin w funkcjonowaniu w społeczeństwie na równi z innymi. Niestety, zaproponowane rozwiązania po części rozmiągają się z modelem wsparcia zaproponowanym przez Konwencję ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami. Wydaje się, że część rozwiązań wciąż bazuje na modelu opiekuńczym, podczas gdy ratyfikowana przez Polskę w 2012 r. Konwencja odchodzi od modelu medycznego i opiekuńczego na rzecz modelu prawnoczwolniczego. Dlatego w punkcie 3 postulujemy dodanie litery E pt. „Zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości prowadzenia niezależnego życia” o treści: „Wdrożone zostaną działania wprowadzające mechanizmy wspierające niezależne życie osób z niepełnosprawnościami. Należą do nich m.in. nowy system orzecznictwa, bazujący nie na dysfunkcjach, lecz na potrzebie wsparcia; nowy, uproszczony, bardziej przejrzysty i sprawiedliwszy od obecnego system świadczeń finansowych oraz usług; asystencja osobista osób z niepełnosprawnościami; mieszkalnictwo ze wsparciem (w tym Wspomagane Społeczności Mieszkaniowe); wspierane podejmowanie decyzji (w miejsce ubezwłasnowolnienia); Centra Niezależnego Życia; Indywidualny Pakiet Wsparcia; rozwiązania z zakresu komunikacji alternatywnej i wspomagającej (AAC).”	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1988
4018	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	186	„Kluczowe wyzwania” akapit rozpoczynający się od „Z wieloma przeszkodami mierzą się osoby starsze, samotne oraz osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny”. Proponujemy następujący dopisek, gdyż wyzwania nie wymieniają barier w dostępie do produktów i usług, a zwłaszcza usług publicznych. „Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami napotykają na różne bariery: (i) architektoniczne, które utrudniają im poruszanie się; (ii) cyfrowe i informacyjne, związane np. z obsługą stron internetowych lub urzędowymi procedurami; (iii) społeczne i mentalne, wynikające ze stereotypów i uprzedzeń oraz związane z samotnością i izolacją społeczną; (iv) w dostępie do usług publicznych oraz generalnie w dostępie do usług i produktów, (v) prawne i systemowe, polegające na trudnym dostępie do świadczeń opiekuńczych i braku odpowiedniego wsparcia asystenckiego.”	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1989
4019	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Dotyczy rozdziału 4 „Wzmacnianie integracji społecznej” i punktu B „Wzmocnienie integrującej roli kultury”. Obecnie większość wydarzeń kulturalnych i treści kultury i sztuki jest niedostępna. Kultura – bez zapewnienia jej dostępności – nie będzie pełnił roli integrującej, a wykluczającą. Dlatego cieszy propozycja zawarta w Strategii. Propozycja małego dopisku: „Rozwijane będą działania służące wzmocnieniu społecznej, integrującej i włączającej roli kultury, w tym zapewnianiu dostępności kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz likwidacji barier w dostępie do przestrzeni oraz treści kultury i sztuki, w tym telewizji, a także w podejmowaniu aktywności artystycznej i twórczej.”	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1990
4020	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-234	Należy dodać działanie polegające na zwiększeniu dostępności procesu wyborczego, w szczególności dla osób z niepełnosprawnościami oraz starszych, w tym osób z niepełnosprawnością manualną. Proponujemy więc w punkcie 3 dodanie litery D pt. „Zwiększenie dostępności procesu wyborczego” o treści: „Obecnie część obywateli naszego kraju nie ma możliwości samodzielnego oddania głosu w wyborach powszechnych. Dotyczy to osób z niepełnosprawnościami i starszych, które mają problemy manualne. Proponuje się stopniowe wprowadzanie urządzeń elektronicznych, dzięki którym osoby te mogłyby wypełnić karty do głosowania, a następnie w dotychczasowym trybie umieścić je w urnie wyborczej. W początkowym okresie rozwiązanie mogłoby być stosowane w części lokali wyborczych, np. w jednym na gminę.”	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1991
4021	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	238-239	Obecnie zarówno pod względem proceduralnym, jak i infrastrukturalnym istnieją poważne bariery w dostępie części osób z niepełnosprawnościami i seniorów do wymiaru sprawiedliwości. Dlatego do punktu 7 należy dodać literę G pt. „Zapewnienie dostępności wymiaru sprawiedliwości dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych” o treści: „Podjęte zostaną działania w zakresie dostosowywania wymiaru sprawiedliwości do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i osób starszych – zarówno w obszarze procedur, jak i infrastruktury. Niezbędne jest także odpowiednie szkolenie kadr.”	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1992.

402 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie rozszerzenia do kierunku działań „Wzmocnienie trzeciego sektora”, punkt C „Podniesienie standardów i usprawnienie procesu zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym”, w którym brak jest zapisów odnoszących się do stosowania uproszczonych metod rozliczania projektów finansowanych ze środków krajowych i unijnych w ramach zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe. Uwaga: W obowiązującym systemie finansowania zadań publicznych widoczna jest istotna dysproporcja pomiędzy zasadami rozliczania projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, a zasadami obowiązującymi przy realizacji zadań publicznych finansowanych ze środków krajowych. Po\dczas gdy w przypadku projektów unijnych powszechnie stosowane są uproszczone metody rozliczania kosztów – oparte na stawkach ryczałtowych lub finansowaniu powiązanym z rezultatami – krajowe regulacje wciąż wymagają szczegółowego rozliczania każdej pozycji budżetowej. Powoduje to znaczne obciążenie administracyjne, ogranicza elastyczność realizacji działań oraz odciąga zasoby organizacji od koncentracji na rzeczywistych celach i efektach projektów. Zastosowanie uproszczonych metod rozliczania projektów realizowanych ze środków krajowych byłoby zgodne z zasadami równości wobec prawa oraz sprawiedliwości społecznej, a także spójne z kierunkiem polityki Unii Europejskiej. Tendencje w Unii Europejskiej są w tym zakresie jednoznaczne: zdecydowane zwiększanie roli metod uproszczonych rozliczania projektów. Widać to wyraźnie w projektach rozporządzeń dla nowych Wieloletnich Ram Finansowych 2028-2034. W Komunikacie Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Unii Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. „Dynamiczny budżet UE na miarę priorytetów przyszłości - Wieloletnie ramy finansowe 2028-2034” (COM/2025/570 final) czytamy: "Powszechniejsze stosowanie uproszczonych metod rozliczania kosztów i finansowania niepowiązanego z kosztami znacznie zmniejszy obowiązki sprawozdawcze odbiorców funduszy, gdyż spowoduje skoncentrowanie kontroli na rezultatach projektów, a nie na kosztach". Wprowadzenie tej zmiany przyniosłoby szereg korzyści systemowych takich jak: • ograniczenie nadmiernych obciążeń biurokratycznych po stronie realizatorów projektów, • zwiększenie stabilności budżetowej organizacji, • usprawnienie bieżącej realizacji i monitorowania projektów, • podniesienie jakości wsparcia poprzez koncentrację na rezultatach i efektach społecznych.	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1993
402 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	[2/2] Proponujemy, aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. przewidywała możliwość stosowania uproszczonych metod rozliczania kosztów w projektach realizowanych przez organizacje pozarządowe, w tym w zadaniach publicznych finansowanych lub współfinansowanych ze środków krajowych, na wzór rozwiązań obowiązujących w funduszach unijnych. Proponowany zapis (fragment zaznaczony pogrubioną czcionką): System zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym zostanie zmodernizowany, m.in. będzie uzupełniony o nowe narzędzia prawno-instytucjonalne umożliwiające sprawniejszą współpracę pomiędzy trzecim sektorem a administracją publiczną, wprowadzone zostaną uproszczone mechanizmy realizacji i rozliczania projektów (w tym np. stawki jednostkowe, kwoty ryczałtowe, finansowanie w oparciu o stawki ryczałtowe) znane z wdrażania Funduszy Europejskich. Przestrzegane będą transparentne procedury konkursowe dające równy dostęp do finansowania wszystkim zainteresowanym organizacjom społecznym oraz angażujące w ocenę i wybór zadań do dofinansowania niezależnych ekspertów i przedstawicieli organizacji pozarządowych. W procedurach konkursowych wykorzystywane będą nowe technologie, w tym systemy sztucznej inteligencji, mające na celu usprawnienie i zwiększenie rzetelności tych procedur.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1994.
402 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[1/2] Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 1 „Plan działań na lata 2026-2029” rozszerzenia uwzględniającego działania skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców. Uwaga: Dbając o kompleksowość opracowanej dokumentacji oraz w odniesieniu do uwag i treści zaproponowanych zmian w głównym dokumencie Strategii (punkt 1 i 2 powyżej), wnosimy o uzupełnienie Załącznika nr 1 o działania dedykowane wsparciu pracodawców otwartego rynku pracy w procesie zatrudniania osób z niepełnosprawnościami oraz działania dotyczące rozwoju usług wspierających aktywizację zawodową osób z niepełnosprawnościami oraz profesjonalizację wsparcia pracodawców.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1995

					Uwzględnienie tych elementów zapewni spójność logiczną między częścią opisową Strategii a Załącznikiem nr 1, a także umożliwi planowanie instrumentów wdrożeniowych. Celem działania jest stworzenie „społecznego ekosystemu” dla ilościowego (do 40%) i jakościowego wzrostu wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w Polsce, w tym: a) zbudowanie silnej i świadomej reprezentacji pracodawców opierających swój rozwój o wartości zgodne z Konwencją ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami, b) stworzenie i upowszechnienie nowych, konwencyjnych narracji zachęcających bierne zawodowo osoby z niepełnosprawnościami do wejścia na rynek pracy oraz pracujące osoby z niepełnosprawnościami do poprawy warunków zatrudnienia. A także wypracowanie efektywnego, względnie uniwersalnego modelu wdrażania pracowników z niepełnosprawnościami w firmach oraz instytucjach otwartego rynku pracy oraz przygotowanie instrumentów systemowych do wdrażania modelu na szeroką skalę. Proponowany zapis: Nazwa działania: Opracowanie i wdrażanie rozwiązań modelowych wspierających zarówno pracodawców, jak i osoby z niepełnosprawnościami w zakresie zatrudnienia, utrzymania pracy oraz rozwoju zawodowego.	
402 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	[2/2] Opis działania: Działania pierwszego etapu obejmą wsparcie pracodawców otwartego rynku pracy w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami oraz tworzeniu dostępnych i przyjaznych środowisk pracy. Realizowane będą inicjatywy mające na celu: • opracowanie standardu funkcjonowania Agencji Zatrudnienia Osób z Niepełnosprawnościami (AZON), • wypracowanie standardu usług wspierających zatrudnienie OzN, • przygotowanie modelu inkluzywnego pracodawcy wraz z rekomendacjami dotyczącymi dobrych praktyk w zakresie różnorodności i dostępności, • realizację badań oraz kampanii informacyjnych i szkoleniowych wspierających pracodawców w stosowaniu zasad dostępności i inkluzywności. Drugi etap działań zakłada rozwój usług doradczych i aktywizacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami, które nie wymagają zatrudnienia wspomaganego, oraz do osób już pracujących, dążących do poprawy warunków zatrudnienia lub rozwoju zawodowego. Jednocześnie działania te będą skierowane do pracodawców otwartego rynku pracy, w szczególności gotowych do znacznego zwiększenia zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w określonym czasie. Działania obejmą projekty zlecane przez PFRON w oparciu o efektywne, uproszczone metody rozliczania, zawierające m.in.: • rozwój usług doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, job craftingu, • wsparcie osób z niepełnosprawnościami w podnoszeniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych i cyfrowych, • wsparcie pracujących osób z niepełnosprawnościami w zakresie poprawy warunków zatrudnienia, • pilotaż funkcjonowania AZON w formule integrującej wsparcie OzN i pracodawców, • działania pilotażowe służące profesjonalizacji wsparcia pracodawców oraz wdrażaniu wypracowanych standardów w praktyce. Realizatorzy: MRPiPS, PFRON, instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1996
402 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami (Fronia)	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	2	Wnosimy o wprowadzenie do Załącznika nr 2 „Tabela ze wskaźnikami” dodatkowego wskaźnika monitorującego współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym. Uwaga: W celu zapewnienia spójności między zapisami Strategii a systemem monitorowania, proponujemy uzupełnienie Załącznika nr 2 o wskaźnik dotyczący zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym w ramach Priorytetu 1.4. Proponowany zapis: Priorytet: 1.4 Nazwa wskaźnika: Współczynnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym 18-59/64 lata. Rok bazowy: 2025 Wartość bazowa: 31,4% Cel pośredni na 2030 r.: powyżej/równe 36%	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 1997

					Cel pośredni na 2035 r.: powyżej/równe 40% Źródło danych: GUS	
4027	Organizacja pozarządowa	Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	6	W akapicie „Bariery dla posiadania dzieci są zróżnicowane” nie uwzględniono bariery, jaką jest trudność w utrzymaniu rodziny przez jednego rodzica w czasie, kiedy dziecko/kilkoro dzieci potrzebuje opieki, bliskości oraz zaspakajania potrzeb (0-3 rok życia) przez osobę najbliższą. Aktualna wiedza psychologiczna podkreśla kluczową rolę przywiązania dziecka do osoby znaczącej (tzw. „figury matczynej”) dla funkcjonowania psychicznego i społecznego człowieka w przyszłości. Doświadczenie separacji z matką (lub osobą ją zastępującą) w pierwszych miesiącach/latach życia może powodować psychiczny stres i zaburzenia w wieku późniejszym. (John Bowlby „Przywiązanie”)	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu w kluczowych wyzwaniach dla priorytetu 1.2 opisano jedynie najczęściej występujące bariery dla posiadania dzieci. Strategia nie neguje istnienia innych, niewymienionych, barier.
4028	Organizacja pozarządowa	Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Kierunki działań – Brak uwzględnienia potrzeb rodziców wychowujących dziecko w domu w pierwszym okresie życia. Proponujemy dodanie kierunku: Wsparcie rodziny, w której jeden z małżonków/partnerów rezygnuje z pracy zawodowej na rzecz wychowywania dziecka do lat trzech w domu. Proponowane w „Strategii” kierunki działań są dyskryminujące dla rodzin, dla których wartością jest wspieranie rozwoju dziecka w środowisku rodzinnym, które wg wielu badaczy jest najlepszym i najzdrowszym środowiskiem dla rozwoju dziecka (por. List psychologów polskich do premiera z 2011 oraz z 2018 roku)	Decyzja o postaniu dziecka do żłobka lub innego punktu opieki formalnej jest indywidualną decyzją każdej rodziny. Strategia stawia sobie za cel poprawę dostępności wysokiej jakości opieki formalnej nad dziećmi do trzeciego r.ż po to, by rodzice z każdej gminy mieli możliwość skorzystania z tej formy opieki. Nie jest intencją Strategii deprecjonowanie decyzji rodzin, dla których wartością jest wspieranie rozwoju dziecka w środowisku rodzinnym.
4029	Organizacja pozarządowa	Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	Zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych – Proponujemy dodanie punktu: Wsparcie ekonomiczne rodziny w sytuacji, gdy jeden z rodziców dokonuje wyboru rezygnacji z pracy zawodowej na rzecz wychowywania dziecka do lat trzech w domu.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności strategii.
4030	Organizacja pozarządowa	Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	71	B. Promocja opieki formalnej nad dziećmi w wieku do lat trzech – postulujemy rezygnację z takiego działania. Jest oczywiste, że z różnych względów część rodzin potrzebuje miejsc opieki pozarodzinnej. Nie powinno to być jednak rozwiązanie faworyzowane. Zwracamy uwagę na nierówne traktowanie kobiet, wybierających osobistą opiekę nad własnym dzieckiem i dewaloryzację domowej pracy opiekuńczej – wychowawczej kobiet. Potrzebna jest kampania poszerzająca wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej dziecka do lat trzech i wiedza o znaczeniu wczesnej, bezpiecznej więzi z tzw. „figurą matczyną” dla rozwoju małego dziecka oraz promocja wzajemnych korzyści w relacji małe dziecko – rodzic.	Decyzja o postaniu dziecka do żłobka lub innego punktu opieki formalnej jest indywidualną decyzją każdej rodziny. Strategia stawia sobie za cel poprawę dostępności wysokiej jakości opieki formalnej nad dziećmi do trzeciego r.ż po to, by rodzice z każdej gminy mieli możliwość skorzystania z tej formy opieki. Nie jest intencją Strategii deprecjonowanie decyzji rodzin, dla których wartością jest wspieranie rozwoju dziecka w środowisku rodzinnym. Odnośnie do kampanii - propozycja zbyt szczegółowa.
4031	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191-192	Instytut Spraw Obywatelskich wnioskuje o dodanie do Strategii Rozwoju Polski przepisów dotyczących cyfryzacji Obywatelskiej Inicjatywy Ustawodawczej. Dziś Polki i Polacy mogą zbierać 100 ty- sięcy podpisów pod obywatelskimi projektami ustaw tylko papierowo. Z naszych badań opinii publicznej wynika, że 72% ankietowanych Polek i Polaków popiera zmianę prawa wprowadzającą podpisywanie się pod obywatelskimi projektami ustaw przez Internet. Oby- watele chcą mieć wybór, czy podpiszą się pod projektem tradycyjnie długopisem na kartce papieru, czy podpiszą się przez Internet. Z kolei Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIŚ prze- prowadził w listopadzie 2023 roku ogólnopolskie, z których wynika, że 30% obywateli odpowie- działo „zdecydowanie tak”, i 34% „raczej tak”, na pytanie: Czy uważa Pan/Pani, że powinno się umożliwić podpisywanie się pod obywatelskimi projektami ustaw przez Internet np. za pomocą profilu zaufanego czy podpisu elektronicznego? „W dobie cyfryzacji praktycznie większości usług publicznych, pozostawienie tylko papierowego zbierania podpisów	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					poparcia pod listami kandydatów jest rozwiązaniem anachronicznym” – taki argument pada w uzasadnieniu do projekt ustawy: o zmianie ustawy – Kodeks wyborczy (druk nr 556). Projekt dotyczy ułatwień dla partii politycznych w zbieraniu podpisów. Inicjatorem ustawy jest poseł Michał Gramatyka, Wiceminister Cyfryzacji. Postulat cyfryzacji Obywatelskiej Inicjatywy Ustawodawczej popierali m.in.: Rzecznik Praw Obywatelskich Adam Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich Marcin Wiącek, Rzecznik Praw Obywatelskich Irena Lipowicz, Minister Cyfryzacji Anna Streżyńska, Minister Cyfryzacji Marek Zagórski.	
403 2	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	UWAGA OGÓLNA		Instytut Spraw Obywatelskich pozytywnie ocenia kierunkowe cele Strategii Rozwoju Polski 2035 (dalej: SRP 2035) w zakresie wspierania i rozwoju zrównoważonego transportu, przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu oraz traktowania sieci transportowej kraju w wymiarze strategicznym, obejmującym również perspektywę podwójnego zastosowania (dual-use). Dokument stanowi wartościowy punkt odniesienia dla kształtowania polityki państwa w perspektywie długoterminowej. Instytut zwraca uwagę na potrzebę wyraźniejszego podkreślenia roli infrastruktury kolejowej jako fundamentalnego elementu struktury transportowej państwa i zasobu o znaczeniu strategicznym dla odporności kraju. Doświadczenia pandemii COVID-19 oraz obecne uwarunkowania geopolityczne jednoznacznie dowodzą, że kolej pełni rolę nie tylko środka transportu, ale także zasobu krytycznego dla funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa w sytuacjach kryzysowych oraz dla budowania długofalowej odporności państwa.	Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera sugestii zmiany.
403 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	SYNTEZA	od 8 do 15	Instytut zwraca uwagę na potrzebę wzmocnienia udziału społeczności lokalnych i NGOs w przygotowywaniu, konsultowaniu i monitorowaniu realizacji zadań strategicznych w zakresie transportu i zrównoważonego rozwoju regionalnego.	Propozycja nie wymaga zmian w tekście. Partycypacja społeczna, tj. udział społeczności lokalnych i NGO jest niezbędnym elementem procesów związanych z SUMP, będących podstawowym instrumentem koordynacji mobilności i planowania przestrzennego. Zgodnie z wytycznymi unijnymi (zał. V do rozp. TEN-T), opracowywanie i wdrażanie SUMP powinno opierać się na zintegrowanym podejściu charakteryzującym się wysokim poziomem współpracy, koordynacji i konsultacji między różnymi szczeblami administracji i właściwymi organami. Zaangażowani powinni być również obywatele, przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego i podmioty gospodarcze.
403 4	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-124	Instytut zwraca uwagę, że choć dokument wskazuje na konieczność zwiększenia roli kolei, brak jest precyzyjnych celów ilościowych dotyczących udziału przewozów towarowych koleją. Wnioskuje o wprowadzenie wskaźników (np. min. 25% udziału kolei w przewozach towarowych do 2030 r.) oraz o systematyczne raportowanie postępów.	Uwaga odrzucona.
403 5	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	121-122	Transport multimodalny Instytut wskazuje na potrzebę wzmocnienia zapisów dotyczących rozwoju terminali intermodalnych i bocznic kolejowych. Wnioskuje o określenie minimalnej sieci terminali (np. co najmniej jeden terminal w każdym dawnym województwie) oraz o wprowadzenie ulg finansowych dla przewozów intermodalnych.	Uwaga odrzucona.

4036	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125-127	Reforma systemu transportu zbiorowego Instytut zwraca uwagę, że zapisy dotyczące integratorów przewozów i minimalnych standardów częstotliwości są słuszne, lecz wymagają stabilnego mechanizmu finansowania. Wnioskuję o wprowadzenie obowiązkowego funduszu wsparcia dla przewozów o charakterze użyteczności publicznej, aby skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu transportowemu.	W chwili obecnej Fundusz rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej przewiduje wsparcie do samorządów na organizację przewozów autobusowych na swoim obszarze.
4037	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Ogólnopolski Bilet Zintegrowany Instytut popiera koncepcję Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego, lecz wskazuje na konieczność zapewnienia otwartego dostępu do danych przewozowych i taryfowych dla wszystkich przewoźników. Wnioskuję o wprowadzenie obowiązku interoperacyjności systemów biletowych.	Interoperacyjność w zakresie systemów biletowych w transporcie kolejowym została uregulowana w prawie Unii Europejskiej, a w pozostałych segmentach transportu publicznego brak jest jednolitych standardów technicznych. Wprowadzenie obowiązku krajowego mogłoby skutkować nadmiernymi kosztami oraz ryzykiem niezgodności z przyszłymi regulacjami unijnymi.
4038	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	128-129	Mobilność zero- i niskoemisyjna Instytut zwraca uwagę, że dokument koncentruje się na transporcie drogowym (elektromobilność), marginalizując rolę kolei jako naturalnie niskoemisyjnego środka transportu. Wnioskuję o priorytetowe traktowanie inwestycji w kolej i intermodal, a nie tylko w pojazdy elektryczne	Uwaga odrzucona. Zapisy Strategii nie potwierdzają takiej opinii.
4039	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131-132	wskaźniki realizacji Instytut wskazuje, że wskaźniki dotyczące transportu kolejowego (liczba pasażerów) są niewystarczające. Wnioskuję o dodanie wskaźników udziału kolei w przewozach towarowych i pasażerskich w ujęciu procentowym oraz o wskaźniki dotyczące redukcji kosztów zewnętrznych transportu.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
4040	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	135	Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm (cyfryzacja i innowacje w transporcie) Instytut wnioskuję, aby cyfryzacja transportu objęła także wsparcie rozwiązań prospołecznych na obszarach peryferyjnych (np. aplikacje dla „ostatniej mili”, wsparcie dla operatorów kolei regionalnych, integracja danych biletowych).	Uwaga uwzględniona
4041	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	172	Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Instytut wskazuje na brak deklaracji pełnego wdrożenia zasady „zanieczyszczający płaci”. Wnioskuję o przeanalizowanie opcji systematycznego podwyższania (lub/i balansowania między rodzajami transportu) opłat dla transportu drogowego towarowego oraz premiowanie przewozów kolejowych nisko- i zeroemisyjnych.	Szczegółowe zapisy odnośnie polityki opłatowej będą mogły być ujęte w strategiach sektorowych. pomimo słuszności postulatu o wdrażaniu zasady "zanieczyszczający płaci" nie rekomendujemy uwzględnienia we wskazanym miejscu tej propozycji. Uznaje ona jako zanieczyszczającego wyłącznie drogowy transport towarowy - nie wskazując chociażby istotnego emisyjnie indywidualnego

						drogowego transportu pasażerskiego. Dopuszczalne jest zatem przywołanie uniwersalnej zasady "zanieczyszczenia płaci", lecz do zamieszczenia w rozdziale "Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu", gdzie powinny znajdować się wszelkie horyzontalne zasady służące mitygacji presji na środowisko do stosowania we wszystkich sektorach.
404 2	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Instytut zwraca uwagę, że w części dotyczącej inwestycji w infrastrukturę transportową o podwójnym zastosowaniu (dual-use) brakuje jednoznacznego wskazania roli infrastruktury kolejowej jako zasobu strategicznego. Wnioskuje o doprecyzowanie zapisów, aby kolej była traktowana jako niezbędny komponent systemu odporności państwa w sytuacjach kryzysowych i militarnych.	Dokument zawiera już stosowne odniesienie do infrastruktury o podwójnym zastosowaniu (dual-use).
404 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	242-243	Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Instytut wskazuje, że zapis o „intensywnym rozwoju sieci kolejowej” jest słuszny, lecz wymaga uzupełnienia o konkretne wskaźniki (np. minimalny udział kolei w przewozach pasażerskich i towarowych do 2030 r.). Wnioskuje o wprowadzenie mierzalnych celów oraz mechanizmów finansowych zapewniających ich realizację.	Ocena rezultatów Krajowego Programu Kolejowego do 2030 roku (z perspektywą do roku 2032) jest możliwa przez wskaźnik „Długość przebudowanych torów (w km) w ramach Programu”, którego docelowa wartość została określona na 12500 km torów. W niniejszej Strategii nie powinny być uwzględnione wskaźniki z obowiązujących programów takich jak KPK."
404 4	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	Instytut zwraca uwagę, że deklaracja o „efektywnych połączeniach kolejowych” powinna zostać uzupełniona o zobowiązanie do zapewnienia konkurencyjności kolei względem transportu drogowego i lotniczego. Wnioskuje o wskazanie instrumentów podnoszących konkurencyjność kolei (m.in. obniżenie stawek dostępowych do infrastruktury, ulgi dla intermodalu, integracja taryfowa, ograniczenie dotacji dla lotów krótkodystansowych).	Zapisy strategii wyraźnie wskazują na dążenie do zwiększenia konkurencyjności kolei względem transportu drogowego zarówno w kontekście przewozów pasażerskich jak i kolejowych. Strategia opisuje kierunek w którym będzie podążać państwo w celu jego realizacji a narzędzia i mechanizmy jakie będą wykorzystywane czy opracowywane w tym zakresie będą przedmiotem działań podjętych w horyzoncie czasowym realizacji strategii.
404 5	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	258-259	Dostępność usług publicznych i inkluzywność terytorialna Instytut podkreśla, że zapis o „inkluzywności terytorialnej miast” powinien zostać rozszerzony o mechanizmy przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu. Wnioskuje o wprowadzenie obowiązku obsługi mniej rentownych tras przez przewoźników realizujących połączenia komercyjne oraz o rozwój integracji taryfowej i biletowej.	Wprowadzenie obowiązku obsługi mniej rentownych tras przez przewoźników realizujących połączenia komercyjne nie jest zasadna. Przewoźnicy ci realizują przewozy na własny rachunek ekonomiczny i nie pobierają dopłat z Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej (FRPA). Warto

						wskazać, że procedowany obecnie projekt ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowych oraz niektórych innych ustaw (UD232) zakłada, że minimalnym standardem połączeń autobusowych o charakterze użyteczności publicznej dofinansowanych ze środków FRPA będą 3 pary kursów dzienne, które będą realizowane rano, w południe, wieczorem oraz w weekendy. Co istotne kursy będą się także odbywały w dni wolne od pracy.
4046	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280-284	Instytut zwraca uwagę na brak kompleksowego systemu monitorowania kosztów środowiskowych transportu. Wnioskuję o coroczne publikowanie raportu o kosztach zewnętrznych transportu w podziale na rodzaje transportu oraz o zapewnienie udziału NGOs i obywateli w procesie ewaluacji polityki transportowej.	Uwaga odrzucona
4047	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57 i n.	Strategia mówi o odporności instytucji, ochronie ludności, cyberbezpieczeństwie i skutecznej administracji. Ochrona sygnalistów wpisuje się w logikę wzmacniania państwa prawa i zdolności do reagowania na nieprawidłowości. Propozycja zapisu: „W ramach budowy odporności instytucjonalnej państwa oraz skutecznego działania administracji, wdrażane będą systemy ochrony sygnalistów w sektorze publicznym i prywatnym, a także pogłębiony monitoring ich efektywności. Ich celem będzie zwiększenie przejrzystości, wykrywalności nadużyć oraz budowa zaufania społecznego do instytucji państwa.”	Ustawa o ochronie sygnalistów z dnia 14 czerwca 2024 r. jest obowiązującym aktem prawnym. Nie negując ważkości zagadnienia, Strategia nie uważa za zasadne uwzględniania kolejnych aktów prawnych dot. ochrony sygnalistów w planowaniu strategicznym państwa.
4048	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	185 i n.	Priorytet ten obejmuje warunki pracy, prawa pracownicze i jakość życia. Ochrona sygnalistów to element bezpiecznego środowiska pracy i psychologicznego dobrostanu. Propozycja zapisu: „W ramach działań na rzecz poprawy jakości życia, wspierane będą mechanizmy zgłaszania nieprawidłowości w miejscu pracy oraz systemy ochrony sygnalistów, jako narzędzia wzmacniające bezpieczeństwo zawodowe i społeczne.”	Zbyt szczegółowa propozycja zapisu. Ustawa o ochronie sygnalistów z dnia 14 czerwca 2024 r. jest obowiązującym aktem prawnym.
4049	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	101 i n.	Strategia mówi o kompetencjach przekrojowych, edukacji obywatelskiej i uczeniu się przez całe życie. Tematyka whistleblowingu może być wpleciona jako element edukacji etycznej i prawnej. Propozycja zapisu: „Programy edukacyjne będą uwzględniać tematykę ochrony sygnalistów, promując świadomość praw, mechanizmów zgłaszania oraz znaczenie odwagi cywilnej w budowaniu państwa prawa.”	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
4050	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281 i n.	To miejsce na wskaźniki i monitoring. Można zaproponować konkretne mierniki związane z wdrażaniem systemów whistleblowingowych. Propozycja zapisu: „Jednym ze wskaźników realizacji strategii będzie liczba instytucji publicznych i przedsiębiorstw posiadających wdrożone procedury ochrony sygnalistów oraz poziom zaufania społecznego do tych mechanizmów.”	Wskaźniki zostały zamieszczone na końcu każdego priorytetu Strategii.
4051	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	UWAGA OGÓLNA		Instytut Spraw Obywatelskich zwraca uwagę, że użyte w Strategii pojęcie „bezpieczeństwa żywnościowego” jest nieprecyzyjne i może być mylnie interpretowane jako dążenie do intensyfikacji rolnictwa przemysłowego. Wnioskuję o uzupełnienie dokumentu o cel strategiczny „wzmocnienie suwerenności żywnościowej Polski”, opartej na potencjale lokalnych, rodzinnych i ekologicznych gospodarstw rolnych oraz skróceniu łańcuchów dostaw.	Pojęcie "bezpieczeństwa żywnościowego" zostało zdefiniowane w Priorytecie 3.4. Ponadto, dodano zapis do Priorytetu 3.4, zgodnie z którym bezpieczeństwo żywnościowe jest traktowane jako element bezpieczeństwa narodowego. Zaproponowany cel strategiczny, tj. wzmocnienie suwerenności żywnościowej Polski mieści się w celu 3 Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa, tym

						bardziej, że kwestie poruszone w uwadze znajdują się zapisach Priorytetu 3.4, zwł. 1E,2F, 3A.
405 2	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	224-225	Instytut wskazuje na brak jednoznacznej deklaracji dotyczącej ochrony Polski przed uprawami GMO. Wnioskuję o wprowadzenie zapisu gwarantującego utrzymanie statusu Polski jako kraju wolnego od upraw GMO oraz o wzmocnienie państwowego systemu kontroli importowanych pasz i żywności pod kątem zawartości organizmów modyfikowanych genetycznie.	Istniejący zapis jest wystarczający. Podległa Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi Inspekcja Weterynaryjna (IW) prowadzi nadzór, w tym kontroluje import pasz m.in. pochodzenia roślinnego. Podczas kontroli przesyłek pasz, weryfikacji podlega ich zgodność z wymaganiami w zakresie przepisów prawa paszowego - graniczny lekarz weterynarii ma prawo pobrać próbki do badań laboratoryjnych (np. w kierunku obecności GMO) zgodnie z Planem Urzędowej Kontroli Pasz (opracowanym przez Głównego Lekarza Weterynarii) lub z tzw. „podejrzenia”, jeżeli ma wątpliwości w stosunku do danej przesyłki. W przypadku, gdy przesyłka nie spełnia wymagań przywózowych, graniczny lekarz weterynarii podejmuje działania zgodnie z art. 66 rozporządzenia (UE) 2017/625 (tj. m.in. zostaje odesłana poza granicę UE albo zniszczona). Jednocześnie powiatowi lekarze weterynarii pełnią nadzór nad wszystkimi podmiotami sektora paszowego w kraju. W ramach nadzoru sprawowanego nad podmiotami importującymi i/lub wprowadzającymi do obrotu pasze, pobierane są próbki do urzędowych badań laboratoryjnych, a w przypadku niezgodnych wyniku badań, niezwłocznie podejmuje działania mające na celu niedopuszczenie do wykorzystania danej paszy w żywieniu zwierząt.
405 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	220-225	Instytut zwraca uwagę, że w celach dotyczących ochrony środowiska brakuje mierzalnych wskaźników dla sektora rolnictwa. Wnioskuję o wprowadzenie konkretnego, mierzalnego celu redukcji stosowania chemicznych środków ochrony roślin (pestycydów) o co najmniej 50% do 2035 roku, zgodnie z celami strategii „Od pola do stołu”. Ponadto Instytut wnioskuję o wprowadzenie mechanizmów kontroli zużycia pestycydów zarówno na terenach rolniczych, jak i w przestrzeni miejskiej. Obecnie brakuje takich danych, co uniemożliwia miastom realizacji celu redukcji.	Wyznaczanie konkretnych celów redukcyjnych dotyczących stosowania środków ochrony roślin musi być poparte analizą naukową. Propozycja ilościowego ograniczenia stosowania środków ochrony roślin jest błędna pod względem merytorycznym – wprowadzane na coraz większą skalę do stosowania biologiczne środki ochrony roślin lub preparaty niskiego ryzyka wymagają często większej liczby zabiegów i większych dawek niż

						„tradycyjne” chemiczne środki ochrony roślin. W związku z powyższym, propozycja nie może zostać zaakceptowana, także jako rozwiązanie zagrażające bezpieczeństwu żywnościowemu kraju.
405 4	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228-240	Instytut podkreśla kluczową rolę transparentności w łańcuchu żywnościowym. Wnioskuję o wprowadzenie w ramach cyfryzacji państwa założeń dla ogólnokrajowego, publicznego systemu informowania konsumentów o pochodzeniu produktów, metodach produkcji oraz o śladzie węglowym, wzmacniając prawo obywateli do świadomego wyboru.	Propozycja zbyt szczegółowa i zbyt konkretna, a także nieadekwatna pod kątem priorytetu 3.5. - zagadnienia te opisane są w priorytecie 3.4.
405 5	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209-218	Instytut proponuje opracowanie i wdrożenie formalnych ram prawnych i proceduralnych określających zasady współpracy między administracją publiczną (na szczeblu centralnym, wojewódzkim i lokalnym) a organizacjami pozarządowymi na wypadek sytuacji kryzysowych. Powinny one precyzować role, zakres odpowiedzialności, kanały komunikacji oraz mechanizmy koordynacji działań, wychodząc poza ogólne wzmocnienie współpracy wspomniane w dokumencie.	Obowiązujące przepisy, w tym ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, przewidują możliwość współpracy oraz powierzania zadań w tym obszarze, w związku z czym nie zachodzi potrzeba tworzenia dodatkowych regulacji o charakterze powielającym (por. art. 19 ww. ustawy).
405 6	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209-218	Instytut postuluje formalne włączenie wybranych organizacji pozarządowych, posiadających odpowiedni potencjał i zasoby, jako elementu krajowego systemu ochrony ludności, obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego. Powinno to obejmować zdefiniowanie ich statusu w systemie, możliwości dostępu do zasobów (np. informacyjnych, logistycznych) oraz udziału w strukturach koordynacyjnych na różnych szczeblach, zgodnie z potrzebą rozwijania zdolności państwa w zakresie zapobiegania i reagowania na zagrożenia.	Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (OLiOC) określa katalog podmiotów ochrony ludności oraz przewiduje możliwość nadania statusu podmiotu ochrony ludności również innym organizacjom, które mogą być wyznaczone do realizacji zadań z tego zakresu przez organy administracji rządowej i samorządowej. Tym samym istnieją zarówno odpowiednie ramy prawne, jak i mechanizmy umożliwiające włączanie organizacji pozarządowych w proces kształtowania systemu OLiOC. Jednocześnie należy podkreślić, że nie jest to jedyna ścieżka realizacji zadań, ponieważ organy ochrony ludności mogą również zawierać porozumienia w sprawie wykonywania zadań OLiOC z podmiotami wskazanymi w art. 19 wspomnianej ustawy OLiOC. Ustawodawca przewidział zatem różnorodne formy współpracy, które umożliwiają aktywne uczestnictwo organizacji pozarządowych w systemie ochrony ludności i obrony cywilnej.
405 7	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i	209-218	Instytut sugeruje systematyczne włączanie przedstawicieli relevantnych organizacji pozarządowych w procesy planowania cywilnego, tworzenia procedur reagowania na sytuacje kryzysowe oraz organizację regularnych, wspólnych ćwiczeń z udziałem służb państwowych, samorządów i wolontariuszy NGO. Umożliwi to praktyczne	Organizacje dysponujące odpowiednimi zasobami, kompetencjami i możliwościami mogą ubiegać się o wydanie decyzji o

			społeczeństwa na kryzysy		przetestowanie procedur, usprawnienie komunikacji i koordynacji oraz efektywniejsze wykorzystanie potencjału organizacji obywatelskich w działaniach ratowniczych i pomocowych.	nadaniu statusu podmiotu ochrony ludności, co umożliwi im realizację zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC) zleczanych przez właściwe organy samorządowe. Jednocześnie nie jest to jedyna forma włączania takich organizacji w wykonywanie zadań w tym obszarze, gdyż organy ochrony ludności mogą zawierać porozumienia dotyczące realizacji zadań określonych w art. 19 ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej. Ustawodawca przewidział zatem różnorodne mechanizmy umożliwiające aktywne uczestnictwo organizacji pozarządowych w kształtowaniu i realizacji systemu OLiOC.
4058	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184-192	Instytut podkreśla konieczność stworzenia stabilnych, wieloletnich mechanizmów finansowania dla organizacji pozarządowych systematycznie zaangażowanych w działania z zakresu ochrony ludności, ratownictwa i reagowania kryzysowego. Finansowanie powinno obejmować nie tylko działania interwencyjne podczas kryzysu, ale także budowanie potencjału instytucjonalnego organizacji, w tym szkolenia, zakup sprzętu, utrzymanie gotowości i rozwój struktur wolontariackich w perspektywie długofalowej, zgodnie z celem wzmacniania potencjału operacyjnego i stabilności finansowej trzeciego sektora.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
4059	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187-189	Wnioskujemy o rozważenie dodania w punkcie B. Promowanie rokowań zbiorowych, informacji dotyczącej wzmocnienia promowania przedstawicielstwa pracowniczego w postaci rad pracowników. Rady pracowników to wybrani przez ogół pracowników danego przedsiębiorstwa przedstawiciele reprezentujący ogólne interesy pracowników w firmach zatrudniających co najmniej 50 osób. Rada pełni funkcję doradczą i konsultacyjną dla pracodawcy, zapewniając przepływ informacji oraz platformę dialogu pomiędzy pracownikami a zarządem. Ma to na celu poprawę komunikacji i zwiększenie zaangażowania pracowników w funkcjonowanie przedsiębiorstwa. Ustawa z 7 kwietnia 2006 roku o informowaniu pracowników i przeprowadzaniu z nimi konsultacji służy wdrożeniu wytycznych Parlamentu Europejskiego i Rady: 2002/14/WE z dnia 11 marca 2002 roku. Zamierzeniem wyżej wymienionej dyrektywy oraz ustawy, jest propagowanie dialogu społecznego między przedstawicielami pracodawców i pracowników poprzez umożliwienie tym ostatnim dostępu do informacji, a także przeprowadzanie z nimi konsultacji. Są to podstawowe, gwarantowane prawa pracowników w Unii Europejskiej, które służą w pierwszej fazie zapoznaniu się i zrozumieniu sytuacji, w jakiej znajduje się zakład pracy. Pełna i rzetelna informacja stanowi podstawę do prowadzenia konstruktywnej współpracy, będącej gwarancją rozwoju zakładu pracy i korzyści zarówno dla strony pracodawczej jak i pracowniczej. Z uwagi na drastyczny spadek liczby rad pracowników (poniżej 500 rad) konieczna jest pilna nowelizacja ustawy z 2006 roku, aby zapewnić przestrzeganie przez Polskę Dyrektywy 2002/14/WE.	Obecnie prowadzone są prace nad nowelizacją ustawy o informowaniu pracowników i przeprowadzaniu z nimi konsultacji w kontekście zadań wynikających deregulacji. Intencją zmian jest usprawnienie komunikacji między radą pracowników a pracodawcą. W sytuacji, gdy obecnie porozumiewanie się wewnątrz organizacji odbywa się powszechnie za pośrednictwem poczty elektronicznej, a spotkania coraz częściej mają miejsce z wykorzystaniem internetowych platform komunikacyjnych, które umożliwiają nie tylko komunikację i współpracę z innymi osobami, lecz także udostępnianie plików i aplikacji, jest wskazane odstąpienie od wyłączności formy pisemnej wniosków rad pracowników oraz informacji udzielanych przez pracodawcę. Promowanie rokowań zbiorowych zostanie uwzględnione jako zadanie wynikające z realizacji Planu Działania na rzecz wspierania rokowań zbiorowych, ustanowionego na podstawie ustawy o układach zbiorowych pracy.

4060	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Punkt 1 E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych Strategia powinna przewidywać mechanizmy trwałego finansowania organizacji pozarządowych (np. dedykowany fundusz grantowy), a nie jedynie zlecanie zadań w trybie konkursowym. Uzasadnienie Brak zapewnienia stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania organizacji pozarządowych na poziomie centralnym znacząco ograniczy możliwość realizacji zapisanych w Strategii celów dotyczących usług społecznych. Obecny model, oparty głównie na zlecaniu zadań w trybie konkursowym, ze środków lokalnego samorządu, skutkuje krótkoterminowością działań NGO, utrudnia planowanie i profesjonalizację sektora oraz prowadzi do wysokiej rotacji kadr. Lokalne samorządy, które są głównym partnerem NGO, dysponują ograniczonymi środkami budżetowymi oraz coraz większą liczbą obowiązków ustawowych, co utrudnia im finansowanie zleconych zadań społecznych. Doświadczenia z programów rządowych takich jak NOWEFIO pokazują, że trwałe, wieloletnie mechanizmy grantowe znacząco zwiększają efektywność i jakość usług świadczonych przez NGO. Brak odniesienia do podobnych narzędzi w „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” tworzy ryzyko, że deklarowane zwiększenie roli sektora obywatelskiego pozostanie jedynie postulatem, bez realnych instrumentów wdrożeniowych.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
4061	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Punkt 1 E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych Należy doprecyzować, że NGO nie są tylko wykonawcami usług, lecz partnerami współtworzącymi polityki publiczne. Uzasadnienie W procesie deinstytucjonalizacji systemu pomocy społecznej rośnie znaczenie organizacji pozarządowych jako podmiotów tworzących lokalne, środowiskowe formy wsparcia. Aby proces ten był skuteczny, NGO muszą być traktowane nie tylko jako wykonawcy zadań zleczanych przez administrację, lecz jako partnerzy współtworzący polityki publiczne – współodpowiedzialni za projektowanie rozwiązań, planowanie usług i ich koordynację na poziomie lokalnym. Tylko w ten sposób możliwe będzie przejście od modelu instytucjonalnego do modelu opartego na społeczności, zgodnego z założeniami krajowej polityki deinstytucjonalizacji i kierunkami rozwoju usług społecznych w UE.	Propozycja zawarta w uwadze nie uwzględnia kontekstu funkcjonowania CUS.
4062	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Punkt 1 E. Upowszechnienie zlecania zadań dla organizacji pozarządowych Strategia powinna przewidywać wsparcie rozwoju organizacji pozarządowych świadczących usługi społeczne, w tym budowanie ich potencjału instytucjonalnego, kadrowego i infrastrukturalnego. Oznacza to potrzebę wprowadzenia programów rozwoju kompetencji, inwestycji w zaplecze lokalowe a także systemów doradztwa. Tylko organizacje dysponujące stabilnym zapleczem i profesjonalnymi kadrami będą w stanie skutecznie realizować proces deinstytucjonalizacji i przejmować część zadań dotychczas wykonywanych przez instytucje publiczne.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
4063	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	193	Punkt 5 A. Wzmocnienie roli demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej Należy uzupełnić zapisy o stałe mechanizmy konsultacji społecznych z NGO na poziomie lokalnym i krajowym, np. obowiązek konsultowania strategii sektorowych lub innych dokumentów, które mają wpływ na ogół mieszkańców. Ponadto dodanie obowiązku konsultacji dodatkowych aktów prawnych. Uzasadnienie Obecny model konsultacji społecznych ma w wielu przypadkach charakter formalny i nie prowadzi do rzeczywistego dialogu. Spotkania konsultacyjne są często organizowane w godzinach niedostępnych dla większości mieszkańców, a informacje o nich publikowane są w sposób utrudniający dotarcie do zainteresowanych. Mieszkańcy i organizacje społeczne często nie mają wiedzy o procedowanych zmianach dotyczących ich bezpośredniego otoczenia – np. przy uchwalaniu planów zagospodarowania przestrzennego. Szczególnie widoczny jest ten problem w procesie konsultowania programów współpracy z organizacjami pozarządowymi. Wiele NGO nie ma świadomości istnienia takich dokumentów, a udział w konsultacjach jest znikomy lub zerowy. Wynika to zarówno z braku realnego zainteresowania ze strony samorządów, jak i z poczucia niekompetencji po stronie organizacji, które często nie czują się przygotowane do udziału w procesach o charakterze prawnym czy strategicznym. Dodatkową barierą jest nieprzystępny język dokumentów i brak narzędzi, które umożliwiłyby włączanie obywateli w sposób zrozumiały i efektywny. Skalę problemu potwierdzają wyniki badania Kongresu Ruchów Miejskich: - w 13% badanych miast nie odbyły się żadne konsultacje społeczne w ciągu roku (poza planowaniem przestrzennym), - w 29% samorządów żaden „zwykły” mieszkaniec nie wziął w nich udziału (uczestnikami byli wyłącznie urzędnicy	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

					lub osoby delegowane służbowo), - w 66% przypadków głosy z konsultacji nie miały wpływu na treść decyzji ani dokumentów końcowych. Dane te jednoznacznie wskazują na potrzebę systemowego wzmocnienia mechanizmów demokracji partycypacyjnej, tak aby konsultacje stały się realnym narzędziem współdecydowania, a nie formalnym obowiązkiem.	
4064	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	UWAGA OGÓLNA		Strategia odnosi się do NGO fragmentarycznie — w kontekście bezpieczeństwa, usług społecznych i partycypacji. Brakuje spójnej wizji rozwoju sektora obywatelskiego. Uzasadnienie Brak spójnego systemu wsparcia dla organizacji pozarządowych powoduje rozproszenie działań i nierówny dostęp do zasobów, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Utworzenie jednolitego systemu wsparcia instytucjonalnego NGO, obejmującego komponent doradczy, szkoleniowy i finansowy, umożliwi profesjonalizację sektora obywatelskiego oraz zwiększy jego udział w realizacji polityk publicznych. Stabilne finansowanie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) zagwarantuje trwałość struktur wspierających rozwój organizacji lokalnych i wzmocni ich zdolność do świadczenia usług społecznych w procesie deinstytucjonalizacji. Pomoże to również w utrzymaniu doświadczonych kadry w zakresie wsparcia NGO.	Planuje się opracowanie Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010), której celem będzie przedstawienie wizji rozwoju III sektora.
4065	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Proponujemy wpisanie zgodności z AI Act, audytów algorytmów i proinnowacyjnych zamówień publicznych z udziałem MŚP/NGO; wskaźniki: udział postępowań PZP z kryteriami innowacyjności, liczba projektów AI z oceną ryzyka, liczba konsorcjów z NGO.	uwaga niejasna.
4066	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Proponujemy Fundusz Transformacji Kompetencji (reskilling/upskilling, zwłaszcza 50+ i zawody zagrożone), realizowany z NGO i pracodawcami; wskaźniki: % pracowników w LLL rocznie, liczba partnerstw z NGO.	uwaga odrzucona.
4067	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Transformacja energetyczna bez mocnego filaru energetyki obywatelskiej i walki z ubóstwem energetycznym. Wnosimy o osobny kierunek dla prosumentów lokatorskich, spółdzielni/klastrow i DSR (NGO/JST jako agregatorzy) plus mierzalne cele: liczba spółdzielni i prosumentów, spadek ubóstwa energetycznego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4068	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski		Dyplomacja obywatelska: deklaracje są, brak narzędzi. Proponujemy wieloletnie granty operacyjne MSZ, regranting, uproszczone mikrogranty i włączenie NGO do planowania strategii regionalnych; wskaźniki: liczba polskich NGO w projektach MSZ/UE, liczba partnerstw NGO – administracja, wzrost reprezentacji w gremiach międzynarodowych.	Dokument w aktualnym kształcie wskazuje, że utworzone zostaną narzędzia wsparcia i koordynacji współpracy na rzecz udziału strony obywatelskiej w aktywnościach międzynarodowych. Zasadne jest aby bardziej szczegółowe rozwiązania były przedmiotem odrębnego dokumentu poświęconego dyplomacji obywatelskiej.
4069	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		Brak ram due diligence i kontroli eksportu tech dual-use (w tym AI). Wnosimy o kodeks odpowiedzialnego przemysłu obronnego (prawa człowieka/ryzyka LAWS), obowiązkowe audyty łańcuchów dostaw i społeczne mechanizmy kontroli z udziałem NGO; wskaźniki: liczba audytów, udział zamówień z klauzulami etycznymi, liczba planów naprawczych.	Zaproponowane rozwiązania są istotne, jednak ich szczegółowość oraz zakres ingerencji w procesy kontroli eksportu wykraczają poza ramy dokumentu i istniejące regulacje międzynarodowe.
4070	Organizacja	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 3.2: Wzmocnienie		Obrona cywilna i schrony: diagnoza trafna, działania zbyt ogólne. Proponujemy minimalne standardy dla nowych budynków, publiczne mapy ryzyka/schronów (open data), stałe finansowanie i włączenie NGO w edukację i	Kwestie związane z budową schronów realizowane są przez władze

	pozarządowa		potencjału obronnego kraju		ćwiczenia; cele: % ludności z dostępem do miejsca ochronnego ≤10 min, liczba ćwiczeń z NGO, liczba gmin z planami odporności tworzonymi partycypacyjnie.	samorządowe, które po uzyskaniu pozytywnej opinii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwa Obrony Narodowej, mogą podejmować odpowiednie inwestycje. Zakres oraz rozmieszczenie schronów pozostają w kompetencji władz lokalnych, jako podmiotów najlepiej znających specyfikę i potrzeby danego obszaru. Resorty właściwe monitorują postęp i stan realizacji zadań, jednakże nie określają centralnie szczegółowych parametrów dotyczących liczby czy lokalizacji obiektów realizowanych w ramach Programu Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej. Jednocześnie trwają prace nad uruchomieniem nowej aplikacji, która będzie udostępniała aktualne informacje na temat lokalizacji i dostępności schronów.
407 1	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Podmioty ekonomii społecznej (PES) zostały w dokumencie ujęte głównie jako instrument reintegracji zawodowej oraz zatrudniania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Warto jednak postulować rozszerzenie tej perspektywy o rolę PES w świadczeniu usług społecznych – środowiskowych, edukacyjnych czy animacyjnych – które już obecnie są przez nie realizowane, mimo często niesatysfakcjonującej stabilności finansowej, charakterystycznej dla całego sektora NGO. Za- sadne byłoby rozważenie wprowadzenia mechanizmów umożliwiających wieloletnie kontraktowanie usług świadczonych przez PES przez jednostki samorządu terytorialnego oraz centra usług społecznych (JST i CUS). Kluczowe wydaje się także wskazanie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES) jako preferowanych partnerów publicznych w realizacji usług doradczych i animacyjnych – nie tylko w zakresie aktywizacji zawodowej, ale również szerzej rozumianego rozwoju lokalnego.	Zapisy w priorytecie 2.7, w punkcie 1.A, uwzględniają ten postulat: "CUS będą także współpracować z podmiotami ekonomii społecznej, również zapewniającymi lokalnym społecznościom dostęp do usług - społecznych".
407 2	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Zmiana w treści art. 21 ust. 1 ustawy o ekonomii społecznej: Z aktualnej „W przypadku pracowników przedsiębiorstwa społecznego będących osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym część wynagrodzenia odpowiadająca składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i chorobowe oraz część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadająca składce na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe za zatrudnionego, zwane dalej "składkami", mogą podlegać finansowaniu ze środków Funduszu Pracy w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia (...)” na treść „(...) podlegają finansowaniu ze środków Funduszu Pracy w pełnej wysokości przez okres 24 miesięcy od dnia zatrudnienia (...)”.	Proponowanie konkretnych, szczegółowych zapisów ustawowych wykracza poza przyjęty dla strategii poziom szczegółowości. Jednocześnie warto zauważyć, że już teraz w działaniu 1.4 znajduje się fragment mówiący o zapewnieniu stabilnego finansowania dla wsparcia zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych. Ponadto obecnie toczą się prace nad nowelizacją ustawy o ekonomii społecznej w tym nad rozwiązaniami zaproponowanymi w treści uwagi.
407 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Utworzenie dedykowanej kategorii wsparcia dla przedsiębiorstw społecznych w ramach rezerwy Funduszu Pracy.	Obecne zapisy strategii pozostają na odpowiednim poziomie szczegółowości, umożliwiającym wprowadzenie takich modyfikacji. Jednocześnie dodanie tych zapisów mogłoby ograniczać elastyczność wprowadzanych zmian.
407 4	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy	86	Po zapewnieniu finansowania dla instrumentu wsparcia, konieczne wprowadzenie w Powiatowych Urzędach Pracy zasad naboru ciągłego dla przedsiębiorstw społecznych.	Obecne zapisy strategii pozostają na odpowiednim poziomie

	pozarządowa		włączający różne grupy społeczne			szczegółowości, umożliwiającym wprowadzenie takich modyfikacji. Jednocześnie dodanie tych zapisów mogłoby ograniczać elastyczność wprowadzanych zmian.
4075	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Prognozowanie wydatków na instrument wsparcia przedsiębiorstw społecznych w odniesieniu do waloryzacji wysokości minimalnego wynagrodzenia.	Obecne zapisy strategii pozostają na odpowiednim poziomie szczegółowości, umożliwiającym wprowadzenie takich modyfikacji. Jednocześnie dodanie tych zapisów mogłoby ograniczać elastyczność wprowadzanych zmian.
4076	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Instytut proponuje wprowadzenie zakazu korzystania ze smartfonów w szkołach z wyłączeniem celów edukacyjnych, zdrowotnych i sytuacji awaryjnych, wprowadzenie obowiązkowej edukacji technologicznej oraz wprowadzenie dodatkowego podatku dla gigantów cyfrowych, który zostanie przeznaczony na profilaktykę uzależnień cyfrowych.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
4077	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81-87	Instytut postuluje uwzględnienie w Strategii tematu bezrobocia technologicznego i rozwiązań, które mają mu zapobiegać.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.
4078	Organizacja pozarządowa	Instytut Spraw Obywatelskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153-156	Instytut postuluje uwzględnienie w Strategii tematu systemów AI i algorytmów w kontekście rynku pracy, w szczególności „parametrów, zasad i instrukcji, na których opierają się algorytmy lub systemy sztucznej inteligencji, które mają wpływ na podejmowanie decyzji, a które mogą mieć wpływ na warunki pracy i płacy, dostęp do zatrudnienia i jego utrzymanie, w tym profilowanie”. Kontekstem jest tutaj Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
4079	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Do akapitu „Usprawnione zostaną ramy prawne oraz upowszechnione dobre praktyki służące efektywnemu dialogowi i komunikacji pomiędzy społeczeństwem obywatelskim i jego organizacjami a administracją publiczną na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym. Działania będą w szczególności prowadzić do zwiększenia wpływu organizacji społecznych na procesy decyzyjne oraz zapewnienia reprezentatywności trzeciego sektora w tych procesach.” należy dodać, że powstanie Strategia Rozwoju Społeczeństwa obywatelskiego, która określi w jaki sposób państwa będzie wspierało rozwój trzeciego sektora.	Zapis dot. opracowania Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego zostanie dodany.
4080	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	241	Do celów należy dopisać powstanie Strategii Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego	Zapis zostanie dodany.
4081	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Do akapitu „Rozwijane będą istniejące rządowe programy wspierania społeczeństwa obywatelskiego, zakładające wzmacnianie rozwoju i stabilności instytucjonalnej organizacji społecznych. Tworzone będą także nowe programy ukierunkowane na ten cel, na szczeblu rządowym oraz samorządowym. Zapewnione zostaną odpowiednie warunki prawno-instytucjonalne dla zwiększenia dywersyfikacji źródeł finansowania organizacji społecznych (w tym uproszczenia w zakresie prowadzenia przez nie działalności odpłatnej). Kontynuowana będzie także realizacja Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030” należy dodać informację o wprowadzeniu waloryzacji dotacji o inflację przy podpisywaniu umowy na dłużej niż 6 miesięcy	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia ma charakter szczegółowy i może być podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).

408 2	Osoba prywatna		Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	214	Należy rozwinąć fragment „Działania te będą prowadzone przy wsparciu organizacji pozarządowych, w tym Ochotniczej Straży Pożarnej, oraz innych organizacji ratowniczych, proobronnych i humanitarnych.” Wskazując, że niezbędne jest utworzenie nowych programów finansowania organizacji pozarządowych, aby realizowały one ten cel skutecznie.	Środki przeznaczone na realizację zadań w obszarze ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC), pochodzące z Programu OLiOC, w zdecydowanej większości przekazywane są jednostkom samorządu terytorialnego, które rozdysponowują je zgodnie z potrzebami zidentyfikowanymi na swoim obszarze. Finansowanie może obejmować konkretne zadania realizowane przez organizacje pozarządowe, lecz nie dotyczy finansowania bieżącego funkcjonowania tych organizacji.
408 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	W punkcie 1.c. należy dodać informacje, że w tym celu zostanie nawiązana współpraca między szkołami, a organizacjami pozarządowymi. W tym celu Ministerstwo Edukacji Narodowej utworzy nowe konkursy dotacyjne dla organizacji pozarządowych lub zleci to zadanie samorządom.	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 4	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	W punkcie 1.d. należy wskazać, że istotnym elementem budowania poczucia sprawczości będzie angażowanie uczniów w działalność organizacji pozarządowych i harcerskich. Ponadto należy wskazać, że szkoły i organizacje pozarządowe będą nawiązywały współpracę.	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	W fragmencie 2.b. „Dyrektorzy będą otrzymywali wsparcie finansowe w zakresie zarządzania dobrostanem kadry pedagogicznej poprzez dostęp do programów wsparcia i rozwoju zawodowego dla kadry w oświacie we współpracy z organizacjami pozarządowymi ”	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 6	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	106	Należy rozbudować wskazany fragment, aby skutecznie zrealizować cele wskazane w części diagnostycznej: „Wzmocniony zostanie system mentoringu oraz superwizji nauczycielskiej, który zapewni przyszłym nauczycielom rzeczywiste przygotowanie do pracy w szkole”	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 7	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	W fragmencie 3.d. należy wskazać, że „do realizacji tego celu zostanie wykorzystana współpraca w organizacjami pozarządowym i zapewnione ich finansowanie”.	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	109	Wskazany akapit należy uzupełnić: „Wspierane finansowo będzie tworzenie sieci współpracy na poziomie regionalnym i lokalnym oraz działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, także w zakresie rozwoju edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego dorosłych”	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
408 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Akapit 5.c. należy poprawić aby skutecznie realizować założenia strategii: „Uczelnie zostaną zobowiązane do okresowego przeglądu realizowanych programów studiów we współpracy z Polską Akademią Nauk. Szczególny nacisk zostanie położony na aktualizację treści programowych oraz zapewnienie atrakcyjnych i na wysokim poziomie merytorycznym form zajęć. Wspierane będzie tworzenie programów, które będą akcentowały interdyscyplinarność i elastyczne ścieżki rozwoju, oraz metod uczenia się sprzyjających rozwijaniu umiejętności współpracy, kreatywności i krytycznego myślenia.”	Należy zauważyć, że Polska Akademia Nauk nie zajmuje się kształceniem. Instytuty naukowe PAN mają doświadczenie w prowadzeniu badań, a nie kształceniu.
409 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110	Między punktem D a E należy dodać fragment o wymogu podniesienia jakości nauki na kierunkach nauk społecznych „Zostaną podjęte działania mające na celu podniesienia jakości kształcenia. Uczelnie będą dbały o to, by wśród wykładowców znajdowały się osoby mające doświadczenie w pracy dla instytucji międzynarodowych oraz innych uczelni z Europy środkowo-wschodniej”. Aby wzmacniać siłę i oddziaływanie Polski na państwa regionu i kształtowanie się jego tożsamości	Dobór kadry dydaktycznej oraz kształtowanie treści i form kształcenia należy do autonomii uczelni zgodnie z ustawą - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Minister nie ma kompetencji do wprowadzania wymogu zatrudniania wykładowców o

						określonym doświadczeniu zawodowym lub międzynarodowym.
409 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Dodać po punkcie 7 „Rozwój kompetencji cyfrowych i dbanie o higienę cyfrową”, o treści: „8. Wzmacnianie postaw obywatelskich i solidarnościowych” A. Nawiązywanie współpracy między uczelniami i organizacjami pozarządowymi – organizacje pozarządowe mają wiele kompetencji i doświadczeń, które są wartościowe dla procesu kształcenia studentów. NGO w ramach współpracy mogłyby obejmować patronatem poszczególne kierunki, organizować warsztaty/wykłady oraz brać udział w dniach otwartej. Odpowiedzialnym za sfinansowanie tego typu współpracy byłoby MNiSW, a operatorem mógłby być NIW. B. Realizowanie praktyk studenckich we współpracy z organizacjami pozarządowymi – uczelnie powinny nawiązywać partnerstwa w NGO, aby studenci mogli w bazach praktyk znaleźć ofertę realizacji praktyk w organizacji pozarządowej	Współpraca uczelni z organizacjami pozarządowymi, w tym w zakresie praktyk studenckich, należy do autonomii uczelni wynikającej z ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Uczelnie samodzielnie kształtują programy studiów, decydują o miejscach realizacji praktyk i mogą określać formy współpracy z NGO.
409 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	106	W literze E należy dodać zapis „Zostanie wdrożony program aktualizacji standardów kształcenia nauczycieli we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Przynajmniej raz do roku będzie publikowany analiza wdrożonych wcześniej standardów. Aby zachować transparentność i możliwie wysoki stopień obiektywizmu analizę powinien przeprowadzać Instytut Badań Edukacyjnych lub organizacja pozarządowa na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej”	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
409 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Do litery A należy dodać zapis: „Nowe podstawy programowe/przedmioty będą wprowadzane w pierwszej kolejności jako programy pilotażowe w części szkół, a następnie wdrażane do całego systemu. Pilotaż będzie monitorowany i prowadzony we współpracy z organizacjami pozarządowymi, uczelniami o ośrodkami doskonalenia nauczycieli.”	Propozycja działania szczegółowego niedopasowana do kontekstu średniookresowej strategii rozwoju kraju.
409 4	Osoba prywatna		Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	196	Litera C powinna być uzupełniona w następujący „Pozytywny wizerunek kraju wpływa na jego międzynarodową pozycję gospodarczą i polityczną, zaś jego budowanie stanowi jedno z ważnych zadań polityki zagranicznej. Istotnymi działaniami w tym zakresie będą w szczególności promowanie wiedzy o polskich firmach, organizacjach społecznych, ludziach świata kultury i nauki. Zostanie powołane Biuro Marki Polska, które będzie pełniło rolę koordynatora komunikacji wizerunku Marki Polska we wszystkich instytucjach i będzie przeprowadzała cykliczne badania wizerunku Polski w innych państwach. Na podstawie informacji pozyskanych z badań poszczególne instytucje będą dostosowywały swoją narrację regionalnie. Biuro Marki Polska otrzyma status Państwowego Instytut Badawczego. Polska Agencja Prasowa otrzyma dodatkowe finansowanie na przeciwdziałanie dezinformacji oraz stanie się oficjalnym nadawcą komunikatów rządowych. Każda ministerstwo będzie zobligowane do przesyłania oficjalnych komunikatów za pośrednictwem PAP. Instytut Pileckiego będzie podmiotem zobligowanym do prowadzenia działań analitycznych w zakresie dezinformacji dt. Polski z okresu II wojny światowej oraz publikowania raportów.”	Uwaga częściowo uwzględniona - w zakresie doprecyzowania sformułowania w punkcie C.
409 5	Osoba prywatna		Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	197	W literze F należy dodać zapis: Narodowy Instytut Wolności będzie operatorem dotacji dla organizacji pozarządowych chcących zaangażować się rzeczniczo w instytucjach międzynarodowych. Zostaną również wprowadzone programy pilotażowe wsparcia ekspansji zagranicznej polskich organizacji pozarządowych. Zostaną uruchomione nowe programy wsparcia dla polskich organizacji pozarządowych chcących dołączyć do międzynarodowych sieci NGO”	Zostanie dopisana informacja o tym, że zostaną stworzone instrumenty wsparcia finansowego i merytorycznego dla organizacji działających w tym obszarze.
409 6	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Do litery C należy dodać fragment: Wprowadzony zostanie tryb negocjacyjny do ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie, tak aby administracja publiczna mogła zapraszać organizacje pozarządowe do wspólnego wypracowywania najlepszych rozwiązań. Aby zapewnić rzetelną ocenę wniosków i wysoki poziom realizowanych projektów eksperci je oceniający będą wynagradzani proporcjonalnie do włożonej wiedzy i posiadanej ekspertyzy.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem SRP. Zostanie wzięta pod uwagę podczas prac nad ustawą.
409 7	Osoba prywatna		SYNTEZA	11	Zastąpić „Dodatkowym wsparciem dla realizacji zadań administracji publicznej powinien być sektor Pozarządowy.” zdaniem „Istotnym partnerem dla realizacji zadań administracji publicznej powinien być sektor pozarządowy.”	Zapis zmieniony.

409 8	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W literze F należy dopisać: Zostaną wprowadzone nowe programy wsparcia powstawania sieci i federacji organizacji społecznych, dzięki czemu będą one mogły wchodzić w dialog z administracją i biznesem na równych zasadach.	Funkcjonujące programy wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz programy finansowane z funduszy europejskich zawierają instrumenty wspierające powstawanie sieci organizacji.
409 9	Osoba prywatna		Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	192	W literze D należy dopisać: Rozszerzona zostanie misja Polskiej Agencji Prasowej o zapobieganie dezinformacji i weryfikację prawdziwości informacji w przestrzeni medialnej. PAP będzie źródłem komunikatów rządowych, tak aby obywatelki i obywatele mieli pewność, co do wiarygodności informacji. Rada Program Polskiej Agencji Prasowej we współpracy z Ministerstwem Kultury wypracuje nową ustawę o PAP, która będzie przystawała do realiów współczesnego świata.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
410 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	139-143	W ramach Wdrożenia ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm rozszerzenie ich o: - tworzenie ekosystemu sprzyjającego współpracy różnych podmiotów, takich jak: przedsiębiorstwa z branży nowoczesnych technologii (sektor MŚP), startupy, uczelnie wyższe, instytuty badawczo-rozwojowe, instytucje otoczenia biznesu oraz samorząd lokalny w ramach funkcjonowania ośrodków subregionalnych; - zastosowanie systemu ulg podatkowych i regulacyjnych; - tworzenie regionalnych funduszy inwestycyjnych; - tworzenie programów o charakterze krajowym i regionalnym wspierających rozwój innowacji i badań.	Zapisy priorytetu 2.3 są odpowiednią na postulaty zgłoszone w uwadze. Dodatkowo w celu większego wsparcia mśp, zwłaszcza w regionach o niższym poziomie rozwoju, które powinny być głównymi beneficjentami nowych zapisów położono większy nacisk na adaptację technologii oraz cyfryzację.
410 1	Osoba prywatna		Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	W ramach priorytetów energetycznych położyć nacisk na: - rozwój energetyki rozproszonej, która powinna być również oparta na źródłach gazowych, biomasie, itp., aby zapewnić wzrost bezpieczeństwa energetycznego poszczególnych wspólnot terytorialnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
410 2	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	W ramach Upowszechnienia zlecenia zadań dla organizacji pozarządowych proponujemy stworzyć i upowszechnić nowe narzędzia, takich jak, np. regranting, co pozwoli to na efektywniejsze rozdysponowanie funduszy, wspierając szerszy zakres lokalnych inicjatyw, organizacji, stowarzyszeń i fundacji (rozwój tzw. trzeciego sektora).	Działaniom dot. wzmocnienia trzeciego sektora jest poświęcony cały kierunek nr 8 w priorytecie 3.5. W szczególności zapisy dot. regrantingu są ujęte w punkcie B. "Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych".
410 3	Osoba prywatna		Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponujemy w przypadku miasta Mielca jako Ośrodka miejskiego uzupełnić Obszar funkcjonalny o inne gminy wchodzące w skład powiatu mieleckiego, np. o Padew Narodową, czy Radomyśl Wielki (rynek tradycyjnych wyrobów wędliniarskich). Określenie wspólnych celów pozwoli na zwiększenie możliwości rozwojowych całego powiatu mieleckiego.	Delimitacja MOF Mielec została oparta o Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Perspektywa 2030, przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego 27 sierpnia 2018 r. (LIX/930/18)
410 4	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIĘCI MIAST	10	Proponujemy uzupełnić zdanie: „Należy w tym uwzględnić w szczególności poprawę więzi komunikacyjnych z Rzeszowem” o uwzględnienie innych miast, m. in. o Kielce, które są największym ośrodkiem przemysłowym w województwie świętokrzyskim, zlokalizowanym w odległości około 100 km od gminy miejskiej Mielec. To rozwiązanie będzie służyć rozwojowi miasta Mielca jako ośrodka subregionalnego, w granicach którego obecnie nie przebiega żadna droga krajowa.	Uwaga uwzględniona
410 5	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		Dotyczy policentrycznej sieci miast i ośrodków subregionalnych. Proponujemy wprowadzenie nowego rozwiązania polegającego na powołaniu „wspólnot subregionalnych” na wzór „związku planistycznego” w Niemczech, których zadania powinny zostać rozszerzone, by sprzyjały rozwojowi terytorialnemu. Proponowane rozwiązanie obejmowałoby ośrodek subregionalny oraz gminy/powiaty subregionu, a ich współdziałanie i współpraca z zakresu subregionalnej polityki rozwoju bazowałaby na opracowaniu, przyjęciu i wdrażaniu wspólnego dokumentu planistycznego – Strategii rozwoju subregionu z uwzględnieniem jednolitych celów strategicznych. Model tej struktury funkcjonalno-przestrzennej obrazowałby rozwój terytorialny w	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast

					perspektywie realizacji tych celów strategicznych, z położeniem nacisku na m.in. politykę i ład przestrzenny, zagospodarowanie terenu, komunikację (ponadlokalny transport publiczny), gospodarkę komunalną, itp.	
410 6	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	W kontekście zapisów o renaturyzacji rzek podkreślamy z głębokim przekonaniem, że bezpieczeństwo przeciwpowodziowe oraz przeciwdziałania skutkom suszy, a także niezbędna wielkoskalowa retencja wody na potrzeby rolnictwa i przemysłu, wymaga powrotu do koncepcji kaskadyzacji Wisły. Nie chodzi tutaj tylko o stopień wodny w Siarzewie, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, ale o cały układ kaskad, gwarantujący wykorzystanie potencjału rzeki Wisły zarówno dla gospodarki jak środowiska. Zwracamy uwagę, że nowoczesne rozwiązania hydrotechniczne nie tylko nie destruują ekosystemu rzeki, lecz gwarantują jego przetrwanie w dobre stale obniżającego się poziomu wody.	Z punktu widzenia zasad dotyczących wdrażania funduszy UE zwracamy uwagę, że groźenie rzek, w tym koncepcja kaskadyzacji Wisły, wiąże się z wysokim ryzykiem niespełnienia zasady DNSH, m.in. ze względu na konieczność zastosowania derogacji z art. 4 ust. 7 Ramowej Dyrektywy Wodnej. W związku z tym nie uwzględnimy tego postulatu w SRP2035.
410 7	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	Powyższy postulat powinien zostać uwzględniony także przy okazji działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju i budowy odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy.	Uwaga zostanie uwzględniona poprzez dodanie następującego fragmentu: "Podejmowana działania będą realizowane również w ramach Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030" oraz polityki dot. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich".
410 8	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	191	W kontekście budowania zaufania społecznego i przeciwdziałania polaryzacji poglądów postulujemy dodanie punktu E. „Reforma podstaw prawnych dialogu społecznego w Polsce i wzmocnienie jego sprawczości” Dialog społeczny w Polsce konkretyzuje się w funkcjonowaniu Rady Dialogu Społecznego i Wojewódzkich Rad Dialogu Społecznego. Nieoceniona jest jego rola dla budowania zaufania społecznego i przeciwdziałania polaryzacji poglądów, czego najlepszym przykładem jest Kujawsko-Pomorski WRDS. Uważamy, że ustawę z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego należy gruntownie zmienić, a właściwie napisać ją od nowa, ze szczególnym uwzględnieniem tego dialogu, który dokonuje się w regionach i jego wpływu na decyzje podejmowane na szczeblu centralnym. Zwracamy uwagę na konieczność wsparcia instytucjonalnego partnerów społecznych, zwłaszcza tych działających w regionie a zrzeszonych w organizacjach reprezentatywnych (czyli organizacji regionalnych zrzeszonych w strukturze reprezentatywnej organizacji związkowej reprezentatywnej organizacji pracodawców) i z tego względu biorących udział m.in. w pracach Wojewódzkich Rad Dialogu Społecznego. Chodzi o wsparcie budujące i utrzymujące ich potencjał do udziału w dialogu społecznym. Jest to wsparcie analogiczne do mechanizmu 0,25% EFS+ lub zaplanowanego w niniejszej Strategii wsparcia instytucjonalnego dla organizacji pozarządowych (NGO), z tym istotnym warunkiem, że dla zachowania niezależności beneficjentów powinno być udzielane centralnie, a nie na poziomie regionów, i optymalnie ze środków krajowych, a nie europejskich. Bez takiego wsparcia udział regionalnych organizacji pracodawców i związków zawodowych w dialogu społecznym pozostanie wysoce ograniczony.	O ile propozycje uznaje się za zasadną, o tyle nie wymaga ona zmian w projekcie Strategii, dotyczy działań podejmowanych po przyjęciu Strategii przez Radę Ministrów.
410 9	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259	Postulujemy dodanie Kujaw do listy obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważnej dla gospodarki żywnościowej. Jest on istotny z punktu widzenia przede wszystkim krajowej produkcji warzyw. Dodatkowo, dla województwa kujawsko-pomorskiego rolnictwo jest ważną gałęzią gospodarki regionalnej, a Kujawy są ekstremalnie zagrożone suszą hydrologiczną, co wymaga pilnej interwencji na dużą skalę, vide projekt „Woda dla Kujaw i Wielkopolski” (https://nzp.org.pl/projekt/woda-dla-kujaw-zywnosc/).	Odpowiedzi na problemy dotyczące skutków zmian klimatu mają w Strategii charakter horyzontalny i niezależny od konkretnych terytoriów, bowiem tematyka ta dotyczy obszaru całej Polski. SRP2035 przewiduje działania dot. przeciwdziałania skutkom suszy w ramach kierunku działań pn. "Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne". Kwestia suszy, która dot. wielu różnych miejsc w kraju,

						wymaga bezpośrednich działań w zakresie prowadzenia zrównoważonej gospodarki wodnej, co również jest już uwzględnione w tekście.
411 0	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255, 261	Stanowczo domagamy się zmiany przebiegu linii KDP z CPK do Gdańska. Jej poprowadzenie przez okolice Włocławka, przez Grudziądz do Trójmiasta, nie zabezpiecza interesów rozwojowych Bydgoszczy i Torunia. Linia KDP powinna prowadzić z CPK przez Włocławek, Toruń do Bydgoszczy, w której powinno nastąpić jej rozdzielenie w kierunku na Gdańsk i na Świnoujście (przez Piłę i Szczecin). W ten sposób zapewnimy sprawny transport towarów z portu w Świnoujściu i jednocześnie zapobiegniemy wykluczeniu transportowemu woj. zachodniopomorskiego.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
411 1	Inne	Nadwiślański Związek Pracodawców Lewiatan	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	14	Powyższy postulat powinien zostać uwzględniony w opisie działania na rzecz spójnego krajowego systemu kolejowego. Niedopuszczalne jest dalsze pogłębianie wykluczenia transportowego Bydgoszczy poprzez ominięcie jej przez linię KDP.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji

						PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
411 2	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		NGO traktowane jako podwykonawcy administracji, a nie niezależny sektor Uwaga: W wielu fragmentach Strategii (zwłaszcza w Priorytecie 3.5: Skutecznie działająca administracja) organizacje pozarządowe przedstawiane są jako wykonawcy zadań publicznych, a nie niezależny partner administracji i/lub biznesu. Uzasadnienie: Taki sposób ujęcia stoi w sprzeczności z zasadą pomocniczości, zgodnie z którą państwo wspiera obywateli i ich organizacje w działaniach, a nie zastępuje ich inicjatywy. NGO są niezależnym, równorzędnym sektorem życia publicznego, nie zaś elementem lub podwykonawcą administracji publicznej. Propozycja zmiany: dodać zapis „Organizacje pozarządowe stanowią niezależny, równoprawny wobec sektora publicznego filar rozwoju społecznego, działający zgodnie z zasadą pomocniczości i suwerenności społeczeństwa obywatelskiego.”, jak i przeformułować wszystkie informacje wskazujące na organizacje pozarządowe jako wykonawcę zadań powierzanych przez administrację.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia ma charakter szczegółowy i może być podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
411 3	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Brak bezpośrednich i mierzalnych wskaźników rozwoju organizacji pozarządowych i wolontariatu Uwaga: Strategia nie określa konkretnych, mierzalnych wskaźników, które pozwalałyby monitorować rozwój sektora obywatelskiego, organizacji pozarządowych i wolontariatu. Dokument pozostaje na poziomie ogólnych deklaracji, bez wskazania, w jaki sposób będzie mierzony faktyczny postęp i rezultaty działań w tym obszarze. Uzasadnienie: Bez jasno zdefiniowanych wskaźników nie jest możliwe rzetelne monitorowanie skuteczności polityk publicznych ani ocena wpływu Strategii na społeczeństwo obywatelskie. Potrzebne są wskaźniki ukierunkowane na rozwój jakościowy i trwałość sektora (stabilność, profesjonalizacja, współpraca, wpływ społeczny), a nie wyłącznie ogólne dane opisowe. W Strategii pojawia się wprawdzie zapis: „F. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych. Rozwijane będą działania na rzecz budowania potencjału operacyjnego organizacji pozarządowych poprzez programy wyposażenia organizacji obywatelskich oraz poprzez programy skierowane na wzmocnienie instytucjonalnego sektora pozarządowego w Polsce.” Jednak również w tym fragmencie brakuje jakichkolwiek konkretnych przykładów działań, wskaźników lub mierzalnych rezultatów, które pozwoliłyby realnie ocenić, czy i w jakim stopniu ten potencjał został zbudowany. Bez takich odniesień trudno będzie w praktyce ocenić skuteczność realizacji tego kierunku oraz wyciągnąć wnioski dla polityki państwa wobec sektora obywatelskiego. Propozycja zmiany: Wprowadzić do Strategii odrębny cel operacyjny: „Wzmocnienie sektora obywatelskiego i wolontariatu jako fundamentu społeczeństwa obywatelskiego”, a wraz z nim zestaw wskaźników ilościowych i jakościowych służących stałemu monitorowaniu postępów i skuteczności działań w tym obszarze. Wskaźniki te powinny umożliwiać ocenę długofalowych zmian jakościowych, a nie jedynie bieżących danych opisowych, tak aby rozwój sektora był mierzony w sposób faktyczny, a nie deklaracyjny.	Propozycja w trakcie analizy. Ze względu na przyjęte założenia co do wskaźników w całym dokumencie dopuszczamy możliwość uwzględnienia jednego dodatkowego wskaźnika.
411 4	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Niewłaściwe utożsamianie wsparcia NGO z rozwojem Centrów Usług Społecznych (CUS) Uwaga: Strategia wskazuje, że głównym narzędziem wspierania NGO w dostarczaniu usług społecznych będzie rozwój Centrów Usług Społecznych. Uzasadnienie: CUS mają charakter instytucji administracji publicznej, a nie obywatelskiej. Ich zadaniem jest organizacja usług publicznych, natomiast rozwój NGO i wolontariatu wymaga innych mechanizmów – opartych na partnerstwie, edukacji i animacji społecznej. CUS nie mogą zastąpić organizacji pozarządowych i wolontariatu w lokalnych społecznościach. Propozycja zmiany: dodać zapis „Rozwój Centrów Usług Społecznych nie zastępuje rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Wsparcie społeczności lokalnych powinno obejmować równoległy rozwój lokalnych organizacji	Działaniom dot. wsparcia NGO jest poświęcony kierunek nr 8 "Wzmocnienie trzeciego sektora" w priorytecie 3.5. Strategia nie utożsamia wsparcia NGO z rozwojem CUS.

					pozarządowych i wolontariatu.”, jak i przededagować wszystkie informacje utożsamiające rozwój NGO z aktywnością CUS.	
411 5	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Brak konkretnych wskaźników rozwoju sektora Uwaga: Strategia nie zawiera żadnych mierzalnych wskaźników dotyczących wzrostu zaangażowania obywatelskiego i potencjału finansowego NGO. Uzasadnienie: Tylko poprzez wskaźniki ilościowe można mierzyć realny postęp, a nie jedynie deklaracje. Propozycja zmiany: dodać wskaźniki – „Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat formalny”, – „Wzrost łącznych środków budżetowych przeznaczonych na rozwój organizacji pozarządowych i wolontariatu – co najmniej o X% powyżej inflacji rocznie”.	Propozycja w trakcie analizy. Ze względu na przyjęte założenia co do wskaźników w całym dokumencie dopuszczamy możliwość uwzględnienia jednego dodatkowego wskaźnika.
411 6	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Brak części diagnostycznej dotyczącej sektora pozarządowego i wolontariatu Uwaga: W części diagnostycznej Strategii pominięto dane o sektorze NGO i wolontariacie. Uzasadnienie: Aby właściwie planować działania w tym obszarze, konieczne jest przedstawienie aktualnego stanu sektora, opartego na danych GUS, raportach NIW-CRSO i badaniach społecznych. Propozycja zmiany: uzupełnić diagnozę o dane dotyczące liczby NGO, poziomu aktywności obywatelskiej, zaufania społecznego i trendów wolontariatu.	Część diagnostyczna ma ogólny charakter, bardziej szczegółowe analizy znajdują się w części wdrożeniowej, w opisie kluczowych wyzwań w poszczególnych priorytetach.
411 7	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Brak zapisów o wyrównywaniu szans mniejszych NGO Uwaga: Strategia deklaruje wspieranie lokalności, ale nie wskazuje, w jaki sposób będą wyrównywane szanse mniejszych organizacji z małych miast i wsi. Uzasadnienie: Małe NGO często mają ograniczony dostęp do funduszy, wiedzy i infrastruktury, co prowadzi do ich marginalizacji. Propozycja zmiany: dodać działanie - „Wyrównywanie szans mniejszych NGO poprzez dedykowane programy dotacyjne, wsparcie instytucjonalne i tworzenie lokalnych centrów wsparcia NGO i wolontariatu.”	Wspieranie organizacji pozarządowych przyniesie pozytywne efekty również dla tych mniejszych. Jednocześnie uwaga może być podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
411 8	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Brak odniesienia do rządowych i innych programów rozwoju III sektora Uwaga: W Strategii wymieniono jedynie programy PROO i Korpus Solidarności, pomijając zaangażowanie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i podległych mu agend w działaniach na rzecz rozwoju III sektora. . W Strategii brakuje także nawiązania do realizowanych od lat rządowych programów, które zajmują się daną dziedziną i wyznaczają do niej kierunki działań (m.in. NoweFIO, PROO) co sprawia, że dokument jest w wielu momentach oderwany od już realizowanej i zaplanowanej na kilka najbliższych lat polityki państwa. Propozycja zmiany: Tam gdzie mowa o programach wspierających organizacje pozarządowe zaktualizować ich listę i wskazać na zaangażowanie KPRM i podległych mu agend w działania na rzecz rozwoju III sektora.	Zostaną dokonane drobne korekty w tekście.
411 9	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Brak zasad ewaluacji działań i analiz potrzeb sektora Uwaga: Strategia dopuszcza rozwiązania, które nie są oparte na analizie potrzeb i nie podlegają ocenie efektywności. Uzasadnienie: Skuteczne wsparcie dla sektora obywatelskiego wymaga diagnozy, monitoringu i ewaluacji, aby uniknąć tworzenia mechanizmów niedostosowanych do realnych potrzeb NGO. Propozycja zmiany: dodać zapis „Nowe mechanizmy wsparcia społeczeństwa obywatelskiego zostaną poprzedzone analizą potrzeb i poddawane regularnej ewaluacji.”	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Planowana strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzedzona zostanie ewaluacją efektywności dotychczas realizowanych programów i uwzględnić będzie wnioski płynące z ewaluacji.
412 0	Inne	Forum Dobrego Prawa działające przy Kujawsko-Pomorskiej Federacji Organizacji Pozarządowych	UWAGA OGÓLNA		Niewystarczające ujęcie i brak wizji rozwoju wolontariatu Uwaga: Fragment Strategii dotyczący wolontariatu jest zbyt wąski, nie obejmuje ustawowej definicji wolontariatu ani różnorodnych jego form, a także nie prezentuje spójnej wizji rozwoju wolontariatu w Polsce. Uzasadnienie: Opis wolontariatu w Strategii ogranicza się do działań o charakterze pomocowym, pomijając jego inne obszary – edukacyjny, kulturalny, sportowy, ekologiczny czy obywatelski. Nie odnosi się także do roli organizacji pozarządowych w organizowaniu wolontariatu, roli koordynatorów wolontariatu, ani do działań realizowanych w ramach programu Korpus Solidarności. Brakuje również wizji rozwoju wolontariatu wśród wszystkich grup społecznych – w szczególności osób młodych, dorosłych i seniorów – mimo że wolontariat międzypokoleniowy i rodzinny ma istotny potencjał społeczny i edukacyjny. Propozycja zmiany:	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).

					– wprowadzić definicję wolontariatu zgodną z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; – rozszerzyć opis o różnorodne formy wolontariatu i jego społeczne znaczenie; – dodać zapis o roli organizacji pozarządowych jako głównych organizatorów i animatorów wolontariatu; – uwzględnić funkcję koordynatora wolontariatu jako kluczowego elementu systemu wsparcia wolontariuszy; – rozbudować fragment o wizję rozwoju wolontariatu wśród różnych grup społecznych (młodzież, osoby dorosłe, seniorzy); – odnieść się do programu Korpus Solidarności oraz zaproponować opracowanie odrębnej, krajowej strategii rozwoju wolontariatu.	
412 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	UWAGA OGÓLNA		1. Formularz konsultacyjny jest niedostępny dla czytelników ekranu, więc uwagi wysyłamy bez formularza. Formularze konsultacyjne powinny być zgodne z wytycznymi WCAG 2.1 i możliwe do wypełnienia bez użycia myszy (podstawa prawna: ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych).	Uwaga nie dotyczy treści merytorycznej Strategii.
412 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań		2. Priorytet 1.1 Zwiększenie dostępności mieszkań – Postulujemy uzupełnienie priorytetu o kilka istotnych kwestii. Należy zaznaczyć, że nowe mieszkania będą dostępne dla osób z różnymi niepełnosprawnościami, nie tylko ruchową. Zostaną stworzone wytyczne dotyczące materiałów budowlanych do konstrukcji budynków wielorodzinnych. Mimo rozwoju nowych technologii, możliwości redukcji hałasu i wyciszenia mieszkań, nowe budynki mieszkalne są bardzo akustyczne. Instaluje się w nich głośną wentylację, a ściany są tak cienkie, że sąsiadów słychać dużo bardziej niż w starszych blokach. Negatywnie wpływa to na komfort życia i generuje konflikty. Skala problemu jest na tyle duża, iż wymaga ujęcia w strategii. Dodanie działań na rzecz ochrony właścicieli mieszkań; nowelizacja prawa, by chronić interesy właścicieli, którzy wynajmują mieszkanie, a lokator przestaje płacić. Obecnie bardzo trudno takiego lokatora usunąć i to właściciel go utrzymuje.	Propozycje uzupełnienia oraz wprowadzenia dodatkowych wytycznych są zbyt szczegółowe w relacji do charakteru dokumentu. Choć na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa, poszczególne rozwiązania uwzględniają perspektywę grup potrzebujących wsparcia w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym osób z niepełnosprawnościami, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1. Odpowiadając na ostatnią zgłoszoną sugestię obowiązujące przepisy w sposób dostateczny zapewniają najemcom bezpieczne zasady wynajmu mieszkań. Zgodnie z ustawą o ochronie praw lokatorów prywatni właściciele mieszkań mogą stosować umowy najmu okazjonalnego oraz umowy najmu instytucjonalnego. Rozwiązania te wzmacniają ich pozycję względem nierzetelnych najemców, np. poprzez przyspieszoną ścieżkę egzekucji i eksmisji najemców niewywiązujących się z nałożonych na nich obowiązków.
412 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		3. Priorytet 1.3 Odpowiedzialna polityka migracyjna - Postulujemy dodanie wymogu znajomości podstaw języka polskiego dla pracowników mających bezpośredni kontakt z klientem, np. kierowcy autobusów, sprzedawcy, kelnerzy. Niemożność porozumienia się w języku polskim np. z kierowcą autobusu zmniejsza poczucie bezpieczeństwa pasażerów, szczególnie seniorów i z niepełnosprawnościami. Poza tym, tacy kierowcy zwykle nie sprzedają biletów ulgowych, lecz dają do zrozumienia, że nie wiedzą, o co chodzi. Pasażerowie uprawnieni do zniżek, którzy nie mogą kupić biletu w aplikacji, ponoszą więc znacznie wyższe koszty.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów

						działania, działań legislacyjnych. Kwestie poruszone w uwadze powinny zostać uregulowane w dokumentach niższego rzędu niż średniookresowa strategia rozwoju kraju.
412 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		4. Priorytet 1.4 Rynek pracy włączający różne grupy społeczne - S.82 W II kwartale 2024 r. zaledwie niespełna 19% osób w wieku 16-89 lat posiadających orzeczenie o niepełnosprawności było aktywnych zawodowo – Dlaczego w odniesieniu do osób niepełnosprawnych aktywność zawodową zbadano dla innej grupy wiekowej niż dla pełnosprawnych i uwzględniono seniorów?	Dostępne dane GUS nie pozwalają na podanie statystyki o aktywności zawodowej osób w wieku 20-64 lata, tak by była ona spójna ze statystyką Eurostatu dot. ograniczenia aktywności (nie tylko zawodowej) ze względu na niepełnosprawność. Są to dwie różne statystyki.
412 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		5. Priorytet 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się - Konieczne jest dodanie działań na rzecz zwiększenia dostępności służby zdrowia dla osób z niepełnosprawnościami (w strategii jest na ten temat tylko jedno zdanie), dostępność wyników wszystkich badań na internetowym koncie pacjenta, informacje o stanie zdrowia pacjenta dostępne dla każdej placówki, do której się uda, stworzenie zasad przepływu informacji na poziomie Unii Europejskiej: bazy lekarzy znających dany język, możliwość sprawdzenia, na co leczy się i jakie leki zażywa osoba, która wymaga pomocy medycznej podczas pobytu za granicą. Jest to istotne w przypadku wielu chorób, szczególnie psychicznych. Pacjent nie zawsze jest w stanie przekazać potrzebne informacje. Ograniczenie spożycia alkoholu i przeciwdziałanie paleniu papierosów – Do działań należy dodać zobligowanie policji i straży miejskiej do egzekwowania prawa. Mimo że spożywanie alkoholu i palenie w miejscach publicznych zgodnie z prawem powinno być karane mandatem, w wielu miejscowościach służby tego nie robią. Ignorują zgłoszenia np. o paleniu na przystanku, nie reagują również, gdy widzą palacza. Osoby zwracające uwagę palaczom są ignorowane, często spotykają się z agresją. Ponadto, postulujemy uzupełnienie strategii o zmiany legislacyjne, które ograniczą palenie i będą chroniły niepalących: całkowity zakaz palenia na plażach, w górach, parkach i kary za łamanie tego prawa.	W treści Strategii uwypuklono kwestię osób z niepełnosprawnościami. Kwestie dot. rozwoju aplikacji zdrowotnych i danych zdrowotnych są również wzmiankowane w Strategii. Do ew. rozwinięcia w sektorowych dokumentach strategicznych.
412 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		6. Priorytet 1.5 Zdrowie lub 2.7 Dbanie o jakość życia należy uzupełnić o działania na rzecz zmniejszenia hałasu, ponieważ ma negatywny wpływ na zdrowie fizyczne, psychiczne i komfort życia. Koszty ponosi całe społeczeństwo, w tym dofinansowanie NFZ do aparatów słuchowych. Słuchanie głośnej muzyki przez kierowców stwarza ogromne niebezpieczeństwo. Kierowcy nie słyszą dźwięków z otoczenia, są zdekoncentrowani, nie uważają na pieszych. Są zagrożeniem również dla osób niewidomych, słabowidzących i seniorów, którzy często mają słabszy wzrok. Narażają ich na utratę zdrowia i życia. Dudniący pojazd zagłusza dźwięk świateł na przejściach dla pieszych. Nie słychać też, czy z tyłu jedzie jakiś pojazd. Obecnie ma to jeszcze większe znaczenie, ponieważ na ulicach jest coraz więcej cichych pojazdów elektrycznych. Przejście przez jezdnię, gdy w pobliżu dudni muzyka, jest więc bardzo niebezpieczne – można wejść pod kolejny nadjeżdżający samochód. Działania na rzecz zmniejszenia hałasu konieczne są w wielu obszarach, m.in.: mandaty za głośną muzykę w samochodach, słuchanie muzyki bez słuchawek w środkach transportu, na łonie natury i ogólnie w miejscach publicznych, zakaz zlotów motocykli w parkach, ograniczenia dotyczące czasu trwania i głośności imprez organizowanych na rynkach, stadionach itd., ograniczenia dotyczące używania kina domowego, innych podobnych sprzętów i klimatyzacji w blokach, konieczność wyłączania lub obudowania klimatyzatorów przez sklepy usytuowane w pobliżu budynków mieszkalnych, wyłączenie muzyki w sklepach, ograniczenie sprzedaży alkoholu w godzinach nocnych, tworzenie cichych przestrzeni (restauracje, cichy wagon w każdym pociągu).	Działania na rzecz ograniczania hałasu w środowisku są prowadzone w sposób ciągły. Systematyczne monitorowanie i egzekwowanie przepisów przez organy ochrony środowiska i organy Inspekcji Ochrony Środowiska zapewniają przestrzeganie norm akustycznych oraz poprawę jakości życia mieszkańców. Kontrole te mogą mieć charakter planowy oraz pozaplanowy. Kontrole planowe wynikają z rocznego planu, natomiast kontrole pozaplanowe wykonywane są: w związku z wnioskami organów administracji publicznej lub podmiotów, a także jako kontrole interwencyjne w związku z rozpatrywaniem skarg i interwencji dotyczących zanieczyszczenia środowiska lub podejrzenia wystąpienia takiego zanieczyszczenia.
412 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli		7. Priorytet 2.1 Wysokie kompetencje obywateli – Postulujemy uzupełnienie strategii o działania na rzecz szkół specjalnych. Ten priorytet skupia się głównie na edukacji, lecz nie ma w nim ani słowa na temat ośrodków szkolno-wychowawczych i szkół specjalnych. Są to ośrodki specjalistyczne, z wykwalifikowaną kadrą, która z dużym poświęceniem pracuje z uczniami ze szczególnymi potrzebami. Z potencjału tych placówek mogą korzystać także	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.

					nauczyciele i rodzice uczniów ze szkół ogólnodostępnych. Placówek specjalistycznych nie wolno dyskredytować, jak ma to miejsce obecnie. Nie dla każdego dziecka szkoła ogólnodostępna lub integracyjna jest najlepszym rozwiązaniem.	
4128	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		8. Priorytet 2.7 Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli - Kierunek 2 Wzmocnienie pozycji pracowników – Wnosimy o dodanie punktu: Stworzenie przepisów umożliwiających wliczanie staży zawodowych do stażu pracy. Mimo że stażysta zwykle wykonuje takie same lub bardzo podobne zadania jak etatowy pracownik, staże nie są wliczane do stażu pracy. Jest to bardzo niekorzystne szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami oraz innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Takie osoby mają w swojej karierze zawodowej nawet kilka staży. To dla nich jedyna możliwość na zdobycie doświadczenia.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
4129	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		9. Uzupełnienie kierunku 3 Przeciwdziałanie wykluczeniu o asystencję osobistą, w tym umożliwienie korzystania z niej w ramach budżetu osobistego. Prace nad tym narzędziem były prowadzone w ramach projektu „Aktywni niepełnosprawni – narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych”. Gdyby niepełnosprawny beneficjent mógł dysponować przyznanym mu budżetem, nie musiałby ograniczać się do zatrudnienia jednego asystenta. Mógłby korzystać z pomocy różnych osób, w zależności od potrzeb i zatrudnić do różnych spraw osoby posiadające odpowiednie kompetencje, np. z jedną robić zakupy i wychodzić na spacer, z inną załatwiać sprawy w banku, porządkować dokumenty, a jeszcze inną pomogłaby mu podczas wyjazdu. Rozliczenia z osobami świadczącymi pomoc mogłyby odbywać się na podstawie faktur oraz umów podpisywanych pomiędzy dwiema osobami fizycznymi. Nie jest to skomplikowane i nie wymaga od uczestnika prowadzenia działalności gospodarczej.	Postulat jest spójny z kierunkiem polityki wobec osób z niepełnosprawnościami, ale szczegółowe rozwiązania dotyczące asystencji i budżetu osobistego są rozwijane w dokumentach sektorowych i projektach ustaw, a nie w dokumencie o charakterze horyzontalnym.
4130	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	UWAGA OGÓLNA		10. W strategii pojawia się zwrot „zanieczyszczenie światłem”, lecz nie ma propozycji działań na rzecz rozwiązania tego problemu. Postulujemy rozwinięcie tego zagadnienia, w tym dodanie kwestii uregulowania instalowania latarni. Obecnie nie ma wytycznych i zdarza się, że ludzie mają latarnię tuż pod oknem. Ma to negatywny wpływ na jakość snu, a w konsekwencji na jakość życia i stan zdrowia.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Brakuje działania, do którego można by dodać ten zapis.
4131	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy		11. Priorytet 3.3 Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy -Należy dodać tworzenie rejestrów osób potrzebujących wsparcia. Służby powinny wiedzieć, w którym mieszkaniu mieszka senior, osoba poruszająca się na wózku czy z inną niepełnosprawnością, która może potrzebować pomocy np. w trakcie ewakuacji.	W przypadku prowadzenia ewakuacji właściwe służby są przygotowane do udzielania wsparcia wszystkim osobom, niezależnie od ich potrzeb czy stanu sprawności fizycznej. Jednocześnie nie jest zasadne tworzenie rejestrów osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów, ponieważ obecnie brak jest podstawy prawnej do ich prowadzenia, a ich utworzenie wymagałoby uprzednich zmian legislacyjnych.
4132	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		12. Priorytet 3.5 Skutecznie działająca administracja - S.228 Bariery dotyczące e-usług należy uzupełnić o ich niedostępność dla osób z niepełnosprawnościami, szczególnie dla użytkowników czytników ekranu. PUE ZUS, Empatia czy Krajowy Rejest Karny są niedostępne dla osób niewidomych. Nie wszystkie funkcje są też dostępne w mObywatelu, na internetowym koncie pacjenta, duże trudności sprawia e-pit. Mimo że osoby niewidome składają żądania zapewnienia dostępności i skargi na jej brak, nic się nie zmienia. Strategia powinna więc zawierać także działania na rzecz zapewnienia pełnej dostępności e-usług.	Pełen katalog zidentyfikowanych barier dotyczących e-usług, w tym wykluczenie cyfrowe części społeczeństwa utrudniające elektroniczną komunikację z administracją publiczną, czy niedostosowanie e-usług do osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób starszych, można znaleźć w projekcie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 roku”, który jest komplementarnym i uszczegóławiającym dokumentem strategicznym dla obszaru cyfrowego.
4133	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	232	13. S.232 Jest: Kwalifikowane podpisy elektroniczne będą dostępne w Portfelach za darmo do użytku nieprofesjonalnego. Powinno być: Kwalifikowane podpisy będą dostępne za darmo. – Nie sprecyzowano, czym jest użytek nieprofesjonalny, np. czy podpisanie umowy o pracę jest użytkowaniem profesjonalnym czy nie. Dla wielu osób, w tym z niepełnosprawnościami, podpis elektroniczny to jedyna forma podpisu.	Definicja "celu nieprofesjonalnego" i doprecyzowanie warunków jego użycia zostanie określone w polskim porządku prawnym, trwają bowiem prace nad zmianą przepisów, w

						szczegółowości ustawy o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej, mające na celu dostosowanie obowiązujących przepisów do rozporządzenia eIDAS2, w tym zdefiniowanie co należy rozumieć przez cel inny niż profesjonalny. Należy jednocześnie zauważyć, że wprowadzany w portfelu kwalifikowany podpis elektroniczny będzie kolejną dostępną metodą, obok już funkcjonujących nieodpłatnych podpisów, takich jak podpis zaufany czy podpis osobisty. Ponadto ograniczenie, o którym mowa, będzie dotyczyło jedynie tego, w jakich zastosowaniach składanie kwalifikowanego podpisu elektronicznego z wykorzystaniem portfela będzie nieodpłatne, i nie będzie ograniczało możliwości składania kwalifikowanego podpisu elektronicznego w celach profesjonalnych.
413 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wielogłosu	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	235	14. S.235 Przy Rządowym Centrum Legislacji postulujemy dodanie utworzenia newslettera. Trudno na bieżąco śledzić, jakie akty prawne są konsultowane. Ten problem rozwiązałby newsletter. Zapisując się, użytkownik powinien móc zaznaczyć, jaka tematyka go interesuje.	Newsletter jest już dzisiaj dostępny w serwisie RPL - każda osoba zarejestrowana może wskazać zakres projektów, o których informacje mają być przekazane na mail podany przez użytkownika. Instrukcja opisująca proces rejestracji i określania kryteriów jest dostępna na stronie pomocy serwisu RPL.
413 5	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	WPROWADZENIE	5	W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. w kontekście planowania warto uwzględnić NDC (Nationally Determined Contributions), które są kluczowym elementem Porozumienia Paryskiego, które zostało przyjęte na Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (COP21) w 2015 roku. W Porozumieniu Paryskim dotyczącym walki ze zmianami klimatu ustanowiono trzy nadrzędne cele, które opierają się na zobowiązaniach krajów w zakresie klimatu, znanych jako „wkłady ustalane na poziomie krajowym” lub „NDC”. NDC to po prostu krajowe plany klimatyczne. Warto też byłoby się odnieść w kontekście Strategii do 2035 roku, do Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) Agendy 2030. Więcej informacji: - 2025 NDC Synthesis Report UNFCCC https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/nationally-determined-contributions-ndcs/2025-ndc-synthesis-report - Nationally Determined Contributions (NDCs) UNFCCC https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/nationally-determined-contributions-ndcs - Cele zrównoważonego rozwoju - Ministerstwo Rozwoju i Technologii - Portal Gov.pl https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/cele-zrownowazonego-rozwoju	SRP2035 zachowuje spójność z KPEiK w zakresie celów klimatycznych. Diagnoza ma charakter ogólny, a działania (w tym także realizujące NDC, SDGs) przedstawiono w ramach poszczególnych priorytetów.
413 6	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	WPROWADZENIE	5	W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. warto uwzględnić inne wskaźniki poza PKB. Rozwój gospodarczy nie może funkcjonować bez rozwoju społecznego, a rozwój społeczny można mierzyć m.in. dzięki wskaźnikowi rozwoju społecznego (HDI). Wskaźnik HDI służy do pomiaru całłościowych osiągnięć danego państwa w trzech wymiarach rozwoju społecznego, którymi są: długość życia, poziom edukacji oraz stopa życiowa. Pomiarów dokonuje się w	W Strategii uwzględniono 56 różnego rodzaju wskaźników dla monitorowania jej realizacji.

					oparciu o dane dotyczące średniej długości życia, poziomu szkolnictwa (wykształcenie dorosłych oraz procent młodzieży uczącej się w danym momencie we wszystkich rodzajach szkół, podstawowych, średnich oraz wyższych) oraz przeciętnej płacy. W długookresowej Strategii Rozwoju Kraju oraz Raporcie Polska 2030, wskaźnik HDI był wskazany jako wskaźnik główny obok PKB, co jest realizacją polityki ONZ Beyond GDP, która wskazuje, że to wskaźnik HDI jest pełniejszym i bardziej pojemnym wskaźnikiem od PKB. Więcej informacji: - Narodowe Raporty o Rozwoju Społecznym https://www.unic.un.org.pl/unic-activities/narodowe-raporty-o-rozwoju-spoecznym/35 - Expert Group on Beyond GDP United Nations https://www.un.org/en/beyondGDP	
413 7	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	SYNTEZA	10	W kontekście Polityki przemysłowej i innowacji dla konkurencyjności, stan wyjściowy tego obszaru oceniamy jako: brak spójnej strategii przemysłowej, niską innowacyjność przedsiębiorstw i mało efektywny system wsparcia B+R. Celem strategicznym powinno być: Stworzenie warunków dla tworzenia polskich czempionów technologicznych w wybranych niszach oraz głęboka modernizacja tradycyjnego przemysłu. Rekomendacje Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP: - Powołanie Zespołu ds. Polityki Przemysłowej: Ciało doradcze złożone z przedstawiciela Prezydenta RP, ministrów rządu, prezesów największych firm, przedstawicieli nauki i związków zawodowych, którego zadaniem będzie: • Identyfikacja 5-7 strategicznych nisz technologicznych dla Polski (np. technologie wodorowe, magazyny energii, elektromobilność, cyberbezpieczeństwo, sztuczna inteligencja, SMR, recykling zaawansowanych materiałów). • Koordynacja działań rządu, grantów badawczych i funduszy inwestycyjnych wokół tych nisz. • Opracowanie krajowego planu konkursowego, który pozwoli polskim przedsiębiorstwom skutecznie rywalizować o środki z nowego unijnego Funduszu na rzecz Konkurencyjności w nadchodzącym budżecie na lata 2028-2035. • Monitorowanie i przeciwdziałanie ryzyku deindustrializacji. Aktywny udział w reformie UE i ETS: Polska powinna stać się liderem koalicji państw domagających się głębokiej reformy unijnego systemu handlu emisjami w myśl rekomendacji raportu Draghi'ego. Postulaty: • Większa alokacja bezpłatnych uprawnień dla sektorów wrażliwych do czasu opracowania realnych technologii dekarbonizacji. • Mechanizmy CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) muszą być rzeczywistą tarczą dla przemysłu, a nie dodatkowym obciążeniem. • Większa część dochodów z ETS powinna być automatycznie kierowana na fundusz modernizacyjny i innowacje w przemyśle, a nie do budżetu ogólnego. Krajowa Strategia Sztucznej Inteligencji: Przyjęcie i finansowanie strategii, która: • Wspiera tworzenie wysokiej jakości danych treningowych (tzw. data lakes) z poszanowaniem RODO. • Inwestuje w moc obliczeniową (AI computer) dostępną dla polskich naukowców, startupów i przemysłu. • Wprowadza edukację o SI na wszystkich poziomach nauczania i szkolenia dla firm. • Wspiera priorytetowe wdrożenia SI w administracji publicznej: rządowej i samorządowej, służbie zdrowia, transporcie i sektorze obronnym. Źródło rekomendacji Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP: https://ungc.org.pl/biala-ksiega-polska-na-drodze-zrownowazonego-rozwoju-potrzeba-porozumienia-ponad-podzialami-wokol-polityki-rozwojowej/ Źródło rekomendacji Rady Biznesowej UN GCNP: https://ungc.org.pl/biala-ksiega-polska-w-drodze-do-net-zero-rekomendacje-rady-biznesowej-przy-precop/	Propozycje zawarte w uwadze są zbyt szczegółowe jak na poziom dokumentu strategicznego, tym bardziej by zawrzeć je w syntezie.
413 8	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	W obszarze Odpornego i nowoczesnego systemu ochrony zdrowia, stan wyjściowy oceniamy jako: chroniczne niedofinansowanie, długie kolejki do specjalistów, niedobór kadr, postępujące starzenie się społeczeństwa i narastająca liczba chorób przewlekłych. Niska stopa cyfryzacji w porównaniu do liderów UE. Celem strategicznym powinno być: Zbudowanie odpornego, sprawiedliwego i nowoczesnego systemu ochrony zdrowia, nastawionego na prewencję, efektywnego finansowo i wykorzystującego cyfrowe innowacje dla poprawy jakości opieki nad pacjentem. Rekomendacje Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP:	Większość postulatów uwzględniona w aktualnym projekcie Strategii. Kwestia finansowania do uwzględnienia w strategicznym dokumencie sektorowym.

					- Przyjęcie wieloletniego planu finansowania dla zdrowia: Zwiększenie publicznych i prywatnych wydatków na zdrowie do poziomu co najmniej 7% PKB w perspektywie 2030 roku, z zapewnieniem stabilnego, przewidywalnego strumienia finansowania, niezależnego od cyklu wyborczego. Środki powinny być kierowane przede wszystkim na: • Wynagrodzenia kadr medycznych w celu zatrzymania specjalistów w kraju i w systemie publicznym. • Rozwój opieki koordynowanej i pielęgniarskiej oraz prywatyzację usług dodatkowych (jak hotelarstwo szpitalne), aby odciążyć lekarzy. • Szybką ścieżkę refundacyjną dla innowacyjnych terapii. Krajowy program zdrowia publicznego i profilaktyki: Głębokie przesunięcie akcentu z leczenia na prewencję i promocję zdrowia. Masowe, finansowane z budżetu państwa programy badań przesiewowych (nowotwory, choroby układu krążenia), szczepień ochronnych dla dorosłych oraz walki z otyłością i nałogami. Edukacja prozdrowotna od najwcześniejszych lat szkolnych. Strategia cyfryzacji i wdrożenia AI w ochronie zdrowia: • Pełne wdrożenie i interoperacyjność e-Dokumentacji Medycznej (EDM) na poziomie krajowym. • Rozwój i wdrożenie telemedycyny jako uzupełniającego, standardowego kanału dostępu do świadczeń. • Wsparcie projektów wykorzystujących sztuczną inteligencję do analizy obrazów medycznych (wspomaganie diagnostyki), przewidywania epidemii czy personalizacji planów leczenia. • Stworzenie bezpiecznych banków danych do badań naukowych, przy ścisłym poszanowaniu prywatności pacjentów. Program rozwoju kadr medycznych i nauki: Zwiększenie limitu miejsc na kierunkach lekarskim, pielęgniarskim i położnictwie. Ścisła współpraca uczelni medycznych z szpitalami klinicznymi. Wsparcie dla specjalizacji w deficytowych dziedzinach (np. geriatrya, psychiatria, anestezjologia) oraz dla kształcenia podyplomowego i ustawicznego. Adaptacja służby zdrowia do zmian klimatu (epidemie i choroby ze strefy gorącej).	
4139	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Stan wyjściowy oceniamy jako: Kryzys systemu edukacji, niedopasowanie kompetencji do rynku pracy, wysoki poziom dezinformacji, niska świadomość ekologiczna i klimatyczna. Celem strategicznym powinno być: Stworzenie systemu kształcenia przez całe życie (lifelong learning) i budowa odporności społeczeństwa na dezinformację. Rekomendacje Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP: Głęboka reforma systemu edukacji: Skupienie się na nauczaniu kompetencji przyszłości: krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów, kreatywności, współpracy, kompetencji cyfrowych. Wprowadzenie do podstaw programowych wiedzy o zrównoważonym rozwoju, bioróżnorodności, klimacie i nowych technologiach. Narodowy Program Podnoszenia Kompetencji (reskilling & upskilling): Partnerstwo publiczno-prywatne oferujące pracownikom dotkniętym transformacją (górnictwo, energetyka, motoryzacja) oraz osobom zagrożonym bezrobociem technologicznym bezpłatne szkolenia w zawodach przyszłości (np. technik serwisu OZE, programista AI, analityk danych, specjalista cyberbezpieczeństwa). Kluczowe będzie przygotowanie szerokiego programu publiczno-prywatnego nastawionego na wzrost adaptacyjności polskich zasobów pracy (mentalne, kulturowe, zarządcze i kompetencyjne przygotowanie do rewolucji generatywnej AI). Centrum monitorowania i reagowania na dezinformację: Powołanie niezależnej, apolitycznej agencji z udziałem ekspertów, dziennikarzy i fact-checkerów, której zadaniem będzie: • Ciągłe monitorowanie przestrzeni informacyjnej. • Szybkie i merytoryczne reagowanie na fake newsy dotyczące środowiska, energetyki, zdrowia i bezpieczeństwa. • Dostarczanie gotowych, przystępnych materiałów dla mediów, szkół i administracji. Wielka kampania informacyjna „Polska 2040”: Ogólnopolska kampania medialna (TV, internet, social media) opowiadająca językiem korzyści o wizji Polski nowoczesnej, innowacyjnej, zeroemisyjnej, cyfrowej i odpornej, pokazująca konkretne profity dla obywateli (wyższa jakość życia, czystsze powietrze, tańsza energia, nowe miejsca pracy).	Uwagi ogólne, nie odnoszą się do treści Strategii, większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).
4140	Organizacja	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.1: Wysokie	111	Trwałe partnerstwa edukacji z biznesem Do tej pory biznes nie uzupełniał wystarczająco luk w systemie edukacji. Polskie firmy inwestują w rozwój umiejętności swoich pracowników/-czek znacznie mniej niż średnia OECD – zarówno pod względem uczestnictwa w	Uwagi nie odnoszą się do treści Strategii, większość wskazanych

	pozarządowa		kompetencje obywateli		szkoleniach, jak i strategicznego podejścia do planowania kadr (OECD, 2019). Wieloletnia współpraca szkół branżowych, techników i uczelni z pracodawcami powinna stać się standardem. Należy wspierać powoływanie rad programowych z udziałem firm oraz rozwój klas/ kierunków patronackich, praktyk i modeli kształcenia dualnego, szczególnie w sektorach OZE, budownictwa i IT. Stabilne finansowanie edukacji dla transformacji Polska inwestuje znacząco mniej niż średnia OECD zarówno w kształcenie na poziomie ponadpodstawowym, jak i wyższym (OECD, 2024)¹⁰. Część środków z instrumentów klimatycznych i funduszy publicznych powinna zasilać szkoły branżowe, technika i uczelnie inwestujące w rozwój osób uczących się, kadry i infrastruktury dydaktycznej na poziomie niezbędnym do szybkiego zasypania braków kompetencyjnych dla zielonej transformacji. Rozwój ścieżek „Green STEM” Choć już 59% absolwentów szkół ponadpodstawowych wybiera szkoły branżowe i technika¹², wciąż tylko 20% absolwentów/-ek szkół wyższych ukończyło kierunki STEM (co plasuje Polskę na 37 miejscu spośród 44 krajów OECD i partnerów, OECD 2023). By zwiększyć liczbę aplikujących do klas i kierunków kluczowych dla zielonej transformacji, ścieżki „Green STEM” należy uczynić bardziej aspiracyjnymi – silniej powiązanymi z realnymi możliwościami zatrudnienia w energetyce, budownictwie czy IT, a także bardziej interdyscyplinarnymi. Postulujemy także aktywne kampanie promocyjne i doradztwo zawodowe już w starszych klasach szkół podstawowych oraz dalszą promocję kierunków STEM wśród kobiet.	zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).
414 1	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[1/2] Promocja zielonych rozwiązań i innowacji: Należy organizować celowane kampanie, warsztaty, eventy, platformy wymiany wiedzy pomiędzy społeczeństwem a ośrodkami naukowymi. Konieczne są wspólne kampanie społeczne, prowadzone z instytucjami publicznymi, promujące zielone wybory konsumenckie i produkty finansowe. Wskazana jest rozbudowa systemu środowiskowych i energetycznych osób doradców/-czyrń, wspierających klientów/ki banków. Wskazane jest promowanie sztuki, kultury, nauki i technologii w kontekście praktycznych rozwiązań proekologicznych i upcyklingowych przykładem inicjatywy Nowy Europejski Bauhaus. Rekomendacje Rady Biznesowej UN GCNP: Zrównoważone finansowanie Zachęty i wsparcie finansowe: Należy uprościć dostępność gwarancji publicznych dla kredytów proekologicznych. Dzięki gwarancjom Skarbu Państwa możliwy jest rozwój podmiotów z sektora MŚP przy jednoczesnym wspieraniu akcji kredytowych bankowości komercyjnej. Zbudowanie produktów gwarancyjnych, których celem jest realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju, przed jakimi stoi Polska, stanowi istotną zachętę do przeniesienia części realizacji oraz ryzyka na podmioty z sektora MŚP, które mogą się rozwijać, zdobywać doświadczenie i w długim terminie mogą budować konkurencyjność Polski na rynku międzynarodowym. Postuluje się wprowadzenie ulg podatkowych, dostosowanych do poziomu Wskaźnika Dojrzałości Innowacyjności (WDI) przedsiębiorstw, w celu przyspieszenia i ułatwienia procesu cyfryzacji i adaptacji nowych rozwiązań w obszarze zrównoważonego rozwoju. Należy zapewnić czytelne i stabilne warunki (współ)finansowania inwestycji prywatnych wspierających publiczne cele, np. w infrastrukturę szybkiego ładowania pojazdów elektrycznych udostępnianą publicznie, czy w magazyny energii stabilizujące system energetyczny. Należy warunkować dostęp do finansowania, tak aby publiczne środki i gwarancje (np. z banków z udziałem Skarbu Państwa czy funduszy UE) były kierowane tylko do projektów zgodnych z celami klimatycznymi zdefiniowanymi w krajowych dokumentach strategicznych. Wskazany jest rozwój mechanizmów ułatwiających bankom rozwój preferencyjnych warunków finansowania inwestycji dekarbonizacyjnych, w tym poprzez otwartość regulatorów na innowacyjne instrumenty finansowe, takich jak zielone obligacje, leasing OZE, energy-as-a-service oraz łączenie finansowania komercyjnego ze wsparciem dotacyjnym.	Kwestia poruszone w uwadze są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
414 2	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[2/2] Standardy i raportowanie ESG: Wskazana jest standaryzacja interpretacji Taksonomii UE oraz uproszczenie klasyfikacji projektów zrównoważonych, szczególnie w świetle ograniczeń dostępności danych w ślad za pakietem Omnibus. Konieczne jest formalne uznanie finansowania projektów ESG jako realizacji celów regulacyjnych EBA, CSRD, GRI. Należy wprowadzić precyzyjne regulacje zapobiegające tzw. greenwashingowi, zapewniające przejrzystość zarówno dla klientów, konsumentów, jak i dla przedsiębiorców, w tym producentów. Konieczna jest integracja danych	Kwestia poruszone w uwadze są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

					środowiskowych z bazami scoringowymi w sektorze bankowym (green scoring). Konieczne jest stworzenie krajowego repozytorium certyfikowanych projektów zielonych do finansowania. Zmiany w sposobie ustanawiania prawa: Wskazane jest włączenie ekspertów/-ek klimatycznych i społecznych w proces ustanawiania prawa poprzez powoływanie niezależnych ciał doradczych ds. klimatu i zrównoważonych finansów. Należy wdrożyć zasadę „do no significant harm” (DNSH), zakazującą wspierania działalności szkodliwej dla środowiska do procesu legislacyjnego i finansowego także poza obszarami finansowanymi ze środków europejskich.	
414 3	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Stan wyjściowy: Wysoka emisyjność sektora energetycznego, uzależnienie od importu surowców, przestarzała i nieelastyczna sieć przesyłowa, nadchodzący deficyt energii już za parę lat. Trwające projekty jądrowe i offshore. Celem strategicznym: Budowa docelowo zeroemisyjnego, zdywersyfikowanego, odpornego i konkurencyjnego systemu energetycznego do 2040/2050 roku. Rekomendacje Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP: Technologicznie neutralny mix energetyczny 2040/2050: Przyjęcie dokumentu strategicznego, który określa potrzebne moce w systemie, a nie narzuca udział procentowy technologii. Dokument winien wyznaczać cele w zakresie: • Energetyki jądrowej: Bezwzględne potwierdzenie i realizacja programu budowy dużych bloków jądrowych oraz stworzenie warunków dla rozwoju małych i średnich reaktorów modułowych (SMR) dla przemysłu i ciepłownictwa. • Morskiej i lądowej energetyki wiatrowej: Kontynuacja rozwoju offshore z racjonalizacją systemu wsparcia, by maksymalizować korzyści dla krajowego łańcucha dostaw (stocznie, serwis, logistyka). Zniesienie tzw. zasady 10H dla lądowej energetyki wiatrowej, z wypracowaniem nowej propozycji z zachowaniem demokratycznych zasad partycypacji społecznej. • Fotowoltaiki i innych OZE: Wsparcie dla prosumentów i magazynowania energii (domowe i przemysłowe magazyny bateryjne). • Gazu ziemnego: Uznanie go za paliwo przejściowe niezbędne dla elastyczności systemu i stopniowego odchodzenia od węgla. • Biogazu i biometanu: Wykorzystanie potencjału produkcji tych gazów z biomasy i odpadów. • Promocji spółdzielni energetycznych i klastrów energii. R5. Modernizacja i rozwój sieci elektroenergetycznej: Inicjacja 10-letniego programu inwestycyjnego modernizacji i rozbudowy krajowej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, aby była przygotowana na: • Dwukierunkowy przepływ energii od prosumentów. • Integrację dużych mocy z farm wiatrowych na morzu i elektrowni jądrowej. • Rosnące zapotrzebowanie centrów danych z usług i przemysłu. • Wdrażanie inteligentnych sieci (smart grids) i technologii magazynowania energii na dużą skalę. R6. Program bezpieczeństwa surowcowego: Utworzenie państwowej rezerwy strategicznych surowców krytycznych (lit, kobalt, metale ziem rzadkich) niezbędnych dla energetyki, elektroniki i obronności.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych. Warto zwrócić uwagę, że horyzont czasowy Strategii to rok 2035. Proces transformacji energetycznej został szerzej przedstawiony w KPEiK.
414 4	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Kompleksowe podejście do Technologii Wychwytywania i Składowania Dwutlenku Węgla (CCS): W celu skutecznego wdrożenia technologii wychwytywania i składowania dwutlenku węgla (CCS) należy wprowadzić obowiązek tworzenia i udostępniania rejestrów ryzyk klimatycznych oraz opracować i wdrożyć krajową strategię CCS do 2040 roku, obejmującą plan regulacyjny, infrastrukturalny, finansowy i komunikacyjny. Konieczne jest wydanie rozporządzeń wykonawczych do nowelizacji Prawa geologicznego i górniczego z 2023 roku, dotyczących dokumentacji geologicznej, monitorowania składowisk, planów zamknięcia oraz przekazania odpowiedzialności Skarbowi Państwa. Niezbędne jest również przygotowanie rozporządzenia lokalizacyjnego określającego zasady lokalizacji magazynów CO₂ i ich uznanie za inwestycje celu publicznego, a także przyjęcie przepisów umożliwiających rozwój infrastruktury przesyłowej CO₂. Należy wdrożyć Net-Zero Industry Act (NZIA), uznającego CCS i sieci CO₂ za technologie strategiczne, co wymaga uproszczenia procesów administracyjnych, powołania punktu kontaktowego („one-stop-shop”), opracowania krajowej mapy potencjału oraz integracji CCS z planami przestrzennymi i inwestycyjnymi. Kluczowe jest także uregulowanie zasad dostępu do informacji geologicznej, w tym cyfryzacja danych (również w szerszym kontekście transformacji), wprowadzenie standardów ich udostępniania i przejrzystych procedur.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.

					Wykorzystanie środków EU ETS i instrumentów dla CCS: Należy zapewnić wykorzystanie środków z EU ETS na potrzeby dekarbonizacji, gwarantując, że środki z aukcji EUA będą kierowane na inwestycje przemysłowe redukujące emisje GHG, w tym CCS, oraz na projekty infrastrukturalne (transport i magazynowanie CO2). Wskazane jest wprowadzenie systemu opłat i zabezpieczeń finansowych dla składowisk CO2, regulującego zasady pobierania opłat za przestrzeń geologiczną oraz określającego zabezpieczenia finansowe na czas eksploatacji i po zamknięciu składowiska (fundusze porzuceniowe, gwarancje bankowe), analogicznie do funduszu rekultywacyjnego stosowanego w górnictwie. Należy wprowadzić system kontraktów różnicowych (CfD) dla CCS, wzorowany na rozwiązaniach stosowanych w Wielkiej Brytanii i Holandii, który zapewni inwestorom przewidywalny poziom przychodów za każdą tonę trwałej redukcji emisji GHG. Konieczne jest przygotowanie ustawowych ram prawnych umożliwiających zawieranie kontraktów różnicowych pomiędzy instytucją publiczną a inwestorem przemysłowym, gwarantujących tzw. „strike price” za każdą tonę zatłoczonego CO2, z określonym okresem obowiązywania (np. 10–15 lat) oraz trybem zawierania (aukcyjnym lub negocjowanym, z limitami budżetowymi i kryteriami kosztowymi). Niezbędne jest również przygotowanie systemu notyfikacji pomocy publicznej zgodnie z unijnymi wytycznymi CEEAG. Postuluje się wprowadzenie mechanizmów taryfowych wspierających wykorzystanie zielonej energii elektrycznej w instalacjach CCS np. poprzez częściowe obniżenie opłat dystrybucyjnych i przesyłowych lub stworzenie taryfy dla takich odbiorców przy jednoczesnym uwzględnieniu interesu publicznego związanego z kosztami utrzymania infrastruktury sieciowej. Preferencje te powinny być ograniczone do energii odnawialnej zużywanej bezpośrednio na potrzeby procesu wychwytu i transportu CO2 oraz projektowane w sposób, który nie przenosi nadmiernych kosztów na pozostałych użytkowników systemu.	
414 5	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	[1/2] Strategia i planowanie: Państwo powinno przyjąć jasną i jednoznaczną strategię transformacji klimatycznej, określającą, które źródła energii i w jaki sposób będą dofinansowane. Plan ten powinien być niezależny od cykli politycznych. Konieczne jest uchwalenie długoterminowego planu dekarbonizacji źródeł energetycznych z jasno określonymi celami pośrednimi (np. redukcja emisji GHG o 30% w 10 lat, o 50% w 20 lat), co umożliwi prognozowanie i planowanie inwestycji. Należy ustalić sprecyzowane plany działania na rzecz redukcji emisji GHG, zwłaszcza w sektorach, w których dotychczasowe działania były niewystarczające, takich jak transport, przemysł czy gospodarka odpadami. Należy przyjąć zintegrowane podejście legislacyjne, tworząc prawo sektorowe w sposób spójny, np. poprzez wspólne planowanie polityki energetycznej, transportowej i mieszkaniowej. Przepisy powinny być systematycznie aktualizowane poprzez klauzule rewizyjne i elastyczność legislacyjną, umożliwiającą szybkie reagowanie na zmiany technologiczne i rynkowe. Rozwój OZE i infrastruktury sieciowej: Niezbędna jest realizacja zapisów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1735 w sprawie ustanowienia ram środków na rzecz wzmocnienia europejskiego ekosystemu produkcji technologii neutralnych emisyjnie. Konieczne jest wprowadzenie ułatwień regulacyjnych usprawniających proces inwestycyjny dla OZE (w tym energetyki wiatrowej na lądzie i morzu), wodoru, CCS, elektromobilności (oraz innych technologii, które zgodnie z aktualną wiedzą naukową wspierają adaptację lub mitygację do zmiany klimatu lub są zgodne z Taksonomią UE), aby przyspieszyć transformację gospodarczą. Ułatwienia te powinny nie stać w sprzeczności z ograniczeniem negatywnego wpływu inwestycji na środowisko naturalne i uwzględniać interes społeczności lokalnych, w tym poprzez stosowanie rozwiązań przeciwdziałających hałasowi i drganiom. Należy złagodzić wymagania administracyjne i znacząco przyspieszyć proces realizacji inwestycji w OZE tylko na własne potrzeby, a więc bez przyłączenia do sieci. W tym postuluje się umożliwienie podmiotom gospodarczym budowy instalacji o maksymalnej mocy 150 kW poprzez zwykłe zgłoszenie, bez procesu uzyskiwania wszelkich zgód administracyjnych i warunków przyłączenia. Jest to kluczowe zwłaszcza w świetle prognozowanego zwiększenia zużycia energii elektrycznej przez przedsiębiorstwa poprzez wzrost wykorzystania robotów w parkach maszynowych, rozwój centrów danych czy elektryfikację floty.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowe analizy i prognozy dot. transformacji energetycznej zawiera KPEiK. zapisy dot. CCS zostaną zmienione. Pozostałe propozycje zostaną przeanalizowane.
414 6	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	[2/2] Warunki rynkowe i finansowe wsparcia: Inwestycje w transformację energetyczną wymagane do osiągnięcia celów Fit for 55 nie zawsze spełniają dziś kryteria opłacalności akceptowalne dla polskich przedsiębiorstw. By przyspieszyć przedstawianie gospodarki na niskoemisyjne źródła energii, przedsiębiorstwa rekomendują zwiększenie zachęt lub	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze

					obniżenie kosztów takiego przejścia, szczególnie dla MŚP, jednocześnie rozumiejąc, że będzie to wymagało znalezienia dodatkowego finansowania w budżecie państwa. Konieczne jest wprowadzenie zachęt (np. bonusów finansowych) dla firm do wdrażania rozwiązań prośrodowiskowych, takich jak oszczędzanie energii czy wytwarzanie energii z OZE. Konieczne jest uelastycznienie systemów wsparcia (np. systemu aukcyjnego OZE) oraz przewidywalność programów dofinansowania, z ogłaszaniem naborów z wyprzedzeniem pozwalającym na przygotowanie projektów. Postuluje się wprowadzenie mechanizmu ulgowego w opłatach dystrybucyjnych dla firm zawierających fizyczne PPA (Power Purchase Agreement) z OZE, powiązanego z poziomem faktycznego wykorzystania sieci przesyłowej/dystrybucyjnej (np. model capacity-based lub opłaty rezerwowej), przy jednoczesnym pełnym zwolnieniu tej energii z akcyzy. Należy stworzyć odrębną taryfę dystrybucyjną dla odbiorców kupujących realną zieloną energię bezpośrednio ze źródeł OZE, z obniżonymi opłatami zmiennymi lub innymi elementami wspierającymi osiągnięcie celów dekarbonizacyjnych. Należy wyeliminować z kontraktów PPA obowiązkowe opłaty za Prawa Majątkowe (tzw. zielone certyfikaty) pochodzące ze źródeł OZE. Przystąpienie Polski do Association of Issuing Bodies (wraz z integracją krajowego rejestru gwarancji pochodzenia ze standardem organizacji) umożliwiłoby integrację z europejskim systemem gwarancji pochodzenia energii, zwiększając transparentność i wiarygodność polskiego rynku OZE. Należy uprościć wymagania dotyczące uzyskiwania koncesji na obrót energią dla mniejszych podmiotów na rynku, co zapewniłoby dostęp do tańszej energii bez pośredników. Konieczne jest zniesienie lub redukcja opłat solidarnościowych dla linii bezpośredniej w celu przyspieszenia rozwoju OZE, co umożliwi przedsiębiorcom zasilanie się własnymi instalacjami i przełożyć się na redukcję CO₂. Należy promować linię bezpośrednią jako wsparcie dla OZE i dekarbonizacji ciepłownictwa, w tym podwyższenie progu mocy dla inwestycji przyłączanych w procedurze prosczonej z 2 MW do np. 20 MW. Wskazana jest reforma rynku mocy premiująca zasoby niskoemisyjne i elastyczność energetyczną, w tym wprowadzenie premii zeroemisyjnej dla inwestycji w bezemisyjne ciepło (Power-to-Heat). Postuluje się większe wsparcie dla transformacji energetycznej ciepłownictwa, w tym: i) zwolnienie z opłaty mocowej dla instalacji Power-to-Heat w przedsiębiorstwach ciepłowniczych, które wykorzystują nadwyżki energii elektrycznej z OZE do produkcji ciepła, ii) rozszerzenie pierwszeństwa przyłączenia do sieci elektroenergetycznej wielkoskalowych instalacji OZE (o mocy powyżej 1 MW), które współpracują z magazynami ciepła, oraz iii) wprowadzenie regulacji dotyczących magazynów ciepła w ustawie Prawo energetyczne. Wskazane jest usprawnienie procesów wydawania pozwoleń dotyczących projektów związanych z technologiami neutralnymi klimatycznie, w tym zrównoważonych technologii biogazu i biometanu. Konieczne są równe zasady gry z krajami spoza UE –wdrożenie CSDDD (Corporate Sustainability Due Diligence Directive) oraz usprawnionego systemu CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) przy wzmocnieniu mechanizmów anty-obchodzeniowych oraz uznaniem równoważnych cen emisji poza UE. Jednocześnie postulujemy etapowe i oparte na ocenie skutków ewentualne rozszerzenie CBAM na wybrane produkty o najwyższym śladzie węglowym, przy zachowaniu czasowych derogacji i wyjątków dla krytycznych półproduktów niezbędnych dla produkcji w UE (np. w chemii), tak aby łączyć cele klimatyczne z bezpieczeństwem dostaw i konkurencyjnością polskich firm. Postuluje się poparcie dla cel na towary spoza UE z krajów niestosujących gospodarki zrównoważonej ekologicznie (szczególnie z Dalekiego Wschodu). Należy uszczelnić system CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) i efektywnie kontrolować raporty CBAM z krajów Dalekiego Wschodu oraz kontynuować wdrażanie CSDDD (Corporate Sustainability Due Diligence Directive).	społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowy zakres interwencji, ulgi czy taryfy zostaną doprecyzowane w innych dokumentach strategicznych czy aktach prawnych.
414 7	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Transformacja energetyczna i w kierunku GOZ to nie tylko technologie i infrastruktura, ale przede wszystkim ludzie. Według Polityki Energetycznej Polski 2040 kraj będzie potrzebował ok. 300 tys. nowych „zielonych” specjalistów/-ek do 2040 roku. Niedobór dotyczy też elektrotechników/-czek, monterów/-ek pomp ciepła, inżynierów/-ek procesów bateryjnych czy analityków/-czek danych energetycznych (Lewiatan, 2022). Choć w przypadku większości typów umiejętności w Polsce widać nadwyżkę vs. zapotrzebowanie, w przypadku umiejętności technicznych widać wyraźny niedobór i to dużo głębszy niż średnio w OECD. W ostatnich latach podjętych zostało szereg inicjatyw wzmacniających szkolnictwo techniczne i wyższe (zwiększenie subwencji dla szkół branżowych i techników oraz ich skuteczniejsza promocja; rozwój Branżowych Centrów Umiejętności, zachęty dla kobiet na kierunkach STEM (ang. science, technology, engineering, mathematics) czy nowe interdyscyplinarne programy akademickie). Wedle raportu NIK i danych OECD działania te są jednak wciąż niewystarczające, by odpowiedzieć na potrzeby pracodawców dzisiaj i w przyszłości. W obliczu tempa zmian technologicznych musimy zatem na nowo przemyśleć, jak przygotowywać ludzi do zawodów przyszłości. Poniżej przedstawiamy proponowane kierunki rozwiązań w tym obszarze, także wykorzystując zalecenia OECD dla rozwoju kompetencji w Polsce.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

414 8	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Rekomendacje Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju przy UN GCNP: Krajowy plan walki z kryzysem wodnym: Przyjęcie ustawy specjalnej, której priorytetem będzie budowa nowoczesnej gospodarki wodnej i która w trybie pilnym uruchomi wieloletni, kompleksowy program inwestycji w: • Małą retencję w górach, na nizinach, na obszarach zabudowanych: Odnowienie i budowa tysięcy małych zbiorników, stawów, oczek wodnych, renaturyzacja rzek i przywracanie obszarów wodno-błotnych oraz programy retencjonowania wody w rolnictwie i leśnictwie. • Dużą retencję: Budowa strategicznych zbiorników retencyjnych o wielofunkcyjnym charakterze (woda, energia, zbiorniki przeciwpowodziowe, rekreacja). • Przywracanie bioróżnorodności, wzrost powierzchni obszarów chronionych. • Modernizację infrastruktury: Głęboka modernizacja systemów melioracyjnych (w tym melioracja nawadniająca) i sieci wodociągowych (zmniejszenie strat). Wdrożenie gospodarki w obiegu zamkniętym (GOZ): • Wprowadzenie realnych opłat za wykorzystanie surowców pierwotnych i zachęt podatkowych dla produktów i usług opartych na materiałach z recyklingu. • Recykling wszystkich możliwych odpadów komunalnych i przemysłowych. • Uruchomienie platformy „matchmakingowej” łączącej odpady jednych przedsiębiorstw z surowcami potrzebnymi innym. • Stworzenie krajowego programu recyklingu dla kluczowych surowców: metali ziem rzadkich z e-odpadów, tekstyliów, tworzyw sztucznych. Narodowy program edukacji wodnej: Kampanie społeczne i edukacja szkolna na temat oszczędzania wody i jej roli w ekosystemie.	Działania związane z "kryzysem wodnym" znalazły się w projekcie SRP2035, natomiast z uwagi na kierunkowy charakter dokumentu ich sposób implementacji nie zawsze został przedstawiony. W części dot. odpadów komunalnych uwaga nieuwzględniona. Polska wyznaczyła cele strategii ukierunkowane na osiąganie odpowiednich celów dotyczących przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych.
414 9	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	[1/3] Zarządzanie budynkami i infrastrukturą Transformacja energetyczna budynków to kluczowy element transformacji energetycznej, który bezpośrednio wpływa na obywateli i firmy posiadające nieruchomości. Debata publiczna wokół Krajowego Planu Renowacji Budynków (KPRB) oraz wdrożenia EPBD staje się coraz bardziej intensywna – z jednej strony pojawiają się obawy o obowiązki remontowe, trudności na rynku nieruchomości i wsparcie państwa, z drugiej – rozwija się świadomość korzyści. Jak wskazuje raport Instytutu Reform dla Fali Renowacji¹, korzyści finansowe do 2035 roku mogą wynieść nawet 13 mld zł netto dzięki oszczędnościom na ogrzewaniu i oświetleniu. W przypadku najuboższych, których budynki poddane zostałyby gruntowej renowacji, oszczędności na kosztach ogrzewania mogą wynieść nawet 10 tys. złotych rocznie. Dodatkowo mamy szansę zyskać czystsze powietrze przez redukcję emisji benzo(a)pirenu o 44%, pyłu PM2,5 o 2,6% oraz CO₂ o 10%. Znaczący jest też potencjał dodatkowego wzrostu, jaki może wygenerować program remontowy: do 0,5% rocznego wzrostu PKB w skali dekady oraz 94 tys. Nowych miejsc pracy. Aby te korzyści się zrealizowały, potrzebne są jasne regulacyjne ramy, sprzyjające inwestycjom w technologie niskoemisyjne i szerzej – rozwój zrównoważonej infrastruktury. Ważne, by plan ich wprowadzenia zawierał wyważony system zachęt i budowę solidnego społecznego poparcia. Poniżej przedstawiamy konkretne postulaty biznesu w tym obszarze, w oczekiwaniu na finalny KPRB oraz krajową propozycję wdrożenia regulacji EPBD. Standardy budowlane, efektywność energetyczna i modernizacja: Konieczne jest zdefiniowanie krajowego systemu klas energetycznych budynków oraz zwiększenie wymagań dotyczących wiarygodności świadectw energetycznych, a także uważne kontrolowanie jakości tych świadectw. Wymagane jest także ujednolicenie definicji kluczowych pojęć, takich jak neutralność klimatyczna, neutralność węglowa czy budynek zeroemisyjny, poprzez stworzenie oficjalnego glosariusza pojęć w Polsce. Przy termomodernizacji budynków należy zadbać także o inne elementy wpływające na zdrowie i komfort ich użytkowników, w tym redukcję zanieczyszczenia hałasem i drganiami przez zachęty do skuteczniejszej izolacji akustycznej przegród, okien i drzwi oraz wykorzystanie najlepszych dostępnych technologii w posadzkach, fundamentach i pomieszczeniach socjalnych. Regulacje powinny wspierać cyfryzację i monitoring, m.in. poprzez zachęty do stosowania systemów Smart Home, obowiązek stosowania systemów zarządzania energią (BMS, inteligentne liczniki) w dużych budynkach oraz zapewnienie użytkownikom budynków prawa dostępu do danych o zużyciu energii. W krajowym planie renowacji budynków powinny być uwzględniane również działania dobrowolne oraz możliwość przeprowadzania renowacji etapowej w przypadku wysokich kosztów i kompleksowych prac.	Projektowana, przyszła legislacja powinna w możliwie największym stopniu odpowiadać tak na zobowiązania wynikające z legislacji europejskiej, jak i potrzeby społeczne oraz biznesu. Legislacja ta prowadzona jest i będzie w transparentnym procesie legislacyjnym, a wszyscy zainteresowani mogą złożyć uwagi do treści projektowanych przepisów. Niezależnie od powyższego należy zwrócić uwagę, że autor uwagi oczekuje ujednolicenia części definicji, które nie są ujednolicone na poziomie UE. Ewentualne takie działania, musiałyby być w pierwszej kolejności ustalone na poziomie UE, a dopiero w drugiej kolejności na poziomie krajowym.

					Wymagane jest dostosowanie warunków technicznych i przepisów do nowych technologii (np. Zintegrowane fasady fotowoltaiczne), uznawanie energii odnawialnej w świadectwach energetycznych, a także uproszczenie i ujednolicenie metodologii ich obliczania wraz z urealnieniem parametrów wejściowych. Długoterminowe umowy PPA powinny być uwzględniane w ocenie efektywności energetycznej budynków. W świadectwach charakterystyki energetycznej budynków niemieszkalnych należy wyodrębnić (a nie wykluczać) energię procesową w celu zachowania porównywalności i lepszego ukierunkowania działań efektywnościowych – nacisk położyć na ogrzewanie i chłodzenie.	
4150	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	[2/3] Terminy i wymogi: Wdrożenie dyrektywy EPBD należy zaplanować do 29.05.2026 r., z pełnym wykorzystaniem dopuszczalnych derogacji i okresów przejściowych. Harmonogram wymiany urządzeń i renowacji powinien być realny, zsynchronizowany z podażą kadr i stanem sieci. Ważne jest, aby terminy transpozycji przepisów (w tym dla wymiany kotłów na paliwa kopalne) były dostosowane do uwarunkowań lokalnych, stanu sieci energetycznej i dostępności firm wykonawczych, a przy sterowaniu oświetleniem nie zaostrzano wymagań ponad minima określone w dyrektywach. Zgodnie z EPBD należy doprecyzować warunki zwolnienia z obowiązku renowacji budynków przeznaczonych do wyburzenia lub w sytuacji, gdy wdrożenie środków jest nieopłacalne w kontekście pozostałego okresu użytkowania. Należy wprowadzić regulację umożliwiające zwolnienia z obowiązku montażu PV w określonych przypadkach (np. konflikt z istniejącymi systemami zielonymi, statyką, ochroną przeciwpożarową) oraz precyzyjnie zdefiniować pojęcie „ważniejszej renowacji”. Uwzględnienie w wymogach ograniczeń w wydajności sieci w niektórych regionach, by uniknąć sytuacji, gdy inwestor nie jest w stanie spełnić wymogów prawa ze względu na odmowę przyłączenia przez Operatora Sieci Dystrubucyjnej (OSD). Finansowanie i wsparcie modernizacji: Konieczne jest zwiększenie dostępności dotacji i kredytów na modernizację starszych budynków, umożliwienie zabezpieczenia kredytów na nieruchomościach w trakcie termomodernizacji oraz wsparcie dla renowacji etapowej – także w budynkach o niskiej wartości rynkowej. Wsparcie legislacyjne i podatkowe dla transformacji energetycznej powinno premiować największe pozytywne zmiany w efektywności energetycznej budynków oraz uwzględniać potrzeby osób najuboższych i wykluczonych. Infrastruktura zrównoważonej mobilności: Nie rozszerzać krajowych obowiązków instalacyjnych dotyczących infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych ponad zakres EPBD. Oprzeć kryteria zapewnienia infrastruktury na całkowitej mocy zainstalowanej, a nie na liczbie punktów ładowania, by zachęcać inwestorów/ki do nasycania sieci wysokowydajnymi ładowarkami, lepiej odpowiadającymi na potrzeby osób użytkujących EV na parkingach o wysokiej rotacji.	W ramach implementacji dyrektywy, nie przewiduje się nadregulacji, tym samym tworzone przepisy będą odpowiadać założeniom zawartym w dyrektywie. Odnośnie do szeroko pojętej poprawy efektywności energetycznej budynków i wsparcia finansowego w tym zakresie, Krajowy plan renowacji budynków, planuje założenia, kamienie milowe dotyczące wskaźników renowacji i odpowiadające temu polityki i środki. Zgodnie z założeniami dyrektywy Państwa powinny dążyć, pierwszej kolejności do wycofania zachęt do instalacji indywidualnych kotłów na paliwa kopalne, a następnie stopniowego odchodzenia od paliw kopalnych. W odniesieniu do uwagi dotyczącej finansowania i wsparcia modernizacji, zwracamy uwagę, że aktualnie funkcjonują odpowiednie programy wsparcia, które będą kontynuowane i rozwijane, także w ramach planowanych polityk i środków określonych w KPRB. W zakresie budynków mieszkalnych będzie to głównie program Czyste Powietrze uzupełniony o ulgę termomodernizacyjną w PIT, zaś w przypadku budynków wielorodzinnych - Program TERMO.
4151	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	[3/3] Należy połączyć krajowe cele rozbudowy infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych z oceną wpływu wymagań, jakie w tym zakresie narzuca EPBD, na rachunek ekonomiczny przedsiębiorstw nim objętych oraz przepustowość sieci, szczególnie w przypadku budynków niemieszkalnych o dużej rotacji osób użytkujących (np. sklepów). W tym rekomenduje się: Zamówienia publiczne i egzekwowanie prawa: Należy wprowadzić wymagania środowiskowe do zamówień publicznych na materiały budowlane, premiując produkty o niskim śladzie węglowym potwierdzoną środowiskową deklaracją produktu (EPD). Wskazane jest stosowanie mechanizmów bonusowych lub kompensacyjnych dla wykonawców wykorzystujących technologie dekarbonizacyjne. Zielone zamówienia publiczne powinny uwzględniać kryteria środowiskowe i oferować zachęty dla wykonawców stosujących zrównoważone rozwiązania, a także punktować i premiować stosowanie produktów z recyklatów lub kompozytów tekstylnych o długoterminowych korzyściach. Konieczne jest wzmocnienie egzekwowania norm	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					poprzez zwiększenie uprawnień nadzoru budowlanego i inspekcji ochrony środowiska oraz wprowadzenie wysokich kar za przekroczenie norm lub zaniechanie modernizacji w zakresie efektywności energetycznej. Zmiany w sposobie stanowienia i egzekwowania prawa: Należy wprowadzić obowiązek konsultacji klimatycznych przy uchwalaniu planów miejscowych i strategii infrastrukturalnych oraz narzędzia typu „climate audit” dla dużych projektów. Konieczne jest zintegrowane planowanie wielosektorowe, obejmujące planowanie przestrzenne, efektywność energetyczną i gospodarkę odpadami. By zmierzyć się z ogromną skalą modernizacji, potrzebne są również wzmocnienie kadrowe i kompetencyjne samorządów oraz bieżąca wymiana doświadczeń i upowszechnianie najlepszych praktyk między samorządami.	
415 2	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	[1/3] Zrównoważona gospodarka odpadami Pierwszym krokiem w myśleniu o odpadach powinno być ich ograniczanie wedle hierarchii 6R – refuse, reduce, reuse, recover, recycle, rethink. Dlatego naszym pierwszym postulatem jest konsekwentne wdrożenie postanowień rozporządzenia Ecodesign for Sustainable Products Regulation (ESPR), w tym rozwiązań motywujących producentów do: • projektowania produktów bardziej trwałych; • projektowania produktów składających się z elementów, które po usunięciu z produktów nadają się do dalszego wykorzystania lub przygotowania do ponownego użycia; • projektowania produktów składających się z surowców nadających się do recyklingu, • ograniczenia stosowania materiałów złożonych, wielomateriałowych, o nieznanym składzie chemicznym; • niewprowadzania rozwiązań uniemożliwiających naprawę produktów; • zapobiegania celowemu niszczeniu produktów, które nadają się do dalszego wykorzystania lub przygotowania do ponownego użycia; • dopasowanie definicji odpadu (w ustawie o odpadach), do rozwiązań gospodarki cyrkularnej, by ułatwić ponowne wprowadzenie do obiegu produktów wymagających jedynie odświeżenia i naprawy. Dodatkowo należy wspierać rozwój gospodarki obiegu zamkniętego (GOZ) przez testowanie innowacyjnych rozwiązań, takich jak obowiązkowy indeks naprawialności i standard „łatwego demontażu” dla wszystkich produktów. Proponujemy również obniżony VAT na usługi naprawy, który wspierałby zrównoważoną gospodarkę i zachęcałby konsumentów do dbałości o dłuższą żywotność produktów. Ponadto postulujemy stworzenie węzłów reuse/repair finansowanych z ROP, które ułatwią konsumentom i firmom dostęp do naprawy i ponownego użycia produktów. Postuluje się ściślejszą współpracę podmiotów w Systemie Instytucji Rozwoju (BGK, PFR, ARP, KUKE, PAIH, PARP) we wsparciu startupów działających w sektorze recyklingu, odzysku czy ekoprojektowania. Wciąż brakuje aktywnych rozwiązań w zakresie odzyskiwania odpadów, w tym surowców strategicznych (stal, metale szlachetne, metale ziem rzadkich) czy surowców do powtórnego użycia (plastiki, szkło, tekstylia). Poza największymi aglomeracjami odpady jako surowiec są składowane, odsprzedawane lub często porzucane. Rozsądne wykorzystywanie produktu, który stał się odpadem, pomaga ograniczyć potrzeby produkcyjne, zakupowe, a nawet pożyczkowe firm i gospodarstw domowych, ograniczając tym samym odpływ środków finansowych poza Polskę. Proces ten wspomógłby wprowadzanie tzw. zasady pierwszeństwa dla surowców wtórnych oraz poszerzanie minimalnych progów zawartości materiałów wtórnych tam, gdzie jest to bezpieczne i ekonomicznie uzasadnione. Należy dążyć do wprowadzenia jednolitych standardów zarządzania odpadami w całej Polsce, przy wykorzystaniu najlepszych praktyk europejskich. Należy rozszerzać filozofię Rozszerzonej Odpowiedzialności Producenta na kolejne sektory odpadów trudnych w odzysku, także poprzez wprowadzenie podatków i opłat środowiskowych, które mogłyby zostać zainwestowane w rozszerzenie instrumentów finansowania dla projektów GOZ, obejmujących różne formy odzysku zgodnie z hierarchią gospodarki odpadami.	Kwestia zabezpieczenia dostępu do surowców, również tych pochodzących z źródeł wtórnych jest elementem wdrażania skutecznej polityki surowcowej. Natomiast Działanie lit C "Zwiększanie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych" uwzględnia odzysk surowców z odpadów. Wile z zaproponowanych działań zawarto w SRP2035 na poziomie ogólnym z uwagi na kierunkowy charakter dokumentu.
415 3	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	[2/3] Wskazane jest wdrażanie ograniczeń wprowadzania do obrotu produktów jednorazowych, zwłaszcza tych trudnych do recyklingu, oraz obowiązku stosowania surowców wtórnych (recyklatu) w produktach. Tekstylia: Konieczne jest wspieranie zasad dotyczących ekoprojektowania, aby wszystkie produkty tekstylne wprowadzane na rynek UE były trwałe, łatwe do naprawy i recyklingu, zawierały jak najwięcej materiałów z recyklingu i były wolne od substancji niebezpiecznych, a także były produkowane z poszanowaniem praw człowieka i środowiskowych. W istniejącej sytuacji nadprodukcji opadów tekstylnych należy wspierać ich ponowne wykorzystanie przez priorytetyzację ich ponownego użycia w ramach wymaganego poziomu recyklatu w wyrobach włókienniczych. Wskazuje się na konieczność wprowadzenia cyfrowych paszportów produktów (Digital Product Passport)	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					zawierających informacje o składzie, naprawialności i śladzie węglowym produktu. Wymogi co do zawartości paszportów należy dopasować do roli danego przedsiębiorstwa w łańcuchu wartości – podmioty ponownie wprowadzające towar na rynek mogą mieć ograniczony dostęp do informacji źródłowych do czasu upowszechniania się paszportów. Konieczne jest zacieśnienie współpracy z gminami nad selektywną zbiórką tekstyliów, by zmaksymalizować odzysk tekstyliów nadających się do ponownego użycia i minimalizować zanieczyszczenia zbiorów i odpadu tekstylnego. Producenci powinni być odpowiedzialni za cały cykl życia produktów tekstylnych, w tym za ich zbiórkę i recykling (ROP - Rozszerzona Odpowiedzialność Producenta). Opłaty ROP powinny być modulowane w zależności od wpływu środowiskowego produktów zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”. Opłaty ROP powinny być modulowane w zależności od wpływu środowiskowego produktów, takiego jak: wprowadzanie do obiegu po raz pierwszy, wprowadzanie do obiegu produktów po raz pierwszy z recyklatem czy ponowne wprowadzanie do obiegu, które powinno być wspierane (ze względu na wydłużanie życia produktu i wsparcie gospodarki cyrkularnej). Postuluje się także wprowadzenie zredukowanej stawki VAT na dobra z drugiego obiegu i usługi naprawy (przykładem Francji) w celu rozwoju gospodarki cyrkularnej. Konieczne jest jednoznaczne rozróżnienie działalności polegającej na sortowaniu i ponownym wprowadzaniu odzieży używanej (poprzez ustanowienie kryteriów utraty statusu odpadu) od procesów recyklingu odpadów tekstylnych, z uwagi na odmienny charakter tych operacji i różne wymagania środowiskowe. Postuluje się wdrożenie zdecentralizowanego systemu rozszerzonej odpowiedzialności producenta (ROP) w oparciu o wielu operatorów działających pod nadzorem państwa. Model oparty na różnorodności i konkurencji zwiększa efektywność i sprzyja obniżeniu opłat dla przedsiębiorców. Kluczowym elementem jest także obowiązkowa współpraca z gminami, które najlepiej znają lokalne potrzeby – włączenie samorządów zapewnia stabilność odbioru odpadów i realne zwiększenie poziomów recyklingu. Równie istotne jest wprowadzenie transparentnego systemu opłat i raportowania, by zmniejszyć ryzyko nadużyć i motywować do bardziej ekologicznych rozwiązań. Dalsze ograniczenia prawne w używaniu chemikaliów powinny brać pod uwagę konsekwencje dla recyklingu tekstyliów. Należy doprecyzować przepisy dotyczące recyklingu tekstyliów w taki sposób, aby umożliwiały one utrzymanie materiałów w obiegu, ale jednocześnie były ściśle osadzone w zasadach bezpieczeństwa chemicznego.	
415 4	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	[3/3] Zmiany w sposobie stanowienia prawa: Należy zapewnić większy udział osób ekspertów/-ek z dziedziny gospodarki odpadami, ekologii i ochrony środowiska w procesie tworzenia prawa. Dostosowywanie prawa do zasad gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ) powinno odbywać się poprzez strategiczne podejście systemowe (np. powiązanie przepisów o odpadach, produkcji i klimacie) oraz ocenę skutków regulacji pod kątem cyklu życia produktu (Life Cycle Assessment, LCA). Należy odwrócić system nadzoru poprzez ułatwienia możliwości uzyskania zezwoleń w gospodarce odpadami, a zwiększenie nadzoru na etapie funkcjonowania przedsiębiorstwa. Ułatwi to podmiotom chcącym zwiększać cyrkularność procesu produkcyjnego pozyskiwanie surowca wtórnego. Aby system był skuteczny, należy wzmocnić kontrole, ukierunkowywać na przestępstwa środowiskowe z sankcjami proporcjonalnymi do zagrożeń oraz zwiększyć budżety i kompetencje instytucji kontrolnych (np. Inspekcji Ochrony Środowiska). By zniechęcać do nielegalnego składowania i spalania odpadów, a także niszczenia niesprzedanych dóbr, potrzebne będzie zaostrezenie sankcji.	Uwaga nieuwzględniona. W ramach obowiązujących procedur opiniowania aktów prawnych projekty przekazywane są do konsultacji publicznych i opiniowania.
415 5	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Edukacja klimatyczna na wszystkich poziomach: Należy włączyć edukację klimatyczną do podstawy programowej na wszystkich etapach edukacji (szkoła podstawowa, średnia, uczelnia), obejmującą przyczyny i skutki zmian klimatu, podstawy neutralności klimatycznej, zrównoważony rozwój, kompetencje obywatelskie oraz naukę krytycznego myślenia i weryfikacji informacji. Konieczne jest położenie szczególnego nacisku na edukację wczesnoszkolną, aby wprowadzać społeczeństwo w tematykę nowoczesnych technologii (Społeczeństwo 5.0, Przemysł 4.0). Wskazana jest edukacja władz samorządowych, a co za tym idzie, społeczności lokalnych.	Edukacja środowiskowa/klimatyczna jest prowadzona w szkołach na wyższych etapach edukacyjnych.
415 6	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Edukacja i świadomość społeczna Edukacja klimatyczna na wszystkich poziomach: Należy włączyć edukację klimatyczną do podstawy programowej na wszystkich etapach edukacji (szkoła podstawowa, średnia, uczelnia), obejmującą przyczyny i skutki zmian klimatu, podstawy neutralności klimatycznej, zrównoważony rozwój, kompetencje obywatelskie oraz naukę krytycznego myślenia i weryfikacji informacji. Konieczne jest położenie szczególnego nacisku na edukację wczesnoszkolną, aby wprowadzać społeczeństwo w tematykę nowoczesnych technologii (Społeczeństwo 5.0, Przemysł 4.0). Wskazana jest edukacja władz samorządowych, a co za tym idzie, społeczności lokalnych.	Edukacja środowiskowa/klimatyczna jest prowadzona w szkołach na wyższych etapach edukacyjnych.

					Walka z dezinformacją i wsparcie rzetelnej informacji: Należy zwiększyć rolę myślenia krytycznego w systemie edukacji na wszystkich poziomach, w tym edukacji dorosłych (zwłaszcza nauczycieli, dziennikarzy, decydentów). W ustawie o radiofonii i telewizji należy wprowadzić dla nadawców obowiązek przeciwdziałania dezinformacji klimatycznej. Wprowadzenie zapisów o obowiązku edukacji klimatycznej i walki z dezinformacją do innych ustaw, np. do ustawy o samorządzie gminnym, jako jeden z obowiązków gminy. Konieczna jest rzetelna publiczna edukacja energetyczno-klimatyczna w formie szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych/edukacyjnych, ze szczególnym naciskiem na walkę z dezinformacją klimatyczną i energetyczną. Promocja zielonych rozwiązań i innowacji: Należy organizować celowane kampanie, warsztaty, eventy, platformy wymiany wiedzy pomiędzy społeczeństwem a ośrodkami naukowymi. Konieczne są wspólne kampanie społeczne, prowadzone z instytucjami publicznymi, promujące zielone wybory konsumenckie i produkty finansowe. Wskazana jest rozbudowa systemu środowiskowych i energetycznych osób doradców/-czyń, wspierających klientów/ki banków. Wskazane jest promowanie sztuki, kultury, nauki i technologii w kontekście praktycznych rozwiązań proekologicznych i upcyklingowych przykładem inicjatywy Nowy Europejski Bauhaus.	
415 7	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	194	Aktywna rola Polski w zjednoczonej Europie: partnerstwo dla wspólnego dobra Polska nie może być biernym przedmiotem unijnej polityki. Musi stać się aktywnym, kreatywnym i konstruktywnym graczem, który współkształtuje przyszłość Wspólnoty, rozumiejąc, że nasz interes narodowy jest nierozdzielnie związany ze wspólnym europejskim interesem i dobrem. Oznacza to: • Budowanie koalicji dla wspólnego dobra: Aktywne poszukiwanie sojuszników wśród państw członkowskich, które podzielają polskie obawy dotyczące przeregulowania, nadmiernych kosztów transformacji czy bezpieczeństwa. Koalicje z państwami Europy Środkowej w ramach Grupy Wyszehradzkiej (V4), Inicjatywy Trójmorza, inicjatywy Europy Karpat, ale także z południa Europy, są kluczowe dla wypracowywania wspólnego stanowiska i zwiększania siły negocjacyjnej w Brukseli. • Konstruktywne propozycje: Zamiast ogólnego sprzeciwu, przedstawianie własnych, szczegółowych propozycji legislacyjnych. Nps. w sprawie reformy ETS – własny model alokacji środków i ochrony przemysłu; w sprawie AI Act – propozycje wspierające innowacje, a nie tylko je ograniczające. • Wykorzystanie przewodnictwa w Grupie Wyszehradzkiej (V4): Odnowienie i wzmocnienie współpracy w ramach V4 jako platformy do wypracowywania wspólnego stanowiska i zwiększania siły negocjacyjnej w Brukseli. • Wsparcie dla europejskiej suwerenności strategicznej: Aktywne popieranie inicjatyw UE w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności, które wzmacniają bezpieczeństwo całej Wspólnoty. Wykorzystanie przewodnictwa w Inicjatywie Trójmorza, zarówno na poziomie prezydenckim jak i rządowym, do współpracy i realizacji wspólnych przedsięwzięć, przede wszystkim w transporcie (np. Via Carpatia), energii i gospodarce cyfrowej, z wykorzystaniem Funduszu Trójmorza założonego przez BGK i inne instytucje rozwojowe. • Wspieranie i udział w inicjatywach współpracy regionalnej: Aktywne uczestnictwo w dobrze funkcjonującej Strategii Bałtyckiej, inicjatywie Europa Karpat czy przygotowywanej Strategii Karpackiej. • Promocja polskich rozwiązań: Aktywna promocja polskich sukcesów (np. w cyfryzacji, rozwoju OZE, zwalczaniu COVID-19) oraz polskich firm technologicznych na forum unijnym. Zabieganie o to, by unijne fundusze na badania i innowacje trafiały również w większym stopniu do polskich instytucji i przedsiębiorstw.	Uwaga częściowo uwzględniona, m.in. w zakresie współpracy z krajami regionu, w tym w różnych formatach.
415 8	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	230	Zwiększenie udziału społeczeństwa i ekspertów/-ek osób eksperckich w procesie legislacyjnym: Model konsultacji społecznych powinien być bardziej przyjazny i włączający, oparty na rozwiązaniach europejskich, z jawnymi odniesieniami ministerstw do konkretnych zgłoszonych uwag, widocznymi w czasie rzeczywistym. Należy umożliwić zgłaszanie online uwag także do projektów poselskich oraz wprowadzić obowiązek wysłuchań publicznych dla projektów o istotnym wpływie społecznym lub gospodarczym, również w formie online. Większa stabilność przepisów: Transformacja biznesu jest wyzwaniem per se. Należy unikać nagłych zmian przepisów, które dodatkowo zniechęcają do inwestycji.	Uwagi nie odnoszą się do treści Strategii, większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).

					Większa jasność i spójność przepisów: Przepisy muszą być jaśniejsze, zwłaszcza w kontekście implementacji dyrektyw, aby uniknąć pojęć nieznanymi w polskim prawie. Wprowadzenie oceny wpływu klimatycznego (Climate Impact Assessment): Projekty ustaw lub rozporządzeń z wybranych obszarów (np. gdzie stosowane są źródła wytwarzania energii lub istnieje rzeczywisty wpływ na środowisko) powinny zawierać analizę wpływu na klimat i emisję gazów cieplarnianych (GHG) oraz ocenę, czy uchwalane przepisy są zgodne z krajową i unijną polityką klimatyczną, co zapobiegne „greenwashingowi” legislacyjnemu. Koordinowanie międzysektorowe procesu legislacyjnego: Współpraca między resortami (odpowiedzialnymi m.in. za klimat, gospodarkę, finanse czy infrastrukturę) przy projektowaniu ustaw istotnych dla klimatu jest niezbędna, aby unikać sprzecznych regulacji, zwiększyć efektywność polityki klimatycznej i obniżyć ryzyko inwestycyjne.	
4159	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	236	Ujednolicenie i cyfryzacja systemu procesu tworzenia prawa oraz rozwiązanie w modelu „one-stop-shop”: Konieczne jest stworzenie jednej, scentralizowanej platformy online, która umożliwi śledzenie legislacji od początku do końca, zapewniając łatwy dostęp do regulacji oraz ich wersji historycznych. Platforma powinna oferować możliwość otrzymywania powiadomień (e-mail, push) o zmianach etapów i nowych inicjatywach w określonych obszarach zainteresowania użytkownika Platformy, a także dostęp do stenogramów i nagrań z posiedzeń komisji. Podstawą do stworzenia takiego rozwiązania może być istniejące Rządowe Centrum Legislacji.	Uwagi nie odnoszą się do treści Strategii, większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).
4160	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	244	Bioróżnorodność i ochrona przyrody Należy wprowadzić przepisy sprzyjające ochronie lasów, torfowisk i innych naturalnych pochłaniaczy CO₂, a także regulacje ograniczające wylesianie i promujące rolnictwo regeneratywne, w ramach ochrony bioróżnorodności i użytkowania gruntów. Należy zaostrzyć kary za niszczenie przyrody oraz ich egzekucję. Aktualnie często dochodzi do odstępowania od wymierzania kar ze względu na niską szkodliwość społeczną lub zasądzone kary są zbyt niskie. Dodatkowe uprawnienia dla RDOŚ – uprawnienia do administracyjnego nakładania obowiązku działań zapobiegawczych i naprawczych, uprawnienia do nakładania mandatów karnych za określone wykroczenia oraz prawo do występowania w roli oskarżyciela publicznego. Zmiana art. 37 ust. 1 ustawy o lasach, tak aby Lasy Państwowe mogły prowadzić wykupy na rzecz ochrony przyrody, a nie tylko pod uprawę drzew. W ustawie o ochronie przyrody należy prawnie zdefiniować mokradła i torfowiska w celu ich prawidłowej ochrony. Należy uzupełnić rozdział 4 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, wskazując, że obowiązek zapobiegania degradacji gleb obejmuje w szczególności zapobieganie degradacji (murszeniu) gleb torfowych. Należy prowadzić płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) dotyczące ponownego uwodnienia torfowisk i utrzymania stałych stabilnych poziomów wody na gruncie, w tym dopłaty do paludikultury. Należy przyspieszyć wejście w życie art. 36 ustawy Prawo wodne, dotyczącego kontroli poboru wody, najpóźniej od 2026 roku (aktualnie planowane jest wejście w życie od stycznia 2027 roku). Inne zmiany prawne (w prawie budowlanym, Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa (KOWR) etc.) mające na celu poprawę ochrony mokradeł i prewencję susz/powodzi/niedoborów wody powinny powstawać w konsultacji ze środowiskiem naukowym.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwagi mają charakter postulatów, nie zawierają propozycji konkretnych zapisów oraz uzasadnienia. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygnięta na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Poza tym, zwracamy uwagę na to, że ochrona bagien, torfowisk i mokradeł przewidziana jest w ramach działania pn. Zwiększenie lesistości kraju i ochrona obszarów wodno-błotnych, natomiast w ramach PS WPR 2023-2027 kontynuowane jest wsparcie na zalesianie gruntów rolnych, które przyczynia się do realizacji ogólnokrajowego celu ujętego w Krajowym Programie Zwiększania Lesistości, polegającego na zwiększeniu lesistości Polski do 33% w roku 2050.
4161	Organizacja pozarządowa	UN Global Compact Network Poland	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	W obszarze sprawności państwa i mechanizmów finansowania, stan wyjściowy oceniamy jako: Nadmierna biurokracja, wolne tempo inwestycji publicznych, niewystarczające wykorzystanie kapitału prywatnego. Celem strategicznym powinno być: Stworzenie sprawnego, cyfrowego państwa, które jest partnerem i katalizatorem dla prywatnych inwestycji. Rekomendacjami Rady Biznesowej są: Uproszczenie prawa i przyspieszenie inwestycji: Wdrożenie zasady „jedno okienko” dla wszystkich pozwoleń związanych ze strategicznymi inwestycjami (środowiskowych, budowlanych, energetycznych). Skrócenie procedur do niezbędnego minimum.	Uwagi nie odnoszą się do treści Strategii, większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).

					Rozwój zielonych finansów i PPP: • Finansowanie inwestycji kluczowych dla przyszłości nie może być oparte tylko na odruchu sięgania po środki publiczne. Środki publiczne są bardzo ważne jako dźwignia dla kreacji prywatnego kapitału. Polska powinna rozumieć i aktywnie wspierać konieczność budowania głębszego i bardziej zintegrowanego europejskiego rynku kapitałowego, który uruchomiłby niezbędne, masowe prywatne inwestycje. • Szkolenia dla urzędników i finansistów z pozyskiwania funduszy zielonych (zielone obligacje, fundusze ESG, unijne instrumenty). • Stworzenie atrakcyjnych modeli partnerstwa publiczno-prywatnego dla inwestycji w energię, wodę, gospodarkę odpadami i transport. • Gwarancje dla funduszy private equity inwestujących w polskie zielone technologie. Cyfryzacja administracji: Pełne wdrożenie e-dokumentu, e-podpisu i zintegrowanych platform dla obywateli i biznesu, co radykalnie obniży koszty transakcyjne i przyspieszy procesy. Wykorzystywanie sztucznej inteligencji.	
416 2	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243-261	MODEL Trudno zgodzić się ze zdaniem, że „obie formy [modelu – tekstowa i graficzna] są względem siebie komplementarne i tworzą spójną całość”. Z drugiej strony, podano, że „model w swej warstwie graficznej jest uproszczonym obrazem stanu, który wraz z realizacją polityk publicznych ma być osiągnięty”. Pomiędzy tymi dwoma stwierdzeniami dostrzega się niespójność, co należy naprawić. STRUKTURA OSADNICZA Omówienia i ustalenia wymagają kierunki przekształceń struktury przestrzennej. Niejasne są wciąż kwestie wprowadzania depopulacji obszarów wiejskich i mniejszych miast, czy zasad dla „przestrzeni nieurbanizowanej” – gdyż Polska charakteryzuje się bardzo rozproszonymi układami zabudowy (w szczególności południowo-wschodnia). Za harmonijne kształtowanie struktur przestrzennych rozumieć powinno się również rozwój małych miast, a nie tylko wielkich, a zatem harmonizacja przekształceń powinna uwzględnić różnego rodzaju istniejące formy osadnictwa w kraju, zarówno rozproszone układy zabudowy, jak i zwarte. Niedostatecznie wyjaśnione zostały użyte pojęcia „krystalizacji osadnictwa” oraz „zatrzymania dalszej zabudowy na obszary wiejskie”, co może prowadzić do nawet bardzo dalekich interpretacji, jak np. całkowity zakaz dalszej zabudowy w obszarach wiejskich. Stwierdzenie, że harmonizacja przekształceń przestrzennych w aspektach poszczególnych ładów będzie prowadzić do m. in. kształtowania zwartych i odpornych układów przestrzennych ograniczających konflikty funkcjonalne, społeczne itd. jest znaczącym uogólnieniem oraz spłaszczeniem istoty dziedziny planowania przestrzennego i urbanistyki. Nie wyjaśniono także, jak należy rozumieć „optymalne planowanie przestrzenne na obszarach depopulacji”. Przyjęto, iż system osadniczy Polski charakteryzuje się policentryzmem (różnica posiadania cech policentryczności od bycia policentrycznym) który należy utrzymać, jednak w modelu przyjęto wyłącznie jako docelową policentryczną strukturę, a więc nie jest to zachowanie a kształtowanie takiej struktury. Należy poważnie się zastanowić, czy Polska może przyjąć jako cel proces metropolizacji i umieszczania coraz większej liczby ludności w miastach?! Polskie duże miasta (Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław) są i mają potencjał być ośrodkami centralnymi, jakkolwiek niekoniecznie sprostają wyzwaniom metropolitalnym. Ponadto, miasta typu Kraków, Gdańsk, Łódź mają swoje cele - być może chcą pozostać normalnym miastem do życia, a nie stłoczoną i przeludnioną, niezdrową strukturą życia. O wiele zdrowszym środowiskiem zamieszkania jest utrzymanie trzech dużych miast, i rozwój średnich oraz małych miast, bez doprowadzenia do tzw. „śmierci małych miast” – te mają potencjał stawać się przyjaznym miejscem do życia człowieka, oferując wszelkie podstawowe usługi w miejscu zamieszkania. Jeżeli jedynym celem wprowadzania metropolizacji jest utrzymanie wzrostu wartości nieruchomości w dużych miastach, należy przedyskutować kwestię oddziaływania na obszary wiejskie i małe miasta, a także warunki i jakość życia w przeludnionych metropoliach. Zgodnie z prawem, gmina może decydować o swojej polityce przestrzennej, w tym nowej zabudowie. Należy zweryfikować podejście do zagadnienia hierarchiczności ośrodków osadniczych, zdefiniować zagrożenia związane z zachodzącymi procesami i zdefiniować strategiczne cele naprawcze w tym zakresie, w szczególności o ukierunkowanie rozwoju małych i średnich miast jako odpowiedniej skali miast do życia.	Uwaga uwzględniona częściowo. Wprowadzono korekty w brzmieniu niektórych stwierdzeń np. "zatrzymanie" na "ograniczenie". Wprowadzono także zmiany w treści np. "optymalne planowanie przestrzenne na obszarach depopulacji" na "optymalizacja planowania rozwoju i wykorzystania istniejącej infrastruktury społecznej na obszarach depopulacji przez dostosowanie funkcji obiektów do zmieniających się potrzeb". W pozostałym zakresie uwaga ma charakter polemiczny i dyskusyjny.
416 3	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Przedstawiony graficznie (kartograficznie) model jest bardzo ubogi w warstwy merytoryczne, jednocześnie zajmuje mniej niż połowę strony A4, przy czym zachowano układ współrzędnych i kartograficzną reprezentację (o przyjętej prawdopodobnie skali 1:5 000 000), zatem trudno stwierdzić czy jest to jeszcze schemat (tak jak podpisano), czy	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe.

					mapa w określonej skali bez wskazania tej skali – co należy w pierwszej kolejności określić. Układ ośrodków osadniczych ze schematycznymi połączeniami drogowymi nie wskazuje relacji pomiędzy ośrodkami (hierarchii ośrodków) tworzącymi docelowo – przyjęty jako policentryczny, układ struktury kraju. Należy przygotować model bardziej szczegółowy i zaprezentować go na załączniku o większym formacie i skali (przynajmniej A2), tak aby czytelnie wyjaśniał przede wszystkim rolę i hierarchię tych ośrodków, z uwzględnieniem oddziaływań pomiędzy nimi. Ponadto, model nie odzwierciedla wielu istotnych elementów modelu omówionych w opisie, co również wymaga dopracowania, a jedynie wskazuje za pomocą piktogramów i linii poszczególne miasta i inwestycje. Spojrzenie na model od strony możliwości lokalizacji inwestycji zmienia charakter modelu i doprowadził do nazwania go modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej, choć prezentuje tylko informacje o ośrodkach, połączeniach i węzłach na tle form ochrony przyrody. Docelowa struktura funkcjonalno-przestrzenna powinna być uproszczonym obrazem całości przewidywanych zmian w zakresie struktury przestrzennej kraju. W zaprezentowanym modelu brak jest przede wszystkim kwestii przestrzennej w ujęciu perspektywicznym i zaprezentowania w czytelnej formie struktury funkcjonalno-przestrzennej dla przyjętego w dokumencie celu dogęszczenia miast i metropolii i zatrzymania zabudowy poza tymi ośrodkami, wraz z jednoczesnym założeniem o istnieniu układów hierarchicznych. W prezentowanym schemacie (mapie) kraj podzielony na ośrodki osadnicze (konkretnie wskazana lokalizacja miast) połączony szkieletowym układem drogowym wskazuje jakby pomiędzy tymi miastami nic nie było (białe plamy poza system powiązań ekologicznych) – a tam mieszka jednak obecnie większość Polaków, pomiędzy tymi ośrodkami (miastami) – należałoby więc wskazać uproszczone, ogólne struktury mieszkaniowe np. w podobny sposób jak zieleni, co wymaga przyjęcia innego sposobu komponowania treści w opracowaniu graficznym. W kwestii relacji, obudowanie kraju strzałkami na zewnątrz wydaje się zbyt duże, zastanawiające jest także przyjęcie powiązań energetycznych w taki sposób, pomijając w całości opracowania jakiegokolwiek inne powiązania, w szczególności dot. struktury funkcjonalno-przestrzennej. Jeżeli, jak podano, celem nadrzędnym kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej państwa w perspektywie 2035 r. jest utrzymanie i wzmocnienie policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, to czy nie o wiele bardziej istotne są wewnętrzne relacje w strukturze policentrycznej niż zewnętrzne uproszczone powiązania energetyczne? Należy zweryfikować i poprawić zapisy dokumentu w tym zakresie. Należy opracować model w rozumieniu funkcjonalno-przestrzennych relacji w strukturze przestrzennej.	Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
416 4	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-265	Nie wyjaśniono, co znaczy „uwzględnienie systemu miejskich ośrodków osadniczych kraju przez gminy”. Należy wyjaśnić to pojęcie, a ponadto zdefiniować w jaki sposób gmina pozamiejska ma się do tego odnieść i uwzględnić we własnych strategiach? Przypomnieć należy, że gminy zostały zobligowane do opracowania i przyjęcia nowych strategii rozwoju na podstawie art. 10e u.s.g., a od 1.01.2026 r. strategie te są podstawą prowadzenia polityki przestrzennej i przekładają się na plany ogólne i plany miejscowe. Jeżeli gmina opracuje zatem nową strategię rozwoju i konsekwentnie będzie realizować jej prowadzenie poprzez pozostałe w hierarchii dokumenty planistyczne, trudno wymagać od niej, by uwzględniła system miejskich ośrodków osadniczych później. Brak jest także regulacji dwustronnej, gdyż strategie regionalne powinny uwzględniać nowe dokumenty strategii gminnych, choćby tylko dlatego, że nałożono obowiązek ich opracowania i przyjęcia (reforma z 2023 r.) wraz z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej. Wobec powyższego, niezrozumiały jest brak uwzględniania dokumentów gminnych strategii przez strategie regionalne, co należy wziąć pod uwagę, budując równoważność zamiast prostego wynikania. Integracja działań tylko w jedną stronę – do planów regionalnych nie uwzględnia się strategii gmin pomimo że na gminy nałożono obowiązek ich sporządzenia.	SRP2035 określa strukturę i hierarchię sieci osadniczej kraju, która powinna zostać uwzględniona na poziomie strategii rozwoju województw oraz ich planów zagospodarowania przestrzennego. Strategie rozwoju gmin muszą uwzględniać uwarunkowania wynikające ze strategii rozwoju województw oraz PZPW. Oznacza to, że docelowo w procesie sporządzania strategii gminnych, gminy będą musiały uwzględnić w swoich dokumentach hierarchię sieci osadniczej poziomu krajowego i regionalnego. Obecnie strategie gminne nie są obligatoryjne, a gminy są już w procesie sporządzania POG. Podstawą planowania strategicznego jest uwzględnianie w zakresie uwarunkowań rozwojowych dokumentów wyższego rzędu. Zakłada się konieczność utrzymania spójności między różnymi

						dokumentami i określanymi przez nie politykami.
416 5	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266-269	W zakresie zaproponowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, zastanowienie budzą rekomendowane działania na rzecz usprawnienia systemu planowania przestrzennego, a konkretnie – postulowana zmiana formy i zakresu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz cyfryzacja procedur i dokumentów. W projekcie strategii (por. str. 267-268) wskazuje się, iż docelowo nastąpi cyfryzacja planów miejscowych (tj. forma danych przestrzennych) w połączeniu z ich bieżącym wprowadzaniem do Rejestru Urbanistycznego, także z uwzględnieniem możliwości wykorzystania w tym zakresie narzędzi sztucznej inteligencji. W kontekście narzędzi AI w projekcie wskazano, iż korzystanie z tychże co do klasycznej wersji tekstowej oraz graficznej miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest utrudnione. W świetle przytoczonego fragmentu opracowania wydaje się, że zasadna jest obawa wdrożenia w drugim etapie reformy stwierdzenia wygaśnięcia obowiązujących planów miejscowych tak, aby docelowo w przyszłości mogły zostać one zastąpione nowymi aktami planowania przestrzennego, opracowanymi wyłącznie w formie danych przestrzennych. Taki pomysł należy wskazać jako wysoce niebezpieczny z perspektywy ładu przestrzennego i innych zasad oraz wartości planowania przestrzennego. Ponadto, korzystanie z narzędzi AI powinno być dodatkową formą analizy, a nie nadrzędnym celem i podstawą stworzenia reformy upraszczającej, której celem jest wyłącznie ułatwienie przetwarzania danych przestrzennych, a nie planowanie przestrzenne – co jest pewnego rodzaju odwróceniem samego celu istnienia systemu planistycznego. Niepokój budzi również tak duża wiara w rozwijające się wciąż i niekontrolowane systemy AI. Zaznacza się, że w perspektywie uzależnienie się od narzędzi AI może doprowadzić do utraty suwerenności kraju w zakresie prowadzenia niezależnej polityki przestrzennej. II etap reformy planowany na 2027 r. i stanowiący kontynuację reformy rozpoczętej w 2023 r. oraz postępującej (obecnie procedowane są kolejne 3 projekty zmiany ustawy o planowaniu) nie ma (niestety) na celu odbudowy kompozycji miast, natomiast wprowadza niestety ujednolicenie w skali kraju planów miejscowych poprzez nakazanie tworzenia ich w formie danych przestrzennych. Działanie to pozbawia w dużej mierze działalność kreacyjną i twórczą związaną z kompozycją, teorią i zasadami planowania miast – a niestety jest rekomendowane w projekcie strategii. Podkreślenia wymaga także, że zupełnie inaczej wygląda planowanie miasta (urbanistyka) od planowania gmin wiejskich (ruralistyka) i na poziomie planu miejscowego nie da się ujednolicić zasad kształtowania przestrzeni w skali jednolitej w kraju. Postuluje się o generalną rewizję postulatów w tym zakresie i wykreślenie rekomendacji związanych z nadmiernym użyciem AI w planowaniu przestrzennym.	Obawy wskazane w uwadze są przedwczesne, strategia nie zawiera ustaleń, w których autor uwagi dopatruje się zagrożenia.
416 6	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266-269	Projekt strategii o wiele wyżej stawia dobro przetwarzania danych ponad twórczą i umysłową działalność człowieka – urbanisty, posiadającego w świetle prawa autorskiego ochronę dóbr osobistych. Ponadto, tworzenie ustaleń planów miejscowych jest działalnością regulowaną, w części poprzez Zasady techniki prawodawczej jak i specjalistyczny język zawodowy. Stwierdzenie „Tworzenie ustandaryzowanych danych przestrzennych dla planów miejscowych umożliwi wykorzystanie sztucznej inteligencji (która nie będzie bazowała na trudnym w interpretacji swobodnym tekście oraz załączniku graficznym) – co będzie przyczyniać się do monitorowania zmian i szybszego zauważania obszarów problemowych, nie tylko w zakresie planowania przestrzennego” niesie przekaz, jakoby cała historia i kultura planowania przestrzennego w kraju nie stanowiła wartości naukowej, intelektualnej i artystycznej. W taki sposób określone „usprawnienie systemu” jest całkowitym skreśleniem zawodu urbanisty i odebraniem osobom opracowującym plany miejscowe (uprawnieni do sporządzania na podst. art. 5 u.p.z.p.) możliwości realizowania działalności zawodowej opartej o planowanie z uwzględnieniem teorii kompozycji urbanistycznej. Chęć łatwiejszego monitorowania zmian czy szybszego porównywania danych, a także cyfryzacja, nie powinny stanowić podstawy do odbierania gminom oraz urbanistom pracującym na ich rzecz, prawa do kształtowania przestrzeni zgodnie z wyuczonymi metodami planowania i projektowania, zgodnie z obecnym zakresem i formą projektu. Wyjaśnia się, że plany zagospodarowania przestrzennego mają warstwy projektowe, twórcze, a sprowadzenie ich do „dokumentu w postaci danych przestrzennych” spłaszcza je do roli określania gdzie inwestować / nie inwestować, zamiast faktycznie kreować przestrzeń. Niezrozumiałe jest przyjmowanie celu przyspieszenia procesu inwestycyjnego jako nadrzędnego nad całym systemem planowania, skierowanym obecnie na poziomie samorządu gminnego. Wyjaśnić należy także, że choć plany miejscowe przyjmują postać aktu prawa miejscowego i uchwalane są przed radą gminy, oprócz dokumentacji planistycznej, uchwały i załączników (rysunek, dane przestrzenne) są oparte o koncepcje urbanistyczne nierozdzielne z umysłem twórcy, nie stanowią więc wyłącznie dokumentów urzędowych i nie powinny zostać	Obawy wskazane w uwadze są przedwczesne, strategia nie zawiera ustaleń, w których autor uwagi dopatruje się zagrożenia.

					ustandaryzowane wg jednolitych wzorów danych cyfrowych. Postuluje się o rewizję postulatów w tym zakresie i podniesienie rangi i roli planisty/urbanisty/ruralisty jako zawodu zaufania publicznego delegowanego do sporządzania aktów planowania przestrzennego. Rewizji wymaga również określanie roli dokumentów planistycznych jako najważniejszych do ochrony konstytucyjnego dobra, jaką jest przestrzeń naszego kraju.	
416 7	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	269-274	Polska jest krajem „o charakterze policentryczności”, ale z pewnym, specyficznym rozproszeniem, zarówno pod względem społeczno-kulturowym jak i osadniczym. Duże miasta odgrywają kluczową rolę na poziomie regionalnym, a ich znaczenie rośnie, jednak nadal społeczeństwo kraju zamieszkuje w znacznej większości obszary nie-miejskie, a w szczególności, nie-wielkomiejskie. Fakt ten powinien być zauważany w strategii a fakt depopulacji terenów wiejskich powinien znaleźć odzwierciedlenie w zapisach dokumentu z programowaniem działań rehabilitacyjnych lub naprawczych. Postuluje się o sformułowanie zapisów naprawczych w tym zakresie.	Uwaga jest niezasadna. Kierunek szczegółowy 3: Włączenie w procesy rozwojowe małych miejscowości i obszarów wiejskich jest właśnie skoncentrowany m.in. Na problemie depopulacji: "Istotnym elementem warunkującym poziom życia mieszkańców małych miejscowości i wsi jest wyposażenie w wysokiej jakości infrastrukturę. Może ono wstrzymywać lub spowalniać niekorzystane procesy demograficzne oraz decyduje o możliwościach rozwoju działalności gospodarczej, w tym również rolniczej. Dotyczy to m.in. dostępności i jakości infrastruktury społecznej oraz energetycznej"
416 8	Instytucja publiczna	Towarzystwo Urbanistów Polski Oddział Kraków	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	43, 57	Ukierunkowanie na wprowadzanie i stabilizację tylko policentryczności, bez uwzględnienia innych niż miejskich obszarów, oznacza przyjęcie założenia dogęszczenia miast przy jednoczesnym powiększaniu odpływu mieszkańców z obszarów wiejskich. Jest to nie bez wpływu na zapewnienie wzrostu wartości nieruchomości w miastach przy jednoczesnym spadku wartości poza nimi. Nie wskazano potencjału nowych ośrodków o potencjale do pełnienia funkcji centrotwórczych. Niezdefiniowano użytego pojęcia „jakość urbanistyczna”. Odnosnie Małopolski i Krakowa – brak wskazania nowych ośrodków nauki i kultury, wyróżniających Kraków, (zgodnie z podanym opisem dla Krakowa w innych częściach projektu strategii, Kraków ma wyróżniać się nauką i kulturą), np. biblioteki narodowej otwartej 24 godz. na dobę.	Uwaga o charakterze komentarza
416 9	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak mechanizmów realnej partycypacji społecznej - Strategia nie określa trwałych mechanizmów udziału obywateli, organizacji społecznych i grup marginalizowanych w monitorowaniu i wdrażaniu działań. Należałoby doprecyzować rolę sektora obywatelskiego jako partnera państwa w realizacji celów Strategii oraz przewidzieć dedykowane mechanizmy finansowania i konsultacji.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
417 0	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak jasnego odniesienia do polityk równościowych i strategii sektorowych - Strategia „nie widzi” lub nie jest wystarczająco spójna z innymi krajowymi dokumentami strategicznymi (np. Strategią na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030, Strategią rozwoju usług społecznych, Polityką Równości Szans Kobiet i Mężczyzn, Strategią na Rzecz Równego Traktowania, Krajowym Programem na rzecz równego traktowania 2022-2030, i Strategią zdrowa przyszłość, ramami strategicznymi rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027 - perspektywa do 2030 r., Krajowym Planem Działań na rzecz Praw Dziecka). Brak informacji, co dalej z programem Dostępność Plus, który ma wpisany okres trwania jedynie do 31 grudnia 2025 r.	Strategia była tworzona w ścisłej współpracy z resortami i jest spójna z głównymi zamierzeniami rządu, nie wydaje się uzasadnione odwoływanie się do wszystkich obowiązujących dokumentów strategicznych, Strategia skupia się na nowych instrumentach.
417 1	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak zintegrowanego podejścia do zdrowia psychicznego i dobrostanu - w całym dokumencie zdrowie psychiczne obywateli pojawia się marginalnie, mimo jego kluczowego znaczenia dla jakości życia i produktywności.	Uwaga w formie komentarza.
417 2	Organizacja	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Należy wprowadzić edukację równościową i antyprzemocową w szkołach jako obowiązkowy element kształcenia obywatelskiego.	Jest ona prowadzona w szkołach.

	pozarządowa					
4173	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Zbyt krótki termin konsultacji publicznych tak kluczowego dla projektowania polityk publicznych dokumentu	Ustawowy termin na konsultacje publiczne to 35 dni, konsultacje publiczne projektu SRP2035 zostały wydłużone do 52 dni i trwały od 10 września do 31 października 2025 r. Projektodawca musi poruszać się w określonych cezurach czasowych.
4174	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Brak mechanizmów zapewniających wystarczającą ochronę dzieci narażonych na przemoc domową - przemoc fizyczną, emocjonalną i ekonomiczną (w tym niealimentacja). Dzieci są narażone na przemoc domową na wielu poziomach, również na przemoc ekonomiczną. Jej skutki nie są traktowane wystarczająco "poważnie", a rzutują one na przyszłość dziecka i zmniejszają jego szanse na dobry start w przyszłość. Przestępstwo niealimentacji jest najczęściej popełnianym przestępstwem wobec małoletnich (dane Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości).	Strategia wskazuje na potrzebę wzmocnienia systemu ochrony dzieci, natomiast konkretne mechanizmy przeciwdziałania przemocy i niealimentacji są przedmiotem odrębnych regulacji (m.in. ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz przepisów karnych), których szczegółów Strategia nie powiela.
4175	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		Strategia definiuje rodzinę w sposób wąski, jako związek kobiety i mężczyzny, wykluczający rodziny jednopłciowe i dzieci wychowywane przez pary LGBT+ oraz nie uwzględnia się w niej m.in. rodziców samodzielnie wychowujących dzieci. Brakuje systemowych rozwiązań opiekujących tę grupę rodzin. Z danych spisu powszechnego wynika, że taki opis rodziny jest niewystarczający. Konieczne jest patrzenie szerokie na rodzinę i uwzględnianie wszystkich jej wariantów. Istotne jest to, aby uwzględnić potrzeby rodzin monoparentalnych, które są bardzo powszechne - 1 na 5 rodzin w Polsce to samodzielna mama wychowująca 1 lub więcej dzieci. Powyższe skutkuje również brakiem adresowania dostępności in vitro dla jednopłciowych, zmian w kierunku możliwości adopcji dzieci przez pary osób tej samej płci czy możliwości zabezpieczenia prawnego dzieci osób tej samej płci w Polsce, co przełożyłoby się na wzrost dzietności i wpłynęłoby na ewentualne decyzje osób tworzących tęczę rodziny o emigracji z Polski.	Działania ujęte w priorytecie 1.2, takie jak poprawa dostępności opieki formalnej nad dziećmi do 3 r.ż., zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych czy wsparcie medyczne i psychologiczne są ukierunkowane na rodziny każdego typu.
4176	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		System edukacji powinien być oparty na nowoczesnej dydaktyce i psychologii humanistycznej, który należy zacieśnić zabezpieczając potrzeby własne każdej osoby uczniowskiej, wspiera jej potencjał, szanuje jej autonomię i indywidualność oraz zapewnia podmiotowe traktowanie wszystkim osobom zaangażowanym w proces edukacji: • cele i metody pracy dostosowane do potrzeb oraz możliwości psychofizycznych i predyspozycji osób uczniowskich, • zmniejszenie liczebności klas, • zapobieganie wypaleniu zawodowemu nauczycielek/nauczycieli poprzez godne wynagradzanie, budowanie szacunku i prestiżu zawodu i zapewnienie superwizji, • utworzenie funkcji Szkolnego Rzecznika/Szkolnej Rzeczniczki Praw Osób Uczniowskich, • wpisanie do podstawy programowej oraz szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych zajęć w ramach edukacji antydyskryminacyjnej, antyprzemocowej, z edukacji zdrowia psychicznego oraz lekcji różnorodności; • edukowanie całej społeczności szkolnej, w tym rodziców i kadry nauczycielskiej, • znoszenie w szkołach barier architektonicznych, sensorycznych, komunikacyjnych, cyfrowych, organizacyjnych i in.; • barierą sensoryczną są m.in. głośne dzwonki, • odejście od punktowego oceniania zachowania, • równy, stały, adekwatny do potrzeb dostęp do psycholożki/ga, pedagożki/ga szkolnego oraz interwentki/a kryzysowej/go dla wszystkich osób uczniowskich, • opracowanie i wprowadzenie w życie standardu szybkiej ścieżki reagowania w sytuacjach kryzysowych w każdej instytucji edukacyjnej i szkolenia kadr w zakresie interwencji kryzysowej, • wzmocnienie roli samorządów uczniowskich i dbałość o reprezentację wszystkich szkolnych społeczności, w tym osób uczniowskich z własnymi potrzebami edukacyjnymi; ustawowo zapisany obowiązek tworzenia samorządów uczniowskich w szkołach specjalnych, • wprowadzenie IPET-ów adaptacyjnych na początku każdego etapu edukacyjnego i w każdym przypadku zmiany formy lub miejsca kształcenia, • realne włączanie dzieci i młodzieży cudzoziemskiej w proces edukacji w Polsce, w tym zwiększenie liczby godzin	Uwagi nie odnoszą się do treści Strategii, część wskazanych zagadnień zostało poruszonych (choć niekoniecznie w taki sam sposób).

					języka polskiego oraz zapewnienie możliwości wyrównywania różnic programowych, • wprowadzenie wymogu znajomości polskiego języka migowego (PJM) przez kadrę nauczycielską i pedagogiczną w Ośrodkach dla Dzieci Głuchych i Słabosłyszących i prowadzenia zajęć w polskim języku migowym; w przypadku klas łączonych – dzieci słyszące z niesłyszącymi – konieczna jest obecność tłumacza/i PJM, • zapewnienie odpowiedniego dofinansowania szkołom specjalnym, które borykają z brakiem środków, • poprawa standardów edukacji w przestrzeniach neuroróżnorodności, w tym objęcie osób uczniowskich z ADHD, ADD, Zespołem Tourette'a i FAS - Płodowym Zespołem Alkoholowym prawem do orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego • uznanie, że każde działanie siłowe wobec osób uczniowskich, zwłaszcza uczniów/uczennic z własnymi potrzebami edukacyjnymi, jest przemocą; przemocą jest też niereagowanie na przemoc	
417 7	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Strategia pomija jeden z kluczowych obszarów decydujących o stanie klimatu, środowiska i zdrowia publicznego - przemysłową produkcję zwierzęcą oraz transformację do systemów roślinnych, jako bardziej odpornych, zrównoważonych oraz zdrowych. Skuteczna realizacja celów neutralności klimatycznej, ochrony zasobów wodnych i poprawy jakości życia obywateli, nie jest możliwa jeśli krajowy dokument strategiczny ignoruje sektor hodowlany, który generuje znaczną część emisji metanu, zanieczyszczeń wód oraz degradacji gleb w rolnictwie, a także ma znaczący, negatywny wpływ na zdrowie publiczne i jakość życia na obszarach wiejskich	SRP2035 w zakresie rolnictwa nie może pomijać lub dyskredytować prowadzonej w Polsce produkcji zwierzęcej. Stały dostęp do produktów pochodzenia zwierzęcego jest ważnym elementem bezpieczeństwa żywnościowego, ponieważ zdecydowana większość konsumentów nie zamierza rezygnować z tych produktów i oczekuje dostępności np. jaj, mięsa lub produktów mlecznych. W związku z tym, rolnictwo i produkcja żywności w Polsce (w tym produktów pochodzenia zwierzęcego) mają strategiczne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, a co za tym idzie spokoju społecznego. Warto w tym miejscu także wskazać na przedstawiony niedawno przez Komisję Europejską dokument: „Wizja dla rolnictwa i żywności. Wspólne kształtowanie unijnego sektora rolnego i spożywczego, atrakcyjnego dla przyszłych pokoleń”, zgodnie z którym produkcja zwierzęca jest i pozostanie zasadniczym elementem unijnego rolnictwa, konkurencyjności i spójności. Zgodnie z tym dokumentem, zrównoważona produkcja zwierzęca ma kluczowe znaczenie dla gospodarki UE, rentowności obszarów wiejskich oraz ochrony środowiska i krajobrazów wiejskich.
417 8	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Strategia winna gwarantować realizację prawa do dostępu do rzetelnej informacji o stanie środowiska, edukacji ekologicznej, do udziału w postępowaniach dotyczących inwestycji szkodliwych dla środowiska i do skutecznego zaskarżania naruszeń powyższych praw	Uwaga nieuwzględniona. Kwestie poruszone w uwadze są już kompleksowo uregulowane w obowiązujących przepisach prawa. Podstawowym aktem regulującym zasady udostępniania informacji o

						środowisku i jego ochronie jest ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2024 r. poz. 1112) (dalej ustawa ooś). Ustawa ta określa m.in.: zakres informacji podlegających udostępnieniu, tryb i formy ich udostępniania, obowiązki organów administracji w tym zakresie. W sprawach nieuregulowanych w powyższej ustawie zastosowanie znajduje ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 902), która zapewnia obywatelom prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej i innych podmiotów wykonujących zadania publiczne. Ponadto, zgodnie z art. 74 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska. Jest to prawo konstytucyjne, które stanowi podstawę dla regulacji ustawowych w tym zakresie. Polska jest Stroną Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z dnia 25 czerwca 1998 r. (Dz.U. 2003 Nr 78, poz. 706) (tzw. Konwencja z Aarhus). Jako członek Unii Europejskiej implementuje właściwe przepisy UE, wdrażające postanowienia Konwencji na grunt prawa wspólnotowego. Podstawowym aktem prawnym wdrażającym postanowienia Konwencji w polskim porządku prawnym jest ustawa ooś. Gwarantuje ona m.in. dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz zapewnia udział społeczeństwa w postępowaniach tego wymagających, w tym takich które są elementem procesu inwestycyjnego. Ponadto zawiera przepisy regulujące kwestie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w

						odniesieniu do przedsięwzięć mogących oddziaływać na środowisko. Podsumowując, obowiązujące przepisy prawa gwarantują realizację prawa do dostępu do informacji o stanie środowiska oraz udziału społeczeństwa w postępowaniach tego wymagających, w tym w postępowaniach będących elementem procesu inwestycyjnego oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości w zakresie inwestycji mających wpływ na środowisko. Oznacza to, że strategia nie musi wprowadzać dodatkowych regulacji w tym obszarze, a jedynie może odwoływać się do istniejących przepisów prawnych. Skoro tego rodzaju postanowienia są zawarte w przepisach rangi ustawowej to nie ma potrzeby umieszczać ich w strategii.
4179	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		Zgodnie z zasadami demokratycznego państwa prawa, zapewnienie wszystkim mieszkańcom i mieszkańcom Polski możliwości współdecydowania o politykach ochrony środowiska i klimatu. Konieczne jest zagwarantowanie udziału obywateli i obywateli w decydowaniu o wykorzystaniu zasobów naturalnych, ochronie tych zasobów przed nadmierną eksploatacją i zanieczyszczeniem, rozwoju form ochrony przyrody, procesach inwestycyjnych znacząco oddziałujących i mogących znacząco oddziaływać na środowisko, i in. Konieczne jest także zapewnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach związanych ze środowiskiem. Ważne i pilne jest przyjęcie przez Parlament ustawy o ochronie klimatu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4180	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego		Włączenie do Strategii działań na rzecz transformacji systemu żywnościowego, wsparcia rolnictwa roślinnego i lokalnych polityk żywnościowych jako warunek spójności z celami UE i ONZ i wyraz odpowiedzialności państwa wobec obywateli i obywateli. Zagwarantowanie wszystkim osobom mieszkającym w Polsce prawo do zdrowej, zrównoważonej, wysokiej jakości żywności.	Uwaga ma charakter postulatu, nie zawiera konkretnych propozycji zapisów i uzasadnienia.
4181	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Uznanie ochrony zwierząt, dzikich i tzw. gospodarskich, za integralny element zrównoważonego rozwoju oraz włączenie tematu dobrostanu zwierząt do polityk rolnych, leśnych i edukacyjnych.	Uwaga ma charakter postulatu, nie zawiera konkretnych propozycji zapisów i uzasadnienia.
4182	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Rozszerzenie definicji jakości życia o aspekt środowiskowy i zdrowotny: „Jakość życia obywateli jest nierozdzielnie związana z jakością środowiska naturalnego i dostępem do zasobów przyrody”.	W kluczowych wyzwaniach w priorytecie 2.7 znajduje się zdanie: "Na jakość życia mieszkańców mają też wpływ polityki m.in. w zakresie zwiększenia dostępności mieszkań, ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu oraz wzmocnienia bezpieczeństwa państwa."
4183	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Dodanie zapisu wskazującego, że zapewnienie zdrowia i dobrostanu obywateli wymaga ochrony środowiska, czystego powietrza i wody, ograniczenia hałasu, odorów oraz ekspozycji na zanieczyszczenia pochodzące z działalności przemysłowej i rolniczej (w tym ferm zwierzęcych). Warto też wskazać potrzebę integracji polityki zdrowotnej, środowiskowej i rolniczej, m.in. poprzez wspólne programy profilaktyki zdrowia środowiskowego i monitoringu skutków emisji.	Przedmiotowe kwestie ujęto m.in. w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
4184	Organizacja	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 3.4: Wzmocnienie		Wprowadzenie obowiązku raportowania marnowania żywności w sektorze produkcji, przetwórstwa i handlu. Rozszerzanie programów jadalni i wsparcia NGO działających w tym obszarze.	Uwaga ma charakter postulatu, nie zawiera konkretnych propozycji zapisów i uzasadnienia oraz jest zbyt

	pozarządowa		bezpieczeństwa żywnościowego			szczegółowa. Brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
4185	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak rozwiązań służących ochronie i wsparciu kobiet i innych osób z doświadczeniem przemocy, w tym przemocy ze względu na płeć, domowej, seksualnej, ekonomicznej, instytucjonalnej: Uwzględnienie działań ukierunkowanych na wsparcie kobiet z doświadczeniem przemocy (w tym przemocy ze względu na płeć, domowej, seksualnej, ekonomicznej, instytucjonalnej). Konieczne jest zdecydowane zwiększenie nakładów finansowych na pracę instytucji pomocowych i organizacji pozarządowych wykonujących tę pracę, ujednolicenie standardów i realizacja postanowień Konwencji stambulskiej (które pozostają niewdrożone, mimo że Polska ratyfikowała ją w 2015 r., czyli 10 lat temu). Zapewnienie finansowania na przeszkolenie personelu instytucji pomocy społecznej, a także policji, prokuratorów, sędziów, biegłych i personelu medycznego w kierunku podniesienia kompetencji społecznych i świadomości jakimi mechanizmami rządzi się zjawisko przemocy. Konieczność podejmowania przez państwo działań o charakterze profilaktyki zachowań przemocowych - działania edukacyjne, szkolenia dla służb i instytucji, kampanie społeczne.	Strategia odwołuje się do celu ograniczania przemocy i wykluczenia, jednak katalog narzędzi wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, standardów usług i szkoleń dla służb pozostaje w gestii polityk sektorowych oraz odrębnych aktów prawnych.
4186	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak rozwiązań służących ochronie zdrowia reprodukcyjnego, takich jak dostęp do aborcji, antykoncepcji, antykoncepcji awaryjnej, sterylizacji antykoncepcyjnej: Uwzględnienie działań ukierunkowanych na ochronę praw reprodukcyjnych, w tym: poprawa dostępności antykoncepcji (refundacja), antykoncepcji awaryjnej (refundacja i likwidacja recept), sterylizacji antykoncepcyjnej (dekryminalizacja), aborcji (pełna dekryminalizacja, czyli usunięcie z kodeksu karnego wszystkich przepisów dot. aborcji oraz poszerzenie dostępu do świadczenia do 14 tygodnia ciąży bez podawania przyczyny). Edukacja zdrowotna, w tym rozdział o zdrowiu seksualnym, powinna być obowiązkowym przedmiotem w szkole.	Propozycje zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
4187	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak rozwiązań z zakresu ubóstwa menstruacyjnego i przeciwdziałania wykluczaniu kobiet w wieku menopauzalnym z rynku pracy.	Propozycje zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
4188	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Posługiwanie się retoryką rodem z narracji antygenderowych i antyrównościowych (patrz s. 68 i akapit o rzekomej narracji medialnej przedstawiającej rodzicielstwo w negatywnym świetle).	Celem Strategii, jako dokumentu technicznego, wyznaczającego kierunki działania państwa w najbliższej dekadzie, nie jest stosowanie środków retorycznych w treści dokumentu.
4189	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli		Należy uzupełnić Priorytet 2.1 o nowy kierunek działań: „Edukacja i profilaktyka w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy”, obejmujący: • wprowadzenie treści o rozpoznawaniu, zapobieganiu i reagowaniu na cyberprzemoc do programów szkolnych wszystkich etapów edukacyjnych; • szkolenia dla nauczycieli, pedagogów i rodziców w zakresie reagowania na przemoc online; • wsparcie lokalnych kampanii edukacyjnych w szkołach i społecznościach lokalnych; • współpracę administracji z organizacjami społecznymi i sektorem prywatnym w zakresie profilaktyki i ograniczania przemocy w przestrzeni cyfrowej.	Kierunkowo należy uznać pomysły za słuszne, w większości już realizowane, natomiast zbyt szczegółowe na poziom SRP. W priorytecie 2.1, działaniu 7c wskazana została profilaktyka cyberprzemocy w ujęciu ogólnym. Uszczegółowienie zostało ujęte w przyjętej we wrześniu 2024 r. Polityce Cyfrowej Transformacji Edukacji (PCTE) oraz w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa do 2035 r.
4190	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Podmiotowość przynależy zarówno osobom z niepełnosprawnościami, jak i osobom je wspierającym. Zgodnie z Konwencją o prawach osób z niepełnosprawnościami, ważne jest zapewnienie realnego, ustawowo gwarantowanego i finansowanego z budżetu państwa wsparcia zarówno osobom z niepełnosprawnościami jak i – niezależnie – opiekunkom i opiekunom. Ważnymi elementami tego wsparcia są: • skierowanie świadczeń zarówno do osoby z niepełnosprawnością jak i osoby ją wspierającej, • przywrócenie świadczenia opiekuńczego dla osób wspierających dorosłe osoby z niepełnosprawnościami, pozwalając opiekunom świadczyć pracę, na ile są w stanie, korzystać z kursów itp., • wsparcie asystenckie, wytchnieniowe oraz usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze – zagwarantowane ustawowo, finansowane z budżetu centralnego, realizowane w sposób ciągły jako zadanie publiczne, powszechnie dostępne i zabezpieczające realne potrzeby; projekty i konkursy jako uzupełnienie,	Zgłoszone propozycje dotyczą bardzo szczegółowych rozwiązań usługowych i świadczeniowych, które są rozwijane w Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030 i ustawach szczegółowych; Strategia Rozwoju Polski utrzymuje wyższy poziom ogólności.

					• stworzenie systemowego rozwiązania zapewniającego rodzinie dostęp do informacji już na etapie diagnozy, w tym zapewnienie wsparcia asystentki, asystenta/doradczyni, doradcy rodziny osoby z niepełnosprawnością bez względu na moment powstania niepełnosprawności, • systemowe wsparcie – finansowe i pozafinansowe – opiekunki/a po śmierci osoby z niepełnosprawnością, w tym dostosowana do specyfiki sytuacji opiekunek/ów aktywizacja zawodowa i wsparcie w zatrudnieniu obecnych i byłych opiekunek/ów, • wsparcie opiekunki/a osoby z niepełnosprawnością w sytuacjach kryzysowych, w przypadku konieczności hospitalizacji i in., • rozwijanie sieci mieszkań ze wsparciem z odpowiednim wsparciem asystenckim, • korekta w rozporządzeniu o środowiskowych domach samopomocy i w ustawie o pomocy społecznej w zakresie wprowadzenia oddzielnych domów typu D tylko dla osób z autyzmem oraz typu E tylko dla osób z niepełnosprawnością sprzężoną, określenia maksymalnej liczby osób uczestniczących i zapewnienia odpowiednich standardów wsparcia i adekwatnego finansowania: na poziomie subwencji oświatowej, • komfortki – toalety wyposażone w leżanki dla dorosłych osób z niepełnosprawnościami i osób starszych – dostępne w każdym polskim mieście, zgodnie z rekomendacjami akcji „Przewijamy Polskę”, • 100% refundacja minimum pięciu sztuk pieluchomajtek na dobę dla dzieci i dorosłych osób, które korzystają ze środków chłonnych, • zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami specjalistycznych sprzętów ułatwiających sprawowanie wsparcia i oszczędzających zdrowie i siłę opiekunek/ów, • objęcie wsparciem w zakresie opieki hospicyjnej także bliskich osoby chorej i umierającej, • zapewnienie dorosłym osobom z niepełnosprawnością łatwo dostępnej opieki stomatologicznej i ginekologicznej, by nie musiały wyjeżdżać z opiekunkami/opiekunami na leczenie za granicę, • zapewnienie dostępu do usług zdrowotnych i diagnostyki dla tzw. pacjentek/ów niewspółpracujących i wypracowanie odpowiednich standardów opieki medycznej, • zapewnienie systemowego wsparcia rodzicom i opiekunkom/nom prawnym w przypadku, gdy ich dzieci z niepełnosprawnością, w tym osoby z niepełnosprawnością intelektualną, autyzmem i z niepełnosprawnością sprzężoną, trafiają do szpitala; wypracowanie odpowiednich standardów wsparcia; szkolenia dla kadry lekarskiej i pielęgniarskiej, • lepsza dostępność świadczeń zdrowotnych dla opiekunek/ów osób z niepełnosprawnościami.	
419 1	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	UWAGA OGÓLNA		Brak działań systemowych w części kierunkowej i wdrożeniowej dot. równości osób LGBT+: żaden z priorytetów nie przewiduje działań przeciwdziałających wykluczeniu osób LGBT+ ani wspierających ich bezpieczeństwo i zdrowie.	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe wyszczególnienie w nim wszystkich dyskryminowanych grup społecznych. Intencją działań dot. bezpieczeństwa i opieki zdrowotnej jest, by uwzględniały one wszystkie grupy społeczne.
419 2	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		o W opisie spójności społecznej pominięto problem dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, tożsamość płciową i cechy płciowe, mimo że badania społeczne (CBOS, FRA, ILGA-Europe) wskazują, że osoby LGBT+ są jedną z najbardziej narażonych grup w Polsce. o Brakuje analizy sytuacji osób LGBT+, w tym sytuacji rodzin osób nieheteronormatywnych i tęczyowych dzieci w kontekście demografii i polityki rodzinnej. o przy diagnozie adresuje się nierówności w zdrowiu (s. 30) z pominięciem wykluczenia osób LGBT+ w dostępie do zdrowia - kwestia przeciwdziałania dyskryminacji, dostępności opieki zdrowotnej i profilaktyki zgodnej z najwyższymi standardami zwłaszcza dla osób interplciowych, transplciowych Rekomenduje się przeprowadzenie diagnozy sytuacji osób LGBT+ w poszczególnych regionach Polski z uwzględnieniem – m.in. - w/w zagadnień	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe wyszczególnienie w nim wszystkich dyskryminowanych grup społecznych. Intencją działań dot. spójności społecznej i dostępności opieki zdrowotnej jest, by uwzględniały one wszystkie grupy społeczne.
419 3	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Strategia powinna adresować - jako jeden z priorytetów - przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na SOGIESC w miejscu pracy, co może doprowadzać do mniejszej aktywności zawodowej osób LGBT+, wybierania przez nie pracodawców międzynarodowych, posiadających odpowiednie polityki, a w konsekwencji do odpływu ich z mniejszych ośrodków i polskich firm.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

419 4	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Strategia powinna włączyć kwestie zdrowia psychicznego i dostępu osób LGBT+ do świadczeń medycznych (np. terapia hormonalna, opieka afirmująca płeć, brak dyskryminacji w systemie zdrowia) oraz naruszania praw człowieka osób interplciowych w systemie opieki zdrowotnej.	Strategia nie wyróżnia żadnych konkretnych grup społecznych, jej zapisy są sformułowane w sposób inkluzywny. Opisane w Strategii działania są skierowane do wszystkich.
419 5	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII		Należy włączyć mechanizm włączania organizacji działających na rzecz równości i praw człowieka w monitorowanie realizacji Strategii.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
419 6	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		W części kierunkowej dodać kierunek działań: „Wzmacnianie kultury równości i włączenia społecznego” z odniesieniem do osób LGBT+, osób z niepełnosprawnościami, kobiet i innych grup mniejszościowych.	W części kierunkowej opisano trzy cele główne Strategii, propozycja zbyt szczegółowa.
419 7	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Dodać wskaźnik: „Odsetek osób deklarujących doświadczanie dyskryminacji ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową”	Zbyt szczegółowa propozycja wskaźnika.
419 8	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Dodać wskaźnik: „Poziom akceptacji społecznej wobec osób LGBT+” (w %)	Zbyt szczegółowa propozycja wskaźnika.
419 9	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Dodać wskaźnik: „Liczba szkół i instytucji wdrażających programy edukacji równościowej”.	Propozycja wskaźnika zbyt szczegółowa.
420 0	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Zapewnić szkolenia dla personelu medycznego z zakresu równego traktowania pacjentów LGBT+	Uwaga zbyt szczegółowa jak na charakter dokumentu. Tematyka kształcenia kadr medycznych uwzględnić różnorokie aspekty.
420 1	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Konieczność zapewnienia przez państwo osobom z niepełnosprawnościami - a także osobom ich wspierającym - systemowego finansowania w ramach zapisanego w ustawach i przepisach wykonawczych oraz zagwarantowanego w budżecie wsparcia. System wsparcia powinien być łatwo dostępny, oparty na indywidualnym i podmiotowym traktowaniu. Powinien uwzględniać różnorodne potrzeby wynikające ze specyfiki i rodzaju niepełnosprawności oraz zapewniać możliwość wyboru formy wsparcia. Ważnymi elementami tego wsparcia powinny być: diagnostyka, dostęp do leczenia i rehabilitacji, wczesne wspomaganie rozwoju, edukacja, aktywizacja zawodowa, dostęp do pracy, asystencja osobista, usługi opiekuńcze, mieszkalnictwo wspomagane, zaopatrzenie w niezbędne materiały i sprzęt wspomagające funkcjonowanie oraz dostępna przestrzeń publiczna. Oczekiwanym przez osoby z niepełnosprawnością rozwiązaniem, zapewniającym im podmiotowość, jest wprowadzenie adekwatnego do potrzeb wynikających z niepełnosprawności budżetu osobistego. Odejście od dominującego obecnie systemu projektowego, konkursowego. Niezbędna jest pilna ratyfikacja przez Polskę Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami – skutecznego narzędzia ochrony i egzekwowania praw OzN	W treści Strategii uwypuklono kwestię osób z niepełnosprawnościami.
420 2	Organizacja	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość		Niezbędna jest przyjazna dla osób z niepełnosprawnością reforma orzecznictwa i przeprowadzenie szerokich, wystarczająco długich i rzeczywistych konsultacji społecznych przy aktywnym udziale środowiska osób z	Potrzeba reformy orzecznictwa została już rozpoznana w

	pozarządowa		zycia wszystkich obywateli		niepełnosprawnościami. Orzekanie (w jednym miejscu) powinno obejmować: • diagnozę medyczną; • diagnozę funkcjonalną, potencjału i potrzeb; • ustalenie indywidualnego pakietu wsparcia osoby z niepełnosprawnością. Potrzebne jest wprowadzenie zasady wydawania osobom dorosłym orzeczeń o niepełnosprawności (i orzeczeń równoważnych) na stałe, jeżeli: 1) zostały wydane wcześniej przynajmniej trzy kolejne podobne orzeczenia na czas określony lub 2) kolejne podobne orzeczenia zostały wydane na czas określony na łączny okres co najmniej 10 lat.	dokumentach sektorowych i pracach legislacyjnych; Strategia nie przesądza docelowego modelu orzekania ani parametrów systemu, ograniczając się do wyznaczenia ogólnego kierunku zmian.
4203	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Trwałe, zapisane w ustawie rozwiązania w zakresie mieszkalnictwa ze wsparciem dla wszystkich osób z niepełnosprawnościami tego potrzebujących, ze standardem zgodnym z zasadami projektowania uniwersalnego. Dotyczy rozwoju zasobu mieszkań na wynajem w kontekście potrzeb mieszkalnictwa ze wsparciem dla osób z niepełnosprawnościami, proponujemy dodać nowy punkt literowy: „Rozwój zasobu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe osób z niepełnosprawnościami”. Treść: „Wdrożone zostaną rozwiązania ułatwiające zwiększanie zasobu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe w ramach tworzenia rozwiązań dotyczących mieszkalnictwa ze wsparciem dla osób z niepełnosprawnościami” zgodne z zapisami Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych”.	Na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa. W poszczególne rozwiązania wdrażane w ramach tej polityki mogą być jednak wpisywane preferencje dla określonych grup społeczeństwa i tak się dzieje. Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym osób z niepełnosprawnościami, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1.
4204	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Cel 1. Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich. Jedną z form adaptacji, niezbędną w dojrzewającym społeczeństwie, jest poprawa dostępności. Dostępności jako właściwości przestrzeni fizycznej i cyfrowej, oznaczającej możliwość korzystania z nich przez osoby z różnymi cechami, w tym seniorów, dzieci, osoby z niepełnosprawnościami. Bez dostępnych architektonicznie przestrzeni publicznych znaczna część społeczeństwa będzie nadal zmuszona pozostawać w domach, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Istotne są także dostępne usługi, zarówno publiczne jak i prywatne (te najbardziej powszechne). Dostępność stanowi inwestycję ograniczającą koszty asysty i opieki.	Działania dotyczące poprawy dostępności są ujęte w priorytecie 2.7: działanie 3.C "Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami" oraz 3.D "Poprawa dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej". Na zwiększenie dostępności usług ukierunkowane są działania rozwijające Centra Usług Społecznych (kierunek działań nr 1 w priorytecie 2.7) oraz reforma systemu publicznego transportu zbiorowego (kierunek działań nr 2 w priorytecie 2.2).
4205	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Cel 1. Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich. Dokument zauważa niską aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami, jednak przedstawia wyłącznie marginalne propozycje działań. Co prawda mowa jest innymi słowami o edukacji włączającej, jednak to nie jest wystarczające. Należy zdecydowanie zwiększyć nacisk na równość szans w edukacji i wykształceniu - także ustawicznym, osób z niepełnosprawnościami ponieważ to jeden z podstawowych warunków skutecznego znalezienia pracy.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
4206	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne należy uzupełnić o likwidację barier administracyjnych powodujących niską aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami. Należy wśród nich wymienić pułapkę rentową (zbyt wysoki dochód oznacza zmniejszenie lub zawieszenie renty) oraz pułapkę świadczeniową (podjęcie pracy równoznaczne z utratą prawa do renty podczas najbliższej komisji orzeczniczej).	Strategia wskazuje na konieczność zwiększania aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami i ograniczania barier instytucjonalnych, ale szczegółowe zmiany zasad łączenia świadczeń z pracą wymagają odrębnych analiz i regulacji w systemie świadczeń, wykraczających poza ramy dokumentu strategicznego.

4207	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Dotyczy rozwoju zasobu mieszkań na wynajem w kontekście potrzeb mieszkalnictwa ze wsparciem dla osób z niepełnosprawnościami, proponujemy dodać nowy punkt literowy: „Rozwój zasobu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe osób z niepełnosprawnościami”. Treść: „Wdrożone zostaną rozwiązania ułatwiające zwiększanie zasobu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe w ramach tworzenia rozwiązań dotyczących mieszkalnictwa ze wsparciem domowym dla osób z niepełnosprawnościami” zgodne z zapisami Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych”.	Na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa. W poszczególne rozwiązania wdrażane w ramach tej polityki mogą być jednak wpisywane preferencje dla określonych grup społeczeństwa i tak się dzieje. Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym osób z niepełnosprawnościami, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1.
4208	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	186	Dotyczy: 3. Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Do części: „Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami napotykają na różne bariery: (i) architektoniczne, które utrudniają im poruszanie się; (ii) cyfrowe i informacyjne, związane np. z obsługą stron internetowych lub urzędowymi procedurami; (iii) społeczne i mentalne, wynikające ze stereotypów i uprzedzeń oraz związane z samotnością i izolacją społeczną; (iv) prawne i systemowe, polegające na trudnym dostępie do świadczeń opiekuńczych i braku odpowiedniego wsparcia asystenckiego” – proponujemy po przecinku dodać: „braku dostępnych i dostosowanych do specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnościami mieszkań ze wsparciem domowym”.	Dostępne i dostosowane mieszkania mieszczą się we wskazanej wyżej treści punktu tj. w barierach architektonicznych, zaś wsparcie domowe mieści się we wskazanym wyżej trudnym dostępie do świadczeń opiekuńczych. Strategia wskazuje przykładowe kategorie barier, bez wyczerpującego katalogu. Kwestia mieszkań ze wsparciem jest ważna, ale szczegółowe rozwiązania w tym zakresie są obecnie rozwijane w dokumentach sektorowych.
4209	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Konieczność dobrze zaprojektowanej, kompleksowej i odpowiadającej na aktualne potrzeby polityki migracyjnej i integracyjnej osób z doświadczeniem migracji, w tym: • przeciwdziałanie przez instytucje państwa mowie i przestępstwom z nienawiści i podejmowanie adekwatnych reakcji przez organy państwa • Podjęcie działań zmierzających do przeciwdziałania kolejnym śmierciom i zaginięciom na pograniczu polsko-białoruskim, w tym zaprzestanie bezprawnych wywózek, stanowiących nie tylko pogwałcenie prawa polskiego, unijnego i międzynarodowego, ale także bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia osób migrujących, • Stworzenie godnych i bezpiecznych warunków do zgodnego z prawem ubiegania się o ochronę międzynarodową na granicy polsko-białoruskiej oraz godnego traktowania w ośrodkach zamkniętych i otwartych, • Plan działań na rzecz włączenia osób migranckich i uchodźczych w życie społeczne; • Utworzenie instytucji Asystentki/a Rodziny/Osoby Uchodźczej, wspierającego wszystkie osoby uchodźcze potrzebujące pomocy, nie tylko z Ukrainy, • Przeciwdziałanie wykluczeniu edukacyjnemu dzieci i młodzieży migranckiej i uchodźczej, w tym dzieci i młodzieży w ośrodkach dla cudzoziemców, • Przeciwdziałanie mowie nienawiści wobec osób z doświadczeniem migracyjnym i aktom przemocy motywowanej uprzedzeniami, • Zapewnienie odpowiednich warunków zakwaterowania osobom uchodźczym z niepełnosprawnościami w dostosowanych do ich potrzeb ośrodkach miejskich, zgodnie ze standardami UNHCR i Unii Europejskiej, • Zagwarantowanie adekwatnej ochrony osobom uchodźczym szczególnie narażonym na podwójną stygmatyzację i wykluczenie (osobom LGBT+, pochodzenia romskiego, żydowskiego, arabskiego i in.), • Przeciwdziałanie pracy przymusowej, naruszaniu praw pracowniczych i walka z handlem ludźmi; podejmowanie odpowiednich działań prewencyjnych, • Zapewnienie osobom uchodźczym/migranckim dostępu do informacji w języku ojczystym/dla nich zrozumiałym.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestie integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Organy administracji publicznej wykonują swoje zadania w granicach i na podstawie obowiązujących przepisów prawa, w tym podejmując działania ukierunkowane na przeciwdziałanie niepożądanym zjawiskom oraz zapewnienie niezbędnej pomocy, w tym pomocy medycznej.

4210	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań B powinien brzmieć: B. Weryfikacja norm prawnych dotyczących działalności obywatelskiej W ramach deregulacji systemowej należy rozważyć daleko idące zmiany w prawie dla organizacji sektora obywatelskiego i działalności pożytku publicznego. Chodzi nie tylko o kwestie definicyjne, ale także bezpieczeństwo prawne organizacji, ograniczenie zbędnych formalności i jasne zasady funkcjonowania. Powstanie nowa ustawa (kodeks) dotyczący działania organizacji pozarządowych normująca prawa i obowiązki dla wszystkich organizacji pozarządowych z możliwością rozszerzenia, w powiązaniu, uprawnień i obowiązków specyficznych typów organizacji (jak KGW, ODP, KS itp.). Przeprowadzony zostanie proces deregulacyjny dotyczących mikro i małych organizacji nie prowadzących działalności gospodarczej, w tym uproszczenia w zakładaniu, działalności i zamykaniu tego typu organizacji.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
4211	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Kierunek działań C powinien brzmieć: C. Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych Zderegulowany zostanie system zlecania zadań organizacjom pozarządowym przez jednostki samorządu terytorialnego. Umożliwione zostanie też wspieranie aktywności obywatelskiej realizowanej przez organizacje pozarządowe, jak i wsparcie dla ich rozwoju instytucjonalnego. Tworzone i rozwijane będą też rządowe programy wspierania organizacji społecznych działających w społecznościach lokalnych. Dla wzmocnienia policentrycznego rozwoju kraju programy te będą uwzględniać potrzebę wspierania organizacji działających w ośrodkach subregionalnych, a także w mniejszych miastach oraz na terenach wiejskich. Wsparcie dystrybuowane będzie w sposób umożliwiający budowę i rozwijanie lokalnych i regionalnych pozarządowych sieci współpracy, m.in. poprzez wykorzystanie mechanizmu regrantingu oraz wspieranie budowy lub rozwoju sieci, federacji lub koalicji organizacji społecznych. Dystrybucja środków będzie także uwzględniała aspekt terytorialny oraz potrzeby małych, lokalnych społeczności. W tym celu realizowane będą rządowe programy wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego wykorzystujące mechanizm regrantingu.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
4212	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Faktyczna realizacja prawa do ochrony zdrowia i opieki zdrowotnej. Zapewnienie wszystkim osobom mieszkającym i przebywającym na terenie Polski faktycznego dostępu do opieki zdrowotnej i usług zdrowotnych, w tym profilaktyki zgodnej z aktualną wiedzą medyczną i najnowszymi standardami opieki zdrowotnej. Objęcie szczególnym wsparciem osób i grup narażonych na wykluczenie Faktyczny dostęp do ochrony zdrowia i opieki zdrowotnej oznacza m.in.: • zapewnienie adekwatnego z punktu widzenia medycznego i stanu zdrowia pacjentki/a terminu wykonania świadczeń medycznych, • dostosowanie placówek medycznych do szczególnych potrzeb osób pacjenckich (wyposażone we w pełni dostępne toalety z leżankami dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych – komfortki, "ciche pokoje" i in.), • zapewnienie podmiotowego traktowania osób przez personel medyczny poprzez m. in. przeszkolenie pod kątem specjalnych potrzeb pacjentek/pacjentów, komunikacji i in. Na wykluczenie zdrowotne szczególnie narażone są osoby: • z niepełnosprawnościami, • pacjenckie "niewspółpracujące", w tym osoby z autyzmem, niewerbalne, z niepełnosprawnością sprężoną i intelektualną, • transpłciowe, • w kryzysie bezdomności, • uchodźcze i migranckie, w tym przebywające w ośrodkach detencyjnych, • w kryzysie zdrowia psychicznego, • zmagające się z uzależnieniami, • osadzone, • starsze, • z mniej korzystnym statusem społeczno-ekonomicznym, • wykluczone komunikacyjnie (np. spoza dużych ośrodków miejskich, z obszarów peryferyjnych), • wykluczone cyfrowo	Znaczna część zgłaszanych postulatów znajduje odzwierciedlenie w aktualnych zapisach Strategii.
4213	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli		Należy uzupełnić o nowy kierunek działań: „Edukacja i profilaktyka w zakresie przeciwdziałania cyberprzemocy”, obejmujący: • wprowadzenie treści o rozpoznawaniu, zapobieganiu i reagowaniu na cyberprzemoc do programów szkolnych wszystkich etapów edukacyjnych;	Powtórzenie - uwaga 4189

					• szkolenia dla nauczycieli, pedagogów i rodziców w zakresie reagowania na przemoc online; • wsparcie lokalnych kampanii edukacyjnych w szkołach i społecznościach lokalnych; • współpracę administracji z organizacjami społecznymi i sektorem prywatnym w zakresie profilaktyki i ograniczania przemocy w przestrzeni cyfrowej.	
4214	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	186	Dotyczy: 3. Przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Do części: „Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami napotykać na różne bariery: (i) architektoniczne, które utrudniają im poruszanie się; (ii) cyfrowe i informacyjne, związane np. z obsługą stron internetowych lub urzędowymi procedurami; (iii) społeczne i mentalne, wynikające ze stereotypów i uprzedzeń oraz związane z samotnością i izolacją społeczną; (iv) prawne i systemowe, polegające na trudnym dostępie do świadczeń opiekuńczych i braku odpowiedniego wsparcia asystenckiego” – proponujemy po przecinku dodać: „braku dostępnych i dostosowanych do specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnościami mieszkań ze wsparciem domowym”.	uwaga powtórzona - identyczna z uwagą nr 4208
4215	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego		Dodanie nowego kierunku działań w ramach Priorytetu 3.4: „Uznanie produkcji i dystrybucji żywności za element infrastruktury krytycznej państwa.”	Nie zachodzi potrzeba tworzenia odrębnego kierunku działania, ponieważ produkcja i dystrybucja żywności stanowią już element infrastruktury krytycznej.
4216	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Strategia 2035 uzupełniająca luki istotne dla osób z cukrzycą (T1 i T2): W strategii SRP 2035 wpisanie cukrzycy obok kardiologii i onkologii nie jest tylko kwestią „równego traktowania chorób”, ale koniecznością systemową. To kluczowy problem zdrowia publicznego w Polsce i Europie. Cukrzyca nie występuje w izolacji — większość zgonów osób z cukrzycą nie jest kodowana jako cukrzyca, lecz jako choroba sercowo-naczyniowa, udar, niewydolność serca lub niewydolność nerek, których przyczyną lub współczynnikiem ryzyka była właśnie cukrzyca.	Uwaga w formie komentarza, brak konkretnej propozycji zapisu.
4217	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Pkt 1.A. Profilaktyka i edukacja – obowiązkowe elementy „przeciwcukrzycowe” • W edukacji zdrowotnej w szkołach dopisać moduł o cukrzycy, w tym o cukrzycy T1D (objawy, pierwsza pomoc przy hipo/hiperglikemii, rola aktywności i diety, hejtoodporność na „body shaming”). Strategia już przewiduje szeroką edukację i kampanie – warto wprost wskazać cukrzycę jako priorytet treści. • W części o promowaniu prawidłowego żywienia dopisać prewencję T2D (np. liczba godzin warsztatów kulinarnych rocznie). Strategia wymienia T2D wprost – opieramy się na tym zapisie. • Włączyć organizacje pacjenckie w edukację zdrowotną w szkołach i poza nimi • Wskazać cel: zwiększenie udziału wydatków na profilaktykę z dedykowanym koszykiem na prewencję T2D (badania przesiewowe, edukacja żywieniowa). Pkt 2.A. Pojawiają się badania przesiewowe w onkologii i chorobach układu krążenia podczas, gdy w cukrzycy nie. Wg IDF Diabetes Atlas (2024) ok. 0,5–0,6 mln osób ma niezdiagnozowaną cukrzycę typu 2 w Polsce. Chorzy na cukrzycę żyją przeciętnie o 5–10 lat krócej, głównie z powodu powikłań sercowo-naczyniowych. W praktyce klinicznej i statystycznej mówi się o tzw. „cardiometabologii” – zintegrowanym podejściu, bo granica między tymi grupami zgonów jest sztuczna. Wczesne wykrywanie – przesiewy i ryzyko • W pakiecie POZ dopisać coroczny przesiew T2D dla osób 35+ (ankieta ryzyka + glikemia na czczo/HbA1c w grupach ryzyka). To spójne z linią Strategii: „wzmacniać profilaktykę i wczesne wykrywanie”. Szczególnie dla pacjentów wysokiego ryzyka (choroba otyłościowa, NT, dyslipidemia, cięża cukrzycowa w wywiadzie) powinno mieć wykonany przesiew np. co 12 mies.	Profilaktyka cukrzycy zawiera się w zaproponowanych w Strategii działaniach, nie ma potrzeby w tym dokumencie jej osobnego wskazywania. Postulat do ew. wykorzystania w sektorowych dokumentach strategicznych. Pozostałe uwagi mają charakter zbyt szczegółowy - do ew. wykorzystania w sektorowych dokumentach strategicznych.
4218	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Pkt 2.D. Rola NGO pacjenckich – systemowo • Wpisać stałe ciała dialogu przy MZ/NFZ dla wdrażania KOS-DIAB i programów prewencji (udział w projektowaniu kampanii, materiałów, narzędzi cyfrowych). Strategia akcentuje wzmocnienie prozdrowotnych działań i koordynację na poziomie powiatów – NGO mogą być współrealizatorem.	Działania prewencyjne i edukacyjne zakładają nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi.

					• Zapisać możliwość konkursów operacyjnych dla NGO na: edukację, nawigację pacjenta, grupy wsparcia, szkolenie opiekunów, wolontariat w szpitalach/POZ. (Spójne z wolontariatem i wzmocnieniem działań lokalnych). Udział organizacji pacjenckich w prowadzeniu przedmiotu edukacja zdrowotna • Specjalizacja i aktualność wiedzy. NGO zatrudniają edukatorów zdrowia, psychologów, dietetyków, seksuologów czy ratowników, którzy na co dzień pracują w swoich dziedzinach. Programy szybciej aktualizują do standardów (WHO, PTD, PTK itd.) niż szkolne podręczniki. • Wiarygodność w oczach młodzieży. Młodzi częściej ufają „zewnętrznym” ekspertom niż temu samemu nauczycielowi od innego przedmiotu. To zwiększa frekwencję, uwagę i realny efekt. • Trudne tematy bez wstydu. W obszarach wrażliwych (zdrowie psychiczne, seksualne, uzależnienia) neutralny, przeszkolony edukator spoza szkoły zmniejsza bariery i ułatwia zadawanie pytań. • Odciążenie kadry i mniejsze ryzyko błędów. Zamiast „doszkalać na siłę” każdego nauczyciela, szkoła korzysta z gotowych zespołów z praktyką prowadzenia warsztatów, superwizją i materiałami. • Łączenie szkoły ze środowiskiem. NGO wnoszą sieci lokalne (poradnie, grupy wsparcia, telefon zaufania). Uczeń po warsztatach wie, gdzie iść dalej po pomoc.	
4219	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Pkt 3.A Zdrowie psychiczne osób z cukrzycą • W rozszerzeniach dla CZP i wsparcia szkolnego dopisać ścieżkę screeningu depresji/lęku u pacjentów z T1/T2 oraz łatwy dostęp do interwencji psychologicznej (zwłaszcza młodzież T1). Strategia i tak rozwija CZP i wsparcie w szkołach – propozycja odniesienia do diabetologii oraz programy dokształcające psychologów w dziedzinie zdrowia psychicznego w cukrzycy. Standardowy psycholog nie posiada wystarczających kwalifikacji aby zrozumieć osobę z cukrzycą, w szczególności typu I. Pkt 5.A. Opieka długoterminowa (ODL) dla chorych z powikłaniami • W części o ODL dopisać koordynatora opieki długoterminowej dla cukrzycy (opieka domowa, edukacja opiekunów, jasne kryteria kwalifikacji (np. stopa cukrzycowa po zabiegach, ciężka nefropatia). Strategia przewiduje koordynację ODL – warto dodać przypadek cukrzycy. Pkt 6.D. Opieka koordynowana dla cukrzycy („KOS-DIAB”) • W obszarze zmian organizacyjnych dopisać zintegrowaną ścieżkę POZ–AOS–szpital–ODL dla cukrzycy: szybkie rozpoznanie, wdrożenie leczenia, edukacja, dietetyk, okulista, nefrolog, podolog/poradnia stopy cukrzycowej, zdrowie psychiczne. Strategia już akcentuje koordynację POZ–AOS i optymalne ścieżki kliniczne – tu proponujemy konkretny program. • Wskazać minimalny standard: wizyta edukacyjna ≤14 dni od rozpoznania, konsultacje dietetyczne ≤30 dni, podolog, psycholog, pakiet badań. Stopa cukrzycowa i amputacje – interwencja wysokiego wpływu • Utworzyć sieć poradni stopy cukrzycowej (poziom powiat/województwo) z szybką ścieżką: spadek amputacji dużych. To wpisuje się w racjonalizację AOS i odciążanie szpitali (Artykuł amputacje)	Poruszone w uwadze kwestie dotyczą w równym stopniu pacjentów z cukrzycą.
4220	Organizacja pozarządowa	Inicjatywa "Nasz Rzecznik"	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Pkt 7.C. Kadry i standardy kompetencji • W bloku „kadry” wprowadzić obowiązkową dostępność edukatora diabetologicznego i dietetyka w POZ/AOS (na 10 tys. pacjentów) – z finansowaniem koszyka edukacji. Strategia zakłada wsparcie kadr, ale brakuje zawodów kluczowych w diabetologii. • Program szkoleń dla pielęgniarek POZ w zakresie samokontroli, obsługi CGM/pomp; odciąża to AOS/szpital. 8.A-C. Technologie i e-zdrowie dla cukrzycy • W rozdziale o cyfryzacji dopisać telemonitoring glikemii (CGM/FGM) z automatycznym zasilaniem IKP/P1 i alertami dla zespołów POZ/AOS oraz „nawigatora pacjenta”. Strategia podkreśla, że cyfryzacja i AI mają odciążyć system – cukrzyca jest idealnym use-casem. • Wskazać priorytet: refundacja i interoperacyjność urządzeń (sensory/pompy) oraz rejestr jakości (HbA1c time-in-range, hipoglikemie ciężkie). Retinopatia i nefropatia – skринing populacyjny • Ująć skринingi dla wszystkich z T1/T2. Zgodne z akcentem Strategii na wczesne wykrywanie i innowacje. 8.D.	Poruszone kwestie są zbyt szczegółowe jak na charakter dokumentu. Ponadto, aktualne zapisy Strategii uwzględniają także kwestie związane z cukrzycą.

					Bezpieczeństwo lekowe – komponent „diabetologiczny” • W części o bezpieczeństwie lekowym wskazać krytyczne grupy: insuliny, paski, sensory, GLP-1; wymóg monitorowania łańcucha dostaw i zapasów interwencyjnych. Strategia ogólnie opisuje bezpieczeństwo lekowe – warto doprecyzować dla chorób przewlekłych jak cukrzyca.	
422 1	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	SYNTEZA	12	Jak słusznie zauważają autorzy Strategii we wstępie, w Polsce wciąż utrzymują się znaczące dysproporcje w dostępie do usług publicznych pomiędzy dużymi miastami, mniejszymi ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi. Warto jednak podkreślić, że dokument nie zwraca należytej uwagi na sytuację takich miast jak Bydgoszcz – ósmego pod względem liczby ludności miasta w kraju i największego ośrodka w województwie kujawsko-pomorskim. Pomimo swojej rangi i roli metropolitalnej, Bydgoszcz wciąż nie posiada części kluczowych instytucji publicznych o charakterze regionalnym, które w naturalny sposób powinny znajdować się w dużym mieście tej skali – przykładem może być brak Sądu Apelacyjnego. Tego rodzaju luki ograniczają dostęp mieszkańców regionu do usług publicznych o określonym standardzie i wpływają negatywnie na jakość życia. W porównaniu z miastami o podobnej wielkości, Bydgoszcz doświadcza istotnych dysproporcji w zakresie obecności instytucji publicznych oraz zakresu świadczonych usług, co w konsekwencji rzutuje również na poziom dostępności tych usług w całym województwie. Dlatego w Strategii należałoby wyraźnie uwzględnić potrzebę ograniczania różnic w dostępności i jakości usług publicznych nie tylko między miastami a wsią, lecz także pomiędzy ośrodkami miejskimi o zbliżonej skali i funkcji metropolitalnej.	Uwaga o charakterze komentarza
422 2	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Jak słusznie zauważają autorzy Strategii we wstępie, w Polsce wciąż utrzymują się znaczące dysproporcje w dostępie do usług publicznych pomiędzy dużymi miastami, mniejszymi ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi. Warto jednak podkreślić, że dokument nie zwraca należytej uwagi na sytuację takich miast jak Bydgoszcz – ósmego pod względem liczby ludności miasta w kraju i największego ośrodka w województwie kujawsko-pomorskim. Pomimo swojej rangi i roli metropolitalnej, Bydgoszcz wciąż nie posiada części kluczowych instytucji publicznych o charakterze regionalnym, które w naturalny sposób powinny znajdować się w dużym mieście tej skali – przykładem może być brak Sądu Apelacyjnego. Tego rodzaju luki ograniczają dostęp mieszkańców regionu do usług publicznych o określonym standardzie i wpływają negatywnie na jakość życia. W porównaniu z miastami o podobnej wielkości, Bydgoszcz doświadcza istotnych dysproporcji w zakresie obecności instytucji publicznych oraz zakresu świadczonych usług, co w konsekwencji rzutuje również na poziom dostępności tych usług w całym województwie. Dlatego w Strategii należałoby wyraźnie uwzględnić potrzebę ograniczania różnic w dostępności i jakości usług publicznych nie tylko między miastami a wsią, lecz także pomiędzy ośrodkami miejskimi o zbliżonej skali i funkcji metropolitalnej.	Uwaga o charakterze komentarza
422 3	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	46-49	Strategii przedstawiono prognozy demograficzne oparte wyłącznie na danych Głównego Urzędu Statystycznego. W naszej ocenie tak istotny dokument, jak Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku, powinien bazować na szerszym zestawie źródeł danych, obejmującym również informacje pochodzące m.in. z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, urzędów pracy czy rejestrów administracyjnych. Dopiero takie podejście pozwala na bardziej realistyczne i aktualne określenie potencjału demograficznego poszczególnych regionów oraz największych miast, a także ich obszarów funkcjonalnych. Warto zauważyć, że sam Główny Urząd Statystyczny rozpoczął w 2025 roku publiczną dyskusję na temat rewizji metod pomiaru liczby ludności Polski, co potwierdza potrzebę krytycznego podejścia do obecnie stosowanych metod i źródeł danych. Dlatego zasadne byłoby, aby w Strategii – jako dokumencie o charakterze długofalowym i strategicznym – uwzględniono dane pochodzące z różnych źródeł, tak by odzwierciedlały one rzeczywisty stan i dynamikę demograficzną kraju oraz jego regionów.	Główny Urząd Statystyczny przygotowując prognozy demograficzne wykorzystuje informacje pochodzące z rejestrów administracyjnych w tym informacje o zarejestrowanych tam zdarzeniach demograficznych, tj. urodzeniach, zgonach oraz faktach migracji, a także na długofalowej obserwacji trendów dotyczących tych zjawisk. Ostatnia opracowana prognoza ludności na lata 2023-2060 oparta została również na wynikach spisu powszechnego z 2021 r. Takie podejście jest zgodne z międzynarodową literaturą przedmiotu. Dodatkowo taką samą metodologię stosują również ONZ i Eurostat, które to Organizacje również przygotowują prognozy demograficzne dla Polski. Wszystkie dostępne prognozy (opracowane przez GUS, Eurostat, ONZ) są spójne w

						zasadniczej kwestii. Liczba ludności Polski będzie się stale zmniejszać.
422 4	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Jak słusznie zauważają autorzy Strategii, dla policentrycznego rozwoju kraju kluczowe znaczenie mają miasta zdolne do pełnienia funkcji metropolitalnych. Z tego względu w dokumencie powinny zostać jasno określone kryteria oraz przejrzyste zasady definiowania miast metropolitalnych i ich obszarów funkcjonalnych – w tym wskazanie, jakie funkcje pełnią, jakimi cechami się wyróżniają oraz jaka liczba mieszkańców stanowi minimalny próg dla miasta rdzeniowego. Warto również doprecyzować, czy – zgodnie z założeniami Strategii – rolę miast metropolitalnych mogą pełnić także ośrodki o liczbie ludności poniżej 200 tys. mieszkańców, które nie zostały ujęte jako „duże miasta” w dotychczasowym dokumencie Strategii. Dla przejrzystości i skuteczności realizacji celów Strategii kluczowe jest zatem ustalenie jednoznacznych kryteriów, jakie musi spełniać zarówno miasto rdzeniowe, jak i jego obszar funkcjonalny, obejmujących m.in. powiązania funkcjonalne, społeczne, gospodarcze i infrastrukturalne pomiędzy nimi.	Uwaga o charakterze komentarza
422 5	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	125	W nawiązaniu do zapisu Strategii dotyczącego ustanowienia marszałka województwa koordynatorem i integratorem przewozów autobusowych oraz wdrażania SUMP w obszarach funkcjonalnych, należy doprecyzować mechanizmy współpracy na poziomie metropolitalnym. Skoro Strategia zakłada wzmocnienie roli miejskich obszarów funkcjonalnych jako kluczowych biegunów rozwoju, konieczne jest zapewnienie, aby przedstawiciele obszarów metropolitalnych (np. prezes lub przewodniczący związku/metropolii, jak w przypadku Metropolii Bydgoszcz) byli traktowani jako równorzędni partnerzy dla samorządu województwa i administracji rządowej w zakresie planowania i koordynacji transportu publicznego.	Uwaga o charakterze komentarza
422 6	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Przedstawiciele obszarów metropolitalnych – tacy jak prezesi lub przewodniczący związków i stowarzyszeń metropolii, na przykład Metropolii Bydgoszcz – powinni być traktowani jako równorzędni partnerzy dla samorządów województw w relacjach z administracją rządową. Ich głos powinien być obligatoryjnie uwzględniany zarówno przy tworzeniu systemu transportowego (w tym sieci przewozów finansowanych z FRPA), jak i przy realizacji Planów Zrównoważonej Mobilności Miejskiej. W szczególności dotyczy to województw o policentrycznej strukturze, w których występują historycznie uwarunkowane napięcia i ograniczone zaufanie między największym ośrodkiem miejskim a władzami wojewódzkimi, jak ma to miejsce w województwie kujawsko-pomorskim W takich przypadkach wzmocnienie pozycji przedstawiciela MOF w procesach decyzyjnych jest warunkiem skutecznej integracji transportowej i realnej realizacji celów Strategii.	Uwaga odrzucona
422 7	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	W części dotyczącej mapy infrastruktury transportowej, zasadne jest uwzględnienie również portów śródlądowych oraz terminali intermodalnych. W tym kontekście należy wskazać m.in. port rzeczny i terminal intermodalny w Bydgoszczy, jako istotne elementy systemu transportowego i logistycznego kraju, w szczególności w powiązaniu z rozwojem transportu wodnego śródlądowego oraz integracją różnych gałęzi transportu.	Uwaga uwzględniona w części dot. wskazania zakresu działań i celów dla portów śródlądowych i miejskich przeładunkowych.
422 8	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	43	Warto również doprecyzować, czy – zgodnie z założeniami Strategii – rolę miast metropolitalnych mogą pełnić także ośrodki o liczbie ludności poniżej 200 tys. mieszkańców, które nie zostały ujęte jako „duże miasta” w dotychczasowym dokumencie Strategii.	Uwaga o charakterze komentarza
422 9	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	270	Strategii przedstawiono listę ośrodków uznanych za metropolitalne oraz tych, którym przewiduje się wzmocnienie funkcji metropolitalnych. Jednocześnie dokument nie zawiera żadnych jasnych i mierzalnych kryteriów, które uzasadniałyby taki podział. Brakuje wskazania konkretnych wartości i parametrów, jakie miasto musi spełnić, aby zostać zakwalifikowane do tej kategorii — np. minimalnej liczby ludności, poziomu zatrudnienia w sektorach wysoce specjalistycznych, stopnia powiązań funkcjonalnych z otoczeniem, potencjału gospodarczego, dostępności transportowej czy roli w krajowym układzie osadniczym. Dla zapewnienia transparentności oraz równego traktowania jednostek samorządu terytorialnego konieczne jest doprecyzowanie tych kryteriów w sposób pozwalający jednoznacznie określić, na jakiej podstawie miasto może zostać uznane za ośrodek metropolitalny oraz jakie wskaźniki musi osiągnąć, aby móc ubiegać się o wsparcie w tym zakresie. Dokument powinien zawierać wykaz jasnych kryteriów, które musi spełnić dane miasto i jego obszar funkcjonalny, aby zostać zakwalifikowanym do danej hierarchii.	Uwaga o charakterze komentarza
423 0	Organizacja	Metropolia Bydgoska	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS	3	[1/2] Jak wskazuje sama Strategia, aby przeciwdziałać nadmiernej koncentracji ludności w największych miastach, konieczne jest wyodrębnienie i wzmocnienie ośrodków, które mogłyby dołączyć do obecnych metropolii jako równorzędne bieguny rozwoju. Dokument ten przyjmuje na siebie zadanie rozwiązania wielu problemów	Uwaga o charakterze komentarza

	pozarządowa		POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		rozwojowych kraju, zwracając uwagę na potrzebę kształtowania zwartych i odpornych układów przestrzennych, ograniczających konflikty funkcjonalne, społeczne, kulturowe, gospodarcze i środowiskowe, a także na stopniowe zmniejszanie dotychczasowych dysproporcji rozwojowych. Dlatego tak kluczowe staje się wyodrębnienie obszarów funkcjonalnych, które posiadają potencjał rozwojowy umożliwiający im stopniowe dołączenie do sieci metropolii i pełnienie roli równoważących biegunów wzrostu. Zwracamy także uwagę na fakt, że w opracowaniu przygotowanym przez prof. Przemysława Śleszyńskiego dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w ramach projektu „Wypracowanie rozwiązań służących przeciwdziałaniu migracji osób młodych z terenów dotkniętych depopulacją” (FERS.01.02-IP.06-0002/24), przedstawiono odmienny podział hierarchiczny ośrodków miejskich. W dokumencie tym wskazano kategorie A1 i A2, w których jako ośrodek metropolitalny i ponadregionalny wymieniono między innymi Bydgoszcz — jedyne miasto z województwa kujawsko-pomorskiego W dokumencie, który ma decydować o kierunkach rozwoju kraju, przedstawiono sytuację w sposób nieodpowiadający rzeczywistości — Bydgoszcz została pozbawiona statusu miasta posiadającego uczelnię badawczą, mimo że w mieście funkcjonuje Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, stanowiące dawną Akademię Medyczną, zbudowaną i rozwijaną przez bydgoszczan. Jeżeli w ocenie potencjału miast uwzględnia się sam ośrodek, a nie poszczególne uczelnie, to nie ma podstaw, by Bydgoszcz pozbawiać tak istotnego elementu rozwoju naukowego. Według danych Ministerstwa, około 30% potencjału badawczego UMK stanowi właśnie dawna Akademia Medyczna w Bydgoszczy, a – jak wskazywał rektor uczelni – około 40% studentów UMK kształci się w Bydgoszczy. Sam rektor prof. Andrzej Tretyn stwierdził, że UMK nie byłby uwzględniany w międzynarodowych rankingach, gdyby nie jednostki badawcze Collegium Medicum.	
4231	Organizacja pozarządowa	Metropolia Bydgoska	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	[2/2] Pomimo tego w dokumentach statystycznych, w tym w danych GUS, studenci Collegium Medicum czy WSB w Bydgoszczy wciąż przypisywani są do Torunia, co zniekształca rzeczywisty obraz potencjału naukowego i akademickiego Bydgoszczy. Takie podejście nie tylko pomija faktyczne znaczenie miasta jako ośrodka akademickiego, ale także osłabia jego pozycję w kontekście planowania rozwoju metropolitalnego i realizacji celów Strategii dotyczących zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania nadmiernej koncentracji funkcji w kilku wybranych metropoliach. Jak zatem można mówić o rozwijaniu funkcji wspólnie lub w sposób komplementarny, skoro Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego realizuje inwestycje takie jak budowa Teatru Muzycznego w Toruniu – instytucji stanowiącej bezpośrednią konkurencję dla Opery Nova w Bydgoszczy – a we wspólnym liście z Prezydentem Torunia, skierowanym do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przedstawia plany utworzenia Filharmonii Toruńskiej? W jaki sposób te dwa miasta mogą być przedstawiane jako ośrodki współdziałające i komplementarne, skoro sam Urząd Marszałkowski swoimi decyzjami wzmacnia podziały i dubluje funkcje zamiast je harmonizować? W przypadku wspólnej spalarni odpadów jedyne dotychczasowe wspólne działanie zakończyło się w sądzie – z inicjatywy prezydenta Torunia – co najlepiej pokazuje rzeczywisty charakter tej „współpracy”. Sama Pani Minister zauważa, że Bydgoszcz i Toruń rozwijają się samodzielnie. Dokument powinien zatem potwierdzać, że każde z tych miast niezależnie kształtuje i rozwija swoje funkcje. W strategii żadne inne miasta nie mają „sugestywnie” narzuconego obowiązku wspólnego rozwijania funkcji z innym ośrodkiem. Czy dokument musi to wskazywać, czy też nie powinien pozostawić tej kwestii w gestii samorządów? Skoro jednak strategia już o tym wspomina, to powinna jasno zdefiniować, o jakie konkretnie funkcje chodzi i dlaczego właśnie te miałyby być rozwijane wspólnie. Obecnie brak takiego doprecyzowania, dlatego postulujemy usunięcie tego zapisu ze strategii. Nie jest również zrozumiałe, dlaczego w Bydgoszczy – mieście o silnym, nowoczesnym przemyśle, w którym dynamicznie rozwija się sektor B+R oraz bogatym zapleczu akademickim, obejmującym takie uczelnie jak Politechnika Bydgoska, Collegium Medicum UMK czy Uniwersytet Kazimierza Wielkiego – nie wskazuje się potrzeby dalszego rozwijania tych potencjałów w ramach usług publicznych wyższego rzędu, takich jak nauka, badania i rozwój. Na jakiej podstawie podejmowane są decyzje o kierunkach rozwoju poszczególnych miast i jakie dane stanowią uzasadnienie dla przypisywania im określonych funkcji? Brak przejrzystości w tym zakresie rodzi uzasadnione wątpliwości co do obiektywności i merytorycznego charakteru przyjętych założeń. Nie jest również jasne, na jakiej podstawie formułowane są stwierdzenia dotyczące tzw. „międzynarodowej rozpoznawalności” miast, skoro w dokumencie utożsamia się ją głównie z dziedzictwem kulturowym. Czy rzeczywiście można uznać, że Bydgoszcz – miasto, w którym funkcjonują instytucje międzynarodowe, takie jak jednostki NATO, a także silne środowisko biznesowe o globalnych powiązaniach – jest mniej rozpoznawalna na	Uwaga o charakterze komentarza

					arenie międzynarodowej niż ośrodki o mniejszym znaczeniu gospodarczym, lecz bogatszym dziedzictwie historycznym? Należy przypomnieć, że Bydgoszcz posiada status Miasta Muzyki UNESCO, co stanowi jednoznaczne potwierdzenie jej międzynarodowej rangi w obszarze kultury. Ponadto miasto bardzo dynamicznie rozwija się w dziedzinie turystyki, przyciągając coraz większą liczbę odwiedzających zarówno z kraju, jak i z zagranicy. Takie podejście, ograniczające pojęcie rozpoznawalności wyłącznie do aspektów historycznych, nie odzwierciedla zatem rzeczywistego, współczesnego potencjału Bydgoszczy.	
423 2	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	SYNTEZA	13	Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy oraz adaptacja do procesu dezagrarnizacji i zmian demograficznych. Taki jest zapis w Tabeli 1. Obszary strategicznej interwencji do 2035 r Proponujemy, aby nadać mu brzmienie: Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy między innymi poprzez aktywne działania w celu spowolnienia procesu dezagrarnizacji i adaptację do zmian demograficznych. Uzasadnienie: Celem polityki państwa nie powinna być jedynie adaptacja do procesów dezagrarnizacji ale także podejmowanie działań ograniczających jej tempo. Oznaczać to będzie wspieranie i podtrzymywanie rolniczych funkcji wsi, zwłaszcza rolnictwa towarowego.	Tytuł powinien mieć charakter możliwie syntetyczny.
423 3	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Proponujemy dopisanie w pkt. H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu zdania: W celu zwiększenia efektywności ekonomicznej instalacji biogazowych i biometanowych podejmowane będą dalsze działania, mające na celu ułatwiający proces inwestycyjny, w tym między innymi zwiększona zostanie moc biogazowni i biometanowni rolniczych, podlegających zwolnieniu z konieczności dokonywania oceny oddziaływania na środowisko z 0,5 MW do 1 MW. Uzasadnienie: Biogaz oraz biometan pozyskiwany z odpadów z produkcji rolnej, może stanowić znaczące źródło energii na potrzeby gospodarki. Co ważne źródło stabilne (w odróżnieniu od innych rodzajów OZE) i co ważne, eliminujące negatywne skutki działalności rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecnie obowiązujące regulacje umożliwiają uproszczony tryb budowy tego instalacji tylko o mocy do 0,5 MW. Tymczasem zwiększenie mocy pojedynczej instalacji do 1 MW oznacza zwiększenie nakładów inwestycyjnych jedynie o 20%. Zatem podniesienie mocy instalacji, które mogłyby być realizowane w trybie uproszczonym, pozwoli na szybsze i bardziej efektywne wykorzystanie potencjału do produkcji energii z tego źródła, przyspieszając proces transformacji energetycznej w kierunku zielonej energii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
423 4	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219 i n.	[1/3] Włączenie Priorytetu 3.4 do celu dotyczącego bezpieczeństwa i odporności państwa świadczy o uznaniu, że bezpieczeństwo żywnościowe jest ważnym elementem bezpieczeństwa narodowego. Jednak sam dokument formułuje ten priorytet dość ogólnikowo – kładzie nacisk na modernizację rolnictwa i skracanie łańcuchów dostaw jako kluczowe elementy bezpieczeństwa żywnościowego, które choć bez wątpliwości ważne, nie są wystarczające dla budowy systemu bezpieczeństwa żywnościowego. Dlatego proponujemy gruntowne przeformułowanie tego priorytetu zgodnie z poniższym komentarzem i zawartymi w nim propozycjami. Zaproponowane zapisy w ramach tego priorytetu nie precyzują wprost powiązań z bezpieczeństwem państwa (np. brak jest jasnego stwierdzenia, że trwałe zabezpieczenie żywności to także kwestia obronności i odporności kraju). W związku z tym należy wyraźniej podkreślić w treści Priorytetu 3.4, że bezpieczeństwo żywnościowe stanowi integralną część bezpieczeństwa państwa. W dokumencie strategicznym – nawet jeśli zachowuje on wysoki poziom ogólności – należy dopisać wprost, że zdolność zapewnienia żywności dla obywateli w każdych warunkach (pokój, kryzys, konflikt) jest filarem bezpieczeństwa narodowego. Takie doprecyzowanie nada kierunkom działań większą wagę i ułatwi spójność z przyszłymi aktami prawnymi w tym zakresie. Rekomendujemy ponadto, aby działania ograniczające zdolności państwa w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego uznane były za działalność na szkodę bezpieczeństwa Państwa w ogóle. Proponujemy ponadto, aby jednym z działań do umieszczenia w Planie działań na lata 2026-2029 było przygotowanie kompleksowej ustawy o bezpieczeństwie żywnościowym kraju, która stworzy ramy do realizacji zadań wynikających ze Strategii. Priorytet 3.4 koncentruje się na unowocześnieniu sektora rolno-spożywczego, m.in. poprzez wsparcie krótkich łańcuchów dostaw i innowacji w przetwórstwie żywności. Działania przewidziane w Planie działań do Strategii obejmują np. zwiększenie pojemności magazynowej zbóż o 1,5 mln m ³ do 2026 r. dzięki wsparciu publicznemu.	Strategia zostanie uzupełniona o tę tematykę.

					Strategia nie opisuje jednak kompleksowo infrastruktury bezpieczeństwa żywnościowego – brak w niej kompleksowej wizji takiej infrastruktury jako spójnego systemu np. sieci atestowanych magazynów żywności i surowców rolnych, strategicznych zakładów przetwórczych w kontekście utrzymania ciągłości zaopatrzenia ani budowy terminali przeładunkowych (za wyjątkiem planowanego terminala zbożowego w Porcie Gdańsk) zapewniających alternatywne kanały dostaw. Infrastruktura logistyczna sektora żywnościowego jest wspomniana przy okazji skracania łańcuchów dostaw, ale pominięto jej znaczenie dla zabezpieczenia kraju na wypadek zakłóceń (np. wojny lub blokady handlowej). W związku z tym proponujemy, aby uzupełnić Priorytet 3.4 o wyraźne wskazanie konieczności rozwoju infrastruktury bezpieczeństwa żywnościowego. Strategia w Priorytecie 3.4 skupia się na zwiększeniu konkurencyjności i opłacalności produkcji rolnej oraz na budowie odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy. Nie wskazuje jednak, jako zadania państwa, konieczności monitorowania i stabilizowania produkcji. Brakuje zapisów o stałym monitoringu strategicznych surowców rolnych ani o mechanizmach interwencyjnych typu skup interwencyjny czy dopłaty kryzysowe, które mogłyby wesprzeć rolników i utrzymać ciągłość zaopatrzenia w sytuacji załamań rynkowych. Innymi słowy, SRK 2035 zakłada, że rynek i konkurencyjność zapewnią produkcję, pomijając aspekt aktywnej polityki państwa w tym obszarze. Postulujemy w związku z tym dodanie zapisu, że państwo będzie monitorować poziom produkcji kluczowych surowców rolnych oraz – w razie potrzeby – stosować mechanizmy interwencyjne w celu zapewnienia stabilności podaży żywności na rynku wewnętrznym. Przy czym odpowiednia z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa struktura produkcji powinna być monitorowana i stymulowana w perspektywie całego okresu objętego Strategią.	
423 5	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219 i n.	[2/3] W przedstawionym projekcie akcentuje się unowocześnianie i rozwój przetwórstwa (wspomina o innowacjach w przetwórstwie żywności i tworzeniu nowych produktów, a w planie operacyjnym przewiduje dofinansowanie tysięcy projektów modernizacyjnych w gospodarstwach. Jednak nie znajdujemy w Priorytecie 3.4 bezpośrednich odniesień do upraszczania procedur inwestycyjnych. Brak jest w Strategii deklaracji redukcji barier administracyjnych dla budowy czy rozbudowy obiektów związanych z produkcją i magazynowaniem żywności. Ogólne działania deregulacyjne są co prawda zapowiadane w Strategii, ale nie wskazano sektorowo rolnictwa i przemysłu spożywczego jako obszaru wymagającego szczególnych ułatwień. To może oznaczać potraktowanie kwestii inwestycji w infrastrukturę żywnościową zbyt pobieżnie. W związku z tym należy dodać do Strategii zapis o potrzebie ułatwień inwestycyjnych w sektorze rolno-spożywczym. W tym celu jednym z kluczowych zadań powinno być przyjęcie rozwiązań, których efektem będzie uproszczenie i przyspieszenie procedur administracyjnych dla inwestycji związanych z bezpieczeństwem żywnościowym w tym przede wszystkim związanych z produkcją zwierzęcą, która powinna być potraktowana jako podstawowy element zapewnienia odporności i niezależności gospodarki jeżeli chodzi o bezpieczeństwo żywnościowe. Rekomendowanym rozwiązaniem powinno być przyjęcie przepisów o strefach produkcji rolnej, w których obowiązywałby uroszczony tryb realizacji inwestycji. Strategia zakłada budowanie odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy (np. przez adaptację do zmian klimatycznych i zróżnicowanie upraw). Mimo to brak w niej bezpośrednich zapisów, jak utrzymać ciągłość produkcji i dystrybucji żywności w sytuacjach kryzysowych. Dokument nie wspomina o zabezpieczeniu dostaw mediów (woda, prąd, gaz) dla producentów żywności ani o planach awaryjnej dystrybucji żywności w przypadku zakłóceń (np. przerwania łańcuchów dostaw). Innymi słowy, aspekt ciągłości działania sektora żywnościowego w warunkach nadzwyczajnych został potraktowany milcząco. Dla porównania na poziomie UE podejmuje się już inicjatywy w tym zakresie – np. utworzono europejski mechanizm gotowości i reagowania na kryzys bezpieczeństwa żywnościowego (EFSCM) do monitorowania dostaw żywności i rekomendowania działań w razie kryzysu. Brak analogicznej perspektywy w SRK 2035 to kluczowa luka, biorąc pod uwagę doświadczenia niedawnych kryzysów (pandemia, wojna na Ukrainie). Proponujemy zatem aby strategię uzupełnić o kwestie zapewnienia ciągłości produkcji i dystrybucji żywności w sytuacjach nadzwyczajnych. W Priorytecie 3.4 należy dodać zapisy o przygotowaniu planów awaryjnych dla sektora żywnościowego – np. zagwarantowaniu dostaw energii, paliw i wody dla kluczowych producentów żywności podczas kryzysu, rozwoju rozproszonej sieci dystrybucji (aby żywność docierała lokalnie nawet przy zakłóceniach transportu) oraz współpracy z Rządową Agencją Rezerw Strategicznych i innymi podmiotami w celu dystrybucji żywności w razie potrzeby. Nawet ogólne wzmianki w Strategii o planowaniu ciągłości działania w tym sektorze wzmocnią strategiczne podejście – sygnalizując, że państwo przygotowuje się na utrzymanie wyżywienia ludności w każdych warunkach.	Zwracamy uwagę, że śsrk określa kierunki działań, z uwagi na syntetyczny charakter dokumentu. Dlatego szczegółowe regulacje dotyczące poruszanych w uwadze kwestii mogą być doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Propozycje w uwadze mają zbyt szczegółowy charakter, jak na poziom Strategii.

					W obecnym brzmieniu Priorytetu 3.4 brak jest odniesień do tworzenia strategicznych rezerw żywności. Strategia nie określa mechanizmów kształtowania docelowego poziomu rezerw ani sposobu ich odnawiania i wykorzystania. Brak takiego zapisu oznacza pominięcie ważnego aspektu bezpieczeństwa żywnościowego – zdolności do podtrzymania zaopatrzenia ludności z zapasów w razie długotrwałych zakłóceń dostaw czy produkcji.	
423 6	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219 i n.	[3/3] Proponujemy zatem aby wprowadzić do Strategii lub Planu działań konieczność weryfikacji obecnych zasad tworzenia strategicznych rezerw żywności i ich dostosowania do obecnych potrzeb. SRK 2035 porusza kwestię transformacji energetycznej na obszarach wiejskich – priorytet wspomina o transformacji energetycznej sektora rolno-spożywczego i rozwoju biogospodarki. Mowa jest zatem o szerszym wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii i produktów bio (np. biogaz, biomasa) w rolnictwie. Jednak strategia nie wymienia explicite konieczności wykorzystywania i rozwoju produkcji biopaliw pierwszej generacji (czyli paliw z surowców rolnych, takich jak rzepak na biodiesel czy zboża na bioetanol) jako narzędzia wsparcia rolnictwa. To jednocześnie oznacza, że także rola biopaliw jako elementu bezpieczeństwa energetycznego nie została w Priorytecie 3.4 uwzględniona. W związku z tym proponujemy, aby dodać odniesienie do rozwoju biopaliw, zwłaszcza pierwszej generacji, jako instrumentu jednocześnie wspierającego rolnictwo i bezpieczeństwo energetyczne. Taka korekta dookreśli strategiczne podejście do biogospodarki: nie tylko w kontekście OZE ogółem, ale też wykorzystania potencjału krajowego rolnictwa do produkcji biopaliw. Pragniemy ponadto wyrazić zaskoczenie propozycją celów do osiągnięcia w ramach realizacji tego priorytetu. Są one całkowicie niedopasowane nie tylko do realnych potrzeb w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego, ale nawet do treści priorytetu w obecnym kształcie. Proponujemy ich całkowite przeformułowanie.	Uwaga zostanie uwzględniona w priorytecie 2.5, w kierunku działań 5 B. Rozwój krajowego rynku biopaliw i paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego.
423 7	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego rozwoju kraju	271	Zachowanie żywotności obszarów wiejskich będzie wymagało inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, a także wsparcia dla podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji mieszkańców oraz tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Rozwiązania w tym zakresie będą przeciwwagą dla negatywnych skutków procesu dezagrzaryzacji. Należy przy tym wykorzystywać indywidualne potencjały obszarów wiejskich i małych miejscowości, jak np. możliwość rozwoju funkcji turystycznych i biogospodarki, atrakcyjną przestrzeń do lokalizacji miejsc usług społeczno-opiekuńczych, wielofunkcyjność gospodarstw rolnych, dostępność infrastruktury (budynków), które można dostosować do zakładów świadczących usługi na poziomie lokalnym. Proponujemy, aby do powyższego akapitu dodać na końcu zdanie: Jednocześnie priorytetem powinno być wspieranie wszelkich inicjatyw przyczyniających się do podtrzymywania towarowej działalności rolniczej. W tym celu proponuje się ustanowienie stref produkcji rolnej, zapewniających możliwość inwestycji w infrastrukturę rolniczą, zwłaszcza w hodowlę zwierząt, w trybie uproszczonym. Uzasadnienie: Celem polityki państwa nie powinna być jedynie adaptacja do procesów dezagrzaryzacji ale także podejmowanie działań ograniczających jej tempo. Oznaczać to będzie wspieranie i podtrzymywanie rolniczych funkcji wsi, zwłaszcza rolnictwa towarowego. Za szczególnie istotne należy uznać tworzenie warunków do rozwijania nowoczesnej (zgodnej z wymogami w zakresie dobrostanu zwierząt, ochrony środowiska i klimatu) hodowli zwierzęcej, będącej warunkiem utrzymania konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa.	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Istnieje konieczność zachowania syntetycznego charakteru zapisów Strategii. Ponadto, zapisy przywołane w uwadze już się znajdują w kierunkach działań Priorytetów 1.4 Rynek pracy włączający różne grupy społeczne (3C.), 2.7 Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli (1B., 4A., 4C.), 3.4 Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego (1C.). Ponadto, w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, właśnie tworzone będą warunki dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowy odporności na kryzysy oraz adaptacji do procesu dezagrzaryzacji i zmian demograficznych, co zostało szerzej opisane w cz. diagnostycznej dot. dezagrzaryzacji wsi i utraty żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych.
423 8	Organizacja	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego	278	Proponujemy dodać zapis o konieczności wspierania i ułatwiania realizacji inwestycji związanych z produkcją rolną i przetwórstwem rolno-spożywczym. Uzasadnienie:	Już obecnie w ramach PS WPR wspierane są inwestycje w gospodarstwach rolnych oraz w

	pozarządowa	Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	o modelu rozwoju kraju		Nowoczesna infrastruktura rolna (w tym przede wszystkim obiekty hodowlane) oraz zakłady przetwórcze, są zarówno kluczowe dla utrzymania konkurencyjności sektora, ale także niezbędne dla zapewnienia w długim okresie bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Dlatego ułatwienia dla lokowania takich inwestycji, zwłaszcza na terenach wiejskich oraz usuwanie barier administracyjnych, powinno być jednym z priorytetów państwa w okresie objętym Strategią.	rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości, a w stanowisku Rządu RP w sprawie WPR po roku 2027 zapisano, iż za konieczne uznaje się uszczegółowienie projektu rozporządzenia o wskazanie, że wsparcie powinno obejmować również inwestycje w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego i krótkich łańcuchów żywnościowych.
424 1	Inne	Związek Banków Polskich	SYNTEZA	10	Model rozwoju i finansowania Strategia wskazuje potrzebę budowy kompletnego systemu finansowania, jednak rola sektora bankowego jest ujęta jedynie zdawkowo, w stopniu nieadekwatnym do realnego znaczenia sektora dla gospodarki. Banki stanowią fundament systemu finansowego i ekonomicznego, finansując blisko 80% przedsięwzięć gospodarczych. To banki zapewniają ciągłość i skalę finansowania — również w okresach niepewności makroekonomicznej. W warunkach ograniczeń fiskalnych państwa i presji na konsolidację budżetową, rolą banków jest zapewnienie stabilnego, przewidywalnego i długoterminowego źródła kapitału dla gospodarki oraz wsparcie dla absorpcji i multiplikacji środków publicznych i europejskich.	Strategia z założenia wskazuje tylko ogólne ramy systemu jej finansowania.
424 2	Inne	Związek Banków Polskich	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	21	Część diagnostyczna ma fundamentalne znaczenie z perspektywy formułowania późniejszych rekomendacji. Jest niejako lustrem tego, co można zaproponować, jako działania zaradcze w kontekście zdiagnozowanych barier i trudności. W ocenie ZBP wątpliwości może budzić twierdzenie o niskim poziomie zadłużenia polskiej gospodarki. Odnosząc się do innych krajów UE poziom zadłużenia polskiej gospodarki oscyluje wokół średniego raczej, niż niskiego. Jednocześnie, obserwujemy w Polsce drugi najwyższy deficyt budżetowy (po Rumunii), a w perspektywie kolejnych lat (zgodnie z projekcjami MF) deficyt ten pozostanie nadal na wysokim poziomie. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych ma wzrosnąć do poziomu ponad 75% PKB. Diagnoza w przekazanym do konsultacji dokumencie przygotowana została na podstawie danych z 2023 roku, zaś obecnie (pod koniec 2025 r.) dysponujemy już poziomami deficytu i długu co najmniej na I półrocze 2025 r. oraz zaktualizowaną Strategią Zarządzania Długiem Sektora Finansów Publicznych w latach 2026-2029. W dokumencie można zaobserwować pewną niespójność — na stronie 284 wskazuje się, że mamy jako kraj „umiarkowany poziom długu publicznego i wysoki deficyt”, co niejako stoi w kontrze do twierdzeń formułowanych w części diagnostycznej.	Zapisy zostaną poddane ponownej weryfikacji.
424 3	Inne	Związek Banków Polskich	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	22	Niski poziom zadłużenia prywatnego - Strategia wskazuje przestrzeń do zwiększenia finansowania prywatnego. Polska ma jeden z najniższych udziałów finansowania prywatnego w UE względem PKB. To oznacza potencjał do przyspieszenia wzrostu gospodarczego dzięki inwestycjom finansowanym przez banki. Banki mogą działać jako katalizator zwiększenia udziału inwestycji prywatnych, wspierając przedsiębiorstwa na różnych etapach rozwoju oraz nadając masę krytyczną inwestycjom o strategicznym znaczeniu.	Uwaga o charakterze komentarza.
424 4	Inne	Związek Banków Polskich	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23-27	Zwracamy uwagę, że w części diagnostycznej (np. dot. konkurencyjności i/lub innowacyjności) nie pojawia się odniesienie do wielu ważnych dla polskiej gospodarki (i dla sektora bankowego) barier: m.in. niski poziom inwestycji, specyficzna struktura inwestycji (drugi najwyższy w UE-27 udział inwestycji publicznych i drugi najniższy udział inwestycji prywatnych z ewidentnym trendem spadkowym). Brakuje również elementów związanych ze spowolnieniem produkcji przemysłowej — utrzymującym się od ponad 3 lat. Wreszcie — brakuje odniesienia do poziomu rozwoju rynku kapitałowego oraz sytuacji i perspektyw sektora bankowego, które są kluczowe z perspektywy zapewnienia możliwości finansowania projektów gospodarczych.	Kwestie, które porusza uwaga, są akcentowane obecnie w różnych częściach strategii. Należy, przy tym pamiętać, że ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie są one przesadnie rozbudowane.
424 5	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Realizacja rozwiązań kierunkowych — w szczególności 1A, 1C, 1D, 2A, 3A, 3B (ale również innych w ramach kolejnych priorytetów) — wymagałaby istotnego zwiększenia wydatków budżetowych. W dokumencie nie wskazano źródeł finansowania proponowanych działań oraz roli komponentu rynkowego (finansowanie rynkowe).	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych.
424 6	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków	71	Udział dzieci objętych opieką formalną w ogólnej liczbie dzieci w wieku od 1 roku do 2 lat W strategii wskazano na barierę związaną z wysokim kosztem placówek opiekuńczych. Wskazane byłoby uwzględnienie celu dotyczącego obniżania kosztów dla rodziców i budowy programów wsparcia finansowego.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w

			sprzyjających rodzicielstwu			projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
424 7	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli		Włączenie do strategii i planu działań założeń wynikających z Unijnej i Krajowej Strategii Edukacji Finansowej Krajowa Strategia Edukacji Finansowej - Ministerstwo Finansów - Portal Gov.pl https://www.gov.pl/web/finanse/krajowa-strategia-edukacji-finansowej	SRP ma charakter ogólny, niezasadne jest schodzenia na tak duży poziom szczegółowości, jak w przywoływanym dokumencie. Uwaga jednocześnie nie zawiera konkretnych propozycji.
424 8	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	119-125	Strategia opisuje wdrażanie zeroemisyjnego transportu i modernizację infrastruktury. Modernizacja i dekarbonizacja transportu oraz rozbudowa infrastruktury wymagają długoterminowego, zdywersyfikowanego finansowania. Banki od lat są kluczowym partnerem JST i państwa przy projektach transportowych i infrastrukturalnych, a ich wkład zwiększa wiarygodność projektów. Zaangażowanie banków umożliwi realizację inwestycji w większej skali, szybciej i w sposób przewidywalny, a także wzmocni zdolność absorpcji środków UE.	Uwaga odrzucona
424 9	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	124	Podstawą rozwoju zrównoważonej mobilności w obszarze otoczenia CPK będzie opracowany dla niego Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej – nie podano terminu opracowania	Zakłada się, że w horyzoncie strategii będą podejmowane działania w tym zakresie.
425 0	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	123	Tam, gdzie to konieczne, wyprowadzany będzie ruch tranzytowy oraz ciężarowy z centrów załoczonych miast, aby ograniczyć emisję spalin i hałasu – nie podano gdzie to konieczne; w Planie działań na lata 2026-2029 to zagadnienie nie zostało ujęte	Uwaga odrzucona
425 1	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Diagnoza dotycząca niskiego poziomu kredytowania przez banki nie została poparta rekomendacjami dla rynkowych mechanizmów wzrostu finansowania (wszystkie propozycje od A do F to propozycje zwiększania różnych form finansowania działalności przedsiębiorstw poprzez zaangażowanie publiczne – str. 138-139). Pragniemy zauważyć, że w całym dokumencie brakuje adekwatnego uwzględnienia roli sektora bankowego dla dynamizowania rozwoju gospodarczego.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji, które mogłyby wzmocnić pozycję banków w finansowaniu rozwoju firm.
425 2	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Rozwój przedsiębiorstw i innowacji - Strategia akcentuje instrumenty kapitałowe (np. VC). Instrumenty kapitałowe są kluczowe na wczesnych etapach rozwoju firm, ale skalowanie przedsiębiorstw wymaga stabilnych źródeł finansowania, które pozwalają budować dojrzałe modele biznesowe, produkcję, ekspansję zagraniczną i inwestycje w AI czy automatyzację. Banki zapewniają przewidywalność i zdolność finansowania na dużą skalę, co uzupełnia instrumenty equity i umożliwia wzrost firm technologicznych do poziomu dużych graczy.	Uwaga o charakterze komentarza.
425 3	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[1/1] I. Wzmocnienie zapisów dotyczących konkurencyjności i ograniczania dominacji globalnych podmiotów technologicznych (tzw. big techów) W obecnej wersji Strategii, w szczególności w ramach Priorytetów 2.3 („Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm”) oraz 2.4 („Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii”), odnaleźć można pośrednie odniesienia do idei tworzenia konkurencyjnego rynku oraz wspierania małych i średnich przedsiębiorstw technologicznych. W Priorytecie 2.3 mowa jest m.in. o deregulacji, piaskownikach regulacyjnych, ułatwieniach dla startupów oraz otwarcu zamówień publicznych na MŚP. W Priorytecie 2.4 wskazano z kolei na konieczność aktywnego wspierania kluczowych branż przemysłowych i technologicznych w obliczu globalnej konkurencji. Choć kierunek ten jest właściwy, warto, by Strategia wprost zaadresowała problem narastającej koncentracji rynkowej w sektorze technologii cyfrowych oraz rosnącej dominacji globalnych koncernów (big techów). Obecne zapisy nie precyzują, w jaki sposób polityka państwa ma przeciwdziałać tej tendencji, która w praktyce ogranicza możliwości rozwoju krajowych firm technologicznych i innowacyjnych startupów. Zarówno z perspektywy gospodarczej, jak i strategicznej, Polska powinna dążyć do zapewnienia równych warunków konkurencji dla krajowych podmiotów poprzez na przykład:	Uwaga uwzględniona. Zapisy dotyczące sztucznej inteligencji zostały zmodyfikowane.

					• wspieranie powstawania i rozwoju firm technologicznych z polskim kapitałem, • tworzenie mechanizmów preferencyjnych w finansowaniu innowacji, dostępie do danych i zamówień publicznych, • promowanie interoperacyjności i otwartych standardów technologicznych, które ograniczają zależność od kilku globalnych dostawców infrastruktury cyfrowej, • rozwój europejskich i krajowych alternatyw w zakresie infrastruktury chmurowej, sztucznej inteligencji czy systemów danych. Wyraźne uwzględnienie tych elementów w Strategii zwiększy odporność polskiej gospodarki na zewnętrzne presje rynkowe oraz wzmocni krajową suwerenność technologiczną. Propozycja dopisania do Strategii: „Działania obejmą także przeciwdziałanie nadmiernej koncentracji rynkowej w sektorze technologicznym oraz tworzenie równych warunków konkurencji dla krajowych przedsiębiorstw i startupów. Państwo będzie wspierać rozwój krajowych i europejskich rozwiązań technologicznych, promować otwarte standardy oraz ograniczać ryzyko uzależnienia od infrastruktury i usług globalnych korporacji technologicznych.”	
425 4	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	[2/2] II. Wzmocnienie zapisów dotyczących zatrzymywania i rozwoju talentów technologicznych w Polsce Zarówno Priorytet 2.3, jak i 2.4, akcentują potrzebę wzmocnienia kompetencji technologicznych i rozwoju współpracy nauki z biznesem, jednak nie zawierają jednoznacznych zapisów dotyczących zatrzymywania i przyciągania talentów technologicznych w Polsce. W kontekście dynamicznego rozwoju globalnych ekosystemów innowacji (AI, deep tech, data science), brak takich rozwiązań może prowadzić do dalszego odpływu wysoko wykwalifikowanych inżynierów, badaczy i specjalistów do zagranicznych centrów technologicznych. Polska posiada znaczący potencjał kadrowy w obszarach nowych technologii – potwierdzają to dane dotyczące liczby absolwentów kierunków informatycznych, inżynierskich i technicznych. Jednak bez stworzenia atrakcyjnych warunków do rozwoju kariery w kraju – finansowych, infrastrukturalnych i badawczych – utrzymanie tych kompetencji stanie się coraz trudniejsze. Dlatego wskazane jest, aby w Strategii znalazły się wprost zapisane zadania i kierunki działań obejmujące: • rozwój programów stypendialnych i grantowych dla młodych naukowców oraz inżynierów z obszaru high-tech, • wsparcie dla startupów i spółek technologicznych zatrudniających krajowych specjalistów, • programy mentoringowe i sieci współpracy pomiędzy uczelniami, instytucjami badawczymi i sektorem prywatnym, • mechanizmy ułatwiające powroty polskich specjalistów technologicznych z zagranicy oraz zatrzymanie talentów poprzez atrakcyjne ścieżki rozwoju zawodowego w Polsce. Tego typu rozwiązania wzmocniłyby spójność Strategii z celami polityki naukowej, edukacyjnej i innowacyjnej państwa, a jednocześnie pozwoliłyby na długoterminowe zwiększenie kapitału ludzkiego w sektorze nowoczesnych technologii. Propozycja dopisania do Strategii: „Zostaną wdrożone działania ukierunkowane na zatrzymywanie i przyciąganie talentów technologicznych w Polsce, w tym programy wspierające rozwój inżynierów, badaczy i przedsiębiorców w sektorze nowych technologii. Państwo będzie aktywnie wspierać rozwój krajowych kompetencji w obszarach sztucznej inteligencji, deep tech, cyberbezpieczeństwa i inżynierii cyfrowej oraz tworzyć warunki sprzyjające powrotom polskich specjalistów z zagranicy.”	Zapisy odnoszące się do postulatu działań na rzecz przyciągania talentów (w tym technologicznych) znajdują się w priorytecie 1.3 w punkcie 2: Włączenie się Polski w międzynarodową konkurencję o przyciąganie osób o ponadprzeciętnych zdolnościach oraz 2.1 w punkcie: 5. Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym.
425 5	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	Transformacja przemysłu i energetyki - Strategia podkreśla modernizację przemysłu i dekarbonizację. Transformacja energetyczna i przemysłowa w Polsce to największy projekt inwestycyjny w historii kraju. Banki odpowiadają za naturalny kanał alokacji kapitału do gospodarki realnej i ocenę ryzyka inwestycyjnego — co wzmocnia efektywność wydatkowania środków publicznych. Bez ich udziału tempo transformacji może być wolniejsze, a koszt kapitału wyższy, co utrudni osiągnięcie celów klimatycznych i konkurencyjnych.	Uwaga o charakterze komentarza
425 6	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Technologie strategiczne i krytyczne - Strategia przewiduje wsparcie funduszy i inwestycji technologicznych. Projekty technologiczne, zwłaszcza w obszarze dual-use, wymagają dużych nakładów o długim cyklu zwrotu. Banki odgrywają ważną rolę w finansowaniu infrastruktury przemysłowej (w tym: technologicznej, centrów badawczych, produkcji) oraz ekspansji eksportowej, współpracując także z instytucjami publicznymi. Ich udział zwiększa skalę inwestycji i umożliwia przeniesienie projektów z fazy prototypowej do globalnej działalności operacyjnej.	Uwaga o charakterze komentarza

425 7	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	„Udrożnione zostaną wąskie gardła w procedurach w zakresie wydawania pozwoleń i innych decyzji dla inwestorów przy jednoczesnym zachowaniu bezpieczeństwa dla ludzi i środowiska.” – brak informacji jak zostaną udrożnione procedury i o jakich decyzjach administracyjnych mowa	Zapisy odpowiadają strategicznemu charakterowi dokumentu.
425 8	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Kwota 730 mld zł jako wymagany poziom nakładów na transformację energetyczną w perspektywie 2030 r. jest niedoszacowana. Szereg analiz, w tym m.in. https://pabwib.pl/wp-content/uploads/2025/10/PAB_WIB_Wymagany-poziom-kredytowania_Radlo.pdf - str. 38) wskazuje, że poziom ten może być nawet ponad dwukrotnie wyższy.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
425 9	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	"Projekty OZE, które mimo uzyskanych warunków przyłączenia nie są rozwijane, skutkują „blokowaniem” dostępnych mocy przyłączeniowych i stanowią barierę dla nowych inwestycji." Naszym zdaniem blokujące dla nowych inwestycji są przede wszystkim rosnące w skali przerwy w odbiorze prądu z działających już operacyjnie źródeł OZE. Powoduje to utratę rentowności już operacyjnie działających inwestycji, a co za tym idzie wstrzymanie kolejnych. System przesyłowy i magazynowy nie nadążył za rozwojem mocy wytwórczych, dlatego należy położyć nacisk na przyspieszenie rozwoju sieci przesyłowej, z konkretnymi datami, które pozwolą uniknąć problemów z odbiorem prądu z morskich farm wiatrowych. Podupadająca rentowność istniejących źródeł OZE powoduje problem z obsługą długu z nimi związanego oraz uruchamianiem kolejnych finansowań w tym sektorze działalności. W opisie sytuacji bieżącej nie ma o tym mowy, a to powinno stanowić istotną przesłankę dla terminowej realizacji projektów rozwoju sieci przesyłowej, która jest niezbędna również do pełnego wykorzystania powstających magazynów energii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
426 0	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	„Zostaną wprowadzone regulacje dotyczące repowering (budowa nowych, bardziej wydajnych instalacji OZE bądź modernizacja istniejących w dotychczasowej lokalizacji), które obejmą m.in. uproszczenie wydawania zgód na inwestycje” – brak szczegółowych informacji o regulacjach, kluczowych z punktu widzenia instalacji OZE	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
426 1	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	„Wsparciem zostaną objęte: (i) elektrownie szczytowo-pompowe; (ii) wielkoskalowe magazyny energii; (iii) przydomowe magazyny energii, jak i (iv) magazyny ciepła. Wsparcie budowy magazynów energii na potrzeby przemysłu oraz gospodarstw domowych będzie powiązane z rozwiązaniami służącymi wzrostowi autokonsumpcji” – Pytanie: jakiego rodzaju wsparcie? Dofinansowania? wsparcie techniczne/merytoryczne?	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań, co pozwoli na pewną elastyczność reagowania i dostosowanie rodzajów wsparcia do potrzeb w horyzoncie roku 2035.
426 2	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Zwracamy uwagę na potrzebę wdrożenia efektywnych programów wsparcia (opisane zmiany do programu "Czyste Powietrze" są kluczowe) oraz jednoznacznych wymagań w zakresie transformacji energetycznej nieruchomości indywidualnych. Dla klienta indywidualnego, którego obejmuje ochrona w zakresie cen energii, brak jest zachęt do poprawy efektywności energetycznej.	Uwaga nie wskazuje propozycji konkretnego rozwiązania.
426 3	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	W tekście jedynie wzmianka o klasach energetycznych budynku – proponujemy rozszerzenie informacji w kontekście tego zagadnienia	Dokument SRP2035 stanowi ogólne wskazanie kierunków działań w bardzo zróżnicowanych obszarach i nie powinien docelowo powielać treści zawartych w innych dokumentach strategicznych, w tym wypadku Krajowym Planie Renowacji Budynków (ten dokument skupia się właśnie na modernizacji budynków, szeroko podejmując również temat klas charakterystyki energetycznej).
426 4	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	Autorzy zapowiadają podniesienie poziomu ochrony przed występowaniem, jak i skutkami, powodzi poprzez np.: (i) realizowanie inwestycji nietechnicznych i technicznych Uwaga: W Strategii brakuje informacji o planach przeciwdziałania powodziom które wpływają negatywnie przede wszystkim na mieszkańców, ale także na sektor finansowy. Czy działania „nietechniczne” to także uwzględnienie zabezpieczenia finansowego dla tego typu inwestycji oraz likwidacji skutków klęsk? Koszty likwidacji szkód klęskowych- w tym popowodziowych- generują coraz większe koszty tak sektora	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					ubezpieczeniowego, jak i bankowego (banki, szczególnie spółdzielcze, udzielają kredytów kłaskowych- w tym powodziowych).	
426 5	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	W Planie działania na lata 2026-2029 nie sformułowano działań dotyczących pkt 7 Wzmocnienie edukacji ekologicznej. Obszar ten wymaga systemowego podejścia, aby edukacja klimatyczna i z zakresu zrównoważonego rozwoju była zapewniana na wszystkich etapach nauki. W strategii brakuje również uwzględnienia roli samorządów i potrzeby wsparcia ich programami edukacyjnymi i rozwojowymi, które są kluczowym ogniwem dla "(ii) zapewnienia wzrostu zaangażowania mieszkańców i przedsiębiorców w działania na rzecz ochrony środowiska" zgodnie ze Strategią	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
426 6	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	Zgodnie z Nature Restoration Law do 2030 r. należy odbudować przynajmniej 30% siedlisk w złym stanie. Cel ten obejmuje, nie tylko siedliska lądowe, ale też ekosystemy przybrzeżne czy wodne. Cel Strategii powinien odpowiadać wymogom regulacji, tak aby objąć działaniami również siedliska wodne i zapewnić realizację odbudowy, a nie jedynie "objęcie działaniami odbudowy".	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
426 7	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	Kierunki działań; pkt. 2, C. Zwiększenie przejrzystości wynagrodzeń 1. „i przejrzyste negocjacje (np. ogłoszeniu o pracę lub podczas rozmowy kwalifikacyjnej); (ii) pracownicy będą mieli prawo do informacji o swoim poziomie wynagrodzenia oraz o średnich poziomach wynagrodzeni” 2.(iii) pracodawcy będą zobowiązani do zapewnienia pracownikom dostępu do informacji o kryteriach ustalania wynagrodzeń i ich podwyżek” Jakie przepisy regulują to zobowiązanie? Skoro obecnie nie ma przepisów regulujących w Polsce ten obszar - nieuzasadnionym jest wpisywanie tego do strategii.	Tak jak zaznaczono w przypisie do tego punktu, cytowane zapisy są planem wdrożenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/970 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie wzmocnienia stosowania zasady równości wynagrodzeń dla mężczyzn i kobiet za taką samą pracę lub za pracę o takiej samej wartości za pośrednictwem mechanizmów przejrzystości wynagrodzeń oraz mechanizmów egzekwowania. Dodatkowo - odnosząc się do fragmentu "Skoro obecnie nie ma przepisów regulujących w Polsce ten obszar - nieuzasadnionym jest wpisywanie tego do strategii" - należy zauważyć, że istotą Strategii jest proponowanie działań, które następnie, w perspektywie dekady, zostaną zrealizowane m.in. poprzez zmiany legislacyjne.
426 8	Inne	Związek Banków Polskich	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	210	Bezpieczeństwo państwa i infrastruktura krytyczna - Strategia zakłada odbudowę i wzmocnienie systemów bezpieczeństwa. Ochrona infrastruktury krytycznej wymaga dużych nakładów finansowych i koordynacji między instytucjami publicznymi i prywatnymi. Banki pełnią rolę stabilnego partnera finansowego w projektach bezpieczeństwa, oferując zdolność analityczną, zarządzanie ryzykiem i długoterminowy horyzont finansowania, co wzmocnia odporność gospodarki i sektora publicznego na zagrożenia geopolityczne.	Uwaga o charakterze komentarza, bez propozycji zmian zapisów.
426 9	Inne	Związek Banków Polskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Ramy finansowe nie zgadzają się z założeniami MF, m.in. w zakresie skali wydatków na obronność. Wskazany poziom to 3% PKB, podczas gdy planach NATO zapisany jest poziom 5% PKB. W polskich realiach różnica 2 pp. to różnica w poziomie wydatków ok. 80 mld zł, co stanowi około 9% łącznych wydatków budżetowych.	Nie ma konieczności podnoszenia minimalnego wskaźnika z 3% PKB. Wskaźnik nie wyklucza wyższych nakładów na obronność.
427 0	Inne	Związek Banków Polskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	System wdrażania strategii - Brakuje wzmianek o formalnym udziale banków w realizacji strategii. Wdrożenie Strategii wymaga koordynacji działań rządu, sektora finansowego i instytucji publicznych. Włączenie banków do systemu monitorowania i realizacji pozwoli na bardziej efektywne wykorzystanie środków publicznych, optymalizację kosztów kapitału, łagodzenie ryzyk oraz znaczne zwiększenie skali finansowania prywatnego. To również umożliwi efektywne wykorzystanie przyszłych środków unijnych.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz

						społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
427 1	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	3	Pkt 2 Zwiększenie dostępności oraz zapewnienie wysokich standardów jakości opieki formalnej nad dziećmi do 3 r.ż. – podano w % udział dzieci objętych formalną opieką, ale nie podano jaka jest planowana dynamika narodzin w tych latach oraz na ile będzie ona determinować wskazane działania.	Dokładna liczba narodzin w kolejnych latach jest trudna do oszacowania, dlatego osiągnięcie poziomu dostępności miejsc opieki dla dzieci w wieku 1-2 lata określono jako wskaźnik procentowy. Niezależnie od tego, ile faktycznie będzie w Polsce dzieci w wieku 1-2 lata w danym roku, państwo będzie dążyło do realizacji zadeklarowanych wartości docelowych.
427 2	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	34	Pkt 29 informacja o utworzeniu PCOC, które przejmie rolę CSIRT krajowego – brak informacji o likwidacji CSIRT krajowego	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. W omawianym punkcie wskazano, iż „PCOC przejmie rolę CSIRT krajowego...”. Obecnie nie funkcjonuje pojedynczy „CSIRT krajowy”; na poziomie krajowym funkcjonują trzy CSIRT-y poziomu krajowego. Szczegółowe rozwiązania dotyczące utworzenia PCOC jako centralnej instytucji oraz ewentualnego przejęcia zadań wykonywanych obecnie przez inne podmioty zostaną określone w przepisach rangi ustawowej.
427 3	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	61/2	Tworzenie zasobu społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego. Zgadza się, że problem relatywnego ubóstwa stanowi poważną barierę dla przyjęcia długookresowych zobowiązań finansowych, jakimi jest posiadanie nieruchomości- w formie użytkowania (najem komercyjny lub socjalny), zakup za pośrednictwem kredytu bankowego lub posiadanie na własność, nie można pominąć kosztów utrzymania takiej nieruchomości. W kontekście wdrożenia ETS2 i EPBD, kluczowe jest uruchomienie szeroko zakrojonych programów termomodernizacji budynków mieszkalnych, szczególnie tych o najniższej klasie energetycznej (E–G). Niezbędne jest skierowanie środków z Funduszu Społeczno-Klimatycznego na wsparcie gospodarstw domowych zagrożonych ubóstwem energetycznym, w tym dotacje do termomodernizacji, wymiany źródeł ciepła oraz wsparcie dla najemców mieszkań komunalnych i społecznych. Wsparcie powinno być powiązane z wymogami efektywności energetycznej i rozwojem OZE w budynkach mieszkalnych. Poddajemy pod rozwagę, aby polityka mieszkaniowa była ściśle powiązana z polityką energetyczną i klimatyczną, a wsparcie publiczne dla budownictwa i remontów było uzależnione od spełnienia określonych standardów efektywności energetycznej. Należy również przewidzieć programy osłonowe dla gospodarstw domowych, które mogą być szczególnie dotknięte wzrostem kosztów energii w wyniku wdrożenia ETS2 i EPBD. Wdrożenie ETS2 i EPBD, przy obecnej strukturze klas energetycznych budynków w Polsce, grozi gwałtownym wzrostem kosztów energii dla gospodarstw domowych, zwłaszcza w budynkach nieefektywnych energetycznie. Bez masowej termomodernizacji i wsparcia finansowego dla najuboższych, istnieje ryzyko pogłębienia ubóstwa energetycznego i wykluczenia społecznego. Konieczne jest zapewnienie, aby wsparcie publiczne było łatwo dostępne, a procesy aplikacyjne uproszczone, szczególnie dla osób starszych i mieszkańców obszarów wiejskich.	Zgodnie z proponowanymi w Strategii działaniami rozwijane będą istniejące programy wsparcia poprawy efektywności energetycznej budynków mieszkalnych, zarówno jednorodzinnych (Program Czyste Powietrze, ulga termomodernizacyjna) jak i wielorodzinnych (Program TERMO). W zakresie Programu TERMO planuje się dostosowanie konstrukcji wsparcia do planowanego systemu klas energetycznych wynikającego z dyrektywy EPBD. Ponadto w instrumentach propozycyjnych również kwestie te są uwzględniane. Instrument wsparcia budownictwa socjalnego i komunalnego w działaniu 1.1.1.A obejmuje wysoki standard energetyczny. Od 1 stycznia 2025 r. wszystkie przedsięwzięcia finansowane z Funduszu Doplát polegające na budowie muszą

						spełniać wyższe standardy energetyczne niż te wynikające z prawa budowlanego i warunków technicznych.
427 4	Inne	Związek Banków Polskich	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	156/25	[1/2] Zapewnienie regulacji prawnych dla rozwoju OZE. Strategia słusznie identyfikuje rozwój OZE jako kluczowy warunek transformacji energetycznej, bezpieczeństwa energetycznego i konkurencyjności gospodarki. Wskazuje na konieczność: • uproszczenia procedur inwestycyjnych (w tym OPRO – obszary przyspieszonego rozwoju OZE), • wsparcia finansowego dla inwestycji w OZE (w tym morskie farmy wiatrowe, fotowoltaika, biogaz, wodór), • rozwoju społeczności energetycznych, klastrów i spółdzielni, • poprawy warunków przyłączania do sieci, • wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE i magazynów energii, • rozwoju rynku biogazu i biometanu, • wsparcia dla projektów wodorowych, • ułatwień w repoweringu istniejących instalacji. [Strategia...ublicznych] To podejście jest zgodne z dobrymi praktykami europejskimi i odpowiada na główne wyzwania transformacji energetycznej. Niemniej te rekomendacje w niewystarczającym stopniu adresują realne bariery rozwoju OZE w Polsce: Bariery prawne i administracyjne: • Długotrwałe i nieprzewidywalne procedury wydawania pozwoleń środowiskowych i budowlanych (szczególnie dla lądowych farm wiatrowych). • Brak jasnych i stabilnych przepisów dotyczących lokalizacji OZE (np. tzw. „zasada 10H” dla wiatraków). • Częste zmiany prawa i niepewność regulacyjna zniechęcają inwestorów. Bariery sieciowe: • Przystarzała i niewydolna infrastruktura przesyłowa i dystrybucyjna, brak możliwości przyłączenia nowych źródeł OZE. • „Blokowanie” mocy przyłączeniowych przez projekty nierealizowane. • Brak efektywnego systemu zarządzania rozproszoną generacją i magazynowaniem energii. Bariery finansowe: • Ograniczony dostęp do finansowania dla mniejszych inwestorów, społeczności energetycznych i prosumentów. • Wysokie koszty kapitału i niepewność co do przyszłych mechanizmów wsparcia (aukcje, taryfy, kontrakty różnicowe). Bariery społeczne i akceptacja społeczna: • Opór lokalnych społeczności wobec inwestycji w OZE (NIMBY), brak skutecznych mechanizmów partycypacji i korzyści lokalnych. • Niewystarczająca edukacja i promocja korzyści z OZE.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Trudno odnieść się do uwagi w kontekście Planu działań.
427 5	Inne	Związek Banków Polskich	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	156/25	[2/2] Bariery technologiczne i kompetencyjne: • Niski poziom innowacyjności i wdrażania nowych technologii (np. hybrydowe instalacje, magazyny energii, wodór). • Brak wykwalifikowanych kadr dla sektora OZE. Ponieważ Polska nie jest pierwszym krajem, który mierzy się ze wskazaną ambicją warto czerpać z doświadczeń innych krajów w tym wykorzystać następujące przykłady skutecznych transformacji: Dania: Stabilne i przewidywalne ramy prawne, długofalowa polityka wsparcia dla OZE, silne zaangażowanie społeczności lokalnych (spółdzielnie energetyczne), rozwinięty rynek morskiej energetyki wiatrowej. Niemcy (Energiewende): Szerokie wsparcie dla prosumentów, społeczności energetycznych, system taryf gwarantowanych (FIT), masowa rozbudowa OZE, ale także wyzwania związane z kosztami i integracją OZE z siecią. Hiszpania: Po początkowym boomie i kryzysie (nagłe wycofanie wsparcia), powrót do stabilnych aukcji i dynamiczny rozwój fotowoltaiki. Przykłady nieskutecznych lub problematycznych transformacji: Węgry, Rumunia, Bułgaria: Niestabilność regulacyjna, nagłe zmiany systemów wsparcia, brak zaufania inwestorów, stagnacja rozwoju OZE. Polska (dotychczas): Zbyt częste zmiany prawa, długie procedury, ograniczenia lokalizacyjne (np. „10H”), niewystarczające tempo rozwoju sieci i magazynów energii. W naszej opinii dla zbudowania realistycznej ścieżki ambicji w tym temacie należy wzbogacić strategię o następujące	Projekt Strategii stanowi odpowiedź na bariery wymienione w uwadze, a Rada Ministrów proceduje rozwiązania legislacyjne służące odblokowaniu przyłączy i dalszemu rozwojowi infrastruktury sieciowej.

					elementy. Stabilność i przewidywalność prawa: Wprowadzić jasne, długoterminowe ramy prawne dla inwestycji w OZE, ograniczyć możliwość nagłych zmian przepisów. Uprościć i skrócić procedury administracyjne (w tym środowiskowe i budowlane), szczególnie dla lądowych farm wiatrowych i fotowoltaiki. Wprowadzić mechanizmy „jednego okienka” dla inwestorów OZE. Rozwój i modernizacja sieci: Przyspieszyć inwestycje w infrastrukturę przesyłową i dystrybucyjną, wdrożyć inteligentne sieci (smart grid), rozwinąć systemy magazynowania energii. Wprowadzić mechanizmy „uwalniania” mocy przyłączeniowych blokowanych przez projekty nierealizowane. Wsparcie finansowe i dostęp do kapitału: Zapewnić szeroki dostęp do finansowania dla społeczności energetycznych, prosumentów, MŚP i rolników (np. preferencyjne kredyty, gwarancje, dotacje) w tym w szczególności za pośrednictwem bankowalnych produktów wsparcia publicznego ko-egzystujących z produktami bankowymi, oraz dalszy rozwój instrumentów rynku kapitałowego- bo skala potrzeb przekracza możliwości kapitałowe polskiego rynku finansowego. Rozważyć wprowadzenie kontraktów różnicowych (CfD) dla dużych projektów OZE, stabilnych aukcji dla różnych technologii. Wzmocnienie społeczności energetycznych i partycypacji lokalnej: Wprowadzić zachęty dla społeczności lokalnych do udziału w projektach OZE (udziały, korzyści finansowe, fundusze lokalne). We współpracy z branżą energetyczną i sektorem finansowym rozwijać programy edukacyjne i promocyjne dotyczące korzyści z OZE i transformacji energetycznej. Rozwój innowacji i kompetencji: Wspierać rozwój nowych technologii (hybrydowe instalacje, magazyny energii, wodór, biometan), współpracę nauki i biznesu. Inwestować w szkolenia i rozwój kadr dla sektora OZE. Monitorowanie i ewaluacja: Wprowadzić systematyczny monitoring barier i postępów w rozwoju OZE, z udziałem niezależnych ekspertów i interesariuszy.	
427 6	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	156/26	[1/2] Rozwój i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych O ile dokument trafnie diagnozuje większość problemów i przedstawia częściowe propozycje ich rozwiązania w powinny one oprzeć się o dobre (i złe) praktyki z innych doświadczeń innych krajów. W przedstawionym podejściu w praktyce, skuteczność wdrożenia tych działań może być ograniczona przez następujące bariery: Bariery inwestycyjne i finansowe: • Niedoinwestowanie sieci przesyłowych i dystrybucyjnych przez dekady, co skutkuje przestarzałą infrastrukturą (ponad 40% linii wysokiego napięcia ma ponad 40 lat). • Wysokie koszty inwestycji, długi okres zwrotu, niepewność co do przyszłych taryf i mechanizmów finansowania. • Ograniczone możliwości finansowe operatorów sieciowych, zwłaszcza w kontekście rosnących kosztów transformacji energetycznej. Bariery proceduralne i regulacyjne: • Długotrwałe i skomplikowane procedury uzyskiwania pozwoleń na budowę nowych linii (w tym protesty społeczne, kwestie własnościowe, środowiskowe). • Brak jasnych i przewidywalnych ram prawnych dla rozwoju infrastruktury sieciowej. • Brak efektywnego mechanizmu „uwalniania” mocy przyłączeniowych blokowanych przez projekty nierealizowane. Bariery techniczne i systemowe: • Ograniczona elastyczność i przepustowość sieci do przyłączania nowych źródeł OZE, szczególnie w regionach o największym potencjale (np. północ Polski). • Niewystarczający rozwój magazynów energii i systemów zarządzania popytem. • Brak interoperacyjności i cyfryzacji sieci na poziomie wymaganym przez nowoczesną energetykę rozproszoną. Bariery społeczne i akceptacja społeczna: • Opór społeczny wobec budowy nowych linii przesyłowych (NIMBY), brak skutecznych mechanizmów konsultacji i kompensacji dla społeczności lokalnych. Przykłady skutecznych i nieskutecznych transformacji w Europie Przykłady skutecznych transformacji: Dania, Niemcy, Holandia: • Długofalowe planowanie rozwoju sieci, szerokie konsultacje społeczne, szybkie procedury wydawania pozwoleń, inwestycje w smart grid i magazyny energii. • W Niemczech wdrożono tzw. „Bundesbedarfsplangesetz” – ustawę o strategicznych inwestycjach sieciowych, która pozwala na szybszą realizację kluczowych projektów. • W Danii i Holandii operatorzy sieci są zobowiązani do proaktywnego planowania rozwoju sieci w ścisłej współpracy z operatorami OZE i samorządami. Przykłady nieskutecznych lub problematycznych transformacji:	Uwaga nieuwzględniona - brak skonkretyzowanych propozycji zapisów. Uwaga zawiera ponadto szereg nadmiernych uproszczeń lub nieścisłości (np. od wieku infrastruktury sieciowej ważniejszy jest jej stan techniczny, w Polsce od lat funkcjonuje tzw. specustawa przesyłowa umożliwiająca przyspieszenie budowy sieci, szczególne problemy z rozbudową sieci w związku ze zjawiskiem NIMBY występują m.in. w niektórych regionach Niemiec). Jednocześnie projekt Strategii zawiera elementy stanowiące odpowiedź na bariery wymienione w uwadze, a Rada Ministrów proceduje rozwiązywanie legislacyjne służące odblokowaniu przyłączy i dalszemu rozwojowi infrastruktury sieciowej.

					Włochy, Hiszpania, Polska (dotychczas): • Opóźnienia w rozbudowie sieci, brak koordynacji między operatorami, długie procedury administracyjne, opór społeczny, niewystarczające inwestycje w magazyny energii i cyfryzację sieci. • W Polsce – mimo dynamicznego rozwoju OZE – sieci nie nadążają za tempem przyłączeń, co prowadzi do odrzucania nowych wniosków i blokowania rozwoju OZE.	
427 7	Inne	Związek Banków Polskich	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	156/26	[2/2] Rekomendacje i postulaty do Strategii Stabilność i przewidywalność prawa oraz uproszczenie procedur • Wprowadzić jasne, długoterminowe ramy prawne dla rozwoju sieci przesyłowych i dystrybucyjnych. • Uprościć i skrócić procedury administracyjne i środowiskowe dla inwestycji sieciowych, w tym mechanizmy „jednego okienka” i strategicznych projektów infrastrukturalnych. • Wprowadzić mechanizmy kompensacyjne i konsultacyjne dla społeczności lokalnych. Zwiększenie nakładów inwestycyjnych i wsparcia finansowego • Zapewnić stabilne i przewidywalne finansowanie rozwoju sieci (w tym środki unijne, krajowe, instrumenty finansowe dla operatorów). • Rozważyć możliwość wsparcia inwestycji sieciowych z Funduszu Modernizacyjnego, Społecznego Funduszu Klimatycznego oraz programów UE. Rozwój inteligentnych sieci i cyfryzacji • Przyspieszyć wdrożenie smart grid, inteligentnych liczników, systemów zarządzania popytem i magazynów energii. • Wspierać rozwój interoperacyjnych platform cyfrowych dla operatorów sieci i prosumentów. Efektywne zarządzanie mocami przyłączeniowymi • Wprowadzić mechanizmy „uwalniania” mocy przyłączeniowych blokowanych przez projekty nierealizowane. • Zapewnić transparentność i dostępność informacji o dostępnych mocach przyłączeniowych. Koordynacja planowania i rozwój kompetencji • Wzmocnić koordynację planowania rozwoju sieci na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, z udziałem operatorów OZE, samorządów i społeczności lokalnych. • Inwestować w rozwój kadr i kompetencji dla sektora sieciowego i cyfrowego. Monitorowanie i ewaluacja Wprowadzić systematyczny monitoring postępów w rozwoju sieci, z udziałem niezależnych ekspertów i interesariuszy.	Uwaga nieuwzględniona. Przedstawione postulaty są już realizowane. Długoterminowe ramy prawne dla rozwoju sieci przesyłowych i dystrybucyjnych funkcjonują już w postaci uzgadnianych planów rozwoju. Priorytetowy charakter strategicznych projektów infrastrukturalnych reguluje tzw. specustawa przesyłowa. Rozwiązania usprawniające proces przyłączeniowy, w tym platforma umożliwiająca zarządzanie mocami przyłączeniowymi oraz obrót danymi dotyczącymi tego procesu, są przedmiotem propozycji legislacyjnych procedowanych przez RM. Zgodnie ze stanowiskiem KE w zakresie perspektywy finansowej na lata 2028-2034 finansowanie w ramach unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji nie będzie kontynuowane. Cele związane z realizacją Funduszu Sprawiedliwej Transformacji mogą zostać ujęte w Planie Partnerstwa Krajowego i Regionalnego na lata 2028-2034. Na tak wczesnym etapie pracy nad PPKR MFIPR nie przedstawił założeń mających na celu włączenie Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji do PPKR. Projekt Białej Księgi opracowywany przez DGH w porozumieniu z przedstawicielami środowiska naukowego Politechniki Śląskiej, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Akademii WSB oraz z ekspertami Banku Światowego, w całości odnosi się do zrównoważonej transformacji. Projekt zawiera szereg rekomendacji, w tym: rekomendacje strategiczne, rekomendacje do działań w wymiarze

						społecznym, rekomendacje w wymiarze gospodarczym, rekomendacje dot. transformacji energetycznej, rekultywacji i zmiany przeznaczenia terenów pogórnich, rekomendacje w zakresie instytucjonalno finansowym, rekomendacje dotyczące funduszy UE wspierających zrównoważoną transformację regionów węglowych, rekomendacje dotyczące Funduszu Transformacji Województwa Śląskiego S.A. Rekomendacje są podzielone na podrozdziały i koncentrują się na propozycjach w przedmiotowych zakresach.
427 8	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	172/27	[1/2] Realizacja Programu Priorytetowego „Czyste Powietrze” Program "Czyste powietrze" jest jednym z kluczowych elementów poprawy efektywności energetycznej polskiego zasobu mieszkaniowego - profil emisji Polski, oraz z założenia kluczowym narzędziem do osiągnięcia celu redukcji emisji zgodnie z wymogami UE i zobowiązaniami prawnymi Polski. Tym samym jego opisane modyfikacje powinny uwzględniać w większym stopniu ograniczenia, które wpływają na jego efektywnie bardzo niską efektywność i skalę. Uproszczenie procedur i wsparcie doradcze • Wprowadzenie uproszczonej ścieżki dla osób starszych i wykluczonych cyfrowo (np. wniosek papierowy, wsparcie gminnych doradców energetycznych). • Mobilne punkty doradcze w gminach wiejskich i małych miastach. Rozszerzenie programu na budynki wielorodzinne i najemców • Wprowadzenie dedykowanych ścieżek wsparcia dla wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz najemców (np. dopłaty do czynszu po termomodernizacji). Powiązanie wsparcia z efektywnością energetyczną (zgodnie z EPBD) • Warunkiem uzyskania pełnego dofinansowania powinna być kompleksowa termomodernizacja budynku, a nie tylko wymiana źródła ciepła. • Wprowadzenie obowiązku sporządzenia świadectwa charakterystyki energetycznej przed i po inwestycji. • Priorytet dla inwestycji podnoszących klasę energetyczną budynku do poziomu minimum „C” (zgodnie z nową EPBD). Wsparcie dla najuboższych i osób zagrożonych ubóstwem energetycznym	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
427 9	Inne	Związek Banków Polskich	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	172/27	[2/2] • Wyższe progi dofinansowania dla gospodarstw o najniższych dochodach. • Możliwość prefinansowania inwestycji (zaliczki), aby osoby bez oszczędności mogły skorzystać z programu. Integracja z lokalnymi społecznościami energetycznymi • Zachęty do tworzenia wspólnot energetycznych, klastrów i prosumentów zbiorowych. • Wsparcie dla inwestycji w OZE w ramach wspólnot mieszkaniowych. Monitoring i ewaluacja • Regularna publikacja danych o efektach programu (liczba inwestycji, redukcja emisji, poprawa klas energetycznych). • Niezależna ewaluacja skuteczności programu co 2 lata. Dodatkowo rekomendujemy oparcie się w rewizji jego zasad o skuteczne rozwiązania wypracowane w innych krajach UE i wybranych krajach rozwiniętych spoza Wspólnoty takich jak: Niemcy – KfW i BAFA Kompleksowe wsparcie dla termomodernizacji i OZE, niskooprocentowane kredyty, dotacje, doradztwo energetyczne. Warunkiem uzyskania pełnego wsparcia jest osiągnięcie określonej klasy energetycznej budynku. Efekt: ponad 40% budynków mieszkalnych przeszło termomodernizację, znaczna poprawa efektywności energetycznej. Francja – MaPrimeRénov’ Dotacje dla wszystkich grup społecznych, uproszczone procedury, wsparcie dla najemców i właścicieli. Program powiązany z obowiązkiem poprawy klasy energetycznej. Wielka Brytania – Green Homes Grant (2020, zakończony) Program nie osiągnął zakładanych celów z powodu złożoności procedur, krótkiego czasu realizacji i braku doradztwa –	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					wyciągnięto wnioski i kolejne programy są lepiej projektowane. Nieskuteczne programy: Węgry, Rumunia, Bułgaria - Brak stabilnego finansowania, złożone procedury, niska świadomość społeczna, brak wsparcia dla najuboższych – efekty ograniczone. USA – Weatherization Assistance Program - Skuteczny w niektórych stanach, ale ograniczony zasięg, brak powiązania z efektywnością energetyczną, zbyt niskie progi wsparcia.	
428 0	Inne	Związek Banków Polskich	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	172/28	[1/2] Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa W nawiązaniu do proponowanego podejścia sugerujemy wprowadzenie dodatkowych elementów takich jak: Powiązanie krajowych narzędzi z wymogami NRL i LULUCF • Opracować krajowy plan odbudowy zasobów przyrodniczych zgodny z Nature Restoration Law, z konkretnymi celami, harmonogramem i wskaźnikami. • Zapewnić monitoring i publiczne raportowanie postępów (dashboard online). Wzmocnienie zachęt dla właścicieli prywatnych • Wprowadzić system rekompensat finansowych za dobrowolną ochronę i renaturyzację lasów prywatnych (wzorem METSO). • Ułatwić dostęp do doradztwa i wsparcia technicznego. Integracja działań leśnych z ochroną wód i gleb • Priorytet dla projektów renaturyzacji rzek, mokradeł, terenów podmokłych (zgodnie z NRL i strategią bioróżnorodności UE). • Wspierać projekty łączące ochronę lasów z retencją wody i ochroną gleb. Adaptacja lasów do zmian klimatu • Wspierać dobór gatunków odpornych na suszę i szkodniki, promować leśnictwo bliskie naturze. • Rozwijać monitoring suszy, szkodników i chorób leśnych. Edukacja i partycypacja społeczna • Rozwijać programy edukacyjne dla właścicieli lasów, samorządów i społeczności lokalnych. • Włączać społeczności w planowanie i realizację projektów odbudowy. Unikanie błędów z innych krajów • Zapewnić skuteczną egzekucję prawa i przejrzystość wydatkowania środków. • Unikać sadzenia monokultur i działań niezgodnych z lokalnymi warunkami siedliskowymi. • Zapewnić koordynację między resortami i poziomami administracji. Powiązanie z EPBD i planowaniem przestrzennym • W miastach i na terenach zurbanizowanych powiązać działania leśne i zielone z wymogami EPBD dotyczącymi adaptacji do zmian klimatu (np. ochrona i rozwój terenów zielonych jako element adaptacji budynków i osiedli).	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowość propozycji wskazuje na możliwość wykorzystania ich toku prac w realizacji działania 23 z Planu działań "Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa".
428 1	Inne	Związek Banków Polskich	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	172/28	[2/2] Dodatkowo - analogicznie jak w poprzednich komentarzach, warto oprzeć się o pozytywne i negatywne doświadczenia z innych krajów rozwiniętych, które próbowały zaadresować ten temat w ramach swoich programów publicznych takich jak: • Dobrowolność i zachęty finansowe dla właścicieli lasów prywatnych. • Monitoring i raportowanie postępów (publiczne dashboards, otwarte dane). • Integracja działań leśnych z ochroną wód, gleb i bioróżnorodności. • Partycypacja społeczna i edukacja. Wsparcie dla adaptacji lasów do zmian klimatu (np. dobór gatunków odpornych na suszę, renaturyzacja mokradeł). W szczególności zalecamy analizę następujących przykładów- Finlandia – METSO Programme. Dobrowolna ochrona lasów prywatnych, rekompensaty finansowe dla właścicieli, szeroka partycypacja społeczna. Efekt: ochrona ponad 90 tys. ha lasów cennych przyrodniczo, wysoka akceptacja społeczna. Niemcy – National Biodiversity Strategy: Kompleksowe podejście: renaturyzacja rzek, odtwarzanie mokradeł, programy leśne z naciskiem na różnorodność gatunkową i strukturę wiekową drzewostanów. Efekt: wzrost powierzchni lasów naturalnych, poprawa stanu siedlisk. Francja – Plan National d'Adaptation au Changement Climatique: Integracja adaptacji do zmian klimatu z gospodarką leśną, wsparcie dla leśnictwa bliskiego naturze, monitoring suszy i szkodników. Kanada – Forest Carbon Initiative: Programy wspierające naturalną sukcesję, odtwarzanie lasów po pożarach, wsparcie dla rdzennych społeczności w zarządzaniu lasami. Dodatkowo analiza porażek rozwiązań takich jak Rumunia, Bułgaria – programy ochrony lasów i bioróżnorodności. Problemy: brak egzekucji prawa, korupcja, nielegalna wycinka, brak zachęt dla właścicieli prywatnych, niska partycypacja społeczna. Efekt: utrata powierzchni lasów, pogorszenie stanu siedlisk, niewykorzystanie środków UE. Włochy – programy renaturyzacji rzek i mokradeł:	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowość propozycji wskazuje na możliwość wykorzystania ich toku prac w realizacji działania 23 z Planu działań "Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa".

					Problemy: rozdrobnienie kompetencji, brak koordynacji między resortami, opór lokalnych społeczności wobec zmian użytkowania gruntów. Efekt: niewielka skala renaturyzacji, brak trwałych efektów. USA – niektóre programy reforestacji: Problemy: sadzenie monokultur, brak dostosowania do lokalnych warunków klimatycznych, niska przeżywalność sadzonek. Efekt: ograniczony wpływ na bioróżnorodność i pochłanianie CO ₂ .	
428 2	Samorząd	Gmina Kozienice	UWAGA OGÓLNA		[1/3] W imieniu samorządu Gminy Kozienice, w ramach trwających konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Kroju 2035, uprzejmie wnoszę o dokonanie zmiany zasad delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) w zakresie Celu 2: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”, Priorytetu 2.5 „Transformacja energetyczna”, poprzez objęcie gminy i powiatu Kozienice interwencją w ramach OSI „Transformacja energetyczna”, polegającej na łagodzeniu społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji energetycznej. Kozienice to jeden z obszarów w Polsce, w którym skutki transformacji energetycznej będą szczególnie dotkliwe. Zlokalizowana w gminie Elektrownia Kozienice - największa w Europie elektrownia opalana węglem kamiennym oraz druga co do wielkości w kraju po Elektrowni Bełchatów - od dekad stanowi fundament lokalnej gospodarki, rynku pracy i tożsamości społeczno-ekonomicznej regionu. Proces stopniowego ograniczania produkcji energii z węgla, w tym planowane w Strategii Grupy ENEA wygaszanie ośmiu z jedenastu bloków węglowych już w 2028 roku, nieuchronnie doprowadzi do redukcji zatrudnienia, odpływu wykwalifikowanej kadry i pogorszenia kondycji lokalnych finansów publicznych. Pomimo oczywistego ryzyka społeczno-gospodarczego, Kozienice nie zostały dotąd objęte planami sprawiedliwej transformacji, gdyż nie znalazły się wśród regionów zakwalifikowanych do wsparcia z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Obecne brzmienie projektu Strategii Rozwoju Kroju 2035 powiela to ograniczenie, uzależniając delimitację OSI od wcześniejszego objęcia wsparciem FST. Taki mechanizm - choć formalnie spójny - w praktyce utrwała wcześniejsze pominięcia i skutkuje podwójnym wykluczeniem regionów takich jak Kozienice: z planów transformacyjnych w przeszłości oraz ze strategicznej interwencji w przyszłości.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
428 3	Samorząd	Gmina Kozienice	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Uzasadnienie zmiany delimitacji 1. Znaczenie gospodarcze i energetyczne Elektrownia Kozienice stanowi kluczowy element krajowego systemu elektroenergetycznego, odpowiadając za 4 016 MW mocy zainstalowanej. Jej rola w zapewnieniu stabilności dostaw energii ma charakter ogólnokrajowy, a skala planowanych zmian wymaga traktowania porównywalnego z innymi ośrodkami energetycznymi objętymi OSI. Znaczenie Elektrowni dla lokalnej gospodarki jest wyjątkowe - ok. 25% miejsc pracy w gminie jest bezpośrednio związanych z jej działalnością, a jej funkcjonowanie generuje znaczną część lokalnych dochodów i popytu na usługi. 2. Ryzyka społeczne i rynku pracy Zależność finansowa i zatrudnieniowa od sektora energetycznego jest bardzo wysoka. 26% dochodów budżetu gminy pochodzi z podatków płaconych przez Elektrownię, a po uwzględnieniu wpływów z PIT pracowników rzeczywisty udział sięga 30-35%. Każda zmiana w funkcjonowaniu zakładu natychmiast przekłada się zatem na sytuację finansową samorządu. Planowane po 2028 roku wygaszanie bloków węglowych doprowadzi do istotnego spadku wpływów budżetowych, utraty setek miejsc pracy i wzrostu bezrobocia. Pogorszy to stabilność społeczną i przyspieszy proces depopulacji, który już dziś jest wysoki (spadek liczby mieszkańców o 18% od 1995 r.). Negatywne skutki transformacji dotkną również lokalne przedsiębiorstwa świadczące usługi dla Elektrowni - transportowe, remontowe, budowlane i serwisowe - oraz samą administrację publiczną, która w obliczu spadku dochodów zostanie zmuszona do ograniczenia zakresu i jakości usług publicznych. 3. Potencjał dla rozwoju nowych technologii Gmina Kozienice posiada znaczący potencjał dla rozwoju nowych gałęzi przemysłu w tym związanych z wytwarzaniem energii. Położenie w centralnej Polsce, istniejąca infrastruktura elektroenergetyczna wysokich napięć oraz dostęp do wykwalifikowanej kadry technicznej mogą stanowić atut w procesie przekształcania lokalnej gospodarki. Włączenie Kozienic do OSI umożliwiłoby stworzenie podstaw dla skutecznej transformacji gospodarczej, powstawania nowych miejsc pracy i dywersyfikacji źródeł dochodów gminy.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
428 4	Samorząd	Gmina Kozienice	UWAGA OGÓLNA		[3/3] 4. Zaangażowanie samorządu i współpraca z administracją rządową W ostatnich miesiącach przedstawiciele władz Kozienic aktywnie uczestniczyli w licznych spotkaniach z Ministerstwem Klimatu i Środowiska, Ministerstwem Aktywów Państwowych oraz Ministerstwem Przemysłu. Sprawa przyszłości Kozienic i Elektrowni była również omawiana podczas posiedzeń Komisji Wspólnej Rządu i	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie

					Samorządu Terytorialnego oraz Komisji Gospodarki Sejmiku RP. Tym większe zaskoczenie i niepokój mieszkańców oraz władz lokalnych budzi fakt, że w projekcie Strategii Rozwoju Kraju 2035 obszar Kozienice nie został ujęty wśród regionów wymagających wsparcia w ramach OSI. Pominiecie gminy o tak silnym uzależnieniu od sektora energetycznego, stojącej w obliczu systemowej transformacji, jest odbierane jako brak spójności między deklaracjami rządu o sprawiedliwej transformacji a rzeczywistymi działaniami. W kontekście dotychczasowego dialogu i licznych konsultacji oczekiwano, że Kozienice zostaną potraktowane na równi z innymi ośrodkami energetycznymi stojącymi przed podobnymi wyzwaniami. Brak ich uwzględnienia w projekcie Strategii postrzegany jest przez lokalną społeczność jako decyzja niesprawiedliwa i niezrozumiała, zagrażająca spójności terytorialnej i społecznej państwa. W związku z powyższym wnoszę o: • dokonanie zmiany kryteriów delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji w ramach Priorytetu 2.S, • objęcie gminy i powiatu Kozienice OSI „Transformacja energetyczna”, • umożliwienie przygotowania i realizacji projektów służących łagodzeniu skutków społeczno-gospodarczych transformacji sektora energetycznego w regionie. Jestem przekonany, że włączenie Kozienice do OSI przyczyni się do pełniejszej realizacji zasad sprawiedliwej transformacji, wzmacniając spójność terytorialną i społeczną polityki rozwojowej państwa.	węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
428 5	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	PROPOZYCJA ZMIANY: Z ZAPISU... " Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest społeczna akceptacja dla niej. Transformacja energetyczna powinna odbyć się z dbałością o jej społeczne koszty. Sprowadza się ona bowiem do ograniczenia liczby miejsc pracy w określonych branżach i regionach, a jednocześnie prowadzi do rozwoju. innych. To pierwsze dotyczy zwłaszcza regionów górniczych, gdzie niezbędne jest wsparcie dla stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym przebranżawiania części kadr, zwłaszcza w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urzędzeń OZE, magazynowania energii, sterowania i zarządzania siecią i energią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym." NA ZAPIS: ... " Warunkiem powodzenia transformacji energetycznej jest szeroka akceptacja społeczna dla jej założeń i efektów. Proces ten powinien być realizowany z pełną świadomością jego społecznych konsekwencji, zwłaszcza w wymiarze regionalnym i zawodowym. Transformacja energetyczna wiąże się bowiem z ograniczeniem zatrudnienia w niektórych branżach i regionach - szczególnie w sektorze górniczym oraz energetyce węglowej- przy równoczesnym rozwoju nowych obszarów gospodarki. W regionach wymagających transformacji konieczne jest zapewnienie kompleksowego wsparcia dla ograniczenia negatywnych skutków stopniowej redukcji zatrudnienia, w tym programów przekwalifikowania pracowników, m.in. w kierunku budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla odnawialnych źródeł energii, magazynowania energii, zarządzania siecią oraz nowoczesnych usług energetycznych. Jednocześnie w lokalizacjach, gdzie funkcjonowanie dużych zakładów przemysłowych i produkcja energii elektrycznej jest społecznie akceptowana i stanowi trwały element tożsamości oraz krajobrazu lokalnego, istnieje unikalna szansa na dalszy rozwój oparty na lokalnym potencjale. W takich miejscach należy wspierać tworzenie tzw. klastrów gospodarczych - zintegrowanych struktur współpracy przemysłu, nauki i samorządów - które, kooperując z innymi podmiotami, mogą przyczynić się do rozwoju innowacyjnych produktów i usług w sektorze energetycznym oraz innych sektorach zaawansowanych technologii. Wykorzystanie istniejącej infrastruktury technicznej oraz potencjału intelektualno-ludzkiego tych regionów stanowi realną szansę na wzrost gospodarczy, podnoszenie konkurencyjności oraz tworzenie trwałych miejsc pracy zarówno w nowym modelu rozwoju energetyki jak też innych sektorach przemysłu. Kluczowe znaczenie dla wykorzystania potencjału regionalnego oraz realizację celu sprawiedliwej transformacji energetycznej ma zapewnienie wsparcia władzom lokalnym w procesie przygotowywania terenów inwestycyjnych poprzez zapewnienie środków zewnętrznych na ten cel."...	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
428 6	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	170	PROPOZYCJA ZMIANY: Z ZAPISU: "Wskazany zasięg terytorialny może zostać uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną". NA ZAPIS: •.." Wskazany zasięg terytorialny będzie obejmował również inne obszary, na których funkcjonowanie istotny wpływ wywiera energetyka węglowa tj. powiat kozienicki".	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Wprowadzone uzupełnienie uwzględni potrzebę objęcia interwencją także tych obszarów, które - choć niekoniecznie ujęte w TPST- są dotknięte skutkami transformacji energetycznej ze względu na obecność dużych jednostek wytwórczych energii elektrycznej. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Elektrownia Kozienice odpowiada bezpośrednio za około 26% dochodów budżetu gminy Kozienice, a po uwzględnieniu udziału w podatkach dochodowych od osób fizycznych (P1T) udział ten może sięgać nawet poziomu 30-35%. Elektrownia pozostaje również największym pracodawcą w regionie. Propozycja wpisuje się w zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne, niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej. Dodatkowo sugeruje się uściślenie/doprecyzowanie nazewnictwa występującego w tekście, tj. zamiast Planu Sprawiedliwej Transformacji to Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji. Propozycja Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”, umożliwiającą trwałą odbudowę potencjału gospodarczego w warunkach zmieniającej się struktury energetycznej kraju.	
4287	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	171	Mapa 8 Rozszerzyć zasięg terytorialny OSI transformacji energetycznej o województwo mazowieckie; powiat Kozienicki -gmina Kozienice.	Uwaga powtórzona - 3097.
4288	Samorząd	Gmina Kozienice	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	Propozycja: należy dodać województwo mazowieckie. Wskazany obszar: powiat kozienicki - gmina Kozienice z uwagi na położenie ENEA Wytwarzanie sp. z o.o. z siedzibą w Świerżach Górnych (Elektrownia Kozienice), będącą największą w Europie elektrownią zasilaną węglem kamiennymi i drugą największą elektrownią w Polsce po zasilanej węglem brunatnym Elektrowni Bełchatów. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji transformacji energetycznej o gminę Kozienice na terenie której funkcjonuje kluczowy zakład przemysłowy o znaczeniu energetycznym, jest niezwykle istotne dla dalszego rozwoju tego obszaru. W procesie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej rola państwa jest szczególna. Kluczowe jest nie tylko utrzymanie sektora energetycznego, ale też niwelowanie społeczno-gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. Ponieważ system energetyczny tworzy spójną całość, wykluczenie z OSI transformacji energetycznej gminy Kozienice, może skutkować znacznym osłabieniem efektywności działań, podejmowanych na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominiecie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI, przeczy dążeniu do spójności terytorialnej. Oznacza bezwzględne osłabienie pozycji gmin małych, takich jak Kozienice, które samodzielnie nie będą w stanie sprostać skali wyzwań, z którymi przyjdzie im się mierzyć. Ważnym aspektem jest wpisanie regionu Kozienic do Planu Sprawiedliwej Transformacji lub zapewnienie regionowi podobnego wsparcia pochodzącego z innych źródeł.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
4289	Samorząd	Gmina Kozienice	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	Propozycja: należy dodać w obszarze województwa mazowieckiego gminę Kozienice. Na wzór propozycja zapisu miasta Bełchatów (str. 5): „Wsparcie rozwoju gminy Kozienice jako ośrodka transformacji energetycznej wiązać się będzie z pozyskiwaniem inwestycji wspierających przekształcenia na rynku pracy, poprawę jakości usług publicznych i wzmocnienie funkcji związanych z nowymi inwestycjami przemysłowymi. Istotnym elementem wsparcia będą też działania zmierzające do poprawy jakości życia, w tym stanu środowiska naturalnego i jakości powietrza”.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
4290	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Propozycja dopisania w pkt 7 zapisu Wsparcie sprawiedliwej transformacji obejmujące wszystkie obszary na których będą realizowane przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną będzie kluczowym elementem realizacji strategii w zakresie transformacji energetycznej, gwarantującym efektywne wykorzystanie zasobów lokalnych, ograniczenie kosztów wdrażania inwestycji oraz utrzymanie ciągłości pracy samorządów i państwa w regionach najbardziej dotkniętych zmianami strukturalnymi. W tym celu w ramach długofalowego rozwoju energetyki jądrowej oraz nowoczesnych rozwiązań energetycznych, takich jak magazyny energii czy innowacyjne technologie wytwarzania i zarządzania energią, szczególnie priorytet wsparcia będzie przyznawany lokalizacjom, które spełniają określone kryteria społeczno-gospodarcze i infrastrukturalne, zapewniające największą efektywność i stabilność realizowanych projektów.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					By zoptymalizować proces transformacji oraz efektywnie realizować strategię szczególną uwagę należy poświęcić obecnym lokalizacjom, które: Charakteryzują się społeczną akceptacją dla funkcjonowania infrastruktury energetycznej - miejsc, gdzie produkcja energii jest społecznie oswojona, stanowi trwały element lokalnej tożsamości oraz nie wywołuje istotnych napięć społecznych. Posiadają rozwinięty potencjał intelektualny oraz kadrowy - w postaci wykształconej i przeszkolonej kadry technicznej, jak również zaplecza naukowego i dydaktycznego (np. uczelnie techniczne, ośrodki szkoleniowe), które umożliwiają dalsze kształcenie specjalistów na potrzeby nowoczesnej energetyki. Wykazują tradycję skutecznej współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego - w zakresie planowania przestrzennego, konsultacji społecznych, realizacji projektów inwestycyjnych i długoterminowego partnerstwa publiczno-prywatnego. Generują znaczące wpływy do lokalnych budżetów z tytułu istniejącej infrastruktury energetycznej - w szczególności tam, gdzie znacząca część dochodów gminy pochodzi z funkcjonujących zakładów co wymaga zapewnienia stabilności finansowej i dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego tych regionów.	
429 1	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Propozycja modyfikacji fragmentu celem ukazania potrzeby rozwoju krajowych kompetencji technologicznych w obszarze cyfryzacji i automatyzacji sektora energetycznego. Wspieranie takich projektów wzmacnia bezpieczeństwo systemowe, niezależność technologiczną oraz konkurencyjność polskiego przemysłu energetycznego. Propozycja: F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych Wsparcie w ramach funduszu będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych oraz technologii czystych i zasobooszczędnych. Fundusz będzie umożliwiał. Dodatkowo fundusz umożliwi finansowanie projektów wpisujących się w technologie określone jako krytyczne, a także posiadające Pieczęć Suwerenności (STEP Seal). W szczególności wspierane będą projekty rozwijające krajowe kompetencje w zakresie cyfryzacji sektora energetycznego, automatyki, sztucznej inteligencji oraz systemów zarządzania energią, co przyczyni się do zwiększenia niezależności technologicznej i odporności infrastruktury elektroenergetycznej.	Uwaga przyjęta.
429 2	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Propozycja modyfikacji fragmentu celem uwzględnienia realistycznego tempa transformacji, znaczenia zróżnicowanego miksu energetycznego oraz roli elektryfikacji w przemyśle. Propozycja: Dla zachowania utrzymania konkurencyjności przemysłu konieczne jest więc zagwarantowanie zapewnienie stabilnego i przewidywalnego dostępu do pewnych dostaw taniej i zielonej energii przystępnej cenowo, niskoemisyjnej energii elektrycznej w możliwie najkrótszej perspektywie - w oparciu o zrównoważony miks energetyczny, uwzględniający krajowe uwarunkowania oraz konieczność elektryfikacji procesów przemysłowych. Działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”.	Obecne zapisy dotyczące utrzymania konkurencyjności przemysłu zostały opracowane na podstawie bieżących analiz oraz założeń transformacji, zapis pozostał niezmienny.
429 3	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172	Uwaga ogólna: Postuluje się przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna, ponieważ ciepłownictwo, zwłaszcza systemowe, pozostaje istotnym elementem sektora energetycznego, a jego transformacja - w tym dekarbonizacja źródeł i rozwój kogeneracji - wymaga spójności z działaniami w obszarze energetyki. Również ciepłownictwo indywidualne, w szczególności elektryfikacja ogrzewania poprzez pompy ciepła, musi być powiązane z rozwojem systemu elektroenergetycznego i inwestycjami w sieci. Efektywność energetyczna w tym kontekście służy nie tylko ochronie środowiska, ale przede wszystkim optymalizacji zużycia energii pierwotnej, co wpisuje się w cele transformacji energetycznej.	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna.
429 4	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	Propozycja modyfikacji fragmentu tekstu celem odnotowania, że transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych. W szczególności potrzebne są bezpośrednie dotacje, zmodyfikowane mechanizmy taryfowe oraz uproszczenia proceduralne, np. w zakresie zgód na wejście w teren. Propozycja: Kluczowe wyzwania	Uwaga powtórzona - 3104, 1340

					Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej. Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudniają ograniczona dostępność środków i specyficzna struktura własnościowa. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikającym.in.. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową. Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, w szczególności w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych.	
429 5	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Transformacja ciepłownictwa systemowego w kierunku efektywnych i niskoemisyjnych rozwiązań wymaga nie tylko modernizacji źródeł i sieci, ale także zapewnienia stabilnych mechanizmów finansowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Wysokie nakłady inwestycyjne, konieczność dostosowania do nowych regulacji oraz potrzeba zachowania akceptowalnych kosztów dla odbiorców sprawiają, że wsparcie finansowe stanowi warunek skutecznej i sprawiedliwej transformacji sektora. Propozycja: 1.C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego Przedsiębiorstwa ciepłownicze uzyskają wsparcie dla inwestycji w wymianę i modernizację źródeł wytwarzania ciepła oraz rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych w celu osiągnięcia statusu efektywnego systemu ciepłowniczego. Zasadne jest również zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze, jak i infrastrukturę sieciową, z uwzględnieniem specyfiki lokalnych systemów i potrzeb odbiorców. Opracowany zostanie mechanizm wspierania inwestycji OZE w systemach ciepłowniczych. Wsparcie będzie ukierunkowane na elektryfikację ciepłownictwa, w tym przede wszystkim popularyzację wykorzystania wielkoskalowych pomp ciepła oraz kotłów elektrodowych zasilanych energią elektryczną z OZE - sprężonych z odpowiednimi dla danego systemu magazynami ciepła, jak również wykorzystanie ciepła odpadowego wraz z transformacją cyfrową sieci ciepłowniczych. W okresie przejściowym wykorzystywane mogą być źródła ciepła oparte o gaz ziemny, a także rozwiązania hybrydowe.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
429 6	Samorząd	Gmina Kozienice	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Propozycja uzupełnienia fragmentu tekstu ma na celu zauważenie, że dominujące w Polsce wysokotemperaturowe sieci ciepłownicze ograniczają możliwość efektywnego wykorzystania niskotemperaturowych źródeł ciepła. Modernizacja sieci jest zatem warunkiem technicznym i ekonomicznym dla rozwoju OZE w ciepłownictwie. Propozycja: 2.B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane OZE energią elektryczną z OZE. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które zapewnią umożliwią bilansowanie KSE krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, zwiększającymi efektywność zastosowania technologii OZE o Power to Heat. Zasadne jest również rozważenie zmian w modelu taryfowania.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
429 9	Instytucja publiczna	Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Z dużym uznaniem przyjmujemy projekt „Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku” oraz towarzyszący jej Załącznik nr 1 - Plan działań na lata 2026-2029. Oba dokumenty stanowią spójną, dobrze przygotowaną i ambitną wizję kierunków rozwoju społecznego, gospodarczego i instytucjonalnego naszego kraju. W szczególności doceniamy akcent położony na rozwój kapitału społecznego, zwiększanie odporności państwa i wspólnot lokalnych oraz wspieranie edukacji dorosłych i uczenia się przez całe życie. Jednocześnie chcielibyśmy zaproponować uzupełnienie Strategii oraz Planu działań o wyraźne wskazanie roli Uniwersytetów Ludowych - placówek nieformalnego kształcenia dorosłych, które od wielu lat realizują misję edukacyjną i obywatelską w lokalnych społecznościach.	W punkcie G. „Promowanie edukacji pozaformalnej dorosłych realizowanej w lokalnych społecznościach” w Priorytecie 2.1, kierunek 4 zostanie dodana wzmianka o uniwersytetach ludowych.

					Uniwersytety Ludowe w Polsce - wzorowane na skandynawskich folkehøjskoler - stanowią podstawową sieć edukacji nieformalnej na terenach wiejskich i w małych miastach. Ich działalność opiera się na zasadach uczenia przez doświadczenie, wspólnotowości i współodpowiedzialności za dobro wspólne. Działając oddolnie, Uniwersytety Ludowe łączą funkcję edukacyjną, społeczną i kulturotwórczą, aktywizując mieszkańców i budując lokalne kompetencje obywatelskie. Placówki te udowodniły już swoją skuteczność w reagowaniu na współczesne kryzysy i wyzwania społeczne. W czasie agresji Rosji na Ukrainę Uniwersytety Ludowe stały się lokalnymi centrami wsparcia uchodźców - organizowały kursy języka polskiego, działania integracyjne, pomoc społeczną i edukacyjną, a także warsztaty adaptacyjne wspierające budowanie relacji pomiędzy społecznościami. W okresie pandemii COVID-19 Wiele Uniwersytetów Ludowych przekształciło swoje programy w działania zdalne i hybrydowe, prowadząc kursy przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, wspierając seniorów w korzystaniu z nowych technologii oraz tworząc sieci samopomocowe i wolontariackie w środowiskach lokalnych. Dzięki temu doświadczeniu Uniwersytety Ludowe mogą być konkretną odpowiedzią na współczesne problemy społeczne i kryzysy, łącząc edukację, solidarność i praktyczne działania na rzecz odporności społecznej.	
4300	Instytucja publiczna	Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych	UWAGA OGÓLNA		[2/2] W tym kontekście Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych (OSUL) pragnie podkreślić, że: jest na etapie opracowywania ogólnopolskiego programu kursu dla obywateli z zakresu samoorganizacji i obrony cywilnej, który może stać się elementem realizacji celów Strategii w zakresie budowy odporności społecznej i bezpieczeństwa obywatelskiego, przygotowuje również program wsparcia merytorycznego dla organizacji pozarządowych działających w sektorze społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności w czasie kryzysów i zagrożeń społecznych. Z uwagi na te doświadczenia i kompetencje, Uniwersytety Ludowe mogłyby być partnerem wdrożeniowym w realizacji wybranych działań ujętych w Strategii i Planie działań, w szczególności w obszarach: Priorytetu 2.1 - Wysokie kompetencje obywateli, w zakresie edukacji dorosłych, rozwoju kompetencji społecznych i uczenia się przez całe życie, Priorytetu 3.3 - Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, w zakresie edukacji obywatelskiej, samoorganizacji i przygotowania społeczności lokalnych do reagowania w sytuacjach kryzysowych, oraz w działaniach wspierających aktywność społeczną, wolontariat i integrację środowisk lokalnych. Włączenie Uniwersytetów Ludowych w realizację Strategii i Planu działań byłoby wartością dodaną umożliwiłoby skuteczniejsze dotarcie z edukacją i rozwojem kompetencji do dorosłych mieszkańców małych miejscowości, wzmocniłoby lokalną odporność społeczną oraz podniosło poziom samoorganizacji i solidarności obywatelskiej. Zwracamy się zatem z prośbą o uwzględnienie Uniwersytetów Ludowych jako partnerów wdrażających działania w ramach Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku i Planu działań 2026-2029, w szczególności w obszarach edukacji dorosłych, społeczeństwa obywatelskiego i odporności społecznej.	Budowa odporności społecznej na kryzysy jest przedsięwzięciem wymagającym zaangażowania szerokiej gamy organizacji pozarządowych działających lokalnie. Uniwersytety Ludowe wpisują się w tę kategorię, nie ma jednak powodu, by w tym aspekcie działalności wyróżniać je spośród innych.
4301	Organizacja pozarządowa	Wind Industry Hub	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	148	Na stronie 148 napisano: "Minister Finansów i Gospodarki przy współpracy z innymi resortami oraz partnerami biznesowymi i środowiskiem naukowym opracuje listę technologii kluczowych z punktu widzenia celów polityki przemysłowej i technologicznej, w rozwoju których polskie przedsiębiorstwa i sektor nauki mają największy potencjał. Lista zostanie opracowana na bazie wcześniejszych doświadczeń w wyłanianiu krajowych inteligentnych specjalizacji, tj. priorytetów obszarów dla działalności w zakresie badań, rozwoju i innowacji oraz obecnych trendów rozwojowych i potrzeb społeczno-gospodarczych." Z kolei w dokumencie KRAJOWE INTELIGENTNE SPECJALIZACJE (werja obowiązująca od 13 lutego 2023 r.), w rozdziale 4 "ZRÓWNOWAŻONA ENERGIA" wśród 10 wskazanych obszarów pominięto całkowicie technologie związane z odnawialnymi źródłami energii! KRAJOWE INTELIGENTNE SPECJALIZACJE w sektorze energetycznym obejmują bowiem: 1. Wytwarzanie skojarzone - kogeneracja, trigeneracja, poligeneracja 2. Wysokotemperaturowe reaktory jądrowe 3. Rozwój technologii odgazowania, pirolizy szybkiej i wysokotemperaturowej 4. Czysty węgiel 5. Rozwiązania poprawiające żywotność maszyn i urządzeń energetycznych oraz redukujące hałas 6. Poprawa efektywności konwersji energii 7. Poprawa parametrów jakościowych paliw 8. Ognia paliwowe 9. Zaawansowana diagnostyka bloków energetycznych	Zapisy strategii są niezależne od katalogu inteligentnych specjalizacji.

					10. Systemy sterowania wytwarzaniem energii W ocenie Wind Industry Hub poniższy katalog nie odzwierciedla krajowego potencjału przemysłowego w zakresie technologii tzw. clean tech, a jednocześnie nie podąża za europejskimi i światowymi trendami w zakresie transformacji energetyki, co więcej nie umożliwia optymalnego wykorzystania lokalnego i regionalnego potencjału surowcowego, produkcyjnego i usługowego. Z uwagi na skalę planowanych inwestycji w morską i lądową energetykę wiatrową w Polsce, jak również w magazyny energii, rozwój sieci oraz inne czyste technologie - postulowalibyśmy nieco inną metodykę definiowania technologii kluczowych/krytycznych dla polskiej gospodarki, która przyczynić będzie się do zwiększania odporności krajowego przemysłu, wzrostu bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwoju technologii postrzeganych dziś przez UE i świat jako strategiczne, a w których jednocześnie krajowe przedsiębiorstwa jawią istotny potencjał, posiadają już ugruntowane doświadczenie, a perspektywy wzrostu są bezsporne. KRAJOWE INTELIGENTNE SPECJALIZACJE, w rozdziale Zrównoważona Energia, w brzmieniu z 2023 r. w naszej ocenie wymagają aktualizacji i rewizji, jeśli stanowią miały by podstawę dla opracowania "listy technologii kluczowych".	
430 2	Organizacja pozarządowa	Wind Industry Hub	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Na stronie 138 napisano: "D. Zwiększenie dostępności kapitału na ekspansję zagraniczną Zwiększone zostaną zasoby kapitałowe podmiotów finansujących ekspansję zagraniczną polskich przedsiębiorstw w ramach polskich instytucji rozwoju, w tym w szczególności Banku Gospodarstwa Krajowego oraz Polskiego Funduszu Rozwoju." W ocenie Wind Industry Hub - w tym miejscu należałoby wymienić pełen zestaw instytucji wsparcia rozwoju, w tym szerzej podmioty z Grupy PFR (w tym PAIH, KUKE, itd) - tak aby nie ulegało wątpliwości w obrębie których instytucji planowane jest unarzedziwienie i zwiększenie dostępności kapitału na działania eksportowe.	Przyjęte w dokumencie określenie "polskie instytucje rozwoju" obejmuje wszystkie organizacje, które mogą być zaangażowane w proces w sposób bezpośredni bądź pośredni w perspektywie funkcjonowania strategii.
430 3	Organizacja pozarządowa	Wind Industry Hub	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	152	Na stronie 152 napisano: "B. Stworzenie instrumentów wspierających konkurencyjność przemysłu w procesach transformacji zero- i niskoemisyjnej Wprowadzone zostaną instrumenty finansowe i inne zachęty wspierające przemysłową transformację w kierunku zeroemisyjności. Ze względu na złożoność procesów produkcyjnych w przemyśle energochłonnym finansowanie powinno być dostosowane do potrzeb poszczególnych sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem branży cementowej, chemicznej oraz hutniczej. Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające: poprawę efektywności energetycznej procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE wspartych magazynami energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego oraz modernizację procesów przemysłowych." W ocenie Wind Industry Hub w rozważaniu nt. budowaniu konkurencyjności przemysłu w procesie transformacji zero- i niskoemisyjnej pomijany jest wątek łańcucha dostaw technologii zero- i niskoemisyjnych, który to ów transformację umożliwia. A zatem instrumenty finansowe i zachęty powinny zostać skierowane również w obszary rozwoju łańcucha dostaw dla technologii zero- i niskoemisyjnych, tak aby krajowy przemysł energochłonny mógł w jak najszerszym zakresie korzystać z krajowych technologii transformacyjnych, gwarantując lepsze przepływy kapitału w gospodarce i rozwój gospodarczy w oparciu o technologie przyszłości.	Zapisy odnoszą się do transformacji przemysłu, przede wszystkim w zakresie transformacji branż wysokoemisyjnych. Proponowane zapisy dotyczą wsparcia producentów rozwiązań pozwalających na transformację oraz całego łańcucha wartości tych rozwiązań. Zgadza się, że postulowane w uwadze kwestie są ważne, natomiast w tym zakresie są niezgodne z celem zapisów tego działania w związku z tym zapisy nie zostały zmienione. Zwracamy jednak uwagę, że w innych częściach strategii są zachęty do takich działań np. zapisy na temat local content.
430 4	Organizacja pozarządowa	Wind Industry Hub	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	202	Na stronie 202 napisano: "W ramach przygotowywanych programów strategicznych i programów badań naukowych priorytetowo traktowane będą technologie istotne dla wzmocnienia odporności państwa oraz zwiększania konkurencyjności krajowej gospodarki (w tym mające znamiona podwójnego zastosowania)." W ocenie Wind Industry Hub należy wskazać w dokumencie w jaki sposób będzie definiowany/ustalany katalog technologii "mających znamiona podwójnego zastosowania", jak również do kogo należeć będzie definiowanie parametrów brzegowych za uznanie technologii za "mającą znamiona podwójnego zastosowania" (dual use).	Sposób w jaki będzie definiowany/ustalany katalog technologii "mających znamiona podwójnego zastosowania, jak również do kogo należeć będzie definiowanie parametrów brzegowych za uznanie technologii za "mającą znamiona podwójnego zastosowania" (dual use) – zostanie określony w dokumentach niższego rzędu.
430 5	Organizacja	Wind Industry Hub	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA	160	Na stronie 160 napisano: "A. Budowa morskich elektrowni wiatrowych Morskie farmy wiatrowe będą traktowane jako istotne ogniwo rozwoju OZE w Polsce ze względu	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

	pozarządowa		A ENERGETYCZNA		na perspektywę rozwoju technologii, mimo wysokich kosztów stosunkowo wysoką efektywność pracy oraz potencjał rozwoju krajowego łańcucha dostaw. Znajdzie to odzwierciedlenie w usprawnieniu przeprowadzania aukcji dla inwestycji morskich farm wiatrowych oraz poprawie efektywności i elastyczności procedur związanych z budową i eksploatacją tych inwestycji. Wzmocniona zostanie rola polskich przedsiębiorstw w budowie i eksploatacji farm wiatrowych na morzu poprzez ich aktywny udział w łańcuchu dostaw materiałów i usług przy jednoczesnym zadbanie o uniknięcie nadmiernego obciążenia odbiorców końcowych." Wind Industry Hub postuluje dopisanie w tym punkcie: "Wsparcie dla obszaru badawczego dotyczącego energetyki wiatrowej, udział Polski w międzynarodowych projektach oraz budowa i rozwój kadr w tym zakresie – finansowanie dla: (1) tworzenia i utrzymywania infrastruktury B+R; (2) badań nad energetyką wiatrową; (3) prowadzenia aktywnej współpracy międzynarodowej oraz (4) wdrożenia do programów szkół, placówek kształcących zawodowo i uczelni wyższych programów na rzecz zapewnienia kadr sektora	
430 6	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Sprzeciwiam się degradacji Słupska do roli ośrodka subregionalnego w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Słupsk posiada wszystkie cechy miasta regionalnego: uniwersytet, instytucje centralne (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), instytucje regionalne (RCKiK, Filharmonia, delegatury urzędów), rozwiniętą infrastrukturę transportową (dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej, węzeł kolejowy ważniejszy niż w wielu miastach wojewódzkich), a także jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy niż Wałbrzych czy Gorzów Wlkp. Miasto i region są kluczowym centrum energetyki (wiatr, atom), turystyki i przemysłu morskiego. W praktyce Słupsk przewyższa część miast zakwalifikowanych jako regionalne (np. Włocławek, Tarnów, Elbląg). Wnoszę o zmianę klasyfikacji i uznanie Słupska za ośrodek regionalny, co odpowiada faktycznej roli miasta i znaczeniu dla Pomorza Środkowego oraz całego kraju.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
430 7	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	10	Sprzeciwiam się degradacji Słupska do roli ośrodka subregionalnego w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Słupsk posiada wszystkie cechy miasta regionalnego: uniwersytet, instytucje centralne (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), instytucje regionalne (RCKiK, Filharmonia, delegatury urzędów), rozwiniętą infrastrukturę transportową (dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej, węzeł kolejowy ważniejszy niż w wielu miastach wojewódzkich), a także jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy niż Wałbrzych czy Gorzów Wlkp. Miasto i region są kluczowym centrum energetyki (wiatr, atom), turystyki i przemysłu morskiego. W praktyce Słupsk przewyższa część miast zakwalifikowanych jako regionalne (np. Włocławek, Tarnów, Elbląg). Wnoszę o zmianę klasyfikacji i uznanie Słupska za ośrodek regionalny, co odpowiada faktycznej roli miasta i znaczeniu dla Pomorza Środkowego oraz całego kraju.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
430 8	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	W dokumencie przydzielono Słupskowi rangę ośrodka subregionalnego zamiast regionalnego. Jest to szczególnie krzywdzące zarówno dla samego miasta jak i całego pomorza środkowego. Region Słupski został uznany za strategiczny z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa. Jest też ważnym ośrodkiem akademickim, komplementarnym wobec Koszalina. (Słupsk posiada Uniwersytet Pomorski, Koszalin - Politechnikę, Słupsk Szkołę Policji, Koszalin - Straż Graniczną). Jest siedzibą instytucji centralnej - Urzędu Morskiego, ważnym ośrodkiem przemysłu lekkiego, węzłem komunikacyjnym (łączy port w Ustce z linią kolejową 202 i drogą S6). Miasto ma szczególny potencjał rozwojowy i sprawnie wykorzystuje to, co posiada (bezrobocie wynosi ok. 3% i należy do najniższych wśród powiatów grodzkich, zadłużenie to tylko 35% dochodu). Jest drugim największym miastem na obszarze rozciągającym się między Trójmiastem a Szczecinem, które de facto wyznaczają granicę polskiego wybrzeża. Miasto, które co prawda posiada jedynie ok. 86 tys. obywateli, jest silnie związane z pobliskimi miejscowościami takimi jak Kobylnica, Bolesławice, Bierkowo czy nawet Ustka. Łączna populacja tej metropolii jest zatem dużo większa, niż samego Słupska i powinna przekroczyć 100 tys. osób (choć ustalenie granic jest w tym wypadku sporne). Uważam jednak, że populacja jest sprawą drugorzędną i należy brać poprawkę na to, że samo pomorze środkowe jest dużo słabiej zaludnione niż centralna i południowa Polska, wobec tego Słupsk jest nieporównywalnie ważniejszym miastem z punktu widzenia regionu niż podobne mu wielkościowo ośrodki w innych częściach kraju. Świadczą o tym chociażby różnorodne ośrodki kulturalne takie jak Filharmonia, Teatr Dramatyczny, Sąd Okręgowy czy wspomniany wyżej Uniwersytet. Z tego powodu uważam, że miastu należy się szczególna ranga ośrodka regionalnego, ponieważ komplementarnie wraz z Koszalinem pełni ono rolę głównego ośrodka miejskiego w tej dość rozległej części Polski. Nie zgadzam się na dalszą marginalizację pomorza środkowego i wysysanie całego jego potencjału rozwojowego do Gdańska i Szczecina. Silny Słupsk i Koszalin jest jedyną gwarancją efektywnego wykorzystania całego Polskiego wybrzeża, zarówno w celach turystycznych, jak i przemysłowych czy militarnych.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

430 9	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	15	Uważam, że konieczne z punktu widzenia bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego jest zbudowanie dwutorowej linii kolejowej co najmniej na odcinku Gdynia - Kołobrzeg. Wówczas możliwy będzie znacznie sprawniejszy transport kolejowy wzdłuż Polskiego wybrzeża, zarówno pasażerski jak i towarowy. W transporcie pasażerskim upatruję szanse na równomierne wzmocnienie potencjału rozwojowego turystyki przez wzrost dostępności transportowej pomorza środkowego, zaś w towarowym - przejęcie części obciążenia portu w Gdańsku i Gdyni przez porty w Kołobrzegu, czy nawet w Darłowie. Nie mniej istotny jest aspekt militarny związany ze zwiększeniem przepustowości w celu sprawniejszej ochrony wybrzeża przed ewentualnym atakiem. Rekomenduję również przeprowadzenie analiz na temat możliwości zwiększenia przepustowości na liniach kolejowych między Koszalinem a Poznaniem w celu umożliwienia portom na obszarze pomorza środkowego obsługi transportu towarowego z Wielkopolski. Oprócz tego sądzę, że w dokumencie pominięto istotny wkład regionu koszalińskiego w rozwój OZE w Polsce, a co za tym idzie nie uwzględniono Koszalina jako potencjalnego ośrodka obsługującego ten dział gospodarki. Jest to szczególnie błąd zważywszy na jego szeroki dostęp do infrastruktury transportowej i przesyłowej, a także ważne ośrodki szkolące lub mogące szkolić kadry w tym zakresie (Politechnika koszalińska, Windhunter academy).	W Krajowym Programie Kolejowym do 2030 roku (z perspektywą do 2032) na liście rezerwowowej znajdują się zadania wskazane w przedmiotowym punkcie. Numery KPK: 5.082, 5.086, 5.110, 5.085. Oprócz powyższego zwracamy uwagę na trwające obecnie prace na odcinku Trójmiasto - Słupsk (Prace na linii kolejowej nr 202 na odcinku Gdynia Chylonia – Słupsk ok. 5,6 mld zł, finansowanie FENIKS, lata realizacji 2023-2029. W ramach zadania planowana jest budowa dodatkowego toru, kompleksowa wymiana nawierzchni, przebudowa podtorza i odwodnienia na 133 km linii, modernizacja 15 stacji, 7 przystanków osobowych, 60 peronów, budowa 8 przystanków osobowych, oraz modernizacja i budowa: 33 wiaduktów kolejowych i 15 wiaduktów drogowych, 27 mostów, 26 przejść podziemnych, 91 przepustów. Planowane jest podniesienie prędkości na linii kolejowej do 160 km/h dla pociągów osobowych i do 120 km/h dla pociągów towarowych.) Ponadto realizowany jest w ramach KPK projekt "Poprawa infrastruktury kolejowego dostępu do Portu Gdańsk" (ok. 1,2 mld zł, finansowanie CEF, lata realizacji 2017-2025. W ramach KPK realizowany jest również "Projekt poprawy dostępu kolejowego do Portu Gdańsk most + dwutorowa linia kolejowa" (ok. 350 mln zł, finansowanie POLiŚ, lata realizacji 2014-2025), którego zakres prac objął m.in. kompleksową przebudowę stacji Gdańsk Port Północny, Gdańsk Kanał Kaszubski i Gdańsk Zaspą Towarową, modernizację linii kolejowej nr 226 na odc. Pruszcz Gdański – Gdańsk Port Północny oraz budowę nowego, dwutorowego mostu na Martwej Wiśle.
431 0	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	10	Sprzeciwiam się degradacji Słupska do roli ośrodka subregionalnego w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Słupsk posiada wszystkie cechy miasta regionalnego: uniwersytet, instytucje centralne (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), instytucje regionalne (RCKiK, Filharmonia, delegatury urzędów), rozwiniętą infrastrukturę transportową (dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej, węzeł kolejowy ważniejszy niż w wielu miastach wojewódzkich), a także jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy niż Wałbrzych czy Gorzów Wlkp.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Miasto i region są kluczowym centrum energetyki (wiatr, atom), turystyki i przemysłu morskiego. W praktyce Słupsk przewyższa część miast zakwalifikowanych jako regionalne (np. Włocławek, Tarnów, Elbląg). Wnoszę o zmianę klasyfikacji i uznanie Słupska za ośrodek regionalny, co odpowiada faktycznej roli miasta i znaczeniu dla Pomorza Środkowego oraz całego kraju.	
431 1	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Część dokumentu, której dotyczy uwaga: Rozdział dotyczący „Policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych” – klasyfikacja Słupska jako ośrodka subregionalnego. Zwracam się z wnioskiem o zmianę klasyfikacji miasta Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. – z ośrodka subregionalnego na ośrodek regionalny (regionalną aglomerację miejską). Uzasadnieniem tej zmiany jest faktyczna pozycja funkcjonalna i instytucjonalna Słupska, która w sposób oczywisty plasuje miasto na poziomie co najmniej równorzędnym z ośrodkami sklasyfikowanymi w projekcie jako „regionalne aglomeracje miejskie” (m.in. Elbląg, Włocławek, Tarnów, Rybnik, Koszalin, Radom czy Płock). Poniżej przedstawiam argumenty merytoryczne potwierdzające zasadność tej zmiany: 1. Funkcje naukowe i edukacyjne W Słupsku działa Uniwersytet Pomorski – uczelnia akademicka posiadająca uprawnienia do prowadzenia badań naukowych w co najmniej 6 dyscyplinach w 3 dziedzinach nauki. Dla porównania: w Elblągu funkcjonuje jedynie Akademia Nauk Stosowanych, o znacznie mniejszym potencjale naukowo-badawczym (ok. 2000 studentów i 170 pracowników wobec 3500 studentów i 400 pracowników w Słupsku). Ośrodek uniwersytecki w Słupsku ma zatem wyższy status naukowy i większy potencjał edukacyjny niż w niektórych miastach o randze regionalnej lub nawet krajowej. 2. Funkcje kulturowe o charakterze ponadregionalnym Słupsk jest unikatowym ośrodkiem kultury w skali kraju – w mieście działają instytucje współprowadzone przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz samorząd województwa: - Polska Filharmonia „Sinfonia Baltica” im. Wojciecha Kilara, - Nowy Teatr im. Witkacego, - Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez MKiDN), - Bałtycka Galeria Sztuki Współczesnej (instytucja Marszałka Województwa Pomorskiego). Tak bogate zaplecze kulturalne nie występuje nawet w wielu miastach o wyższej klasyfikacji (np. Tarnów, Włocławek, Elbląg, Radom nie posiadają pełnego zestawu instytucji tej rangi). 3. Funkcje administracyjne i gospodarcze W Słupsku działa instytucja centralna – Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego, co wyróżnia miasto na tle większości ośrodków regionalnych. Miasto jest siedzibą licznych delegatur instytucji wojewódzkich i regionalnych, m.in. Regionalnego Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa (jednego z zaledwie 5 poza stolicami województw). Słupsk pełni funkcję centrum administracyjnego i usługowego Pomorza Środkowego, a jego znaczenie rośnie – potwierdza to m.in. planowana reaktywacja Urzędu Morskiego dla obszaru Pomorza Środkowego. 4. Znaczenie komunikacyjne i infrastrukturalne W Słupsku powstaje dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej – wyższej niż w Koszalinie, Radomiu czy Rybniku. Miasto stanowi kluczowy węzeł transportowy dla regionu Pomorza Środkowego, z rozbudowanymi połączeniami kolejowymi i drogowymi. Liczba dojazdów do pracy do Słupska (dane NSP 2021) jest większa niż do Gorzowa Wielkopolskiego i Wałbrzycha, a jedynie o 4% mniejsza niż do Koszalina – mimo mniejszej liczby ludności. 5. Funkcje zdrowotne i społeczne Słupsk dysponuje szpitalem III poziomu zabezpieczenia w systemie NFZ, co czyni go ośrodkiem medycznym obsługującym znacznie większy obszar niż typowe miasta subregionalne. W zakresie dostępu do usług wyższego rzędu (sąd, teatr dramatyczny, filharmonia, dworzec wojewódzki, uczelnia wyższa, szpital wojewódzki) – Słupsk spełnia wszystkie sześć kryteriów, które w raporcie analitycznym spełniają tylko trzy miasta w Polsce: Częstochowa, Kalisz i Słupsk. Dla porównania: Koszalin, Radom, Płock czy Elbląg nie spełniają pełnego zestawu kryteriów, a Chojnice – żadnego. 6. Aspekty demograficzne i funkcjonalne	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Kryterium liczby ludności nie powinno być czynnikiem ograniczającym w ocenie potencjału Słupska, ponieważ: - znajduje się on w obszarze o niskiej gęstości zaludnienia, - zjawisko suburbanizacji zaniża faktyczną liczbę użytkowników miasta. Obszar funkcjonalny Słupska (MOF) liczy ok. 160 tys. mieszkańców, czyli niemal tyle samo co MOF Elbląga	
431 2	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Część dalsza uwagi dot. rozdziału dotyczącego „Policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych” – klasyfikacji Słupska jako ośrodka subregionalnego. Zwracam się z wnioskiem o zmianę klasyfikacji miasta Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. – z ośrodka subregionalnego na ośrodek regionalny (regionalną aglomerację miejską). Uzasadnieniem tej zmiany jest faktyczna pozycja funkcjonalna i instytucjonalna Słupska, która w sposób oczywisty plasuje miasto na poziomie co najmniej równorzędnym z ośrodkami sklasyfikowanymi w projekcie jako „regionalne aglomeracje miejskie” (m.in. Elbląg, Włocławek, Tarnów, Rybnik, Koszalin, Radom czy Płock). Poniżej przedstawiam kolejne argumenty merytoryczne potwierdzające zasadność tej zmiany: 6. Aspekty demograficzne i funkcjonalne Kryterium liczby ludności nie powinno być czynnikiem ograniczającym w ocenie potencjału Słupska, ponieważ: - znajduje się on w obszarze o niskiej gęstości zaludnienia, - zjawisko suburbanizacji zaniża faktyczną liczbę użytkowników miasta. Obszar funkcjonalny Słupska (MOF) liczy ok. 160 tys. mieszkańców, czyli niemal tyle samo co MOF Elbląga (162 tys.). Liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez min. 4 godziny to 111–115 tys., co potwierdza realny zasięg oddziaływania miasta wykraczający daleko poza granice administracyjne. 7. Rola Słupska w kontekście strategicznych kierunków rozwoju Strategia akcentuje znaczenie energetyki wiatrowej i jądrowej oraz rozwoju stref przybrzeżnych – oba te obszary dotyczą bezpośrednio Słupska i jego regionu (Ustka, powiat słupski, szeroko rozumiane Pomorze Środkowe). Miasto jest wskazane w dokumentach krajowych jako obszar specjalnej interwencji w zakresie rozwoju morskiej energetyki i sieci miejskiej – co samo w sobie potwierdza jego regionalną rolę. Dodatkowo Słupsk, z racji położenia w środkowej części wybrzeża, jest naturalnym centrum Pomorza Środkowego i potencjalnym kandydatem do roli miasta wojewódzkiego przy ewentualnych korektach podziału administracyjnego. 8. Argument terytorialny i policentryczny W przeciwieństwie do Elbląga czy Tarnowa, które leżą w bezpośrednim sąsiedztwie silnych metropolii (Gdańska, Krakowa), Słupsk jest od Gdańska oddalony ponad 120 km, przez co funkcjonuje jako samodzielny, niezależny ośrodek regionalny, niepodporządkowany metropolii trójmiejskiej. Uznanie go jedynie za ośrodek subregionalny zaburza zasadę równoważenia rozwoju terytorialnego kraju i grozi marginalizacją całego Pomorza Środkowego. Wniosek końcowy: W świetle powyższych argumentów wnoszę o: - Zaliczenie Słupska do kategorii ośrodków regionalnych (regionalnych aglomeracji miejskich) w Policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, analogicznie jak Elbląga. Uzasadnienie ma charakter merytoryczny, poparty danymi statystycznymi, analizą funkcjonalną i oceną infrastruktury usług wyższego rzędu. Klasyfikacja Słupska jako ośrodka subregionalnego nie odzwierciedla jego rzeczywistej rangi i znaczenia w systemie osadniczym Polski.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
431 3	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	63	W powyższej części projektu Strategii Rozwoju Kraju odnosi się tylko i wyłącznie do poprawy sytuacji mieszkaniowej jedynie na obszarach miast i małych miasteczek. Pomijając całkowicie problem dostępności mieszkań na obszarach wiejskich. Niestety w wielu gminach wiejskich, szczególnie na terenach górskich lub charakteryzujących się rozproszoną zabudową brakuje terenów uzbrojonych, a koszt budowy sieci wodno-kanalizacyjnej, drogowej są zbyt wysokie dla gmin wiejskich. Dlatego szczególnie ważne jest uruchomienie wsparcia finansowego dla gmin wiejskich z przeznaczeniem na uzbrojenie terenów pod budownictwo mieszkaniowe. Dlatego proponujemy aby dodać Kierunek działań 4 Wsparcie gmin wiejskich w procesie przygotowania terenów pod zabudowę mieszkaniową.	Zadaniem władz publicznych w zakresie polityki mieszkaniowej jest tworzenie warunków, w tym przyjaznego otoczenia prawnego, do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych tam, gdzie jest ono utrudnione na zasadach rynkowych. W tym sensie instrumenty polityki mieszkaniowej koncentrują się na obszarze całego kraju, wspierając, również finansowo, samorządy lokalne w tworzeniu warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnot samorządowych. Na poziomie

						strategicznym zatem również cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do terenu całego kraju. Gminy wiejskie mogą korzystać z proponowanych gminom instrumentów jak inne gminy.
4314	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	68	Uwzględnienie wsparcia szkoleniowego, doradczego i konsultacyjnego dla rodziców dzieci w zakresie występujących trudności wychowawczych oraz właściwego stymulowania rozwoju dziecka do lat 3.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
4315	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	70	5. Kształtowanie w przestrzeni publicznej narracji sprzyjającej rodzicielstwu A. Poprawa wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej - str. 70 Prosimy o dopisanie w trzecim wierszu po słowie ojcostwa: "w szczególności na obszarach wiejskich".	Uwaga powtórzona
4316	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Diagnoza nie nawiązuje do obszarów wiejskich, zauważane są potrzeby wdrażania działań profilaktycznych, ale bez rozgraniczenia na miasta i wsie. Jeżeli chodzi o seniorów z obszarów wiejskich niż seniorzy z miast. Diagnoza odnosi się ogólnie do społeczeństwa bez względu na miejsce zamieszkania. Jednak w przypadku seniorów jest nadal widoczna różnica pod wieloma względami pomiędzy seniorami ze wsi a nawet już z małych miast. Diagnoza nie dostrzega diametralnej różnicy między obszarami wiejskimi i miejskimi. Dla przykładu senior w mieście może korzystać z bogatej oferty kulturalnej, do obiektów takich jak galerie, kina, teatr może dojechać komunikacją publiczną. Senior na wsi nie ma dostępu do takich obiektów, komunikacja publiczna działa przede wszystkim godzinach ułatwiających dojazd do pracy, szkoły. Dodatkowo kobiety żyją dłużej wykluczone są na wsi komunikacyjnie, ponieważ nie mają praw jazdy, gdyż zwykle posiadali je mężczyźni. Powinno znaleźć się tam stwierdzenie powinno się znaleźć takie stwierdzenie. „Zjawiska te są szczególnie widoczne na obszarach wiejskich, gdzie wpływają na nie m.in. ograniczony dostęp do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, problemy z komunikacją miejską, mniejsza dostępność usług medycznych i profilaktycznych, niższy poziom edukacji zdrowotnej oraz utrwalone wzorce zachowań i stylu życia. Dodatkowo, czynniki ekonomiczne i społeczne – takie jak niższe dochody, wyższy poziom bezrobocia czy ograniczone możliwości uczestnictwa w zorganizowanych formach aktywności – sprzyjają utrzymywaniu niekorzystnych nawyków zdrowotnych wśród mieszkańców wsi. Ponadto część seniorów zamieszkujących obszary wiejskie to osoby wywodzące się ze środowisk po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR-ach), gdzie przez lata utrwały się specyficzne wzorce życia społecznego i zawodowego. Brak stabilności zatrudnienia po likwidacji PGR-ów, ograniczone perspektywy rozwoju oraz wieloletnie poczucie marginalizacji społecznej przyczyniły się do niższej aktywności społecznej, gorszego stanu zdrowia i słabszej motywacji do podejmowania działań prozdrowotnych wśród tej grupy osób.” 1. Promowanie zdrowego stylu życia. Szczególną uwagę należy zwrócić na kierowanie działań z zakresu promowania zdrowego stylu życia do dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich już od najmłodszych lat, ponieważ to właśnie tam często obserwuje się ograniczony dostęp do zajęć sportowych, infrastruktury rekreacyjnej oraz programów edukacji zdrowotnej. Wczesne kształtowanie prawidłowych postaw prozdrowotnych na wsi jest kluczowe dla wyrównywania szans rozwojowych i zapobiegania utrwalaniu niekorzystnych nawyków zdrowotnych w dorosłym życiu. 4. Aktywne starzenie się Szczególne znaczenie będą miały działania skierowane do seniorów zamieszkujących obszary wiejskie, którzy często znajdują się w trudniejszej sytuacji społecznej i ekonomicznej, a także mają ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej. Wsparcie tej grupy jest kluczowe dla przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, samotności oraz pogłębiającym się nierównościom w jakości życia między miastem a wsią. Ponadto część seniorów zamieszkujących obszary wiejskie to osoby wywodzące się ze środowisk po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (PGR-ach), gdzie przez lata utrwały się specyficzne wzorce życia społecznego i zawodowego. Brak stabilności zatrudnienia po likwidacji PGR-ów, ograniczone perspektywy rozwoju oraz wieloletnie poczucie marginalizacji społecznej przyczyniły się do niższej aktywności społecznej, gorszego stanu zdrowia i słabszej motywacji do podejmowania działań prozdrowotnych wśród tej grupy osób. My dzieci z PGR-u (mamy teraz 30-50 lat) już nie odczuwamy tej różnicy, ale seniorzy, którzy pracowali w PGR jeszcze tak.	Należy zauważyć, że działania opisane w Strategii są skierowane do wszystkich, bez względu na miejsce zamieszkania. Planowane dodanie zapisów dot. zmniejszania nierówności w zdrowiu, które będą się odnosiły do wyrównywania dysproporcji w dostępie do świadczeń w ujęciu terytorialnym.

					6. Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia A. Odciążenie systemu szpitalnego dzięki odwróceniu piramidy świadczeń. Obecnie w małych miastach, szczególnie tych poniżej 15 tys., występuje znaczący deficyt lekarzy	
431 7	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	44	W odniesieniu do rynku pracy, instrument RLKS powinien skupiać się na dawaniu osobom młodym możliwości rozwoju kariery zawodowej w miejscu zamieszkania, wspierać lokalne firmy w tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy i dawać (w miarę możliwości) warunki do zatrudnienia osobom niepełnosprawnym, czy 50+. Priorytet 1.4 Rynek pracy włączający różne grupy społeczne Wyzwania: Uwagi ogólne: 1. Poza kilkoma zdaniem, brak analizy różnic w trudnościach z podejmowaniem aktywności zawodowej w ośrodkach miejskich i obszarach wiejskich. Zdecydowanie inne trudności związane z podejmowaniem czy kontynuacją pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego będą miały młode matki czy osoby w wieku emerytalnym mieszkające np. w Rzeszowie i w Cisnej. W naszej opinii analiza ta powinna być dokonana oddzielnie dla miast i ich obszarów funkcjonalnych oraz oddalonych od nich małych miejscowości. 2. Bardzo ważną kwestią jest tworzenie młodym matkom na obszarach wiejskich warunków do jak najszybszego powrotu do aktywności zawodowej po urodzeniu dziecka. W części dotyczącej wyzwani, skupiono się na promocji włączania się ojców w opiekę nad dziećmi, co w naszej opinii nie daje możliwości obydwójgu rodzicom alternatyw, tylko dalej powoduje ograniczenie możliwości pracy jednemu z nich. Rozwiązaniem jest tworzenie warunków do podejmowania pracy przez obojga rodziców. Kierunki działań: 3. Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym C. Tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich poza rolnictwem Kierunek skupia się na tworzeniu mikroprzedsiębiorstw. Instrument RLKS powinien również mieć możliwość na wspieranie mieszkańców w zdobywaniu wymaganych rynkiem pracy kompetencji zawodowych. Umożliwienie już istniejącym firmom podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników będzie powodowało, że lokalne firmy będą posiadały dobrze wykwalifikowanych pracowników, co wpłynie pozytywnie zarówno na funkcjonowanie firmy równocześnie dawać będzie szansę pracownikowi na zwiększenie wynagrodzenia. W naszej opinii LGD mają odpowiedni potencjał do analizy potrzeb zarówno mieszkańców w zdobywaniu kompetencji dających im większe możliwości na rynku pracy jak i przedsiębiorców w kwestii podnoszenia kwalifikacji ich pracowników. Dodatkowo, tworzenie miejsc pracy powinno odbywać się również poprzez rozwijanie firm na obszarach wiejskich, jednocześnie tworząc nowe miejsca pracy. 4. Dopasowanie działalności urzędów pracy do potrzeb rynku pracy C. Wsparcie zatrudnienia osób młodych Proponujemy dodać zapis mówiący o potrzebie tworzenia atrakcyjnych miejsc pracy dla osób młodych poprzez instrument RLKS aby ograniczyć proces depopulacji obszarów wiejskich (str. 51 strategii). Kierunki działań wspierania osób młodych do podejmowania aktywności zawodowej skupiają się na działalności urzędów pracy, co w naszej opinii powodować będzie rezygnację osób młodych z podejmowania pracy w ich miejscu zamieszkania. Osoby młode powinny mieć dostęp do dobrze płatnej pracy i możliwości rozwijania swoich talentów aby nie opuszczać obszarów wiejskich na rzecz aglomeracji. Dobrze byłoby w kierunkach działań w punktach: 1B, 2 C, 4 A,B, 5 A dopisać, że wsparcie będzie udzielane także przez sektor społeczny, NGO, w tym Lgd. W dotychczasowych zapisach kładą nacisk jedynie na urzędy pracy, natomiast bliżej ludzi są organizacje społeczne, które mogłyby także zmotywować do działania na rynku pracy.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycje zbyt szczegółowe jak na poziom ogólności Strategii.
431 8	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	4. Wzmacnianie integracji społecznej E. Wspieranie i promocja aktywności społecznej Proponujemy dodanie zapisu: Wspierane będą działania angażujące społeczności lokalne w proces podejmowania decyzji, w tym w szczególności wykorzystujące sprawdzone instrumenty, narzędzia tj.: budżet obywatelski, fundusz sołecki, LEADER/RLKS.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycje zbyt szczegółowe jak na poziom ogólności Strategii.
431 9	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	159	Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna Kierunki działań pkt D zapewnienie warunków dla rozwoju obywatelskich społeczności energetycznych, spółdzielni energetycznych oraz klastrów energii. W 3 wierszu po słowie inwestycji dopisanie: w odniesieniu do obszarów wiejskich w ramach RLKS/LEADER.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

4320	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	180	4. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa Bardzo niepokojące są zapisy w tym temacie w drugim wierszu jest mowa o rozbudowie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy. W tym miejscu należy zadbać o obszary mniej zurbanizowane, które mamy w gminach. Należy zmienić to zdanie jak niżej: (....) modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy i przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarach mniej zurbanizowanych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4321	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	183	Dodatknie wskaźnika w tabeli na stronie 183. Stopień zalesienia powierzchni kraju do 2035 - 30,5%, Wartość bazowa: 29,6% (2023 r.), cel pośredni na 2030 r. - 30% Źródło danych: MKiŚ	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
4322	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	W kierunkach działań punkt 2 Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego, litera G dodać zapis wskazujący na możliwość rozwoju usług „transportu na żądanie” poprzez inwestycje w ramach koncepcji Smart Village na obszarach wiejskich.	Koncepcja Smart village nie obejmuje tylko zagadnień transportu. Jest to koncepcja rozwoju obszarów wiejskich polegająca na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, takich jak technologie cyfrowe, zielona energia i innowacje, w celu poprawy jakości życia mieszkańców, lepszego zarządzania zasobami i wspierania zrównoważonego rozwoju. Termin ten obejmuje szerokie spectrum zagadnień (smart people, smart living, smart environment, smart government, smart economics, smart mobility).
4323	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	214	pkt. 1 F Proponujemy wskazać LGD jako organizacje - instytucje, które powinny być włączone w edukację w zakresie edukacji do zagrożeń. "Proces ten będzie realizowany poprzez systematyczną edukację prowadzoną w szkołach, na uczelniach, w organizacjach ochotniczych, harcerskich, samorządowych, lokalnych grupach działania i innych, zgodnie z przyjętymi zapisami Ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej i jej kierunkowymi aktami wykonawczymi. Działania te będą prowadzone przy wsparciu organizacji pozarządowych, w tym Ochotniczej Straży Pożarnej, oraz innych organizacji ratowniczych, proobronnych i humanitarnych."	Wszelkie podmioty zainteresowane realizacją szkoleń w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej powinny spełniać warunki określone w ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej (OLiOC). Finansowanie takich działań może być zapewnione przez władze samorządowe, na podstawie odpowiednich umów dotyczących realizacji zadań w ramach obszaru 4 Programu OLiOC.
4324	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSCIOWEGO	219	Proponujemy, aby opłacalność produkcji ekologicznej i małej skali były ujęte zachowanie bezpieczeństwa żywnościowego. W kierunkach działań – wskazanie, że małe przetwórstwo, krótkie łańcuchy żywnościowe powinny mieć takie otoczenie prawno – skarbowe i higieniczne, by stały się opłacalne. Możliwość kupna żywności bezpośrednio od producenta, wzmocni bezpieczeństwo żywnościowe, uniezależni od dostaw z zewnątrz. Wspieranie gospodarstw rodzinnych nie może polegać tylko na modernizacji w kierunku zwiększania produkcji, lecz zachęcanie do produkcji małej skali i przetwórstwa lokalnego. Również w kierunkach działań wskazanie, że rozwiązaniem jest wsparcie zaangażowania lokalnego, np. poprzez budżety obywatelskie i RLKS (Leader).	Prawo żywnościowe ma przede wszystkim na celu ochronę zdrowia i życia konsumentów, w związku z tym nawet małe i średnie przedsiębiorstwa, w tym podmioty prowadzące KŁD muszą spełniać określone wymagania higieniczne (z uwzględnieniem zasady elastyczności, np. w odniesieniu do dokumentacji, czy systemu HACCP). W zakresie prawa żywnościowego w ramach kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i

						Rozwoju Wsi wprowadzono już wiele uproszczeń dla podmiotów prowadzących małe i średnie przedsiębiorstwa, w tym KtD, na tyle na ile pozwalały na to przepisy prawa UE i z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia ochrony zdrowia i życia konsumentów, a także wysokiej jakości żywności. Ewentualne dodatkowe uproszczenia będą wprowadzane na wniosek zainteresowanych rolników i organizacji rolniczych, o ile nie będzie to sprzeczne z podstawowym celem prawa żywnościowego UE. Ponadto obecne przepisy dot. bezpieczeństwa żywności umożliwiają zakup żywności bezpośrednio od producenta.
432 5	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Treść uwagi: Cel 2.1 koncentruje się głównie na edukacji formalnej, szkolnictwie i współpracy z uczelniami oraz przedsiębiorstwami, co odzwierciedla miejscocentryczne podejście. Brakuje odniesienia do edukacji pozaformalnej, nieformalnej i środowiskowej, która jest kluczowa na obszarach wiejskich i stanowi podstawowy kanał uczenia się dorosłych, kobiet oraz seniorów. Nie uwzględniono także specyfiki edukacji obywatelskiej i społecznej, prowadzonej przez organizacje lokalne – w tym LGD, KGW, OSP, biblioteki, stowarzyszenia i parafie. Propozycja zmiany: Uzupełnić zapis celu 2.1 o komponent „rozwój kompetencji obywatelskich i społecznych poprzez edukację lokalną”, realizowaną przez partnerstwa lokalne (LGD, NGO, samorządy). Wprowadzić instrument „Lokalne Partnerstwa Edukacyjne” jako mechanizm budowania kompetencji dorosłych w środowisku wiejskim, z zapewnieniem finansowania w ramach FERS i krajowych programów edukacyjnych. Uzasadnienie: Rozwój kompetencji na wsi wymaga innych narzędzi niż w miastach – bazujących na relacjach, wspólnocie i praktycznym uczeniu się. Pominięcie edukacji pozaformalnej pogłębi wykluczenie kompetencyjne mieszkańców obszarów wiejskich.	Postulowane działania w zasadzie zgadzają się z koncepcją Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji (LOWE). Misja LOWE nie sprowadza się jedynie do wiedzy i edukacji. Jako nowa misja społeczna szkół ma oddziaływać również na integrację środowisk lokalnych (nie włączyliśmy wątku integracji do nazwy LOWE, gdyż z czasem ten skrót stał się bardziej rozpoznawalny niż pełna nazwa). Większość LOWE działa w małych miejscowościach i na obszarach wiejskich. LOWE jest typowym przykładem edukacji pozaformalnej - podstawą ofert nie są podstawy programowe kształcenia ogólnego w szkołach, ale rozpoznanie lokalnych potrzeb dorosłych na umiejętności. Sugerujemy włączenie się w ruch LOWE i działanie na rzecz jego rozwoju.
432 6	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Treść uwagi: W obecnym brzmieniu cel 2.7 sprowadza jakość życia do kwestii infrastrukturalnych i dostępu do usług publicznych. Brakuje ujęcia społecznego i wspólnotowego wymiaru jakości życia – czyli dobrostanu, więzi społecznych, uczestnictwa w kulturze, bezpieczeństwa lokalnego i zaufania. Nie została też uwzględniona rola organizacji społecznych i LGD w animacji społecznej oraz świadczeniu usług społecznych i kulturalnych. Propozycja zmiany: Doprecyzować cel 2.7, dodając zapis: „Jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich i małomiejscowych będzie podnoszona poprzez rozwój wspólnot lokalnych, animację społeczną i wsparcie usług świadczonych przez organizacje pozarządowe oraz Lokalne Grupy Działania.” Wprowadzić komponent „Dobrostan lokalny” w ramach celu 2.7, realizowany przez LGD i inne partnerstwa terytorialne.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycje zbyt szczegółowe jak na poziom ogólności Strategii.

					Uzasadnienie: Na obszarach wiejskich jakość życia zależy w większym stopniu od kapitału społecznego i wspólnotowości niż od infrastruktury. Włączenie LGD w realizację celu 2.7 pozwoli na rzeczywiste wzmocnienie odporności i spójności społecznej. Uwaga nr 3 – Wspólna dla celów 2.1 i 2.7 Treść uwagi: Strategia ujmuje rozwój społeczny w sposób scentralizowany i technokratyczny. Brakuje mechanizmów współtworzenia polityki rozwoju przez lokalne partnerstwa (LGD, NGO, samorządy). Nie przewidziano wskaźników mierzących jakość życia i rozwój kompetencji w ujęciu terytorialnym, uwzględniających specyfikę obszarów wiejskich. Propozycja zmiany: Włączyć poziom lokalny (LGD i sieci partnerskie) do systemu realizacji celów 2.1 i 2.7. W systemie monitoringu wprowadzić wskaźniki odnoszące się do dobrostanu społecznego, uczestnictwa obywatelskiego i zaufania społecznego w ujęciu terytorialnym. Uznanie LGD za partnerów wdrożeniowych w realizacji Strategii w ramach OSI i polityki rozwoju lokalnego. Uzasadnienie: Zrównoważony rozwój nie może być realizowany wyłącznie przez wzmocnienie miast. Wieś powinna być podmiotem rozwoju – miejscem, gdzie obywatele współtworzą politykę i praktycznie budują kompetencje, solidarność i jakość życia. Podsumowanie: W obecnym kształcie Strategia RP 2035 r. zbyt słabo adresuje potrzeby i potencjały obszarów wiejskich. Cele 2.1 i 2.7 powinny być uzupełnione o komponenty społeczne i obywatelskie, a realizacja ich powinna odbywać się przy aktywnym udziale Lokalnych Grup Działania, które stanowią trwałe i sprawdzone struktury współpracy lokalnej.	
432 7	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	22	Pkt. 22 Realizacja Programu Priorytetowego "Czyste Powietrze" - program nie obejmuje właścicieli mieszkań w kamienicach. W małych miasteczkach i wsiach jest mnóstwo kamienic w opłakanym stanie, często nie ma wspólnot mieszkaniowych. Podlegają one ochronie konserwatorskiej, więc koszty mogą być znacznie wyższe w przypadku ogrzewania budynku, wymiany okien i drzwi, zakup rekuperacji. Jeżeli chcemy zatrzymać zabytki w dobrym stanie należy nie wykluczać lokali mieszkalnych w budynkach wielorodzinnych (czyt. kamienic) z wyodrębnioną księgą wieczystą i dofinansować też w programie czyste powietrze. Chyba, że jest tam błąd: "Program skierowany jest do właścicieli i współwłaścicieli jednorodzinnych domów mieszkalnych lub lokali mieszkalnych wydzielonych w budynkach jednorodzinnych, posiadających wyodrębnioną księgę wieczystą" - może powinno być wielorodzinnych.	PPCP skierowany jest dla właścicieli budynków jednorodzinnych. Dla właścicieli budynków wielorodzinnych dedykowane są inne programy wsparcia.
432 8	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Obecny zapis: Ośrodek Miejski: Kielce. Obszar funkcjonalny: Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górnio, Masłów, Miedziana Góra, Morawica, Piekoszków, Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk. Proponowany zapis: Ośrodek Miejski: Kielce. Obszar funkcjonalny: Bieliny, Bodzenty, Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górnio, Łągów, Łopuszno, Masłów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Nowa Słupia, Piekoszków, Pierzchnica, Raków, Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk. Uzasadnienie: Jeżeli do OF Kielce zaliczono gminę Chmielnik, to również powinny być zaliczone takie gminy jak: Bieliny, Bodzenty, Łągów, Łopuszno, Mniów, Nowa Słupia, Pierzchnica, Raków. Są to gminy położone nie dalej od Kielc niż gmina Chmielnik. Niektóre z nich nawet bliżej, przez co ich powiązania funkcjonalne o charakterze społeczno-gospodarczym są silniejsze. Mieszkańcy tych ośmiu gmin tak samo pracują i korzystają z usług publicznych w Kielcach, jak mieszkańcy Chmielnika. Należy zwrócić uwagę, że te osiem gmin nie zostało ujętych w żadnym OSI, pozostałe gminy wiejskie Woj. Świętokrzyskiego zostały ujęte w "OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe". Może zostać przez to zachwiana równowaga rozwoju Województwa Świętokrzyskiego. Poza tym należy zwrócić uwagę, że proponowany obszar funkcjonalny Kielc jest niezgodny z zapisami projektu strategii str. 57 Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej.	Przyjęto delimitację wskazaną przez samorząd województwa
432 9	Organizacja pozarządowa	Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Obecny zapis: Obszar OSI: Powiaty: bartoszycki, braniewski, działdowski, elbląski, giżycki, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski, nidzicki, nowomiejski, olecki, ostródzki, piski, szczycieński, gołdapski, węgorzewski Proponowany zapis: Obszar OSI: Powiaty: bartoszycki, braniewski, działdowski, elbląski, giżycki, ławski, kętrzyński, lidzbarski, mrągowski,	Powiat ławski nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI

					nidzicki, nowomiejski, olecki, ostródzki, piski, szczycieński, gołdapski, węgorzewski. Uzasadnienie: W skład Powiatu Iławskiego wchodzi gminy wiejskie (Iława, Lubawa) oraz miejsko-wiejskie (Kisielice, Susz, Zalewo), które nie spełniają kryterium obszarów wiejskich aglomeracyjnych i znajdują się poza bezpośrednią strefą oddziaływania dużych miast wojewódzkich (Olsztyn, Elbląg), co generuje wyższe ryzyko marginalizacji, pogłębiania ujemnego bilansu migracyjnego i spowalnia tempo rozwoju. Obszary te zachowują rolniczy charakter (niska dywersyfikacja gospodarcza) oraz są kluczowe dla walorów przyrodniczych regionu (Pojezierze Iławskie), a jako nieliczne z całego województwa warmińsko - mazurskiego, nie zostały ujęte w żadnym z obszarów OSI. Ponadto Pojezierze Iławskie ujęte zostało w treści Strategii (str. 259, pkt 5, ppkt a) jako strefa wielofunkcyjna i problemowa, będąca obszarem rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważnym dla gospodarki żywnościowej, tym bardziej zasadnym jest ujęcie powiatu iławskiego w obszarze OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe	
433 0	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	215	W strategii nie wskazano obszarów, które z perspektywy bezpieczeństwa są istotne. Jednym z nich jest moim zdaniem bezpieczeństwo systemu płatniczego. Dziś polegamy w dużej mierze na płatnościach opartych o zagraniczną infrastrukturę – chodzi nie tylko o zagraniczne systemy płatności kartowych (Mastercard, Visa), lecz również o systemy płatności finansowane przez zagraniczne podmioty (Blik). Jednocześnie nie inwestujemy w rozwój i utrzymanie rozwiązań niezależniących nas od zagranicznej infrastruktury czy rozwiązań odpornych na braki w ciągłości dostaw energii – na poziomie unijnym rozwija się cyfrowe euro, alternatywa dla zagranicznych systemów płatności (EPI Company), w Chinach trwają lub ukończono prace nad cyfrowym juanem mogącym funkcjonować w środowisku offline, w Rosji (w odpowiedzi na sankcje międzynarodowe) stworzono alternatywę wobec systemów Mastercard i Visa, by obsłużyć płatności na rynku lokalnym. Na naszym lokalnym rynku brak jest jakiegokolwiek zainteresowania budową odporności w tym obszarze, choć płatności są podstawą funkcjonowania gospodarki – bez gwarancji niezawodnej obsługi płatności niemożliwe jest prowadzenie rozliczeń pomiędzy wszystkimi uczestnikami rynku. W strategii należałoby poświęcić więcej uwagi temu obszarowi poprzez zaplanowanie prac nad rozwojem cyfrowego złotego, który mógłby działać również w trybie offline (w tym w razie przerwy w dostawach energii), a także prac nad budową lokalnego systemu wspierającego obsługę płatności, który nie polegałby na zagranicznej infrastrukturze – ostatnia awaria Amazon Web Services pokazała dobitnie, czym skutkuje poleganie na usługach jednego dostawcy.	Uwaga o charakterze komentarza, bez propozycji szczegółowych zapisów.
433 1	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	129	Na szczególną uwagę zasługuje rozwój sieci tras rowerowych powstających na terenach dawnych linii kolejowych, które zostały zlikwidowane lub wyłączone z eksploatacji. Zjawisko to obserwowane jest w wielu krajach Europy, a w ostatnich latach dynamicznie rozwija się również w Polsce. Wykorzystanie istniejących nasypów, wiaduktów, mostów czy tuneli kolejowych pozwala na tworzenie atrakcyjnych i bezpiecznych tras rowerowych, często o łagodnych nachyleniach i z dala od intensywnego ruchu samochodowego. Przekształcanie dawnych torowisk w ścieżki rowerowe niesie ze sobą liczne korzyści. Po pierwsze, jest to przykład efektywnego zagospodarowania zdegradowanej infrastruktury transportowej, co sprzyja ochronie krajobrazu i ograniczaniu zjawiska urban sprawl. Po drugie, takie inwestycje wspierają rozwój turystyki rowerowej, umożliwiając tworzenie długodystansowych szlaków o wysokich walorach krajoznawczych. Warto również podkreślić wymiar społeczny tego zjawiska. Odtworzenie dawnych połączeń w formie tras rowerowych sprzyja integracji lokalnych społeczności, poprawia dostępność komunikacyjną mniejszych miejscowości oraz podnosi jakość życia mieszkańców. Trasy te często stają się także elementem tożsamości regionalnej i nowym symbolem lokalnej historii, łącząc przeszłość z nowoczesnym podejściem do mobilności. W perspektywie długofalowej rozwój takich ścieżek może stanowić ważny element polityki zrównoważonego transportu, ograniczającej emisję CO₂ i promującej zdrowy tryb życia. Wykorzystanie dawnych linii kolejowych jako podstawy sieci rowerowej to nie tylko praktyczne, ale i symboliczne działanie – przekształcenie infrastruktury przemysłowej w przestrzeń przyjazną ludziom i środowisku.	Uwaga odrzucona
433 2	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	10	Sprzeciwiam się degradacji Słupska do roli ośrodka subregionalnego w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Słupsk posiada wszystkie cechy miasta regionalnego: uniwersytet, instytucje centralne (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), instytucje regionalne (RCKiK, Filharmonia, delegatury urzędów), rozwiniętą infrastrukturę transportową (dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej, węzeł kolejowy ważniejszy niż w wielu miastach wojewódzkich), a także jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy niż Wałbrzych czy Gorzów Wlkp. Miasto i region są kluczowym centrum energetyki (wiatr, atom), turystyki i przemysłu morskiego. W praktyce Słupsk przewyższa część miast zakwalifikowanych jako regionalne (np. Włocławek, Tarnów, Elbląg).	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Wnoszę o zmianę klasyfikacji i uznanie Słupska za ośrodek regionalny, co odpowiada faktycznej roli miasta i znaczeniu dla Pomorza Środkowego oraz całego kraju.	
433 3	Instytucja publiczna	mrpips	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Proponuje się dodanie horyzontalnego zapisu dotyczącego uwzględnienia praw osób z niepełnosprawnościami we wszystkich priorytetach, zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych, a także o potrzebach uwzględnienia potrzeb osób z niepełnosprawnościami.	Każdy priorytet dotyczy jakiegoś tematu, choć temat osób z niepełnosprawnościami jest ważny, umieszczanie go w każdym priorytecie wpłynęłoby negatywnie na klarowność dokumentu.
433 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	W obliczu wyzwań, przed którymi stoi Polska do 2035 roku, niezwykle istotne jest, aby każde miasto, w tym Słupsk, miało możliwość pełnego rozwoju i uczestniczenia w ogólnokrajowym postępie. W związku z tym wyrażam zdecydowany sprzeciw wobec wszelkich działań, które mogą prowadzić do marginalizacji Słupska. Słupsk, z bogatą historią i unikalnym dziedzictwem kulturowym, jest ważnym punktem na mapie Polski. Jego potencjał, zarówno gospodarczy, jak i społeczny, powinien być wykorzystywany i wspierany w ramach krajowej strategii rozwoju. Słupsk, Koszalin, Włocławek i Elbląg – miasta o podobnej infrastrukturze – powinny być tak samo traktowane! Jeśli Słupsk zostanie pominięty, będzie to prowadziło do nierówności w dostępie do zasobów, inwestycji i możliwości rozwoju. Marginalizacja Słupska może mieć dalekosiężne konsekwencje. Mniejsze wsparcie dla lokalnej gospodarki, infrastruktury czy edukacji może skutkować stagnacją oraz depopulacją, gdy młodzi ludzie będą szukać lepszych perspektyw w innych miastach. Dlatego kluczowe jest, aby w strategii rozwoju Polski do 2035 roku znalazły się konkretne działania na rzecz wsparcia Słupska, które umożliwią miastu wzrost i przyciąganie inwestycji	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
433 5	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.3: ODPOWIEDZIALN A POLITYKA MIGRACYJNA	72	Przy obecnym poziomie dzietności, liczba Polaków za 75 lat może spaść z 37 mln do 14,5 mln. Liczba osób w wieku produkcyjnym spadnie z 21 mln do 7 mln. Wydaje się, że można byłoby zaplanować bardziej ambitne działania niż przedstawione w Strategii. Imigracja nie jest wystarczającym rozwiązaniem – wyliczenia ZUS wskazują, że aby zatrzymać spadek liczby ludności, przez 10 lat należałoby sprowadzać rocznie 300 000 osób. Brakuje jednak możliwości pozyskania tak dużej liczby imigrantów, a ich napływ w takiej skali mógłby zagrozić spójności państwa. Imigracja może częściowo uzupełnić lukę przy dzietności 1,8, jednak nie przy obecnym wskaźniku 1,1. Jednocześnie brakuje konkretnych propozycji ekonomicznych, aby zachęcić do przyjazdu choćby części członków polskiej diaspory szacowanej na około 20 milionów.	Uwaga o charakterze komentarze, bez konkretnych propozycji szczegółowych zapisów. Jednocześnie należy podkreślić, że kwestie związane z polską diasporą znajdują odzwierciedlenie w dokumentach pn. „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo” - Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030 (Strategia Migracyjna) oraz Rządowej strategii współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030.
433 6	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	66	Strategia słusznie koncentruje się na barierach ekonomicznych posiadania dzieci, co należy ocenić pozytywnie. Jednocześnie zupełnie pomija bariery wchodzenia w związku. W pierwszej kolejności należy eliminować przeszkody w tworzeniu związków, a dopiero później wspierać decyzje o posiadaniu dzieci. Bariery wchodzenia w związku według badań demografów obejmują m.in.: - upowszechnienie smartfonów, mediów społecznościowych. Istotne jest, że ludzie wchodzą w związki przede wszystkim z partnerami o podobnym statusie społeczno-ekonomicznym. Związek jest najbardziej prawdopodobny, gdy mężczyzna ma nieco wyższy status – kobiety rzadko wiążą się z partnerami o niższym statusie, ponieważ związek z mężczyzną o wyższym statusie zwiększa poczucie bezpieczeństwa. Strategia słusznie zauważa, że większy odsetek kobiet kończy studia, a wykształcenie determinuje perspektywę statusu społeczno-ekonomicznego. Działania w Strategii powinny być uzupełnione o : •Wyrównywanie wyników edukacyjnych chłopców w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. •Większą dostępność kierunków technicznych preferowanych przez młodych mężczyzn. •Wsparcie psychologiczne dla dzieci mających trudności w relacjach społecznych. •Ograniczenie dostępu do smartfonów i mediów społecznościowych dla dzieci do 16. roku życia (wzorując się na Australii i Nowej Zelandii). Strategia przemilcza fakt, że więcej dzieci rodzi się w małżeństwach oraz w rodzinach religijnych. Świadczenia dla rodziców: W Polsce przysługuje adekwatne świadczenie tylko dla matki wcześniej pracującej, natomiast osoby niepracujące otrzymują 1 000 PLN świadczenia rodzicielskiego (tzw. Kosiniakowe) przez rok. Strategia w znacznym stopniu	Uwagi autora dotyczą znacznie szerszego spektrum zagadnień niż wynika to z wymogów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w stosunku do średniookresowej strategii rozwoju kraju. Wiele podejmowanych wątków, aczkolwiek słusznych, pozostaje jednak poza zakresem tematycznym Strategii.

					koncentruje się na opiece instytucjonalnej nad dziećmi do 3 lat, jednak badania demografów wskazują, że ważniejsze jest zapewnienie kobiecie finansowej niezależności w tym czasie (np. wzorując się na Czechach – tzw. zasiłek rodzicielski w przeliczeniu na złotówki wynosi ok. 60 000 PLN do wykorzystania przez pierwsze 3 lata życia dziecka). W Polsce świadczenie „aktywnie w domu” w ramach programu „aktywny rodzic” to 12 000 PLN na drugie i kolejne dziecko do wykorzystania do 3 roku życia dziecka. Wydaje się, że warto zrównać kwoty świadczenia ze świadczeniem obowiązującym w Czechach.	
433 7	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	61	Strategia powinna być uzupełniona o likwidację barier ekonomicznych poprzez zwiększenie dostępności mieszkań przez uwzględnienie preferencji w zdolności kredytowej dla rodzin z dziećmi. (Przykład wyliczeń w październiku 2025 na podstawie kalkulatora kredytu hipotecznego jednego z dużych banków w Polsce: Dwie osoby zarabiające łącznie 8 000 PLN netto ma zdolność kredytową na poziomie 460 000 PLN. Przy jednym dziecku, zdolność spada do 435 000 PLN; przy dwójce dzieci – 375 000 PLN; przy trójce – 295 000 PLN. Przy wyliczeniu uwzględniono wzrost dochodu ze względu na świadczenie 800 plus, pomimo tego zdolność kredytowa gwałtownie spada szczególnie przy drugim i trzecim dziecku. W związku z powyższym zasadne jest, aby wprowadzić mechanizm, w którym banki nie będą wliczały dzieci jako obciążenia przy zdolności kredytowej.) Rynek najmu: Strategia wskazuje na dużą liczbę niewynajmowanych mieszkań, jednak nie przewiduje zwiększenia podatku dla właścicieli kupujących inwestycyjnie i nie wynajmujących mieszkań. Powinno się pomyśleć o takim podatku. Niekoniecznie podatek katastralny, a po prostu większy podatek od dodatkowych niewynajmowanych nieruchomości. Jednocześnie należy zwiększyć działania chroniące przed nieuczciwymi lokatorami, których eksmisja trwa często wiele lat.	Na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa. W poszczególne rozwiązania wdrażane w ramach tej polityki mogą być jednak wpisywane preferencje dla określonych grup społeczeństwa i tak się dzieje. Rozwiązania otwarte na potrzeby rodzin z dziećmi są zatem uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1. Wsparcie to ma charakter systemowy. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań. Ponadto obowiązujące przepisy w sposób dostateczny zapewniają najemcom bezpieczne zasady wynajmu mieszkań. Zgodnie z ustawą o ochronie praw lokatorów prywatni właściciele mieszkań mogą stosować umowy najmu okazjonalnego oraz umowy najmu instytucjonalnego. Rozwiązania te wzmacniają ich pozycję względem nierzetelnych najemców, np. poprzez przyspieszoną ścieżkę egzekucji i eksmisji najemców niewywiązujących się z nałożonych na nich obowiązków.
433 8	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	80	Rynek pracy włączający różne grupy społeczne Poza zatrudnieniem wspomaganiem Strategia nie porusza innych środków mogących zachęcić do pracy osoby z niepełnosprawnościami. Brakuje chociażby koncepcji na likwidację pułapki rentowej poprzez zniesienie progów dochodowych pracujących osób z niepełnosprawnościami. Obecnie pracuje niecałe 0,5 mln osób niepełnosprawnych, ocenia się, że kolejne 0,5 miliona mogłoby podjąć pracę. Liczba działań przedstawionych w Strategii dla tej grupy osób jest stanowczo niewystarczająca.	Strategia przewiduje działania na rzecz ograniczania barier w aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami, natomiast nie wprowadza szczegółowych rozwiązań dotyczących systemu rentowego i progów dochodowych – będą one przedmiotem odrębnych regulacji.
433 9	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU	198	Strategia odnosi się jedynie do dobrowolnych form zaangażowania obywateli w obronność. Doświadczenia wojny na Ukrainie pokazują, że istotne są wielusettyśne przeszkolone rezerwy. Proponowane działania:	Strategia zostanie uzupełniona zapisami dotyczącymi szkoleń obronnych "wGotowości".

			OBRONNEGO KRAJU		•Zwiększenie potencjału mobilizacyjnego poprzez masowe szkolenia obywateli. •Rozważenie przywrócenia zasadniczej służby wojskowej w nowoczesnej formie (podobnie jak w WOT): intensywne szkolenie 16-dniowe, następnie weekendowe raz w miesiącu przez 3 lata w tej samej drużynie i jednostce położonej najbliżej miejsca zamieszkania. •Szkolenia rezerw znacznie częściej niż jest to aktualnie i w tej samej drużynie i jednostce, najbliższej miejscu zamieszkania. •Wprowadzenie instytucji „cichego klienta”, który oceniałby jakość szkolenia rezerwy. •Zachowanie uprawnień podatkowych dla osób odbywających służbę (wzorując się na Szwajcarii – osoby które nie odbyły służby płacą większe podatki). •Umiejętności podwójnego zastosowania już na etapie szkolnym – np. nauka obsługi dronów, które można wykorzystywać zarówno w wojsku jak i w rolnictwie, przemyśle czy logistyce. Strategia nie porusza sytuacji po zakończeniu konfliktu na Ukrainie. Istnieje ryzyko, że powrót żołnierzy ukraińskich z frontu bez odpowiedniego wsparcia finansowego i pracy w ich ojczyźnie może prowadzić do zagrożeń społecznych w Polsce, w tym działalności grup przestępczych.	
4340	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	W zakresie inwestycji kolejowych Strategia faworyzuje głównie kilka metropolii na osi Y: Wrocław, Łódź, Poznań, Warszawa. Pomimo deklaracji o zrównoważonym rozwoju terytorialnym opartym na policentrycznej sieci osadniczej, mniejsze miasta i regiony traktowane są jedynie w ujęciu uzupełniającym (poprawa dostępności transportowej i eliminacja wykluczenia komunikacyjnego). Brakuje jasno wytyczonego modelu równorzędnych połączeń szybkiej kolei między wieloma ośrodkami regionalnymi. Strategia powinna uwzględniać policentryczność w pełnym zakresie oraz czerpać w większym zakresie z inicjatywy stowarzyszenia „Tak dla CPK”. Poza Y wydaje się że konieczne jest zachowanie w pierwszej kolejności "szprych" do Szczecina i Rzeszowa. (np. aktualnie najszybsza podróż z północy kraju do Rzeszowa odbywa się najpierw na południe do Krakowa dopiero później równoleżnikowo przez Tarnów i Dębice do Rzeszowa).	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
4341	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Utworzenie nowych Centrów Zdrowia Psychicznego w miejscach stanowiących tzw. "Białe Plamy" zabezpieczenia psychiatrycznego. Szczególnie utworzenie Centrum Zdrowia Psychicznego w Szpitalu Specjalistycznym im. Edmunda Biernackiego w Mielcu.	Uwaga w formie komentarza.
4342	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	Należy wypracować mechanizm dla młodych lekarzy uzyskujących prawo wykonywania zawodu zachęcających do pracy w mniejszych ośrodkach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich szczególnie w szpitalnictwie.	Brak wskazanego konkretnego działania. Postulat jest propozycją na przyszłość, wymagającą wprowadzenia nowych regulacji.

434 3	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Konieczne są dalsze działania na rzecz dywersyfikacji miejsc specjalistycznego leczenia zabiegowego dla mieszkańców poprzez utworzenie sali hybrydowej dla leczenia z pacjentów z chorobami w zakresie neurochirurgii i chirurgii naczyniowej.	Zagadnienie jest zbyt szczegółowe jak na charakter dokumentu. Do ew. uwzględnienia w sektorowych dokumentach strategicznych.
434 4	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	Należy rozważyć zamianę łóżek szpitalnych porodowych i neonatologicznych na łóżka geriatryczne w tym zachęcić szpitale do tworzenia takich oddziałów a kadrę medyczną do podejmowania specjalizacji w zakresie geriatрії.	Aktualny tekst Strategii już zakłada tego typu przekształcenia.
434 5	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Konieczne jest zapewnienie warunków finansowych, organizacyjnych i kadrowych dla skrócenia czasu pobytu pacjentów w szpitalach. Działania państwa powinny zachęcać do zamiany procedur wymagających dłuższych pobytów w szpitalu na rzecz zabiegowych i zachowawczych procedur jednodniowych. Szczególną rolę odgrywać tu powinien wzrost zaawansowania sprzętu medycznego, nowoczesnych sal operacyjnych i stosowanie najnowszych technik skracających konieczność pobytu w szpitalu.	Uwaga uwzględniona w działaniach opisanych w aktualnym brzmieniu Strategii (tj. działania dot. odwrócenia piramidy świadczeń).
434 6	Instytucja publiczna	Szpital Specjalistyczny im. Edmunda Biernackiego w Mielcu	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	215	W szpitalach szczególnie takich, które są jedynym szpitalem w danym mieście należy wybudować miejsca schronienia dla ludności, na codzień służące innym celom (jak np parkingi podziemne). Konieczna jest dywersyfikacja źródeł zasilania dla szpitali zarówno w energię elektryczną jak i wodę a także źródeł ciepła.	Zgodnie z Programem Ochrony Ludności i Obrony Cywilnej, jednym z szczegółowych kierunków działań zaplanowanych do realizacji na lata 2025-2026 jest budowa nowych obiektów oraz inwentaryzacja, sprawdzenie i modernizacja istniejących obiektów zbiorowej ochrony, w tym: <i>szpitali mogących wypełniać potrzeby ochronne dla personelu medycznego i pacjentów, z możliwością ich rozbudowy w celu nieprzerwanego funkcjonowania bloków operacyjnych, OIOM-u i pionu diagnostycznego, a także przygotowania do organizacji zastępczych miejsc szpitalnych oraz tymczasowych miejsc udzielania pomocy medycznej, np. w budynkach użyteczności publicznej, stadionach, miejscach kultu religijnego, środkach transportu publicznego.</i>
434 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	68	W kontekście budowania pozytywnego wizerunku rodzicielstwa warto rozważyć tworzenie szerokich kampanii społecznych wzorowanych na działaniach realizowanych w Wielkiej Brytanii, Walii czy Szkocji. Kampanie takie — oparte na wartościach zabawy, wspólnego czasu i wsparcia dla rodziców — skutecznie zmieniają narrację wokół dzieciństwa i rodzicielstwa, pokazując je jako źródło radości, więzi i rozwoju społecznego. Włączenie podobnych inicjatyw do strategii krajowej mogłoby przyczynić się do odbudowy zaufania społecznego wobec instytucji wspierających rodziny, wzmocnienia poczucia wspólnoty oraz podniesienia jakości życia dzieci i dorosłych. Warto więc, by komunikacja publiczna wokół rodzicielstwa obejmowała również temat znaczenia zabawy, dostępności przestrzeni do zabawy i odpoczynku oraz roli lokalnych społeczności w ich tworzeniu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
434 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	68	Rozszerzając zapisy dotyczące jakości opieki formalnej nad dziećmi do 3 roku życia, warto podkreślić znaczenie wczesnodziecięcego rozwoju poprzez zabawę, relacje i otoczenie. Wysokie standardy jakości nie powinny ograniczać się jedynie do kwestii organizacyjnych czy opiekuńczych, lecz obejmować również aspekty rozwojowe i pedagogiczne, zgodne z aktualną wiedzą naukową oraz podejściami rekomendowanymi przez OECD, UNICEF i WHO. Warto więc, by planowane standardy jakości obejmowały: •dostępność przestrzeni i materiałów wspierających rozwój poznawczy, emocjonalny i społeczny dziecka poprzez zabawę; •szkolenia dla opiekunów z zakresu znaczenia zabawy, relacji i responsywnego podejścia do dziecka;	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycje zbyt szczegółowe jak na poziom ogólności Strategii.

					•tworzenie lokalnych partnerstw (np. z bibliotekami, centrami kultury czy organizacjami pozarządowymi) wspierających kulturę zabawy w społecznościach. Tak rozumiana jakość opieki staje się nie tylko wsparciem dla rodziców, ale także inwestycją w rozwój społeczny i emocjonalny przyszłych pokoleń.	
4349	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	70	W proponowanych zapisach dotyczących metodyki dydaktycznej i wychowawczej warto doprecyzować, w jaki sposób szkoły mają rozwijać sprawczość, autonomię i poczucie kompetencji uczniów. Sama deklaracja nie wystarczy — potrzebne są konkretne rozwiązania systemowe i szkolne, które umożliwią nauczycielom projektowanie bardziej spersonalizowanych procesów uczenia się. Proponowane kierunki działań: 1.Wprowadzenie elastycznych modeli dydaktycznych – np. podejścia opartego na projektach, badaniach (inquiry-based learning), czy metodach design thinking, które pozwalają uczniom współtworzyć proces uczenia się i rozwijać samoregulację. 2.Rozwój indywidualnych ścieżek uczenia się – poprzez portfolio ucznia, planowanie celów własnych (learning goals) i refleksję nad postępem; rozwiązania te mogą być wspierane cyfrowo (np. e-portfolio). 3.Systemowe wsparcie dla nauczycieli – szkolenia i mentoring z zakresu pedagogiki relacyjnej, neurodydaktyki i uczenia się opartego na motywacji wewnętrznej (Self-Determination Theory). 4.Integracja edukacji emocjonalno-społecznej (SEL) z programem nauczania – zamiast traktowania jej jako osobnego przedmiotu; w praktyce oznacza to rozwijanie empatii, komunikacji, współpracy i autorefleksji w ramach wszystkich zajęć. 5.Szkolne kultury dobrostanu i współdecydowania – np. rady uczniowskie o realnym wpływie, wspólne tworzenie zasad klasowych, projekty uczniowskie dotyczące środowiska szkolnego i społecznego. Działania te pozwalają nie tylko wspierać uczniów o słabszych wynikach, ale również aktywizują wszystkich, budując środowisko uczenia się, w którym każdy ma poczucie wpływu, przynależności i sensu.	Postulaty zbyt szczegółowe na poziom Strategii. Realizowane w ramach Reformy 2026. Kompas Jutra.
4350	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	70	W kontekście działań na rzecz poprawy wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej warto rozszerzyć ich zakres poza przekazy marketingowe i wizerunkowe w stronę długofalowych kampanii społecznych i kulturowych promujących radość wspólnego życia, relacji, zabawy i wzajemnego wsparcia w rodzinach. Proponuję konkretne rozwiązania: 1.Narodowa kampania „Dzieciństwo to wartość” promująca ideę, że rodzicielstwo to nie tylko obowiązek, lecz źródło sensu, wspólnoty i rozwoju, w której centralną rolę odgrywa zabawa i jakość relacji. 2.Wzmacnianie lokalnych inicjatyw rodzinnych – wspieranie samorządów, instytucji kultury i organizacji pozarządowych w tworzeniu przyjaznych, dostępnych przestrzeni do zabawy, odpoczynku i wspólnego spędzania czasu (parki, place zabaw, centra rodzinne). 3.Kampanie medialne wzorowane na przykładach z Wielkiej Brytanii, Walii i Szkocji, które łączą przekaz emocjonalny z edukacyjnym, pokazując rodzicielstwo jako element dobrostanu, a nie poświęcenia. 4.Włączenie ekspertów ds. wczesnego dzieciństwa i organizacji obywatelskich w projektowanie kampanii, aby przekaz był autentyczny, oparty na wiedzy o rozwoju dziecka i prawach dziecka (w tym prawie do zabawy i odpoczynku, art. 31 Konwencji o Prawach Dziecka). Budowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa wymaga nie tylko „promocji posiadania dzieci”, ale przede wszystkim tworzenia kultury wsparcia i zrozumienia dla rodziców, dzieci i relacji między nimi.	Uwaga zostanie uwzględniona w programach realizujących Priorytet 2.7., jednak ze względu na poziom szczegółowości proponowanych zapisów nie jest zasadne uwzględnienie jej w zapisach Strategii.
4351	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Rozwój środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży powinien obejmować nie tylko leczenie, ale również profilaktykę oraz wczesne wsparcie emocjonalne. Obecne zapisy koncentrują się głównie na dostępności instytucji medycznych, podczas gdy równie istotne jest tworzenie codziennych przestrzeni dobrostanu w szkołach, rodzinach i społecznościach lokalnych. Proponuję rozwiązania: 1.Szkolne centra dobrostanu (wellbeing hubs) w każdej gminie lub sieci szkół, łączące wsparcie psychologiczne, pedagogiczne i społeczne, z naciskiem na budowanie relacji i samoregulacji, a nie wyłącznie interwencję kryzysową. 2.Programy profilaktyki oparte na zabawie i ekspresji, obejmujące działania arteterapeutyczne, ruchowe i sensoryczne, wspierające regulację emocjonalną oraz odporność psychiczną dzieci już od wczesnego wieku. 3.Stała współpraca między szkołami a ośrodkami środowiskowymi w formie sieci wsparcia, wspólnych szkoleń i superwizji dla nauczycieli, wychowawców i rodziców. 4.Kampanie społeczne dotyczące zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, pokazujące, że dobrostan psychiczny to nie tylko brak choroby, lecz również zdolność do tworzenia relacji, zabawy, odpoczynku i poczucia sensu. 5.Systemowe wsparcie dla nauczycieli w zakresie rozpoznawania wczesnych sygnałów trudności emocjonalnych oraz	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygnięta na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					pracy z dziećmi w sposób, który nie prowadzi do nadmiernej medykalizacji. Zintegrowane podejście, które obejmuje relacje, zabawę, środowisko i edukację emocjonalną, może realnie wzmocnić zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży oraz zapobiec kryzysom, zanim staną się one kliniczne.	
435 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach powinna iść w parze ze zmianą jakościową, a nie tylko ilościową. Samo zwiększenie liczby specjalistów nie wystarczy, jeśli nie zostaną stworzone warunki do współpracy między nauczycielami, rodzicami i zespołami wsparcia oraz jeśli działania nie będą miały charakteru systemowego i prewencyjnego. Propozycje rozwiązań: 1.Zespoły dobrostanu w szkołach – interdyscyplinarne grupy składające się z psychologa, pedagoga, nauczycieli, wychowawcy i przedstawiciela rodziców, które wspólnie analizują potrzeby uczniów i projektują działania wspierające. 2.Stałe godziny wsparcia dla nauczycieli – konsultacje i mini-superwizje psychologiczne wspierające ich w pracy z emocjami, stresem i wypaleniem zawodowym. 3.Programy profilaktyczne oparte na relacjach i zabawie, wspólne dla dzieci i dorosłych, rozwijające odporność psychiczną, empatię i zdolność do współpracy. 4.Zintegrowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej z codzienną praktyką szkolną, tak aby była częścią życia szkoły, a nie odrębnym „systemem interwencji”. 5.Partnerstwa lokalne z ośrodkami zdrowia psychicznego, poradniami, bibliotekami i organizacjami społecznymi, które wspólnie budują kulturę troski i wzajemnego wsparcia. Tylko wtedy wsparcie psychologiczno-pedagogiczne stanie się nie dodatkiem do edukacji, ale jej integralnym elementem, wspierającym rozwój emocjonalny i społeczny całej społeczności szkolnej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
435 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Aktywizacja społeczna i edukacyjna osób starszych powinna opierać się nie tylko na organizowaniu wydarzeń, lecz przede wszystkim na tworzeniu środowisk, w których seniorzy czują się potrzebni, zauważeni i włączeni w życie wspólnoty. Warto postrzegać edukację seniorów w szerszym kontekście uczenia się przez całe życie (lifelong learning) oraz budowania relacji międzypokoleniowych, które przynoszą korzyści wszystkim grupom wiekowym. Propozycje rozwiązań: 1.Międzypokoleniowe centra aktywności – miejsca, w których seniorzy, dzieci i młodzież mogą współtworzyć projekty artystyczne, edukacyjne i społeczne, ucząc się od siebie nawzajem i wzmacniając więzi społeczne. 2.Programy wolontariatu międzypokoleniowego – angażujące seniorów w działania edukacyjne i opiekuńcze, np. jako mentorów w szkołach, opowiadaczy historii lokalnych lub pomocników w projektach uczniowskich. 3.Edukacja cyfrowa i kulturowa – kursy i warsztaty pomagające osobom starszym rozwijać kompetencje medialne i korzystać z kultury w sposób nowoczesny i bezpieczny. 4.Wsparcie dla inicjatyw oddolnych – mikrogranty dla społeczności lokalnych, które same tworzą programy spotkań i wydarzeń zgodnie z potrzebami seniorów w danym regionie. 5.Sieć partnerska instytucji kultury, szkół i organizacji pozarządowych – współpracująca w celu włączenia seniorów w życie publiczne i kulturalne na zasadzie partnerstwa, a nie opieki. Takie podejście przenosi ciężar z „aktywności dla seniorów” na aktywność z seniorami, wzmacniając poczucie sprawczości, przynależności i międzypokoleniowej solidarności.	Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację, z uwzględnieniem działań wewnątrzpokoleniowych oraz międzypokoleniowych.
435 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Integracja międzypokoleniowa powinna stać się jednym z filarów polityki społecznej, kulturalnej i edukacyjnej. Obecny zapis słusznie podkreśla potrzebę przełamywania stereotypów, jednak warto rozwinąć go o konkretne działania, które pozwolą na realne spotkania, wspólne uczenie się i współtworzenie między pokoleniami. Propozycje rozwiązań: 1.Międzypokoleniowe laboratoria uczenia się – przestrzenie, w których dzieci, młodzież i seniorzy realizują wspólne projekty badawcze, artystyczne i technologiczne, ucząc się od siebie wzajemnie. 2.Programy międzypokoleniowego mentoringu – seniorzy jako mistrzowie i opiekunowie projektów uczniowskich, a młodzież jako przewodnicy po świecie technologii i nowych mediów. 3.Wspólne przestrzenie spotkań – przedszkola i szkoły połączone z dziennymi domami pobytu lub klubami seniora, w których współdzielone są ogrody, biblioteki, warsztaty i kuchnie społeczne. 4.Edukacja o starzeniu się i cyklu życia – wprowadzenie tematów dotyczących starzenia, mądrości życiowej i solidarności międzypokoleniowej do podstawy programowej szkół, w formie projektów i działań społecznych. 5.Kampanie społeczne pokazujące wartość różnorodności wiekowej – promujące wspólne działanie, uczenie się i zabawę jako sposób na budowanie kapitału społecznego i kultury wzajemności.	Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację, z uwzględnieniem działań wewnątrzpokoleniowych oraz międzypokoleniowych.

					Integracja międzypokoleniowa nie jest jedynie formą wsparcia seniorów, ale także narzędziem rozwoju społecznego, edukacyjnego i emocjonalnego dla wszystkich pokoleń.	
435 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Diagnoza przedstawiona w dokumencie trafnie wskazuje, że polski system edukacji wciąż faworyzuje rozwój kompetencji poznawczych kosztem społecznych i osobistych. Aby zrównoważyć ten obraz, konieczne jest systemowe wzmocnienie edukacji relacyjnej, emocjonalnej i kreatywnej, opartej na zabawie, współpracy i refleksji. Propozycje rozwiązań: 1. Zmiana paradygmatu oceniania – odejście od modelu opartego wyłącznie na wynikach i sprawdzianach na rzecz oceniania wspierającego (assessment as learning), w którym uczniowie uczą się refleksji nad własnym procesem uczenia się. 2. Włączenie kompetencji społeczno-emocjonalnych do podstawy programowej – w sposób realny, nie deklaracyjny, poprzez ich powiązanie z przedmiotami, projektami i działaniami szkolnymi. 3. Promowanie kultury współpracy zamiast rywalizacji – poprzez projekty grupowe, zadania interdyscyplinarne i wspólne rozwiązywanie problemów, które uczą komunikacji, empatii i wspólnej odpowiedzialności. 4. Budowanie ciekawości i motywacji wewnętrznej – tworzenie środowisk uczenia się inspirowanych podejściami inquiry-based, design thinking i pedagogiką zabawy, które zachęcają do zadawania pytań i eksperymentowania. 5. Profesjonalne wsparcie dla nauczycieli – rozwój kompetencji społecznych i emocjonalnych kadry pedagogicznej, w tym umiejętności pracy z emocjami uczniów i własnymi, poprzez szkolenia, mentoring i sieci współpracy. Zrównoważony rozwój poznawczy, społeczny i emocjonalny nie jest dodatkiem do edukacji, lecz jej fundamentem. To on warunkuje zdolność do uczenia się przez całe życie, współpracy, twórczego myślenia i odpowiedzialności społecznej.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
435 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Utrzymanie i podnoszenie podstawowych umiejętności uczniów jest kluczowe, jednak skuteczność działań zależy od tego, w jaki sposób uczniowie uczą się tych umiejętności, a nie tylko od tego, jak często są oceniani. Badania OECD i UNESCO wskazują, że trwałe kompetencje poznawcze rozwijają się tam, gdzie proces nauczania jest oparty na rozumieniu, sensie i praktycznym zastosowaniu wiedzy. Propozycje rozwiązań: 1. Uczenie poprzez odkrywanie i działanie – włączenie metod inquiry-based i problem-based learning w edukację matematyczną, przyrodniczą i językową, tak aby uczniowie rozumeli, dlaczego uczą się danych treści, a nie tylko co mają zapamiętać. 2. Matematyka i nauka w kontekście codziennego życia – projekty interdyscyplinarne łączące matematykę, nauki przyrodnicze, technologię i ekonomię, które pokazują ich praktyczne znaczenie w życiu codziennym i zawodowym. 3. Rozwijanie myślenia wizualnego i twórczego rozwiązywania problemów – wykorzystanie narzędzi takich jak mapy myśli, modele przestrzenne czy zadania projektowe, które wspierają zrozumienie pojęć, a nie tylko ich mechaniczne stosowanie. 4. Wczesna interwencja edukacyjna – rozpoznawanie trudności w uczeniu się już w młodszych klasach i udzielanie szybkiego, zindywidualizowanego wsparcia zamiast późniejszych korepetycji kompensacyjnych. 5. Kultura błędów i bezpieczeństwa w uczeniu się – wzmocnienie kompetencji nauczycieli w zakresie tworzenia atmosfery, w której uczniowie mogą eksperymentować i popełniać błędy, ucząc się przez refleksję, a nie przez lęk przed oceną. Podstawowe umiejętności uczniów nie wzmacniają się poprzez presję i rywalizację, ale poprzez autentyczne doświadczenia uczenia się, które budują ciekawość, zrozumienie i poczucie kompetencji.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
435 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	101	Podniesienie jakości edukacji formalnej wymaga nie tylko poprawy wynagrodzeń nauczycieli, ale również zmiany sposobu, w jaki rozumiana jest rola nauczyciela w systemie edukacji. Wysoka jakość nauczania rodzi się tam, gdzie nauczyciele mają poczucie wpływu, przynależności i sensu swojej pracy. Propozycje rozwiązań: 1. Nowy model rozwoju zawodowego nauczycieli – oparty na mentoringu, obserwacji koleżeńskiej i uczeniu się w działaniu (lesson study, action research). Wsparcie dla nauczycieli powinno być procesem, a nie cyklem jednorazowych szkoleń. 2. Budowanie wspólnoty praktyki – tworzenie w szkołach zespołów współpracujących nad planowaniem, refleksją i analizą procesów uczenia się uczniów. Współpraca powinna być wliczana do czasu pracy i formalnie doceniana. 3. Wzmocnienie autonomii zawodowej – większa swoboda w doborze metod, materiałów i form pracy przy jednoczesnym zaufaniu do kompetencji nauczycieli. Autonomia jest źródłem odpowiedzialności i profesjonalizmu. 4. Nowoczesne programy kształcenia nauczycieli – zorientowane na praktykę, interdyscyplinarność i refleksję. Powinny obejmować przygotowanie do pracy metodami opartymi na dociekaniu, zabawie, design thinking i	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					współtworzeniu z uczniami. 5. Programy dobrostanu nauczycieli – stała oferta wsparcia psychologicznego, superwizji i działań profilaktycznych przeciwdziałających wypaleniu zawodowemu. Dobrostan nauczycieli jest bezpośrednio powiązany z dobrostanem uczniów. 6. Podniesienie prestiżu zawodu – ogólnospołeczne kampanie pokazujące nauczycieli jako liderów zmiany i osób o wysokich kompetencjach społecznych, poznawczych i moralnych. Bez inwestycji w nauczycieli – nie tylko finansowej, lecz także kulturowej i systemowej – nie uda się zrealizować żadnej strategii edukacyjnej. To oni są najważniejszym kapitałem szkoły i społeczeństwa.	
435 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	103	Doradztwo edukacyjno-zawodowe powinno być rozumiane jako proces wspierania ucznia w odkrywaniu siebie, swoich talentów, wartości i aspiracji, a nie jako jednorazowa decyzja o wyborze zawodu. Nowoczesne doradztwo wymaga integracji z codziennym życiem szkoły, z programem nauczania i z kulturą uczenia się opartą na refleksji, współpracy i realnych doświadczeniach. Proponowane rozwiązania: 1. Systemowe włączenie doradztwa w proces nauczania – zamiast odrębnych godzin, doradztwo powinno być wplecione w różne przedmioty i projekty (np. badawcze, społeczne, artystyczne), pokazując powiązanie wiedzy szkolnej z realnym światem. 2. Rozwój programów „uczenia się poprzez doświadczenie” – warsztaty, wizyty studyjne, projekty społeczne i praktyki w środowisku lokalnym, które pozwalają uczniom testować swoje zainteresowania i rozwijać kompetencje praktyczne. 3. Indywidualne portfolio ucznia – narzędzie dokumentujące rozwój kompetencji, zainteresowań i wartości, służące do autorefleksji oraz rozmów doradczych z nauczycielami i rodzicami. 4. Zespół doradców interdyscyplinarnych – współpracujących z nauczycielami, rodzicami i lokalnymi pracodawcami, tak aby doradztwo miało charakter sieciowy i odpowiadało na realne potrzeby społeczno-gospodarcze. 5. Doradztwo oparte na kompetencjach przyszłości (future skills) – rozwijanie ciekawości, elastyczności poznawczej, umiejętności współpracy, myślenia krytycznego i kreatywnego rozwiązywania problemów. 6. Dostępność doradztwa od najmłodszych etapów edukacji – wspieranie samoświadomości uczniów już w klasach 1–3 poprzez zabawę, rozmowę i obserwację, zanim pojawi się presja wyboru ścieżki zawodowej. Dobrze zaprojektowane doradztwo edukacyjno-zawodowe staje się narzędziem budowania sprawczości i podmiotowości uczniów, a tym samym jednym z kluczowych elementów nowoczesnej, włączającej edukacji.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
435 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	102	Doradztwo edukacyjno-zawodowe powinno ewoluować w kierunku doradztwa rozwojowego, wspierającego uczniów w odkrywaniu ich potencjału, wartości, talentów i poczucia sprawczości. W świecie, w którym rynek pracy dynamicznie się zmienia, celem szkoły nie może być wyłącznie przygotowanie do konkretnego zawodu, lecz rozwijanie kompetencji, które umożliwią adaptację, uczenie się przez całe życie i odpowiedzialne dokonywanie wyborów. Proponowane rozwiązania: 1. Zintegrowanie doradztwa z procesem dydaktycznym – doradztwo powinno być obecne w różnych przedmiotach i projektach, nie tylko jako osobne zajęcia. Warto promować refleksję uczniów nad tym, jak zdobywana wiedza i umiejętności łączą się z ich zainteresowaniami i przyszłymi możliwościami. 2. Portfolio ucznia i indywidualne ścieżki rozwoju – systematyczne dokumentowanie postępów, doświadczeń, wartości i zainteresowań ucznia. Portfolio może być punktem wyjścia do rozmów z nauczycielami i doradcami oraz podstawą świadomych decyzji edukacyjnych. 3. Programy mentoringowe i tutoringowe – współpraca uczniów z doradcami, nauczycielami i przedstawicielami różnych środowisk zawodowych w ramach indywidualnych lub grupowych spotkań. Mentoring powinien wspierać refleksję, a nie jedynie informować o zawodach. 4. Rozwój kompetencji przyszłości (future skills) – włączenie do doradztwa elementów kreatywności, myślenia krytycznego, komunikacji, współpracy i rozwiązywania problemów, które przygotowują uczniów do funkcjonowania w świecie złożonym i nieprzewidywalnym. 5. Partnerstwa lokalne – łączenie szkół z uczelniami, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami, aby uczniowie mieli możliwość poznawania realnych środowisk pracy i nauki. 6. Doradztwo od wczesnych etapów edukacji – wprowadzanie elementów samoświadomości, refleksji nad mocnymi stronami i współpracy w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, w sposób dostosowany do wieku dziecka. Dobrze zaprojektowane doradztwo edukacyjno-zawodowe nie jest dodatkiem do programu nauczania, ale procesem	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					rozwojowym ucznia, który łączy poznanie siebie z poznawaniem świata. To właśnie w ten sposób szkoła może realnie wspierać przyszłe pokolenia w budowaniu świadomej, kompetentnej i empatycznej siły społecznej.	
436 0	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	103	Rozwój kompetencji po zakończeniu edukacji formalnej wymaga stworzenia społecznego ekosystemu uczenia się przez całe życie, który łączy edukację pozaformalną, samokształcenie, mentoring, kulturę i wolontariat. Współczesny system nie powinien skupiać się wyłącznie na ofercie kursów, lecz przede wszystkim na budowaniu postawy ciekawości, refleksji i samorealizacji. Propozycje rozwiązań: 1. Kultura uczenia się przez całe życie – ogólnopolska kampania promująca uczenie się jako styl życia i źródło satysfakcji, a nie jedynie obowiązek zawodowy. Ważne, by przekaz pokazywał edukację jako formę rozwoju osobistego, relacyjnego i społecznego. 2. Centra uczenia się lokalnego – miejsca w gminach, bibliotekach, domach kultury i szkołach, które oferują warsztaty, kluby dyskusyjne, laboratoria kreatywności i przestrzenie współdzielenia wiedzy dla osób w każdym wieku. 3. System walidacji kompetencji nabytych poza formalną edukacją – uproszczone i dostępne mechanizmy potwierdzania umiejętności zdobytych w pracy, wolontariacie, działalności społecznej lub hobby. 4. Mentoring międzypokoleniowy – łączenie doświadczenia osób starszych z energią i kompetencjami młodszych pokoleń, tak aby uczenie się stawało się procesem wspólnotowym, a nie indywidualnym wysiłkiem. 5. Platforma informacji i jakości edukacji dorosłych – zintegrowany system online gromadzący dane o kursach, szkoleniach i inicjatywach, z możliwością oceny jakości i dopasowania do potrzeb uczestników. 6. Włączenie pracodawców i instytucji kultury – partnerstwa wspierające rozwój kompetencji społecznych, cyfrowych i kulturowych pracowników poprzez działania w miejscu pracy, projekty społeczne i inicjatywy obywatelskie. Wspieranie edukacji dorosłych to inwestycja w aktywnych, ciekawych i odpornych obywateli, którzy nie tylko reagują na zmiany, lecz potrafią je współtworzyć. System powinien inspirować do odkrywania, eksperymentowania i dzielenia się wiedzą – przez całe życie i w każdym wieku.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
436 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	103	Aby zwiększyć atrakcyjność zawodu nauczyciela akademickiego, konieczne jest przededefiniowanie jego roli i systemu motywacji. Uczelnie powinny być miejscem, gdzie nauka, dydaktyka i rozwój społeczny przenikają się, a nie konkurują ze sobą. Obecny model nadmiernie premiuje działalność publikacyjną kosztem jakości nauczania, relacji ze studentami i pracy nad innowacyjnymi metodami kształcenia. Propozycje rozwiązań: 1. Nowy system ewaluacji pracowników naukowo-dydaktycznych – uwzględniający jakość nauczania, zaangażowanie w mentoring, tworzenie materiałów dydaktycznych, innowacje w nauczaniu i współpracę z otoczeniem społecznym. 2. Profesjonalizacja dydaktyki akademickiej – obowiązkowe szkolenia z zakresu pedagogiki, neurodydaktyki, tutoringu, projektowania kursów oraz oceny uczenia się studentów. 3. Kultura wspólnoty praktyki – wspólne planowanie i analiza zajęć, dzielenie się doświadczeniami, obserwacje koleżeńskie i wzajemne uczenie się wykładowców. 4. Programy mentoringowe dla młodych naukowców – wsparcie w rozwijaniu zarówno kompetencji badawczych, jak i dydaktycznych, z naciskiem na umiejętność pracy ze studentami o zróżnicowanych potrzebach i stylach uczenia się. 5. Zachęty finansowe i prestiżowe – nagrody i granty dydaktyczne, punkty w systemie awansu za innowacje edukacyjne oraz za współtworzenie projektów studenckich i społecznych. 6. Odmłodzenie i zróżnicowanie kadry – programy staży i mobilności dla młodych wykładowców, także z sektora pozauczelnianego, które wprowadzą nowe perspektywy i doświadczenia do środowiska akademickiego. Wysoka jakość dydaktyki akademickiej wymaga nie tylko wiedzy naukowej, ale przede wszystkim umiejętności budowania relacji, ciekawości poznawczej i refleksyjnego podejścia do nauczania. Odbudowa prestiżu zawodu nauczyciela akademickiego powinna zacząć się od uznania, że nauczanie jest równie ważną formą tworzenia wiedzy jak publikacja.	Warunki zatrudnienia nauczycieli akademickich, w tym system wynagradzania i uprawnień są uregulowane ustawą "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" i obejmują liczne preferencje oraz dodatkowe świadczenia. Proponowane zmiany dotyczące systemu ewaluacji, obowiązkowych szkoleń czy nowych mechanizmów motywacyjnych wykraczają poza obowiązujące przepisy i wymagają odrębnych prac legislacyjnych.
436 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	104	Higiena cyfrowa powinna być traktowana jako kompetencja społeczno-emocjonalna i kulturowa, a nie wyłącznie techniczna. Wymaga rozumienia, jak technologia wpływa na nasze emocje, relacje, uwagę i dobrostan. Edukacja cyfrowa w Polsce wciąż koncentruje się na umiejętnościach użytkowych, pomijając aspekt refleksyjny i etyczny korzystania z technologii. Propozycje rozwiązań: 1. Włączenie edukacji o równowadze cyfrowej do programów szkolnych – zajęcia oparte na praktyce (np. cyfrowy detoks, mindfulness, obserwacja własnych nawyków), prowadzone w formie warsztatów, a nie wykładów. 2. Szkolenia dla nauczycieli i rodziców – z zakresu neurobiologii uwagi, uzależnień technologicznych, regulacji emocji i	Uwaga do odrzucenia ze względu na szczegółowość. Ponadto, w przyjętej we wrześniu 2024 r. Polityce Cyfrowej Transformacji Edukacji (PCTE), która ma charakter programu i dokumentu strategicznego, wyznaczającego ramy polityki państwa i działań podejmowanych w obszarze cyfryzacji

					sposobów wspierania dzieci w odpowiedzialnym korzystaniu z mediów. 3.Edukacja przez przykład i współdziałanie – szkoły i instytucje publiczne powinny same modelować dobre praktyki cyfrowe, np. wyznaczając strefy offline, planując spotkania i lekcje z uwzględnieniem przerw od ekranów. 4.Programy „cyfrowej empatii” – działania rozwijające świadomość wpływu, jaki nasze zachowania w sieci mają na innych (język, komentarze, prywatność, emocje). 5.Projekty uczniowskie i kampanie społeczne – prowadzone przez młodzież, promujące świadome i zrównoważone korzystanie z technologii, oparte na danych, badaniach i własnych obserwacjach. Dbanie o higienę cyfrową to nie rezygnacja z technologii, lecz uczenie się jej mądrego i empatycznego używania. To kompetencja przyszłości, równie ważna jak umiejętność pisania, czytania i krytycznego myślenia.	edukacji w perspektywie krótko, średnio oraz długoterminowej, wskazuje się, iż w transformacji cyfrowej szkół bardzo ważną rolę pełnią inicjatywy skoncentrowane na zapewnieniu odpowiedniej higieny cyfrowej oraz bezpiecznym korzystaniu z komputera i Internetu – m.in. w rozdziale 8 „Cyfrowe bezpieczeństwo”, a także wskazuje na niezbędne działania, które powinny zostać podjęte dla pełnego urzeczywistnienia wizji nakreślonej w podstawie programowej kształcenia ogólnego, w dokumentach unijnych i innych dokumentach, w celu przygotowania kolejnych pokoleń obywateli do wyzwań społeczeństwa cyfrowego związanych z rozwojem informatyki i technologii cyfrowej.
4363	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	104	Higiena cyfrowa powinna być traktowana jako kompetencja społeczno-emocjonalna i kulturowa, a nie wyłącznie techniczna. Wymaga rozumienia, jak technologia wpływa na nasze emocje, relacje, uwagę i dobrostan. Edukacja cyfrowa w Polsce wciąż koncentruje się na umiejętnościach użytkowych, pomijając aspekt refleksyjny i etyczny korzystania z technologii. Propozycje rozwiązań: 1.Włączenie edukacji o równowadze cyfrowej do programów szkolnych – zajęcia oparte na praktyce (np. cyfrowy detox, mindfulness, obserwacja własnych nawyków), prowadzone w formie warsztatów, a nie wykładów. 2.Szkolenia dla nauczycieli i rodziców – z zakresu neurobiologii uwagi, uzależnień technologicznych, regulacji emocji i sposobów wspierania dzieci w odpowiedzialnym korzystaniu z mediów. 3.Edukacja przez przykład i współdziałanie – szkoły i instytucje publiczne powinny same modelować dobre praktyki cyfrowe, np. wyznaczając strefy offline, planując spotkania i lekcje z uwzględnieniem przerw od ekranów. 4.Programy „cyfrowej empatii” – działania rozwijające świadomość wpływu, jaki nasze zachowania w sieci mają na innych (język, komentarze, prywatność, emocje). 5.Projekty uczniowskie i kampanie społeczne – prowadzone przez młodzież, promujące świadome i zrównoważone korzystanie z technologii, oparte na danych, badaniach i własnych obserwacjach. Dbanie o higienę cyfrową to nie rezygnacja z technologii, lecz uczenie się jej mądrego i empatycznego używania. To kompetencja przyszłości, równie ważna jak umiejętność pisania, czytania i krytycznego myślenia.	Powtórzenie z uwagą powyżej.
4364	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	104	Korzystanie z technologii cyfrowych przez dzieci wymaga nie tylko ograniczania nadmiernej ekspozycji, ale przede wszystkim kształtowania dojrzałych, refleksyjnych i bezpiecznych nawyków cyfrowych. Zamiast skupiać się na zakazach, potrzebne są działania edukacyjne, które uczą rozumienia technologii, krytycznego myślenia, empatii i samoświadomości. Propozycje rozwiązań: 1.Programy wczesnej edukacji cyfrowej – w przedszkolach i szkołach podstawowych powinny pojawić się zajęcia rozwijające u dzieci świadomość emocji związanych z korzystaniem z urządzeń, znaczenie przerw i równowagi pomiędzy światem online i offline. 2.Model współodpowiedzialności szkoły i rodziny – systemowe wsparcie dla rodziców w zakresie edukacji medialnej, w tym poradniki, warsztaty i spotkania z ekspertami. Szkoła i dom powinny przekazywać spójne komunikaty dotyczące wartości, granic i bezpieczeństwa cyfrowego. 3.Edukacja przez doświadczenie – projekty, w których dzieci same monitorują i analizują swoje nawyki cyfrowe, a następnie opracowują strategię równowagi (np. „mój cyfrowy tydzień bez scrollowania”). 4.Treści i aplikacje edukacyjne wspierające rozwój – promocja i finansowanie projektów, które wykorzystują technologię do wzmacniania kreatywności, empatii, współpracy i nauki poprzez zabawę. 5.Szkolenia dla nauczycieli i specjalistów – przygotowujące do pracy z dziećmi w kontekście technologii:	Uwaga do odrzucenia ze względu na szczegółowość. Ponadto, w przyjętej we wrześniu 2024 r. Polityce Cyfrowej Transformacji Edukacji (PCTE), która ma charakter programu i dokumentu strategicznego, wyznaczającego ramy polityki państwa i działań podejmowanych w obszarze cyfryzacji edukacji w perspektywie krótko, średnio oraz długoterminowej, wskazuje się, iż w transformacji cyfrowej szkół bardzo ważną rolę pełnią inicjatywy skoncentrowane na zapewnieniu odpowiedniej higieny cyfrowej oraz bezpiecznym korzystaniu z komputera i Internetu –

					rozpoznawania symptomów uzależnienia, wczesnej interwencji i kształtowania pozytywnych praktyk cyfrowych w klasie. 6.Kampanie społeczne oparte na danych i emocjach – komunikujące, że technologia nie jest wrogiem dzieciństwa, ale że wymaga mądrego towarzyszenia i wspólnego uczenia się dorosłych i dzieci. Dzieci nie potrzebują wyłącznie ochrony przed technologią, lecz wsparcia w rozwijaniu odporności, krytycznego myślenia i umiejętności równoważenia bodźców. Edukacja cyfrowa powinna być elementem wychowania do uważności, empatii i dobrostanu, a nie tylko reagowaniem na zagrożenia.	m.in. w rozdziale 8 „Cyfrowe bezpieczeństwo”, a także wskazuje na niezbędne działania, które powinny zostać podjęte dla pełnego urzeczywistnienia wizji nakreślonej w podstawie programowej kształcenia ogólnego, w dokumentach unijnych i innych dokumentach, w celu przygotowania kolejnych pokoleń obywateli do wyzwania społeczeństwa cyfrowego związanych z rozwojem informatyki i technologii cyfrowej.
436 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	104	Zmiana podstaw programowych powinna być nie tylko techniczną aktualizacją treści, ale systemową reformą kultury uczenia się w polskiej szkole. Nowy kształt podstawy programowej musi sprzyjać uczeniu się głębokiemu, interdyscyplinarnemu i opartemu na realnym doświadczeniu ucznia, a nie reprodukowaniu wiedzy. Propozycje rozwiązań: 1.Od treści do sensu – nowa podstawa powinna kłaść nacisk na zrozumienie, interpretację i zastosowanie wiedzy, a nie na ilość materiału. Każdy temat powinien być powiązany z pytaniami badawczymi i problemami życia codziennego. 2.Struktura oparta na kompetencjach przekrojowych – zapisy podstawy powinny jasno wskazywać, jak rozwijać umiejętności społeczne, emocjonalne, komunikacyjne i twórcze w ramach poszczególnych przedmiotów. 3.Integracja międzyprzedmiotowa – podstawy programowe muszą umożliwiać nauczycielom projektowanie nauki w oparciu o tematy i idee łączące różne dziedziny wiedzy. Wymaga to wspólnych celów i spójnego języka w dokumentach. 4.Uczenie przez badanie i działanie – rekomenduje się wprowadzenie do podstawy metod inquiry-based learning, design thinking i projektów społecznych, które łączą wiedzę teoretyczną z praktyką i współpracą. 5.Elastyczność i lokalna adaptacja – podstawa programowa powinna wskazywać kierunki, nie scenariusze. Szkoły powinny mieć możliwość adaptowania treści do lokalnych potrzeb, środowiska i uczniów, zachowując spójność z celami ogólnymi. 6.Powiązanie z dobrostanem ucznia i nauczyciela – każda zmiana w treści powinna być analizowana także pod kątem jej wpływu na rytm pracy, relacje i równowagę emocjonalną uczestników procesu edukacyjnego. Nowa podstawa programowa może stać się fundamentem edukacji przyszłości tylko wtedy, gdy oprze się na zaufaniu do nauczycieli, autonomii szkół i podmiotowości uczniów. Dopiero wtedy zapis „harmonijny rozwój wszystkich kompetencji” stanie się realnym kierunkiem, a nie deklaracją.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
436 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	105	Wprowadzenie modułów tematycznych w podstawach programowych to krok w dobrym kierunku, jednak aby rozwiązanie to przyniosło rzeczywistą wartość edukacyjną, musi zostać powiązane z nowym podejściem do planowania i realizacji procesu uczenia się. Moduły nie powinny być jedynie zbiorem treści z kilku przedmiotów, ale przestrzenią, w której uczniowie badają zjawiska, zadają pytania i tworzą wiedzę w sposób interdyscyplinarny. Propozycje rozwiązań: 1.Projektowe ujęcie modułów – każdy moduł powinien kończyć się projektem, zadaniem badawczym lub działaniem praktycznym, w którym uczniowie wykorzystują wiedzę z różnych dziedzin do rozwiązania konkretnego problemu. 2.Zintegrowane planowanie międzyprzedmiotowe – nauczyciele powinni mieć czas i narzędzia do wspólnego planowania pracy modułowej (np. wspólne tygodnie tematyczne, sesje planistyczne, zespoły interdyscyplinarne). 3.Uczniowie jako współtwórcy modułów – rekomenduje się włączanie uczniów w proces planowania tematów modułowych, tak aby odpowiadały ich ciekawości, realnym problemom społecznym i lokalnym kontekstom. 4.Nowa forma oceniania modułowego – zamiast tradycyjnych ocen cząstkowych warto wprowadzić ocenę opisową i refleksyjną, koncentrującą się na procesie, współpracy i transferze wiedzy pomiędzy przedmiotami. 5.Włączenie wartości społecznych i ekologicznych – moduły powinny umożliwiać analizę zjawisk w perspektywie społecznej, etycznej i środowiskowej, zgodnie z celami zrównoważonego rozwoju (SDG). 6.Edukacja nauczycieli w zakresie pracy modułowej – niezbędne są szkolenia i mentoring, które pokażą, jak łączyć przedmioty, jak tworzyć pytania badawcze i jak oceniać proces uczenia się w podejściu interdyscyplinarnym. Moduły tematyczne mogą stać się sercem nowoczesnej szkoły – szkoły, w której uczniowie uczą się poprzez sens,	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					działanie i współpracę, a nie przez podział treści na przedmioty. Ich wartość zależy jednak od tego, czy będą one projektowane z myślą o rozwoju kompetencji, a nie o wypełnianiu arkusza podstawy programowej.	
436 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	105	Poprawa środowiska szkoły powinna oznaczać zmianę kultury relacji, uczenia się i współdziałania, a nie jedynie wdrożenie pojedynczych programów. Szkoła, która rzeczywiście wspiera wszechstronny rozwój uczniów, to przestrzeń, w której dobrostan jest warunkiem, a nie dodatkiem do edukacji. Propozycje rozwiązań: 1. Projektowanie środowiska uczenia się na podstawie badań dobrostanu – wykorzystanie wyników z neurobiologii, psychologii pozytywnej i pedagogiki relacyjnej przy tworzeniu przestrzeni fizycznych i społecznych sprzyjających poczuciu bezpieczeństwa, sprawczości i sensu. 2. Szkoła jako społeczność ucząca się – tworzenie struktur współpracy między nauczycielami, uczniami i rodzicami, w których uczenie się staje się wspólnym procesem, a nie hierarchicznym przekazem wiedzy. 3. Systemowe wspieranie relacji – wprowadzenie do planu pracy szkoły czasu na rozmowy, refleksję, wspólne planowanie i działania społeczno-emocjonalne, zarówno wśród uczniów, jak i w gronie pedagogicznym. 4. Równowaga między wymaganiem a troską – budowanie środowiska, które stawia wyzwania, ale jednocześnie zapewnia wsparcie emocjonalne i akceptację różnorodności tempa rozwoju uczniów. 5. Promowanie uczenia się przez ciekawość i działanie – programy i inicjatywy, które budują kulturę uczenia się przez całe życie, powinny być oparte na realnym doświadczeniu, pytaniach badawczych i refleksji uczniów. 6. Dobrostan nauczycieli jako warunek dobrostanu uczniów – szkoły potrzebują systemowego wsparcia dla kadry pedagogicznej w zakresie równowagi psychicznej, superwizji i możliwości regeneracji. Szkoła przyjazna i wymagająca to nie tylko budynek o dobrej atmosferze, lecz społeczność, w której każdy – uczeń, nauczyciel i rodzic – ma poczucie przynależności, wpływu i sensu swojej roli.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
436 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	105	Rozwijanie sprawczości dzieci i młodzieży to nie jednorazowe działanie, ale długofalowy proces budowania kultury współodpowiedzialności, zaufania i uczenia się przez działanie. Aby szkoły rzeczywiście mogły rozwijać sprawczość uczniów, potrzebne są zmiany w strukturze, programie i codziennej praktyce dydaktycznej. Propozycje rozwiązań: 1. Włączenie uczniów w proces planowania uczenia się – uczniowie powinni mieć możliwość współtworzenia tematów, pytań badawczych i sposobów prezentacji efektów swojej pracy. Taka partycypacja wzmacnia motywację i poczucie sensu. 2. System wspierania nauczycieli w rozwijaniu agency-based learning – szkolenia, mentoring i materiały metodyczne pokazujące, jak prowadzić lekcje i projekty, które dają uczniom realny wpływ i przestrzeń wyboru. 3. Stała obecność refleksji w procesie uczenia się – wprowadzenie praktyk autorefleksji (learning journals, portfolio, rozmowy uczniowskie), które uczą odpowiedzialności i świadomości własnego procesu rozwoju. 4. Wzmocnienie roli samorządów uczniowskich – przekształcenie ich z ciał symbolicznych w realnych partnerów dydaktyki i rady pedagogicznej. Uczniowie powinni mieć wpływ na decyzje dotyczące życia szkoły, nie tylko organizacji wydarzeń. 5. Włączenie sprawczości w ocenianie – ocena powinna obejmować nie tylko efekty pracy, ale także proces podejmowania decyzji, współpracy i refleksji uczniów nad własnym uczeniem się. 6. Łączenie sprawczości z odpowiedzialnością społeczną – rozwijanie postaw obywatelskich, empatii i zaangażowania w projekty na rzecz dobra wspólnego. Szkoła powinna być miejscem, gdzie uczniowie uczą się, że działanie ma znaczenie. Sprawczość ucznia to nie jedynie umiejętność podejmowania decyzji, ale poczucie wpływu, które rodzi się z relacji, zaufania i doświadczenia współtworzenia. Tylko w tak rozumianym środowisku dzieci i młodzież uczą się odpowiedzialności, współpracy i wiary w sens własnego działania.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
436 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	105	Podnoszenie prestiżu zawodu nauczyciela wymaga nie tylko wzrostu wynagrodzeń, ale również odbudowy zaufania, poczucia sensu i profesjonalnej autonomii. Bez tych elementów nawet najlepsze reformy strukturalne nie przyniosą trwałej zmiany. Propozycje rozwiązań: 1. Nowy model wynagradzania oparty na rozwoju i jakości pracy – system płac powinien łączyć stabilne podstawy z jasnymi, przejrzystymi ścieżkami rozwoju, które premiuja zaangażowanie, innowacyjność i współpracę, a nie jedynie staż pracy. 2. Redefinicja „efektywności pracy nauczyciela” – efektywność nie powinna być mierzona liczbą godzin czy raportów, lecz jakością relacji, rozwojem uczniów i wkładem w kulturę uczenia się szkoły. 3. Zmniejszenie biurokracji i nadzoru formalnego – uproszczenie procedur, zaufanie do kompetencji nauczycieli i	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					większa autonomia w planowaniu czasu pracy oraz doborze metod. 4.Dobrostan nauczycieli jako priorytet systemowy – wprowadzenie programów superwizji, mentoringu i profilaktyki wypalenia zawodowego; każdy dyrektor powinien być liderem troski o zdrowie psychiczne zespołu. 5.Profesjonalne wspólnoty praktyki – formalne uznanie czasu współpracy, refleksji i planowania między nauczycielami jako części czasu pracy. To właśnie wspólne uczenie się i dzielenie doświadczeń jest źródłem jakości edukacji. 6.Nowe przywództwo szkolne – wzmocnienie roli dyrektora jako lidera pedagogicznego, nie administratora. Dyrektor powinien być wspierany w budowaniu kultury zaufania, współpracy i rozwoju, a nie rozliczany z raportów. 7.Kampanie społeczne i narracyjne – pokazujące nauczycieli jako liderów społecznej zmiany, mentorów przyszłych pokoleń i profesjonalistów, którzy kształtują społeczeństwo oparte na wiedzy, empatii i współpracy. Podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela nie może być sprowadzone do finansów czy administracji. To inwestycja w kulturę szacunku, profesjonalizmu i relacyjnego przywództwa, od której zależy jakość całego systemu edukacji.	
4370	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	107	Zmodernizowanie programów wsparcia dla nauczycieli powinno opierać się nie tylko na reagowaniu na wypalenie, ale przede wszystkim na budowaniu kultury troski, refleksji i wspólnego uczenia się w szkołach. Tylko w takiej kulturze nauczyciele mogą rozwijać odporność, pasję i poczucie sensu swojej pracy. Propozycje rozwiązań: 1.System mentoringu i tutoringu jako stały element życia szkoły – mentoring nie powinien być traktowany jako wsparcie dla początkujących, ale jako proces obustronny, w którym zarówno mentor, jak i mentee rozwijają swoje kompetencje i refleksyjność. 2.Superwizja edukacyjna dla wszystkich – regularne spotkania prowadzone przez superwizorów lub doświadczonych nauczycieli, służące analizie emocjonalnych aspektów pracy, rozwiązywaniu konfliktów i wspieraniu dobrostanu. 3.Szkoły jako wspólnoty praktyki – rozwijanie sieci nauczycieli, którzy wspólnie planują, obserwują i analizują procesy uczenia się uczniów (lesson study, peer learning). Takie działania budują poczucie sprawczości i kompetencji zespołowej. 4.Ciągłe doskonalenie zorientowane na potrzeby nauczycieli – programy szkoleniowe tworzone oddolnie, na podstawie realnych wyzwań, a nie ogólnych priorytetów. Szkolenia powinny rozwijać kompetencje społeczne, emocjonalne, cyfrowe i projektowe. 5.Mikropoświadczenia jako element ścieżki rozwoju zawodowego – certyfikaty powinny mieć wartość realną, nie tylko formalną, i potwierdzać konkretne umiejętności praktyczne (np. prowadzenie lekcji badawczej, facylitacja procesu grupowego, projektowanie środowiska uczenia się). 6.Wsparcie w relacjach z rodzicami i społecznością lokalną – szkolenia i mentoring w zakresie komunikacji, rozwiązywania konfliktów i budowania partnerstwa szkoły z otoczeniem. 7.Programy dobrostanu – obowiązkowe w każdym roku szkolnym cykle warsztatów, spotkań i działań regeneracyjnych dla kadry, finansowane systemowo, a nie z projektów krótkoterminowych. Nowoczesne wsparcie nauczycieli to nie system reagowania na kryzys, lecz system troski i wzmacniania – oparty na zaufaniu, współpracy i refleksji. W takiej kulturze szkoła staje się miejscem, w którym uczą się wszyscy – dzieci, młodzież i dorośli.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
4371	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	107	Unowocześnienie programów kształcenia nauczycieli powinno być procesem głębokiej przebudowy filozofii przygotowania do zawodu. Potrzebujemy systemu, który uczy przyszłych nauczycieli nie tylko treści i metod, ale przede wszystkim myślenia, refleksji, projektowania i współpracy. Propozycje rozwiązań: 1.Model „teacher as designer” – kształcenie nauczycieli powinno rozwijać umiejętność projektowania środowisk uczenia się, a nie tylko realizowania planu lekcji. Przyszły nauczyciel powinien umieć łączyć cele, przestrzeń, relacje i narzędzia w spójne doświadczenie edukacyjne. 2.Więcej praktyki i refleksji, mniej teorii oderwanej od życia – praktyki pedagogiczne powinny być długofalowe, wspierane mentoringiem i refleksją (portfolio, dziennik praktyk, rozmowy z opiekunami), a nie krótkim epizodem na końcu studiów. 3.Zintegrowane kształcenie kompetencji przekrojowych – przyszli nauczyciele powinni rozwijać kompetencje emocjonalne, komunikacyjne, międzykulturowe i etyczne w równym stopniu jak dydaktyczne. 4.Edukacja włączająca jako fundament, nie moduł – praca z uczniami o różnych potrzebach powinna być rdzeniem studiów pedagogicznych, obejmującym nie tylko wiedzę, ale również praktyczne strategie i doświadczenia z klas wielokulturowych i zróżnicowanych. 5.Mentoring kliniczny i szkoły ćwiczeń nowego typu – szkoły powinny stać się laboratoriami praktyki, w których	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					studenci, mentorzy i wykładowcy wspólnie planują, obserwują i analizują proces uczenia się. 6.Kompetencje cyfrowe i refleksja nad technologią – edukacja nauczycieli powinna obejmować nie tylko obsługę narzędzi, ale także krytyczne rozumienie ich wpływu na uwagę, relacje i dobrostan uczniów. 7.Perspektywa globalna i lokalna – przygotowanie do pracy w świecie zróżnicowanym kulturowo, ale także w małych społecznościach lokalnych, gdzie nauczyciel często pełni rolę lidera społecznego. 8.Zawodowi nauczyciele jako współautorzy programów kształcenia – doświadczeni praktycy powinni współtworzyć programy studiów, wnosząc do nich realne wyzwania, dobre praktyki i współczesne przykłady z polskich szkół. Nowoczesny program kształcenia nauczycieli to nie kurs metod, ale proces stawiania się refleksyjnym, empatycznym i odważnym praktykiem, który rozumie, że uczenie się to projekt wspólnego rozwoju – ucznia, nauczyciela i społeczności.	
437 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	106	Odpowiednie przygotowanie kadry kształcącej przyszłych nauczycieli wymaga nie tylko poszerzenia oferty szkoleń, ale przede wszystkim przekształcenia roli wykładowcy akademickiego z dostawcy wiedzy w mentora, refleksyjnego praktyka i projektanta uczenia się dorosłych. Kształcenie nauczycieli musi opierać się na tym samym, co chcemy rozwijać w szkołach – relacji, współpracy, refleksji i doświadczeniu. Proponowane rozwiązania: 1.Akademickie wspólnoty praktyki – utworzenie sieci wykładowców pedagogicznych, którzy wspólnie planują, analizują i doskonalą metody pracy ze studentami, inspirowane modelem lesson study lub peer observation. 2.Programy „teaching fellows” – przyznawanie grantów lub wyróżnień dla wykładowców rozwijających innowacyjne formy dydaktyki akademickiej, z obowiązkiem dzielenia się efektami w skali uczelni lub regionu. 3.Superwizja i refleksja w pracy wykładowcy – wprowadzenie stałych cykli refleksyjnych i konsultacyjnych dotyczących praktyki dydaktycznej, aby promować postawę „uczącego się nauczyciela nauczycieli”. 4.Nowe standardy praktyk pedagogicznych na uczelniach – studenci powinni obserwować wykładowców, którzy stosują aktywne, partnerskie i refleksyjne metody, nie tylko wykłady transmisyjne. 5.Rozwój kompetencji w zakresie dydaktyki cyfrowej i etyki technologicznej – kształcenie w obszarze równowagi cyfrowej, krytycznego wykorzystania AI oraz projektowania zajęć hybrydowych w sposób wspierający relacje i dobrostan. 6.Programy mobilności i partnerstw międzyuczelnianych – wymiany międzynarodowe i krajowe, które służą nie tylko poznaniu nowych narzędzi, ale przede wszystkim obserwowaniu odmiennych kultur nauczania nauczycieli. 7.Włączenie praktyków z systemu szkolnego – współprowadzenie zajęć przez doświadczonych nauczycieli, dyrektorów i mentorów, aby teoria i praktyka wzajemnie się przenikały. Nowoczesna kadra akademicka kształcąca nauczycieli powinna być żywym przykładem tego, czym jest dobra edukacja – refleksyjna, relacyjna, ciekawa świata i gotowa do zmiany.	Zapewnienie jakości kadry dydaktycznej oraz rozwój metod kształcenia nauczycieli leży w autonomii uczelni i kompetencjach rektora. Minister nie ma możliwości wprowadzania wskazanych rozwiązań systemowych dotyczących dydaktyki akademickiej. Istniejące standardy kształcenia nauczycieli określają wymagania wobec osób prowadzących zajęcia i praktyki pedagogiczne.
437 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	106	Przebudowa wizerunku zawodu nauczyciela wymaga nie tylko kampanii promocyjnych, ale zmiany społecznego języka o edukacji. Potrzebne jest odejście od narracji o nauczycielu jako „realizatorze programu” czy „pracowniku szkoły” na rzecz obrazu nauczyciela jako twórcy kultury, lidera rozwoju społecznego i opiekuna przyszłości. Proponowane rozwiązania: 1.Kampanie oparte na wartościach, nie hasłach – ogólnopolskie działania medialne powinny pokazywać nauczycieli w ich codziennym działaniu: w relacji, refleksji, wspólnym uczeniu się z dziećmi, a nie tylko jako laureatów nagród. 2.Nowa narracja społeczna o edukacji – włączenie do debaty publicznej głosu nauczycieli, którzy opowiadają o swojej pracy z pasją, autentycznością i odpowiedzialnością, a nie w reakcji na kryzysy. 3.Uznanie profesjonalizmu i wiedzy nauczycieli – regularne publikowanie dobrych praktyk i innowacji pedagogicznych w mediach publicznych, z udziałem samych nauczycieli jako ekspertów, nie komentatorów z zewnątrz. 4.Partnerstwa z uczelniami, NGO i mediami – wspólne projekty badawczo-edukacyjne, programy społecznego uznania dla szkół i nauczycieli budujących kulturę współpracy, zaufania i empatii. 5.Nowy system wyróżnień – nagrody oparte na rzeczywistym wpływie społecznym i edukacyjnym (np. projekty rozwijające sprawczość uczniów, działania na rzecz dobra wspólnego, edukację obywatelską i włączającą). 6.Zmiana sposobu mówienia o błędach – wizerunek nauczyciela nie odbuduje się, jeśli nie zniknie strach przed oceną. Potrzebna jest kultura uczenia się, w której błędy są źródłem refleksji, a nie stygmatyzacji. 7.Promocja lokalnych bohaterów edukacji – kampanie oparte na realnych historiach nauczycieli z małych miejscowości, pokazujące ich wpływ na rozwój społeczności, uczniów i rodziców. Odbudowa prestiżu zawodu nauczyciela zaczyna się nie od plakatów, lecz od przywrócenia godności i sprawczości	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					tym, którzy codziennie kształtują społeczne i emocjonalne fundamenty przyszłości. Wizerunek to nie kwestia marketingu — to kwestia zaufania, kultury i wspólnoty.	
437 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	109	Zrównoważona polityka wspierająca uczenie się przez całe życie powinna łączyć perspektywę edukacyjną, społeczną, zdrowotną, technologiczną i kulturową. Aby była skuteczna, musi wyjść poza resort edukacji i stać się wspólnym przedsięwzięciem wszystkich instytucji odpowiedzialnych za rozwój człowieka w cyklu życia. Propozycje rozwiązań: 1. Stały międzyresortowy zespół ds. uczenia się przez całe życie – z udziałem przedstawicieli edukacji, pracy, zdrowia, kultury, cyfryzacji i polityki społecznej, który będzie koordynował strategię, finansowanie i działania lokalne. 2. System polityki opartej na danych i relacjach – dane o uczeniu się formalnym, pozaformalnym i nieformalnym powinny być nie tylko zbierane, ale tłumaczone na decyzje, dzięki współpracy analityków, samorządów i praktyków edukacji. 3. Platforma integrująca wiedzę o uczeniu się – krajowy portal, który łączy informacje o możliwościach kształcenia, programach wsparcia, certyfikatach i dobrych praktykach; dostępny w prostym, wizualnym formacie dla obywateli, pracodawców i edukatorów. 4. Włączenie sektora NGO i kultury – organizacje społeczne, biblioteki, centra nauki i domy kultury powinny być równorzędnymi partnerami w systemie uczenia się przez całe życie, nie tylko jego beneficjentami. 5. Uczenie się jako element polityki zdrowotnej i społecznej – integracja programów edukacyjnych z działaniami profilaktycznymi, aktywizującymi seniorów i wspierającymi zdrowie psychiczne. 6. Inwestycja w lokalne systemy uczenia się – wspieranie gmin i powiatów w tworzeniu centrów uczenia się (learning hubs), które integrują szkoły, organizacje, przedsiębiorstwa i instytucje kultury. 7. Stały monitoring i ewaluacja jakości uczenia się dorosłych – badania jakościowe i ilościowe, które mierzą nie tylko uczestnictwo, ale też efekty społeczne: wzrost sprawczości, zatrudnialności, zdrowia i zaangażowania obywatelskiego. Polityka uczenia się przez całe życie nie może być zbiorem projektów, lecz spójnym ekosystemem współpracy. Uczenie się jest procesem, który łączy wszystkie etapy życia i sektory społeczne, dlatego potrzebuje struktur opartych na zaufaniu, danych i wspólnych celach.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
437 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	112	Edukacja dotycząca cyberbezpieczeństwa i higieny cyfrowej powinna być rozumiana jako kształtowanie dojrzałej, empatycznej i krytycznej obecności w świecie cyfrowym, a nie wyłącznie jako ochrona przed zagrożeniami. Odpowiedzialność za tę edukację leży po stronie całego społeczeństwa – szkoły, rodziny, mediów i instytucji publicznych – które wspólnie kształtują cyfrowe nawyki i postawy. Propozycje rozwiązań: 1. Edukacja cyfrowa oparta na relacjach i emocjach – programy powinny rozwijać świadomość emocji w świecie online: jak reagujemy, jak budujemy relacje, jak chronimy siebie i innych przed przemocą cyfrową. 2. Zintegrowane programy szkolne – edukacja o bezpieczeństwie w sieci powinna być wpisana w codzienne przedmioty (język polski, WOS, informatyka, etyka), nie tylko jako osobne zajęcia, lecz jako kultura uważności obecna w całym procesie nauczania. 3. Modelowanie przez dorosłych – szkolenia dla rodziców i nauczycieli z zakresu higieny cyfrowej, świadomego korzystania z technologii, zarządzania uwagą i emocjami w świecie online. Dzieci uczą się poprzez obserwację dorosłych, nie przez instrukcję. 4. Projekty uczniowskie oparte na badaniu i refleksji – uczniowie mogą analizować własne nawyki cyfrowe, tworzyć kampanie społeczne i opracowywać rekomendacje dla rówieśników. Takie doświadczenia wzmacniają sprawczość i odpowiedzialność. 5. Edukacja dorosłych i seniorów w duchu włączenia – zajęcia w Klubach Rozwoju Cyfrowego powinny łączyć naukę obsługi narzędzi z budowaniem poczucia bezpieczeństwa, zaufania i radości z korzystania z technologii. 6. Promocja cyfrowego obywatelstwa – rozwijanie kompetencji w zakresie etyki online, odpowiedzialności za słowo, rozpoznawania dezinformacji i angażowania się w życie społeczne w sposób konstruktywny i empatyczny. 7. Stała współpraca międzysektorowa – połączenie działań szkół, organizacji społecznych, sektora IT i mediów publicznych w celu wspólnego kształtowania kultury cyfrowego dobrostanu. Cyberbezpieczeństwo nie polega wyłącznie na ochronie danych, ale na budowaniu świadomości, relacji i odporności psychicznej w świecie online. Tylko wtedy technologia staje się narzędziem rozwoju, a nie źródłem stresu czy alienacji.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
437 6	Organizacja	Fundacja Alternatywy 3 -	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość	186	Samotność i izolacja społeczna wymagają wielowymiarowej odpowiedzi – nie tylko psychologicznej, ale również edukacyjnej, kulturowej i wspólnotowej. Wzmacnianie więzi społecznych powinno stać się priorytetem polityk	Uwaga zostanie uwzględniona w programach realizujących Priorytet

	pozarządowa	Czułość, Ciekawość, Kreatywność	życia wszystkich obywateli		publicznych na równi z gospodarką i zdrowiem. Propozycje rozwiązań: 1. Edukacja relacyjna od najmłodszych lat – wprowadzenie do programów szkolnych i przedszkolnych działań rozwijających empatię, współpracę, komunikację bez przemocy i umiejętność budowania relacji. Dzieci, które uczą się rozmawiać, współdziałać i prosić o pomoc, rzadziej doświadczają samotności w dorosłym życiu. 2. Szkoła i instytucje kultury jako centra wspólnoty – otwieranie szkół, bibliotek i domów kultury na działania międzypokoleniowe, spotkania sąsiedzkie, warsztaty i wspólne projekty. Każda placówka publiczna powinna być miejscem budowania relacji, nie tylko usługą edukacyjną. 3. Programy społeczne wzmacniające więzi – finansowanie inicjatyw lokalnych, które łączą pokolenia, tworzą przestrzeń spotkania (np. kawiarnie społeczne, ogrody wspólne, kluby zainteresowań) i przeciwdziałają wykluczeniu relacyjnemu. 4. Edukacja dorosłych w zakresie zdrowych relacji – kampanie i warsztaty dotyczące umiejętności komunikacji, samoświadomości emocjonalnej, współodczuwania i rozwiązywania konfliktów. 5. Współpraca międzysektorowa – połączenie działań edukacji, zdrowia, kultury i polityki społecznej w spójną strategię przeciwdziałania samotności. Programy zdrowotne powinny uwzględniać komponenty wspólnotowe, a edukacyjne – komponenty emocjonalne. 6. Infrastruktura społeczna oparta na relacjach – inwestowanie w miejsca spotkań, ale też w czas i kompetencje ludzi, którzy te relacje podtrzymują (animatory, pedagodzy społeczni, mentorzy lokalni). 7. Nowa narracja o relacjach – działania medialne i edukacyjne promujące ideę wspólnoty, solidarności i troski jako wartości nowoczesnego społeczeństwa, a nie sentymentalnego reliktu przeszłości. Samotność nie jest wyłącznie brakiem ludzi wokół, ale brakiem więzi, sensu i wzajemności. Przeciwdziałanie jej to nie tylko kwestia zdrowia publicznego to fundament odbudowy wspólnoty, zaufania i odporności społecznej.	2.7., jednak ze względu na poziom szczegółowości proponowanych zapisów nie jest zasadne uwzględnienie jej w zapisach Strategii.
4377	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Wzmocnienie integrującej roli kultury wymaga nowego podejścia opartego nie tylko na dostępie do instytucji, ale na aktywnym uczestnictwie, współtworzeniu i wymianie międzyludzkiej. Kultura powinna być traktowana jako sieć relacji, a nie zbiór wydarzeń czy projektów. To właśnie ona ma potencjał łączyć ludzi ponad podziałami, budować empatię i poczucie przynależności. Propozycje rozwiązań: 1. Edukacja kulturowa jako element spójności społecznej – stałe programy wspierające kreatywność, ekspresję i wrażliwość kulturową dzieci i młodzieży w szkołach oraz poza nimi. Edukacja kulturowa powinna rozwijać zdolność do rozumienia różnorodności, historii i lokalnej tożsamości. 2. Instytucje kultury jako przestrzeń współtworzenia – domy kultury, biblioteki i galerie powinny być miejscami spotkań i współpracy społeczności, nie tylko odbioru. Warto rozwijać modele „living labs” i „community art spaces” otwarte dla mieszkańców. 3. Programy międzypokoleniowe i międzykulturowe – działania artystyczne, które łączą różne grupy wiekowe, kulturowe i społeczne, wzmacniając więzi i przełamywanie stereotypów. 4. Nowoczesne centra edukacji muzycznej i artystycznej – rozwój lokalnych pracowni, klubów i programów nieformalnej edukacji muzycznej i artystycznej, które budują poczucie kompetencji, ekspresji i współpracy. 5. Włączenie sztuki do codziennego życia – wsparcie mikroprojektów w przestrzeni publicznej (murale, performanse, wspólne koncerty, działania uliczne), które ożywiają wspólnoty i demokratyzują kontakt ze sztuką. 6. Dostępność jako priorytet – kultura dostępna dla osób z niepełnosprawnościami, z mniejszych miejscowości, osób starszych i migrantów – nie jako osobny program, ale jako standard każdej instytucji kultury. 7. Kultura jako narzędzie integracji społecznej i zdrowia psychicznego – działania artystyczne i twórcze mogą być formą profilaktyki samotności, wypalenia i wykluczenia, wzmacniając relacje i odporność emocjonalną społeczności. Kultura ma moc leczenia, łączenia i odbudowywania wspólnoty. Aby to wykorzystać, musi być rozumiana nie jako luksus ani instytucja, lecz jako żywa tkanka relacji i wspólnego sensu, fundament społeczeństwa opartego na empatii, ciekawości i współdziałaniu.	Uwaga zostanie uwzględniona w programach realizujących Priorytet 2.7., jednak ze względu na poziom szczegółowości proponowanych zapisów nie jest zasadne uwzględnienie jej w zapisach Strategii.
4378	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	09-lip	Wspieranie i promocja aktywności społecznej wymaga przesunięcia akcentu z programów i kampanii na budowanie kultury zaangażowania i współodpowiedzialności. Aktywność obywatelska nie rodzi się z obowiązku, lecz z poczucia wpływu, sensu i przynależności. Aby ją wzmacniać, instytucje publiczne powinny stać się partnerami i współuczestnikami życia społecznego, a nie jego organizatorami.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w części wdrożeniowej Strategii (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo

					Propozycje rozwiązań: 1. Rozwój edukacji obywatelskiej i społecznej – działania w szkołach i placówkach oświatowych, które uczą współdecydowania, empatii, rozwiązywania konfliktów i projektowania działań na rzecz dobra wspólnego. 2. Programy lokalnego wolontariatu i mentoringu międzypokoleniowego – wspólne inicjatywy młodzieży i seniorów oparte na wymianie doświadczeń, współpracy i solidarności. 3. Szkoły, biblioteki i domy kultury jako „trzecie miejsca” – przestrzenie, w których mieszkańcy mogą się spotykać, inicjować działania i współdecydować o lokalnych sprawach. 4. Innowacje społeczne na poziomie lokalnym – wsparcie finansowe i merytoryczne dla oddolnych inicjatyw obywatelskich, które odpowiadają na konkretne problemy społeczności lokalnych, na przykład wspólne ogrody, programy sąsiedzkie, działania ekologiczne. 5. Transparentność i współdecydowanie w instytucjach publicznych – włączanie mieszkańców w proces projektowania usług publicznych, otwarte konsultacje, budżety obywatelskie i panele deliberacyjne. 6. Rozwój kompetencji społecznych urzędników i liderów lokalnych – szkolenia z zakresu komunikacji, mediacji, współpracy z organizacjami pozarządowymi i pracy opartej na zaufaniu, a nie na kontroli. 7. Nowa narracja o zaangażowaniu społecznym – kampanie pokazujące, że aktywność obywatelska to codzienna troska o otoczenie, od rozmowy i pomocy sąsiedzkiej po wspólne tworzenie przestrzeni publicznej. Aktywność społeczna nie ogranicza się do formalnego wolontariatu. Jest praktyką współbycia, współdecydowania i troski o wspólne dobro, która buduje odporne i solidarne społeczeństwo.	jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
4379	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Sklasyfikowanie Słupska obok Chojnic jako ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim i jego marginalizacja w projekcie Strategii Rozwoju Kraju 2035 jest ogromnym błędem. Dr hab. Jacek Soltys z Politechniki Gdańskiej oraz dr Sławomir Dorocki z UKEN w Krakowie w 2018 roku opublikowali artykuł naukowy „Rozmieszczenie usług jako podstawa rozpoznawania ośrodków podregionalnych w Polsce i ich hierarchii”, gdzie zidentyfikowali cechy miast niebędących stolicami województw, odpowiednio je klasyfikując – od najważniejszych do najmniej ważnych. Według tego badania Słupsk znalazł się w gronie kilku najważniejszych miast niewojewódzkich w Polsce. Wyposażony jest nie tylko w standardowe dla tego rodzaju miast placówki, takie jak kino, szpital, sąd okręgowy i uczelnia, lecz również w teatr dramatyczny i filharmonię. Grupę miast o tych samych cechach uzupełniają Częstochowa, Koszalin, Jelenia Góra i Kalisz. W klasie I zestawienia znalazło się jeszcze kilkanaście innych miast, jednak wszystkie one wypadły od Słupska gorzej – m.in. dziś faworyzowane względem Słupska w projekcie Strategii 2035 Elbląg, Tarnów czy Włocławek. Kilka poziomów niżej, dopiero w klasie 2b, znalazł się Wałbrzych, a na dnie listy (klasa 3) – Rybnik (jedynie kino, szpital i filharmonia). Od badań przeprowadzonych w 2018 roku Słupsk jeszcze urosł – powiększył się, Akademia stała się Uniwersytetem, zlokalizowano w mieście instytucję centralną, a budowany dworzec kolejowy ma rangę wojewódzką. Przy widocznej gołym okiem zapaści Wałbrzycha czy Włocławka tym bardziej Słupsk został w tym dokumencie poszkodowany. Co istotne - w odniesieniu do Słupska miara ludnościowa nie powinna stanowić kryterium blokującego nadanie miastu właściwej rangi, ponieważ liczbę mieszkańców należy odnieść do położenia w części kraju o jednej z najniższych gęstości zaludnienia. Należałoby także uwzględnić wyjątkowo silne procesy suburbanizacyjne, zaniżające liczbę faktycznych użytkowników miasta.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
4380	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Wzmocnienie roli instytucji kultury jako ośrodków życia społecznego wymaga myślenia o nich nie tylko jako o miejscach dostępu do wiedzy, ale jako o przestrzeniach spotkania, współtworzenia i wymiany międzyludzkiej. Biblioteki, małe kina, domy kultury i archiwa mają potencjał, by stać się lokalnymi „sercami wspólnoty” – miejscami, w których kultura łączy, a nie dzieli. Propozycje rozwiązań: 1. Biblioteki jako laboratoria społeczno-kulturowe – rozwój programów, w których biblioteki stają się miejscami pracy warsztatowej, dialogu i współtworzenia lokalnych inicjatyw, a nie tylko wypożyczalniami książek. 2. Małe kina jako przestrzenie spotkania i refleksji – wsparcie dla kin studyjnych i lokalnych ośrodków filmowych, które mogą organizować cykle debat, edukację medialną i działania międzypokoleniowe wokół filmu. 3. Kultura blisko ludzi – inwestycje w mikroprojekty w małych miejscowościach, które łączą kulturę, edukację i działania społeczne, na przykład kluby czytelnicze, projekty artystyczno-społeczne, mobilne wystawy czy kino objazdowe. 4. Współpraca z organizacjami pozarządowymi – NGO mogą być partnerami instytucji kultury w tworzeniu	Uwaga zostanie uwzględniona w programach realizujących Priorytet 2.7., jednak ze względu na poziom szczegółowości proponowanych zapisów nie jest zasadne uwzględnienie jej w zapisach Strategii.

					programów angażujących społeczności lokalne, szczególnie w środowiskach o ograniczonym dostępie do oferty kulturalnej. 5. Nowe kompetencje pracowników instytucji kultury – szkolenia z animacji społecznej, komunikacji międzykulturowej, edukacji obywatelskiej i włączania osób z różnymi potrzebami. 6. Archiwa jako centra pamięci i wspólnoty – przekształcenie archiwów w aktywne miejsca spotkań międzypokoleniowych, dokumentowania historii lokalnych i budowania tożsamości społecznej. 7. Łączenie edukacji i kultury – tworzenie wspólnych programów szkół, bibliotek, domów kultury i kin, które wzmacniają czytelnictwo, empatię i dialog między dziećmi, młodzieżą i dorosłymi. Instytucje kultury, które stają się miejscami rozmowy i współdziałania, mają moc wzmacniania więzi społecznych. Ich znaczenie nie ogranicza się do dziedzictwa, ale obejmuje codzienne doświadczenie wspólnoty, które buduje społeczeństwo odporne, empatyczne i aktywne.	
438 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Promowanie aktywności społecznej wymaga przesunięcia akcentu z organizacji i procedur na budowanie relacji, współodpowiedzialności i zaufania. Aktywność obywatelska nie powstaje w wyniku nakazu ani kampanii, lecz z poczucia przynależności i wpływu. Aby ją rozwijać, instytucje publiczne powinny stać się prawdziwymi przestrzeniami dialogu i współtworzenia, a nie jedynie miejscami świadczenia usług. Proponowane rozwiązania: 1. Edukacja do zaangażowania społecznego – wprowadzenie do programów szkolnych i pozaszkolnych działań, które uczą współpracy, empatii, planowania projektów społecznych i podejmowania decyzji wspólnie z innymi. 2. Szkoły, biblioteki i domy kultury jako centra obywatelskości – tworzenie otwartych przestrzeni, w których mieszkańcy mogą spotykać się, działać i współdecydować o lokalnych inicjatywach. 3. Lokalne laboratoria obywatelskie – wspieranie małych, oddolnych projektów i grup inicjatywnych, które odpowiadają na realne potrzeby społeczności. 4. Programy międzypokoleniowe – wspólne działania dzieci, młodzieży i seniorów, które łączą doświadczenie, energię i odpowiedzialność za wspólne otoczenie. 5. Transparentność i współdecydowanie w instytucjach publicznych – otwarte konsultacje, budżety obywatelskie, panele mieszkańców i inne formy dialogu społecznego. 6. Rozwój kompetencji liderów lokalnych i urzędników – szkolenia z zakresu współpracy z organizacjami społecznymi, komunikacji z mieszkańcami i animacji społecznej. 7. Nowa narracja o zaangażowaniu obywatelskim – kampanie społeczne pokazujące, że aktywność społeczna to nie tylko wolontariat, ale też codzienne decyzje, troska o wspólne przestrzenie i relacje. Aktywność społeczna zaczyna się tam, gdzie ludzie czują się widziani, potrzebni i wysłuchani. Dlatego prawdziwa promocja obywatelskości powinna opierać się na budowaniu relacji, które prowadzą do wspólnego działania, a nie jedynie na wspieraniu formalnych struktur.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w części wdrożeniowej Strategii (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
438 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Budowanie potencjału organizacji pozarządowych powinno być postrzegane jako inwestycja w trwałość i odporność społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje te nie tylko realizują projekty, ale tworzą przestrzeń współpracy, innowacji i wzajemnego wsparcia. Aby ich potencjał mógł się rozwijać, konieczne jest zapewnienie stabilnych, długofalowych mechanizmów finansowania oraz dostępu do infrastruktury, edukacji i partnerstw międzysektorowych. Proponowane rozwiązania: 1. Wielopoziomowe wsparcie instytucjonalne – granty operacyjne na utrzymanie zespołów, biur i zasobów, a nie tylko na realizację projektów. 2. Programy rozwoju kompetencji organizacyjnych – szkolenia i mentoring w zakresie zarządzania, komunikacji, finansów, budowania relacji z partnerami publicznymi i prywatnymi. 3. Sieci współpracy między organizacjami – wspólne platformy wymiany doświadczeń i zasobów, które wzmacniają solidarność sektora i ograniczają jego konkurencyjność. 4. Partnerstwa międzysektorowe – współpraca NGO z samorządami, szkołami, uczelniami i biznesem, oparta na zaufaniu i wspólnych celach społecznych. 5. Długoterminowe programy wyposażeniowe – dostęp do przestrzeni biurowych, technologii cyfrowych, sprzętu i zasobów niezbędnych do stabilnego działania organizacji.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w części wdrożeniowej Strategii (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.

					6.Ułatwienia formalne i uproszczenie procedur – ograniczenie biurokracji przy aplikowaniu o środki publiczne i przy rozliczaniu projektów, zwłaszcza dla małych organizacji lokalnych. 7.Edukacja obywatelska i komunikacja społeczna – promowanie zaufania do organizacji pozarządowych, upowszechnianie wiedzy o ich roli i znaczeniu w budowaniu wspólnoty. Silne organizacje społeczne to podstawa demokracji relacyjnej. Ich rozwój nie polega tylko na doposażeniu, ale na budowaniu ekosystemu zaufania, współpracy i wzajemnego wsparcia, który sprawia, że społeczeństwo staje się bardziej odporne i empatyczne.	
438 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Rozwój polityki młodzieżowej powinien opierać się na przekonaniu, że młodzi ludzie nie są jedynie adresatami działań publicznych, ale ich współautorami. Skuteczna polityka młodzieżowa to taka, która tworzy przestrzeń do współdecydowania, działania i wpływania na sprawy lokalne, społeczne i globalne. Propozycje rozwiązań: 1.Młodzież jako partner w decyzjach publicznych – wzmocnienie Młodzieżowych Rad Gmin, powiatów i województw poprzez zapewnienie im realnych kompetencji, budżetów i dostępu do procesów decyzyjnych. 2.Centra młodzieżowe jako przestrzeń współtworzenia – rozwój miejsc, w których młodzi ludzie mogą działać twórczo, społecznie i edukacyjnie. Centra powinny być prowadzone we współpracy z młodzieżą, nie dla niej. 3.Edukacja obywatelska i społeczna oparta na działaniu – wspieranie projektów uczniowskich, wolontariatu, debat i kampanii, które uczą młodych ludzi planowania, współpracy i odpowiedzialności za wspólne dobro. 4.Sieci informacji i wsparcia młodzieżowego – stworzenie dostępnych centrów doradztwa i informacji o możliwościach edukacyjnych, zawodowych i społecznych, działających w duchu partnerskim, a nie administracyjnym. 5.Programy rozwoju kompetencji przyszłości – działania rozwijające kreatywność, komunikację, współpracę, przedsiębiorczość i empatię, realizowane w formule mentoringowej i projektowej. 6.Dialog pokoleń i wspólne projekty – łączenie młodzieży, dorosłych i seniorów w działaniach społecznych, artystycznych i edukacyjnych. 7.Stałe badania i monitoring potrzeb młodych – regularne diagnozy, które opierają się na rozmowach i konsultacjach z młodzieżą, nie tylko na ankietach i statystykach. Polityka młodzieżowa powinna być procesem współtworzenia. To właśnie w młodych ludziach znajduje się energia, wizja i odwaga do zmiany, których potrzebuje każde nowoczesne społeczeństwo.	Propozycje zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.
438 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Regulacje dotyczące mediów społecznościowych są niezbędne, ale równie istotne jest rozwijanie świadomości społecznej, kompetencji medialnych i etyki cyfrowej. Międzynarodowa współpraca powinna koncentrować się nie tylko na tworzeniu przepisów, lecz także na budowaniu wspólnej kultury odpowiedzialności cyfrowej – opartej na edukacji, badaniach i wymianie dobrych praktyk. Propozycje rozwiązań: 1.Europejska strategia edukacji medialnej – wspólne programy państw członkowskich UE, które rozwijają u dzieci, młodzieży i dorosłych umiejętność krytycznego myślenia, rozpoznawania dezinformacji i budowania zdrowych nawyków cyfrowych. 2.Międzynarodowa współpraca badawcza – wspólne centra analizujące wpływ mediów społecznościowych na zdrowie psychiczne, relacje społeczne i rozwój poznawczy, z naciskiem na dzieci i młodzież. 3.Kodeks odpowiedzialności platform społecznościowych – opracowany wspólnie z organizacjami społecznymi, ekspertami i użytkownikami, obejmujący kwestie przejrzystości algorytmów, ochrony danych i przeciwdziałania nadużyciom. 4.Kampanie społeczne i edukacyjne – wspólne inicjatywy międzynarodowe promujące empatię, etykę cyfrową, kulturę dialogu i konstruktywną obecność w sieci. 5.Współpraca z sektorem technologicznym i akademickim – rozwijanie standardów odpowiedzialnego projektowania technologii (digital wellbeing by design) oraz wspólne opracowywanie narzędzi wspierających użytkowników w regulowaniu aktywności online. 6.Sieci wsparcia dla nauczycieli i rodziców – programy europejskie i międzynarodowe, które pomagają dorosłym zrozumieć wpływ mediów społecznościowych na młodych ludzi i rozwijać strategie wspierania zdrowego korzystania z technologii.	Uwaga zostanie uwzględniona w programach realizujących Priorytet 2.7., jednak ze względu na poziom szczegółowości proponowanych zapisów nie jest zasadne uwzględnienie jej w zapisach Strategii.

					Międzynarodowa współpraca w tym obszarze powinna łączyć trzy poziomy: regulacyjny, edukacyjny i kulturowy. Tylko wówczas możliwe będzie nie tylko ograniczanie szkód, ale także tworzenie internetu, który służy relacjom, refleksji i rozwojowi społecznemu.	
438 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	240	Wspieranie aktywności obywatelskiej w społecznościach lokalnych powinno mieć charakter relacyjny i długofalowy. Kluczowe jest budowanie trwałych struktur współpracy, które umożliwią mieszkańcom wspólne działanie, a nie tylko realizację pojedynczych projektów. Lokalne organizacje społeczne odgrywają zasadniczą rolę w integrowaniu społeczności, wspieraniu inicjatyw oddolnych i wzmacnianiu poczucia sprawczości obywateli. Propozycje rozwiązań: 1.Lokalne centra aktywności obywatelskiej – miejsca, w których mieszkańcy mogą współpracować, wymieniać się doświadczeniami, planować wspólne działania i rozwijać kompetencje społeczne. 2.Programy mikrodotacji i regrantingu oparte na zaufaniu – uproszczone procedury wsparcia dla małych organizacji i grup nieformalnych, szczególnie na terenach wiejskich i w małych miastach, z naciskiem na trwałość działań, a nie ich biurokratyczny rozlicznik. 3.Rozwój sieci współpracy lokalnej – tworzenie koalicji i federacji organizacji pozarządowych, które wspólnie planują działania, dzielą zasoby i reprezentują interesy społeczności wobec samorządów. 4.Wsparcie liderów lokalnych – mentoring i szkolenia dla osób inicjujących działania społeczne, w tym z zakresu animacji, mediacji, komunikacji i partycypacji obywatelskiej. 5.Partnerstwa międzysektorowe – stała współpraca pomiędzy samorządami, szkołami, bibliotekami, domami kultury, przedsiębiorstwami i NGO na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów. 6.Mechanizmy uczenia się społecznego – wymiana dobrych praktyk między gminami i regionami, dokumentowanie historii lokalnych inicjatyw i ich wpływu na wspólnotę. 7.Monitoring efektów społecznych, nie tylko finansowych – ocena programów wsparcia w oparciu o rozwój więzi, poczucie wspólnoty i poziom uczestnictwa obywateli, a nie wyłącznie liczbę zrealizowanych projektów. Prawdziwie silne społeczności lokalne rodzą się tam, gdzie mieszkańcy czują, że mają wpływ na otaczającą ich rzeczywistość. Programy wspierające aktywność obywatelską powinny więc wzmacniać relacje, kompetencje i kulturę współdziałania, a nie jedynie finansować działania instytucjonalne.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
438 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alternatywy 3 - Czułość, Ciekawość, Kreatywność	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	240	Modernizacja systemu zlecania zadań publicznych powinna być ukierunkowana nie tylko na usprawnienie procedur, lecz przede wszystkim na budowanie zaufania i partnerstwa między administracją a organizacjami społecznymi. Organizacje pozarządowe nie są wykonawcami zadań państwa, ale jego społecznymi współpracownikami, którzy wnoszą lokalną wiedzę, elastyczność i innowacyjność. Propozycje rozwiązań: 1.Model współtworzenia polityk publicznych – włączenie NGO w planowanie priorytetów i kierunków działań już na etapie tworzenia programów, a nie dopiero w momencie aplikacji o środki. 2.Stałe zespoły partnerskie administracja–NGO – regularne fora współpracy, które umożliwiają konsultacje, dzielenie się doświadczeniami i wspólne definiowanie problemów społecznych. 3.Transparentne, ale proste procedury – uproszczenie formalności w konkursach grantowych, zwłaszcza dla mniejszych organizacji lokalnych, które nie dysponują zapleczem administracyjnym. 4.Ewaluacja oparta na efektach społecznych – ocena projektów nie tylko na podstawie zgodności formalnej, ale także ich wpływu na społeczność, relacje i rozwój kompetencji obywatelskich. 5.Włączenie ekspertów społecznych do komisji konkursowych – osoby z doświadczeniem w pracy w NGO powinny mieć realny wpływ na decyzje o przyznawaniu środków. 6.Wykorzystanie nowych technologii z poszanowaniem etyki – narzędzia cyfrowe, w tym sztuczna inteligencja, mogą wspierać proces oceny, ale nie powinny zastępować ludzkiego rozeznania w kontekście społecznym. 7.Stałe wsparcie merytoryczne dla NGO – pomoc w przygotowywaniu wniosków, rozliczaniu projektów i ocenie ryzyka, aby wyrównywać szanse organizacji o różnym poziomie doświadczenia. Zlecanie zadań publicznych powinno być postrzegane nie jako techniczny proces dystrybucji środków, lecz jako narzędzie współtworzenia dobra wspólnego. Efektywność administracji wzrasta wtedy, gdy opiera się na współpracy, a nie na kontroli, i gdy sektor społeczny traktowany jest jako równorzędny partner w budowaniu silnego, solidarnego państwa.	Większość wskazanych zagadnień zostało poruszonych w priorytecie 2.1 (choć niekoniecznie w taki sam sposób) albo jest zbyt szczegółowych jak na poziom ogólności dokumentu.
438 7	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	W obliczu wyzwań, przed którymi stoi Polska do 2035 roku, niezwykle istotne jest, aby każde miasto, w tym Słupsk, miało możliwość pełnego rozwoju i uczestniczenia w ogólnokrajowym postępie. W związku z tym wyrażam zdecydowany sprzeciw wobec wszelkich działań, które mogą prowadzić do marginalizacji Słupska. Słupsk, z bogatą historią i unikalnym dziedzictwem kulturowym, jest ważnym punktem na mapie Polski. Jego	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					potencjał, zarówno gospodarczy, jak i społeczny, powinien być wykorzystywany i wspierany w ramach krajowej strategii rozwoju. Słupsk, Koszalin, Włocławek i Elbląg – miasta o podobnej infrastrukturze – powinny być tak samo traktowane! Jeśli Słupsk zostanie pominięty, będzie to prowadziło do nierówności w dostępie do zasobów, inwestycji i możliwości rozwoju. Marginalizacja Słupska może mieć dalekosiężne konsekwencje. Mniejsze wsparcie dla lokalnej gospodarki, infrastruktury czy edukacji może skutkować stagnacją oraz depopulacją, gdy młodzi ludzie będą szukać lepszych perspektyw w innych miastach. Dlatego kluczowe jest, aby w strategii rozwoju Polski do 2035 roku znalazły się konkretne działania na rzecz wsparcia Słupska, które umożliwią miastu wzrost i przyciąganie inwestycji	
438 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Jako Radna Rady Miejskiej w Słupsku, wnoszę o **zweryfikowanie obecnej klasyfikacji** i uznanie Słupska za pełnoprawny "ośrodek regionalny" w Strategii do 2035 r. Utrzymywanie rangi subregionalnej nie oddaje rzeczywistej roli Słupska jako historycznej i funkcjonalnej "stolicy" regionu środkowego Pomorza. Słupsk jest "jedynym centrum" zróżnicowanych i specjalistycznych usług publicznych dla rozległego obszaru funkcjonalnego, skupiającego ponad 250 tys. mieszkańców. Pełnimy funkcję ośrodka regionalnego w zakresie "edukacji wyższej i specjalistycznej opieki zdrowotnej", której zasięg wykracza poza granice subregionu. Uznanie nas za ośrodek regionalny jest kluczowe dla realizacji Strategii zakładającej "wzmocnienie samodzielności gospodarczej" opartej na naszych lokalnych specjalizacjach. Wyższa ranga w dokumencie strategicznym zwiększy naszą "atrakcyjność inwestycyjną", co jest niezbędne do tworzenia wykwalifikowanych miejsc pracy w zachodniej części województwa. Potrzebujemy "wzmocnionych mechanizmów wsparcia" dla infrastruktury technicznej i transportowej, aby skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu komunikacyjnemu w naszym regionie. Włączenie Słupska do kategorii regionalnej stanowi realny krok w kierunku osiągnięcia celu Strategii, jakim jest "spójność społeczna i terytorialna" Polski. Podniesienie naszej rangi pozwoli nam skuteczniej pełnić rolę **lokomotywy rozwoju**, promieniującej na cały otaczający nas obszar. Taka zmiana jest niezbędna do zapewnienia "zrównoważonego rozwoju terytorialnego" Pomorza, eliminując dysproporcje względem aglomeracji trójmiejskiej.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
438 9	Samorząd	Gmina Stare Juchy	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	207	strony 207-208 Wnioskuje się o dołączenie powiatu elckiego (woj. warmińsko-mazurskie) do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Do OSI powinny być dodatkowo zakwalifikowane powiaty, które nie spełniają kryterium geograficznego, ale mają istotne znaczenie dla funkcjonowania przygranicznych terenów wzdłuż granic z Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą w okresie pokoju i zagrożeń, np. ze względu na posiadaną infrastrukturę i usługi. Kryterium geograficzne bezpośredniego położenia powiatu przy granic zewnętrznej RP i powiatu sąsiedniego nie powinno być jedynym wyznacznikiem – należy też wziąć pod uwagę powiązania funkcjonalne i występowanie ważnych ośrodków subregionalnych. Powiat elcki położony jest blisko 3 granic: z Rosją, Litwą, Białorusią. Sąsiaduje z powiatami przygranicznymi 2 województw: oleckim i giżyckim (woj. war.-maz.) oraz suwalskim i augustowskim (woj. podlaskie). Pełni tym samym naturalną rolę strefy przygranicznej. Powiat elcki poprzez swoje funkcje subregionalnego centrum usługowego, węzła komunikacyjnego i zaplecza gospodarczego terenów granicznych, jest niezbędnym elementem skutecznej realizacji celów Strategii w odniesieniu do terenów przygranicznych w północno-wschodniej Polsce. Powiat elcki, a zwłaszcza strategicznie ważne miasto Elk (ośrodek subregionalny), pełni rolę regionalnego centrum usług publicznych, w którym mieszkańcy powiatów przygranicznych korzystają z usług zdrowotnych, edukacyjnych, administracyjnych, komunikacyjnych, niedostępnych w mniejszych ośrodkach. Dzięki temu przedsięwzięcia realizowane w powiecie elckim mają realny wpływ na jakość życia mieszkańców terenów przygranicznych. Baza gospodarcza powiatu elckiego podtrzymuje miejsca pracy również dla mieszkańców terenów granicznych. Funkcjonują tu firmy transportowe, przemysłowe, usługowe i turystyczne, które odczuły skutki kryzysów transgranicznych, w tym zamknięcia przejść granicznych i ograniczenia w handlu zewnętrznym. W firmach	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań.

					zlokalizowanych w strefie ekonomicznej w Ełku zatrudnionych jest ponad 3,5 osób – jest ona częścią Specjalnej Suwalskiej Strefy Ekonomicznej o łącznej powierzchni ok. 26 414 km². SSSE swoim zasięgiem obejmuje całe województwo podlaskie, 2 powiaty województwa warmińsko-mazurskiego: ełcki i gołdapski oraz 4 powiaty województwa mazowieckiego. Powiat ełcki jest ważnym węzłem drogowym i kolejowym, m.in. S61, S16/DK16, DK65, Rail Baltica, linie kolejowe nr 38, 219, 223. Komunikacyjnie łączy wnętrze kraju (w tym Warszawę) z granicą, co jest kluczowe zarówno dla handlu, mobilności mieszkańców, jak i dla mobilizacji w sytuacji kryzysowej. Poprawa i modernizacja infrastruktury i usług transportowych w powiecie ełckim przyczyni się do niwelowania wykluczenia transportowego całego regionu przygranicznego (województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego) i wzmocni jego spójność gospodarczą. Bliskość granic oznacza, że w razie różnego rodzaju zagrożeń lub konfliktów powiat ełcki może być narażony na przepływ ludności, operacje ratunkowe, działania obronne. Wymaga zatem lepszej infrastruktury oraz przygotowania instytucji lokalnych i służb. Infrastruktura krytyczna (transport, energetyka, szpitale) w powiecie ełckim ma strategiczne znaczenie: jej sprawność i odporność są kluczowe dla rozwoju terenów przygranicznych, jak i w sytuacjach kryzysowych. Miasto Ełk jest miejscem lokalizacji instytucji i jednostek, które mogą pełnić funkcje koordynacyjne w okresach zagrożeń (straż pożarna, policja, szpitale - w tym wojskowy, administracja). Rozwój społeczno-gospodarczy powiatu ełckiego będzie wspierać utrzymanie ludności w regionie przygranicznym, co jest kluczowe w kontekście depopulacji i osłabienia lokalnych gospodarek.	
439 0	Samorząd	Gmina Stare Juchy	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	208	Podsumowując, włączenie powiatu ełckiego do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE będzie stanowiło istotne wsparcie rozwojowe i zabezpieczające obszar przygraniczny w północno-wschodniej części Polski: • umożliwi poprawę jakości życia mieszkańców poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną i turystyczną, • zapewni wsparcie przedsiębiorstw tworzących lokalne miejsca pracy w regionie przygranicznym oraz które ucierpiały w wyniku ograniczeń transportowych i utraty rynków zbytu, • zwiększy odporność społeczną, gospodarczą i instytucjonalną w kontekście zagrożeń dotyczących wschodnią granicę UE, • pozwoli rozwijać infrastrukturę o podwójnym zastosowaniu, kluczową w sytuacjach kryzysowych, • wzmocni spójność transportową i energetyczną całego regionu przygranicznego.	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań.
439 1	Samorząd	Urząd Gminy Kwidzyn	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
439 2	Samorząd	Urząd Gminy Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponuje się uzupełnić wykaz o ośrodek subregionalny Kwidzyn Ośrodek miejski – Kwidzyn Obszar funkcjonalny – Kwidzyn gm. w., Sadlinki, Gardeja	Uwaga uwzględniona
439 3	Samorząd	Urząd Gminy Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proponuje się uwzględnienie Kwidzyna jako 3-go ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
439 4	Samorząd	Urząd Gminy Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Proponuje się dopisać: Kształtujące się subregionalne funkcje Kwidzyna mają kluczowe znaczenie dla rozwoju peryferyjnej, południowej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, dalszej poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i infrastruktury sportowej związanej ze sportem dzieci i młodzieży, oddziałujących w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z przemysłem papierniczym, elektronicznym oraz spożywczym, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym kierunkiem oddziaływania będzie również rozwój usług edukacyjnych opartych m.in. o Powiślańską Szkołę Wyższą.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
439 5	Samorząd	Gmina Stalowa Wola, ul.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS	10	W związku z trwającymi konsultacjami projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Gmina Stalowa Wola uprzejmie prosi o przeanalizowanie opisu miasta Stalowej Woli zamieszczonego w Załączniku nr 4 (Opis policentrycznej sieci miast). Poniżej przedstawiamy propozycję nowego opisu subregionalnej funkcji miasta wraz z uzasadnieniem. Mamy	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją

		Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola	POLICENTRYCZNY SIĘCIE MIAST		nadzieję na uwzględnienie przez Państwa zmiany i wprowadzenie jej do właściwego dokumentu. Istniejący zapis dotyczący Miasta Stalowej Woli str. 10 „Subregionalne funkcje Stalowej Woli oparte są głównie o rozwój, szczególnie w sektorze hutniczym, oraz wsparcie dla usług wyższego rzędu. Wspieraną przez państwo strategiczną szansą miasta jest wzmocnienie potencjału wiedzy związanej z przemysłem, innowacji i specjalizacji w sektorze obronnym, rozwój strefy przemysłowej oraz budowanie szerszego obszaru miejskiego z Tarnobrzegiem, Sandomierzem i Niskiem, który zwiększy potencjał gospodarczy i inwestycyjny regionu.” Propozycja nowego zapisu: „Subregionalne funkcje Stalowej Woli są ściśle powiązane z celami polityki państwa w zakresie obronności, energetyki jądrowej (SMR), elektromobilności i transportu, wysokich technologii oraz przetwórstwa tworzyw sztucznych. Szansą dla miasta jest rozwój centrów danych, sztucznej inteligencji i zaawansowanych funkcji usługowych tworzących przestrzeń dla specjalistów i innowacji. Należy dążyć do synergii przemysłu, nauki i środowiska wzmacnianej przez nowoczesną infrastrukturę transportową, a także rozbudowane zaplecze kulturalne, sportowe, zdrowotne, rekreacyjne i mieszkalne, czyniąc miasto dynamicznym i zrównoważonym ośrodkiem północnego Podkarpacia, jednym z filarów współpracy regionalnej w ramach Czwórmiaści.”	objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
439 6	Samorząd	Gmina Stalowa Wola, ul. Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNY SIĘCIE MIAST	10	Uzasadnienie do treści uwagi cz. 1: Stalowa Wola historycznie kojarzona jest z przemysłem hutniczym, jednak jej współczesne oblicze, zwłaszcza na przestrzeni ostatniej dekady znacząco się zmieniło. Powstała w okresie Centralnego Okręgu Przemysłowego jako ośrodek przemysłu ciężkiego, dziś Stalowa Wola rozwija się w kierunku nowoczesnych technologii, usług oraz sektora MŚP. Sercem miasta i jego symbolem pozostaje Huta Stalowa Wola S.A., nazywana w przeszłości często „matką hutą” (dziś to już nieaktualne). To właśnie wokół niej w latach 30. XX wieku zaczęła kształtować się Stalowa Wola. Obecnie HSW S.A. to nowoczesne przedsiębiorstwo należące do Polskiej Grupy Zbrojeniowej, specjalizujące się w produkcji sprzętu wojskowego, m.in. armatohaubic, moździerzy samobieżnych oraz podwozi gąsienicowych. Zakład przeszedł głęboką restrukturyzację i unowocześnienie, dzięki czemu z powodzeniem łączy tradycję przemysłową z innowacyjnością. W Hucie Stalowa Wola produkowane są nowoczesne maszyny i uzbrojenie kluczowe dla obronności państwa polskiego. Na terenie Miasta wytwarzany jest sprzęt zaopatrujący zarówno wojska rakietowe i artyleryjne, pancerne, mechaniczne, inżynieryjne oraz obrony przeciwlotniczej. Jest to zatem ważny wyróżnik Miasta w skali ogólnopolskiej, który z uwagi na obecną sytuację geopolityczną w Europie i zwiększone zapotrzebowanie na sprzęt wojskowy ma duże znaczenie dla jego dalszego rozwoju. Miasto stanowi jeden z kluczowych ośrodków sektora przemysłu obronnego w Polsce, dlatego zaproponowany przez Gminę Stalowa Wola opis jest w pełni zgodny z polityką państwa w obszarze bezpieczeństwa i rozwoju przemysłu obronnego. Współpraca miasta z HSW S.A. sprzyja realizacji celów państwowej polityki zbrojeniowej, ukierunkowanej na wzmacnianie krajowego potencjału produkcyjnego i technologicznego w dziedzinie obronności, rozwój innowacji i krajowych łańcuchów dostaw w przemyśle zbrojeniowym, tworzenie wyspecjalizowanych miejsc pracy i wzrost kompetencji technicznych w regionie oraz budowanie odporności gospodarczej i bezpieczeństwa narodowego poprzez lokalną koncentrację przemysłu obronnego. Miasto aktywnie wspiera rozwój ekosystemu przemysłowo-technologicznego wokół HSW S.A., stwarzając warunki do kooperacji z firmami prywatnymi, uczelniami technicznymi i instytucjami badawczymi. Taki model rozwoju odpowiada priorytetom rządu w zakresie integracji sektora obronnego z nauką i gospodarką cywilną oraz wdrażania innowacji o podwójnym zastosowaniu (cywilno-wojskowym). W efekcie Stalowa Wola pełni rolę strategicznego ośrodka przemysłowo-obronnego północnego Podkarpacia, stanowiącego ważny element krajowego systemu bezpieczeństwa i filar rozwoju technologicznego Polskiej Grupy Zbrojeniowej. Równocześnie w mieście działa wiele innych przedsiębiorstw z branż takich jak elektrotechnika, automatyka przemysłowa, logistyka, informatyka czy przetwórstwo tworzyw sztucznych. Miasto wspiera i dąży do stałego rozwoju strefy ekonomicznej w celu dywersyfikacji gospodarki. Coraz większe znaczenie zyskuje też sektor usługowy, edukacyjny i badawczo-rozwojowy. Dzięki temu Stalowa Wola nie jest już miastem opartym wyłącznie na hutnictwie, ale dynamicznie zmieniającym się ośrodkiem przemysłowo-technicznym o zrównoważonej strukturze gospodarczej. Zmodyfikowany przez Gminę Stalowa Wola opis policentrycznej funkcji miasta zaproponowany przez wnioskodawcę	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

					znajduje także umocowanie w Strategii Rozwoju Miasta Stalowej Woli na lata 2022-2030, która uzyskała pozytywną opinię Zarządu Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr 468/9703/23 z dnia 7.03.2023 r. Zakres strategii jest zgodny z horyzontem czasowym przyjętym w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030. Wyznaczone w strategii cele strategiczne, cele operacyjne oraz planowane w ich ramach kierunki działań zgodne są z zapisami SRWP 2030.	
439 7	Samorząd	Gmina Stalowa Wola, ul. Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Uzasadnienie do treści uwagi cz. 2 Wyznaczone w strategii cele strategiczne, cele operacyjne oraz planowane w ich ramach kierunki działań zgodne są z zapisami SRWP 2030. Strategia miasta wpisuje się w główne obszary tematyczne rozwoju regionu, obejmujące m.in.: • gospodarkę i naukę – poprzez wspieranie innowacji, inteligentnych specjalizacji oraz współpracy nauki z gospodarką. • kapitał ludzki i społeczny – poprzez rozwój edukacji, kultury, rynku pracy, zdrowia, aktywizacji społecznej i sportu. • infrastrukturę dla zrównoważonego rozwoju i środowiska – poprzez inwestycje w transport, energetykę, OZE, gospodarkę przestrzenną i ochronę środowiska. • dostępność usług – poprzez cyfryzację, poprawę jakości usług publicznych, planowanie przestrzenne, bezpieczeństwo oraz współpracę partnerską i międzynarodową. Strategia Rozwoju Stalowej Woli 2022–2030 stanowi dokument w pełni komplementarny z celami i priorytetami rozwoju województwa podkarpackiego, wspierający jego zrównoważony i nowoczesny rozwój. Proponowany opis rozwoju Stalowej Woli jest także w pełni zgodny z założeniami Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021–2030, ponieważ odwołuje się do kluczowych kierunków rozwoju innowacyjnej gospodarki regionu oraz wykorzystania jego potencjałów technologicznych i przemysłowych. Subregionalne funkcje Stalowej Woli wpisują się w inteligentne specjalizacje województwa podkarpackiego, w szczególności w obszary: • lotnictwa i kosmonautyki, • jakości życia, • motoryzacji, elektromobilności i transportu zrównoważonego, • informatyki i telekomunikacji (ICT). Rozwój branż tj. energetyka jądrowa (SMR), wysokie technologie przemysłowe, elektromobilność, przetwórstwo tworzyw sztucznych, a także inwestycje w centra danych, sztuczną inteligencję i usługi zaawansowane odzwierciedlają kierunek RSI WP, który zakłada wzmocnienie innowacyjnych sektorów o wysokiej wartości dodanej i transformację przemysłową regionu. Ponadto idea synergii między przemysłem, nauką i środowiskiem realizuje fundamentalny cel RSI WP, jakim jest rozwój ekosystemu innowacji poprzez współpracę jednostek naukowych, samorządów i przedsiębiorstw. Wspieranie nowoczesnej infrastruktury transportowej, zaplecza badawczo-rozwojowego, kulturalnego i społecznego sprzyja tworzeniu atrakcyjnego środowiska nie tylko dla specjalistów i inwestorów, ale także dla mieszkańców, co jest zgodne z zasadą zrównoważonego i inteligentnego rozwoju regionu. W rezultacie, Stalowa Wola pełni rolę subregionalnego ośrodka innowacji i nowoczesnego przemysłu północnego Podkarpacia, współtworząc wraz z pozostałymi miastami tzw. Czwórmiasto – jeden z kluczowych filarów współpracy terytorialnej przewidzianych w RSI WP	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
439 8	Organizacja pozarządowa	Feminoteka	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli nie obejmuje żadnych działań antydyskryminacyjnych ani równościowych, w tym przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć, a w szczególności przemocy domowej. Całość dokumentu odnosi się w tym zakresie jedynie to wzmocnienia koordynacji służb jeśli chodzi o pomoc małoletnim doświadczającym przemocy domowej oraz przeciwdziałanie cyberprzemocy - i jest to działanie bardzo istotne i konieczne. Dokument nie może jednak pomijać przeciwdziałania przemocy domowej wobec kobiet (wg danych policyjnych stanowią one ok. 75% pokrzywdzonych przemocą domową). Nie może być mowy o podnoszeniu jakości życia wszystkich obywateli, gdy statystycznie ok. 1/3 (średnia dla UE) kobiet doświadczyła przemocy fizycznej, seksualnej lub jej gróźb. W Polsce 1 na 5 kobiet doświadczyła przemocy ze strony swojego partnera, a rocznie ok. 400-500 kobiet traci życie na tle przemocy domowej. Jednocześnie bardzo niewiele z nich szuka wsparcia w instytucjach publicznych, takich jak OPS-y, OIK-i, inne instytucje pomocy społecznej czy policja. Wynika to z niskiego zaufania do instytucji oraz braku przygotowania tychże instytucji do zajmowania się przypadkami przemocy (jest kilka raportów NIK nt. tych właśnie potrzeb systemowych). W Polsce brakuje także ośrodków wyspecjalizowanych w oferowaniu pomocy dla osób pokrzywdzonych przemocą seksualną. Konieczne jest zdecydowane zwiększenie nakładów finansowych na pracę instytucji pomocowych i organizacji pozarządowych wykonujących tę pracę, ujednolicenie standardów i realizacja postanowień Konwencji stambulskiej	Strategia odwołuje się do celu ograniczania przemocy i wykluczenia, natomiast konkretne mechanizmy przeciwdziałania przemocy są przedmiotem odrębnych regulacji (m.in. ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz przepisów karnych), których szczegółów Strategia nie powiela.

					(które pozostają niewdrożone, mimo że Polska ratyfikowała ją w 2015 r., czyli 10 lat temu). Instytucje pomocowe nie zdobędą zaufania pokrzywdzonych przemocą bez przeszkolenia personelu, a także prokuratorów, sędziów, biegłych i personelu medycznego w kierunku podniesienia kompetencji społecznych i świadomości jakimi mechanizmami rządzi się przemoc, w tym przemoc domowa czy seksualna. Państwo musi podejmować także działania na rzecz przeciwdziałania przemocy (edukacja nt. rozwiązywania konfliktów bez przemocy, edukacja antydyskryminacyjna, równościowa, badania nt. przemocy wobec kobiet, antyprzemocowe kampanie społeczne). Przemoc domowa wiąże się z ogromnymi kosztami dla budżetu państwa (https://www.niebieskalinia.pl/_userfiles/uploads/niewidzialne_koszty_przemocy_akceptOK.pdf). Są to koszty związane nie tylko z działalnością instytucji pomocowych, ale również koszty leczenia osób pokrzywdzonych przemocą czy wykluczenie ich z rynku pracy w związku z doświadczeniem przemocy.	
4399	Organizacja pozarządowa	Feminoteka	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	68	Odnosimy się tutaj do akapitu nt. obrazu rodzicielstwa kreowanego przez media. Media kreują rzeczywisty obraz rodzicielstwa, pokazując jego blaski i cienie. Opisane w dokumencie zagrożenie (w skrócie: ludzie nie chcą zostawać rodzicami, bo media kreują negatywny obraz rodzicielstwa) jest wymaginowanie i pochodzi wprost w prawicowych narracji antygenderowych i antyrównościowych. Dodatkowo przyjmowanie założeń, że trzeba kreować wyłącznie pozytywny wizerunek rodzicielstwa to manipulacja wobec odbiorców – media powinny przekazywać fakty. Rekomendujemy rezygnację z posługiwania się prawicową narracją antygenderową.	Strategia jest dokumentem technicznym, wyznaczającym kierunki działania państwa w najbliższej dekadzie i nie posługuje się ani prawicową, ani lewicową narracją. Jednym z celów strategii jest łagodzenie zmian demograficznych, a jednym ze środków realizacji tego celu jest zachęcanie obywateli do rodzicielstwa. Temu celowi ma służyć zaproponowane w priorytecie 1.2 promowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa.
4400	Organizacja pozarządowa	Feminoteka	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	66	Odnosimy się tutaj do całości Priorytetu 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu. W Strategii, a dokładnie w ww. Priorytecie, należy uwzględnić dążenie do sprawiedliwości reprodukcyjnej, co wpłynie na poczucie bezpieczeństwa reprodukcyjnego, szczególnie wśród kobiet, które będą czuły, że mają kontrolę nad swoją decyzyjnością w kwestii macierzyństwa. W połączeniu z bezpieczeństwem na rynku pracy i bezpieczeństwem mieszkaniowym może to wpłynąć na częstsze decydowanie się na potomstwo. Polska od lat zajmuje ostatnie miejsce w Europie pod kątem dostępności antykoncepcji i antykoncepcji awaryjnej – konieczna jest poprawa tego stanu rzeczy (w postaci refundacji antykoncepcji oraz likwidacji recepty na antykoncepcję awaryjną). Polska posiada także jedno z najbardziej restrykcyjnych praw antyaborcyjnych w Europie – konieczna jest dekryminalizacja aborcji (czyli usunięcie z kodeksu karnego wszystkich przepisów dotyczących aborcji) i liberalizacja dostępu do aborcji bez podawania powodu minimum do 14 tygodnia ciąży. Przedmiot „Edukacja zdrowotna” powinien stać się przedmiotem obowiązkowym. Konieczne jest także przeciwdziałanie ubóstwu menstruacyjnemu oraz podejmowanie działań przeciwko wykluczaniu kobiet w wieku menopauzalnym z rynku pracy.	Propozycje zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
4401	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	37	Dokument używa sformułowania „media społecznościowe”. Uważam to za powielanie błędnego terminu odnoszącego się do „portali społecznościowych”. Proponuję używać to drugie sformułowanie. Facebook czy X to nie jest „medium”. Wprowadza to semantyczne zrównanie tych portali z tradycyjnymi mediami, które mają swój ekosystem prawny.	Zgodnie ze słownikiem języka polskiego PWN media społecznościowe to technologie internetowe i mobilne, umożliwiające kontakt pomiędzy użytkownikami poprzez wymianę informacji, opinii i wiedzy.
4402	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	W słowniczku wskazano skrót NGO. Jest użyty w dokumencie tylko raz, w kontekście obronności. Proponuję używać go częściej w kontekście organizacji pozarządowych lub zrezygnować z niego.	Skrót w tekście zostanie zastąpiony jego rozwinięciem, zostanie też usunięty z wykazu skrótów.
4403	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	W dokumencie nie zauważa się społeczności LGBTQ+. Analizowane są różne kwestie, zwraca się uwagę na wykluczenie społeczne a milczeniem pomija się sytuacje tak olbrzymiej społeczności. W części diagnostycznej oraz poświęconej spójności społecznej powinna zostać zauważona społeczność LGBTQ+.	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe wyszczególnienie w nim wszystkich dyskryminowanych grup społecznych.

4404	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Projekt słusznie zwraca uwagę na problemy w zakresie zaufania społecznego. Jednak tylko powierzchownie je opisuje, niedostatecznie wypuklając znaczenie tego zjawiska dla odporności społecznej, sprawności państwa i spójności społecznej. W projekcie nie zaproponowano konkretnych działań, które mogą wzmacniać zaufanie społeczne. W kolejnej uwadze przedstawiam propozycję rozbudowania tego elementu w strategii.	Część diagnostyczna z założenia ma ogólny charakter. Działania znajdują się w części wdrożeniowej.
4405	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Uważam, że należy przeformułować ten priorytet. Żaden z priorytetów nie odnosi się do zdiagnozowanej w strategii problematyki niskiego zaufania społecznego, które to jest fundamentem dla wielu problemów naszego społeczeństwa. Po pierwsze proponuję dodać priorytet: Aktywne społeczeństwo obywatelskie. Powinien on osobno obejmować działania, na poziomie centralnym i samorządowym, zmierzające do wzmacniania spójności społecznej, budowania kapitału społecznego i odporności społecznej. Ujęcie tylko trzeciego sektora jest pominięciem niezwykle istotnego elementu samoorganizacji społecznej, często spontanicznej, która zresztą zauważono w części diagnostycznej.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
4406	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	240	Nawiązując do wcześniejszej uwagi, uważam, że „Wzmocnienie trzeciego sektora” nie powinno być wpisane w strategii tylko i wyłącznie w kontekście „Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja”. Takie umiejscowienie trzeciego sektora sprowadza je tylko i wyłącznie do realizatorów zadań publicznych oraz dostarczcycieli darmowej eksperckiej wiedzy. Wzmocnienie trzeciego sektora powinno być elementem osobnego priorytetu skoncentrowanego na budowaniu zaufania społecznego. Powinno być też zredefiniowane i powinno się uwypuklić rolę i znaczenie organizacji hobbystycznych, opartych o wspólnotę zainteresowań, które mogą zbudować relacje międzyludzkie skutkujące wzrostem zaufania społecznego, niezależnie od różnic politycznych, tożsamościowych czy światopoglądowych.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Podniesiona kwestia zostanie podjęta w planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (patrz uwaga nr 2010).
4407	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	124	Użycie słowa "rewitalizacja" w zdaniu "Kluczowa będzie rewitalizacja wykorzystywanej transportowo infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych oraz wsparcie finansowe, regulacyjne i programowe dla funkcjonowania rynku żeglugowego." Jest niewłaściwe. Definicja rewitalizacji wynika z Ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji. Gdzie czytamy: "Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Zasadne jest więc zastąpienie użytego w tym zdaniu słowa "rewitalizacja" na inne.	Uwaga uwzględniona
4408	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Uwaga odnosi się do fragmentu "rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwoliło na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną". Fragment sugeruje, że rewitalizacja już się dokonała, co jest niezgodne z prawdą. W wielu gminach proces rewitalizacji dopiero się zaczyna, wiele dopiero jest na etapie opracowania Gminnych Programów rewitalizacji. W miastach, które są w trakcie wdrażania procesu jest jeszcze wiele potrzeb związanych z rewitalizacją. Należy przynajmniej dopisać zdanie: Pomimo wielu pozytywnych efektów wdrażania rewitalizacji, wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, konieczna jest więc kontynuacja procesu i wsparcie dla gmin go realizujących.	Uwaga uwzględniona
4409	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Uwaga odnosi się do fragmentu: "Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych (brownfields)." Ograniczanie procesu rewitalizacji tylko do terenów opuszczonych, przemysłowych itp. jest błędem. Zgodnie z ustawą rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i poprawie życia mieszkańców obszaru zdegradowanego. Nie należy wykluczać procesów rewitalizacji prowadzonych w obszarach mieszkaniowych, a nawet powinny być one podstawą prowadzenia rewitalizacji.	Uwaga uwzględniona
4410	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	270	Uwaga odnosi się do fragmentu: "W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów przemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii". Ograniczenie rewitalizacji tylko do województwa śląskiego jest błędem. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych. Wiele gmin w prawie każdym województwie ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji, a wiele przystąpiło do ich opracowania w ostatnim czasie. Należy wspierać tych, którzy realizują ten wyjątkowo trudny proces.	Wskazany zapis nie ogranicza rewitalizacji tylko do województwa śląskiego.

441 1	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach. Ujęcie rewitalizacji w kontekście tylko Śląska jest wielkim nieporozumieniem, wiele innych miast jej potrzebuje, a dowodem na to jest ilość uchwalonych, lub będących w opracowaniu Gminnych Programów Rewitalizacji. Wnosimy więc po raz kolejny o ujęcie rewitalizacji jako jednego z priorytetów strategii.	Uwaga uwzględniona
441 2	Organizacja pozarządowa	Zielony Pierścień Warszawy	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	263	Punkt o treści: "określenie zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia zapewnienia odporności obszarów zurbanizowanych na zmiany klimatu oraz potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa" powinien być uzupełniony o zapis "Rozwój osadnictwa i lokalizacja inwestycji gospodarczych są regionalnie opracowywane na podstawie analiz fizjograficznych i ocen oddziaływania na środowisko".	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
441 3	Organizacja pozarządowa	Zielony Pierścień Warszawy	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	263	W treści strategii wskazano ustalenie: „wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej (...)” – w te działania powinny być włączone organizacje pozarządowe, np. w przypadku metropolii warszawskiej współpracujemy ze Stowarzyszeniem „Metropolia Warszawa”, w celu wyznaczenia zielonego pierścienia Warszawy i usankcjonowania tego typu rozwiązań planistycznych w prawie polskim.	Uwaga o charakterze komentarza
441 4	Organizacja pozarządowa	Zielony Pierścień Warszawy	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	266	Zapis o treści "Dla wypełnienia zarysowanej wizji rozwoju kraju konieczne jest jednak także skuteczne wdrożenie dwóch polityk o charakterze horyzontalnym: (i) ustanowienie ram prawnych dla współpracy jednostek samorządu terytorialnego w układach funkcjonalnych oraz (ii) usprawnienie systemu planowania przestrzennego" powinien być zmieniony w pkt. (ii) na "opracowanie i wdrożenie czytelnego, spójnego i stabilnego systemu planowania przestrzennego na wszystkich poziomach planowania". i uzupełniony o pkt. (iii) "zapewnienie efektywnego systemu instytucjonalnego w oparciu o sprawne instytucje państwowe, system administracyjny oraz udział obywateli i organizacji pozarządowych w procesie planowania rozwoju, w tym planowania przestrzennego".	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
441 5	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	256	Linia kolejowa: – (Tczew) – Chojnice – Piła – Gorzów Wielkopolski – gr. państwa z Niemcami (Kostrzyn), powinna zostać zakwalifikowana w systemie powiązań transportowych sieci kolejowej, jako element istotny z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych. Gdańsk i CMK Północ połączone z granicą Zachodnią w Kostrzynie n. Odrą jest przywróceniem tej linii kluczowego znaczenia dla obszaru południowego Kociewia, Subregionu Chojnickiego, Kaszub i Krajny. Istnienie zelektryfikowanej sieci kolejowej z regularnymi połączeniami pasażerskimi i towarowymi stanowiłoby bodziec rozwojowy dla całego subregionu bez dominujących aglomeracji ponadregionalnych. Skrócenie dystansu poprzez lepszą infrastrukturę jest kluczowym warunkiem utrzymania tempa rozwojowego dla tego obszaru.	Zgodnie z zawartą w SRP2035 informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
441 6	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	271	W ramach rozwoju dostępnego mieszkalnictwa i proponowanego tworzenia specjalnych stref mieszkaniowych (SSM) należy dokonać przeglądu ziemie rolnej będącej w posiadaniu skarbu państwa i instytucji należących do sektora publicznego, takich jak Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin z siedzibą w Radzikowie w celu umożliwiania dalszego rozwoju ośrodków miejskich i zatrzymania procesu nazywanego przez urbanistów "rozlewaniem się miast", co generuje problemy komunikacyjne oraz deficyt usług społecznych na obszarach budownictwa mieszkalnego opartego na powstawaniu całych osiedli w obszarach wykluczonych komunikacyjnie, edukacyjnie i zdrowotnie.	Uwaga o charakterze komentarza
441 7	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	W województwie pomorskim w obszarze Chojnic powinny zostać ujęte również gminy Brusy, Czersk, Konarzyny, Przechlewo i Debrzno jako jedyna efektywna droga do kreowania funkcji ośrodka o istotnym znaczeniu subregionalnym dla miasta Chojnice, wobec braku innego dominującego ośrodka miejskiego w promieniu 100km.	Delimitacja MOF Chojnice jest oparta o Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 przyjęty przez Sejmik Województwa Pomorskiego 29 grudnia 2016 (318/XXX/16).

4418	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Uważam, że uznanie Kalisza za ośrodek subregionalny jest bardzo dużym błędem, być może nie dopatrzeniem ze strony twórców Strategii. Po kolei, żaden z ośrodków, który jest w grupie "regionalnych aglomeracji miejskich" nie posiada uniwersytetu ani nawet politechniki. Ba, nawet niektóre "krajowe aglomeracje miejskie" nie posiadają uniwersytetu ani politechniki - Gorzów Wielkopolski oraz Rybnik. Kalisz posiada własny uniwersytet (Uniwersytet Kaliski) oraz kulturotwórczy Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM. A uniwersytety to kluczowe instytucje dla rozwoju współczesnych miast - tworzą kapitał ludzki. Dalej, teraz instytucje kultury, które również są istotne dla rozwoju miast. Kalisz posiada Filharmonię. Która zresztą odnosi duże sukcesy, jak chociażby nagroda Grammy. Filharmonii nie posiadają: Włocławek, Tarnów, Radom, Płock, Bielsko-Biała, Elbląg, które zostały za ośrodki o kategorię lub nawet dwie wyżej. Kalisz posiada teatr dramatyczny. Nie posiadają go ani Rybnik, ani Włocławek. Sądownictwo - Kalisz posiada sąd wyższej instancji, Wałbrzych go nie posiada. Następne, a więc transport. Kalisz posiada dworzec rangi wojewódzkiej. Nie posiadają go Rybnik, Koszalin oraz Elbląg. Do tego Kalisz będzie w przyszłości ważnym ośrodkiem kolejowym. Przez miasto przebiegać będzie LK85 Poznań-Warszawa, która będzie linią dużych prędkości. Do tego minister Lasek zapowiadał na posiedzeniu Komisji Infrastruktury, że w przygotowywanej Zintegrowanej Sieci Kolejowej (ZSK) linia kolejowa przebiegająca przez Kalisz, Ostrów, Leszno do Zielonej Góry (zdaje się, że jest to LK14) ma mieć co najmniej 200 km/h. Stawia to więc Kalisz jako jeden z przyszłych kluczowych węzłów kolejowych, przez który będą przebiegały linie kolejowe o charakterze magistralnym i kluczowe dla transportu krajowego i międzynarodowego. Kalisz na dodatek jest istotnym ośrodkiem gospodarczym - jest miastem o jednym z najwyższych PKB per capita w Polsce oraz jednych z najwyższych dochodów z PIT per capita. Wobec tych wszystkich faktów uważam, że Kalisz powinien być uznany nawet nie tyle co za aglomerację regionalną, a aglomerację krajową. Od każdej z aglomeracji regionalnych Kalisz posiada dużo więcej instytucji najwyższej rangi oraz jest istotniejszym ośrodkiem gospodarczym. Od wielu aglomeracji krajowych Kalisz również wypada pod tym względem znacznie lepiej - chociażby od Gorzowa Wielkopolskiego, Radomia, Koszalina, a szczególnie od Rybnika.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
4419	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 1.3: ODPOWIEDZIALNA POLITYKA MIGRACYJNA	74	Niedostatecznie rozwinięty system integracji imigrantów z polskim społeczeństwem. Ważna jest stała współpraca z organizacjami pozarządowymi. W tym z organizacjami romskimi, ponieważ do Polski przybyło wielu uchodźców wojennych z Ukrainy pochodzenia romskiego. Tutaj są potrzebne narzędzia, które pozwolą na prowadzenie edukacji międzykulturowej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
4420	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	102	Istnieją również wyzwania związane z budowaniem edukacji włączającej. Budowanie edukacji włączającej dla dzieci romskich oraz dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych Edukacja włączająca (inkluzywna) to podejście, które zakłada, że każde dziecko — niezależnie od pochodzenia etnicznego, statusu społecznego, języka, czy stopnia sprawności — ma prawo do pełnego uczestnictwa w życiu szkoły. W kontekście dzieci romskich oraz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), włączanie oznacza tworzenie takiego środowiska edukacyjnego, które uwzględni ich różnorodne potrzeby, możliwości i doświadczenia. Ważne jest aby była realizowana współpraca międzysektorowa — nauczyciele, pedagodzy, psycholodzy, asystenci edukacji romskiej, rodzice i instytucje wsparcia powinni działać wspólnie. Uczestnictwo społeczności — szkoła otwarta na lokalną społeczność, w tym społeczność romską. Dzieci romskie w Polsce często doświadczają barier edukacyjnych wynikających z: - różnic językowych i kulturowych, - niskiego poziomu zaufania między rodzinami romskimi a instytucjami, - trudności socjoekonomicznych, - stereotypów i dyskryminacji. Aby przeciwdziałać tym wyzwaniom, szkoły powinny: - zatrudniać asystentów edukacji romskiej i mediatorów międzykulturowych, - organizować zajęcia przygotowawcze z języka polskiego, - wprowadzać edukację międzykulturową w programie nauczania, - tworzyć bezpieczną przestrzeń dialogu kulturowego, - współpracować z rodzicami poprzez spotkania, warsztaty Niektóre dzieci romskie mogą jednocześnie mieć specjalne potrzeby edukacyjne. W takich przypadkach niezwykle	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.

					ważne jest: unikanie nadmiernej etykietyzacji – diagnoza nie może zastępować indywidualnego podejścia, zapewnienie wielospecjalistycznego wsparcia, uwzględnienie kontekstu kulturowego w diagnozie i terapii, współpraca z rodziną i środowiskiem romskim przy planowaniu działań. Włączenie dzieci romskich ze SPE wymaga empatii, elastyczności i świadomości kulturowej ze strony nauczycieli i specjalistów. Dobre praktyki Mentoring i tutoring rówieśniczy – starsi uczniowie wspierają młodszych Romów w nauce i adaptacji. Szkolenia kadry pedagogicznej z zakresu edukacji międzykulturowej i pracy z dzieckiem o SPE. Współpraca z organizacjami romskimi w zakresie edukacji i wsparcia rodzin. Programy integracyjne i artystyczne (np. projekty teatralne, muzyczne, sportowe). Tworzenie klas integracyjnych i międzykulturowych jako przestrzeni wspólnego uczenia się. Rola nauczyciela i szkoły Nauczyciel w systemie edukacji włączającej pełni rolę przewodnika, opiekuna i rzecznika ucznia. Wymaga to: gotowości do refleksji nad własnymi postawami, otwartości na różnorodność, stosowania metod aktywizujących i współpracy z całym zespołem szkolnym, tworzenia środowiska opartego na zaufaniu, empatii i dialogu. Budowanie edukacji włączającej dla dzieci romskich i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to proces wymagający systemowego podejścia, współpracy i zaangażowania całej społeczności szkolnej. Jego celem jest nie tylko integracja, ale rzeczywiste włączenie każdego dziecka w proces uczenia się, rozwoju i współtworzenia wspólnoty szkolnej.	
442 1	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	106	Rozwijane będą moduły dotyczące pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach, w tym z osobami z trudnościami w nauce, z doświadczeniem migracyjnym, romskimi oraz uczniami o wysokim potencjale edukacyjnym. Rozwijanie modułów dotyczących pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych stanowi istotny element budowania nowoczesnej, włączającej edukacji. Szczególne znaczenie mają działania skierowane do dzieci pochodzenia romskiego, które często doświadczają wielowymiarowych trudności – zarówno edukacyjnych, jak i społeczno-emocjonalnych. Celem modułów jest wspieranie nauczycieli, pedagogów, asystentów edukacji romskiej oraz całych środowisk szkolnych w skutecznej pracy z uczniami, którzy potrzebują indywidualnego podejścia, zrozumienia i adekwatnych metod wsparcia. Dzieci romskie stanowią grupę uczniów o dużym zróżnicowaniu doświadczeń edukacyjnych. Często trafiają do szkół z ograniczoną znajomością języka polskiego, z lukami w edukacji lub brakiem wcześniejszego kontaktu ze szkołą w systemie formalnym. Towarzyszy im również stres adaptacyjny oraz nieufność wobec instytucji publicznych wynikająca z wcześniejszych doświadczeń dyskryminacji. Wiele z tych dzieci ma również specyficzne trudności w nauce, które nie zawsze wynikają z niepełnosprawności, lecz z uwarunkowań środowiskowych, barier komunikacyjnych i różnic kulturowych. Rozwijane moduły będą miały na celu: podnoszenie kompetencji nauczycieli w zakresie pracy z uczniami romskimi o zróżnicowanych potrzebach, doskonalenie umiejętności diagnozowania trudności w nauce i dostosowywania metod nauczania, rozwijanie wrażliwości kulturowej i umiejętności budowania relacji opartych na zaufaniu, wzmacnianie współpracy z rodzicami i asystentami edukacji romskiej, tworzenie środowiska szkolnego wspierającego rozwój emocjonalny i społeczny ucznia romskiego.	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
442 2	Organizacja	Centralna Rada Romów w	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY	107	Punkt D- D. Wspieranie edukacji i adaptacji uczniów z doświadczeniem migracyjnym Sytuacja edukacyjna dzieci romskich uchodźczych jest szczególnie złożona — łączy w sobie bariery językowe,	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności

	pozarządowa	Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE		kulturowe, emocjonalne i społeczne. Wsparcie edukacji i adaptacji tej grupy uczniów wymaga podejścia holistycznego, opartego na zrozumieniu ich indywidualnych doświadczeń, traumy migracyjnej, tożsamości kulturowej oraz wcześniejszych doświadczeń edukacyjnych. Rola asystenta edukacji romskiej i międzykulturowego Asystent pełni kluczową rolę w procesie adaptacji uczniów romskich i migranckich. Jego zadania obejmują: - wspieranie komunikacji między szkołą a rodziną, - towarzyszenie uczniowi w adaptacji i codziennym funkcjonowaniu, - tłumaczenie różnic kulturowych nauczycielom, - motywowanie rodziców do współpracy ze szkołą, - współorganizowanie działań integracyjnych i profilaktycznych. Dzięki obecności asystenta dziecko z doświadczeniem migracyjnym czuje się zrozumiane, bezpieczne i zauważone	odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
4423	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	109	Punkt H Doradztwo edukacyjno-zawodowe ukierunkowane na całonocne zarządzanie karierą Społeczność romska w Polsce i Europie zmaga się z wielopokoleniowym wykluczeniem edukacyjnym i zawodowym. W przypadku dzieci romskich z doświadczeniem migracyjnym dochodzą dodatkowe trudności: brak stabilizacji, luki edukacyjne, ograniczona znajomość języka, a często także brak wzorców zawodowych w najbliższym otoczeniu. Dlatego rola doradcy międzykulturowego polega nie tylko na udzielaniu informacji o ścieżkach kształcenia, lecz także na towarzyszeniu uczniowi w budowaniu poczucia własnej wartości, planowaniu przyszłości i rozwijaniu kompetencji społecznych. Rola doradcy międzykulturowego Doradca międzykulturowy pełni funkcję łącznika, mediatora i mentora, który wspiera uczniów romskich i migracyjnych w rozwoju edukacyjnym i zawodowym. Jego zadania obejmują: - rozumienie kontekstu kulturowego i społecznego ucznia, - przewodzenie rozmów doradczych w atmosferze akceptacji i zaufania, - dostosowanie języka i form przekazu do poziomu ucznia, - współpracę z nauczycielami, asystentami edukacji romskiej i rodziną, - promowanie pozytywnych wzorców zawodowych pochodzących z samej społeczności romskiej, - motywowanie uczniów do kontynuowania nauki po szkole podstawowej i średniej. Doradca międzykulturowy nie tylko „informuje”, ale towarzyszy w procesie budowania tożsamości edukacyjno-zawodowej ucznia.	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
4424	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stereotypom wobec Romów Budowanie systemu włączania wymaga aktywnego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i negatywnym stereotypom dotyczącym społeczności romskiej. W pracy z uczniami romskimi kluczowe jest tworzenie środowiska opartego na wzajemnym szacunku, zrozumieniu i akceptacji różnorodności kulturowej. Działania szkoły powinny obejmować edukację antydyskryminacyjną, promowanie pozytywnego wizerunku Romów oraz prezentowanie ich kultury jako integralnej części dziedzictwa narodowego i europejskiego. Istotne jest również wspieranie nauczycieli i uczniów w rozpoznawaniu i reagowaniu na przejawy uprzedzeń, a także wzmacnianie poczucia tożsamości i dumy kulturowej u dzieci romskich. Przeciwdziałanie stereotypom oznacza nie tylko zmianę postaw większości, ale też włączanie Romów w proces podejmowania decyzji, by mogli współtworzyć rzeczywistość edukacyjną i społeczną, w której są pełnoprawnymi uczestnikami.	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
4425	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	192	Przeciwdziałanie dezinformacji Współczesne społeczeństwo zmaga się z narastającym zjawiskiem dezinformacji, która często dotyczy mniejszości etnicznych, w tym społeczności romskiej. Fałszywe informacje, stereotypy i uprzedzenia rozpowszechniane w mediach i internecie prowadzą do wzmacniania postaw dyskryminacyjnych oraz pogłębiania wykluczenia społecznego. Dlatego niezwykle ważne jest rozwijanie edukacji medialnej i międzykulturowej wśród uczniów, nauczycieli i społeczności lokalnych, aby potrafili krytycznie analizować przekazy medialne i rozpoznawać manipulacje dotyczące Romów. Szkoła oraz instytucje publiczne powinny reagować na przejawy dezinformacji poprzez promowanie rzetelnej wiedzy o historii, kulturze i wkładzie Romów w społeczeństwo, a także poprzez organizowanie kampanii informacyjnych,	Temat został poruszony w priorytecie 2.1. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.

					spotkań i warsztatów z udziałem przedstawicieli społeczności romskiej. Kluczową rolę odgrywają tu asystenci edukacji romskiej i doradcy międzykulturowi, którzy mogą wspierać szkoły i lokalne środowiska w budowaniu prawdziwego, opartego na faktach obrazu społeczności romskiej oraz przeciwdziałać szerzeniu fałszywych narracji.	
442 6	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	190	Instytucje kultury odgrywają kluczową rolę w procesie integracji społecznej i budowania dialogu międzykulturowego. Dla społeczności romskiej mogą one stać się nie tylko miejscem prezentacji dorobku artystycznego, lecz przede wszystkim przestrzenią spotkań, współpracy i wzmacniania tożsamości kulturowej. Wzmacnianie roli bibliotek, domów kultury, muzeów czy centrów aktywności lokalnej polega na otwieraniu ich na potrzeby i inicjatywy romskie – poprzez organizowanie warsztatów, wystaw, koncertów, przeglądów filmowych, a także spotkań międzypokoleniowych. Takie działania nie tylko promują romskie dziedzictwo kulturowe, ale również przeciwdziałają izolacji społecznej, budują zaufanie i zachęcają do aktywnego uczestnictwa Romów w życiu lokalnym. Instytucje kultury mogą pełnić funkcję mostu między społecznością romską a większością, tworząc przestrzeń dialogu, edukacji i wzajemnego zrozumienia. Włączenie asystentów edukacji romskiej, liderów społecznych i młodzieży romskiej w planowanie działań kulturalnych pozwala na realne współtworzenie oferty i wzmacnia poczucie współodpowiedzialności za wspólną przestrzeń społeczną.	Temat został poruszony w priorytecie 2.7. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
442 7	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	190	Instytucje kultury odgrywają kluczową rolę w procesie integracji społecznej i budowania dialogu międzykulturowego. Dla społeczności romskiej mogą one stać się nie tylko miejscem prezentacji dorobku artystycznego, lecz przede wszystkim przestrzenią spotkań, współpracy i wzmacniania tożsamości kulturowej. Wzmacnianie roli bibliotek, domów kultury, muzeów czy centrów aktywności lokalnej polega na otwieraniu ich na potrzeby i inicjatywy romskie – poprzez organizowanie warsztatów, wystaw, koncertów, przeglądów filmowych, a także spotkań międzypokoleniowych. Takie działania nie tylko promują romskie dziedzictwo kulturowe, ale również przeciwdziałają izolacji społecznej, budują zaufanie i zachęcają do aktywnego uczestnictwa Romów w życiu lokalnym. Instytucje kultury mogą pełnić funkcję mostu między społecznością romską a większością, tworząc przestrzeń dialogu, edukacji i wzajemnego zrozumienia. Włączenie asystentów edukacji romskiej, liderów społecznych i młodzieży romskiej w planowanie działań kulturalnych pozwala na realne współtworzenie oferty i wzmacnia poczucie współodpowiedzialności za wspólną przestrzeń społeczną.	Temat został poruszony w priorytecie 2.7. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
442 8	Organizacja pozarządowa	Centralna Rada Romów w Polsce, Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	192	Przeciwdziałanie dezinformacji wobec Romów Dezinformacja wobec społeczności romskiej stanowi jedno z poważnych zagrożeń dla integracji społecznej, bezpieczeństwa informacyjnego oraz budowania wzajemnego zaufania w społeczeństwie. Fałszywe przekazy, utrwalone stereotypy oraz negatywne narracje medialne przyczyniają się do marginalizacji Romów, pogłębiają uprzedzenia i utrudniają im równy dostęp do edukacji, pracy oraz usług publicznych. Dlatego kluczowe znaczenie ma systemowe przeciwdziałanie dezinformacji poprzez rzetelną edukację, promocję wiedzy o kulturze i historii Romów oraz wzmacnianie kompetencji medialnych w społeczeństwie. Szkoły, samorządy i instytucje publiczne powinny rozwijać edukację medialną i obywatelską, ucząc krytycznego myślenia, rozpoznawania manipulacji informacyjnych oraz reagowania na mowę nienawiści. Ważnym elementem tych działań jest aktywny udział Romów w procesie komunikacji społecznej – jako rzeczników, ekspertów, dziennikarzy i liderów opinii. Ich obecność w przestrzeni publicznej sprzyja przełamywaniu fałszywych narracji i budowaniu autentycznego obrazu społeczności romskiej. Instytucje i organizacje pozarządowe mogą przeciwdziałać dezinformacji poprzez: współpracę z mediami lokalnymi i krajowymi w zakresie tworzenia rzetelnych materiałów o Romach, prowadzenie kampanii społecznych i informacyjnych pokazujących różnorodność i bogactwo kultury romskiej, reagowanie na przejawy hejtu i mowy nienawiści w przestrzeni publicznej, tworzenie programów szkoleniowych dla nauczycieli i urzędników dotyczących rozpoznawania i przeciwdziałania dezinformacji etnicznej, promowanie dobrych praktyk w zakresie komunikacji międzykulturowej. Przeciwdziałanie dezinformacji wobec Romów to nie tylko kwestia rzetelnego przekazu medialnego, lecz także wzmacnianie zaufania społecznego, wspieranie dialogu międzykulturowego i budowanie wspólnoty opartej na prawdzie, szacunku i empatii.	Temat został poruszony w priorytecie 2.7. - na poziomie ogólności odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
442 9	Samorząd	Miasto Gniezno	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS	15	Miasto Gniezno – jako jeden z ośrodków subregionalnych w województwie wielkopolskim, przesyła propozycję zmiany dot. zapisów w załączniku nr 4 do Strategii - Opisie policentrycznej sieci miast. Obecny zapis:	Uwaga uwzględniona

			POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		"Wsparcie dla Gniezna musi – obok typowych funkcji ośrodka subregionalnego – uwzględniać także znaczenie tego miasta jako miejsca istotnego dla tożsamości państwowej i kulturowej, a także potencjalnego międzynarodowego centrum wydarzeń. Ważnym czynnikiem wsparcia rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego jest też wykorzystanie bliskości Metropolii Poznańskiej, co może ułatwiać rozwój oferty turystycznej i międzynarodowych powiązań miasta" nie pokazuje pozycji i planów rozwojowych Gniezna, jako ośrodka subregionalnego województwa wielkopolskiego i miasta – rdzenia w Gnieźnieńskim Obszarze Funkcjonalnym. Proponujemy więc następującą zmianę: "Wsparcie dla Gniezna musi – obok typowych funkcji ośrodka subregionalnego związanych ze świadczeniem usług publicznych wyższego rzędu, edukacją i opieką zdrowotną (zwiększenie potencjału szpitala) – uwzględniać także znaczenie tego miasta jako miejsca istotnego dla tożsamości państwowej i kulturowej, a także potencjalnego międzynarodowego centrum wydarzeń. Istotny z perspektywy wzmocnienia funkcji subregionalnych jest rozwój atrakcyjnego i zróżnicowanego rynku pracy oraz poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i zintegrowanie jego obszaru funkcjonalnego (przede wszystkim za sprawą inwestycji drogowych, transportu zbiorowego i rozwoju alternatywnych form transportu). Ważnym czynnikiem wsparcia rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego jest też wykorzystanie bliskości Metropolii Poznańskiej, co może ułatwiać rozwój oferty turystycznej i międzynarodowych powiązań miasta."	
443 1	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	245	Uwaga odnosi się do fragmentu "rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwoliło na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną". Fragment sugeruje, że rewitalizacja już się dokonała, co jest niezgodne z prawdą. W wielu gminach proces rewitalizacji dopiero się zaczyna, wiele dopiero jest na etapie opracowania Gminnych Programów Rewitalizacji. W miastach, które są w trakcie wdrażania procesu jest jeszcze wiele potrzeb związanych z rewitalizacją. Należy przynajmniej dopisać zdanie: Pomimo wielu pozytywnych efektów wdrażania rewitalizacji, wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, konieczna jest więc kontynuacja procesu i wsparcie dla gmin go realizujących.	Uwaga uwzględniona
443 2	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	250	Uwaga odnosi się do fragmentu: "Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych (brownfields)." Ograniczanie procesu rewitalizacji tylko do terenów opuszczonych, przemysłowych itp. jest błędem. Zgodnie z ustawą rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i poprawie życia mieszkańców obszaru zdegradowanego. Nie należy wykluczać procesów rewitalizacji prowadzonych w obszarach mieszkaniowych, a nawet powinny być one podstawą prowadzenia rewitalizacji.	Powtórzenie uwagi 4409.
443 3	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	270	Uwaga odnosi się do fragmentu: "W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów przemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii". Ograniczenie rewitalizacji tylko do województwa śląskiego jest błędem. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych. Wiele gmin w prawie każdym województwie ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji, a wiele przystąpiło do ich opracowania w ostatnim czasie. Należy wspierać tych, którzy realizują ten wyjątkowo trudny proces.	Powtórzenie uwagi 4410.
443 4	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach. Ujęcie rewitalizacji w kontekście tylko Śląska jest wielkim nieporozumieniem, wiele innych miast jej potrzebuje, a dowodem na to jest ilość uchwalonych, lub będących w opracowaniu Gminnych Programów Rewitalizacji. Wnosimy więc po raz kolejny o ujęcie rewitalizacji jako jednego z priorytetów strategii.	Powtórzenie uwagi 4411.
443 6	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE	245	Uwaga odnosi się do fragmentu "rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwoliło na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic,	Powtórzenie uwagi 4408.

			DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA		układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną". Fragment sugeruje, że rewitalizacja już się dokonała, co jest niezgodne z prawdą. W wielu gminach proces rewitalizacji dopiero się zaczyna, wiele dopiero jest na etapie opracowania Gminnych Programów Rewitalizacji. W miastach, które są w trakcie wdrażania procesu jest jeszcze wiele potrzeb związanych z rewitalizacją. Należy przynajmniej dopisać zdanie: Pomimo wielu pozytywnych efektów wdrażania rewitalizacji, wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, konieczna jest więc kontynuacja procesu i wsparcie dla gmin go realizujących.	
443 7	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	250	Uwaga odnosi się do fragmentu: "Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych (brownfields)." Ograniczanie procesu rewitalizacji tylko do terenów opuszczonych, przemysłowych itp. jest błędem. Zgodnie z ustawą rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i poprawie życia mieszkańców obszaru zdegradowanego. Nie należy wykluczać procesów rewitalizacji prowadzonych w obszarach mieszkaniowych, a nawet powinny być one podstawą prowadzenia rewitalizacji.	Powtórzenie uwagi 4409.
443 8	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	270	Uwaga odnosi się do fragmentu: "W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów przemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii". Ograniczenie rewitalizacji tylko do województwa śląskiego jest błędem. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych. Wiele gmin w prawie każdym województwie ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji, a wiele przystąpiło do ich opracowania w ostatnim czasie. Należy wspierać tych, którzy realizują ten wyjątkowo trudny proces.	Powtórzenie uwagi 4410.
443 9	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach. Ujęcie rewitalizacji w kontekście tylko Śląska jest wielkim nieporozumieniem, wiele innych miast jej potrzebuje, a dowodem na to jest ilość uchwalonych, lub będących w opracowaniu Gminnych Programów Rewitalizacji. Wnosimy więc po raz kolejny o ujęcie rewitalizacji jako jednego z priorytetów strategii.	Powtórzenie uwagi 4411.
444 0	Inne	Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Środowisko przedsiębiorców skupione wokół IPH w Toruniu podkreśla kluczową rolę Torunia w budowaniu policentrycznej sieci miast w Polsce oraz jego dynamicznie rosnący potencjał jako metropolii ponadregionalnej o silnym profilu gospodarczym i instytucjonalnym. Toruń stanowi jeden z głównych ośrodków rozwoju gospodarczego północnej Polski. W ostatnich latach miasto konsekwentnie wzmacnia swoją pozycję jako centrum nowoczesnej gospodarki regionalnej, czego wyrazem jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych, inwestycji krajowych i zagranicznych oraz dynamiczny rozwój sektora MŚP. Wyróżnia się zintegrowanym ekosystemem współpracy biznesu, nauki i administracji, w którym szczególne znaczenie mają instytucje otoczenia biznesu – takie jak Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego, Toruński Park Technologiczny, Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu oraz lokalne inkubatory przedsiębiorczości i klastry branżowe. Ich działalność sprzyja transferowi technologii, internacjonalizacji firm, rozwojowi innowacji oraz wzmacnianiu konkurencyjności sektora MŚP. Toruń to także silny ośrodek akademicki i naukowy — UMK ma znaczenie ogólnopolskie i międzynarodowe. Miasto dysponuje dogodnym położeniem komunikacyjnym (A1, S10, połączenia z portami w Gdańsku i Gdyni, linie kolejowe o znaczeniu krajowym), co czyni z niego strategiczny węzeł gospodarczy i logistyczny, łączący potencjał kujawsko-pomorskiego z siecią ośrodków w Polsce centralnej i północnej. W opinii Izby, SRK 2035 powinna wprost uznać Toruń za kształtującą się metropolię regionalną i wskazać jego rolę w równoważeniu rozwoju terytorialnego kraju. Gospodarka Torunia charakteryzuje się dużą różnorodnością sektorową. Obok tradycyjnych branż przemysłowych, rośnie znaczenie nowoczesnych usług dla biznesu, logistyki, sektora IT, innowacyjnych technologii finansowych oraz działalności badawczo-rozwojowej. Stabilny klimat inwestycyjny, atrakcyjność lokalizacyjna oraz dostęp do wykwalifikowanych kadr sprawiają, że Toruń staje się coraz ważniejszym ośrodkiem przyciągającym inwestorów krajowych i zagranicznych. Włączenie tego potencjału w główne cele i kierunki Strategii umożliwi jego lepsze	Uwaga o charakterze komentarza

					wykorzystanie w skali krajowej. Istotnym atutem Torunia w kontekście jego roli metropolitalnej jest funkcjonowanie Stowarzyszenia Metropolia Toruń, zrzeszającego kilkanaście samorządów z obszaru funkcjonalnego miasta. Toruń, jako miasto centralne i lider tego stowarzyszenia, jest naturalnym koordynatorem procesów metropolitalnych w regionie. Włączenie tej roli w ramy SRK2035 umożliwi wykorzystanie efektu skali i synergii między samorządami, przedsiębiorstwami oraz instytucjami otoczenia biznesu. Metropolia Toruńską zakłada także kontynuację współpracy z Metropolią Bydgoską na rzecz wspólnego dobra i zrównoważonego rozwoju całego województwa kujawsko-pomorskiego. Oba miasta pełnią wzajemnie uzupełniające się funkcje administracyjne, naukowe, gospodarcze i kulturalne, wzmacniając wspólnie swój potencjał i tworząc funkcjonalnie spójny, zurbanizowany obszar aglomeracyjny. Uznanie Torunia za kształtującą się metropolię ponadregionalną w SRK 2035 pozwoliłoby w pełni wykorzystać potencjał lokalnych przedsiębiorstw i instytucji wspierających biznes, wzmacniając tym samym spójność gospodarczą i terytorialną kraju. IPH w Toruniu postuluje, aby w SRK 2035 • wyrażnie wskazać Toruń jako kształtującą się metropolię regionalną, odgrywającą kluczową rolę gospodarczą w północnej części kraju, • uwzględnić rozwój i wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu jako jednego z głównych narzędzi wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności w regionach, • zapewnić odpowiednie mechanizmy finansowe i strategiczne umożliwiające dalszy rozwój toruńskiego ekosystemu gospodarczego i zwiększenie jego znaczenia w krajowej sieci ośrodków rozwojowych. Izba deklaruje gotowość do współpracy przy wdrażaniu Strategii w zakresie wspierania przedsiębiorczości, rozwoju innowacji i budowy silnej pozycji gospodarczej Torunia w układzie krajowym.	
444 2	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach.	Powtórzenie uwagi 4411.
444 3	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA	0	STANOWISKO RADY MIASTA BYDGOSZCZY Z DNIA 29 PAŹDZIERNIKA 2025 ROKU W SPRAWIE KONSULTACJI PUBLICZNYCH STRATEGII ROZWOJU POLSKI DO 2035 R. W związku z trwającym procesem konsultacji publicznych Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r., mając na uwadze, iż przedmiotowe opracowanie to kluczowy dokument strategiczny polskiego państwa określający cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, Rada Miasta Bydgoszczy popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Jednocześnie Rada Miasta Bydgoszczy w szczególności zwraca uwagę na następujące kwestie: 1. Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmacnianie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski. Rada Miasta Bydgoszczy stoi na stanowisku, iż potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosi o zmianę klasyfikacji w tym zakresie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.:	Uwaga o charakterze komentarza

					•Obronność – rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. •Akademickość – przekształcenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Politechnikę Bydgoską (jedyna uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. •Kultura – inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata. •Medycyna – rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. •Gospodarka – umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. •Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej – budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy.	
444 4	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA	0	2.Rada Miasta Bydgoszczy wnosi także o wyraźne zaznaczenie w załączniku nr 4 do Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku różnicy potencjałów obu stolic Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Władze Bydgoszczy od lat sprzeciwiają się stawianiu w dokumentach strategicznych znaku równości pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Bydgoszcz będąca siedzibą Wojewody Kujawsko-Pomorskiego jest największym i najsilniejszym ośrodkiem społeczno-gospodarczym województwa i motorem rozwoju w regionie. Według publikacji Oxford Economics – międzynarodowej firmy badawczej i konsultingowej działającej we współpracy z Uniwersytetem Oksfordzkim - Bydgoszcz znajduje się w gronie 20 najszybciej rozwijających się miast w Europie. Różnice potencjałów obu miast wyraźnie diagnozuje m.in. przytaczany wyżej raport IRMiR z 2024 roku pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to MOF Bydgoszczy zakwalifikowano do piątego szczebla na równi z obszarem metropolitalnym Szczecina. Szósty szczebel obejmuje MOF Kielc i MOF Olsztyna, a MOF Torunia został zakwalifikowany do siódmego – ostatniego szczebla wraz z MOF-ami Białystoku, Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Brak rzetelnego przedstawiania faktów opartych na aktualnych danych i wskaźnikach godzi w interesy Bydgoszczy i ogranicza jej potencjał rozwojowy. 3.Rada Miasta Bydgoszczy sprzeciwia się także stwierdzeniu w powyższym załączniku jakoby Bydgoszcz i Toruń mogły rozwijać swoje funkcje metropolitalne wyłącznie cyt. „wspólnie lub w sposób komplementarny”. Miasto Bydgoszcz od blisko 10 lat prowadzi własną, intensywną i skuteczną politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego w ramach Stowarzyszenia Metropolia Bydgoszcz, którego obszar zamieszkuje około 600 tysięcy mieszkańców co stanowi blisko 30% populacji województwa. W ramach międzysamorządowej współpracy następuje intensywny rozwój komunikacji międzygminnej oraz prowadzone są wspólne działania m.in. w zakresie zagospodarowania odpadów, promocji gospodarczej czy polityki senioralnej. Z drugiej strony - dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują – że od czasu powstania Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 1999 roku pomiędzy Bydgoszcz a Toruniem i ich obszarami funkcjonalnymi nie wykształciły się w zasadzie żadne trwałe powiązania funkcjonalne. Obecnie procedowany jest wniosek o podział bydgosko-toruńskiego NUTS 3 na dwa odrębne NUTS 3 – bydgoski i toruński, który po akceptacji strony rządowej został skierowany zgodnie z procedurą rewizyjną przez Prezesa GUS do właściwych struktur Unii Europejskiej. Rozdzielność funkcjonalna Bydgoszczy i Torunia znajduje odzwierciedlenie nie tylko w polityce terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego określonej w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku — Strategia Przyspieszenia 2030+ (uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVIII/399/20 z 21 grudnia 2020 r.), w której zgodnie z istniejącym stanem, wyodrębniono osobne obszary funkcjonalne Bydgoszczy i Torunia. W ramach tych obszarów zawiązano partnerstwa i tworzone są strategie terytorialne oraz realizowane są	Uwaga o charakterze komentarza

					dwa odrębne instrumenty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Powyższe znajduje także potwierdzenie m.in. w odpowiedzi na kierowane do ministerstwa uwagi do projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Minister Funduszy i Polityki Regionalnej - Pani Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz – w piśmie z dnia 02.10.2024 r., znak: DSR-IXa.550.10.2024 wskazała na rozdzielną Bydgoszcz i Toruń - cyt. „Nie jest również możliwe łączne zobrazowanie potencjału ośrodków Bydgoszcz i Toruń w sytuacji utrzymywania odrębności funkcjonalnej obu ośrodków (dwa odrębne Zintegrowane Instrumenty Terytorialne, przeciwległe ciążenia obu ośrodków do budowania powiązań funkcjonalnych — Bydgoszcz w kierunku zachodnim, Toruń w kierunku wschodnim)”. Prowadzenie autonomicznych polityk terytorialnych obu miast stołecznych Województwa Kujawsko-Pomorskiego dostrzegli także autorzy opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pn. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, gdzie także wskazano Bydgoszcz i Toruń jako dwa osobne miasta posiadające własne obszary funkcjonalne. Pani Agnieszka Sobala-Gwosdz współautorka ww. opracowania podkreśla w jednej z pisemnych wypowiedzi, że cyt. „[...] Doszliśmy do jednoznacznego wniosku, że w obecnym momencie miasta te nie tworzą spójnego obszaru metropolitalnego.” I dalej „[...] dotychczasowe działania analizowanych miast regionalnych w większości prowadzą do dublowania inwestycji związanych z funkcjami wyższego rzędu, a działania komplementarne (np. opera w Bydgoszczy, wspólna spalarnia) są raczej wyjątkiem niż dominującą praktyką.” Przewodnicząca Rady Miasta Bydgoszczy Monika Matowska	
444 5	Samorząd	Rada Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA	0	Uwaga odnosi się do fragmentu "rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwoliło na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną". Fragment sugeruje, że rewitalizacja już się dokonała, co jest niezgodne z prawdą. W wielu gminach proces rewitalizacji dopiero się zaczyna, wiele dopiero jest na etapie opracowania Gminnych Programów Rewitalizacji. W miastach, które są w trakcie wdrażania procesu jest jeszcze wiele potrzeb związanych z rewitalizacją. Należy przynajmniej dopisać zdanie: Pomimo wielu pozytywnych efektów wdrażania rewitalizacji, wiele jeszcze pozostaje do zrobienia, konieczna jest więc kontynuacja procesu i wsparcie dla gmin go realizujących.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
444 7	Instytucja publiczna	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Uwaga odnosi się do fragmentu: "Wykorzystanie (regeneracja i rewitalizacja) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych poprzemysłowych, powojennych i innych (brownfields)." Ograniczanie procesu rewitalizacji tylko do terenów opuszczonych, poprzemysłowych itp. jest błędem. Zgodnie z ustawą rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i poprawie życia mieszkańców obszaru zdegradowanego. Nie należy wykluczać procesów rewitalizacji prowadzonych w obszarach mieszkaniowych, a nawet powinny być one podstawą prowadzenia rewitalizacji.	Powtórzenie uwagi 4431.
444 8	Instytucja publiczna	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Uwaga odnosi się do fragmentu: "W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów poprzemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii". Ograniczenie rewitalizacji tylko do województwa śląskiego jest błędem. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych. Wiele gmin w prawie każdym województwie ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji, a wiele przystąpiło do ich opracowania w ostatnim czasie. Należy wspierać tych, którzy realizują ten wyjątkowo trudny proces.	Powtórzenie uwagi 4409.
444 9	Instytucja publiczna	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	270	Uwaga odnosi się do fragmentu: "W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów poprzemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii". Ograniczenie rewitalizacji tylko do województwa śląskiego jest błędem. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych. Wiele gmin w prawie każdym województwie ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji, a wiele przystąpiło do ich opracowania w ostatnim czasie. Należy wspierać tych, którzy realizują ten wyjątkowo trudny proces.	Powtórzenie uwagi 4410.
445 0	Instytucja publiczna	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach. Ujęcie rewitalizacji w kontekście tylko Śląska jest wielkim nieporozumieniem, wiele innych miast jej potrzebuje, a	Powtórzenie uwagi 4411.

					dowodem na to jest ilość uchwalonych, lub będących w opracowaniu Gminnych Programów Rewitalizacji. Wnosimy więc po raz kolejny o ujęcie rewitalizacji jako jednego z priorytetów strategii.	
445 1	Inne	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny wnioskuje o ustanowienie w Strategii dodatkowego OSI duopolu Łódź - Warszawa, obejmującego Łódzki Obszar Metropolitalny i Obszar Metropolitalny Warszawy, połączonych przylegającymi do nich powiatami, komplementarnego względem OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego. Nowe OSI powinno zostać odpowiednio zaimplementowane w obrębie całej SRP2035. Uzasadnienie: Istotą prowadzonych obecnie działań, związanych z wykorzystaniem impulsów generowanych przez budowę i funkcjonowanie Centralnego Portu Komunikacyjnego oraz Kolei Dużych Prędkości, powinna być budowa funkcjonalnego duopolis Warszawa – Łódź, jako dynamicznie rozwijającej się metropolii o skali globalnej, dyskontującej korzyści ze swojego położenia względem CPK. Wzmacnianie centralnego obszaru Polski za pomocą ustanowionego dla niego OSI już teraz może stanowić o konkurencyjności naszego państwa na arenie międzynarodowej. Łódź wraz z jej obszarem funkcjonalnym - ŁOM, który zamieszkuje ponad milion mieszkańców, jest kluczowym w centralnej Polsce ośrodkiem gospodarczym.	OSI CPK w całości wyczerpuje założenia wskazane w uwadze
445 2	Inne	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	170	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny wnioskuje o włączenie Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego do OSI transformacji energetycznej. Uzasadnienie: Należy poddać w wątpliwość zasadność kontynuowania delimitacji OSI transformacji energetycznej w oparciu jedynie o Plany Sprawiedliwej Transformacji. Wyznaczenie OSI powinno być szersze i obejmować nie tylko ośrodki bezpośrednio poddawane modernizacji, ale również te ośrodki, które mogą i powinny stanowić dla nich naturalne wsparcie w regionie. Podejmowana interwencja nie musi być jednolita dla wszystkich ośrodków w ramach danego OSI. ŁOM jako wiodący ośrodek kompetencji i know-how, powinien służyć transformacji energetycznej regionu o charakterze strukturalnym. Ponadto – pomimo zapewnienia wsparcia finansowego w okresie przejściowym oraz planowanego rozwoju lokalnych rynków pracy, aby tworzyć nowe i stabilne miejsca zatrudnienia w regionach bezpośrednio objętych transformacją, ŁOM stanie się naturalnym ośrodkiem migracji zarobkowej i zdobywania nowych kompetencji. Proponowana zmiana ma na celu ułatwienie i przyspieszenie adaptacji do zmieniających się warunków rynkowych oraz wsparcie zdolności do reorganizacji i mobilności w trudnej sytuacji transformacji gospodarki w regionach i sektorach, które najsilniej odczują jej skutki ze względu na swoją zależność od paliw kopalnych.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
445 3	Inne	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	UWAGA OGÓLNA	0	Proponuje się utworzenie OSI w zakresie Adaptacji do procesów demograficznych, w szczególności w sytuacji rosnących z tego tytułu problemów społeczno-gospodarczych kraju. Negatywne zjawiska demograficzne powinny stanowić kluczowy wymiar interwencji. Uzasadnienie: W 2023 r. Komisja Europejska zidentyfikowała 46 europejskich regionów, które obecnie znajdują się w pułapce rozwoju talentów (development trap). Regiony te mierzą się z coraz większym spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz niskim odsetkiem osób posiadających wykształcenie wyższe. Ta grupa regionów stanowi 16% populacji całej UE. W kontekście Polski problem ten dotyczy województwa łódzkiego. Drugą grupę tworzy 36 regionów zidentyfikowanych jako zagrożone wpadnięciem w pułapkę rozwoju talentów w przyszłości. Grupa ta stanowi 13% populacji UE. Wśród nich znalazły się następujące polskie regiony: województwo warmińsko-mazurskie, podlaskie, mazowieckie (z wyłączeniem regionu stołecznego), lubelskie, świętokrzyskie, podkarpackie, opolskie. Łódzki Obszar Metropolitalny i region stoją w obliczu gwałtownego spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym, połączonego z niskim odsetkiem osób z wyższym wykształceniem, a także znacznym odpływem młodych ludzi z niektórych regionów i postępującym procesem drenażu mózgów. Oficjalnie uznana liczba ludności w województwie łódzkim spadła o 150 tysięcy w latach 2013–2023. W ciągu tych dziesięciu lat liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o ponad 220 tysięcy, tylko w samym mieście wynik ten wyniósł prawie -72 tysiące (spadek o -16,4%). Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, niski poziom dynamiki gospodarczej oraz wzrost niedoboru talentów, to problemy demograficzne, którymi należy się zająć w możliwie jak najkrótszym horyzoncie czasowym. Problemy te mają swoje źródło w zmianach społeczno-gospodarczych z 1989 r., ponieważ upadek przemysłu tekstylnego – wówczas głównej gałęzi gospodarki – nigdy nie spotkał się ze znaczącą reakcją rządu.	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.

445 4	Inne	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	Proponuje się rozszerzenie zaproponowanego obszaru OSI otoczenia CPK o wszystkie gminy z Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego. Uzasadnienie: Rozszerzenie zaproponowanego obszaru OSI otoczenia CPK na wszystkie gminy z Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego z uwagi na ich silne powiązania funkcjonalne ze stolicą województwa i wysoki potencjał ludnościowy. Ma to na celu zapewnienie odpowiedniej dynamiki i zrównoważonego rozwoju tego obszaru interwencji. W zaproponowanym układzie linia KDP Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań, stanowić będzie główną oś obszaru, umożliwiającą prowadzenie szybkiego ruchu regionalnego. Powiązania sąsiednich gmin z CPK zapewni stacja kolejowa w Łodzi (obsługa stolicy województwa wraz z jej najbliższym otoczeniem, tj. m.in. Pabianice, Zgierz, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki) i przystanek kolejowy w Brzezinach (obsługa m.in. Andrespola i Rogowa).	Treść dotycząca obszaru otoczenia CPK w SRP2035 zostanie zmodyfikowana. Delimitacja oparta o całe MOF Łodzi i Warszawy byłaby jednak zbyt szeroka w stosunku do zakresu interwencji.
445 5	Inne	Stowarzyszenie Łódzki Obszar Metropolitalny	UWAGA OGÓLNA	0	Prosimy o rozważenie uspoijnienia i urealnienia delimitacji obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich (zgodnie z faktycznym zasięgiem ich ponadlokalnego oddziaływania). Uzasadnienie: Spójne podejście do delimitacji ułatwi identyfikację obszarów w dokumentach strategicznych różnego szczebla (krajowe, regionalne i ponadlokalne) oraz pozyskiwanie danych statystycznych (GUS).	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
445 6	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	124	W punkcie H kierunków działań użyto słowa "rewitalizacja" w odniesieniu do infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych. Nie jest to zgodne z definicją rewitalizacji w ujęciu Ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji. Rewitalizacja stanowić powinna proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, poprzez działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, na podstawie gminnego programu rewitalizacji.	Uwaga uwzględniona
445 7	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	W sferze osadniczej Stanu przestrzeni i procesów przestrzennych kraju wskazana jest rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, a fragment wskazuje jakby rewitalizacja już się dokonała. Rewitalizacja jest procesem ciągłym i wielowymiarowym. Wiele gmin dopiero pracuje nad Gminnym Programem Rewitalizacji, są w trakcie wdrażania procesów i jest jeszcze wiele potrzeb związanych z rewitalizacją społeczną, przestrzenną i gospodarczą. Należy przynajmniej doprecyzować, że wciąż dużo pozostaje do zrobienia, konieczna jest więc kontynuacja procesu i wsparcie dla gmin go realizujących.	Uwaga uwzględniona
445 8	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	W wizji struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju opisano rewitalizację terenów typu brownfields, co nie jest zgodne z definicją ustawową słowa "rewitalizacja". Zgodnie z ustawą należy przede wszystkim dążyć do rozwiązywania problemów społecznych i poprawy jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych. Nie należy wykluczać procesów rewitalizacji prowadzonych w obszarach mieszkaniowych, a nawet powinny być one podstawą prowadzenia rewitalizacji.	Uwaga uwzględniona
445 9	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	270	W kierunku 1 Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej, wskazano potrzebę rewitalizacji miast województwa śląskiego. Należałoby uwzględnić również inne województwa. W wielu miejscach w całej Polsce wyróżnia się tereny zdegradowane, gdzie nastąpiło nawarstwienie problemów społecznych, infrastrukturalnych i innych i wiele gmin ma opracowane Gminne Programy Rewitalizacji. Należałoby nie ograniczać się jedynie do województwa śląskiego.	Uwaga uwzględniona
446 0	Samorząd	Biuro Rozwoju Gdańska	UWAGA OGÓLNA	0	W projekcie strategii rewitalizacja ujęta jest tylko marginalnie, zaledwie kilka wzmianek. W dodatku raz użyta niezgodnie z definicją ustawową rewitalizacji. Wnosimy o wpisanie rewitalizacji do projektu strategii, jako jednego z priorytetów. Rewitalizacja to ważny program strategiczny dla wielu gmin w Polsce, w samym województwie pomorskim aż 30 gmin przystąpiło do tego procesu. Brak rewitalizacji w strategii może zaprzepaścić efekty już do tej pory osiągnięte przez wiele miast w Polsce oraz szanse na rozwój dla wielu pozostałych. Rewitalizacja to szansa na uratowanie dziedzictwa kulturowego, sposób na poradzenie sobie z problemami społecznymi i wiele innych efektów, które już dzisiaj możemy oglądać w wielu miastach.	Powtórzenie uwagi 4411.
446 1	Instytucja publiczna	Akademia im. Jakuba z Paradyża	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	5	Uwaga dotyczy potraktowania Gorzowa Wielkopolskiego jedynie jako ośrodka wojewódzkiego oraz regionalnego centrum gospodarczego. Należałoby dodać również funkcję miasta Gorzowa Wielkopolskiego jako ośrodka akademickiego i badawczo-rozwojowego, którego celem będzie rozwój w kierunku kształcenia kadr dla potrzeb społeczno-gospodarczych regionu. Wsparcie dla Gorzowa Wielkopolskiego powinno zatem uwzględniać rolę miasta	Uwaga o charakterze opinii

					w tym zakresie w powiązaniu z zasobami i potencjałem miasta. W Gorzowie Wielkopolskim od ponad 30-tu lat rozwija się szkolnictwo wyższe. Od 2016 roku funkcjonuje w Gorzowie Wielkopolskim Akademia im. Jakuba z Paradyża, która ma status uczelni akademickiej posiadając prawa do doktoryzowania oraz habilitowania w trzech dyscyplinach naukowych. Kształcenie studentów jest prowadzone na 37 kierunkach studiów (studia pierwszego, drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie) w większości o profilu praktycznym, które dostarczają kadr zarówno dla sektora gospodarki, administracji, edukacji, służb mundurowych, jak i usług medycznych. Jako jedna z nielicznych w Polsce AJP posiada Instytut Nanotechnologii i Nanobiologii z Laboratorium Ratownictwa Chemicznego. Dotychczas liczba absolwentów gorzowskiej Akademii im. Jakuba z Paradyża tworzy grupę ponad 20 tys. osób. Uczelnia zatrudnia wykształconą (doktorat, habilitacja, profesura) kadrę, wyspecjalizowaną i praktycznie doświadczoną. Pominięcie w strategii celu rozwoju miasta również jako ośrodka akademickiego może być postrzegane jako akt dążący do zniszczenia dorobku i potencjału Gorzowa Wielkopolskiego.	
446 2	Organizacja pozarządowa	Lokalna Organizacja Turystyczna Metropolii Toruńskiej	UWAGA OGÓLNA	0	Jako stowarzyszenie działające w przestrzeni turystyki pod nazwą "Lokalna Organizacja Turystyczna Metropolii Turystycznej" wyrażamy pozytywną opinię na temat proponowanego podziału administracyjnego miast oraz budowania metropolii, które dają potencjał rozwojowy o charakterze ponad regionalnym. Jesteśmy przekonani, że rozwój wymienionych obszarów będzie ważnym elementem rozwoju całego kraju przy założeniu odpowiedniego finansowania. Naszym zdaniem Metropolia Toruńska ma szanse stać się bardzo istotnym i dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem w kraju.	Uwaga uwzględniona
446 3	Inne	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna sp. z o.o.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Toruń to miasto o ugruntowanej pozycji ponadregionalnej, które od lat pełni istotne funkcje akademickie, naukowe, kulturowe i gospodarcze. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, jako jeden z największych ośrodków akademickich w kraju, generuje znaczący potencjał intelektualny i innowacyjny. Toruń posiada dziedzictwo kulturowe o randze światowej (UNESCO), co przekłada się na silną markę miasta w kraju i za granicą. Miasto aktywnie uczestniczy w projektach międzynarodowych, rozwija współpracę zagraniczną i przyciąga inwestorów, wzmacniając swój wpływ gospodarczy poza granicami regionu. Dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa zapewnia wysoką dostępność komunikacyjną, co sprzyja jego roli jako ośrodka ponadregionalnego. Z uwagi na powyższe, należy utrzymać Toruń w grupie metropolii ponadregionalnych w ostatecznej wersji Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju.	Uwaga uwzględniona
446 4	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	Zgłaszamy propozycję dopisania pkt 2 2. Zdrowie społeczeństwa wpływa na konkurencyjność gospodarki Zdrowie, obok edukacji, stanowi fundament kapitału ludzkiego stanowiącego przewagę konkurencyjną. Inwestycje w profilaktykę, dostępność leczenia i edukację zdrowotną zwiększają potencjał rozwojowy kraju . Zdrowe społeczeństwo to wyższa aktywność zawodowa i produktywność. Rozwój technologii medycznych, cyfryzacja usług zdrowotnych i wsparcie dla start-upów zdrowotnych to nowe silniki wzrostu gospodarczego. Zdrowie powinno być więc uwzględniane nie tylko w działaniach Ministerstwa Zdrowia, ale także w strategiach edukacyjnych, transportowych, środowiskowych i gospodarczych. W 2024 roku zarejestrowano w Polsce 27,4 mln zaświadczeń lekarskich , co przełożyło się na 290 mln dni absencji chorobowej. Tak wysoka i rosnąca liczba zwolnień lekarskich stanowi istotne wyzwanie dla konkurencyjności polskiej gospodarki. Absencje chorobowe ograniczają dostępność siły roboczej, obniżają produktywność i generują koszty zarówno dla pracodawców, jak i systemu ubezpieczeń społecznych. Wzrost długotrwałej niezdolności do pracy wskazuje również na konieczność wzmocnienia profilaktyki zdrowotnej, wczesnej diagnostyki oraz skutecznej rehabilitacji zawodowej. Utrzymanie wysokiej aktywności zawodowej społeczeństwa wymaga integracji polityki zdrowotnej, społecznej i gospodarczej – tak, by zdrowie pracowników stało się jednym z filarów konkurencyjności kraju. W dłuższej perspektywie inwestycje w zdrowie populacji roboczej są inwestycjami w potencjał wzrostu gospodarczego.	Część diagnostyczna ma ogólny charakter i niezasadne jest jej rozszerzanie. Działania dotyczące zdrowia są uwzględnione w części wdrożeniowej.
446 5	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	Po tekście "Wydatki na B+R w Polsce są umiarkowane i rosną, ale nie przekładają się w zadowalającym stopniu na efekty. Wydatki na B+R w Polsce wzrosły z 0,9% PKB w 2013 r. do 1,6% PKB w 2023 r. Polska zbliżyła się tym samym do średniej w państwach UE (2,3% PKB w 2023 r.). Pod względem wyników – takich jak odsetek firm wdrażających innowacje, liczba złożonych wniosków patentowych czy sprzedaż innowacyjnych dóbr i usług – Polska wyróżnia się jednak negatywnie. Wyzwaniem jest więc lepsze przełożenie rosnących nakładów na ich efekty rynkowe." proponujemy dopisać "Zwiększenie nakładów na badania i rozwój (R&D) jest też jednym z warunków poprawy stabilności systemu	Część diagnostyczna ma ogólny charakter i niezasadne jest jej rozszerzanie. Działania dotyczące zdrowia są uwzględnione w części wdrożeniowej.

					ochrony zdrowia. Polska przeznacz na ten obszar ok. 1,56% PKB, podczas gdy średnia UE wynosi 2,2%, a USA przekracza 3%. W sektorze zdrowia udział R&D w całkowitych wydatkach na badania jest w Polsce znacznie niższy niż w krajach rozwiniętych, co ogranicza rozwój innowacyjnych terapii, technologii medycznych i krajowego przemysłu farmaceutycznego. Tymczasem inwestycje w R&D przekładają się na większą dostępność nowoczesnych terapii, w tym leków o wysokiej wartości klinicznej. Wzrost nakładów na R&D w zdrowiu to także wzmocnienie bezpieczeństwa lekowego, rozwój krajowego sektora biomedycznego i poprawa konkurencyjności gospodarki."	
446 6	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	SYNTEZA	11	Po części "Fundamentem bezpiecznego i zamożnego państwa są silne instytucje. Strategia stawia trzy warunki dla stworzenia sprawnej administracji publicznej w Polsce. Po pierwsze, administracja musi być zdolna do przyciągania talentów, w tym konkurencji o te talenty z biznesem w aspekcie finansowym oraz pozafinansowym. Po drugie, w działalności administracji publicznej powinno nastąpić znacznie większe wykorzystanie danych i nowych technologii. Po trzecie, konieczne jest wzmocnienie współpracy zarówno na poziomie resortów, jak i między administracją centralną a regionalną i lokalną. Zaplanowane w Strategii działania zmierzają do spełnienia tych trzech warunków. Dodatkowym wsparciem dla realizacji zadań administracji publicznej powinien być sektor poazarządowy." Proponujemy dopisać: "Ochrona zdrowia powinna być traktowana jako strategiczny element polityki bezpieczeństwa narodowego. Stabilny i efektywny system ochrony zdrowia stanowi fundament bezpieczeństwa państwa, zapewniając odporność społeczną na kryzysy zdrowotne i zagrożenia biologiczne. Inwestycje w kadry medyczne, infrastrukturę oraz cyfryzację usług zdrowotnych wzmacniają zdolność państwa do szybkiego reagowania i minimalizowania skutków zagrożeń. System oparty na dostępności, jakości i zrównoważonym finansowaniu sprzyja budowaniu zaufania społecznego i wspiera długofalowy rozwój kraju. "	Synteza ma ogólny charakter i niezasadne jest jej rozszerzanie. Działania dotyczące zdrowia są uwzględnione w części wdrożeniowej.
446 7	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Po części "Istotnym problemem w Polsce są także nierówności w zdrowiu. Osoby o niższym statusie społeczno-ekonomicznym często żyją krócej i zmagają się z większą liczbą problemów zdrowotnych w trakcie życia. Głównymi czynnikami różnicującymi zdrowie w Polsce są poziom dochodów, pozycja zawodowa, wykształcenie i miejsce zamieszkania. Dla przykładu w 2017 r. 30-letni mężczyzna z wykształceniem wyższym mógł oczekiwać, że będzie żył aż o 11 lat dłużej niż mężczyzna z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. Dla kobiet różnica w przeciętnym dalszym trwaniu życia ze względu na poziom wykształcenia nie była aż tak znaczna – wynosiła ok. 3,5 roku (wykres 13). Istotnym wskaźnikiem jest także oczekiwane dalsze trwanie życia w zdrowiu. W Polsce oczekiwane trwanie życia w zdrowiu w momencie narodzin istotnie różni się nie tylko pomiędzy płciami, ale także pomiędzy województwami. W 2023 r. różnica pomiędzy województwem z najwyższą wartością tego wskaźnika a tym z najniższą wynosiła 3,6 roku dla mężczyzn i 3,4 roku dla kobiet." Proponujemy dopisać: "Nierówności w dostępie do świadczeń zdrowotnych pogłębiają różnice społeczne i ograniczają potencjał rozwojowy kraju. Czas oczekiwania na wizyty specjalistyczne, dostęp do diagnostyki i leczenia różni się istotnie między regionami – szczególnie między dużymi miastami a obszarami wiejskimi. Niedobór kadr medycznych w mniejszych województwach, ograniczony dostęp do rehabilitacji i opieki psychiatrycznej oraz zróżnicowanie infrastruktury zdrowotnej wpływają negatywnie na równość szans zdrowotnych obywateli. Celem polityki państwa powinno być wyrównywanie tych dysproporcji poprzez inwestycje w kadry, rozwój telemedycyny i wzmocnienie podstawowej opieki zdrowotnej."	Część diagnostyczna ma ogólny charakter i niezasadne jest jej rozszerzanie. Działania dotyczące zdrowia są uwzględnione w części wdrożeniowej.
446 8	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Po części "Udział wydatków na opiekę profilaktyczną w bieżących wydatkach na ochronę zdrowia w Polsce wynosi zaledwie 2% – to relatywnie niski odsetek w porównaniu ze wszystkimi państwami UE (dane Eurostatu). Niski zasięg profilaktyki dotyczy m.in. wczesnego wykrywania nowotworów oraz prewencji chorób kardiologicznych – czyli najczęstszych przyczyn zgonów w Polsce. W Polsce odnotowuje się rocznie ponad 160 tys. nowych zachorowań na nowotwory złośliwe oraz ok. 100 tys. zgonów z nimi związanych. Liczba zgonów na 100 tys. mieszkańców z powodu nowotworów była w Polsce w 2022 r. o 25% wyższa niż średnia unijna. Prognozy do 2028 r. wskazują na ciągły wzrost liczby zgonów, chorobowości i zapadalności na nowotwory." Proponujemy dopisek: "Szczególnej uwagi wymaga onkoprofilaktyka nowotworów HPV-zależnych. Narodowa Strategia Onkologiczna zakłada, że do 2028 r. co najmniej 60% nastolatków zostanie zaszczepionych przeciwko wirusowi HPV. Tymczasem obecne wyniki znacząco odbiegają od celu. Konieczne jest pilne poszerzenie dostępności szczepień, rozszerzenie roczników objętych programem oraz intensyfikacja działań edukacyjnych i promocyjnych wśród rodziców i młodzieży."	Uwaga uwzględniona w aktualnych zapisach Strategii. Działanie dot. szczepień uwzględnione w pkt 2C: Modernizacja systemu szczepień: "Kontynuowane będą działania w zakresie zwiększenia dostępu do szczepień przeciw wirusowi HPV, zarówno dla kobiet jak i mężczyzn, aby zminimalizować ryzyko zachorowania na raka szyjki macicy i inne nowotwory."

4469	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89	Po części "Opieka długoterminowa to kompleksowy, skoordynowany system usług i pomocy dla osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub w realizacji zaleceń terapeutycznych, ustalany indywidualnie na podstawie odpowiednich kryteriów kwalifikacji właściwych dla określonych form wsparcia. Celem opieki długoterminowej jest minimalizacja utraty, utrzymywanie lub poprawa sprawności i niezależności osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zgodnie z ich potrzebami i z poszanowaniem godności tych osób. Opieka długoterminowa obejmuje również wsparcie osób bliskich lub opiekunów. Opieka ta może być świadczona zarówno przez bliskich, jak i przez profesjonalną kadrę, w domu beneficjenta lub w odpowiedniej instytucji. Opieka formalna w Polsce stanowi jednak jedynie 20% całości udzielanej opieki długoterminowej, zaś 80% to opieka nieformalna świadczona przez bliskich⁶⁶. Ciężar tej opieki ponoszą osoby w wieku produkcyjnym, a starzenie się populacji powoduje, że będzie on coraz większy. Lukę po ubywających opiekunach nieformalnych będzie musiała wypełnić opieka formalna. Do najczęściej podnoszonych problemów opieki długoterminowej w Polsce należą: złożony system organizacji i finansowania tej opieki, ograniczona koordynacja tej opieki pomiędzy systemami ochrony zdrowia i pomocy społecznej oraz pomiędzy poszczególnymi formami opieki, niewystarczająca liczba i kompetencje personelu opiekuńczego oraz ograniczone monitorowanie jakości udzielanej opieki." Proponujemy dopisać: "W kontekście starzenia się społeczeństwa niezbędne jest zapewnienie seniorom skutecznej ochrony przed chorobami zakaźnymi, w tym poprzez dostęp do bezpłatnych, refundowanych szczepień o najszerszym zakresie ochrony. Inwazyjna choroba pneumokokowa stanowi szczególne zagrożenie dla osób starszych – wskaźnik śmiertelności w grupie 65+ sięga nawet 50%. Dlatego profilaktyka szczepienna powinna być priorytetem polityki zdrowotnej wobec osób starszych."	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
4470	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Po części" Pandemia COVID-19 stała się katalizatorem wdrażania kolejnych e-usług w Polsce i pokazała, że rozwój e-zdrowia jest kluczowym i pożądanym kierunkiem zmian. Szybki rozwój nowych technologii, w tym sztucznej inteligencji, może pomóc zaspokoić rosnący popyt na usługi zdrowotne w starzejącej się populacji, pod warunkiem utrzymania dużej otwartości w sektorze ochrony zdrowia na wdrażanie pojawiających się nowych rozwiązań." Proponujemy dopisać: "W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rozwój cyfrowych narzędzi wspierających profilaktykę zdrowotną, takich jak e-karta szczepień oraz rejestry szczepień. Brak interoperacyjności systemów – np. ograniczona komunikacja między e-kartą szczepień a Internetowym Kontem Pacjenta – utrudnia integrację danych, ich analizę oraz skuteczne planowanie działań profilaktycznych."	Tematyka elektronizacji karty szczepień jest już uwzględniona w projekcie Strategii w wystarczający sposób: "Jednocześnie uruchomione zostaną narzędzia poprawiające dokumentowanie wykonywania szczepień i monitorowanie procesu zaszczepienia (elektronizacja karty szczepień)." (Priorytet 1.5 działanie 2C)
4471	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Po części: "Rozszerzany będzie kalendarz szczepień dla seniorów oraz zintensyfikowane zostaną działania skierowane do kobiet planujących ciążę lub w okresie ciąży dotyczące rekomendowanych szczepień mających na celu ochronę zdrowia mającego urodzić się dziecka. Jednocześnie uruchomione zostaną narzędzia poprawiające dokumentowanie wykonywania szczepień i monitorowanie procesu zaszczepienia (elektronizacja karty szczepień)." Proponujemy dopisać: "Każde wykonane szczepienie będzie musiało zostać obowiązkowo i niezwłocznie zgłoszone do elektronicznej karty szczepień, zintegrowanej z Internetowym Kontem Pacjenta (IKP). W zgłoszeniu konieczne będzie wskazanie zarówno nazwy zastosowanej szczepionki, jak i miejsca jej podania. Dane te będą na bieżąco analizowane i prezentowane w formie publicznie dostępnych, zintegrowanych dashboardów"	Takie szczegółowe informacje będą mogły być uwzględnione w sektorowym dokumencie strategicznym. Śsrk wyznacza kierunek rozwoju, nie określa zaś wszystkich konkretnych działań do podjęcia.
4472	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	w pkt E. Wzmocnienie skuteczności działań prozdrowotnych proponujemy dopisać "Działania promujące profilaktykę i badania przesiewowe powinny być dopasowane do potrzeb i specyfiki populacji docelowej uwzględniającej status socjo-ekonomiczny i realizowane we współpracy z pracownikami sektora opieki społecznej "	Zmodyfikowano zapis Priorytetu 1.5 działanie 1A: "Dostęp do badań profilaktycznych zostanie poprawiony poprzez zmiany w organizacji udzielania świadczeń z wykorzystaniem e-rozwiązań powiązane ze spójną polityką informacyjną w zakresie promowania zdrowego stylu życia i korzystania z medycyny opartej na dowodach, uwzględniającą specyfikę docelowego

						odbiorcy. Zostaną podjęte działania zachęcające wszystkich dorosłych do zgłaszania się na badania przesiewowe, w tym mężczyzn do poddawania się regularnym badaniom m.in. w kierunku raka jelita grubego, a także kobiety do zgłaszania się na badania przesiewowe m.in. w kierunku raka szyjki macicy i raka piersi."
447 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Proponujemy dopisek w tytule tj. Zmiany w modelu finansowania, zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, oraz uzupełnienie punktu w brzemieniu: "System ochrony zdrowia w Polsce stoi w obliczu narastającej luki finansowej, która w latach 2025–2028 może wynieść od 216,5 mld zł do 249 mld zł, co odpowiada 0,9–1,9% PKB rocznie. W 2025 r. wydatki na zdrowie wyniosą 225,3 mld zł, czyli 5,67% PKB – poniżej ustawowego celu 6,5%. Reguła T-2, odnosząca wydatki do PKB sprzed dwóch lat, zaciemnia rzeczywisty obraz finansowania i utrudnia planowanie strategiczne. Zdrowie jest jedynym sektorem finansowanym według reguły T-2, konieczne jest zapewnienie spójności metodologicznej w planowaniu wydatków publicznych, aby uniknąć dyskryminacji sektora zdrowia względem innych obszarów polityki społecznej i gospodarczej. Zastąpienie mechanizmu T-2 bieżącym odniesieniem do PKB jest niezbędne dla stabilności i efektywnego funkcjonowania opieki zdrowotnej oraz na realistyczne planowanie i ocenę potrzeb systemu. Dodatkowo powinien zostać wprowadzony mechanizm korekcyjny, który uwzględni dynamikę wzrostu gospodarczego i inflacji. Konieczne jest : -zwiększenie udziału wydatków publicznych na zdrowie do co najmniej 8% PKB (liczonych według reguły T0) , a optymalnie do średniej unijnej poprzez ustawowe zagwarantowanie minimalnego poziomu finansowania, z możliwością jego zwiększania w zależności od potrzeb epidemiologicznych i demograficznych. -wzmocnienie roli NFZ jako instytucji planującej i kontraktującej usługi zdrowotne, tj zapewnienie stabilnych źródeł finansowania, w tym powrót do samofinansowania poprzez składki zdrowotne, a także wprowadzenie mechanizmów rezerwowych i buforów finansowych. Wobec wyzwań demograficznych, epidemiologicznych i geopolitycznych niezbędna jest priorytetyzacja zdrowia w polityce publicznej i uznanie zdrowia za strategiczny sektor inwestycyjny, nie kosztowy oraz włączenie celów zdrowotnych do Krajowego Planu Odbudowy, strategii rozwoju regionalnego i polityki zatrudnienia. Zdrowie jest sektorem strategicznym dla bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego państwa, wymaga więc silnej i stabilnej kadry kierowniczej. Częste zmiany na stanowisku ministra zdrowia destabilizują politykę zdrowotną i utrudniają wdrażanie długoterminowych reform. Średnia długość urzędowania ministra zdrowia w Polsce jest jedną z najniższych w UE. W celu wzmocnienia pozycji zdrowia publicznego i zapewnienia realnej koordynacji polityk międzyresortowych, minister zdrowia powinien mieć rangę wicepremiera. Takie rozwiązanie podniesie rangę zdrowia jako priorytetu państwa, umożliwi skuteczniejsze powiązanie polityki zdrowotnej z finansami, edukacją, środowiskiem i polityką społeczną oraz przyspieszy podejmowanie decyzji strategicznych. W sytuacji, gdy zdrowie obywateli bezpośrednio wpływa na konkurencyjność gospodarki i stabilność społeczną, nadaje to resortowi zdrowia należyty ciężar polityczny i decyzyjny"	Odnosząc do perspektywy wysokości nakładów na ochronę zdrowia należy wskazać, że w chwili obecnej minimalna wysokość środków publicznych przeznaczanych na ochronę zdrowia w relacji do PKB jest zdeteminowana ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2024 poz. 146). Aktualnie, w art. 131c ust. 1 ww. ustawy o świadczeniach ścieżka systemowego zwiększania poziomu nakładów na ochronę zdrowia w kolejnych latach została określona następująco: w 2026 r.– 6,80% PKB i 7% PKB w 2027 r. Poziom 7% PKB jest w chwili obecnej wartością referencyjną dla roku 2027 i obowiązująca ustawa zakłada jego utrzymanie również w latach następnych. Odnosząc się do przedstawionej propozycji zwiększenia wydatków na ochronę zdrowia w Polsce do poziomu 8% PKB roku bieżącego (tj. n-0), należy zauważyć, że zmiany poziomu wydatków na ochronę zdrowia wymagają wyliczenia wysokości środków, które pozwolą na zabezpieczenie funkcjonowania jednostek ochrony zdrowia na odpowiednim poziomie. Dotychczas nie zostało określone czy właściwy tutaj będzie poziom akurat 8% PKB roku bieżącego. Wysokość ta jest uzależniona od m.in. określenia pożądanej sieci łóżek szpitalnych, mapy potrzeb zdrowotnych, wyceny świadczeń opieki zdrowotnej, zakresu koszyka świadczeń gwarantowanych, a także od przyjętego ostatecznie sposobu reformy szpitalnictwa (w tym

						m.in. zobowiązań szpitali) oraz ewentualnej zmian obowiązujących przepisów prawnych. Brak jest zatem uzasadnienia dla wprowadzenia do dokumentu strategicznego zobowiązania dla Ministra Zdrowia do zmiany w modelu finansowania, zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, bez uzgodnienia z Prezesem Rady Ministrów i Ministrem Finansów takiego wzrostu wydatków bez wskazania źródła jego finansowania.
447 4	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Wykorzystanie medycyny pracy w opiece profilaktycznej Strategia skupia się na profilaktyce i bilansach zdrowia („Moje zdrowie”), ale pomija potencjał systemu medycyny pracy jako elementu publicznej profilaktyki i wczesnej diagnostyki. Proponowane uzupełnienie (do rozdziału: „Profilaktyka chorób i promocja zdrowia”): Włączenie medycyny pracy do systemu opieki profilaktycznej. W celu zwiększenia skuteczności działań profilaktycznych planuje się włączenie jednostek medycyny pracy w realizację programów wczesnego wykrywania chorób przewlekłych oraz edukacji zdrowotnej. Badania wykonywane w ramach profilaktyki pracowniczej będą służyć również celom populacyjnym – ich wyniki, za zgodą pracownika, będą przekazywane do systemu e-zdrowia i wykorzystywane do tworzenia Indywidualnych Planów Zdrowotnych. Lekarze medycyny pracy, we współpracy z POZ i Państwową Inspekcją Sanitarną, zostaną włączeni w proces monitorowania stanu zdrowia populacji pracującej oraz w realizację programów szczepień i promocji zdrowego stylu życia w miejscu pracy. Rozszerzenie funkcji medycyny pracy pozwoli zwiększyć zasięg działań profilaktycznych, poprawić wczesne wykrywanie chorób i ograniczyć absencję zdrowotną wśród osób aktywnych zawodowo. Niezbędne jest zatem zapewnienie interoperacyjności pomiędzy systemami medycyny pracy i systemem ochrony zdrowia. Istnieje potrzeba standaryzacji kodowania danych diagnostycznych. Wprowadzić należy wspólne wartości referencyjne, w celu przekazywania i analizowania wyników badań diagnostycznych na platformie P1 i w moim IKP oraz ich wymianę pomiędzy medycyną pracy a systemem ochrony zdrowia. Cyfryzacja medycyny pracy powinna także uwzględniać interoperacyjność z systemem ZUS PUE – miejsce, gdzie pracownik i pracodawca miałby dostęp do orzeczenia o zdolności do pracy, a pracownik i jego lekarz POZ na platformie P1 do cyfrowej karty badania profilaktycznego. Włączenie medycyny pracy w działania profilaktyczne będzie możliwe dzięki odpowiednim przepisom, które już dziś znajdują się w kodeksie pracy. Przepisy te wskazują, że finansowanie profilaktyki jest możliwe z koszyka program zdrowotny. Niezbędne jest jedynie wydanie przez MZ rozporządzeń wykonawczych.	Uzupełniono działanie 2A o zdanie dot. silniejszego włączenia medycyny pracy w działania profilaktyczne (analogiczne działanie jest wskazane w dokumencie o charakterze strategicznym dla sektora zdrowia: "Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2026 z perspektywą do 2030 r.").
447 5	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Wykorzystanie potencjału aptek, telemedycyny, telemonitoringu i AI w diagnostyce oraz dostępie do świadczeń medycznych oraz poprawa dostępu do nowych technologii lekowych i nielekowych Strategia wspomina o cyfryzacji i e-zdrowiu, ale nie integruje potencjału aptek, telemonitoringu, AI i diagnostyki zdalnej w celu realnej poprawy dostępu do świadczeń i nowych terapii. Proponowane uzupełnienie (do rozdziału: „Cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe”): Rozszerzenie wykorzystania aptek, telemedycyny, telemonitoringu i sztucznej inteligencji w diagnostyce i leczeniu. W celu poprawy dostępności do świadczeń diagnostycznych i terapeutycznych planowane jest włączenie aptek ogólnodostępnych do systemu opieki zdrowotnej jako punktów pierwszego kontaktu w zakresie profilaktyki, pomiarów podstawowych parametrów zdrowia oraz realizacji prostych świadczeń diagnostycznych i konsultacyjnych. Rozwijane będą programy telemedyczne i telemonitoring zdrowia w chorobach przewlekłych (m.in. kardiologicznych, diabetologicznych, pulmonologicznych), umożliwiające stały nadzór nad stanem pacjenta i szybkie reagowanie na zmiany parametrów zdrowotnych. Zastosowanie narzędzi sztucznej inteligencji (AI) w analizie danych klinicznych, obrazowych i laboratoryjnych pozwoli zwiększyć efektywność diagnostyki i ograniczyć czas oczekiwania na konsultacje specjalistyczne. Rozwijane będą platformy integrujące dane z telemedycyny, aptek i systemu e-zdrowia, co umożliwi lepsze planowanie opieki i indywidualne dopasowanie terapii, w tym z wykorzystaniem nowych technologii lekowych i nielekowych.	Uwaga jest zbyt szczegółowa. Strategia wyznacza kierunek rozwoju, który będzie doszczegółowiony na poziomie strategicznego dokumentu sektorowego.

447 6	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Efektywne wykorzystanie potencjału kadr i technologii medycznych oraz medycyny prywatnej Braki w dokumencie: Obecna treść odnosi się do niedoboru kadr i cyfryzacji, ale nie definiuje strategii współpracy między sektorem publicznym i prywatnym, ani mechanizmów lepszego wykorzystania personelu i nowoczesnych technologii. Proponowane uzupełnienie (do rozdziału: „Wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia”): Efektywne wykorzystanie potencjału kadr i sektora prywatnego System ochrony zdrowia zostanie wzmocniony poprzez optymalne wykorzystanie zasobów ludzkich, technologicznych i organizacyjnych zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Planowane jest wprowadzenie mechanizmów integracji i współpracy pomiędzy placówkami publicznymi i prywatnymi, szczególnie w zakresie opieki ambulatoryjnej, diagnostyki oraz rehabilitacji, w ramach modelu koordynowanej opieki zdrowotnej. Rozwijane będą nowe role zawodowe w systemie – koordynatorzy opieki, asystenci medyczni, analitycy danych zdrowotnych i specjaliści ds. telemedycyny – w celu odciążenia personelu medycznego i zwiększenia efektywności pracy. Technologie cyfrowe, automatyzacja procesów oraz sztuczna inteligencja zostaną wykorzystane do wspomagania decyzji klinicznych, zarządzania zasobami i planowania świadczeń.	Już obecnie kadry medyczne pracują w obu systemach. Wiele placówek prywatnych ma podpisane kontrakty z NFZ na świadczenie usług zdrowotnych.
447 7	Inne	Pracodawcy RP	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	dodanie punktu 9. Zapewnienie zrównoważonego finansowania systemu ochrony zdrowia Braki w dokumencie: Dokument opisuje działania strategiczne, ale nie wskazuje stabilnego modelu finansowania – brak wzmianek o dywersyfikacji źródeł, efektywności kosztowej czy inwestycjach długoterminowych. Proponowane uzupełnienie (nowy podrozdział, np. w części „Zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia”): Zrównoważone finansowanie systemu ochrony zdrowia Dla zapewnienia stabilności i przewidywalności finansowania systemu ochrony zdrowia konieczne jest stopniowe zwiększanie nakładów publicznych na ochronę zdrowia przy równoczesnym podniesieniu efektywności wydatkowania środków. System finansowania będzie oparty na analizie kosztów rzeczywistych świadczeń i wyników zdrowotnych (value-based healthcare). Rozwijane będą mechanizmy współfinansowania inwestycji zdrowotnych poprzez partnerstwa publiczno-prywatne (PPP), fundusze innowacji oraz środki europejskie. Usprawnione zostaną narzędzia kontroli i ewaluacji efektywności kosztowej programów zdrowotnych, co pozwoli kierować środki tam, gdzie przynoszą największe efekty zdrowotne. Kluczowym elementem będzie także wdrożenie zintegrowanego systemu monitorowania wydatków i rezultatów zdrowotnych, opartego na danych z NFZ, MZ, ZUS i GUS.	Obowiązujące przepisy pozwalają na podejmowanie większości wymienionych działań. Kluczowym aspektem jest efektywność wydatkowania. Odnosząc do perspektywy wysokości nakładów na ochronę zdrowia należy wskazać, że w chwili obecnej minimalna wysokość środków publicznych przeznaczanych na ochronę zdrowia w relacji do PKB jest zdeteminowana ustawą o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2024 poz. 146). Aktualnie, w art. 131c ust. 1 ww. ustawy o świadczeniach ścieżka systemowego zwiększania poziomu nakładów na ochronę zdrowia w kolejnych latach została określona następująco: w 2026 r. – 6,80% PKB i 7% PKB w 2027 r. Poziom 7% PKB jest w chwili obecnej wartością referencyjną dla roku 2027 i obowiązująca ustawa zakłada jego utrzymanie również w latach następnych. Odnosząc się do przedstawionej propozycji zwiększenia wydatków na ochronę zdrowia w Polsce do poziomu 8% PKB roku bieżącego (tj. n-0), należy zauważyć, że zmiany poziomu wydatków na ochronę zdrowia

						wymagają wyliczenia wysokości środków, które pozwolą na zabezpieczenie funkcjonowania jednostek ochrony zdrowia na odpowiednim poziomie. Dotychczas nie zostało określone czy właściwy tutaj będzie poziom akurat 8% PKB roku bieżącego. Wysokość ta jest uzależniona od m.in. określenia pożądanej sieci łóżek szpitalnych, mapy potrzeb zdrowotnych, wyceny świadczeń opieki zdrowotnej, zakresu koszyka świadczeń gwarantowanych, a także od przyjętego ostatecznie sposobu reformy szpitalnictwa (w tym m.in. zobowiązań szpitali) oraz ewentualnej zmian obowiązujących przepisów prawnych. Brak jest zatem uzasadnienia dla wprowadzenia do dokumentu strategicznego zobowiązania dla Ministra Zdrowia do zmiany w modelu finansowania, zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, bez uzgodnienia z Prezesem Rady Ministrów i Ministrem Finansów takiego wzrostu wydatków bez wskazania źródła jego finansowania.
4478	Inne	Pracodawcy RP	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	10	Konieczne jest uzupełnienie „Cele do końca roku 2026”: 1. Lekarz orzecznik medycyny pracy może wystawić zalecenia indywidualne uwzględniające pozazawodowe aspekty zdrowotne, które będą dostępne na platformie P1. 2. Wyniki badań wykonane w medycynie pracy są widoczne na platformie P1 dla pacjenta i dla jego lekarza POZ 3. Lekarz orzecznik medycyny pracy może zlecać badania w ramach programów profilaktycznych. 4. Karta badania profilaktycznego medycyny pracy jest dostępna na platformie P1. 5. Wdrożone są jednolite standardy kodowania badań w systemie ochrony zdrowia i w medycynie pracy.	Postulaty są zbyt szczegółowe jak na charakter dokumentu. Do ew. uwzględnienia w strategicznym dokumencie sektorowym.
4479	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Miasta Słupsk ze względu na licznie świadczone przez nie usługi edukacyjne, kulturowe oraz medyczne nie można zakwalifikować jako "ośrodek subregionalny". Funkcjonuje tu uniwersytet kształcący ponad 3,5 tys. studentów na 35 kierunkach i ponad stu specjalnościach, czego w prawie żadnym z miast sklasyfikowanych identycznie do Słupska nie ma. Ponadto działa tu szpital wojewódzki, prokuratura okręgowa, w trakcie budowy jest dworzec o randze wojewódzkiej. Słabnąca demografia okazuje się być również pozorna, ponieważ większość osób opuszczających miasto zamieszkuje tuż za jego granicami w gminach obwarunkowych, gdzie licząc również te tereny dalej byłoby ośrodkiem 100 tysięcznym o rozmiarze równym m.in. Koszalinowi. Warto również dodać że ze względów militarnych i niepewności na wschodzie planowanych jest wiele inwestycji które ze Słupskiem i jego otoczeniem miałyby wiele wspólnego. Chodzi o np. port wojenny w Ustce, który musiałby być połączony z miastem nową drogą i prawdopodobnie miałby zaplecze właśnie w Słupsku, jak również o drodze Via Pomerania która połączyłaby wiele ważnych jednostek wojskowych (m.in. Baza NATO w Bydgoszczy, Tarcza antyrakietowa w Redzikowie, poligon w Ustce) i pozwoliłaby na lepszą mobilność pojazdów zarówno wojskowych jak i cywilnych. Biorąc te wszystkie argumenty i wiele, wiele innych o których nie wspominałem jak np. powracający do Słupska w kwietniu przyszłego roku urząd morski, należy uznać miasto Słupsk co najmniej za regionalną aglomerację miejską.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
4480	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Proponowana zmiana: Wśród kluczowych obszarów bezpieczeństwa państwa - obok obronności, dyplomacji, gospodarki i społeczeństwa - należy dopisać bezpieczeństwo żywnościowe jako równorzędny filar bezpieczeństwa narodowego. Uzasadnienie: Bezpieczeństwo żywnościowe, obejmujące stabilny dostęp do zdrowej, zrównoważonej i przystępnej	Obronność, dyplomacja, gospodarka, społeczeństwo - to ogólne hasła, bezpieczeństwo żywnościowe nie pasuje do tej klasyfikacji. Zostało

					cenowo żywności, jest nieodzownym elementem odporności państwa. Zmiany klimatu, degradacja środowiska i zależność od importu surowców zwiększają ryzyko zakłóceń w łańcuchach dostaw żywności. Nadanie bezpieczeństwu żywnościowemu rangi priorytetowego obszaru, obok obronności czy gospodarki, wzmocni spójność krajowej polityki bezpieczeństwa i umożliwi długofalowe działania na rzecz odporności systemu żywnościowego, zdrowia publicznego oraz niezależności ekonomicznej kraju.	natomiast opisane w części wdrożeniowej.
448 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Dot. fragmentu: „nawyki żywieniowe: współczesny styl życia i łatwy dostęp do wysokoprzetworzonej żywności sprawiają, że trudno utrzymać zdrową dietę – niewłaściwe nawyki prowadzą do otyłości, która znacząco zwiększa ryzyko wielu chorób;” Proponowany alternatywny zapis: „Nawyki żywieniowe: współczesny styl życia i łatwy dostęp do wysokoprzetworzonej żywności sprawiają, że trudno utrzymać zdrową dietę. Niewłaściwe nawyki - w tym nadmierne spożycie soli, mięsa czerwonego i przetworzonych produktów mięsnych, cukru oraz napojów słodzonych - prowadzą do otyłości i zwiększają ryzyko wielu chorób niezakaźnych.” Uzasadnienie: Zgodnie z aktualnymi Zaleceniami zdrowego żywienia opracowanymi przez Narodowe Centrum Edukacji Żywieniowej (https://ncez.pzh.gov.pl/wp-content/uploads/2021/02/talerz-i-zalecenia.pdf), kluczowe dla zdrowia publicznego jest nie tylko ograniczenie żywności wysokoprzetworzonej, ale także redukcja spożycia określonych kategorii produktów – zwłaszcza soli, czerwonego i przetworzonego mięsa oraz cukru. Uwzględnienie tych zaleceń w Strategii zwiększy jej spójność z krajową polityką zdrowotną i wzmocni przekaz o potrzebie promowania zdrowych, zrównoważonych wzorców żywienia korzystnych zarówno dla ludzi, jak i dla środowiska.	Dodano do tekstu Strategii zaproponowany fragment.
448 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Dotyczy fragmentu o promowaniu prawidłowego sposobu odżywiania Proponowane dodatkowe zdania: „W promowaniu zdrowych nawyków żywieniowych szczególny nacisk zostanie położony na kształtowanie wzorców zgodnych z zasadami diety planetarnej, w tym zwiększenie udziału żywności roślinnej (warzywa, owoce, strączki) oraz produktów lokalnych i sezonowych. W stołówkach publicznych, zwłaszcza w placówkach edukacyjnych, wprowadzane będą rozwiązania wspierające dostęp do posiłków zgodnych z zasadami diety planetarnej oraz aktualnymi zaleceniami żywieniowymi.” Uzasadnienie: Dieta planetarna, zgodna z zaleceniami EAT-Lancet Commission (https://eatforum.org/update/eat-lancet-commission-warns-food-systems-breach-planetary-limits/) oraz krajowymi wytycznymi PZH, łączy cele zdrowotne i środowiskowe. Stołówki publiczne – zwłaszcza szkolne – mają kluczowe znaczenie w kształtowaniu nawyków żywieniowych przyszłych pokoleń. Wprowadzenie posiłków opartych na nasionach roślin strączkowych, orzechach i warzywach sezonowych to inwestycja w zdrowie dzieci i młodzieży oraz sposób na wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i krajowej produkcji roślin białkowych. Takie działania wpisują się w strategiczne cele odporności państwa i zrównoważonego rozwoju.	Wprowadzono modyfikacje w treści Strategii w działaniu 1A.
448 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Proponowane dodatkowe wskaźniki: W tabeli wskaźników dla priorytetu 1.5 warto dodać następujące mierniki, ujęte już we wcześniejszej części dokumentu (Wykresy 37 i 38): - Średnie roczne spożycie czystego alkoholu przez osoby w wieku 15+, - Odsetek osób w wieku 15+ deklarujących brak aktywności fizycznej, - Odsetek osób w wieku 16+ z nadwagą lub otyłością, - Odsetek użytkowników tytoniu wśród 15-latków. Uzasadnienie: Powyższe wskaźniki odzwierciedlają kluczowe determinanty zdrowia publicznego - zachowania zdrowotne i styl życia - które mają bezpośredni wpływ na długość i jakość życia Polaków. Ich monitorowanie pozwoli skuteczniej oceniać postępy w realizacji celów Strategii, w tym działań profilaktycznych, edukacyjnych i prozdrowotnych. Uwzględnienie tych wskaźników w systemie ewaluacji wzmocni spójność dokumentu i umożliwi lepsze powiązanie celów Strategii z danymi o stanie zdrowia populacji zbieranymi przez WHO i Eurostat.	Ze względu na objętość dokumentu zdecydowano na wskazanie kilku wybranych, przekrojowych wskaźników.
448 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA	220	Dot. fragmentu: "Zmiany warunków klimatycznych wymagają dostosowania obecnych systemów produkcji rolniczej poprzez modyfikację struktury upraw, jak również poszczególnych elementów agrotechniki: od sposobów uprawy, poprzez techniki nawożenia i ochrony roślin, aż po zbiór."	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona, poprzez dodanie zdania: "Równoległe do zmian w systemach produkcji rolniczej należy

			ŻYWNOŚCIOWEGO		Proponowane dodatkowe zdania: „Równolegle do zmian w systemach produkcji rolniczej należy podejmować działania na rzecz promocji spożycia żywności o niskim śladzie środowiskowym – w szczególności warzyw i owoców pochodzenia lokalnego i sezonowego oraz nasion roślin strączkowych. Wzrost konsumpcji strączków sprzyja także rozwojowi krajowej produkcji roślin białkowych i stanowi ważny element odbudowy żywności oraz zasobów gleby.” Uzasadnienie: Zrównoważona transformacja sektora rolno-spożywczego wymaga zarówno zmian w sposobie produkcji, jak i w strukturze konsumpcji. Promowanie diety opartej na produktach roślinnych o niskim śladzie węglowym przyczynia się do ograniczenia zużycia wody, energii i gruntów, a także zmniejsza presję na ekosystemy. Strączki, oprócz wysokiej wartości odżywczej, mają zdolność wiązania azotu atmosferycznego, co poprawia jakość gleby i ogranicza zapotrzebowanie na nawozy mineralne. Wzmocnienie krajowej produkcji roślin wysokobiałkowych wspiera rozwój lokalnych rynków rolnych, zwiększa samowystarczalność żywnościową.	podejmować działania na rzecz promocji spożycia żywności o niskim śladzie środowiskowym – w szczególności warzyw i owoców pochodzenia lokalnego i sezonowego.”
4485	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	220	Dot. fragmentu: “Jednocześnie powinno się zadbać o równowagę między działaniami prośrodowiskowymi a odpowiednim poziomem produkcji żywności, aby uniknąć ich negatywnego wpływu na bezpieczeństwo - żywnościowe.” Proponowany alternatywny zapis: „Należy dążyć do synergii między działaniami prośrodowiskowymi a utrzymaniem odpowiedniego poziomu produkcji żywności, ponieważ rozwiązania przyjazne środowisku mogą jednocześnie wzmacniać bezpieczeństwo żywnościowe - na przykład poprzez ograniczenie marnowania żywności, poprawę żyzności gleb czy rozwój zrównoważonych systemów produkcji roślinnej.” Uzasadnienie: Zrównoważone działania środowiskowe i bezpieczeństwo żywnościowe nie są celami sprzecznymi, lecz wzajemnie się uzupełniają. Wdrażanie praktyk ograniczających marnotrawstwo żywności, wspieranie upraw regeneratywnych czy promowanie diety opartej na produktach roślinnych pozwala jednocześnie zmniejszyć presję na zasoby naturalne i zwiększyć dostępność żywności. Takie podejście jest zgodne z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu, strategii „Od pola do stołu” oraz krajowych działań na rzecz bezpieczeństwa żywnościowego i klimatycznego.	Kwestie poruszone w uwadze dot. ograniczania marnotrawstwa żywności, wspieranie upraw regeneratywnych czy promowanie diety opartej na produktach roślinnych, czy redukcji wpływu rolnictwa na klimat, zostały uszczegółowione w kierunkach działań Priorytetu 3.4 (2B., D., F.)
4486	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	221	Dot. fragmentu: “Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości żywności” Proponowany alternatywny zapis: "Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości i wysokiej jakości żywności.” Uzasadnienie: Dostępność żywności powinna być rozumiana nie tylko jako ilość dostępnych produktów, ale również ich wartość odżywcza i jakość. Zrównoważone bezpieczeństwo żywnościowe obejmuje bowiem zapewnienie, że żywność jest nie tylko dostępna, ale też zdrowa i sprzyjająca długofalowemu dobrostanowi społeczeństwa. Takie ujęcie jest spójne z kolejnym punktem Strategii („Zapewnienie konsumentom odpowiedniej ilości i jakości żywności po przystępnych cenach”) oraz z celami krajowej polityki zdrowotnej i żywieniowej.	Żywność dostępna w Polsce spełnia warunki jakościowe określone w przepisach UE, a inspekcje stanowią ważny element bezpieczeństwa żywności.
4487	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	221	Dot. fragmentu: “Skala strat i marnotrawstwa żywności w Polsce jest duża. W Polsce rocznie marnuje się blisko 5 mln ton żywności. Za 60% całości wyrzucanego jedzenia odpowiadają konsumenci, za pozostałe 40% – wytwórcy produktów żywnościowych i napojów, branża gastronomiczna, sektor produkcji pierwotnej (rolnictwo), sprzedawcy detaliczni i inni dystrybutorzy (dane Eurostatu). Wyzwaniem jest ograniczenie tego zjawiska i promowanie odpowiedzialnej konsumpcji żywności.” Proponowana zmiana: Dodanie wskaźnika dotyczącego ograniczenia marnowania żywności do listy celów i mierników przedstawionej na stronie 227.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.

					Proponowany wskaźnik: „Zmniejszenie ilości marnowanej żywności do roku 2030 o co najmniej 10% w sektorze przetwórstwa i produkcji oraz o 30% na mieszkańca w handlu detalicznym, gastronomii, usługach żywieniowych i gospodarstwach domowych (w stosunku do średniej z lat 2021–2023), zgodnie z nowymi celami Unii Europejskiej.” Uzasadnienie: Nowe przepisy przyjęte przez Parlament Europejski (https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20250905IPR30172/parlament-przyjmuje-przepisy-ue-o-ograniczeniu-marnowania-zywnosci-i-tekstyliow) wprowadzają wiążące cele ograniczenia marnowania żywności, które państwa członkowskie muszą osiągnąć do 2030 r. Ujęcie tych celów w Strategii pozwoli Polsce skutecznie monitorować postępy w realizacji zobowiązań unijnych, a także wzmocni spójność z Agendą ONZ 2030 (Cel 12.3). Redukcja strat żywności to jedno z najbardziej efektywnych ekonomicznie i środowiskowo działań wspierających bezpieczeństwo żywnościowe, redukcję emisji i ochronę zasobów naturalnych.	
4488	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSTCIOWEGO	223	Dot. rozdziału “F. Wsparcie innowacji i projektów pilotażowych w sektorze rolno-spożywczym” Proponowane dodatkowe zdanie lub działanie do odnotowania: „Warto rozważyć tworzenie tzw. piaskownic regulacyjnych w obszarze innowacji żywnościowych - otwartych środowisk testowych, które umożliwią bezpieczne eksperymentowanie, ocenę i wdrażanie nowych technologii oraz produktów, w tym alternatywnych źródeł białka i rozwiązań o niskim śladzie środowiskowym.” Uzasadnienie: Takie inicjatywy, z powodzeniem rozwijane m.in. w Holandii (https://www.foodnavigator.com/Article/2023/07/19/cultivated-meat-tastings-formally-approved-in-the-netherlands/), UK (https://www.food.gov.uk/news-alerts/news/fsa-launches-pioneering-regulatory-programme-for-cell-cultivated-products), czy Singapurze (https://www.foodsafetynews.com/2023/11/singapore-re-opens-science-lab-and-holds-novel-food-event/), przyspieszają transfer wiedzy między nauką, biznesem i administracją, skracając drogę od badań do wdrożenia. Umożliwiają testowanie innowacji w kontrolowanych warunkach, z zachowaniem wysokich standardów bezpieczeństwa żywności, przy jednoczesnym dostosowywaniu przepisów do dynamicznie zmieniających się technologii. Włączenie tego typu narzędzi do krajowego systemu wsparcia innowacji mogłoby znacząco zwiększyć konkurencyjność polskiego sektora rolno-spożywczego i ułatwić komercjalizację rozwiązań wspierających zrównoważony rozwój i bezpieczeństwo żywnościowe.	Obecny zapis w dokumencie nie wyklucza możliwości tworzenia tzw. piaskownic regulacyjnych.
4489	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSTCIOWEGO	224	Dot. fragmentu: “Zagospodarowanie produktów ubocznych oraz odpadów powstających przy tworzeniu żywności pozwoli na uzyskanie dodatkowych dochodów z produkcji zielonej energii.” Proponowany alternatywny zapis: „Zagospodarowanie produktów ubocznych oraz odpadów powstających przy tworzeniu żywności może obejmować nie tylko ich wykorzystanie do produkcji zielonej energii, ale również – tam, gdzie to możliwe – ponowne wykorzystanie w produkcji żywności lub innych produktów spożywczych.” Uzasadnienie: W niektórych przypadkach produkty uboczne z sektora rolno-spożywczego mogą zostać ponownie wykorzystane do tworzenia żywności lub składników o wartości odżywczej (tzw. upcycling żywności). Rozwój tego typu rozwiązań pozwala ograniczyć marnotrawstwo surowców, zwiększyć efektywność wykorzystania zasobów i wspierać innowacje w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym. Upcycling może uzupełniać istniejące modele zagospodarowania odpadów, tworząc nowe możliwości dla przemysłu spożywczego i lokalnych producentów. Przykłady dobrych praktyk obejmują m.in. produkcję mąk i przekąsek z pozostałości po tłoczeniu soków czy wykorzystanie fusów kawowych do wytwarzania błonnika i olejów spożywczych.	Dokonane zostaną uzupełnienia opisu, uwzględniające zagospodarowanie produktów ubocznych oraz odpadów powstających przy tworzeniu żywności w celu ponownego wykorzystania w produkcji żywności lub innych produktów spożywczych.
4490	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSTCIOWEGO	225	Dot. fragmentu: “E. Zwiększenie bezpieczeństwa białkowego W celu zapobiegania kryzysom związanym z zewnętrznymi dostawami białka roślinnego na cele paszowe kontynuowane będą prace z zakresu rozwoju krajowych źródeł białka roślinnego (rośliny strączkowe) oraz wsparcia ich przetwórstwa (w szczególności bez GMO). Zwiększenie udziału roślin strączkowych w strukturze zasiewów przyczyni się m.in. do zmniejszenia uzależnienia od zewnętrznych dostaw surowców białkowych, a także do poprawy struktury gleby, obniżenia stosowania azotowych nawozów mineralnych oraz ograniczenia śladu węglowego.”	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie

					Proponowane dodatkowe zdania: „Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego powinien obejmować także zwiększenie produkcji i spożycia dostępności roślin strączkowych, orzechów i nasion na cele konsumpcyjne, jako kluczowe elementu zdrowej i zrównoważonej diety. Promowanie spożycia tych produktów ma znaczenie zdrowotne, środowiskowe oraz kulturowe, wspierając polskie tradycje kulinarne i lokalnych producentów.” Uzasadnienie: Rośliny strączkowe oraz inne roślinne źródła białka (nasiona, orzechy) stanowią podstawę zdrowej diety. Ich większe wykorzystanie na cele spożywcze wspiera krajowe bezpieczeństwo żywnościowe, dywersyfikuje źródła białka oraz przyczynia się do realizacji celów zdrowotnych i środowiskowych. Polska ma również bogate tradycje kulinarne związane z roślinami strączkowymi (groch, fasola, soczewica), które warto wykorzystać w budowaniu zrównoważonej polityki żywnościowej. Rozwój krajowych źródeł białka na cele spożywcze, szczególnie roślin strączkowych, może poprawić także efektywność wykorzystania zasobów i ograniczać emisje gazów cieplarnianych. Badania (Cassidy, E. S., P. C. West, J. S. Gerber, et al. (2013): Redefining agricultural yields: from tonnes to people nourished per hectare. Environmental Research Letters 8(3), 034015. Doi:10.1088/1748-9326/8/3/034015) wskazują, że przeznaczenie upraw bezpośrednio na żywność dla ludzi mogłoby zwiększyć globalną dostępność kalorii o 70% - wystarczającą, by wyżywić dodatkowe 4 miliardy osób.	dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Ponadto, treści dot. podejmowanego tematu zostały uwzględnione treści w innym miejscu Strategii (patrz uwaga nr 3773 - dopisanie zdania w pkt. 2E: "Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego może również odgrywać ważną rolę w zwiększaniu podaży roślin strączkowych na cele konsumpcyjne").
449 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSTCIOWEGO	225	Dot. fragmentu "Nie bez znaczenia jest też kwestia edukacji i informacji ukierunkowana na zmianę wzorców konsumpcyjnych, w tym np. odpowiedniego etykietowania produktów i promowania produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego." Proponowany alternatywny zapis: „Istotna jest także kwestia edukacji i informacji ukierunkowanej na zmianę wzorców konsumpcyjnych – w tym ograniczenie marnowania żywności oraz promowanie wzorców żywieniowych zgodnych z zasadami diety planetarnej oraz odpowiedniego etykietowania produktów i promowania produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego." Uzasadnienie: Zmiany w stylu żywienia i ograniczenie strat żywności mogą mieć równie duży wpływ na redukcję emisji gazów cieplarnianych, jak modernizacja samych systemów produkcji. Według analiz FAO i EAT-Lancet Commission, przejście na bardziej roślinną dietę i zmniejszenie marnotrawstwa żywności to kluczowe działania dla osiągnięcia celów klimatycznych i zdrowotnych.	Uwaga została częściowo uwzględniona poprzez dodanie następującego zdania: „Istotna jest także kwestia edukacji i informacji ukierunkowanej na zmianę wzorców konsumpcyjnych – w tym ograniczenie marnowania żywności oraz promowanie odpowiednich wzorców żywieniowych oraz etykietowania produktów i promowania produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego."
449 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSTCIOWEGO	226	Dot. akapitu "Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych" Proponowane dodatkowe zdanie: „W ramach upowszechniania zrównoważonych wzorców konsumpcji należy również promować model żywienia zgodny z zasadami diety planetarnej, oparty na większym udziale produktów roślinnych (np. warzyw, owoców, strączków, nasion, orzechów i produktów pełnoziarnistych) oraz lokalnych i sezonowych." Uzasadnienie: Dieta planetarna łączy cele zdrowotne, społeczne i środowiskowe, a jej promowanie stanowi jeden z kluczowych elementów wdrażania zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji żywności. Ograniczenie spożycia produktów wysokoemisyjnych i zwiększenie udziału żywności roślinnej przyczynia się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, ochrony bioróżnorodności i poprawy zdrowia publicznego. Włączenie odniesienia do diety planetarnej w tej części Strategii zapewni jej spójność z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu, strategii „Od pola do stołu” oraz krajowych wytycznych żywieniowych PZH.	Uwaga została częściowo uwzględniona poprzez dodanie następującego zdania: „Istotna jest także kwestia edukacji i informacji ukierunkowanej na zmianę wzorców konsumpcyjnych – w tym ograniczenie marnowania żywności oraz promowanie odpowiednich wzorców żywieniowych oraz etykietowania produktów i promowania produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego."
449 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	18	Dot. wskaźnika: "15. Wdrożenie piaskownic regulacyjnych dla testowania innowacyjnych rozwiązań oraz ułatwień regulacyjnych dla działalności startupów" Propozycja doprecyzowania lub konkretnego działania: Jednym z obszarów funkcjonowania piaskownic regulacyjnych powinna być branża rolno-spożywcza, obejmująca innowacje wspierające zrównoważoną produkcję żywności, ograniczanie marnowania surowców, rozwój alternatywnych źródeł białka oraz wysokowartościowe wykorzystanie produktów ubocznych.	Zgodnie z planem działań piaskownice regulacyjne zostaną uruchomione w dwóch wybranych sektorach wybranych w wyniku konsultacji, w związku z tym nie należy na tym etapie wpisywać sektora rolno-spożywczego do planu działań.

					Uzasadnienie: Sektor rolno-spożywczy ma ogromny potencjał innowacyjny, lecz jego rozwój często ograniczają sztywne ramy regulacyjne. Włączenie tej branży do piaskownic regulacyjnych pozwoliłoby bezpiecznie testować nowe technologie i modele biznesowe - od rozwiązań w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym, przez cyfrowe systemy monitorowania łańcuchów dostaw, po produkcję alternatywnych źródeł białka (np. z fermentacji precyzyjnej, rolnictwa komórkowego) i novel foods. Tego typu inicjatywy przyczynią się do wzrostu konkurencyjności polskiego sektora spożywczego, realizacji celów klimatycznych i zdrowotnych oraz spójności Strategii z priorytetami Europejskiego Zielonego Ładu i strategii „Od pola do stołu”.	
449 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	Dot. wskaźnika “30. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy” Proponowana zmiana: W odniesieniu do fragmentu: „zwiększenie powierzchni do przechowywania zbóż w gospodarstwach rolnych dzięki wsparciu publicznemu o co najmniej 1,5 mln m³” Proponowane doprecyzowanie: „...oraz zapewnienie infrastruktury umożliwiającej przechowywanie nasion roślin strączkowych na cele konsumpcyjne, stanowiących cenne źródło białka o długim terminie przydatności i niskich wymaganiach magazynowych, szczególnie istotnych dla odporności żywnościowej kraju w sytuacjach kryzysowych.” Dodatkowa rekomendacja: W ramach działań warto rozważyć utworzenie programu wsparcia inwestycji w sektor alternatywnych źródeł białka (alt protein), wzorowanego na rozwiązaniach stosowanych przez U.S. Department of Defense w ramach Distributed Bioindustrial Manufacturing Program (DBIMP), wspierających rozwój stabilnych, wysokobiałkowych i trwałych produktów roślinnych, fermentacyjnych i mikrobiologicznych. Uzasadnienie Zwiększenie odporności sektora rolno-spożywczego wymaga dywersyfikacji źródeł białka. Nasiona roślin strączkowych (groch, fasola, soczewica, soja) są trwałe, łatwe w magazynowaniu i mogą pełnić rolę strategicznego zapasu żywności w czasie kryzysów. Równolegle, inwestycje w sektor alternatywnych białek (roślinnych, opartych na fermentacji precyzyjnej itp.) są uznawane międzynarodowo za kluczowe dla bezpieczeństwa żywnościowego. W 2024 roku U.S. Department of Defense sfinansował dwanaście projektów z zakresu dywersyfikacji białka w ramach Distributed Bioindustrial Manufacturing Program (DBIMP), wspierających bezpieczeństwo operacyjne i logistykę żywnościową. Projekty obejmowały m.in.: - The Better Meat Co. https://www.war.gov/News/Releases/Release/Article/3878835/dod-releases-seven-awards-for-distributed-bioindustrial-manufacturing-program/ - Air Protein, Savor Foods, Onego, C16 Biosciences – https://www.war.gov/News/Releases/Release/Article/3904890/dod-releases-12-awards-for-distributed-bioindustrial-manufacturing-program/ - Nature’s Fynd, EVERY Company, Perfect Day, Liberation Labs, Cauldron Molecules, Checkerspot, DSM Nutritional Products – https://www.war.gov/News/Releases/Release/Article/3965368/dod-releases-final-nine-awards-for-distributed-bioindustrial-manufacturing-prog/ Według rzecznika Pentagonu, programy te koncentrują się na rozwoju żywności opartej na białkach roślinnych i mikrobiologicznych, która jest trwała, bogata w błonnik i białko, może być odwodniona oraz przechowywana i transportowana bez chłodzenia. Podobne rozwiązania w Polsce - finansowane w ramach wsparcia innowacji lub krajowych programów bezpieczeństwa żywnościowego - mogłyby zwiększyć odporność łańcucha dostaw, wspierać rozwój nowoczesnego sektora spożywczego i ograniczyć zależność od importu białka paszowego i spożywczego.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
449 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja ProVeg	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	Dot. wskaźnika “37. Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast” Proponowana zmiana: W ramach projektowanych przepisów warto przewidzieć działania wspierające lokalne dostawy żywności, rozwój miejskich targowisk, ogrodów społecznych, sadzenie drzew owocowych w przestrzeni publicznej oraz tworzenie infrastruktury dla produkcji i przetwarzania żywności w miastach (np. farmy miejskie,	Uwaga przekazana zespołowi pracującemu nad ustawą o zrównoważonym rozwoju miast.

					hydroponika, systemy krótkich łańcuchów dostaw). Uzasadnienie: Zrównoważony rozwój miast wymaga uwzględnienia komponentu żywnościowego, który w obecnych dokumentach jest często pomijany, mimo że stanowi istotny element odporności lokalnej i bezpieczeństwa społecznego. Doświadczenia europejskie (np. Milan Urban Food Policy Pact, Amsterdam Food Strategy) pokazują, że integracja polityki żywnościowej z planowaniem przestrzennym i klimatycznym wzmacnia samowystarczalność miast, skraca łańcuchy dostaw i wspiera cele klimatyczne. Wprowadzenie do ustawy ramowych zapisów umożliwiających: -wspieranie lokalnych rynków i krótkich łańcuchów dostaw, -rozwój zielonej infrastruktury żywnościowej (ogrody, sady, farmy miejskie), -oraz gospodarowanie przestrzenią w sposób sprzyjający produkcji i dystrybucji lokalnej żywności, przyczyniłoby się do budowy odporności miast w sytuacjach kryzysowych, poprawy zdrowia publicznego i jakości życia mieszkańców.	
4496	Organizacja pozarządowa	Fundacja Przedsiębiorczy Kwidzyn	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
4497	Organizacja pozarządowa	Fundacja Przedsiębiorczy Kwidzyn	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponuje się uzupełnić wykaz o ośrodek subregionalny Kwidzyn Ośrodek miejski – Kwidzyn Obszar funkcjonalny – Kwidzyn gm. w., Sadlinki, Gardeja	Uwaga uwzględniona
4498	Organizacja pozarządowa	Fundacja Przedsiębiorczy Kwidzyn	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proponuje się uwzględnienie Kwidzyna jako 3-go ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
4499	Organizacja pozarządowa	Fundacja Przedsiębiorczy Kwidzyn	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Kwidzyn (MOF Kwidzyn) – ośrodek miejski południowego Pomorza (Powiśle), zlokalizowany na styku trzech podregionów NUTS-3 (starogardzkiego, grudziądzkiego i elbląskiego). W praktyce pełni funkcję węzła usług ponadlokalnych (edukacyjnych, komunikacyjnych, społecznych, zdrowotnych, gospodarczych, kulturowych) dla obszaru, który dziś pozostaje „białą plamą” sieci policentrycznej. Miasto Kwidzyn jest silnym ośrodkiem gospodarczym z dużym przemysłem dla przedsiębiorstw o randze międzynarodowej, co pozwala podtrzymać wysoką produktywność ekosystemu gospodarki lokalnej w regionie. Szansą na rozwój regionu jest również rozbudowana oferta terenów inwestycyjnych w reżimie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz lokalna pula uzbrojonych działek inwestycyjnych zlokalizowanych przy Kwidzyńskim Parku Przemysłowo Technologicznym. Bazę przemysłową uzupełnia baza logistyczna układu drogowego (most przez Wisłę → A1), a dalsze podnoszenie atrakcyjności tych terenów dla inwestycji przemysłowych i B+R zdynamizuje gospodarkę MOF oraz umocni potencjał aktywacji łańcuchów dostaw do portów Gdańsk/Gdynia. Miasto działa jako lider Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego ze stałymi powiązaniami dojazdowymi i usługowymi z gminami ościennymi (w tym: Kwidzyn, Gardeja, Sadlinki oraz część powiatów sąsiednich), co potwierdza utrwaloną rolę centrum usług i uzasadnia objęcie tego subregionu siecią policentryczną. Ujęcie Kwidzyna w sieć policentrycznej obniża ryzyko trwałej peryferyzacji południa Pomorza: osłabienia dostępu do usług wyższego rzędu, nasilenia drenażu ludności i aktywności do rdzenia metropolitalnego oraz utraty szans rozwojowych wynikających z polityk krajowych. Proponowane włączenie Kwidzyna ma charakter uzupełniający i komplementarny wobec istniejących węzłów – nie dubluje ich funkcji, lecz domyka sieć w miejscu realnie obsługiwanym dziś przez Kwidzyn porządkując realne powiązania funkcjonalne przekraczające granice powiatów i województw.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
4500	Samorząd	Miasto Stargard	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	11	Do uwag Miasto Stargard dołącza opinię eksperta dra hab. Tadeusza Bocheńskiego pt. "Stargard jako ośrodek subregionalny". W przypadku braku możliwości dodania załącznika, uwagi zostaną zgłoszone w wiadomości mailowej. Miasto Stargard zgłasza uwagi do projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku,	Uwaga uwzględniona

					do załącznika nr 3. Do listy „w ramach wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych” należy wpisać miasto Stargard, które w powyższym kontekście powinno być traktowane jako ośrodek subregionalny o szerokim zasięgu oddziaływania na inne powiaty, a nie jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego. Uzasadnienie: Jednym z obszarów strategicznej interwencji wskazanych w projekcie Strategii Polski do 2035 roku jest wsparcie dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych. Przedstawiono listę miast, które należy w tym celu wesprzeć. Ograniczono się jednak do 78 ośrodków, pomijając wiele miast średnich pełniących funkcje subregionalne, w tym miasto Stargard. Lista miast wskazanych do wsparcia budzi zastrzeżenia dotyczące kryteriów jakimi się kierowano przy wyborze oraz nie znajduje pełnego odzwierciedlenia zarówno w opracowaniach naukowych, jak i planistycznych. Miasto Stargard powinno być uznane za ośrodek subregionalny i zostać ujęte na liście miast, które otrzymają specjalne wsparcie. Stanowisko to zostało poparte opinią ekspercką załączoną do niniejszego formularza. Opracowanie autorstwa dr. hab. Tadeusza Bocheńskiego z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Geografii Społeczno-Ekonomicznej Uniwersytetu Szczecińskiego wyraźnie wskazuje, że Stargard w kontekście strategicznym nie powinien być traktowany jako część Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, tylko jako ośrodek subregionalny, który oddziałuje m.in. na powiaty: stargardzki, pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze rozwinięta sfera kulturalno-społeczna oraz edukacyjna, a także obecność wielu instytucji o charakterze ponadlokalnym. Nasze miasto powinno zostać zakwalifikowane jako ośrodek subregionalny, a nie jak wykazano w raporcie Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020” – jako ośrodek ponadlokalny silny. Warto nadmienić, że kryteria, jakie brano pod uwagę w badaniach do raportu uwzględniają lata, w których sytuacja wielu miast była zupełnie odmienna od tej obecnej. Tak jest również w przypadku Stargardu, które spełnia cechy ośrodka subregionalnego, silnie oddziałując na ościennie powiaty i od wielu lat wykazuje tendencję wzrostową rozwoju społeczno-gospodarczego. Wdrażając wszelkie programy i narzędzia wsparcia, pod uwagę powinny być brane aktualne badania, obecny stan miast oraz opracowania naukowe i planistyczne. Zarówno raport „Hierarchia funkcjonalna (...) w latach 1990-2020”, jak i ranking miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze Polskiej Akademii Nauk dotyczący lat 2008-2018, odnoszą się do już nieaktualnej sytuacji wielu miast. W przypadku Stargardu najlepiej obrazuje to porównanie niektórych wartości: - budżet Stargardu i wydatki inwestycyjne: 2008 – 157 894 624,88 zł / 2024 – 512 172 363,59 zł; - wskaźnik bezrobocia: 2008 – 8,9%, 2024 – 3,5%; - rozwój gospodarczy: 2008 – pojawia się pierwszy inwestor w Parku Przemysłowym Nowoczesnych Technologii, 2024 – jest już 40 firm w PPNT plus 62 w Stargardzkim Parku Przemysłowym (łącznie ok. 10000 zatrudnionych); do tego pewni kolejni inwestorzy i 1000 następnych miejsc pracy; - przychody z podatku PIT: 2008 – 35 18 723, 2024: 58 519 182 zł; - liczba punktów adresowych: 2008 – 22 500, 2024 – 28 500. Jednocześnie te rosnące wskaźniki obserwujemy przy spadku liczby mieszkańców: 2008 – 69 519, 2024 – 66 816. Stargard pełni rolę stolicy subregionu, mając w zasięgu oddziaływania nie tylko powiat stargardzki, ale także pyrzycki, choszczeński, goleniowski, myśliborski. Decydują o tym: położenie, potencjał gospodarczy, dobrze	
450 1	Organizacja pozarządowa	Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy	UWAGA OGÓLNA	0	W związku z trwającym procesem konsultacji publicznych Strategii Rozwoju Kraju do 2035 r., mając na uwadze, iż przedmiotowe opracowanie to kluczowy dokument strategiczny polskiego państwa określający cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy popiera uwagi zgłoszone w procesie konsultacji przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy. Jednocześnie Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy w szczególności zwraca uwagę na następujące kwestie:	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					1. Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmacnianie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski. Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy stoi na stanowisku, iż potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosi o zmianę klasyfikacji w tym zakresie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.: • Obronność – rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. • Akademyka – przekształcenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Politechnikę Bydgoską (jedyna uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. • Kultura – inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata. • Medycyna – rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. • Gospodarka – umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. • Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej – budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy. 2. Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy wnosi także o wyraźne zaznaczenie	
450 2	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	W kontekście planowania rozwoju policentrycznej sieci miast, należy stanowczo podkreślić, że Bydgoszcz i Toruń nie powinny być traktowane jako jedna aglomeracja. Choć oba miasta pełnią istotne funkcje regionalne, ich potencjał rozwojowy jest wyraźnie asymetryczny. Bydgoszcz, jako miasto ponad dwukrotnie większe pod względem liczby ludności i powierzchni, posiada znacznie większy potencjał w wielu kluczowych obszarach: Ekonomiczny – Bydgoszcz jest jednym z najważniejszych ośrodków gospodarczych północnej Polski, z rozwiniętym sektorem przemysłowym, usługowym i logistycznym. Medyczny – miasto posiada rozbudowaną infrastrukturę medyczną, w tym specjalistyczne placówki o znaczeniu regionalnym i krajowym. Akademicki – obecność kilku uczelni wyższych, w tym Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego oraz Collegium	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					Medicum UMK, czyni Bydgoszcz silnym ośrodkiem akademickim. Logistyczny i transportowy – Bydgoszcz dysponuje rozwiniętą siecią kolejową, drogową (w tym dostępem do drogi ekspresowej S5 i planowanej S10), portem lotniczym oraz śródlądowym portem rzeczny. Militarny – obecność struktur NATO oraz jednostek wojskowych nadaje miastu strategiczne znaczenie w skali międzynarodowej. Kulturalny – jako członek Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, Bydgoszcz posiada silną pozycję w kulturze wysokiej. Rozpatrywanie Bydgoszczy i Torunia jako jednej aglomeracji może prowadzić do sztucznego równoważenia potencjałów, co w praktyce oznacza osłabienie pozycji Bydgoszczy i nieproporcjonalne wzmocnienie Torunia. Taka koncepcja może skutkować nieefektywnym rozdziałem środków publicznych, ograniczeniem inwestycji w Bydgoszcz oraz spowolnieniem jej rozwoju. Rozwój Torunia nie może odbywać się kosztem większego i bardziej dynamicznego ośrodka, jakim jest Bydgoszcz. Współpraca między miastami powinna być realizowana w sposób komplementarny, z zachowaniem proporcji wynikających z rzeczywistego potencjału każdego z nich. Dodatkowe argumenty przemawiające za wzmocnieniem roli Bydgoszczy jako samodzielnego ośrodka metropolitalnego: Centralne położenie w województwie, co sprzyja pełnieniu funkcji integrujących region. Silna baza przemysłowa, w tym sektor nowoczesnych technologii, produkcji i przetwórstwa. Rozwój sektora B+R, wspierany przez uczelnie i instytucje badawcze. Znaczący rynek pracy, przyciągający mieszkańców z całego regionu. Potencjał rozwoju lotniska, które może pełnić funkcję regionalnego hubu komunikacyjnego.	
450 3	Osoba prywatna		USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	253	Słupsk powinien być kwalifikowany jako regionalne aglomeracje miejskie. Przy kwalifikacji należy także wziąć pod uwagę, ile ludzi mieszka w powiecie słupskim. A pracują i korzysta z infrastruktury miasta.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
450 4	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Przypisanie właścicieli dbających o swoje dane Rekomendujemy wyznaczenie w każdym resorcie i urzędzie roli Pełnomocnika ds. Danych (Chief Data Officer), odpowiedzialnej za jakość, udostępnianie i integrację danych w zgodzie z Architekturą Informacyjną Państwa (AIP). Dobrą praktyką jest, by osoby te posiadały uznane certyfikacje międzynarodowe i/lub wypracowane w toku krajowe poświadczenia. Osoby te powinny być częścią większej grupy specjalistów dbających o dane na poziomie miast, regionów, oraz państwa (przykładowo Rada ds. Ładu Danych Państwa).	Na gruncie ustawy o informatyzacji w urzędzie obsługującym ministra kierującego działem administracji rządowej oraz w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów powoływani są już pełnomocnicy ds. informatyzacji, których zadaniem jest m.in. wspieranie kierownika urzędu w zakresie zapewnienia zgodności przedsięwzięć informatycznych o publicznym zastosowaniu, z pryncypiami, standardami, wytycznymi i rekomendacjami architektonicznymi Architektury Informacyjnej Państwa, Krajowymi Ramami Interoperacyjności, minimalnymi wymaganiami dla systemów teleinformatycznych używanych do realizacji zadań publicznych i wymiany danych z podmiotami publicznymi oraz minimalnymi wymaganiami dla rejestrów publicznych. Ustawa dopuszcza możliwość powoływania

						pełnomocników również w innych urzędach.
4505	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Ujednolicenie definicji jako fundament informacji Zgodnie z Architekturą Informacyjną Państwa (AIP) proponujemy wdrożenie w całej administracji wspólnych słowników, modeli danych i zasad rejestrów referencyjnych, by zwiększyć prędkość i jakość wymiany danych. Zalecamy ująć te standardy w minimalnych wymaganiach dla nowych projektów IT, aby zapewnić wysoki procent adopcji procesu. Tego typu dane Główne i Referencyjne umocnią fundamenty, które pomogą w dalszym rozwoju Architektury Informacji.	Proponujemy zbytnie szczegółowa i zbyt konkretna, pokrewne działania zostały już ujęte w Priorytecie 3.5.
4506	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Analityczna Platforma Danych Rekomendujemy utrzymać i rozwinąć Zintegrowaną Platformę Analityczną (ZPA) jako bezpieczne środowisko analityczne dla danych administracyjnych (z pseudonimizacją, kontrolą dostępu i audytem). Platforma ta mogłaby posłużyć aktualnym oraz przyszłym inicjatywom jako centralne miejsce innowacji opartej o Dane.	Zapisy dotyczące ZPA znajdują się w SRP, brak potrzeby zmiany.
4507	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Zachęcanie do korzystania z Polskich danych Proponujemy dalszy rozwój dane.gov.pl w kierunku upowszechniania wykorzystania API, aktualizację słowników pojęć, oraz utrzymanie katalogu dostępnych danych, a także rekomendacje w zakresie dobrych praktyk związanych z pracą na danych (przykładowo podobnie jak zrobił to portal Kaggle, gdzie każdy może udostępnić swój kod analiz oraz ich rezultaty). Portal ten mógłby być intensywniej promowany w edukacji, badaniach naukowych i projektach komercyjnych.	Proponowane postulaty są nieadekwatne do charakteru dokumentu strategicznego. Zostaną one uwzględnione przy dalszym planowaniu rozwoju portalu dane.gov.pl.
4508	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	230	Publiczny monitoring i marketing inicjatywy Warto zbudować publiczny Panel Realizacji Strategii (2030/2035), na bazie rejestrów oraz GUS, z otwartymi danymi i API do wskaźników – dla rozliczalności polityk. Część „Narzędzia i monitorowanie” już przewiduje taki mechanizm – rekomendujemy go ustandaryzować i ucyfrowić. Mechanizm ten mógłby być zreplikowany w celu łatwej weryfikacji oraz monitorowania dowolnych inicjatyw na dowolnym poziomie regionu. Takie narzędzie mogłoby zapewnić zaufanie zarówno do systemów informacyjnych Państwa, jak i do samych inicjatyw poprzez widoczny monitoring aktualnych postępów. Dodatkowo Panel ten mógłby powstać na zasobach Zintegrowanej Platformy Analitycznej, jako integralna część analityki państwa.	Proponujemy zbytnie szczegółowa, nie wymaga zmian w tekście dokumentu. Rozwiązania zostaną wypracowane po przyjęciu Strategii przez RM.
4509	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	103	Program Nauczania Świadomej pracy z danymi Rekomendujemy powiązać program nauczania Świadomości Danych (Data Literacy) z korzystaniem z otwartych danych i usług e-administracji. Warto mierzyć postęp wskaźnikami kompetencji cyfrowych dla zdefiniowanych wcześniej grup wiekowych oraz branżowych tj. nauczyciele, studenci, czy seniorzy. Strategia przewiduje edukację cyfrową – należy ją powiązać z praktycznym użyciem danych.	Proponujemy zbytnie szczegółowa.
4510	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Wykorzystywanie dostępnych zasobów informacyjnych Zgodnie z unijnymi regulacjami proponujemy doprecyzować w prawie krajowym zasady udostępniania, ponownego wykorzystania i wymiany danych (public-private) z wzorcowymi umowami i kodeksem dobrych praktyk.	Proponujemy zbytnie konkretna i zbyt szczegółowa, pokrewne działania są realizowane.
4511	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Budowanie Dojrzałej Kultury Danych Proponujemy utworzenie Forum Wymiany Danych - grupę, która ustala szeroko przyjęte profile wymiany, schematy i metryki jakości. Mogłaby to być podgrupa Rady ds. Ładu Danych Państwa dbająca o standardy, a także odpowiednią transparentność producentów, procesorów, konsumentów oraz właścicieli danych. Grupa ta mogłaby być złożona z przedstawicieli środowisk korporacyjnych, publicznych oraz akademickich, a także doradzców w inicjatywach, prowadzić wydarzenia oraz edukować chętnych.	Byłaby to duplikacja już realizowanych działań.
4512	Inne	DAMA Poland Chapter	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Rekomendujemy wdrożenie spójnego standardu dotyczącego korzystania i publikowania danych z finansowanych publicznie projektów B+R. Warto powiązać to z rekomendacjami dla grantów naukowych, które mogłyby polegać na dbaniu o zgodność z ogólnie przyjętymi modelami i rekomendacjami Ładu Danych.	Zasady publikacji danych w portalu dane.gov.pl określa standard techniczny, będący załącznikiem do Programu Otwierania Danych na lata 2021-2027 (uchwała Rady Ministrów).

451 3	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	229	Rekomendujemy wspieranie spójnych (kanonicznych) modeli danych dla branż wysoce uregulowanych w celu łatwiejszej audytowalności oraz wymiany danych. Sugerowane branże to Finanse i Bankowość, Ubezpieczenia, Zdrowie, Energetyka, Logistyka, Gospodarka Obiegu Zamkniętego, czy Telekomunikacja. Potencjalnie sam format bazowy mógłby być nawet ujednolicony pomiędzy nimi.	Działania zostały przewidziane w Strategii, w priorytecie 3.5, działaniu 3D. Wymiana danych (m.in. B2B) na poziomie horyzontalnym regulowana jest obecnie przepisami dwóch kluczowych rozporządzeń UE – Akt w sprawie danych (Data Act) oraz Akt w sprawie zarządzania danymi (DGA). W projektowanej Strategii również wskazano, że zostaną podjęte działania wspierające wymianę danych pomiędzy uczestnikami niewykształconego jeszcze w pełni w Polsce rynku danych, który musi szybko dostosować się do nakładanych na niego nowych regulacji unijnych. W szczególności zbudowane zostanie, sprzyjające wymienianiu danych, krajowe otoczenie regulacyjne służące stosowaniu przepisów prawa Unii Europejskiej. Jednocześnie w poszczególnych sektorach prowadzone są działania UE o charakterze legislacyjnym i pozalegisłacyjnym w ramach tzw. wspólnych (sektorowych) europejskich przestrzeni danych (m.in. Finanse, Zdrowie, Energia), które dotyczą wspomnianych w uwadze zagadnień. Zagadnienia sektorowe koordynują na poziomie krajowym poszczególne resorty.
451 4	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Edukacja w zakresie jakości danych Zgodnie z dobrymi praktykami proponujemy ścieżki przekwalifikowania na role data w sektorze publicznym (m.in. Analityk Danych, Steward, Inżynier Danych), zakończone dofinansowanymi egzaminami i/lub własnym (krajowym) wypracowanym poświadczeniem umiejętności.	Szczegółowość postulatu nie jest adekwatna do charakteru dokumentu strategicznego. Propozycja zostanie wzięta pod uwagę podczas projektowania kolejnych działań edukacyjno-informacyjnych.
451 5	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	242	Praca u Podstaw Warto zapewnić jakość oraz dostępność danych lokalnych (JST). W tym celu można wypracować zasady tworzenia metryk oraz określić minimalne: katalog zbiorów, plany publikacji i wskaźniki wykorzystania. Dobłą praktyką jest regionalna współpraca Pełnomocników ds. Danych miast i gmin. Działanie te ma na celu zapewnienie pracy organicznej i zapewnianie jakości i spójności danych tam, gdzie są tworzone.	Uwaga odrzucona. W zakresie otwartych danych: na poziomie rządowym od 2016 r. funkcjonuje sieć pełnomocników do spraw otwartości danych, która obejmuje wszystkie resorty, KPRM i GUS. W tym czasie opracowanych zostało szereg wytycznych, standardów, poradników. Regularnie prowadzone są kursy, szkolenia i warsztaty z otwierania danych. Raz na pół roku w ramach sieci pełnomocników opracowywany jest harmonogram otwierania danych.

						Dokumenty w tym zakresie udostępniane są na portalu dane.gov.pl. Jednostki samorządu terytorialnego coraz częściej korzystają z tych informacji. W zakresie danych w rejestrach publicznych: minister właściwy do spraw informatyzacji prowadzi repozytorium interoperacyjności, o którym mowa w priorytecie 3.5 oraz działaniu 34. Repozytorium zawiera metadane rejestrów publicznych, w tym: nazwę rejestru publicznego oraz struktury danych i znaczenie danych zawartych w tych strukturach dla danych gromadzonych w rejestrze publicznym, które będą publikowane i udostępniane. Informacje mają służyć zapewnieniu interoperacyjności. Obowiązek przekazywania danych do repozytorium dotyczy również JST, jeśli prowadzą rejestr publiczny z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego. W zakresie danych w rejestrach, w ramach prac wdrożeniowych dot. Architektury Informacyjnej Państwa (AIP), o których mowa w priorytecie 3.5 oraz działaniu 34, planowane jest zgromadzenie i opracowanie standardów, wytycznych oraz rekomendacji architektonicznych, w tym dotyczących danych administracyjnych w całej administracji publicznej, w tym samorządowej. Zapewni to spójność i efektywność cyfryzacji państwa. Dodatkowo informacje o zbiorach danych lokalnych wykorzystywanych w procesach realizowanych przez JST będą gromadzone podczas opracowywania Architektury Informacyjnej Samorządów, o którym mowa w priorytecie 3.5 oraz działaniu 34, będącej częścią AIP. Zadanie to jest (w zakresie gmin i powiatów) oraz będzie (w zakresie województw) realizowane w partnerstwie z przedstawicielami JST. Wszystkie wymienione wyżej zadania mają na celu zapewnienie pracy organicznej i

						zapewnianie jakości i spójności danych tam, gdzie są tworzone.
451 6	Inne	DAMA Poland Chapter	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	43	Ujednolicenie Ekosystemu Rekomendacja wskazania/p powołania szczegółowo jednostki w GUS oraz osoby nadzorującej Pełnomocnika ds. Danych (Chief Data Officer), która opracuje założenia Ładu Danych, zgodnie ze standardami, i będzie na bieżąco monitorować potrzeby dotyczące budowania spójnego i przekrojowego systemu danych, w szczególności w zakresie wskazanych celów strategicznych. Kluczowe jest, aby wprowadzane polityki oraz rozwiązania były odzwierciedlone kaskadowo i komunikowane do wszystkich gestorów danych. Pozwoli to budować spójny system i dostarczać raportowanie międzydomenowe.	Propozycja wymaga dalszej analizy.
451 7	Inne	DAMA Poland Chapter	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	43	Uwagi Dodatkowe Działanie koncentruje się na doskonaleniu udostępniania i przesyłania danych dla celów statystyki. Dla celów spójności danych statystycznych, oraz likwidacji silosów w zakresie ich zbierania i przetwarzania rekomendujemy przekrojową weryfikację systemu zarządzania danymi w celu jego ustandaryzowania. W kolumnie kamienie milowe do każdego punktu dodać: odpowiednio uwzględnić odniesienie do ogólnie wypracowanego Ładu Danych oraz systemu Danych Głównych i Referencyjnych oraz Metadanych.	Działanie nr 36 "Transformacja ekosystemu danych publicznych" uwzględni potrzebę rozwijania spójnego ekosystemu danych na rzecz generowania dobra wspólnego jakim są oficjalne dane statystyczne we współpracy z różnymi interesariuszami i na rzecz potrzeb całego społeczeństwa. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że narzędziem służącym do zarządzania systemem zbierania danych statystycznych jest Program badań statystycznych statystyki publicznej, który odnosi się także do dostępu do danych z rejestrów. Co roku analizowana jest zasadność zbierania danych.
451 8	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	234	Uwagi Techniczne - Kompletność Dokumentu Działanie B. Poprawa interoperacyjności oraz jakości danych zawartych w rejestrach publicznych. Wśród planowanych działań brakuje pogłębionej analizy problemów zapewnienia interoperacyjności oraz wysokiej jakości danych. W działaniu nie przewidziano weryfikacji i określenia wymagań jakościowych dla zbiorów danych administracji publicznej. Analiza powinna objąć dokumenty źródłowe dla prowadzenia zbiorów danych przez administrację publiczną, w szczególności definicje rejestrów i ewidencji określone w ustawach i rozporządzeniach. Opisane w projekcie działania nie odnoszą się do opisanego na str. 230 kierunku "Dane – w tym np. dane przestrzenne, społeczne, gospodarcze – powinny być tworzone w pełni ustandaryzowany sposób zapewniający interoperacyjność." Dystrybucja metadanych lub utworzenie "Krajowej Platformy Udostępniania Danych" nie poprawi jakości danych.	Propozycja nie wymaga zmiany zapisów, zagadnienia te są podejmowane.
451 9	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	235	Uwagi Techniczne - Kompletność Dokumentu B. Wielostronna współpraca na rzecz wysokiej jakości zintegrowanych danych Opisanej rewizji ustawodawstwa nie przewidziano wśród działań w załączniku nr. 1 Plan działań na lata 2026-2029. Takie działanie powinno być wyjściowym do opracowania naprawczego. Działania powinny być prowadzone z gestorami danych ze szczególnym uwzględnieniem ich bieżących faktycznych potrzeb użytkowych nie tylko ukierunkowane na statystykę publiczną. Należy uwzględnić także aspekt kosztów prac na danymi w zakresie inwestycji, utrzymania (aktualizacji) i zwrotu.	Wspomniane rewizje ustawodawstwa zaplanowano jako działania w duchu współpracy z gestorami w ramach prac Rady Konsultacyjnej, zmierzające do zagwarantowania podstaw prawnych dostępu do danych na potrzeby badań statystycznych.
452 0	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	234	Uwagi Techniczne - Kompletność Dokumentu C. Otwieranie danych Niespójnie z tytułem rozdziału "3. Ułatwienia w kontaktach obywatela z administracją i dostępie do danych" w działaniach nie uwzględniono wszystkich form udostępniania danych, w tym informacji publicznej, ponownego wykorzystania informacji publicznej, oraz nowych przepisów UE dotyczących przetwarzania danych (DGA Act, DA Act, AI Act). W działaniach brakuje podjęcia inicjatywy na rzecz zdefiniowania odpowiedzialności za udostępnianie danych publicznych w sytuacji przetwarzania ich przez wiele organów (w szczególności samorządy przetwarzające dane administracji rządowej jako zadanie zlecone).	W projektowanej Strategii poruszone zostały zagadnienia dotyczące udostępniania/otwierania i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego, Data Act oraz DGA. Wskazano, że zostaną podjęte działania wspierające wymianę danych pomiędzy uczestnikami niewykształconego jeszcze w pełni w Polsce rynku

						danych, który musi szybko dostosować się do nakładanych na niego nowych regulacji unijnych. W szczególności zbudowane zostanie, sprzyjające wymieniane danych, krajowe otoczenie regulacyjne służące stosowaniu przepisów prawa Unii Europejskiej. Chodzi w tym przypadku m.in. o dyrektywę w sprawie otwartych danych, Data Act oraz DGA. W dalszej części wskazano również działania dotyczące m.in. portalu dane.gov.pl, badań, współpracy z dysponentami danych, API.
452 1	Inne	DAMA Poland Chapter	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	151	Uwagi Techniczne - Kompletność Dokumentu W zapisach akapitu "Zapewnienie dostępu do zbiorów danych dla testowania i rozwijania algorytmów AI" nie jest jasne czy są zbieżne z działaniami związanymi z otwieraniem danych opisanymi na stronie 234 i 235.	Nie widzimy aspektów, w których zbieżność działań nie miałyby zostać zachowana.
452 2	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	68	niezamykanie nierentownych szkół podstawowych na terenach wiejskich	Postulat zaadresowany w działaniu 4.A "Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół, szczególnie na obszarach wiejskich" w priorytecie 2.7.
452 3	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	69	rozszerzenie pakietu umów pracowniczych	Uwaga niejasna.
452 4	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	rozwój infrastruktury rowerowej i pieszej	Działanie opisane w priorytecie 2.2 "Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej" jest ukierunkowane na rozwój ruchu rowerowego.
452 5	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	edukacja zdrowotna dla wszystkich grup wiekowych	Uwaga w formie komentarza.
452 6	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	116	uważam budowę CPK za zbędną; myślę że rozbudowa i modernizacja istniejących obiektów byłaby bardziej zasadna	Uwaga o charakterze opinii
452 7	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ	122	brak wzmianki o budowie infrastruktury zielono-błękitnej równoległej z przeprowadzaniem inwestycji drogowych	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy

			MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ			działania państwa w perspektywie 2035 r. Uwaga jest zasadna w odniesieniu do programów rozwoju wynikających ze Strategii.
452 8	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJ A ENERGETYCZNA	161	uważam budowę elektrowni jądrowej w Choczewie za zbędną; myślę że rozbudowa 'zielonej' infrastruktury energetycznej (OZE, biometan, itp.) byłaby bardziej korzystna dla 'ogółu'	Decyzja o budowie EJ zapadła na podstawie wieloletnich analiz. Warto zwrócić uwagę na korzyści energetyki jądrowej takie jak np. stabilność dostaw energii niezależna od warunków pogodowych. Równolegle będą rozwijane OZE.
452 9	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	181	brak jakiegokolwiek wzmianki o wzmacnianiu pozycji rolnictwa ekologicznego	Kwestie dotyczące rolnictwa ekologicznego, w tym jego wzmacniania, znajdują się w innej części Strategii (Priorytet 3.4, Kierunki działań 1B., 2D., 2F., 3A.)
453 0	Organizac ja pozarząd owa	Fundacja Małopolska Izba Samorządowa	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Uderza niezrozumiała dysproporcja roli nadawanej w rozwoju społecznym instytucjom kultury i minimalizowania roli lokalnych szkół, które ze względu na kompetencje szkół jako organizacji oraz ich pracowników są naturalnie predestynowane do wspierania rozwoju społecznego poprzez aktywizację edukacyjną w środowisku swojego działania. Prawdą jest, że instytucje kultury mają większą swobodę prawną działania, ale dlaczego nie można wprowadzić zapisów, które pozwolą szkołom wykorzystywać posiadany potencjał dla rozwoju społeczności lokalnych? Czy stać nas na takie marnotrawstwo zasobów? W związku z tym punkcie 4A Wsparcie możliwości rozszerzenia funkcji szkół, szczególnie w obszarach wiejskich (s. 190), postulujemy poszerzenie misji szkół o wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego, nie tylko w obszarach wiejskich, ale we wszystkich obszarach problemowych, zmagających się z depopulacją, restrukturyzacją oraz innymi zagrożeniami społecznymi. W punkcie 4B Wzmocnienie integrującej roli kultury (s. 190) w zakończeniu pierwszego zdania, po słowach „..... ośrodków życia społecznego” dopisanie „ściśle współpracujących z LOWE”. W tytule punktu 4C (s. 190) po słowach „..... życia społecznego” dopisać „zwłaszcza w środowiskach, w których nie utworzono LOWE przy lokalnej szkole”	Odnośnie pkt 4B i 4C - zapisy zostaną uzupełnione. W pkt 4A nie wyklucza się działań LOWE poza obszarami wiejskimi.
453 1	Organizac ja pozarząd owa	Fundacja Małopolska Izba Samorządowa	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W punkcie 4D Upowszechnianie wolontariatu (s. 191), w zdaniu zaczynającym się od słów „Szczególnie więcej” po zamknięciu nawiasu wstawić: „- zwłaszcza prowadzące LOWE”, W punkcie 4E Wspieranie i promocja aktywności społecznej (s. 191), na zakończenie dopisać zdanie: „W obszarach problemowych szczególnie ważną rolę będą tu pełnić LOWE”.	Zapisy zostaną uzupełnione.
453 2	Organizac ja pozarząd owa	Fundacja Małopolska Izba Samorządowa	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	W punkcie 4G Rozwój polityki międzypokoleniowej (s. 192), jako drugie zdanie dopisać: „Wspierane będą, realizowane przez LOWE programy edukacji międzypokoleniowej.” W punkcie 5A Wzmocnienie roli demokracji partycypacyjnej i deliberatywnej (s. 192) dopisać na zakończenie „, a także LOWE”. W tabeli Cele do osiągnięcia (s. 192) dopisać dodatkowy wskaźnik: Liczba gmin posiadających LOWE działających w ramach lokalnej szkoły	Odnośnie pkt 4G i 5A - zapisy zostaną uzupełnione. W tabeli wskaźników/celów mnożenie wskaźników jest niezasadne.
453 3	Organizac ja pozarząd owa	Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17	Rosnące oczekiwania społeczne i środowiskowe wobec przedsiębiorstw wymagają, by w Polsce nie tylko wzmacniać konkurencyjność firm, ale także promować modele biznesowe oparte na transparentności, etyce, działaniach prospołecznych i środowiskowych. Włączenie odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej zgodnie z Wytycznymi OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych w zakresie odpowiedzialnego prowadzenia biznesu oraz zgodnie z Wytycznymi ONZ dot. biznesu i praw człowieka powinno być warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju w Polsce. Jest to także istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa i obronności kraju. Jak podkreślają w niedawnym liście byli	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.

					wojskowi wysokiej rangi, inwestowanie w gospodarkę niskoemisyjną jest kluczowe dla zmniejszenia a następnie uniezależnienia się od wrogich państw i nieprzewidywalnych partnerów handlowych posiadających zasoby paliw kopalnianych, i powinno być nawet częściowo realizowane z budżetu przeznaczonego na obronność - ze względu na kluczowe znaczenia dla obronności dzięki mniejszej podatności na szantaż. Raport UNDP nt. Konkurencyjności i HRDD wykazał, że wdrożenie należytej staranności ma w najgorszym razie neutralny wpływ, ale zwykle jest on pozytywny, zaś inwestorzy nie 'karzą' firm za inwestycje mające ograniczyć negatywny wpływ. Dodatkowo warto zwrócić uwagę na rosnącą liczbę wprowadzania do obrotu produktów skażonych pracą przymusową. Z jednej strony USA domagają się od EU modyfikacji CSDDD tak aby nie obejmowało ono amerykańskich firm (rozwiązanie, które będzie bardzo niekorzystne dla firm europejskich i faktycznie uderzające w ich konkurencyjność – zrezygnowano by bowiem z „równego boiska dla wszystkich”, a jednocześnie domagają się (i to skutecznie) od krajów azjatyckich, z którymi zawierają umowy handlowe (m.in. Kambodża i Maledzja) , by implementowały zakazy importu produktów wytworzonych przy pomocy pracy przymusowej, oraz uznały wyniki decyzji wydanych na podstawie Section 307 of the U.S. Tariff Act (efektem których jest zatrzymanie produktów na granicy i albo ich utylizacja o ile firma nie wykaże, że zarzuty o pracę przymusową w łańcuchu są nieprawdziwe, oraz wciągnięcie firmy na listę firm, których produkty do czasu wykazania zmiany praktyk nie mogą być wprowadzane do obrotu w US.) Porozumienie wskazuje, że np. Maledzja "shall take appropriate action to prohibit importation of goods from those companies." Podobne działania na styku handlu i praw pracowniczych obserwuje się w relacjach z Kambodżą, Indonezją, Nikaraguą, i Tajwanem. Jeśli polskie firmy mają nie stracić swojej pozycji na rynku globalnym lecz ją rozwijać, muszą wdrożyć należytą staranność. Więcej informacji: https://www.linkedin.com/posts/laura-murphy-a39aa852_agreement-between-the-united-states-of-america-activity-738823970211227904-yyMI?utm_source=share&utm_medium=member_desktop&rcm=ACoAAA88ngBHp7ZAYAmqKHZccMSJhNKLb08BM Warto też wymagać od firm opracowania i wdrożenia planów transformacji klimatycznej - aby nie pozostać w tyle szybko rosnącego trendu, który można obserwować na Global Transition Plan Requirements https://itpn.global/interactive/ opracowanej przez International Transition Plan Network. Wynika z niej – ze wymagania i przyjmowanie planów transformacji staje się normą - od Australii i Indonezji po Meksyk, Nową Zelandię, Pakistan, Sri Lankę, Tanzanię i Zambię. Nie powinno to dziwić – brak zrobienia diagnozy, opracowania planu ale przede wszystkim jego wdrożenia – będzie skutkować z jednej strony oczywiście dalszym przyczynianiem się do zmian klimatu ale też ryzykiem dla biznesu – ostatecznie lepiej wiedzieć które z fabryk w Bangladeszu z którym dostarczane są zamówienia do firm w Polsce odczuje przewidywane powodzie (szacuje się, że 30% fabryk odzieży w tym kraju do 2030 doświadczy powodzi, co obok tragedii ludzkiej będzie skutkowało przerwami w dostawach do polskich firm tam zamawiających).	
453 4	Organizacja pozarządowa	Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Uwaga ma charakter ogólny: Niezwykle istotne jest wprowadzenie do programu nauczania na każdym etapie edukacji edukacji w zakresie praw człowieka, a w wyższych klasach liceum, także zajęć przybliżających np. różnego rodzaju formy zatrudnienia, podstawy prawa pracy, i nauczanie o możliwych kanałach dochodzenia ochrony praw. Szczególnie istotne jest wprowadzenie nauczania "Biznesu i praw człowieka" na uczelniach wyższych, tak aby osoby je kończące wiedziały, że biznes nie może prowadzić swojej działalności z naruszeniem praw człowieka - a jeśli to robi, to spotka się z konsekwencjami. Aktualnie firmy chcące wdrażać działania z obszaru należytej staranności w zakresie praw człowieka mają często trudność ze znalezieniem właściwych pracowników czy do BHR czy ESG. Z kolei w zakresie Celu 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu; w ramach Priorytetu 2.1: Wysokie kompetencje obywateli przewidziane jest działanie pt.: Wzmacnianie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym - warto przywołać wypracowaną w ramach odpowiednich Grup roboczych przy MRIT, Deklarację Społecznej Odpowiedzialności Uczelni. Zachęcenie uczelni do wprowadzania nowych przedmiotów - bardziej etycznych, skupionych na zrównoważonym rozwoju jest kluczowe.	Edukacja w zakresie praw człowieka od wielu lat jest obecna w szkołach na wszystkich etapach edukacyjnych.
453 5	Organizacja pozarządowa	Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	W ramach tego celu wskazane jest zwiększenie liczby działań mających na celu wzmacnianie pozycji pracowników poprzez promowanie rokowani zbiorowych, zwiększenie przejrzystości wynagrodzeń, poprawa warunków pracy osób wykonujących pracę za pośrednictwem platform - oraz rozważenie dalej idącego ich uregulowania.	Uwaga o charakterze komentarza, brak propozycji działań, o które Autor uwagi rozszerzyłby kierunek "Wzmacnianie pozycji pracowników".
453 6	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Miasto Kalisz powinno być rozpatrywane łącznie z Ostrowem Wielkopolskim i okolicznymi gminami jako Aglomeracja Kalisko-Ostrowska (AKO). AKO winna być uznana za krajową aglomerację miejską. W Koncepcji Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 Kalisz był ujęty jako ośrodek regionalny. Posiada uniwersytet, teatr, filharmonię, szpital	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego

					wojewódzki i wiele innych funkcji wyższego rzędu. Autorzy Strategii winni patrzeć na realne społeczno-gospodarcze połączenia i oddziaływania, a nie granice administracyjne.	rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
453 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Kalisz jest dużym miastem, byłym wojewódzkim a wraz z Ostrowem i okolicznymi gminami stanowi silny ośrodek gospodarczy w regionie.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
453 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Kalisz i Ostrów Wielkopolski oraz ościennie miejscowości powinny ujęte jako aglomeracja Kalisko-Ostrowska czyli krajowa aglomerację miejską. Tworzą oba miasta wspólny ośrodek rozwoju, realizowane są wspólne zadania z środków krajowych i europejskich. Instytucję kultury obejmując działaniem cały subregion. Pozwala to na rozwój Edukacji, Komunikacji, Gospodarczy, społeczny.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
453 9	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Kalisz wraz z Ostrowem powinien być ujęty jako Aglomeracja Kalisko -Ostrowska. Jest to prężnie rozwijający się ośrodek który wraz z powiatami przyległymi posiada ponad 350 tysięcy mieszkańców.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
454 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Nowy Sącz powinien zostać ujęty w strategii jako regionalna aglomeracja miejska. Jest to miasto na prawach powiatu, jednak stanowiące wspólny organizm i obszar funkcjonalny z powiatem, który zamieszkiwany jest przez ponad 200 tysięcy ludzi. Stanowi jednocześnie codzienny ośrodek życia dla osób nie tylko z powiatu nie tylko nowosądeckiego, ale także części powiatu przede wszystkim limanowskiego, a także gorlickiego, gdyż taka jest jego specyfika. Nie można zgodzić się z twierdzeniem, że jest to przypadek w jakikolwiek sposób zbliżony do miast niebędących miastami na prawach powiatu, z powiatów znacznie mniejszych pod względem ludności, a jednocześnie miast, które stanowią centrum życia codziennego i usług dla mieszkańców tylko tego jednego powiatu. W tym wypadku powinna decydować również wielkość powiatu sąsiedniego do miasta - przykładowo powiat ciechanowski (miasto w tej samej grupie ośrodków subregionalnych) jest blisko 2,5 raza mniejszy. Ciężko mówić w tym wypadku, że Ciechanów i Nowy Sącz pełnią tę samą rolę w ramach subregionu/regionu.	Z uwagi na dość ograniczony zasięg oddziaływania, nie planuje się zmiany statusu Nowego Sącza
454 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Kalisz jest miastem uniwersyteckim. Posiada zarówno własny Uniwersytet Kaliski oraz Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, który pełni dużą rolę kulturotwórczą. Do tego w Kaliszu znajdują się Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, która choć nie ma siedziby tutaj to główna część jej działalności znajduje się właśnie w Kaliszu. Uniwersytetu lub politechniki za to nie posiada żadna z "regionalnych aglomeracji miejskich" (ranga wyżej od ośrodków subregionalnych; należą do nich Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych oraz Włocławek), a do tego dwie "krajowe aglomeracje miejskie" (dwie rangi wyżej od ośrodków subregionalnych), czyli Gorzów Wielkopolski oraz Rybnik. Uczelnie wyższe to kluczowe instytucje rozwoju regionów, bo to one są jednym z elementów nowoczesnej gospodarki opartej o wiedzę, a do tego pełnią ważną rolę w kształtowaniu się społeczeństwa. Kalisz jest też znaczącym ośrodkiem kultury o zasięgu co najmniej ponadlokalnym. W Kaliszu znajdują się Filharmonia Kaliska. Jest to instytucja o bardzo dużych sukcesach, np. kilka lat temu wygrała prestiżową nagrodę Grammy. Oprócz FK tylko Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej w Warszawie wygrała tę nagrodę. Co więcej, Filharmonia wygrała pierwszą w historii polskiego jazzu nagrodę Grammy. Świadczy to o bardzo dużej randze i wysokim poziomie tej instytucji kultury. Filharmonii za to nie posiadają Włocławek, Tarnów, Elbląg oraz dwie "aglomeracje krajowe", czyli Radom i Bielsko-Biała. Jeśli już jesteśmy przy kulturze to warto wspomnieć o teatrze dramatycznym. Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu jest cenioną instytucją oraz jednym z najstarszych teatrów w Polsce. Teatr organizują najstarszy i ceniony festiwal teatralny - Kaliskie Spotkania Teatralne. Dla porównania teatru dramatycznego nie posiadają Włocławek oraz Rybnik będący "aglomeracją krajową". Jeśli chodzi o transport, Kalisz posiada dworzec kolejowy rangi wojewódzkiej (druga najwyższa, pierwsza jest premium). Dla porównania, dworca tej lub wyższej rangi nie posiadają Rybnik, Koszalin oraz Elbląg. Do tego, Kalisz ma być jednym z kluczowych węzłów polskiej sieci kolejowej, przez który będą przechodziły linie o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Przez Kalisz przebiegnie jedna z linii dużych prędkości (linia kolejowa nr 85), która będzie prowadziła z Poznania do Warszawy. Co więcej, aktualnie powstaje Zintegrowana Sieć Kolejowa (ZSK), która wyznaczy kierunki rozwoju polskiej kolei.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.

					Powstanie ok. 2 tys. kilometrów linii kolejowych. Z zapowiedzi ministra Macieja Laska na Komisji Infrastruktury wynika, że ma się w nim znaleźć połączenie Kalisza z Zieloną Górą (przez Ostrów i Leszno) o prędkości co najmniej 200km/h. Z zestawienia Kalisza z resztą ośrodków o wyższej randze wynika jedno – Kalisz posiada więcej funkcji wyższego rzędu od wszystkich miast uznanych za ośrodki o rangę oraz wielu o nawet dwie rangi wyższe w hierarchii osadniczej. Z miast niewojewódzkich taki wynik osiąga tylko Częstochowa, która jest “aglomeracją krajową” oraz Kalisz i Słupsk, które w nieuzasadniony sposób zostały uznane za ośrodki subregionalne. Za to np. Rybnik nie posiadający wielu funkcji wyższego rzędu został “aglomeracją krajową”, czyli aż o dwa poziomy hierarchiczne wyżej, niż Kalisz. Istotność aglomeracji kalisko-ostrowskiej dostrzega też IRMiR, który w raporcie “Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020” dostrzega, że AKO wypełnia ważną lukę pomiędzy metropoliami: wrocławską, łódzką i poznańską. Na podstawie zgromadzonych tutaj faktów wynika, że pożądanym działaniem, odzwierciedlającym faktyczną rolę w systemie osadniczym jest uznanie Kalisza, lub szerzej aglomeracji kalisko-ostrowskiej za “krajową aglomerację miejską”. Takie działanie pożądane byłoby też wobec Słupska.	
454 2	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dzień dobry, Uważam, że Kalisz wraz z Ostrowem Wielkopolskim oraz okolicznymi gminami powinien zostać ujęty w Strategii Rozwoju Polski 2035 jako krajowa aglomeracja miejska, a nie jedynie ośrodek subregionalny. Aglomeracja Kalisko-Ostrowska stanowi realnie zintegrowany układ miejski, łączący dwa ośrodki o podobnej wielkości, które pełnią funkcje ponadlokalne i regionalne. Na stosunkowo niewielkim obszarze działa tu wspólny rynek pracy, sieć komunikacyjna i infrastruktura o znaczeniu wykraczającym poza poziom subregionalny. W Kaliszu i Ostrowie funkcjonują instytucje i usługi charakterystyczne dla ośrodków wyższego rzędu – m.in. uniwersytet, filharmonia, teatr, szpital wojewódzki, sądy i prokuratury okręgowe, jednostki naukowe i kulturalne. Oba miasta wspólnie obsługują kilkuset tysięcy obszar zamieszkały przez mieszkańców południowej Wielkopolski, części Ziemi Sieradzkiej i północnej części woj. dolnośląskiego. Warto przypomnieć, że w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 Aglomeracja Kalisko-Ostrowska była ujęta jako ośrodek regionalny, co potwierdza, że obecny projekt strategii stanowi krok wstecz względem wcześniejszych analiz i dokumentów strategicznych państwa. Uznanie Kalisza i Ostrowa za krajową aglomerację miejską byłoby zgodne z rzeczywistym potencjałem tego obszaru oraz z zasadą zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Wzmocniłoby to możliwości pozyskiwania środków krajowych i unijnych, a także zwiększyło szanse na ujęcie regionu w planach inwestycji infrastrukturalnych o znaczeniu ogólnopolskim (transport, energetyka, edukacja). Ponadto mając na uwadze malejącą ilość mieszkańców większości miast w Polsce w związku z obecną demografią, uważam że przyszłościowym krokiem jest tworzenie takich aglomeracji składających się z kilku miast. Wydawane środki mogą mieć wtedy przeznaczenie na wspólny cel. Z tego względu wnoszę o uwzględnienie Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej w Strategii Rozwoju Polski 2035 jako krajowej aglomeracji miejskiej (IV rząd). Dziękuję.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
454 3	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	Kalisz według mnie jest ośrodkiem regionalnym. Wskazuje na to m.in. funkcjonowanie 3 uczelni wyższych UK, WPA UAM i AS. W mieście jest teatr oraz działa filharmonia. Jeśli chodzi o funkcje kulturowe i naukowe jest to najważniejsze miasto w regionie. Ważniejszymi są oddalone o 100 km aglomeracje Wrocławia Łodzi i Poznania. Ze względu na bliskość Ostrowa Wielkopolskiego te miasta tworzą aglomerację która jest największą w regionie. Ze wszystkich miast podanych w miastach subregionalnych Kalisz ma ważniejszą rolę i powinien być uwzględniany wyżej o jedną pozycję.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
454 4	Inne	Związek Pracodawców Kłastry Polskie	SYNTEZA	10	Proponujemy dopisać rolę klastrów jako „operatorów wdrożenia” celów konkurencyjności: obowiązek corocznych planów działań klastrów (z KPI) dla MŚP i B+R w regionach – powiązanych z policentrycznym modelem rozwoju. Uzasadnienie: klastry integrują B+R, zarządzanie, marketing i logistykę w łańcuchach wartości.	Propozycja nieadekwatna pod kątem ogólnego charakteru syntezy.
454 5	Inne	Związek Pracodawców Kłastry Polskie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Wnosimy o ujęcie mechanizmu finansowania testów odporności łańcuchów dostaw w klastrach („Resilience Labs”: stress-testy, alternatywni dostawcy, ćwiczenia cyber i logistyczne), ze szczególnym uwzględnieniem scenariusza eskalacji działań Rosji.	Propozycja nieadekwatna pod kątem charakteru części diagnostycznej.
454 6	Inne	Związek Pracodawców Kłastry Polskie	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Proponujemy wprowadzić „Technologiczną Samowystarczalność – Scorecard klastrowy”: coroczny wskaźnik zależności importowych w krytycznych domenach (bio, medtech, półprzewodniki, clean-tech, obronność) liczony na poziomie klastra; projekty redukcji ryzyk finansować priorytetowo.	Propozycja nieadekwatna pod kątem charakteru części diagnostycznej.

454 7	Inne	Związek Pracodawców Klastyry Polskie	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Rekomendujemy program „Cyber-MŚP w klastrach”: minimalne standardy cyber dla członków (audyt + plan naprawczy), z premią w zamówieniach publicznych/ZIT.	Propozycja nieadekwatna pod kątem charakteru części kierunkowej.
454 8	Inne	Związek Pracodawców Klastyry Polskie	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	152	Proponujemy uruchomienie „AI Sandboxes for Industry” prowadzonych przez klastyry: piaskownice regulacyjno-technologiczne (genAI, robotyka, cyfrowe bliźniaki) z dostępem do infrastruktur badawczych. Wskaźnik: liczba MŚP wdrażających AI.	Uwaga częściowo uwzględniona.
454 9	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Zaniżona pozycja Słupska	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
455 0	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Zgodnie z Załącznikiem 4 dla województwa pomorskiego, Słupsk został zakwalifikowany jako ośrodek subregionalny, tworzący parę z Chojnicami, z rdzeniem metropolitalnym w postaci Trójmiasta. Jednocześnie, w sąsiednim województwie zachodniopomorskim, Koszalin zdefiniowano jako ośrodek regionalny, uzupełniający metropolię szczecińską. Niniejsza klasyfikacja budzi wątpliwości natury merytorycznej z uwagi na ukształtowany historycznie, funkcjonalnie i demograficznie potencjał Słupska, który w wielu aspektach jest porównywalny, a w niektórych przewyższa parametry charakteryzujące ośrodki regionalne: -Słupsk, podobnie jak Koszalin, pełnił funkcję stolicy województwa, co trwale ukształtowało jego bazę instytucjonalną, administracyjną i potencjał kadrowy w zakresie usług publicznych wyższego rzędu. -Słupsk jest znaczącym ośrodkiem akademickim z rozwiniętą bazą naukową, która, zgodnie z dokumentem, ma tworzyć komplementarną ofertę edukacyjną i kulturalną z Trójmiastem. Ta rola wykracza poza typowe funkcje subregionalne, co uprawnia do rewizji jego pozycji w sieci miast, zwłaszcza w kontekście braku statusu miasta wojewódzkiego. -Dokument strategiczny sam dostrzega komplementarność Słupska nie tylko z Trójmiastem, ale także jego bliskość terytorialną z Koszalinem w kontekście tworzenia komplementarnej oferty. Utrzymywanie Koszalina w randze regionalnej przy jednoczesnym obniżaniu Słupska do subregionalnej, mimo de facto tworzenia wspólnego, silnego bieguna rozwoju wschodniej części Pasa Nadmorskiego, jest wewnętrznie sprzeczne z dążeniem do policentrycznego rozwoju makroregionu. W świetle powyższego, utrzymywanie Słupska w niższej randze subregionalnej (porównywalnej do Chojnic) i jednoczesne uznawanie Koszalina za ośrodek regionalny, ignoruje faktyczne, wieloletnie i wielofunkcyjne oddziaływanie Słupska w północno-zachodniej części województwa pomorskiego. Jest to nie tylko potencjalne osłabienie zdolności Słupska do przyciągania strategicznych inwestycji publicznych, ale też czynnik hamujący budowanie silnej komplementarności w pasie miast nadmorskich. Postuluję merytoryczną rewizję statusu Słupska w Załączniku 4. Opis policentrycznej sieci miast, tak aby jego klasyfikacja odpowiadała realnemu potencjałowi rozwojowemu i instytucjonalnemu miasta oraz dążyła do zrównoważonego rozwoju regionalnego, na przykład poprzez uznanie go za ośrodek pełniący funkcje regionalne i subregionalne (analogicznie jak Płock czy Elbląg), lub podniesienie go do rangi ośrodka regionalnego w celu pełniejszego wykorzystania jego roli jako bieguna rozwojowego w północno-zachodniej Polsce. Wzmocnienie Słupska jako ośrodka regionalnego jest warunkiem koniecznym dla efektywnego wdrożenia działań strategicznych, takich jak tworzenie zaplecza przemysłowego dla energetyki atomowej i wiatrowej oraz wzmacnianie powiązań z Ustką, a także dla zapewnienia mieszkańcom dostępu do usług wyższego rzędu bez konieczności migracji do Trójmiasta.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
455 1	Samorząd	Gmina Ryjewo	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponuje się uzupełnić wykaz o ośrodek subregionalny Kwidzyn Ośrodek miejski – Kwidzyn Obszar funkcjonalny - Kwidzyn gm.w, Ryjewo, Sadlinki, Gardeja	Uwaga uwzględniona
455 2	Samorząd	Gmina Ryjewo	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proponuje się uwzględnienie Kwidzyna jako 3-go ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych

455 3	Samorząd	Gmina Ryjewo	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
455 4	Samorząd	Gmina Ryjewo	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	11	Proponuje się dopisać: Kształtujące się subregionalne funkcje Kwidzyna mają kluczowe znaczenie dla rozwoju peryferyjnej, południowej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, dalszej poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i infrastruktury sportowej związanej ze sportem dzieci i młodzieży, oddziałujących w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z przemysłem papierniczym ,elektronicznym oraz spożywczym, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym kierunkiem oddziaływania będzie również rozwój usług edukacyjnych opartych m.in. o Powiślańską Szkołę Wyższą.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
455 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	54	Należy zmienić nazwę celu 1 (demograficznego), na: „Zapobieganie niekorzystnym zmianom demograficznym”. Pozostawienie nazwy celu w takim brzmieniu, to pasywne poddanie się negatywnym trendom. Zdecydowanie należy podejmować próby przeciwdziałania im i przeciwstawiać się negatywnym trendom demograficznym. Polityka rozwoju kraju powinna wyznaczać cele o charakterze rozwojowym, a nie stagnacyjnym.	Cel demograficzny obejmuje dwie części: (i) łagodzenie zmian demograficznych; (ii) adaptację do zmian demograficznych. Sugerowana zmiana wykluczyłaby z celu jego drugą ważną część.
455 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Należy doprecyzować mechanizmy i obszary współdzielonej odpowiedzialności oraz dookreślić finansowanie działań dla regionów. Proponuje się wskazanie jasnych procedur konsultacji i uzgodnień między rządem a samorządem województwa (np. obligatoryjne opinie samorządu w procesie przygotowania dużych inwestycji infrastrukturalnych na obszarze regionu).	Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa KSRR, nad którą właśnie rozpoczęto prace w MFIPR. W ramach przygotowań nowej ksrr (KSRR 2027+) trwają prace m.in. nad instrumentami współpracy i koordynacji działań na poziomie krajowym i regionalnym w ramach celu strategicznego dot. podnoszenia jakości koordynacji, współpracy i zarządzania działaniami ukierunkowanymi terytorialnie.
455 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Strategia powinna wskazać, że kontrakty regionalne i porozumienia terytorialne będą zawierane w sposób obligatoryjny, przejrzysty, z określeniem ram finansowych i monitorowania realizacji. Brak realizacji kontraktów sektorowych pokazał, że ogólne niejasne zapisy w strategii mogą być niewystarczające.	Przesądzenia dot. nowej generacji instrumentów wdrożeniowych (kontrakty regionalne, porozumienia terytorialne) oraz nowej formuły instrumentów terytorialnych, są zbyt szczegółowe jak na kierunkowy charakter dokumentu jakim jest śsrk. Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa KSRR, nad którą właśnie trwają prace w MFIPR.
455 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	268	Należy włączyć także planowanie przestrzenne z poziomu krajowego. ŚSRK 2035 powinna podkreślić rolę regionów włączeniu planowania przestrzennego z planowaniem transportowym i energetycznym. Warto rozszerzyć zapis o konieczności obligatoryjnego udziału marszałków w procesie uzgadniania krajowych inwestycji infrastrukturalnych w tym obszarze.	Uwaga o charakterze komentarza

455 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Należy uzupełnić sieć miast subregionalnych o ośrodki funkcjonalne o charakterze dwu-miast (w województwie lubuskim Żary-Żagań, Ślubice-Frankfurt nad Odrą, Świebodzin-Międzyrzecz). Atutem regionu lubuskiego jest równomierne rozmieszczona sieć małych ośrodków miejskich, zapewniających dostęp do usług publicznych oraz transgraniczne położenie. W przypadku miast są to transgraniczne miasta bliźniacze Ślubice-Frankfurt nad Odrą, które od lat podejmują wysiłki na rzecz wspólnego podejścia do rozwoju przestrzeni miejskiej. Innym szczególnym organizmem miejskim są miasta Żary-Żagań, położone w bliskiej odległości geograficznej, które podjęły wysiłek współpracy na rzecz rozwoju wspólnego obszaru funkcjonalnego oraz Świebodzin-Międzyrzecz połączone drogą S3.	Wszystkie wskazane ośrodki, jakkolwiek stanowiące ważny element policentryczności, nie wypełniają kryteriów dla miast subregionalnych, głównie z powodu niedostatecznego potencjału demograficznego.
456 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Należy wzmocnić zapis o roli regionów w programowaniu i wdrażaniu polityki spójności, wskazując, że samorządy województw powinny współdecydować o alokacji funduszy i priorytetach, a nie tylko je wdrażać - zgodnie ze stanowiskiem rządu i stanowiskiem ZWRP.	Uwaga powtórzona (195 KWRiST). Obecne zapisy są zgodne ze stanowiskiem rządu i wydają się wystarczające jak na dokument kierunkowy.
456 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	273	1. Proponuje się wzmocnienie zapisów o współpracy transgranicznej na wewnętrznych granicach UE. 2. Proponuje się, aby Strategia przewidywała osobny program wsparcia dla województw granicznych (takich jak lubuskie) – regiony transgraniczne położone na granicach wewnętrznych UE i/lub – wprowadzenie odpowiedniego zapisu w kierunku interwencji. Województwa graniczne pełnią kluczową rolę w wyrównywaniu poziomu sytuacji społeczno-gospodarczej. W perspektywie kolejnych lat, problemem mogą okazać się konsekwencje gospodarcze wprowadzonych tymczasowych i przedłużających się kontroli granicznych, dotyczące zwłaszcza przedsiębiorców z sektora handlu, usług i transportu. Kontrole graniczne są odpowiedzią na wyzwania migracyjne i bezpieczeństwa, jednak ich długofalowe skutki gospodarcze wymagają analizy. Uwaga dotyczy regionów transgranicznych, położonych przy wewnętrznych granicach UE.	Wskazane zjawiska mają z dużym prawdopodobieństwem charakter tymczasowy.
456 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	207	Obszar interwencji "OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE" (Ramka 4) powinien również odnosić się do wewnętrznych granic UE. Należy zmienić nazwę OSI na: „OSI odporności obszarów przy granicy zewnętrznej i wewnętrznej UE. Kwestie budowy odporności kraju dotyczą także m. in. Wzmacnianie infrastruktury i przemysłu w zachodniej części Polski. Kwestie budowy odporności kraju dotyczą także m. in. wzmacniania infrastruktury i przemysłu w zachodniej części Polski.	Charakter problemów zewnętrznej granicy UE jest całkowicie inny od tych jakie występują na granicach z Niemcami, Czechami i Słowacją
456 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego o modelu rozwoju kraju	275	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast (Ramka 5) - należy doprecyzować, co ma być wspierane z poziomu regionalnego, w jaki sposób zostaną zapewnione środki na wsparcie tych ośrodków, czy będą to wydzielone środki unijne czy też dedykowane fundusze rządowe. Wg zapisów dokumentu, wsparcie dla miast lokalnych i ponadlokalnych odbywa się głównie z poziomu regionalnego (samorządu województwa), a z poziomu krajowego — tylko dla sieci bazowej miast. Brakuje doprecyzowania mechanizmów interwencji.	KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne przeznaczone dla tych obszarów. Wskaże także podmioty na poziomie krajowym i regionalnym zaangażowane we wsparcie rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania potencjałów tych terytoriów.
456 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego o modelu rozwoju kraju	275	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast (Ramka 5) - w województwie lubuskim nie wskazano ośrodka subregionalnego wspieranego z poziomu krajowego	W wojewódzkim lubuskim są dwa ośrodki o wyższej pozycji w hierarchii - Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.
456 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Należy wyznaczyć w Strategii kształtujące się ośrodki subregionalne. W województwie lubuskim, wg samorządu województwa, takim miastem jest Nowa Sól. Z uwagi na kształtowanie się procesów społeczno-gospodarczych przewiduje się, że miasto Nowa Sól może w najbliższej dekadzie stać się osobnym MOF (obok Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.). Wraz z gminą wiejską Nowa Sól i gminą Otyń będą stanowić obszar funkcjonalny przekraczający 50 tys. mieszkańców.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw oraz zmian w przyszłości.
456 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego	275	OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast (Ramka 5) - należy wskazać, że szczegółowo, szczegółowo kwestie te ureguluje Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2035. Należy wzmocnić głos regionów w procesie decyzyjnym, zagwarantować przejrzyste kontrakty i partnerstwa oraz zwiększyć rolę województw w programowaniu funduszy UE.	Proponowane zapisy dot. roli regionów oraz roli KSRR zostały opisane w Systemie realizacji

		Województwa Lubuskiego	o modelu rozwoju kraju		Przed wszystkim zagwarantować środki finansowe na interwencje dla krajowych OSI, które miałyby być prowadzone z poziomu regionów.	Strategii. KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne przeznaczone dla tych obszarów. Wskaże także podmioty na poziomie krajowym i regionalnym zaangażowane we wsparcie rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania potencjałów tych terytoriów. Instrumenty terytorialne nowego typu będą oparte na zasadzie współpracy rządu z samorządem województwa oraz reprezentacją OSI.
4567	Organizacja pozarządowa	Izba Gospodarki Elektroniczna	UWAGA OGÓLNA	0	Uwaga dotyczy automatyzacji i robotyzacji przemysłu Strategia nie poświęca dużej uwagi automatyzacji i robotyzacji, ograniczając się do kilku ogólniejszych uwag w Priorytecie 2.4. Brakuje konkretnych działań w planie na lata 2026–2029. E-Izba postuluje: a.wyraźne wzmocnienie roli automatyzacji i robotyzacji w polityce przemysłowej; - jest to kluczowy element dla budowania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw z branży e-commerce, w szczególności w zakresie wykorzystania powyższych rozwiązań w logistyce i magazynach; - zwiększa odporność branży na zmiany demograficzne, które spowodują znacząco mniejszą podaż pracowników wykonujących pracę w magazynach i logistyce; b.uwzględnienie dużych przedsiębiorstw jako kluczowych podmiotów wdrażających innowacje technologiczne: - te podmioty posiadają zaplecze umożliwiające wdrażanie znaczących innowacji, które przekładają się na duże efekty; - duże podmioty przy takich inwestycjach tworzą wokół siebie ekosystemy, które zapewniają rozwój MŚP; c.opracowanie dedykowanych instrumentów wsparcia dla projektów automatyzacji i robotyzacji w centrach logistycznych i produkcyjnych.	W odpowiedzi między innymi na tą uwagę w strategii zwiększono większy nacisk na adaptację technologii oraz cyfryzację.
4568	Organizacja pozarządowa	Izba Gospodarki Elektroniczna	UWAGA OGÓLNA	0	Uwaga dotyczy wykorzystania położenia Polski Strategia nie uwzględnia w wystarczającym stopniu geograficznego położenia Polski jako przewagi konkurencyjnej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. e-Izba rekomenduje: a.wpisanie do Strategii działań wspierających budowę roli Polski jako regionalnego hubu logistyczno-usługowego; b.modernizację i dokapitalizowanie infrastruktury logistycznej, w tym automatyzację centrów dystrybucyjnych.	Działania podjęte w strategii dążą do wykorzystania położenia geograficznego Polski w aspektach, które są podkreślone w uwadze przede wszystkim w priorytecie 2.2
4569	Organizacja pozarządowa	Izba Gospodarki Elektroniczna	UWAGA OGÓLNA	0	Uwaga dotyczy wsparcia dla ekspansji zagranicznej polskich firm Strategia powinna uwzględniać potrzebę wspierania polskich firm rozwijających działalność międzynarodową. W tym kontekście e-Izba wskazuje na: a.konieczność tworzenia mechanizmów wsparcia ekspansji zagranicznej, szczególnie dla firm generujących przychody poza Polską i płacących podatki w kraju; b.potrzebę budowania przewagi konkurencyjnej poprzez rozwój technologii, automatyzację i innowacje.	Działania podjęte w strategii dążą do realizacji postulatów w aspektach, które są podkreślone w uwadze przede wszystkim w priorytecie 2.3 i 2.4
4570	Samorząd	Gmina Opatów	SYNTEZA	8	Uwaga do fragmentu dotyczącego strategii mającej na celu odwrócenie trendu spadku dzietności Wnoszę uwagę dotyczącą części dokumentu odnoszącej się do działań strategicznych zmierzających do odwrócenia negatywnego trendu spadku dzietności. Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich (wpisuje się również to w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej), w szczególności poprzez: -zwiększanie liczby miejsc pracy na tych terenach, -rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, -zapewnienie dostępności opieki medycznej oraz opieki nad dziećmi. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji	Powtórzenie z uwagą nr 2250.

					miejskich. Wzmocnienie więzi rodzinnych i społecznych w środowisku lokalnym stanowi istotny czynnik sprzyjający zwiększeniu diety oraz budowie trwałego kapitału społecznego. Jednocześnie takie podejście w przyszłości ułatwi udzielanie wsparcia starszym członkom rodziny, co – wobec prognozowanego w Strategii wzrostu liczby osób starszych – pozwoli ograniczyć potrzebę korzystania z opieki instytucjonalnej na rzecz wzmocnienia roli rodziny w systemie wsparcia społecznego.	
457 1	Samorząd	Gmina Opatów	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego fundamentu bezpieczeństwa W części, w której wskazano, że fundamentem bezpieczeństwa mają być silne instytucje publiczne, zasadne jest doprecyzowanie, iż ich siła powinna wynikać nie tylko z zakresu kompetencji, lecz również z modelu współpracy opartego na zasadzie pomocniczości. Wskazane byłoby wprowadzenie ustawowego modelu wzajemnej współpracy między instytucjami publicznymi, w ramach którego instytucje przyznające dofinansowanie aktywnie wspierają beneficjentów, w tym: - ostrzegają ich przed ryzykiem popełnienia błędów, - w przypadku ich wystąpienia – podejmują działania nastawione na naprawę i korektę, a nie na automatyczne stosowanie sankcji czy zwrotu środków. Takie podejście sprzyja budowie państwa partnerskiego i uczciwego zaufania między instytucjami a obywatelami, co realnie wzmacnia fundament bezpieczeństwa publicznego. Zasadne jest rozważenie wyłączenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z procedur dotyczących realizacji inwestycji związanych z infrastrukturą ochronną. Procedura zmiany miejscowych planów jest długotrwała i skomplikowana, co może opóźniać lub uniemożliwiać szybkie zagospodarowanie terenów niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Umożliwienie realizacji takich inwestycji bez konieczności uprzedniej zmiany planu miejscowego pozwoliłoby na sprawniejsze i bardziej elastyczne reagowanie w sytuacjach wymagających pilnego działania	Powtórzenie z uwagą nr 2251.
457 2	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	68	Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich, co wpisuje się również w główne założenie policentrycznej struktury osadniczej. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie roli rodziny przyczynia się do poprawy sytuacji młodych rodziców, którzy – mogąc liczyć na pomoc bliskich – są bardziej skłonni do powiększania rodziny. Poczucie wsparcia ogranicza stres i obciążenia psychiczne związane z wychowaniem dzieci, podczas gdy w dużych ośrodkach miejskich rodzice często pozostają zdani wyłącznie na siebie, co zniechęca do podjęcia decyzji o kolejnym dziecku, zwłaszcza gdy wiąże się to z koniecznością pozostawiania go w żłobku przez wiele godzin dziennie.	Powtórzenie z uwagą nr 2253.
457 3	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	71	Zasadne jest rozszerzenie treści priorytetu o aspekt tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu poprzez wprowadzenie zmian w systemie podatku dochodowego od osób fizycznych. Proponuje się rozważenie modelu opodatkowania, w którym dochód rodziny byłby dzielony na wszystkich jej członków przy ustalaniu progu podatkowego (12% i 32%). Obecne rozwiązania podatkowe nie uwzględniają w wystarczającym stopniu rzeczywistych kosztów utrzymania dzieci i mogą zniechęcać rodziców do podejmowania decyzji o posiadaniu kolejnych dzieci, gdyż wyższy dochód nie przekłada się proporcjonalnie na poprawę sytuacji ekonomicznej rodziny. Zmiana modelu podatkowego w kierunku bardziej prorodzinnym mogłaby stanowić istotny instrument zachęcający do zwiększenia diety oraz wspierający stabilność finansową rodzin wychowujących dzieci.	Powtórzenie z uwagą nr 2254.
457 4	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY	84	Uwaga do fragmentu dotyczącego tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich o działania obejmujące wsparcie rozwoju przetwórstwa produktów rolnych, a nie	Powtórzenie z uwagami nr 2255 i 3063. Przedmiotowe kwestie zostały wskazane w priorytecie 3.4. (C).

			RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE		tylko sektora usług. Rozwój lokalnego przetwórstwa pozwoli zwiększyć wartość dodaną produkcji rolnej, umożliwi rolnikom uzyskiwanie wyższych dochodów oraz ograniczy zjawisko odchodzenia od zawodu rolnika. Wskazane jest również rozważenie możliwości dofinansowania tworzenia centrów przetwórczych przez jednostki samorządu terytorialnego, które mogłyby skupiać lokalnych producentów, wspierać ich w procesie przetwarzania produktów oraz pomagać w poszukiwaniu rynków zbytu – zwłaszcza w województwach, takich jak świętokrzyskie, gdzie rolnictwo stanowi istotną gałąź gospodarki. Takie rozwiązanie przyczyni się do wzrostu zatrudnienia, rozwoju lokalnej gospodarki oraz wzmocnienia odporności ekonomicznej obszarów wiejskich.	Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich).
457 5	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	85	Uwaga do fragmentu dotyczącego rynku pracy włączającego różne grupy społeczne W Strategii wskazano, że wprowadzenie ustawy z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia ma przynieść korzyści w zakresie dostosowania struktur urzędów pracy do bardziej celowego udzielania pomocy oraz zwiększenia efektywności wsparcia osób bezrobotnych. W praktyce jednak nowe przepisy generują szereg negatywnych skutków dla rynku pracy, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich: - Znaczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych – na skutek rozszerzenia definicji osoby bezrobotnej o rolników, ich współmałżonków i domowników. Brak jest mechanizmów weryfikacji faktycznych dochodów z gospodarstw rolnych, a rejestracja opiera się wyłącznie na oświadczeniach. W konsekwencji dane o bezrobociu stają się niemiernodajne, a realne wsparcie trafia często do osób niebędących faktycznie bez pracy. - Ograniczenie dostępu do form wsparcia dla osób w wieku 30–50 lat – na podstawie art. 69 ustawy, który wprowadza zasadę pierwszeństwa dla innych grup. W efekcie osoby w najbardziej produktywnym wieku mają utrudniony dostęp do szkoleń, staży i innych form pomocy. - Skrócenie maksymalnego okresu odbywania staży do 24 miesięcy w ciągu 10 lat znacząco ogranicza możliwości aktywizacyjne w regionach o trudnej sytuacji gospodarczej, gdzie staże stanowiły często jedyną realną formę aktywności zawodowej i źródło utrzymania. - Brak sankcji za odmowę przyjęcia pomocy – obecnie odmowa udziału w oferowanych formach wsparcia nie skutkuje utratą statusu osoby bezrobotnej, co obniża skuteczność działań aktywizacyjnych i motywacyjnych służb zatrudnienia. - Zmiana zasad organizacji robót publicznych – skrócenie ich maksymalnego okresu z 12 do 6 miesięcy osłabia znaczenie tej formy wsparcia w środowiskach o ograniczonej liczbie ofert pracy. - skrócenie okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych do 180 dni (z wyjątkiem wybranych grup) powoduje pogorszenie sytuacji osób zamieszkujących regiony o trwałym, strukturalnym bezrobociu, takich jak część powiatów województwa świętokrzyskiego, gdzie dotychczas zasiłek przysługiwał przez 365 dni. W rezultacie wprowadzone zmiany nie przyczyniły się do poprawy sytuacji na rynku pracy, lecz przeciwnie – zwiększyły liczbę zarejestrowanych bezrobotnych (w tym fikcyjnych), ograniczyły dostępność realnych form wsparcia oraz osłabiły skuteczność działań urzędów pracy w mniejszych ośrodkach. Wnosimy o uwzględnienie w Strategii postulatu zwiększenia wsparcia dla służb zatrudnienia w małych miastach i na obszarach wiejskich, w szczególności poprzez: - umożliwienie kierowania pomocy w sposób bardziej elastyczny do osób młodych i długotrwale bezrobotnych, - przywrócenie dłuższego okresu pobierania zasiłku w regionach o wysokim bezrobociu, - rozszerzenie możliwości odbywania staży i robót publicznych, - wprowadzenie rzeczywistej weryfikacji dochodów rolników rejestrujących się jako bezrobotni. Obecne rozwiązania nie odpowiadają na potrzeby mniejszych regionów, a wręcz pogłębiają istniejące różnice pomiędzy dużymi miastami a obszarami małych miast i terenów wiejskich, a strategia zakłada eliminowanie takich rozróżnień.	Powtórzenie z uwagą nr 2256-2258.

457 6	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Uwagi do punktu E – Wzmacnianie skuteczności prozdrowotnej Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących wzmacniania skuteczności prozdrowotnej o rolę szpitali powiatowych, które – ze względu na posiadane zaplecze kadrowe, organizacyjne i techniczne – powinny pełnić funkcję koordynatorów badań przesiewowych. W tym celu wskazane jest przeznaczenie dedykowanych środków finansowych na doposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt diagnostyczny oraz aparaturę medyczną umożliwiającą realizację tego zadania. Ponadto, w zakresie działań prozdrowotnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, zasadne jest przewidzenie możliwości uzyskania dofinansowania na doposażenie istniejących sal gimnastycznych oraz budowę nowych obiektów, które mogłyby być wykorzystywane do prowadzenia zajęć z zakresu aktywności fizycznej – takich jak taniec, fitness czy gimnastyka. Należy również przewidzieć środki na rozwój i szkolenie kadry instruktorskiej oraz trenerów mogących prowadzić tego typu zajęcia w sposób profesjonalny i dostosowany do potrzeb różnych grup wiekowych.	Powtórzenie z uwagą nr 2259.
457 7	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Uwagi do Punktu B. Promowanie aktywności seniorów W celu zapewnienia aktywności fizycznej osób starszych oraz integracji międzypokoleniowej wskazane jest rozważenie utworzenia centrów aktywności dla seniorów w oparciu o istniejącą infrastrukturę szkolną. Dobrze wyposażone sale gimnastyczne w szkołach mogą być wykorzystywane poza godzinami zajęć dydaktycznych do prowadzenia zajęć ruchowych, rekreacyjnych i integracyjnych dla osób starszych, co pozwoli uniknąć konieczności tworzenia nowej infrastruktury. Dla skutecznej realizacji tego działania niezbędne byłoby wsparcie finansowe dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie pokrycia kosztów zatrudnienia instruktorów i animatorów prowadzących zajęcia, a także zapewnienia odpowiedniego zaplecza organizacyjnego. Rozwiązanie to przyczyni się do poprawy kondycji fizycznej seniorów, przeciwdziałania izolacji społecznej oraz wzmacniania więzi międzypokoleniowych w społecznościach lokalnych.	Powtórzenie z uwagą nr 2260.
457 8	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Słusznie zauważono potrzebę organizacji opieki długoterminowej w szpitalach powiatowych. Należy jednak doprecyzować, że opieka długoterminowa powinna być zorganizowana w każdym szpitalu powiatowym	Powtórzenie z uwagą nr 2261.
457 9	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu dotyczącego konsolidacji, poprawy efektywności i funkcjonowania podmiotów leczniczych Należy podkreślić, że proces konsolidacji oraz tworzenia sieci szpitali nie może prowadzić do ograniczenia dostępności usług zdrowotnych w mniejszych miejscowościach ani do ich faktycznego wyprowadzenia z obszarów peryferyjnych. Konsolidacja systemu opieki zdrowotnej powinna być prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie lokalnego dostępu do świadczeń, w tym w szczególności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W przeciwnym razie może dojść do pogłębienia dysproporcji w dostępie do usług medycznych pomiędzy mieszkańcami dużych miast a mieszkańcami obszarów wiejskich i małych gmin, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą równości w dostępie do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.	Powtórzenie z uwagą nr 2262.
458 0	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu dotyczącego konsolidacji, poprawy efektywności i funkcjonowania podmiotów leczniczych Należy podkreślić, że proces konsolidacji oraz tworzenia sieci szpitali nie może prowadzić do ograniczenia dostępności usług zdrowotnych w mniejszych miejscowościach ani do ich faktycznego wyprowadzenia z obszarów peryferyjnych. Konsolidacja systemu opieki zdrowotnej powinna być prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie lokalnego dostępu do świadczeń, w tym w szczególności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W przeciwnym razie może dojść do pogłębienia dysproporcji w dostępie do usług medycznych pomiędzy mieszkańcami dużych miast a mieszkańcami obszarów wiejskich i małych gmin, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą równości w dostępie do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.	Powtórzenie z uwagą nr 2262.
458 1	Samorząd	Gmina Opatów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu E – Wprowadzenie systemu oceny jakości udzielanych świadczeń Wskazać należy, że opisany w projekcie system oceny jakości, który ma obejmować zarówno elementy dotyczące klinicznego zarządzania, jak i tzw. konsumenckiego charakteru świadczeń opieki zdrowotnej, a następnie wpływać na wartość kontraktu oraz wysokość wynagrodzenia za świadczone usługi, budzi istotne zastrzeżenia. Tak ukształtowany mechanizm może prowadzić do sytuacji, w której niemierniarodajne lub trudne do obiektywnego zweryfikowania kryteria będą miały decydujący wpływ na ocenę podmiotów leczniczych, co w konsekwencji może skutkować dalszą degradacją szpitali powiatowych i obniżeniem należnego im finansowania.	Powtórzenie z uwagą nr 2263.

458 2	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	107	Uwaga do fragmentu dotyczącego zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości: Zasadne jest podkreślenie, że w Strategii prawidłowo zdiagnozowano problem nierównego dostępu do edukacji między większymi aglomeracjami a małymi miastami. W celu rzeczywistego ograniczenia tych nierówności należy zwiększyć finansowanie oświaty w małych miastach, co pozwoli na: rozbudowę bazy dydaktycznej, organizację większej liczby zajęć dodatkowych dla uczniów, których rodzice nie mogą finansować takich zajęć prywatnie, odpowiednie wyposażenie sal dydaktycznych. Działania te przyczynią się do zwiększenia efektywności nauczania i wyrównania szans edukacyjnych młodych ludzi, niezależnie od miejsca zamieszkania	Powtórzenie z uwagą nr 2264.
458 5	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	213	Uwaga do fragmentu dotyczącego zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej na czas konfliktu. Zasadne jest uzupełnienie zapisów Strategii o kwestie dotyczące wzmocnienia roli samorządów w budowaniu systemu obrony cywilnej. Należy uprościć obowiązujące regulacje prawne, w szczególności w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez wprowadzenie jasnych wytycznych dotyczących przygotowania i realizacji działań związanych z obroną cywilną. Zasadne jest uwzględnienie w Strategii potrzeby zwiększenia finansowania szpitali powiatowych, które powinny pełnić rolę kluczowych podmiotów obrony cywilnej. Samorządy powiatowe powinny otrzymać dedykowane środki finansowe na wyposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt ratowniczy, w szczególności poprzez zakup ambulansów oraz karettek wyposażonych do działań w warunkach zagrożenia militarnego. Doświadczenia z początku konfliktu zbrojnego na Ukrainie wskazują na niedostateczne przygotowanie placówek ochrony zdrowia w zakresie sprzętu ratunkowego i mobilnego, dlatego zwiększenie zdolności operacyjnych szpitali powiatowych stanowi istotny element wzmocnienia krajowego systemu bezpieczeństwa.	Powtórzenie z uwagą nr 2268.
458 6	Samorząd	Gmina Opatów	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOSCIOWEGO	221	Uwaga do fragmentu dotyczącego rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego Zasadne jest rozważenie utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Centra te mogłyby pełnić funkcję jednostek wspierających rolników w procesie konsolidacji, tworzenia grup producenckich oraz budowy lokalnej bazy przetwórczej, umożliwiającej rozpoczęcie działalności w zakresie przetwarzania produktów rolnych. Takie rozwiązanie pozwoliłoby rolnikom unikać sytuacji ekonomicznie niekorzystnych, w których zmuszeni są sprzedawać swoje plony – jak np. paprykę – po zaniżonych cenach (np. 40 gr/kg), dając im możliwość samodzielnego przetworzenia produktów w ramach wsparcia organizacyjnego i technicznego oferowanego przez centrum. Działanie to przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników, wzmocnienia lokalnej gospodarki oraz zwiększenia odporności sektora rolno-spożywczego na wahania rynkowe.	Powtórzenie z uwagą nr 2269 i 3074. Konieczne jest przedstawienie pogłębionej analizy postulatu utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecnie rolę doradczą w tej dziedzinie pełnią ośrodki doradztwa rolniczego. Byłby to kolejny poziom regulacji, czy koordynacji rynku - utrzymywany z funduszy publicznych. Takie podmioty jak grupy producentów to podmioty prywatne - ich powstawanie powinno mieć charakter oddolny.
458 7	Samorząd	Gmina Opatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Uwaga do fragmentu dotyczącego systemu powiązań transportowych Z przedstawionych w Strategii wskazań dotyczących systemu powiązań transportowych szkieletowych wynika, że województwo świętokrzyskie zostało w znacznym stopniu wykluczone z planowanego systemu transportu kolejowego. Przewidziano jedynie nieliczne połączenia przebiegające przez obszar województwa, co w praktyce może prowadzić do jego marginalizacji komunikacyjnej i gospodarczej. W związku z tym zasadne jest uwzględnienie w Strategii nowych połączeń kolejowych przebiegających przez województwo świętokrzyskie, tak aby zapewnić regionowi równorzędny udział w krajowej sieci transportowej i zrównoważony rozwój terytorialny.	Powtórzenie z uwagą nr 2270.
458 8	Samorząd	Gmina Opatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Uwaga do fragmentu dotyczącego obszarów objętych wsparciem w ramach inwestycji strategicznych Należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie zostało w dużej mierze pominięte w planowanych działaniach inwestycyjnych w ramach programu „Tarcza Wschód”, mimo iż obejmuje ono obszary o istotnym znaczeniu strategicznym. Ponadto jedynie niewielka część terenów województwa została zakwalifikowana do wsparcia	Powtórzenie z uwagą nr 2271.

					w ramach działań dotyczących rozwoju obszarów rolniczych i przestrzeni produkcyjnych, podczas gdy znaczna część regionu ma charakter rolniczy i wymaga odpowiedniego wsparcia inwestycyjnego. W związku z powyższym zasadne jest rozszerzenie zakresu terytorialnego wsparcia w ramach obu programów o województwo świętokrzyskie, co pozwoli zapewnić równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu.	
4589	Samorząd	Gmina Opatów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	Uwaga do fragmentu dotyczącego osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego Zasadne jest uwzględnienie województwa świętokrzyskiego w ramach osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wchodzącej w skład obszaru funkcjonalnego CPK, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury kolejowej dużych prędkości prowadzącej do CPK. Włączenie województwa świętokrzyskiego w system połączeń szybkich kolei w ramach obszaru funkcjonalnego CPK zapewni lepszą dostępność komunikacyjną regionu, zwiększy jego atrakcyjność inwestycyjną oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego kraju. W szczególności zasadne jest objęcie zakresem osi otoczenia CPK powiatów: kieleckiego, ostrowieckiego, starachowickiego i skarżyskiego, które posiadają korzystne położenie komunikacyjne oraz potencjał rozwojowy umożliwiający efektywne włączenie w sieć transportową dużych prędkości. Powiaty te stanowią istotne ogniwo w układzie gospodarczym i przestrzennym województwa świętokrzyskiego, a ich pominięcie mogłoby prowadzić do utrwalenia istniejących dysproporcji rozwojowych. Mając powyższe na uwadze, wnosi się o wpisanie województwa świętokrzyskiego, w szczególności wskazanych powiatów, na stronę 2 dokumentu – w części dotyczącej obszarów objętych osią otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (obszar funkcjonalny CPK).	Powtórzenie z uwagą nr 2272.
4590	Samorząd	Gmina Miejska Starogard Gdański	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Proszę o dopisanie dla Województwa Pomorskiego, w kolumnie "Ośrodek Miejski": Starogard Gdański. W kolumnie "Obszar Funkcjonalny" proszę dopisać: Starogard Gdański gm. (gm. m. i w.), Gmina Bobowo, Gmina Zblewo.	Uwaga uwzględniona
4591	Samorząd	Gmina Miejska Starogard Gdański	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proszę o dopisanie miasta Starogard Gdański, jako ośrodek subregionalny w Województwie pomorskim. Miasto Starogard Gdański wraz Gminą Wiejską Starogard Gdański oraz z Gminą Bobowo i Zblewo tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny. Miasto Starogard Gdański dla tego subregionu jest ośrodkiem gospodarczo-handlowym, społecznym i kulturalnym. Znajduje się w nim Sąd Rejonowy, Powiatowa Komenda Policji, Komenda Powiatowa Straży Pożarnej, Specjalistyczny Szpital Powiatowy i inne instytucje administracji publicznej oraz szkoła wyższa, szkoły średnie, podstawowe i przedszkola. MOF Starogard Gdański ze względu na brak elektryfikacji linii kolejowej (mała liczba kursów pociągów) boryka się z utrudnionym dostępem komunikacyjnym z dużymi ośrodkami regionalnymi takimi jak m.in. Trójmiasto, niską mobilnością ludności, niskim dochodem jego mieszkańców i dostępem do pracy.	Uwaga uwzględniona
4592	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	61	•Konieczne jest określenie konkretnych celów ilościowych dotyczących budowy nowych mieszkań do 2035 r., z rozbiorem na regiony i typy miejscowości oraz ze wskazaniem standardów jakościowych (energooszczędność, dostępność dla seniorów, brak barier architektonicznych). •Niezbędne jest wzmocnienie segmentu mieszkań na wynajem (zwłaszcza długoterminowych i o umiarkowanym czynszu), m.in. poprzez wsparcie dla gmin i Towarzystw Budownictwa Społecznego oraz mechanizmy stabilizacji czynszów. •Ważnym elementem powinna być rewitalizacja istniejących zasobów mieszkaniowych (np. pustostanów, kamienic) oraz ich adaptacja do nowych funkcji mieszkaniowych, co przyczyni się także do ożywienia centrów miast.	Rozwój zasobu mieszkań na wynajem, w szczególności mieszkań dostępnych dla osób o średnich i niższych dochodach jest priorytetem Strategii. Przyjęcie formuły wskaźnika procentowego budowy mieszkań komunalnych i społecznych, zestawionego z aktywnością całej branży budowlanej, ma na celu dopasowanie go do zmieniających się w czasie uwarunkowań makroekonomicznych i sektorowych. W przypadku celów przyjętych w wielkościach liczbowych zależność ta nie byłaby uwzględniona. Ponadto zaproponowana w uwadze dekompozycja wskaźnika jest niezgodna z podejściem przyjętym dla całej Strategii. Odnosząc się do

						ostatniej uwagi, Strategia priorytetowo traktuje zasoby gminne, w tym pustostany i zasoby zabytkowe oraz zasoby znajdujące się na terenach rewitalizowanych (program TERMO, rozwiązania wspierające społeczne budownictwo czynszowe, w tym komunalne).
459 3	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	63	W punkcie „Zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego” wskazano, że zwiększy się poziom publicznego wsparcia finansowego na realizację inwestycji mieszkaniowych dla gospodarstw domowych o średnich i niższych dochodach. Jest to bardzo dobry kierunek, ale zapomniano o innych barierach w rozwoju mieszkalnictwa czynszowego w Polsce. Nie zwrócono uwagi na szereg czynników blokujących rozwój mieszkalnictwa komunalnego i społecznego. Są to m.in.: •ograniczony dostęp do terenów pod budownictwo czynszowe, •obowiązek podatkowy dla gmin (VAT od aportu do spółki gminnej), •duża niestabilność prawa, •zastrzone kryteria (poręczenie kredytów przez gminy) dla nowych SIM-ów, które nie mają zdolności kredytowej, •długi czas rozpatrywania wniosków kredytowych, •długie procedury związane z uzyskaniem decyzji administracyjnych.	Barier w rozwoju społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego, są na bieżąco analizowane w toku wdrażania poszczególnych rozwiązań. Propozycje są zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
459 4	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	64	W dokumencie zwrócono uwagę na problem dostępności do akademików dla studentów i doktorantów. Z trudnościami z dostępem do zakwaterowania zmagają się także młodzież licealna, często ze wsi lub mniejszych miast, w których nie ma szkół średnich, a dojazd zajmuje zbyt dużo czasu (wykluczenie komunikacyjne). W Polsce brakuje miejsc w internatach. Nie ma programów wsparcia budowy ani remontów istniejących internatów szkół publicznych. Samorządy, aby wyremontować lub wybudować internat, muszą sięgać po kredyty, ponieważ środki z subwencji oświatowej nie są wystarczające. W efekcie sytuacja z dostępnością do miejsc w internatach nie ulega poprawie. Należałoby rozważyć zapis o „bezwrotnym finansowym wsparciu przyznawanym szkołom średnim i uczelniom w ramach publicznego systemu nauki i szkolnictwa średniego i wyższego”.	Działanie zostało opisane na poziomie ogólności, który odpowiada charakterowi dokumentu – strategii średniookresowej. Kwestie wskazane w uwadze są rozstrzygane na etapie projektowania aktu normatywnego.
459 5	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	65	W dokumencie zwrócono uwagę, że blisko 10% mieszkań w zasobach gminnych jest niezamieszkałych. W punkcie „Poprawa warunków mieszkaniowych” wskazano, że zostaną przekazane środki na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach, a wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki. Nie wspomniano o pustostanach i środkach dla gmin na przywrócenie tych lokali do ponownego użytku. Istnieje program wsparcia remontów, ale w Strategii nie został wystarczająco zauważony problem dużej liczby pustostanów, a jedynie ogólnie problem złego stanu technicznego budynków. Aktualnie BGK dofinansowuje w 80% remonty pustostanów. Należy zagwarantować wyższe dofinansowanie dla gmin, celem przywrócenia tych pustostanów do użytku, by zniwelować lukę czynszową.	Proponowane działania polityki mieszkaniowej, a także polityki związanej z efektywnością energetyczną, dotyczą również problemu pustostanów, ze szczególnym uwzględnieniem pustostanów znajdujących się w zasobach gminnych.
459 6	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	65	Stworzenie systemowego programu wsparcia finansowego samorządów, na rzecz wyposażenia budynków bez wind (3, 4 i 5 kondygnacyjnych) w windy. Przeznaczyć na ten cel środki w celu rozpoczęcia procesu likwidacji barier architektonicznych, szczególnie dla ludzi starszych i z niepełnosprawnościami (głównie ruchowymi), uwięzionych w swoich mieszkaniach. Winda to dla uwięzionych osób jedyny sposób na funkcjonowanie w życiu społecznym. Środki winny być dedykowane dla różnych grup beneficjentów (JST, spółdzielnie mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego etc.)	Projekt Strategii wspiera ten cel w działaniu 1.1.3.B.
459 7	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	uwaga dotyczy też str. 97 W kierunku działań nr 5: „Rozwój opieki długoterminowej” uwzględniono wsparcie rozwoju kadr systemu ochrony zdrowia pomijając wsparcie rozwoju kadr systemu pomocy społecznej, choć system pomocy społecznej jest w strategii również wskazywany jako istotny element spójnego i skoordynowanego systemu opieki długoterminowej, zaś w celach do osiągnięcia (patrz str. 98) przyjęto wzrost liczby osób korzystających z opieki długoterminowej w systemie pomocy społecznej, co niewątpliwie wiąże się z koniecznością zapewnienia odpowiedniej kadry.	Tematyka kadr w opiece długoterminowej znalazła mocne odzwierciedlenie w Strategii w działaniu 5B: "Zostaną wypracowane mechanizmy inwestycji w kształcenie kadr w opiece długoterminowej. Zostaną także wprowadzone zachęty finansowe oraz pozafinansowe mające na celu zwiększenie atrakcyjności zawodów w sektorze

						pomocy społecznej. Zostanie także zapewnione wsparcie edukacyjne i informacyjne opiekunów nieformalnych w zakresie zasad właściwego udzielania opieki w domu."
459 8	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Strategia podnosi temat spójnego systemu opieki całodobowej, ale nie zwrócono uwagi na brak rozwiązań w zakresie stworzenia przyjaznych warunków dla seniorów w ich własnych domach - praktycznie nie istnieje oferta mieszkalnictwa czynszowego, skierowanego do seniorów - dominują kosztowne domy pomocy społecznej. Nie myśli się o budowaniu kompleksów urbanistycznych, wyposażonych w rozwiązania wspierające aktywizację i integrację społeczną osób starszych, z opieką medyczną na miejscu, pozwalających zaspokajać potrzebę posiadania własnego lokum przez seniora, lokum dostosowanego do ich potrzeb (nie bycia pensjonariuszem DPS). Takie rozwiązania poprawiłyby jakość i dostępność projektów mieszkaniowych w Polsce w obliczu starzejącego się społeczeństwa.	Rozwiązania otwarte na potrzeby osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych, w tym seniorów, są uwzględniane w ramach różnych działań proponowanych w priorytecie 1.1 (Zwiększenie dostępności mieszkań). Choć na poziomie strategicznym cele polityki mieszkaniowej państwa odnoszą się do potrzeb ogółu społeczeństwa, poszczególne rozwiązania uwzględniają perspektywy grup potrzebujących wsparcia w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Jako jeden z wielu przykładów takich rozwiązań ujętych w działaniach priorytetu 1.1. można wskazać finansowanie w ramach wsparcia społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego, budowy dodatkowych powierzchni użytkowych służących zaspokajaniu potrzeb osób starszych, np. pomieszczeń rekreacyjnych, ambulatoryjnych. Perspektywę osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych uwzględniają jednak nie tylko działania służące poprawie dostępności mieszkań, ale również działania ukierunkowane na poprawę jakości zamieszkiwania. Przykładem jest tu działanie B w kierunku 3 w priorytecie 1.1 (Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach mieszkaniowych).
459 9	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Wzrost nakładów na ochronę zdrowia, który w Polsce wynosi zaledwie 2 % i skierowanie większych środków na opiekę seniorów w tym opiekę geriatryczną a także na profilaktykę zdrowotną całego społeczeństwa.	Tematyka profilaktyki zdrowotnej oraz kadr opieki długoterminowej jest już istotnie ujęta w Strategii.
460 0	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Wzrost wydatków do 1% PKB na inne koszty starzenia się w tym m.in. na opiekę długoterminową gdzie nakłady są ponad trzykrotnie niższe niż średnia w UE 0,5% PKB w Polsce wobec 1.7% PKB w UE.	Uwaga niezrozumiała.

460 1	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	156	Zwiększenie środków na realizację wymiany wysokoemisyjnych źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych w gminnych zasobach mieszkaniowych.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
460 2	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Upowszechnienie modelu interwencji „najpierw mieszkanie” wymaga zapewnienia odpowiednich lokali na poziomie gmin, które dziś borykają się z niewystarczającymi zasobami w zakresie mieszkań komunalnych i socjalnych. Lepszym kierunkiem wydaje się upowszechnienie mieszkań treningowych i wspomaganych, przy czym należało by rozważyć wsparcie finansowe gmin w ich tworzeniu ze środków z budżetu państwa, dziś dostępnych tylko w ramach tworzenia tego typu mieszkań wyłącznie dla osób spełniających kryteria ustawy „Za życiem”.	Cele, które zgłoszona propozycja miałaby osiągnąć, są uwzględnione w projekcie Strategii w nieco innej (aczkolwiek zbieżnej) formie.
460 3	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Rozwiązywanie problemu bezdomności obejmuje działania na 3 poziomach: prewencji, interwencji oraz integracji. W niniejszej strategii pomięto trzeci poziom działań jakim jest integracja, czyli wielowymiarowy proces włączania osób bezdomnych w granice społeczeństwa i umożliwienie im korzystania z usług dostępnych dla większości osób. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Przeciwdziałanie bezdomności. W Strategii nie zwrócono uwagi na młodzież wychodzącą z uzależnienia i zmagającą się z problemem powrotu do środowiska, w którym wzrastało. Młode osoby, będące na utrzymaniu rodziców, po zakończeniu terapii wracają do swoich środowisk. Znaczny odsetek osób młodych wraca do uzależnienia z powodu niemożności odcięcia się od środowiska (brak innego mieszkania, niż miejsce stałego pobytu), w którym wzrastało. Nie wszystkich rodziców stać na zagwarantowanie mieszkania w miejscu oddalonym od środowiska, w którym powstało uzależnienie. Odpowiedzią dla osób po kryzysach psychicznych i wychodzących z uzależnienia są mieszkania treningowe, które zapewniają bezpieczne schronienie i specjalistyczne wsparcie w powrocie do samodzielnego życia (usługi bytowe, praca socjalna, pomoc w codziennych czynnościach oraz wsparcie psychologiczne i terapeutyczne, realizowane w ramach systemu pomocy społecznej). Mieszkania takie wypełniają lukę między całodobową opieką instytucjonalną a życiem w środowisku, pomagając mieszkańcom odzyskać niezależność. Stanowią także przeciwdziałanie wykluczeniu, bezdomności i powrotu do uzależnienia.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
460 4	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	189	Wskazując jako kierunek działań wyłącznie upowszechnienie opieki wytchnieniowej pominięto upowszechnienie (lub zwiększenie dostępu) do usługi określonej w art. 55a ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej, tzn. wsparcia krótkoterminowego. Jest to natomiast równie ważna usługa z punktu widzenia zarówno osoby z niej korzystającej, jak też jego opiekuna, dla którego pobyt podopiecznego w placówce całodobowej opieki (nawet biorąc pod uwagę tylko czas określony) jest okazją do odpoczynku od sprawowania opieki.	Uwaga zbyt szczegółowa. Strategia wskazuje rozwój usług wytchnieniowych w sposób ogólny; nie wprowadza szczegółowego katalogu form (w tym wsparcia krótkoterminowego), który będzie określany w programach wykonawczych i politykach sektorowych.
460 5	Samorząd	Gmina Piła	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Jakkolwiek kierunek rozwoju Centrów Usług Społecznych należy ocenić pozytywnie, to przyjęcie celu pośredniego na rok 2030 na poziomie co najmniej 500 gmin, w których funkcjonować będą Centra Usług Społecznych, wydaje się być celem bardzo trudnym do osiągnięcia zważywszy na fakt, że ustawa umożliwiająca ich tworzenie jest w obrocie prawnym już od ponad sześciu lat (przyjęta w roku 2019), a na przestrzeni pięciu lat (tzn. do roku 2024) powstało zaledwie 78 CUS-ów. Chyba, że uwzględni się obligatoryjność ich tworzenia lub/i wsparcie finansowe w tym zakresie.	Realizacja celów strategii w części demograficznej i społecznej wymaga upowszechnienia CUS-ów - stąd wysoka wartość pośrednia i docelowa tego wskaźnika. Projekt ustawy o zmianie ustawy o realizowaniu usług społecznych zakłada szereg zmian, które mają na celu zmniejszenie barier w powstawaniu nowych centrów usług społecznych i umożliwienie przekształcania ośrodków pomocy społecznej. W związku z tym odsetek gmin, w których zostanie utworzone centrum usług społecznych, znacznie się zwiększy.

460 6	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	198	uwaga dotyczy stron 198-208 Zaleca się uwzględnienie zapisów odnoszących się do wzmocnienia kapitału społecznego, przeciwdziałania polaryzacji oraz rozwijania mechanizmów współpracy obywateli z administracją w sytuacjach kryzysowych. Warto rozważyć włączenie elementów edukacji obywatelskiej, promocji wolontariatu i wspólnot lokalnych (np. grup przypisanych np. do danego rejonu w mieście).	Zapisy znajdują się w innym miejscu strategii: Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy, 1F- Zwiększenie świadomości społecznej i współpracy na rzecz bezpieczeństwa przy szerokim zaangażowaniu organizacji proobronnych oraz pozarządowych.
460 7	Samorząd	Gmina Piła	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	209	uwaga dot. stron 209-218 •Należy wyraźnie określić rolę samorządu terytorialnego, jako równoległych partnerów administracji rządowej w realizacji polityki bezpieczeństwa i odporności państwa. •Kluczowe jest, aby w Strategii jasno określić, iż istotnym w systemie odporności i wzmacniania bezpieczeństwa jest rozwijanie stałej współpracy między resortami MON, MSWiA a samorządami, obejmujące wymianę informacji, standardy reagowania i raportowania. •Koniecznym staje się zapis, iż samorząd gminny jest pierwszym ogniwem systemu bezpieczeństwa – reaguje natychmiast po wystąpieniu zagrożenia, zanim wsparcie zapewnią służby centralne i resortowe. •W perspektywie budowania odporności państwa na kryzysy zasadnym byłby zapis „w sytuacjach kryzysowych te trzy filary współdziałają tworząc system „trzech równych ogniw”: MON – obrona militarna, MSWiA – reagowania służb ratowniczych i porządkowych, Samorząd – zapewnienie wsparcia dla ludności cywilnej. Brak skuteczności któregośkolwiek z tych elementów, obniża odporność państwa. •Rola samorządów w Strategii... została zasygnalizowana, wymaga doprecyzowania i realnego wzmocnienia. Bez silnych, kompetentnych i finansowo wspieranych jednostek samorządowych nie da się budować odpornego i bezpiecznego państwa. •W nawiązaniu do pkt F Strategii (Zwiększenie świadomości społecznej) zasadne byłoby dodanie zapisu, iż samorządy odgrywają ważną rolę w organizacji powszechnej edukacji bezpieczeństwa. Lokalne programy edukacyjne powinny być stałym elementem strategii rozwoju gmin. Zbyt ogólne ujęcie edukacji bezpieczeństwa. Dokument nie precyzuje, że samorządy są najbliższymi realizatorami edukacji społecznej i profilaktyki zagrożeń. •Proponuje się utworzenie systemu partnerskiej koordynacji rząd – samorząd. Do Strategii rekomenduje się wprowadzić mechanizm współpracy między administracją centralną i JST w formie Krajowego Forum Bezpieczeństwa Terytorialnego, wspólnej platformy wymiany danych i dobrych praktyk oraz cyklicznych szkoleń i ćwiczeń, w których mieszkańcy będą mogli nabywać umiejętności do zachowań w sytuacjach kryzysowych a tym samym zwiększa się liczba w populacji mieszkańców odpornych na niepożądane zachowania spowodowane np. nagłymi zmianami w środowisku lokalnym tj. •W Strategii warto również dodać zapis o tym, że JST stanowią kluczowy poziom wdrażania polityki bezpieczeństwa państwa, odpowiadając za planowanie, edukację i koordynację działań lokalnych w zakresie odporności społecznej i infrastrukturalnej. Strategia słusznie identyfikuje potrzebę budowy odporności społecznej i instytucjonalnej w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa, lecz rola samorządu w praktycznym jej wdrażaniu nie została dostatecznie rozwinięta.	Rola poszczególnych organów - Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz jednostek samorządu terytorialnego - została jednoznacznie określona w obowiązujących przepisach. Ramy funkcjonowania systemu ochrony ludności i obrony cywilnej (OLIOC) zostały przedstawione w ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, w której jasno wskazano zakres kompetencji oraz odpowiedzialności organów administracji rządowej i samorządowej. Współpraca między tymi organami jest realizowana na bieżąco, w szczególności poprzez regularne odprawy organizowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji z udziałem wojewodów, podczas których omawiane są kwestie związane z ochroną ludności i obroną cywilną, w tym zgłaszane przez jednostki samorządu terytorialnego zagadnienia wymagające doprecyzowania lub wsparcia.
460 8	Samorząd	Gmina Piła	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	247	W Strategii zauważona została zwiększona skala zróżnicowań rozwojowych w wymiarze terytorialnym, w tym zwłaszcza pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi a średnimi i małymi miastami oraz obszarami wiejskimi. Piła ma nie w pełni domkniętą sieć transportu drogowego i kolejowego. W północnej Wielkopolsce od ponad 20 lat budowana jest droga ekspresowa S11 między Piłą a Poznaniem oraz S10, między Piłą a Bydgoszczą. Brak dróg ekspresowych w tym rejonie prowadzi do utrudnień w transporcie drogowym, natomiast jeden tor do Poznania jest uciążliwością w transporcie kolejowym. Prowadzi to do negatywnych konsekwencji ekonomicznych, takich jak spowolniony rozwój gospodarczy i niższa konkurencyjność.	W uwadze nie przedstawiono rekomendacji zmiany. Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego.

						Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. "
4609	Samorząd	Gmina Piła	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	Piła, ze względu na potencjał gospodarczo-społeczny oraz historyczne uwarunkowania (byłe miasto wojewódzkie), została uznana w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego za najważniejszy ośrodek osadniczy w północnej części województwa, który skupia szereg instytucji administracji publicznej, ponadlokalnych usług zdrowia, kultury, edukacji. Jest ważnym ośrodkiem gospodarczym i akademickim. Miejski Obszar Funkcjonalny Piły znajduje się w północno-zachodniej części Polski. W całości zlokalizowany jest w województwie wielkopolskim, ale swoim zasięgiem oddziałuje także na województwo pomorskie, zachodniopomorskie i kujawsko-pomorskie. Piła jest Liderem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego. Stanowi centrum kompetencji i usług dotyczących zdrowia, kultury, sportu, szkolnictwa średniego i wyższego oraz gospodarczego w promieniu do 50 km. Najbliższy ośrodek miejski świadczący ww. usługi w sposób kompleksowy, o tak szerokim zakresie oddziaływania jak Piła zlokalizowany jest w odległości ok. 100 km. Mimo niesprzyjających warunków (powiat ziemski) Piła rozwija się dzięki przemyślanej polityce gospodarczej. W Pile powstały 3 strefy przemysłowe (czwarta jest w trakcie budowy), a byłe lotnisko wojskowe jest na ostatnim etapie procesu ubiegania się o status lotniska publicznego o ograniczonej certyfikacji. Piła to ważny ośrodek edukacji w północnej Wielkopolsce (funkcjonują 3 uczelnie wyższe). W Pile znajduje się Szpital Specjalistyczny. Dane szpitala wskazują, że placówka obsługuje teren nie tylko Wielkopolski, ale również sąsiednich województw: zachodniopomorskiego, kujawsko-pomorskiego, pomorskiego i lubuskiego. W Pile funkcjonuje filia Wielkopolskiego Centrum Onkologii – Ośrodek Radioterapii. Dzięki temu pacjenci onkologiczni z całego regionu otrzymują kompleksowe leczenie w postaci specjalistycznej diagnostyki onkologicznej, zabiegów operacyjnych, chemioterapii oraz radioterapii. Osoby leczące się w Pile to nie tylko mieszkańcy powiatu pilskiego, ale także mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego, województwa kujawsko-pomorskiego i pomorskiego. Dzięki szerokiej współpracy partnerów: samorządów, m.in. Gminy Piła oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, uczelni wyższych - Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademii Nauk Stosowanych im. Stanisława Staszica w Pile oraz szpitali z północnej części województwa wielkopolskiego, planowane jest w najbliższym czasie uruchomienie w Pile kierunku lekarskiego. Piła jest ważnym węzłem komunikacji kolejowej, również w aspekcie militarnym i obronnym. Piła posiada lądowisko, które jest rozwijane i certyfikowane w lotnisko publiczne o ograniczonej certyfikacji. Ma to pozwolić na lądowanie większych samolotów i wpłynąć pozytywnie na rozwój gospodarczy regionu. Przy lotnisku budowana jest kolejna, czwarta strefa przemysłowa, która ma przyciągnąć inwestorów z branży lotniczej i obronnej. Rozwój lotniska w Pile umożliwi szybki transport osób i towarów, co jest kluczowe dla biznesu, turystyki i tworzeniu miejsc pracy, ale także spowoduje zwiększenie znaczenia regionu w kraju i zagranicą. Lotnisko ma znaczenie dla przemysłu zbrojeniowego.	Uwaga o charakterze komentarza
4610	Samorząd	Gmina Piła	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	uwaga dot. str. 255-256 oraz 261 Na załączniku graficznym (str. 261) oraz na str. 254, 255, 256,wnosząc o uzupełnienie:: •w tekście i na rysunku – oznaczenie pozostałe lotniska TEN-T i inne, w miejscu oznaczenia miasta Piła, •w tekście i na rysunku – na przebiegu linii kolejowej Poznań – Piła -Koszalin, zaznaczyć – połączenia kolejowe konwencjonalne, jako połączenia transportowe szkieletowe, •w tekście i na rysunku – na przebiegu linii kolejowej Włocławek - Toruń-Bydgoszcz - Piła- Szczecin – połączenie kolejowe dużych prędkości, jako powiązanie szkieletowe, •w tekście i na rysunku – na przebiegu drogi ekspresowej Wrocław- Poznań – Koszalin – połączenie drogowe, jako powiązanie transportowe szkieletowe. W wykazie połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotnych z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych) pomieć połączenie Piły z Poznaniem. Co więcej, tego połączenia nie ujęto ani w zestawieniu powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym, łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą ani w wykazie pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych , których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w	Uwaga uwzględniona częściowo - uzupełnione zostaną odcinki z sieci TEN-T

					ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa. Jest to niezrozumiałe w kontekście idei kształtowania spójności przestrzennej kraju. W tym miejscu należy podkreślić, że w strategii wskazano Piłę, jako jedyny istotny ośrodek zlokalizowany w północnej Wielkopolsce. Podniesienie rangi miasta w Strategii, poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej, na wyższym poziomie transportu, pozwoli na szybkie skomunikowanie Piły ze stolicą regionu i stolicą państwa. Wykorzystanie potencjału lotniska w Pile poprzez wzmocnienie jego funkcji CARGO, przyczyni się również, po uruchomieniu lotniska, do wzrostu gospodarczego miasta i regionu. Niekorzystne tendencje demograficzne miast średnich, w tym Piły związane są min. z wykluczeniem komunikacyjnym. Miasto pozbawione szybkiego transportu, traci pracowników zatrudnionych poza Piłą, a także pracowników dojeżdżających z dużych miast jak Poznań, Szczecin, Koszalin czy Bydgoszcz. Miasto Piła, w Modelu rozwoju przestrzennego województwa przedstawionym w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego – Wielkopolska 2020+, pokazano jako ośrodek subregionalny z pierścieniem jednostek sąsiednich w strefie średniej intensywności procesów osadniczych i powiązany ze stolicą regionu o znaczeniu metropolitalnym miasta Poznania. Powyższe świadczy o wysokiej randze miasta Piły w modelu rozwoju województwa wielkopolskiego oraz o ważnym kierunku powiązań komunikacyjnych miasta Piły ze stolicą województwa. Pominiecie, w Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (mapa 12 – str. 261) połączenia kolejowego na trasie Poznań – Piła i dalej na kierunku Szczecinek – Koszalin, który stanowi główny kierunek ruchu pasażerskiego i towarowego z południa Polski na północ do S6 Gdańsk – Szczecin, wykluczy miasto Piłę z głównych inwestycji połączeń kolejowych. To samo dotyczy połączenia drogowego Wrocław- Koszalin, zaliczonego do powiązań transportowych o randze uzupełniającej. Z uwagi na połączenie międzynarodowe, na południu kraju, łączny kierunek tras S8, S5, S11, na całym przebiegu od granicy kraju do S6 posiada duże znaczenie powiązania transportu drogowego kraju.	
461 1	Samorząd	Gmina Piła	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	Z uwagi na duże znaczenie strategiczne Piły na mapie Polski wnoszę o ujęcie Piły jako regionalnej aglomeracji miejskiej: • Miasto Piła jest byłym miastem wojewódzkim, a aktualnie stolicą powiatu ziemskiego, ale ma bardzo duże oddziaływanie regionalne. Usługi świadczone w Pile są adresowane do mieszkańców innych powiatów (oprócz mieszkańców powiatu pilskiego z usług korzystają mieszkańcy powiatu chodzieskiego, złotowskiego, czarnkowsko-trzcianeckiego). W Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Piły znajdują się ośrodki spoza Obszaru Funkcjonalnego Piły wyznaczonego w ramach delimitacji obszarów strategicznej interwencji tj. miasto Chodzież, Gmina Chodzież, miasto Złotów, gmina Złotów. Ponadto duże powiązania funkcjonalne występują z gminami Miasteczko Krajeńskie, Białosław i Wyrzysk, a także z gminą oraz miastem Wałcz – leżącymi w województwie zachodniopomorskim. • Populację miasta Piły zwiększają mieszkańcy okolicznych gmin o około 20%. Ościenne gminy są tzw. „sypialnią” Piły, wszystkie sprawy są załatwiane w Pile (np. usługi publiczne, szkolnictwo, służba zdrowia, kultura, zatrudnienie etc.). • Piła pełni rolę regionalnego ośrodka dostępu do usług wyższego rzędu np. z zakresu kultury (Muzeum Okręgowe, Muzeum St. Staszica, Regionalne Centrum Kultury „Fabryka Emocji”, Młodzieżowy Dom Kultury „ISKRA”, Biuro Wystaw Artystycznych i Usług Plastycznych, kina; HELIOS i KORAL); edukacji na wszystkich poziomach kształcenia, w tym szkolnictwa podstawowego (9 placówek publicznych), ogólnokształcącego (3 placówki publiczne), zawodowego i ustawicznego szkolnictwa (5 placówek publicznych), wyższego (Akademia Nauk Stosowanych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Ośrodek Zamiejscowy w Pile). Ponadto w Pile funkcjonuje Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Pile, Cech Rzemiosł Różnych, Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego w Pile. W celach edukacyjnych do Piły dojeżdża ok. 4 tys. uczniów. • Miasto Piła stanowi istotny ośrodek o strategicznym znaczeniu dla północnej części Wielkopolski, zarówno pod względem komunikacyjnym, gospodarczym, jak i obronnym. Jego położenie w trójkącie Poznań – Bydgoszcz – Szczecin zapewnia korzystne warunki dla rozwoju transportu, logistyki oraz współpracy międzyregionalnej. • Do pracy do Piły każdego dnia dojeżdża blisko 10 tysięcy osób. • Przez Piłę przebiegają kluczowe szlaki drogowe i kolejowe, w tym drogi krajowe DK10 oraz DK11 (dostęp do planowanych dróg ekspresowych S10 i S11), a także ważne linie kolejowe o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Miasto dysponuje również infrastrukturą lotniczą – dawnym lotniskiem wojskowym, które posiada potencjał do wykorzystania zarówno w celach cywilnych, jak w ramach systemu obrony terytorialnej. Dobrze rozwinięta sieć transportowa sprawia, że Piła pełni funkcję regionalnego węzła komunikacyjnego, umożliwiającego szybkie przemieszczanie ludzi, towarów i służb. Uruchomienie lotniska wpłynie też na rozwój infrastruktury przemysłowej powodując dywersyfikację gospodarczą.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

461 2	Instytucja publiczna	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	253	Z uznaniem przyjmujemy projekt Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju (ŚSRK), szczególnie doceniając zakwalifikowanie Metropolii Toruńskiej jako kształtującej się metropolii ponadregionalnej. Decyzja ta odzwierciedla rosnący potencjał Torunia i jego obszaru funkcjonalnego, obejmującego 36 jednostek samorządu terytorialnego, blisko 455 tys. mieszkańców i ponad 50 tys. podmiotów gospodarczych. Silne zaplecze akademickie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, rozwinięta infrastruktura transportowa (A1, S10, linie kolejowe) oraz bogate dziedzictwo kulturowe i turystyczne, w tym unikatowa rola uzdrowisk, czynią Metropolię Toruńską kluczowym ośrodkiem wspierającym zrównoważony rozwój Polski. Uważamy, że ŚSRK powinna mocniej akcentować współpracę Torunia z ośrodkami uzdrowiskowymi, szczególnie z Uzdrowiskiem Ciechocinek, które jest filarem turystyczno-zdrowotnym Metropolii Toruńskiej. Integracja potencjału kulturalnego i akademickiego Torunia z funkcjami uzdrowiskowymi Ciechocinka tworzy unikalną ofertę, łączącą dziedzictwo UNESCO, wydarzenia kulturalne i usługi prozdrowotne. Przykładem może być wspólna promocja pakietów turystycznych, które zachęcają do zwiedzania Torunia i korzystania z zabiegów rehabilitacyjnych czy wellness w Ciechocinku. Taka synergia nie tylko wzmacnia atrakcyjność regionu dla turystów krajowych i zagranicznych, ale także wspiera lokalną gospodarkę, generując przychody w sektorach hotelarskim, gastronomicznym i usługowym. Zdecydowanie popieramy przywrócenie połączenia kolejowego między Toruniem a Ciechocinkiem jako priorytetu infrastrukturalnego. Inwestycja ta znacząco poprawi dostępność komunikacyjną, ułatwiając mieszkańcom i turystom dostęp do usług uzdrowiskowych oraz atrakcji Torunia. Przywrócenie pociągu przyniesie korzyści gospodarcze, zwiększając ruch turystyczny w Ciechocinku, a jednocześnie przyczyni się do redukcji emisji CO2 poprzez promowanie ekologicznego transportu publicznego. Współpraca Torunia z uzdrowiskami, takimi jak Ciechocinek, przynosi wymierne korzyści dla Metropolii Toruńskiej. Po pierwsze, integracja funkcji turystycznych i zdrowotnych buduje silną markę regionu, łącząc walory kulturalne Torunia z unikatowymi usługami uzdrowiskowymi. Po drugie, partnerstwo z UMK czy organizacjami takimi, jak Instytut Czocharskiego umożliwia rozwój innowacji w sektorze zdrowia, np. poprzez badania nad nowymi metodami rehabilitacji czy technologiami prozdrowotnymi, co wpisuje się w cele zielonej transformacji ŚSRK. Po trzecie, wspólna promocja Torunia i Ciechocinka jako destynacji kulturalno-uzdrowiskowej zwiększa konkurencyjność regionu, przyciągając inwestycje i nowych mieszkańców. Wnosimy o uwzględnienie w ŚSRK następujących postulatów: 1.Wzmocnienie polityki uzdrowiskowej jako elementu rozwoju regionalnego, z priorytetem dla inwestycji w infrastrukturę zdrowotno-turystyczną, szczególnie w Ciechocinku. 2.Wsparcie modernizacji połączenia kolejowego Toruń–Ciechocinek jako kluczowego elementu integracji metropolitalnej i promocji zrównoważonego transportu. 3.Promowanie współpracy międzygminnej w ramach metropolii, w tym partnerstw Toruń–Ciechocinek, dla tworzenia zintegrowanych ofert turystycznych i gospodarczych. 4.Wprowadzenie instrumentów finansowych wspierających innowacje prozdrowotne i turystykę zdrowotną w metropoliach, z wykorzystaniem potencjału akademickiego i uzdrowiskowego.	Uwaga o charakterze komentarza
461 3	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	149	Treść uwagi: Propozycja dodania przemysłu lotniczego jako obszaru technologii krytycznych. Proponowany zapis: "Wsparciem w ramach funduszu technologii krytycznych będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych, technologii czystych i zasobooszczędnych, a także technologii lotniczych, w tym silników o niskiej emisji, zrównoważonych paliw lotniczych oraz systemów zarządzania ruchem lotniczym."	Lista technologii krytycznych zgodnie z założeniami strategii zostanie określona w przyszłości, w związku z tym nie jest zasadne wpisywanie technologii lotniczych do strategii.
461 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	151	Treść uwagi: Propozycja dodania wsparcia dla zakładów produkcyjnych w przemyśle lotniczym lub szerzej transportowym. Proponowany zapis: "Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające poprawę efektywności energetycznej procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE wspartych magazynami energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego oraz modernizację procesów przemysłowych, w tym zakładów produkcyjnych w przemyśle lotniczym."	Strategia co do zasady unika określania poszczególnych branż poza wyjątkowymi uzasadnionymi przypadkami. W związku z powyższym nie ma możliwości wpisania branży lotniczej w proponowany w uwadze proponowany sposób.

4615	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	SYNTEZA	9	Treść uwagi: Propozycja dodania programów edukacyjnych dla przemysłu lotniczego. Proponowany zapis: "Zwiększenie skali i jakości kształcenia przez całe życie, w tym w zakresie kompetencji cyfrowych oraz specjalistycznych programów edukacyjnych dla przemysłu lotniczego, takich jak inżynieria lotnicza, technologie cyfrowe w lotnictwie oraz zrównoważone technologie transportowe."	Propozycja nieadekwatna pod kątem ogólnego charakteru syntezy.
4616	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	reś uwagi: Propozycja dodania działań promujących polski przemysł lotniczy. Proponowany zapis: "Agencja Rozwoju Przemysłu (ARP) wspiera rozwój przemysłu w Polsce poprzez inwestycje w nowoczesne technologie, transformację energetyczną oraz cyfryzację. W ramach działań ARP zostaną wdrożone programy promujące polski przemysł lotniczy na arenie międzynarodowej, w tym udział w międzynarodowych targach lotniczych oraz organizacja wydarzeń branżowych w Polsce."	Zapisy dot. realizacji konkretnych programów przez ARP są zbyt szczegółowe jak na poziom dokumentu kierunkowego.
4617	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Treść uwagi: Brak Baza ekonomiczna i rynek pracy. Stanowią one przedmiot troski lokalnych i regionalnych władz samorządowych tworzących warunki dla nowych inwestycji. Wyzwanie dla znaczącej części miast stanowi już obecnie brak kadr o odpowiednich kwalifikacjach oraz perspektywa transformacji energetycznej.	Propozycja niezrozumiała.
4618	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Treść uwagi Istniejący zapis w strategii "Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie rozstrzygany w ramach corocznego procesu budżetowego. Strategia wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań. Wielkości te będą ustalane z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewnienia ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł fiskalnych."- str.284 Proponowany zapis w Strategii: Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie weryfikowany w ramach corocznego procesu budżetowego. Strategia wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego zarezerwowane będą środki przeznaczane na realizację poszczególnych działań w wysokości co najmniej% budżetu lub PKB.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
4619	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego "Dolina Lotnicza"	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	148	Dla zdefiniowanego kierunku działań nr 1. Wsparcie dla kluczowych branż i technologii oraz inteligentnych specjalizacji" w Planie Działań na lata 2026-2029 z zaproponowano działanie nr 17 pt. "Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych" i jako główne zadanie do weryfikacji jego realizacji zaproponowano opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego i społecznego kraju. Treść uwagi: Zmienić zakres i opis działania nr 17 w Planie Działań na lata 2026-2029 weryfikującego działanie nr 1. Wsparcie dla kluczowych branż i technologii oraz inteligentnych specjalizacji". Plan działań i wskaźnik musi obejmować wykaz działań wspierających rozwój kluczowych technologii i gałęzi przemysłu. Lista technologii kluczowych i krytycznych jest już określona w wielu dokumentach kierunkowych UE i należy ją tylko zaktualizować dostosowując do możliwości polskiej gospodarki, a sama lista to dopiero początek działań i nie może to trwać 10 lat. Działanie to powinno opierać się o uzgodnione z rządem plany rozwoju technologii określone w porozumieniach pomiędzy rządem sektorami/branżami kluczowymi w postaci kontraktów branżowych Miernikiem tego działania powinna być liczba zawartych Kontraktów branżowych pomiędzy rządem przez MRiT i wskaźniki ekonomiczne dotyczące wzrostu przychodów i zwiększenia eksportu przez sektor kluczowy/strategiczny podpisujący Kontrakt Branżowy.	Zgodnie z przedstawionym w konsultacjach planem działań, przygotowanie listy technologii krytycznych ma nastąpić do końca 2025. Kolejne pogłębione działania wynikające z tego kierunku mają zostać zakończone najpóźniej do 2027 roku. W związku z powyższym uważa mylnie zakłada, że te działania mogą trwać 10 lat. Lista zgodnie z planem działań ma podlegać konsultacjom. Proponowane wskaźniki są z uwagi na trudności w dostępie do danych oraz niejasne uzasadnienie ich zasadności nie mogą zostać wdrożone.
4620	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla	144	1. Większy eksport firm z polskim kapitałem. Kontekst: Strategia, realizując cel podniesienia konkurencyjności gospodarki, słusznie koncentruje się na innowacyjności. W ocenie Rady brakuje jednak miernika, który bezpośrednio odzwierciedla zdolność polskich	odpowiedź w uwadze: 3564

			innowacji i wzrostu firm		przedsiębiorstw do konkutowania na rynkach międzynarodowych – czyli poziomu ich internacjonalizacji. Pozyskiwanie klientów i kontraktów na rynkach zagranicznych jest najpełniejszym testem jakości, efektywności i innowacyjności gospodarki, a zarazem kluczowym czynnikiem długofalowej odporności i wzrostu. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na wzroście poziomu internacjonalizacji rodzimych firm. Propozycja wskaźnika: Udział przychodów ze sprzedaży na eksport (towarów i usług) przedsiębiorstw z większościowym udziałem polskiego kapitału >30% w relacji do PKB w 2035 roku. Stan obecny: Według naszych wyliczeń w 2024 roku eksport przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego w relacji do PKB wyniósł ok. 21,5%¹. Wzrost o 8,5 punktów procentowych w ciągu dekady wydaje nam się ambitny, ale osiągalny. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, gdyż Główny Urząd Statystyczny nie podaje do publicznej wiadomości zbiorczych danych na temat wartości eksportu towarów i usług przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego. Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane GUS przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić GUS do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną znaczenia internalizacji firm z polskim kapitałem. Uzasadnienie: Wzrost liczby firm z polskim kapitałem prowadzących działalność eksportową jest kluczowy dla zwiększenia konkurencyjności gospodarki, wzmocnienia odporności przedsiębiorstw i stymulowania innowacyjności. Badania wykazują, że firmy eksportujące charakteryzują się wyższą produktywnością i szybciej adoptują innowacje. Internacjonalizacja sprzyja transferowi technologii, zwiększa efektywność procesów produkcyjnych i pozwala wykorzystać efekty skali. Eksport wymusza także standaryzację procesów i podnoszenie jakości produktów, co bezpośrednio przekłada się na konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw na rynku globalnym. Z punktu widzenia gospodarki narodowej, wyższy udział firm eksportujących z polskim kapitałem zwiększa odporność na wahania krajowego popytu i umożliwia dywersyfikację rynków zbytu. Dodatkowo, rozwój eksportu wymaga od firm podnoszenia kompetencji menedżerskich, zarządczych i logistycznych, co przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego i podnosi kwalifikacje całego rynku pracy. W ten sposób argumentują np. autorzy Raportu „Nowy Model Rozwoju Polski” (na zlecenie Pulsu Biznesu i Fundacji Przyjazny Kraj, zrealizowany przez think-tank Spoddatai). Autorzy podnoszą, że dotychczasowy model rozwoju Polski się wyczerpał, stąd potrzebujemy rodzimych, prywatnych firm globalnych, by wyrwać się z pułapki średniego dochodu. Musimy przejść na wyższy poziom — stać się krajem, który tworzy, posiada i rozwija własne marki o globalnym zasięgu. Tylko wtedy zatrzymamy kapitał, stworzymy innowacyjne miejsca pracy i zaczniemy realnie wpływać na światowe trendy. Zaproponowany wskaźnik realizuje tą nową wizję rozwoju.	
462 1	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	164	Koszty energii elektrycznej dla przemysłu konkurencyjne wobec USA, Chin i UE. Kontekst: Autorzy Strategii dostrzegają związek pomiędzy konkurencyjnością gospodarki a transformacją energetyczną. Wskaźniki nr 34 i nr 35 zakładają zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w krajowym miksie energetycznym. Z perspektywy przedsiębiorstw prowadzących produkcję w Polsce i konkurujących na rynkach globalnych, sam ten wskaźnik nie ma jednak kluczowego znaczenia. Wzrost udziału OZE w miksie energetycznym nie gwarantuje bowiem uzyskania konkurencyjnych cen energii w porównaniu z innymi producentami z Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych czy Chin. Dla przemysłu decydujące znaczenie mają relatywne ceny energii, czyli ich poziom w odniesieniu do kosztów ponoszonych przez globalnych konkurentów. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na dwóch innych wskaźnikach. Propozycja wskaźników: Relatywna średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej (w euro/MWh) na poziomie średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w USA i w Chinach w 2035 roku. Relatywna cena energii elektrycznej dla przemysłu w Polsce (w euro/MWh) na poziomie <90% średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w UE. Stan obecny: Według raportu Center for European Policy Analysis w 2023 roku średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej wyniosła 186,7 €/MWh, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych była ponad dwukrotnie niższa – 72,7 €/MWh, a w Chinach – 88 €/MWh. W Polsce w tym okresie średnia cena dla przemysłu	Uwaga powtórzona - 3561

					wyniosła 182 €/MWh. Oznacza to, że cena energii dla naszych producentów w 2023 roku kształtowała się na poziomie: 97% średniej UE; 250% wobec cen w USA i 207% wobec cen w Chinach. Proponujemy, by w ciągu dekady postawić sobie bardzo ambitny cel doprowadzenia do wyrównania cen energii dla przemysłu w UE, USA i Chinach. Uzasadnienie: Utrzymanie konkurencyjnych cen energii stanowi kluczowy warunek rozwoju produkcji przemysłowej w Polsce i w Europie. Sama rozbudowa odnawialnych źródeł energii nie zapewni konkurencyjności gospodarki, jeśli równocześnie nie zostaną stworzone warunki do dostarczania taniej, stabilnej i przewidywalnej energii elektrycznej. Dlatego proponowany wskaźnik jest jedynym realnie rynkowym miernikiem skuteczności transformacji energetycznej. Jeżeli ceny energii dla producentów w Polsce będą nadal oddalać się od poziomów notowanych u naszych globalnych konkurentów, polskie firmy produkcyjne — chcąc utrzymać konkurencyjność kosztową — będą zmuszone przenosić swoje moce wytwórcze do innych części świata. Taki scenariusz oznaczałby dalszą marginalizację gospodarczą Europy. Tania energia to niższe koszty produkcji, większa odporność przedsiębiorstw oraz silniejsza gospodarka. Proponowany wskaźnik pozwoli w sposób obiektywny ocenić, czy transformacja energetyczna przebiega zgodnie z potrzebą zachowania konkurencyjności gospodarki i bezpieczeństwa energetycznego Polski.	
462 2	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	206	Większy udział firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych. Kontekst: Strategia, w ramach celu dotyczącego budowy odporności państwa, zakłada wzrost wydatków na obronność, co znajduje odzwierciedlenie we Wskaźniku nr 42 – udziale wydatków obronnych w PKB. Taki miernik pozwala ocenić ogólną skalę zaangażowania państwa w rozwój potencjału obronnego, lecz nie dostarcza informacji o strukturze tych nakładów, ani o ich wpływie na krajowy potencjał przemysłowy i technologiczny. Brakuje zatem wskaźnika, który odzwierciedlałby udział krajowego kapitału, krajowych wykonawców oraz kompetencji technologicznych w strukturze zamówień publicznych sektora obronnego. Wskaźnik ten pozwoliłby ocenić, w jakim stopniu rosnące wydatki na obronność realnie wspierają rozwój polskiego przemysłu obronnego, transfer technologii oraz wzmacnianie krajowych łańcuchów dostaw. Z perspektywy długoterminowej odporności państwa równie istotne jak poziom samych nakładów jest to, gdzie i w jaki sposób są one wydatkowane. Utrzymanie wysokiego udziału krajowych podmiotów w realizacji zamówień obronnych zwiększa bezpieczeństwo dostaw, sprzyja rozwojowi kompetencji technologicznych oraz wzmacnia niezależność strategiczną Polski i całej Unii Europejskiej. Wprowadzenie takiego wskaźnika umożliwiłoby bardziej kompleksową ocenę efektywności polityki obronnej – nie tylko w wymiarze ilościowym (poziom wydatków), lecz także jakościowym (struktura i krajowa wartość dodana). Propozycja wskaźnika: Udział wydatków obronnych kierowanych bezpośrednio do przedsięwzięć z większościowym polskim kapitałem >20% w łącznej wartości zamówień w latach 2026- 2035. Stan obecny: Według dostępnych informacji, w ciągu pierwszych pięciu miesięcy 2025 roku Agencja Uzbrojenia zawarła umowy o łącznej wartości blisko 22 mld PLN. W tym: z podmiotami zagranicznymi – 14 mld PLN (64%); z grupy kapitałowej PGZ – blisko 7 mld PLN (32%); z polskimi podmiotami spoza grupy kapitałowej PGZ – ok. 780 mln PLN (4%). Oznaczałoby to, że średnio wydatki obronne kierowane bezpośrednio przez Agencję Uzbrojenia do polskich prywatnych przedsiębiorstw wynoszą ok. 4%. Proponowany wskaźnik podnosi tę wartość o 16 punktów procentowych. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, w oparciu o pewien wąski przedział czasowy (styczeń-maj 2025). Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane MON za lata 2022-2024 przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić MON do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną rosnącego znaczenia firm z polskim kapitałem w wydatkach obronnych. Uzasadnienie: Zwiększenie udziału firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych jest kluczowym elementem budowania bezpieczeństwa technologicznego i strategicznego państwa. Wsparcie krajowego przemysłu zbrojeniowego zmniejsza zależność od zagranicznych dostawców. Jest to szczególnie istotne w kontekście niestabilnej sytuacji geopolitycznej. Ponadto kierowanie środków publicznych do krajowych firm generuje efekt mnożnikowy w gospodarce, w tym tworzenie miejsc pracy, wzrost wpływów podatkowych oraz rozwój kompetencji technologicznych, co przekłada się na stabilność finansową państwa. Analizy Europejskiej Komisji wskazują, że zwiększenie wydatków obronnych w kraju może znacząco wzmocnić lokalną gospodarkę i zdolność innowacyjną sektora przemysłowego. W długim okresie wspieranie krajowych przedsiębiorstw obronnych buduje strategiczną autonomię państwa, pozwalając lepiej reagować na zmieniające się warunki bezpieczeństwa międzynarodowego. Także raport NATO z 2023 roku podkreśla, że inwestycje w krajowy przemysł obronny są niezbędne dla utrzymania zdolności obronnych i odporności państw członkowskich w obliczu nowych wyzwań strategicznych. Wprowadzenie wskaźnika mierzącego	Powtórzenie z uwagą nr 3562.

					udział wydatków obronnych kierowanych do firm z większościowym polskim kapitałem pozwoli na skuteczne monitorowanie postępów w budowaniu odporności państwa.	
462 3	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	183	Suwerenność surowcowa poprzez zwiększenie krajowych mocy recyklingowych. Kontekst: Strategia wyznacza Priorytety 2.5 – Transformacja energetyczna oraz 2.6 – Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, słusznie nawiązując do potrzeb prowadzenia skutecznej polityki surowcowej oraz wdrażania modelu gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Pomimo coraz sprawniej funkcjonującego systemu gospodarki odpadami i rosnącej efektywności selektywnej zbiórki, znaczna część wysokiej jakości surowców wtórnych wciąż trafia do recyklingu poza granicami Polski. Oznacza to utratę potencjału gospodarczego, technologicznego i energetycznego, który mógłby wspierać rozwój krajowego przemysłu i ograniczać zależność od importu surowców pierwotnych. Strategia w obecnym kształcie przewiduje wdrożenie systemu kaucyjnego oraz pakietu działań wspierających gospodarkę o obiegu zamkniętym, jednak brakuje konkretnych wskaźników i celów, które umożliwiłyby mierzenie postępów oraz skuteczności tych inicjatyw. Stąd proponujemy wprowadzenie wskaźnika monitorującego udział krajowych mocy recyklingowych w całkowitej masie przetwarzanych surowców wtórnych. Pozwoliłoby to ocenić, w jakim stopniu Polska zwiększa swoją suwerenność surowcową, buduje lokalne łańcuchy wartości i tworzy nowe źródła krajowej wartości dodanej w sektorach materiałów strategicznych. Wzmocnienie krajowych zdolności recyklingowych to nie tylko element polityki środowiskowej, lecz także narzędzie wzmacniania bezpieczeństwa gospodarczego i przemysłowego – podobnie jak w przypadku bezpieczeństwa energetycznego czy obronnego. Propozycja wskaźnika: Wskaźnik Cyrkularności (Circular Material Use Rate, CMUR) na poziomie >średniej Unii Europejskiej w 2035 roku. Stan obecny: CMUR na poziomie Unii Europejskiej od lat utrzymuje się na podobnym niskim poziomie (10,7% w 2010 r., 11,8% w 2023 r.). Według unijnych ambicji wskaźnik ten ma zostać podwojony do roku 2030. Polska na tle Europy wypada niestety bardzo słabo (spadek z 11,1% w 2010r. do 7,5% w 2023 r.). Powyższy wskaźnik mierzy cyrkularne wykorzystanie materiałów, które jest przybliżane ilością odpadów poddanych recyklingowi w krajowych zakładach odzysku pomniejszoną o ilość odpadów importowanych przeznaczonych do odzysku i powiększoną o ilość odpadów eksportowanych przeznaczonych do odzysku za granicą, podzieloną przez wykorzystanie materiałów. Proponowany wskaźnik zakłada realistyczny cel, by Wskaźnik Cyrkularności roś w Polsce analogicznie do średniej UE. Uzasadnienie: Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych stanowi nie tylko szansę na tworzenie nowych miejsc pracy, lecz przede wszystkim kluczowy element wzmacniania suwerenności surowcowej Polski. W obliczu rosnącej globalnej konkurencji o dostęp do surowców, w szczególności surowców krytycznych, rozwój krajowych zdolności odzysku i przetwarzania materiałów staje się strategicznym priorytetem gospodarki. Rozbudowa infrastruktury recyklingowej pozwala utrzymać w obiegu krajowym cenne zasoby, które dotąd w znacznej części trafiały do ponownego przetworzenia poza granicami Polski, generując wartość dodaną w innych gospodarkach. Wzmocnienie krajowego sektora recyklingu oznacza zatem nie tylko zatrzymanie kapitału i know-how w kraju, ale również zmniejszenie ryzyka związanego z przerwami w globalnych łańcuchach dostaw oraz ograniczenie uzależnienia od importu surowców pierwotnych. Rozwój nowoczesnych technologii recyklingu, w tym w obszarach metali ziem rzadkich, baterii, tworzyw sztucznych i komponentów elektronicznych, może stać się impulsem dla innowacji przemysłowych i inwestycji w badania i rozwój. W perspektywie długofalowej wzmocni to konkurencyjność krajowego przemysłu i przyczyni się do budowy bardziej odpornej, zrównoważonej gospodarki opartej na obiegu zamkniętym. Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych to więc nie tylko działanie proekologiczne, lecz także strategiczna inwestycja w bezpieczeństwo gospodarcze, technologiczne i surowcowe państwa.	Uwaga nieuwzględniona. Polska zobowiązana jest przepisami UE do osiągania odpowiednich poziomów, m.in. recyklingu odpadów komunalnych. Ponadto cele środowiskowe są wyznaczone w poszczególnych planach krajowych (np. Kpgo2028). W tych programach zidentyfikowano również obecne moce przerobowe instalacji do zagospodarowania odpadów oraz określono potrzeby w tym zakresie na kolejne lata.
462 4	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	4	Większy eksport firm z polskim kapitałem. Kontekst: Strategia, realizując cel podniesienia konkurencyjności gospodarki, słusznie koncentruje się na innowacyjności. W ocenie Rady brakuje jednak miernika, który bezpośrednio odzwierciedla zdolność polskich przedsiębiorstw do konkutowania na rynkach międzynarodowych – czyli poziomu ich internacjonalizacji. Pozyskiwanie klientów i kontraktów na rynkach zagranicznych jest najpełniejszym testem jakości, efektywności i innowacyjności gospodarki, a zarazem kluczowym czynnikiem długofalowej odporności i wzrostu. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na wzroście poziomu internacjonalizacji rodzimych firm. Propozycja wskaźnika: Udział przychodów ze sprzedaży na eksport (towarów i usług) przedsiębiorstw z większościowym udziałem polskiego kapitału >30% w relacji do PKB w 2035 roku. Stan obecny: Według naszych wyliczeń w 2024 roku eksport przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego w relacji do PKB wyniósł ok. 21,5%1. Wzrost o 8,5 punktów procentowych w ciągu dekady wydaje nam się ambitny, ale osiągalny. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, gdyż Główny Urząd Statystyczny	odpowiedź w uwadze: 3564

					nie podaje do publicznej wiadomości zbiorczych danych na temat wartości eksportu towarów i usług przedsiębiorstw z większościowym udziałem kapitału polskiego. Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane GUS przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić GUS do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną znaczenia internalizacji firm z polskim kapitałem. Uzasadnienie: Wzrost liczby firm z polskim kapitałem prowadzących działalność eksportową jest kluczowy dla zwiększenia konkurencyjności gospodarki, wzmocnienia odporności przedsiębiorstw i stymulowania innowacyjności. Badania wykazują, że firmy eksportujące charakteryzują się wyższą produktywnością i szybciej adoptują innowacje. Internacjonalizacja sprzyja transferowi technologii, zwiększa efektywność procesów produkcyjnych i pozwala wykorzystać efekty skali. Eksport wymusza także standaryzację procesów i podnoszenie jakości produktów, co bezpośrednio przekłada się na konkurencyjność krajowych przedsiębiorstw na rynku globalnym. Z punktu widzenia gospodarki narodowej, wyższy udział firm eksportujących z polskim kapitałem zwiększa odporność na wahania krajowego popytu i umożliwia dywersyfikację rynków zbytu. Dodatkowo, rozwój eksportu wymaga od firm podnoszenia kompetencji menedżerskich, zarządczych i logistycznych, co przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego i podnosi kwalifikacje całego rynku pracy. W ten sposób argumentują np. autorzy Raportu „Nowy Model Rozwoju Polski” (na zlecenie Pulsu Biznesu i Fundacji Przyjazny Kraj, zrealizowany przez think-tank Spotdatai). Autorzy podnoszą, że dotychczasowy model rozwoju Polski się wyczerpał, stąd potrzebujemy rodzimych, prywatnych firm globalnych, by wyrwać się z pułapki średniego dochodu. Musimy przejść na wyższy poziom — stać się krajem, który tworzy, posiada i rozwija własne marki o globalnym zasięgu. Tylko wtedy zatrzymamy kapitał, stworzymy innowacyjne miejsca pracy i zaczniemy realnie wpływać na światowe trendy. Zaproponowany wskaźnik realizuje tę nową wizję rozwoju.	
462 5	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	4	Koszty energii elektrycznej dla przemysłu konkurencyjne wobec USA, Chin i UE. Kontekst: Autorzy Strategii dostrzegają związek pomiędzy konkurencyjnością gospodarki a transformacją energetyczną. Wskaźniki nr 34 i nr 35 zakładają zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w krajowym miksie energetycznym. Z perspektywy przedsiębiorstw prowadzących produkcję w Polsce i konkurujących na rynkach globalnych, sam ten wskaźnik nie ma jednak kluczowego znaczenia. Wzrost udziału OZE w miksie energetycznym nie gwarantuje bowiem uzyskania konkurencyjnych cen energii w porównaniu z innymi producentami z Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych czy Chin. Dla przemysłu decydujące znaczenie mają relatywne ceny energii, czyli ich poziom w odniesieniu do kosztów ponoszonych przez globalnych konkurentów. Dlatego Strategia powinna koncentrować się na dwóch innych wskaźnikach. Propozycja wskaźników: Relatywna średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej (w euro/MWh) na poziomie średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w USA i w Chinach w 2035 roku. Relatywna cena energii elektrycznej dla przemysłu w Polsce (w euro/MWh) na poziomie <90% średniej ceny energii elektrycznej dla przemysłu w UE. Stan obecny: Według raportu Center for European Policy Analysis w 2023 roku średnia cena energii elektrycznej dla przemysłu w Unii Europejskiej wyniosła 186,7 €/MWh, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych była ponad dwukrotnie niższa – 72,7 €/MWh, a w Chinach – 88 €/MWh. W Polsce w tym okresie średnia cena dla przemysłu wyniosła 182 €/MWh. Oznacza to, że cena energii dla naszych producentów w 2023 roku kształtowała się na poziomie: 97% średniej UE; 250% wobec cen w USA i 207% wobec cen w Chinach. Proponujemy, by w ciągu dekady postawić sobie bardzo ambitny cel doprowadzenia do wyrównania cen energii dla przemysłu w UE, USA i Chinach. Uzasadnienie: Utrzymanie konkurencyjnych cen energii stanowi kluczowy warunek rozwoju produkcji przemysłowej w Polsce i w Europie. Sama rozbudowa odnawialnych źródeł energii nie zapewni konkurencyjności gospodarki, jeśli równocześnie nie zostaną stworzone warunki do dostarczania taniej, stabilnej i przewidywalnej energii elektrycznej. Dlatego proponowany wskaźnik jest jedynym realnie rynkowym miernikiem skuteczności transformacji energetycznej. Jeżeli ceny energii dla producentów w Polsce będą nadal oddalać się od poziomów notowanych u naszych globalnych konkurentów, polskie firmy produkcyjne — chcąc utrzymać konkurencyjność kosztową — będą zmuszone przenosić swoje moce wytwórcze do innych części świata. Taki scenariusz oznaczałby dalszą marginalizację gospodarczą Europy. Tania energia to niższe koszty produkcji, większa odporność przedsiębiorstw oraz silniejsza gospodarka. Proponowany wskaźnik pozwoli w sposób obiektywny ocenić, czy transformacja energetyczna przebiega zgodnie z potrzebą zachowania konkurencyjności gospodarki i bezpieczeństwa energetycznego Polski.	Uwaga powtórzona - 3561

462 6	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	5	Większy udział firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych. Kontekst: Strategia, w ramach celu dotyczącego budowy odporności państwa, zakłada wzrost wydatków na obronność, co znajduje odzwierciedlenie we Wskaźniku nr 42 – udziale wydatków obronnych w PKB. Taki miernik pozwala ocenić ogólną skalę zaangażowania państwa w rozwój potencjału obronnego, lecz nie dostarcza informacji o strukturze tych nakładów, ani o ich wpływie na krajowy potencjał przemysłowy i technologiczny. Brakuje zatem wskaźnika, który odzwierciedlałby udział krajowego kapitału, krajowych wykonawców oraz kompetencji technologicznych w strukturze zamówień publicznych sektora obronnego. Wskaźnik ten pozwoliłby ocenić, w jakim stopniu rosnące wydatki na obronność realnie wspierają rozwój polskiego przemysłu obronnego, transfer technologii oraz wzmocnienie krajowych łańcuchów dostaw. Z perspektywy długoterminowej odporności państwa równie istotne jak poziom samych nakładów jest to, gdzie i w jaki sposób są one wydatkowane. Utrzymanie wysokiego udziału krajowych podmiotów w realizacji zamówień obronnych zwiększa bezpieczeństwo dostaw, sprzyja rozwojowi kompetencji technologicznych oraz wzmocnia niezależność strategiczną Polski i całej Unii Europejskiej. Wprowadzenie takiego wskaźnika umożliwiłoby bardziej kompleksową ocenę efektywności polityki obronnej – nie tylko w wymiarze ilościowym (poziom wydatków), lecz także jakościowym (struktura i krajowa wartość dodana). Propozycja wskaźnika: Udział wydatków obronnych kierowanych bezpośrednio do przedsię- biorstw z większościowym polskim kapitałem >20% w łącznej wartości zamówień w latach 2026- 2035. Stan obecny: Według dostępnych informacji, w ciągu pierwszych pięciu miesięcy 2025 roku Agencja Uzbrojenia zawarła umowy o łącznej wartości blisko 22 mld PLN. W tym: z podmiotami zagranicznymi – 14 mld PLN (64%); z grupy kapitałowej PGZ – blisko 7 mld PLN (32%); z polskimi podmiotami spoza grupy kapitałowej PGZ – ok. 780 mln PLN (4%). Oznaczałoby to, że średnio wydatki obronne kierowane bezpośrednio przez Agencję Uzbrojenia do polskich prywatnych przedsiębiorstw wynoszą ok. 4%. Proponowany wskaźnik podnosi tę wartość o 16 punktów procentowych. Jednocześnie należy zaznaczyć, że są to dane szacunkowe, w oparciu o pewien wąski przedział czasowy (styczeń-maj 2025). Stąd podaną wartość należałoby zweryfikować w oparciu o dane MON za lata 2022- 2024 przed ostatecznym zatwierdzeniem w Strategii. Jednocześnie należałoby zachęcić MON do regularnego podawania do publicznej wiadomości tej informacji, co budowałoby świadomość społeczną rosnącego znaczenia firm z polskim kapitałem w wydatkach obronnych. Uzasadnienie: Zwiększenie udziału firm z polskim kapitałem w zamówieniach obronnych jest klu- czowym elementem budowania bezpieczeństwa technologicznego i strategicznego państwa. Wsparcie krajowego przemysłu zbrojeniowego zmniejsza zależność od zagranicznych dostawców. Jest to szczególnie istotne w kontekście niestabilnej sytuacji geopolitycznej. Ponadto kierowanie środków publicznych do krajowych firm generuje efekt mnożnikowy w gospodarce, w tym tworzenie miejsc pracy, wzrost wpływów podatkowych oraz rozwój kompetencji technologicznych, co prze- kłada się na stabilność finansową państwa. Analizy Europejskiej Komisji wskazują, że zwiększenie wydatków obronnych w kraju może znacząco wzmocnić lokalną gospodarkę i zdolność innowacyjną sektora przemysłowego. W długim okresie wspieranie krajowych przedsiębiorstw obronnych buduje strategiczną autonomię państwa, pozwalając lepiej reagować na zmieniające się warunki bezpie- czeństwa międzynarodowego. Także raport NATO z 2023 roku podkreśla, że inwestycje w krajowy przemysł obronny są niezbędne dla utrzymania zdolności obronnych i odporności państw członkow- skich w obliczu nowych wyzwań strategicznych. Wprowadzenie wskaźnika mierzącego udział wydat- ków obronnych kierowanych do firm z większościowym polskim kapitałem pozwoli na skuteczne monitorowanie postępów w budowaniu odporności państwa	Powtórzenie z uwagą nr 3562.
462 7	Inne	Rada Polskich Przedsiębiorców Globalnych	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	4	Suwerenność surowcowa poprzez zwiększenie krajowych mocy recyklingowych. Kontekst: Strategia wyznacza Priorytety 2.5 – Transformacja energetyczna oraz 2.6 – Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, słusznie nawiązując do potrzeb prowadzenia skutecznej polityki surowcowej oraz wdrażania modelu gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Pomimo coraz sprawniej funkcjonującego systemu gospodarki odpadami i rosnącej efektywności selektywnej zbiórki, znaczna część wysokiej jakości surowców wtórnych wciąż trafia do recyklingu poza granicami Polski. Oznacza to utratę potencjału gospodarczego, technologicznego i energetycznego, który mógłby wspierać rozwój krajowego przemysłu i ograniczać zależność od importu surowców pierwotnych. Strategia w obecnym kształcie przewiduje wdrożenie systemu kaucyjnego oraz pakietu działań wspierających gospodarkę o obiegu zamkniętym, jednak brakuje konkretnych wskaźników i celów, które umożliwiłyby mierzenie postępów oraz skuteczności tych inicjatyw. Stąd proponujemy wprowadzenie wskaźnika monitorującego udział krajowych mocy recyklingowych w całkowitej masie przetwarzanych surowców wtórnych. Pozwoliłoby to ocenić, w jakim stopniu Polska zwiększa swoją suwerenność surowcową, buduje lokalne łańcuchy wartości i tworzy nowe źródła krajowej wartości dodanej w sektorach materiałów strategicznych. Wzmocnienie	Uwaga powtórzona - 3563

					krajowych zdolności recyklingowych to nie tylko element polityki środowiskowej, lecz także narzędzie wzmocnienia bezpieczeństwa gospodarczego i przemysłowego – podobnie jak w przypadku bezpieczeństwa energetycznego czy obronnego. Propozycja wskaźnika: Wskaźnik Cyrkularności (Circular Material Use Rate, CMUR) na poziomie >średniej Unii Europejskiej w 2035 roku. Stan obecny: CMUR na poziomie Unii Europejskiej od lat utrzymuje się na podobnym niskim poziomie (10,7% w 2010 r., 11,8% w 2023 r.). Według unijnych ambicji wskaźnik ten ma zostać podwojony do roku 2030. Polska na tle Europy wypada niestety bardzo słabo (spadek z 11,1% w 2010r. do 7,5% w 2023 r.). Powyższy wskaźnik mierzy cyrkularne wykorzystanie materiałów, które jest przybliżane ilością odpadów poddanych recyklingowi w krajowych zakładach odzysku pomniejszoną o ilość odpadów importowanych przeznaczonych do odzysku i powiększoną o ilość odpadów eksportowanych przeznaczonych do odzysku za granicą, podzieloną przez wykorzystanie materiałów. Proponowany wskaźnik zakłada realistyczny cel, by Wskaźnik Cyrkularności rósł w Polsce analogicznie do średniej UE. Uzasadnienie: Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych stanowi nie tylko szansę na tworzenie nowych miejsc pracy, lecz przede wszystkim kluczowy element wzmocnienia suwerenności surowcowej Polski. W obliczu rosnącej globalnej konkurencji o dostęp do surowców, w szczególności surowców krytycznych, rozwój krajowych zdolności odzysku i przetwarzania materiałów staje się strategicznym priorytetem gospodarki. Rozbudowa infrastruktury recyklingowej pozwala utrzymać w obiegu krajowym cenne zasoby, które dotąd w znacznej części trafiały do ponownego przetworzenia poza granicami Polski, generując wartość dodaną w innych gospodarkach. Wzmocnienie krajowego sektora recyklingu oznacza zatem nie tylko zatrzymanie kapitału i know-how w kraju, ale również zmniejszenie ryzyka związanego z przerwami w globalnych łańcuchach dostaw oraz ograniczenie uzależnienia od importu surowców pierwotnych. Rozwój nowoczesnych technologii recyklingu, w tym w obszarach metali ziem rzadkich, baterii, tworzyw sztucznych i komponentów elektronicznych, może stać się impulsem dla innowacji przemysłowych i inwestycji w badania i rozwój. W perspektywie długofalowej wzmocni to konkurencyjność krajowego przemysłu i przyczyni się do budowy bardziej odpornej, zrównoważonej gospodarki opartej na obiegu zamkniętym. Zwiększenie krajowych mocy recyklingowych to więc nie tylko działanie proekologiczne, lecz także strategiczna inwestycja w bezpieczeństwo gospodarcze, technologiczne i surowcowe państwa.	
4628	Samorząd	Gmina Skarżysko-Kamienna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	29	Proszę o ujęcie w Załączniku 1 Planie działań na lata 2026-2029 zadania „Budowa zbiornika Bzin na rzece Kamiennej” jako inwestycji o strategicznym znaczeniu dla ochrony przed powodzią północnej części województwa świętokrzyskiego Celem tej inwestycji oprócz ochrony przeciwpowodziowej są funkcja retencyjna, rekreacyjna. Organem odpowiedzialnym za realizację ww. inwestycji jest PGW Wody Polskie. Źródła finansowania: budżet państwa Umiejscowienie w Strategii: 2.6 Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Kierunek działań: Zarządzanie ryzykiem powodziowym i infrastruktura przeciwpowodziowa	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
4629	Samorząd	Gmina Opatów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Uwaga do fragmentu dotyczącego delimitacji Osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych Zasadne jest ponowne przeanalizowanie delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim. W obecnym kształcie Strategii jako subregiony funkcjonalne wskazano jedynie dwa miasta – Kielce i Ostrowiec Św., co w sposób znaczący ogranicza potencjał rozwojowy województwa. W porównaniu z innymi regionami, nawet mniejsze województwa – zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności – jak np. województwo opolskie, posiadają trzy obszary funkcjonalne, co unaocznia dysproporcję w podejściu do delimitacji. W związku z tym wnosimy o rozszerzenie liczby wyznaczonych obszarów funkcjonalnych w województwie świętokrzyskim poprzez utworzenie nowego obszaru miejskiego obejmującego Opatów, Skarżysko-Kamienną, Starachowice oraz Sandomierz. Proponowany obszar, oparty na istniejących powiązaniach komunikacyjnych, gospodarczych i społecznych, posiada realny potencjał do pełnienia funkcji subregionalnej. Powiat Opatowski położony jest w środkowo-wschodniej części województwa, na przecięciu kluczowych szlaków komunikacyjnych. Przez jego teren przebiega droga ekspresowa S74 – tzw. „Bursztynowy Szlak”, stanowiąca główne połączenie w kierunku Kielc i Lublina, a trwająca budowa obwodnicy Opatowa oraz planowane dokończenie całego odcinka S74 dodatkowo wzmocniają jego pozycję komunikacyjną. Tak korzystne położenie tworzy realne	Powtórzenie z uwagą nr 2273-2275.

					warunki dla rozwoju usług, przedsiębiorczości i nowych inwestycji, zarówno w sektorze przemysłowym, jak i turystycznym. Utworzenie w ramach Strategii nowego subregionu Opatów, obejmującego obszar funkcjonalny obejmujący: Ożarów, Trałów, Lipnik, Iwaniska, Baćkowice, Wojciechowiec, pozwoliłoby: - poprawić jakość życia mieszkańców poprzez wzmocnienie usług publicznych – w tym ochrony zdrowia i transportu zbiorowego (w oparciu o już funkcjonujący Powiatowy Zakład Transportu w Opatowie) - rozwinąć mieszkalnictwo i lokalny rynek pracy, także w formule „sypialni” dla regionalnego ośrodka – Kielc, - zwiększyć atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną dzięki czystemu środowisku, walorom historycznym (Opatów – miasto o bogatej tradycji i unikalnych zabytkach), zdrowemu stylowi życia i produkcji żywności wysokiej jakości, - przyciągnąć młode pokolenie poprzez rozwój modelu pracy zdalnej i tworzenie warunków do osiedlania się w mniejszych, ekologicznych i bezpiecznych ośrodkach. Wzmocnienie potencjału powiatu opatowskiego poprzez ukierunkowaną politykę mieszkaniową, zdrowotną i inwestycje w infrastrukturę drogową, edukacyjną i szpitalną pozwoli na utrwalenie policentrycznego modelu rozwoju województwa świętokrzyskiego oraz zrównoważenie sieci osadniczej kraju. W związku z powyższym wnosimy o zmianę delimitacji osi dla policentrycznych sieci miast i obszarów funkcjonalnych poprzez dodanie nowego obszaru funkcjonalnego obejmującego miasta powiatu Opatowskiego, z uwzględnieniem jego strategicznego położenia przy drodze ekspresowej S74 – „Bursztynowym Szlaku”, łączącej Kielce i Lublin, jako elementu wzmacniającego spójność komunikacyjną i rozwojową całego regionu świętokrzyskiego.	
4630	Samorząd	Gmina Opatów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Należy zwrócić uwagę na przepisy związane z wyłączeniem gruntów rolnych z produkcji rolnej. Aktualnie obowiązujące przepisy uniemożliwiają praktycznie wykorzystanie ziemi rolnej do III klasy włącznie dla rozwoju usług i przemysłu, także w obrębie przylegającym do węzłów komunikacyjnych i dróg szybkiego ruchu. Przykład wyludniającej się i starzejącej Gminy Opatów w województwie świętokrzyskim pokazuje, że niewielkie gminy położone na ziemiach dobrej klasy są pomimo istnienia na ich terenie dróg szybkiego ruchu wyłączone z możliwości rozwoju infrastrukturalnego w związku z przepisami, które czynią jakiegokolwiek inwestycje na tym terenie niemożliwymi lub abstrakcyjnie kosztownymi ze względu na konieczność uiszczania ogromnych opłat za wyłączenie gruntów z produkcji rolnej. Taki stan rzeczy powoduje odpływ miejsc pracy, a wraz z nimi odpływ młodych ludzi do dużych miast. To z kolei pociąga za sobą konieczność zapewnienia opieki osobom starszym, którzy pozostają na terenie gminy, ale są pozbawione opieki dzieci które wyjechały za pracę. Umożliwienie rozwoju małych gmin w oparciu o powstającą infrastrukturę drogową zapewniłoby dodatkowe dochody dla gmin, ale również ograniczyłoby wydatki na opiekę instytucjonalną nad samotnymi osobami starszymi. Postuluje się wprowadzenie przepisów umożliwiających likwidację lub znaczące zmniejszenie opłat za wyłączenie z produkcji rolnej ziemi I, II i III klasy znajdującej się w obszarach administracyjnych miast, bądź też położonych w odległości nie większej niż 1000 m od krawędzi pasa drogowego drogi szybkiego ruchu. Takie rozwiązanie pozwoli zachować bezpieczeństwo żywnościowe kraju, a jednocześnie umożliwi rozwój infrastrukturalny gmin położonych na ziemiach dobrej jakości	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom dokumentu kierunkowego, jakim jest średniookresowa strategia rozwoju kraju.
4631	Samorząd	Gmina Piła	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	ciąg dalszy uwagi z poprzedniego formularza •W aspekcie obronnym i bezpieczeństwa, Piła ma długie tradycje wojskowe. Na jej terenie funkcjonuje Wojskowe Centrum Rekrutacji odpowiadające m.in. za zapewnienie operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych i zapewnienie uzupełnienia potrzeb osobowych jednostek wojskowych oraz innych jednostek wykonujących zadania na rzecz obronności lub bezpieczeństwa państwa. W Pile działa też nowe Centrum Zarządzania Kryzysowego i Smart City. Inwestycja poprawi bezpieczeństwo zarówno podczas ewentualnych sytuacji kryzysowych, jak i codziennego zarządzania miastem. Ponadto, Piła charakteryzuje się również silnymi tradycjami wojskowymi – w mieście i jego okolicach zamieszkuje znaczna liczba emerytowanych żołnierzy i pracowników resortu obrony narodowej, co stanowi istotny potencjał społeczny i kadrowy. Na terenie miasta Piły, funkcjonuje 1 Regionalna Baza Logistyczna -jednostka logistyczna SZ RP, podporządkowana Inspektoratowi Wsparcia Sił Zbrojnych, jej głównym zadaniem bazy jest zabezpieczenie logistyczne jednostek wojskowych na obszarze północno-zachodniej	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

					części Polski. Jednocześnie należy zauważyć, iż węzłowy układ transportowy i dostępność terenów logistycznych w Pile, predestynują miasto, do roli regionalnego hubu dystrybucji w północnej Wielkopolsce. Piła dysponuje lądowiskiem, który posiada potencjał wsparcia w sytuacjach kryzysowych dla służb ratunkowych jak i służb wojskowych, którzy nie tylko mogą w sytuacji zagrożenia i kryzysowego wykorzystać do celów ratowniczych teren lotniska, lecz także może im służyć jako przestrzeń do ćwiczeń i skoordynowanych działań ratowniczych. Dodatkowym atutem dla wzmocnienia roli miasta Piły w zapewnieniu bezpieczeństwa Państwa, jest również usytuowanie 122 Batalionu Lekkiej Piechoty, który wchodzi w skład 12 Wielkopolskiej Brygady Obrony terytorialnej, która powstała aby zapewnić wsparcie podczas działań dla JST w sytuacjach kryzysowych w północnej Wielkopolsce. Piła jako największy ośrodek w północnej Wielkopolsce, pełni strategiczną funkcję w krajowym i regionalnym systemie bezpieczeństwa. A obszarze miasta koncentrują się instytucje, formacje i zasoby, które umożliwiają skuteczne reagowanie na zagrożenia oraz zapewniają wsparcie operacyjne dla sąsiednich gmin i powiatów. Miasto infrastrukturalnie dysponuje Szkołą Policji, magazynami logistycznymi do wsparcia wojsk, służbami państwowymi Policji, Strażą Pożarną i służb medycznych jak również Wojskiem Obrony Terytorialnej. Dzięki tej infrastrukturze Piła jest zdolna do pełnienia funkcji ośrodka koordynacji i wsparcia działań ratowniczych, logistycznych. W sytuacjach kryzysowych może stanowić punkt koncentracji służb, zaplecza transportowego i dystrybucyjnego, a także stać się centrum kierowania pomocą ludności. Miasto Piła, aktywnie rozwija współpracę z jednostkami wojskowymi, Policją, Strażą Pożarną oraz administracją rządową i samorządową w tej części województwa, dzięki temu stanowi filar regionalnego systemu bezpieczeństwa, łącząc potencjał struktur służb państwowych i lokalnych z doświadczeniem w zarządzaniu kryzysowym. •Piła jako centrum medyczne: W mieście działają 2 szpitale, hospicjum, Ośrodek Radioterapii oraz przychodnie specjalistyczne, udzielające pomocy mieszkańcom miasta oraz powiatów nie tylko sąsiadujących z Piłą, ale i dalszych. Największy podmiot medyczny w regionie, Szpital Specjalistyczny im. St. Staszica w Pile w 2024 r. udzielił pomocy i hospitalizacji w liczbie ponad 42 tys. przyjęć, w tym ok. 25 tys. przyjęć pacjentów spoza Piły (59%). Pacjenci spoza powiatu pilskiego stanowili ok. 40% ogółu pacjentów.	
463 2	Samorząd	Gmina Piła	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIETKI MIAST	14	ciąg dalszy uwagi nr 1 •Nadmienić należy, iż na terenie miasta funkcjonują szkoły o profilach wojskowych, medycznych i pożarniczych. Niewątpliwie, ważnym ośrodkiem w kształceniu w perspektywie bezpieczeństwa, staje się Akademia Nauk Stosowanych, która kształci na kierunkach: pielęgniarstwo, ratownictwo medyczne, kryminologia i kryminalistyka. Tak więc kształcenie w obszarze bezpieczeństwa rozpoczyna się już na poziomie szkoły ponadpodstawowej i może być kontynuowane w szkole wyższej w tej samej miejscowości. Dla samorządu gminnego, istotnym staje się, by obszar bezpieczeństwa i edukacja rozpoczynały się na poziomie szkoły podstawowej. Wdrażane są programy edukacyjne z obszaru bezpieczeństwa i realizowane są przez Straż Miejską W Pile. Każdy obszar bezpieczeństwa w ramach samorządowych kompetencji uzupełnia i wspiera działania wszystkich zainteresowanych służb i straży. Wzmacnianie potencjału ludzkiego, logistycznego i infrastrukturalnego w zapewnianiu i wzmacnianiu bezpieczeństwa, jest jednym z priorytetowych zadań Prezydenta Miasta Piły. •Piła to także regionalne centrum badawcze: W mieście swoje siedziby mają instytuty badawcze: centrum badawczo-rozwojowe firmy Signify (Philips), Centrum Badawczo - Rozwojowe OZE Spółka GWDA oraz Habitat Lunares - Space is More Sp. z o.o. Powstało także Centrum Edukacji Lotniczej. •Reasumując, miasto Piła stanowi centrum pracy, edukacji, lecznictwa oraz innych usług społecznych i kulturalnych dla mieszkańców co najmniej 16 gmin/miast z 2 województw, o łącznej liczbie ok. 225 tys. osób i powierzchni ok. 2800 km² kw. Podregion Pilski, obejmujący powiaty pilski, chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, wągrowiecki i złotowski liczy ok. 400 tys. mieszkańców.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
463 3	Samorząd	Gmina Piła	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Coroczna ewaluacja Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jest zbyt częsta. Wnoszę, aby ocena stanu realizacji Strategii była prowadzona nie częściej niż co dwa lata.	Ewaluacja Strategii nastąpi w 2030 r. w ramach przeglądu śródkresowego, corocznie będzie sporządzane Sprawozdanie z realizacji Planu działań na lata 2026-2029.
463 4	Samorząd	Gmina Piła	UWAGA OGÓLNA	0	•Nie ujęcie Piły jako stolicy regionalnej aglomeracji miejskiej pozbawi region naturalnego lidera i spowoduje w czasie wykluczenie mieszkańców subregionu Północnej Wielkopolski do ośrodka uniemożliwiającego ich rozwój. •W Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku brakuje zapisów dot. zagadnień rewitalizacji, która jest sprawdzonym i skutecznym narzędziem wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, w tym przemysłowych i powojennych. Rewitalizacja to proces długofalowy, umożliwia przywrócenie do życia zdegradowanej części	Uwaga o charakterze opinii

					miasta, nadanie im nowych funkcji, wpływa na rozwój i podniesienie życia mieszkańców miasta, ograniczenie ubóstwa i zagrożeń marginalizacją, zatrzymania tendencji odpływu mieszkańców. Kluczowe jest uzupełnienie zapisów w zakresie potrzeby podejmowania dalszych działań rewitalizacyjnych na obszarach rewitalizacji objętych GPR oraz zapewnienie samorządom długofalowych zewnętrznych źródeł współfinansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych. •Konieczne ustalenie regulacji dot. współpracy poszczególnych gmin i powiatów w związkach rozwojowych na granicy kilku województw. •Kryteria powstawania związków rozwojowych nie powinny wprost być związane z granicami administracyjnymi województw/powiatów.	
463 5	Organizacja pozarządowa	Centrum Myśli Strategicznych	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Proponujemy w ramach kierunku nr 5. Weryfikacja podejścia w publicznym wsparciu dla wzrostu i innowacyjności firm. Dodanie nowego podpunktu D. wynikającego z naszej poniższej rekomendacji tj. D. Zwiększenie udziału polskich przedsiębiorstw w rynku zamówień publicznych przy realizacji projektów strategicznych Polski rynek budowlany jest silnie napędzany zamówieniami publicznymi i będzie rósł wraz z planami inwestycyjnymi państwa. Struktura popytu powoduje jednak, że rolę generalnych wykonawców w projektach o wysokiej wartości często przejmują podmioty zagraniczne lub spółki kontrolowane kapitałem zagranicznym, podczas gdy przedsiębiorstwa z przewagą krajowego kapitału pozostają w roli podwykonawców. Główne bariery to: - Wymogi referencyjne i kadrowe oderwane od realiów rynku krajowego (trudna weryfikacja doświadczeń zagranicznych, ograniczona możliwość „budowania referencji” przez firmy krajowe). - Warunki finansowe: nieadekwatnie długie okresy gwarancji zrównane z rękojmią, dublowanie zabezpieczeń, krótkie terminy na dostarczenie gwarancji przy dużych kontraktach, ograniczanie katalogu instytucji udzielających gwarancji. - Brak standaryzacji kontraktów (różne wzorce, rozbieżne klauzule waloryzacyjne, katalogi kar, cesje), co utrudnia finansowanie i zwiększa koszty transakcyjne. - Niska transparentność postępowań prowadzonych na podstawie regulaminów własnych (poza PZP), w tym ograniczony dostęp do dokumentów i środków odwoławczych. Rekomendowane działania (kierunki interwencji) 1. Standaryzacja wzorców kontraktów dla projektów strategicznych: minimalny katalog postanowień (płatności, kary, gwarancje, cesje), ujednolicone klauzule waloryzacyjne o realnym działaniu. 2. Urealnienie polityki gwarancyjnej: rozdzielenie gwarancji od rękojmi, ograniczenie łącznych okresów do uzasadnionych technologicznie, zniesienie dublowania zabezpieczeń (jedno, jasno zdefiniowane zabezpieczenie per ryzyko). 3.SME-friendly & Poland-friendly procurement (w zgodzie z prawem UE): - zachęta do konsorcjów/partnerstw, - referencje „równoważne” zdobyte w Polsce (na mniejszych etapach) + ścieżka „budowania referencji” przez podwykonawców przechodzących do roli liderów, - weryfikowalność doświadczeń zagranicznych (jasne kryteria ekwiwalencji), - równe traktowanie banków i ubezpieczycieli jako gwarantów (o określonych ratingach/parametrach, nie tylko rodzaju instytucji). 4.Wsparcie finansowania kontraktów: - mechanizm wydłużonego terminu na dostarczenie gwarancji dla kontraktów wysokiej wartości, - „szybka ścieżka” w bankach/ubezpieczycielach dla projektów kluczowych (umowy ramowe BGK/KUKE + sektor prywatny), - centralny „pakiet gwarancyjny” (ramy i wzory dokumentów) do stosowania przez zamawiających.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.

					5. Transparentność postępowań poza PZP: standardy jawności, publikacja dokumentów, dostęp do środków odwoławczych i obowiązek sprawozdawczości z przebiegu postępowań (w tym inwestycji strategicznych). Skrócony opis: „W celu zwiększenia udziału polskich przedsiębiorstw w realizacji projektów strategicznych państwa, wprowadzimy standaryzację kluczowych warunków kontraktowych i klauzul waloryzacyjnych, urealnimy wymogi gwarancyjne (rozdzielenie gwarancji od rękoi, eliminacja dublowania zabezpieczeń), ułatwimy dostęp do instrumentów finansowania i gwarancji (w tym szybkie ścieżki dla projektów kluczowych), oraz zwiększymy transparentność postępowań prowadzonych na podstawie regulaminów własnych. Zamawiający będą stosować rozwiązania przyjazne MŚP i konsorcjom przy pełnym poszanowaniu zasad UE. Działania te wzmocnią konkurencję, odporność łańcuchów dostaw i zapewnią lepszą dyfuzję wartości dodanej w gospodarce.”	
463 6	Samorząd	Wójt Gminy Ryjewo	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
463 7	Samorząd	Wójt Gminy Ryjewo	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponuje się uzupełnić wykaz o ośrodek subregionalny Kwidzyn Ośrodek miejski – Kwidzyn Obszar funkcjonalny – Kwidzyn gm. w., Ryjewo, Sadlinki, Gardeja	Uwaga uwzględniona
463 8	Samorząd	Wójt Gminy Ryjewo	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proponuje się uwzględnienie Kwidzyna jako 3-go ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
463 9	Samorząd	Wójt Gminy Ryjewo	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Proponuje się dopisać: Kształtujące się subregionalne funkcje Kwidzyna mają kluczowe znaczenie dla rozwoju peryferyjnej, południowej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, dalszej poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i infrastruktury sportowej związanej ze sportem dzieci i młodzieży, oddziałujących w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z przemysłem papierniczym ,elektronicznym oraz spożywczym, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym kierunkiem oddziaływania będzie również rozwój usług edukacyjnych opartych m.in. o Powiślańską Szkołę Wyższą.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
464 0	Inne	Enea Elektrownia Połaniec S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	13	Województwo Świętokrzyskie: Dodać: Połaniec jest jednym z kluczowych ośrodków subregionalnych województwa świętokrzyskiego, silnie powiązanym funkcjonalnie z krajowym sektorem energetycznym poprzez działalność Enei Elektrowni Połaniec – strategicznego producenta energii w skali kraju. Wsparcie rozwoju Połanica jako jednego z kluczowych ośrodków transformacji energetycznej w województwie świętokrzyskim wiązać się będzie z pozyskiwaniem inwestycji wspierających modernizację sektora energetycznego oraz przekształcenia na rynku pracy. Działania te obejmą poprawę jakości usług publicznych, rozwój kompetencji zawodowych mieszkańców oraz wzmocnienie funkcji związanych z nowymi inwestycjami przemysłowymi, w szczególności w zakresie energetyki odnawialnej i gazowej. Istotnym elementem wsparcia będzie rozwój infrastruktury energetycznej, w tym rozbudowa łańcuchów dostaw i magazynów biomasy oraz sieci dystrybucyjnej gazu. Kluczową rolę w tym procesie odegra Enea Elektrownia Połaniec, której stabilne funkcjonowanie ma znaczenie nie tylko dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, lecz także lokalnie - dla zapewnienia dostaw ciepła wykorzystywanego w procesach przemysłowych, w tym w działalności	Uwaga powtórzona - 3712

					wydobywczej Kopalni Siarki Osiek. Transformacja energetyczna regionu obejmować będzie również wsparcie dla tworzenia wielkoskalowych magazynów energii elektrycznej oraz rozwoju infrastruktury do przetwarzania i magazynowania biomasy. Planowane jest także powstanie terminalu przeładunkowego w Grzybowie, który wzmocni pozycję regionu jako ważnego ognia krajowego i międzynarodowego łańcucha dostaw energii, łącząc system logistyczny Unii Europejskiej z Ukrainą. Podejmowane działania przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców, wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej gminy Połaniec i całego powiatu staszowskiego oraz do podniesienia konkurencyjności województwa świętokrzyskiego w procesie krajowej transformacji energetycznej. Wsparcie rozwoju Połańca stanowi zatem istotny element budowy nowoczesnej, zrównoważonej gospodarki opartej na czystych źródłach energii.	
464 1	Inne	Enea Elektrownia Połaniec S.A.	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	Dodanie obszaru OSI: Województwo świętokrzyskie, gmina Połaniec, powiat Staszów. Województwo Świętokrzyskie, gmina Osiek, powiat Staszów. Województwo Świętokrzyskie, gmina Staszów, powiat Staszów	Powtórzenie - 3711
464 2	Samorząd	Gmina Unisław	UWAGA OGÓLNA	0	Stanowisko Gminy Unisław dotyczące projektu Strategii Rozwoju Polski 2035 W imieniu Gminy Unisław wyrażamy pełne poparcie dla potencjału Metropolii Toruńskiej oraz jej znaczenia w strukturze przestrzennej kraju. Z uznaniem odnosimy się do zakwalifikowania Torunia do kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych, co w naszej ocenie trafnie odzwierciedla faktyczną rolę, jaką Toruń i jego obszar metropolitalny odgrywają w rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego i w procesie budowania policentrycznego układu kraju. Gmina Unisław w pełni zgadza się z postulatami, w szczególności: 1.Silne powiązania funkcjonalne z otoczeniem – codzienne migracje mieszkańców, wspólne przedsięwzięcia w zakresie transportu, edukacji, gospodarki odpadami i ochrony środowiska potwierdzają, że Toruń stanowi naturalne centrum spajające region. Integracja w ramach Metropolii Toruńskiej sprzyja równomiernemu rozwojowi gmin, w tym gmin wiejskich takich jak Unisław. 2.Rozwój gospodarczy i inwestycyjny gmin otaczających Toruń – popieramy podkreślenie roli gmin podmiejskich w kształtowaniu potencjału metropolii. Dostępność terenów inwestycyjnych, bliskość autostrady A1 oraz wspólne działania w zakresie promocji gospodarczej stanowią istotny impuls rozwojowy całego obszaru. 3.Potencjał demograficzny i mieszkaniowy – zauważamy rosnącą atrakcyjność gmin ościennych jako miejsca zamieszkania osób pracujących i uczących się w Toruniu. Ta tendencja sprzyja zrównoważonemu rozwojowi, wzmacniając lokalne społeczności i rynek pracy. 4.Współpraca samorządowa w ramach ZIT i Stowarzyszenia Metropolia Toruńska – Gmina Unisław od lat aktywnie uczestniczy w inicjatywach metropolitalnych, dostrzegając w nich realne korzyści w zakresie realizacji projektów infrastrukturalnych, społecznych i środowiskowych. Wspólne planowanie rozwoju stanowi fundament dla skutecznego wykorzystywania środków unijnych i krajowych. 5.Dziedzictwo kulturowe i walory przyrodnicze regionu –identyfikujemy się z potrzebą ochrony i promowania zasobów przyrodniczych Doliny Dolnej Wisły oraz wspólnego rozwijania oferty turystyczno-kulturalnej. Gmina Unisław, położona w sercu tego obszaru, postrzega współpracę w tym zakresie jako kluczową dla budowania rozpoznawalnej marki metropolii. Deklarujemy gotowość Gminy Unisław do dalszej współpracy w ramach Metropolii Toruńskiej, w szczególności w obszarach transportu publicznego, edukacji, ochrony środowiska, turystyki oraz cyfryzacji usług publicznych.	Uwaga uwzględniona
464 3	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	W ramach kluczowych elementów bezpieczeństwa sugerujemy uwzględnić również bezpieczeństwo żywnościowe, które jest kluczowym czynnikiem niezależności i odporności państwa oraz zapewnienia zdrowia obywateli. Priorytetyzacja bezpieczeństwa żywnościowego jest kluczowa dla budowania gotowości na kryzysy i stabilności w czasach współczesnych zagrożeń. Uwzględnienie tego aspektu umożliwia również podnoszenie konkurencyjności w sektorze żywnościowym poprzez wspieranie innowacyjnych metod produkcji żywności wzmacniającej odporność tego sektora.	Bezpieczeństwo żywnościowe jest opisane w Priorytecie 3.4.

					Jest to zgodne z priorytetami określonymi przez Unię Europejską: https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/food-security-and-affordability/	
464 4	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Sugerujemy zmianę zapisu: „nawyki żywieniowe: współczesny styl życia i łatwy dostęp do wysokoprzetworzonej żywności sprawiają, że trudno utrzymać zdrową dietę – niewłaściwe nawyki prowadzą do otyłości, która znacząco zwiększa ryzyko wielu chorób” na: „Nawyki żywieniowe: współczesny styl życia sprawia, że trudno utrzymać zdrową dietę. Niewłaściwe nawyki - w tym nadmierne spożycie soli, mięsa czerwonego i przetworów mięsnych, cukru i napojów słodzonych oraz produktów przetworzonych z dużą zawartością soli, cukrów i tłuszczów - prowadzą do otyłości i zwiększają ryzyko wielu chorób”. Takie brzmienie jest zgodne z wytycznymi Narodowego Centrum Edukacji Żywieniowej: https://ncez.pzh.gov.pl/abc-zywienia/talerz-zdrowego-zywienia/ Doprecyzowanie przytoczonego punktu ma na celu lepszą realizację Priorytetu 1.5 w praktyce oraz jasność w kwestii wyznaczonych celów.	Wprowadzono modyfikacje w treści Strategii w działaniu 1A.
464 5	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Dotyczy podpunktu 1A. Sugerujemy doprecyzowanie treści tego punktu o poniższy fragment: „Właściwe nawyki żywieniowe będą budowane na podstawie aktualnych wytycznych żywieniowych, w tym w szczególności: promocję spożycia warzyw, owoców, pełnoziarnistych zbóż, nasion roślin strączkowych, zdrowych tłuszczów (np. olej rzepakowy, oliwa z oliwek) oraz ograniczania czerwonego mięsa, produktów wysoko przetworzonych, cukru, soli i tłuszczów nasyconych. Edukacja żywieniowa będzie ważnym elementem profilaktyki zdrowotnej wdrażanej w ramach żywienia publicznego w placówkach oświaty poprzez wdrażanie diety planetarnej”. Takie doprecyzowanie treści tego zapisu gwarantuje jego realizację oraz jest zgodne z najnowszymi zaleceniami żywieniowymi Narodowego Centrum Edukacji Żywieniowej: https://ncez.pzh.gov.pl/abc-zywienia/talerz-zdrowego-zywienia/ https://ncez.pzh.gov.pl/dzieci-i-mlodziez/dieta-planetarna-w-zywieniu-dzieci/ Sugerujemy również uwzględnienie bardziej aktywnej roli Państwa w kreowaniu pożądaných nawyków żywieniowych jako fundamentu profilaktyki zdrowego stylu życia. Proponujemy, by w dokumencie zawrzeć zobowiązanie na poziomie administracji Państwa, do aktywnych działań na rzecz ułatwienia dostępu do zdrowszego stylu życia, w tym przede wszystkim wdrożenie odpowiednich narzędzi, które umożliwią rzeczywiste dopasowanie żywienia, chociażby w placówkach publicznych do aktualnych wytycznych żywieniowych. Rolą Państwa jest zapewnienie odpowiedniego środowiska dla obywateli, które ułatwi zdrowsze wybory żywieniowe na co dzień. W naszej ocenie taki zapis powinien znaleźć się w średnioterminowej strategii rozwoju Polski.	Wprowadzono modyfikacje w treści Strategii w działaniu 1A.
464 6	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	182	Sugerujemy zmianę brzmienia fragmentu „Realizowane będą działania odnoszące się przede wszystkim do: (i) zmiany postaw społecznych na takie, które sprzyjają ochronie środowiska i krajobrazu (np. zrównoważona konsumpcja, zmniejszanie śladu węglowego, odpowiedzialne korzystanie z energii, przeciwdziałanie dezinformacji klimatycznej); (ii) zapewnienia wzrostu zaangażowania mieszkańców i przedsiębiorców w działania na rzecz ochrony środowiska; (iii) integracji edukacji ekologicznej z programem nauczania” na: „Realizowane będą działania odnoszące się przede wszystkim do: (i) zmiany postaw społecznych na takie, które sprzyjają ochronie środowiska i krajobrazu (np. zrównoważona konsumpcja, aktywne wspieranie zmiany nawyków żywieniowych na zgodne z dietą planetarną, zmniejszanie śladu węglowego, odpowiedzialne korzystanie z energii, przeciwdziałanie dezinformacji klimatycznej); (ii) zapewnienia wzrostu zaangażowania mieszkańców i przedsiębiorców w działania na rzecz ochrony środowiska; (iii) integracji edukacji ekologicznej z programem nauczania”. Uwzględnienie aspektu kreowania dobrych nawyków żywieniowych jest działaniem kluczowym ze względu na wpływ produkcji żywności na środowisko i klimat, ale również wpływ diety planetarnej na nasze zdrowie i jej zgodność z aktualnymi wytycznymi żywieniowymi: https://ncez.pzh.gov.pl/abc-zywienia/zasady-zdrowego-zywienia/dieta-planetarna-i-jej-wplyw-na-zdrowie/	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
464 7	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA	220	W ramach punktu „Wobec coraz większej intensywności negatywnych skutków zmian klimatu wyzwaniem jest ich mitygacja oraz adaptacja do nich” sugerujemy dodanie poniższego fragmentu: „w ramach ograniczania wpływu produkcji żywności na środowisko należy priorytetowo traktować produkcję warzyw, owoców oraz roślin strączkowych, które dodatkowo przyczyniają się do poprawy jakości gleby. Priorytetowe znaczenie tego rodzaju produkcji należy rozwijać poprzez wdrażanie strategii wsparcia dla żywności roślinnej z uwzględnieniem promocji,	Zaproponowana uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Zwracamy uwagę na dopisanie zdania w pkt. 2E: "Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego może również

			ŻYWNOŚCIOWEGO		edukacji, finansowania produkcji i innowacyjności”. Takie działanie jest zgodne z działaniami na rzecz zwiększania niezależności białkowej w Polsce oraz Unii Europejskiej. Warto zauważyć, że dokument opracowany w ramach Dialogu Strategicznego Unii Europejskiej podkreśla potrzebę opracowania europejskiej i krajowych polityk na rzecz rozwoju żywności roślinnej (https://commission.europa.eu/topics/agriculture-and-rural-development/strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en). Kwestie związane z potrzebą zaadresowania konsumpcyjnego aspektu w ramach strategii białkowej został uwzględniony również w Wizji Rolnictwa i Żywności (https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_pl) Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu. Działania w tym zakresie będą prowadzić, po pierwsze, do obniżenia emisyjności polskiej gospodarki w horyzoncie oddziaływania Strategii. Po drugie, nie tylko do utrzymania, lecz poprawy stanu środowiska naturalnego w Polsce. – sugerujemy, by położyć większy nacisk na rolę Polski jako kluczowej gospodarki, która podejmie pionierskie rozwiązania i przewodzić będzie wskazanym w tej części działaniom w Unii Europejskiej – w obszarze energii, transportu, jak i zrównoważonej produkcji żywności.	odgrywać ważną rolę w zwiększaniu podaży roślin strączkowych na cele konsumpcyjne”. Ponadto pragniemy zauważyć, że edukacja żywieniowa jest jednym z elementów szkolnego przedmiotu "edukacja zdrowotna" (omówionego w priorytecie 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, kierunek 2D), gdzie mowa jest o zdrowych nawykach żywieniowych i zbilansowanej diecie.
4648	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	220	We fragmencie „Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości żywności” obok ilości żywności należy również uwzględnić jej wysoką jakość i aspekt zdrowotny. Proponujemy następujące brzmienie tego fragmentu „Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości wysokowartościowej żywności”. Takie brzmienie jest spójne z definicją bezpieczeństwa żywnościowego zaproponowaną na stronie 219 omawianego dokumentu: “Bezpieczeństwo żywnościowe to stan, w którym mieszkańcy danego obszaru mają zapewniony regularny fizyczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającej ilości bezpiecznej i wysokowartościowej żywności, która zaspokaja ich potrzeby dietetyczne i preferencje żywnościowe, niezbędne dla aktywnego i zdrowego życia”.	Uwaga została uwzględniona poprzez przededagowanie fragmentu „Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości żywności” uwzględniając zaproponowaną w uwadze treść: „Istotnym aspektem jest także zapewnienie warunków ekonomicznych umożliwiających każdemu dostęp do wystarczającej ilości wysokowartościowej żywności”.
4649	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	223	Dotyczy fragmentu: „Wspierane będzie poszukiwanie nowych rozwiązań w obszarach takich jak: rolnictwo precyzyjne, gospodarka cyrkularna, efektywne zarządzanie zasobami, regeneracyjne metody uprawy, nowoczesne technologie w produkcji zwierzęcej, alternatywna produkcja białka, digitalizacja i automatyzacja procesów rolniczych (w tym robotyka), inteligentne systemy monitorowania i analizy danych, wczesne systemy ostrzegania przed zagrożeniami klimatycznymi, systemy wspomagania decyzji w ochronie roślin i sygnalizacji agrofagów, doskonalenie metod integrowanej ochrony roślin, wprowadzanie stymulujących wzrost roślin uprawnych, krótkie łańcuchy dostaw, innowacje w przetwórstwie, w tym tworzenie nowych produktów żywnościowych, ograniczanie marnotrawstwa żywności oraz rozwój zrównoważonych systemów żywnościowych. Wiele nowych praktyk będzie wymagało realizacji projektów pilotażowych, testujących w warunkach produkcyjnych innowacyjne rozwiązania i technologie, tak by finalnie mogły zostać upowszechniane i przyczynić się do wzmocnienia konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego”. Chcielibyśmy wyrazić poparcie dla brzmienia powyższego fragmentu, przede wszystkim uwzględnienia alternatywnej produkcji białka oraz innowacji w przetwórstwie, w tym tworzenia nowych produktów żywnościowych oraz rozwoju zrównoważonych systemów żywnościowych. Mamy nadzieję, że powyższe aspekty zostaną uwzględnione w ostatecznej wersji Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	Uwaga ma charakter komentarza, wyrażającego aprobatę dla propozycji zapisów SRP 2035.
4650	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	225	Proponujemy następujące brzmienie podpunktu D. Ochrona gleby: “Wzmocnione zostaną działania z zakresu ochrony gleb i poprawy ich struktury, w tym zwiększania zawartości materii organicznej, co zwiększy zdolność gleb do zatrzymywania wody oraz podniesie efektywność nawożenia. Promowane będzie rolnictwo precyzyjne, ekologiczne i regeneracyjne oraz ukierunkowane <u>na uprawę roślin tzw. motylkowych, które mają pozytywny wpływ na jakość gleby</u>, na optymalizację zużycia środków produkcji, w tym nawozów i środków ochrony roślin, a także na zwiększenie bioróżnorodności i poprawę żyzności gleby i stanu wód oraz odbudowę ekosystemów. Podejmowane będą działania z zakresu dbania o właściwy odczyn gleb, który wzmacnia ich ochronę i jakość”.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona poprzez dodanie zapisu (2D.): "na uprawę roślin bobowatych, które mają pozytywny wpływ na jakość gleby".

					Rośliny motylkowe, bobowate, takie jak fasola, bób, groch, soczewica, ciecierzycza czy soja, odgrywają ważną rolę w poprawie jakości gleby. Poprzez swoje właściwości i możliwość wiązania azotu rośliny te wzbogacają glebę w składniki odżywcze, co jest niezbędnym działaniem w ramach ochrony gleby. Co więcej, rozwój tej gałęzi rolnictwa zwiększa dywersyfikację produkcji białka, a ich uprawa na cele spożywcze zapewni rolnikom wyższą opłacalność ekonomiczną. Takie brzmienie tego fragmentu zapewni precyzyjną praktyczną interpretację Strategii.	
465 1	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	225	Chcielibyśmy zwrócić uwagę na konieczność uwzględnienia również aspektu konsumpcyjnego w ramach zwiększania bezpieczeństwa białkowego. Proponujemy dodanie następującego fragmentu w podpunkcie E: „Bezpieczeństwo białkowe będzie zwiększane również poprzez wspieranie i rozwój krajowych upraw roślin białkowych przeznaczonych na cele konsumpcyjne. W tym obszarze podejmowane będą również działania promocyjne i edukacyjne, które zwiększą spożycie roślinnych źródeł białka przez Polaków i przyczynią się do realizacji aktualnych wytycznych żywieniowych, poprawy kondycji gleby oraz niezależności produkcyjnej. Polska podejmie działania systemowe, by wspierać kreowanie pozytywnych nawyków żywieniowych m.in. poprzez uwzględnienie w ramach zamówień publicznych kwestii zdrowia publicznego i wpływ na środowisko, np. poprzez wymóg zgodności z zaleceniami diety planetarnej”. Takie działanie jest zgodne z działaniami na rzecz zwiększania niezależności białkowej w Polsce oraz Unii Europejskiej. Warto zauważyć, że dokument opracowany w ramach Dialogu Strategicznego Unii Europejskiej podkreślał potrzebę opracowania europejskiej i krajowych polityk na rzecz rozwoju żywności roślinnej (https://commission.europa.eu/topics/agriculture-and-rural-development/strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en). Kwestie związane z potrzebą zaadresowania konsumpcyjnego aspektu w ramach strategii białkowej został uwzględniony również w Wizji Rolnictwa i Żywności (https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_pl)	Zaproponowana uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. Zwracamy uwagę na dopisanie zdania w pkt. 2E: "Rozwój krajowych źródeł białka roślinnego może również odgrywać ważną rolę w zwiększaniu podaży roślin strączkowych na cele konsumpcyjne". Ponadto pragniemy zauważyć, że edukacja żywieniowa jest jednym z elementów szkolnego przedmiotu "edukacja zdrowotna" (omówionego w priorytecie 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, kierunek 2D), gdzie mowa jest o zdrowych nawykach żywieniowych i zbilansowanej diecie.
465 2	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	225	Dotyczy punktu F. Redukcja wpływu rolnictwa na klimat Proponujemy następujące brzmienie poniższego punktu: „Promowane będą działania, które przyczynią się do zmniejszenia skali emisji z rolnictwa: precyzyjne nawożenie, uprawa uproszczona i bezorkowa, stosowanie zmianowania lub międzyplonów, nowoczesne metody produkcji zwierzęcej i gospodarowania nawozami naturalnymi oraz priorytetyzacja produkcji roślinnej o niższym wpływie na klimat ze szczególnym uwzględnieniem produkcji przeznaczonej na cele konsumpcyjne. Działania powinny uwzględniać budowę silnego łańcucha wartości systemu żywnościowego, tak aby wspierać zrównoważone decyzje rolników i przetwórców. Rozwój nowych technologii produkcji wraz z ich transferem do praktyki są istotnymi czynnikami ograniczania emisji z sektora rolnego oraz sekwestracji węgla w agrosystemach. Nie bez znaczenia jest też kwestia edukacji i informacji ukierunkowana na zmianę wzorców konsumpcyjnych, w tym np. promowanie żywności o mniejszym wpływie na środowisko i zgodnej z zaleceniami diety planetarnej i aktualnych wytycznych żywieniowych, odpowiedniego etykietowania produktów i promowania produktów pochodzących z rolnictwa ekologicznego”. Zaproponowane zmiany mają na celu doprecyzowanie kluczowych obszarów niezbędnych do realizacji celu, jakim jest „zapewnienie konsumentom odpowiedniej ilości i jakości żywności po przystępnych cenach”. Wzrost edukacji żywieniowej oraz priorytetyzacja produkcji przyjaznej środowisku powinna być ważnym elementem wzmacniania bezpieczeństwa żywnościowego. W naszej ocenie takie brzmienie powyższego punktu gwarantuje jego skuteczniejszą realizację i łatwiejszą realizację prezentowanych celów w praktyce.	Brak potrzeby uzupełniania punktu o priorytetyzację produkcji roślinnej oraz promowania diety planetarnej. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że temat edukacji żywieniowej jest także obecny w Priorytecie 1.5, gdzie mowa jest o zdrowych nawykach żywieniowych i zbilansowanej diecie.
465 3	Inne	Polski Związek Producentów Żywności Roślinnej	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	226	Dotyczy punktu B. Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych Proponujemy następujące brzmienie poniższego punktu: „W celu zmiany podejścia do zasobów promowany będzie model obiegu zamkniętego pozwalający – zarówno na poziomie produkcji, jak i konsumpcji – na dzielenie się, ponowne użycie, ograniczanie powstawania odpadów. Prowadzony będzie monitoring dotyczący skali zjawiska marnowania żywności. Upowszechniane będą działania edukacyjne z zakresu podejmowania zdrowych i odpowiedzialnych środowiskowo wyborów żywieniowych, przeciwdziałania marnowaniu żywności (odpowiedzialnej produkcji i konsumpcji) i zasobów, w tym czystej wody oraz wagi ochrony różnorodności biologicznej dla zdrowia i klimatu. Kontynuowane będą działania dotyczące tworzenia i popularyzowania jadalni i aplikacji cyfrowych związanych z dzieleniem się żywnością. Wspierane będą organizacje charytatywne w sektorze rolno-spożywczym, w szczególności banki żywności – wprowadzone zostaną m.in. ułatwienia w systemie przekazywania potrzebującym żywności, która nadaje się do spożycia, lecz nie może zostać wprowadzona do obrotu. W placówkach zbiorowego żywienia na etapie planowania posiłków wprowadzone zostaną rozwiązania mające na celu redukcję marnowania żywności oraz dostosowanie żywienia do aktualnych wytycznych żywieniowych i zasad diety planetarnej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Propozycja jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

					Realizowane będą programy dla producentów żywności, ukierunkowane na zagospodarowanie produktów ubocznych przy produkcji (np. bioodpady produkcyjne do nawożenia, biomasa do produkcji energii)". Nawyki żywieniowe mają duży wpływ na zdrowie społeczeństwa, jego wpływ na środowisko oraz bezpieczeństwo żywnościowe. Doprecyzowanie powyższych zapisów jest niezbędna dla skutecznej realizacji Strategii oraz zapewnienia odpowiedniego poziomu edukacji żywieniowej, która w efekcie przyczyni się do realizacji wyznaczonych w ramach poniższego dokumentu celów.	
465 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja na rzecz samorządu gospodarczego i przedsiębiorczości "Towarzystwo Przemysłowe w Tarnowie"	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	Treść uwagi: Rozwinięcie opisu wsparcia dla MOF Tarnowa, nowe brzmienie: Subregionalna funkcja Tarnowa opiera się na świadczeniu usług edukacyjnych, kulturalnych i zdrowotnych wyższego rzędu oraz na dobrym skomunikowaniu na osi wschód-zachód. Rozwinięciu ulec mogą funkcje regionalne uzupełniające rolę Krakowa i Rzeszowa, związane ze wzmocnieniem ośrodka akademickiego i badawczo rozwojowego, uwzględniającym ekonomiczne specjalizacje wschodniej części województwa małopolskiego i zachodniej części województwa podkarpackiego. Takimi specjalizacjami są chociażby przemysł elektromaszynowy i przetwórstwo tworzyw. Dodatkowo z racji na dostępność wykwalifikowanej kadry wspierana powinna być także działalność naukowo-dydaktyczna z zakresu nauk o zdrowiu i sztuki ze szczególnym uwzględnieniem wzornictwa. Ważne z punktu widzenia funkcji regionalnych powinno być także wspieranie i dalsze rozwijanie usług kulturalnych wyższego rzędu jakie Tarnów i jego MOF pełnią dla całej wschodniej części Województwa Małopolskiego (m.in. Teatr im. Ludwika Solskiego w Tarnowie, Europejskie Centrum Muzyki w Lusławicach) Tarnów może też rozwijać się w powiązaniu z rynkiem pracy metropolii krakowskiej, Rzeszowa oraz pobliskich ośrodków przemysłowych Mielca i Dębicy i pełnić funkcje komplementarne wobec potrzeb tego obszaru. Wzmocnieniu roli subregionalnej będzie służyć poprawa jakości transportu zbiorowego szczególnie w kontekście transportu wewnątrz MOF oraz dostępności Tarnowa względem miejscowości z subregionu a także sąsiednich miast subregionalnych. Z punktu widzenia wzmocnienia siły powiązań na osi wschód-zachód celowe wydaje się dalsze zwiększanie oferty połączeń kolejowych regionalnych z Rzeszowem oraz Mielcem. Istotnymi kierunkami wsparcia będą też rozwój sektora innowacji (w tym technologii cyfrowych i e-commerce), nowych technologii oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Tarnowa. Tarnów będzie rozwijać się również jako centrum kulturalne i turystyczne regionu. Uzasadnienie: Tarnów ze względu na specyfikę gospodarczą (COP) oraz położenie kilka kilometrów od granicy województw jest mocno powiązany z zachodnią częścią Województwa Podkarpackiego, w szczególności z Dębicą i Mielcem. Tarnowski ośrodek akademicki obsługuje liczne firmy z tego obszaru a studenci z Województwa Podkarpackiego stanowią istotny procent wszystkich studentów. Stąd zasadnym wydaje się uwzględnienie tych powiązań także przy programowaniu polityki wsparcia dla Tarnowa. Kolejnym aspektem jest dobra dostępność komunikacyjna względem Rzeszowa która sprawa że Rzeszów również oddziałuje funkcjonalnie na Tarnów a co za tym idzie zachodzi możliwość synergii potencjałów tych miast.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
465 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Architektów Polskich (SARP) oddział Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słuszne założenie, zakładające budowanie policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, zostało z niezrozumiałych przyczyn zakłócone poprzez degradację miasta Słupsk do roli ośrodka subregionalnego. Założenie, iż w województwie Pomorskim będzie funkcjonował jeden ośrodek osadniczy o większym znaczeniu - Trójmiasto (ze wskazaniem, iż należy do tego ośrodka również Sopot - miasto o mniejszej liczbie mieszkańców i niepełniące tak ważnej roli w regionie jak Słupsk), będzie w istocie prowadzić do centralizowania osadnictwa w regionie. Słupsk na przestrzeni dziesiątek lat, zawsze pełnił funkcję dużej aglomeracji miejskiej (dawniej województwo Słupskie) i stanowi ważny ośrodek, świadczący usługi zapewniające zapewnienie potrzeb bytowych mieszkańców zachodniej części województwa. Pod względem urbanistycznym stanowi wzorowy przykład miasta 15-minutowego, gdzie dzięki sprawnemu wykorzystaniu ustawowych narzędzi planistycznych (obszar niemal całego miasta jest pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego) postępuje stały, zrównoważony rozwój. Miasto stawiane jest za wzór, jeśli chodzi o prowadzenie procesów rewitalizacyjnych i związanych z przygotowaniem miasta na zmiany klimatu. Natomiast postępujące wyludnianie się miasta jest ściśle związane z jednoczesnym stałym powiększaniem populacji w gminach ościennych, co może świadczyć tylko o stabilizacji demograficznej w tym regionie. Poza wysoce rozwiniętą infrastrukturą edukacyjno-zdrowotno-kulturalną, Słupsk posiada duże walory lokalizacyjne, predysponujące go do roli aglomeracji miejskiej (bliskość linii brzegowej, baza wojskowa, obszar rozwoju energetyki odnawialnej), w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 jest	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					określony jako ośrodek regionalny, w związku z tym zdecydowanie uzasadnione jest podniesienie jego rangi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku.	
465 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Architektów Polskich (SARP) oddział Słupsk	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Po za wskazywaniem w uwadze 1 pomniejszeniem rangi Słupska jako ośrodka osadniczego, zasadnym jest również wprowadzenie drogowego powiązania transportowego uzupełniającego prowadzącego na południe kraju z rozbudowywanego portu w Uście, który wraz z sąsiadującym z nim nadmorskim poligonem mają strategiczne znaczenie ze względu na obronność wschodniej flanki NATO. Powiązanie takie miało by równocześnie duże znaczenie związane z rozładowaniem wzmożonego ruchu turystycznego w okresie letnim, transportem elementów elektrowni wiatrowych i z pewnością korzystnie wpłynęło na prawidłowy rozwój regionu.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
465 7	Samorząd	Urząd Miasta Malborka	UWAGA OGÓLNA	0	Problematyka dotycząca rewitalizacji została w dokumencie zupełnie pominięta, w szczególności jej sens, czyli prowadzenie działań w tkance miejskiej na płaszczyźnie społecznej i inwestycyjnej, które ze sobą współgrają i tworzą zintegrowany organizm. Obecnie rewitalizacja jest kluczowym obszarem działania wielu samorządów, a sprawowanie jej do rewitalizacji zabytków czy zagospodarowania terenów poprzemysłowych jest wysoce nieuzasadnione. Tym bardziej, że z definicji rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, który obejmuje zintegrowane działania społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne lub środowiskowe na danym obszarze, a nie tylko działania inwestycyjne. Podkreślenia wymaga fakt, że coraz częściej środowiska samorządowe zajmujące się problematyką rewitalizacji zgłaszają potrzebę skupienia kompetencji związanych z rewitalizacją w jednym resorcie administracji rządowej i utworzenie Krajowego Funduszu Rewitalizacji. Postulujemy zatem o nadanie wysokiej rangi w dokumencie dla działań rewitalizacyjnych, które dzieją się w miastach i będą miały swoje kontynuacje. Nie można w dokumencie pomijać faktu, że samorządy mocno rozwijają politykę rewitalizacyjną (na marginesie: zachęcane przez rząd do	Uwaga uwzględniona

					tworzenia GPR) i dzięki odnoszonym sukcesom na tym polu, będą ją kontynuować. Proszę zauważyć, że wiele środków finansowych z poziomu rządowego idzie na szkolenia dedykowane samorządom w zakresie rewitalizacji, podejmowane są działania w tym obszarze przez samorządy, rozbudza to chęci do działania, a projekt dokumentu rządowego w zasadzie całkowicie pomija wątek rewitalizacji w rozumieniu zapisów Ustawy o rewitalizacji.	
465 8	Samorząd	Urząd Miasta Malborka	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	249	W nawiązaniu do pierwszej uwagi odnoszącej się do podkreślenia znaczenia rewitalizacji w projekcie dokumentu należy podążyć dalej i wskazać jako OSI wyznaczonych na poziomie gmin obszarów rewitalizacji. To podkreśli znaczenie rewitalizacji dla samorządów oraz istotnie wskaże kierunek działania instytucji na poziomie rządu i samorządu prowadzący do tworzenia mechanizmów finansowych dla wdrażania działań rewitalizacyjnych i utrzymywania ich efektów. Z poziomu samorządu wdrażającego z sukcesem działania rewitalizacyjne (w rozumieniu Ustawy o rewitalizacji, nie tylko działania infrastrukturalne) mierzymy się z wyzwaniem dotyczącym ich finansowania. W związku z faktem, że nie ma linii finansowej dedykowanej na działania rewitalizacyjne często musimy "naginać" zaplanowane przez nas działania do wytycznych konkursowych np. FEP, co w konsekwencji rodzi dodatkowe bieżące koszty finansowe (np. planujemy utworzenie świetlicy osiedlowej dla dzieci 9po kosztach), a wytyczne narzucają nam konieczność utworzenia placówki wsparcia dziennego zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej, która wymaga większych nakładów finansowych na jej powstanie i utrzymanie wykwalifikowanego personelu). Stworzenie linii finansowej na rewitalizację (Krajowego Funduszu Rewitalizacji) umożliwi realizowanie potrzeb wskazanych w GPR-ach, czyli faktycznych potrzeb samorządu i wyeliminuje konieczność sztucznego dostosowywania zadań do wytycznych różnych programów grantowych.	Uwaga uwzględniona
465 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Wnioskuję się o utworzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI Polska Wschodnia. Wschodnia część Polski od wielu lat wymaga szczególnej, skoncentrowanej interwencji rozwojowej ze względu na utrzymujące się dysproporcje infrastrukturalne, gospodarcze i społeczne oraz położenie przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Dotychczasowe podejście makroregionalne, oparte na ustanowieniu OSI Polska Wschodnia w politykach strategicznych oraz dedykowanym programie operacyjnym, pozwoliło znacząco ograniczyć dystans rozwojowy dzielący te regiony od reszty kraju. Stanowiło impuls dla inwestycji infrastrukturalnych, pobudzenia przedsiębiorczości oraz podniesienia jakości życia mieszkańców. Jest to jedno z najlepiej udokumentowanych doświadczeń polityki spójności UE, potwierdzonych wysokim poziomem absorpcji środków oraz skutecznością realizowanych działań. Obecna sytuacja geopolityczna, w szczególności konsekwencje wojny w Ukrainie, pogłębia wyzwania dla regionów wschodniej Polski, w których występują poważne zakłócenia w powiązaniach gospodarczych, wzrost presji migracyjnej, ograniczenie w planowaniu inwestycji, oraz zwiększone potrzeby w zakresie bezpieczeństwa społeczno-gospodarczego i infrastrukturalnego. Województwa te ponoszą ciężar zarówno bezpośrednich konsekwencji konfliktu (wsparcie uchodźców, dodatkowe obciążenia dla rynku pracy, edukacji, ochrony zdrowia) oraz nadal występujących deficytów w zakresie dostępności infrastruktury transportowej, istotnie wpływających na możliwości rozwojowe regionów wschodnich. Podjęte w ostatnich latach działania legislacyjne oraz systemowe, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym, w tym wdrażanie specjalnie dedykowanych instrumentów wsparcia (np. Programy Operacyjne dla Polski Wschodniej) w kolejnych okresach programowania UE dowodzą skuteczności i zasadności terytorialnego podejścia do wyrównywania szans rozwojowych i wzmacniania odporności regionów bezpośrednio położonych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Utworzenie OSI Polska Wschodnia jest niezbędne dla zachowania ciągłości realizacji polityki zrównoważonego rozwoju opartej na partnerskim modelu współpracy samorządów i administracji rządowej oraz na doświadczeniu regionów, które posiadają najlepszą wiedzę o lokalnych wyzwaniach oraz bogate doświadczenie w skutecznym wdrażaniu funduszy europejskich, co potwierdziły wcześniejsze perspektywy finansowe. Ponadto w obowiązujących i projektowanych dokumentach strategicznych UE i RP podkreśla się rolę takich obszarów jako kluczowych filarów spójności terytorialnej Unii Europejskiej, co ma w świetle obecnych wyzwań strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa, stabilności i rozwoju Polski oraz całej Wspólnoty. Z tego względu utworzenie OSI Polska Wschodnia w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. powinno pozostać jednym z priorytetów państwa polskiego.	Kwestie dot. problemów społeczno-gospodarczych związanych z wojną w Ukrainie zawarto w ramach OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Pozostałe problemy rozwojowe, jakie niewątpliwie występują w Polsce Wschodniej, mają miejsce również w innych regionach w kraju i nie kończą się na granicach wskazanych województw. Traktując te problemy z należytą powagą nie wyodrębniano OSI wyłącznie dla Polski Wschodniej.
466 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Wnioskuję się o utworzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – w zakresie adaptacji do procesów demograficznych. Strategia powinna skupić się na istocie problemów demograficznych - nasilających się negatywnych trendów ludnościowych, które dotyczą zarówno obszarów wiejskich, jak i miast średnich. Biorąc pod uwagę wyzwania demograficzne, z jakimi boryka się państwo polskie i ograniczone możliwości im przeciwdziałania, kluczową rolę odgrywać powinno systemowe podejście do adresowania odpowiednich instrumentów i działań na rzecz przeciwdziałania depopulacji. Interwencja powinna dokonywać się ponad granicami gmin oraz uwzględniać specyfikę sieci osadniczej danego terytorium. Zmiana OSI adaptacja do procesów demograficznych na OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe, oznacza w praktyce mniejszą skalę i	OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma szerszy wymiar i ma służyć m.in. przeciwdziałaniu skutkom procesu depopulacji na obszarach najbardziej na niego narażonych.

					skuteczność interwencji kierowanej do samorządów w największym stopniu dotkniętych wyzwaniem demograficznymi oraz wynikającymi z nich następstwami. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. Podczas dotychczas prowadzonych rozmów przez przedstawicieli Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR) z regionami przed rozpoczęciem konsultacji społecznych projektu dokumentu podejmowano zagadnienia dotyczące wyłącznie Obszaru Strategicznej Interwencji dotyczących łagodzenia zmian demograficznych. Natomiast w procesie konsultacji społecznych projektu dokumentu w miejsce przedyskutowanego OSI dotyczącego łagodzenia zmian demograficznych wprowadzono OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe, którego zarówno cel interwencji, delimitacja oraz zakres i zarządzanie interwencją nie były przedstawiane na wcześniejszych etapach rozmów roboczych przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przedstawicielom regionów.	
466 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Zaleca się ponowną weryfikację założonych kryteriów delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Proponowane kryterium delimitacji OSI dla obszarów wiejskich, oparte na spadku liczby ludności o co najmniej 5% w latach 2024–2035 na poziomie powiatu oraz wyłączeniu powiatów położonych w pobliżu dużych aglomeracji, nie zapewni skutecznego zasięgu interwencji. Kryterium to może wykluczyć gminy wiejskie faktycznie potrzebujące wsparcia. Wskazane jest odniesienie kryterium do poziomu gminy i objęcie nim wszystkich terenów wiejskich zagrożonych depopulacją, niezależnie od ich położenia względem aglomeracji. Pozwoli to skuteczniej przeciwdziałać utracie żywotności społecznej i gospodarczej oraz wzmacniać spójność terytorialną. Obszary wiejskie stanowią kluczowy element rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, są miejscem życia znacznej części ludności, przestrzenią produkcji rolnej, ochrony zasobów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego. Ich zrównoważony rozwój ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo żywnościowe, stabilność demograficzną i środowiskową, a także na równowagę pomiędzy regionami. Dlatego też instrumenty wsparcia kierowane do obszarów wiejskich powinny być precyzyjnie adresowane i oparte na diagnozie sytuacji lokalnej, aby skutecznie wzmacniać potencjał rozwojowy tych obszarów i przeciwdziałać pogłębianiu się dysproporcji terytorialnych.	Kryteria delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe zostają utrzymane. Wprowadzenie na tym etapie wieloczynnikowych kryteriów delimitacji wprowadziłoby negatywne zmiany dla powiatów już ujętych w tym OSI. Przedstawione powiaty nie wypełniają kryterium spadku liczby ludności.
466 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Zarządzanie interwencją w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających włączenia w procesy rozwojowe nie przewiduje literalnie wpisanej w treść Strategii współpracy strony rządowej z samorządem województwa odpowiedzialnym za politykę rozwoju regionu i zobligowanym do implementacji takich zapisów w dokumentach regionalnych, w tym strategii rozwoju. Istniejący opis nie zakłada także współpracy międzyresortowej, która widoczna jest w pozostałych OSI.	OSI nie służy wskazaniu roli regionów w zarządzaniu rozwojem.
466 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Wnioskuję się o wprowadzenie Obszaru Strategicznej Interwencji – OSI obszary górskie. OSI powinno wspierać zrównoważony rozwój południowych regionów Polski, obejmujących tereny górskie i podgórskie, poprzez działania na rzecz wzmocnienia konkurencyjności, poprawy dostępności transportowej i cyfrowej, rozwoju turystyki oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Obszary górskie charakteryzują się unikalnym potencjałem krajobrazowym, turystycznym i kulturowym, ale jednocześnie zmagają się z barierami rozwojowymi: trudnymi warunkami naturalnymi, ograniczeniami infrastrukturalnymi, dużym udziałem terenów chronionych oraz niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Problemy te potęgują procesy depopulacji, starzenia się społeczeństwa i wykluczenia transportowo-cyfrowego. OSI powinno obejmować obszar Karpat i Sudetów. Wprowadzenie OSI pozwoli na skoncentrowanie działań państwa i samorządów na rozwiązywaniu tych wyzwań poprzez rozwój turystyki i przedsiębiorczości lokalnej, wsparcie adaptacji do zmian klimatu, ochronę bioróżnorodności oraz wzmocnienie spójności terytorialnej kraju. Ujęcie obszarów górskich w strategii jako OSI umożliwi pełniejsze wykorzystanie ich potencjału rozwojowego i zwiększy atrakcyjność Polski jako kraju przyrodniczo i kulturowo wyjątkowego.	Poruszone problemy zostały zaadresowane w istniejących OSI, celach sektorowych oraz celu horyzontalnym.
466 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie -	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE	Zapisy w tym zakresie są już w strategii i dotyczą wszystkich OSI.

		Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1			Dokument powinien jednoznacznie wskazać, że uszczegółowienie delimitacji OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE powinno następować na poziomie regionalnym. Samorządy województw, w oparciu o uwarunkowania lokalne, powinny mieć możliwość wskazania obszarów wymagających interwencji niż te wstępnie określone w dokumencie krajowym. Przygraniczne obszary Polski są zróżnicowane pod względem wyzwań i potencjałów rozwojowych. Delimitacja dokonana wyłącznie na poziomie krajowym może nie oddawać lokalnych uwarunkowań, takich jak, intensywność współpracy transgranicznej, specyfika gospodarki przygranicznej, czy szczególne wyzwania wynikające z sytuacji geopolitycznej. Mocniejsze zaakcentowanie elastyczności delimitacji pozwoli na lepsze dopasowanie interwencji do realnych potrzeb regionów.	
466 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE Należy zaktualizować mapę 11. Zasięg terytorialny OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Mapa nie wskazuje wszystkich powiatów objętych OSI wskazanymi w załączniku nr 3 do Strategii (dla województwa podkarpackiego brak powiatów: sanockiego i brzozowskiego). Ponadto, należy skorygować opis mapy 11. błędnie wskazujący, że OSI obejmuje swoim zasięgiem gminy.	Uwaga uwzględniona
466 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 4. OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE W części dotyczącej „OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE” należy doprecyzować, że interwencja obejmuje również działania na rzecz utrzymania i rozwoju infrastruktury przejść granicznych, terminali kolejowych oraz dróg wojewódzkich prowadzących do granicy. Brak jednoznacznego uwzględnienia infrastruktury granicznej w OSI może zawierać lukę; poprzez pominięcie aspektu utrzymania i rozwoju infrastruktury granicznej powoduje się, że zakres interwencji OSI może być niewystarczający.	Utrzymanie przejść granicznych nie jest strategiczną interwencją, jest stałym elementem funkcjonowania administracji publicznej.
466 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 1. OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego Wnioskuję się o rozszerzenie zapisów dotyczących OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK). OSI nie powinno obejmować wyłącznie obszaru CPK i kierować interwencje na rzecz rozwoju okolicznych gmin oraz przeciwdziałać ewentualnym negatywnym skutkom inwestycji na ich obszarach, ale uwzględniać także odniesienie do innych regionów. Zakres interwencji powinien odnosić się do inwestycji kolejowych tj. rozwój sieci „szprychy” kolejowe. Ponadto zakres planowanej interwencji: „kształcenie zawodowe w nowych obszarach związanych z transportem i logistyką, obsługą lotniska i ruchu lotniczego” – nie może być ograniczony wyłącznie do delimitacji terytorialnej OSI ale uwzględnić potencjał innych regionów w tym zakresie – na obszarze województwa podkarpackiego działają ośrodki kształcące w sektorze lotniczym i transportowo-logistycznym, uczelnie i instytuty badawcze kształcące wysoko wykwalifikowane kadry dla branży lotniczej, sektora nowoczesnych technologii, a także dla transportu i logistyki. Centralny Port Komunikacyjny to nie tylko inwestycja w port komunikacyjny, ale kompleksowy system powiązań infrastrukturalnych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju sieci kolejowej. W długoterminowej perspektywie inwestycja CPK będzie wiązała się z koniecznością modernizacji infrastruktury transportowej – zarówno drogowej, jak i kolejowej – również poza obszarem OSI zdelimitowanym jako OSI CPK. Obszary przebiegu tzw. „szprych kolejowych” będą miały strategiczne znaczenie dla spójności terytorialnej i wymagają skoordynowanego wsparcia inwestycyjnego. Dla województwa podkarpackiego strategiczna jest szprycha nr 6 i jej przebieg.	Założenia OSI CPK skupiają się na bezpośrednim oddziaływaniu inwestycji lotniskowej, co ma odzwierciedlenie w jego delimitacji. Dodatkowo, aktualne harmonogramy realizacji linii kolejowych innych niż 85 (Warszawa - Poznań) i 86 (Sieradz - Wrocław) wykraczają poza horyzont niniejszej strategii.
466 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Wnioskuję się o rozszerzenie zapisów OSI transformacji energetycznej o regiony, których gospodarka jest silnie powiązana z wydobywaniem i przetwórstwem paliw kopalnych, takich jak ropa naftowa i gaz ziemny. Obecna delimitacja OSI transformacji energetycznej koncentruje się głównie na regionach górniczych, pomijając obszary uzależnione od wydobywania i przetwórstwa ropy naftowej i gazu ziemnego, które również będą silnie dotknięte procesem odchodzenia od paliw kopalnych. Należy podkreślić, iż kolejne dokumenty i dyrektywy wskazują system transformacji energetycznej zmierzający do stopniowego odchodzenia od paliw kopalnych, w tym gazu ziemnego i ropy naftowej w perspektywie do 2035 r. Z uwagi na strategiczne znaczenie sektora gazowniczego i energetycznego w	Z uwagi na horyzont obowiązywania Strategii (2035 r.) do OSI wytypowano obszary problemowe, które są zależne w największym stopniu od węgla, czyli surowca, który w pierwszej kolejności będzie wycofywany z miksu energetycznego z uwagi na wysoką emisyjność. W okresie przejściowym

					województwie podkarpackim, w tym działalność spółek PGNiG i PGE oraz funkcjonowanie klastrów energetycznych, proponuje się objęcie powiatów województwa podkarpackiego: bieszczadzkiego, leżańskiego, niżańskiego, leskiego, lubaczowskiego, rzeszowskiego, jarosławskiego, przeworskiego, krośnieńskiego, jasielskiego, ropczycko-sędziszowskiego i dębickiego OSI transformacji energetycznej. Działania te umożliwią wzmocnienie lokalnych inicjatyw w zakresie energetyki odnawialnej, rozwoju magazynowania energii oraz modernizacji infrastruktury przesyłowej, co przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu i kraju. Region podkarpacki posiada zróżnicowaną i rozwiniętą infrastrukturę przemysłową – od wydobycia i magazynowania gazu ziemnego (Sanok, Brzozów), przez dystrybucję energii (Rzeszów, Krosno), po rozwój innowacyjnych klastrów OZE (Leżajsk, Mielec, Jarosław). Ważną rolę w wydobyciu gazu ziemnego i ropy naftowej odgrywają również województwa: małopolskie, wielkopolskie, lubuskie i zachodniopomorskie. Taka koncentracja kompetencji uzasadnia objęcie tych obszarów wsparciem w ramach OSI transformacji energetycznej, co wzmocni bezpieczeństwo energetyczne regionu i całego kraju. Włączenie tych regionów do OSI pozwoli na złagodzenie negatywnych skutków transformacji oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w sektorach gospodarki niskoemisyjnej. Ponadto delimitacja OSI transformacji energetycznej nie może być oparta o opracowany instrument wsparcia- w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021 - 2027 tj. Fundusz Sprawiedliwej Transformacji.	transformacji ropa naftowa oraz gaz będą pełniły znaczącą rolę.
4669	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej W ramach interwencji dotyczącej transformacji energetycznej należy zapewnić rozszerzenie dedykowanych programów przekwalifikowania na pracowników sektora wydobywczego, stanowiących znaczącą część populacji obszarów przemysłowych. Wsparcie to powinno obejmować szkolenia kompetencyjne w obszarze OZE, energetyki wodorowej, logistyki i automatyzacji przemysłu, co umożliwi utrzymanie zatrudnienia oraz zwiększenie konkurencyjności regionów w okresie transformacji.	Zakres rozszerzenia OSI jest przedmiotem analiz. Projekt Białej Księgi Zrównoważonej Transformacji zawiera rekomendacje do działań w wymiarze społecznym - główne zasady projektowania działań wsparcia społecznego oraz rekomendacje dotyczące przekwalifikowania pracowników. Główne zasady projektowania działań wsparcia społecznego odnoszą się do włączenia społeczności w proces transformacji. Omówione zostały kluczowe elementy takie jak: rozwój kompetencji, ochrona socjalna, koordynacja działań na rynku pracy, inwestycje w usługi publiczne i infrastrukturę społeczną oraz ochrona tożsamości lokalnej i dziedzictwa kulturowego.
4670	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej W celu zapewnienia spójności zapisów Strategii w obszarze celu horyzontalnego „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” z celem 2 „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”, należy wzmocnić wymiar terytorialny transformacji energetycznej. Proponuje się uzupełnienie części diagnostycznej o analizę lokalizacji i wpływu wygaszania elektrowni węglowych (kamiennych i brunatnych) na funkcjonowanie miast na których terenach są one położone; rozszerzenie kierunków działań w priorytecie 2.5 „Transformacja energetyczna”, w szczególności działania 7 „Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji”, o wsparcie dla miast, w których planowane jest wygaszenie tego typu elektrowni; objęcie odpowiednich powiatów w ramach OSI transformacji energetycznej oraz uwzględnienie odpowiednich projektów w Planie działań na lata 2026–2029. Obecne zapisy Strategii pomijają aspekt przestrzenny procesu transformacji energetycznej – brak jest analizy terytorialnej dotyczącej lokalizacji elektrowni węglowych oraz oceny skutków ich wygaszania dla lokalnych rynków pracy i gospodarki. Uzupełnienie Strategii o wymiar terytorialny procesu transformacji zwiększy jej spójność oraz zapewni adekwatne wsparcie dla obszarów najbardziej narażonych na skutki zmian w sektorze energetycznym.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

467 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 2. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej Rozwój gospodarczy, związany z potencjałem energetycznym powinien być horyzontalny, a nie skoncentrowany jedynie w OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Należy zapewnić odpowiednie zrównoważenie zapisów dotyczących interwencji w ramach OSI obejmujących elektrownię jądrową i morską energetykę wiatrową wobec działań kierowanych do pozostałych obszarów kraju. Transformacja energetyczna powinna przebiegać w sposób spójny terytorialnie, bez marginalizowania regionów opartych na tradycyjnych źródłach energii. Wsparcie publiczne powinno zostać zaplanowane komplementarnie, by ograniczać ryzyko odpływu kadr i inwestycji z innych regionów Polski. Delimitacja OSI wskazuje jedynie województwo pomorskie i zachodniopomorskie. W długoterminowej perspektywie niezbędne są inwestycje w infrastrukturę przesyłową oraz magazyny energii na terenie całego kraju, w celu pełnego wykorzystania wyprodukowanej energii. Interwencja w zakresie rozwoju gospodarczego w oparciu o inwestycje tj. elektrownia jądrowa i elektrownie wiatrowe na Bałtyku powinna być skierowana również do innych regionów. Rozwój terenów inwestycyjnych i parków przemysłowych, inwestycje w szkolnictwo ponadpodstawowe i wyższe techniczne oraz zawodowe, promowanie badań naukowych, zagospodarowanie nadwyżki energii i kolejne bardzo szczegółowo wskazane w tym opisie OSI zakresy działań nie mogą ograniczać się wyłącznie do dwóch województw. Ze względu na skalę inwestycji mająco zdecydowanie charakter ogólnokrajowy, zakres planowanych działań nie może być wyłącznie odniesiony do terytorialnej delimitacji OSI. Rozszerzenie wsparcia na inne regiony umożliwi lepsze wykorzystanie zasobów, efektywne zagospodarowanie wytworzonej w elektrowni energii, wzmocni gospodarki lokalne oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju przemysłowego w skali całego kraju.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
467 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Ramka 6. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Wnioskuję się o zdefiniowanie lub zastąpienie pojęcia „żywności” obszarów wiejskich, gdyż jest ono nieprecyzyjne. Proponuje się użycie bardziej powszechnie stosowanego i zrozumiałego terminu.	Analogiczna uwaga nr 2711. Pojęcie „żywności” obszarów wiejskich jest powszechnie używane w debacie na temat kwestii rozwojowych obszarów wiejskich. Oddaje całe spektrum zjawisk, które się pod nim kryją. Zasadne jest pozostawienie dotychczasowego zapisu.
467 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	Należy zauważyć, że przypisanie OSI do poszczególnych celów gubi się w treści dokumentu oraz nie umożliwia szerokiego spojrzenia i przekrojowego myślenia o interwencjach możliwych do realizacji w ich ramach. Wydaje się, że zasadniejsze byłoby wydzielenie rozdziału prezentującego jedynie OSI, co byłoby zdecydowanie czytelniejsze i nie ograniczałoby możliwości kompleksowej realizacji interwencji (również w ramach wielu celów strategicznych).	Uwaga uwzględniona
467 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	5	Należy jednoznacznie wskazać w dokumencie, że ostateczna delimitacja obszarów funkcjonalnych miast (OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych) może różnić się na poziomie regionalnym od wstępnych wskazań krajowych. Obecne brzmienie dokumentu wskazuje, że delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw. Jednak zapis ten nie podkreśla wystarczająco, że w praktyce delimitacja może przyjmować odmienne granice w zależności od uwarunkowań regionalnych i lokalnych. Dodatkowo, wnioskuję się uzupełnienie Strategii o zapis wskazujący, że przyjęta delimitacja powinna obejmować również potencjalne rozszerzenia obszarów funkcjonalnych, wynikające z przewidywanych kierunków rozwoju przestrzennego, demograficznego i gospodarczego. Ujęcie tego elementu pozwoli na zachowanie elastyczności dokumentu strategicznego oraz zapewni możliwość dostosowania delimitacji do zmieniających się uwarunkowań rozwojowych w perspektywie długoterminowej. Jednocześnie ograniczy ryzyko rozbieżności pomiędzy delimitacjami krajowymi i regionalnymi oraz umożliwi ich spójne stosowanie w procesie programowania.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw.
467 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	UWAGA OGÓLNA	0	Załącznik 4 Opis policentrycznej sieci miast Załącznik 4. zawiera opisy ośrodków miejskich o określonej randze w policentrycznej sieci miast w odniesieniu do poszczególnych województw. Jednak widoczne są różnice w szczegółowości – część regionów została scharakteryzowana bardzo precyzyjnie, z odniesieniem do kluczowych inwestycji infrastrukturalnych czy specjalizacji gospodarczych, podczas gdy niektóre województwa dość ogólnie. Proponuje się uzupełnienie opisów wszystkich regionów o równie konkretne elementy – np. potencjalne inwestycje	Uwaga o charakterze komentarza

		Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1			infrastrukturalne i priorytetowe obszary wsparcia. Zapewni to równy poziom traktowania wszystkich województw, zwiększy przejrzystość dokumentu.	
467 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	9	Wskazane jest uzupełnienie zapisów dotyczących Rzeszowa i jego obszaru funkcjonalnego o odniesienie do roli Portu Lotniczego Rzeszów–Jasionka jako istotnego elementu infrastruktury metropolitalnej oraz o uwzględnienie potencjału badawczo-rozwojowego i innowacyjnego Rzeszowa w zakresie przemysłu lotniczego, nowych technologii oraz współpracy nauki i biznesu. Proponuje się zastąpić poprzedni opis następującym: W województwie podkarpackim funkcjonuje Rzeszów jako ośrodek regionalny, pełniący również funkcje metropolitalne, oraz pięć ośrodków subregionalnych: Krosno, Mielec, Przemyśl, Stalowa Wola i Tarnobrzeg. Metropolitalne funkcje Rzeszowa i jego obszaru funkcjonalnego będą wzmacniane przede wszystkim przez wsparcie dla budowy międzynarodowych powiązań gospodarczych i naukowych, głównie związanych z inteligentnymi specjalizacjami regionu, w szczególności z przemysłem lotniczym, informatyką i nowymi technologiami, a także produktami i usługami medycznymi oraz szeroko rozumianym bezpieczeństwem publicznym. Istotnym elementem wzmacniania pozycji metropolitalnej Rzeszowa będzie rozwój Portu Lotniczego Rzeszów–Jasionka jako regionalnego i międzynarodowego hubu transportowego, logistycznego oraz gospodarczego. Jego znaczenie wykracza poza funkcje komunikacyjne – lotnisko pełni rolę kluczowego węzła obsługującego wymianę handlową, ruch pasażerski, transport towarów o wysokiej wartości dodanej, a także działalność służącą obsłudze sektora obronnego. W otoczeniu lotniska rozwija się Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny Aeropolis, skupiający przedsiębiorstwa przemysłu lotniczego, centra inżynieryjne i zaplecze badawczo-rozwojowe. Wskazane jest dalsze integrowanie funkcji lotniska z systemem transportu publicznego aglomeracji rzeszowskiej oraz z siecią TEN-T, co pozwoli na pełniejsze wykorzystanie jego potencjału w obsłudze ruchu krajowego i międzynarodowego. W Rzeszowie koncentruje się również potencjał badawczo-rozwojowy (B+R) w zakresie nowoczesnych technologii materiałowych, automatyki, lotnictwa i energetyki. Uczelnie wyższe oraz jednostki badawcze, w tym Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i transferze innowacji do sektora przemysłowego. Rozwój współpracy między środowiskiem akademickim, sektorem prywatnym i instytucjami otoczenia biznesu powinien stanowić jeden z priorytetów w dalszym wzmacnianiu funkcji metropolitalnych Rzeszowa. Wzmocnieniu ulegnie też rozwijający się potencjał miasta w zakresie organizowania wydarzeń o charakterze kongresowym oraz przedsięwzięć targowo-wystawienniczych. Decydujące znaczenie dla rozwoju metropolitalnych aspiracji miasta będzie miał też rozwój podmiotów gospodarczych wykorzystujących jego potencjał akademicki. Wsparcie dla rozwoju gospodarczego miasta będzie również elementem budowania odporności terenów przygranicznych na skutki obecnego konfliktu. Istotnym obszarem wsparcia w tym kontekście będzie również rozbudowa specjalistycznej infrastruktury oraz świadczeń z zakresu ochrony zdrowia. Pozycja ośrodka regionalnego zostanie wzmocniona poprzez wsparcie dla rozwoju instytucji kultury i wydarzeń o wysokim znaczeniu artystycznym, takich jak Festiwal Muzyczny w Łańcutcie. Fundamentalnym czynnikiem stymulującym rozwój funkcji regionalnych, ponadregionalnych i międzynarodowych oraz atrakcyjności turystycznej regionu będzie znacząca poprawa dostępności komunikacyjnej miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Obejmuje ona rozbudowę i modernizację połączeń kolejowych z Warszawą, jak i międzynarodowych.	Uwaga uwzględniona
467 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	WPROWADZENIE	11	Współpraca samorządów województw z rządem w realizacji Strategii Rozwoju Polski powinna iść w parze ze wzmacnianiem systemu dochodów własnych regionów. Tylko dzięki stabilnym zasobom budżetowym województwa będą mogły prowadzić skuteczną, dostosowaną do lokalnych potrzeb politykę rozwoju, niezależną wyłącznie od unijnych funduszy. Ponadto, konieczne jest utworzenie dedykowanego funduszu krajowego, który wspierałby zaangażowanie regionów w realizację celów strategii, działając podobnie do polityki spójności, ale finansowanego z budżetu państwa i z regionalnym podziałem środków. Na poziomie decyzji rozwojowych podejmowanych przez ministerstwa i podmioty państwowe należy zagwarantować aktywne włączenie samorządów województw zgodnie z zasadą subsydiarności, co umożliwi realną terytorializację krajowych polityk publicznych i wzmocni rolę regionów w ich realizacji. W celu zapewnienia skutecznej realizacji celów Strategii, należy rozszerzyć zapisy o mechanizmy finansowego wsparcia dla jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności poprzez fundusze celowe, dotacje i programy grantowe. Jasne określenie źródeł i form finansowania umożliwi samorządom pełniejsze zaangażowanie w realizację działań strategicznych oraz zwiększy ich efektywność wdrożeniową.	Kwestia wzmacniania dochodów własnych regionów – przed planowaniem kolejnych rozwiązań należy poczekać na efekty reformy finansowania samorządów, która weszła w życie z początkiem 2025 r. Należy zauważyć, że po raz pierwszy dochody jednostek samorządu terytorialnego zostały ustalone zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego na rok 2025. Trudno zatem w pełni oceniać funkcjonowanie ustawy po 11

						miesiącach jej działania. Ocena taka nie byłaby w pełni miarodajna, gdyż w 2025 r. funkcjonuje szereg rozwiązań przejściowych i dostosowujących. Zgodnie z art. 119 ustawy minister właściwy do spraw finansów publicznych w terminie do dnia 30 czerwca 2026 r. został zobowiązany do przedłożenia reprezentacji jednostek samorządu terytorialnego informacji o skutkach obowiązywania ustawy wraz z ewentualnymi propozycjami zmian. Współpraca samorządów z rządem w ramach SRP 2035 będzie odbywała się na forum Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii. Zostaną do niego zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych. Nowa krajowa strategia rozwoju regionalnego (KSRR2027+), nad którą prace się toczą w MFiPR, będzie dokumentem strategicznym określającym cele i oczekiwane rezultaty krajowej polityki regionalnej wyznaczone w stosunku do całego terytorium Polski, poszczególnych regionów i OSI wyznaczonych na poziomie: województw, sub-regionalnym i funkcjonalnym. KSRR określi ramy realizacji, wskazując strategiczne kierunki działań do podjęcia, przypisując poszczególnym podmiotom odpowiedzialność instytucjonalną oraz określając środki i źródła finansowe przeznaczone na ich realizację.

4678	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie cz.1	UWAGA OGÓLNA	0	W konsultowanym projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, brak zapisów dot. rewitalizacji prowadzonej w oparciu o zapisy ustawy o rewitalizacji odnoszących się do gmin w całej Polsce. Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie. Zapotrzebowanie gmin w Polsce na niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych jest nadal duże. W strategii należy wskazać dobrze zaplanowaną rewitalizację jako istotną w rozwoju gmin, gdyż jest ona narzędziem reagowania na problemy społeczne, poprawy warunków życia, rozwoju gospodarczego i jakości środowiska na obszarach kryzysowych. Zgodnie z danymi GUS Na koniec 2023 r. działania rewitalizacyjne prowadziło 1290 gmin (tj. 52,1% wszystkich gmin w Polsce). W 2023 r. powierzchnia obszaru zdegradowanego stanowiła 12,7% całkowitej powierzchni Polski. Dane te świadczą o istotności procesów rewitalizacji dla rozwoju kraju. Dotychczasowe obserwacje i badania dowodzą, że aktywność gmin w prowadzeniu rewitalizacji jest znacząca, stąd olbrzymim wyzwaniem jest utrzymanie dynamiki prowadzenia procesów rewitalizacji, aby jak najszybciej niwelować skalę istniejących obszarów zdegradowanych. Działania samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji mogą być prowadzone na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR), który jest podstawowym narzędziem tych działań, wprowadzonym ustawą o rewitalizacji z 2015 r. Jednocześnie ustawa ta pozostawiła gminom do końca 2023 r. możliwość działania na podstawie wcześniejszych rozwiązań, tj. Programu Rewitalizacji (PR) przyjętego na podstawie ustawy o samorządzie gminnym lub innego dokumentu strategicznego (IDS). Koniec okresu przejściowego w 2023r. przyczynił się do spadku liczby programów rewitalizacji jednakże analiza podejmowanych przez gminy działań wskazuje że przystąpiły one do opracowania GPR, gdyż procesy rewitalizacyjne nie zostały zakończone.	Zapisy dot. rewitalizacji zostaną uwzględnione
4679	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TRANSPORTOWE I TELEKOMUNIKACYJNEJ	124	Odnosnie fragmentu: „W transporcie wodnym śródlądowym celem inwestycji będzie zwiększenie roli sektora żeglugi śródlądowej w wymiarze krajowym i lokalnym poprzez jego systemowe i strukturalne wzmocnienie – przy wykorzystaniu istniejących zasobów dostępnych w sektorze. Kluczowa będzie rewitalizacja wykorzystywanej transportowo infrastruktury hydrotechnicznej dróg wodnych oraz wsparcie finansowe, regulacyjne i programowe dla funkcjonowania rynku żeglugowego.” należy podkreślić, że w dobie zmian klimatu zwiększanie roli żeglugi śródlądowej jest wysoce ryzykowne. Jest też nieefektywne kosztowo, a zarazem szkodliwe dla środowiska naturalnego. Trzeba też podkreślić, że utrzymanie żeglowności będzie się wiązać z konkurencją o zasób jakim jest woda z innymi sektorami, w tym z rolnictwem i celami ochrony przyrody.	Podkreślenia wymaga, że zwiększenie roli transportu wodnego śródlądowego będzie opierać się na ich podstawowych przesłankach: 1. wzmocnienia tych odcinków dróg wodnych już wykorzystywanych do regularnego transportu, 2. wzmocnienia otoczenia regulacyjnego i strukturalnego sektora mające również pozytywny wpływ na cele środowiskowe (np. modernizacja taboru żeglugi śródlądowej), 3. komplementarności z innymi celami Strategii.
4680	Organizacja pozarządowa	Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	32	W ramach działania Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski (Tarcza Wschód) należy uwzględnić komplementarne zastosowanie rozwiązań z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury, i tam, gdzie to możliwe, wykorzystywać możliwości oferowane przez chronione lub odtwarzane ekosystemy leśne, bagienne i rzeczne. Pociąga to za sobą konieczność zmian w gospodarowaniu, stąd wśród podmiotów współpracujących należy uwzględnić także MRiRW oraz Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczne znaczenie dokumentu.
4681	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	Strategia wskazuje pozytywne efekty rewitalizacji i odnowy przestrzeni publicznych, ale nie rozwija wątku ich znaczenia dla turystyki. Strategia powinna wskazywać wyraźne powiązania działań rewitalizacyjnych z rozwojem oferty turystycznej i rekreacyjnej.	Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej to uzupełniające a nie główne działania w rewitalizacji. Rewitalizacja służy przede wszystkim do rozwiązywania problemów społecznych i przestrzenno-funkcjonalnych obszarów rewitalizacji.
4682	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	UWAGA OGÓLNA	0	Dokument nie uwzględnia szacowania ryzyk wdrożenia, np. w formie tabeli ryzyk z oceną wpływu, prawdopodobieństwa oraz środków mitygujących. Wprowadzenie załącznika z rejestrem ryzyk strategicznych znacząco poprawiłoby zarządzanie realizacją strategii, umożliwiając proaktywne zapobieganie zagrożeniom oraz określenie procedur postępowania w przypadku wystąpienia zdarzeń niepożądanych.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w

		Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2				oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Dokument nie tylko pokazuje kluczowe wyzwania, które stoją przed Polską, ale także proponuje różne scenariusze przyszłości, które mają pomóc w przygotowaniu odpornych i elastycznych polityk publicznych. Koncepcja stanowi bazę dla średniookresowych strategii rozwojowych, w tym 6srk i polityki regionalnej, miejskiej oraz strategii sektorowych.
468 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	W ramach celu 2 „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” temat cyfryzacji i automatyzacji wymaga szerszego ujęcia, szczególnie w obszarach cyfryzacji administracji, sztucznej inteligencji, robotyzacji oraz cyberbezpieczeństwa sektora biznesowego. wnioskuje się o rozszerzenie dokumentu o te kluczowe zagadnienia, które mają istotne znaczenie dla konkurencyjności i bezpieczeństwa gospodarki.	Zagadnienia te są uwzględnione w projekcie Strategii.
468 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	W części wdrożeniowej Strategii występuje rozbieżność w szczegółowości zapisów – niektóre działania są bardzo konkretne i operacyjne (np. podwyżki dla nauczycieli czy szczegółowe rozwiązania techniczne), podczas gdy inne pozostają ogólne. W dokumencie o charakterze strategicznym zaleca się przyjęcie jednolitego podejścia, koncentrując się na wskazaniu kierunków działań, a pozostawiając szczegóły realizacji do dokumentów operacyjnych.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji.
468 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	Strategia powinna doprecyzować mechanizmy wyrównywania szans rozwojowych regionów słabszych, wprowadzając dedykowane programy wsparcia dla obszarów depopulacyjnych oraz narzędzia finansowe dla mniejszych ośrodków subregionalnych. Istotne jest również ustanowienie systemu monitorowania efektów, aby ocenić skuteczność działań. Kluczowe jest także wzmocnienie roli samorządów wojewódzkich w zarządzaniu funduszami unijnymi, ponieważ ich doświadczenie i bliskość lokalnych potrzeb zapewniają efektywność i dopasowanie polityk do specyfiki regionów. Centralizacja programowania funduszy na poziomie krajowym może obniżyć skuteczność i zwiększyć dysproporcje terytorialne. Utrzymanie udziału samorządów w decyzjach gwarantuje racjonalne i sprawne wykorzystanie środków oraz wspiera zrównoważony, policentryczny rozwój kraju.	Uwaga o charakterze komentarza
468 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	W Strategii należy wzmocnić wsparcie dla rozwoju uczelni wyższych oraz instytucji badawczych w ośrodkach subregionalnych. Taki kierunek działań przyczyni się do ograniczenia migracji młodych osób do dużych miast oraz wzmocni potencjał lokalnych zasobów ludzkich.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 2724
468 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski	UWAGA OGÓLNA	0	Strategia powinna zostać uzupełniona o mechanizmy wspierające rozwój turystyki oraz ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza w regionach o znaczących walorach przyrodniczych i historycznych. Takie działania mogą stać się istotnym impulsem rozwojowym dla obszarów poza metropoliami oraz zwiększyć atrakcyjność Polski jako całości.	Powtórzenie z uwagą nr 2725.

		Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2				
4688	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	UWAGA OGÓLNA	0	Część diagnostyczna 2.3 W opisie OSI (m.in. obszary przygraniczne, wiejskie oraz postulowane obszary górskie) proponuje się podkreślić rolę turystyki jako istotnego narzędzia wzmacniania spójności społeczno-gospodarczej oraz przeciwdziałania depopulacji. Obecnie w dokumencie brakuje spójnej koncepcji rozwoju turystyki jako sektora gospodarczego – ujęto ją jedynie w sposób uzupełniający. Wskazane jest wyodrębnienie odrębnego kierunku/priorytetu dotyczącego turystyki, z uwzględnieniem jej znaczenia dla wzrostu PKB, zatrudnienia oraz budowania wizerunku kraju. Jednocześnie rekomenduje się uwzględnienie aktualnych trendów w turystyce, takich jak cyfryzacja usług, turystyka zrównoważona, zdrowotna i edukacyjna, oraz wpisanie turystyki do obszarów wspierających innowacje i rozwój przedsiębiorczości w sektorze usług.	Uwaga uwzględniona
4689	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	WPROWADZENIE	6	Proponuje się uzupełnić wprowadzenie o zapis: w polityce regionalnej istotne jest uwzględnienie specyfiki i potrzeb różnych typów obszarów – metropolii, małych i średnich miast oraz terenów wiejskich. Jednolite traktowanie wszystkich regionów może prowadzić do pomijania ich unikalnych wyzwań i możliwości. Skuteczne wsparcie wymaga zróżnicowanego podejścia, które zapewni równomierny i sprawiedliwy rozwój społeczno-gospodarczy wszystkich części kraju. Tylko w ten sposób można przeciwdziałać nierównościom i gwarantować każdemu regionowi odpowiednie warunki do rozwoju, biorąc pod uwagę ich różny poziom infrastruktury, inwestycji oraz sytuację na rynku pracy.	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter wprowadzenia.
4690	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	WPROWADZENIE	6	Rewizja proponowanego zapisu dotyczącego przeprowadzania rocznych diagnoz (RDS). W obliczu powiązania konsultowanej strategii z innymi dokumentami strategicznymi koncepcja dotycząca przeprowadzania diagnozy (RDS) corocznie wydaje się być problematyczna. Pomysł ten wymaga przemyślenia m.in. z uwagi na ryzyko generowania potrzeb częstych zmian w wielu powiązanych dokumentach różnego szczebla. Mogłoby pojawić się tutaj ryzyko konieczności „permanentnego”, niemożliwego do zamknięcia, procesu aktualizacji dokumentów etc.	Roczna Diagnoza Strategiczna będzie zawierała dwa elementy: (i) opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii; (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. Roczna Diagnoza Strategiczna będzie przede wszystkim odpowiadać na potrzebę stałego myślenia strategicznego w administracji publicznej. Będzie także kluczowym elementem publicznej rozliczalności celów i działań zapisanych w Strategii. Może być również podstawą do zmiany przez RM sposobu realizacji niektórych działań wskazanych w Strategii. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego.
4691	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	WPROWADZENIE	9	Strategia w dużej mierze koncentruje się na rozwoju innowacji technologicznych, jednak pomija istotne aspekty związane z zagrożeniami cyfrowymi i nierównościami w dostępie do technologii. Należy uzupełnić zapisy o kwestie cyberbezpieczeństwa – zarówno systemowego, jak i indywidualnego – oraz przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych i mieszkańców obszarów wiejskich. Zapewnienie bezpiecznego i równego dostępu do usług cyfrowych powinno stanowić integralny element działań na rzecz transformacji cyfrowej.	Zagadnienia te są uwzględnione w projekcie Strategii.
4692	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Niewystarczające rozwinięcie zagadnień dotyczących bezpieczeństwa obywateli i infrastruktury krytycznej. Dokument odnosi się do bezpieczeństwa głównie w kontekście międzynarodowym, pomijając kwestie odporności lokalnej, zwłaszcza w regionach przygranicznych. Wskazanie roli województwa podkarpackiego jako obszaru buforowego oraz centrum logistyki kryzysowej zwiększyłoby realne bezpieczeństwo mieszkańców i państwa.	Sugerowane zapisy nie odpowiadają ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa

		Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2				analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
469 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50	Interpretacja spadku liczby gospodarstw rolnych jest zbyt uproszczona. Sam spadek nie musi oznaczać negatywnych zjawisk, ponieważ może wynikać z łączenia się gospodarstw, co prowadzi do powstawania bardziej wydajnych i konkurencyjnych podmiotów. Konieczne jest uzupełnienie analizy o dane dotyczące powierzchni użytków rolnych oraz wielkości pogłowia zwierząt. Poszukiwanie zatrudnienia poza rolnictwem często stanowi przyczynę, a nie tylko skutek zmniejszania liczby gospodarstw. Ludzie od dawna migrują do pracy poza rolnictwem, szukając stabilniejszych i lepiej płatnych zajęć. W efekcie, rezygnacja z pracy w gospodarstwie często następuje po podjęciu zatrudnienia „na etacie”, co pokazuje, że zmiany na rynku pracy i preferencjach zawodowych mają kluczowe znaczenie dla analizy sytuacji na wsi.	Powtórzenie z uwagą nr 2731.
469 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	54	Obecny zapis: „Po drugie, polityka migracyjna musi uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo kraju.” Proponuje się uszczegółowić zapis: „Po drugie, polityka migracyjna powinna systematycznie uwzględniać wpływ imigracji na bezpieczeństwo narodowe i stabilność państwa. Zakłada się wzmocnienie mechanizmów kontroli legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców, ujednolicenie procedur weryfikacyjnych oraz zacieśnienie współpracy z instytucjami unijnymi w zakresie ochrony granic i przepływu osób. Celem jest ograniczanie ryzyk związanych z nielegalną migracją i przeciwdziałanie jej wykorzystywaniu jako narzędzia presji politycznej.” Doświadczenia ostatnich kryzysów potwierdzają, że niekontrolowane przepływy migracyjne mogą stanowić zagrożenie dla stabilności i odporności państw. Włączenie aspektów bezpieczeństwa do polityki migracyjnej jest zgodne z kierunkami wskazywanymi przez Unię Europejską, wzmacniając ochronę granic, spójność społeczną i zdolność do reagowania na zagrożenia.	Powtórzenie z uwagą nr 2732.
469 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	39	Brak jednoznacznych zapisów oraz wskazania sposobów finansowania, preferencji dla regionów, które bezpośrednio graniczą z Ukrainą. Strategia mogłaby wskazywać konkretne instrumenty gwarantujące bezpieczeństwo i wspierające rozwój województw na granicy wschodniej UE. Ponadto, brak wystarczającego odniesienia do współpracy transgranicznej z Ukrainą (PL–UA). Nie podkreśla się roli przejść granicznych czy możliwości wykorzystania położenia Rzeszowa jako węzła transportowo-logistycznego, szczególnie w obecnej sytuacji geopolitycznej, gdy Podkarpacie ma strategiczne znaczenie dla całego kraju. Strategia powinna wskazywać konkretne instrumenty poprawiające bezpieczeństwo i wspierające rozwój województw przygranicznych.	Odniesienie do poruszanych kwestii znajduje się częściowo w Priorytecie 3.2. Wzmacnianie potencjału obronnego kraju, Kierunek działania Zapewnienie bezpieczeństwa granic, działanie A. Wzmocnienie ochrony wschodniej i północnej granicy Polski oraz w dedykowanym obszarom przygranicznym OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE (w województwie podkarpackim OSI to obejmuje powiaty: bieszczadzki, brzozowski, jarosławski, leski, lubaczowski, przemyski i sanocki oraz miasto na prawach powiatu Przemyśl).
469 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Należy zwrócić uwagę, że pomimo wzrostu przeciętnej powierzchni mieszkań w kraju, nie uwzględniono faktu, że przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę maleje. Np. na terenie województwa podkarpackiego w 2024 r. ten wskaźnik wynosi 30,0 m ² . Tymczasem w krajach UE wynosi od 57m ² /os do ok. 80 m ² /os (wg „Przegląd regionalny. Województwo podkarpackie 2024”). Pominięcie tego zjawiska w części kierunkowej może prowadzić do błędnych wniosków: stawianie na polityki prorodzinne bez równoległego działania na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych, szczególnie zwiększenia powierzchni mieszkalnej przypadającej na osobę sprzyja utrwalaniu stagnacji demograficznej i pułapki rozwojowej. Należy wprowadzić działania na rzecz poprawy warunków mieszkaniowych, szczególnie zwiększenia powierzchni mieszkalnej.	W trakcie analiz.
469 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski	PRIORYTET 1.3: ODPOWIEDZIALNA POLITYKA MIGRACYJNA	74	Obecny zapis Strategii skupia się przede wszystkim na diagnozie problemu migracyjnego, nie wskazując jednak konkretnych narzędzi jego rozwiązania. Należy wprowadzić precyzyjne mechanizmy kontroli nad procesami migracyjnymi, co pozwoli ograniczyć ryzyka związane z dotychczasowym, rozproszonym podejściem do polityki migracyjnej.	Powtórzenie z uwagą nr 2735.

		Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2				
4698	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	80	W Strategii brakuje spójnego podejścia łączącego politykę rynku pracy z rozwojem edukacji technicznej i zawodowej, dostosowanego do potrzeb gospodarczych poszczególnych regionów. Lepsze dopasowanie oferty kształcenia zawodowego do regionalnych specjalizacji przemysłowych (np. lotnictwo, ICT) pozwoliłoby skuteczniej przygotować kadry odpowiadające na realne potrzeby rynku i ograniczyć migrację młodych ludzi. Wymaga to zacieśnienia współpracy szkół, uczelni i przedsiębiorstw oraz wprowadzenia systemów prognozowania zapotrzebowania na kompetencje w skali regionalnej.	Projekt SRK 2035 zawiera wystarczające treści w tym zakresie w Prioryecie 2.1 odpowiadające poziomowi programowania działań na poziomie średniookresowej strategii rozwoju kraju.
4699	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	W ramach wskazanych kierunków działań autor słusznie akcentuje potrzebę wzmocnienia roli ambulatoryjnej opieki specjalistycznej i podstawowej opieki zdrowotnej kosztem lecznictwa szpitalnego oraz konsolidacji rynku świadczeniodawców, jednak pomija istotny aspekt wsparcia personelu medycznego, szczególnie w kontekście wdrażanych zmian systemowych. Zasadne jest rozszerzenie treści Priorytetu o wyraźne wskazanie preferowanych kierunków rozwoju telemedycyny – rozumianej nie tylko jako aplikacje zdrowotne, ale także jako systemowe rozwiązania obejmujące infrastrukturę techniczną, zdalne monitorowanie stanu pacjentów, robotykę medyczną oraz odmiejscowione świadczenia, w tym chirurgię wspieraną robotycznie. Niezbędne jest także silniejsze zaakcentowanie potrzeby przyspieszenia wdrożenia Elektronicznej Dokumentacji Medycznej (EDM), której rozwój trwa od ponad dekady i powinien zostać jasno określony jako priorytet strategiczny.	Uwaga uwzględniona w aktualnym brzmieniu Strategii. Działania dot. telemedycyny są ujęte w formie ogólnej, mogącej uwzględniać różnorakie jej aspekty. Działanie dot. EDM jest już uwzględnione w Strategii.
4700	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.2	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Konieczne jest wzmocnienie zapisów dotyczących bezpieczeństwa lekowego w Polsce poprzez rozwój działań zapobiegających niedoborom leków i zapewnienie stabilności dostaw. Deficyty leków dotyczą zarówno innowacyjnych, jak i generycznych preparatów, a także szczepionek. Ich przyczyny obejmują m.in. zakłócenia w łańcuchach dostaw, wzrost popytu oraz uzależnienie rynku europejskiego od azjatyckich producentów substancji czynnych. Skala problemu wymaga zintegrowanych działań na poziomie UE, w tym monitorowania zagrożeń, wzmocnienia lokalnej produkcji i tworzenia rezerw strategicznych.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
4701	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dotychczasowa treść: „regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych oraz Włocławek” Proponowana treść: „regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych, GRUDZIĄDZ oraz Włocławek” W związku z faktycznym funkcjonowaniem regionalnej, grudziądzkiej aglomeracji miejskiej należy wprowadzić zaproponowane zmiany i odpowiednio skorygować listę ośrodków subregionalnych.	Grudziądz został zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnych
4702	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń drogowych w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe) Dotychczasowa treść „ Gdańsk – Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Proponowana treść: „Gdańsk – GRUDZIĄDZ – Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Na wysokości Grudziądza, gdzie przebiega już autostrada A1 będzie duży węzeł komunikacyjny, w związku z budową drogi ekspresowej S5.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie muszą wymieniać wszystkich środków miejskich - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Należałoby wtedy przyjąć podobny stopień szczegółowości dla całej Strategii. Nie jest też jasne jaką korzyść/zmianę, miałby przynieść ten zapis.

470 3	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń kolejowych dużych prędkości (200-350 km/h). Dotychczasowa treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK północ)” Proponowana treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny - GRUDZIĄDZ – Gdańsk (CMK północ)” Proponowany opis jest zgodny z treścią mapy umieszczonej na stronie 261, która podkreśla rolę Grudziądza, jako dużego węzła komunikacyjnego.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
470 4	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	259	W ramach pasma równoleżnikowo-centralnego dodanie elektrowni w Grudziądzu. Obecnie budowany jest pierwszy blok elektrowni gazowo- parowej w Grudziądzu, a docelowo (do 2029r.) pracować będą dwa bloki o mocy przekraczającej 1 GW.	Powtórzenie - 1356
470 5	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Rozszerzenie roli PFR. Dotychczasowa treść: „Polski Fundusz Rozwoju (PFR): PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy kraju. PFR realizuje zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Proponowana treść: „Polski Fundusz Rozwoju (PFR): PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w szczególności w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy i społeczny kraju. PFR realizuje w szczególności zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, podmiotów prowadzących działalność leczniczą, wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	Uwaga powtórzona (1358). Zakres zadań PFR reguluje ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o instytucjach rozwoju. Zakres zadań BGK reguluje ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego.
470 6	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Rozszerzenie roli BGK. Dotychczasowa treść: „Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK): BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa oraz przedsiębiorczości. Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.” Proponowana treść: „Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK): BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa, przedsiębiorczości oraz podmiotów prowadzących działalność leczniczą. Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.”	Uwaga powtórzona (1357). Zakres zadań BGK reguluje ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego.

					Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	
4707	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Brak ujęcia gminy Dragacz w obszarze funkcjonalnym Grudziądza. MOF Grudziądza położony jest w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego. Terytorialnie obejmuj miasto Grudziądz oraz gminy wiejskie - Grudziądz i Rogóźno z powiatu grudziądzkiego oraz Dragacz z powiatu świeckiego.	Delimitacja oparta na Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 21 grudnia 2020 r. (uchwała nr XXVIII/399/20)
4708	Samorząd	Gmina-miasto Grudziądz	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Dotychczasowa treść: „Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych z sąsiednim województwem warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską.” Proponowana treść: Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych oraz regionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych i kolejowych z sąsiednimi województwami: warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem oraz pomorskim i metropolią pomorską. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską. Regionalny charakter miasta Grudziądza i skala regionalnych oddziaływań jest bardzo znacząca na kilku istotnych płaszczyznach, m.in.: krajowego węzła komunikacyjnego, regionalnego ośrodka gospodarczego, regionalnego ośrodka wyspecjalizowanych usług medycznych, regionalnego ośrodka kształcenia ponadpodstawowego oraz regionalnego ośrodka kultury i sportu.	Wnioskowany dopisek nie wpisuje się w kontekst załącznika - nie wskazuje zakresu wsparcia w ramach OSI policentrycznej sieci miast.
4709	Inne	Biuro Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Koszalińsko-Koło-brzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	Wnosimy o dodanie w tabeli dotyczącej województwa zachodniopomorskiego kolejnej pozycji wskazującej Białogard (Ośrodek miejski) wraz z jego obszarem funkcjonalnym: Gmina Karlino, Gmina Białogard oraz Gmina Tychowo. Uzasadnienie: Włączenie Białogardu jako odrębnego ośrodka miejskiego wraz z jego obszarem funkcjonalnym, czyli gminami Karlino, Białogard i Tychowo, znajduje pełne uzasadnienie w uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych, przestrzennych oraz instytucjonalnych regionu. Miasto Białogard wraz ze swoim obszarem funkcjonalnym stanowi trzeci rdzeń rozwojowy partnerstwa ZIT KKBOF. Brak włączenia Białogardu do systemu wspieranych ośrodków miejskich w ramach polityki krajowej może skutkować zahamowaniem pozytywnych trendów rozwojowych całego obszaru. Miasto konsekwentnie i z dużym zaangażowaniem inwestuje w infrastrukturę techniczną, rewitalizację przestrzeni publicznych czy ofertę edukacyjną i społeczną, jednak dalszy rozwój wymaga dostępu do instrumentów wsparcia dedykowanych obszarom miejskim.	Białogard nie wypełnia kryteriów ośrodka subregionalnego, zarówno pod względem potencjału demograficznego, zasięgu oddziaływania jak i zakresu pełnionych funkcji. Dodatkowo gmina wiejska Białogard bezpośrednio sąsiaduje z dwoma innymi obszarami funkcjonalnymi.
4710	Inne	Biuro Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Koszalińsko-Koło-brzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	15	Konsekwencją uwzględnienia Białogardu i jego obszaru funkcjonalnego w delimitacji obszarów strategicznej interwencji jest aktualizacja opisu dotyczącego województwa zachodniopomorskiego w załączniku nr 4.	Białogard nie wypełnia kryteriów ośrodka subregionalnego, zarówno pod względem potencjału demograficznego, zasięgu oddziaływania jak i zakresu pełnionych funkcji. Dodatkowo gmina wiejska Białogard bezpośrednio sąsiaduje z dwoma innymi obszarami funkcjonalnymi.
4711	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	UWAGA OGÓLNA	0	Strategia nie precyzuje jak weryfikowane będą niezgodności z innymi dokumentami strategicznymi powstającymi równolegle w innych ministerstwach. Dla zachowania istoty dokumentu strategicznego należy stworzyć matrycę, która pozwoli oceniać, czy istniejące lub nowopowstające dokumenty o charakterze strategicznym (np. KPEiK) są zbieżne z celami ujętymi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Matryca biorąca pod uwagę obszar/kryteria zgodności (np. redukcja emisji do 2035 r.), metodę weryfikacji oraz organ odpowiedzialny powinna stać się załącznikiem do corocznej diagnozy.	Zapisy Strategii w poszczególnych priorytetach powstawały w ścisłej współpracy z resortami właściwymi nie ma więc zagrożenia, że zapisy SRP 2035 są niezgodne z innymi dokumentami strategicznymi,

					Mierniki mają niemal wyłącznie charakter ilościowy, co może prowadzić do przeoczenia nierównej, terytorialnej dystrybucji planowanych interwencji i zjawisk. Rekomendujemy dodanie wskaźników jakościowych tam, gdzie jest to możliwe, lub większe znuansowanie wskaźników ilościowych (przykład: wskaźnik rozwoju kolei określany jest wyłącznie liczbą pasażerów, bez uwzględnienia ich zróżnicowania przestrzennego). Widoczny jest również bardzo wybiórczy charakter przyjętych wskaźników i nieadekwatność do zaplanowanych działań/celów np. wskaźniki dot. priorytetu 2.6 w ogóle nie mierzą efektów działań 3, 4, 6 i 7 z tego priorytetu ((3)Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne; (4)Prowadzenie zrównoważonej gospodarki wodnej; (5)Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju; (6)Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym; (7)Wzmocnienie edukacji ekologicznej).	opracowywanymi przez administrację publiczną. Wybór wskaźników był również dokonywany w ścisłej współpracy z resortami i GUS. Wskaźniki szczegółowe znajdują się w dokumentach wdrożeniowych do Strategii (programach, planach itp). Zestaw przyjętych wskaźników 5srk odnosi się do priorytetów Strategii, taką przyjęto logikę tej Strategii.
471 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	Cel 1: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich - Mimo trafnej diagnozy i identyfikacji zagrożenia w postaci rosnącego obciążenia systemów zabezpieczenia społecznego i zdrowotnego brak uwzględnienia w działaniach reformy systemu finansów publicznych, w szczególności systemu ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych (tylko niewiele znacząca wzmianka o potrzebie dostosowania polityk (usług) publicznych do znaczącego wzrostu liczby osób starszych).	Kwestie te zostały opisane w części "Ramy finansowe" w rozdziale "System realizacji Strategii."
471 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Przyjęte mierniki koncentrują się na nakładach (wydatki na B+R) i rozwoju sektora wysokich technologii, pomijając jakość wdrażanych innowacji (np. liczba patentów, sprzedaż produktów innowacyjnych) oraz efektywność finansową programów wsparcia publicznego. Wskaźniki powinny śledzić również dalsze etapy komercjalizację technologii, np. udziału przychodów ze sprzedaży nowych lub ulepszonych produktów czy odsetka firm w danym sektorze wdrażających określoną technologię. Podejście do finansowania VC powinno jasno stawiać za cel powstawanie wysokiej jakości technologii (zwłaszcza deeptech, a nie tylko aplikacji usługowych) i ich rozwój w kraju. Powyższych celów nie uda się jednak spełnić bez fundamentalnej zmiany w systemie kształcenia (Priorytet 2.1). Nacisk należy położyć na doskonalenie edukacji technicznej (STEM), przy czym problem ten zaczyna się znacznie wcześniej niż na studiach wyższych. Kluczowa jest poprawa edukacji matematycznej na etapach podstawowym i średnim.	Uwaga w toku analiz.
471 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	151	W dokumencie strategicznym nieodzowne byłoby określenie dekarbonizacyjnych technologii strategicznych, które będą wspierane przez państwo, albo przynajmniej wskazanie, że będą podejmowane decyzje optymalizacyjne co do wyboru tych technologii. Inwestycje w przemysłowe instalacje wodoru odnawialnego mogą nie być najbardziej opłacalną technologią dekarbonizacji dla niektórych sektorów, zwłaszcza nawozowego, dla którego stosowniejszy w polskich warunkach jest wychwyt dwutlenku węgla. Cieszymy się, że przemysł nawozowy jest więc imiennie wskazywany w punkcie o technologiach CCS. Tymczasem w literze B. deklarowane wsparcie finansowe ma być adresowane do całego spektrum technologii, bez ich priorytetyzacji. Zachęcamy do analizy i refleksji, które z nich rzeczywiście wymagają wsparcia finansowego i o jakiej intensywności, ale też które sektory ze względu na swoją kondycję finansową bardziej tego wsparcia będą potrzebować. Niektóre inwestycje mogą zmaterializować się samodzielnie w realiach rynkowych i z nich lepiej przesunąć finansowanie w stronę technologii, którym trudniej będzie się upowszechnić w średnim okresie bez pomocy publicznej. Celem powinno być osiągnięcie jak najlepszego efektu dekarbonizacyjnego dzięki interwencji publicznej.	Uwaga o charakterze komentarza. Zgodnie z zapisami strategii, lista technologii kluczowych zostanie określona w przyszłości.
471 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	155	Doceniamy ambitny cel rozwoju instalacji CCS/CCU, jednak obawiamy się, że bez ambitniejszych działań niż te zaproponowane w Strategii będzie on nieosiągalny. Rozwój pełnej infrastruktury CCS, zwłaszcza w przypadku magazynowania CO2 na lądzie, może zająć 10 lat (za Global CCS Institute), więc 8 takich instalacji w roku 2030 wydaje się nierealne bez naprawdę odważnych bodźców ze strony państwa. Realnie do tego czasu przybędzie jedna instalacja właśnie rozwijana w Cementowni Kujawy, ewentualnie zaczną się realizować kilka innych.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
471 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	Strategia nie precyzuje działań ani harmonogramu w obszarze sprawiedliwej transformacji energetycznej, przez co trudno jest ocenić kierunki, w jakich będzie podążać, zasadność podejmowanych inicjatyw oraz ich tempo. Nie przypisano do niej żadnych funduszy ani nie określono charakteru planowanych działań, co dodatkowo utrudnia ocenę realnych możliwości jej wdrożenia. Strategia w szczególności powinna określać działania prowadzące do osiągnięcia celów transformacji, obejmując zarówno inwestycje infrastrukturalne (np. rozwój instalacji OZE), jak i działania społeczne, takie jak programy przekwalifikowujące dla pracowników, wsparcie dla przedsiębiorstw, zachęty dla inwestorów do lokowania się na terenie regionów czy inne inicjatywy łagodzące skutki zmian gospodarczych. Oprócz tworzenia miejsc pracy i budowania nowych kwalifikacji pracowników na OSI transformacji należy dążyć do utrzymania jakości życia na tych obszarach poprzez realizację niektórych działań opisanych strategii takich jak	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					tworzenie Centrów Usług Społecznych, wspieranie ekonomii społecznej czy redukcja wykluczenia komunikacyjnego poprzez rozwój transportu publicznego, w szczególności kolejowego. Niestety działania te nie posiadają przypisanych mierników.	
4717	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	2	W obecnej wersji strategii brakuje wskaźników odnoszących się do społecznych wyzwań transformacji energetycznej. Obecnie stosowane miernik koncentrują się wyłącznie na aspektach technicznych, takich jak udział odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu brutto czy udział OZE w produkcji energii elektrycznej, pomijając przy tym kwestie związane ze sprawiedliwą transformacją, która uwzględnia nie tylko zmiany technologiczne, lecz także wpływ na pracowników sektora węglowego oraz jakość życia w regionach przechodzących transformację. Dlatego warto włączyć do strategii wskaźniki o charakterze społecznym i gospodarczym, np. wskaźniki odnoszące się do: sytuacji na rynku pracy (poziom aktywności zawodowej mieszkańców, stopa bezrobocia, liczba utworzonych nowych miejsc pracy), jakości życia mieszkańców (liczbę osób korzystających z pomocy społecznej, dostępność połączeń kolejowych), odpływu osób w wieku produkcyjnym (saldo migracji) oraz wskaźniki odnoszące się do dywersyfikacji gospodarczej regionów (liczba nowo powstałych przedsiębiorstw w sektorach niezwiązanych z górnictwem i energetyką konwencjonalną, udział podmiotów z sektora MŚP w lokalnej gospodarce, liczbę miejsc pracy powstałych w branżach niskoemisyjnych, poziom inwestycji w innowacje i badania).	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych. Projekt Białej Księgi Zrównoważonej Transformacji zawiera rekomendacje do działań w wymiarze społecznym - główne zasady projektowania działań wsparcia społecznego oraz rekomendacje dotyczące przekwalifikowania pracowników. Główne zasady projektowania działań wsparcia społecznego odnoszą się do włączenia społeczności w proces transformacji. Omówione zostały kluczowe elementy takie jak: rozwój kompetencji, ochrona socjalna, koordynacja działań na rynku pracy, inwestycje w usługi publiczne i infrastrukturę społeczną oraz ochrona tożsamości lokalnej i dziedzictwa kulturowego.
4718	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	164	W części "cele do osiągnięcia" brakuje wskaźników efektywności (np. energooszczędność w budynkach czy przemysłowe zużycie energii względem PKB) oraz udziału zelektryfikowanego transportu czy ciepłownictwa niskoemisyjnego (nie występują także w priorytecie 2.6). Monitorowanie postępów powinno uwzględniać też redukcję emisji CO ₂ w energetyce (ETS) i rozwój infrastruktury (liczba stacji ładowania EV, mocy PV). Warto rozważyć też inne źródła danych dla energetyki i emisji, np. PSE/KOBIZE/ARE. W kontekście całego priorytetu rozproszono również rodzaje energii (na priorytet 2.6), przy czym dla omawianego dalej ciepłownictwa nie zastosowano żadnych wskaźników, ani planów poprawy trudnej sytuacji sektora.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4719	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	170	Kierunki rozwoju wskazane w obszarze transformacji energetycznej, takie jak przebranżowienie części kadr, zwłaszcza w kierunku "budowy zaplecza produkcyjnego i serwisowego dla urządzeń OZE, magazynowania energii oraz sterowania i zarządzania siecią w nowoczesnym systemie elektroenergetycznym", nie wygenerują znaczącej liczby miejsc pracy w regionie oraz nie gwarantują konkurencyjnych zarobków, co może znacząco obniżyć zainteresowanie kierunkami tego typu przebranżowień. Dlatego warto dążyć do szerszej dywersyfikacji gospodarczej, obejmującej również branże niezwiązane bezpośrednio z sektorem energetycznym, na przykład poprzez tworzenie zachęt dla inwestorów do lokowania działalności na obszarze regionu. Dodatkowo w tym procesie warto uwzględnić pomysły dotyczące aktywizacji zawodowej czy nabywania umiejętności, które pojawiały się w innych częściach strategii, np. tworzenie Branżowych Centrów Umiejętności (priorytet 2.1) i realizować je priorytetowo w obszarach objętych transformacją. OSI transformacji mogłyby też stanowić obszary realizacji celu nr 3 (wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa) i priorytetu nr 2.4 dot. polityki przemysłowej, co pozwoliłoby odtworzyć wysokiej jakości miejsca pracy, a także utrzymać ich rolę jako obszarów strategicznych z punktu widzenia bezpieczeństwa kraju. Bardzo istotne będzie też zadbanie o odpowiednie skomunikowanie OSI transformacji z resztą kraju, dlatego warto potraktować te obszary priorytetowo realizując m.in. działania dot. rozwoju transportu kolejowego wynikające z priorytetu 2.2.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4720	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	171	Należy doprecyzować komplementarność interwencji podejmowanych w ramach OSI transformacji z Planami Sprawiedliwej Transformacji. W niektórych regionach plany - choć zostały spisane - nie obowiązują (czy będą aktualizowane, wg jakich wytycznych?), w regionach oddziaływania elektrowni węglowych, które nie zostały ujęte w	Plany sprawiedliwej transformacji znajdują się we właściwości samorządów. Natomiast projekt białej Księgi procedowany w porozumieniu

					obecnej wersji Strategii, takie plany nie zostały dotychczas stworzone. Należy zadbać o spójność i klarowność wytycznych dot. Planów Sprawiedliwej Transformacji na wszystkich obszarach.	z przedstawicielami środowiska naukowego Politechniki Śląskiej, Uniwersytetu Śląskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Akademii WSB oraz z ekspertami Banku Światowego, w całości odnosi się do zrównoważonej transformacji. Projekt zawiera szereg rekomendacji, w tym: rekomendacje strategiczne, rekomendacje do działań w wymiarze społecznym, rekomendacje w wymiarze gospodarczym, rekomendacje dot. transformacji energetycznej, rekultywacji i zmiany przeznaczenia terenów pogórnich, rekomendacje w zakresie instytucjonalno finansowym, rekomendacje dotyczące funduszy UE wspierających zrównoważoną transformację regionów węglowych, rekomendacje dotyczące Funduszu Transformacji Województwa Śląskiego S.A. Rekomendacje są podzielone na podrozdziały i koncentrują się na propozycjach w przedmiotowych zakresach.
472 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	11	Strategia całkowicie pomija obszary, które zależne są od funkcjonowania elektrowni węglowych, a które nie posiadają czynnych kopalń. Postulujemy ujęcie w ramach OSI transformacji również powiatów położonych w obszarze oddziaływania elektrowni Kozienice, Połaniec, Dolna Odra, i Ostrołęka. Planowane wyłączenia bloków węglowych spowodują znaczny spadek zatrudnienia na tych obszarach, a brak alternatyw i dedykowanych działań może znacznie pogorszyć ich sytuację społeczno-ekonomiczną.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
472 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	180	W polityce adaptacyjnej konieczne są mapy zagrożeń klimatycznych i lokalne plany adaptacji - budowa narzędzia modelarskiego wspomnianego na str. 180 (NetZero Emission and Environmentally Sustainable Territories), powinna być więc jednym z kluczowych priorytetów pozwalających przeprowadzać transformację w oparciu o dane. w połączeniu z takowym narzędziem niezbędne jest też promowanie finansowania rozwiązań przyjaznych środowisku, w ujęciu lokalnym, w szczególności w transporcie zbiorowym (np. elektryczne autobusy) oraz budownictwa energooszczędne (wzmocnienie standardów i dotacji).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
472 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Całkowicie pominięte zostało - zarówno na etapie diagnozy, jak i działań - wyzwanie dotyczące niewydolnie i wadliwie działającego systemu dotacji w Polsce, gł. unijnych. System ten obecnie nastawiony jest nie na realizację konkretnych celów, wynikających z przemysłowych i precyzyjnie zdefiniowanych sektorowych polityk publicznych, ale na wydatkowanie środków.	Uwagi odnoszą się do działań, które będą podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii. Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu Strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie dalszych prac.
472 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Instrat	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	W części dotyczącej ram finansowych brakuje przybliżonych kwot finansowania dla poszczególnych priorytetów. Ramy finansowe powinny weryfikować, czy zaplanowane środki (krajowe i unijne) pokrywają szacowane zapotrzebowanie, czyli koszt realizacji celów (np. w kontekście transformacji energetycznej). Brakuje również prognozy bilansu finansowania (udział długu vs dotacji). Aby zwiększyć zasoby na finansowanie innowacji i transformacji, rekomendujemy wykorzystanie szerszego wachlarza instrumentów dłużnych: - Zielone obligacje (Green Bonds) na kanwie europejskiego standardu (EUGBS), emitowane przez administrację i	Uwaga w toku analizy.

					samorządy. - Obligacje przychodowe (Revenue Bonds), finansujące konkretne projekty z ich przyszłych przychodów (np. ze sprzedaży energii, czy poprawy efektywności energetycznej). W Polsce ich dług nie wlicza się do limitów zadłużenia gmin. Warto też szerzej wykorzystać w podobnym kontekście formułę ESCO, a więc modelu przedsiębiorstw, których dla których zapłata za wykonane usługi jest oparta (w całości lub w części) na osiągnięciu poprawy efektywności energetycznej oraz spełnieniu innych uzgodnionych kryteriów efektywności. - Sustainability-Linked Bonds (SLB), czyli obligacje powiązane ze zrównoważonym rozwojem, uzależniające koszty finansowania od realizacji celów ESG, co mogłyby stosować zarówno spółki Skarbu Państwa (do takie przedsięwzięcia przygotowuje się Tauron S.A.), jak i samorządy.	
472 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Zasadne jest rozszerzenie zapisów Strategii o odniesienie do roli sanatoriów i leczenia uzdrowiskowego w kontekście polityki aktywnego starzenia się. Rozwój i modernizacja sanatoriów oraz infrastruktury uzdrowiskowej wspierają profilaktykę zdrowotną, rehabilitację i dłuższe zachowanie samodzielności seniorów, sprzyjając ich aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym. Inwestycje tego typu przyczyniają się również do rozwoju lokalnej gospodarki i turystyki zdrowotnej, stanowią ważny element działań na rzecz zdrowego starzenia się.	W Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: E: Wsparcie rozwoju infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki długoterminowej oraz paliatywnej i hospicyjnej dodano: "Poprawa dostępności stacjonarnej opieki długoterminowej zostanie zapewniona m.in. poprzez przekształcenie części łóżek w szpitalach powiatowych, w których nie są one w pełni wykorzystywane, w miejsca opieki długoterminowej. Zostaną także podjęte działania mające na celu modernizację i doposażenie infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki paliatywnej i hospicyjnej w warunkach stacjonarnych. Poszerzony zostanie zakres diagnoz umożliwiających kwalifikację do świadczeń tej opieki. Rozwijane będzie także leczenie uzdrowiskowe jako element w procesie odzyskiwania sprawności po przebytej chorobie lub urazie."
472 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Uzupełnienie proponowanych zmian w zakresie zmian programowych uwzględniająca rozwój i szerzenie kultury innowacyjności od najmłodszych lat. Obecne programy nauczania nie kładą wystarczającego nacisku na eksperymentowanie. Kultura innowacyjności i zainteresowanie nauką powinno być rozwijane już wśród dzieci w wieku przedszkolnym. Sprzyjać to będzie wzmocnieniu umiejętności eksperymentowania wśród dzieci i młodzieży a w konsekwencji do zwiększenia potencjału do opracowywania innowacyjnych rozwiązań. Takie modele z powodzeniem stosowane są w najbardziej innowacyjnych krajach świata.	W priorytecie 2.1. są uwzględnione działania tego typu.
472 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	100	Uzupełnienie kierunków działań o cykliczne (np. dwuletnie) mapowanie potrzeb kompetencyjnych odpowiadających na oczekiwania pracodawców z uwzględnieniem wymiaru terytorialnego. Strategia mówi ogólnie o współpracy z biznesem, ale nie wymusza systemów stałego monitoringu i przewidywania zapotrzebowania na kompetencje w poszczególnych regionach (w tym dla branż przyszłości). Konieczne jest uwzględnienie specyficznych wyzwań regionów w zakresie potrzeb edukacyjnych i specyficznych wyzwań regionalnego rynku pracy, w tym w szczególności w obszarach związanych z regionalnymi inteligentnymi specjalizacjami.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.

473 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowana zmiana sformułowania kierunku działań na „Kontynuowanie publicznego wsparcia dla kształtowania się rynku inwestycji kapitałowych, w tym venture capital oraz private equity. Zaproponowany kierunek działań skupia się jedynie na funduszach venture capital, podczas gdy obecna sytuacja rynkowa wskazuje konieczność rozwijania szerokiego wachlarza instrumentów inwestycyjnych skierowanych do przedsiębiorstw znajdujących się na różnych etapach rozwoju. Zapewnienie dostępności instrumentów inwestycyjnych jest kluczowe dla rozwoju i skalowania nie tylko startupów, ale również bardziej dojrzałych firm. Ograniczanie się jedynie do funduszy venture capital może w konsekwencji skutkować powstawaniem luki w systemie wsparcia finansowego przedsiębiorstw o wysokim potencjale innowacyjnym.	Strategia uwzględnia, również inne sposoby finansowania firm, nacisk został położony na VC i PE, ponieważ tam są jedne z największych luk w systemie finansowania.
473 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane uzupełnienie planowanych działań o ułatwienie MŚP dostępu do zamówień dla sektora publicznego, np. w obszarze obronności i bezpieczeństwa publicznego. Przedstawiciele MŚP niejednokrotnie zwracają uwagę na stosowane w zamówieniach dla sektora obronności i bezpieczeństwa publicznego zasady i preferencje, które wykluczają lub znacznie ograniczają możliwości MŚP ubiegania się o udzielenie zamówienia.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe.
473 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane uzupełnienie proponowanych działań o wzmocnienie współpracy międzynarodowej uczelni i zespołów badawczych. Obecny poziom współpracy międzynarodowej personelu naukowego polskich uczelni jest niewystarczający. Współpraca międzynarodowa zespołów badawczych sprzyja transferowi wiedzy i doświadczeń, uczenie się od bardziej rozwiniętych podmiotów, a w konsekwencji służy rozwojowi potencjału innowacyjnego. Jej dalszy rozwój jest konieczny dla wzmocnienia innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 2752
473 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Sugerowane modyfikacja brzmienia kierunku działań na „Większa koncentracja na rozwoju ekosystemu dla innowacji, a mniejsza na zastępowaniu rynku w wyborze innowacyjnych podmiotów i projektów”. Zarówno na poziomie kraju, jak i poszczególnych regionów mniej lub bardziej rozwinięte ekosystemy innowacji już istnieją. Przyszłe działania powinny koncentrować się na uzupełnianiu zidentyfikowanych luk w jego strukturze oraz zwiększaniu jego efektywności poprzez m.in. wzmocnienie współpracy pomiędzy tworzącymi go elementami.	Strategia przewiduje wypełnianie luk ekosystemu w pozostałych zapisach.
474 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Brak wskazania kierunków rozwoju przemysłu 4.0 i nowych technologii w regionach peryferyjnych. Dokument koncentruje się na metropoliach, pomijając możliwości wdrażania automatyzacji i cyfryzacji przemysłu w mniejszych ośrodkach (np. Rzeszów, Krosno, Mielec). Wskazanie potencjału klastra lotniczego, automotive i OZE w województwie podkarpackim mogłoby przyciągnąć inwestorów i ograniczyć odpływ młodych kadr.	Dokument ma charakter horyzontalny, działania opisane w priorytecie pomagają firmom we wszystkich regionach. Ponadto zwiększono nacisk na adaptację technologii oraz cyfryzację przedsiębiorstw. Mniejsze ośrodki powinny być beneficjentami takich zapisów.
474 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W projekcie SRK 2035 odniesiono się wyłącznie do krajowych inteligentnych specjalizacji, pomijając regionalne inteligentne specjalizacje (RIS), które stanowią podstawowy instrument wdrażania polityki innowacyjnej oraz funduszy unijnych na poziomie województw. W SRK należy dodać zapis, że kwestie terytorialne – w tym RIS, ich komplementarność z krajowymi specjalizacjami oraz mechanizmy wdrażania funduszy UE przez samorządy – zostaną szczegółowo rozwinięte w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, przy założeniu, że SRK wyznacza dla nich ramy ogólne. Wnioskuję się o uzupełnienie wyzwań dla polityki gospodarczej o obszar związany z branżami stanowiącymi regionalne inteligentne specjalizacje oraz uwzględnienie nie tylko działań służących identyfikacji krajowych inteligentnych specjalizacji, ale również specjalizacji regionalnych, które w większym stopniu uwzględniają specyfikę regionu i jego potrzeby rozwojowe. Strategia w dość istotny sposób pomija specyficzne wyzwania regionalne. Jest to widoczne m.in. w koncentracji na krajowych inteligentnych specjalizacjach, które nie odzwierciedlają w całości regionalnych inteligentnych specjalizacji, opartych na endogenicznych potencjałach i w większym stopniu niż krajowe, uwzględniających specyfikę regionu i kluczowe dla jego rozwoju sektory gospodarki. Koncentracja jedynie na krajowych priorytetach bez uwzględnienia specyficznych wyzwań i potrzeb regionalnych, w tym regionalnych	Uwaga uwzględniona, dodano RIS do strategii.

					inteligentnych specjalizacji może skutkować ukierunkowaniu ewentualnego wsparcia na najsilniejsze obszary gospodarki i sprzyjać ponownemu zwiększaniu różnic rozwojowych pomiędzy regionami. DokuFment powinien także wskazać mechanizm koordynacji centralno–regionalnej w zakresie inteligentnych specjalizacji (np. regularny przegląd RIS w powiązaniu z krajową listą specjalizacji). Regionalne inteligentne specjalizacje stanowią kluczowe narzędzie wspierania innowacyjności i rozwoju MŚP w regionach oraz podstawę wydatkowania funduszy unijnych. Brak odniesienia do RIS w SRK 2035 może prowadzić do rozbieżności między polityką krajową a regionalną, ograniczać efektywność wykorzystania środków oraz osłabiać rolę samorządów województw w zakresie polityki innowacyjnej. Włączenie tej tematyki do SRK zapewni spójność działań rozwojowych, podkreśli współodpowiedzialność samorządów województw w realizacji polityki innowacyjnej i przemysłowej oraz umożliwi pełną koordynację z polityką regionalną i mechanizmami wdrażania funduszy UE.	
474 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	W części dotyczącej priorytetu 2.3 brakuje odniesienia do wyrównywania szans rozwojowych regionów słabszych, takich jak województwo podkarpackie, oraz do włączania grup defaworyzowanych w ekosystem innowacji. Wskaźniki i działania koncentrują się głównie na wzroście firm wysokotechnologicznych w dużych ośrodkach, pomijając potencjał MŚP w mniejszych miastach i ośrodkach regionalnych. Warto uzupełnić dokument o zapisy promujące regionalne huby innowacji w miastach średnich, mierniki udziału projektów realizowanych przez MŚP spoza głównych aglomeracji oraz programy dla kobiet, młodzieży i osób 50+ w sektorach innowacyjnych. Podkarpackie, jako region o dużym udziale MŚP i mniejszych ośrodkach miejskich, wymaga ukierunkowanego wsparcia w polityce innowacyjnej i przemysłowej. Skoncentrowanie działań jedynie na firmach wysokotechnologicznych z największych miast pogłębia nierówności rozwojowe i ogranicza dostęp do instrumentów wsparcia dla przedsiębiorstw lokalnych. Włączenie mechanizmów wspierających inkluzywność i sprawiedliwość – poprzez dedykowane programy i mierniki dla regionów peryferyjnych oraz grup defaworyzowanych – zwiększy efektywność realizacji celów SRK i pozwoli na bardziej zrównoważony rozwój kraju.	W odpowiedzi na uwagę w zapisach priorytetu 2.3 zwiększono nacisk na działania na rzecz adaptacji technologii. Beneficjentami nowych zapisów powinny być w większym stopniu firmy z mniejszych ośrodków.
474 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Diagnoza trafnie identyfikuje problem niskiej kultury innowacji, ograniczonego zaufania i słabej współpracy między nauką, biznesem i administracją. W części wdrożeniowej (Priorytet 2.3, Plan Działań) nie znajdują one jednak odzwierciedlenia – przeważa podejście oparte na instrumentach finansowych i regulacyjnych, przy braku działań wspierających budowę kapitału społecznego, relacji i współpracy międzysektorowej. Należy rozważyć uzupełnienie dokumentu o inicjatywy rozwijające miękkie elementy ekosystemu innowacji, takie jak platformy sieciowania, programy mentoringowe oraz narzędzia wspierające wymianę wiedzy między nauką, biznesem i samorządami. Efektywność polityki innowacyjnej zależy nie tylko od dostępu do instrumentów finansowych, ale także od jakości współpracy i wzajemnego zaufania między uczestnikami ekosystemu. Brak działań wzmacniających relacje i partnerstwa może ograniczyć zdolność do transferu wiedzy i technologii oraz utrudnić rozwój trwałych sieci współpracy. Włączenie do SRK inicjatyw ukierunkowanych na budowanie kultury dialogu, kooperacji i otwartej wymiany doświadczeń zwiększy wpływ polityki innowacyjnej na wzrost gospodarczy i spójność terytorialną.	Strategia w obecnym kształcie, posiada zapisy mówiące o wspieraniu współpracy pomiędzy poszczególnymi elementami systemu innowacji.
474 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz.3	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	145	Potrzeba uwzględnienia nie tylko działań służących identyfikacji krajowych inteligentnych specjalizacji, ale również specjalizacji regionalnych, które w większym stopniu uwzględniają specyfikę regionu i jego potrzeby rozwojowe. Strategia w dość istotny sposób pomija specyficzne wyzwania regionalne. Jest to widoczne m.in. w koncentracji na krajowych inteligentnych specjalizacjach, które nie odzwierciedlają w całości regionalnych inteligentnych specjalizacji, opartych na endogenicznych potencjałach i w większym stopniu niż krajowe, uwzględniających specyfikę regionu i kluczowe dla jego rozwoju sektory gospodarki. Koncentracja jedynie na krajowych priorytetach bez uwzględnienia specyficznych wyzwań i potrzeb regionalnych, w tym regionalnych inteligentnych specjalizacji może skutkować ukierunkowaniu ewentualnego wsparcia na najsilniejsze obszary gospodarki i sprzyjać ponownemu zwiększaniu różnic rozwojowych pomiędzy regionami.	Uwaga uwzględniona - dodano zapisy na temat RIS.
474 5	Osoba prywatna		SYNTEZA	5	Uwaga odnosi się do całości Strategii. Najważniejszym narzędziem rozwoju są projekty. Na świecie nie ma wątpliwości w tej kwestii. Państwo musi więc mieć sprawny Governmental Project Implementation System (GPIS). W „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” zarządzanie projektami występuje JEDEN RAZ, str. 83: „B. Wspieranie reintegracji zawodowej osób w wieku 50+ (...) „Będą także organizowane kursy ukierunkowane na tę grupę wieku, rozwijające umiejętności potrzebne na rynku pracy, takie jak obsługa nowych technologii, ZARZĄDZANIE PROJEKTAMI [kapitałiki moje] czy języki obce.” Jak autorzy Strategii wyobrażają sobie rozwój Polski? Czy mają nim kierować seniorzy po kursach doszkalających?	Podejście projektowe jest już od kilku lat realizowane w administracji publicznej. W tym celu wykorzystywany jest m.in. system informatyczny Monaliza, w którym monitorowany jest stan realizacji priorytetów rządu.

					Przykład efektywnego GPIS mamy tuż za miedzą, na Litwie. Intensywnie nad swoim GPIS pracuje na przykład Kazachstan (gdzie będę miał na ten temat wykład w czwartek, 6 listopada). Oczywiście, liderami w zarządzaniu projektami publicznymi są Stany Zjednoczone i Wielka Brytania. Związek ich poziomu rozwoju państwa i dobrobytu z umiejętnością realizacji projektów nie jest przypadkowy. Unia Europejska budzi się w zakresie zarządzania projektowego. 30 października odbyła się konferencja poświęcona europejskiej metodyce zarządzania projektami PM2 (skrót od Project Management Methodology). Mimo miliardowych porażek projektów publicznych, z których zapewne najbardziej znane to Blok C Elektrowni Ostrołęka i Centralny Port Komunikacyjny, proponowana Strategia nie jest zainteresowana zwiększaniem kompetencji państwa w obszarze zarządzania projektami. Bez zdolności aparatu państwowego do zarządzania projektowego (projekty, programy projektów, portfele) żadna strategia rozwoju nie ma szans na sukces. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. konieczne jest umieszczenie zobowiązania: „Opracujemy i wdrożymy procesy wyboru i realizacji projektów publicznych oraz inne praktyki, tworzące razem efektywny polski Governmental Project Implementation System.”. Zapis ten powinien być odpowiednio uszczegółowiony.	
474 6	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	30	Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 lub 2044 w Warszawie. Rząd niemiecki w lipcu 2024 oficjalnie ogłosił, że Niemcy będą się starać o organizację igrzysk w Niemczech (Monachium) w 2040 roku dla uczczenia 50 rocznicy zjednoczenia Niemiec. https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/archiv-bundesregierung/bid-to-host-the-2040-olympic-games-2301024 Szansa Polski na wygranie rywalizacji z Niemcami jest niewielka. Ze względu na rotację kontynentów należy uznać, że igrzyska mogą wrócić do Europy, być może do Polski, nie wcześniej niż w 2052 roku. W związku z tym istnieje także duże ryzyko zmarnotrawienia środków na opisane w Strategii 2035 działania. Uwaga systemowa. Dla każdego zaplanowanego działania należy wykonać analizę ryzyka. Do planów powinny być włączane tylko te działania, których prawdopodobieństwo realizacji, po wykonaniu działań redukujących ryzyko, jest odpowiednio duże. Publikowany powinien być opis działań związanych z zarządzaniem ryzykiem.	Średniookresowa strategia rozwoju kraju jest dokumentem kierunkowym, określającym cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Na poziomie tego dokumentu nie przewiduje się określenia szczegółów związanych z przebiegiem procesu ubiegania się o organizację igrzysk olimpijskich. Z tego powodu projekt nie zawiera analizy ryzyk, jak również opisu działań związanych z zarządzaniem nimi.
474 7	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	Uwaga dotyczy całości Strategii 2035. W Strategii brakuje analizy ryzyka dla Strategii jako całości. Należy ją wykonać i opublikować. Najważniejszym (ale zdecydowanie niejedynym) ryzykiem dla Strategii 2035 jest ryzyko polityczne, polegające na tym, że po ewentualnej zmianie ugrupowania rządzącego, Strategia zostanie w całości zastąpiona inną strategią, uwzględniającą priorytety następnej ekipy. Istnieje kilka sposobów minimalizacji ryzyka politycznego, np.: • Podział okresów planowania strategicznego na okresy pokrywające się z kadencjami parlamentu. • Włączenie do opracowania strategii pełnego spektrum ugrupowań politycznych. • Uchwalanie Strategii konstytucyjną większością głosów. Niektóre z tych sposobów redukcji ryzyka politycznego zapewne nie są już możliwe do zastosowania. Ale należy rozważyć wprowadzenie zmian regulacyjnych, umożliwiających w przyszłości efektywne zarządzanie strategiczne Polską.	Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Dokument nie tylko pokazuje kluczowe wyzwania, które stoją przed Polską, ale także proponuje różne scenariusze przyszłości, które mają pomóc w przygotowaniu odpornych i elastycznych polityk publicznych. Wyzwania KRK 2050 mają na celu wskazanie kluczowych zagadnień, w ramach których Polska powinna podjąć działania, aby sprostać

						globalnym, europejskim i krajowym trendom, ograniczać ryzyka , wykorzystywać szanse oraz budować odporność. Koncepcja stanowi bazę dla średniookresowych strategii rozwojowych, w tym ładu polityki regionalnej, miejskiej oraz strategii sektorowych.
474 8	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	#####	Brak zdefiniowania kryteriów osiągania wielu celów oraz spełnienia obietnic. Przykład B. Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach mieszkaniowych Nie wskazano kryteriów oceny osiągnięcia sukcesu przez to działanie. Kiedy będzie można uznać, że „zapewnione zostało finansowe wsparcie (...)” oraz „W szczególności uwagi wymaga wyposażenie w windy budynków wielorodzinnych w celu redukcji efektu tzw. więźniów czwartego piętra”? Do tych zapisów nie odnosi się tabela „Cele do osiągnięcia”. Czy dowolne „wsparcie na realizację przedsięwzięć” zostanie uznane za sukces? Jaki procent wyposażenia budynków wielorodzinnych w windy będzie sukcesem? 10% czy 100%? Uogólnienie. Wszystkie cele/obietnice Strategii powinny być definiowane zgodnie z regułą SMART, tzn. muszą być dobrze określone, mierzalne, osiągalne, relewantne (potrzebne) oraz musi być wskazany czas, w którym będą osiągnięte. Umożliwi to jednoznaczną weryfikację osiągnięcia celów/spełnienia obietnic. Bez takiego, konkretnego sformułowania zapisów Strategii nie będzie możliwe „zapewnienie publicznej rozliczalności celów i działań w niej zapisanych.”, wymienione w rozdziale Narzędzia i Monitorowanie części 4. System realizacji Strategii. 56 wskaźników realizacji Strategii to zdecydowanie za mało dla tak dużego państwa i rozbudowanej administracji publicznej jak polska, żeby zapewnić skuteczne jej monitorowanie.	Uwaga częściowo uwzględniona w zakresie wskaźników - zestaw wskaźników zostanie uzupełniony o wskaźniki w wymiarze przestrzennym.
474 9	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W monitorowaniu wdrażania Strategii kluczową rolę powinna odgrywać jednostka czy zespół niezależny od wykonawców. Monitorowanie przez podmioty i osoby zaangażowane w realizację Strategii grozi brakiem obiektywizmu. Należy utworzyć jednostkę, której głównym jednym z zadań będzie weryfikacja postępów we wdrażaniu Strategii. Taka jednostka zwykle nazywa się Jednostką Wdrożeniową Rządu (JWR, ang. Cabinet Implementation Unit) i podlega bezpośrednio premierowi. Zapewne najbardziej znaną JWR jest amerykańskie federalne Office of Management and Budget. Rolą takiej jednostki, która w tej chwili jest niemożliwa do realizacji, powinna być także weryfikacja Strategii z głównymi politykami rządu oraz weryfikacja formalnej poprawności – np. wewnętrznej spójności oraz jednoznaczności kryteriów osiągania celów (o czym wspominam w poprzedniej uwadze). Załącznikiem JWR w polskim rządzie może być stanowisko ministra ds. wdrażania polityk, utworzone kilka miesięcy temu. Więcej o zasadach zarządzania strategicznego, w tym o roli JWR, można przeczytać w artykule w Business Insider https://www.syberia.pl/dokumenty/Projekty-Publiczne/Gasik-Strategiczne-Kierowanie-Pa%C5%84stwem-Business-Insider-2025.03.29.jpg	W celu zwiększenia zaangażowania interesariuszy w realizację SRP2035 skład planowanego Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
475 0	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Zgodnie z istniejącym zapisem, „Zamówienia będą mogły być formułowane zarówno przez instytucje publiczne, jak i spółki Skarbu Państwa”. Zbiór podmiotów definiujących zakupy powinien zostać poszerzony o przedsiębiorstwa prywatne. Kontrakty realizowane w ten sposób nazywane są „unsolicited contracts”. Umożliwiłoby to zasadniczy wzrost poziomu innowacyjności w Polsce. Ten rodzaj zakupów publicznych jest stosowany z powodzeniem na przykład na poziomie federalnym w USA czy w australijskim stanie Nowa Południowa Walia. World Bank opublikował zalecenia dotyczące tego rodzaju zakupów publicznych.	Zwracamy uwagę, że w dokumencie już znajdują się zapisy o tzw. kontraktach na innowacje, czy o większej roli państwa we wspieraniu firm poprzez zakupy publiczne. W odniesieniu do dalszych uwag zwracamy uwagę, że strategia jest dokumentem przede wszystkim

					Więcej na ten temat można przeczytać w artykule „Unsolicited proposals or unsolicited contracts? Involving private companies in shaping public project portfolios”. https://pmworldlibrary.net/wp-content/uploads/2024/07/pmwj143-Jul2024-Gasik-Unsolicited-proposals-and-contracts-2.pdf Ponadto prawo zamówień publicznych powinno zostać w całości zastąpione prawem zakupów publicznych. Zasadnicza zaleta takiego spojrzenia na zakupy publiczne to położenie nacisku na proces realizacji zakupu, od podpisania kontraktu do uzyskania i wdrożenia produktu, a nie na proces doprowadzenia do zawarcia kontraktu. Głównym kryterium oceny jakości powinien być poziom zaspokojenia potrzeb społecznych, a nie poprawność procesu, mierzona liczbą odwołań od decyzji zamówieniowych. Należy także wprowadzić certyfikację instytucji zamawiających (publicznych czy prywatnych). Przecież to zamawiający kształtuje proces zakupu, od niego w zasadniczej części sukces zakupu.	kierunkowym, szczegóły dalszych rozwiązań mogą zostać określone w ramach innych dokumentów, np. polityki zakupowej państwa.
475 1	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	Ogólna uwaga redakcyjna, dotyczy całego dokumentu. Dobrą praktyką w dokumentach tego typu, jest nadawanie krótkich identyfikatorów zapisom, których treść ma podlegać dalszemu przekształcaniu/uszczegółowianiu czy monitorowaniu. Znacznie ułatwiłoby to dalsze działania, w szczególności wykorzystujące narzędzia softwareowe. Istnieją różne sposoby nadawania takich identyfikatorów, np. wskazanie miejsca w dokumencie, poprzez włączenie hierarchicznego jego hierarchicznego identyfikatora. Na przykład wskaźnik „Udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto” mógłby mieć identyfikator W3.1.1.1. Istnieje wiele sposobów nadawania takich identyfikatorów, ich opis przekracza możliwości tak krótkiego komentarza.	Część wdrożeniowa podzielona jest na trzy cele, w ramach których znajdują się ponumerowane priorytety, wewnątrz priorytetów ponumerowane są kierunki działań, a wewnątrz kierunków działań znajdują się działania oznaczone literami.
475 2	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	„Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.” Co to oznacza dla działań, które nie zostały uznane za priorytetowe? Potrzebna jest operacjonalizacja zapisu, żeby zainteresowane podmioty wiedziały, czego można się spodziewać zarówno dla działań priorytetowych, jak i dla pozostałych. Czy dopuszczalne jest niezrealizowanie działań nie priorytetowych? Czy niezrealizowanie działań niepriorytetowych będzie się wiązało z innym poziomem rozliczalności niż działań priorytetowych?	W Planie działań zostały ujęte te działania, które resorty wskazały za kluczowe w perspektywie czteroletniej dla realizacji celów Strategii. Plan działań realizuje wymóg ustawowy (ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju), który wskazuje, że śsrk określa szczegółowe działania na okres czterech lat. Wszystkie działania ujęte w Strategii mają taki sam wymóg realizacyjności, po przyjęciu Strategii przez RM.
475 3	Organizacja pozarządowa	Izba Gospodarcza Transportu Lądowego	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	120	Systemowe zmiany w finansowaniu inwestycji kolejowych – Fundusz Kolejowy; Organizacje zrzeszające najważniejszych graczy rynku wykonawczego i producentów od lat alarmują że obecny model finansowania jest nieefektywny i w wielu miejscach nieprzewidywalny, co prowadzi do falowania zamówień. W związku z tym branża musi radzić sobie z okresami spiętrzenia prac, aby następnie mierzyć się z drastycznym spadkiem zamówień. To nie brak zasobów finansowych, lecz systemowe bariery uniemożliwiają efektywne inwestowanie w kolej. Sytuacja ta negatywnie wpływa na konkurencyjność transportu kolejowego, hamuje rozwój gospodarczy regionów i osłabia strategiczne zdolności transportowe państwa, istotne dla bezpieczeństwa Polski. Kolej jest kręgosłupem bezpiecznego, zrównoważonego transportu i kluczowym elementem nowoczesnej gospodarki. Niestety, obecny system finansowania sprawia, że mamy do czynienia z dołkami i górkami inwestycyjnymi, co przekłada się na problemy z logistyką, wzrostem cen materiałów, odpływem wykwalifikowanej kadry oraz utratą konkurencyjności sektora. Potrzebujemy pilnych i kompleksowych zmian, które zapewnią stabilne i elastyczne finansowanie, umożliwią realizację strategicznych inwestycji i poprawią efektywność zarządzania infrastrukturą kolejową. W sektorze drogowym od lat z powodzeniem funkcjonuje system oparty o ustabilizowany Krajowy Fundusz Drogowy i konieczne jest, aby analogiczny model miał również zastosowanie w przypadku kolei. Budownictwo kolejowe i produkcja przemysłowa na jego rzecz, to istotny element gospodarki, jeżeli spojrzeć na liczbę firm i ich kooperantów, zatrudnienie i wpływy podatkowe, które generuje. Na rynku funkcjonują potentaci, którzy w portfelach posiadają łącznie kontrakty o wartości wielu miliardów złotych, ale inwestycje kolejowe to również ogromna liczba małych i średnich przedsiębiorstw. Dla jednych i drugich stabilność to podstawa rozwoju, a rozwój rodzimych firm jest z kolei podstawą zdrowego wzrostu gospodarczego państwa	Propozycje tak szczegółowych zmian do Funduszu Kolejowego nie mogą znaleźć się w dokumencie ogólnym jakim jest SRP2035.

					Propozycja obejmuje reformę Funduszu Kolejowego, wzorując się na sprawdzonym modelu Krajowego Funduszu Drogowego. KFD, dzięki stabilnym źródłom finansowania, możliwości refinansowania ze środków unijnych i rolowania długu, od lat z sukcesem wspiera rozwój infrastruktury drogowej w Polsce. Należy zapewnić: •Stabilne finansowanie: Przewidywalne źródła przychodów FK, niezależne od cykli budżetowych Unii Europejskiej, a także zwiększenie udziału Funduszu we wpływach z opłaty paliwowej i możliwość rolowania długu (jak ma to miejsce w przypadku KFD); •Elastyczność: Możliwość szybkiego reagowania na zmieniające się potrzeby i priorytety inwestycyjne, co umożliwi stabilizację w zakresie cen i ciągłości dostaw, a to już w krótkiej perspektywie przyniesie widoczne korzyści, m.in. ograniczenie tzw. „wojny cenowej”; •Długoterminowe planowanie: Pewność finansowania, umożliwiającą realizację ambitnych projektów modernizacyjnych i budowlanych; Osiągnięcie powyższych celów, to realne wsparcie rozwojowych segmentów rynku przewozów. Zapewnienie niezbędnych parametrów po stronie infrastruktury zarówno dla przewozów pasażerskich, jak i towarowych, w tym intermodalnych, co jest zgodne ze zrewidowanymi politykami unijnymi. Programy kolejowe to inwestycje w rozwój gospodarczy, bezpieczeństwo i poprawę jakości życia obywateli. Obecnie około 40% Polaków dotkniętych jest w większym lub mniejszym stopniu problemem wykluczenia komunikacyjnego. Kolej musi mieć zapewnione stabilne środki również na działania inwestycyjne na sieci kolejowej poza siecią TEN-T i głównymi korytarzami, ponieważ to właśnie te linie – o teoretycznie marginalnym znaczeniu – są dla wielu mniejszych ośrodków regionalnych szansą na poprawę mobilności lokalnych społeczności. W kontekście obecnej sytuacji geopolitycznej kolej nabiera strategicznego znaczenia dla bezpieczeństwa Polski.	
475 4	Organizacja pozarządowa	Izba Gospodarcza Transportu Lądowego	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	121	Systemowe wsparcie dostępu logistyki do sieci kolejowej: ułatwienia i wymogi prawne oraz zachęty ekonomiczne Obecnie centra logistyczne, przestrzenie magazynowe i zakłady produkcyjne, które potencjalnie mogłyby wykorzystywać transport kolejowy, w szczególności w zakresie towarów skonteneryzowanych i drobnicy są w większości lokalizowane w oderwaniu od istniejącej sieci kolejowej. Nie istnieją ani formalne wymogi, ani zachęty dla przedsiębiorców, które w efekcie zapewniłyby większe możliwości wprowadzenia do systemu kolejowego dodatkowych ładunków. Prowadzi to nierzadko do patologicznych sytuacji, kiedy centra logistyczne są zlokalizowane bezpośrednio przy liniach kolejowych lub w niewielkiej od nich odległości, ale dostęp do nich jest możliwy wyłącznie z sieci dróg publicznych. Konieczny jest pakiet rozwiązań w tym zakresie obejmujący: •Zmiany w legislacji w zakresie planowania przestrzennego wprowadzające wymóg co najmniej zbadania możliwości włączenia się w sieć PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w przypadku zamierzenia inwestycyjnego polegającego na budowie centrów logistycznych, powierzchni magazynowych lub zakładów produkcyjnych o wysokich potrzebach w zakresie transportu surowców i wyrobów gotowych. •Wprowadzenie zmian legislacyjnych w zasadach realizacji inwestycji, aby łatwiej było budować bocznicę kolejową, terminale, łatwiej łączyć tory bocznicowe z liniami PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. i innych zarządców – możliwość stosowania „spec” procedur i ułatwień ustalenia lokalizacji linii kolejowych również do budowy torów dojazdowych do terminali. •Deregulacja systemu zarządzania bocznicami, w szczególności kategoryzacja obiektów w odniesieniu do skali i zakresu prowadzonych operacji w celu usunięcia bariery prawnej i operacyjnej dla nowych podmiotów i obiektów. •Stworzenie pilnie kolejnej edycji programu rozjazdowego (w tym rezerwy na przyszłe zadania) dedykowanej na inwestycje związane z podłączeniem do sieci kolejowej torów dojazdowych do bocznic •Notyfikacja programu pomocowego dla bocznic kolejowych i małych/innych zarządców – na potrzeby transportu intermodalnego oraz transportów drobnicowych i masowych. •Zwolnienie podatkowe dla terminali intermodalnych wraz z rekompensatą dla samorządu z budżetu centralnego. W szczególności należy na poziomie krajowego i wojewódzkiego systemu planowania przestrzennego zabezpieczyć się przed decyzjami planistycznymi na poziomie lokalnym, które umożliwiają nieodwracalne zmiany w strukturze przestrzennej i urbanistycznej w obszarze ciężenia kolei, uniemożliwiające budowę infrastruktury dostępowej do obiektów. Jednocześnie należy zintensyfikować prace mające na celu zrationalizowanie – bez istotnego uszczerbku dla bezpieczeństwa – obciążeń administracyjnych i organizacyjnych związanych z zarządzaniem bocznicami kolejowymi. Obecnie jest to jeden z istotnych czynników wpływających na decyzje przedsiębiorców o rezygnacji z rozpoczęcia nowej działalności w tym zakresie. Konieczne jest również zapewnienie środków po stronie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. na inwestycje pozwalające na włączenie torów dojazdowych i bocznic do istniejącej sieci, tak aby nie był to element blokujący lokalizację nowych obiektów.	SRP2035 jest dokumentem horyzontalnym, którego założenia -np. te w zakresie rozwijania rozwoju mobilności oraz infrastruktury transportowej rozwijane będą w dokumentach typu: strategia sektorowa dla transportu, czy programach.

					Po stronie zachęt ekonomicznych konieczne jest stworzenie i notyfikowanie programu pomocowego obejmującego inwestycje i wstępne wsparcie operacyjne w uruchomieniu nowych usług kolejowych, który z punktu widzenia podmiotów gospodarczych będzie narzędziem dostępnym i przedstawiającym realną wartość dodaną. Zasady aplikowania, wysokość wsparcia oraz jego zakres nie mogą być niewspółmiernie obciążone barierami wejścia i obowiązkami biurokratycznymi, które sztucznie ograniczą krąg podmiotów korzystających z programów.	
475 5	Organizacja pozarządowa	ThinkVille - Miasto Pomysłów	WPROWADZENIE	1	Czy dokument "Strategia Rozwoju Polski do 2025 r. jest wynikiem ponad partyjnego konsensusu umożliwiającego jego realizację niezależnie od wyników kolejnych wyborów bez odkładania "na półkę" zaraz po oraz utworzony we współpracy z ekspertami z danych dziedzin co powinno zwiększać jego wartość?	Uwaga o charakterze komentarza.
475 6	Organizacja pozarządowa	ThinkVille - Miasto Pomysłów	WPROWADZENIE	1	W jaki sposób obywatele Polski mogą przeczytać ze zrozumieniem ok. 250 stron aby móc poprzeć dokument "Strategia Rozwoju Polski do 2035 r." i ew. zgłosić uwagi? Część "Synteza" nie wydaje się być wystarczająca a poparcie ogółu obywateli przy kampanii medialnej mogłoby skutkować poparciem społecznym dla realizacji.	Uwaga o charakterze komentarza.
475 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	156	Niedostateczne uwzględnienie energetyki rozproszonej i transformacji w kierunku OZE. W dokumencie dominują zapisy o infrastrukturze centralnej, pomijające rolę lokalnych źródeł energii i magazynów. Włączenie postulatów rozwoju energetyki rozproszonej (biogazownie, farmy PV, mikrosieci) zwiększyłoby niezależność energetyczną województwa podkarpackiego i odporność sieci. W projekcie brak jest odniesienia do roli małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR) jako istotnego elementu transformacji energetycznej kraju. Technologie SMR i MMR umożliwiają elastyczne, niskoemisyjne wytwarzanie energii, odpowiadając zarówno na potrzeby przemysłu, jak i gospodarstw domowych. Ich lokalizacja w miejscach wyłączanych bloków węglowych pozwala na efektywne wykorzystanie istniejącej infrastruktury sieciowej oraz zapewnienie stabilnych dostaw energii. Wprowadzenie tych technologii zwiększa konkurencyjność i odporność regionów przemysłowych, a także wzmacnia bezpieczeństwo energetyczne ich mieszkańców. Dotyczy to również regionów takich jak Podkarpacie, które nie posiadają dużych, stabilnych źródeł wytwórczych, a jednocześnie rozwijają nowoczesny przemysł, wymagający niezawodnych dostaw energii. SMR i MMR mogłyby pełnić w tym regionie rolę lokalnego, bezpiecznego i niskoemisyjnego źródła energii, wspierając jego rozwój gospodarczy oraz zwiększając odporność energetyczną.	Strategia zawiera wiele działań w zakresie energetyki rozproszonej i rozwoju OZE. Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
475 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	157	Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna koncentrować się na obszarach o najbardziej przestarzałej i nieefektywnej infrastrukturze przesyłowej i dystrybucyjnej, a jednocześnie posiadających znaczący potencjał rozwoju odnawialnych źródeł energii – zwłaszcza lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych. Priorytetem powinny być regiony, w których infrastruktura elektroenergetyczna, powstała w okresie dominacji energetyki konwencjonalnej, jest kluczowa dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, a jednocześnie charakteryzuje się podwyższoną awaryjnością i stratami przesyłu. Oparcie inwestycji głównie na potencjale OZE może prowadzić do odsunięcia w czasie modernizacji sieci w województwach o największym zapotrzebowaniu na energię i największych deficytach infrastrukturalnych. W regionach o wysokim potencjale OZE właściwsze jest ukierunkowanie środków na rozbudowę i rozwój sieci, nie zaś jej modernizację.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
475 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	159	Należy uzupełnić treść dokumentu o informację, że odległość pomiędzy miejscem wytwarzania energii a głównymi ośrodkami jej zużycia stanowi realną barierę rozwoju. W części dotyczącej budowy morskich elektrowni wiatrowych pominięto istotny aspekt techniczny, jakim są straty energii elektrycznej na liniach przesyłowych prądu przemiennego (AC). Straty te wynoszą przeciętnie około 3% na dystansie 100 km, a przy przesyśle na większe odległości — mogą przekraczać 10% przy dystansie rzędu 1000 km (wg „Charakterystyka bezpieczeństwa energetycznego Województwa Podkarpackiego w perspektywie do roku 2020 i 2030, ze szczególnym uwzględnieniem udziału energii ze źródeł odnawialnych”). Powinno wybrzmieć stwierdzenie, że zbyt duży dystans przesyłu energii (cieplnej, elektrycznej) prowadzi nie tylko do strat technicznych i ekonomicznych, ale również do niepotrzebnej emisji CO ₂ .	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
476 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	160	W części dotyczącej budowy mocy gazowych należy wskazać, że priorytetem powinno być lokalizowanie gazowych elektrowni szczytowych w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów górniczych i magazynowych gazu ziemnego. Lokalizacja mocy bilansujących w pobliżu źródeł gazu znacząco ograniczy straty przesyłowe oraz koszty transportu surowca, jednocześnie wzmocni bezpieczeństwo energetyczne kraju.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i

		Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4			W części dotyczącej budowy magazynów energii i promowania autokonsumpcji należy uwzględnić, że w Polsce już funkcjonują istniejące elektrownie szczytowo-pompowe, które pełnią rolę największych magazynów energii elektrycznej w krajowym systemie elektroenergetycznym. (Województwo podkarpackie wskazane jest jako region odgrywający istotną rolę w stabilizacji odnawialnych źródeł energii, zarówno ze względu na uwarunkowania geograficzne (możliwości lokalizacji kolejnych elektrowni szczytowo-pompowych w terenach górskich i podgórskich), jak i posiadające rozwiniętą infrastrukturę elektroenergetyczną oraz gazową sprzyjającą tworzeniu hybrydowych systemów magazynowania i bilansowania energii wykorzystując wyeksploatowane złoża gazu (ze względu na ich naturalną szczelność). Zgodnie z danymi „Informacje o magazynach przyłączonych do sieci operatorów według stanu na koniec 2023 r.” opracowanymi przez Urząd Regulacji Energetyki, magazyny te stanowią kluczowy element infrastruktury bilansującej OZE, odpowiadając za ponad 90% obecnych krajowych mocy magazynowych (wg Urząd Regulacji Energetyki „MAGAZYNOWANIE ENERGII ELEKTRYCZNEJ”). W części dotyczącej modernizacji sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz wdrażania inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych należy uwzględnić potrzebę skutecznego skablowania sieci elektroenergetycznych wysokiego, średniego i niskiego napięcia, w szczególności w rejonach o podwyższonym ryzyku ataków dronów i sabotażu infrastruktury krytycznej. Proces kablowania sieci stanowi jedno z kluczowych działań przewidzianych w Polityce Energetycznej Polski do 2040 r. (PEP2040) oraz jest zbieżny z kierunkami transformacji energetycznej Unii Europejskiej, zakładającymi zwiększenie odporności i bezpieczeństwa systemów energetycznych w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Zgodnie z „Kartą Efektywnej Transformacji Sieci Dystrybucyjnych Polskiej Energetyki” opracowaną przez Urząd Regulacji Energetyki, udział linii kablowych w sieciach średniego napięcia powinien wzrosnąć z obecnych ok. 29% do ponad 50% w roku 2040. Kablowanie sieci zwiększa odporność systemu na ekstremalne zjawiska pogodowe, ogranicza ryzyko przerw w dostawach energii oraz znacząco poprawia odporność infrastruktury na potencjalne działania destrukcyjne o charakterze militarnym lub terrorystycznym. Uwzględnienie powyższego w Strategii jest istotne w kontekście bezpieczeństwa energetycznego kraju, zwłaszcza w województwach południowo-wschodnich, które stanowią element infrastruktury transeuropejskich połączeń przesyłowych. Skablowanie sieci w tych regionach, przy równoczesnym rozwoju systemów smart grid i dynamicznego bilansowania popytu, powinno zostać uznane za priorytetowy kierunek inwestycyjny. Wsparciem należy objąć elektrownie szczytowo - pompowe szczególnie budowane poza nurtem rzeki oraz w systemach kanalizacyjnych. Ponadto należy mieć na uwadze, iż w związku z wyznaczeniem obszarów Natura 2000 na rzekach szczególnie w terenach górskich, które charakteryzują się największym potencjałem do budowy tego typu obiektów należy rozważać alternatywne rozwiązania ograniczające potrzebę budowy przegród. Z ostrożnością należy także podchodzić do budowy magazynów elektrochemicznych z uwagi na stosowaną tam technologię (niska gęstość energii gromadzonej) oraz konieczność wykorzystywania do ich budowy trudno dostępnych surowców zależnych od dostawców zagranicznych oraz trudności z ich recyklingiem. Należy mieć na uwadze, że stanowią na obecną chwilę potencjalnie duże zagrożenie pożarowe trudne do opanowania.	przestrzennym. Wiele uwag nosi zbyt szczegółowy charakter jak na poziom strategii. Niektóre z propozycji zawarto już w projekcie, jak np. skablowanie sieci. Podejście do technologii bateryjnych jest niezgodne z rynkiem wewnętrznym UE.
476 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	174	Należy wzmocnić zapisy dotyczące skutków suszy. Mocniejsze ujęcie tego zagadnienia jest uzasadnione postępującym deficytem wody wynikającym zarówno ze zmian klimatycznych, jak i z niewystarczającej koordynacji działań ograniczających problem w skali regionów i makroregionów. Zjawisko to ma wyraźny charakter terytorialny, szczególnie silnie obejmujący obszary województw łódzkiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
476 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	176	Należy uzupełnić zapisy dotyczące zapewnienia efektywności i dostępności programów (np. „Czyste Powietrze”) na terenach wiejskich i o niższych dochodach. Dostosowanie programów do potrzeb gospodarstw domowych na terenach wiejskich z uproszczonymi procedurami i większym wsparciem merytorycznym, zapewnienie bezzwrotnych środków, przy minimalnym wkładzie własnym.	Uwaga odrzucona. Plan Społeczno-Klimatyczny uwzględnia taki program. Jest również wsparcie Operatorów w ramach PPCP.
					Część budynków to starsze, często o niższym standardzie termicznym, a duże obszary wiejskie charakteryzują się gorszym dostępem do infrastruktury ciepłowniczej. Większość gospodarstw korzysta z tradycyjnych źródeł ciepła (węgiel, drewno, piece kaflowe). Poziom dochodów i świadomość ekologiczna mogą być niższe niż w miastach.	

					Część gospodarstw domowych ma niskie dochody, co może utrudniać udział w programach termomodernizacyjnych, nawet przy wsparciu dotacyjnym. Czynniki te mogą opóźniać wdrażanie nowych rozwiązań.	
476 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	180	W dokumencie nie odniesiono się zupełnie do rozwiązywania problemów gospodarki wodno-ściekowej na terenach rozproszonej zabudowy, w terenach trudnych, górzystych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
476 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	180	Należy uzupełnić zapisy dot. zwiększenia obiegów zamkniętych wody w przemyśle umożliwiając powtórne wykorzystanie wody. Poprzez zamknięte obiegi wody i powtórne wykorzystanie w procesie produkcji w przedsiębiorstwach nastąpi ochrona i mniejsze zużycie wody.	Zapis ten jest już w działaniu pn. Zrównoważone wykorzystywanie wody w przedsiębiorstwach.
476 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	181	Należy uzupełnić zapisy dot. ograniczania lasów monokulturowych i zwiększenia bioróżnorodności co sprawi poprawę zdrowotności i odporności lasów na ataki plag szkodników, a także wpłynie na zanieczyszczenia w powietrzu i „kwaśnych deszczów” z opadów. Obsadzenia należy wykonywać z użyciem wielu gatunków drzew co sprawi lepszą kondycję lasów, zwiększy zdrowotność lasów, poprawi się bioróżnorodność gatunkowa w lasach.	Strategia wyznacza kierunki działań, szczegółowe środki powinny być określone w dedykowanych dokumentach strategicznych. Jednakże przebudowa drzewostanów jest realizowana. Uwagi zasadne, ale ich szczegółowość wskazuje na możliwość wykorzystania w toku prac w realizacji działania 23 z Planu działań "Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa" - w zakresie opracowania Narodowego Programu Leśnego.
476 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	182	Działania naprawcze powinny być realizowane nie tylko na dużych terenach zdegradowanych, lecz także na wszystkich obszarach w kraju, gdzie występują substancje niebezpieczne stanowiące zagrożenie dla środowiska i zdrowia mieszkańców. Taki powszechny zakres interwencji jest konieczny, aby skutecznie chronić zdrowie publiczne i poprawić jakość środowiska naturalnego.	Uwaga nieuwzględniona. W priorytecie 2.6 jako kluczowe wyzwania (str. 172) wskazano m.in., że "Wciąż istnieje problem wielkoobszarowych terenów zdegradowanych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz

						zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne.". Wskazane brzmienie jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wieloobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719) oraz Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności. Natomiast zagadnienie zanieczyszczenia powierzchni ziemi nie objętego ustawą o WTZ jest uwzględnione w rozdziale 5. "Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju" - na str. 178 wskazano zadanie: "D. Rozbudowanie monitoringu gleb oraz identyfikacja i remediacja gleb zanieczyszczonych Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny sposób, tj. gleby rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe oraz tereny zanieczyszczone i zdegradowane. Ponadto kontynuowana będzie identyfikacja i remediacja miejsc, gdzie występuje zanieczyszczenie gleby i ziemi.".
476 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	185	Zasadne jest uwzględnienie w Strategii działań ograniczających regionalne w wynagrodzeniach oraz nierówności w dostępie do stabilnych form zatrudnienia. W Polsce utrzymuje się znaczna luka płacowa między kobietami a mężczyznami (ok. 10,4%), a poziom wynagrodzeń i warunków pracy pozostaje silnie zróżnicowany regionalnie. Regiony wschodnie – m.in. Podkarpacie, Lubelszczyzna i Podlasie – cechują się niższymi płacami, słabszym rynkiem pracy oraz ograniczoną mobilnością zawodową z powodu słabo rozwiniętego transportu publicznego. Nierówności te sprzyjają migracjom wewnętrznym i utrwalają dysproporcje społeczno-gospodarcze, co wymaga ukierunkowanych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i sprawiedliwego rynku pracy.	Uwaga o charakterze komentarza. Zapisy w "Kluczowych wyzwaniach" priorytetu 2.7 zostaną rozszerzone o to zagadnienie.
476 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	201	Proponuje się wprowadzenie deregulacji w obiegu prawnym, w zakresie dot. budowy/rozwoju zakładów zbrojeniowych, m.in.: produkcja amunicji. Np. przyjęcie specustawy ułatwiającej i skracającej czas realizacji nowych zakładów o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa jak produkcja dronów itp. Obecnie proces powstawania nowych zakładów zbrojeniowych jest bardzo czasochłonny, w szczególności na etapie projektowym (uzyskiwanie pozwoleń itp.), stosowne deregulacje pomogły by skrócić ten czas.	Powtórzenie z uwagą nr 2773.
476 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	201	Sugerowane uzupełnienie opisu działania uwzględniające potrzebę zapewnienia nie tylko zaawansowanego technologicznie wyposażenia, ale jednocześnie zwrócenie uwagi na konieczność zachowania odpowiedniego bezpieczeństwa danych pozyskiwanych przy użyciu tego sprzętu (np. dronów), Obecnie realizowane postępowania o udzielenie zamówień publicznych w sektorach związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym niejednokrotnie skutkują zakupem sprzętu o najniższej cenie. Dotyczy to m.in. dronów, które ze względu na możliwości są coraz częściej wykorzystywane w działaniach związanych z zapewnianiem bezpieczeństwa publicznego. Jednocześnie stosowany przez dominującego na rynku producenta sposób przesyłu pozyskanych danych nie zapewnia ich właściwego poziomu ich bezpieczeństwa, co w konsekwencji umożliwić może dostęp do krytycznych danych osobom nieupoważnionym. Koniczne jest zwrócenie uwagi w zamówieniach publicznych na zastosowanie odpowiednich zapisów	Powtórzenie z uwagą nr 2774.

					umożliwiających zwiększenie bezpieczeństwa danych pozyskiwanych przez sprzęt i oprogramowanie wykorzystywane dla celów obronnych i zapewniania bezpieczeństwa publicznego	
477 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	209	W Strategii należy uwzględnić potrzebę priorytetowego traktowania regionów przygranicznych z Rosją, Białorusią i Ukrainą w zakresie odbudowy systemu obrony cywilnej oraz ochrony ludności. Ze względu na położenie geopolityczne, obszary te są szczególnie narażone na zagrożenia militarne, kryzysy humanitarne i działania hybrydowe. Odbudowa i rozwój infrastruktury obronnej – w tym systemów wczesnego ostrzegania, schronów cywilnych, miejsc ewakuacji oraz struktur ratowniczych i medycznych – są kluczowe dla podniesienia odporności państwa i bezpieczeństwa mieszkańców. Rozwój infrastruktury obronnej na wschodnich granicach Polski ma również wymiar gospodarczy i społeczny – inwestycje w drogi, koleje, systemy łączności i logistykę zwiększają atrakcyjność regionów oraz sprzyjają ich zrównoważonemu rozwojowi. Wzmocnienie ochrony ludności w tych obszarach stanowi strategiczny element polityki bezpieczeństwa i rozwoju kraju oraz podnosi wiarygodność Polski w ramach NATO i Unii Europejskiej.	Powtórzenie z uwagą nr 2775.
477 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	209	Postuluje się zastąpienie obecnego zapisu nową treścią, wprowadzającą krajowy audyt obiektów ochronnych oraz program ich modernizacji i budowy, z uwzględnieniem finansowania krajowego i europejskiego. Dotychczasowy brak inwestycji w schrony ograniczył możliwości ochrony ludności w sytuacjach zagrożeń masowych. Odbudowa infrastruktury obrony cywilnej i sieci schronów ma kluczowe znaczenie dla wzmocnienia bezpieczeństwa państwa.	Powtórzenie z uwagą nr 2776.
477 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	209	Priorytet dotyczący rozbudowy infrastruktury obronnej powinien obejmować również rozwój i modernizację szpitali oraz placówek medycznych, zwłaszcza w regionach przygranicznych. System ochrony zdrowia stanowi kluczowy element odporności państwa na zagrożenia o charakterze militarnym, epidemicznym i kryzysowym. Pandemia COVID-19 pokazała, że szpitale pełnią strategiczną funkcję w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności kraju. W obliczu zagrożeń wynikających z sytuacji międzynarodowej szpitale w regionach granicznych powinny być przygotowane do wsparcia ludności cywilnej oraz działań obronnych. Modernizacja infrastruktury medycznej zwiększa możliwości reagowania na sytuacje nadzwyczajne, zapewnia utrzymanie ciągłości działania w kryzysie i wzmacnia zaufanie obywateli do instytucji publicznych. Inwestycje te mają również wymiar społeczny i rozwojowy – poprawiają jakość życia mieszkańców w czasie pokoju oraz bezpieczeństwo w sytuacjach zagrożenia.	Powtórzenie z uwagą nr 2777.
477 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	219	Należy uściślić zapis dotyczący bezpieczeństwa żywnościowego, wprowadzając mechanizmy ochrony krajowego rynku oraz aktywny udział Polski w negocjacjach handlowych UE. Polska jest samowystarczalna żywnościowo, a utrzymanie tego stanu jest kluczowe dla bezpieczeństwa narodowego. Obecne zapisy nie wskazują konkretnych działań ochronnych. Wsparcie polskich producentów rolnych, zgodne z art. 39 TFUE i celami WPR, powinno być podkreślone jako element ochrony interesu narodowego w ramach obowiązującego prawa unijnego.	Powtórzenie uwagi - uwaga 2778
477 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Brak wpisania konieczności działalności sieci regionalnych obserwatoriów oraz krajowego obserwatorium terytorialnego. Jest to szczególnie ważne w zakresie dostępu, analizy i interpretacji danych, a także przeciwdziałania dezinformacji.	Rozwiązania tych kwestii nie stanowią elementu Strategii, lecz będą dyskutowane na poziomie dalszych prac.
477 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Niewystarczające uwzględnienie cyfryzacji usług publicznych i administracji lokalnej. Strategia wskazuje cyfryzację jako trend, lecz bez konkretnych rozwiązań dla JST. Wprowadzenie celów dotyczących digitalizacji urzędów, dostępności e-usług i integracji danych poprawiłoby efektywność administracyjną oraz komfort mieszkańców.	Zapisy Strategii w priorytecie 3.5 zostaną uzupełnione.
477 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Należy uwzględnić w katalogu węzłów lotniczych o znaczeniu strategicznym port Rzeszów–Jasionka lub alternatywnie dodać jako lotnisko o rosnącej roli cargo i funkcji dual-use.	Port Rzeszów-Jasionka został wymieniony na stronie 253 - na liście węzłów transportu lotniczego w sekcji

		Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 4			Rosnący ruch towarowy i rola lotniska w łańcuchach dostaw (korytarz wschodni, obsługa ruchów przygranicznych i rekonstrukcji Ukrainy) stanowi Lotnisko Rzeszów-Jasionka jako węzeł strategiczny dla wschodniej granicy UE.	powiązań transportowych o znaczeniu uzupełniającym. Lotnisko w Rzeszowie pomimo swojej istotności obsługuje mniejszą liczbę pasażerów niż wymienione lotniska w sekcji powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym.
4777	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	SYNTEZA	11	W Celu bezpieczeństwa - proponuje się uwzględnienie nie tylko bezpieczeństwa żywnościowego, ale także bezpieczeństwa żywności (zapewnienie bezpiecznej żywności w rozumieniu bezpieczeństwa mikrobiologicznego i chemicznego). Ponadto, w ramach celu bezpieczeństwa należy jasno podkreślić konieczność dostosowania systemu ochrony zdrowia do potencjalnych zagrożeń.	Powtórzenie
4778	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Istotnym problemem w Polsce są także nierówności w zdrowiu. W części diagnostycznej wskazano kwestię nierówności w zdrowiu skupiając się głównie na wykształceniu i wieku osoby. Należy podkreślić, że zgodnie z definicją nierówności w zdrowiu (ang. Health inequalities) to niesprawiedliwe i możliwe do uniknięcia różnice w stanie zdrowia (mierzone poprzez m.in. zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami) pomiędzy różnymi grupami społecznymi w populacji oraz pomiędzy różnymi populacjami. Różnice w stanie zdrowia w populacji (zapadalność, chorobowość, umieralność, obciążenie chorobami), które wynikają z czynników środowiskowych, społecznych, ekonomicznych oraz z polityki publicznej. Trwałe, systematyczne różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społecznych powstające na podłożu czynników społecznych i ekonomicznych. Nierówności w zdrowiu są ściśle związane z nierównościami społecznymi, w tym dochodowymi. Powstają w wyniku presji warunków, w których ludzie dorastają, żyją, pracują i starzeją się. W literaturze przedmiotu wyróżnia się również pojęcie: niesprawiedliwości w zdrowiu (ang. Health inequity) – systematyczne (zachodzące stale od dłuższego czasu) różnice w stanie zdrowia poszczególnych grup społeczno-ekonomicznych, które można mierzyć za pomocą zmiennych, takich jak: dochód, wykształcenie, zatrudnienie. Wynikają one z czynników społecznych i ekonomicznych, asymetrii siły/władzy, nierównego dostępu do usług oraz dóbr, a więc są niesprawiedliwe. Zarazem są to różnice, których można by uniknąć. W ramach diagnozy należy odnieść się do nierówności w zdrowiu w szerszym kontekście niż tylko do wykształcenia i wieku.	Powtórzenie
4779	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	35	1)Zmiana struktury wieku populacji Jako zagrożenie związane ze zmianą struktury wieku populacji wskazano potencjalne zagrożenie w wymiarze ekonomicznym - rosnące obciążenie systemów zabezpieczenia społecznego i zdrowotnego oraz możliwe pogłębianie się nierówności międzypokoleniowych. O ile powyższe jest jak najbardziej prawdziwą konsekwencją, o tyle późniejsze stwierdzenie, że zwiększająca się liczba emerytów wiąże się z rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia i opiekę zdrowotną, co może prowadzić do konieczności przesunięcia zasobów w ramach systemu finansów publicznych, jest wskazaniem bardzo ogólnym. Wskazuje, na założenie, że system opieki społecznej i zdrowotnej będzie wymagał tylko zwiększenia nakładów a brak jest założenia, że oba systemy muszą zostać zreformowane i dostosowane do nowej struktury populacji.	Powtórzenie
4780	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	W części diagnostycznej brak jest poza bardzo ogólnymi nierównościami w zdrowiu odniesienia się do kwestii zdrowia i sytuacji zdrowotnej Polaków.	Powtórzenie
4781	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Współczesna koncepcja zdrowia publicznego podkreśla, że to, jak długo i w jakiej kondycji żyjemy, w większym stopniu zależy od warunków społecznych niż od samej medycyny klinicznej. W tym kontekście Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna w większym stopniu podkreślać oddziaływanie kluczowych polityk – transportowej, mieszkaniowej, edukacyjnej, energetycznej, rolno-spożywczej czy środowiskowej – na stan zdrowia populacji, nierówności zdrowotne oraz zdrowie psychiczne i środowiskowe. Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest gwałtowny wzrost dynamiki ewolucji determinant zdrowia. W ww. raporcie wskazano, że zmiany następujące przez stulecia, w ostatnich wiekach przez dziesięciolecia, teraz widoczne są w okresach kilkuletnich: • nie notujemy poprawy, a wielu przypadkach pogarszanie się sytuacji w zakresie determinant związanych ze stylem	Powtórzenie z uwagą nr 1365.

					życia: rośnie, a przynajmniej istotnie nie spada, poziom użycia różnego rodzaju używek i substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu, wyrobów tytoniowych i ich zamienników; • powszechnie notuje się negatywny wpływ tak zwanych komercyjnych determinant zdrowia, dotyczących, między innymi, rosnącego i nadmiernego spożycia żywności wysoko i ultrawysoko przetworzonej, która, przy silnej promocji tej kategorii produktów, sprzyja narastaniu epidemii otyłości i nadwagi; • mimo wielu podejmowanych działań nadal istnieją wyraźne nierówności w zdrowiu wynikające z wielu czynników, w tym także z nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej. W opisanych w Strategii wyzwaniach odniesiono się do części determinant zdrowia. Proponujemy szersze wskazanie informacji o determinantach zdrowia.	
478 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	88	Zgodnie z raportem „Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania 2025” obserwowany jest pogarszający się poziom samooceny stanu zdrowia Polaków. „Wyniki badania przeprowadzonego w 2025 r. wskazują na obniżenie poziomu przeciętnej samooceny stanu zdrowia kobiet i mężczyzn ludności Polski w wieku powyżej 20 lat, w porównaniu do 2018 r. Obecnie 19% mężczyzn i 14 % kobiet ocenia swój stan jako „bardzo dobry”, podczas gdy 6 lat wcześniej było to odpowiednio 38,2% i 28,5%. Pogorszenie się wielkości tego ważnego wskaźnika może wskazywać na wzrost dynamiki obciążenia systemu ochrony zdrowia w przyszłości, ponad obserwowane trendy.” Powyższe wyniki wskazują na bardzo istotne wyzwanie dla sektora ochrony zdrowia. Kwestia samooceny zdrowia Polaków powinna być również ujęta jako wyzwanie dla tego Priorytetu.	Powtórzenie z uwagą nr 1366.
478 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	W punkcie 1. A. „Promowanie prawidłowego sposobu odżywiania” - proponuje się dopisać otyłość jako jedną z chorób cywilizacyjnych. Ponadto w działaniach związanych z upowszechnianiem wiedzy na temat żywności o wysokiej wartości odżywczej oraz prawidłowego odżywiania proponuje się dopisanie sektora ochrony zdrowia (lekarzy, dietetyków, pielęgniarów itp.) oraz środowiska naukowego, jako podmiotów istotnych dla zapewnienia wiarygodnych źródeł wiedzy i podstaw naukowych podejmowanych działań aplikacyjnych.	Powtórzenie z uwagą nr 1367.
478 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	W pkt. 4. dotyczącym działań związanych z aktywnym starzeniem się - proponuje się dopisać punkt „Promowanie prawidłowego odżywiania seniorów”, uwzględniający m.in. działania edukacyjne skierowane do tej grupy, a także dostęp do specjalistów (lekarzy, dietetyków).	Powtórzenie z uwagą nr 1368.
478 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia powinien znaleźć się punkt dotyczący nowego modelu profilaktyki. Nowy model profilaktyki Aktualnie w Polsce istnieje znaczna fragmentacja zadań obejmujących profilaktykę chorób zakaźnych i niezakaźnych, oraz przypisanych odpowiedzialności. Obecnie działania realizowane są w ramach różnych przepisów prawa, m.in. w oparciu o ustawę o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawę o zdrowiu publicznym, ustawę o służbie medycyny pracy, ustawę o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Działania z obszaru profilaktyki chorób realizowane są przez szeroką grupę interesariuszy przechodząc przez wszystkie elementy systemu ochrony zdrowia, władz centralnych, jednostek samorządu terytorialnego, agencji rządowych, jednostek kontroli i nadzoru. Dodatkowo realizacja działań finansowana jest z różnych źródeł, które mogą się krzyżować, co wpływa jeszcze bardziej na rozdrobnienie systemu. Działania z zakresu profilaktyki chorób są rozproszone, realizowane są w różnym czasie, istnieje do nich nierównomierny dostęp wynikający m.in. z poziomu wiedzy, różnic społeczno-ekonomicznych czy białych plam, gdzie mimo dostępności świadczenia w ramach świadczeń gwarantowanych, nie ma faktycznych realizatorów tych działań. Istnieje ciągła potrzeba rozwijania systemu e-zdrowia, przykładem tego jest pilotaż centralnej e-rejestracji powiązanej z kontem IKP w celu polepszenia dostępności do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń w ramach programów profilaktycznych (program przesiewowy raka szyjki macicy, raka piersi i ChUK). Celem dalszych działań powinno być rozszerzenie funkcjonalności istniejących narzędzi z zakresu e-usług ochrony zdrowia (Internetowe Konto Pacjenta) o dodatkowe moduły pozwalające na gromadzenie wiedzy, przekazywanie informacji, komunikację, rejestrację zdarzeń, czy wreszcie zarządzanie swoimi działaniami z zakresu profilaktyki w czasie rzeczywistym w oparciu o algorytmy tworzące indywidualną ścieżkę pacjenta na podstawie zidentyfikowanych, spersonalizowanych ryzyk. Dodatkowo w ramach nowego modelu należy zwrócić uwagę na: • realizację idei zdrowia publicznego poprzez działania mające na celu aktywizację społeczeństwa i proaktywny udział w inicjatywach wspierających zdrowie (w tym tych, z zakresu profilaktyki pierwotnej i wtórnej)	Powtórzenie z uwagą nr 1369.

					•planowanie, wdrożenie i ewaluowanie programów zdrowotnych i edukacyjnych, zmierzających do budowania i umacniania odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych •budowanie zaangażowania społeczeństwa w sprawy swojego zdrowia (szczególnie na poziomach lokalnych, z uwagi na różnice w regionalnych determinantach), wyrażonego m.in. korzystaniem z narzędzi profilaktycznych, udostępnianych w ramach publicznego systemu opieki zdrowotnej (m.in. nieodpłatnych, nieobowiązkowych szczepień ochronnych, badań przesiewowych, działań podejmowanych lokalnie w ramach programów realizowanych przez JST) •działania edukacyjne, zmierzające do budowania kompetencji zdrowotnych w celu m.in. umiejętnego wyszukiwania informacji o dostępnych działaniach profilaktycznych. Powyższe będzie powiązane z działaniami 1. Promowanie zdrowego stylu życia. 2. Profilaktyka chorób i promocja zdrowia.	
478 6	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	W pkt. 6 dotyczącym zmiany w modelu zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia, proponujemy szersze opisanie zadań realizowanych przez POZ. POZ jest kluczowym elementem organizacji systemu ochrony zdrowia w realizacji szeroko pojętych zadań z zakresu zdrowia publicznego. Zadania te wykraczają poza wąsko pojętą profilaktykę chorób w postaci szczepień i programów przesiewowych. POZ, zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, powinna działać na rzecz długoterminowej poprawy stanu zdrowia populacji objętej opieką. W szczególności dotyczy to aktywności w obszarze behawioralnych determinant zdrowia tej populacji: m.in. diety, popularyzacji aktywności fizycznej, przeciwdziałaniu stosowania używek i substancji psychostymulujących. Najlepszym przykładem potencjalnego, efektywnego działania POZ w zakresie determinant zdrowia jest zwalczanie i zapobieganie otyłości oraz nadwagi.	Powtórzenie z uwagą nr 1370.
478 7	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 7. „Wsparcie rozwoju kadr ochrony zdrowia” - proponuje się wskazanie na potrzebę właściwego kształcenia dietetyków, w tym ustawowego uregulowania zawodu dietetyka.	Powtórzenie z uwagą nr 1371.
478 8	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	149	W punkcie 1. C. „Wykorzystanie formuły nowych, dynamicznych instytutów badawczych w wiodących branżach” - proponuje się również dodanie zapisu o roli instytutów badawczych już istniejących, uwzględniającego zapewnienie ich stabilnego finansowania oraz możliwości realizacji badań naukowych oraz wsparcia merytorycznego dla instytucji zarządzających (np. instytucje rządowe) w działaniach niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa i rozwoju kraju, w tym na rzecz zdrowia publicznego.	Powtórzenie
478 9	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	220	W „Kluczowe wyzwania” w akapicie (str. 220) dotyczącym Kluczowego znaczenia zapewnienia dostępności, w tym ekonomicznej, żywności w Polsce - proponuje się uzupełnienie treści o zapis dotyczący zapewnienia bezpieczeństwa żywności oraz jej jakości, w tym wysokiej wartości odżywczej.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1373, 3961
479 0	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	223	W punkcie 1.F. „Wsparcie innowacji i projektów pilotażowych w sektorze rolno-spożywczym” przy zapisie dotyczącym tworzenia nowych produktów żywnościowych - proponuje się uwzględnienie reformulacji składu produktów żywnościowych w celu poprawy ich jakości, w tym wartości odżywczej.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1374, 3962
479 1	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	225	W punkcie 3.A. „Zapewnienie wysokiej jakości żywności” – proponuje się dodanie zapisu dotyczącego potrzeby produkcji żywności o wysokiej wartości odżywczej, w tym reformulacji składu produktów żywnościowych. Reformulacja składu (w tym zmniejszenie zawartości soli, cukru, izomerów trans kwasów tłuszczowych) w istotnym stopniu może wpływać na poprawę żywienia, a przez to na zdrowie populacji zmniejszając ryzyko chorób takich jak m.in. otyłość, cukrzyca typu 2, choroby układu krążenia, niektóre nowotwory.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1375, 3963

479 2	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	226	W punkcie 3.B. „Wdrożenie zrównoważonych wzorców konsumpcji i produkcji oraz wspieranie dostępu do żywności dla osób najuboższych” - proponuje się uwzględnienie wdrażania wzorców konsumpcji zgodnych z zasadami racjonalnego żywienia, pomocnych w zapobieganiu chorobom dietozależnym.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1376, 3964
479 3	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	227	Wśród celów do osiągnięcia w tym priorytecie proponuje się uwzględnienie wskaźników, które będą dotyczyły bezpieczeństwa żywności. Obok wskaźnika odnoszącego się do kontroli prowadzonej przez Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych (IJHARS) proponuje się dodanie wskaźników odnoszących się do wyników kontroli prowadzonej przez Państwową Inspekcję Sanitarną.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1377, 3965
479 4	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	7	W ramach działań zaplanowanych na lata 2026-2029 nie znalazły się żadne działania dotyczące profilaktyki i zdrowia publicznego. Zgodnie z danymi, za największą utratę potencjalnych lat życia (PYLL75), umieralność przedwczesną, są w przypadku mężczyzn, w takim samym stopniu odpowiedzialne choroby układu krążenia (ChUK), jak i nowotwory złośliwe (po ok. 21%), natomiast w przypadku kobiet zdecydowanie dominują nowotwory złośliwe (ok. 38%). Choroby układu krążenia w 2023 r. były odpowiedzialne za 36,9% zgonów ogółu ludności Polski. Planowane działania w zakresie opieki koordynowanej w onkologii i kardiologii są niezbędne, jednakże nie działając jednocześnie w zakresie profilaktyki i zdrowia publicznego nie rozwiązywane są przyczyny zachorowalności. Proponujemy podział zadania 6 Rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym na dwa: pierwszy element skupiający się na opiece koordynowanej w leczeniu kardiologicznym i onkologicznym oraz drugi element to rozwój opieki koordynowanej w POZ oraz działania w zakresie zdrowia publicznego i profilaktyki. W ramach działań w POZ powinny się również znaleźć działania związane z objęciem opieką koordynowaną w POZ pacjentów z otyłością oraz osoby z nadwagą, u których ryzyko progresji do otyłości jest większe niż w przypadku osób z prawidłową masą ciała.	Powtórzenie z uwagą nr 1379.
479 5	Instytucja publiczna	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Zakład Higieny	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	W punkcie 30. „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego i odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy” w działaniu dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju i jakości żywności proponuje się dodanie zapisu „... i bezpieczeństwa żywności”.	Uwaga powtarza się - uwaga nr 1379, 3967
479 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	3E+05	Zapisy dotyczące połączeń kolejowych dużych prędkości (200-350 km/h): Wnioskuje się aby zapisy dotyczące połączeń kolejowych dużych prędkości uzupełnić o połączenie kolejowe łączące Miasto Rzeszów z Warszawą i planowanym Centralnym Portem Komunikacyjnym. Na mapie 12 również należałoby dokonać odpowiednich zmian w tym zakresie. W przedstawionym w Strategii modelu struktury funkcjonalno- przestrzennej miasto Rzeszów uznane zostało jako kształtująca się metropolia ponadregionalna. Uważa się że włączenie metropolii ponadregionalnych w tym także kształtujących się metropolii do sieci kolei szybkiego ruchu.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji

						PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
479 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Należy uzupełnić wykaz terminali intermodalnych o istniejące obiekty znajdujące się w województwie podkarpackim: Terminal T1 Żurawica (kolejowy, kontenerowy), Terminal T2 Medyka (kolejowy, kontenerowy), Terminal przeładunkowy w Werchracie, Terminal PCC Intermodal Kolbuszowa, Terminal LHS w Woli Baranowskiej. Terminal Medyka–Żurawica jest elementem sieci TEN-T. Terminal LHS w Woli Baranowskiej jest powiązany z linią szerokotorową.	Uwaga uwzględniona.
479 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Należy uwzględnić Lk 71 (Ocice – Rzeszów) jako łącząca północ województwa z korytarzem E30 oraz Lk 25 (Dębica – Mielec) jako istotna dla powiązania LHS w Woli Baranowskiej z korytarzem E30. LK 71 zapewnia alternatywny korytarz dla ruchu pasażerskiego i towarowego, integrujący Rzeszów z centralną Polską oraz terminalami granicznymi, natomiast LK 25 odgrywa rolę osi transportowej dla Mielca, Stalowej Woli i Tarnobrzega, a także może być powiązana z terminalami intermodalnymi (Wola Baranowska, Kolbuszowa).	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) ""System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego"".
479 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Należałoby przeanalizować możliwość uzupełnienia połączeń kolejowych konwencjonalnych (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), w kierunku południowym województwa podkarpackiego do Sanoka (kierunek bieszczadzki), a także w kierunku północno – zachodnim (ośrodki subregionalne woj. podkarpackiego).	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) ""System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego"".
480 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Należy uzupełnić katalog połączeń kolejowych konwencjonalnych o nowe powiązania w ramach inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego tzw. „szprycha 6”, obejmującą relację CPK/Warszawa – Rzeszów. Inwestycja ma na celu zapewnienie spójności sieci kolejowej Polski Wschodniej z obecnie planowaną inwestycją jakim jest projekt CPK.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy

						branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
480 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Model struktury funkcjonalno – przestrzennej opisany jest dość ogólnie, szczególnie w zakresie graficznym (kartograficznym) w ramach którego można byłoby przedstawić opisywane zagadnienia. Przedstawiane zagadnienia w opisywanym rozdziale zawierają jedynie jedną mapę. Większa ilość rysunków przedstawiających opisywane zagadnienia uczyniłyby rozdział bardziej czytelniejszym. Mapa wymaga weryfikacji, ponieważ przedstawia sytuację ograniczania możliwości rozwojowych województwa. W zakresie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego wskazano: -małe lotnisko, -3 linie kolejowe (magistrala, szprycha do CPK i jej odgałęzienie do Lublina), -3 drogi (A4, S19, S74), -5 miast oraz Rzeszów -reszta to tereny objęte ochroną. Tak przedstawiony model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa podkarpackiego bardzo mocno ograniczy możliwości rozwoju regionu.	W uwadze nie przedstawiono konkretnych propozycji zmian.
480 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Tło mapy pokazujące wielkopowierzchniowe formy ochrony przyrody (kolor zielony) pokazuje 4 obszary chronionego krajobrazu: Jastrząbsko-Żdżarski, Pogórza Ciężkowickiego, Pogórza Strzyżowskiego i Przecławski, które nie zostały wymienione (potwierdzone) w czasie powoływania nowych województw samorządowych w 1999 r. i w czasie późniejszym. Proponuje się korektę mapy i usunięcie tych 4 obszarów.	Uwaga nieuwzględniona. Granice istniejących form ochrony przyrody zostały odzwierciedlone w modelu na podstawie geoserwisu GDOŚ.
480 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Zwraca się uwagę, że sposób oznaczenia wielkopowierzchniowych form ochrony przyrody na mapie nie umożliwia określenia, czy został na niej ujęty Turnicki Park Narodowy. W przypadku gdyby takie oznaczenie było zamierzone, wnosimy o jego usunięcie, gdyż utworzenie Turnickiego Parku Narodowego nie jest przewidziane w polityce rozwoju Województwa Podkarpackiego. Województwo podkarpackie podkreśla, że rozwój regionu powinien opierać się na zrównoważeniu celów ochrony środowiska z potrzebami społeczno-gospodarczymi. Ewentualne nowe formy ochrony przyrody muszą być wynikiem dialogu z mieszkańcami i samorządami, a nie narzuconymi rozwiązaniami, które mogą ograniczać rozwój lokalnej gospodarki i turystyki.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe, ale kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku. Granice istniejących form ochrony przyrody zostały odzwierciedlone w modelu na podstawie geoserwisu GDOŚ. W danych GDOŚ Turnicki Park Narodowy nie funkcjonuje. Z kolei projektowane formy zostały wskazane w tekście opisującym składowe modelu f-p. nie ma wśród nich Turnickiego Parku Narodowego.
480 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	262	Należy zdefiniować terminy pojawiające się w ustaleniach, które nie są ujęte w obowiązujących aktach prawnych, takie jak: -system obszarów chronionych krajobrazu kulturowego – termin nieobecny w krajowym prawodawstwie i dokumentach strategicznych, -las o istotnej funkcji społecznej – pojęcie nieujęte w prawie krajowym, lecz dyskutowane społecznie na poziomie krajowym i regionalnym, -zielone pierścienie – różnie interpretowane, jako korytarze ekologiczne (las i doliny) lub tereny krajobrazów otwartych, niezabudowanych (np. pola uprawne), -krajobrazy wymagające działań naprawczych – brak definicji w prawie i audytach krajobrazowych, -krajobrazy wymagające działań wspierających ochronę – termin wymagający powiązania z krajobrazami priorytetowymi oraz innymi objętymi formami ochrony, na podstawie audytów krajobrazowych. Takie zdefiniowanie poprawi spójność i jasność dokumentów oraz ułatwi ich praktyczne stosowanie.	Uwaga uwzględniona, w odnośniku pojawiają się definicje.
480 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	263	Wnosi się aby usunąć w całości zapisy: „określenie dla poszczególnych gmin zasad kształtowania systemu osadniczego z punktu widzenia ładu przestrzennego i procesów urbanizacyjnych, w szczególności: -minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę usługową w stosunku do powierzchni	Uwaga uwzględniona częściowo. W zakresie ustalenia i jego 3 pierwszych ppkt proponuje się modyfikacje ich brzmienia w celu pozostawienia

		Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5			terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, -minimalnego udziału powierzchni terenów przeznaczonych pod zielenią urządzonej w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, liczonego w granicach tych terenów, -minimalnej długości i dostępności z terenów zabudowanych do głównych tras ruchu pieszego w stosunku do powierzchni terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, -zasad lokalizacji nowych terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową (np. maksymalna odległość od sieci węzłów i przystanków publicznego transportu zbiorowego, w tym w szczególności od stacji i przystanków kolejowych, zasięg aglomeracji ciekowych);"	swobody planistycznej regionalnemu w zakresie zagadnień i parametrów ustalanych w ramach tej zasady (rezygnacja z minimalnych wielkości tych parametrów) i pozostawienie ppkt 4. Wskazano na potrzebę określania na poziomie regionalnym limitów urbanizacyjnych wynikających m.in. z prognozy demograficznej), w ramach których gminy będą mogły planować swój rozwój przestrzenny. Brak mechanizmów kontrolnych w tym zakresie jest czynnikiem pogłębiającym chaos przestrzenny.
480 6	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	91	Zwracamy uwagę na istotę korytarzy ekologicznych jako kluczowego elementu ochrony przyrody. Wyznaczanie korytarzy o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i subregionalnym powinno opierać się na jednolitej, krajowej metodologii uwzględniającej dane przyrodnicze, geograficzne i przestrzenne oraz być realizowane w porozumieniu z samorządami i środowiskiem eksperckim. Taka koordynacja zapewni spójność korytarzy międzyregionowych i skuteczne zachowanie ciągłości środowisk naturalnych.	W planowaniu przestrzennym regionalnym w procesie sporządzania PZPW wyznacza się korytarze ekologiczne w skali właściwej dla planowania regionalnego. Uszczegółowiany przebieg korytarzy na poziomie regionalnym i lokalnym jest zgodny z hierarchią planowania przestrzennego i potrzebami zachowania spójności sieci ekologicznej kraju. Oczywiście stopień ich ochrony w poszczególnych regionach jest pochodną rangi zapisów w poszczególnych planach zagospodarowania przestrzennego województw. Jednak ich wyznaczanie jest dość spójne. Ze względu na brak ogólnokrajowej metodyki wyznaczania korytarzy ekologicznych, powinna ona zostać wypracowana na poziomie poszczególnych regionów w trakcie prac nad PZPW przy udziale partnerów.
480 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	264	Należy wyjaśnić zapis „uwzględnienie systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego. Aktualnie nie wiadomo jak należy go rozumieć. Czy chodzi w nim o pokazanie istniejących parków kulturowych czy też o inne działania np. wskazanie proponowanych lokalizacji dla nowych parków kulturowych?	System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem.
480 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ	264	Wnioskuje się o doprecyzowanie, czy w ramach systemu obszarów chronionych krajobrazu kulturowego oraz identyfikacji krajobrazów wymagających działań naprawczych będą uwzględniane wybrane krajobrazy priorytetowe, np. wskazane w audytach krajobrazowych województw, oraz czy realizacja tych działań będzie warunkować pozyskiwanie środków finansowych. Klarowność tych kryteriów zwiększy skuteczność i przejrzystość działań ochronnych.	Dodano właściwe przypisy objaśniające oba pojęcia: System obszarów chronionych krajobrazu kulturowego jest elementem art. 39 ust. 3 pkt 2 ustawy o planowaniu i

		Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	NA POZIOMIE REGIONALNYM			zagospodarowaniu przestrzennym. Jego interpretacja powinna zostać dostosowana do specyfiki danego regionu i powinna obejmować zarówno obszarowe formy ochrony krajobrazu kulturowego i powiązania między nimi i ich otoczeniem. Krajobrazy wymagające działań naprawczych to krajobrazy zdegradowane, cenne kulturowo, ale z uwagi na określone uwarunkowania wymagają wdrożenia odpowiednich działań przywracających im pierwotną lub historyczną wartość i znaczenie. Niekoniecznie muszą nimi być krajobrazy zdefiniowane w Audycie krajobrazowym jako priorytetowe. To czy będzie im dedykowane właściwe wsparcie zależeć będzie od decyzji poszczególnych samorządów wojewódzkich lub innych podmiotów prowadzących politykę rozwoju.
4809	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	265	W odniesieniu do „Ustaień w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej” rekomendujemy rozszerzenie zapisów o infrastrukturę teleinformatyczną, mając na uwadze jej kluczową rolę w rozwoju cyfryzacji oraz zapewnieniu cyberbezpieczeństwa.	Uwaga uwzględniona
4810	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	269	Brakuje jednoznacznego określenia, w ramach którego kierunku przewidziano wsparcie dla krajowych aglomeracji miejskich. Kierunek 1 odnosi się do metropolii o znaczeniu europejskim, natomiast kierunek 2 – do ośrodków regionalnych i subregionalnych. Należy doprecyzować pozycję krajowych aglomeracji, aby zapewnić spójność typologii i klarowność interwencji.	Zostanie to doprecyzowane
4811	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Działania na rzecz utrzymania zrównowazanego o modelu rozwoju kraju	271	Wnioskuję się o zdefiniowanie pojęcia „małe miejscowości”, ponieważ obecne użycie tego terminu jest nieprecyzyjne i utrudnia jednoznaczną interpretację zapisów.	Powtórzenie - 2797
4812	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	Działania na rzecz utrzymania zrównowazanego o modelu rozwoju kraju	272	„Decentralizacja zarządzania państwem powierzyła prowadzenie pewnych aspektów polityki rozwoju samorządom województw. Rola ta miała ogromne znaczenie w pierwszych dwóch dekadach absorpcji środków europejskich, a obecnie powinna ulec wzmocnieniu – nie tylko poprzez utrzymanie dotychczasowego zdecentralizowanego charakteru programów regionalnych, ale także poprzez odpowiedni system narzędzi jej wypełniania oraz wskazania innych, niż tylko europejskie, środków jej wspierania.” Zapis ten należy doprecyzować. W kontekście propozycji KE dotyczących przesunięcia programowania funduszy UE na poziom krajowy w ramach WRF 2028–2034, konieczne jest jednoznaczne doprecyzowanie i wzmocnienie roli samorządów województw w polityce rozwoju. Decentralizacja zarządzania funduszami UE pozwala samorządom wojewódzkim efektywnie wspierać zrównoważony rozwój, szczególnie w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich. Samorządy posiadają odpowiedni potencjał i	Powtórzenie - 2798

					doświadczenie, które są kluczowe dla skutecznego wdrażania projektów, uwzględniając lokalne potrzeby. Ograniczenie ich roli w procesie programowania funduszy może prowadzić do spadku efektywności i jakości realizacji działań, a także utrudnić dostosowanie inwestycji do specyficznych wyzwań regionalnych, szczególnie w obszarach przygranicznych. Dlatego konieczne jest utrzymanie ich aktywnej roli w kształtowaniu polityki rozwoju, by zachować decentralizację, efektywność wydatkowania środków i policentryczny model rozwoju kraju.	
481 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Opracowywanie Rocznej Diagnozy Strategicznej nie będzie bezpośrednio skutkowało aktualizacją Strategii, ponieważ efekty wdrażania celów ujawniają się dopiero w dłuższym czasie. Ponadto ze względu na złożoność procedur związanych z aktualizacją (takich jak strategiczna ocena oddziaływania na środowisko, prognozy, konsultacje i opinie) nie jest możliwe jej ciągłe i szybkie modyfikowanie.	Nie jest zamierzeniem coroczna aktualizacji Strategii, w 2030 r. zostanie dokonana śródkresowa ewaluacja Strategii i wtedy zostanie podjęta decyzja o ew. aktualizacji Strategii.
481 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Należy doprecyzować, która instytucja formalnie odpowiada za przygotowanie, publikację i upowszechnianie Rocznej Diagnozy Strategicznej. Brakuje również jednoznacznego przypisania odpowiedzialności za pomiar wskaźników, jak i określenia zasad prowadzenia ewaluacji końcowej Strategii.	Zgodnie z zapisami Strategii w części System realizacji Rocznej Diagnozy Strategicznej przygotowuje Zespół ds. Pracy Strategicznej (powołany w ramach KK PR), akceptuje ją KKPR, KERM, RM. Przewodniczący Zespołu zostanie wyznaczony przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, a zastępcą przewodniczącego – przez Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań. Nie ma wymogu ustawowego przeprowadzania ewaluacji końcowej 5srk, wymóg ten istnieje tylko w przypadku ewaluacji ex ante 5srk (co zostało spełnione).
481 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 5	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Pomimo zapisów Strategii podkreślających konieczność współpracy z samorządem województwa, w Zespole ds. Pracy Strategicznej udział podmiotów regionalnych jest ograniczony. Również Plan działań na lata 2026–2029 niewystarczająco uwzględnia ich rolę jako partnerów w realizacji zadań. Wskazane jest zwiększenie zaangażowania podmiotów samorządowych w proces wdrażania Strategii, co pozwoli na skuteczniejsze realizowanie polityk rozwojowych i lepszą koordynację działań.	Uwaga powtórzona (2801). Do prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
481 6	Instytucja publiczna	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	223	Transformacja sektora rolno-spożywczego w kierunku większego zrównoważenia i budowa jego odporności na kryzysy wymaga podejścia systemowego, gwarantującego odpowiedni poziom dochodów gospodarstw rolnych poprzez promocję ich integrację w ramach łańcucha wartości, promocję wysokiej jakości produkcji w sektorze przetwórczym, zrównoważenie systemu dystrybucji oraz wsparcie zmian wzorców konsumpcji, ograniczenia marnotrawstwa oraz lepszego ukierunkowania na poprawę sytuacji zdrowia publicznego. Takie działania prowadzone są w zaawansowanych gospodarkach, jako ponadsektorowe działania strategiczne o znaczeniu	Uwaga częściowo uwzględniona, poprzez dodanie treści dot. wdrożenia działań wspierających rozwój zintegrowanych, zrównoważonych systemów żywnościowych. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że kwestie

					ogólnogospodarczym. Należy dodać podpunkt: A. Promowanie zrównoważonych systemów żywnościowych jako odpowiedzi na kryzysy i wyzwania rozwojowe. Wdrożone zostaną działania wspierające rozwój zintegrowanych, zrównoważonych systemów żywnościowych, które zwiększą odporność sektora rolno-spożywczego na kryzysy oraz poprawią jego konkurencyjność. Systemy te będą integrować łańcuch dostaw żywności – od produkcji pierwotnej, poprzez przetwórstwo, systemy dystrybucji żywności, aż po konsumenta – z naciskiem na lokalne i regionalne powiązania, co ograniczy ryzyko przerw w dostawach i wzmocni bezpieczeństwo żywnościowe (Chmieliński, 2023). Działania obejmą promowanie żywności wysokiej jakości i ograniczenie udziału produktów ultraprzetworzonych w diecie, co przyczyni się do poprawy zdrowia publicznego i redukcji kosztów związanych z chorobami dietozależnymi. Wprowadzony zostanie system monitorowania strat żywności w całym łańcuchu wartości oraz wsparcie dla inicjatyw ograniczających marnotrawstwo, w tym rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym. Kluczowym elementem będzie rozwój biogospodarki poprzez wykorzystanie produktów ubocznych i odpadów rolnych do produkcji biogazu, biometanu i biopaliw, co zmniejszy emisyjność sektora i zwiększy jego efektywność energetyczną. Strategia przewiduje także działania na rzecz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych oraz wzmocnienia ich pozycji negocjacyjnej w łańcuchu dostaw. Realizacja tych działań wpisuje się w rekomendacje Komisji Europejskiej oraz BIOEAST Initiative dotyczące transformacji systemów żywnościowych w Europie oraz definicję zrównoważonego systemu żywnościowego przedstawioną w: Chmieliński, P. (2023). Sustainable Food Systems. In: Maggino, F. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69909-7_104686-1 .	dot. poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych są już ujęte w kierunku 1.C., natomiast dot. monitoringu marnowania żywności – w kierunku 3.B.
481 7	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Strategia wygląda obiecująco i odpowiada na faktyczne problemy Polek i Polaków. Chcę zasugerować skupienie się na działaniach takich jak praca z młodzieżą oraz jej konieczności na teraz. Tworzenie przestrzeni młodzieżowych (najlepiej sieci takich miejsc) zwłaszcza na terenach mniejszych miejscowości ma duży potencjał do wzmacniania społeczności, tworzenia kultury partycypacji i dialogu społecznego, promowanie wartości. Stworzyłyby to również miejsca pracy dla młodych osób, które szukają zatrudnienia w ramach pedagogiki, psychologii, pracy socjalnej, ale również dziedzin szeroko interesujący młodych ludzi.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
481 8	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej powinni wchodzić przedstawiciele wszystkich województw, a nie tylko wyznaczeni przez Konwent Marszałków Województw RP. Ze względu na rangę Strategii istotne jest zapewnienie reprezentacji każdego województwa.	Uwaga powtórzona (2802). Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej zostanie poszerzony. Do prac Zespołu, który będzie odpowiadał za koordynację procesu wdrażania Strategii zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRiST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
481 9	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Wskazana procedura oceny wpływu terytorialnego (Territorial Impact Assessment) nie jest wystarczająco precyzyjna – brak definicji zakresu oceny, wskazania podmiotu odpowiedzialnego oraz etapu jej przeprowadzania (czy ma to robić organ opracowujący strategię, czy zewnętrzny ekspert). Wprowadzenie takiego wymogu powinno być jasno uregulowane w odpowiednich przepisach prawnych, np. w ustawie.	Uwaga powtórzona (2803). Zapis w Strategii zostanie doprecyzowany w następujący sposób: "Strategie te powinny uwzględniać wymiar terytorialny planowanych działań poprzez odniesienie celów i narzędzi wsparcia do różnych typów terytoriów, a także być poddane ~~procedurze-badaniom~~ ocenie (lub ocenie) wpływu terytorialnego (w tym metodami Territorial Impact Assessment), dla zapewnienia odpowiedniej synergii podejmowanych działań z poziomem krajowego w ramach polityk sektorowych oraz polityk

						realizowanych z poziomu regionalnego, ponadlokalnego i lokalnego, i zwiększenia efektywności interwencji polityk publicznych." Po przyjęciu śsrk przez RM zostaną opracowane nowe formatki dotyczące oceny zgodności strategii, polityk publicznych oraz programów rozwoju ze średniookresową strategią rozwoju kraju, w tym w zakresie oceny wymiaru terytorialnego.
482 0	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR) warto doprecyzować zapis o instrumentach terytorialnych, dodając informację o środkach finansowych przeznaczonych na wsparcie Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI). Konkretnie przydzielone fundusze na poziomie rządowym są niezbędne do skutecznego wdrażania działań, ponieważ bez finansowania ryzyko niewdrożenia interwencji jest wysokie. Instrumenty takie jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), Inne Instrumenty Terytorialne (IIT) czy Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) umożliwiają realizację działań na poziomie lokalnym i regionalnym, ale ich efektywność zależy od dostępności środków. Regiony same definiują własne OSI i są odpowiedzialne za ich wdrożenie, dlatego konieczna jest dobra koordynacja i zapewnienie wsparcia finansowego ze strony rządu. Wprowadzenie takiego zapisu zwiększy realność i efektywność działań rozwojowych na obszarach OSI.	Uwaga powtórzona (2804). W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
482 1	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Konieczne jest uzupełnienie zapisu m.in. poprzez uwzględnienie gwarancji zapewnienia samorządom województw odpowiednich środków finansowych na realizację przedsięwzięć rządowych oraz działań podmiotów sektorowych w przypadkach, gdy udział samorządów w ich wdrażaniu okaże się niezbędny. Proponuje się wprowadzenie jednoznacznych procedur konsultacyjnych i mechanizmów uzgodnień pomiędzy administracją rządową a samorządem wojewódzkim, które zapewnią obligatoryjne uzyskiwanie opinii samorządu w procesie przygotowywania kluczowych inwestycji infrastrukturalnych realizowanych na terenie danego regionu. Takie rozwiązanie wzmocni współpracę oraz pozwoli na uwzględnienie regionalnych interesów na etapie planowania dużych przedsięwzięć inwestycyjnych.	Uwaga powtórzona (2805). W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
482 2	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	Strategia powinna jednoznacznie określać, że zawieranie kontraktów regionalnych oraz porozumień terytorialnych odbywać się będzie obligatoryjnie, w sposób transparentny, z wyraźnym ustaleniem ram finansowych oraz mechanizmów monitorowania ich realizacji. Doświadczenia związane z niewykonaniem kontraktów sektorowych wykazały, że zbyt ogólne i mało precyzyjne zapisy w strategii mogą prowadzić do nieskuteczności tych instrumentów, dlatego konieczne jest doprecyzowanie tych elementów.	Przesądzenia dot. nowej generacji instrumentów wdrożeniowych są zbyt szczegółowe jak na kierunkowy charakter dokumentu jakim jest śsrk. Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa KSRR, nad którą rozpoczęto prace w MFIPR. W ramach przygotowań nowej ksrr (KSRR 2027+) trwają prace m.in. nad instrumentami współpracy i koordynacji działań na poziomie krajowym i regionalnym w ramach celu strategicznego dot. podnoszenia jakości koordynacji, współpracy i zarządzania działaniami ukierunkowanymi terytorialnie. W

						ramach wsparcia OSI zostaną określone instrumenty terytorialne przeznaczone dla tych obszarów oraz wskazane podmioty na poziomie krajowym i regionalnym zaangażowane we wsparcie rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania potencjałów OSI. Instrumenty terytorialne nowego typu będą oparte na zasadzie współpracy rządu z samorządem województwa, a tam gdzie to zasadne, w układzie trójstronnym: rząd, właściwy samorząd wojewódzki, reprezentacja OSI.
482 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	W projekcie brak jest oszacowania środków finansowych potrzebnych do realizacji Strategii. Bez określenia przynajmniej szacunkowej wielkości środków na poszczególne działania trudno prowadzić efektywną politykę rozwoju. Brak takich danych osłabia system realizacji Strategii Rozwoju Kraju i utrudnia planowanie oraz monitorowanie postępów.	Uwaga powtórzona (2806). W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
482 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Wskazuje się na konieczność utworzenie funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych, ma to kluczowe znaczenie dla zapewnienia ciągłości realizacji strategicznych celów państwa, zwłaszcza w sytuacji potencjalnego zmniejszenia funduszy unijnych. Taki fundusz pozwoli na efektywne łączenie zasobów krajowych i unijnych, co stanowi perspektywiczne rozwiązanie wzmacniające stabilność finansowania rozwoju regionalnego. Proponuje się uzupełnienie zapisu o potrzebę wypracowania mechanizmów równoważących na poziomie unijnym, które zagwarantują utrzymanie odpowiedniego poziomu „kopert krajowych” na finansowanie kluczowych inwestycji infrastrukturalnych. Dodatkowo, sugeruje się wprowadzenie postulatu ustanowienia rezerwy strategicznej w budżecie UE, wspierającej państwa i regiony o niższym potencjale w zakresie przygotowywania projektów konkurencyjnych. Uzupełnienie to ma na celu wzmocnienie ochrony interesów Polski i zapewnienie realizacji zasady spójności terytorialnej.	Uwaga powtórzona (2807). Zapis zostanie zmieniony zgodnie ze stanowiskiem negocjacyjnym rządu ws. WRF i PPKR.
482 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1	Horyzont czasowy załącznika 1 „Plan działań na lata 2026–2029” jest zbyt krótki i nie obejmuje okresu do 2035 roku. Ograniczenie planu do najbliższych czterech lat utrudnia przeprowadzenie kompleksowej analizy oraz oceny realizacji celów strategicznych przewidzianych do 2035 r., co stanowi istotną lukę metodologiczną. Zaleca się wydłużenie horyzontu planowania do pełnego okresu strategii.	Uwaga powtórzona (2808). Czteroletni horyzont czasowy Planu działań wynika z wymogu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 9 pkt 2)), z którego wynika, że ęsrk określa szczegółowe działania na okres czterech lat.
482 7	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1	W strategii należy uwzględnić działania dotyczące wprowadzenia kształcenia w zakresie sztucznej inteligencji (AI) już od poziomu szkoły podstawowej. Wczesna edukacja w obszarze AI jest kluczowa dla przygotowania przyszłych kadr do wyzwań transformacji cyfrowej i gospodarki opartej na wiedzy. Brak takiego zapisu osłabia spójność strategii w zakresie innowacyjności i rozwoju kompetencji przyszłości.	Powtórzenie

		Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6				
4828	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1E+05	Zapisy należy skonstruować tak, aby m.in. w przypadku proponowanych rozwiązań, co do których finansowania wskazuje się JST, została uwzględniona specyfika tych podmiotów oraz ich możliwości kadrowe i budżetowe. Przekazując do realizacji JST zadania, czy nakładając nowe obowiązki, należy w sposób klarowny wskazać nowe, adekwatne w niezbędnym wymiarze i stabilne (przewidywalne) źródło finansowania dla wdrażania takich przedsięwzięć.	Uwaga powtórzona (2811). Działania, w których zostały wskazane JST jako podmioty współpracujące, są zgodne z zakresem dotychczasowej odpowiedzialności JST.
4830	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	W kamieniach milowych Programu Priorytetowego „Czyste Powietrze” zakłada się, że: Liczba budynków/lokalii mieszkalnych o poprawionej efektywności energetycznej (w tym wymiana źródeł ciepła) w poszczególnych latach: a. w 2026 r. – 160 tys.; b. w 2027 r. – 180 tys.; c. w 2028 r. – 240 tys.; d. w 2029 r. – 240 tys. Wskazane wartości wydają się nierealne szczególnie w kontekście funkcjonowania programu „Czyste Powietrze”, który jest głównym źródłem finansowania tego typu działań. „Polski Alarm Smogowy (PAS) zapytał NFOŚiGW o liczbę złożonych wniosków o dotację do Programu Czyste Powietrze. Z odpowiedzi wynika, że w okresie od 31 marca do 30 czerwca 2025 r. czyli przez trzy miesiące od ponownego uruchomienia Programu złożono zaledwie 11 160 wniosków. Dla przykładu w analogicznym okresie 2024 roku liczba ta wyniosła 78 326, a w analogicznym okresie 2023 roku – 54 109.” Źródło: https://polskialarmsmogowy.pl/	Powtórzenie
4831	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	33	W punkcie 28 „Budowa nowoczesnego i opartego na społeczeństwie obywatelskim systemu ochrony ludności i obrony cywilnej” konieczne jest uzupełnienie kamieni milowych o komponent edukacyjny, zgodnie z zapisami ze strony 11 oraz Priorytetu 3.3. Ponadto, brak jest zidentyfikowanych przedsięwzięć ukierunkowanych na wzmocnienie integracji systemów oraz koordynacji działań administracji publicznej, podmiotów społecznych i gospodarczych, co ogranicza spójność planowanej interwencji.	Powtórzenie z uwagą nr 2814.
4832	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	1	Plan działań na lata 2026-2029 wymaga precyzyjniejszego określenia odpowiedzialności poszczególnych podmiotów, ze wskazaniem ich konkretnych ról i zadań. Obecne zapisy wymieniają wielu partnerów bez podziału kompetencji, co utrudnia ocenę koordynacji i skuteczności realizacji. Ponadto konieczne jest szczegółowe wskazanie źródeł finansowania i budżetu, aby rzetelnie oszacować możliwość realizacji działań. W kolumnie „kamienie milowe” należy określić konkretne terminy oceny postępów, zamiast stosować ogólnikowe określenia o ciągłym wdrażaniu, które mogą prowadzić do pomijania monitoringu. Takie zmiany zwiększą transparentność i efektywność wdrażania Strategii oraz ułatwią jej ocenę.	Uwaga powtórzona (2815). W Planie działań przy każdym działaniu został wskazany jeden podmiot odpowiedzialny za całość interwencji oraz podmioty współpracujące. Rozliczalność Planu działań będzie następować w corocznych Sprawozdaniach z jego realizacji, które będą przygotowywane począwszy od 2027 r. Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie rozstrzygany w ramach corocznego procesu budżetowego oraz programowania będących w dyspozycji Polski środków unijnych (konkretne programy, projekty). Wielkość środków będzie ustalana z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewniania ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł

						fiskalnych. Niektóre działania obok zadań rozpisanych na kolejne lata mają wskazane dodatkowe zadania, które będą realizowane w trybie ciągłym. Zadania te również będą podlegać corocznemu monitoringowi.
483 3	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	Należy uzupełnić Załączniku nr 1. Plan działań w punkcie 30. Działania dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego są niewystarczające i niedostosowane do rzeczywistych potrzeb. Konieczne jest wprowadzenie konkretnych działań skoncentrowanych na wsparciu obszarów wiejskich, zwłaszcza dotyczących opłacalności produkcji rolnej, polityki pokoleniowej w rolnictwie, ochrony zasobów genetycznych czy dbałości o żyzność gleb oraz wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w warunkach zmian klimatu. Bezpieczeństwo żywnościowe jest fundamentem stabilności państwa, a jego wzmocnienie wymaga precyzyjnych instrumentów skierowanych do obszarów wiejskich i ich mieszkańców.	Uwaga powtórzona - z uwagą 2816
483 4	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	1	Brak wskaźników do wszystkich kierunków działań (np. kierunki działań w ramach priorytetu 2.7). Wskazane jest, aby każde działanie miało przypisane konkretne wskaźniki, które umożliwią ocenę postępów oraz efektywności wdrożenia.	Powtórzenie
483 5	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	1	Dla źródeł danych spoza GUS należy zweryfikować pewność ich publikacji w określonych latach obowiązywania Strategii. Źródła poza GUS, szczególnie dodatkowe badania np. OECD, Rzeczpospolita nie dają gwarancji powtarzalności danych do końca obowiązywania Strategii.	Powtórzenie
483 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnoszę o zmianę klasyfikacji Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 – z obecnej kategorii „ośrodka subregionalnego (VI rząd)” na krajową aglomerację miejską (IV rząd), z ujęciem ich jako Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej. Aglomeracja Kalisko-Ostrowska spełnia obiektywne kryteria ośrodka krajowego znaczenia, zarówno w aspekcie funkcjonalnym, instytucjonalnym, jak i demograficznym. Liczy ponad 350 tys. mieszkańców, posiada rozwiniętą strukturę gospodarczą, akademicką i kulturalną, a także pełni istotne funkcje w systemie osadniczym kraju.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
483 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sempre a Frente	PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	108	W kontekście kierunku działań 4. tworzenia lepszych warunków do uczenia się przez całe życie i uczenia się –dorosłych- warto zaznaczyć że gro oferty dotyczącej edukacji pozaformalnej dla różnych grup wiekowych oferują organizacje pozarządowe, które nie są wymienione, a powinny zarówno w punkcie A ,punkcie E i G. Większość zespołów wojewódzkich nie uwzględnia ngo, a budowanie sieci współpracy na rzecz uczenia się przez całe życie nie jest możliwe bez organizacji pozarządowych. Co więcej uczenie się przez całe życie, nie dotyczy jedynie dorosłych, a wszystkich grup społecznych i nie powinno się skupiać jedynie na kompetencjach zawodowych, ale także obywatelskich, społecznych czy wychowawczych.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
484 0	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sempre a Frente	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół - powinno dotyczyć rozszerzania nie tylko o ofertę promowania edukacji pozaformalnej dla dorosłych ale także dla dzieci i młodzieży i nie tylko z instytucjami, ale także organizacjami pozarządowymi.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
484 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sempre a Frente	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Odnosnie punktu G. Rozwój polityki młodzieżowej - w diagnozie przedstawione są badania: "Samotność i izolacja społeczna są coraz istotniejszymi problemami (...).Oba te zjawiska dotyczą najczęściej nastolatków i seniorów"- jednakże dokument nie przedstawił w bezpośredni sposób żadnych rozwiązań trafiających do grupy młodzieży w kontekście przeciwdziałania samotności. W związku ze wskazaniami, rekomenduje się rozszerzenie zapisów rozdziału G o działania wspierające budowanie społeczności młodzieżowych i dobrostanu psychicznego, ponieważ polityki młodzieżowe i praca z młodzieżą nie służą i nie powinny służyć jedynie zwiększeniu partycypacji.	Uwaga uwzględniona, zapisy strategii zostaną zmodyfikowane.

W szczególności:

					-centra młodzieżowe powinny pełnić funkcję lokalnych przestrzeni wspólnotowych dla młodych, wspierających relacje rówieśnicze, integrację i przeciwdziałanie samotności, być przez nią współprojektowane i współzarządzane, tak aby odpowiadały realnym potrzebom i były inkluzywne -youth work powinien być uznany za narzędzie nie tylko wsparcia partycypacji młodych, ale także profilaktyki społecznej, wzmacniania więzi i przeciwdziałania wykluczeniu Sugerowania zmiana to rozszerzenie punktu: Rozwój polityki młodzieżowej i pracy z młodzieżą Na przykład w takiej formie: Tworzone będą systemowe rozwiązania w zakresie tworzenia lokalnych polityk młodzieżowych obejmujących swoim zakresem wszystkie dziedziny polityki publicznej, dotyczące życia młodych osób, w tym partycypację młodzieży w życiu społecznym (w tym Młodzieżowe Rady Gmin) oraz systemowe wsparcie pracy z młodzieżą (tzw. youth work'u). Rozwijane będą programy oparte o metodę pracy z młodzieżą i tworzone centra młodzieżowe, realizowane w oparciu o tą metodę. Tworzone i wspierane będą sieci informacji młodzieżowej. Uregulowanie i rozwój pracy z młodzieżą w Polsce doprowadzi do sytuacji, w której każdy młody człowiek: -Posiada pełny i realny dostęp do przysługujących mu praw oraz możliwość ich skutecznej realizacji -Młodzież będzie miała zapewnioną pełną realizację swoich praw, umożliwiającą jej aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, politycznym i obywatelskim. -Ma zapewniony kontakt z mądrymi, wspierającymi dorosłymi, którzy w sposób adekwatny odpowiadają na jego potrzeby – Każdy młody człowiek będzie miał dostęp do kompetentnych dorosłych, którzy będą wspierać jego rozwój, odpowiadając na potrzeby emocjonalne, edukacyjne i społeczne, tworząc przestrzeń do wzajemnego zaufania i wsparcia. – Młodzież będzie miała dostęp do bezpiecznych przestrzeni, w których może spotykać się z rówieśnikami, realizować swoje pomysły, rozwijać kompetencje społeczne i kreatywne, a także korzystać z dostępnych zasobów edukacyjnych i społecznych. Uznając, że następujące dokumenty (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, Deklaracja Praw Dziecka Organizacji Narodów Zjednoczonych, Europejska Konwencja Praw Człowieka, Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) stanowią podstawę prawną pracy z młodzieżą oraz źródło praw młodych ludzi i odwołując się do: ● Zalecenia CM/Rec(2017)4 Komitetu Ministrów Rady Europy skierowanego do państw członkowskich w sprawie pracy z młodzieżą ● Europejskiej Karty Lokalnej Pracy z Młodzieżą, ● dorobku europejskiego i krajowego w zakresie definiowania praktyk, standardów i etyki pracy z młodzieżą. Praca z młodzieżą (youth work) powinna być rozumiana jako praktyka zakorzeniona w wartościach i zasadach pracy z młodzieżą, oparta na obowiązujących politykach publicznych oraz przyczyniająca się do budowy spójnego, efektywnego systemu wsparcia młodych ludzi. Obejmuje zróżnicowane działania o charakterze społecznym, kulturalnym, edukacyjnym, środowiskowym i/lub politycznym, realizowane na rzecz i razem z młodymi ludźmi. Opiera się na pozaformalnych i nieformalnych procesach. Więcej można przeczytać w materiałach Krajowej Koalicji na Rzecz Pracy z Młodzieżą.	
484 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Sempre a Frente	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	239	Włączenie do punktu "7.Wzmocnienie wymiaru sprawiedliwości E. Usprawnienie współpracy sądów z jednostkami policji, prokuratury, ośrodkami pomocy społecznej, Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie, systemem opieki zdrowotnej, placówkami edukacyjnymi "- sieci Centrów Pomocy Dzieciom - interdyscyplinarnych placówek, które pomagają w Polsce dzieciom z doświadczeniem przemocy lub dodanie nowego punktu dotyczącego Wsparcia rozwoju sieci Centrów Pomocy Dzieciom. CPD są oparte kompleksowym, interdyscyplinarnym modelu pomocy dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem, które w Polsce są głównie prowadzone przez organizacje pozarządowe przy wsparciu samorządów (oraz część wspierania przez Fundusz Sprawiedliwości). Centra Pomocy Dzieciom powinny być częścią systemu wsparcia oferowanego dzieciom oraz wspierane finansowo przez państwo. Współpraca z instytucjami, policją, sądami itd. jest niezwykle istotną częścią funkcjonowania CPD, jednak przez to, że CPD nie są domyślną częścią systemu wsparcia, bywa to trudne, dodatkowo organizacje prowadzące CPD muszą pozyskiwać środki finansowe z różnych źródeł, co utrudnia zapewnienie trwałości wsparcia. Dlatego to kluczowe by CPD były wspierane przez państwo i były częścią systemu, by lepiej i skuteczniej pomagać	Choć znaczenie CPD jest szeroko uznawane jako dobra praktyka w zakresie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, w tym w rekomendacjach i wytycznych organizacji międzynarodowych (m.in. Rada Europy, komisja Europejska), pełne włączenie ich do systemu państwowego wymaga m.in.: 1. ustalenia stabilnego modelu finansowania (w tym proporcji środków budżetowych,

					dzieciom. Nie jest to wyłącznie nasza inicjatywa – to rozwiązanie zalecane przez Komitet Praw Dziecka ONZ oraz Komisję Europejską, oraz poparte przez Parlament Europejski w formie rezolucji zobowiązującej państwa członkowskie do implementacji modelu Barnahus zgodnie z którym pracują w Polsce Centra Pomocy Dzieciom wspierające dzieci doświadczające krzywdzenia. Pragniemy zwrócić uwagę, że ogólne ośrodki dla osób pokrzywdzonych przestępstwem nie są optymalnym rozwiązaniem w przypadku udzielania pomocy dzieciom – ofiarom przestępstw. W takich placówkach często brakuje specjalistów pracujących z dziećmi, procedur w pełni uwzględniających dobro dziecka, standardów współpracy interdyscyplinarnej czy możliwości przeprowadzenia przesłuchania w warunkach dostosowanych do potrzeb małoletnich. Mamy nadzieję, że nie zabraknie czasu na zreformowanie pomocy dla dzieci pokrzywdzonych przestępstwem i uczestniczących w procedurach karnych i że nie będą musiały one czekać na pomoc kolejne lata. Te dzieci tego czasu nie mają. Szybsze wsparcie dla tych dzieci będzie skutkowało lepszym stanem zdrowia psychicznego przyszłego pokolenia dorosłych. W Polsce siecią CPD koordynuje Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.	samorządowych i pozabudżetowych), 2. wypracowania standardów zapewniających jednolitość usług, 3. określenia relacji i współpracy CPD z już istniejącymi instytucjami systemu pomocy społecznej, wymiaru sprawiedliwości i opieki zdrowotnej. Z uwagi na te kwestie uznano, że konieczne są dalsze analizy przed wpisaniem rozwoju CPD jako obowiązującego działania strategicznego w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2025. Dodatkowo należy podkreślić, że część obecnie działających Centrów Pomocy Dzieciom jest prowadzona przez organizacje pozarządowe. Ujęcie ich wprost w dokumencie mogłoby zostać odebrane jako preferowanie jednej formy instytucjonalnej lub jednego modelu realizacji usług. Strategia ogranicza się do wskazania zadań państwa, pozostawiając dobór konkretnych wykonawców (publicznych lub niepublicznych) – w tym możliwość powierzania zadań NGO – na etapie wdrożenia. Brak bezpośredniego ujęcia Centrów Pomocy Dzieciom w Strategii Rozwoju Polski 2035 wynika z jej ramowego charakteru, konieczności zachowania neutralności wobec form organizacyjnych oraz potrzeby dalszych analiz legislacyjnych i finansowych. Jednocześnie cele Strategii nie wykluczają rozwoju CPD.
484 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Ujęcie Kalisza jako Aglomerację Kalisko-Ostrowską jako krajową aglomerację miejską	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrow i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
484 4	Inne	Grupa Azoty S.A.	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	Zgodnie z zapisami Strategii, zrównoważony rozwój terytorialny oparty jest na policentrycznej sieci miast. Celem Strategii jest utrzymanie policentrycznego charakteru kraju, co wymaga działań dostosowanych do specyfiki różnych terytoriów. Ze względu na funkcjonujące blisko 100 lat w Tarnowie przedsiębiorstwo o strategicznym znaczeniu dla państwa, w tym także pod względem utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego kraju (co stanowi jeden z priorytetów Strategii), postulujemy o uwzględnienie w Strategii zapisów dotyczących działań na rzecz rozwoju przemysłu chemicznego w subregionie Tarnowa. Propozycja zapisu:	Dotychczas w dokumentach planistycznych na mapach o charakterze modelu nie zamieszczano granic administracyjnych. Model jest zgeneralizowanym obrazem i nie powinien zawierać granic.

					Wsparcie dla Tarnowa dotyczyć będzie także rozwoju przemysłu chemicznego, w tym utrzymaniu i wzmocnieniu podmiotu gospodarczego o strategicznym znaczeniu dla państwa (Grupa Azoty).	
484 6	Inne	Grupa Azoty S.A.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	160	Kierunki działań: G. Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem W ramach kierunku działań w priorytecie 2.5 Transformacja energetyczna wskazano, iż „wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji”. Wskazanie takiej charakterystyki produkcyjnej jest błędne z punktu widzenia modelu gospodarki wodorowej planowanej na poziomie unijnym, a także charakterystyki procesów technologicznych w sektorach przemysłowych. Cechą charakterystyczną zapotrzebowania w sektorze przemysłowym jest wymóg nieprzerwanych dostaw umożliwiających przeprowadzenie w sposób stabilny i przewidywalny procesów chemicznych. Nie jest możliwe dostosowywanie się przez jednostki przemysłowe do podaży wodoru uzależnionego od wystąpienia sytuacji nadpodaży energii elektrycznej w Krajowych Sieciach Elektroenergetycznych. Jest to niemożliwe zarówno z punktu widzenia technologicznego, jak i opłacalności ekonomicznej i optymalizacji procesów produkcyjnych. Dodatkowo regulacje unijne wskazują na potrzebę odbioru wodoru spełniającego status paliw odnawialnych pochodzenia niebiologicznego, który jednak ma mieć charakter stały, a nie uzależniony od dostępności (nadpodaży) energii elektrycznej. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, iż biorąc pod uwagę obecną sytuację na rynku energii elektrycznej oraz sytuację w z dostępnością taniej i stabilnej energii odnawialnej propozycja rozwoju gospodarki wodorowej ujęte przez Komisję Europejską są nierealizowalne w Polsce. Propozycja modyfikacji zapisu polegałaby na wykreśleniu odniesienia się do wykorzystywania nadwyżek energii z OZE.	Uwaga częściowo uwzględniona. Zgodnie z przepisami UE wodór RFNBO (Renewable Fuels of Non-Biological Origin) to paliwo produkowane z odnawialnych źródeł energii, które nie pochodzą z biomasy. Ponadto musi spełniać trzy kluczowe korelacje: korelacja czasowa (produkcja i zużycie w tym samym czasie), korelacja geograficzna (produkcja i zużycie w tym samym obszarze) oraz dodatkowość (produkowane z nowej mocy, niezakłócającej działania innych systemów). Powyższe znacząco utrudnia wykorzystanie wodoru RFNBO w niektórych zastosowaniach przemysłowych, których proces technologiczny wymaga stałego niezakłóconego dopływu surowca co wymaga wykorzystania dedykowanych instalacji do zasilania elektrolizerów produkujących wodór RFNBO. Zmiana zapisu wskaże, że wodór w zastosowaniu przemysłowym będzie produkowany głównie z dedykowanych instalacji OZE, a nadwyżki energii z OZE mogą być szerzej wykorzystane przy produkcji wodoru dla transportu.
484 7	Inne	Grupa Azoty S.A.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	164	Cele do osiągnięcia W naszej ocenie całkowicie błędnie przyjęto jako jeden z celów do osiągnięcia, wyznaczających poziom realizacji SRP2035, odpowiedni poziom udziału odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii brutto w elektroenergetyce. O ile bowiem nie można mieć wątpliwości, że rozwój zdekarbonizowanych źródeł wytwórczych energii elektrycznej jest elementem istotnym z punktu widzenia obniżenia emisyjności sieci, o tyle nie stanowi on celu samego siebie. Rozwój odnawialnych źródeł energii, jak i innych źródeł wytwórczych, powinien być funkcją celu poprawy konkurencyjności krajowej gospodarki. Zaproponowane cele do osiągnięcia są wybrakowane uwzględniają kwestie: ochrony klimatu poprzez wzrost udziału odnawialnych źródeł energii (cele 1 i 2) oraz bezpieczeństwa energetycznego poprzez wskaźniki SAIDI (cel 3), jednak całkowicie pomijają kwestie konkurencyjności gospodarki, stanowiącej wszak równorzędny cel polityki energetycznej państwa zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. 2024 r. poz. 266, 834, 859, 1847 i 1881 oraz z 2025 r. poz. 759, 1218 i 1303). Z punktu widzenia odbiorców przemysłowych, wypracowujących ok. 25% polskiego PKB, koszt energii elektrycznej stanowi istotny element decydujący o konkurencyjności. W przypadku odbiorców końcowych będących gospodarstwami domowymi korzystają oni z ochrony cen energii gwarantowanej w ramach taryf zatwierdzanych przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki. Odbiorcy przemysłowi, nie mający podobnych rozwiązań gwarantujących określone koszty odbioru, są silnie narażeni na zjawisko wzrostu kosztów odbioru. Ta paradoksalna sytuacja, pomimo spadków cen wytworzenia energii elektrycznej ze względu na wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Krajowym Systemie Elektroenergetycznym i jednoczesnego wzrostu kosztów dla odbiorców przemysłowych, może wynikać z rosnących kosztów rozwoju sieci elektroenergetycznych, zapewnienia mocy rezerwowych na wypadek ograniczeń podaży w źródłach pogodozależnych czy wzrostu opłat niezbędnych dla pokrycia systemów wsparcia dla technologii odnawialnych. Jednocześnie administracja rządowa posiada szereg możliwości obniżania kosztów odbioru energii elektrycznej dla odbiorców końcowych w formie mechanizmów wsparcia czy zmian w alokacji kosztów systemowych. Jest to jednocześnie kierunek wyznaczany na poziomie unijnych dokumentów strategicznych, jak Action Plan for Affordable Energy [26.2.2025, COM(2025) 79 final] czy też The Clean Industrial Deal [26.2.2025 COM(2025) 85 final]. Ze względu na powyższe jednoznacznie postulujemy, aby komponent zapewnienia konkurencyjności krajowej gospodarki poprzez wyznaczenie celu w postaci kosztów końcowych odbioru energii elektrycznej przez sektor przemysłowy został wprowadzony jako jeden z wyznaczników realizacji SRP2035. Propozycja modyfikacji treści poprzez dodanie nowego celu: Wskaźnik: „Koszt całkowity odbioru energii elektrycznej przez odbiorców przemysłowych”. Wartość bazowa: Brak oficjalnych danych w aktualizacji KPEiK, co do 2023 lub 2024 r., niezbędne uzupełnienie z ARE. Cel pośredni na 2030 r.: „≤ 75 EUR/MWh” (w wartości pieniądza w 2024). Cel na 2035 r.: „≤ 50 EUR/MWh” (w wartości pieniądza w 2024 r.). Źródło danych: „ME”.	
4848	Inne	Grupa Azoty S.A.	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	220	Kluczowe wyzwania W dokumencie mówi się o wpływie stosowania nawozów na środowisko, należy jednak nadmienić, że dzieje się tak w przypadku nieodpowiedniego stosowania nawozów, np. niedostosowanie rodzaju i dawki nawozów powoduje skutki do środowiska (m.in. wymywanie nadmiaru składników). Propozycja modyfikacji zapisu: „W związku z wpływem nieodpowiedniego stosowania nawozów na środowisko upowszechniane powinny być praktyki związane z racjonalnym nawożeniem oraz narzędzia do planowania nawożenia w oparciu o badanie gleby.”	Uwaga analogiczna do uwagi 1774. Uwaga została uwzględniona.
4849	Inne	Grupa Azoty S.A.	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	225	Punkt 2, podpunkt E Zwiększenie bezpieczeństwa białkowego Dokument nie powinien mówić o obniżeniu stosowania nawozów mineralnych, jako o celu samym w sobie, ponieważ jest to niezgodne ze zrównoważonymi praktykami rolniczymi. Celem zrównoważonego nawożenia jest dostosowanie dawek nawozów do potrzeb roślin, zasobności gleby i warunków środowiskowych. Zmniejszenie nawożenia bez odpowiedniej analizy może prowadzić do niedoborów składników pokarmowych, co obniża plon i jakość produktów rolnych, a także może negatywnie wpływać na glebę. Propozycja modyfikacji zapisu: „Zwiększenie udziału roślin strączkowych w strukturze zasiewów przyczyni się m.in. do zmniejszenia uzależnienia od zewnętrznych dostaw surowców białkowych, a także do poprawy struktury gleby, optymalizacji stosowania azotowych nawozów mineralnych oraz ograniczenia śladu węglowego.”	Uwaga analogiczna do uwagi 1775. Uprawa roślin strączkowych, a w konsekwencji zmniejszenie zużycia nawozów azotowych, nie jest celem samym w sobie tylko zjawiskiem naturalnym. Uprawa roślin białkowych poza tym, że może przełożyć się na mniejsze zużycie nawozów azotowych ma również szereg innych zalet środowiskowych. Mniejsze zużycie nie oznacza rezygnacji z nawożenia a ono powinno się odbywać zgodnie z planem nawożeniowym dostosowanym do warunków glebowych
4850	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Komitet Infrastruktury Krytycznej	UWAGA OGÓLNA	0	Pomimo wymienienia w wielu miejscach współpracy z zagranicą jako elementu Strategii ROZWOJU POLSKI można odnieść wrażenie, że jest to podejście pasywne. W ostatnich latach nasilają się tendencje „autarkizacji” rozwoju społecznego i gospodarczego na świecie ale także niestety w Polsce. Krytyczne oceny niektórych decyzji i przedsięwzięć i nie zawsze pozytywne doświadczenia we współpracy międzynarodowej Państwa, społeczeństwa, obywateli, firm powinny skutkować poszukiwaniem większej efektywności i zwiększenia skuteczności, osiągania większych korzyści przy poszukiwaniu ograniczenia związanych z tym kosztów tych relacji a nie kwestionowaniem fundamentalnej zasady, że kraj wielkości Polski MUSI starać się	Uwaga o charakterze komentarza.

					maksymalizować intensywność powiązań ze światem we wszystkich obszarach aktywności. Długoterminowo wyłączenie się ze współpracy międzynarodowej politycznej, gospodarczej, handlowej, kapitałowej, kulturalnej, naukowej jest groźne dla znacznie większych krajów niż Polska. Musimy też budować społeczną świadomość i stosować w praktyce zasadę, że współpraca międzynarodowa, tak jak każda inna opiera się na symetrii wzajemnego traktowania, na efektywnych negocjacjach a nie na dyktacie. W Strategii brakuje mierników i wskaźników jak PKB, PKB per capita, wielkości eksportu czy importu, długu publicznego, ogólnego poziomu inwestycji.	
485 1	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Komitet Infrastruktury Krytycznej	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	201	2. Dotyczy: Infrastruktura Krytyczna, Ochrona ludności, Obrona cywilna. Znacznie silniej powinny być podkreślone trzy ważne aspekty; A) należy tam gdzie to jest możliwe istotnie zwiększyć udział sektora prywatnego, także firm małych i średnich we wszystkich programach związanych z Obroną cywilną, Ochroną ludności i Infrastrukturą Krytyczną. Taki udział nie tylko zwiększa efektywność wydawanych środków ale rzeczywiście uspołecznia te obszary. B) konieczne jest Projektowanie i Programowanie Systemu Obony Cywilnej, Ochrony Ludności i Infrastruktury krytycznej. Efekty można osiągnąć tylko jeżeli te elementy będą wzajemnie spójne i zsynchronizowane. C) Programy budowy i ochrony Infrastruktury Krytycznej powinny być uzupełnione o programy jej szybkiej i sprawnej odbudowy. Przy najlepszych zabezpieczeniach uszkodzenia będą występować.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi tej części Strategii. Jednocześnie należy podkreślić, że kwestie związane ze zwiększeniem udziału sektora prywatnego w realizacji zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC) reguluje ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, a doprecyzowanie jej zapisów stanowi uchwalone Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 stycznia 2025 r. w sprawie szczegółowej zawartości Programu OLiOC. Nie ma zasadności ponawiania wysoce szczegółowych zapisów dotyczących systemu OLiOC w średniookresowej strategii rozwoju kraju, która jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Analogiczne stanowisko przyjmuje się wobec postulowanych kwestii ochrony infrastruktury krytycznej, którą obejmuje znaczna ilość aktów normatywnych oraz rządowych, m.in. ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego czy też Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej.
485 2	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Komitet Infrastruktury Krytycznej	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	120	Na stronie 120 Strategii jest jednoznaczne stwierdzenie o intensywnym rozwoju sieci kolejowej jako sposobie walki z wykluczeniem komunikacyjnym. Zgadzając się z ideą, zwrócić należy uwagę na brak wskazania źródeł zrównoważonego finansowania owego rozwoju. Wobec tego nasuwa się koncepcja utworzenia w 2026 roku Funduszu Kolejowego na wzór funduszu drogowego, który istotnie przyczynił się do realizacji intensywnego rozwoju dróg ekspresowych i autostrad. Fundusz Kolejowy powinien mieć zapewnione solidne źródła zasilania, między innymi z opłaty paliwowej, akcyzy, funduszu spójności UE, KPO, ETS, budżetu państwa, innych opłat. Kwota dostępna winna wynosić kilkanaście miliardów złotych rocznie. Eksport usług portowych i rozwój portów morskich, łańcuchy dostaw morze-ląd przez polskie porty, polskie linie kolejowe, drogi kołowe, terminale, rurociągi to duża szansa umocnienia gospodarczego bez zużywania zasobów naturalnych, są to bowiem zasoby odtwarzalne. W Strategii mało miejsca pozwiecono Transeuropejskim Sieciom: TEN-T, - Transportowym, TEN-E Energetycznym, połączeniom euroazjatyckim kolejowym oraz morskim. TEN korzystają z dużego wsparcia finansowego ze strony UE,	Uwaga częściowo uwzględniona. Środki KPO nie zasiliły Funduszu Kolejowego, jednak ponad 10 mld zł trafiło na modernizację oraz rewitalizację linii kolejowych.

					podnoszą spójność Wspólnoty, przynoszą znaczącą europejską wartość dodaną. Polska jest największym beneficjentem tej polityki od 20 lat. Korytarz Euroazjatycki to poprawa dostępu kolejowego do takich rynków jak Kazachstan i Chiny. Wojna w Ukrainie spowodowała groźne zakłócenia, tym niemniej Komisja Europejska oraz państwa basenu Morza Czarnego są aktywne w poszukiwaniu rozwiązań	
485 3	Inne	Krajowa Izba Gospodarcza Komitet Infrastruktury Krytycznej	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Problemem jest wysoka emisyjność gospodarki. Oczekiwać należałoby jasnej koncepcji wykorzystania przychodów państwa z ETS, które dotychczas nie były przeznaczane na dekarbonizację gospodarki.	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
485 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Pacjent Europa (NIP: 9512526715)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	1. Zaproponowane kierunki działań nie są powiązane z diagnozą zawartą na początku Strategii oraz nie jest wskazane skąd wynika ich kolejność – w szczególności rekomenduje się kolejność wg. priorytetów oraz zachowanie spójności między dokumentami (w Planie działań kolejność jest inna oraz obejmuje tylko 2 kierunki działań). 2. Rekomenduje się uzupełnienie Priorytetu 2.3 o kwestie mające całłościowy wpływ na długoterminową konkurencyjność i rozwój całej polskiej gospodarki – nie tylko wybranych firm czy sektorów. Wg. Raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2025 (PARP) MŚP odpowiadają za ponad 46% polskiego PKB i 55% zatrudnienia – około 2x większy wpływ niż wszystkich dużych przedsiębiorstw. Dane te wskazują na efekt tzw. długiego ogona (long tail, long tail distribution) polegający na zagregowanym większym wpływie dużej liczby mniej istotnych składowych niż kilku o wysokiej istotności (zjawisko jest to wykorzystywane m.in. przez Amazon i Netflix). Z tego względu najważniejszym punktem tego Priorytetu powinna być identyfikacja całłościowych ograniczeń konkurencyjności oraz podjęcie działań w celu ich redukcji. 3. Rekomenduje się uwzględnienie następujących barier: a) Wysokie koszty energii elektrycznej – około 14% powyżej średniej UE (Eurostat 2Q2024), w tym należy uwzględnić, że koszty ETS2 to około 30gr/kWh, a koszty opłaty mocowej i akcyzy to prawie 15gr/kWh, b) Optymalizacja kosztów pracy – należy wskazać, że powszechna w dyskursie perspektywa „gry o sumie zerowej” między przedsiębiorcami, a pracownikami jest zawężająca i szkodliwa. W szczególności dostępne są rozwiązania korzystne dla obu stron: 1. Redukcja obciążeń publiczno-prawnych związanych z zatrudnieniem, 2. Redukcja efektywnych kosztów życia (np. VAT na artykuły pierwszej potrzeby, dostępność mieszkań, redukcja opodatkowania mediów), 3. Promowanie idei mechanizmów motywacyjnych opartych o efekty (efektywność) pracy. c) Poprawę skuteczności i szybkości sądownictwa gospodarczego. Kwestia szybkości sądownictwa jest wskazana w Priorytecie 3.5 pkt. 7 Strategii, ale skuteczność ochrony już nie.	1. W odpowiedzi na punkt 1 do strategii zostanie załączony dodatek wyjaśniający logikę dokumentu. 2. Priorytet 2.3 skupia się na rozwoju eko-systemu innowacji. Za poprawę konkurencyjności odpowiada przede wszystkim cały cel 2. 3. a) Problem wysokich kosztów energii oraz transformacji jest adresowany w różnych miejscach strategii. b) Część z elementów zawartych w tym punkcie jest już zawarta w różnych częściach strategii c) nie jest jasna myśl autora uwagi. Fundamentem skuteczności ochrony jest przede wszystkim sprawność działania sądów., która została już ujęta w dokumencie.
485 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Pacjent Europa (NIP: 9512526715)	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Dodanie wskaźnika: 1. Średni udział w PKB na pracującego w MSP (udział MSP w tworzeniu PKB wyrażony w złotówkach podzielony przez średnią liczbę pracujących w MSP)	Jednym z celów strategii jest przyspieszenie wzrostu firm, tzn. sprawienie aby więcej firm szybko było w stanie przechodzić przez kolejne etapy rozwoju tzn. kolejno od małych, średnich oraz dużych. Proponowany wskaźnik nie jest w stanie oddać oraz monitorować tego celu oraz jest narażony na wprowadzanie w błąd przy interpretacji ze względu na brak rozróżnienia na małe i średnie przedsiębiorstwa.
485 6	Organizacja	Stowarzyszenie Pacjent Europa	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA	145	1. Uwagi przesłane dla Priorytetu 2.3 w pkt. 2. powyżej mają zastosowanie również w przypadku Priorytetu 2.4. W szczególności istotne są pkt. 3 a) i b).	Na podstawie zgłoszonej uwagi zwiększono nacisk na adaptację

	pozarządowa	(NIP: 9512526715)	POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII		2.Kierunek działań obejmujący Wzmocnienie transformacji cyfrowej przedsiębiorstw, w tym robotyzację i automatyzację rekomenduje się przenieść wyżej na liście priorytetów oraz uzupełnić o działania (w chwili obecnej Plan działań nie obejmuje tego kierunku).	technologii oraz cyfryzację przedsiębiorstw.
4857	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Pacjent Europa (NIP: 9512526715)	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	156	1.Dodanie (lub uzupełnienie pierwszego) kierunku działań obejmującego zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w tworzenie nowych źródeł energii (nie tylko OZE). Prognozowana na str. 157 luka mocy jest zbyt duża, żeby była możliwa do wypełnienia tylko i wyłącznie OZE (m.in. niższą dyspozycyjność mocy). Z tego względu należy rozważyć ułatwienia w inwestowaniu w źródła kogeneracyjne, przykładowe elektrownie gazowe, wykorzystanie terenów poprzemysłowych na cele związane z energetyką itd. 2.Wykorzystanie na wykresie 43. danych dot. mocy zainstalowanej nie odzwierciedla faktycznego udziału w produkcji energii. Tym samym może błędnie sugerować, że redukcja mocy pochodzących z elektrowni konwencjonalnych może być zastąpiona analogiczną ilością mocy z OZE. Wg. raportu rocznego PSE w 2024 prawie 47% zainstalowanych mocy osiągalnych pochodziło z OZE (wliczając elektrownie wodne), ale tylko 27% energii wyprodukowanej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4858	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Pacjent Europa (NIP: 9512526715)	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	164	Dodanie wskaźnika: 1.Konkurencyjność cenowa energii elektrycznej w Polsce w relacji do UE ((średnia cena kWh dla przemysłu w PL – średnia cena kWh dla przemysłu w UE)/średnia cena kWh dla przemysłu w PL)	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
4859	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Pacjent Europa (NIP: 9512526715)	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	1.Dostrzeżenie potrzeby aktualizacji strategii w pierwszym akapicie jest niewystarczające. Strategię należy rozumieć jako produkt procesu planowania strategicznego, rozumianego jako ciągły (a nie jednorazowe działanie) proces polegający na analizowaniu rzeczywistości, planowaniu, działaniu i wyciąganiu wniosków na potrzeby kolejnych analiz i planowania. Takie podejście oparte o wdrożenie mechanizmu sprzężenia zwrotnego przyczyni się do a) poprawy jakości strategii (regularnie – rocznie – aktualizowanej), b) rozwoju kompetencji państwa w zakresie planowania strategicznego oraz c) tworzenia trwałych formalnych i nieformalnych struktur społecznych wokół strategii oraz potrzebnego do jej skutecznego i efektywnego wdrożenia konsensusu. 2.Rekomendowany jest dodanie kwartalnych przeglądów realizacji strategii, powiązanych z podsumowaniem najważniejszych zmian kontekstu strategicznego, przeglądem uwag zgłaszanych do strategii (postulat utrzymania konsultacji publicznych jako stałego narzędzia konsultacji strategii) oraz zwięzłych rekomendacji obejmujących: a) potencjalne zmiany w strategii i b) potencjalne zmiany sposobu jej realizacji. Raporty z przeglądu miałyby charakter roboczy – niewymagający przyjęcia przez RM, oraz stanowiłyby wkład do przygotowania Rocznej Diagnozy Strategicznej. 3.Rekomenduje się uzupełnienie Rocznej Diagnozy Strategicznej o: a) punktową jej aktualizację (nie tylko opis zmieniających się uwarunkowań oraz b) wnioski i propozycje usprawnień (systemowych) wynikające z rocznej oceny realizacji Planu działań. Jest to niezbędne w celu domknięcia sprzężenia zwrotnego w zakresie koordynacji wdrażania Strategii.	Nie jest zamierzeniem coroczna aktualizacja Strategii, jest to proces długotrwały i złożony (ewaluacja ex ante, konsultacje publiczne, uzgodnienia, ocena oddziaływania na środowisko). W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań.
4860	Samorząd	Miasto Kalisz	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	Wymagana korekta zapisu nazwy „Aglomeracja Kalisko-Ostrowska” bowiem jest ona obszarem funkcjonalnym i jej nazwa jest nazwą własną więc w taki sposób powinno się ją stosować. Pisząc o wzmocnieniu wzajemnych powiązań ośrodków subregionalnych warto rozszerzyć katalog o połączenia kolejowe. W opisie dotyczącym wsparcia jakie ma być kierowane do miasta Kalisza warto zaznaczyć, że miasto Kalisz jako jedno z miast rdzeniowych Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej może pełnić funkcję lokalnego ośrodka wzrostu i promieniowania rozwojowego, a w w szczególności należy dodać poniższe kwestie: 1) Znaczącą rolę w rozwoju pozycji gospodarczej Kalisza ma jego położenie w trójkącie między Wrocławiem, Poznaniem, Łodzią i rozwijające się dzięki niej usługi logistyczne. Dlatego dla dalszego rozwoju tego potencjału ważna jest dostępność komunikacyjna miasta w postaci budowy/rozbudowy/przebudowy dróg krajowych oraz rozwoju infrastruktury terenów pod takie inwestycje. 2) Wzmocnienie subregionalnych/regionalnych funkcji miasta powinno dotyczyć też tworzenia atrakcyjnego i zróżnicowanego rynku pracy oraz poprawy jakości życia.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.

					3) Przy poprawie dostępności komunikacyjnej miasta Kalisza konieczne jest uwzględnienie dodatkowo budowy nowego przebiegu drogi krajowej nr 12, która powinna stanowić obwodnicę miasta Kalisza po jego północnej stronie. Biorąc pod uwagę rozwój funkcji regionalnych Kalisza warto wskazać wsparcie dla pożądanych w przyszłości inwestycji drogowych jak budowa S12.	
486 1	Samorząd	Miasto Kalisz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Pkt. 10 pominięto ośrodki subregionalne	Uwaga uwzględniona
486 2	Samorząd	Miasto Kalisz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Warto zwrócić uwagę, że Kalisz/Aglomeracja Kalisko-Ostrowska ma potencjał do roli regionalnej.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
486 3	Samorząd	Miasto Kalisz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Do weryfikacji czy w ramach połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotnych z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych): nie powinny być uwzględnione planowane inwestycje na linii kolejowej nr 14. Jest to o tyle ważne że w przyszłości linia ta ma pełnić rolę uzupełniającą dla korytarza CPK, zwłaszcza w kontekście założeń Horyzontalnego Rozkładu Jazdy.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) ""System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego"".
486 4	Samorząd	Miasto Kalisz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	Dot. pkt b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi: 1)do weryfikacji czy w ramach pozostałych połączeń drogowych nie powinny znajdować się te dotyczące rozbudowy DK25 i DK 12 (to implikuje zmiany na mapie nr 12 str.261) 2)do weryfikacji czy w ramach pozostałych połączeń kolejowych nie powinny być uwzględnione planowane inwestycje na linii kolejowej nr 14. Jest to o tyle ważne że w przyszłości linia ta ma pełnić rolę uzupełniającą dla korytarza CPK, zwłaszcza w kontekście założeń Horyzontalnego Rozkładu Jazdy.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. "
486 5	Samorząd	Miasto Kalisz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Do weryfikacji czy na mapie nr 12 w ramach powiązań transportowych uzupełniających nie powinna być naniesiona planowana rozbudowa DK25 i ew. DK 12.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Nie jest to też dokument, w którym należałoby

						umieścić poprawę parametrów każdego połączenia transportowego (nie tylko drogi) w kraju.
486 6	Samorząd	Miasto Kalisz	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W dokumencie mowa jest o aktywnym zaangażowaniu organów centralnych państwa w procesy rozwojowe, ale brakuje konkretnych mechanizmów wdrożenia proponowanych kierunków zmian. Realnym narzędziem mogłyby być kontrakty regionalne, subregionalne w ramach których samorządy w odpowiedniej randze będą formułowały zadania/projekty rozwojowe (dobrze zdefiniowane i odpowiadające na potrzeby danej jst) zgodne z celami SRP2035 i lokalnych/ponadlokalnych strategii i które będą zatwierdzane na poziomie krajowym.	W SRP 2035 wskazano instrumenty wsparcia OSI oraz innych, istotnych z punktu widzenia kraju, obszarów wymagających skoordynowanych działań rządu oraz samorządu wojewódzkiego i lokalnego, wskazując konkretne cele i zakres wsparcia oraz podmioty odpowiedzialne za ich realizację. W ramach przygotowań nowej ksrr (KSRR 2027+) trwają prace m.in. nad instrumentami współpracy i koordynacji działań na poziomie krajowym i regionalnym w ramach celu strategicznego dot. podnoszenia jakości koordynacji, współpracy i zarządzania działaniami ukierunkowanymi terytorialnie.
486 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wpisanie miasta Słupska jako ośrodka subregionalnego jest ogromnym błędem i marginalizacją problemów zachodniej części województwa pomorskiego. Region ten zmaga się z ogromnymi problemami poprzez wykluczenie na rzecz obszaru metropolitalnego trójmiasta. Zrównanie Słupska z Chojnicami uniemożliwi rozwój miasta i miejscowości sąsiednich. Wiele miast poza obszarem metropolitalnym w swych dokumentach wskazuje, iż wykluczenie z obszaru metropolitalnego jest ogromnym problemem i zagrożeniem. Brak perspektyw poprzez zdegradowanie Słupska jako ośrodka subregionalnego doprowadzi do utracenia ludności i funduszy na rozwój miasta. Dodatkowo popełniono wiele błędów, przypisując Słupsk do tej kategorii. Dodatkowo pozwolę sobie zacytować: "przeprowadziliśmy analizę oferty do usług wyższego rzędu, która wskazuje w jakim zakresie ośrodki miejskie, zidentyfikowane w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jako ośrodki regionalne i subregionalne, mogą zapewnić dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej. Do tej analizy przyjęto następujące wskaźniki/kryteria: - poziom szpitala w systemie podstawowego zabezpieczenia szpitalnego (3 poziomy zgodnie z klasyfikacją NFZ, placówki, które znajdują się w sieci, są podzielone na kilka różnych poziomów tzw. systemów zabezpieczenia. Pierwszy stopień to głównie szpitale powiatowe, drugi ponadpowiatowe, a trzeci to szpitale wojewódzkie) – usługa dostępu do ochrony zdrowia; - funkcjonowanie w mieście uniwersytetu lub politechniki (tak lub nie) – usługa dostępu do edukacji; - funkcjonowanie w mieście teatru dramatycznego (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; - funkcjonowanie w mieście opery lub filharmonii (tak lub nie) – usługa dostępu do kultury; - funkcjonowanie w mieście sądu wyższej instancji (tak lub nie) – usługa dostępu do wymiaru sprawiedliwości; - ranga dworca kolejowego zarządzanego przez PKP SA (najwyższa ranga to dworce premium i wojewódzkie, niższa to dworce regionalne i aglomeracyjne. Dla części dworców brak rangi z uwagi na zarządzanie przez inne podmioty, najczęściej samorządowe) – usługa dostępu do komunikacji. Poza miastami wojewódzkimi i aglomeracyjnymi Konurbacji Śląskiej i Trójmiasta tylko trzy miasta spełniają wszystkie kryteria, są to i większa ponad dwukrotnie Częstochowa, nieco większy od nas Kalisz i właśnie nasze miasto. Tych warunków nie spełniają zaliczone do wyższych kategorii np: Koszalin, Radom, Płock, Rybnik, Elbląg. A zaliczone w naszym województwie do tej samej kategorii co nasze miasto Chojnice na 6 kategorii nie spełniają żadnego kryterium. Nie chodzi o to, by kogokolwiek degradować, ale Słupsk i Kalisz przenieść do kategorii wyżej. Szczególnie w odniesieniu do Słupska miara ludnościowa nie powinna stanowić kryterium blokującego nadanie miastu właściwej rangi, ponieważ liczbę mieszkańców należy odnieść do położenia w części kraju o jednej z najniższych gęstości zaludnienia, a także uwzględniając procesy suburbanizacyjne wykraczające poza granice administracyjne miasta i zaniżające liczbę faktycznych użytkowników Słupska. Należy zauważyć, że liczba mieszkańców 5 miejscowości, które bezpośrednio graniczą ze Słupskiem tworząc spójny organizm funkcjonalno-przestrzenny przekracza 12 tysięcy osób. Są to miejscowości, które w ostatnich latach odnotowały często nawet	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					kilkusetprocentowy wzrost ludności. Analiza przepływów ludności jasno wskazuje, że nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości są osobami, które przeprowadziły się ze Słupska, dla których Miasto nadal pozostaje centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej i rozrywkowej. Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy."	
4868	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Unia Równości	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	34	W części diagnostycznej dokumentu znaczną uwagę poświęcono kwestii spójności społecznej oraz zagrożeniom dla jej utrzymania. Należy jednak zauważyć, że zarówno diagnoza, jak i cała Strategia, pomijają sytuację społeczności LGBTQ+ w Polsce – grupy, która doświadcza systemowej dyskryminacji, wykluczenia oraz braku pełnej ochrony prawnej, w tym niewidoczności w przepisach prawa. Spójność społeczna, stanowiąca fundament odporności społecznej oraz jeden z kluczowych elementów kapitału społecznego i zaufania społecznego, wymaga zapewnienia równości praw i obowiązków wszystkim obywatelom i obywatelkom. Obecnie Rzeczpospolita Polska oczekuje równości w zakresie obowiązków, nie gwarantując jednocześnie równości praw, co podważa zasadę równego traktowania i zagraża budowaniu zaufania społecznego. W związku z tym postulujemy: Uzupełnienie części diagnostycznej Strategii o analizę sytuacji społeczności LGBTQ+ w Polsce, w tym o dane dotyczące skali dyskryminacji, wykluczenia społecznego oraz nierównego dostępu do usług publicznych. Uwzględnienie w części wdrożeniowej działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie dyskryminacji, promowanie równości i włączenia społecznego osób LGBTQ+. Wskazanie odpowiednich instytucji odpowiedzialnych za monitorowanie i realizację działań w tym zakresie. Uwzględnienie tych elementów jest niezbędne, aby Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku rzeczywiście wspierała budowę spójnego, odpornego i równego społeczeństwa.	Ze względu na syntetyczny charakter dokumentu nie jest możliwe wyszczególnienie w nim wszystkich dyskryminowanych grup społecznych. Intencją działań dot. bezpieczeństwa i opieki zdrowotnej jest, by uwzględniły one wszystkie grupy społeczne.
4869	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Nie zgadzam się z umieszczeniem Kalisza jako "ośrodka subregionalnego". Kalisz posiada dużo funkcji wyższego rzędu, których nie posiadają inne miasta, które mają wyższą rangę w systemie hierarchicznym. Filharmonia Kaliska osiąga duże sukcesy, chociażby nagroda Grammy. Do tego Teatr Bogusławskiego który organizują bardzo cenione Kaliskie Spotkania Teatralne. Kalisz jest miastem uniwersyteckim: Uniwersytet Kaliski, WPA UAM, Akademia Wymiaru Sprawiedliwości. Jeśli chodzi o transport kolejowy to Kalisz posiada dworzec wojewódzki. A teraz porównajmy to z innymi miastami, które są o rangę, lub nawet (!) dwie wyżej. 1. Filharmonii nie posiadają trzy aglomeracje regionalne (Płock, Tarnów, Włocławek, Elbląg) oraz dwie krajowe (Bielsko, Radom) 2. Teatru dramatycznego nie posiada go aglomeracja regionalna (Włocławek) oraz aglomeracja krajowa (Rybnik) 3. Politechniki lub uniwersytetu nie posiada żadna (!) z aglomeracji regionalnych oraz dwie krajowe, czyli Gorzów i Rybnik. Warto nadmienić, że Gorzów jest miastem wojewódzkim, a nie posiada nawet instytucji o takim charakterze. 4. Dworca o takim charakterze nie posiada jedna aglomeracja regionalna (Elbląg) oraz dwie krajowe (Koszalin i Rybnik). Widzimy, że Kalisz bardzo pozytywnie wyróżnia się pod względem ilości funkcji wyższego rzędu na tle miast o wyższych rangach. Z jakiej racji Rybnik, który nie ma wielu funkcji tego typu jest aglomeracją krajową, a Kalisz raptem ośrodkiem subregionalnym? To nie ma żadnego sensu i nie odpowiada rzeczywistości potencjałowi obu ośrodków.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
4870	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Nie zgadzam się z tym, że Kalisz określany jest jako „ośrodek subregionalny”. Moim zdaniem miasto ma znacznie więcej funkcji wyższego rzędu niż wiele miejsc uznawanych za ważniejsze w hierarchii. Kalisz ma naprawdę silne zaplecze kulturalne. Filharmonia Kaliska zdobywa sukcesy nawet na arenie międzynarodowej – mówimy tu o nagrodzie Grammy. Jest też Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, który od lat organizuje Kaliskie Spotkania Teatralne, wydarzenie znane i cenione w całym kraju. Nie są to oczywiste rzeczy – np. filharmonii nie mają takie aglomeracje regionalne jak Płock, Tarnów, Włocławek czy Elbląg, a także Bielsko-Biała i Radom wśród aglomeracji krajowych. Teatr dramatyczny też nie funkcjonuje we Włocławku czy Rybniku - aglomeracji krajowej. Nie można też pominąć roli Kalisza jako miasta akademickiego. Działa tu Uniwersytet Kaliski, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM i Akademia Wymiaru Sprawiedliwości. Żadna z aglomeracji regionalnych nie ma uczelni wyższej, a wśród krajowych – brak takiej instytucji w Gorzowie i Rybniku. Przy czym Gorzów jest miastem wojewódzkim, więc to pokazuje, że Kalisz naprawdę wyróżnia się pod względem edukacji. Do tego dochodzi transport. Dworzec w Kaliszu ma rangę wojewódzką, czego nie mają np. Elbląg, Koszalin czy Rybnik.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.

					Patrząc na wszystko razem, naprawdę trudno zrozumieć, dlaczego wiele miast zostało uznanych za ośrodki wyższe w hierachii. A szczególnie np. Rybnik, który nie ma wielu z tych funkcji, został zaliczony do aglomeracji krajowych, a Kalisz tylko do subregionalnych. Taki podział po prostu nie oddaje rzeczywistej roli miasta i jego znaczenia.	
487 1	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	63	Autorzy postulują zwiększenie publicznego wsparcia w celu zwiększenia skali inwestycji mieszkaniowych. Niezależnie od tego należy wdrażać narzędzia, które maksymalizują efekt wykorzystania środków publicznych oraz weryfikować efekt stosowanych dotacji i finansowania zwrotnego BGK. Należy rozważyć włączenie do finansowania mieszkań społecznych instytucje prywatne (w tym banki). Poza finansowaniem należy zweryfikować powody niskiego zaangażowania jst (do tej pory) oraz likwidacji zasobu jst (sprzedaż, wyburzenie). Należy opracować i wdrożyć mechanizmy sprzyjające efektywności i samofinansowania zasobu jst, tak aby tempo likwidacji mieszkań nie przewyższało tempa budowy nowych.	Środki w ramach instrumentów polityki mieszkaniowej państwa dysponowane są z poszanowaniem zasady dbałości o finanse publiczne, przy zapewnieniu maksymalnego efektu angażowanych środków. BGK pozostaje operatorem wielu instrumentów rządowych, w tym mieszkaniowych, gdyż ze względu na strukturę własnościową jest bankiem najlepiej przystosowanym do realizacji zadań wpisujących się w interwencje państwa. Nie można zgodzić się przy tym z tezą o niskim zaangażowaniu JST w rządowe instrumenty wsparcia społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego. Cieszą się one bowiem bardzo dużym, rosnącym zainteresowaniem samorządów. Podkreślenia wymaga przy tym, że jednym z warunków instrumentu jest zakaz sprzedaży utworzonego lokalu przez 25 lat od oddania go do użytkowania.
487 2	Instytucja publiczna	Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	6	Rozdzielenie zadań (5), gdyż są różne co do zasady, oddzielnie rozwój opieki długoterminowej, a inaczej programy aktywnego starzenia, które obejmują inne aspekty (jak rynek pracy, włączenie społeczne, relacje społeczne, aktywność społeczna) itp. - powiązanie z koncepcją aktywnego starzenia i wskaźnikiem aktywnego starzenia - inne podmioty za aktywne starzenie odpowiadają niż za opiekę (obecnie takie połączenie wzmacnia stereotypowe myślenie o starości, starzeniu)	Opis Kluczowych wyzwań zostanie zmodyfikowany, tak by wskazać celowość powiązania tych obszarów.
487 3	Instytucja publiczna	Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	2	Wskaźniki 11, 12 w priorytecie 1.4 nie są pokazane w ujęciu według płci i z podziałem na 65+ (niezależnie od wieku), brak wskaźników dot. aktywnego starzenia.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
487 4	Instytucja publiczna	Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87	Brak odniesienia do międzynarodowych ram i wskaźników aktywnego starzenia się: Strategia nie odwołuje się do: wskaźnika aktywnego starzenia się (Active Ageing Index – AAI) opracowanego przez Komisję Europejską i UNECE, zaleceń WHO zawartych w „Dekadzie zdrowego starzenia się 2021–2030”. Ważne odwołanie i podkreślenie tego, co już jest robione i brak powiązania z aktywnie działającymi na rzecz osób starszych - miastami i gminami z Polski już należącymi do Globalnej Sieci Miast i Gmin Przyjaznych Osobom Starszym WHO. Tym samym z tym kierunkiem Aktywne Starzenie nie ma powiązania ze wskaźnikami odpowiadającemu celowi tego priorytetu. Nie wystarczająco pokazano spójną wizję polityki senioralnej, w tym z uwzględnieniem zaleceń WHO z pomiarem np. age-friendly cities and communities scale (WHO, dla Polski jest narzędzie), z uwzględnieniem działań dostosowanych do potrzeb osób starszych, transportu dostępnego i przyjaznego osobom starszym (szczególnie na terenach wiejskich, ostatnie prace	W związku z tym, że wskaźniki zastosowane do monitorowania realizacji strategii powinny być możliwe do oszacowania bez dodatkowych nakładów finansowych, zdecydowano się na nie uwzględnienie wskaźnika AAI do monitorowania postępów realizacji Strategii. Opis Kluczowych wyzwań zostanie

					Zespołu Ekspertów BRPO, raport pod red. Szatur-Jaworskiej), rolę integracji międzypokoleniowej i przeciwdziałanie samotności i izolacji społecznej.	zmodyfikowany w sposób pozwalający na umieszczenie polityki senioralnej w szerszym aspekcie podejmowanych działań.
487 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Proszę o ujęcie Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej z jej 400-tysiącami mieszkańców jako krajową aglomerację miejską, że względu na odpowiednio duży rozmiar i funkcje oraz znaczenie dla mieszkańców tożsame z miastami wojewódzkimi.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
487 6	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	10	Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk-Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciw rakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
487 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk-Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Ślupsk i region ślupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciwrakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu.	
4878	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	Strona: 5–6 (Dlaczego powstała nowa Strategia; wprowadzenie do policentryczności). Treść uwagi (propozycja zmiany): Uzupełnić wizję Strategii o docenienie roli spółdzielni. Proponuje się dodanie stwierdzenia, że „spółdzielnie stanowią jeden z filarów zrównoważonego rozwoju oraz bezpieczeństwa społeczno-gospodarczego Polski, na równi z sektorem prywatnym i samorządowym, jako strategiczny partner państwa w rozwoju kraju”. Należy także odnieść się do międzynarodowych ram wspierających spółdzielczość (Agenda 2030 ONZ, Europejski Plan Działań na rzecz Ekonomii Społecznej itp.), podkreślając, że Polska wpisuje się w globalny nurt promowania inkluzywnego wzrostu poprzez rozwój ekonomii społecznej i spółdzielni. Zapis obecny: Ujęcie celu horyzontalnego (policentryczność) i roli współpracy państwo-samorząd. Uwaga/uzasadnienie: Wprowadzając cel wzmacniania partycypacji obywateli, warto wprost uznać spółdzielczość za filar współodpowiedzialności i kanał włączania młodych w decyzje gospodarcze i lokalne (spójne z Agendą 2030). Proponowana zmiana: Dodać akapit: „Spółdzielczość - jako demokratyczna forma własności i zarządzania - będzie wykorzystywana jako narzędzie budowy kapitału społecznego, partycypacji młodych pokoleń i trwałej odporności lokalnych społeczności oraz łańcuchów dostaw.” Wskaźniki/realizacja: Zapowiedź uwzględnienia mierników spółdzielczych (patrz System realizacji i Zał. 2).	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter wprowadzenia.
4879	Osoba prywatna		SYNTEZA	sty-00	Strona: 8–10 (trzy cele + cel horyzontalny). Treść uwagi (propozycja zmiany): Uzupełnić wizję Strategii o docenienie roli spółdzielni. Proponuje się dodanie stwierdzenia, że „spółdzielnie stanowią jeden z filarów zrównoważonego rozwoju oraz bezpieczeństwa społeczno-gospodarczego Polski, na równi z sektorem prywatnym i samorządowym, jako strategiczny partner państwa w rozwoju kraju”. Należy także odnieść się do międzynarodowych ram wspierających spółdzielczość (Agenda 2030 ONZ, Europejski Plan Działań na rzecz Ekonomii Społecznej itp.), podkreślając, że Polska wpisuje się w globalny nurt promowania inkluzywnego wzrostu poprzez rozwój ekonomii społecznej i spółdzielni. Zapis obecny: Trzy cele + policentryczność jako cel horyzontalny. Uwaga/uzasadnienie: W syntezie brakuje przekrojowego instrumentu - spółdzielni i wspólnot energetycznych/produkcyjnych/usługowych - łączących cele 1-3 i policentryczność. Proponowana zmiana: W ramce „Jak będziemy działać?” dopisać: „Spółdzielnie i inne formy ekonomii społecznej będą wspierane na wszystkich poziomach wdrażania Strategii jako mechanizm współwłasności, współdecydowania i reinwestowania zysków w społeczności.” Wskaźniki: patrz niżej (Załącznik 2).	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter syntezy.
4880	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15	Strona: 15 (początek części), 28 (Spójność społeczna), 39 (Bezpieczeństwo), 43 (Procesy terytorialne - policentryczność). Zapis obecny: Przekrojowa diagnoza, bez osobnego ujęcia spółdzielczości jako zasobu instytucjonalnego. Uwaga/uzasadnienie: Diagnoza powinna rozpoznać sektor spółdzielczy jako istotny kapitał społeczny i produkcyjny, wzmacniający zaufanie i odporność (żywność, mieszkania, energia, usługi opiekuńcze). Proponowana zmiana: Dodać podrozdział „Rola spółdzielczości w kapitale społecznym i odporności gospodarczej” (s. 28-40) z mapą form: mieszkaniowe, energetyczne, rolnicze, konsumenckie, pracy, opiekuńcze, edukacyjne, cyfrowe (platformowe). Wskaźniki: wprowadzić bazową inwentaryzację sektora (liczba spółdzielni, członków, zatrudnionych, branże, zasięg terytorialny) do Rocznej Diagnozy Strategicznej.	Propozycja nieadekwatna pod kątem diagnostycznego charakteru tej części.
4881	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	53	Strona: 53–58 (wizja; metody osiągania celów). Zapis obecny: Kierunkowe deklaracje bez wskazania spółdzielczości jako zasady horyzontalnej. Uwaga/uzasadnienie: Warto dodać zasadę „współwłasność i współzarządzanie”: spółdzielczość jako preferowany model w usługach społecznych, energetyce obywatelskiej, usługach cyfrowych (platformowych) i lokalnej produkcji. Proponowana zmiana: Dodać punkt do katalogu zasad wdrażania: „Zasada spółdzielczości - państwo i samorządy tworzą warunki prawne i finansowe do rozwoju spółdzielni (zwł. młodzieżowych, energetycznych, mieszkaniowych, cyfrowych, pracy i opiekuńczych).”	Propozycja zbyt szczegółowa jak na charakter części kierunkowej.

488 2	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	61	Strona: 61–66 (początek priorytetu). Zapis obecny: Silny nacisk na zasób społeczny i komunalny. Uwaga/uzasadnienie: Uzupełnić o kooperatywy i spółdzielnie mieszkaniowe (w tym studenckie i pracownicze) oraz spółdzielcze TBS-y jako filar segmentu najmu społecznego i model ograniczonego zysku; powiązać z energetyką obywatelską w zasobach. Proponowana zmiana (brzmienie): „Wspieramy kooperatywy i spółdzielnie mieszkaniowe (w tym studenckie i pracownicze) poprzez: preferencje w dostępie do gruntów publicznych, gwarancje kredytowe BGK, instrumenty ESG w finansowaniu oraz integrację z spółdzielniami energetycznymi w budynkach.” Wskaźniki (Załącznik 2 - uzupełnienie): dodać: „Liczba lokali oddanych przez kooperatywy/spółdzielnie rocznie”; „Udział budynków wielorodzinnych w zasobach spółdzielczych z OZE on-site/off-site”. (Obecnie 1.1 mierzy m.in. udział mieszkań komunalnych - można poszerzyć metrykę).	Projekt Strategii uwzględniła dostatecznie działania obu tych grup podmiotów. W kontekście drugiej uwagi, wybrane w projekcie Strategii wskaźniki odzwierciedlają ogólny, horyzontalny charakter dokumentu. Ponadto opracowanie wskaźników oparto na dostępnych i wiarygodnych danych, tj. danych gromadzonych przez służby statystyki publicznej (polskiej i europejskiej).
488 3	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYSZAJĄCYCH RODZICIELSTWU	67	1.2 Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu Strona: 67–78 (początek priorytetu). Zapis obecny: Wskaźniki dot. opieki, porodu, in vitro. Uwaga/uzasadnienie: Włączyć spółdzielnie opieki dziennej/rodzicielskie, spółdzielcze żłobki i kluby dziecięce, spółdzielnie pracy elastyzujące czas pracy rodziców. Proponowana zmiana: Dodać kierunek działań: „Rozwój spółdzielczych form opieki (żłobki/kluby) z preferencją lokalową i grantami startowymi; partnerstwa CUS-spółdzielnie.” Wskaźniki: nowy - „Liczba miejsc opieki prowadzonych przez podmioty spółdzielcze”. (komplementarny do 1.2 istniejących).	Propozycja zbyt szczegółowa. W kwestii wskaźnika - w Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
488 4	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.3: ODPOWIEDZIALNA POLITYKA MIGRACYJNA	79	1.3 Odpowiedzialna polityka migracyjna Strona: 79–88. Zapis obecny: Wskaźniki migracyjne (m.in. liczba emigrantów długookresowych; wiza high-skilled). Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie integracyjne migrantów (pracy, usług, mieszkaniowe) pomagają w języku, zatrudnieniu i budowie więzi. Proponowana zmiana: Dodać instrument: „Granty startowe i doradztwo dla spółdzielni migrantów (zawodowych i konsumenckich), łączone z kursem polskiego i mentoringiem.” Wskaźniki: „Liczba spółdzielni założonych przez osoby migrujące / rok.”	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
488 5	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	89	1.4 Rynek pracy włączający różne grupy społeczne Strona: 89-98. Zapis obecny: Aktywność 60/65-74, aktywność w wieku produkcyjnym. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie pracy (w tym platformowe) - narzędzie stabilizacji niepewnej pracy (gigs), integracji seniorów, OZN, młodych. Proponowana zmiana: Dodać działania: „Fundusz wykupów pracowniczych (worker buyouts) dla zagrożonych firm → przekształcenie w spółdzielnię; pilotaż platform kooperatywnych (transport, handel, produkcja, usługi cyfrowe, usługi domowe, kreatywne).” Wskaźniki: „Liczba miejsc pracy w spółdzielniach pracy / udział w zatrudnieniu”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
488 6	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	99	1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się Strona: 99-109. Zapis obecny: CZP, LTC (łóżka/opieka domowa), zdrowie w zdrowiu 65+. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie opiekuńcze i zdrowotne (opieka długoterminowa, sąsiedzka, farmaceutyczne, teleopieka) zwiększają dostępność i ciągłość opieki. Proponowana zmiana: „Wspieramy spółdzielnie opieki (srebrna gospodarka) - granty inwestycyjne, preferencje lokalowe i partnerskie kontraktowanie z NFZ/JSST.” Wskaźniki: „Odsetek świadczeń opiekuńczych realizowanych przez podmioty spółdzielcze” (uzupełnia wskaźniki 1.5).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.

4887	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.1: WYSOKIE KOMPETENCJE OBYWATELI	110	2.1 Wysokie kompetencje obywateli Strona: 110-113. Zapis obecny: Kompetencje podstawowe i cyfrowe; zmiana podstaw programowych (Plan działań, poz. 8). Uwaga/uzasadnienie: Edukacja spółdzielcza (uczniowskie spółdzielnie, przedsiębiorczość zespołowa) rozwija kompetencje obywatelskie i cyfrowe (zarządzanie platformami kooperatywnymi). Proponowana zmiana: „Włączamy moduł spółdzielczości do podstaw programowych (ekonomia współdziałania, platform cooperativism) i rozwijamy uczniowskie spółdzielnie jako metodę projektową.” Wskaźniki: dodać do 2.1: „Odsetek szkół prowadzących zajęcia/kluby spółdzielcze”. (Dotychczas 2.1 mierzy m.in. PISA/cyfrowe).	Szkoły mają autonomię w realizacji projektów, nie można im narzucać obowiązku realizacji konkretnych projektów.
4888	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	2.2 Mobilność oraz infrastruktura transportowa i telekomunikacyjna Strona: 114 Zapis obecny: Transport (kolej, drogi), łączność (VHCN/5G); Plan działań - reforma PTZ; CPK i KDP. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie transportowe (car-/bike-sharing, mikrobusowe na obszarach peryferyjnych), Spółdzielnie cyfrowe i spółdzielce ISP (szerokopasmowi operatorzy więcej) zmniejszają wykluczenie transportowe i cyfrowe. Proponowana zmiana: Dodać instrument: „Program grantów dla spółdzielni mobilności, spółdzielni cyfrowych i spółdzielczych operatorów VHCN w białych plamach (ulga inwestycyjna + dostęp do infrastruktury).” Wskaźniki: „Liczba gmin obsługiwanych przez spółdzielcze usługi mobilności”; „Liczba gospodarstw z usługą VHCN od operatorów spółdzielczych”.	Uwaga odrzucona
4889	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	145	2.3 Ekosystem dla innowacji i wzrostu firm Strona: 145–154. Zapis obecny: GERD, VC/PE, Innovate PL; Plan działań - likwidacja luk finansowania, piaskownice. Uwaga/uzasadnienie: Dodać ścieżkę „co-op tech / platform cooperatives” i fundusz przejęć pracowniczych (WBO) – ważne dla dziedziczenia firm i jakości pracy. Proponowana zmiana: „Program Co-opTech – granty B+R dla spółdzielni cyfrowych (otwarte standardy, interoperacyjność), z dostępem do piaskownic regulacyjnych; Fundusz WBO (BGK/PFR) dla sukcesji pracowniczej.” Wskaźniki: „Liczba startupów/platform spółdzielczych korzystających z piaskownic”; „Liczba przejęć pracowniczych zakończonych utworzeniem spółdzielni”.	Uwaga niejasna - nie jest zrozumiałe o jakich zapisach pisze autor uwagi. Ponadto, proponowane zapisy są zbyt szczegółowe ja na strategiczny charakter dokumentu.
4890	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	155	2.4 Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii Strona: 155-165. Zapis obecny: Robotyzacja, AI, CCS/CCU; instytucje rozwojowe (ARP itd.). Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie przemysłowe/klastrowe (narzędziownie, logistyka, eksport) i konsorcja spółdzielcze w łańcuchach dostaw (w tym dual-use). Proponowana zmiana: „W programach ARP/NCBR/EDIH/BGK przewidzieć ścieżki dla spółdzielni (preferencje w ocenie, instrumenty pożyczkowo-gwarancyjne, wspólne zakupy technologii).” Wskaźniki: „Liczba spółdzielni korzystających z instrumentów przemysłowych”.	Uwaga niejasna - nie jest zrozumiałe o jakich zapisach pisze autor uwagi.
4891	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	156	2.5 Transformacja energetyczna Strona: 156–171 (w tym społeczne warunki sukcesu). Zapis obecny: OZE, sieci, SAIDI; akceptacja społeczna. Wskaźniki 2.5 (udział OZE, OZE w elektroenergetyce, SAIDI). Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie energetyczne i wspólnoty energetyczne to klucz do akceptacji, partycypacji i korzyści lokalnych; skracają ubóstwo energetyczne, budują odporność. Proponowana zmiana: „Cel 2.5 uzupełnić o program ‘Energia Wspólnotowa 2035’ (granty inwestycyjne + taryfy prosumenckie grupowe + linie bezpośrednie dla wspólnot).” Wskaźniki (nowe): „Liczba spółdzielni/wspólnot energetycznych oraz ich łączna moc zainstalowana” - komplementarne do 2.5. (Obecnie brak miernika społecznej własności w energetyce).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
4892	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	172	2.6 Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu Strona: 172-183. Zapis obecny: Wskaźniki środowiskowe (PM2.5 strefy, LULUCF, siedliska, GHG). Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie leśne/wodne/odpadowe (retencja, OZE biogaz, ROP/reuse) zwiększają podaż usług ekosystemowych i gospodarki o obiegu zamkniętym. Proponowana zmiana: „W programach adaptacyjnych przewidzieć granty dla spółdzielni środowiskowych (retencja krajobrazowa, mała retencja rolnicza, spółdzielcze MPSZOK).” Wskaźniki (nowe): „Liczba przedsięwzięć adaptacyjnych prowadzonych przez spółdzielnie/rok”.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

489 3	Osoba prywatna		Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	2.7 Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli Strona: 184-207. Zapis obecny: m.in. rozwój CUS (wskaźnik 2.7: liczba gmin z CUS). Uwaga/uzasadnienie: Partnerstwo CUS-spółdzielnie usług społecznych (opieka, mieszkalnictwo wspomagane, kultura/rekreacja) oraz spółdzielnie młodzieżowe jako narzędzie włączania 15-29. Proponowana zmiana: „Dodajemy kierunek: ‘Partnerstwa CUS-spółdzielnie’, z możliwością zlecania zadań publicznych spółdzielniom w trybie klauzul społecznych.” Wskaźniki (uzupełnienie 2.7): „Liczba partnerstw CUS-spółdzielnie”; „Odsetek gmin z usługami społecznymi realizowanymi przez spółdzielnie”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
489 4	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.1: SYSTEMATYCZNY WZROST POZYCJI MIĘDZYNARODO WEJ POLSKI	208	PRIORYTETY - CEL 3 (bezpieczeństwo i odporność) 3.1 Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski Strona: 208-213. Zapis obecny: Wskaźniki dot. udziału w ESZ. Uwaga/uzasadnienie: Dyplomacja ekonomiczna dla spółdzielni (eksport, sieci ICA/OECD), wsparcie polskich spółdzielni na rynkach UE. Proponowana zmiana: „W programach promocji gospodarczej uwzględniamy misje i instrumenty dla spółdzielni (w tym rolniczych i technologicznych).”	Zawarty w dokumencie wskaźnik zatrudnienia Polaków w ESDZ ma szerszy charakter.
489 5	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	214	3.2 Wzmocnienie potencjału obronnego kraju Strona: 214-224. Zapis obecny: Własne zdolności, krajowe łańcuchy dostaw; Tarcza Wschód w Planie działań. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie logistyczne i produkcyjne w łańcuchach dostaw (serwis, części, amunicja) wzmacniają bezpieczeństwo i lokalne kompetencje. Proponowana zmiana: „W strategii zaopatrzenia MON przewidzieć kwalifikację spółdzielni jako preferowanych dostawców w wybranych segmentach (MŚP-koop).”	Uwaga niezasadna. Kwalifikacja dostawców może być rozważana w ramach Planów Zabezpieczenia Potrzeb Sił Zbrojnych przy pozyskiwaniu konkretnych systemów.
489 6	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	225	3.3 Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy Strona: 225-234. Zapis obecny: Cyber, schronienie, system ochrony ludności; Plan działań - PCOC i system ochrony ludności. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie jako operatorzy usług kluczowych (żywność, energia, dane, opieka) – istotne w logistyce kryzysowej i odbudowie. Proponowana zmiana: „Włączamy spółdzielnie do katalogu partnerów systemu ochrony ludności (porozumienia ramowe, magazyny rezerwowe, dystrybucja kryzysowa).” Wskaźniki: „Odsetek JST mających umowy z lokalnymi spółdzielniami na świadczenia kryzysowe”.	Spółdzielnie, podobnie jak inne podmioty, mogą podejmować współpracę z władzami samorządowymi w zakresie realizacji zadań z obszaru ochrony ludności i obrony cywilnej. Nie zachodzi jednak potrzeba odrębnego wskazywania spółdzielni w treści dokumentu ani formułowania sugerowanych kierunków współpracy, ponieważ decyzje dotyczące wyboru partnerów oraz zawierania porozumień podejmowane są na poziomie lokalnym, w oparciu o identyfikację potrzeb i dostępnych możliwości. Pozostaje to tym samym w kompetencjach właściwych władz samorządowych.
489 7	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	235	3.4 Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego Strona: 235-238. Zapis obecny: UR, udział eksportu, IJHARS (w Zał. 2); Plan działań MRiRW. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie producentów i konsumenckie (krótkie łańcuchy, lokalny handel, lokalne przetwórstwo, chłódnictwo, zbożowe magazyny gospodarstw) zwiększają odporność i stabilność cen. Proponowana zmiana: „Program Lokalna Żywność - Spółdzielnie 2035: dopłaty do przetwórstwa on-farm spółdzielczego, wspólne magazyny i logistyka; preferencje w zamówieniach dla szkół/szpitali.” Wskaźniki (uzupełnienie 3.4): „Odsetek żywności w zamówieniach publicznych pochodzącej ze spółdzielni/krótkich łańcuchów”.	Uwaga ma nieprecyzyjny charakter. Zwracamy również uwagę na to, że lista wskaźników zawiera starannie wyselekcjonowane wskaźniki dla poszczególnych priorytetów, tak by nie rozbudowywać nadmiernie wskaźników do monitorowania.

489 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk-Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciwrakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
489 9	Osoba prywatna		Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk-Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciwrakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
490 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. błędnie zaklasyfikowano jako ośrodek subregionalny, podczas gdy takie miasta jak Elbląg, Wałbrzych, Tarnów czy Włocławek mają w projekcie status regionalnych aglomeracji miejskich, a więc są o poziom wyżej. Słupsk jest miastem regionalnym i imieniu własnym oraz licznych mieszkańców	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					miasta wnioskuję o uznanie jego rangi jako przynajmniej regionalnej aglomeracji miejskiej. Miasto nie odbiega rangą nawet od wielu ośrodków określonych jako krajowe aglomeracje miejskie. Oto najważniejsze fakty i wyróżniki Słupska względem niesłusznie wyróżnionych względem niego miast - szczególnie wskazanych w projekcie regionalnych aglomeracji miejskich: - Słupsk jest ośrodkiem uniwersyteckim – uniwersytetu nie posiada żadna z regionalnych aglomeracji miejskich oraz Gorzów Wielkopolski, Koszalin i Rybnik z aglomeracji krajowych; - w Słupsku budowany jest dworzec kolejowy w randze wojewódzkiej, zaś pod kątem węzła i połączeń na kolei jest bardziej rozwinięty niż każda regionalna aglomeracja i część krajowych (m.in. Koszalin czy Gorzów Wlkp.); - Słupsk jest większym ośrodkiem dojazdów do pracy (wg NSP 2021) niż Gorzów Wielkopolski i Wałbrzych, dojazdów do Słupska jest zaledwie o 4% mniej niż do Koszalina; - w Słupsku znajduje się instytucja rangi centralnej (Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego), czego nie posiada żadna z krajowych i regionalnych aglomeracji prócz Radomia i Bielska-Białej; - Słupsk jest lokalizacją instytucji regionalnych, nieobecnych często w ośrodkach, które sklasyfikowano od Słupska wyżej: Regionalnego Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa (tylko 5 RCKiK poza miastami wojewódzkimi w całej Polsce), filharmonii (brak w Radomiu, Włocławku i Tarnowie), Zespołu Parku Krajobrazowych (obsługuje całe województwo pomorskie); dodać do tego należy liczne delegatury instytucji wojewódzkich; - ranga Słupska na Pomorzu Środkowym nie spada, a jest bywa wzmacniana – przykładem tego jest planowana reaktywacja Urzędu Morskiego w 2026 roku (całe Pomorze Środkowe obsługują też ZDZ czy Związek Motorowodny i Narciarstwa Wodnego); Co więcej, zapisy strategii wyraźnie akcentują rolę energetyki wiatrowej i atomowej oraz cechy krajobrazowo-przyrodnicze miasta i jego najbliższego otoczenia. Konsekwencją powinno być potwierdzenie tego w postaci wyraźnego centrum tego obszaru – Słupska jako ośrodka regionalnego! W wielu niezależnych badaniach Słupsk wypada podobnie lub lepiej niż Elbląg, Koszalin, Rybnik czy Wałbrzych (Sołtys, Dorocki, 2018; Sobala-Gwosdz, 2023; Bocheński, Rydzewski, 2020). Szczególną uwagę zwróćmy na bipolarny układ stolic regionu Pomorza Środkowego. Koszalin i Słupsk pełnią wobec siebie funkcje komplementarne, stanowiąc serca dwóch części regionu. Faworyzowanie Koszalina względem Słupska, i to aż o dwie pozycje, jest nieuzasadnione. Miasta te są do siebie podobne. Zapisy strategii nie odzwierciedlają też rozwiniętego układu miejskiego obszaru funkcjonalnego Słupska (porównywalny lub większy do krajowych i regionalnych aglomeracji miejskich w projekcie Strategii), zachodzących inwestycji oraz powiększenia miasta z lat 2023 i 2026, które podniosły jego potencjał, wielkość i rangę w stosunku do danych, o które opierały się pierwotne badania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Perspektywa dla Słupska jako ośrodka subregionalnego sprowadzi miasto do roli przeciętnego ośrodka powiatowego pokroju dużo mniejszych miast, takich jak Chojnice czy Szczecinek, które Słupskowi ustępują w zasadzie w każdej z kategorii. Wnioskuję o nadanie Słupskowi rangi regionalnej lub krajowej aglomeracji miejskiej w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	
490 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Jest to kontynuacja uwagi nr 1 - ranga Słupska na modelu (mapa 12) jest zaniżona. Słupsk winien być przyporządkowany do poziomu krajowej lub regionalnej aglomeracji miejskiej, co uzasadniłem przy poprzedniej uwadze.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
490 2	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Województwo Podlaskie ucierpi na realizacji nowej wizji rozwoju kraju, której uniwersalnym celem jest: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” Celt ten adekwatny jest jedynie w przypadku wizji kraju, w którym występują tylko duże, silne miasta, nie zaś słabe	Strategia obejmuje także poziom lokalny funkcjonowania państwa. Jej celem nie jest ingerencja w

					miasta powiatów. Strategia nie wyrównuje tym samym Szanse między wschodnią a centralną i zachodnią częścią kraju, a jedynie utwierdził podział na Polskę A i B. Szanse otrzymają tzw. „wielka piątka” (Warszawa, Kraków, Poznań, Trójmiasto, Wrocław), stolicy województw zyskają kosztem miast powiatowych, królować będzie Warszawa – kosztem reszty kraju. Ta polityka osłabi miasta, miasteczka nie wspominając o wsi. Po realizacji założeń Strategii mapa kraju będzie wyglądała jak zestaw kropek, na wschodzie bardzo rzadkich i małych, połączonych wektorami symbolizującymi ciągi komunikacyjne. Przy depopulacji i postawieniu na model policentryczności miasta powiatowe, szczególnie te mniejsze nie posiadające obszarów funkcjonalnych, zaczęły zniknąć z mapy. Wprawdzie profesor Śleszyński wskazał w jednym ze swoich opracowań, że w tym modelu większe miasta nie zjadają mniejszych i miasta pozostaną w równowadze. Jednak wszystko w tej wizji kraju nastawione jest na rozwój określonej liczby miast, w dokumencie nawet je wymieniono zgodnie z zał. nr 3 i 4 do Strategii to Białystok i Białostocki Obszar Funkcjonalny, Łomża i Łomżyński Obszar Funkcjonalny oraz Suwałki - miasto i gmina. Wspomniano o wsparciu dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe oraz powiatów położonych przy zewnętrznej granicy UE, jednak o policentryczności wspomniano aż 73 razy na 250 stronach Strategii. Należy dostosować wizję rozwoju kraju również do obszarów wiejskich, do modelu drobnomieszczańskiego m.in. takich terenów jak w podlaskim, lubelskim szczególnie w dobie nowoczesnych rozwiązań komunikacyjnych i nowoczesnych technologii. Nie jesteśmy skazani na to, że życie musi się koncentrować w obrębie dużych ośrodków miejskich pomiędzy którymi będą pustynie i bezkresy. To nie będzie tak jak kiedyś było w USA gdzie osadnicy na bezkresy dzikiego zachodu nie dotarli i ich nie zaludnili, tylko odwrotnie bezkresy w podlaskim powstaną, bo żyjący od pokoleń osadnicy wymrą i wyjadą. Strategia powinna tym procesom przeciwdziałać, a nie je nasilać. Powinniśmy ratować miast 20, 10 i 9 tys. a nie spisywać je na straty. O zabezpieczeniu interesów małych miast i miasteczek w Strategii jest tylko jeden akapit: „Polityka na rzecz zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju będzie służyła także mieszkańcom małych miast i obszarów wiejskich. Polityka państwa powinna zachować szczególną wrażliwość na potrzeby lokalnych społeczności, w tym dostępność wysokiej jakości infrastruktury i miejsc pracy oraz bliskość wybranych usług niezbędnych dla rozwoju i realizacji życiowych potrzeb. Szczególną rolę w tej polityce będzie odgrywało zachowanie ustrojowo przypisanej roli ośrodkom powiatowym, które są lokalnymi centrami dla wielu podmiotów realizujących zadania państwa. Istotne jest także umożliwienie mieszkańcom obszarów wiejskich rozwoju, w tym edukacyjnego i zawodowego, jak najbliżej miejsca zamieszkania.” Kontra 249 stron tekstu. Tym samym strategia w obecnej postaci nie będzie przeciwdziałać depopulacji Wschodniej Polski.	samorządność, lecz stworzenie dobrych mechanizmów współpracy poziomu centralnego i lokalnego - w ten sposób zostało to zapisane w strategii, a zostanie doszczegółowione w KSRR. Wiele uwag zgłoszonych przez JST dotyczyło tego, że wręcz zbyt mało działań jest adresowanych do poziomu lokalnego.
490 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Szanowni Państwo, Z przykrością zauważam, że w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku Słupsk został potraktowany niesprawiedliwie – uznano go jedynie za ośrodek subregionalny. Tymczasem inne miasta (np. Włocławek czy sąsiedni Koszalin) otrzymały wyższą rangę, choć Słupsk w niczym im nie ustępuje, a często nawet je przewyższa. Mieszkam tu od wielu lat i z doświadczenia wiem, jak wiele nasze miasto osiągnęło. Słupsk to od niedawna ośrodek uniwersytecki, co samo w sobie wyróżnia go na tle innych miast podobnej wielkości. W Słupsku działa Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego – instytucja o zasięgu krajowym – oraz Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa, filharmonia i znane w Polsce teatry (aż kilka). To dowód, że nasze miasto pełni realne funkcje regionalne, a nie tylko lokalne (w mniejszych miastach często nie ma teatrów czy filharmonii). Od lat mówi się też o bipolarnym charakterze Pomorza Środkowego – Słupsk i Koszalin wzajemnie się uzupełniają. Trudno więc zrozumieć, dlaczego w strategii faworyzuje się tylko Koszalin, i to aż o dwie rangi wyżej. Słupsk to stolica Pomorza Środkowego - z Uniwersytetem, Muzeum Pomorza Środkowego czy innymi ważnymi usługami. Miasto Słupsk się rozwija, powiększa swoje granice, przyciąga inwestycje i ludzi z daleka. Dlatego uważam, że utrzymanie Słupska w kategorii ośrodka subregionalnego byłoby poważnym błędem, który nie oddaje rzeczywistej roli miasta w regionie i naszym kraju. Z szacunkiem proszę o ponowne rozpatrzenie sprawy i uznanie Słupska za regionalną aglomerację miejską w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. Gabriela Gawlak	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

490 4	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk zasługuje na rangę równą Koszalinowi, Elblągowi, Włocławkowi i Wałbrzychowi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, ze względu na swój potencjał gospodarczy, administracyjny i społeczny. Słupsk jest kluczowym ośrodkiem Pomorza Środkowego. Działa tu Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna oraz Słupski Inkubator Technologiczny, wspierające rozwój przedsiębiorczości i nowych technologii. Miasto posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę transportową, a sektor energetyki odnawialnej – szczególnie farmy wiatrowe – wzmacnia lokalny rynek pracy i znaczenie Słupska w transformacji energetycznej kraju. Słupsk pełni funkcję regionalnego centrum administracyjnego z szerokim zapleczem usług publicznych, w tym Sąd Okręgowy, Prokuratura Okręgowa, reaktywany od 2026 roku Urząd Morski czy delegatura Urzędu Wojewódzkiego oraz Marszałkowskiego.. Silnym atutem jest rozwinięte zaplecze edukacyjne – od szkół podstawowych po Uniwersytet Pomorski, kształcącą kadry dla regionu i lokalnej gospodarki. Wysoki poziom usług medycznych zapewniają Wojewódzki Szpital Specjalistyczny oraz Szpital SALUS. Słupsk to również ważny ośrodek kultury i turystyki – z Teatrem im. Witkacego, Filharmonią Sinfonia Baltica, Słuskim Ośrodkiem Kultury i innymi teatrami, które promują miasto i region. Podsumowując, Słupsk łączy funkcje gospodarcze, administracyjne, edukacyjne i kulturalne, pełniąc faktyczną rolę ośrodka regionalnego. Podniesienie jego rangi w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku pozwoli w pełni wykorzystać potencjał Pomorza Środkowego i zapewni zrównoważony rozwój północnej części kraju. Wnoszę o nadanie Słupskowi rangi krajowej aglomeracji miejskiej w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
490 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Zakwalifikowanie Słupska jedynie jako ośrodka subregionalnego, przy jednoczesnym uznaniu Koszalina miasta o porównywalnym potencjale gospodarczym i społecznym na Środkowym Pomorzu za krajową aglomerację miejską, jest decyzją niemerytoryczną, niesprawiedliwą i szkodliwą dla Słupska oraz całego regionu słupskiego. W Słupsku funkcjonuje wiele instytucji o znaczeniu regionalnym i krajowym, w tym m.in.: Nowy Teatr im. Witkacego w Słupsku, Polska Filharmonia Sinfonia Baltica im. Wojciecha Kilara, Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa im. Jana Pawła II, Teatr Lalki „Tęcza” (współprowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego), Uniwersytet Pomorski, Szkoła Policji, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna (obejmująca także podstrefę w Koszalinie), Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. Janusza Korczaka z najwyższym poziomem referencyjnym usług medycznych, Sąd Okręgowy w Słupsku, Główny Inspektorat Rybołówstwa Morskiego oraz Urząd Morski w Słupsku, którego siedziba zostanie przywrócona w 2026 roku do Słupska. Ponadto Słupsk jest ważnym ośrodkiem sportowym o zasięgu ogólnopolskim - między innymi Akademia Młodego Lekkoatlety oraz ekstraklasowa drużyna koszykarska Energa „Czarni Słupsk”. Dworzec kolejowy w Słupsku ma rangę stacji wojewódzkiej i stanowi jeden z najważniejszych węzłów komunikacyjnych Pomorza Środkowego, położony przy strategicznej linii kolejowej Gdynia Szczecin. Obecnie trwa modernizacja linii nr 202, obejmująca budowę drugiego toru na odcinku Słupsk-Lębork, co znacząco zwiększy dostępność komunikacyjną miasta. Słupsk i region słupski mają także kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju. W Redzikowie, na granicy miasta, funkcjonuje baza tarczy antyrakietowej, stanowiąca element europejskiego systemu obrony przeciwrakietowej NATO. Instalacja, w pełni operacyjna od grudnia 2023 r., wzmacnia bezpieczeństwo Polski i Europy przed zagrożeniami rakietowymi. W planach rządowych znajduje się również budowa drogi o strategicznym znaczeniu dla obronności kraju Via Pomerania, łączącej wybrzeże z centralną Polską. Jest to jedno z kluczowych przedsięwzięć infrastrukturalnych w północno-zachodniej części kraju, o ogromnym znaczeniu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
490 6	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Szanowni Państwo, Zwracam się z apelem o uznanie Słupska za ośrodek co najmniej regionalnej aglomeracji miejskiej w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. Nasze miasto zasługuje na to miano – z racji swojego potencjału gospodarczego, znaczenia administracyjnego oraz roli, jaką pełni w życiu Pomorza Środkowego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Słupsk od lat jest sercem regionu. To tutaj koncentruje się rozwój przedsiębiorczości i innowacji – w ramach Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i Słupskiego Inkubatora Technologicznego. Nasze miasto stawia na nowoczesność, technologie i energię odnawialną. To dzięki takim inwestycjom Pomorze Środkowe ma szansę stać się ważnym elementem transformacji energetycznej Polski. Słupsk pełni także funkcję regionalnego centrum administracyjnego i społecznego. Znajdują się tu liczne urzędy, instytucje publiczne oraz spółki miejskie, które każdego dnia obsługują mieszkańców całego subregionu. Wysoki poziom kształcenia zapewnia Uniwersytet Pomorski, a rozwinięta sieć szkół i placówek edukacyjnych przygotowuje młodych ludzi do życia i pracy w regionie. Nie można pominąć również znaczenia Słupska dla kultury i turystyki Pomorza. Filharmonia Sinfonia Baltica, Teatr im. Witkacego i inne kilka teatrów to instytucje, które budują tożsamość miasta i całego regionu. Słupsk nie jest i nigdy nie był ośrodkiem „subregionalnym”. To miasto o regionalnym znaczeniu – dynamiczne, otwarte, z silną tożsamością i ambitnymi mieszkańcami. Zrównanie jego rangi z Koszalinem, Rybnikiem czy Wałbrzychem byłoby nie tylko uzasadnione, lecz także sprawiedliwe wobec historii i dorobku miasta oraz ogromną szansą dla jego przyszłości! Apeluję o ponowne rozważenie klasyfikacji Słupska w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. To decyzja, która może realnie wpłynąć na rozwój północnej Polski i wzmocnić pozycję całego Pomorza Środkowego. Nie dla marginalizacji Słupska! Apeluję o uznanie Słupska za regionalną aglomerację miejską w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.	
4907	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	239	3.5 Skutecznie działająca administracja Strona: 239-241. Zapis obecny: m.in. ocena służby cywilnej, cyfryzacja usług kluczowych. Uwaga/uzasadnienie: Wprowadzić „test spółdzielczy” w OSR (ocena wpływu regulacji na spółdzielnie), klauzule społeczne i zielone w PZP jako standard. Proponowana zmiana: „W OSR każdej ustawy - rozdział dot. skutków dla spółdzielni; w PZP - kryteria wartości społecznej preferujące podmioty spółdzielcze.” Wskaźniki: „Odsetek postępowań PZP z kryteriami wartości społecznej”; „Liczba aktów z OSR uwzględniającym sektor spółdzielczy”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
4908	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ Strona: 243-261 (policentryczność w praktyce; OSI). Zapis obecny: Sieć ~80 miast i ich obszarów funkcjonalnych; kluczowe czynniki: baza ekonomiczna, mieszkania, transport, usługi. Uwaga/uzasadnienie: Spółdzielnie jako „kotwice” lokalnej gospodarki - w usługach, żywności, energii, mieszkaniówce; zwiększają samowystarczalność subregionów. Proponowana zmiana: Dodać zapis: „W kształtowaniu policentrycznej sieci ośrodków wspieramy lokalne spółdzielnie jako podmioty zakorzenione, wzmacniające rynki pracy i usługi.”	Uwaga uwzględniona
4909	Osoba prywatna		USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	262	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM Strona: 262-265. Proponowana zmiana: Dodać rekomendację: „W planach regionalnych uwzględniać mapy ekosystemu spółdzielczego (mieszkania, energia, żywność, cyfryzacja, usługi) oraz włączać spółdzielnie w ZIT/ZOIS.”	Uwaga uwzględniona
4910	Osoba prywatna		DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	266	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM Strona: 266-268. (wg spisu treści i Planu działań – reforma planowania) Proponowana zmiana: „W Rejestrze Urbanistycznym oznaczać lokalne punkty usług społecznych prowadzonych przez spółdzielnie; konsultacje przestrzenne z udziałem spółdzielni jako interesariuszy.”	Rejestr Urbanistyczny będzie gromadził dokumenty opracowane przez inne podmioty publiczne i nie tworzył nowych danych. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ujmuje spółdzielnie wśród interesariuszy, choć się oni wymienieni wprost.

491 1	Osoba prywatna		Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego modelu rozwoju kraju	269	DZIAŁANIA NA RZECZ UTRZYMANIA ZRÓWNOWAŻONEGO MODELU ROZWOJU KRAJU Strona: 269-278. (wg spisu treści) Proponowana zmiana: „W ‘zasadach ładu terytorialnego’ dodać, że spółdzielczość jest preferowaną formą świadczenia usług lokalnych na obszarach peryferyjnych (utrzymanie jakości życia, dostępności, bezpieczeństwa i odporności).”	Propozycja nieadekwatna pod kątem charakteru tej części.
491 2	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	279	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII Strona: 279-284 (monitoring, Roczna Diagnoza, 56 wskaźników). Zapis obecny: 56 wskaźników w Zał. 2; coroczna Roczna Diagnoza Strategiczna od 2027 r.; Plan działań 2026–2029. Uwaga/uzasadnienie: System nie mierzy własności/partycypacji obywatelskiej (co-ownership) - brak wskaźników spółdzielczych. Proponowana zmiana: Dodać do Systemu realizacji: „Panel wskaźników spółdzielczych (co-ownership) - patrz propozycje do Zał. 2; ujęcie w corocznej Diagnozie.” (Spójne z opisem monitoringu w Prognozie).	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
491 3	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	47	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029 Strona: cały dokument (47 s.); przykłady: mieszkalnictwo (poz. 1), edukacja (poz. 8), energetyka (poz. 21-22), transport (poz. 11), obrona (poz. 27-28), cyber (poz. 29). Uwaga/uzasadnienie: Plan nie zawiera dedykowanych przedsięwzięć dla spółdzielczości. Proponowane nowe działania (do włączenia do Zał. 1): „Kooperatywy i spółdzielnie mieszkaniowe 2030” - BGK/Fundusz Dopląt: grunty publiczne + gwarancje + standardy projektowe (Priorytet 1.1). „Spółdzielcze formy opieki” - granty startowe dla żłobków/klubów i kooperatyw opieki (Priorytet 1.2, 1.5). „Fundusz WBO - Wykupy Pracownicze” - pożyczki uprzywilejowane na sukcesję do spółdzielni (Priorytet 1.4/2.3). „Energia Wspólnotowa 2035” - 5 tys. wspólnot/spółdzielni energetycznych (Priorytet 2.5). „Spółdzielnie cyfrowe i mobilności” - pilotaże w Polsce (Priorytet 2.2). „Lokalna Żywność - Spółdzielnie 2030” - krótkie łańcuchy, przetwórstwo, magazynowanie (Priorytet 3.4). „Spółdzielnie w systemie ochrony ludności” - umowy ramowe, magazyny, dystrybucja (Priorytet 3.3). (Uzasadnienie metodologiczne: Załącznik 1 ma charakter listy kierunkowych zamierzeń bez lokalizacji - proponowane zapisy wpisują się w tę formułę).	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
491 4	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI	1	ZAŁĄCZNIK 2. TABELA ZE WSKAŹNIKAMI Strona: 1-6; 56 wskaźników. Uwaga/uzasadnienie: Brak mierników współwłasności/partycypacji; istniejące wskaźniki 1.1-3.5 można uzupełnić. Propozycja nowych wskaźników (do przypisania do priorytetów): 1.1: Liczba lokali oddanych przez kooperatywy/spółdzielnie; udział zasobów spółdzielczych z OZE on-site. 1.2: Miejsca opieki prowadzone przez podmioty spółdzielcze. 1.4: Liczba miejsc pracy w spółdzielniach pracy; liczba wykupów pracowniczych (WBO). 1.5: Odsetek świadczeń opiekuńczych realizowanych przez spółdzielnie; liczba spółdzielni opiekuńczych. 2.1: Odsetek szkół prowadzących moduł/spółdzielnie uczniowskie. 2.2: Liczba gmin obsługiwanych przez spółdzielcze usługi cyfrowe i mobilności; gospodarstw domowych korzystających z operatorów spółdzielczych. 2.3: Liczba startupów/platform spółdzielczych w piaskownicach regulacyjnych. 2.5: Liczba spółdzielni/wspólnot energetycznych i ich moc (uzupełnienie do OZE/SAIDI). 2.6: Liczba przedsięwzięć adaptacyjnych prowadzonych przez spółdzielnie. 2.7: Liczba partnerstw CUS-spółdzielnie (komplementarne do „Liczby gmin z CUS”). 3.3: Odsetek JST z umowami ramowymi na świadczenia kryzysowe ze spółdzielniami. 3.4: Odsetek żywności w zamówieniach publicznych pochodzącej ze spółdzielni/krótkich łańcuchów. (Zgodne z ramą monitoringu i Roczną Diagnozą Strategiczną).	Strategia zawiera jedynie 56 najważniejszych wskaźników z perspektywy monitorowania jej realizacji - propozycja zbyt szczegółowa.
491 5	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	1	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI Strona: cały dokument; przykład OSI otoczenia CPK. Uwaga/uzasadnienie: Delimitacja jest tłem przestrzennym; Prognoza wskazuje ograniczenia (brak lokalizacji działań). Proponowana zmiana: „W ramach OSI zaleca się uwzględnianie gęstości i potencjału spółdzielni jako kryterium doboru interwencji i partnerstw (żywność, energia, cyfryzacja, usługi).”	Zbyt duża szczegółowość proponowanego zapisu.

491 6	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	1	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST Strona: cały dokument (przykładowe fragmenty dot. metropolii i ośrodków subregionalnych). Uwaga/uzasadnienie: Opisy miast skupiają się na infrastrukturze i funkcjach; warto dodać wątek instytucji zakorzenionych – spółdzielni jako narzędzi rozwoju lokalnego i usług. Proponowana zmiana: W sekcjach rekomendacyjnych dla miast dodać: „Wzmacniać lokalne spółdzielnie (mieszkaniowe, usługowe, energetyczne, żywnościowe, cyfrowe) jako element poprawy jakości życia i rynku pracy.”	Wątek wsparcia spółdzielności zostanie ujęty w innych częściach dokumentu.
491 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Źródła i kontekst międzynarodowy: Na świecie spółdzielnie są uznawane za istotnych aktorów rozwoju. Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (ICA) szacuje, że funkcjonuje blisko 3 miliony spółdzielni, zrzeszających ponad 1,2 miliarda członków. Spółdzielnie zapewniają miejsca pracy lub utrzymanie dla ok. 280 milionów ludzi, co stanowi niemal 10% ludności pracującej na świecie. W wielu krajach rozwiniętych sektor spółdzielczy jest filarem gospodarki - np. w Finlandii członkami spółdzielni jest 75% dorosłej populacji, co współwystępuje z najwyższym na świecie poziomem zaufania i szczęścia społecznego. Nic dziwnego, że ONZ postrzega spółdzielnie jako kluczowych partnerów we wdrażaniu Agendy Zrównoważonego Rozwoju 2030 oraz inicjatyw na rzecz przyszłości pracy. Zgromadzenie ONZ regularnie podkreśla wkład spółdzielni w zrównoważony rozwój i w 2012 roku zorganizowało Międzynarodowy Rok Spółdzielczości. Co więcej, rok 2025 został ponownie ogłoszony przez ONZ Międzynarodowym Rokiem Spółdzielczości, co ma uczcić globalnie wkład spółdzielni w rozwój zrównoważony. UNESCO dostrzegło nawet wymiar kulturowy - w 2016 r. uznało światowy ruch spółdzielczy za element niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości. Również Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) zaleca wspieranie spółdzielni jako instrumentu godnej pracy i włączania grup zagrożonych, potwierdzając odporność modelu spółdzielczego w czasach kryzysów. OECD i UE z kolei promują rozwój ekonomii społecznej - w 2023 r. Rada UE wydała Zalecenie wzywające państwa członkowskie do tworzenia przyjaznych ram prawno-finansowych dla ekonomii społecznej, wskazując podmioty takie jak spółdzielnie jako „liderów sprawiedliwej, zrównoważonej i inkluzywnej transformacji”. Komisja Europejska przyjęła ambitny Plan działania na rzecz gospodarki społecznej (2021-2030), który ma ułatwić finansowanie, rozwój i skalowanie przedsięwzięć spółdzielczych i innych podmiotów społecznych. Sektor ten obejmuje w UE ok. 2,8 miliona organizacji, zatrudniających 13,6 miliona osób, co stanowi około 6,3% ogółu zatrudnienia w Unii. Unijni decydenci dostrzegają, że spółdzielnie i inne inicjatywy oddolne mogą oferować innowacyjne rozwiązania wielu globalnych wyzwań - od zmian klimatu, przez cyfryzację po wykluczenie społeczne. Krótko mówiąc, na arenie międzynarodowej panuje konsensus, iż spółdzielczość łączy efektywność ekonomiczną z demokracją i troską o ludzi, wzmacniając odporność społeczno-gospodarczą. Diagnoza luk w Strategii RP 2035: Na tle powyższych trendów ujęcie spółdzielczości w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 jest wysoce niewystarczające. W obecnej wersji dokumentu spółdzielnie pojawiają się jedynie incydentalnie, we fragmentach sektorowych, bez całościowej wizji ich roli w rozwoju kraju. Ani razu nie wskazano spółdzielni jako strategicznego partnera państwa w realizacji celów - co stoi w sprzeczności z zaleceniami ONZ czy UE oraz z wcześniejszymi krajowymi dokumentami np. Koncepcją Rozwoju Kraju czy ustawą o ekonomii społecznej. Strategia wymaga uznania spółdzielczości w co najmniej sześciu kluczowych obszarach: mieszkalnictwa, energetyki, bezpieczeństwa żywnościowego, finansów lokalnych, gospodarki cyfrowej oraz spójności społecznej. W żadnym z tych pól strategia nie przypisuje spółdzielniom należnej roli, mimo że doświadczenia innych państw pokazują ich ogromny potencjał. W Polsce działa obecnie ponad 12 tysięcy podmiotów spółdzielczych, obecnych w każdej gminie, ale ich rozwój został zahamowany po 1989 r. (liczba członków spadła z ~15 mln do ~8 mln). Konieczne jest zatem nadrobienie tych zaległości. Niniejszy raport proponuje włączenie spółdzielczości do głównego nurtu Strategii 2035, tak aby - zgodnie z praktykami międzynarodowymi - stała się ona filarowym elementem polityki rozwojowej państwa.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
491 9	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. powinien zostać uznany za krajową lub regionalną aglomerację miejską. Status ośrodka subregionalnego w projekcie jest dla Słupska marginalizujący, gdyż miasto pełni wiele funkcji podobnych lub wyższych w stosunku do ośrodków wskazanych jako regionalne i krajowe aglomeracje miejskie. Słupsk posiada własny uniwersytet (a nie tylko filie jak co niektóre ośrodki regionalne, np. Rybnik!), szpital wojewódzki, bogatą ofertę kulturalną, siedzibę RCKiK, jest węzłem kolejowym o znaczeniu krajowym, jest ważnym ośrodkiem przemysłowym i handlowym w regionie Pomorza Środkowego, a wcześniej był siedzibą województwa słupskiego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
492 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	"d) krajowe aglomeracje miejskie: Bielsko-Biała, Częstochowa, Gorzów Wielkopolski, Kielce, Koszalin, Olsztyn, Opole, Radom, Rybnik oraz Zielona Góra; [...] f) ośrodki subregionalne: Biała Podlaska, Bełchatów, Chełm, Chojnice, Ciechanów,	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Cieszyn, Elk, Głogów, Gniezno, Grudziądz, Inowrocław, Jelenia Góra, Kalisz, Kędzierzyn-Koźle, Kołobrzeg, Konin, Krosno, Kutno, Legnica, Leszno, Lubin, Łomża, Mielec, Nowy Sącz, Nowy Targ, Nysa, Ostrołęka, Ostrowiec Świętokrzyski, Ostrów Wielkopolski, Oświęcim, Piła, Piotrków Trybunalski, Przemyśl, Puławy, Racibórz, Radomsko, Siedlce, Sieradz, Skierniewice, Słupsk,..." Słupsk powinien być wpisany jako krajowa aglomeracja miejska, może zapewnić dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej. Jest to istotne miasto w regionie środkowego pomorza, a przyrównywanie go do o wiele mniejszych miast pogorszy sytuację mieszkańców. W kwestii mieszkańców należy uwzględnić, iż ten region ma małe zagęszczenie mieszkańców. Wpisanie Słupska jako ośrodek subregionalny jest ogromnym błędem.	
492 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	W województwie pomorskim funkcjonuje metropolia ponadregionalna Trójmiasto – Gdańsk, Gdynia i Sopot, Słupsk jako krajowa aglomeracja miejska oraz ośrodek subregionalny Chojnice.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
492 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	90	Pkt 1.A. Profilaktyka i edukacja – obowiązkowe elementy „przeciwcukrzycowe” •W edukacji zdrowotnej w szkołach dopisać moduł o cukrzycy, w tym o cukrzycy T1D (objawy, pierwsza pomoc przy hipo/hiperglikemii, rola aktywności i diety, hejtoodporność na „body shaming”). Strategia już przewiduje szeroką edukację i kampanie – warto wprost wskazać cukrzycę jako priorytet treści. •W części o promowaniu prawidłowego żywienia dopisać prewencję T2D (np. liczba godzin warsztatów kulinarnych rocznie). Strategia wymienia T2D wprost – opieramy się na tym zapisie. •Włączyć organizacje pacjenckie w edukację zdrowotną w szkołach i poza nimi •Wskazać cel: zwiększenie udziału wydatków na profilaktykę z dedykowanym koszykiem na prewencję T2D (badania przesiewowe, edukacja żywieniowa).	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na poziom Strategii. Aktualne zapisy odnoszą się do świadczeń również dla osób cierpiących na cukrzycę.
492 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Pkt 2.A. Pojawiają się badania przesiewowe w onkologii i chorobach układu krążenia podczas, gdy w cukrzycy nie. Wg IDF Diabetes Atlas (2024) ok. 0,5–0,6 mln osób ma niezdiagnozowaną cukrzycę typu 2 w Polsce. Chorzy na cukrzycę żyją przeciętnie o 5–10 lat krócej, głównie z powodu powikłań sercowo-naczyniowych. W praktyce klinicznej i statystycznej mówi się o tzw. „cardiodiabetologii” – zintegrowanym podejściu, bo granica między tymi grupami zgonów jest sztuczna. Wczesne wykrywanie – przesiewy i ryzyko •W pakiecie POZ dopisać coroczny przesiew T2D dla osób 35+ (ankieta ryzyka + glikemia na czczo/HbA1c w grupach ryzyka). To spójne z linią Strategii: „wzmocnić profilaktykę i wczesne wykrywanie”. Szczególnie dla pacjentów wysokiego ryzyka (choroba otyłościowa, NT, dyslipidemia, ciąża cukrzycowa w wywiadzie) powinno mieć wykonany przesiew np. co 12 mies.	Aktualne zapisy odnoszą się także do badań w kierunku cukrzycy, badania przesiewowe w kierunku nowotworów są podane jako przykład wynikający ze statystyk dot. chorobowości. Tematyka cukrzycy do ew. uwzględnienia w sektorowych dokumentach strategicznych.
492 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	92	Rola NGO pacjenckich – systemowo •Wpisać stałe ciała dialogu przy MZ/NFZ dla wdrażania KOS-DIAB i programów prewencji (udział w projektowaniu kampanii, materiałów, narzędzi cyfrowych). Strategia akcentuje wzmocnienie prozdrowotnych działań i koordynację na poziomie powiatów – NGO mogą być współrealizatorem. •Zapisać możliwość konkursów operacyjnych dla NGO na: edukację, nawigację pacjenta, grupy wsparcia, szkolenie opiekunów, wolontariat w szpitalach/POZ. (Spójne z wolontariatem i wzmocnieniem działań lokalnych). Udział organizacji pacjenckich w prowadzeniu przedmiotu edukacja zdrowotna •Specjalizacja i aktualność wiedzy. NGO zatrudniają edukatorów zdrowia, psychologów, dietetyków, seksuologów czy ratowników, którzy na co dzień pracują w swoich dziedzinach. Programy szybciej aktualizują do standardów (WHO, PTB, PTK itd.) niż szkolne podręczniki. •Wiarygodność w oczach młodzieży. Młodzi częściej ufają „zewnętrznym” ekspertom niż temu samemu nauczycielowi od innego przedmiotu. To zwiększa frekwencję, uwagę i realny efekt. •Trudne tematy bez wstydu. W obszarach wrażliwych (zdrowie psychiczne, seksualne, uzależnienia) neutralny, przeszkolony edukator spoza szkoły zmniejsza bariery i ułatwia zadawanie pytań. •Odciążenie kadry i mniejsze ryzyko błędów. Zamiast „doszkalać na siłę” każdego nauczyciela, szkoła korzysta z gotowych zespołów z praktyką prowadzenia warsztatów, superwizji i materiałami. •Łączenie szkoły ze środowiskiem. NGO wnoszą sieci lokalne (poradnie, grupy wsparcia, telefon zaufania). Uczeń po warsztatach wie, gdzie iść dalej po pomoc.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na poziom dokumentu strategicznego o zasięgu ogólnokrajowym. W aktualnym brzmieniu Strategii jest uwzględniona współpraca z NGO.

4925	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Zdrowie psychiczne osób z cukrzycą •W rozszerzeniach dla CZP i wsparcia szkolnego dopisać ścieżkę screeningu depresji/lęku u pacjentów z T1/T2 oraz łatwy dostęp do interwencji psychologicznej (zwłaszcza młodzież T1). Strategia i tak rozwija CZP i wsparcie w szkołach – propozycja odniesienia do diabetologii oraz programu dokształcające psychologów w dziedzinie zdrowia psychicznego w cukrzycy. Standardowy psycholog nie posiada wystarczających kwalifikacji aby zrozumieć osobę z cukrzycą, w szczególności typu I.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do zdrowia psychicznego osób cierpiących na cukrzycę.
4926	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Pkt 5.A. Opieka długoterminowa (ODL) dla chorych z powikłaniami •W części o ODL dopisać koordynatora opieki długoterminowej dla cukrzycy (opieka domowa, edukacja opiekunów, jasne kryteria kwalifikacji (np. stopa cukrzycowa po zabiegach, ciężka nefropatia). Strategia przewiduje koordynację ODL – warto dodać przypadek cukrzycy.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do świadczeń dla osób cierpiących na cukrzycę.
4927	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Pkt 6.D. Opieka koordynowana dla cukrzycy („KOS-DIAB”) •W obszarze zmian organizacyjnych dopisać zintegrowaną ścieżkę POZ–AOS–szpital–ODL dla cukrzycy: szybkie rozpoznanie, wdrożenie leczenia, edukacja, dietetyk, okulista, nefrolog, podolog/poradnia stopy cukrzycowej, zdrowie psychiczne. Strategia już akcentuje koordynację POZ–AOS i optymalne ścieżki kliniczne – tu proponujemy konkretny program. •Wskazać minimalny standard: wizyta edukacyjna ≤14 dni od rozpoznania, konsultacje dietetyczne ≤30 dni, podolog, psycholog, pakiet badań. Stopa cukrzycowa i amputacje – interwencja wysokiego wpływu •Utworzyć sieć poradni stopy cukrzycowej (poziom powiat/województwo) z szybką ścieżką: spadek amputacji dużych. To wpisuje się w racjonalizację AOS i odciążanie szpitali (Artykuł amputacje)	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do świadczeń dla osób cierpiących na cukrzycę.
4928	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Pkt 7.C. Kadry i standardy kompetencji •W bloku „kadry” wprowadzić obowiązkową dostępność edukatora diabetologicznego i dietetyka w POZ/AOS (na 10 tys. pacjentów) – z finansowaniem koszyka edukacji. Strategia zakłada wsparcie kadr, ale brakuje zawodów kluczowych w diabetologii. •Program szkoleń dla pielęgniarek POZ w zakresie samokontroli, obsługi CGM/pomp; odciąża to AOS/szpitala.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do kształcenia kadr istotnych dla diabetologii.
4929	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	8.A-C. Technologie i e-zdrowie dla cukrzycy •W rozdziale o cyfryzacji dopisać telemonitoring glikemii (CGM/FGM) z automatycznym zasilaniem IKP/P1 i alertami dla zespołów POZ/AOS oraz „nawigatora pacjenta”. Strategia podkreśla, że cyfryzacja i AI mają odciążyć system – cukrzyca jest idealnym use-casem. •Wskazać priorytet: refundacja i interoperacyjność urządzeń (sensory/pompy) oraz rejestr jakości (HbA1c time-in-range, hipoglikemie ciężkie). Retinopatia i nefropatia – skrining populacyjny •Ująć skringi dla wszystkich z T1/T2. Zgodne z akcentem Strategii na wczesne wykrywanie i innowacje.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do diabetologii.
4930	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	8.D. Bezpieczeństwo lekowe – komponent „diabetologiczny” •W części o bezpieczeństwie lekowym wskazać krytyczne grupy: insuliny, paski, sensory, GLP-1; wymóg monitorowania łańcucha dostaw i zapasów interwencyjnych. Strategia ogólnie opisuje bezpieczeństwo lekowe – warto doprecyzować dla chorób przewlekłych jak cukrzyca.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
4931	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	212	1.A. Wykorzystany będzie potencjał krajowych grup ds. odporności powołanych w ramach Krajowego Zespołu ds. Odporności. W skład grup tematycznych włączani są reprezentanci NGO z głosem doradczym i prawem inicjatywy. Grupy te, w porozumieniu z właściwymi resortami, proponują rozwiązania w zakresie: ciągłości funkcjonowania administracji; planowania energetycznego; ochrony ludności; żywności i wody; zdrowia; łączności cywilnej; transportu, uwzględniając rolę NGO jako dostawcy zasobów, komunikacji ryzyka i wsparcia społeczności.	Organizacje pozarządowe zostały włączone w działania związane z ewakuacją ludności. Udział organizacji pozarządowych na poziomie operacyjnym należy uznać za uzasadniony, gdyż podmioty te wspierają realizację zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w fazach

						reagowania i odbudowy, wynikającą z ich dobrej znajomości uwarunkowań regionalnych oraz rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnych, jednakże organizacje pozarządowe nie powinny być angażowane w realizację celów strategicznych na poziomie krajowym, gdyż zadania te należą do właściwych organów administracji rządowej szczebla centralnego, wykonywanych w porozumieniu z jednostkami niższych szczebli.
493 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	PRIORYTET 3.3: BUDOWA ODPORNOŚCI PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA NA KRYZYSY	213	1.C. W ramach tych działań Polska włącza akredytowane organizacje pozarządowe (NGO) do krajowego systemu zdolności, tak aby ich moduły (medyczne, logistyczne, WASH, wsparcia psychologicznego, łączności i komunikacji ryzyka) mogły być kwalifikowane do udziału w UMOL oraz w zadaniach rescEU.	Organizacje pozarządowe stanowią istotny element systemu ochrony ludności i obrony cywilnej. Jednakże należy zaznaczyć, że obowiązujące przepisy w pełni umożliwiają organizacjom pozarządowym, które spełniają wymagania ustawowe, aktywne włączanie się w realizację zadań z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej. Jednocześnie nie przewiduje się wprowadzenia rozwiązań wskazanych w zgłoszonej propozycji.
493 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Wymiany Kulturowej toTU toTAM	PRIORYTET 1.4: RYNEK PRACY WŁĄCZAJĄCY RÓŻNE GRUPY SPOŁECZNE	84	2.A. Wsparcie dla osób z chorobami przewlekłymi, w tym cukrzycą typu 1 Refundacja i dostęp do nowoczesnych technologii diabetologicznych, które umożliwiają utrzymanie stabilnej glikemii, spokojny sen i bezpieczne wykonywanie pracy: - Systemy ciągłego monitorowania glikemii (CGM) i półautomatyczne lub hybrydowe pompy insulinowe, z refundacją rozszerzoną na wszystkie grupy wiekowe i sytuacje zawodowe (nie tylko dzieci i kobiety w ciąży). - Systemy alarmowe wykrywające hipoglikemię w nocy, zapobiegające utracie przytomności i absencjom w pracy. - Integracja tych technologii z systemem e-zdrowia (IKP) i z programami profilaktyki w medycynie pracy, by umożliwić wczesne wykrywanie ryzyka dekompensacji. Elastyczne formy pracy i adaptacja stanowisk dla osób z cukrzycą typu 1: - umożliwienie krótkich przerw na kontrolę glikemii i posiłek, - dostęp do lodówki/zastrzyków/schowków na insulinę, - praca hybrydowa lub elastyczne godziny przy wahaniach cukru. Wsparcie psychologiczne i przeciwdziałanie wypaleniu chorobowemu: - włączenie do usług zatrudnienia wspomaganego psychologów specjalizujących się w chorobach przewlekłych, - refundacja sesji terapeutycznych wspierających radzenie sobie z „diabetes burnout” i przewlekłym stresem metabolicznym, - rozwój grup wsparcia (również online) prowadzonych przez organizacje pacjenckie. Partnerstwo z organizacjami pozarządowymi: - dopuszczenie NGO pacjenckich i diabetologicznych do realizacji komponentów edukacyjnych i psychologicznych w ramach zatrudnienia wspomaganego, - finansowanie programów „Trener pracy i zdrowia” (coach pracy przeszkolony w zakresie cukrzycy typu 1), - współpraca z organizacjami diabetologicznymi i fundacjami edukującymi w zakresie samokontroli i praw pracowniczych.	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe. Aktualne zapisy odnoszą się również do pacjentów chorych na cukrzycę.
493 4	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk został błędnie zidentyfikowany jako ośrodek regionalny. Słupsk zapewnia dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej (ranga dworca kolejowego). Jest istotny pod względem infrastruktury energetycznej i przyszłych inwestycji związanych z OZE (farmy wiatrowe na Bałtyku). Dodatkowo przy Słupsku zlokalizowana jest ważna strategicznie baza wojskowa. Przy tworzeniu modelu nie wzięto pod uwagę możliwych inwestycji jak budowa drogi via Pomerania oraz powiększenie się miasta o sołectwo Bolesławice.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

493 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	500 000 osób zasługuje na krajową aglomerację miejską. Liczba mieszkańców wraz z ościennymi wsiami i gminami liczy więc niż nie jedno miasto wojewódzkie.	Uwaga niezrozumiała
493 6	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Aglomeracja kalisko-ostrowska jest kluczowym ośrodkiem rozwoju w południowej Wielkopolsce. Niezbędne są inwestycje w infrastrukturę drogową, tworzenie nowych specjalnych stref ekonomicznych oraz przyciąganie inwestycji z zagranicznym kapitałem	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
493 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk został błędnie zidentyfikowany jako ośrodek regionalny. Słupsk zapewnia dostęp do usług wyższego rzędu i komunikacji kolejowej (ranga dworca kolejowego). Jest istotny pod względem infrastruktury energetycznej i przyszłych inwestycji związanych z OZE (farmy wiatrowe na Bałtyku). Dodatkowo przy Słupsku zlokalizowana jest ważna strategicznie baza wojskowa. Przy tworzeniu modelu nie wzięto pod uwagę możliwych inwestycji jak budowa drogi via Pomerania oraz powiększenie się miasta o sołectwo Bolesławice. Należy pamiętać o tym, iż Słupsk jest ośrodkiem dla większej liczby ludności niż sami mieszkańcy miasta, a aktualne potyczki między władzami miasta a gminami sąsiednimi uniemożliwiają odpowiedni rozwój miasta, tak jak przypisanie miasta jako ośrodek subregionalny negatywnie wpłynie na jego rozwój i poziom życia mieszkańców.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
493 8	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Uważam, że uznanie Kalisza za ośrodek subregionalny to poważny błąd – chyba niedopatrzenie ze strony twórców Strategii. Patrząc na to dokładnie, widać wyraźnie, że Kalisz ma znacznie więcej atutów niż wiele miast uznanych za wyższe kategorie. Po pierwsze – edukacja. Żaden z ośrodków w grupie „regionalnych aglomeracji miejskich” nie ma własnego uniwersytetu ani politechniki. Niektóre „krajowe aglomeracje miejskie” też ich nie posiadają – np. Gorzów Wielkopolski czy Rybnik. Tymczasem Kalisz ma własny Uniwersytet Kaliski oraz WPA UAM. Po drugie – kultura. Kalisz może się poszczycić Filharmonią, która zdobyła nagrodę Grammy. Tymczasem miasta wyżej sklasyfikowane – jak Włocławek, Tarnów, Radom, Płock, Bielsko-Biała czy Elbląg – filharmonii nie mają. Kalisz ma też teatr dramatyczny, którego brakuje m.in. w Rybniku i Włocławku. Po trzecie – transport. Kalisz ma dworzec kolejowy rangi wojewódzkiej, którego nie mają Rybnik, Koszalin czy Elbląg. W przyszłości Kalisz stanie się też ważnym węzłem kolejowym – przez miasto będzie przebiegać linia LK85 Poznań-Warszawa, planowana jako linia dużych prędkości. Po czwarte - ochrona zdrowia. Kalisz posiada szpital na III poziomie (najwyższy poziom) systemu podstawowego zabezpieczenia szpitalnego. Tymczasem Tarnów i aglomeracja krajowa - Rybnik, posiadają szpitale raptem na II poziomie Biorąc pod uwagę te wszystkie fakty, uważam, że Kalisz – a właściwie cała aglomeracja kalisko-ostrowska – zasługuje na status nie subregionalny, a w mojej opinii aglomeracji krajowej. Kalisz ma więcej funkcji wyższego rzędu, niż wszystkie aglomeracje regionalne, a w wielu przypadkach przewyższa też aglomeracje krajowe, takie jak Gorzów Wielkopolski, Radom, Koszalin czy w szczególności Rybnik, który nie posiada wielu funkcji wyższego rzędu, a mimo wszystko posiada, aż o dwa poziomy wyższą rangę.	Z uwagi na planowany wzrost roli Kalisza w związku z planowanym rozwojem Kolei Dużych Prędkości, Kalisz zostanie zakwalifikowany do grona aglomeracji regionalnych.
493 9	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWE I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	Uwagi do stron 114-134, 243-269 Wniosek: Dopisanie do priorytetowych połączeń drogowych nowej drogi o roboczej nazwie VIA POMERANIA w wariantcie: Ustka-Słupsk-Bytów-Chojnice-Sępólno Krajeńskie-Bydgoszcz-Inowrocław-Konin. Uzasadnienie: Budowa wskazanej trasy posiada szerokie poparcie społeczne i polityczne, w tym uchwałę Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Inicjatywa jest procedowana przez Ministerstwo Obrony Narodowej, co podkreśla jej znaczenie strategiczne. Trasa ta ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności kraju, o czym Strategia traktuje jako jeden z trzech głównych celów (Cel 3: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa). VIA POMERANIA umożliwi szybkie przemieszczanie wojsk polskich i sojuszników od strony Portu Morskiego w Ustce, przez rejon Redzikowa (strategiczna baza NATO), w kierunku Bydgoszczy – miasta będącego istotnym węzłem obronnym z 1. Pomorską Brygadą Logistyczną, Inspektoratem Wsparcia Sił Zbrojnych, licznymi zakładami zbrojeniowymi oraz jednostkami NATO. Dalej trasa prowadzi przez Inowrocław, gdzie znajdują się kluczowe jednostki obronne: 56. Baza Lotnicza, 2. Pułk Inżynieryjny oraz Dowództwo 1. Brygady Lotnictwa Wojsk Lądowych, a także strategiczne rezerwy magazynów paliw SOLINO zapewniających bezpieczeństwo energetyczne Polski. Strategia wprost wskazuje (s. 201-203, Priorytet 3.2), że „rozwój systemu transportowego musi brać pod uwagę	Zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze

					uwarunkowania w zakresie bezpieczeństwa” oraz że „podejmując inwestycje, należy brać pod uwagę potencjalną potrzebę ich podwójnego zastosowania, tj. dla celów cywilnych i wojskowych”. VIA POMERANIA spełnia ten wymóg jako infrastruktura dual-use. Ponadto droga zapewni dalszy rozwój gospodarczy województwa kujawsko-pomorskiego, zgodnie z celem horyzontalnym Strategii dotyczącym zrównoważonego rozwoju terytorialnego. Poprawi dostępność komunikacyjną obszarów objętych policentryczną siecią osadniczą oraz wzmocni powiązania między ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi (s. 270-272)	odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
4940	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TELEKOMUNIKACYJNEJ	253	Uwag do stron 114-134, 253-254 Wniosek: Uznanie Bydgoszczy za metropolię ponadregionalną oraz Miasta Inowrocławia wraz z otaczającym go Powiatem Inowrocławskim za regionalną aglomerację miejską. Uzasadnienie: Obecna klasyfikacja w Strategii (s. 254) wskazuje Bydgoszcz jako „kształtującą się metropolię ponadregionalną”, natomiast Inowrocław jako „ośrodek subregionalny”. Propozycja podniesienia rangi tych ośrodków jest uzasadniona ich faktycznym potencjałem oraz znaczeniem strategicznym opisanym w punkcie 1 powyżej. Bydgoszcz jako jedno z największych miast Polski, posiadające znaczący potencjał obronny, przemysłowy i akademicki, spełnia kryteria metropolii ponadregionalnej określone w Strategii. Miasto pełni funkcje wykraczające poza skalę regionalną, szczególnie w kontekście bezpieczeństwa państwa i infrastruktury obronnej. Inowrocław – największe miasto województwa kujawsko-pomorskiego odcięte od sieci dróg ekspresowych i autostrad – posiada strategiczne jednostki obronne oraz kluczową infrastrukturę energetyczną (magazyny paliw SOLINO). Wraz z otaczającym go powiatem stanowi istotny ośrodek gospodarczy i obronny, uzasadniający status regionalnej aglomeracji miejskiej. Taka reklasyfikacja pozostaje w zgodzie z założeniem Strategii o konieczności „utrzymania zrównoważonego terytorialnie rozwoju kraju” oraz „zachowania rozbudowanej siatki ośrodków miejskich” (s. 11, 57-58).	Zakres oddziaływania Inowrocławia, potencjał demograficzny oraz zakres pełnionych funkcji nie kwalifikuje Inowrocławia do rangi regionalnej aglomeracji miejskiej.
4941	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TELEKOMUNIKACYJNEJ	257	Uwagi do stron: 114-134, 257 Wniosek: Umieszczenie inwestycji Terminala Intermodalnego w Emilianowie k. Bydgoszczy wśród węzłów transportu intermodalnego. Uzasadnienie: W 2022 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął stanowisko, w którym wskazał, że „postrzega rozwój Terminala w Emilianowie jako bardzo istotną szansę aktywizacji gospodarczej Województwa w obszarze funkcji logistycznej. Ma ona bardzo duży potencjał budowania powiązań kooperacyjnych, prognozuje się wzrost jej znaczenia w przyszłości, powszechnie uważana jest za jedną z najsilniej stymulujących rozwój regionów, tworzy dużą liczbę źródeł nowych i dobrze wynagradzanych miejsc pracy.” Sejmik zadeklarował również stałe wspieranie tego przedsięwzięcia oraz uwzględnianie rozwoju terminala we wszystkich dokumentach planistycznych województwa. Strategia na s. 120-121 (Priorytet 2.2, kierunek działań D) wskazuje na konieczność „preferowania połączeń kolejowych w transporcie multimodalnym” oraz „rozbudowę infrastruktury kolejowej w portach morskich oraz budowę sieci terminali intermodalnych”. Terminal w Emilianowie stanowi istotne ogniwo w systemie połączeń z portamiorskimi Gdyni i Gdańska, tworząc „bramę” do portów bałtyckich dla województwa kujawsko-pomorskiego i całej Polski środkowej. Budowa terminala przyczyni się do realizacji celu gospodarczego Strategii (s. 55) poprzez ułatwienie, usprawnienie i przyspieszenie transportu towarów, w tym produktów rolno-	Uwaga uwzględniona

					spożywczych, oraz utworzenie nowych miejsc pracy w regionie. Jest to zgodne z zapisami o „tworzeniu warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki” oraz policentrycznym modelem rozwoju kraju.	
494 2	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	PRIORYTET 3.5: SKUTECZNIE DZIAŁAJĄCA ADMINISTRACJA	228	Uwagi do stron: 228-241, 237-238 Wniosek: Wskazanie w dokumentacji konieczności i planowanego utworzenia w województwie kujawsko-pomorskim sądu apelacyjnego, prokuratury regionalnej, izby komorniczej oraz izby notarialnej z siedzibami w Bydgoszczy. Uzasadnienie: Strategia na s. 237-238 wskazuje na kluczowe wyzwanie przewlekłości postępowań sądowych oraz potrzebę usprawnienia wymiaru sprawiedliwości. Jedną z barier dla realizacji tego celu jest ograniczona dostępność geograficzna wymiaru sprawiedliwości dla mieszkańców części regionów Polski. Województwo kujawsko-pomorskie, jako jedno z największych w Polsce, nie posiada sądu apelacyjnego, prokuratury regionalnej ani izb komorniczej i notarialnej. W 2023 r. do Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z województwa kujawsko-pomorskiego wpłynęło 6702 sprawy (w tym najwięcej z Bydgoszczy) – to więcej niż do Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie, który posiada własną siedzibę apelacji. Mieszkańcy miast takich jak Strzelno czy Piotrków Kujawski muszą pokonywać ok. 230 kilometrów do Gdańska, by uzyskać dostęp do sądu apelacyjnego. Podobnie w przypadku Prokuratury Regionalnej w Gdańsku – pokrzywdzeni z województwa kujawsko-pomorskiego (np. w sprawach błędów medycznych) są zmuszeni do wielokrotnych podróży na przesłuchania. Bydgoszcz, jako jedno z największych polskich miast, posiada odpowiednią infrastrukturę i potencjał kadrowy do pełnienia funkcji siedziby wskazanych instytucji wymiaru sprawiedliwości. Utworzenie tych instytucji w Bydgoszczy jest zgodne z konstytucyjną zasadą równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz z założeniami Strategii o „zrównoważonym rozwoju terytorialnym” i „dostępności usług określonego rzędu” w ośrodkach regionalnych (s. 57-58).	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
494 3	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	Uwagi do stron: 184-192, 190 Wniosek: Wskazanie w dokumentacji konieczności i planowanego utworzenia Muzeum Narodowego w Bydgoszczy. Uzasadnienie: Strategia na s. 190 podkreśla konieczność „wzmocnienia roli kultury jako elementu integrującego społeczeństwo, a także instytucji kultury jako lokalnych ośrodków życia społecznego”. Wskazuje również na potrzebę „zapewnienia dostępności kultury dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz likwidacji barier w dostępie do przestrzeni oraz treści kultury i sztuki”, a także uwzględnienie „terytorialnego zróżnicowania w dostępie do wysokiej jakości oferty kulturalnej”. W 2023 r. przedstawiono koncepcję utworzenia Muzeum Narodowego w Bydgoszczy poprzez współprowadzenie i przemianowanie działającego tam Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego. Muzeum to posiada: - bogatą kolekcję dzieł wybitnego malarza Leona Wyczółkowskiego, - cenne zbiory kultury sakralnej, - zabytki związane z dziejami farmacji, - „Exploseum” – unikalną pozostałość po fabryce zbrojeniowej, - niedawno odkryty „Skarb Bydgoski”, cieszący się dużym zainteresowaniem zwiedzających. Muzeum działa od ponad 100 lat i posiada potencjał do pełnienia funkcji muzeum narodowego. Bydgoszcz, jako jedno z największych miast Polski i ważny ośrodek kulturalny województwa kujawsko-pomorskiego, zasługuje na instytucję tego rangą – szczególnie w kontekście realizacji założenia policentrycznego rozwoju kraju i wyrównywania dostępu do dóbr kultury. Utworzenie Muzeum Narodowego w Bydgoszczy odpowiada na postulaty „kujawsko-pomorskiej społeczności” i przyczyni się do realizacji celu Strategii dotyczącego „dostępu do usług określonego rzędu” w ośrodkach regionalnych oraz „włączającej roli kultury”.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym na poziomie centralnym państwa.
494 4	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	120	Uwaga dot. stron: 120-123 Wniosek: Umieszczenie w Strategii budowy szybkiej kolei CPK do Bydgoszczy. Uzasadnienie: Strategia na s. 120-123 zakłada budowę linii kolejowych dużych prędkości jako kluczowego elementu modernizacji systemu transportowego kraju. Obecnie przewidziane połączenia KDP obejmują relacje: Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań oraz Warszawa – Kraków/GZM (s. 121). Bydgoszcz nie powinna być pomijana w planach rozwoju szybkiej kolei. Miasto to, wraz z sąsiadującym Toruniem, tworzy istotny biegun rozwojowy w północnej Polsce, sklasyfikowany w projekcie Strategii jako „kształtująca się metropolia ponadregionalna” (s. 254) a winno jako metropolia ponadregionalna. Jednocześnie Bydgoszcz pełni strategiczne funkcje obronne opisane w punkcie 1 powyżej. Budowa połączenia KDP do Bydgoszczy jest zgodna z celami Strategii dotyczącymi: - „zrównoważonego rozwoju terytorialnego opartego na policentrycznej sieci osadniczej” (s. 57-58), - „domknięcia krajowego systemu transportowego” oraz „kształtowania sprawnych, efektywnych i bezpiecznych powiązań transportowych zarówno między największymi ośrodkami miejskimi w kraju” (s. 249), - zwiększenia „dostępności komunikacyjnej” jako warunku rozwoju miast stanowiących węzły policentrycznego charakteru kraju (s. 57). Pominięcie Bydgoszczy w planach rozwoju KDP pogłębi dysproporcje rozwojowe oraz osłabi potencjał obronny i gospodarczy tego strategicznego regionu Polski.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu

						Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
494 5	Samorząd	Radny Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Jarosław Wenderlich	UWAGA OGÓLNA	0	Przedłożone wnioski koncentrują się na wzmocnieniu pozycji województwa kujawsko-pomorskiego, w szczególności Bydgoszczy i Inowrocławia, w krajowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej. Wszystkie proponowane zmiany są spójne z głównymi celami Strategii: wzmocnieniem bezpieczeństwa i obronności państwa (droga VIA POMERANIA, infrastruktura obronna), tworzeniem warunków dla konkurencyjnej gospodarki (Terminal Intermodalny w Emilianowie, połączenie KDP), oraz zapewnieniem zrównoważonego rozwoju terytorialnego (dostęp do wymiaru sprawiedliwości, instytucji kultury, rekultywacja ośrodków miejskich).	Uwaga o charakterze komentarza
494 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	244	W pełni zgadzamy się z trafną diagnozą dotyczącą utraty spójności struktur ekologicznych i zabudowy klinów napowietrzających w obszarach podmiejskich. W kontekście metropolii warszawskiej, która zмага się z tym problemem w swoim "zielonym pierścieniu", stwierdzamy, że Strategia powinna zdiagnozowane wyzwanie przekuć na konkretne działanie w części wdrożeniowej (Plan Działań na lata 2026-2029). Propozycja działania do dodania (w ramach Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu): Nazwa działania: Program "Zielony Ring Metropolii" – Wzmocnienie Ochrony Korytarzy Ekologicznych i Klinów Napowietrzających. Opis działania: Utworzenie specjalnej linii finansowania z budżetu państwa/funduszy UE dedykowanej gminom w funkcjonalnych obszarach metropolitalnych (FUA), w tym gminom zielonego pierścienia Warszawy, na: Wykup gruntów: Wsparcie samorządów w wykupie i przekształcaniu na trwałe tereny zielone gruntów położonych w kluczowych korytarzach ekologicznych lub klinach napowietrzających, zagrożonych zabudową, w celu zapewnienia spójności ekologicznej. Opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP): Dotacje na szybkie uchwalanie MPZP, które wprowadzają bezwarunkowy zakaz zabudowy na terenach kluczowych dla Zielonej Infrastruktury. Renaturyzacja i adaptacja do klimatu: Finansowanie projektów renaturyzacji rzek i zbiorników wodnych w pierścieniu podmiejskim, co zwiększy retencję wody i poprawi mikroklimat. Uzasadnienie dla Strategii: Wprowadzenie takiego działania jest konieczne, aby cel horyzontalny (Zrównoważony rozwój terytorialny) nie pozostał pustym hasłem, a zdiagnozowany problem (niekontrolowana urbanizacja) został faktycznie rozwiązany w obszarach o krytycznym znaczeniu dla jakości życia i zdrowia mieszkańców metropolii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
494 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	55	Komentowana treść CEL 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu (str. 55)PRIORYTET 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. (Zakładana treść: Priorytet ten koncentruje się na transformacji energetycznej, redukcji emisji i ogólnych działaniach na rzecz bioróżnorodności). Treść uwagi: Priorytet 2.6, mający na celu ochronę środowiska i adaptację do zmian klimatu, skupia się na ogólnopolskich działaniach (transformacja energetyczna, zarządzanie wodami, likwidacja szkód środowiskowych), które są niezbędne, lecz niewystarczające w kontekście adaptacji miast i ich stref funkcjonalnych. Z perspektywy zielonego pierścienia Warszawy, Priorytet 2.6 jest niewystarczający w zakresie ochrony terenów leśnych i rolnych pełniących funkcje buforowe i adaptacyjne. Tereny te są kluczowe dla retencji wody w aglomeracji i przeciwdziałania miejskiej wyspie ciepła. Propozycja działania do dodania (w ramach Priorytetu 2.6): Nazwa działania: Wprowadzenie Metropolitalnego Filaru Ochrony Leśnictwa i Retencji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					Opis działania: Wprowadzenie mechanizmu znaczącej rekompensaty finansowej dla gmin otaczających duże metropolie (w tym Warszawę) za utrzymanie wysokiej lesistości oraz ochronę gruntów o wysokim potencjale retencyjnym (w ramach zielonego pierścienia), pod warunkiem bezwarunkowego zakazu ich przeznaczania pod zabudowę w MPZP. Tworzenie Programu Zrównoważonego Rolnictwa Podmiejskiego, wspierającego finansowo rolników w zielonym pierścieniu, którzy stosują praktyki zwiększające retencję glebową i bioróżnorodność (np. uprawy pasowe, agroleśnictwo), zamiast konwencjonalnej, monokulturowej produkcji. Uzasadnienie dla Strategii: Obecne rozwiązania finansowe faworyzują zabudowę kosztem funkcji ekologicznych. Bez finansowego zachęcenia gmin w zielonym pierścieniu do utrzymania status quo i ochrony terenów, adaptacja Warszawy do zmian klimatu (brak wody, upały) będzie skazana na niepowodzenie, a postępująca urbanizacja podważy cele zawarte w Priorytetach Strategii.	
494 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	Element do którego odnosi się uwaga CEL HORYZONTALNY: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Kierunek szczegółowy: Wyższy poziom życia i spójność w metropoliach i ich obszarach funkcjonalnych. (Zakładana treść: Działania koncentrują się na współpracy samorządowej, rozwoju infrastruktury, transporcie i usługach publicznych). W dążeniu do podniesienia poziomu życia w metropoliach i ich obszarach funkcjonalnych (w tym w zielonym pierścieniu Warszawy), Strategia zbyt mocno koncentruje się na "twardej" infrastrukturze (transport, usługi) i współpracy administracyjnej, pomijając edukację ekologiczną jako kluczowy czynnik zrównoważonego rozwoju i adaptacji do zmian klimatu. Bez wzrostu świadomości na poziomie mieszkańców, przedsiębiorców i lokalnych urzędników w gminach podmiejskich, wszelkie działania planistyczne i finansowe dotyczące zielonego pierścienia (ochrona korytarzy, retencja) napotkają opór społeczny (np. sprzeciw wobec ograniczeń zabudowy na terenach cennych ekologicznie). Mieszkańcy muszą rozumieć, dlaczego ochrona lokalnego ekosystemu jest równoznaczna z ochroną ich jakości życia i majątku. Proponycja działania do dodania (w ramach Kierunku szczegółowego dla Metropolii): Nazwa działania: Metropolitalny Program Edukacji Klimatycznej i Planistycznej (MPEKIP). Opis działania: Ustanowienie stałego, wspieranego finansowo programu edukacyjnego, realizowanego przez organizacje pozarządowe i jednostki samorządu, ukierunkowanego na konkretne problemy zielonego pierścienia Warszawy (np. skutki uszczelniania terenu, rola lokalnych lasów w walce z upałami). Obowiązkowe szkolenia dla urzędników zajmujących się planowaniem przestrzennym w gminach pierścienia, dotyczące implementacji rozwiązań opartych na przyrodzie (NBS) i stosowania zapisów ochronnych dla Zielonej Infrastruktury. Utworzenie portalu wiedzy o zielonym pierścieniu Warszawy, mapującego kluczowe korytarze ekologiczne i pokazującego korzyści z ich ochrony dla zdrowia i klimatu. Uzasadnienie dla Strategii:	Uwaga ukierunkowana na obszar m. st. Warszawy, a nie na całość obszaru Polski.

					Strategie rozwoju muszą być wdrażane przez ludzi i dla ludzi. W kontekście Zielonego Pierścienia, tylko podniesienie kapitału społecznego i świadomości ekologicznej zapewni długoterminowy sukces celów strategicznych. Inwestycja w edukację i szkolenia jest najtańszym i najefektywniejszym sposobem na przezwyciężenie lokalnych konfliktów wynikających z ochrony środowiska.	
4949	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55	CEL 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu. (str. 55) Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu. (Zakładana treść: Działania PGL Lasy Państwowe w zakresie zwiększania retencji i adaptacji lasów do zmian klimatu). Ochrona i adaptacja lasów w zielonym pierścieniu Warszawy są kluczowe dla mikroklimatu i retencji wody w całej aglomeracji. Pomimo, że Lasy Państwowe (PGL LP) są wymienione jako podmiot odpowiedzialny za adaptację lasów (np. do zmian klimatu), ich podstawowym celem jest zrównoważona gospodarka leśna. Z kolei samorządy w pierścieniu (które najbardziej odczuwają skutki złego stanu lasów, np. brak wody, wyższe temperatury) nie mają formalnych mechanizmów wpływu na politykę leśną prowadzoną na ich terenie przez PGL LP. Brak jest rzeczywistej możliwości wpływania przez samorządy i społeczeństwo na funkcjonowanie gospodarki leśnej wokół aglomeracji. Pomimo trwającego procesu pilotażowego wyznaczania lasów o wiodącej funkcji społecznej istnieje ryzyko, że w lasach tych gospodarka nadal będzie prowadzona wg zasad gospodarowania nastawionych na pozysk drewna. Propozycja działania do dodania (w ramach Priorytetu 2.6): Nazwa działania: Ustanowienie Stref Klimatyczno-Rekreacyjnych w Lasach Aglomeracyjnych. Opis działania: Wprowadzenie w legislacji i finansowaniu zapisów obligujących do wyznaczania specjalnych stref leśnych (np. w zielonym pierścieniu Warszawy), gdzie funkcja adaptacyjna, retencyjna i społeczna (rekreacja, edukacja) ma bezwzględny priorytet nad funkcją produkcyjną (pozyskanie drewna). Ustalenie stałej dopłaty z budżetu państwa/funduszy klimatycznych dla PGL LP na pokrycie utraconych przychodów z tytułu wdrożenia priorytetów środowiskowych i społecznych w tych strefach. Wprowadzenie obowiązku współtworzenia Planów Urządzania Lasu na terenach tych stref przez lokalne samorządy i organizacje pozarządowe (w tym te z zielonego pierścienia Warszawy). Uzasadnienie dla Strategii: Strategia musi usunąć systemowy konflikt interesów. Jeśli lasy podmiejskie mają służyć miastu (jako płuca, klimatyzator i gąbka wodna), ich utrzymanie nie może być finansowane wyłącznie z wycinki. Konieczne jest przejrzyste finansowanie funkcji ekologicznych w zielonym pierścieniu Warszawy, co pozwoli odciążyć PGL LP z presji pozyskiwania drewna i uwolni ich potencjał adaptacyjny.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Uwagi zostaną wzięte pod uwagę w toku prac nad realizacją działania 23 z Planu działań "Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa".
4950	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	18	CEL 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu. (str. 55) Priorytet 2.3: Zrównoważony rozwój rolnictwa i rybołówstwa. (Zakładany kontekst: Koncentracja na efektywności, a nie na ochronie zasobów gruntów rolnych wokół metropolii). Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. nie uwzględnia w wystarczającym stopniu krytycznej roli gruntów rolnych w zielonym pierścieniu Warszawy jako zasobu strategicznego i bufora klimatycznego. Obszar planowanej inwestycji CPK oraz towarzysząca jej infrastruktura komunikacyjna (Koleje Dużych Prędkości, drogi) prowadzi do bezpowrotnej utraty najwyższej klasy ziem rolnych i trwałych użytków zielonych, które stanowią cenne zasoby produkcyjne żywności i pełnią funkcję retencyjną. Brak spójności: Koncentracja na globalnej konkurencyjności gospodarki (wspieranej przez CPK) odbywa się kosztem lokalnego bezpieczeństwa żywnościowego i resilience (odporności) aglomeracji warszawskiej.	Proponowane zapisy są szerzej ujęte w treści Strategii - rozwoju obszaru otoczenia CPK do roku 2044. Ochrona gruntów rolnych o najwyższych klasach bonitacyjnych została wprowadzona w otoczeniu lotniska i węzła CPK będąc elementem zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

					Wniosek: Strategia powinna jasno zdefiniować, że ochrona rolniczej funkcji pierścienia podmiejskiego jest kluczowym elementem Priorytetu 2.3 i powinna wprowadzić mechanizmy bezwzględnej ochrony gruntów klasy I-III przed przeznaczeniem na cele inwestycyjne o charakterze nierolniczym w obszarach metropolitalnych.	
495 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	18	CEL 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu. (str. 55) Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej. Uwaga: Włączenie CPK jako kluczowego elementu rozwoju mobilności w Priorytecie 2.2 jest sprzeczne z Priorytetem 2.6 (Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu) oraz z celami transformacji klimatycznej Polski i UE. Indukowanie popytu i emisji: Inwestycja w tak duży hub lotniczy z założenia indukuje długoterminowy wzrost popytu na najbardziej emisyjny środek transportu, ignorując konieczność redukcji emisji w sektorze lotniczym wynikającą z kryzysu klimatycznego. Skumulowany wpływ środowiskowy: Strategia pomija skumulowany, negatywny wpływ całego pakietu inwestycji (Lotnisko + 1000 km KDP + drogi) na ekosystemy pierścienia warszawskiego. Obejmuje on: fragmentację siedlisk, wzrost zanieczyszczenia akustycznego i powietrza, oraz znaczny wzrost emisji CO₂ z transportu dojazdowego, co bezpośrednio podważa Cel 2 i ogólne założenia zrównoważonego rozwoju. Wniosek: Należy wyeliminować lub przeformułować zapisy dotyczące CPK w Priorytecie 2.2, uznając, że budowa infrastruktury generującej wysokie emisje i dewastującej kluczowe zasoby ziemi jest niezgodna z nadrzędnymi celami Strategii w zakresie klimatu i środowiska.	Zgodnie z raportem o oś i decyzją środowiskową wydaną dla budowy lotniska oraz Strategią Zrównoważonego Rozwoju Lotniska CPK na etap operacji nieuzasadnione jest następujące stwierdzenie "budowa infrastruktury generującej wysokie emisje i dewastującej kluczowe zasoby ziemi jest niezgodna z nadrzędnymi celami Strategii w zakresie klimatu i środowiska.". Budowa lotniska będzie prowadzona z poszanowaniem środowiska i obejmuje nadzór przyrodniczy. Zgodnie z decyzją środowiskową będą prowadzone kompensacje przyrodnicze poza terenem lotniska, które obejmą szereg działań w różnych lokalizacjach. Dodatkowo na podstawie decyzji CPK całość infrastruktury większość obiektów w tym Terminal i Dworzec Kolejowy jest aktualnie certyfikowana w systemie zrównoważonego budownictwa BREEAM. Lotnisko będzie zasilane w części zieloną energią z farmy PV a ciepło i chłód będzie wytwarzane na miejscu z odnawialnych źródeł energii. Ponadto należy zwrócić uwagę, na działania związane z umożliwieniem przez CPK elektryfikacji floty naziemnej obsługującej lotnisko i podkreślić, że emisje ze spalania paliw wchodzą w zakres emisji bezpośrednich linii lotniczych a nie lotniska zgodnie z metodyką GHG Protocol i certyfikacją ACA.
495 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	18	W odniesieniu do: CEL HORYZONTALNY: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej. (str. 56) Kierunek szczegółowy: Kształtowanie ładu przestrzennego i metropolie. Uwaga: Lokalizacja CPK i węzła KDP w sercu zielonego pierścienia Warszawy, zamiast wspierać policentryczny i zrównoważony rozwój terytorialny, prowadzi do chaotycznej, monokulturowej urbanizacji opartej na logistyce, kosztem funkcji rekreacyjnej i ekologicznej. Pobudzenie deweloperskie: Projekt wywoła niekontrolowaną presję deweloperską w otoczeniu, co doprowadzi do zabudowy kluczowych korytarzy ekologicznych i dalszej utraty spójności ekologicznej w regionie. Brak narzędzi: Strategia, choć słusznie diagnozuje problem niekontrolowanej urbanizacji, nie proponuje żadnych	Wszystkie wspomniane w uwadze kwestie są zaadresowane w dokumencie pn. Strategia rozwoju obszaru otoczenia CPK do roku 2044. Strategia zakłada, że budowa lotniska i węzła kolejowego spowoduje pojawienie się dodatkowych szans rozwojowych, ale i wyzwań, związanych z napływem nowych pracowników budujących port lotniczy, osób pracujących na jego

					mechanizmów planistycznych o mocy ponadgminnej, które byłyby zdolne powstrzymać degradację ładu przestrzennego wywołaną przez tak potężny bodziec rozwojowy, jakim jest CPK. Wniosek: Strategia powinna nałożyć na inwestora CPK i samorządy w strefie oddziaływania obowiązek stworzenia, przed rozpoczęciem budowy, wspólnego i obligatoryjnego Planu Ochrony Zielonej Infrastruktury Metropolitalnej, który będzie miał moc nadrzędną nad lokalnymi MPZP.	teren i wokół niego, oraz pasażerów i turystów. Niezbędne jest rozwijanie istniejącej infrastruktury publicznej, tj. ośrodków ochrony zdrowia, szkół, straży pożarnej, policji oraz infrastruktury lokalnej: dróg, sieci przesyłu energii czy sieci wodno-kanalizacyjnej. Budowa największego w Polsce węzła komunikacyjnego wiąże się z przemianami przestrzennymi, funkcjonalnymi, społecznymi. Powstaną dziesiątki tysięcy nowych miejsc pracy, zarówno w dotychczas istniejących w regionie branżach, takich jak logistyka, spedycja czy przetwórstwo spożywcze, jak i całkiem nowych, związanych z powstaniem międzykontynentalnego lotniska i oraz węzła kolejowego i drogowego. Załącznikiem do Strategii jest Model Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej składający się z trzech elementów: planszy ogólnej, planszy z obszarami o istotnym znaczeniu dla realizacji celów Strategii oraz części opisowej. Plansza ogólna została przygotowana w skali 1:50 000. Zawiera ona wskazania planistyczne, które w zgodzie z ustawą o CPK zastaną zaimplementowane do przygotowywanych planów ogólnych gmin obszaru otoczenia. Plansza z obszarami o istotnym znaczeniu zawiera szczegółowe (w skali 1:15 000) zaplanowanie kilkunastu obszarów. Znajdują się one przede wszystkim w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska i pozwalają w odpowiedzialny oraz zrównoważony sposób wskazać kierunki przekształceń funkcjonalnych jakie powinny zadziać się w związku z budową CPK. Ostatnim elementem modelu jest część opisowa, która zawiera m.in. wytyczne planistyczne odnośnie poszczególnych stref planistycznych oraz obszarów o istotnym znaczeniu.
495 4	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Dot. poszerzenia połączeń kolejowych konwencjonalnych (istotnych z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych) o dodatkowe połączenie w układzie (relacji) : Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski – Sandomierz – Tarnobrzeg – Rzeszów.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji

					Uzasadnienie: W nawiązaniu do zaproponowanych w poddanym konsultacjom publicznym projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” – pkt 3a (str. 255) dot. „powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym” – połączenia kolejowe konwencjonalne (istotne z punktu widzenia kształtowania szkieletowej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich oraz towarowych) zasadnym jest uzupełnienie sieci o relację: Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski – Sandomierz – Tarnobrzeg – Rzeszów. Nie podlega jakiegokolwiek wątpliwości, iż wskazane połączenie stanowi najkrótszą trasę kolejową pomiędzy Warszawą a Rzeszowem, zaś w przyszłości planowanym do realizacji zadaniem inwestycyjnym budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego, co w istotnym stopniu wpłynie na zwiększenie efektywności transportu pasażerskiego i towarowego w układzie północ-południe. Obecnie prowadzone prace modernizacyjne na poszczególnych odcinkach linii kolejowych, w tym zlokalizowanych w północnym rejonie Województwa Podkarpackiego przyczyniają się do odtworzenia naturalnej struktury połączeń kolejowych mających strategiczne znaczenie dla rozwoju gospodarczego naszego państwa, a nade wszystko jego bezpieczeństwa i obronności. Należy zauważyć, iż miasto Tarnobrzeg stanowi strategiczny kolejowy węzeł komunikacyjny łączący następujące linie kolejowe: Linia kolejowa Nr 25 Dębica – Mielec – Tarnobrzeg – Łódź Kaliska Linia kolejowa Nr 71 Rzeszów – Tarnobrzeg (Ocice) Linia kolejowa Nr 74 Tarnobrzeg (Sobów) – Stalowa Wola (Rozwadow), co niewątpliwie czyni go swego rodzaju kolejowym „hubem” komunikacyjnym w północnej części województwa podkarpackiego. Z tego też względu jak najbardziej zasadnym wydaje się poszerzenie zaproponowanego w konsultowanym projekcie „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” układu kolejowych powiązań transportowych o znaczeniu szkieletowym o dodatkowe połączenie kolejowe w układzie: Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski – Sandomierz – Tarnobrzeg – Rzeszów. Należy podkreślić, iż miasto Tarnobrzeg może odgrywać szczególnie istotną rolę w tej strukturze – zarówno, jako potencjalny ośrodek zabezpieczenia ludności cywilnej w sytuacjach kryzysowych wynikających z niekorzystnych uwarunkowań geopolitycznych, jak i jako element systemu zaopatrzenia przemysłu zbrojeniowego, opartego na funkcjonujących w regionie strategicznych zakładach produkcyjnych. Ujęcie powyższego połączenia w planie rozwoju sieci kolejowej stanowi zatem działanie uzasadnione i spójne z celami wzmacniania krajowej spójności komunikacyjnej oraz zdolności obronnych państwa.	nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
495 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	W województwie pomorskim Słupsk pełni rolę krajowej aglomeracji miejskiej, a nie jak błędnie podano subregionalnego ośrodka. Miasto posiada uniwersytet, teatr dramatyczny, filharmonie, sąd wyższej instancji, rangę wojewódzkiego dworca i 3 poziom systemu podstawowego zabezpieczenia szpitalnego. Wszelkie te czynniki pokazują już wysoką rangę miasta. Dodatkowo należy pamiętać o ważnej funkcji przy inwestycjach OZE oraz lokalizacji bazy wojskowej w Redzikowie. Przy tworzeniu projektu nie brano pod uwagę powiększenie miasta o miejscowość Bolesławice oraz możliwą inwestycję via Pomerania. Błędna identyfikacja spowoduje utrudnienia pozyskaniu funduszy, pogorszeniu jakości życia mieszkańców i marginalizację obszaru słupskiego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
495 6	Samorząd	POWIAT STAROGARDZKI	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	12	Powiat starogardzki jako jeden z kluczowych obszarów południowego Pomorza, zgłasza uwagę w ramach prowadzonych konsultacji Strategii Rozwoju Polski 2035 dotyczącą dopisania Powiatu starogardzkiego do Załącznika nr 3 Strategii Rozwoju Polski 2035 (SRP 2035), w części: „Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe” (str. 12 Załącznika nr 3 SRP 2035).	Powiat starogardzki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
495 7	Samorząd	POWIAT STAROGARDZKI	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Wnosimy drugą uwagę o ujęcie Miasta Starogard Gdański w Załączniku nr 4 SRP 2035, w części dotyczącej policentrycznej sieci miast, jako subregionalnego ośrodka rozwoju południowego Pomorza.	Uwaga uwzględniona
495 8	Samorząd	POWIAT STAROGARDZKI	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	9	wnosimy o dopisanie w załączniku nr 3, strona 9 w kolumnie "Ośrodek miejski": Starogard Gdański, w kolumnie "Obszar Funkcjonalny" proszę dopisać: Starogard Gdański (gm. m i w.), Gmina Bobowo, Gmina Zblewo.	Uwaga uwzględniona
495 9	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Sama strategia zawiera dobre rozwiązania i w założonych preferencjach (formalnie Obszarach Specjalnej Interwencji) sytuuje Słupsk jako jeden nielicznych samorządów jednocześnie w dwóch kategoriach: pierwszej związanej z rozwojem morskiej energetyki wiatrowej i energetyki jądrowej, drugi, w zakresie sieci miast (i tu jest walka o uczciwie określoną pozycję). Szczególnie w odniesieniu do Słupska miara ludnościowa nie powinna stanowić kryterium blokującego nadanie miastu właściwej rangi, ponieważ liczbę mieszkańców należy odnieść do położenia w części kraju o jednej z	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					najniższych gęstości zaludnienia, a także uwzględniając procesy suburbanizacyjne wykraczające poza granice administracyjne miasta i zaniżające liczbę faktycznych użytkowników Słupska. Należy zauważyć, że liczba mieszkańców 5 miejscowości, które bezpośrednio graniczą ze Słupskiem tworząc spójny organizm funkcjonalno-przestrzenny przekracza 12 tysięcy osób. Są to miejscowości, które w ostatnich latach odnotowały często nawet kilkusetprocentowy wzrost ludności. Analiza przepływów ludności jasno wskazuje, że nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości są osobami, które przeprowadziły się ze Słupska, dla których Miasto nadal pozostaje centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej i rozrywkowej. Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy.	
496 0	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	W województwie pomorskim Słupsk pełni rolę krajowej aglomeracji miejskiej, a nie jak błędnie podano subregionalnego ośrodka. Miasto posiada uniwersytet, teatr dramatyczny, filharmonie, sąd wyższej instancji, rangę wojewódzkiego dworca i 3 poziom systemu podstawowego zabezpieczenia szpitalnego. Wszelkie te czynniki pokazują już wysoką rangę miasta. Dodatkowo należy pamiętać o ważnej funkcji przy inwestycjach OZE oraz lokalizacji bazy wojskowej w Redzikowie. Przy tworzeniu projektu nie brano pod uwagę powiększenie miasta o miejscowość Bolesławice oraz możliwą inwestycję via Pomerania. Błędna identyfikacja spowoduje utrudnienia pozyskaniu funduszy, pogorszeniu jakości życia mieszkańców i marginalizację obszaru słupskiego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
496 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Nowa strategia rozwoju to dla nas dobra wiadomość. Słupsk został wyróżniony w dwóch bardzo ważnych obszarach: po pierwsze jako centrum rozwoju nowej energetyki (wiatrowej i atomowej), a po drugie jako ważne ogniwo sieci miast, ale tutaj jest kość niezgody. W tej drugiej kwestii walczymy jednak, by ranga Słupska była określona uczciwie i nie bazowała wyłącznie na oficjalnej liczbie mieszkańców. To kryterium jest dla nas krzywdzące, ponieważ nie uwzględnia procesów suburbanizacji – czyli wyprowadzki na tereny podmiejskie. Ludzie mieszkają tuż za granicą miasta, ale nadal tu pracują, uczą się i spędzają czas. Wystarczy powiedzieć, że w 5 gminach tuż obok Słupska mieszka już 12 tysięcy osób, które w większości wyprowadziły się właśnie stąd. Najnowsze badania pokazują, że faktyczna liczba osób korzystających z miasta na co dzień to 111-115 tysięcy. To realna siła Słupska. Uważam, że Słupsk powinien być minimum ośrodkiem w kategorii regionalnych aglomeracji miejskich na równi z m.in. Elblągiem i innymi miastami tej kategorii.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
496 2	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Obszar rozwoju spółdzielczości jako instrumentu odporności lokalnej (proponowany OSI) Uzasadnienie wprowadzenia OSI spółdzielczego Diagnoza i potrzeba interwencji: W projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 brak jest dedykowanej interwencji terytorialnej ukierunkowanej na rozwój spółdzielczości, mimo że sektor ten mógłby znacząco wesprzeć realizację celów strategii. Spółdzielnie - jako podmioty ekonomii społecznej - oferują model biznesowy odporny na kryzysy i zorientowany na lokalne potrzeby. Analiza trendów krajowych i międzynarodowych wskazuje, że rozwój spółdzielni przyczynia się do wzrostu odporności lokalnych społeczności, wypełnia luki w usługach publicznych oraz pobudza inkluzyny wzrost gospodarczy. ONZ postrzega spółdzielnie jako kluczowych partnerów we wdrażaniu Agendy 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, a Międzynarodowa Organizacja Pracy zaleca ich wspieranie jako instrumentu godnej pracy i integracji społecznej, potwierdzając odporność modelu spółdzielczego w czasach kryzysów. Również Unia Europejska i OECD promują rozwój ekonomii społecznej – w 2023 r. Rada UE wydała Zalecenie wzywające państwa członkowskie do tworzenia przyjaznych ram dla podmiotów takich jak spółdzielnie, nazywając je „liderami sprawiedliwej, zrównoważonej i inkluzywnej transformacji”. Komisja Europejska realizuje Plan Działań na rzecz Gospodarki Społecznej 2021–2030, który ułatwia finansowanie i rozwój przedsiębiorstw spółdzielczych. Te doświadczenia międzynarodowe (Agenda 2030, Europejski Zielony Ład, zalecenia OECD i ICA) wskazują, że włączenie spółdzielni w główny nurt polityki rozwojowej sprzyja osiągnięciu celów z zakresu zielonej transformacji, cyfryzacji, spójności społecznej i odporności gospodarczej. Luka w Strategii i argumenty za OSI: Diagnoza SRP2035 identyfikuje szereg wyzwań, którym właśnie spółdzielczość mogłaby sprostać. Należą do nich m.in. ubóstwo energetyczne, wykluczenie cyfrowe, niewystarczająca dostępność usług opiekuńczych oraz depopulacja i bezrobocie na peryferiach. Obecnie strategia proponuje działania wspierające transformację energetyczną (Priorytet 2.5) i rozwój usług społecznych (Priorytet 2.7) oraz ekonomii społecznej, jednak nie wskazuje spółdzielni jako narzędzia realizacji tych zadań. To istotna luka - spółdzielnie energetyczne mogą przyspieszyć osiąganie celów OZE i zwiększyć lokalne bezpieczeństwo energetyczne (dzięki rozproszonym źródłom energii odpornym na awarie), platformy spółdzielcze mogą przeciwdziałać wykluczeniu cyfrowemu i wspierać lokalną suwerenność danych, zaś spółdzielnie opiekuńcze i socjalne mogą uzupełnić braki w usługach opieki długoterminowej, poprawiając ich dostępność i jakość. Spółdzielnie pracy i oddolne inicjatywy pracownicze (w tym	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.

					wykupy firm przez pracowników, tzw. WBO) potrafią ożywić lokalne rynki pracy oraz utrzymać miejsca pracy w zagrożonych likwidacją przedsiębiorstwach. W wielu krajach (np. Włochy, Hiszpania) spółdzielnie dowiodły skuteczności w tych domenach, zwiększając podaż usług publicznych i stabilizując zatrudnienie. Wprowadzenie OSI spółdzielczego wypełniłoby lukę Strategii poprzez skierowanie szczególnej interwencji terytorialnej tam, gdzie model spółdzielczy może przynieść największe korzyści społeczno-gospodarcze - wzmacniając odporność lokalną, synergię sektorów publicznego i obywatelskiego oraz zrównoważony rozwój.	
496 3	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Typologia obszarów i proponowane kryteria delimitacji Profil interwencji: Nowy OSI obejmowałby obszary o zidentyfikowanych deficytach lub niewykorzystanym potencjale spółdzielczości w czterech kluczowych wymiarach rozwojowych: energetycznym, cyfrowym, społecznym i rynku pracy. Będą to przede wszystkim jednostki terytorialne, na których kumulują się problemy wymagające interwencji państwa poprzez instrumenty spółdzielcze - np. gminy peryferyjne ze słabym dostępem do usług i infrastruktury, społeczności dotknięte ubóstwem energetycznym lub wykluczeniem cyfrowym, obszary o wysokim bezrobociu lub niskiej aktywności zawodowej, a także samorządy o ponadprzeciętnie niskim udziale podmiotów ekonomii społecznej (co wskazuje na niewykorzystany potencjał oddolnej samoorganizacji gospodarczej). Typowe kategorie terytoriów włączonych do OSI spółdzielczego mogłyby zatem objąć: Peryferia funkcjonalne - gminy oddalone od głównych ośrodków miejskich, tracące ludność i miejsca pracy, gdzie spółdzielnie (np. pracy, rolnicze czy usługowe) mogą stać się biegunem lokalnego rozwoju. Obszary z deficytem usług publicznych - samorządy, w których brakuje wystarczającej oferty opieki instytucjonalnej, usług zdrowotnych, edukacyjnych czy kulturalnych. W takich miejscach spółdzielnie socjalne, opiekuńcze czy edukacyjne mogłyby zapewnić brakujące usługi i zwiększyć inkluzję społeczną. Obszary ubóstwa energetycznego - gminy szczególnie dotknięte wysokimi kosztami energii i niską efektywnością energetyczną (np. na obszarach wiejskich i w małych miastach). Tam spółdzielnie energetyczne i obywatelskie społeczności energetyczne mogłyby inwestować w odnawialne źródła i poprawę efektywności, redukując rachunki mieszkańców oraz uniezależniając społeczność od zewnętrznych dostawców. Obszary o niskim udziale ekonomii społecznej - gminy, w których liczba spółdzielni, fundacji, stowarzyszeń i innych inicjatyw obywatelskich jest relatywnie mała. Terytoria te mogą wymagać dodatkowego impulsu organizacyjnego i finansowego, by pobudzić aktywność lokalną. Rozwój spółdzielni (np. młodzieżowych, przedsiębiorczości wielobranżowej) pomógłby aktywizować mieszkańców i podnieść kapitał społeczny. Przykładowe kryteria delimitacji: Na podstawie powyższej typologii proponuje się, aby do OSI zaliczać jednostki samorządu terytorialnego (gminy/powiaty) spełniające co najmniej jedno z poniższych kryteriów: Ponadprzeciętny poziom ubóstwa energetycznego (np. odsetek gospodarstw domowych wydających >10% dochodu na energię istotnie powyżej średniej krajowej). Ponadprzeciętny poziom wykluczenia cyfrowego (np. niski wskaźnik kompetencji cyfrowych w regionie). Istotny deficyt usług publicznych (np. brak na terenie gminy kluczowych placówek opiekuńczych - żłobka, domu seniora, ośrodka kultury; ponadprzeciętne wskaźniki osób niesamodzielnych nieobjętych opieką instytucjonalną). Wysoki wskaźnik bezrobocia lub znaczny odpływ pracowników (np. bezrobocie >150% średniej krajowej, trwała depopulacja ludności w wieku produkcyjnym). Niski udział podmiotów ekonomii społecznej na 1000 mieszkańców (przy jednoczesnym występowaniu problemów społeczno-gospodarczych, co sugeruje niewystarczające oddolne mechanizmy ich rozwiązywania). Spełnienie powyższych kryteriów wskazywałoby, że dana społeczność lokalna może skorzystać na wsparciu poprzez tworzenie lub rozwój spółdzielni w odpowiednim sektorze (energia, cyfryzacja, usługi, rolnictwo, handel, itp.). Delimitacja OSI mogłaby zostać przeprowadzona w oparciu o dane statystyczne (GUS, BADL) identyfikujące gminy zagrożone wykluczeniem i kryzysami, a także we współpracy z wojewódzkimi sieciami organizacji pozarządowych i ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej, które wskażą „białe plamy” na mapie spółdzielczości. Rezultatem byłaby lista gmin i powiatów objętych OSI spółdzielczym - rozproszonych terytorialnie (podobnie jak OSI obszarów wiejskich wymagających wsparcia), zgrupowanych w podkategorie.	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
496 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Rezultatem byłaby lista gmin i powiatów objętych OSI spółdzielczym - rozproszonych terytorialnie (podobnie jak OSI obszarów wiejskich wymagających wsparcia), potencjalnie zgrupowanych w podkategorie odpowiadające czterem wymiarom (np. osobno obszary interwencji energetycznej, osobno społecznej, itp.). Taka delimitacja pozwoliłaby precyzyjnie kierować środki tam, gdzie założenie lub rozwój spółdzielni przyniesie największy efekt synergiczny. Proponowane kierunki działań i instrumenty wsparcia W ramach OSI „rozwoju spółdzielczości” należy przewidzieć zintegrowany zestaw działań horyzontalnych, obejmujących instrumenty finansowe, prawne i organizacyjne dostosowane do specyfiki obszarów objętych	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju

					interwencją. Kluczowe kierunki działań mogłyby objąć: Fundusze rozwojowe dla spółdzielni lokalnych: Utworzenie dedykowanych funduszy (np. Fundusz Innowacji Spółdzielczych, Fundusz Rozwoju Spółdzielni Energetycznych) wspierających kapitałowo nowe inicjatywy spółdzielcze w OSI. Środki te sfinansują m.in. inwestycje OZE realizowane przez spółdzielnie energetyczne, budowę sieci szerokopasmowych przez lokalnych operatorów spółdzielczych czy powstawanie spółdzielni opiekuńczych. Preferencje w zamówieniach publicznych i partnerstwach: Wprowadzenie mechanizmów uprzywilejowujących spółdzielnie z OSI przy realizacji usług publicznych (np. zlecenie prowadzenia domów opieki, świetlic, transportu lokalnego spółdzielniom na preferencyjnych zasadach). Dzięki temu lokalne społeczności zyskają stałych dostawców usług, a spółdzielnie stabilne rynki zbytu. Programy edukacji i animacji spółdzielczej: Skierowanie do objętych OSI społeczności pakietu szkoleń, doradztwa i animacji lokalnej - tak aby mieszkańcy i samorządy pozyskali wiedzę, jak zakładać i prowadzić spółdzielnie (np. akademickie inkubatory spółdzielczości, szkolenia dla rolników z tworzenia grup producenckich, warsztaty dla opiekunów nt. spółdzielni usług opiekuńczych). W program ten powinny być włączone istniejące podmioty wspierające (Krajowa Rada Spółdzielcza, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, izby rolnicze itp.). Ulgi i zachęty podatkowe: Dla spółdzielni działających na obszarach OSI można rozważyć ulgi (np. zwolnienia z części podatków lokalnych na okres startowy, preferencyjne traktowanie przy dotacjach inwestycyjnych z programów rządowych). Partnerstwa lokalne na rzecz rozwoju spółdzielczego: Zachęcanie samorządów objętych OSI do tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej, włączania przedstawicieli spółdzielni do ciał doradczych i konsultacyjnych, a także do współpracy między gminami (dzielenie się dobrymi praktykami, wspólne inicjatywy między sąsiednimi samorządami). Realizacja powyższych działań w ramach OSI spółdzielczego zapewni kompleksowe wsparcie - od inicjacji pomysłu, poprzez finansowanie, po długofalowe warunki działania - dzięki czemu spółdzielnie staną się trwałym elementem ekosystemu gospodarczego tych obszarów. Zgodnie z założeniami Strategii, interwencja będzie mieć charakter mieszany: finansowy, regulacyjny i doradczy, a więc przekrojowo wzmocni lokalny potencjał rozwojowy.	spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
496 5	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Wskaźniki monitorowania efektów OSI Postęp realizacji nowego OSI wymaga określenia mierników, które umożliwią ocenę skuteczności interwencji. Proponowane wskaźniki efektu to m.in.: Liczba nowo utworzonych spółdzielni na obszarach OSI - odzwierciedla aktywizację lokalną. (Cel orientacyjny: np. X nowych spółdzielni do 2030 r. i Y do 2035 r. w gminach objętych OSI, co przyczyni się do odwrócenia negatywnego trendu spadku liczby spółdzielni). Odsetek energii ze źródeł OZE wytwarzanej przez społeczności energetyczne i spółdzielnie - miernik wpływu na transformację energetyczną. (Np. udział spółdzielni energetycznych w lokalnej produkcji energii elektrycznej, lub odsetek gmin OSI posiadających co najmniej jedną spółdzielnię energetyczną - cel: 75% gmin do 2035 r.). Udział podmiotów spółdzielczych w świadczeniu usług społecznych - np. procent osób wymagających opieki długoterminowej na obszarze OSI objętych usługami świadczonymi przez spółdzielnie opiekuńcze/socjalne, lub liczba nowo utworzonych miejsc opieki (żłobki, kluby seniora) prowadzonych przez spółdzielnie. (Cel: istotny wzrost względem stanu wyjściowego, np. podwojenie liczby seniorów objętych opieką spółdzielni). Liczba miejsc pracy utworzonych lub utrzymanych dzięki spółdzielniom - szczególnie dla grup zagrożonych wykluczeniem i młodzieży. (Mierzyć można liczbę pracowników w nowych spółdzielniach oraz odsetek pracujących w sektorze spółdzielczym - celem mogłoby być zwiększenie tego udziału do ok. 1,5% ogółu pracujących do 2035 r., z ok. 0,5% obecnie). Inne wskaźniki tematyczne, np.: liczba mieszkań wybudowanych lub zmodernizowanych przez spółdzielnie mieszkaniowe (przyczyniająca się do realizacji Priorytetu 1.1 dotyczącego mieszkań), liczba gospodarstw domowych przyłączonych do internetu przez spółdzielczych operatorów telekomunikacyjnych (wspierająca cele transformacji cyfrowej), czy liczba przedsiębiorstw uratowanych przed likwidacją poprzez wykup pracowniczy (WBO). Wszystkie wskaźniki powinny mieć określone wartości bazowe (2025) i docelowe (2030/2035), spójne z ambicjami Strategii. Monitoring postępów (np. coroczne raporty) pozwoli ocenić, na ile interwencja w OSI przekłada się na realny wzrost odporności i spójności tych obszarów. W razie odstępstw od trajektorii celów, możliwe będzie wprowadzenie korekt i intensyfikacja wsparcia.	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
496 6	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Powiązanie OSI z celami i priorytetami SRP2035 Proponowany OSI ma charakter horyzontalny i wspiera realizację wielu celów Strategii na różnych poziomach. Jego wdrożenie byłoby ściśle powiązane z następującymi priorytetami SRP2035:	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna

					Cel 1 (Łagodzenie zmian demograficznych): Priorytet 1.1 Zwiększenie dostępności mieszkań - spółdzielnie mieszkaniowe i kooperatywy budowlane mogą zwiększyć podaż dostępnych cenowo mieszkań czynszowych, co wpisuje się w założenie 10% nowych mieszkań w formule społecznej. Priorytet 1.4 Włączający rynek pracy - spółdzielnie pracy i socjalne integrują grupy defaworyzowane, oferując im zatrudnienie i lepsze warunki pracy. Priorytet 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się - spółdzielnie opiekuńcze mogą odciążyć system opieki nad osobami starszymi, gwarantując dostępność usług opieki długoterminowej nawet tam, gdzie wycofuje się sektor publiczny. Cel 2 (Konkurencyjna i sprawiedliwa gospodarka, przyjazna klimatowi): Priorytet 2.3 Kształtowanie ekosystemu innowacji - rozwój platform spółdzielczych i CoopTech hubów stymuluje innowacje społeczne i technologiczne oddolnie. Priorytet 2.5 Transformacja energetyczna – spółdzielnie energetyczne i klaster energii angażują obywateli w wytwarzanie czystej energii, przyspieszając realizację celów OZE i budując lokalną odporność energetyczną. Priorytet 2.7 Jakość życia wszystkich obywateli - ekonomia społeczna (w tym spółdzielnie) jest tu explicite wymieniana jako instrument podnoszenia jakości usług społecznych, a OSI spółdzielczy zapewni realizację tego priorytetu w wymiarze terytorialnym, docierając do społeczności o najpilniejszych potrzebach. Cel 3 (Bezpieczeństwo, odporność i sprawne państwo): Priorytet 3.3 Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy - silny sektor spółdzielczy zwiększa samowystarczalność lokalną i zdolność reagowania w sytuacjach kryzysowych (np. spółdzielnie produkujące żywność, energię czy świadczące usługi opiekuńcze mogą utrzymać ciągłość dostaw w razie zakłóceń rynkowych). Priorytet 3.4 Bezpieczeństwo żywnościowe - spółdzielnie rolnicze i spożywcze (grupy producentów, handel spółdzielczy) skracają łańcuchy dostaw i wzmacniają pozycję rolników, co zwiększa lokalne bezpieczeństwo żywnościowe. Priorytet 3.5 Sprawna administracja - współpraca samorządów z podmiotami spółdzielczymi przy realizacji usług publicznych odciąża administrację i podnosi efektywność świadczenia usług (np. model coproduction, gdzie mieszkańcy poprzez spółdzielnie współprowadzą niektóre usługi komunalne). Jak widać, OSI „rozwój spółdzielczości” byłby spójny z celami Strategii i wzmacniał ich wzajemne powiązania. Dzięki podejściu terytorialnemu, interwencje opisane w priorytetach sektorowych dotrą do społeczności, które najbardziej ich potrzebują, zapewniając zrównoważony rozwój całego kraju zgodnie z zasadą „nie pozostawić nikogo w tyle” (Agenda 2030).	interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
496 7	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Umieszczenie OSI w dokumencie SRP2035 Wprowadzenie nowego OSI wymaga odpowiednich zmian w treści Strategii: Część przestrzenna Strategii (część II lub III) – należy dodać opis nowego typu obszaru strategicznej interwencji, analogicznie do już zdefiniowanych OSI (tj. po OSI wsparcia obszarów wiejskich). W opisie warto zaznaczyć specyfikę tego OSI (wielość wymiarów: energia, cyfryzacja, usługi społeczne, rynek pracy) oraz uzasadnienie, że interwencja spółdzielcza wzmacnia odporność lokalną i spójność terytorialną kraju. Załącznik 3 - Delimitacja OSI: w tabeli obejmującej wykaz OSI do 2035 r. należy dopisać nowy wiersz z nazwą OSI, zakresem (kryteria wyznaczania gmin/powiatów) i celem interwencji. Poniżej przedstawiono propozycję brzmienia takiego wpisu. Ponadto w szczegółowej liście gmin/powiatów (kolejne strony załącznika) powinny znaleźć się jednostki spełniające przyjęte kryteria delimitacji OSI spółdzielczego. Plan działań (Załącznik 1) - konieczne jest uwzględnienie działań horyzontalnych dedykowanych temu OSI. Oznacza to albo dodanie nowych działań w istniejących priorytetach (np. w Priorytecie 2.5 działania wspierające spółdzielnie energetyczne na obszarach OSI; w Priorytecie 1.4 programy wsparcia spółdzielni pracy dla bezrobotnych itp.), albo wyodrębnienie odrębnego fragmentu planu dla polityki spójności terytorialnej, gdzie opisane będą instrumenty interwencji w OSI. W praktyce, proponowane wcześniej kierunki działań (fundusze, szkolenia, preferencje) powinny znaleźć odzwierciedlenie w Planie działań na lata 2026–2029, wraz z przypisaniem instytucji odpowiedzialnych (np. MRIPS, MRIT, MKiŚ, jednostki samorządu) i potencjalnych źródeł finansowania (środki krajowe, fundusze UE nowej perspektywy, Fundusz Przeciwdziałania Ubóstwu Energetycznemu itp.). Wprowadzenie OSI spółdzielczego w tych trzech elementach dokumentu zapewni spójność Strategii - od diagnozy i celów, przez planowane interwencje, po konkretne terytoria i działania przypisane w załącznikach. Poniżej zaproponowano treść wpisu do Załącznika 3 oraz zwięzłe uzasadnienie, sformułowane w stylu formalnym Strategii.	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
496 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Proponowany wpis do Załącznika 3 (Delimitacja OSI) Nazwa OSI: Obszary rozwoju spółdzielczości jako instrumentu odporności lokalnej. Zasięg OSI: Gminy i powiaty charakteryzujące się występowaniem specyficznych barier rozwojowych (m.in. ubóstwo energetyczne, wykluczenie cyfrowe, deficyt usług opiekuńczych, wysoka depopulacja lub bezrobocie) przy	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub

					jednoczesnej niskiej obecności podmiotów spółdzielczych. Do OSI zalicza się obszary, na których istnieje potrzeba wzmocnienia lokalnej odporności społeczno-gospodarczej poprzez rozwój inicjatyw spółdzielczych w sektorze energii, usług cyfrowych i społecznych oraz przedsiębiorczości pracowniczej. Cel interwencji: Zwiększenie odporności i spójności lokalnych społeczności poprzez wykorzystanie modelu spółdzielczego do zapewnienia dostępu do czystej energii, infrastruktury cyfrowej oraz usług społecznych, a także do rewitalizacji lokalnych rynków pracy. Interwencja będzie ukierunkowana na tworzenie nowych oraz wzmocnienie istniejących spółdzielni (energetycznych, cyfrowych, opiekuńczych, pracy itp.) tak, aby stały się trwałym mechanizmem rozwoju danego terytorium, poprawiając jakość życia mieszkańców i pobudzając oddolną aktywność gospodarczą. Syntetyczne uzasadnienie wpisu (styl SRP2035) Obszary cechujące się kumulacją wyzwań rozwojowych - takich jak ubóstwo energetyczne, deficyt usług opiekuńczych, wykluczenie cyfrowe czy odpływ kapitału ludzkiego - wymagają szczególnej interwencji państwa w celu przełamania barier rozwojowych. Jednocześnie doświadczenia międzynarodowe pokazują, że oddolne formy gospodarowania, w szczególności spółdzielnie, stanowią efektywne narzędzie budowy lokalnej odporności i inkluzji. Włączenie do Strategii nowego OSI ukierunkowanego na rozwój spółdzielczości umożliwi zintegrowane wsparcie terytoriów, na których model spółdzielczy może wypełnić luki rynkowe i instytucjonalne. Planowane działania interwencyjne - od tworzenia spółdzielni energetycznych na obszarach zagrożonych ubóstwem energetycznym, przez rozwój spółdzielczych operatorów telekomunikacyjnych na obszarach słabo zurbanizowanych, po wspieranie spółdzielni opiekuńczych tam, gdzie niedostatek usług społecznych - przyczynia się do trwałej poprawy jakości życia mieszkańców tych obszarów. Proponowany OSI jest komplementarny wobec pozostałych OSI (zwłaszcza obejmujących obszary wiejskie i peryferyjne) oraz spójny z priorytetami celów 1-3 Strategii. Interwencja sprzyja realizacji założeń Agendy 2030 ONZ oraz celów Europejskiego Zielonego Ładu poprzez promocję sprawiedliwej transformacji energetycznej i cyfrowej z udziałem społeczności lokalnych. Tym samym Obszary rozwoju spółdzielczości stanowią istotny element uzupełniający politykę rozwoju terytorialnego państwa, zapewniając że korzyści wzrostu gospodarczego i modernizacji dotrą także do społeczności pozostających dotąd poza głównym nurtem przemian.	potencjałami rozwojowymi. Proponowane OSI rozwoju spółdzielczości nie odpowiada tej definicji.
4969	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Stupsk nie może zostać zmarginalizowany! To silny strategicznie ośrodek.	Stupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
4970	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dot. poszerzenia katalogu policentrycznych systemów miejskich ośrodków osadniczych poprzez ujęcie w punkcie d) krajowych aglomeracji miejskich tzw. „Czwórmiasta”, obejmującego miasta: Nisko, Sandomierz, Tarnobrzeg i Stalową Wolę. Uzasadnienie: Należy zauważyć, iż aglomeracja tzw. „Czwórmiasta” obejmującego miasta: Nisko, Sandomierz, Tarnobrzeg i Stalową Wolę stanowi element strategii ukierunkowanej na wzmocnienie roli makroregionu, który – z uwagi na obecną sytuację geopolityczną – wymaga szczególnego, strategicznego podejścia. Niewątpliwie obszar „Czwórmiasta” charakteryzuje się wysokim potencjałem rozwojowym o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa narodowego. Głównym argumentem przemawiającym za nadaniem „Czwórmiastu” znaczenia strategicznego jest funkcjonowanie na jego terenie kluczowych ośrodków przemysłu zbrojeniowego, w tym zakładów zlokalizowanych w powiecie tarnobrzeskim. Należy podkreślić, iż obszar „Czwórmiasta” dysponuje znaczącym potencjałem stwarzającym możliwość rozszerzenia i integracji działalności zbrojeniowej w oparciu o inne miejscowości wchodzące w skład powiatu tarnobrzeskiego, co może przyczynić się do wzrostu spójności gospodarczej i obronnej regionu. Aktualnie obszar tzw. Czwórmiasta” zamieszkuje ok. 350 tys. mieszkańców, których oprócz wspólnych instytucji, dojazdów do zakładów pracy, miejsc rekreacji i wypoczynku, posiadanego dziedzictwa kulturowego dodatkowo łączy historia związana z funkcjonowaniem w latach 1975-1998 województwa tarnobrzeskiego, zaś w okresie międzywojennym Centralnego Okręgu Przemysłowego. W związku z powyższym, nadanie „Czwórmiastu” statusu o znaczeniu strategicznym należy uznać za w pełni jak najbardziej uzasadnione. Uzyskanie przez „Czwórmiasto” statusu krajowej aglomeracji miejskiej wzmocni możliwości w zakresie dalszego rozwoju regionu o istotnym znaczeniu zarówno ekonomicznym, jak i obronnym dla naszego kraju.	Z uwagi na brak uzgodnienia ze strony samorządów województw, nie planuje się włączania Sandomierza do wspólnego MOF z Tarnobrzegiem i Stalową Wolą. Samodzielnie funkcjonujący MOF Sandomierza, mimo niewątpliwych powiązań z Tarnobrzegiem nie dysponuje potencjałem demograficznym kwalifikującym go do rangi miasta subregionalnego.

497 1	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	114	Wskazać potrzebę modernizacji połączeń kolejowych w układzie innych miast, zarówno tych bliższych (Rzeszów, Tarnów, Dębica, Kielce, itp.), jak i dalszych (Warszawa, Wrocław, Łódź, itp.) oraz wzmocnienia transportu publicznego w subregionie mieleckim. Rozwój infrastruktury transportowej powinien obejmować zarówno komponent kolejowy, jak i poprawę dostępności dróg wojewódzkich oraz infrastruktury komunikacji zbiorowej w kierunku lotniska i strefy przemysłowej.	Należy zauważyć, że w ramach zakończonego niedawno projektu Podmiejskiej Kolei Aglomeracyjnej (PKA) realizowanego we współpracy samorządu wojewódzkiego z PKP PLK S.A., wybudowanych zostało 14 stacji i przystanków na trasach z Rzeszowa w stronę Dębicy, Przeworska, Kolbuszowej i Strzyżowa oraz na nowej linii do lotniska w Jasionce.
497 2	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Proponuje się wzmocnienie zapisów dotyczących rozwoju regionalnych centrów innowacji oraz powiązania sektora przemysłowego z nauką. W przypadku Mielca istotne jest tworzenie własnych filialnych ośrodków badawczo-rozwojowych uczelni wyższych lub nawiązywanie współprac z najbliższymi (np. Politechniki Rzeszowskiej) oraz rozwijanie lokalnych inkubatorów i klastrów technologicznych.	Strategia Rozwoju Polski ma charakter ogólny i nie wskazuje działań odnoszących się do konkretnych lokalizacji ani pojedynczych ośrodków. Jednocześnie kwestie rozwoju infrastruktury innowacji i współpracy uczelni z przemysłem są już ujęte w priorytetach dotyczących ekosystemu innowacji oraz rozwoju regionalnego.
497 3	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	262	W rekomendacjach dla poziomu regionalnego należy wskazać potrzebę wspierania ośrodków subregionalnych, takich jak Mielec, poprzez: integrację planowania przestrzennego z rozwojem gospodarczym, rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej, wzmocnienie relacji funkcjonalnych w układzie miasto–powiat–region. Działania te pozwolą na utrzymanie i wzmocnienie roli Mielca jako samodzielnego bieguna rozwoju w regionie podkarpackim.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
497 4	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	291	Zaleca się, aby Mielec – jako miasto średnie o funkcjach subregionalnych – został jednoznacznie ujęty w wykazie OSI wspierających policentryczną sieć miast. Uwzględnienie Mielca w tej kategorii wzmocni jego możliwości aplikowania o środki rozwojowe w ramach polityk publicznych i funduszy UE.	Mielec już jest w tym wykazie
497 5	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	243	W modelu przestrzennym należy mocniej uwzględnić rolę Mielca jako węzła przemysłowo-logistycznego południowo-wschodniej Polski, z potencjałem do rozwoju funkcji przemysłu wysokich technologii, elektromobilności i lotnictwa. Wskazane jest także doprecyzowanie relacji funkcjonalnych pomiędzy innymi miastami, ze szczególnym uwzględnieniem ich powiązań transportowych.	Zostanie to uwzględnione w załączniku nr 4
497 6	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	W dokumencie należy silniej zaakcentować rolę miast średnich, takich jak Mielec, w budowaniu policentrycznego modelu rozwoju kraju. Mielec jako ośrodek subregionalny o znaczącym potencjale przemysłowym i innowacyjnym (Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK Mielec) powinien być wskazywany jako przykład miasta, które może skutecznie przeciwdziałać procesom peryferyzacji i odpływowi ludności młodej do większych metropolii.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
497 7	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	156	W kontekście transformacji energetycznej należy zwrócić uwagę na potencjał Mielca jako ośrodka przemysłowego o wysokim zużyciu energii oraz dużych możliwościach rozwoju OZE i efektywności energetycznej. Miasto Mielec, dzięki Specjalnej Strefie Ekonomicznej EURO-PARK, skupia liczne zakłady produkcyjne, które już teraz inwestują w rozwiązania niskoemisyjne i gospodarkę obiegu zamkniętego. Wskazane jest, by dokument strategiczny odnosił się do subregionalnych centrów przemysłowych, takich jak Mielec, w kontekście: wspierania lokalnych klastrów energetycznych (np. w formule samorząd–przedsiębiorcy–uczelnie), finansowania projektów modernizacji energetycznej zakładów przemysłowych, rozwijania produkcji i magazynowania energii z OZE (fotowoltaika, biogaz, geotermia),	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii

					budowy infrastruktury do zielonego transportu przemysłowego i publicznego (np. elektryczne autobusy miejskie i dostawcze). Dla Mielca transformacja energetyczna jest nie tylko koniecznością środowiskową, ale również szansą na utrzymanie konkurencyjności przemysłu i tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach zielonych technologii.	
4978	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	172	Zaleca się, by strategia uwzględniła działania wspierające rekultywację terenów poprzemysłowych i rozwój zieleni miejskiej w miastach o charakterze przemysłowym, takich jak Mielec. Mielec boryka się z problemami jakości powietrza i emisji przemysłowych. Programy rewitalizacji terenów zdegradowanych oraz zazieleniania obszarów miejskich mają kluczowe znaczenie dla jakości życia mieszkańców i adaptacji do zmian klimatu.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
4979	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184	W dokumencie należy wpisać wprost potrzebę rozwijania funkcji kulturalnych, społecznych i rekreacyjnych w miastach średnich, by zwiększać ich atrakcyjność do życia i zatrudnienia. W Mielcu obserwuje się odpływ młodych osób do dużych ośrodków. Inwestycje w kulturę, sport, transport publiczny i usługi społeczne pozwolą przeciwdziałać depopulacji i wzmacniać tożsamość lokalną.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
4980	Samorząd	Urząd Miejski w Mielcu - Biuro Rozwoju Miasta	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	145	W strategii warto wskazać potrzebę wspierania modernizacji przemysłu średnich miast takich jak Mielec – szczególnie w zakresie automatyzacji, cyfryzacji produkcji i wdrażania innowacji (Przemysł 4.0). Mielec jest jednym z najstarszych i najbardziej efektywnych ośrodków przemysłowych w Polsce. Wsparcie dla transformacji technologicznej firm z mieleckiej strefy przemysłowej pozwoli zwiększyć ich konkurencyjność i ograniczyć emisję przemysłową.	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii
4981	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TRANSPORTOWE I TELEKOMUNIKACYJNE	130	Cyfryzacja wydawania dokumentów i uprawnień transportowych niesłusznie koncentruje się na GITD jako organie centralnym, podczas gdy lawinowa większość dokumentów leży w gestii JST (np. taksówki, których ilościowo jest najwięcej). W ogóle nie dotyczy się tu wymienialności danych: wybrany w przetargu operator przez gminę A musi uzyskać z gminy B potwierdzenie uzgodnienia korzystania z przystanków, choć gmina B zdecydowała na gminę A zadania organizacji PTZ - jakby tego nie dało się zorganizować w formule One-Stop-Shop. Dlatego koncentracja na szczeblu centralnym jest niczym nieuzasadnionym spływaniem zagadnienia.	Uwaga odrzucona
4982	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TRANSPORTOWE I TELEKOMUNIKACYJNE	129	W punkcie B utworzenie kompletnego elektronicznego systemu przewozów pasażerskich nie zostało w żaden sposób dookreślone, kto będzie za to odpowiadał: CPK?, CUPT?, resort infrastruktury? - kto będzie utrzymywał serwery, standardy wymiany danych, aktualizował protokoły... Brakuje podstawowych informacji, dodatkowo deklaracja takiego systemu stoi w sprzeczności ze złożeniem obowiązków "integratorów" przewozów na poziomie województwa samorządowych	Uwaga odrzucona
4983	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY I TRANSPORTOWE I	131	Określone cele i wskaźniki mają wybitnie wybiórczy charakter - nie są wskaźnikami typu zagregowanego (przykładem takiego wskaźnika jest liczba pasażerów w transporcie publicznym - jako wskaźnik agregowany z liczby pasażerów na kolei, w autobusach pozamiejskich, w komunikacji miejskiej), lecz traktują rzeczywistość wybiórczo, przez co można odnieść wrażenie, że pewne działania i priorytety są ważniejsze (bo są "owskaźnikowane"), a inne - mniej ważne, nie "zasługujące" na wskaźniki. Nie ma żadnych wskaźników dotyczących transportu pasażerskiego innego niż kolejowy, nie ma ani słowa o przewozach ładunków kolejną. Dodatkowym mankamentem jest różny charakter wskaźników: przy drogach jest to wskaźnik produktu, w przypadku kolei - wskaźnik rezultatu, w przypadku przeładunku w portach - wskaźnik potencjału.	Uwaga odrzucona

			TELEKOMUNIKAC YJNEJ			
498 4	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	127	W opisie ogólnopolskiego biletu zintegrowanego w ogóle pominięto kwestię rozdziału przychodów z jego sprzedaży pomiędzy podmioty respektujące ten bilet jako dokument przewozu. Patrząc na doświadczenia na przykład krajów niemieckojęzycznych zagadnienie to jest nader istotne, stanowi bowiem o stabilności proponowanego rozwiązania.	Uwaga odrzucona
498 5	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	126	Z treści poświęconej reformie FRPA można wywnioskować (bo de facto nie zostało to wprost napisane), że reforma wsparcia będzie polegała na ograniczeniu jego dostępności wyłącznie do tych linii, które zostały utworzone do walki z wykluczeniem transportowym. Przy braku jednoznacznych kryteriów tego, co konkretnie służy walce z wykluczeniem transportowym istnieje ryzyko pełnej uznaniowości przyjmowania takich czy innej linii za "służącą do walki z wykluczeniem transportowym". Równocześnie w punkcie tym, którego tytuł brzmi "Reforma wsparcia przewozów o charakterze użyteczności publicznej", nie wspomina się w ogóle o innych formach "przewozów o charakterze użyteczności publicznej", np. kolejowych. Czyżby w tym zakresie wszystko było w porządku i nie wymagało reformy?	W myśl planowanej reformy publicznego transportu zbiorowego w Polsce dopłaty z Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej będą przyznawane do linii komunikacyjnych, które w planie transportowym województwa zostaną określone jako utworzone w celu przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu. Plany transportowe województwa opracowywane przez marszałków będą obejmować gminne, powiatowe, powiatowo-gminne i wojewódzkie przewozy pasażerskie, czyli marszałkowie będą pełnić rolę integratorów.
498 6	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	117	Błędnym założeniem jest stwierdzenie, że jedną z przyczyn deficytu linii autobusowych jest brak integracji taryfowej. Tworzenie nowych linii autobusowych jest tym łatwiejsze, im mniejsza jest integracja (tak właśnie jest), ponieważ wysoki stopień integracji tworzy bariery wejścia, związane na przykład z kosztownym wyposażeniem taboru w urządzenia poboru opłat dostosowane do systemu (dla przedsiębiorcy ŁATWIEJ jest uruchomić linię i podjąć ryzyko jeśli musi ponieść jak najmniejsze inwestycje wstępne). Dlatego w tym punkcie jest pomieszanie z poplątaniem - albo kierujemy się w stronę systemu stabilnego i zintegrowanego (i wówczas nie oczekujemy dynamicznych zmian) albo w stronę elastycznego i zwinnego (ale wówczas dzieje się to kosztem stabilizacji i integracji)	Uwaga odrzucona
498 7	Osoba prywatna		CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15	Uwaga dotyczy CAŁOŚCI części diagnostycznej! W całej diagnozie nie ma żadnych odniesień do systemu transportowo-mobilnościowego. W części dotyczącej konkurencyjności gospodarki - nie ma ani słowa o tym, jak ważne dla zapewnienia tejże konkurencyjności jest zapewnienie sprawnych powiązań transportowych i infrastrukturalnych. W części dotyczącej spójności społecznej nie wskazuje się w żaden sposób, że narzędziem choćby walki z polaryzacją społeczną jest równanie szans w dostępie do choćby edukacji czy zdrowia, osiągnięte poprzez rozbudowę połączeń autobusowych na obszarach białych plam komunikacyjnych. Sekcja poświęcona bezpieczeństwu także słowem nie odnosi się do zagadnień infrastruktury i transportu, choć w części kierunkowej tyle razy wskazuje się "dual-use" jako aspekt rozwojowy infrastruktury transportowej. Nawet w kwestii emisyjności nie ujmuję się tu faktu, że transport jest sektorem, z którego jako jedynego emisje nie spadły. Takie ujmowanie tematu sprawia, że zagadnienia transportowo-mobilnościowe postrzegane są jako "oderwane" od głównego nurtu diagnozy strategicznej	Sugerowany dopisek nie odpowiada ogólnemu charakterowi części diagnostycznej. Bardziej szczegółowa analiza kluczowych wyzwań znajduje się w części wdrożeniowej.
498 8	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ	114	Uwaga dotyczy całości treści priorytetu 2.2., a wskazana strona jest rozpoczęciem tego priorytetu. W treści w ogóle nie odniesiono się - w JAKIKOLWIEK sposób - do kwestii, jaką rolę w zapewnianiu usług transportowych odgrywać	Uwaga odrzucona

			MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ		będą siły rynkowe i podmioty rynkowe (kontraktowane przez odpowiednie szczeble władzy publicznej podmioty realizujące np. przewozy kolejowe czy autobusowe). Czytając opis priorytetu można odnieść wrażenie, że wszystko - cały system transportu i mobilności - jest domeną działania sektora publicznego. Za to będzie odpowiedzialne CPK, za tamto - PKP Intercity, tu państwo wesprze samorządy w organizacji, tam województwo zintegruje, a gmina wybuduje centrum przesiadkowe. Oprócz tego, że jesteśmy w przededniu IV pakietu kolejowego, to mamy duże doświadczenia we wprężaniu podmiotów prywatnych w realizację usług publicznych, w sposób gwarantujący wyższą efektywność (np. kontrakty autobusowe w licznych miastach). Dlaczego ten temat został CAŁKOWICIE pominięty???	
498 9	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	118	Wyjątkowo cieszy dostrzeżenie, jak ważnym parametrem jest efektywność transportu publicznego, jednak sposób jego potraktowania budzi wątpliwości. Wskazywane tu "zewnętrzne" korzyści dla lokalnych społeczności mogą i powinny być monetyzowane, po to, by zapewniać stabilne finansowanie funkcjonowania systemu transportu publicznego	Uwaga odrzucona
499 0	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	118	Stwierdzenie, że "wciąż słabo jest rozwinięty transport niskoemisyjny" jest nieprawdą - polskie miasta mogą się poszczycić jednym z najwyższych (o ile nie najwyższym) stopniem elektryfikacji taboru autobusowego. Przemilczenie tego faktu jest bolesnym dowodem na to, jak bardzo przy tworzeniu dokumentu dominuje podejście centralistyczne, pozbawione szerszego spojrzenia na działania podejmowane na niższych szczeblach administracji.	Uwaga odrzucona
499 1	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	123	Uwaga dotyczy całej sekcji "Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego" - w treści w żaden sposób nie odniesiono się do bodaj największej bolączki w tym obszarze, tj. systemu ulg ustawowych, który niesie za sobą wielorakie konsekwencje (bariery w integracji przewozów, nieefektywność środków publicznych, nierówne traktowanie podmiotów przewozowych etc.) - temat ten W OGÓLE nie został dostrzeżony	Uwaga odrzucona
499 2	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	128	Zwiększenie częstotliwości pociągów towarowych nie wynika z poprawy przepustowości infrastruktury - możemy zwiększyć przepustowość, a liczba pociągów zostanie taka sama. Dlatego warto skonkretyzować, że istotnie celem jest zwiększenie częstotliwości ruchu pociągów towarowych (ich liczby), bowiem to dopiero będzie potwierdzało, że istotnie realizowana jest pożądana polityka rozwojowa w obszarze transportu.	Uwaga odrzucona
499 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	266	Nie wskazano, w jakim stopniu nowopropozowane formy współpracy międzysamorządowej mają zastąpić?, a może uzupełnić?, a może zmodyfikować? te, które są obecnie stosowane na podstawie ustaw konstytuujących poszczególne szczeble samorządu (np. porozumienia międzygminne na podstawie art. 74 usg). Jeśli potrzeba nowych form - należy opisać, dlaczego dotychczasowe są złe. Jeśli jednak dotychczasowe są dobre - to należy to ująć i	Projektowana ustawa o zrównoważonym rozwoju miast ma charakter ewolucyjny wobec istniejących form współpracy między JST i je formalizuje.

					wyjaśnić, z czego wynika potrzeba uzupełnienia katalogu o nowe formy (co umożliwią więcej w stosunku do form dzisiejszych).	
499 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie "Polskie Miasta Cittaslow"	SYNTEZA	13	Sprzeciwiamy się zastąpieniu OSI adaptacją do procesów demograficznych OSI wsparcie dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe. Celem interwencji w ramach OSI adaptacji do procesów demograficznych miało być m.in. dostosowanie poziomu dostępności podstawowych usług dla mieszkańców w gminach i powiatach charakteryzujących się niekorzystnymi zmianami struktury demograficznej, w szczególności zagrożonych depopulacją. Zakres interwencji w ramach OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe ma z jednej strony obejmować wzmacnianie spójności społecznej i terytorialnej tych obszarów poprzez rozwój infrastrukturalny i inwestycje w mieszkańców, w tym tworzenie nowych trwałych miejsc pracy, pobudzanie przedsiębiorczości i zachęty dla podnoszenia kompetencji i umiejętności; z drugiej strony natomiast interwencja ma na celu spowalnianie negatywnych zmian demograficznych przez tworzenie warunków do pozostawiania i osiedlania się młodych osób i rodzin, a także adaptację do tych zmian przez podniesienie poziomu i dostępności wybranych usług publicznych. W ten sposób w ramach jednego OSI połączono dwa zupełnie różne kierunki działań: z jednej strony rozwój infrastrukturalny i społeczno-gospodarczy, z drugiej przeciwdziałanie negatywnym trendom demograficznym. Tak szerokie i niejednoznaczne ujęcie powoduje ryzyko rozproszenia środków finansowych i działań, które zamiast tworzyć spójny i ukierunkowany mechanizm wsparcia, mogą stać się zbiorem nieskoordynowanych inicjatyw. W konsekwencji interwencja może nie przynieść oczekiwanych rezultatów w kluczowym obszarze, jakim są wyzwania demograficzne, a problem depopulacji zostanie potraktowany jedynie marginalnie. Brak jednoznacznego ukierunkowania OSI na kwestie demograficzne osłabia skuteczność polityki publicznej i utrudnia osiągnięcie długofalowych efektów rozwojowych. •W ramach OSI „demograficznego” łatwiej jest zaplanować konkretne działania odpowiadające na procesy starzenia i wyludniania, tj. np. zmiany w infrastrukturze społecznej czy dostępie do usług zdrowotnych. Ponadto, OSI „wiejskie” w naszej opinii obejmuje zbyt szerokie spektrum problemów i może prowadzić do rozmycia interwencji, ograniczając się przy tym jedynie do terenów wiejskich, bez ukierunkowanych i długotrwałych strategicznych celów rozwojowych.	OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych.
499 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie "Polskie Miasta Cittaslow"	PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ	85	Postulujemy wprowadzenie zapisów o zapewnieniu finansowego wsparcia dla właścicieli i zarządców budynków wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów gminnych, na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach. Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki. Chodzi głównie o budynki zabytkowe oraz wybudowany z tzw. wielkiej płyty, ze względu na ich wysoki udział w całości komunalnego zasobu wielorodzinnego.	W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych (program TERMO) już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Odrębne rozwiązania (montaż kotew wzmacniających) adresowane są również do budynków wybudowanych w technologii wielkopłytowej. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu.
499 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Pole Dialogu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W punkcie 4G należy rozszerzyć rozumienie polityki młodzieżowej jako wyłącznie zakresu partycypacji młodzieży w życiu społecznym. Obecnie ośrodki miejskie, które są pionierami działań z zakresu polityki młodzieżowej rozumieją ten obszar znacznie szerzej - jak wszystkie działania i oferta skierowana do młodych osób, która powoduje, że jakość życia młodych osób się zwiększa. Takie rozumienie polityki młodzieżowej podkreśla jej międzyobszarowość - dotyczy zarówno polityki prorodzinnej, pierwszej pracy, polityki transportowej, a nie jest zamykana w "bańce działań na rzecz aktywnej młodzieży".	Uwaga uwzględniona, zapisy strategii zostaną zmodyfikowane.
499 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Pole Dialogu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Zgadzam się z zapisem z pkt 5A. Jako organizacja specjalizująca się w narzędziach partycypacji uważamy, że zapis ten jest odważny i przyszłościowy. Może pozytywnie wpłynąć na rozwój kultury partycypacji w kraju przez wyznaczenie kierunku - w stronę deliberacji, e-partycypacji i doskonalenia kompetencji urzędników w tym zakresie. Wydaje się ważne podkreślić w większym stopniu rolę administracji centralnej we wspieraniu samorządów w rozwoju	Strategia zostanie uzupełniona o działania dotyczące wsparcia administracji samorządowej, zostaną one ujęte w priorytecie 3.5. Będą to działania dotyczące (i) wsparcia

					narzędzi partycypacji - niekoniecznie przez nową legislację, ale właśnie przez umożliwienie udziału w dużych programach szkoleniowych, promocję dobrych praktyk.	administracji samorządowej w skutecznym zarządzaniu rozwojem, (ii) wsparcia transformacji cyfrowej jednostek samorządu terytorialnego, w tym podnoszenia kompetencji cyfrowych urzędników szczebla samorządowego. Jednocześnie zwracamy uwagę na zasadę subsydiarności i ograniczoną rolę planowania centralnego w zakresie wzmocnienia administracji samorządowej.
4998	Organizacja pozarządowa	Fundacja Pole Dialogu	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	W celach do osiągnięcia brakuje odniesienia się do opisanych na poprzednich stronach punktów. Proponujemy dodanie: - liczba jednostek samorządu terytorialnego posiadających diagnozę i/lub dokument strategiczny z zakresu polityki młodzieżowej - liczba jednostek samorządu terytorialnego posiadających młodzieżowe rady - liczba ogólnokrajowych procesów deliberacyjnych inicjowanych przez administrację centralną - liczba przeszkolonych urzędników administracji centralnej i samorządowej z zakresu wartości i narzędzi partycypacji	Zbyt szczegółowe propozycje wskaźników.
4999	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Ujęcie miasta Kalisza oraz Ostrowa Wielkopolskiego wraz z mniejszymi miejscowościami jako krajowa aglomeracja miejską. Miasto Kalisz liczy ponad 92 tys. mieszkańców, razem z Ostrowem Wielkopolskim (ok 70 tys.) tworzy naprawdę spora aglomerację blisko 382 000. Znajduje się ona w miejscu idealnym do inwestycji gdyż w pobliżu ok 120 km znajdują się 3 duże miasta takie jak Łódź, Poznań oraz Wrocław. Dzięki rozwojowi infrastruktury drogowej, kolejowej region zyska znaczenie strategiczne a firmy dobre miejsce dla swoich biznesów. Dodatkowe środki pomogą miasto w ich rozwoju i zachęca do przybycia na te terena nowym firma oraz przyszłym pracownikom. Jednocześnie jest to bardzo ciekawy region turystyczny, najstarsze miasto w Polsce, zbiorniki wodę np. w Ostrowie czy zamek w Gołchowie. Dzięki dodatkowym środkom miasta będą mogły wesprzeć inne dziedziny takie jak rozwój obiektów sportowych w celu kontynuacji wieloletnich tradycji jak w ostrowie żużlu, czy w Kaliszu kolarstwa.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
5000	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	253	Proszę o ujęciu nas jako Aglomerację Kalisko-Ostrowską jako krajową aglomerację miejską i argumentujemy dobrze rozwijającą się , która ma szansę rozwoju jeżeli Kalisz nie zostanie pominięty przez cpk i ta strony Wielkopolski dostanie szansę na różowo mamy piękny teatr uczelnie i kalisz jest najstarszym miastem w Polsce	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
5002	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[1/15] 1. Formularz konsultacyjny jest niedostępny dla czytelników ekranu, z których korzystają osoby niewidome. Jestem jedną z nich, więc uwagi wysyłam bez formularza. Formularze konsultacyjne powinny być zgodne z wytycznymi WCAG 2.1 i możliwe do wypełnienia bez użycia myszy (podstawa prawna: ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych).	Uwaga o charakterze komentarza, bez propozycji zmian zapisów merytorycznych średniookresowej strategii rozwoju kraju.
5003	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[2/15] 2. Priorytet 1.1 Zwiększenie dostępności mieszkań – Wnoszę uzupełnienie priorytetu o kilka istotnych kwestii. Należy zaznaczyć, że nowe mieszkania będą dostępne dla osób z różnymi niepełnosprawnościami, nie tylko ruchową. Zostaną stworzone wytyczne dotyczące materiałów budowlanych do konstrukcji budynków wielorodzinnych. Mimo rozwoju nowych technologii, możliwości redukcji hałasu i wyciszenia mieszkań, nowe budynki mieszkalne są bardzo akustyczne. Instaluje się w nich głośną wentylację, a ściany są tak cienkie, że sąsiadów słychać dużo bardziej niż w starszych blokach. Negatywnie wpływa to na komfort życia i generuje konflikty. Skala problemu jest na tyle duża, iż wymaga ujęcia w strategii. Dodanie działań na rzecz ochrony właścicieli mieszkań; nowelizacja prawa, by chronić interesy właścicieli, którzy wynajmują mieszkanie, a lokator przestaje płacić. Obecnie bardzo trudno takiego lokatora usunąć i to właściciel go utrzymuje.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4122

500 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[3/15] 3. Priorytet 1.3 Odpowiedzialna polityka migracyjna – Wnoszę o dodanie wymogu znajomości języka polskiego dla pracowników mających bezpośredni kontakt z klientem, np. kierowcy autobusów, sprzedawcy, kelnerzy. Niemożność porozumienia się w języku polskim np. z kierowcą autobusu zmniejsza poczucie bezpieczeństwa pasażerów, szczególnie seniorów i z niepełnosprawnościami. Poza tym, tacy kierowcy zwykle nie sprzedają biletów ulgowych, lecz dają do zrozumienia, że nie wiedzą, o co chodzi. Pasażerowie uprawnieni do zniżek, którzy nie mogą kupić biletu w aplikacji, ponoszą więc znacznie wyższe koszty. Ponadto, w strategii należy ująć także kwestię korzystania przez migrantów z pomocy finansowej państwa, w tym zasiłków i świadczeń na dzieci. Konieczne jest uszczelnienie systemu i wdrożenie działań zapobiegających nadużyciom.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych. Kwestie poruszone w uwadze powinny zostać uregulowane w dokumentach niższego rzędu niż średniookresowa strategia rozwoju kraju.
500 5	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[4/15] 4. Priorytet 1.4 Rynek pracy włączający różne grupy społeczne - S.82 W II kwartale 2024 r. zaledwie niespełna 19% osób w wieku 16-89 lat posiadających orzeczenie o niepełnosprawności było aktywnych zawodowo – Dlaczego w odniesieniu do osób niepełnosprawnych aktywność zawodową zbadano dla innej grupy wiekowej niż dla pełnosprawnych i uwzględniono seniorów?	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4124
500 6	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[5/15] 5. Priorytet 1.5 Dobre zdrowie i aktywne starzenie się - Konieczne jest dodanie działań na rzecz zwiększenia dostępności służby zdrowia dla osób z niepełnosprawnościami (w strategii jest na ten temat tylko jedno zdanie), dostępność wyników wszystkich badań na internetowym koncie pacjenta, informacje o stanie zdrowia pacjenta dostępne dla każdej placówki, do której się uda, stworzenie zasad przepływu informacji na poziomie Unii Europejskiej: bazy lekarzy znających dany język, możliwość sprawdzenia, na co leczy się i jakie leki zażywa osoba, która wymaga pomocy medycznej podczas pobytu za granicą. Jest to istotne w przypadku wielu chorób, szczególnie psychicznych. Pacjent nie zawsze jest w stanie przekazać potrzebne informacje. Ograniczenie spożycia alkoholu i przeciwdziałanie paleniu papierosów – Do działań należy dodać zobligowanie policji i straży miejskiej do egzekwowania prawa. Mimo że spożywanie alkoholu i palenie w miejscach publicznych zgodnie z prawem powinno być karane mandatem, w wielu miejscowościach służby tego nie robią. Ignorują zgłoszenia np. o paleniu na przystanku, nie reagują również, gdy widzą palacza. Osoby zwracające uwagę palaczom są ignorowane, często spotykają się z agresją. Ponadto, sugeruję uzupełnienie strategii o zmiany legislacyjne, które ograniczą palenie i będą chroniły niepalących: likwidacja palarni w szpitalach psychiatrycznych (ten postulat Inicjatywa Nasz Rzecznik zawarła w „Manifeście zdrowia psychicznego”), odpłatność dla palaczy za niektóre świadczenia medyczne, całkowity zakaz palenia na plażach, w górach, parkach, budynkach wielorodzinnych (przestrzenie wspólne, balkony, mieszkania) i surowe kary za złamanie go. Obecnie osoba, którą latami truje sąsiad palący w lokalu znajdującym się nad lub pod jej mieszkaniem, nie może liczyć na wsparcie służb. Twierdzą, że palący sąsiad pali w swoim mieszkaniu, więc nie mogą nic zrobić. Taka osoba przez lata wbrew sobie jest biernym palaczem, co negatywnie wpływa na jej zdrowie i skracą życie.	W treści Strategii uwypuklono kwestię osób z niepełnosprawnościami. Kwestie dot. rozwoju aplikacji zdrowotnych i danych zdrowotnych są wzmiankowane w Strategii.
500 7	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[6/15] 6. Priorytet 1.5 Zdrowie lub 2.7 Dbanie o jakość życia należy uzupełnić o działania na rzecz zmniejszenia hałasu, ponieważ ma negatywny wpływ na zdrowie fizyczne, psychiczne i komfort życia. Koszty ponosi całe społeczeństwo, w tym dofinansowanie NFZ do aparatów słuchowych. Słuchanie głośnej muzyki przez kierowców stwarza ogromne niebezpieczeństwo. Kierowcy nie słyszą dźwięków z otoczenia, są zdekoncentrowani, nie uważają na pieszych. Są zagrożeniem również dla osób niewidomych, słabowidzących i seniorów, którzy często mają słabszy wzrok. Narażają ich na utratę zdrowia i życia. Dudniący pojazd zagłusza dźwięk świateł na przejściach dla pieszych. Nie słychać też, czy z tyłu jedzie jakiś pojazd. Obecnie ma to jeszcze większe znaczenie, ponieważ na ulicach jest coraz więcej cichych pojazdów elektrycznych. Przejście przez jezdnię, gdy w pobliżu dudni muzyka, jest więc bardzo niebezpieczne – można wejść pod kolejny nadjeżdżający samochód.	Powtórzenie z uwagą nr 4126.
500 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[7/15] Działania na rzecz zmniejszenia hałasu konieczne są w wielu obszarach, m.in.: mandaty za głośną muzykę w samochodach, słuchanie muzyki bez słuchawek w środkach transportu, na łonie natury i ogólnie w miejscach publicznych, zakaz zlotów motocykli w parkach, ograniczenia dotyczące czasu trwania i głośności imprez organizowanych na rynkach, stadionach itd., ograniczenia dotyczące używania kina domowego, innych podobnych sprzętów i klimatyzacji w blokach, konieczność wyłączania lub obudowania klimatyzatorów przez sklepy usytuowane	Powtórzenie z uwagą nr 4126.

					w pobliżu budynków mieszkalnych, wyłączenie muzyki w sklepach, ograniczenie sprzedaży alkoholu w godzinach nocnych, tworzenie cichych przestrzeni (restauracje, cichy wagon w każdym pociągu).	
5009	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[8/15] 7. Priorytet 2.1 Wysokie kompetencje obywateli – Proszę o uzupełnienie strategii o działania na rzecz szkół specjalnych. Ten priorytet skupia się głównie na edukacji, lecz nie ma w nim ani słowa na temat ośrodków szkolno-wychowawczych i szkół specjalnych. Są to ośrodki specjalistyczne, z wykwalifikowaną kadrą, która z dużym poświęceniem pracuje z uczniami ze szczególnymi potrzebami. Z potencjału tych placówek mogą korzystać także nauczyciele i rodzice uczniów ze szkół ogólnodostępnych. Placówek specjalistycznych nie wolno dyskredytować, jak ma to miejsce obecnie. Nie dla każdego dziecka szkoła ogólnodostępna lub integracyjna jest najlepszym rozwiązaniem.	Powtórzenie - uwaga 4127.
5010	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[9/15] 8. Priorytet 2.7 Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli - Kierunek 2 Wzmocnienie pozycji pracowników – Wnoszę o dodanie punktu: Stworzenie przepisów umożliwiających wliczanie staży zawodowych do stażu pracy. Mimo że stażysta zwykle wykonuje takie same lub bardzo podobne zadania jak etatowy pracownik, staże nie są wliczane do stażu pracy. Jest to bardzo niekorzystne szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami oraz innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Takie osoby mają w swojej karierze zawodowej nawet kilka staży. To dla nich jedyna możliwość na zdobycie doświadczenia.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4128
5011	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[10/15] 9. Uzupełnienie kierunku 3 Przeciwdziałanie wykluczeniu o asystencję osobistą, w tym umożliwienie korzystania z niej w ramach budżetu osobistego. Prace nad tym narzędziem były prowadzone w ramach projektu „Aktywni niepełnosprawni – narzędzia wsparcia samodzielności osób niepełnosprawnych”. Gdyby niepełnosprawny beneficjent mógł dysponować przyznanym mu budżetem, nie musiałby ograniczać się do zatrudnienia jednego asystenta. Mógłby korzystać z pomocy różnych osób, w zależności od potrzeb i zatrudnić do różnych spraw osoby posiadające odpowiednie kompetencje, np. z jedną robić zakupy i wychodzić na spacer, z inną załatwiać sprawy w banku, porządkować dokumenty, a jeszcze inną pomogłaby mu podczas wyjazdu. Rozliczenia z osobami świadczącymi pomoc mogłyby odbywać się na podstawie faktur oraz umów podpisywanych pomiędzy dwiema osobami fizycznymi. Nie jest to skomplikowane i nie wymaga od uczestnika prowadzenia działalności gospodarczej.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4129
5012	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[11/15] 10. W strategii pojawia się zwrot „zanieczyszczenie światłem”, lecz nie ma propozycji działań na rzecz rozwiązania tego problemu. Postuluję rozwinięcie tego zagadnienia, w tym dodanie kwestii uregulowania instalowania latarni. Obecnie nie ma wytycznych i zdarza się, że ludzie mają latarnię tuż pod oknem. Ma to negatywny wpływ na jakość snu, a w konsekwencji na jakość życia i stan zdrowia.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4130
5013	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[12/15] 11. Priorytet 3.3 Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy -Należy dodać tworzenie rejestrów osób potrzebujących wsparcia. Służby powinny wiedzieć, w którym mieszkaniu mieszka senior, osoba poruszająca się na wózku czy z inną niepełnosprawnością, która może potrzebować pomocy np. w trakcie ewakuacji.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 4131.
5014	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[13/15] 12. Priorytet 3.5 Skutecznie działająca administracja - S.228 Bariery dotyczące e-usług należy uzupełnić o ich niedostępność dla osób z niepełnosprawnościami, szczególnie dla użytkowników czytników ekranu. PUE ZUS, Empatia czy Krajowy Rejestr Karny są niedostępne dla osób niewidomych. Nie wszystkie funkcje są też dostępne w mObywatelu, na internetowym koncie pacjenta, duże trudności sprawia e-pit. Mimo że osoby niewidome składają żądania zapewnienia dostępności i skargi na jej brak, nic się nie zmienia. Strategia powinna więc zawierać także działania na rzecz zapewnienia pełnej dostępności e-usług.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4132.
5015	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[14/15] 13. S.232 Jest: Kwalifikowane podpisy elektroniczne będą dostępne w Portfelach za darmo do użytku nieprofesjonalnego. Powinno być: Kwalifikowane podpisy będą dostępne za darmo. – Nie sprecyzowano, czym jest użytek nieprofesjonalny, np. czy podpisanie umowy o pracę jest użytkowaniem profesjonalnym czy nie. Dla wielu osób, w tym z niepełnosprawnościami, podpis elektroniczny to jedyna forma podpisu.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4133.
5016	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA		[15/15] 14. S.235 Przy Rządowym Centrum Legislacji sugeruję dodanie utworzenia newslettera. Trudno na bieżąco śledzić, jakie akty prawne są konsultowane. Ten problem rozwiązałby newsletter. Zapisując się, użytkownik powinien móc zaznaczyć, jaka tematyka aktów prawnych go interesuje.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 4134.
5017	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[1/11] Projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku stanowi ważny krok w stronę długofalowego i zrównoważonego rozwoju kraju. To dokument, który pokazuje, że rząd dostrzega złożoność wyzwań stojących przed Polską i chce na nie odpowiadać w sposób systemowy. Wyróżnia go kompleksowość ujęcia – obejmuje zarówno kwestie gospodarcze, społeczne, środowiskowe, jak i instytucjonalne. Co równie istotne, rząd zdecydował się na szerokie konsultacje publiczne, traktując społeczeństwo obywatelskie jako istotnego uczestnika debaty o kierunkach rozwoju kraju. Już sam ten fakt zasługuje na uznanie, bo pokazuje, że wizja rozwoju Polski ma być nie tylko rządowa, ale wspólna.	Uwaga o charakterze komentarza.

5018	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[2/11] Strategia diagnozuje kluczowe zjawiska kształtujące przyszłość Polski – starzenie się społeczeństwa, zmiany klimatyczne, transformację energetyczną, wyzwania w obszarze bezpieczeństwa czy nierówności społeczne. Słusznie podkreśla też znaczenie edukacji, innowacyjności i kompetencji obywatelskich jako filarów konkurencyjności. Kierunek wyznaczony w dokumencie należy ocenić pozytywnie – to wizja nowoczesnego państwa, które chce być odporne, sprawne i solidarne. Jednocześnie jednak analiza projektu wskazuje, że by ta wizja mogła stać się rzeczywistością, potrzebne są bardziej konkretne narzędzia realizacyjne, rozbudowane wskaźniki oceny oraz wzmocnienie i silniejsze włączenie sektora obywatelskiego w proces wdrażania polityk publicznych.	Uwaga o charakterze komentarza.
5019	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA			Pusta uwaga.
5020	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[4/11] Największym potencjałem Strategii jest jej otwartość na współpracę między różnymi aktorami życia publicznego. Dokument wspomina o roli organizacji społecznych w realizacji niektórych priorytetów, szczególnie w obszarach edukacji, integracji cudzoziemców czy usług społecznych. To krok w dobrą stronę, ale wciąż niewystarczający. Trzeci sektor powinien być traktowany nie jako wykonawca zadań administracji, lecz równorzędny partner, współodpowiedzialny za budowanie spójności społecznej i lokalnej odporności. Włączenie organizacji społecznych w proces planowania, realizacji i monitorowania strategii nie tylko zwiększyłoby jej skuteczność, ale także wzmocniłoby zaufanie obywateli do państwa.	Uwaga w większości o charakterze komentarza. Przy opracowywaniu Rocznej Diagnozy Strategicznej przewidywana jest współpraca z ciałami doradczymi i eksperckimi.
5021	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[5/11] Warto zwrócić uwagę, że wiele wskaźników proponowanych w Strategii ma charakter opisowy i nie pozwala w pełni ocenić skali planowanych zmian. Dla wiarygodności i trwałości dokumentu kluczowe jest stworzenie bardziej precyzyjnego systemu mierników, który umożliwi śledzenie postępów w realizacji poszczególnych celów. Bez tego trudno będzie ocenić, czy zapowiadane działania przyniosą realną poprawę jakości życia obywateli, zwiększają równość szans czy wspierają zrównoważony rozwój.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
5022	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[6/11] W obszarze edukacji Strategia słusznie akcentuje potrzebę podnoszenia kompetencji obywateli, jednak pomija aspekt jakości kształcenia i dostosowania systemu edukacyjnego do wyzwań współczesnego rynku pracy. Młodzi ludzie, mimo dobrych wyników w badaniach międzynarodowych, coraz częściej podkreślają brak przygotowania do życia zawodowego i społecznego. Polska szkoła powinna kształtować kreatywność, zdolność współpracy, odporność psychiczną oraz umiejętność krytycznego korzystania z mediów – to kompetencje przyszłości, których rozwój wymaga współpracy z organizacjami społecznymi i środowiskami eksperckimi.	Kwestie te są uwzględnione w Priorytecie 2.1.
5023	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[7/11] Podobnie w zakresie polityki migracyjnej i integracyjnej dokument odnotowuje aktywność sektora pozarządowego, ale nie daje wyraźnych wskazań co do jego udziału w projektowaniu polityk. Włączenie organizacji społecznych w opracowywanie i wdrażanie lokalnych strategii integracyjnych mogłoby zapewnić lepsze dopasowanie działań do potrzeb zarówno migrantów, jak i społeczności przyjmujących. Brakuje także odniesienia do potrzeby stabilnego finansowania działań integracyjnych, które od kilku lat w dużej mierze opierają się na środkach zagranicznych.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
5024	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[8/11] W części dotyczącej jakości życia Strategia w sposób trafny identyfikuje potrzebę zwiększenia zlecania usług społecznych organizacjom społecznym, lecz wymaga to systemowej reformy zasad zlecania zadań publicznych poprzedzoną kompleksową ewaluacją dotychczas prowadzonych polityk. Obecny model, oparty na krótkoterminowych grantach i nadmiernej biurokracji, nie sprzyja długofalowemu rozwojowi usług społecznych ani budowaniu stabilnych partnerstw publiczno-społecznych. Warto również wzmocnić w dokumencie odniesienia do roli instytucji kultury, szczególnie bibliotek, które w mniejszych miejscowościach są często jedynymi przestrzeniami integracji społecznej i edukacji obywatelskiej.	Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego analizuje postulaty zgłaszane w tym obszarze przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jak również organy administracji

						publicznej zlecające realizację zadań publicznych, w szczególności jednostki samorządu terytorialnego. Na podstawie powyższych postulatów i propozycji Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego prowadzi prace koncepcyjne nad projektem nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, którego założeniem będzie kompleksowe uregulowanie kwestii związanych m.in. z modyfikacją zasad zlecania realizacji zadań publicznych, w szczególności uregulowania nowych trybów zlecania tych zadań. Kwestia innych postulowanych w ustawie zmian będzie przedmiotem planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
502 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[9/11] Na uznanie zasługuje uwzględnienie w Strategii problemu polaryzacji społecznej i dezinformacji. To ważny sygnał, że rząd dostrzega zagrożenia dla jakości debaty publicznej. Dla wzmocnienia odporności informacyjnej państwa potrzebne są jednak nie tylko działania edukacyjne, lecz także wsparcie dla niezależnych mediów lokalnych oraz rozwój mechanizmów zapobiegania dezinformacji, takich jak prebunking i fact-checking. Polska powinna w tym zakresie czerpać z doświadczeń innych państw europejskich.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
502 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[10/11] Wreszcie, warto podkreślić pozytywny kierunek w obszarze administracji publicznej – digitalizacja, otwartość procesu legislacyjnego i wzmocnienie służby cywilnej to działania, które mogą realnie zwiększyć sprawność państwa. Niezbędne jest jednak przywrócenie niezależności korpusu urzędniczego oraz zagwarantowanie przejrzystości procesów decyzyjnych, zwłaszcza w zakresie konsultacji publicznych. Tylko wówczas administracja będzie mogła pełnić funkcję efektywnego, neutralnego i zaufanego partnera obywateli.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
502 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja im. Stefana Batorego	UWAGA OGÓLNA		[11/11] Projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku należy ocenić pozytywnie – to dokument dojrzały, dobrze przemyślany i wyznaczający ambitne cele. Ale jeśli Strategia ma stać się rzeczywistym planem przemiany, potrzebuje większej odwagi, otwartości i partnerstwa. Rząd wykonał ważny krok, formułując spójną wizję rozwoju, lecz jej realizacja wymaga współpracy ze społeczeństwem obywatelskim, samorządami, światem nauki i sektorem prywatnym. Polska 2035 to nie tylko program administracyjny, ale projekt wspólnotowy – oparty na zaufaniu, dialogu i współodpowiedzialności. Aby ten cel osiągnąć, potrzeba nie tylko strategii, ale także codziennej praktyki współpracy i zrozumienia, że silne państwo to takie, które potrafi mądrze dzielić się odpowiedzialnością z organizacjami społecznymi	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
502 8	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	194 - 195	[1/2] W zakresie opisu wyzwania proponujemy jego przeformułowanie w sposób, który będzie podkreślał znaczenie Polaków pracujących na wszystkich szczeblach zatrudnienia w instytucjach międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji Unii Europejskiej. Obecny projekt Strategii skupia się w tym zakresie wyłącznie na stanowiskach kierowniczych wysokiego i średniego szczebla. O ile stanowiska te są niezwykle ważne, to praktyka funkcjonowania instytucji UE wskazuje, że istotny wpływ na tworzenie i implementowanie polityk mają również osoby piastujące niższe stanowiska kierownicze (np. head of unit, head of sector), a także specjaliści pracujący w konkretnych wydziałach (policy officers i równoważne stanowiska). Możliwie szeroka reprezentacja obywateli RP w instytucjach międzynarodowych, szczególnie UE, zwiększa legitymację tych instytucji w oczach społeczeństwa. Co więcej, biorąc pod uwagę wewnętrzne procedury rekrutacyjne oparte o doświadczenie, kompetencje i inne kwestie merytoryczne, to właśnie pracownicy niższych szczebli stanowią zasób potencjalnych kandydatów na wyższe stanowiska. Zatem im większy generalny wskaźnik zatrudnienia Polaków w instytucjach międzynarodowych, tym większe szanse kandydatów z Polski na powołanie na stanowiska kierownicze.	Uwaga częściowo uwzględniona - zostanie doprecyzowany zapis w części opisującej kluczowe wyzwania.

5029	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	194 - 195	[2/2] Niezbędne jest również zadbanie o odpowiednią promocję wśród Polek i Polaków wiedzy na temat procesów rekrutacyjnych do instytucji Unii Europejskiej. Dotyczy to w szczególności informacji o rodzajach kontraktów, na których zatrudniani są pracownicy Komisji Europejskiej, a także o etapach i typach egzaminów rekrutacyjnych – zasadne byłoby, aby instytucje rządowe rozwijały system wsparcia dla kandydatów przygotowujących się do egzaminów organizowanych przez EPSO, obejmujący zarówno szkolenia, jak i doradztwo w zakresie poszczególnych etapów rekrutacji. W przypadku osób rozpoczynających karierę zawodową szczególnie istotne jest upowszechnienie wiedzy o możliwościach ubiegania się o staże w instytucjach unijnych, w tym o programie Blue Book w Komisji Europejskiej. Z dostępnych danych wynika, że liczba osób z Polski aplikujących i ostatecznie przyjmowanych na te staże stopniowo rośnie, jednak wciąż pozostaje nieproporcjonalnie niższa w porównaniu z innymi państwami członkowskimi. Tymczasem udział w takich stażach stanowi często pierwszy, kluczowy krok do budowania kariery w strukturach unijnych i zwiększania obecności Polek i Polaków na wyższych stanowiskach w instytucjach europejskich.	Uwaga częściowo uwzględniona w zakresie odniesienia do bardziej aktywnej promocji.
5030	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	194-195, 197 Tabela 5. Zatrudnienie Polaków w wybranych organizacjach i instytucjach międzynarodowych; Cele do osiągnięcia	W zakresie obecnych statystyk zatrudnienia w instytucjach unijnych oraz wskaźnika realizacji Priorytetu – zamiast do ESDZ – proponujemy odniesienie się do przykładu Komisji Europejskiej ("KE") jako największej z instytucji unijnych, która posiada szerokie uprawnienia w zakresie tworzenia polityk i legislacji na poziomie UE. KE w ramach swej podstawowej struktury zatrudnia obecnie (dane z 2025 r.) 30 873 osoby, z czego 1621 pochodzi z Polski. Polacy stanowią zatem 5.3% ogółu zatrudnionych, podczas gdy nasz potencjał demograficzny w UE wymaga by było nas co najmniej 8.2%. Oznacza to, że tylko w samej KE zatrudnienie winno znaleźć około tysiąc obywateli RP więcej, niż obecnie. Oceniamy, że osiągnięcie takiego celu w perspektywie 10 lat jest wykonalne, jeśli zostaną wdrożone i zintensyfikowane działania, które wskazujemy poniżej.	Wskaźnik dotyczący ESDZ znajduje się na analogicznym poziomie jak KE, jednoznacznie ilustrując niedoreprezentowanie polskich obywateli w instytucji reprezentującej UE międzynarodowo.
5031	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	195	W zakresie kierunku działania B: Zwiększenie liczby Polaków na wpływowych stanowiskach w UE, NATO i innych organizacjach międzynarodowych, postulujemy jego przeformułowanie na "Zwiększenie liczby Polaków zatrudnionych w UE, NATO i innych organizacjach międzynarodowych, w tym na wpływowych stanowiskach". Tak sformułowany kierunek będzie odpowiadał generalnemu celowi zwiększenia reprezentacji Polaków w instytucjach międzynarodowych, nie odrzucając istotnej kwestii piastowania przez obywateli RP stanowisk kierowniczych. W związku z tym proponujemy również rozszerzenie katalogu proponowanych działań mających na celu zwiększenie reprezentacji Polaków na stanowiskach w UE, NATO i innych organizacjach międzynarodowych. Negocjacje i lobbowanie dotyczące powołań Polaków na stanowiska kierownicze mają duże znaczenie. Niemniej, będzie to niewystarczające dla generalnego zwiększenia reprezentacji Polaków w tych instytucjach, szczególnie Unii Europejskiej. Konieczne są również takie działania jak, między innymi, (i) intensyfikacja promocji zatrudnienia w organizacjach międzynarodowych, szczególnie wśród studentów oraz młodych profesjonalistów; (ii) wspieranie kandydatów biorących udział w procedurach rekrutacyjnych (szkolenia, mentoring, kontakty z obecnie zatrudnionymi); (iii) częstsze delegowanie pracowników z administracji krajowej do unijnej; czy też (iv) działania mające na celu organizację przez wybrane instytucje procedur rekrutacyjnych dedykowanych Polakom jako niedoreprezentowanej narodowości.	Postulat częściowo uwzględniony, m.in. w zakresie przeformułowania oraz odniesienia do promocji.
5032	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	196	W zakresie kierunku działania C: Pogłębienie współpracy z pracownikami organizacji międzynarodowych (w tym instytucji UE i NATO), proponujemy odniesienie się również do współpracy z organizacjami zrzeszającymi Polaków pracujących w instytucjach międzynarodowych.	Uwaga zostanie uwzględniona.
5033	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polish European Professionals Network	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	197	W zakresie kierunku działania F: Rozwój dyplomacji obywatelskiej i roli polskich organizacji pozarządowych na arenie międzynarodowej proponujemy dodanie również działań polegających na finansowym wsparciu polskich organizacji obywatelskich działających na arenie międzynarodowej, w tym tzw. organizacji polonijnych. Warto w tym kontekście rozważyć uruchomienie dedykowanego konkursu grantowego, realizowanego przez profesjonalną agencję rządową, taką jak Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Dotychczasowe wsparcie dla organizacji polonijnych było niestety rozproszone pomiędzy różne instytucje, co wskazuje na potrzebę jego lepszej koordynacji i uporządkowania.	Dokument w aktualnym kształcie wskazuje, że utworzone zostaną narzędzia wsparcia i koordynacji współpracy na rzecz udziału strony obywatelskiej w aktywnościach międzynarodowych.
5034	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	Strategia zakłada zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego. Naszym zdaniem jest to słuszny kierunek, ale sam rejestr to zbyt mało. Poza rejestrem należy wprowadzić zgodę wspólnoty mieszkaniowej na prowadzenie takiej działalności, obiekt powinien spełniać odpowiednie wymogi przeciwpożarowe (analogicznie do hoteli), a rada gminy powinna mieć możliwość zakazania tego typu działalności na obszarze całej gminy bądź jej części. Wymieniony w strategii rejestr powinien również być powiązany z innymi bazami danych na temat	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.

					nieruchomości, takimi jak Centralna Ewidencja Emisyjności Budynków bądź Rejestrem Cen Nieruchomości, aby wszystkie informacje o nieruchomości były w jednym miejscu.	
503 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Strategia zakłada wsparcie nabywców mieszkań. Zdecydowanie zgadzamy się z rozwiązaniami mających chronić nabywców czy zwiększenia transparentności poprzez udostępnianie cen ofertowych, natomiast stanowczo sprzeciwiamy się wsparciu kredytobiorców poprzez dopłaty do kredytów jak miało to miejsce na przykładzie programu Bezpieczny Kredyt 2%.	Dziękujemy za komentarz, przyjęliśmy do wiadomości. Strategia nie zakłada realizacji programów dofinansowywania do kredytów hipotecznych.
503 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Strategia zakłada upowszechnienie wiedzy o alternatywnych formuł dochodzenia do własności, takich jak kooperatywy mieszkaniowe. Jest to słuszny kierunek, ale samo upowszechnienie wiedzy to zbyt mało. Należy też wspierać organizacyjnie ich zakładanie.	Dziękujemy za komentarz, przyjęliśmy do wiadomości.
503 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Strategia zakłada wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych. Jest to słuszny kierunek, ale należy planowane działania rozszerzyć również o wsparcie przy termomodernizacji takich budynków, a przy większych remontach każdorazowo analizować możliwości nadbudowy takich budynków. Analogicznie należy postępować przy wsparciu tzw. Więźniów czwartego piętra.	Zgodnie z koncepcją przyjętą przez koordynatora strategii zagadnienie termomodernizacji budynków mieszkalnych wielorodzinnych zostało objęte priorytetem 2.6. Wspierane są zarówno działania remontowe, termomodernizacyjne, jak i np. nadbudowa budynków.
503 8	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Wyznaczony cel, aby ponad 10% nowobudowanych mieszkań było komunalnych i społecznych czynszowych jest ambitny na rok 2030 (cel pośredni), ale utrzymywanie tej wartości również na kolejne lata jest zbyt mało ambitne. Naszym zdaniem cel na rok 2035 powinien wynosić co najmniej 20%. Co więcej, „Tworzenie zasobu społecznego budownictwa czynszowego” to krok w dobrą stronę, ale samo budowanie mieszkań nie wystarczy. Strategia nie mówi nic o strukturze mieszkań i osiedli, a to kluczowy element dla decyzji o posiadaniu dzieci. Rodzice potrzebują mieszkań: • które można adaptować (np. wydzielić pokój dla dziecka, połączyć dwa mieszkania), • z dostępem do usług, zieleni i przedszkola w promieniu kilku minut pieszo • o metrażu średnim, nie mikro, • z przestrzenią wspólną (suszarnią, świetlicą, dziedzińcem), • w osiedlach zaprojektowanych dla codziennych ścieżek opiekuńczych (dom–żłobek–sklep–park–kolej). Bez takiego myślenia budownictwo społeczne stanie się „mieszkaniowym minimum”, a nie narzędziem prorodzinnym.	Wybrany w projekcie Strategii wskaźnik uwzględnia możliwości budżetowe państwa w zakresie wsparcia społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego. Propozycja dotycząca określenia struktury mieszkań i osiedli jest zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
503 9	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Strategia zakłada rozwój zasobu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe studentów i doktorantów. Jest to jak najbardziej kierunek słuszny, natomiast strategia nie ma wskaźnika monitorującego w tym zakresie. Naszym zdaniem liczbę studentów, którzy mogą liczyć na miejsce w akademiku z obecnego poziomu około 11% należy w perspektywie roku 2035 zwiększyć do co najmniej 30% studentów, a w nowobudowanych akademikach studenci powinni móc liczyć na jednoosobowy pokój, w celu poprawy ich komfortu w stosunku do obecnego zasobu.	Wybrane w projekcie Strategii wskaźniki odzwierciedlają ogólny, horyzontalny charakter dokumentu. Pozostałe propozycje są również zbyt szczegółowe w relacji do charakteru dokumentu.
504 0	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118, 131	Strategia rozpoznaje wysoką wypadkowość transportu drogowego i nawet wyznacza cel w tym zakresie, ale kierunki działań są zbyt słabo opisane. Po pierwsze, należy przebudowywać obecną niebezpieczną infrastrukturę drogową. Należy przeprowadzić audyt najbardziej wypadkowych miejsc i dróg w Polsce, a przejścia dla pieszych przy drogach krajowych i wojewódzkich, a w dalszej kolejności również drogach powiatowych i gminnych objąć audytem pod kątem bezpieczeństwa przejść dla pieszych, analogicznie do audytu przejść przeprowadzonego przez warszawski Zarząd Dróg Miejskich. Po drugie, należy uruchomić fundusz celowy na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego. Wszystkie przejścia dla pieszych przez wielopasmowe drogi powinny zostać przebudowane do 2030 i wyposażone w sygnalizację świetlną bądź inne rozwiązania poprawiające bezpieczeństwo. Po trzecie, oprócz zapobiegania istotne jest też karanie. Należy zwiększyć liczbę fotoradarów na polskich drogach oraz liczbę odcinkowych pomiarów prędkości oraz ściągalność mandatów z nich, i dać uprawnienia gminom do instalowania tych urządzeń. Należy rokrocznie waloryzować stawki mandatów i zwaloryzować niezmieniane od wielu lat mandaty za nieprawidłowe parkowanie.	Uwaga odrzucona

504 1	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	33	Strategia trafnie diagnozuje, że „integracja społeczna i poczucie wspólnoty są w Polsce umiarkowane”, oraz że „może dojść do wzrostu dystansu międzypokoleniowego”. Jednak nie przekłada tego na działania, szczególnie w wymiarze przestrzeni i demografii. Tymczasem przestrzeń może być narzędziem integracji międzypokoleniowej – poprzez: • łączenie przedszkoli z klubami seniora, • wspólne dziedzińce i ogrody społeczne, • sąsiedzkie przestrzenie opieki i zabawy, • szkoły otwarte popołudniami jako centra lokalne. W wielu krajach UE takie rozwiązania są standardem. W Polsce natomiast wciąż brakuje narzędzi łączenia polityki edukacyjnej, senioralnej i przestrzennej w jeden system „opieki społecznej przez przestrzeń”.	Uwaga nieuwzględniona. Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację, z uwzględnieniem działań wewnątrzpokoleniowych oraz międzypokoleniowych.
504 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	UWAGA OGÓLNA		Cel demograficzny w „Strategii 2035” ma charakter opisowy i reaktywny, a nie strategiczny i misyjny. Dokument diagnozuje niską dzietność, ale nie projektuje głębokiej zmiany systemowej. W podejściu mission-oriented innovation (Dan Hill, Mazzucato) polityka publiczna powinna wyznaczać wspólną misję — np. uczynienie Polski krajem, w którym rodzicielstwo jest społecznie i przestrzennie wspierane — i wokół tej misji organizować różnicowane sektory: transport, edukację, urbanistykę, mieszkalnictwo i kulturę. Strategia deklaruje „synergię między elementami nowej równowagi”, ale w praktyce opisuje sektory w izolacji. Synergia powinna oznaczać, że np. Usługi publiczne, mieszkania, transport publiczny są projektowane z myślą o rodzicach, z miejscem na wózek, windami, bezpiecznymi dojazdami do przystanków, a nie tylko jako narzędzie mobilności ekonomicznej. Brak tej logiki powoduje, że polityka demograficzna staje się wąską polityką opieki, a nie społeczną misją publiczną.	W priorytecie 1.2. przewidziane są działania ukierunkowane na tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu. Jednocześnie będzie to realizowane przez działania z innych priorytetów (m.in. 1.1 - mieszkania, 2.2 - transport itd.).
504 3	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	UWAGA OGÓLNA		Strategia nie przewiduje pilotaży, testowania i ewaluacji działań. W duchu mission-oriented innovation każdy nowy program (np. mieszkaniowy, opiekuńczy, przestrzenny) powinien być realizowany jako projekt badawczo-rozwojowy w sektorze publicznym — z ewaluacją, iteracją i wymianą wiedzy między samorządami. Komentarz „Niewielka jest obecność Polski w działalności badawczej i rozwojowej” dotyczy nie tylko przemysłu, ale całego sektora publicznego. Polska potrzebuje innowacji instytucjonalnych – laboratoria miejskie, które projektują i testują nowe rozwiązania: adaptowalne osiedla, usługi opiekuńcze łączące pokolenia, zintegrowane przestrzenie edukacji i rekreacji. Bez tego Strategia pozostaje dokumentem wdrożeniowym a nie elastyczną bazą na której można budować w oparciu o nową wiedzę.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
504 4	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	UWAGA OGÓLNA		Strategia traktuje przestrzeń wyłącznie jako tło, nie jako narzędzie polityki. Badacze przestrzeni publicznej tacy jak Tim Gill czy Jan Gehl podkreślają, że układ przestrzeni miejskiej, jakość mieszkań i infrastruktury opiekuńczej są jednym z kluczowych czynników decyzji o posiadaniu dzieci. W Polsce rodzicielstwo w mieście jest często doświadczaniem utrudnienia – brak windy, wąskie chodniki, hałas, zanieczyszczenie, mikroapartamenty, zbyt duże przedszkolne grupy. Strategia nie adresuje tego problemu, mimo że demografia to nie tylko zasiłki, ale codzienność: mobilność, sąsiedztwo, relacje i przestrzeń.	Uwaga w formie komentarza. Kwestie dostępności przestrzeni publicznej zostały podjęte w priorytecie 2.7.
504 5	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	UWAGA OGÓLNA		Nie ma żadnych odniesień do planowania usług publicznych z myślą o dzieciach i rodzicach. W Polsce nie współtworzy się z dziećmi a to ważny punkt odniesienia w polityce prorodzinnej. Rotterdam, jako przykład dobrych praktyk, pokazuje odwrotne podejście: każda inwestycja miejska oceniana jest z punktu widzenia dziecka, opiekuna i codziennej ścieżki opiekuńczej. W Polsce natomiast transport, budownictwo i edukacja funkcjonują w osobnych silosach i nie są konsultowane z dziećmi.	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii.

504 6	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	UWAGA OGÓLNA		Strategia zauważa, że „na indywidualne decyzje o posiadaniu dzieci mogą wpływać narracje dotyczące rodzicielstwa”, ale ogranicza to do sfery komunikacji społecznej. Tymczasem narracje są osadzone w przestrzeni – sposób, w jaki projektujemy miasta, mówi ludziom, kto jest w nich mile widziany. Jeśli rodzice z wózkami są postrzegani jako „zawalidrogi”, to dlatego, że infrastruktura nie została dla nich zaprojektowana. Potrzebne jest gender mainstreaming w planowaniu miast – uwzględnienie codziennych doświadczeń kobiet i opiekunów w projektach transportu, zieleni, usług, osiedli i placówek edukacyjnych. Przestrzeń może afirmować rodzicielstwo – poprzez ławki, przewijaki, place zabaw zintegrowane z przestrzenią dorosłych, miejsca odpoczynku w przestrzeni publicznej.	Uwaga odrzucona. Poruszane kwestie realizuje dokument pn: Krajowa Polityka Miejska.
504 7	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	113 i 131	Projektowany dokument zakłada zmianę we właściwym kierunku (zwiększenie popularności transportu publicznego kosztem indywidualnego). Kluczowe jest jednak zdiagnozowanie obecnego stanu przez wskazanie aktualnego modal-split w przewozach pasażerskich oraz docelowego - do osiągnięcia po wdrożeniu zaproponowanych działań (do umieszczenia na str. 131).	Uwaga odrzucona
504 8	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Miasto Jest Nasze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	113	Projektowany dokument pomija całkowicie problem skomplikowanego i zróżnicowanego dla pociągów i autobusów zakresu ulg ustawowych. Prowadzi to do dyskryminacji uprawnionych pasażerów autobusów oraz znacząco utrudnia działania na rzecz integracji taryfowej pomiędzy tym systemem przewozów kolejowych i autobusowych. Strategia powinna uwzględniać działania w zakresie ujednolicenia i uproszczenia katalogu ulg.	Kwestia ulg ustawowych jest przedmiotem prac. Ponadto zagadnienia tak szczegółowe będą zawarte w dokumentach programowych.
504 9	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	8, 66, 68, 70	Pojęcie „przestrzeni publicznej” jest używane w strategii w różnych znaczeniach. Tam, gdzie jest mowa o urbanistyce (11 razy) to znacznie jest takie samo jak w Krajowej Polityce Miejskiej 2030. Natomiast tam, gdzie jest mowa o kształtowaniu pozytywnego wizerunku rodzicielstwa chodzi raczej o „dyskurs społeczny” a nie o „przestrzeń publiczną” (5 razy). Sformułowanie „kształtowaniu pozytywnego wizerunku rodzicielstwa w przestrzeni publicznej” brzmi jakby rząd zamierzał reklamować macierzyństwo na billboardach podobnie jak to miał miejsce kilka lat temu. Dlatego proponuję zamianę słów „przestrzeni publicznej” na „dyskurs społeczny” na str. 8, 66, 68, 70	Uwaga uwzględniona - w wymienionych miejscach zmieniono "przestrzeń publiczną" na "dyskurs społeczny".
505 0	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66-71	Wyzwania dzieciństwa i rodzicielstwa są ujęte fragmentarycznie – dotyczą opieki nad dziećmi do lat 3, a następnie nastolatków i dorosłych. Nie zaproponowano nic dla dzieci w wieku od 3 do około 10 lat. Zagadnienia edukacji ograniczają się do ogólnych zapisów. W zakresie nabywania kompetencji społecznych, a jednocześnie promowania aktywności fizycznej i zdobywania kluczowych umiejętności warto zwrócić uwagę na harcerstwo oraz przygodowe place zabaw. W całej Europie funkcjonuje 1000 przygodowych placów zabaw, a w Polsce tylko jeden „rezerwat dzikich dzieci” w Lublinie. Proponuję uzupełnienie działań na str. 70 o promowanie i zwiększenie nakładów na harcerstwo oraz przygodowe place zabaw.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
505 1	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91, 98	Zapisy o wspieraniu aktywności fizycznej uczniów aktualnie brzmią ironicznie, szczególnie „Promowane będą aktywne dojazdy [do szkoły]”. Obecnie parlament zajmuje się wprowadzaniem do prawa o ruchu drogowym obowiązku noszenia kasków dla dzieci do lat 16. Z doświadczeń innych krajów, które wprowadziły taki obowiązek wiadomo, że odsetek dzieci jeżdżących na rowerach spadł (o 20% w Szwecji, o 36% w Australii). Dlatego wnoszę o dopisanie na str. 91 słów „zniesiony zostanie obowiązek jazdy w kaskach na rowerach przez dzieci” oraz na str. 98 dodanie wskaźnika „odsetek dzieci dojeżdżających do szkoły podstawowej na rowerze”.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia Strategii.
505 2	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	122	Fragment „Wzmocnione inwestycje będą też prowadzone na drogach samorządowych, które są finansowane w dużej mierze z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (RFRD). Zadania z RFRD będą realizowane do 2030 r., a przewidziane środki to ponad 30 mld zł. Działania będą kontynuowane również po 2030 r. Podjęte zostaną prace mające na celu identyfikację dodatkowych źródeł finansowania dróg lokalnych, w tym szczególnie powiatowych.” Jest sprzeczny z wieloma innymi częściami strategii. Dalsza rozbudowa dróg lokalnych będzie wzmocniać chaotyczną suburbanizację i otyłość społeczeństwa. Budowa dróg lokalnych nie jest też wymieniona jako zadanie w zał. 1, a ma być na nie przeznaczone zapewne znacznie więcej pieniędzy niż na wiele zadań zapisanych w planie działań. Dlatego wnoszę o usunięcie wskazanego fragmentu tekstu.	Uwaga odrzucona
505 3	Organizacja	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Priorytet 2.2: Rozwój	131	Jak zapisano na str. 122 „Należy szczególną uwagę zwrócić na utrzymanie infrastruktury drogowej, bowiem nakłady na ten cel będą systematycznie rosły. [...] Wydatki na ww. działania inwestycyjne finansowane pochodzą z ogromnej	Uwaga odrzucona

	pozarządowa		mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		mierze z Krajowego Funduszu Drogowego.” Obecnie KFD ma około 70 mld zł długu, który nie jest wliczany do budżetu państwa. W celu właściwego monitorowania wydatków na drogi wnoszę o dodanie na str. 131 wskaźnika „Wielkość długu Krajowego Funduszu drogowego”.	
5054	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266-269	Zgodnie z art. 12a ust. 1 pkt 7 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. powinna zawierać „oczekiwane rezultaty planowanych interwencji, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia”. Tymczasem w dokumencie nie ma żadnych wskaźników w wymiarze przestrzennym. Proponuję dodanie następujących wskaźników: 1. Struktura użytkowania gruntów (źródło danych: Corine Land Cover, które będzie teraz wykonywane co 2 lata) 2. Liczba województw, który wdrażają ustalenia i rekomendacje krajowe (źródło danych: monitoring własny wdrażania ustaleń i rekomendacji przez urzędy marszałkowskie) 3. Liczba formalnie powołanych MOF posiadających dokumenty strategiczne i planistyczne (źródło danych: monitoring własny) 4. Odsetek gmin posiadających plany ogólne (źródło danych: GUS z zestawu danych PZP-1) 5. Liczba inwestycji poprawiających strukturę urbanistyczną dofinansowanych ze środków krajowych (źródło danych: monitoring własny)	Uwaga uwzględniona, ale jej uwzględnienie wymaga dalszych analiz Do analiz pozostaje szczegółowy zestaw wskaźników w wymiarze przestrzennym.
5055	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265	Jest „określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych szlaków rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym”, powinno być „określenie przebiegu docelowej sieci turystycznych tras rowerowych o znaczeniu krajowym i regionalnym”. Zgodnie z przyjmowanym od kilku lat w Polsce systemem krajowej i regionalnej sieci rowerowej mowa jest o trasach a nie o szlakach.	Uwaga uwzględniona
5056	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	całość	Proponuję zmianę nazwy kolumny „źródło finansowania” na „źródło i wielkość finansowania” oraz podanie dla każdego działania wielkości środków finansowych w podziale na kolejne 4 lata. Ma to na celu zwiększenie przejrzystości działania władz publicznych.	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych. Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
5057	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Zielone Mazowsze	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	całość	Opis proponowanych działań w poszczególnych miastach ma niewiele wspólnego z treścią strategii. W wielu miejscach pojawiają się zapisy o budowie centrów targowych, hal sportowych itp. Nie ma za to żadnych zapisów o wdrażaniu wielu działań zapisanych w celu 1 strategii oraz w załączniku 1. Dlatego cały załącznik 4 należy napisać od nowa na bazie potrzeb zidentyfikowanych jako niedobory w realizacji celów i zadań strategii.	Uwaga o charakterze komentarza
5058	Samorząd	Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	[1/5] Włączenie Miasta Wodzisław Śląski do policentrycznej sieci miast kluczowych w kategorii Lokalnego Ośrodka Rozwoju/Ośrodka Subregionalnego jako drugiego (obok Raciborza) kluczowego bieguna wzrostu w Subregionie Zachodnim, co jest niezbędne dla zapewnienia rzeczywistej policentryczności i wykorzystania w pełni potencjału obszaru przygranicznego. Miasto Wodzisław Śląski, zalicza się do rdzenia Aglomeracji Rybnickiej, pełni funkcje aglomeracyjne oraz ponadlokalne (ośrodek powiatowy dla ok. 150 tys. mieszkańców), które kwalifikują je do wyodrębnienia jako samodzielny ośrodek wzrostu w SRP 2035. Argumentacja jest oparta na analizie czterech podstawowych czynników warunkujących rozwój miast jako węzłów policentrycznego charakteru kraju. 1. Potencjał Gospodarczy i Procesy Transformacyjne Wodzisław Śląski wykazuje silną dynamikę gospodarczą, opartą na dywersyfikacji i transformacji struktury	Zgodnie z obowiązującą Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego do roku 2030 miasto Wodzisław Śląski wraz z jednostkami: Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Żory, Radlin i Rydułtowy tworzy policentryczny obszar Aglomeracji Rybnickiej, organizującej rozwój dla subregionu zachodniego i pełniącej funkcje wyższego rzędu w strukturze osadniczej regionu. Zgodnie z przyjętą metodologią co do zasady zaliczenie Wodzisławia Śląskiego do obszaru

					ekonomicznej, którego wyznacznikami są m.in.: Wzrost przedsiębiorczości. Miasto jest lokalizacją dla dużych podmiotów gospodarczych, takich jak firma EKO-OKNA S.A. (światowy lider w produkcji stolarki budowlanej) zatrudniająca ok. 15 tys osób w tym 1,5 tys w Wodzisławiu Śl., Śląska Fabryka Okien KNS oraz Inpost, co potwierdza zdolność do kreowania nowoczesnych miejsc pracy i udziału w eksporcie. Na terenie Miasta, według danych z 2024 r., odnotowano 13 407 osób pracujących według siedziby pracy głównej, co czyni je ważnym lokalnym biegunem zatrudnienia. Prognozowany wzrost dochodów z udziału w podatku CIT dla Miasta Wodzisław Śląski na rok 2026 r. względem 2025 r. osiąga wskaźnik +101,05%.	Aglomeracji Rybnickiej – ośrodka wyższego rzędu wyklucza możliwość pełnienia funkcji lokalnego ośrodka rozwoju – ośrodka niższego rzędu.
5059	Samorząd	Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[2/5] Wzrost wskaźnika CIT jest bezpośrednim dowodem na skuteczną aktywizację inwestycyjną oraz wzrost dochodów przedsiębiorstw zlokalizowanych w funkcjonalnym obszarze Miasta. Trend ten pociąga zmiany w obszarze funkcjonalnym, co uwidacznia prognozowana zmiana kwot należnych z tytułu udziału w podatku CIT dla powiatu wodzisławskiego na rok 2026 r. w stosunku do roku 2025, która wynosi +45,07%. Miasto Wodzisław Śląski wykazuje unikalne doświadczenie w zakresie procesów transformacji energetycznej i strukturalnej regionalnej gospodarki. Restrukturyzacja lokalnej bazy ekonomicznej została zapoczątkowana likwidacją kluczowego zakładu górniczego – KWK „1 Maja” – na początku XXI wieku (ostatnie wydobywanie w 2001 r.) Wtedy już rozpoczął się proces głębokiej restrukturyzacji, wyprzedzając znacząco mechanizmy i instrumenty wsparcia dla transformacji, takie jak Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST), a także większość ośrodków Subregionu w zakresie dekarbonizacji, uzyskując unikalne doświadczenia w zakresie reorientacji gospodarki. Miasto Wodzisław Śląski z sukcesem również zrealizowało rekonwersję terenów przemysłowych w zróżnicowane strefy aktywności gospodarczej, co jest dowodem na jego trwałą zdolność do adaptacji i tworzenia nowoczesnych miejsc pracy.	Por. uwaga 5058
5060	Samorząd	Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[3/5] 2. Zasoby Ludzkie i Rynek Pracy Wodzisław Śląski nie tylko koncentruje większość siły roboczej, ale także efektywnie zarządza swoim rynkiem pracy, uzyskując wyniki lepsze niż porównywalne ośrodki. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2024 r. wyniósł 2,5% dla Wodzisławia Śląskiego. Wskaźnik ten jest niższy niż np. w Raciborzu (2,7%), co świadczy o wysokiej zdolności absorpcji siły roboczej i stabilności rynku pracy. Miasto zaspokaja potrzeby rynku pracy dla całego powiatu (populacja ok. 149 463 osoby w 2024 r.), będąc formalnie i funkcjonalnie ośrodkiem o znaczeniu ponadlokalnym, subregionalnym. Koncentracja głównego ośrodka edukacji ponadpodstawowej w powiecie (licea, technika, szkoły branżowe) gwarantuje stały dopływ wykwalifikowanej siły roboczej, realizując cele Strategii Rozwoju Miasta dotyczące Innowacji społecznych i gospodarczych.	Por. uwaga 5058
5061	Samorząd	Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[4/5] 3. Dostępność Komunikacyjna i Położenie Geograficzne Wodzisław Śląski pełni funkcję jednego z kluczowych węzłów transportowych w Subregionie Zachodnim, niezbędnego do spójności terytorialnej w obszarze przygranicznym. Położenie w bezpośrednim sąsiedztwie granicy z Republiką Czeską i na osi Katowice-Ostrawa wymaga zintensyfikowanego wsparcia infrastrukturalnego i komunikacyjnego. Miasto znajduje się w rdzeniu Aglomeracji Rybnickiej, a kluczowe inwestycje drogowe w regionie (Droga Główna Południowa, Droga Regionalna Racibórz – Pszczyzna) mają za zadanie lepiej zintegrować i skomunikować Wodzisław Śląski z Raciborzem i węzłami autostradowymi. Uznanie Miasta za ośrodek kluczowy jest logicznym dopełnieniem tej sieci połączeń. Ponadto Miasto Wodzisław Śląski pełni rolę centralnego węzła przesiadkowego dla powiatu wodzisławskiego, zwiększając spójność terytorialną tego obszaru funkcjonalnego. Od 2026 roku będzie też funkcjonować wspólna, zintegrowana dla miasta i powiatu komunikacja publiczna.	Por. uwaga 5058
5062	Samorząd	Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		[5/5] 4. Wzmocnienie Usług Publicznych i Spójności Terytorialnej Jako miasto powiatowe, Wodzisław Śląski pełni funkcje centrum administracyjnego i usługowego wyższego rzędu. Miasto jest siedzibą władz powiatowych i jedynym w powiecie ośrodkiem z powiatowym szpitalem publicznym, zapewniającym specjalistyczną opiekę zdrowotną. Wodzisław Śląski od stuleci pełnił funkcję duchowego i administracyjnego centrum powiatu, był ośrodkiem władzy lokalnej i w dużym stopniu wyznaczał rozwój otaczających go gmin i miejscowości, a także stanowi istotne i stale rozwijające się centrum historyczne zabytkową starówką. Miasto pełni rolę centrum kulturalno-rekreacyjnego powiatu – aktywnie działa Wodzisławskie Centrum Kultury, które organizuje liczne wydarzenia artystyczne i edukacyjne, a także funkcjonuje rozbudowany kompleks rekreacyjny Rodzinny Park Rozrywki Trzy Wzgórza oferujący atrakcje dla całych rodzin.	Por. uwaga 5058

					Wyodrębnienie Miasta jako Lokalnego Ośrodka Rozwoju zapewni mechanizmy wsparcia na rzecz poprawy jakości i zakresu usług publicznych dla całego obszaru funkcjonalnego (powiat wodzisławski), zgodnie z celem Strategii dotyczącym budowania odporności i sprawności państwa. Cechy funkcjonalne, gospodarcze i demograficzne Wodzisławia Śląskiego (szczególnie jego dominacja w zatrudnieniu i przedsiębiorczości w powiecie, efektywność rynku pracy oraz strategiczne położenie przygraniczne) w pełni uzasadniają jego włączenie do sieci ośrodków kluczowych SRP 2035, jako drugiego kluczowego bieguna wzrostu w Subregionie Zachodnim (obok Raciborza). Pominiecie Wodzisławia Śląskiego stanowiłoby ryzyko niezrealizowania założeń o policentrycznej sieci osadniczej i pełnym wykorzystaniu potencjału gospodarczego regionu w transformacji.	
506 3	Organizacja pozarządowa	Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	109	E. ... Sieć rozwijana będzie we współpracy z regionalnymi WZK i instytucjami dedykowanymi realizacji ewaluacji regionalnej polityki uczenia przez całe życie z użyciem narzędzia COMORELP, upowszechnianego w ramach projektów KPO.	Uwaga częściowo zaakceptowana - postulowaną treść wprowadzimy po jej uproszczeniu.
506 4	Organizacja pozarządowa	Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytet Jagielloński	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli		F ... Kontynuowane i rozwijane będą badania, które dadzą podstawę do bardziej skutecznego inwestowania w uczenie się dorosłych, dla których kierunki wyznaczać będą wnioski płynące z ewaluacji regionalnych polityk uczenia przez całe życie przeprowadzanej z użyciem narzędzia COMORELP. ...Kontynuowane i rozwijane będą działania nakierowane na zintegrowanie dostępnych platform w krajowy system informacyjny na temat uczenia się przez całe życie uwzględniający dane regionalne zebrane podczas samooceny regionalnych polityk uczenia się przez całe życie z wykorzystaniem narzędzia COMORELP. *COMORELP to narzędzie ewaluacji regionalnych polityk publicznych wypracowane w międzynarodowym projekcie finansowanym ze środków ERASMUS+, realizowanym przez konsorcjum międzynarodowe, którego liderem był CEAPP UJ, a koordynatorka dr hab. Barbara Worek, prof. UJ. Samoocenę (edycja 2024) z użyciem narzędzia przeprowadziło 8 z 16 Regionów w Polsce.	Uwaga częściowo zaakceptowana - postulowaną treść wprowadzimy po jej uproszczeniu.
506 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYNTEZA	8	W celu demograficznym odpowiedzią na malejące zasoby pracy ma być stworzenie warunków do wyższej aktywności zawodowej oraz ciągła adaptacja kompetencji pracowników. Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również częściowo łagodzony kontrolowaną imigracją. Oprócz wyżej wspomnianych odpowiedzi należy również wskazać na postęp automatyzacji pracy, który zwiększy wydajność pracowników. W niektórych branżach dzięki postępowi technologicznemu skala automatyzacji pracy będzie prowadzić do zastępowania pracowników na danym stanowisku pracy. Zmian należy upatrywać w postępie technologicznym, który wpłynie na zwiększenie wydajności pracy człowieka. Nie można ograniczać się przy rozwiązywaniu problemu brak rąk do pracy tylko i wyłącznie zwiększeniem „podaży” osób do pracy.	Aspekty te są zbyt szczegółowe na poziom syntezy, zostały uwzględnione w części wdrożeniowej.
506 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYNTEZA	9	Wskazano, że specjalnym wsparciem – jako obszary strategicznej interwencji – zostaną objęte także te części kraju, w których zmiany demograficzne będą najsilniejsze. Brak jest jednak w załączniku nr 3 przedstawienia odpowiedniej delimitacji w tym zakresie.	Zostanie to doprecyzowane - odpowiedzią na najsilniejsze zmiany demograficzne odpowiada OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe
506 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYNTEZA	12	W zdaniu „Stanie się to przez jednoczesny intensywny rozwój sieci kolejowej, która połączy, w miarę możliwości, wszystkie miasta istotne z punktu widzenia zachowania policentrycznej struktury osadniczej kraju (...)” należy wykreślić zwrot „w miarę możliwości”. Polska chcąc osiągnąć wcześniej wymienione cele demograficzne, społeczne, bezpieczeństwa czy też wesprzeć OSI, musi w pełni inwestować w sprawnie działającą zdewersyfikowaną sieć transportową.	Uwaga odrzucona.
506 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	57	W odniesieniu do celu horyzontalnego nie sprecyzowano wskaźników które będą świadczyły o jego osiągnięciu. Nie wiadomo czy i w jaki sposób osiągnięcie tego celu będzie monitorowane.	Część realizacyjna Strategii zostanie uzupełniona o monitoring rozwoju regionalnego / monitoring policentryczności (jako część rocznej diagnozy strategicznej), który będzie obejmował zarówno terytorializację wskaźników znajdujących się w poszczególnych priorytetach, jak i analizę innych wskaźników

						charakteryzujących zmiany w rozwoju kraju w ujęciu terytorialnym.
5069	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Brakuje bezpośredniego odniesienia do mieszkań przystępnych cenowo, mimo że są one istotnym elementem rozwiązywania problemów mieszkaniowych, zwłaszcza dla osób o średnich dochodach.	Rozwój zasobu mieszkań dostępnych dla osób o średnich i niższych dochodach jest istotą działań realizowanych w ramach polityki mieszkaniowej państwa.
5070	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	63	Propozycja dodania w pkt 1 Rozwój zasobu mieszkań na wynajem poddziałania, tj.: F. Wsparcie finansowe i prawne w zakresie identyfikacji, oceny stanu technicznego, przekształcania, adaptacji pustostanów w mieszkania dostępne cenowo dla osób niezamożnych. Uzasadnienie: https://habitat.pl/files/HabitatPoland_IRMiR_Raport-Pustostany_wyniki_badania_2021.pdf	Zaproponowane w Strategii działania uwzględniają w ramach realizacji celów poprawy dostępności mieszkań i warunków mieszkaniowych nie tylko rozwiązania służące zwiększeniu skali inwestycji mieszkaniowych, w szczególności inwestycji społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego, ale również te odnoszące się do istniejącego zasobu. Obejmują one zatem także kwestię pustostanów, ze szczególnym uwzględnieniem pustostanów znajdujących się w zasobach gminnych. Propozycja adaptacji zasobów niemieszkalnych na cele mieszkaniowe stanowi element działania 1.1.1.A.
5071	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	W pierwszej kolejności należy dążyć do ograniczenia kosztów kredytów hipotecznych, które są najwyższe w całej Unii Europejskiej. Obecnie banki do kredytów hipotecznych naliczają ok. 2% marży oraz ustalaną przez banki stawkę pożyczek międzybankowych. Obniżenie kosztów kredytów komercyjnych pozwoli na zakup własnego mieszkania większej liczbie rodzin.	W warunkach gospodarki rynkowej rola państwa ogranicza się do podejmowania działań uzupełniających możliwości tworzone przez rynek. Państwo ingeruje zatem w sferę mieszkaniową w przypadkach, w których niemożliwe lub utrudnione jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych na zasadach rynkowych w godnych warunkach. Osiągnięcie w okresie realizacji Strategii relatywnie niskiego oprocentowania kredytów, w tym mieszkaniowych kredytów hipotecznych, będzie przede wszystkim uzależnione od pozytywnych uwarunkowań makroekonomicznych oraz dobrze rozwijającego się otoczenia instytucjonalnego funkcjonowania rynku finansowego oraz bezpieczeństwa Polski. W tym kontekście z celem tym koresponduje wiele działań opiniowanego projektu strategii, obejmujących obszary i zagadnienia wykraczające poza kwestię dostępności mieszkaniowej.

507 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	64	D. Wsparcie w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych Proponuje się zamianę wsparcia w ponoszeniu wydatków mieszkaniowych na tworzenie warunków dla zawierania umów najmu na preferencyjnych warunkach. Proste dopłaty dla mieszkańców do czynszów spowodują wzrost czynszów, lepszym rozwiązaniem wydaje się być wspieranie umów najmu o stawce preferencyjnej.	Zaproponowane działania odpowiadają na potrzeby określonej grupy obywateli w trudnej sytuacji dochodowej, pozwalając tym samym na zaspokojenie ich potrzeb mieszkaniowych. Działania te są formą wsparcia w sytuacjach szczególnych. Sformułowanie "w tym dopłaty do czynszu" zostanie usunięte.
507 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	66	Propozycja dodania w pkt 2. Zwiększenie stabilności dochodów młodych dorosłych poddziałania, tj.: D. Wyrównywanie różnic płacowych między kobietami a mężczyznami na tych samych stanowiskach Kobiety w Unii Europejskiej za tę samą pracę zarabiają średnio o 13% mniej niż mężczyźni. Zmniejszenie różnicowania wynagrodzenia ze względu na płeć spowoduje większą równość płci, jednocześnie zmniejszając ubóstwo i stymulując gospodarkę, ponieważ im wyższe wynagrodzenie, tym większa siła nabywcza kobiet. Oznacza to również wzrost dochodu do opodatkowania co przekłada się na mniejsze obciążenie finansowe systemów opieki społecznej. Wyrównywanie różnic płacowych między kobietami a mężczyznami wpłynie znacząco na podejmowanie decyzji o posiadaniu dziecka/dzieci bez obaw o zachowanie stabilizacji finansowej oraz bez względu na sytuację rodzinną w przyszłości. Postulat jest zgodny z działaniami Parlamentu Europejskiego (w marcu 2023 r. Parlament przyjął nowe przepisy dotyczące wiążących środków zapewniających przejrzystość wynagrodzeń).	Kwestia zwiększania przejrzystości wynagrodzeń jest przedmiotem punktu 2.C w priorytecie 1.4.
507 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	69	Choć przedstawione w punkcie 3. A. działania koncentrują się na promocji stylu życia, leczeniu chorób wpływających na płodność oraz tworzeniu wyspecjalizowanych ośrodków, całość skupia się wyłącznie na zdrowiu kobiet. Tymczasem niepłodność dotyczy par (o których w ogólny sposób się wspomina), a w około 50% przypadków problem leży po stronie mężczyzny. Choroby męskie wpływające na płodność nie zostały uwzględnione. Brakuje również bezpośredniego odniesienia do profilaktyki i leczenia niepłodności męskiej. Pominiecie mężczyzn może prowadzić do utrwalenia stereotypu, że niepłodność to wyłącznie problem kobiet.	Uwaga uwzględniona.
507 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70	A. Dostosowanie metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów i uczennic Jeśli chce się zrealizować działania z tego punktu to nie można tego zrobić w oddziałach szkolnych, w których jest zbyt wielu uczniów przypadających na 1 nauczyciela. Dlatego wskazane jest wzmocnienie zapisów dotyczących zmian organizacyjnych w szkołach – w tym kilkunastoosobowych klas. B. Upowszechnienie w szkołach edukacji w zakresie kompetencji emocjonalnych i społecznych Należy podkreślić w tym punkcie aspekt wzmocnienia instytucji poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz roli pedagogów w szkołach. Bez wzmocnienia finansowego i organizacyjnego instytucji poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz roli pedagogów w szkołach nie będzie możliwe skuteczne kształtowanie umiejętności społecznych.	A. Ewentualne zmiany organizacyjne w szkołach powinny uwzględniać zmieniającą się sytuację demograficzną. Deklarowanie nowych rozwiązań w tym zakresie nie powinno następować w tym dokumencie. B. Kwestie te zostały opisane w priorytecie 2.1.
507 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	71	Wskaźnik „Udział dzieci objętych opieką formalną w ogólnej liczbie dzieci w wieku od 1 roku do 2 lat” przypisany do priorytetu 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, kierunek: Poprawa dostępności wysokiej jakości opieki formalnej nad dziećmi do trzeciego r.ż. nie pokrywa się w pełni z zakresem kierunku. Propozycja skorzystania ze wskaźnika GUS: odsetek dzieci w wieku 0-3 lata objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej.	Stosowany dotychczas wskaźnik jest zasadny i pozwala wiarygodnie przedstawić rzeczywisty stan użłobkowania.
507 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna	77	A. Upowszechnienie znajomości języka polskiego wśród migrantów na terytorium Polski Proponuje się dodanie zapisów o opracowaniu i wdrożeniu systemu finansującego i organizującego naukę języka polskiego dla imigrantów. Naukę powinny organizować podmioty edukacyjne, zarówno publiczne jak i niepubliczne oraz organizacje pozarządowe. Oparcie kształcenia wyłącznie na organizacjach pozarządowych wydaje się nieadekwatne do rozmiarów prawdopodobnego zapotrzebowania na tego typu edukację. Poza tym nauka języka polskiego powinna zostać włączona w szerszy system integracji obcokrajowców.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
507 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	A. Aktywizacja zawodowa jako ważny obszar działań publicznych służb zatrudnienia Proponuje się dopisać finansowe, organizacyjne i szkoleniowe wzmocnienie instytucji służb zatrudnienia. Dotychczasowe zapisy podkreślają nowe zadanie i nową wizję służb zatrudnienia nie widząc procesu jaki miałyby doprowadzić do tego celu.	W zakresie punktu A - uwaga powtórzona, znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST. W zakresie punktu E - funkcją

					E. Utworzenie rządowego portalu informacyjnego o prawach rodziców Proponuje się dodać w tym punkcie także zapisy o wzmocnieniu Państwowej Inspekcji Pracy i jej roli w egzekwowaniu istniejącego prawa pracy. Dotychczasowe zapisy ograniczają rolę państwa do informowania i edukacji obywatela w zakresie jego uprawnień, a powinny do tego dołożyć rolę państwa jako egzekutora praw.	planowanego rządowego portalu informacyjnego o prawach rodziców ma być właśnie informowanie obywatela w zakresie jego uprawnień.
5079	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	86	Wskaźniki przyporządkowane do priorytetu nie odzwierciedlają w pełni zakresu kierunków i interwencji opisanej w dokumencie. Przyporządkowany wskaźnik dotyczący ogółu zatrudnionych nie pozwala na zobrazowanie zmiany wskazanej w priorytecie. Wskaźnik „Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 60/65-74 lata” jest niekompatybilny z kierunkiem „Wsparcie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+”. Należy również dodać wskaźniki, które dotyczą grup społecznych wymienionych w zakresie priorytetu tj. wskaźnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Jest to istotna grupa społeczna w kategorii bezrobotnych.	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.
5080	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Cele do osiągnięcia Proponuje się dodać wskaźniki mierzące chorobowość chorób cywilizacyjnych (np. cukrzyca typu 2, nadciśnienie, zaburzenia depresyjne) oraz wskaźniki dotyczące używania alkoholu i tytoniu. Choroby cywilizacyjne oraz używanie środków psychoaktywnych oraz tytoniu silnie wpływa na stan zdrowia mieszkańców.	Ze względu na objętość dokumentu zdecydowano się na wskazanie kilku wybranych, przekrojowych wskaźników.
5081	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Kierunek działań 1. Nowy kształt podstaw programowych kształcenia ogólnego. Propozycja dodania: Rozwój edukacji obywatelskiej i medialnej W dobie dezinformacji i polaryzacji społecznej system kształcenia musi wzmacniać odporność młodych ludzi na manipulację oraz uczyć odpowiedzialności obywatelskiej.	Nie ma konieczności/potrzeby dodania takiego działania. Edukacja obywatelska i medialna jest integralną częścią podstawy programowej kształcenia ogólnego.
5082	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105-106	Kierunek działań 2. Podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela Proponowane zadania dotyczące podniesienia prestiżu zawodu nauczyciela i efektywności prac nauczycieli wymagają wprowadzenia zintegrowanego systemu na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. System ten powinien wspierać szkoły i placówki całościowo, tzn. odnosić się nie tylko do pracowników pedagogicznych, ale także do pozostałych pracowników szkoły, mających kontakt z uczniami oraz rodziców, a także zakładać możliwość działań wspólnych dla tych grup osób i uczniów. Ponadto niezbędne jest wprowadzenie powszechnej praktyki superwizji (lub jej odpowiednika) dla pracowników pedagogicznych. Obowiązek ustawicznego doskonalenia zawodowego nauczyciela nie powinien sprowadzać się do ogólnego zapisu w ustawie, ale być skutecznie egzekwowany i połączony z odpowiednimi regulacjami organizacyjno-prawnymi, aby umożliwić nauczycielom realizację tego obowiązku nie tylko w procesie starania się o awans zawodowy.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
5083	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	Przypisane wskaźniki nie obrazują efektów dot. kompetencji osób dorosłych (jedynie w odniesieniu do kompetencji cyfrowych) ani poziomu szkolnictwa wyższego, które to aspekty są w zakresie również tego priorytetu. Aż 2 z 4 wskaźników dotyczą osób 15-letnich.	Mnożenie wskaźników uważamy za niezasadne. Jeśli chodzi o wskaźniki kompetencji/umiejętności osób dorosłych to ograniczają się one do tzw. umiejętności podstawowych. Wśród nich uznanie mają wskaźniki z europejskiego badania społeczeństwa informacyjnego oraz pochodzące z badania OECD/PIAAC. To ostatnie badanie jest jednak realizowane w cyklu 10-letnim.
5084	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	117	Występowanie “białych plam” komunikacyjnych, niska atrakcyjność transportu publicznego względem pojazdów indywidualnych. Na str. 118 w opisie zwrócono m.in. uwagę w kontekście efektywności transportu publicznego, na “odejście od kalkulacji wyłącznie w kategoriach rachunku ekonomicznego ograniczonego po stronie korzyści do przychodów ze sprzedaży biletów”. To jest jedna z najważniejszych rzeczy - rozwijanie transportu publicznego jest konieczne choćby w kontekście polityki klimatycznej i osiągnięcia jej efektów. Transport publiczny musi być atrakcyjny - tzn. jego koszt dla użytkownika musi zachęcać do odejścia od samochodu, musi być odpowiednio bezpieczny i komfortowy. Najważniejszym aspektem organizacji transportu publicznego jest to, że nie może się ograniczać do kilku połączeń na dzień, musi zapewniać możliwości przemieszczania się pomiędzy różnymi punktami w różnych porach dnia (jeżeli ktoś będzie musiał czekać na połączenie zbyt długo zawsze wybierze samochód). Oczywiście wiąże się to ze znacznymi kosztami, ale raczej nie ma innej alternatywy - transport publiczny poza liniami o największych	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach konsultacji KWRIST Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. W uwadze są tylko wskazane pożądane planowane działania. Szczegółowe rozwiązania w zakresie likwidacji „białych plam” komunikacyjnych zostaną wprowadzone w oparciu o akty normatywne powszechnie

					przepływach nigdy nie będzie zyskowny. Jeżeli te koszty nie zostaną poniesione, to będzie trzeba je ponosić w innych obszarach (transport na żądanie, o którym mowa w dokumencie może być tu jedną z opcji).	obowiązujących oraz dokumenty rządowe wynikające ze Strategii.
508 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	118-119	“Wciąż słabo rozwinięty jest transport niskoemisyjny.” (...) przestawienie systemu transportu na zasilanie elektryczne (samochody elektryczne, kolej, tramwaje) będzie wymagało dodatkowych inwestycji w podaż energii elektrycznej. Znaczący rozwój atrakcyjnego transportu publicznego, szczególnie na obszarach o dużym zagęszczeniu ludności pozwoli zmniejszyć zapotrzebowanie na transport indywidualny, co przełoży się na mniejsze zużycie paliw i mniejsze zapotrzebowanie na energię (niż w przypadku oparcia się na transporcie indywidualnym).	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach konsultacji KWRiST Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Mając na uwadze zaspokojenie rosnącego zapotrzebowania na energię, Strategia w innych priorytetach przewiduje m.in. inwestycje w energetykę jądrową i odnawialne źródła energii.
508 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Kierunek: Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego W punkcie A: Wprowadzenie regionalnych integratorów przewozów wskazano na ustanowienie marszałka województwa koordynatorem i integratorem przewozów na obszarze województwa. W opisie dalej wskazano, że “Funkcjonowanie integratorów przewozów zostanie oparte na trwałym mechanizmie finansowania, który umożliwi długofalowe planowanie i stabilne zarządzanie systemem transportu.” Funkcja regionalnego integratora nie może być tylko funkcją bez pokrycia. Muszą iść za tym odpowiednie środki finansowe. W przypadku transportu zwykle są to środki bardzo znaczące - ważne zatem, aby w przypadku wprowadzenia takich regulacji zapis o mechanizmie finansowania nie pozostał martwy.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach konsultacji KWRiST Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Mechanizm finansowania regionalnych integratorów przewozów zostanie określony w aktach normatywnych i dokumentach rządowych wynikających ze Strategii.
508 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Punkt: C. Wprowadzenie minimalnych standardów częstotliwości przewozów oraz jakości taboru Standardy określają minimalną częstotliwość przewozów realizowanych w publicznym transporcie zbiorowym. Bardzo ważnym aspektem jest, aby standardy nie ograniczały się do zapewnienia dwóch połączeń rano i dwóch popołudniu. Aby transport zbiorowy był atrakcyjny, częstotliwość musi zachęcać do rezygnacji z pojazdu indywidualnego. Punkt D: Upowszechnienie zintegrowanych węzłów przesiadkowych Zintegrowany węzeł przesiadkowy będzie miejscem umożliwiającym dogodną zmianę środka transportu. Korzystanie z węzła powinno być REALNIE powiązane z posiadaniem biletu na komunikację publiczną - "mam bilet nie płacę za parking" - "nie mam biletu=nie parkuję". Punkt G: Wprowadzenie usługi „transportu na żądanie” W treści wskazano, że „transport na żądanie” docelowo powinien być kompatybilny i zintegrowany. Warto dodać, że powinien być też przystępny cenowo.	Uwagi powtórzone znajdują się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST (uwagi nr. 21, 22, 23). Punkt C: Uwaga nie zawiera sugestii zmiany. Przepisy szczegółowe określają minimalne standardy częstotliwości przewozów. Punkt D: Uwaga sugeruje zmianę zbyt szczegółową jak na Strategię Rozwoju Polski. Budowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych będzie mieć na celu dogodną zmianę środków transportu: autobusu, pociągu, tramwaju, samochodu osobowego i urządzenia transportu osobistego. Punkt G: Mechanizm finansowania "Transportu na żądanie" zostanie określony w aktach normatywnych i dokumentach rządowych wynikających ze Strategii.
508 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Niewystarczające zaznaczenie roli metropolii i kwestii transportu zeroemisyjnego. Choć rozwój metropolii jest ogólnie wskazany w innych rozdziałach, brakuje konkretnych dotyczących wsparcia zintegrowanego, zeroemisyjnego transportu publicznego w skali metropolitalnej (w szczególności dla –Katowickiego Obszaru Metropolitalnego (KOM)), który jest kluczowy dla poprawy jakości życia i spójności terytorialnej regionu. Konieczne wydaje się bezpośrednie wskazanie potrzeb obszarów metropolitalnych, które są silnikami rozwoju regionalnego, a jednocześnie zmagają się z największymi problemami komunikacyjnymi i smogowymi. Proponuje się położenie większego nacisku na rozwój zintegrowanego, zeroemisyjnego transportu publicznego w obszarach metropolitalnych i funkcjonalnych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb największych metropolii, takich jak KOM jak również ukierunkowanie wsparcia na tworzenie spójnych systemów transportu szynowego (kolej aglomeracyjna, tramwaje) i autobusowego, w tym budowę i modernizację niezbędnej infrastruktury (np. centra przesiadkowe, zajezdnie dla taboru zeroemisyjnego, itp.).	Uwaga odrzucona

5089	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	131	Brak wskaźnika odzwierciedlającego efekty w zakresie poprawy efektywności transportu publicznego, który zgodnie z zapisami Strategii „stanowi warunek realizacji celu horyzontalnego Strategii – zrównoważonego rozwoju terytorialnego”.	Uwaga odrzucona
5090	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Zagadnienie wodoru jest wspomniane w dokumencie, ale nie został on potraktowany z należytą wagą, jaką powinien mieć zarówno dla kraju jak i naszego regionu (o tak wysokiej emisyjności). Województwo śląskie ma potencjał, aby stać się krajowym hubem produkcji wodoru i jego wykorzystania, szczególnie dla hutnictwa i chemii. Proponuje się wyodrębnić "zielony wodór" jako osobną technologię krytyczną, jak również wskazać województwo śląskie jako priorytetowy region dla pilotażowych inwestycji wodorowych. Wiązać się to będzie z opracowaniem mapy drogowej rozwoju łańcucha wartości wodoru w województwie śląskim, łączącą potencjał OZE, potrzeby przemysłu i infrastrukturę przesyłową. Inwestycje w tę branżę pomogą przyspieszyć transformację regionu w kierunku nowoczesnego, zeroemisyjnego przemysłu, a jej rozwój powinien stać się jednym z kluczowych priorytetów polityki gospodarczej i technologicznej na najbliższe lata.	W dokumencie zostanie zaadresowana rola wodoru odnawialnego pochodzenia niebiologicznego oraz wodoru niskoemisyjnego.
5091	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Propozycja doprecyzowania zapisu w części B: „Wsparciem finansowym objęte będą działania zapewniające: poprawę efektywności energetycznej procesów produkcyjnych, zwiększenie udziału OZE w przemyśle, budowę własnych źródeł OZE, inwestycje w wspartych magazynach energii, inwestycje w instalacje wodoru odnawialnego oraz modernizację procesów przemysłowych”. W ramach poprzedniej i obecnej perspektywy finansowej zrealizowano wiele inwestycji w OZE, w ramach których magazyny energii nie były kosztem kwalifikowalnym. Proponowany zapis wprowadzi niezbędne uelastycznienie i umożliwi finansowanie magazynów energii zarówno w nowych inwestycjach OZE, jak i w przypadku inwestycji, w których OZE już istnieją (postulat przełoży się również na kierunki działań zaplanowanych w ramach Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna).	Uwaga w toku analiz.
5092	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Kierunek działania 3 Kształtowanie ekosystemu dla rozwoju i adaptacji sztucznej inteligencji Postulat uwzględnienia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na liście ośrodków objętych Krajowym Programem Wsparcia Komputerów Dużej Mocy. Województwo śląskie jest regionem, który z obszaru zajmującego się przemysłem ciężkim z powodzeniem przeszedł ogromną transformację gospodarczą. Dysponując znaczącym kapitałem ludzkim i edukacyjnym stanowi istotny potencjał w zakresie rozwoju sztucznej inteligencji. W regionie funkcjonuje 31 uczelni (4. wynik w kraju), na których uczyło się w 2023 r. 115 844 studentów (3. wynik w kraju). Ponadto w województwie śląskim znajduje się wiele instytucji otoczenia biznesu. Wśród nich istotną rolę pełnią parki przemysłowe i naukowo technologiczne. 19 spośród jednostek tego typu jest zlokalizowanych we wszystkich subregionach województwa, przy czym większość skoncentrowana jest jednak w GZM (14 jednostek). W regionie znajduje się także 17 ośrodków badawczo-rozwojowych, przy czym większość z nich skoncentrowana jest w 3 miastach GZM tj. Gliwicach, Katowicach i Zabrze, z czego aż 10 przynależy do Sieci Badawczej Łukasiewicz. Ponadto w maju 2025 r. Politechnika Śląska uruchomiła w Katowicach pełnoprawne Centrum Obliczeniowe z Komputerem Dużej Mocy (KDM) – Centrum Technologii i Nauk Obliczeniowych (CETINO).	Uwaga nieuwzględniona. W dokumencie wskazano sześć znaczących ośrodków Komputerów Dużej Mocy, które posiadają odpowiednią infrastrukturę. GZM na chwilę obecną nie posiada takiej infrastruktury.
5093	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Brak odniesienia do roli małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR) jako elementu transformacji energetycznej kraju. W projekcie pominięto rolę małych reaktorów jądrowych (SMR i MMR), które powinny zostać wskazane jako istotny element wzmacniający transformację energetyczną kraju. Technologie te umożliwiają elastyczne i niskoemisyjne wytwarzanie energii elektrycznej odpowiadając zarówno na potrzeby przemysłu, jak i gospodarstw domowych. Dzięki możliwości lokowania SMR i MMR w miejscach wyłączanych bloków węglowych, możliwe będzie wykorzystanie istniejącej infrastruktury sieciowej oraz zapewnienie stabilnych dostaw energii. Nowe źródła wytwarzania energii to nie tylko element przewagi konkurencyjnej najbardziej uprzemysłowionego regionu i jego perspektyw rozwojowych, ale również kwestia odporności tego obszaru na kryzysy i zabezpieczenie bezpieczeństwa jego mieszkańców.	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
5094	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	Kluczowe wyzwania Propozycja zmiany: Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju ~~obszary kraju~~ charakteryzujące się najstarszą, nieefektywną strukturą przesyłową i dystrybucyjną oraz, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE., ~~w szczególności łądowych farm wiatrowych i~~	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					instalacji fotowoltaicznych, ~~tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączenie do systemu.~~ Największe potrzeby w zakresie modernizacji sieci występują w regionach, w których energetyka konwencjonalna zapewnia bezpieczeństwo energetyczne kraju. Ze względu na czas powstawania infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej cechuje się ona większą awaryjnością i stratami energii. Obecny zapis, ze względu na przeciętny potencjał województwa śląskiego do produkcji energii z OZE oznacza, że inwestycje w regionie o największym zapotrzebowaniu na modernizację sieci, a jednocześnie jednym z największych zapotrzebowaniem na energię elektryczną będą realizowane w dalszej perspektywie czasowej. Należy również zauważyć, że regiony o wyższym potencjale rozwoju OZE wymagają inwestycji w rozwój/rozbudowę sieci, a nie jej modernizację.	
509 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Kierunek 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej Propozycja zmiany: W celu ograniczenia kosztów rozbudowy, jak i strat przesyłowych, rekomendowane będzie lokowanie nowych inwestycji energochłonnych blisko planowanych i istniejących centrów wytwarzania energii. W części dotyczącej lokalizacji nowych inwestycji energochłonnych należy rozszerzyć zapis, aby obejmował nie tylko planowane, ale również istniejące centra wytwarzania energii. Województwo śląskie, jako jeden z najbardziej uprzemysłowionych regionów kraju, dysponuje niezbędną infrastrukturą, dostępem do wykwalifikowanych kadr oraz bogatym zapleczem przemysłowym. Lokowanie inwestycji energochłonnych w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących centrów wytwarzania energii pozwoli na efektywne wykorzystanie już dostępnych zasobów a także przyczyni się do niwelowania negatywnych skutków transformacji energetycznej w regionie, w szczególności poprzez tworzenie nowych miejsc pracy/utrzymanie istniejących i zagospodarowanie potencjału kadrowego dotychczas związanego z sektorem węglowo-energetycznym.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
509 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	166	OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej Kluczowe znaczenie dla pierwszego typu interwencji ma wykorzystanie wskazanych inwestycji dla przyciągnięcia do regionu przedsiębiorstw energochłonnych. Konieczne jest zrównoważenie zapisów odnoszących się do interwencji w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej względem interwencji dla reszty kraju. Interwencja w zakresie szeroko rozumianej transformacji energetycznej nie powinna zostawiać w tyle regionów uzależnionych od konwencjonalnych źródeł energii. Interwencja publiczna powinna być planowana komplementarnie, mitygując ryzyka potencjalnego drenażu kadr i inwestorów z południa na północ Polski. Ekosystem przemysłowy wykształcony w województwie śląskim, który dysponuje niezbędną infrastrukturą, dostępem do wykwalifikowanych kadr oraz bogatym zapleczem przemysłowym należy zmodernizować/dostosowywać do nowych wyzwań i nowych standardów.	Działająca w południowej części Polski spółka Tauron nie jest zainteresowana rozwojem energetyki jądrowej na dużą skalę, posiada jedynie mały projekt ewentualnej realizacji 2 bloków jądrowych po 300 MW.
509 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Propozycja zmiany: „W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu energetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej i sektora wydobywczego; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”. Wsparcie w zakresie dedykowanych programów przekwalifikowania powinno zostać skierowane nie tylko do pracowników sektora energetyki konwencjonalnej, ale również do pracowników sektora wydobywczego, którzy stanowią największą grupę osób objętych procesem transformacji regionu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz. W procedowanym projekcie Białej Księgi omawiane jest wsparcie w zakresie przekwalifikowania. W rekomendacjach szczegółowych ujęto przykładowo tworzenie alternatywnych miejsc pracy w regionach objętych transformacją oraz uruchomienie platformy relokacyjnej wspierającej pracowników w przeprowadzce, formalnościach i integracji z nowym otoczeniem.
509 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	171	Ramka 3. OSI transformacji energetycznej Interwencja będzie komplementarna z działaniami podejmowanymi w ramach Planów Sprawiedliwej Transformacji. Zadaniem podmiotów zarządzających interwencją będzie dostarczanie samorządowi województwa informacji niezbędnej do podejmowania działań osłonowych i rozliczania środków wsparcia zewnętrznego. (...). Z zapisów we wskazanym akapicie można wnioskować, że działania w ramach OSI transformacji energetycznej będą opierać się jedynie na realizacji TPST. Zapisy dotyczące wsparcia regionów w tym procesie na poziomie Państwa są zbyt ogólne i niewiele z nich wynika. Doprecyzowanie zapisów, w tym zaproponowanie konkretnych działań ma szczególne znaczenie, ponieważ istnieje realne zagrożenie, że wsparcie procesu transformacji ze środków UE w	Co prawda, na chwilę obecną, wątpliwa wydaje się kontynuacja FST, ale to p.cz. będzie decydować o przeznaczeniu koperty krajowej i sprawiedliwa transformacja dalej będzie wspierana z polityki spójności UE. Właśnie m.in. po to jest OSI transformacji energetycznej. OSI w

					kolejnej perspektywie nie będzie kontynuowane. W przypadku braku wsparcia zewnętrznego wdrażanie OSI po roku 2030 w całości spadnie na samorządy regionalne, a patrząc pod kątem wyzwań stojących przed regionami węglowymi, wskazane działania będą realizowane w bardzo ograniczonym zakresie, wynikającym z możliwości finansowych regionów.	SRP2035 będzie miało przełożenie na KSRR, a dalej na architekturę wsparcia polityki spójności 2027+. Natomiast wsparcie z budżetu państwa nie powinno powielać wsparcia UE, a je uzupełniać w powiązanych obszarach.
509 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	SRP słusznie wskazuje transformację energetyczną jako priorytet, jednak w głównym dokumencie i załącznikach brakuje wystarczająco silnego akcentu na specyficzne, regionalne programy wsparcia - w tym m.in. dla woj. śląskiego, wykraczające poza ramy Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji. Proponuje się wyraźnie wskazać województwo śląskie jako region strategiczny dla powodzenia transformacji energetycznej Polski i zaproponować (w dokumencie głównym lub załącznikach) konkretne mechanizmy wsparcia np. dla dużych projektów badawczo-rozwojowych (B+R) w zakresie technologii wodorowych, magazynowania energii oraz reindustrializacji opartej na czystych technologiach, zlokalizowanych właśnie na Śląsku.	W zakresie projektów B+R - Na wniosek Ministra Energii 14 listopada 2025 ogłoszony został XIV konkurs GOSPOSTRATEG, którego zakres tematyczny dotyczy zagadnienia badawczego pn. "Program rozwoju wielkoskalowej produkcji niskoemisyjnych i odnawialnych paliw syntetycznych w oparciu o krajowe zasoby energetyczne na potrzeby trudnych do dekarbonizacji sektorów przemysłu oraz transportu, w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego oraz konkurencyjności gospodarczej Polski". Celem projektu jest wypracowanie podstaw decyzyjnych na bazie których możliwe będzie opracowanie Strategii wobec paliw syntetycznych. Do paliw będących przedmiotem strategii zaliczamy: paliwa silnikowe transportowe (benzyny, oleje napędowe, metanol, syntetyczny gaz ziemny) i bezemisyjne paliwa dla energetyki (amoniak). W tym celu przeprowadzone zostaną wszechstronne analizy uwarunkowań technicznych, ekonomicznych, środowiskowych i formalnoprawnych, w horyzoncie do 2035 i 2050 roku. Strategia ta będzie obejmować identyfikację barier oraz wyznaczenie optymalnych ścieżek zapewnienia adekwatnych wolumenów paliw syntetycznych w okresie średnio- i długoterminowym. Strategia dla wielkoskalowej produkcji niskoemisyjnych i odnawialnych paliw syntetycznych w Polsce będzie kluczowym krokiem w transformacji energetycznej kraju, przyczyniając się do redukcji emisji dwutlenku węgla, zwiększenia udziału niskoemisyjnych i odnawialnych źródeł energii w polskim miksie energetycznym oraz przede wszystkim zapewni

						zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego. Dzięki wszechstronnym analizom i badaniom, program dostarczy niezbędnych narzędzi prognostycznych i rekomendacji dla skutecznego wdrożenia technologii na skalę komercyjną, z uwzględnieniem aspektów sprawiedliwej transformacji energetycznej i poprawy bezpieczeństwa energetycznego kraju. Co prawda, na chwilę obecną, wątpliwa wydaje się kontynuacja FST, ale to p.cz. będzie decydować o przeznaczeniu koperty krajowej i sprawiedliwa transformacja dalej będzie wspierana z polityki spójności UE. Właśnie m.in. po to jest OSI transformacji energetycznej. OSI w SRP2035 będzie miało przełożenie na KSRR, a dalej na architekturę wsparcia polityki spójności 2027+. Natomiast wsparcie z budżetu państwa nie powinno powielać wsparcia UE, a je uzupełniać w powiązanych obszarach.
510 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Zaproponowane podejście do Sprawiedliwej Transformacji jest niesprawiedliwe dla województwa śląskiego, największego regionu górniczego w UE. Potrzeba przeprowadzenia transformacji energetycznej dotyczy obszaru całego kraju, natomiast wg założeń Strategii wyłącznie wskazane na Mapie 8 obszary mają ponosić koszty i odpowiedzialność za prowadzenie procesu. Konieczna jest zatem zmiana nomenklatury (z „transformacji energetycznej” na „transformację regionów górniczych”) lub zmiana podejścia do zakresu wskazanego w pkt 7 Przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji. Proces transformacji regionów górniczych rozpoczęty w latach 90-tych nadal wymaga znacznych nakładów finansowych, co zostało zauważone przez KE i znalazło wyraz z ustanowieniu Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Aby osiągnąć cel neutralności klimatycznej do 2050 roku zgodnie z założeniami Zielonego Ładu finansowanie transformacji regionów górniczych musi być kontynuowane.	Transformacja regionów górniczych wpisuje się w całość działań określanych jako transformacja energetyczna. Co prawda, na chwilę obecną, wątpliwa wydaje się kontynuacja FST, ale to p.cz. będzie decydować o przeznaczeniu koperty krajowej i sprawiedliwa transformacja dalej będzie wspierana z polityki spójności UE. Właśnie m.in. po to jest OSI transformacji energetycznej. OSI w SRP2035 będzie miało przełożenie na KSRR, a dalej na architekturę wsparcia polityki spójności 2027+. Natomiast wsparcie z budżetu państwa nie powinno powielać wsparcia UE, a je uzupełniać w powiązanych obszarach.
510 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	175	Kluczowe wyzwania Propozycja zmiany: Wciąż istnieje problem wielkoobszarowych terenów zdegradowanych, w tym wielkoobszarowych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Niektóre regiony kraju charakteryzują występowaniem na ich terenie znaczną ilością terenów poprzemysłowych (w tym pogórnich) o różnej powierzchni. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne. Województwo śląskie jest regionem, na terenie którego zidentyfikowano kilkaset terenów poprzemysłowych,	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Uwaga ma zbyt szczegółowy charakter. W dokumencie wskazano zadania dot. zanieczyszczeń na terenie całego kraju.

					zdegradowanych i zdewastowanych. Są to często tereny charakteryzujące się występowaniem zanieczyszczeń szkodliwych dla środowiska i zdrowia mieszkańców. Ze względu na jego skalę jest to niezwykle istotny problem i nie powinien być pomijany w dokumencie strategicznym szczebla krajowego.	W priorytecie 2.6 jako kluczowe wyzwania (str. 172) wskazano m.in., że "Wciąż istnieje problem wielkoobszarowych terenów zdegradowanych i zagrożeń na dnie Bałtyku. Znaczną ilość zanieczyszczeń i odpadów zgromadzono na terenach byłych państwowych zakładów przemysłowych w czasach przed obowiązywaniem przepisów środowiskowych. Wielkoobszarowe tereny zdegradowane znajdują się m.in. w: Bydgoszczy, Jaworznie, Tarnowskich Górach, Zgierzu i Tomaszowie Mazowieckim. Ponadto wciąż duże zagrożenie stanowią pozostałości po działaniach wojennych na dnie Bałtyku, takie jak: bojowe środki trujące i produkty ich rozpadu, broń konwencjonalna oraz zalegające we wrakach paliwo i substancje ropopochodne.". Wskazane brzmienie jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wieloobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719) oraz Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności. Natomiast zagadnienie zanieczyszczenia powierzchni ziemi nie objętego ustawą o WTZ jest uwzględnione w rozdziale 5. "Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju" - na str. 178 wskazano zadanie: "D. Rozbudowanie monitoringu gleb oraz identyfikacja i remediacja gleb zanieczyszczonych Zostanie opracowana nowa koncepcja monitoringu zdrowia gleb. Monitoring obejmie gleby użytkowane w różny sposób, tj. gleby rolne, leśne, mieszkaniowe i przemysłowe oraz tereny zanieczyszczone i zdegradowane. Ponadto kontynuowana będzie identyfikacja i remediacja miejsc, gdzie występuje zanieczyszczenie gleby i ziemi."
510 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-184	Propozycja rozszerzenia Kierunku 7 i zmiany nazwy na: „Edukacja klimatyczna i partycypacja społeczna na rzecz adaptacji” Sama edukacja ekologiczna jest niewystarczająca, gdy celem jest realne podniesienie odporności mieszkańców i instytucji na fale upałów, susze i powodzie błyskawiczne. Przyjęty w październiku 2025 r. Regionalny Plan Adaptacji do zmian klimatu dla Województwa Śląskiego pokazuje, że obok działań infrastrukturalnych potrzebne są: stała komunikacja ryzyka, współtworzenie miejskich planów adaptacji z mieszkańcami i włączenie szkół/NGO do lokalnych	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					działań (np. punkty chłodu, zielono-niebieska infrastruktura, mikroretencja) — inaczej potencjał adaptacyjny społeczności pozostaje niewykorzystany. Wpisanie partycypacji i komunikacji ryzyka wprost do Strategii zwiększy skuteczność wdrażania adaptacji na poziomie gmin i metropolii oraz spójność działań w skali kraju.	
510 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Kierunki działań Propozycja zmiany: E. Poprawa stanu środowiska na ~~wielkoobszarowych~~ terenach zdegradowanych, w tym wielkoobszarowych oraz likwidacja materiałów niebezpiecznych zagrażających środowisku i zdrowiu mieszkańców. Zostanie przeprowadzona szczegółowa inwentaryzacja i ocena stanu środowiska wielkoobszarowych terenów zdegradowanych oraz zanieczyszczonych obszarów na dnie Morza Bałtyckiego, a następnie zostaną podjęte działania naprawcze. Nastąpi także wzmocnienie współpracy międzynarodowej w zakresie neutralizacji materiałów niebezpiecznych zalegających na dnie Morza Bałtyckiego. Ze względu na skalę problemu zasadnym wydaje się, aby działania naprawcze zostały podjęte nie tylko na ~~wielkoobszarowych~~ terenach zdegradowanych, ale na wszystkich terenach w kraju, które cechują się występowaniem substancji niebezpiecznych zagrażających środowisku i zdrowiu mieszkańców.	Uwaga nieuwzględniona. Wskazane brzmienie jest zgodnie z ustawą z dnia 16 czerwca 2023 r. o wieloobszarowych terenach zdegradowanych (Dz. U. poz. 1719) oraz Krajowym Planem Odbudowy i Zwiększania Odporności.
510 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	172-184	Propozycja dodania nowego kierunku lub uzupełnienia istniejących o wielopoziomowe zarządzanie adaptacją i rolę JST Skuteczność adaptacji zależy od jasnego podziału ról i koordynacji: województwo (koordynacja, wsparcie gmin), powiat (połączenie z zarządzaniem kryzysowym), gminy (MPA, zielono-niebieska infrastruktura, retencja itd.). Regionalny Plan Adaptacji do zmian klimatu dla Województwa Śląskiego przedstawia taki model i pokazuje, że działania regionalne potrafią przełamywać bariery administracyjne (np. w gospodarce wodnej i adaptacji miejskiej), co trudno osiągnąć wyłącznie centralnie. Wpisanie tego mechanizmu do Strategii uporządkuje wdrażanie, przyspieszy projekty i ułatwi finansowanie (także „miękkich” komponentów koordynacji i szkoleń) w całym kraju.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
510 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Słabe powiązanie gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ) z potencjałem regionów przemysłowych. GOZ jest prezentowana w dokumencie głównie przez pryzmat gospodarki odpadami komunalnymi, pomijając ogromny potencjał w zakresie wykorzystania odpadów przemysłowych (m.in. z górnictwa, hutnictwa, energetyki), rozwoju symbiozy przemysłowej i tworzenia nowych łańcuchów wartości w oparciu o surowce wtórne z istniejącego przemysłu. Zagospodarowanie milionów ton odpadów przemysłowych to realna szansa na stworzenie nowoczesnych, zielonych miejsc pracy i zmniejszenie presji na środowisko. Brak tego wątku w SRP to pominięcie kluczowej szansy dla naszego regionu.	Uwaga nieuwzględniona. Kwestia zabezpieczenia dostępu do surowców, również tych pochodzących z źródeł wtórnych jest elementem wdrażania skutecznej polityki surowcowej. Natomiast działanie pn. "Zwiększanie krajowych zdolności odzyskiwania surowców strategicznych i krytycznych" uwzględnia odzysk surowców z odpadów. Działania będą obejmować m.in. opracowanie programu dla przedsiębiorstw wytwarzających odpady przemysłowe) rozwijającego inwestycje w infrastrukturę B+R do prac nad rozwiązaniami dotyczącymi wykorzystania odpadów jako surowców wtórnych czy też opracowanie programu wspierającego zastosowanie (adopcję) lub opracowanie i wdrożenie nowych rozwiązań technologicznych skutkujących projektowaniem produktów z materiałów pochodzących z recyklingu. Wydaje się zatem, że planowane działania obejmują zagadnienia związane z odpadami przemysłowymi.
510 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	Propozycja nowego punktu w „Kierunki działań” punkt 3 „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu”: E. Wsparcie rodzinnej pieczy zastępczej i procesów usamodzielniania Zostaną podjęte działania na rzecz wzmocnienia rodzinnej pieczy zastępczej oraz wspierania procesów usamodzielniania osób opuszczających pieczę zastępczą. Działania obejmą m.in.:	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności

					• rozwój systemu wsparcia i szkoleń dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka, • zwiększenie dostępności usług specjalistycznych (psychologicznych, pedagogicznych, asystenckich) dla dzieci i rodzin zastępczych, • rozwój mieszkań treningowych i wspomaganych dla osób usamodzielniających się. Rodzinna piecza zastępcza i działania wspierające rodziny są kluczowe dla przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, a także dla deinstytucjonalizacji opieki (czyli odchodzenia od domów dziecka na rzecz form rodzinnych). Dlatego włączenie tego wątku w strategię uzupełnia istniejący katalog działań prewencyjnych (analogicznie jak przy bezdomności) i jest zgodne z ideą deinstytucjonalizacji.	wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
5107	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski	196	Kierunek: Intensyfikacja polskiej polityki zagranicznej w wymiarze globalnym Wskazuje się na wzmocnienie pozycji międzynarodowej naszego kraju. Wydaje się, że w tym kontekście istotne jest, aby w różnych istotnych dla kraju kwestiach prezentować spójne silne stanowisko na arenie międzynarodowej (jednolite bez względu na przekonania polityczne).	Istota postulatów prezentacji jednolitego stanowiska na arenie międzynarodowej jest odzwierciedlona w ostatnim zdaniu pierwszego akapitu istniejącego tekstu: "Aby w tych warunkach skutecznie dążyć do podnoszenia pozycji międzynarodowej Polski, niezbędne jest podjęcie działań nakierowanych na (...) poprawę międzyresortowej i międzyinstytucjonalnej koordynacji planowania strategicznego polityki zagranicznej."
5108	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	199	W opisie Kluczowych wyzwań wskazuje się m.in. na basen Morza Bałtyckiego - wymienia się polskie obszary morskie jako strategiczny obszar dla bezpieczeństwa energetycznego Polski. W tym kontekście ważne jest również funkcjonowanie dotychczasowych źródeł energetyki konwencjonalnej w kraju - w tym funkcjonowanie elektrowni węglowych i ich modernizacja oraz przestawienie na paliwo gazowe w okresie przejściowym (dywersyfikacja źródeł energetycznych).	Zapisy dokumentu zostaną uzupełnione o treść dotyczącą podjęcia działań na rzecz terytorialnie zróżnicowanego rozwoju zasobów produkcyjnych uwzględniającego przestrzenny rozkład potencjałów oraz uwarunkowania strategiczne, logistyczne, środowiskowe i społeczne poszczególnych regionów.
5109	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	W ramach Priorytetu 3.2 utworzono 5 kierunków działań, jednak tylko dwa z nich (1 i 2) ma swoje odzwierciedlenie we wskaźnikach.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
5110	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209-219	Propozycja dopisania elementu „bezpieczeństwa klimatycznego” jako integralnej części Priorytetu 3.3 i wyraźne powiązanie go z Priorytetem 2.6. Zmiany klimatu generują ryzyka systemowe (zdrowotne, wodne, energetyczne) i przerwy w działaniu usług kluczowych, dlatego potrzebne są w Strategii: cykliczne oceny ryzyka klimatycznego, plany reagowania na fale upałów i niedobory wody oraz „climate proofing” dla infrastruktury krytycznej i inwestycji publicznych. Obecne zapisy o odporności mają charakter ogólny. To podniesie gotowość operacyjną służb i administracji oraz ograniczy koszty kryzysów.	Do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
5111	Samorząd	Urząd Marszałkowski	Priorytet 3.5: Skutecznie	235	Kierunek: Doskonalenie statystyki publicznej w systemie informacyjnym państwa Punkt D. Doskonalenie procesu udostępniania danych statystycznych	Uwaga o charakterze komentarza.

		Województwa Śląskiego	działająca administracja		Jest to niezwykle istotne zagadnienie. Odpowiedniej jakości dane są bardzo potrzebne, szczególnie ważne jest, aby w skali lokalnej można było działać w oparciu o dane dla poziomu lokalnego.	
511 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	236	Kierunek: Zwiększenie otwartości i cyfryzacja procesu legislacyjnego A. Stworzenie systemu informatycznego zapewniającego jednolity dostęp do wykazów prac legislacyjnych Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów B. Rozwój serwisu Rządowy Proces Legislacyjny (RPL) Punkty się powielają w części zapisów, dlatego warto je skonsolidować. Istnieje serwis RPL, warto go rozwijać, modyfikować, a nie tworzyć nowe narzędzia.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
511 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju; Sieć osadnicza Propozycja zmiany: Niewystarczające dostosowanie terenów zabudowanych do potrzeb dzieci i osób starszych oraz z niepełnosprawnościami, w tym mało atrakcyjnych przestrzeni publicznych umożliwiających interakcje społeczne; Poszerzenie zapisu jest istotne z punktu widzenia kompleksowego podejścia do przestrzeni. Dodatkowo uspołnia to zapisy Strategii z prezentowanymi wyzwaniami w dalszej jej części. Propozycja zmiany: Trwająca rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwala na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszyły ofertę turystyczno-rekreacyjną. Zarówno proces rewitalizacji jak i odnowy wsi są procesami ciągłymi, które się nie zakończyły. Właściwe jest podkreślenie korzyści z nich płynących, ale także kwestii trwania.	Uwaga o charakterze rekomendacji lokowana w kontekście diagnozy
511 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	250	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (wyzwania) Propozycja zmiany: 7. Zatrzymanie dalszej niekontrolowanej ekspansji zabudowy (zwłaszcza w strefach suburbanizacji) na obszary wiejskie i zielone w tym chronione, powodującej presję na ekosystemy, pogorszenie warunków świadczenia usług ekosystemowych, a w aglomeracjach przeciwdziałanie narastającym konsekwencjom miejskich wysp ciepła i powodzi błyskawicznych. Ekspansja zabudowy ma miejsce nie tylko na obszary wiejskie, ale także zielone, co z punktu widzenia przytoczonej presji na ekosystemy oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu ma bardzo duże znaczenie.	Uwaga uwzględniona
511 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	269, 270	[1/2] Propozycja zmiany: „W perspektywie czasowej Strategii konieczne też będzie wsparcie dla metropolii z problemami transformacyjnymi. W takiej sytuacji znalazły się metropolie katowicka (GZM+), której problemy dodatkowo wzmacnia proces transformacji energetycznej, oraz łódzka. W przypadku Łodzi, obok wspierających rozwój miasta inwestycji komunikacyjnych (CPK, KDP), interwencja ta dotyczyć będzie wsparcia polityki mieszkaniowej oraz związanej z problemami rynku pracy. W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i rekultywacją i remediacją terenów poprzemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii.” Uzupełnienie jest konieczne z uwagi na to, że proces rewitalizacji realizowany jest w polskim systemie prawnym w oparciu o zapisy ustawy o rewitalizacji z 9 października 2015 r. i w związku z tym dotyczy terenów głównie zamieszkałych (kompleksowe działania społeczne i gospodarcze mające na celu ożywienie zdegradowanych terenów miejskich lub wiejskich w oparciu o Gminny Program Rewitalizacji), podczas gdy tereny przemysłowe są to obszary niezamieszkałe, które wymagają w pierwszej kolejności zabezpieczenia, remediacji i rekultywacji, aby móc w dalszej kolejności podejmować docelowe działania inwestycyjne.	Uwaga uwzględniona
511 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	269, 270	[2/2] Jest to zbyt ogólnikowe ujęcie rewitalizacji, w którym brakuje akcentu na ciągle występującą konieczność kompleksowej rewitalizacji wielohektarowych terenów poprzemysłowych i pogórnich w województwie śląskim, wykraczającej poza standardową rewitalizację miejską i wymagającej specjalnych instrumentów prawnych, finansowych i planistycznych. Działania powinny łączyć aspekty środowiskowe (remediacja gleb, rekultywacja, przywracanie wartości przyrodniczych), gospodarcze (tworzenie nowych terenów inwestycyjnych dla zielonych gałęzi przemysłu, parków technologicznych) i społeczne (tworzenie miejsc rekreacji i integracji społecznej). Proponuje się wyraźne wskazanie w dokumencie krajowym na potrzebę opracowania i wdrożenia specjalnego, kompleksowego modelu finansowania i zarządzania takimi terenami w województwie śląskim.	Uwaga uwzględniona
511 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	269	Kierunek 1 Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej Kierunek 2 Wzmocnienie miast i ich obszarów funkcjonalnych o dużym znaczeniu dla rozwoju regionów i subregionów Brak wskazania, w ramach którego kierunku wspierane będą krajowe aglomeracje miejskie. W ramach kierunku 1	Zostanie to dookreślone. Do kierunku 2 dodajemy krajowe i regionalne aglomeracje oraz ośrodki subregionalne.

					wskazuje się na metropolie, natomiast w ramach kierunku 2 na ośrodki o znaczeniu dla rozwoju regionu tj. Regionalne aglomeracje i ośrodki subregionalne. Należałoby to dookreślić.	
511 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	269	Kierunek 1: Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej "W perspektywie czasowej Strategii konieczne też będzie wsparcie dla metropolii z problemami transformacyjnymi. W takiej sytuacji znalazły się metropolie katowicka (GZM+), której problemy dodatkowo wzmacnia proces transformacji energetycznej, oraz łódzka. (...) W przypadku metropolii w województwie śląskim istotne będzie powiązanie zarządzania procesem transformacji energetycznej z innymi działaniami rozwojowymi na tym obszarze, w szczególności z rewitalizacją miast i terenów poprzemysłowych, rozwiązywaniem problemów środowiskowych, tworzeniem warunków dywersyfikacji ekonomicznej oraz zapewnieniem substytucji źródeł energii." Problemy opisane w przytoczonym tekście dotyczą też w dużej mierze Aglomeracji Rybnickiej (która nie została wskazana ani w kierunku 1 ani w kierunku 2). Wnioskuje się o poszerzenie zapisów lub doprecyzowanie tekstu, gdzie dokładnie ujęte zostały krajowe aglomeracje miejskie.	Uwaga uwzględniona
511 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównowalonego modelu rozwoju kraju	267-268	Postulat weryfikacji założonych kryteriów delimitacji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Do obszarów strategicznej interwencji OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe zaliczone zostały obszary, w odniesieniu do których zidentyfikowano największe ryzyko utraty żywotności w wyniku niekorzystnych procesów demograficznych. Naszym zdaniem założone kryterium tj. spadek liczby ludności o co najmniej 5% między 2024 a 2035 r. (wg prognozy GUS) na poziomie powiatu oraz wyłączenie powiatów znajdujących się w pobliżu dużych aglomeracji nie przyczyni się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów i wykluczy gminy wiejskie, które potrzebują realnego wsparcia i borykają się z wieloma problemami m. in. z silnym procesem depopulacji. Województwo śląskie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem obszarów wiejskich, które skupione są w subregionach zorganizowanych wokół aglomeracji miejskich. Takie usytuowanie, zgodnie z proponowanym kryterium, uniemożliwia włączenie do interwencji gmin wymagających pilnego wsparcia (m.in. gmin z subregionu południowego). Naszym zdaniem kryterium powinno odnosić się do jednostki jaką jest gmina i uwzględniać wszystkie tereny wiejskie, dla których prognozuje się spadek ludności między 2024 a 2035 r. niezależnie od usytuowania aglomeracji. Takie działanie ma szansę zatrzymać nasilające się procesy depopulacji na obszarach wiejskich oraz przyczynić się do wzmacniania spójności społecznej i terytorialnej tych obszarów.	Wsparcie dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich nie zawęża się do "OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe". OSI dot. wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe jest bardzo ważnym obszarem interwencji, który nie wyklucza jednocześnie dedykowanego OSI dla innych obszarów/ zagadnień problemowych.
512 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Narzędzia i monitorowanie Propozycja zmiany: Pozwoli to na monitoring otoczenia społeczno-gospodarczego uniknięcie sytuacji w której istotne zdarzenia prowadzą do dezaktualizacji Strategii. Alternatywnym rozwiązaniem mogłoby być uproszczenie procedury opracowania strategii, w tym strategii wojewódzkich, tak żeby zapewnić ich większą elastyczność. Opracowywanie Rocznej Diagnozy Strategicznej nie przyczyni się wprost do jej aktualizacji. Po pierwsze efekty wdrażanych celów są widoczne w dłuższym okresie, po drugie nie jest możliwa ciągła aktualizacja Strategii z uwagi na bardzo rozbudowane procedury jej opracowania (procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, czyli konieczność opracowania prognozy, konsultacji, uzyskania opinii itp.).	Nie jest zamierzeniem coroczna aktualizacji Strategii, w 2030 r. zostanie dokonana śródkresowa ewaluacja Strategii i wtedy zostanie podjęta decyzja o ew. aktualizacji Strategii.
512 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Diagnoza Strategiczna ma zawierać m.in (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników i być wykonywana co rok, natomiast wskaźniki opracowano z wartościami pośrednimi na 2030 r. oraz docelowymi na 2035 r. Brak informacji czy Roczna Diagnoza Strategiczna może prowadzić do zmiany, aktualizacji celów, kierunków, wskaźników. W jaki sposób będzie następowała ta zmiana?	Nie jest zamierzeniem coroczna aktualizacji Strategii, w 2030 r. zostanie dokonana śródkresowa ewaluacja Strategii i wtedy zostanie podjęta decyzja o ew. aktualizacji Strategii. Roczna Diagnoza Strategiczna będzie m.in. podstawą do decyzji RM o ewentualnej zmianie sposobu realizacji niektórych działań zawartych w Strategii.
512 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Propozycja zaangażowania podmiotów samorządowych w realizację działań przewidzianych w Strategii Mimo zapisów w Strategii o współpracy zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za politykę rozwojową nie jest reprezentacją podmiotów regionalnych w Zespole ds. Pracy Strategicznej. Ponadto w Planie działań na lata 2026-2029 w niewielkim stopniu uwzględniono te podmioty jako współpracujące przy realizacji działań. Proponuje się zwiększenie zaangażowania podmiotów samorządowych w realizację działań.	Uwaga powtórzona (45 KWRiST). Realizacja Strategii wymaga współdziałania rządu z samorządem terytorialnym. Strategia przewiduje wykorzystanie zestawu różnych narzędzi współdziałania władzy

						centralnej z samorządami województw i samorządami lokalnymi w horyzoncie zarówno krótko oraz średniookresowym, jak np. aktywny współudział w opracowaniu i realizacji krajowej strategii rozwoju regionalnego; wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast; implementacja policentrycznego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju w dokumentach regionalnych; współudział we wdrażaniu działań wobec krajowych obszarów strategicznej interwencji. Zespół ds. Pracy Strategicznej powstanie z przekształcenia Międzyresortowego zespołu ds. opracowania śsrk. Do prac Zespołu zostaną zaproszeni reprezentanci samorządów (KWRIST), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP). JST są wymieniane jako podmioty współpracujące w części działań wskazanych w Planie działań, część działań jest adresowana stricte do poziomu krajowego.
512 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	Brak precyzyjnych zapisów dotyczący oceny realizacji Strategii. W 2030 jest zaplanowana ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego. Brak wskazania, czy wskazana ocena będzie badaniem ewaluacyjnym, czy w ramach innej procedury. Nie dookreślono nawet ogólnie zasad, które będą stosowane w ramach oceny. Brak informacji kto będzie odpowiedzialny za przeprowadzenie tej oceny. Rekomendujemy powierzenie przeprowadzenia oceny podmiotowi zewnętrznemu, co zwiększa obiektywizm procesu ewaluacji.	W 2030 r. zostanie przeprowadzona ocena realizacji Strategii oraz zasadności jej aktualizacji w ramach przeglądu śródkresowego (ewaluacja on-going). Przegląd ten obejmie także ocenę celowości opracowania kolejnego czteroletniego Planu działań.
512 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	Narzędzia i monitorowanie Propozycja zmiany: KSRR w ramach wsparcia OSI określi instrumenty terytorialne wraz z środkami finansowymi przeznaczonymi dla tych obszarów. Dla zapewnienia skutecznego wdrażania OSI krajowych potrzebne są konkretne środki na poziomie rządowym. W przeciwnym razie nie będą one wdrażane, tak jak w obecnie obowiązującej strategii. Należy pamiętać, że regiony definiują również własne OSI i są odpowiedzialne za ich wdrażanie.	Przesądzenia dot. nowej generacji instrumentów wdrożeniowych są zbyt szczegółowe jak na kierunkowy charakter dokumentu jakim jest śsrk. Dokumentem właściwym do tego typu rozstrzygnięć będzie nowa KSRR, nad którą rozpoczęto prace w MFIPR. W ramach prac nad nową ksrr (KSRR2027+) przewiduje się realizację celu dot. zapewnienia efektywnego systemu finansowania polityki regionalnej ze źródeł krajowych poprzez konsolidację źródeł krajowych i zwiększenie możliwości finansowania celów polityki

						regionalnej niezależnie od wykorzystania środków UE.
512 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W dokumencie czytamy, że: W zakresie rozwoju regionalnego rozwinięcie Strategii nastąpi w krajowej strategii rozwoju regionalnego (KSRR). KSRR obowiązuje do 2030 r. Nie przewidziano w niej wyzwań dotyczących celu 3 SRK 2035: Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa. Czy zostanie to uzupełnione?	W MFIPR rozpoczęły się prace nad projektem nowej KSRR2027+, zgodnie z założeniami nowej śsrk. Kwestie dot. wzmocnienia bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa zostaną uwzględnione w nowej ksrr (KSRR2027+). Wyzwania dot. bezpieczeństwa i odporności zostaną zaadresowane w celu strategicznym dot. wzmacniania odporności terytorialnej na różnego typu szoki i zagrożenia: klimatyczne, energetyczne, związane z bezpieczeństwem żywnościowym oraz obronnością. Nowa ksrr uwzględni zróżnicowanie poziomu odporności pomiędzy regionami, szczególnie w obszarach przygranicznych i kluczowe działania dla systemów lokalnych i regionalnych w zakresie zarządzania kryzysowego i bezpieczeństwa. Ponadto, włączone zostaną aspekty obronności, jako uzupełnienia polityki regionalnej. W kwestii sprawności w nowej ksrr interwencja strategiczna skupi się na wzmacnianiu systemu zarządzania terytorialnego poprzez dostosowania instytucjonalno-prawne i inwestycje wspierające efektywne zarządzanie w celu podniesienia jakości koordynacji, współpracy i zarządzania działaniami ukierunkowanymi terytorialnie. W szczególności, wdrażane będą działania dot. wzmacniania współpracy między poziomami administracji publicznej i partnerami społecznymi, lepszej koordynacji planowania, wdrażania i monitorowania polityk terytorialnych, jak też zwiększenia efektywności inwestycji poprzez spójne zarządzanie na poziomie krajowym i regionalnym.
512 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Ramy finansowe Brak oszacowania środków potrzebnych do realizacji Strategii. Przy braku określenia chociaż planowanej wielkości środków na poszczególne działania ciężko prowadzić skuteczną politykę rozwoju. Powinny chociaż zostać oszacowane środki potrzebne do podejmowania działań. Brak określenia wielkości potrzebnych i planowanych środków jest słabością systemu realizacji Strategii Rozwoju Kraju. Ramy finansowe Brak oszacowania środków potrzebnych do realizacji Strategii. Przy braku określenia chociaż planowanej wielkości środków na poszczególne działania ciężko prowadzić skuteczną politykę rozwoju. Powinny chociaż zostać	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych.

					oszacowane środki potrzebne do podejmowania działań. Brak określenia wielkości potrzebnych i planowanych środków jest słabością systemu realizacji Strategii Rozwoju Kraju.	Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
512 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288	Ramy finansowe „W lipcu 2025 r. ukaże się przygotowany przez Komisję Europejską projekt Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2028-2034 wraz z projektami zmian legislacyjnych. W projekcie Komisji zostaną określone...” Fragment wymaga aktualizacji.	Fragment zostanie zaktualizowany.
512 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Ramy finansowe Propozycja zmiany: ~~Możliwa~~ -potrzeba utworzenia funduszu rozwoju regionalnego finansowanego ze środków krajowych Utworzenie funduszu rozwoju regionalnego opartego na środkach krajowych jest niezbędne dla zapewnienia ciągłości realizacji celów strategicznych państwa w przypadku zmniejszenia środków UE. Jest to również perspektywiczne myślenie oraz kompilacja środków krajowych i unijnych.	Zostanie wykreślone słowo "Możliwa".
512 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	sty-47	Zgodnie z zapisami Strategii (str.281) „warunkiem skutecznej realizacji Strategii jest właściwa koordynacja jej wdrażania, ciągłe podtrzymywanie aktualności oraz zapewnienie publicznej rozliczalności celów i działań w niej zapisanych”, natomiast Plan działań na lata 2026-2029, który powinien konkretyzować sposób wdrażania celów i kierunków działań Strategii w dalszym ciągu nie dostarcza pełnej informacji w tym zakresie tj. : - w kolumnie dot. podmiotu odpowiedzialnego oraz współpracującego wypisano przy wielu działaniach kilka podmiotów współpracujących bez podziału zadań między nimi, roli jaką będą pełnić itd. -bardzo ogólnie wskazano źródła finansowania np. środki europejskie; źródła jak i oszacowania budżetu powinny zostać wskazane, aby w pełni ocenić możliwość sfinansowania wskazanych działań; -w kolumnie „kamienie milowe”, przy niektórych działaniach zapisano, że będą one realizowane w trybie ciągłym, istnieje obawa, że będą one pomijane podczas monitoringu, gdyż nie określono w jakim momencie ich wdrożenie zostanie ocenione.	W Planie działań przy każdym działaniu został wskazany jeden podmiot odpowiedzialny za całość interwencji oraz podmioty współpracujące. Rozliczalność Planu działań będzie następować w corocznych Sprawozdaniach z jego realizacji, które będą przygotowywane począwszy od 2027 r. Podział krajowych środków na działania zawarte w Strategii będzie rozstrzygany w ramach corocznego procesu budżetowego oraz programowania będących w dyspozycji Polski środków unijnych (konkretne programy, projekty). Wielkość środków będzie ustalana z uwzględnieniem aktualnej sytuacji finansów państwa, potrzeby zapewnienia ich stabilności oraz konieczności przestrzegania krajowych oraz unijnych reguł fiskalnych. Niektóre działania obok zadań rozpisanych na kolejne lata mają wskazane dodatkowe zadania, które będą realizowane w trybie ciągłym. Zadania te również będą podlegać corocznemu monitoringowi.
513 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Brak działań w zakresie: - oddziaływania na aktywność fizyczną, niewłaściwą dietę i korzystanie ze środków psychoaktywnych i tytoniu przez mieszkańców; - kształcenia umiejętności społecznych oraz niwelujących nierówności ze względu na płeć, ekonomiczne i kulturowe; - stworzenia systemu edukacji imigrantów w zakresie języka polskiego oraz ich integracji.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za

						najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.
513 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	29	W Priorytecie 2.7: „Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli” wskazano 5 głównych kierunków działań, jednak w Załączniku nr 1 (Plan działań na lata 2026-2029) uwzględniono tylko jeden z tych kierunków tj. Rozwój Centrów Usług Społecznych. Brak skonkretyzowanych działań odnośnie pozostałych kierunków działań (od 2 do 5) oraz brak do nich przypisanych wskaźników.	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Ograniczenie zakresu do najważniejszych działań ułatwi i usprawni wdrażanie i rozliczalność Planu – zarówno na poziomie zarządzania tym procesem w administracji publicznej, jak i publicznej oceny postępów w jego realizacji.
513 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	35	Weryfikacja działań zapisanych w punkcie 30 Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego kraju jest jednym z najważniejszych, strategicznych zadań Państwa. Aby je utrzymać konieczne jest określenie konkretnych działań i przyjęcie odpowiednich instrumentów do ich realizacji. Naszym zdaniem zadania wskazane w punkcie 30 Planu zadań w załączniku nr 1 są nieadekwatne w stosunku do potrzeb i wysoce niewystarczające dla realizacji założeń projektu Strategii. Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego wymaga wskazania konkretnych działań skierowanych na obszary wiejskie, m.in. w zakresie opłacalności produkcji rolnej, zastępowalności pokoleń w rolnictwie, zachowania zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich oraz dbałości o żyzność gleb i przestrzeń dla produkcji rolnej jak również dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w warunkach zmian klimatu. Sugerujemy więc doprecyzowanie zapisów i uwzględnienie zadań, które umożliwią realizację kierunków wskazanych w pozostałych częściach projektu Strategii.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST nr 55. Zadania dotyczące bezpieczeństwa żywnościowego, np. dotyczące wsparcia bezpośredniego czy wsparcia postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej, które zostały uwzględnione w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. (priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego - str. 221) mają charakter ciągły i nie mogą być rozpatrywane w kategorii „kamieni milowych”, które w określonym czasie podlegają zakończeniu i rozliczeniu efektów.
513 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	3	Brak wskaźników do wszystkich kierunków działań. Nie do wszystkich kierunków działań zostały przypisane wskaźniki, przez co nie wiadomo w jaki sposób będzie monitorowana realizacja tych działań. Brak wskaźnika dla działania 3C (w Priorytecie 1.5) „Rozbudowa systemu wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w szkołach”. W opisie wskazano, że Liczba specjalistów (psychologów i pedagogów) zatrudnionych w szkołach zostanie zwiększona. Brak określenia wskaźnika (nie wskazano go także w głównej części Strategii) nie pozwoli monitorować realizacji założonego celu.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
513 4	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	5	Wartość docelowa wskaźnika w poz. 42 Udział wydatków z budżetu państwa na finansowanie potrzeb obronnych RP w PKB maleje w stosunku do wartości bazowej, a powinna rosnąć w kontekście priorytetu jakim jest Wzmocnienie potencjału obronnego kraju. Polska ma prawny obowiązek przeznaczać na obronność nie mniej niż 3% PKB, więc wskazana wartość docelowa wskaźnika nie będzie świadczyć w żadnym stopniu o wzmacnianiu obronności kraju, ale o utrzymaniu obecnego minimalnego wymaganego poziomu wydatków.	Wartość wskaźnika pozostaje bez zmian. Przedstawiony cel nie wyklucza wyższych nakładów na obronność.
513 5	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Propozycja zmiany: Ośrodek miejski: Bielsko-Biała, ~~Czechowice-Dziedzice~~ , Obszar funkcjonalny: Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Łodygowice, Wilamowice, Wilkowice. Zgodnie z obowiązującą Strategią Rozwoju Województwa Aglomerację Bielską tworzą dwa miasta: Bielsko-Biała i Czechowice-Dziedzice. Postuluje się o poszerzenie ośrodka miejskiego o Czechowice-Dziedzice i tym samym wyłączenie go z obszaru funkcjonalnego.	Zapisy strategii, a także projektowana ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, wymagają wskazania ośrodka centralnego.

513 6	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Błędne wskazanie nazwy gminy jako „Łaziska”. Poprawna nazwa gminy to Łaziska Górne.	Uwaga uwzględniona
513 7	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Ośrodki subregionalne Postuluje się o ujęcie jako ośrodka subregionalnego miasta Żywca. Oprócz relatywnie wysokiego potencjału gospodarczego i społecznego tego miasta, należy podkreślić jego zasięg oddziaływania w południowej części regionu. Z uwagi na ukształtowanie powierzchni (pasma górskie) Żywiec jest jedynym dużym ośrodkiem, który na południowy wschód od Bielska-Białej przejmując i organizując procesy rozwojowe tego obszaru. Ponadto jest ośrodkiem stykowym - jego oddziaływanie można określić jako ponadregionalne, gdyż jest stolicą terenu Żywiecczyny, do którego zalicza się też wiele gmin z województwa małopolskiego. Żywiec pełni też funkcje ośrodka transgranicznego, organizującego procesy wzdłuż granicy ze Słowacją (analogicznie podobne znaczenie ma Cieszyn w odniesieniu do Czech).	Lokalizacja oraz zasięg oddziaływania Żywca w kontekście MOF Bielska-Białej nie kwalifikuje go do ujęcia jako samodzielnego ośrodka subregionalnego.
513 8	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Katowicki Obszar Metropolitalny Propozycja zmiany: (...) Wzmocnienie potencjału rozwojowego metropolii będzie wymagało także dalszych inwestycji w rozwój infrastruktury transportowej, tj.: kolei metropolitalnej, budowy bezpośredniego połączenia kolejowego Katowice – lotnisko w Pyrzowicach, rozbudowy autostrady A4 oraz rozbudowy intermodalnego terminala w Sławkowie.	Budowa nowej linii kolejowej Katowice - lotnisko w Pyrzowicach nie została ujęta w dokumencie strategicznym opracowanym przez Spółkę PKP PLK pn. „PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. – zamierzenia inwestycyjne na lata 2021 – 2030 z perspektywą do 2040 roku”. Obecnie istnieje połączenie kolejowe do lotniska Katowice-Pyrzowice (uruchomione w 2023 roku).
513 9	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	UWAGA OGÓLNA	Dotyczy całego dokumentu	Brak pełnej korelacji pomiędzy kierunkami działań ze Strategii, działaniami z Planu, a wskaźnikami (np. Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu - obejmuje 5 kierunków działania, ale w Planie przewidziano tylko jedno działanie (dot. kierunku nr 1) co z pozostałymi? Wskaźników jest 5, ale tylko jeden (nr 5) dotyczy działania z Planu. Powinna zostać przygotowana matryca pokazująca powiązanie kierunków, działań i wskaźników stanowiąca element Strategii ułatwiająca weryfikację spójności dokumentu, a w konsekwencji późniejszą ocenę poziomu realizacji Strategii. Powinna zostać przygotowana matryca pokazująca powiązanie kierunków, działań i wskaźników stanowiąca element Strategii ułatwiająca weryfikację spójności dokumentu, a w konsekwencji późniejszą ocenę poziomu realizacji Strategii.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawiają się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
514 0	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	1. Obecny zapis: Metropolie ponadregionalne: (...) Katowice(GZM+) Powinno być: Katowice (Rdzeń GZM+Jaworzno). Metropolia Katowice nie obejmuje całego obszaru GZM tylko jego rdzeń wraz miastem Jaworzno. Dodatkowo proponuje się, aby powyższy zapis ujednolicić w całym dokumencie w miejscach, w których nawiązuje się do Metropolii. 2. Obecny zapis: Krajowe ośrodki miejskie: (...) Rybnik Powinno być: rybnicka (Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Żory, Radlin, Rydułtowy, Wodzisław Śląski) Rybnik jest jednym z miast Aglomeracji. Dodatkowo aby zachować konsekwencję w zapisie proponuje się wynotować miasta w nawiasie (na wzór Trójmiasta) lub dać do przypisu (na wzór Metropolii Katowice).	Uwaga uwzględniona
514 1	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	275 Ramka 5 OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i	Delimitacja Obecny zapis: (...) Zakresem delimitacji objęto zarówno ośrodki miejskie, jak i ich obszary funkcjonalne – szczegółową listę umieszczono w załączniku nr 3 do Strategii. Na końcu akapitu proponuje się dodać zapis: “Zakłada się, że na poziomie strategii rozwoju województwa obszary	Uwaga uwzględniona

				ich obszarów funkcjonalnych	mogą być rozszerzane pod kątem realizacji założeń polityki regionalnej”. W przypadku Metropolii Katowice obszar funkcjonalny wykracza poza obszar GZM. W obecnie obowiązującej jak i w aktualizowanej SRW obszar funkcjonalny obejmuje gminy wykraczające poza wskazany obszar w Zał. 3 do projektu Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Zapewnienie elastyczności na poziomie regionu w zakresie delimitacji obszarów funkcjonalnych pozwoli uzgodnić na późniejszym etapie zgodność strategii regionalnej ze strategią krajową.	
514 2	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Dopisanie gmin do następujących obszarów funkcjonalnych: Bielsko-Biała - dopisać Szczyrk Rybnik, Jastrzębie-Zdrój (...) - dopisać Pszów i Gorzyce Racibórz - dopisać Krzyżanowice Weryfikacja OF wynika z bieżących analiz realizowanych na potrzeby aktualizacji strategii rozwoju województwa.	Uwaga uwzględniona
514 3	Samorząd	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	12	~~Rdzeń~~ Aglomeracji Rybnickiej tworzą trzy miasta na prawach powiatu: Jastrzębie-Zdrój, Rybnik i Żory, miasto powiatowe Wodzisław Śląski oraz Radlin i Rydułtowy. Agglomeracja Rybnicka obejmuje wskazane miasta. Proponuje się wykreślić słowo “rdzeń”.	Uwaga uwzględniona
514 4	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Strategia w zbyt małym stopniu uwzględnia znaczenie portów morskich jako kluczowych węzłów sieci transportowej oraz elementów europejskich korytarzy TEN-T. Należy wprost wskazać rozwój infrastruktury portowej (dostępowej od strony morza i lądu) jako priorytet inwestycyjny państwa, warunkujący konkurencyjność handlu zagranicznego i bezpieczeństwo dostaw. Propozycja zmiany: „Szczególnym obszarem inwestycji infrastrukturalnych będzie rozwój portów morskich o znaczeniu międzynarodowym, w tym portów w Gdyni, Gdańsku, Szczecinie i Świnoujściu, wraz z infrastrukturą kolejową i drogową zapewniającą ich połączenie z zapleczem gospodarczym kraju.”	Uwaga odrzucona
514 5	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	209	Dokument powinien silnie akcentować rolę portów morskich jako infrastruktury krytycznej dla bezpieczeństwa energetycznego i obronnego kraju. Port Gdynia pełni istotne funkcje logistyczne w łańcuchach dostaw dla Sił Zbrojnych RP i NATO. Propozycja zmiany: „W ramach budowania odporności infrastruktury krytycznej szczególną uwagę należy poświęcić portom morskim, które stanowią kluczowe ogniwa łańcuchów dostaw strategicznych, w tym wojskowych i energetycznych.”	Uwaga uwzględniona.
514 6	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	242-243	Strategia nie wskazuje wprost znaczenia obszarów nadmorskich i portowych jako biegunów wzrostu gospodarczego w modelu policentrycznym. Porty generują znaczące efekty mnożnikowe w skali krajowej. Propozycja zmiany: „Uzupełnić katalog obszarów strategicznych o: Ośrodki portowo-przemysłowe w rejonach nadmorskich (Gdynia, Gdańsk, Szczecin–Świnoujście), pełniące funkcje węzłów gospodarczych o znaczeniu krajowym i europejskim.”	Nie wskazano miejsca w Strategii które ma zostać uzupełnione.
514 7	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Warto dodać odniesienie do innowacji w sektorze morskim i logistycznym (automatyzacja terminali, cyfrowe platformy zarządzania ruchem ładunków, zielone technologie). Propozycja zmiany: „Strategia wspiera rozwój innowacyjnych technologii w logistyce morskiej, transporcie intermodalnym i gospodarce morskiej jako branżach o rosnącym potencjale eksportowym i innowacyjnym.”	Priorytet poświęcony jest budowaniu całego ekosystemu dla rozwoju innowacji, nie jest zasadne aby w tym miejscu wpisywać innowacje w jednym konkretnym sektorze jakim jest logistyka morska.
514 8	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284	Wskazane jest zapewnienie mechanizmu koordynacji inwestycji infrastrukturalnych w portach z krajową polityką transportową i finansowaniem unijnym (CEF, Fundusz Spójności). Propozycja zmiany: „Ramy finansowe Strategii powinny przewidywać dedykowane instrumenty wsparcia inwestycji portowych i intermodalnych, ze szczególnym uwzględnieniem dostępu lądowego do portów morskich.”	W polskim systemie prawnym Strategia nie pełni funkcji planu finansowego: decyzja o podziale środków na poszczególne cele i działania następuje w ramach corocznej procedury budżetowej oraz programowania środków unijnych.

						Strategia pomaga układać coroczne plany finansowe: wskazuje priorytetowe dla państwa działania, jest więc podstawą do programowania środków, zarówno krajowych, jak i unijnych.
5149	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-158	Strategia opisuje rozwój energetyki odnawialnej, w tym morskiej energetyki wiatrowej i elektrowni jądrowej, jednak pomija kluczową rolę portów morskich jako logistycznych centrów obsługi inwestycji energetycznych – zarówno przy budowie, jak i eksploatacji. Port Gdynia i inne porty północne pełnią strategiczną funkcję w transporcie komponentów, paliw, technologii i surowców energetycznych. Propozycja zmiany: „W ramach transformacji energetycznej należy uwzględnić rozwój portów morskich jako centrów logistycznych i przemysłowych obsługujących sektor energetyczny, w tym morską energetykę wiatrową, import LNG, paliwa alternatywne oraz komponenty dla energetyki jądrowej.”	Wsparcie dla rozwoju infrastruktury portowej oraz infrastruktury dostępu do portów od strony lądu i morza przewidziane jest w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
5150	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159-161	Strategia wymienia morską energetykę wiatrową, ale nie precyzuje roli konkretnych lokalizacji portowych. Kierunek działań wymaga wskazania długofalowego wsparcia państwa w zakresie infrastruktury hydrotechnicznej, transportowej i przemysłowej. Propozycja zmiany: „Strategia powinna wskazać porty morskie jako krajowe centra instalacyjne i serwisowe morskiej energetyki wiatrowej, zapewniające logistykę komponentów, montaż turbin oraz obsługę eksploatacyjną farm wiatrowych.”	Wsparcie dla rozwoju infrastruktury portowej oraz infrastruktury dostępu do portów od strony lądu i morza przewidziane jest w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Aktualne zapisy nie wymagają dalszego doprecyzowania. Bardziej szczegółowe założenia z zakresu rozwoju portów PL zawarte zostaną w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju polskich portów morskich.
5151	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162-164	Transformacja energetyczna wymaga rozwoju infrastruktury do przeładunku, składowania i transportu nowych nośników energii. Porty morskie, w tym Port Gdynia, mogą pełnić funkcję terminali dla zielonego wodoru, amoniaku, biopaliw i komponentów OZE, co przyczyni się do dekarbonizacji transportu i przemysłu. Propozycja zmiany: „W ramach transformacji energetycznej państwo będzie wspierać rozwój infrastruktury portowej do obsługi nowych nośników energii, w tym zielonego wodoru, amoniaku i biopaliw, wraz z powiązanymi sieciami dystrybucyjnymi i magazynowymi.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5152	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	165-167	Brakuje odniesienia do finansowania infrastruktury portowej w ramach funduszy transformacyjnych (np. Fundusz Modernizacyjny, FEnIKS, CEF, KPO, Fundusz Sprawiedliwej Transformacji). Bez takiego komponentu realizacja inwestycji offshore i energetycznych będzie ograniczona. Propozycja zmiany: „W ramach krajowych i unijnych funduszy na transformację energetyczną należy zapewnić dedykowane instrumenty wsparcia dla rozwoju portów morskich pełniących funkcje energetyczne i przemysłowe.”	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
5153	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	167-169	Strategia nie odnosi się do kwestii środowiskowych związanych z rozwojem portów i instalacji offshore. Z punktu widzenia portów konieczne jest uwzględnienie inwestycji w zielone technologie portowe: elektryfikację nabrzeży, paliwa alternatywne (LNG, wodór), odzysk energii i cyfrowe zarządzanie emisjami. Propozycja zmiany: „Strategia powinna promować inwestycje w zieloną infrastrukturę portową, w tym systemy zasilania statków z lądu (shore power), magazyny energii, automatyzację i digitalizację procesów portowych ograniczających emisję CO ₂ i NOx.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5154	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-171	Porty pełnią funkcję bufora bezpieczeństwa energetycznego – umożliwiają dywersyfikację dostaw paliw i surowców. Strategia powinna lepiej zintegrować cele klimatyczne z bezpieczeństwem energetycznym kraju, wskazując porty jako element infrastruktury krytycznej tego systemu. Propozycja zmiany: „Transformacja energetyczna powinna być realizowana w sposób gwarantujący odporność	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					systemu dostaw energii, przy uznaniu portów morskich za strategiczne węzły dywersyfikacji importu surowców i komponentów energetycznych.”	
515 5	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-172	Strategia nie odwołuje się do planowania przestrzennego morskich obszarów energetycznych ani do lądowych stref przyportowych, które są niezbędne dla rozwoju infrastruktury OZE. Propozycja zmiany: „Należy uwzględnić powiązanie transformacji energetycznej z krajowymi planami zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich i zapleczy portowych, tak aby umożliwić rozwój infrastruktury OZE, offshore wind i przemysłu towarzyszącego.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
515 6	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	SYNTEZA	13	Tabela 1 – Jednym z obszarów strategicznej interwencji powinna być gospodarka morska. Wpisuje się to w działania na szczeblu unijnym – UE przygotowuje Strategię Portów Europejskiej oraz Europejską Przestrzeń Morską podkreślając, że gospodarka morska jest jednym z głównych obszarów, na których rozwoju będzie się koncentrować.	Brak szerszego uzasadnienia w kwestii utworzenia dodatkowego OSI
515 7	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Brak kluczowych wskaźników odnoszących się do celu nr 2 Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu oraz do celu nr 3 Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa, w zakresie infrastruktury dostępowej oraz potencjału tworzenia warunków do integracji portów morskich z zapleczem gospodarczym kraju oraz tranzytowym. pisy kierunków działań zostały w ogólny sposób opisane w dokumencie, jednakże nie wśród wskaźników nie znalazły odzwierciedlenia. Propozycje wskaźników: Przeładunki w polskich portach morskich z podziałem na różne grupy ładunkowe - źródło: MI Masa przewiezionych towarów (mln ton) z podziałem na różne grupy ładunkowe - źródło: UTK Praca przewozowa (mld ton-km) z podziałem na różne grupy ładunkowe - źródło: UTK Stopień realizacji inwestycji kolejowych - źródło: UTK/MI Liczba zintegrowanych infrastrukturalnie, operacyjnie i organizacyjnie terminali intermodalnych - źródło: UTK/MI	Uwaga odrzucona
515 8	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W treści pojawia się zdanie, iż doszczegółowienie Strategii może następować w ramach innych strategii rozwoju oraz polityk publicznych. Wskazaniem byłoby sporządzenie i bieżące aktualizowanie katalogu dokumentów strategicznych, które będą uszczegóławiać lub stanowić o realizacji kierunków działań i interwencji programowanych w Strategii Rozwoju Polski. Będzie to kluczowe dla przyszłych prac Zespołu ds. Pracy Strategicznej.	MFIPR prowadzi bazę obowiązujących dokumentów strategicznych i programowych, która jest aktualizowana przez resorty raz na kwartał.
515 9	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	116	Na jakiej podstawie autor/autorzy kluczowych wyzwań stwierdzili, iż “Przed wejściem do Unii Europejskiej Polska posiadała trzy główne porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej: port w Gdańsku, port w Gdyni oraz zespół portów Szczecin-Świnoujście. Te porty, wraz z innymi, mniejszymi przystaniami, stanowiły kluczowe węzły transportowe dla ruchu towarowego i pasażerskiego, chociaż ich infrastruktura i zdolności przeładunkowe były wówczas mniejsze niż obecnie.”? Przed wejściem do Unii Europejskiej Polska posiadała trzy główne porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej: port w Gdańsku, port w Gdyni oraz zespół portów Szczecin-Świnoujście. Te porty, wraz z innymi, mniejszymi przystaniami, stanowiły kluczowe węzły transportowe dla ruchu towarowego i pasażerskiego, chociaż ich infrastruktura i zdolności przeładunkowe były wówczas mniejsze niż obecnie. Port w Gdyni: Określany jako "polskie okno na świat", port ten był symbolem nowoczesności i ważnym węzłem dla ruchu handlowego i pasażerskiego. Port w Gdańsku był kluczowym portem, historycznie istotnym dla polskiego handlu morskiego. Zespół portów Szczecin-Świnoujście stanowił znaczący kompleks portowy, kluczowy dla logistyki i handlu, zwłaszcza w zakresie towarów masowych. Ocena wydaje się być surowa i nieuzasadniona. Należałoby wskazać dane statystyczne opatrzone uwarunkowaniami zewnętrznymi i wewnętrznymi funkcjonowania polskich portów w pierwszej połowie dekady lat 2000, które stanowiłyby bazę do takich wniosków.	Uwaga odrzucona
516 0	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	[1/3] Należy wskazać inwestycje kluczowe dla rozwoju Portu Gdynia: Droga Czerwona (docelowo realizacja do 2032 r.) Opis: Jako węzeł transportowy sieci bazowej TEN-T Port Gdynia (element transeuropejskich korytarzy „Morze Adriatyckie – Morze Bałtyckie” oraz Bałtyk – Morze Czarne – Morze Egejskie), powinien do 2030 roku posiadać połączenie z drogą krajową spełniającą parametry sieci TEN-T, m.in. zapewnienie dopuszczalnego nacisku 11,5 ton na jedną oś. Takie wymogi może spełnić jedynie Droga Czerwona, która jest priorytetowa i niezbędna dla zapewnienia bezpośredniego dostępu drogowego do Portu Gdynia oraz zgodna z założeniami jednolitości i nieprzerwalności sieci TEN-T. Linia kolejowa nr 201 Opis:	Uwaga uwzględniono częściowo. Kierunkowo wyraża się aprobatę dla realizacji m.in. LK 201 i Drogi Czerwonej.

					Nadal wąskim gardłem dla dostępu kolejowego do Portu Gdynia oraz potencjału do generowania większej liczby regularnych połączeń intermodalnych z zapleczem jest przebieg infrastruktury kolejowej przez trójmiejską aglomerację, wzdłuż której priorytet w ruchu mają pociągi pasażerskie. Zwiększenie przepustowości i dostępu do Portu w Gdyni jest możliwe poprzez modernizację linii kolejowej nr 201, która realizowana jest przez spółkę PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w ramach projektu: „Prace na alternatywnym ciągu transportowym Bydgoszcz – Trójmiasto”.	
516 1	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	[2/3] Z perspektywy rozwoju oraz obecnego funkcjonowania Portu Gdynia projekt ten jest kluczowy dla utrzymania konkurencyjnej pozycji wśród portów morskich na Morzu Bałtyckim a także wobec rosnącej konkurencji ze strony portów adriatyckich. Linia nr 201 jest częścią międzynarodowej linii kolejowego C-65 głównego szlaku towarowego łączącego bezpośrednio Port Gdynia z jego zapleczem lądowym centralnej Polski, w tym ze Śląskiem. Stanowi ona element polskiej części towarowego korytarza Baltic - Adriatic Rail Freight Corridor i ma kluczowe znaczenie dla gospodarki krajowej oraz bezpieczeństwa państwa. Dolina Logistyczna (do 2029 r. prace przygotowawcze, prace realizacyjne w latach 2030') Opis: Jednym z największych potencjałów w zakresie pozyskania przez ZMPG S.A. nowych terenów na rozwój funkcji portowo-morskich, charakteryzuje się 260-hektarowy obszar Doliny Logistycznej, włączony do granic administracyjnych Portu Gdynia na mocy Rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 kwietnia 2020 r. w sprawie granicy portu morskiego w Gdyni. Celem strategicznym dla Portu Gdynia jest utworzenie obszaru gospodarczego w oparciu o sektor usług logistycznych zapewniającego w przyszłości konkurencyjność Portu Gdynia oraz napływ nowych inwestorów i poprawę warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Zgodnie z założeniami, wieloletnia inwestycja przewiduje m. in. budowę infrastruktury logistycznej, w tym obiektów magazynowo-składowych, publicznego kolejowego terminala intermodalnego oraz budowę parkingu centralnego dla samochodów ciężarowych obsługiwanych w Porcie Gdynia. Dla pełnej realizacji projektu Rozwój Platformy Multimodalnej Dolina Logistyczna niezbędna jest realizacja przedsięwzięć infrastrukturalnych zakładająca wykorzystanie środków europejskich i spełnienie wymogów sieci bazowej TEN-T w zakresie budowy północno-zachodniego dostępu „ostatniej mili” do Portu Gdynia – Drogi Czerwonej.	Uwaga częściowo uwzględniona. Kierunkowo wyraża się aprobatę dla realizacji m.in. LK 201 i Drogi Czerwonej; W kwestii Doliny Logistycznej wskazuje się, że założenia dot. rozwoju portów PL rozwinięte zostaną m.in. w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju portów morskich.
516 2	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13	[3/3]Dostępność paliw alternatywnych dla żeglugi w tym instalacji Onshore Power Supply Opis: Zarząd Morskiego Portu Gdynia S.A. podejmuje działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury dla zapewnienia rozwoju i dostępności paliw alternatywnych dla żeglugi, by mogła spełniać coraz bardziej rygorystyczne wymogi związane z ochroną środowiska oraz przyczyniać się do osiągnięcia celów Europejskiego Zielonego Ładu. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1804 z dnia 13 września 2023 r. (AFIR) zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia, aby porty morskie były wyposażone w infrastrukturę umożliwiającą korzystanie z alternatywnych do tradycyjnych paliw okrętowych źródeł energii pierwotnej, takich jak LNG, wodór czy punkty OPS. Celem jest ograniczenie emisji zanieczyszczeń generowanych przez statki. W Porcie Gdynia funkcjonuje obecnie jeden punkt OPS zasilający energią elektryczną statki cumujące przy Publicznym Terminalu Promowym. System ma za zadanie zasilanie statków z pokładową instalacją 11kV 50Hz/60Hz z nabrzeżnej sieci energetycznej 15kV 50Hz. Moc przyłącza do statku to 3,5 MW, co zapewnia szybkie ładowanie akumulatorów dużych jednostek. Zarząd Morskiego Portu Gdynia S.A. planuje także budowę systemów zasilania lądowego na innych nabrzeżach, które obsługują jednostki towarowe. Rozpatruje się lokalizację infrastruktury do obsługi statków pasażerskich, ro-ro i kontenerowych, ponieważ właśnie wobec takich jednostek istnieją międzynarodowe i unijne regulacje, które wymagają od portów posiadania instalacji Onshore Power Supply.	Nie ma uzasadnienia do dalszego doprecyzowania zapisów SRP2035; dokument odnosi się m.in. do rozwoju infrastruktury paliw alternatywnych.
516 3	Instytucja publiczna	Zarząd Morskiego Portu Gdynia Spółka Akcyjna	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	122	W zdaniu: “Inwestycje będą ukierunkowane nie tylko stricte na zaspokojenie potrzeb mających swoje źródło w systemach gospodarczym i społecznym, lecz także w systemie bezpieczeństwa państwa i jego obrony” należy dopisać po przecinku następujący tekst: “czego przykładem jest planowana inwestycja drogowa w Porcie Gdynia o nazwie Droga Czerwona.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru części kierunkowej.
516 4	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i	SYNTEZA	13	Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy oraz adaptacja do procesu dezagraryzacji i zmian demograficznych. Taki jest zapis w Tabeli 1. Obszary strategicznej interwencji do 2035 r Proponujemy, aby nadać mu brzmienie: Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy między innymi poprzez aktywne działania w celu spowolnienia procesu dezagraryzacji i adaptację do zmian demograficznych.	Nazwy OSI zostały przygotowane w taki sposób, by zachować ich jak najbardziej syntetyczny charakter.

		Federacji Przedsiębiorców Polskich			Uzasadnienie: Celem polityki państwa nie powinna być jedynie adaptacja do procesów dezagrarnizacji ale także podejmowanie działań ograniczających jej tempo. Oznaczać to będzie wspieranie i podtrzymywanie rolniczych funkcji wsi, zwłaszcza rolnictwa towarowego.	
516 5	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Proponujemy dopisanie w pkt. H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu zdania: W celu zwiększenia efektywności ekonomicznej instalacji biogazowych i biometanowych podejmowane będą dalsze działania, mające na celu ułatwiające proces inwestycyjny, w tym między innymi zwiększona zostanie moc biogazowni i biometanowni rolniczych, podlegających zwolnieniu z konieczności dokonywania oceny oddziaływania na środowisko z 0,5 MW do 1 MW. Uzasadnienie: Biogaz oraz biometan pozyskiwany z odpadów z produkcji rolnej, może stanowić znaczące źródło energii na potrzeby gospodarki. Co ważne źródło stabilne (w odróżnieniu od innych rodzajów OZE) i co ważne, eliminujące negatywne skutki działalności rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecnie obowiązujące regulacje umożliwiają uproszczony tryb budowy tego instalacji tylko o mocy do 0,5 MW. Tymczasem zwiększenie mocy pojedynczej instalacji do 1 MW oznacza zwiększenie nakładów inwestycyjnych jedynie o 20%. Zatem podniesienie mocy instalacji, które mogłyby być realizowane w trybie uproszczonym, pozwoli na szybsze i bardziej efektywne wykorzystanie potencjału do produkcji energii z tego źródła, przyspieszając proces transformacji energetycznej w kierunku zielonej energii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
516 6	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[1/7] Włączenie Priorytetu 3.4 do celu dotyczącego bezpieczeństwa i odporności państwa świadczy o uznaniu, że bezpieczeństwo żywnościowe jest ważnym elementem bezpieczeństwa narodowego. Jednak sam dokument formułuje ten priorytet dość ogólnikowo – kładzie nacisk na modernizację rolnictwa i skracanie łańcuchów dostaw jako kluczowe elementy bezpieczeństwa żywnościowego, które choć bez wątpienia ważne, nie są wystarczające dla budowy systemu bezpieczeństwa żywnościowego. Dlatego proponujemy gruntowne przeformułowanie tego priorytetu zgodnie z poniższym komentarzem i zawartymi w nim propozycjami. Zaproponowane zapisy w ramach tego priorytetu nie precyzują wprost powiązań z bezpieczeństwem państwa (np. brak jest jasnego stwierdzenia, że trwałe zabezpieczenie żywności to także kwestia obronności i odporności kraju). W związku z tym należy wyraźniej podkreślić w treści Priorytetu 3.4, że bezpieczeństwo żywnościowe stanowi integralną część bezpieczeństwa państwa. W dokumencie strategicznym – nawet jeśli zachowuje on wysoki poziom ogólności – należy dopisać wprost, że zdolność zapewnienia żywności dla obywateli w każdych warunkach (pokój, kryzys, konflikt) jest filarem bezpieczeństwa narodowego. Takie doprecyzowanie nada kierunkom działań większą wagę i ułatwi spójność z przyszłymi aktami prawnymi w tym zakresie. Rekomendujemy ponadto, aby działania ograniczające zdolności państwa w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego uznane były za działalność na szkodę bezpieczeństwa Państwa w ogóle.	Uwaga się powtarza - uwaga nr 4234. Strategia zostanie uzupełniona o tę tematykę.
516 7	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[2/7] Proponujemy ponadto, aby jednym z działań do umieszczenia w Planie działań na lata 2026-2029 było przygotowanie kompleksowej ustawy o bezpieczeństwie żywnościowym kraju, która stworzy ramy do realizacji zadań wynikających ze Strategii. Priorytet 3.4 koncentruje się na unowocześnieniu sektora rolno-spożywczego, m.in. poprzez wsparcie krótkich łańcuchów dostaw i innowacji w przetwórstwie żywności. Działania przewidziane w Planie działań do Strategii obejmują np. zwiększenie pojemności magazynowej zbóż o 1,5 mln m ³ do 2026 r. dzięki wsparciu publicznemu. Strategia nie opisuje jednak kompleksowo infrastruktury bezpieczeństwa żywnościowego – brak w niej kompleksowej wizji takiej infrastruktury jako spójnego systemu np. sieci atestowanych magazynów żywności i surowców rolnych, strategicznych zakładów przetwórczych w kontekście utrzymania ciągłości zaopatrzenia ani budowy terminali przeładunkowych (za wyjątkiem planowanego terminala zbożowego w Porcie Gdańsk) zapewniających alternatywne kanały dostaw. Infrastruktura logistyczna sektora żywnościowego jest wspomniana przy okazji skracania łańcuchów dostaw, ale pominięto jej znaczenie dla zabezpieczenia kraju na wypadek zakłóceń (np. wojny lub blokady handlowej).	Uwaga się powtarza - nr 4234 oraz cz. 4235.
516 8	Organizacja	Wspólny Komitet Rolnictwa i	Priorytet 3.4: Wzmocnienie	219-	[3/7] W związku z tym proponujemy, aby uzupełnić Priorytet 3.4 o wyraźne wskazanie konieczności rozwoju infrastruktury bezpieczeństwa żywnościowego.	Uwaga się powtarza -uwaga nr 4235.

	pozarządowa	Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	bezpieczeństwa żywnościowego		Strategia w Priorytecie 3.4 skupia się na zwiększeniu konkurencyjności i opłacalności produkcji rolnej oraz na budowie odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy. Nie wskazuje jednak, jako zadania państwa, konieczności monitorowania i stabilizowania produkcji. Brakuje zapisów o stałym monitoringu strategicznych surowców rolnych ani o mechanizmach interwencyjnych typu skup interwencyjny czy dopłaty kryzysowe, które mogłyby wesprzeć rolników i utrzymać ciągłość zaopatrzenia w sytuacji załamań rynkowych. Innymi słowy, SRK 2035 zakłada, że rynek i konkurencyjność zapewnią produkcję, pomijając aspekt aktywnej polityki państwa w tym obszarze. Postulujemy w związku z tym dodanie zapisu, że państwo będzie monitorować poziom produkcji kluczowych surowców rolnych oraz – w razie potrzeby – stosować mechanizmy interwencyjne w celu zapewnienia stabilności podaży żywności na rynku wewnętrznym. Przy czym odpowiednia z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa struktura produkcji powinna być monitorowana i stymulowana w perspektywie całego okresu objętego Strategią.	
5169	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[4/7] W przedstawionym projekcie akcentuje się unowocześnianie i rozwój przetwórstwa (wspomina o innowacjach w przetwórstwie żywności i tworzeniu nowych produktów, a w planie operacyjnym przewiduje dofinansowanie tysięcy projektów modernizacyjnych w gospodarstwach. Jednak nie znajdujemy w Priorytecie 3.4 bezpośrednich odniesień do upraszczania procedur inwestycyjnych. Brak jest w Strategii deklaracji redukcji barier administracyjnych dla budowy czy rozbudowy obiektów związanych z produkcją i magazynowaniem żywności. Ogólne działania deregulacyjne są co prawda zapowiedziane w Strategii, ale nie wskazano sektorowo rolnictwa i przemysłu spożywczego jako obszaru wymagającego szczególnych ułatwień. To może oznaczać potraktowanie kwestii inwestycji w infrastrukturę żywnościową zbyt pobieżnie. W związku z tym należy dodać do Strategii zapis o potrzebie ułatwień inwestycyjnych w sektorze rolno-spożywczym. W tym celu jednym z kluczowych zadań powinno być przyjęcie rozwiązań, których efektem będzie uproszczenie i przyspieszenie procedur administracyjnych dla inwestycji związanych z bezpieczeństwem żywnościowym w tym przede wszystkim związanych z produkcją zwierzęcą, która powinna być potraktowana jako podstawowy element zapewnienia odporności i niezależności gospodarki jeżeli chodzi o bezpieczeństwo żywnościowe. Rekomendowanym rozwiązaniem powinno być przyjęcie przepisów o strefach produkcji rolnej, w których obowiązywałby uroszczony tryb realizacji inwestycji.	Uwaga się powtarza - uwaga nr 4235.
5170	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[5/7] Strategia zakłada budowanie odporności sektora rolno-spożywczego na kryzysy (np. przez adaptację do zmian klimatycznych i zróżnicowanie upraw). Mimo to brak w niej bezpośrednich zapisów, jak utrzymać ciągłość produkcji i dystrybucji żywności w sytuacjach kryzysowych. Dokument nie wspomina o zabezpieczeniu dostaw mediów (woda, prąd, gaz) dla producentów żywności ani o planach awaryjnej dystrybucji żywności w przypadku zakłóceń (np. przerwania łańcuchów dostaw). Innymi słowy, aspekt ciągłości działania sektora żywnościowego w warunkach nadzwyczajnych został potraktowany milcząco. Dla porównania na poziomie UE podejmuje się już inicjatywy w tym zakresie – np. utworzono europejski mechanizm gotowości i reagowania na kryzys bezpieczeństwa żywnościowego (EFSCM) do monitorowania dostaw żywności i rekomendowania działań w razie kryzysu. Brak analogicznej perspektywy w SRK 2035 to kluczowa luka, biorąc pod uwagę doświadczenia niedawnych kryzysów (pandemia, wojna na Ukrainie). Proponujemy zatem aby strategię uzupełnić o kwestie zapewnienia ciągłości produkcji i dystrybucji żywności w sytuacjach nadzwyczajnych. W Priorytecie 3.4 należy dodać zapisy o przygotowaniu planów awaryjnych dla sektora żywnościowego – np. zagwarantowaniu dostaw energii, paliw i wody dla kluczowych producentów żywności podczas kryzysu, rozwoju rozproszonej sieci dystrybucji (aby żywność docierała lokalnie nawet przy zakłóceniach transportu) oraz współpracy z Rządową Agencją Rezerw Strategicznych i innymi podmiotami w celu dystrybucji żywności w razie potrzeby. Nawet ogólne wzmianki w Strategii o planowaniu ciągłości działania w tym sektorze wzmocnią strategiczne podejście – sygnalizując, że państwo przygotowuje się na utrzymanie wyżywienia ludności w każdych warunkach.	Uwaga się powtarza - uwaga nr 4235.
5171	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[6/7] W obecnym brzmieniu Priorytetu 3.4 brak jest odniesień do tworzenia strategicznych rezerw żywności. Strategia nie określa mechanizmów kształtowania docelowego poziomu rezerw ani sposobu ich odnawiania i wykorzystania. Brak takiego zapisu oznacza pominięcie ważnego aspektu bezpieczeństwa żywnościowego – zdolności do podtrzymania zaopatrzenia ludności z zapasów w razie długotrwałych zakłóceń dostaw czy produkcji. Proponujemy zatem aby wprowadzić do Strategii lub Planu działań konieczność weryfikacji obecnych zasad tworzenia strategicznych rezerw żywności i ich dostosowania do obecnych potrzeb. SRK 2035 porusza kwestię transformacji energetycznej na obszarach wiejskich – priorytet wspomina o transformacji energetycznej sektora rolno-spożywczego i rozwoju biogospodarki. Mowa jest zatem o szerszym wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii i produktów bio (np. biogaz, biomasa) w rolnictwie. Jednak strategia nie wymienia	Uwaga się powtarza - uwaga nr 4236.

					explicite konieczności wykorzystywania i rozwoju produkcji biopaliw pierwszej generacji (czyli paliw z surowców rolnych, takich jak rzepak na biodiesel czy zboża na bioetanol) jako narzędzia wsparcia rolnictwa. To jednocześnie oznacza, że także rola biopaliw jako elementu bezpieczeństwa energetycznego nie została w Priorytecie 3.4 uwzględniona. W związku z tym proponujemy, aby dodać odniesienie do rozwoju biopaliw, zwłaszcza pierwszej generacji, jako instrumentu jednocześnie wspierającego rolnictwo i bezpieczeństwo energetyczne.	
517 2	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	219-	[7/7] Taka korekta dookreśli strategiczne podejście do biogospodarki: nie tylko w kontekście OZE ogółem, ale też wykorzystania potencjału krajowego rolnictwa do produkcji biopaliw. Pragniemy ponadto wyrazić zaskoczenie propozycją celów do osiągnięcia w ramach realizacji tego priorytetu. Są one całkowicie niedopasowane nie tylko do realnych potrzeb w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego, ale nawet do treści priorytetu w obecnym kształcie. Proponujemy ich całkowite przeformułowanie.	Uwaga się powtarza - uwaga nr 4236.
517 3	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego rozwoju kraju	271	Zachowanie żywotności obszarów wiejskich będzie wymagało inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, a także wsparcia dla podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji mieszkańców oraz tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Rozwiązania w tym zakresie będą przeciwwagą dla negatywnych skutków procesu dezagrarnizacji. Należy przy tym wykorzystywać indywidualne potencjały obszarów wiejskich i małych miejscowości, jak np. możliwość rozwoju funkcji turystycznych i biogospodarki, atrakcyjną przestrzeń do lokalizacji miejsc usług społeczno-opiekuńczych, wielofunkcyjność gospodarstw rolnych, dostępność infrastruktury (budynków), które można dostosować do zakładów świadczących usługi na poziomie lokalnym Proponujemy, aby do powyższego akapitu dodać na końcu zdanie: Jednocześnie priorytetem powinno być wspieranie wszelkich inicjatyw przyczyniających się do podtrzymywania towarowej działalności rolniczej. W tym celu proponuje się ustanowienie stref produkcji rolnej, zapewniających możliwość inwestycji w infrastrukturę rolniczą, zwłaszcza w hodowlę zwierząt, w trybie uproszczonym. Uzasadnienie: Celem polityki państwa nie powinna być jedynie adaptacja do procesów dezagrarnizacji ale także podejmowanie działań ograniczających jej tempo. Oznaczać to będzie wspieranie i podtrzymywanie rolniczych funkcji wsi, zwłaszcza rolnictwa towarowego. Za szczególnie istotne należy uznać tworzenie warunków do rozwijania nowoczesnej (zgodnej z wymogami w zakresie dobrostanu zwierząt, ochrony środowiska i klimatu) hodowli zwierzęcej, będącej warunkiem utrzymania konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa.	Nie przewiduje się wyłączenia takich inwestycji z przepisów dot. zagospodarowania przestrzennego i ocen oddziaływania na środowisko.
517 4	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego rozwoju kraju	278	Proponujemy dodać zapis o konieczności wspierania i ułatwiania realizacji inwestycji związanych z produkcją rolną i przetwórstwem rolno-spożywczym. Uzasadnienie: Nowoczesna infrastruktura rolna (w tym przede wszystkim obiekty hodowlane) oraz zakłady przetwórcze, są zarówno kluczowe dla utrzymania konkurencyjności sektora, ale także niezbędne dla zapewnienia w długim okresie bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Dlatego ułatwienia dla lokowania takich inwestycji, zwłaszcza na terenach wiejskich oraz usuwanie barier administracyjnych, powinno być jednym z priorytetów państwa w okresie objętym Strategią.	Uwaga uwzględniona
517 5	Organizacja pozarządowa	Związek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	3. Poprawa warunków mieszkaniowych A. Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych Zapewnione zostanie finansowe wsparcie dla właścicieli i zarządców budynków wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów gminnych, na realizację inwestycji służących poprawie jakości zamieszkiwania w tego rodzaju budynkach. Wsparcie obejmie przede wszystkim przedsięwzięcia prowadzące do poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki, w tym także poprawę efektywności energetycznej. Szczególnego wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof budowlanych. Strategia identyfikuje nasilającą się suburbanizację jako jeden z czterech kluczowych procesów społeczno-gospodarczych w przestrzeni kraju, prowadzący do chaosu przestrzennego i utraty walorów przyrodniczych w strefach podmiejskich. Wykorzystanie zasobu mieszkaniowego w centrach miast, wymagającego rewitalizacji oraz zdegradowanych terenów pogórnich lub poprzemysłowych, stanowi bezpośrednią odpowiedź na to wyzwanie.	Zapisy dotyczące kształtowania przestrzeni publicznych w miastach są ujęte w celu horyzontalnym w Działaniach na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym. Strategia zostanie przejrzana pod kątem wprowadzenia zapisów dotyczących rewitalizacji.

					Należy użyć rewitalizacji jako narzędzia do uporządkowania osadnictwa poprzez kształtowanie przestrzeni publicznych w centrach tych obszarów i wyposażenie ich w infrastrukturę mieszkaniową i usług publicznych. Pozwoli to na kształtowanie się zwartych miast i będzie zapobiegać ich rozlewaniu się, co powinno być priorytetem w polityce przestrzennej. Takie wsparcie będzie także istotnie oddziaływało na postępujący proces wyludniania się miast, niekontrolowaną suburbanizację a także ograniczy niekontrolowaną ekspansję zabudowy na tereny zielone w tym chronione oraz presje na ekosystemy.	
517 6	Organizacja pozarządowa	Związek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. prawidłowo identyfikuje Śląsk jako kluczowy obszar interwencji (OSI transformacji energetycznej) i wskazuje na to, że transformacja jest procesem długofalowym. Jednak biorąc pod uwagę nadchodzący koniec obecnej perspektywy finansowej UE i prawdopodobny brak kontynuacji wsparcia środkami Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, konieczne jest sformalizowanie i zabezpieczenie alternatywnych, stabilnych i długoterminowych źródeł finansowania dla tych regionów. Należy rozważyć utworzenie ogólnokrajowego funduszu rozwoju regionalnego, który zapewniłby stabilizację finansowania dla Śląska po 2027 roku, kiedy środki z obecnej puli FST przestaną być dostępne. Strategia jedynie wskazuje na taką możliwą potrzebę, natomiast w przypadku Śląska (gdzie koszty transformacji są ogromne, a cel jest strategiczny dotyczy całego kraju) mechanizm ten powinien zostać sformalizowany jako pilny priorytet wdrożeniowy. W kontekście gmin pogórnich, ten mechanizm krajowy musi zostać wprowadzony jako stałe i stabilne źródło finansowania, komplementarne do ewentualnych nowych instrumentów UE w perspektywie 2028-2034. Zapewni to ciągłość już podjętych działań transformacyjnych i rewitalizacyjnych, zapobiegając marginalizacji gospodarczej i społecznej.	Co prawda, na chwilę obecną, wątpliwa wydaje się kontynuacja FST, ale to p.c. będzie decydować o przeznaczeniu koperty krajowej i sprawiedliwa transformacja dalej będzie wspierana z polityki spójności UE. Właśnie m.in. po to jest OSI transformacji energetycznej. OSI w SRP2035 będzie miało przełożenie na KSRR, a dalej na architekturę wsparcia polityki spójności 2027+. Natomiast wsparcie z budżetu państwa nie powinno powielać wsparcia UE, a je uzupełniać w powiązanych obszarach.
517 7	Organizacja pozarządowa	Związek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-171	W kontekście transformacji w regionach węglowych, w szczególności w województwie śląskim, uwagi wymaga potrzeba jasnego planu finansowania działań transformacyjnych po 2027 roku, mając na względzie prawdopodobny brak kontynuacji wsparcia środkami Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Należy wzmocnić mechanizmy krajowe (np. sugerowany ogólnokrajowy fundusz rozwoju regionalnego) oraz skoordynować działania inwestycyjne (infrastrukturalne, energetyczne, rekultywacyjne i rewitalizacyjne) w taki sposób, aby: 1. Zminimalizować ryzyko inwestycyjne związane z wysoką kapitałochłonnością na terenach przemysłowych - wysoka kapitałochłonność i podwyższone ryzyko inwestowania na terenach przemysłowych wymagają wsparcia w ramach preferencyjnych krajowych instrumentów finansowych (zwrotnych i bezzwrotnych), które zminimalizują luki inwestycyjne i zapewnią kontynuację dywersyfikacji gospodarczej regionalnych gospodarek. 2. Priorytetowo traktować działania na rzecz rekultywacji i rewitalizacji wielkoobszarowych terenów zdegradowanych (np. Jaworzno, Tarnowskie Góry, Bytom). 3. W pełni wykorzystać potencjał transformacyjnych regionów do lokowania nowych inwestycji strategicznych, w tym związanych z przemysłem obronnym (wpisujące się w Priorytet 3.2 i 2.4) – Strategia może zaproponować mechanizmy, które preferencyjnie będą traktować obszary transformacji energetycznej (Śląsk) jako miejsce lokowania inwestycji związanych z bezpieczeństwem energetycznym, gospodarczym i przemysłem obronnym. Umożliwi to wykorzystanie istniejącej infrastruktury, tworząc warunki do powstawania inwestycji strategicznych i generowania nowych, trwałych miejsc pracy na obszarach pogórnich, kluczowych dla regionalnego rozwoju, a także bezpieczeństwa energetycznego państwa i regionu.	M.in. w tym celu zdecydowano o wyznaczeniu OSI transformacji energetycznej. Większość pozostałych aspektów zaadresowano w ramach działań zawartych w priorytetach SRP2025.
517 8	Organizacja pozarządowa	Związek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	W kontekście infrastruktury przesyłowej, należy skoncentrować się na potrzebie modernizacji sieci w celu integracji OZE i zapewnienia stabilności Krajowego Systemu Elektroenergetycznego (KSE). Jest to kluczowe dla regionów transformacji, takich jak województwo śląskie. Problem z oddawaniem wytworzonej energii do sieci został zidentyfikowany podczas realizacji projektów z zakresu rozwoju energetyki rozproszonej opartej o OZE, i jest kluczowym wyzwaniem. Wobec powyższego pilna modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej jest niezbędna, ponieważ jak wynika z przytoczonych w strategii danych blisko połowa linii wysokiego napięcia ma ponad 40 lat, a w przypadku linii średniego i niskiego napięcia jest to odpowiednio 40% i 30%. Zły stan techniczny i wiek infrastruktury stanowi barierę dla nowych inwestycji w OZE. Należy również zwrócić szczególną uwagę na problem projektów OZE, które, mimo uzyskanych warunków przyłączenia, nie są rozwijane, co "blokuje" dostępne moce przyłączeniowe i stanowi barierę dla nowych inwestycji. Infrastruktura przesyłowa nie może być nastawiona jedynie na autokonsumpcję, lecz musi być przystosowana do dwukierunkowego przesyłania energii.	Diagnoza jest zbieżna z opisem zawartym w SRP2035.
517 9	Organizacja	Związek Gmin i Powiatów Subregionu	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	245	Stan przestrzeni i procesów przestrzennych kraju; Sfera osadnicza Propozycja zmiany: rewitalizacja miast oraz odnowa obszarów wiejskich, co pozwala na poprawę stanu zabytkowych obiektów, podniesienie jakości przestrzeni publicznych, uatrakcyjnienie zabytkowych dzielnic także w kontekście	Uwaga uwzględniona

	pozarządowa	Centralnego Województwa Śląskiego			zniszczonej tkanki mieszkaniowej, układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz polepszy ofertę mieszkaniową oraz turystyczno-rekreacyjną i jednocześnie będzie zapobiegać niekontrolowanej suburbanizacji. Strategia identyfikuje nasilającą się suburbanizację jako jeden z czterech kluczowych procesów społeczno-gospodarczych w przestrzeni kraju, prowadzący do chaosu przestrzennego i utraty walorów przyrodniczych w strefach podmiejskich. Wykorzystanie zasobu mieszkaniowego w centrach miast, wymagającego rewitalizacji oraz zdegradowanych terenów pogórnich lub przemysłowych, stanowi bezpośrednią odpowiedź na to wyzwanie. Należy użyć rewitalizacji jako narzędzia do uporządkowania osadnictwa poprzez kształtowanie przestrzeni publicznych w centrach tych obszarów i wyposażenie ich w infrastrukturę mieszkaniową i usług publicznych. W tym kontekście istotne jest także zwrócenie uwagi na wpływ dalszych procesów rewitalizacji na rozwój mieszkalnictwa przy jednoczesnym ograniczeniu rozlewania się miast i niekontrolowanej presji na ekosystemy	
5180	Organizacja pozarządowa	Związek Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju; kluczowe wyzwania Propozycja zmiany: Transformacja energetyczna oraz poprawa jakości istniejących sieci dystrybucji i wynikająca z niej potrzeba zarządzania przestrzenią w aspektach potrzeb lokalizacyjnych coraz większej liczby nowych instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i niskoemisyjnych oraz magazynów energii, a także zmniejszania energochłonności funkcjonujących struktur osadniczych. W kontekście infrastruktury przesyłowej, należy także skoncentrować się na potrzebie modernizacji sieci w transformacji energetycznej i zapewnienia stabilności Krajowego Systemu Elektroenergetycznego (KSE). Problem z oddawaniem wytworzonej energii do starej i przeciążonej sieci jest kluczowym wyzwaniem w kontekście dalszego rozwoju odnawialnych źródeł energii.	Zapis został uzupełniony w następujący sposób: Transformacja energetyczna i wynikająca z niej potrzeba zarządzania przestrzenią w aspektach potrzeb lokalizacyjnych oraz większej liczby nowych instalacji wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i niskoemisyjnych oraz magazynów energii, jak i rozwoju sieci elektro-energetycznych, a także zmniejszania energochłonności funkcjonujących struktur osadniczych.
5181	Samorząd	Gmina Mirzec	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	188	Dodanie ppkt F Wsparcie finansowe na utworzenie CUS Pożądane jest utworzenie rezerwy celowej w MRPIPS na utworzenie nowego CUS czy przekształcenie z istniejącego OPS szczególnie na obszarach wiejskich. Każda gmina która własnym wkładem opracowałaby diagnozę potrzeb i potencjału względnie program usług społecznych - mogłaby się ubiegać o dotację z Budżetu państwa celem utworzenia CUS albo nawet dofinansowanie do pracy organizatora społeczności lokalnej.	Na chwilę obecną nie jest planowane stałe finansowanie funkcjonujących CUS. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej będzie jednak konsekwentnie wspierało rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmacniania lokalnych systemów usług.
5182	Samorząd	Gmina Mirzec	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Str. 95 D zapewnienie finansowania opieki długoterminowej i monitorowania jej jakości. Na obszarach gmin wiejskich brak jest niekiedy prawnych możliwości do powstania Dziennego Domu Pobytu dla osób dotkniętych chorobami neurodegeneracyjnymi oraz dla osób z niepełnosprawnościami (w tym sprzężoną) wymagających dziennej opieki. Dlatego zasadne jest stworzenie ram pranych i finansowych do powstawania DDP na obszarach wiejskich i wiejsko-miejskich. F wspólny system opieki całodobowej Wskazane jest wsparcie organizacyjno-finansowe i dokonanie dostosowanych do wyzwań współczesności regulacji prawnych na utworzenia na terenach wiejskich Domu Pomocy Społecznej (DPS) z funkcją domu dziennego domu pobytu.. Główną funkcją tego typu DPS byłby stały pobyt dla osób starszych przewlekle chorych, natomiast funkcją dodatkową byłby dzienny dom pobytu (ok. 8h /dobę). Uzasadnienie Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, występowania chorób neurodegeneracyjnych , niedołęstwo i coraz większa ilość osób z niepełnosprawnościami(ok 4 mln w Polsce) przemawiają za zasadnością przedstawionych rozwiązań.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.

518 3	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		[1/2]Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. tworzona jest w szczególnym momencie – w trakcie realizacji wieloletnich ram finansowych Unii Europejskiej na lata 2021–2027, Krajowego Planu Odbudowy oraz w przededniu prac nad nowymi ramami finansowymi UE na lata 2028–2034. W dokumencie wskazano, że przyszły budżet Unii może ulec znaczącym zmianom, w tym poprzez ograniczenie tzw. „kopert krajowych” na rzecz instrumentów konkurencyjnych w skali europejskiej. W kontekście takiego scenariusza należy szczególnie podkreślić znaczenie utrzymania silnego i stabilnego finansowania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). W projekcie Strategii przyjęto model rozwoju policentrycznego, który koncentruje się na wspieraniu sieci 78 kluczowych miast. Choć kierunek ten wydaje się właściwy dla aktywizacji ośrodków regionalnych to w proponowanym kształcie prowadzi do marginalizacji znaczenia obszarów wiejskich (które w projekcie nie stanowią bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego dla wyznaczonych miast). Z projektu wynika, że wsparcie poważnie ograniczy rozwój terenów wiejskich oddalonych od głównych ośrodków, pogłębiając dotychczasowe problemy demograficzne i infrastrukturalne. Projektowane działania, koncentrując się na miastach, de facto przyspieszą depopulację pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich, bowiem projekt nie proponuje realnych, dedykowanych mechanizmów zatrzymania rolników - mieszkańców na obszarach wiejskich poprzez skuteczną poprawę jakości życia i dostępności usług publicznych bezpośrednio na tych terenach.	Uwaga się powtarza (1406). Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów, do których można by się odnieść. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Kwestie podniesione w komentarzu odnoszące się do dostępności mieszkańców obszarów wiejskich do usług publicznych znajdują się w celu horyzontalnym oraz priorytetach 1.5, 2.2, czy 2.6.
518 4	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Ponadto dokument koncentruje się na „konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarce z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”. Dla rolnictwa oznacza to konieczność adaptacji do wymogów Zielonego Ładu. Strategia w wersji projektowej nie precyzuje jednak, w jaki sposób transformacja ta ma być sprawiedliwa dla rolników. Istnieje ryzyko, że sektor rolny zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami transformacji klimatycznej bez adekwatnych mechanizmów wsparcia, co obniży jego konkurencyjność.	Uwaga powtórzona (mieści się w uwadze 1406).Uwaga ma charakter komentarza i nie zawiera konkretnych propozycji zapisów, do których można by się odnieść. Ponadto, zwracamy uwagę na to, że zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Mechanizmy wsparcia dla rolników zostały określone m.in. w kierunkach działań priorytetu 3.4, np. 1C. Kontynuacja zmian strukturalnych i demograficznych na obszarach wiejskich, 1D. Upowszechnianie stosowania rachunkowości w rolnictwie, 2A. Wprowadzenie rozwiązań z zakresu zarządzania ryzykiem, 2B. Inwestycje związane ze zmianami klimatu na terenach rolniczych.
518 5	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		Wnosimy o wyraźne uwzględnienie w ramach tego priorytetu konieczności uproszczenia i uelastycznienia procedur zatrudniania cudzoziemców do prac sezonowych w rolnictwie. Sektor ten często stanowi pierwszy kontakt migrantów z polskim rynkiem pracy, a obecne bariery biurokratyczne zagrażają ciągłości produkcji w wielu gospodarstwach.	Uwaga powtórzona z uwagą nr 1407.

					• Proponowany wskaźnik do monitorowania: Liczba cudzoziemców legalnie zatrudnionych sezonowo w sektorze rolnym.	
518 6	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		W ramach tego priorytetu nie uwzględniono problemu wymiany pokoleniowej w rolnictwie. Jest to kluczowe wyzwanie dla długoterminowego bezpieczeństwa żywnościowego kraju. • Wnosimy o dodanie działań: Stworzenie realnych zachęt dla ludzi młodych do przejmowania i zakładania gospodarstw rolnych, w tym stworzenie systemowych ułatwień w dostępie do ziemi (z zasobów państwowych) oraz preferencyjnych, stabilnych mechanizmów finansowania inwestycji początkowych. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Zatrzymanie wzrostu średniego wieku kierującego gospodarstwem rolnym; Odsetek gospodarstw prowadzonych przez osoby w wieku do 40 lat.	uwaga powtórzona - z uwagą nr 1408
518 7	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Strategia musi silniej adresować problem wykluczenia zdrowotnego na obszarach wiejskich. Postulujemy o uwzględnienie działań na rzecz: 1. Poprawy dostępności do Podstawowej Opieki Zdrowotnej (POZ) i redukcji czasu oczekiwania. 2. Zwiększenia liczby punktów aptecznych. 3. Wsparcia dla tworzenia lokalnych, dziennych domów opieki i rehabilitacji dla osób starszych, co pozwoli na odciążenie rodzin rolniczych i aktywizację seniorów. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Liczba placówek POZ na 10 tys. mieszkańców obszarów wiejskich; Liczba punktów aptecznych na obszarach wiejskich.	Powtórzenie z uwagą nr 1409.
518 8	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Kierunek transformacji, musi opierać się na krajowych zasobach. Należy wzmocnić rolę rolnictwa w tym procesie poprzez: 1. Aktywne wsparcie dla rozwoju biogazowni rolniczych, opartych na substratach pochodzenia krajowego. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Liczba (i łączna moc) biogazowni rolniczych; Wolumen krajowych surowców rolnych wykorzystanych do produkcji energii. 2. Zwiększenie wykorzystania biopaliw pochodzących z polskiego surowca rolnego, co wpisuje się w ideę gospodarki obiegu zamkniętego.	Uwaga powtórzona 1410. Interwencja tego rodzaju planowana jest w ramach działania pn. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
518 9	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		Samorząd rolniczy zdecydowanie sprzeciwia się zapisom, w tym priorytetie ze względu na brak zrównoważenia i uwzględnienia w celach środowiskowych potrzeb produkcji rolnej. Sprawiedliwa transformacja: Dokument wskazuje na „sprawiedliwą gospodarkę”, ale nie precyzuje, jak ma wyglądać sprawiedliwa transformacja rolnictwa w kontekście ograniczania emisji. Istnieje ryzyko, że sektor rolny zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami adaptacji klimatycznej bez możliwości uzyskania stosownej rekompensaty. Dlatego domagamy się zapisania w Strategii gwarancji adekwatnych mechanizmów finansowych i kompensacyjnych dla rolników wdrażających działania proklimatyczne.	Uwaga powtórzona - 1411
519 0	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178	3. Zwiększenie odporności na zmiany klimatu i ekstremalne zjawiska meteorologiczne i hydrologiczne W działaniach na rzecz odporności na zmiany klimatu pominięto kluczową rolę rolnictwa. Należy bezwzględnie uwzględnić wsparcie dla praktyk rolniczych zwiększających retencję glebową (zwiększanie zawartości próchnicy). Ponadto, zamiast ogólnych zapisów, należy wprowadzić realne uproszczenia proceduralne dla rolników planujących budowę małych urządzeń retencyjnych (zbiorników do powierzchni 1 ha na gruntach rolnych, zastawek) w gospodarstwach.	Uwaga powtórzona 1412. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kwestie szczegółowych uwarunkowań i działań będą doprecyzowane w dokumentach wdrożeniowych. Ponadto, należy zaznaczyć że obecnie istnieją już programy wsparcia zwiększające zawartość próchnicy w glebie.
519 1	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	179	W Kierunku D Renaturyzacja rzek oraz w pkt 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju Zapisy dotyczące renaturyzacji rzek i odtwarzania systemu przyrodniczego (tereny podmokłe) mogą spowodować ogromne ryzyko dla ciągłości produkcji rolnej. Samorząd rolniczy stanowczo przeciwstawia się na automatycznej likwidacji urządzeń melioracyjnych, która uniemożliwi prowadzenie gospodarki rolnej, w tym na użytkach zielonych. Wiele z tych terenów to dziś wykształcone, wartościowe ekosystemy łąkowe. Konieczność ich „przywracania” do	Uwaga powtórzona 1413

					stanu pierwotnego zaburzają istniejącą bioróżnorodność i zniszczą dorobek wielu pokoleń rolników. Należy wyraźnie zapisać ochronę gruntów rolnych i zagwarantować, że działania renaturyzacyjne nie będą prowadzone na terenach wykorzystywanych rolniczo, ponieważ inaczej prowadziłyby do wygaszania produkcji rolnej i rugowania rolników z tych terenów.	
519 2	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181-182	W Kierunku D Renaturyzacja rzek oraz w pkt 5. Wzmacnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju Zapisy dotyczące renaturyzacji rzek i odtwarzania systemu przyrodniczego (tereny podmokłe) mogą spowodować ogromne ryzyko dla ciągłości produkcji rolnej. Samorząd rolniczy stanowczo przeciwstawia się na automatycznej likwidacji urządzeń melioracyjnych, która uniemożliwi prowadzenie gospodarki rolnej, w tym na użytkach zielonych. Wiele z tych terenów to dziś wykształcone, wartościowe ekosystemy łąkowe. Konieczność ich „przywracania” do stanu pierwotnego zaburzają istniejącą bioróżnorodność i zniszczą dorobek wielu pokoleń rolników. Należy wyraźnie zapisać ochronę gruntów rolnych i zagwarantować, że działania renaturyzacyjne nie będą prowadzone na terenach wykorzystywanych rolniczo, ponieważ inaczej prowadziłyby do wygaszania produkcji rolnej i rugowania rolników z tych terenów.	uwaga powtórzona 5191
519 3	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221-227	Cel 3 – Bezpieczeństwo i odporność państwa Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego Wyodrębnienie tego priorytetu, nie może pozostać zapisem martwym, musi być oparty na fundamentalnej zasadzie, która zostanie wpisana wprost w dokumencie, tj.: 1. Opłacalność produkcji rolnej: Podstawowym warunkiem bezpieczeństwa żywnościowego jest zapewnienie opłacalności produkcji rolnej. Wymaga to zapewnienia stabilności prawnej i przewidywalności polityki żywnościowej państwa. Działania prośrodowiskowe i proklimatyczne muszą być wspierane poprzez adekwatnie wysokie zachęty finansowe dla rolników, a nie przymus administracyjny. 2. Struktura rolnictwa: Należy wspierać utrzymanie zrównoważonej produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych oraz chronić małe i średnie gospodarstwa, które zapewniają rozproszenie produkcji rolnej, decydują o braku wyludnienia obszarów wiejskich, podkreślając charakter i tradycję tych obszarów, a także zwiększając odporność systemu żywnościowego na kryzysy. • Proponowane wskaźniki do monitorowania: Wskaźnik dochodowości gospodarstw rolnych; Obsada zwierząt (DJP/ha UR); Liczba gospodarstw zarejestrowanych w ramach RHD i MOL. 3. Krótkie łańcuchy dostaw: Konieczne jest stworzenie realnych zachęt (fiskalnych i prawnych) do rozwoju Rolniczego Handlu Detalicznego (RHD) i działalności typu MOL (Sprzedaż Bezpośrednia).	Uwaga się powtarza - uwaga nr 1415.
519 4	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej Samorząd rolniczy podkreśla jeszcze raz, że proponowany model „policentryczny” oparty na miastach i miasteczkach pomija obszary wiejskie. Co więcej, w kontekście rozwoju terytorialnego Strategia nie adresuje narastającego problemu konfliktów społecznych na wsi. Nowi mieszkańcy, niezwiązani z rolnictwem, często nie rozumieją specyfiki produkcji rolnej (praca w nocy, hałas, naturalne zapachy). Dlatego wnioskujemy, aby w Strategii znalazł się jednoznaczny zapis, że obszary wiejskie to przede wszystkim strefa produkcji rolnej i strategiczny obszar zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju, co nadaje im priorytetową funkcję, która musi być chroniona w planowaniu przestrzennym i respektowana przez wszystkich mieszkańców.	Uwaga powtórzona 1416.
519 5	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII		Ramy Finansowe WPR, obok polityki spójności, pozostaje jednym z filarów rozwoju społeczno-gospodarczego Unii. Polska otrzymała w obecnym okresie około 25,2 mld euro na lata 2023–2027, co stanowi główne źródło wsparcia dla gospodarstw rolnych oraz inwestycji na obszarach wiejskich. Jednak wraz z możliwym przesunięciem akcentów w kolejnej perspektywie finansowej istnieje ryzyko, że środki tradycyjnie kierowane do sektora rolnego zostaną w większym stopniu przeznaczone na inne priorytety – w tym miejskie projekty infrastrukturalne, działania proklimatyczne czy odtwarzanie siedlisk naturalnych. Takie przesunięcia mogłyby znacząco osłabić wsparcie dochodów rolników i zdolność polskiego rolnictwa do utrzymania konkurencyjności. Dlatego Krajowa Rada Izb Rolniczych apeluje, aby w Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. wyraźnie wskazać, że: • utrzymanie silnej, dwufilarowej struktury WPR (I filar – płatności bezpośrednie; II filar – rozwój obszarów wiejskich) stanowi warunek trwałości rozwoju rolnictwa oraz stabilizacji dochodów gospodarstw; • II filar WPR powinien pozostać filarem o równorzędnym znaczeniu, obejmującym wsparcie inwestycyjne, retencję wodną i modernizację w gospodarstwach rolnych;	Uwaga powtórzona (1417). Proponowane zapisy stanowią postulat negocjacyjny i wykraczają poza zakres ram finansowych 5191.

					• w nowym budżecie UE po 2027 r. Polska powinna aktywnie zabiegać o utrzymanie odrębnej „koperty krajowej” na WPR, niekonkurującej z innymi politykami rozwojowymi, aby zapewnić stabilność finansową sektora rolnego; • transformacja ekologiczna i klimatyczna rolnictwa powinna być sprawiedliwa, tzn. finansowo wspierana, tak aby koszty dostosowania nie obciążały nadmiernie rolników, w szczególności gospodarstw rodzinnych.	
519 6	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		W związku z trwającymi konsultacjami publicznymi projektu średniookresowej strategii rozwoju kraju „Strategia Rozwoju Polski do 2035 r.”, Krajowa Rada Izb Rolniczych (KRIR), jako ustawowy reprezentant samorządu rolniczego, pragnie przedstawić następujące uwagi i propozycje zmian do ww. projektu. Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. tworzona jest w szczególnym momencie-w trakcie realizacji wieloletnich ram finansowych Unii Europejskiej na lata 2021-2027, Krajowego Planu Odbudowy oraz w przededniu prac nad nowymi ramami finansowymi UE na lata 2028-2034. W dokumencie wskazano, że przyszły budżet Unii może ulec znaczącym zmianom, w tym poprzez ograniczenie tzw. „kopert krajowych” na rzecz instrumentów konkurencyjnych w skali europejskiej. W kontekście takiego scenariusza należy szczególnie podkreślić znaczenie utrzymania silnego i stabilnego finansowania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR).	Uwaga tożsama z 1406.
519 7	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		W projekcie Strategii przyjęto model rozwoju policentrycznego, który koncentruje się na wspieraniu sieci 78 kluczowych miast. Choć kierunek ten wydaje się właściwy dla aktywizacji ośrodków regionalnych to w proponowanym kształcie prowadzi do marginalizacji znaczenia obszarów wiejskich (które w projekcie nie stanowią bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego dla wyznaczonych miast).	Uwaga tożsama z 1406.
519 8	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		Z projektu wynika, że wsparcie poważnie ograniczy rozwój terenów wiejskich oddalonych od głównych ośrodków, pogłębiając dotychczasowe problemy demograficzne i infrastrukturalne. Projektowane działania, koncentrując się na miastach, de facto przyspieszą depopulację pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich, bowiem projekt nie proponuje realnych, dedykowanych mechanizmów zatrzymania rolników - mieszkańców na obszarach wiejskich poprzez skuteczną poprawę jakości życia i dostępności usług publicznych bezpośrednio na tych terenach.	Uwaga tożsama z 1406.
519 9	Inne	Krajowa Rada Izb Rolniczych	UWAGA OGÓLNA		Ponadto dokument koncentruje się na „konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarce z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”. Dla rolnictwa oznacza to konieczność adaptacji do wymogów Zielonego Ładu. Strategia w wersji projektowej nie precyzuje jednak, w jaki sposób transformacja ta ma być sprawiedliwa dla rolników. Istnieje ryzyko, że sektor rolny zostanie nieproporcjonalnie obciążony kosztami transformacji klimatycznej bez adekwatnych mechanizmów wsparcia, co obniży jego konkurencyjność. Przedstawiając powyższe, Krajowa Rada Izb Rolniczych apeluje o silniejsze osadzenie w niej kwestii rolnictwa, obszarów wiejskich i bezpieczeństwa żywnościowego.	Uwaga tożsama z 1406.
520 0	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Ograniczona, niewystarczająca zgodność opracowanego projektu z kryteriami i zasadami określonymi przepisami prawa Zgodnie z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w ramach procedury powinna być przygotowana wyczerpująca diagnoza (art. 10a), a zawartość merytoryczna Strategii powinna spełniać warunki art. 12a (tj. „1) wniosek [z ww.] diagnozy; 2) zidentyfikowane potencjały i problemy rozwoju, z uwzględnieniem różnicowań przestrzennych; 3) strategiczne wyzwania rozwojowe; 4) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym; 5) obszary strategicznej interwencji; 6) kierunki interwencji, w tym interwencji podmiotów prowadzących politykę rozwoju, o których mowa w art. 3, oraz działania służące osiągnięciu celów strategicznych rozwoju; 7) oczekiwane rezultaty planowanych interwencji, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia; 8) system realizacji strategii; 9) założenia ram finansowych i potencjalne źródła finansowania”). Formalnie większość wskazanych kryteriów jest spełniona, ale nieraz na bardzo niskim, zbyt ogólnym lub nieadekwatnym poziomie (przykładami są np. podejścia do przestrzennego rozpoznania potencjałów i problemów rozwoju, kategoryzacji i delimitacji OSI, jak również ogólnie bardzo słaba terytorializacja SSRK – SRP 2025). Nie wiadomo, jak SSRK/SNR ma się do innych strategii „sektorowych”, zwłaszcza aktualnie zmienianych lub realizowanych (przykładem może być monitoring zrzuć wód lub zalesianie). Nie wiadomo, ile jest zapożyczeń z innych dokumentów (Krajowy Program Zwiększania Lesistości), a ile zupełnie nowych ujęć i propozycji.	Projekt Strategii zawiera wszystkie elementy wymagane ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Założeniem autorów było, by był to dokument stosunkowo syntetyczny. Śsrk jako główna strategia krajowa stanowi wyznacznik dla pozostałych dokumentów strategicznych i programowych, które powinny być z nią spójne. Zgodnie z zapisami Strategii <i>„Strategia nie narzuca jednak układu strategii rozwoju (tzw. strategii zintegrowanych/horyzontalnych), pozostawiając decyzję co do potrzeby opracowania tego typu dokumentów w gestii właściwych resortów.”.</i>
520 1	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Należy jednoznacznie podkreślić znaczenie całego systemu polityki rozwoju, w tym wzajemnej spójności pomiędzy poszczególnymi dokumentami. Zachowywanie tej spójności (wprost akcentowane w ustawie, w szczególności jej art.13 ust. 1, ale również art. 2) stanowi jeden z kluczowych warunków jakości i efektywności systemu. Powyższy postulat należy postrzegać nie tylko w kontekście wytycznych prawnych oraz wyłączności prawnych konsekwencji (obejmujących realizację obowiązku ustawowego w zakresie sporządzenia konkretnego dokumentu). Spójność dokumentów polityki rozwoju determinuje jakość wdrażania zawartych w nich celów.	Uwaga o charakterze komentarza. Odpowiedzi do konkretnych uwag poniżej.

					Właśnie z tej perspektywy należy postrzegać wszystkie zgłoszone poniżej uwagi. KPZK PAN wyraża wątpliwość, czy aktualna wersja projektu strategii, ze względu na wskazane poniżej ograniczenia, jest w stanie zagwarantować wspomnianą spójność systemu polityki rozwoju.	
520 2	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/3] Niezadowalający i sprzeczny z polską racją stanu europejski i bałtycki wymiar przestrzenny Strategii Agenda Terytorialna UE 2030 (AT 2030) pojawia się tylko raz i to w części diagnostycznej Strategii (na stronie 45) jako odniesienie dla paradygmatu policentryczności. Istotne Priorytety AT są oczywiście obecne w Strategii, aczkolwiek bez odniesienia do tego dokumentu. Dobrze że jest o nich mowa, szczególnie w części kierunkowej (strategicznej tj. programującej) dokumentu. Strategia odnosi się do zielonej transformacji, nierówności między obszarami (ale brakuje mapy diagnostycznej tych nierówności na poziomie LAU z wyjątkiem nierówności dochodowych), znaczenia obszarów funkcjonalnych, czy potrzeby wzmacniania współpracy transgranicznej. Strategia nie zawiera jednak systemowej analizy priorytetów AT 2030 (odpowiedzi na pytanie jak Polska przestrzeń przyczyni się do ich realizacji). Niektóre istotne wymiary AT 2030 zostały pominięte, jak np. sprawiedliwość terytorialna. W strategii pojęcie sprawiedliwości zredukowano do sprawiedliwej gospodarki, a to tylko niewielki wymiar tego wyzwania. W formie szczegółowej Strategia odnosi się do współpracy między obszarami funkcjonalnymi w tym współpracy sieciowej, czy rozwoju wykorzystującego różnorodność Europy, żeby wymienić tylko najważniejsze zagadnienia. Nie wspomniano o doświadczeniach z pilotażami AT 2030 w różnych skalach przestrzennych, mimo że Polska te pilotaże animowała. W części wdrożeniowej na stronie 249 pojawia się ogólnikowe zapewnienie o dalszej integracji polskiej przestrzeni z przestrzenią UE i Regionu Bałtyckiego, ale tylko nieliczne priorytety Strategii ukazują jak to będzie realizowane w praktyce. Brakuje systematycznej analizy (np. tabeli) wskazującej jak ten zamiar będzie wdrażany w każdym z priorytetów. Bez tego europejski wymiar przestrzenny Strategii pozostaje w sferze werbalnej.	Uwaga częściowo uwzględniona, zapisy dotyczące spójności 5srk z AT2030 zostaną uwzględnione.
520 3	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/3] Lektura dokumentu stwarza wrażenie jak gdyby Polska nie przywiązywała znaczenia do rozwoju przestrzennego Europy. KPZK PAN ma jednocześnie świadomość, że polski rząd jest motorem napędowym tego typu zmian (czego wyrazem były działania podejmowane w czasie polskiej Prezydencji w UE. Słabo w Strategii wybrzmiewa także przestrzenny wymiar bałtycki. Wprawdzie w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej włączono morze i morskie farmy wiatrowe, ale już w OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej morza nie ma. Co ważniejsze w Strategii nie pojawia się VASAB, ani jego dokumenty. Bałtyk jawi się głównie w kontekście bezpieczeństwa (strony 158, 192, 214), poprawy stanu środowiska (str. 182) i infrastruktury energetycznej (str. 258) czyli w części wdrożeniowej. Z tego wynika, że Strategia nie ma pomysłu jak wykorzystać integrację Bałtycką (w tym integrację przestrzenną) dla rozwoju Polski w wymiarze strategicznym.	Uwaga częściowo uwzględniona. Uzupełnione zostaną zapisy dotyczące spójności w Regionie Morza Bałtyckiego i VASAB.
520 4	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[3/3] Sporo porównań międzynarodowych wydaje się zbędnych i banalnych, część z nich jest oparta o trudno weryfikowalne dane, a część nieaktualna (np. indeksy policentryczności sprzed około 20 lat). Brakuje analiz, czy prezentowane źródła i dane są wiarygodne i porównywalne, np. w kwestii statystyki międzynarodowej. Dokument nie odnosi się także generalnie do międzynarodowych powiązań funkcjonalnych. Na jedynej (!) mapie, jaka znajduje się w części opisującej model struktury funkcjonalno-przestrzennej powiązania funkcjonalne (zredukowane do powiązań transportowych) pokazane są z równą mocą w kierunku wszystkich krajów sąsiednich. Jest to powrót do obrazu, jaki znajdował się w KPZK z roku 2001, który później słusznie skorygowano w KPZK 2030 (powiązania w kierunku innych państw UE, w tym szczególnie Niemiec, są i z dużym prawdopodobieństwem pozostaną do roku 2035 zdecydowanie silniejszymi niż w pozostałych kierunkach). Pokazanie kierunku powiązań w stronę Mińska i Moskwy jako tak samo istotnych jak w stronę Berlina i Europy Zachodniej nie ma żadnego uzasadnienia merytorycznego, a ponadto jest kuriozalne w obecnej sytuacji geopolitycznej.	Uwaga uwzględniona częściowo. Rysunek modelu zostanie wzbogacony o zewnętrzne powiązania międzynarodowe. Jednocześnie przedstawione na rysunku powiązania dotyczą funkcjonujących elementów infrastruktury energetycznej.
520 5	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Brak odniesień do poprzednich dokumentów strategicznych określających założenia polityk publicznych w Polsce i kształtowania jej rozwoju przestrzennego naruszający zasadę ciągłości planowania Projekt nie zawiera żadnych (ani pozytywnych, ani negatywnych) odniesień do poprzednich dokumentów strategicznych, co wprost łamie zasadę ciągłości planowania rozwoju. Dotyczy to zarówno dokumentów określających założenia polityk publicznych realizowanych na poziomie krajowym w poprzednich okresach programowania, jak również krajowych dokumentów konkretyzujących założenia rozwoju przestrzennego kraju. Biorąc pod uwagę, że część przestrzenna projektu, ze względu na zignorowanie wymiaru przestrzennego w Koncepcji Rozwoju Kraju, powinna stanowić kontynuację, przerwano w sposób nieuzasadniony, programowania polityki rozwoju przestrzennego państwa określonego w KPZK 2030, niezbędne jest precyzyjne odniesienie się do jej założeń. Wymaga to doprecyzowania, które założenia i kierunki rozwoju przestrzennego państwa są nadal aktualne, które i dlaczego oraz jak należy zmienić, a jakie wyzwania w tym zakresie są całkowicie nowe wskazując ich powiązanie z nowymi uwarunkowaniami i wyzwaniami procesu rozwoju społeczno-gospodarczego państwa.	5srk jako główna strategia krajowa stanowi wyznacznik dla pozostałych dokumentów strategicznych i programowych, które powinny być z nią spójne.

520 6	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Ignorowanie dotychczasowego dorobku programowania polityk publicznych w Polsce prowadzi do sytuacji, w której nie można określić, co jest nowymi propozycjami i wartością dodaną Strategii, a co stanowi realizowane już od wielu lat rozwiązania i inwestycje. Przykładowo dotyczy to np. kwestii programu big-data (realizowanego od wielu lat w GUS), czy zwiększania lesistości (Krajowy Program Zwiększania Lesistości jest konsekwentnie realizowany od wielu dekad na podstawie ustawy jeszcze z 1995 r.). Tak więc przy tych wielu słusznych propozycjach brakuje odniesienia się do istniejącego stanu realizacyjnego, wskazania kontynuacji, modyfikacji lub zaniechania pewnych programów i działań, ustanowienia nowych. Równocześnie przy pedanterii proponowanych celów, działań i rozwiązań, brakuje innych kluczowych zagadnień rozwojowych, mających podstawowe znaczenie dla zagospodarowania przestrzennego oraz społeczno-ekonomicznej, instytucjonalnej i terytorialnej organizacji kraju i regionów. Brakuje też odniesień do dokumentów strategicznych (w tym zwłaszcza przestrzennych) obowiązujących w krajach sąsiednich.	j.w.
520 7	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Całkowicie zignorowany dotychczasowy dorobek polskich badań regionalnych, sprzeczny z zasadą polityki opartej na faktach Projekt całkowicie pomija dorobek polskich badań regionalnych i myśli strategicznej. Stoi to wprost w sprzeczności z zasadą polityki opartej na faktach oraz zadeklarowanym w projekcie wsparciem kształtowania relacji administracja publiczna – nauka jako fundamentu nowoczesnej gospodarki w Polsce. Wygląda na to, że autorzy projektu swoim działaniem zaprzeczają własnym deklaracjom. W to miejsce projekt odwołuje się często do przypadkowych, słabo weryfikowalnych lub ulotnych źródeł/danych. Jest to chyba pierwszy projekt krajowego dokumentu strategicznego, który został opracowany z pominięciem konsultacji z ekspertami reprezentującymi środowisko naukowe. Fakt ten zaskakuje tym bardziej, że Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej powołało zespół ekspertów w celu wypracowania polskiego stanowiska dotyczącego przyszłości polityki spójności po roku 2027. W ramach prac tego zespołu odbył się cykl spotkań, na których prezentowano najnowsze wyniki polskich badań regionalnych. Opracowano również ekspertyzy w formie raportów, które jak deklarowano podczas dyskusji, miały być wykorzystane zarówno w przygotowaniu założeń Polskiej Prezydencji, jak i w procesie opracowywania nowych dokumentów strategicznych na poziomie krajowym. Niestety nie zostały one zagospodarowane w żadnym zakresie.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
520 8	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Poprzedni dokument tej rangi (w części przestrzennej) powstał po opracowaniu kilkunastu ekspertów. Był bardzo mocno ugruntowany w całym polskim (a także międzynarodowym) dorobku z zakresu planowania przestrzennego, geografii społeczno-ekonomicznej, ochrony środowiska a także ekonomii, urbanistyki i innych dyscyplin. Wnioski z tych opracowań z pewnością po części straciły aktualność. Może w pewnych punktach okazały się błędne. Można im zaprzeczyć, ale nie powinno się ich ignorować.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
520 9	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Brak spójności i niekonsekwencja w sposobie przedstawiania treści konsultowanego dokumentu Przedłożony do konsultacji dokument nie jest, wbrew deklaracjom, „spójną koncepcją rozwoju terytorialnego i regionów Polski”. Został w kluczowych kwestiach napisany na dużym poziomie ogólności, za to w innych przesadnie drobiazgowo. Niska konkretyzacja części zagadnień powoduje, że po zapoznaniu się z dokumentem nie wiemy, jak ma wyglądać organizacja życia społeczno-gospodarczego, w tym terytorializacja polityki rozwoju. Brak jest opisu struktury funkcjonalnej kraju. Brak także koncepcji organizacji regionalno-przestrzennej wielu kluczowych podsystemów. Brak jest docelowej wizji zagospodarowania, organizacji funkcjonalno-terytorialnej kraju – mapa sieci miast nie pełni tego zadania, co więcej jest niezrozumiała (sieć powiązań/połączeń).	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
521 0	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Wadliwy sposób sformułowania strategicznych celów rozwojowych W średniookresowej strategii rozwoju Autorzy przyjęli wadliwą znaczeniowo (pod względem językowym i pojęciowym) formę zapisu strategicznych celów rozwoju przypisując strukturze funkcjonalno-przestrzennej cechę celu horyzontalnego. Z opisu wszystkich celów wynika jednoznacznie, że przyjęte cele w swojej ogólnej formie mają de facto charakter celów horyzontalnych, a więc są adresowane do wszystkich podmiotów, które będą zabiegać o różnego rodzaju środki pomocowe.	Sformułowanie celu jako horyzontalnego ma odzwierciedlić jego specyfikę w tym zakresie, że w każdym wymiarze polityki państwa bierze się pod uwagę terytorialne aspekty rozwoju, w tym potrzebę utrzymania policentrycznej struktury osadniczej.
521 1	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Dewaluacja systemu policentrycznego Na pierwszy rzut oka mocną i pozytywną stroną SSRK (SRP 2035) jest silne odwołanie się do policentryczności systemu osadniczego kraju. Ale jeśli ten „cel horyzontalny” jest przyjmowany zgodnie z klasycznym rozumieniem jako „cel wyznaczony dla wszystkich wcześniejszych celów”, to jest to nieporozumienie, bo to tylko jeden z elementów stanu rozwoju kraju w przyszłości. Bardzo ważny, ale nie jedyny. Ponadto Załącznik 4 „opis policentrycznej sieci miast” jest zbyt szablonowy, zupełnie niepotrzebny w takiej formie.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.

521 2	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/4] Wadliwy sposób zdefiniowania wymiaru terytorialnego i jego konkretyzacji w formie struktury funkcjonalno-przestrzennej Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest nie tylko celem horyzontalnym (jak piszą Autorzy) ale także terytorialnym, strukturalnym i funkcjonalnym. Przede wszystkim jest ona najważniejszym uwarunkowaniem rozwoju i konkurencyjności gospodarki. Struktura funkcjonalno-przestrzenna może i powinna być przedmiotem kształtowania w ramach perspektywy długookresowej. Zatem powinna być określona w KRK 2050, z której powinny wynikać średniookresowe operacyjne cele dla SSRK (SRP 2035). Niestety takiego warunku KRK 2050 nie spełnia, a zatem w konsekwencji strategia średniookresowa musi wypełnić tę strategiczną lukę. Przy braku właściwie ujętego wymiaru w KRK 2050, SSRK (SRP 2035) musi być zatem dokumentem uzupełniającym ten brak z uwzględnieniem zróżnicowanego charakteru horyzontu działań i prezentacją pożądanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, z przełożeniem na strategiczne operacyjne cele adekwatne do horyzontu SSRK (SRP 2035). „Wszystkoizm”, jaki zaprezentowano w tym dokumencie i przyjęcie jako modelu „utrzymanie policentrycznego systemu osadniczego” nie spełnia takiego warunku.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
521 3	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/4] Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest nie tylko wadliwie ustawiona w samym dokumencie, ale pomija szereg istotnych założeń, jakie oczekiwano w momencie, kiedy wprowadzono do polityki rozwoju zintegrowany model planowania. Po pierwsze koncepcja rozwoju kraju (KRK 2050) zignorowała strategiczny wymiar zagospodarowania przestrzennego kraju w długiej perspektywie trwania. A właśnie w tym długookresowym dokumencie powinna być zdefiniowana pożądana struktura funkcjonalno-przestrzenna jako czynnik determinujący rozwój Polski w długiej perspektywie trwania. Zignorowanie tego faktu spowodowało, że na poziomie strategii rozwoju lekkomyślnie oczekiwaliśmy, że wymiar przestrzenny znajdzie właśnie miejsce w tym dokumencie. Z punktu widzenia formalnego struktura funkcjonalno-przestrzenna kraju została pokazana, natomiast nie wynika z niej, jaki ma być docelowy model, jaki system cech (wartości) w zagospodarowaniu przestrzennym powinniśmy osiągnąć w perspektywie długookresowej. Zaprezentowana struktura funkcjonalno-przestrzenna jest swego rodzaju diagnozą z pewnymi elementami przemian wynikających z działań krótkookresowych bez wyraźnego określenia istoty celu, do którego powinniśmy dążyć. Z punktu widzenia metodycznego i planowania długookresowego pod tym względem średniookresowa strategia nie spełnia tego warunku. Kolejnym zagrożeniem, jakie wynika z błędów metodologicznych tj. trywialności podejścia do struktury funkcjonalno-przestrzennej jest ustanowienie „złego wzorca” dla samorządów terytorialnych. Ten odgórny wzorzec będzie powielany przez samorządy na poziomie wojewódzkim i poziomie lokalnym. Od dokumentu tej rangi należałoby oczekiwać, że będzie stanowił dobry „wzorzec” dla dobrych praktyk. Niestety w naszej opinii dokument nie spełnia tej funkcji.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
521 4	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[3/4] Jeszcze raz podkreślamy metodologiczne pomieszanie celów, brak rozróżnienia celów horyzontalnych, terytorialnych, sektorowych, funkcjonalnych, programów, projektów oraz brak etapowania tj. wyraźnego wskazania, jakie działania i w jakim czasie chcemy osiągnąć. Jako przykład poprawnego spojrzenia na wielowymiarowy charakter celów można wskazać „wzrost powierzchni zalesiania kraju”. W warunkach naszego kraju wzrost zalesienia możemy osiągnąć jako cel horyzontalny, a więc wtedy definiujemy, że chcemy dążyć do wyższych wskaźników zalesienia i praktycznie każdy może aplikować o ośrodki i starać się przystąpić do programu zalesienia. Nie wiemy wówczas, jakie będą skutki terytorialne takiego horyzontalnego podejścia, gdyż będzie to rezultat przypadkowych reakcji ubiegania się ośrodki finansowe. Jeśli powiemy, że zwiększenie lesistości jest celem terytorialnym, to wówczas musimy zdefiniować, w których obszarach będziemy wspierać zalesienie, jakie chcemy osiągnąć struktury, jakie wężły, jakie pasma, jakie typy lasów będą preferowane i rozwijane. Wówczas przechodzimy od celów horyzontalnych to celów terytorialnych i podkreślamy układ funkcjonalno-przestrzenny, który jest podstawą podejścia terytorialnego. Takie podstawowe błędy metodologiczne przejawiają się w całym dokumencie. Dokument miał być strategiczny, natomiast jest mieszkanką różnych ujęć i detali, które nie są ze sobą spójne. Nie spełnia, wobec tego cech dokumentu strategicznego ani operacyjnego.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
521 5	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[4/4] Wskazanie w dokumencie SSRK (SRP 2035) województw wschodnich jako obszaru szczególnego zagrożenia, w którym będą podejmowane działania o charakterze defensywnym, de facto pozostało bez próby pokazania potencjalnych skutków dla procesów terytorialnego rozwoju. A te z pewnością są i będą poważne oraz wymagające podjęcia działań stymulujących-prewencyjnych w powiązaniu z podejściem scenariuszowym (adekwatnym do planowania w warunkach dużej niepewności i zdarzeń, z jakimi mamy i możemy mieć do czynienia). Tę kwestię metodologiczną także pominięto w projekcie strategii. Jest to naszym zdaniem bardzo poważny błąd w zakresie metodologii strategicznego planowania rozwoju.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.

521 6	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Słuszne propozycje projektu wymagające uporządkowania Negatywnie oceniając wcześniej sygnalizowane kwestie, chcemy podkreślić, że projekt Strategii zawiera też wiele dobrych rozwiązań i pomysłów. Są to np.: • postulaty tworzenia centrów usług publicznych, • rozwiązania łagodzące skutki depopulacji, • systemowe sposoby ograniczania wykluczenia transportowego, • cyfryzacja usług zmniejszająca barierę dostępności przestrzennej, • monitoring różnych zjawisk i procesów przestrzennych, • poprawa środowiska przyrodniczego na różnych płaszczyznach i skalach terytorialnych. Zbyt często są to jednak kwestie, których szczegółowość i drobiazgowość stawia pod znakiem zapytania logikę całości opracowania. W dokumencie tej rangi powinna mieć miejsce generalizacja i skupienie uwagi na najważniejszych celach, inwestycjach i infrastrukturze, a nie przesadne koncentrowanie się na skądinąd słusznych, ale detalach, jak np. kaucjach za butelki 3-litrowe.	Rozwijanie systemu kaucyjnego jest działaniem ważnym z punktu widzenia GOZ. Bardzo dużo uwag do SRP2035 dot. zbyt małego poziomu szczegółowości (zgłaszane są bardzo szczegółowe uwagi). Założeniem było stworzenie dokumentu wskazującego główne kierunki działań.
521 7	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Dobrze sformułowane rekomendacje, które wymagają uzupełnienia zapewniającego im realną operacjonalizację Korzystne jest odwołanie się do repolonizacji gospodarczej oraz powiązanego z tym bezpieczeństwa produkcyjnego i żywotnościowego, ale niestety nie idą za tym żadne kierunkowe cele, jak choćby rozwój stref żywicielskich na obrzeżach aglomeracji czy reindustrializacja średnich miast, mogąca zapobiec ich wysoce prawdopodobnej zapaści społeczno-gospodarczej wskutek depopulacji i utraty bazy ekonomicznej.	Uwaga o charakterze ogólnym, brak propozycji zapisów.
521 8	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Prawidłowe elementy diagnozy są fragmentaryczne i wymagają uspoźnienia W pierwszej części dość poprawnie sformułowano diagnozę aktualnego stanu rozwoju kraju w zakresie demograficzno-osadniczym, jednak brak jest omówienia innych kluczowych sfer (jak transport, funkcje gospodarcze obszarów, ochrona przyrody i wiele innych). Te zagadnienia zostały omówione dalej, na różnym stopniu ogólności i poprawności (w tym także niestety i błędnie, z wykorzystaniem, jak wspomniano wcześniej, przypadkowych źródeł oraz ignorując aktualny stan badań, w tym rozpoznania zagospodarowania przestrzennego kraju, delimitacji obszarów problemowych i innych). Domyślać się można, że taka konstrukcja wynikała zapewne z postawienia celu horyzontalnego dotyczącego skądinąd słusznej idei policentryczności systemu miejskiego, jednak jak wcześniej wykazujemy, jest to rażący błąd koncepcyjno-metodologiczny.	Koncepcję treści Strategii można opisać jako "od ogółu do szczegółu" - dlatego w części diagnostycznej ujęte są tylko kluczowe elementy, ich doszczegółowienie znajduje się w dalszych częściach - kierunkowej i wdrożeniowej. Pozostała część odpowiedzi dot. uwagi 5210 i znajduje się tamże.
521 9	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		Brak treści kartograficznych Poważnym i dyskwalifikującym brakiem jest znikoma, dalece niewystarczająca ilustracja kartograficzna. Strategia nie zawiera elementarnej ilustracji o kluczowych uwarunkowaniach i procesach przestrzennych. Kilka na ogół przypadkowych map (np. chwilowy, efemeryczny stan cen energii w Europie) nie pełni tej roli, są nieczytelne i zawierają błędy w legendach (w tym końcowa mapa modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski na stronie 261, słabo zresztą skonceptualizowana). Strona kartograficzna stanowi poważny regres w stosunku do wcześniejszych opracowań tego typu, w tym m.in. w stosunku do KPZK 2030, a której zadania i cele – w myśl nowelizacji Ustawy o prowadzeniu polityki rozwoju – ma pełnić Strategia Rozwoju Polski. W szczególności projekt Strategii nie wypełnia art. 10a ww. Ustawy, tj. że „w ramach procedury powinna być przygotowana wyczerpująca diagnoza”, a zawartość merytoryczna dokumentu powinna spełniać warunki art. 12a (tj. „1) wnioski [z ww.] diagnozy; 2) zidentyfikowane potencjały i problemy rozwoju, z uwzględnieniem różnicowań przestrzennych”. Mieści się w tym brak opisu i poprawnej prezentacji kartograficznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju, w tym wielu jego podsystemów.	Uwaga polemiczna
522 0	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[1/2] Deprecjacja systemu transportowego jako podstawowego elementu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski oraz rażące błędy w opisie infrastruktury Koncepcja, a szczególnie Model Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej w sposób kuriozalny podchodzą do systemu transportowego kraju. Główne drogi i linie kolejowe wymieniono w postaci listy, nie uwzględniając nawet wszystkich tras planowanych w sektorowych dokumentach strategicznych. Listy te (strona 254 i kolejne) kompromitują Autorów. Nie podano w nich numerów dróg, odcinki wymieniono chaotycznie, niektóre pominięto oraz popełniono rażące błędy merytoryczne, np. zapisując, że droga ekspresowa kończy się w Zwardoniu na granicy czeskiej, podczas gdy w rzeczywistości jest to granica ze Słowacją (!). Jedyń mapą, gdzie zostały pokazane drogi i linie kolejowe jest mapa „Model Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej”, zawierająca jednocześnie liczne błędy. Drogom nadano tam rangę, która także często nie ma pokrycia w faktach (ani w intensywności powiązań funkcjonalnych, ani w intensywności ruchu drogowego – np. odcinek drogi S19 Lublin-Białystok ma taką samą rangę jak autostrada Warszawa-Łódź, podczas gdy wielkości ruchu na tych trasach różnią się kilkunastokrotnie). Dla nowych planowanych inwestycji nie podano ich przebiegu, względnie powielono błędy w tym zakresie, jakie zawierał tzw. układ „szprych	Uwaga częściowo uwzględniona. Nazwa kraju granicznego z przejściem w Zwardoniu zostanie skorygowana. Pozostała część ma charakter polemiczny.

					CPK” i to pomimo, że Spółka CPK pracuje nad nowym układem kolei dużych prędkości. Listy i mapa struktury funkcjonalno-przestrzennej nie pokazują, które z odcinków infrastruktury już istnieją, a które należy uzupełnić lub wybudować. To fundamentalny brak utrudniający priorytetyzację inwestycji.	
522 1	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Dokument przestrzenny powinien wskazywać, które, jeszcze nie istniejące, odcinki są najważniejsze z punktu widzenia gospodarki, społeczeństwa i obronności kraju. Dokument deprecjonuje także generalnie infrastrukturę drogową. Słusznie podkreśla znaczenie kolei oraz transportu publicznego, ale nie powinien abstrahować od faktu, że blisko 90% pracy przewozowej w transporcie pasażerskim i ponad 70% w towarowym odbywa się drogami. Co więcej, rozwój sieci autostrad i tras ekspresowych jest sukcesem i to one wraz ze zmodernizowanymi kolejami stanowią podstawę struktury funkcjonalno-przestrzennej. KPZK PAN uważa, że model struktury funkcjonalno-przestrzennej zawarty w strategii średniookresowej (jako dokument zastępujący dawną KPZK 2030) powinien, zgodnie z zasadami polityki rozwoju oraz rozwoju zintegrowanego, sam kreować przyszły układ powiązań transportowych (w sensie kierunkowym, a nie szczegółowo-lokalizacyjnym). Mimo to, w naszej opinii lepszym rozwiązaniem od opisów i mapy, jakie znalazły się w konsultowanym dokumencie, byłoby bezpośrednie zaczerpnięcie zapisów i obrazów kartograficznych opracowanych w Ministerstwie Transportu, GDDKiA, Urzędzie Transportu Kolejowego lub w spółce CPK. Nie byłyby one nowatorskie, ale przynajmniej nie zawierałyby błędów, jakie popełniono w dokumencie.	Projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów. Założenia do modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej zostały wypracowane na wczesnym etapie tych prac i niezasadne byłoby zmienianie ich na obecnym etapie.
522 2	Inne	Prezydium Komitetu Przestrzennego Zagospodarowani a Kraju PAN	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	Niezrozumiała treść mapy na stronie 261 Mapa na stronie 261 jest jedynym obrazem kartograficznym struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju (poza schematami OSI). Nie zawiera ona jednak obrazu, jaki sugeruje tytuł. Pokazana jest sieć ośrodków oraz (nie zawsze poprawnie) sieci transportowej (por. uwaga powyżej). Całkowicie natomiast pominięto powiązania funkcjonalne. Powiązań tych nie można w żadnym wypadku utożsamiać z powiązaniami transportowymi. Są one uzasadnieniem dla powstania dróg lub linii kolejowych, względnie przeciwnie, gdy poprzez inwestycje chcemy takie powiązania wykreować. Układ powiązań funkcjonalnych w Polsce jest dość dobrze rozpoznany naukowo (dane macierzowe o migracjach, dojazdach do pracy, dojazdach do szkół). Dokument pomija te opracowania (jak i praktycznie wszystkie opracowania ostatnich dekad dotyczące struktury funkcjonalnej kraju, w tym liczne prace powstałe w ramach KPZK PAN, często także przy współudziale przedstawicieli Ministerstw i Urzędów Marszałkowskich). W efekcie otrzymaliśmy mapę ewidencjonującą istniejące i planowane powiązania transportowe (w autorskim podziale na szkieletowe i pozostałe) na tle sieci miast. Dobrze, że na mapie pokazano korytarze ekologiczne. Brakuje jednak wielu innych elementów struktury funkcjonalno-przestrzennej jak np. pokazane przestrzennie strefy de facto zurbanizowane. Mapa kończy się też na granicach Polski. Nie pokazuje położonych w krajach sąsiednich ośrodków. W dobie integracji europejskiej, która stanowi jeden z kluczowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego, nie powinno się przedstawiać Polski w izolacji, lecz w powiązaniu z przestrzenią sąsiednich państw członkowskich Unii Europejskiej.	Projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów. Założenia do modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej zostały wypracowane na wczesnym etapie tych prac i niezasadne byłoby zmienianie ich na obecnym etapie.
522 3	Osoba prywatna		SYNTEZA	5	[1/2] Uwaga odnosi się do całości Strategii. Najważniejszym narzędziem rozwoju są projekty. Na świecie nie ma wątpliwości w tej kwestii. Państwo musi więc mieć sprawny Governmental Project Implementation System (GPIS). W „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” zarządzanie projektami występuje JEDEN RAZ, str. 83: „B. Wspieranie reintegracji zawodowej osób w wieku 50+ (...) „Będą także organizowane kursy ukierunkowane na tę grupę wieku, rozwijające umiejętności potrzebne na rynku pracy, takie jak obsługa nowych technologii, ZARZĄDZANIE PROJEKTAMI [kapitałiki moje] czy języki obce.” Jak autorzy Strategii wyobrażają sobie rozwój Polski? Czy mają nim kierować seniorzy po kursach dokształcających? Przykład efektywnego GPIS mamy tuż za miedzą, na Litwie. Intensywnie nad swoim GPIS pracuje na przykład Kazachstan (gdzie będę miał na ten temat wykład w czwartek, 6 listopada). Oczywiście, liderami w zarządzaniu projektami publicznymi są Stany Zjednoczone i Wielka Brytania. Związek ich poziomu rozwoju państwa i dobrobytu z umiejętnością realizacji projektów nie jest przypadkowy. Unia Europejska budzi się w zakresie zarządzania projektowego. 30 października odbyła się konferencja poświęcona europejskiej metodyce zarządzania projektami PM2 (skrót od Project Management Methodology).	Podejście projektowe jest już od kilku lat (od 2017 r.) realizowane w administracji publicznej. W tym celu wykorzystywany jest m.in. system informatyczny Monaliza, w którym obecnie monitorowany jest stan realizacji projektów priorytetowych rządu.
522 4	Osoba prywatna		SYNTEZA	5	[2/2] Mimo miliardowych porażek projektów publicznych, z których zapewne najbardziej znane to Blok C Elektrowni Ostrołęka i Centralny Port Komunikacyjny, proponowana Strategia nie jest zainteresowana zwiększaniem kompetencji państwa w obszarze zarządzania projektami. Bez zdolności aparatu państwowego do zarządzania projektowego (projekty, programy projektów, portfele) żadna strategia rozwoju nie ma szans na sukces. W Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. konieczne jest umieszczenie zobowiązania:	Podejście projektowe jest już od kilku lat (od 2017 r.) realizowane w administracji publicznej. W tym celu wykorzystywany jest m.in. system informatyczny Monaliza, w którym obecnie monitorowany jest stan

					„Opracujemy i wdrożymy procesy wyboru i realizacji projektów publicznych oraz inne praktyki, tworzące razem efektywny polski Governmental Project Implementation System.”. Zapis ten powinien być odpowiednio uszczegółowiony.	realizacji projektów priorytetowych rządu.
522 5	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	30	Ubieganie się przez Polskę o organizację igrzysk olimpijskich 2040 lub 2044 w Warszawie. Rząd niemiecki w lipcu 2024 oficjalnie ogłosił, że Niemcy będą się starać o organizację igrzysk w Niemczech (Monachium) w 2040 roku dla uczczenia 50 rocznicy zjednoczenia Niemiec. https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/archiv-bundesregierung/bid-to-host-the-2040-olympic-games-2301024 Szansa Polski na wygranie rywalizacji z Niemcami jest niewielka. Ze względu na rotację kontynentów należy uznać, że igrzyska mogą wrócić do Europy, być może do Polski, nie wcześniej niż w 2052 roku. W związku z tym istnieje także duże ryzyko zmarnotrawienia środków na opisane w Strategii 2035 działania. Uwaga systemowa. Dla każdego zaplanowanego działania należy wykonać analizę ryzyka. Do planów powinny być włączane tylko te działania, których prawdopodobieństwo realizacji, po wykonaniu działań redukujących ryzyko, jest odpowiednio duże. Publikowany powinien być opis działań związanych z zarządzaniem ryzykiem.	Uwaga powtórzona (4746) Średniookresowa strategia rozwoju kraju jest dokumentem kierunkowym, określającym cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Na poziomie tego dokumentu nie przewiduje się określenia szczegółów związanych z przebiegiem procesu ubiegania się o organizację igrzysk olimpijskich. Z tego powodu projekt nie zawiera analizy ryzyk, jak również opisu działań związanych z zarządzaniem nimi.
522 6	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	Uwaga dotyczy całości Strategii 2035. W Strategii brakuje analizy ryzyka dla Strategii jako całości. Należy ją wykonać i opublikować. Najważniejszym (ale zdecydowanie niejedynym) ryzykiem dla Strategii 2035 jest ryzyko polityczne, polegające na tym, że po ewentualnej zmianie ugrupowania rządzącego, Strategia zostanie w całości zastąpiona inną strategią, uwzględniającą priorytety następnej ekipy. Istnieje kilka sposobów minimalizacji ryzyka politycznego, np.: • Podział okresów planowania strategicznego na okresy pokrywające się z kadencjami parlamentu. • Włączenie do opracowania strategii pełnego spektrum ugrupowań politycznych. • Uchwalanie Strategii konstytucyjną większością głosów. Niektóre z tych sposobów redukcji ryzyka politycznego zapewne nie są już możliwe do zastosowania. Ale należy rozważyć wprowadzenie zmian regulacyjnych, umożliwiających w przyszłości efektywne zarządzanie strategiczne Polską.	Uwaga powtórzona (4747). Analiza scenariuszowa jest zawarta w Koncepcji Rozwoju Kraju 2050, przyjętej przez RM 25.07.br. KRK 2050 jest pierwszą w Polsce przekrojową koncepcją rozwoju przygotowaną w oparciu o analizy prawdopodobnych scenariuszy przyszłości w trudnym i niepewnym kontekście, w którym obecnie znajduje się Polska (foresight strategiczny), analizę megatrendów oraz pogłębione konsultacje z ekspertami, samorządami, partnerami społecznymi i środowiskiem naukowym. Dokument nie tylko pokazuje kluczowe wyzwania, które stoją przed Polską, ale także proponuje różne scenariusze przyszłości, które mają pomóc w przygotowaniu odpornych i elastycznych polityk publicznych. Wyzwania KRK 2050 mają na celu wskazanie kluczowych zagadnień, w ramach których Polska powinna podjąć działania, aby sprostać globalnym, europejskim i krajowym trendom, ograniczać ryzyka, wykorzystywać szanse oraz budować odporność. Koncepcja stanowi bazę dla średniookresowych strategii rozwojowych, w tym 5srk i polityki regionalnej, miejskiej oraz strategii sektorowych.
522 7	Osoba prywatna		CZĘŚĆ KIERUNKOWA	66	Brak zdefiniowania kryteriów osiągania wielu celów oraz spełnienia obietnic. Przykład B. Wsparcie dostosowania zasobu mieszkaniowego do potrzeb gospodarstw domowych o szczególnych potrzebach	Zakres Strategii wynika z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która

					mieszkaniowych Nie wskazano kryteriów oceny osiągnięcia sukcesu przez to działanie. Kiedy będzie można uznać, że „zapewnione zostało finansowe wsparcie (...)” oraz „W szczególności uwagi wymaga wyposażenie w windy budynków wielorodzinnych w celu redukcji efektu tzw. więźniów czwartego piętra”? Do tych zapisów nie odnosi się tabela „Cele do osiągnięcia”. Czy dowolne „wsparcie na realizację przedsięwzięć” zostanie uznane za sukces? Jaki procent wyposażenia budynków wielorodzinnych w windy będzie sukcesem? 10% czy 100%? Uogólnienie. Wszystkie cele/obietnice Strategii powinny być definiowane zgodnie z regułą SMART, tzn. muszą być dobrze określone, mierzalne, osiągalne, relewantne (potrzebne) oraz musi być wskazany czas, w którym będą osiągnięte. Umożliwi to jednoznaczną weryfikację osiągnięcia celów/spełnienia obietnic. Bez takiego, konkretnego formułowania zapisów Strategii nie będzie możliwe „zapewnienie publicznej rozliczalności celów i działań w niej zapisanych.”, wymienione w rozdziale Narzędzia i Monitorowanie części 4. System realizacji Strategii. 56 wskaźników realizacji Strategii to zdecydowanie za mało dla tak dużego państwa i rozbudowanej administracji publicznej jak polska, żeby zapewnić skuteczne jej monitorowanie.	wskazuje, że średniookresowa strategia rozwoju kraju ma koncentrować się na określeniu podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Wymóg ten został spełniony w przedmiotowym projekcie Strategii. W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
522 8	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	W monitorowaniu wdrażania Strategii kluczową rolę powinna odgrywać jednostka czy zespół niezależny od wykonawców. Monitorowanie przez podmioty i osoby zaangażowane w realizację Strategii grozi brakiem obiektywizmu. Należy utworzyć jednostkę, której głównym jednym z zadań będzie weryfikacja postępów we wdrażaniu Strategii. Taka jednostka zwykle nazywa się Jednostką Wdrożeniową Rządu (JWR, ang. Cabinet Implementation Unit) i podlega bezpośrednio premierowi. Zapewne najbardziej znaną JWR jest amerykańskie federalne Office of Management and Budget. Rolą takiej jednostki, która w tej chwili jest niemożliwa do realizacji, powinna być także weryfikacja Strategii z głównymi politykami rządu oraz weryfikacja formalnej poprawności – np. wewnętrznej spójności oraz jednoznaczności kryteriów osiągania celów (o czym wspominam w poprzedniej uwadze). Załącznikiem JWR w polskim rządzie może być stanowisko ministra ds. wdrażania polityk, utworzone kilka miesięcy temu. Więcej o zasadach zarządzania strategicznego, w tym o roli JWR, można przeczytać w artykule w Business Insider https://www.sybena.pl/dokumenty/Projekty-Publiczne/Gasik-Strategiczne-Kierowanie-Pa%C5%84stwem-Business-Insider-2025.03.29.jpg	Uwaga powtórzona (4749). W celu zwiększenia zaangażowania interesariuszy w realizację SRP2035 skład planowanego Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST, partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
522 9	Osoba prywatna		Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Zgodnie z istniejącym zapisem, „Zamówienia będą mogły być formułowane zarówno przez instytucje publiczne, jak i spółki Skarbu Państwa”. Zbiór podmiotów definiujących zakupy powinien zostać poszerzony o przedsiębiorstwa prywatne. Kontrakty realizowane w ten sposób nazywane są „unsolicited contracts”. Umożliwiłoby to zasadniczy wzrost poziomu innowacyjności w Polsce. Ten rodzaj zakupów publicznych jest stosowany z powodzeniem na przykład na poziomie federalnym w USA czy w australijskim stanie Nowa Południowa Walia. World Bank opublikował zalecenia dotyczące tego rodzaju zakupów publicznych. Więcej na ten temat można przeczytać w artykule „Unsolicited proposals or unsolicited contracts? Involving private companies in shaping public project portfolios”. https://pmworldlibrary.net/wp-content/uploads/2024/07/pmwj143-Jul2024-Gasik-Unsolicited-proposals-and-contracts-2.pdf Ponadto prawo zamówień publicznych powinno zostać w całości zastąpione prawem zakupów publicznych. Zasadniczą zaletą takiego spojrzenia na zakupy publiczne to położenie nacisku na proces realizacji zakupu, od podpisania kontraktu do uzyskania i wdrożenia produktu, a nie na proces doprowadzenia do zawarcia kontraktu. Głównym kryterium oceny jakości powinien być poziom zaspokojenia potrzeb społecznych, a nie poprawność procesu, mierzona liczbą odwołań od decyzji zamówieniowych. Należy także wprowadzić certyfikację instytucji zamawiających (publicznych czy prywatnych). Przecież to zamawiający kształtuje proces zakupu, od niego w zasadniczej części sukces zakupu.	Uwaga w toku analiz.

523 0	Osoba prywatna		WPROWADZENIE	5	Ogólna uwaga redakcyjna, dotyczy całego dokumentu. Dobrą praktyką w dokumentach tego typu, jest nadawanie krótkich identyfikatorów zapisom, których treść ma podlegać dalszemu przekształcaniu/uszczegółowianiu czy monitorowaniu. Znacznie ułatwiłoby to dalsze działania, w szczególności wykorzystujące narzędzia softwareowe. Istnieją różne sposoby nadawania takich identyfikatorów, np. wskazanie miejsca w dokumencie, poprzez włączenie hierarchicznego jego hierarchicznego identyfikatora. Na przykład wskaźnik „Udział mieszkań komunalnych i społecznych czynszowych w liczbie mieszkań, których budowę rozpoczęto” mógłby mieć identyfikator W3.1.1.1. Istnieje wiele sposobów nadawania takich identyfikatorów, ich opis przekracza możliwości tak krótkiego komentarza.	Powtórzenie z uwagą 4751.
523 1	Osoba prywatna		SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	281	„Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia jej celów.” Co to oznacza dla działań, które nie zostały uznane za priorytetowe? Potrzebna jest operacjonalizacja zapisu, żeby zainteresowane podmioty wiedziały, czego można się spodziewać zarówno dla działań priorytetowych, jak i dla pozostałych. Czy dopuszczalne jest niezrealizowanie działań nie priorytetowych? Czy niezrealizowanie działań niepriorytetowych będzie się wiązało z innym poziomem rozliczalności niż działań priorytetowych?	Uwaga powtórzona (4752). W Planie działań zostały ujęte te działania, które resorty wskazały za kluczowe w perspektywie czteroletniej dla realizacji celów Strategii. Plan działań realizuje wymóg ustawowy (ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju), który wskazuje, że śsrk określa szczegółowe działania na okres czterech lat. Wszystkie działania ujęte w Strategii mają taki sam wymóg realizacyjności, po przyjęciu Strategii przez RM.
523 2	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	16	W tekście projektu dokumentu „Proponowaną w Strategii równowagę między konkurencyjnością, spójnością i bezpieczeństwem można interpretować na dwa sposoby: - jako konkurujące ze sobą cele, które walczą o ograniczone zasoby (...) - jako wzajemnie wspierające się wymiary polityki państwa, tworzące synergiczne efekty (...) Jak w drugim przypadku będą rozłożone zasoby, które przecież nadal będą ograniczone? Proponujemy doprecyzować.	W przywołanym miejscu przedstawiona jest ogólna koncepcja, nie sposób jest doprecyzować tego na poziomie części diagnostycznej. Sposób rozłożenia zasobów de facto omówiony jest w dalszych częściach dokumentu.
523 3	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	49	W tekście dokumentu wskazano: „Suburbanizacja wywołuje szereg konsekwencji zarówno dla miast-rdzeni, jak i stref zewnętrznych obszarów funkcjonalnych. W pierwszym przypadku przeważają efekty negatywne, takie jak spadek liczby mieszkańców i związanych z nimi dochodów podatkowych oraz przeciążenie sieci transportowej.” Przeciążenie to dotyczy również infrastruktury społecznej i technicznej w mieście centralnym. Proponujemy uzupełnić. Ponadto w tym akapicie proponuje się dodać informacje o kosztach suburbanizacji np. na podstawie badań prof. Śleszyńskiego (np. https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGMiL/osoby/sleszynski/3_Sleszynski_KWoM_2014.pdf).	Uwaga uwzględniona
523 4	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	W tekście wskazano: „Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu.” Zwracamy uwagę, że środowisko przyrodnicze i klimat - powinno być rozpatrywane nie tylko ze względu na gospodarkę, ale też jako czynnik jakości życia i odporności Polski.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu zawiera szczegółowe odniesienia do tych kwestii w diagnozie, jak i działaniach związanych z adaptacją do zmian klimatu (w tym szeroko ujęta problematyka gospodarki wodnej), odbudowę przyrody czy poprawą jakości powietrza.
523 5	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Poprawa konkurencyjności gospodarki powinna odbywać się z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i klimatu.” W polskim prawie mowa jest o środowisku przyrodniczym a nie o środowisku naturalnym, które ma wiele definicji. Zgodnie z nomenklaturą przyjętą w polskim ustawodawstwie (Ustawa o ochronie przyrody) poprawną nazwą jest środowisko przyrodnicze.	Pojęcie "środowisko naturalne" jest również poprawne i występuje w polskich, jak i unijnych dokumentach.

523 6	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	W pkt. A proponuje się również uwzględnić wsparcie skierowane do migrantów.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 3189.
524 3	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		W ramach priorytetu proponujemy wpisać kwestie zaplanowania użycia zużytej infrastruktury fotowoltaicznej i wiatrowej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
524 4	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	W przypadku ochrony gleb bardzo dużym zagrożeniem jest zabudowa gleb dobrej jakości szczególnie na obszarach podlegających suburbanizacji - jest to szczególnie widoczne w metropolii warszawskiej, gdzie właśnie na glebach najbardziej przydatnych do rolnictwa obserwowana jest wysoka presja urbanistyczna, która nasili się wraz z rozwojem CPK. Dlatego w celu umożliwienia ich ochrony i faktycznego stworzenia łańcuchów krótkich dostaw, konieczne jest wypracowanie instrumentów pozwalających chronić tereny otwarte - np. zielone pierścienie, których tworzenie i zarządzanie powinno być w kompetencji jednostek odpowiedzialnych za metropolitalne/ponadlokalne strategii rozwoju. Przy czym konieczne jest takie oprzyrządowanie finansowo-organizacyjne, które faktycznie pozwoli na wdrożenie takich rozwiązań (np. fundusze na wypłaty odszkodowań dla właścicieli ziemi/działki).	Uwaga się powtarza - nr uwagi 3217
524 5	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	250	Wyzwania 7, 10 i 11 jasno wskazują, że niezbędne są realne działania pozwalające wzmocnić rolę skoordynowanego planowania przestrzennego na poziomie metropolitalnym, m.in. poprzez powierzenie tego zadania związkowi metropolitalnym (lub jednostkom odpowiedzialnym za metropolitalne/ponadlokalne strategii rozwoju) w stosownych przepisach prawnych (wraz zapewnieniem stosownych instrumentów prawnych, organizacyjnych i finansowych) - w przeciwnym razie nadal będziemy ponosić wysokie koszty finansowe, gospodarcze, społeczne i przyrodnicze wynikające z niekontrolowanej suburbanizacji i rozlewania się zabudowy.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
524 6	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	252-261	W dokumencie czytamy, że „modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną kraju tworzą: system powiązań ekologicznych, policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, system powiązań transportowych, krajowe powiązania energetyczne, strefy wielofunkcyjne oraz problemowe”. Tymczasem na mapie 12, prezentującej MSFP, nie zostały przedstawione wszystkie te elementy, tj. brakuje odniesienia do stref wielofunkcyjnych oraz problemowych. Te strefy (w domyśle OSI) zostały co prawda przedstawione na oddzielnych mapach we wcześniejszych częściach dokumentu, lecz brakuje przy mapie 12 chociażby jasnego i bezpośredniego odwołania się do nich – poprawi to czytelność dokumentu i ułatwi czytelnikowi poruszanie się po dokumencie. Dodatkowo w dokumencie odczuwalny jest brak jednej mapy, która przedstawiałaby jednocześnie wszystkie OSI. Dzięki niej łatwo byłoby spostrzec, które części kraju nie znajdują się np. w żadnym OSI, znajdują na obszarze jednego czy dwóch OSI itd.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
524 7	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	253	„Policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych, ukształtowany przez miasta o różnej wielkości i stosunkowo regularnym rozmieszczeniu w przestrzeni kraju, na który składają się: metropolia ogólnokrajowa: Warszawa”. Sama Warszawa nie tworzy metropolii. Metropolię warszawską tworzą poza Warszawą JST z nią stowarzyszone w ramach Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” - obszarowo jest ona tożsama ze statystycznym regionem warszawskim stołecznym; wpisanie samej Warszawy jest błędne, gdyż nie uwzględnia powiązań funkcjonalnych i organizacyjnych z jej najbliższym otoczeniem.	Wskazano rdzeń metropolii stołecznej, podobnie jak w przypadku pozostałych metropolii i aglomeracji.
524 8	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	W tej oraz innych częściach dokumentu, słusznie wskazuje się, że jedyną metropolią ogólnokrajową w Polsce jest metropolia warszawska. Brak jest informacji o tym, że to właśnie z tego powodu do metropolii warszawskiej powinno trafić konkretne dedykowane wsparcie. Obecnie zrównuje się ją z innymi metropoliami określonymi w dokumencie jako ponadregionalne, pomimo tego że zarówno kwestie demograficzne, rozwojowe czy gospodarcze wskazują na to, że powinna być ona traktowana inaczej. Rozwiązaniem tego zagadnienia mogłoby być ujęcie w dokumencie informacji o konieczności procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim.	Kwestie dot. wsparcia metropolii warszawskiej opisano w załączniku nr 4.
524 9	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	[1/2] Mapa 12. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej: 1. Wątpliwe jest przedstawienie w zakresie infrastruktury energetycznej jedynie farm wiatrowych, ponieważ elementów infrastruktury energetycznej jest zdecydowanie więcej – brakuje zaprezentowania na mapie informacji chociażby o kluczowych sieciach gazowych, elektroenergetycznych, energetyce jądrowej itp., o których też jest mowa w treści dokumentu. Dodatkowo strzałki prezentujące krajowe powiązania energetyczne mają aż nazbyt orientacyjny charakter. Patrząc na nie trudno stwierdzić skąd „wychodzą” i z czego to wynika – brakuje chociaż schematycznego powiązania tych strzałek z rozmieszczeniem infrastruktury energetycznej. Jeżeli strzałki nie określają jednoznacznie kierunków przepływu, powinny one mieć grot z obu stron (wskazują wtedy na ewentualne	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.

					przepływy w obu kierunkach). 2. Wartościowe byłoby rozróżnienie elementów przedstawianych na mapie na istniejące i planowane (konwencjonalne). Obecnie jest to zastosowane jedynie w przypadku połączeń kolejowych. Taki zabieg pomógłby zaś zorientować się czytelnikowi, które elementy w przestrzeni już istnieją, które zaś dopiero są rozważane do realizacji. Dotyczyłoby to np. (katalog otwarty): a. połączeń drogowych, b. infrastruktury energetycznej, c. lotnisk.	
525 0	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	[2/2] 3. Na mapie brakuje informacji kontekstowych, które pozwoliłyby łatwiej się na niej „odnaleźć” np. największych rzek i zbiorników wodnych (m.in. Wisła, Odra). 4. Zaleca się, aby w legendzie dodać pozycję, która by wyjaśniała co przedstawia granica na Bałtyku (tj. obszar obejmujący: morskie wody wewnętrzne, morze terytorialne itd.). Dodatkowo ten obszar powinien być w jakiś sposób oznaczony, a nie pozostawiony „pustą” przestrzenią. Obecny obraz jest nieintuicyjny, tym bardziej, że przy brzegu mamy kolor zielony oznaczający obszary chronione.	Rysunek MSF-P jest schematycznym przedstawieniem struktury.
525 1	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262-266	W rozdziale są wymienione jedynie ustalenia dla polityki przestrzennej. Czy to oznacza, że nie zostały określone żadne rekomendacje? Jeżeli treści o charakterze rekomendacji są jednak już wplecione, konieczne jest ich jasne rozdzielanie od ustaleń – poprawi to czytelność dokumentu.	Uwaga o charakterze komentarza
525 2	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	262 - 263	Co oznacza ustalenie „wyznaczenie granic miejskich obszarów funkcjonalnych: metropolii ogólnokrajowej (...)”? Ta granica już została wyznaczona - jest tożsama z regionem warszawskim stołecznym, w ramach którego funkcjonuje Stowarzyszenie „Metropolia Warszawa”(SMW); dla danego obszaru zostały opracowane Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych 2021-2027+, SUMP oraz strategia rozwoju ponadlokalnego (projekt „Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”, który planowany jest do przyjęcia w listopadzie br.). Nieuwzględnienie tego obszaru we wskazanym kształcie niweczy zarówno działania krajowe, regionalne jak i lokalne z wdrażaniem ZIT na tym obszarze, jak i wypracowany już, również oddolnie, system współpracy między JST metropolii warszawskiej. Następne ustalenie: „wyznaczenie granic obszarów zurbanizowanych (zabudowanych) w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych oraz optymalnych obszarów rozwoju zabudowy” - to zadanie powinno zostać powierzone jednostkom odpowiedzialnym za opracowanie strategii rozwoju ponadlokalnego w MOF, które realnie mogłyby wdrożyć ww. działanie. Ustalenie: „wyznaczenie przebiegu korytarzy ekologicznych o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, w tym wyznaczenie zielonych pierścieni wokół metropolii ogólnokrajowej (...)” – w te działania i uzgodnienia powinny być włączone MOFy, np. w przypadku metropolii warszawskiej powinny zostać zaangażowane JST Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa”, które obecnie współpracuje nad tym tematem ze stroną społeczną.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw oraz zmian w przyszłości.
525 3	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	[1/2] W ramach punktu 1 „Ustanowienie ram prawnych dla współpracy jednostek samorządu terytorialnego w układach funkcjonalnych” jest mowa o opracowaniu ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, która m.in. regulowałaby współpracę w ramach obszarów metropolitalnych. W przypadku metropolii warszawskiej przygotowany jest już natomiast, jako inicjatywa oddolna, projekt ustawy o związku metropolitalnym (Uchwała nr 13/2024 Walnego Zgromadzenia Członków Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” w sprawie wyrażenia kierunkowej zgody dla projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim). Jest ona dostosowana do indywidualnych potrzeb metropolii warszawskiej oraz uwzględnia jej specyficzne uwarunkowania (jedyna metropolia ogólnopolska w kraju, wskazana na Mapie 12., składająca się aż z 79 JST – Warszawy, 69 gmin i 9 powiatów, wewnętrznie bardzo zróżnicowana pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego; przygotowana w ramach Stowarzyszenia „Metropolia Warszawa” „Strategia rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku” zwraca uwagę i szerzej opisuje powyższe kwestie oraz już wyznacza cele i kierunki rozwoju metropolii). Bardzo znaczący jest fakt, że metropolie są kluczowymi obszarami budowania dobrobytu i rozwoju gospodarki. W 12 metropoliach zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich generowane jest prawie 55% PKB Polski i mieszka w nich 37% populacji kraju. Transport publiczny to jedna ze składowych	Uwaga przekazana zespołowi pracującemu nad ustawą o zrównoważonym rozwoju miast.

					wpływających na rozwój gospodarczy kraju i kluczowa usługa dla rozwoju regionu. Jest to szczególnie ważne w metropolii warszawskiej, która w 2023 roku miała 18,3% udziału w tworzeniu PKB kraju.	
525 4	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	[2/2] W związku z tym postuluje się ujęcie w dokumencie konieczności procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim, czyli stworzenia rozwiązania formalno-prawnego uwzględniającego wypracowane uzgodnienia pomiędzy samorządami metropolii warszawskiej (www. ustawa) oraz stabilnego finansowania związku metropolitalnego z budżetu państwa – podobnie jak w przypadku Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz związku metropolitalnego w woj. pomorskim (Trójmiasto).	Uwaga przekazana zespołowi pracującemu nad ustawą o zrównoważonym rozwoju miast.
525 5	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	W ramach punktu 1, podpunktu D jest mowa o tym, że ustawa o zrównoważonym rozwoju miast miałaby pozwolić na utworzenie na obszarach funkcjonalnych specjalnych stref mieszkaniowych, tj. „wydzielonych stref, w których samorząd prowadzi aktywną politykę rozwoju mieszkalnictwa – zwłaszcza w miejscach umożliwiających dobry dostęp lub połączenie z istniejącą infrastrukturą miejską oraz transportową, a które są nieużytkowane lub nieoptymalnie zagospodarowane (tereny poprzemysłowe, powojaskowe, poportowe, powydobycze, pokolejowe, inne)”. Tereny pod zabudowę będą wyznaczane przez samorządy w ramach planów ogólnych. Wydaje się więc, że sposób zagospodarowania tego rodzaju terenów zostanie już określony. Czym mają się różnić specjalne strefy mieszkaniowe od zapisów planu ogólnego? Ponadto należy zauważyć, że SUMP już zostały opracowane dla wielu obszarów funkcjonalnych, bo były warunkiem koniecznym do uzyskania funduszy unijnych w obecnym okresie programowania. Przy wprowadzaniu stosownych zapisów ustawowych należy uwzględnić doświadczenia zebrane podczas ich opracowywania. Pkt. 2, podpunkt A mowa o weryfikacji efektów reformy systemu planowania przestrzennego – chcemy zwrócić uwagę, że wbrew zapowiedziom, wdrożona reforma nie zapewniła odpowiedniej integracji planowania strategicznego z przestrzennym na poziomie lokalnym i ponadlokalnym. Możliwość opracowania planu ogólnego bez uwzględnienia zapisów strategii (art. 51 ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw) oraz brak zapewnienia odpowiedniego czasu na opracowanie najpierw strategii z modelem funkcjonalno-przestrzennym, a dopiero potem planów ogólnych doprowadził do chaosu w planowaniu strategicznym i przestrzennym.	Ad 1. Kwestie dot. specjalnych stref mieszkaniowych zostaną sprecyzowane w ustawie o zrównoważonym rozwoju miast Ad 2. reforma systemu planowania zostanie przeprowadzona etapowo, a polityka przestrzenna na poziomie ponadlokalnym jest uwzględniana w dokumentach planistycznych.
525 6	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	269	W ramach kierunku szczegółowego 1 wskazuje się, że „wsparcie dla rozwoju polskich metropolii ma przede wszystkim na celu wzrost ich pozycji w przestrzeni europejskiej oraz wzmocnienie ich powiązań międzynarodowych”. Naturalnie są to niezwykle ważne aspekty, aczkolwiek chociażby metropolia warszawska – pomimo, że jako jedyna jest metropolią ogólnopolską – mierzy się z bardzo dużym wewnętrznym zróżnicowaniem. Podczas gdy rdzeń metropolii osiąga wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, dla JST na obrzeżach wyzwaniem niekiedy wciąż pozostaje zapewnienie mieszkańcom podstawowych usług publicznych (więcej informacji: „Diagnoza strategiczna na potrzeby Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”). W związku z tym postuluje się, aby zaznaczyć w dokumencie, że obok wzmocnienia powiązań międzynarodowych, będą prowadzone działania na rzecz zmniejszania wewnętrznego zróżnicowania oraz odpowiadające na indywidualne potrzeby rozwojowe konkretnych JST w ramach metropolii. Tym bardziej że wzrost konkurencyjności jest również warunkowany wzmocnieniem możliwości metropolii w kreowaniu wysokiej jakości życia dla obecnych i przyszłych mieszkańców (szczególnie tych o pożądanym kwalifikacjach, istotnych dla rozwoju nauki i gospodarki, o których musimy konkurować z innymi metropoliami europejskimi)) – do czego niezbędne są stosowne kompetencje dla jednostek zajmujących się współpracą metropolitalną.	Tego typu kwestie pozostają w zakresie polityki regionalnej województwa
525 7	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	272	W dokumencie wskazano: Samorządowe władze województw powinny też zostać włączone w mechanizm projektowania wsparcia dla ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych. W projektowanie tych mechanizmów powinny zostać również włączeni przedstawiciele poszczególnych metropolii, najlepiej znający potrzeby swoich obszarów. Konieczne jest wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń miast, które ponownie wdrażają ZIT i wypracowały własne systemy współpracy. Uwzględnienie oddolnych doświadczeń zdobytych podczas m.in. wdrażania ZIT pozwoli na dopasowanie rozwiązań do potrzeb poszczególnych MOF/metropolii.	Uwaga o charakterze komentarza

525 8	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	280	Roczna Diagnoza Strategiczna - to nowy dokument w polskim systemie planowania strategicznego. Będzie zawierał dwa elementy: (i) opis zmieniających się uwarunkowań i zdarzeń w danym roku mających istotny wpływ na realizację Strategii; (ii) stan i ocenę wdrażania celów Strategii w oparciu o stopień realizacji poszczególnych wskaźników. W naszej ocenie jest to raport z realizacji strategii rozszerzony o opis uwarunkowań, które wpływają na poziom i tempo wdrażania strategii. Proponujemy zmianę nazwy ww. dokumentu, dla zwiększenia przejrzystości systemu wdrażania Strategii Rozwoju Polski 2035.	Celowo wprowadzono rozróżnienie na dwa odrębne dokumenty, jeden (Diagnoza) będzie miał charakter stricte diagnostyczny, analizujący sytuację społeczno-gospodarczą w danym roku, a drugi charakter (Sprawozdanie z Planu działań) stricte sprawozdawczy, monitorujący w szczególności stopień realizacji kluczowych działań, zawartych w Planie działań na lata 2026-2029, w oparciu o przyjęte kamienie milowe.
525 9	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	282	W dokumencie wskazano: „Konieczna jest współpraca zwłaszcza z samorządem województwa, z którym szczebel rządowy współdzieli odpowiedzialność za polityki rozwojowe...” Postulujemy do współpracy włączyć również przedstawicieli metropolii, w których kumuluje się zarówno ludność, jak i procesy rozwojowe. Wiele działań przewidzianych w tej strategii będzie miało miejsce w polskich metropoliach, a ich powodzenie istotnie wpłynie na wdrożenie opiniowanego dokumentu.	Skład Zespołu ds. Pracy Strategicznej, odpowiadającego za koordynację procesu wdrażania Strategii, zostanie rozszerzony o reprezentantów samorządów skupionych w KWRiST (w tym Unię Metropolii Polskich), partnerów społecznych (RDS) oraz społeczeństwa obywatelskiego (RDPP).
526 0	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	W związku z zapisami „Wypracowanie mechanizmów współpracy rządu z miastami – w ramach ustawy o zrównoważonym rozwoju miast zostaną określone mechanizmy wzmacniające współpracę między administracją rządową i samorządową szczebla regionalnego i lokalnego w realizacji funkcji rozwojowych obszarów miejskich (działanie opisane w części „Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym”).” Konieczne jest wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń miast i ich obszarów funkcjonalnych, które ponownie wdrażają ZIT i wypracowały już dotychczas własne systemy współpracy. Uwzględnienie oddolnych doświadczeń zdobytych podczas m.in. wdrażania ZIT pozwoli na dopasowanie rozwiązań do potrzeb poszczególnych MOF/metropolii. W przypadku metropolii warszawskiej opracowano we współpracy z JST tego obszaru projekt ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim, uwzględniającej potrzeby i możliwości wszystkich JST metropolii warszawskiej. Proponujemy wykorzystać doświadczenia zebrane podczas procesu jej opracowania, a jednocześnie postulujemy konieczność procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim.	Należy zgodzić się, że ZIT stanowią ważny punkt wyjścia do dyskusji o współpracy w miejskich obszarach funkcjonalnych. Mechanizm ten dostarczył cennego doświadczenia w zakresie koordynacji działań samorządów i planowania wspólnych inwestycji. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przygotowało kompleksową ewaluację funkcjonowania instrumentów terytorialnych, w tym ZIT, a wyniki tych analiz, wraz z wnioskami i rekomendacjami, zostaną uwzględnione w pracach nad ustawą o zrównoważonym rozwoju miast, tak aby przyszłe rozwiązania legislacyjne czerpały z dotychczasowych dobrych praktyk i odpowiadały na zidentyfikowane wyzwania.
526 1	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	W związku z zapisami części „Współdziałanie rządu z samorządami województw i samorządami lokalnymi” w zakresie elementu „Programowanie polityki spójności UE z uwzględnieniem kluczowej roli regionów” należy równocześnie podjąć działania na rzecz doprowadzenia odpowiednich zapisów w ramach prawodawstwa UE. Obecna propozycja KE dot. WRF 2028-2034 opiera się na tzw. Planach Partnerstwa Krajowego i Regionalnego i rezygnacji z Regionalnych Programów Operacyjnych, co jest niespójne z propozycją zapisu SRP.	Uwaga ma charakter postulatu negocjacyjnego i nie odnosi się bezpośrednio do projektu 5srk. Zapisy w tej części będą podlegały jeszcze analizie i niezbędnej modyfikacji.
526 2	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	288-289	Punkt 3. Ukierunkowanie negocjacji wieloletnich ram finansowych na lata 2028-2034 oraz wdrażanie instrumentów w nowej perspektywie finansowej zgodnie z celami i działaniami określonymi w Strategii wymaga aktualizacji i przeformułowania w związku z ogłoszonymi propozycjami KE, o których mowa w tym punkcie w czasie przyszłym („w lipcu 2025 r. ukaże się”).	Zapisy zostaną zaktualizowane.
526 3	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ	całość	W kontekście pokrywania się horyzontu czasowego SRP z przyszłymi WRF UE proponujemy weryfikację i aktualizację kolumny „Źródła finansowania” pod kątem propozycji KE dot. ww. Ram Finansowych. Dotyczy to w szczególności uzupełnienia wskazanych źródeł o środki UE dla tematyki mieszkalnictwa i obronności, które mają mieć istotne	Uwaga zbyt szczegółowa na tym etapie.

			NA LATA 2026-2029		znaczenie w nowych WRF, a także uzupełnienie o źródła UE z nowych WRF dla innej tematyki (uzupełniając do wskazanych już, obecnych Programów Operacyjnych).	
5264	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	całość	W Planie działań na lata 2026-2029 brakuje wskazania wartości miar prowadzonych działań np. wskaźników produktu.	Zestaw przyjętych wskaźników śrsk odnosi się do priorytetów Strategii, taką przyjęto logikę tej Strategii. Stopień realizacji kluczowych działań zawartych w Planie działań na lata 2026-2029 będzie monitorowany w oparciu o przyjęte kamienie milowe.
5266	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	44	Działanie „Opracowanie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast” powinno być prowadzone przy ścisłej współpracy z przedstawicielami już funkcjonujących metropolii, z wykorzystaniem ich doświadczeń zdobytych podczas wdrażania ZIT i budowania współpracy metropolitalnej, jak również z wykorzystaniem oddolnie wypracowanych rozwiązań, np. projektu ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim, która została wypracowana przez wszystkie JST należące do Stowarzyszenie „Metropolia Warszawa” (SMW) i zaakceptowana przez Walne Zgromadzenie Członków SMW. Jednocześnie postulujemy konieczność procedowania ustawy o związku metropolitalnym w województwie mazowieckim. Charakter obszaru metropolitalnego Warszawy, jego zróżnicowanie, specyficzne uwarunkowania społeczno-gospodarcze wymagają indywidualnego podejścia. Ustawa powinna dawać możliwości do tworzenia metropolii, bez „narzucania” jednolitych/ standardowych rozwiązań. Przyjęcie „odgórnych” rozwiązań może doprowadzić do niewykorzystania potencjału, który tkwi w metropolii warszawskiej, a tym samym do niewykorzystania w pełni możliwości jej rozwoju.	Uwaga o charakterze komentarza
5267	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	3	W dokumencie wskazany OSI otoczenia CPK – tzw. rdzeń składa się z 11 gmin i różni się od obszar otoczenia CPK obejmuje 18 gmin znajdujących się na obszarze województwa mazowieckiego. Z czego wynika ta różnica? Prosimy o doprecyzowanie. Ponadto obszar funkcjonalny CPK zaproponowany w dokumencie przecina metropolię warszawską. Uważamy, że elementem niezbędnym komplementarnego podejścia musi być także spójność delimitacji obszaru wsparcia. W ramach drugiej strefy OSI wyznaczonego na potrzeby Strategii Rozwoju Polski należy wziąć pod uwagę całe miejskie obszary funkcjonalne zarówno Warszawy, jak i Łodzi (obszary wyznaczone m.in. na potrzeby OSI wsparcia dla sieci miast – węzłów policentryczności w tym samym dokumencie). Przecięcie np. metropolii warszawskiej tylko pogłębi zróżnicowanie tego obszaru, utrudniając współpracę metropolitalną i wdrażanie „Strategii rozwoju metropolii warszawskiej do 2040 roku”, która razem wypracowały wszystkie JST metropolii warszawskiej.	Zapisy dot. OSI CPK zostaną zmienione
5268	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	5	We wstępie jest mowa o tym, że „określenie zasięgu obszarów funkcjonalnych miast ma charakter wstępny i odwołuje się głównie do dokumentów strategicznych i planistycznych samorządów województw”. Jednak w przypadku metropolii warszawskiej jej zasięg został już oficjalnie określony na mocy Rozporządzenia Komisji (UE) 2016-2066 z dnia 21 listopada 2016 r. zmieniającego załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). We wstępie powinna znaleźć się adnotacja na ten temat.	Uwaga uwzględniona
5269	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	8	Jako obszar funkcjonalny Warszawy – wskazane są wszystkie gminy metropolii warszawskiej, nie wskazano powiatów. Jeśli obszary strategicznej interwencji wyznaczane są na podstawie podziału administracyjnego, ważne jest dodanie również powiatów metropolii warszawskiej, które wchodzą w jej skład, tak aby mogły korzystać z przewidzianych dla OSI interwencji.	Dla zachowania spójności, w załączniku nr 3 wskazywane są gminy.
5270	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Warszawa	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	7	W opisie dot. Warszawy brakuje kwestii ptz w kontekście metropolitalnych połączeń autobusowych. Zgodnie z opisem „dostępność wewnątrz miasta zostanie zapewniona przez rozwój efektywnego systemu połączeń szynowych, w tym sieci metra i tramwajów.”, jednak wartym podkreślenia jest również system transportu autobusowego, który jest uzupełniający dla systemu szynowego i bardzo istotny dla Warszawy. Szczególnie w kontekście połączeń z gminami, które nie posiadają na swoim terenie infrastruktury szynowej.	Zostanie to uzupełnione
5271	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I	154	Ścieżka przemysł 4.0 dla MŚP z regionu. Powinien być rozszerzony o Obszary Transformacji. Uzupełniony o pilotaż lokalny do „Programu Transformacji Cyfrowej Przedsiębiorstw” – dedykowana pula dla MŚP z Bełchatowa i całego Obszaru Transformacji Województwa Łódzkiego, mentoring i audyty dofinansowane z centralnego Funduszu.	Strategia nie przewiduje zapisów dotyczących specjalnych pul środków dla poszczególnych miast w ramach priorytetu 2.4.

			NOWYCH TECHNOLOGII			
527 2	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Powinien być dodany punkt dot. Obszaru Transformacji Województwa Łódzkiego, w tym w głównej mierze Bełchatów, i potraktowanie Obszaru Transformacji jako Strefy przemysłowej/Okręg przemysłowy. Taki okręg przemysłowy musi mieć dodatkowe atuty: Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych. Tylko wtedy, po wygaszeniu elektrowni i kopalni, okręg przyciągnie nowych inwestorów, a także wpłynie na rozwój obecnych firm.	W tej części nie przewiduje się wyznaczania konkretnych regionów czy powiatów. Natomiast powiat bełchatowski (nie tylko) obejmuje OSI transformacji energetycznej.
527 3	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	154	Krajowa linia gwarancyjna pod CAPEX energetyczny. Powinien być instrument BGK gwarantujący kredyty dla MŚP z OSI na robotyzację/energię (spójne z funduszem transformacji cyfrowej)	W strategii przewidziane są różne instrumenty nakierowane na realizację wspomnianych w uwadze elementów związanych z cyfryzacją, transformacją energetyczną czy robotyzacją.
527 4	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Proszę dodać priorytet modernizacji węzła Rogowiec i linii przesyłowych dla Łódzkiego (kierunek północ-południe). Bez tego przemysł energochłonny w centrum kraju nie „dowiezie” z północy. Modernizacja pozwala na kontynuację przesyłu północ-południe. Modernizacja, to również dużo niższe koszty, niż w przypadku budowy przesyłu od podstaw.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
527 5	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Konwersja łańcuchów dostaw energetyki w Bełchatowie. Powinno być uzupełnione o działania na rzecz lokalnych firm: standaryzacja jakości, certyfikacje branżowe, konsorcja zakupowe dla automatyzacji/robotyzacji.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
527 6	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Szybka ścieżka przyłączeniowa. Dopisać mechanizm odzyskiwania „zablokowanych” mocy przyłączeniowych na rzecz projektów w OSI Bełchatów (priorytet dla projektów tworzących miejsca pracy).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
527 7	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	165	Mapa inwestorów energochłonnych – nie tylko Pomorze. Ramka o OSI EJ/offshore faworyzuje północ (s. 165–166). Proszę wpisać mechanizm rozdziału inwestorów energochłonnych też do Bełchatowa (tania zielona energia + istniejąca infrastruktura). Powinna być zasada geograficznego równoważenia lokowania przemysłu energochłonnego (nie tylko Pomorze; centralna Polska z istniejącą infrastrukturą również).	Obszary strategicznej interwencji (OSI) to obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej wyznaczono ze względu na specyficzne uwarunkowania.
527 8	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	171	Premia za miejsca pracy i rekultywację. Dodać mechanizm dotacyjny: wyższa intensywność pomocy publicznej dla inwestycji na terenach pokopalnianych tworzących min. 50 etatów (do OSI).	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie

						dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
527 9	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	171	Rola Bełchatowsko Kleszczowskiego Parku Przemysłowo Technologicznego w zarządzaniu OSI. W części o koordynacji powinna być informacja o koordynacji, zarządzaniu lokalnym. BKPPT jako regionalnego operatora transformacji (partner samorządu województwa, punkt „jednego okienka” dla inwestorów i JST), sprzyja lepszej współpracy i rozwiązywaniu wielu spraw w jednym miejscu.	SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Propozycja ma zbyt szczegółowy charakter.
528 0	Inne	Bełchatowsko Kleszczowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Nazwać rzecz po imieniu – Bełchatów, a nie „wybrane gminy”. W OSI sprawiedliwej transformacji pada ogólnik „wybrane gminy z podregionów piotrkowskiego i sieradzkiego”. Proszę wskazać wprost powiat bełchatowski i gminy górnicze, maksymalnie obszar 35 gmin, tj. Obszar Transformacji Województwa Łódzkiego. Bez tego opisu, będzie rozmycie odpowiedzialności i pieniędzy.	Uwaga uwzględniona
528 1	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Ujęcie aglomeracji kalisko ostrowskiej jako aglomeracji krajowej ze względu na zasoby ludzkie, gospodarcze i historyczne.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
528 2	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk został sklasyfikowany jako ośrodek subregionalny. Tymczasem miasto dysponuje szpitalem wojewódzkim (zgodnie z klasyfikacją NFZ), uniwersytetem, teatrem dramatycznym, filharmonią, sądem wyższej instancji oraz dworcem kolejowym o randze wojewódzkiej. Oficjalny wskaźnik liczby mieszkańców Słupska przewyższa ten notowany w wielu miastach uznanych za regionalne aglomeracje miejskie. Warto również przypomnieć, że Słupsk znajduje się w gronie miast najmocniej dotkniętych negatywnymi skutkami reformy administracyjnej — zwłaszcza tzw. układem obwarunkowym, który w jego przypadku został przez gminy ościennie wykorzystany w skali bezprecedensowej. Liczba mieszkańców miasta wraz z przyległymi miejscowościami sięga blisko 100 tysięcy. Analizy przepływów ludności wykazują, że nowi mieszkańcy okolicznych gmin to w dużej mierze osoby, które wyprowadziły się ze Słupska, lecz nadal traktują go jako centrum codziennej aktywności — zawodowej, edukacyjnej, usługowej, kulturalnej czy zdrowotnej. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w 2025 roku, średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez co najmniej 4 godziny wynosi od 111 do 115 tysięcy. Miasto pełni kluczową rolę w zaspokajaniu podstawowych potrzeb mieszkańców całego regionu, którego populacja przekracza 200 tysięcy osób — mowa tu o wschodniej i północno-wschodniej części województwa. Słupsk jest również siedzibą i głównym ośrodkiem specjalnej strefy ekonomicznej, której zasięg obejmuje znaczną część Pomorza Środkowego i rozciąga się aż po miasto Koszalin. Argumenty przemawiające za wyższą klasyfikacją Słupska zostały trafnie wskazane w Strategii, dlatego nie będę ich w tym komentarzu powielać. Podsumowując, uznanie Słupska za ośrodek subregionalny pozostaje w sprzeczności z większością podstawowych wskaźników formalnych i pomija realny obraz zarówno samego miasta, jak i jego funkcji w regionie. W świetle dostępnych danych Słupsk powinien być sklasyfikowany co najmniej jako regionalna aglomeracja miejska.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
528 3	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnoszę o zmianę klasyfikacji Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 – z obecnego poziomu ośrodka subregionalnego (VI rząd) na krajową aglomerację miejską (IV rząd). Uzasadnienie: Aglomeracja Kalisko-Ostrowska spełnia obiektywne kryteria ośrodka wyższego rzędu, m.in. posiada rozwinięte funkcje metropolitalne: uniwersytet, teatr, filharmonię, szpital wojewódzki, zaplecze szkolnictwa wyższego, gospodarkę opartą na przemyśle i usługach wyższego rzędu.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
528 4	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Stanowczo sprzeciwiam się marginalizacji miasta Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035r. W pięknym mieście Słupsku istnieje wiele instytucji o znaczeniu krajowymi regionalnym, np: przywrócony Urząd Morski, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny, Uniwersytet Pomorski, Specjalna Strefa Ekonomiczna, Teatry, Filharmonia, Szkoła Policji, Sąd Okręgowy.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

528 5	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	154	Ścieżka przemysł 4.0 dla MŚP z regionu. Powinien być rozszerzony o Obszary Transformacji. Uzupełniony o pilotaż lokalny do „Programu Transformacji Cyfrowej Przedsiębiorstw” – dedykowana pula dla MŚP z Bełchatowa i całego Obszaru Transformacji Województwa Łódzkiego, mentoring i audyty dofinansowane z centralnego Funduszu.	Strategia nie przewiduje zapisów dotyczących specjalnych pul środków dla poszczególnych miast w ramach priorytetu 2.4.
528 6	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Powinien być dodany punkt dot. Obszaru Transformacji Województwa Łódzkiego, w tym w głównej mierze Bełchatów, i potraktowanie Obszaru Transformacji jako Strefy przemysłowej/Okręg przemysłowy. Taki okręg przemysłowy musi mieć dodatkowe atuty: Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych. Tylko wtedy, po wygaszeniu elektrowni i kopalni, okręg przyciągnie nowych inwestorów, a także wpłynie na rozwój obecnych firm.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
528 7	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.4: AKTYWNA POLITYKA W OBSZARZE PRZEMYSŁU I NOWYCH TECHNOLOGII	154	Krajowa linia gwarancyjna pod CAPEX energetyczny. Powinien być instrument BGK gwarantujący kredyty dla MŚP z OSI na robotyzację/energię (spójne z funduszem transformacji cyfrowej)	W strategii przewidziane są różne instrumenty nakierowane na realizację wspomnianych w uwadze elementów związanych z cyfryzacją, transformacją energetyczną czy robotyzacją.
528 8	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Proszę dodać priorytet modernizacji węzła Rogowiec i linii przesyłowych dla Łódzkiego (kierunek północ-południe). Bez tego przemysł energochłonny w centrum kraju nie „dowiezie” z północy. Modernizacja pozwala na kontynuację przesyłu północ-południe. Modernizacja, to również dużo niższe koszty, niż w przypadku budowy przesyłu od podstaw.	powtórzona
528 9	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Konwersja łańcuchów dostaw energetyki w Bełchatowie. Powinno być uzupełnione o działania na rzecz lokalnych firm: standaryzacja jakości, certyfikacje branżowe, konsorcja zakupowe dla automatyzacji/robotyzacji.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
529 0	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	158	Szybka ścieżka przyłączeniowa. Dopisać mechanizm odzyskiwania „zablokowanych” mocy przyłączeniowych na rzecz projektów w OSI Bełchatów (priorytet dla projektów tworzących miejsca pracy).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
529 1	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	165	Mapa inwestorów energochłonnych – nie tylko Pomorze. Ramka o OSI EJ/offshore faworyzuje północ (s. 165–166). Proszę wpisać mechanizm rozdziału inwestorów energochłonnych też do Bełchatowa (tania zielona energia + istniejąca infrastruktura). Powinna być zasada geograficznego równoważenia lokowania przemysłu energochłonnego (nie tylko Pomorze; centralna Polska z istniejącą infrastrukturą również).	Celem zapisu było wskazanie perspektywicznego kierunku lokowania nowych inwestycji energochłonnych w związku z rozwojem mocy nisko- i zeroemisyjnych na północy kraju, tak aby m.in. zwiększyć lokalną konsumpcję energii, ograniczyć straty przesyłowe i koszty rozbudowy infrastruktury elektroenergetycznej. Ponadto stworzenie optymalnych warunków dla przyciągania do regionu inwestycji w obszarze nowoczesnych przemysłów energochłonnych zgodnie z zapisem

						SRP2035 obejmie w szczególności branże, które już dziś wykazują zainteresowanie inwestowaniem na Pomorzu, a także zaangażowane będą w obsługę inwestycji energetycznych. Województwo łódzkie ze względu na specyficzne uwarunkowania zostało objęte OSI Transformacji energetycznej.
529 2	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	171	Premia za miejsca pracy i rekultywację. Dodać mechanizm dotacyjny: wyższa intensywność pomocy publicznej dla inwestycji na terenach pokopalnianych tworzących min. 50 etatów (do OSI).	Strategia w polskim porządku prawnym nie jest planem finansowym, tylko wyznacza kierunki i priorytety, na które środki są rozstrzygane w corocznym budżetowaniu i programowaniu środków UE.
529 3	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	171	Rola Bełchatowski Kleszczowskiego Parku Przemysłowo Technologicznego w zarządzaniu OSI. W części o koordynacji powinna być informacja o koordynacji, zarządzaniu lokalnym. BKPPT jako regionalnego operatora transformacji (partner samorządu województwa, punkt „jednego okienka” dla inwestorów i JST), sprzyja lepszej współpracy i rozwiązywaniu wielu spraw w jednym miejscu.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
529 4	Inne	Bełchatowski Park Przemysłowo Technologiczny Sp. z o.o.	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Nazwać rzecz po imieniu – Bełchatów, a nie „wybrane gminy”. W OSI sprawiedliwej transformacji pada ogólnik „wybrane gminy z podregionów piotrkowskiego i sieradzkiego”. Proszę wskazać wprost powiat bełchatowski i gminy górnicze, maksymalnie obszar 35 gmin, tj. Obszar Transformacji Województwa Łódzkiego. Bez tego opisu, będzie rozmycie odpowiedzialności i pieniędzy.	Uwaga uwzględniona
529 5	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Ujęcie aglomeracji kalisko ostrowskiej jako aglomeracji krajowej ze względu na zasoby ludzkie, gospodarcze i historyczne.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego rdzenia MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
529 6	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk został sklasyfikowany jako ośrodek subregionalny. Tymczasem miasto dysponuje szpitalem wojewódzkim (zgodnie z klasyfikacją NFZ), uniwersytetem, teatrem dramatycznym, filharmonią, sądem wyższej instancji oraz dworcem kolejowym o randze wojewódzkiej. Oficjalny wskaźnik liczby mieszkańców Słupska przewyższa ten notowany w wielu miastach uznanych za regionalne aglomeracje miejskie. Warto również przypomnieć, że Słupsk znajduje się w gronie miast najmocniej dotkniętych negatywnymi skutkami reformy administracyjnej — zwłaszcza tzw. układem obwarzankowym, który w jego przypadku został przez gminy ościenne wykorzystany w skali bezprecedensowej. Liczba mieszkańców miasta wraz z przyległymi miejscowościami sięga blisko 100 tysięcy. Analizy przepływów ludności wykazują, że nowi mieszkańcy okolicznych gmin to w dużej mierze osoby, które wyprowadziły się ze Słupska, lecz nadal traktują go jako centrum codziennej aktywności — zawodowej, edukacyjnej, usługowej, kulturalnej czy zdrowotnej. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w 2025 roku, średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez co najmniej 4 godziny wynosi od 111 do 115 tysięcy. Miasto pełni kluczową rolę w zaspokajaniu podstawowych potrzeb mieszkańców całego regionu, którego populacja przekracza 200 tysięcy osób — mowa tu o wschodniej i północno-wschodniej części województwa. Słupsk jest również siedzibą i głównym ośrodkiem specjalnej strefy ekonomicznej, której zasięg obejmuje znaczną część Pomorza Środkowego i rozciąga się aż po miasto Koszalin. Argumenty przemawiające za wyższą klasyfikacją Słupska zostały trafnie wskazane w Strategii, dlatego nie będę ich w tym komentarzu powielać. Podsumowując, uznanie Słupska za ośrodek subregionalny pozostaje w sprzeczności z większością podstawowych wskaźników formalnych i pomija realny obraz zarówno samego miasta, jak i jego funkcji w regionie. W świetle dostępnych danych Słupsk powinien być sklasyfikowany co najmniej jako regionalna aglomeracja miejska.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

529 7	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnoszę o zmianę klasyfikacji Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035 – z obecnego poziomu ośrodka subregionalnego (VI rząd) na krajową aglomerację miejską (IV rząd). Uzasadnienie: Aglomeracja Kalisko-Ostrowska spełnia obiektywne kryteria ośrodka wyższego rzędu, m.in. posiada rozwinięte funkcje metropolitalne: uniwersytet, teatr, filharmonię, szpital wojewódzki, zaplecze szkolnictwa wyższego, gospodarkę opartą na przemyśle i usługach wyższego rzędu.	Na potrzeby projektowanej ustawy o zrównoważonym rozwoju miast, konieczne jest wskazanie jednego podregionu MOF. Ranga Kalisza zostanie podniesiona, natomiast Ostrów i Kalisz pozostaną odrębnymi MOF.
529 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Stanowczo sprzeciwiam się marginalizacji miasta Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035r. W pięknym mieście Słupsku istnieje wiele instytucji o znaczeniu krajowym regionalnym, np: przywrócony Urząd Morski, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny, Uniwersytet Pomorski, Specjalna Strefa Ekonomiczna, Teatry, Filharmonia, Szkoła Policji, Sąd Okręgowy.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
529 9	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.2: TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH RODZICIELSTWU	70	-tworzenie i promowanie opieki żłobkowej -decentralizacja szkolnictwa podstawowego (m.in. niezamykanie nierentownych szkół wiejskich a raczej przekazywanie ich w ręce instytucji niepublicznych) -wspieranie i promocja zatrudnienia wśród rodziców małych dzieci	Postulowane działania są już uwzględnione w Strategii, w priorytecie 1.2 oraz w priorytecie 2.7. (4.A. "Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół, szczególnie na obszarach wiejskich").
530 0	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	-edukacja prozdrowotna dla wszystkich grup wiekowych -rozwój infrastruktury rowerowej i pieszej w miastach, miasteczkach i na terenach wiejskich -promowanie i wspieranie aktywności fizycznej	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji uzupełnienia Strategii.
530 1	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ	127	-rozwój infrastruktury rowerowej i pieszej -promowanie i wsparcie mobilności rowerowej i pieszej	Działanie opisane w Strategii jest ukierunkowane na rozwój ruchu rowerowego.
530 2	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	27	Czysty transport wprowadzenia stref czystego transportu w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców aby przyspieszyć wycofanie najbardziej emisyjnych pojazdów (zwiększenie ulic na rzecz zieleni, chodników i ścieżek rowerowych) aby zmniejszyć ruch transportowy- wprowadzić strefy 30, a dzięki temu liczba pojazdów w mieście ulegnie zmniejszeniu. o Wprowadzić bonusy dla osób korzystających z tego systemu o Wprowadzenie dużych opłat za parkingi w dużych miastach lub zmniejszenie liczb miejsc parkingowych na rzecz strefy zielonej i stref użytku publicznego o Wprowadzić godziny transportu ciężkiego	Uwaga odrzucona
530 3	Osoba prywatna		Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	Brak przedstawienia odpowiednich działań w sprawie braków w kadrze pielęgniarstwa na polskim rynku. Proszę o przedstawienie konkretnych działań w tym kierunku. Moje propozycje na rozwiązanie danego problemu: - Zwiększyć płace w zawodzie pielęgniarów. - Rozwój wsparcia personelu medycznego. W celu ograniczenia wypalenia zawodowego rekomenduje się wprowadzenie systemowego wsparcia psychologicznego dla pracowników, poprawę planowania grafików pracy oraz redukcję przeciążeń fizycznych i administracyjnych poprzez zwiększenie zatrudnienia asystentów medycznych i ergonomię środowiska pracy. Proponuję rozważenie zwiększenia dni urlopowych w roku w związku z nadmiernym stresem oraz przeciążeniem fizycznym. - Poprawa warunków pracy w podmiotach leczniczych. Zaleca się egzekwowanie norm zatrudnienia, modernizację sprzętu i narzędzi pracy, wdrażanie rozwiązań technologicznych wspierających oraz inwestycje w bezpieczeństwo i ergonomię stanowisk pracy.	Działania dot. zwiększenia liczby pielęgniarów są już uwzględnione w Strategii. Pozostałe aspekty do ew. uwzględnienia w sektorowych dokumentach strategicznych.
530 4	Osoba prywatna		PRIORYTET 1.1: ZWIĘKSZENIE	64	"E. Zwiększenie kontroli nad rozwojem rynku najmu krótkoterminowego Stworzony zostanie centralny rejestr wszystkich obiektów, w których są świadczone usługi najmu krótkoterminowego. Rejestracja będzie opierać się na oświadczeniu dotyczącym spełniania odpowiednich	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.

			DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ		wymogów, a następnie kontroli ex post. Odpowiednie organy będą nadawały numery identyfikacyjne takim –obiektom" proponowane zmiany: -wprowadzenie wyższego opodatkowania za najem krótkoterminowy od osób fizycznych (powyżej 3 nieruchomości), przekroczenie limitu nie niweluje obowiązującego niższego progu dla 3 nieruchomości (nieruchomości o najniższej wartości w majątku osoby fizycznej) -wprowadzenie wyższego podatku od zysków za najem krótkoterminowy od osób prawnych od pierwszej nieruchomości. cel proponowanych zmian: -zmniejszenie średnich cen najmu mieszkania -zwiększenie potencjalnej bazy klientów branży hotelarskiej	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii. W odniesieniu do propozycji wprowadzenia podatku od nadmiernych zasobów mieszkaniowych - wobec braku danych – brakuje podstaw do oceny realności spodziewanych efektów pozafiskalnych w postaci ograniczenia spekulacji i poprawy dostępności mieszkań.
530 5	Osoba prywatna		PRIORYTET 3.1: SYSTEMATYCZNY WZROST POZYCJI MIĘDZYNARODO WEJ POLSKI	197	Odnoszę się do Roz. 3.1. punktu E: organizacja IO 2040/2044 w Warszawie wiąże się z pewnymi problemami. Po pierwsze, Polska jako państwo nie ma funduszy (kilkadziesiąt miliardów zł) na zorganizowanie tego typu wydarzenia. Co więcej, kraje silniejsze gospodarczo notują straty finansowe po organizacji IO. Kolejnym aspektem jest fakt, że obecnie niewystarczająco skupiamy się na rozwoju infrastruktury pozwalającej na rozwój młodych sportowców w każdym zakątku Polski, a to obecne dzieci będą nas wtedy reprezentowały. Nie mamy również lwiej części infrastruktury potrzebnej do przeprowadzenia IO, a ponadto fizycznie nie posiadamy miejsc, w których będzie możliwa organizacja niektórych dyscyplin, np. surfing. 10 medali na IO w Paryżu do zdecydowanie zbyt mało jak na kraj, który chce takową imprezę zorganizować - nawet 15 lat wcześniej (tu można spojrzeć na przykład Wielkiej Brytanii lub Francji, gdzie medali jeszcze lata przed IO było po kilkadziesiąt). Obecnie przedstawiony plan zakłada zbyt późne przygotowania, które trzeba rozłożyć w czasie, aby być przez cały czas zdolnym do tego finansowo, plany rozmów z MKOL-em to zdecydowanie za mało. Uważam, że jedynym możliwym rozwiązaniem jest odłożenie organizacji w czasie z jednoczesnym pozostaniem przy obecnym planie rozmów.	To bardzo ważny projekt dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Ewentualne przyznanie Polsce organizacji tak dużej imprezy spowodowałoby wzrost międzynarodowego znaczenia naszego kraju, wzmocniłoby Polskę jako kierunek turystyczny czy miejsce inwestycji gospodarczych.
530 6	Osoba prywatna		PRIORYTET 2.2: ROZWÓJ MOBILNOŚCI ORAZ INFRASTRUKTUR Y TRANSPORTOWE J I TELEKOMUNIKAC YJNEJ	127	Proponujemy więcej linii autobusów na obszarach wiejskich, na których autobusy już kursują, ale w sposób nielogiczny. Zmiana kursowania autobusów, które muszą zbaczać z tras, aby dojechać do trudniej dostępnych miejscowości i wydłużać trasę o powtórny przejazd w celu wyjechania z danego obszaru. Powoduje to konflikty mieszkańców sąsiednich wsi. Postulujemy usprawnienie transportu w sposób, aby usługa była przyjazna użytkownikowi, nie przewoźnikowi. Zamysł polega na przykład na wprowadzeniu co najmniej dwóch linii komunikacji publicznej o rozbieżnych trasach, pozostawiając trasę dłuższą, dla osób w mniej skomunikowanych miejscowościach, i poszerzając ofertę o kurs krótszy, pomijający zbaczanie z trasy. Celem ma być usprawnienie dojazdu osobom zamieszkującym inne miejscowości, bez zahaczania o obszary, z których jest tylko jedna droga dojazdowa („ślepa uliczka”), jednocześnie nie wykluczając osób tam mieszkających.	Uwaga odrzucona
530 7	Inne	Alina Jasiocha	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZN EJ SIECI MIAST	10	Miasto Słupsk, jako byłe miasto wojewódzkie, w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku zostało sklasyfikowane jako ośrodek subregionalny. Jest to bardzo krzywdzące i skutkować będzie katastrofalnymi skutkami gospodarczymi, demograficznymi i społecznymi. Wnioskuje o to, aby Słupsk został sklasyfikowany w dokumencie strategii za krajową aglomerację miejską. Będzie to gwarancja rozwoju Słupska i całego regionu.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
530 8	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Marginalizowanie Słupska w dokumencie jest krzywdzące dla tego ośrodka. Miasto Słupsk pełni wiele funkcji: od miejsc pracy, poprzez komunikację, szkoleniowo na wszystkich poziomach, na kulturotwórczych kończąc. Liczba mieszkańców nie może być głównym kryterium, ponieważ zamiast wzmacniać takie ośrodki jak Słupsk, powoduje jeszcze większy odpływ mieszkańców do np. Trójmiasta, które tak dużego wsparcia nie wymaga. Silne ośrodki "średnie" to mniejsze rozwarstwienie społeczne kraju, zachowanie ciągłości pokoleniowej i kulturowej.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
530 9	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Postulowana w strategii klasyfikacja Słupska jako miasta subregionalnego nie wydaje się właściwa z kilku istotnych powodów: 1. Znaczenie funkcjonalne i położenie geograficzne miasta Słupsk jest położony w jednym z najmniej zaludnionych obszarów Polski, a jego populacja - wraz z mieszkańcami przyległych miejscowości tworzących faktyczny obszar aglomeracyjny - znacząco wyróżnia się na tle otoczenia. Miasto pełni funkcję kluczowego ośrodka życia zawodowego, edukacyjnego i kulturalnego oraz ośrodka opieki zdrowotnej (Specjalistyczny Szpital Wojewódzki) dla całego regionu. Co istotne, Słupsk jest oddalony od większych ośrodków miejskich w znacznie większym stopniu niż większość porównywalnych miast w Polsce. W promieniu ponad 80 km brak jest ośrodka miejskiego o porównywalnej funkcji administracyjnej i społeczno-gospodarczej, co potwierdza znaczenie Słupska jako faktycznego centrum regionalnego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

					Uznanie go za „subregionalne” tworzyłoby nieuzasadnioną lukę w planowaniu strategicznym i rozwojowym na rozległym obszarze środkowej części Pomorza. 2. Rola Słupska w sieci osadniczej i komunikacyjnej W przyjętym projekcie strategii Słupsk zostałby objęty niższym priorytetem niż np. Koszalin, co nie znajduje potwierdzenia w danych dotyczących faktycznej roli miasta w regionie. Przykładowo, mimo mniejszej liczby mieszkańców niż Koszalin, roczna wymiana pasażerska na stacji kolejowej Słupsk wynosi około 2 milionów osób, co jednoznacznie wskazuje na istotną rolę miasta jako węzła komunikacyjnego i centrum codziennych dojazdów. Ponadto, według badań z 2025 roku, średnia liczba osób przebywających w Słupsku przez co najmniej 4 godziny w dni robocze wynosi 111-115 tysięcy, co potwierdza jego znaczenie ponadlokalne i funkcję faktycznego ośrodka regionalnego. W nadchodzącej perspektywie finansowej Unii Europejskiej planowane jest odejście od podziału środków na programy regionalne na rzecz jednego wspólnego funduszu krajowego. W praktyce oznacza to zwiększoną konkurencję pomiędzy miastami o dostęp do funduszy. Strategia zakłada preferencje dla miast o wyższej randze, co przekłada się bezpośrednio na możliwość realizacji projektów o znaczeniu ponadlokalnym - takich jak rozbudowa infrastruktury kulturalnej i sportowej, rozwój uczelni, szpitala czy inwestycje infrastrukturalne. Obniżenie rangi Słupska do poziomu subregionalnego ograniczy szanse rozwojowe na ogromnym obszarze województwa pomorskiego oraz części zachodniopomorskiego. W zgodzie z powyższymi argumentami wnoszę o zmianę klasyfikacji miasta Słupska w projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku z ośrodka subregionalnego na ośrodek regionalny, co będzie zgodne z jego faktyczną rolą społeczną, gospodarczą i przestrzenną w systemie osadniczym kraju.	
531 0	Osoba prywatna		UWAGA OGÓLNA	0	Podział na ośrodki regionalne i marginalizacja z uwagi na liczbę mieszkańców - miasta Słupska, ilość mieszkańców nie powinna być jedyną miarą, powinny być brane pod uwagę przede wszystkim oddziaływania ośrodka na region np. posiadane urzędy, instytucje kultury, placówki lecznicze czy medyczne lub naukowe.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
531 1	Osoba prywatna		USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM	10	Na stronie 10 załącznika nr 4 Słupsk jest określony jako ośrodek subregionalny mimo że spełnia WSZYSTKIE kryteria programu by być wśród ośrodków regionalnych. Jeśli to nie pomyłka to takie działanie jest bardzo nie zrozumiałe i krzywdzące dla mieszkańców miasta. Liczy ono wraz z bezpośrednimi osiedlami przylegającymi przeszło 115.000 mieszkańców. Pomorskie ośrodki subregionalny jak Chojnice czy Człuchów są znacznie, znacznie mniejsze. Proszę sprawić by byłe wojewódzkie miasto SŁUPSK zajęło w strategii przynależne mu miejsce wśród OŚRODKÓW REGIONALNYCH.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
531 2	Osoba prywatna		Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Słupsk został zakwalifikowany jako ośrodek subregionalny. Tymczasem miasto posiada szpital wojewódzki (klasyfikacja NFZ), uniwersytet, teatr dramatyczny, filharmonię, sąd wyższej instancji, dworzec kolejowy o randze wojewódzkiej. Oficjalny wskaźnik ludności miasta również przewyższa wiele miast zakwalifikowanych jako regionalne aglomeracje miejskie, a nie należy zapominać o tym, że Słupsk jest w absolutnej czołówce miast dotkniętych skutkami błędów reformy administracyjnej, która skazała niektóre miasta na układ obwarunkowy i w przypadku Słupska problem ten został wykorzystany przez gminy ościennie na skalę rekordową. Liczba ludności miasta wraz z przylegającymi do niego miejscowościami, to blisko 100 tysięcy. Analiza przepływów ludności wskazuje, że nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości są osobami, które przeprowadziły się ze Słupska, dla których Miasto nadal pozostaje centrum aktywności zawodowej, edukacyjnej, usługowej, rozrywkowej, zdrowotnej. Według badań przeprowadzonych w 2025 r. średnia liczba osób przebywających w Słupsku w dni robocze przez minimum 4 godziny oscyluje wokół 111-115 tysięcy. Miasto stanowi najważniejszy ośrodek realizacji kluczowych potrzeb dla populacji regionu przewyższającej 200 tysięcy, mowa tu o całej wschodniej i północno-wschodniej części województwa. Miasto jest siedzibą i centrum specjalnej strefy ekonomicznej rozlewającej się na większą część Pomorza Środkowego i obejmuje swoim oddziaływaniem również miasto Koszalin. Argumentów za wyższą klasyfikacją Słupska, poprawnie zidentyfikowanych w Strategii, nie powtarzam w niniejszym komentarzu. Podsumowując, klasyfikacja Słupska jako ośrodka subregionalnego jest wbrew większości kluczowych wskaźników formalnych, a także ignoruje rzeczywistość miasta i regionu. Miasto powinno zostać zakwalifikowane minimum na poziomie regionalnej aglomeracji miejskiej.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
531 3	Osoba prywatna		USTALENIA I REKOMENDACJE DLA POLITYKI	3	Nie zgadzam się, aby miasto Słupsk zdegradować do roli ośrodka o charakterze subregionalnym. Uważam iż Słupsk spełnia kryteria (niektóre miasta zaliczone do miast regionalnych tych kryteriów nie spełniają), aby być miastem o wyższej randze.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.

			PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE REGIONALNYM			
531 4	Samorząd	Gmina Władysławowo	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	256	uzupełnić wykaz połączeń transportowych o znaczeniu uzupełniającym dodając drogę Via Maris jako połączenia portu morskiego w Gdyni z portem morskim we Władysławowie	Uwaga odrzucona w zakresie Via Maris. Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Przedstawiana inwestycja nie leży również na sieci dróg krajowych, więc może być realizowana jako połączenie o charakterze regionalnym przez właściwy samorząd. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
531 5	Samorząd	Gmina Władysławowo	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	256	pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne uzupełnić o rozbudowę linii kolejowej nr 213 Reda - Władysławowo - Hel , wraz z boczniką kolejową we Władysławowo Port jako inwestycji ważnej dla logistyki transportu urobku z przyszłej kopalni soli spółki KGHM Polska Miedź	W trakcie analizy.
531 6	Samorząd	Gmina Władysławowo	DZIAŁANIA NA RZECZ KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ NA POZIOMIE KRAJOWYM	257	uzupełnienie węzłów intermodalnych o węzeł Władysławowo Południe jako niezbędnego dla polityki transportowej Półwyspu Helskiego i włączenia trasy Via Maris z Gdyni do Władysławowa. Gmina posiada koncepcje przestrzenne dla właściwego modelu korytarzy drogowo węzłowych.	Uwaga odrzucona w zakresie Via Maris. Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu

						strategicznego. Przedstawiana inwestycja nie leży również na sieci dróg krajowych, więc może być realizowana jako połączenie o charakterze regionalnym przez właściwy samorząd. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
531 7	Samorząd	Gmina Władysławowo	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	205	Wzmocnienie współpracy Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE z Sojuszem Północnoatlantyckim - poprzez wyznaczenie nowego połączenia drogą Krajową Via Maris w sieci H-N-S Host Nation Support wraz portem morskim we Władysławowie. Istotne dla struktury zagrożeń od Morza Bałtyckiego i Półwyspu Helskiego.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Przedstawiana inwestycja nie leży również na sieci dróg krajowych, więc może być realizowana jako połączenie o charakterze regionalnym przez właściwy samorząd. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat.
531 8	Samorząd	Gmina Władysławowo	PRIORYTET 3.4: WZMOCNIENIE BEZPIECZEŃSTWA ŻYWNOŚCIOWEGO	219	wyzwania i cele uzupełnić o plany KGHM w zakresie budowy kopalni polihality w otoczeniu Władysławowa jako surowca nawozowego dla rolnictwa, co zwiększy możliwości uniezależnienia się od gospodarki ze wschodu.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do

						Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
5319	Osoba prywatna		ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	20	Zaliczenie Słupska do miast o charakterze subregionalnych, a powinno być regionalnych. Miasto spełnia wszystkie kryteria ośrodka regionalnego.	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
5321	Samorząd	Miasto Kutno	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	159	2. W Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna oraz ewentualnie w innych częściach dokumentu, należy rozważyć wprowadzenie zadania własnego gminy (a w następstwie jej jednostek organizacyjnych) w postaci produkcji i sprzedaży prądu z Odnawialnych Źródeł Energii. W konsekwencji rozwiązanie to powinno umożliwić działania m.in. w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5322	Samorząd	Miasto Kutno	PRIORYTET 2.5: TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA	163	3. Priorytecie 2.5: Transformacja energetyczna oraz ewentualnie w innych częściach dokumentu, należy rozważyć utworzenie specjalnego instrumentu finansowego, wspierającego tworzenie produkcji energii cieplnej i elektrycznej w oczyszczalniach ścieków.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5323	Samorząd	Miasto Kutno	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	176	4. W Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, należy rozważyć wprowadzenie zadania własnego gminy (a w następstwie również jej jednostek organizacyjnych) możliwość tworzenia swoich programów wsparcia transformacji energetycznej analogicznych do rządowego programu Mój Prąd. W konsekwencji rozwiązanie to powinno umożliwić działania m.in. w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5324	Samorząd	Miasto Kutno	PRIORYTET 2.6: OCHRONA ŚRODOWISKA I ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU	178	5. W Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, należy rozważyć wprowadzenie specjalnego programu zalesiania gmin, a zwłaszcza tworzenia lasów miejskich. Powinien powstać specjalny instrument finansowy, wspierający działania w tym zakresie.	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Kwestia finansowania tego typu działań jest w zakresie dedykowanych programów. Obecnie w ramach PS WPR 2023-2027 beneficjentem wsparcia na zalesianie mogą być również jednostki samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne gmin, powiatów oraz województw. Uwagi do wykorzystania w toku prac nad realizacją działania 23 z Planu działań "Opracowanie narzędzi na rzecz odbudowy zasobów przyrodniczych, adaptacji do zmian klimatu oraz zrównoważonej transformacji leśnictwa"
5325	Samorząd	Miasto Kutno	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	270	6. We fragmencie pn. Cel horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej, należy rozważyć powiązanie Miejskich Obszarów Funkcjonalnych z obligatoryjną wspólną polityką zagospodarowania przestrzennego. Obecnie standardem jest zatowiszowana polityka przestrzenna każdej gminy. Jeżeli na poważnie myślimy o rozwoju MOFów, to musi wiązać się to ze spójną polityką przestrzenną.	Uwaga nie zawiera propozycji zawartości dokumentu planowania przestrzennego na poziomie ponadlokalnym przez co nie może być uwzględniona.
5326	Samorząd	Miasto Kutno	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	7. W systemach powiązań transportowych (str. 254-257) należy podnieść rangę Terminala Intermodalnego w Kutnie – z kategorii komplementarnego do terminala bazowego. Według danych UTK, terminal w Kutnie jest jednym z największych w Polsce, ma roczną przepustowość 350 000 TEU, podczas gdy wiele terminali intermodalnych wpisanych w rejestr ma znacznie mniejsze (czasami wielokrotnie) przepustowości lub wielkości (np. małe terminale o przepustowości rzędu dziesiątek tysięcy TEU lub powierzchniach poniżej 10 ha). Kutno dzięki centralnemu położeniu między głównymi korytarzami transportowymi ma potencjał, by stanowić główny węzeł logistyczny, a nie tylko uzupełniający – status „bazowy” lepiej odzwierciedli jego rzeczywisty wkład w system transportu intermodalnego Polski. Zwiększenie rangi terminala w dokumentach strategicznych mogłoby przełożyć się na lepszy dostęp do instrumentów wsparcia (fundusze infrastrukturalne, programy transportowe) oraz zwiększyć szansę przyciągnięcia inwestycji logistycznych do regionu.	Uwaga uwzględniona.

532 7	Samorząd	Miasto Kutno	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	283	8. Str. 283 - Niepokojący jest zapis w projekcie strategii dotyczący wdrażania OSI na poziomach regionów: „Zgodnie z zasadą pomocniczości określenie krajowych OSI nie wyklucza tworzenia i wdrażania regionalnych OSI ustanawianych w strategiach województw.” Czy oznacza to możliwość tworzenia na poziomie regionów OSI innych, lub sprzecznych, niż te wynikające ze Strategii Rozwoju Kraju?	Zgodnie z zasadą pomocniczości określenie krajowych OSI nie wyklucza tworzenia i wdrażania regionalnych OSI ustanawianych w strategiach województw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa (art. 11 ust. 1c) samorządy województw w ramach strategii rozwoju województw (SRW) określają w szczególności dwa typy OSI: obszary strategicznej interwencji, o których mowa w średniookresowej strategii rozwoju kraju wraz z zakresem planowanych działań (art. 12a ust. 1, pkt 5 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju) oraz obszary strategicznej interwencji kluczowe dla województwa, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań.
532 8	Samorząd	Miasto Kutno	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	2	9. W Załączniku 3, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), Delimitacja OSI otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wnoszę o dodanie miasta Kutna w województwie łódzkim. Ośrodek ten, z uwagi na centralne położenie oraz skomunikowanie z całym krajem i naturalne tworzenie węzła przesiadkowego, będzie znajdował się w układzie funkcjonalnym z Centralnym Portem Komunikacyjnym. Uważam również, że brak ciągłości terytorialnej z obecnie wyznaczonym otoczeniem Centralnego Portu Komunikacyjnego, nie jest problemem, z uwagi na wyspowy charakter przyszłego połączenia miasta z CPK.	Podane argumenty nie wypełniają ustawowej definicji OSI
532 9	Samorząd	Miasto Kutno	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	7	W Załączniku 3, Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI), Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych, proponuję rozszerzenie obszaru funkcjonalnego Kutna o następujące gminy z powiatu kutnowskiego (obok już ujętych gmin: miasta Kutno, gmin wiejskich Kutno i Krzyżanów): gmina wiejska i miasto Dąbrowice, gmina wiejska i miasto Krośnice, gmina wiejska i miasto Żychlin, gminy wiejskie Nowe Ostrowy, Łanięta, Oporów, Strzelce, Bedlno. Wnoszę o dodanie również gmin z powiatu łęczyckiego: gmina wiejska Łęczyca, gmina wiejska i miasto Grabów, gmina wiejska i miasto Piątek oraz gminy wiejskie Daszyna, Góra Świętej Małgorzaty, Łęczyca, Świnice Warckie i Witonia oraz z powiatu poddębickiego miasto i gmina Uniejów.	Podany zakres MOF Kutno wykracza poza realne oddziaływanie rdzenia i nie został uzgodniony przez samorząd województwa
533 0	Samorząd	Miasto Kutno	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	6	W Załączniku 4. Opis policentrycznej sieci miast (str. 6), dotychczasowy opis Kutna proszę zastąpić: Kutno jest nie tylko ważnym ośrodkiem komunikacyjnym, ale również jednym z najsilniejszych ośrodków przemysłowych województwa łódzkiego. W mieście działa jedno z największych terminali intermodalnych i nowoczesna strefa przemysłowa, skupiająca krajowe i międzynarodowe przedsiębiorstwa z wielu branż. Dzięki temu Kutno pełni rolę bieguna rozwojowego o charakterze przemysłowo-logistycznym, którego oddziaływanie wykracza poza powiat kutnowski i obejmuje także znaczną część powiatu łęczyckiego oraz sąsiednie obszary woj. mazowieckiego. Rozwój tego ośrodka wzmacnia spójność gospodarczą i społeczną centrum Polski, a jego potencjał kadrowy i inwestycyjny wyróżnia się na tle porównywalnych miast subregionalnych. Podstawowym celem interwencji w mieście i jego obszarze funkcjonalnym będzie wzmocnienie jakości i dostępności usług publicznych. Wsparciem należy również objąć działania związane z poprawą jakości funkcjonowania transportu zbiorowego, tworzenia nowoczesnego centrum przesiadkowego oraz utrzymanie atrakcyjności rynku pracy.	Uwaga uwzględniona za wyjątkiem fragmentów wartościujących
533 1	Samorząd	Miasto Kutno	UWAGA OGÓLNA	0	12. Uwaga ogólna – brak w strategii wzmianki o miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze, tzw. lista prof. Przemysława Śleszyńskiego z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk (IGiPZ PAN). Kutno znajduje się na liście 139 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, opracowanej przez Państwową Akademię Nauk jako część Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Lista ta powstała w 2016 r., była sukcesywnie aktualizowana i miała odzwierciedlenie w wielu dokumentach strategicznych oraz programowych. W ostatnich latach mówiło się nawet o stworzeniu odrębnego, dedykowanego miastom z tej listy programu pomocowego. Czy brak odniesień do tej listy miast oznacza zarzucenie koncepcji lub dezaktualizację całego projektu?	Niniejsza Strategia odchodzi od definicji miast tracących funkcję na rzecz definicji miast subregionalnych niezbędnych do utrzymania policentrycznego modelu rozwoju.

533 2	Samorząd	Miasto Kutno	UWAGA OGÓLNA	0	13. Uwaga ogólna. Katalog miast subregionalnych zawiera w sobie zarówno miasta na prawach powiatu jak i gminy miejskie. Skutkiem tego będą wyraźne różnice systemowe w realizacji zadań w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych. MOFy bez komponentu powiatowego nie będą miały szpitali czy szkół średnich w swojej puli zadań publicznych. Strategia nie zauważa tej fundamentalnej niezgodności. Nie rozwiązując systemowego problemu istnienia w Polsce miast jako gmin i gmin+powiatów, w efekcie powstaną MOFy dwóch rodzajów. Receptą może być rozszerzenie katalogu zadań własnych gmin miejskich pełniących funkcje subregionalne – w szczególności w obszarze edukacji ponadpodstawowej, ochrony zdrowia i rynku pracy – co pozwoliłoby wyrównać szanse miast powiatowych względem miast na prawach powiatu.	Proponowane zapisy w dużym stopniu pokrywa ustawa o zrównoważonym rozwoju miast, która zostanie opracowana - opis w Strategii od str. 266.
533 3	Samorząd	Gmina Kalinowo	PRIORYTET 3.2: WZMOCNIENIE POTENCJAŁU OBRONNEGO KRAJU	2E+05	Wnioskuję się o dołączenie powiatu ełckiego (woj. warmińsko-mazurskie) do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Do OSI powinny być dodatkowo zakwalifikowane powiaty, które nie spełniają kryterium geograficznego, ale mają istotne znaczenie dla funkcjonowania przygranicznych terenów wzdłuż granic z Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą w okresie pokoju i zagrożeń, np. ze względu na posiadaną infrastrukturę i usługi. Kryterium geograficzne bezpośredniego położenia powiatu przy granicy zewnętrznej RP i powiatu sąsiedniego nie powinno być jedynym wyznacznikiem – należy też wziąć pod uwagę powiązania funkcjonalne i występowanie ważnych ośrodków subregionalnych. Powiat ełcki położony jest blisko 3 granic: z Rosją, Litwą, Białorusią. Sąsiaduje z powiatami przygranicznymi 2 województw: oleckim i giżyckim (woj. war.-maz.) oraz suwalskim i augustowskim (woj. podlaskie). Pełni tym samym naturalną rolę strefy przygranicznej. Powiat ełcki poprzez swoje funkcje subregionalnego centrum usługowego, węzła komunikacyjnego i zaplecza gospodarczego terenów granicznych, jest niezbędnym elementem skutecznej realizacji celów Strategii w odniesieniu do terenów przygranicznych w północno-wschodniej Polsce. Powiat ełcki, a zwłaszcza strategicznie ważne miasto Ełk (ośrodek subregionalny), pełni rolę regionalnego centrum usług publicznych, w którym mieszkańcy powiatów przygranicznych korzystają z usług zdrowotnych, edukacyjnych, administracyjnych, komunikacyjnych, niedostępnych w mniejszych ośrodkach. Dzięki temu przedsięwzięcia realizowane w powiecie ełckim mają realny wpływ na jakość życia mieszkańców terenów przygranicznych. Baza gospodarcza powiatu ełckiego podtrzymuje miejsca pracy również dla mieszkańców terenów granicznych. Funkcjonują tu firmy transportowe, przemysłowe, usługowe i turystyczne, które odczuły skutki kryzysów transgranicznych, w tym zamknięcia przejść granicznych i ograniczenia w handlu zewnętrznym. W firmach zlokalizowanych w strefie ekonomicznej w Ełku zatrudnionych jest ponad 3,5 osób – jest ona częścią Specjalnej Suwalskiej Strefy Ekonomicznej o łącznej powierzchni ok. 26 414 km². SSE swoim zasięgiem obejmuje całe województwo podlaskie, 2 powiaty województwa warmińsko-mazurskiego: ełcki i gołdapski oraz 4 powiaty województwa mazowieckiego. Powiat ełcki jest ważnym węzłem drogowym i kolejowym, m.in. S61, S16/DK16, DK65, Rail Baltica, linie kolejowe nr 38, 219, 223. Komunikacyjnie łączy wewnątrz kraju (w tym Warszawę) z granicą, co jest kluczowe zarówno dla handlu, mobilności mieszkańców, jak i dla mobilizacji w sytuacji kryzysowej. Poprawa i modernizacja infrastruktury i usług transportowych w powiecie ełckim przyczyni się do niwelowania wykluczenia transportowego całego regionu przygranicznego (województw warmińsko-mazurskiego i podlaskiego) i wzmocni jego spójność gospodarczą. Bliskość granic oznacza, że w razie różnego rodzaju zagrożeń lub konfliktów powiat ełcki może być narażony na przepływ ludności, operacje ratunkowe, działania obronne. Wymaga zatem lepszej infrastruktury oraz przygotowania instytucji lokalnych i służb. Infrastruktura krytyczna (transport, energetyka, szpitale) w powiecie ełckim ma strategiczne znaczenie: jej sprawność i odporność są kluczowe dla rozwoju terenów przygranicznych, jak i w sytuacjach kryzysowych. Miasto Ełk jest miejscem lokalizacji instytucji i jednostek, które mogą pełnić funkcje koordynacyjne w okresach zagrożeń (straż pożarna, policja, szpitale - w tym wojskowy, administracja). Rozwój społeczno-gospodarczy powiatu ełckiego będzie wspierać utrzymanie ludności w regionie przygranicznym, co jest kluczowe w kontekście depopulacji i osłabienia lokalnych gospodarek. Podsumowując, włączenie powiatu ełckiego do OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE będzie stanowiło istotne wsparcie rozwojowe i zabezpieczające obszar przygraniczny w północno-wschodniej części Polski: • umożliwi poprawę jakości życia mieszkańców poprzez inwestycje w infrastrukturę	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań.
533 4	Samorząd	Gmina Staszów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Jest: 2) policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych f) ośrodki subregionalne: Biała Podlaska, Bełchatów, Chełm, Chojnice, Ciechanów, Cieszyń, Ełk, Głogów, Gniezno, Grudziądz, Inowrocław, Jelenia Góra, Kalisz, Kędzierzyn-Koźle, Kołobrzeg, Konin, Krosno, Kutno, Legnica, Leszno,	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz

					Lubin, Łomża, Mielec, Nowy Sącz, Nowy Targ, Nysa, Ostrołęka, Ostrowiec Świętokrzyski, Ostrów Wielkopolski, Oświęcim, Piła, Piotrków Trybunalski, Przemyśl, Puławy, Racibórz, Radomsko, Siedlce, Sieradz, Skierniewice, Słupsk, Stalowa Wola, Suwałki, Szczecinek, Świdnica, Tarnobrzeg, Tomaszów Mazowiecki, Zakopane, Zamość, Zawiercie oraz Żyrardów; Uwaga: W części dotyczącej policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych należy uwzględnić Staszów jako ośrodek o potencjale subregionalnym i gospodarczym znaczeniu dla południowej części województwa świętokrzyskiego. Miasto pełni funkcje ponadlokalne w zakresie obsługi gospodarczej i komunikacyjnej, a jego rola systematycznie rośnie w wyniku intensywnych działań inwestycyjnych i rozwojowych podejmowanych przez samorząd. Staszów stanowi główny ośrodek gospodarczy południowego regionu, z rozwiniętą bazą przemysłową, usługową i logistyczną. Na jego terenie funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów oraz rozwijany jest Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, obejmujący łącznie ponad 70 ha uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Obszar ten został przygotowany do obsługi nowoczesnych inwestycji przemysłowych i logistycznych, co potwierdza jego strategiczne znaczenie dla rozwoju południowej części województwa. Kluczowym elementem przyszłego rozwoju Staszowa i całego regionu będzie realizacja inwestycji pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to umożliwi wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych – szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej nr 70 (umożliwiającej transport krajowy i europejski). Połączenie obu szlaków w jednym punkcie pozwoli na utworzenie portu multimodalnego działającego w systemie intermodalnym, co zapewni pełną integrację transportu kolejowego, drogowego i przemysłowego. Jednocześnie należy podkreślić, że Staszów jest obecnie miastem tracącym funkcje społeczno-gospodarcze, co skutkuje odpływem ludności, ograniczonymi perspektywami zatrudnienia oraz spadkiem aktywności gospodarczej. Ujęcie miasta w strukturze ośrodków subregionalnych i wzmocnienie jego pozycji poprzez inwestycje o znaczeniu krajowym to szansa nie tylko dla samego Staszowa i powiatu staszowskiego, ale dla całego południa województwa świętokrzyskiego. Co istotne, Gmina Staszów jako jednostka samorządu terytorialnego nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury kolejowej, dlatego budowa portu multimodalnego w Grzybowie powinna zostać ujęta jako inwestycja o znaczeniu krajowym, realizowana przy współudziale administracji rządowej i spółek infrastrukturalnych Skarbu Państwa. Uwzględnienie tej inwestycji w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym stanowi realny impuls dla rozwoju gospodarczego całego województwa świętokrzyskiego, umożliwiając zahamowanie regresu społeczno-gospodarczego i stworzenie nowych perspektyw rozwoju dla regionu.	oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
533 5	Samorząd	Gmina Staszów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	Jest: b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym łączące aglomeracje miejskie krajowe i regionalne oraz ośrodki subregionalne między sobą oraz metropoliami wraz z powiązaniami międzynarodowymi, w tym pozostałymi krajowymi węzłami transportowymi: • węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne komplementarne oraz inne: Braniewo, Bydgoszcz, Chełm, Dorohusk, Elk, Gliwice/Pyrzyce (GZM), Góra Kalwaria, Kutno, Lublin, Opole, Małaszewicze, Medyka, Radomsko, Rzepin, oraz terminale powiązane z inwestycjami liniowymi CPK Uwaga: W części opisującej powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym oraz węzły intermodalne należy uwzględnić projekt pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcie to zakłada wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65, łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie umożliwi powstanie portu przeładunkowego o charakterze intermodalnym, integrującego transport kolejowy, drogowy i przemysłowy. Inwestycja pozwoli na przeładunek i magazynowanie towarów masowych oraz kontenerowych, zwiększając efektywność i konkurencyjność krajowej sieci logistycznej. Staszów i Grzybów posiadają wyjątkowe położenie komunikacyjne — w osi między województwami świętokrzyskim, podkarpackim i małopolskim — które predestynuje ten obszar do pełnienia funkcji regionalnego centrum	Powtórzenie - uwaga

					transportowo-przemysłowego. Południowa część województwa świętokrzyskiego, w tym Staszów, dotychczas pozostawała obszarem o ograniczonej dostępności transportowej i słabszej dynamice gospodarczej. Ujęcie planowanego portu przeładunkowego w Grzybowie w sieci węzłów intermodalnych Strategii Rozwoju Polski 2035 pozwoliłoby na pełne włączenie tego obszaru w krajowy i międzynarodowy system logistyczny. Włączenie Staszowa i Grzybowa do sieci krajowych węzłów transportowych wzmocni także realizację celów Strategii w zakresie zrównoważonego rozwoju terytorialnego i wyrównywania potencjałów regionów. Budowa portu przeładunkowego w Grzybowie stanowi szansę na pobudzenie rozwoju gospodarczego nie tylko powiatu staszowskiego, ale całego południa województwa świętokrzyskiego, poprzez stworzenie nowych miejsc pracy, przyciągnięcie inwestorów i poprawę dostępności komunikacyjnej regionu. Warto podkreślić, że Gmina Staszów, jako jednostka samorządu terytorialnego, nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji kolejowych, dlatego przedsięwzięcie to powinno być traktowane jako inwestycja o znaczeniu krajowym, finansowana i koordynowana przez administrację rządową we współpracy ze spółkami infrastrukturalnymi Skarbu Państwa. Uwzględnienie tej inwestycji w Strategii Rozwoju Polski 2035 zapewni jej spójność z krajową polityką transportową oraz umożliwi pełne wykorzystanie potencjału gospodarczego południowego regionu kraju.	
533 6	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	15	Jest : Do 2028 r.: z zwiększenie liczby dworców kolejowych spełniających współczesne wymagania pasażerów korzystających z usług transportu kolejowego w ramach różnego rodzaju segmentu przewozów pasażerskich – w ramach Programu Inwestycji Dworcowych modernizacja 179 dworców; z wsparcie przewozów intermodalnych poprzez stosowanie ulgi intermodalnej w zakresie umowy na realizację programu wieloletniego. Uwaga: W planie działań w zakresie inwestycji infrastrukturalnych proponuje się ujęcie przedsięwzięcia pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Inwestycja ta zakłada utworzenie w południowej części województwa świętokrzyskiego nowoczesnego węzła intermodalnego, wykorzystującego potencjał dwóch linii kolejowych: szerokotorowej LHS nr 65 (łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami) oraz normalnotorowej linii nr 70, umożliwiającej transport krajowy i europejski. Połączenie obu szlaków w jednym punkcie stworzy strategiczne ogniwo w krajowym systemie transportowym, pozwalające na płynny transfer ładunków pomiędzy siecią kolejową szerokotorową i normalnotorową, a także transportem drogowym. Przedsięwzięcie jest bezpośrednio powiązane z realizowanym obecnie przez Gminę Staszów zadaniem pn. „Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie – Etap I”, obejmującym budowę kompleksowej infrastruktury technicznej, drogowej i energetycznej. Całość inwestycji stanowi element długofalowej koncepcji rozwoju południowej części województwa świętokrzyskiego, mającej na celu stworzenie zintegrowanej platformy logistyczno-przemysłowej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Budowa portu przeładunkowego w Grzybowie jest przedsięwzięciem o wyjątkowym znaczeniu strategicznym – zarówno w wymiarze krajowym, jak i regionalnym. Realizacja tego projektu pozwoli na zwiększenie przepustowości i efektywności polskiej sieci transportowej w kierunku wschód–zachód; wzmocnienie krajowego potencjału eksportowego poprzez integrację z siecią LHS; rozwój przewozów intermodalnych zgodnie z priorytetami Strategii Rozwoju Transportu; odciążenie istniejących węzłów kolejowych i drogowych w centralnej Polsce, a przede wszystkim zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa świętokrzyskiego i Polski Wschodniej. Staszów i Grzybów posiadają korzystne położenie geograficzne – w południowej części województwa świętokrzyskiego, w bezpośrednim sąsiedztwie głównych korytarzy transportowych, w tym planowanego szlaku Via Carpatia i linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym. Umożliwia to stworzenie w tym miejscu regionalnego węzła logistycznego o znaczeniu krajowym, zdolnego do obsługi ruchu towarowego między Europą a Azją, co wpisuje się w cele polityki transportowej Unii Europejskiej i strategii TEN-T. Włączenie inwestycji do Planu działań pozwoli na pełne wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu, pobudzenie rozwoju przemysłu, logistyki i handlu zagranicznego oraz wzmocnienie konkurencyjności południowej części województwa świętokrzyskiego. Z uwagi na fakt, iż Gmina Staszów jako jednostka samorządu terytorialnego nie posiada kompetencji do realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury kolejowej, kluczowe jest, aby przedsięwzięcie „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich” zostało ujęte jako inwestycja o znaczeniu krajowym, koordynowana i finansowana przez administrację rządową we współpracy ze spółkami infrastrukturalnymi Skarbu Państwa. Ujęcie tego projektu w Strategii Rozwoju Polski 2035 i jego wpisanie do Planów inwestycji krajowych stworzy warunki do zrównoważonego rozwoju terytorialnego,	Uwaga częściowo uwzględniona. w ramach regionalnego centrum przeładunkowego funkcjonuje m.in Terminal w Woli Baranowskiej. Istotne jest natomiast wsparcie przewozów intermodalnych poprzez stosowanie ulgi intermodalnej.

					wyrównania szans regionów peryferyjnych oraz wzmocnienia roli Polski Wschodniej jako ważnego ogniwa europejskiej sieci logistyczno-transportowej.	
533 7	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Jest: Województwo świętokrzyskie Ośrodek miejski Kielce i Ostrowiec Świętokrzyski. Uwaga: Rekomenduje się rozszerzenie delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) w województwie świętokrzyskim o południowy obszar funkcjonalny z ośrodkiem w Staszowie. Obszar ten posiada unikalny potencjał gospodarczy i inwestycyjny, wynikający z koncentracji terenów przemysłowych, logistycznych oraz z planowanych inwestycji infrastrukturalnych o znaczeniu ponadregionalnym. W granicach tego obszaru znajduje się Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie, Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów, a także planowany do realizacji projekt pn. „Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich”. Przedsięwzięcia te stworzą kompleksowy system powiązań transportowych i przemysłowych, integrujący transport drogowy, kolejowy i intermodalny, co umożliwi pełne włączenie południowej części regionu w krajowy i międzynarodowy system wymiany gospodarczej. Staszów stanowi obecnie jeden z najbardziej perspektywicznych biegunów rozwoju województwa świętokrzyskiego, o rosnącym znaczeniu w skali regionu i kraju. Dzięki realizowanym inwestycjom infrastrukturalnym oraz aktywności gospodarczej przedsiębiorstw działających w SSE, możliwe jest znaczące pobudzenie rynku pracy, rozwój przemysłu, logistyki oraz nowych technologii. Uwzględnienie południowego obszaru województwa z ośrodkiem w Staszowie w ramach OSI jest nie tylko zasadne, lecz konieczne z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju regionu. Teren ten jest obecnie jedyną realną i dużą szansą na wzmocnienie potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego, przeciwdziałanie depopulacji oraz tworzenie miejsc pracy w sektorze przemysłowym i usługowym. Włączenie Staszowa do OSI pozwoli na kierunkowe wsparcie inwestycji o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, przyczyniając się do trwałego i zrównoważonego rozwoju całego regionu.	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.
533 8	Samorząd	Gmina Staszów	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	14	W części dotyczącej województwa świętokrzyskiego należy uzupełnić opis policentrycznej sieci miast o ośrodki Staszów, który pełni kluczową rolę gospodarczą, społeczną i komunikacyjną w południowej części regionu. Staszów stanowi dynamicznie rozwijający się ośrodek przemysłowo-logistyczny o rosnącym znaczeniu subregionalnym. Na terenie gminy funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” – Podstrefa Staszów, obejmująca Strefę inwestycyjną „A” w Grzybowie o łącznej powierzchni 15,08 ha, w tym 11,18 ha działek inwestycyjnych oraz 3,89 ha terenów przeznaczonych pod drogi i infrastrukturę techniczną. W ramach realizacji inwestycji zbudowano pełne uzbrojenie techniczne – sieć wodociągową, kanalizację sanitarną i deszczową, sieć gazową, elektroenergetyczną i teletechniczną. Obszar ten został objęty Specjalną Strefą Ekonomiczną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 1 czerwca 2017 r. (Dz. U. poz. 1167), a obecnie działa tam 7 przedsiębiorstw, prowadzących działalność w branży przemysłowej, logistycznej i technologicznej. Równolegle Gmina Staszów realizuje przedsięwzięcie pn. „Staszowski Obszar Gospodarczy w Grzybowie – Etap I” o wartości 38,69 mln zł, którego zakończenie planowane jest na grudzień 2026 r. Projekt obejmuje budowę kompleksowej infrastruktury technicznej i drogowej (w systemie „zaprojektuj i wybuduj”) na obszarze ponad 70 ha terenów inwestycyjnych, w tym: – Obszar Północny (Strefy B i C) – 30 działek należących do Gminy Staszów o łącznej powierzchni 37,19 ha, przeznaczonych pod usługi publiczne, produkcję, składy i magazyny, – tereny Lasów Państwowych o powierzchni 11,67 ha, – Obszar Południowy, na którym planowana jest budowa bocznicy kolejowej z połączeniem do torów spółki Grupa Azoty Kopalnie i Zakłady Chemiczne Siarki „Siarkopol” S.A., umożliwiająca włączenie do krajowej sieci kolejowej, – tereny spółki BTBB Sp. z o.o. o powierzchni 24,11 ha. Kluczowym elementem rozwoju Staszowa jest planowana budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury kolejowej i drogowej, w tym przewozów pasażerskich. Inwestycja ta wykorzysta potencjał dwóch linii kolejowych: szerokotorowej nr 65 (LHS), łączącej Polskę z Ukrainą, Kazachstanem i Chinami, oraz normalnotorowej nr 70, zapewniającej połączenia krajowe i europejskie. Takie powiązanie umożliwi utworzenie w południowej części województwa strategicznego węzła logistyczno-przemysłowego o charakterze intermodalnym, obsługującego transport towarów różnymi gałęziami transportu bez konieczności ich przeładunku. Uwzględnienie Staszowa w policentrycznej sieci miast województwa świętokrzyskiego pozwoli na pełne wykorzystanie jego potencjału gospodarczego, poprawę dostępności transportowej południowych obszarów regionu	Nie planuje się włączenia Staszowa do sieci miast subregionalnych - miasto posiada zbyt niski potencjał demograficzny, a zakres funkcji oraz oddziaływania nie kwalifikuje go do rangi miasta subregionalnego.

					oraz aktywizację terenów inwestycyjnych o znaczeniu krajowym. Staszów stanowi obecnie najważniejszy ośrodek rozwojowy południowej części województwa i realną szansę na zrównoważony rozwój całego regionu świętokrzyskiego.	
533 9	Instytucja publiczna	Miasto Kwidzyn	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wymieniając ośrodki subregionalne proponuje się: dopisać Kwidzyn	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
534 0	Instytucja publiczna	Miasto Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Proponuje się uzupełnić wykaz o ośrodek subregionalny Kwidzyn Ośrodek miejski – Kwidzyn Obszar funkcjonalny – Kwidzyn gm. w., Sadlinki, Gardeja	Uwaga uwzględniona
534 1	Instytucja publiczna	Miasto Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Proponuje się uwzględnienie Kwidzyna jako 3-go ośrodka subregionalnego w woj. pomorskim.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
534 2	Instytucja publiczna	Miasto Kwidzyn	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	11	Proponuje się dopisać: Kształtujące się subregionalne funkcje Kwidzyna mają kluczowe znaczenie dla rozwoju peryferyjnej, południowej części województwa. Wsparcie dla tego ośrodka dotyczyć będzie przede wszystkim dostępu do usług publicznych, dalszej poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju lokalnego rynku pracy i infrastruktury sportowej związanej ze sportem dzieci i młodzieży, oddziałujących w skali subregionalnej. Wzmocnieniu pozycji Kwidzyna i jego obszaru funkcjonalnego służyć będzie też rozwój funkcji gospodarczych opartych na potencjałach rozwojowych subregionu związanych z przemysłem papierniczym, elektronicznym oraz spożywczym, wspieranych m.in. przez Kwidzyński Park Przemysłowo-Technologiczny. Ważnym kierunkiem oddziaływania będzie również rozwój usług edukacyjnych opartych m.in. o Powiślańską Szkołę Wyższą.	Uwaga uwzględniona, Kwidzyn zostanie dołączony do listy miast subregionalnych
534 3	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Dotychczasowa treść: „ regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych oraz Włocławek” Proponowana treść: „ regionalne aglomeracje miejskie: Elbląg, Płock, Tarnów, Wałbrzych, Grudziądz oraz Włocławek” W związku z faktycznym funkcjonowaniem regionalnej, grudziądzkiej aglomeracji miejskiej należy wprowadzić zaproponowane zmiany i odpowiednio skorygować listę ośrodków subregionalnych.	Grudziądz został zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnych
534 4	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń drogowych w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe) Dotychczasowa treść „ Gdańsk – Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Proponowana treść: „Gdańsk – Grudziądz - Toruń – Włocławek – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – gr. państwa z Czechami (Gorzyce)” Na wysokości Grudziądza, gdzie przebiega już autostrada A1 będzie duży węzeł komunikacyjny, w związku z budową drogi ekspresowej S5.	Rekomendowane jest pozostawienie sformułowania bez zmian. Przebiegi poszczególnych linii zostaną określone w ramach analiz Zintegrowanej Sieci Kolejowej (ZSK). Jest to projekt realizowany przez Spółkę Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Zgodnie z opublikowanym 9 stycznia 2025 r. „Programem inwestycyjnym Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024–2032” (M.P. poz. 29), w perspektywie Programu priorytetem Spółki CPK są działania przygotowawcze oraz realizacja robót budowlanych na linii „Y” Warszawa – CPK – Łódź – Wrocław/Poznań. Kolejną istotną inwestycją jest połączenie Katowic z czeską Ostrawą, dla którego prowadzone są zaawansowane prace

						przygotowawcze objęte współfinansowaniem z funduszy UE. Przedmiotem analiz w ramach ZSK są m.in. pozostałe odcinki dotychczas planowanych do budowy linii kolejowych. Na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano, jednak ich zakresy mogą być modyfikowane w ramach kompleksowej analizy rozwoju sieci kolejowej prowadzonej w tym projekcie. Jej celem jest określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
534 5	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	Dodanie miasta Grudziądz w opisie połączeń kolejowych dużych prędkości (200-350 km/h). Dotychczasowa treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny – Gdańsk (CMK północ)” Proponowana treść: „Warszawa/Centralny Port Komunikacyjny - Grudziądz – Gdańsk (CMK północ)” Proponowany opis jest zgodny z treścią mapy umieszczonej na stronie 261, która podkreśla rolę Grudziądza, jako dużego węzła komunikacyjnego.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich

						zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
534 6	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259	W ramach pasma równoleżnikowo-centralnego dodanie elektrowni w Grudziądzu. Obecnie budowany jest pierwszy blok elektrowni gazowo- parowej w Grudziądzu, a docelowo (do 2029r.) pracować będą dwa bloki o mocy przekraczającej 1 GW.	Uwaga powtórzona - tożsama z 1356
534 7	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	289	Rozszerzenie roli PFR. Dotychczasowa treść: „ Polski Fundusz Rozwoju (PFR) : PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy kraju. PFR realizuje zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Proponowana treść: „ Polski Fundusz Rozwoju (PFR) : PFR pełni rolę koordynatora systemu instytucji rozwoju. Inwestuje w szczególności w projekty infrastrukturalne, energetyczne i innowacyjne, wspierając zrównoważony rozwój gospodarczy i społeczny kraju. PFR realizuje w szczególności zadania związane z finansowaniem przedsiębiorców, podmiotów prowadzących działalność leczniczą , wspieraniem innowacji, transformacją energetyczną oraz rozwojem rynku mieszkaniowego.” Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	Uwaga powtórzona (4705). Zakres zadań PFR reguluje ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o instytucjach rozwoju. Zakres zadań BGK reguluje ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego.
534 8	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	290	Rozszerzenie roli BGK. Dotychczasowa treść: „ Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) : BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa oraz przedsiębiorczości. Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.” Proponowana treść: „ Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) : BGK wspiera rozwój infrastruktury, mieszkalnictwa, przedsiębiorczości oraz podmiotów prowadzących działalność leczniczą . Bank finansuje projekty, które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy, poprawy jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju regionalnego.” Zmiany demograficzne oraz starzenie się społeczeństwa spowodują konieczność odpowiedniego dostosowania struktury i zakresu działania podmiotów leczniczych.	Uwaga powtórzona (4706). Zakres zadań BGK reguluje ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego.
534 9	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Brak ujęcia gminy Dragacz w obszarze funkcjonalnym Grudziądza. MOF Grudziądz położony jest w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego. Terytorialnie obejmują miasto Grudziądz oraz gminy wiejskie - Grudziądz i Rogóźno z powiatu grudziądzkiego oraz Dragacz z powiatu świeckiego.	Delimitacja oparta na Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, przyjętej uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 21 grudnia 2020 r. (uchwała nr XXVIII/399/20)
535 0	Samorząd	Gmina - Miasto Grudziądz / Joanna Wilamowska Dyrektor Wydziału Funduszy Europejskich	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Dotychczasowa treść: „Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych z sąsiednim województwem warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską.” Proponowana treść: Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych oraz regionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparciem rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym połączeń drogowych i kolejowych z sąsiednimi województwami: warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem oraz pomorskim i metropolią pomorską . Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską. Regionalny charakter miasta Grudziądza i skala regionalnych oddziaływań jest bardzo znacząca na kilku istotnych	Wnioskowany dopisek nie wpisuje się w kontekst załącznika - nie wskazuje zakresu wsparcia w ramach OSI policentrycznej sieci miast.

					płaszczyznach, m.in.: krajowego węzła komunikacyjnego, regionalnego ośrodka gospodarczego, regionalnego ośrodka wyspecjalizowanych usług medycznych, regionalnego ośrodka kształcenia ponadpodstawowego oraz regionalnego ośrodka kultury i sportu.	
535 1	Samorząd	Miasto Katowice	UWAGA OGÓLNA	s. 47: OM-GZM s. 48: GZM + Wykresy s. 253, 254, 269: Katowice GZM+ s. 256 Śląsk (GZM) s. 257 Gliwice/Pyrz owice (GZM)	W dokumencie i załącznikach stosowane są różne określenia dla obszaru metropolitalnego Katowic: „Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia (GZM)”, „OM-GZM”, „GZM +”, „Katowice GZM+”. Proponuje się zastosowanie jednolitej nazwy we wszystkich częściach dokumentu i załącznikach (w tym w opisie systemu powiązań transportowych str. 254-257 Strategii) tj.: katowicki obszar metropolitalny lub katowicka metropolia bądź katowicki OM (GZM+) lub Katowice OM (GZM+). Określenia powyższe zostały wykorzystane w opracowaniu IRMiR pn.: „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”.	Uwaga uwzględniona
535 2	Samorząd	Miasto Katowice	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Proponuje się podkreślenie w Strategii znaczenia rewitalizacji oraz rozważenie utworzenia Krajowego Funduszu Rewitalizacji jako stałego instrumentu finansowego wspierającego projekty odnowy obszarów miejskich i przemysłowych (w tym wynikających z Gminnych Programów Rewitalizacji). Rewitalizacja – rozumiana jako kompleksowy proces odnowy społecznej, gospodarczej i przestrzennej, stanowi istotny element wzmacniania spójności terytorialnej i społecznej, w tym przeciwdziałania degradacji przestrzeni miejskich. Dodatkowo należy zabezpieczyć stałe finansowanie dla Centrów Usług Społecznych, które obecnie działają w społecznościach lokalnych, w tym w obszarach rewitalizacji, ale ich działalność jest finansowana ze środków unijnych, przy czym po zakończeniu perspektywy następuje przerwa w ich funkcjonowaniu z uwagi na brak źródła finansowania.	Uwaga uwzględniona
535 3	Samorząd	Miasto Katowice	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		W części dotyczącej policentryczności proponuje się doprecyzować relację rozwoju metropolii w kontekście idei policentrycznego rozwoju kraju. Obecne sformułowania mogą być interpretowane jako przeciwstawianie rozwoju metropolii i równoważenia terytorialnego. Proponuje się podkreślenie, że zrównoważony rozwój wymaga jednoczesnego wzmacniania metropolii oraz ich współpracy z otaczającymi ośrodkami miejskimi.	Uwaga o charakterze komentarza
535 4	Samorząd	Miasto Katowice	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		Priorytet 3.5. Skutecznie działająca administracja Włączenie w działania doskonalące i poprawiające stan infrastruktury informatycznej jednostek samorządu terytorialnego, zapewnienie finansowania dla jst w zakresie spełnienia wymogów dot. cyfryzacji procesów w obszarze e-usług, e-geodezji i kartografii, e-podatków itp.	Zostanie dodany odpowiedni zapis w priorytecie 3.5, działaniu 2.B. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa oraz poprawa koordynacji w wymiarze instytucjonalnym.
535 5	Samorząd	Miasto Katowice	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	27	Realizacja Programu Priorytetowego „Czyste Powietrze” - Rekomenduje się rozszerzenie katalogu budynków podlegających wsparciu w ramach programu o budynki wielorodzinne.	Dla budynków wielorodzinnych przewidziano wsparcie w ramach innych programów. Rozszerzenie interwencji w Planie działań o przedsięwzięcia mające zastosowanie do budynków wielorodzinnych zostanie rozważone.
535 6	Samorząd	Miasto Katowice	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZ NEJ SIECI MIAST	11	Województwo śląskie - Katowicki Obszar Metropolitalny (KOM) – W opisie po słowach 'Katowicki Obszar Metropolitalny jest kluczowym elementem krajowego układu metropolitalnego o znaczącej pozycji międzynarodowej' należy dodać treść: oraz wiodącym ośrodkiem rozwoju nowych technologii i przemysłu kreatywnego.	Uwaga o charakterze opinii
535 7	Organizacja poza rządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWiR PAN	SYNTEZA	13	JEST: Tworzenie warunków dla zapewnienia żywotności obszarów wiejskich, budowa odporności na kryzysy oraz adaptacja do procesu dezagraryzacji i zmian demograficznych. Taki jest zapis w Tabeli 1. Obszary strategicznej interwencji do 2035 r Z moich informacji wynika, że ze środowiska organizacji rolniczych i produkcji rolnej wpłyną wnioski, by słowo „adaptacja do procesu dezagraryzacji” zamienić na przeciwdziałanie dezagraryzacji. Jako osoba badająca ten proces proszę pozostawić zapis taki jak jest! ADAPTACJA to bardzo dobre określenie. Postulaty środowiska	Uwaga uwzględniona

					rolniczego wynikają z nierozumienia nieuchronności dezagraryzacji i złego kojarzenia (definiowania) treści pojęcia.	
5358	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWIR PAN	UWAGA OGÓLNA	45, 50	KOMENTARZ ogólny: Proces dezagraryzacji jest określony jako kluczowe procesy społeczno-gospodarcze w przestrzeni kraju. Dlatego rozumienie go, poprzez odpowiednie zdefiniowanie jest KONIECZNE. Brak precyzji, może doprowadzić do konfliktu ze środowiskiem i Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W Strategii dezagraryzacja została przedstawiona jako efekt określonych czynników ekonomicznych (spadek opłacalności, potrzeby inwestycyjne, kompetencje). A jest to proces długofalowy i systemowy, związany z ewolucją społecznego podziału pracy, wzrostem wydajności i zmianą struktury zatrudnienia. Strategia łączy dezagraryzację z utratą żywotności wsi i jest to nieprecyzyjne powiązanie z depopulacją, bowiem brak lub nieprawidłowy przebieg dezagraryzacji (np. bez rozwoju pozarolniczych miejsc pracy) prowadzi do depopulacji i starzenia się ludności. To trzeba napisać, by nie było oporu środowiska rolniczego, wynikającego z nierozumienia/braku definicji. Są dwa miejsca (s. 45 i s. 50), gdzie trzeba to skorygować, a bezpiecznie jest wstawić przypis do badań, do publikacji gdzie wyjaśnimy/analizujemy ten proces.	Uwaga powtórzona - tożsama z 1556
5359	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWIR PAN	UWAGA OGÓLNA	45	Cztery kluczowe procesy społeczno-gospodarcze JEST: dezagraryzacji wsi oraz utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych: zmniejszenie rolniczych funkcji wsi, wykluczenie z procesów rozwojowych, ponadprzeciętna intensywność depopulacji i starzenia się ludności w obszarach wiejskich oddalonych od średnich lub dużych ośrodków miejskich i niewystarczająca dostępność usług publicznych w subregionach, z których mogłyby korzystać te obszary. Powinno być: dezagraryzacji przypis* wsi oraz utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych: zmniejszenie znaczenia rolnictwa w gospodarce i zatrudnieniu na wsi, wynikający ze wzrostu wydajności pracy. Nie oznacza ona spadku znaczenia rolnictwa dla bezpieczeństwa żywnościowego, lecz przekształcenie funkcji wsi w kierunku wielofunkcyjności. Dezagraryzacja sprzyja modernizacji i dywersyfikacji gospodarki w przestrzeni kraju wiejskiej, ale w warunkach braku alternatywnych funkcji może prowadzić do depopulacji i utraty żywotności społecznej. <i>By rozumienie procesu było poprawne, proponuję w tym miejscu podać odwołanie do literatury, gdzie z procesem tym rozprawiamy się w artykule: Rosner, A., & Stanny, M. (2018). Rozważania o pojęciu i procesie dezagraryzacji polskiej wsi. W: Wsi i Rolnictwo, (2 (179)), 281-292. https://kwartalnik.irwirpan.waw.pl/wir/article/view/710/68</i> Niżej podaję więcej odwołań, ale jak się pojawi jedno (na str 45, czy 50) to wystarczy by uzyskać klarowność rozumienia procesu.	Uwaga powtórzona - tożsama z 1557
5360	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWIR PAN	UWAGA OGÓLNA	50	Dezagraryzacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych JEST: Dezagraryzacja wsi jest związana z procesem jej transformacji w obszary wielofunkcyjne i wynika m.in. z coraz większych potrzeb inwestycyjnych w rolnictwie, spadku opłacalności produkcji w małych gospodarstwach rolnych i wzrostu kompetencji wymaganych do prowadzenia działalności rolniczej POWINNO BYĆ: Dezagraryzacja wsi przypis* to długofalowy proces przemian społeczno-gospodarczych i demograficznych, polegający na stopniowym zmniejszaniu znaczenia rolnictwa w strukturze zatrudnienia, źródeł dochodu i tożsamości mieszkańców wsi, prowadzący do kształtowania się wsi wielofunkcyjnej. Jest wynikiem wzrostu wydajności pracy w rolnictwie, rozwoju pozarolniczych miejsc pracy oraz zmian społecznego podziału pracy, a nie tylko spadku opłacalności rolnictwa czy presji inwestycyjnej (jak napisane jest w na str. 50 strategii). Współcześnie dezagraryzacja zachodzi w warunkach kurczących się zasobów pracy i depopulacji wsi, co w przypadku braku alternatywnych funkcji prowadzi do marginalizacji obszarów peryferyjnych/utraty żywotności (do wyboru zostawiam). przypis* Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 55-65. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf	Powtórzona 1558

					Uzasadnienie: trzeba inaczej ustawić wątek demograficzny, bo kiedyś nadwyżki ludności musiały opuszczać rolnictwo (były przerosty zatrudnienia), dziś zasoby pracy się kurczą, a dezagraryzacja dokonuje się głównie w warunkach depopulacji.	
536 1	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWiR PAN	UWAGA OGÓLNA	51	Dezagraryzacja wsi i utrata żywotności wiejskich obszarów pozaaglomeracyjnych Jest: Proces depopulacji zmienił charakter dominującej w poprzednich dekadach linii podziału na Polskę Wschodnią i Zachodnią. Obszary o największym nasileniu kryzysu demograficznego widoczne są bowiem na całym terytorium kraju (mapa). Powinno być: Proces depopulacji zmienił charakter dominującej w poprzednich dekadach linii podziału na Polskę Wschodnią i Zachodnią, przekształcając ją w kontinuum centrum–peryferie. Obszary koncentracji ludności i potencjału rozwojowego widoczne są głównie w strefach suburbanizacyjnych miast regionalnych, podczas gdy obszary peryferyjne mierzą się z nasilającym się odpływem ludności i starzeniem demograficznym (mapa...). Uzasadnienie: Dotychczasowy podział na Polskę Wschodnią i Zachodnią traci wyjaśniającą moc w opisie współczesnych procesów demograficznych. Wyniki badań nad przemianami ludnościowymi i przestrzennymi obszarów wiejskich (Monitoring rozwoju obszarów wiejskich, IRWiR PAN i EFRWP, 2014, 2016, 2018 i 2023, wszystkie cztery etapy badania) wskazują, że głównym wymiarem różnicowania demograficznego kraju stało się kontinuum centrum–peryferie, a nie oś wschód–zachód. Depopulacja dotyczy dziś <u>rozległych</u> obszarów w całej Polsce, natomiast wzrost liczby ludności i koncentracja zasobów rozwojowych występuje w strefach podmiejskich miast regionalnych oraz w ich funkcjonalnych obszarach metropolitalnych.	Uwaga powtórzona (nr 1559)
536 2	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWiR PAN	UWAGA OGÓLNA	271	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju Jest: Zachowanie żywotności obszarów wiejskich będzie wymagało inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, a także wsparcia dla podnoszenia umiejętności i zmiany kwalifikacji mieszkańców oraz tworzenia pozarolniczych miejsc pracy. Rozwiązania w tym zakresie będą przeciwwagą dla negatywnych skutków procesu dezagraryzacji. Należy przy tym wykorzystywać indywidualne potencjały obszarów wiejskich i małych miejscowości, jak np. możliwość rozwoju funkcji turystycznych i biogospodarki, atrakcyjną przestrzeń do lokalizacji miejsc usług społeczno-opiekuńczych, wielofunkcyjność gospodarstw rolnych, dostępność infrastruktury (budynków), które można dostosować do zakładów świadczących usługi na poziomie lokalnym. Powinno być: Zachowanie żywotności obszarów wiejskich wymaga inwestycji w dywersyfikację gospodarczą, rozwój pozarolniczych miejsc pracy oraz wspieranie podnoszenia kwalifikacji i mobilności zawodowej mieszkańców. Działania te powinny służyć kształtowaniu zrównoważonego przebiegu dezagraryzacji przypis, wykorzystującego lokalne potencjały – w tym rozwój funkcji turystycznych, biogospodarki, usług społeczno-opiekuńczych czy wielofunkcyjność gospodarstw rolnych. Kluczowe jest adaptacyjne (w tym wielofunkcyjne) wykorzystanie istniejącej infrastruktury i zasobów, aby proces ten sprzyjał modernizacji, a nie marginalizacji wsi. Uzasadnienie: Dotychczasowy zapis w Strategii sugeruje, że <u>dezagraryzacja jest zjawiskiem negatywnym, któremu należy przeciwdziałać. To nieuzasadnione uproszczenie.</u> W świetle badań (Monitoring rozwoju obszarów wiejskich IRWiR PAN, EFRWP,) jest to proces strukturalny i trwały, którego przebieg można ukierunkowywać, by wzmacniał rozwój wielofunkcyjny i spójność społeczną wsi. Zamiast „przeciwdziałać skutkom dezagraryzacji”, polityka publiczna powinna kształtować jej przebieg poprzez dywersyfikację gospodarczą, wspieranie przedsiębiorczości i lokalnych usług, aby przeciwdziałać depopulacji i marginalizacji peryferii. przypis* Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2023, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap IV. Dekada przemian społeczno-gospodarczych, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 55-65. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/badania/MROW_IV.pdf Stanny M., Rosner A., 2018, Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 51-63. https://www.irwirpan.waw.pl/dir_upload/site/files/Lukasz/MROW_III_Raport_2018.pdf	Uwaga uwzględniona

					Rosner, A., & Stanny, M. (2018). Rozważania o pojęciu i procesie dezagrarnizacji polskiej wsi. <i>Wies i Rolnictwo</i> , (2 (179)), 281-292. https://kwartalnik.irwirpan.waw.pl/wir/article/view/710/68	
536 3	Organizacja pozarządowa	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN/ Monika Stanny – dyrektor IRWIR PAN	UWAGA OGÓLNA	277	Mapa 13. Powiaty o największym prognozowanym spadku liczby ludności w latach 2024-2035 r. W opisach takich jak ten, gdy piszemy w latach 2024-2035 – nie dodajemy już na końcu „r.”.	Uwaga uwzględniona
536 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70-71	W ramach kierunku działania „Dostosowanie metodyki nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów i uczennic” wskazano, że: „W sytuacjach, w których standardowe zabiegi pedagogiczne nie będą przyczyniać się do postępu określonych uczniów, łatwo dostępne będzie wsparcie w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej”. Konieczne jest zatem wskazanie, że w ramach tego działania państwo będzie dążyło do tego, żeby w każdej szkole zatrudniony był, co najmniej w wymiarze połowy etatu, psycholog . Tylko wówczas będzie można mówić o łatwym dostępie uczniów do pełnej i kompleksowej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Warto zauważyć przy tym, że aktualnie nie każda szkoła zapewnia dostęp do pomocy psychologa. Jako cel do osiągnięcia należy w konsekwencji wskazać także odsetek szkół, w których zatrudniony jest psycholog, na poziomie 100% w roku 2035 .	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju. Odnośnie wskaźników niezasadne jest ich mnożenie.
536 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	104	Kierunek działania „Zmiana podstaw programowych kształcenia ogólnego” zakłada, że bazą do zmiany podstaw programowych będą wyniki badań międzynarodowych, analizy dotychczasowych podstaw programowych oraz postulaty środowisk nauczycielskich i dziedzinowych zgłaszane w konsultacjach społecznych. Należy katalog podmiotów, których postulaty będą brane pod uwagę przy zmianach podstaw programowych uzupełnić o organizacje pozarządowe .	Zmiana podstaw programowych zawsze obejmuje proces konsultacji publicznych, w których biorą udział organizacje pozarządowe.
536 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105, 113	Kierunek działania „Poprawa środowiska szkoły” powinien uwzględniać działania mające na celu zwiększenie poczucia przynależności uczniów do szkoły , gdyż jak wynika z badań PISA w tym obszarze polscy uczniowie wypadają słabiej od swoich rówieśników z innych krajów. Konieczne jest zaakcentowanie budowania szkoły jako środowiska szanującego prawa i wolności uczniów, jako młodych obywateli, co będzie sprzyjało nie tylko lepszemu postrzeganiu przez uczniów szkoły, ale też rozwijaniu ich sprawczości. Jednocześnie jako cel do osiągnięcia należy wskazać także poprawę wyników polskich 15-latków w badaniu PISA w zakresie odnoszącym się do ich sytuacji w szkole i relacji z innymi uczniami . Proponujemy takie kategorie i wskaźniki: poczucie przynależności do szkoły, bezpieczeństwo w szkole, dręczenie i przemoc w szkole, dobrostan uczniów oraz kompetencje społeczno-emocjonalne piętnastolatków (ciekawość, empatia, współpraca, pewność siebie, odporność na stres, kontrola emocjonalna, wytrwałość). W badaniach PISA 2022 polscy 15-latkowie osiągnęli jedno z najsłabszych wyników w tych obszarach. Oznacza to, że Polska musi podjąć zintensyfikowane działania mające na celu poprawę postrzegania przez uczniów ich sytuacji w szkole i relacji z innymi uczniami oraz kompetencji pozakognitywnych. Należy dążyć do tego, żeby do 2035 r. Polska w badaniach PISA w ww. kategoriach osiągnęła wyniki powyżej średniej OECD.	Zagadnienia te są zbyt szczegółowe na poziomie Strategii - będą realizowane w ramach Reformy2026. Kompas jutra.
536 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Kierunek działania „Doświadczenia szkolne budujące sprawczość dzieci i młodzieży” powinien uwzględniać zwiększenie roli samorządu uczniowskiego w szkole , w tym wprowadzenie systemowych rozwiązań wspierających i promujących działalność samorządu uczniowskiego oraz utworzenie szkolnych budżetów partycypacyjnych . Bez rzeczywistych zmian w zakresie działalności samorządów uczniowskich trudne lub prawie niemożliwe będzie budowanie sprawczości dzieci i młodzieży.	Zagadnienie jest opisane na poziomie szczegółowości odpowiednim dla Strategii Rozwoju Polski.
536 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Kierunek działania „Podwyższenie wynagrodzeń nauczycieli” musi uwzględniać powiązanie wynagrodzeń nauczycieli ze wskaźnikami w gospodarce , celem zapewnienia, że wynagrodzenia te będą odpowiednio wysokie względem tempa rozwoju gospodarczego kraju. Nie jest wystarczające wskazanie, że: „Wynagrodzenia nauczycieli, powiązane z jasnymi kryteriami rozwoju zawodowego oraz jakością pracy dydaktycznej, będą stopniowo zwiększane. Zostaną dokonane zmiany przepisów regulujących czas pracy i wynagrodzenia nauczycieli”. Takie zobowiązanie nie wpłynie skutecznie na podniesienie prestiżu zawodu nauczyciela.	Realizacja postulatu wymaga odrębnych i pogłębionych konsultacji.
536 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	W ramach kierunku działania „Podwyższenie wynagrodzeń nauczycieli” należy wskazać, że zostaną wprowadzone jasne przepisy regulujące pracę nauczycieli w godzinach nadliczbowych oraz wypłatę wynagrodzenia za pracę w godzinach ponadwymiarowych . Unormowanie tych dwóch kwestii stanowi obecnie jedną z pilniejszych wyzwań dla państwa w obszarze kształtowania płac nauczycieli.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
537 0	Organizacja	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie	106	W ramach kierunku działania „Unowocześnienie programów kształcenia nauczycieli” należy wskazać, że w ramach podejmowanych działań zostaną podjęte prace nad zmianą standardu kształcenia przygotowującego do zawodu	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim

	pozarządowa		kompetencje obywateli		nauczyciela , a w toku tych prac zostanie uwzględniony głos środowisk nauczycielskich, akademickich oraz organizacji pozarządowych. Standard ten musi przy tym zapewniać z jednej strony odpowiednie przygotowanie merytoryczne przyszłych nauczycieli, ale pozostawiać też pewną swobodę kształtowania programu nauczania uczelniom. Istotnym elementem przy wprowadzaniu zmian w standardach powinno przy tym być właściwe uregulowanie praktyk zawodowych .	poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
537 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	189	W ramach kierunku działania „Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami” należy uwzględnić opracowanie – we współpracy z organizacjami pozarządowymi – standardów dostępności szkół dla uczniów ze szczególnymi potrzebami oraz zapewnienie środków finansowych na dostosowanie szkół do opracowanych standardów.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
537 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	W ramach kierunku działania „Poprawa dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej” należy przewidzieć opracowanie i wdrożenie ogólnopolskiego dziennika elektronicznego dla szkół , udostępniane bezpłatnie publicznym i niepublicznym szkołom i placówkom oświatowym, rodzicom i uczniom. Opracowany dziennik elektroniczny powinien zapewniać odpowiednią ochronę danych osobowych.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
537 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	190	W ramach kierunku działania „Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół, szczególnie na obszarach wiejskich” należy wskazać, że działania umożliwiające poszerzenie edukacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych funkcji szkół będą obejmowały także umożliwienie organizowania zajęć kulturalnych, sportowych i społecznych przez organizacje pozarządowe . W tym celu zostaną zorganizowane konkursy dotacyjne dla organizacji pozarządowych.	Propozycja zbyt szczegółowa.
537 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	W ramach kierunku działania „Upowszechnienie wolontariatu” należy przewidzieć, że w ramach rozwoju programu „Korpus Solidarności – Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Systematycznego na lata 2018-2030” będą prowadzone okresowe oceny obowiązujących polityk i regulaminów konkursów dotacyjnych , a istotny w tym procesie będzie głos organizacji pozarządowych korzystających ze wsparcia w ramach tego programu lub o to wsparcie aplikujących.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii.
537 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Kierunek działania „Budowanie potencjału organizacji pozarządowych” należy rozbudować poprzez wskazanie, że zostaną podjęte działania mające na celu nowelizację ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie , w tym w obszarze organizacji wolontariatu . Konieczne jest także uproszczenie przepisów o rachunkowości organizacji pozarządowych oraz wprowadzenie jak najszerszej możliwości wykorzystywania w działalności tych podmiotów zawierania umów i porozumień w formie dokumentowej oraz w formie cyfrowej . Niezbędne jest wysłuchanie głosu organizacji pozarządowych w zakresie barier formalno-prawnych i działania na rzecz ich zniesienia lub ograniczenia. Tylko wówczas podejmowane przez państwo działania wzmacniające potencjał trzeciego sektora będą mogły mieć przełożenie na rzeczywistość i faktycznie wspierać organizacje pozarządowe.	Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego analizuje postulaty zgłaszane w tym obszarze przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jak również organy administracji publicznej zlecające realizację zadań publicznych, w szczególności jednostki samorządu terytorialnego. Na podstawie powyższych postulatów i propozycji Przewodniczący Komitetu ds. Pożytku Publicznego prowadzi prace koncepcyjne nad projektem nowelizacji ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, którego założeniem będzie kompleksowe uregulowanie kwestii związanych m.in. z modyfikacją zasad zlecania realizacji zadań publicznych, w szczególności uregulowania nowych trybów zlecania tych zadań. Kwestia innych postulowanych w uwadze zmian będzie przedmiotem planowanej Strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.
537 6	Organizacja	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość	191	W ramach kierunku działania „Rozwój polityki młodzieżowej” należy przewidzieć przewidzieć zapewnienie stabilnego finansowania dla młodzieżowych rad przy JST oraz stworzenie im warunków formalno-prawnych do	Postulowane działania są w znacznej części realizowane poprzez wdrażanie

	pozarządowa		zycia wszystkich obywateli		rzeczywistego aktywnego działania i partycypacji. Natomiast przy tworzeniu centrów młodzieżowych opartych o pozaformalne metody edukacji należy wykorzystać potencjał organizacji pozarządowych i np. umożliwić im, w ramach zlecenia zadań publicznych, prowadzenie takich centrów.	Rządowego Programu Fundusz Młodzieżowy.
5377	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	217	W ramach kierunku działania „Podnoszenie świadomości o cyberzagrożeniach i przeciwdziałanie dezinformacji” należy uwzględnić udział organizacji pozarządowych w prowadzeniu kampanii edukacyjnych i szkoleń.	Taki zapis znajduje się w treści danego kierunku działań: <i>Prowadzone będą kampanie edukacyjne i szkolenia oraz udostępnione zostaną materiały informacyjne dla obywateli i instytucji podnoszące świadomość o cyberzagrożeniach oraz rozwijające praktyczne umiejętności reagowania na cyberataki i zabezpieczania danych. Elementem tych działań będzie również edukacja medialna mająca na celu rozwijanie krytycznego myślenia w odniesieniu do informacji dostępnych w mediach oraz umiejętności rozpoznawania dezinformacji i fałszywych wiadomości. Działania te będą prowadzone przy ścisłej współpracy z samorządem i organizacjami pozarządowymi.</i>
5378	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	W ramach kierunku działania „Wzmocnienie stabilności finansowej trzeciego sektora” należy uwzględnić przeprowadzanie okresowych ewaluacji zasad rządowych programów wspierania społeczeństwa obywatelskiego. W procesie tym bardzo istotny musi być głos organizacji pozarządowych. Konieczne jest bieżące reagowanie na problemy sygnalizowane przez podmioty korzystające ze wsparcia oferowanego w ramach tych programów i usuwanie barier formalno-prawnych, które będą pojawiać się już w toku realizacji poszczególnych programów.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Planowana strategia rozwoju społeczeństw obywatelskiego poprzedzona zostanie ewaluacją efektywności dotychczas realizowanych programów i uwzględnić będzie wnioski płynące z tej ewaluacji.
5379	Organizacja pozarządowa	Fundacja Civis Polonus	UWAGA OGÓLNA		Postulujemy, aby w toku realizacji Strategii zapewnić włączenie w procesy decyzyjne, szczególnie w zakresie stanowienia prawa, młodzieżowe ciała dialogu obywatelskiego, takie jak młodzieżowe rady działające przy jednostkach samorządu terytorialnego, samorządy uczniowskie i studenckie i Parlament Studentów RP. Przy wdrażaniu Strategii należy pamiętać o tym, żeby głos młodego pokolenia był realnie uwzględniany, gdyż to właśnie tej grupy społecznej działania podejmowane w ramach realizacji Strategii będą najbardziej dotyczyć. Niezwykle istotne zatem jest, aby ich stanowisko było uwzględniane w ramach wszystkich działań zaplanowanych w Strategii.	Uwaga ma charakter ogólny i odnosi się do etapu wdrażania Strategii, nie wymaga uwzględnienia w tekście Strategii.
5380	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Uwaga Ogólna. Na wstępie należy wskazać, że opisane kwestie dotyczące ciepłownictwa, a zwłaszcza ciepłownictwa systemowego powinny być zgodne z treścią innych dokumentów strategicznych, w tym zwłaszcza z najnowszą wersją projektu aktualizacji Krajowego Planu w dziedzinie Energii i Klimatu do 2030 r. z perspektywą do 2040 r. Zasadnym jest przeniesienie obszaru ciepłownictwa i efektywności energetycznej z Priorytetu 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Ciepłownictwo (największa ilość energii jest w Polsce wykorzystywana na cele ciepłownicze), a w szczególności ciepłownictwo systemowe (pokrywające w Polsce ok. 57 % mieszkaniowych potrzeb ciepłych) jest nieodłącznym elementem sektora energetycznego. Działania ukierunkowane na transformację powinny być komplementarne w całej energetyce (zwłaszcza z działaniami odnoszącymi się do obszaru przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej). Dodatkowo, należy zauważyć, że transformacja ciepłownictwa w dużej części zakłada integrację sektorową ciepłownictwa systemowego z sektorem elektroenergetycznym: elektryfikacja ciepłownictwa realizowana poprzez pompy ciepła, kotły elektrodowe, magazyny energii i ciepła musi być powiązana z rozwojem systemu elektroenergetycznego. Energia elektryczna wytwarzana w kogeneracji z wytwarzaniem ciepła przez przedsiębiorstwa ciepłownicze stanowi ważne	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. Pozostałe uwagi zostaną przeanalizowane.

					wsparcie Krajowego Systemu Elektroenergetycznego i jest elementem zapewnienia jego bezpiecznej pracy i dostaw na potrzeby odbiorców.	
538 1	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	<i>Propozycja modyfikacji fragmentu celem uwzględnienia realistycznego tempa transformacji, znaczenia różnicowanego miks energetyczny oraz roli elektryfikacji w przemyśle.</i> Propozycja (na czerwono): Dla zachowania utrzymania konkurencyjności przemysłu konieczne jest więc zagwarantowanie zapewnienie stabilnego i przewidywalnego dostępu do pewnych dostaw taniej i zielonej energii przystępnej cenowo, niskoemisyjnej energii elektrycznej w możliwie najkrótszej perspektywie — w oparciu o zrównoważony miks energetyczny, uwzględniający krajowe uwarunkowania oraz konieczność elektryfikacji procesów przemysłowych. Działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie „Transformacja energetyczna”.	Uwaga w toku analiz.
538 2	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	<i>Propozycja modyfikacji fragmentu celem ukazania potrzeby rozwoju krajowych kompetencji technologicznych w obszarze cyfryzacji i automatyzacji sektora energetycznego. Wspieranie takich projektów wzmacnia bezpieczeństwo systemowe, niezależność technologiczną oraz konkurencyjność polskiego przemysłu energetycznego.</i> Propozycja (na czerwono): F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych Wspieraniem w ramach funduszu będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych oraz technologii czystych i zasobooszczędnych. Dodatkowo fundusz umożliwi finansowanie projektów wpisujących się w technologie określone jako krytyczne, a także posiadające Pieczęć Suwerenności (STEP Seal). W szczególności wspierane będą projekty rozwijające krajowe kompetencje w zakresie cyfryzacji sektora energetycznego, automatyki, sztucznej inteligencji oraz systemów zarządzania energią, co przyczyni się do zwiększenia niezależności technologicznej i odporności infrastruktury elektroenergetycznej.	Proponowane zapisy w znacznym stopniu powielają wcześniejsze zapisy. Warto zaznaczyć, że strategia zawiera również inne instrumenty dedykowane do rozwiązywania poruszonych w uwadze kwestii. W związku z tym propozycja zmiany zapisów pozostaje odrzucona.
538 3	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	W ramach sektora energetyki jądrowej, obok jednostek wielkoskalowych, istotne jest również uwzględnienie technologii modułowych reaktorów (SMR). Propozycja (na czerwono): Kluczowe wyzwania (...) Ważnym dopełnieniem systemu będzie powstanie morskich farm wiatrowych oraz inwestycje w energetykę jądrową, w tym rozwój technologii małych modułowych reaktorów (SMR).	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
538 4	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	ubóstwem energetycznym, rozumianym jako ponoszenie zbyt wysokich kosztów energii	Uwaga niezrozumiała. Prawdopodobnie chodzi o sugestię zmiany definicji (ta zostanie zmieniona).
538 5	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	<i>Zmiana ma na celu wzmocnienie opisu roli sieci dystrybucyjnych w procesie transformacji energetycznej. Doprecyzowano także znaczenie rozwiązań wspierających elastyczność systemu oraz wskazano na potrzebę uwzględnienia kosztów infrastruktury wodorowej. Propozycja wpisuje się w aktualne wyzwania techniczne i regulacyjne związane z rozwojem nowoczesnego, bezpiecznego i zrównoważonego systemu elektroenergetycznego.</i> Propozycja (na czerwono): Powodzenie transformacji energetycznej wymaga przebudowy i modernizacji sieci elektroenergetycznych. Budowa nowych mocy wytwórczych istotnie zmieni rozkład geograficzny wytwarzania energii w Polsce. Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. Priorytetem powinno być wsparcie rozwoju sieci dystrybucyjnych, w tym rozbudowa przyłączy do elektryfikowanych sieci ciepłowniczych, tak aby była możliwa integracja systemowa elektroenergetyki i ciepłownictwa. Takie podejście zwiększy niezawodność dostaw, zmniejszy straty przesyłowe i umożliwi lepsze wykorzystanie lokalnych źródeł odnawialnych. Sieci dystrybucyjne, odpowiednio przystosowane do obsługi źródeł rozproszonej generacji, wspierają także elastyczność systemu oraz umożliwiają szybszą reakcję na zmienne warunki rynkowe oraz pogodowe. W tym kontekście kluczowe jest zapewnienie środków na cyfryzację systemów zarządzania sieciami dystrybucyjnymi oraz wdrażanie platform kontraktowania usług elastyczności. Dodatkowo wzmacniają bezpieczeństwo energetyczne i zwiększają zaangażowanie społeczności lokalnych w zarządzanie energią. Zapotrzebowanie na energię zgłaszane przez przemysł czy gospodarstwa domowe będzie rozmieszczone w sposób zbliżony do obecnego, jednak rozwój	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.

					morskich farm wiatrowych oraz wybudowanie pierwszej elektrowni jądrowej zwiększy ilość energii produkowanej na północy kraju.	
538 6	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	<i>Propozycja uzupełnienia kierunków działań w ramach punktu „1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE” o kierunek związany z utrzymaniem możliwości wykorzystania biomasy, która od lat odgrywa ważną rolę w procesie transformacji energetycznej Polski. Propozycja (na czerwono):</i> I. Utrzymanie możliwości wykorzystania biomasy Biomasa, jako źródło dyspozycyjne i stabilne, niezależne od pogody poprawia sterowalność miksu OZE i może wspierać transformację energetyczną Polski, szczególnie w jej przejściowym okresie m.in. poprzez zazielenianie bloków węglowych oraz dekarbonizację obszaru ciepłownictwa. Ze względu na ograniczoną dostępność biomasy istotne może okazać się utrzymanie możliwości wykorzystania tego surowca oraz stworzenie warunków rynkowych, które nie utrudniają procesu pozyskiwania biomasy. W okresie transformacji energetycznej gospodarek opartych na węglu biomasa powinna pełnić funkcję technologii bilansującej dla niestabilnych źródeł odnawialnych. W przeciwieństwie do źródeł pogodozależnych, biomasa może być magazynowana i spalana według zapotrzebowania, zapewniając elastyczność systemu elektroenergetycznego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
538 7	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	Propozycja (na czerwono): E. Poprawa warunków przyłączenia do sieci Zostaną wdrożone mechanizmy, które wpłyną na zwiększenie przejrzystości i usprawnienie procesu przyłączenia do sieci elektroenergetycznych oraz pozwolą na zoptymalizowanie wykorzystania istniejącej infrastruktury. Jednym z mechanizmów mogłoby być współpraca jednostki wydającej warunki przyłączenia z zainteresowaną stroną ze wskazaniem na bieżący kontakt i pomoc w często zawiłych formalnie procedurach przygotowania dokumentacji. Współpraca między stronami powinna dążyć do wypracowania oczekiwanego rozwiązania w możliwie krótkim czasie. Zmiany pozwolą na przyspieszenie procesu transformacji energetycznej i zwiększenie liczby obiektów możliwych do przyłączenia przy równoczesnym odblokowaniu miejsca w sieci zajmowanego przez nierealizowane projekty. Szerszy dostęp do informacji o dostępnej w danym punkcie sieci mocy przyłączeniowej ułatwi podejmowanie decyzji -inwestycyjnych. F. Zapewnienie wsparcia dla hybrydowych instalacji OZE Wsparcie będzie promować hybrydowe instalacje łączące różne technologie OZE o odmiennej charakterystyce dyspozycyjności wytwarzanej energii. Instalacje hybrydowe, w tym z udziałem magazynów energii, pozwolą na optymalizację potencjału wytwórczego OZE w różnych warunkach pogodowych i porach dnia, co pozytywnie wpłynie na stabilność sieci i pozwoli pełniej wykorzystać –przyłącza. Należałoby podkreślić, że instalacje OZE współpracujące z technologią przetwarzającą energię elektryczną w energię ciepłą, także z zastosowaniem magazynów energii, również należą do tej grupy.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
538 8	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160-161	<i>Biometan w ciepłownictwie wpłynie na ułatwienie zazielenienia sektora ciepłownictwa systemowego (szczególnie po 2035 r. zgodnie z kryteriami technicznymi zawartymi w tzw. Taksonomii UE – wymóg aby gaz ziemny był zastępowany odnawialnymi lub niskoemisyjnymi paliwami gazowymi). Bez rozwoju rynku paliw bezemisyjnych neutralność klimatyczna w roku 2050 może nie być możliwa do osiągnięcia.</i> Propozycja (na czerwono): H. Wsparcie dla rozwoju rynku biogazu i biometanu Dużą szansę upatruje się w wykorzystaniu biometanu w ciepłownictwie, przemyśle, szczególnie w sektorach energochłonnych, w których biometan z powodzeniem może zastąpić gaz ziemny, a w przypadku biogazu, choć bardziej niszowo, można wykorzystać jego potencjał do zaspokojenia własnych potrzeb w gospodarstwach rolnych lub w zakładach przemysłu rolno-spożywczego, co znacząco wpłynie na redukcję śladu węglowego wytwarzanych produktów i pozytywnie wpłynie na wzrost konkurencyjności polskich produktów na rynku europejskim.	Uwaga zostanie uwzględniona.
538 9	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	<i>Proponujemy dodanie następującego fragmentu.</i> Propozycja (na czerwono): 2. Budowa mocy bilansujących A. Budowa mocy gazowych (...) Jednostki gazowe są kluczowe dla umożliwienia spełniania kryteriów efektywnego systemu ciepłowniczego zgodnie z postanowieniami dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej (EED) (wysokosprawna kogeneracja gazowa jest	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.

					jednym z kluczowym źródeł umożliwiających - do roku 2045 - uzyskanie i utrzymanie statusu efektywnego energetycznie systemu ciepłowniczego). Podkreślenia wymaga ponadto rola i znaczenia kogeneracyjnych jednostek gazowych w zapewnieniu odpowiedniego zbilansowania i elastyczności krajowego systemu elektroenergetycznego. B. Budowa magazynów energii i promowanie autokonsumpcji Wspieraniem zostaną objęte: (i) elektrownie szczytowo-pompowe; (ii) wielkoskalowe magazyny energii; (iii) przydomowe magazyny energii, jak i (iv) magazyny ciepła. Wsparcie budowy magazynów energii na potrzeby przemysłu oraz gospodarstw domowych będzie powiązane z rozwiązaniami służącymi wzrostowi autokonsumpcji. Magazynowanie energii odegra dużą rolę w zwiększaniu elastyczności systemu elektroenergetycznego. Ma to szczególne znaczenie dla integracji OZE, ponieważ umożliwi magazynowanie nadwyżek energii elektrycznej i jej wykorzystywanie w okresach szczytowego zapotrzebowania czy niekorzystnych warunków -pogodowych. Dużą rolę mogą odegrać przedsiębiorstwa energetyki ciepłej, wykorzystujące technologię przetworzenia energii elektrycznej w energię ciepłą (power to heat). Magazynując energię ciepłą w szczytowym okresie produkcji energii elektrycznej ze źródeł OZE, przyczynią się do znaczącego bilansowania rynku mocy.	
539 0	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	<i>W nawiązaniu do uwagi nr 4, biorąc pod uwagę konieczność transformacji ciepłownictwa i potencjał wykorzystania technologii SMR proponujemy uzupełnienie treści dokumentu. Dodany punkt „X” na czerwono:</i> 3. Rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego (...) X. Budowa małych reaktorów modułowych (SMR).	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
539 1	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	<i>Propozycja uzupełnienia punktu 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej, celem odpowiedniego ujęcia znaczenie rozwoju sieci dystrybucyjnych, cyfryzacji oraz wdrażania usług elastyczności jako warunków skutecznej integracji OZE i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego. Propozycje wpisują się w cele transformacji energetycznej.</i> <u>Propozycja (na czerwono):</u> Podpunkt A. Inwestycje w modernizację istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i farm fotowoltaicznych. Inwestycje obejmą również budowę nowych linii, w tym m.in.: (i) rozbudowę linii łączących północ z południem kraju; (ii) zwiększenie efektywności wykorzystania istniejących połączeń transgranicznych; (iii) skablowanie sieci średniego i niskiego napięcia. Inwestycje w tym zakresie będą konieczne dla: zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i funkcjonowania systemu elektroenergetycznego, funkcjonowania rynku energii elektrycznej w ujęciu krajowym i unijnym, umożliwienia dalszej integracji OZE oraz źródeł nisko – i zeroemisyjnych. Umożliwią również elektryfikację kolejnych gałęzi gospodarki. Ze względu na skalę wyzwania infrastrukturalnych, konieczne będzie zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych, w szczególności w obszarach o wysokim potencjale przyłączeniowym. Finansowanie powinno obejmować zarówno środki krajowe, jak i dedykowane instrumenty unijne. Podpunkt B. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną Szczególną rolę w tym odegra upowszechnienie umów z ceną dynamiczną, umożliwiającym odbiorcom reagowanie na wahania cen energii. Pozwolą one ograniczyć koszty zakupu energii i zwiększą możliwości zagospodarowania energii wytwarzanej w szczycie generacji OZE. Wdrażaniu tych rozwiązań będzie towarzyszyć rozwijanie narzędzi wspierających świadome zarządzanie zużyciem energii. W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci, konieczne będzie zapewnienie finansowania wdrożenia platform usług elastyczności oraz cyfryzacji systemów zarządzania siecią, co pozwoli na ograniczenie kosztów fizycznej rozbudowy infrastruktury i zwiększenie efektywności bilansowania lokalnego.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
539 2	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170-171	<i>Wprowadzone uzupełnienie uwzględnia potrzebę objęcia interwencją także tych obszarów, które – choć niekoniecznie ujęte w TPST – mogą być dotknięte skutkami transformacji energetycznej m.in. ze względu na położenie na terytoriach, gdzie wydobywane są paliwa kopalne lub obecność dużych jednostek wytwórczych, jak również jednostek wytwórczych energii elektrycznej. Zmiany w ich funkcjonowaniu mają wpływ na lokalne społeczności, zatrudnienie i strukturę gospodarczą. Propozycja wpisuje się w zasadę sprawiedliwej transformacji, zgodnie z którą wsparcie powinno być kierowane tam, gdzie występują realne skutki społeczno-ekonomiczne,</i>	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					<i>niezależnie od formalnej kwalifikacji terytorialnej. Dodatkowo sugeruje się uspołnienie/doprecyzowanie nazewnictwa występującego w tekście, tj. zamiast Planu Sprawiedliwej Transformacji to Terytorialne Planu Sprawiedliwej Transformacji.</i> <u>Propozycja (na czerwono):</u> <i>Ramka 3. OSI transformacji energetycznej</i> Istotą interwencji będzie koordynacja kluczowych aspektów terytorialnych procesu transformacji energetycznej. Dotyczy to w szczególności dbałości o utrzymanie konkurencyjności gospodarczej terenów w transformacji, a także o zastępowalności źródeł energii i jej dostępności. W ramach tej interwencji nastąpi: wsparcie dla wykorzystania potencjału istniejących przedsiębiorstw wytwarzających energię oraz istniejącej infrastruktury energetycznej w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania systemu elektroenergetycznego; odpowiednie zaplanowanie możliwości samobilansowania energetycznego obszaru wraz z zapewnieniem narzędzi do monitorowania procesu transformacji; włączenie lokalnych społeczności energetycznych do procesu transformacji energetycznej i wspierania lokalnego rozwoju; tworzenie nowych podmiotów wytwarzających energię; budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym i wsparciem bezpieczeństwa gospodarczego i energetycznego państwa. W ramach interwencji konieczne jest objęcie wsparciem nie tylko regionów, lecz także dużych jednostek wytwórczych energii elektrycznej opartych o węgiel, które obecnie pełnią rolę kluczowych pracodawców i filarów lokalnych gospodarek. Dotyczy to również obszarów, w których te jednostki funkcjonują, nie tylko objętych terytorialnymi planami sprawiedliwej transformacji (TPST), a które podlegają procesowi głębokiej transformacji technologicznej i organizacyjnej. Przekształcenia te będą wiązać się z koniecznością przebudowy modeli operacyjnych, dostosowania struktur zatrudnienia oraz wdrożenia nowych kompetencji. Wsparcie powinno obejmować nie tylko działania rozwojowe dla regionów, ale także bezpośrednie mechanizmy wspierające same przedsiębiorstwa — w tym środki na transformację organizacyjną, programy osłonowe dla pracowników, działania łagodzące skutki redukcji zatrudnienia oraz inwestycje w nowe obszary działalności. Sprawiedliwa transformacja musi uwzględniać zarówno interesy społeczności lokalnych, jak i potrzeby podmiotów, które przez dekady stanowiły fundament krajowego systemu energetycznego. Kluczowym obszarem wsparcia będzie również budowa nowej bazy ekonomicznej w „starych regionach przemysłowych”, umożliwiająca trwałą odbudowę potencjału gospodarczego w warunkach zmieniającej się struktury energetycznej kraju. <u>Propozycja:</u> <i>Ramka 3. Delimitacja</i> Wskazany zasięg terytorialny powinien zostać uzupełniony o inne obszary węglowe wymagające wsparcia transformacyjnego, w szczególności o regiony niewspierane środkami z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji: województwo lubelskie (LW Bogdanka), subregion zgorzelecki w województwie dolnośląskim (kompleks Turów), gmina Kozienice w województwie mazowieckim (elektrownia Kozienice) oraz gmina Połaniec w województwie świętokrzyskim (elektrownia Połaniec). Te obszary, mimo znacznego wpływu transformacji energetycznej na lokalne społeczności i gospodarkę, zostały wykluczone z głównego strumienia wsparcia europejskiego. <u>Propozycja:</u> <i>Ramka 3. Zarządzanie interwencją i jej zakres</i> Zasadne wydaje się wskazanie, że w przypadku regionów węglowych niewspieranych środkami z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, wsparcie realizowane przede wszystkim poprzez uruchomienie komponentu sprawiedliwej transformacji w ramach Funduszu Modernizacyjnego oraz wykorzystanie innych dostępnych instrumentów finansowych UE. Szczególna uwaga powinna zostać poświęcona zapewnieniu ciągłości systemów ciepłowniczych w miastach energetycznych oraz programom przekwalifikowania pracowników sektora węglowego.	
539 3	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	173	<u>Dot. części: Kluczowe wyzwania.</u> <i>Propozycja modyfikacji fragmentu tekstu, celem odnotowania, że transformacja ciepłownictwa w kierunku neutralności klimatycznej wymaga nie tylko technologicznego dostosowania, ale także stworzenia sprzyjających warunków regulacyjnych i finansowych.</i> <u>Propozycja (na czerwono):</u> Wyzwaniem dla polskiego sektora ciepłowniczego jest transformacja w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej, w celu spełnienia zaostrzających się kryteriów dot. efektywnego systemu ciepłowniczego, wynikających z dyrektywy EED. Dekarbonizację systemów ciepłowniczych utrudnia ograniczona dostępność środków. Udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie i chłodnictwie	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

					w 2023 r. wyniósł zaledwie 20% (dane GUS). Ciepłownictwo należy postrzegać jako integralny element systemu energetycznego. Kluczowym atutem współpracy obu tych sektorów jest znaczący potencjał elastyczności ciepłownictwa wynikający m.in. z większych możliwości magazynowania ciepła. Efektywne planowanie inwestycji powinno uwzględniać specyfikę lokalnych rynków ciepła, zróżnicowane potrzeby odbiorców oraz potencjał lokalnych zasobów energii odnawialnej i ciepła odpadowego, tak aby osiągnąć cel jakim jest bezpieczeństwo dostaw ciepła po akceptowalnych społecznie kosztach. W tym kontekście konieczne jest także zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze (w tym wysokosprawną kogenerację gazową i źródła wykorzystujące biomasę spełniającą wymagania Kryteriów Zrównoważonego Rozwoju), jak i infrastrukturę sieciową (w szczególności budowa/modernizacja sieci, wymiana węzłów, komór, rozwiązania w zakresie digitalizacji, itp.) Wskazane jest również uproszczenie procedur administracyjnych związanych z procesem inwestycyjnym, w szczególności w zakresie budowy i modernizacji sieci ciepłowniczych (w tym w odniesieniu do pozyskiwania zgód na wejście w teren).	
539 4	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176-177	Dot. części: Kierunki działań; 1. Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków; C Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego. <i>Transformacja ciepłownictwa systemowego w kierunku efektywnych i niskoemisyjnych rozwiązań wymaga nie tylko modernizacji źródeł i sieci, ale także zapewnienia stabilnych mechanizmów finansowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Wysokie nakłady inwestycyjne, konieczność dostosowania do nowych regulacji oraz potrzeba zachowania akceptowalnych kosztów dla odbiorców sprawiają, że wsparcie finansowe stanowi warunek skutecznej i sprawiedliwej transformacji sektora. W okresie transformacji niezbędne jest podkreślenie konieczności zapewnienia odpowiedniego finansowania, wspierającego wysiłki przedsiębiorstw ciepłowniczych w dekarbonizację systemów ciepłowniczych, przez które to finansowanie należy rozumieć zarówno pomoc inwestycyjną – np. dedykowane programy NFOŚiGW dla budowy magazynów ciepła, czy wsparcie operacyjne, zwłaszcza dla rozwoju technologii P2H.</i> Propozycja (na czerwono): C. Rozwój nowoczesnego ciepłownictwa systemowego Przedsiębiorstwa ciepłownicze uzyskają wsparcie dla inwestycji w wymianę i modernizację źródeł wytwarzania ciepła oraz rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych w celu osiągnięcia statusu efektywnego systemu ciepłowniczego. Zasadne jest również zapewnienie stabilnych i przewidywalnych mechanizmów finansowania transformacji ciepłownictwa systemowego, obejmujących zarówno źródła wytwórcze (w tym wysokosprawną kogenerację gazową oraz źródła wykorzystujące biomasę), jak i infrastrukturę sieciową, z uwzględnieniem specyfiki lokalnych systemów i potrzeb odbiorców. Opracowany zostanie mechanizm wspierania inwestycji w OZE w systemach ciepłowniczych. Wsparcie (inwestycyjne i operacyjne) będzie ukierunkowane na elektryfikację ciepłownictwa, w tym przede wszystkim popularyzację wykorzystania wielkoskalowych pomp ciepła oraz kotłów elektrodowych zasilanych energią elektryczną ~~z OZE~~ sprzężonych z odpowiednimi dla danego systemu magazynami ciepła, jak również wykorzystanie ciepła odpadowego wraz z transformacją cyfrową sieci ciepłowniczych. Koniecznym będzie także kontynuowanie wsparcia dla jednostek wysokosprawnej kogeneracji (w szczególności w formie premii kogeneracyjnej), których budowa/modernizacja jest niezbędnym elementem transformacji systemów ciepłowniczych. ~~W okresie przejściowym~~ Wykorzystywane mogą być źródła ciepła oparte o gaz ziemny, biomasę, a także rozwiązania hybrydowe.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
539 5	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	177	Dot. części: 2 Poprawa efektywności energetycznej gospodarki; lit. B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła. <i>Propozycja uzupełnienia fragmentu tekstu ma na celu podkreślenie, że dominujące w Polsce wysokotemperaturowe sieci ciepłownicze ograniczają możliwość efektywnego wykorzystania niskotemperaturowych źródeł ciepła. Modernizacja sieci jest zatem warunkiem technicznym i ekonomicznym dla rozwoju OZE w ciepłownictwie. W projekcie strategii, w odniesieniu do ciepłownictwa systemowego, wyraźnie widać ukierunkowanie na rozwój technologii Power to Heat, co jest generalnie zgodne z podejściem branży w zakresie potencjału technologii opartych na wytwarzaniu ciepła o oparciu o energię elektryczną, ale jako jednego z elementów transformacji. Należy jednak zaznaczyć, że obecne otoczenie regulacyjne nie zapewnia możliwości rozwoju, na szeroką skalę, elektryfikacji ciepłownictwa.</i> Propozycja (na czerwono): B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz	Zapis zostanie przyjęty z pewnymi zmianami: 2.B Dekarbonizacja ciepłownictwa poprzez elektryfikację i magazynowanie ciepła Wspierane będzie wdrażanie technologii Power to Heat poprzez dostosowanie otoczenia prawnego oraz mechanizmów wsparcia, tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe zasilane OZE

					mechanizmów wsparcia (zarówno inwestycyjnego, jak i operacyjnego), tak aby sprzyjały inwestycjom w integrację istniejących sieci ciepłowniczych z źródłami takimi jak pompy ciepła i kotły elektrodowe. ~~zasilane OZE~~. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które ~~zapewnią~~ umożliwią bilansowanie ~~KSE~~ krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji istniejących sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, ograniczającymi efektywność zastosowania technologii OZE i Power to Heat. Zasadne jest również wprowadzenie zmian w modelu taryfowania oraz stworzenia odpowiednich kompleksowych ram regulacyjnych i rozwoju technologii Power to Heat w ciepłownictwie systemowym poprzez uznanie ciepła wytwarzanego w pompach ciepła i kotłach elektrodowych jako ciepła z OZE, co pozwoli na spełnienie definicji efektywnego systemu ciepłowniczego.	energii elektryczną z OZE. Niezbędnym uzupełnieniem transformacji ciepłownictwa będą magazyny ciepła, które zapewnią umożliwią bilansowanie KSE krajowego systemu elektroenergetycznego poprzez zagospodarowanie krótkookresowych nadwyżek energii elektrycznej. Jednym z warunków przeprowadzenia transformacji ciepłownictwa w kierunku bezemisyjnych źródeł ciepła będzie stworzenie ram prawnych umożliwiających funkcjonowanie sieci niskotemperaturowych. W tym kontekście konieczne jest również uwzględnienie potrzeby modernizacji istniejących sieci ciepłowniczych, które w wielu przypadkach charakteryzują się wysokimi temperaturami zasilania, ograniczającymi efektywność zastosowania technologii OZE i Power to Heat. Zasadne jest również rozważenie prowadzenia zmian w modelu taryfowania ciepła. Prowadzone są również prace mające na celu wypracowania kryteriów uznania ciepła wytwarzanego w kotłach elektrodowych jako ciepła z OZE, co pozwoli na spełnienie definicji efektywnego systemu ciepłowniczego.
539 6	Inne	Polskie Towarzystwo Energetyki Ciepłej (PTEC)	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	183	<i>Cele do osiągnięcia – proponujemy dodanie wskaźnika „Udział odnawialnych źródeł energii w końcowym zużyciu energii brutto w ciepłownictwie systemowym/indywidualnym” – w celu podkreślenia wagi roli transformacji ciepłownictwa.</i>	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
539 7	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Metropolia Toruńska, skupiającego 36 jednostek samorządu terytorialnego z obszaru czterech powiatów - toruńskiego, aleksandrowskiego, chełmińskiego i golubsko-dobrzyńskiego oraz Gminy Miasta Toruń, z pełną aprobatą przyjmuje decyzję o ustanowieniu układu policentrycznego jako podstawy terytorialnej organizacji rozwoju kraju w projekcie Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku. Uważamy, że jest to właściwy krok w kierunku bardziej sprawiedliwego, zrównoważonego i efektywnego modelu rozwoju, który uwzględni potencjał średnich i dużych miast oraz ich otoczenia. Wyrażamy uznanie za dostrzeżenie i docenienie naszych starań na rzecz wzmocnienia roli Torunia jako rdzenia sieci osadniczej i całej Metropolii Toruńskiej w strukturze rozwoju kraju. Wpisanie Torunia do kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych oraz uwzględnienie policentrycznego podejścia potwierdza, że głos samorządów lokalnych został wysłuchany i uwzględniony w procesie tworzenia Strategii. Wierzymy, że miejsce Torunia wśród kształtujących się metropolii ponadregionalnych przyczyni się do pełnego wykorzystania potencjału Metropolii Toruńskiej w procesie rozwoju kraju, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, policentryczności i solidarności terytorialnej.	Uwaga uwzględniona

539 8	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	6	Popieramy również ustanowienie w Strategii policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych jako jednego z dwóch Obszarów Strategicznej Interwencji. Wskazany w niej Obszar Funkcjonalny Torunia jest tożsamy z obszarem Metropolii Toruńskiej.	Uwaga uwzględniona
539 9	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Metropolia Toruńska, skupiającego 36 jednostek samorządu terytorialnego z obszaru czterech powiatów - toruńskiego, aleksandrowskiego, chełmińskiego i golubsko-dobrzyńskiego oraz Gminy Miasta Toruń, z pełną aprobatą przyjmuje decyzję o ustanowieniu układu policentrycznego jako podstawy terytorialnej organizacji rozwoju kraju w projekcie Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku. Uważamy, że jest to właściwy krok w kierunku bardziej sprawiedliwego, zrównoważonego i efektywnego modelu rozwoju, który uwzględni potencjał średnich i dużych miast oraz ich otoczenia. Wyrażamy uznanie za dostrzeżenie i docenienie naszych starań na rzecz wzmocnienia roli Torunia jako rdzenia sieci osadniczej i całej Metropolii Toruńskiej w strukturze rozwoju kraju. Wpisanie Torunia do kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych oraz uwzględnienie policentrycznego podejścia potwierdza, że głos samorządów lokalnych został wysłuchany i uwzględniony w procesie tworzenia Strategii. Z satysfakcją odnotowujemy fakt, że założenia Strategii Rozwoju Polski pokrywają się w dużym stopniu z przygotowywaną właśnie przez nas Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Metropolii Toruńskiej do 2035 roku. Kładziemy w niej nacisk m. in. na tworzenie warunków do godnego i aktywnego życia dla wszystkich grup społecznych oraz adaptację do zmian demograficznych (zgodność z celem 1. SRP 2035), rozwijanie policentrycznego rynku pracy i wspieranie przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem branż kreatywnych, turystyki, nowoczesnych usług biznesowych, sztucznej inteligencji i cyfrowych technologii przemysłowych, połączone z inwestycjami w infrastrukturę, środowisko oraz rewitalizację przestrzeni publicznych (zgodność z celem 2. SRP 2035) oraz zwiększenie bezpieczeństwa wskutek wykorzystania potencjału Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w zakresie badań nad cyberbezpieczeństwem (zgodność z celem 3. SRP 2035). Popieramy również ustanowienie w Strategii policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych jako jednego z dwóch Obszarów Strategicznej Interwencji. Wskazany w niej Obszar Funkcjonalny Torunia jest tożsamy z obszarem Metropolii Toruńskiej.	Uwaga uwzględniona
540 0	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		Metropolia Toruńska, obejmująca obszar 2.961 km ² i zamieszkała przez ponad 450 tysięcy osób, dysponuje potencjałem wykraczającym poza wymiar regionalny. O jej sile świadczą m. in.: • podstawy gospodarcze Metropolia Toruńska to ponad 50 tysięcy podmiotów. Na tle innych regionów Polski jej obszar ma wciąż duży potencjał w zakresie terenów inwestycyjnych. Aby wykorzystać go w optymalny sposób wszystkie jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład Metropolii wyraziły wolę utworzenia Zintegrowanej Oferty Inwestycyjnej. List intencyjny w tej sprawie został podpisany we wrześniu 2025 roku. Na obszarze metropolitalnym działa wyspecjalizowany przemysł, reprezentowany przez przedsiębiorstwa generujące powiązania międzynarodowe, np. NEUCA SA - lider rynku hurtowej dystrybucji leków w kraju, Krajowa Grupa Spożywcza - producent żywności o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa żywnościowego Polski, GRUPA TZMO - producent artykułów higienicznych, kosmetycznych i medycznych, dostępnych w kilkudziesięciu krajach świata, czy Apator SA - producent urządzeń i systemów pomiarowych. Inne bardziej znane marki to: Thyssenkrupp Materials Poland SA - dystrybutor wyrobów hutniczych, Nova Trading SA - lider w obróbce stali nierdzewnej, ONDE SA - firma z sektora OZE i infrastruktury, CPW Toruń-Pacific - producent płatków śniadaniowych Nestlé i Fabryka Cukiernicza Kopernik - producent pierników, marka z ponad 260-letnią tradycją. Jednym z kluczowych elementów gospodarki Metropolii Toruńskiej jest Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna w gminie Łysomice, która oferuje atrakcyjne warunki dla przedsiębiorców, w szczególności dostęp do infrastruktury i preferencje podatkowe. Metropolia Toruńska to też silnie rozwinięte rolnictwo, z urodzajnymi glebami, zróżnicowaną strukturą gospodarstw i dobrą dostępnością infrastruktury transportowej.	Uwaga uwzględniona
540 1	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• strategiczne położenie Metropolia Toruńska położona jest w centrum kraju, przy autostradzie A1, na przecięciu głównych osi komunikacyjnych, w stosunkowo niewielkiej odległości od dużych ośrodków - Warszawy, Trójmiasta, Łodzi, Poznania czy Bydgoszczy. To położenie sprzyja rozwojowi logistyki, transportu publicznego, turystyki i inwestycji.	Uwaga uwzględniona
540 2	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• transport publiczny Metropolia konsekwentnie realizuje Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej (SUMP) dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia. Jego celem jest poprawa dostępności transportu, zmniejszenie wykluczenia komunikacyjnego i zwiększenie atrakcyjności transportu publicznego jako alternatywy dla samochodu. Jako pierwsze	Uwaga uwzględniona

					wdrożono połączenia toruńskiej komunikacji miejskiej z najbliższymi gminami: Lubicz, Obrowo, Zławieś Wielka, Wielka Nieszawka i Łysomice. Aktualnie opracowywany jest dokument „Docelowy układ sieci publicznego transportu zbiorowego Metropolii Toruńskiej”. Wdrożenie jego rozwiązań zaplanowano na początek 2027 roku. Rozważane jest także zinstytucjonalizowanie współpracy międzygminnej poprzez utworzenie podmiotu odpowiadającego za zintegrowany transport metropolitalny.	
540 3	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• potencjał akademicki Jednym z kluczowych filarów rozwoju Metropolii Toruńskiej jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, który odgrywa centralną rolę w kształtowaniu kapitału ludzkiego, innowacyjności oraz międzynarodowej współpracy naukowej. Status uczelni badawczej, przyznany UMK w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”, potwierdza jego znaczenie w krajowym i europejskim systemie szkolnictwa wyższego. W kontekście SRP 2035, UMK może odegrać kluczową rolę w realizacji celów związanych z: - transformacją cyfrową i innowacyjnością - poprzez rozwój badań nad sztuczną inteligencją, technologiami kwantowymi, biotechnologią i nowymi materiałami, - transformacją klimatyczną - dzięki interdyscyplinarnym badaniom nad zrównoważonym rozwojem, energetyką odnawialną i ochroną środowiska, - wzmacnianiem odporności państwa - poprzez badania nad cyberbezpieczeństwem, zdrowiem publicznym i zarządzaniem kryzysowym, - kształtowaniem nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego - poprzez edukację, kulturę, sztukę i dialog społeczny.	Uwaga uwzględniona
540 4	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• potencjał uzdrowiskowy Uzdrowiskowym filarem Metropolii Toruńskiej jest Ciechocinek. To jeden z najbardziej rozpoznawalnych polskich kurortów uzdrowiskowych, o ponadstuletniej tradycji leczenia i rekreacji. Jego znaczenie wykracza poza wymiar lokalny, stanowiąc istotny komponent krajowego systemu ochrony zdrowia, turystyki zdrowotnej oraz gospodarki czasu wolnego. W kontekście SRP 2035, Ciechocinek może odegrać kluczową rolę w realizacji celów związanych z: - profilaktyką zdrowotną i starzejącym się społeczeństwem - jako miejsce leczenia, rehabilitacji i wypoczynku dla seniorów, - rozwojem turystyki zdrowotnej i medycznej - przyciągającej zarówno krajowych, jak i zagranicznych kuracjuszy, - dywersyfikacją gospodarki lokalnej - poprzez rozwój usług okołouzdrawiskowych, gastronomii, kultury i rekreacji, - transformacją klimatyczną - dzięki ekologicznemu charakterowi miasta i jego prozdrowotnemu mikroklimatowi. Stowarzyszenie Metropolia Toruńska podkreśla, że wykorzystanie potencjału Ciechocinka może przynieść wymierne korzyści nie tylko dla regionu, ale również dla całej Polski, w szczególności w kontekście rosnącego zapotrzebowania na usługi zdrowotne, rehabilitacyjne i wellness.	Uwaga uwzględniona
540 5	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• dziedzictwo kulturowe Metropolia Toruńska dysponuje bogatym i zróżnicowanym dziedzictwem kulturowym - od średniowiecznych zabytków po współczesną architekturę. Centralnym ośrodkiem jest Toruń, skupiający zdecydowaną większość uczestników imprez masowych i największą liczbę muzeów w regionie. Jego zespół staromiejski wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Miasto wyróżnia się licznymi obiektami sakralnymi, zabytkowymi kamienicami, fragmentami murów obronnych, XIX-wiecznymi fortyfikacjami oraz nowoczesnymi obiektami, jak Centrum Kulturalno-Kongresowe Jordanki lub Centrum Sztuki Współczesnej. Poza Toruniem istotnymi ośrodkami kultury są Ciechocinek, Chełmno, Golub-Dobrzyń i Aleksandrów Kujawski. Ciechocinek wyróżnia się zespołem uzdrowiskowym i tężniami zgłoszonymi do wpisu na Listę UNESCO, Chełmno - średniowiecznym układem urbanistycznym, Golub-Dobrzyń - zamkiem krzyżackim, a Aleksandrów Kujawski - neorenesansowym dworcem.	Uwaga uwzględniona
540 6	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		• potencjał turystyczny Z bogatym dziedzictwem kulturowym idzie w parze potencjał turystyczny. Sam Toruń odwiedza ok. 2,5 miliona turystów rocznie. Oprócz bogactwa zabytków ściągają ich do Metropolii możliwość wypoczynku (głównie – Ciechocinek), a także liczne imprezy, jak np. Energa Camerimage Festival, Bella Skyway Festival, żużlowe turnieje Grand Prix o mistrzostwo świata, halowe lekkoatletyczne mistrzostwa świata i Europy seniorów i mastersów w Toruniu, turniej rycerski w Golubiu-Dobrzyniu, Walentynki Chełmińskie w Chełmnie - mieście zakochanych czy Festiwal Operowo-Operetkowy im. Kazimierza Kowalskiego oraz Wielka Gala Tenorów w Ciechocinku. Nie sposób nie wspomnieć również o Festiwalu Wisły, na którego trasie znajdują się przystanki w Ciechocinku, Nieszawie, Toruniu i Chełmnie. W gminach wiejskich również odbywają się wydarzenia o zasięgu	Uwaga uwzględniona

					ponadlokalnym, w tym najbardziej znane w Ośrodku Chopinowskim w Szafarni (gm. Radomin). Aby skoordynować działania turystyczne na terenie całej Metropolii Toruńskiej oraz budować jej wizerunek jako atrakcyjnego regionu turystycznego i maksymalnie wykorzystać ten potencjał w lipcu 2025 roku zostało powołane Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna Metropolii Toruńskiej.	
5407	Inne	Stowarzyszenie Metropolia Toruńska	UWAGA OGÓLNA		Wierzmy, że miejsce Torunia wśród kształtujących się metropolii ponadregionalnych przyczyni się do pełnego wykorzystania wskazanego przez nas powyżej potencjału Metropolii Toruńskiej w procesie rozwoju kraju, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, policentryczności i solidarności terytorialnej. Jako Stowarzyszenie Metropolia Toruńska deklarujemy pełną gotowość do aktywnego uczestnictwa w wypracowaniu rozwiązań służących rozwojowi Polski w perspektywie 2035 roku, szczególnie w zakresie przygotowywanych instrumentów wdrożeniowych - ustawy o zrównoważonym rozwoju miast oraz krajowej strategii rozwoju regionalnego. Jesteśmy przekonani, że doświadczenie naszych członków, wiedza ekspercka, a także lokalne inicjatywy mogą wnieść istotny wkład w tworzenie skutecznych i trwałych rozwiązań legislacyjnych. Podkreślamy również gotowość do dalszej współpracy z Metropolią Bydgoską, w duchu komplementarności i wspólnego działania na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego.	Uwaga uwzględniona
5408	Samorząd	Powiat Golubsko-Dobrzyński	UWAGA OGÓLNA		Powiat Golubsko-Dobrzyński, jako członek Metropolii Toruńskiej, z uznaniem przyjmuje inicjatywę Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie opracowania Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Dokument ten stanowi istotny element koordynacji polityki rozwoju społeczno-gospodarczego państwa, wyznaczając ramy dla działań na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Powiat dostrzega znaczenie strategii dla wzmacniania spójności terytorialnej, poprawy konkurencyjności regionów oraz podnoszenia jakości życia mieszkańców. Powiat Golubsko-Dobrzyński pozytywnie ocenia kierunki rozwojowe zawarte w strategii, w szczególności: wspieranie zrównoważonego rozwoju regionalnego, rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, modernizację infrastruktury technicznej i transportowej oraz cyfryzację administracji i gospodarki. Jednocześnie powiat wskazuje na potrzebę silniejszego uwzględnienia roli obszarów powiatowych w realizacji założeń strategii. Członkostwo Powiatu Golubsko-Dobrzyńskiego w Metropolii Toruńskiej jest przykładem skutecznej współpracy samorządów w zakresie planowania przestrzennego, infrastrukturalnego i gospodarczego. Powiat postuluje, aby w Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju znalazło się szersze odniesienie do polityki metropolitalnej i subregionalnej, umożliwiające wspieranie projektów międzygminnych, rozwój wspólnych systemów transportu publicznego oraz tworzenie zintegrowanych planów rozwoju funkcjonalnego.	Uwaga uwzględniona
5409	Samorząd	Powiat Golubsko-Dobrzyński	UWAGA OGÓLNA		Powiat Golubsko-Dobrzyński identyfikuje następujące priorytety: 1) poprawa dostępności komunikacyjnej; 2) wspieranie edukacji zawodowej; 3) rozwój infrastruktury cyfrowej; 4) wzmocnienie potencjału turystycznego; 5) zrównoważona transformacja energetyczna. Powiat rekomenduje: 1) partnerski dialog z administracją rządową; 2) uwzględnienie roli powiatów w systemie finansowania rozwoju; 3) zapewnienie stabilnych źródeł finansowania inwestycji; 4) rozwój narzędzi monitorowania efektów strategii na poziomie lokalnym. Powiat Golubsko-Dobrzyński wyraża gotowość do współpracy przy realizacji Strategii, zarówno w ramach Metropolii Toruńskiej, jak i w partnerstwie z administracją rządową. Skuteczna realizacja strategii wymaga podejścia opartego na zasadach subsydiarności, partnerstwa i równowagi regionalnej.	Uwaga uwzględniona
5410	Samorząd	Gmina Kunów	SYNTEZA	8	Uwaga do fragmentu dotyczącego strategii mającej na celu odwrócenie trendu spadku dzietności. Wnoszę uwagę dotyczącą części dokumentu odnoszącej się do działań strategicznych zmierzających do odwrócenia negatywnego trendu spadku dzietności. Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich (wpisuje się również to w główne założenie policentryzacji struktury osadniczej), w szczególności poprzez: -zwiększanie liczby miejsc pracy na tych terenach, -rozwój infrastruktury technicznej i społecznej,	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii

					-zapewnienie dostępności opieki medycznej oraz opieki nad dziećmi. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie więzi rodzinnych i społecznych w środowisku lokalnym stanowi istotny czynnik sprzyjający zwiększeniu dietności oraz budowie trwałego kapitału społecznego. Jednocześnie takie podejście w przyszłości ułatwi udzielanie wsparcia starszym członkom rodziny, co – wobec prognozowanego w Strategii wzrostu liczby osób starszych – pozwoli ograniczyć potrzebę korzystania z opieki instytucjonalnej na rzecz wzmocnienia roli rodziny w systemie wsparcia społecznego.	
541 1	Samorząd	Gmina Kunów	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego fundamentu bezpieczeństwa. W części, w której wskazano, że fundamentem bezpieczeństwa mają być silne instytucje publiczne, zasadne jest doprecyzowanie, iż ich siła powinna wynikać nie tylko z zakresu kompetencji, lecz również z modelu współpracy opartego na zasadzie pomocniczości. Wskazane byłoby wprowadzenie ustawowego modelu wzajemnej współpracy między instytucjami publicznymi, w ramach którego instytucje przyznające dofinansowanie aktywnie wspierają beneficjentów, w tym: - ostrzegają ich przed ryzykiem popełnienia błędów, - w przypadku ich wystąpienia – podejmują działania nastawione na naprawę i korektę, a nie na automatyczne stosowanie sankcji czy zwrotu środków. Takie podejście sprzyja budowie państwa partnerskiego i uczciwego zaufania między instytucjami, a obywatelami, co realnie wzmacnia fundament bezpieczeństwa publicznego.	Uwaga zostanie rozważona.
541 2	Samorząd	Gmina Kunów	SYNTEZA	11	Uwaga do fragmentu dotyczącego wzmocnienia bezpieczeństwa w zakresie budowania infrastruktury ochronnej. Zasadne jest rozważenie wyłączenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z procedur dotyczących realizacji inwestycji związanych z infrastrukturą ochronną. Procedura zmiany miejscowych planów jest długotrwała i skomplikowana, co może opóźniać lub uniemożliwiać szybkie zagospodarowanie terenów niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Umożliwienie realizacji takich inwestycji bez konieczności uprzedniej zmiany planu miejscowego pozwoliłoby na sprawniejsze i bardziej elastyczne reagowanie w sytuacjach wymagających pilnego działania.	Powtórzenie z uwagą nr 2252.
541 3	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	68	Zasadne jest rozszerzenie tego fragmentu o odniesienie do potrzeby wspierania rozwoju małych miast oraz obszarów wiejskich, co wpisuje się również w główne założenie policentrycznej struktury osadniczej. Takie ukierunkowanie polityki rozwojowej pozwoli młodym ludziom pozostawać w rodzinnych miejscowościach, korzystać ze wsparcia rodziny w opiece nad małoletnimi dziećmi oraz szybciej powracać do aktywności zawodowej, zamiast migrować do dużych aglomeracji miejskich. Wzmocnienie roli rodziny przyczynia się do poprawy sytuacji młodych rodziców, którzy – mogąc liczyć na pomoc bliskich – są bardziej skłonni do powiększania rodziny. Poczucie wsparcia ogranicza stres i obciążenia psychiczne związane z wychowaniem dzieci, podczas gdy w dużych ośrodkach miejskich rodzice często pozostają zdani wyłącznie na siebie, co zniechęca do podjęcia decyzji o kolejnym dziecku, zwłaszcza gdy wiąże się to z koniecznością pozostawiania go w żłobku przez wiele godzin dziennie.	Powtórzenie części uwagi nr 2250.
541 4	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu	70-71	Zasadne jest rozszerzenie treści priorytetu o aspekt tworzenia warunków sprzyjających rodzicielstwu poprzez wprowadzenie zmian w systemie podatku dochodowego od osób fizycznych. Proponuje się rozważenie modelu opodatkowania, w którym dochód rodziny byłby dzielony na wszystkich jej członków przy ustalaniu progu podatkowego (12% i 32%). Obecne rozwiązania podatkowe nie uwzględniają w wystarczającym stopniu rzeczywistych kosztów utrzymania dzieci i mogą zniechęcać rodziców do podejmowania decyzji o posiadaniu kolejnych dzieci, gdyż wyższy dochód nie przekłada się proporcjonalnie na poprawę sytuacji ekonomicznej rodziny. Zmiana modelu podatkowego w kierunku bardziej prorodzinnym mogłaby stanowić istotny instrument zachęcający do zwiększenia dietności oraz wspierający stabilność finansową rodzin wychowujących dzieci.	uwaga powtórzona - z uwagą nr 2254
541 5	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	84	Uwaga do fragmentu dotyczącego tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich. Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich o działania obejmujące wsparcie rozwoju przetwórstwa produktów rolnych, a nie jedynie sektora usług. Rozwój lokalnego przetwórstwa pozwoli zwiększyć wartość dodaną produkcji rolnej, umożliwi rolnikom uzyskiwanie wyższych dochodów oraz ograniczy zjawisko odchodzenia od zawodu rolnika. Wskazane jest również rozważenie możliwości dofinansowania tworzenia centrów przetwórczych przez jednostki samorządu terytorialnego, które mogłyby skupiać lokalnych producentów, wspierać ich w procesie przetwarzania	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 2255

					produktów oraz pomagać w poszukiwaniu rynków zbytu – zwłaszcza w województwach, takich jak świętokrzyskie, gdzie rolnictwo stanowi istotną gałąź gospodarki. Takie rozwiązanie przyczyni się do wzrostu zatrudnienia, rozwoju lokalnej gospodarki oraz wzmocnienia odporności ekonomicznej obszarów wiejskich.	
541 6	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	85	Uwaga do fragmentu dotyczącego rynku pracy włączającego różne grupy społeczne. W Strategii wskazano, że wprowadzenie ustawy z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia ma przynieść korzyści w zakresie dostosowania struktur urzędów pracy do bardziej celowego udzielania pomocy oraz zwiększenia efektywności wsparcia osób bezrobotnych. W praktyce jednak nowe przepisy generują szereg negatywnych skutków dla rynku pracy, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich: - znaczny wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych – na skutek rozszerzenia definicji osoby bezrobotnej o rolników, ich współmałżonków i domowników. Brak jest mechanizmów weryfikacji faktycznych dochodów z gospodarstw rolnych, a rejestracja opiera się wyłącznie na oświadczeniach. - W konsekwencji dane o bezrobociu stają się niemiernodajne, a realne wsparcie trafia często do osób niebędących faktycznie bez pracy, - ograniczenie dostępu do form wsparcia dla osób w wieku 30–50 lat – na podstawie art. 69 ustawy, który wprowadza zasadę pierwszeństwa dla innych grup. W efekcie osoby w najbardziej produktywnym wieku mają utrudniony dostęp do szkoleń, staży i innych form pomocy, - skrócenie maksymalnego okresu odbywania staży do 24 miesięcy w ciągu 10 lat znacząco ogranicza możliwości aktywizacyjne w regionach o trudnej sytuacji gospodarczej, gdzie staże stanowiły często jedyną realną formę aktywności zawodowej i źródło utrzymania, - brak sankcji za odmowę przyjęcia pomocy – obecnie odmowa udziału w oferowanych formach wsparcia nie skutkuje utratą statusu osoby bezrobotnej, co obniża skuteczność działań aktywizacyjnych i motywacyjnych służb zatrudnienia, - zmiana zasad organizacji robót publicznych – skrócenie ich maksymalnego okresu z 12 do 6 miesięcy osłabia znaczenie tej formy wsparcia w środowiskach o ograniczonej liczbie ofert pracy, - skrócenie okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych do 180 dni (z wyjątkiem wybranych grup) powoduje pogorszenie sytuacji osób zamieszkujących regiony o trwałym, strukturalnym bezrobociu, takich jak część powiatów województwa świętokrzyskiego, gdzie dotychczas zasiłek przysługiwał przez 365 dni. W rezultacie wprowadzone zmiany nie przyczyniły się do poprawy sytuacji na rynku pracy, lecz przeciwnie – zwiększyły liczbę zarejestrowanych bezrobotnych (w tym fikcyjnych), ograniczyły dostępność realnych form wsparcia oraz osłabiły skuteczność działań urzędów pracy w mniejszych ośrodkach. Wnosimy o uwzględnienie w Strategii postulatu zwiększenia wsparcia dla służb zatrudnienia w małych miastach i na obszarach wiejskich, w szczególności poprzez: - umożliwienie kierowania pomocy w sposób bardziej elastyczny do osób młodych i długotrwale bezrobotnych, - przywrócenie dłuższego okresu pobierania zasiłku w regionach o wysokim bezrobociu, - rozszerzenie możliwości odbywania staży i robót publicznych, - wprowadzenie rzeczywistej weryfikacji dochodów rolników rejestrujących się jako bezrobotni. Obecne rozwiązania nie odpowiadają na potrzeby mniejszych regionów, a wręcz pogłębiają istniejące różnice pomiędzy dużymi miastami a obszarami małych miast i terenów wiejskich, a strategia zakłada eliminowanie takich rozróżnień.	uwaga powtórzona - z uwagami nr 2256-2258
541 7	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Uwagi do punktu E – Wzmacnianie skuteczności prozdrowotnej Zasadne jest uzupełnienie zapisów dotyczących wzmacniania skuteczności prozdrowotnej o rolę szpitali powiatowych, które – ze względu na posiadane zaplecze kadrowe, organizacyjne i techniczne – powinny pełnić funkcję koordynatorów badań przesiewowych. W tym celu wskazane jest przeznaczenie dedykowanych środków finansowych na wyposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt diagnostyczny oraz aparaturę medyczną umożliwiającą realizację tego zadania. Ponadto, w zakresie działań prozdrowotnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, zasadne jest przewidzenie możliwości uzyskania dofinansowania na wyposażenie istniejących sal gimnastycznych oraz budowę nowych obiektów, które mogłyby być wykorzystywane do prowadzenia zajęć z zakresu aktywności fizycznej – takich jak taniec, fitness czy gimnastyka. Należy również przewidzieć środki na rozwój i szkolenie kadry instruktorskiej oraz trenerów mogących prowadzić tego typu zajęcia w sposób profesjonalny i dostosowany do potrzeb różnych grup wiekowych.	Zapis zbył szczegółowy. Badania diagnostyczne mogą być, zgodnie z zasadą odciążania podmiotów lecznictwa szpitalnego, w dużej mierze wykonywane na poziomie AOS.

541 8	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94	Uwagi do Punktu B. Promowanie aktywności seniorów W celu zapewnienia aktywności fizycznej osób starszych oraz integracji międzypokoleniowej wskazane jest rozważenie utworzenia centrów aktywności dla seniorów w oparciu o istniejącą infrastrukturę szkolną. Dobrze wyposażone sale gimnastyczne w szkołach mogą być wykorzystywane poza godzinami zajęć dydaktycznych do prowadzenia zajęć ruchowych, rekreacyjnych i integracyjnych dla osób starszych, co pozwoli uniknąć konieczności tworzenia nowej infrastruktury. Dla skutecznej realizacji tego działania niezbędne byłoby wsparcie finansowe dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie pokrycia kosztów zatrudnienia instruktorów i animatorów prowadzących zajęcia, a także zapewnienia odpowiedniego zaplecza organizacyjnego. Rozwiązanie to przyczyni się do poprawy kondycji fizycznej seniorów, przeciwdziałania izolacji społecznej oraz wzmacniania więzi międzypokoleniowych w społecznościach lokalnych.	Obecnie realizowane są programy zarówno na poziomie centralnym jak i lokalnym umożliwiające dofinansowanie projektów wspierających aktywność fizyczną osób starszych. Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację, z uwzględnieniem działań wewnątrzpokoleniowych oraz międzypokoleniowych.
541 9	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	Słusznie zauważono potrzebę organizacji opieki długoterminowej w szpitalach powiatowych. Należy jednak doprecyzować, że opieka długoterminowa powinna być zorganizowana w każdym szpitalu powiatowym.	Strategia zakłada kontynuację przekształceń łóżek w miejsca opieki długoterminowej. Struktura łóżek jest uzależniona od warunków lokalnych.
542 0	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu dotyczącego konsolidacji, poprawy efektywności i funkcjonowania podmiotów leczniczych. Należy podkreślić, że proces konsolidacji oraz tworzenia sieci szpitali nie może prowadzić do ograniczenia dostępności usług zdrowotnych w mniejszych miejscowościach, ani do ich faktycznego wyprowadzenia z obszarów peryferyjnych. Konsolidacja systemu opieki zdrowotnej powinna być prowadzona w sposób zapewniający utrzymanie lokalnego dostępu do świadczeń, w tym w szczególności do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W przeciwnym razie może dojść do pogłębienia dysproporcji w dostępie do usług medycznych pomiędzy mieszkańcami dużych miast, a mieszkańcami obszarów wiejskich i małych gmin, co pozostawałoby w sprzeczności z zasadą równości w dostępie do świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.	Dodano ogólny zapis zgodny z charakterem dokumentu strategicznego w działaniu 6A.: "Celem planowanych zmian jest efektywniejsze wykorzystanie zasobów: racjonalizacja kosztów funkcjonowania bez utraty jakości leczenia i dostępności do świadczeń."
542 1	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	96	Uwagi do punktu E – Wprowadzenie systemu oceny jakości udzielanych świadczeń. Wskazać należy, że opisany w projekcie system oceny jakości, który ma obejmować zarówno elementy dotyczące klinicznego zarządzania, jak i tzw. konsumenckiego charakteru świadczeń opieki zdrowotnej, a następnie wpływać na wartość kontraktu oraz wysokość wynagrodzenia za świadczone usługi, budzi istotne zastrzeżenia. Tak ukształtowany mechanizm może prowadzić do sytuacji, w której niemiarodajne lub trudne do obiektywnego zweryfikowania kryteria będą miały decydujący wpływ na ocenę podmiotów leczniczych, co w konsekwencji może skutkować dalszą degradacją szpitali powiatowych i obniżeniem należnego im finansowania.	Powtórzenie z uwagą nr 2263.
542 2	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	Uwaga do fragmentu dotyczącego zmniejszenia nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości. Zasadne jest podkreślenie, że w Strategii prawidłowo zdiagnozowano problem nierównego dostępu do edukacji między większymi aglomeracjami, a małymi miastami. W celu rzeczywistego ograniczenia tych nierówności należy zwiększyć finansowanie oświaty w małych miastach, co pozwoli na: rozbudowę bazy dydaktycznej, organizację większej liczby zajęć dodatkowych dla uczniów, których rodzice nie mogą finansować takich zajęć prywatnie, odpowiednie wyposażenie sal dydaktycznych. Działania te przyczynią się do zwiększenia efektywności nauczania i wyrównania szans edukacyjnych młodych ludzi, niezależnie od miejsca zamieszkania.	Powtórzenie uwagi nr 2264.
542 5	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	213	Uwaga do fragmentu dotyczącego zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej na czas konfliktu. Zasadne jest uzupełnienie zapisów Strategii o kwestie dotyczące wzmocnienia roli samorządów w budowaniu systemu obrony cywilnej. Należy uprościć obowiązujące regulacje prawne, w szczególności w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez wprowadzenie jasnych wytycznych dotyczących przygotowania i realizacji działań związanych z obroną cywilną. Zasadne jest uwzględnienie w Strategii potrzeby zwiększenia finansowania szpitali powiatowych, które powinny pełnić rolę kluczowych podmiotów obrony cywilnej. Samorządy powiatowe powinny otrzymać dedykowane środki finansowe na wyposażenie szpitali powiatowych w niezbędny sprzęt ratowniczy, w szczególności poprzez zakup ambulansów oraz karettek wyposażonych do działań w warunkach zagrożenia militarnego. Doświadczenia z początku konfliktu zbrojnego na Ukrainie wskazują na niedostateczne przygotowanie placówek ochrony zdrowia w zakresie	Rola jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań z obszaru ochrony ludności i obrony cywilnej (OLiOC) została jednoznacznie określona w ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r. o OLiOC. To na poziomie samorządowym podejmowane są decyzje dotyczące doboru inwestycji oraz kształtu lokalnego systemu OLiOC.

					sprzętu ratunkowego i mobilnego, dlatego zwiększenie zdolności operacyjnych szpitali powiatowych stanowi istotny element wzmocnienia krajowego systemu bezpieczeństwa.	W zakresie finansowania szpitali realizujących zadania z obszaru OLiOC należy wskazać, że możliwość takiego wsparcia istnieje na poziomie wojewodów. Inwestycje te są traktowane analogicznie do innych zadań ujętych w Programie OLiOC i podlegają opiniowaniu przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwo Obrony Narodowej.
542 6	Samorząd	Gmina Kunów	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	221	Uwaga do fragmentu dotyczącego rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego. Zasadne jest rozważenie utworzenia na obszarach powiatów o charakterze rolniczym centrów koordynujących rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Centra te mogłyby pełnić funkcję jednostek wspierających rolników w procesie konsolidacji, tworzenia grup producenckich oraz budowy lokalnej bazy przetwórczej, umożliwiającej rozpoczęcie działalności w zakresie przetwarzania produktów rolnych. Takie rozwiązanie pozwoliłoby rolnikom unikać sytuacji ekonomicznie niekorzystnych, w których zmuszeni są sprzedawać swoje plony – jak np. paprykę – po zaniżonych cenach (np. 40 gr/kg), dając im możliwość samodzielnego przetworzenia produktów w ramach wsparcia organizacyjnego i technicznego oferowanego przez centrum. Działanie to przyczyni się do zwiększenia dochodów rolników, wzmocnienia lokalnej gospodarki oraz zwiększenia odporności sektora rolno-spożywczego na wahania rynkowe.	Uwaga powtórzona -z uwagą nr 2269
542 7	Samorząd	Gmina Kunów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254-255	Uwaga do fragmentu dotyczącego systemu powiązań transportowych. Z przedstawionych w Strategii wskazań dotyczących systemu powiązań transportowych szkieletowych wynika, że województwo świętokrzyskie zostało w znacznym stopniu wykluczone z planowanego systemu transportu kolejowego. Przewidziano jedynie nieliczne połączenia przebiegające przez obszar województwa, co w praktyce może prowadzić do jego marginalizacji komunikacyjnej i gospodarczej. W związku z tym zasadne jest uwzględnienie w Strategii nowych połączeń kolejowych przebiegających przez województwo świętokrzyskie, tak aby zapewnić regionowi równorzędną rolę w krajowej sieci transportowej i zrównoważony rozwój terytorialny.	Uwaga nieprecyzyjna.
542 8	Samorząd	Gmina Kunów	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	259-260	Uwaga do fragmentu dotyczącego obszarów objętych wsparciem w ramach inwestycji strategicznych. Należy zwrócić uwagę, że województwo świętokrzyskie zostało w dużej mierze pominięte w planowanych działaniach inwestycyjnych w ramach programu „Tarcza Wschód”, mimo iż obejmuje ono obszary o istotnym znaczeniu strategicznym. Ponadto jedynie niewielka część terenów województwa została zakwalifikowana do wsparcia w ramach działań dotyczących rozwoju obszarów rolniczych i przestrzeni produkcyjnych, podczas gdy znaczna część regionu ma charakter rolniczy i wymaga odpowiedniego wsparcia inwestycyjnego. W związku z powyższym zasadne jest rozszerzenie zakresu terytorialnego wsparcia w ramach obu programów o województwo świętokrzyskie, co pozwoli zapewnić równomierny rozwój społeczno-gospodarczy i pełniejsze wykorzystanie potencjału regionu.	Powtórzenie z uwagą nr 2271.
542 9	Samorząd	Gmina Kunów	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	2	Uwaga do fragmentu dotyczącego osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego. Zasadne jest uwzględnienie województwa świętokrzyskiego w ramach osi otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, wchodzącej w skład obszaru funkcjonalnego CPK, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury kolejowej dużych prędkości prowadzącej do CPK. Włączenie województwa świętokrzyskiego w system połączeń szybkich kolei w ramach obszaru funkcjonalnego CPK zapewni lepszą dostępność komunikacyjną regionu, zwiększy jego atrakcyjność inwestycyjną oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego kraju. W szczególności zasadne jest objęcie zakresem osi otoczenia CPK powiatów: kieleckiego, ostrowieckiego, starachowickiego i skarżyskiego, które posiadają korzystne położenie komunikacyjne oraz potencjał rozwojowy umożliwiający efektywne włączenie w sieć transportową dużych prędkości. Powiaty te stanowią istotne ogniwo w układzie gospodarczym i przestrzennym województwa świętokrzyskiego, a ich pominięcie mogłoby prowadzić do utrwalenia istniejących dysproporcji rozwojowych. Mając powyższe na uwadze, wnosi się o wpisanie województwa świętokrzyskiego, w szczególności wskazanych powiatów, na stronę 2 dokumentu – w części dotyczącej obszarów objętych osią otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego (obszar funkcjonalny CPK).	Założenia OSI CPK skupiają się na bezpośrednim oddziaływaniu inwestycji lotniskowej, co ma odzwierciedlenie w jego delimitacji. Dodatkowo, aktualne harmonogramy realizacji linii kolejowych innych niż 85 (Warszawa - Poznań) i 86 (Sieradz - Wrocław) wykraczają poza horyzont niniejszej strategii.
543 0	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów	UWAGA OGÓLNA		Uwagi ogólne, odnoszące się do nieuwzględnienia w dokumencie problematyki likwidacji i restrukturyzacji branży automotive/okołoautomotive w kraju, w szczególności na Śląsku, gdzie branża ta ma istotne znaczenie. Jako	Strategia jest strategią horyzontalną obejmującą różne działania związane

		Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej			kluczowe uwagi wskazują: a) brak diagnozy i kierunków działań wobec kryzysu branży automotive/ okołaautomotive. Projekt Strategii nie wskazuje rozwiązań dotyczących skutków społeczno-gospodarczych związanych z wygaszaniem sektora motoryzacyjnego w Polsce. W przypadku Bielska-Białej i subregionu południowego Śląska zjawisko to dotyczy nie tylko dużych zakładów produkcyjnych, lecz także rozbudowanej sieci przedsiębiorstw okołomotoryzacyjnych – producentów części, komponentów, podzespołów, a także firm transportowych, logistycznych i usługowych. Pominięcie tego aspektu ogranicza realność i skuteczność dokumentu. b) ryzyko negatywnych konsekwencji społecznych. Upadek lub znaczne ograniczenie działalności sektora motoryzacyjnego oraz przedsiębiorstw z nim powiązanych może prowadzić do: • wzrostu bezrobocia strukturalnego, szczególnie wśród osób o wyspecjalizowanych kompetencjach, • odpływu młodych i wykwalifikowanych pracowników z regionu, pogłębi jeszcze zauważalny w tym regionie problem depopulacji, • zerwania powiązań kooperacyjnych w całym łańcuchu dostaw, • osłabienia lokalnej przedsiębiorczości i stabilności finansowej samorządów. c) brak zaplanowanych działań osłonowych i rozwojowych branży automotive/ okołaautomotive. Strategia powinna uwzględniać mechanizmy (podobne jak zastosowano w przypadku branży wydobywczej – górnictwa) wspierające proces sprawiedliwej transformacji w regionach dotkniętych restrukturyzacją przemysłu, w tym: • programy przekwalifikowania pracowników branży automotive /okołaautomotive, • wspieranie powstawania nowych sektorów gospodarki (m.in. elektromobilność, technologie wodorowe, zielona energia, automatyzacja i robotyka), • rozwój ekosystemu innowacji poprzez centra badawczo-rozwojowe, • wsparcie dla MŚP w procesie dywersyfikacji produkcji i eksportu, • mechanizmy ochronne dla lokalnych przedsiębiorstw, które w największym stopniu odczują skutki transformacji. Wnosimy o uzupełnienie projektu Strategii Rozwoju Kraju 2035 o diagnozę sytuacji branży motoryzacyjnej w Polsce wraz z uwzględnieniem powiązań z szeroką siecią firm okołomotoryzacyjnych. Konieczne jest także wskazanie działań umożliwiających sprawiedliwą transformację społeczno-gospodarczą w Bielsku-Białej i na Śląsku. Brak tych zapisów w dokumencie strategicznym stanowi istotną lukę, która może skutkować marginalizacją regionów o dotychczas silnym potencjale przemysłowym i eksportowym. Ponadto Miasto Bielsko-Biała zgłosiło w czerwcu br. podobne uwagi dotyczące nieuwzględnienia problematyki likwidacji i restrukturyzacji branży automotive/okołaautomotive w województwie śląskim w poddanym konsultacjom społecznym projekcie dokumentu szczebla regionalnego pn.: projektu Strategii Funduszu Transformacji Województwa Śląskiego S.A. Jest to regionalny dokument kierunkowy, który wyznacza cele, priorytety i kierunki działania, a jego głównym zadaniem jest ukierunkowanie wsparcia tak, by skutecznie odpowiadać na wyzwania wynikające z transformacji regionu.	z rozwojem kraju. W przypadku działań dotyczących przemysłu przyjęta została zasada, że dokument ma przede wszystkim dążyć do ogólnej poprawy warunków, co pozwoli na poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw. Zgłoszone w uwadze kwestie dotyczą kwestii polityki sektorowej, która może zostać podjęta w ramach innych bardziej szczegółowych polityk bądź strategii.
543 1	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	231	W kontekście kierunków działań wzmacniających administrację niezrozumiałe jest zupełne pominięcie kadr administracji samorządowej. Dokument odnosi się wyłącznie do wzmacniania służby cywilnej oraz III sektora. Proponujemy zatem uwzględnienie w odrębnym kierunku działań wzmocnienie administracji samorządowej w zakresie podobnym jak ma to miejsce w przypadku służby cywilnej.	Zostaną dodane zapisy dotyczące administracji samorządowej.
543 2	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254	Błędny zapis: połączenia drogowe w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe): (...) Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – Bielsko-Biała – gr. państwa z Czechami (Zwardoń), (Cieszyn)/ gr. państwa ze Słowacją (Zwardoń). Zwardoń to granica polsko-słowacka. Proponuje się uzupełnienie o kierunki S1 i S52, tj. Zwardoń i Cieszyn.	Uwaga uwzględniona częściowo Zmiana na ""połączenia drogowe w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe): (...) Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia

		Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej				– Bielsko-Biała – gr. państwa ze Słowacją (Zwardoń).
543 3	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć olejowa: proponuje się uzupełnienie połączenia Warszawa – Skierniewice – Łódź/Piotrków Trybunalski – Radomsko – Częstochowa – Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia – Bielsko-Biała – Cieszyn (gr. państwa)/ Ustroń i Wisła Bielsko-Biała – krajowa aglomeracja miejska, Cieszyn – ośrodek subregionalny, Ustroń i Wisła – znane miejscowości turystyczne i uzdrowisko	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
543 4	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych (...). Bielsko-Biała: Bestwina, Buczkowice, Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Jaworze, Kozy, Łodygowice, Wilamowice, Wilkowice. Zgodnie z uwagą w treści załącznika określenie zasięgu obszarów funkcjonalnych miast ma charakter wstępny i odwołuje się głównie do dokumentów strategicznych i planistycznych samorządów województw. Dokonana na podstawie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast zaktualizowana delimitacja tych obszarów powinna brać pod uwagę także wzgląd na efektywne zarządzanie oraz praktyki współpracy jednostek samorządu terytorialnego na danym terenie. Poniższa wstępna delimitacja jest istotna dla realizacji wsparcia z poziomu krajowego, natomiast nie ogranicza procesu kształtowania polityki rozwoju przez samorząd województwa, przy uwzględnieniu specyfiki regionalnej. Nie wymaga też zmian w delimitacji dotyczącej stosowania istniejących instrumentów terytorialnych, a uczestniczące w nich gminy mogą kontynuować rozpoczęte formy współpracy. Proponuje się zatem – w ślad za określeniem obszarów funkcjonalnych na poziomie regionalnym – uwzględnienie podejścia subregionalnego (odnosi się do niego opis umieszczony w załączniku nr 4 – Opis policentrycznej sieci miast). Niemniej jednak rzeczywisty obszar funkcjonalny Bielska-Białej wykracza poza granice województwa (chyba że jedyny taki przypadek w kraju, biorąc pod uwagę miasta pow. 100 000 mieszkańców), obejmując przynajmniej część powiatu oświęcimskiego w woj. małopolskim (granica województwa małopolskiego i śląskiego znajduje się 9 km od centrum Bielska-Białej, 3 km od granicy miasta). Usilne ograniczanie MOF Bielska-Białej do granic województwa śląskiego nijak ma się do faktów takich jak położenie 33 tys. miejsko-wiejskiej małopolskiej gminy Kęty bliżej Bielska-Białej niż swojego miasta powiatowego – Oświęcimia. Połączenia funkcjonalne są tu oczywiste. Krajowa delimitacja MOF powinna brać takie kwestie pod uwagę (jako ponadregionalne), ponieważ obydwa samorządy wojewódzkie nie chcą dostrzegać problemu, pomimo że kwestia ta nie ma nic wspólnego z resentymentami za województwem bielskim, a wyłącznie praktyczny charakter MOF Bielska-Białej.	Delimitacja obszarów funkcjonalnych ma charakter wstępny i nie wyklucza działań samorządów województw oraz zmian w przyszłości. Wyjściowa delimitacja została oparta na ustaleniach na szczepku wojewódzkim.

543 5	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	12	Proponuje się uzupełnienie o jedno zdanie (wytluszczone): Wsparcie dla Bielska-Białej i obszaru funkcjonalnego tego ośrodka polegać będzie przede wszystkim na wykorzystaniu potencjału ekonomicznego miast, z rozwinięciem ich aktywności w zakresie włączenia w europejskie sieci wiedzy i innowacji technologicznych. Ważnym elementem rozwoju miasta będzie wzmocnienie jego potencjału akademickiego i kulturalnego, rozwój specjalizacji medycznych oraz rozwój zlokalizowanego w powiecie bielskim Krajowego Klastra Kluczowego, tj. klastra lotniczego. Wzmocnieniu powinna ulec rola Bielska-Białej jako centrum transportu publicznego obsługującego także atrakcyjne turystycznie okolice (w tym poprzez kolej aglomeracyjną wykorzystującą korzystny krzyżowy układ sieci kolejowej) i rozwinięcie oferty spędzania czasu wolnego. Kluczowym potencjałem subregionu o zasięgu ponadregionalnym, a nawet krajowym, który należy rozwijać, jest turystyka, w tym turystyka uzdrowiskowa. Dlatego tak istotną kwestią dla obszaru jest poprawa jakości powietrza, wykorzystanie OZE i nisko- i zeroemisyjnego transportu oraz ochrona przyrody i bioróżnorodności.	Uwaga uwzględniona
543 6	Inne	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Subregionu Południowego Województwa Śląskiego Aglomeracja Beskidzka z siedzibą w Bielsku-Białej	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	12	Sieć ośrodków subregionalnych proponuje się uzupełnić o miasto Żywiec o podobnym znaczeniu na poziomie lokalnym, subregionalnym do miasta Cieszyn, również o znaczeniu transgranicznym (PL-SK), pełniące funkcję głównego ośrodka Żywiecczyny.	Lokalizacja oraz zasięg oddziaływania Żywca w kontekście MOF Bielska-Białej nie kwalifikuje go do ujęcia jako samodzielnego ośrodka subregionalnego.
543 7	Inne	Uzdrowisko Ciechocinek S.A.	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Treść powinna zostać uzupełniona o wzmocnienie roli Metropolii Toruńskiej obejmującej 36 jednostek samorządu terytorialnego i blisko 455 tysięcy mieszkańców. To obszar o silnej tożsamości społecznej i gospodarczej. Jej znaczenie potwierdza wysoki poziom przedsiębiorczości (ponad 50 tysięcy podmiotów gospodarczych), rozwinięta infrastruktura komunikacyjna (autostrada A1, droga ekspresowa S10, sieć kolejowa) oraz bogate dziedzictwo kulturowe i turystyczne. Szczególnym atutem Metropolii Toruńskiej jest synergia pomiędzy jej funkcjami naukowymi, kulturalnymi, gospodarczymi i uzdrowiskowymi . Toruń, jako miasto o światowej renomie, łączy dziedzictwo UNESCO z nowoczesnym potencjałem akademickim Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Współpraca Torunia z uzdrowiskami, zwłaszcza z Ciechocinkiem , tworzy unikalny model rozwoju, w którym kultura, nauka i zdrowie wzajemnie się uzupełniają. Ciechocinek , będący jednym z najważniejszych uzdrowisk w Polsce, pełni istotną funkcję w zakresie ochrony zdrowia, odpowiedzi na wyzwania demograficzne, rozwoju turystyki zdrowotnej oraz wspierania aktywności osób starszych. Jego potencjał uzdrowiskowy i rehabilitacyjny doskonale współgra z ofertą kulturalną i naukową Torunia, tworząc wspólną przestrzeń dla rozwoju turystyki, gospodarki i innowacji. Warto wspierać działania, które integrują te funkcje, takie jak wspólna promocja regionu, inicjatywy kulturalno-uzdrowiskowe czy rozwój usług prozdrowotnych i rekreacyjnych. Dodatkowo, Ciechocińskie tężnie i cały zespół zabytkowej warzelni soli otrzymały rekomendację Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce do wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO. To wyróżnienie podkreśla unikalny charakter tego miejsca i jego znaczenie dla dziedzictwa kulturowego Polski i świata.	Uwaga uwzględniona
543 8	Inne	Uzdrowisko Ciechocinek S.A.	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego rozwoju kraju	271	Kierunek szczegółowy 1: Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej. Wsparcie dla metropolii będzie adresowane do wszystkich ośrodków pełniących takie funkcje – w tekście jest mowa o wzmocnieniu funkcji metropolitalnych dwóch sąsiadujących ze sobą obszarów Bydgoszczy i Torunia. Należy uznać Metropolię Toruńską za pełnoprawny obszar metropolitalny w krajowej strukturze policentrycznej, z dedykowanymi mechanizmami finansowego i instytucjonalnego wsparcia. Ważnym elementem dalszego rozwoju Metropolii Toruńskiej jest również wspieranie innowacji, lokalnych specjalizacji i współpracy nauki z biznesem, zwłaszcza w obszarach związanych ze zdrowiem, technologiami środowiskowymi i usługami społecznymi. Potencjał badawczy UMK, instytutów naukowych oraz przedsiębiorstw działających w regionie stwarza doskonałe warunki do wdrażania projektów badawczo-rozwojowych wspierających zieloną i cyfrową transformację. Podkreślamy również znaczenie zrównoważonego rozwoju mniejszych gmin metropolii , poprzez zapewnienie im lepszej dostępności usług publicznych, edukacji, transportu i infrastruktury cyfrowej. Dbałość o te aspekty jest warunkiem spójności społecznej i przestrzennej całego obszaru metropolitalnego. Nie sposób też pominąć roli dziedzictwa kulturowego i turystyki jako ważnych czynników rozwoju społeczno-	Wszystkie wymienione kwestie zostały zaadresowane w Strategii

					gospodarczego. Toruń, z jego zabytkowym zespołem miejskim wpisanym na listę UNESCO, wraz z otaczającymi gminami oferującymi unikalne zasoby przyrodnicze i uzdrowiskowe, stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych regionów w Polsce. Ciechocińskie tężnie i cały zespół zabytkowej warzelni soli otrzymały rekomendację Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce do wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO, co dodatkowo podkreśla wyjątkowy charakter tego obszaru. Umiejętne wykorzystanie tego potencjału w strategii krajowej może przynieść trwałe efekty rozwojowe i wzrost jakości życia mieszkańców.	
543 9	Inne	RYVU THERAPEUTICS S.A.	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		W celu lepszego powiązania Celu 2 z Częścią diagnostyczną rekomenduje się rozszerzenie poniższego fragmentu „Cel 2: Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu Zgodnie z diagnozą w poprzedniej części Strategii budowa konkurencyjnej gospodarki w Polsce w perspektywie 2035 r. będzie polegać na podejmowaniu działań, które: • przekształcają gospodarkę w kierunku wytwarzania dóbr i usług o coraz wyższej wartości dodanej” o następujący zapis: • przekształcają gospodarkę w kierunku wytwarzania dóbr i usług o coraz wyższej wartości dodanej, w tym opartych na innowacjach i krajowych rozwiązaniach technologicznych, które mogą skutecznie konkurować w Europie i na świecie.	Propozycja zbyt szczegółowa, część kierunkowa ma charakter możliwie syntetyczny.
544 0	Inne	RYVU THERAPEUTICS S.A.	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-98	Priorytet pomija istotny element rozwoju nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, jakim są działania badawczo-rozwojowe w obszarze biotechnologii medycznej oraz odkrywania i rozwoju leków oryginalnych. W tym zakresie ujęcie tematu ogranicza się do produkcji farmaceutycznej oraz leków krytycznych i generycznych, nie uwzględniając mechanizmów wspierających innowacje w sektorze biomedycznym.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
544 1	Inne	RYVU THERAPEUTICS S.A.	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	D. Bezpieczeństwo lekowe. Bezpieczeństwo lekowe ma dwa uzupełniające się wymiary: 1. krótko-średnioterminowy, obejmujący zdolność do wytwarzania leków krytycznych, generycznych i API, 2. średnio-długoterminowy, wynikający z rozwoju krajowych kompetencji w odkrywaniu i rozwoju własnych leków oryginalnych, w tym ukierunkowanych na innowacyjne terapie celowane stanowiące rozwiązania medycyny spersonalizowanej. Wymiar związany z budowaniem bezpieczeństwa lekowego w oparciu o wiedzę i autorskie technologie chociaż kluczowy dla technologicznej suwerenności i konkurencyjności państwa w relacjach międzynarodowych, nie został w Strategii/Priorytecie wystarczająco rozwinięty. Obecne zapisy koncentrują się głównie na produkcji i dostępności leków, pomijając znaczenie inwestycji w badania i rozwój w obszarze biomedycznym oraz tworzenia warunków dla powstawania innowacyjnych terapii odpowiadających na niezaspokojone potrzeby medyczne (w Polsce, UE i na świecie). Rekomenduje się włączenie do Strategii zapisów odnoszących się do: • wsparcia badań i rozwoju w dziedzinie biotechnologii medycznej, w tym odkrywania i rozwoju innowacyjnych terapii/leków, • budowy ekosystemu współpracy na rzecz tego obszaru gospodarczego, • oraz rozwoju krajowych kompetencji w zakresie odkrywania, badań przedklinicznych i klinicznych nowych leków. Umożliwiłoby to stworzenie pełnego modelu bezpieczeństwa lekowego, opartego nie tylko na zdolności produkcyjnej, ale również na zdolności innowacyjnej. W dłuższej perspektywie zapewni to polskim pacjentom szybszy dostęp do nowoczesnych terapii i wzmocni pozycję Polski jako regionalnego lidera innowacji w zdrowiu.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
544 2	Inne	RYVU THERAPEUTICS S.A.	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149-150	F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych. Rekomenduje się rozszerzenie obecnego brzmienia tej sekcji o następujące aspekty, kluczowe dla wzmocnienia efektywności systemu finansowania, przyspieszenia wdrażania innowacji o znaczeniu strategicznym oraz zwiększenie konkurencyjności polskich technologii i produktów na poziomie europejskim i globalnym: 1. Aktualizacja zakresu tematycznego technologii krytycznych finansowanych w ramach STEP	1. Wyjaśnienie: Zakres tematyczny oraz technologie kluczowe, które są otwarte i niewyczerpujące w ramach STEP określają wytyczne KE oraz szczegółowe interpretacje KE w tym zakresie. Dodatkowo KE podkreśla możliwość podejmowania

				• DODATKOWY ZAPIS: Zakres finansowania zostanie uzupełniony o katalog technologii kluczowych zidentyfikowanych przez Ministerstwo Finansów i Gospodarki, uwzględniając charakter otwartych i niewyczerpujących wytycznych Komisji Europejskiej. 2. Fundusz technologii krytycznych • DODATKOWY ZAPIS: Fundusz zapewni płynne finansowanie etapowe dla przełomowych rozwiązań (innowacyjność w skali Europy/świata) na różnych poziomach rozwoju, od badań przemysłowych po prace rozwojowe i wdrożenie . Finansowanie powinno obejmować zarówno rozwój samych technologii, jak i produktów oraz rozwiązań innowacyjnych powstających w oparciu o te technologie, zwiększając ich konkurencyjność i możliwość komercyjnego wdrożenia. 3. Program PFR DeepTech • Obecny zakres programowy nie uwzględnia biotechnologii, w tym biotechnologii medycznej / sektora biomedycznego - stanowczo proponuje się dodanie przedmiotowego obszaru. • Ponadto, rekomenduje się rozszerzenie finansowania o start-upy oraz projekty opracowujące potencjalne przełomowe rozwiązania, bez ograniczania się do „młodych” spółek, aby umożliwić wsparcie także bardziej dojrzałych podmiotów realizujących innowacje o wysokim potencjale rynkowym. UZASADNIENIE: Rekomendowane zmiany zapewnią pełniejsze uwzględnienie polskich priorytetów technologicznych oraz zwiększą szansę na finansowanie projektów mających strategiczne znaczenie dla Polski i Europy. Ponadto, wpisują się w zakresy i cele przyjętych strategii krajowych, w tym w Rządowy Plan Rozwoju Sektora Biomedycznego 2022-2031.	ostatecznych decyzji dot. zakresu katalogu do ostatecznej decyzji Państw Członkowskich. 2. Uwaga Częściowo uwzględniona w proponowanym kształcie: Fundusz zapewni płynne finansowanie etapowe dla przełomowych rozwiązań zgodnie z celami STEP na różnych poziomach rozwoju. Finansowanie powinno obejmować zarówno rozwój samych technologii, jak i produktów oraz rozwiązań innowacyjnych powstających w oparciu o te technologie. Wyjaśnienie - zgodnie ze stanowiskiem i rozporządzeniem KE UE 2024/795 STEP nie obejmuje wdrożenia. Inicjatywa STEP wspiera projekty spełniające jedno z dwóch kryteriów: a) wnoszenie na rynek wewnętrzny innowacyjnego, najnowocześniejszego i przełomowego elementu o znaczącym potencjale gospodarczym i/lub b) kluczowe znaczenie dla zmniejszania zależności strategicznych UE, poprzez budowanie jej suwerenności. 3. Uwaga częściowo uwzględniona. Proponuje się uwzględnić sektor biotechnologii (w tym biotech medyczny). Wzorując się na NATO Innov Fund, który wspiera start-upy oraz fundusze VC rozwijających technologie o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa i odporności państw NATO i uwzględnia również sektor biotech, który również ma znaczenie krytyczne dla zwiększenia suwerenności i obronności kraju i UE. Nie ma uzasadnienia dla pominięcia tego sektora. Uwaga druga w pkt. 3 odrzucona: Wyjaśnienie: W odniesieniu do PFR Deep Tech - Program zapewnia finansowanie dla polskich, zaawansowanych technologicznie spółek. Program skierowany będzie

						tylko do zespołów zarządzających z doświadczeniem.
544 3	Inne	RYVU THERAPEUTICS S.A.	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	21-22	17. Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych. W odniesieniu do przedstawionego harmonogramu działań na lata 2025–2027 dotyczącego konsultacji, wyłaniania technologii, opracowania kart technologii, polityki technologicznej, Narodowych Programów Technologicznych, map drogowych oraz Kongresu Technologicznego, rekomenduje się wzięcie pod uwagę: 1. Nadmierne i szkodliwe rozłożenie procesu w czasie skutkujące ryzykiem strat dla konkurencyjnych innowacji/rozwiązań • Zaproponowane rozłożenie procesu na trzy lata (2025–2027) może spowodować istotną stratę wsparcia dla konkurencyjnych innowacji i doprowadzi, do znaczącego spowolnieniu lub czasowego zamrożenia prac B+R, zwłaszcza w obszarze zaawansowanych technologii. • Czas jest kluczowym czynnikiem konkurencyjności. Przedłużający się czas wyznaczania priorytetów i udostępniania mechanizmów finansowania będzie skutkować utratą szans rynkowych i spowolnieniem rozwoju strategicznych obszarów technologicznych. 2. Brak dopasowanego wsparcia dla konkurencyjnych działań B+R i innowacji ponad krajowych w latach 2025-2027 • Plan działań nie wskazuje konkretnych działań mających na celu rozwój systemu wsparcia B+R w obszarze zaawansowanych technologii (w planie dopiero po 2027 roku), w tym tworzenia nowych instrumentów czy dopasowania istniejących mechanizmów do specyfiki poszczególnych sektorów. • Brak takich działań ogranicza możliwość szybkiego uruchomienia konkurencyjnych projektów B+R i spowalnia proces rozwoju innowacji, co negatywnie wpłynie na konkurencyjność i suwerenność państwa i rozwój gospodarki. Ze względu na strategiczne znaczenie czasu w rozwoju innowacji i konkurencyjności Polski, rekomenduje się skrócenie harmonogramu działań, włączenie równoległych mechanizmów wsparcia B+R oraz niezwłoczne uruchomienie instrumentów finansowania dla projektów w obszarach zaawansowanych technologii. Pozwoli to zminimalizować ryzyko utraty przewagi konkurencyjnej oraz przyspieszyć realizację celów strategicznych kraju.	Uwaga w toku dalszych analiz.
544 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Przedstawiony projekt Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. wymaga uzupełnienia o wskazane zagadnienia, gdy ich uwzględnienie jest kluczowe dla skutecznej ochrony dzieci, zapewnienia ich rozwoju oraz respektowania praw wszystkich dzieci, w tym w szczególnie wrażliwych grupach. Bez uwzględnienia sytuacji dzieci trafiających poza rodziny wyznaczanie długofalowych celów i kierunków rozwoju Polski oraz zapewnienie dobrej jakości życia obywateli nie jest możliwe. Zaspokojenie potrzeb tej grupy jest kluczowe również w kontekście wyzwań demograficznych gdyż przy spadającej dzietności w Polsce, wzrasta liczba dzieci powierzanych poza rodzinę, co długoterminowo postawi przed Polską konkretne wyzwania, których rozwiązanie będzie konieczne.	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
544 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Zintegrowanie systemów teleinformatycznych dotyczących dzieci Integracja systemów teleinformatycznych służących gromadzeniu danych o dzieciach doświadczających przemocy, powierzanych do pieczy zastępczej, cudzoziemskich i innych jest niezbędna dla skutecznej wymiany informacji między wszystkimi instytucjami publicznymi i pozarządowymi zaangażowanymi w ochronę dzieci. Taki zintegrowany system umożliwiłby szybkie i kompleksowe reagowanie na przypadki zagrożenia dziecka, lepsze monitorowanie sytuacji i planowanie działań pomocowych, minimalizując ryzyko pominięcia dziecka w systemie wsparcia.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
544 6	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Mechanizmy skracania postępowań sądowych dotyczących dzieci Skrócenie czasu postępowania sądowego w sprawach powierzania dzieci do pieczy zastępczej, regulacji ich sytuacji prawnej i stabilizacji opieki jest warunkiem minimalizowania traumy u dzieci i zapewnienia im stabilnego środowiska rozwojowego. Aktualnie długotrwałość postępowań naraża dzieci na dodatkowy stres, przedłuża stan niepewności i destabilizacji życiowej. Konieczne jest wprowadzenie mechanizmów priorytetyzujących sprawy dzieci oraz uproszczonych, zautomatyzowanych procedur, co znajduje już odzwierciedlenie w postulatach skuteczniejszej pracy sądów przy współpracy z innymi instytucjami publicznymi.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
544 7	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Rozbudowa współpracy sądów z innymi podmiotami Usprawnienie współpracy sądów z policją, prokuraturą, jednostkami pomocy społecznej, PCPR, systemem opieki zdrowotnej, placówkami edukacyjnymi o sprawy dotyczące dzieci powierzanych poza rodzinę jest kluczowe dla całościowej i interdyscyplinarnej ochrony dziecka. Obecna wersja strategii wyodrębnia ten cel, lecz wymaga doprecyzowania zakresu i	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności

					narzędzi kooperacji. Bez legitymacji do szybkiej wymiany informacji i konsultacji niemożliwe jest efektywne prowadzenie spraw i zapobieganie wielokrotnemu krzywdzeniu dziecka.	wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
5448	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Rozwój rodzinnej pieczy zastępczej i promocja rodzicielstwa zastępczego Strategia powinna wyraźnie promować deinstytucjonalizację opieki nad dziećmi poprzez efektywne wspieranie rodzin doświadczających trudności (w tym wysłuchiwanie opinii dzieci i ich ochrona) oraz rozwój rodzinnej pieczy zastępczej. Dzieci pozbawione wsparcia rodziców biologicznych powinny trafiać do rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, a nie instytucji, zgodnie ze współczesnymi standardami ochrony praw dzieci i zaleceniami międzynarodowymi. Należy zwrócić szczególną uwagę na dzieci ze specjalnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnością, które często doświadczają wielokrotnego wykluczenia. Zwiększenie wskaźników umieszczania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej oraz promocja tej formy opieki poprawia ich szanse rozwojowe i minimalizuje negatywne skutki trudnych doświadczeń.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
5449	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Zniesienie dyskryminacji dzieci z niepełnosprawnościami W strategii należy zwrócić uwagę na konieczność zniesienia dyskryminujących praktyk dotyczących dzieci z niepełnosprawnościami, związanych m.in. z limitami liczby dzieci w instytucjach (domy pomocy społecznej, regionalne placówki opiekuńczo-wychowawcze, zakłady opiekuńczo-lecznicze itp.) odmiennych w stosunku do dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Dzieci z niepełnosprawnością powinny podlegać co najmniej tym samym standardom ochrony, co pozostałe dzieci. Strategia powinna wprowadzić zakaz kierowania dzieci z niepełnosprawnościami i przewlekłe chorych do instytucji, promując alternatywne formy opieki rodzinnej i środowiskowej. Rozwiązanie to jest niezbędne dla zapewnienia wszystkim dzieciom warunków rozwojowych zgodnych z ich indywidualnymi potrzebami, godnością oraz prawem do życia w środowisku rodzinnym.	Strategia opiera się na zasadzie równości i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami; postulaty szczegółowych standardów i zakazów wymagają zmian ustawowych oraz rozwiązań systemowych są poza zakresem dokumentu strategicznego. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na dokument o charakterze strategicznym. O tematykę rodzicielstwa zastępczego strategia zostanie uzupełniona.
5450	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Centra Wspierania Rodzin Zastępczych Tworzenie, utrzymanie i rozwój usług w ramach Centrów Wspierania Rodzin Zastępczych analogicznie do Centrów Zdrowia Psychicznego to kluczowy element kompleksowego wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej. Tego typu centra powinny zapewniać szerokie usługi wsparcia m.in. psychologicznego, medycznego, doradztwa, szkoleń, interwencji kryzysowej i pomocy formalno-prawnej zarówno dla rodziców zastępczych, jak i dzieci. Pozwoli to zwiększyć efektywność rodzinnej pieczy zastępczej, stabilizację sytuacji dzieci oraz obniżyć ryzyko wtórnej traumatyzacji.	Uwaga zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii. Strategia zostanie jednak uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
5451	Organizacja pozarządowa	Fundacja Polki Mogą Wszystko	UWAGA OGÓLNA		Każda z powyższych zmian odpowiada aktualnym wyzwaniom i rekomendacjom międzynarodowym oraz stanowi logiczne dopełnienie celów i instrumentów projektowanej strategii państwa.	Uwaga o charakterze komentarza.
5452	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	„pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa” Należy dodać także, nową linię komunikacyjną tzw. Magistralę Zachodnią zbudowaną na bazie istniejącej infrastruktury oraz nowych trzech odcinkach na osi północ-południe tj. Świnoujście - Szczecin - Gorzów Wlkp. – Skwierzyna – Międzyrzecz – Świebódzin – Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól/Żagań-Żary – Wrocław - gr. państwa z Niemcami i Czechami. Podczas Regionalnego Panelu Ekspertskiego Zintegrowanej Sieci Kolejowej (ZSK) który odbył się w Zielonej Górze, ale także co zostało potwierdzone w trakcie tego samego panelu eksperckiego ale w Szczecinie, ważnym z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych będzie także tzw. Magistrala Zachodnia, która jest krytycznie ważną kolejową inwestycją infrastrukturalną i stanowić ma „kręgosłup” komunikacyjny województwa lubuskiego, a docelowo Zachodniej Polski w podobny sposób jak to ma miejsce w przypadku drogi ekspresowej S3. Nowa linia komunikacyjna na osi północ-południe tj.: Świnoujście - Szczecin - Gorzów Wlkp. – Skwierzyna – Międzyrzecz – Świebódzin – Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól/Żagań-Żary – Wrocław - gr. państwa z Niemcami i Czechami, zwiększy oddziaływanie pasażerskie i towarowe obecnych zachodnich korytarzy transportowych w ciągu linii kolejowych nr L273 i L351, tak kluczowych do obsługi Zespołu Portów Szczecin-Świnoujście Budowa Magistrali Zachodniej pozwoli na:	Koncepcja "Magistrali Zachodniej" jest przedmiotem analiz w ramach projektu Zintegrowanej Sieci Transportowej. Jednak w związku z tym, że wyniki ZSK będą znane po planowanym przyjęciu SRK 2035, nie jest możliwe wskazanie w niniejszym dokumencie docelowej sieci połączeń kolejowych i uwzględnienie uwagi. Zgodnie z treścią SRK, "zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa". W ramach tych analiz zostaną także wypracowane szczegóły rozwiązania (dokładny przebieg).

					transportową i ograniczając wykluczenie komunikacyjne.	
545 5	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114-131	W ramach kierunku działań „Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego” (strony 125–127) oraz „Rozwój miejskiego transportu publicznego” (strony 127–128) proponuję dopisać: „Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej” (strony 114–131) (a) przygotowanie przepisów umożliwiających eksploatację tramwajów dwusystemowych, poprzez zmiany w ustawie o publicznym transporcie zbiorowym, Prawie kolejowym oraz przepisach technicznych (homologacja UTK); (b) opracowanie programu finansowego dla samorządów na zakup i wdrażanie tram-trainów, obejmującego dotacje, pożyczki preferencyjne i mechanizmy współfinansowania infrastruktury łączącej; (c) włączenie rozwiązań tram-train do planów SUMP oraz regionalnych planów transportowych, tam gdzie poprawiają one dostępność do kolei i transportu miejskiego. Reforma systemu publicznego transportu zbiorowego (strony 125–127) Wskazane jest dopisanie, że integrаторы przewozów (marszałkowie województw) będą mogli planować i finansować połączenia tramwajowo-kolejowe. Należy rozważyć włączenie tram-trainów do krajowych standardów taboru i mechanizmów finansowania. Rozdział „Ramy finansowe” (strona 284 i dalej) Proponuję dopisać, że finansowanie rozwoju tramwajów dwusystemowych może być realizowane ze środków krajowych i unijnych, m.in. w ramach Planu SpołecznoKlimatycznego (PSK) oraz przyszłych programów finansowych UE na lata 2028–2034, jako inwestycje w zrównoważony transport i przeciwdziałanie wykluczeniu komunikacyjnemu. Ponadto możliwe jest w początkowej fazie sfinansowanie takiego projektu z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jako program pilotażowego w miastach gdzie istnieje już sieć tramwajowa wymagająca rozwoju. Uzasadnienie: Wprowadzenie systemu tramwajów dwusystemowych wymaga zmian legislacyjnych i instrumentów finansowych, które umożliwią samorządom zakup odpowiedniego taboru i integrację sieci. Takie rozwiązania wspierają cele Strategii dotyczące spójności terytorialnej, zrównoważonego rozwoju i redukcji emisji w transporcie. Polska, posiadając gęstą sieć kolejową i dobrze rozwinięte systemy tramwajowe, ma wyjątkowy potencjał do wdrożenia tej technologii w obszarach metropolitalnych i subregionalnych. Tramwaj dwusystemowy wydaje się być szczególnie predysponowanym środkiem transportu dla tych miejskich obszarów funkcjonalnych, w ramach których ośrodek rdzeniowy posiada własną infrastrukturę tramwajową i przewoźnika i istniejącą infrastrukturę kolejową (także bocznicę kolejową, linie z zawieszonym ruchem kolejowym oraz tereny po nieistniejących liniach kolejowych) które pozwolą na powiązanie z pozostałymi jednostkami osadniczymi w ramach MOF-u, także tymi znacznie od siebie oddalonymi. Gorzów Wielkopolski wraz ze swoim MOF-em jest właśnie tego dobrym przykładem.	SRP2035 jest dokumentem horyzontalnym, którego założenia -np. te dotyczące reformy systemu publicznego transportu zbiorowego oraz rozwoju miejskiego transportu publicznego- rozwijane będą w dokumentach typu: strategia sektorowa dla transportu, czy programach sektorowych.
545 6	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	SYNTEZA	12-14 oraz 247-249	Transport wodny śródlądowy stanowi ważny, niskoemisyjny i energooszczędny element systemu transportowego, który może znacząco przyczynić się do redukcji emisji w transporcie, rozwoju portów morskich, poprawy konkurencyjności gospodarki oraz zwiększenia bezpieczeństwa i odporności infrastruktury transportowej. Szczególnie istotne będzie to dla rozwoju gospodarczego na tzw. zapleczu portów morskich. Żegluga śródlądowa pełni również funkcję wspierającą dla systemów retencji i adaptacji do zmian klimatu. Polska, posiadając potencjał rzek takich jak Odra, Wisła, Warta i Noteć, powinna w pełni wykorzystać możliwości transportu rzeczno- zarówno dla przewozów towarowych, jak i dla celów turystycznych oraz rekreacyjnych. W związku z powyższym wnoszę o uzupełnienie Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku (projekt do konsultacji) o zapisy dotyczące rozwoju transportu wodnego śródlądowego w następujących częściach dokumentu: „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej” (strony 12–14 oraz 247–249) Proponuję dopisać, że zrównoważony rozwój transportu obejmuje również wzmacnianie roli transportu wodnego śródlądowego jako elementu systemu multimodalnego (połączenie żeglugi z koleją i drogami), wspierającego konkurencyjność regionów i redukcję emisji. Uzasadnienie: Wzmocnienie transportu wodnego śródlądowego wspiera kluczowe cele Strategii: zrównoważony rozwój terytorialny, transformację energetyczną i redukcję emisji w transporcie. Modernizacja dróg wodnych, integracja portów rzecznych z koleją i rozwój żeglugi śródlądowej zwiększą konkurencyjność regionów oraz poprawią dostępność transportową kraju. Jednocześnie działania te mogą być realizowane w sposób zgodny z polityką klimatyczną UE oraz celami ochrony środowiska.	Uwaga uwzględniona.
545 7	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 2.2: Rozwój	114-130	„Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej” (strony 114–131) W ramach kierunku działań dotyczącego rozwoju infrastruktury transportowej (strony 120–122) proponuję dodać	Uwaga odrzucona.

			mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		osobny punkt: (a) modernizacja i utrzymanie głównych dróg wodnych (E30 – Wisła, E40 – Odra, E70 – Odra- Warta - Noteć Wisła– Zalew Wiślany), (b) integracja portów rzecznych z siecią kolejową i drogową (tworzenie terminali multimodalnych), (c) rozwój infrastruktury turystyki wodnej i transportu pasażerskiego, (d) inwestycje w bezpieczeństwo żeglugi i systemy nawigacji, (e) współpraca międzynarodowa w ramach sieci TEN-T dla żeglugi śródlądowej. „Rozwój portów morskich i śródlądowych” (strony 128–130). Po akapicie dotyczącym roli portów morskich w rozwoju transportu intermodalnego proponuję dopisać zapis o konieczności reaktywacji i rozwoju portów rzecznych oraz poprawy żeglowności głównych rzek, tak aby wzmocnić powiązania logistyczne między transportem morskim, kolejowym i rzeczny.	
5458	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	161-168	„Adaptacja do zmian klimatu i gospodarowanie wodą” (strony 161–168) Wskazane jest dodanie, że działania w zakresie poprawy retencji i regulacji rzek powinny być prowadzone w sposób zintegrowany z przywracaniem ich funkcji transportowych, przy zachowaniu zasad ochrony środowiska i bioróżnorodności.	Uwaga dotyczy innego priorytetu w Strategii - Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
5459	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	284-286	Ramy finansowe realizacji Strategii” (strony 284–286). Proponuję dopisać, że inwestycje w transport wodny śródlądowy i infrastrukturę portów rzecznych mogą być finansowane z krajowych i unijnych środków (m.in. Fundusz Spójności, CEF 2, Fundusz Modernizacyjny, programy klimatyczne i środki EBI).	Uwaga zbyt szczegółowa.
5460	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	4-5	W części dokumentu „Opis policentrycznej sieci miast” (Załącznik 4, strony 4-5), dotyczącej charakterystyki ośrodków regionalnych, w tym Gorzowa Wielkopolskiego, proponuję uzupełnić opis o wyraźne wskazanie potrzeby wzmocnienia roli tego miasta jako ośrodka akademickiego, naukowo-badawczego oraz gospodarczego. Gorzów Wielkopolski, mimo statusu ośrodka współtworzącego dwubiegunowy układ województwa lubuskiego, nadal boryka się z konsekwencjami transformacji gospodarczej po 1989 roku. Procesy restrukturyzacyjne przemysłu, utrata miejsc pracy i spowolnione tempo napływu nowych inwestycji spowodowały, że miasto wymaga obecnie szerszego i bardziej ukierunkowanego wsparcia rozwojowego – nawet większego niż w przypadku Zielonej Góry. Wnoszę o dopisanie w opisie Gorzowa Wielkopolskiego następujących uzupełnień: 1. W zakresie funkcji akademickiej i naukowej: o wskazanie potrzeby dalszego rozwoju i konsolidacji środowiska akademickiego, o wzmocnienie potencjału badawczo-rozwojowego (B+R) poprzez tworzenie centrów innowacji, laboratoriów i inkubatorów technologicznych powiązanych z lokalnym przemysłem i sektorem MŚP, o wspieranie współpracy nauki z biznesem oraz projektów wdrożeniowych o znaczeniu regionalnym. 2. W zakresie dostępności transportowej (ze szczególnym uwzględnieniem kolei): o poprawa połączeń kolejowych z głównymi ośrodkami wojewódzkimi i krajowymi, w szczególności z Poznaniem, Szczecinem, Zieloną Górą, Wrocławiem, Trójmiastem i Warszawą, o modernizacja infrastruktury linii kolejowych w tym przede wszystkim elektryfikacja odcinków nieelektryfikowanych (głównie linii 203 na odcinku Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wlkp. - Krzyż), o rozwój transportu publicznego w ramach subregionu gorzowskiego (integracja taryfowa i organizacyjna, możliwość uruchomienia tramwaju dwusystemowego tram-train w ramach MOF Gorzów Wlkp.), o wsparcie dla infrastruktury łączącej miasto z Odrzańską Droga Wodną i przyszłym systemem żeglugi śródlądowej. 3. W zakresie funkcji gospodarczej i społecznej: o wsparcie terenów inwestycyjnych (Specjalna Strefa Ekonomiczna), o zwiększenie dostępności kapitału dla przedsiębiorstw produkcyjnych i technologicznych, o rozwój usług publicznych wysokiej jakości (kultura, zdrowie, edukacja) w celu zatrzymania i przyciągania mieszkańców o wysokich kwalifikacjach. Uzasadnienie: W opisie policentrycznej sieci miast Zielona Góra została wskazana jako ośrodek o wysokiej dynamice rozwoju funkcji akademickiej i administracyjnej. Dla zachowania równowagi terytorialnej i efektywnego wykorzystania potencjału województwa lubuskiego, Gorzów Wielkopolski wymaga analogicznego, a nawet silniejszego wsparcia. Wzmocnienie jego roli akademickiej, badawczo-rozwojowej i poprawa dostępności transportowej, szczególnie kolejowej, są warunkiem pełnej realizacji idei policentryzmu i spójnego rozwoju regionu zachodniego kraju.	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.
5461	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz	114-131	Priorytet 2.2 „Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej” (strony 114–131) Strategia ogólnie odnosi się do potrzeby poprawy powiązań transgranicznych i rozwoju korytarzy kolejowych o znaczeniu międzynarodowym. Brakuje jednak odniesienia do konkretnych przejść granicznych, w tym tych	Uwaga odrzucona.

			infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		zlokalizowanych na zachodniej granicy Polski, które pełnią kluczową rolę w wymianie towarowej i pasażerskiej z Niemcami. Wnoszę o uzupełnienie zapisów Strategii o wyraźne wskazanie potrzeby modernizacji i rozbudowy infrastruktury kolejowej na zachodniej granicy Polski, ze szczególnym uwzględnieniem przejścia granicznego w Kostrzynie nad Odrą, jako istotnego elementu odciążenia głównego przejścia kolejowego we Frankfurcie nad Odrą (Ślubice). Propozycja dopisania do Priorytetu 2.2: „W ramach działań na rzecz poprawy dostępności transportowej i rozwoju korytarzy międzynarodowych przewiduje się modernizację i zwiększenie przepustowości przejść granicznych kolejowych na zachodniej granicy Polski, w szczególności w rejonie Kostrzyna nad Odrą, w celu odciążenia ruchu towarowego i pasażerskiego skupionego na przejściu we Frankfurcie nad Odrą oraz poprawy integracji sieci kolejowej Polski i Niemiec.” Uzasadnienie: Kostrzyn nad Odrą stanowi ważny węzeł kolejowy o dużym potencjale w ruchu międzynarodowym, zarówno towarowym, jak i pasażerskim. Jego rola w systemie transportowym Polski i Unii Europejskiej wzrosła wraz z rozwojem inicjatyw integrujących sieci TEN-T. Obecnie większość ruchu granicznego skupia się na przejściu we Frankfurcie nad Odrą, które jest silnie obciążone, co ogranicza elastyczność i przepustowość transportu kolejowego w relacji Polska–Niemcy. Modernizacja infrastruktury w Kostrzynie nad Odrą tj. poprawa parametrów technicznych linii w tym planowana budowa łącznic kolejowych linii 203 z 273 umożliwi równomierniejsze rozłożenie ruchu granicznego oraz wzmocni potencjał gospodarczy północno-zachodniej części kraju, w tym województwa lubuskiego. Działanie to przyczyni się również do realizacji celów Strategii w zakresie: · zwiększenia dostępności transportowej regionów przygranicznych, · poprawy bezpieczeństwa i odporności korytarzy transportowych, · rozwoju zielonej i efektywnej mobilności, · wzmocnienia współpracy transgranicznej z Niemcami.	
546 2	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	198	Postulat wzmocnienia znaczenie województwa lubuskiego w kontekście bezpieczeństwa państwa. Inwestycje w infrastrukturę, wzmocnienie działań obejmujących modernizację infrastruktury drogowej i kolejowej, wzmocnienie służb ratowniczych, a także wykorzystanie potencjału technologicznego i współpracy z sąsiadami.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
546 3	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	125	Planowana reforma systemu publicznego transportu zbiorowego uwzględni wyłącznie rolę marszałka województwa, pomijając zadania w zakresie organizacji transportu zbiorowego realizowane przez gminy, powiaty i metropolie. Reforma ta z samego założenia będzie ingerować w zadania gmin, powiatów i metropolii, określone w ustawie o samorządzie gminnym, w ustawie o samorządzie powiatowym, w ustawie o związku metropolitalnym w województwie śląskim, a także w projekcie ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim. Brak zapisów wskazujących na rolę samorządów lokalnych i metropolii oraz konieczność koordynacji wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację publicznego transportu zbiorowego. Bez uwzględnienia ww. podmiotów opisywana reforma może okazać się nieefektywna, doprowadzając do konfliktów kompetencyjnych.	Uwaga niezasadna. Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże to w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa. W związku z tym wszystkie samorządy będą miały realny wpływ na kształt sieci komunikacyjnej na obszarze swojego województwa. Warto również wskazać, że obecnie procedowany projekt ustawy o związku metropolitalnym w województwie pomorskim przewiduje

						zmiany w przepisach dotyczących publicznego transportu zbiorowego w zakresie wzmocnienia roli metropolii w organizacji transportu.
546 4	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	114	Priorytet 2.2 słusznie identyfikuje potrzebę walki z wykluczeniem transportowym i reformy transportu publicznego. Proponuje narzędzia takie jak regionalni integratorzy czy Ogólnopolski Bilet Zintegrowany (OBZ). Są to jednak głównie narzędzia o charakterze regionalnym lub krajowym , które nie odpowiadają na specyficzne, złożone wyzwanie integracji różnych systemów transportu (autobusy/tramwaje miejskie, autobusy regionalne, kolej metropolitalna) obsługiwanych przez wielu operatorów <i>w ramach jednego, powiązanego funkcjonalnie obszaru metropolitalnego</i> (miasto rdzeniowe + gminy otaczające, w tym wiejskie).	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy o zmianie ustawy o publicznym transporcie zbiorowym oraz niektórych innych ustaw (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa, w tym również od związków metropolitalnych. W związku z tym wszystkie samorządy będą miały realny wpływ na kształt sieci komunikacyjnej na obszarze swojego województwa.
546 5	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	W części 1: Rozwój zasobu mieszkań na wynajem A. Zwiększenie publicznego wsparcia finansowego dla społecznego budownictwa czynszowego, w tym komunalnego – należałoby dodać, że - najważniejsza jest stabilizacja rynku mieszkaniowego – regulacje/wprowadzanie limitów czynszowych, - wsparcie dla długoterminowego wynajmu z gwarancją stałej ceny Stabilizacja rynku mieszkaniowego na wynajem da poczucie bezpieczeństwa mieszkaniowego, co jest kluczowym warunkiem planowania rodziny. W części : 2. Rozwój rynku mieszkań na własność A. Wsparcie w nabyciu mieszkania – należałoby dodać, że - gwarancje państwa przy kredytach hipotecznych przy zakupie pierwszego mieszkania– brak wkładu własnego- zwiększy dostępność kredytów i spowoduje mniejsze obciążenie finansowe młodych rodzin.	Proponowane działania tworzą system, który uwzględni potrzebę stabilności rynku mieszkaniowego. Choć działania zostały zaprojektowane na poziomie ogólności śrk, większość propozycji zawartych w uwadze wpisuje się już w proponowane kierunki działań. Przykładem są gwarancje części kredytu hipotecznego, które są uwzględniane w działaniu 1.1.2.A jako rozwiązania wspierające gospodarstwa domowe, w tym gospodarstwa domowe mające trudności w samodzielnym nabyciu mieszkania na zasadach rynkowych lub mające szczególne potrzeby mieszkaniowe, w zakupie mieszkania. W opisie tego działania przedstawiono wybrane z rozwiązań tytułem przykładu.
546 6	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	80-84	W części 3. Ułatwienia dla godzenia pracy zawodowej z życiem prywatnym Można dodać: -elastyczny czas pracy: praca zdalna lub hybrydowa - ruchome godziny pracy Młody rodzic może lepiej łączyć obowiązki zawodowe z opieką nad dziećmi	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

546 7	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	236	W tekście należy uwzględnić wzmocnienie systemu zabezpieczenia wykorzystując wdrożenie nowoczesnych technologii sztucznej inteligencji, zapewniających bezpieczeństwo, ochronę danych, stabilność instytucji publicznych.	Zagadnienie zostało uwzględnione w nowelizacji ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa.
546 8	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	od str. 34	W tekście należy podkreślić potrzebę wsparcia skierowaną na opiekę wytchnieniową, a przede wszystkim potrzebę wsparcia finansowego (rządowego i unijnego) na modernizację istniejących i budowę nowych ośrodków, utrzymanie i wyposażenie instytucji, które zajmują się opieką nad seniorami.	Znaczenie opieki wytchnieniowej i wsparcia opiekunów osób z niepełnosprawnościami jest już ujęte kierunkowo; natomiast wskazywanie konkretnych mechanizmów i źródeł finansowania infrastruktury wykracza poza poziom Strategii i należy do programów wykonawczych.
546 9	Samorząd	Miasto Gorzów Wielkopolski	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	W dzisiejszych czasach znaczny odsetek dzieci i młodzieży zmagają się z problemami psychicznymi, takimi jak lęk, depresja, myśli samobójcze i chroniczny stres. Zjawisko to potwierdzone jest licznymi raportami opublikowanymi w kraju. Należy zatem położyć większy nacisk na wsparcie finansowe psychiatrii dzieci i młodzieży, celem poprawy dostępu do kompleksowej i skoordynowanej opieki psychiatrycznej, tak, aby można było z niej skorzystać w czasie rzeczywistym.	W priorytecie jest kierunek działania dedykowany temu problemowi. Strategia nie stanowi planu finansowego, wskazuje jedynie kierunkowe działania.
547 0	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	WPROWADZENIE	6-10	Strategia podkreśla partnerski charakter tworzenia dokumentu, jednak brak w nim wskazania specjalnych stref ekonomicznych jako istotnych partnerów wdrożeniowych. Proponujemy uwzględnienie SSE jako ważnego elementu systemu realizacji strategii.	Uwaga w toku dalszych analiz.
547 1	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	16-20	Strategia koncentruje się na budowie dużych firm prywatnych i innowacjach. Warto wskazać SSE jako narzędzie przyciągania inwestycji krajowych i zagranicznych oraz inkubowania nowych technologii.	Uwaga w toku dalszych analiz.
547 2	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	30-35	Brakuje roli stref ekonomicznych w procesach transferu technologii i tworzenia ekosystemów innowacji (współpraca uczelni, startupów, inwestorów). PSSE aktywnie rozwija takie projekty – sugerujemy ich uwzględnienie.	Uwaga w toku dalszych analiz.
547 3	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	40-45	Strategia wskazuje problemy miast średnich i terenów przemysłowych, ale nie uwzględnia SSE jako mechanizmu rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej. Proponujemy dopisać rolę PSSE w odbudowie potencjału gospodarczego średnich miast i terenów przemysłowych.	Z końcem 2026 r. wygaśnie instrument specjalnych stref ekonomicznych. Należy mieć jednak na uwadze, że obecnie równolegle funkcjonują 2 instrumenty: specjalne strefy ekonomiczne (SSE) i wspierania nowych inwestycji, którego zasady funkcjonowania są podobne do SSE i w założeniu mają zastąpić SSE. Koniec SSE nie oznacza zatem, że nastąpią istotne zmiany w funkcjonowaniu instrumentu wspierania nowych inwestycji.
547 4	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	60-70	W dokumencie nie ma odniesienia do roli SSE w tworzeniu klastrów zielonej gospodarki (OZE, wodór, GOZ). PSSE już wspiera inwestycje w te branże – warto podkreślić ich rolę w realizacji neutralności klimatycznej.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
547 5	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	80-90	Strategia akcentuje edukację i cyfryzację, ale pomija SSE jako przestrzeń integracji kształcenia zawodowego z rynkiem pracy. Proponujemy dopisać rolę PSSE w rozwijaniu szkolnictwa dualnego i programów branżowych.	Uwaga o charakterze komentarza.

547 6	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120-135	Dokument podkreśla rozwój hubów logistycznych, portów i CPK, ale nie wskazuje synergii ze strefami. PSSE może pełnić rolę platformy dla rozwoju klastrów przemysłowych i logistycznych – sugerujemy uwzględnienie.	Uwaga podejmuje kwestię zbyt szczegółową jak na dokument SRP2035.
547 7	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	280-290	Warto uwzględnić SSE jako podmioty raportujące dane o inwestycjach, innowacjach i zatrudnieniu w regionach, co zwiększyłoby transparentność realizacji Strategii.	Z końcem 2026 r. wygaśnięcie instrument specjalnych stref ekonomicznych. Należy mieć jednak na uwadze, że obecnie równolegle funkcjonują 2 instrumenty: specjalne strefy ekonomiczne (SSE) i wspierania nowych inwestycji, którego zasady funkcjonowania są podobne do SSE i w założeniu mają zastąpić SSE. Koniec SSE nie oznacza zatem, że nastąpią istotne zmiany w funkcjonowaniu instrumentu wspierania nowych inwestycji.
547 8	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	SYNTEZA	5	Prosimy o włączenie w syntezę wyraźnego odniesienia do sektora obronności i przemysłu bezpieczeństwa, jako elementu polityki konkurencyjnej gospodarki oraz bezpieczeństwa kraju — co umożliwi regionom takim jak Pomorze i Kujawsko-Pomorskie (np. dual-use) pełniejsze wykorzystanie potencjału.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem syntezy.
547 9	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	15-25	Z uwagi na kontekst geopolityczny prosimy dodać fragment dotyczący „nowego wymiaru bezpieczeństwa narodowego w kontekście wojny w Ukrainie i położenia Polski w strefie przyfrontowej NATO”. Wskazać, że wymaga to wzmacniania krajowego potencjału przemysłowego i obronnego – z istotnym udziałem Pomorza i PSSE, ze względu na strategiczne położenie regionu przy akwenie morza Bałtyckiego i granicą z Kaliningradem.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem części diagnostycznej.
548 0	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	26-40	Ze względu na bezpieczeństwo energetyczne i militarne prosimy rozszerzyć o zapis, że Polska powinna „dywersyfikować źródła energii i zwiększać bezpieczeństwo dostaw poprzez rozwój energetyki jądrowej, off-shore i wodorowej, z koncentracją inwestycji w regionach północnych (Pomorze)”.	Diagnoza w części głównej ma charakter ogólny. Zapisy są rozszerzone w diagnozie do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna.
548 1	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	30	W ramach celu horyzontalnego prosimy o uwzględnienie mechanizmu preferencyjnego wsparcia dla średnich i mniejszych miast w województwach Pomorskim i Kujawsko-Pomorskim, które pełnią rolę rozwojową poza metropoliami i podkreślenie roli PSSE w tym zakresie.	Wsparcie dla średnich i mniejszych miast ma charakter horyzontalny, nie zamykający się w ramach jednego regionu i należy do zakresu polityki regionalnej województwa.
548 2	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	45	W priorytecie prosimy o wskazanie konkretnego działania wspierającego rozwój przemysłu kosmicznego i technologii satelitarnych w regionie Pomorza np. poprzez współpracę z Polską Agencją Kosmiczną, która ma siedzibę w Gdańsku w Gdańskim Parku Naukowo-Technologicznym należącym do PSSE i utworzenie centrum R&D w Gdańsku.	Strategia o charakterze krajowym nie powinna faworyzować żadnego konkretnego regionu, nawet jeśli w danym województwie funkcjonuje znacząca instytucja czy hub technologiczny. Włączenie np. Pomorza jako „priorytetowego regionu” mogłoby zostać odebrane jako nierównoprawne traktowanie innych regionów.
548 3	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	45-55	Prosimy o podkreślenie rozwoju atomu i off -shore. Dodać: „Specjalne Strefy Ekonomiczne, w tym Pomorska SSE, stanowią narzędzie budowy odporności gospodarki i zaplecza przemysłowego obronności kraju. Powinny być wykorzystywane do lokowania projektów o charakterze dual-use oraz inwestycji w produkcję sprzętu obronnego i komponentów dla armii NATO.”	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Zapisy dokumentu zostaną uzupełnione o treść dotyczącą podjęcia działań na rzecz terytorialnie zróżnicowanego rozwoju zasobów produkcyjnych uwzględniającego przestrzenny

						rozkład potencjałów oraz uwarunkowania strategiczne, logistyczne, środowiskowe i społeczne poszczególnych regionów.
548 4	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	48	Prosimy o dopisanie, że Specjalne Strefy Ekonomiczne pełnią istotną rolę w lokalizacji inwestycji strategicznych (obronnych, energetycznych, dual-use) oraz budowie odporności gospodarki.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Zapisy dokumentu zostaną uzupełnione o treść dotyczącą podjęcia działań na rzecz terytorialnie zróżnicowanego rozwoju zasobów produkcyjnych uwzględniającego przestrzenny rozkład potencjałów oraz uwarunkowania strategiczne, logistyczne, środowiskowe i społeczne poszczególnych regionów.
548 5	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	52	Zwracamy uwagę, by w opisie priorytetu znalazła się wyraźna linia wsparcia dla projektów „dual-use” w regionach – zarówno cywilnych jak i wojskowych – co ma kluczowe znaczenie dla działań PSSE i rozwoju Pomorza oraz woj. Kujawsko-Pomorskiego.	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Zapisy dokumentu zostaną uzupełnione o treść dotyczącą podjęcia działań na rzecz terytorialnie zróżnicowanego rozwoju zasobów produkcyjnych uwzględniającego przestrzenny rozkład potencjałów oraz uwarunkowania strategiczne, logistyczne, środowiskowe i społeczne poszczególnych regionów.
548 6	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	60-70	Dopisać, że „Pomorze jest kluczowym ośrodkiem rozwoju infrastruktury energetyki jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej, a inwestycje w te sektory wymagają priorytetowego traktowania w planach przestrzennych, edukacyjnych i infrastrukturalnych.”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
548 7	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	60	W obszarze transportu prosimy o zapis wsparcia dla połączeń logistycznych i infrastruktury pod inwestycje związane z budową elektrowni jądrowej w Kopalinie-Choczewo oraz energetyki wiatrowej w woj. Pomorskim i woj. Kujawsko-Pomorskim celem wzmocnienia dostępu dla przedsiębiorców z łańcucha dostaw.	Przedmiotowy zapis wsparcia już znajduje się SRP2035, w opisie OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
548 8	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	67	Proponujemy uzupełnienie działania o wyspy wodorowe i infrastrukturę przesyłową dla wodoru w regionie Pomorza – z uwzględnieniem portów morskich, infrastruktury logistycznej i powiązanego przemysłu. W kontekście inwestycji w elektrownie jądrowe i farmy wiatrowe off-shore, prosimy o wskazanie działań wspierających dostosowanie infrastruktury edukacyjnej, w tym laboratoriów, hal praktyk i symulatorów do potrzeb przemysłu strategicznego.	Wsparcie dla technologii wodorowych, zgodnie z treścią działania pn. "Wsparcie dla projektów związanych z wytwarzaniem nisko- i zeroemisyjnego wodoru, jego magazynowaniem i transportem" nie jest przypisane ściśle do konkretnego obszaru terytorialnego. Pozostałe aspekty zostały w sposób ogólny opisane w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
548 9	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	73	W ramach priorytetu prosimy o rozszerzenie zakresu o wspieranie inicjatywy Manufacturing X i rozwoju przestrzeni danych (Data Spaces) w regionach, ze szczególnym uwzględnieniem Pomorza i woj. Kujawsko-Pomorskiego.	Uwaga odrzucona. Nie należy wpisywać w tej części strategii szczególnych przywilejów dla poszczególnych regionów.

5490	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	75-85	Włączyć zapis, że „sektor kosmiczny i technologie satelitarne stanowią strategiczne zaplecze bezpieczeństwa państwa, w tym rozpoznania i łączności wojskowej, a ich rozwój powinien być wspierany poprzez strefy ekonomiczne, inkubatory i ośrodki R&D – np. w Gdańsku (PSSE + POLSA).” Należy rozszerzyć zapisy dotyczące sektora kosmicznego o wymiar obronny i bezpieczeństwa – rozwój systemów obserwacji, telekomunikacji i przetwarzania danych satelitarnych w Gdańsku i Gdyni.	W różnych miejscach strategii znajdują się odniesienia do znaczenia technologii kosmicznych w różnych kontekstach, w związku z powyższym nie ma potrzeby by dodawać dodatkowe zapisy, które powielają pojawiające się w innych miejscach treści.
5491	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	80-200	Dodać: „Polityka przestrzenna powinna zapewnić lokalizację inwestycji o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa energetycznego i militarnego w regionach północnych. Należy uwzględnić korytarze przesyłowe, porty energetyczne, centra logistyczne i przemysłowe dla sektora obronnego i off-shore.”	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5492	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	80	W ramach priorytetu prosimy o uwzględnienie instrumentu zakupów gruntów i przygotowania terenów inwestycyjnych przez Specjalne Strefy Ekonomiczne jako istotnego dla rozwoju polskiej gospodarki mechanizmu wspierającego inwestycje.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5493	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	89	Podkreślamy konieczność uwzględnienia programów szkoleniowych i certyfikacyjnych (np. dla spawaczy w energetyce jądrowej) w woj. pomorskim — co wpisuje się we wsparcie przemysłu jądrowego i obronności.	Aspekty te zostały w sposób ogólny opisane w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
5494	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	89	Prosimy o wzmocnienie zapisu dotyczącego szkolnictwa zawodowego w regionach strategicznych (Pomorze) pod kątem sektora jądrowego i off-shore, aby umożliwić przygotowanie wykwalifikowanej kadry do budowy elektrowni jądrowych i instalacji off shore.	Aspekty te zostały zawarte w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej.
5495	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	W Planie działań prosimy o włączenie działań: „Wspieranie zakupów gruntów inwestycyjnych w regionach przez Specjalne Strefy Ekonomiczne, wsparcie sprzedaży przez Specjalne Strefy Ekonomiczne nieruchomości inwestycyjnych w regionie, akceleracja przemysłu kosmicznego, energii jądrowej i wiatrowej oraz off-shore w woj. Pomorskim.”	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategiczny charakter dokumentu.
5496	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	3	W modelu strukturalnym prosimy o zaznaczenie roli portów morskich jako węzłów przemysłu off-shore i energetyki wiatrowej, co podkreśla charakter równoważenia rozwoju i policentryczności.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5497	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	90	Proponujemy wprowadzenie działań polegających na tworzeniu regionalnych centrów kompetencji branżowych dla spawaczy, elektryków i techników obsługujących przemysł jądrowy oraz off-shore w woj. Pomorskim i woj. Kujawsko Pomorskim.	Aspekty te zostały w sposób ogólny opisane w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Interwencja nie dot. woj. kujawsko-pomorskiego.
5498	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	90	Wskazanie potrzeby wprowadzenia programów certyfikacyjnych i akredytacyjnych dla szkoleń branżowych (np. ISO 9606 spawaczy, certyfikacje ASME), aby absolwenci mogli pracować przy inwestycjach strategicznych.	Propozycja zbyt szczegółowa, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
5499	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	90	Proponujemy uzupełnienie o zapis: „W regionach nadmorskich należy promować specjalne strefy aktywności gospodarczej związanej z sektorem off shore, energetyką wiatrową i przemysłem morskim”, co wpisuje się w strukturę przestrzenną i potencjał Pomorza.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.

5500	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	91	Prosimy o zapis dotyczący staży, praktyk i współpracy szkół z przedsiębiorstwami off-shore i jądrowymi, aby młodzi specjaliści zdobywali praktyczne doświadczenie i szybciej wchodzili na rynek pracy. Proponujemy wprowadzenie programów wsparcia dla kadry dydaktycznej i instruktorów – szkolenia i certyfikacje w branży jądrowej i off-shore, aby zapewnić wysoką jakość kształcenia.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
5501	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	92	Zwracamy uwagę, że w woj. Pomorskim oraz woj. Kujawsko-Pomorskim należy wprowadzić działania mające na celu przyciąganie młodych talentów do branż strategicznych poprzez stypendia, wsparcie mobilności edukacyjnej i promocję ścieżek zawodowych w elektrowniach i off - shore.	Aspekty te zostały w sposób ogólny opisane w ramach OSI elektrowni jądrowej i morskiej energetyki wiatrowej. Interwencja nie dot. woj. kujawsko-pomorskiego.
5502	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	95	Proponujemy, aby w zestawie wskaźników uwzględniono wskaźniki regionalne dla Pomorza i woj. Kujawsko-Pomorskiego – np. liczba nowych inwestycji w regionie, liczba terenów inwestycyjnych przygotowanych i sprzedanych przedsiębiorcom przez PSSE, liczba start-upów w obszarze najnowszych technologii.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5503	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	95	Prosimy o wprowadzenie regionalnych wskaźników sukcesu dla sektora energetyki jądrowej i off-shore, np.: liczba absolwentów branżowych, liczba szkoleń certyfikowanych, liczba praktyk zawodowych w inwestycjach strategicznych, poziom zatrudnienia absolwentów.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
5504	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	115	Proponujemy wprowadzenie mechanizmu wsparcia dla rewitalizacji i adaptacji terenów przemysłowych – szczególnie w mniejszych miastach regionów – na potrzeby przemysłu 4.0, inwestycji jądrowych lub off shore, co wpisuje się w politykę policentryczności.	Inwestycje jądrowe czy off shore nie są domeną rewitalizacji.
5505	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	125	W rekomendacjach dotyczących infrastruktury technicznej i energetycznej regionów prosimy o włączenie punktu: „Preferencje przestrzenne dla lokalizacji wysp wodorowych i infrastruktury przesyłowej wodoru w regionie Pomorza” – co wpływa na planowanie przestrzenne i strefy aktywności.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5506	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	145	Prosimy o wprowadzenie zapisu, że w regionach peryferyjnych i podmiejskich należy wspierać rozwój mikro i małych firm przemysłowych i usługowych w Specjalnych Strefach Ekonomicznych, co wpisuje się w model policentrycznego rozwoju i pozwala na lokalne tworzenie miejsc pracy.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5507	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	160	W rekomendacjach należy dodać zapis dotyczący ochrony krajobrazu i środowiska morskiego w regionach nadmorskich (Pomorze) przy planowaniu stref inwestycyjnych off -shore, aby planowanie przestrzenne uwzględniało zarówno rozwój gospodarczy jak i ochronę przyrody i środowiska.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5508	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	165	Zwracamy uwagę, że w planowaniu przestrzennym regionów powinno być zapewnione wsparcie transportowe i logistyczne dla terenów inwestycyjnych – m.in. porty morskie, kolej, drogi – co umożliwia realizację inwestycji strategicznych i wpisuje się w część polityki przestrzennej.	Brak uzasadnienia dla proponowanej zmiany.
5509	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	SYSTEM REALIZACJI STRATEGII	210-230	Prosimy wskazać, że Specjalne Strefy Ekonomiczne powinny zostać włączone formalnie do systemu wdrażania strategii jako operatorzy terenów inwestycyjnych i partnerzy rozwoju przemysłu strategicznego w ujęciu krajowym.	

5510	Instytucja publiczna	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	235-240	Prosimy, by dodać wskaźniki: „liczba inwestycji dual-use w SSE”, „powierzchnia terenów inwestycyjnych dla sektora obronnego i energetycznego”, „liczba firm działających w sektorze kosmicznym/offshore w regionie Pomorza”.	Proponowane wskaźniki nie mają charakteru powszechnego i uniwersalnego dla całego kraju. Ponadto istnieją poważne ograniczenia co do sposobu zbierania oraz definiowania proponowanych danych.
5511	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	110-112	W ramach poprawy standardów jakościowych kształcenia (str. 110), a w szczególności wypracowania ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych, w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie, postulujemy uwzględnienie rozwiązań VR wyposażonymi w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych, w rozwiązania tabletowe umożliwiające wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML. W kontekście zapewnienia szkołom dostępu do nowoczesnej infrastruktury, apelujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby ciągłego rozwoju inwestycji w nowoczesny sprzęt komputerowego (tablety, monitory, laptopy, urządzenia mobilne typu smartfony). W związku z istniejącym szerokim wachlarzem programów edukacyjnych o wysokiej jakości, opartych o najnowocześniejsze metodologie edukacyjne, uważamy, że wypracowanie ogólnopolskich standardów jakościowych dla placówek edukacyjnych w zakresie wyposażenia w nowoczesne technologie powinno się odbywać w formie dialogu administracji publicznej z partnerami biznesowymi, organizacjami pozarządowymi oraz światem akademickim. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
5512	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	Strategia Rozwoju Polski do 2035 roku zawiera plan i realizację rozwoju cyfrowych kompetencji kadry nauczycielskiej . Wśród zaplanowanych działań jest stworzenie dokumentu („Opracowane zostaną standardy kompetencji cyfrowych nauczycieli”), który stanie się podstawą do realizacji programów służących właśnie rozwojowi kompetencji cyfrowych nauczycieli. Postulujemy dodanie do Strategii fragmentu, który umożliwi wykorzystanie sprawdzonych i wdrożonych programów edukacyjnych działających w Polsce, funkcjonujących i sprawdzonych przez rynek oraz pozytywnie ocenianych przez administrację. Pomoże to zminimalizować ryzyko powstania materiału merytorycznego, który powieli istniejące już rozwiązania lub takiego, który nie będzie używany.	Wskazane kwestie zostały poruszone w priorytecie 2.1 na odpowiednim poziomie ogólności dla średniookresowej strategii rozwoju kraju.
5513	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	112	W ramach planów rozwoju Centrów doskonalenia umiejętności cyfrowych w Klubach Rozwoju Cyfrowego wnosimy o dodanie katalogu urządzeń tabletowych i sprzętu komputerowego oraz monitorów profesjonalnych i VR oraz wykorzystanie technologii AR, zastosowanie nowoczesnych ekranów dotykowych posiadających zintegrowaną technologię wykorzystującą algorytmy, rozwiązania AI/ML, wyposażonego w dedykowany zestaw materiałów edukacyjnych. Proponujemy uwzględnienie w Strategii potrzeby wdrożenia dedykowanej platformy Mobile Device Management dla szkół. Takie rozwiązanie umożliwi zdalne administrowanie urządzeniami uczniowskimi i nauczycielskimi: instalowanie na nich potrzebnych aplikacji, dystrybucję aktualizacji oraz egzekwowanie ograniczeń (np. blokowanie rozpraszających treści czy nieautoryzowanych aplikacji). Ponadto powinny zostać wdrożone systemy klasy ITSM (IT Service Management) i ITOM (IT Operation Management) zgodne z metodologią procesową ITIL lub równoważną, mające na celu centralne lub rozproszone zarządzanie incydentami, zgłoszeniami, zarządzanie zasobami (sprzętem lub i oprogramowaniem), bazą o komponentach infrastruktury IT.	Powtórzenie uwagi 1476.
5514	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	129	W punkcie 4a dotyczącym <i>Cyfryzacji infrastruktury i usług transportowych</i> , w którym mowa o rozbudowie Europejskiego Systemu Zarządzania Ruchem Kolejowym, zasadne wydaje się określenie strategii rozwoju zastosowania technologii GSM-R i migracji do systemu FRMCS (ang. <i>Future Railway Mobile Communication System</i>). Według oceny Urzędu Transportu Kolejowego, system GSM-R osiągnie w Polsce pełną zdolność techniczną w 2030 r. Z kolei Agencja Kolejowa Unii Europejskiej pracuje obecnie nad specyfikacjami dla FRMCS i uznaje ten system za priorytetowy dla przyszłego, nowoczesnego systemu kolejowego, prognozując wygaszanie systemu GSM-R do roku 2035. Szybka, dedykowana łączność dla kolei jest kluczowa w podniesieniu przepustowości linii kolejowych i	Rozwój interoperacyjnych systemów łączności cyfrowej jest kluczowy dla zwiększenia przepustowości linii kolejowych oraz dalszego wdrażania ERTMS/ETCS. Obecnie Polska realizuje projekt budowy systemu GSM-R, który zgodnie z oceną UTK powinien

					zwiększeniu częstotliwości kursowania pociągów, które będą możliwe jedynie przy wdrożeniu interoperacyjnych, zaawansowanych technologicznie systemów łączności.	osiągnąć pełną zdolność techniczną około 2030 r. Jednocześnie na poziomie UE trwają prace nad pełnymi specyfikacjami systemu FRMCS, który będzie następcą GSM-R. Strategia może zostać uzupełniona o kierunkowy zapis dotyczący przygotowania państwa do przyszłej migracji z GSM-R do FRMCS, zgodnie z harmonogramem unijnym oraz krajowymi możliwościami technicznymi, organizacyjnymi i finansowymi. Deklarowanie konkretnych terminów przełączenia na FRMCS nie jest obecnie możliwe z uwagi na brak finalnych standardów technicznych oraz niezbędnych decyzji Komisji Europejskiej. Priorytetem pozostaje stabilne dokończenie wdrożenia GSM-R oraz zapewnienie interoperacyjności systemu kolejowego.
5517	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W zdaniu: „Wprowadzone zostaną zmiany prawne mające na celu usprawnienie i ułatwienie procesu inwestycyjno-budowlanego na tym obszarze dla celów obronności.” proponujemy wskazanie także wprost na obiekty cywilne, które mają kluczowe znaczenie w obszarze odporności w tym związane z telekomunikacją, energią i innymi urządzeniami przesyłowymi.	Powtórzenie z uwagą nr 2899.
5518	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	202	W tym zakresie powinna być wskazana m.in. infrastruktura wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: <i>elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków</i> Wnosimy o korektę lub uzupełnienie zwrotu: „sieci IT i komunikacyjnej”. Powinien on otrzymać brzmienie „sieci telekomunikacyjnej, zasobów IT oraz infrastruktury komunikacyjnej”. W szczególności zwracamy uwagę na niejasność zwrotu „sieć IT”. Chodzi tu również o zapewnienie łączności wewnątrzbudynkowej w budynkach użyteczności publicznej, które w czasie pokoju pełnią funkcje użytkowe, a w sytuacjach kryzysowych mają za zadanie pełnić funkcję obiektów zbiorowej ochrony.	Powtórzenie z uwagą nr 3541.
5519	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	203	Uważamy, że Strategia powinna uwzględniać wdrożenie nowoczesnych rozwiązań teleinformatycznych zwiększających mobilność i skuteczność sił zbrojnych oraz służb. W szczególności rekomendujemy odnotowanie rozwiązań typu TAK (Team/Tactical Awareness Kit) – czyli zestawów taktycznych wykorzystujących komercyjne urządzenia mobilne ze specjalnie przygotowanym oprogramowaniem. Tego rodzaju “Tactical Edition” smartfony łączą zalety powszechnie dostępnego sprzętu z dedykowanym, „hardened” systemem operacyjnym i aplikacjami wojskowymi, zapewniając stabilne, szyfrowane połączenia w każdych warunkach operacyjnych. Rozwiązania te są już z powodzeniem stosowane przez siły zbrojne państw NATO i UE, które włączyły je do swoich systemów świadomości sytuacyjnej. Przykładowo, opracowany przez siły powietrzne USA system ATAK (Android Tactical Assault Kit) jest wykorzystywany przez wojska sojusznicze do nadzorowania misji żołnierzy i ratowników, śledzenia ich lokalizacji poprzez GPS, udostępniania interaktywnych map terenu oraz integracji z sensorami (np. dronami) w czasie rzeczywistym.	Powtórzenie z uwagą nr 1478.
5520	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	208	We fragmencie następującym po zdaniu „Wsparcie będzie dotyczyć infrastruktury lokalnej, w tym takiej, która podlega podwójnemu wykorzystaniu – na cele cywilne i wojskowe, oraz takiej, która ma istotny wpływ na poziom życia mieszkańców.” postulujemy dodanie także wzmianki o infrastrukturze telekomunikacyjnej, której obecność oraz odporność mają kluczowy charakter w warunkach kryzysowych.	Powtórzenie z uwagą nr 3542.
5521	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności	212-214	Proponujemy doprecyzować, że budowa odporności państwa w zakresie łączności kryzysowej powinna obejmować nie tylko rozwój i zabezpieczenie infrastruktury sieciowej, ale również zapewnienie dostępu służbom do odpowiednich urządzeń końcowych. Chodzi o specjalistyczne mobilne terminale (np. radiotelefony i wzmocnione	Powtórzenie uwagi nr 1481.

			państwa i społeczeństwa na kryzysy		smartfony) wyposażone w dedykowane systemy i aplikacje. Powinny być one objęte centralnym systemem zarządzania, który zagwarantuje ich bezpieczne funkcjonowanie i szybkie konfigurowanie w razie potrzeby. Rekomendujemy wdrożenie platformy Mobile Device Management (MDM) zdolnej do zdalnego nadzoru i aktualizacji całej floty terminali używanych przez służby. Najlepiej, aby takie rozwiązanie współpracowało z istniejącymi systemami łączności operacyjnej – przykładowo integracja platformy MDM z systemem TAK (Team Awareness Kit) umożliwiłaby automatyczną dystrybucję krytycznych aplikacji i danych na wszystkie urządzenia służb, co znacząco usprawni koordynację działań na terenie. Rekomendujemy, aby systemy posiadały profesjonalne centra dowodzenia wyposażone w odpowiednie systemy wyświetlania informacji (posiadające stosowne certyfikacje), do których podłączone zostaną odpowiednie systemy informatyczne.	
552 2	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	212	W opisie projektu SBtP proponujemy dodać: <i>System będzie projektowany, budowany i utrzymywany z uwzględnieniem istniejących zasobów infrastrukturalnych, zarówno będących w dyspozycji podmiotów publicznych, jak i prywatnych. Wykorzystane zostaną synergie w tym zakresie, które pozwolą na zapewnienie efektywnej realizacji zadań przy jednoczesnym utrzymaniu najwyższych standardów bezpieczeństwa. Założeniem będzie realizacja w formule zakładającej współpracę podmiotów publicznych, w tym operatora SBtP z podmiotami prywatnymi dającymi rękojmię najwyższej jakości i bezpieczeństwa.</i>	Powtórzenie uwagi nr 2902.
552 3	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie B. <i>Modernizacja i utrzymanie infrastruktury podwójnego zastosowania oraz wykorzystanie i rozwój nowoczesnych technologii wspierających bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej</i> proponujemy dodanie listy takiej infrastruktury. W tym zakresie użyty powinien być zakres wskazany już na str. 211 „ochrona infrastruktury o podwójnym zastosowaniu (drogowa, kolejowa, intermodalna, morska, lotnicza, energetyczna, ochrony zdrowia, telekomunikacyjna oraz logistyczna)”. Ewentualnie ta wymieniona już w opisie zawartym na str. 202: <i>elementem działań zabezpieczających będzie ochrona infrastruktury energetycznej, wodno-kanalizacyjnej oraz sieci IT i komunikacyjnej, które mogą stanowić potencjalne cele ataków</i> (w tym zakresie wnosimy jednocześnie o korektę tego zapisu w uwadze powyżej)	Powtórzenie uwagi nr 2903.
552 4	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W podpunkcie C. <i>Zwiększenie odporności i bezpieczeństwa infrastruktury telekomunikacyjnej</i> zawarto jedynie odniesienie do integracji systemów publicznych i łączności satelitarnej. Rozwiązania te mogą jednak zapewniać jedynie odpowiedź na część potrzeb, szczególnie w zakresie wojska i administracji publicznej i służb. Pominięty został jednak wątek potrzeby wzmocnienia bezpieczeństwa i odporności cywilnych sieci stacjonarnych i ruchomych realizujących usługi dla obywateli, przedsiębiorstw, administracji oraz będących jednocześnie podstawą dla części z systemów łączności stosowanych przez stronę publiczną. Postulujemy dodanie (jak w uwadze wyżej) wskazania, że: <i>„Z uwagi na krajobraz zagrożeń oraz kluczowe znaczenie ciągłości działania infrastruktury telekomunikacyjnej realizowane będą działania dotyczące wsparcia poprawy odporności istotnych elementów infrastruktury.”</i>	Powtórzenie uwagi nr 2903.
552 5	Inne	Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216-218	W działaniu 4. <i>Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju</i> należałoby uwzględnić działania wspierające rozwój odporności przedsiębiorstw i odpowiedniego zabezpieczenia ich infrastruktury przed cyberzagrożeniami. Zgodnie z dyrektywą NIS2 do podmiotów kluczowych i ważnych dla funkcjonowania gospodarki i państwa zalicza się szerokie grono przedsiębiorstw prywatnych, w przypadku których skutki ataków cybernetycznych wykraczają daleko poza samo przedsiębiorstwo, grożąc przerwami w dostawach kluczowych produktów i usług na rzecz społeczeństwa (choćby w zakresie dostaw wody, żywności, łączności czy świadczenia podstawowych usług medycznych). Podmioty prywatne, pozbawione pomocy państwa w zakresie budowania swojej odporności na cyberzagrożenia, nie są w stanie same we własnym zakresie oprzeć się rosnącej liczbie ataków i coraz bardziej zaawansowanym technikom stosowanym przez cyberprzestępców. Stąd Strategia powinna przewidywać działania wspierające wszystkie podmioty składające się na krajowy system cyberbezpieczeństwa, w tym przedsiębiorstwa prywatne (z uwzględnieniem MŚP). Pomoc taka, skierowana do szerokiego grona przedsiębiorstw, powinna obejmować całokształt środków niezbędnych do zapewnienia bezpieczeństwa procesów i infrastruktury, m.in. identyfikacja istniejącego stanu zabezpieczeń i określenie niezbędnych działań naprawczych, opracowanie i wdrożenie procedur, zakup usług, oprogramowania i sprzętu na potrzeby odpowiedniego zabezpieczenia firmy przed cyberzagrożeniami, szkolenia pracowników i kadry zarządzającej.	Powtórzenie uwagi nr 2905.
552 6	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	17	Dopisanie dodatkowego projektu pt. „Budowa portu zewnętrznego w Ustce na potrzeby militarne oraz do obsługi morskich farm wiatrowych wraz z infrastrukturą dojazdową”. Uzasadnienie: aby w pełni wykorzystać potencjał portu morskiego w Ustce, konieczna jest jego rozbudowa w celu zapewnienia funkcji związanych z bezpieczeństwem narodowym i obronnością oraz odpowiednich warunków	Uwaga odrzucona.

					technicznych i przestrzennych do realizacji funkcji serwisowej morskich farm wiatrowych. Rozbudowa portu umożliwi stworzenie zaplecza logistyczno-serwisowego dla sektora offshore, a jednocześnie wzmocni zdolności operacyjne i infrastrukturalne istotne dla systemu bezpieczeństwa państwa. Kluczowe znaczenie będzie miało również zapewnienie sprawnego skomunikowania portu z zapleczem lądowym, w tym z głównymi korytarzami transportowymi i ośrodkami logistycznymi w głębi kraju, co warunkuje efektywne funkcjonowanie zarówno gospodarcze, jak i obronne tej infrastruktury.	
552 7	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256	W podpunkcie b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym prosimy wpisać następujące dodatkowe powiązanie: „Bydgoszcz – Słupsk – Port Morski w Ustce”. Uzasadnienie budowy drogi łączącej port morski w Ustce z Bydgoszczą (tzw. „Via Pomerania”): Droga stworzy szybki korytarz do przemieszczania sił i sprzętu między wybrzeżem a centralną częścią kraju (w tym do Centrum Szkolenia Sił Połączonych w Bydgoszczy), co podnosi gotowość obronną i zdolność przyjęcia sił sojuszników. Nowa droga zmniejszy zależność od istniejących ciągów komunikacyjnych, poprawi odporność łańcuchów dostaw (zwłaszcza w kryzysie lub sytuacjach awaryjnych) oraz ułatwi ewakuację i dostawy logistyczne. Projekt jest rozpatrywany w dokumentach strategicznych i planach MON. Bezpośrednie połączenie drogowe zwiększy dostępność portu w Ustce dla ładunków kierowanych do regionów środkowej Polski, skróci czas przewozu i obniży koszty przeładunku — co poprawi konkurencyjność portu i opłacalność inwestycji portowych. Trasa przez Słupsk, Bytów i Chojnice do Bydgoszczy ożywi gospodarkę lokalną (inwestycje, miejsca pracy, logistyczne centra przeładunkowe) i poprawi spójność komunikacyjną Pomorza z Kujawami.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.

552 8	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	UWAGA OGÓLNA		Całkowite pominięcie problematyki rewitalizacji w SRP 2035. Wprawdzie to pojęcie pojawia się kilkakrotnie w dokumencie, niemniej kontekst, w którym się pojawia wskazuje na praktyczne zignorowanie tego istotnego kontekstu (oraz oprzyrządowania) rozwojowego polskich miast i gmin w diagnozie i wizji działań zawartych w SRP 2035. Zaskoczenie pogłębia fakt, że wzmianki o rewitalizacji w dokumencie ujawniają postrzeganie przez autorów SRP 2035 jako zestawu działań skupionych na modernizacji tkanki miejskiej, rewaloryzacji zabytków, ewentualnie zagospodarowania terenów przemysłowych (głównie na Śląsku). To spojrzenie nie tylko mocno zawężone, ale – poprzez pominięcie wymiaru społecznego rewitalizacji – niezgodne z tym, co wynika z obowiązujących w tym zakresie ram prawnych. Stąd też pozostawiając autorom SRP 2035 do decyzji, w jaki sposób uwzględnić w dokumencie wskazane powyżej uwagi oraz skorygować błędy lub braki, przytoczyć należy kluczowe postulaty ze wspomnianego powyżej wystąpienia, uznając, że powinny one znaleźć odzwierciedlenie w dokumencie i/lub planie działań na najbliższe lata. Oto te postulaty: • skupienie kompetencji związanych z rewitalizacją w jednym resorcie i jednym dziale administracji rządowej (rozwój regionalny), • podjęcie na szczeblu rządowym działań koordynacyjnych i organizatorskich wspierających rewitalizację w gminach, m.in. poprzez zachęcanie podmiotów podległych rządowi do aktywnego udziału w tych procesach, • kreowanie w różnych dziedzinach, w których udzielane jest gminom wsparcie rozwojowe (mieszkalnictwo, efektywność energetyczna, błękitno-zielona infrastruktura, dostępność, dziedzictwo kulturowe, polityka społeczna, kultura, edukacja, aktywność społeczna, itd.), takich mechanizmów przyznawania dotacji, udzielania pożyczek, itd., które zachęcałyby do integrowania działań w całościowe procesy objęte gminnymi programami rewitalizacji i wspierały oddolne inicjatywy rewitalizacyjne, • przygotowanie i uchwalenie pogłębionej nowelizacji ustawy o rewitalizacji, w szczególności rozszerzającej zestaw skutecznych narzędzi rewitalizacji miast, które wzbogacałyby i usprawniały te procesy, • ustanowienia krajowego Funduszu Rewitalizacji, w ramach którego stworzone zostałyby mechanizmy umożliwiające konsekwentne i długofalowe wspieranie – środkami pochodzenia krajowego, a nie tylko zewnętrznymi – najbardziej kompleksowych i opartych na ambitnych celach procesów rewitalizacyjnych w polskich miastach, • dopilnowanie, aby przyszłe instrumenty rozwojowe europejskie (np. Plan Społeczno- Klimatyczny) lub krajowe zawierały mechanizmy preferowania wsparcia przedsięwzięć ujętych w całościowych programach rewitalizacji – niewątpliwie przyczyni się do optymalizacji efektywności i skuteczności wydatkowanych środków publicznych, • dokonanie przeglądu regulacji ustawowych i praktyki działania w sferach, które mieszczą się w spektrum działań rewitalizacyjnych (m.in. planowanie przestrzenne, polityka społeczna, organizacje pozarządowe, kultura, edukacja, itp.) tak, aby doskonalić rozwiązania służące kompleksowemu uzdrawianiu zdegradowanych dzielnic oraz wspieraniu lokalnych społeczności.	Uwaga uwzględniona
552 9	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej		W świetle przedstawionych uwag ogólnych za potrzebne i spójne z podejmowanymi dotąd działaniami przez Rządy RP uznać należy wskazanie jako Obszaru Strategicznej Interwencji wyznaczonych na poziomie gmin obszarów rewitalizacji. Taki krok potwierdzi znaczenie rewitalizacji dla polskich miast i gmin. Oraz m.in. stworzy ramy dla pożądanego i racjonalnego działania szeregu rządowych i samorządowych (oraz innych publicznych) instytucji polegającego na odpowiednim profilowaniu działań (np. preferencji w mechanizmach finansowania) pod kątem ich realizacji - tam, gdzie to możliwe i uzasadnione – w ramach dobrze przemyślanych i całościowych procesów rewitalizacji.	Uwaga uwzględniona
553 0	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		W kierunkach działań dotyczących m.in. integracji danych administracyjnych, otwierania danych czy też doskonalenia statystyki publicznej niezbędne jest zasygnalizowanie działań, jakie w tym zakresie powinny zostać przeprowadzone przez instytucje centralne (ewentualnie regionalne), aby stworzyć łatwe w użyciu przez gminy oraz znacznie usprawniające ich prace narzędzia informatyczne ułatwiające dostęp do publicznych danych niezbędnych w rewitalizacji, pozwalające na merytoryczne udoskonalenie oraz przynajmniej częściową automatyzację procesów delimitacji obszarów zdegradowanych, monitorowania oraz oceny rewitalizacji.	Obečne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.

553 1	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym		W części tej wskazuje się na wdrożenie ułatwień w realizowaniu wybranych polityk poprzez nowe narzędzia, tak jak np. specjalne strefy mieszkaniowe (SSM), pomijając równocześnie potrzebę – od dawna postulowaną przez samorządowców i ekspertów – doskonalenia/rozwoju narzędzi już istniejących, jak narzędzia rewitalizacyjne (Specjalna Strefa Rewitalizacji). Projektując nowe, potrzebne rozwiązania, nie wolno zapominać o konieczności analizy istniejących już narzędzi i ich stałego doskonalenia.	Uwaga uwzględniona
553 2	Samorząd	Gmina Miasto Ustka	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	6	Infrastruktura uzdrowiskowa odgrywa kluczową rolę w realizacji programów aktywnego starzenia się, zapewniając zarówno zaplecze medyczne i terapeutyczne, jak i środowisko sprzyjające aktywności fizycznej, integracji społecznej i profilaktyce zdrowotnej dla seniorów. Parki zdrojowe, ścieżki zdrowia, tereny rekreacyjne i leśne sprzyjają spacerom, nordic walking i innym formom aktywności na świeżym powietrzu. Udogodnienia: Baseny, siłownie, sale do ćwiczeń grupowych umożliwiają regularną aktywność fizyczną dopasowaną do możliwości seniorów. Powinno uwzględnić się w działaniach: - rozwój publicznej infrastruktury uzdrowiskowej w szczególności w gminach uzdrowiskowych która jest uzupełniającym ale ważnym elementem w zakresie realizacji Programów Aktywnego Starzenia się i poprawy jakości stanu zdrowia. - dostosowanie infrastruktury publicznej dla osób z potrzebami Działania w trybie ciągłym: -wsparcie rozwoju, modernizacji publicznej infrastruktury uzdrowiskowej w gminach uzdrowiskowych - dostosowanie infrastruktury dla osób z potrzebami w tym budowa nowej	W Rozdz. III, Cel 1, Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się: E: Wsparcie rozwoju infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki długoterminowej oraz paliatywnej i hospicyjnej dodano: "Poprawa dostępności stacjonarnej opieki długoterminowej zostanie zapewniona m.in. poprzez przekształcenie części łóżek w szpitalach powiatowych, w których nie są one w pełni wykorzystywane, w miejsca opieki długoterminowej. Zostaną także podjęte działania mające na celu modernizację i doposażenie infrastruktury podmiotów leczniczych udzielających świadczeń opieki paliatywnej i hospicyjnej w warunkach stacjonarnych. Poszerzony zostanie zakres diagnoz umożliwiających kwalifikację do świadczeń tej opieki. Rozwijane będzie także lecnictwo uzdrowiskowe jako element w procesie odzyskiwania sprawności po przebytej chorobie lub urazie."
553 3	Samorząd	Gmina Kielce, Urząd Miasta Kielce	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Wnosimy o zmianę klasyfikacji Kielc w hierarchii krajowego systemu miejskich ośrodków osadniczych – z kategorii „krajowe aglomeracje miejskie” na kategorię „kształtujące się metropolie ponadregionalne”. Uzasadnienie: Kielce jako stolica województwa świętokrzyskiego, pełnią kluczowe funkcje administracyjne, społeczne, gospodarcze i kulturowe dla całego regionu. Miasto skupia najważniejsze instytucje publiczne i regionalne, stanowiąc naturalne centrum decyzyjne o znaczeniu ponadregionalnym. Położenie Kielc w centralnej części kraju, na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych – w tym drogi ekspresowej S7 oraz linii kolejowych łączących północ z południem – wraz z planowanymi inwestycjami infrastrukturalnymi, wzmacnia pozycję miasta jako węzła transportowego o znaczeniu ponadregionalnym. Kielce dysponują silnym zapleczem akademickim, na które składają się dwie duże uczelnie publiczne: Politechnika Świętokrzyska oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego. Miasto jest również siedzibą Głównego Urzędu Miar – centralnego organu administracji rządowej – oraz ośrodka targowo-wystawienniczego o randze krajowej i międzynarodowej, jakim są Targi Kielce, drugi co do wielkości ośrodek targowy w Polsce. Kielce odgrywają coraz istotniejszą rolę w sieciach współpracy gospodarczej i innowacyjnej, będąc ośrodkiem przyciągającym inwestycje i nowoczesne branże. Podniesienie rangi Kielc do kategorii „kształtującej się metropolii ponadregionalnej” jest zgodne z założeniami polityki terytorialnej państwa, której celem jest zrównoważony rozwój przestrzenny kraju, przeciwdziałanie nadmiernej koncentracji funkcji metropolitalnych w kilku największych ośrodkach. Wzmocnienie pozycji Kielc jako	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					ośrodka ponadregionalnego jest szczególnie istotne dla równomiernego rozwoju środkowej części Polski oraz dla realizacji założeń policentrycznego modelu rozwoju kraju. Kielce wraz z otaczającymi gminami Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego liczą ponad 330 tys. mieszkańców, co plasuje je na poziomie porównywalnym z ośrodkami już zaliczonymi do grupy „kształtujących się metropolii ponadregionalnych”, takimi jak Rzeszowski Obszar Funkcjonalny. KOF charakteryzuje się wysoką spójnością funkcjonalną oraz coraz silniejszymi powiązaniami przestrzennymi i gospodarczymi. Jako rdzeń tego obszaru, Kielce pełnią funkcję integrującą rozwój społeczno-gospodarczy regionu, zapewniając usługi transportowe, edukacyjne, zdrowotne i kulturalne dla większości mieszkańców województwa. Znaczenie Kielc jako „lokomotywy rozwoju” regionu jest kluczowe dla umacniania jego roli jako strategicznego ośrodka transformacji, innowacji oraz edukacji. Kielce w sposób naturalny wpisują się w kategorię „kształtujących się metropolii ponadregionalnych”, osiągając wskaźniki rozwojowe zbliżone do Torunia czy Rzeszowa. Brak takiego ujęcia w <i>Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku</i> nie odzwierciedla rzeczywistej roli Kielc w krajowej sieci osadniczej. Ujęcie Kielc w wyższej kategorii odpowiadałoby faktycznym funkcjom administracyjnym, gospodarczym i naukowym miasta, jego potencjałowi aglomeracyjnemu oraz korzystnemu położeniu geograficznemu. Zmiana klasyfikacji przyczyni się do wzmocnienia policentrycznego modelu rozwoju kraju oraz umożliwi bardziej efektywne planowanie inwestycji i działań rozwojowych w skali ponadregionalnej.	
553 4	Samorząd	Gmina Kielce, Urząd Miasta Kielce	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZ- NEJ SIECI MIAST	13	Wnosimy o rozszerzenie opisu roli Kielc w policentrycznej sieci miast Polski oraz doprecyzowanie planowanych kierunków interwencji w zakresie dostępności transportowej, gospodarki oraz funkcji akademickich i targowo-wystawienniczych. Proponowany zapis w części dotyczącej miasta Kielce. Rozwój Kielc będzie ukierunkowany na wzmocnienie roli miasta jako stolicy województwa świętokrzyskiego oraz nowoczesnego ośrodka administracyjnego, gospodarczego i akademickiego o znaczeniu ponadregionalnym. Miasto stanowić będzie kluczowy biegun rozwoju południowo-środkowej Polski, pełniąc funkcję centrum usług wyższego rzędu oraz ważnego ogniwa w krajowej sieci policentrycznej. Dzięki swojemu położeniu Kielce równoważyć będą układ największych metropolii kraju – Warszawy i Krakowa – a ich strefa oddziaływania obejmować będzie województwo świętokrzyskie oraz przyległe obszary województw mazowieckiego, małopolskiego i lubelskiego. Kielce rozwijać się będą jako ośrodek gospodarki nowoczesnych technologii i przemysłu zaawansowanego, w którym tradycje Staropolskiego Okręgu Przemysłowego łączą się z nowymi kierunkami rozwoju opartymi na wiedzy, innowacjach i współpracy nauki z biznesem. Wzmacniane będą lokalne specjalizacje przemysłowe w branżach metalowej, maszynowej, odlewniczej, motoryzacyjnej i obronnej, a rozwój przedsiębiorczości, efektywne przyciąganie kapitału zewnętrznego oraz zagospodarowanie strategicznych terenów inwestycyjnych w mieście i w Obicach umożliwią dywersyfikację struktury gospodarczej miasta. Tworzony potencjał przemysłowy będzie wspierany przez sieć instytucji otoczenia biznesu, Politechnikę Świętokrzyską i Uniwersytet Jana Kochanowskiego, których współpraca z sektorem prywatnym przyczyni się do rozwoju innowacyjności oraz zatrzymania wykwalifikowanej kadry i młodych mieszkańców regionu. Ważnym czynnikiem rozwoju miasta pozostanie funkcja targowo-wystawiennicza. Targi Kielce, będące drugim co do wielkości ośrodkiem wystawienniczym w Europie Środkowo-Wschodniej, stanowić będą centrum wymiany gospodarczej, technologicznej i promocyjnej. Międzynarodowe wydarzenia będą wzmacniać pozycję Kielc w krajowej i europejskiej gospodarce, przyczyniając się do umiędzynarodowienia lokalnych firm oraz zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej miasta. Kielce rozwijać się będą jako ważny węzeł komunikacyjny i logistyczny. Inwestycje w infrastrukturę transportową umożliwią pełniejsze włączenie miasta w krajową i międzynarodową sieć korytarzy transportowych. Budowa Wschodniej Obwodnicy Kielc – jako strategicznego elementu układu drogowego – zwiększy przepustowość systemu transportowego, odciąży centrum miasta i poprawi powiązania w osi wschód-zachód i północ-południe. Uzupełnieniem układu drogowego będzie Południowa Obwodnica Kielc, wyprowadzająca ruch tranzytowy z centrum i łącząca się z korytarzem S7 oraz DK73. W zakresie infrastruktury kolejowej priorytetowe znaczenie ma modernizacja linii kolejowej nr 8 (Warszawa – Radom – Kielce – Kraków), z docelowym podniesieniem prędkości do 200 km/h, co umożliwi pełne włączenie Kielc w sieć połączeń kolejowych o wysokim standardzie. Dodatkowym kierunkiem rozwoju będzie budowa połączenia Busko-Zdrój – Żabno (przedłużenie LK nr 73), stanowiącego alternatywną trasę dla przewozów towarowych i pasażerskich, wzmacniającego powiązania międzyregionalne. Potencjał obszaru w Obicach zostanie wykorzystany do rozwoju platformy intermodalnej, powiązanej z	Na moment przygotowania aktualnej wersji Strategii, Kielce pozostają w grupie krajowych aglomeracji miejskich. Nie wyklucza to podniesienia rangi w wyniku aktualizacji ŚSRK.

					szerokotorową Linia Hutniczą Szerokotorową (LHS) w kierunku Woli Żydowskiej. Inwestycja ta wzmocni funkcje logistyczne miasta i zwiększy jego znaczenie jako ośrodka przemysłowo-transportowego w centralnej części kraju. Kielce umacniać będą także funkcje akademickie i badawcze, w szczególności w dziedzinie metrologii, nauk medycznych i technologii przemysłowych. Rozwój uczelni oraz ich współpraca z gospodarką sprzyjać będą podnoszeniu potencjału innowacyjnego miasta, budowie nowoczesnej oferty edukacyjnej i wzmocnieniu pozycji Kielc jako ośrodka wiedzy i nowoczesnych kompetencji. W efekcie podejmowanych działań Kielce staną się jednym z głównych ośrodków rozwoju południowej Polski, łączącym funkcje przemysłowe, akademickie i targowo-wystawiennicze. Miasto pełnić będzie rolę regionalnego centrum innowacji, transportu i przedsiębiorczości, wspierającego zrównoważony rozwój kraju w układzie policentrycznym.	
553 5	Samorząd	Gmina Kielce, Urząd Miasta Kielce	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj- nej	120-122	Wnosimy o uwzględnienie w systemie szkieletowych powiązań transportowych kraju połączeń drogowych i kolejowych z Kielcami w randze odpowiadającej znaczeniu miasta jako stolicy województwa i centralnego ośrodka południowo-środkowej Polski. Uzasadnienie: Kielce, położone w centralnej części kraju na przecięciu głównych szlaków północ-południe oraz wschód-zachód, stanowią istotny węzeł komunikacyjny o znaczeniu krajowym. Miasto leży przy drodze ekspresowej S7 (Gdańsk – Warszawa – Kraków), będącej jednym z kluczowych elementów krajowego układu transportowego i częścią transeuropejskiej sieci TEN-T. Przez region przebiegają również ważne linie kolejowe, w tym linia nr 8 Warszawa – Kraków oraz linia nr 25 (Łódź – Dębica), które mają potencjał pełnienia roli alternatywnych szlaków towarowo-pasażerskich, wzmacniających powiązania komunikacyjne centralnej Polski. Budowa (wydłużenie) LK nr 73 do miejscowości Żabno komunikująca województwo Świętokrzyskie z południem i wschodem kraju, co m.in. umożliwi transport surowców oraz stanowiłoby alternatywę dla stale rosnącego transportu samochodowego. Konieczne jest podniesienie rangi połączeń kolejowych przebiegających przez Kielce. Obecnie połączenie Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kraków zostało sklasyfikowane jako konwencjonalne, bez uwzględnienia w systemie kolei dużych prędkości. Z uwagi na strategiczne położenie Kielc pomiędzy dwiema największymi metropoliami kraju – Warszawą i Krakowem – oraz ich potencjał w obsłudze centralnej Polski, zasadne byłoby rozważenie modernizacji tego korytarza do standardów szybkich połączeń, umożliwiających prędkości rzędu 200 km/h. Taka inwestycja pozwoliłaby na pełniejsze włączenie regionu świętokrzyskiego w krajowy system kolejowy dużych prędkości, a jednocześnie znacząco skróciłaby czas przejazdu między głównymi ośrodkami miejskimi. Zasadna jest również budowa brakujących połączeń kolejowych (łącznie istniejących linii) pomiędzy liniami LK8 i LK25 (Tumlin – Wąsosz Konecki), które skrócą czas przejazdu do Łodzi i docelowo CPK. Równie istotne jest wzmocnienie połączeń drogowych. Pomimo że przez Kielce przebiega droga ekspresowa S7, brakuje nowoczesnych tras o wysokim standardzie w kierunkach zachodnim i wschodnim, które mogłyby pełnić funkcję korytarza równoległego do autostrady A2. Włączenie korytarza Kielce – Łódź do sieci dróg ekspresowych, na przykład poprzez rozbudowę istniejących dróg krajowych DK74 i DK42 oraz rozbudowa DK78, przyczyniłoby się do lepszej integracji centralnej Polski oraz skrócenia czasu przejazdu pomiędzy poszczególnymi regionami. Uwzględnienie Kielc jako istotnego węzła w szkieletowym układzie transportowym kraju ma również znaczenie z punktu widzenia równoważenia rozwoju przestrzennego. Brak odpowiedniego ujęcia roli miasta w tym systemie może prowadzić do pogłębiania peryferyzacji południowo-środkowej części Polski. Tymczasem włączenie Kielc do sieci połączeń o wyższej randze – zarówno drogowych, jak i kolejowych – byłoby w pełni zgodne z celami polityki terytorialnej państwa, zakładającej wzmocnianie powiązań transportowych miast średnich oraz stolic województw w celu zwiększenia spójności przestrzennej kraju. Proponujemy zmiany: • Włączenie odcinka Warszawa – Radom – Kielce – Kraków do planowanej sieci połączeń kolejowych dużych prędkości lub wskazanie go jako korytarza priorytetowego do modernizacji. • Podniesienia rangi połączenia drogowego Kielce – Łódź (w ramach DK74 i DK42) do standardu drogi ekspresowej i kolejowego (łącznie LK8 i LK25), co wzmocniłoby wschodnio-zachodni układ transportowy kraju.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy

						zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii. Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
553 6	Samorząd	Gmina Kielce, Urząd Miasta Kielce	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	10	Wnosimy o uzupełnienie delimitacji obszaru funkcjonalnego Kielc (KOF) o gminę Pierzchnica , która została pominięta w obecnym zapisie tabelarycznym.	Uwaga uwzględniona
553 7	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	47	<u>Metropolizacja s. 47</u> Dokumenty strategiczne dotyczące planowania rozwoju kraju poprzez rozwój i wzmocnienie roli miast i ich obszarów funkcjonalnych powinny się opierać na możliwie najaktualniejszych danych i rzeczywistych potencjałach MOF-ów, gdyż właśnie rozwój funkcji aglomeracyjnych i pogłębianie współpracy międzysamorządowej w ramach obszarów funkcjonalnych wpisuje się w polityki rozwojowe Unii Europejskiej. Brak rzetelnych danych i bazowanie na danych historycznych prowadzi do błędnych wniosków. Przykładem jest raport IRMiR „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, w którym Bydgoszcz została błędnie zakwalifikowana do kategorii: ośrodki regionalne, co zaniża jej rolę w strukturze osadniczej Polski. Potencjał Bydgoszczy oraz jej obszaru funkcjonalnego w pełni zasługuje na miano metropolii ponadregionalnej i wnosimy o zmianę klasyfikacji w tym zakresie. Ostatnie 5 lat to okres bardzo dynamicznego rozwoju Bydgoszczy i zacieśniania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach MOF. Potencjały rozwojowe miasta notujące silny rozwój i mające szczególne znaczenie dla pozycji Bydgoszczy w kraju i Europie to m.in.: • Obronność – rozwój jednostek NATO oraz rosnące znaczenie Bydgoskiego Garnizonu Wojska Polskiego w tym Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. Dynamiczny rozwój przemysłu zbrojeniowego m.in. wybór WZL nr 2 w ramach offset-u do serwisu polskich samolotów F-16, podpisanie przez firmę Tel-Dat kontraktu na dostawę podzespołów do rakiet Patriot, zwiększenie mocy produkcyjnych firm Nitrochem i Belma, w tym uruchomienie produkcji pocisków 155mm. • Akademickość – przekształcenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					w Politechnikę Bydgoską (jedyna uczelnia techniczna w regionie), otwarcie najnowocześniejszego w Polsce kampusu Akademii Muzycznej, nowe kierunki studiów, w tym drugi w mieście kierunek lekarski i stomatologia. • Kultura – inwestycje w infrastrukturę instytucji kultury o łącznej wartości ponad miliarda zł, włączenie Bydgoszczy do Sieci Miast Kreatywnych UNESCO w dziedzinie muzyki, co podkreśla jego wyjątkową rolę na kulturalnej mapie Polski i świata. • Medycyna – rozwój wysoko wyspecjalizowanych szpitali (klinicznych i specjalistycznych), uruchomienie pierwszego w kraju Centrum Chirurgii Robotycznej oraz realizowany proces budowy Centrum Innowacyjnych Terapii Onkologicznych w Centrum Onkologii, badania i wdrożenia w zakresie medycyny oraz rozwój kierunków z zakresu medycyny i nauk o zdrowiu na bydgoskich uczelniach. • Gospodarka – umacnianie Bydgoszczy jako huba technologicznego (silny sektor IT, cyberbezpieczeństwo ok. 60 centrów usług BPO, SSC, IT, R&D, ok. 1 000 specjalistów cyberbezpieczeństwa), huba przemysłowego, huba logistyczno-magazynowego. • Dynamiczny rozwój infrastruktury transportowej – budowa dróg S-5 i S-10 oraz planowana Via Pomerania, modernizacja linii kolejowych nr 18, 131, 201 oraz rozwój jedyne w województwie międzynarodowego portu lotniczego, który jest także niezbędnym zapleczem dla Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 2 w Bydgoszczy.	
553 8	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253, pkt 2c	<u>Model struktury funkcjonalno-przestrzennej</u> <u>Wizja struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju</u> <u>2) policentryczny system miejskich ośrodków osadniczych s. 253</u> Dlaczego obszar Metropolii Bydgoszcz nie został zaliczony do tej samej kategorii, co metropolia szczecińska, tj. do metropolii ponadregionalnych? Bazując na najbardziej aktualnych danych, potwierdzeniem ponadregionalnej metropolitalności Bydgoszczy i jej obszaru funkcjonalnego jest m.in. opracowanie Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych” wydane w 2024 r., w którym to obszar funkcjonalny Bydgoszczy zestawiony został na równym szczeblu m.in. ze szczecińskim obszarem metropolitalnym. Obie metropolie posiadają zbliżone parametry demograficzne: ludność w 2023 r. (szczecińska – 678 tys., bydgoska – 591 tys.). Obie te aglomeracje odnotowały wzrost liczby podmiotów gospodarczych w latach 2010-2023 (szczecińska o 17 tys., bydgoska o 11 tys.). Tempo wzrostu ich liczby w metropolii bydgoskiej jest nawet szybsze (szczecińska +17,0%; bydgoska +18,5%). Na bardzo zbliżonym poziomie utrzymuje się średnioroczny udział mieszkań oddanych do użytku w metropoliach na tle kraju (szczecińska – 2,11%; bydgoska 1,53%). Wskazane wyżej podobieństwo w zakresie potencjałów Bydgoszczy i Szczecina oraz funkcje pełnione przez Bydgoszcz w systemie transportowym, jej znaczenie w strukturze policentrycznej kraju oraz potencjał gospodarczy i kulturowy dowodzą, że miasto już pełni funkcje metropolii ponadregionalnej. Natomiast w projekcie dokumentu w perspektywie 2035 r. Bydgoszcz jest określana jako kształtująca się metropolia ponadregionalna. Według publikacji Oxford Economics – międzynarodowej firmy badawczej i konsultingowej działającej we współpracy z Uniwersytetem Oksfordzkim - Bydgoszcz znajduje się w gronie 20 najszybciej rozwijających się miast w Europie. Bydgoszcz powinna zostać wskazana jako metropolia ponadregionalna, a nie jako „kształtująca się”.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
553 9	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	<i>„Dwie stolice województwa kujawsko-pomorskiego – Bydgoszcz i Toruń – są ośrodkami regionalnymi pełniącymi funkcje metropolitalne. Mogą rozwijać swoje funkcje wspólnie lub w sposób komplementarny. Wsparcie państwa dla tych miast może – obok projektów indywidualnych – obejmować także projekty wspólne, w szczególności z zakresu transportu (połączenie miast drogą S10, połączenia kolejowe, integracja za pomocą szynowego transportu regionalnego i aglomeracyjnego).</i> Taki zapis sugeruje równość potencjałów obu miast stołecznych województwa kujawsko-pomorskiego, co nie jest prawdą. Bydgoszcz jest ośrodkiem silniejszym, o większym potencjale rozwojowym. Wnosimy o wyraźne zaznaczenie w załączniku nr 4 do Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku różnicy potencjałów obu stolic Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Władze Bydgoszczy od lat sprzeciwiają się stawianiu w dokumentach strategicznych znaku równości pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Bydgoszcz będąca siedzibą Wojewody Kujawsko-Pomorskiego jest największym i najsilniejszym ośrodkiem społeczno-gospodarczym województwa i motorem rozwoju w regionie.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.

					Różnice potencjałów obu miast wyraźnie diagnozuje m.in. przytaczany wyżej raport IRMiR z 2024 roku pt. „Baza ekonomiczna miast i ich obszarów funkcjonalnych”, w którym to MOF Bydgoszczy zakwalifikowano do piątego szczebla na równi z obszarem metropolitalnym Szczecina. Szósty szczebel obejmuje MOF Kielc i MOF Olsztyna, a MOF Torunia został zakwalifikowany do siódmego – ostatniego szczebla wraz z MOF-ami Białystoku, Zielonej Góry i Gorzowa Wielkopolskiego. Sprzeciwiamy się stwierdzeniu, w powyższym załączniku, jakoby Bydgoszcz i Toruń mogły rozwijać swoje funkcje metropolitalne wyłącznie cyt. „wspólnie lub w sposób komplementarny”. Miasto Bydgoszcz od blisko 10 lat prowadzi własną, intensywną i skuteczną politykę rozwoju obszaru funkcjonalnego w ramach Stowarzyszenia Metropolia Bydgoszcz, którego obszar zamieszkuje około 600 tysięcy mieszkańców co stanowi blisko 30% populacji województwa. W ramach międzysamorządowej współpracy następuje intensywny rozwój komunikacji międzygminnej oraz prowadzone są wspólne działania m.in. w zakresie zagospodarowania odpadów, promocji gospodarczej czy polityki senioralnej. Z drugiej strony - dotychczasowe doświadczenia jednoznacznie pokazują – że od czasu powstania Województwa Kujawsko-Pomorskiego w 1999 roku pomiędzy Bydgoszczą a Toruniem i ich obszarami funkcjonalnymi nie wykształciły się w zasadzie żadne trwałe powiązania funkcjonalne. Obecnie procedowany jest wniosek o podział bydgosko-toruńskiego NUTS 3 na dwa odrębne NUTS 3 – bydgoski i toruński, który po akceptacji strony rządowej został skierowany zgodnie z procedurą rewizyjną przez Prezesa GUS do właściwych struktur Unii Europejskiej. Rozdzielność funkcjonalna Bydgoszczy i Torunia znajduje odzwierciedlenie nie tylko w polityce terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego określonej w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku — Strategia Przyspieszenia 2030+ (uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr XXVIII/399/20 z 21 grudnia 2020 r.), w której zgodnie z istniejącym stanem, wyodrębniono osobne obszary funkcjonalne Bydgoszczy i Torunia. W ramach tych obszarów zawiązano partnerstwa i tworzone są strategie terytorialne oraz realizowane są dwa odrębne instrumenty Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Powyższe znajduje także potwierdzenie m.in. w odpowiedzi na kierowane do ministerstwa uwagi do projektu Koncepcji Rozwoju Kraju 2050. Minister Funduszy i Polityki Regionalnej - Pani Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz – w piśmie z dnia 02.10.2024 r., znak: DSR-IXa.550.10.2024 wskazała na rozdzielną Bydgoszczy i Torunia - cyt. „Nie jest również możliwe łączne zobrazowanie potencjału ośrodków Bydgoszczy i Torunia w sytuacji utrzymywania odrębności funkcjonalnej obu ośrodków (dwa odrębne Zintegrowane Instrumenty Terytorialne, przeciwnie ciężenia obu ośrodków do budowania powiązań funkcjonalnych — Bydgoszcz w kierunku zachodnim, Toruń w kierunku wschodnim)”. Prowadzenie autonomicznych polityk terytorialnych obu miast stołecznych Województwa Kujawsko-Pomorskiego dostrzegli także autorzy opracowania Instytutu Rozwoju Miast i Regionów pn. „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, gdzie także wskazano Bydgoszcz i Toruń jako dwa osobne miasta posiadające własne obszary funkcjonalne. Pani Agnieszka Sobala-Gwosdz współautorka ww. opracowania podkreśla w jednej z pisemnych wypowiedzi, że cyt. „[...] Doszliśmy do jednoznacznego wniosku, że w obecnym momencie miasta te nie tworzą spójnego obszaru metropolitalnego.” I dalej „[...] dotychczasowe działania analizowanych miast regionalnych w większości prowadzą do dublowania inwestycji związanych z funkcjami wyższego rzędu, a działania komplementarne (np. opera w Bydgoszczy, wspólna spalarnia) są raczej wyjątkiem niż dominującą praktyką.”	
5540	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	UWAGA OGÓLNA		Dokument nie został ujednolicony, składa się z części przygotowanych przez różne jednostki. Część kierunków działań jest bardzo szczegółowa, inne bardzo ogólne.	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji.
5541	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	89-97	Na s. 89 opisano wyzwania związane z dostępnością kadr medycznych. W kierunkach działań (s. 97, punkt 7) ujęto m.in. potrzebę promowania kształcenia lekarzy w najbardziej deficytowych specjalizacjach (7.B). Jednakże zabrakło odniesienia do równie istotnego problemu, jakim jest nierówny dostęp do usług zdrowotnych ze względu na miejsce zamieszkania. Dostępność świadczeń zdrowotnych na terenach wiejskich i w małych miastach jest znacząco ograniczona. Wpływają na to m.in.: - mniejsza liczba placówek POZ i AOS, - trudności z dostępem do specjalistów,	Powtórzenie z uwagą KWRiST nr 309.

					- ograniczenia kadrowe (np. starzejąca się kadra medyczna, emigracja specjalistów). Zasadnym byłoby uzupełnienie kierunków działań poprzez: - zwiększenie zachęt dla lekarzy i pielęgniarek (w tym w trakcie specjalizacji) do podejmowania pracy w strukturach POZ w ośrodkach gminnych i powiatowych, - zwiększenie liczby specjalistów w dziedzinie medycyny rodzinnej oraz pielęgniarek z kwalifikacjami w zakresie pielęgniarstwa rodzinnego, - tworzenie systemów zachęt do osiedlania się kadry medycznej na terenach wykazujących deficyty kadrowe.	
554 2	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94-95	Wskazane jest wprowadzenie instrumentu stabilności finansowania realizacji projektów senioralnych – np. kontrakty terytorialne senioralne (3-letnie porozumienia JST - NGO). Zapewni to ciągłość działań i utrzymanie kadry.	Powtórzenie z uwagą KWRiST nr 310.
554 3	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	94-95	Propozycja działań w pkt. 4. Aktywne starzenie się: - wprowadzenie minimalnych standardów dostępności (architektonicznej, cyfrowej i komunikacyjnej), - utworzenie Funduszu Małej Infrastruktury Senioralnej, - rozwój programów partnerskich szkół i centrów seniora – np. tutoring cyfrowy „wnuki-seniorzy”, wspólne kluby hobby, mentoring zawodowy. Takie działania przełamują stereotypy i wzmacniają więzi społeczne.	Powtórzenie z uwagą KWRiST nr 311.
554 4	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Wskaźniki wskazane dla tego priorytetu nie opisują rezultatów dla wszystkich kierunków działań. Brak wskaźników dotyczących efektywności działań aktywizujących seniorów.	Powtórzenie z uwagą KWRiST nr 312.
554 5	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Dopisać: „Ważnym wyzwaniem dla systemu edukacji formalnej jest zapewnienie, by jak największa liczba uczniów osiągała (co najmniej) minimalny poziom umiejętności w kluczowych dziedzinach.”	Zwrot "co najmniej" nie jest konieczny, w domyśle wiadomo, że nie chodzi o poziom dokładnie równy minimalnemu.
554 6	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	120	„Podróż koleją przez cały kraj zajmie co do zasady ok. trzech godzin (poza skrajnymi przypadkami). Szybkie połączenia kolejowe między największymi aglomeracjami nie będą przekraczać 100 minut.” Założenie w zasadzie niemożliwe do realizacji w perspektywie 2035 roku. Inwestycje kolejowe to przedsięwzięcia czasochłonne. Samo przygotowanie dokumentacyjne to proces kilkuletni.	Uwaga powtórzona z tabeli KWRiST. Założenia dotyczące czasu podróży koleją przez cały kraj zostały przyjęte w wielu innych dokumentach strategicznych.
554 7	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej		W dokumencie bardzo zdawkowo potraktowano kwestię żeglugi śródlądowej. Brakuje rozstrzygnięć dotyczących kierunków rozwoju (bądź zaprzestania działań ze względów klimatycznych).	Uwaga powtórzona z tabeli KWRiST. W Ministerstwie Infrastruktury powstają kompleksowe i kompatybilne ze sobą programy rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce, które uszczegóławiają politykę rozwoju żeglugi śródlądowej. Priorytety inwestycyjne określone są na podstawie programów wieloletnich przyjmowanych przez Radę Ministrów. Jednym z obowiązujących programów w tym zakresie jest Krajowy Program Żeglugowy do roku 2030, który precyzuje kierunki rozwoju żeglugi śródlądowej.
554 8	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	„C. Budowa nowego składowiska powierzchniowego odpadów promieniotwórczych” - nie podano lokalizacji składowiska.	KWRiST 329.
554 9	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	187	„Docelowo w perspektywie Strategii w większości gmin w Polsce zostaną utworzone Centra Usług Społecznych (CUS).” – Utworzenie Centrum jest fakultatywne, w związku z tym nie wiadomo, czy większość gmin podejmie się tego zadania (wskaźnik docelowy równy lub większy niż 1 200 może nie być możliwy do osiągnięcia – od wejścia w	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.

					życie ustawy w 2019 r. powstały 74 Centra – 2024 r.). Strategia nie wskazuje instrumentów zachęcających gminy do tworzenia CUS.	
555 0	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Priorytet zawiera pięć kierunków działań, natomiast wskazano tylko jeden wskaźnik, który opisuje tylko część działań. Dodatkowo brak jest tutaj wskaźników jakościowych - rezultatu czy oddziaływania.	Uwaga powtórzona - znajduje się w tabeli uwag zgłoszonych w ramach KWRiST.
555 1	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228-241	Priorytet <i>Skutecznie działająca administracja</i> koncentruje się jedynie na administracji krajowej i rządowej, pomijając administrację samorządową. To administracja samorządowa jest najbliższej mieszkańców, od jej zaangażowania, kwalifikacji i przygotowania zależy także wiele zadań określanych na szczeblu rządowym. Nierozumiiałym jest pominięcie w strategii działań skierowanych na podnoszeniu jakości administracji JST. Szczególnie istotne są kwestie związane z cyfryzacją: - brak szczególnego wsparcia dla cyberbezpieczeństwa JST, - brak pełnego uwzględnienia roli JST w cyfrowej administracji państwa, - niedostateczne wskazanie standardów chmurowych i integracyjnych dla JST, - brak odniesienia do standardów interoperacyjności i systemu EZD w JST. Zmiany powinny także obejmować mierzalne cele (wskaźniki) postępów cyfryzacji w JST.	Zostanie dodany odpowiedni zapis w priorytecie 3.5, działaniu 2.B. Ugruntowanie podejścia architektonicznego do zarządzania informatyzacją państwa oraz poprawa koordynacji w wymiarze instytucjonalnym.
555 2	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	230	<i>„Efektem działań będzie coraz szersze wykorzystywanie źródeł administracyjnych i danych od gestorów prywatnych oraz ograniczanie redundancji danych, przy jednoczesnym rozszerzeniu zasobu informacyjnego statystyki publicznej dostosowanego do potrzeb różnych grup użytkowników.”</i> Proponujemy rozszerzenie informacji o tym, że takie działanie również przyspieszy pozyskiwanie danych i w efekcie może wpłynąć na szybsze ich udostępnianie. Wyzwaniem dla statystyki publicznej jest również poszerzanie katalogu udostępniania danych na jak najniższym poziomie (gmina, miejscowość statystyczna).	Zapis zostanie rozszerzony.
555 3	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254, pkt. 3a	Nie została uwzględniona koncepcja budowy Via Pomerania jako kluczowa dla obronności Polski.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe

						powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
555 4	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255	W pkt. <i>węzły transportu intermodalnego – terminale intermodalne bazowe</i> należy dopisać Bydgoszcz. Należy prowadzić działania, aby docelowo w 2035 r. Węzeł Logistyczny Bydgoszcz został zakwalifikowany do sieci bazowej. Wymagać to będzie wsparcia z poziomu krajowego dla budowy terminala intermodalnego Bydgoszcz Emilianowo.	Terminal w Bydgoszczy powinien pozostać na liście terminali uzupełniających i stanowić zaplecze terminali portowych w Gdańsku i Gdyni.
555 5	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257	„pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych), których zakres zostanie ostatecznie wypracowany w ramach planu rozwoju infrastruktury i połączeń kolejowych w Polsce pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa: W pkt. tym brakuje ciągu kolejowego: Bydgoszcz – Piła – Krzyż – Szczecin.	Uwaga stanowi jedną z opcji uwzględnianych w procesie tworzenia wariantów docelowej sieci kolejowej w projekcie ZSK. Uwzględnienie tej uwagi stanowiłoby jednak narzucenie tego konkretnego rozwiązania w ramach powiązań Polski Centralnej ze Szczecinem.
555 6	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	<i>Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski (mapa).</i> Brakuje zaznaczenia na mapie stref wielofunkcyjnych i problemowych.	Kartograficzna część modelu będzie uzupełniana
555 7	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Brakuje zapisu dotyczącego działań na wielkoobszarowych terenach zdegradowanych (Zachem).	W planie działań uwzględniono wyłącznie działania kluczowe. Rewitalizacja terenów wielkoobszarowych została ujęta w części opisowej Strategii.
555 8	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	21	Opracowanie listy technologii kluczowych i krytycznych. W ramach podmiotów współpracujących – dodanie podmiotów ze szczebla regionalnego tj. IOB, które działają w regionach.	Uwaga w trakcie dalszych analiz.
555 9	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	34	Działanie 29 – Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa Brak szczególnego wsparcia dla cyberbezpieczeństwa JST. Strategia porusza problem rosnących cyberzagrożeń i przewiduje rozbudowę krajowego systemu cyberbezpieczeństwa (np. utworzenie PCOC – Połączonego Centrum Operacyjnego Cyberbezpieczeństwa). Jednak w dokumencie nie ma wzmianki o wsparciu jednostek samorządu terytorialnego w tej sferze. Samorządy (zwłaszcza powiaty i gminy) często nie dysponują specjalistycznymi zespołami IT bezpieczeństwa ani wystarczającymi funduszami na zaawansowane zabezpieczenia. Strategia nie przewiduje działań typu: dedykowane fundusze lub projekty wyposażenia JST w rozwiązania cyberbezpieczeństwa, szkolenia z ochrony danych dla urzędników JST, ani włączenia samorządów w mechanizmy współpracy przy reagowaniu na incydenty.	W Prioryecie 3.3, działaniu 4A jest mowa o podmiotach krajowego systemu cyberbezpieczeństwa (do których należą jst) oraz o wsparciu jst. W działaniu 29 również wskazuje się na podmioty krajowego systemu cyberbezpieczeństwa. Zagadnienie jest ujęte również w projektowanej i konsultowanej aktualnie Strategii Cyfryzacji Państwa

						do 2035 r. Zgodnie z zapisami projektowanej Strategii Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2025-2029, doprecyzowującej te kwestie w sposób bezpośredni, newralgicznym elementem Krajowego Systemu Cyberbezpieczeństwa są jednostki samorządu terytorialnego (JST). Stworzone zostaną wojewódzkie zespoły specjalistów cyberbezpieczeństwa działających lokalnie i wspierających podmioty publiczne w obsłudze incydentów i odzyskiwaniu danych oraz prowadzeniu działań podnoszących świadomość o cyberbezpieczeństwie. Kontynuowany będzie program Cyberbezpieczny Samorząd obejmujący szkolenia i zakupy niezbędnego sprzętu i oprogramowania. Rząd będzie wspierać JST w budowie i rozbudowie samorządowych struktur odpowiedzialnych za cyberbezpieczeństwo tych jednostek, co jest szczególnie istotne biorąc pod uwagę ograniczone zasoby poszczególnych JST. W celu ograniczenia deficytu specjalistów z obszaru cyberbezpieczeństwa w jednostkach samorządu terytorialnego zostanie uruchomione przedsięwzięcie budowy Lokalnych Centrów Cyberbezpieczeństwa, działających jako Centra Usług Wspólnych w obszarze IT, które zapewnią wysoki poziom cyberbezpieczeństwa dla wielu instytucji działających na szczeblu lokalnym i regionalnym. Prowadzone będą również działania zorientowane na wsparcie samorządów na poziomie wojewódzkim w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze cyberbezpieczeństwa w ramach programów regionalnych. Projekt Strategii Cyberbezpieczeństwa RP na lata 2025-2029, dostępny jest pod adresem https://mc.bip.gov.pl/projekty-aktow-prawnych-mc/projekt-uchwaly-rady-ministrow-w-sprawie-strategii-cyberbezpieczenstwa-

						rzeczypospolitej-polskiej-na-lata-2025-2029-id131.html.
5560	Samorząd	Miasto Bydgoszcz	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	41-42	Działanie 35 – Dalszy rozwój e-administracji Brak dedykowanych programów podnoszenia kompetencji cyfrowych kadr samorządowych. W Strategii pominięto bezpośrednio kwestię szkoleń i rozwoju kompetencji cyfrowych pracowników JST. Plan Działań przewiduje co prawda „działania promocyjne i szkolenia pracowników administracji publicznej z efektywnego wykorzystania nowych narzędzi”, jednak nie jest jasne, czy dotyczy to także pracowników samorządowych (termin „administracja publiczna” obejmuje zarówno rządową, jak i samorządową, ale brak rozróżnienia). Samorządy – zwłaszcza mniejsze – mogą mieć ograniczone zasoby na samodzielne szkolenie kadr w zakresie obsługi e-usług, AI czy cyberbezpieczeństwa.	Powtórzenie uwagi KWRiST 369.
5561	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	255 oraz mapa na stronie 261	Proszę o zaliczenie linii kolejowej nr 18, na odcinku Bydgoszcz – Toruń – Włocławek – Kutno do kategorii połączeń kolejowych konwencjonalnych o znaczeniu szkieletowym (obecnie jest zaliczona do kategorii pozostałych połączeń kolejowych konwencjonalnych) , przy czym docelowo dla relacji Bydgoszcz – Toruń – Włocławek powinna zostać zrealizowana linia kolei dużych prędkości stanowiąca odnogę od linii CMK Północ. Aktualny sposób ujęcia połączenia kolejowego obydwu stolic Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest absolutnie nie do zaakceptowania z co najmniej kilku powodów. Przed wszystkim stanowi zaprzeczenie idei wsparcia rozwoju policentrycznego sieci osadniczej w Polsce – w jaki sposób Rząd RP zamierza kształtować rozwój potencjału metropolitalnego Bydgoszczy i Torunia (w hierarchii sieci osadniczej zostały określone jako „kształtujące się metropolie ponadregionalne”) jeśli w hierarchii połączeń kolejowych, w strategii rozwoju Polski na najbliższe 10 lat, oferują się dla tych miast trzecią - najniższą z wskazywanych – kategorię ich połączenia ze stolicą kraju oraz z CPK?! Żadna inna istniejąca lub kształtująca się metropolia ponadregionalna nie została w ten sposób wykluczona z połączenia z Warszawą oraz z CPK. Jednocześnie należy podkreślić, że tak niska ranga połączenia wskazuje na błędnie oceniony potencjał tej linii – zarówno obecny, jak i prognozowany, w tym jej możliwe znaczenie dla wsparcia idei i efektywności ekonomicznej realizacji CPK. Należy się spodziewać znacznej poprawy perspektyw funkcjonowania i efektywności ekonomicznej CPK poprzez zapewnienie bardzo dobrego jego dostępu – za pomocą linii nr 18 – dla mieszkańców Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Około 1 mln ludności zamieszkuje w trzech największych miastach województwa oraz ich bezpośrednich strefach podmiejskich (całkowity czas jazdy w relacji „miejsce zamieszkania-terminal” nie przekroczy tu 2,5 godziny w przypadku najbardziej oddalonego miasta - Bydgoszczy). W szerszym ujęciu, w obszarze dobrej dostępności do CPK za pośrednictwem Bydgoszczy, Torunia i Włocławka, znalazłoby się około 1,5 mln mieszkańców Województwa. Łatwość dostania się do CPK, z pewnością skłoni część pasażerów linii lotniczych, którzy dotąd korzystali z różnych portów lotniczych w sąsiedztwie Województwa (w tym głównie w Gdańsku, Modlinie i Poznaniu) do traktowania CPK jako portu podstawowego/domyślnego, kierując tym samym zdecydowaną większość potencjalnych podróży właśnie do CPK. Analizując obecną skalę ruchu w tych portach, należy szacować, że już dziś potencjał Województwa Kujawsko-Pomorskiego to przynajmniej 2,5 mln podróży rocznie (przy 37,5 mln mieszkańców, polskie porty w roku 2024 obsłużyły 59,2 mln pasażerów), a dogodny dostęp do interkontynentalnego portu lotniczego jakim będzie CPK, z pewnością zwiększy skłonność do podróży lotniczych, a więc docelowo Kujawsko-Pomorskie jest w stanie generować potoki znacznie przekraczające 3-4 mln pasażerów. Dobrze skomunikowane za pomocą KDP Województwo Kujawsko-Pomorskie, jest w stanie generować zauważalną część ogółu podróży korzystających z CPK, a więc budowa nowej linii do Bydgoszczy stanowić będzie (oprócz wszystkich innych korzyści społeczno-gospodarczych) de facto inwestycję w zapewnienie pasażerów dla CPK. Proponowana linia ma bardzo duży potencjał biznesowy. Na odcinku zaledwie około 100 km znajdują się dwa miasta wojewódzkie (Bydgoszcz – 325 tys. mk i Toruń – 195 tys. mk), jedno miasto zaliczane do kategorii średnich (Włocławek – 100 tys. mk) oraz jedno miasto powiatowe (Aleksandrów Kujawski, stanowiący punkt dostępowy dla uzdrowiska w sąsiednim Ciechocinku). Bydgoszcz i Toruń rozwinęły strefy podmiejskie, gdzie w bezpośrednim sąsiedztwie zamieszkuje po około 100-120 tys. mieszkańców, a ścisły obszar podmiejski Włocławka to około 50 tys. osób. Oznacza to, że około 0,9-1,0 mln mieszkańców znajduje się w przebiegu linii o długości zaledwie 100 km, co czyni ten odcinek jednym z najbardziej efektywnych na całej sieci międzyregionalnej (10 tys. potencjalnych pasażerów na 1 km nowej linii). Bydgoszcz, Toruń i Włocławek są wskazywane na mapie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Strategii Rozwoju Polski 2035 jako ośrodki policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych. Prognoza liczby pasażerów udostępniana przez CPK wskazuje dla Bydgoszczy w latach 2023-2050 wzrost o 53%, a w	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.

					Toruniu o 60%. To więcej niż prognozowane wzrosty dla Trójmiasta, Poznania, Wrocławia, Szczecina. Relacja Bydgoszcz – Toruń – Włocławek – CPK – Warszawa to relacja, dla której optymalna jest realizacja KDP o prędkości maksymalnej wynoszącej 250 km/h. Prędkość taka jest optymalna dla relacji o niezbyt dużej odległości (średniodystansowych – w tym przypadku poniżej 250 km) oraz gdzie istnieje potrzeba większej liczby postojów, co podważa zasadność V max 350 km/h. Jest to relacja, w której limit 250 km/h jest wystarczający dla znacznej redukcji czasu podróży, a jednocześnie jest możliwy do wykorzystania na większości długości linii. Linia KDP o V max 250 km/h do Bydgoszczy może stanowić pilotażowe rozwiązanie dla wielu relacji o podobnej charakterystyce - sieć KDP o V max 250 km/h, mogłaby w Polsce stanowić dobre uzupełnienie dla KDP V max 350 km/h. Ze względu na znacznie niższe koszty budowy i eksploatacji, pozwalałaby na realizację celów krajowych w zakresie rozwoju policentrycznego w realnej perspektywie czasowej. Innymi relacjami o analogicznych uwarunkowaniach, szczególnie predestynowanymi do realizacji KDP o standardzie V max 250, są np.: Warszawa – Białystok – Ełk – Suwałki, Warszawa – Lublin – Chełm/Sandomierz-Tarnobrzeg-Stalowa Wola - Rzeszów, Warszawa – Radom – Kielce – Kraków - Zakopane, Gdańsk – Bydgoszcz – Poznań – Wrocław – Wałbrzych/Jelenia Góra, Gdańsk – Słupsk – Koszalin – Kołobrzeg - Szczecin, Wrocław – Opole – aglomeracja śląska – Kraków – Tarnów – Rzeszów. Na ich tle, ze względu na długość, potencjał demograficzny oraz techniczną łatwość realizacji w korytarzu istniejących linii, linia Bydgoszcz – Toruń – Włocławek – CPK – Warszawa jest szczególnie predestynowana do realizacji pilotażu. Docelowo niezbędna jest budowa nowej linii, zamiast proponowanej dotąd modernizacji linii nr 18. Motywuje się to: potrzebą redukcji czasu podróży poprzez zapewnienie większej prędkości, koniecznością wykorzystania linii nr 18 dla organizacji pasażerskich przewozów regionalnych (oś Włocławek – Toruń – Bydgoszcz, łącząca trzy największe miasta Województwa, jest najbardziej obciążona w Województwie przewozami regionalnymi), koniecznością wykorzystania linii nr 18 dla transportu towarowego (brak jest możliwości równoczesnego prowadzenia pociągów dużych prędkości oraz pociągów tradycyjnych i towarowych), różnicą zasilania trakcji tradycyjnej oraz KDP. Nowa linia stanowić będzie nie tylko niezwykle silny impuls dla rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, ale dodatkowo zapobiegać będzie ryzyku jego marginalizacji oraz depopulacji, czyli zaistnieniu czynników spychających Kujawsko-Pomorskie do grupy „wewnętrznych peryferii”, a więc regionów pozornie położonych w centralnej części kraju ale pomiędzy, a nie w przebiegu głównych arterii transportowych. Znaczące skrócenie czasu podróży oraz sam fakt realizacji połączeń na liniach KDP z wykorzystaniem bardzo nowoczesnej infrastruktury i środków transportu spowodują, że ośrodki i regiony w nie wyposażone, zyskają nowe, bardzo silne i trwałe impulsy rozwojowe, wprowadzające całkowicie nowy poziom ich konkurencyjności w relacjach nie tylko krajowych, ale wręcz europejskich. Ośrodki i regiony pominięte przy realizacji sieci – zostaną zmarginalizowane. Nieuwzględnienie Bydgoszczy i Torunia w sieci kolei dużych prędkości (rozumianych jako budowa nowej linii, a nie modernizacja istniejącej, bo w przypadku linii nr 18 ze względów technicznych nie jest możliwe osiągnięcie prędkości nawet 180 km/h) łączących z Warszawą i z Centralnym Portem Komunikacyjnym, będzie miało bardzo wymierny skutek w postaci znacznie gorszej dostępności Województwa Kujawsko-Pomorskiego dla potencjalnych podróżnych. Bydgoszcz i Toruń zostaną na trwałe spozycjonowane jako ośrodki o znacznie gorszej dostępności w relacji z Warszawą i z CPK, niż pozostałe najważniejsze ośrodki – stolicy województw. W sposób oczywisty wpłynie to na postrzeganie atrakcyjności Bydgoszczy i Torunia dla tych dziedzin, w których łatwa dostępność ma kluczowe znaczenie. Sieć KDP powinna tworzyć i umacniać policentryczny rozwój kraju, a nie mu zagrażać. Linia KDP zrealizowana do Bydgoszczy stanowić bardzo dobry punkt wyjścia do jej przedłużenia w kierunku Szczecina (odległość ok. 240 km), co doprowadzi do włączenia Pomorza Środkowego w krajową sieć transportową najwyższych rang. Jest to część Polski, która w całej dotychczasowej polityce rozwoju, prowadzonej po II wojnie światowej, pozbawiona była istotnych impulsów rozwojowych, czego skutkiem jest bardzo niski poziom urbanizacji (w tym brak dużych miast) oraz niewykorzystanie potencjałów rozwojowych. Ewentualne włączenie Szczecina w sieć Kolei Dużych Prędkości powinno odbywać się poprzez nową linię o takim przebiegu, a nie poprzez łączenie tego miasta z Poznaniem. Pozornie połączenie Szczecina do Poznania wydaje się atrakcyjniejsze – gdyż ma większy potencjał biznesowy, ale w praktyce te miasta są już obecnie dobrze skomunikowane, a wytyczenie nowej linii przez Stargard, Drawsko, Piłę w kierunku Bydgoszczy, miałoby bardzo duże znaczenie w zakresie równoważenia rozwoju kraju, przeciwdziałania marginalizowaniu, przeciwdziałania nadmiernej polaryzacji, wreszcie zwiększania integralności i spójności społeczno-gospodarczej Polski. Nie bez znaczenia byłyby także dodatkowe korzyści: stworzenie nowego powiązania sieciującego duże miasta (obecnie brak powiązania Bydgoszczy/Torunia ze Szczecinem), stworzenie alternatywy do jedynej obecnie połączenia Warszawy ze Szczecinem przez Poznań (połączenie przez Bydgoszcz jest

					najkrótszym połączeniem Szczecina i Warszawy – ma ok. 430 km), ułatwienie dostępu do infrastruktury militarnej rozlokowanej w tej części kraju. Dodatkowo zwraca się uwagę, że linia ta może być połączona (przedłużona) w kierunku zachodnim z Berlinem (jako kolejne połączenie Polski ze stolicą Niemiec) oraz niemieckimi portami nad Morzem Bałtyckim i Morzem Północnym (np. jako alternatywny korytarz do Hamburga – wzmocnienie korytarza TEN-T Morze Północne – Morze Bałtyckie), a w kierunku wschodnim z Białymstokiem lub Lublinem.	
556 2	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko- Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255 oraz mapa na stronie 261	Proszę o wprowadzenie linii kolejowych nr 207 odcinek Toruń – Grudziądz – Malbork oraz nr 208 odcinek Laskowice Pomorskie – Grudziądz – Jabłonowo Pomorskie do kategorii „pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych)” - czyli do III kategorii linii pokazywanych na mapie modelu (obecnie nie są pokazane na mapie). Powyżej wskazane linie kolejowe powinny mieć nadaną wyższą rangę przede wszystkim ze względu na konieczność włączenia Grudziądza w sieć kolejową o dużo bardziej podstawowym znaczeniu w codziennym funkcjonowaniu społeczeństwa i gospodarki, niż tylko planowana do realizacji w dalszym etapie linia KDP – CMK Północ, zapewniająca połączenie tylko z Trójmiastem oraz Warszawą i CPK. Linie 207 oraz 208 mają także duże znaczenie uzupełniające dla istniejącej sieci międzyregionalnej oraz znaczenie dla wzmacniania odporności i dla celów obronnych.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
556 3	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko- Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	255 oraz mapa na stronie 261	Proszę o wprowadzenie linii kolejowej nr 356 na całej długości Bydgoszcz – Wągrowiec – Poznań do kategorii „pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne (ważne z punktu widzenia kształtowania spójności przestrzennej sieci połączeń w krajowych i międzynarodowych przewozach pasażerskich i towarowych)” - czyli do III kategorii linii pokazywanych na mapie modelu (obecnie nie jest pokazana na mapie). Na terenie województwa wielkopolskiego linia jest przewidziana do elektryfikacji, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zamierza się zrewitalizować linię i przywrócić regularne połączenia. Linia będzie więc mieć podwójnie istotne znaczenie – jako element systemu kolei aglomeracyjnych dwóch dużych ośrodków stołecznych (Poznania i Bydgoszczy), a także jako alternatywne połączenie tych dwóch miast stołecznych.	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".
556 4	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko- Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254-256 oraz mapa na stronie 261	Proszę o uzupełnienie w kategorii autostrady i drogi ekspresowe (w sieci szkieletowej) lub w kategorii powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym - o relację: • Olsztyn – Toruń – Inowrocław – Konin – Kalisz - Opole Jest to propozycja wprowadzenia na mapę sieci drogowej nowej relacji (droga ekspresowa S15) łączącej cztery województwa i uzupełniającej sieć dróg ekspresowych w części kraju obecnie pozbawionej dostępu do dróg najwyższej kategorii; droga będzie łączyła 3 miasta wojewódzkie oraz zapewni dobrą dostępność dla ośrodków subregionalnych: Inowrocławia, Kalisza, Konina, Ostrowa Wielkopolskiego.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu

						czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
556 5	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	254-256 oraz mapa na stronie 261	Proszę o uzupełnienie w kategorii autostrady i drogi ekspresowe (w sieci szkieletowej) lub w kategorii powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym - o relację: • Słupsk - Bydgoszcz – Inowrocław – Konin Jest to propozycja wprowadzenia na mapę sieci drogowej nowej relacji (droga ekspresowa S25, funkcjonująca także pod nazwą Via Pomerania), która jest wskazywana jako istotna dla obronności kraju oraz likwiduje wykluczenie komunikacyjne (znaczna odległość od dróg wysokich rang) w północno-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego oraz zachodniej części województwa pomorskiego.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategia nie wskazuje dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r.

						Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
556 6	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	256-257 oraz mapa na stronie 261	Proszę o przeniesienie terminala intermodalnego w Bydgoszczy z kategorii „b) powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym” do kategorii „a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym”. Takie umiejscowienie jest w pełni uzasadnione potencjałem gospodarczym województwa kujawsko-pomorskiego, w tym Bydgoszczy jako siedziby terminala, zwłaszcza jeśli uwzględni się brak tego typu infrastruktury w tej części Polski (brak terminala w wieloboku wyznaczonym przez Gdańsk – Poznań – Łódź – Warszawę). Terminal w Bydgoszczy może mieć znaczenie dla sprawności i wydajności funkcjonowania portów w Trójmieście (jako terminal kooperujący – bezpośrednie zaplecze portów bardzo dobrze skomunikowane transportem kolejowym za pomocą dwóch niezależnych linii), ale także bardzo duże znaczenie w kategorii dual-use jako infrastruktura towarzysząca strukturom obronnym/militarnym realizowanym w Bydgoszczy. Na terenie kraju należy dążyć do stworzenia regularnej sieci centrów logistycznych o zastosowaniu dual-use, w pierwszej kolejności poprzez uzupełnienia w regionach i ośrodkach w nie niewyposażonych, w tym w Bydgoszczy, ze względu na węzłowy charakter miasta w sieciach komunikacyjnych i ważne miejsce w strukturach sojusznicych NATO. Ulokowanie w Strategii Rozwoju Polski 2035 terminala w Bydgoszczy jako elementu sieci bazowej, poprzez wyrażenie aspiracji krajowych w tym obszarze, byłoby bardzo silnym argumentem w najbliższej rewizji sieci TEN-T.	Terminal w Bydgoszczy pozostaje na liście terminali uzupełniających i stanowi zaplecze terminali portowych w Gdańsku i Gdyni
556 7	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257-259 oraz ewentualnie mapa na stronie 261	Z zadowoleniem przyjmuje się wskazanie w sekcji „a) powiązania transportowe o znaczeniu szkieletowym” Drogi Wodnej Dolnej Wisły, ale zwraca się uwagę, że w dokumencie brakuje wskazania konieczności użegłownienia rzeki oraz odniesienia do budowy stopnia wodnego na Wiśle w Siarzewie – jak się wydaje, pomimo wielości funkcji, które będzie on realizował, najbardziej zasadnej jest jego wiązanie z adaptacją do zmian klimatu oraz produkcją energii. Proszę o uwzględnienie zamiaru realizacji stopnia wodnego w Siarzewie. Proszę o zaznaczenie konieczności użegłownienia dolnego odcinka Wisły (co będzie także miało skutek przeciwpowodziowy; np. poprzez realizację ostróg – o dużej skali, zaliczającej to przedsięwzięcie do inwestycji znaczenia państwowego)	Uwaga uwzględniona
556 8	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	257-259 oraz ewentualnie mapa na stronie 261	Proszę o uwzględnienie zamiaru realizacji małej elektrowni jądrowej SMR we Włocławku. Zamiar realizacji jednej z pierwszych w Polsce elektrowni SMR, w lokalizacji we Włocławku był publicznie komunikowany. Samorząd Województwa popiera tę ideę. Stąd prośba o jej skonkretyzowanie w Strategii Rozwoju Polski 2035	Propozycja dot. SMR jest przedmiotem dalszych analiz.
556 9	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	258 oraz ewentualnie mapa na stronie 261	Proszę o uwzględnienie, w kategorii „krajowe powiązania energetyczne” istniejących i potencjalnie zasadnych do realizacji kolejnych obiektów infrastruktury energetycznej. W szczególności imiennie powinny być wskazane: Baza Paliw PERN w Nowej Wsi Wielkiej (pow. bydgoski), rurociąg łączący tę bazę z NATO-wskim systemem zaopatrzenia w paliwa, Podziemny Magazyn Ropy i Paliw w Górze koło Inowrocławia, potencjalne nowe podziemne kawernowe zbiorniki paliw na Kujawach (ze względu na korzystne warunki geologiczne do ich tworzenia). Należy także rozważyć, czy elementem systemu energetycznego wskazanym w dokumencie nie powinny być duże (o zasięgu co najmniej kilku powiatów) spalarnie odpadów – jeśli tak, być może zasadne jest imiennie wskazanie istniejących lub wskazywanych przez regiony planowanych inwestycji.	Uwaga częściowo uwzględniona. Treść zapisów w modelu zostanie zweryfikowana pod kątem ewentualnego uzupełnienia postulowanych elementów, a w konsekwencji rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
557 0	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i	172-183	Proszę o dodanie nowej kategorii obszaru strategicznej interwencji – „OSI terenów w których susza zagraża bezpieczeństwu żywnościowemu”. W szczególności do tej kategorii powinien być zaliczony obszar na pograniczu województw: kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego (w kujawsko-pomorskim utożsamiany z krainą Kujawy), w	Problem dotyczy wielu różnych miejsc kraju, są działania przeciw suszy w

		Kujawsko-Pomorskiego	adaptacja do zmian klimatu		którym regularnie powtarzająca się susza rolnicza i niedobór opadów w okresie wegetacyjnym, powoduje bardzo duże ryzyko znacznego obniżenia lub utraty plonów. Ma to miejsce w regionie, który ze względu na wyjątkową przydatność gleb oraz bardzo wysoką kulturę rolną, pełni kluczową rolę w zaopatrzeniu w żywność. Interwencja może polegać na transferze wody do nawodnienia rolniczych z Wisły, a zarówno pod względem technicznym, jak i organizacyjnym powinna być traktowana jako pilotaż dla przetestowania rozwiązań możliwych do implementacji w innych częściach kraju, w których wraz ze zmianami klimatu tego typu problemy będą się nasilać. Warto zauważyć, że wśród wyzwań rozwojowych znalazły się zapisy o przystosowaniu przestrzeni kraju do zmian klimatycznych i związanej z nimi suszą hydrologiczną. W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej określono natomiast strefy wielofunkcyjne oraz problemowe (str. 225 pkt 5), dla których „powinna zostać określona polityka przestrzenna, której realizacja wymaga wsparcia narzędziami polityki regionalnej” i tu wyróżniono 6 obszarów tematycznych, wśród których są także obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej szczególnie ważne dla gospodarki żywnościowej – wymieniono tu obszary geograficzne, w tym znajdujące się w granicach Kujawsko-Pomorskiego makroregiony fizyczno-geograficzne: Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie i Pojezierze Wielkopolskie. Na etapie diagnozy ale także ogólnej potrzeby interwencji, bardzo trafnie zostało to więc zdiagnozowane, ale zwieńczeniem tych prac w warstwie operacyjnej, powinno być wskazanie OSI. Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego wyraża gotowość do wsparcia w delimitacji OSI oraz konstrukcji założeń interwencji, jeśli będzie taka wola/potrzeba.	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
557 1	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Proszę o uzupełnienie następującego fragmentu dotyczącego Grudziądza (uzupełnienie o tekst wytłuszczony i podkreślony): „Rozwój Grudziądza powinien być związany z wzmocnieniem jego funkcji subregionalnych w zakresie usług wyższego rzędu, wsparcie rozwoju lokalnych specjalizacji ekonomicznych, w tym przemysłowych, oraz dostępności transportowej, w tym elektryfikacji linii kolejowych do Torunia i Bydgoszczy oraz połączeń drogowych z sąsiednim województwem warmińsko-mazurskim i jego stolicą – Olsztynem. Wsparciem dla rozwoju miasta mogą być także inicjatywy wpisujące je we współpracę ponadregionalną, w tym z rozwijającą się metropolią pomorską”	Propozycja zbyt szczegółowa.
557 2	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Proszę o dodanie nowej kategorii obszaru strategicznej interwencji – „OSI obejmujący regiony wymagające dodatkowych impulsów w celu zwiększenia dynamiki rozwoju, aktywizacji potencjałów inwestycyjnych oraz zapobiegania ryzyka stagnacji”. W nawiązaniu dwukrotnie dokonano wspólnego wystąpienia do Pani Minister Katarzyny Pełczyńskiej-Nałęcz czterech Marszałków (województw: kujawsko-pomorskiego, lubuskiego, opolskiego, zachodniopomorskiego), podtrzymuje się zawarty w nim postulat wprowadzenia nowego obszaru strategicznej interwencji zdefiniowanego jako: „OSI obejmujący regiony wymagające dodatkowych impulsów w celu zwiększenia dynamiki rozwoju, aktywizacji potencjałów inwestycyjnych oraz zapobiegania ryzyka stagnacji”. W tym wypadku ma miejsce szczególny przypadek, w którym to właśnie regiony stanowią swoiste „terytoria wymagające interwencji”. Podstawą identyfikacji tego OSI jest obecny stan rozwoju społeczno-gospodarczego każdego z czterech regionów, stanowiących wprawdzie autonomiczne systemy, o zróżnicowanym charakterze, ale wspólnie cechujących się słabszą dynamiką, zagrażającą harmonijnemu rozwojowi. Sytuacja społeczno-gospodarcza wyrażająca „poziom rozwoju” i tempo jego zmian, ma tu bezpośrednie przełożenie na jakość życia jako pochodną „konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki”.	Podane argumenty nie wypełniają ustawowej definicji OSI
557 3	Samorząd	Piotr Całbecki - Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Akceptuję klasyfikację hierarchiczną ośrodków osadniczych przedstawioną na mapie oraz w opisie Modelu oraz scharakteryzowaną w Załączniku nr 4. Proszę o niedokonywanie zmian. Zaproponowana w dokumencie klasyfikacja hierarchiczna miast w Województwie Kujawsko-Pomorskim prawidłowo oddaje aspiracje i potencjał metropolitalny ale także rolę i wzajemnej relacje w systemie społeczno-gospodarczym Województwa – obydwu ośrodków stołecznych. Jest także właściwa (adekwatna odnośnie stanu obecnego, jak i możliwości rozwoju) wobec pozostałych szczegółowo analizowanych ośrodków (Włocławek, Grudziądz i Inowrocław).	Uwaga uwzględniona
557 4	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61, 63-65	W projekcie SRP wskazano na znaczną liczbę pustostanów w zasobie gminnym (ok. 10%), natomiast istotnym problemem jest także zidentyfikowana liczba blisko 1,8 miliona niezamieszkałych lokali w ramach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2021 roku, czyli aż 11,7 procent całego zasobu mieszkaniowego w Polsce. Według ekspertów liczba ta faktycznie może być nawet większa, ponieważ w ogromnej większości są to lokale prywatne i nie wszystkie zostały ujawnione w ramach spisu. Liczba pustostanów w Polsce stale wzrasta. Przywracanie pustostanów do użytku może być alternatywą dla rozbudowy nowych osiedli i rozlewania się miast. Pustostany znajdują się w budynkach, które są już podłączone do mediów, położone w zasięgu	Proponowane w Strategii działania uwzględniają rozwiązania, które poprawiają dostępność lokali nieużywanych. Przykładem jest działalność społecznych agencji najmu oraz finansowe wsparcie na remonty gminnych pustostanów. Pozostałe

					infrastruktury i usług publicznych. Adaptacja pustostanów na mieszkania wymaga: uproszczenia procedur prawnych, usprawnienia postępowań windykacyjnych i spadkowych, wprowadzenia systemu zachęt dla właścicieli prywatnych na rzecz udostępnienia pustostanów na rynku najmu długoterminowego, wsparcia finansowego samorządów, skutecznej współpracy z konserwatorami zabytków, wzmocnienia działań rewitalizacyjnych na cele mieszkaniowe w tym także w odniesieniu do zasobów komunalnych. Deweloperzy częściej inwestują w przebudowę i wysokochodową komercjalizację dawnych budynków niż w tworzenie tanich mieszkań. Wykorzystanie pustostanów stanowiących nierzadko rezerwę kapitałową, która w żaden sposób nie jest wykorzystana przez właścicieli, może pomóc w rozwiązaniu kryzysu mieszkaniowego i ograniczeniu rozlewania się miast.	propozycje są zbyt szczegółowe, brak zasadności uwzględnienia w planowaniu strategicznym państwa.
557 5	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	91	Proponuje się wprowadzenie zachęt fiskalnych dla osób uprawiających regularnie sport amatorski w tym m.in. w ramach klubów, organizacji i zrzeszeń sportowych, startujących w amatorskich imprezach sportowych i korzystających odpłatnie z infrastruktury sportowej. Np. ulga, bon sportowy jako odliczenie od podatku, karta sieciowa (aplikacja zintegrowana z mObywatel) aktywności sportowej uprawniająca do odliczenia części składki zdrowotnej itp. Promowanie sportu amatorskiego to również inwestycja w bezpieczeństwo publiczne i właściwy stan potencjalnej rezerwy wojskowej i obrony cywilnej. Narzędzia takie byłyby społecznie i finansowo uzasadnione, a porównywalne do preferencji dla branży beauty, której rozwój ma znacząco mniejszy wpływ na zdrowie, aktywne starzenie się czy bezpieczeństwo publiczne.	Uwaga zostanie rozważona.
557 6	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Zmiana podstaw programowych kształcenia ogólnego. Uwzględnienie w podstawie programowej kształcenia ogólnego przedmiotów nauczania o podwójnym przeznaczeniu (edukacja/nauka – bezpieczeństwo narodowe), np. kursów dla ogółu młodzieży bez względu na płeć i sprawność a) kursu ogólnego obsługi dronów cywilnych, w tym FPV, ich obsługi, podstaw technicznej budowy, składania, serwisowania, zastosowań w różnych branżach, prostego programowania, b) systematycznie ponawianego kursu pierwszej pomocy przedmedycznej. Edukacja ogółu młodzieży w zaproponowanych dziedzinach zapewni zainteresowanym jednostkom podstawę wiedzy do dalszego rozwoju zawodowego w branżach technologicznie związanych z obsługą dronów, a w odniesieniu do pomocy przedmedycznej przyniesie pozytywne efekty w zakresie upowszechniania umiejętności ratownictwa. Dodatkowo wprowadzenie do edukacji ogólnej proponowanych kursów zapewni szeroką bazę rezerwy osób zdolnych do szybkiego doszkolenia na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych i wykorzystania ich umiejętności w siłach zbrojnych oraz obronie cywilnej.	W edukacji ogólnej nie ma kursów. Są obowiązkowe przedmioty, w tym przedmiot Edukacja dla bezpieczeństwa.
557 7	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	106	Unowocześnienie programów kształcenia nauczycieli. Proponuje się wprowadzenie regulacji umożliwiających wejście do zawodu nauczyciela specjalistom praktykom, mającym doświadczenie w prowadzeniu działań szkoleniowych w firmach, szczególnie z branż nowoczesnych technologii, w tym dla osób zainteresowanych nauczaniem na zasadzie pracy dodatkowej, jako elementu rozwoju kariery zawodowej, bez konieczności ukończenia długotrwałych kursów i studiów pedagogicznych z wielogodzinnymi praktykami nauczycielskimi.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
557 8	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	111	Promowanie partnerstwa szkół z przedsiębiorstwami i Doskonalenie szkolnictwa branżowego – działania powinny obejmować w szczególności edukację kadr na potrzeby strategicznych sektorów rozwoju kraju opisanych w Strategii: kolejnictwo, infrastruktura portowa, transport morski, transport lotniczy i obsługa lotniskowa, bezpieczeństwo publiczne, przemysł zbrojeniowy, energetyka.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
557 9	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Stworzenie spójnego krajowego systemu kolejowego. Działanie powinno zostać uzupełnione o wsparcie rozwoju połączeń kolejowych, w tym inwestycji infrastrukturalnych, zapewniających skrócenie czasu podróży między metropoliami wojewódzkimi a miastami średnimi, w szczególności byłymi wojewódzkimi i tracącymi funkcje społeczno-gospodarcze. Wsparcie planowane na poziomie UE w ramach sieci TENT nie obejmuje tych miast, które ulegają depopulacji m.in. na skutek trwałych migracji wewnętrznych do głównych ośrodków edukacyjnych oraz bardziej atrakcyjnych i konkurencyjnych rynków pracy miast wojewódzkich. Usprawnienie połączeń kolejowych ze skróceniem czasu podróży między metropoliami a miastami średnimi stworzyło by warunki dla społeczności tych drugich do podejmowania aktywności zawodowej na metropolitalnym rynku pracy jednocześnie przy stałym miejscu zamieszkania w ośrodku miejskim średniej wielkości. Stworzenie warunków dla takiego rozwiązania przyczyniło by się do utrwalenia policentrycznej struktury osadniczej, poprawy sytuacji demograficznej i gospodarczej w miastach średnich oraz do zrównoważonego rozwoju terytorialnego.	SRP2035 jest dokumentem horyzontalnym, którego założenia te dotyczące spójnego systemu kolejowego rozwijane będą w dokumentach typu: strategia sektorowa dla transportu, czy w programach.

558 0	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Sugeruje się usunięcie zapisu: „których łączny koszt wyniesie ok. 1 mld zł.” Podana informacja nie jest konieczna w dokumencie strategicznym, wprowadza niespójność w dokumencie (nie przypisuje się szacunkowych wartości dla innych zadań czy działań zapowiedzianych w Strategii), jednocześnie brak danych na temat podstaw określenia szacunkowego kosztu budowy nowych statków oraz ryzykowne jest określanie na tym etapie wartości kosztów z tym związanych.	Uwaga odrzucona.
558 1	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	126	Rozwój ruchu rowerowego. Proponuje się uzupełnienie zdania: „m.in. turystyki rowerowej i promowania transportu rowerowego jako istotnej części zrównoważonej mobilności”, o dopisek: „, w tym całorocznego środka transportu na terenach miejskich”. Drogi rowerowe na terenie miast mogą być utrzymywane także w sezonie zimowym, natomiast konieczna jest edukacja i popularyzowanie roweru jako całorocznego środka transportu w miastach, ponieważ obecnie rower postrzegany jest przeważnie jako środek transportu w okresie wiosenno-letnim. Doświadczenia państw o zbliżonych warunkach klimatycznych, w których rower w środowisku miejskim stanowi popularny lub podstawowy środek transportu (Dania, Holandia) potwierdzają użyteczność i możliwość masowego wykorzystywania rowerów również w sezonie jesienno-zimowym. Wymaga to jednak wiedzy i zrozumienia ze strony użytkowników, właściwego utrzymania infrastruktury rowerowej przez jej zarządców oraz działań organizacyjno-adaptacyjnych w instytucjach publicznych i przedsiębiorstwach (dostępne wiaty i zadane parkingi rowerowe, szatnie itp.).	O zakresie zimowego utrzymania infrastruktury dla pieszych i rowerów decyduje każdorazowo zarządca drogi publicznej, który ponosi w tym zakresie pełną odpowiedzialność.
558 2	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	127	Wprowadzenie Ogólnopolskiego Biletu Zintegrowanego. W ramach działania zasadne byłoby zapewnienie doradztwa wdrożeniowego dla przewoźników oraz uwzględnienie dodatkowych zachęt - np. narzędzi fiskalnych - dla przewoźników, którzy zdecydują się wdrożyć integrację biletową. Wprowadzenie rozwiązań integrujących systemy biletowe różnych przewoźników stanowi wyzwanie dla firm przewozowych, zarówno ze względu na wypracowanie mechanizmów sprawiedliwego udziału w przychodach ze świadczonych usług przewozowych w ramach systemu biletu zintegrowanego, jak i ze względu na wyzwania technologiczne i organizacyjne takiego procesu oraz koszty związane z wdrożeniem i utrzymaniem takiego systemu.	Strategia opisuje kierunek w którym będzie podążać państwo w celu jego realizacji a narzędzia i mechanizmy jakie będą wykorzystywane czy opracowywane w tym zakresie będą przedmiotem działań podjętych w horyzoncie czasowym realizacji strategii. Zbyt sztywne zapisy w strategii państwa ograniczają elastyczność i mogą szybko się dezaktualizować, co prowadzi do nieefektywności i wysokich kosztów. Lepiej formułować cele i kierunki działań, pozostawiając wybór konkretnych rozwiązań na etapie wdrożenia.
558 3	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Stworzenie bodźców stymulujących współpracę nauki i biznesu. Celem zwiększenia znaczenia badań i komercjalizacji opracowanych rozwiązań w nauce sugeruje się uwzględnienie i właściwe zwaloryzowanie w systemie punktacji dorobku zawodowego pracowników naukowych do uzyskania stopni naukowych efektów współpracy badaczy z przedsiębiorcami, w szczególności efektywnych wdrożeń. Mechanizmy zwiększenia korzyści z realizowania badań i prac wdrożeniowych powinny dotyczyć nie tylko instytucji (uczelni), ale także bezpośrednio pracowników naukowych.	Zarówno zmiana dotycząca oceny parametrycznej jednostek naukowych w celu zwiększenia wagi współpracy z otoczeniem gospodarczym jak i poprawa funkcjonowania CTT jest obecnie przedmiotem analiz prowadzonych w MNiSW. Obecny i planowany model ewaluacji działalności naukowej uwzględniają parametry związane z komercjalizacją własności intelektualnej w postaci rezultatów badań naukowych i prac rozwojowych.
558 4	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa. W działaniu należy uwzględnić również rozwiązania systemowe na rzecz poprawy stanu wywozu nieczystości ciekłych i oczyszczania ścieków na obszarach poza aglomeracjami wodno-ściekowymi. Suburbanizacja miast oraz postępująca zabudowa na terenach poza aglomeracyjnymi powoduje wzrost masy ścieków na tych terenach, gromadzonych w przydomowych szambach i oczyszczalniach ścieków. Z danych z raportu specjalistycznego (BGK/ Instytut Edukacji Środowiskowej) oraz kontroli NIK wynika, że istnieją poważne luki	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

		Aglomeracji Jeleniogórskiej			w nadzorze nad właściwym gospodarowaniem ściekami gromadzonymi w tych miejscach, co stanowi istotne zagrożenie dla środowiska w Polsce.	
558 5	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	181	Zwiększenie powierzchni obszarów chronionych i ochrona terenów otwartych przed zagospodarowaniem. Mechanizmy zachowania terenów otwartych, w tym przyrodniczo cennych, w szczególności w zakresie ograniczania ich zabudowy i fragmentacji powinny obejmować między innymi narzędzia prowadzenia gospodarki przestrzennej na każdym poziomie administracji i samorządu terytorialnego. Do katalogu otwartego typu obszarów, dla których zostanie wzmocniona ochrona postuluje się dopisać: „wybrzeża”, co jest ważne m.in. ze względu na rosnącą presję inwestycyjną na obszarze wybrzeża Bałtyku, jak i działania kompensacyjne względem inwestycji strategicznych prowadzonych i planowanych na części wybrzeża (porty morskie, elektrownie atomowe).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
558 6	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Kierunek powinien nazywać się: „Zrównoważony rozwój systemu gospodarowania odpadami w kierunku wdrażania modelu gospodarki o obiegu zamkniętym”. Działania nie powinny ograniczać się wyłącznie do wdrażania GOZ. Wdrażanie systemu GOZ to proces wieloletni i kosztochłonny, jednocześnie poszczególne jego elementy wprowadzane w sposób wyizolowany nie zapewniają pożądanej efektywności, co skutkuje wzrostem kosztów i negatywnym odbiorem społecznym kolejnych etapów reform systemu gospodarowania odpadami. W założeniach strategicznych za cel wskazuje się model GOZ, którego wprowadzenie w perspektywie średniookresowej wydaje się celem nie tyle ambitnym co mało realnym. Wprowadzenie modelu GOZ w dużej mierze uzależnione jest od działalności producentów i dystrybutorów towarów oraz dostawców usług, z jakich korzystają klienci, która to działalność pociągowo generuje odpady trudne do przetworzenia. Również selektywna zbiórka i recykling odpadów stanowi proces złożony, na którego efektywność wpływa również popyt na odpady wśród przedsiębiorstw zdolnych do ich obróbki i wykorzystania. Brak regulacji w tym zakresie związany z trudnościami gospodarczymi szybkiego przejścia na model GOZ przez przedsiębiorstwa oraz importerów jest istotnym czynnikiem spowalniającym cały proces. W Strategii nie zakłada się działań pośrednich, nakierowanych na zagospodarowanie odpadów nie nadających się do recyklingu, a które są powszechne w obrocie gospodarczym i nadal stanowią znaczącą część odpadów komunalnych. W Strategii powinny zostać uwzględnione możliwości rozwoju np. instalacji autoklawów lub ekologicznych spalarni śmieci. Obiekty takie z powodzeniem funkcjonują w wielu europejskich miastach, a odpowiednio zaprojektowane stanowią wielofunkcyjne centra infrastruktury komunalnej (w tym nawet kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej). Spalanie z odzyskiem energii może mieć kluczowe znaczenie w ograniczaniu negatywnego wpływu odpadów na środowisko, związanego między innymi z problemem powiększających się powierzchni wysypisk i dzikich wysypisk w Polsce. Ponadto wykorzystanie ciepła odpadowego przyczyni się do ograniczania ubóstwa energetycznego w miastach.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
558 7	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	182	Wdrożenie systemu kaucyjnego i wsparcie dla zrównoważonego gospodarowania odpadami. Wprowadzenie systemu kaucyjnego, jakkolwiek wyczekiwane i zasadne, spowoduje problem dla samorządów, które dzięki osiągniętych wskaźnikom recyklingu częściowo rekompensowały sobie wydatki związane z obsługą systemu odbioru odpadów. Prawdopodobnie w wyniku spadku wartości wskaźników recyklingu JST zmuszone będą do waloryzacji opłat z tytułu odbioru i zagospodarowania odpadów. W Strategii brak odniesienia do tego zagrożenia.	Uwaga nieuwzględniona. Informacja o odpadach zbieranych w ramach systemu kaucyjnego, które będą kierowane do procesu recyklingu, będzie przekazywana do gmin - w związku z powyższym gminy będą mogły uwzględnić te dane w obliczeniach dotyczących osiąganego poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych.
558 8	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	184, 187	Istniejące w Polsce Centra Usług Społecznych w głównej mierze finansowane są ze środków unijnych, CUS-y finansowane ze środków budżetowych stanowią niewielki odsetek (np. Szczaniec, Kurzetnik, Górowo Iławieckie) i spełniają zadania gminy w zakresie pomocy społecznej realizowane np. przez MOPSy. Nie jest jasne, czy autorzy Strategii chcą rozwijać CUSy w miejsce MOPSów, czy też obok istniejących już Ośrodków Pomocy Społecznej. W tym drugim przypadku funkcjonowanie w obrębie jednej gminy instytucji realizujących te same zadania wydaje się bezzasadne tak merytorycznie jak i finansowo. Niewystarczająca - w opinii autorów Strategii – liczba CUSów może wynikać z ograniczeń budżetowych gmin oraz z braku zdiagnozowanych potrzeb gmin w tym zakresie (w sytuacji gdy usługi społeczne są realizowane w ramach istniejących instytucji). Dla JST ważne jest aby określić funkcje istniejących MOPSów/GOPSów w obliczu planowanego rozwoju CUSów.	Na chwilę obecną nie jest planowane stałe finansowanie funkcjonujących CUS. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej będzie jednak konsekwentnie wspierało rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane

						jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmacniania lokalnych systemów usług.
558 9	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Wzmacnianie integracji społecznej. Wsparcie możliwości rozszerzania funkcji szkół, szczególnie na obszarach wiejskich. Proponuje się dodanie zapisu o dostosowanie edukacyjnej infrastruktury komunalnej do zmian demograficznych (np. adaptacja szkół na DPSy, ośrodki wsparcia seniorów zamiast budowy nowych obiektów)	Możliwość dodatkowego wykorzystywania budynków szkolnych jest obecnie przedmiotem prac legislacyjnych.
559 0	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191-192	Budowanie zaufania społecznego i przeciwdziałanie polaryzacji poglądów: – sformułowanie „przeciwdziałanie polaryzacji poglądów” brzmi kontrowersyjnie i może zostać zinterpretowane jako planowanie działań o znamionach ograniczania konstytucyjnego prawa jednostki do wolności wyrażania swoich poglądów (art. 54 Konstytucji), co z kolei może działać negatywnie na budowanie zaufania społecznego. Proponuje się zmianę określenia w nazwie działania na: „przeciwdziałanie radykalizacji poglądów”. Polaryzacja społeczeństwa nie jest zjawiskiem pożądanym ani pozytywnym, natomiast władze państwa demokratycznego muszą tworzyć przestrzeń dialogu, wzmacniać postawy pluralistyczne, szacunku dla różnorodności, budować zaufanie społeczne i wzmacniać integrację społeczną w sposób zapewniający respektowanie swobód i wolności obywatelskich, w przeciwnym razie działania te będą przeciwnie skuteczne i mogą wręcz wzmocnić postawy nieufności wobec państwa, prowadząc do pogłębienia się radykalizmu i polaryzacji poglądów. Analogicznie proponowana w Strategii nazwa kierunku działań: „Wsparcie roli tradycyjnych mediów w zmniejszaniu polaryzacji politycznej” w obecnym brzmieniu sugerować może zamierzenie oddziaływania czy w skrajnej interpretacji wręcz manipulowania przez tradycyjne media poglądami politycznymi, co nie powinno stanowić elementu Strategii. Zważywszy na zagwarantowane obywatelom prawa w art. 14 i 52 Konstytucji, celem strategicznym powinno być przeciwdziałanie radykalizacji i wzmacnianie pluralizmu mediów, bez zamierzenia oddziaływania na poglądy polityczne obywateli. Państwo poprzez media nie powinno w żaden sposób sterować postawami politycznymi obywateli, media powinny być kontrolowane wyłącznie pod kątem prawdziwości przekazywanych informacji, zapewnienia szerokiego, reprezentatywnego przekazu poglądów politycznych i stworzenia warunków do debaty obywatelskiej w duchu pluralizmu. W związku z powyższym proponuje się przeformułowanie zdania z „Wsparcie roli tradycyjnych mediów w zmniejszaniu polaryzacji politycznej” na „Wsparcie roli tradycyjnych mediów w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego”.	W ocenie autorów Strategii sformułowanie "przeciwdziałanie polaryzacji poglądów" nie jest kontrowersyjne i nie implikuje ograniczania konstytucyjnego prawa wolności słowa ani tym bardziej ograniczania przestrzeni do dialogu. Wręcz przeciwnie, istotą tych działań jest budowanie przestrzeni do dialogu. Słowa "polaryzacja" i "radykalizacja" niosą podobną treść, ale na co innego kładą nacisk: "polaryzacja" kładzie nacisk na podziały w społeczeństwie, tworzenie się grup, które wzajemnie zwalczają swoje poglądy; "radykalizacja" kładzie nacisk na przyjmowanie poglądów skrajnych wedle jakiejś zdefiniowanej miary. Intencją Strategii jest wskazanie, że polaryzacja, podsycana przez część mediów, stanowi zagrożenie dla spójności społecznej.
559 1	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Działania na rzecz utrzymania zrównowzonego modelu rozwoju kraju	271	Specjalne Strefy Mieszkalniowe (SSM) – proponuje się uzupełnienie Strategii o następujący zapis: „SSM powinny powstawać poprzez wykorzystanie (regenerację i rewitalizację) terenów lub obiektów opuszczonych lub zdegradowanych przemysłowych, powojennych i innych typu brownfields na cele mieszkaniowe z udziałem mieszkalnictwa społecznego”. Opis SSM powinien w sposób jednoznaczny wykluczać potencjalne zagrożenia związane z niewłaściwym tworzeniem takich tref w przestrzeni miejskiej tj. gettoizację czy ekspansję zabudowy na tereny zielone a także nieprawidłowym ich ulokowaniem pogłębiającym proces suburbanizacji, co byłoby sprzeczne wobec założeń polityki przestrzennej kraju i kształtowania jego struktury funkcjonalno-przestrzennej w perspektywie 2035 r., m.in. w odniesieniu do „zatrzymania dalszej niekontrolowanej ekspansji zabudowy (zwłaszcza w strefach suburbanizacji) na obszary wiejskie, powodującej presję na ekosystemy, pogorszenie warunków świadczenia usług ekosystemowych, a w aglomeracjach przeciwdziałania narastającym konsekwencjom miejskich wysp ciepła i powodzi błyskawicznych”. (str.250 SRP). Udział JST w mieszkalnictwie społecznym powinien być wzmocniony, jednocześnie priorytetem powinno być wykorzystanie istniejącej infrastruktury w tym mieszkaniowej pozostającej w zasobach gminy, co może uchronić ją przed dalszą degradacją.	Uwaga uwzględniona
559 2	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	256	Pkt. uzupełniające połączenia drogowe. Postuluje się uzupełnienie zapisów o połączenie drogowe łączące Wrocław z Jelenią Górą przez Bolków. Ewentualnie należałoby dodać Jelenią Górę do pierwszego wskazanego ciągu tj. Wrocław - Świdnica / Wałbrzych.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategie nie wskazują

						dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi. Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
559 3	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	256	Pkt. pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne Proponuje się uzupełnienie zapisu: „Wrocław – Wałbrzych – Jelenia Góra” o drugi człon po przecinku „Wrocław – Jaworzyna Śląska – Jelenia Góra” lub przeformułowanie obecnego zapisu na: „Wrocław – Jaworzyna Śląska – Wałbrzych/Jelenia Góra” co będzie odpowiadać postulowanemu utworzeniu szybkiego połączenia kolejowego metropolii Wrocławia z aglomeracją Jeleniej Góry. Obecnie rozkładowy czas przejazdu pociągów kursujących między Wrocławiem a Jelenią Górą wynosi od ok. 120 do 140 minut, z czego ponad 40 minut zajmuje przejazd przez obszar aglomeracji Wałbrzyskiej. Utworzenie odcinka łącznicy kolejowej z obszaru aglomeracji Jeleniej Góry do Jaworzyny Śląskiej pozwoliłoby na uruchomienie szybkiego połączenia kolejowego między obszarem funkcjonalnym Jeleniej Góry a Wrocławiem, o czasie przejazdu porównywalnym z długością podróży z Wrocławia do Wałbrzyskiej. Pozwoliłoby to na otwarcie rynku pracy i edukacji w stolicy województwa dla mieszkańców ziemi jeleniogórskiej bez konieczności przenoszenia na stałe ośrodka życia do metropolii, na zwiększenie udziału transportu kolejowego w ruchu turystycznym w rejonie Sudetów Zachodnich (m.in. Karkonosze, Góry Izerskie, Rudawy Janowickie, liczba turystów odwiedzających Sudety Zachodnie jest porównywalna z liczbą turystów odwiedzających Podhale, na	Zgodnie z zawartą w SRP informacją (odnośnik 127) "System powiązań transportowych (zarówno szkieletowych, jak i uzupełniających) ma charakter poglądowy i nie stanowi katalogu zamkniętego".

					obszarze aglomeracji Jeleniej Góry przywrócono połączenia kolejowe do ośrodków turystycznych o znaczeniu krajowym: Karpacz, Świeradów-Zdrój), a także zwiększenie atrakcyjności transportu kolejowego dla mieszkańców aglomeracji Wałbrzyska (pociągi z aglomeracji Jeleniej Góry docierają do aglomeracji Wałbrzyska z dużą liczbą pasażerów).	
559 4	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	266	Stworzenie ram dla pogłębiania integracji obszarów metropolitalnych i aglomeracyjnych oraz prowadzenia wspólnych polityk publicznych. Proponuje się modyfikację zdania poprzez dodanie wyróżnionego członu: „Proces ten będzie rozłożony w czasie i oparty na inicjatywie uczestniczących w nim podmiotów, <u>z wykorzystaniem potencjałów i doświadczeń z wdrażania instrumentów terytorialnych w Polsce</u> ”. Wszystkie obszary metropolitarne i duża część aglomeracyjnych posiada potencjał administracyjny i doświadczenia z realizacji instrumentów terytorialnych w okresie wdrażania polityki spójności w dwóch perspektywach finansowych UE: 2014-2020 i 2021-2027. Zbudowany potencjał i nabyte doświadczenia w ramach IT powinny zostać wykorzystane do dalszego pogłębiania integracji obszarów metropolitalnych i aglomeracyjnych z prowadzeniem wspólnych polityk publicznych. Nawet najlepiej przygotowane założenia strategiczne i regulacje prawne służące ich realizacji nie zostaną wdrożone bez właściwych struktur i zaplecza administracyjnego. Mające zróżnicowany charakter i podstawy prawne działania partnerstwa ZIT i IIT, stanowią dobrą przygotowaną, gotową do adaptacji do nowych ram oraz wyzwań oraz przede wszystkim doświadczoną bazę organizacyjną do realizacji procesów pogłębiania integracji, szczególnie w aglomeracjach działających od perspektywy 2014-2020, ale również w IT utworzonych w perspektywie 2021-2027, które rozwijają współpracę w sposób aktywny, zaangażowany i efektywny. Jednocześnie uwidocznione ograniczenia i wyzwania organizacyjne przy zawiązywaniu i funkcjonowaniu partnerstw IT w ośrodkach subregionalnych, pokazują, że organizacja takich partnerstw poza miastami wojewódzkimi dysponującymi relatywnie dużymi zasobami kadrowymi, finansowymi i organizacyjnymi, nie jest procesem łatwym i przynoszącym natychmiastowe rezultaty. Natomiast tworzenie i rozwijanie takich partnerstw w ośrodkach subregionalnych będzie mieć kluczowe znaczenie dla zachowania zrównoważonego modelu policentrycznego rozwoju kraju, ponieważ to ośrodki subregionalne narażone są w sposób największy na zjawiska depopulacji i utraty funkcji społeczno-gospodarczych. Wspólne polityki publiczne wdrażane na obszarach aglomeracyjnych w oparciu o udoskonalone ramy prawne są szansą dla ośrodków subregionalnych na zachowanie tych funkcji i złagodzenie skutków zmian demograficznych. Brak wykorzystania w tym procesie potencjału rozwiniętych partnerstw ZIT/IIT może ograniczyć rozwój partnerstw integrujących obszary metropolitarne i aglomeracyjne tylko do obszarów najlepiej rozwiniętych i dysponujących największym potencjałem finansowym oraz kadrowym i gdzie takie partnerstwa mają ugruntowaną pozycję, co nie przyniesie pozytywnej zmiany jakościowej na polu prowadzenia wspólnych polityk publicznych w kraju i nie przyczyni się do osiągnięcia celów określonych w Strategii związanych z policentryczną strukturą osadniczą.	Uwaga uwzględniona
559 5	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Działania na rzecz kształtowania polityki przestrzennej na poziomie krajowym	267	Weryfikacja efektów reformy systemu planowania przestrzennego. Proponuje się modyfikację zdania poprzez dodanie wyróżnionego członu: „Zweryfikowane zostanie przede wszystkim osiągnięcie głównych celów reformy, jakimi są przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji oraz presja na zabudowę terenów rolnych, cennych przyrodniczo, <u>pełniących rolę korytarzy ekologicznych</u> i potrzebnych infrastrukturze energetycznej.” Obszary cenne przyrodniczo to obszary podlegające ochronie, często pełniące funkcje korytarzy ekologicznych, natomiast weryfikacja planów pod kątem presji zabudowy powinna również badać aspekt zachowania korytarzy ekologicznych zarówno na terenach objętych różnymi formami ochrony przyrody, jak i poza tymi obszarami, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia ciągłości korytarza.	Uwaga uwzględniona
559 6	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	Działania na rzecz utrzymania zrównoważonego modelu rozwoju kraju	271	Kierunek szczegółowy 2: Wzmocnienie miast i ich obszarów funkcjonalnych o dużym znaczeniu dla rozwoju regionów i subregionów. Postuluje się modyfikację zdania: „Grupa największych miast na prawach powiatu utworzy związki aglomeracyjne” na: „Grupa miast na prawach powiatu utworzy związki aglomeracyjne”. Brzmienie obecnego zapisu wskazuje na istnienie delimitacji związanej z wielkością miast na prawach powiatu, które będą uprawnione do tworzenia związków aglomeracyjnych. Wśród miast na prawach powiatu są zarówno metropolie (w tym stolica), miasta wojewódzkie oraz inne, stanowiące ośrodki subregionalne o zróżnicowanej wielkości. Jednocześnie wsparcie dla największych pod względem populacji miast zaplanowano w ramach Kierunku szczegółowego 1: Wysoka konkurencyjność głównych ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej, co pozwala na wnioskowanie, że intencją autora zapisu dot. „grupy największych miast na prawach powiatu” mogło być wskazanie, że część miast na prawach powiatu utworzy związki aglomeracyjne i nie będzie to zadanie obligatoryjne adresowane do ogółu miast na prawach powiatu. Rozwój związków aglomeracyjnych w ośrodkach subregionalnych będzie istotny dla zachowania funkcji społeczno-gospodarczych tych miast i tym samym dla utrzymania i rozwoju policentrycznej sieci osadniczej w Polsce. Ponieważ wprowadzanie ograniczenia w tworzeniu związków aglomeracyjnych do grupy wybranych,	Uwaga uwzględniona

					największych miast na prawach powiatu byłoby działaniem niewłaściwym, wnosimy o usunięcie z tekstu określenia „największych”.	
559 7	Samorząd	Miasto Jelenia Góra, Urząd Miasta Jelenia Góra – Wydział Zarządzania ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	2	W odniesieniu do opisu Jeleniej Góry postuluje się modyfikację opisu poprzez uzupełnienie wyróżnionych członów: „Jelenia Góra pozostanie istotnym ośrodkiem subregionalnym, gwarantującym dostęp do usług wyższego rzędu, m.in. edukacyjnych, kulturalnych i zdrowotnych - mieszkańcom południowo-zachodniej części województwa. Wzmocnieniu powinna ulec zatem dostępność komunikacyjna – zarówno w wymiarze połączeń z Wrocławiem i resztą kraju – przede wszystkim za sprawą dostępu do drogi S3 <u>oraz zapewnienia szybkiego połączenia kolejowego ze stolicą województwa</u> , jak i w ramach zrównoważonego systemu transportu na obszarze funkcjonalnym. Szanse rozwojowe uzasadniające wsparcie tworzy też turystyka, <u>w tym</u> uzdrowiskowa oraz działania w zakresie poprawy zarządzania kryzysowego oraz zarządzania zasobami wody. <u>Rozwój Jeleniej Góry stymulować powinny inwestycje w sektorach gospodarki i produkcji nieszkodliwej dla otoczenia przyrodniczo-krajobrazowego a także w odnawialne źródła energii.</u> ”	Uwaga częściowo uwzględniona
559 8	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Z zadowoleniem przyjmujemy w SRP 2035 zapis, w którym Metropolia Toruńska została zakwalifikowana do kategorii kształtujących się metropolii ponadregionalnych w policentrycznym systemie miejskich ośrodków osadniczych. Z uznaniem odnotowujemy również określenie zrównoważonego, policentrycznego rozwoju terytorialnego jako celu horyzontalnego Strategii - rozwiązania, które w sposób szczególnie trafny wpisuje się w ideę wzmocnienia sieci współpracujących, dynamicznych ośrodków miejskich, takich jak m. in. nasze miasto. Pozycja ta potwierdza rangę i rolę Torunia w krajowym systemie osadniczym, odpowiadającą jego rzeczywistemu potencjałowi badawczo-rozwojowemu, kulturalnemu, gospodarczemu i turystycznemu, a to przełoży się na istotny impuls rozwojowy, który przy wykorzystaniu zasobów wewnętrznych oraz krajowych mechanizmów wsparcia przyczyni się do dalszego wzmocnienia pozycji Metropolii Toruńskiej jako istotnego ogniw policentrycznego rozwoju Polski. W tym kontekście również pozytywnie oceniamy zapis o wsparciu dla metropolii (w tym Torunia), który ma przede wszystkim na celu wzrost ich pozycji w przestrzeni europejskiej oraz wzmocnienie ich powiązań międzynarodowych (str. 269-270).	Uwaga uwzględniona
559 9	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	3	Pozytywnie oceniamy charakterystykę roli Torunia w opisie policentrycznej sieci miast, który podkreśla status miasta jako współstolicy województwa oraz jego samodzielny potencjał metropolitalny, równoważący i uzupełniający funkcje Bydgoszczy. Ujęcie Torunia jako ośrodka pełniącego funkcje metropolitalne umożliwi rozwój Metropolii Toruńskiej w oparciu o unikalne atuty, takie jak m. in. dziedzictwo UNESCO, silne zaplecze akademickie i naukowo-badawcze UMK oraz rozpoznawalna marka kulturalna. Jednocześnie sformułowania dotyczące wspólnych i komplementarnych działań Torunia i Bydgoszczy stwarzają przestrzeń do pogłębiania współpracy między oboma ośrodkami, ponieważ synergia potencjałów obu metropolii jest kluczowa dla rozwoju województwa. Współpraca tych dwóch ośrodków rdzeniowych, oparta na wykorzystaniu ich komplementarnych zasobów i kompetencji, pozwoli skuteczniej reagować na wyzwania demograficzne, gospodarcze i środowiskowe oraz wzmocni pozycję regionu w skali kraju.	Uwaga uwzględniona
560 0	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120-121	Zauważalny jest brak włączenia Torunia w system powiązań transportowych szkieletowych - kolejowych, a szczególnie w sieci Kolei Dużych Prędkości (KDP). Toruń jako jedyny ośrodek spośród wszystkich metropolii ponadregionalnych (w tym kształtujących się) nie znalazł się w planowanych przebiegach - ani rangi KDP, ani nawet połączeń konwencjonalnych. Linia relacji Gdańsk-Łódź ze stacją pośrednią w Toruniu, znalazła się „na szarym końcu”, czyli w kategorii „powiązania transportowe o znaczeniu uzupełniającym/pozostałe połączenia kolejowe konwencjonalne”. Powyższe braki w dostępie Torunia do szkieletowego układu kolejowego ograniczą możliwości rozwojowe miasta i całej Metropolii Toruńskiej, osłabiając jej konkurencyjność transportową i inwestycyjną. Może to również utrudnić pełne wykorzystanie potencjału akademickiego, gospodarczego i turystycznego regionu, a w dłuższej perspektywie pogłębić dysproporcje w dostępności komunikacyjnej względem innych ośrodków metropolitalnych.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu

						Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
560 1	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	254-257, 261	W obszarze polityki transportowej, w Priorytecie 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, kierunku działań 1. Rozwój spójnej infrastruktury transportowej, projekt SRP 2035 przewiduje realizację nowych linii Kolei Dużych Prędkości (KDP). W pierwszej kolejności mają one połączyć Warszawę z Centralnym Portem Komunikacyjnym, Łodzią, Poznaniem i Wrocławiem (linia „Y”), natomiast w dalszej perspektywie planowana jest budowa odcinka Katowice-Ostrawa. Na kierunku północnym dokument zakłada w ramach systemu powiązań transportowych realizację nowej linii CMK Północ, stanowiącej połączenie Warszawy/CPK z Gdańskiem. Taki sposób ujęcia problematyki budzi obawy, dotyczące przedłużającego się niedoinwestowania sieci kolejowej na kierunku północnym. Koncepcja dokończenia Centralnej Magistrali Kolejowej w stronę Trójmiasta pojawiła się już w latach 70. XX wieku i do dziś nie doczekała się wdrożenia. <u>Co istotne, większość dotychczas analizowanych wariantów przebiegu KDP pomija bezpośrednio Toruń</u>, co w praktyce oznacza, że mieszkańcy Metropolii Toruńskiej zostaną zmuszeni do korzystania z obecnej, konwencjonalnej sieci kolejowej lub transportu drogowego, aby dotrzeć do najbliższej stacji KDP. <u>Poskutkuje to brakiem obecności Torunia w głównej sieci transportowej, wydłużeniem czasu podróży oraz obniżeniem konkurencyjności transportowej</u> (brakiem uruchamiania istotnych połączeń krajowych i międzynarodowych korzystających z najwyższej jakości taboru w relacji przez Toruń, skoro bokiem będzie szła linia kolei szybkich prędkości). Należy zwrócić uwagę, że przeprowadzenie tej trasy przez Toruń nie wiąże się z niepotrzebnym wydłużaniem trasy, gdyż Toruń jest zlokalizowany na planowanym kierunku trasy. Dodatkowo uwzględnienie Torunia stwarza możliwość dodatkowego zasilania pasażerami zarówno z Metropolii Toruńskiej i jej okolic oraz pasażerami zainteresowanymi przyjazdem do Metropolii Toruńskiej. <u>Powyższe jest także bardzo istotne w kontekście konkurencyjności inwestycyjnej Metropolii Toruńskiej</u>, jej oceny przez potencjalnych inwestorów i przy podejmowaniu decyzji, mających wpływ na rozwój gospodarczy Metropolii Toruńskiej. Dlatego włączenie Metropolii Toruńskiej w główny krwioobieg transportowy - kolejowy Polski, włączenie w zasadniczą sieć powiązań sieci metropolii i kształtujących się metropolii będzie istotnym impulsem rozwojowym Metropolii Toruńskiej oraz działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju terytorialnego i tworzeniem konkurencyjnych warunków rozwoju dla wszystkich metropolii ponadregionalnych (ukształtowanych i kształtujących się). W związku z powyższym niezbędne jest włączenie Metropolii Toruńskiej bezpośrednio w trasę budowy północnego odcinka KDP, a tym samym włączenie Torunia sieć powiązań transportowych, kolejowych - szkieletowych. Integracja toruńskiego węzła transportowego z siecią KDP i systemem CPK byłaby istotnym impulsem rozwojowym nie tylko dla samego Torunia, ale dla całego regionu kujawsko-pomorskiego. Wzmocniłaby jego pozycję w krajowym i europejskim układzie transportowym, zwiększając dostępność komunikacyjną, mobilność mieszkańców oraz atrakcyjność inwestycyjną obszaru metropolitalnego.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
560 2	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	261	Na rysunku modelu brak wyraźnego i jednoznacznego przedstawienia „<u>powiązań transportowych szkieletowych - połączenia drogowego</u>” między Toruniem a Bydgoszczą (oznaczenie z legendy jest niewidoczne graficznie). Przez wskazane miasta przebiega powiązanie transportowe o znaczeniu szkieletowym - połączenie drogowe w standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i drogi ekspresowe): Szczecin - Piła - Bydgoszcz - Toruń - Włocławek - Płock - Warszawa, zgodnie z opisową częścią modelu (str. 254). Prośba o poprawę rysunku modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski, tak by był na nim widoczny rodzaj powiązań transportowych drogowych.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są poglądowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Ponadto należy stwierdzić, że obwodnice nie stanowią powiązań między ośrodkami miejskimi.

						Część wskazanych w uwadze odcinków nie znajdują się w żadnych rządowych dokumentach strategicznych, w tym rządowych dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju sieci dróg krajowych takich jak Rządowy Program Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. oraz nie zostały ujęte w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawcze nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
560 3	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Na rysunku modelu brak wyraźnego i jednoznacznego przedstawienia powiązań transportowych - kolejowych między Toruniem a Bydgoszczą (oznaczenie z legendy jest niewidoczne graficznie). Postuluje się poprawę rysunku modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Polski, tak by był na nim widoczny rodzaj powiązań transportowych kolejowych.	Uwaga częściowo uwzględniona. Rysunek MSF-P zostanie wzbogacony o wybrane treści dodatkowe. Kluczowe jest jednak zachowanie czytelności rysunku przy doborze dodatkowych jego treści.
560 4	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	Uwaga ogólna, + str.190	Zasadne byłoby wzmocnienie zapisów odnoszących się do ochrony i konserwacji dziedzictwa kulturowego, zarówno w wymiarze ogólnym, jak i w kontekście obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Obiekty te, stanowiące istotny element dziedzictwa historycznego, artystycznego i tożsamościowego kraju, pełnią zarazem funkcję ważnego czynnika rozwoju gospodarczego poprzez swój wpływ na sektor turystyczny. Ich wyjątkowa wartość kulturowa i promocyjna sprawia, że powinny one zostać objęte szczególnym wsparciem Państwa, jako kluczowe składniki wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Zachowanie i rewitalizacja tych obiektów przynoszą korzyści nie tylko w wymiarze symbolicznym, lecz także ekonomicznym ponieważ przyciągają turystów, generują miejsca pracy i wzmacniają lokalne gospodarki. Postuluje się ujęcie w SRP 2035 oraz w stosownych dokumentach wdrożeniowych oraz planowanych regulacjach w zakresie zrównoważonego rozwoju miast, zapisów gwarantujących stałe i systemowe mechanizmy wsparcia dla strategicznych inwestycji kulturalnych i dziedzictwa kulturowego, które służą dobru wspólnemu w skali całego kraju.	Zgłoszona uwaga wymaga dalszych analiz i będzie przedmiotem dalszych prac, aby przynajmniej w części uwzględnić zgłoszony w konsultacjach głos społeczny.
560 5	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Priorytet 1.2: Tworzenie	66-67	W zakresie działań mających poprawić dietę w kraju postuluje się położyć większego nacisku na poprawę dostępności opieki zdrowotnej dla dzieci i młodzieży, szczególnie przy diagnozowaniu i leczeniu zaburzeń	Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom strategicznego dokumentu

			warunków sprzyjających rodzicielstwu		psychosomatycznych oraz zaburzeń wynikających ze spektrum autyzmu - zwiększenie dostępności do takich specjalistów jak neurolog, psycholog, terapeuta. Zapewnienie opiekunom dzieci wsparcia państwa w tym zakresie, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa jest w obecnym czasie kluczowe przy podejmowaniu decyzji dot. posiadania dzieci.	ogólnokrajowego. Powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
560 6	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	„Administracja ma coraz większe trudności z obsadzaniem stanowisk. Niskie płace i wysokie wymagania zmniejszają pulę potencjalnych kandydatów oraz mogą wpływać najczęstsze decyzje o odejściach”. W odniesieniu do powyższej informacji, istotne jest włączenie się Państwa w finansowe wsparcie zadań realizowanych przez administrację samorządową, w tym w szczególności w zakresie utrzymania stanowisk urzędniczych tworzonych w związku z obowiązkami wynikającymi z ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej. Wiele z tych zadań wymaga wysokich kwalifikacji, specjalistycznej wiedzy i doświadczenia, co przekłada się na rosnące oczekiwania finansowe kandydatów. Brak systemowego dofinansowania ze środków budżetu państwa znacząco ogranicza możliwości samorządów w pozyskiwaniu wykwalifikowanej kadry oraz w prawidłowej realizacji nałożonych na nie zadań ustawowych.	Rola jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zadań OLiOC jest jasno określona w ustawie z dnia 5 grudnia 2024 r., to one wytypowują i wybierają jakie inwestycje i jaki kształt przyjęcie na ich terytorium system OLiOC. Jeśli chodzi o kwestie dofinansowania szpitali realizujących zadania OLiOC to takie finansowanie jest możliwe na poziomie wojewodów, takie inwestycje są traktowane jak inne inwestycje OLiOC i podlegają opiniowaniu przez MSWiA i MON.
560 7	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-235	W dobie rozwoju e-administracji i wszechobecnej cyfryzacji, mając na względzie wszelkiego rodzaju działania z zewnątrz cechujące się obecnie różnymi rodzajami atakami na infrastrukturę teleinformatyczną, nie można mimo wszystko pominąć dotychczasowych rozwiązań funkcjonujących poza systemami informatycznymi, a związanymi m. in. z gromadzeniem i przetwarzaniem danych oraz obsługą różnego rodzaju podmiotów, w dotychczasowej formie tradycyjnej.	Brak konkretnych propozycji.
560 8	Samorząd	Urząd Miasta Torunia	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	Uwaga ogólna + str. 253	<u>Uwaga ogólna oraz do modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej:</u> Postuluje się wzmocnienie w SRP 2035 roli miast nadwiślańskich w gospodarce wodnej i ochronie krajobrazu, w tym włączenie funkcji miast nadwiślańskich (m. in. Torunia) jako centrów zarządzania zrównoważoną gospodarką wodną, ochroną krajobrazu dolin rzecznych oraz rozwojem infrastruktury rekreacyjnej i turystyki przyrodniczej w zgodzie z zasadami ochrony klimatu. SRP 2035 zawiera zapisy o gospodarce wodnej i korytarzach ekologicznych, w tym o korytarzu Wisły (str. 253), ale brak tam perspektywy miast nadrzecznych, które łączą funkcje środowiskowe, gospodarcze i kulturowe. Toruń jako kluczowy ośrodek nadwiślański i miasto UNESCO może być modelowym przykładem równowagi funkcji ekologicznych i urbanistycznych doliny rzecznej.	Uwaga o charakterze komentarza
560 9	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	15	Proponuje się zastąpienie charakterystyki miasta Koszalina następującym opisem: „Wsparcie Koszalina, będącego krajową aglomeracją miejską, koncentruje się na wzmocnieniu jego funkcji w zakresie dostępności do usług publicznych wyższego rzędu, świadczonych dla północno-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Koszalin pełni istotną rolę ośrodka usług wyższego rzędu, w tym edukacyjnych, transportowych (węzeł miejski TEN-T), zdrowotnych, kulturalnych, administracyjnych oraz gospodarczych, obsługujących północno - wschodnią część regionu. Rozwój tych funkcji powinien być powiązany z dalszym wzmocnieniem lokalnych instytucji publicznych, uczelni wyższych, ośrodków zdrowia specjalistycznego oraz centrów innowacji i jednostek kultury. Działania te przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej miasta oraz jego obszaru funkcjonalnego. Interwencja państwa obejmować będzie również działania na rzecz poprawy dostępności transportowej, w szczególności kolejowej poprzez modernizację i rozbudowę linii kolejowych, umożliwiających utworzenie szybkich połączeń Koszalina z Gdańskiem i Szczecinem, a także Poznaniem oraz Bydgoszczą - realizacja tych inwestycji zapewni efektywne powiązania komunikacyjne z kluczowymi ośrodkami północnej i centralnej Polski, w tym z Warszawą, wzmocniając rolę Koszalina jako regionalnego węzła transportowego. Wsparcie Koszalina i jego obszaru funkcjonalnego obejmować będzie również rozwój potencjału gospodarczego, turystycznego i infrastrukturalnego, wynikającego z bliskości Morza Bałtyckiego. Kluczowym kierunkiem jest otwarcie jeziora Jamno na morze, co przyczyni się do ożywienia gospodarczego wschodniej części województwa zachodniopomorskiego, zwłaszcza w obszarze turystyki żeglarskiej, sportu i rekreacji wodnej. Inwestycja ta poprawi także bezpieczeństwo żeglugi poprzez utworzenie portu schronienia i bazy ratowniczo-poszukiwawczej. W perspektywie długofalowej wsparcie powinno obejmować również rozwój tzw. czystych inwestycji, wykorzystujących potencjał powstających farm wiatrowych na Morzu Bałtyckim. Koszalin, dzięki swojemu położeniu i	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

					<i>zapleczu infrastrukturalnemu, stanie się miejscem lokalizacji energochłonnych, a jednocześnie niskoemisyjnych przedsięwzięć gospodarczych, takich jak centra danych czy instalacje do produkcji „zielonego wodoru”.</i> Powyższe stanowisko odnajduje swoje uzasadnienie poniżej: W charakterystyce dotyczącej Koszalina proponuje się doprecyzowanie roli miasta w kontekście rozwoju północnego oraz wzmocnienia powiązań gospodarczych i przestrzennych z obszarami nadmorskimi. Rola Koszalina powinna uwzględniać jego potencjał rozwojowy wynikający z położenia w bezpośrednim pobliżu Morza Bałtyckiego, co stwarza warunki do rozwoju funkcji gospodarki morskiej, logistyki i turystyki. Możliwe kierunki rozwoju to m. in. otwarcie jeziora Jamno na Morze Bałtyckie, w celu ożywienia gospodarczego wschodniej części Pomorza Zachodniego w zakresie rozwoju turystyki żeglarskiej, sportu i rekreacji wodnej oraz poprawy bezpieczeństwa żeglugi (port schronienia, baza ratowniczo – poszukiwawcza), wykorzystanie potencjału powstających farm wiatrowych na Bałtyku w zakresie przyciągania energochłonnych, czystych inwestycji, takich jak np. tworzenie centrów danych, produkcja „zielonego wodoru”. Postuluje się również modyfikację zapisu dotyczącego infrastruktury transportowej poprzez: • rezygnację z odniesienia do drogi ekspresowej S6 (inwestycja ta znajduje się w końcowej fazie realizacji), • wzmocnienie zapisu dotyczącego rozwoju transportu kolejowego, w szczególności modernizacji i rozbudowy linii kolejowych w celu stworzenia szybkich połączeń Koszalin - Poznań oraz Koszalin - Bydgoszcz, które zapewnią efektywne powiązania komunikacyjne z centralną Polską, w tym z Warszawą, • wzmocnienie zapisu dotyczącego Koszalina jako ośrodka świadczącego usługi wyższego rzędu (w tym edukacyjne, transportowe - węzeł miejski T-ENT, zdrowotne, kulturalne, administracyjne i gospodarcze - dla wschodniej części województwa zachodniopomorskiego). Rozwój tych funkcji powinien być powiązany z dalszym wzmacnianiem lokalnych instytucji publicznych, uczelni wyższych, ośrodków zdrowia specjalistycznego oraz centrów innowacji i jednostek kultury, co pozwoli zwiększyć atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną miasta. Takie ujęcie umożliwi pełniejsze wykorzystanie potencjału Koszalina jako ośrodka regionalnego o rosnącym znaczeniu w północnym pasie rozwoju kraju, w tym w relacji z gospodarką morską i regionami nadbałtyckimi.	
5610	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	253	Konieczne jest precyzyjne zdefiniowanie i szczegółowe opisanie w Strategii elementów policentrycznego systemu miejskich ośrodków osadniczych, ich funkcji oraz możliwych mechanizmów wsparcia. Koszalin został zaklasyfikowany jako „krajowa aglomeracja miejska”. Jednym z proponowanych rozwiązań jest stworzenie specjalnego programu operacyjnego z dedykowanym finansowaniem dla miast kluczowych dla policentrycznego rozwoju kraju, szerzej opisanego w pkt. 4 uwag.	Koszalin, tak jak inne krajowe aglomeracje miejskie, ma zaoferowane wsparcie w ramach OSI policentrycznej sieci miast
5611	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	261	Mapa 12 (i konsekwentne zmiany w innych częściach dokumentu). Postulujemy włączenie szlaku kolejowego „Kołobrzeg–Koszalin–Szczecinek–Piła–Poznań” do krajowej sieci szkieletowych powiązań transportowych. Trasa ta ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia spójności terytorialnej i likwidacji wykluczenia komunikacyjnego Pomorza Środkowego, które od lat pozostaje jednym z najsłabiej skomunikowanych regionów Polski. Wzmocnienie tej osi transportowej pozwoli lepiej powiązać Pomorze Środkowe z centrum kraju i zwiększyć potencjał rozwojowy całego Pomorza Zachodniego. Nowe powiązanie kolejowe umożliwi również dostęp mieszkańców regionu do planowanej Kolei Dużych Prędkości (linia „Y”: Warszawa–Łódź–Poznań–Wrocław), co jest szczególnie istotne po rezygnacji z koncepcji „kolejowych szprych CPK” łączących regiony peryferyjne z nowym centrum komunikacyjnym Polski. W ten sposób szlak ten może stać się elementem równoważenia rozwoju regionalnego i budowy nowoczesnego, spójnego systemu transportowego w skali kraju.	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i

						narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
561 2	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	266	Strategia w sposób ogólny odnosi się do potrzeby stworzenia stabilnych ram współpracy dla miast innych niż metropolie i aglomeracje oraz ich obszarów funkcjonalnych, jednak brak w niej konkretnych propozycji rozwiązań prawnych i organizacyjnych. Postulujemy opracowanie ustawowego i skutecznego mechanizmu integrującego miasta regionalne z ich otoczeniem, który zapobiegnie fragmentaryzacji usług publicznych i umożliwi wspólne zarządzanie kluczowymi dziedzinami. Do zadań wymagających koordynacji na poziomie funkcjonalnym należy zaliczyć m.in. edukację ponadpodstawową, prowadzenie instytucji kultury o zasięgu ponadmiejskim, podmiejski, układ drogowy i transport publiczny, planowanie przestrzenne, gospodarkę odpadami oraz działania w zakresie efektywności energetycznej i transformacji klimatycznej. Aby mechanizm ten był realnie skuteczny, niezbędne jest jednoznaczne określenie jego charakteru prawnego i zasad finansowania. Ramy współpracy powinny mieć charakter obligatoryjny, zwłaszcza w sytuacji, gdy ustanowienie takich ram współpracy miałooby warunkować dostęp do środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych. W przeciwnym razie istnieje ryzyko, że mechanizm pozostanie jedynie deklaracyjny, a utrzymujące się trudności w osiąganiu porozumienia między samorządami — zwłaszcza w kwestii współfinansowania wspólnych zadań — nadal będą hamować rozwój zintegrowanych obszarów funkcjonalnych.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
561 3	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	271-272	Opis wzmocnienia miast i ich obszarów funkcjonalnych w projekcie Strategii jest zbyt ogólny i nie wskazuje konkretnych mechanizmów wdrożeniowych. Postulujemy stworzenie specjalnego programu operacyjnego z dedykowanym finansowaniem, w tym ze środków Unii Europejskiej, skierowanego do miast o kluczowym znaczeniu dla utrzymania policentrycznego rozwoju kraju. Program ten powinien wspierać rozbudowę i modernizację infrastruktury niezbędnej do świadczenia usług ponadlokalnych – zwłaszcza w zakresie edukacji ponadpodstawowej, kultury, układu drogowego, transportu publicznego oraz rozwoju terenów inwestycyjnych i zaplecza dla przedsiębiorczości. Wsparcie powinno obejmować w szczególności miasta pełniące istotne funkcje – w tym byłe miasta wojewódzkie – które dzięki swojemu potencjałowi akademickiemu, gospodarczemu i społecznemu mogą stać się, kolejnymi po metropoliach, lokomotywami rozwoju wewnątrzregionalnego. Analogicznie jak program „Polska Wschódnia” przyczynił się do zmniejszenia dysproporcji międzyregionalnych, tak nowy instrument mógłby służyć równoważeniu rozwoju wewnątrz regionów, wzmacniając ośrodki subregionalne jako centra usług, inwestycji i innowacji. Wyżej opisane miasta borykają się dziś z ograniczoną bazą finansową, rosnącymi kosztami utrzymania infrastruktury i odpływem ludności. Brak systemowych mechanizmów rekompensaty za świadczenie usług dla sąsiednich gmin prowadzi do narastania luki inwestycyjnej i obniżania jakości usług publicznych. Ośrodki takie jak Koszalin, pomimo pełnienia funkcji subregionalnych, były w ostatnich latach wykluczane z wielu programów wsparcia (np. Fundusze Norweskie i Szwajcarskie), przez co ich potencjał rozwojowy nie jest w pełni wykorzystany. Nowy program operacyjny pozwoliłby skutecznie odwrócić ten trend i wzmocnić spójność terytorialną Polski.	Byłym miastom wojewódzkim dedykowane jest wsparcie w ramach OSI wsparcia policentrycznej sieci miast.
561 4	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Dodanie zapisu – „Wzmocnienie roli regionalnych i lokalnych rad działalności pożytku publicznego”.	W toku analiz.
561 5	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	240	Procedury konkursowe dla organizacji pozarządowych wykorzystujące nowe technologie – jak najbardziej tak, ale wprowadzane sukcesywnie i obudowane w system kompleksowych szkoleń. Nie wszystkie organizacje i ich członkowie dostosują się do nowych systemów zlecania zadań publicznych.	Uwaga odnosi się do kwestii szczegółowych, które nie powinny być podejmowane w niniejszej Strategii.
561 6	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W odniesieniu do miast wskazanych w Strategii jako „krajowe aglomeracje miejskie” (s. 253) zasadne jest rozważenie lokalizacji lokalnych zapasowych centrów danych obsługujących sąsiadujące gminy (tzw. „obwarzanki”). W przypadku Koszalina mogłyby to być gminy: Będzino, Biesiekierz, Manowo, Mielno, Sianów oraz Świeszyno. Ze względu na ograniczone możliwości finansowe mniejszych jednostek samorządu terytorialnego, celowe wydaje się tworzenie wspólnych, międzygminnych struktur lub centrów danych, co pozwoliłoby na optymalne wykorzystanie zasobów i zwiększenie poziomu bezpieczeństwa cyfrowego regionu. Propozycja ta pozostaje spójna z zapisami „Modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej” w sferze infrastruktury (s. 246), w szczególności z punktem dotyczącym „znacznego rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Zapisy kierunkowe dotyczące wsparcia jednostek samorządu terytorialnego w budowie struktur odpowiedzialnych za

					światłowodowej”. Propozycja w kontekście zapisu w tym samym akapicie: „ Wsparciem zostaną objęte również jednostki samorządu terytorialnego w budowie samorządowych struktur odpowiedzialnych za cyberbezpieczeństwo ”	bezpieczeństwo znajdują się w priorytecie 3.3, działaniu 4A: Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa.
561 7	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	Dotyczy frazy: „Podjęte zostaną działania zmierzające do zapewnienia przetwarzania kluczowych danych przy wykorzystaniu dodatkowej lokalizacji i infrastruktury IT mogącej znajdować się poza krajem.” Uwaga: Zapis wymaga doprecyzowania, czy odnosi się wyłącznie do administracji rządowej oraz systemów centralnych (np. System Rejestrów Państwowych, ewidencja ludności, rejestr dowodów osobistych, akta stanu cywilnego, CEPiK), czy również obejmuje administrację samorządową. Nie jest jasne, czy jednostki samorządu terytorialnego będą objęte tym modelem organizacyjnym i w jakim zakresie przewiduje się ich udział w systemie przetwarzania oraz zabezpieczania danych.	Uwaga uwzględniona.
561 8	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Strategia przewiduje dofinansowanie dostosowania budynków dla osób o szczególnych potrzebach (w szczególności wyposażenie budynków w windy), ale brakuje szczegółów: wyraźnego odniesienia do zakresu standardów dostępności, priorytetów (np. mieszkania komunalne), kryteriów wyboru budynków do modernizacji wraz z mechanizmami finansowania likwidacji barier architektonicznych. Proponuje się przynajmniej określić priorytet: mieszkania komunalne i zakupy rewitalizacyjne w obszarach o dużym udziale osób z niepełnosprawnościami; zaproponować instrument finansowy (dotacja + niska pożyczka) i wymogi monitoringu efektów. Źródłem finansowania wyżej opisanych potrzeb inwestycyjnych mógłby być proponowany nowy program dla miast kluczowych dla utrzymania policentrycznego rozwoju kraju, szerzej opisany w pkt. 4 uwag.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom śsrk. Kwestie zgłoszone w uwadze zostały już uwzględnione w Priorytecie 1.3.B.
561 9	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	87-99	Powinna powstać polityka senioralna państwa wraz z formami wsparcia dla samorządów. Strategia rozpoznaje potrzebę rozwoju opieki długoterminowej (również dla osób starszych), ale brak wyraźnego odniesienia do sytuacji osób z niepełnosprawnościami (zwłaszcza młodszych dorosłych z niepełnosprawnością wymagających długotrwałej opieki) oraz brak opisanej koordynacji między ochroną zdrowia a pomocą społeczną. Proponuje się dodać w Strategii osobny podrozdział „Opieka długoterminowa dla osób z niepełnosprawnościami”: kryteria kwalifikacji, model finansowania (łączenie środków zdrowotnych i pomocy społecznej), wsparcie dla opiekunów nieformalnych (zasiłki, urlopy opiekuńcze, szkolenia), rozwój usług środowiskowych oraz standardy jakości i wskaźniki (np. dostępność asystentów).	Nowa definicja opieki długoterminowej odnosi się do osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. W związku z tym obejmować ona będzie także osoby z niepełnosprawnościami bez względu na ich wiek. Definicji towarzyszyć będzie szeroki katalog usług i świadczeń, które już są realizowane, a które zaliczone zostaną do opieki długoterminowej. Postulowane obszary są już uwzględnione w strategii. Opis Kluczowych wyzwań zostanie odpowiednio przeformułowany, by ten aspekt był widoczny.
562 0	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100-113	Powinna powstać polityka kompleksowego doradztwa zawodowego dla wszystkich uczniów z indywidualną ścieżką wsparcia. Strategia zakłada rozwój wsparcia psychologiczno-pedagogicznego (więcej specjalistów) i doradztwa zawodowego z uwzględnieniem uczniów z niepełnosprawnościami, lecz brakuje informacji o zapewnieniu dodatkowego finansowania szkół na potrzeby wspomagania uczniów ze szczególnymi potrzebami. Proponuje się wzrost finansowania na asystentów, zapewnienie finansowania terapeutycznych zajęć dodatkowych i dostępność materiałów dydaktycznych w formatach alternatywnych. Konieczne jest również zapewnienie szkoleń dla doradców zawodowych z kompetencjami w pracy z uczniami z niepełnosprawnościami.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
562 1	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	Załącznik 2. Wskaźniki	System realizacji Strategii 280 – 284 i tabela ze wskaźnikami	Strategia zapowiada wskaźniki realizacji i Roczną Diagnozę Strategiczną, lecz brak jest jasnych wskaźników specjalnie dla osób z niepełnosprawnościami (np. dostępność usług, zatrudnienie, udział mieszkań przystosowanych). Bez takich wskaźników trudno mierzyć realny postęp. Proponuje się dodanie pakietu wskaźników inkluzyjnych (np. wskaźnik zatrudnienia osób z orzeczeniem, % placówek AOS i POZ dostępnych architektonicznie i cyfrowo, % mieszkań przystosowanych w zasobie komunalnym, odsetek	W kwestii wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami - uwaga jest obecnie przedmiotem dalszych analiz. Pozostałe propozycje wskaźników są zbyt szczegółowe.

					dzieci z niepełnosprawnościami objętych IPE w szkołach). Należałoby ustalić cele pośrednie (2030) i końcowe (2035) oraz mechanizm publikacji wyników w Rocznej Diagnostyce Strategicznej.	
562 2	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	UWAGA OGÓLNA		Strategia podkreśla partnerski proces z samorządami i partnerami społecznymi, ale nie ma konkretnego zapisu zapewniającego reprezentację organizacji osób z niepełnosprawnościami w procesie planowania i monitoringu. Proponuje się wprowadzenie rekomendacji lub zobowiązania konsultacji z udziałem przedstawicieli organizacji osób z niepełnosprawnościami na etapie programowania OSI i Planu Działań + mechanizm konsultacji terenowych z dostępnością (tłumacze PJM, materiały w dostępnych formatach). Należałoby powołać stałą radę doradczą ds. dostępności przy organie koordynującym Strategię.	Uwaga nie dotyczy treści Strategii, ale sposobu jej realizacji, po przyjęciu przez RM.
562 3	Samorząd	Gmina Miasto Koszalin	UWAGA OGÓLNA		Strategia opisuje różne źródła finansowania, ale brak jest wyraźnego nacisku na stosowanie preferencji/warunków dla projektów usuwających bariery dostępności (priorytetowanie projektów dostosowawczych). Proponuje się rekomendacją lub wymóg do wprowadzania w kryteriach wyboru projektów preferencji punktowych dla projektów zapewniających dostępność (np. adaptacje budynków, taboru, usługi środowiskowe).	Uwaga zbyt szczegółowa jak na poziom dokumentu kierunkowego, jakim jest Strategia. Uwaga do ew. uwzględnienia w dokumentach wdrożeniowych do Strategii.
562 4	Samorząd	Gmina Lublin	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	46	Wątpliwości budzą kryteria, w oparciu o które dokonano delimitacji pomiędzy miastami, którym przyznano status metropolii, a tymi, którym go nie przyznano. Właściwie budzi je nie podanie tych kryteriów do wiadomości. Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza zrzesza dwanaście miast, a więc, oprócz wskazanych w treści dokumentu, także Białystok, Bydgoszcz, Lublin i Rzeszów. Metropolia nie doczekała się precyzyjnej prawnej i/lub statystycznej definicji. Przyjmując jednak, że jest to duże miasto które pełni funkcję centrum gospodarczego, kulturalnego i administracyjnego regionu, każde z wymienionych zasługuje na to miano wpisując się doskonale w policentryczny układ miast w kraju.	Uwaga o charakterze komentarza
562 5	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	100	Należy rozważyć zasadność rozszerzenia katalogu kierunków działań zawartych w Priorytecie 2.1 Wysokie kompetencje obywateli o punkt związany z koniecznością rozbudowy/modernizacji infrastruktury edukacji, w tym również przyszkolonych obiektów sportowych. Jakość bazy lokalowej oraz wyposażenie sal i pracowni wpływają na komfort i bezpieczeństwo uczniów, co sprzyja koncentracji i efektywnej nauce. Nowoczesne pomoce dydaktyczne i odpowiednio przygotowane pracownie umożliwiają praktyczne zdobywanie wiedzy i rozwijanie umiejętności. Estetyczne i dobrze wyposażone otoczenie motywuje do pracy oraz podnosi prestiż szkoły, co przekłada się na jakość procesu edukacyjnego. Dobrej jakości ogólnodostępne obiekty sportowe przy szkole pozwalają uczniom rozwijać sprawność fizyczną i dbać o zdrowie w bezpiecznych warunkach zwłaszcza w kontekście negatywnych zmian związanych ze wzrostem otyłości wśród dzieci i młodzieży. Mieszkańcy mogą korzystać z nich po zajęciach szkolnych, co sprzyja integracji społecznej i aktywnemu spędzaniu wolnego czasu. Takie miejsca stają się centrum lokalnej społeczności, wspierając współpracę międzypokoleniową. Dzięki temu szkoła pełni ważną rolę nie tylko edukacyjną, ale i społeczną.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
562 6	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	107	W ramach ust. 3 Zmniejszenie nierówności w dostępie do edukacji wysokiej jakości, lit. B. Poprawa standardów jakościowych w placówkach edukacyjnych, należy rozważyć rozszerzenie zaproponowanych zapisów, pobieżnie traktujących na temat równomiernego finansowania szkół i inwestowania w infrastrukturę okołoedukacyjną o aspekt równie istotny w kontekście właściwej jakości edukacji co wsparcie merytoryczne, tj. odpowiednie zaplecze do prowadzenia wysokiej jakości edukacji. Odpowiednie zaplecze lokalowe i wyposażenie sal i pracowni w niezbędne materiały dydaktyczne i pomoce naukowe a także sprzęt symulujący rzeczywiste warunki pracy, również w kontekście kształcenia zawodowego, na obecnym poziomie finansowania jest realnym problemem i wyzwaniem dla dyrekcji szkół. Jest też podstawą, punktem wyjścia, w procesie doskonalenia systemu edukacji. Szkoła potrzebuje właściwego zaplecza lokalowego, aby zapewnić uczniom bezpieczne i komfortowe warunki do nauki. Odpowiednio wyposażone sale i pracownie umożliwiają korzystanie z nowoczesnych metod dydaktycznych oraz rozwijanie praktycznych umiejętności. Natomiast współpraca z przedsiębiorcami pozwala na rozwój kształcenia w kierunku jak najbardziej odpowiadającym wyzwaniom obecnego i przyszłego rynku pracy. Dobre warunki lokalowe wpływają także na motywację i zaangażowanie uczniów oraz nauczycieli, co podnosi skuteczność edukacji.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
562 7	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	120	Niezbędne wydaje się jednoznaczne wskazanie w treści strategii, że wszystkie miasta wojewódzkie powinny zostać powiązane siecią obsługiwaną przez kolej dużych prędkości, ze szczególnym uwzględnieniem miast Polski wschodniej, gdzie sieć kolejowa jest znacznie słabiej rozwinięta. Tylko takie podejście pozwoli na realizację spójnej polityki transportowej, promującej szybki, bezpieczny i efektywny transport zbiorowy jako alternatywę dla ruchu indywidualnego, co wpisuje się w cele zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska. Rozbudowa połączeń KDP między ośrodkami metropolitalnymi i regionalnymi, również w mniej zurbanizowanych częściach kraju, jest konieczna dla zapewnienia równych szans rozwojowych i przeciwdziałania dalszej marginalizacji obszarów Polski wschodniej. Inwestycja w nowoczesną infrastrukturę kolejową przyczyni się nie tylko do zwiększenia mobilności	Realizacja tych inwestycji jest przedmiotem analiz, o których mowa poniżej, a na chwilę obecną z żadnej z dotychczas realizowanych inwestycji nie zrezygnowano. Spółka Centralny Port Komunikacyjny na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury wraz z PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. (PKP

					mieszkańców, lecz także do usprawnienia przewozów towarowych, co ma kluczowe znaczenie dla gospodarki. Brak takich działań skutkowałby utrwalaniem wykluczenia komunikacyjnego i osłabieniem spójności terytorialnej kraju.	PLK) przy udziale Instytutu Rozwoju Miast i Regionów rozpoczęła projekt pn. Zintegrowana Sieć Kolejowa, w ramach którego zostanie przeprowadzona kompleksowa analiza rozwoju sieci kolejowej m.in. w celu określenia kierunku przyszłych przedsięwzięć inwestycyjnych spółek CPK i PKP PLK (po zakończeniu Programu Wieloletniego CPK 2024–2032 i Krajowego Programu Kolejowego do 2030 r., stanowiącego podstawę finansowania inwestycji PKP PLK). Prace prowadzone są przy wykorzystaniu nowoczesnych metod i narzędzi analitycznych, jak również przy udziale interesariuszy branżowych i samorządowych, a ich zakończenie planowane jest na przełomie I i II kwartału 2026 r.
5628	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Wątpliwości budzi zapis dotyczący konstruowania treści dokumentów zamówień publicznych w sposób sprzyjający udziałowi lokalnych firm i uwzględniający możliwości zaspokojenia przez krajowe firmy. Art. 18 TFUE zakazuje dyskryminacji ze względu na przynależność państwową. Dyrektywy zamówieniowe (2014/24/UE i 2014/25/UE) jednoznacznie stanowią, że kryteria oceny ofert nie mogą faworyzować podmiotów z danego regionu/państwa. Orzecznictwo TSUE natomiast konsekwentnie uznaje za sprzeczne z prawem UE kryteria preferujące lokalnych wykonawców. Również Ustawa Prawo zamówień publicznych (PZP) w art. 16 stanowi, że zamawiający jest zobowiązany do przygotowania i przeprowadzenia postępowania w sposób zapewniający zachowanie uczciwej konkurencji oraz równe traktowanie wykonawców. Konstruowanie opisu zamówienia w sposób faworyzujący lokalne firmy jest sprzeczne z prawem UE, chyba że wymogi wynikają z obiektywnych, proporcjonalnych i merytorycznie uzasadnionych potrzeb zamawiającego.	Strategia ma na celu zmianę obecnego stanu prawnego, dostosowanie do nowych warunków geopolitycznych i bezpieczeństwa. Przepisy preferujące lokalnych dostawców są stosowane w innych krajach UE (np. we Włoszech) i zgodne z Dyrektywą 2014/24/UE. Komisja Europejska pracuje nad nowelizacją ram prawnych dotyczących zamówień publicznych, aby lepiej odzwierciedlać potrzeby strategiczne UE. Zmiany te mają wzmocnić odporność gospodarczą oraz zwiększyć udział lokalnych i unijnych wykonawców w inwestycjach finansowanych z funduszy UE. Ponadto, 25 sierpnia 2025 r. ogłoszono nowelizację Ustawy o zmianie prawa zamówień publicznych i umowy koncesji na roboty budowlane lub usługi, która wprowadza m.in. możliwość ograniczenia dostępu do polskiego rynku zamówień wykonawcom z państw trzecich niebędących stroną Porozumienia Światowej Organizacji Handlu i niezawierającymi porozumień o wzajemnej liberalizacji dostępu do rynku zamówień publicznych lub robót budowlanych, dostaw i usług pochodzących z tych państw trzecich oraz pozbawienia

						wykonawców z państw trzecich dostępu do środków ochrony prawnej.
562 9	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Za niewłaściwe i nieuzasadnione należy uznać wyłączenie Gminy Lublin z OSI transformacji energetycznej zwłaszcza w sytuacji, kiedy jest to jedyny przypadek w skali kraju, gdzie pojedyncza gmina zostaje w ten sposób wykluczona stanowiąc enklawę w terenie stanowiącym OSI. Patrząc na załączoną mapę widoczny jest również brak konsekwencji, ponieważ w innych tego typu przypadkach nie dokonano takiego wykluczenia. Transformacja energetyczna kopalni węgla kamiennego Lubelski Węgiel Bogdanka będzie bez wątpienia miała negatywny wpływ na Gminę Lublin. Zgodnie z danymi zawartymi w „Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego”: • 12,1% pracowników kopalni mieszka i dojeżdża do pracy z Lublina, • na podstawie analizy powiązań kopalni z przedsiębiorstwami w regionie można szacować, że transformacja wpłynie także negatywnie na kondycję i zatrudnienie w ok. 100 innych podmiotach, głównie z powiatu: łęczyńskiego, świdnickiego, oraz lubelskiego, przy czym skala współpracy największa jest z przedsiębiorstwami, których siedziba mieści się na terenie p. łęczyńskiego i lubelskiego, • z tytułu opłat eksploatacyjnych, podatków oraz wpływów z PIT i CIT do JST rocznie trafiało ok. 59,2 mln zł, najwięcej do JST z powiatu łęczyńskiego (88%), a ponadto: lubelskiego (4%). Również w aspekcie wpływu transformacji energetycznej kopalni węgla kamiennego Lubelski Węgiel Bogdanka na rynek pracy pominięcie Lublina wydaje się nieuzasadnione. Podnieść należy, że zgodnie z danymi GUS, na terenie miasta Lublin zarejestrowanych jest 23 podmioty prowadzące działalność w obszarze górnictwo i wydobywanie, w tym 5 podmiotów prowadzących działalność w obszarze usług wspomagających górnictwo i wydobywanie. Powiązania gospodarcze lubelskich przedsiębiorców z sektorem górnictwa są bardzo rozbudowane i wielopłaszczyznowe, a likwidacja kopalni odbije się niekorzystnie nie tylko na wskazanych podmiotach, ale na dziesiątkach firm z branży transportu, gastronomii, hotelarstwa i innych. Pamiętać także trzeba, że w związku z utratą zatrudnienia, wywołaną transformacją, pracy na terenie Miasta Lublin szukać będą nie tylko jego mieszkańcy, ale też osoby zamieszkające w innych gminach. W aspekcie przebranzowienia, doksztalcenia czy szkoleń, podnieść należy, że to właśnie miasto Lublin, jako główne centrum akademickie oraz szkolnictwa zawodowego w województwie, który kształcił przyszłych specjalistów będzie miało za zadanie sprostać potrzebie przekwalifikowania zwolnionych z kopalni pracowników. Nie wydaje się możliwy proces doksztalcenia i przebranzawiania tak dużej ilości pracowników bez udziału placówek edukacyjnych położonych na terenie Miasta Lublin. Negatywny wpływ transformacji energetycznej kopalni węgla kamiennego Lubelski Węgiel Bogdanka na Gminę Lublin wydaje się oczywisty. Oczywiście jest, że w związku z tą transformacją Lublin będzie musiał sprostać dodatkowym wyzwaniom. Dlatego też w składzie OSI transformacji energetycznej należy uwzględnić także Gminę Lublin.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
563 0	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	207	Za niewłaściwe należy uznać wykluczenie dużych miast (np. Lublin, Rzeszów) leżących przy wschodniej granicy Polski a zarazem zewnętrznej granicy UE z delimitacji OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Doświadczenie związane z migracją wywołaną wojną w Ukrainie dobitnie pokazują, że długofalowo to nie wsie i małe miasteczka są biorcą fali migracyjnej, a właśnie duże miasta. To te miasta powinny otrzymać odpowiednie wsparcie, aby móc się przygotować na sytuacje kryzysowe. Również duże miasta przygraniczne będą w pierwszej kolejności celem, gdzie będzie niszczone tkanka społeczna i gospodarcza przez obce, wrogie siły.	Przedstawione argumenty nie odnoszą się do specyfiki OSI odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE - jego charakter odnosi się do innych problemów i wyzwań.
563 1	Samorząd	Gmina Lublin	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228	Należy rozważyć rozszerzenie wsparcia w stosownym zakresie o pracowników samorządowych. Problemy administracji publicznej na szczeblu państwowym są jednocześnie w dużej mierze problemami administracji samorządowej, ponieważ obie struktury tworzą jeden system zarządzania publicznego, oparty na tych samych standardach i oczekiwaniach społecznych. Trudności z biurokracją, nadmiarem obowiązków, niedostatecznymi zasobami finansowymi czy brakiem nowoczesnych narzędzi pracy wpływają zarówno na urzędy centralne, jak i gminne czy powiatowe. Wspólnym wyzwaniem jest także konieczność dostosowywania się do dynamicznych zmian prawnych i technologicznych. Dlatego wsparcie w zakresie poprawy jakości zarządzania, profesjonalnych szkoleń kadr czy też tworzenia ścieżek rozwoju zawodowego ma kluczowe znaczenie również w samorządach, które są najbliższe obywateli i bezpośrednio kształtują obraz administracji publicznej. Podnoszenie kompetencji urzędników i dbanie o ich wizerunek przyczynia się do wzrostu zaufania społecznego, zwiększenia efektywności działania i lepszego postrzegania instytucji publicznych na każdym poziomie.	Zapisy Strategii w priorytecie 3.5 zostaną uzupełnione.

563 2	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	UWAGA OGÓLNA		Uwaga ogólna do opracowania: - dokument powinien uwzględniać wszystkie strategiczne inwestycje w polskich portach i na ich podstawie tworzyć wskaźniki; - w kontekście bezpieczeństwa brakuje konkretnych propozycji w zakresie reagowania na zagrożenia atakami na infrastrukturę krytyczną zapewniających jej bezpieczne funkcjonowanie i odporność na akty sabotażu lub ataki militarne. Ponadto widoczny jest brak planów związanych z zapewnieniem ciągłości funkcjonowania infrastruktury krytycznej poprzez dywersyfikację infrastruktury lub jej elementów; - brak doprecyzowania roli portu w Planie działań na lata 2026–2029 — Strategia zapowiada Plan działań, ale Port Gdańsk powinien zadbać, by kluczowe projekty portowe (pogłębienie, terminale intermodalne, hub serwisowy OZE) znalazły się w wykazie z konkretnymi mechanizmami finansowania; - ryzyko bezpieczeństwa łańcucha (hybrydowe ataki, cyber) — Strategia wskazuje zagrożenia, ale brakuje precyzyjnych zapisów dot. standardów ochrony infrastruktury portowej i wdrażania mechanizmów działania na wypadek sytuacji kryzysowych.	Uwaga odrzucona
564 9	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	157	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu.” na: „Modernizacja sieci elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności morskich i lądowych farm wiatrowych, instalacji fotowoltaicznych oraz elektrowni jądrowych , tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. Modernizacja powinna uwzględniać porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki, w których, ze względu na konieczność wdrożenia systemów OPS, od 2030 roku skokowo wzrośnie zapotrzebowanie na energię elektryczną. ”	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
565 0	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Dla bezpieczeństwa energetycznego kraju na znaczeniu zyskuje bezpieczeństwo obszaru Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, z których docierają do Polski surowce z nowych źródeł, a w przyszłości będzie tam rość wytwarzanie oraz wymiana transgraniczna energii.” następującego zapisu: „Kluczowym portem dla bezpieczeństwa energetycznego Polski jest Gdańsk, którego znaczenie wzrosło po wybuchu wojny w Ukrainie (przejęcie zwiększonego wolumenu surowców energetycznych – głównie ropa naftowa i węgiel).”	Uwaga powtórzona - 3650
565 1	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	158	ZMPG S.A. sugeruje dodanie po poniższym zdaniu: „Ważnym działaniem w tym kontekście jest również dywersyfikacja dostaw tych surowców – ich stabilne dostawy warunkują skuteczną realizację transformacji energetycznej.” następującej treści: „Porty morskie powinny odegrać istotną rolę w transformacji energetycznej pod kątem importu paliw alternatywnych, szczególnie związków pochodnych wodoru, z krajów w których warunki klimatyczne pozwalają na tańszą produkcję dużych wolumenów.”	Uwaga powtórzona - 3651
565 2	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	160	ZMPG S.A. sugeruje zmianę poniższego zapisu: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.” na: „Wodór, jako paliwo o szerokim i perspektywicznym zastosowaniu wspierającym dekarbonizację gospodarki, zwłaszcza przemysłu chemicznego i stalowego oraz sektora transportu lądowego i morskiego, będzie wytwarzany z wykorzystaniem nadwyżek energii z OZE oraz przeznaczonych do tego instalacji.”	Uwaga zostanie uwzględniona.
565 3	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących celów: - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali importowych amoniaku (2030) – <i>wybudowanie drugiego terminala importowego amoniaku w Gdańsku. W chwili obecnej działa 1 terminal w Policach.</i> - Wskaźnik: Liczba koncepcji morskich terminali CO ₂ (2030) – terminal eksportowy CO ₂ w Gdańsku - Wskaźnik: Liczba koncepcji budowy rurociągu CO ₂ łączących port morski z zapleczem lądowym <i>(ze względu na sąsiedztwo Rafinerii Gdańskiej Port Gdańsk jest predysponowany do eksportu CO₂ (inwestor: Orlen). Bez technologii CCS trudna będzie dekarbonizacja przemysłów takich jak: stalowy czy cementowy.</i>	Propozycje ZMPG nie wydają się pozostawać w korelacji z całością punktu dotyczącego transformacji, ponadto liczba koncepcji nie wydaje się dobrym wskaźnikiem (samo stworzenie koncepcji można zlecić firmom doradczym, ponadto ilość

					- Wskaźnik: Liczba nabrzeży w portach morskich wyposażonych w OPS - Liczba koncepcji budowy gazociągu H2 łączących port morski z Rafinerią (Port Gdańsk – Rafineria Orlen w Gdańsku) – inwestor: Orlen	wytworzonych koncepcji nie musi mieć żadnego przełożenia na ilość faktycznie podjętych działań).
565 4	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	167	ZMPG S.A. sugeruje dodanie zapisu: <i>- zagwarantowanie podaży portom morskim o podstawowym znaczeniu dla gospodarki terenów inwestycyjnych pod produkcję paliw alternatywnych.</i>	Uwaga powtórzona - 2619
565 5	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju	201	ZMPG S.A. sugeruje zmianę zapisu: <i>„Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej).”</i> na: <i>„Realizowane będą projekty inwestycyjne w ramach unijnego Instrumentu „Łącząc Europę” w ramach inicjatywy Military Mobility, a także w miarę możliwości przez inne źródła, w tym pozamilitarny program przygotowań obronnych, koncentrując się na dostosowaniu odcinków transeuropejskiej sieci transportowej (TEN-T) do odpowiednich wymogów technicznych oraz zdolności zaspokojenia potrzeb cywilnych i obronnych (inwestycje liniowe, takie jak modernizacja dróg, torów kolejowych, mostów, budowa centrów logistycznych oraz infrastruktury lotniskowej, w tym poprawa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej łączącej porty morskie o podstawowym znaczeniu dla gospodarki z zapleczem lądowym).”</i>	Powtórzenie z uwaga nr 2620.
565 6	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 3.2: Wzmocnienie potencjału obronnego kraju		Komentarz: <i>„Kluczowym obszarem dla bezpieczeństwa: energetycznego, militarnego, żywnościowego oraz gospodarczego Polski jest Port Północny w Gdańsku zlokalizowany na Wyspie Stogi (przeładunki ropy naftowej, węgla, LPG, żywności). W chwili obecnej jest on połączony z zapleczem lądowym jednym mostem drogowym i jednym kolejowym. Ponadto linia kolejowa wykorzystywana do transportu towarów obsługuje również paliwa płynne z Rafinerii Gdańskiej. Konieczna jest budowa alternatywnego połączenia drogowo-kolejowego.”</i>	Powtórzenie z uwagą nr 2621.
565 7	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	ZMPG S.A. sugeruje dopisanie po poniższym zdaniu: <i>„Modernizacji podlegać będzie infrastruktura – w tym podwójnego zastosowania – na obszarach lądowych i morskich, która w czasie pokoju jest używana dla zastosowań cywilnych, a w czasie zagrożenia może być przeznaczona do użytku militarnego, lub posiada krytyczne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa i ludności”.</i> następującej treści: <i>„Szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa militarnego będzie miał rozwój nowych morskich terminali głębokowodnych (w tym w Gdańsku) wraz z lądową infrastrukturą dostępową do portów, dzięki którym w sytuacjach kryzysowych możliwy będzie sprawny przeładunek sprzętu wojsk NATO”.</i>	Powtórzenie uwagi nr 2622.
565 8	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	218	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba dokumentacji projektowych dla planowanych terminali głębokowodnych (w tym Portu Gdańsk) 2. Liczba dokumentacji projektowych dla dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do portów morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki (w tym Portu Gdańsk)	Powtórzenie uwagi nr 2623.
565 9	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	227	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących wskaźników: 1. Liczba nowych morskich terminali agro (2026 – I etap, 2028 – II etap). 2. Zdolności przeładunkowe zbóż i pasz w polskich portach morskich o podstawowym znaczeniu dla gospodarki.	Powtórzenie uwagi nr 2624.
566 0	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16-17	ZMPG S.A. sugeruje dodanie następujących inwestycji: - 2025 zakończenie rozbudowy terminala Baltic Hub do rocznej zdolności przeładunkowej wynoszącej 4,5 mln TEU (inwestor: Baltic Hub). - 2026 zakończenie budowy terminala instalacyjnego dla morskich farm wiatrowych w Gdańsku (inwestor: Istrana). - 2028 zakończenie rozbudowy terminala paliwowego w gdańskim Naftopocie (inwestor: ZMPG S.A. i Naftoport). - 2030 zakończenie budowy zintegrowanego punktu kontroli granicznej (inwestor: ZMPG S.A.).	Plan działań określa priorytetowe działania do realizacji w latach 2026-2029. Nie zawiera pełnego katalogu działań wskazanych w Strategii, lecz koncentruje się na tych, które w tym okresie zostały uznane za

					- 2028 zakończenie inwestycji CEF II (rozbudowa 4 nabrzeży w Porcie Wewnętrznym w Gdańsku) inwestor: ZMPG S.A. - 2029 zakończenie rozbudowy systemu energetycznego Portu Gdańsk wraz z instalacją systemu OPS (inwestor: ZMPG S.A.). - 2029 zakończenie budowy parkingu buforowego dla pojazdów ciężarowych w Porcie Gdańsk (inwestor: ZMPG S.A.). - 2028 zakończenie budowy pływającego terminala LNG w Gdańsku (Inwestor: Gaz-System). - 2028 odbiór studium wykonalności dla projektu pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.). - 2029 rozpoczęcia opracowywania dokumentacji projektowej dla przedsięwzięcia pn.: „Rozbudowa dostępowej infrastruktury drogowo-kolejowej do obecnych oraz planowanych terminali głębokowodnych w Porcie Północnym w Gdańsku” (inwestor: ZMPG S.A. i PKP PLK S.A.). - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala importowego amoniaku w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny). - 2030 stworzenie koncepcji budowy terminala eksportowego CO2 w Porcie Gdańsk (inwestor zewnętrzny). - 2035 stworzenie koncepcji budowy gazociągu H2 łączącego Port Gdańsk z gdańską Rafinerią (inwestor: Orlen). - 2035 stworzenie koncepcji budowy rurociągu CO2 łączącego Port Gdańsk z zapleczem (inwestor: Orlen). - 2035 projekt budowlany falochronu pod kątem budowy terminali głębokowodnych w Porcie Gdańsk. - 2028 zakończenie rozbudowy układu drogowo-kolejowego w lewobrzeżnej części Portu Gdańsk (ul. Chodackiego). - 2027/2028 zakończenie budowy stacji tankowania H2 na terenie Portu Gdańsk (inwestor: Orlen).	najważniejsze dla osiągnięcia jej celów. Nie jest zasadne aby dokument kierunkowy o randze strategii zawierał załącznik z tak szczegółowym planem działań/inwestycji. Powinny one być ujęte na poziomie strategii sektorowych. Terminal FSRU w Zatoce Gdańskiej nie będzie miał charakteru inwestycji portowej. Warto zauważyć, że bardziej szczegółowe zapisy dot. rozwoju portów PL znajdują się w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju portów morskich.
566 1	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	124	Str. 124 Budowa i wdrożenie platformy do zarządzania zintegrowaną informacją cyfrową w morskim Porcie Gdańsk wiernie odzwierciedli port wraz z jego elementami (m.in. nabrzeża, magazyny, budynki, infrastruktura), umożliwi monitorowanie procesów oraz optymalizację zarządzania majątkiem. Działania te wpisują się w rozwój cyfryzacji, automatyzacji i podnoszenie efektywności operacyjnej, a także w obszar poprawy bezpieczeństwa portu.	Aktualne zapisy nie wymagają dalszego doprecyzowania; należy także dodać, że bardziej szczegółowe założenia z zakresu rozwoju portów PL zawarte zostaną w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju portów morskich.
566 2	Inne	Zarząd Morskiego Portu Gdańsk S.A. (ZMPG S.A.)	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	16	Pkt. 13. Rozwój polskich portów morskich. Dodanie punktu: Budowa i wdrożenie platformy do zarządzania zintegrowaną informacją cyfrową w morskim Porcie Gdańsk.	Aktualne zapisy nie wymagają dalszego doprecyzowania; należy także dodać, że bardziej szczegółowe założenia z zakresu rozwoju portów PL zawarte zostaną w nowej strategii sektorowej dla transportu oraz nowym programie rozwoju portów morskich.
566 3	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	UWAGA OGÓLNA		Polska wciąż znajduje się w tzw. pułapce średniego dochodu – nasz rozwój gospodarczy opierał się dotychczas głównie na niskich kosztach pracy, inwestycjach zagranicznych oraz produkcji rozwiązań opracowanych poza krajem. Model ten umożliwił szybki wzrost w ostatnich dekadach, jednak osiągnął już swoje granice. Według danych OECD tempo wzrostu produktywności w Polsce w ostatniej dekadzie znacząco spadło, a dystans do najbardziej rozwiniętych państw Europy przestaje się zmniejszać, a miejscami wręcz zaczyna się stabilizować. Należy przy tym podkreślić, że konkurencyjne gospodarki nie stoją w miejscu – one również inwestują w nowe technologie i stale zwiększają swój potencjał innowacyjny. Polska zatem „goni cel, który nieustannie się oddala”. Aby utrzymać konwergencję dochodową i uniknąć stagnacji, konieczne jest przyspieszenie i ukierunkowanie rozwoju na obszary o największym potencjale skokowego wzrostu. Dotychczasowy model rozwoju Polski opierał się w dużej mierze na konkurencji statycznej – przewagach kosztowych, niskiej cenie pracy i atrakcyjności inwestycyjnej jako miejsca montażu technologii powstających poza krajem. Taka strategia pozwoliła Polsce zbliżyć się do średniej unijnej, ale nie daje perspektyw na wejście do grona liderów. Konieczne jest przesunięcie punktu ciężkości w stronę konkurencji dynamicznej – opartej na zdolności do tworzenia własnych technologii, generowania patentów, rozwijania innowacji przełomowych i budowania przewag w globalnych łańcuchach wartości. Tym obszarem są innowacje przełomowe (deep tech) – obejmujące m.in. biotechnologię, sztuczną inteligencję, robotykę, nowe materiały czy technologie kwantowe. To właśnie te sektory w największym stopniu kształtują obecnie przewagi strategiczne państw i decydują o ich pozycji w gospodarce światowej. Inwestycje w deep tech są	Uwaga o charakterze komentarza, nie zawiera konkretnych propozycji. Poruszone kwestie znajdują się w projekcie Strategii.

					obarczone wyższym ryzykiem, jednak tylko one mogą zapewnić Polsce trwałe źródła konkurencyjności, odporność gospodarczą i możliwość realnego oddziaływania na procesy technologiczne w Europie i na świecie . Biotechnologia medyczna stanowi w tym kontekście szczególnie dobrą egzemplifikację – to dziedzina, w której Polska posiada już realne kompetencje i aktywa: firmy rozwijające innowacyjne terapie first-in-class i best-in-class, prowadzone w kraju badania kliniczne czy rosnące portfele patentów i własności intelektualnej. Aby te sukcesy nie pozostawały jednostkowymi przykładami, lecz stały się fundamentem nowego modelu rozwoju, konieczne jest jednoznaczne wpisanie sektora deep tech – z biotechnologią medyczną jako jednym z filarów – do strategicznych priorytetów państwa.	
566 4	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		[1/2] • Akceptacja ryzyka naukowego i biznesowego Projekty deep tech, w tym szczególnie badania nad innowacyjnymi terapiami i technologiami biomedycznymi, charakteryzują się wysokim poziomem ryzyka oraz długim horyzontem zwrotu. Polska polityka innowacyjna powinna jednoznacznie uznać, że akceptacja ryzyka jest warunkiem powstawania innowacji przełomowych. System wsparcia publicznego musi promować budowanie kompetencji, infrastruktury badawczej i własności intelektualnej, a nie tylko natychmiastowe wdrożenia. Projekty, które kończą się niepowodzeniem, ale rozwijają wiedzę i kadry, stanowią cenny element ekosystemu i powinny być traktowane jako inwestycja w przyszłe sukcesy. • Budowanie przewag technologicznych i własności intelektualnej Polska nie zbuduje trwałej pozycji konkurencyjnej w oparciu o niski koszt pracy czy montaż cudzych technologii. Konieczne jest przesunięcie akcentu na tworzenie unikalnych technologii i wartości intelektualnej w kraju, które mogą być następnie komercjalizowane globalnie poprzez licencje, partnerstwa czy tworzenie spółek spin-off. Strategia powinna jednoznacznie wskazywać, że nie wszystkie innowacje muszą być produkowane w Polsce, ale kluczowe jest, aby przewagi technologiczne i prawa własności intelektualnej pozostawały w polskich rękach. • Deep tech jako sektor strategiczny państwa Strategia powinna wyraźniej niż dotychczas podkreślić, że deep tech jest jednym z filarów bezpieczeństwa i rozwoju Polski. Biotechnologia medyczna, obok sztucznej inteligencji, fotoniki czy technologii kwantowych, powinna być wskazana jako sektor strategiczny, o znaczeniu porównywalnym z energetyką czy transformacją cyfrową. Brak takiego podejścia grozi utrwaleniem roli Polski jako podwykonawcy w globalnych łańcuchach wartości. • Koordinacja polityki publicznej Obecnie polityka wobec innowacji przełomowych jest rozproszona pomiędzy liczne instytucje (NCBR, ABM, PARP, MRiT, MZ, MFiPR). Taki model sprzyja fragmentacji i utrudnia budowanie spójnej strategii. Konieczne jest powołanie centralnej jednostki koordynującej politykę wobec deep tech, o mandacie międzyresortowym i odpowiedzialności za spójność działań państwa.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
566 5	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		[2/2] • Instrumenty finansowe i regulacyjne Strategia powinna przewidywać: • długoterminowe i przewidywalne programy grantowe, oparte na jakościowej ocenie merytorycznej, • instrumenty kapitałowe dedykowane projektom high-risk/high-reward, • rozwiązania regulacyjne ułatwiające prowadzenie badań klinicznych i wdrażanie terapii w Polsce (np. szybsze ścieżki translacyjne), • system ulg podatkowych i zachęt inwestycyjnych dla przedsiębiorstw rozwijających technologie przełomowe. • Kapitał ludzki i edukacja Deep tech wymaga kadr o kompetencjach interdyscyplinarnych – łączących wiedzę przyrodniczą, techniczną, inżynierską i biznesową. Strategia powinna zakładać: • wzmacnianie edukacji w zakresie STEM i life sciences, • rozwój studiów i programów badawczych w języku angielskim, • przyciąganie talentów zagranicznych oraz tworzenie warunków do powrotu polskich naukowców i innowatorów z zagranicy. • Deep tech a odporność i bezpieczeństwo państwa Technologie przełomowe stanowią nie tylko motor wzrostu gospodarczego, ale również element odporności strategicznej państwa. Rozwój sektora biotechnologii lekowej, zaawansowanej diagnostyki i technologii medycznych powinien być traktowany jako część systemu bezpieczeństwa narodowego – w równym stopniu, co bezpieczeństwo energetyczne czy cyberbezpieczeństwo.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
566 6	Organizacja	Polski Związek Innowacyjnych Firm	Priorytet 2.1: Wysokie		Uwaga: Strategia powinna mocniej akcentować rozwój kompetencji w obszarze STEM i life sciences oraz integrację nauk przyrodniczych, technicznych i biznesowych. Konieczne jest także wspieranie programów studiów w języku angielskim, przyciąganie talentów zagranicznych i tworzenie warunków dla powrotów polskich naukowców z	Należy zaznaczyć, że tworzenie programów studiów należy do właściwości uczelni. Kwestia

	pozarządowa	Biotechnologii Medycznej BioInMed	kompetencje obywateli		zagranicy. Uzasadnienie: Obecny zapis mówi ogólnie o kompetencjach przyszłości, ale pomija wskazanie kierunków strategicznych dla rozwoju deep tech. Bez interdyscyplinarnych kadr Polska nie zbuduje przewag technologicznych, a luka kompetencyjna stanie się barierą wzrostu. Propozycja zmiany: Dodanie w Strategii osobnego podcelu dotyczącego rozwoju kompetencji w zakresie deep tech i life sciences oraz narzędzi wspierających mobilność międzynarodową kadr.	weryfikacji organizacji kształcenia i programów studiów została ujęta w ramach priorytetu 2.1 w cz. 5 pkt C. Kwestie przyciągania talentów zagranicznych i tworzenia warunków dla powrotów polskich naukowców z zagranicy zostały ujęte w ramach priorytetu 2.3 cz. 3 pkt E. Warto także wspomnieć, że obecnie Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) realizuje pod auspicjami MNiSW projekt pn. „Strategia umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego i nauki”, którego celem jest stworzenie i wdrożenie strategii umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego i nauki.
5667	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm		Uwaga: Strategia powinna jednoznacznie wskazywać potrzebę wzmacniania ekosystemu innowacji w obszarach wysokiego ryzyka (high-risk/high-reward), w tym w technologiach przełomowych (deep tech). Niezbędne jest wspieranie projektów naukowo-badawczych o wysokim stopniu niepewności oraz długim horyzoncie czasowym, które generują największy potencjał przełomów technologicznych. Kluczowym elementem skutecznej polityki innowacyjnej jest również elastyczność w prowadzeniu projektów B+R – szczególnie w przypadku rozwoju nowych terapii, technologii lub narzędzi, których przebieg nie da się precyzyjnie zaplanować z kilkuletnim wyprzedzeniem. Uzasadnienie: Współczesne innowacje o globalnym znaczeniu rodzą się na styku nauki i przedsiębiorczości, gdzie niepewność, iteracyjność i korekty kierunku są naturalną częścią procesu rozwojowego. Projekty o charakterze przełomowym wymagają mechanizmów umożliwiających dostosowywanie założeń, zakresu i metod w trakcie realizacji, bez ryzyka utraty finansowania. Obecny model wsparcia – sztywny, wskaźnikowy i silnie sparametryzowany – faworyzuje projekty niskiego ryzyka, ograniczając zdolność Polski do tworzenia innowacji przełomowych i dojrzałych technologicznie ekosystemów. Propozycja zmiany: Dopisanie do Strategii zasady „akceptacji naukowego i biznesowego ryzyka oraz niepewności” jako fundamentu polityki innowacyjnej, a także wprowadzenie mechanizmów grantowych dedykowanych projektom przełomowym o podwyższonym ryzyku. Rekomenduje się uwzględnienie w instrumentach finansowania większej elastyczności proceduralnej, pozwalającej na modyfikację zakresu projektu i rezultatów w toku jego realizacji – tak, by nie karać beneficjentów za naukowo uzasadnione zmiany kierunku badań, które są istotą projektów deep tech i drug discovery.	Uwaga częściowo uwzględniona.
5668	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uwaga: W dokumencie brakuje wyraźnego wskazania biotechnologii medycznej, farmacji innowacyjnej oraz pokrewnych technologii deep tech jako strategicznych sektorów przemysłu high-tech. Polska dysponuje spółkami rozwijającymi terapie first-in-class i best-in-class, nowoczesne platformy badawcze w zakresie drug discovery i drug development, a także kompetencje w tworzeniu innowacyjnych rozwiązań diagnostycznych i technologii wspierających rozwój leków. Uzasadnienie: Biotechnologia medyczna oraz szerzej rozumiane technologie biomedyczne generują wysoką wartość dodaną poprzez rozwój własności intelektualnej (IP), know-how i nowoczesnych narzędzi badawczych, które mogą być eksportowane globalnie. To one – a nie sama produkcja – decydują o realnej pozycji Polski w międzynarodowych łańcuchach wartości. Utrzymywanie obecnego, zbyt produkcyjnego profilu wsparcia publicznego (np. w ramach FENG) ogranicza zdolność kraju do rozwijania sektorów o największym potencjale naukowym i technologicznym. Propozycja zmiany: Dopisanie do Strategii zapisu o strategicznym znaczeniu sektora biotechnologii medycznej i innowacyjnych technologii farmaceutycznych, z naciskiem na tworzenie i rozwój własności intelektualnej, nowych cząsteczek, terapii biologicznych, ATMP, technologii RNA, metod diagnostycznych oraz narzędzi wspierających proces drug discovery i drug development. Rekomenduje się, aby wsparcie publiczne koncentrowało się na generowaniu przełomowych technologii i IP, a nie wyłącznie na krajowej produkcji – tak, by Polska rozwijała przewagi oparte na wiedzy i innowacjach, a nie na kosztach wytwarzania.	Lista technologii Krytycznych zostanie opublikowana na dalszym etapie prac. Na tym etapie prac nie należy wpisywać, konkretnych branż.

5669	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Uwaga: Strategia słusznie identyfikuje potrzebę budowy innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki, jednak nie rozróżnia wystarczająco typów innowacji — nie oddziela innowacji inkrementalnych od innowacji przełomowych (deep tech), które wymagają zupełnie innych instrumentów wsparcia, ram prawnych i horyzontów finansowania. Uzasadnienie: Polska gospodarka wciąż funkcjonuje w logice konkurencji statycznej – próbując dogonić bardziej rozwinięte państwa w istniejących obszarach technologicznych. Tymczasem gospodarki zachodnie przeszły do etapu konkurencji dynamicznej, polegającej na tworzeniu nowych rynków, standardów i własności intelektualnej (IP). Jak wskazuje OECD, tempo wzrostu produktywności w Polsce w ostatniej dekadzie spadło o ponad 50%, a luka innowacyjna wobec państw G7 przestaje się zmniejszać. To oznacza, że „gonimy metę, która stale się oddala” – dlatego potrzebny jest skok jakościowy, nie ilościowy. Propozycja zmiany: Uzupełnić wprowadzenie Strategii o definicję i znaczenie sektorów deep tech jako kluczowego motoru konwergencji i suwerenności technologicznej. Wskazać, że wśród priorytetowych obszarów rozwoju znajdują się m.in.: • biotechnologia medyczna i farmacja innowacyjna, • sztuczna inteligencja i technologie kwantowe, • nowe materiały i robotyka, • technologie kosmiczne i sensoryczne. Podkreślić, że przewagi Polski nie mogą już opierać się na taniej pracy i produkcji na zlecenie, lecz na tworzeniu własnego IP, know-how i technologii eksportowalnych globalnie.	Strategia w wielu miejscach odnosi się do nowoczesnych technologii, również tych wskazanych w uwadze, również w zakresie ich finansowania. Konieczność podnoszenia potencjału innowacyjnego przedsiębiorców i gospodarki jest mocno akcentowana w strategii.
5670	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy		Strategia ujmuje odporność głównie w wymiarze militarnym, energetycznym i cyfrowym, pomijając kluczowy wymiar odporności – bezpieczeństwo zdrowotne i lekowe. Brakuje odniesienia do konieczności rozwijania krajowych kompetencji w obszarze badań biomedycznych, biotechnologii, farmacji innowacyjnej oraz nowoczesnych technologii diagnostycznych i terapeutycznych, które stanowią strategiczne zasoby w reagowaniu na kryzysy zdrowotne i biologiczne. Uzasadnienie: Kryzys pandemii COVID-19 pokazał, że odporność państwa jest nierozdzielnie związana z jego zdolnością do niezależnego opracowywania, testowania i wdrażania innowacyjnych leków, szczepionek oraz technologii medycznych. Brak własnych kompetencji w tym zakresie skutkuje opóźnieniami w dostępie do terapii, uzależnieniem od łańcuchów dostaw spoza UE oraz ograniczoną zdolnością reagowania na zagrożenia biologiczne. Z perspektywy odporności państwa równie istotna, co infrastruktura militarna, jest infrastruktura naukowo-technologiczna w sektorze biotechnologii medycznej i farmacji innowacyjnej – laboratoria BSL-3/4, ośrodki badań klinicznych, zaplecze analityczne, zasoby bioinformatyczne oraz kompetencje w zakresie opracowywania nowych cząsteczek i terapii. Realna odporność w tym obszarze w ujęciu średnio i długookresowym wymaga: • zdolności samodzielnego opracowywania innowacyjnych terapii i technologii diagnostycznych w kraju, • utrzymania ciągłości dostępu do leków krytycznych i substancji czynnych, • budowy systemu reagowania biotechnologicznego, łączącego naukę, przemysł i administrację, • oraz stałego finansowania badań biomedycznych o charakterze strategicznym. Propozycja zmiany: Rozszerzenie treści Celu 3.2 o wyraźne wskazanie bezpieczeństwa zdrowotnego i lekowego jako kluczowego elementu odporności państwa i społeczeństwa. Wprowadzenie zapisów o: • rozwijaniu krajowych kompetencji naukowo-technologicznych w zakresie biotechnologii, farmacji innowacyjnej i medycyny translacyjnej, • tworzeniu infrastruktury badawczej o znaczeniu strategicznym (BSL-3/4, ośrodki badań klinicznych, bioinformatyka), • oraz zapewnieniu mechanizmów finansowania i koordynacji badań strategicznych w obszarze bezpieczeństwa zdrowotnego.	Kwestie dotyczące bezpieczeństwa lekowego oraz innowacji w medycynie poruszone są w Priorytecie 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się, m.in. w kierunku działań pn. cyfryzacja, innowacje oraz zabezpieczenie lekowe.
5671	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	Priorytet 3.1: Systematyczny wzrost pozycji międzynarodowej Polski		Uwaga: Strategia opisuje wzmocnienie pozycji Polski w UE głównie przez uczestnictwo w politykach europejskich i wzrost konkurencyjności gospodarki, ale nie akcentuje wystarczająco roli technologicznej podmiotowości – rozumianej jako zdolność tworzenia własnych przełomowych rozwiązań (deep tech), które kształtują globalne standardy i regulacje. Współczesna siła państw wynika z pozycji w globalnych łańcuchach technologicznych. Państwa rozwijające i chroniące własne rozwiązania first-in-class budują trwałe przewagi strategiczne i wpływ na kształt regulacji unijnych. Polska powinna być współautorem polityk technologicznych UE, a nie tylko ich beneficjentem. Brakuje również odniesienia do znaczenia międzynarodowego networkingu naukowo-biznesowego i strategicznej promocji polskich technologii – działań dedykowanych realnym potrzebom biznesu i budowie zaufania	Uwaga częściowo uwzględniona w zakresie odniesienia do roli technologii, propozycje w dużej mierze wykraczają poza zakres i treść priorytetu.

					technologicznego wobec Polski jako partnera równorzędnego, a nie wyłącznie wykonawcy czy odbiorcy. Uzasadnienie: Współczesna siła państw nie wynika już z taniej siły roboczej ani liczby fabryk, lecz z miejsca w globalnych łańcuchach wartości technologicznej. Kraje, które rozwijają i chronią własne rozwiązania first-in-class – w biotechnologii, sztucznej inteligencji czy technologiach kwantowych – zyskują trwały wpływ na kierunki rozwoju i regulacje unijne. Polska wciąż funkcjonuje głównie w logice konkurencji statycznej – starając się „dogonić” bardziej zaawansowane gospodarki w istniejących dziedzinach. Tymczasem świat przechodzi na etap konkurencji dynamicznej, w której przewaga wynika z tworzenia nowych dziedzin, modeli biznesowych i własności intelektualnej. Pandemia COVID-19 uświadomiła, że państwa bez własnych technologii, IP i zdolności badawczych nie są traktowane przez świat jak równorzędni gracze – ich rola ogranicza się do bycia „petentami” w globalnej kolejce po szczepionki czy leki. Propozycja zmiany: Uzupelnienie Celu 3.3 o zapis, że siła i wiarygodność Polski na arenie międzynarodowej zależą od zdolności tworzenia własnych technologii i rozwiązań intelektualnych w strategicznych obszarach (deep tech, biotechnologia, AI, kwanty, nowe materiały). Strategia powinna przewidywać: • rozwój dyplomacji naukowej i technologicznej, wspierającej ekspansję polskich firm i projektów badawczych, • systemowe wspieranie networkingu międzynarodowego między nauką, biznesem i rządem, • oraz strategiczną promocję polskiego IP i osiągnięć naukowo-technologicznych jako kluczowego narzędzia wzmacniania pozycji Polski w UE i na świecie.	
567 2	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Uwaga: Strategia nie przewiduje utworzenia centralnego mechanizmu koordynacji i finansowania innowacji przełomowych (deep tech), mimo że to właśnie te technologie – biotechnologia, technologie kwantowe, AI, nowe materiały, robotyka, technologie kosmiczne – będą decydować o pozycji konkurencyjnej i strategicznej państw w nadchodzącej dekadzie. Brak jednego podmiotu o horyzontalnych kompetencjach skutkuje rozproszeniem środków publicznych, powielaniem działań różnych instytucji (NCBR, ABM, PFR, ARP, PARP, PAIH) i ogranicza zdolność Polski do szybkiego reagowania na globalne trendy technologiczne. Uzasadnienie: Sektory deep tech wymagają innego niż tradycyjny modelu wsparcia – elastycznego, długofalowego i opartego na akceptacji naukowego i inwestycyjnego ryzyka. W większości wysoko rozwiniętych krajów działają wyspecjalizowane agencje rządowe ds. innowacji przełomowych, funkcjonujące w ścisłej współpracy z rządem i przemysłem: • SPRIND (Niemcy) – Federalna Agencja ds. Innowacji Przełomowych, • Bpifrance / France 2030 (Francja) – centralny instrument koordynacji i finansowania deep techu, • Innovate UK (Wielka Brytania) – łącząca granty, inwestycje kapitałowe i infrastrukturę, • ARPA-H i DARPA (USA) – finansujące projekty high-risk/high-reward w zdrowiu, energii i bezpieczeństwie, • EIC (UE) – europejski mechanizm mieszany grant + equity dla przełomowych start-upów. W Polsce brak analogicznej struktury utrwała model konkurencji statycznej – opartej na adaptacji rozwiązań zewnętrznych – zamiast konkurencji dynamicznej, w której powstaje własne IP i technologie eksportowane globalnie. Propozycja zmiany: Włączenie do Planu działań 2026–2035 nowego programu rządowego: „Polska Agencja ds. Deep Tech i Innowacji Przełomowych (PADTIP)”, podległej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, odpowiedzialnej za: • strategiczną koordynację polityk i instrumentów wsparcia dla sektorów deep tech, • prowadzenie programów finansowania projektów wysokiego ryzyka w formule grant + equity + debt, • rozwój sektorowych pionów tematycznych (biotechnologia medyczna, kwanty, AI, materiały, kosmos), • wdrażanie mechanizmów regulatory sandbox dla nowych technologii, • oraz opracowanie KPI dla administracji w zakresie jakości obsługi innowacji. Program powinien stanowić horyzontalny filar SRP2035 – łączący politykę przemysłową, naukową i inwestycyjną – a jego wdrożenie umożliwi Polsce wejście w segment technologii, które tworzą nowe rynki, a nie jedynie je obsługują.	Uwaga w toku dalszych analiz.
567 3	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Uwaga: Strategia powinna wprowadzić specyficzny tryb wsparcia projektów deep tech, odmienny od klasycznych programów grantowych wymagających z góry określonych rezultatów i harmonogramów. W przypadku projektów naukowo-przełomowych (np. w biotechnologii, technologiach medycznych, materiałowych, kwantowych czy kosmicznych) konieczne jest zastosowanie zróżnicowanych instrumentów finansowych, łączących elementy dotacji,	Uwaga w toku dalszych analiz.

		Medycznej BioInMed			kapitału inwestycyjnego i wsparcia dłużnego. Uzasadnienie: Innowacje przełomowe charakteryzują się wysokim ryzykiem, niepewnością rezultatu i długim horyzontem czasowym. Finansowanie wyłącznie poprzez granty nie odzwierciedla rzeczywistych potrzeb tego typu przedsięwzięć i prowadzi do nieefektywnego alokowania środków. Projekty deep tech wymagają systemu finansowania, który obejmuje: • granty wczesnofazowe dla badań podstawowych i proof-of-concept, • fundusze kapitałowe i quasi-equity (np. pożyczki konwertowalne, instrumenty revenue share), • fundusze wspólninwestycyjne publiczno-prywatne (co-investment funds), • mechanizmy dłużne dla skalowania działalności (venture debt, gwarancje kredytowe), • oraz publiczne lewarowanie prywatnego kapitału inwestycyjnego – w celu przyciągnięcia inwestorów branżowych i funduszy VC. W projektach o wysokim ryzyku nie da się precyzyjnie zaplanować wyników na kilka lat naprzód – dlatego równie istotne jak finansowanie jest zapewnienie elastyczności w realizacji projektów, z możliwością dostosowywania celów i metod w trakcie ich trwania. Propozycja zmiany: Rozszerzenie planu działań o system dedykowanych instrumentów finansowych dla projektów deep tech, obejmujących: 1. Granty jakościowe (ocena ekspercka, nie wskaźnikowa), 2. Inwestycje kapitałowe i dłużne, 3. Mechanizmy mieszane (grant + equity / grant + debt), 4. Możliwość elastycznej modyfikacji projektów w toku ich realizacji. Wprowadzenie zasady, że projekty high-risk/high-reward mogą być finansowane z wykorzystaniem różnych form wsparcia publicznego – nie tylko bezzwrotnych dotacji, ale także inwestycji zwrotnych i wspólninwestycji z sektorem prywatnym.	
567 4	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		[1/2] Uwaga: Obecny zestaw wskaźników SRP2035 nie odzwierciedla specyfiki sektorów deep tech oraz nie mierzy efektów projektów wysokiego ryzyka, finansowanych w formule mieszanej (granty, inwestycje kapitałowe, instrumenty dłużne). Wskaźniki koncentrują się na liczbie patentów, nakładach na B+R i liczbie pracujących w sektorze, ale nie pokazują jakościowej zmiany w strukturze gospodarki – czyli powstawania technologii przełomowych, własności intelektualnej o wysokiej wartości, ani integracji Polski w globalnych łańcuchach innowacji. Uzasadnienie: Pomiar sukcesu w gospodarce innowacyjnej wymaga przejścia od wskaźników ilościowych (nakłady, liczby projektów) do wskaźników jakościowych i strukturalnych. Dla sektora deep tech kluczowe są takie mierniki jak: • udział inwestycji high-risk/high-reward w ogólnej wartości finansowania B+R, • liczba projektów finansowanych w formule mieszanej grant+equity+debt, • liczba wspólninwestycji publiczno-prywatnych w sektorze technologii przełomowych, • wartość polskich aktywów IP (licencji, patentów, kodów źródłowych) komercjalizowanych globalnie, • liczba firm deep tech z udziałem polskiego kapitału działających na rynkach międzynarodowych. Bez tych wskaźników trudno będzie monitorować, czy Polska faktycznie przesuwając punkt ciężkości z innowacji inkrementalnych na przełomowe oraz czy osiąga cel budowy gospodarki opartej na IP, a nie tylko produkcji fizycznej.	Proponowane wskaźniki, mogą być niemożliwe do wprowadzenia oraz monitorowania ze względu na brak odpowiednich danych, pozwalających na rzetelną oraz nie budzącą kontrowersji metodę obliczania wskaźnika.
567 5	Organizacja pozarządowa	Polski Związek Innowacyjnych Firm Biotechnologii Medycznej BioInMed	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		[2/2] Propozycja zmiany: Rozszerzenie tabeli wskaźników SRP2035 o nowy blok dotyczący „Rozwoju technologii przełomowych (deep tech)”, obejmujący m.in.: Nazwa wskaźnika Jednostka miary Instytucja odpowiedzialna Wartość bazowa (2025) Wartość docelowa (2035) Udział projektów deep tech w finansowaniu B+R (%) % MFIPR / MRIT / PADTIP 0,5 ≥ 10 Liczba projektów finansowanych w formule grant+equity+debt liczba projektów PADTIP / PFR / NCBR 0 ≥ 200 Udział inwestycji publiczno-prywatnych w deep tech w ogólnej wartości finansowania B+R % MRIT / PFR 2 ≥ 20 Liczba polskich aktywów IP (patenty/licencje) komercjalizowanych globalnie liczba GUS / UPRP / PADTIP 300 ≥ 1000 Liczba nowych spółek deep tech z polskim kapitałem zarejestrowanych za granicą liczba MFIPR / PAIH 0 ≥ 100 Efekt zmiany: Umożliwienie rzeczywistego monitorowania transformacji strukturalnej polskiej gospodarki – z modelu opartego na	Proponowane wskaźniki, mogą być niemożliwe do wprowadzenia oraz monitorowania ze względu na brak odpowiednich danych, pozwalających na rzetelną oraz nie budzącą kontrowersji metodę obliczania wskaźnika.

					niskich kosztach pracy i montażu na model tworzenia własnych technologii i aktywów IP, które stanowią źródło trwałej konkurencyjności i bezpieczeństwa ekonomicznego.	
567 6	Organizacja pozarządowa	Związek Rzemiosła Polskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Podrozdział 4: Stworzenie warunków do lepszego dopasowania kompetencji do potrzeb rynku pracy; fragment: „Rozwój kształcenia zawodowego we współpracy z biznesem i przemysłem”) Należy dodać zapis dotyczący rozwoju systemu kształcenia dualnego jako kluczowego instrumentu podnoszenia kompetencji zawodowych i społecznych uczniów oraz zwiększania konkurencyjności gospodarki. <u>Rozwój kształcenia dualnego</u> Państwo będzie wspierać rozwój systemu kształcenia dualnego, łączącego naukę teoretyczną w szkole z praktycznym przygotowaniem zawodowym w miejscu pracy. Kształcenie dualne stanowi skuteczny model zdobywania kompetencji zawodowych i społecznych, odpowiadający na potrzeby rynku pracy i wyzwania gospodarki 4.0. Działania obejmą: - rozwój partnerstw szkół i uczelni z przedsiębiorstwami, izbami rzemieślniczymi i organizacjami branżowymi; - tworzenie regionalnych centrów kompetencji dualnych wspierających organizację praktyk i certyfikację efektów uczenia się w miejscu pracy; - rozszerzenie systemu zachęt finansowych dla pracodawców szkolących uczniów i studentów w modelu dualnym; - kampanie społeczne budujące pozytywny wizerunek wykształcenia zawodowego; - integrację doradztwa zawodowego z systemem kształcenia dualnego. Wzmocnienie modelu dualnego przyczyni się do rozwoju kapitału ludzkiego, poprawy zatrudnialności absolwentów (ponad 90% uczestników programów dualnych podejmuje pracę w zawodzie) oraz zwiększenia udziału pracodawców w procesie edukacji zawodowej.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
567 7	Organizacja pozarządowa	Związek Rzemiosła Polskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	(Podrozdział 4: Stworzenie warunków do lepszego dopasowania kompetencji do potrzeb rynku pracy; fragment „Rozwój szkolnictwa branżowego i technicznego w ścisłej współpracy z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu.”) Należy uzupełnić rozdział o odniesienie do roli Ministra Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej w zakresie kształcenia dualnego realizowanego na podstawie przepisów Kodeksu pracy. Uczeń w systemie dualnym jest młodocianym pracownikiem zatrudnionym na umowie o pracę w celu przygotowania zawodowego, co wymaga koordynacji polityki edukacyjnej i rynku pracy. <u>Kształcenie dualne a Kodeks pracy</u> Kształcenie dualne, realizowane w oparciu o przepisy Kodeksu pracy, stanowi formę zatrudnienia młodocianych pracowników na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego. Minister Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej odpowiada za nadzór nad tymi regulacjami oraz za mechanizm refundacji wynagrodzeń młodocianych pracowników wypłacanych pracodawcom z Funduszu Pracy, będącego w dyspozycji Ministra. Refundacja ta jest instrumentem wspierającym edukację zawodową i zachętą dla pracodawców do angażowania się w kształcenie praktyczne uczniów. W Strategii należy uwzględnić potrzebę stabilnego finansowania tego mechanizmu oraz dalszego uproszczenia procedur jego obsługi. Dla skutecznej realizacji celów Strategii kluczowa jest współpraca między Ministerstwem Edukacji i Nauki, Ministerstwem Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej oraz samorządem gospodarczym w zakresie rozwoju i monitorowania systemu kształcenia dualnego. Zgodnie z art. 190–206 Kodeksu pracy, młodociani pracownicy odbywający przygotowanie zawodowe są zatrudniani na podstawie umowy o pracę i korzystają z ochrony pracowniczej. Refundacja kosztów wynagrodzeń i składek ZUS pracodawców z Funduszu Pracy jest podstawowym instrumentem wsparcia edukacji zawodowej w Polsce. Uwzględnienie tego mechanizmu w Strategii pozwoli zapewnić spójność systemową między edukacją, rynkiem pracy i polityką społeczną, a także podkreślić odpowiedzialność resortu pracy za rozwój dualnego modelu kształcenia zawodowego.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
567 8	Organizacja pozarządowa	Związek Rzemiosła Polskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	(Podrozdział 4: Stworzenie warunków do lepszego dopasowania kompetencji do potrzeb rynku pracy; fragment dotyczący „Rozpowszechnienie Branżowych Centrów Umiejętności”) Należy usunąć zapis dotyczący „rozpowszechniania i rozwijania Branżowych Centrów Umiejętności (BCU)” jako instrumentu polityki edukacyjnej. Zapis ten nie znajduje obecnie potwierdzenia w efektywności wdrożenia programu BCU, a jego utrzymanie w Strategii może prowadzić do utrwalania kosztownego i nierównego terytorialnie systemu wsparcia. Program ten, zgodnie z ustaleniami Najwyższej Izby Kontroli, nie spełnił założonych celów i nie przyniósł	Uwaga wykracza poza zakres Strategii.

					oczekiwanych efektów w zakresie wzmacniania jakości kształcenia zawodowego. Zamiast rozwijania sieci BCU, rekomenduje się skoncentrowanie działań strategicznych na rozwoju kształcenia dualnego, czyli nauki zawodu realizowanej u pracodawcy w ramach zatrudnienia młodocianego pracownika. Model ten przynosi znacznie wyższą skuteczność w zakresie zdobywania praktycznych kompetencji i zatrudnialności absolwentów, a także jest wspierany mechanizmami refundacyjnymi z Funduszu Pracy. W raporcie Najwyższej Izby Kontroli z 2024 r. pt. „Szkolnictwo zawodowe - informacja o wynikach kontroli” stwierdzono liczne nieprawidłowości w realizacji programu Branżowych Centrów Umiejętności, w tym: - brak analizy potrzeb i zasadności lokalizacji BCU, - brak powiązania finansowania z efektami kształcenia, - dublowanie infrastruktury już istniejących szkół i centrów kształcenia praktycznego, - nierównomierne rozmieszczenie geograficzne, - ryzyko braku trwałości rezultatów po zakończeniu finansowania zewnętrznego. W świetle tych ustaleń, utrzymywanie zapisu o „rozpowszechnianiu BCU” w dokumencie strategicznym jest niezasadne. Zamiast tego Strategia powinna wskazywać na rozwój kształcenia dualnego, czyli form nauki zawodu prowadzonych u pracodawcy na podstawie umowy o pracę, które skutecznie łączą edukację z realnymi potrzebami rynku pracy i gospodarki.	
5679	Organizacja pozarządowa	Związek Rzemiosła Polskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108-109	(4. Stworzenie warunków do lepszego dopasowania kompetencji do potrzeb rynku pracy - fragment: „Dostosowanie systemu edukacji do zmieniających się potrzeb rynku pracy”) Należy rozszerzyć zapisy dotyczące współpracy instytucji rynku pracy z systemem edukacji zawodowej i kształcenia ustawicznego. Obecnie strategia koncentruje się głównie na edukacji formalnej i kompetencjach cyfrowych, pomijając kluczową rolę służb zatrudnienia w prognozowaniu potrzeb kadrowych, aktywizacji zawodowej i dopasowywaniu oferty edukacyjnej do lokalnych rynków pracy. <u>Integracja służb zatrudnienia z systemem kształcenia zawodowego</u> Wzmocniona zostanie współpraca publicznych służb zatrudnienia, instytucji szkoleniowych i szkół branżowych w zakresie diagnozowania potrzeb rynku pracy, planowania naboru do zawodów deficytowych oraz organizacji praktyk i staży zawodowych. Służby zatrudnienia, we współpracy z samorządami gospodarczymi i organizacjami branżowymi, będą uczestniczyć w opracowywaniu regionalnych map kompetencji i raportów o zapotrzebowaniu na zawody. Celem działań jest lepsze dopasowanie kształcenia zawodowego do potrzeb gospodarki, skrócenie czasu wejścia absolwentów na rynek pracy oraz zwiększenie efektywności aktywizacji zawodowej osób dorosłych poprzez programy uczenia się przez całe życie.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
5680	Organizacja pozarządowa	Związek Rzemiosła Polskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	113	(tabela „Cele do osiągnięcia”) 1. Propozycja uzupełnienia wskaźników Dodać cel: Wzrost procentowy na poziomie ponadpodstawowym uczniów w szkołach branżowych I stopnia. Wartość bazowa (2024): 15%, cel pośredni (2030): 25%, cel docelowy (2035): 30% Dodać cel: Wzrost procentowy uczniów kształcących się w systemie dualnym (młodociani pracownicy) na podstawie umowy o pracę w szkołach branżowych I stopnia. Wartość bazowa (2024): 10%, cel pośredni (2030): 15%, cel docelowy (2035): 22% 2. Propozycja usunięcia wskaźnika Odsetek niedawnych absolwentów kształcenia zawodowego, którzy korzystali z uczenia się w rzeczywistych warunkach pracy. Wskaźnik „odsetek niedawnych absolwentów kształcenia zawodowego, którzy korzystali z uczenia się w rzeczywistych warunkach pracy” błędnie utożsamia naukę zawodu w warsztatach szkolnych z kształceniem dualnym prowadzonym na podstawie umowy o pracę z młodocianym pracownikiem, zgodnie z przepisami Kodeksu pracy (art. 190–206). Włączenie nowych wskaźników dotyczących uczniów szkół branżowych I stopnia oraz uczniów kształcących się dualnie pozwoli na rzetelne monitorowanie rozwoju tego modelu kształcenia w Polsce. Dzięki tym wskaźnikom Strategia zyska wymierne narzędzie oceny postępów w budowie systemu edukacji zawodowej odpowiadającej na potrzeby rynku pracy i gospodarki.	Korzystamy ze wskaźników szeroko przedyskutowanych na forum UE i OECD. Wskaźnik niedawnych absolwentów VET uznaje się z jeden z najważniejszych wskaźników współpracy europejskiej w zakresie VET. Dzięki temu nie tylko monitorujemy sytuację w kraju, ale mamy także odniesienie do innych krajów.
5681	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	17-20	Dotychczasowy model wzrostu gospodarki polskiej oraz konkurencyjność oparty na taniej pracy, inwestycjach zagranicznych i imitacji technologii się wyczerpuje, a przyszła konkurencyjność kraju będzie zależała od zdolności do tworzenia własnych innowacji i silnych instytucji wspierających rozwój. Pomimo rozwoju w poprzednich latach programów w zakresie wspierania innowacji, potrzeba jest silniejszego pozytywnego „klimatu” społecznego oraz instytucjonalnego do rozwoju gospodarki opartej na innowacjach z silnymi ramami własności intelektualnej	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.

		Farmaceutycznych INFARMA			wspierającymi innowacji i kreowanie nowych rozwiązań w gospodarce. Oznacza to konieczność wzmocnienia państwa prawa, poprawy klimatu inwestycyjnego, przyciągania talentów i kapitału ludzkiego oraz zapewnienia, by korzyści z rozwoju były dostępne dla całego społeczeństwa. Na kolejnym etapie rozwoju niezbędna jest zmiana w myśleniu o innowacjach – od przypadkowego wspierania startupów do systemowego podejścia obejmującego edukację, naukę, finansowanie badań i komercjalizację technologii oraz większego wykorzystania niedostrzeżonych obszarów, na bazie których można poprawiać udział polski w międzynarodowym wymiarze innowacji. Jednym z takich obszarów jest na przykład potrzeba stworzenia opracowanie spójnej krajowej strategii rozwoju produktów biofarmaceutycznych i badań klinicznych . Biorąc pod uwagę społeczno-ekonomiczne znaczenie komercyjnych badań klinicznych oraz obecną pozycję Polski można ocenić, że ten potencjał nie jest do końca wykorzystany, a Polska może stać się zdecydowanym liderem tego obszaru, co ma istotne znaczenie z uwagi na korzyści społeczno-gospodarcze jakie wynikają z prowadzenia badań klinicznych. W latach 2020-2024 Polska awansowała z 11. na 9. pozycję w światowym rankingu największych rynków komercyjnych badań klinicznych. Mimo pozytywnych wyników w 2024 roku, udział Polski w globalnym rynku badań klinicznych od 2022 roku przestał rosnąć – co oznacza zatrzymanie trendu wzrostowego, który trwał ponad dwie dekady. Stworzenie spójnej między sektorowej strategii w tym zakresie pozwoli wpisać się w realizację Strategia Life Sciences Komisji Europejskiej, której celem jest wzmocnienie konkurencyjności Unii Europejskiej poprzez stworzenie najatrakcyjniejszego ekosystemu na świecie dla badań, rozwoju i komercjalizacji innowacji, a także zapewnienie autonomii strategicznej w zakresie leków i sprzętu medycznego .	
568 2	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	[1/2] Proponujemy nowe pełne brzmienie, uzasadnienie poniżej: Zostanie zwiększona liczba osób uprawnionych do kwalifikacji i wykonywania szczepień ochronnych. Wprowadzony zostanie model „jednej wizyty”, umożliwiający dostęp do szczepionek (w tym bezpłatnych), kwalifikację i podanie zalecanych szczepionek podczas jednej wizyty, z możliwością bezpiecznego podania kilku preparatów jednocześnie. Kontynuowane i wzmocnione będą także projekty informacyjne i promocyjne dotyczące realizacji szczepień oraz walczące z dezinformacją na temat szkodliwości szczepień, co wpłynie na większą wyszczepialność w populacji. Programy komunikacyjne zostaną wsparte jednolitym systemem przypomnień i zaproszeń do szczepień (SMS/IKP), z naciskiem na grupy priorytetowe. Kontynuowane będą działania w zakresie zwiększenia dostępu do szczepień przeciw wirusowi HPV, zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn, aby zminimalizować ryzyko zachorowania na raka szyjki macicy i inne nowotwory. Działania te będą skierowane głównie do dzieci i młodzieży, kontynuowane będzie zaangażowanie szkół. Istotne jest też stopniowe wydłużenie okienka możliwości zaszczepienia w ramach programu, tak aby skutecznie dotrzeć również do starszych nastolatków i zwiększyć zasięg profilaktyki. Rozszerzona zostanie sieć punktów szczepień o placówki POZ i AOS, apteki, szkoły oraz zespoły mobilne, ze szczególną uwagą na obszary o niższym dostępie do świadczeń. Rozszerzany będzie kalendarz szczepień dla seniorów oraz zintensyfikowane zostaną działania skierowane do kobiet planujących ciążę lub w okresie ciąży dotyczące rekomendowanych szczepień mających na celu ochronę zdrowia mającego urodzić się dziecka. Jednocześnie uruchomione zostaną narzędzia poprawiające dokumentowanie wykonywania szczepień i monitorowanie procesu zaszczepienia (elektronizacja karty szczepień). Raportowanie każdego szczepienia do elektronicznej karty szczepień będzie obowiązkowe i realizowane w możliwie najkrótszym czasie, co umożliwi bieżące monitorowanie realizacji szczepień. Zebrane dane będą regularnie analizowane i prezentowane w formie publicznych, zagregowanych raportów, służących identyfikacji obszarów wymagających wsparcia. Kluczowe jest uwzględnienie w panelach danych o miejscu wykonania szczepienia oraz rodzaju zastosowanej szczepionki. Ustalone zostaną mierzalne cele wyszczepialności na poziomie krajowym i regionalnym, a podmioty osiągające i przekraczające cele będą promowane i premiiowane w ramach przejrzystych mechanizmów motywacyjnych.	Zgłaszane postulaty zawierają się w aktualnym brzmieniu Strategii zwłaszcza w działaniu dot. modernizacji systemu szczepień. Doszczegółowienie i rozwinięcie tego działania nastąpi w strategicznych dokumentach sektorowych.
568 3	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	[2/2] UZASADNIENIE Choroby zakaźne dotykają populacji w różnym wieku, a odporność po części szczepień i po części przechorowań wygasa. Podejście „life-course” domyka luki w ochronie (dorośli, seniorzy, przewlekłe chorzy, ciąża) i ogranicza koszty społeczne (absencje, hospitalizacje). Włączenie dawek przypominających w dorosłości jest kluczowe wobec wygasania odporności. Kierunek „uodpornienia” odpowiada rekomendacjom polskich towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Wakcynologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Pediatricznego, które akcentują podejście „przez całe życie” i potrzebę uwzględniania zarówno metod aktywnych, jak i pasywnych. Zmiana nazwy PSO na „Program Uodpornienia” oraz dostosowanie ram prawnych i organizacyjnych ułatwi przejrzyste finansowanie, wdrażanie i monitorowanie nowych, potwierdzonych naukowo metod profilaktyki. Dzięki temu polityka publiczna będzie spójna ze standardami klinicznymi i usprawni realizację celów wyszczepialności na poziomie krajowym i regionalnym.	Zgłaszane postulaty zawierają się zwłaszcza w działaniu dot. modernizacji systemu szczepień. Doszczegółowienie i rozwinięcie tego działania nastąpi w strategicznych dokumentach sektorowych.

					Największą barierą są koszty czasu i logistyka pacjenta. Konsolidacja procedur w jeden termin zwiększa realizację szczepień i kompletność serii. Ko-administracja kilku preparatów jest standardem w krajach o wysokiej wyszczepialności i zmniejsza liczbę „utraconych” wizyt. Proste, zautomatyzowane przypomnienia istotnie podnoszą frekwencję, szczególnie przy dawkach wieloetapowych (HPV) i sezonowych (grypa). Centralny mechanizm (SMS/IKP) obniża koszty kampanii pojedynczych podmiotów i pozwala targetować przekaz do grup ryzyka. Aby osiągnąć cel Narodowej Strategii Onkologicznej, zakładający 60% poziom wyszczepienia nastolatków przeciw HPV do 2028 r., konieczne jest objęcie programem także starszych roczników młodzieży. Poszerzenie grupy wiekowej zwiększa szansę na realizację celu i pozwala nadrobić zaległości wynikające z niskiego poziomu wyszczepienia w poprzednich latach. Gęstsza i zróżnicowana sieć punktów szczepień skraca dystans i czas dojazdu, co jest kluczowym determinantem udziału. Włączenie aptek i szkół zwiększa „dostęp w miejscu życia i nauki”. Zespoły mobilne są jedynym efektywnym narzędziem docierania do białych plam. Pełne i szybkie raportowanie to warunek wiarygodnych statystyk i reakcji operacyjnych (relokacja zapasów, wezwania przypominające). Obowiązek raportu minimalizuje liczbę podań poza systemem i poprawia nadzór nad seriami/partiami. Transparentność (dane, raporty) zwiększa zaufanie społeczne i mobilizuje samorządy/podmioty (efekt „tablicy wyników”). Analiza na poziomie gmin/powiatów umożliwia precyzyjne interwencje (mobilne punkty, dedykowane kampanie). Jasne, liczbowe cele porządkują działania i ułatwiają rozliczalność. Mechanizmy zachęt (finansowe i reputacyjne) zwiększają koncentrację podmiotów na wynikach i wspierają trwałą poprawę w regionach słabszych bez konieczności stałego nadzoru administracyjnego, ale przede wszystkim podnoszą wyszczepialność i korzyści zdrowia publicznego.	
568 4	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	[1/2] Z uwagi na wysoką pozycję Polski na międzynarodowym rynku badań klinicznych oraz korzyści społeczno-ekonomiczne wynikające z realizacji w kraju badań klinicznych proponujemy aby w większym stopniu wykorzystać ten obszar do „stymulowania innowacji w medycynie i budowy przewag konkurencyjnych”. Badania kliniczne zapewniają pacjentom dostęp do przełomowych metod leczenia lub terapii, które nie są jeszcze dostępne dla ogółu społeczeństwa. Odgrywają one istotną rolę w rozwoju wiedzy medycznej, poprawie opieki nad pacjentami, a wreszcie w ratowaniu życia. W latach 2020-2024 Polska awansowała z 11. na 9. pozycję w światowym rankingu największych rynków komercyjnych badań klinicznych. Mimo pozytywnych wyników w 2024 roku, udział Polski w globalnym rynku badań klinicznych od 2022 roku przestał rosnąć – co oznacza zatrzymanie trendu wzrostowego, który trwał ponad dwie dekady. Polska ma potencjał do dalszego rozwoju rynku badań klinicznych związany z wyższą produktywnością ośrodków w porównaniu z rynkami o ugruntowanej pozycji, mniejszym dostępem pacjentów do innowacyjnych terapii, częściowo niższymi kosztami, wysoką reputacją w zakresie jakości. Jednocześnie można wskazać obszary które wymagają dalszych działań, aby ten potencjał był dalej wykorzystany, a Polska nie straciła tego udziału (przy spadającym udziale liczby badań klinicznych w Europie). CEL - Zwiększenie liczby badań klinicznych realizowanych w Polsce, w tym badań klinicznych niekomercyjnych, ułatwienie pacjentom dostępu do badań klinicznych oraz zwiększenie konkurencyjności Polski jako miejsca prowadzenia badań. Biorąc pod uwagę społeczno-ekonomiczne znaczenie komercyjnych badań klinicznych, konieczne jest opracowanie spójnej krajowej strategii rozwoju produktów biofarmaceutycznych i badań klinicznych. Strategia ta może i powinna stanowić element Polityki Lekowej. Spójna strategia i działania obejmująca działania całego rządu, uwzględniająca społeczną i ekonomiczną wartość badań klinicznych oraz aktywnie promująca Polskę jako miejsce inwestycji w badania naukowe, może zapewnić trwały sukces. Strategia ta powinna być stworzona przy udziale wielu ministerstw, w tym ministerstwa zdrowia, gospodarki, nauki, finansów, rozwoju i pracy. Opracowanie i koncepcja strategii mogłaby być inspirowana istniejącymi modelami takimi jak strategia krajowa Hiszpanii lub najnowsza opublikowana przez Komisję Europejską Europejska Strategia dla Nauk o Życiu. Stworzenie strategii w obszarze badań klinicznych poprzez wspólne działania różnych sektorów na rzecz wspierania inwestycji, badań klinicznych oraz działalności badawczo-rozwojowej w Polsce, przyczynią się do umocnienia pozycji kraju jako atrakcyjnego i konkurencyjnego miejsca w Europie, sprzyjającego rozwojowi innowacyjnych terapii oraz przyciąganiu nowych inwestycji. Ważnym fundamentem takiej strategii powinno być również zapewnienie	W porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia planowane są modyfikacje zapisów w tym zakresie.

					silnego i wspierającego innowacje systemu ochrony własności intelektualnej jako podstawy innowacyjności. Skuteczna ochrona patentowa wspiera rozwój innowacyjnych terapii, przyciąga inwestycje i buduje przewagi konkurencyjne. Jej osłabienie prowadzi do odpływu projektów R&D i utraty know-how.	
568 5	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Dokument adresuje temat cyfryzacji oraz danych w zdrowiu w niewystarczający sposób, nie doceniając potencjału, jaki tkwi w szczególności w danych zdrowotnych, z perspektywy wszystkich interesariuszy systemu: pacjentów, lekarzy, placówek ochrony zdrowia, instytucji naukowych i badawczych oraz przemysłu. Cyfryzacja ochrony zdrowia jest traktowana w dokumencie jako wąskie zadanie, a nie strategiczny obszar. W module kierunkowym (strategicznym) dokumentu brak odwołania do cyfryzacji ochrony zdrowia. To ważne nie tylko w kontekście rozwoju i poprawy jakości czy dostępu do usług medycznych. W aktualnym kontekście geopolitycznym to też kwestia bezpieczeństwa, koordynacji zasobów i budowania odporności systemu. W module wdrożeniowym (praktycznym) poza priorytetem 1.5 (Dobre zdrowie i aktywne starzenie się), e-zdrowie powinno być również uwzględnione z perspektywy priorytetu 2.3 (Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm) oraz 3.5 (sprawnie działająca administracja). Cyfrowe rozwiązania w ochronie zdrowia są kluczowe dla poprawy jakości i dostępności usług zdrowotnych. Rozwój e-zdrowia ma ogromne znaczenie z wielu perspektyw – społecznej, ekonomicznej i systemowej. Pozwala zwiększyć efektywność funkcjonowania ochrony zdrowia, odciąża personel medyczny, ogranicza koszty, a przede wszystkim umożliwia lepszy dostęp do opieki zdrowotnej osobom z obszarów mniej zurbanizowanych. Cyfryzacja ochrony zdrowia przyczynia się również do lepszego wykorzystania danych zdrowotnych w polityce publicznej oraz do podniesienia poziomu innowacyjności sektora medycznego. W kontekście rozwoju e-zdrowia należy uwzględnić również wdrażanie Europejskiej Przestrzeni Danych Zdrowotnych (European Health Data Space – EHDS). EHDS tworzy ramy do bezpiecznej wymiany danych zdrowotnych między pacjentami i placówkami medycznymi, a także instytucjami badawczymi, naukowymi i tworzącymi innowacje medyczne w całej Unii Europejskiej, co zwiększy ciągłość leczenia, jakość opieki i rozwój innowacyjnych rozwiązań w medycynie. Polska powinna aktywnie uczestniczyć w budowie tego systemu, aby zapewnić interoperacyjność krajowych rozwiązań cyfrowych oraz w pełni wykorzystać potencjał danych zdrowotnych do celów klinicznych, badawczych i strategicznych. Ponadto, polski system ochrony zdrowia jest przeregulowany i zbyt zbiurokratyzowany. To prowadzi do ogromnych nieefektywności. Brakuje rozwoju zawodów wspierających lekarzy, które mogą ich odciążyć i zdjąć obowiązki biurokratyczne. Digitalizacja systemu może prowadzić do wprowadzenia nowych rozwiązań, automatyzujących pewne czynności (np. głosowa dokumentacja medyczna) i upraszczających procesy. Ważne jest także budowanie systemów z pełną wymienialnością danych i rejestrów, które są później aktywnie wykorzystywane. Systemy powinny być zintegrowane i połączone.	Brak wskazania konkretnych działań. Strategia odnosi się do tematów wskazanych w uwadze.
568 6	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	SYNTEZA	8	Wsparcie działań profilaktycznych oraz zwiększenie efektywności systemu ochrony zdrowia to inwestycja w kapitał ludzki, który napędza rozwój gospodarczy. Kluczowe jest więc tworzenie warunków sprzyjających wczesnemu wykrywaniu chorób, skutecznemu leczeniu oraz szybkiemu powrotowi pacjentów do aktywności zawodowej. System zdrowia powinien być projektowany tak, by odpowiadać na realne potrzeby społeczne i gospodarcze – wspierając nie tylko pacjentów, ale również stabilność rynku pracy i konkurencyjność polskiej gospodarki.	Uwaga w formie komentarza.
568 7	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	SYNTEZA	9	Polityka społeczno-gospodarcza państwa powinna traktować system ochrony zdrowia jako strategiczną inwestycję wspierającą rozwój gospodarczy, konkurencyjność i odporność kraju na kryzysy. Zmiana postrzegania sektora zdrowia – z kosztu na strategiczny obszar inwestycji – jest niezbędna, by skutecznie odpowiadać na wyzwania demograficzne, epidemiologiczne i systemowe. Kluczowe jest, aby zdrowie było uwzględniane w politykach wszystkich resortów – nie tylko zdrowia, ale także finansów i gospodarki, edukacji, pracy, innowacyjności itp.. Tylko takie podejście umożliwi pełne wykorzystanie potencjału sektora zdrowia jako motoru innowacji, zatrudnienia i wzrostu gospodarczego.	Uwaga w formie komentarza, bez propozycji zmian w tekście.
568 8	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	SYNTEZA	11	System ochrony zdrowia powinien być uznany za strategiczny komponent polityki bezpieczeństwa narodowego, mający bezpośredni wpływ na odporność społeczną, stabilność gospodarki i funkcjonowanie państwa w sytuacjach kryzysowych. Stabilny, dostępny i efektywnie finansowany system zdrowotny to nie tylko fundament ochrony zdrowia obywateli, ale również warunek ciągłości działania przedsiębiorstw, ograniczenia absencji chorobowej i utrzymania produktywności. Inwestycje w rynek farmaceutyczny, kadry medyczne, nowoczesną infrastrukturę oraz cyfryzację usług zdrowotnych wzmacniają zdolność państwa do szybkiego reagowania na zagrożenia biologiczne i zdrowotne. Budowanie zaufania społecznego poprzez dostęp do wysokiej jakości terapii i usług medycznych wspiera długofalowy rozwój kraju oraz jego konkurencyjność na arenie międzynarodowej.	Uwaga w formie komentarza, strategia zakłada inwestycje w rynek farmaceutyczny, kadry medyczne, nowoczesną infrastrukturę oraz cyfryzację usług zdrowotnych.

568 9	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	23	2. Zdrowie społeczeństwa wpływa na konkurencyjność gospodarki Zdrowie społeczeństwa jest jednym z kluczowych czynników wpływających na konkurencyjność gospodarki. Obok edukacji, stanowi fundament kapitału ludzkiego, który decyduje o zdolności kraju do innowacji, wzrostu i odporności na kryzysy. Inwestycje w profilaktykę, dostępność leczenia oraz edukację zdrowotną są niezbędne, by utrzymać wysoką aktywność zawodową i produktywność pracowników. Rozwój technologii medycznych, cyfryzacja usług zdrowotnych, czy wykorzystanie potencjału innowacyjnych terapii to nie tylko nowe silniki wzrostu gospodarczego, ale także element budowania nowoczesnego ekosystemu zdrowia, który wspiera rynek pracy. Skala absencji chorobowej – 290 mln dni w 2024 roku – pokazuje, jak pilna jest potrzeba wzmocnienia profilaktyki, wczesnej diagnostyki i skutecznej rehabilitacji zawodowej. Dla przedsiębiorców to realne koszty i ograniczenia w dostępności siły roboczej. Dlatego zdrowie powinno być uwzględniane nie tylko w polityce zdrowotnej, ale również w strategiach edukacyjnych, transportowych, środowiskowych i gospodarczych – jako inwestycja w trwały rozwój i konkurencyjność kraju.	Uwaga w formie komentarza. Dla otrzymania jak najlepszych efektów potrzebna jest synergia działań znajdujących się ze wszystkich celach strategii.
569 0	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	25	Zwiększenie nakładów na badania i rozwój (R&D) w obszarze zdrowia jest warunkiem koniecznym dla budowy nowoczesnego, odpornego i efektywnego systemu ochrony zdrowia. Inwestycje w R&D przekładają się bezpośrednio na dostępność terapii o wysokiej wartości klinicznej, rozwój technologii medycznych oraz wzmocnienie krajowego sektora biomedycznego. Obecny poziom nakładów – 1,56% PKB – pozostaje znacząco poniżej średniej unijnej i światowej, co ogranicza potencjał Polski w zakresie innowacji i konkurencyjności. Wzrost inwestycji w badania i rozwój w sektorze zdrowia to nie tylko poprawa jakości leczenia, ale także element wzmacniający bezpieczeństwo lekowe, tworzący miejsca pracy i wspierający rozwój gospodarki opartej na wiedzy.	Uwaga w toku analizy.
569 1	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	30	Nierówności w dostępie do świadczeń zdrowotnych nie tylko pogłębiają różnice społeczne, ale również ograniczają efektywność systemu ochrony zdrowia i potencjał rozwojowy kraju. Brak równomiernego dostępu do diagnostyki, leczenia i specjalistycznej opieki – szczególnie poza dużymi ośrodkami miejskimi – przekłada się na zwiększoną absencję chorobową, obniżenie produktywności i nierówny dostęp do terapii o wysokiej wartości klinicznej. Niedobór kadry medycznej, ograniczona dostępność rehabilitacji i opieki psychiatrycznej oraz zróżnicowanie infrastruktury zdrowotnej to bariery, które wpływają nie tylko na jakość życia pacjentów, ale również na funkcjonowanie rynku pracy. Dlatego polityka państwa powinna koncentrować się na wyrównywaniu tych dysproporcji poprzez inwestycje w zasoby ludzkie, rozwój telemedycyny, wzmocnienie podstawowej opieki zdrowotnej oraz zapewnienie finansowania innowacyjnych terapii oraz badań diagnostycznych niezbędnych do prowadzenia optymalnego leczenia pacjentów.	Uwaga w formie komentarza. Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się zakłada działania wskazane w uwadze, tj. inwestycje w zasoby ludzkie czy wzmocnienie podstawowej opieki zdrowotnej.
569 2	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	95	1. Zmiany w modelu finansowania, zarządzania i organizacji systemu ochrony zdrowia System ochrony zdrowia w Polsce funkcjonuje w warunkach narastającej presji finansowej. W latach 2025–2028 luka budżetowa może wynieść od 216,5 mld zł do 249 mld zł, co odpowiada 0,9–1,9% PKB rocznie. Wydatki na zdrowie w 2025 r. mają wynieść 225,3 mld zł, czyli 5,67% PKB – poniżej ustawowego celu 6,5%. Jednocześnie brak zatwierdzonego planu finansowego Narodowego Funduszu Zdrowia znacząco utrudnia strategiczne zarządzanie środkami publicznymi. Wykorzystywanie mechanizmów interwencyjnych zamiast stabilnego, przewidywalnego finansowania prowadzi do fragmentarycznych decyzji, które nie wspierają efektywnego wykorzystania zasobów ani budowy odpornego systemu zdrowia. Taka sytuacja generuje niepewność dla świadczeniodawców, ogranicza inwestycje w infrastrukturę i kadry oraz utrudnia wdrażanie innowacyjnych rozwiązań. Nadanie adekwatnego priorytetu sektorowi zdrowia – podniesienie nakładów na ochronę zdrowia do 8% PKB jest warunkiem zapewnienia stabilności systemu, skrócenia kolejek i poprawy jakości świadczeń, a jednocześnie inwestycją w kapitał ludzki, która zwiększa produktywność, wydłuża aktywność zawodową i wzmacnia odporność gospodarki na kryzysy.	Uwaga w formie komentarza, brak propozycji zapisów.
569 3	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	B. Inwestycje w innowacyjneterapie Innowacyjne terapie to nie tylko przełom w leczeniu – to realna poprawa jakości życia pacjentów, wydłużenie aktywności zawodowej i zmniejszenie kosztów pośrednich dla gospodarki (absencja, opieka nieformalna, utrata produktywności). Każda złotówka zainwestowana w profilaktykę i skuteczne leczenie przekłada się na mniejsze obciążenie systemu opieki zdrowotnej i większą stabilność finansów publicznych.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy

		Farmaceutycznych INFARMA			Polityka lekowa państwa powinna przewidywać mechanizmy budżetowe umożliwiające finansowanie innowacyjnych terapii w obszarach o wysokim niezaspokojeniu potrzeb zdrowotnych (np. onkologia, choroby rzadkie), poprzez nadanie priorytetu refundacyjnego oraz zapewnienie budżetu dla terapii o największej skuteczności i wartości klinicznej, uwzględnianie kosztów pośrednich w analizach ekonomicznych, priorytetyzację refundacji terapii, które przynoszą istotne korzyści zdrowotne i społeczne. Aby zapewnić stabilność systemu refundacyjnego i realne możliwości finansowania innowacyjnych terapii o wysokiej wartości klinicznej, rekomendowane jest wprowadzenie zapisu określającego minimalny poziom finansowania leków refundowanych w budżecie publicznym na ochronę zdrowia – co najmniej 17%, z perspektywą wzrostu do 20%. Obecny zapis „do 17%” nie gwarantuje odpowiedniego poziomu finansowania w obliczu rosnących potrzeb zdrowotnych, starzejącego się społeczeństwa oraz dynamicznego rozwoju innowacyjnych terapii. Ustalenie dolnego progu finansowania zwiększa przewidywalność systemu, umożliwia długoterminowe planowanie i wspiera wdrażanie terapii o najwyższej wartości klinicznej. Do 2015 r. NFZ utrzymywał wydatki na refundację leków blisko ustawowego limitu 17%, jednak od 2016 r. obserwujemy systematyczny spadek – wydatki były o 5–6 mld zł niższe niż wynikałoby z zastosowania pełnego limitu. W 2023 r. refundacja stanowiła jedynie 13,5% kosztów NFZ i niespełna 12% całkowitych wydatków na ochronę zdrowia. Pomimo ustawowego limitu „do 17%”, rzeczywisty poziom finansowania pozostaje poniżej tej granicy, co ogranicza dostęp do nowoczesnych terapii i zwiększa obciążenie finansowe pacjentów.	ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
569 4	Inne	Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych INFARMA	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	98	Bezpieczeństwo lekowe powinno być jednym z filarów strategii państwa i elementem bezpieczeństwa zdrowotnego, obejmując nie tylko ciągłość dostaw podstawowych leków, ale też zapewnienie równego i trwałego dostępu do terapii innowacyjnych. Zostaną podjęte działania wspierające transformację gospodarki w kierunku większej niezależności przemysłowej w obszarze farmaceutycznym. Będą to działania w kierunku osiągnięcia niezależności w produkcji leków, w tym szczepionek, na poziomie krajowym. Zostaną stworzone zachęty, tak aby wytwórcy leków lub podmioty odpowiedzialne podjęły lub utrzymały produkcję zarówno substancji czynnych, jak i leków gotowych w Polsce. Zostaną również wprowadzone mechanizmy wsparcia zarówno na etapie badań i rozwoju produkcji substancji czynnych, produktów pośrednich oraz leków gotowych, jak również zachęty do inwestowania w rozwój produkcji na terytorium Polski. Odporność lekowa w kontekście terapii innowacyjnych powinna skupiać się przede wszystkim na zapewnieniu stabilnego, ciągłego i sprawiedliwego dostępu do nowoczesnych terapii o wysokiej wartości klinicznej. Innowacyjne leki, w tym terapie biologiczne, terapie genowe, terapie komórkowe oraz leki o precyzyjnie ukierunkowanym mechanizmie działania, stanowią kluczowy zasób strategiczny państwa – wpływając na przeżywalność pacjentów, skuteczność leczenia chorób cywilizacyjnych, rzadkich i onkologicznych oraz zdolność systemu do redukcji długoterminowych kosztów zdrowotnych. Odporność lekowa państwa w zakresie innowacji to przede wszystkim zdolność do szybkiej adopcji nowych technologii, minimalizacji ryzyka przerw w dostawach oraz tworzenia otoczenia systemowego, które zachęca do wprowadzania nowoczesnych terapii na rynek polski – umożliwiając pacjentom dostęp do leczenia na poziomie najwyższych standardów europejskich.	W Strategii znajduje się działanie dotyczące wzmocnienia zabezpieczenia lekowego, które jest opisane zgodnie ze specyfiką dokumentu - tzn. z perspektywy ogólnych celów i priorytetów rozwojowych kraju.
569 5	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	7	Ad. Konkurencyjność gospodarki. Definicja konkurencyjności Autorzy Strategii zaproponowali bardzo klasyczną definicję konkurencyjności, która co do zasady prawdziwa, to jednak ukuta w latach 90. nie bierze pod uwagę zmian, z którymi mamy do czynienia w ostatnim dziesięcioleciu (i ogromnym natężeniu od czasów pandemii), a które dotyczą zwiększonego protekcyjizmu gospodarek narodowych i strategii na zwiększenie bezpieczeństwa dostaw, poprawy produktywności poprzez automatyzację i cyfryzację produkcji, rosnącego trendu premiowania lokalnych marek, zrównoważonego rozwoju (w tym skrócenia łańcucha dostaw). Strategiczna staje się lokalizacja produkcji i samowystarczalność w sektorach strategicznych (o tym mówi akt o chipach czy o surowcach krytycznych UE). W dalszej części strategii jest zresztą o tym mowa ponieważ przewiduje się wsparcie państwa na instrumenty oparte na obecnie wdrażanym programie STEP czy Fundusz Technologii Krytycznych oraz wsparcie procesów automatyzacji/robotyzacji, co przede wszystkim dotyczy sektora produkcyjnego. Ten akapit wymaga uzupełnienia o te aspekty ponieważ sektor produkcyjny w Polsce odgrywa większą rolę w strukturze przedsiębiorstw niż w Europie i może to być polską przewagą konkurencyjną na kolejne lata.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru części diagnostycznej.
569 6	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 1.4: Rynek pracy	83	Ad .1.A. Proponowane zmiany dotyczą momentu gdy pracownik już nabywa prawo do emerytury i wtedy zaczyna mu się proponować pozostanie na rynku pracy poprzez różnego rodzaju bonusy. Należy rozważyć czy takie działania nie	Uwaga jest przedmiotem dalszych analiz.

			włączający różne grupy społeczne		powinny być podejmowane wcześniej, bo ludzie przygotowują się finansowo i mentalnie do emerytury wcześniej niż w momencie gdy nastąpi prawo do emerytury. Powinno się z takimi propozycjami wychodzić wcześniej, pokazując pracownikom jak dużo mieliby udogodnień w chwili pozostania na rynku pracy i dając im możliwość skorzystania z nich kiedy jeszcze nie nabyli prawa do emerytury. Wtedy jest większe prawdopodobieństwo, że dana osoba pozostanie na rynku pracy. Powinno być więcej programów dedykowanych tej grupie osób, gdyż coraz dłużej żyjemy a biorąc pod uwagę demografię, kluczowe jest przygotowanie systemowych działań dla osób, które w niedługim czasie będą nabywać prawa emerytalne. Proponujemy: • Wprowadzenie obligatoryjnych elastycznych form zatrudnienia dla osób 55 plus • Wprowadzenie dedykowanych programów wsparcia dla pracowników w wieku 55 plus, w celu zachęcenia ich do pozostania na rynku pracy w wieku emerytalnym	
569 7	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	104	Ad. 1. B. Wprowadzenie modułów tematycznych w podstawach programowych 1.D. Doświadczenia szkolne budujące sprawczość dzieci i młodzieży Chcemy zwrócić uwagę na potrzebę wzmocnienia kultury innowacyjności w systemie edukacji, w tym innowacyjnej przedsiębiorczości. Oba punkty powinny być komplementarnie wzmocnione o te aspekty. W przypadku punktu B należałoby podkreślić kwestie edukacji przedsiębiorczej obejmującej wiedzę na temat innowacji, ochrony praw własności intelektualnej, roli innowatorów w gospodarce. W pkt. D. należałoby podkreślić promowanie postaw innowacyjnych wśród dzieci i młodzieży, rozwój ich kreatywności i innowacyjności. Uzasadnienie Wzrost gospodarczy w coraz większym stopniu opiera się na generowaniu i rozwijaniu nowych technologii oraz modeli biznesowych, które są często zastępowane przez kolejne innowacje o dysruptywnym charakterze. Młodzi ludzie powinni być eksponowani na to zjawiska już na etapie edukacji, by być lepiej przygotowanymi do wymagań rynku pracy.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
569 8	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Proponujemy aktualizację opisu 4. C. Rozwój systemu Indywidualnych Kont Rozwojowych o tekst zaznaczony na czerwono: Indywidualne Konta Rozwojowe (IKR) to mechanizm finansowania uczenia się osób dorosłych polegający na tym, że dana osoba otrzymuje fundusze, z których – według własnego wyboru – może sfinansować udział w szkoleniach. W pierwszym kroku nastąpi opracowanie koncepcji systemu IKR, a następnie zostanie przeprowadzony pilotaż wypracowanego rozwiązania. Celem pilotażu będzie przetestowanie rozwiązania i dostarczenie informacji niezbędnych do podjęcia decyzji dotyczących wdrożenia IKR na większą skalę w przyszłości. Pilotaż będzie przeprowadzony w oparciu o Bazę Usług Rozwojowych. Konta będą..... (cd bez zmian). Uzasadnienie konieczności dokonania zmian: Zmiana opisu wynika z potrzeby aktualizacji założeń projektu i podkreślenia faktu, iż projekt ma charakter pilotażowy. Bazując na doświadczeniach innych krajów, stworzenie dobrze funkcjonującego modelu Individual Learning Accounts wymaga ciągłego monitorowania i dostosowania do specyfiki krajowej. Jedną z najważniejszych funkcji pilotażu będzie identyfikacja ewentualnych ryzyk oraz ewaluacja przyjętych założeń, które mogą stać się w przyszłości wartościową bazą dla szerokiego rozwoju systemu Indywidualnych Kont Rozwojowych.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające.
569 9	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Proponujemy dodanie po punkcie C. Rozwój systemu Indywidualnych Kont Rozwojowych nowego punktu Rozpowszechnienie korzystania z Bazy Usług Rozwojowych (BUR) Upowszechnione zostanie korzystanie z Bazy Usług Rozwojowych (BUR) jako centralnej platformy wspierającej rozwój kompetencji osób dorosłych. Działania obejmą promocję BUR oraz rozwój funkcjonalności zapewniających wysoką jakość i dopasowanie ofert szkoleniowych do potrzeb rynku pracy, w tym wdrożenie modułu obsługi Indywidualnych Kont Rozwojowych. Uzasadnienie: Baza Usług Rozwojowych stanowi kluczowe narzędzie wspierające rozwój kompetencji dorosłych poprzez zapewnienie dostępu do zweryfikowanych i wysokiej jakości usług edukacyjnych. Upowszechnienie korzystania z BUR przyczyni się do zwiększenia uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym oraz lepszego dopasowania oferty szkoleniowej do potrzeb rynku pracy. Uruchomienie w BUR modułu obsługi Indywidualnych Kont Rozwojowych umożliwi efektywne zarządzanie środkami przeznaczonymi na rozwój kompetencji i usprawni	Zapisy zostaną rozszerzone.

					mechanizmy finansowania uczenia się przez całe życie. Działania te wzmocnią system edukacji dorosłych i podniosą konkurencyjność gospodarki opartej na wiedzy.	
570 0	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	108	Proponujemy nowe działanie po działaniu B. w pkt 4. (B. Rozpowszechnienie Branżowych Centrów Umiejętności) Rozwój Systemu Rad Sektorowych ds. Kompetencji System Rad Sektorowych ds. Kompetencji to mechanizm służący budowaniu współpracy między biznesem, edukacją i administracją publiczną. Zadaniem Rad, skupiających przedstawicieli branżowych, pracodawców, instytucji edukacyjnych, jest analizowanie potrzeb rynku pracy i tworzenie rekomendacji dotyczących kształcenia i doskonalenia zawodowego w poszczególnych branżach w Polsce. Rady Sektorowe zostaną włączone w budowę i rozwój branżowych centrów umiejętności, sieci współpracy pracodawców i gremiów na poziomie administracji różnego szczebla, działających na rzecz kształcenia przez całe życie. W celu zapewnienia efektywności tych inicjatyw, ich zakres zadań i funkcji będzie uwzględniał możliwości i potencjał Rad Sektorowych ds. Kompetencji (w tym poprzez delegowanie wybranych zadań do Rad Sektorowych). Uzasadnienie: System Rad Sektorowych to trwały mechanizm funkcjonujący w Polsce od 2016 r. i cały czas rozwijany (obecnie pokrywa już 28 branż i ma realne przełożenie na profesjonalizację kadr w branżach). Każda nowa inicjatywa międzysektorowa, międzybranżowa, z obszaru rynku pracy kompetencji kadr kompetencji krajowej gospodarki.	Zostaną dodane stosowne zapisy.
570 1	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	109	F. Zrównoważona międzyresortowa i międzysektorowa polityka wspierająca uczenie się przez całe życie Proponujemy uzupełnienie (tekst na czerwono): Zostaną wypracowane skuteczne i trwałe mechanizmy współpracy i koordynacji międzyresortowej oraz międzysektorowej w zakresie rozwoju polityki wspierającej uczenie się przez całe życie. Mechanizmy te będą działać w oparciu lub z uwzględnieniem istniejących i rozwijanych sieci` współpracy, jak sektorowe rady ds. kompetencji. Kontynuowane i rozwijane będą badania (...)	Zostaną dodane stosowne zapisy.
570 2	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Uwaga ogólna Priorytetu 2.3 W obszarze BRI (badania-rozwój-innowacje) brakuje ambitnych/konkretnych reform (w zasadzie w każdym obszarze: edukacja, nauka, szkolnictwo wyższe, podatki, deregulacja). Propozycje mają charakter działań punktowych i nie usuwają systemowych barier. Nowe inicjatywy są opisane w lakoniczny sposób, że nie wiadomo do jakich problemów się odnoszą, jak zostanie zapewniona ich efektywność kosztowa, trwałość i komplementarność do obecnie istniejących instytucji i ich zadań. Biorąc pod uwagę, że realizacja Strategii będzie wymagała montażu środków krajowych i unijnych, zaplanowane podejście sprawia wrażenie niewielkich modyfikacji systemu, które dodatkowo nie będą miały przełożenia na wybrane wskaźniki.	uwaga o charakterze komentarza. Zwracamy jednak uwagę, że działania z zakresu: nauki, szkolnictwa czy edukacji opisuje priorytet "2.1: Wysokie kompetencje wszystkich obywateli.
570 3	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	135	Do fragmentu: „Na liście 100 największych przedsiębiorstw w Polsce udział firm z dominującym krajowym właścicielem prywatnym nie przekracza 25%. Dodatkowo niewiele z nich można zaliczyć do sektora wysokich technologii – cechującego się co do zasady najwyższą dynamiką wzrostu w ostatnich latach w gospodarce globalnej.” W strategii zidentyfikowano zjawisko niekorzystnej struktury (wg klasy wielkości) przedsiębiorstw z kapitałem krajowym. Odpowiednio do przedmiotowego wyzwania, został zaprojektowany wskaźnik dot. celu do osiągnięcia jakim jest „Liczba firm z dominującym krajowym kapitałem prywatnym wśród 100 największych firm w Polsce” który ma się zwiększyć w wyniku Strategii. Jednocześnie Strategia nie przewiduje działania (form interwencji, tj. pośrednich preferencji dla firm krajowych np. przy lokowaniu inwestycji w ramach programu Polska Stefa Inwestycji, lub wsparcia bezpośredniego dla inwestorów z kapitałem krajowym, które byłyby zgodne z przepisami unijnymi), które wiązałyby przedmiotowe wyzwanie. Takie działanie zapewnić powinno spójność i potencjalną wykonalność teorii zmiany (przyczyna adresowana określonym działaniem wywołuje oczekiwany skutek wyrażony poprzez wskaźnik). Wprowadzając takie działanie, należałoby rozważyć również równoległe wprowadzenie działań osłonowych, zapewniających mechanizmy ochrony kapitału / sektorów strategicznych / wartości (technologicznej, biznesowej), w tym wytworzonej przy wsparciu środków publicznych w krajowych firmach, przed przechwyceniem przez inwestorów zagranicznych.	Istnieją już mechanizmy zabezpieczenia przed wrogimi przejęciami, które są wykorzystywane wedle określonych potrzeb i przepisów prawa. Pozostałe propozycje są niejednoznaczne i mające charakter komentarza aby można było uwzględnić je w tekście.
570 4	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	136	Kluczowe wyzwania Akapit „Nadmierna regulacja i zniekształcona konkurencja na rynku” – w akapicie dotknięto kilku obszarów (niekoniecznie powiązanych) co powoduje, że bariera staje się nieczytelna. W jednym akapicie połączono kwestie dotyczące dostępności środków finansowych na rozwój innowacji, zamówień publicznych, barier administracyjnych, zniekształconej konkurencji. Proponujemy rozbicie tego na poszczególne bariery, co spowoduje, że działania odpowiadające na nie będą bardziej zrozumiałe. Wyniki badań sugerują, że pewne nieefektywności	Obecne zapisy są wynikiem syntetycznego podejścia do opisu kluczowych wyzwań, które wynikają z chęci utrzymania odpowiedniej długości dokumentu.

					mogą mieć miejsce, to jest ważny wniosek z badań BŚ, ale tam nie ma jednoznacznego wniosku jakie jest źródło tych nieefektywności. Dlatego należałoby w Strategii pokazać, które z dotychczasowych diagnoz są istotne, potwierdzone, czego jeszcze nie wiadomo (jaki jest obszar niepewności diagnostycznej) i ta wiedza musi być pogłębiona/pozyskana w kolejnych badaniach. W tej chwili jest przedstawiony zestaw możliwych przyczyn zaobserwowanej sytuacji, natomiast to nie daje podstaw do opracowania trafnej polityki. Problem wydaje się na tyle istotny, że wskazane byłoby w Strategii zapisanie, że badania zostaną pogłębione w celu uzyskania konkretnej wiedzy pozwalającej przygotować ew. interwencję publiczną. Do fragmentu: "Dla wzrostu innowacyjności gospodarki konieczna jest zwłaszcza mobilizacja kapitału na inwestycje o dużej skali". W jaki sposób strategia zakłada mobilizację inwestycji dużej skali (np. wspieranie zakładania nowych zakładów w Polsce, w tym przez inwestorów zagranicznych)? W jaki sposób strategia uwzględni funkcjonujące programy proinwestycyjne SSE i PSI? Inwestorzy dużej skali w praktyce przez dekady nie płacą w Polsce podatków od dochodów (jeśli je wykazują), z uwagi na zwolnienia w strefach/obszarach inwestycji. Czy ten mechanizm jest nadal produktywny dla wzrostu innowacyjności gospodarki, dla przyciągania proinnowacyjnych inwestorów, czy koszty alternatywne dla skarbu państwa (budżet) nie są zbyt wysokie?	Instrumenty wsparcia inwestycji, w tym również te oparte na ulgach podatkowych na nową inwestycję (Polska Strefa Inwestycji) pozostają nadal ważnymi argumentami polski w procesie przyciągania inwestycji - w tym również inwestycji innowacyjnych. Polska konkuruje o przyciąganie BIZ z państwami z całego świata. Ulgi podatkowe pozwalają aktywnie przyciągać najbardziej pożądane projekty inwestycyjne przy jednoczesnym minimalizowaniu ryzyka po stronie państwa (ulga od wypracowanych zysków). Jednocześnie dla przedsiębiorców realizujących inwestycje w Polsce dostępne są również inne instrumenty wsparcia, w tym stricte nastawione na wspieranie kluczowych technologii innowacyjnych.
570 5	Institucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	137	Ad. Niedostateczne kompetencje do zarządzania, skalowania i umiędzynaradawiania innowacyjnych firm, w tym awersja do ryzyka. Warto aby podano oparcie w danych dla pewnych tez i bardziej konkretnie wyrażano myśli – „mikro i małe firmy często niedążące do wzrostu firmy”, „instytucje publiczne unikające wspierania ryzykowanych przedsięwzięć” czy „zakorzenione w administracji publicznej proste schematy działania” - może tu bardziej chodzi o niechęć do zmian, bo np: schematy wsparcia publicznego są bardzo skomplikowane. W tej chwili te sformułowania są bardzo ogólnikowe i pojemne i trudno ustalić czy zaplanowane działania akurat odpowiadają na te ogólne tezy.	Ogólne sformułowania wynikają z syntetycznego podejścia do formułowania diagnozy. Celem dokumentu strategicznego jest także to aby nie był on przesadzanie długi, rodzi to niestety czasem pewne konsekwencje w głębokości oraz szczegółowości opisu poszczególnych zjawisk.
570 6	Institucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Ad. 1. Likwidacja luk w finansowaniu firm W punkcie jest mowa o likwidacji luki finansowej, ale nie wiadomo w jakiej części zaplanowane działania tę lukę powinny ograniczyć, więc trudno uznać czy jest to pakiet kompleksowy czy przykładowy. Brakuje również jasnej wizji jak mają być wykorzystywane w obszarze BRI instrumenty zwrotne, a jak dotacje, czy przewidywana jest istotna zmian w podejściu do publicznego finansowania przedsiębiorstw. Zgadzając się, że priorytetem jest zwiększanie inwestycji i wzrost przedsiębiorstw, rozważyć należy, czy każda inwestycja musi zawierać w sobie element wysokich innowacji i jakimi formami (grantami, finansowanie zwrotne) powinny być wspierane różnego rodzaju inwestycje. Przywrócić należy możliwość wspierania absorpcji technologii, które pozwalają firma podnosić konkurencyjności i ekspansje na nowe rynki, bez konieczności zapewnienie pierwiastka b+r.	Strategia zakłada zmianę podejścia do publicznego finansowania przedsiębiorstw, wskazując na to zapisy dotyczące punktu: 5. Weryfikacja podejścia w publicznym wsparciu dla wzrostu i innowacyjności firm. Z uwagi na liczne uwagi pojawiające się podczas konsultacji publicznych zwiększono nacisk na adaptację technologii oraz cyfryzację firm.
570 7	Institucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Ad. 1.A. Śluszenie podkreślona jest rola funduszy inwestycyjnych, ale brakuje wskazania priorytetów dla tych form inwestycji jak i za mało uwagi poświęcone jest jak ma zostać zapewniony pipeline wysokiej jakości projektów (np. deep-tech opartego na badaniach naukowych i silnej ochronie IP – jak w definicji EIC) pochodzących ze środowiska naukowego.	Uwaga w toku dalszych analiz
570 8	Institucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Ad. B. Utworzenie programu akredytacyjnego Innovate PL Ta inicjatywa ma dość pośredni związek z pakietem działań dotyczącym likwidacji luki w finansowaniu firm. Proponujemy przeniesienie tej inicjatyw do pkt 6., który dotyczy wsparcia kompetencji. W tej chwili są tam uwzględnione tylko działania na wzrost kompetencji start-upów i CTT, natomiast w wyzwaniach strategia diagnozuje braki kompetencji w znacznie szerszej grupie interesariuszy NSI, w tym w funduszach VC.	Uwaga w toku dalszych analiz

5709	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	138	Ad 1. E. Zwiększenie atrakcyjności GPW jako miejsca lokowania kapitału oraz pozyskiwania finansowania na rozwój firm Proponowane rozwiązania nie wskazują, dlaczego rynek regulowany wymaga zwiększenia atrakcyjności (dlaczego jest nieatrakcyjny). Przydałoby się zaadresowanie realnych dysfunkcji krajowych lub przyczyn niekonkurencyjności / nieatrakcyjności rynku warszawskiego (względem innych rynków regulowanych w Europie czy na świecie). Mamy wątpliwości czy wskazane instrumenty wpłyną znacząco na ograniczenie problemu (poza deregulacją, zmniejszaniem biurokracji – które oczywiście są pożądane).	Uwaga częściowo uwzględniona
5710	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Ad. 2.A. Zagadnienia związane ze społecznie pożądanym ukierunkowywaniem zamówień publicznych są ujmowane w uPZP i strategiach od lat, a wydaje się, że nie prowadzą one do zauważalnych rezultatów (albo są one nieznane, pozorne lub niewielkie). Raczej w obszarze ułatwień regulacyjnych dla startupów i MSP potrzebne są radykalne zmiany deregulacyjne, powiązane np. z udogodnieniami cyfryzacyjnymi. Przykładowo, uszczelnienie i usprawnienie systemu kontrolno-skarbowo-sprawozdawczego poprzez likwidację sprawozdawczości (wykorzystanie danych z KSeF, JPK bez pobierania deklaracji od firm), ograniczenie płatności gotówkowych, wprowadzenie eParagonów. Cyfryzacja może być silnikiem ułatwień dla MŚP i startupów. Deregulacje powinny uwzględniać nową rzeczywistość i możliwości cyfrowe.	W odpowiedzi na uwagę zwiększono w strategii nacisk na cyfryzację przedsiębiorstw. Zaznaczamy przy okazji, że w innych częściach strategii znajdują się też zapisy odnoszące się do usprawnienia działalności państwa również w kontekście działalności kontrolno-skarbowo-sprawozdawczej oraz cyfryzacji usług publicznych.
5711	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Ad. 2.A Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych Jest: Ponadto wprowadzone zostaną mechanizmy szybkiego reagowania oraz regularne konsultacje proponowanych zmian prawnych z przedsiębiorcami, aby zapewnić stałą adaptację regulacji do dynamicznie zmieniających się realiów rynkowych. Realizacja tych działań pozwoli obniżyć ryzyko prawne dla przedsiębiorców oraz zwiększyć atrakcyjność Polski jako miejsca rozwijania innowacyjnych firm. Zwracamy uwagę, że Art. 3, Rozporządzenia 381/2021 mówi, że mechanizm szybkiego reagowania może zostać uruchomiony, gdy w zainteresowanych państwach beneficjentach wystąpią sytuacje kryzysowe lub groźące kryzysem, sytuacje stanowiące zagrożenie dla prawa i porządku publicznego, bezpieczeństwa jednostek, sytuacje groźące przeistoczeniem się w konflikt zbrojny lub destabilizacją danego państwa i w przypadku gdy sytuacje takie mogą stanowić zagrożenie dla dobroczynnych efektów polityk i programów pomocy i współpracy, ich efektywności i/lub warunków ich właściwego wykonania. Czy autorom bardziej nie chodziło o mechanizmy wczesnego ostrzegania firm, które powinny być identyfikowane zarówno przez administrację jak i samych przedsiębiorców na poziomie ich branży/firmy? Proponowana zmiana: Ponadto wprowadzone zostaną mechanizmy wczesnego ostrzegania oraz regularne konsultacje proponowanych zmian prawnych z przedsiębiorcami, aby zapewnić stałą adaptację regulacji do dynamicznie zmieniających się realiów rynkowych. Kontynuowane będą też badania, które pozwalają monitorować w czasie ocenę warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Realizacja tych działań pozwoli obniżyć ryzyko prawne dla przedsiębiorców oraz zwiększyć atrakcyjność Polski jako miejsca rozwijania innowacyjnych firm.	Zapis mówi o szybkim reagowaniu w kontekście regulacyjnym, a nie o mechanizmach wczesnego ostrzegania, które są związane z sytuacjami kryzysowymi.
5712	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Propozycja dodania działania: 1. G. Utrzymanie działań na rzecz zachowania i wzrostu sektora MŚP W ramach realizacji celu sprawiedliwej gospodarki konieczne jest utrzymanie wsparcia kierowanego do przedsiębiorców, którzy napotykają okresowe trudności wynikające z procesów tj.: sukcesyjnego, zmian technologicznych, społeczno-gospodarczych i in., które mogą istotnie hamować proces ich wzrostu, ograniczać gotowość do innowacji, a w wielu przypadkach prowadzić nawet do upadłości. Budowanie mechanizmów wczesnego ostrzegania, schematy gwarancyjne dla przedsiębiorstw ze słabszą płynnością finansową, dostęp do szkoleń oraz zapewnienie wsparcia mentorów w sytuacji kryzysowej to kluczowe narzędzia działania. Uzasadnienie: Obecna treść strategii kładzie nacisk na rozwój sektora MŚP poprzez innowacje, choć w kierunkach działań przewiduje schematy gwarancyjne także dla przedsiębiorstw ze słabszą płynnością finansową (1.C str. 138).	W odpowiedzi na uwagę zwiększono w strategii nacisk na znaczenie adaptacji technologii oraz cyfryzację przedsiębiorstw. Zapisy są w znacznym stopniu nakierowane na MŚP.

					W celu zrównoważenia działań strategicznych oraz w celu zapewnienia sprawiedliwej gospodarki, niezbędne wydaje się uwzględnienie wsparcia na rzecz zachowania ciągłości działania firm funkcjonujących na rynku. Wsparcie firm w trudnościach było przedmiotem rządowego programu Polityka Drugiej Szansy realizowanego w latach 2014-2020, wpisuje się także w treść dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości). Obecnie tego typu wsparcie jest finansowane w ramach programu FERS, a cały budżet przeznaczony na to działanie przekracza 75 mln zł. Realizacja wsparcia obejmuje okres do końca 2029 roku.	
571 3	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	140	Punkt 3. C „Zagwarantowanie minimalnego wskaźnika sukcesu w konkursach NCN” – punkt niezrozumiały. Nie wiadomo na jaką barierę działanie odpowiada, jak rozumiany jest sukces i dlaczego wprowadzenie wskaźnika sukcesu na określonym poziomie ma coś wnosić do gospodarki.	Obecnie istotna ilość wysoko ocenianych wniosków dotyczących finansowania badań naukowych spotyka się z odrzuceniem, nawet pomimo tego że mogą stanowić istotny wkład w rozwój naukowy czy naukowo-techniczny. Celem tego działania jest doprowadzenie do zagwarantowania niższego stopnia odrzuceń wniosków grantowych o finansowanie badań wysokiej jakości. Aby zapewnić odpowiedni, współczynnik akceptacji, niezbędne będzie zwiększenie finansowania. Ten mechanizm pośrednio też zwiększa atrakcyjność tego rozwiązania wśród naukowców oraz wzmacnia rolę oraz siłę uczelni wyższych, które pełnią ważną funkcję w ekosystemie innowacji.
571 4	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	141	Proponujemy dodanie kolejnego działania w punkcie 3 W Strategii zauważony został problem ograniczonego wzrostu firm, szczególnie widoczny w segmencie firm małych. Ponadto mamy do czynienia ze zmniejszającym się odsetkiem dorosłych Polaków rozważającym podjęcie działalności gospodarczej. Dlatego uważamy za wskazane, by na poziomie studiów wyższych zintensyfikować edukację biznesową. Propozycja; 1. G. Wprowadzenie programów edukacyjnych nt. nowoczesnych modeli biznesowych na poziomie studiów wyższych Niezbędne jest włączenie edukacji dla rozwijania modeli biznesowych do programu studiów wyższych I, II i III stopnia, aby stworzyć odpowiednią masę krytyczną osób o tych kompetencjach. Stworzenie takiego programu powinno być poprzedzone pilotażem, aby wypracować najlepsze wzorce dopasowane do polskiego kontekstu.	Wdrożenie edukacji dotyczącej modeli biznesowych do programów studiów wyższych, jest nieuzasadnione. Większość kierunków, nie ma wiele wspólnego z rozwijaniem biznesu, edukacja na nich wymaga rozwoju zupełnie innych zawansowanych kompetencji. Wyzwaniem pozostałoby znalezienie odpowiednich kadr do nauczania w tym zakresie. Ponadto, takie zajęcia z wysokim prawdopodobieństwem nie znajdowałyby się w obiekcie zainteresowań wielu studentów. Należy również, pamiętać że nowoczesne programy nauczania na uczelniach wyższych w znacznym stopniu wykorzystują przestrzeń w programie. Wprowadzenie edukacji biznesowej wiązałoby się ograniczeniem prowadzenia zajęć często w innym prawdopodobnie bardziej istotnym obszarze. Na koniec należy zaznaczyć, że edukacja

						biznesowa prowadzona jest obecnie na etapie szkół średnich.
571 5	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Ad. Pkt. 4. (Bodźce do współpracy nauki z biznesem), lit C i D Planowane działania w tych punktach są opisane niejasno. Wymaga wyjaśnienia jak ponadregionalne, multidyscyplinarne huby innowacji i lokalne huby innowacji będą pozycjonowane w obecnym ekosystemie, który już funkcjonuje na bazie DIH, EDIH, IOB, klastrów, parków technologicznych, platform startowych w Polsce Wschodniej, rad sektorowych ds. kompetencji? Zaprezentowane działania w pkt. C i D wskazują na próbę oddolnego rozwijania ekosystemu wsparcia przedsiębiorstw, lecz nie ma w tym mechanizmie projektu na 'komercjalizację' systemu wsparcia przedsiębiorstw na różnym etapie rozwoju (od akceleratorów do klastrów i parków naukowo-technologicznych). Zapewnienia ciągłego systemu dotacji z środków publicznych uzależniło cały sektor instytucji otoczenia biznesu od wsparcia publicznego. Do roku 2035 powinno zacząć wychodzić z takiego rodzaju finansowania i usamodzielniać IOB. Przedstawione propozycje w ogóle tego nie uwzględniają.	Uwaga odrzucona. W poprzedniej i obecnej perspektywie IOBy nie uzyskały publicznego finansowania na prowadzenia działalności, rozwijały się w oparciu o projekty i świadczone usługi.
571 6	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Jako słabość ekosystemu innowacji wskazano: Niski poziom transferu wiedzy i technologii między nauką a biznesem. Jednocześnie, we wskazanych 6 kierunkach działań, które miałyby być odpowiedzią m.in. na zidentyfikowaną słabość brak jest wyraźnej odpowiedzi na to wyzwanie. Natomiast badania ewaluacyjne wskazują na wysoką skuteczność i efektywność instrumentów opartych na współpracy jednostek naukowych z sektorem MSP przy opracowaniu i wprowadzaniu innowacji do przedsiębiorstw w stosunku do zaangażowanych środków publicznych na ten cel. Duża liczba możliwych wdrożeń innowacji w polskich przedsiębiorstwach przy niekoniernie dużym wsparciu finansowania publicznego przynieść może efekt skali i pobudzić również jednostki naukowe w obszarze komercjalizacji wyników b+r lub też wymagania rynku spowodują zmianę kierunków prowadzonych badań przez jednostki badawcze. Proponujemy uwzględnienie w pkt. 4 działanie E: E. Uruchomienie programu wsparcia na współpracę jednostek badawczych z przedsiębiorcami przy opracowaniu i wprowadzaniu innowacji do przedsiębiorstw. Program będzie wspierać inicjowanie i rozwój zewnętrznej działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. Możliwe byłyby wspieranie np. partnerstw polskich jednostek naukowych z polskimi przedsiębiorcami o dużym potencjale badawczym i wdrożeniowym (niezbędna weryfikacja ich wiarygodności oraz pochodzenia kapitału) przy realizacji projektów badawczych dotyczących nowych technologii w danym obszarze strategicznym dla kraju. Projekty te powinny mieć zapewnione stosunkowo prosty, szybki proces decyzyjny (w oparciu o doświadczenia Bonów na Innowacje wdrażanych już w Polsce oraz w innych krajach UE).	Uwaga odrzucona. W obecnie istniejących mechanizmach finansowania jest już możliwość wspólnej realizacji projektów B+R przez jednostki naukowe i przedsiębiorców. Ponadto obecne zapisy w sposób pośredni uwzględniają obecne zapisy.
571 7	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Ad. 5. B. Proponujemy szersze/całościowe spojrzenie na problem. Niejasny jest też postulat poprawy kultury kontaktów na styku sfery publicznej i prywatnej. Proponujemy przeformułowanie pkt 5. B Zapewnienie wysokiej klasy specjalistów do oceny projektów współfinansowanych przez instytucje publiczne Zostanie dokonana analiza obecnego systemu rekrutacji i weryfikacji i form zatrudniania ekspertów pod kątem jego skuteczności w wyłanianiu wysokiej klasy ekspertów i utrzymania wysokiej jakości ocen. Przenalizowane zostaną alternatywne modele angażowania ekspertów, w tym tworzenie rejestrów centralnych na wzór baz ekspertów prowadzonych przez Komisję Europejską (np. program Horyzont Europa, Innovation Fund), uwzględniające rozwój i profesjonalizację kadr w instytucjach organizujących konkursy. Przewidywane jest rozszerzenie możliwości zatrudniania ekspertów z zagranicy oraz zwiększenie budżetów tych instytucji.	Uwaga częściowo uwzględniona. W oparciu o zgłoszone w tej kwestii uwagi zapisy zostaną dostosowane.
571 8	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Ad. 5. C Zwracamy uwagę, że proponowane działania są realizowane. Są wpisane i realizowane w ramach systemu ewaluacji polityki spójności (w tym podsystemów dotyczących poszczególnych programów i programów je poprzedzających) i opisane szczegółowo w Wytycznych dotyczących ewaluacji polityki spójności na lata 2021-2027, wydanych przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej. Proponujemy więc zaplanowanie działań, które rzeczywiście pozwolą na dalszą profesjonalizację tego obszaru, a nie tylko utrzymanie status quo. W naszej opinii system ewaluacji może wejść na nowy poziom rozwoju przede wszystkim dzięki nowym technologiom oraz udrożnieniu dostępu do danych publicznych (np. poprzez rozporządzenie do obecnej i przyszłej ustawy wdrożeniowej, zob. art. 92; procedury i wzory porozumień z gestorami danych; standardy udostępniania, deponowania, zabezpieczenia danych, itp.) zapewniając	Uwaga częściowo uwzględniona. W oparciu o zgłoszone w tej kwestii uwagi zapisy zostaną dostosowane.

					zaawansowaną analitykę oraz dostęp do zasobów danych i odpowiednie struktury / kompetencje (centra danych, zespoły analityczno-ewaluacyjne), pozwalające monitorować ekonomiczne losy odbiorców pomocy (w tym oceniać wpływ pomocy netto) z kolejnych perspektyw finansowania. Proponujemy nowe brzmienie tego punktu (tytuł zostać ten sam): W badaniach ewaluacyjnych w coraz większym stopniu będą wykorzystywane metody analizy dużych zbiorów danych (big data analytics), w tym modele oparte na uczeniu maszynowym (machine learning), głębokim uczeniu (deep learning) oraz sztucznej inteligencji. Przeanalizowana zostanie możliwość uruchomienia dedykowanych baz danych (np. systemu CRM beneficjentów), które umożliwią długookresowe śledzenie losów podmiotów korzystających ze środków publicznych w porównaniu z przedsiębiorstwami nieobjętymi wsparciem. W tym celu przeprowadzona zostanie również analiza formalno-prawna obecnego systemu, obejmująca ocenę dostępności i jakości danych (w tym mechanizmów ich zasilania) oraz możliwości wymiany informacji pomiędzy instytucjami publicznymi zaangażowanymi w realizację polityki spójności i tymi, które gromadzą dane istotne dla oceny jej efektów.	
5719	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Proponujemy dodanie dodatkowego działania jako 5.D. D. Program rozwoju kompetencyjnego kadr administracji publicznej Pracownicy instytucji publicznych pracujący bezpośrednio z wnioskodawcami i szeroką grupą odbiorców pomocy powinni posiadać zaawansowaną wiedzę związaną z trendami gospodarczymi, technologicznymi oraz w zakresie programów rządowych i unijnych w zakresach wpływających na obszary działalności podmiotów ubiegających się o środki publiczne, oraz kompetencje analityczne. Zostanie przeprowadzony przegląd możliwości rozwoju kadr administracji pod kątem tworzenia stale dostępnych programów edukacyjnych i inicjatyw networkingowych pozwalających na wymianę wiedzy między różnymi szczeblami administracji publicznej. Ponadto, podjęte zostaną działania w kierunku rozszerzenia oferty instytucji publicznych, które poprzez rozbudowę zespołów merytorycznych mogłyby świadczyć usługi doradcze (w tym w zakresie zwiększenia udziału liczby polskich podmiotów w programach europejskich), przy zachowaniu niezależności/rozdzielenia od funkcji związanych z obsługą wniosków o pozyskanie publicznego wsparcia.	Uwaga częściowo uwzględniona. W oparciu o zgłoszone w tej kwestii uwagi zapisy zostaną dostosowane.
5720	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	143	Pkt. 6, lit. A) Planowany program jest w Polsce obecnie realizowany w ramach FENG i FEPW. Faza pierwsza i druga są realizowane przez PARP (np: Laboratorium Innowatora, Platformy startowe, Startup Booster) i FnNP (First Team, Prime, Team Net). Faza trzecia jest realizowana m.in. poprzez projekt PARP „Start-up Are Us” dotyczący internacjonalizacji młodych technologicznych firm. W Strategii należałoby napisać czy przewidywane jest wzmocnienie obecnych działań (większe nakłady, większa skala działania) czy też zakłada się kontynuację prowadzonych działań. Planowane „stworzenie programu”, którego wszystkie elementy istnieją obecnie w ofercie publicznej są mylące dla odbiorców dokumentu.	Uwaga odrzucona. W strategii proponowane jest przede wszystkim nowe podejście do starych wyzwań. Kontynuacja dotychczasowego podejścia nie wymaga strategicznych przesądzeń
5721	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	143	Proponujemy dodanie nowego działania jako lit. C w pkt. 6 C. Budowanie popytu na pozyskiwanie kompetencji stymulujących innowacyjność sektora przedsiębiorstw Zostaną podjęte działania na rzecz wzmocnienia roli rad sektorowych ds. kompetencji w narodowym ekosystemie innowacji. Obecnie Rady odpowiadają za identyfikację luk kompetencyjnych w przedsiębiorstwach oraz formułowanie rekomendacji odnośnie do systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego. Ze względu na szerokie pokrycie branżowe przez Rady Sektorowe i znaczące zaangażowanie zróżnicowanego grona interesariuszy, gremia te powinny pełnić szersze funkcje związane z integracją i reprezentacją środowisk branżowych w komunikacji z administracją publiczną. Rady sektorowe powinny ewoluować w kierunku branżowych platform współpracy łączących przedsiębiorców, instytucje naukowe, edukacyjne i administrację publiczną, wspierając: identyfikację barier innowacyjnych w poszczególnych sektorach, inicjowanie partnerstw nauka–biznes, opracowywanie rekomendacji dotyczących kierunków wsparcia innowacji i adekwatnych potrzeb kompetencyjnych w ujęciu branżowym oraz monitorowanie efektów programów doskonalenia zawodowego.	Uwaga odrzucona.
5722	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	142	Ad. Pkt. 5. dotyczącego publicznego wsparcia firm Proponujemy wprowadzenie deregulacji mających na celu przyspieszenie procesu ubiegania się przez przedsiębiorców o wsparcie z funduszy unijnych. W chwili obecnej przedsiębiorca, który ubiega się o pomoc w kliku podmiotach (np. fundusze UE, urząd skarbowy, ZUS) jest zobowiązany do wypełnienia takich formularzy dla każdego podmiotu z osobna. Dokumenty są następnie przez nie weryfikowane. Powoduje to powstanie istotnych obciążeń	Proponowane zapisy są zbyt szczegółowe jak strategiczny charakter dokumentu. Takie zapisy powinny zostać wdrożone na poziomie dokumentów

					administracyjnych po stronie przedsiębiorcy, który musi dane przygotować i składać wyjaśnienia na etapie ich weryfikacji. Obciążenia powstają też na poziomie administracji, która zanim udzieli pomocy i uruchomi środki finansowe, musi zweryfikować formularz, udzielać wyjaśnień co do treści formularza i podstawy prawnej oraz zasadności danych żądanych do przekazania od przedsiębiorcy. Proces ten wpływa na tempo przekazania decyzji lub umowy dla przedsiębiorcy, co zwłaszcza w projektach inwestycyjnych jest istotnym problemem i powoduje powstanie dodatkowych opóźnień w ich realizacji. Usprawnienia powinny też objąć pozyskiwanie danych przy ubieganiu się o pomoc inną niż pomoc w rolnictwie lub rybołówstwie, pomoc de minimis lub pomoc de minimis w rolnictwie lub rybołówstwie. Zmiana powinna usprawnić system wdrażania projektów w ramach poszczególnych działań programów operacyjnych. Proponujemy dodanie nowego działania w pkt 5 Wprowadzenie deregulacji mających na celu przyspieszenie procesu ubiegania się przez przedsiębiorców o wsparcie z funduszy unijnych Zostaną przeanalizowane, a następnie wprowadzone deregulacje mające na celu przyspieszenie procesu ubiegania się przez przedsiębiorców o wsparcie z funduszy unijnych. Ich celem będzie zmniejszenie liczby dokumentów składanych bezpośrednio przez przedsiębiorców i niwelowanie składania tych samych dokumentów do różnych programów (na rzecz pozyskiwania ich przez urzędników z baz centralnych). Zmiany mają doprowadzić do optymalizacji procesu, odciążenia przedsiębiorców, odciążenia administracyjnego instytucji wydających liczne zaświadczenia, poprawić efektywność organizacji pracy w instytucjach wdrażających oraz podnieść poziom zaufania do administracji publicznej.	wykonawczych. Zwracamy uwagę, że na poziomie strategicznym fragmenty dotyczące deregulacji mają charakter horyzontalny.
572 3	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	144	Ad. Cele do osiągnięcia Prosimy o powiązanie wyszczególnionych wskaźników z proponowanymi działaniami (ewentualnie także z problemami/wyzwaniami opisanymi w diagnozie strategicznej), w postaci maczycy relacji przyczynowo-skutkowych. Aktualnie nie wiadomo, które działania, mają kontrybuować w osiągnięciu celu, wyrażonego przez dany wskaźnik.	W odpowiedzi na tego typu uwagi do Strategii zostanie dołączona grafika przedstawiająca logikę całego dokumentu - od wyzwań, przez cele, priorytety i sposób monitorowania. Dodatkowo na końcu priorytetów pojawią się odwołania do innych miejsc, w których znajdują się zagadnienia powiązane z opisanymi w danym priorytecie.
572 4	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Uwaga ogólna do Priorytetu 2.4 W perspektywie do 2035 w obszarze BRI kluczowe powinno być kreowanie popytu na innowacje poprzez zamówienia publiczne z horyzontem czasowym pozwalającym na opracowanie i wdrożenie rodzimych rozwiązań (a nie kupowanie gotowych), realizację strategicznych inwestycji państwa (w tym w sektorze obronnym), zaangażowanie spółek skarbu państwa. Powinno mieć to również związek z budowaniem suwerenności technologicznej Polski i EU w obszarach takich jak np. AI, rozwiązania chmurowe, komputery kwantowe i szereg innych.	Uwaga o charakterze komentarza. Zwracamy uwagę, że w priorytecie 2.3 i 2.4 znajduje się szereg zapisów dotyczących kreowania popytu na innowacje. W odniesieniu do suwerenności technologicznej wskazujemy, że tutaj również przewidziane są różne działania m.in. opracowanie listy technologii krytycznych.
572 5	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	Strategia nie pokazuje, że cyfrowa i zielona transformacja są ze sobą ściśle powiązane. Cyfryzacja powinna być przedstawiona jako narzędzie realizacji transformacji przemysłowej, a nie tylko jako jeden z jej aspektów. Wyjątkiem jest działanie opisane na str. 153 – tj. Utworzenie Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska i elementy monitoringu zielonej i cyfrowej transformacji w opisie działania F. nt. Manufacturing – X. Prosimy rozważyć wprowadzenie zapisu do wyzwania dotyczącego utrzymania konkurencyjności przedsiębiorstw: „Transformacja cyfrowa stanowi kluczowy element polityki przemysłowej, wspierający zarówno efektywność produkcji, jak i cele środowiskowe (tzw. podwójna transformacja – cyfrowa i zielona). Pogodzenie tych dwóch kierunków stanowi jedno z kluczowych wyzwań dla utrzymania konkurencyjności przedsiębiorstw”.	Zgadzamy się, co do zasady że cyfryzacja sprzyja konkurencyjności przedsiębiorstw, ale nie można zapominać, że rosnące moce obliczeniowe również generują ślad węglowy i są pewnym obciążeniem dla środowiska. Odnosząc się do ewentualnych zmian, zaznaczamy, że z uwagi na dużą liczbę uwag oraz zmiany w dokumencie ostateczny

						kształt zapisów zostanie dostosowany do treści na dalszym etapie.
572 6	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	145	Na poziomie ogólnym jako 1 z 2 kluczowych wyzwań wskazano "aktywną politykę przemysłową jako element budowy bezpieczeństwa kraju" Wskazano przy tym, że rosnący interwencjonizm i protekcyjizm gospodarek świata powinien być wzięty pod uwagę w formułowaniu kierunków polityki gospodarczej w Polsce a bezpieczeństwo gospodarcze powinno stać się jednym z jednym z priorytetów polityki państwa. Ponadto podkreślono, że rośnie presja konkurencyjna wzmocnienia przez wysokie dotacje publiczne w USA i Chinach, co zniekształca warunki konkurencyjności na niekorzyść Polski i Europy. Jednocześnie jako 1 z 4 głównych kierunków działań, które ma sprostać wyzwaniu wzmocnienia konkurencyjności oraz wzmocnienia bezpieczeństwa wskazano wsparcie dla dekarbonizacji. Cel ten choć bardzo istotny, to jednak duży interwencjonizm głównych konkurentów Europy oraz mniej rygorystyczne ich podejście do norm emisyjności i wykorzystywania paliw kopalnych w sposób naturalny buduje przewagę konkurencyjną względem Europy poprzez możliwość produkcji tańszych produktów. Dlatego też może rozważyć wprowadzenie zamiast „dekarbonizacji” pojęcia „bezpiecznej transformacji energetycznej”, której elementem będzie wspieranie finansowe tworzenia alternatyw dla paliw kopalnych, np. poprzez wykorzystywanie biomasy, ale z jednoczesną dbałością o bezpieczną, dostępną i stabilną energię zwłaszcza dla strategicznych sektorów energochłonnych, która pozwoli skutecznie konkurować z największymi gospodarkami świata. W tym znaczeniu dekarbonizacja nie będzie celem, ale efektem działania bezpiecznej transformacji energetycznej.	Dekarbonizacja jest jednym z celów mających pozwolić na zwiększenie konkurencyjności polskiej gospodarki w związku z tym nie należy zmieniać zapisów strategii zgodnie z zalecaniami z uwagi.
572 7	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	147	Strategia nie pokazuje w wyzwaniu dotyczącym konkurencyjności przedsiębiorstw, że cyfrowa i zielona transformacja są ze sobą ściśle powiązane. Cyfryzacja powinna być przedstawiona jako narzędzie realizacji transformacji przemysłowej, a nie tylko jako jeden z jej aspektów. Wyjątkiem jest działanie opisane na str. 153 – tj. Utworzenie Funduszu Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska i elementy monitoringu zielonej i cyfrowej transformacji w opisie działania F. nt. Manufacturing - X Warto rozważyć wprowadzenie zapisu: „Transformacja cyfrowa stanowi kluczowy element polityki przemysłowej, wspierający zarówno efektywność produkcji, jak i cele środowiskowe (tzw. podwójna transformacja – cyfrowa i zielona).” Pogodzenie tych dwóch kierunków stanowi jedno z kluczowych wyzwań.	W odpowiedzi na uwagę zwiększono w strategii nacisk na znaczenie adaptacji technologii oraz cyfryzację przedsiębiorstw.
572 8	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	148	Ad. Kierunki działań, pkt 1 Opis tego punktu nie pozwala odtworzyć ścieżki dojścia albo wskazania priorytetów technologicznych/sektorowych, które pozwolą na koncentrację wysiłków i nakładów. Zrozumiałe jest, że w obszarze nauki/technologii te priorytety mogą być sformułowane precyzyjniej (5-7 obszarów/technologii) gdyż rola państwa jest większa, a w obszarze sektorów gospodarki pozostawiona powinna być większa elastyczność wynikająca z samej natury działania sił rynkowych (przy wskazaniu priorytetów państwa). Czy autorzy Strategii proponują taki właśnie rozdział, że wybór technologii kluczowych i krytycznych odpowiada strategicznym obszarom w zakresie nauki, / technologii, a krajowe inteligentne specjalizacje będą się w większym stopniu odnosić do sektorów gospodarczych? Ten rozdział na technologie kluczowe i krytyczne i KIS (pomijając brak ścieżki dojścia do nich) rodzi szereg pytań o relację relacji między nimi – czy technologie kluczowe mają stanowić podzbiór krajowych inteligentnych specjalizacji (lub odwrotnie), czy też są to dwa odrębne, komplementarne zbiory. Czy fundusze publiczne będą kierowane według listy technologii kluczowych, inteligentnych specjalizacji, czy obu jednocześnie? W dokumencie brakuje odpowiedzi na pytanie, czy i w jaki sposób krajowe inteligentne specjalizacje są powiązane z technologiami kluczowymi. Ponadto, na s. 10 Strategii jest mowa o branżach które uzyskają wsparcie czyli (i) branże związane z bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym kraju; (ii) branże energochłonne i wysokoemisyjne wymagające pilnej transformacji; (iii) branże powiązane z celami społecznymi Strategii – takie, w których państwo będzie zgłaszało wysoki popyt w perspektywie jej realizacji; (iv) nowe globalne branże wiodące oraz (v) krajowe inteligentne specjalizacje. Te doszczegółowienia obszarów wsparcia wymagałyby ujęcia wszystkich istotnych dla państwa priorytetów technologicznych/gospodarczych w macierz logiczną, która jest teraz nieczytelna.	Dalsze szczegóły, oraz przesądzenia zostaną określone przede wszystkim w dalszych dokumentach kierunkowych MRIT w zakresie polityki technologicznej oraz przemysłowej. Na obecnym etapie strategia skupia się na określeniu ogólnych głównych kierunków działań.
572 9	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Ad. 1.G Do pkt. „G” "Jednym z przykładów są prace nad Narodowym Programem Kwantowym, w którym zostaną wskazane kierunki rozwoju oraz źródła finansowania dla badań podstawowych i rozwoju nowych algorytmów i architektur kwantowych." Nie tylko kierunki rozwoju i finansowanie badań są potrzebne, ale także zabezpieczenie środków dla stworzenia	Uwaga, częściowo uwzględniona. Zapisy zostaną wzmocnione.

					rynku wytwórców, i wysmulowania popytu w niszowym (póki co) dla PL segmencie rynku kwatnowego, oraz zabezpieczenie środków na ochronę rynku przez państwo, przed wrogiem przejściem. Warto wykorzystać doświadczenia perowskitów, grafenu itp.	
573 0	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Ad. 1.H Ze względu na niski udział polskich przedsiębiorstw w programach europejskich zarządzanych bezpośrednio przez KE, proponujemy rozszerzenie tego punktu o zwiększenie udziału polskich przedsiębiorstw w programach zarządzanych centralnie przez KE, nie tylko w zakresie IPCEI (obecny program Horyzont, a w dalszej kolejności europejski Fundusz Konkurencyjności i kolejne edycje programów centralnych). Obecnie w Strategii brakuje wskazania konieczności stworzenia mechanizmów wspierających zwiększenie dostępu polskich jednostek naukowych i firm do środków z budżetu centralnego UE, a istnieje konieczność przebudowy/uspójnienia instytucji wspierających/informujących o tych możliwościach i opracowania instrumentów wsparcia (np. granty na granty, pre-akceleratorzy dla EIC).	Uwaga, częściowo uwzględniona. Zapisy zostaną dostosowane.
573 1	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	Pkt I. Zwiększenie odporności przez politykę klastrową W ramach zwiększania odporności gospodarki poprzez politykę klastrową zasadne jest wprowadzenia modelu finansowania klastrow także w oparciu o środki budżetu państwa, które systemowo i w sposób stabilny zachęcały długofalowej współpracy klastrowej w obszarach strategicznych.	Strategia jest dokumentem kierunkowym i wyznacza ogólne ramy działania państwa w perspektywie 2035 r. W ramach corocznego procesu budżetowego ustalana będzie wielkość środków przeznaczana na realizację poszczególnych działań, w tym w ramach poszczególnych programów wdrożeniowych.
573 2	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	152	Pkt 3. C. W ramach Finansowanie badań i innowacji w dziedzinie AI, warto przewidzieć mechanizmy wspierające rozwiązania wysoko innowacyjne w obszarze w AI, o międzynarodowym potencjale konkurencyjnym możliwe do wpracowania w formule partnerstw jednostek naukowych, startupów i firm o ugruntowanej pozycji z dużym potencjałem innowacyjnym.	Uwaga w toku dalszych analiz.
573 3	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Proponujemy dopisać do pkt. 4 lit. A. Portfolio projektów wnioskodawców oraz beneficjentów wsparcia będzie analizowane pod kątem komplementarnego zapotrzebowania przedsiębiorców na usługi doradcze i szkoleniowe wspierające diagnozę dojrzałości cyfrowej firm oraz przygotowanie indywidualnych planów transformacji (Digital Transformation Roadmaps).	Problem braku doradztwa nie dotyczy tylko Funduszu, ale ogólnie wszelkich instrumentów wspierania podwójnej transformacji. Strategia zostanie uzupełniona w zakresie dostępu do doradztwa.
573 4	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	154	Pkt. 4. D. dot. EDIH Zgadzamy się, że EDIH-y powinny zapewniać wsparcie przede wszystkim MSP, nie wykluczając jednak sektora dużych przedsiębiorstw, w tym jednostek podległych jednostkom samorządu terytorialnego (np. szpitale, zakłady komunalne), czy z udziałem własnościowym Państwa, które poprzez swoje znaczenie dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa mogłyby korzystać ze wsparcia doradczego EDIH np. w zakresie cyberbezpieczeństwa	Uwaga w toku dalszych analiz.
573 5	Instytucja publiczna	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	5	Pkt 4 (Lepsze dopasowanie działalności publicznych służb zatrudnienia do potrzeb rynku pracy i stworzenie lepszych warunków do uczenia się przez całe życie - Priorytet 2.1 Wysokie kompetencje obywateli); Proponujemy uwzględnienie wdrożenia Indywidualnych Kont Rozwojowych (IKR) – w kolumnie dotyczącej opisu działania dodanie informacji: „W ramach stwarzania lepszych warunków do uczenia się przez całe życie nastąpi także rozwój Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK), Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji (ZRK), systemu mikropoświadczeń oraz przeprowadzenie pilotażu Indywidualnych Kont Rozwojowych (IKR). W kolumnie dotyczącej kamieni milowych propozycja uwzględnienia IKR: „W 2026 r.: uruchomienie naboru i wybór Beneficjentów (Operatorów). W 2027 r.-2029 r. – realizacja projektu pilotażowego IKR; w 2029 r. – ewaluacja projektu i wypracowanie rekomendacji. W kolumnie dotyczącej podmiotów współpracujących dodanie: „PARP”.	Zapisy zostaną rozszerzone.
573 6	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	UWAGA OGÓLNA		Na wstępie chcielibyśmy jednak zwrócić uwagę na to, że jedną z kwestii opisanych w Dokumentcie, jest budowa infrastruktury, w tym telekomunikacyjnej. Nie ma wątpliwości, że aktualnie tematyka ta jest kluczowa dla dalszej transformacji Rzeczypospolitej Polskiej i dobrobytu jej mieszkańców – obecnie dostęp do usług komunikacji elektronicznej, w szczególności dostępu do internetu czy telefonii, jest tak samo istotny, jak dostęp do wody, prądu	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. jest dokumentem strategicznym o horyzontalnym, ogólnokrajowym charakterze. Strategia zawiera ogólne

					czy gazu. Zgodnie z treścią dokumentu zasięgiem sieci ma być objęte 100% gospodarstw domowych już w 2030 r. Na tę chwilę, bez wprowadzenia zmian do Strategii, cel ten jest nierealny do spełnienia. Przypominamy, że Izba wielokrotnie zwracała uwagę na problemy związane z realizacją infrastruktury telekomunikacyjnej, w szczególności konieczność wprowadzenia zmian prowadzących do przyspieszenia inwestycji telekomunikacyjnych, w tym odformalizowania procedur, jednak postulaty te nie zostały jeszcze spełnione. Bez ich rozwiązania omawiane zamierzenie nie zostanie osiągnięte, zwłaszcza że Dokument jest bardzo ogólny i zawiera mało konkretów w zakresie środków, które miałyby posłużyć ich realizacji. Konieczne jest zatem jak najszybsze podjęcie działań, które spowodują wprowadzenie do porządku prawnego takich regulacji, które zapewnią rzeczywistą możliwość szybkiej realizacji infrastruktury telekomunikacyjnej, zwłaszcza na obszarach wykluczonych cyfrowo (wyeliminowanie tzw. białych plam). Jest to niezbędne także z uwagi na dość krótkie terminy realizacji sieci telekomunikacyjnej, współfinansowanych w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) i Funduszy Europejskich na Rozwój Cyfrowy (FERC). Izba ma nadzieję, że jej stanowisko zostanie uwzględnione przy opracowywaniu finalnej treści Strategii i pozwoli na niezwłoczne podjęcie działań, które wpłyną pozytywnie na cyfryzację Rzeczypospolitej Polskiej i umożliwią rozwój szybkich sieci telekomunikacyjnych, w szczególności pomogą osiągnąć ambitne cele opisane w Dokumencie. Oznacza to, że uwagi KIKE należy rozpatrywać szerzej – nie tylko jako zastrzeżenia co do treści Strategii, ale przede wszystkim jako postulaty, których realizacja jest niezbędna dla zapewnienia odpowiedniego poziomu cyfryzacji w Polsce.	kierunki, priorytety oraz wskaźniki, które powinny zostać osiągnięte do 2035 r., określając uwarunkowania rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Jej celem jest wskazanie ram dla polityki państwa oraz stanowi punkt odniesienia dla strategii niższego rzędu - ponadregionalnych, regionalnych i sektorowych. Oznacza to, że szczegółowa operacjonalizacja wyznaczonych celów, w tym w zakresie inwestycji telekomunikacyjnych, może być zawarta w planach działań niższego szczebla - takich jak np. Strategia Cyfryzacji Państwa do 2035 r., Narodowy Plan Szerokopasmowy (który w nowej odsłonie przyjmie nazwę Narodowy Plan Rozwoju i Odporności Sieci Szerokopasmowych), programy z polityki spójności, KPO, inne. W tym kontekście uwagi KIKE dotyczące konkretnych problemów realizacyjnych – np. przyspieszenia inwestycji telekomunikacyjnych czy odformalizowania procedur – stanowią istotne postulaty operacyjne, które warto rozważyć w kontekście prac nad innymi dokumentami lub legislacją ale nie w samej Strategii. Niemniej jednak np. w załączniku 1 na str. 12 znajduje się następujący zapis „wejście w życie ustawy zapewniającej stosowanie w Polsce unijnego aktu w sprawie infrastruktury gigabitowej oraz odrębnej ustawy likwidującej dalsze bariery inwestycyjne”.
573 7	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	SYNTEZA	10 i 11	Jednym z celów gospodarczych, jakie są opisane w Strategii, jest budowa infrastruktury. Dla Izby nie jest jednak zrozumiałe, dlaczego w tej części Dokumentu ograniczono się jedynie do kwestii związanych z inwestycjami związanymi z transportem, zwłaszcza że dalej poruszono kwestie związane z realizacją sieci telekomunikacyjnych. W ocenie KIKE omawiany cel należy rozpatrywać szerzej, nie tylko jako konieczność rozwoju infrastruktury związanej z transportem (w tym rozwój dróg i kolei czy budowę CPK), ale również jako tej dotyczącej telekomunikacji. Jest to o tyle istotne, że Dokument – w dalszej jego części – porusza tę tematykę, także w zakresie rozwoju technologicznego i bezpieczeństwa, w tym cyberbezpieczeństwa. Sieci telekomunikacyjne są w tym zakresie kluczowe. Bez sieci nie ma usług, a bez usług nie ma rozwoju. Potwierdza to udzielanie dofinansowań na ich budowę w ramach takich programów jak Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) oraz Funduszy Europejskich na Rozwój Cyfrowy (FERC). Strategia zawiera również w dalszej części wskazanie konkretnych celów, jakie mają zostać osiągnięte w ramach telekomunikacji. Oznacza to, że Dokument już na początku powinien wskazywać – jako jeden z celów gospodarczych – konieczność budowy infrastruktury telekomunikacyjnej, opartej na fundamencie infrastruktury przewodowej. Omawiany	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru syntezy. Inwestycje telekomunikacyjne opisane są w priorytecie 2.2 w kierunku działań 5. Unowocześnienie infrastruktury łączności cyfrowej.

					fragment należy więc odpowiednio uzupełnić o to zagadnienie. Jest to tym istotniejsze, że w ramach kolejnego omawianego celu (bezpieczeństwa, str. 11) napisano, iż wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności osiągnięte zostanie m.in. przez „nowoczesny system ochrony ludności i obrony cywilnej, obejmujący system reagowania, system komunikacji”. W warunkach zagrożenia wrogimi działaniami (np. zakłócenie częstotliwości sieci bezprzewodowych) wydaje się być oczywistym, iż jedynie sieci przewodowe są w stanie zapewnić odpowiednio wysoki i niezakłócony standard usług reagowania i komunikacji na linii państwo-obywatel.	
573 8	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	55-56	W „Części kierunkowej” Strategii opisano cel nr 2, jakim jest: „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu”. Wynika z niego, że podstawowym celem gospodarki jest to, aby była ona konkurencyjna. Zapewniać to mają działania związane m.in. z budową „dobrej jakości infrastruktury transportowej i energetycznej”. Zdaniem Izby również w tym miejscu niesłusznie pominięto kwestie związane z realizacją infrastruktury telekomunikacyjnej. Skoro rozwój ma zapewniać „wysoki i rosnący standard życia mieszkańcom”, kluczowa w tym zakresie jest realizacja infrastruktury telekomunikacyjnej. Nie ma bowiem wątpliwości, że aktualnie coraz więcej zwykłych, codziennych spraw jest załatwianych zdalnie – praca, nauka, zakupy, czy sprawy urzędowe. Również dostęp do informacji o codziennych sprawach (wiadomości ze świata, kraju czy lokalne) coraz częściej następuje wyłącznie za pośrednictwem stron internetowych i portali społecznościowych, w tym tych dotyczących bezpieczeństwa. Rola pozostałych, bardziej tradycyjnych środków przekazu, jak czasopisma, gazety czy telewizja, ulega stopniowemu ograniczeniu. Nie ma wątpliwości, że wraz z upływem czasu katalog czynności załatwianych za pośrednictwem internetu ten będzie się tylko poszerzał. Trzeba więc podjąć wszelkie środki, aby przeciwdziałać zjawisku związanemu z brakiem dostępu do usług telekomunikacyjnych. W tym zakresie również warto zwrócić uwagę na pozostałą treść dokumentu. W „Części Diagnostycznej”, na str. 24, podkreślano fakt zbyt niskiej innowacyjności sektora MŚP (poniżej oczekiwań), co może hamować dalszy rozwój. Wśród przedsiębiorców działających w branży telekomunikacyjnej rozwój ten, z uwagi na jej specyfikę, jest znacznie wyższy niż w przypadku pozostałych branż. Niemniej jednak należy podejmować działania, które pozwolą na dalszy rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej – bez inwestycji w nią, świadczenie usług telekomunikacyjnych, nie będzie możliwe. Nie można bowiem pomijać specyficznej struktury polskiego rynku telekomunikacyjnego – zgodnie z „Raportem o stanie rynku telekomunikacyjnego w 2024 roku”, sporządzonym przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE) aż 99,4% przedsiębiorców telekomunikacyjnych należy do sektora MŚP, a zatem tego, który wymaga największego wsparcia ze strony państwa. Równie istotny z punktu widzenia budowy zarówno konkurencyjnej gospodarki, jak i odpornego Państwa, jest fakt, iż wysoki udział MŚP w zakończeniach budynkowych NGA dominuje zwłaszcza w obszarach słabo zurbanizowanych (wsie i małe miasteczka), czyli miejscach gdzie występuje najwięcej białych plam. Decentralizacja sieci telekomunikacyjnych jest istotna także z punktu widzenia bezpieczeństwa Państwa – wojna w Ukrainie pokazała, że największą odporność na niektóre zagrożenia dla infrastruktury krytycznej mogą być skutecznie minimalizowane tylko poprzez sprawne działania lokalne. Oznacza to, że rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej, zwłaszcza przewodowej, realizowanej przez krajowych segment małych i średnich przedsiębiorców, powinien być wyraźnie zaznaczony w omawianej części dokumentu. Aktualnie jest on bowiem kluczowy dla całego społeczeństwa i pozwala osiągnąć efekt synergii pomiędzy celami gospodarczymi i bezpieczeństwem.	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem charakteru części kierunkowej. Inwestycje telekomunikacyjne opisane są w priorytecie 2.2 w kierunku działań 5. Unowocześnienie infrastruktury łączności cyfrowej.
573 9	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	119, 130-131	[1/3] Dokument odnosi się do telekomunikacji w szczególności w „Części Wdrożeniowej” – przy opisie „Priorytetu 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej”. Po pierwsze, w części dotyczącej „Kluczowych wyzwań”, kwestie związane z telekomunikacją są omówione zbyt krótko oraz w sposób niespójny. Stwierdza się bowiem jednocześnie, że w zakresie dostępu do sieci o przepustowości co najmniej 100 Mb/s, z możliwością jej zwiększenia do przepustowości mierzonej w gigabitach „Polska plasuje się powyżej średniej UE”, by kilka wierszy dalej napisać, iż „(...) w 2023 r. jedynie 5,3% gospodarstw domowych korzystających z łączności szerokopasmowych wykorzystywało łącze o prędkości przynajmniej 1 Gb/s – to poniżej średniej UE wynoszącej 18,5%”. Trudno zatem wywnioskować z cytowanego wywodu czy sytuacja w zakresie rozwoju przewodowych sieci szerokopasmowych jest dobra czy zła, a co za tym idzie – jakie są priorytety Polski w tym zakresie. Telekomunikacji poświęcono jedynie końcową część omawianego podrozdziału (pół strony) – co więcej, większość tego podrozdziału dotyczy kwestii transportowych – gdzie podkreślono rolę rozwoju szybkich sieci telekomunikacyjnych dla państwa i społeczeństwa, problemy z dostępem do internetu na obszarach niskiej gęstości	Uwaga częściowo uwzględniona a w pozostałym zakresie wyjaśniona. 1) Zacytowany fragment Strategii odnosi się do dwóch odrębnych kwestii w zakresie zapewnienia obywatelom dostępu do internetu - po pierwsze do odsetka gospodarstw domowych znajdujących się w zasięgu usług o przepustowości co najmniej 100 Mb/s z możliwością zwiększenia jej do poziomu gigabitowego, w którym Polska wypada powyżej średniej UE; po drugie - do

					zaludnienia oraz konieczność przyspieszenia rozwoju technologii 5G. W ocenie KIKE w omawianym fragmencie należy jednak położyć nacisk na konieczność rozwoju infrastruktury przewodowej, a nie tylko tej związanej z 5G – Dokument zdaje się nadawać jej priorytet, mimo że aktualnie w Polsce realizuje się najwięcej sieci przewodowych. To właśnie one są realizowane przy wykorzystaniu środków finansowych przyznanych beneficjentom w ramach KPO i FERC. Co więcej, sieci przewodowe najlepiej wypełniają zalecenia wyrażone w ramach Celu 3 Strategii (Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa), czego dowiodły zarówno krajowe doświadczenia pandemii COVID-19, jak i zewnętrzne wojny w Ukrainie. Przykładowo, w okresie pandemii COVID-19, tj. latach 2020-2021 krajowi mali i średni przedsiębiorcy telekomunikacyjni zwiększyli liczbę świadczonych usług przewodowego dostępu do Internetu o ponad 0,5 mln, co stanowi prawie 60% przyrostu abonentów w tym okresie. Po drugie, jednym z opisanych w Dokumencie „Kierunków działań”, jest „unowocześnienie infrastruktury łączności publicznej”. Choć znalazły się tam zapisy dotyczące konieczności likwidowania barier prawnych i zapewnienia odpowiedniego otoczenia prawnego w obszarze procesu inwestycyjnego oraz w obszarze obciążeń publicznoprawnych związanych z utrzymywaniem istniejących sieci, nie wskazano żadnych konkretnych działań, jakie miały zostać podjęte. Jeśli natomiast Strategia ma wyznaczać realnie kierunki rozwoju Polski, powinny one być w niej szczegółowo opisane. Ponadto z omawianego fragmentu wynika, że technologie alternatywne mają być stosowane tylko tam, gdzie nie jest możliwe uzyskanie przepustowości gigabitowych za pomocą technologii przewodowych, to nigdzie wprost nie podkreślono, że to właśnie realizacja sieci przewodowych powinna być priorytetowa. Można to jedynie pośrednio wyczytać z dokumentu, co nie powinno mieć miejsca. Warto przy tym zaznaczyć, że technologia 6G, do której również odnosi się Strategia, jest eksperymentalna. Izba zaznacza, że nie powinno mieć miejsca bezrefleksyjne kopiowanie rozwiązań z innych krajów, które mają inny obszar i odmienną strukturę zaludnienia, a tym samym – inne wyzwania geograficzne. Zdaniem KIKE to właśnie sieci światłowodowe jeszcze przez kilkanaście lat będą podstawą cyfryzacji Polski. Z tego względu trzeba w sposób szczególny zadbać o ich rozwój i bezpieczeństwo.	faktycznego korzystania przez gospodarstwa domowe z łączności o prędkości co najmniej 1 Gb/s, gdzie wynik krajowy pozostaje wyraźnie poniżej średniej unijnej. Niemniej, aby zwiększyć przejrzystość - doprecyzowaliśmy zapis Strategii w tym fragmencie. 2) Polska będzie dążyć do osiągnięcia celu polegającego na objęciu 100% gospodarstw domowych zasięgiem stacjonarnych sieci o bardzo dużej przepustowości (VHCN) do 2030 r. Mamy świadomość, że realizacja tego zadania stanowi znaczące wyzwanie, jednak obowiązek osiągnięcia celu wynika ze zobowiązań przyjętych przez Polskę jako państwo członkowskie Unii Europejskiej - cel ten został określony w Decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2481 z dnia 14 grudnia 2022 r. ustanawiającej program polityki „Droga ku cyfrowej dekadzie” do 2030 r. 3) W kontekście wspierania rozwoju technologii 5G należy wspomnieć chociażby o dystansie jaki dzieli Polskę i UE od innych globalnych aktorów w zakresie wdrażania architektury Standalone (co jest istotne w kontekście rozwoju potencjału sieci 5G oraz przyszłego wdrażania technologii 6G). Pomimo relatywnie dobrego postępu we wdrażaniu sieci 5G (Non-Standalone) UE pozostaje znacząco w tyle z zaledwie 2% użytkowników podłączonych za pośrednictwem infrastruktury SA, natomiast w Chinach z tej technologii korzysta już 77,1% użytkowników a w Stanach Zjednoczonych 24 %*. * dane za: State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future, ANNEX to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 16.6.2025 COM(2025) 290 final, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/20

						25-state-digital-decade-package). 4) Natomiast w kontekście wspierania rozwoju sieci 6G należy podkreślić, że perspektywa Strategii obejmuje okres do 2035 roku czyli wykracza poza 2030 roku kiedy przewiduje się rozpoczęcie wdrażania tej technologii https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/policies/6g. W tej sytuacji taki dokument jak Strategia nie może ignorować takiego scenariusza rozwoju technologicznego. 5) Ponadto wspieranie rozwoju sieci nowych generacji 5G i 6G nie wyłącza obowiązku doprowadzenia sieci światłowodowych. Należy pamiętać, że sieci 5G i przyszłe 6G wymagają i będą wymagać rozbudowanej infrastruktury światłowodowej, ponieważ tylko światłowody zapewniają przepustowość i niskie opóźnienia niezbędne do obsługi nowoczesnych stacji bazowych. Oznacza to, że rozwój technologii mobilnych nie tylko nie ogranicza, ale wręcz wspiera i przyspiesza rozbudowę sieci światłowodowych. Innymi słowy – 5G i 6G w żaden sposób nie będą negatywnie wpływać na infrastrukturę światłowodową, ponieważ same opierają się na światłowodach i wymagają ich coraz więcej. Strategii wskazuje, że inne technologie 5G i 6G powinny stanowić uzupełnienie do sieci przewodowych. Ponadto należy mieć na uwadze, że Unia Europejska kładzie nacisk na budowę sieci o bardzo dużych przepustowościach. Wyrażone jest to między innymi w Rozporządzenie UE 2024/1309, które jednoznacznie potwierdza, że Unia Europejska traktuje rozbudowę sieci m.in. światłowodowych jako strategiczny priorytet. Najnowsze akty prawne, w tym Gigabit Infrastructure Act, tworzą spójny zestaw narzędzi regulacyjnych, które mają przyspieszyć budowę bardzo szybkich sieci gigabitowych i obniżyć koszty inwestycji. Polityka UE zmierza w tym kierunku dlatego, że cele „cyfrowej dekady” przewidują

						powszechny dostęp do łączy o przepustowości gigabitowej, co w praktyce oznacza rozwój sieci opartych na światłowodach. Jednocześnie UE kładzie nacisk na rozwój tej infrastruktury także na obszarach słabiej zurbanizowanych, aby ograniczać zjawisko cyfrowego wykluczenia i budować fundament cyfrowej suwerenności. W efekcie rozwój sieci 5G i 6G, które same wymagają gęstej i wydajnej infrastruktury światłowodowej, nie tylko nie spowalnia rozbudowy światłowodów, lecz wprost ją przyspiesza. Kierunek obrany przez UE jest wyraźny: przyszłość europejskiej łączności opiera się na światłowodach a strategia to potwierdza. 6) W związku z uwagą KIKE w tekście Strategii pkt 5A. Zapewnienie powszechnego dostępu do bardzo szybkiego Internetu, dokonano korekty zamieniając zapis "za pomocą technologii przewodowych" na " za pomocą technologii światłowodowych".
5740	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	UWAGA OGÓLNA	119, 130-132	[2/3] Po trzecie, we fragmencie dotyczącym „Celów do osiągnięcia” jednym ze wskaźników jest „zapewnienie dostępu do infrastruktury telekomunikacyjnej”. Wynika z niego, że celem pośrednim na 2030 r. i celem na 2035 r. jest, aby dostęp ten obejmował 100% gospodarstw domowych – zarówno co do zasięgu stacjonarnych sieci telekomunikacyjnych o bardzo dużej przepustowości (VHCN) oraz przynajmniej jednej sieci 5G. Fragment ten został doprecyzowany na str. 12 załącznika nr 1 „Plan działań na lata 2026-2029 r.”, dlatego niniejsze uwagi dotyczą także treści w nim zawartych. W ocenie Izby założenia te są nierealne, zwłaszcza w aktualnym stanie prawnym. Aby móc zapewnić ich realizację, konieczne jest wprowadzenie rzeczywistych ułatwień w procesie inwestycyjnym – w zasadzie niezbędne jest stworzenie nowej, jednej, prostej procedury w zakresie procesu budowlano-lokalizacyjnego a także korzystania z pasa drogowego, a także zapewnienie równości w zakresie opłat uiszczanych przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych w zakresie korzystania z pasa drogowego. Pomimo wielu apeli ze strony KIKE, do tej pory nie stworzono prostych i przyjaznych dla inwestycji procedur. Warto zaznaczyć, że proces inwestycyjny obejmuje nie tylko zaprojektowanie i budowę sieci, ale również konieczność zachowania wielu formalności, wynikających z powszechnie obowiązujących przepisów prawa, w tym uzyskanie tytułów prawnych do nieruchomości. Obecnie przepisy powszechnie obowiązującego prawa przewidują zbyt długotrwałe i skomplikowane procedury związane z realizacją infrastruktury telekomunikacyjnej – mimo że istnieją ułatwienia, często są one pozorne. Problem ten dotyczy często nieruchomości, które należą do Skarbu Państwa – w praktyce jednak prowadzenie negocjacji z nadleśnictwem, KOWR czy grupą PKP S.A. jest znacznie utrudnione, a wymienione podmioty dążą do maksymalizacji zysku, mimo publicznego celu, jaki jest związany z realizacją sieci telekomunikacyjnych – nawet gdy dane przedsięwzięcie uzyskało dofinansowanie ze środków publicznych. Czas, jaki potrzebny jest na ich dochowanie, stanowi istotną barierę i zmusza przedsiębiorców telekomunikacyjnych do przeprojektowania planowanego przebiegu sieci, a nierzadko nawet do zaniechania ich realizacji. Warto przy tym podkreślić, że na str. 136 Strategii wyraźnie zaznaczono, że to właśnie nadmierne regulacje wskazano jako barierę dla rozwoju MŚP, a jak już wskazywano, właśnie ten sektor stanowi rażącą większość w branży telekomunikacyjnej. Warto w tym miejscu ponownie podkreślić, że zagadnienia odporności, bezpieczeństwa, jak i wzrostu innowacyjności gospodarki poprzez dostęp do superszybkich sieci telekomunikacyjnych najlepiej realizowane są w Polsce właśnie przez sektor MŚP. Jest on liderem zasięgów budynkowych w Polsce: w 1151 gminach (47%)	Strategia Rozwoju Polski do 2035 r. jest dokumentem strategicznym o horyzontalnym, ogólnokrajowym charakterze. Strategia zawiera ogólne kierunki, priorytety oraz wskaźniki, które powinny zostać osiągnięte do 2035 r., określając uwarunkowania rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Jej celem jest wskazanie ram dla polityki państwa oraz stanowi punkt odniesienia dla strategii niższego rzędu - ponadregionalnych, regionalnych i sektorowych. W tym kontekście uwagi KIKE dotyczące konkretnych problemów realizacyjnych – stanowią istotne postulaty operacyjne, które warto rozważyć w dokumentach niższego rzędu, ale nie w samej Strategii. Ponadto uwaga wyraża niezadowolnienie z obecnych przepisów regulujących proces inwestycyjny w telekomunikacji. Niemniej jednak Strategia zapowiada usuwanie barier inwestycyjnych dla infrastruktury

					zakończenia budynkowe sieci NGA firm MŚP stanowią ponad 60% wszystkich zasięgów o przepustowości co najmniej 30 Mb/s. W co trzeciej gminie, zakończenia budynkowe sieci NGA firm MŚP stanowią ponad 80% wszystkich zasięgów o przepustowości co najmniej 30 Mb/s.	telekomunikacyjnej. Z przyczyn opisanych powyżej szczegółowe wskazanie regulacji prawnych służących likwidacji tych barier nie może stanowić elementu Strategii.
574 1	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	UWAGA OGÓLNA	119, 130-133	[3/3] KIKE zaznacza, że ma świadomość prac nad nowelizacją ustawy z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (t.j. Dz. U z 2025 r. poz. 311 z późn. zm.), która ma wprowadzać zmiany także w innych ustawach. Na chwilę składania stanowiska, prace nad nią nie zostały jeszcze zakończone, a jej ostateczny kształt nie jest jeszcze znany. Z zapowiedzi Ministerstwa Cyfryzacji wynika, że może ona wprowadzić wiele istotnych zmian, jednak mogą one okazać się niewystarczające lub mogą zostać zmodyfikowane w toku postępowania legislacyjnego. Jednocześnie, aby zapewnić dostęp do usług jak największej liczbie członków społeczeństwa należy zmienić ustawę z dnia 24 lipca 2024 r. Prawo komunikacji elektronicznej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1221) poprzez zniesienie zakazów w zakresie świadczenia usług detalicznych, niezgodnych z prawem unijnym i stanowiące barierę dla rynku wspólnotowego (m.in. door-to-door, jednostronne modyfikacje umów, fakultatywne obciążenie rachunków). Izba wielokrotnie zgłaszała postulaty w tym zakresie, zwłaszcza w pismach kierowanych do Ministerstwa Cyfryzacji. Podsumowując, Strategia poświęca mało miejsca rozwojowi stacjonarnych sieci szerokopasmowych oraz świadczonych za ich pośrednictwem usługach. Oznacza to, że: 1. Fragment dotyczący telekomunikacji na str. 119, dotyczący „Kluczowych wyzwań” powinien być rozbudowany poprzez określenie w nim konieczności nie tylko rozwoju sieci 5G, ale również sieci przewodowych, w tym światłowodowych, które zapewniają szerokopasmowy dostęp do internetu. Nie ma bowiem wątpliwości, że skoro dalej w Strategii zasugerowano, że inne technologie powinny stanowić jedynie dodatek do sieci przewodowych, to właśnie ich rozwój powinien być priorytetowy i najbardziej podkreślony. W tym zakresie należy również podkreślić konieczność dalszego wspierania rozwoju sieci telekomunikacyjnych z udziałem środków publicznych z zaznaczeniem, że powinny być one rozdysponowane zwłaszcza dla sektora MŚP. Jest to podyktowane specyfiką ojczystego rynku telekomunikacyjnego, a także doświadczeniami ogromnych interwencji publicznych, realizowanych od roku 2023 w ramach programów KPO i FERC. Zdecydowaną większość ich beneficjentów stanowią podmioty małe (51). W projektach bierze udział również 16 podmiotów średnich oraz 9 podmiotów dużych. Co więcej, konkluzja dotycząca preferencji dla segmentu MŚP w zakresie rozbudowy sieci telekomunikacyjnych podzielana jest przez innych ekspertów z branży. W sekcji rekomendacji przywołanego raportu zapisano: „Należy przemyśleć zwiększenie preferencji dla małych przedsiębiorstw telekomunikacyjnych w ramach wsparcia, gdyż efekty programów w ich przypadku mają zdecydowanie większe znaczenie niż dla średnich i dużych podmiotów”. Ponadto rozbudowa sieci przez przedsiębiorców posiadających wyłącznie polski kapitał jest zasadna także ze względów bezpieczeństwa. 2. W części Strategii opisującej kierunki działań, należy wprost zaznaczyć, iż realizacja sieci przewodowych powinna być priorytetowa. Sieci 5G czy 6G mogą być jedynie uzupełnieniem. 3. W zakresie wskazania celów do osiągnięcia, należy je urealnić, tj. dostosować je do aktualnego stanu pokrycia siecią telekomunikacyjną oraz przy wzięciu pod uwagę obecnego stanu prawnego. Ponadto jednym z opisanych tam celów powinno być wprowadzenie zmian w przepisach powszechnie obowiązującego prawa, ułatwiających proces inwestycyjny w zakresie realizacji sieci telekomunikacyjnych. Aktualnie nie ma żadnej deklaracji jakie dokładnie zmiany zostaną wprowadzone w przepisach powszechnie obowiązującego prawa. Alternatywnie możliwe jest wprowadzenie takich zmian, które umożliwią realizację opisanych w Strategii postulatów.	Uwaga nieuwzględniona. Wyjaśnienia zostały przedstawione przy poprzednich uwagach nr 5736, 5739 oraz 5740.
574 2	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	12	Omawiany fragment dokumentu stanowi doprecyzowanie „Części Wdrożeniowej” Strategii, a dokładanie – „Priorytetu 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej”. Doprecyzowuje działania, jakie będą podejmowane w kolejnych latach, przy czym w większości odnoszą się one do odsetka objęcia gospodarstw domowych zasięgiem sieci telekomunikacyjnych. Uwagi do tej części są zatem analogiczne jak te dotyczące przywołanej części Dokumentu. W szczególności, należy urealnić cele, jakie mają być osiągnięte oraz wskazać, jakie są dokładnie planowane zmiany w przepisach powszechnie obowiązującego prawa, dotyczące realizacji sieci telekomunikacyjnych. Strategia powinna bowiem dokładnie określać, w jakim zakresie i kiedy nowelizacja zostanie wprowadzona. Należy też w tym miejscu zwrócić uwagę, iż możliwości osiągnięcia celów Strategii w zakresie rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej zostały samoograniczone jesienią 2024, kiedy to Uchwałą nr 19 z dnia 5 listopada 2024 r. w sprawie zmian w programie Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 kwota 470 038 869 euro	Uwaga częściowo uwzględniona. Charakter Strategii przemawia za brakiem zasadności wskazywania szczegółowych rozwiązań. W odniesieniu do terminu wprowadzenia zmian, w załączniku 1 na str. 12 dopisano planowane na 2026 r. wejście w życie ustawy zapewniającej stosowanie GIA oraz odrębnej ustawy likwidującej dalsze bariery prawne.

					została przekierowana z I do II osi priorytetowej FERC, m.in. na finansowanie wdrażania e-usług publicznych.	
574 3	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	Priorytet 2.3: Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm	139	Wnioskujemy o dodanie fragmentu dotyczącego potrzeby przestrzegania przez stronę rządową postanowień art. 67 ustawy Prawo przedsiębiorców, czyli potrzeby nie tylko deregulacji, lecz również powstrzymywania się przed tworzeniem nowych regulacji, które wykraczają poza to, co niezbędne, szczególnie przy transpozycji prawa unijnego do polskiego porządku prawnego. W sytuacji, gdy nowe regulacje powstają w celu wdrożenia prawa UE, szczególnie istotne jest, aby obowiązki nakładane na polskich przedsiębiorców nie wykraczały ponad obowiązki spoczywające na przedsiębiorcach z innych państw, działających na tym samym rynku wewnętrznym UE. Nakładanie nadmiernych regulacji na polskich przedsiębiorców powoduje, że znajdują się oni w gorszej sytuacji konkurencyjnej w porównaniu z innymi przedsiębiorcami, z którymi są zmuszeni konkurować. W związku z powyższym proponujemy, aby po zdaniu w literze A pt. „Deregulacja i uproszczenie procedur administracyjnych”, które brzmi: „W szczególności niezbędne jest uproszczenie oraz przyspieszenie procesów uzyskiwania pozwoleń i certyfikacji wymaganych dla startupów (w szczególności deep tech), które ze względu na specyfikę działalności związanej z zaawansowanymi, często przełomowymi technologiami napotykają na złożone i długotrwałe procedury administracyjne związane z wprowadzeniem produktu na rynek.”, dodano fragment: „Oprócz upraszczania procedur, zostanie położony konsekwentny nacisk na powstrzymywanie się przed nakładaniem na przedsiębiorców nowych obowiązków i wprowadzaniem nowych procedur z wyjątkiem sytuacji, gdy jest to rzeczywiście niezbędne. Takie podejście ma szczególne znaczenie przy wdrażaniu regulacji UE, aby polscy przedsiębiorcy mieli równe, a nie gorsze warunki konkurencji w porównaniu z przedsiębiorcami z innych państw członkowskich UE, działających na wspólnym unijnym rynku. Z tego powodu, urząd obsługujący ministra właściwego ds. Unii Europejskiej będzie opiniował każdy rządowy projekt ustawy i rozporządzenia pod względem zgodności z prawem UE oraz weryfikował wyczerpującą listę nadregulacji, którą dla każdego projektu powinien przygotowywać projektodawca.” W aktualnym stanie prawnym opinie o zgodności z prawem UE nie są wydawane dla wszystkich projektów ustaw, a jedynie dla projektów wdrażających prawo UE. Z tego powodu członkowie komitetów rządowych nie zawsze są świadomi, że niektóre zagadnienia są regulowane prawem UE, co może prowadzić do niezgodności z prawem UE. Ponadto, w aktualnym stanie prawnym, nadregulacja jest wykazywana przez projektodawcę wyłącznie w odwróconej tabeli zgodności, którą tworzy się wyłącznie w przypadku projektów transponujących dyrektywy unijne. Tymczasem z rozwiązaniami stanowiącymi nadregulację możemy mieć do czynienia również, gdy takie przepisy transponujące dyrektywy unijne będą następnie zmieniane. Co więcej, w rządowym procesie legislacyjnym nie istnieje etap rzeczywistej weryfikacji nadregulacji. W zakresie kompetencji urzędu obsługującego ministra właściwego ds. UE nie leży obecnie weryfikacja prawidłowości odwróconej tabeli zgodności, więc w sposób systemowy nadregulacja nie jest kontrolowana przez podmiot odrębny od samego wnioskodawcy. To prowadzi do większego obciążania polskich przedsiębiorców niż wymaga tego prawo UE, a świadomość skali nadregulacji nie jest w systemowy sposób kontrolowana. Prowadzi to również do spadku wiarygodności Oceny Skutków Regulacji. Najlepszą ilustracją tego problemu jest raport nt. gold-platingu, przygotowany w ramach inicjatywy Sprawdzamy. Z pewnością skala istniejącej nadregulacji, czyli stawiania polskich przedsiębiorców w gorszej sytuacji niż rządy innych państw UE stawiają swoich przedsiębiorców, nie była znana przed publikacją tego raportu. Należy zapobiegać powstawaniu nowych nadregulacji zamiast je usuwać. Z tego powodu postulujemy, aby urząd obsługujący ministra właściwego ds. Unii Europejskiej opiniował każdy rządowy projekt ustawy i rozporządzenia pod względem zgodności z prawem UE (a nie wyłącznie projekty transponujące dyrektywy) oraz weryfikował wyczerpującą listę nadregulacji, którą dla każdego projektu powinien przygotowywać projektodawca.	Z uwagi na horyzontalne podejście do deregulacji, które ma obejmować różne obszary, nie jest zasadna proponowana zmiana zapisów. Przyjmujemy, jednak uwagę do wiadomości. W odniesieniu do propozycji dotyczące opiniowania regulacji UE oraz innych: przyjmujemy do wiadomości kwestie zgłoszone w uwadze. Zwracamy jednak uwagę, że są one zbyt szczegółowe na dokument strategiczny.

574 4	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Proponujemy dodanie wskaźnika nawiązującego do naszego postulatu dot. priorytetu 2.3. „Kształtowanie ekosystemu dla innowacji i wzrostu firm”, w ramach punktu 2. „Wdrożenie ułatwień regulacyjnych dla startupów oraz małych i średnich firm”. Proponowana nazwa wskaźnika: „Wdrożenie procedury weryfikacji gold-platingu/ nadregulacji w każdym rządowym projekcie ustawy i rozporządzenia”. Rok bazowy: 2025 Wartość bazowa: 0 Cel pośredni na 2030 r.: 1 Cel na 2035 r.: 1 Źródło danych: RCL	Uwaga nieuwzględniona Procedura związana z tym zagadnieniem jest już umieszczona w ostatniej nowelizacji Regulaminu pracy Rady Ministrów. Zgodnie z § 28 ust. 3a, w przypadku projektów aktów prawnych implementujących prawo UE, które wprowadzają dodatkowe obowiązki lub regulacje nieprzewidziane bezpośrednio przez ten akt prawny, należy w OSR wyraźnie wskazać przepisy które wykraczają poza zakres wymagany przez prawo unijne oraz uzasadnić te przepisy w kategoriach skutków gospodarczych, społecznych i finansowych. Utrudnione wydaje się opracowanie i monitorowanie wskaźnika w tym zakresie ponieważ formularz OSR nie jest w postaci elektronicznej i nie ma możliwości automatycznej analizy danych zawartych w wypełnionych formularzach.
574 5	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	Proponujemy dopisanie następującego fragmentu po drugim zdaniu w literze A pt. „Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa”: „W celu zwiększenia niezależności od dużych międzynarodowych koncernów, podjęte zostaną również działania zmierzające do zwiększenia wykorzystania oprogramowania open source przez administrację publiczną. W dobie cyberwojny istotne jest również, aby infrastruktura znajdująca się na terytorium kraju znajdowała się w polskich rękach. Z tego powodu, jak również biorąc pod uwagę, że jedną z najważniejszych strategii zarządzania ryzykiem jest jego dywersyfikacja, jednym z priorytetów Rządu jest stworzenie optymalnych warunków dla rozwoju polskich przedsiębiorców poprzez deregulację i powstrzymywanie się przed nakładaniem nadmiernych obowiązków.”	Uwaga częściowo uwzględniona. Dodano zapis: „W celu zwiększenia niezależności od dużych międzynarodowych koncernów zostaną podjęte działania zmierzające do zwiększenia wykorzystania oprogramowania open source oraz polskich rozwiązań programowych i sprzętowych przez administrację publiczną”. Jednocześnie podnoszenie kwestii rzekomego nakładania nadmiernych obowiązków uznaje się za niezasadne, gdyż odnosi się to do niezbędnych regulacji przewidzianych w projektowanej nowelizacji ustawy o KSC związanej z wdrożeniem dyrektywy NIS 2 oraz innych działań wynikających z potrzeb bezpieczeństwa narodowego.
574 6	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	228-441	W ocenie KIKE we fragmencie odnoszącym się do działalności administracji publicznej, choć jako jedno z „Kluczowych wezwań” wskazano „poprawę skuteczności działania administracji publicznej”, zbyt mało miejsca poświęcono problemowi, jakim jest konieczność uproszczenia i przyspieszenia istniejących procedur. Choć dostrzeżono przewlekłość postępowań sądowych, analogiczna trudność w zakresie prowadzonych postępowań administracyjnych została niemal przemilczana. Także w części odnoszącej się do „Kierunków działań” próżno szukać kwestii związanych z wprowadzeniem zmian mających usprawnić postępowania administracyjne. Inwestycja związana z realizacją infrastruktury telekomunikacyjnej to nie tylko zaplanowanie jej przebiegu, ale przede wszystkim uzyskanie odpowiednich zgód, zezwoleń i pozwoleń, w tym dochowanie wymagań wynikających z przepisów prawa. Przede wszystkim przedsiębiorcy telekomunikacyjni, budując infrastrukturę, są zobowiązani są do uzyskiwania tytułów prawnych, pozwalających im m.in. na umieszczanie infrastruktury	Obecne zapisy uznajemy za wystarczające na poziomie Strategii Rozwoju Polski.

					telekomunikacyjnej na nieruchomościach. Wymaga to nie tylko ustalenia stanu prawnego danej nieruchomości, w tym pozyskanie zgody na korzystanie z niej, co wymaga odpowiedniego czasu. W przypadku tzw. nieruchomości „prywatnych” zgoda ta może być zapewniona m.in. zawarcie umowy o dostępie w oparciu o art. 33 ustawy z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 311 z późn. zm.), przy czym – w przypadku braku zawarcia odpowiedniej umowy – przedsiębiorcy telekomunikacyjni mogą skierować wniosek do starosty właściwego ze względu na miejsce położenia nieruchomości o ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości, stosując odpowiednio art. 124 i 124a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1061 z późn. zm.). Proces ten jednak trudno nazwać realnym ułatwieniem, mimo że pozwala na uzyskanie „przymusowego” tytułu prawnego do nieruchomości przy ingerencji organu administracji publicznej. Rozpoznanie sprawy również jest długotrwałe i przewlekłe. W praktyce nie ma w zasadzie miejsca sytuacji, aby załatwienie sprawy w postępowaniu administracyjnym nastąpiło z zachowaniem terminów wskazanych w art. 33 § 3 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 572 z późn., dalej: „KPA”), tj. miesiąca, a maksymalnie dwóch. Zazwyczaj trwa to nawet około dwóch lat, i to przy założeniu, że decyzja nie zostanie zaskarżona do właściwego Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Przyczynia się do tego nakaz uzgadniania projektu decyzji o ograniczeniu sposobu korzystania z nieruchomości z Prezesem UKE, który również prowadzi postępowanie w tym zakresie kilka miesięcy. Ponadto stronom przysługuje możliwość złożenia wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy/złożenia skargi do właściwego wojewódzkiego sądu administracyjnego a następnie skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego, co blokuje możliwość prowadzenia postępowania przez starostę. Już po wydaniu decyzji starosty, nie uzyskuje ona rygoru natychmiastowej wykonalności, a stronom przysługuje prawo złożenia od niej odwołania do wojewody, a następnie – również skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego, a następnie skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego, co opóźnia cały proces inwestycyjny. Kolejno należy wziąć pod uwagę wypełnienie formalności związanych z budową infrastruktury telekomunikacyjnej wynikające z innych przepisów prawa, w tym związanych z koniecznością przeprowadzenia narady koordynacyjnej, czy uzyskania pozwolenia na budowę czy zgłoszenia budowy. Pomimo wprowadzeniu zmian w tych regulacjach istnieją problemy związane z kwalifikowaniem poszczególnych elementów infrastruktury pod te wymienione w art. 29 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm., dalej „PB”), co utrudnia budowę infrastruktury i powoduje konieczność uzyskania pozwolenia na budowę. Dotyczy to w szczególności coraz popularniejszego wykorzystywania przez przedsiębiorców kontenerów telekomunikacyjnych (kontenerów zawierających urządzenia telekomunikacyjnych), mimo że kontenery stacji transformatorowych o powierzchni zabudowy do 35 m² mogą być realizowane na podstawie zgłoszenia budowy (art. 29 ust. 1 pkt 3 PB). Jeśli i w tym przypadku pojawiają się problemy (np. zgłoszenie sprzeciwu po zgłoszeniu budowy lub odmowa wydania pozwolenia na budowę. Jednocześnie powszechny jest brak zrozumienia idei narady koordynacyjnej jako mającej zaopiniować planowany przebieg infrastruktury – dodawane są uwagi, z których wynika brak zatwierdzenia tego przebiegu, co utrudnia dalszy proces inwestycyjny. Omawiane zagadnienia wprost potwierdzają konieczność stworzenia odpowiednich warunków dla działań administracji publicznej. Oznacza to, że konieczne jest wprowadzenie takich zmian, które przyspieszą i ułatwią przeprowadzenie postępowań administracyjnych, a kwestia ta powinna być szczegółowo opisana w Strategii. Same działania związane z cyfryzacją (do których realizacji jest potrzebna odpowiednia infrastruktura telekomunikacyjna) nie są wystarczające. Bez wprowadzenia zmian w odpowiednich procedurach – w tym związanych z realizacją sieci telekomunikacyjnych – nie będzie możliwe usprawnienie procesu administracyjnego.	
574 7	Organizacja pozarządowa	Krajowa Izba Komunikacji Ethernetowej	Ustalenia i rekomendacje dla polityki przestrzennej na poziomie regionalnym	265-266	Omawiana część dokumentu odnosi się do rozwoju kraju na poziomie regionalnym. Zawiera ona ustalenia w zakresie infrastruktury technicznej i obronnej, lecz nie wspomniano w niej nic o infrastrukturze telekomunikacyjnej, mimo że konieczność rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej jest wskazywana w innych częściach Dokumentu. Warto w tym zakresie zwrócić uwagę na art. 46 ustawy z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 311 z późn. zm.), przewiduje, iż miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nie może ustanawiać zakazów, a przyjmowane w nim rozwiązania nie mogą uniemożliwiać lokalizowania inwestycji celu publicznego z zakresu łączności publicznej, jeśli taka inwestycja jest zgodna z przepisami odrębnymi. Regulacja ta podkreśla priorytetowość i potrzebę realizacji sieci telekomunikacyjnych. W praktyce członkowie Izby coraz częściej spotykają w planach miejscowych ograniczenia związane z realizacją sieci telekomunikacyjnych – zwłaszcza nakazy realizowania infrastruktury podziemnej, mimo że nie zawsze jest to możliwe, a często bardziej ekonomiczne z uwagi na istniejącą infrastrukturę techniczną (np. słupy, na których możliwe jest podwieszanie	W trakcie analiz.

					telekomunikacyjnych linii kablowych). Takie działania w istocie są ukrytymi zakazami, sprzecznymi z przywołaną regulacją. Wobec tego należałoby w Dokumencie podkreślić brak podstaw do takiego działania – Strategia powinna wyraźnie wskazywać na to, że brak jest możliwości wyłączenia pewnych obszarów z możliwości realizacji infrastruktury napowietrznej, a tym samym – że inwestor powinien mieć możliwość wyboru sposobu realizacji infrastruktury telekomunikacyjnej. Tylko przedsiębiorcy telekomunikacyjni posiadają wiedzę techniczną, pozwalającą na właściwą ocenę tych okoliczności.	
5748	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Konieczność udoskonalenia owskaźnikowania Strategii Strategia nie przedstawia kompletnego i spójnego systemu monitorowania realizacji celów. Brakuje przede wszystkim wskaźników rezultatu, w tym miar odnoszących się do konkurencyjności gospodarki. Wskaźniki produktu również nie są w pełni powiązane z diagnozą oraz nie odzwierciedlają kluczowych warunków transformacji. Przykładowo, brakuje wskaźników dotyczących dostępności i kosztu czystej energii dla przemysłu, które są fundamentem elektryfikacji, dekarbonizacji i utrzymania konkurencyjności. Ponadto załączony katalog działań nie obejmuje wszystkich działań niezbędnych do osiągnięcia nawet istniejących KPI. Katalog działań powinien być szerszy od listy wskaźników, ponieważ poszczególne działania wpływają równocześnie na wiele celów. Obecna logika cel–wskaźnik–działanie jest niekompletna i wymaga doprecyzowania. Cele Strategii nie powinny opierać się przede wszystkim na wskaźnikach udziału OZE, ponieważ mogą one w dużej mierze odzwierciedlać dynamikę rynkową i inwestycje prywatne. Aby realnie ocenić skuteczność polityki publicznej, cele muszą dotyczyć obszarów, na które państwo ma bezpośredni wpływ, takich jak: • reformy instytucjonalne i regulacyjne • wdrażanie programów wsparcia (inwestycyjnych, infrastrukturalnych, B+R) • usuwanie barier legislacyjnych i proceduralnych • wzmacnianie zdolności administracyjnych i koordynacyjnych państwa Kluczowe jest tworzenie mierzalnych kamieni milowych, np. liczba decyzji lokalizacyjnych, aktów wykonawczych, uruchomionych instrumentów finansowania, integracja sieci z rynkiem europejskim. Taki system pozwala monitorować rzeczywisty postęp reform. Dobór niektórych wskaźników budzi wątpliwości merytoryczne. Szczególnie dotyczy to wskaźnika „liczba instalacji CCS/CCU”. Technologia CCS/CCU będzie miała ograniczone, selektywne zastosowanie w polskiej transformacji przemysłowej. Infrastruktura tego typu jest kosztochłonna i powinna być planowana z dużą precyzją. Polska dopiero opracowuje strategię CCS/CCU, a poziom ambicji nie został ustalony ani skonsultowany z interesariuszami. W tej sytuacji deklaracja budowy 10 instalacji jest nieuzasadniona i obciążona ryzykiem. Jeżeli wskaźnik miałby pozostać, powinien odnosić się do zdolności wychwytu CO₂ (Mtpa) lub udziału emisji przemysłowych objętych CCS/CCU, a nie liczby instalacji.	Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
5749	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Zbyt scentralizowane podejście do transformacji energetycznej Zapisy strategii są bardzo centralistyczne, co stoi w sprzeczności z charakterem transformacji energetycznej (w tym, w przemyśle), która zachodzi przede wszystkim na poziomie lokalnym.	W ramach Strategii przedstawiono wiele działań na rzecz rozwoju energetyki rozproszonej.
5750	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	nr 17	Niemożliwy do realizacji (a niekiedy nieadekwatny) harmonogram działań Wskazany harmonogram działań, m.in. w zakresie identyfikacji sektorów kluczowych, sugeruje znaczne zaawansowanie prac. Biorąc pod uwagę czasochłonność prowadzenia analiz poprzedzających wybór sektorów kluczowych oraz fakt, że treść strategii wciąż nie uwzględnia zmian po konsultacjach społecznych, wydaje się, że dotrzymanie terminów jest nierealne, a sam proces selekcji jest nieoptymalny.	Wszystkie zapisy, jakie znalazły się w Planie działań były konsultowane z resortami właściwymi, które wypełniały harmonogram prac, kamienie milowe, źródła finansowania oraz podmioty współpracujące - w oparciu o aktualne zaawansowanie stanu prac.
5751	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i	146	Konieczność selektywnego wyboru priorytetowych gałęzi, specjalizacji i technologii Kryteria wsparcia wybranych gałęzi przemysłu są za mało selektywne. Praktycznie każdą można przypisać do co najmniej jednej kategorii spośród opisanych w obecnej wersji strategii. Z kolei dokumenty niższego rzędu, które będą identyfikować konkretne branże, nie będą miały statusu dokumentu strategicznego. Wybór branż priorytetowych powinien znaleźć się bezpośrednio w strategii. Musi być też właściwie zakomunikowany, bo wybór	Wybór priorytetowych branż czy technologii powinien nastąpić w ramach dokumentów wdrożeniowych dotyczących polityki technologicznej lub przemysłowej. Proponowane

			nowych technologii		jednych oznacza brak priorytetu innych. Analogicznie w kwestii specjalizacji czy technologii do priorytetowego wsparcia. Niezależnie od powyższego, unijny Clean Industrial Deal wskazuje, że na szczeblu europejskim priorytet uzyskają przemysły energochłonne i clean-techy. Oznacza to, że kondycja przemysłów lekkich powinna przynajmniej być regularnie monitorowana w kwestii postępów w zakresie transformacji energetycznej na poziomie krajowym.	zapisy są zbyt szczegółowe jak na strategię rozwoju kraju.
575 2	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Konieczność uwzględnienia wskaźników - przemysł Zawarte w SRP wskaźniki nie odzwierciedlają pożądanego kierunku zmian. Brakuje syntetycznego wskaźnika odzwierciedlającego motywację do (A) zwiększenia odporności przemysłu na szoki wywołane przyszłymi kryzysami energetycznymi i, w szczególności, (B) zmniejszania zależności importowych. Proponujemy dodać wskaźnik "Udział energii elektrycznej w końcowym zużyciu energii brutto w przemyśle" oraz wskaźnik dotyczący redukcji energochłonności.	Zasadność zamieszczenia tego typu wskaźników z uwagi na stopień szczegółowości strategii oraz możliwość zapewnienia danych, jak i trudności natury prognostycznej, została oceniona negatywnie w drodze konsultacji międzyresortowych. Z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości w poszczególnych priorytetach zawarto jedynie kluczowe wskaźniki. Szczegółowe wskaźniki mogą zostać zawarte np. w innych dokumentach strategicznych.
575 3	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	146	Niedostateczne uwzględnienie wyzwań przemysłu z instalowaniem własnych źródeł <i>„Dla zachowania konkurencyjności przemysłu konieczne jest więc zagwarantowanie dostępu do pewnych dostaw taniej i zielonej energii w możliwie najkrótszej perspektywie – działania w tym zakresie zostały opisane w priorytecie Transformacja energetyczna.”</i> Przemysł w coraz większym stopniu będzie produkował energię elektryczną na własne potrzeby z dobilansującą rolą energii elektrycznej z KSE, dlatego konieczne jest, poza działaniami opisanymi w Priorytecie 2.5, zniesienie wszelkich nadmiarowych barier uniemożliwiających, wydłużających lub zwiększających koszt inwestycji we własne źródła. W obecnej wersji dokumentu brakuje odniesienia się do problemów przemysłu z instalowaniem własnych źródeł, takich jak: • konieczność ponoszenia opłaty solidarnościowej przy odbiorze mocy linią bezpośrednią, • odmowa warunków przyłączenia i/lub zwiększenia mocy przyłączeniowej oraz brak transparentności co do powodów odrzucenia tych wniosków, • konieczność zmiany warunków przyłączenia przy instalacji magazynów energii, • długotrwałe uzyskiwanie decyzji administracyjnych (pozwolenie na budowę czy zmiany miejscowego planu zagospodarowania), również ze względu na niejednoznaczną interpretację przepisów przez urzędników. Samo objęcie stref przemysłowych obszarami przyspieszonego rozwoju OZE to za mało.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
575 4	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Potrzeba horyzontalnego wsparcia dla dużych przedsiębiorstw Brakuje horyzontalnego wsparcia dla dużych przedsiębiorstw. Istnieją celowane programy dla konkretnych branż/firm objętych specjalną ochroną, jednak wiele programów wsparcia albo wyklucza duże przedsiębiorstwa (jest adresowana do MŚP) lub stawia warunki bardzo trudne do spełnienia dla zakładów, które były na bieżąco modernizowane (np. konieczność ograniczenia zużycia energii pierwotnej aż o 30%). Obecne normy interwencjonizmu państwowego ulegają rozluźnieniu. Większym wyzwaniem jest krajowe ograniczenie budżetowe. Mimo to, warto przeanalizować możliwości wsparcia dużych przedsiębiorstw w transformacji energetycznej – dlatego, że mają duży wkład do emisji, importu paliw kopalnych (a więc strategicznego bezpieczeństwa), dużą rolę w krajowych inwestycjach, ale również dlatego, że różnice w dostępie do wsparcia finansowego stanowią barierę organicznego wzrostu średnich firm.	Strategia obecnie nie przesądza, że działania będą adresowane tylko do MŚP. Jest zrozumiałe, że wsparcie dekarbonizacji przemysłu to w dużej mierze problem przedsiębiorstw dużych.
575 5	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uwzględnienie neutralności technologicznej Godzenie celów utrzymania konkurencyjności przemysłu i skutecznej transformacji energetycznej wymaga utrzymania dualizmu: należy umożliwić pełną neutralność technologiczną przy realizacji przez przedsiębiorstwa określonych celów (np. wzrost efektywności energetycznej, udział energii elektrycznej w zużyciu itp.), ale jednocześnie państwo powinno wspierać rozwój i produkcję tylko wybranych rozwiązań technologicznych. Obecnie ten dualizm nie jest w strategii sformułowany wprost, a byłoby to wskazane – choćby jako sygnał inwestycyjny.	Jeśli chodzi o energetykę, to planowany jest np. rozwój energetyki jądrowej z jak największym wykorzystaniem krajowego potencjału przemysłowego i naukowego. Ponadto wzmocniona

						zostanie rola polskich przedsiębiorstw w budowie i eksploatacji farm wiatrowych na morzu poprzez ich aktywny udział w łańcuchu dostaw materiałów i usług przy jednoczesnym zadbanie o uniknięcie nadmiernego obciążenia odbiorców końcowych.
5756	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uwzględnienie mechanizmów uczciwej konkurencji Konieczne jest wypracowanie skutecznych mechanizmów ochrony rynku przed zalewem produktów z państw niestosujących się do zasad WTO (np. dopłacających do produkcji na eksport), w postaci m.in. wymogu local content przy zamówieniach lub konieczności udowodnienia pochodzenia produktów z państw sygnatariuszy WTO (np. w przypadku stali w formule melt and pour).	Działania zawarte w śsrk odnoszą się do zagadnienia tzw. local content. Warto przy tym zauważyć, że istnieją mechanizmy oraz narzędzia dotyczące ochrony rynku, które są wykorzystywane w ramach potrzeb oraz obowiązujących przepisów prawa.
5757	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	151	<i>„Dotyczy to [CCS/CCU – przyp. FE] branż trudno dekarbonizowalnych, tj. takich, w których alternatywne działania są utrudnione lub niemożliwe z uwagi na brak technicznych możliwości (np. wytwarzanie cementu czy nawozów).”</i> Produkcję nawozów azotowych (w których Polska jest liderem w Europie) da się zdekarbonizować, ponieważ głównym źródłem CO2 jest produkcja "szarego" H2. Jeżeli będzie zastąpiony krajowym "zielonym" H2, wówczas produkcja będzie w większości zdekarbonizowana.	W związku ze znaczącą liczbą uwag odnoszących się do tematyki CCS/CCU. Zapisy strategii zostaną poddane zmianom po dalszych konsultacjach z właściwymi resortami.
5758	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uwzględnienie GOZ Brakuje informacji o Gospodarce Obiegu Zamkniętego (GOZ). GOZ powinna być jednym z filarów polityki przemysłowej i państwowej, ponieważ w kraju uzależnionym od importu większości paliw, materiałów i substratów do produkcji GOZ służy zwiększeniu bezpieczeństwa surowcowego i odporności przemysłu.	Kierunek działań związany z GOZ zawarto w Priorytecie 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
5759	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uwzględnienie sytuacji branż, którym sprzyjają wysokie ceny uprawnień Brakuje informacji o metodach wsparcia dekarbonizacji tych branż przemysłu, dla których opłacalność niskoemisyjnych inwestycji jest uzależniona od wyższych niż dziś cen uprawnień EUA. Możliwym rozwiązaniem jest kontrakt różnicowy na EUA, który punktowo wspiera producentów, których dekarbonizacja jest uzależniona od trwale wysokich cen uprawnień, bez konieczności podnoszenia cen dla wszystkich. Taki mechanizm obowiązuje m.in. w Niemczech (CO2-Verträge/Klimaschutzverträge). Ten rodzaj wsparcia jest atrakcyjny z dwóch powodów: (1) mechanizm aukcyjny obniża emisje w sposób konkurencyjny kosztowo oraz (2) stanowi dopłatę do kosztów operacyjnych, a to one są najczęstszym powodem braku realizacji inwestycji.	Uwaga w trakcie dalszych analiz.
5760	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		Uzupełnienie informacji o infrastrukturze dla dekarbonizacji przemysłu Brakuje informacji o roli państwa w przygotowaniu infrastruktury dla dekarbonizacji przemysłu (m.in. roli operatora w budowie systemu przesyłu CO2 czy wodoru, o ile będzie potrzebna jego transportu).	Uwaga sugeruje zmianę o zbyt szczegółowym charakterze jak na poziom SPR2035. Kwestie związane z infrastrukturą wodorową ujęto w sposób ogólny Strategii, natomiast kwestie przesyłu CO2 zostaną uwzględnione w dokumentach strategicznych niższego rzędu. Strategia zawiera natomiast działanie pn. Wsparcie dla rozwoju własnych technologii CCS/CSU oraz projektów inwestycyjnych (instalacji) w tym obszarze.
5761	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i		Uwzględnienie sector coupling W dokumencie brakuje nacisku na sector coupling, co jest sprzeczne z wizją nie tylko nowoczesnej elektroenergetyki, transportu czy ciepłownictwa, ale także przemysłu. Zelektryfikowany przemysł, o ile będzie do	Wspieranie rozwoju integracji sektorowej to jedno z działań przewidzianych w ramach Priorytetu

			nowych technologii		tego regulacyjnie dopuszczony i finansowo zachęcony, będzie mógł bardziej elastycznie odpowiadać na sytuację w systemie elektroenergetycznym.	2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu.
576 2	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	149	Kreowanie rynku przez zamówienia publiczne Aby wykorzystać potencjał krajowych zamówień publicznych, należy trafnie sformułować kryteria dopuszczające, ale również podać je z odpowiednim wyprzedzeniem, tak aby krajowe podmioty (nie tylko te największe) były w stanie niezbędne inwestycje przeprowadzić.	Obecne zapisy strategii przewidują wydłużenie czasu składania ofert w zamówieniach publicznych.
576 3	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	153	Fundusz Transformacji Cyfrowej i Przyjaznej dla Środowiska Aby ocenić zasadność tego narzędzia, należy rozszerzyć opis o miejsce funduszu w ekosystemie wsparcia przedsiębiorstw, szczegółowe cele, źródła finansowania, delimitację między transformacją cyfrową i energetyczną i inne istotne szczegóły, których obecnie brakuje.	Strategia jest dokumentem strategicznym. Uwaga może być uwzględniona w dokumencie o charakterze operacyjnym bądź wykonawczym.
576 4	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		[1/3] Kompleksowe włączenie ciepłownictwa do SRP Mimo skali i znaczenia społeczno-gospodarczego sektor ciepłownictwa jest w Strategii potraktowany marginalnie. Ciepło odpowiada za ok. 23% krajowego zużycia energii, blisko 74 mld zł rocznych wydatków na paliwa do ogrzewania oraz ok. 17% zużycia energii elektrycznej w KSE. Pomimo tego w dokumencie praktycznie nie występuje. Priorytety deklarowane w części ogólnej (elektryfikacja, magazyny ciepła, poprawa efektywności) są trafne, jednak nie mają odzwierciedlenia w dedykowanych działaniach ani wskaźnikach. Ciepłownictwo systemowe pojawia się jedynie epizodycznie, głównie w priorytecie 2.6, i to w formie dwóch akapitów bez dalszego rozwinięcia. Struktura dokumentu ujawnia silosowe podejście. Elementy dotyczące ciepła systemowego zostały dodane do priorytetu 2.6, zamiast być integralną częścią priorytetu 2.5 dotyczącego transformacji energetycznej. W katalogu działań ciepłownictwo i ogrzewnictwo w ogóle nie są rozpatrywane, a KPI dla tego obszaru nie istnieją. Jednocześnie w działaniu 21 uwzględniono wyłącznie rozwój sieci przesyłowych, pomijając sieci dystrybucyjne, które są kluczowe zarówno dla integracji OZE, jak i elektryfikacji ciepła. Z uwagi na niską integralność dokumentu w obszarze ciepłownictwa, obszar transformacji ciepłownictwa systemowego, ogrzewnictwa indywidualnego i modernizacji budynków został sprowadzony do jednego wskaźnika: liczby budynków poddanych termomodernizacji, podczas gdy w reszcie energetyki jedynymi mierzalnymi „kotwicami” pozostają: uzyskanie pozwolenia na budowę elektrowni jądrowej, aukcje OZE, budowa 1,5 tys. km sieci przesyłowej oraz działania ad-hoc w reakcji na presję interesariuszy. To podejście nie oddaje złożoności i znaczenia sektora ciepła dla bezpieczeństwa energetycznego, kosztów energii oraz celów klimatycznych. Proponuje zmiany: Powiązania z ciepłownictwem • Priorytet 2.5: sieci przesyłowe (należy uzupełnić o sieci dystrybucyjne) (działanie 21) – niektóre z proponowanych KPI poniżej (elastyczne ciepłownictwo, elektryfikacja, kogeneracja, magazyny ciepła mogą być tu uwzględnione jako zasób elastyczności), • Priorytet 1.1: mieszkalnictwo czynszowe/komunalne (działanie 1) – naturalny wehikuł do głębokich renowacji i przygotowania budynków do przyłączy do niskotemperaturowych sieci lub do pomp ciepła • Priorytet 2.4: technologie i polityka przemysłowa (działania 15–18) – idealne ramy dla łańcuchów dostaw ciepłownictwa (wielkoskalowe pompy ciepła, wymienniki, magazyny ciepła, automatyka, efektywność energetyczna). • Priorytety 3.5 / 2.4 / 2.2: cyfryzacja i AIP (działania 33–35), lista technologii i piaszownice – Rejestr Cen Ciepła Systemowego, Sieci Niskotemperaturowe, Mapa Źródeł Ciepła	Ciepłownictwo systemowe zostanie przeniesione do Priorytetu 2.5: Transformacja energetyczna. W zakresie ogrzewania indywidualnego nadal ochrona środowiska i walka z niską emisją pozostają priorytetem z uwagi na nad bardzo wysoki udział nieefektywnych źródeł ciepła. Pozostałe propozycje są przedmiotem dalszych analiz.
576 5	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		[2/3] Proponowane działania w obszarze ciepła wraz z KPI: Sektorowe KPI do Priorytetu 2.5 (ciepłownictwo systemowe): a) Odsetek systemów spełniających definicję „efektywnego ciepłownictwa” z EED– ścieżki na 2028/2035/2040/2045 b) Udział OZE + ciepła odpadowego w produkcji ciepła sieciowego. c) Zainstalowana moc Power to Heat (MWt) – wielkoskalowe pompy ciepła + kotły elektrodowe. d) Pojemność czynna magazynów ciepła (GWht) e) Zainstalowana moc elektryczna jednostek kogeneracyjnych (MWe) Uzasadnienie: obecne KPI 2.5 (udział OZE, udział OZE w elektroenergetyce, SAIDI) nie pokażą postępu w cieple.	Istnieje potrzeba zaadresowania celów dla ciepłownictwa systemowego w ramach transformacji energetycznej. Uwagi wymagają pogłębionej analizy.

				Krajowa strategia ciepłownicza KPI: do II kw. 2026 – przyjęcie strategii + planu wdrożenia (z budżetem i harmonogramem przeglądów co 2 lata). Lokalne plany ciepła i chłodu Dodać do Planu działań zadanie: „Przyjęcie lokalnych planów ciepła i chłodu dla wszystkich JST >45 tys. mieszkańców do końca 2028 r. + format danych i atlas źródeł ciepła odpadowego. KPI: „% JST >45k z przyjętym planem”. Uzasadnienie: obowiązek z EED (art. dot. H&C – 25). To też warunek integracji ciepła odpadowego i P2H. KPI: do 2028 – 100% JST >45k z przyjętym planem. Fundusz Transformacji Ciepła: opracowanie stałego, wieloletniego programu finansowania modernizacji ciepłownictwa „jedno okno”. Odpowiedzialni: MKiŚ/ME, NFOŚiGW, BGK, URE, MF. Finansowanie: budżet, środki UE, środki własne, gwarancje państwowe/gminne. KPI: - do IV kw. 2026 – uruchomienie naboru i pierwsze decyzje; - do 2027 – ≥X umów na łączną wartość ≥Y mld zł; (np. 3 mld zł) - do 2030 – ≥X umów na ≥Y mld zł. (np. 30 mld zł) Program „Niskotemperaturowe sieci 2030” (modernizacja węzłów, równoważenie, automatyka, digitalizacja). KPI: do 2030 – ≥2500 km sieci, gdzie sezonowa średnia temperatura zasilania < 80°C. Pilotaż „elastycznej elektrociepłowni” (2026–2028) Zmiana organizacji pracy pod sygnały z RDN/RDB, inwestycje w automatykę, SCADA/EMS, integracja z agregatorami, P2H i magazynami. KPI: - 2026 – start pilotażu elastycznej elektrociepłowni - do 2028 – ≥50 systemów ciepłowniczych aktywnie uczestniczy w RDN/RDB (mierzone liczbą godzin i wolumenem MWh elastyczności). - do 2030 - ≥100 systemów ciepłowniczych aktywnie uczestniczy w RDN/RDB (mierzone liczbą godzin i wolumenem MWh elastyczności).	
576 6	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	[3/3] Cele ilościowe miksu technologicznego - do 2030 – ≥50/ (min. 5% udziału) wielkoskalowych instalacji OZE i/lub odzysku ciepła (oczyszczalnie ścieków, przemysł, centra danych, kolektory słoneczne) zintegrowanych z DH; - do 2035 – ≥20% udziału (łącznie) ciepła odpadowego, pomp ciepła, kotłów elektrodowych i kolektorów w produkcji ciepła sieciowego. Program „Czyste Powietrze” – powiązać dotacje z efektami Plan działań (działanie 22) liczy sztuki modernizowanych budynków (160 tys. w 2026; 180 tys. w 2027; 240 tys. w 2028–2029), ale nie gwarantuje głębokości efektu (oszczędność EP, eliminacja paliw kopalnych, przejście na bezemisyjne źródła). Propozycja: powiązać dotację z wynikiem (np. min. 60% redukcji energii pierwotnej lub osiągnięcie klasy EPC „B”) oraz docelowo z bezemisyjnym źródłem ciepła KPI: % projektów z ≥X% redukcją EP; % wymian źródła na bezemisyjne. Dane i cyfryzacja: Krajowy Rejestr Ciepła Obecny system publikacji danych (raporty URE w PDF, skany taryf) jest rozproszony i opóźniony, uniemożliwiając monitorowanie transformacji sektora. Brakuje jednolitego, cyfrowego źródła informacji o kosztach, strukturze paliw, czy stanie sieci. Propozycja: utworzenie Krajowego Rejestru Ciepła – publicznego, zintegrowanego systemu danych, obejmującego koncesje, taryfy i ceny dla odbiorców, moce i technologie źródeł (w tym P2H, OZE, ciepło odpadowe), długość sieci i temperatury pracy, zużycie paliw oraz pojemność magazynów. Rejestr umożliwiłby agregację i porównanie danych między regionami oraz bieżące śledzenie postępów modernizacji i dekarbonizacji. KPI: do 2026 r. – uruchomienie rejestru; od 2027 r. – kwartalne raporty i dashboard.	Istnieje potrzeba zaadresowania celów dla ciepłownictwa systemowego w ramach transformacji energetycznej. Uwagi wymagają pogłębionej analizy.

					OSI – obszary powęglowe: „ciepło jako nowe koło zamachowe” Propozycja: w Ramce OSI transformacji energetycznej dopisać: program wymiany źródeł w miejskich sieciach na P2H + magazyny, centra szkoleń ciepłownictwo przyszłości, pilotaże sezonowych magazynów ciepła i klastry ciepła odpadowego. KPI: % ciepła sieciowego w OSI z OZE/odpadowego; rocznie liczba absolwentów szkoleń Local content i miejsca pracy W kryteriach oceny projektów dodać wagi za łańcuch dostaw w UE/PL, innowacyjność i kompetencje krajowe KPI: udział wydatków pozostających w kraju; liczba certyfikowanych instalatorów/serwisantów rocznie	
576 7	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	nr 20	Plan 20. Zapewnienie regulacji prawnych dla rozwoju OZE nie zwraca uwagi na potrzebę opracowania nowego systemu wsparcia (systemu aukcyjnego) dla lądowych źródeł OZE, takich jak elektrownie wiatrowe i słoneczne. W związku z wygasaniem obecnego systemu wsparcia dla producentów energii ze źródeł odnawialnych w Polsce z dniem 31 grudnia 2027, stoimy w obliczu kluczowego momentu dla dalszej transformacji energetycznej. Konieczność zapewnienia ciągłości inwestycyjnej oraz dynamicznego rozwoju nowych mocy OZE, kluczowych dla bezpieczeństwa energetycznego i konkurencyjności gospodarki, wymaga pilnego zaprojektowania nowej, efektywnej formuły wsparcia. Nowy system wsparcia musi być zaprojektowany tak, aby maksymalizować nie tylko ilość produkowanej energii (MWh), ale też możliwość jej optymalnego wykorzystania w gospodarce. Przechodzimy od paradygmatu "jak najwięcej energii" do "dostępnej energii". Dogłębna analiza obecnego systemu aukcyjnego powinna uwzględniać zarówno jego dotychczasowe sukcesy, jak i narastające wyzwania, takie jak skala redysponowania czy ograniczona reakcja na sygnały rynkowe i sieciowe. Istotne jest odniesienie się do najlepszych europejskich praktyk w projektowaniu mechanizmów wsparcia, w tym aukcji z kryteriami pozacenowymi (np. Holandia, Francja), lokalizacyjnymi sygnałami rynkowymi (np. Niemcy) oraz zaawansowanymi modelami kontraktów różnicowych (np. Wielka Brytania, Hiszpania). Na tej podstawie możliwe jest rozważenie wariantów nowego systemu wsparcia, ze szczególnym uwzględnieniem ewolucji dwustronnych kontraktów różnicowych, takich jak Capture Price CfD, mechanizmów wspierających elastyczność (np. kolokacja z magazynami energii) oraz premiujących optymalną lokalizację inwestycji w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym. Kluczowe znaczenie mają konkretne, oparte na danych rekomendacje legislacyjne, które umożliwią stworzenie stabilnych, efektywnych kosztowo i systemowo ram dla rozwoju pogodozależnych OZE w Polsce w perspektywie kolejnej dekady.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
576 8	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	nr 21	Plan 21. Rozwój i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych nie zwraca uwagi na rosnące potrzeby związane z modernizacją sieci dystrybucyjnych, skupiając się wyłącznie na sieciach przesyłowych. Według scenariusza Net Zero BloombergNEF, europejski system elektroenergetyczny przechodzi głęboką transformację w kierunku decentralizacji. Udział generacji przyłączonej do sieci przesyłowej (transmission grid) spadnie z 82% w 2015 r. do 47% w 2035 r. Generacja z sieci dystrybucyjnej wzrośnie z 13% do 38%, a za licznikiem odbiorcy (behind the meter) – z 5% do 15%. Ponad połowa energii elektrycznej w 2035 r. będzie pochodzić ze źródeł zdecentralizowanych, w tym rozproszonych instalacji OZE i magazynów energii. Oznacza to, że obok niezbędnej modernizacji systemu przesyłowego – wynikającej m.in. z przesunięcia centrum wytwarzania energii elektrycznej na północ kraju przy jednoczesnym utrzymaniu wysokiego zapotrzebowania w regionach południowych – konieczne jest równoległe przeprowadzenie szerokiej kampanii modernizacyjnej sieci dystrybucyjnych. Działania te nie tylko mają przygotować infrastrukturę dystrybucyjną do przyjęcia zaplanowanych inwestycji, które stopniowo zmieniają środek ciężkości krajowego systemu elektroenergetycznego, lecz również stanowią warunek skutecznej integracji nowych źródeł odnawialnych, magazynów energii oraz odbiorców – w tym przemysłu – z tymi sieciami. Bez rozbudowy i digitalizacji infrastruktury dystrybucyjnej segment ten pozostanie wąskim gardłem polskiej transformacji energetycznej, ograniczając tempo rozwoju OZE oraz zdolność do podnoszenia konkurencyjności krajowej gospodarki w nadchodzących dekadach.	Uwaga nieuwzględniona - na obecnym etapie prac nad Strategią wprowadzenie kolejnego działania o poziomie szczegółowości zbliżonym do zadania 21 dotyczącego sieci przesyłowych jest zbyt trudne do zrealizowania i może zwiększyć obciążenia administracyjne po stronie resortów (np. MAP) i spółek. Ponadto nowe działanie wymagałoby uprzednich konsultacji ze wszystkimi OSD, co wykracza poza zakres bieżących prac. W samej treści strategii, tj. dokumencie o charakterze kierunkowym, znaczenie inwestycji sieciowych dystrybucyjnych jest odpowiednio podkreślone.
576 9	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Brak planu dotyczącego rozwoju zasobów analitycznych centralnej administracji publicznej na potrzeby transformacji energetycznej. Obecnie administracja publiczna w znacznym stopniu opiera się na analizach zewnętrznych – zarówno komercyjnych, jak i realizowanych przez różne ośrodki badawcze – co prowadzi do niespójności metodycznych, rozproszenia informacji oraz ograniczonej wiedzy o dostępnych danych i prognozach. Taki model skutkuje również problemami organizacyjnymi i utrudnia koordynację polityk sektorowych. Dodatkowo, częste wykorzystywanie zasobów analitycznych spółek Skarbu Państwa lub jednostek im podległych (np. NCAE) rodzi uzasadnione pytania o	Uwagi odnoszą się do działań, które mogą być podejmowane już po przyjęciu Strategii przez RM, a nie do samej treści Strategii.

					niezależność opracowywanych analiz i rekomendacji, a także o potencjalne ryzyko ich stronniczości wobec interesów poszczególnych podmiotów. W związku z tym niezbędne jest wzmocnienie i instytucjonalizacja centralnego zaplecza analitycznego, funkcjonującego bezpośrednio przy Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Jednostka ta powinna być odpowiedzialna za: • opracowywanie i aktualizację strategii transformacji energetycznej o charakterze międzysektorowym i sektorowym, • rozwój i utrzymanie narzędzi modelowania i analiz prognostycznych, • gromadzenie, weryfikację i kuratorowanie danych niezbędnych do planowania transformacji, • zapewnienie spójności metodologicznej i transparentności procesów analitycznych w administracji publicznej. Nowa struktura powinna współpracować z ośrodkami akademickimi i niezależnymi think tankami, działając w sposób otwarty i przejrzysty. Jej funkcjonowanie powinno gwarantować niezależność analityczną, koncentrację na interesie publicznym oraz wsparcie dla polityki energetyczno-klimatycznej opartej na rzetelnych danych i obiektywnych analizach.	
5770	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Brak planu wzmocnienia instytucjonalnego i kadrowego kluczowych podmiotów administracji dla transformacji energetycznej Polski sektor elektroenergetyczny, po pierwszej fali transformacji niemal pół wieku temu, przez kolejne dekady charakteryzował się ograniczoną dynamiką inwestycyjną — budowano jedynie pojedyncze nowe jednostki wytwórcze lub modernizowano istniejące. W tym czasie nie uległ zasadniczej zmianie również paradygmat funkcjonowania systemu elektroenergetycznego. Obecnie sektor mierzy się z bezprecedensową skalą wyzwań związanych z transformacją: ogromną liczbą inwestycji, wniosków administracyjnych, zapytań, konsultacji społecznych oraz inicjatyw oddolnych. Wszystkie te procesy wymagają sprawnej obsługi instytucjonalnej i merytorycznej po stronie państwa — zarówno na poziomie centralnym, jak i regionalnym. Kluczowe znaczenie mają tu m.in. regionalne dyrekcje ochrony środowiska, Narodowy i wojewódzkie fundusze ochrony środowiska, Urząd Regulacji Energetyki, operatorzy systemów dystrybucyjnych i przesyłowych, a także ministerstwa odpowiedzialne za energię, klimat i środowisko. Wzrastająca liczba wakatów w tych instytucjach oraz rosnące opóźnienia w procedurach administracyjnych są coraz częściej wskazywane przez branżę jako jedna z kluczowych barier dla efektywnej, szybkiej i sprawiedliwej transformacji energetycznej. Niski poziom obsługi, przeciążenie urzędników i brak specjalistycznych kompetencji technicznych skutkują nie tylko wydłużeniem procesów inwestycyjnych, ale również pogłębiają ryzyko błędów, konfliktów społecznych i nierównowagi terytorialnej w rozwoju infrastruktury. Słabość administracyjnego zaplecza transformacji (zarówno kadrowego, jak i analitycznego) stanowi dziś jedno z kluczowych ograniczeń sprawczości państwa w obszarze polityki energetyczno-klimatycznej. Bez wzmocnienia potencjału instytucji publicznych niemożliwe będzie zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, konkurencyjności gospodarki ani osiągnięcie celów dekarbonizacyjnych. Konieczna jest zatem redefinicja roli i funkcji administracji publicznej w procesie transformacji energetycznej, obejmująca: • wzmocnienie kompetencyjne poprzez systemowe programy szkoleń i rekrutacji ekspertów technicznych, prawnych i ekonomicznych; • zwiększenie wynagrodzeń zasadniczych, umożliwiające konkurowanie z sektorem prywatnym o wysoko wykwalifikowane kadry (co podkreślał m.in. Instytut Reform w analizie „W gąszczu procedur. Jak systemowo usprawnić proces wydawania pozwoleń na inwestycje w czystą energię?”); • utworzenie centralnych i regionalnych zespołów wsparcia analitycznego, służących koordynacji działań międzyinstytucjonalnych; • cyfryzację i uproszczenie procedur administracyjnych w zakresie inwestycji energetycznych i infrastrukturalnych. Wzmocnienie administracyjnych fundamentów transformacji powinno stać się jednym z priorytetowych celów strategii energetycznej Polski do 2035 roku, traktowanym na równi z celami technologicznymi i inwestycyjnymi.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5771	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	65	Wsparcie realizacji przedsięwzięć remontowych w budynkach wielorodzinnych, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów gminnych Chociaż rozwiązania służące poprawie jakości zamieszkiwania budynków wielorodzinnych są niezwykle istotne, należy zaznaczyć, że sama priorytetyzacja poprawy stanu technicznego budynku i jego estetyki jest niewystarczająca i może skutkować utraconymi korzyściami.	Zgodnie z koncepcją projektu Strategii część działań służących poprawie warunków mieszkaniowych została przeniesiona do priorytetu 2.6. Niezależnie od powyższego działania

					W ramach planowanych działań warto promować kompleksowe spojrzenie na kwestię poprawy warunków mieszkaniowych, które w pełni uwzględni różne potrzeby mieszkańców i budynków. Usprawnieniom technicznym i estetycznym zawsze, gdy to tylko możliwe powinny towarzyszyć działania nastawione na poprawę efektywności energetycznej obiektu, w tym poprawę komfortu termicznego latem, a także usprawnienia związane z dostępnością oraz adaptacją do zmian klimatu, np. błękitno-zieloną infrastrukturą na budynku i w jego najbliższym otoczeniu. Sztuczne rozdzielanie tych aspektów w dokumencie strategicznym może prowadzić do oddzielenia procesu poprawy stanu technicznego od modernizacji obejmującej inne aspekty. Co więcej strategia wskazuje jako priorytet budynki z wielkiej płyty, podczas gdy równie kluczowe z perspektywy różnych celów państwa jest wsparcie finansowe modernizacji budynków mieszkalnych zabytkowych, których modernizacja napotyka na szczególne wyzwania związane z koniecznością pogodzenia zachowania dziedzictwa kulturowego z poprawą komfortu życia mieszkańców oraz obniżaniem zużycia energii. Żeby odpowiednio zaakcentować potrzebę wypracowania w kraju szerokiego, wieloaspektowego podejścia do modernizacji budynków, należy rozważyć scalenie fragmentów i celów dotyczących Poprawy Warunków Mieszkaniowych (str. 65) z fragmentami dotyczącymi termomodernizacji budynków (strona 176). Aby rozwiązania wyznaczone w Strategii przynosiły jeszcze lepsze rezultaty sugerujemy, aby: - wyszczególnić w Strategii wsparcie dla budynków zabytkowych – dokument powinien wyrażać potrzebę finansowania specyficznych wyzwań związanych z termomodernizacją budynków objętych ochroną konserwatorską, których modernizacja jest bardziej kosztowna i czasochłonna. Konieczne jest stworzenie podstawy do realizacji zadań na rzecz obiektów zabytkowych, w ramach której uwzględnione będą elastyczne mechanizmy wsparcia, w tym dostosowanie wymagań i finansowania. - dodać do proponowanych wskaźników służących monitorowaniu zmian i postępów wskaźnik "Liczba budynków/ lokali w zasobie komunalnym JST, w których przeprowadzono głęboką termomodernizację." - dzięki któremu można monitorować aktualny stan obiektów wpływających na jakość powietrza w miastach przy wzmocnieniu efektywności energetycznej.	proponowane w Strategii należy rozpatrywać w kategoriach sytemu, a nie postrzegać jako jednostkowe interwencje. W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych (program TERMO) już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Odrębne rozwiązania (montaż kotew wzmacniających) adresowane są również do budynków wybudowanych w technologii wielkopłytywowej. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu. Odnosząc się do katalogu wskaźników, katalog ten został zaprojektowany zgodnie z ramami określonymi przez koordynatora projektu strategii. Odpowiada on charakterowi dokumentu.
577 2	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	176	Działania w kierunku poprawy efektywności energetycznej budynków W dokumencie nie zidentyfikowano prawidłowo wyzwania, jakim jest konieczność łączenia i skalowania programów poprawy efektywności energetycznej budynków z potrzebą dążenia do poprawy jakości i skuteczności działań termomodernizacyjnych. Niską jakością termomodernizacji (brak zakładanych oszczędności energii i ograniczonych kosztów) zidentyfikowano m.in. w ustaleniach raportu NIK z 2019 roku: Informacja o wynikach kontroli. Efekty termomodernizacji wielorodzinnych budynków mieszkalnych będących w zasobach spółdzielni mieszkaniowych, realizowanej z udziałem środków publicznych. Na drodze do poprawy jakości stoi więc: • brak odpowiednich wytycznych w zakresie transparentnego i regularnego procesu ewaluacji programów wsparcia, • brak odpowiedniej liczby wykwalifikowanych kadr technicznych (audytorów energetycznych, doradców energetycznych, inżynierów specjalizujących się w termomodernizacji budynków), które mogłyby wspierać samorządy, zarządców i inwestorów prywatnych wiedzą techniczną. • brak mechanizmów stałego monitorowania efektów termomodernizacji w oparciu o dane o zużyciu energii w budynkach. W tematyce poprawy efektywności energetycznej budynków wskazuje się konieczność: • Zapisania w dokumencie zobowiązania do wypracowania zasad monitoringu i ewaluacji programów wsparcia termomodernizacji budynków opartej m.in. o rzeczywiste uzyskane oszczędności energii. • Zapisania w dokumencie zobowiązania do zwiększenia intensywności kształcenia kadr technicznych potrzebnych dla procesu transformacji energetycznej w budynkach • Postawienia za cel zwiększenie dostępu mieszkańców do doradztwa energetycznego oraz zwiększanie kompetencji gmin w kwestii termomodernizacji budynków W ramach efektywnej analizy postępów, rekomenduje się uwzględnienie wskaźników monitorujących dotychczasowe działania, a w tym: • "Coroczny cel termomodernizacji budynków" - dzięki czemu możliwe byłoby analizowanie postępów do osiągnięcia celu planowanego na rok 2050. Co więcej, deklarowany cel warto rozdzielić na poszczególne kategorie budynków, by uzyskać kompleksowy wgląd w dotychczasowe postępy. • "Liczba zlikwidowanych źródeł ciepła na paliwa stałe";	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Szczegółowy zakres interwencji, jak i system wdrażania danego instrumentu zostanie doprecyzowany w innych dokumentach strategicznych czy aktach prawnych.
577 3	Organizacja	Forum Energii	Priorytet 2.6: Ochrona	176	Wymiana źródeł ciepła w budynkach Dalsza wymiana źródeł ciepła w budynkach jest niezbędna, choć dobrze, aby był to element większych działań na	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

	pozarządowa		środowiska i adaptacja do zmian klimatu		rzecz termomodernizacji. Co więcej, brakuje uwzględnienia kompleksowego doradztwa energetycznego, które poprawiłoby efektywność wydawania publicznych pieniędzy na termomodernizację, które wychodzi poza zakres operatorów, doradztwo techniczne i jakościowe. W ramach usprawnienia proponowanych działań sugeruje się konieczność: • Uproszczenia procedur w zakresie programu Czyste Powietrze, zwiększenie dostępności finansowej dla mieszkańców, szczególnie dotkniętych ubóstwem energetycznym oraz zapewnienia równych szans dla mniejszych samorządów. • Wprowadzenia w ramach systemu połączonego z kompleksowym doradztwem energetycznym identyfikacji gospodarstw domowych zagrożonych ubóstwem energetycznym w celu komunikacji dostępnego, publicznego wsparcia.	
5774	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	180	Stworzenie narzędzia informatycznego dla samorządów, które umożliwi wypracowanie regionalnej/miejskiej ścieżki transformacji energetyczno-klimatycznej Zapis nawiązuje do dobrych doświadczeń wypracowanych dotychczas przez samorządy i zakłada ich rozwinięcie. Choć proponowane narzędzie jest dobrym rozwiązaniem, nie zostało jasno zdefiniowane. Brakuje wyjaśnienia, w jaki sposób miałyby funkcjonować czy na jakich danych się opierać. Rekomendujemy doprecyzowanie narzędzia oraz formy danych, w jakiej będą one przedstawiane: • Uwzględnienie matematycznego przedstawienia danych umożliwi, by realizowane przedsięwzięcia, takie jak wymiana źródeł ciepła, instalacja odnawialnych źródeł energii czy inne działania modernizacyjne, w sposób mierzalny przyczyniały się do ograniczenia wzrostu całkowitego stężenia gazów cieplarnianych w atmosferze. • Narzędzie dla samorządów powinno stanowić kompleksową platformę wspierającą planowanie, wdrażanie i monitorowanie transformacji energetyczno-klimatycznej na poziomie lokalnym. Rekomenduje się uwzględnienie możliwości integracji danych z różnych sektorów (np. transportu i ciepłownictwa), modelowanie scenariuszy transformacji oraz analizę potencjału OZE. Co więcej, narzędzie powinno wspierać przygotowanie projektów inwestycyjnych, oferować dostęp do aktualnych źródeł finansowania oraz usprawniać tworzenie dokumentacji aplikacyjnej. • Istotnym elementem systemu byłby także moduł monitorowania postępów, umożliwiający śledzenie emisji, efektywności energetycznej i stopnia wdrażania OZE, a także integrację danych pochodzących z lokalnych czujników i systemów ITS. • Równie istotne wydaje stworzenie podstaw do wdrażania rozwiązań wspierających rozwój kompetencji urzędników oraz usprawniających zarządzanie międzywydziałowe. Tak zaprojektowane narzędzie mogłoby realnie przyczynić się do skutecznej realizacji lokalnych strategii klimatycznych i energetycznych, szczególnie w średnich i subregionalnych miastach będących w procesie transformacji.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
5775	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	170	OSI transformacji energetycznej W opisie celu OSI należy zwrócić uwagę na szerszy kontekst transformacji energetycznej. Proces ten nie będzie dotyczył jedynie "pracowników tracących miejsca pracy" - jak wspomniano w opisie celu, lecz całego społeczeństwa zamieszkującego obszar objęty transformacją. Wsparcie wspomniane w opisie celu osi nie powinno uwzględniać jedynie programów przekwalifikowania pracowników, ale być także dostosowane do potrzeb młodych ludzi - szukających zatrudnienia w zmieniającej się gospodarce lokalnej, wcześniej silnie uzależnionej od paliw kopalnych. Ponadto, należy skupić się na aktywizacji kobiet, które częściej niż w innych regionach wykazywały bierność zawodową - konieczne będzie opracowanie programów doszkalających, umożliwiających znalezienie zatrudnienia w nowych gałęziach gospodarki.	Opis zostanie zmieniony w następujący sposób: Proces sprawiedliwej transformacji powinien uwzględniać potrzeby rynku pracy, w tym pracowników tracących miejsca pracy. Rozszerzenie interwencji w zakresie OSI będzie przedmiotem dalszych analiz.
5776	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	170	OSI transformacji energetycznej – delimitacja W opisie słusznie wspomniano o woj. lubelskim, które przygotowało Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji (TPST), ale ostatecznie nie dostało środków z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Z opisu wynika, że drugi obszar, który nie otrzymał wsparcia ze strony FST (a przygotował TPST) również będzie mógł zostać objęty tą interwencją, jednak sugerowane byłoby bezpośrednie wskazanie Obszaru Turoszowskiego w Województwie Dolnośląskim w tekście. Rekomendujemy uzupełnienie ostatniego zdania w podrozdziale dot. delimitacji w następujący sposób: "(...) Wskazany zasięg terytorialny powinien zostać uzupełniony o inne obszary, na których realizowane będą przedsięwzięcia związane z transformacją energetyczną, a mianowicie Obszar Turoszowski w Województwie Dolnośląskim i ewentualnie inne obszary ekonomicznie oparte na działalności elektrowni węglowej np. Kozienice.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

577 7	Organizacja pozarządowa	Forum Energii	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	171	OSI transformacji energetycznej – zarządzanie interwencją i jej zakres W opisie istoty interwencji, brakuje szerszego kontekstu transformacji energetycznej. Proces ten nie będzie dotyczył jedynie “pracowników sektora energetyki konwencjonalnej”, lecz całego społeczeństwa zamieszkującego obszar objęty transformacją. W związku z tym konieczne jest uwzględnienie również kluczowych działań dla pozostałych grup, m.in. kobiet i młodzieży. Ponadto, w opisie interwencji oraz podmiotów uczestniczących w procesie transformacji, brakuje uwzględnienia społeczeństwa obywatelskiego. Słusznie podkreślono “współdział i zaangażowanie lokalnych liderów, w tym samorządów lokalnych”, jednak kluczowa jest również współpraca z organizacjami pozarządowymi i społecznymi, mającymi często bezpośredni kontakt z mieszkańcami obszaru transformacji, znającymi ich potrzeby i reprezentującymi ich interesy i mogącymi wdrażać część projektów na tych obszarach. Rekomendujemy: • uzupełnienie opisu istoty interwencji w następujący sposób: “(...) budowanie potrzebnej do ich funkcjonowania infrastruktury drogowej i kolejowej oraz energetycznej (umożliwiającej przyłączenie do sieci nowych źródeł wytwarzania energii); tworzenie nowych miejsc pracy; wsparcie programów przekwalifikowania pracowników sektora energetyki konwencjonalnej; aktywizacja kobiet i młodych ludzi; wsparcie transformacji gospodarczej przedsiębiorstw – w tym także prowadzenie nowych inwestycji strategicznych związanych z przemysłem obronnym (...).” • dodanie do opisu podmiotów uczestniczących w procesie transformacji organizacji pozarządowych i społecznych, np. w następujący sposób: “Podmiotami uczestniczącymi w procesie transformacji będą też instytucje badawcze i naukowe związane z górnictwem, posiadające wiedzę z zakresu eksploatacji złóż i ich zabezpieczenia po zakończeniu wydobywania oraz inni kluczowi interesariusze, w tym organizacje społeczne i pozarządowe, znającymi potrzeby i reprezentującymi interesy mieszkańców, mogących wdrażać część projektów na obszarach objętych transformacją.”	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
577 8	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Zasadnym jest uwzględnienie źródeł biogazowych. Biogazownie oparte o odpady (z oczyszczalni ścieków), doskonale wpisują się w gospodarkę obiegu zamkniętego i mogą dostarczyć nie tylko energii elektrycznej, ale i ciepła. Jednocześnie nie są to źródła pogodozależne. Mogą stanowić element integracji systemowej energetyki i ciepłownictwa a także, mogą aktywnie wspierać elastyczność systemu. W sytuacjach awaryjnych pracując w trybie wyspowym mogą wspierać odporność systemu. Biogazownie są ujęte dalej w Kierunkach lit. H (strona 160), ale nie jest zrozumiałe dlaczego na stronie 156 zostały pominięte.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
577 9	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156	Słuszne jest ujęcie energetyki obywatelskiej jako jednego z kluczowych obszarów rozwoju.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
578 0	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Słuszne postulaty dotyczące ułatwienia tworzenia i uczestnictwa w obywatelskich społecznościach energetycznych i klastrach. Obecnie klastry i obywatelskie społeczności energetyczne w zasadzie nie funkcjonują, gdyż nie posiadają określonego modelu biznesowego – wymagają w tym zakresie interwencji. Spółdzielnie, powoli ale w zauważalny sposób się rozwijają. Spółdzielnie energetyczne są nadal w początkowej fazie rozwoju, ale wymagają wsparcia, gdyż są obecnie jedynymi formami energetyki obywatelskiej, które pokazują, że transformacja energetyczna może przynosić korzyści. Są zatem ważnym elementem budowania społecznej akceptacji dla transformacji energetycznej. Należy podejmować działania na rzecz umożliwiania tworzenia gminnych spółdzielni, do których będą mogli przystępować mieszkańcy, wspierać w budowie źródeł takich jak elektrownie wodne. Biogazownie, dywersyfikację źródeł energii.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
578 1	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	161	Punkt 2: proponuje się odwrócenie kolejności: W pierwszym rzędzie konieczne są bowiem inwestycje w magazynowanie energii. Magazyny bowiem będą nieodłącznym elementem systemu, a elektrownie gazowe mają pełnić wyłącznie rolę przejściową. Należy zatem ten przejściowy charakter odpowiednio uwzględnić także i w układzie dokumentu.	Elektrownie gazowe będą pełnić rolę przejściową, jednak mogą przejść na gazy zeroemisyjne. Magazyny w przewidywalnej perspektywie nie są zdolne do samodzielnego zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej.
578 2	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	170	Konieczne wskazanie, że wsparcie obejmie nie tylko szeroko zakreślone gminy województwa dolnośląskiego, ale także w tym gminy powiatu zgorzeleckiego, mimo braku zatwierdzonego planu sprawiedliwej transformacji. Region ten wymaga już teraz – a tym bardziej w perspektywie do 2035 r. wsparcia z uwagi na silne uzależnienie od kompleksu Turów. Działania w ramach procesu sprawiedliwej transformacji regionu mogą przyczynić się do zapewnienia mieszkańcom poczucia bezpieczeństwa, zbudować alternatywę dla kopalni i elektrowni w sytuacji	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					ograniczania wydobycia wskutek planowanego wyłączania starszych bloków elektrowni. Obszar poprawnie jest ujęty na mapie na stronie 171.	
578 3	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	260	Brak w regionach sprawiedliwej transformacji energetycznej powiatu zgorzeleckiego, który mimo, że nie posiada zaakceptowanego planu sprawiedliwej transformacji w równym stopniu jak i inne regiony górnicze musi być traktowany jako obszar do prowadzenia polityki sprawiedliwej transformacji.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.
578 4	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	25	W ramach zapewnienia regulacji prawnych dla rozwoju OZE powinny znaleźć się także działania odnoszące się do pełnej implementacji prawa UE odnoszącego się do społeczności energetycznych: to jest poprawa regulacji dotyczących obywatelskich społeczności energetycznych, które stanowią jedynie pozorną implantację dyrektywy rynkowej i dyrektywę 98/70/WE w odniesieniu do promowania energii ze źródeł odnawialnych; implementację art. 15a dyrektywy rynkowej (dzielenie się energią).	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
578 5	Organizacja pozarządowa	Fundacja Frank Bold	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI	4	Proponuje się dodanie wskaźnika określającego dostępność społeczności energetycznych: np. poprzez określenie celu na 2030 r.: społeczność w każdej gminie powyżej 10 000 mieszkańców (cel wynikający z REPowerUE aczkolwiek określony na 2025 r.). a na 2035: społeczność energetyczna dostępna dla obywateli w każdej gminie.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
578 6	Samorząd	Urząd Miasta Olsztyna	UWAGA OGÓLNA		W projekcie Strategii brakuje odniesienia do możliwych narzędzi do zarządzania miejskimi obszarami funkcjonalnymi, które borykają się obecnie z wieloma problemami dotyczącymi zwłaszcza gospodarki przestrzennej i koordynacji finansowania usług publicznymi takimi jak transport czy edukacja oraz zarządzania nimi. Jedynie na str. 271 wspomina się o związkach aglomeracyjnych, jednak brakuje odniesienia do tych problemów szczególnie z punktu widzenia finansów samorządowych, co tworzy wrażenie, że kwestia ta nie jest wystarczająco rozpoznana na szczeblu centralnym. Niezbędne jest zatem już na tym etapie wskazanie, że istotne dla rozwoju kraju jest wprowadzenie instrumentów pozwalających przede wszystkim zapobiegać rozlewaniu się miast i przerzucaniu kosztów tej suburbanizacji na ośrodki miejskie stanowiące rdzeń aglomeracji.	Kwestie te adresuje ustawa o zrównoważonym rozwoju miast
578 7	Samorząd	Urząd Miasta Olsztyna	SYNTEZA	11	Zgodnie z zapisami projekt Strategii kwestią bardzo istotną dla zrównoważonego rozwoju Polski jest utrzymanie i wzmacnianie policentryczności kraju. Należy przy tym pamiętać o istotnym wkładzie metropolii w rozwój kraju w ostatnich dekadach i uwzględnić metropolitalne funkcje pełnione przez miasta spoza grupy kilku ośrodków miejskich w Polsce. Jednocześnie konieczne jest stworzenie mechanizmów zapobiegających klasycznemu dylematowi rozwojowemu: spójność czy efektywność. Dlatego należy bardziej wzmacniać rolę miast dużych, zwłaszcza tych, które są ważnymi ośrodkami rozwoju gospodarczego, centrami usług publicznych i rynkami pracy dla swoich regionów. Wsparcie dla tych ośrodków miejskich pozwoli wypełnić lukę pomiędzy metropoliami i miastami małymi i średnimi, które są w ostatnich dekadach ofiarami drenażu demograficznego (odpływ wykształconych osób do metropolii) i kapitałowego (przedsiębiorstwa lokujące inwestycje głównie w kilku największych miastach). Tymczasem do duże miasta, takie jak Olsztyn, pozwalają zatrzymać mieszkańców w wydłubiających się regionach i wzmacnianie ich to także istotne wsparcie dla policentryczności kraju. Proponujemy w tej części zawrzeć wzmiankę o ważnej roli rozwojowej dużych miast niekoniecznie pretendujących do miana metropolii, ale de facto pełniących takie funkcje dla swoich regionów.	Uwaga o charakterze komentarza
578 8	Samorząd	Urząd Miasta Olsztyna	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61-65	Strategia słusznie zakłada potrzebę rozwoju zasobu mieszkań na wynajem, w tym społecznego budownictwa czynszowego i komunalnego (Kierunek 1.A). Jednak proponowane działania koncentrują się głównie na <i>zwiększaniu publicznego wsparcia finansowego</i> dla tego budownictwa. Propozycja zmiany: Warto rozważyć uzupełnienie tych działań o mechanizmy regulacyjne , które angażowałyby sektor prywatny w tworzenie zasobu mieszkań dostępnych cenowo. Ponadto proponuje się wprowadzanie rozwiązań w zakresie PPP w tym zakresie.	Zaproponowany katalog działań zmierza do stworzenia zintegrowanego i spójnego systemu wsparcia rozwoju mieszkalnictwa, który ułatwi gminom jako podmiotom odpowiedzialnym za tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnot samorządowych realizację lokalnych polityk mieszkaniowych. Wsparciem dla gmin są tu nie tylko instrumenty dedykowane bezpośrednio gminom, ale również te, które odpowiadają na inne zdiagnozowane wyzwania. Działania mają charakter zarówno

						finansowy, jak i regulacyjny. Ponadto charakter dokumentu przesądza przy tym, że działania te zostały zaprojektowane na odpowiednim poziomie ogólności, aby możliwe było dostosowywanie ich do nowych wyzwań, jakie mogą pojawić się w toku realizacji dokumentu. Niezależnie od powyższego, formuła PPP nie sprawdziła się w polskich realiach w sferze mieszkaniowej.
578 9	Samorząd	Urząd Miasta Olsztyna	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne	81	W części dot. kluczowych wyzwań (s. 81) wskazuje się, że: „Wprawdzie liczba pracujących emerytów wzrosła na przestrzeni ostatnich kilku lat, jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje zachęcanie pracujących do wydłużania okresu zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego.” W diagnozie nie uwzględniono konieczności stworzenia warunków w miejscu pracy do kontynuowania zatrudnienia przez emerytów, a także zachęt dla pracodawców. Natomiast w kierunkach działań na s. 82 i 83 zostały wskazane stosowne rozwiązania. Należy uspoźnić zapisy diagnozy i kierunków działań. Wyzwania wskazują jedynie na konieczność działań skierowanych do osób które osiągnęły wiek emerytalny, brak wskazania na działania skierowane do pracodawców oraz na konieczność wprowadzenia rozwiązań systemowych ze strony państwa.	Uwaga powtórzona - z uwagą nr 826
579 0	Samorząd	Urząd Miasta Olsztyna	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	125	Planowana reforma systemu publicznego transportu zbiorowego uwzględni wyłącznie rolę marszałka województwa, pomijając zadania w zakresie organizacji transportu zbiorowego realizowane przez gminy, powiaty i metropolie. Reforma ta z samego założenia będzie ingerować w zadania gmin i powiatów, określone w ustawie o samorządzie gminnym, w ustawie o samorządzie powiatowym. Brak zapisów wskazujących na rolę samorządów lokalnych oraz konieczność koordynacji wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację publicznego transportu zbiorowego. Bez uwzględnienia ww. podmiotów opisywana reforma może okazać się nieefektywna, doprowadzając do konfliktów kompetencyjnych.	Zgodnie z propozycjami zawartymi w projekcie ustawy (UD232) marszałkowie województw zostaną ustanowieni integratorami przewozów w województwie i będą tworzyć oraz koordynować sieć przewozów na obszarze województwa. Pomoże w integracji różnych gałęzi transportu. Będą również zobowiązani do opracowania kompleksowego planu transportowego województwa. Plan ten będzie przygotowywany na podstawie propozycji od pozostałych samorządów z obszaru województwa. W związku z tym wszystkie samorządy będą miały realny wpływ na kształt sieci komunikacyjnej na obszarze swojego województwa.
579 1	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	SYNTEZA	10	W części Budowa infrastruktury proponuje się dopisanie zdania: „Rozwój połączeń kolejowych i drogowych powinien obejmować powiązania między ośrodkami subregionalnymi a siecią główną, aby zapewnić spójność terytorialną kraju.”	Propozycja zbyt szczegółowa pod kątem ogólnego charakteru syntezy.
579 2	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 6 dopisać literę „F. Równomierne rozłożenie dostępu do specjalistycznych szpitalnych świadczeń zdrowotnych w subregionach.” Uzasadnienie: Wzrost znaczenia subregionów w zakresie ochrony zdrowia poprzez zbudowanie mapy specjalistycznych oddziałów leczenia stacjonarnego w miastach stanowiących subregiony województwa, w celu skrócenia drogi dla pacjentów.	Postulat równomiernego rozłożenia dostępu do specjalistycznych szpitali jest nieprecyzyjny i nie powinien być podstawą planowania sieci szpitali w Polsce. Lokalizacja oraz zakres świadczeń realizowanych przez szpitale powinny wynikać z analizy potrzeb zdrowotnych mieszkańców i racjonalizacji funkcjonowania systemu ochrony zdrowia.

579 3	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 6 dopisać literę „ G. Wzmocnienie systemu opieki zdrowotnej w sytuacjach kryzysowych w szpitalach zlokalizowanych w ośrodkach subregionalnych leżących w województwach położonych bezpośrednio przy granicy wschodniej NATO w tym poprzez tworzenie opieki urazowej.” Uzasadnienie: W przypadku wzmocnienia ryzyka konfliktu zbrojnego należy zabezpieczyć szerszy obszar, w którym możliwe będzie wsparcie medyczne sił zbrojnych oraz ludności w strefie nadgranicznej zagrożonej działaniami wojennym. W tym celu należy w ośrodkach większych, subregionalnych wzmocnić znaczenie szpitali również poprzez tworzenie centrów urazowych w miejscach, które posiadają odpowiednią ku temu infrastrukturę i potencjał medyczny.	Postulat wzmocnienia gotowości systemu opieki zdrowotnej w sytuacjach kryzysowych jest zasadny, szczególnie w regionach przygranicznych. Jednak wskazywanie konkretnych świadczeń (np. opieki urazowej) wymaga odrębnych analiz i nie powinno być przesądzane w SRP2035.
579 4	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	97	W punkcie 7 dopisać literę „ D. Stworzenie systemu motywacji dla młodych lekarzy, aby podejmowali pracę w miastach subregionalnych w ramach leczenia stacjonarnego i ambulatoryjnego”. Uzasadnienie: Dostrzega się problem w małych szpitalach i w średnich szpitalach powiatowych z dostępnością kadry medycznej, w szczególności lekarzy. Zatem wymagana jest tutaj interwencja państwa, ponieważ same samorządy poprzez tworzenie nawet systemów stypendialnych, nie poradzą sobie z tym problemem, a on dodatkowo obciąża je finansowo. To powoduje defaworyzowanie subregionów w dostępie do kadr medycznych i utrudnia rozwój ich szpitali i punktów pomocy specjalistycznej.	Brak wskazanego konkretnego działania. Postulat jest propozycją na przyszłość, wymagającą wprowadzenia nowych regulacji.
579 5	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	119	W części dotyczącej Dynamiczny ilościowy i jakościowy rozwój..... w trzecim zdaniu po słowach sieci drogowej dopisać „w tym dla dróg samorządowych.....”. Uzasadnienie: Sieć dróg powiatowych stanowi podstawowy element dostępności transportowej w regionach, łącząc ośrodki gospodarcze, strefy przemysłowe i tereny wiejskie z drogami krajowymi i wojewódzkimi.	Uwaga odrzucona.
579 6	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyj nej	120	W punkcie A proponuje się uzupełnienie zapisu o wskazanie, że „równolegle wspierane będą także połączenia uzupełniające sieć TEN-T, zapewniające dostępność ośrodkom subregionalnym i obszarom przemysłowym o znaczeniu ponadregionalnym.” Uzasadnienie: Np. Powiat Mielecki, jako subregion, posiada kluczowe znaczenie gospodarcze dzięki dwóm strefom ekonomicznym i regionalnemu lotnisku. Brak połączenia z siecią TEN-T ogranicza jego potencjał inwestycyjny i transportowy. Uwzględnienie połączeń uzupełniających pozwoli zwiększyć spójność terytorialną kraju i wzmocni efekty inwestycji realizowanych w ramach sieci TEN-T.	Należy zauważyć, że zaprezentowane połączenia w Strategii, z uwagi na ogólny kierunkowy charakter dokumentu są pogładowe i pokazują powiązania, a nie dokładne przebiegi konkretnego rodzaju infrastruktury transportowej. Strategii nie wskazują dokładnych przebiegów inwestycji - nie jest to rola dokumentu strategicznego. Odnosząc się do horyzontu czasowego, tj. 2035 r. już niektóre z połączeń drogowych, które wpisują się w niektóre priorytetowe powiązania i dla których rozpoczęto prace przygotowawczej nie będą w stanie zostać zrealizowane do 2035 r. Z tego względu ważne jest aby możliwe było osiągnięcie tych celów. Należy dążyć do osiągnięcia już istniejących priorytetów do 2035 r., tj. w ciągu 10 lat. Warto też zauważyć, że Mielec nie leży sieci TEN-T (w przypadku dróg), przez Mielec nie przebiegają też drogi krajowe. Ewentualna realizacja takich połączeń leżałaby w kompetencji

						właściwego samorządu. Ponadto, w przypadku planów uwzględnienia omawianej inwestycji w wykazie dróg obronnych, należy zauważyć, że wykaz ten jest dokumentem niejawnym a jego zmiana nie jest elementem niniejszej strategii.
579 7	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	178-179	W punkcie C. Przeciwdziałanie skutkom suszy dopisać „Wykorzystywanie źródeł wód podziemnych jako źródło zaopatrzenia ludności w wodę pitną”. Uzasadnienie: W przeciwieństwie do wód powierzchniowych, zasoby podziemne są mniej podatne na sezonowe wahania i zmiany klimatyczne, co czyni je bardziej niezawodnym	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona.
579 8	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	W punkcie B po pierwszym zdaniu dopisać: „W szczególności w infrastrukturze szpitali w województwach leżących wzdłuż wschodniej granicy Unii Europejskiej wybudowanie nowych miejsc schronienia i ukrycia ludności funkcjonujących na co dzień jako parkingi lub garaże podziemne”. Uzasadnienie: W szpitalach w obszarze pośrednio lub bezpośrednio zagrożonych konfliktem zbrojnym powinny posiadać odpowiednią infrastrukturę ochronną w zakresie miejsc schronienia. W tym przypadku można połączyć dwa obszary inwestycyjne, czyli budowę parkingów, w tym parkingów podziemnych, których brakuje przy szpitalach i zarazem przeznaczenie tej infrastruktury na potrzeby ochrony ludności -schrony.	Kwestie wskazane w uwadze, dotyczące infrastruktury podwójnego zastosowania (w tym infrastruktury o charakterze ochronnym), zostały już ujęte w Ramce 4. Obszary strategicznej interwencji (OSI) odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE. Brak jest zatem zasadności ponownego przywoływania definicji infrastruktury podwójnego zastosowania, która została wcześniej wielokrotnie wyjaśniona w treści strategii.
579 9	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	251	Po punkcie 26 dodać punkt „27. Stworzenie krajowego zasobu terenów inwestycyjnych z gruntów Skarbu Państwa, które z obszaru zarządzanego przez KOWR należałoby przekazać Agencji Rozwoju Przemysłu lub poszczególnym samorządom w celu aktywizacji ich znaczenia inwestycyjnego i lokowania tam potencjalnych inwestorów.” Uzasadnienie: W obecnym kształcie bardzo słabo zarządzane są obszary inwestycyjne lub potencjalnie nadające się do inwestycji przez KOWR. Agencja Rozwoju Przemysłu lub samorządy posiadają w tym zakresie o wiele większe kompetencje i chęć do działania.	Grunt w zarządzie KOWR są zasadniczo gruntami rolnymi, natomiast ARP skupia się na działalności przemysłowej.
580 0	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	7	W kolumnie: „Kamienie milowe (etapy realizacji)” w części Działania w trybie ciągłym do końca 2025r. dodać tiret trzeci • Utworzenie Centrum Urazowego dla ludności cywilnej oraz dla wojska w Szpitalu Specjalistycznym im. Edmunda Biernackiego w Mielcu.	Plan działań nie zawiera punktowych przedsięwzięć, lecz koncentruje się na tych, które w okresie 2026-2029 zostały uznane za najważniejsze dla osiągnięcia celów Strategii.
580 1	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Załącznik 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029	13-15	W zapisach dot. działań 10-12 Proponuje się, aby planowane reformy systemu transportu publicznego i kolejowego uwzględniały integrację transportu powiatowego z regionalnym oraz zapewnienie lepszej dostępności transportowej ośrodków subregionalnych nieposiadających dróg krajowych ani połączeń kolejowych o wysokiej przepustowości. Uzasadnienie: Subregiony mimo wysokiego potencjału gospodarczego i przemysłowego, nie posiadają bezpośredniego dostępu do sieci dróg krajowych ani nowoczesnych połączeń kolejowych. Integracja transportu powiatowego z regionalnym przyczyni się do wyrównywania szans rozwojowych i zwiększy dostępność komunikacyjną obszarów subregionalnych.	Uwaga odrzucona.
580 2	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	Załącznik 3. DELIMITACJA OSI	12	W załączniku „Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe” - województwo podkarpackie, obszar OSI dopisać : mielecki . Uzasadnienie: Powiat mielecki wymaga zdecydowanego wsparcia w procesy rozwojowe obszarów wiejskich. Duża skala spadku ilości gospodarstw rolnych, migracja młodzieży do miast lub zagranicę, niska jakość infrastruktury (drogi, transport	Powiat mielecki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI

					publiczny, internet, rekreacja). Obszary wiejskie powiatu mieleckiego wymagają podobnego wsparcia jak sąsiednie powiaty: dębicki, kolbuszowski.	
580 3	Samorząd	STAROSTWO POWIATOWE W MIELCU	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZ- NEJ SIECI MIAST	10	W załączniku 4., Opis policentrycznej sieci miast – województwo podkarpackie, Miasto Mielec - zapisać po słowach sąsiednich powiatów „Działania te powinny zostać wsparte przez rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej, zarówno kolejowej (elektryfikacja) jak i drogowej (połączenia z siecią TEN-T) co poprawi efektywność wykorzystania obecnego potencjału i umożliwi rozwój subregionu mieleckiego. Utworzenie ponadregionalnego specjalistycznego centrum kształcenia zawodowego i rozwoju kadr dla przemysłu lotniczo-obronnego (technologie dual-use) i mechanicznego wzmocni lokalny rynek pracy i powiązane z nim formy edukacji.” Uzasadnienie: Powiat Mielecki mimo posiadania terenów inwestycyjnych i przygotowanej kadry stał się obszarem mało atrakcyjnym inwestycyjnie. Brak połączeń komunikacyjnych i kolejowych z drogami wyższego rzędu powoduje, że traci on funkcje rozwojowe	Propozycja zbyt szczegółowa.
580 4	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Dotyczy. 4. Wzmacnianie integracji społecznej. D. Upowszechnienie wolontariatu (str. 191) Z uwagi na to, że szczególną rolę w propagowaniu wolontariatu odgrywają lokalne i regionalne centra wolontariatu lub inne podmioty pełniące role organizatorów wolontariatu, podjęte zostaną działania zmierzające do zwiększenia ich liczby i zasięgu działania, tak by ich liczba stopniowo rosła i w 2035 roku objęła wszystkie powiaty. Ponadto w celu profesjonalizacji wolontariatu rozwijane będą programy NIW takie jak WOW w NGO, które zakładają rozwijanie w organizacjach struktur wolontariackich, w tym zatrudniania koordynatorów wolontariatu, a dodatkowo rozwijany będzie program Miejsc Przyjaznych Wolontariuszom, tym samym tworząc coraz większą liczbę organizacji i instytucji oferujących sprawdzone i bezpieczne miejsca pracy wolontariackiej. Ponadto w ramach upowszechniania wolontariatu organizowane będą cykliczne kampanie społeczne wykorzystujące różnorodne narzędzia i formy info-promo (prasa, radio, TV, internet, media społecznościowe) propagujące aktywność społeczną i wolontariat, zachęcając do wspierania lokalnych organizacji pozarządowych. Ponadto szerzej propagowane będą ważne dla sektora pozarządowego i wolontariatu wydarzenia jak obchody dnia wolontariusza, dnia organizacji pozarządowych czy dnia koordynatora wolontariatu, tak by w świadomości społecznej informacja o aktywności pozarządowej była częściej obecna w mediach i pozwalała zapoznawać się z większą ilością ciekawych inicjatyw i osób je realizujących. Ponadto zwiększone będą nakłady na organizację wydarzeń propagujących wolontariat (np. organizację targów NGO i wolontariatu, maratonów wolontariatu itp.) oraz tworzenie obecnych jak i nowych mediów społecznych. tak by dać możliwość organizacjom społecznym docierania do potencjalnych wolontariuszy i wolontariuszek. Do fragmentu o upowszechnieniu wolontariatu warto dopisać zdanie “Jednostki samorządu terytorialnego, wykorzystując potencjał własny, będą działać aktywnie na swoim terenie na rzecz rozwoju wolontariatu, jego promocji wśród mieszkańców oraz wzmocnienia podmiotów będących organizatorami wolontariatu”. W dokumencie brak jest wskazania roli samorządu w rozwoju wolontariatu na swoim terenie. Potencjał samorządu w Polsce przewyższa znacznie możliwości administracji centralnej w tym zakresie. Działania obu tych poziomów administracji publicznej powinny być komplementarne. W Polsce brak jest powszechnej praktyki w zakresie angażowania się samorządów w rozwój wolontariatu na swoim terenie. Dobre praktyki w tym zakresie powinny być promowane.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Planowana Strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będzie odnosiła się do kwestii podniesionych w uwadze.
580 5	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		Dotyczy. I. Cel 1: Łagodzenie zmian demograficznych i adaptacja do nich. 1. Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu (Rozwój systemu wsparcia medycznego i psychologicznego). Choć Strategia koncentruje się na opiece formalnej, brakuje wyraźnego miejsca dla wolontariatu wspierającego młodych rodziców i zdrowie psychiczne, zwłaszcza w obliczu rosnących potrzeb psychologicznych Uzupełnienie: Dodać działania promujące i wspierające wolontariat rodzinny i opiekunów rówieśniczych (peer support) w zakresie opieki prekoncepcyjnej i okołoporodowej, a także w ramach rozwoju Centrów Zdrowia Psychicznego (CZP), np. w zakresie organizacji czasu wolnego, wsparcia logistycznego dla rodzin czy grup wsparcia dla rodziców.	Działanie dot. upowszechniania wolontariatu znajduje się w priorytecie 2.7, kierunek działań nr 4.
580 6	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 1.3: Odpowiedzialna polityka migracyjna		(Wsparcie integracji imigrantów) Diagnoza wskazuje, że wsparcie integracyjne jest w znacznej mierze realizowane przez organizacje pozarządowe (NGO), ale dociera ono do niewielkiej grupy imigrantów, co stwarza ryzyko wykluczenia. Uzupełnienie: Dodać działania zapewniające bardziej stabilne i systemowe finansowanie wolontariatu integracyjnego, zwłaszcza w zakresie nauki języka polskiego oraz integracji w miejscu pracy i zamieszkania.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035. Kwestia integracji będzie regulowana w rządowej

					Wzmocnienie roli organizacji pozarządowych w zarządzaniu lokalnymi centrami integracji (o których mowa w Priorytecie 1.3, Kierunek Działań 4. F) powinno wiązać się z udostępnianiem zasobów do rekrutacji i szkolenia wolontariuszy.	strategii integracji cudzoziemców pod właściwością Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
580 7	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		(Wzmocnianie i odtwarzanie systemu przyrodniczego kraju) Konieczność podnoszenia świadomości ekologicznej jest uznana, jednak wolontariat może pełnić bardziej aktywną rolę w bezpośredniej ochronie środowiska. Uzupełnienie: W ramach działań dotyczących Odbudowy zasobów przyrodniczych i ochrony różnorodności biologicznej i zwiększania lesistości oraz gospodarki wodnej, formalnie wspierać programy wolontariackie skupiające się na monitorowaniu stanu przyrody (np. jakości wód, bioróżnorodności) i na pracach terenowych związanych z odbudową ekosystemów (np. mokradeł czy zadrzewień śródpolnych). Wolontariusze mogą też być angażowani w edukację ekologiczną i kampanie informacyjne.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
580 8	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		(Rozwój Centrów Usług Społecznych) Mimo że Priorytet 2.7 zawiera najważniejsze działanie dotyczące Upowszechnienia wolontariatu, rolę wolontariatu należy uzupełnić w kontekście upowszechniania Centrów Usług Społecznych (CUS). Uzupełnienie: Wzmocnić mechanizmy angażowania wolontariuszy do budowania idei samopomocy i wzmocniania więzi społecznych, które są kluczowe dla CUS. W kontekście wykorzystania lokalnej infrastruktury sprecyzować wsparcie dla organizacji wolontariackich, które wykorzystują budynki szkolne i ośrodki kultury do świadczenia usług społecznych, zwłaszcza na obszarach wiejskich.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Planowana Strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będzie odnosiła się do kwestii podniesionych w uwadze.
580 9	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy		(System ochrony ludności i obrony cywilnej) Strategia już dostrzega rolę organizacji proobronnych i pozarządowych (w tym OSP i organizacji ratowniczych/humanitarnych) w zwiększaniu świadomości społecznej i współpracy na rzecz bezpieczeństwa. Uzupełnienie: W ramach budowy nowoczesnego systemu ochrony ludności oraz odtwarzania schronów i budowli ochronnych, należałoby dodać działania systemowe dotyczące certyfikacji i szkolenia wolontariuszy w zakresie ratownictwa cywilnego i psychologicznego (pierwsza pomoc psychologiczna). Systemowe wsparcie dla wolontariatu powinno również objąć udział w ćwiczeniach i szkoleniach służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny (np. w zakresie działań profilaktycznych i informacyjnych).	Szkolenia w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej (OLI OC) mogą być organizowane przez podmioty posiadające stosowną certyfikację Akademii Pożarnictwa oraz spełniające wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 lutego 2025 r. w sprawie programów szkoleń z zakresu OLi OC oraz wymagań dla podmiotów prowadzących szkolenia. Realizacja szkoleń odbywa się na podstawie umów zawieranych z właściwymi organami OLi OC, a zajęcia, w zależności od ich zakresu, są kierowane do wszystkich zainteresowanych mieszkańców danego obszaru.
581 0	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		(Wzmocnienie trzeciego sektora) Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych (NGO) jest uznane za ważne, zwłaszcza w kontekście wspierania administracji publicznej. Uzupełnienie: Działania na rzecz wzmocnienia trzeciego sektora powinny zostać powiązane z promocją transparentnego dialogu obywatelskiego i partycypacji deliberatywnej. Dodać działania promujące wykorzystanie wiedzy i doświadczenia wolontariuszy (będących ekspertami w swoich dziedzinach) w pracach legislacyjnych i konsultacjach publicznych, co wspierałoby również walkę z silosowością administracji.	Niniejsza Strategia jest dokumentem odnoszącym się do głównych kierunków działań. Planowana Strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będzie odnosiła się do kwestii podniesionych w uwadze.
581 1	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI		Dotyczy. IV. Cel Horyzontalny: Zrównoważony rozwój terytorialny (OSI dla obszarów wiejskich). 7. OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Obszary te zmagają się z silnymi zmianami demograficznymi i ryzykiem utraty żywotności. Uzupełnienie: Interwencja publiczna powinna wyraźnie obejmować programy finansowe dla lokalnych inicjatyw opartych na wolontariacie, ukierunkowanych na usługi sąsiedzkie (np. dostarczanie żywności, pomoc w sprawach urzędowych) dla osób starszych i z ograniczoną mobilnością, co stanowiłoby uzupełnienie dla formalnej opieki społecznej i wspierałoby adaptację do procesu starzenia się populacji. Aktywność wolontariacka, obok	Wspierane będą również inicjatywy oddolne w zakresie pomocy osobom zależnym i starszym, w tym m.in. usługi sąsiedzkie realizowane w formie wolontariatu.

					przedsiębiorczości, powinna być również promowana jako kluczowy element podtrzymywania społecznej żywności tych terenów.	
581 2	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja		W kierunku dotyczącym rozwoju społeczeństwa obywatelskiego należy dodać postanowienia przewidujące utworzenie krajowej strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Strategia ta będzie wyznaczać ogólne kierunki jego rozwoju, w tym cele i działania w tym obszarze oraz mieć przekrojowy charakter, tj. spajać istniejące rządowe programy wspierania społeczeństwa obywatelskiego i strategię szczegółowe. Dodatkowo należy przewidzieć utworzenie dwóch strategii szczegółowych, tj.: strategii rozwoju wolontariatu i strategii rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.	Zapis zostanie dodany.
581 3	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Rola wolontariatu winna być także dostrzeżona w ramach wskaźników Strategii. Nazwa wskaźnika Rok bazowy Wartość bazowa Cel pośredni na 2030 r. Cel na 2035 r. Źródło danych Odsetek mieszkańców Polski w wieku od 15 do 89 lat, którzy choć raz zaangażowali się w wolontariat w okresie bezpośrednio poprzedzającym badanie 2022 28,4% 37% 45% GUS	Propozycja w trakcie analizy.
581 4	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się	93	Dotyczy. 4. Aktywne starzenie się (str. 93) A. Aktywność społeczna, edukacyjna i kulturalna osób starszych Grupa proponuje doprecyzowanie informacji nt. „wprowadzonych programów”, że zapewnią one dodatkowe wsparcie finansowe instytucji i organizacji działających na rzecz zwiększenia aktywności społecznej i wolontariackiej osób starszych (w tym KGW , Klubów Seniora i organizacji pozarządowych działających w obszarze prosenioralnym oraz ciał doradczych przy JST w postaci Rad Senioralnych) co pozwoli na szerszą, atrakcyjniejszą i lepiej dopasowaną ofertę dla seniorów i seniorek, działania zarówno w dużych ośrodkach jak również na terenach wiejskich oraz pozwoli na profesjonalizację osób koordynujących działania prosenioralne (np. poprzez finansowanie kursów, szkoleń czy warsztatów zwiększających ich kompetencje).	Na lata 2026-2030 planowane jest uruchomienie kolejnego wieloletniego Programu Rządowego na rzecz Osób Starszych „Aktywni Seniorzy – ASY”, którego celem strategicznym jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych poprzez ich aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i edukację, z uwzględnieniem działań wewnątrzpokoleniowych oraz międzypokoleniowych.
581 5	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.1: Wysokie kompetencje obywateli	105	Dotyczy 1. Nowy kształt podstaw programowych kształcenia ogólnego. D. Doświadczenia szkolne budujące sprawczość dzieci i młodzieży Grupa proponuje rozszerzenie opisu: Nowe podejście do rozwijania kompetencji społecznych i obywatelskich uczniów będzie zachęcać dzieci i młodzież w szczególności do aktywnych i praktycznych form zaangażowania (m.in. udział w akcjach wolontariackich, organizowanie szkolnych budżetów obywatelskich, organizowanie debat tematycznych, nauka tworzenia i planowania własnych projektów społeczno-obywatelskich). Z uwagi na to, że ogromną rolę w rozwijaniu ww. aktywności odgrywa kadra pedagogiczna prowadzone będą działania mające na celu zwiększenie możliwości zwiększania kompetencji kadry w obszarze rozwijania aktywności społeczno-obywatelskiej uczniów (m.in. poprzez organizację kursów, szkoleń, warsztatów, konferencji) a ponadto rozwijane będzie finansowanie działań społecznych i obywatelskich umożliwiając rozwój struktur szkolnych tj. koła i kluby wolontariatu, samorząd uczniowski itp. Ponadto w ramach programu rozszerzania kompetencji społecznych wśród dzieci i młodzieży planowane będzie zwiększenie współpracy na linii szkoły-organizacje/instytucje społeczne, które z uwagi na swój profil działania i doświadczenia mogą wspomóc szkoły we wdrażaniu ciekawych i wartościowych treści programowych oraz organizacji atrakcyjnych praktycznych form zaangażowania (np. akcji wolontariackich),	Opis zbyt szczegółowy, zbyt konkretny - wszystko to określa już podstawa programowa.
581 6	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	192	Do fragmentu o upowszechnieniu wolontariatu warto dopisać zdanie „Jednostki samorządu terytorialnego, wykorzystując potencjał własny, będą działać aktywnie na swoim terenie na rzecz rozwoju wolontariatu, jego promocji wśród mieszkańców oraz wzmocnienia podmiotów będących organizatorami wolontariatu”. W dokumencie brak jest wskazania roli samorządu w rozwoju wolontariatu na swoim terenie. Potencjał samorządu w Polsce przewyższa znacznie możliwości administracji centralnej w tym zakresie. Działania obu tych poziomów administracji publicznej powinny być komplementarne. W Polsce brak jest powszechnej praktyki w zakresie angażowania się samorządów w rozwój wolontariatu na swoim terenie. Dobre praktyki w tym zakresie powinny być promowane.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. Planowana Strategia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będzie odnosiła się do kwestii podniesionych w uwadze.
581 7	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarz Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli	191	Dotyczy F. Budowanie potencjału organizacji pozarządowych Dodabym: Wzmocnienie potencjału będzie również skierowane do zwiększenia kompetencji kadr zarządzających organizacjami (np. zarządy organizacji, koordynatorzy wolontariatu) poprzez zapewnienie finansowania ich rozwoju poprzez kursy, szkolenia, studia podyplomowe, udział w konferencjach.	Propozycja zbyt szczegółowa. Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju.

5818	Inne	Grupa Robocza ds. Aktywizmu i Wolontariatu przy Sekretarzu Stanu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	31	Dotyczy: definicji wolontariatu zawartej w Strategii. Na stronie 31 zapisano „wolontariat – definiowany jako wszelka nieodpłatna i nieobowiązkowa działalność, która jest organizowana przez organizację, grupę formalną lub klub, w tym organizacje charytatywne i religijne.” Prosimy o zmianę definicji na spójną z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie lub „dobrowolne działania odpowiadające potrzebom społecznym, które podejmuje osoba fizyczna bez wynagrodzenia wykraczające poza więzi rodzinne”.	Nie jest to definicja wolontariatu obowiązująca w Strategii, a jedynie definicja pod kątem tego akapitu, gdzie przywołujemy dane dotyczące wolontariatu w tym właśnie rozumieniu.
5819	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polska Soja	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	[1/2] Stowarzyszenie Polska Soja pragnie zwrócić uwagę na konieczność skoncentrowania działań skutecznie wspierających produkcję białka roślinnego w kraju w sposób uwzględniający rzeczywiste potrzeby przemysłu paszowego i spożywczego. 1. Soja wolna od GMO jako strategiczne źródło zdrowego białka Największy deficyt białka roślinnego w Polsce dotyczy soi. Polska co roku importuje głównie poekstrakcyjną śrutę sojową (GMO), której ekwiwalentem jest uprawa soi zajmująca 1,2-1,3 mln ha. Tymczasem krajowa uprawa soi konwencjonalnej (non-GMO) chociaż rośnie, to obejmuje zaledwie ok. 100 tys. ha. Przy skutecznych mechanizmach wsparcia realne jest dynamiczne zwiększenie areалу do 700 tys. ha. Inwestycja w rozwój uprawy soi w Polsce pozwoli zwiększyć bezpieczeństwo białkowe kraju pod względem ilościowym i jakościowym oraz ograniczyć import z krajów spoza UE. 2. Potencjał krajowej produkcji i potrzeby przemysłu paszowego Dotychczasowe rozproszenie uwagi na różne gatunki roślin strączkowych przyniosło ograniczone pokrycie krajowych potrzeb. Zwłaszcza przemysł paszowy w dominującym stopniu korzysta z produktów przetwórstwa soi, która w ujęciu światowym pełni funkcję rośliny podwójnego wykorzystania – pozyskiwanie oleju oraz taniego komponentu białkowego dla przemysłu paszowego, jednak zawierającego modyfikowane genetycznie białka obce.. W związku z tym rozwój krajowej produkcji soi wolnej od GMO powinien stać się priorytetem polityki bezpieczeństwa białkowego i zdrowotnego. 3. Rozdzielenie roślin strączkowych na kategorie funkcjonalne Termin „rośliny strączkowe” jest zbyt szeroki i warto w nim wydzielić przynajmniej dwie kategorie: • Rośliny oleisto-białkowe: soja. • Rośliny białkowe: groch, fasola, soczewica, bobik i łubiny. Taki podział umożliwi skuteczniejsze planowanie wsparcia produkcji, uwzględniając wolumen towarowy w przemyśle paszowym i spożywczym: soja – miliony ton, pozostałe bobowate grubonasienne – tysiące ton.	Uwaga ma charakter rekomendacji. Ponadto, proponowany podział na rośliny oleisto-białkowe oraz rośliny białkowe nie został odpowiednio uzasadniony. W przypadku płatności obszarowych, finansowanych z budżetu z UE, taki podział nie jest wymagany do ukierunkowania wsparcia.
5820	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Polska Soja	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego	225	[2/2] 4. Rekomendacje dla Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. W celu zwiększenia bezpieczeństwa białkowego i zdrowotnego kraju oraz ograniczenia importu należy: • Skoncentrować działania na najbardziej perspektywicznym źródle białka roślinnego, czyli soi konwencjonalnej (non-GMO), produkowanej lokalnie a także wersji pochodzącej z rolnictwa ekologicznego. • Wprowadzić instrumenty wsparcia, które przynajmniej w fazie początkowej podniosą konkurencyjność i opłacalność soi konwencjonalnej krajowej produkcji względem importowanej poekstrakcyjnej śruty sojowej GMO, aby pogodzić interesy rolników jako producentów surowca i przemysłu paszowego, który bazuje na tańszym substytucie czyli śrucie sojowej. • Opracować zachęty dla przemysłu paszowego do korzystania z lokalnego surowca, w szczególności w wiodących przedsiębiorstwach. Rozwój uprawy konwencjonalnej soi w Polsce jest nie tylko możliwy, ale konieczny ze względu na bezpieczeństwo żywnościowe społeczeństwa naszego kraju. Warunki klimatyczno-glebowe umożliwiają zwiększenie powierzchni uprawy soi do ponad 700 tys. ha, co pozwoli na pokrycie blisko połowy zapotrzebowania i ograniczenie wydatków związanych z importem. Zwiększenie udziału soi konwencjonalnej w strukturze zasiewów przyczyni się m.in. do zmniejszenia uzależnienia od zewnętrznych dostaw surowców białkowych, poprawy struktury gleby, obniżenia zapotrzebowania na azotowe nawozy mineralne oraz ograniczenia śladu węglowego. Społeczeństwo potrzebuje białka bezpiecznego dla zdrowia ludzi i zwierząt, a białko pochodzące z roślin GMO takim nie jest, gdyż według niektórych naukowców zawiera szkodliwe dla zdrowia pozostałości kancerogennego glifosatu. Poza tym polscy rolnicy potrzebują alternatyw dla skracającej się palety roślin uprawnych, na które rośnie popyt. Wspieranie produkcji surowca dotychczas masowo importowanego zmniejszy potrzebę eksportu krajowych płodów rolnych. W związku z powyższym soja powinna mieć status uprawy strategicznej – priorytetowej w grupie roślin strączkowych na nasiona. Bez odpowiednich instrumentów polityki rolnej rozwój uprawy soi w Polsce może stać się celem bardzo odległym w czasie.	Uwaga ma charakter rekomendacji. W odniesieniu do przytoczonej kwestii szkodliwości GMO, należy wskazać, że pasze zawierające lub wyprodukowane z organizmów genetycznie modyfikowanych (GMO) są, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, poddawane kontroli przez organy Inspekcji Weterynaryjnej, a procedura wprowadzenia do obrotu takiego organizmu przeznaczonego do produkcji pasz podlega rygorystycznym procesom autoryzacji na poziomie unijnym uwzględniającym analizę bezpieczeństwa dla zdrowia i środowiska. Jednocześnie, rolnicy uprawiający soję już obecnie mogą korzystać z wielu instrumentów wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

582 1	Samorząd	Urząd Miasta Jelenia Góra	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026- 2029	Uwaga dotyczy uwzględnienia w Planie działań na lata 2026-2029 dodatkowego działania, dlatego nie odniesiono się do konkretnej strony Planu.	W przedstawionym projekcie Strategii Rozwoju Polski do 2035 r. nie zostały zawarte zapisy odnoszące się do obszaru rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni miejskich, przemysłowych, powojсковych, pokolejowych, poportowych oraz zdekapitalizowanej tkanki mieszkaniowej budynków, w tym wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Substancja mieszkaniowa wielu budynków w Polsce jest w bardzo złym stanie technicznym. W konsekwencji budynki te nie tylko stanowią nieatrakcyjny element przestrzeni miejskiej, obniżający estetykę zabudowy często całych kwartałów zabudowy, ale także nie spełniają podstawowych norm w zakresie efektywności energetycznej i emitują znaczne zanieczyszczenie do atmosfery. Biorąc pod uwagę wysokie koszty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, mieszkańcy wielorodzinnych budynków mieszkalnych wielokrotnie nie są w stanie zgromadzić wystarczających środków finansowych na podjęcie inwestycji, przez co stan budynków mieszkalnych ulega postępującej degradacji. Uwzględnienie w „Planie działań na lata 2026-2029” (załącznik nr 1) działania pn. „Rewitalizacja zdegradowanych przestrzeni miejskich, w tym przemysłowych, powojсковych, pokolejowych, poportowych oraz zdekapitalizowanej tkanki mieszkaniowej, w tym wielorodzinnych budynków mieszkalnych” i zaplanowanie wsparcia finansowego w tym zakresie, pozwoliłoby na zminimalizowanie/zahamowanie procesów niszczenia budynków, dając mieszkańcom szansę na podjęcie działań rewitalizacyjnych, przyczyniłoby się do poprawy komfortu życia wielu mieszkańców oraz wpłynęłoby na poprawę estetyki przestrzeni miejskiej i jakości powietrza atmosferycznego.	Uwaga uwzględniona
582 2	Samorząd	Gmina Starachowice	Model struktury funkcjonalno- przestrzennej	53	Uzasadnienie wniosku o wskazanie Starachowic jako ośrodka subregionalnego w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku Starachowice stanowią jedno z kluczowych miast północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego, pełniąc istotne funkcje gospodarcze, społeczne i administracyjne dla regionu. Ze względu na swoje znaczenie, potencjał rozwojowy oraz rolę w systemie osadniczym, miasto powinno zostać uznane za ośrodek subregionalny w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku. 1. Znaczenie gospodarcze i inwestycyjne. Starachowice są jednym z głównych ośrodków przemysłowych województwa świętokrzyskiego. Działa tu Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice”, która od ponad 25 lat skutecznie przyciąga inwestycje krajowe i zagraniczne, tworząc miejsca pracy dla mieszkańców kilku powiatów. Miasto posiada silnie rozwinięty przemysł motoryzacyjny, maszynowy i metalowy, materiałów budowlanych oraz spożywczy, reprezentowany m.in. przez takie przedsiębiorstwa jak MAN Bus, Peropol, Autobox Innovations, StarSanDuo, PKC Group, Stapol i Cerrad, Cersanit oraz Animex. Dynamiczny rozwój firm w ostatnich latach potwierdza stabilną pozycję gospodarczą Starachowic w regionie. 2. Funkcje subregionalne i oddziaływanie na otoczenie. Starachowice pełnią funkcje usługowe, edukacyjne i administracyjne dla mieszkańców powiatów: starachowickiego, skarżyskiego, ostrowieckiego oraz koneckiego. W mieście zlokalizowane są liczne instytucje publiczne, placówki ochrony zdrowia (największy z kilku sąsiadujących powiatów szpital), szkoły ponadpodstawowe, uczelnie wyższe oraz instytucje kultury. Starachowice stanowią ważny rdzeń subregionu północno-wschodniego województwa, będąc centrum komunikacyjnym i gospodarczym dla całego obszaru. 3. Dostępność komunikacyjna. Miasto posiada korzystne położenie przy trasie krajowej nr 42 oraz w sąsiedztwie drogi ekspresowej S7 (Warszawa – Kraków), co zapewnia dobrą dostępność transportową. W tym roku zostanie oddana do użytku dwupasmowa droga łącząca Starachowice z S7. Zakończyły prace nad modernizacją linii kolejowej nr 25 (Skarżysko-Kamienna – Sandomierz w ciągu Warszawa - Rzeszów), co wzmocni powiązania Starachowic z głównymi ośrodkami kraju. Rozwijany jest również lokalny transport zbiorowy obejmujący gminy sąsiednie, co zwiększa zasięg funkcjonalny miasta. 4. Potencjał społeczny i edukacyjny. Starachowice dysponują dobrze rozwiniętą bazą edukacyjną. Działają tu szkoły techniczne i branżowe współpracujące z przedsiębiorstwami w zakresie kształcenia dualnego. W Starachowicach znajduje się filia Powszechnej Wyższej Szkoły Humanistycznej. Miasto współpracuje, m.in. z Politechniką Warszawską (strategia mieszkaniowa) Świętokrzyskiej (zielona i błękitna infrastruktura). Starachowice odgrywają kluczową rolę w przygotowaniu kadr technicznych dla przemysłu Województwa Świętokrzyskiego i południowej części Województwa Mazowieckiego. 5. Potencjał przestrzenny i ekologiczny. Starachowice realizują liczne projekty rewitalizacyjne, ekologiczne i energetyczne, w tym inwestycje w odnawialne źródła energii i termomodernizacje budynków. Miasto posiada rezerwy terenów inwestycyjnych, rozwiniętą infrastrukturę techniczną oraz atrakcyjne tereny mieszkaniowe i rekreacyjne. Dzięki walorom przyrodniczym (Góry i Puszcza Świętokrzyska, zbiorniki wodne) i dziedzictwa historycznego (pomnik historii cysterskiego opactwa w sąsiadującym Wąchocku) oraz zabytkom techniki (Muzeum Przyrody i Techniki, kolej wąskotorowa, pozostałości Staropolskiego Okręgu Przemysłowego) rozwija się również	Starachowice zostaną włączone do listy miast subregionalnych.

					turystyka przemysłowa i kulturowa. 6. Spójność z dokumentami strategicznymi. Wskazanie Starachowic jako ośrodka subregionalnego pozostaje w pełnej zgodności z Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w której miasto określono jako ośrodek o znaczeniu ponadlokalnym, oraz z celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, zakładającej wzmacnianie miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Uwzględnienie Starachowic w sieci ośrodków subregionalnych umożliwi pełniejsze wykorzystanie ich potencjału oraz przyczyni się do zrównoważonego rozwoju kraju. Podsumowanie. Starachowice spełniają wszystkie kryteria ośrodka subregionalnego – posiadają silną gospodarkę, rozwiniętą infrastrukturę, zaplecze edukacyjne i administracyjne, a także wyraźny wpływ na otaczające gminy i powiaty. Włączenie miasta do sieci ośrodków subregionalnych w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku pozwoli na wzmocnienie jego funkcji rozwojowych i zwiększenie spójności terytorialnej północnej części województwa świętokrzyskiego.	
582 3	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i Rozdziału Energii Elektrycznej	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii	150	Dot. kierunki działań. Propozycja modyfikacji fragmentu celem ukazania potrzeby rozwoju krajowych kompetencji technologicznych w obszarze cyfryzacji i automatyzacji sektora energetycznego. Wspieranie takich projektów wzmacnia bezpieczeństwo systemowe, niezależność technologiczną oraz konkurencyjność polskiego przemysłu energetycznego. <u>Propozycja modyfikacji treści (dot. lit. F. Wzmocnienie systemu finansowania dla rozwoju technologii krytycznych)</u> Rozwijany będzie fundusz technologii krytycznych, którego celem jest wsparcie działań badawczo-rozwojowych, wdrożeniowych i inwestycyjnych w obszarze technologii krytycznych z punktu widzenia zmniejszenia strategicznej zależności Polski i Unii Europejskiej od krajów trzecich m.in. w zakresie łańcuchów dostaw, infrastruktury krytycznej czy wykorzystania zależności gospodarczych. Wsparciem w ramach funduszu będą objęte projekty z zakresu biotechnologii, technologii cyfrowych oraz technologii czystych i zasobooszczędnych. ~~Fundusz będzie umożliwiał~~ <u>Dodatkowo fundusz umożliwi</u> finansowanie projektów wpisujących się w technologie określone jako krytyczne, a także posiadające Pieczęć Suwerenności (STEP Seal). <u>W szczególności wspierane będą projekty rozwijające krajowe kompetencje w zakresie cyfryzacji sektora energetycznego, automatyki, sztucznej inteligencji oraz systemów zarządzania energią, co przyczyni się do zwiększenia niezależności technologicznej i odporności infrastruktury elektroenergetycznej.</u>	Lista technologii krytycznych ma zostać ogłoszona na dalszym etapie. Nie należy na obecnym etapie faworyzować poszczególnych branż czy technologii specjalnymi zapisami w strategii.
582 4	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i Rozdziału Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	156-157	Propozycja modyfikacji fragmentu celem uzupełnienie opisu wyzwań transformacji energetycznej o aspekty infrastrukturalne - zaproponowana zmiana ma na celu wzmocnienie opisu roli sieci dystrybucyjnych w procesie transformacji energetycznej, jako kluczowego ogniwa w przejściu na gospodarkę niskoemisyjną, co wpływa na osiągnięcie celów klimatycznych. Należy podkreślić, że do sieci dystrybucyjnej przyłączone jest już ponad 90 proc. mocy zainstalowanej OZE. Propozycja: Kluczowe wyzwania Transformacja energetyczna jest procesem wielowymiarowym, obejmującym zmiany infrastrukturalne, regulacyjne i społeczne. W celu jej przeprowadzenia konieczny jest intensywny rozwój OZE, zwiększenie mocy magazynów energii oraz innych źródeł bilansujących, rozwój energetyki obywatelskiej i zwiększenie elastyczności po stronie odbiorców. (...) Łączne potrzeby inwestycyjne związane z tym procesem szacowane są na blisko 730 mld zł. <u>Realizacja tych inwestycji wymaga równoległego rozwoju elektroenergetycznej infrastruktury sieciowej - w szczególności dystrybucyjnej — która stała się priorytetem w procesie transformacji sektora elektroenergetycznego. Zależność OZE od warunków atmosferycznych oraz coraz częstsze ekstremalne zjawiska pogodowe stawiają wyzwania przed operatorami systemów elektroenergetycznych. W tym kontekście kluczowe znaczenie będzie miało zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych.</u> Pożądanym efektem przeprowadzonej transformacji będzie: • bezpieczeństwo dostaw, czyli zdolność do pełnego i stabilnego pokrycia zapotrzebowania na energię elektryczną w gospodarce poprzez rozwój energetyki rozproszonej i zwiększenie odporności systemu na awarie, cyberzagrożenia i ataki militarne, dzięki zmniejszeniu zależności od centralnych jednostek wytwórczych i długodystansowego przesyłu energii; • niższa emisyjność, głównie przez spadek udziału węgla w produkcji energii elektrycznej; • niższe ceny energii poprzez zwiększenie udziału OZE w krajowym miksie, zmniejszenie zależności od importu surowców oraz obniżenie opłat z tytułu emisji CO₂, • <u>zwiększanie niezawodności sieci elektroenergetycznej w obliczu rosnącej liczby OZE, w szczególności mikroinstalacji, • wprowadzanie technologii magazynowania energii.</u> Powodzenie transformacji energetycznej wymaga przebudowy i modernizacji sieci elektroenergetycznych. Budowa nowych mocy wytwórczych istotnie zmieni rozkład geograficzny wytwarzania energii w Polsce. Modernizacja sieci	Brzmienie tego punktu w SRP zostanie finalnie skorelowane z aktualizacją KPEIK.

					elektroenergetycznych powinna być ukierunkowana przede wszystkim na te obszary kraju, które charakteryzują się największym potencjałem rozwoju OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i instalacji fotowoltaicznych, tak aby umożliwić ich pełne wykorzystanie i skuteczne przyłączanie do systemu. <u>Należy również uwzględnić</u> Priorytetem powinno być wsparcie rozwoju sieci dystrybucyjnych, do których przyłączona jest zdecydowana większość mocy OZE. Sieci dystrybucyjne, odpowiednio przystosowane do wyzwań transformacji, wspierają także elastyczność systemu oraz umożliwiają szybszą reakcję na zmienne warunki rynkowe oraz pogodowe. W tym kontekście kluczowe jest zapewnienie środków na cyfryzację systemów zarządzania sieciami dystrybucyjnymi oraz stworzenie optymalnych warunków do tworzenia i rozwoju lokalnych rynków usług elastyczności. Dodatkowo wzmacniają bezpieczeństwo energetyczne i zwiększają zaangażowanie społeczności lokalnych w zarządzanie energią.	
582 5	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i Rozdziału Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	159	Dotyczy: Kierunki działań. pkt 1. Zapewnienie rozwiązań prawnych i finansowych ułatwiających inwestowanie w OZE;. Uwaga ogólna: W procesie transformacji należy uwzględnić warunki pracy sieci elektroenergetycznych oraz konieczność zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności systemu. Kluczowe jest wprowadzenie uproszczonych procedur administracyjnych w celu usprawnienia realizacji inwestycji dotyczących budowy i modernizacji elektroenergetycznej infrastruktury sieciowej, w szczególności dystrybucyjnej, przy jednoczesnym zachowaniu wysokich standardów technicznych i operacyjnych, niezbędnych dla niezawodnego funkcjonowania systemu elektroenergetycznego. W celu pełnego wykorzystania potencjału przyłączeniowego, niezbędne jest równoległe wdrożenie mechanizmów wspierających modernizację i rozbudowę infrastruktury sieciowej, w tym rozwój inteligentnych systemów zarządzania, cyfryzację procesów operacyjnych oraz zwiększenie nakładów inwestycyjnych na sieci elektroenergetyczne, w szczególności dystrybucyjne. Kluczowe znaczenie ma wdrożenie mechanizmów finansowych wspierających rozwój sieci i wzmocnienie roli operatorów systemów dystrybucyjnych.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
582 6	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i Rozdziału Energii Elektrycznej	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	162	Propozycja uzupełnienia punktu 4. Budowa i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej, celem odpowiedniego ujęcia znaczenia rozwoju sieci dystrybucyjnych, cyfryzacji oraz wdrażania usług elastyczności jako warunków skutecznej integracji OZE i zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego. Propozycje wpisują się w cele transformacji energetycznej. Podpunkt A. Modernizacja istniejących oraz budowa nowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych W świetle dynamicznego rozwoju OZE oraz zmieniającej się struktury wytwarzania, inwestycje w infrastrukturę będą ukierunkowane na obszary o największym potencjale budowy nowych instalacji OZE, w szczególności lądowych farm wiatrowych i farm fotowoltaicznych. Inwestycje obejmą również budowę nowych linii, w tym m.in.: (i) rozbudowę linii łączących północ z południem kraju; (ii) zwiększenie efektywności wykorzystania istniejących połączeń transgranicznych; (iii) skablowanie sieci średniego i niskiego napięcia. Inwestycje w tym zakresie będą konieczne dla: zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i funkcjonowania systemu elektroenergetycznego, funkcjonowania rynku energii elektrycznej w ujęciu krajowym i unijnym, umożliwienia dalszej integracji OZE oraz źródeł nisko – i zeroemisyjnych. Umożliwią również elektryfikację kolejnych gałęzi gospodarki. <u>Ze względu na skalę wyzwań infrastrukturalnych, konieczne będzie zapewnienie dużych, stabilnych i przewidywalnych nakładów finansowych na rozwój i modernizację sieci dystrybucyjnych. Finansowanie powinno obejmować zarówno środki krajowe, jak i dedykowane instrumenty unijne.</u> Podpunkt B. Wdrażanie inteligentnych rozwiązań w sieciach elektroenergetycznych (smart grid) i upowszechnienie umów z ceną dynamiczną (...) Szczególną rolę w tym odegra upowszechnienie umów z ceną dynamiczną, umożliwiającym odbiorcom reagowanie na wahania cen energii. Pozwolą one ograniczyć koszty zakupu energii i zwiększą możliwości zagospodarowania energii wytwarzanej w szczycie generacji OZE. Wdrażaniu tych rozwiązań będzie towarzyszyć rozwijanie narzędzi wspierających świadome zarządzanie zużyciem energii. <u>W celu pełnego wykorzystania potencjału inteligentnych sieci konieczne będzie zapewnienie finansowania cyfryzacji i automatyzacji oraz rozwiązań IT na potrzeby zarządzania siecią elektroenergetyczną.</u>	Uwaga zostanie częściowo uwzględniona. Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.
582 7	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna	164	Cele do osiągnięcia W tabeli wyszczególniono m.in. „Wskaźnik przeciętnego systemowego czasu trwania przerwy długiej i bardzo długiej w przeliczeniu na jednego odbiorcę (SAIDI)”, wskazując jako Cel pośredni na 2030 r. oraz Cel na 2035 r. wartość wskaźnika na poziomie ≤ 85 min (przy wskazaniu wartości bazowej na poziomie 160,8 min - (2023)).	Cel 85 min. zarówno dla roku 2030 jak i 2035 jest zatem nierealny do osiągnięcia

		Rozdziału Energii Elektrycznej			Wskaźnik SAIDI na poziomie 85 min. jako cel w odniesieniu do infrastruktury sieciowej nie odzwierciedla już dokonanej poprawy tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat i dojścia do optimum przy specyfice sieci elektroenergetycznej w Polsce, w której znaczny udział mają linie napowietrzne podatne na skutki zjawisk ekstremalnych. W takich warunkach trudno jest formułować realne i osiągalne cele wprost dla tego wskaźnika. Należy przy tym zaznaczyć, że historyczne minimum SAIDI odnotowane w 2020 r. wyniosło 157 minut, a w ostatnich latach wartość ta utrzymuje się na poziomie około 200 min. <u>Cel 85 min. zarówno dla roku 2030 jak i 2035 jest zatem nierealny do osiągnięcia.</u> Postuluje się usunięcie tego wskaźnika, ze względu na jego dużą wrażliwość na warunki pogodowe.	
582 8	Inne	Polskie Towarzystwo Przesyłu i Rozdziału Energii Elektrycznej	Priorytet 3.3: Budowa odporności państwa i społeczeństwa na kryzysy	216	Propozycja uzupełnienia Kierunku 4. Zwiększenie poziomu cyberbezpieczeństwa kraju Proponujemy, aby w Priorytecie 3.3 pojawiły się nie tylko systemy IT/OT, ale też fizyczne środki zwiększające odporność infrastruktury krytycznej, w tym elektroenergetycznej. A. Wzmocnienie krajowego systemu cyberbezpieczeństwa Rozwijany będzie krajowy system cyberbezpieczeństwa poprzez: działania legislacyjne, powołanie centralnej instytucji koordynującej i odpowiedzialnej za cyberbezpieczeństwo na poziomie krajowym oraz zapewnienie wsparcia dla podmiotów krajowego systemu cyberbezpieczeństwa w modernizacji i rozbudowie infrastruktury, przy zachowaniu i zapewnieniu wysokich standardów cyberbezpieczeństwa. (...) Ponadto będzie on uzupełniany o dodatkowe funkcje, m.in. będzie umożliwiał zespołom CSIRT udzielanie lepszego wsparcia podmiotom dotkniętym incydentami. <u>W kontekście budowania systemu cyberbezpieczeństwa - w świetle zagrożeń geopolitycznych - istotne jest budowanie zdolności sieci elektroenergetycznych w zakresie ich odporności na zagrożenia, w szczególności cyberbezpieczeństwa na poziomie technicznym, operacyjnym i strategicznym. Wsparcie dla takiego działania umożliwi wdrożenie skuteczniejszych procedur działania w sferze cyberbezpieczeństwa oraz wzmocni bezpieczeństwo ciągłości działania systemu elektroenergetycznego oraz odporności na zakłócenia.</u>	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom SRP2035.
582 9	Samorząd	Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu	UWAGA OGÓLNA		W odpowiedzi na przekazaną prośbę dotyczącą odniesienia się do postulatów zawartych w Strategii rozwoju ponadlokalnego Metropolii Toruńskiej na lata 2026-2035 i tym samym umocnienia roli Metropolii Toruńskiej w zapisach projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku, pragniemy wyrazić nasze poparcie dla działań zmierzających do wzmocnienia rangi Metropolii Toruńskiej jako ważnego ośrodka rozwoju ponadlokalnego w naszym województwie. Strategia rozwoju ponadlokalnego Metropolii Toruńskiej stanowi istotny dokument konsolidujący kluczowe obszary rozwoju: społeczny, gospodarczy, przestrzenny i środowiskowy. Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu mając na uwadze wymienione postulaty przez Metropolię Toruńską, zwraca szczególną uwagę na istotne zagadnienia z punktu widzenia funkcjonowania szeroko rozumianego rynku pracy. Zgodnie z aktualnymi trendami i potrzebami regionu podkreślamy znaczenie następujących kwestii: 1. Kluczowe jest opracowanie i wdrożenie efektywnych mechanizmów zachęcających przedsiębiorstwa do inwestowania na terenie Metropolii Toruńskiej, czego bezpośrednim i pożądanym efektem będzie tworzenie nowych, stabilnych miejsc pracy. 2. Poprawa dostępności transportowej i cyfrowej dla mieszkańców stanowi fundamentalny warunek zwiększenia mobilności zawodowej. Ułatwienia te umożliwią mieszkańcom, szczególnie z obszarów dotkniętych wykluczeniem komunikacyjnym, podejmowanie zatrudnienia w miejscach oddalonych od ich miejsca zamieszkania. 3. Rozwój i modernizacja szkolnictwa branżowego muszą ściśle odpowiadać na aktualne i prognozowane potrzeby lokalnego rynku pracy oraz wymogi transformującej się gospodarki. Niezmiennie istotne jest wzmocnienie synergii między pracodawcami a systemem edukacji, prowadzące do efektywnego łączenia teorii z praktyką. 4. Pilnym zadaniem jest tworzenie kompleksowych zachęt dla młodych pokoleń, aby Metropolia Toruńska była postrzegana jako optymalne miejsce do życia i pracy (w tym dostępne mieszkalnictwo oraz zwiększenie liczby dostępnych miejsc opieki dla dzieci). Postulat ten jest krytycznie ważny w kontekście postępującego procesu starzenia się ludności i spadku liczby osób w wieku produkcyjnym (braku	Uwaga o charakterze komentarza

					zastępowalności pokoleń) przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. 5. Wsparcie godzenia życia zawodowego z opieką nad osobami zależnymi (starszymi i z niepełnosprawnościami) jest koniecznością. Rekomendujemy zwiększenie liczby i dostępności instytucjonalnych form opieki, takich jak kluby seniora i domy pomocy, co przyczyni się do aktywizacji zawodowej opiekunów. Uważamy, że realizacja Państwa postulatów jest kluczowa dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Metropolii Toruńskiej, a jej umocnienie w Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku jest w pełni uzasadnione.	
5830	Inne	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A. Mielec	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	10	Propozycja uzupełnienia opisu dodana kolorem zielonym. Uzasadnienie zamieszczono w piśmie przewodnim. Mielec jest ośrodkiem subregionalnym o silnym potencjale przemysłowym, szczególnie związanym z lotnictwem i przemysłem zbrojeniowym i mechanicznym. Jego rozwój należy uzupełnić o segment badawczo-rozwojowy w obszarze nowoczesnych technologii lotniczych i mechanicznych – co umożliwi dalszą ekspansję przemysłową miasta – oraz rozwinięte usługi publiczne wyższego rzędu, adresowane także do mieszkańców sąsiednich powiatów. Działania te powinny zostać wsparte przez rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej, co zwiększy atrakcyjność inwestycyjną miasta. Należy w tym uwzględnić w szczególności poprawę więzi komunikacyjnych z Rzeszowem oraz siecią dróg szybkiego ruchu. Istotne jest też wzmocnienie lokalnego rynku pracy i powiązanych z nim form edukacji, a także wdrażanie przy udziale IOB narzędzi wsparcia przedsiębiorczości wspierających proces budowy dojrzałego ekosystemu biznesowego oraz rozwój strefy przemysłowej.	Propozycja zbyt szczegółowa.
5831	Inne	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A. Mielec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Ze względu na spójny system społeczno-gospodarczy całego powiatu mieleckiego w strategii należy uwzględnić gminy: Mielec obszar funkcjonalny: Mielec gm. w., Przecław, Tuszów Narodowy A także: Radomyśl Wielki, Wadowice Górne, Padew Narodowa, Gawłuszowice, Czermin, Borowa. Powyższe gminy stanowią spójny obszar społeczno-gospodarczy północno-zachodniej części województwa podkarpackiego o licznych powiązaniach.	Przyjęto delimitację wskazaną przez samorząd województwa
5832	Inne	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A. Mielec	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Uważamy że ze względu na występowanie gmin o typowo rolniczym charakterze obszar delimitacji OSI należy uzupełnić o Powiat mielecki	Powiat mielecki nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
5833	Inne	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A. Mielec	UWAGA OGÓLNA		[1/2] W związku z trwającymi konsultacjami publicznymi dotyczącymi Strategii Rozwoju Kraju, chcielibyśmy zgłosić uwagi dotyczące miasta Mielca, będącego istotnym ośrodkiem gospodarczym województwa podkarpackiego. Agencja Rozwoju Regionalnego "MARR" S.A. jest Instytucją Otoczenia Biznesu która od ponad 30 lat wspiera procesy transformacji gospodarczej w regionie. Uzasadnienie: Mielec istotnym ośrodkiem gospodarczym woj. podkarpackiego. Miasto Mielec stanowi jeden z kluczowych ośrodków gospodarczych województwa podkarpackiego. Jego znaczenie wynika z wieloletnich tradycji przemysłowych, korzystnego położenia geograficznego oraz dynamicznego rozwoju infrastruktury gospodarczej, w tym Specjalnej Strefy Ekonomicznej "Euro-Park" Mielec. SSE "Euro-Park" Mielec utworzono w 1995 roku. Była to pierwsza Specjalna Strefa Ekonomiczna w Polsce. Jej działalność przyczyniła się do znaczącej transformacji lokalnej gospodarki oraz ograniczenia negatywnych skutków restrukturyzacji przemysłu. Obecnie w strefie działa ponad 200 przedsiębiorstw krajowych i zagranicznych, które zatrudniają kilkanaście tysięcy pracowników. Główne branże to: lotnicza, motoryzacyjna, elektromaszynowa, przetwórstwa tworzyw sztucznych, drzewna, meblarska, elektroniczna, farmaceutyczna, branża obróbki metali, automatyzacji. W Mielcu funkcjonują takie firmy jak: PZL Mielec - Lockheed Martin Company producent śmigłowców Black Hawk, Melex - producent pojazdów elektrycznych, Bury sp z o.o. dostawca zaawansowanych systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz łączności dla branży automotive, Kirchhoff automotive - producent konstrukcji metalowych i hybrydowych do karoserii i podwozi, Autopart - producent akumulatorów, Sierosławski Group, Gayer i Hosaya, Gomotiv przetwórstwo tworzyw sztucznych, ITA Tools - producent narzędzi skrawających, R&G sp z o.o. - zakład elektroniki i mechaniki precyzyjnej i wiele innych. Wiele przedsiębiorstw powstało w oparciu o wiedzę i kompetencje pracowników wywodzących się z zakładów lotniczych. Często są to firmy rodzinne o polskim kapitale, które posiadają duże kompetencje w zakresie precyzyjnej obróbki, jednak często w łańcuchach wartości występują jako poddostawcy, nie posiadający własnego produktu finalnego.	Uwaga o charakterze komentarza

					Spora część firm posiada certyfikację produkcji lotniczych i militarnych oraz zdolności w zakresie produkcji produktów podwójnego zastosowania.	
583 4	Inne	Agencja Rozwoju Regionalnego MARR S.A. Mielec	UWAGA OGÓLNA		[2/2] Skoncentrowanie zakładów przemysłowych, produkcyjnych o różnorodnych branżach oraz wysokie kompetencje techniczne tworzą złożony ekosystem gospodarczy o unikatowych możliwościach w zakresie rozwijania produktów w dziedzinach tzw. Przemysłu 4.0. Przy zastosowaniu odpowiednich narzędzi wsparcia, kapitał ludzki oraz potencjał gospodarczy lokalnych przedsiębiorstw może stanowić załóżek do kreowania polskiego produktu przyszłości np. w zakresie automatyzacji, robotyzacji. Ze względu na wieloletnie tradycje lotnicze oraz zróżnicowaną strukturę gospodarczą największy potencjał regionu mieleckiego stanowi kapitał ludzki i duże kompetencje w zakresie mechaniki, obróbki, projektowania, integrowania systemów, automatyzacji i zarządzania. Pomimo posiadanego potencjału gospodarczego regionu, słaba pozycja lokalnych firm w łańcuchach wartości stanowi jedno z głównych zagrożeń uzależniających lokalną gospodarkę od zewnętrznych ośrodków decyzyjnych oraz kapitału zagranicznego, a także od koniunktury i trendów gospodarczych. Mielec to jedno z najważniejszych miast przemysłowych województwa podkarpackiego. Dzięki swojej historii przemysłowej, inwestycjom krajowym i zagranicznym oraz skutecznemu wykorzystaniu funduszy unijnych, Mielec pełni dziś rolę lokomotywy gospodarczej regionu. To miasto, które z sukcesem przeszło transformację z ośrodka przemysłu lotniczego w nowoczesne centrum przedsiębiorczości i innowacji o zdywersyfikowanej strukturze branż. Ze względu na wyzwania zmieniających się realiów gospodarczych, słabą pozycję w strukturze łańcuchów wartości, konieczne jest wspieranie procesu transformacji gospodarczej przez kreowanie narzędzi wsparcia przedsiębiorczości przy udziale Instytucji Otoczenia Biznesu takich jak: ARR MARR S.A. Przykład Mielca ze względu na unikatowy potencjał gospodarczy może stanowić modelowy proces transformacji gospodarczej: od monokultury gospodarczej, przez dywersyfikację branż do budowy gospodarki opartej na wiedzy. Wymaga to stosowania narzędzi wspierających budowę dojrzałego ekosystemu biznesowego. Wsparcie procesu transformacji gospodarczej przez kreowanie narzędzi wsparcia przedsiębiorczości przy udziale 108. (umowna nazwa SSE Euro-Park 2.0) I. obszary wsparcia: programy wspierające inkubację i akcelerację, finansowanie MŚP i small mid-cap w postaci instrumentów zwrotnych w zakresie wsparcia inwestycji, dostępu do kapitału obrotowego, wsparcia wdrażania innowacji, wsparcie w zakresie podnoszenia kwalifikacji pracowników z wykorzystaniem ogólnopolskich systemów w tym Baza Usług Rozwojowych, akceleracja startupów w tym rozwój technologii dual use, instytucjonalne wsparcie w zakresie ekspansji zagranicznej, przygotowanie firm do wyzwań przemysłu 4.0 cyfryzacja, automatyzacja, kreowanie narzędzi wsparcia w zakresie projektowania, wdrażania nowych produktów, co pozwoli na zmianę pozycji lokalnych firm w łańcuchach wartości, venture capital, kreowanie współpracy pomiędzy lokalnymi firmami a dużymi przedsiębiorstwami. Celem powyższych działań jest też wykorzystanie możliwości firm z Mielca i regionu do budowy rozwijania potencjału obronnego kraju, zwłaszcza z wykorzystaniem branż: metalowej, obróbczej.	Uwaga o charakterze komentarza
583 5	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań		Wdrożenie dla deweloperów obowiązku odsprzedaży Państwu/Gminie, bez marży lub z niską marżą, określonego procentu mieszkań z puli prowadzonych inwestycji komercyjnych. Uzasadnienie: Działanie miało by na celu zwiększenie puli tanich mieszkań czynszowych w zasobie gmin, a pośrednio obniżenie cen rynkowych sprzedaży mieszkań.	Propozycja jest w toku analizy.
583 6	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.1: Zwiększenie dostępności mieszkań	61, 64	„Spółki komunalne mogą pełnić funkcję operatorów Społecznych Agencji Najmu (SAN), przyznając im prawo do pozyskiwania mieszkań od właścicieli prywatnych lub ich administrowania w ramach zasobu publicznego.” Uzasadnienie: Strategia przewiduje rozwój SAN, ale nie wskazuje roli spółek komunalnych. Powierzenie tej funkcji spółkom miejskim zwiększy kontrolę gminy nad lokalnym rynkiem najmu i zminimalizuje ryzyko wysokich cen najmu oraz spekulacji czynszowej przez inne podmioty.	Działania zostały opisane na poziomie ogólności odpowiadającym charakterowi dokumentu. Spółki komunalne są uprawnione do prowadzenia działalności SAN. Nie planuje się zmian prowadzących do wyłączenia spółek komunalnych z tej roli.
583 7	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.1: Zwiększenie	65	Z : Szczególnego wsparcia wymaga zasób wybudowany w technologii wielkopłytowej, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu wielorodzinnego i konieczność podtrzymania jego funkcji bez ryzyka katastrof -budowlanych.	W ramach działań dotyczących poprawy stanu technicznego istniejących zasobów wielorodzinnych

			dostępności mieszkań		Na: Szczególnego wsparcia wymaga zasób w złym stanie technicznym i objęty ochroną konserwatorską, ze względu na jego wysoki udział w całości zasobu komunalnego i konieczność jego modernizacji. Uzasadnienie: Przedsięwzięć remontowych wymagają przede wszystkim budynki w złym stanie technicznym objętych ochroną konserwatorską, to one stanowią znaczącą większość zasobu komunalnego Gmin. Istotną kwestią jest podniesienie standardu tych mieszkań przez zwiększenie efektywności cieplnej poprzez docieplenie przegród zewnętrznych, likwidację emisyjnych źródeł ogrzewania, utworzenie łazienek z toaletami w obrębie mieszkania, wyposażenie budynków pow. 3 kondygnacji w windy lub urządzenia ułatwiające poruszanie się pomiędzy kondygnacjami. Zły stan techniczny budynków wymaga działań kompleksowych w zakresie całej nieruchomości z uwzględnieniem jej zabytkowego charakteru.	już obecnie priorytetowo traktuje się zasoby gminne, w tym zasoby zabytkowe i znajdujące się na terenach rewitalizowanych. Kwestia ta będzie dodatkowo podkreślona w nowej wersji dokumentu.
583 8	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Priorytet 1.5 - zwiększenie miejsc w opiece długoterminowej, - rozszerzenie działań z zakresu opieki domowej, - wskazanie źródeł finansowania (NFZ/budżet) i mechanizmu corocznej indeksacji taryf, - w obszarze CZP doprecyzowanie standardu organizacyjnego (zespół, TTA/IZ), rozliczanie świadczeń środowiskowych, - planowanie harmonogramu sieci na poziomie powiatów z jasną rolą SPZOZ.	Uwagi częściowo uwzględnione w aktualnych zapisach Strategii. Część uwag (dot. CZP) zbyt szczegółowa jak na poziom dokumentu o charakterze strategicznym.
583 9	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		Priorytet 1.2 - dla celów okołoporodowych dedykowany program kadrowo-infrastrukturalny dla oddziałów powiatowych (anestezjologia/położnictwo) i mierniki jakości.	Propozycja zbyt szczegółowa, w Strategii wyselekcjonowano jedynie kluczowe 56 wskaźników w odniesieniu do całego dokumentu.
584 0	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	ZAŁĄCZNIK 2. WSKAŹNIKI		- wdrożenie monitoringu zdrowotnych wskaźników publikowanych powiatowo, z mechanizmem automatycznej korekty wycen przy istotnych odchyleniach	W porozumieniu z Ministerstwem Zdrowia planowane są modyfikacje zapisów w tym zakresie.
584 1	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		ujęcie zawodów medycznych jako priorytetu w ścieżkach migracyjnych i działaniach PSZ (uznawanie kwalifikacji, kursy adaptacyjne), z koordynacją MZ/NFZ", - przedstawienie i uwzględnienie ram finansowych dla zdrowia: udział budżetu, NFZ, funduszy UE oraz zasady indeksacji wycen dla SPZOZ.	Uwaga nieuwzględniona.
584 2	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.2: Tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu		Z uwagi na to, że coraz więcej dzieci nie może wychowywać się w rodzinach naturalnych zasadne jest tworzenie warunków, które również sprzyjałyby rodzicielstwu zastępczemu. Uzasadnienie: Rodzicielstwo zastępcze stanowi istotny element systemu opieki nad dziećmi, które nie mogą wychowywać się w rodzinach biologicznych. Z uwagi na rosnącą liczbę takich dzieci oraz zmieniające się wyzwania społeczne, konieczne jest stworzenie warunków wspierających nie tylko rodziny biologiczne, lecz również rodziny zastępcze. Ujęcie tego aspektu w dokumencie pozwoli na pełniejsze i bardziej sprawiedliwe podejście do polityki prorodzinnej, odpowiadające rzeczywistym potrzebom społecznym.	Uwaga kierunkowo przyjęta. Strategia zostanie uzupełniona o zapisy dot. pieczy zastępczej, w szczególności wspierania rodzicielstwa zastępczego, w priorytecie 1.2.
584 3	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Wprowadzenie większego wsparcia finansowego dla samorządów i mieszkańców w zakresie odnawialnych źródeł energii (fotowoltaika, pompy ciepła, magazyny energii). Promocja transportu publicznego i rowerowego, rozwój sieci kolejowej, ograniczanie ruchu samochodowego w centrach miast. Rozwój gospodarki obiegu zamkniętego (ponowne wykorzystanie surowców, recykling). Programy wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa w transformacji cyfrowej i ekologicznej. Wprowadzenie zachęt podatkowych dla firm stosujących innowacyjne rozwiązania proekologiczne. Uzasadnienie: Wsparcie finansowe dla mieszkańców i samorządów w zakresie odnawialnych źródeł energii przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego, ograniczenia emisji gazów cieplarnianych oraz obniżenia kosztów energii w długim okresie. Transport jest jednym z głównych źródeł emisji zanieczyszczeń. Rozwój transportu zbiorowego i alternatywnych środków przemieszczania się poprawi jakość powietrza, zmniejszy korki i podniesie komfort życia mieszkańców. Wdrażanie zasad ograniczyć ilość odpadów, zmniejszy presję na środowisko i jednocześnie stworzy nowe miejsca pracy w branży recyklingowej i usługach naprawczych. Wsparcie w transformacji cyfrowej i ekologicznej zwiększy ich konkurencyjność, ułatwi dostosowanie do regulacji unijnych oraz przyspieszy zieloną transformację gospodarki. Umożliwi to szersze wprowadzenie innowacji, wzmocni konkurencyjność.	Propozycja jest przedmiotem dalszych analiz.

584 4	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Inwestycje w cyberbezpieczeństwo administracji publicznej. Zwiększenie wsparcia (finansowego, szkoleniowego) dla Ochotniczych Straży Pożarnych oraz służb ratunkowych. Budowa rezerw strategicznych (energetycznych, żywnościowych, medycznych). Uzasadnienie: Coraz częstsze ataki cybernetyczne zagrażają sprawności działania instytucji publicznych oraz bezpieczeństwu danych obywateli. Wzmocnienie cyberbezpieczeństwa jest kluczowe dla zapewnienia ciągłości usług publicznych, ochrony infrastruktury krytycznej oraz budowy zaufania społecznego do państwa. OSP oraz inne służby ratunkowe pełnią istotną rolę w reagowaniu na sytuacje kryzysowe (pożary, klęski żywiołowe, wypadki). Wsparcie finansowe i szkoleniowe podniesie ich gotowość operacyjną i umożliwi skuteczniejszą ochronę ludności. Wzmacnia to zarówno bezpieczeństwo lokalnych społeczności, jak i odporność całego państwa. Kryzysy, zmiany klimatyczne czy pandemie pokazują, jak ważne jest posiadanie krajowych rezerw niezbędnych surowców i produktów. Tworzenie oraz utrzymywanie rezerw strategicznych zwiększy odporność państwa na wstrząsy zewnętrzne i zapewni ciągłość funkcjonowania gospodarki oraz systemu ochrony zdrowia	Zapisy dotyczące wsparcia podmiotów krajowego systemu cyberbezpieczeństwa, w tym jst, są już w projekcie SRP.
584 5	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Dodać zapisy o systemowym wsparciu dla opiekunów nieformalnych (urlopy wytchnieniowe, składki emerytalne finansowane z budżetu państwa, centra wsparcia dla opiekunów). Uzasadnienie: Opiekunowie nieformalni są kluczowym filarem systemu opieki, a brak ich wsparcia prowadzi do ubóstwa i wypalenia. Rozwiązania te zwiększą aktywność zawodową i zdrowie psychiczne tej grupy.	Zapisy dotyczące opieki wytchnieniowej są uwzględnione w priorytecie 2.7.
584 6	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.4: Rynek pracy włączający różne grupy społeczne		Wprowadzić standard zatrudnienia wspieranego (asystent pracy, coach kariery) dla osób długotrwale bezrobotnych, z niepełnosprawnościami i uchodźców. Uzasadnienie: Pozwoli to skutecznie włączać grupy defaworyzowane na rynek pracy i zmniejszy koszty pomocy społecznej.	Obecne zapisy są na tyle pojemne, że mieszczą się w nich również zgłoszone propozycje. Na poziomie Strategii są to zapisy wystarczające. Strategia przewiduje rozwój rozwiązań wspierających aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami, w tym form wsparcia na otwartym rynku pracy.
584 7	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Rozszerzyć działania o profilaktykę kryzysów psychicznych i rozwój lokalnych punktów pierwszego kontaktu (psycholog środowiskowy, dyżury w gminach). Uzasadnienie: Wzrost problemów psychicznych wymaga wczesnej interwencji blisko miejsca zamieszkania; zmniejszy to koszty leczenia i absencji w pracy.	Uwaga uwzględniona w aktualnych zapisach Strategii w działaniu Priorytetu 1.5 - w 3A i 3C.
584 8	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Uwzględnić rozwój mieszkań wspomaganych i cohousingu senioralnego. Uzasadnienie: Starzenie się społeczeństwa wymaga nowych form mieszkalnictwa umożliwiających samodzielność i integrację społeczną.	Powtórzenie z uwagą KWRiST nr 319.
584 9	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Zapewnić stałe finansowanie Centrów Usług Społecznych (CUS) w formie subwencji celowej i wsparcie dla tworzenia CUS międzygminnych. Uzasadnienie: Stabilne finansowanie jest warunkiem rozwoju i profesjonalizacji usług społecznych, zwłaszcza na terenach wiejskich.	Na chwilę obecną nie jest planowane stałe finansowanie funkcjonujących CUS. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej będzie jednak konsekwentnie wspierało rozwój CUS poprzez programy rządowe ukierunkowane na rozwój usług społecznych. W kolejnych edycjach programów resortowych priorytetowo będą traktowane jednostki realizujące zadania CUS, aby zapewnić im realne możliwości rozwoju i wzmacniania lokalnych systemów usług.
585 0	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 2.7: Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli		Wprowadzić standard lokalnych rad społecznych i budżetów obywatelskich dedykowanych projektom społecznym. Uzasadnienie: Wzmocni to partycypację obywatelską i budowanie zaufania społecznego.	Propozycja zbyt szczegółowa na poziom ogólności Strategii.

585 1	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Spójność społeczna Wprowadzić wskaźniki monitorujące spójność społeczną (np. poziom zaufania społecznego, skala samotności, liczba osób korzystających z usług społecznych). Uzasadnienie: Pozwoli to lepiej oceniać efektywność działań w sferze społecznej i reagować na niepożądane trendy.	Uwaga częściowo uwzględniona - w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona.
585 2	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA		Dodać strategię przeciwdziałania samotności i izolacji społecznej: lokalni animatorzy integracji, punkty spotkań w małych miejscowościach, teleopieka nie tylko dla seniorów, ale także osób samotnych w wieku produkcyjnym. Uzasadnienie: Samotność jest jednym z kluczowych czynników ryzyka zdrowotnego i społecznego; wczesne działania zmniejszą koszty zdrowotne i społeczne w przyszłości.	Sugerowany dopisek nie odpowiada diagnostycznemu charakterowi tej części.
585 3	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Wprowadzić system monitorowania spójności społecznej (indeks obejmujący zaufanie społeczne, nierówności, uczestnictwo w życiu społecznym) raportowany co 2 lata. Uzasadnienie: Stały monitoring pozwoli na wczesne reagowanie na zjawiska erozji spójności społecznej i projektowanie adekwatnych działań.	Uwaga częściowo uwzględniona - w priorytecie 2.7 liczba wskaźników zostanie zwiększona. Wskaźniki są przypisane do poszczególnych priorytetów Strategii, nie do kierunków działań, tak by nie rozbudowywać nadmiernie listy wskaźników.
585 4	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Utworzyć Narodowy Program Przeciwdziałania Samotności, rozwijać wolontariat sąsiedzki i międzypokoleniowy. Uzasadnienie: Samotność jest rosnącym problemem społecznym, wpływającym na zdrowie psychiczne i fizyczne, zwiększającym koszty opieki zdrowotnej.	Propozycja zbyt szczegółowa. Działanie dot. upowszechniania wolontariatu znajduje się w priorytecie 2.7, kierunek działań nr 4.
585 5	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Dodać zapis o rozwoju lokalnych 'Family Hubów' – centrów wsparcia dla rodzin, łączących poradnictwo, wsparcie psychologiczne, animację czasu wolnego dzieci i wypożyczalnię sprzętu dziecięcego. Uzasadnienie: Kompleksowe centra w gminach wzmocnią dostęp do usług prorodzinnych, zmniejszą bariery w podejmowaniu decyzji o posiadaniu dzieci.	Zagadnienie w trakcie analiz.
585 6	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA		Dodać zapis o wspieraniu elastycznej organizacji pracy dla rodziców (praca hybrydowa, częściowy powrót z urlopu) i ulgach podatkowych dla pracodawców wdrażających przyjazne rozwiązania prorodzinne. Uzasadnienie: Łączenie pracy z opieką nad dziećmi jest kluczowe dla podniesienia wskaźnika dietyności i aktywności zawodowej kobiet.	Sugerowany dopisek nie odpowiada syntetycznemu charakterowi części kierunkowej.
585 7	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		Dodać działania na rzecz ograniczenia ubóstwa energetycznego: dopłaty do termomodernizacji i OZE dla gospodarstw domowych o niskich dochodach, edukacja energetyczna beneficjentów pomocy społecznej. Uzasadnienie: Ubóstwo energetyczne jest poważnym problemem, który może pogłębiać nierówności. Połączenie wsparcia socjalnego z inwestycjami w efektywność energetyczną obniży rachunki i zmniejszy emisję.	Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju SRP2035 określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Funkcjonuje PPCP i system operatorów, dodatkowe interwencje przewiduje się w PSK.
585 8	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 3.5: Skutecznie działająca administracja	233-234	Proponujemy uzupełnienie działania nr 3 w ramach priorytetu 3.5 o nowy podpunkt pn.: „Standaryzacja jakości usług publicznych i komunikacji z obywatelami: wdrożenie standardu prostego języka (w tym ETR)”. Bez standaryzacji prostego języka i jakości komunikacji cyfryzacja usług nie zrealizuje celu „ułatwień w kontaktach”. W kierunku „Ułatwienia w kontaktach...” opisano rozwój e-administracji i dostęp do danych (A–C), ale brakuje elementu zrozumiałości . Prosty język jest warunkiem, by obywatel realnie skorzystał z e-usług i nowych rozwiązań (eID, Portfel Tożsamości Cyfrowej, wspólny portal). Zapewni to mniej błędów we wnioskach, krótszy czas załatwiania spraw, mniejsze obciążenie infolinii/okienek, wyższą satysfakcję użytkowników oraz włączenie osób o niższych kompetencjach językowych/cyfrowych i cudzoziemców . Wprowadzenie prostego języka nie wymaga zmian instytucjonalnych, a integruje działania już planowane (portal, szkolenia, materiały dla użytkowników).	Uzupełniono zapisy w priorytecie 3.5, działaniu 3A.
585 9	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Mocną stroną Strategii jest fakt, że odnotowuje ona istotny problem współczesności, jakim jest kondycja psychiczna Polek i Polaków, w tym zwłaszcza młodzieży. Niepokoją statystyki, które wskazują, że polska młodzież ma dobrze rozwinięte – w porównaniu z rówieśnikami z innych krajów europejskich – kompetencje poznawcze, ale jednocześnie słabo rozwinięte kompetencje społeczne i osobiste, w tym emocjonalne. Dlatego rekomendujemy, by rozważyć: - Dodanie do wskaźników priorytetu 2.1 jakiegoś wskaźnika odzwierciedlającego kompetencje społeczne i osobiste młodzieży (z oczywistą intencją, że mają one rosnąć).	Mnożenie wskaźników/celów nie jest wskazane. Wystarczająco wymowne są wskaźniki wskazane w projekcie Strategii. Wskaźniki do monitorowania kompetencji społecznych podane są na początku rozdz. 2.1.

586 0	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	Priorytet 1.5: Dobre zdrowie i aktywne starzenie się		Postawienie sobie za cel zmniejszenie liczby prób samobójczych wśród młodzieży (trochę na wzór priorytetu 2.2., który stawia sobie za cel m.in. zmniejszenie liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych).	Wskaźnik zbyt szczegółowy - do uwzględnienia w ramach dokumentów sektorowych/programów.
586 1	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	SYNTEZA	10	Jest zapis: Szczególne wsparcie uzyskają „ (iii) branże powiązane z celami społecznymi Strategii – takie, w których państwo będzie zgłaszało wysoki popyt w perspektywie jej realizacji. Uzasadnienie: Brak przykładów takich branż. W obecnym kształcie zapis jest enigmatyczny.	SynTEZA ma ogólny charakter, doszczegółowienie znajduje się w kolejnych częściach.
586 2	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	50-51	Akapit: „Wciąż zauważalne są wyraźne dysproporcje w dostępie do usług publicznych wśród mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich. Dotyczy to dostępu m.in. do usług medycznych (w tym ratownictwa medycznego oraz specjalistycznej diagnostyki i terapii medycznej), szkolnictwa wyższego, wymiaru sprawiedliwości (zwłaszcza na poziomie sądu okręgowego), dóbr kultury (np. teatrów, muzeów) czy instytucji otoczenia biznesu”. Uzasadnienie: Sugeruje, że powinno się doprowadzić do zmiany tej sytuacji, czyli utworzyć szkoły wyższe i sądy okręgowe na terenach wiejskich.	W części diagnostycznej znajduje się jedynie diagnoza obecnej sytuacji, bez wskazywania na zasadność takich czy innych działań.
586 3	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	CZĘŚĆ KIERUNKOWA	56	Akapit: “Konkurencyjna gospodarka – jeśli ma zapewniać wysoki i rosnący standard życia mieszkańcom – musi być sprawiedliwa”. Ten akapit powinien być przeredagowany.	Uwaga nie zawiera konkretnych propozycji.
586 4	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	UWAGA OGÓLNA		W całym dokumencie brakuje definicji ośrodków metropolitalnych, regionalnych i subregionalnych.	Uwaga o charakterze komentarza
586 5	Samorząd	Urząd Miejski Wrocławia	UWAGA OGÓLNA		Dokument sugeruje konieczność zwiększenia dostępności do usług wyższego rzędu, w tym zdrowotnych, w mniejszych ośrodkach, co biorąc pod uwagę systematycznie rosnące koszty funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej, wynikające m.in. ze starzenia się społeczeństwa, jest postulatem niemożliwym do zrealizowania. Należy się spodziewać w najbliższych latach raczej procesu konsolidacji ośrodków świadczących usługi zdrowotne wyższego rzędu! W dokumencie są proponowane różne, na ogół sensowne rozwiązania; brak w nim jednak uwzględnienia stanu finansów publicznych, m.in. objęcia Polski unijną procedurą nadmiernego deficytu, co według prognoz spadku wielkości wzrostu PKB do 2% od 2028 r. stawia pod znakiem zapytania realizację wielu celów szczegółowych dokumentu.	Uwaga o charakterze komentarza
586 6	Samorząd	Rada Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		STANOWISKO NR 1/2025 RADY MIASTA TARNOBZREGA z dnia 30 października 2025 r. w sprawie poparcia działań na rzecz wzmocnienia roli Tarnobrzega w Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku Na podstawie § 28 pkt. 2 ust. 2 uchwały Nr XIV/157/2024 Rady Miasta Tarnobrzega z dnia 27 listopada 2024 r. w sprawie Statutu Miasta Tarnobrzega (Dz. U. z 2024 r., poz. 5774), Rada Miasta Tarnobrzega przyjmuje niniejsze stanowisko: § 1. Wyraża pełne poparcie dla działań Prezydenta Miasta Tarnobrzega, władz powiatowych oraz przedstawicieli Województwa Podkarpackiego, zmierzających do zapewnienia Tarnobrzegowi statusu ośrodka subregionalnego w ramach przygotowanej Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2035 roku. Rada Miasta podkreśla, że włączenie Tarnobrzega do sieci ośrodków subregionalnych w województwie podkarpackim przyczyni się do: - wzmocnienia potencjału gospodarczego i inwestycyjnego miasta oraz całego subregionu; - zwiększenia możliwości pozyskiwania środków finansowych z budżetu państwa i funduszy Unii Europejskiej; - zapewnienia zrównoważonego i policentrycznego rozwoju województwa; - rozwoju powiązań komunikacyjnych, w tym modernizacji i rozbudowy infrastruktury kolejowej na trasie Warszawa - Radom - Skarżysko Kamienna - Ostrowiec Świętokrzyski - Sandomierz - Tarnobrzeg - Rzeszów, która stanowi najkrótsze połączenie pomiędzy Warszawą a Rzeszowem i ma kluczowe znaczenie dla gospodarki oraz bezpieczeństwa kraju. Rada Miasta zwraca uwagę na strategiczne znaczenie Tarnobrzega jako ośrodka wspierającego funkcjonowanie przemysłu zbrojeniowego oraz systemu zabezpieczenia ludności cywilnej w kontekście zmieniającej się sytuacji geopolitycznej.	Uwaga uwzględniona
586 7	Samorząd	Rada Miasta Tarnobrzega	UWAGA OGÓLNA		Uzasadnienie Przygotowywana przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2035 roku określa kierunki wsparcia dla wybranych ośrodków miejskich, wskazując je jako bieguny wzrostu w polityce rozwoju państwa. W pierwotnym projekcie dokumentu, w województwie podkarpackim uwzględniono cztery miasta	Uwaga uwzględniona

					subregionalne: Krosno, Przemyśl, Mielec oraz Stalowa Wola. Dzięki działaniom Starosty Powiatu Tarnobrzskiego, przy współpracy z władzami Miasta Tarnobrzega, miasto Tarnobrzeg zostało ujęte w zaktualizowanym projekcie strategii jako piąty ośrodek subregionalny. Uwzględnienie Tarnobrzega w sieci subregionalnych centrów rozwoju stanowi znaczącą szansę na wzmocnienie potencjału gospodarczego, inwestycyjnego i społecznego miasta oraz uzyskanie dostępu do dedykowanych instrumentów finansowania inwestycji. Działanie to umożliwi skuteczniejsze kształtowanie polityki przestrzennej, transportowej i gospodarczej w skali całego regionu, przyczyniając się do jego zrównoważonego rozwoju. Podjęcie niniejszego stanowiska jest wyrazem formalnego poparcia Rady Miasta Tarnobrzega dla działań władz lokalnych i regionalnych oraz potwierdza wolę współpracy z Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w procesie konsultacji i uchwalania dokumentów strategicznych. W opinii Rady Miasta Tarnobrzega, przyznanie miastu statusu ośrodka subregionalnego stanowi działanie w pełni uzasadnione, mające na celu wzmocnienie roli Tarnobrzega w strukturze policentrycznego rozwoju kraju oraz podniesienie jego znaczenia gospodarczego, społecznego i obronnego.	
586 8	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	UWAGA OGÓLNA		W związku z trwającymi konsultacjami społecznymi projektu Strategii Rozwoju Polski do 2035 roku oraz mając na uwadze znaczenie tego dokumentu dla kształtowania polityki rozwojowej państwa, w tym szczególnie dla rozwoju ośrodków miejskich i ich obszarów funkcjonalnych, pozwalam sobie zabrać głos w ramach prowadzonych konsultacji. Moje uwagi dotyczą rozdziału poświęconego celowi horyzontalnemu „Zrównoważony rozwój terytorialny oparty na policentrycznej sieci osadniczej”, w szczególności części opisującej system policentryczny ośrodków miejskich. W tym kontekście wnoszę o uznanie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym za metropolię ponadregionalną. Uzasadnienie: Bydgoszcz, jako największy ośrodek województwa kujawsko-pomorskiego, pełni szereg funkcji o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i ponadwojewódzkim, które jednoznacznie potwierdzają jej rangę metropolitalną. W ramach uzasadnienia świadomie już pomijam instytucje o zasięgu wojewódzkim. 1. Znaczenie międzynarodowe: W Bydgoszczy funkcjonuje sześć jednostek NATO, w tym: • Centrum Szkolenia Sił Połączonych NATO (JFTC), • Jednostka Integracyjna Sił NATO (NFIU), • 3. Batalion Łączności NATO (3 NSB), • Centrum Eksperymentalne Policji Wojskowych NATO, • Zespół Wsparcia Teleinformatycznego NATO, • Połączone Centrum Analiz, Szkolenia i Edukacji NATO - Ukraina (JATEC) Żadne miasto w Polsce nie posiada tak licznych struktur dowódczych i eksperckich NATO, co powoduje, że samo kierownictwo NATO używa wobec Bydgoszczy sformułowania „polska stolica NATO”. Na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy znajduje się również baza paliwowa w Nowej Wsi Wielkiej, do której prowadzić będzie strategiczny rurociąg NATO - inwestycja kluczowa dla bezpieczeństwa surowcowego państw Sojuszu. Znajdują się tu również Zakłady Chemiczne „Nitro-Chem” S.A., spółka strategiczna dla bezpieczeństwa krajów NATO i największy producent trotylu w strukturach Sojuszu.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
586 9	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	UWAGA OGÓLNA		2. Znaczenie ogólnokrajowe: W Bydgoszczy działają instytucje o zasięgu ogólnopolskim, w tym: • Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych-centralna jednostka logistyczna Wojska Polskiego (obok Warszawy jedyna tego szczebla w kraju), • Szkoła Podoficerska Państwowej Straży Pożarnej - jedyna taka placówka w Polsce, • IO. Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ- jeden z ośmiu tego typu szpitali w kraju, • Centrum Onkologii im. prof. Franciszka Łukaszczyka - również jeden z ośmiu tego rodzaju ośrodków w Polsce, należący do trzech największych, • Szpital MSWiA- jeden z dziesięciu w Polsce, • Centrum Szkoleniowe Urzędu Dozoru Technicznego - jedno z dwóch w kraju, • Port Lotniczy - o charakterze cywilno-wojskowym, jeden z nielicznych w Polsce o podwójnym przeznaczeniu.	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
587 0	Instytucja publiczna	Wojewoda Kujawsko-Pomorski	UWAGA OGÓLNA		3. Znaczenie infrastrukturalne: Rejon bydgoski stanowi istotny węzeł logistyczno-energetyczny kraju: • przez jego obszar przebiegają kluczowe gazociągi z terminala LNG w Świnoujściu,	Analizując przedłożone uwagi, nie zdecydowano się na zmiany pozycji

					• sieci elektroenergetyczne o znaczeniu krajowym, umożliwiające przesył energii z planowanej elektrowni jądrowej w województwie pomorskim, • Międzynarodowa Droga Wodna E-70, łącząca Odrę z Wisłą i Bałtykiem, • strategiczne węzły kolejowe, w tym główna Polska Magistrala Węglowa prowadząca do portów Trójmiasta. 4. Rola społeczno-gospodarcza: Bydgoszcz i jej obszar funkcjonalny tworzą rynek pracy o oddziaływaniu ponadregionalnym. Dla przykładu: stopa bezrobocia w Bydgoszczy wynosi obecnie 2,7%, a w powiecie bydgoskim 3,7%, podczas gdy w Szczecinie - uznanym w projekcie Strategii za metropolię ponadregionalną - 4,2%. Dane te potwierdzają siłę gospodarczą i integrującą funkcję Bydgoszczy dla regionu i jego otoczenia. Mając powyższe na uwadze, wnoszę o uwzględnienie Bydgoszczy wraz z jej obszarem funkcjonalnym w kategorii metropolii ponadregionalnych. Zgadzam się jednocześnie ze stanowiskiem Rady Miasta Torunia z dnia 16 października 2025 r. w zakresie roli Torunia i jego obszaru funkcjonalnego. W mojej ocenie końcowa klasyfikacja ośrodków metropolitalnych powinna opierać się na konkretnych, mierzalnych kryteriach, takich jak: • liczba mieszkańców, • liczba i zakres porozumień międzygminnych w ramach MOF, • wspólne projekty w obszarach transportu, gospodarki odpadami, oferty inwestycyjnej, turystycznej czy gospodarki wodno-ściekowej. Takie podejście pozwoli w sposób obiektywny i transparentny określić faktyczną rangę poszczególnych ośrodków.	metropolii bydgoskiej w hierarchii miast.
587 1	Instytucja publiczna	Wojewoda Pomorski	UWAGA OGÓLNA		W nawiązaniu do przeprowadzanych niedawno konsultacji publicznych projektu „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, chciałabym poprzeć stanowisko zgłoszone przez Prezydenta Miasta Słupska oraz Rady Miejskiej Słupska w procesie konsultacyjnym. W przekazanych uwagach zwrócono uwagę na potrzebę wzmocnienia pozycji Słupska w projekcie Strategii, z uwagi na jego istotną rolę w strukturze osadniczej północnej Polski. Słupsk stanowi ważny ośrodek administracyjny, edukacyjny, gospodarczy i kulturalny, pełniąc funkcję centrum rozwoju zachodniej części województwa pomorskiego. Miasto oraz cały region słupski posiadają również znaczący potencjał strategiczny, wynikający z ich udziału w realizacji zadań związanych z energią morską, a także z obecności infrastruktury NATO o znaczeniu obronnym. Ponadto położenie Słupska wzdłuż planowanego korytarza transportowego Via Pomerania dodatkowo wzmacnia jego rolę w systemie krajowej i regionalnej sieci transportowej. Wszystkie te czynniki przemawiają za uznaniem Słupska za ośrodek o kluczowym znaczeniu dla rozwoju północnej Polski oraz za jego silniejszym ujęciem w krajowym systemie ośrodków miejskich w ramach „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”	Słupsk zostanie zakwalifikowany do kategorii aglomeracji regionalnej.
587 2	Samorząd	Gmina Gniew	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	9	Delimitacja OSI wsparcia dla policentrycznej sieci miast i obszarów funkcjonalnych Województwa pomorskie Składam uwagę, żeby dodać do obszaru funkcjonalnego Gniew (gm. m i w.) Uzasadnienie: Miasto i Gmina Gniew to miejsce rozpoznawalne na mapie kraju. Zespół starego miasta z terenem zamkowym posiada unikatowe w skali kraju walory krajobrazowe – bardzo wysoką wartość ekspozycyjną zachowanej historycznej panoramy miasta. Zamek stanowi obiekt, który wyróżnia naszą gminę, sprawia, że jest ona rozpoznawalna. Z drugiej strony, patrząc na rozwój miasta oraz gminy, z punktu widzenia gospodarczego, stanowi on swego rodzaju obciążenie. Sprawia, że planowane czy oczekiwane przez mieszkańców inwestycje są ograniczone przez różne formy ochrony. Zamek stanowi klasykę problemów miejscowości zabytkowym obiektem punktowym. Turysta odwiedzający Gniew, koncentruje się na zamku, pomijając dłuższy pobyt i zwiedzanie pozostałego terenu miasta i gminy. Klienci, zwłaszcza korporacyjni ograniczają się do pobytu na wzgórzu zamkowym i nie są zainteresowani miastem ani gminą. Obawiamy się, że być może w przyszłości Zamek pozostanie zamkniętą enklawą. Zamek stanowi zarówno wartość, jak i duże wyzwanie dla naszego samorządu. Miasto i gmina Gniew ma ujemny przyrost naturalny ludności. Trudno prognozować dalszy rozwój gminy. Rozwój miasta i gminy jest ograniczony przez różne formy ochrony. Podatki wywożone są poza granice gminy. Posiadamy piękne tereny, niestety nie mamy oferty dla ludzi młodych. Nasi mieszkańcy jeżdżą do sąsiednich miejscowości po to, co możliwe, że w przyszłości mogłoby być osiągalne w naszej gminie. Największym wyzwaniem jest realizacja zamierzeń inwestycyjnych, czy remontów i uzyskanie stosownych pozwoleń i zgód. Różne organy ograniczają wiele inwestycji, a możliwość rozwoju miasta ograniczają Wisła, Wierzyca i park. Dodatkowo w nowo obowiązującym Audycie Krajobrazowym Województwa Pomorskiego teren gminy objęto	Miasto Gniew nie spełnia kryteriów dla miasta subregionalnego, przede wszystkim zbyt małej liczby mieszkańców oraz braku oddziaływania ponadpowiatowego

					kilkoma krajobrazami priorytetowymi, czyli obszarami szczególnie cennymi ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne lub estetyczno-widokowe, które wymagają zachowania, lub określenia zasad jego kształtowania. Dodatkowo naszą gminę przecina sieć korytarzy ekologicznych, a także zlokalizowanych jest wiele form ochrony przyrody. Gmina potrzebuje wsparcia ze względu na konieczność finansowania wielu zadań publicznych, takich jak oświata, pomoc społeczna, drogi czy kultura, a także przez rosnące potrzeby społeczne. Gmina Gniew potrzebuje wsparcia, aby móc realizować inwestycje i zadania, na które nie ma wystarczających własnych środków. Gmina Gniew wymaga wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe (w tym w priorytecie „Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego”) – poprzez zapewnienie żywotności obszarów wiejskich doświadczających silnych zmian demograficznych. Wzmocnienia impulsów rozwojowych przez interwencje z zakresu wsparcia przedsiębiorczości, rynku pracy, transformacji rolnictwa, budowy infrastruktury (w tym cyfrowej) czy mieszkalnictwa. Podejmowanie działań na rzecz utrzymania dobrej jakości i dostępności usług publicznych w warunkach szybkiego starzenia się populacji.	
587 3	Samorząd	Gmina Gniew	ZAŁĄCZNIK 3. DELIMITACJA OSI	12	Delimitacja OSI wsparcia dla obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe Województwo pomorskie: składam uwagę, aby dodać powiat tczewski	Powiat tczewski nie wypełnia obiektywnego kryterium delimitacji tego OSI
587 4	Samorząd	Sejmik Województwa Mazowieckiego	UWAGA OGÓLNA		Stanowisko nr 1/25 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 października 2025 r. w sprawie zakresu delimitacji obszarów strategicznej interwencji w projekcie średniookresowej strategii rozwoju kraju - „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.” Mając na uwadze znaczenie średniookresowej strategii rozwoju kraju dla określenia priorytetów rozwoju na najbliższą dekadę, po zapoznaniu się z przekazanym do konsultacji publicznym projektem „Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.”, Sejmik Województwa Mazowieckiego postuluje następujące zmiany: 1. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji transformacji energetycznej o miasta: Ostrołęka, Koźienice i Płock, na terenie których funkcjonują kluczowe zakłady przemysłowe o znaczeniu energetycznym, a także o powiaty bezpośrednio związane z ich działalnością. W procesie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej rola państwa jest szczególna. Kluczowe jest nie tylko utrzymanie sektora energetycznego, ale też niwelowanie społeczno-gospodarczych skutków przemian. Wobec planów stopniowego wygaszania elektrowni węglowych w kraju, niezbędne jest udzielenie wsparcia tym obszarom, które są najbardziej narażone na negatywne skutki tych działań. Na Mazowszu funkcjonują dwie duże elektrownie węglowe - w Ostrołęce i Koźienicach. Kluczowym obszarem jest również Płock, stanowiący największy w kraju ośrodek przemysłu petrochemicznego o znaczeniu międzynarodowym. Ponieważ system energetyczny tworzy spójną całość, wykluczenie z OS/ transformacji energetycznej wyżej wymienionych miast, może skutkować znacznym osłabieniem efektywności działań, podejmowanych na rzecz dekarbonizacji polskiej gospodarki. Pominięcie województwa mazowieckiego wśród beneficjentów rządowego wsparcia w ramach OSI, przeczy dążeniu do spójności terytorialnej. Oznacza bezwzględne osłabienie pozycji miast średnich, takich jak Płock, Koźienice i Ostrołęka, które samodzielnie nie będą w stanie sprostać skali wyzwań, z którymi przyjdzie im się mierzyć. Mając w pamięci trudne doświadczenia transformacji gospodarczej lat 90, należy dołożyć wszelkich starań, by zapobiec podobnym kryzysom, szczególnie w obecnej, trudnej sytuacji geopolitycznej. Zaangażowanie strony rządowej w proces sprawiedliwej transformacji energetycznej w powiatach: ostrołęckim, koźienickim i płockim jest konieczne. 2. Rozszerzenie Obszaru Strategicznej Interwencji odporności i rozwoju obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy UE co najmniej o jednostki NUTS 3 - podregiony: ostrołęcki, siedlecki i radomski. Ujęcie wyżej wymienionych podregionów w OS/ odporności i rozwoju obszarów przygranicznych przy zewnętrznej granicy UE jest uzasadnione zarówno ich położeniem we wschodniej części kraju, w niewielkiej odległości od granicy, jak i faktem usytuowania na ich obszarze obiektów strategicznych, o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa. Proponowane ograniczenie interwencji na Mazowszu jedynie do powiatu łosickiego jest dalece niewystarczające. Celem nadrzędnym powinno być stymulowanie rozwoju całych podregionów i budowanie ich odporności zarówno w obliczu zagrożeń zewnętrznych, jak i wyzwań społeczno-gospodarczych, z którymi się mierzą. Polityka rozwoju województwa mazowieckiego ukierunkowana jest na niwelowanie barier rozwojowych, zidentyfikowanych w ww. podregionach. W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze zostały one wskazane jako OSI problemowe, wymagające szczególnego wsparcia. Istotne byłoby zatem zintegrowanie polityki krajowej i regionalnej w tym zakresie.	Zasięg terytorialny OSI zostanie rozszerzony o wybrane obszary, na których funkcjonują elektrownie węglowe. Szczegółowa delimitacja jest przedmiotem dalszych analiz.

					3. Doprowadzenie do spójności polityki krajowej dotyczącej obszaru otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego, zarówno w zakresie terytorium, którego dotyczy, jak i przyjętych celów i rodzajów interwencji. Określony w projekcie Obszar Strategicznej Interwencji otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego nie jest spójny z obszarem objętym tworzoną równolegle Strategią rozwoju otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego. Oznacza to, że na poziomie rządowym opracowywane są aktualnie dwa różne dokumenty, prezentujące zupełnie inną perspektywę na obszar oddziaływania inwestycji CPK, a tym samym określające odmienne cele rozwoju oraz zakres interwencji. Rodzi to uzasadnione wątpliwości dotyczące prawidłowości przyjętych założeń i planowanych działań. Dodatkowo, zaproponowany podział OS/ otoczenia Centralnego Portu Komunikacyjnego na dwa obszary: rdzeń obszaru CPK oraz obszar funkcjonalny CPK ingeruje w ustaloną od lat hierarchię polityki rozwoju ukierunkowanej terytorialnie. Nadanie priorytetu rozwoju obszarowi otoczenia CPK, określonego jako obszar funkcjonalny CPK, ponad miejskim obszarem funkcjonalnym Warszawy, zakłóca rozumienie kluczowych powiązań funkcjonalnych i prowadzi do degradacji głównej metropolii w kraju, wbrew faktycznie pełnionym przez nią funkcjom.	
587 5	Samorząd	Prezydent Miasta Chełm	ZAŁĄCZNIK 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST	4	Rozwój Chełma jako ośrodka subregionalnego związany jest ze wzmocnieniem roli dostępu do usług wyższego rzędu - edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych - oraz poprawą funkcji związanych z obsługą granicy i wymianą międzynarodową. Dodatkowym wsparciem właściwych organizatorów transportu należy objąć tworzenie powiązań transportu zbiorowego z innymi miastami województwa, a także z obszarem funkcjonalnym i sąsiednimi powiatami. Proponowana zmiana: Rozwój Chełma jako ośrodka subregionalnego będzie wspierany poprzez wzmocnienie jego funkcji w zakresie dostępu do usług wyższego rzędu - edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych - a także turystycznych i biznesowych, oraz poprzez rozwój funkcji związanych z obsługą granicy i wymianą międzynarodową. Dodatkowym wsparciem właściwych organizatorów transportu należy objąć tworzenie powiązań transportu zbiorowego z innymi miastami województwa, a także z obszarem funkcjonalnym i sąsiednimi powiatami. Uzasadnienie Zmiana ma na celu doprecyzowanie roli Chełma jako ośrodka subregionalnego poprzez rozszerzenie katalogu jego funkcji o elementy turystyczne i biznesowe. W obecnym brzmieniu zapis skupia się wyłącznie na usługach edukacyjnych, kulturalnych i zdrowotnych oraz na funkcjach granicznych, pomijając inne obszary aktywności, które w istotny sposób kształtują potencjał rozwojowy miasta. Dodanie odniesienia do funkcji turystycznych i biznesowych pozwala odzwierciedlić rzeczywisty potencjał miasta i kierunki jego rozwoju określone w dokumentach lokalnych (m.in. Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2030, Strategii Rozwoju Miasta Chełm na lata 2021-2030). Chełm odgrywa w systemie osadniczym wschodniej Polski rolę ośrodka usługowego, turystycznego i gospodarczego, oddziałującego na znaczny obszar regionu. Miasto dysponuje cennym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, stanowiącym podstawę rozwoju turystyki miejskiej i kulturowej. Istotnym zabytkiem dziedzictwa kulturowego są Chełmskie Podziemia Kredowe, które stanowią unikatowy zabytek techniki o randze krajowej i europejskiej, przyciągający corocznie znaczną liczbę turystów krajowych i zagranicznych. W połączeniu z Bazyliką na Górze Chełmskiej, zabytkowym zespołem staromiejskim oraz położeniem w sąsiedztwie obszarów cennych przyrodniczo, tworzą one rozpoznawalny potencjał turystyczny, który ma znaczenie nie tylko lokalne, ale i regionalne. Równocześnie Chełm pełni funkcję lokalnego centrum gospodarczego i biznesowego, opartego na rozwijającej się infrastrukturze przemysłowej i inwestycyjnej oraz dużym potencjale lotniczym. W mieście funkcjonuje Chełmskie Centrum Aktywności Gospodarczej, powstaje Hub Technologiczny, rozbudowywane są tereny inwestycyjne, a położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych- drodze ekspresowej S12, linii kolejowej E30 i w bezpośrednim sąsiedztwie przejścia granicznego Dorohusk - nadaje Chełmowi istotne znaczenie w obsłudze wymiany międzynarodowej oraz w rozwoju logistyki transgranicznej. Uwzględnienie w zapisie funkcji turystycznych i biznesowych pozwoli w pełniejszy sposób oddać rzeczywistą pozycję Chełma w strukturze osadniczej Polski Wschodniej, wzmacniając jego charakter jako ośrodka wielofunkcyjnego - łączącego funkcje edukacyjne, kulturalne, turystyczne, gospodarcze i graniczne. Rozszerzenie zapisu nie zmienia jego intencji, lecz uzupełnia go o elementy, które w praktyce są kluczowe dla dalszego rozwoju miasta i dla równoważenia rozwoju terytorialnego regionu. Ponadto wprowadzenie sformułowania „będzie wspierany poprzez wzmocnienie funkcji” ma na celu zachowanie spójności z zapisami dotyczącymi innych miast województwa lubelskiego (wskazanie wprost, że miasta będą mogły	Wprowadzenie tych zapisów skutkowałoby znaczną dysproporcją objętości i charakteru zapisów w stosunku do innych miast.

					uzyskać wsparcia) oraz podkreślenie, że Chełm - jako ważny ośrodek subregionalny we wschodniej Polsce - powinien być objęty aktywnym wsparciem państwa w realizacji pełnionych funkcji.	
587 6	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[1/16]Przedstawiona Strategia Rozwoju Polski 2055 pomimo zdiagnozowania kwestii spójności społecznej jako istotnego czynnika rozwojowego wskazując trafnie różne aspekty włączenia społecznego nie tylko w wymiarze ekonomicznym, ale również w wymiarze kulturowym. Wskazano m.in. na „błędne koło nierówności ekonomicznych i polaryzacji społecznej”, czyli dziedziczenia nierówności ekonomicznych w kolejnych pokoleniach. Wydaje się, że równorzędnie powinno być to powiązane z narastającym zróżnicowaniem terytorialnym omawianym odrębnie w ujęciu przestrzennym.	Uwaga o charakterze komentarza.
587 7	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[2/16]Jednak wnioski, które zostały wyciągnięte w ramach diagnozy, prowadzą w istocie do zamazania przedstawionych wyzwań sprowadzając pierwszy z celów głównych strategii do "łagodzenie zmian demograficznych i adaptacji do nich". Tym samym w celach strategicznych przejmują się instrumenty polityki społecznej i zmienia ich cel z równości i minimalizacji ubóstwa na cele ludnościowe. Polityka mieszkaniowa, tworzenie warunków sprzyjających rodzicielstwu, włączający rynek pracy, „odpowiedzialna” polityka migracyjna, oraz dobre zdrowie i aktywne starzenie się to działania widziane z perspektywy demografii. W drugim celu strategii „Tworzenie warunków dla konkurencyjnej i sprawiedliwej gospodarki, z poszanowaniem dla środowiska i klimatu” umieszczono priorytet 2.7: „Dbanie o jakość życia wszystkich obywateli”. Miejsce i funkcja tego priorytetu jest określona przez autorów strategii, jako to, co nie zostało ujęte w innych priorytetach. Spójność społeczna i kluczowe dla niej zagadnienia zredukowane zostały tu do roli instrumentu lub warunku dla konkurencyjności i wzrostu PKB.	Układ trzech głównych celów został wypracowany na wczesnym etapie prac i niezasadne byłoby zmienianie go na obecnym etapie. Należy podkreślić, że projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów.
587 8	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[3/16]W trzecim celu strategii „Wzmocnienie bezpieczeństwa, odporności i sprawności państwa”, społeczeństwo odporne na kryzysy, to nie jest społeczeństwo bezpieczne w wymiarze socjalnym. Brak tu zapewnienia odporności w przypadku opieki nad bliskimi, nad dziećmi z niepełnosprawnościami, na budowę spójnego systemu świadczeń społecznych dla rodzin.	Ze względu na chęć uniknięcia powtórzeń postulowane elementy znajdują się w pozostałych dwóch celach głównych.
587 9	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[4/16]Dokumenty strategiczne nie są jedynie technicznymi planami działań. Są to teksty polityki publicznej, legitymizują one, bowiem określone priorytety i inne zaś spychają na pozycję marginalną poprzez dobór języka i wskaźników. Tym samym Strategia Rozwoju Polski 2035 rozmywa, instrumentalizuje i słyca kwestie spójności społecznej, co jest jej wadą zasadniczą.	Uwaga o charakterze komentarza.
588 0	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[5/16]W kontekście konkretnych propozycji warto zwrócić uwagę na nieadekwatność i ogólnikowość działań i przedstawionych wskaźników np. w kwestii polityki mieszkaniowej.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Wybrane w projekcie Strategii wskaźniki odzwierciedlają ogólny, horyzontalny charakter dokumentu.
588 1	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[6/16]Cześć wskaźników ma charakter czysto produktowy i nieposiadający żadnego sensownego wytłumaczenia. Czemu ma, bowiem służyć wskaźnik objęcia 1200 gmin w Polsce działaniami Centrów Usług Społecznych. Czy chodzi o stworzenie sieci instytucji? Czy ma to poprawić jakość usług społecznych? Jeśli tak to, w jaki sposób? I czy wskaźnik ma nam pokazać, że w 2035 będzie część Polski objętych działaniami CUS, oraz większa jak należy mniemać nieobjęta a tym samym nieposiadająca nowoczesnego systemu koordynacji usług? Rząd mógłby wreszcie wskazać, jaki system koordynacji usług ma zamiar realizować na terenie całego kraju. I jak się ma do tego zapowiedź zapisu w celu pierwszym budowania systemu koordynacji opieki długoterminowej? Takich kwestii jest dużo więcej.	W Strategii znalazł się wyselekcjonowany dobór wskaźników przypisanych do poszczególnych priorytetów, lista ta była konsultowana z właściwymi resortami i GUS. Intencją było zawarcie w Strategii ograniczonej liczby wskaźników, dostępnych i możliwych do corocznego monitorowania w perspektywie realizacji Strategii.
588 2	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[7/16]Dlatego też zwracamy się o następujące zmiany w projekcie Strategii Rozwoju Polski 2035. Po pierwsze, konieczne jest przywrócenie kwestii spójności społecznej do rangi autonomicznego celu głównego, równorzędnego wobec celów gospodarczych, demograficznych czy związanych z bezpieczeństwem. Chodzi tu o określenie o przypisanie konkretnego zestawu priorytetów, działań i – przede wszystkim – dedykowanego budżetu, który uniemożliwi realokację środków na inne cele w trakcie implementacji. Priorytety te muszą odnosić do kwestii siatki bezpieczeństwa socjalnego jak również systemu usług społecznych, jako nowej wizji polityki społecznej, a nie polityki demograficznej, gospodarczej czy bezpieczeństwa.	Projekt Strategii powstawał w ramach Międzyresortowego Zespołu ds. opracowania średniookresowej strategii rozwoju kraju z udziałem resortów i przedstawicieli regionów, do współpracy zapraszano też wielu ekspertów zewnętrznych, organizowane były także debaty

					Jest to o tyle istotne, iż w Unii rozpoczęto pracę nad strategią walki z ubóstwem, która powinna znaleźć odzwierciedlenie w strategiach i politykach krajowych.	eksperckie w poszczególnych tematach Strategii. Układ poszczególnych celów został wypracowany na wczesnym etapie tych prac i niezasadne byłoby zmienianie go na obecnym etapie.
588 3	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[8/16]Po drugie, system wskaźników wymaga gruntownej przebudowy w kierunku równowagi między miarami produktu i wpływu. Dla każdego priorytetu społecznego należy wprowadzić przynajmniej jeden wskaźnik rezultatu mierzący rzeczywistą zmianę w sytuacji grup docelowych. Oznacza to konieczność włączenia do systemu monitoringu klasycznych miar spójności: wskaźnika zagrożenia ubóstwem kilku rodzajów (przed i po transferach socjalnych), współczynnika Giniego, wskaźnika deprywacji materialnej i społecznej, miar dostępu do usług publicznych według miejsca zamieszkania oraz wskaźników kapitału społecznego i zaufania do instytucji publicznych w sferze społecznej.	Na obecnym etapie prac nie jest planowane wprowadzenie sugerowanych wskaźników.
588 4	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[9/16]Po trzecie, należy wskazać rzeczywiste intencje i zamiary podejmowanych działań. Czy koordynacja usług społecznych w wymiarze regulacyjnym odnosi się do koordynacji wyłącznie opieki długoterminowej, czy też szerszego zakresu usług społecznych i zdrowotnych. Jaka ma być rola i zakres funkcjonowania centrów usług społecznych? Zaproponowana koncepcja objęcia części kraju funkcjonowaniem centrów oznacza, że brak jest jakiegokolwiek politycznej decyzji, co do ostatecznej koncepcji koordynacji usług. Należy, zatem, określić, że 100% kraju w 2035 zostanie zapewniona koordynacja usług społecznych i zdrowotnych, wskaźnikiem produktu powinno być objęcie 100% kraju funkcjonowaniem systemów koordynacji tych usług, wraz ze zmianą jakościową a nie tylko zmianą nazewniczą, co powinno oznaczać, stopniową przebudowę systemu pomocy społecznej i usług społecznych.	Sposób koordynacji został określony w priorytecie 1.5. Rozwój opieki długoterminowej lit. C. Budowa skoordynowanego systemu opieki długoterminowej i wprowadzenie funkcji koordynatorów, w następujący sposób: Wsparcia wymaga zarówno opieka świadczona w domu (deinstytucjonalizacja opieki), jak i ta świadczona w placówkach stacjonarnych. Zostanie wypracowany mechanizm współpracy między instytucjami zaangażowanymi w opiekę długoterminową. W tym celu zostaną wdrożone zasady koordynacji usług i świadczeń w ramach opieki długoterminowej, w tym w zakresie kryteriów dostępu do usług różnego typu. Zostanie wprowadzona funkcja koordynatorów opieki długoterminowej.
588 5	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[10/16] Brak również jakiegokolwiek postępu w relacjach między sektorem publicznym a sektorem obywatelskim. Zapisano, iż organizacje są traktowane wyłącznie jako "dodatkowe wsparcie dla realizacji zadań administracji publicznej". Oznacza to, że strategia nie widzi w społeczeństwie obywatelskim i sektorze społecznym partnera w kreowaniu przyszłości i zmianie społecznej. Pomimo licznych odmieniania przez przypadki "organizacji pozarządowych" kluczowe są zapisy Priorytetu 3.5: Skutecznie działająca administracja, gdzie wskazano, że "potencjał organizacji pozarządowych we wspieraniu administracji publicznej nie jest w pełni wykorzystywany". Brak jest tu jednak jakiegokolwiek przełomu wskazującego na inne traktowanie sektora obywatelskiego, niż jako wykonawcy części zadań administracji publicznej i nie wskazuje się, aby mógł on być pełnoprawnym partnerem dla władzy publicznej. W jednym z ośmiu kierunków działania, jako ósmy i ostatni pojawia się działanie "wzmocnienie trzeciego sektora". Niestety zapisy sformułowane są na tak dużym poziomie ogólności, że mogą właściwie oznaczać wszystko, lub zaledwie kontynuacją dotychczasowych działań w tym Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich i Programu Moc Małych Społeczności. Tymczasem podstawowe elementy współpracy dotycząc nie administracji rządowej, ale przede wszystkim samorządowej, która według danych GUS jest w impasie od wielu lat. Jest tak z powodu braku jasnej polityki budującej partnerstwo publiczno-społecznej, która kreowałaby współpracę sektora społecznego i publicznego w zakresie realizacji zadań publicznych w szczególności usług społecznych, oraz reformy prawnego systemu kooperacji samorządu i sektora społecznego.	Strategia jest dokumentem kierunkowym wyznaczającym ogólne cele i priorytety rozwojowe kraju. Uwaga jest zbyt szczegółowa jak na poziom Strategii i powinna być rozstrzygana na poziomie dokumentów wykonawczych do Strategii, programów, planów działania, działań legislacyjnych.
588 6	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy	UWAGA OGÓLNA		[11/16]Istotnym brakiem jest przesądzenie kwestii rozwoju kluczowego sektora pracowników zawodów pomocowych. Są to zawody realizujące główne priorytety społeczne. Usługi opieki nad dziećmi, osobami	Strategia odnosi się do rozwoju usług opiekuńczych, w tym dla osób z

		pomocy społecznej			wymagającymi wsparcia z powodu wieku i niepełnosprawności, kwestie zdrowia psychicznego wymagają jasnej i wieloletniej strategii rozwojowej podnoszącej rangę zawodów pomocowych w zakresie kompetencyjnym, finansowym i w konsekwencji również liczebnym. W innym przypadku, wskutek braku wizji kolejnych rządów, Polacy będą skazani wyłącznie na wsparcie wewnątrz rodziny, co dziś już powoduje liczne perturbacje w kwestii godzenia życia zawodowego i rodzinnego.	niepełnosprawnościami, jednak kompleksowa strategia rozwoju zawodów pomocowych wymaga odrębnych prac systemowych z udziałem właściwych resortów oraz partnerów rynku pracy.
588 7	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[12/16] Po czwarte, należy sprecyzować zapisy odnoszące się do zgłaszanych przedsięwzięć. Nie wiadomo, bowiem co one oznaczają i dokąd mają prowadzić. Kwestie związane z polityką społeczną mają charakter ogólnikowy nieokreślający zakres podejmowanych decyzji. Przykładowo „Upowszechnienie opieki wytnieniowej” może oznaczać rozwój konkursów, przyjęcie rozwiązań systemowych, ale też tylko symboliczne stwierdzenie, że jest to ważne, bez praktycznych wniosków z takiej tezy. Zapisy dotyczące bezdomności stanowią opis bieżącej polityki rządu, w tym działań projektowych promujących w istocie administrowanie ubóstwem, a nie radykalne ograniczenie tego zjawiska (zakończenie bezdomności), w tym niezwykle ważnych działań prewencyjnych, których niedomagania w dużej mierze odpowiedzialne są za obecny stan kwestii bezdomnościowej.	Strategia celowo formułuje kierunki działań w sposób ogólny (np. rozwój opieki wytnieniowej), bez przesądzania o konkretnych instrumentach, modelach konkursowych czy rozwiązaniach legislacyjnych. Szczegółowe definicje przedsięwzięć będą przedmiotem dokumentów wdrożeniowych i polityk sektorowych, w tym w obszarze wsparcia opiekunów osób z niepełnosprawnościami.
588 8	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[13/16] Po piąte, należy wprowadzić do strategii istotne reformy związane z polityką społeczną, np. pełne wdrożenie asystentury dla osób z niepełnosprawnościami, która będzie się lub powinna się rozwijać w najbliższych latach. Brak odniesienia do reformy świadczeń pieniężnych, w tym zintegrowania świadczeń rodzinnych ze świadczeniami wychowawczymi, reformy świadczeń pomocy społecznej a przede wszystkim ewolucji świadczenia wspierającego, tak, aby system świadczeń pieniężnych stanowił spójną całość w polskim systemie zabezpieczenia społecznego.	Strategia wskazuje kierunek rozwoju usług asystenckich i dalszej integracji systemu świadczeń dla osób z niepełnosprawnościami, ale nie jest dokumentem projektującym szczegółowe reformy ustawowe. Kwestie zmian w systemie świadczenia wspierającego, świadczeń rodzinnych i świadczeń z pomocy społecznej wymagają odrębnych prac legislacyjnych. Ustawa o asystencji została przyjęta przez Radę Ministrów.
588 9	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[14/16] Po szóste, brak jest w części dotyczącej mieszkalnictwa zapisów dotyczących obowiązku uniwersalnego projektowania, mieszkań adaptowalnych oraz mieszkalnictwa ze wsparciem. Mieszkania wspomagane, wspierane, z usługami oraz wspomagane społecznością mieszkaniową i centra opiekuńczo-mieszkalne to często jedyna możliwość godnego życia dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Przypominamy, że przyjęta przez Radę Ministrów Strategia Rozwoju Usług Społecznych przewidywała stworzenie do 2025 roku 12 tys. mieszkań wspomaganych. Ponadto należy pamiętać, że obecnie blisko 130 tys. osób objętych jest usługami opiekuńczymi w mieszkaniach. Te wyzwania wymagają też zadbania o tę część polityki mieszkaniowej.	Propozycja zbyt szczegółowa z perspektywy Strategii Rozwoju Polski.
589 0	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[15/16] Po siódme, w części związanej z demografią brak jest uwzględnienia sytuacji dzieci trafiających poza rodzinę, co ma istotne znaczenie w kontekście spadającej dzietności w Polsce. Wymaga to działań w zakresie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej i promocji rodzicielstwa zastępczego. Niezbędne są tu również kwestie skrócenia czasu postępowania sądowego w sprawach powierzania dzieci do pieczy zastępczej oraz współpracy sądów innymi instytucjami. Konieczne jest również wyraźne postawienie na zmiany dotyczące dzieci z niepełnosprawnościami. Strategia powinna m.in. wprowadzić zakaz kierowania dzieci z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych do instytucji, promując alternatywne formy opieki rodzinnej i środowiskowej wraz ze ścieżką dojścia do takiego rozwiązania.	Uwaga częściowo uwzględniona, zapisy Strategii zostaną uzupełnione o działania dot. pieczy zastępczej. Jednocześnie wprowadzenie generalnego zakazu umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej jest na obecnym etapie nierealne – wymagałoby spełnienia wielu warunków (m.in. odpowiedniej liczby rodzin zastępczych i mieszkań wspieranych, zabezpieczenia sytuacji dzieci w nagłych i szczególnie trudnych przypadkach). Strategia

						określa kierunek ogólny (stopniowe ograniczanie roli instytucji), natomiast szczegółowe rozwiązania prawne w tym zakresie powinny być przedmiotem odrębnych prac systemowych w obszarze pieczy zastępczej.
589 1	Inne	MRPiPS, Zespół ds. reformy pomocy społecznej	UWAGA OGÓLNA		[16/16] Reasumując, należy stwierdzić, że proces dyskusji nad projektem dokumentu Strategia Rozwoju Polski 2035 wymaga dodatkowych konsultacji w sferze polityki społecznej tak, aby kwestie te znalazły swoje miejsce w sposób bardziej strategiczny, adekwatny i precyzyjny, uwzględniający kluczowe wyzwania dla polityki społecznej, gospodarczej i klimatycznej w Polsce. Zespół ds. reformy pomocy społecznej zwraca się do Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o stworzenie płaszczyzny takiego dialogu z autorami dokumentu w tym Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej.	Uwaga nie ma wpływu na treść projektu.
589 2	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	UWAGA OGÓLNA		Zasadniczo GDOŚ nie ma uwag do zaprezentowanej wizji rozwoju kraju, jednak SRP2035 jako dokument nadrzędny w realizacji polityki państwa powinien w szerszym zakresie uwzględniać konstytucyjną zasadę zrównoważonego rozwoju, która oprócz rozwoju społecznego i gospodarczego, zapewnia zachowanie równowagi przyrodniczej i procesów ekologicznych. W związku z powyższych zagadnienia ochrony przyrody powinny uzupełniać zagadnienia sektorowe (np. poprawa zdrowia psychicznego poprzez kontakt z naturą, przeciwdziałanie suszy i powodzi dzięki powiększaniu terenów zalewowych, prawidłowa gospodarka przestrzenna uwzględniająca tereny przyrodniczo cenne, redukcja wpływu rolnictwa na klimat poprzez ochronę gleb organicznych).	Większość z powyższych zagadnień znalazła odzwierciedlenie w ramach przewidzianych działań w ramach kilku z priorytetów.
589 3	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	UWAGA OGÓLNA		Dokument, w opinii GDOŚ byłby bardziej czytelny, gdyby w bardziej jednoznaczny sposób wskazano w nim, które z elementów wizji rozwoju kraju zostały już zrealizowane, a które są dopiero planowane bądź będą modyfikowane czy rozbudowywane. Przykładowo, jeśli chodzi o system powiązań transportowych, wymieniony na str. 254-257 SRP2035, krajowe powiązania energetyczne, o których mowa na str. 257-259, strefy wielofunkcyjne oraz problemowe, wyszczególnione na str. 259-260, wymieniane połączenia drogowe, kolejowe, wodne, energetyczne, węzły transportu lotniczego, morskiego, intermodalnego to zarówno istniejące jak również planowane przedsięwzięcia. Dokument w większości przypadków wskazuje stan docelowy, a jedynie w przypadku niektórych inwestycji (CPK, Kolej Dużych Prędkości) informuje, że są dopiero na etapie planowania lub realizacji.	Kwestie te są bardzo złożone. Z uwagi na kierunkowy charakter dokumentu, złożoność procesów inwestycyjnych oraz horyzont roku 2035 zapisy dot. niektórych przedsięwzięć czy interwencji przedstawiono w sposób ogólny, niekiedy wskazujący jedynie na potrzebę podjęcia działań. Część zapisów została doszczegółowiona na podstawie aktualnych danych.
589 4	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		W niektórych przypadkach podawane informacje są niepełne, przykładowo na str. 116 wskazuje się, że w portach morskich występuje niedobór infrastruktury adekwatnej do ich przewidywanej roli w systemie gospodarczym, energetycznym i bezpieczeństwa. Wspomina się o decyzji dotyczącej budowy terminalu zbożowego w porcie w Gdańsku, natomiast nie nawiązuje się do innych inwestycji, które są strategiczne dla rozwoju portów morskich jak np. budowa terminala kontenerowego w porcie zewnętrznym w Świnoujściu.	Inwestycje strategiczne w portach morskich, w tym budowa Głębokowodnego Terminala Kontenerowego w Świnoujściu zostały wymienione w części dotyczącej kierunków działań, przy opisie działania H "Wzmocnienie transportu morskiego i żeglugi śródlądowej.
589 5	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		Część informacji, np. dotyczących planowanego rozwoju energetyki jądrowej, wymaga zarówno uzupełnienia, jak uspoźnienia.	Zapisy zostały doszczegółowione i uzupełnione.
589 6	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.2: Rozwój mobilności oraz infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		W projekcie zawarto informacje wyłącznie o fragmentach większych projektów, np. wymienione w punkcie 13 tabeli z załącznika nr 1 „Budowa falochronu dla nowego Portu Zewnętrznego w Świnoujściu” oraz” budowa miejsc parkingowych na terminalu Promowym w Świnoujściu”, które są elementami szerszego projektu budowy terminala kontenerowego, który ma się zakończyć na przełomie 2028 i 2029 roku. Budowa terminala kontenerowego obejmuje m.in. budowę falochronu osłonowego, awanportu, toru podejściowego, pirsu, budowę parkingu o powierzchni ok. 50 ha i in.	W Załączniku 1 Planu działań w kolumnach "Opis działania" oraz "Kamienie milowe" zostały wypunktowane zadania, które będą przeprowadzone w kolejnych latach i będą składać się na większą inwestycję w portach morskich, m.in. w Świnoujściu, Gdyni.
589 7	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	ZAŁĄCZNIK 1. PLAN DZIAŁAŃ NA LATA 2026-2029		Zalecany jest także przegląd zakładanych dat osiągnięcia rezultatów, przykładowo, w pkt 19 Planu działań na lata 2026-2029 podano planowane osiągnięcie rezultatu do końca roku 2025, czyli przed okresem obowiązywania dokumentu.	Zapisy zostaną doszczegółowione na podstawie aktualnych danych.

589 8	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	UWAGA OGÓLNA		W projektowanym dokumencie znajdują się zadania ujęte w innych dokumentach poddanych przed przyjęciem sooś lub obszary, dla których zakładane jest opracowanie dokumentów, które mogą się kwalifikować do sooś. Zalecane jest takie zaplanowanie wdrożenia SRP2035, żeby zadania, których realizacja może mieć znaczące oddziaływanie na środowisko, np. określenie obszarów, w których zostaną zlokalizowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla czy propozycje dotyczące rolnictwa, w tym wprowadzenia np. nowych technik genomowych i równowagi między działaniami prośrodowiskowymi a potrzebami produkcji żywności były ujęte w dokumentach poddanych sooś o większym poziomie szczegółowości niż SRP2035. Zapewni to właściwą, kompleksową analizę skutków środowiskowych, w tym skumulowanych i ułatwi podejmowanie decyzji z należytym uwzględnieniem środowiska. Jeżeli w związku z przyjęciem SRP2035 zajdzie konieczność zmian innych dokumentów (np. z zakresu transportu, energetyki czy dotyczącego lokalizacji składowiska odpadów promieniotwórczych) należy rozważyć kwalifikację do sooś tych zmian.	Poszczególne inwestycje, jak i ew. zapisy ich dotyczące w dokumentach strategicznych niższego rzędu podlegać będą lub podlegają już procedurze sooś z mocy prawa. Tego typu zapis w strategii nie jest konieczny, natomiast uwzględnić ten aspekt Prognoza oddziaływania na środowisko.
589 9	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego		W projekcie ujęto także zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa kraju. Planowane działania o charakterze cywilno-militarnym (dual-use) powinny uwzględniać zmiany zagospodarowania terenu (w tym m.in. ponowne nawadnianie mokradeł w pasie przygranicznym i podnoszenie naturalności lasów (zdżiczenie) jako elementów kontrmobilności wroga w ramach projektu Tarcza Wschód). Jest istotne, aby zarówno plany jak przedsięwzięcia mające cele związane z bezpieczeństwem były analizowane pod kątem ewentualnej konieczności przeprowadzenia dla nich ocen oddziaływania na środowisko. Przepisy o sooś i ocenach oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć (dalej: oos) umożliwiają szczególne traktowanie pewnych przedsięwzięć związanych z bezpieczeństwem i obronnością oraz dokumentów dotyczących obrony narodowej lub cywilnej jednak pod pewnymi warunkami, które powinny być zawsze sprawdzane (art. 47a i 72 ust. 8 u.o.o.ś).	Stosowne rekomendacje zawiera Prognoza oddziaływania na środowisko. SRP2035 jest z założenia dokumentem wskazującym kierunki działań. Propozycja ma zbyt szczegółowy charakter.
590 0	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu		W projekcie SRP2035 słusznie zwrócono uwagę na kompleksowość problemu zarządzania wodą i zadeklarowano uwzględnianie go w planowaniu rozwoju na wszystkich poziomach zarządzania, w tym w dokumentach strategicznych (str. 181). Przy wdrażaniu tego zamierzenia warto zwrócić uwagę na dużą liczbę dokumentów poświęconych gospodarce wodnej, w tym np. przeciwdziałaniu skutkom suszy, zapobieganiu skutkom powodzi czy zaopatrzeniu ludności w wodę. Środki realizacji tych zadań mogą być wzajemnie konkurencyjne, dlatego ważna jest koordynacja planowania. Pozwoli ona na wybór najlepszych środowiskowo środków realizacji celów, z uwzględnieniem ich złożoności. Przy tej okazji należy rozważyć weryfikację obecnej sytuacji prawnej gospodarki wodnej, która nie przystaje do wyzwań związanych ze zmianami klimatu i adaptacją do tych zmian.	Strategia z uwagi na przyjęty poziom szczegółowości nie zawiera informacji nt. wszystkich powiązanych dokumentów. Weryfikacja obecnej sytuacji prawnej gospodarki wodnej była poruszana na spotkaniach prekonsultacyjnych z ekspertami i wpłynęła na tekst strategii.
590 1	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.4: Aktywna polityka w obszarze przemysłu i nowych technologii		W SRP2035 przewidziano uproszczenie regulacji i procedur dla pozwoleń i innych decyzji dla inwestorów przy jednoczesnym zachowaniu bezpieczeństwa dla ludzi i środowiska (str. 151). Podobne zalecenia są obecnie sformułowane w wielu dokumentach, są także prowadzone prace nad uproszczeniem przepisów i procedur. Zalecane jest rozważenie czy prowadzone już działania nie są wystarczające.	Działanie to oddaje kierunek zgodnie z którym państwo będzie dążyło do uproszczenia działań dla inwestorów przy zachowaniu bezpieczeństwa dla ludzi i środowiska. Wiele regulacji oraz procedur podlega zmianom oraz bieżącej ewaluacji. W perspektywie realizacji strategii, ważne jest aby trzymać się zapisanej w ten sposób zasady, by w zależności od zmieniających się warunków oraz potrzeb mieć na uwadze interesy inwestorów, środowiska oraz bezpieczeństwa.
590 2	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna		W SRP 2035 wskazano, że strefy przemysłowe, zwłaszcza energochłonne, będą objęte obszarami przyspieszonego rozwoju OZE, co umożliwi szybsze uruchamianie inwestycji i lepsze wykorzystanie lokalnej energii odnawialnej. Takie podejście ułatwi powiązanie zapotrzebowania przemysłu z potencjałem OZE (str. 151). Obecnie trwają prace nad wyznaczeniem obszarów przyspieszonego rozwoju OZE. Nie ma pewności, czy zostaną nimi objęte wszystkie „strefy przemysłowe”, zwłaszcza, że jest to nieprecyzyjne pojęcie. Zalecane jest przeredagowanie fragmentu tak, by nie mógł być niewłaściwie zrozumiany.	Zmieniono sformułowanie na "wybrane strefy przemysłowe"
590 3	Instytucja publiczna	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Załącznik 4. OPIS POLICENTRYCZNEJ SIECI MIAST		Nie wszystkie działania ujęte w SRP2035 mają odzwierciedlenie w Opisie policentrycznej sieci miast, w którym przedstawiono najważniejsze czynniki i kierunki rozwoju województw i ośrodków miejskich. Tymczasem pominięte działania mogą mieć istotne znaczenie dla rozwoju danego ośrodka, przykładem może być energetyka jądrowa. Nie jest jasne jakie było kryterium selekcji. Zalecane jest jego wyjaśnienie i/lub uzupełnienie opisu.	Zapisy zostaną uzupełnione

Nr uwagi	Rodzaj podmiotu	Nazwa podmiotu	Część dokumentu, do którego odnosi się uwaga	Nr str.	Treść uwagi	Odpowiedź
348	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji i Rozwoju Wsi Potarzyca	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO		W Prognozie OOS mają działanie pośrednie: wzrost świadomości klimatycznej i dzięki programom planetariów, co wspiera adaptację do zmian klimatycznych i transformację energetyczną (edukacja prosumencka). Edukacja i rozwiązanie są wskazane jako elementy przeciwdziałające zagrożeniu; włączenie efektów edukacyjnych do Prognozy poprawia spójność zastosowań edukacyjnych i społecznych.	Nie jest jasne do której części Prognozy odnosi się uwaga. Działania edukacyjne zawarte w SRP2035 zostały właśnie we wskazany sposób ocenione w Prognozie tj. jako pośrednio pozytywnie wpływające na ludzi.
790	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	14	Należy stosować nazwy OSI odpowiadające nazwom w projekcie SRP 2035. Pod tym kątem należy odpowiednio skorygować treść: „OSI transformacji energetycznej, OSI związanych z budową Centralnego Portu Komunikacyjnego, OSI przygranicznych, OSI zurbanizowanych”.	Skorygowano nazwy poszczególnych OSI w treści Prognozy.
791	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	23-24	Proponuje się, aby w treści rozdziału dotyczącego dokumentów planistycznych wynikających z implementacji unijnego prawa ochrony wód, wśród krajowych dokumentów tematycznych uwzględnić także Plan Przeciwdziałania Skutkom Suszy, którego opracowanie wynika z postanowień dyrektyw i wytycznych unijnych (Ramowej Dyrektywy Wodnej), a także przepisów prawa krajowego (art. 184 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 960). Zwrócenie uwagi na tematykę suszy wydaje się zasadne w kontekście problemu adaptacji do zmian klimatu.	PPSS jest dokumentem sektorowym, podrzędnymi względem średnio- i długookresowych krajowych dokumentów strategicznych. Zatem to on, w najbliższej aktualizacji powinien analizować i uwzględniać elementy zawarte w kontekście zmian klimatu w SRP2025.
792	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	46, 47	Na Ryc. 5 i Ryc. 6 parki narodowe i krajobrazowe przedstawiono wraz z otulinami. W rozumieniu art. 5 ust. 14 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.), otulina nie jest formą ochrony przyrody, lecz stanowi strefę ochronną z nią graniczącą. Z uwagi na powyższe, konieczna jest korekta legend bądź treści map.	Zmodyfikowano informację w podpisach i legendach map.
793	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	49-50	W Tabeli 1 nagłówek kolumny pn. Liczba obszarów chronionych nie odpowiada jej treści. W kolumnie tej, oprócz obszarów objętych ochroną przyrody, ujęto także nieobszarowe formy ochrony przyrody tj. pomniki przyrody czy ochrona gatunkowa. Wskazana jest zmiana nagłówek na „Liczba form ochrony przyrody”.	Zmieniono treść nagłówka kolumny w Tab. 1 na „Liczba form ochrony przyrody”.
					Ponadto, kolumna pn. Liczba obszarów chronionych przedstawia stan na 2019 rok, natomiast dane z kolumny pn. Powierzchnia [ha] dotyczą 2024 roku. Wskazane uzupełnienie tabeli o aktualne dane, mając na uwadze, że:	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę parków krajobrazowych w Polsce. Od 2019 roku jest ich 126 (CRFOP);	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę rezerwatów przyrody. W 2024 w Polsce było 1580 rezerwatów przyrody wg GUS i CRFOP;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.

					- podano nieaktualną liczbę obszarów ochrony siedlisk (SOO) Natura 2000. Wg CRFOP w 2024 roku w Polsce było ich 867;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę stanowisk dokumentacyjnych. Wg CRFOP w 2024 roku w Polsce było ich 198;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę użytków ekologicznych. Wg CRFOP w 2024 roku w Polsce było ich 7734;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Wg CRFOP w 2024 roku w Polsce było ich 276;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano nieaktualną liczbę pomników przyrody. Wg CRFOP w 2024 roku w Polsce było ich 31 145;	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					- podano błędną liczbę gatunków chronionych zwierząt. Wg Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2380), liczba gatunków chronionych wynosi 799.	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
794	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	51	W zadaniu: „Nieco dynamiczniej sytuacja wyglądała w przypadku rezerwatów przyrody – ich liczba przekroczyła 1450 (...)” podano nieaktualne dane - taka liczba rezerwatów została w Polsce przekroczona już w 2011 roku. Obecnie liczba rezerwatów przyrody w Polsce wg stanu na 30.09.2025 r. to 1649, zaś wg stanu na 01.01.2025 r. to 1580. (źródło – CRFOP).	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
					Ponadto, zdanie: „System został wzbogacony o nowe rezerваты, powiększone parki krajobrazowe i rozszerzoną sieć Natura 2000, a także rozpoczęto prace nad ustanawianiem starolasów” jest niepełnej treści. Proponuje się jego uzupełnienie poprzez dodanie na końcu zdania zapisu: „(...) jako nowej formy ochrony przyrody”.	Zmodyfikowano podaną wartość zgodnie z uwagą.
795	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	63	W celu doprecyzowania, w zdaniu: „Dodatkowo spadek emisji pyłów zawieszonych oraz zanieczyszczeń gazowych (SO ₂ , NO _x , benzo(a)piren) przyczyni się do poprawy jakości powietrza, co przełoży się nie tylko na zdrowie ludzi, lecz także na stan gleb i wód – mniejsza depozycja zanieczyszczeń oznacza mniejsze zakwaszenie i eutrofizację środowiska” proponuje się wykreślić zapis „benzo(a)piren”. Benzo(a)piren jest związkiem należącym do wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych i nie wchodzi w skład zanieczyszczeń gazowych, lecz jest składnikiem zanieczyszczenia pyłem PM10.	Zmodyfikowano zapis.
796	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	84	Mając na uwadze fakt, że benzo(a)piren występuje razem z pyłem PM10, zdanie: „Wskaźnik ten pozwala na bieżąco obserwować istotny wymiar problemu, jednak nie obejmuje innych parametrów, takich jak stężenia PM10 czy benzo(a)pirenu, ani nie odnosi się do efektów zdrowotnych czy postępu w wymianie źródeł ciepła i termomodernizacji budynków” proponuje się przeredagować w następujący sposób: „Wskaźnik ten pozwala na bieżąco obserwować istotny wymiar problemu, jednak nie	Zmodyfikowano zapis.

					obejmuje innych parametrów, takich jak stężenia PM10 czy i zawartego w nim benzo(a)pirenu, ani nie odnosi się do efektów zdrowotnych czy postępu w wymianie źródeł ciepła i termomodernizacji budynków”.	
797	Samorząd	Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	85	Zdanie: „W wariantie zerowym, największym i nierozwiązanym problemem pozostałaby niska emisja z sektora komunalno-bytowego, która jest głównym źródłem emisji pyłów zawieszonych (PM2,5) i benzo(a)pirenu” proponuje się doprecyzować: „W wariantie zerowym, największym i nierozwiązanym problemem pozostałaby niska emisja z sektora komunalno-bytowego, która jest głównym źródłem emisji pyłów zawieszonych: PM2,5 i PM10 oraz zawartego w nim benzo(a)pirenu”.	Zmodyfikowano zapis.
1224	Inne	Rządowa Rada Ludnościowa	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO		W treści dokumentu „PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO projektu Strategii rozwoju Polski do 2035 r.” są wskazane kierunki działania proponowane w strategii i użycie określenia „prognoza” nie jest tu uzasadnione. Ponato: - we wspomnianym dokumencie scharakteryzowane są rozpatrywane 3 alternatywne scenariusze działań, których opis wydaje mi się zbędny, We właściwym dokumencie, czyli ‘Strategię rozwoju...’. - wybór podniesionych problemów w celu „łagodzenia zmian demograficznych ...” jest właściwy. Generalnie, należy dokument uznać wartościowy, choć wskazuje tylko pożądane kierunki działań i wymaga ich operacjonalizacji. Niżej kilka uwag szczegółowych: - rozwiązanie problemów mieszkaniowych młodych ludzi będzie (a przynajmniej powinno) sprzyjać zwiększeniu dzietności i spowolnieniu spadku liczby urodzeń; w tym przypadku zasadne jest przede wszystkim wsparcie budownictwa społecznego. Działania w tym zakresie wymagają jednak znacznych nakładów finansowych ze strony państwa; - wskazane działania zmierzające do zwiększenia dzietności zasługują na pozytywną ocenę. Szczególnie istotna są działania dotyczące leczenia niepłodności i zwiększenia szans osób młodych na rynku pracy. Mimo słusznych zamierzeń pożądany dla lat 2030 i 2035 wskaźnik TFR (1,3 i 1,45) jest zbyt wysoki; brak przesłanek na podstawie, których przyjęto taką wartość. Podobnie jest w przypadku np. wskaźników aktywności zawodowej; - adaptację do starzenia się ludności można wesprzeć nie tylko rozwojem usług publicznych, ale też wsparciem i rozwojem produkcji wyrobów potrzebnych dla tej grupy konsumentów; - efektywność działań w obszarze migracji i rynku pracy wymaga znacznego podniesienia świadomości mieszkańców kraju, a to zadanie jest bardzo trudne i w perspektywie 2035 r. niedobory zasobów pracy wymagają podniesienia wieku emerytalnego oraz sprowadzenia pracowników z innych krajów, a nie ma przyzwolenia społeczeństwa na te działania.	Prognoza jest ustawowym terminem odnoszącym się do oceny skutków analizowanego dokumentu. Wynika z zapisów ustawy OOS i nie może być zmodyfikowana. Obowiązek przeprowadzenia analizy wariantowej również wynika z wymogów ustawy OOS.
1279	Samorząd			65	W konsekwencji ograniczonej interwencji do infrastruktury drogowej - w zakresie jej poprawy (co wskazuje się w Ramce 4. OSI – str. 208 projektu	

		Urząd Miejski w Białymstoku	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO		Strategii), Prognoza OOS także powiela zakres działań skierowanych do obszarów O16SI, położonych przy zewnętrznej granicy UE (regiony wschodnie, przygraniczne) jedynie do inwestycji drogowych (np. modernizacja dróg do przejść granicznych, rozwój miast przygranicznych). Postuluje się rozszerzenie zakresu tej interwencji i jej wpływu na środowisko, uwzględniając kompleksowo infrastrukturę: drogową, kolejową i lotniskową.	Uwaga w istocie odnosi się do projektu Strategii i postulowania zmiana by mogła być uwzględniona w Prognozie wymaga uprzedniego uwzględnienia w projekcie Strategii.
1280	Samorząd	Urząd Miejski w Białymstoku	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	166	W konsekwencji ograniczonej interwencji do infrastruktury drogowej - w zakresie jej poprawy (co wskazuje się w Ramce 4. OSI – str. 208 projektu Strategii), w ramach oddziaływań transgranicznych Prognoza OOS ogranicza się do inwestycji drogowych w pasie przygranicznym (np. odcinki tras komunikacyjnych w pobliżu granic państwa). Postuluje się rozszerzenie zakresu oddziaływania na środowisko krajów sąsiednich, uwzględniając kompleksowo infrastrukturę: drogową, kolejową i lotniskową.	Uwaga w istocie odnosi się do projektu Strategii i postulowania zmiana by mogła być uwzględniona w Prognozie wymaga uprzedniego uwzględnienia w projekcie Strategii.
1777	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	18	Punkt 2.2.2 „Cele na poziomie Unii Europejskiej” Maksymalizacja krajowej produkcji rolnej i produktywności stanowi jeden z kluczowych czynników zapewniających bezpieczeństwo żywnościowe, stabilność dostaw i ograniczenie zależności zewnętrznych. W przypadku rolnictwa, a szczególnie produkcji roślinnej, oznacza to konieczność utrzymania wysokich plonów przy zachowaniu równowagi środowiskowej. W tym kontekście środki ochrony roślin (ŚOR) pozostają niezbędnym elementem stabilnej i wysokowydajnej produkcji roślinnej zarówno w Polsce, jak i w całej UE. Jednocześnie są one jednym z najbardziej restrykcyjnie regulowanych obszarów produkcji rolniczej – substancje czynne przechodzą wieloletnie procesy zatwierdzania i zezwoleń, a następnie są regularnie poddawane ponownym ocenom. Decyzje dotyczące ich dalszego stosowania coraz częściej odzwierciedlają konieczność zachowania równowagi między promowaniem zrównoważonego rolnictwa a zapewnieniem odpowiedniej ochrony upraw. W rezultacie unijny portfel substancji czynnych ulega systematycznemu ograniczaniu, co w perspektywie średnioterminowej może istotnie wpłynąć na możliwości produkcyjne. W Polsce moce produkcyjne w rolnictwie mogłyby potencjalnie ulec obniżeniu, gdyby część substancji czynnych przestała być dostępna. Konieczność dostosowania się gospodarstw do nowych realiów – przy równoczesnych wyzwaniach klimatycznych i strukturalnych – mogłaby prowadzić do pogłębienia problemów sektora. Zmiany w dostępności środków ochrony roślin mogą być katalizatorem wstrząsów strukturalnych, wpływających zarówno na produkcję, jak i handel rolny. Ograniczenie dostępu do skutecznych narzędzi ochrony roślin zagraża stabilności i konkurencyjności produkcji, a także może zwiększać ryzyko nielegalnego obrotu niesprawdzonymi preparatami, co stanowi poważne	Ograniczenie stosowania nawozów sztucznych o co najmniej 20%, przy jednoczesnym zapewnieniu, że nie dojdzie do pogorszenia żyzności gleb jest jednym z oficjalnych celów wpisanych w EZŁ i eliminacja zapisu z Prognozy w istocie nic nie zmienia, a będzie jej istotnym brakiem.

					zagrożenie dla zdrowia i życia rolników. Dostępność do nowoczesnych, bezpiecznych i skutecznych środków ochrony roślin oraz technologii zrównoważonego nawożenia powinna być postrzegana jako kluczowy element bezpieczeństwa żywnościowego i gospodarczego Polski oraz całej Unii Europejskiej. W dobie napięć geopolitycznych, kryzysów gospodarczych i zmian klimatu zapewnienie stabilnych podstaw produkcji rolnej staje się strategicznym priorytetem. Propozycja modyfikacji zapisu: „UE postawiła tu konkretne cele na 2030 r.: redukcję o 50% stosowania i ryzyka środków ochrony roślin, zmniejszenie strat składników pokarmowych o co najmniej 50 %, przy jednoczesnym zapewnieniu, by nie doszło do pogorszenia żyzności gleby [...]”.	
1778	Inne	Polska Izba Przemysłu Chemicznego	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	18	Punkt 2.2.2 „Cele na poziomie Unii Europejskiej” Dokument zawiera odniesienie do strategii „Od pola do stołu” (ang: Farm to Fork) w kwestii trendu użycia nawozów. Należy jednak pamiętać, że głównym założeniem strategii jest: „Komisja podejmie działania w celu zmniejszenia strat składników pokarmowych o co najmniej 50 %, przy jednoczesnym zapewnieniu, by nie doszło do pogorszenia żyzności gleby. Ograniczy to stosowanie nawozów o co najmniej 20 % do 2030 r.” Konsekwencją zmniejszenia strat składników pokarmowych, będzie prawdopodobnie spadek użycia nawozów, jednak nie powinien on być wskazywany jako główny cel KE, który kłóci się z zasadami zrównoważonego rolnictwa. Zrównoważone nawożenie pozwala na maksymalizację efektywności wykorzystania składników pokarmowych (np. N, P, K) przy jednoczesnym ograniczeniu strat do środowiska. Zmniejszenie nawożenia bez odpowiedniej analizy może prowadzić do niedoborów składników pokarmowych, co obniża plon i jakość produktów rolnych, a także może negatywnie wpływać na glebę. Odpowiednio dobrane nawożenie (np. precyzyjne, lokalne, o kontrolowanym uwalnianiu) może zmniejszyć emisje i straty, bez konieczności zmniejszania dawek. Propozycja modyfikacji zapisu: „UE postawiła tu konkretne cele na 2030 r.: [...] zmniejszenie strat składników pokarmowych o co najmniej 50 %, przy jednoczesnym zapewnieniu, by nie doszło do pogorszenia żyzności gleby ograniczenie użycia nawozów sztucznych o co najmniej 20%, ograniczenie o 50% sprzedaży antybiotyków w chowie zwierząt oraz osiągnięcie 25% udziału gruntów rolnych prowadzonych metodami ekologicznymi.”	Ograniczenie stosowania nawozów sztucznych o co najmniej 20%, przy jednoczesnym zapewnieniu, że nie dojdzie do pogorszenia żyzności gleb jest jednym z oficjalnych celów wpisanych w EZŁ i eliminacja zapisu z Prognozy w istocie nic nie zmienia, a będzie jej istotnym brakiem.
2034	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	81 powie trze	Propozycja uzupełnienia jak poniżej (zielony tekst): “Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce pozostaje sektor mieszkaniowy, odpowiedzialny za ponad 80% emisji benzo(a)pirenu oraz znaczący udział w emisji pyłów zawieszonych. Spalanie paliw stałych w przestarzałych urządzeniach grzewczych, popularnie nazywanych „kopciuchami”, zainstalowanych w budynkach o złej charakterystyce energetycznej występuje szczególnie intensywnie w okresie jesienno-	Zmodyfikowano zapis zgodnie z uwagą.

					zimowym, ~~co~~ przekłada się na sezonowe pogorszenie jakości powietrza. Problem ten (zły stan energetyczny budynków i korzystanie z paliw o złej jakości w nieefektywnych źródłach ciepła) dotyczy zarówno niewielkich miejscowości, gdzie często brakuje dostępu do sieci gazowych, jak i przedmieść większych miast, gdzie mieszkańcy decydują się na tańsze formy ogrzewania”.	
2036	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	84 Oddziaływanie pozytywne	Propozycja uzupełnienia jak poniżej (zielony tekst): “Transformacja sektora energetycznego (Priorytet 2.5: Transformacja energetyczna), zakładająca poprawę efektywności energetycznej (w duchu zasady “pierwszeństwo efektywności energetycznej”, intensywny rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz budowę energetyki jądrowej, będzie miała bezpośrednie, pozytywne, długoterminowe i stałe oddziaływanie na jakość powietrza w skali całego kraju” Priorytet 2.6: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu przez działanie „Wymiana źródeł ciepła i termomodernizacja budynków”, realizowany poprzez program „Czyste Powietrze” oraz inne programy wsparcia, będzie miał bezpośrednie, pozytywne, krótko- i średnioterminowe oddziaływanie na jakość powietrza, zwłaszcza w sezonie grzewczym. Likwidacja indywidualnych kotłów na paliwa stałe poprzedzone poprawą stanu energetycznego budynków doprowadzi do ograniczenia emisji rakotwórczego benzo(a)pirenu oraz pyłów zawieszonych PM2,5. Jest to najbardziej skuteczne działanie ukierunkowane na ochronę zdrowia publicznego, co stanowi jego kluczowe oddziaływanie pozytywne.	Zmodyfikowano zapisy zgodnie z uwagą.
2037	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie Fala Renowacji	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	87 3.5 Klimat i jego zmiany 3.5.1 Stan aktualny oraz istniejące problemy	Przy poniższym paragrafie warto również pamiętać a może nawet przytoczyć dane dot. emisji gazów cieplarnianych z budynków, które na poziomie UE odpowiadają za 36% całkowitej emisji. W Polsce głównym źródłem emisji gazów cieplarnianych pozostaje sektor energetyczny, w tym spalanie węgla kamiennego i brunatnego. Wg danych EUROSTAT59 w roku 2023 r. łączna emisja gazów cieplarnianych wyniosła ok. 337 mln ton CO₂ ekw., z czego ponad 70% pochodziło ze spalania paliw kopalnych. Istotne źródła to również transport drogowy, rolnictwo i przemysł. W miastach dużą rolę odgrywa tzw. niska emisja – emisje z indywidualnych źródeł ciepła oraz transportu lokalnego.	Przywołano wskazaną statystykę.
2278	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	74	W ogólnej ocenie Strategii w kontekście ujęcia problematyki związanej z wodami – wskazano bardzo ogólnie zagrożenia dla wód podziemnych, wskazując tylko dwa główne zagrożenia: suszę i eksploatację, wydaje się, że temat nie jest do końca rozpoznany. Np. pod kątem narażania na zanieczyszczenie	O zagrożeniach związanych z jakością wód podziemnych napisano w poprzedzającym rozdziale, opisującym stan aktualny wód podziemnych w Polsce, opierając się na ocenie stanu wód wykonanej na potrzeby opracowania IIaPGW.

2279	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	74	Działanie w zakresie renaturyzacji rzek, w tym likwidacja barier migracyjnych i przywracanie naturalnych równin zalewowych, nie tylko poprawi stan ekologiczny cieków, ale również spowolni odpływ wód, ograniczając ryzyko suszy [...] – warto przerehabilitować na „przeciwdziałanie skutkom suszy”.	Uzupełniono zapis zgodnie z uwagą.
2280	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	75	„Usunięcie barier na ciekach będzie bezpośrednio poprawiać drożność rzek dla ryb migrujących, podczas gdy odtwarzanie torfowisk, bagien i mokradeł wtórnie zwiększy bioróżnorodność i stworzy naturalne „bufory” oczyszczające wody.” – należy również wskazać, że drożność cieków dotyczyć powinna także możliwości transportu rumowiska rzeczno, co jest pomijane w prognozie.	Uzupełniono zapis zgodnie z uwagą.
2281	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	77	Brak odniesienia wpływu planów dot. Żeglugi na wody podziemne. Nie dokonano rzetelnej analizy wpływu działań na wody podziemne	Zmodyfikowano fragment dotyczący analizy wpływu na wody Priorytetu 2.2.
2282	Instytucja publiczna	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	75	„Usunięcie barier na ciekach będzie bezpośrednio poprawiać drożność rzek dla ryb migrujących, podczas gdy odtwarzanie torfowisk, bagien i mokradeł wtórnie zwiększy bioróżnorodność i stworzy naturalne „bufory” oczyszczające wody.” Samo udrożnienie cieków jest warunkiem koniecznym, ale nie wystarczającym dla zachowania istniejących i odtworzenia wymarłych populacji ryb wędrownych. Niezbędne będą także: odbudowa i ochrona tarlisk, odbudowa bazy pokarmowej, dalsza redukcja zanieczyszczeń wody, redukcja presji wędkarskiej i kłusowniczej, ustanowienie nowych obrębów ochronnych i rezerwatów ichtologicznych, poprawa retencji oraz poprawa gospodarki rybnej. Wskazane byłyby pewne zmiany regulaminów PZW, ustaw rybnej i o ochronie przyrody, rozporządzeń do nich, a także zatwierdzenie nowego Planu Gospodarowania Zasobami Węgorza w Polsce.	Zmodyfikowano fragment dotyczący analizy wpływu na wody w punkcie 3.3.3.1.
2819	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	Str. 102–116	Niewystarczająca ocena oddziaływania instalacji OZE na krajobraz i bioróżnorodność. Brakuje kryteriów lokalizacji i minimalnych odległości od obszarów chronionych. Doprecyzowanie wymogów zmniejszy presję na cenne tereny Podkarpacia.	Kwestie odległości różnych źródeł OZE regulują przepisy szczegółowe zawarte w poszczególnych aktach prawnych i nie mogą być precyzowane w Strategii czy jej Prognozie, w Prognozie zawarto natomiast ocenę Priorytetów Strategii związanych z rozwojem OZE na analizowane aspekty i wyartykułowano rekomendacje w tym zakresie. Podkreślić należy, iż na poziomie regionalnym powstają dokumenty strategiczne, również poddawane SOOS adresujące wskazane kwestie.
2820	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	Str. 136–140	Brak rozdziału poświęconego odporności ekologicznej regionów. Wprowadzenie tego elementu umożliwiłoby ocenę potencjału adaptacji do zmian klimatu, zwłaszcza w regionach górskich i przygranicznych.	Zgodnie z przyjętą logiką tworzenia Prognozy i wymogami ustawy OOS analiz aspektów związanych z adaptacją do zmian klimatu uwzględniona jest już w poszczególnych rozdziałach dotyczących specyficznych komponentów, w tym elementów przyrodniczych.

2998	Inne	ORLEN S.A.	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO		Prognoza oddziaływania na środowisko nie uwzględnia specyfiki sektora rafineryjnego. Brakuje analiz wpływu istniejących instalacji paliwowych na środowisko oraz rekomendacji dla ich modernizacji i dekarbonizacji.	Strategia ogólnie traktuje przemysł chemiczny i jego dekarbonizację zawierając szereg zapisów mających stymulować. Aspekty te oceniono również w Prognozie nie wyodrębniając specyficznych sektorów jako podejścia zbyt szczegółowego.
2999	Inne	ORLEN S.A.	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	90	„Cel uruchomienia co najmniej 15 instalacji wychwytywania i składowania dwutlenku węgla (CCS/CCU) do 2035 roku stanowi konkretne zobowiązanie do wdrożenia technologii niezbędnych dla redukcji emisji procesowych w hutnictwie, cementownictwie i chemii.” Proponuje się nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji. Ponadto do weryfikacji wysokość wskaźników – zapewnienie spójności z Strategią CCUS.	Uwaga jest skierowana jest do zapisów strategii, jednak traktuje ona wskazane gałęzie jako elementy sektora przemysłu chemicznego. Wytwarzanie cementu czy nawozów przywołano jedynie jako przykłady, a nie ograniczenie. Na takim samym stopniu szczegółowości prowadzono też oceny w Prognozie OOS Strategii.
3272	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	41334	Prognoza nie uwzględnia wprost analizy skumulowanych zdarzeń i ryzyk kaskadowych. Rekomendacja: dodać scenariusze skumulowane oraz ocenę odporności systemów krytycznych (zdrowie, energia, żywność, woda, transport). Strategia dotyczy wielu obszarów krytycznych (energia, woda, transport, zdrowie, żywność), ale Prognoza nie zawiera scenariuszy wielozdarzeniowych (np. fala upału + burze + susza glebowa), nie ocenia sprzężeń między systemami ani progów wrażliwości (np. minimalny poziom retencji miejskiej/ rezerwy mocy/ dostępności wody procesowej), które decydują, czy zdarzenia przechodzą w efekty kaskadowe. Obecna Prognoza traktuje „skumulowanie” głównie jako nakładanie się inwestycji, a nie złożone zdarzenia klimatyczne z kaskadami między sektorami.	Przyjętą w Prognozie do oceny definicję oddziaływań skumulowanych przedstawiono w rozdziale 6.5 i bazuje ona na najczęściej stosowanej w SOOS metodyce. Brak jest wymogów uwzględniania w Prognozie sugerowanych w uwadze scenariuszy w oparciu o wskazywane zmienne. Zastosowanie przywołanych uwarunkowań i parametrów do analizy na poziomie ogólnych zapisów Strategii wydaje się być niemożliwe. Niemniej do każdego z przywołanych zagrożeń klimatycznych prognoza odnosi się w rozdziałach dotyczących narażonych na nie komponentów środowiska.
3273	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	28, 32-33	Brak wyraźnego powiązania migracji z determinantami klimatycznymi. Rekomendacja: dodać determinanty i scenariusze reagowania (szerzej w uwadze nr 9)	Nie jest jasne o jakiej migracji pisze autor uwagi. W kontekście migracji ludności Prognoza zauważa ten fakt w rozdziale 3.5 traktującym o zagrożeniach klimatycznych, choć nie jest to obecnie istotna determinanta, a ważniejsze w tym aspekcie są uwarunkowania geopolityczne, demograficzne i ekonomiczne.
3274	Samorząd	Urząd m.st. Warszawy	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	157	Brak oceny odporności infrastruktury energetycznej/ciepłowniczej na zjawiska ekstremalne. Rekomendacja: ocenić odporność KSE i plan środków adaptacyjnych.	Prognoza wskazuje problemy w tym zakresie odporności infrastruktury w opisie stanu aktualnego (punkt 3.5.1) odnosi się też to tego aspektu w punkcie 3.5.2.1, oceniając działania zawarte w Priorytetach 2.5, 2.2, 2.4 oraz 2.6.
3405	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	90	„Cel uruchomienia co najmniej 15 instalacji wychwytywania i składowania dwutlenku węgla (CCS/CCU) do 2035 roku stanowi konkretne zobowiązanie do wdrożenia technologii niezbędnych dla redukcji emisji procesowych w hutnictwie, cementownictwie i chemii.” Sugerujemy nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji.	Uwaga jest skierowana jest do zapisów strategii, jednak traktuje ona wskazane gałęzie jako elementy sektora przemysłu chemicznego. Wytwarzanie cementu czy nawozów przywołano jedynie jako przykłady, a nie ograniczenie. Na takim samym stopniu szczegółowości prowadzono też oceny w Prognozie OOS Strategii.

					Ponadto do weryfikacji wysokość wskaźników – zapewnienie spójności ze Strategią CCUS – zgodnie z uwagą nr 16.	
3406	Organizacja pozarządowa	Stowarzyszenie CCUS Poland	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	178	„Przemysł niskoemisyjny: Strategia wspiera dekarbonizację przemysłu ciężkiego – celem jest co najmniej 15 instalacji wychwytywania i składowania CO ₂ (CCS/CCU) do 2035 r., co ograniczy emisje procesowe w cementowniach, hutach i chemii.” Sugerujemy nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji. Przytoczona wartość wskaźnika powinna być również zgodna z Tabelą (uwaga nr 16).	Uwaga jest skierowana jest do zapisów strategii, jednak traktuje ona wskazane gałęzie jako elementy sektora przemysłu chemicznego. Wytwarzanie cementu czy nawozów przywołano jedynie jako przykłady, a nie ograniczenie. Na takim samym stopniu szczegółowości prowadzono też oceny w Prognozie OOS Strategii.
4239	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	18	Poniższy fragment wskazuje, że autorzy prognozy opierają się na fałszywej tezie jakoby rolnictwo towarowe nie było w stanie realizować celów środowiskowych i przeciwstawia je rolnictwu ekologicznemu. Przyjęcie takiego podejścia może skutkować nie tylko ograniczeniem produkcji, ale także zaprzestaniem wspierania rozwiązań dedykowanych rolnictwu towarowemu, w zakresie realizacji celów środowiskowych. W tym kontekście należałoby raczej monitorować poziom nakładów na wspieranie badań, wdrażanie innowacji, w tym cyfryzacji rolnictwa oraz wynagradzania rolników za realizację praktyk prośrodowiskowych. Pamiętać należy, wszakże, że biorąc pod uwagę Priorytet 3.4 Strategii, nadrzędnym celem Państwa jest zapewnienie stabilnej produkcji, będącej podstawą zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego. Dlatego proponujemy nie uwzględniać tej rekomendacji autorów Prognozy. Istotnym komponentem EZł jest także zrównoważone rolnictwo, ujęte w strategii „Od pola do stołu” (ang: Farm to Fork). UE postawiła tu konkretne cele na 2030 r.: redukcję o 50% stosowania i ryzyka środków ochrony roślin, ograniczenie użycia nawozów sztucznych o co najmniej 20%, ograniczenie o 50% sprzedaży antybiotyków w chowie zwierząt oraz osiągnięcie 25% udziału gruntów rolnych prowadzonych metodami ekologicznymi. Te ambitne cele mają na celu zmniejszenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko (gleby, wody, bioróżnorodność) i zdrowie ludzi. W Strategii zagadnienia zrównoważonego rolnictwa i bioróżnorodności rolnej pojawiają się w Priorytecie 3.4: Wzmocnienie bezpieczeństwa żywnościowego, jednak analiza ujawniła potencjalną niespójność – wskaźniki sukcesu skupiono głównie na wielkości produkcji i bilansie handlowym, pomijając kwestie redukcji pestycydów czy nawozów, istotne z punktu widzenia UE. Oznacza to, że Strategia może wspierać model rolnictwa intensywnego sprzeczny z unijnymi celami środowiskowymi. Rekomendowane jest zatem uzupełnienie dokumentu o mierniki działań promujących rolnictwo ekologiczne i efektywne gospodarowanie nawozami, aby zapewnić zgodność z polityką „Farm to Fork- Od pola do stołu” oraz ochronić żyzność gleb i czystość wód, jak np. udział rolnictwa ekologicznego w systemie użytków rolnych czy bilans nawożenia azotem i fosforem wg. źródeł ich pochodzenia.	Wprowadzono proponowane wskaźniki do założeń w zakresie monitoringu.

4240	Organizacja pozarządowa	Wspólny Komitet Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Krajowej Izby Gospodarczej i Federacji Przedsiębiorców Polskich	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	146	Proponujemy nie przyjmować rekomendacji autorów Prognozy dotyczącej Priorytetu 2.5, kierunek 2.5.1 B „Stwarzanie warunków dla rozwoju OZE” Obecny zapis Strategii trafnie diagnozuje problem w postaci barier administracyjnych w rozwoju OZE.	Uwaga do organu opracowującego dokument. Autorzy prognozy stoją na stanowisku, iż taki zapis jest wskazany, a kryteria mapowania potencjału OZE na potrzeby wyznaczania OPR OZE powinny je uwzględniać.
4836	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	10211 6	Niewystarczająca ocena oddziaływania instalacji OZE na krajobraz i bioróżnorodność. Brakuje kryteriów lokalizacji i minimalnych odległości od obszarów chronionych. Doprecyzowanie wymogów zmniejszy presję na cenne tereny Podkarpacia.	Kwestie odległości różnych źródeł OZE regulują przepisy szczegółowe zawarte w poszczególnych aktach prawnych i nie mogą być precyzowane w Strategii czy jej Prognozie, w Prognozie zawarto natomiast ocenę Priorytetów Strategii związanych z rozwojem OZE na analizowane aspekty i wyartykułowano rekomendacje w tym zakresie. Podkreślić należy, iż na poziomie regionalnym powstają dokumenty strategiczne, również poddawane procesowi SOOŚ adresujące wskazane kwestie.
4837	Samorząd	Województwo Podkarpackie - Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie - cz. 6	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	13614 0	Brak rozdziału poświęconego odporności ekologicznej regionów. Wprowadzenie tego elementu umożliwiłoby ocenę potencjału adaptacji do zmian klimatu, zwłaszcza w regionach górskich i przygranicznych.	Zgodnie z przyjętą logiką i metodyką opracowania Prognozy oraz wymogami ustawy OOŚ analiza aspektów związanych z adaptacją do zmian klimatu uwzględniona jest już w poszczególnych rozdziałach dotyczących specyficznych komponentów, w tym elementów przyrodniczych.
4845	Inne	Grupa Azoty S.A.	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	18	Punkt 2.2.2 Cele na poziomie Unii Europejskiej Dokument zawiera odniesienie do strategii „Od pola do stołu” (ang. Farm to Fork) w kwestii trendu użycia nawozów. Należy jednak pamiętać, że głównym założeniem tej unijnej strategii jest: „Komisja podejmie działania w celu zmniejszenia strat składników pokarmowych o co najmniej 50 %, przy jednoczesnym zapewnieniu, by nie doszło do pogorszenia żyzności gleby. Ograniczy to stosowanie nawozów o co najmniej 20 % do 2030 r.” Konsekwencją zmniejszenia strat składników pokarmowych, będzie prawdopodobnie spadek użycia nawozów, jednak nie powinien on być wskazywany jako główny cel, który kłóci się z zasadami zrównoważonego rolnictwa, które opiera się o racjonalne i efektywne wykorzystanie składników odżywczych zawartych w nawozach. Zrównoważone nawożenie pozwala na maksymalizację efektywności wykorzystania składników pokarmowych (np. N, P, K) przy jednoczesnym ograniczeniu strat do środowiska. Zmniejszenie nawożenia bez odpowiedniej analizy może prowadzić do niedoborów składników pokarmowych, co obniża plon i jakość produktów rolnych, a także może negatywnie wpływać na glebę. Odpowiednio dobrane nawożenie (np. precyzyjne, lokalne, o kontrolowanym uwalnianiu) może zmniejszyć emisję i straty, bez konieczności zmniejszania dawek.	Ograniczenie stosowania nawozów sztucznych o co najmniej 20%, przy jednoczesnym zapewnieniu, że nie dojdzie do pogorszenia żyzności gleb jest jednym z oficjalnych celów wpisanych w EZŁ i eliminacja zapisu z Prognozy w istocie nic nie zmienia, a będzie jej istotnym brakiem.

					Propozycja modyfikacji zapisu: „UE postawiła tu konkretne cele na 2030 r.: redukcję o 50% stosowania i ryzyka środków ochrony roślin, zmniejszenie strat składników pokarmowych o co najmniej 50%, przy jednoczesnym zapewnieniu, by nie doszło do pogorszenia żyzności gleby, ograniczenie o 50% sprzedaży antybiotyków w chowie zwierząt oraz osiągnięcie 25% udziału gruntów rolnych prowadzonych metodami ekologicznymi.”	
4917	Osoba prywatna	Tomasz Janas	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	185	Strona: m.in. 14 (charakter Zał. 1), 154-171 (system monitoringu), 185 (OSI). Zapis obecny: 56 wskaźników środowiskowych i sektorowych; Roczna Diagnoza; ograniczenia OSI. Uwaga/uzasadnienie: OOS nie identyfikuje spółdzielczości jako środka łagodzącego kumulację oddziaływań (np. energetyka/transport), choć partycypacyjne modele zmniejszają konflikty i zwiększają akceptację. Proponowana zmiana: Dodać w rozdziale monitoringu: „Wskaźniki spółdzielcze (energia, cyfryzacja, żywność, odpady, retencja) - mierzą partycypację i współwłasność, a przez to wpływają na akceptację środowiskową inwestycji.” oraz zalecenie, by w ocenach skumulowanych brać pod uwagę wspólnotowe modele własności.	Zmodyfikowano fragmenty zgodnie z uwagą.
4953	Organizacja pozarządowa	Fundacja Alarm dla Klimatu	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	51	Inwestycje transportowe a fragmentacja siedlisk Dokument Prognozy Oddziaływania na Środowisko (PROGNOZA OOS) wyjątkowo trafnie i szczegółowo diagnozuje główne negatywne oddziaływania wynikające z planowanego rozwoju infrastruktury transportowej (linii kolejowych, drogowych i rewitalizacji szlaków żeglugowych). Jednakże, konkluzja tekstu, opierająca się wyłącznie na konieczności stosowania rozwiązań minimalizujących na etapie projektowania (jak przejścia dla zwierząt, unikanie kolizji i standardowe OOS), jest całkowicie niewystarczająca w obliczu skali zdiagnozowanych zagrożeń, w szczególności w kontekście metropolii warszawskiej (zielony pierścień). Krytyka w kontekście Zielonego Pierścienia Warszawy i klimatu: Ignorowanie kumulacji: Fragment wskazuje na „ryzyko znaczących oddziaływań kumulacyjnych” (szczególnie w dolinach Wisły i Odry). Mimo tej diagnozy, Strategia w części kierunkowej nie proponuje nadrzędnego, obligatoryjnego mechanizmu planistycznego, który byłby w stanie zarządzać tymi skutkami kumulacyjnymi na poziomie metropolitalnym (np. wspomniany wcześniej Metropolitalny Plan Ochrony Zielonej Infrastruktury). Przejścia dla zwierząt nie rozwiążą problemu utraty funkcji retencyjnych i klimatycznych całego ekosystemu. Błędne założenie o „minimalizowaniu”: W przypadku inwestycji takich jak CPK i towarzysząca mu sieć KDP, „unikanie kolizji” (jedna z proponowanych metod) jest w praktyce niemożliwe, a „kompensacja” (wymagana przez ustawę OOS) ma ograniczone zastosowanie – straty w dojrzałych ekosystemach (np. łąkach nadrzecznych, lasach pierścienia) są w praktyce nieodwracalne. Standardowe OOS jest mechanizmem reagującym na projekt, a nie mechanizmem strategicznym, który z góry go wyklucza lub	Mechanizmy, o których pisze autor uwagi są proponowane w Prognozie w ramach rekomendacji związanych z minimalizacją potencjalnie negatywnych oddziaływań skumulowanych.

					znacząco ogranicza. Brak priorytetu zero-emisyjnego: Tekst sugeruje, że rozwój transportu jest „kluczowy dla gospodarki” (zgodnie z Priorytetem 2.2 Strategii). Uwaga krytyczna: W świetle kryzysu klimatycznego i zdiagnozowanych, nieodwracalnych strat środowiskowych, Strategia powinna zmienić hierarchię priorytetów. Powinna uznać, że dla obszarów podmiejskich kluczowy jest rozwój zero-emisyjnego i nisko-emisyjnego transportu publicznego, a nie infrastruktury indukującej popyt na transport o wysokiej emisyjności (lotnictwo, autostrady). Postulat: Należy podnieść wagę ochrony spójności ekologicznej w Strategii do rangi nadrzędnego, terytorialnego kryterium negatywnego. W świetle tak poważnych zagrożeń kumulacyjnych, Strategia powinna zobowiązać do: wstrzymania inwestycji transportowych o największym wpływie (jak CPK/KDP A50 w pierścieniu warszawskim), jeśli nie można udowodnić braku negatywnego wpływu na funkcje retencyjne i klimatyczne metropolii.	
5001	Inne	ORLEN S.A.	PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	178	„Przemysł niskoemisyjny: Strategia wspiera dekarbonizację przemysłu ciężkiego – celem jest co najmniej 15 instalacji wychwytywania i składowania CO₂ (CCS/CCU) do 2035 r., co ograniczy emisje procesowe w cementowniach, hutach i chemii.” Proponuje się nie ograniczać wsparcia jedynie do sektorów trudno dekarbonizowalnych, takich jak branża cementowa, chemiczna i hutnicza, a uwzględnić również m.in. przemysł rafineryjny i petrochemiczny, w których również istnieje znacząca potrzeba dekarbonizacji.	Uwaga jest skierowana jest do zapisów strategii, jednak traktuje ona wskazane gałęzie jako elementy sektora przemysłu chemicznego. Wytwarzanie cementu czy nawozów przywołano jedynie jako przykłady, a nie ograniczenie. Na takim samym stopniu szczegółowości prowadzono też oceny w Prognozie OOŚ Strategii.